KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

SYSTEMEN KEESING B.V.
AMSTERDAM

DUITSLAND

HERENIGING

Op 3 oktober 1990 hield de Duitse Democratische Republiek (DDR ofwel Oost-Duitsland) op te bestaan, toen de vijf Länder (deelstaten) die in juli 1990 opnieuw op haar grondgebied waren gevormd (zie pag. 651/1 - '90), deel gingen uitmaken van de Bondsrepubliek Duitsland (BRD). Deze hereniging vond plaats conform artikel 23 van de grondwet van de BRD en het op 31 augustus 1990 ondertekende staatsverdrag over de hereniging (zie pag. 651/3 e. v. - '90).
Tegelijkertijd werd in een verklaring die de vier mogendheden (Frankrijk, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) op 1 oktober 1990 in New York hadden ondertekend, de volledige soevereiniteit aan het nieuwe herenigde Duitsland toegekend (in afwachting van de officiële ratificatie van het op 12 september ondertekende Verdrag over de Eindregeling met betrekking tot Duitsland, zie pag. 717/1 e. v. - '90).

Klokslag tu-aalf in de nacht van 2 op 3 oktober werd in Berlijn tijdens een buiten de Rijksdag (het voormalige Duitse parlement) gehouden wlechtigheid de Westduitse vlag gehesen. Bondkanselier Helmuth Kohl beschreef de dag als ,,een van de gelukkigste momenten in mijn leven" en verklaarde dat ,,Duitsland ons vaderland is, het verenigde Europa onze toekomst". Lothar de Maizière, de aftredende Oostduitse premier verklaarde: ,,Wij zijn één volk, wij morden één staat. Dit is een uur van grote vreugde. Het betekent het einde van een aantal illusies. Het is een afscheid zonder tranen".

Daarna vonden vreedzame feestelijkheden plaats in de straten van Berlijn en in vele andere Duitse steden. Er werden echter ook tegendemonstraties gehouden. met name in Berlijn, waar circa 10.000 personen protesteerden tegen de hereniging en waar naar verluidt 150 tot 250 anarchisten werden aangehouden. In de Nicolai Kirche in Leipzig waar in de herfst van 1989 de wekelijkse massademonstraties door de stad waren begonnen, werd geen kerkdienst gehouden; in plaats daarvan werd buiten de kerk een mededeling opgeprikt met de boodschap: ,,Met 2 miljoen werklozen zien we weinig reden tot feestvieren". (Zoals kort na de hereniging werd bekendgemaakt, bedroeg eind september de werkloosheid 444.825 personen of 5 procent van de beroepsbevolking. tegen 272.000 in juli. Nog eens 1,77 miljoen personen genoten arbeidstijdverkorting, hetgeen erop neer ku-am dat zij in de meeste gevallen niet aan het werk waren.)
Sowjet-president Michail Gorbatsjom zei dat de hereniging ,,plaatsvond op het keerpunt van twee tijdperken", Een gezamenlijke verklaring van de Europese Gemeenschap omschreef de hereniging als de aankondiging van ,,een nieuw tijdperk voor Duitsland en heel Europa". Het vervolgde: een volk dat onze gemeenschappelijke beschaving zozeer heeft verrijkt, krijgt zijn rechtmatige plaats in Europa en in de wereld terug." De Poolse minister van buitenlariase zaken Krzystof Skubiszewski verklaarde: ,,Naar we hopen zal de Duitse hereniging een krachtige factor worden in het evenwicht en de hereniging van Europa", In Israël werd echter in een verklaring tijdens een plechtigheid bij Yad Vashem, de nationale gedenkplaats voor joodse slachtoffers van de nazi-holocaust, gezegd: ,,Een diepe bezorgdheid vervult ons, aangezien liet een onder het nazi-bewind verenigd Duitsland is geweest dat het joodse volk in de verschrikkelijkste tragedie van onze generatie heeft gestort".

Ontbinding van oude orde

Op 2 oktober had de laatste vergadering van de Volkskammer (het uit één kamer bestaande Oostduitse parlement) plaatsgevonden. Op dezelfde dag vond in Berlijn een plechtigheid plaats waarbij de drie westelijke generaals van het geallieerde militaire gezag (de Sowjet-Unie had zich in 1948 teruggetrokken uit de toezichtscommissie van de vier mogendheden) afstand deden van hun verantwoordelijkheid voor de stad; de vier mogendheden hielden op de Glieneckebrug tusen Oost- en !\'est-Berlijn een gemeenschappelijke plechtigheid.

Op 3 oktober werd de Oostduitse Nationale Volksarmee (NVA) ontbonden. Van de resterende 90.000 soldaten van de NVA zouden ongeveer 50.000 man toetreden tot de Bundeswehr van de BRD (de vermindering was een afspiegeling van de Duitse belofte zijn totale troepensterkte in te krimpen tot 370.000, zie pag. 648/1 - '90). Binnen de Bundeswehr werd een nieuw Bundeswehrkommando Ost opgericht, dat onder bevel kwam te staan van luitenant-generaal Jörg Schönbohm.

Fusie van Christen-Democratische partijen

Op 1 oktober gingen op een congres in Hamburg de Oost- en de Westduitse Christen-Democratische Unie (CDU) in elkaar op Kohl werd met 98,5 procent van de stemmen tot voorzitter gekozen en De Maizière met 97.4 procent van de stemmen tot vice-voorzitter.

Volker Ruhe werd herkozen tot secretaris-generaal (voor zijn verkiezing in september 1989 zie pag. 790/3 - '89) en

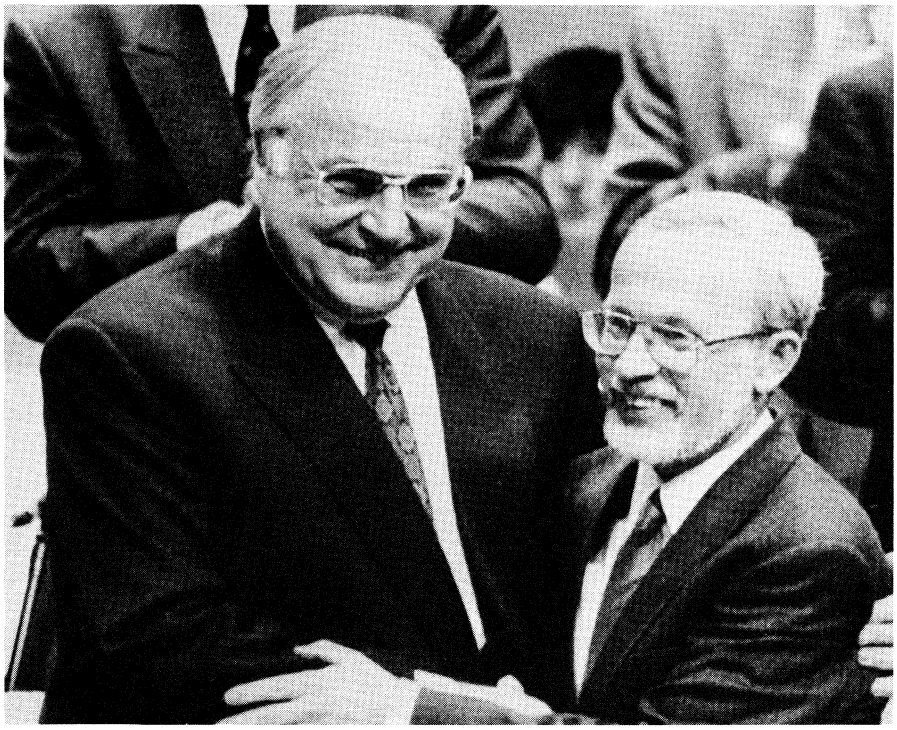

De Oostduitse premier Lothar de Maizière (r.) wordt omhelsd door de Westduitse bondskanselier Helmuth Kohl, nadat hij op het CDU-congres op 1 oktober 1990 is gekozen tot vice-voorzitter van de partij.

Maandblad 61ste jaargang nr. 3041, pag. 45443-45514

er werd tevens een vergroot, tien leden tellend presidium gekozen, waarvan drie Oostduitse politici deel uitmaakten.

Eerste vergadering van de nieuwe Bondsdag

Op 4 oktober werd in het Rijksdaggebouw de eerste vergadering gehouden van de vergrote (van 519 naar 663 leden) Bondsdag (Tweede Kamer van het federale parlement)

Tijdens de vergadering werden vijf nieuwe kabinetsleden beëdigd als ministers zonder portefeuille. Dit waren Lothar de Maiziere; Sabine Bergmann-Pohl, voormalig (CDU) voorzitter van de Volkskammer en waarnemend Oostduits staatshoofd; Günter Krause, eveneens van de CDU, die De Maizière's staatssecretaris was geweest en een belangrijke rol had gespeeld bij de onderhandelingen over de herenigingsvoorwaarden; Rainer Ortleb, vice-voorzitter van de verenigde FDP, en Hans-Joachim Walther van de DSU.

Vergrote Bondsdag

	Bestaand ledental	Aantal nieuwe leden
Regeringscoalitie		
Christen-Democratische Unie (CDU)	185	63
Christelijk-Sociale Unie (CSU)	49	–
Duitse Sociale Unie (DSU)	–	8
Vrije Democratische Partij (FDP)	48	9
Oppositie		
Sociaal-Democratische Partij (SPD)	193	33
Groenen, Bundnis 90	42	7
Partij van het Democratisch Socialisme (PDS)	–	24
overigen*	2	0

*ex-leden van de Groenen die op dat moment tot geen enkele groepering behoorden.

Externe aspecten van hereniging

Op 5 oktober werd het Verdrag over de Eindregeling met betrekking tot Duitsland inzake de externe aspecten van de hereniging door de nieuwe Bondsdag geratificeerd en op 8 oktober door de Bondsraad (Eerste Kamer van het Duitse parlement). Op 10 oktober gaf de Amerikaanse Senaat eveneens zijn goedkeuring aan het verdrag, toen een motie werd aangenomen waarin werd gesteld dat de ratificatie niet mocht worden uitgelegd als een stilzwijgende acceptatie door de VS van de Russische annexatie van de Baltische staten Estland, Letland en Litouwen na de Tweede Wereldoorlog.

Twee van de vier op 13 september geparafeerde Duits-Russische verdragen (zie pag. 718/1 e. v. - '90) werden in oktober ondertekend. Op 9 oktober werd het verdrag ondertekend over de financiële regeling van de stationering van Russische troepen in Duitsland tot hun uiteindelijke repatriëring in december 1994. Op 12 oktober werd het verdrag over de voorwaarden voor het beperkte verblijf en procedures voor de voorgenomen terugtrekking van Russische troepen uit de Bondsrepubliek Duitsland ondertekend.

Deelstaatverkiezingen

Op 14 oktober werden verkiezingen gehouden in de vijf oostelijke Länder.

De CDU verwierf in vier deelstaten de leiding in het parlement, in Mecklenburg-Vorpommern, Saksen, Saksen-Anhalt en Thüringen. Alleen in Brandenburg werd de SPD de grootste partij. Veel verkiezingscampagnes werden gedomineerd door politici uit West-Duitsland, onder wie, in twee van de vijf gevallen, de CDU- en SPD-kandidaten zelf.
In vergelijking met de regionale uitslagen bij de Oostduitse algemene verkiezingen op 13 maart 1990 (zie pag. 429/3 e. v. - '90) steeg het CDU-aandeel in het stemmentotaal, als gevolg van een toename van de steun met meer dan tien procent in Saksen (waar de steun voor de DSU evenredig daalde).
De SPD behaalde gemiddeld 26,64 procent van de stemmen (21,88 procent in maart 1990), maar wist klaarblijkelijk alleen maar in Brandenburg daad erkelijk de CDU van aanhang te beroven. De in aanzien staande Oostberlijnse protestantse lekenleider en advocaat Manfred Stolpe richtte zijn verkiezingscampagne tegen Peter-Michael Diestel van de CDU, die was bekritiseerd vanwege de manier waarop hij te werk ging bij de ontbinding van de Stasi, de geheime politie.

De PDS voerde een gezamenlijke verkiezingscampagne met een Linkse Lijst (Linke Liste) in Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Saksen en Thuringen, waar ze in alle gevallen op de derde plaats eindigde. Zij werd vierde in Saksen-Anhalt, waar de FDP haar beste resultaat boekte. De Groenen/Bündnis 90 behaalden zetels in alle deelstaten behalve in Mecklenburg-Vorpommern waar de twee partijen geen gezamenlijke lijst hadden ingediend. De DSU sloeg overal een slecht figuur met percentages tussen de 3,58 procent (Saksen) en 0,8 procent (Mecklenburg) van de stemmen.
De gemiddelde opkomst bedroeg 68,77 procent.
In de tabellen van de vijf Länder staan partijen die minder dan één procent van de stemmen behaalden, onder „overige". De cijfers vormen de voorlopige officiële eindresultaten. (De verkiezingen in Berlijn, dat geen deel uitmaakte van Brandenburg, zouden op 2 december 1990 plaatsvinden).

Brandenburg

	Stemmenpercentage	Zetels
SPD	38,3	36
CDU	29,4	27
PDS	13,4	15
FDP	6,63	6
Bundnis 90	6,4	6
Groenen	2,84	0
Republikaner	1,15	0
Overige	1,88	0

Premier: Manfred Stolpe (SPD).
Deelstaatregering: SPD-FDP-Bundnis 90

Mecklenburg-Vorpommern

	Stemmenpercentage	Zetels
CDU	38,3	29
SPD	27,0	21
PDS	15,7	12
FDP	5,5	4
Groenen	4,2	0
Neues Forum	2,9	0
Bundnis 90	1,2	0
CSU*	1,1	0
Overigen	3,1	0

*Christelijk-Sociale Unie, die vóór de hereniging alleen in Beieren aan verkiezingen deelnam.

Premier: Alfred Gomolka (CDU-wetenschapper uit Greifswald)
Deelstaatregering. coalitie van CDU-FDP, die afhankelijk was van de steun van de onafhankelijke afgevaardigde Wolfgang Schulz. Oorspronkelijk deed Schulz mee aan de verkiezingen als kandidaat voor de SPD, maar later als onafhankelijke kandidaat op grond van zijn vermeende banden met de Stasi.

Saksen

	Stemmenpercentage	Zetels
CDU	53,8	92
SPD	19,09	32
PDS	10,22	17
Bundnis 90/Groenen	5,6	10
FDP	5,26	9
DSU	3,58	0
Overigen	2,45	0

Premier: Kurt Biedenkopf (voormalig secretaris-generaal van de Westduitse CDU)
Deelstaatregering: CDU

Saksen-Anhalt

	Stemmenpercentage	Zetels
CDU	38,99	48
SPD	26,0	27
FDP	13,51	14
PDS	11,98	12
Groenen/Neues Forum	5,29	5
DSU	1,71	0
Democratische Vrouwenbond (Demokratischer Frauenbund)	1,11	0
Overigen	1,41	0

Premier: Gerd Gies (Oostduits dierenarts, die in februa i 1990 CDU-leider in de deelstaat werd).
Deelstaatregering: CDU-FDP-coalitie.

Manfred Stolpe, **de** nieuwe SPD-premler van de deelstaat Brandenburg.

Thuringen

	Stemmenpercentage	Zetels
CDU	45,4	44
SPD	22,8	21
PDS	9,T	9
FDP	9,3	9
Groenen/Neues Forum/ Democratie Nu	6,5	6
DSU	3,3	0
Overigen	3,0	0

Premier: Josef Duchac (Oostduits industrieel en scheikundig ingenieur en lid van de Oostduitse CDU sinds 1957)
Deelstaatregering: CDU-FDP-coalitie.

Verkiezingen in Beieren

Bij de op 4 oktober in Beieren gehouden deelstaatverkiezingen, de eerste sinds het overlijden op 3 oktober 1988 van de charismatische CSU-leider Franz-Josef Strauss (zie pag. 741/1 e.v. - '88), behield de CSU haar absolute mee derheid. De positie van de SPD raakte nog verder verzwakt, terwijl de Republikaner erin slaagden hun positie te verbeteren ondanks problemen rond liet leiderschap medio 1990. (Voor de deelstaatverkiezingen van oktober 1988 zie pag. 227/3 - '87)

Uitslag in Beieren

	Zetels		Stemmen percentage	
	1990	1986	1990	1986
CSU	127	128	54,9	55,8
SPD	58	61	26,0	27,5
Groenen	12	15	6,4	7,5
FDP	7	0	5,2	3.8
Republikaner	0	0	4,9	3.0
Overige"	0	0	2.6	2,4

*Hiertoe behoorden in 1990 de Ecologisch-Democratische Partij (Okologische-Demokratische Partei), 1,T procent; de Beierse Partij (Bayernpartei), 0,8 procent; Christelijke Liga (Christliche Liga), 0,1 procent.
Als gevolg van deze deelstaatverkiezingen heroverde de federale coalitie van CDU, CSU en FDP haar meerderheid in de Buildesrat (welke zij was ku-ijtgeraakt aan de SPD na de deelstaatverkiezingen in mei 1990, zie pag. 500/1 *e.* v. - '90) door 35 zetels van het nieuwe totale aantal van 68 te verwerven.

—

AANSLAG OP MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN

Op 12 oktober werd de niinister van binnenlandse zaken Wolfgang Schauble, een belangrijke architect van het verenigingsverdrag en intieme vertrouweling van Kohl, na een politieke bijeenkomst in de stad Oppenau in Baden-Wurttemberg door twee kogels getroffen en ernstig gewond. De 37-jarige Dieter Kaufmann, een drugverslaafde met een gevangenisverleden die naar werd bericht onder behandeling stond voor schizofrenie, werd ter plekke gearresteerd; twee andere personen renden weg.

Op 31 oktober werd Schäuble ontslagen uit het ziekenhuis, na twee operaties om een kogel die vlak bij zijn ruggegraat was blijven steken, te verwijderen. Het was onduidelijk of hij het volledig gebruik van zijn benen terug zou krijgen.

(Vor. ber. pag.717/1 e. v. - 1990)

ONTWIKKELINGEN VOORAFGAAND AAN DE EENWORDING. LOT VAN POLITIEKE ORGANISATIES VAN HET OUDE BEWIND

Socialistische Eenheidspartij (SED). Het ledental van de partij, die in februari 1990 haar naam had ge ijzigd in Partij van het Democratische Socialisme (PDS), daalde van 2,3 miljoen begin 1989 tot 1,4 miljoen in junuari 1990 en tot 350.500 in juni 1990.

In antwoord op een vei-zoek uit mei 1990 diende de PDS op 23 juli bij de regering een rapport in over het vermogen van de partij Na de confiscatie van fondsen ter waarde van 3,2 mln Ostmark en DM 75.3 mln bedroegen de activa van de partij in totaal 3,1 mrd Ostmark (ongeveer S 1,85 mrd). Sinds het begin van 1990 waren de activa van de PDS met 65,6 procent afgenomen. Op 30 oktober verklaarde de partij dat haar bezittingen op dat moment DM 4 mrd waard u-aren als gevolg van de waardestijging van onroerend goed.

Op 18 en 19 oktober deden meer dan 150 politieagenten zonder een huiszoekingsbevel een inval in het hoofdkwartier van de PSD om een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen dat de partij zonder de vereiste toestemming DM 107 mln had overgeboekt naar bankrekeningen van een Russische firma, Poetnik, in Noorwegen en Nederland. Op 26 oktober werd een nader onderzoek ingesteld en op dezelfde dag werden Wolfgang Pöhl, de penningmeester van de partij, en nog een andere partijfunctionaris aangehouden op verdenking van verduistering van partijgelden. Pöhl, die vlak voor zijn arrestatie zijn functie had neergelegd, bekende dat hij het geld had overgeboekt ,,om het PDS-vermogen te redden van dreigende onteigening".

Kleinere partijen van het Nationale Front. Vier partijen hadden vroeger samengewerkt met de SED binnen het Nationale Front: (i) de Christen-Democratische Unie (CDU) die op 1 oktober fuseerde met de Westduitse CDU; (ii) de Democratische Boerenbond van Duitsland (DBD) welks voorzitter Gunther Maleuda op 25 juni aftrad en in afwachting van een fusie met de CDU tijdelijk werd opgevolgd door Ulrich Junghanns; (iii) de Liberaal-Deinocratische Partij van Duitsland (LDPD) die haar naam wijzigde in de Liberaal-Democratische Partij, in februari 1990 toetrad tot de nieuwe Liga van Vrije Democraten en in augustus een fusie aanging met de Westduitse FDP (zie pag.651/2 - '90); en (iv) de Nationaal-Democratische Partij van Duitsland (NDPD) die zich in maart aansloot bij de Liga van Vrije Democraten (zie pag. 430/3 - '90).

Federatie van Vrije Vakboriden (Freier Deutscher Gewerkscliaftsbund, FDGB). Op 31 januari 1990 koos de FDGB tijdens een congres een nieuwe voorzitter. Op 9 mei 1990 stemde zij voor haar eigen opheffing.

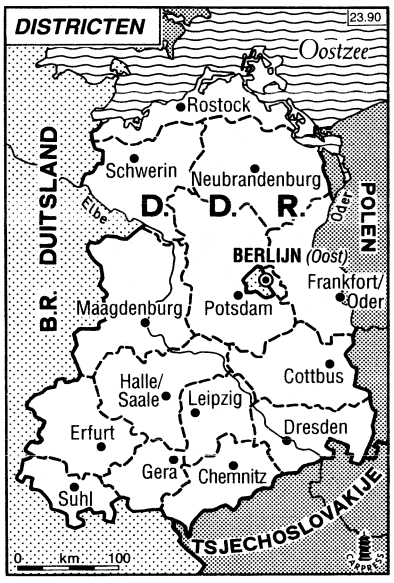

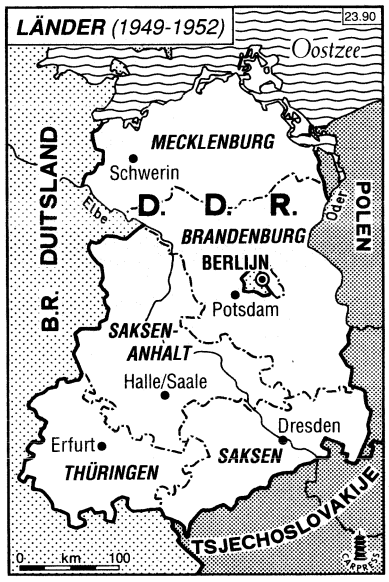

Wijzigingen binnen SDP

Op 9 juni 1990 koos de Sociaal-Denlocratische Partij (SPD), die in oktober 1989 opnieuw was opgericht, tijdens een buitengewone vergadering in Halle Wolfgang Thierse tot voorzitter. Thierse verving Markus Meckel, de toenmalige minister van buitenlandse zaken, die deze functie had waargenomen sinds het aftreden in maart van Ibrahim Böhme (zie pag.430/2/3 - '90). Op 27 en 28 september gingen de Oost- en Westduitse SDP in elkaar op (zie pag. 719/3 - '90).

Kieswet voor de verkiezingen van december 1990

Op 5 oktober gaf de Bondsdag zijn goedkeuring aan een nieuwe kieswet, hierin op 8 oktober gevolgd door de Bondsraad. De wetswijziging werd noodzakelijk toen het federale Constitutionele Hof op 30 september besliste dat een in augustus 1990 bereikt akkoord in strijd was met de grondwet (zie pag. 651/2 - '90).

Het Hoi vond dat door de toepassing van een kiesdrempel van vijf procent voor geheel Duitsland (waarbeneden partijen geen vertegenwoordigers in het parlement konden krijgen) kleinere partijen benadeeld zouden worden. Partijen uit de voormalige DDR zonder een Westduitse zusterpartij zouden 23 procent van de stemmen in de vijf Oostduitse deelstaten in de wacht hebben moeten slepen om in het parlement te kunnen komen.
In de nieuwe kieswet werden voor de algemene verkiezingen van 2 december 1990 aparte vijf-procentsdrempels ingebouwd voor de respectievelijke grondgebieden van de voormalige DDR en de BRD. Daarna zou de bestaande Westduitse wet worden toegepast. In The Times van 6 oktober werd opgemerkt dat in de oude Bondsrepubliek een partij 2,25 miljoen stemmen zou moeten behalen om in het parlement te kunnen komen. In vergelijking daarmee zouden hiervoor in de voormalige DDR waar het aantal kiezers een kwart was van dat in de oude BRD, slechts 550.000 stemmen nodig zijn.
Op 31 oktober bepaalde het Constitutionele Hof dat buitenlanders bij lokale verkiczingen niet konden stemmen aangezien de grondwet alleen ,,leden van het Duitse volk" als Duitse staatsburgers erkende. Door de uitspraak werden zowel in Hamburg als in Sleeswijk-Holstein initiatieven gedwarsboomd om bij lokale verkiezingen stemrecht toe te kennen aan bepaalde categorieën buitenlanders. Soortgelijke regelingen hadden het buitenlanders mogelijk gemaakt in de vijf Oostduitse deelstaten te stemmen.

Onderzoek naar verkiezingsfraude onder het oude bewind

Op 23 januari 1990 werd begonnen met een justitieel onderzoelr naar 11 gevallen van verdenking van verkiezingsfraude bij de lolrale verkiezingen van mei 1989. Gerechtelijke stappen werden ondernomen tegen verscheidene burgemeesters onder wie de hervormingsgezinde burgermeester van Dresden, Wolfgang Berghofer, hoewel Berghofer zelf niet werd verdacht van manipulatie bij de verkiezingen (in mei trad hij in dienst bij de in Stuttgart gevestigde bouwmaatschappij Häussler, die kantoorgebouwen ontwierp). Op 20 juli werden de ex-burgemeester van Oost-Berlijn, Eberhard Krack, en 12 medewerkers in staat van beschuldiging gesteld wegens verkiezingsfraude.
Op 14 februari erkende de voormalige Oostduitse leider Erich Honecker zijn ,,politieke verantwoordelijkheid " voor het ,,geknoei met de verkiezingsuitslag van 7 mei 1989" en op 20 februari gaf zijn opvolger Egon Krenz toe dat ook hij in zijn positie als voorzitter van het centrale verkiezingscomité deelde in de politieke verantwoordelijkheid. Ondanks de bekentenissen dat er fraude was gepleegd, cn zonder acht te slaan op een oproep vanuit de ronde-tafelbesprekingen (waarmee in december 1989 een aanvang was gemaakt) besloot de Staatsraad op 14 februari dat het de verkiezingsuitslag niet ongeldig zou verklaren uit vrees voor de ,,verstrekkende gevolgen" van een dergelijke stap.

Geschiedenisboeken teruggenomen. Wijziging van nationale feestdag en stadsnaam

In december 1989 werden op de Oostduitse scholen geschiedenisboeken teruggenomen waarin in ongenade gevallen leiders van weleer werden verheerlijkt. Op 7 februari 1990 maakte het ministerie van onderwijs bekend dat het Russisch niet langer op scholen verplicht zou zijn. De verplichte studie van het marxistisch-leninisme aan de universiteit werd eveneens afgeschaft.
In 1990 werd 1 mei ge oon gevierd als een nationale feestdag en werd op 17 juni voor de eerste keer de verjaardag van de opstand van 1953 gevierd. Na de eenwording werd 3 oktober in de plaats van 17 juni als nationale feestdag gevierd. Op 22 april spraken de inwoners van Karl-Marx-Stadt zich in een referendum uit voor herinvoering van de vroegere stadsnaam Chemnitz.

Ontbinding van ,,Stasi''. Andere ontwikkelingen betreffende staatsveiligheid

Hoewel in januari 1990 enige vooruitgang was geboekt met de ontbinding van het ministerie van staatsveiligheid (de ,,Stasi'') bleef de mate waarin vooraanstaande personen betrekkingen hadden gehad met de Stasi een controversiële kwestie. In mei eiste Neues Forum dat het volk toegang zou krijgen tot hun persoonlijke dossiers, maar Peter-Michael Diestel, de toenmalige minister van binnenlandse zaken, zei op 16 mei dat hij gekant was tegen een dergelijke stap omdat hij niet opnieuw ,,een atmosfeer van beschuldigingen" in de samenleving wilde creëren.
Eind mei werd een nieuwe regeringscommissie onder voorzitterschap van Diestel ingesteld die zou toezien op de verdere onbinding van de Stasi. Diestels eigen positie was controversieel daar hij betoogde dat voormalige Stasi-leden zouden moeten worden opgenomen in het politiekorps en het ministerie van binnenlandse zaken om te voorkomen dat zij een potentiële terroristische bedreiging zouden worden. Niettemin bleef hij het vertrouwen van De Maizière genieten.

(Zie pag. 651/3 - '90 voor Diestels uittreden uit de Duitse Sociale Unie - DSU - in juli en daaropvolgend lidmaatschap van de CDU).

Op 3 mei 1990 pleegde generaal Peter Koch. die in december 1989 was aangesteld om toe te zien op de ontbinding van de Stasi, zelfmoord. Beschuldigingen dat hij leugens had verkondigd bij de uitoefening van zijn functie en zich onrechtmatig DM 40.000 had toegeëigend, hadden in januari geleid tot zijn ontslag.
Op 26 juli werd de 82-jarige Erich Mielke, de vroegere minister van staatsveiligheid, gearresteerd en beschuldigd van het opzetten van interneringskampen voor dissidenten en het verschaffen van onderdak aan terroristen (zie onder). Mielke was in december 1989 aangehouden maar vervolgens om gezondheidsredenen vrijgelaten. Zijn hernieuwde arrestatie was gebaseerd op het advies van een onafhankelijke medische commissie. Zowel Mielke als Tisch (tegen wie een onderzoek liep wegens misbruik van vertrouwen en verduistering en die op 20 juli officieel werd aangehouden wegens gebrek aan loyaliteit ten nadele van staatseigendom) werden op 4 oktober overgebracht naar een gevangenisziekenhuis in West-Berlijn.
Op 15 augustus 1990 werd Martin Kirchner, secretaris-generaal van de CDU, uit zijn functie geschorst als gevolg van beschuldigingen dat hij een van de hoogste betaalde Stasi-informanten was geweest.
Begin januari beweerde het Westduitse blad *Der* Spiegel dat de Oostduitse regering sinds het midden van de jaren zeventig leden van de Westduitse Communistische Partij (DKP) had opgeleid om destabiliserende terreuraanslagen in West-Duitsland uit te voeren. Op 8 maart kwam uit bronnen van de Westduitse veiligheidsdienst de bewering dat het Russisch Comité voor de Staatsveiligheid (KGB) de hoop koesterde nieuwe leden te kunnen werven onder de ontslagen Stasi-informanten. Ook werd beweerd dat dossiers u-erden overhandigd aan de Sowjet-autoriteiten zodat op die manier pogingen van een burgercomité om toezicht te houden op de ontmanteling van de Stasi werden tegengewerkt.

Arrestaties van Westduitse terroristen in Oost-Duitsland

In juni 1990 arresteerde de Oostduitse politie negen personen die werden verdacht van extremistische aanslagen in West-Duitsland namens de Rote Armee Faction (RAF). Op 21 juni maakte de Westduitse politie bekend dat zij was begonnen met een onderzoek naar beschuldigingen dat Honecker en Mielke metterdaad in het geheim hadden samengewerkt om RAF-activisten een toevluchtsoord in Oost-Duitsland te verschaffen.

Susanne Albrecht, die werd gezocht voor de moord op de bankier Jürgen Ponto in 1977, en Inge Viett, die werd gezocht voor de moord in 1974 op rechter Günter von Drenkriiariri, werden respectievelijk op 6 en 12 juni 1990 in Oost-Berlijn aangehouden, Op 15 juni werden eveneens Monika Helbing, Ekkehard Freiherr von Seckendorff-Gudent. Werner Lotze en Christine Dümlein (allen gezocht in verband met andere aanslagen) aangehouden, evenals Sigrid Sternebeck op 16 juni. Op 18 juni volgde in Neubrandenburg de arrestatie van Silke Maier-Witt (gezocht vanwege haar betrokkenheid bij de moord in 1977 op de voorzitter van de werkgeversorganisatie Hans-Martin Schleyer) en Henning Beer (gezocht na een bomaanslag in Ramstein in 1981). In juli werden Albrecht, Beer. Lotze. Maier-Witt, Sternebeck en Viett allen uitgeleverd aan de Westduitse autoriteiten; Seckendorff-Gudent werd op vrije voeten gesteld nadat de beschuldigingen tegen hem waren ingetrokken.

Spionage

De eenwording veroorzaakte een golf arrestaties wegens spionage.

Volgens een bericht op S oktober had men de 47-jarige Gabriella Gast gearresteerd, die vanaf 1973 had gewerkt voor de Federale Contra-inlichtingendienst (Bundesnachrichtendienst, BND) en die toegang had tot het rapport van de inlichtingendienst, dat wekelijks naar Kohl werd gestuurd. Op 3 oktober werd Werner Grossmann, de voormalige Oostduitse chef van de buitenlandse spionagedienst, gearresteerd. (Eind 1990 was Grossman Markus Wolf opgevolgd, wiens verblijfplaats onbekend was en tegen wie een arrestatiebevel was uitgevaardigd.) Op 6 oktober gaf de 54-jarige Klaus Kuron, die sinds 1962 had gewerkt voor het Bureau voor de Bescherming van de Grondwet (Bundesamt fur Verfassungsschutz, BfV) zichzelf aan bij de autoriteiten en werd kort daarop officieel gearresteerd. Hij bekende dat hij in totaal DM 500.000 had ontvangen sinds hij in 1982 dubbelagent was geworden. Op 10 oktober werden twee meerderen van Kuron bij de BfV, de 36-jarige Stefan E. en de 54-jarige Gunther N. aangehouden. Tenminste 13 andere aanhoudingen werden verricht als gevolg van Kurons arrestatie.
Op 19 oktober kwam vast te staan dat ook kolonel Joachim Krase, het vroegere plaatsvervangend hoofd van de militaire contra-inlichtingendienst (Militarischer Abschirmdienst, MAD) een Stasi-agent was geweest. Op 23 oktober kwam de *Guardian* met het bericht dat de Westduitse inlichtingendiensten nu van mening waren dat een in 1983 tegen luitenant-generaal Günter Kiessling opgezette lastercampagne, die leidde tot ontslag uit zijn functie waarin hij later meer werd hersteld, grotendeels was geregisseerd door de MAD. Krase, die in 1984 door het ministerie van defensie de laan was uitgestuurd op grond van onbekwaamheid in verband met de affaire en in 1988 was overleden, had de MAD-rapporten opgesteld die de toenmalige minister van defensie Manfred Wörner ertoe hadden gebracht Kiessling te ontslaan.

Na de eenwording werd Konrad Porzner, die gedurende lange tijd Bondsdag-lid voor de SPD was geweest, benoemd tot chef van de BND. Hij werd de opvolger van Hans-Georg Wieck, een diplomaat die vanaf 1985 aan het hoofd van de BND had gestaan.
Pas eind oktober 1990 was een algemene amnestie afgekondigd voor de 4.000 tot 5.000 Stasi-spionnen die naar men aannam nog altijd artief waren in West-Duitsland. Oorspronkelijk was deze op 31 augustus goedgekeurd door het Westduitse kabinet, maar was vervolgens uitgesteld. Op 6 december 1989 was in Oost-Duitsland een algemene amnestie afgekondigd.

Globaal overzicht van belangrijke spionagezaken voorafgaand aan de eenwording

Op 22 december 1989 maakte een hoge Westduitse functionaris bekend dat 28 Westduitse geheimagenten en 90 politieke gevangenen (die voor het merendeel vastzaten voor pogingen het land te ontvluchten) waren vrijgelaten uit Oostduitse gevangenissen en naar West-Duitsland waren gestuurd in ruil voor de invrijheidstelling van twee hoge Westduitse regeringssecretaresses, Elke Falk en Margret Hocke, die ,,uit liefde hadden gespioneerd" en twee Oostduitse agenten. Aanwijzingen van voormalige Stasi-officieren die naar West-Duitsland waren gevlucht, hadden in 1990 een golf arrestaties veroorzaakt. Onder degenen die waren veroordeeld voor spionage bevonden zich drie personen die in maart 1989 waren gearresteerd en op 15 januari 1990 waren veroordeeld wegens het kraken van computers voor de Russische KGB. Omdat zij geen ernstige schade hadden berokkend, werden zij veroordeeld tot voorwaardelijke gevangenisstraffen die opliepen tot twee jaar.

Honecker. Onderzoek naar corruptie

Op 29 januari 1990 werd Erich Honecker (die in december was aangehouden maar op 4 januari in vrijheid was gesteld) na zijn ontslag uit het ziekenhuis overgebracht naar een Berlijnse gevangenis. Daarna werd hij in huis genomen door een Lutherse predikant in het ten noorden van Berlijn gelegen Lobetal maar eind maart overgebracht naar een staatspension vanwege plaatselijk verzet tegen zijn aanwezigheid. Op 3 april werd hij opnieuw opgenomen in een Russisch militair hospitaal buiten Berlijn.

Op 26 februari maakte de procureur-generaal bekend dat de tegen Honecker ingebrachte beschuldigingen van misbruik van openbare fondsen n-erden ingetrokken aangezien hij geen toegang had gehad tot een bankrekening waarop geld stond dat door West-Duitsland was betaald om Oostduitse politieke gevangenen vrij te kopen. Toegang tot deze rekening had alleen Alexander Schalck-Golodkowski, voormalig staatssecretaris van buitenlandse handel

(Op 31 juli maakte Diestel bekend dat West-Duitsland sinds 1964 33.000 Oostduitse politieke gevangenen vrij had gekregen, aanvankelijk voor een bedrag van DM 40.000 per persoon en vanaf liet einde van de jaren zeventig voor een bedrag van DM 95.847.)
Op 26 maart deelde de procureur-generaal mee dat Honecker niet zou worden beschuldigd van hoogverraad wegens gebrek aan bewijs maar dat hij gewoon zou worden vervolgd op beschuldiging van corruptie en machtsmisbruik. Beschuldigingen van hoogverraad, die waren ingebracht tegen de voormalige leden van het politburo Mielke (zie ook boven) en Günter Mittag en Joachim Herrmann, zouden ook worden ingetrokken.
Het officiële Oostduitse nieuwsbureau *ADN* kwain op 29 juni 1990 met het bericht dat de procureur-generaal Honerker in staat van beschuldiging had gesteld wegens moord in verband met het gedurende zijn ambtsperiode consequent uitgevoerde beleid om te schieten op mensen die probeerden te vluchten naar het Westen, met de bedoeling hen te doden. Op 10 augustus zei de procureur-generaal dat het onderzoek tegen Honecker zou worden uitgebreid tot doodslag en zwaar lichamelijk letsel in verband met dit beleid.

Onderzoek naar massagraven van slachtoffers van het Stalinisme

Behalve de massagraven waarin volgens beweringen de lichamen van gevangenen uit de in maart 1990 ontdekte interneringskampen van de Russische geheime dienst (NKVD) lagen (zie pag. 431/1 e.v. - '90), werden nog meer graven gevonden in april, juli en september. Op 2 april werd door de procureur-generaal een officieel onderzoek naar de zaak ingesteld.

Volgens een door de Werkgroep 13 Augustus op 14 juni gepubliceerd rapport stierven van 1945 tot 1950 ongeveer 70.000 personen in interneringskampen van de NKVD in Oost-Duitsland. De Werkgroep zei dat van de in totaal 150.000 NKVD-gevangenen nog eens 20.000 personen ten gevolge van hun internering waren overleden. De Werkgroep schatte dat in Oost-Duitsland vanaf 1945 in totaal 300.000 personen gevangenisstraffen van twee of meer jaar hadden uitgezeten.

Mensenrechten

Na de val van het Honecker-regime werden vele voormalige dissidenten gerehabiliteerd zoals de filosoof Rudolf Bahro, de uitgever Walter Janka en de vroegere SED-partijleden Robert Havemann. Rudolf Herrnstadt en Lex Ende. In januari 1990 werd een Mensenrechtenliga in het leven geroepen. Deze baseerde zich op de in 1922 opgerichte Liga voor de Mensenrechten die in 1933 door de nazi's was verboden. Op 30 maart werd in Oost-Berlijn een afdeling van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International opgericht.

Oosteuropese immigranten in Oost-Duitsland. Toenemend racisme

Th het voorjaar van 1990 kwamen hii rellen eii demonstraties anti-buitenlandse gevoelens tot uitdrukking. Er woonden ongeveer 180.000 gastarbeiders in Oost-Duitsland onder wie zowel 40.000 Vietnamezen als Mozambiquanen en Cubanen; 40.000 Noordkoreanen waren teruggeroepen door hun regering toen het oude regime door demonstraties werd bedreigd. Bovendien waren gedurende mei 1990, voorafgaand aan de invoering van de Duitse economische en monetaire unie op 1 juli, meer dan 50.000 Oosteuropeanen (voor het grootste deel afkomstig uit Roemenië) in Oost-Berlijn aangekomen. Volgens de Washington Post van 21 oktober was het aantal buitenlandse werknemers dat in de voormalige DDR woonde, gedaald tot 85.000, en bood de Duitse regering hun $2.000 en een gratis vliegreis naar huis aan als zij zouden vertrekken.
Op 20 april 1990 werd voor de eerste keer in Oost-Duitsland op de Alexanderplatz in Oost-Berlijn door rechtse groeperingen de geboortedag van Hitler gevierd. Bij verscheidene gelegenheden werden ook joodse begraafplaatsen geschonden. Op 20 oktober hielden 300 tot 500 neo-nazi's een bijeenkomst in Dresden.

Betrekkingen met Israël. World Jewish Congress

In het verleden had de DDR nimmer diplomatieke betrekkingen met Israël aangeknoopt, deels omdat het regime weigerde te erkennen dat het verantwoordelijk was voor oorlogsmisdaden of in enig opzicht een opvolger was van het Derde Rijk. In december 1989 gaf de toenmalige minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer tijdens een ontmoeting met de voorzitter van de Berlijnse joodse gemeenschap uitdrukking aan de wens van zijn regering diplomatieke betrekkingen tot stand te brengen. Op 28 januari 1990 werd door de toenmalige staatssecretaris voor kerkelijke zaken Kurt Löffler het eerste bezoek van een Oostduitse regeringsfunctionaris aan Israël gebracht. In april 1990 werd door de pas gekozen Volkskammer (het uit één kamer bestaande parlement) gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de holocaust erkend. In juni zei De Maizière dat Oost-Duitsland bereid was om te onderhandelen over schadeloosstelling voor nazi-oorlogsmisdaden
Van 6 tot 8 mei 1990 kwam het World Jewish Congress voor de eerste keer sedert zijn oprichting in 1936 bijeen op Duitse bodem Na de bijeenkomst in West-Berlijn brachten de afgevaardigden een bezoek aan de villa Wannsee (in een Westberlijnse buitenwijk) waar op 20 januari 1942 de nazi's hun ,,eindoplossing'' voor de uitroeiing van de joden hadden uitgewerkt

Treuhandanstalt

Eind oktober waren 200 van de 8.000 staatsbedrijven in de voormalige DDR geprivatiseerd door de Treuhandanstalt waaraan het privatiseringsproces was toevertrouwd. Eind 1990 zouden er nog eens 300 worden geprivatiseerd en 1.500 andere eind 1991; vele andere bedrijven zouden worden geliquideerd.

De grootste investering in Oost-Duitsland werd gedaan door Volkswagen AG, dat van plan was om gedurende vier jaar DM 5 mrd te investeren door zijn eigen dochterondernemingen uit te breiden. Op 11 oktober maakte Mercedes-Benz, de autofabriek van Daimler-Benz AG, bekend dat het gedurende twee tot drie jaar tussen de DM 2 mrd en DM 3 mrd zou investeren. Teneinde mogelijke schulden en aansprakelijkheid voor milieuschade door samenwerking met voormalige Oostduitse bedrijven te vermijden verwierf Mercedes-Benz, naast de controle op de bedrijfsleiding, door aankoop een aandeel van 25 procent in LKW-Montagsgesellschaft, een nieuwe door Treuhandanstalt opgerichte onderneming.
De grootste van de Oostduitse bedrijven die eind oktober al waren geliquideerd, was het in Dresden gevestigde Pentacom, dat 5.600 grotendeels geschoolde werknemers in dienst had gehad voor de produktie van de Praktica-camera waarmee harde valuta's werden verdiend, maar dat niet in staat was zakelijk te overleven zonder overheidssubsidies.

Energie en milieu

Behalve de voornamelijk door de chemische industrie veroorzaakte industriële verontreiniging was gedurende 1990 de toestand van de Oostduitse nucleaire industrie een bron van bijzondere ongerustheid.

Op 25 november 1989 werd een nieuw complex van de kerncentrale in Greifswald gesloten voordat het in werking werd gesteld en in mei 1990 ging de hele centrale tijdelijk om veiligheidsredenen dicht. In januari 1990 werd onthuld dat men in 1976 in Greifswald maar ternauwernood een afsmelting had weten te voorkomen. Op 21

oktober werd meegedeeld dat medio december 1990 de laatste van de kernreactoren in Greifswald zou worden gesloten.

Drie andere reactoren daar waren al in de loop van 1990 gesloten. Twee andere reactoren op het terrein, die naar hogere eisen waren gebouwd, zouden in 1991 dicht gaan.

De milieuverontreiniging door bruinkool, de andere belangrijke energiebron van het land, kende zeer ernstige vormen. Het land had de hoogste uitstoot zwaveldioxide per hoofd van de bevolking in Europa en volgens de Financial Times van 21 februari 1990 veroorzaakte een elektrische centrale in Cottbuss die op bruinkool werkte, jaarlijks meer vervuiling dan Noorwegen en Denemarken samen. Een in april 1990 gepubliceerd Energiebesparingsplan streefde ernaar om het bruinkoolverbruik met een derde te verminderen en elektriciteitscentrales uit te rusten met niet-verontreinigende technologie.

In december kwam West-Duitsland met het aanbod om een bijdrage te leveren van DM 1 mrd in de kosten van 17 milieuprojecten (over zes daarvan was men het al in juli 1989 eens geworden) en om banen te vinden voor 65.000 werknemers in ernstig vervuilende fabrieken die gesloten moesten worden.

In februari 1990 werd een verdrag getekend tussen Denemarken en Oost-Duitsland dat was gericht op de bestrijding van de door olie en chemische industrieën veroorzaakte verontreiniging van de Oostzee. r
In februari werd een Oostberlijnse afdeling van de internationale milieuorganisatie Greenpeace opgericht. Op 8 oktobe ondertekende Duitsland met Tsjechoslowakije een verdrag om de Elbe die in Tsjechoslowakije ontspringt. te zuiveren.

BERLIJN. STEMRECHT VOOR WESTBERLIJPIERS

Op 25 april 1990 maakten de drie westerse gealliëerden bekend dat zij ermee akkoord waren gegaan dat de Westberlijners voor de eerste keer sinds 1945 bij Westduitse verkiezingen hun stem mochten uitbrengen (tot dusver had de Westberlijnse gemeenteraad 22 afgevaardigen zonder stemrecht naar de Bondsdag gezonden en genoot hij eenzelfde status in de Bondsraad). Op 24 mei werd door de Bondsdag een wet van deze strekking aangenomen. Westberlijnse afgevaardigden oefenden voor de eerste maal hun stemrecht in de Bondsdag volledig uit bij de stemming waarbij het staatsverdrag over economische en monetaire eenwording werd goedgekeurd (zie pag 571/3 - '90).

Rechtstreekse vluchten tussen Oost en West

In augustus 1989 werd de eerste rechtstreekse vlucht tussen Oost- en West-Duitsland (vanaf Frankfurt am Main naar Leipzig) door een Duitse nationale luchtvaartmaatschappij uitgevoerd nadat de Vier Mogendheden in juli hadden besloten de Westduitse luchtvaartmaatschappij Lufthansa toe te staan bij wijze van experiment directe commerciële vluchten uit te voeren Medio februari 1990 maakten de Vier Mogendheden bekend dat ook Duitse vluchten naar Berlijn zouden worden toegestaan en op 5 augustus maakte een toestel de eerste Lufthansa-vlucht naar een Berlijns vliegveld sinds 1945 en landde op de luchthaven Schonefeld (aan de rand van Oost-Berlijn).

Vanaf 28 oktober, voor de eerste keer in 45 jaar. begon Lufthansa met het onderhouden van een lijndienst vanaf de Westberlijnse luchthaven Tegel met bijna 400 vluchten per week.
Op 19 januari 1990 maakten de Oostduitse luchtvaartmaatschappij Interflug en Lufthansa een samenwerkingsakkoord wereldkundig om diensten te verbeteren, in het jaar 2000 een nieuw vliegveld in Berlijn aan te leggen, een gezamenlijke chartermaatschappij op te richten en samen te werken op het gebied van catering en softwaretraining. In augustus werden echter plannen van Lufthansa om controle te verkrijgen over dc passagiers- en vrachtfaciliteiten op de luchthaven Schönefeld gedwarsboomd door het Westduitse federale kartelbureau en op 16 oktober maakte Lufthansa bekend dat het haar bod zou intrekken.

GROOT-BRITTANNIË

PUBLIKATIE BELEIDSHERZIENING LABOURPARTIJ. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 24 mei 1990 publiceerde de Labourpartij ,,Looking to the Future'', een document met een herziening van haar beleid. Het document u-as het resultaat van een tijdens de jaarlijkse partijconferentie in 1987 gestart proces. De laatste concepten voor de herziening, die toen nog ,,Meet the Challenge, Make the Change'' heette, u-aren gepubliceerd in mei 1989.
In ,,Looking to the Future'' sprak de Labourpartij zich uit voor investeringen in de vernieuwing van industrie, onderwijs en vakopleidingen en voor een verhoging van kinderbijslag en ouderdomspensioenen. Eenmaal in de regering zou de partij zich houden aan de economische en financiële richtlijnen van de Europese Geineenschap (EG) waaronder een vervroegde invoering van het wisselkoersmechanisme van het Europees monetair systeem. Waterbedrijven, elektriciteitsvoorzieningen en British Telecom zouden weer publiekrechtelijke organen worden. De Labourpartij zou een laag inkomstenbelastingtarief heffen van minder dan 20 procent en een hoogste tarief van 50 procent, en de belastingverminderingen op grond van hypothecaire lasten voor belastingbetalers in de hogere tarieven zouden worden afgeschaft. Een nieuw hof voor industriële betrekkingen zou een bemiddelingsrol krijgen met volmachten om maatregelen en schadevergoedingen af te dwingen; het recht op solidariteitsacties zou worden hersteld en het posten bij tweede werkgevers zou alleen worden toegestaan wanneer de tweede werkgever de eerste werkgever rechtstreeks bijstond met het doel het arbeidsgeschil te bemoeilijken.
In het kader van door de Europese ontwapening mogelijk gemaakte bezuinigingen op de defensie-uitgaven zou een Defensie Diversificatiebureau een fonds binnen de defensiebegroting gaan beheren waarmee particuliere middelen zouden worden aangevuld om investeringen in de burgerindustrie te stimuleren en voormalige werknemers uit de defensie-industrie om te scholen.

OPHEFFING SDP

Het uit 25 leden bestaande nationaal comité van de Sociaal-Democratische Partij (SDP) stemde op 3 juni met 17 stemmen vóór en vijf tegen voor het opheffen van de statuten van de partij, waarmee de aktiviteiten van de partij in feite werden beëindigd. De SDP was in 1981 opgericht met als doel het centrum binnen de Britse partijpolitiek te veroveren, maar na de oprichting in maart 1988 van de Sociale en Liberale Democratische Partij (SLDP, nu Liberale Democraten geheten) gingen de meeste leden van de voormalige Liberale Partij en de SDP over naar de nieuwe partij (zie pag. 558/2 - '89) en leidde David Owen slechts nog een ,,staartje" van de oude SDP. Bij de tussentijdse verkiezingen in Bootle in mei 1990 kreeg de SDP slechts 155 stemmen (zie pag. 505/3 - '90) en ten tijde van de opheffing had de partij 6.000 leden, Owen en zijn twee collega's in het parlement (de andere tu-ee parlementsleden van de SDP, gekozen tijdens de algemene

De afgetreden minister van handel en industrie, Nicholas Ridley.

verkiezingen in 1987 (zie pag. 558/3 - '89) waren lid geworden van de SLDP) zouden blijven werken als team van onafhankelijke Sociaal-Democraten.

Aftreden minister van handel en industrie. Andere benoemingen

Op 14 juli 1990 stapte de minister van handel en industrie Nicholas Ridley op na het maken van controversiële opmerkingen over de Europese Commissie en de rol van Duitsland in Europa. De 61-jarige Ridley was vanaf 1989 minister van handel en industrie geweest en was een van de naaste medestanders van premier Margaret Thatcher. Zijn plaats werd ingenomen door Peter Lilley, tot dan toe secretaris-generaal op het ministerie van financiën, die met 46 jaar het jongste kabinetslid werd.
Ridley had in een interview met het rechtse blad Spectator dat twee dagen daarvoor was uitgekomen, verklaard dat de Europese economische en monetaire unie ,,een Duitse truc was om de macht over heel Europa in handen te krijgen" en moest worden ,,verijdeld". In een andere passage van het interview zinspeelde hij op de ,,arrogantie" van de Europese Commissie bestaande uit ,,17 niet-gekozen en afgedankte politici" en hij voegde daaraan toe: ,,In principe ben ik niet tegen het opgeven van soevereiniteit maar niet aan dit stel. Eerlijk gezegd zou je haar net zo goed aan Adolf Hitler kunnen geven". Hoewel Ridley's opmerkingen enige vijandige reacties in West-Duitsland uitlokten, werden ze door kanselier Helmut Kohl als een ,,misstap" getypeerd en verklaarde hij begrip te hebben voor de Britse bezorgdheid over de rol van West-Duitsland in Europa.

Op 23 juli 1990 vond tijdens een kabinetswijziging een aantal benoemingen buiten het kabinet plaats.

Francis Maude, tot dan toe staatssecretaris voor buitenlandse en gemenebestzaken nam Lilley's vroegere post als secretaris-generaal op het ministerie van financiën over; Tristan Garel-Jones en de Earl of Caithness werden beiden staatssecretaris van buitenlandse zaken, en Alastair Goodlad volgde Garel-Jones op als schatbewaarder van de koninklijke hofhouding (Deputy Chief Whip). Sir George Young, onderminister in 1979/'86, werd thesaurier van de koninklijke hofhouding (de op twee na hoogste functie in de Whip's Office). David Mellor werd benoemd tot staatssecretaris van de Geheime Raad met verantwoordelijkheid voor de kunst; Angela Rumbold nam zijn vroegere post als staatssecretaris van binnenlandse zaken over en werd als staatssecretaris op het departement van onderwijs en wetenschap opgevolgd door Timothy Eggar.
Timothy Sainsbury en Lord Hesketh werden staatssecretaris op het departement van handel en industrie, en Lord Brabazon of Tara staatssecretaris op het departement van vervoer. Richard Ryder werd aangesteld tot algemeen betaalmeester en Peter Morrison tot parlementair ministersassistent van de premier. Robert Atkins nam de verantwoordelijkheid voor sport op het departement van milieu over van Colin Moynihan.

Wijzigingen in de gemeentebelasting

Op 19 juli maakte minister van milieu Chris Patten een pakket maatregelen bekend ter hoogte van £ 3,3 mrd om het niveau van de gemeentebelasting of ,,poll tax" laag te houden, onder andere bestaande uit een verbeterd stelsel van kortingen en andere maatregelen. In een verklaring aan het Lagerhuis vertelde Patten dat de overheidssteun aan de plaatselijke overheden (in de vorm van subsidies en toewijzing van opbrengsten uit onroerend-goedbelasting) in 1991/'92 met 12,8 procent zou stijgen van f 23,1 mrd tot E 26 mrd. Hij voorspelde dat in vergelijking met 1990 waarin een gemiddelde poll-taxaanslag f 357 bedroeg, deze in 1991 E 379 zou zijn.

In 1991 zou E 310 mln uitgetrokken worden, en nog eens f 1,25 mrd gedurende drie jaar, om van het bestaande systeem van overbruggingsuitkeringen diegenen te laten profiteren wier poll-taxaanslag was gestegen met E 100 of meer per jaar (voorheen & 150); hierdoor werd deze groep die reeds 7,5 mln personen oinvatte met 4 mln uitgebreid. Tevens werden regelingen getroffen om hulp te bieden aan personen die belastingaanslagen ontvingen voor t eede woningen of voor mede-eigendom van onroerend goed, en aan personen die woonden in gebieden waar de ,,vangnetmaatregelen" die in 25 gemeenten golden, mettertijd opgeheven zouden worden. Op 23 en 25 juli u-erden met betrekking tot Wales en Schotland aankondigingen van gelijke strekking gedaan.

(Vor. ber. pag. 505/2 - 1990)

Wijzigingen in leiding Schotse conservatieven en SNP

Op 7 september 1990 werd Michael Forsyth door premier Margaret Thatcher ontslagen als voorzitter van de Schotse Conservatieve Partij en tegelijkertijd gepromoveerd van onderminister tot staatssecretaris van Schotse zaken. Lord Sanderson of Bowden, tot dan toe staatssecretaris van Schotse zaken nam op 27 september de functie van partijvoorzitter in Schotland over op fulltime basis.

De betrekkingen tussen Forsyth en de minister voor Schotland, Malcolm Rifkind, waren gespannen tijdens de veertien maanden dat Forsyth voorzitter was geweest en een aantal oudere partijfunctionarissen was afgetreden. De Schotse conservatieven in het algemeen hadden ook kritiek uitgelokt door hun weigering de decentralisatie te bespreken, wat aanleiding gaf tot de angst dat het land zou worden getroffen door een constitutionele crisis wanneer de conservatieven bij de volgende algemene verkiezingen zouden w-orden verslagen

Bij de jaarlijkse conferentie van de Schotse Nationale Partij (SNP) van 19-23 september in Perth werd het parlementslid voor Banff en Buchan, Alex Salmond, gekozen tot partijleider als opvolger van Gordon Wilson die was afgetreden. Salmond riep op 27 september op tot een referendum waarin Schotland zou moeten kiezen voor volledige onafhankelijkheid binnen de Europese Gemeenschap, beperkt zelfbestuur of handhaving van de constitutionele status quo.

Tussentijdse verkiezingen in Eastbouriie

Op 18 oktober 1990 vonden in Eastbourne tussentijdse parlementsverkiezingen plaats voor de vrijgekomen zetel van het conservatieve parlementslid Ian Gow die op 30 juli door het Ierse Republikeinse Leger vermoord was. De uitslag leverde een verassende conservatieve nederlaag op en een overwinning voor de Liberaal-Democratische kandidaat David Bellotti.

De campagne van de kandidaat van de Conservatieven, Richard Hickmet, werd bekritiseerd omdat daarin centraal stond de om

streden bewering dat het een ,,morele overwinning voor liet terrorisme" zou betekenen als de zetel ria de moord op Gow in andere handen zou overgaari. Het aantal op de Conservatieven uitgebrachte stemmen daalde van 59,9 procent (behaald tijdens de algemene verkiezingen in 1987) tot 40,9 procent. De Liberaal-Democraten behaalden 50,8 procent (de Liberale Alliantie woll 29,7 procent in 1987), en Labour zakte van 8,8 naar 5 procent. De kandidaat van de Groenen, die vierde werd van de acht kandidaten, behaalde slechts 1.2 procent (1,5 procent in 1987).

De Liberaal-Democratische meerderheid bedroeg 4.550 stemmen. In 1987 hadden de Conservatieven een meerderheid van 16.923 stemmen behaald. De opkomst was 60,75 procent (75,6 procent tijdens de algemene verkiezingen in 1987).

UITSPRAKEN RAAD VAN EUROPA OVER ,,RELEASE UNDER LICENCE" EN SPYCATCHER

Het Europese Hof van de Rechten van de Mens veroordeelde op 25 oktober de Britse regeling die gevangenen het wettelijke recht ontzegde om beroep aan te tekenen tegen regeringsbesluiten waardoor hun gevangenisstraf werd verlengd, of waardoor voormalige gevangenen weer werden opgesloten.

Het vonnis verklaarde het Britse wettelijke idee van de ,,discretionaire'' levenslange gevangenisstraf nietig, volgens welke het ministerie van binnenlandse zaken de bevoegdheid had de gevangenisstraf van gevangenen te verlengen, of hen opnieuw op te sluiten nadat ze waren vrijgelaten (wat bekend stond als ,,release under licence''), als ze een gevaar voor de samenleving werden geacht. Het hof kende de eis toe van drie mannen die wegens verscheidene seksuele misdrijven tot disrretionaire gevangenisstraffen waren veroordeeld. Volgens de bestaande procedure waren hun straffen na een vastgestelde periode door het ministerie van binnenlandse zaken opnieuw bekeken. Twee van hen werden vrijgelaten maar later weer opgesloten ondanks het feit dat ze geen nieuw misdrijf hadden gepleegd. Het hof bepaalde dat een dergelijke maatregel in strijd was met de Europese Conventie van de Rechten van de Mens, die iedere van zijn vrijheid beroofde persoon zowel het recht garandeerde op een revisie door een gerechtshof, als het recht om de redenen voor de hernieuwde inbewaringstelling aan te vechten.

Op 25 oktober deed de Europese Commissie van de Rechten van de Mens een voorlopige uitspraak ten gunste van drie Britse kranten die een verbod opgelegd hadden gekregen om delen uit Spycatcher te publiceren, een omstreden boek over de Britse veiligheidsdienst van de voormalige geheimagent Peter Wright.

De Commissie steunde de stelling van de *Observer*, de *Guardian* en de *Sunday* Times. dat de in 1986 door de Britse regering ingestelde dwingende voorschriften die de publikatie verboden van Wrights beweringen, in strijd u-aren met artikel 10 van de wet op de vrijheid van meningsuiting. De uitspraak van de Commissie zou in 1991 aan het Hof van de Rechten van de Mens worden voorgelegd.

PREMIER THATCHER VERVANGEN DOOR RIAJOR

Op 1 november 1990 trad vice premier Sir Geoffrey Howe af ten gevolge van onenigheid binnen de Conservatieve Partij en de regering, met name over het Europese beleid. Vervolgens ontwikkelde zich een crisis waarbij onder meer het leiderschap van Margaret Thatcher ter discussie kwam. Eind november volgde John Major haar op als leider van de Conservatieve Partij, een functie die zij bijna 16 jaar had bekleed, en als premier, een ambt dat zij vanaf 1979 had bekleed.

Op 8 oktober was Groot-Brittannië toegetreden tot het wisselkoersmechanisme van het Europese Monetaire Stelsel (EMS) van de Europese Gemeenschap (EG), maar bij de eerstvolgende vergadering van de Raad van Europa in Rome was Thatcher de enige regeringsleider die zich verzette tegen een versnelde overgang naar de t eede fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en vastberaden de mogelijke uiteindelijke invoering van één Europese munt bleef afwijzen.

Aftreden Howe

De onmiddellijke aanleiding voor de crisis was het aftreden op 1 november van vice-premier Sir Geoffrey Howe, Lord President of the Council en sinds juli 1989 leider van het Lagerhuis (zie pag. 556/3 e.v. - '89) en, afgezien van Thatcher, het enige resterende lid van het oorspronkelijke kabinet dat zij in 1979 had samengesteld. Op 2 november vond dientengevolge een aantal nieuwe benoemingen plaats, waaronder die van William Waldegrave tot minister van gezondheid.

In zijn ontslagbrief merkte Sir Geoffrey op dat hij en de premier steeds vaker van mening verschilden ten aanzien van de steeds belangrijker wordende kwestie van de rol van Groot-Brittannië in Europa, met name ten aanzien van het monetaire beleid. Hij verklaarde dat hij nu voelde dat hij zijn integriteit geweld zou aandoen wanneer hij nog langer lid van haar regering bleef. Op

De nieuwe Britse premier John Major poseert met echtgenote Norma voor zijn toekomstige ambtswoning.

13 november zei hij in een in scherpe bewoordingen gestelde kritische persoonlijke verklaring in het Lagerhuis dat de zogenaamde Madrid-voorwaarden voor toetreding van Groot-Brittannië tot het EMS, die de Europese Raad in juni 1989 had goedgekeurd (zie pag. 417 e.v. - '89), alleen tot stand waren gekomen nadat hij en de toenmalige minister van financiën Nigel Lawson duidelijk hadden gemaakt dat zij niet in de regering konden blijven, tenzij een expliciete toezegging werd gedaan om toe te treden tot het EMS. Verder beschuldigde hij de premier ervan dat zij in toenemende mate riskeerde zichzelf en anderen op een dwaalspoor te brengen zowel in essentiële aangelegenheden als in vormkwesties.

De kwestie van het leiderschap

De statuten van de Conservatieve Partij, die voor het eerst in 1965 waren vastgelegd maar in 1974-'75 gedeeltelijk waren herzien, voo zagen in de mogelijkheid jaarlijks verkiezingen te houden voor het leiderschap van de partij. In 1989 doorstond Thatcher de eerste uitdaging aan haar leiderschap sinds haar verkiezing in februari 1975; zij kreeg de steun van 314 van de toen 374 Conservatieve parlementsleden tegen 33 stemmen voor Sir Anthony Meyer, waarbij 24 stembiljetten ongeldig waren gemaakt en drie parlementsleden niet deelnamen aan de stemming (zie pag. 439/3 e.v. - '90).

Op 3 november 1990 stuurde Michael Heseltine, die in januari 1986 naar aanleiding van de Westland-affaire en met name de verwachte consequenties daarvan voor de Europese samenwerking (zie pag. 45/1 e v - '87), was afgetreden als minister van defen-

sie, een open brief aan de voorzitter van de Conservatieve Vereniging met een felle aanval op het beleid en de regeerstijl van Thatcher. Op 6 november (toen details en een tijdschema van de verkiezing voor het partijleiderschap werden bekendgemaakt) herhaalde hij echter zijn vaak herhaalde woorden dat hij geen omstandigheden zag waarin hij zich als tegenkandidaat van Thatcher voor liet leiderschap zou opwerpen.

Bij twee tussentijdse verkiezingen op 8 november in Bradford North en Bootle vergrootte de Labour-partij haar stemmenaandeel. De Conservatieve kandidaat in Bradford werd verwezen naar een derde plaats achter de kandidaat van de Liberaal-Democraten. Tijdens haar toespraak bij het banket van de Lord Mayor op 12 november in London verdedigde Thatcher energiek haar eigen reputatie en gaf zij blijk van haar vastberadenheid alle tegenstanders te verslaan.

De strijd om het leiderschap

Na de persoonlijke verklaring van Howe op 13 november liet Heseltine de volgende dag zijn eerdere stellingname varen dat hij zich niet als tegenkandidaat van Thatcher zou opstellen, met de woorden dat hij in de beste positie verkeerde om de vroegere conservatieve kiezers terug te winnen, dat hij de beste kansen had om de Conservatieve Partij naar een vierde opeenvolgende verkiezingsoverwinning te leiden en zo de ,,grote ramp van een Labour-overwinning bij algemene verkiezingen te voorkomen", en dat hem al de steun van 100 parlementsleden was toegezegd. Hij gaf ook aan dat een principieel onderdeel van zijn beleid een herziening van de gemeentebelasting (poll tax) zou zijn, die vanaf april 1990 in England en Wales was geïntroduceerd en die in het algemeen zeer veel verzet opriep (zie pag. 441/1 e.v. - '90). Bij de sluitingsdatum voor de inschrijving van de kandidaten voor de strijd om het leiderschap op 15 november, waren alleen Thatcher en Heseltine genomineerd.

In de eerste ronde op 20 november verwierf Thatcher 204 stemmen tegen Heseltine 152, met 16 onthoudingen of ongeldige stemmen, van de 372 Conservatieve parlementsleden die nu het kiescollege vormden. (Sinds de laatste verkiezingen om het leiderschap in december 1989 hadden de Conservatieven twee tussentijdse verkiezingen verloren: in Mid-Staffordshire in maart 1990 aan Labour - zie pag. 442/2 e.v. - '90 - en in oktober in Eastbourne aan de Liberaal-Democraten), Maar hoewel Thatcher een absolute meerderheid van de stemgerechtigde parlementsleden achter zich had staan, kwam zij vier stemmen tekort voor het vereiste verschil van 15 procent (56 stemmen) tussen haar en Heseltine, waardoor een tweede stemming noodzakelijk was.
Toeii de resultaten van de eerste stemronde werden bekendgemaakt, was Thatcher in Parijs voor de ondertekening van het Verdrag over Conventionele Wapens in Europa en het Verdrag van Parijs voor een Nieuw Europa. Zij verscheen direct op dramatische wijze in het openbaar en kondigde aan dat zij de strijd niet zou opgeven en dat zij de tweede ronde zou winnen. Nadat zij in Londen was teruggekeerd verklaarde zij op 21 november opnieuw dat zij zou doorvechten en stelde zij (zoals voor de eerste ronde) de voordracht en de steun van Douglas Hurd en John Major (respectievelijk minister van buitenlandse zaken en de Gemenebest en minister van financiën) veilig. De volgende dag echter kondigde zij na een langdurig beraad met het kabinet en andere collega's aan dat zij zich terugtrok en dus zou aftreden als premier zodra de nieuwe partijleider was gekozen.
Zowel Major als Hurd werden vervolgens direct kandidaat gesteld voor de tweede ronde terwijl ook Heseltine opnieuw werd genomineerd.

Bij de tweede ronde op 27 november, waarin alle 372 Conservatieve parlementsleden hun stem uitbrachten, kreeg Major 185 stemen, Heseltine 131 en Hurd 56. Major kwam dus twee stemmen tekort voor de absolute meerderheid die op grond van de verkiezirigsreglementen vereist was om in de tweede ronde te worden gekozen. Maar zodra de resultaten waren bekendgemaakt, trokken Heseltine en vervolgens Hurd zich terug ten gunste van Major, en ondanks enige verwarring in het begin ten aanzien van de correcte procedure, werd besloten niet over te gaan tot een derde stemming waarin voorkeurstemmen verkregen zouden moeten worden

Benoeming van Major tot premier

Op 28 november diende Thatcher haar ontslag in bij de koningin en later die ochtend werd Major officieel benoemd tot premier.

De 47-jarige John Major was, na een succesvolle carrière in het bankwezen en korte tijd als deelraadwethouder van de Londense wijk Lambeth, in 1979 voor Huntingdon in het parlement gekozen. Tussen 1983 en 1987 had hij achtereenvolgens gewerkt op het partijbureau van de regering en op het ministerie van volksgezondheid en sociale zaken. In 1987 was hij toegetreden tot het kabinet als staatssecretaris van het ministerie van financiën (zie pag. 386/3 e.v. - '87). Nadat hij in de loop van 1989 korte tijd minister van buitenlandse zaken en Gemenebest was geweest (zie pag. 556/2 e.v. - '89), werd hij in oktober 1989 na het plotselinge aftreden van Lawson (zie pag. 13/3 e.v. - '90) minister van financiën. Hij was de jongste premier sinds de Earl van Rosebery in 1894. Tijdens de strijd om het partijleiderschap was in de media veel nadruk gelegd op het feit dat Major niet het voordeel had gehad van een bevoorrechte sociale achtergrond of een goede opleiding Zijn vader was ooit een trapeze-artiest geweest, het gezin waaruit hij voortkwam, had in een flat in Brixton in Zuid-London gewoond en op 16-jarige leeftijd was hij van school gegaan en enige tijd werkloos geweest

Op 29 november voerde de nieuwe premier een grootschalige reorganisatie door van het (nu alleen uit mannen bestaande) kabinet, waarbij Hurd gehandhaafd bleef als minister van buitenlandse zaken en Gemenebest en Norman Lamont werd benoemd tot minister van financiën. Heseltine werd minister van milieu (een post die hij onder Thatcher in de periode 1979-'83 had bekleed) en twee ministers traden voor het eerst toe tot het kabinet: Ian Lang en David Mellor. Er werden ook enkele andere wijzigingen doorgevoerd. Naast Thatcher verlieten ook Cecil Parkinson, die had aangegeven dat hij van plan was bij de volgende algemene verkiezingen terug te treden uit het parlement, en Lord Belstead, die was benoemd op een post buiten het kabinet, de regering.

Na de verkiezing van Major tot leider van de Conservatieve Partij en zijn benoeming tot premier nam de populariteit van de Conservatieve Partij in de opinipeilingen plotseling enorm toe. Bij tussentijdse parlementsverkiezingen op 29 november in de twee Paisley-districten in Schotland behield Labour beide zetels met een duidelijk kleinere meerderheid. Het aandeel van de Conservatieven daalde slechts licht, hoewel kandidaten van de Schotse Nationale Partij in beide gevallen van de vierde naar de tweede plaats stegen (en de Liberaal-Democraten naar de vierde plaats zakten).

Na de reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:

Premier en ambtenarenzaken - *John Major; voorzitter van het Hogerhuis - Lord Mackay of Clashfern; buitenlandse zaken en Gemenebest - Douglas Hurd; Lord Zegelbewaarder en leider van het Hogerhuis - *Lord Waddington; Lord president of the Council en leider van het Lagerhuis - +John MacGregor; financiën - *Norman Lamont; binnenlandse zaken - *Kenneth Baker; defensie - Tom King; onderwijs en wetenschap - +Kenneth Clarke; transport - *Malcolm Rifkind; energie - John Wakeham; sociale zekerheid - Antony Newton; Chancellor of the Duchy of Lancaster (en voorzitter van de Conservatieve Partij) - *Chris Patten; Noord-Ierland - Peter Brooke; landbouw, visserij en voedsel - John Gummer; werkgelegenheid - Michael Howard; Wales - David Hunt; handel en industrie - Peter Lilley; volksgezondheid - +William Waldegrave; milieu - *Michael Heseltine; Schotland - *Ian Lang; eerste secretaris van financiën - *David Mellor.

*Benoemd op 29 november
+Benoemd op 2 november

SOWJET-UNIE

SOEVEREINITEITSVERKLARINGEN VAN DRIE REPUBLIEKEN. WIJZIGINGEN IN LEIDING REPUBLIEKEN

De Russische Federatie (RSFSR),Oezbekistan en Moldavië vaardigden in de maand juni soevereiniteitsverklaringen uit.

De RSFSR, de grootste en machtigste Sowjet-Republiek, werd op 12 juni door haar eigen Congres van Volksafgevaardigden uitgeroepen tot soevereine staat. De verklaring leek verstrekkende gevolgen te hebben voor de toekomstige staatsstructuur en de machtsverdeling binnen de Sowjet-Unie, maar was aanzienlijk afgezwakt in vergelijking met het oorspronkelijk ingediende voorstel met het doel een zo breed mogelijk scala van afgevaardigden, van conservatieven tot radicale hervormers, tevreden te stellen (er waren niet minder dan 27 facties in het Congres).

Een sleutelclausule van de uit 15 artikelen bestaande verklaring bepaalde dat de grondwet en de ove ige wetgeving van de RSFSR de hoogste geldingskracht zouden hebben binnen het grondgebied van de republiek, en dat de RSFSR het recht had om USSR-wetten die ingingen tegen de soevereine rechten van de RSFSR niet te erkennen. Wel werd gestipuleerd dat meningsverschillen hierover tussen de republiek en de Unie zouden worden opgelost ,,volgens de in het (voorgestelde) verdrag met de Unie vastgelegde procedure''.

De verklaring bevatte verder de bepaling dat het Russische volk het alleenrecht had op het bezit, gebruik en verhandeling van de natuurlijke rijkdommen van Rusland; dat de RSFSR het recht had eigen diplomatieke banden aan te gaan met andere Sowjet-republieken en buitenlandse naties; en dat de RSFSR het recht had deel te nemen aan het uitoefenen van de macht die ze vrijwillig had afgestaan aan de Unie. Ve - der u-erd bepaald dat de RSFSR ,,zich het recht voorbehoudt de USSR indien gewenst te verlaten'' volgens de in de USSR-wetgeving bepaalde procedures. De verklaring werd aangenomen met 907 stemmen vóór en 13 tegen bij negen onthoudingen.

De belangrijkste verandering ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel, waarover na urenlange en naar verluidt verhitte debatten overeenstemming werd bereikt, was het weglaten van een bepaling waarin stond dat de verklaring onmiddellijk in werking trad. In plaats daarvan werd de verklaring slechts omschreven als ,,basis voor het uitwerken van een nieuwe grondwet voor de RSFSR en voor het afsluiten van een nieuw verdrag met de Unie'' (zie ook hieronder).

De Oezbeekse Opperste Sowjet nam na ,,scherpe debatten'' op 20 juni een verklaring aan met betrekking tot de soevereiniteit van Oezbekistan binnen een ,,vernieuwde Sowjet-federatie''. Deze verklaring, waarvan de formulering in grote lijnen overeenkwam met de soevereiniteitsverklaring van de republiek Rusland, riep de suprematie uit van de Oezbeekse wetten binnen het grondgebied van de republiek en voorzag in Oezbeekse competentie betreffende binnenlandse en buitenlandse beleidszaken.
De Opperste Sowjet van Moldavië nam op 23 juni een soevereiniteitsverklaring aan, maar dit gebeurde in afwezigheid van de afgevaardigden van de Russische en andere minderheidsgemeenschappen, die waren opgestapt na een stormachtig debat over de aangelegenheid.

Volgens het Sowjet-nieuwsagentschap *Tass* werd in de Moldavische verklaring gesteld dat ,,land, delfstoffen en andere bronnen op het grondgebied van de republiek evenals het potentieel op het gebied van economie, wetenschap, techniek en financiën en nationale kapitaalgoederen'' uitsluitend en alleen toebehoorden aan Moldavië. De verklaring van Moldavië leek verder te gaan dan die van de republieken Rusland en Oezbekistan en lag in intentie dichter bij de radicale soevereiniteitsverklaringen van de Baltische en de Transkaukasische republieken, doordat de suprematie werd uitgeroepen van de Moldavische grondwet en overige wetten in het hele gebied van de republiek en doordat ,,wetten en overige normatieve voorschriften'' in Moldavië pas van kracht zouden u-orden na ratificatie door de Moldavische Opperste Sowjet. De verklaring van Moldavië leek geen ruimte te bieden aan arbitrage in geval van conflict met de USSR-grondwet en -wetgeving.

Verder hechtte de Opperste Sowjet van Moldavië op 23 juni haar goedkeuring aan een verslag van een speciale parlementaire commissie en verklaarde de Sowjet-annexatie in 1940 van het Roemeense Bessarabië (waarvan het grootste deel nu lag in Sowjet-Moldavië) en van andere gebieden onwettig. 28 juni, de dag u-aarop Bessarabië in 1940 was ,,verenigd'' met de piepkleine Moldavische Autonome Socialistische Sowjet-Republiek (op dat moment deel van de Sowjet-Oekraïne) zou niet langer een nationale feestdag zijn.
Op 24 juni kwamen duizenden Moldaviërs en Roemenen samen op een brug over de rivier de Prut, op de grens tussen Sowjet-Moldavië en Roemenië, voor een ceremoniële handreiking ter gelegenheid van de 50ste gedenkdag van de inlijving van Bessarabië bij de Sowjet-Unie.
Op 27 april was een van de eerste handelingen van de nieuwe Moldavische Opperste Sowjet, die op 16 april w-as bijeengekomen. het aannemen van de officiële vlag van de republiek, de Roemeense driekleur rood, geel en blauw, in plaats van de voorheen gebruikte variant van de rode Sowjet-vlag (zie pag. 291/3 - '90).

Soevereiniteitsverklaringen in Oekraïne en Witrusland

Op 16 en 27 juli voegden respectievelijk de Oekraïne en het aangrenzende Witrusland (beide aparte leden van de VN) zich bij de groeiende lijst van Sowjet-republieken die zich soeverein hadden verklaard.

Met overgrote meerderheid van stemmen namen de afgevaardigden van de Opperste Sowjet in de Oekraïne een verklaring aan waarin ,,de suprematie, onafhankelijkheid en ondeelbaarheid (werden uitgeroepen) van het gezag van de republiek over haar grondgebied, en onafhankelijkheid en gelijkheid in de buitenlandse betrekkingen''. De verklaring maakte echter geen melding van het Oekraïense recht zich af te scheiden van de Sowjet-Unie aangezien de sprekers in het debat volledige onafhankelijkheid als doel hadden verworpen. In enkele belangrijke opzichten ging de verklaring echter verder dan de soevereiniteitsverklaringen die de Russische Federatie, Oezbekistan en Moldavië in juni hadden aangenomen. Zo benadrukte de verklaring dat de Oekraïne het recht had op ,,haar eigen leger, binnenlandse veiligheidstroepen en staatsveiligheidsorganen'', en een veto kon uitspreken over het inzetten van Oekraïense burgers buiten de republiek in het kader van de militaire dienst (een volgende resolutie, aangenomen op 30 juli, veroordeelde het inzetten van Oekraïense dienstplichtigen bij ordehandhavingstaken in Transkaukasië en Centraal-Azië, en eiste dat alle Oekraïense dienstplichtigen in andere republieken op 1 december gerepatrieerd zouden zijn). De verklaring maakte ook ge ag van de intentie van de Oekraïne een kernwapenvrije, ,,permanent neutrale staat'' te maken

Met betrekking tot economische soevereiniteit vroeg de verklaring om de instelling van een onafhankelijk financieel systeem en werd het Oekraïense deel van de Sowjet-russische valuta- en goudreserves opgeëist. Bovendien werd het recht afgekondigd ,,schadevergoeding te vragen voor schade aan het milieu van de republiek door Unie-organen''.
De verklaring werd aangenomen met 335 stemmen vóór, vier tegen en één onthouding. De *Washington* Post van 17 juli noemde deze overweldigende meerderheid ,,een aanwijzing van de mate waarin de communistische meerderheid heeft moeten zwichten om te kunnen beantwoorden aan de

druk van Roech (de belangrijkste nationalistische oppositiegroepering)". Toch hielden diverse elementen in de soevereiniteitsverklaring een compromis in tussen de communisten eri de nationalisten, met riame de bepaling over een dubbel Sowjetrussisch en Oekraïens staatsburgerschap.
De verklaring van de Opperste Sowjet in Witrusland had bijzonder veel weg van de Oekraïense verklaring, maar zinspeelde op afscheiding door de republiek het recht toe te kennen ,,uit vrije wil een unie (aan te gaan) met andere staten en uit vrije wil weer uit een dergelijke unie te stappen".

Nieuwe Oekraïense president en CP-leider. Herverkiezing Oekraïense premier

De nieuwe Opperste Sowjet van de Oekraïense republiek koos op 4 juni Wolodimir (Wladiinir) Iwasjko tot voorzitter (de facto president van de Oekraïense republiek)

Iwasjko versloeg drie andere kandidaten en kreeg 278 stemmen vóór en 61 tegen. Voordat de stemming plaatsvond waren 110 van de 450 afgevaardigden van de Opperste Sou-jet - leden van het radicale Democratisch Blok, waarin parlementaire groepen verenigd waren van de nationalistische organisatie Roech, de Maatschappij voor de Oekraïense Taal en de nieuwe Republikeinse Partij (opgericht op 30 april) - opgestapt uit protest tegen de kandidatuur van Iwasjko. Reden voor dit protest was het feit dat hij momenteel ook de eerste secretaris was van de Oekraïense Communistisclie Partij (CP) en dat de zittende Voorzitter van de Kamer had geweigerd een verklaring van het Democratisch Blok voor te lezen waarin werd gesteld dat staats- en partijposten niet op deze wijze mochten u-orden gecombineerd. De afgevaardigden van het Democratisch Blok hadden de steun van circa 10.000 demonstranten die tijdens de verkiezing buiten het gebouw van de Opperste Sowjet waren samengekomen. Na afloop verklaarden de afgevaardigden dat ze de verkiezing van Iwasjko niet zouden erkennen en bestempelden deze als een ,,farce". Iu-asjko zelf zegde na zijn verkiezing toe af te treden als leider van de Oekraïense CP, en op een partijcongres op 22 en 23 juni werd hij als secretaris-generaal vervangen door de vroegere vice-secretaris-generaal, Stanislaw Goerenko.
Na vier pogingen om een voorzitter te kiezen voor de Oekraïense ministerraad werd de scheidende voorzitter Witali Masol op 28 juni herkozen, hoewel enkele afgevaardigden hem tijdens de verkiezingsdebatten verantwoordelijk hadden gesteld voor de huidige economische problemen in de Oekraïense republiek. De kiesronde van 27 juni werd ongeldig verklaard wegens fraude nadat een aantal afgevaardigden had gepoogd meer dan eens te stemmen door stembiljetten te gebruiken die afwezige collega's hun hadden toevertrouwd. In de slotronde versloeg Masol Wolodimir Tsjernjak met 229 stemmen tegen 134.

Nieuwe Oekraïense president

Als gevolg van zijn verkiezing tot vicc sccrctaric generaal van de CPSU (zie pag. 800/2 - '90), aanvaardde de Oekraiense Opperste Sowjet op 18 juli het aftreden van Wolodimir Iwasjko als haar voorzitter (de *factn* de Oekraïense president) na een ambtsperiode van slechts zes weken. Op 23 juli koos de Opperste Sowjet uit vijf kandidaten Leonid Krawtsjoek, de tweede secretaris van de Oekraïense CP, als zijn opvolger.

Verkiezing van Russische premier en vice-president

Het Russische Congres van Volksafgevaardigden koos op 9 juni een nieuwe, uit twee Kamers bestaande Russische Opperste Sowjet. Deze koos vervolgens op 15 juni Iwan Silajew als voorzitter van de Russische ministerraad. Silajew, die op dat moment vice-premier u-as van de USSR en voorzitter van liet Bureau voor machinebouw en die beschouwd werd als gematigd hervormingsgezind, versloeg Micliail Botsjarow (volgens berichten de favoriete kandidaat van Boris Jeltsin) in een onbesliste eerste ronde. In de tweede ronde had hij geen tegenstanders meer en met de openlijke steun van Jeltsin stemden 163 van de aanwezige 220 kandidaten op hem. Op 18 juni kreeg de verkiezing van Silajew de benodigde goedkeuring van een grote meerderheid van het Russische Congres, en op 2 juli werd hij ontheven van zijn functies binnen de USSR-regering.

Verkiezingen Moldavisclie president en premier

De Moldavische Opperste Sowjet had op 27 april Mirtsja Snegoer gekozen tot voorzitter (president van Moldavië). Voorheen was hij voorzitter geweest van het presidium van de Opperste Sowjet. Hij versloeg de leider van de Moldavische CP Pjotr Loetsjinsky. Op 25 mei werd Mirtsja Droek gekozen tot voorzitter van de Moldavische ministerraad.

MORATORIUM *OP* LITOUWSE ONAFHANKELIJKHEIDSVERKLARING

De Opperste Raad (parlement) van Litouwen stemde op 29 juni voor de opschorting voor 100 dagen van de onafhankelijkheidsverklaring van 11 maart zodat onderhandelingen niet de Sowjet-autoriteiten konden worden gevoerd over de toekomstige status van Litouwen. In ruil hiervoor werd de economische blokkade opgeheven die de Sowjets half april hadden ingesteld.

Besprekingen Federatie-raad over nieuw unieverdrag. Gorbatsjow nntmoet Baltische presidenten Gedeeltelijke opheffing blokkade

Op 12 juni woonde de Litouwse president Vytautas Landsbergis voor de eerste keer een vergadering bij van de Federatie-raad van de USSR, bestaande uit de presidenten van de 15 republieken waaruit de Unie bestond (eerder had hij geweigerd de vergaderingen bij te wonen op grond van het feit dat hij president was van een buitenlandse staat!. De vergadering hoorde de opzet aan van voorstellen door president Michail Gorbatsjow voor een nieuw unieverdrag, waardoor de Sowjet-Unie zou veranderen in een ,.Unie van soevereine staten" waarin enkele republieken een groot deel van hun macht konden afstaan aan een centraal gezag zoals in de huidige federale structuur, terwijl andere staten bijna geen macht zouden afstaan, als in een confederatie.
Na de zitting van dc raad hield Landsbergis, samen met president Arnold Rüütel van Estland en president Anatolijs Gorboenows van Letland, een aparte vergadering met Gorbatsjow om de stappen naar onafhankelijkheid van hun republieken te bespreken. Volgens berichten vertelde Gorbatsjow Landsbergis dat besprekingen met Litouwen pas konden beginnen wanneer de onafhankelijkheidsverklaring werd opgeschort, al was het maar voor de duur van deze besprekingen.
Op 13 juni ontmoette de premier van Litouuen, Kazimiera Prunskiene, Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow voor bespreking over het opheffen van de economische blokkade in ruil voor opschorting van de onafhankelijkheidsverklaring. Ryzjkow meldde Prunskiene dat de Sowjet-autoriteiten onvoorwaardelijke toestemming zouden verlenen aan een gedeeltelijke hervatting van de levering van aardgas en grondstoffen aan enkele Litouwse bedrijven (de gasleveringen werden op 16 juni hervat).

Litouws regeringsvoorstel voor opschorting onafhankelijkheidsverklaring. Goedkeuring Opperste Raad

Namens haar regering deed Prunskiene de Opperste Raad op 15 juni het voorstel een moratorium af te roepen over de onafhankelijkheidsverklaring voor de duur van de onderhandelingen met de Sowjet-autoriteiten. Debatten over dit onderwerp begonnen echter pas op 26 juni en in de tussentijd rees bij commeiltatoren het vermoeden dat er ernstige verdeeldheid bestond niet alleen binnen de Opperste Raad maar ook tussen de pragmatische Prunskiene en de nationalistische Landsbergis, die een hardere lijn wilde volgen. Op 19 juni keurde de raad van de nationalistische beweging Sajudis, waarvan Landsbergis voorzitter was en

waarvan naar eigen zeggen een meerderheid van de Opperste Raad aanhanger of zelfs lid zou zijn, een resolutie goed waarin de Opperste Raad u-erd gemaand het moratoriumvoorstel te verwerpen. Dezelfde dag hielden enkele honderden Sajudis-aanhangers een demonstratie buiten het gebouw van de Opperste Raad, waarbij sommigen riepen om het aftreden van Prunskiene.
Het debat over het moratorium werd op 27 juni uitgesteld zodat Landsbergis en Prunskiene naar Moskou konden vliegen voor dringende opheldering van het Sowjet-standpunt ten aanzien van de status van Litouwen mocht het moratorium worden uitgeroepen. Landsbergis, die Gorbatsjow op diens verzoek op 26 juni in Moskou ontmoette, had te horen gekregen dat een moratorium zou inhouden dat Litou en terugkeerde naar de status van voor 11 maart, wat volgens Landsbergis inhield dat de onderhandelingen formeel zouden plaatsvinden tussen de Sowjet-Unie en een van de constituerende republieken. Prunskiene beweerde echter dat Gorbatsjow later die dag, 26 juni, in een telefoongesprek had verzekerd dat onderhandelingen zouden worden gevoerd op basis van gelijkheid. Toen Prunskiene op 28 juni in de Opperste Raad verslag uitbracht meldde ze dat Gorbatsjow erop vertrouwde dat Litouwers en Sowjets het moratorium elk zouden kunnen interpreteren op hun eigen wijze, zodat aan beide zijden de eer intact bleef.

Op 29 juni keurde de Opperste Raad met 69 stemmen vóór en 35 tegen een formele verklaring goed waarin de onafhankelijkheidsverklaring tijdelijk werd opgeheven, evenals alle wettelijke bepalingen die hieruit voortvloeiden. Deze verklaring volgde na stormachtige en emotionele debatten, maar Landsbergis' steun voor het moratorium had voor vele afgevaardigden de doorslag gegeven. Een belangrijk amendement op het oorspronkelijke voorstel van de regering was echter de tijdslimiet van 100 dagen, opgenomen als concessie aan de radicale nationalisten, hoewel Prunskiene haar vertrouwen uitsprak dat tijdens de onderhandelingen de belangrijkste vragen zouden worden opgelost binnen die tijd. Het moratorium zou ingaan op de dag waarop de onderhandelingen werden geopend.

De olietoevoer naar de raffinaderij Mazeikiai werd hersteld op 30 juni, en op 2 juli bevestigde Ryzjkow dat alle economische sancties tegen Litouwen werden opgeheven.

Poolse autonomieverklaring in Litouwen

Op 6 oktober riep een congres van in meerderheid etnisch-Poolse afgevaardigden van plaatselijke sowjets, de Opperste Sowjet van de USSR en de Litouwse Opperste Raad een ,,Pools nationaal-territoriaal autonoom gebied" uit in zuidwestelijk Litouwen. Deze aanspraak werd onmiddellijk als onrechtmatig bestempeld door het presidium van de Litouwse Opperste Raad.

ESTLANDSE IMMIGRATIEWET

De Estlandse Opperste Sowjet keurde op 27 juni een wet goed die de immigratie uit de rest van de Sowiet-Unie en uit het buitenland naar Estland aan banden legde door het instellen van quota's voor immigranten en de invoering van permanente en tijdelijke verblijfsvergunningen. Vrijgesteld van deze regeling waren mensen die inwoners u-aren geweest van net onafhankelijke Estland vóór 1940 en hun nakomelingen,
Afgevaardigden van de Russische minderheid in Estland boycotten de stemming over de nieuwe wet, die ze omschreven als discriminerend en die naar hun mening een schending inhield van de Estlandse grondwet. Estlandse nationalistische afgevaardigden brachten daar tegenin dat dit document niet meer geldig was sinds op 30 maart was verklaard dat Estland zou overgaan op onafhankelijkheid.

Oprichting van controversiëel kartel Integral in Estland

Begin augustus beschuldigde de Estlandse regering de centrale Sowjet-autoriteiten van pogingen de republiek te beroven van de in 1989 toegestane economische soevereiniteit (zie pag. 144/2 - '90). Hierbij werd gedoeld op de oprichting in juli van een door de Sowjet-regering gesteund kartel, Integral genaamd, dat ondernemingen omvatte die voorheen onder toezicht hadden gestaan van de centrale ministeries in Moskou en dat alleen zou handelen binnen de centraal geleide Sowjet-economie en dus geheel buiten het Estlandse juridische en fiscale systeem. In potentie zou Integral 60 procent van het aandelenkapitaal van Estland kunnen omvatten.

ETNISCH GEWELD IN KIRGIZI''E

De Sowjet-Unie zag zich in juni 1990 opnieuw geplaatst voor een etnisch conflict toen onlusten en geweld tussen verschillende gemeenschappen oplaaiden in de Centraalaziatische republiek Kirgizië. Na meer dan twee weken van botsingen tussen Kirgiezen en Oezbeken werd in officiële rapporten melding gemaakt van tenminste 193 doden en 1.275 gewonden.

De aanleiding voor het geweld dat op 4 juni begon in de stad Osj, met een in meerderheid Oezbeekse bevolking, was een geschil over het gebruik van landbouwgrond voor huizenbouw (de woningnood in Centraal-Azië was een belangrijke politieke aangelegenheid geworden in de afgelopen jaren, en was al eerder een factor geweest in etnisch geweld in juni 1989 tussen Oezbeken en Mescheten in de nabijgelegen Fergana-vallei, en in onlusten in Tadjikistan in februari 1990 - zie pag. 287/2 e.v. en 300/2 e.v. - '90). In een veld van een door Oezbeken beheerde collectieve boerderij buiten Osj werd een massa-bijeenkomst gehouden voor de bespreking van rivaliserende claims voor het gebruik van de grond; een groep van ongeveer 1.500 Kirgiezen had het veld illegaal in gebruik genomen en eiste het recht om de grond te gebruiken voor woningbouw, en ongeveer 10.000 Oezbeken waren samengestroomd om de Kirgiezen dit recht te betwisten.

Bemiddelingspogingen door functionarissen, onder wie de premier van Kirgizië, Apas Dzjoemagoelow, mislukten toen een grote groep Kirgiezen arriveerde, waarop

Sowjet-tanks patrouilleren op 10 juni 1990 in de straten van de stad Osj, waar na etnische botsingen tussen Kirgiezen en Oezbeken de noodtoestand was uitgeroepen.

de Oezbeken het cordon van circa 900 politiemannen die poogden de strijdende nationaliteiten gescheiden te houden, bestormden. De troepen schoten in de lucht maar werden dooi- Oezbeken aangevallen met stenen en benzinebommen en slaagden er slechts in het terrein te ontruim i door over de hoofden van de menigte heen te schieten. De Oezbeken verspreidden zich echter niet maar drongen op naar het centrum van de stad, waar ze auto's vernielden en huizen, winkels en bussen in brand staken. Ze probeerden de gebouwen van het ministerie van binnenlandse zaken te bestormen maar werden verdreven door de politie, die het vuur opende op de mensenmassa. Het uiteindelijke resultaat van de gebeurtenissen op 4 juni was 11 doden en 210 gewonden

Het presidium van de Opperste Sowjet van Kirgizië riep onmiddellijk de noodtoestand uit (onder andere een avondklok en straatpatrouilles) in Osj en omliggende districten. Dit kon de verspreiding van het geweld echter niet voorkomen, en ook na 5 juni waren er botsingen tussen Oezbeken en Kirgiezen, pogroms en aanvallen op gebouwen van het ministerie van binnenlandse zaken in de ,,oblast'' (provincie)Osj. Vanuit Turkmenie werden legereenheden gestuurd om te helpen bij het herstellen van de orde.

Op 6 juni bereikte de onrust de hoofdstad van Kirgizië, Froenze, waar demonstrerende studenten eisten dat er een vrijwilligersleger naar Osj zou worden gestuurd om de bevolking te beschermen; zij gooiden stenen naar een hooggeplaatste functionaris van de Communistische Partij die probeerde hen toe te spreken, waarop de veiligheidstroepen enige waarschuwingsschoten losten. Op de markten in Froenze werden Oezbeekse handelaars in elkaar geslageii door Kirgizische studenten. Op 7 juni werd ook in Froenze de noodtoestand uitgeroepen nadat die nacht vernielingen waren aangericht en overheidsgebouwen waren bezet door demonstrerende studenten die het aftreden van de Kirgizische leiding eisten (zie voor demonstraties in Froenze pag. 301/2 e.v. - '90).

De president van Oezbekistan, Islam Karimow, kondigde op 8 juni de noodtoestand af in districten in de Oezbeekse ,,oblast'' Andijzan, grenzend aan de ,,oblast'' Osj, en waarschuwde dat het geweld in Osj kon uitgroeien tot een volwassen gewapend conflict tussen de twee republieken. Legertroepen hadden op 6 juni de grensovergangen tussen Oezbekistan en het zuidelijk deel van Kirgizië gesloten en strijd gevoerd om te voorkomen dat 15.000 Oezbeken met geïmproviseerde wapens de ,,oblast'' Osj binnendrongen om deel te nemen aan de gevechten op 7 juni. Bendes Kirgiezen met soortgelijke bewapening zouden aan hun kant van de grens in groten getale zijn samengedrongen.

Op 10 juni slaagden de veiligheidstroepen erin, een nationalistische massabijeenkomst in Froenze te verijdelen van een groep die zichzelf de Kirgizische Democratische Beweging noemde. De volgende dag, door de Kirgizische leiders uitgeroepen tot dag van nationale rouw, stabiliseerde de situatie in Froenze en in de ,,oblast'' Osj zich volgens berichten, hoewel pas na 22 juni geen doden meer werden gemeld in Osj. Het conflict werd op 11 juni door Dzjoeinagoelow en zijn Oezbeekse ambtgenoot Sjakoeroella Mirsajdow besproken tijdens een bijeenkomst in de stad Osj. Volgens Mirsajdow waren er tijdens het conflict geen eisen gesteld door Oezbeekse nationalisten om gebieden binnen Kirgizië met een Oezbeekse bevolkingsmeerderheid autonoom te verklaren of zelfs af te staan aan Oezbekistan.

Aanhoudend geweld in Kirgizië

Toen de botsingen tussen Kirgiezen en Oezbeken in de Zuidkirgizische provincie Osj aanhielden, verschenen berichten over de verschrikkingen van het geweld tussen de gemeenschappen dat begin juni was opgevlamd. Er waren aanwijzingen dat het dodental vijf keer hoger was dan het officiële cijfer.

Het werd duidelijk dat de ernstigste incidenten hadden plaatsgevonden in Oezgen, waar de Oezbeekse bevolking het slachtoffer was geworden van een pogrom van benden Kirgiezen die de stad op 5 juni waren binnengevallen. Daarbij waren Oezbeken vermoord, verkracht en verminkt, en was driekwart van de stad in vlammen opgegaan. Alle Kirgizische bewoners vluchtten na de pogrom de stad uit. Uit de gelijktijdige uitbarsting van aanvallen op Oezbeekse gemeenschappen in de provincie Osj op 5 juni door Kirgizische benden die goed voorzien waren van wapens en vervoermiddelen, maakten waarnemers op dat er sprake was van een georganiseerde campagne, mogelijk met medeweten van overheidsfunctionarissen.

Nieuwe botsingen in juli. Dodental

Op 14 juli begonnen enkele dagen van wijdverspreid geweld met berichten over niet-toegestane optochten, etnische botsingen, pogroms en aanvallen op officiële gebouwen in de stad Osj en verschillende andere plaatsen.

Op 10 juli had de krant *Komsomolskaja Prawda* een hoge politiefunctionaris aangehaald die gezegd zou hebben dat ten gevolge van de gewelddadigheden in juni in de provincie Osj bijna 800 personen vermist werden en waarschijnlijk dood waren. Intussen beweerden overlevenden van de pogrom in Oezgen dat in die stad alleen al ten minste 1.000 personen waren gedood. Na de uitbarsting van geweld in juli gaf het op 19 juli bekendgemaakte officiële dodencijfer echter 212 aan, en werden ongeveer 400 personen vermist.

BILATERALE BETREKKINGEN TUSSEN DE REPUBLIEKEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 5 augustus kwamen de premiers van Estland, Letland en Litouwen, evenals vertegenwoordigers van de regeringen van de Russische Fede atie, Witrusland, Moldavië en van de steae lijke en regionale raden van Moskou en Leningrad in de Estlandse stad Tallinn bijeen om te praten over het aanknopen van directe economische betrekkingen tussen de republieken en regio's, buiten de centrale Souljet-controle om

In april hadden de drie Baltische republieken reeds besloten een gemeenschappelijke markt in het leven te roepen. Op 15 augustus tekende de regeringen van de Russische Federatie en Litouwen een akkoord over bilaterale handel en economische samenu-erking in 1991, en de daaropvolgende dag tekenden Witrusland en Azerbajdzjan een akkoord op het gebied van handel en economie in 1991, gebaseerd op de voor beide zijden voordelige ruil van Azerbajdzjaanse olie, fruit en groenten tegen Witrussische technologie en industrieprodukten.

Gorbatsjow dreigt met optreden tegen gewapende nationalistische groepen

Op 25 juli vaardigde Gorbatsjow een decreet uit waarin alle illegale ,,gewapende formaties'' het bevel kregen zich binnen twee weken te ontbinden en hun wapens in te leveren, of een strafexpeditie tegemoet te zien van het ministerie van binnenlandse zaken of zelfs van legereenheden. Hoewel duidelijk bedoeld om de activiteiten van de nationalistische guerrillagroeperingen in de Transkaukasische en Centraalaziatische republieken (met name Armenië) te beteugelen, leek het decreet eveneens bestemd om de vorming van milities in de Baltische republieken te voorkomen als alternatief voor de Sowjetrussische politie en de strijdkrachien.

Armenië negeert decreet

Op 28 juli daagde de nieuwe Armeense Opperste Sowjet (gevormd op 20 juli na verkiezingen waarvan de eerste in mei hadden plaatsgevonden) Gorbatsjow openlijk uit door de toepassing van dit decreet op Armeens grondgebied op te schorten. Armeense nationalistische leiders waarschuwden dat iedere poging van het leger om de aldaar opererende milities te ontwapenen op een bloedbad zou kunnen uitlopen.

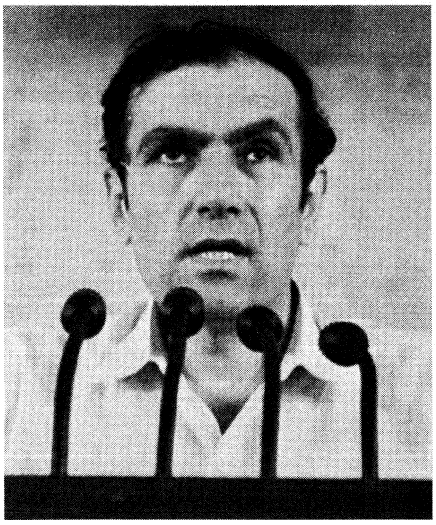

Lewon Ter-Petrosjan, de nieuwe president van Armenië.

In Armenië en in de betwiste Armeense enclave Nagorno Karabach hadden in de daaraan voorafgaande maanden talloze incidenten plaatsgevonden waarin Armeense militanten legertroepen in hinderlagen lokten en politiebureaus overvielen om wapens te stelen. De plaatselijke autoriteiten waren door veiligheidsfunctionarissen en de Sowjet-pers beschuldigd van laksheid en zelfs van stilzwijgende toestemining.

Bomaanslagen

Ten minste 17 personen werden gedood en 15 gewond toen op 10 augustus 20 km van de Azerbajdzjaanse stad Gendzje (voorheen Kirowabad) een zelfgemaakte bom ontplofte in een bus. De bus was op weg van Tbilisi in Georgië naar Agdam, een stad net buiten de betwiste regio Nagorno Karabach.
Op 15 juli werd de manager van de luchthaven van Stepanakert, de hoofdstad van Nagorno Karabach, gedood bij een bomaanslag op haar huis.
In de avond van 19 juli werden ten noorden van Rostow-na-Donoe in de Russische Federatie vijf personen gedood bij een explosie in een trein die op weg was van Georgië naar Moskou. Volgens een bericht dat de Sowjet-televisie de dag daarna uitzond, was een krachtige zelfgemaakte bom in een wagon geplaatst. De politie identificeerde de dader als een Azerbajdzjaanse man die de andere passagiers net voor de ontploffing nog een waarschuwing had toegeschreeuu-d, maar op 8 augustus had het onderzoek geleid tot de conclusie dat hij geen terrorist was maar een onbetrouwbare zakenman die aan zijn schuldeisers had willen ontkomen door zijn eigen dood in scène te zetten. Hij was uiteindelijk een van de vijf dodelijke slachtoffers.

Verkiezing van nationalistische president en premier in Armenië

Op 4 augustus koos de Armeense Opperste Sowjet Lewon Ter-Petrosjan tot zijn voorzitter (de facto president van Armenie). Hij versloeg de eerste secretaris van de Armeense CP Wladimir Mowsisjan met i40 tegen 80 stemmen Op 13 augustus koos de Opperste Sowjet Wazguen Manukjan, die door Ter-Petrosjan was voorgedragen, tot wremier.

Zowel Ter-Petrosjan als Manukjan hadden van december 1988 tot mei 1989 in de gevangenis gezeten wegens lidmaatschap van het Karabach Comité, dat in 1988 was opgezet om ernaar te streven dat Nagorno Karabach onder Armeens bestuur zou komen. Beiden waren leiders van de naar onafhankelijkheid strevende Armeense Pannationale Beweging, die in november 1989 was opgericht

Armeense onafhankelijkheidsverklaring

Op 23 augustus nam de Opperste Sowjet met 183 tegen 2 stemmen een verklaring aan waarin Armenië werd uitgeroepen tot een ,,onafhankelijke staat''. De verklaring stelde dat de Republiek Armenië (de adjectieven Sowjet en Socialistisch waren verwijderd) een soevereine staat was waarin de eigen grondwet en wetten voorrang hadden op die van de Sowjet-Unie. De republiek zou onmiddellijk overgaan tot de vorming van haar eigen leger en politie (,,buitenlandse troepen'' konden alleen met Armeense toestemming ingezet worden), en had het recht op het beheren van haar eigen grondstoffen, banken, economisch beleid en buitenlandse betrekkingen. Alle in het buitenland levende Armenen hadden recht op het Armeense staatsburgerschap. In de verklaring maakte Armenië aanspraak op onschendbare grenzen waarbinnen ook Nagorno Karabach viel

Tijdens de zitting werd ook het officiële gebruik goedgekeurd van de rood-blauw-oranje vlag van de onafhankelijke Arrneense staat die van 1918 tot 1920 had bestaan.
Commentatoren merkten op dat hoewel nog net geen onmiddellijke afscheiding van de Sowjet-Unie uitgeroepen was, Armenië met deze verklaring technisch verder was op de weg naar onafhankelijkheid dan enige andere republielr, met uitzondering van Litouwen.

Verlenging van uiterste tijdslimiet voor overgave milities

Verwijzend naar Gorbatsjows decreet van 25 juli waarin illegale milities bevel kregen zich te ontbinden en hun wapens over te geven, verklaarde Ter-Petrosjan onmiddellijk na zijn verkiezing de ,,oplossing van de militiacrisis'' tot topprioriteit. Hij zei dat ,,als troepen uit Moskou niet tussenbeide komen, we het probleem onderling kunnen oplossen''. Op 7 augustus deed hij een beroep op de milities trouw te zweren aan de Opperste Sowjet.
Op 8 augustus vloog Ter-Petrosjan naar Moskou voor overleg met de Sowjet-leiders onder wie minister van binnenlandse zaken Wadim Bakatin. Als resultaat daarvan maakte Ter-Petrosjan op 9 augustus bekend dat de Sowjet-autoriteiten besloten hadden de uiterste datum voor de overgave van de milities (die op die dag zou verstrijken) te verlengen, en dat de Armeense autoriteiten de ontwapening van de milities zouden afhandelen

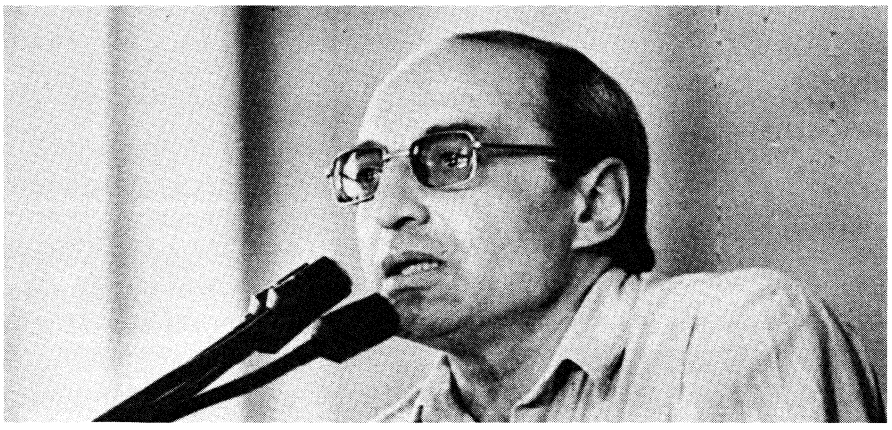

Wazguen Manukjan werd op 13 augustus 1990 gekozen tot premier van Armenië

zonder bemoeienis van het Sowjet-leger (Gorbatsjow had vanuit zijn vakantieoord op de Krim, naar verluidt op verzoek van Bakntin, op 11 augustus een decreet uitgevaardigd waardoor de tijdslimiet met twee maanden werd verlengd).

Gorbatsjows decreet van 25 juli negerend hadden de Armeense milities hun operaties om wapens te stelen opgevoerd. Na een onderbreking ten tijde van Ter-Petrosjans onderhandelingen in Moskou, vond er van 19 tot 22 augustus een plotselinge escalatie plaats van gewapende botsingen langs de Armeens-Azerbajdzjaanse grens, waarbij Sowjet-troepen vochten met Armeense guerrillastrijders die dorpen in Azerbajdzjan aanvielen. Op 24 augustus besloot de Armeense regering een speciale veiligheidszone in te stellen langs de grens die bemand zou worden met troepen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken.

Noodtoestand. Ontbinding van het Armeense Nationale Leger

Op 29 augustus raakten de plannen van de Armeense autoriteiten om de milities te ontbinden in een kritiek stadium toen vroeg in de ochtend Wiktor Ajvanzjan, een afgevaardigde van de Opperste Sowjet, werd doodgeschoten in het hoofdkwartier van het Armeense Nationale Leger (ANL, de grootste militiegroep met naar eigen zeggen 160.000 leden). Ajvanzjan was met een delegatie van de Armeense Pannationale Beweging (waaraan het ANL weigerde zich te onderwerpen) naar het hoofdkwartier gegaan om te praten over een incident de nacht tevoren waarbij geschoten was.
De Opperste Sowjet riep de noodtoestand uit, waaronder een avondklok, en beval het ANL uiterlijk om 10 uur die avond de wapens neer te leggen. Toen het ANL hieraan geen gehoor gaf, deden detachementen van het Armeense ministerie van binnenlandse zaken en leden van de paramilitaire vleugel van de Armeense Pannationale Beweging in de vroege ochtend van 30 augustus een inval in het ANL-hoofdkwartier. Dit resolute optreden leidde tot d overgave van de hele militaire leiding van het ANL die de opheffing van het ANL aankondigde en zijn leden opriep de wapens neer te leggen.

Soevereiniteitsverklaringen van andere republieken

Op 22 en 25 augustus voegden respectievelijk Toerkmenistan en Tadzjikistan zich bij de lijst republieken die zich soeverein hadden verklaard en die aan hun eigen grondwet en wetten p ioriteit verleenden boven die van de Sowjet-Unie. In de Toerkmeense verklaring viel op dat de republiek tot een kern- en chemische-wapensvrije zone werd verklaard.

Op 10 augustus gaf Karelia als eerste van de 20 autonome socialistische Sowjet-republieken (ASSRs) een soevereiniteitsverklaring uit. Daarin werd bepaald dat de Karelische grondwet en wetten voorrang hadden op die van de Sowjet-Unie, maar dat een deel van de macht van de Karelische staat op vrijwillige basis werd gedelegeerd aan Rusland waarvan het deel bleef uitmaken. Soortgelijke verklaringen werden op 30 augustus gedaan door Komi en op 31 augustus door Tatarije.

Afscheiding Abchazië van Georgië

Op 25 augustus besloot de Opperste Sowjet in de Abchazische ASSR (in aanwezigheid van nauwelijks de helft van de 140 afgevaardigden) de onafhankelijkheid van Georgië uit te roepen en het volledige herstel van de status van republiek die Abchazië tussen 1921 en 1930 had genoten. In de verklaring werd Georgië beschuldigd van de illegale annexatie van Abchazië. De daaropvolgende dag bepaalde het presidium van de Georgische Opperste Sowjet dat de Abchazische verklaring geen geldigheid bezat. Ook begonnen actiegroepen die de in meerderheid Georgische bevolking in Abchazië vertegenwoordigden, met protestbijeenkomsten en een spoorwegblokkade van Soechoemi, de Abchazische hoofdstad. Op 31 augustus trok de Abchazische Opperste Sowjet de verklaring uit eigen beweging in.

Etnische spanningen in Toeva

Begin augustus werd oproerpolitie naar de ASSR Toeva (deel van de Russische Fede atie en gelegen aan de Mongoolse grens) gestuurd om botsingen te verhinderen tussen autochtone Toevanen en Russen, die meer dan eenderde van de 300.000 koppen tellende bevolking van Toeva uitmaakten. De toenemende werkloosheid zou de oorzaak zijn van een geweldcampagne van Toevaanse militanten, hedoeld om de Russische bevolking te verdrijven, die voor het grootste deel in de voorgaande decennia was gearriveerd om de landbouwgrond en de rijdelfstofvoorraden van Toeva te beginnen. (Toeva was pas in 1944 toegetreden tot de Sowjet-Unie; daarvóór was het de in naam onafhankelijke staat Tannoe-Toeva.

Afscheiding Gagaoezische minderheid van Moldavië. Russisch separatisme in Moldavië. Presidentieel gezag

Op een congres van vertegenwoordigers van de Gagaoezische minderheid in Moldavië werd op 19 augustus de oprichting bekendgemaakt van een aparte ,,republiek Gagaoezië" die de gebieden in Zuid-Moldavië omvatte waar het overgrote deel van de 153.000 Turkssprekende Gagaoezen woonde. De nieuwe republiek vroeg president Gorbatsjow en de Opperste Sowjets van de USSR en de republieken oin erkenning. Het in de stad Komrat gehouden congres reageerde op een besluit van de Moldavische Opperste Sowjet van 27 juli om voorstellen voor de oprichting van een autonome Gagaoezische republiek of regio binnen Moldavië te verwerpen. Op 20 augustus bepaalde de Moldavische regering dat deze stappen ongrondwettelijk waren en twee dagen later werd de volksfrontachtige Gagaoezische Chalki-Beweging (Volksbeweging) verboden.
Op 2 september proclameerden op een bijeenkomst in de stad Tiraspol de leiders van de Russische meerderheid in de Dnestr-vallei in Oost-Moldavië de afscheiding van Moldavië en de

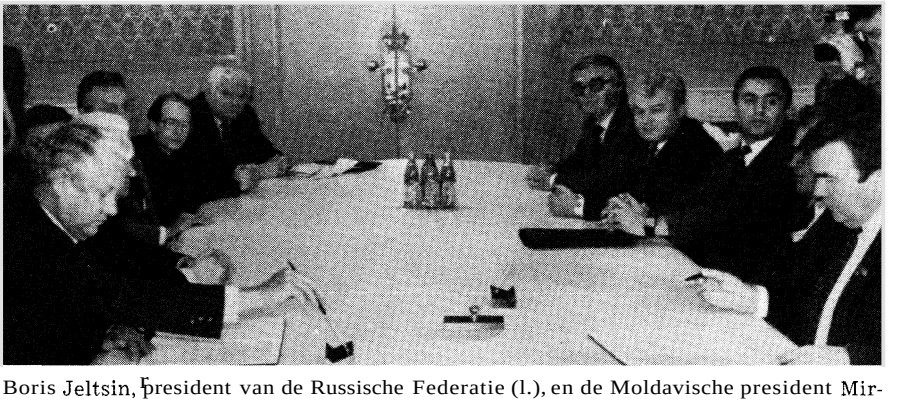

Boris Jeltsin, president van de Russische Federatie (l.), en de Moldavische president Mirtsja Snegoer (r) ondertekenen op 22 september 1990 een akkoord betreffende wederzijdse samenwerking en erkenning van elkaars soevereiniteit

oprichting van de Sowjet-republiek Dnestr.
Onmiddellijk daarna kwam de Moldavische Opperste Sowjet in spoedberaad bijeen. Op 3 september werd de functie van uitvoerend president geschapen vanwege de door de proclamatie van de Russen in Dnestr veroorzaakte ,,verslechtering van de sociale en politieke situatie in de republiek'' en vanwege een gelijksoortige stap door de Gagaoezische minderheid in augustus.
Mirtsja Snegoer, die tot dusver in zijn hoedanigheid als voorzitter van de Moldavische Opperste Sowjet de facto president was geweest, werd zonder tegenkandidaat gekozen in de nieuwe functie. Hij werd bekleed met de bevoegdheid rechtstreeks presidentieel gezag in te stellen ,,in gebieden waar de Moldavische grondwet niet werd gehoorzaamd'' (zie ook pag. 302/1 e. v. - '90).

Crisis rond Gagaoezische minderheid in Moldavië

In de laatste week van oktober leek het in Moldavië tot gewelddadigheden te gaan komen tussen de Moldavische (Roemeense) meerderheid en de kleine Gagaoezische minderheid die in het zuiden van de republiek woont.

De crisis ontstond toen de Gagaoezen hun in augustus uitgevaardigde eenzijdige afscheidingsverklaring wilden bekrachtigen door op 28 oktober verkiezingen te organiseren voor een Opperste Sowjet van de ,,Republiek Gagaoezië''. Mirtsja Snegoer, de president van Moldavië, riep op 22 oktober de Gagaoezische minderheid op de verkiezingen af te gelasten, maar op 23 oktober verhoogde de regering de spanning door de vorming van vrijwilligerspatrouilles te gelasten ,,om de openbare orde te handhaven en de sociaal-politieke situatie te stabiliseren''. Omdat de Gagaoezen een aanstaande interventie vreesden, vervroegden zij de verkiezingen naar 25 oktober, toen duizenden demonstreerden in de belangrijkste Gagaoezische stad Komrat en daarmee de Moldavische autoriteiten tartten in te grijpen en de hulp in te roepen van de centrale autoriteiten. Inmiddels had het Moldavische Volksfront op 25 oktober zijn eigen ,,vrijwilligers met een vredestaak'' opgeroepen om de Gagaoezische afscheiding te voorkomen. De volgende dag blokkeerden ongeveer 50.000 Moldaviërs, sommigen gewapend, de Gagaoezische districten, waar de Gagaoezen op hun beurt een eigen verdedigingsleger hadden gevormd. De Moldavische Opperste Sowjet kondigde op 26 oktober de noodtoestand af voor de Gagaoezische districten, waarbij de plaatselijke regering buitenspel werd gezet en openbare bijeenkomsten verboden werden. Op 28 oktober werden op verzoek van Snegoer twee regimenten veiligheidstroepen van het ministerie van biririenlandse zaken van de USSR naar de Gagaoezische districten gestuurd om de Moldaviërs en Gagaoezen van elkaar gescheiden te houden. Hun aanwezigheid leidde tot de eerste gewelddadige incidenten, toen op 31 oktober naar schatting 3.000 vrijwilligers van het Volksfront twee grensposten op de grens tussen Roemenië en de Sowjet-Unie veroverden en dreigden de grenswachten met hun families te doden wanneer de troepen niet zouden u-orden teruggetrokken. Na onderhandelingen met de autoriteiten gaven zij hun verzet echter op. Op 31 oktober kwam de nieuwe Gagaoezische Opperste Sowjet bijeen in Komrat. Stepan Topal werd gekozen tot president van Gagaoezië.

Georgische kieswet

Op 20 augustus nam de Georgische Opperste Sowjet een wet aan die bepaalde dat meerpartijenverkiezingen in de republiek gehouden zouden worden op 28 oktober.

De publikatie op 1 augustus van drie kieswetontwerpen had een einde gemaakt aan een blokkade door de oppositie van de belangrijkste spoorverbinding van Georgië met de rest van de Sowjet-Unie. De protestdemonstratie, waarbij het spoorwegknooppunt Samtredia door een sit-in werd bezet, was op 26 juli begonnen ter ondersteuning van de eis dat, voorafgaande aan het debat in de Georgische Opperste Sowjet op 17 augustus, in de hele republiek over de wet gediscussieerd zou worden. Oppositieleiders beschuldigden de autoriteiten ervan dat zij het overleg met hen over de wet eenzijdig hadden afgebroken, en probeerden ook de belofte los te krijgen dat de verkiezingen doorgang zouden vinden zoals gepland. Op 30 juli waarschuwde de Georgische president Givi Goembaridze dat Georgië door deze protestactie bedreigd werd met anarchie en ,,gewapend conflict'', maar met ongeveer 25.000 gestrande reizigers en 500.000 ton gestrande vracht capituleerden de autoriteiten op 31 juli na onderhandelingen met de oppositieleiders. Toch werd de wet pas aangenomen nadat woedende betogers op 18 augustus buiten het gebouw van de Opperste Sowjet hadden geprotesteerd tegen de schaamteloze vertragingstactiek van Goembaridze.

Geweld voorafgaande aan verkiezingen in Georgië

Op 18 en 19 september leidde een conflict tussen nationalistische partijen, dat voorafging aan de op 28 oktober te houden verkiezingen voor de Georgische Opperste Sowjet en dat draaide om plannen deze overbodig te maken door op 30 september vrije verkiezingen te houden voor een concurrerend Nationaal Congres, tot een uitbarsting van geweld.

Volgens officiële Russische bronnen ontvoerden en mishandelden op de avond van 18 september leden van een aan de pro-Congres-partijen gelieerde paramilitaire organisatie, de Mchedrioni genaamd, Vazj Adamija, een belangrijke figuur in de rivaliserende Ronde-Tafel-coalitie, en leverden daarna een vuurgevecht met Ronde-Tafel-aanhangers op de Roestaveli Prospekt, de hoofdstraat van Tbilisi. In de vroege uren van de volgende dag werden door lieden van wie men alom vermoedde dat het Ronde-Tafel-aanhangers waren, de bij de Nationale Democratische Partij en de Nationale Onafhackelijkheidspartij (beide lid van de zogenaamde Congresbeweging) in gebruik zijnde kantoren aan de Roestaveli Prospekt onder vuur genomen en vervolgens geplunderd en in brand gestoken.

De spanningen in Tbilisi waren al hoog opgelopen nadat activisten van de Vereniging van de Heilige Ilja de Rechtschapene (een van de organisaties in de Ronde-Tafel-coalitie) in de nacht van 17 op 18 september het Georgische KGB-hoofdkwartier hadden geplunderd, uit protest tegen de arrestatie van een van hen op verdenking van betrokkenheid bij een aanval op een politiebureau.

Eerste verkiezingsronde in Georgië

Op 28 oktober vond de eerste verkiezingsronde plaats voor de 250 zetels tellende Georgische Opperste Sowjet. Deze werd overtuigend gewonnen door het Ronde Tafel-Vrij Georgië-blok van onafhankelijkheidsgezinde partijen. Het blok behaalde 54,03 procent van de stemmen, hetgeen volgens een gemengd systeem van directe verkiezingen en evenredige vertegenwoordiging goed was voor 114 van de 181 zetels waarover een beslissing gevallen was. De Georgische Communistische Partij behaalde 24,42 procent van de stemmen en daarmee 60 zetels. Een tweede verkiezingsronde voor de zetels waarover nog geen beslissing was gevallen zou op 11 november moeten plaatsvinden.

De verkiezingen verliepen relatief vreedzaam, hoewel een gedeeltelijke boycot werd gemeld vanuit de door twisten geplaagde Abchazische ASSR en de Zuidossetische Autonome Oblast. Twee dagen eerder had een onbekende schutter Georgi Tsjantoeria, leider van de Nationaal Democratische Partij, met kogels verwond. Deze partij, een rivaal van de Ronde Tafel, boycotte de verkiezingen op grond van het feit dat de Opperste Sowjet deel uitmaakte van een machtsstructuur die op illegale wijze aan Georgië was opgelegd. Op 30 september en 1 oktober was zij tweede geworden achter de Nationale Onafhankelijkheidspartij (die ook de verkiezingen op 28 oktober had geboycot) bij schaduurverkiezingen voor een Nationaal Congres.

Afscheidingsverklaring door Zuid. Ossetië

Op 20 september werd door de Opperste Sowjet van de autonome provincie Zuid-Ossetie een volwaardige, van Georgië onafhankelijke unierepubliek geproclameerd Dit werd de volgen+ dag nietig verklaard door liet presidium van de Georgische Opperste Sowjet, op grond van het feit dat alleen etnisch Ossetische afgevaardigden aan de vergadering hadden deelgenomen en dat haar handelwijze ,,ongrondwettig" was geweest (zie ook pag. 294/2 en 295/3 - '90)

HERBEVESTIGING VAN CENTRAAL GEZAG. ONTWIKKELINGEN IN DE REPUBLIEKEN

Op 24 oktober maakte de Opperste Sowjet van de USSR haast met een noodwet die ,,binnen de verantwoordelijkheid van het centrum" de suprematie van nationale boven republikeinse wetten herbevestigde in afwachting van de sluiting van een nieuw unieverdrag. De noodwet was bedoeld om de zogenaamde ,,wettenoorlog" te beëindigen die ontstond zodra republieken soevereiniteitsverklaringen uitvaardigden, gebaseerd op het primaat van de eigen wetgeving.
Kazachstan (op 25 oktober) en Kirgizië (op 30 oktober) waren de laatste van de 15 deelrepublieken die soevereiniteitsverklaringen uitvaardigden. In de loop van september en oktober vaardigden nog eens 7 van de 16 autonome republieken (ASSR's) van de Russische Federatie en 6 van haar autonome provincies en nationale districten soevereiniteitsverklaringen uit. In bijna alle gevallen was de verklaring gekoppeld aan een eenzijdige opwaardering van de status.

Presidentieel systeem in Toerkmenistan en Kirgizië

In Toerkmenistan werd op 27 oktober Saparmoerad Nijazow, eerste secretaris van de Toerkmeense Communistische Partij (CP) en tot dan toe de facto president in zijn hoedanigheid als voorzitter van de Toerkmeense Opperste Sowjet, zonder tegenstand tijdens directe verkiezingen gekozen voor het nieuwe ambt van uitvoerend president (die tevens de regering van de republiek zou leiden). Nijazow behaalde 98,3 procent van de stemmen. In Kirgizië werd op 28 oktober door de Opperste Sowjet een nieuwe uitvoerend president gekozen. Na verscheidene verkiezingsrondes bleef van de zes kandidaten uiteindelijk Aksar Akajew, voorzitter van de Academie van Wetenschappen, als winnaar over.

Verkiezingen in Azerhajdzjan

Op 30 september en op 14 oktober vonden in Azerbajdzjan twee verkiezingsrondes plaats voor de 360 zetels tellende Azerbajdzjaanse Opperste Sowjet, waarbij de Communistische Partij van Azerbajdzjan als duidelijke winnaar uit de bus kwam. Dit betekende een dramatische wending van het politieke lot van het Azerbajdzjaanse Volksfront, dat in januari op het punt stond met brede steun de macht te grijpen, totdat Sowjet-troepen aan die aspiraties een bloedig einde maakten. De communisten wilden dat Azerbajdzjan deel bleef uitmaken van de Sowjet-Unie, maar kregen steun van nationalistische zijde door ieder compromis over Nagorno-Karabach af te wijzen. Alleen al in de eerste ronde behaalden zij 220 van de 260 zetels waarover een beslissing gevallen was.

Van de 1.185 kandidaten die dongen naar 349 zetels (in 11 kiesdistricten in Nagorno-Karabach en het aangrenzende Sjaumjandistrict vonden uit veiligheidsoverwegingen geen verkiezingen plaats) waren er 921 lid van de Communistische Partij. De belangrijkste oppositiegroepering, de Democratische Alliantie, waartoe ook het Volksfront behoo de, kwam daarentegen slechts met 218 kandidaten voor de dag (de oppositie beschuldigde de communisten van manipulatie van de registratie van kandidaten). Voorafgaand aan de verkiezingen tekenden leiders van het Volksfront ook protest aan tegen het feit dat de omstandigheden oneerlijk waren, gezien de aanhoudende noodtoestand in Bakoe (de hoofdstad), waar bijeenkomsten op straat verboden waren en vergaderingen van meer dan 100 mensen goedkeuring behoefden van de militaire autoriteiten. Volgens het Front was de lage opkomst in Bakoe op 30 september (geschat op ongeveer 52 procent, terwijl de rest van Azerbajdzjan 81 procent scoorde) te wijten aan de noodtoestand. De legertop in Bakoe had de stad van 26 september tot 2 oktober afgesloten voor alle niet-permanente inwoners, maar tijdens de verkiezingen bleven de troepen uit zicht.

Aftreden van Oekraïense premier na studentenprotesten

Studentendemonstraties en een hongerstaking leidden, in een belangrijke overwinning van de nationalisten, tot het aftreden van de Oekraïense premier Witali Masol.

Bij de hongerstaking waren ongeveer 350 studenten betrokken en duizenden sympathisanten. Zij verbleven in tenten op het Plein van de Oktoberrevolutie in Kiew en op de trappen van het parlementsgebouw.

Deze hongerstaking begon op 1 oktober, nadat tienduizenden nationalisten in verzet tegen de dominerende invloed van de communistische partij binnen de Oekraïense regering voor de tweede opeenvolgende dag hadden deelgenomen aan demonstraties in Kiew. Deze vielen samen met het begin van de herfstzitting van de Oekraïense Opperste Sowjet. Ook hadden de nationalisten 1 oktober uitgeroepen tot een dag van algemene staking uit protest tegen het voorgestelde nieuwe unieverdrag. Alleen in de westelijke Oekraïne vond deze oproep enige navolging. De studenten vielen Masol voornamelijk aan, omdat zijn regering, gesteund door de communistische meerderheid binnen de Opperste Sowjet, wetten tegenhield die de Oekraïense soevereiniteitsverklaring uit juli moesten zuiveren van tegenstrijdige grondwetsartikelen. Daarnaast was er kritiek omdat het economische programma van zijn regering verzuimd had marktprincipes volledig door te voeren. Een en ander leidde tot een motie van wantrouwen van de kant van nationalistische afgevaardigden, die op 10 oktober werd verworpen.

Masol werd gedwongen concessies te doen en op 17 oktober, de derde dag van protestmarsen van ongeveer 100.000 studenten in Kiew en de zesde dag van een algemene studentenstaking in de stad, maakte hij bekend te willen aftreden. Officieel trad hij op 23 oktober af. Op 17 oktober keurde de Opperste Sowjet ook een decreet goed dat voor een groot deel tegemoet kwam aan andere eisen van de studenten, hetgeen het einde van de protestacties betekende. De Opperste Sowjet beloofde vóór 31 december een wet te zullen bekrachtigen waarin was vastgelegd dat Oekraïense soldaten alleen op Oekraïense bodem hun dienstplicht zouden moeten vervullen. Daarnaast bepleitte het decreet de vorming van een parlementaire commissie om de nationalisering van goederen van de Communistische Partij te onderzoeken, terwijl het te kennen gaf dat de Oekraïne pas een nieuw unieverdrag zou ondertekenen wanneer er een nieuwe grondwet voor een soevereine Oekraïne was opgesteld Tenslotte riep het op tot het houden van een referendum in 1991 ,,over het vertrouwen in de Oekraïense president", waarvan de uitslag zou bepalen of er voor het einde van het jaar nog nieuwe verkiezingen zouden plaatsvinden.

Congres van Roech

Tijdens het tweede congres van de belangrijkste Oekraïense nationalistische organisatie Roech, dat plaatsvond in Kiew op 28 oktober, werd de volledige onafhankelijkheid van de Oekraïne als voornaamste doel gesteld. Voorheen had de organisatie zich staatssoevereiniteit binnen een hervormde Sowjet-Unie ten doel gesteld.

De nieuwe Colombiaanse president Cesar Gaviria Trujillo en zijn gezin tijdens een militaire parade in Bogota op 7 augustus 1990

COLOMBIA

INAUGURATIE NIEUWE PRESIDENT CONSTITUERENDE VERGADERING

Op 7 augustus 1990 woonden de presidenten van Argentinië, Ecuador en Venezuela. evenals de vice-president van de Verenigde Staten, de interimpresident van Haïti en officiële vertegenwoordigers van 79 andere landen de inauguratie bij van de 43-jarige Cesar Gaviria Trujillo die op 27 mei tot president was gekozen (zie pag. 677/3 - '90). Voor de inauguratie in de hoofdstad Bogota waren massale veiligheidsmaatregelen getroffen. In zijn toespraak noemde Gaviria het ,,narco-terrorisme" de belangrijkste bedreiging voor de democratie en beloofde hiertegen ,,zonder concessies" te strijden. Hij benadrukte wel dat het controversiële beleid van zijn voorganger Virgilio Barco Vargas om drugshandelaars uit te leveren voor berechting in de Verenigde Staten niet het enige of het belangrijkste wapen in de campagne tegen de drugsliartels zou zijn.

Hij beloofde extra binnenlandse maatregelen met onder meer speciale gerechtshoven, veilige gevangenissen en speciale bescherming voor rechters, maar hij voegde eraan toe dat er meer internationale samenwerking nodig was om de kosten van de handhaving van het drugsbeleid te spreiden zodat er betere controles konden zijn op netwerken voor verspreiding van drugs. op het witwassen van geld en op de verkoop van wapens en chemische bestanddelen. Hij stelde voor dat er een internationaal gerechtshof zou komen voor de berechting van drugszaken.
Gaviria verklaarde dat de economie ,,ingrijpend gereorganiseerd" moest n-orden om dc basis te verbrcden en de concurrentiepositie te versterken en zo het land aantrekkelijk te maken voor buitenlandse investeerders. De privatisering van staatsbedrijven zou leiden tot winsten, zo zei hij, hoewel de regering het als haar ,,sociale doelstelling" zag de levensstandaard te verhogen en overheidsdiensten te handhaven.

Constituerende Vergadering. Rechters ontslagen

Gaviria kondigde ook aan dat op 25 november een Constituerende Vergadering zou worden bijeengeroepen om te discussiëren over grondwetshervormingen. Hieraan konden ook de linkse guerrillabewegingen deelnemen als zij bereid waren af te zien van geweld. Hij beloofde dat de regering haar uiterste best zou doen om rechtse paramilitaire doodseskaders te ontbinden en benadrukte dat de strijdkrachten de mensenrechten moesten respecteren, omdat de handhaving van de wet ook hoorde bij de nationale verdediging.
Op 1 augustus werd gemeld dat 30 van de 60 actieve onderzoeksrechters in Colombia wegens incompetentie waren ontslagen Het hoofd van het Departement voor Nationale Veiligheid (DAS) generaal Miguel Marza Márquez verklaarde dat zij ,,verantwoordelijk" waren voor onopgeloste misdaden

Nieuw kabinet

Vooruitlopend op de inauguratie van Gaviria werd een nieuw kabinet van .,nationale eenheid" benoemd, hoewel Gaviria benadrukte dat hij er niet naar streefde een coalitieregering te vormen.

In het kabinet zaten zeven leden van de regerende Liberale Partij (PL), vier leden van de Conservatieve Partij (PSC) en zelfs Antonio Navarro Wolff van de Beweging van 19 April (M-19, de voormalige guerrillabeweging) die de presidentskandidaat was geweest voor het linkse verbond Democratische Convergentie (Convergencia Democratica) (zie pag. 678/2 - '90). Generaal Oscar Botero, de minister van defensie onder het vorige regime, werd op zijn post gehandhaafd.

De samcnitelling van het kabinet zag er als volgt uit.

Binnenlandse zaken - Julio Cesar Sanchez (PL); buitenlandse zaken - Luis Fernando Jaramillo (PL); financiën en overheidskrediet - Rudolf Hommes Rodriguez (PL); justitie - Jaime Giraldo Angel (PSC); defensie - generaal Oscar Boiero Restrepo ionafh.); openbare werken - Juan Felipe Gaviria Gutiérrez (PL); werkgelegenheid - Francisco Posada de la Pea (PSC); landbouw - Maria del Rosario Sintes Ulloa (PSC); gezondheid - Antonio Navarro Wolff (M-19); mijnen en energie - Luis Fernando Vergara (PL); economische ontwikkeling - Ernesto Samper Pizano (PL); verbindingen - Alberto Casas Santamaria (PSC); onderwijs - Alfonso Valdiveso Sarmiento (PL).

Camilo Gonzales Pozo werd op 26 oktober benoemd tot de nieuwe minister van volksgezondheid ter vervanging van Antonio Navarro Wolff, die was afgetreden om lijsttrekker te worden van M-19 tijdens de verkiezingen in december voor de nieuwe 70 leden tellende Constituerende Vergadering.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. DOOD VAN LEIDER DRUGSKARTEL

De 43-jarige Gustavo de Jesus Gaviria Rivero, de feitelijke leider van het Medellin-drugskartel zolang de echte leider, zijn neef Pablo Escobar Gaviria, zich verborgen hield om te ontkomen aan de intensieve jacht die de regering op hem maakte, werd op 11 augustus bij een schietpartij in Medellin door de veiligheidstroepen neergeschoten. De chefs van de veiligheidsdienst verklaarden dat dit de zwaarste slag was die tot dan toe was toegebracht aan het kartel dat al twee prominente figuren had verloren, namelijk José Gonzalo Rodriguez Gacha (door de politie op 15 december 1989 doodgeschoten) en de militaire leider van het kartel John Jairo Arias Tascon, die in juni 1990 was doodgeschoten tijdens een politionele operatie.

Men verwachtte dat de dood van Gaviria Rivero een nieuwe toename van het geweld zou veroorzaken, nadat er twee weken van relatieve rust waren geweest sinds de afkondiging van een eenzijdige wapenstilstand door het Medellin-kartel op 27 juli. *Inravision Television* in Bogota meld-

de op 13 augustus echter dat zij per fax een bericht van het kartel had ontvangen waarin stond dat de wapenstilstand van kracht zou blijven

Dood van een guerrillaleider

Op 10 augustus stierf Jacobo Arenas aan een hartaanval Hij werd 74 jaar Sinds het begin van de jaren '60 was hij een actief guerrillaleider geweest en in april 1966 was hij mede-oprichter van de Revolutionaire Gewapende Strijdkrachten van Columbia (FARC), die zich hadden ontwikkeld tot één van de duurzaamste guerrillabewegingen van het subcontinent met naar schatting 60 afdelingen in het hele land en een krijgsmacht van 4 000 à 6 000 man Arenas was steeds een orthodoxe stalinist gebleven, die zich verzette tegen de politieke hervormingen in de Sowjet-Unie

Concessies aan drugskartels

In een op 8 oktober 1990 uitgevaardigd regeringsdecreet kregen drugshandelaars de garantie dat zij niet aan de Verenigde Staten zouden worden uitgeleverd om terecht te staan wegens drugshandel als zij zich aan de autoriteiten overgaven

Bovendien zouden alle aanklachten tegen drugshandelaars die zich uit eigen beweging hadden aangegeven voortaan door dezelfde rechter worden behandeld. De rechter zou de verdachte onmiddellijk onder borgtocht kunnen vrijlaten als hij werd verdacht van illegaal wapenbezit of criminele samenzwering, of zou hem of haar een jaar na het begin van de rechtzaak kunnen vrijlaten als er dan nog geen uitspraak was gedaan. Voor strafvermindering kwamen ook degenen in aanmerking die een bekentenis aflegden over eventuele andere misdrijven. Op 9 oktober wees de regering een Amerikaans uitleveringsbezoek voor Salomon Shourter Benitez af. Op 19 oktober gaf Gonzalo de Jesus Rincon Perez zich als eerste door de Verenigde Staten gezochte drugshandelaar onder deze voorwaarden aan.

De nieuwe wet werd algemeen beschouwd als een concessie aan het Medellin-drugskartel.

In de voorgaande weken had het drugskartel de regering met de ontvoering van zeven journalisten en de zuster van een diplomaat onder druk gezet om te onderhandelen. Het drugskartel probeerde de voorwaarden te verbeteren van een op 5 september per decreet afgekondigde wet, waarin een aantal drugshandelaars mildere straffen en een meer ,,discretionair'' standaunt inzake uitlevering was aangeboden. Deze wet had de regering er niet van weerhouden de uitlevering van twee kartelleden op 11 september te ondertekenen.

Op 20 september had de krant El Tiempo in Bogota naar verluidt van het drugskartel Medellin telefonisch een boodschap ontvangen waarin de ontvoering werd bevestigd en waarin werd geëist dat de regering het kartel dezelfde ,,politieke behandel g'' zou aanbieden als de linkse guerrillastrijders in her jongste vredesakkoord (zie onder). In een volgende boodschap op 30 oktober dreigden zij de gijzelaars te doden als de regering een nieuw offensief tegen het kartel begon.

Op 30 augustus waren zes journalisten (onder wie Diana Turbay Quintero, dochter van voormalig president Julio César Turbay Ayala, en de Westduitser Hero Buss), verdwenen toen ze op weg waren om Manuel Pérez te interviewen. de bevelhebber van het linkse Nationale Bevrijdingsleger (ELN).Francisco Santos, de hoofdredacteur van El Tiempo, en Marina Montoya, de zuster van German Montoya Velez, een voormalig secretaris-generaal van het bureau van de president en op dat moment ambassadeur in Canada, werden tijdens twee afzonderlijke acties op 19 september in Bogotá ontvoerd. De regering wees een aanbod af van de vermeende leider van het Cali-kartel, Jorge Luis Ochoa, om voor hun vrijlating te bemiddelen, maar een niet-officieel ,,Comité van Vooraanstaande Burgers'' onder leiding van voormalig president Alfonso Lopez probeerde naar verluidt besprekingen tot stand te brengen tussen de kartels en de regering.

Twee andere incidenten hadden pogingen van de regering en de rechterlijke macht om de kartels te bestrijden nog verder geschaad.

Julio Eduardo Rueda Rocha, de hoofdverdachte van de moord op Luis Carlos Galan Sarmiento, de presidentskandidaat voor de Liberale Partij (PL) in augustus 1989 (zie pag. 673/1 e.v. - '90), was op 19 september zonder veel moeite uit de La Picot-strafgevangenis in Bogota ontsnapt, vermoedelijk met de hulp van omgekochte gevangenisfunctionarissen. Twee dagen daarvoor stelde een rechter 13 personen in vrijheid, die gevangen waren genomen in het hoofdkwartier van de leider van het Medellin-kartel, Pablo Escobar Gaviria. Een onderzoek hiernaar ees uit dat er een omkoopsom van $ 850.000 was betaald.

Deze tegenslagen werden gecompenseerd door de dood van liet belangrijke kartellid Luis Hernando Gaviria Gomez, een neef van Escobar (de tweede die was gedood), die op 23 oktober op 35 km van Medellin omkwam in een vuurgevecht met de DAS. het elite drugsbestrijdingsteam van de politie. Bij een eerdere gelegenheid, op 22 augustus, was Humberto de Jesus Parra Salinas gearresteerd; hij was binnen het Medellin-kartel de vermoedelijke oprichter van 100 groepen huurmoordenaars. Een ruzie tussen het Medellin- en het Cali-kartel werd als de oorzaak beschouwd van de moord op 22 arbeiders op een boerderij in de buurt van Cali op 25 september.

Vredesaanbod guerrillastrijders

De twee belangrijkste linkse guerrillagroeperingen, de Colombiaanse Revolutionaire Gewapende Krachten (Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas, FARC) en de ELN, accepteerden naar verluidt op 9 oktober 1990 het aanbod van de regering van 25 september om een vredesdialoog te starten. In een later communiqué riepen de guerrillastrijders op tot onmiddellijke vredesbesprekingen en eisten zij afgevaardigden in de Constituerende Vergadering.

(Vor. ber. 669/2 e.v. - 1990)

TRINIDAD EN TOBAGO

COUPPOGING VAN MILITANTE MOSLIMS

Leden van de Jamaat al Muslimeen, een militante zwarte moslim-sekte, voerden op 27 juli 1990 een mislukte couppoging uit tegen de regering van premier Arthur Robinson. Tijdens vijf dagen van geweld vielen volgens officiële schattingen minstens 30 doden (onder wie een parlements-

Procureur-generaal Anthony Smart (m.) bevestigt tegenover de pers de vrijlating van premier Robinson op 31 juli 1990

lid) en raakten honderden mensen gewond.
In een reeks van gecoördineerde aanvallen bezetten de rebellen het Red House, het parlementsgebouw van het land, namen Robinson en verscheidene kabinetsleden gevangen, bezetten eveneens het televisiestation van de overheid en vernielden het hoofdbureau van politie. De leider van de rebellen, imam Yasin Abu Bakr, eiste Robinsons aftreden, de formatie van een interim-coalitieregering (waarin hijzelf zitting zou hebben), het houden van nationale verkiezingen binnen 90 dagen en amnestie voor alle coupplegers. De strijdkrachten van het land bleven echter loyaal aan de gekozen regering en er ontstond een impasse die vijf dagen duurde.

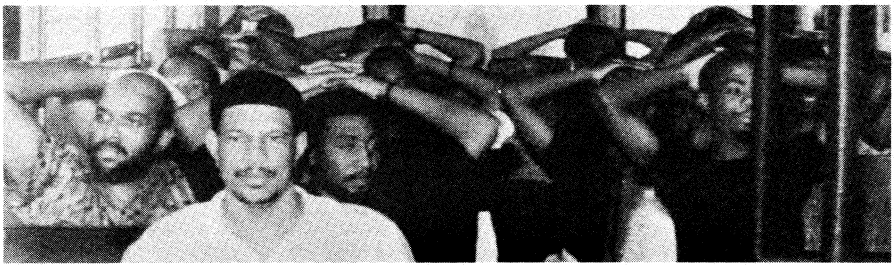

Moslimleider Yasin Abu Bakr (links voor) wacht met een aantal van zijn medestrijders in een bus nadat op 1 augustus 1990 een einde is gekomen aan hun gijzelingsactie.

De staatsgreep volgde na een lange periode van economische regressie in Trinidad en Tobago, waarin het bruto nationaal produkt (BNP) tussen 1982 en 1990 meer dan 30 procent daalde en de werkloosheid tot boven de 22 procent steeg. Het algemene misnoegen over de in 1986 gekozen regering-Robinson nam toe door de bezuinigingsmaatregelen, die lagere lonen en minder banen en diensten in de overheidssector tot gevolg hadden.
Vóór de poging tot staatsgreep hadden waarnemers al de vrees uitgesproken dat de economische depressie de conflictsituatie kon verergeren die inherent was aan de heterogene raciale structuur van het land. Ongeveer 40 procent van de bevolking was zwart en van Afrikaanse afkomst, 40 procent stamde af van arbeiders van het Indiase subcontinent, en de overige bewoners waren van gemengd bloed. Ongeveer 6 procent van de 1.300.000 zielen tellende bevolking van Trinidad was aanhanger van de islam, van wie de meesten van Indiase afkomst waren. De naar schatting ongeveer 300 leden van de Jamaat al Muslimeen waren echter zwarte islamitische bekeerlingen. De betrekkingen tussen deze groep en de regering waren de voorgaande jaren gespannen geraakt vanwege de banden die de sekte onderhield met Libië, en de omstreden bezetting van een groot stuk land ten westen van de hoofdstad waarop de sekte een commune had opgericht.
In de dagen na de couppoging, toen de politie en legereenheden zich concentreerden op de belegering van de twee bezette gebouwen, vonden er op grote schaal gewelddadigheden en plunderingen plaats in Port of Spain. Het na de couppoging ingestelde 12 uur durend uitgaansverbod werd op 30 juli verlengd tot 18 uur, maar de chaos hield aan toen plunderende bendes te midden van uitgebrande winkels en warenhuizen slaags raakten met burgerwachten en politie.

De politie en het leger probeerden op 29 juli het Red House te veroveren, maar kregen van de premier opdracht zich terug te trekken. De premier was samen met verscheidene andere gijzelaars vastgebonden aan springladingen. Hoewel volgens berichten Robinson de eisen van de rebellen had ingewilligd, leken de veiligheidstroepen vastbesloten zo'n overeenkomst niet te accepteren. De volgende dag werd er hevig gevochten bij het televisiestation, dat deels door brand werd verwoest. Op 31 juli lieten de rebellen Robinson vrij na beschuldigingen van Abu Bakr dat de veiligheidstroepen met Robinsons dood een militaire oplossing voor de impasse wilden rechtvaardigen. De 63-jarige Robinson, die in een slechte gezondheidstoestand verkeerde en aan groene staar leed, was op 27 juli in zijn benen geschoten. Volgens berichten zou hij ook zijn geslagen.
Hoewel de premier erkende een document te hebben ondertekend waarin hij de eisen van de rebellen inwilligde, gaven de veiligheidstroepen duidelijk te verstaan de geldigheid van deze overeenkomst niet te zullen erkennen. Geconfronteerd met deze onverzettelijkheid gaven de rebellen zich op 1 augustus over. In totaal werden 25 gijzelaars uit het televisiestation bevrijd en nog eens 17, onder wie de zeven ministers, uit het Red House. Een aantal van de 120 rebellen beweerde dat hun amnestie was verleend, maar een officiële woordvoerder verklaarde dat zij zich allen onvoorwaardelijk hadden overgegeven en konden rekenen op strafvervolging wegens hoogverraad, waarop de doodstraf stond.

KABINETSWIJZIGING. NIEUWE VOORZITTER VAN SENAAT EN VAN PARLEMENT VAN TOBAGO. NIEUWE POLITIEKE PARTIJEN

Op 31 december 1989 nam Ken Gordon, minister van industrie, ontslag uit de regering en stapte hij op uit de Senaat om terug te keren naar zijn oude functie als directeur van de krant de Trinidud *and Tobago Express*. (Bij de formatie van de NAR-regering in december 1986 was Gordon ermee akkoord gegaan om het ministerschap voor een periode van drie jaar uit te oefenen). Op 29 januari 1990 werd hij opgevolgd door Bhoe Tewarie, die tot dan toe minister zonder portefeuille was geweest.

Drie verdere wijzigingen betroffen de ministeries van onderwijs, gezondheid, en sociale ontwikkeling en gezinszaken, die door resp Gloria Henry, Clive Pantin en Emmanuel Hosein werden bemand. (Samenstelling vorig kabinet zie pag. 731/3 -'89).

Op 8 maart 1990 trad Michael Williams, voorzitter van de Senaat, af met de klacht dat zijn functie hem belette commentaar te leveren op publieke kwesties. Zijn opvolger werd Joseph Carter, een gepensioneerde parlementsgriffier.
In oktober 1989 werd Lennox Denoon gekozen tot voorzitter van het parlement van Tobago als opvolger van Jeff Davidson, die op 26 september zijn aftreden had aangekondigd.

Oprichting van UNC en Beweging voor Sociale Hervorming

Op 30 april 1989 werd door een groep voormalige ministers onder leiding van Basdeo Panday, die in oktober 1988 uit de NAR was gestoten (zie pag. 731/1/2 - '89), de oprichting bekendgemaakt van hun nieuwe politieke partij, het Verenigd Nationaal Congres (United National Congress, UNC). Op 22 juli 1990 hield het UNC zijn eerste jaarvergadering waarbij Panday zonder tegenkandidaat tot leider werd gekozen en Rampersad Parasram tot voorzitter en Kelvin Ramnath tot secretaris-generaal. Ex-minister John Humphrey, die de nieuwe partij had beschuldigd van racisme oindat zij leden van de Indiase geineenschap voortrok, slaagde er niet in om een functie te veroveren. Het UNC genoot de steun van zes leden van het Huis van Afgevaardigden terwijl daarnaast de officiële oppositie-

partij PNM (People's National Movement) door drie leden werd gesteund. In september besloot het UNC de status van officiële oppositiepartij te verwerven. Panday werd leider van de parlementaire oppositie en het UNC benoemde zes kandidaten voor de Senaat ter vervanging van de PNM-senaatsleden. In augustus 1989 maakte het Comité voor Arbeiderssolidariteit, een groep van linkse vakbondleiders, de oprichting bekend van een nieuwe politieke partij, de Beweging voor Sociale Hervorming (Movement for Social Transformation).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In 1989 en 1990 zette de negatieve groei van het bruto nationaal produkt (BNP) van Trinidad en Tobago zich voort, maar in een langzamer tempo. Dit leidde tot verwachtingen dat in 1991 een positieve groei geregistreerd zou kunnen worden. Het BNP daalde in 1989 met 2,7 procent, vergeleken met 4,7 procent in 1988. Het herstructureringsbeleid van de regering, dat was bedoeld om het begrotingstekort en de staatsschuld terug te dringen en de uitgeputte deviezenreserve te herstellen, kreeg de steun van het Internationaal Monetair Fonds (IMF).
Op 22 december 1989 werd door Selby Wilson, minister van financiën, een begroting voor 1991 ingediend, waarin de terugkerende uitgaven op TT$ 5,484 mrd en de kapitaaluitgaven op TT$ 794,2 mln werden geraamd. Wilson deelde mee dat de regering een nieuwe overeenkomst met het IMF zou proberen te bereiken wanneer het bestaande overbruggingsakkoord, dat in januari 1989 was goedgekeurd, eind februari 1990 afliep. Alle driemaandelijkse toetsingen van het bestaande akkoord waren zonder problemen doorstaan.

Belastingmaatregelen omvatten de invoering van belasting op de toegevoegde waarde (BTW) op goederen en diensten en een verlaging van de inkomstenbelastingtarieven; deze maakten deel uit van de met het IMF overeengekomen herzieningen van het belastingstelsel. In december werd ook bericht dat een salarisverlaging met 10 procent voor overheidsambtenaren, die in de begroting van 1989 was geïntroduceerd en waartegen de vakbonden zich heftig hadden verzet, met nog een jaar verlengd zou worden.
Op 20 december 1989 werden overeenkomsten bereikt met commerciële banken over de sanering van korte-termijnschulden, en kort daarna werden akkoorden gesloten met de ,,Club van Parijs'' van krediteurenlanden om de schulden aan andere landen en internationale instellingen te saneren. Op 4 januari 1990 stemde de Wereldbank in met twee leningen waarmee in totaal $ 44 mln was gemoeid. ter ondersteuning van het herstructureririgsplan. Hierdoor werd kapitaal verschaft voor toekomstige groei en voor verzachting van de nadelige gevolgen van het plan voor de armen
Op 23 april 1990 werd door het IMF een overbruggingsovereenkomst van maximaal 85 miljoen SDRs ($ 111 mln) voor de volgende 11 maanden bekendgemaakt; voor dezelfde periode werd ook op grond van de compensatoire en gecontingeerde financieringsfaciliteit (CCFF) 42,5 mln SDRs ($ 55 mln) extra beschikbaar gesteld om de door het verlies van aardolieinkomsten veroorzaakte problemen te verlichten. De voorwaarden behelsden verder vermindering van het begrotings- en betalingsbalanstekort en het herstel van de deviezenreserve. Andere voorwaarden omvatten de handhaving van het bestaande beleid van liberalisatie van belastingen en investeringen. Eind september 1989 werd de deviezencontrole op ongeveer 60 procent van de importgoederen afgeschaft en in mei 1990 werd door de Senaat een wetsvoorstel aangenomen ter vervanging van de wet op het grondbezit van buitenlanders. Deze beperkte de omvang van buitenlandse investeringen en eigendom in de economie van het land.

Naar verwachting zou door de stijging van de olieprijs, die was veroorzaakt door de Golfcrisis in augustus 1990, de economie van het land worden gestimuleerd, aangezien aardolie in 1989 voor 41 procent had bijgedragen aan de overheidsinkomsten. Er zou begonnen worden met omvangrijke proefboringen naar nieuwe voorraden overeenkomstig de voorwaarden van een akkoord ten bedrage van TTS 300 mln, dat in november 1989 was gesloten tussen de Amerikaanse maatschappij Exxon, de Franse maatschappij Total en de staatsbedrijven Trintoc en Trintopec. Nog meer boringen en exploratie zowel op het vaste land als voor de kust werden door andere maatschappijen gepland.

BETREKKINGEN MET VENEZUELA

In maart 1990 werd tijdens een driedaags bezoek van Robinson aan de Venezolaanse hoofdstad Caracas een overeenkomst met Venezuela getekend over de zeegrenzen tussen beide landen. Overeenkomstig de voorwaarden van de overeenkomst zou de zeegrens van Trinidad en Tobago met 350 zeemijl worden verlengd. Onderhandelingen over een gezamenlijk visserijakkoord tussen beide landen waren verstoord door incidenten tussen vissers uit Trinidad en Venezolaanse kustwachten, die hadden geleid tot de dood van een bewoner van Trinidad in oktober 1989.

(Vor. ber. pag. 731/1 e. v. - 1989)

BENIN

VORMING VAN OPPOSITIECOALITIE

Vertegenwoordigers van de vier belangrijkste oppositiepartijen ontmoetten elkaar op 15 januari 1990 in Avrankou. in de provincie Porto Novo. om de oprichting van een verenigd oppositieblok, de Verzameling van Democratische Krachten, bekend te maken. De vier partijen waren de Nationale Unie voor Democratie en Vooruitgang (UNDP), aangevoerd door voormalig president Emile Derlin Zinsou (die op 7 februari uit zijn Parijse ballingschap terugkeerde - zie ook pag. 312/2 e.v.-'90), de Dahomey Democratische Vereniging (RDD), onder leiding van voormalig president Hubert Maga, de Dahomey Democratische Unie (UDD vervolgens omgedoopt tot Nationaal Front voor Democratie, FND), onder leiding van voormalig president Justin Tometin Ahomadegbe, en de Democratische Republikeinse Beweging (MDR), die geleid werd door voormalig president Sourou Migan Apithy totdat deze op 3 december 1989 in Parijs overleed, waarna het leiderschap werd overgenomen door Joseph Adjigon Keke.
Maga, Ahomadegbe en Keke hadden samen met Alexandre Adande, die namens Zinsou optrad, op 23 januari een ontmoeting met president Mathieu Kérékou om de komende nationale conferentie te bespreken.
Het FND en de MDR maakten op 19 mei 1990 hun voornemen bekend om te fuseren en samen een nieuwe Nationale Democratische Vereniging (RND) te vormen. De twee partijen verklaarden verder dat zij beide binnen de Vereniging van Democratische Krachten zouden blijven optreden.

VORMING VAN NIEUWE PARTIJ TER VERVANGING VAN PRPB

Op 30 april 1990 besloten de leiders van de regerende Revolutionaire Volkspartij van Benin (PRPB) de partij te ontbinden en te vervangen door een nieuwe partij met als naam Unie van de Krachten van Vooruitgang (UFP). Met deze nieuwe partij wilden zij deelnemen aan de parlementsverkiezingen die in februari 1991 op het programma stonden.

ONTWERP GRONDWET. TERUGKEER OPPOSITIELEIDER

Het ontwerp van de nieuwe grondwet, waarin de contouren van het presidentiële systeem en het meerpartijenstel-

sel werden geschetst en waarover tijdens de conferentie over hervormingen in februari 1990 overeenstemming was bereikt, werd op 12 april 1990 aan de Hoge Raad van de Republiek voorgelegd. De inhoud werd op 15 mei, voorafgaand aan een referendum eind 1990, openbaar gemaakt. Het nieuwe grondwetsontwerp voorzag in een Hooggerechtshof, een Constitutioneel Hof, een Economische en Sociale Raad, en een Nationale Vergadering die volgens een meerpartijenstelsel gekozen zou moeten worden.

SPLITSING IN VAKBONDSFEDERATIE

De Nationale Federatie van Vakbonden in Benin (Union nationale des syndicats des travailleurs du Bénin, UNSTB) werd in februari 1990 sterk verzwakt door de beslissing van de bond voor PTT-werknemers om zich af te splitsen van de UNSTB en zich als autonome vakbond te profileren (de tweede afscheiding na die van de Hogere Onderwijsbond in augustus 1989). Secretaris-generaal Romain Vilon Guezo van de UNSTB kondigde kort daarna zijn aftreden aan.

ONTSNAPPING VAN BERAMERS COUP. AMNESTIE

Op 31 januari 1990 ontsnapten drie soldaten, die ervan beschuldigd werden betrokken te zijn geweest bij een couppoging tegen Kerekou in maart 1988 (zie pag. 668/1-'89), uit de gevangenis in Cotonou.
Tijdens de eerste vergadering van de interim-regering op 2 maart 1990 werd besloten amnestie te verlenen aan personen die vastzaten op grond van hun betrokkenheid bij de beraming van de coup in 1988 en die in 1981.

OPRICHTING VAN NIEUWE STRIJDKRACHTEN

Op 5 juni 1990 werden de strijdkrachten, bestaande uit de landmacht, de luchtmacht, de marine en gendarmerie, heropgericht. Daarmee waren alle paramilitaire groepen en militie-eenheden officieel ontbonden. Zes burgers werden op 3 mei benoemd tot prefect ter vervanging van de legerofficieren die tot dan toe de provincies hadden bestuurd.

BEGROTING VOOR 1990

In de begroting die op 21 april 1990 door minister van financiën Idelphonse Lemon werd gepresenteerd, werd voor 1990 rekening gehouden met een tekort van 28 mrd franc CFA (ongeveer $ 98,6 mln). De totale uitgaven werden voorlopig vastgesteld op 67 mrd franc CFA en de inkomsten op 39 mrd franc CFA. Lemon verklaarde dat alle achterstallige ambtenarensalarissen van de laatste drie maanden van 1988 in de loop van de tweede helft van 1990 zouden worden uitbetaald.

EINDE VAN ONDERWIJSSTAKING

Op 26 maart 1990 openden de universiteit van Cotonou en de scholen in het hele land opnieuw hun deuren, nadat docenten een einde hadden gemaakt aan hun éénjarige staking waarmee ze hadden geprotesteerd tegen het uitblijven van hun salaris (zie ook pag. 668/1 e.v.-'89).

(Vor. ber. pag. 31212 e.v. - 1990)

BURKINA FASO

SAMENSTELLING KABINET

Het kabinet was in oktober 1990 als volgt samengesteld:

Ministers:
voorzitter van het Volksfront, hoofd van de regering, minister van volksdefensie - kapitein Blaise Compaore; staatsminister zonder portefeuille - Roch Christian Kabore; economische ontwikkeling - Thomas Sanon; gedelegeerd minister bij het Coördinerend Comité van het Volksfront - Clément Oumarou Ouedraogo; buitenlandse betrekkingen - Prosper Vocouma; middelbaar en hoger onderwijs en u-etenschappelijk onderzoek - Mouhroussine Nacro; gezondheid en sociaal welzijn - Kanidoua Naboho; transport en communicatie - Jacques Ouedraogo; planning en samenwerking - Frédéric Korsaga; voorlichting en cultuur - Beatrice Damiba; milieu en toerisme - Maurice Dieudonné Bonane; commercie en volksvoorziening - Tou Neolie Kone; territoriaal bestuur - Jean-Léonard Coinpaore; lager onderwijs en analfabetismebestrijding - Alice Tiendrebeogo; landbouwcoöperaties - Jean-Baptiste Zongo*; justitie - Antoine Komy Sambo; uitrusting - majoor Kambou Daprou; arbeid, sociale zekerheid en ainbtenarenapparaat - Salif Sainpcbogo; sport kapitein Hein Theodore Kilimite; financiën - Bintou Sanogo; landbouw en veeteelt - Albert Guigma; watervoorraden - Sabne Kouanda.
Staatssecretarissen:
financiën en begroting - Célestine Tiendrebeogo; cultuur - Rminata Salambere; mijnbouw - vacant; sociaal welzijn - Elie Sare; veeteelt - Amadou Diao; secretaris-generaal van de regering en ministerraad - Alfred Nombre; huisvesting en stadsplanning - Joseph Kabore.

(Vor. ber. pag. 390/3 - *1990)*

*Kapitein Laurent Sedogo, de toenmalige minister van landbouwcoöperaties en luitenant Francois Etienne Ouedraogo, een lid van het uitvoerend comité van het Volksfront, behoorden tot de zes officieren die op 23 mei *1990* uit het leger werden ontslagen om zodoende de ,,discipline in het leger op te vijzelen". Jean-Baptiste Zongo werd op 28 juli *1990* benoemd tot minister van landbouwcooperaties.

GRONDWETSONTWERP VOORZIET IN JIEERPARTIJENSTELSEL

Het grondwetsontwerp, dat op 2 augustus 1990 door kapitein Arsene Ye Bognessan, secretaris voor organisatie in het Volksfront, werd bekendgemaakt, voorzag in een meerpartijenstelsel en een staat die ,,revolutionair, democratisch, anti-imperia-

De leider van Burkina Faso, kapitein Blaise Compaore

listisch en seculier" zou zijn. De constitutionele commissie was het er ook over eens dat de president van het land door middel van directe verkiezingen en algemeen stemrecht gekozen zou moeten worden.

MDP ZIT VOLKSFRONT GEZET

Herman Yameogo, de zoon van de eerste president van het land Maurice Yameogo, werd in juli 1990 uit zijn functie als secretaris-generaal van de Beweging van Progressieve Democraten (Mouvement des démocrates progressifs, MDP, opgericht in 1987) ontheven. Hij zou met de financiën gei-ommeld hebben en een gebrek aan democratische zin ten toon spreiden. Men nam hem ook kwalijk dat hij in mei 1990 in een brief aan president Blaise Compaore had aangedrongen op politieke veranderingen. De MDP noemde deze actie ,,onverantwoordelijk en subversief". Het Volksfront zegde het lidmaatschap van de MDP op en op 28 juli werd het lidmaatschap van Yameogo zelf ingetrokken.

BEGROTING VOOR 1990

In februari 1990 keu de de regering een begroting goed, waarin het tekort werd geraamd op 11,442 mrd franc CFA. De opbrengsten waren begroot op 98,143 mrd franc CFA en de uitgaven op 109,585 mrd. franc CFA. Er werd melding gemaakt van een begrotingsoverschot van 6,680 mrd franc CFA over 1989.

(Vor. ber. pag. 390/2/3/ - 1990)

GAMBIA

WIJZIGINGEN KABINET

Op 3 mei 1990 ontsloeg president Dawda Kairaba Jawara de minister van voorlichting en toerisme, Lamin Keba Saho, en verving hem door James Akali Gaye, een voormalig parlementair secretaris bij het ministerie van buitenlandse zaken. Bronnen in Banjul suggereerden dat Saho de schuld had gekregen voor de slechte afwikkeling van de toewijzing van land voor toeristische ontwikkeling. Al sinds eind 1988, toen hij naar verluidt gekregen medicijnen aan de regering zou hebben verkocht, was zijn persoon omstreden.
Mamadou Cadi Cham werd op 5 juni door Matthew Yaya Baldeh vervangen als minister van openbare werken en verbindingen.

Op 13 augustus 1990 herstructureerde Jawara twee ministeries in de economische sector. De ministers bleven echter gehandhaafd. Saihou Sabally, die tot dan toe minister van financiën en handel was geweest, werd minister van financiën en economische zaken en Memba Jatta, die tot dan toe minister van economische planning en industriële ontwikkeling was, werd minister van handel, industrie en werkgelegenheid.

(Vor. ber. pag. 95/1 - 1990)

IMF UITBETALIKG. BEGROTING VOOR 1990-'91

Op 16 november 1989 maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) bekend dat het een lening had goedgekeurd met een waarde van 6,84 mln SDRs (SDR 1 = $1,27549 op 10 november 1989) ter ondersteuning van het tweede jaarlijkse economische en financiële programma in het kader van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (zie pag. 95/2 - '90). Het bedrag zou worden uitbetaald in twee termiinen van elk 3.42 mln SDRs.
In zijn begrotingstoespraak medio juni 1990 stelde de toenmalige minister van financiën en handel, Saihou Sabally, de totale binnenlandse inkomsten gelijk aan GD 552,2 mln. Dit hield een stijging in van 9,7 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het tekort werd geraamd op GD 59,4 mln. Voor de ontwikkelingsuitgaven werd GD 195 mln gereserveerd. De doelstelling van de regering behelsde een beperking van het begrotingstekort tot maximaal 3 procent van het bruto nationaal produkt (BNP), ofwel GD 60 mln. Hiermee werd voortgebouwd op het succes van het economische herstelprogramma van 1985-'90. Door dit plan was de jaarlijkse inflatie van 70 tot 10 procent teruggedrongen en was de verhouding van publieke schuld tot het BNP verlaagd van 206 tot 132 procent.

BETREKKINGEN MET SENEGAL

Na de terugtrekking van de laatste Senegalese troepen en de ontbinding van de uit 1982 daterende confederatie van Senegambia in september 1989 (zie pag. 95/3 e.v.-'go), verslechterden de betrekkingen tussen Gambia en Senegal.

Op 13 november 1989 verklaarde minister van buitenlandse zaken Omar Sey dat er onweerlegbare bewijzen waren dat Gambiaanse burgers die van en naar Senegal reisden, voortdurend werden lastiggevallen. Hij verklaarde tevens dat Senegal handelsbelemmeringen en embargo's had opgelegd, waardoor Gambiaanse bedrijven en overhcidsorganisatics schade leden. Senegal had een beperkende maatregel ingevoerd, waardoor het iedereen die de grens van Senegal naar Gambia wilde passeren slechts was toegestaan 20.000 franc CFA (ongeveer $ 75) mee te nemen. Gambiaanse functionarissen beschuldigden Senegal er ook van verantwoordelijk te zijn voor het uitvallen van de elektriciteit gedurende een week in de hoofdstad Banjul. Op 3 december was de stroomvoorziening weer normaal nadat er toezeggingen waren gedaan voor Senegalese gas- en olieleveranties.

In een poging de spanning te verminderen reisde Jawara op 15 december naar de Senegalese hoofdstad Dakar voor besprekingen met de Senegalese president Abdou Diouf.
Op 14 april 1990 ontmoetten de ministers van buitenlandse zaken van beide landen elkaar in Dakar om te praten over een nieuw kader voor samenwerking.

(Vor. ber. pag. 94/3 e.v. - 1990)

GHANA

WIJZIGINGEN KABINET

Op 29 en 30 december 1989 kondigde de regerende Voorlopige Nationale Defensieraad (PNDC) een herverdeling van de ministersposten aan. Vijf posten binnen de commissie van secretarissen (ministers) gingen in andere handen over. Francis Acquah, secretaris van industrie, wetenschap en technologie, werd ontslagen en vervangen door kolonel Richard Commey. J.A. Danso verving E.O. Donkor als secretaris van verkeer en communicatie. Kapitein ter zee K.A. Bota werd secretaris van openbare werken en huisvesting. Hij nam de post over van Charles Boadu. Secretaris van mobilisatie en sociaal welzijn Huudu Yahaya verhuisde naar handel en toerisme. Zijn oude functie werd overgenomen door zijn voormalige plaatsvervanger, D.S. Boateng.
Tevens werd de vice-secretaris voor gezondheid Mary Grant benoemd tot lid van de PNDC en werd kolonel Jeff Asmah, tot dan toe ambassadeur in Libië, benoemd tot stafchef op het hoofdkantoor van de PNDC.
De samenstelling van de commissie van secretarissen was daarna als volgt:

Voorzitter - P.V Obeng; financien en economische planning - Kwesi Botchwey; lokaal

bestuur en plattelandsontwikkeling - Kwamena Ahwoi; landboun- - commodore Steve Obimpeh; handel en toerisme - Huudu Yahaya; defensie - Alhaji Mahamad Idrisu; voorlichting - Kofi Totobi Quakyi; brandstof en energie - Ato Ahoi. onderwijs en cultuur - K.B. Asante; openbare werken en huisvesting - kapitiein K.A. Bota; wegen eii snelwegen - luitenant-kolonel Mensah Gbedeinah; land en mijnbouw - Kwame Peprah; buitenlandse zaken - Obed Y. Asamoah; verkeer en communicatie - J.A. Danso; mobilisatie en sociaal welzijn - D.S. Boateng: jeugd en sport - K. Saarah-Mensah: inclustric, wetenschap en technologie - kolonel Richard Commey; justitie, procureurgeneraal - G.E.K. Aikins; gezondheid - Naria Akuoko Sarpong; stamhoofdenkwesties - Emmanuel J. Tanoh; comité voor nationale defensie - Yaw Akrasi-Sarpong; binnenlandse zaken - Nii Okaidjah Adainafio.

ONDERZOEK NAAR COUPPOGING. VERDERE ARRESTATIES

Op 10 november 1989 werden de resultaten bekendgemaakt van de commissie, die een onderzoek had ingesteld naar de mogelijke samenzwering voor een staatsgreep in september 1989 (zie pag. 166/1-'90). De commissie meende dat majoor Courage Quashigah, die op 6 oktober gearresteerd was, uit politieke ambitie een moordaanslag op PNDC-voorzitter luchtmacht-luitenant Jerry Rawlings had beraamd. Uit de mededelingen van de commissie viel niet op te maken of Quashigah en andere betrokkenen voor de rechter zouden moeten verschijnen.
In februari 1990 werden in verband met de samenzwering drie militairen en twee burgers gearresteerd, onder wie majoor W.W. Binka, een naaste medewerker van PNDC-lid en hoofd van de veiligheidsdienst, kapitein Kojo Tsikata. Een van de arrestanten, prins Acquah, een functionaris van het bureau voor binnenlandse veiligheid, wist in juni te ontsnappen en naar Togo te vluchten. Kapitein J.S. Atengdem, een van de overgebleven arrestanten, werd kort daarop vrijgelaten.

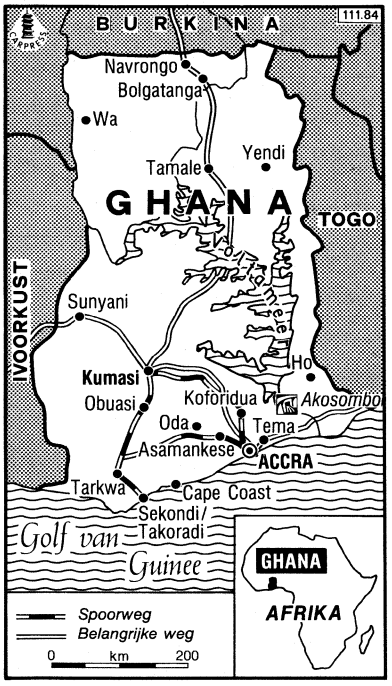

BENOEMINGEN I S STRIJDKRACHTEN

Legercommandant generaal-majoor Winston Mensah--Wood werd op 4 juni 1990 benoemd tot opperbevelhebber van de Ghanese strijdkrachten. De voormalige opperbevelhebber, luitenant-generaal Arnold Quainoo, was uit zijn functie ontheven kort na de veronderstelde couppoging van september 1989, waarin hij volgens Rawlings ook een aandeel zou hebben gehad (zie pag. 166/1-'90). Brigade-generaal B.K. Akafia werd de nieuwe legercommandant als opvolger van Mensah-Wood, en kapitein Tom Annan volgde schout-bij-nacht Ben Ohene-Kwapong op als marinecommandant.

BEGROTING VOOR 1990. ECONOMISCHE PRESTATIES

In de begroting voor 1990, die op 11 januari door secretaris van financiën en economische planning Kwesi Botchwey werd gepresenteerd, werden de inkomsten geraamd op C 272,5 mrd, een stijging van 28,3 procent in vergelijking met 1989. De totale uitgaven zouden naar verwachting met 27 stijgen procent tot C 256,7 mrd. De groei van het BNP werd voor 1990 op 5 procent geschat tegen 6,1 procent in 1989.

De stijging van de inkomsten zou naar verwachting wo den gerealiseerd door de heffing van extra indirecte belastingen, waaronder accijnzen op brandstof, auto's, fruit en enkele dranksoorten. Auto's zouden tussen de 50 en 500 procent worden belast, afhankelijk van de capaciteit van de motor. De brandstofprijzen zouden met ongeveer 30 procent omhoog gaan. Binnen het budget voor ontwikkeling zou aan de gezondheidszorg prioriteit worden verleend. Daarbij zou gestreefd worden naar een rechtvaardige verdeling van de faciliteiten over het hele land.

Het totale inkomen van de regering over 1989 bedroeg C 212,4 mrd. Daarmee was er sprake van een overschot van C 10,2 mrd. De export zorgde voor een inkomen van $815,8 mln, in tegenstelling tot $881 mln in het voorafgaande jaar. De import nam licht toe tot $1,082 mrd. De cacaoproduktie steeg met 58 procent van 190.000 ton in 1987/88 tot 300.000 ton in 1988/89, alhoewel de daling van de prijzen op de wereldmarkt de exportopbrengsten van de oogst negatief beïnvloedden. De produktiecapaciteit groeide met 8 procent. Dit percentage lag echter onder de gemiddelde groei van 10 procent in de voorgaande vijf jaar. In de mijnbouw steeg de produktie niet 9 procent. Het inflatiepercentage daalde weliswaar van 31,4 naar 25 procent, maar bereikte niet het streefgetal van 15 procent.

(Vor. ber. pag. 165/1 em. - 1990)

GUINEE

TIJDSCHEMA VOOR INVOERING NIEUWE GRONDWET

President Lansana Conte (aan wie de CMRN op 4 april 1990 de rang van generaal-majoor had verleend) verklaarde in zijn nieuwjaarstoespraak van 1990 dat het grondwetsontwerp, dat door een 50-koppig comité onder voorzitterschap van minister van buitenlandse zaken majoor Jean Traore was opgesteld, in de loop van 1990 aan de natie zou worden voorgelegd ter bespreking en verbetering. Tegen het einde van het jaar zou de bevolking zich in een referendum kunnen uitspreken over de grondwet (zie ook pag. 97/1/2-'90).
Eerder had Conte zijn beslissing om voorlopig slechts twee partijen binnen het beloofde meerpartijenstelsel toe te laten verdedigd met de opmerking dat de CMRN ,,zowel elke vorm van een anarchistisch meerpartijenstelsel dat het volk zou verdelen, als één enkele partij die naar de dictatuur van een individu of groep zou leiden" verwierp.

AMNESTIE VOOR POLITIEKE GEVANGENEN

Op 9 februari 1990 kregen alle Guinese politieke gevangenen amnestie. Deze kwam het meest ten goede aan degenen die in mei 1987 waren veroordeeld voor hun betrokkenheid bij de in juli 1985 door voormalig premier kolonel Diarra Traore geleide couppoging. De amnestie had betrekking op zo'n 107 Guinezen, van wie sommigen in ballingschap zaten.

(Vor. ber. pag. 97/1 - 1990)

KLEINE REORGANISATIE KABINET

Op 1 maart 1990 verwisselden minister van onderwijs Saliou Coumbassa en minister van sociale zaken en werkgelegenheid luitenant-kolonel Jean Kolipe Lama, van portefeuille. Coumbassa had veel kritiek van studenten te verduren gehad, omdat hij weigerde met hen in gesprek te treden.

(Vor. ber. pag. 97/1/2 -1990)

INVESTERINGSPROGRAMMA

Met het algemene investeringsprogramma voor 1989-'91 was in totaal GF 644 mrd gemoeid, verdeeld over 379 projecten. 85 procent van dit bedrag zou uit externe bronnen worden gefinancierd. De investeringen waren vooral gericht op de infrastructuur (51 procent), plattelandsontwikkeling (25 procent) en sociaal welzijn (14,7 procent)

LAST VAN LIBERIAANSE VLUCHTELINGEN

Op 12 mei 1990 deed Guinee een beroep op de internationale gemeenschap om hulp te geven aan de bewoners van de grensstreek met Liberia in het zuiden van het land. De voedselvoorraden in dit gebied waren uitgeput door de komst van Liberiaanse vluchtelingen sinds het losbarsten van een burgeroorlog in dit land in december 1989. Alhoewel het bureau van de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN het aantal Liberiaanse vluchtelingen op 80.000 schatte, ging het volgens de regering om meer dan 200.000 mensen. (Zie ook pag. 835/3-'90)

(Vor. ber. pag. 96/1 e.v. - 1990)

IVOORKUST

MILITAIRE BENOEMINGEN

Kolonel Robert Guei, tot dan toe bevelvoerend officier in de streek Korhogo, werd op 7 juni 1990 als vervanger van generaal Félix Ory benoemd tot stafchef van de strijdkrachten. Ory en zijn plaatsvervanger generaal Gustave Houphouët Koassi werden belast met andere niet nader genoemde taken. De in Frankrijk opgeleide kolonel Guei was ook hoofd geweest van de nationale brandweer. Aangenomen werd dat de wijziging het directe gevolg was van de protestacties van dienstplichtigen in mei.

(Vor. ber. pag. 538/3 - 1990)

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 16 oktober 1989 voerde president Félix Houphouët-Boigny een ingrijpende kabinetswijziging door, waarbij het aantal ministersposten van 39 tot 29 werd verminderd.

Drie ministers verlieten economische posten, onder wie de minister van landbouw en plattelandsontwikkeling Denis Bra Kanon. Zijn portefeuille werd overgenomen door de minister voor water- en bosbeheer Vincent Pierre Lokrou, die al sinds 1986 in de regering zat. Het vertrek van Bra Kanon, die zijn functie sinds 1977 bekleedde, werd reeds verwacht in verband met problemen in de koffie- en cacaosector. De verantwoordelijkheid voor produktonderhandelingen werd toevertrouwd aan Guy-Alain Gauze, voormalig afgevaardigde bij de Internationale Koffieorganisatie in Londen, met de rang van gedelegeerd minister in het bureau van de president.
De minister van economische zaken en financiën Abdoulaye Koné, die om gezondheidsredenen was afgetreden, werd vervangen door de voormalige begrotingsminister Moïse Koummoue Koffi. Koffi nam ook de verantwoordelijkheid voor schuldherschikking over van de voormalige staatsminister Maurice Seri Gnoléba. Ook Camille Alliali, voormalig staatsminister en sinds 1966 lid van de regering, een naaste vertrouweling van de president die soms werd getipt als diens mogelijke opvolger, verliet de regering, evenals de minister van openbare werken en verkeer, Koffi Aoussou. Deze laatste portefeuille werd toegewezen aan de minister van bouwnijverheid en stadsplanning Vammoussa Bamba. De minister van voorlichting Laurent Dana Folgo werd vervangen door de algemeen directeur van het officiële dagblad van Abidjan *Fraternité Matin,* August Miremont, die de titel minister van communicatie kreeg.

Na de algemene onrust in begin 1990 en de benoeming in mei van Alassane Ouattara tot economisch adviseur belast met het economische hervormingsprogramma (zie pag. 538/3 e.v.-'90), volgden verdere kabinetswijzigingen. Op 5 juli 1990 werd Daniel Dinkan Kablan benoemd tot minister van economische zaken en financiën. Hij verving Koffi, die gedelegeerd minister in het bureau van de president werd.
De samenstelling van de ministerraad was daarna als volgt:

Staatsminister - Auguste Denise; staatsminister - Mathieu Ekra; staatsminister - Emile Kei Boguinard; staatsminister - Paul Gui Dibo; landbouw, water- en bosbeheer - Vincent Pierre Lokrou; veeteelt - Christophe Gbowo; overheidsdienst - Jean-Jacques Bechio; handel - Nicolas Kouandi Angba; bouwnijverheid, verkeer en openbare werken - Vammoussa Bamba; defensie en maritieme zaken - Jean Konan Banny; financiën - Daniel Duncan Kablan; buitenlandse zaken - Siméon Ake; industrie en planning - Oumar Diarra; communicatie - August Miremont; binnenlandse zaken - Léon Konan Koffi; binnenlandse veiligheid, drugsbeheersing - generaal Issouf Kone; justitie, procureur-generaal - Noël Nemin; arbeid en inheemse zaken - Albert Vanie Bi Tra; mijnbouw - Yed Esaïe Angoran; nationaal onderwijs, wetenschappelijk onderzoek, cultuur - Alhassane Salif N'Diaye; PTT - Vincent Tieko Djedje; lager onderwijs - Odette Kouaine Nguessan; volksgezondheid en bevolking - Alain Frédéric Ekra; sociale zaken, jeugdzaken en sport - Yaya Ouattara; technisch onderwijs en beroepsopleiding - Ange François Barry-Battesti; toerisme - Jean-Claude Delafosse; zonder portefeuille - Moïse Koumoue Koffi; vrouwenemancipatie - Hortense Aka Anghui; gedelegeerd minister in het bureau van de president - Guy Alain Gauze, Balla Keita, en Moïse Koumoue Koffi.

ONTMOETING PRESIDENT MET OPPOSITIELEIDERS. BEZOEK PAUS

Op 28 september 1990 ontmoette president Félix Houphouët-Boigny enkele oppositieleiders bij de bekendmaking van de data voor de presidentsverkiezingen. Hij weigerde een verzoek van de oppositiepartijen om een overgangsperiode toe te staan waarin nieuwe partijen zich konden voorbereiden op de verkiezingen, omdat de data voor verkiezingen waren vastgelegd in de grondwet. Van Houphouët-Boigny werd verwacht dat hij begin oktober tijdens het congres van de regerende Democratische Partij van Ivoorkust (Parti démocratique de la Côte d'Ivoire, PDCI) zou bekendmaken dat hij zich kandidaat zou stellen voor een zevende ambtstermijn.

Intussen koos het Volksfront van Ivoorkust (Front populaire ivoirien, FPI), dat nu de sterkste bleek van de 26 partijen die zich sinds mei mochten laten registreren, de secretaris-generaal Laurent Gbagbo als tegenkandidaat voor Houphouët-Boigny bij de presidentsverkiezingen. Hij was de eerste oppositiekandidaat voor de presidentsverkiezingen sinds de onafhankelijkheid in 1960.
Op 31 augustus en 6 september gebruikten de autoriteiten, naar verluidt uit angst voor problemen bij het naderende bezoek van de paus (zie verder), geweld om bijeenkomsten te ontbinden. Vier oppositiepartijen hadden opgeroepen tot deze bijeenkomsten, waarmee ze hun eis voor een nationale conferentie om regels op te stellen voor verkiezingen met meer partijen kracht wilden bijzetten.

Bezoek paus

Op 10 september wijdde paus Johannes Paulus II de Basiliek van onze

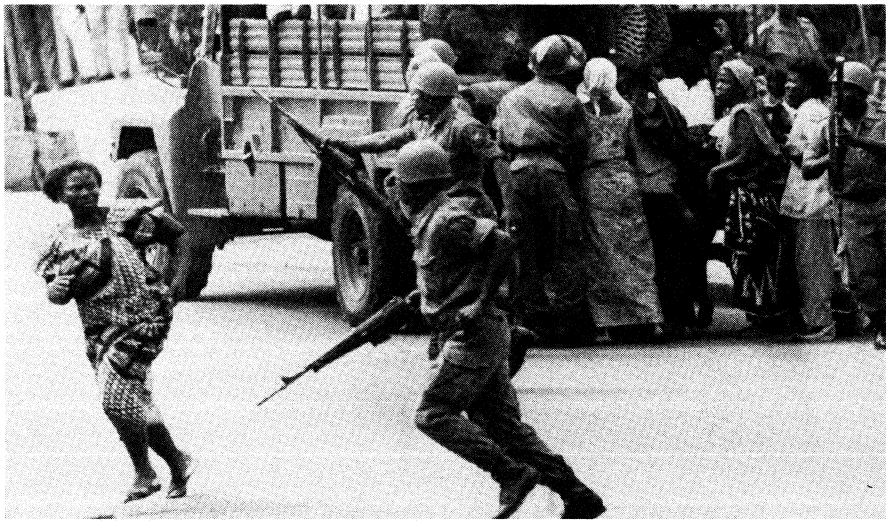

Veiligheidstroepen kwamen op 16 oktober 1990 in actie tegen demonstrerende vrouwen in Abidjan, de hoofdstad van Ivoorlrust.

Vrouwe van de Vrede (Notre Dame de la Paix) in Yamoussoukro (Ivoorkust) in.

De kosten voor de basiliek, die de president van Ivoorkust Félix Houphouët-Boigny had laten bouwen, werden geraamd op $140 mln à S 300 mln. De tegenstanders van de regering bekritiseerden dit als niet-passend voor een land u-aar 70 procent van de bevolking in bittere armoede leefde en waar minder dan 15 procent van de 12 mln inwoners katholiek was. Als blijk van het feit dat het Vaticaan de basiliek had geaccepteerd in ruil voor de belofte van de regering meer geld te besteden aan gezondheid en onderwijs, zegende de paus op 10 september ook de fundering voor een ziekenhuis en een katholieke universiteit.

Komplot moordaanslag paus ontdekt

Tijdens de ontmoeting van 28 september onthulde Houphouët-Boigny details van een ,,komplot'' om paus Johannes Paulus II tijdens zijn bezoek aan Ivoorkust te vermoorden. Hij beschuldigde niet met name genoemde oppositiepartijen ervan de nioordaanslag te hebben beraamd met de hulp van een huurmoordenaar uit Benin die. zo zei hij, een volledige bekentenis had afgelegd aan de autoriteiten.

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 28 oktober 1990 versloeg de 85-jarige president Félix Houphouët-Boigny, de officiële kandidaat van de regerende PDCI, de 45-jarige uitdager Laurent Gbagbo, de leider van de oppositiepartij Front populaire ivoirien (FPI), waarna hij zijn zevende ambtstermijn inging. Er werden alom beschuldigingen geuit dat het regime fraude had gepleegd.

Dit waren de eerste presidentsverkiezingen sinds in 1960 de onafhankelijkheid was uitgeroepen. Houphouët-Boigny had tevoren bekendgemaakt dat, mocht hij herkozen worden, dit zijn laatste ambtstermijn zou worden, maar gaf niet aan wie mogelijk zijn opvolger zou zijn.

Uit de resultaten bleek dat de president net iets minder dan 82 procent van de stemmen had behaald (in 1985 had hij beweerd 100 procent van de stemmen te hebben gekregen, zie pag.732/1 e.v.-'901, waarvan de meeste uit de plattelandsgebieden kwamen. Gbagbo werd gesteund door de middenklasse van de hoofdstad en door het noordoosten van het land. De opkomst werd laag genoemd.

De verkiezingen trokken veel aandacht, omdat het de eerste waren in een traditionele éénpartijstaat sinds de recente invoering van een pluralistisch stelsel in een aantal Afrikaanse staten ten zuiden van de Sahara (zie pag. 834/1 e.v. - '90 voor verkiezingen in Gabon).
De verkiezingen vonden echter plaats in een gespannen sfeer. In Abidjan bestormden woedende FPI-aanhangers stembureaus en vochten met de politie, omdat zij beweerden dat er schaamteloos was geknoeid met de stemmen. In bepaalde stembureaus werd het stemmen opgeschort, met name in de districten met een grote FPI-aanhang, en in de daaropvolgende dagen werden ongeveer 100 aanhangers van het FPI gearresteerd. Intussen kondigden de leiders van het FPI aan dat zij de resultaten voor het gerecht zouden bestrijden

Hervormingeti in de PDCI

Zoals verwacht werd tijdens het negende congres van de PDCI, dat begin oktober plaatsvond, zonder debat goedgekeurd dat Houphouët-Boigny zich kandidaat zou stellen.

Uit het verloop van het congres bleek naar verluidt duidelijk de grote verdeeldheid binnen de partij tussen de ,,oude garde'' en de hervormingsgezinde leden. Er werd echter een ingrijpende hervorming doorgevoerd in een poging de werkzaamheden van de partij te decentraliseren. Een van de aangenomen maatregelen behelsde de instelling van de post van premier. Bovendien moest het politieke bureau in het vervolg uit 400 leden bestaan en zou dit ee der een overlegfunctie dan een uitvoerende functie hebben. De uitvoerende taak zou worden overgenomen door een uit 80 leden bestaand Centraal Comité. Bovendien zou de partij voortaan een gekozen secretarisgeneraal hebben. De nieuwe leiders zouden tijdens een speciaal congres in december moeten worden gekozen.

Parlementsverkiezingen

De oppositie wist bij de eerste verkiezingen met meerdere partijen sinds de onafhankelijkheid in 1960, die op 25 november 1990 werden gehouden, geen sterke indruk te maken. De regerende PDCI behield 163 van de 175 zetels.
De grootste oppositiepartij, de FPI van Laurent Gbagbo, won negen zetels, terwijl de Parti ivoirien travailliste (PIT) via partijleider Francis Wodie één zetel verwierf (in Cocody, een welvarende voorstad van Abidjan). De resterende twee zetels vielen toe aan voormalige PDCI-leden, die als onafhankelijke kandidaten optraden.

Van de 26 legale partijen hadden 17 (incl. de PCDI) kandidaten gesteld, maar de oppositiepartijen misten merendeels de financiën en de organisatie om nationale campagnes te voeren, zodat er in meer dan 40 kiesdistricten geen uitdager van de oppositie tegenover de PCDI-kandidaat stond.

De opkomst was in de orde van 35 à 40 % van de 4,7 mln kiesgerechtigden en lag nog lager dan bij de presidentsverkiezingen van 28 oktober. De verkiezingen verliepen naar verluidt vreedzaam, maar oppositiepartijen beschuldigden de PDCI van kiezersintimidatie en electorale onregelmatigheden.

Benoeming premier

Alassane Ouattara, de auteur van het economische herstelplan, werd op 7 november benoemd als premier, een

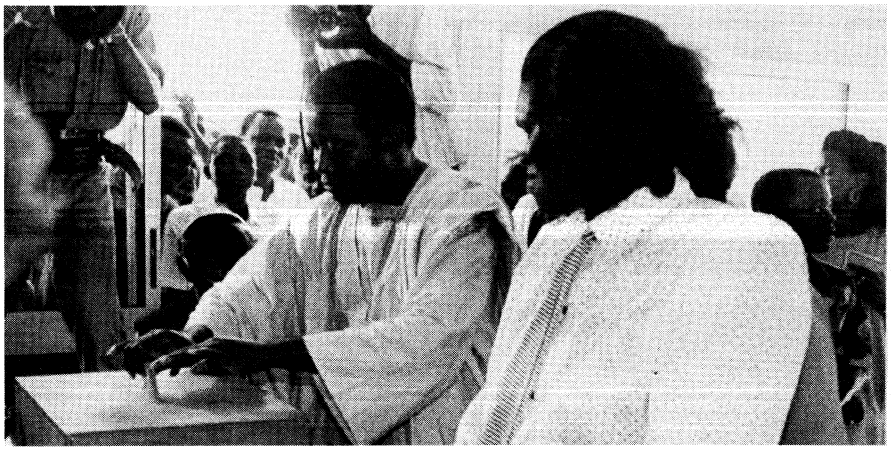

De enige oppositiekandidaat, Laurent Gbagbo (m.), brengt zijn stem uit bij de presidentsverkiezingen in Ivoorkust op 28 oktober 1990.

zojuist ingestelde nieuwe post. Hij was reeds als de facto premier beschouwd sinds hij in mei tot economisch adviseur en voorzitter van de ministerscommissie voor toezicht op de economie was benoemd (pag. 538/3-'90).

***Wijziging grondwet inzake opvolging* president**

Krachtens een op 6 november goedgekeurd amendement op de grondwet werd artikel 11 (dat de opvolging van de president bij diens overlijden of uitschakeling regelde) gewijzigd. Voortaan zou de voorzitter van de Nationale Assemblée de president opvolgen tot het einde van de lopende presidentiële ambtstermijn, terwijl hij voordien als interim-president verplicht was binnen een periode van 45 a 60 dagen verkiezingen uit te schrijven.

(Vor.ber.pag. 538/3 - 1990)

KAAPVERDIË

STAP NAAR MEERPARTIJENSTELSEL

De beleidsvormende Nationale Raad van de eenheidspartij PAICV kondigde na een vergadering op 10-13 april 1990 aan dat de president in het vervolg zou worden gekozen via directe algemene verkiezingen en niet meer door de afgevaardigden van de Nationale Volksvergadering. De regeringspartij kondigde ook aan dat voor het eerst ook andere partijen konden deelnemen aan de verkiezingen voor de Volksvergadering in december 1990. De grondwet, op grond waarvan andere partijen dan de PAICV waren uitgesloten van deelname, zou daartoe op dat punt worden gewijzigd.
Eerder die maand was de oprichting van de Beweging voor Democratie aangekondigd. Deze groepering van ongeveer 600 technocraten, die een manifest publiceerde waarin opgeroepen werd tot de invoering van een meerpartijensysteem, hield op 3 juni haar eerste openbare vergadering.
Tijdens een buitengewoon congres van de PAICV op 26 juli kondigde president Aristides Maria Pereira aan dat hij aftrad als partijleider als eerste stap in de richting van de afschaffing van de éénpartijregering. Hij zei dat de president boven de politieke partijen moest staan. Tijdens het congres werd de plaatsvervangend secretaris-generaal en premier Pedro Pires gekozen als opvolger van Pereira.

(Vor. bei-. pag. 314/1/2 e.v. - 1990)

KABINETSWIJZIGINGEN

Bij een kabinetswijziging op 14 juli 1990 volgde Omar Lima majoor Osvaldo Lopes da Silva op als minister van verkeer. handel en toerisme en nam premier Pedro Pires de portefeuille van defensie over van majoor Julio de Carvalho, die tot dan toe een belangrijke rol in de partijleiding had gespeeld. Lopes da Silva omschreef de wijziging later als ,,regionalistisch" en bekritiseerde ook het economische beleid van de regering dat naar zijn mening te veel hoop vestigde op buitenlandse investeringen en intussen de behoeften van het volk negeerde.
Na de wijzigingen was liet kabinet als volgt samengesteld:

Premier. defensie - generaal Pedro Verona Rodrigues Pires, buitenlandse zaken - kolonel Silvino Manuel da Luz; verkeer, handel en toerisme - Omar Lima; plattelandsontwikkeling, visserij en binnenlands bestuur - majoor Joao Pereira Silva; gezondheid, arbeid en sociale voorzieningen - Ireneu Gomes; industrie en energie - Adao Silva Rocha; vice-minister voor de premier - Aguinaldo Lisboa Ramos; samenwerking en planning - José Brito; financiën - Arnaldo Vasconcellos Franca; voorlichting cultuur en sport - David Hopffer Cordeiro Almada; onderwijs - André Corsino Tolentino; justitie - Corsino Fortes; openbare werken - Adrano de Oliveira Lima.

LIBIË

WIJZIGINGEN IN ALGEMEEN VOLKSCOMITÉ

Op 7 oktober 1990 keurde het Algemene Volkscongres (CGPC) de benoeming goed van een nieuwe secretarisgeneraal (preinier)en 11 nieuwe secretarissen voor het Algemene Volkscomité (kabinet). Deze benoemingen vormden de meest ingrijpende verandering binnen het uitvoerende orgaan sinds maart 1987 (zie pag. 185/2-'89).

De veranderingen werden door buitenlandse waarnemers geïnterpreteerd als een overwinning van de aanhangers van de harde lijn op de meer gematigde elementen. De oppositiebeweging Nationaal Front voor de Redding van Libië verklaarde dat zich onder de mensen die bevorderd waren, verscheidene personen bevonden die hadden deelgenomen aan zuiveringsacties onder dissidenten. Velen waren bovendien uitgewezen uit Europese landen.

Twee vooraanstaande personen uit de meer gematigde hoek, Umar Mustafa al-Muntasser, tot dan toe secretaris-generaal, en Jadallah Azouz al-Talhi, voorheen secretaris voor buitenlandse betrekkingen, werden uit hun functies ontheven om leiding te gaan geven aan respectievelijk het nieuwe gecombineerde secretariaat voor economie en planning en het secretariaat voor strategische industrieën. Drie secretarissen die in maart de ongehoorde stap hadden genomen hun ontslag aan het GPC aan te bieden (zie ook pag. 394/1/2/-'90), behoorden eveneens tot de slachtoffers: Izz al-Din Mohammad al-Hinshiri, tot op dat moment secretaris van justitie, weid overgeplaatst naar het secretariaat voor transport en communicatie, terwijl Mubarak al-Shamikh en Ahmed Mohammed Ibrahim, tot dan toe respectievelijk secretaris voor transport en voor hoger onderwijs, aftraden. De secretariaten voor elektriciteit, sociale zekerheid en jeugd- en sportzaken, die in 1986 waren afgeschaft, werden opnieuw in het leven geroepen en er werd een nieuw secretariaat opgericht ter ondersteuning van de samenwerking met de Arabische Maghreb Unie.

Het secretariaat voor massamobilisatie en revolutionaire leiding n-erd afgeschaft.

De samenstelling van het Algemene Volkscomité werd:

Secretaris-generaal - Abu Zaid Omar Dourda; buitenlandse betrekkingen, internationale samenwerking - Ibrahim Mohammad Bashari; olie - Abdullah Salem al-Badri; financiën Mohammad Madani al-Bukhari*; justitie - Ibrahim Mohammad Bakkar; communicatie, transport - Izz al-Din Mohammad al-Hinshiri; gezondheid - Zidan Badr Zidan; hoger onderwijs - Ibrahim Misbah Abu Khzam; onderu-ijs - Madani Ramadan Abu Tweirat; planning, economie - Umar Mustafa al-Muntasser; strategische industrieën - Jadallah Azouz al-Talbi; lichte industrie - Ahmad Fathi Bin Shatwan; wetenschappelijk onderzoek - Nuri al-Fayturi al-Madani*; maritieme rijkdommen - Miftah Mohammed Kuaybah*; elektriciteit + - Jumaa Salem Larbash; voorlichting en cultuur - Ali Milad Abu Jazia; landbouwhervorming en landontginning - Abdal-Majid al-Qa'ud*; openbare voorzieningen. openbare werken - Salem Ahmed al Fanayesh; beroepsopleidingen - Matooq Mohammed Matooq[r]; sociale zekerheid+ - Ismail Miftah Bin Shrada; jeugd- en sportzaken+ - Bukhara Salem Houda; kwesties omtrent Arabische Maghreb+ - Mohammad al Zaroug Rajab.

* Onveranderd.
\+ Nieuwe portefeuille.

(Vor. ber. pag. 393/3 e.v. - 1990)

MALI

SAMENSTELLING KABINET

Het kabinet was in oktober 1990 als volgt samengesteld:

President, opperbevelhebber van de strijdkrachten, regeringshoofd, minister van nationale defensie - generaal Moussa Traore; secretaris-generaal in het bureau van de president - Django Cissoko; volksgezondheid en sociale zaken - Abdoulaye Diallo; buitenlandse zaken en internationale samenwerking - Ngolo Traoré; onderwijs - generaal Sekou Ly; transport en toerisme - Zeini Moulaye; planning - Souleymane Dembele; lündbouw - Moulaye Mohammed Haidara: milieu en veeteelt - Morifing Kone; industrie. watervoorziening en energie - Amadou Deine; openbare werken, huisvesting en bouwnijverheid - sjeik Oumar Doumbia; territoriaal bestuur en ontwikkeling - luit.-kol. Issa Ongoiba: werkgelegenheid en ambtenarij - Diallo Lalla Sy; justitie - Mamadou Sissoko; voorlichting en telecommunicatie - Niamanto Diarra; financiën en handel - Tienan Coulibaly; sport, kunst en cultuur - Bakary Traore; gedelegeerd minister voor defensie - brigadegeneraal Mamadou Coulibaly.

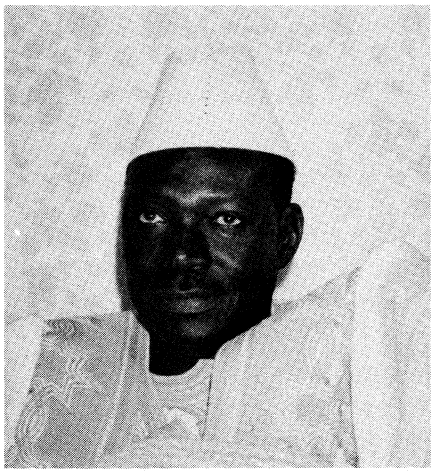

Moussa Traore, president van Mali.

Coulibaly, een voormalig stafchef van het leger, was op 12 september 1989 als vervanger van brigade-generaal Abdoulay Ouologuem benoemd

NOODTOESTAND

De in juli 1990 afgekondigde noodtoestand in Midden-Gao en het gebied rondom Timboektoe, waarschijnlijk als reactie op een reeks aanslagen van Toearegs op overheidsgebouwen, werd begin augustus voor onbepaalde tijd verlengd. Volgens berichten was de lokale nomadische bevolking het doelwit van represaillemaatregelen van het leger (zie ook pag. 839/2/3-'90).

IMF-LENING. BEGROTING 1990

Op 18 januari 1990 maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) een lening bekend ter waarde van 15,24 mln SDRs (ongeveer $ 20 mln) als blijk van waardering voor de vorderingen die het economische hervormingsprogramma van Mali had geboekt: een groeipercentage van 9,9 procent in 1989, een inflatie van minder dan 1 procent (2,7 procent in 1988 en 6,6 procent in 1987), en aangekondigde plannen voor de privatisering van staatsbedrijven. De lening was bedoeld ter ondersteuning van de tweede jaarlijkse regeling voor 1990 in het kader van een drie jaar durende structurele aanpassingsfaciliteit ter waarde van in totaal 35,56 mln SDRs, die Mali in augustus 1988 met het IMF was overeengekomen, en waarvan Mali 10,16 mln SDRs ontving ter ondersteuning van de eerste jaarlijkse regeling.

Op 23 november 1989 besloot de ,,Club van Parijs" van crediteurenlanden tot herschikking van 4.3 mrd franc CFA (toen ongeveer $ 14,2 mln) aan hoofdsom en rente, die tussen oktober 1989 en december 1990 konden worden teruggevorderd

Tijdens een zitting van de Nationale Assemblée op 30 december 1989 werd de begroting voor 1990 vastgesteld op 245,392 mrd francs CFA aan inkomsten en 216,021 mrd francs CFA aan uitgaven, in een poging verder te gaan met de financiële aanpassingen.

(Vor. ber. pag. 623/1 e.v. - 1988)

MAURETANIË

KABINETSWIJZIGINGEN

Luitenant-kolonel Mohamed Sidina Ould Sidya, die in februari 1990 was benoemd tot minister van binnenlandse zaken (zie pag. 317/3-'90), werd tijdens een kabinetswijziging op 28 april ontslagen en vervangen door majoor sjeik Sid'Ahmed Ould Baba. Laatstgenoemde werd als minister van buitenlandse zaken vervangen door Hassiny Ould Didid, een burger die tot dan toe minister van nationaal onderwijs was.
Algemeen werd aangenomen dat de snelle wijzigingen op het ministerie van binnenlandse zaken wezen op het bestaan van stammenconcurrentie en politieke rivaliteiten binnen de regering.

Tegelijkertijd traden de ministers van mijnbouw en industrie, van cultuur en islamitische oriëntatie, en van justitie af. Deze portefeuilles werden overgenomen door respectievelijk voormalig minister van volksgezondheid Boullaha Ould Magaya, voormalige openbare aanklager Didi Ould Bounaama, en de gewezen secretaris-generaal van de minister van volksgezondheid Sow Adema Samba. Abderahmane Abou Ould Moine werd minister van volksgezondheid
Op 9 april was de voormalige vice-directeur van de Centrale Bank, Mouhamedou Ould Michel, benoemd tot vervanger van minister van financiën Mohamed Ould Nany.

Na de dood in juni 1990 van minister van handel, ambachten en toerisme Khadjia bint Ahmed Abderrahman - de enige vrouw in het kabinet -, werd Ahmed Ould Sidi Ould Hanena op deze post benoemd. Tegelijkertijd verving majoor Mohamed Ould Sidi Ahmed Lekhal luitenant-kolonel Omar Dieng Harouma als minister van plattelandsontwikkeling.
Verdere wijzingen werden bekendgemaakt op 21 oktober 1990 (vorige portefeuille, indien van toepassing, staat tussen haakjes):(i)economie en financiën - Sidi Mohammed Ould Bouba-

ker; (ii) planning en arbeid - Mouhamedou Ould Michel (economie en financien; (iii) handel, ambachten en toerisme - Soumare Oumar (energie en watervoorziening; de vorige ambtsdrager, Hanena, stapte uit de regering);(iv) energie en watervoorziening - Mostefa Ould Abderrahmane (planning en arbeid)

Na deze wijzigingen was het kabinet als volgt samengesteld:

President van de republiek, voorzitter van de militaire raad van nationale redding (CMSN), premier en minister van defensie - kolonel Moaouia Ould Sidi Mohamed Taya; buitenlandse zaken en samenwerking - Hassiny Ould Didi; binnenlandse zaken, PTT - majoor sjeik Ahmed Ould Baba; justitie - Sow Adema Samba; economie en financiën - Sidi Mouhamed Ould Boubaker*; visserij en maritieme economie - Ahmed Ould Khalifa Ould Jiddou; mijnbouw en industrie - Boullaha Ould Magaya; uitrusting en transport - kolonel Dieng Omar Harouna; onderwijs - Moktar Ould Haye; ambtenarij, jeugd en sport - Mohamed Ould Haimer; energie en watervoorziening - Moustafa Ould Abderrahmane*; plattelandsontwikkeling - majoor Mohamed Ould Sidi Ahmed Lekhal; volksgezondheid en sociale zaken - Abderrahmane Abou Ould Moine; voorlichting - Mohamed Lamine Ould Ahmed; staatscontrole - El-Yassa Ould Soueid'Ahmed; cultuur en islamitische oriëntatie - Didi Ould Bounaama; handel, ambachten en toerisme - Soumare Oumar*; planning en arbeid - Mouhamedou Ould Michel*; staatsminister belast met Maghreb-zaken - Ahmed Ould Sidi; secretaris-generaal van de regering - Barou Abdallah; assistent secretaris-generaal van de regering - Ba Alassene Yero; staatssecretaris van lager onderwijs en alfabetisering - Rachid Ould Saleh.

* Benoemd op 21 oktober 1990

ZWARTE OPPOSITIEBEWEGINGEN

Op 31 mei 1990 beschuldigde het Afrikaanse Bevrijdingsleger van Mauretanië (Forces de libération africaine de Mauritanie, FLAM), een zwarte Mauretaanse oppositiebeweging die verwikkeld was in een gewapende strijd tegen het regerende Militaire Comité voor Nationale Redding (CMSN),Mali ervan de Mauretaanse regering te steunen bij wat het noemde ,,racistische genocide'' op zwarten. De FLAM verklaarde dat de door Mali verleende steun om een einde te maken aan de grensovervallen ,,een ernstige bedreiging vormde voor de Mauretaanse vluchtelingen in Mali''.

Op 11 oktober 1989 hadden FLAM-activisten in Senegal beweerd dat de beweging de voorafgaande maand in Mauretanië 54 mensen hadden vermoord in haar strijd tegen de CMSN-regering.

Behalve de FLAM kwamen in 1990 nog twee andere militante groepen op voor de rechten van de zwarten, namelijk (i) het Verzetsfront voor Eenheid, Onafhankelijkheid en Democratie in Mauretanië (FRUIDEM); en (ii) het Verenigd Front voor Gewapend Verzet in Mauretanië (FURAM). Volgens berichten hadden beide groeperingen leger- en burgerdoelen aangevallen.

IMF-LENING. BEGROTING 1990

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 24 mei 1989 een lening bekend van 50,8 mln SDRs (ongeveer $ 63,9 mln) in het kader van een uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit. De lening, die in de plaats kwam van de structurele aanpassingsfaciliteit die sinds september 1986 van kracht was, zou in zes tweejaarlijkse termijnen worden verstrekt. De eerste termijn had een waarde van 8,5 mln SDRs (ongeveer $ 10,7 mln) en zou op 15 juni 1989 worden uitbetaald.
De lening werd verstrekt ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma van de regering voor 1989-'91, dat als doelstelling had een groei van 3,5 procent en een inflatie van 4,5 procent in 1991.

Tijdens een vergadering op 27 en 28 juli 1989 in Parijs brachten donorlanden S 200 mln van de S 600 mln bijeen die nodig waren voor de uitvoering van het economische hervormingsprogramma. De Wereldbank, die de vergadering belegd had, zou $40 mln verst ekken voor het herstelprogramma en $ 70 mln in de vorm van structurele aanpassingsfondsen.

Op 28 december 1989 keurde de ministerraad een sluitende begroting voor 1990 goed. De in deze begroting opgenomen uitgaven bedroegen 20 procent van het BNP. De begroting voorzag eveneens in belastinghervormingen (en inkomsten die moesten stijgen van 22,8 procent van het BNP in 1989 tot 23,2 procent). Het totaal bedrag aan inkomsten en uitgaven bedroeg ongeveer 22,1 mrd ouguiyas.
(Vor. ber. pag. 315/3 - 1989)

GESCHIL MET SENEGAL

Als reactie op beschuldigingen van Senegal in mei 1990 dat Mauretanië pogingen dwarsboomde van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE) en Egypte om een oplossing te vinden voor het grensgeschil tussen de twee landen, beweerde de Mauretaanse regering dat 300.000 Mauretaniërs tegen hun wil in Senegal werden vastgehouden.

Op 6 juni bracht president Traore van Mali een kort bezoek aan Nouakchott en sprak met president Taya over kwesties die verband hielden met het geschil met Senegal

Op 29 mei was de situatie aan de grens met Mali explosief. Volgens berichten vonden er schermutselingen plaats nadat zwarte Mauretaniërs, die naar Mali waren uitgeweken tijdens het geschil met Senegal, in Mauretanië strooptochten hadden uitgevoerd om het vee dat ze daar hadden achtergelaten terug te halen.
(Vor. ber. pag. 317/3 - 1990)

NIGER

AANKONDIGING POLITIEK PLURALISME

Op 1 mei 1990 deed de Vakbondsunie van Niger, de Union des Syndicats des Travailleurs du Niger (USTN), een oproep tot de invoering van een meerpartijensysteem. Mamadou Dagra, minister van ambtenarij en arbeid, verklaarde in een reactie dat dit binnen het huidige politieke systeem van Niger niet uitgesloten was, maar dat het hier een onderwerp betrof dat niet te voortvarend ter hand zou moeten u-orden genomen. Op 4 mei verklaarde president Ali Seibou dat hij zich weliswaar niet tegen een meerpartijensysteem verzette, maar dat hij een dergelijk systeem toch voorbarig achtte. Hij voegde daaraan toe: ,,Een overhaaste oprichting van politieke partijen zal onvermijdelijk resulteren in de problemen van regionalisme of stamcultuur op een moment dat het staatshoofd pogingen onderneemt om families en huisgezinnen, verscheurd door de in het verleden geschapen situatie, te verenigen''. Na een vergadering van de CSON (Conseil supérieur d'orientation national), die plaatsvond van 13-15 juni, werd echter bekendgemaakt dat de grondwet zou worden gewijzigd ,,ten gunste van een overgang naar politiek pluralisme''.

Volgens berichten zouden er op het moment drie partijen buiten de wet opereren: (I) de Integrationistische Moslimpartij (PIM); (II) het Verenigd Democratisch Front (FDU) en (III) de

Revolutionaire Socialistische Partij (PSR).

STUDENTEN- EN ARBEIDSONLUSTEN

Studentendemonstraties in april en mei 1990 gingen vergezeld van plunderingen die leidden tot het inzetten van veiligheidstroepen bij scholen. Uiteindelijk leidde dit op 1 juni tot schermutselingen op het terrein van de campus van de universiteit van Niamey. Een oproep van de kant van studenten en vakbondsleden tot een demonstratie in de hoofdstad op 9 juni, resulteerde in het afzetten van het gebied rond de Nationale Vergadering door de politie. Seibou beschuldigde ,,een handvol demogagische vakbondsleden" van betrokkenheid bij vandalisme om chaos te stichten in l-iet land en hij dreigde op te treden tegen hen die hij betitelde als ,,vakbondsopruiers".
Een oproep tot een tweedaagse algemene staking op 11 en 12 juni van de kant van de USTN, uit protest tegen de de door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) gesteunde bezuinigingsmaatregelen, vond ondanks een officieel verbod in brede kring navolging. De vakbond liet weten dat 95 procent van zijn leden gehoor had gegeven aan de oproep. Verdere protestacties werden afgelast, toen de regering op 14 juni 50 mensen die waren gearresteerd tijdens de staking vrijliet. De bezuinigingsmaatregelen hadden onder andere betrekking op een vacaturestop bij de overheid en de bevriezing van lonen en promoties in de publieke sector.

Aankondiging politieke liervormingen

Op 5 november begon een voor vijf dagen uitgeroepen nationale staking. Er werd melding gemaakt van botsingen tussen politie en stakers in Maradi, de economische hoofdstad van Niger.
Op 15 november verklaarde president Ali Seibou, onder druk van de USTN-campagne, tegenover leden van de Nationale Assemblée dat een meerpartijenstelsel zou worden inge oerd en dat een nationale consultatieve conferentie zou worden gehouden zodra er politieke partijen waren gevormd. Tegelijk kondigde hij aan dat de economische bezuinigingsmaatregelen, waaronder eem bevriezing van de promoties in de publieke sector, ,,opnieuw overwogen" zouden worden; ook dit was een van de vakbondseisen geweest.

(Vor.ber.pag. 396/2/3-1990)

REBELLENAANVAL IN HET NOORDEN

Op 1 mei 1990 resulteerde een aanval van Toearegs uit Niger op Tchin-Tabaradene, 500 kilometer ten noordoosten van Niamey, in 31 doden, onder wie 25 aanvallers. (In mei 1985 had een soortgelijke aanval op dezelfde deelprovincie plaatsgevonden - zie pagina 823/1-'87.) Twee gearresteerde rebellenleiders werden geïdentificeerd als Mohammed Abdoulaye, tot december 1989 minister van staatsondernemingen, en Mohammed Ahmoundou, een voormalig adviseur van de president. De autoriteiten verklaarden dat de aanval plaatsvond in het kader van een stammenoorlog tussen plaatselijke nomadenstammen die elkaar ervan beschuldigden zich niet te hebben aangesloten bij een tegen de regering gerichte oppositiegroepering, die was opgericht in Libië. De rebellen behoorden tot de meer dan 18.000 nomaden die sinds het begin van het jaar waren teruggekeerd uit Algerije en Libië, waar ze hun toevlucht hadden gezocht tijdens de droogteperiode in het midden van de jaren tachtig. Zij verklaarden dat de regering van Seibou zich niet gehouden had aan gedane beloften inzake de voorwaarden voor hun terugkeer. Volgens berichten waren er onder de plaatselijke Toeareg-nomaden nog veel meer doden gevallen ten gevolge van de strenge vergeldingsmaatregelen van het leger. (Zie ook pag. 839/2/3-'90.)

INVESTERINGSBEGROTIKG 1989-'90

Op 31 oktober 1989 kondigde minister van planning Almoustapha Soumaila een over 15 maanden gespreide investeringsbegroting van 104,977 mrd franc CFA aan (gelijk aan 83,981 mrd franc CFA over 12 maanden). Deze som moest over de periode van 15 maanden voor 7,14 procent uit de algemene begroting, voor 53,7 procent uit niet terug te betalen hulpfondsen en voor de overige 39,16 procent middels leningen gefinancierd worden. Vergeleken met 1989 daalde de nieuwe investeringsbegroting met 21 procent.
Volgens een op 3 november 1989 uitgevaardigde regeringsverklaring bedroeg het voedseltekort in 1989 349.109 ton graan.

(Vor. ber. pag. 369/2/3 - 1990)

SENEGAL

CONGRES VAN SOCIALISTISCHE PARTIJ

Op 28 en 29 juli 1990 hield de Parti so-

Abdou Diouf, president van Senegal.

cialiste (PS) in Dakar haar jaarvergadering waarbij Abdou Diouf werd herkozen als secretaris-generaal van de partij en een nieuw, 30 leden tellend ,,niet-hiërarcliisch" politiek bureau werd gekozen. In zijn openingstoespraak beloofde Diouf krachtig op te treden tegen wat hij omschreef als de gevaren van ,,separatisme en fundamentalisme van allerlei aard" waarmee hij zinspeelde op de groeiende verzetsbeweging in de provincie Casamance (zie onder). Hij zegde ook ,,openheid en ingrijpende wijzigingen'' binnen de partij toe, terwijl hij de doctrine van ,,democratisch socialisme'' opnieuw onderschreef.

NIEUWE KIESWET. OPTREDEN OPPOSITIE

Op 4 oktober 1989 keurde de Nationale Assemblée een nieuwe kieswet goed die voorzag in de invoering van evenredige vertegenwoordiging voor parlementsverkiezingen met kandidaten die per departement op een partijlijst werden gekozen. Voordien werd de helft van de 120 zetels bezet via verkiezingen die op basis van een districtenstelsel per departement werden gehouden, en de andere helft via een systeem van landelijke partijlijsten. Hoewel de oppositie dergelijke wijzigingen had geëist, leverde zij kritiek op het feit dat de regering, naar werd beweerd, had verzuimd voldoende overleg te plegen en de vergadering waarin de wet werd aangenomen, werd geboycot door leden van de Parti démocratique sénégalais (PDS). (In juni 1989 had de PDS een boycot van de Nationale Assemblée afgekondigd uit protest tegen het feit dat naar zij beweerde de oppositie niet genoeg toegang tot de media had.)
Oppositiegroeperingen bleven Dioufs aftreden eisen en l-iet uitschrijven van

nieuwe verkiezingen (zie pag.160/2/3 - '88 voor de parlementsverkiezingen van 1988 waarmee volgens bewerin-gen van regeringstegenstanders wai geknoeid). Op 28 februari 1990 werd ,,een actiedag'' georganiseerd door acht van de zestien oppositiepartijen van Senegal; in de daaropvolgende weken onderdrukten de autoriteiten het uiten van afwijkende meningen, in het bijzonder in de oppositionele pers (zie onder); op 10 maart woonden echter ongeveer 2.000 personen in Dakar een openbare bijeenkomst van de oppositie bij.
Op 15 februari 1990 werd Ousmane Ngom, de leider van de oppositionele PDS in het parlement. veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf wegens belediging van het staatshoofd. Hij had een hoofdartikel geschreven in de PDS-krant *Sopi,* waarin hij had beweerd dat Diouf al zijn bevoegdheden had overgedragen aan zijn belangrijkste medewerker Jean Collin (zie pag. 458/1-'90) voor diens ontslag in maart). In januari 1990 hadden de directeur, de uitgever en twee andere journalisten van de krant gevangenisstraffen tot één jaar gekregen omdat zij schuldig waren bevonden van het verspreiden van ,,valse informatie''.

SEPARATISME IN CASAMANCE

Medio 1990 werden separatisten uit Casamance die streden voor de onafhankelijkheid van deze zuidelijke provincie beschuldigd van een reeks aanslagen waarbij zowel burgers als militairen het doelwit bleken te zijn en die naar eind juli werd bericht aan 13 personen het leven hadden gekost De aanslagen werden toegeschreven aan de verboden Mouvement des forces démocratique de la Casamance (MFDC) Een vooraanstaande Casamance-activist, pater Augustin Diamacoun Senghor. bevond zich onder een groot aantal zuiderlingen die in deze periode werden opgepakt (zie pag. 158/1 - '88)

Rapport van Amnesty International

In een in mei 1990 gepubliceerd rapport kwam de mensenrechtenorganisatie Amnesty International tot de conclusie dat er bewijzen waren voor martelingen en voor daaruit voortvloeiende sterfgevallen; zij drukte haar bezorgdheid uit over de laksheid van de regering om een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen van folteringen - waarvan het merendeel afkomstig was uit de streek Casamance - en om passende voorzorgsmaatregelen te nemen.

IMF-LENING. BEGROTIKG 1990-'91

Op 7 december 1989 maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) bekend dat het een lening goedkeurde ter waarde van 42,55 mln SDRs ($ 54,8 mln) als de tweede jaarlijkse regeling voor 1989-'90 op grond van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit die in november 1988 voor de eerste keer beschikbaar was gesteld.
Op een vergadering van de ,,Club van Parijs'' gingen de crediteurenlanden op 13 februari 1990 akkoord met de herschikking van ongeveer $ 100 mln van de staatsschuld van Senegal.
De op 11 april bij de Nationale Assemblée ingediende ontwerp-begroting voor 1990-'91 sloot af op 516,4 mrd franc CFA, hetgeen een toename betekende van 1,9 procent ten opzichte van de begroting van 1989-'90. die 506.9 mrd franc CFA had bedragen Het ambtenarenapparaat nam bijna de helft van de totale uitgaven voor zijn rekening.

GESCHIL MET MAURETANIË

Midden 1990 leek een oplossing van het grensconflict met Mauretanië nog niet in zicht ondanks de pogingen van een bemiddelingscommissie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) die in november 1989 onder toezicht van OAE-voorzitter, president Mubarak van Egypte, haar werk was begonnen. In augustus 1989 waren de diplomatieke betrekkingen verbroken, en daarna werden de verbindingen door de lucht en over land gestaakt. Kennelijk waren de echte gevechtshandelingen, waaronder in januari 1990 een artillerieduel over de betwiste grensrivier (zie pag. 317/3 - '90) en een aanval met granaten door Mauretanië, evenwel opgehouden.

In januari 1990 droeg Mauretanië 23 Senegalese vissers, die het sinds juli 1989 had vastgehouden, over aan het Internationale Comité van het Rode Kruis.
Ondertussen werd er medio juni in berichten op gewezen dat Mauretanië doorging met de deportatie van grote aantallen van zijn zwarte bevolking op grond van het feit dat zij hun nationaliteit op frauduleuze manier hadden verkregen. De meesten werden naar Senegal uitgewezen, waar meer dan 50.000 mensen in het noorden stonden geregistreerd als vluchteling in kampen en 30.000 tot 40.000 anderen zonder registratie in Senegal woonden. Nog eens 25.000 tot 30.000 mensen hadden een toevlucht gezocht in Mali waar de regering weigerde hen te erkennen als vluchtelingen.

(Vor. ber. pag. 458/1/2 - 1990)

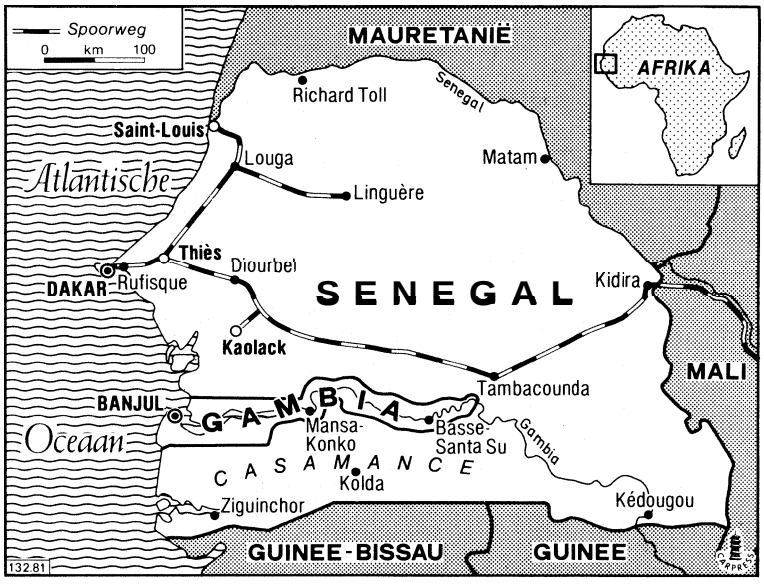

SIERRA LEONE

REORGANISATIE KABINET

Op 28 november 1989 maakte president Joseph Momoh een kabinetswijziging bekend. Tommy Taylor-Morgan, tot dan toe staatsminister van

handel (een post buiten het kabinet), werd benoemd tot ininister van financiën. Hij verving Hassan Gbassay Kanu. De wijziging volgde op de beschuldiging dat het ministerie van financiën met een ruilhandelsovereenkomst ter waarde van $ 13,5 mln akkoord was gegaan zonder dat het kabinet daarvoor toestemming had gegeven.
De overige portefeuilles in het kabinet waren als volgt verdeeld:

President, minister van defensie en overheidsdiensten - Joseph Saidu Momoh; eerstc vice-president - Abu Bakar Kamara; tweede vice-president - Salia Jusu-Sheriff; economische planning en nationale ontwikkeling - Sheka Kanu; buitenlandse zaken - Abdul Karim Koroma; onderwijs, culturele zaken en sport - Moses Dumbuya; handel - Bandala Dauda; industrie - vacant; transport en verbindingen - Philipson Kamara; gezondheid en maatschappelijk welzijn - Wiltshire Johnson; voorlichting, radio e11 televisie - Victor Manbu; mijnbouw - Birch Momodu Conteh; binnenlandse zaken - Ahmed Sesay; arbeid - Lamin Sidique; openbare werken - James Laverse; energie en krachtcentrales - Sheku Sesay; toerisme - Ahdul Iscandri; staatsminister en voorzitter van het Huis van Afgevaardigden - Ernest Ndo Mahina; staatsminister en bevelhebber van de strijdkrachten - brigadegeneraal M.S. Tarawali; staatsminister en inspecteur-generaal van de politie - Patrick Johnson; staatsminister voor partijzaken - E.T. Kamara; procureur-generaal, justitie - Abdulai Conteh; plattelandsontwikkeling, sociale voorzieningen en jeugd - Musa Kabia; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en bosbouw - Mohamed Bash Taqui; landerijen, huisvesting en milieu - Domic Musa.

ONREGELMATIGHEDEN BIJ REGISTRATIE KIESGERECHTIGDEN

Eind februari l990 werd bericht dat de toenmalige staatsminister voor de zuidelijke provincie, R.H. Sam Kpakra, de registratie van kiesgerechtigden in de kiesdistricten Bo Stad l, Bo West en Bo Noord, die ter voorbereiding van de verkiezingen van 1991 werd uitgevoerd, had opgeschort. Dit besluit werd genomen na beweringen dat zich bij de registratie onregelmatigheden hadden afgespeeld.
In het hele land werd melding gemaakt van onregelmatigheden. Registratiebeambten zouden de namen van verkiezingsambtenaren hebben veranderd en fictieve namen op de registratielijsten hebben gezet om een bepaalde kandidaat meer stemmen te laten behalen. In sommige gevallen werd gemeld dat de registratie was voltooid zonder er dat iemand op een lijst terecht was gekomen. De kiesregisters waren sinds 1985 niet meer bijgesteld, hoewel in de grondwet was vastgelegd dat dat oni de drie jaar diende te gebeuren.

POLITIEK SYSTEEM BIET MEERDERE PARTIJEN GEËIST

Medio 1990 bleven de regering en de eenheidspartij All People's Congress (APC) zich verzetten tegen de toenemende druk om opnieuw een meerpartijensysteem in te voeren met als argumenten dat een dergelijke verandering geen oplossing zou bieden voor de economische problemen van het land en verdeelheid tot gevolg zou kunnen hebben. Het verzet tegen het bestaande systeem was het hevigst onder etnische groeperingen. Deze beweerden dat ze werden benadeeld door het systeem van vriendjespolitiek waardoor leden van de stam van de president, de Limba, bij overheidsbenoemingen de voorkeur kregen. Door het jaarlijkse congres van de Orde van Advocaten werd op 30 juni sterk aangedrongen op de invoering van een meerpartijensysteem. Gesteld werd dat het APC ,,er niet in geslaagd (was) welk voor zichzelf gesteld doel dan ook te verwezenlijken".

OKDERWIJSPROTESTEN

Eind mei 1990 kwam het bij onrusten in het onderwijs, ontstaan door achterstanden in de betaling van lerarensalarissen, tot botsingen met de politie. Op 28 mei werden vier mensen gedood toen in Freetown een demonstratie van studenten, die de eisen van de leraren ondersteunden, door de politie uiteen werd gedreven nadat een politiebureau met stenen was bekogeld. Eerder werd een bijeenkomst, waar een onafhankelijke lerarenvakbond zou worden opgericht, door de autoriteiten verhinderd.

ECONOMISCHE MAATREGELEN. AKKOORD MET IMF

Bij de bekendmaking van de begroting voor 1989-'90 op 30 juni 1989 verdubbelde de toenmalige minister van financiën Hassan Gbassay Kanu de officiële prijs van benzine naar Le 110 per gallon. Dit kwam overeen met de eis van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank dat de brandstofsubsidies opgeheven dienden te worden. Voor de meeste ambtenaren werd tevens een loonsverhoging van 50 procent afgekondigd.

Op 20 februari 1990 legde de nieuwe minister van financiën Taylor-Morgan een uitgebreid pakket economische maatregelen voor aan het parlement. Het betrof ondermeer een verdere stijging van de benzineprijs naar Le 250 per gallon; loonsverhogingen voor ambtenaren van 100 tot 125 procent; een vacaturestop op banen bij de overheid: en de afschaffing van invoervergunningen. Het totaal aan uitgaven werd verhoogd van Le 8,65 mrd naar Le 12 mrd.

Na een bezoek van Taylor-Morgan aan Washington begin 1990 werden de besprekingen met het IMF hervat. Het betrof onderhandelingen over een in september in te voeren IMF-programma en over het herstel van de financieringsgeschiktheid die in april 1988 als gevolg van achterstallige betalingen van $ 55 mln op dat moment was opgeschort. Op 8 juni werd bekendgemaakt dat overeenstemmirig was bereikt over kapitaaldekking door de Wereldbank en het IMF voor een medio 1990 te starten structureel aanpassingsprogranima van drie jaar.

De doelstellingen van het programma u-aren onder meer (i) vermindering van de inflatie van 89 procent in 1989-'90 naar 15 procent in 1992-'93; (ii) verhoging van de export; (iii) het scheppen van gunstige voorwaarden voor het efficiënt functioneren van de particuliere sector; en (iv) het herstellen van basisvoorzieningen. Een functionaris van de Wereldbank berichtte dat de regering aanzienlijke vooruitgang geboekt had bij het monetaire beleid en wisselkoersbeleid. In januari was de leone gedevalueerd van Le 66 naar Le 125 ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Op 25 april werd een systeem van zwevende wisselkoersen ingevoerd waarin de koers wekelijks door de centrale bank afhankelijk van de marktomstandigheden werd vastgesteld.

In de begroting voor 1990-'91, die begin augustus 1990 bekend werd gemaakt, was Le 720 mln gereserveerd om de gevolgen te verzachten die de nieuwe bezuinigingsmaatregelen voor de allerarmsten in de samenleving zouden kunnen hebben. Andere aangekondigde maatregelen behelsden onder meer de tariefverlaging van de inkomstenbelasting en wederom een onmiddellijke verhoging van de benzineprijzen. Taylor-Morgan waarschuwde dat een lage produktiviteit, weinig export, een verslechterende betalingsbalans en het niet kunnen aflossen van schulden, ernstige problemen bleven opleveren.

(Vor. ber. pag. 92/1 e.v. - 1988)

ALGEMEEN

GOLFCRISIS ONTWIKKELINGEN OKTOBER-NOVEMBER 1990

In oktober 1990 kende de Golfcrisis slechts weinig opzienbarende nieuwe ontwikkelingen. Tegen een achtergrond van diplomatieke activiteiten, met als meest opvallende poging een kennelijk mislukt Sowjet-streven een basis te vinden voor een vredesinitiatief, ging de militaire opbouw onder leiding van de Verenigde Staten ongewijzigd door. Het grootste deel van de maand was de aandacht vooral gericht op de repercussies van het verscherpte Israëlisch-Palestijnse conflict na de dood van 17 Arabieren op 8 oktober in Jeruzalem (zie beneden).
De olieprijzen waren in oktober bijzonder instabiel; de maand was begonnen met een prijs ruim onder de piekprijs van 26 septembe , toen de prijs voor North Sea Brent-ruwe olie $ 40,30 bedroeg. Op 10 oktober was de prijs echter al gestegen tot $ 40,75. Op 24 oktober was de prijs gedaald tot $ 29,10 om vervolgens weer te stijgen (nadat bekend was geworden dat de Sowjet-vredespoging was mislukt) tot $ 34,95 op 1 november.

Verklaringen van Amerikaanse en Engelse regeringsleiders

Uit de toon van de toespraak van de Amerikaanse president Bush op 1 oktober tot de Algemene Vergadering van de VN in New York werd afgeleid dat hij een vreedzame oplossing wenste voor zowel de Golfcrisis als het Arabisch-Israëlische conflict. Commentatoren merkten overeenkomsten op met de toespraak van de Franse president Mitterrand op 24 september (waaruit het Iraakse regime had opgemaakt dat Frankrijk flexibeler zou zijn dan andere westerse mogendheden, zie pag. 748/2 - '90). In hieropvolgende commentaren in de loop van oktober beklemtoonden Bush en de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker, evenals de Engelse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd echter de toenemende waarschijnlijkheid van westers militair ingrijpen tenzij Irak zijn troepen zou terugtrekken uit Koeweit.

Bush deelde de Algemene Vergadering mee dat de terugtrekking van Iraakse troepen uit Koeweit de weg zou openen ,,voor een definitieve regeling door Irak en Koeweit van hun geschillen, voor het treffen van een nieuwe regeling voor stabiliteit door de Golfstaten en voor het bijleggen van het conflict dat de Arabieren scheidt van Israël door alle staten en volken van de regio''

Op 2 oktober voer het Amerikaanse vliegdekschip Independence als eerste vliegdekschip in 16 jaar de Golf binnen waardoor de vliegtuigen aan boord Koeweit en Irak konden bereiken zonder te tanken. Minister van defensie Dick Chenev begon op 15 oktober aan een reis waarop hij zowel Londen en Parijs aandeed als van 16 tot en met 19 oktober een vierdaags bezoek bracht aan Moskou.
Op 16 oktober verklaarde Baker nogmaals dat de VS geen regeling zouden accepteren waarbij Irak materiële winst zou overhouden aan de invasie van Koeweit op 2 augustus. Deze nadrukkelijke verklaring, die op 23 oktober herhaald werd door de Britse premier Margaret Thatcher na een bijeenkomst in Londen met de emir van Koeweit, werd beschouwd als een poging om de vermoede versoepeling van de houding van Saoedi-Arabië tegen te gaan.
Tegen het einde van oktober liet de Amerikaanse regering weinig twijfel meer bestaan aan haar groeiend ongeduld. Bush herhaalde op 24 oktober de vergelijking van de Iraakse president Saddam Hoessein met Hitler en sprak zich uit tegen de ,,verkrachting van Koeweit'' en de Iraakse ,,misdaden tegen de mensheid'', terwijl hij op een bijeenkomst op 30 oktober (in liet kader van zijn campagne ter ondersteuning van Republikeinse kandidaten bij de tussentijdse Congres-verkiezingen op 6 november) waarschuwde voor de mogelijkheid van een Amerikaanse militair offensief en het Amerikaanse publiek opriep ,,een front te vormen als steun aan onze jongens aan de andere kant van de wereld''. Hij veroordeelde de behandeling van de Amerikaanse gijzelaars in Koeweit (een aspect van de crisis dat volgens de verzekering van westerse leiders beslist geen invloed zou hebben op hun beleid) en voegde hieraan toe: ,,En wat ik daaraan ga doen? Dat zullen we nog wel eens zien. Want ik heb mijn buik vol van een dergelijke behandeling van Amerikaanse burgers.''
Op 30 oktober werd het leger van Irak in opperste staat van paraatheid gebracht.

Ondertussen had Hurd, die op 4 oktober had gesteld dat de terugtrekking van Irak uit Koeweit gevolgd kon worden door een vredesconferentie over het Midden-Oosten waarbij alle vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN betrokken züuden moeten zijn, op 14 oktober de nadruk van het Britse beleid verlegd en sloeg hij een dreigender toon aan, waarbij hij verklaarde dat Saddam Hoessein slechts één keuze had: ,,Hij kan vertrekken uit eigen vrije wil of onder bedreiging met een vuurwapen.'' Deze uitspraak deed hij in Cairo aan het begin van een rondreis door de regio waarbij hij onder andere moeilijke gesprekken voerde met Israëlische leiders (zie beneden). Na zijn terugkeer legde hij op 24 oktober een verklaring af in het Britse Lagerhuis, waarbij hij waarschuwde dat de beslissing om geweld te gebruiken ,,niet eindeloos kan worden opgeschort'' als de sancties geen effect sorteerden.

Bezoek Kaifu aan liet Midden-Oosten. Poging tot wetgeving voor het inzetten van het Japanse leger in het buitenland

De Japanse premier Toshiki Kaifu begon op 3 oktober in Cairo aan een korte rondreis door het Golfgebied. Op 4 oktober ontmoette hii in Amman niet alleen koning Hoessein van Jordanië maar ook de Iraakse eerste vice-premier Taha Yassin Ramadhan. Geen enkel westers staatshoofd had sinds het uitbreken van de crisis op 2 augustus op dat niveau rechtstreeks contact gehad met een Iraakse leider.

Het belangrijkste onderwerp dat Kaifu op zijn rondreis door de regio besprak, was de financiële steun van Japan aan de zwaarst getroffen staten. De Japanse grondwet verbood militaire betrokkenheid bij buitenlandse aangelegenheden, maar uit de hoogte van de bedragen moest de Japanse betrokkenheid blijken bij het verzet tegen de Iraakse actie.
Na terugkeer in Japan hield Kaifu op 12 oktober een toespraak in het Japanse parlement aan het begin van een speciale zitting van 30 dagen die bijeen was geroepen om te discussiëren over de vraag of manschappen van het Japanse leger, dat niet meer dan een strijdmacht voor zelfverdediging was, als ,,vredescorps'' bestaande uit burgers, of als soldaten naar de Golf gestuurd konden worden om deel te nemen aan VN-missies ter handhaving van de vrede aldaar. Japan zou aan deze missies kunnen bijdragen op het gebied van ,,transport, telecommunicatie, reparaties en onderhoud'', maar zijn manschappen zouden niet betrokken warden in het ,,gebruik van of dreigen met geweld''. (Op 16 oktober werd de Wet op samenwerking met de VN voor handhaving van de vrede aangenomen.)

Sowjet-diplomatie

Jewgeni Primakow, de speciale afgezant van president Gorbatsjow, bracht in oktober twee keer een bezoek aan Irak, maar suggesties dat hij een wijziging van het Iraakse standpunt zou kunnen bewerkstelligen, bleken ongefundeerd.

Voorafgaand aan zijn eerste bezoek op 4 en 5 oktober, tijdens hetwelk hij op 5 oktober sprak met president Saddam Hoessein, had hij op 3 oktober Amman bezocht waar hij koning Hoessein ontmoette (aan wie hij zou hebben voorgesteld een Arabische conferentie bijeen te roepen over de Golfcrisis) en PLO-leider Arafat (die net als Primakow op weg was naar Bagdad). Daarna ging Primakow naar Rome, Parijs, Washington (waar hij op 19 oktober een ontmoeting had met president Bush) en Londen, waarmee hij de indruk wekte dat er nieuwe aanwijzingen waren voor Iraakse flexibiliteit. Toen hij op 24 oktober in Cairo u-as, ging hij voor een dag naar Damascus waar hij een

Jewgeni Primakow (r.), de speciale afgezant van Sowjet-president Gorbatsjow, had op 20 oktober 1990 een ontmoeting met de Britse premier Margaret Thatcher in haar buitenverblijf Chequers.

ontmoeting had niet president Assad van Syrië. Op 26 oktober keerde hij onverwacht terug naar Egypte.
De VN-Veiligheidsraad stelde de behandeling van de resolutie over de bezetting van Koeweit uit om Primakow tijd te gunnen zijn diplomatieke inspanningen tot een goed einde te brengen tijdens zijn tweede bezoek aan Bagdad. Na een tweede gespreksronde met Saddam Hoessein op 28 oktober vertrok hij de volgende dag naar Moskou. Het enige resultaat dat hij kennelijk had behaald, was dat de Iraki's hadden toegestemd in de repatriëring in de daaropvolgende weken van ongeveer 1.000 Sowjetburgers die in Irak hadden gewerkt.
Gorbatsjow zelf bezocht Frankrijk op 28 en 29 oktober en herhaalde zijn oproep tot een inter-Arabische conferentie, alhoewel de Egyptische president Mubarak op het standpunt stond dat er momenteel geen basis was voor een dergelijke bijeenkomst.
Gorbatsjow verklaarde dat ,,de militaire optie onacceptabel is'', en dat Primakows gesprekken de indruk wekten dat ,,de positie van Saddam Hoessein niet dezelfde is als voorheen'', maar toch waarschu de hij op 29 oktober in Parijs dat ,,als... (Saddam Hoessein) hoopt splitsingen of scheuren te kunnen veroorzaken tussen de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad, hij een vergissing begaat''. Twee dagen eerder had het Militaire Stafcomité van de VN-Veiligheidsraad, op initiatief van de Sowjet-Unie, een bijeenkomst gehouden op topniveau. De Sowjet-Unie had op 11 oktober een memorandum gestuurd aan VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar, waarin werd aangedrongen op een bijeenkomst van dit comité op stafchefniveau (zie pag. 701/3 e.v. - '90 voor de reactivering van dit comité in augustus 1990).

Vrijlating van Franse gijzelaars. Missie van Heath. Overige ontwikkelingen met betrekking tot de gijzelaars

In een aantal stappen die duidelijk bedoeld waren om een Franse diplomatieke houding te stimuleren die flexibeler was dan die van de VS en Groot-Brittannië, (i) liet de Iraakse overheid op 1 oktober negen Franse gijzelaars vrij en (ii) hechtte ze op 23 oktober haar goedkeuring aan de vrijlating van alle overgebleven Franse burgers, van wie er in de ochtend van 30 oktober 267 in Parijs arriveerden. Op hetzelfde moment verliet de zevenkoppige Franse diplomatieke vertegenwoordiging Koeweit, waardoor het westerse diplomatieke corps aldaar werd teruggebracht tot twee Britten en 10 Amerikanen.

De Franse regering verwelkomde de Iraakse ,,eenzijdige beslissing'' van 23 oktober (die werd gepresenteerd als een goedkeuring door het Iraakse parlement van een voorstel van Saddam Hoessein). Wel werd de nadruk gelegd op het feit dat er geen overeenkomst gesloten was, dat deze ontwikkeling de coalitie tegen Irak niet zou verdelen, en dat alle overige gijzelaars onmiddellijk moesten worden vrijgelaten. (In het vliegtuig naar Parijs zaten op 30 oktober ook vier Britse staatsburgers, negen Grieken, een Nederlander, een Spanjaard en twee Filippino's.)
Mitterrand had op 3 en 4 oktober een bezoek gebracht aan de Verenigde Arabische Emiraten en Saoedi-Arabië en had op 4 oktober besprekingen gevoerd met koning Fahd voordat hij doorreisde naar Yanbu om de daar gelegerde Franse troepen te bezoeken. Op 17 oktober werd in een verklaring bekendgemaakt dat het Franse contingent met nog eens 500 manschappen werd aangevuld, waardoor het totaal kwam op 750 man luchtmachtpersoneel en 5.700 man grondtroepen.

De voormalige Britse premier Edward Heath, die aan het hoofd stond van een humanitaire missie waarvoor hij in Groot-Brittannië sterk werd bekritiseerd vanwege de propagandamogelijkheden die hij de Iraakse leiders daarmee bood, wist ca. 40 Britten vrij te krijgen. Op 24 oktober kwamen dezen op het vliegveld Gatwick aan (twee kinderen, enkele vrouwen en enkele van de mannen die op de lijst stonden die Heath in de loop van langdurige besprekingen op 21 oktober had voo gelegd aan Saddam Hoessein en die de namen bevatte van ouderen en patiënten).

Drie Engelse parlementsleden van de oppositionele Labour-partij hadden in septembei een bezoek gebracht aan Irak in een van de pogingen van prominente westerlingen, voor het merendeel op persoonlijke titel, om Irak over te halen de buitenlanders in Irak vrij te laten. Het bezoek van de Oostenrijkse president Waldheim in augustus had geleid tot de vrijlating van ongeveer 80 Oostenrijkse burgers; andere ontwikkelingen in deze trant omvatten de vrijlating van de laatste 82 van de oorspronkelijk 500 Brazilianen, die op 8 oktober uit Bagdad naar huis terugkeerden; medio oktober de vrijlating van kleine groepen Spanjaarden, Finnen en Zweden; en een bezoek aan Irak van een afvaardiging van de Amerikaans-Iraakse Vereniging, dat resulteerde in de vrijlating van 14 oudere of zieke Amerikaanse mannen, die op 23 oktober naar Amman werden gevlogen. (Eerder, op 10 oktober, was een door de VS georganiseerde evacuatievlucht met 328 passagiers, voor het merendeel Amerikaanse vrouwen en kinderen, in Londen aangekomen op doorreis naar de VS; zie pag. 749/2/3 - '90 voor de evacuatie van andere vrouwen en kinderen in september.)

Verklaringen van Saoedische leiders suggereren verzoening

Verklaringen van de Saoedische minister van defensie prins Sultan ibn Abdel Aziz op 20 oktober en koning Fahd op 23 oktober veroorzaakten enige bezorgdheid bij de Amerikaanse regering, vooral vanwege de suggestie dat Irak kennelijk toestemming zou moeten krijgen om te onderhandelen over een voordelige nieuwe grens met Koeweit indien Irak zijn troepen uit Koeweit zou terugtrekken.

Prins Sultan ondernam op 22 oktober een poging om de indruk weg te nemen als zou hij territoriale concessies hebben voorgesteld. Hij bevestigde nogmaals de ,,volledige verbintenis van Saoedi-Arabië t.a.v. Arabische en internationalc resoluties'' met betrekking tot de volledige en onvoorwaardelijke terugtrekking van de Iraakse troepen uit Koeweit en het herstel van de wettige regering aldaar. In verklaringen van koning Fahd tijdens een bezoek van Mubarak aan Saoedi-Arabië suggereerde hij dat ,,als president Saddam de zaak serieus in heroverweging zou nemen, hij zou merken dat het in het belang van Irak is, en in zijn eigen belang, en in het belang van de Arabische natie, dat hij zijn troepen terugtrekt uit Koeweit'', en dat ,,als enig kwaad

Franse militairen tijdens een ABC-oefening in de Saoedische woestijn (23 oktober 1990).

was geschied, wij dat niet moeten proberen te vergelden met kwaad''.

Bijeenkomst in Koeweit van de koninklijke familie en dissidenten

Meer dan 1.000 Koeweiti's, onder wie leden van de regering in ballingschap en prominente oppositieleiders met aan het hoofd Ahmed al-Khatib en de voormalige voorzitter van het parlement Ahmed Abdul-Aziz al-Saadoun, kwamen van 13-15 oktober bijeen in Jeddah (Saoedi-Arabië) voor een ,,volkscongres''. Deze conferentie, bijeengeroepen door kroonprins en premier sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah en mede-voorgezeten door de emir, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah, was de eerste van dien aard sinds de invasie door Irak. Het voornaamste onderwerp dat de afgevaardigden bespraken, was de behoefte aan nationale eenheid en het herstel van de uit 1962 daterende grondwet, gebaseerd op een gekozen volksvertegenwoordiging die meer macht zou hebben dan de in juni 1990 gekozen raad (zie pag. 623/3 e.v. - '90).

Sjeik Jabir riep op tot een verenigd front, en voegde hieraan toe dat Irak onterecht had geprobeerd winst te slaan uit de geschillen die waren voortgekomen uit ,,de pogingen en inspanningen van bepaalde activisten in Koeweit om de staat Koeweit te organiseren''. Sjeik Saad drong er bij de bevolking van Koeweit op aan de politieke geschillen te overbruggen en beloofde, in wat alom werd beschouwd als een verwijzing naar het herstel van de grondwet van 1962, dat ,,het volk van Koeweit alleen kan worden beloond voor zijn vertrouwen en loyaliteit door meer vertrouwen''.

Tijdens een reeks besprekingen voorafgaande aan de conferentie tussen leden van de regering in ballingschap en haar critici, deed de regering naar verluidt de toezegging dat de oorspronkelijke grondwet van 1962 zou worden hersteld in ruil voor loyaliteit van de oppositie aan de heersende dynastie. De verwachting was dat de beweging voor democratie, die haar huidige vorm had gekregen tijdens straatprotesten in december 1989 en januari 1990 (pag. 467/1/2 - '90), in een later stadium uitgebreidere politieke hervormingen rou eisen, maar op korte termijn zeiden de leden van deze beweging, ,,tevreden'' te zijn met de overeenkomst. Er waren echter regeringsministers die volhielden dat er geen nieuwe concessies waren gedaan.
In een communiqué we d benadrukt dat niet zou worden onderhandeld over de soevereiniteit van Koeweit. Hieraan werd toegevoegd dat na de bevrijding ,,het volk van Koeweit zou worden geregeerd door het wettige regime dat het zelf had gekozen en waarmee het vrede had''.

Er bleven vanuit Koeweit sporadische berichten doorkomen over gewelddaden van het Iraakse bezettingsleger. De mensenrechtenorganisatie Amnesty International veroordeelde de ,,wijdverspreide arrestaties, met martelingen gepaard gaande ondervragingen, standrechtelijke executies en buitengerechtelijke massamoorden'' in Koeweit. Temidden van discussies over een mogelijke VN-resolutie ter veroordeling van Irak op grond van oorlogsmisdaden zei Bush op 16 oktober dat de Iraakse leiding ter verantwoording zou worden geroepen voor wat hij omschreef als ,,ongehoorde wreedheden''. (De Iraki's hadden zelf op 24 september verklaard dat Bush medio oktober zou worden berecht wegens oorlogsmisdaden jegens Palestijnen door middel van Amerikaanse samenwerking met de ,,zionistische eenheid'' en wegens moorden in Panama en Grenada.)

Op 29 oktober werd VN-resolutie 674 goedgekeurd waarin echter slechts een versluierde verwijzing stond naar de kwestie van oorlogsmisdaden: er werd gevraagd om inlichtingen over de schending van internationale wetten De formulering over financiele compensatie was bovendien slechts een zeer flauwe afspiegeling van het Britse voorstel om bevroren Iraakse tegoeden te gebruiken als schadevergoeding voor door Koeweiti's geleden verliezen of schade (de gouverneur van de centrale bank van Koeweit had op 17 oktober berekend dat de regering van Koeweit wanneer ze weer in het zadel was geholpen, een schadevergoeding zou eisen van $ 12 mrd voor plunderingen, diefstal en schade).

RESOLUTIE VN-VEILIGHEIDSRAAD

Resolutie 674. 29 oktober 1990. Goedgekeurd met 13 tegen 0 stemmen; onthoudingen van Cuba en Jemen. Veroordeling van de bezetting van Koeweit, van het vasthouden van gijzelaars en van het maltraiteren van de bevolking van Koeweit door Irak. Irak wordt eraan herinnerd dat er ,,restitutie of financiële compensatie'' zou worden geëist. Nodigde de leden uit tot het vergaren van ,,belangrijke informatie'' over het schenden van internationaal recht en waarschuwde dat, indien Irak de resoluties van de VN-Veiligheidsraad zou blijven negeren, verdere dwangmaatregelen zouden worden getroffen.

Ontslag van Iraakse minister van olie

De minister van olie, Issam Abdel Rahim al-Chalabi, werd op 28 oktober ontslagen. Zijn verantwoordelijkheden werden overgenomen door de minister van industrie en militaire industrieën brigadegeneraal Hoessein Kamil.

De benzine-rantsoenering die het ministerie van olie op 19 oktober had aangekondigd en die op 23 oktober was ingegaan, werd op bevel van president Saddam Hoessein opgeheven op de dag waarop Al-Chalabi werd ontslagen. Volgens berichten zou de rantsoenering nodig zijn geweest als gevolg van de VN-sancties (zie pag. 700/2 e.v. - '90), waardoor de voorraad chemicaliën, nodig voor de produktie van smeermiddelen en voor het raffineren van brandstoffen, was uitgeput. Het officiële Iraakse persbureau

INA meldde echter dat het ministerie van olie ,,zich had misrekend in de beschikbaarheid van de oplossingen die worden gebruikt bij het verwerken van olie", en dat de voorraden van de benodigde additieven ,,genoeg (waren) voor een periode die tweemaal zo lang was als door liet ministerie van olie w-as berekend".

VN RESOLUTIE 678 OVER GEBRCIK VAN GEWELD GOEDGEKEURD

Op 29 november 1990 keurde de Veiligheidsraad van de VN-resolutie 678 goed die de lidstaten toestemming gaf ,,alle noodzakelijke middelen'' aan te wenden om de volledige terugtrekking van Irak uit Koeweit te bewerkstelligen. als de Irakezen dat op de uiterste datum van 15 januari 1991 nog niet hadden gedaan en dus geen gehoor hadden gegeven aan vorige resoluties van de VN. Het was de eerste resolutie die het gebruik van geweld goedkeurde sinds de resolutie van 27 juni 1930 betreffende Korea
Dit was een overwinning voor de intensieve diplomatieke inspanningen van de Amerikaanse president George Bush en zijn minister van buitenlandse zaken James Baker. Nadat Bush uit Parijs was vertrokken waar hij van 19-21 november de CVSE-conferentie had bijgewoond (zie volgende aflevering), bezocht hij vanaf 21 november het Midden-Oosten. De volgende dag, Thanksgiving Day, bracht hij door bij zijn troepen in Saoedi-Arabië, waar hij ook een ontmoeting had met koning Fahd. Bovendien ontmoette hij de Egyptische president Mubarak in Cairo. Hij keerde terug via Genève waar hij op 23 november een ontmoeting had met president Assad van Syrië.

Resolutie 678 werd goedgekeurd vóór 30 november, de uiterste datum die de VS voor zichzelf hadden gesteld en waarna het voorzitterschap van de Veiligheidsraad voor de maand december zou overgaan op Jemen. Bij zijn pogingen diplomatieke steun te verwerven had Baker op 28 november bij de VN in New York een ontmoeting met de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, die hij uitnodigde naar Washington te komen. Hiermee kwam een einde aan de diplomatieke isolatie van China door de VS sinds het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989. (China maakte geen gebruik van zijn vetorecht, maar onthield zich wel van stemming, waarmee voor het eerst de unanimiteit van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad bij de ondersteuning van de resoluties over de Golfcrisis werd doorbroken. Qian had op 11 en 12 november een bezoek gebracht aan Irak en Saoedi-Arabië om te zoeken naar een oplossing via onderhandelingen.) Op 28 november had Baker tevens een ontmoeting met de Cubaanse minister van buitenlandse zaken Isidoro Malmierca, de eerste ontmoeting van dien aard sinds Castro in Cuba aan de macht was gekomen. Baker kreeg van zowel Cuba als Jemen de toezegging dat zij er niet op zouden aandringen dat de Raad eerst zou stemmen over de Palestijnse kwestie, in ruil waarvoor hij naar verluidt stilzwijgend beloofde geen veto uit te spreken over een resolutie die was gepland voor december.

Resolutie 678 was ingediend door de VS, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en Canada. Daarin was 15 januari 1991 als uiterste datum opgenomen en niet 1 januari, waarop de VS aanvankelijk hadden aangestuurd. Baker noemde het debat de belangrijkste vergadering ooit van de Veiligheidsraad, waarin 13 van de 15 deelnemende landen (allemaal behalve Ivoorkust en Jemen) werden vertegenwoordigd door hun ministers van buitenlandse zaken.

De Oostenrijkse president Kurt Waldheim (l.) werd op 25 augustus 1990 bij zijn aankomst in Bagdad door zijn Iraakse ambtgenoot Saddam Hoessein (r.) begroet.

RESOLUTIES VN-VEILIGHEIDSRAAD

Resolutie 677. 29 november. Unaniem aangenomen. Veroordeelde Iraalise pogingen de demografie van Koeweit te wijzigen.

Resolutie 678.29 november. Aangenomen met 12 tegen 2 stemmen: Cuba en Jemen stemden tegen en China onthield zich van stemming.
,,De resoluties 660, 661, 662, 664, 565, 666, 667, 669, 670, 674 en 677 (uiteengezet op pag. 701 en 744 - '90 en boven; in de niet op pag. 744 - '90 opgenomen resolutie 669 van 24 september, die unaniem was aangenomen, werd het sanctiecomité gevraagd de verzoeken om hulp van landen die door het embargo in economische problemen waren geraakt te onderzoeken) in herinnering roepend en herbevestigend;"
,,Overwegend dat ...Irak weigert mee te werken...;''
,,Handelend volgens hoofdstuk VII van het VN-Handvest;"
,,1. Eist dat Irak volledig meewerkt...en besluit, onderwijl alle besluiten handhavend, Irak als teken van goede wi1 nog één laatste mogelijkheid te bieden om dat alsnog te doen;"
,,2. Staat lidstaten toe samen te w-erken met de regering van Koeweit, tenzij Irak op of voor 15 januari 1991 volledig tegemoet komt, zoals in voorgaande paragraaf 1 uiteengezet, aan voornoemde resoluties, alle noodzakelijke middelen aan te wenden voor de handhaving en uitvoering van resolutie 660 van de Veiligheidsraad en alle verdere relevante resoluries, en de internationale vrede en veiligheid in het gebied te herstellen;"
,,3. Verzoekt alle staten passende steun te geven aan de activiteiten die worden ondernomen bij de uitvoering van paragraaf 2 van deze resolutie;"
,,4. Verzoekt de betrokken staten de Raad regelmatig op de hoogte te stellen van de vorderingen van de ondernomen activiteiten overeenkomstig paragraaf 2 en 3 van deze resolutie;"
,,5. Besluit op de hoogte te blijven van de kwestie."

Baker zei tijdens het debat dat het aan de Iraakse president Saddam Hoessein was de vredesoptie te kiezen door zijn troepen terug te trekken. De crisis, zo zei hij, was de ultieme test voor het succes van de VN .,,We

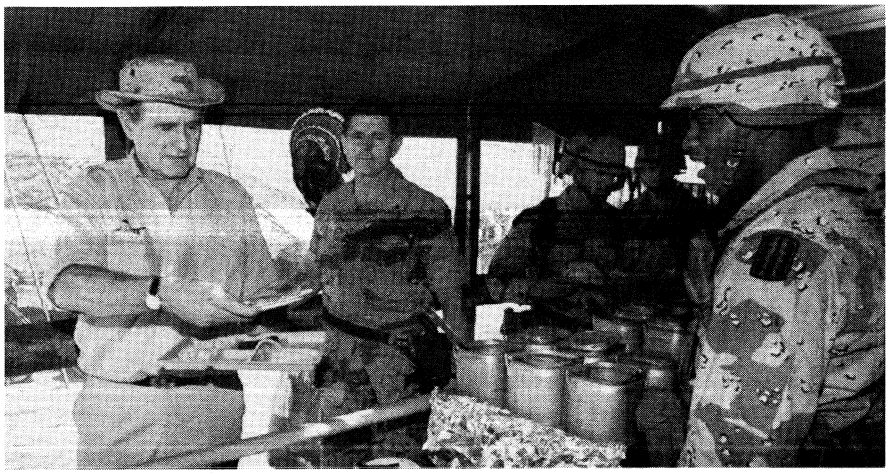

Op 22 november 1990 bracht president Bush (l.) een bezoek aan een Amerikaans legerkamp in de Saoedische woestijn.

hebben nu de kans de wereld te bouwen die de grondleggers van de VN voor ogen stond. We hebben de kans deze raad en de Verenigde Naties tot ware instrumenten te maken voor vrede en rechtvaardigheid over de hele aardbol." Ook de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd gebruikte het argument dat er een ,,vredesoptie'' was en dat ,,die in handen van de Irakezen lag''.(Hurd zei achteraf dat het verlopen van de uiterste datum van 15 januari niet automatisch een direct offensief zou ontketenen, maar ook dat Irak voor die datum niet gevrijwaard zou zijn van militair ingrijpen, bijvoorbeeld als Irak buitenlandse gijzelaars zou mishandelen.) De Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas zei dat hoezeer Frankrijk ook zijn best deed een vreedzame oplossing te vinden, het uiteindelijk een kwestie van internationaal recht was.

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze zei dat het voor Saddam Hoessein niet meer een kwestie was geen gezichtsverlies te lijden, maar dat hij zijn land en de wereld moest redden door een oorlog te voorkomen. Wanneer Irak ook maar één Sowjet-staatsburger kwaad zou doen, behield zijn regering zich het recht voor passende actie te ondernemen. De houding van de Sowjet-Unie tegenover Irak was in november aanzienlijk verhard, nadat de hoop dat 1.000 Sowjet-staatsburgers binnen een paar weken na het bezoek van Jewgeni Primakow op 28 en 29 oktober (zie hierboven) het land zouden mogen verlaten, ijdel was gebleken. Na gesprekken op 27 november in Moskou tussen president Gorbatsjow en de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz, die door Gorbatsjow werden beschreven als ,,moeilijk, ja zelfs hard", schatte het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken dat tot dan toe slechts 350 Russische burgers Irak hadden mogen verlaten.

China onthield zich van stemming, zei Qian Qichen, omdat het geloofde dat eerst alle vreedzame middelen moesten zijn uitgeput. De vertegenwoordiger van Jeinen M.A.S. al-Ashtal zei dat de landen die in het geval van Rhodesië of Zuid-Afrika eens op geduld hadden aangedrongen zodat economische sancties resultaat konden opleveren, ook nu de vrede een kans moesten geven. De Cubaanse vertegenwoordiger Malmierca omschreef de resolutie als het prikken van een datum voor de oorlog en zei dat de resolutie een schending van het VN-Handvest was. Tijdens het debat brachten Cuba, Jemen en Maleisië de kwestie van de door Israël bezette gebieden ter sprake.

Op 30 november gaven de Iraakse regerende Revolutionaire Commandoraad en de leiding van de Arabische Socialistische Baath Partij een persbericht uit waarin ,,het ultimatum en de dreigementen" werden verworpen.

Irak, zo stond in het bericht, zou niet buigen voor terrorisme en arrogantie, en deed een beroep op de Veiligheidsraad voor alle problemen in het gebied hetzelfde criterium te hanteren. Kort voor de stemming had Saddam Hoessein in een toesp aak die door Radio Bagdad werd uitgezonden verklaard dat in geval van een oorlog Irak zou strijden met een heldhaftigheid die elke Arabier en moslim met trots zou vervullen en, meer specifiek, dat Irak de middelen had de Amerikaanse Stealth-jachtbommenwerpers waar te nemen en neer te schieten net zo als elk ander vijandelijk vliegtuig.

Bush nodigt uit tot gesprekken. Eerdere troepenconcentraties

Op 30 november verklaarde Bush dat hij bereid was ,,de extra stap voor de vrede" te zetten en stelde hij voor dat de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz half december een bezoek aan Washington zou brengen om met hem te praten en dat Baker daarna naar Bagdad zou komen.

Eerder, op 9 november, had Bush een belangrijke toename van de Amerikaanse strijdkrachten in de Golf aangekondigd om ,,een adequate offensieve militaire optie" te garanderen. Er werden geen exacte getallen gegeven, maar naar verwachting zou daarmee het aantal Amerikanen in het gebied op ongeveer 400.000 komen wanneer de opstelling van de troepen in januari 1991 voltooid was. Dit betekende circa 34 procent van de totale effectieve kracht van het Amerikaanse leger, een groter deel (hoewel absoluut gezien een kleiner aantal) dan ooit in Vietnam was ingezet.

Deze aankondiging was de eerste expliciete Amerikaanse goedkeuring van een offensieve militaire optie. De reeds aanwezige Amerikaanse legermacht van 230.000 militairen als onderdeel van ,,Operation Desert Shield" had de Amerikaanse commandant generaal Norman Schwarzkopf vastgesteld om, zo zei Bush, ,,de capaciteit voor een succesvolle verdediging" veilig te stellen. In een verwijzing naar het effect van de uitbreiding van de strijdkrachten op het beleid van Saddam Hoessein zei Bush dat hij hoopte dat de sancties binnen twee maanden resultaten zouden opleveren, maar dat

In de Zwitserse stad Genève vond op 23 november 1990 een ontmoeting plaats tussen de Amerikaanse president George Bush en zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad (r.).

,,als deze troepenverplaatsing hem overtuigt (van de noodzaak zich neer te leggen bij de VN-resoluties, dat) des te beter'' was.

Naar verluidt bestonden de extra troepen uit drie pantserdivisies die eerst in West-Europa waren gelegerd, een verdubbeling van het contingent Amerikaanse mariniers tot 90.000 manschappen, nog drie vliegdekschepen met escorte en een tweede slagschip, de Missouri. Voor het eerst sinds het begin van de crisis riep het leger reservisten op voor gevechtstraining (de mariniers hadden dat al een week eerder gedaan).

De voorzitter van de Amerikaanse Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen Claiborne Pell had op 8 november gewaarschuwd dat de president .,er zeer slecht aan zou doen een oorlog te ontketenen zonder een duidelijke voorafgaande steunbetuiging van het Congres'' en dat hij geen ,,offensievecapaciteit zou moeten instellen vooruitlopend op een VN-resolutie waarin offensieve actie wordt goedgekeurd''. Eind november bleek dat de bezorgdheid in Amerika over de vooruitzichten van een militair offensief duidelijk was toegenomen, hoewel het verzoek om het volledige Congres speciaal bijeen te roepen voor een debat niet was gehonoreerd. De Senaatscommissie voor de strijdkrachten begon op 27 november met speciale hoorzittingen over het overheidsbeleid in de Golfcrisis.

In Le Monde van 1 december werd het totaal aantal strijdkrachten tegen Irak, afgezien van het grote Amerikaanse contingent, geschat op 30.000 Britten (inclusief 14.000 manschappen, grotendeels van de vierde pantserbrigade die in West-Duitsland was gelegerd, wier vertrek naar de Golf op 22 november was aangekondigd), 11.700 Fransen, 1.700 Canadezen, bijna 20.000 Egyptenaren, circa 20.000 Syriërs (plus 800 in de VAE), 6.200 Marokkanen, 5.000 Pakistanen en in totaal 67.500 Saoedische militairen. Tegenover hen stonden naar schatting 450.000 Iraakse soldaten in Koeweit en Zuid-Irak, plus nog 250.000 anderen wier komst op 19 november was aangekondigd.

Op 5 november voerde Baker in Jeddah gesprekken met koning Fahd van Saoedi-Arabië op zijn rondreis door het Midden-Oosten van 3-7 november, waarna hij op 8 november een bezoek bracht aan Moskou en een reeks ontmoetingen had in Europese hoofdsteden In een akkoord dat op 5 november werd bekendgemaakt werd bevestigd dat de Saoedi's het uiteindelijke commando zouden hebben over de verdediging van het koninkrijk, maar dat de daar gelegerde Amerikaanse troepen onafhankelijk hun acties buiten Saoedisch gebied konden uitvoeren.

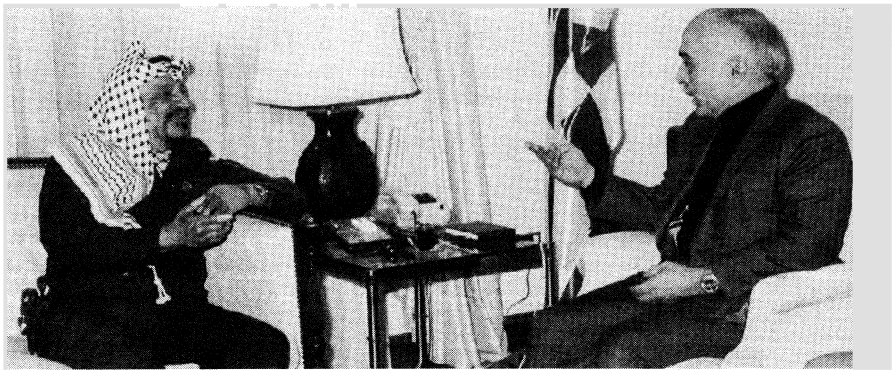

De oproep van de Marokkaanse koning Hassan t b v een Arabische topconferentie vormde op 13 november 1990 het voornaamste gespreksonderwerp tijdens een ontmoeting in Amman van PLO leider Yasser Arafat (l) met de Jordaanse koning Hoessein

Marokkaans voorstel voor Arabisch vredesinitiatief mislukt

Koning Hassan van Marokko riep in een uitzending op 11 november op tot Arabisch spoedberaad als laatste gelegenheid om een vreedzame oplossing voor de Golfcrisis te vinden. Daarbij zou ook de Palestijnse kwestie op de agenda staan. PLO-leider Yasser Arafad besprak dit voorstel op 13 november in Amman met koning Hoessein van Jordanië, maar het initiatief strandde al snel doordat Irak volhardde in het standpunt dat de Arabische Liga de resoluties moest herroepen die op haar vergadering in Cairo in augustus (zie pag. 694 1 e.v. - '90) waren aangenomen en waarin werd geëist dat Irak zich onmiddellijk zou terugtrekken uit Koeweit. Saoedi-Arabië hield echter vol dat een volgende ontmoeting pas kon plaatsvinden wanneer Irak zich had teruggetrokken. Op 15 november schaarde de regering in ballingschap van Koeweit zich achter de visie van Saoedi-Arabië dat een Arabische top op dat moment geen zin had.

Gijzelaars vrijgelaten uit Irak

Een aantal vooraanstaande voormalige regeringsleiders en verschillende andere westerse politici bezochten in november Irak om Saddam Hoessein te bewegen gijzelaars uit Irak vrij te laten. Aan de meesten werden enkele concessies gedaan. Op 18 november maakte de Revolutionaire Commandoraad bekend dat de vrijlating van alle buitenlanders, wier aantal op ongeveer 2.000 werd geschat, op 25 december zou beginnen en binnen drie maanden voltooid zou zijn, tenzij ,,iets zou gebeuren waardoor het vredesklimaat (werd) verstoord''. Op die dag vertrok een vliegtuig uit Bagdad naar Londen met 133 personen aan boord, vooral vrouwen en kinderen.

Saddains gesprekken met de voormalige bondskanselier van West-Duitslaad Willy Brandt op 7 en 8 december leidden tot de aangekondigde vrijlating van 170 personen, onder wie meer dan 100 Duitsers. De voormalige Japanse premier Yasuhiro Nakasone, die op 6 november een ontmoeting had met Saddam, keerde op 7 november terug naar Japan met 77 vrijgelaten Japanners aan boord.

EFFECT SANCTIES OP IRAK
ACTIVITEITEN OPPOSITIE.
WIJZIGINGEN LEDEN REGIME

Op 20 november 1990 nam de Iraakse Nationale Assemblée een wet aan waarin de doodstraf werd ingesteld op het hamsteren van graan. Met berichten uit westerse bronnen dat de VN-sancties tegen Irak vrucht zouden afwerpen (zie pag. 700/2 en 744/3 e.v. - '90), beweerde de Belgische minister van buitenlandse zaken Mark Eyskens op 18 november dat de effecten ,,zichtbaar waren in de fabrieken'', waar een ,,toenemend gebrek aan onderdelen'' was. hoewel ..de winkels in Bagdad vol lagen met artikelen uit Koeweit''. Uit berichten van Iraakse deserteurs die waren gevlucht naar Turkije, viel af te leiden dat de sancties nog geen effect hadden gehad op militaire wapens en militair materieel, maar dat de voedselvoorziening vaak niet voldoende was.

Berichten van oppositieactiviteiten

Op 24 november maakten Egyptische persbureaus de arrestatie bekend van ,,een aantal jongeren...na ongeregeldheden op enkele scholen in Bagdad''.

Op 25 en 27 november beweerde een in Beiroet gevestigde dissidente sjiitische moslimgroepering, de Hoge Raad van de

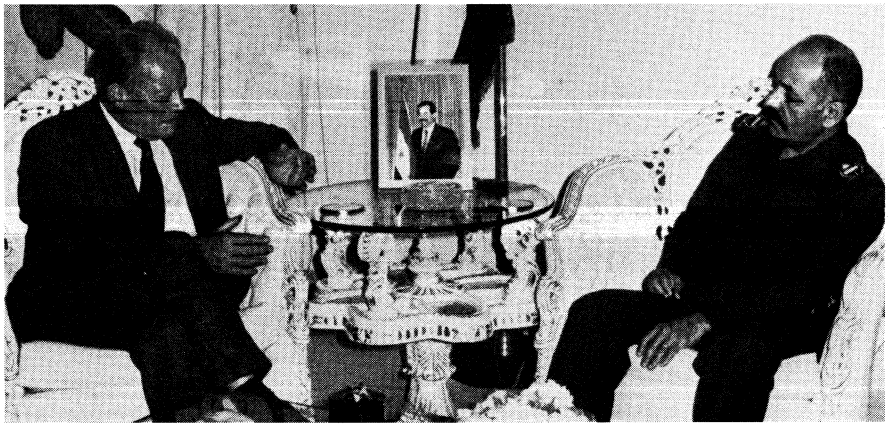

De voormalige Westduitse Bondskanselier Willy Brandt (l.) voerde op 6 november 1990 in Bagdad besprekingen met Iraks eerste vice-premier Taha Yassin Ramadhan.

Islamitische Revolutie in Irak, dat 4.500 moslimfundamentalisten van de oppositie, vooral studenten, waren gearresteerd voor het verspreiden van pamfletten en het schilderen van leuzen waarin het regime van Saddam Hoessein werd bekritiseerd. Er werd aan toegevoegd dat de arrestaties volgden op ,,bloedige botsingen met messen en dolken op 7 en 15 november in Bagdad''.
In eerdere berichten op 7 en 10 september was beweerd dat oppositiegroeperingen hadden opgeroepen tot een volksopstand tegen Saddam Hoessein en het eens waren geworden over een plan voor gezamenlijke actie, met plannen voor een regering in ballingschap samengesteld uit ,,verschillende vleugels van de Iraakse oppositie''.

De leider van de in Teheran gevestigde Iraakse Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) Jalal Talabani ondernam naar verluidt een rondreis langs Arabische en andere hoofdsteden om de oppositie tegen Saddam Hoessein te coördineren. De Guardian van 27 november citeerde echter Talabani dat Iraakse Koerden ,,zich niet bij de vreemde troepen zouden aansluiten die met Irak in gevecht waren''.

Ontslag en vermeende executie van stafchef Iraakse leger. Berichten over moord op Iraakse gouverneur in Koeweit

Op 8 november werd generaal Abdel-Karim al-Khazraji vervangen door generaal Hussain Rashid als stafchef van het Iraakse leger.

Er werd geen reden gegeven voor het ontslag van Khazraji. Op 22 november verklaarde een woordvoerder van de verbannen Iraakse Nieuwe Ummah Partij dat hij met zeven andere officieren was geëxecuteerd wegens een poging Saddam Hoessein af te zetten.

Op 14 november werd bekendgemaakt dat Aziz Saleh al-Nouman, een voormalig staatsminister en een voor-aanstaand functionaris van de Arabische Socialistische Baath Partij, Ali Hasan al-Majid tijdelijk had vervangen als gouverneur van het bezette Koeweit (zie pag. 748/1/2 e.v. - '90 voor de benoeming van Majid in september). In de Washington Post van 26 november werd Abdel Razzaq Saqer, een woordvoerder van de regering van Koeweit in ballingschap, aangehaald, die zei dat Majid was neergeschoten en gedood door leden van het Koeweitse verzet.

MELDING INTENSIVERING VAN VERZET IN KOEWEIT AFSCHAFFING AVONDKLOK

Op 24 november 1990 wees het Iraakse persbureau *INA* de bewering die eerder die dag via de Voice of America (VOA) was uitgezonden dat acht Iraakse schoolkinderen waren gedood door het Koeweitse verzet om de dood van de Koeweitse kinderen te wreken, als een ,,verzinsel'' van de hand. *INA* berichtte slechts dat ,,een aantal jongeren'' was gearresteerd omdat zij ,,paniek hadden veroorzaakt op verschillende lagere scholen''.

Dit laatste incident, dat samenviel met de bewering dat de Iraakse gouverneur in Koeweit was vermoord (zie boven), volgde op berichten dat de activiteiten van het verzet escaleerden. Op 7 september zei een niet nader genoemde verzetsleider uit Koeweit dat ,,het verzet het Iraakse regime tussen de 1.000 en 2.000 soldaten had gekost''. Op 15 september had de Egyptische radio gemeld dat leden van het Koeweitse verzet een vooraanstaande functionaris van de Iraakse Socialistische Baath Partij, Najib Khalaf, in Bagdad hadden vermoord, de eerste aanslag op Iraaks grondgebied. In de Washington Post van 16 november werd bericht dat speciale Amerikaanse troepen kleine eenheden van het Koeweitse leger trainden om Iraakse aanvallen af te slaan.

Afschaffing avondklok

Op 23 november schafte de Iraakse regering de avondklok af, voor het eerst sinds de invasie op 2 augustus. Volgens *INA* was de beslissing genomen ,,om de terugkeer van het normale leven in de provincie t~ bevestigen''

Aftreden niinister van voorlichting

Op 25 november trad sjeik Jabir Mubarak al-Ahmad as-Sabah af als minister van voorlichting in de Koeweitse regering in ballingschap. Er werd geen reden gegeven. Hij werd vervangen door Badr Jasim al-Yaqub, de staatsminister voor zaken van de Nationale Assemblée.

(Vor. ber. pag. 743/1 e.v. - 1990)

GOLFCRISIS ONTWIKKELINGEN DECEMBER 1990

In december 1990 deden zich in de Golfcrisis o.a. de volgende ontwikkelingen voor.

Vrijlating gijzelaars

In een bekendmaking op 6 december gelastte president Saddam Hoessein de vrijlating van alle westerse gijzelaars die in Irak en Koeweit werden vastgehouden.

De Washington Post van 11 december noemde onder verwijzing naar bronnen in het State Department de volgende aantallen: 1.175 Britten, ca. 900 Amerikaanse staatsburgers, 197 Japanners en 180 Italianen alsmede 3.232 Sowjet-staatsburgers. (De krant verstrekte geen ciifers over het aantal Australische, Canadese, Deense, Ierse, Nederlandse en Zuidkoreaanse staatsburgers die waren gegijzeld.) De Independent van 7 december schatte dat 3.400 buitenlanders in Koeweit en Irak werden vastgehouden, onder wie 580 personen die in detentie verbleven op strategische militaire en civiele plaatsen in het kader van de Iraakse politiek van het ,,menselijke schild'', een beleid dat nu kennelijk werd prijsgegeven.
Saddam Hoessein had er bij het Iraakse parlement op aangedrongen ,,uw juiste beslissing te aanvaarden om liet reisverbod voor alle buitenlanders op te heffen en aan hen allen de vrijheid om te reizen terug te geven, met verontschuldigingen aan degenen die mogelijk schade is berokkend en met de bede om vergiffenis aan God''. Hij voegde daaraan toe dat het vasthouden van gijzelaars ,,een grote dienst aan de zaak van de vrede (had) bewezen'', maar dat de tijd was gekomen een definitieve beslissing te nemen in deze ,,humanitaire kwestie''. Bij zijn besluitvorming had hij naar eigen zeggen vertegenwoordigers geraadpleegd van ,,Jordanië, Jemen, Palestina, Soedan en de Arabische Maghreb'' en was hij ,,aange-

moedigd" door "het besluit van de Democratische Partij in de Amerikaanse Senaat en de uitnodiging van het Europese Parlement aan onze minister van buitenlandse zaken voor een dialoog". The *Guardian* van 4 december citeerde .,bronnen uit het Middeli-Oosten' voor het bericht dat Yasser Arafat, de voorzitter van de PLO, ,,een vitale rol" had gespeeld bij het overhalen van Saddain Hoessein tot de gedachte dat ,,de bevrijding van de gijzelaars zo leiden tot een bredere dialoog".
Saddam Hoesseins besluit, in overeenstemming met de resoluties 664, 667 en 674 van de VN-Veiligheidsraad (zie pag. 701/3 en 744/2-'90 alsook hierboven}, werd door de Amerikaanse president Bush behoedzaam verwelkomd, maar hij benadrukte tegelijk dat e ,,in de eerste plaats niemand had moeten u-orden gegijzeld". De Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Gianni de Michelis, zei in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Europese Ministerraad: ,,Ikhoop dat dit de eerste stap is de volledige inwilliging van VN-resoluties."

Op 12 december werd gemeld dat de evacuatie van buitenlandse staatsburgers uit Koeweit en Irak via een luchtbrug nagenoeg voltooid was en dat alle buitenlanders die wensten te vertrekken dat vóór de Kerst konden doen. Maar er bleef twijfel bestaan over de veiligheid van naar schatting 1.000 buitenlanders die hadden verkozen in Irak en Koeweit te blijven.
Le Monde berichtte op 20 december dat de Iraakse minister van industrie en militaire industrieën (en olie a.i.), brigade-generaal Hussein Kamil, had bevestigd dat zijn regering ook toestemming had gegeven tot het vertrek van alle Sowjet-experts, ongeacht de vraag of hun contracten wel dan niet waren afgelopen.

Op 4 december was in een mededeling van de Revolutionaire Commandoraad van Irak gesteld dat alle 3.232 Sowjet-staatsburgers toegestaan zou worden Irak te verlaten. Maar op 17 december zei een woordvoerder van de Sowjet-ambassade in Bagdad dat Irak uitreisvisa geweigerd had aan Sowjetpersoneel waarvan de contracten nog niet waren afgelopen.

Annulering gesprekken tussen VS en Irak

Op 18 december bevestigde president Bush dat de gesprekken tussen hem en de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz, welke tussen 20 december en 3 januari in Washington op het programma stonden, waren geannuleerd na meningsverschillen over de exacte datum van de bijeenkomst. Bush benadrukte dat hij nog steeds hoopte dat een oorlog kon worden afgewend en dat een bijeenkomst in Bagdad tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en de Iraakse president Saddam Hoessein enkele dagen na 3 januari nog door zou gaan.
De verklaring van Bush volgde op weken van speculaties over het tijdstip en de kansen van dergelijke gesprekken, welke oorspronkelijk op 30 november door Bush waren voorgesteld (zie hierboven).

Wat het tijdstip betreft had Bush zijn gesprekken met Aziz in Washington willen houden ..op een wederzijds passend tijdstip in het laatste deel van de week van 10 december". Vervolgens was 17 december als voorlopige datum vastgesteld. Maar de Amerikaanse regering verwierp echter het Iraakse voo stel van 8 december de ontmoeting van Baker met Saddam Hoessein op 12 januari te doen plaatsvinden, met als arguinent dat deze datum te dicht bij de VN-deadline van 15 januari lag voor de terugtrekking van alle Iraakse troepen uit Koeweit. Op 15 december meldde het Iraakse persbureau INA dat Irak de besprekingen van Bush met Aziz had afgelast. De Irakezen betoogden dat als de VS de datum voor de ontmoeting van Bush met Aziz bepaalden, Irak de datum voor de ontmoeting van Baker met Saddam Hoessein had mogen bepalen.
Wat de inhoud van de voorgestelde besprekingen betreft had de Iraakse Revolutionaire Commandoraad in zijn communiqué van 1 december, waarin Irak oorspronkelijk het gespreksaanbod van Bush had aanvaard, benadrukt dat ,,Irak zal pogen elk kader voor een dialoog te benutten en te verruimen in plaats van de taal van dreigeinenten (te gebruiken)". Het communiqué voegde daar echter aan toe dat de Raad zou blijven vasthouden aan de verklaring van Saddain Hoessein d.d. 12 augustus, welke elke terugtrekking van Iraakse troepen uit Koeweit koppelde aan een regeling van andere conflicten in het Midden-Oosten (zie pag. 694/2-'90). In een interview met de Franse televisie op 2 december zei de Iraakse president dat ,,als deze ontmoeting een echt pad naar een dialoog zal blijken te zijn, dan zijn we dichter bij vrede... maar als deze ontmoeting niets meer blijkt te zijn dan een formele exhibitie,..dan zijn we dichter bij ooriog". Op 19 december zei hij in een interview met de Turkse televisie: ,,Wij gaan niet naar de Verenigde Staten om daar richtlijnen te ontvangen. Als Bush de VN-resoluties voor ons herhaalt, dan is er geen reden voor ons daarheen te gaan."

EG-standpunt

Op 4 december kwamen de EG-ministers van buitenlandse zaken in Brussel bijeen. Lij stemden ermee in Tariq Aziz naar Rome uit te nodigen na zijn bezoek aan Washington, voor een ontmoeting met De Michelis. De Franse minister Roland Dumas zei dat het ,,onontkoombaar" was een internationale conferentie over het Midden-Oosten te houden na de oplossing van de Golfcrisis en dat ,,heelwat landen zo dachten, waaronder de VS". Berichten over het EG-initiatief wekten de suggestie dat Dumas en zijn Duitse ambtgenoot Hans-Dietrich Genscher waren overeengekomen vóór het aflopen van de VN-deadline van 15 januari naar Irak te gaan. Op 18 december besloten de EG-ministers van buitenlandse zaken, tijdens een volgende bijeenkomst in Brussel, dat De Michelis geen ontmoeting met Aziz zou hebben tenzij de ontmoeting Bush-Aziz had plaatsgevonden.

Er werd verondersteld dat deze beslissing meningsverschillen tussen EG-partners verhulde. Frankrijk pleitte voor een bijeenkoinst van de EG met Irak ongeacht de positie t.a.v. de Iraaks-Amerikaanse contacten. Italië en Spanje waren bereid een ontmoeting met Tariq Aziz te steunen, mits een uiteindelijke datum voor een ontmoeting van Bush met Aziz was vastgesteld. De Britse minister Douglas Hurd echter zei op 17 december na een bijeenkomst van de NAVO-ministers van buitenlandse zaken dat ,,ernaar mijn mening weinig te zeggen valt voor een geheel aparte bijeenkomst".

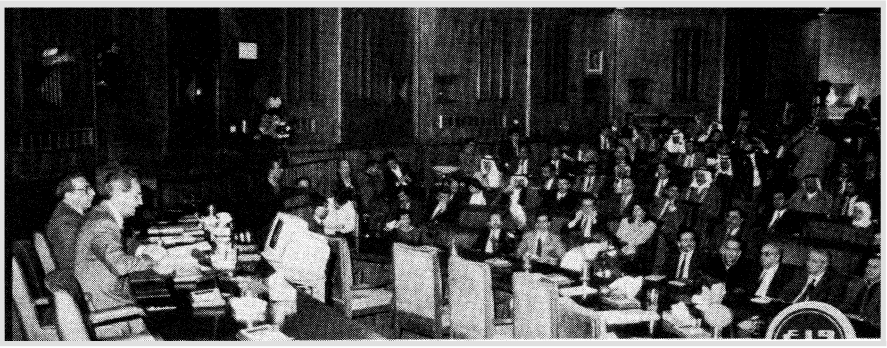

Op 7 december 1990 keurde het Iraakse parlement onder voorzitterschap van Saadi Mahdi Saleh (2de v l)met 225 tegen 15 stemmen de oproep van president Saddam Hoessein goed om alle buitenlandse gijzelaars vrij te laten

Tijdens een bijeenkomst van de VN-Veiligheidsraad op 7 december werd duidelijk dat een toekomstige resolutie die opriep tot een vredesconferentie voor het Midden-Oosten geen Amerikaanse steun zou krijgen

Arabische initiatieven

Het aanbod van Bush inzake directe besprekingen met Irak leidde tot een intensivering van Arabische initiatieven om een vreedzame oplossing te vinden.

Op 4 december riep de Jemenitische vicepresident Ali Salem al-Bid, na een ontmoeting met Saddam Hoessein, op tot het houden van een Arabische topconferentie om het uitbreken van oorlog in de Golf te voorkomen Jemen, dat gedurende december het voorzitterschap van de VN-Veiligheidsraad vervulde, had op 2 december via zijn permanente VN-vertegenwoordiger Abdallah Saleh al-Ashtal voorgesteld dat pogingen zouden worden ondernomen om ,,depositieve consequenties duidelijk te maken", waaronder de opheffing van de economische sancties en de terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit de Golf

In een communiqué, dat werd uitgegeven na een bijeenkomst in Cairo van de ministers van buitenlandse zaken van Egypte, Saoedi-Arabie en Syrie op 5 december, werd geen melding gemaakt van het aanbod van Bush Alleen werd beklemtoond dat Irak moest ,,reageren op de initiatieven teil behoeve van de uitvoering van de besluiten van internationale legitimiteit".

Nadat koning Hoessein van Jordanië op 4 december Saddam Hoessein had ontmoet, kwam hij op 9 december met een vredesplan dat gebaseerd was op de gelijktijdige regeling van het Iraaks-Koeweitse geschil en het Arabisch-Israëlische conflict. Zijn voorstel behelsde ook een oproep tot het houden van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten.

Op 11 december werd bericht dat de Algerijnse president Chadli Benjedid, die op 12 december een ontmoeting met Saddam Hoessein had, eerder geheime bijeenkomsten had belegd in een poging tussen vertegenwoordigers van Irak, Saoedi-Arabie en Koeweit te bemiddelen. Deze berichten werden door Iraakse en Koeweitse woordvoerders tegengesproken. Berichten op 17 december suggereerden dat Algerijnse voorstellen voor een gelijktijdige terugtrekking van de Amerikaanse en Iraakse troepen waren gestuit op tegenzin van Saoedi-Arabie en toenemende onbuigzaamheid van Irak.

VERSCHERPING VAN ISRAELISCH-PALESTIJNSE CONFRONTATIE

Door het doden van 17 ongewapende Arabieren in Jeruzalem door de Israëlische paramilitaire politie werd 8 oktober 1990 de bloedigste dag van de drie jaar durende intifada. Het bloedbad had tot gevolg dat de verslappende intifada weer opleefde en dat het lot van het Palestijnse volk opnieuw in de internationale belangstelling kwam te staan. Het versterkte de positie van diegenen die betoogden dat het Palestijnse vraagstuk en de Golfcrisis met elkaar verbonden dienden te worden. In veel Arabische staten groeide het besef dat de internationale reactie op de crisis in Koeweit hypocriet was, gezien het feit dat het Westen, en in het bijzonder de VS, al 23 jaar lang grotendeels hadden berust in Israëls bezetting van Arabisch grondgebied.

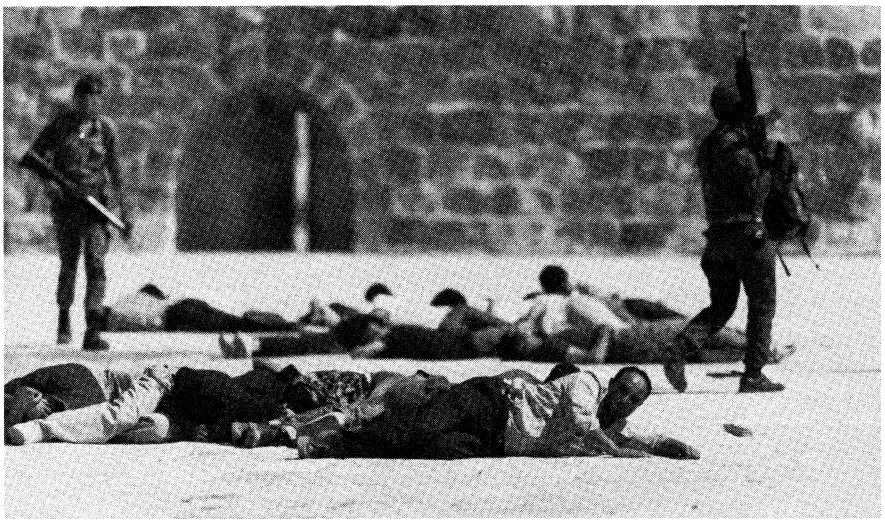

Israëlische politiemannen en gearresteerde Palestijnen bij de Al-Aqsa-moskee in Jeruzalem op 8 oktober 1990.

Bloedbad op Tempelberg

De doden *vielen in de* Arabische wijk van het oude stadsdeel van Jeruzalem bij de Haram al-Sharif of Tempelberg Deze plaats, waar circa 1900 jaar geleden de tempel van Salomo was verwoest, was voor de joden een heilige plaats maar ook voor de Islam wegens de aanwezigheid aldaar van de Koepel van de Rots en de Al-Aqsa-moskee

Begin oktober hadden in de pers berichten gecirculeerd dat een groep fanatieke joodse extremisten, de Getrouwen van de Tempelberg, het joodse Loofhuttenfeest op 8 oktober wilden vieren door te pogen een hoeksteen te leggen voor een nieuwe tempel. Moslim-leiders drongen er bij het volk op aan daar samen te komen om het leggen van de hoeksteen te beletten. Op 7 oktober verbood het Hooggerechtshof op aandringen van de politie van Jeruzalem de Getrouwen de toegang tot de Tempelberg. Dit gerechtelijke bevel kreeg echter weinig publiciteit.

De berichten over de gebeurtenissen op de ochtend van 8 oktober liepen uiteen. De Getrouwer~van de Tempelberg werd de toegang tot de plaats ontzegd, maar desalniettemin ontstond er onrust bij de circa 3.000 daar bijeengekomen Arabieren. De paramilitaire grenspolitie die in dat gebied patrouilleerde, vuurde traangasgranaten af op de menigte, die stenen teruggooide. Ook werden stenen geworpen naar joden die aan het bidden waren bij Klaagmuur aan de voet van de Tempelberg. Toen de situatie verslechterde, kwam meer grenspolitie het terrein op die met scherp op de menigte schoot. Volgens de politie werden 19 Arabieren gedood, maar woordvoerders van het ziekenhuis spraken van 21 doden. Eind oktober hadden Palestijnse mensenrechtengroeperingen het aantal slachtoffers vastgesteld op 17 doden en meer dan 100 gewonden.

De reactie op de schietpartij in Israël en de bezette gebieden kwam snel. Overal werden avondklokken ingesteld en het Israëlische leger arresteerde grote aantallen Palestijnen, onder wie prominente leiders als Faisal al-Hoesseini, die zonder aanklacht op 24 oktober werd vrijgelaten. Tegelijkertijd braken ernstige onlusten uit in de bezette gebieden; op 8 oktober vielen tijdens een oproer op de Westoever en de Gazastrook drie doden. Ook Israëlische Arabieren gingen de straat op en in Nazareth, de grootste Arabische stad in Israël, werd melding gemaakt van onlusten.

Israëlische reactie

Enkele uren na de schietpartij had de Israëlische premier Yitzhak Sharnir de Palestijnen ervan beschuldigd het politieoptreden uitgelokt te hebben door met een voorbereide aanval op joodse gelovigen de aandacht van de wereld af te willen leiden van de Golfcrisis. Minister van politie Ronni Milo zei dat de politie ..met grote terughoudendheid'' had gehandeld en alleen met scherp had geschoten toen het leven van de agenten in ,,ernstig gevaar'' gevaar was.

Op 10 oktober begon de Israëlische regering een eigen onderzoek naar de schietpartij onder leiding van het voormalige hoofd van de Mossad, Tzvi Zamir. Het onderzoeksrapport dat op 26 oktober werd gepubliceerd, gaf de Palestijnen de schuld omdat zij deze confrontatie hadden gepland, en verdedigde het schieten met scherp door de politie. In het rapport werd slechts toegegeven dat de politie ,,ronder toezicht'' hadden geschoten. Toch leverde het rapport kritiek omdat de politie het incident niet had voorkomen en met name omdat de politie niet in actie was gekomen na allerlei waarschuwingen dat er onlusten werden voorbereid. Het rapport nerd van de hand gewezen door Palestijnse leiders, maar werd op 28 oktober formeel aanvaard door de Israëlische regering.

Arabische reactie

De Israëlische reactie stond in scherp contrast met de algemene internationale veroordeling van de schietpartij, met name van Arabische staten. Egypte en Saoedi-Arabië, die de grootste Arabische bijdrage hadden geleverd aan de multinationale anti-Iraakse troepenmacht in de Saoedische woestijn, veroordeelden beide de schietpartij. De PLO vroeg onmiddellijk om een vergadering van de VN-Veiligheidsraad om de ,,zionistische misdaden'' te bespreken en drong er bij Perez de Cuellar op aan te interveniëren om het Palestijnse volk te beschermen.

De Centrale Raad van de PLO kwam op 11 en 12 oktober in Tunis bijeen en gaf een verklaring uit waarin de VN-Veiligheidsraad (die reeds vergaderde over de kwestie, zie beneden) werd gevraagd ,,snel en krachtig te handelen om de Israëlische reeks terreurdaden tegen ons Palestijnse volk in te dammen''. De verklaring stelde de Amerikaanse regering ,,volledig verantwoordelijk (vanwege haar) schaamteloze vooringenomenheid voor Israël''. De Raad vroeg ook om een spoedvergadering van de Arabische Liga om de scliietpartij te bespreken.

De doden ıeverden argumenten aan Irak voor zijn stelling dat een oplossing van de Golfcrisis moest worden gekoppeld aan de Israëlische terugtrekking van Arabisch grondgebied. Kort daarna herhaalde Saddam Hoessein zijn voorstel van 12 augustus dat alle kwesties betreffende de bezetting van grondgebied in het Midden-Oosten zouden moeten worden opgelost aan de hand van één reeks principes van de VN-Veiligheidsraad (zie pag. 694/2/3/ - '90). Saddam herhaalde tevens zijn dreiging een directe militaire aanval op Israël te openen. waarbij hij het bestaan van een nieuwe ıraakse raket bekendmaakte, de al-Hijara (,,steen''), die ,,het kwaad (kan raken) vanaf elke plek op Iraakse bodem wanneer de dag van afrekening komt''.

Amerikaanse en internationale reactie. Resolutie VN-Veiligheidsraad unaniem aangenomen

De VN-Veiligheidsraad kwam op 8 oktober bijeen om de schietpartij te bespreken. De volgende dag diende de VS een ontwerpresolutie in waarin de Israëlische actie werd veroordeeld en het besluit van Perez de Cuellar om een onderzoeksmissie naar Jeruzalem te sturen werd verwelkomd. De Amerikaanse resolutie werd niet gesteund door de PLO die had aangedrongen op het sturen van een commissie die direct rapport zou uitbrengen aan de Veiligheidsraad (dat wil zeggen niet aan de secretaris-generaal van de VN).

De VS hadden onder grote druk gestaan geen veto uit te spreken over het sturen van een VN-missie. zoals ze hadden gedaan in mei na de moord in Rishon Le Zion op Palestijnse arbeiders (pag. 618/2 e.v. - '90). Zijdelings werd te kennen gegeven dat de toekomstige unanimiteit van de VN-Veiligheidsraad over acties tegen Irak in gevaar zou komen als de VS Israël zouden beschermen. Zo had de Sowjet-Unie op 9 oktober de Veiligheidsraad gevraagd ,,dezelfde unanimiteit en consequentheid te tonen bij de benadering van de situatie in de bezette gebieden als waarvan de Veiligheidsraad blijk gaf met betrekking tot de Iraakse agressie tegen Koeweit''.

Uiteindelijk nam de Veiligheidsraad op 12 oktober unaniem resolutie 672 aan die in essentie het Amerikaanse ontwerp volgde. De resolutie veroordeelde de schietpartij en verwelkomde Perez de Cuellars besluit een missie naar het gebied te sturen ,,om manieren en middelen aan te bevelen waarmee de veiligheid en bescherming van de Palestijnse burgerbevolking onder de Israëlische bezetting gewaarborgd kunnen worden''.

Israëlische weigering samen te werken met VN-missie. Bezoek van Hurd aan Israël

Op 14 oktober vergaderde het Israëlische kabinet over resolutie 672 en besloot unaniem niet mee te werken met de missie van Perez de Cuellar. In een verklaring die werd uitgegeven na de vergadering werd de resolutie ,,totaal onaanvaardbaar'' genoemd omdat het Palestijnse geweld niet veroordeeld werd en de Israëlische soevereiniteit over Jeruzalem in twijfel werd getrokken. Minister van buitenlandse zaken David Levi zei na de vergadering dat de VS ,,gegijzeld waren door dezelfde coalitie die ze (hadden) gevormd tegen Saddam Hoessein''.

Als onderdeel van de internationale pogingen om Israël ertoe over te halen om de VN-missie in het land toe te laten, bracht de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd van 15-17 oktober een bezoek aan Israël. Ondanks ontmoetingen met Levi en Shamir slaagde hij er niet in de Israëli's ervan te overtuigen hun politiek te wijzigen. Zijn bezoek eindigde omstreden toen een groep vooraanstaande Palestijnen een ontmoeting met Hurd op 17 oktober afzegde nadat Israëlische journalisten hadden bericht dat Hurd Israëlische politici persoonlijk had verzekerd dat hij niet voor de oprichting van een Palestijnse staat was. De Britse consul in Israël hield vol dat Hurds verklaringen aan de politici verkeerd geïnterpreteerd maren, dat Groot-Brittannië vasthield aan het Palestijnse recht op zelfbeschikking en dat de kwestie of dit nu wel of niet zou leiden tot een onafhankelijk staat een Palestijnse zaak was.

Op 19 oktober liet Perez de Cuellar de Veiligheidsraad weten dat hij geen cominissie naar Jeruzalem kon sturen zonder de medewerking van de Israëlische regering. Ondanks het feit dat de Veiligheidsraad op 24 oktober resolutie 672 unaniem herhaalde, weigerde Israël opnieuw met de commissie samen te werken.

Palestijnse aanslag op Israëli's in West-Jeruzalem

Op 21 oktober stak de Palestijnse arbeider Amr Sa'id Salah Abu Sirhan in West-Jeruzalem drie Israëli's dood. Sirhan werd onmiddellijk gearresteerd en bekende in het verhoor

kennelijk dat hij op eigen initiatief had gehandeld om het bloedbad van Haram al-Sharif te wreken
Na de moord trokken groepen joden door de straten van Jeruzalem waar ze Arabische arbeiders en auto's aanvielen De volgende dag kwani het tot gevechten in de bezette gebieden el, werd Arabische arbeiders de toegang tot Jeruzalem verhinderd De onlusten zetten zich voort op 23 oktober met talloze aanslagen op Israeli's en Palestijnen Diezelfde dag gaf minister van defensie Moshe Arens het bevel de bezette gebieden geheel af te sluiten waardoor meer dan 100.000 Palestijnen niet naar hun werk konden. Op 28 oktober werd Israël weer opengesteld voor de bezette gebieden, maar veel Arabieren die weer op hun werk kwamen, ontdekten dat ze ontslagen waren.

Rapport Perez de Cuellar over* Tempelberg.*Voorwaardelijke instemming Israël met komst* VN-*gezant

Het rapport van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar aan de Veiligheidsraad over de doden op de Tempelberg, werd op 31 oktober gepubliceerd.

In dit rapport werd voorgesteld een conferentie te houden van alle 164 staten die de Vierde Geneefse Conventie van 1949 hadden ondertekend -met inbegrip van Israël - om maatregelen te bespreken ter bescherming van de Palestijnen in de bezette gebieden. De Conventie was na afloop van de Tweede Wereldoorlog opgesteld om burgers die onder controle van bezettingstroepen leefden te beschermen. Volgens de VN was de Conventie van toepassing op alle door Israël tijdens de oorlog van 1967 bezette gebieden, inclusief Jeruzalem.
Op 4 november reageerde het Israëlische kabinet op dit voorstel met de verklaring dat Israël het van toepassing zijn van de Conventie op de betrokken gebieden niet erkende. Bovendien beschuldigde het kabinet Perez de Cuellar van ,,misbruik"van de Conventie en van het willekeurig uitkiezen van Israël ,,zonder een vergelijkbaar pleidooi te richten tot de Palestijnen om hun geweld te staken".

Op 12 november stemde Israël in met een bezoek aan Jeruzalem van Jean-Claude Aimé als de afgezant van de VN-secretaris-generaal, op voorwaarde dat Aimé de gelegenheid van zijn bezoek niet zou benutten voor een onderzoek dat specifiek gericht was op de doden van de Tempelberg.

Deze reactie werd beschouwd als een poging van Israël om de toenemende crisis te bezweren in zijn betrekkingen met de Verenigde Staten, die in oktober voor het zenden van een VN-inissie naar Jeruzalem hadden gestemd. Dc Israflischc minister van buitenlandse zaken, David Levi, zei dat de VS in ruil voor Israëls aanvaarding van een VN-afgezant ermee hadden ingestemd ,,stappente nemen om het onderwerp Tempelberg van de agenda van de Veiligheidsraaa af te voeren".

Toespraak Shamir

Op 18 november hield de Israëlische premier Yitzhak Shamir een toespraak, waarin hij zei dat Israël altijd de controle over de bezette gebieden moest behouden teneinde vestigingsmogelijkheden voor toekomstige immigranten te hebben. ,,De voormalige leiders van onze beweging lieten ons een duidelijke boodschap na om het land Israël van de (Middellandse) zee tot de rivier de Jordaan te behouden voor de komende generatie", aldus Shainir. Zijn toespraak, die herinneringen opriep aan zijn speech van 14 januari 1990 (pag. 252/2-'90), werd door Palestijnse leiders fel veroordeeld.

De *Middle East* Internutional van 23 november meldde dat Shamir in een toespraak tot de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken en defensie op 19 november een specifieke koppeling had aangebracht tussen de (bezette) gebieden en de behoefte aan ruimte om immigranten uit de Sowjet-Unie op te vangen.

Onlusten in Gazastrook. Arrestatie prominente Palestijnen

Op 3 november braken in de Gazastrook onlusten uit, nadat het gerucht was verspreid dat een Palestijnse gedetineerde de vorige dag door militairen was gedood. De Israelische autoriteiten beweerden dat de betrokken gedetineerde, Attiyah Abdel Atti Zanin, zich in zijn cel had verhangen. Tijdens de rellen werd één Palestijn door Israëlische militairen doodgeschoten, terwijl ruim 100 anderen gewond raakten (van wie velen schotwonden hadden).
Op 13 november plaatsten de Israëlische autoriteiten drie prominente Palestijnen in ,,administratieve detentie" voor een maximumperiode van één jaar. Het betrof Radwan Abu Ayyash, de leider van de Bond van Arabische Journalisten, alsook de advocaat Ziyad Abu Zayyad en de arts Ahmed Jazji. Zij waren er door Israël herhaaldelijk van beschuldigd leiders van de intifada te zijn.

(Vor.ber.pag. 844/2 e.v.-1990)

EGYPTE

MOORD OP VOORZITTER VAN VOLKSASSEMBLEE. REFERENDUM

Rifaat al-Mahgoub, de voorzitter van de Volksassemblée werd samen met zijn vier lijfwachten en chauffeur op 12 oktober 1990 in Cairo doodgeschoten. Het ministerie van binnenlandse zaken maakte op 30 oktober bekend dat acht leden van de islamitische fundamentalistische groep Al Jihad, die op 27 oktober werden gearresteerd en waarbij ook wapens en vervalste documenten in beslag werden genomen, verantwoordelijk waren voor de moord. Twee anderen waren doodge-

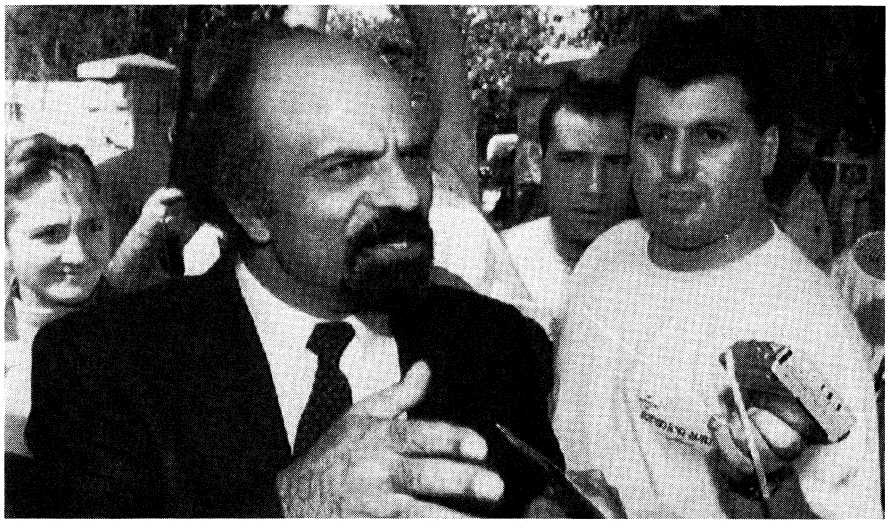

Radwan Abu Ayyash, de leider van de Bond van Arabische journalisten in de bezette *ge*bieden, tijdens een optreden op 17 oktober 1990.

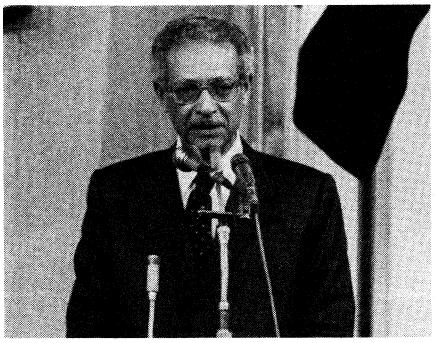
Rifaat al-Mahgoub

schoten toen zij zich tegen hun arrestatie verzetten.

De aanslag werd beschouwd als het ernstigste incident sinds de moord op president Anwar Sadat in oktober 1981 (zie pag. 673/1 e.v. - '81). Volgens de regering bleek uit door de politie in beslaggenomen bewijsmateriaal en documenten dat een van de gearresteerden, Safwat Abdel Ghani, het brein was geweest achter de mislukte moordaanslag op de vroegere minister van binnenlandse zaken generaal-majoor Zaki Badr in december 1989 (zie pag. 174/1 - '90).

Meer dan 400 moslim-fundamentalisten werden na de aanslag gearresteerd. De regering verklaarde aanvankelijk dat de moord het werk was van de door Irak gesteunde Palestijnse groep van Abu Nidal, maar het persbureau van de Iraakse regering ontkende krachtig iedere betrokkenheid.
Het ministerie van binnenlandse zaken maakte op 30 oktober bekend dat 13 buitenlandse terroristen uit Jordanië, Irak, Tunesië en Algerije onlangs waren gearresteerd. Het ministerie verklaarde dat zij sabotagedaden voorbereidden om Egypte te destabiliseren en dat het belangrijkste doel van de moord op Mahgoub was geweest de binnenlandse stabiliteit en de Egyptische rol in de Golfcrisis te verstoren.

De 64-jarige hlahgoub was voorzitter van het parlement geweest sinds 1984 Hoewel in naam neutraal. was hij een trouwe aanhanger van de regerende Nationale Democratische Partij van president Hosni Mubarak en stond hij bekend om zijn vijandige houding ten opzichte van oppositiegroepeil, met name ten opzichte van fundamentalistische mosliinpartijen

Referendum

Uit door het ministerie van binnenlandse zaken op 12 oktober bekendgemaakte resultaten bleek dat in een de dag daarvoor gehouden referendum de ontbinding van de Volksassemblée was goedgekeurd. Nieuwe verkiezingen werden gepland op 29 november en extra verkiezingen, indien nodig, op 6 december. De Assemblée werd per presidentieel decreet op 12 oktober ontbonden.

Uit cijfers van het ministerie bleek dat van de 16.273.616 kiesgerechtigden er 9.359.656 een geldige stem hadden uitgebracht, terwijl 169.486 stembiljetten ongeldig werden verklaard. 8.829.606 personen stemden voor (92,66 procent) en 530.000 tegen. Het referendum vond plaats na een uitspraak van het Hooggerechtshof op 19 mei dat de verkiezingen in 1987 in strijd met de grondn-et waren geweest (zie pag 550/1 - '90).
De vier beiangrijkste oppositiepartijen besloten naar verluidt de verkiezingen van 23 noveinber te boycotten uit protest tegen de vermeende oneerlijke omstandigheden waaronder de verkiezingen zouden plaatsvinden.

RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL

In een op 17 oktober door Amnesty International gepubliceerd rapport verklaarde de organisatie dat de veiligheidsdienst tegenstanders van de iegering krachtens de in 1981 afgekondigde en nog steeds van kracht zijnde noodtoestand ,,kennelijk ongestraft" bleef martelen en opsluiten. Amnesty beweerde dat het grootste deel van de 8.000 om politieke redenen in 1989 gearresteerde personen moslim-fundamentalisten waren. (Zie ook pag. 253/1 - 1990.)

AFSCHRIJVING VAN SCHULDEN. BUITENLANDSE HULP

Naar verluidt besloten de landen van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC) op 25 oktober ongeveer $ 7 mrd aan Egyptische schulden af te schrijven. De dag daarvoor keurde de Amerikaanse Senaat de kwijtschelding goed van een schuld van $ 7,1 mrd voor militaire hulp (zie pag 744/3 - '90). Deze twee bedragen vormden samen bijna éénderde van de buitenlandse schuld van Egypte. (Zie ook pag. 550/1 - 1990.)
Voorafgaand aan een officieel bezoek van de Japanse premier Toshiki Kaifu op 2 oktober, maakte de Japanse regering bekend dat Egypte, samen met Turkije en Jordanië, zou delen in een economische hulppakket ter waarde van $ 2 mrd, dat de Japanse regering beschikbaar stelde om de gevolgen van de Golfcrisis te compenseren. Egypte zou onmiddellijk $ 400 rnln ontvangen in de vorm van een noodlening om voedsel en medicijnen te kopen. Op 30 oktober keurde de Duitse regering economische hulp ter waarde van $ 300 mln aan Egypte goed.

IRAK/IRAN

HERVATTING DIPLORIATIEKE BETREKKINGEN

Iran en Irak maakten op 14 oktober 1990 hun besluit bekend de diplomatieke betrekkingen, die in oktober 1987 formeel waren verbroken, te hervatten en hun respectievelijke ambassades weer te openen. De twee landen moesten nog een vredesverdrag sluiten dat officieel een einde maakte aan het conflict dat in 1988 met een staakt-het-vuren-akkoord was gestopt (zie pag. 791/2 e.v. - '89).

De bekendmaking volgde na bespreliingen in Teheran van 10-14 oktober tussen de Iraakse onderminister van buitenlandse zaken Wisma al-Zahawi en zijn Iraanse ambtgenoot Manuschehr Motaki. In een gezamenlijk aan het eind van de besprekingen uitgegeven communiqué werd verklaard dat ,,Iran, Irak en het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) hebben besloten een gezamenlijke commissie in te stellen die zich gaat buigen over de hervatting van de uitwisseling van krijgsgevangenen". Op 18 oktober besloten Iran en Irak die krijgsgevangenen gratie te verlenen en vrij te laten die door rechtbanken in beide landen na een wettelijke telastlegging waren veroordeeld.

Eis tot vrijlating vroegere Iraanse minister

Op 22 oktober eiste Mohammad Ali Nazaran, de Iraanse vertegenwoordiger in de uit Iran, Irak en het Rode Kruis bestaande commissie die was belast met het toezicht op de uitwisseling van de krijgsgevangenen, dat Irak de in september 1980 tot minister van olie benoemde Mohammad Javad Tondguyan ,,onmiddellijk vrijlaat". Hij was kort na het uitbreken van de oorlog tussen Iran en Irak gevangen genomen door een Iraakse militaire patrouille (zie pag. 371/3 - '82). Iran ging ervan uit dat hij in het geheim door Irak werd vastgehouden. Irak hield echter vol dat hij in gevangenschap was gestorven, wat bevestigd werd door het Rode Kruis, dat in september te kennen gaf zijn overlijdensverklaring te hebben ontvangen.

IRAK WIJST IRAANSE DISSIDENTEN UIT

Op 22 oktober werd bericht dat Irak leden had uitgewezen van de in Bag-

dad gevestigde Mujaheddin e-Khalq, de grootste en belangrijkste tegenstander van het Iraanse regime. Waarnemers dachten dat de maatregel. waar Iran om gevraagd had, een teken was van de ,,nieuwe verstandshouding tussen Iran en Irak".
Een andere op 18 oktober bekendgemaakte ontwikkeling was dat tegen Iran gerichte radiostations die gebruik maakten van Iraakse faciliteiten niet langer mochten uitzenden.

(Vor. ber. pag. 749/3 e.v. - 1990)

IRAN

ASSEMBLEE VAN DESKUNDIGEN GE. KOZEN

Op 8 oktober 1990 werden landelijke verkiezingen gehouden voor de uit 83 leden bestaande Assemblée van Deskundigen. Voor dit lichaam werden in 1982 voor het eerst verkiezingen gehouden (zie pag. 93 - '83). Het kreeg toen de bevoegdheid de geestelijk leider van het land te benoemen en de grondwet te interpreteren. Om en nabij de 11,6 mln mensen, bijna 50 procent van het electoraat, brachten hun stem uit en kozen 76 leden uit een lijst met 100 kandidaten. In zeven kiesdistricten werd niet gestemd omdat e geen kandidaten waren.
Tot de gekozenen behoorden onder andere president hojatolislam Hashemi Ali Akbar Rafsanjani; de zoon van u-ijlen ayatollah Ruhollah Khomeini, Ahmad Khomeini; de voorzitter van de vertrekkende Assemblée, ayatollah Ali Meshkini; en het hoofd van de rechtspraak, hojatolislam Mohammad Yazdi.

Het verkiezingsresultaat werd als een politieke overwinning voor Rafsanjani beschouwd, wiens aanhangers een meerderheid aan zetels beliaalden, en als een tegenslag voor de radicale factie onder leiding van de voorzitter van de majlis (het parlement), ayatollah Mehdi Karrubi, en de voormalige minister van binnenlandse zaken, hojatolislam Ali Akbar Mohtashemi.

De weken voorafgaand aan de verkiezingen werden gekenmerkt door hevige politieke twisten. De voorstanders van de harde lijn beschuldigden de regering en delen van liet religieuze establishment, onder wie de geestelijk leider van het land, ayatollah Ali Khamenei, ervan hen uit invloedrijke posities te willen verwijderen. Deze beschuldigingen hielden verband met nieuwe, in juli ingevoerde controversiële wijzigigen: kandidaten die verkiesbaar waren voor de Assemblée moesten door de Raad van Hoeders van de Constitutie grondig worden doorgeliclit.

Eind september keurde de Raad een lijst met 109 kandidaten goed, terwijl van 60 andere kandidaten gevraagd werd mee te doen aan een schriftelijke test om hun geschiktheid als mujtahids (diegenen die gekwalificeerd u-aren de Koran uit te leggen en oordelen uit te spreken) vast te stellen. Verschillende vooraanstaande personen weigerden aan de test deel te nemen, zoals de voormalige openbare aanklager Moham mad Moussavi Khoeniha en het vroegere hoofd van de rechtspraak, ayatollah Abdelkarim Moussavi Ardebili. Tot degenen die wel deelnamen en zakten behoorden ayatollah Karrubi en ayatollah Sadeq Khalkhali (het hoofd van de islamitische revolutionaire rechtbanken die na de revolutie van 1979 waren opgericht).
Op 2 oktober ondernamen radicale afgevaardigden een mislukte poging de verkiezingen uit te stellen door een wetsvoorstel in te dienen waarin w-as bepaald dat er minstens tweemaal zoveel kandidaten als verkiesbare zetels dienden te zijn. Het voorstel werd geblokkeerd doordat een aantal afgevaardigden wegbleef om te voorkomen dat het quorum werd gehaald. Vermoedelijk om de aantijgingen van politiek gesjoemel een halt toe te roepen, die op 2 en 3 oktober in de majlis al tot verhitte debatten en gevechten hadden gevoerd, bracht de Raad van Hoeders op 3 oktober een verklaring uit die stelde dat ,,niets, afgezien van de wet en de shariah (de aan de Koran ontleende wetten), van invloed was op onze opinie". In een andere verklaring op 3 oktober verdedigde ayatollah Khamenei de Raad als een ,,officieel, betrouwbaar en te vertrouu-en" lichaam en riep hij de Iraniërs op het uitbrengen van een stem als een religieuze plicht te beschouwen.
Berichten na de verkiezingen meldden dat vooraanstaande religieuze personen, onder wie Karrubi, een oproep tot eenheid onder de oppositiegroeperingen hadden gedaan en hadden gevraagd om gehoorzaamheid aan Khamenei.

(Vor. ber. pag. 174/2/3 - 1990)

JEMEN

UITTOCHT UIT SAOEDI-ARABIË

Op 23 oktober 1990 werd bericht dat ongeveer 350.000 Jemenieten en 32 diplomaten naar Jemen waren teruggekeerd nadat Saoedi-Arabië op 19 september het besluit had genomen om de privileges van de Jemenieten af te schaffen. Minister van buitenlandse zaken Abdel Karim al-Iriani schatte het aantal Jemenieten in Saoedi-Arabië voor het begin van de exodus op 1 mln. Andere schattingen lagen tussen de 500.000 en 3 mln. Het verlies aan geld dat arbeiders in Saoedi-Arabië en de Golfstaten naar Jemen stuurden, zou volgens verwachting tegen eind 1991 meer dan $ 150 mln bedragen.

De bekendmaking van de Saoedi's, die zou zijn voortgekomen uit hun ergernis over de houding van de regering van Jemen met betrekking tot de Golfcrisis (zie pag. 697/2/3 - '90), betekende dat de Jemenieten niet langer zouden worden vrijgesteld van de visumplicht wanneer ze het land in wilden en dat ze geen zaken mochten doen zonder dat een Saoedi zich ervoor verantwoordelijk stelde

Op 1 november beweerde Amnesty International dat sinds augustus ongeveer 800 Jemenieten door Saoedische troepen waren gevangengezet, gemarteld en mishandeld, ,,blijkbaar met geen andere reden dan vanwege hun nationaliteit of hun vermoedde weerstand tegen de opstelling;-an de Saoedi-Arabische regering inzake de Golfcrisis". Op 2 november ontkende Saoedi-Arabië de aantijgingen en omschreef deze als ,,volledig verzonnen".

JORDANIË

ONTMOETINGEN MET PALESTIJNSE GROEPERINGEN

In maart, april en mei 1990 vond een reeks ontmoetingen plaats met adicale Palestijnse groeperingen. Veel waarnemers zagen hierin stappen om de opheffing van hun onwettige status voor te bereiden. Medio maart sprak premier Mudar Badran met twee leden van het politburo van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP). Begin mei ontmoette koning Hoessein voor de eerste keer sinds 1970 de leiders van de Jordaanse Democratische Volkspartij, de nieuw opgerichte Jordaanse vleugel van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP). Daaraan vooraf ging een ontmoeting met vertegenwoordigers van de Communistische Partij van Jordanië.

PALESTIJNSE ACTIVITEITEN EN ARRESTATIES. VRIJLATING VAN POLITIEKE GEVANGENEN

De Jordaanse regering bevestigde op 6 oktober 1989 dat twaalf PFLP-leden waren aangehouden in verband met raketaanvallen op Israël vanaf Jordaans grondgebied. De guerrillastrijders hadden naar verluidt explosieven en wapens, waaronder Russische Katjoesja-raketten, Jordanië binnengesmokkeld en bij de aanvallen gebruikt.
Uit een regeringsverklaring in april 1990 bleek dat als gevolg van een intensieve campagne tegen de guerril-

lastrijders tien raketaanslagen waren verijdeld en dat in de eerste drie maanden van het jaar vijf leden van de Islamitische Jihad-beweging waren gearresteerd.
Op 13 mei 1990 plunderden ongeveer 1.000 Palestijnen, die het stoffelijk overschot begeleidden van een in politiehechtenis gestorven guerrillastrijder, een politiebureau in de buurt van de Jordaanse noordgrens met Syrië en vielen leden aan van de Mukhabarat, de Jordaanse geheime politie. De guerrillastrijder, die in politiehechtenis was gestorven, behoorde tot de Palestijnse Nationale Bevrijdingsbeweging Fatah van Abou Mousa.
Krachtens een koninklijke amnestie eind juli 1989 werden 45 gevangenen, van wie er 19 waren ,,veroordeeld wegens politieke misdaden'', onvoorwaardelijk vrijgelaten. Daarnaast werden nog eens 60 gevangenen, die in hechtenis waren genomen bij de onlusten in april 1989 (zie pag. 27311 e.v. - '89), op vrije voeten gesteld. In december 1989 was een aantal PFLP-gevangenen vrijgelaten (zie pag. 99/3 - '90). Op 20 januari 1990 gaf premier Badran in een rondschrijven aan alle ministeries toestemming alle ambtenaren opnieuw in dienst te nemen, die sinds de rellen in april 1989 waren ontslagen krachtens de bepalingen van de afgekondigde staat van beleg.

AANKONDIGING VAN MIDDELLAKGE TERMIJNPROGRAMMA. BEGROTING

In een toespraak tot bankiers in Londen op 5 juli 1989 maakte minister van financiën Basil Jardaneh de belangrijkste door de regering met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) (zie ook verder) overeengekomen doelstelstellingen bekend van het economisch middellange-termijnprogramma voor 1989-'93. Deze doelstellingen waren (i)vermindering van het begrotingstekort van 24 procent van het BNP in 1988 tot 10 procent in 1990; (ii) vermindering van de inflatie van ongeveer 14 procent in 1989 naar ongeveer 7 procent in 1993; en (iii) omzetting van een tekort op de lopende rekening van 6 procent van het BNP in 1988 tot een sluitende lopende rekening in 1993.
Op 6 januari 1990 presenteerde Jardaneh zijn begroting over 1990 aan het Huis van Afgevaardigden. Hij schatte de totale belastingopbrengst over het fiscale jaar 1990 op JD 906,7 mln en verwachtte totaal JD 1,106 mrd uit te geven. wat een tekort betekende van 16,5 procent van het BNP in 1990. Jardaneh zei dat de totale uitgaven ten opzichte van 1989 20 procent in reële termen lager waren. Hij schatte dat de inflatie in de eerste elf maanden van 1989 met 25 procent was gestegen, en dat de waarde van de dinar sinds oktober 1989 met 50 procent was gedaald.
Het Huis van Afgevaardigden keurde de begroting op 3 februari 1990 goed met 52 stemmen voor, 16 tegen en 12 onthoudingen.

SCHULDSANERINGSOVEREENKOMSTEN

Omdat het IMF tevreden was over de wijze waarop Jordanië het economisch herstructureringsprogramma uitvoerde, keurde het op 14 juli 1989 een financieel programma goed ter waarde van 76,6 mln SDRs (ongeveer $ 96 mln). Daarvan zou 16,6 mln SDRs onmiddellijk worden uitbetaald om het tekort aan inkomsten te dekken. De rest van het bedrag zou in de volgende 18 maanden worden uitbetaald in de vorm van een standby-krediet.
Besprekingen met de tien krediteurlanden van de ,,Parijse Club'' leidden op 19 juli 1989 tot een overeenkomst over de herschikking van ongeveer $ 700 mln van de Jordaanse schuld, die $ 8,3 mrd bedroeg. De overeenkomst behelsde de terugbetaling van de hele over 1989 en 1990 verschuldigde hoofdsom en van de helft van de in 1989 te betalen rente, over een periode van 10 jaar met een respijtperiode van vijf jaar.

Op 31 oktober 1989 werd een regeling aangekondigd tussen Jordanië en de Verenigde Staten over de herschikking in tien jaar van een niet nader genoemd bedrag aan onbetaalde rente. Tegelijkertijd werd aangekondigd dat de Verenigde Staten hun hulp aan Jordanië zouden verhogen van $ 160 mln in 1989 tot S 210 mln in 1990. Dit bedrag verhoogden de Verenigde Staten op 8 februari tot $ 259 mln.
Op 6 februari 1990 werd bekendgemaakt dat de Sowjet-Unie en Jordanië een overeenkomst hadden gesloten over de herschikking van een in 1989 en 1990 terug te betalen schuld ter waarde van $ 214 mln. Met Frankrijk werd op 15 februari 1990 een overeenkomst gesloten over de herschikking van een schuld van $ 130 mln.

Eind maart 1990 sprak Jardaneh er zijn vertrouwen over uit dat Jordanië in de loop van 1990 van het IMF, de Wereldbank en andere landen $ 750 mln aan financiële steun zou ontvangen. Men ging ervan uit dat de Arabische landen $ 360 mln zouden bijdragen, de Wereldbank en Japan ieder $ 150 mln en West-Duitsland een kleiner bedrag.

HANDELSPROTOCOL MET IRAK. ARABISCHE HULP

Het op 28 december 1989 door Jordanië en Irak ondertekende handelsprotocol voor 1990 van $ 800 mln viel lager uit dan het eerder overeengekomen streefcijfer van $ 900 mln. Dit lager uitgevallen bedrag ging gepaard met een algemene vermindering door de Arabische landen van de reguliere financiële steun aan Jordanië, wat er toe leidde dat Jordanië op 28 mei 1990 tijdens de top van de Arabische Liga in de Iraakse hoofdstad Bagdad (zie pag. 54811 e.v. - '90) om verhoging van de financiële steun vroeg.
Na dit verzoek beloofde Irak op 1 juni $ 50 mln steun voor 1990, Saoedi-Arabië beloofde op 25 juni $100 mln in de vorm van een eenmalige gift, en in mei en juni beloofden Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten bijna $ 200 mln aan steun.

SAOEDI-ARABIE ZET OLIELEVERING STOP. UITWIJZING JORDAANSE DIPLOMATEN. JORDAANSE AMBASSADEUR TERUGGEROEPEN

Op 19 september 1990 werd bekendgemaakt dat de Jordaanse regering het bericht had ontvangen dat Saoedi-Arabië de olielevering met onmiddellijke ingang zou stopzetten wegens uitstaande olierekeningen ter waarde van $ 46 mln.
Jordanië had zich voor zijn olievoorziening tot Saoedi-Arabië gewend toen het zich achter het VN-handelsembargo tegen Irak en Koeweit schaarde. Het Saoedische besluit zou volgens berichten zijn voortgekomen uit het vaste voornemen van Saoedi-Arabië Jordanië te dwingen zich te voegen naar de westerse eensgezindheid inzake de Golfcrisis.
Op 22 september bevestigde Saoedi-Arabië dat een niet nader genoemd aantal (volgens berichten ongeveer 20) Jordaanse diplomaten wegens veiligheidsoverwegingen was uitgewezen. Hoewel volgens een Jordaanse regeringsverklaring van 23 september het niet de bedoeling was Saoedische diplomaten uit te wijzen, bevestigde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken dat besloten was de ambassadeur uit protest tegen de uitwijzigingen terug te roepen.

VERSLECHTERING VAN DE BETREKKINGEN MET EGYPTE EN SAOEDI-ARABIE. ANDERE GEVOLGEN VAN DE GOLFCRISIS

De vanouds vriendschappelijke be-

trekkingen tussen Jordanie enerzijds en Egypte en Saoedi-Arabie anderzijds, kwamen in oktober 1990 ten gevolge van de Golfcrisis onder toenemende druk te staan. Terwijl Egypte en Saoedi-Arabie de Arabische ruggegraat van de anti-Iraakse coalitie vormden was Jordanië nauwe betrekkingen met Irak blijven onderhouden.

Op 14 oktober meldde het Egyptische door de staat gecontroleerde Middle East News Agency dat van de 90.000 Egyptenaren die op dat moment in Jordanië verbleven, er naar schatting 70.000 zonder werkvergunning beboet en gedeporteerd zouden worden. Volgens het bericht waren tussen juni en september al 50.000 Egyptische arbeiders uit Jordanië gedeporteerd. Op 16 oktober meldde The Times dat dit nieuws in Egyptische regeringskringen met woede ontvangen was.

De breuk tussen Egypte en Jordanië volgde op de verslechtering van de voorheen hartelijke betrekkingen tussen Jordanië en Saoedi-Arabië in september (zie hierboven).

Op 6 oktober meldde Radio Monte Carlo dat Saoedi-Arabië die dag zijn ambassadeur uit Jordanië had teruggeroepen. Het radiostation berichtte, zich beroepend op bronnen in Amman, dat deze stap een vergeldingsmaatregel was voor het in september genomen Jordaanse besluit om zijn ambassadeur terug te roepen. Voorts werd bekendgemaakt dat Syrië in het geschil bemiddelde.

Het stopzetten van Saoedische olieleveranties aan Jordanië medio september noopte de Jordaanse regering in oktober energiebesparende maatregelen door te voeren. De regering deed ook pogingen Saoedi-Arabië over te halen zijn olieleveranties te hervatten en loste een openstaande schuld van $ 6 mln voor in juni geleverde olie af. De Jordaanse regering was echter van mening dat een uit het midden van de jaren tachtig stammende schuld aan Saoedi-Arabië van $40 mln kort daarvoor was afgeschreven door de Saoedische koning Fahd ibn Abdul Aziz.
Op 24 oktober verklaarde de Jordaanse minister van energie en delfstoffen Thabit-al-Thair dat Jordanië had aangeboden om de rente over de $ 40 mln terug te betalen, maar dat de Saoedi's het verzoek de leveranties te hervatten nog steeds niet wilden inwilligen.

Jordanië kreeg nog altijd 40 procent van zijn olieleveranties uit Irak, maar de regering bevestigde in oktober dat zij dit quantum niet wilde verhogen.

Jordaanse pogingen de sancties tegen Irak na te leven. Vluchtelingensituatie

In oktober waren tekenen bespeurbaar dat Jordanie de internationale sancties tegen Irak naleefde. Op 15 oktober [illegible] de regering een konvooi vrachtwagens met medicijnen en voedsel van liefdadigheidsorganisaties voor Iraakse kinderen Amman te verlaten Dit gebeurde op grond van het feit dat de Verenigde Naties eerst moesten verklaren dat de transporten geen inbreuk vormden op de sancties.

Op 2 november meldde de Middle East *Economic Digest* dat de regering kort daarvoor alle transporten van goederen, inclusief die van voedsel en medicijnen, naar Irak en Koeweit had verboden. De Jordaanse regering was door de Amerikaanse regering onder zware druk geplaatst de sancties uit te voeren. Maatregelen om de oprechtheid van de regering te demonstreren kwamen op een moment dat de Verenigde Naties een rapport over de gevolgen van het embargo voor de Jordaanse economie moesten publiceren. Volgens Jean Ripert, de in oktober naar Jordanië gestuurde gezant van de Verenigde Naties, zou de crisis Jordanië in 1990 maar liefst 30 procent van het bruto nationaal produkt kosten en in 1991 ongeveer 50 procent.

Op 12 oktober maakten de Verenigde Naties bekend dat het aantal op repatriëring wachtende vluchtelingen uit Irak en Koeweit in Jordanie van circa 43.000 in het begin van de maand tot 700 was gedaald
(Vor. ber. pag. 749/1/2 - 1990)

LIBANON

VREDESPLAN. STRIJD TUSSEN AMAL EN HEZBOLLAH. ISRAËLISCHE LUCHTAANVALLEN. GEVECHTEN TUSSEN PALESTIJNEN

Op 11 juli 1990 lanceerde de regering van president Elias Hraoui een nieuw vredesinitiatief. Het plan was een verdere poging om het rivaliserende regime van generaal Michel Aoun, de voormalige opperbevelhebber van het leger die zichzelf tot interim-premier van Libanon had uitgeroepen, over te halen het Taif-akkoord voor Libanese nationale verzoening van oktober 1989 te aanvaarden (zie pag. 772/1 e.v. - '89) en volgde op twee kort tevoren door Frankrijk en het Vaticaan gedane pogingen (pag. 624/3-'90).

In het plan werd aangedrongen op de hereniging van ,,administratief Beiroet'' (d.w.z. het eigenlijke Beiroet ter onderscheiding van de voorsteden), de terugtrekking van alle milities uit de stad en de integratie van Aouns troepen in het onder commando van generaal Emile Lahoud staande leger van Hraoui. De afgezant van de Arabische Liga, Lakhdar Ibrahimi, legde in juli het plan voor aan alle Libanese partijen en bracht ten minste drie keer een bezoek aan generaal Aoun in diens hoofdkwartier in Baabda.
Uiteindelijk kwam Aoun op 25 juli met een verklaring, die neerkwam op een verwerping van het plan. De regering-Hraoui reageerde op 28 juli met de invoering van een reeks nieuwe, tegen Aoun gerichte maatregelen, zoals een streng embargo op brandstofleveringen in zijn enclave. Tegelijktertijd werd in toenemende mate druk uitgeoefend op Aouns troepen om zich te integreren en werd buitenlandse diplomaten verzocht ieder contact met Aoun uit de weg te gaan.

Uitbreken van zware gevechten tussen Amal en Hezbollah in Zuid-Libanon

Half juli braken in Zuid-Libanon zware gevechten uit tussen de twee rivaliserende sjiitische milities, de door Syrië gesteunde Amal en de door Iran gesteunde Hezbollah. De vijandelijkheden werden geopend door de Hezbollah, hetgeen aan sommige commentatoren de suggestie ontlokte dat het een onderdeel was van een Iraanse poging om het door Saoedi-Arabië in Taif op gang gebrachte vredesproces te ondermijnen. Eind juli hadden de gevechten het leven gekost aan maximaal 180 personen en waren er meer dan 500 gewonden gevallen.

Op 16 juli laaide de strijd voor het eerst op, toen Hezbollah-strijders het Amal-dorp Jarju in de Iqlim al-Tuffah-heuvels ten zuiden van Sidon innamen. Daags daarna betrokken aan voorzitter Yasser Arafat getrouwe guerrillastrijders van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) posities in de heuvels, ogenschijnlijk om te fungeren als een ,,buffer". Naarmate de strijd voortwoedde, bleek echter dat de 600 man sterke Palestijnse strijdmacht bij het conflict partij koos voor de Amal. Als reactie op de gevechten dirigeerde Israël troepen naar zijn ,,veiligheidszone" in Zuid-Libanon, en lanceerde het artillerieaanvallen op de terreinen waar beide sjiitische groepen slag leverden. Tegelijkertijd stonden de Israëli's openlijk toe, dat de Hezbollah-strijders zich opnieuw bevoorraadden dwars door de Israëlische linies heen.

Israëlische luchtaanvallen op Palestijnse en Hezbollah-bases

Begin juli voerde Israël een reeks luchtaanvallen uit op Palestijnse en Hezbollah-kampen in Zuid-Libanon. Zowel Iran als Syrië beschuldigden Is-

raël ervan dat het de luchtaanvallen uitoefende in een poging de vrijlating van een in Libanon vastgehouden westerse gijzelaar te blokkeren. Vóór de luchtaanvallen hadden beide landen kenbaar gemaakt dat de vrijlating van een westerse gijzelaar op handen was.

Op 6 juli voerden Israëlische jachtbommenwerpers een aanval uit op twee bases van het door Syrië gesteunde Algemeen Commando van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP-GC) in het dorp Sultan Yaaqoub in de zuidelijke Bekaa-vallei en bij het kamp Nahr el-Bared ten noorden van Tripoli. Op 8 juli bestookten Israëlische jachtbommenwerpers Hezbollah-bases te Ayn Bu Siwar en Jarju, waarbij vijf personen om het leven kwamen. Volgens sommige berichten volgde op de luchtaanvallen een artilleriebeschieting door Israëlische troepen en strijdkrachten van het Zuidlibanese Leger (SLA), die stellingen hadden in Israëls „veiligheidszone".
De volgende dag werden verdere luchtaanvallen uitgevoerd op Hezbollah-posities in de zuidelijke Bekaa-vallei. Naar werd bericht hadden bij de aanval twaalf personen het leven verloren en werden zeven mensen gewond.

Onderlinge twisten Palestijnen. Wapenstilstand tussen Amal en Hezbollah

Op 7 september braken in het Palestijnse vluchtelingenkamp Ain Helweh ten oosten van de zuidelijke stad Sidon zware gevechten uit. Deze werden geleverd tussen guerrillastrijders van Abu Nidals Fatah Revolutionaire Raad (FRC) en Fatah-strijders die trouw waren aan PLO-voorzitter Yasser Arafat. Na drie dagen strijd waren de Fatah-strijders erin geslaagd alle FRC-posities in het kamp te veroveren en waren de FRC-eenheden de omliggende heuvels ingedreven. Volgens een bericht, dat op 9 september door Radio Libanon in West-Beiroet werd uitgezonden, vonden tijdens de gevechten in totaal 78 mensen de dood en raakten nog eens 240 mensen gewond.

Ondertussen werd begin september een andere spanningshaard in Zuid-Libanon geblust toen de sjiitische milities Amal en Hezbollah een bestandsakkoord tekenden. Op 2 september regelde de opperbevelhebber van het Syrische leger in Libanon, brigade-generaal Ghazi Kanaan, een wapenstilstand en een week later tekenden functionarissen van beide milities in Damascus een overeenkomst.
(Vorige pag. 469/2 en 624/2/3-1990)

BEGROTING GOEDGEKEURD

Een ontwerpbegroting, die op 21 april 1990 was ingediend, werd door het kabinet goedgekeurd. Het was de eerste goedgekeurde begroting in vijf jaar. De uitgaven bedroegen naar schatting L£ 597 mrd en de inkomsten L£ 210 mrd. In een poging de uitgaven te verminderen en de inkomsten te verhogen besloot het kabinet de uitgaven in het ,,tweede'' deel van de begroting te koppelen aan het niveau van de nog te ontvangen Arabische hulp en subsidies.

Het aannemen van de ontwerpbegroting veranderde niets aan de Libanese financiële crisis, grotendeels veroorzaakt door de oplaaiende gevechten tussen troepen van de regering e11 die van Aoun. De waarde van het Libanese pond bleef verder dalen en kwam begin mei terecht op $ 1,00 = L£ 650. Op 21 mei verzocht de gouverneur van de Centrale Bank, Edmond Naim, Arabische staten mee te werken aan het versterken van de Libanese munt door Libanese ponden op te kopen en in te schrijven op de regelmatig door de regering uitgegeven schatkistpromessen.

(Zie ook pag. 469/2-1990)

VRIJLATING VAN GIJZELAARS

Op 8 en 13 augustus 1990 werden twee Zwitserse medewerkers van het Rode Kruis, die in oktober 1989 gegijzeld waren, vrij gelaten.

De 33-jarige Emanuel Christen en de 24-jarige Elio Erriquez waren beiden op 6 oktober 1989 in Sidon ontvoerd. Geen enkele groepering had de verantwoordelijkheid voor de ontvoeringen opgeëist, maar op 7 augustus werd door de Palestijnse Revolutionaire Facties (PRF, een groep waarvan men aannam dat deze banden had met de radicale Revolutionaire Raad van Fatah of ,,Fatah-rebellen") een verklaring uitgegeven waarin werd beweerd dat Christen en Erriquez binnen 24 uur op vrije voeten zouden worden gesteld. Op 8 augustus werd in \Vest-Beiroet echter alleen Christen overgedragen aan Syrische officieren. Syrische bronnen beweerden dat logistieke problemen de vrijlating van Erriquez hadden vertraagd en bevestigden dat hij spoedig vrij zou komen. Uiteindelijk werd Erriquez op 13 augustus in West-Beiroet aan de Syrische autoriteiten overgedragen.

Op 14 augustus liet Cornelio Sommaruga, de voorzitter van het Internationaal Comité van het Rode Kruis, een verklaring uitgaan waarin hij de Libische leider kolonel Moamar Kadhafi bedankte voor zijn rol bij het bewerkstelligen van de vrijlating. van de

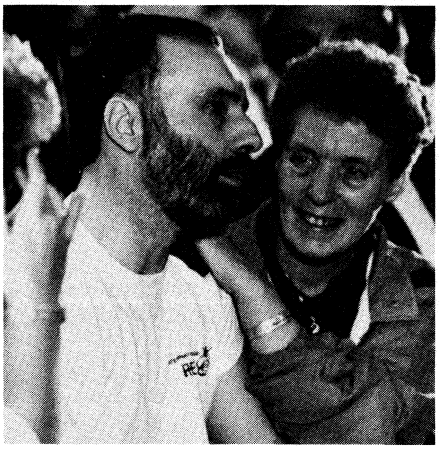

De voormalige gijzelaar Brian Keenan na zijn terugkeer in de Ierse hoofdstad Dublin (26 augustus 1990).

twee gijzelaars. Ook betuigde Soinmaruga zijn dank aan president Assad van Syrië, president Chadli van Algerije, de Iraanse regering en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO).

Vrijlating van Keenan

Op 24 augustus werd in West-Beiroet Brian Keenan, een docent die zowel de Britse als de Ierse nationaliteit bezat, overgedragen aan Syrische legerofficieren en onmiddellijk naar Damascus gereden voor zijn vrijlating waarna hij naar huis vloog. Keenan was op 11 april 1986 ontvoerd tijdens zijn werk aan de Amerikaanse Universiteit van Beiroet (pag.770/2 - '86). Begin juli hadden berichten de suggestie gewekt dat Keenans vrijlating op til was, maar daaropvolgende Israëlische luchtaanvallen op Libanon hadden klaarblijkelijk de ontvoerders ertoe gebracht de operatie uit te stellen (zie hierboven).

Keenan werd in vrijheid gesteld door de Islamitische Dageraad Organisatie, een groepering die beweerde dat 7ij in april 1990 de Amerikaanse gijzelaar Frank Reed had losgelaten (zie pag. 468/3 e.v. - '90). Naar werd aangenomen was Keenan echter met het merendeel van de andere westerse gijzelaars gevangen gehouden door de Islamitische Jihad, een ondergrondse factie van de Hezbollah, de radicale pro-Iraanse sjiitische organisatie. De Iraanse regering bleek een belangrijke rol te hebben gespeeld bij het vergemakkelijken van Keenans vrijlating. Op 26 augustus werd in een artikel in de *Tehran* Times beweerd dat Keenans vrijlating ,,het resultaat was van maanden waarin Iran zich onvermoeibaar inspanningen had getroost, die waren gericht op de vrijheid van alle westerse gijzelaars". In het artikel werd opgemerkt: ,,Het is nu aan het Westen een tegenprestatie te leveren door te helpen bij de vrijlating van

alle Iraanse gijzelaars alsook bij die van de Libanese sjiieten en de Palestijnen, die in Israëlische gevangenschap verkeren."

(Vor. bei-. pag. 46713 e.v. - 1990)

TAIF-GRONDWETSAMENDEMENTEN GOEDGEKEURD

Op 21 september 1990 zette president Elias Hraoui zijn handtekening onder een aantal grondwetsamendementen die een reeks verstrekkende politieke hervormingen mogelijk maakten en waardoor in feite Libanons Tweede Republiek werd ingeluid. De amendementen waren voor het eerst in oktober 1989 onderschreven tijdens een bijeenkomst van afgevaardigden van de Libanese Nationale Assemblée in Taif in Saoedi-Arabië (zie pag. 77211 e.v.-'89 voor de details van de politieke bepalingen in het Akkoord van Taif). Op 21 augustus 1990 werden in Beiroet de amendementen tijdens een bijeenkomst van 51 afgevaardigden opnieuw bekrachtigd.

Eén van de bepalingen in de nieuwe grondwet was dat de Nationale Assemblée van 99 naar 108 leden zou worden uitgebreid, waarbij het aantal zetels gelijkelijk tussen christenen en moslims zou worden verdeeld (het bestaande systeem, gebaseerd op een verhouding tussen christenen en moslims van 6:5, werd daarmee verlaten) Andere veranderingen hielden een opwaardering in van de positie van de premier (een post die op dat moment in handen was van Selim Hoss) en van het kabinet en beperkten de macht van de president.

De goedkeuring van de amendementen door president Hraoui werd onmiddellijk verworpen door generaal Michel Aoun. Hij noemde de amendementen ,,betwistbaar".

VERDRIJVING VAN GENERAAL AOUN. MOORD OP DANP CHAMOUN. VRIJLATING VAN SJIITISCHE „GIJZELAARS"

Medio oktober 1990 slaagden Syrische en Libanese troepen er eindelijk in om generaal Michel Aoun, die zichzelf had uitgeroepen tot interim-premier van Libanon, te verdrijven uit zijn bolwerk in Oost-Beiroet.

Syrië, dat de door de Verenigde Staten geleide anti-Iraakse coalitie in de Golfcrisis steunde, had door deze steunverklaring een betere reputatie in het Westen gekregen en het was opmerkelijk dat er nauwelijks een internationale veroordeling op de Syrische actie in Libanon volgde.

Achtergrond van Aouns verdrijving

Aoun, een maronitische christen en voormalig opperbevelhebber van het leger, was in september 1988 door de aftredende president Amin Gemayel aan het hoofd gesteld van een militair– interim-regoring (zie pag 625/1 e.v.-88) De rechtmatigheid van Aouns door Irak gesteunde regime werd vanaf het begin betwist door een pro-Syrisch in West-Beiroet gevestigd kabinet onder leiding van Selim Hoss

In maart 1989 startte Aoun met gedenkwaardige bravour een ,,bevrijdingsoorlog" tegen Syrië (zie pag. 734/3 e.v - '89). Hij bleek niet in staat de Syriërs uit Libanon te verdrijven en slaagde er enkel in de burgeroorlog uit te breiden tot het christelijk deel van Oost-Beiroet.
Arabische interventie om het bloedvergieten een halt toe te roepen resulteerde in het akkoord van Taif, dat moest leiden tot nationale verzoening (zie pag. 772/1 e.v. - '89). In september 1990 werden elementen uit dit akkoord formeel opgenomen in de Libanese grondwet. De overeenkomst werd verworpen door Aoun, omdat deze niet voorzag in een onmiddellijke terugtrekking van de Syrische troepen. In de eerste helft van 1990 vond bovendien een grote militaire krachtmeting plaats tussen Aoun-getrouwe troepen en de militie van de Libanese Strijdkrachten (FL) onder leiding van Samir Geagea. Dit conflict, met als inzet de heerschappij over het christelijk deel van Oost-Beiroet, leidde tot een patstelling, maar in de loop van het jaar raakte Aoun meer en meer geïsoleerd.

Op 28 september 1990 ondernamen troepen die loyaal waren aan de Libanese president Elias Hraoui, acties om de economische blokkade tegen Aouns hoofdkwartier in Baabda in Oost-Beiroet te verscherpen.

Soldaten namen de posities over van leden van de FL-militie die posten op kruispunten van de toegangs egen tot de enclave, waarin ongeveer 300.000 mensen woonden. Albert Mansour, de minister van defensie in het kabinet-Hoss, verklaarde dat de blokkade tot doel had ,,vreedzame en economische methoden (te gebruiken) om aan de rebellie een einde te maken en het militaire establishment te herenigen". Aoun reageerde op zijn karakteristieke onstuimige manier en verklaarde dat ,,belegeringen uithongering het boze volk niet op de knieën zullen dwingen".

Moorden bij Dodenrivier

Op 1 oktober hielden Aoun-getrouwe burgers in de buurt van de Nahr al-Mawt (,,Dodenrivier") 's avonds een optocht met kaarsen tegen de blokkade. Niet geïdentificeerde schutters voerden een aanval uit op de demonstranten, waarbij 25 mensen gedood werden en 82 andere gewond. Aoun en de meeste westerse diplomaten stelden de FL-militie verantwoordelijk voor de aanval, maar Geagea verklaarde dat deze op touw was gezet door Aouns eigen inlichtingenofficieren in een poging om internationale sympathie te winnen

In Oost-Beiroet namen de spanningen na de aanval bij de Dodenrivier toe en er vonden schermutselingen plaats tussen aanhangers van Aoun en F L troepen. De spanning was ook merkbaar in West-Beiroet, waar de steun voor de blokkade afbrokkelde. Met name Walid Joumblatt, leider van de (druzische) Progressieve Socialistische Partij (PSP) en minister van openbare werken, verzette zich tegen de blokkade.

Aoun ten val gebracht

Op 10 oktober verzocht president Hraoui officieel Syrische troepen het Libanese leger bij te staan bij de verdrijving van Aoun uit Baabda. De volgende dag nam een uit duizenden manschappen bestaande Syrische troepenmacht posities in rond de 100 km^2 beslaande enclave van Aoun.

In een interview met Radio France (Inter) gaf Aoun op 11 oktober toe dat hij van alle kanten omsingeld was, maar hij verklaarde dat hij klaar was voor de ,,laatsteslag". Op 12 oktober sprak hij in Baabda een menigte van zijn burgeraanhangers toe. Hij ontkwam daarbij ternauwernood aan een moordaanslag.

In de vroege morgen van 13 oktober startte de operatie die Aoun moest verdrijven. Een Syrische luchtaanval op de bunker van Aoun in Baabda werd gevolgd door zwaar artillerievuur. Binnen een uur na de Syrische luchtaanval hadden Aoun, zijn familie en hooggeplaatste aanhangers, hun toevlucht gezocht in de Franse ambassade. Inmiddels bleven Aoungetrouwe troepen op hun post toen Syrische en Libanese troepen onder leiding van generaal Emile Lahoud de enclave binnendrongen. Later die morgen gelastte Aoun, onder druk van de Franse ambassadeur, zijn troepen via een radioboodschap zich over te geven aan Lahoud. Hij riep zijn hoge officieren in een vertrouwelijk telefoongesprek echter op de strijd voort te zetten. De gevechten bleven voortduren tot het begin van de middag, toen de Syriërs het betwiste gebied onder controle kregen.

Syrische militairen vieren hun overwinning bij de ingang van het Libanese presidentiële paleis te Baabda op 13 oktober 1990.

De strijd om het territorium was kort maar hevig en persberichten maakten nadere bijzonderheden bekend over een aantal slachtingen en wreedheden. Volgens sommige berichten maakte een eenheid van Aoun op een gegeven moment gebruik van een ,,witte-vlag-hinderlaag", waardoor naar schatting 150 niets vermoedende Syrische soldaten konden worden doodgeschoten. De Syriërs van hun kant zouden 80 gevangengenomen soldaten van Aoun hebben geëxecuteerd. Er zouden ook wreedheden zijn begaan door de de milities van de pro-Syrische Falangisten onder leiding van Elie Hobeika en de Syrische Nationale Socialistische Partij, die beide het Syrische leger steunden. Aanvankelijk maakten de meeste berichten melding van 200 doden en 800 gewonden, maar in de loop van de maand steeg de schatting van het aantal doden tot 800.

Ontmanteling van „Groene Lijn". Doorvoering van een veiligheidsplan voor heel Beiroet

Syrische troepen maakten onmiddellijk een begin met de ontmanteling van de ,,Groene Lijn" die het islamitische West-Beiroet van het christelijke Oost-Beiroet scheidde. Op 15 oktober werden de grensposten Mar Mikha'il-Galerie Sim'an en Dar al-Wahsh-Alayh heropend, waardoor de weg tussen Beiroet en Damascus voor het eerst sinds 1985 weer volledig begaanbaar was.
Spoedig nadat Aoun ten val was gebracht, kondigde Hraoui aan dat hij van plan was een veiligheidsplan voor heel Beiroet uit te voeren en hij stelde voor een begin te maken met de ontwapening van de milities. Op 24 oktober onderstreepte Hraoui zijn vastberadenheid het veiligheidsplan door te voeren door alle milities formeel te gelasten Beiroet te verlaten en hun posities over te dragen aan het Libanese leger. De volgende dag vaardigden drie belangrijke milities (het FL, de PSP en Amal) verklaringen uit, waarin zij aankondigden zich te willen terugtrekken. Hezbollah, dat een bolwerk in de voorsteden van zuidelijk Beiroet bleef bezetten, zou tegenover de regering verklaard hebben nog tijd nodig te hebben om tot een beslissing over l-iet veiligheidsplan te komen.

Moord op Dany Chamoun

Op 21 oktober werd Dany Chamoun, voorzitter van de rechtse Nationale Liberale Partij en een vooraanstaand aanhanger van Aoun, in zijn woning in Oost-Beiroet vermoord. Chamoun was de zoon van de voormalige Libanese president Camille Chamoun en een van de laatste overgebleven erfelijke leiders in Libanon.

Drie gemaskerde schutters, gekleed in pakken van het Libanese leger, drongen zijn appartement binnen en doodden Chamoun, ziin vrouw en hun twee zoonties. Chamouns dochtertje, nog een baby, overleefde de aanslag De moordaanslag op de familie Chamoun deed de vraag rijzen of de Syrische troepen wel in staat of bereid waren orde en gezag in het Oosten te handhaven. Hraoui, die op het moment van de moord op bezoek was in de Syrische hoofdstad Damascus, omschreef de aanslag als ,,een daad van agressie tegen de staatsveiligheid".

Het probleem van Aouns politieke asiel

Vlak nadat Aoun op 13 oktober zijn toevlucht had gezocht in de Franse ambassade, verleende Frankrijk hem politiek asiel. Aoun zag zich echter gedwongen tot begin november in het gebouw van de ambassade te blijven, omdat dit omsingeld was door tanks en infanteristen van de FL-militie. De regering Hraoui liet weten dat Aoun Libanon niet mocht verlaten en berecht zou worden op beschuldiging van muiterij en het misbruik maken van openbare fondsen. Op 15 oktober bevestigde de Franse president François Mitterrand dat Aoun politiek asiel was verleend, omdat het hier een ,,erezaak" betrof, en dat hij voor onbepaalde tijd in de ambassade zou mogen blijven. De vrouw van Aoun en zijn drie dochters kregen op 19 oktober toestemming de ambassade te verlaten om naar Frankrijk te vertrekken.

Vrijlating van de sjiitische „gijzelaars" uit Khiyam. Interview met Fadlallah

Op 1 oktober liet het door Israël gesteunde Zuidlibanese Leger (SLA) 40 sjiitische moslims, die werden vastgehouden als ,,gijzelaars" of gevangenen, vrij uit de beruchte Khiyam-gevangenis in het zuiden van Libanon.

Iran en Hezbollah hadden al lange tijd aangedrongen op de vrijlating van de sjiieten uit Khiyam. De *Teheran Times* van 3 oktober verklaarde dat wanneer het Westen druk zou uitoefenen op Israël om nog meer gevangenen vrij te laten, ,,het hoopvol kan zijn dat het probleem van de gijzelaars in Libanon tegen het eind van het lopende jaar opgelost zal zijn".
Op 8 oktober publiceerde de *Independent* een interview met sjeik Allamah Mohammed Hussein Fadlallah, de geestelijk adviseur van Hezbollah. Volgens dit bericht gaf de sjeik in de loop van het interview te kennen dat een uitwisseling van gijzelaars onmogelijk was. Hij verklaarde dat ,,het niet noodzakelijk is het ene in ruil voor het andere te doen. Alle betrokkenen - Iran en alle partijen die in staat zijn iets te doen - kunnen druk uitoefenen om deze tragedie te beëindigen op een manier die niet de indruk wekt dat dit werd gedaan om een deal te sluiten of dat de ene partij de andere heeft gechanteerd om iets te doen dat die (partij) niet wilde doen".

SAOEDI-ARABIË

DODEN IN MEKKA

De dood van 1.426 pelgrims bij de instorting van een tunnel in Mekka op 2 juli 1990 tijdens het Eid al-Adha (Offerfeest) aan het eind van de jaarlijkse Hadj (bedevaart) leidde tot felle kritiek op de Saoedische regering van

de kant van verscheidene islamitische landen.

De pelgrims, van wie er later 680 als Indonesiërs en ongeveer 600 als Turken werden geïdentificeerd, stierven ten gevolge van verstikking of werden doodgetrapt tijdens een wanhopige poging om te vluchten. toen naar schatting 50.000 gelovigen tegelijker tijd samendromden in de 500 meter lange al-Mu'yasam-tunnel die Mekka verbindt met Mina, de aan de voet van de berg Arafat gelegen tentenstad voor pelgrims.
Koning Fahd ibn Abdul Aziz verklaarde dat de ramp ,,Gods onontkoombare wil'' was. Regeringsfunctionarissen noemden de gebeurtenis een ,,ongeval" dat het gevolg was van ,,paniek'' toen een toegangsbrug voor voetgangers instortte. Ontkend werd dat door een stroomonderbreking de ventilatie in de tunnel was uitgevallen. Zij verklaarden dat gedurende de voorafgaande zeven jaar 27 mrd rial (ongeveer $ 8 mrd) was uitgegeven ter verbetering van de voorzieningen voor bedevaartgangers.

Gematigde soennitische moslim-organisaties in Turkije en Indonesië eisten samen met militante sjiitische tegenstanders van het Saoedische bewind in Libanon en Iran een internationale commissie om een onderzoek in te stellen naar de gebeurtenis. De Iraanse regering beschuldigde de Saoedische autoriteiten van een ,,misdadige samenzwering'' om pelgrims te doden en betichtte hen van ,,incompetentie" bij de bouw van voorzieningen en het beheer van de heilige plaatsen in Mekka en Medina. Op 13 juli maakte zij bekend dat zij de Saoedische regering bij het Internationale Hof van Justitie in Den Haag zou aanklagen wegens moord.

Iran had de bedevaart voor het derde opvolgende jaar geboycot uit protest tegen een contingentering die het aantal pelgrims beperkte (tot naar schatting 1,5 mln), en tegen het Saoedisch verbod op politieke protesten tijdens de bedevaart. In juli 1987 waren in Mekka ongeveer 400 anti-westerse, voornamelijk Iraanse demonstranten om het leven gekomen bij gevechten met veiligheidstroepen (zie pag. 348/2 e.v. - '88).

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET CHINA

Op 21 juli 1990 ondertekende in de hoofdstad Riad de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, de hoogste Chinese functionaris die tot dusver Saoedi-Arabië had bezocht, met zijn Saoedische ambtgenoot prins Saoed al Faisal een communiqué waarin diplomatieke betrekkingen tussen beide landen werden aangeknoopt.

Het akkoord was een diplomatiek succes voor China, dat zijn contacten met westerse landen drastisch had zien verminderen na het bloedbad op het Tian An Menplein in juni 1989 (zie pag. 403/1 e.v. - 90). Het betekende het officiële einde van de erkenning door Saoedi-Arabië van het bewind in Taiwan als de regering van China.
Naar verwacht werd zouden de betrekkingen met Taiwan worden afgezwakt tot het niveau van ,,vertegenwoordiger'', maar de Chinese Aardoliemaatschappij, een Taiwanees staatsbedrijf, zou het grootste deel van haar ruwe olie van Saoedi-Arabië blijven betrekken. Taiwans minister van buitenlandse zaken, Frederick Chien, beschuldigde de Chinese regering ervan dat zij de Saoedische gunst had gekocht met kortingen op CSS-2 ballistische lange-afstandsraketten.

In augustus 1989 had Saoedi-Arabië in Peking een handelsmissie gevestigd, maar de betrekkingen tussen beide landen waren onder druk komen staan na de onderdrukking van islamitische opstanden in het Westchinese autonome gebied Xinjiang Uygur in april 1990, waarbij 23 doden vielen en die leidden tot beperkingen op het bouwen van moskeeën en op de invoer van islamitische literatuur.

(Vor.ber.pag. 471/3 - 1990)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

PREMIER GESTORVEN

Op 7 oktober 1990 stierf in Dubai sjeik Rashid bin Said al-Maktoum, de heerser van Dubai en de vice-president en premier van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE).

De in 1914 geboren sjeik Rashid werd in 1958 heerser van Dubai en in 1971 vice-president van de VAE toen deze ontstond uit de vereniging in een federatie van zes van de zeven Verdragsstaten. In 1979 werd hij premier. Sjeik Rashid, wiens verdienste het was geweest dat Dubai was uitgegroeid tot een van de meest welvarende handelscentra in het Midden-Oosten, had in augustus 1990 zijn steun betuigd aan het inzetten van buitenlandse en Arabische troepen tegen de Iraakse invasie in Koeweit (zie pag. 695/1/2 - '90).

Sjeik Rashid werd als heerser van Dubai opgevolgd door zijn oudste zoon en kroonprins, sjeik Maktoum bin Rashid al-Maktoum. Er werd niet bekendgemaakt of Maktoum, die op dat moment vice-premier van de VAE was, zijn vader ook zou opvolgen als vice-president en premier van de VAE.
(Vor. ber. pag. 68811 - 1987 en 553/2 - 1990)

BHOETAN

DEMONSTRATIES VAN ETNISCHE NEPALEZEN VOOR DEMOCRATIE

Eind september 1990 maakten de buitenlandse media melding van ,,recente grote demonstraties'' voor democratie in Bhoetan. Volgens een verslag van het Japanse persbureau Kyodo op 27 september waren deze demonstraties kort daarvoor met geweld onderdrukt door regeringstroepen, waarbij minstens 327 demonstranten waren gedood. Deze bewering werd echter met kracht ontkend door de regering van Bhoetan In de Far Eastern *Economic* ***Review*** van 11 oktober werd bericht dat slechts twee mensen waren gedood bij de demonstraties, beiden op 23 september in het zuiden van Bhoetan.
In de Economist van 6 oktober werd gemeld dat tussen 19 en 23 september demonstraties waren georganiseerd in het zuiden van Bhoetan door de verboden Volkspartij van Bhoetan (BPP), waarvan de meeste leden tot de etnische Nepalese gemeenschap behoorden. Een andere oppositiebron was het door Nepalezen gecontroleerde en in 1989 opgerichte Volksforum voor Mensenrechten. De vijandschap tussen de (hindoeistische) Nepalese gemeenschap en de heersende (boeddhistische) Drukpa-stam was diep geworteld en was verhevigd sinds koning Jigme Singye Wangchuk midden 1988 een ,,gedragscode" had opgelegd die was bedoeld om de Nepalese taal en gewoonten te onderdrukken.

(Vor.ber.pag. 402/2/3 e.v. - 1990)

KOREA (NOORD EN ZUID)

ONTMOETING TUSSEN PREMIERS

Premier Yon Hyong Muk maakte deel uit van de delegatie van zeven hoge Noordkoreaanse functionarissen die, vergezeld door 33 assistenten en 50 journalisten, van 4-7 september 1990 voor het eerst een officieel bezoek van drie dagen bracht aan Zuid-Korea. Dit bezoek was het hoogste niveau waarop direct contact plaatsvond tussen de twee Koreaanse staten sinds hun ontstaan in 1948, en betekende de eerste officiële grensoverschrijding sinds september 1985 toen er familiereünies waren georganiseerd onder auspiciën van het Rode Kruis (zie pag. 76112-'90). In de loop van het bezoek voerde de groep verscheidene malen besprekingen met zeven hoge Zuidkoreanen, onder wie Kang Young Hoon,

de Zuidkoreaanse premier; het was de eerste ontmoeting die ooit plaatsvond tussen de premiers van de twee staten. Hoewel beide partijen de groeiende behoefte van het Koreaanse volk aan hereniging erkenden, bleef de manier waarop die tot stand moest komen onduidelijk. Maar tijdens de twee dagen van besprekingen op 5 en 6 september presenteerden beide premiers hun voorstellen ter vermindering van de politieke en militaire spanningen op het Koreaans schiereiland

De Noordkoreaanse premier Yon Hyong Muk (l.) begroet zijn Zuidkoreaanse collega Kang Young Hoon (r.)bij de start van hun eerste gespreksronde in Seoel op 5 september 1990.

Kang deed een aantal voorstellen, waarvan er veel zeer algemeen waren, die het Zuidkoreaans vertrouwen herhaalden in een geleidelijke verbetering van de bilaterale betrekkingen middels maatregelen die het wederzijds vertrouwen moesten vergroten, onder andere door uitwisselingen op allerlei niveaus en verscheidene vormen van samenwerking tussen de tu-ee staten. De voorstellen behelsden de stimulering van economische samenwerking door middel van akkoorden om het vrij reizen te vergemakkelijken (vooral voor leden van gescheiden families), van communicatie en handel, en door de oprichting van een gezamenlijke economische samenwerkingsorganisatie. Het politiek vertrouwen zou geleidelijk groeien als beide partijen hun propaganda staakten en het politieke en sociale systeem van de andere partij erkenden en respecteerden totdat de hereniging een feit was. Tot de militaire maatregelen die Kang voorstelde, behoorden de uitwisseling van militair personeel en informatie, de melding van belangrijke troepenbewegingen en de instelling van een ,,hot-line'' tussen de ministers van defensie van de tu-ee staten.

De Noordkoreaanse voorstellen waren gericht op vermindering van de militaire en politieke confrontatie als noodzakelijke voorwaarde voor het streven naar verbeteringen in economisch, cultureel en sociaal opzicht. In overeenstemming met eerdere voorstellen van de Noordkoreaanse regering stelde Yon een akkoord over wapenbeheersing tussen de twee staten voor, dat een troepenverminderingsprogramma in drie fasen zou inhouden waardoor het leger van beide partijen binnen drie of vier jaar zou worden teruggebracht tot minder dan 10.000 man.

Het akkoord zou ook de terugtrekking inhouden van de 43.000 in Zuid-Korea gelegerde Amerikaanse militairen en de verwijdering van kernwapens van het Koreaanse schiereiland. De Noordkoreaanse premier stelde ook de installatie van een communicatienetwerk voor tussen de militaire bevelhebbers van beide partijen, evenals de oprichting van een gezamenlijke militaire werkgroep voor de bespreking van grensgeschillen, en inspecties ter plaatse om de naleving van het wapenakkoord te garanderen.

De bereidheid van Noord-Korea een gefaseerde terugtrekking van de Arnerikaanse troepen te accepteren betekende een opmerkelijk verschil met de eerdere eis dat die troepen onmiddellijk zouden moeten vertrekken. Desalniettemin herhaalde Yon de vaak uitgesproken eis van zijn regering alleen met de Verenigde Staten te willen onderhandelen over de vervanging van het sinds de beëindiging van de vijandelijkheden in 1953 van kracht zijnde wapenstilstandsakkoord door een officieel vredesakkoord om de Koreaanse oorlog te beëindigen. Aan deze eis hield het Noorden vast als voorwaarde voor het sluiten van een niet-aanvalsverdrag met het Zuiden.

Bovendien zette Yon nog drie andere voorwaarden uiteen wilde de inter-Koreaanse dialoog kans van slagen hebben. Deze u-aren (i)vrijlating van de Zuidkoreaanse dissidenten, die gevangen maren gezet wegens het zonder toestemming bezoeken van Noord-Korea; (ii) beëindiging van de jaarlijkse Zuidkoreaans-Amerikaanse militaire oefening ,,Team Spirit''; en (iii) het staken van de Zuidkoreaanse pogingen eenzijdig lid te worden van de Verenigde Naties. Hoewel Zuid-Korea niet officieel op de voorwaarden reageerde die het in het verleden alle had afgewezen, stemde het ermee in zijn pogingen lid van de VN te worden op te schorten totdat de twee Koreaanse staten de kwestie opnieuw hadden besproken. Een ontmoeting vond prompt op 18 september plaats in het ,,vredesdorp'' Panmunjom in de gedemilitariseerde zone, waar Noord-Korea een pleidooi hield voor één gemeenschappelijke V -zetel om zo te voorkomen dat de tijdelijke deling van het land nog langer duurde. De Zuidkoreaanse onderhandelaars noemden dit voorstel ,,niet realistisch en onwerkbaar'' en herhaalden hun eis dat de beide Koreaanse staten gelijktijdig lid zouden worden van de VN. De onderhandelaars besloten verdere besprekingen te voeren, maar stelden daarvoor geen datum vast.

Hoewel de verschillen tussen beide partijen te groot bleven om substantiële overeenkomsten te sluiten over de voorgelegde voorstellen, besloten de premiers van 16-19 oktober verder te gaan met de tweede ronde van de geplande besprekingen in Pyongyang in Noord-Korea. Minister van nationale eenwording Hong Sung Chul, woordvoerder van de Zuidkoreaanse delegatie, noemde de besprekingen geslaagder dan alle andere contacten tussen de twee Koreaanse staten in het verleden omdat beide partijen ,,tijdens de ontmoetingen met niet eerder vertoonde ernst en enthousiasme te werk waren gegaan''. De Noordkoreaanse woordvoerder An Byong Su, de vice-voorzitter van de Commissie voor de Hereniging van het Vaderland, herhaalde deze mening en wees erop dat de houding die beide delegaties aan de dag hadden gelegd, in schril contrast stond tot de confrontatieopstellingen uit het verleden.

Op de laatste werkdag van het bezoek op 6 september bracht Yon een beleefdheidsbezoek aan de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo, en ontving een persoonlijke boodschap van Roh voor de Noordkoreaanse leider Kim I1 Song. Hoewel de voorstellen die Rohs boodschap bevatte niet openbaar werden gemaakt, werd bevestigd dat de Zuidkoreaanse president om een snelle ontmoeting met Kim had verzocht, die zou kunnen plaatsvinden in Pyongyang of in de Zuidkoreaanse hoofdstad Seoel of in een derde land, voor besprekingen over normalisering van de betrekkingen tussen de twee landen. Roh sprak ook met de overige leden van de Noordkoreaanse delegatie en herhaalde Kangs oproep tot vertrouwenwekkende maatregelen als het begin van betere bilaterale betrekkingen.

Tweede gespreksronde premiers

Een delegatie van de Zuidkoreaanse

regering onder leiding van premier Kang Young Hoon bezocht van 16-19 oktober 1990 Noord-Korea voor een tweede gespreksronde van beide premiers.

Tijdens zijn verblijf in Pjongjang voerde Kang verscheidene gesprekken met zijn Noordkoreaanse ambtsgenoot Yon Hyong Muk en op 18 oktober bracht hij een beleefdheidsbezoek aan president Kim I1 Soeng. Er werd echter weinig tastbaar resultaat geboekt. Net als bij de ontmoeting in september in Seoel vroeg de Zuidkoreaanse delegatie om een overeenkomst betreffende maatregelen die de verzoening tussen Noord- en Zuid-Korea zouden bespoedigen, zoals post- en telefoonverbindingen, vrijere reismogeiijkheden en economische uitwisselingen en samenwerking, terwijl de Noordkoreaanse delegatie aandrong op een gezamenlijke non-agressieverklaring en een verplichting tot ontwapening.
De twee partijen verschilden ook van mening over het VN-lidmaatschap van Korea. Kang stelde voor dat de twee landen tijdelijk apart lid zouden worden tot Korea weer verenigd zou zijn. Yon handhaafde het Noordkoreaanse standpunt dat de twee landen samen één zetel in de VN zouden bezetten.

Tijdens zijn gesprekken met Kim I1 Soeng benadrukte Yon de bereidheid van de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo een top te houden met de 78-jarige Noordkoreaanse leider. Kim suggereerde dat hij een vroegtijdige ontmoeting met Roh wenste, mits er ,,zichtbare resultaten'' werden bereikt bij de gesprekken tussen de premiers. Een presidentiële top, zo zei Kim, ,,zou een ontmoeting moeten zijn die leidt tot goede resultaten. Wanneer er geen succes wordt geboekt, zal dat het volk teleurstellen''. De gesprekken eindigden zonder een akkoord over een gezamenlijke verklaring en beide partijen bleven vasthouden aan hun eerder ingenomen stellingen. Toch besloten beide partijen van 11-14 december een nieuwe ronde gesprekken te houden.

(Vor. ber. pag. 761/2 e.v. - 1990)

KOREA (NOORD)

ONDERTEKENING MET JAPAN VAN GEZAMENLIJK COMMUNIQUÉ

Op 24 september 1990 arriveerde in Noord-Korea Shin Kanemaru, een vroegere Japanse vice-premier, aan het hoofd van een gezamenlijke delegatie van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) en de oppositionele Japanse Socialistische Partij (JSP). Het was het eerste contact tussen de LDP en de Noordkoreaanse regering en betekende een belangrijke beleidswijziging van laatstgenoemde communistische regering, die tot dusver toenaderingspogingen van de zijde van de Japanse regering had afgewezen op grond van het feit dat zij diplomatieke betrekkingen met Zuid-Korea onderhield. Hieruit was op te maken dat de Noordkoreaanse buitenlandse politiek flexibeler was geworden als reactie op de ingrijpende veranderingen in Oost-Europa en op de recente Zuidkoreaanse successen bij het aanknopen van betrekkingen met socialistische landen.

De onverwacht hartelijke stemming waarin de besprekingen plaatsvonden werd verhoogd door de houding van de Noordkoreaanse leider Kim I1 Soeng, die op 26 september een ontmoeting had met de delegatie. Kim ontving een persoonlijke brief van Toshiki Kaifu, de Japanse premier en leider van de LDP, en van Takako Doi, de leider van de JSP, waarin zij verontschuldigingen aanboden voor de Japanse behandeling van het Koreaanse volk in het verleden. In een antwoord gaf Kim uitdrukking aan zijn verlangen de betrekkingen met Japan te verbeteren en suggereerde hij dat een ,,milde beslissing'' zou worden genomen in de zaak van twee Japanse vissers, die sinds 1983 vastzaten in Noord-Korea omdat zij een Noordkoreaan hadden geholpen naar Japan te vluchten.

Op 28 september kwam er een einde aan het bezoek met de ondertekening van een communiqué waarin werd aangedrongen op onderhandelingen die waren gericht op het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen. Het document bevatte een officiële verontschuldiging voor het ,,ongelukkige verleden dat Japan Korea had bezorgd'' en een belofte onderhandelingen te beginnen over schadeloosstellingen voor het Japanse koloniale bewind. Het behelsde ook een belofte de Japanse vissers binnen een maand in vrijheid te stellen en een toezegging te overwegen de Japanse echtgenotes van Noordkoreaanse staatsburgers toestemming te verlenen hun vaderland te bezoeken. Beide landen kwamen ook overeen rechtstreekse vluchten van Pyongyang naar Tokio toe te staan.

Vrijlating van Japanse zeelieden

Op 11 oktober 1990 werden de twee Japanse zeelieden, die sinds 1983 in Noord-Korea in gevangenschap verkeerden, in vrijheid gesteld en mochten ze naar hun vaderland terugkeren. De mannen waren in 1987 veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf wegens spionage.
De vrijlating van de gevangenen werd uitgelegd als een belangrijk gebaar van verzoening en als een middel om de weg vrij te maken voor verdere besprekingen die waren gericht op het uiteindelijk aanknopen van diplomatieke betrekkingen tussen beide ianden.

(Zie ook pag. 557 - 1990)

KOREA (ZUID)

KABINETSWIJZIGINGEN. BOYCOT DOOR OPPOSITIE

Op 19 september 1990 ontsloeg de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo twee leden van zijn kabinet en de gouverneur van de provincie Noord-Chungchong, nadat hij hen verantwoordelijk had gesteld voor de enorme schade die het gevolg was van de zware overstromingen in Seoel en het centrum van het land eerder die maand. De stap werd beschouwd als een directe poging van Roh de luide kritiek op de anti-overstromingsmaatregelen van de regering, die was gespuid door de bewoners van de getroffen gebieden, tot bedaren te brengen.

Het effect van de slagregen die van 10-12 september viel, de zwaarste sinds 1907, werd op 12 september verergerd toen de gezwollen Han-rivier in westelijk Seoel een 100 meter lange dijk wegsloeg en uitgestrekte woongebieden en landbouwgronden overstroomde. In totaal verloren door de overstromingen 137 mensen het leven of werden vermist, en raakten ongeveer 160 000 personen dakloos.

Kang Bo Seong werd als minister van landbouw, bosbouw en visserij vervangen door Cho Kyung Shik, de vroegere directeur van het Milieubureau. Cho's oude functie werd gegeven aan Huh Nam Hoon, een voormalige onderminister van handel en industrie. Kwon Yong Gack werd als minister van bouwnijverheid vervangen door Lee Sang Hee die als voorzitter van de Koreaanse Landontwikkelingscorporatie bekend stond als een technocraat en een irrigatiedeskundige.

(Vor. ber. pag. 3361213 - 1990)

Voortzetting boycot van het parlement door de oppositie

Op 10 september keerde de Nationale Vergadering terug van haar zomerreces. De zitting werd onmiddellijk door de regerende Democratische Liberale Partij (DLP) verdaagd, toen duidelijk werd dat de oppositiepartijen hun boycot van het parlement bleven voortzetten. Parlementsleden van

de Partij van Vrede en Democratie (PPD) en de kleinere Democratische Partij waren in juli en bloc opgestapt, maar de voorzitter van het parlement had geweigerd dit te aanvaarden. Op 10 september bevestigde de oppositie dat zij niet zou terugkeren in de Nationale Vergadering totdat tegemoet was gekomen aan haar eisen, zoals vervroegde algemene verkiezingen.

Ontslag minister van defensie

De Zuidkoreaanse minister van defensie Lee Sang Hoon werd op 8 oktober 1990 ontslagen, nadat hij verantwoordelijk was gesteld voor het ongeoorloofde militaire toezicht op burgers. Ook luitenant-generaal Cho Nam Pung werd ontslagen uit zijn functie van hoofd van het Defensie Veiligheidscommando (Defence Security Command, DSC), een centraal militair bureau voor contraspionage.

De oppositie had de onenigheid over liet toezicht aangegrepen als een teken van groeiende inmenging van de militairen in politieke aangelegenheden. De affaire was gebaseerd op bewijzen van een deserteur van het DSC. die beweerde dat het DSC ongeoorloofd toezicht had uitgeoefend op circa 1.300 burgers, onder wie politici, journalisten en religieuze leiders.

President Roh Tae Woo stelde de voormalige stafchef van het leger Lee Jong Koo aan als de nieuwe minister van defensie. Luitenant-generaal Ku Chang Hoe werd benoemd tot de nieuwe commandant van het DSC. Bij deze benoemingen beval Roh dat ,,wijzigingen in het denken en verbeteringen in militair handelen evenredig met democratisering verlopen...zodat het volk niet zou twijfelen ten aanzien van zaken die betrekking hebben op de nationale veiligheid''. Na zijn benoeming kondigde Lee direct aan dat hij van plan was het DSC-bureau voor ondervraging te sluiten, het aantal agenten te verminderen en de structuur van de organisatie te stroomlijnen.

Bestuurswijzigingen in regeringspartij. Parlementaire boycot oppositie duurt voort

Aanhoudende problemen tussen de facties van de Democratische Liberale Partij (DPL) leidden ertoe dat op 12 oktober de drie voorzitters - Kim Young Sam, Kim Jong Pil en Park Tae Joon - partijwijzigingen voorstelden. Kort daarna kondigde de president een wijziging in de DLP-posten aan, waaronder de benoeming van Kim Yoon Whan, tot dan toe staatsminister voor politieke aangelegenheden, tot fractieleider van de partij in de Nationale Vergadering. Zijn regeringsportefeuille werd aan Kim Dong Young, zijn voorganger als fractieleider, gegeven.
De wijzigingen weerspiegelden ook de actuele impasse in de Nationale Vergadering, waarbij de oppositie de activiteiten van het parlement bleef boycotten uit protest tegen het feit dat de DLP haar nieuw verworven meerderheid had gebruikt om bepaalde controversiele wetten door te drukken.
Kim Dae Jung, de leider van de belangrijkste oppositiepartij Partij voor Vrede en Democratie (PPD), begon op 8 oktober een hongerstaking om de eisen inzake meer sociale en economische rechtvaardigheid, de uitvoering van maatregelen voor lokale autonomie, de ontbinding van het DSC en het afschaffen van plannen om het actuele presidentiële politieke systeem te wijzigen in een kabinetsregering, kracht bij te zetten.
Op 15 oktober werd Kim in het ziekenhuis opgenomen, waarna alle 69 PPD-parlementsleden besloten ook in hongerstaking te gaan om hun leider te steunen. Op 22 oktober werden de hongerstakingen geannuleerd, hoewel de PPD zei dat zij door zou gaan met de boycot van de Nationale Vergadering.

(Vor. ber. pag. 766/1 e.v. - 1990)

VOLLEDIGE DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Op 30 september bereikte het recente toenaderingsproces tussen Zuid-Korea en de Sowjet-Unie zijn hoogtepunt toen beide landen volledige diplomatieke betrekkingen aanknoopten. De overeenkomst, die bij een ontmoeting tussen de Sowjet-minister minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze en zijn Zuidkoreaanse ambtgenoot Choi Ho Joong bij de VN werd ondertekend, volgde op een bespreking tussen president Roh en Sowjet-president Michail Gorbatsjow in juni.

(Vor. ber. pag. 765/3 e.v. - 1990)

HANDELSOVEREENKOMST MET CHINA

De toenadering van Zuid-Korea tot de communistische bondgenoten van Noord-Korea werd op 20 oktober vervolgd met de ondertekening van een handelsovereenkomst met China.
Er werd verwacht dat in november handelskantoren zouden worden geopend in Beijing en Seoel. De overeenkomst die in Beijing was ondertekend door de Chinese Raad voor Bevordering van Internationale Handel (CCPIT) en de Koreaanse Handelsbevorderingscorporatie (KOTRA), betrof de bilaterale handel en fungeerde als een eerste stap naar het eventuele aanknopen van diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen. De handelskantoren, die ook beperkte ronsulaire functies zouden verrichten, waren de eerste permanente missies die tussen de twee landen werden uitgewisseld. In de laatste jaren was de bilaterale handel tussen de twee landen toegenomen en er werd verwacht dat de waarde daarvan in 1990 $ 3,2 mrd zou bedragen en $ 3,5 mrd in 1991.

De overeenkomst volgde op het aanknopen van diplomatieke betrekkingen door Zuid-Korea met alle Oosteuropese landen, met uitzondering van Albanië, in de laatste twee jaren. Deze trend was tot een hoogtepunt gekomen in een gezamenlijk communiqué dat bij de VN op 30 september werd uitgegeven, waarin Zuid-Korea en de Sowjet-Unie hun voornemen bekendmaakten om per onmiddellijke ingang diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau aan te gaan (zie hierboven).

MACAO

GOEDKEURING VAN NIEUW STATUUT. RELATIE MET CHINA

Op 27 maart 1990 keurde de Wetgevende Vergadering met unanieme stemmen het definitieve voorstel voor het nieuwe statuut van Macao goed. Door de overdracht van bevoegdheden door Portugal aan Macao's gouverneur en een uit 23 leden bestaande Wetgevende Vergadering kreeg Macao bestuurlijke, economische, financiële en wetgevende zelfstandigheid.
Op 17 april 1990 hechtte de Portugese Assemblée van de Republiek (parlement) haar goedkeuring aan het statuut, dat vanaf 10 mei van kracht zou zijn tot de machtsoverdracht aan China eind 1999.

In haar campagne van 1988 voor de verkiezingen voor de Wetgevende Vergadering had de ,,grote alliantie''. een verbond van pro-Chinese zakenlieden en Macaoënaars (personen van gemengd Chinees-Portugese afkomst) voorstellen gedaan voor wijziging van het statuut van 1976. Direct na de verkiezingen werd door de Nationale Vergadering een subcommissie ingesteld om de voorstellen te bestuderen, maar dit project werd op de lange baan geschoven na bezwaren van de zijde van de Chinese regering,

zoals de Fnr Eastern *Economic Review* op 21 september 1989 berichtte. Volgens bronnen had China bedenkingen tegen een mogelijke uitbreiding van het aantal rechtstreeks gekozen leden van de Wetgevende Vergadering, maar wat meer gewicht in de schaal legde was dat grotere democratische hervormingen in Macao soortgelijke ontwikkelingen in Hongkong zouden kunnen aanmoedigen.

Van 4-9 oktober 1989 bracht gouverneur Carlos Melancia een vijfdaags bezoek aan China, waar hij besprekingen voerde met de toenmalige onderminister van buitenlandse zaken Zhou Nan, de directeur van het Bureau voor aangelegenheden inzake Hongkong en Macao van de Chinese Staatsraad Ji Pengfei, en premier Li Peng Melancia zei dat de Portugese regering op een verantwoordelijke wijze omging met haar relaties met China en zich altijd nauwgezet zou houden aan de gezamenlijke Chinees-Portugese verklaring inzake de kwestie-Macao. Li Peng gaf uitdrukking aan zijn voldoening over het gladde verloop van de tenuitvoerlegging van de verklaring en uitte zijn waardering voor de voorzichtige houding van de Portugese regering ten aanzien van de onderdrukking door China van de ,,contrarevolutionaire opstand''

CHAOS NA AFKONDIGING VAN AMNESTIE VOOR ILLEGALE CHINESE IMMIGRANTEN

Op 28 maart 1990 kondigden de Portugese autoriteiten een amnestie af voor de ouders van illegale Chinese immigranten die reeds ingezetenen waren van Macao. Hoewel er dienovereenkomstig ongeveer 4.200 verblijfsvergunningen afgegeven konden worden, werd bericht dat er zich op 29 maart tussen de 30.000 en 40.000 illegale immigranten verzamelden bij een windhondenstadion, waar de aanvragen zouden worden behandeld. Wilde en chaotische taferelen speelden zich af, toen duizenden mensen wanhopig probeerden zich te laten registreren. De politie vuurde waarschuwingsschoten af in de lucht en veel mensen liepen in het gedrang gebroken ledematen op. Bij de gebeurtenis vielen meer dan 100 gewonden en werden 1.000 arrestaties verricht.

ONTSLAG GOUVERNEUR

Op 28 september 1990 nam Carlos Melancia ontslag als gouverneur van Macao nadat hij van corruptie was beschuldigd (zie voor de benoeming van Melancia in juli 1987 pag. 505/3 - '87). De Portugese president Mario Soares stelde Melancia's plaatsvervanger, Francisco Murteira Nabo, aan als interim-gouverneur.

In een rapport dat door het bureau van de openbare aanklager in de Portugese hoofdstad Lissabon was opgesteld, werd al eerder gesteld dat er voldoende bewijs was verzameld om Melancia te kunnen beschuldigen van betrokkenheid bij corruptie in verband met de bouw van een nieuwe luchthaven in Macao. Melancia hield echter vol dat hij het onschuldige slachtoffer was van een politiek gemotiveerde lastercampagne.

(Vor.ber.pag. 652/2 - 1988)

MALEISIË

VERVROEGDE ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 5 oktober 1990 werden de Dewan Rakyat (de tweede kamer van het federale parlement) en de parlementen van de deelstaten, uitgezonderd die van Sabah en Sarawak, ontbonden en werden voor 21 oktober algemene verkiezingen en deelstaatverkiezingen uitgeschreven (algemene verkiezingen in Sabah en Sarawak op 20 en 21 oktober). Dit was een jaar eerder dan oorspronkelijk zou zijn gebeurd.
In het geding waren 180 parlementszetels en 455 zetels bij de parlementen van de deelstaten.
Datuk Seri Mahathir Mohamed, sinds 1981 premier, stelde zich voor een derde termijn beschikbaar. Hij voerde een coalitie aan van een multiraciaal Nationaal Front (Barisan Nasional) van 11 partijen, die in het aftredende parlement 133 zetels hadden.

De oppositie was weinig hecht georganiseerd in de Gagasan Rakyat (Volksmacht) en stond onder leiding van Tengku Razaleigh Hamzah, een voormalig minister van financiën en ooit Mahathirs bondgenoot. Voor het eerst sinds de onafhankelijkheid deden aan de oppositie-alliantie naast de Chinese en Indische gemeenschappen ook Maleiers mee, de bevolkingsgroep met een in de grondwet vastgelegde dominante positie. De Parti Islam (PAS) en Razaleighs eigen partij, Semangat '46 (Geest van '46), besloten geen kandidaten tegen elkaar uit te laten komen.
De officiële campagneperiode duurde slechts 10 dagen. Aan het begin ervan werden de partijen eraan herinnerd dat ze geen politieke bijeenkomsten mochten houden in gebedsruimten en dat voor elke bijeenkomst toestemming van de politie nodig was. Daarbij kwam dat door de greep van de regering op de media de campagne van de oppositie weinig aandacht kreeg. De leus van Mahathir in de campagne was ,,Vrede, stabiliteit en voorspoed''; die van de oppositie luidde ,,Red Maleisië''.
De belangrijkste kwesties in de verkiezingen waren de economie, politieke liberalisering, overheidsdiensten en overheidsuitgaven (met name het controversiële plan om de wegen te privatiseren), meer eigen be-

De Maleisische premier Mahathir Mohamed (m.) en zijn echtgenote Sity Hasmah snijden de taart aan na de overwinning van het Nationaal Front (Barisan Nasional) bij de algemene verkiezingen (22 oktober 1990).

voegdheden voor diegenen die de corruptie onderzochten, en de betrekkingen tussen de deelstaten en de federale regering.

Waarnemers waren het erover eens dat de campagne ondanks de korte duur in Maleisië een van de hevigste en kostbaarste was geweest. Voordat Mahathir de verkiezingen afkondigde, had hij beweerd banden te bezitten waarop Razaleigh tegen zijn eigen aanhangers zou hebben gezegd dat als Semangat '46 zou winnen, hij de PAS en de Democratische Actiepartij (DAP), de grootste oppositiepartij in de coalitie, zou ,,vernietigen''. Razaleigh benadrukte dat dit bewijs zou zijn gefabriceerd.
Eén van de partijen van het Nationale Front, de Parti Bersatu Sabah, ging op 15 oktober een verbintenis aan met de oppositie. Daardoor werd het twijfelachtig of de regering nog wel een tweederde meerderheid zou behalen. Die was nodig om constitutionele veranderingen te kunnen doorvoeren, en met uitzondering van de verkiezingen van 1969 had elke regering die tot dan toe gehaald.

Verkiezingsuitslag

De coalitie van Mahathir behaalde 127 parlementszetels en behield daarmee haar tweederde meerderheid. De premier behaalde in zijn eigen kiesdistrict een meerderheid van meer dan 12.000 stemmen, en alle vertrekkende ministers werden opnieuw aangesteld, met uitzondering van de minister van defensie, Tengku Ahmad Rithauddeen, en de minister van wetenschap, technologie en milieu, Datuk Amar Stephen Yong. Mahathir zei dat er geen belangrijke kabinetswijzigingen zouden komen.

De oppositiecoalitie steeg van 37 naar 53 zetels. Seniangat '46 verloor echter vier van de 12 zetels die de partij had gehad Zowel de vice-voorzitter, Datuk Rais Yatim, als de voorzitter van de DAP, Chen Man Hin, verloren in hun kiesdistricten.
Officieel werd gezegd dat de opkomst meer dan 70 procent was geweest. De stemming zou volgens berichten zonder incidenten zijn verlopen en waarnemers verklaarden dat de verkiezingen ,,vrij en in overeenstemming niet de Maleisische wet en oinstandigheden" waren geweest.

ZETELVERDELING

	na de verkiezingen	voor de verkiezingen
Nationaal Front/Verenigde Maleisische Nationale Organisatie (UMNO)	71	73
Maleisische Chinese Associatie (MCA)	18	17
Gerakan	5	5
Maleisisch-Indisch Congres	6	5
Verenigde Sabah Nationale Organisatie (USNO)	6	5
Parti Bansa Dayak Sarawak	4	4
Parti Pesaka Buiniputra Bersatu	10	7
Sarawak Verenigde Volkspartij	4	4
Sarawak Nationale Partij	3	4
Democratic Actiepartij (DAP)	20	24
Parti Bersatu Sabah	14	9
Semangat '46	8	12
Parti Islam (PAS)	7	1
Onafhankelijken	4	4
Permas	0	1
	180	175

Uitslagen in de deelstaten

In alle deelstaten van het Maleisisch schiereiland was het Nationale Front in staat regeringen te formeren, behalve in Kelantan, waar alle 39 zetels werden gewonnen door de Angkatan Perpaduan Ummah (Moslim Eenheidsbeweging). In Sabah won de Verenigde Sabah Partij (Parti Bersatu Sabah, PBS) 14 van de 20 federale zetels en zou naar verwachting druk gaan uitoefenen voor een betere opbrengst in de exploitatie vari de natuurlijke hulpbronnen van Sabah. In Penang verloor de vertrekkende premier van het Nationale Front, Lim Chong Eu, van de secretaris-generaal van de DAP, Lim Kit Siang.

(Vor. ber. pag. 767/1 e.v. - 1990)

MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK

PRESIDEST GEKOZEN. VERKIEZING LEIDENDE FUNCTIONARISSEN

Van 3-11 september 1990 kwam de 12de Grote Volks-Hoeral, waarvan de leden in juli bij de eerste meer-partijenverkiezingen van het land waren gekozen, voor de eerste keer bijeen. Op de eerste dag van de zitting kozen 372 van de 426 aanwezige afgevaardigden Punsalinaagiyn Ochirbat als de eerste president van Mongolië. Ochirbat was tot dan toe de voorzitter van het presidium van de Grote Volks-Hoera1 en hij was lid van de Mongoolse Revolutionaire Volkspartij (MPRP). De oude post van president Ochirbat werd afgeschaft.
Tijdens de eerste zitting werd Jambvn Gombojav (MPRP) gekozen als voorzitter van de Hoeral. Tevens werden vier vice-voorzitters gekozen, van wie slechts één, Hylyshyyn Huzkey, lid van de MPRP was. De drie andere vice-voorzitters waren: Tsohiogyyn Adyasuren van de Sociaal-Democratische Partij (SDP), Luvsandambyn Dashnyam van de Nationale Vooruitgangspartij (NPP)en de onafhankelijke afgevaardigde Oydovyn Dolgorsuren.

De 48-jarige president Ochirbat was pas sinds maart voorzitter van het presidium (zie pag. 48512 - '90). Hij was eerder minister van buitenlandse economische betrekkingen en bevoorrading geweest en sinds 1976 was hij lid van het Centraal Comité van de MPRP.
In de op 3 september bij zijn installatie gehouden toespraak deed hij een beroep op het Mongoolse volk een marktgerichte economie op te bouwen. Hij beloofde ernaar toe te zullen werken dat Mongolië lid zou worden van de belangrijkste internationale monetaire instellingen en handelsorganisaties. maar tegelijkertijd benadrukte hij liet belang van het handhaven van goede betrekkingen met de Sowjet-Unie en China.

Op 7 september kozen de Hoeral-afgevaardigden Radnaasumbereliyn Goncliigdorj, voorzitter van het SDP-bestuur, als vice-president na een ,,verhit debat dat drie dagen duurde". zoals door radio Oelan Bator werd bericht.
Gonchigdorj versloeg in de laatste stemmingsronde Sanjaasurengiyn Dzorig, chef-coördinator van de Mongoolse Deniocratische Partij (MDP), de grootste oppositiepartij. In een eerde e stemmingsronde werd de leider van de NPP, Davaadorjiyn Ganbold, uitgeschakeld (zie pag. 771/2 - '90, waar Ganbolds voornaam foutief is weergegeven als Dagvasurengiynj. De voorzitter van de ministerraad, Sharavyn Gungaadorj (van de MPRP), had zich voor de aanvang van de stemming als kandidaat teruggetrokken.

Verkiezing van de Kleine Hoeral

Op 9 september kozen de Hoeral-afgevaardigden de leden voor de nieuw opgerichte Kleine Hoeral, ofwel het permanente parlement.

Vier politieke partijen hadden al een vast aantal zetels in de Kleine Hoeral toegewezen gekregen voortvloeiend uit de voorkeursstemmen voor partijen tijdens de verkiezingen van juli (zie tabel). Vice-president Gonchigdorj was ambtshalve voorzitter van de Kleine Hoeral en Kinayatn Dzardyhan en Byaraagiyn Chimid, beiden van de MPRP, werden gekozen tot respectievelijk vice-voorzitter en secretaris. Op 13 september hield de Kleine Hoeral zijn eerste zitting.

SAMENSTELLING VAN DE KLEINE HOERAL

MPRP	33*
MDP	13
SDP	4+
NPP	3

* Inclusief vice-voorzitter en secretaris
\+ Inclusief voorzitter

Verkiezing premier. Nieuwe regeringsstructuur

Op 11 september, de laatste zittings dag van de Grote Volks-Hoeral, werd Dashiyn Byambasuren, lid van het Centraal Comité van de MPRP, door de afgevaardigden als premier gekozen Byambasuren, een 48-jarige in de Sowjet-Unie opgeleide econoom, was sinds eind 1989 vice-voorzitter van de ministerraad geweest.

Tijdens een persconferentie op 11 september beloofde Byambasuren in 1991 een markteconomie in te voeren. Hij zei dat hij hoopte de Mongoolse economie in 10 jaar tijd op te voeren tot net niveau van Zuid-Korea van dat moment, met de hulp van de ontwikkelde landen en van de internationale economische organisaties.

Op 27 september nam de Kleine Hoeral met een wet op de regeringsstructuur het eerste stukje wetgeving aan De wet schafte de ministerraad af en verving deze door een uit 16 leden bestaand kabinet onder voorzitterschap van Byambasuren

VORMING NIEUW KABINET

De eerste zitting van de nieuw gevormde Kleine Hoeral (het permanente parlement) eindigde op 5 oktober 1990 met de goedkeuring van de meeste leden van een 15 leden tellende regering zoals voorgeschreven in de wet op de structuur en samenstelling van de Mongoolse regering. (De algehele goedkeuring geschiedde op 12 november, toen de kleine Hoeral zijn zitting hervatte). De nieuwe, meer gestroomlijnde regering was samengesteld uit alle vier politieke partijen: de regerende Mongoolse Revolutionaire Volkspartij (MPRP), de Mongoolse Democratische Partij (MDP), de Nationale Vooruitgangspartij (NPP)en de Mongoolse Groene Partij.

Tijdens de vergadering was er enige discussie geweest over de keuze van de ministers van financiën en buitenlandse zaken. De benoeming van de voormalige minister van financiën minister Ayuurdzanyn Badzarhuu ontmoette aanvankelijk enige tegenstand maar werd later aanvaard, terwijl de benoeming van Tserenpiliyn Gombosuren als minister van buitenlandse zaken werd uitgesteld tot zijn terugkeer uit de zitting van de Algemene Vergadering van de VN in New York.
De vergadering stelde ook het Hooggerechtshof in evenals het Bureau van de openbare aanklager. Verder werden de hoorzittingslichamen van het volk afgeschaft en werd een wet uit 1957 voor het heffen van belasting op gezinnen met één of geen kind herroepen.
Ook werd een commissie van 16 leden ingesteld die een nieuwe grondwet moest opstellen. President Punsalmaagiyn Ochirbat was de voorzitter, en lid w-aren onder meer: premier Dashin Byambasuren, de vicevoorzitter van de Kleine Hoeral Kinayatyn Dzardyhan en de secretaris-generaal van de MPRP Gombojavyn Ochirbat.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

premier - Dashiyn Byambasuren (MPRP); vice-premier - Davaadoriyn Ganbold (NPP); vice-premier - Dambiyn Dorligjav (MDP); vice-premier - Choyjilsurengiyn Purevdorj (MPRP);defensie - generaal-majoor Shagalyn Jadambaa: landbouw - Dandzangiyn Radnaaragchaa; onderwijs - Nonovyn Urtnasan; buitenlandse zaken - Tserenpiliyn Gombosuren (MPRP); financiën - Ayuurdzanyn Badzarhuu (MPRP); nationale ontwikkeling - Jamyangiyn Batsuur; handel - S. Bayarbaatar; arbeid Choyjamtsyn Badamhaamb; justitie - Jugneegiyn Amarsanaa; gezondheid en beleidsplanning - Pagvajavyn Nyamdavaa; staatscontrolecomité voor natuur en milieu - Dzardin Batjargal.

Leden *MPRP-politburo:* Tserenpiliyn Gombosuren, Tseveenjavyn Oold. Lodongiyn Tudev, Budyn Sumyaa. Secretariaat Centraal Comité: Tseveenjavyn Oold, Budyn Sumyaa.

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN VOOR GROTE VOLKS-HOERAL

De nieuwe president, de premier, de twee vice-premiers en de minister van defensie hadden alle zitting in de Grote Volks-Hoeral. Zij werden verzocht hun zetels op te geven, aangezien was vastgelegd dat kabinetsleden niet tegelijk zitting konden nemen als afgevaa digden in de Assemblée. Er werden dus verkiezingen gepland voor 18 november in deze vijf districten en in zeven andere districten waar kandidaten er niet in waren geslaagd het vereiste minimumaantal stemmen te verzamelen bij de verkiezingen op 29 juli (zie pag. 771/1 e.v. - '90).

Instelling twee nieuwe raden

In september werden per presidentieel decreet twee nieuwe lichamen opgericht. De uit 23 leden bestaande Presidentiële Burgerraad was opgericht als een raadgevend lichaam voor de coördinatie van verschillende politieke en sociale groeperingen, terwijl de uit 24 leden bestaand Wetenschappelijke Raad een onafhankelijk raadgevend lichaam was voor staats- en regeringsbeleid.

ECONOMIE

In overeenstemming met de beslissingen van het ministerie van financiën moesten de eerste aandelen in ondernemingen worden aageboden aan particulieren en aandeelhouders. De enige ondernemingen die werden uitgesloten van dit plan waren de grote thermische krachtcentrales, het centrale vliegveld en ,,mogelijk" de spoorwegen en andere belangrijke nationale voorzieningen.

In een interview met het vakbondsblad Hodolmor onderstreepte de nieuwe minister van arbeid Choyjamtsyn Badamhaamb het belang van de ontwikkeling van kleine produktie- en dienstverlenende bedrijven als oplossing voor het werkloosheidsprobleem. Zij pleitte voor een gegarandeerd minimumloon, beschermde levensstandaard cri het voorkomen van prijsstijgingen bij consumptiegoederen
In september werd de nieuwe vakbond Nationale Vereniging van Vrije Arbeiders opgericht.

De minister van buitenlandse zaken Tserenpiliyn Gombosuren had begin oktober een ontmoeting met de Amerikaanse minister James Baker tijdens de zitting van de Algemene Vergadering van de VN in New York en ondertekende een regeringsakkoord over de bevordering van investeringen in de Mongoolse Republiek door Amerikaanse bedrijven met als doel een bijdrage te leveren aan de economische ontwikkeling van de Mongoolse Republiek.

(Vor. ber. pag. 771/1 e.v. - 1990)

MYANMAR

ARRESTATIE VAN NLD-LEIDERS. VERDERE ONRUST IN MANDALAY

Op 6 september 1990 arresteerden de militaire autoriteiten in Myanmar twee vooraanstaande leden van de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD) op beschuldiging van ,,het doorgeven van staatsgeheimen die ze voor zichzelf hadden moeten houden aan een niet-betrokken persoon". Het ging hier om waarnemend voorzitter Kyi Maung en Chit Khaing.

Omdat de NLD-leiders Aung San Suu Kyi en oud-generaal Tin U respectievelijk onder huisarrest en verzekerde bewaring waren gesteld, werd Kyi Maung in brede kring beschouwd als de belangrijkste oppositieleider van het land die nog op vrije voeten was. Bij de in mei 1990 gehouden verkiezingen had de NLD een overweldigende overwinning behaald, maar tijdens de maanden die volgden wees weinig erop dat de regerende militaire junta (de Staatsraad voor het Herstel van Orde en Gezag, SLORC) van plan was de macht aan een burgerregering over te dragen. Op 17 september meldde het Thaise blad Thai Rat dat SLORC-functionarissen onlangs tegenover de hoge Thaise legerofficier luitenant-generaal Narudon Detpradiyut verklaard hadden dat de machtsoverdracht aan een burgerregering in Myanmar pas plaats kon hebben na het opstellen van een nieuwe grondwet en nieuwe verkiezingen.

Inmiddels zou de junta op 6 septem-

ber hebben aangeboden het huisarrest van Suu Kyi op te heffen op voorwaarde dat ze in ballingschap zou gaan en zich verre van politiek zou houden. Het aanbod werd overgebracht via de Japanse ambassade in Yangon (Rangoon), nadat een lid van de Japanse regerende Liberaal-Democratische Partij op 6 september een ontmoeting had gehad met premier en SLORC-voorzitter generaal Saw Maung.

Arrestatie van NLD-functionarissen in Mandalay. Voortdurende onrust

Daarnaast maakte de SLORC op 6 september bekend dat vier NLD-functionarissen gearresteerd waren in Mandalay in verband met ,,ongeregeldheden'' in de stad op 8 augustus (zie pag. 772/3-'90).
Radio Yangon meldde op 11 september dat monniken en studenten in Mandalay de dag daarvoor veiligheidstroepen hadden aangevallen, waarbij 11 soldaten gewond zouden zijn geraakt. Tijdens een andere uitzending werd gemeld dat op 14 september een groep van 30 monniken vier soldaten op weg naar een ziekenhuis in Mandalay had aangevallen. Op 17 september werd bekendgemaakt dat op een middelbare school in Mandalay traangas was gebruikt om protestacties een halt toe te roepen. Dezelfde dag verscheen een grote troepenmacht in de straten van Yangon om demonstraties ter gelegenheid van de tweede verjaardag van de SLORC-coup te voorkomen.

(Vor.ber.pag. 772/1 e.v. - 1990)

PAKISTAN

VERKIEZINGSNEDERLAAG PPP

De verkiezingen voor de nationale en provinciale parlementen op 24 en 27 oktober 1990 resulteerden in een overweldigende nederlaag voor de Pakistaanse Volkspartij (PPP). Volgens officiële schattingen bedroeg de opkomst 47,7 procent van de stemgerechtigden (5 procent meer dan bij de verkiezingen in 1988 - zie pag. 753/1 e.v. - '88). Onafhankelijke waarnemers beweerden echter dat de opkomst ongewoon laag was. In sommige plaatsen op het platteland werd zelfs melding gemaakt van een opkomst van slechts 10 procent.

Ondanks het inzetten van 100.000 man paramilitaire troepen en politie om te voorkomen wat legerstafchef generaal Mirza Aslam Beg op 1 oktober betitelde als een ,,uiterst gevaarlijke'' samenzwering om de verkiezingen te ontwrichten, werden naar verluidt 39 mensen gedood in afzonderlijke incidenten tijdens de twee stemdagen.

De 217 zetels tellende Nationale Vergadering bestond uit 207 moslim-zetels en 10 zetels voor niet-moslims. De PPP veroverde 45 moslim-zetels (93 in 1988). terwijl haar grootste tegenstander de Islamitische Democratische Alliantie (IDA) geleid door Mian Nawaz Sharif, 105 zetels veroverde De Nationale Beweging van Mohajirs (Mohajir Qaumi Mahez, MQM) won 15 zetels, de Awami National Party (ANP) kreeg er zes, de Jamiat Ulema-i-Islam (JUI) ook zes, de Jamhoori Watan Party (JWP) twee, de andere partijen zes en onafhankelijke deelnemers 21. Voor één moslim-zetel werd de verkiezing uitgesteld nadat een kandidaat was doodgeschoten. De resultaten voor de 10 niet-moslim-zetels waren nog niet bekend

Op 29 oktober werden de voorlopige uitslagen bekendgemaakt van de verkiezingen voor in totaal 483 zetels in de vier provinciale parlementen.
In Punjab veroverde de PPP slechts 10 van de 240 zetels, terwijl de IDA 228 zetels in de wacht sleepte. In Sind, dat van oudsher werd beschouwd als het bolwerk van de PPP, won deze partij slechts 43 van de 100 zetels, terwijl haar belangrijkste tegenstander, de MQM, 47 zetels veroverde. De resultaten van de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP) en Baluchistan waren nog niet definitief bekend, maar verwacht werd dat de IDA in de positie zou zijn om in beide provincies een coalitieregering te vormen.

Aantijgingen van geknoei met stemmen. Verslagen van onafhankelijke waarnemers

Enkele uren nadat de stembureaus waren gesloten, beschuldigde voormalig premier Benazir Bhoetto de interimregering van het ,,stelen'' van de verkiezingsoverwinning door grootschalig geknoei met stemmen. Bhoetto, die een van de zetels waarnaar ze dong in de noordwestelijke stad Peshawar had verloren, beweerde op 25 oktober dat er sprake was geweest van ,,grootscheepse fraude in het hele land''. Zij stelde onder andere president Ghulam Ishaq Khan verantwoordelijk voor de nederlaag van haar partij. Deze ,,wilde de PPP buiten de deur houden'', zo meende Bhoetto.
Tijdens de laatste dagen van de verkiezingscampagne waren de woordenwisselingen tussen Bhoetto en Ishaq Khan steeds feller geworden.

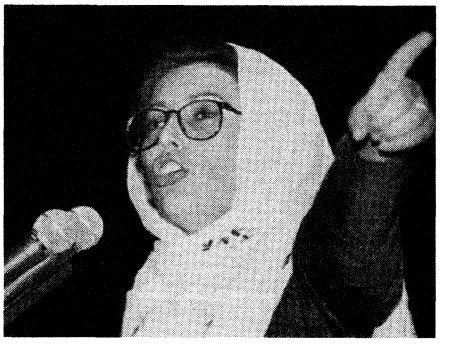

Ex-premier Benazir Bhoetto van Pakistan tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 19 oktober 1990 in Rawalpindi.

Op 3 oktober verklaarde Bhoetto tijdens een persconferentie in Islamabad dat, indien zij opnieuw aan de macht zou komen, zij grondwettelijke en politieke middelen zou inzetten om de president tot aftreden te dwingen. Op 9 oktober, kort nadat zij voor een speciaal tribunaal was verschenen (zie hieronder), beschuldigde zij hem van ,,naakte agressie'' tegen de rechterlijke macht en voegde daaraan toe dat zij hem als haar belangrijkste tegenstander beschouwde.
Eerder die week had hij de PPP aangevallen vanwege haar ,,fascistische neigingen''. In een toespraak die op 23 oktober, kort voordat de stemlokalen opengingen, via de televisie werd uitgezonden, riep hij de kiezers op niet te stemmen op partijen die zich niet baseerden op de waarden van de islam - een advies dat werd opgevat als zijnde gericht tegen de PPP. Op 22 oktober had de president een bevel uitgevaardigde dat individuele parlementsleden verbood naar andere partijen over te lopen. Deze zet was bedoeld, zo werd aangenomen, om een poging van Bhoetto te belemmeren om na de verkiezingen een coalitieregering te vormen.

Op 26 oktober verklaarde een 40 leden tellende internationale groep waarnemers van het in Washington gevestigde National Democratie Institute (NDI) onder leiding van de Turkse oud-minister van buitenlandse zaken Vahit Halefoglu, dat zij geen aanwijzingen had gevonden die Bhoetto's beschuldigingen van grootschalige verkiezingsfraude rechtvaardigden.
Op 30 oktober werd echter in een rapport van de in Parijs gevestigde Internationale Liga voor de Mensenrechten gesteld dat een ,,uiterst geavanceerde fraudemethode'' ten dele verantwoordelijk was voor het feit dat de IDA twee keer zoveel zetels in de Nationale Vergadering had veroverd als de PPP terwijl ze bijna evenveel stemmen hadden behaald.

De groep waarnemers van het NDI vond weliswaar dat de verkiezingen ,,over het algemeen open, ordelijk en eerlijk'' waren verlopen, maar zij wees er tevens op dat ..de waarnemende regering gebruik maakte van de voordelen van haar monopoliepositie'', waardoor de schijn was gewekt ,,dat zij een van de deelnemende partijen had voorgetrokken''. Waarschijnlijk werd hiermee de IDA bedoeld. Tijdens de verkiezingscampagne in september had de PPP protest aangetekend tegen regeringsmaatregelen zoals het toekennen van een bedrag van Rs 6 mln ($276.259) aan elk van de IDA-kandidaten in Punjab voor ontwikkeling- en welzijnswerk in hun kiesdistrict.

Verkiezing van nieuwe premier

Op 1 november steunde de IDA als de partij met het grootste aantal zetels in de Nationale Vergadering unaniem Sharif als kandidaat-premier. Hij zou de eerste Punjabi worden in deze functie. In een verklaring zei Sharif dat hij zich zou inzetten voor een ,,schone en onvervalste democratie''. Hij voegde daaraan toe dat hij weliswaar ,,geen controle'' had op de rechtszaken die al tegen Bhoetto waren aangespannen, maar dat hij in ieder geval ,,geen nieuwe zaken zou initiëren''.

Sharif, een voormalige beschermeling van president Zia ul-Haq en eerste minister van Punjab tot het ontbindingsbevel op 6 augustus (zie pag. 773/3 e.v. - '90), ontmoette tegen alle verwachtingen in geen tegenkandidaten voor het premierschap, noch Mohammad Khan Junejo (premier in de periode 1985-'88), noch interimpremier Ghulam Mustapha Jatoi. De kandidatuur van Sharif zou naar verluidt krachtige steun hebben gekregen van bepaalde elementen in het leger, onder wie negen corpscommandanten. Onder hen bevond zich generaal Hamid Gul, bekend om zijn banden met de fundamentalistische religieuse partij Jamaat-i-Islami, die eveneens een van Sharifs meest toegewijde bondgenoten was Gesuggereerd werd dat andere generaals, vooral de stafchef van het leger generaal Mirza Aslam Beg, ,,in het belang van ae nationale eenheid'' de voorkeur hadden gegeven aan de Sindhi Jatoi als premier

BESCHULDIGINGEN VAN CORRUPTIE TEGEN BHOETTO, HAAR ECHTGENOOT EN VOORMALIGE MINISTERS

Op 23 oktober werd in Lahore een aanklacht ingediend tegen Bhoetto, waarin zij ervan werd beschuldigd tijdens haar 20 maanden durende ambtstermijn zo'n 10.000 illegale benoemingen in overheidsdienst te hebben verricht. Dit bracht het totale aantal aanklachten tegen haar op zeven.
Twee aanklachten die op 17 oktober in Lahore waren ingediend hadden betrekking op misbruik van fondsen van de geheime dienst en het gebruik van vliegtuigen van de Pakistaanse luchtmacht en Pakistan International Airlines voor het vervoeren van leden van de Nationale Vergadering ,,op ongeoorloofde wijze''. Dit vond plaats in de periode voor 1 november 1989, de datum waarop een motie van wantrouwen tegen haar regering werd ingediend (zie pag. 179/2 e.v. - '90). In vier andere zaken die op 10 en 12 september waren ingediend, ging het om onregelmatigheden bij de toewijzing van een contract voor de aanleg van een elektriciteitscentrale, de export van Pakistaanse katoen onder de geldende marktprijzen, de verkoop van onroerend goed in Islamabad met een waarde van £ 150 mln voor slechts f 500.000 aan een buitenlands bedrijf dat geleid werd door compagnons van haar man Asif Ali Zardari en de onrechtmatige toekenning van een vergunning aan een naaste verwant en een vriend voor de distributie van vloeibaar gas. Al deze zaken werden bij een van de 11 speciale rechtbanken ingediend, die de bevoegdheid hadden politici te berechten en hen voor een periode van maximaal zeven jaar uit de politiek te weren

Pakictans president Ghulam Ishaq Khan (l.) bij de beëdiging van Mian Nawaz Sharif als premier op 6 november 1990 in Islamabad.

In een reactie op enkele van de aantijgingen zei Bhoetto op 10 september dat zij ,,eerlijk'' was en deed zij alle beschuldigingen af als ,,een daad van wanhoop'' van de zijde van de president. Zij verklaarde niet te zullen verschijnen voor speciaal benoemde rechtbanken, maar was desondanks aanwezig om gehoord te worden door een tribunaal in Karachi op 30 september dat bepaalde dat zij tot na de verkiezingen niet meer in de rechtszaal hoefde te verschijnen. Op 9 oktober verdaagde een speciale rechtbank in Lahore een hoorzitting tegen haar, waarvoor zij opnieuw was verschenen. Naar verluidt wilde zij daarmee voorkomen dat voor de verkiezingen van 24 oktober een uitspraak zou worden gedaan.
Op 11 oktober werd Bhoetto's echtgenoot Asif Ali Zardari gearresteerd op verdenking van ontvoering, afpersing en fraude met leningen. Op 2 november werd hij kortstondig vrijgelaten om te worden beëdigd als parlementslid. Hij was gekozen in een kiesdistrict in Karachi.

Op 6 september werden de eerste zaken behandeld door de speciale rechtbanken. Het ging hierbij om drie voormalige ministers die werden beschuldigd van financiële onregelmatigheden. De ex-ministers waren Jehangir Badar, wiens zaak op 12 september werd geseponeerd op grond van gebrek aan bewijsmateriaal, Khwaja Ahmed Tariy Rahim en Ahmed Khan Maneka. Een andere voormalige minister, Faisal Saleh Hayat, werd op 21 en 23 oktober beschuldigd van het op frauduleuze wijze verkrijgen van bankleningen en het verduisteren van overheidsgelden.

Op 1 oktober werden vijf verkiezingskandidaten uit de provincie Sind en het voormalige parlementslid Qurban Ali Shah, allen lid van de PPP, gearresteerd op beschuldiging van het drukken van valse bankbiljetten. Op 5 oktober werd bekendgemaakt dat voormalig staatsminister Ghulam Akbar Lasi veroordeeld was tot één jaar gevangenisstraf voor overschrijding van het budget tijdens de verkiezingscampagne van 1988.

GERECHTELIJKE UITSPRAKEN OVER ONTSLAG REGERING-BHOETTO

Op 19 oktober bepaalde het Hooggerechtshof van Sind dat de beslissing van de president op 6 augustus om de regering Bhoetto te ontslaan in overeenstemming met de grondwet was geweest. Het Hooggerechtshof van Lahore was op 14 oktober unaniem tot dezelfde uitspraak gekomen.

Op 26 september had een Hooggerechtshof in Peshawar het ontslag van de provinciale regering in de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP) onwettig verklaard. rHet Hooggerechtshof, dat met deze uitspraak impliciet kritiek leverde op het besluit van 6 augustus. merkte op dat de president in Punjab en Baluchistan had toegestaan dat de parlementen (die in die gebieden we den beheerst door opponenten van de PPP) zichzelf ontbonden, terwijl die van Sind en de NWFP (beide beheerst door de PPP) door de president waren ontbonden (zie pag. 773/3 - '90). In een opschortingsbevel dat door het Hooggerechtshof u-erd afgegeven na de uitspraak, werd het parlement van de NWFP een vergaderverbod opgelegd totdat het hoger beroep van de regering was behandeld.

HERVERKIEZING VAN PRESIDENT VAN AZAD KASHMIR

Sardar Abdul Qayyum Khan werd op 27 augustus tijdens een gezamenlijke zitting van de Wetgevende Vergadering en de Raad van Azad Kashmir in Muzaffarabad herverkozen tot president van Azad Kashinir, dat wil zeggen het door Pakistan gecontroleerde gebied. Van de in totaal 55 stemmen waren er 32 voor Qayyum en 23 voor zijn rivaal sultan Mahmud Choudhury.

Verwacht werd dat de herverkiezing van Qayyum de politieke crisis zou verergeren waarop hij had aangestuurd na de verkiezingsnederlaag van zijn partij, de Moslim-Conferentie, in juli tegen een door de PPP geleide coalitie. Indertijd weigerde Qayyum, wiens partij was verbonden met de Islamitische Demorratische Alliantie, een machtige partner in de onlangs benoemde interimregering in Islamabad, het nieuwe kabinet van Mumtaz Rathore te beëdigen. De herverkiezing van Qayyum was voor waarnemers aanleiding te concluderen dat de crisis kon verergeren als de coalitieregering van Rathore zowel te maken kreeg met een oppositionele president, als een vijandige federale regering in Islamabad die de overheidsfinanciën en -bureaucratie controleerde. Ondertussen waarschuwde Rathore de Pakistaanse regering zijn kabinet niet te ontbinden en zich niet in de zaken van Azad Kashmir te mengen.

(Vor. ber. pag. 41713 e.v. - 1990)

OPSCHORTING VAN AMERIKAANSE HULP

Op 1 oktober schortten de Verenigde Staten hun economische en militaire hulp ter waarde van $564 mln tot $578 mln in 1991 op, vanuit de hernieu de angst dat Pakistan een kernwapen had ontwikkeld. De beslissing werd genomen omdat het Congres geen presidentiële verklaring had ontvangen waarin werd bevestigd dat het nurleaire programnia van Pakistan alleen werd ontwikkeld voor vreedzame doeleinden.

Volgens het uit 1985 daterende amendement Pressler op de Wet op de buitenlandse hulp, was de Ameriltaanse hulp aan Pakistan afhankelijk van een verklaring van de president dat Pakistan niet over ,,nucleaire explosieve instrumenten" beschikt. Alhoewel zowel de regering-Reagan als de regering-Bush deze voorwaarde steeds hadden omzeild, werd algemeen verwacht dat enkele belangrijke Democratische senatoren zich niet zouden neerleggen bij een volgende opschorting van deze garantie-eis. Op 9 oktober meldde minister van buitenlandse zaken James Baker zijn Pakistaanse ambtgenoot Sahibzada Yaqub Khan. dat verdere hulp onmogelijk zou zijn tenzij nieuwe, overtuigende bewijzen geleverd konden worden dat er geen .,nucleair instrument" bestond.

Interim-preinier Jatoi verklaarde op 8 oktober dat hij Bush schriftelijk had gegarandeerd dat ,,Pakistan niet de bedoeling had om atoomwapens te produceren". Op 10 oktober kreeg de *Washington* Post uitgelekte gegevens in handen waaruit bleek dat Pakistan via zijn ambassade in Frankrijk en via tussenpersonen in Canada en Zwitserland geprobeerd had smeltovens voor hoge temperaturen te bemachtigen, die gebruikt werden bij de produktie van atoomwapens. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken wees de berichten als ,,ongegrond en kwaadaardig" van de hand.

De discussie over de Amerikaanse hulp laaide verder op toen minister van binnenlandse zaken Zahid Sarfraz op 29 oktober suggereerde dat Pakistan geen rente meer zou betalen over Amerikaanse leningen als de Amerikanen hun economische en militaire hulp niet zouden hervatten. Op 30 oktober benadrukte minister van financiën Sartaj Aziz dat ,,er geen sprake van is dat Pakistan..... zijn internationale financiële verplichtingen niet nakomt".

In september waren de betrekkingen verslechterd na berichten over een toespraak van de Amerikaanse ambassadeur Robert Oakley op 11 september tot de Asia Society in Washington, waarin Oakley opperde dat regeringen in de periode tussen 1985 en 1988 aan dezelfde regels met betrekking tot ,,aansprakelijkheid" zouden moeten voldoen als die welke tussen 1988 en 1990 van toepassing waren op de regering van Benazir Bhoetto.

Op 15 septembe veroordeelde het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken de opmerkingen van Oakley als ,,een ongeoorloofde inmenging in Pakistans binnenlandse aangelegenheden". Sarfraz eiste tevens dat de ambassadeur zou worden teruggeroepen.

De relaties werden verder onder druk gezet na berichten op 4 oktober dat leden van het Amerikaanse Congres onder aanvoering van de Democratische senator Stephen Solarz stopzetting van de Amerikaanse hulp hadden geëist, tenzij de PPP mocht meedoen aan de verkiezingen. Een groep van 53 senatoren drong in een brief aan president Bush begin oktober aan op opschorting van de economische hulp totdat Pakistan weer een representatieve regering zou hebben. Deze brief was voor een officiële Pakistaanse regeringswoordvoerder op 22 oktober aanleiding de senatoren te omschrijven als ,,een groep die vijandig stond tegenover de nationale belangen van Pakistan".

(Vor. ber. pag. 77213 e.v. - 1990)

TAIWAN

SAMENSTELLING UITVOERENDE YUAN

Het eind mei 1990 gevormde kabinet (zie pag. 561/3 e.v. - '90) was als volgt samengesteld:

Premier - +generaal Hau Pei-tsun; vicepremier - *Shih Chi-yang; communicatie - Clement Chang; economische zaken - Vincent Siew; onderwijs - *Mao Kao-wen; financiën - Wang Chien-shien; buitenlandse zaken - + Frederick Chien; binnenlandse zaken - *Hsu Shui-teh; justitie - *Lu You-wen; nationale defensie - +Chen Li-an; voorzitter van de Raad voor Economische Planning en Ontwikkeling, zonder portefeuille - +Shirley Kuo; zonder portefeuille - Chang Chien-han; zonder portefeuille - *Chang Feng-hsu; zonder portefeuille - Chao Yao-tung; zonder portefeuille - *Chou Hong-tao; zonder portefeuille - *Huang Kun-hui; zonder portefeuille - +Kuo Nan-hung; zonder portefeuille - +Kuo Wei-fan; zonder portefeuille - Li Kuo-ting; zonder portefeuille - *Wang You-tsao; voorzitter van de Commissie voor Mongoolse en Tibetaanse Zaken - *Wu Hua-peng; voorzitter van de Commissie voor Overzeese Chinese Zaken - *Tseng Kuang-shun.

* niet gewijzigd
\+ andere taken

ECONOMISCHE SITUATIE

In het jaar 1989 nam de groei van Taiwan aanmerkelijk af als gevolg van zowel inflatie als een steeds sterker wordende valuta. De inflatie steeg van 1,3 procent in 1988 tot 5 procent in 1989, terwijl de nieuwe Taiwanese dollar een koers had van $ 1 = NT$ 26, tegenover $ 1 = NT$ 40 in 1985. Er werd voorspeld dat 1990 het tweede jaar zou zijn waarin de export niet zou groeien doordat hoge inflatie, krappe kredieten, een tekort aan mankracht en een uittocht van het intellect alle kracht aan de produktiesector onttrokken. Het Bruto Nationaal Produkt (BNP)

zou in 1990 ongeveer met 6 procent toenemen, maar dit moest worden gezien tegen een achtergrond van een evenveel stijgende inflatie.

De tot dan toe florerende Taiwanese effectenbeurs kreeg in 1989 en de eerste helft van 1990 een ongekend ernstige terugval te verwerken. Het handelsoverschot voor het eerste ku-ai-iaai van 1990 was 35 procent lager dan voor dezelfde periode in 1989 en er werd steeds vaker gepraat over een recessie toen de grote economische indexcijfers kelderden. Het land kreeg te maken met een soort kapitaalvlucht toen investeerders alternatieve markten zochten in economisch gunstiger klimaten.
De investeringen op het vasteland China bleven toenemen. waarbij alleen al in het eerste kwartaal van 1390 $ 540 mln naar de provincie Fujian stroomde. Voor 1990 werd verwacht dat de investeringen op het vasteland in totaal met 4,4 procent zouden toenemen, zodat de Taiwanese investeringen op het vasteland voor dat jaar op S 4,4 mrd zouden koinen.
Hoewel er op uitgebreide schaal handel werd gedreven met China, bleef deze handel toch ,,indirect" wegens de gevoelige politieke verhoudingen. In maart 1990 hief de Taiwanese regering echter beperkingen met betrekking tot de zakenreizen naar het vasteland op. In het algemeen werd aangenomen dat alle beperkingen ten aanzien van economische relaties zouden worden weggenomen wanneer er een geschikte formule kon worden gevonden voor een ove - eenkomst die nationalistische gevoelens zou sparen. Men twijfelde er niet aan dat, wanneer deze liberalisering een feit zou zijn, een stormloop zou ontstaan op plaatsen in de Chinese ,,speciale economische zones", waar de grote problemen van Taiwan, zoals hoge loonkosten en het gebrek aan grond, niet bestonden.

De gevolgen van het gebrek aan arbeidskrachten en de sterkere valuta bleven niet beperkt tot het groeicijfer en de mate van investeringen. Taipei werd een van de duurste hoofdsteden ter wereld. Bovendien was het een van de meest vervuilde steden door te weinig controle op de industriële lozingen en door de hoge bevolkingsdichtheid. Bovendien nam de persoonlijke veiligheid af doordat er een situatie ontstond waarin orde en gezag steeds minder goed te handhaven waren en die werd gevoed doordat wapens van het vasteland werden binnengesmokkeld. De slechte kwaliteit van het leven die daarvan het gevolg was, leidde ertoe dat een aantal buitenlandse bedrijven hun verbintenis met Taiwan gingen herwaarderen. De ambitie van het gebied een groot financieel centrum te worden zoals Tokio en Singapore leek dan ook steeds minder haalbaar te zijn.

(Vor. ber. pag. 560/2 e.v.- 1990)

NIEUW-ZEELAND

NIEUWE LABOUR-PRERTIER. LOONAKKOORD MET VAKBONDSBEWEGING

Op 4 september 1990 werd Mike Moore premier van Nieuw-Zeeland, nadat hij tot leider was gekozen van de regerende Labour Party. Hij weid de derde persoon in 13 maanden, die deze post bekleedde Terwijl algemene verkiezingen in aantocht waren en de Labour Party in de opiniepeilingen ver achterlag op de oppositie, was een van Moore's eerste daden de economische laissez-faire-politiek van de regering radicaal te veranderen door het sluiten van een loonmatigingsakkoord met de vakbeweging.

Aftreden van Palmer

Moore's verkiezing was het directe gevolg van het besluit van zijn voorganger Geoffrey Palmer om algemene verkiezingen uit te schrijven voor 27 oktober, de laatst mogelijke datum volgens de grondwet van het land. Uit opiniepeilingen, die voordurend hadden gewezen op een magere steun voor de Labour Party, was zeer recentelijk gebleken dat 63 procent van de ondervraagden de oppositionele National Party steunde en slechts 28 procent de regering, en dat wijd en zijd onvrede over Palmers leiderschap heerste. Zijn saaie en weinig zelfverzekerde persoonlijke stijl stak pover af bij die van David Lange, die hij in augustus 1989 als partijleider en premier had opgevolgd (zie pag. 185/2 e. v. - '90).

De wortel van de impopulariteit van de regering school in haar deregulerende economische beleid, dat bekend stond als ,,Rogernomics" naar de ex-minister van financiën, Roger Douglas. Deze anti-inflatoire strategie, die de afschaffing inhield van kredietcontrole en de beheersing van de geldhoeveelheid. had de goedkeuring van internationale commentatoren weggedragen en had in het midden van de jaren '80 de economische groei enkele keren tot spectaculaire hoogte gebracht, een ontwilrkeling die door krediet gestimuleerde bestedingen was aangewakkerd. Tegen het einde van het decennium werd Rogernomics echter geassocieerd met economische stagnatie, toenemende inflatie en bijgevolg hoge rentestanden, bezuinigingen op de sociale voorzieningen en groeiende inlromensverschillen die voortvloeiden uit belastingverlagingen voor de hoogste inkomensgroepen.

Verkiezing van Moore

Toen de grondwettelijke uiterste datum voor de zittingsperiode van de regering naderde, trachtten Labour-parlementariërs steeds verwoeder een totale verkiezingsnederlaag af te wenden door een beroep te doen op Palmer om af te treden ten gunste van Moore, die hij in augustus 1989 in de strijd om het leiderschap had verslagen. Nog tot op 3 september bleef Palmer volhouden dat de partij onder zijn leiding de verkiezingen zou ingaan, maar op een besloten vergadering van Labour-parlementsleden daags daarna stapte hij op, toen duidelijk werd dat veel van de aanwezigen, onder wie een flink deel van het kabinet, hun steun hadden ingetrokken.

Dc vergadering koos onmiddellijk Moore, een instinctieve populist en een van de weinige kabinetsleden met een echte arbeidersachtergrond, om de partij te leiden en een poging te doen de door Rogernomics verloren gegane gebieden die vanouds Labour steunden, terug te winnen.

Mike Moore, de opvolger van Geoffrey Palmer als leider van de Labour Party in Nieuw-Zeeland.

De 41 jaar oude Moore, die onder Palmer minister van buitenlandse zaken en handel was, was grotendeels een self-made man.

Als kind was hij lichamelijk gehandicapt en na de dood van zijn vader werd hij op achtjarige leeftijd geplaatst op een armenschool. Op zijn vijftiende ging hij van school af. werkte als arbeider en vervolgens als drukker, en werd actief in de vakbonds- en Labour Party-politiek. In 1972 werd hij op 23-jarige leeftijd in het parlement gekozen. Nadat hij in 1975 zijn zetel voor Auckland was kwijtgeraakt, verhuisde hij naar Christchurch en na een reeks baantjes als handarbeider volgde hij een opleiding tot psychiatrisch verpleger. In 1978 werd hij herkozen in het parlement en overleefde daarna een langdurige strijd tegen kanker.

Jim Bolger, de leider van de National Party in Nieuw-Zeeland, met zijn echtgenote Joan na zijn overwinning bij de algemene verkiezingen op 27 oktober 1990.

Loonmatigingsakkoord met vakbonden

Nadat hij zijn eerste kabinetsvergadering had voorgezeten, beloofde Moore op 10 september dat zijn regering onverwijld stappen zou ondernemen om het voorspelde begrotingstekort van $NZ 2,5 mrd voor 1991-92 te voorkomen. Hoewel hij niet precies omschreef hoe dit moest worden bereikt, deed hij de toezegging de impopulaire verbruikersbelasting op goederen en diensten (GST) niet te verhogen. Op 17 september verbaasde hij waarnemers door een nieuw economisch programma bekend te maken dat het tekort wilde verminderen door de economische groei te stimuleren via de verlaging van de rentetarieven.
De basis van het programma was een overeenkomst met de Nieuwzeelandse Vakbondsraad (NZCTU) die instemde met een beperking van de looneisen tot 2 procent, met de mogelijkheid van op produktiviteit gebaseerde verhogingen.

Het doel van de overeenkomst was om de Reserve Bank of New Zealand (centrale bank), die loonsverhogingen van rond 5 procent (het inflatiepercentage van dat moment) had verwacht, de mogelijkheid te geven zijn restrictief monetair beleid te verzachten en dienovereenkomstig de rentestand en de hypotheekrente te verlagen. Ofschoon de fractieleider van de National Party, Jim Bolger, de overeenkomst hekelde als ,,een paniekzet", werd zij in brede kring met instemming begroet. De president van de Reserve Bank, Donald Brash, suggereerde dat zij ruimte bood om de monetaire beheersing te versoepelen en voorspelde dat zij zou leiden tot lagere rentetarieven. Er bestonden echter reserves ten aanzien van de duurzaamheid van de overeenkomst.

(Vor.ber.pag. 185/2 en 418/1 e. v. - 1990)

OVERWINNING NATIONALE PARTIJ BIJ ALGEMENE VERKIEZINGEN

Aan de zes jaar durende heerschappij van de Labour Party kwam op 27 oktober 1990 een eind toen de conservatieve National Party van Jim Bolger bij de algemene verkiezingen een vernietigende overwinning behaalde. De National Party behaalden 49 procent van de stemmen en kreeg daardoor 68 van 97 zetels in het uit één Kamer bestaande parlement, wat een winst van 28 zetels betekende. De Labour Party behaalde 35 procent en won 28 zetels, wat neerkwam op een verlies van 28 zetels. De linkse New Labour Party behield haar enige zetel.

Hoewel de vertrekkende premier en nieuw gekozen Labour-leider Mike Moore zijn zetel behield, werden acht leden van zijn kabinet verslagen, evenals de voorzitter van het parlement, de vice-voorzitter en twee regeringswhips (fractielid dat medeleden informeert en tot opkomst maant). Met 28 zetels was de parlementaire vertegenwoordiging van Labour de kleinste sinds 1931, de eerste keer dat er een Labour-regering was gekozen.

De uitslag was algemeen voorspeld, waarbij de enige twijfel de omvang van de overwinning van de National Party betrof. Tijdens de twee maanden dat hij Labour-leider en premier was, slaagde Moore erin het gat tussen de twee partijen kleiner te maken, maar de opiniepeilingen bleven een duidelijke overwinning voor de National Party aangeven. Een stijging van het werkloosheidscijfer van 7,3 procent in juli tot 7,9 procent in augustus deed Labour geen goed. Politiek gezien bestond er weinig verschil tussen de twee belangrijkste partijen, die allebei vasthielden aan de essentie van Labours economische laissez-faire-beleid met verregaande deregulering-en privatiseringsmaatregelen Zelfs op controversiële terreinen als defensie en buitenlandse politiek bestond er weinig verschil, aangezien de National Party eerder dat jaar een even onverwachte als onwaarschijnlijke volte face had uitgevoerd en het anti-kernenergiebeleid van Labour had overgenomen dat aan door kernenergie aangedreven oorlogsschepen de toegang tot Nieuwzeelandse havens ontzegde.

Formatie van nieuwe regering

Bolger aanvaardde zijn ambt op 28 oktober en maakte op 1 november zijn nieuwe 18 leden tellende kabinet bekend, bij welke gelegenheid hij benadrukte te verwachten dat alle ministers zich zouden houden aan de traditie van collectieve verantwoordelijkheid. Bolger gaf toe aan de druk om geen ,,pakeha'' (iemand van Europese afkomst) te benoemen tot minister van Maori-aangelegenheden, en gaf de portefeuille aan Winston Peters, het enige Maori-parlementslid van de National Party, ondanks diens karakterisering van het economische beleid van de nieuwe regering als ,,economisch gezwam". Peters onafhankelijke benadering van het economische beleid, met name zijn reserves over de sociale consequenties van economische deregulatie, had hem in 1989 al een degradatie opgeleverd in het schaduwkabinet. De ervaren voormalige leider van de National Party en premier Sir Robert Muldoon, eveneens een duidelijke tegenstander van de vrije-markteconomie, kreeg enkele kleine posten buiten het kabinet aangeboden, maar wees ze als ,,beledigend" van de hand en gaf te kennen ,,back bencher" te willen blijven, zodat hij vrijuit het beleid van de nieuwe regering zou kunnen bekritiseren.

De 55-jarige Bolger, een katholieke boer en de vader van negen kinderen, was de zoon van Ierse immigranten. Hij had zes jaar zitting gehad in het kabinet Muldoon en was sinds 1986 oppositieleider geweest. Zijn weinig opvallende politieke stijl, zijn fysieke verschijning en het feit dat hij een afgelegen plattelandskiesdistrict op het Noordereiland vertegenwoordigde, hadden hem de bijnaam ,,aardappelhoofd'' bei(?:-ga. Hij was niet naar de universiteit geweest, had enige problemen met het begrijpen van ingewikkelde economische kwesties en versprak zich gemakkelijk, maar werd algemeen gewaardeerd wegens zijn managerskwaliteiten en zijn politieke ervaring.

In de voorgaande twee jaar was Bolger in de opiniepeilingen overvleugeld door de 44-jarige Peters, die rechten en politicologie had gestudeerd, charmant en verbaal sterk was en over politiek charisma beschikte De meeste commentatoren waren het erover eens dat de aan ezigheid in de parlementsfractie van de National Party van zowel Peters als Muldoon een mogelijke aanval op het leiderschap van Bolger zeer waarschijnlijk maakte. De omvang van de meerderheid waarover de nieuwe regering in het parlement beschikte, werd eveneens als een destabiliserende factor beschouwd in die zin dat de vorming van facties binnen de National Party erdoor zou worden bevorderd

De samenstelling van het nieuwe kabinet was:

premier, minister verantwoordelijk voor de Nieuwzeelandse inlichtingendienst - Jim Bolger; vice-premier, buitenlandse betrekkingen en handel, buitenlandse zaken - Don McKinnon; arbeid en immigratie - Bill Birch; financiën - Ruth Richardson; landbouw, bosbouw- - John Faloon; procureurgeneraal, parlementsvoorzitter - Paul East; volksgezondheid, milieu, onderzoek, wetenschap en technologie - Simon Upton; staatsondernemingen, visserij, spoorwegen, openbare werken en ontwikkeling - Doug Kidd; handel - Philip Bundon; politie, toerisme, recreatie en sport - John Banks; sociaal welzijn, vrouwenzaken - Jenny Shipley; defensie, lokaal bestuur - Warren Cooper; justitie, ontwapening en wapenbeheersing, kunst en cultuur - Doug Graham; onderwijs - Lockwood Smith; werkgelegenheid - Morris McTigue; transport, statistiek en land - Rob Storey; Maoriaangelegenheden - Winston Peters; milieubeheer en wetenschap - Dennis Alarshall; huisvesting en energie - John Luxton; douane, invoerrechten - Wyatt Creech.

De nieuwe minister van financiën, de 39-jarige Ruth Richardson, advocaat en afkomstig uit een rijke boerenfamilie, was een grote voorstander van continuering van het laissez-faire-beleid van Labour en van deregulatie op de arbeidsmarkt en in de sociale dienstverlening. Muldoon noemde de benoeming van Richardson mogelijk ,,Bolgers eerste fout''.

ALGEMEEN

WAPENBEHEERSING. BESPREKINGEN TUSSEN BAKER EN SJEWARDNADZE

Op 3 oktober 1990 maakten de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en zijn Sowjet-collega Edoeard Sjewardnadze in New York bekend dat overeenstemming was bereikt over een veelomvattend Sowjet-Amerikaanse verdrag over conventionele wapens in Europa. Beide ministers maakten echter het voorbehoud dat de uiteindelijke goedkeuring afhankelijk was van de consultatie van hun bondgenoten in respectievelijk de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en het Warschaupact.
In de overeenkomst, die tot stand kwam na een vijf uur durende bespreking, werden vastgesteld dat de landen van de NAVO en het Warschaupact maximaal 20.000 tanks, 20.000 stuks artillerie en 30.000 gevechtsvoertuigen mochten hebben. Over het maximum aantal gevechtsvliegtuigen, met inbegrip van gevechtshelikopters, moest nog worden onderhandeld, hoewel het aantal naar verwachting rond de 7.000 zou komen te liggen. Op 7 oktober bevestigden Baker en Sjewardnadze dat de ,,losse eindjes'' niet betrekking tot het aantal gevechtsvliegtuigen en helikopters waren ,,vastgeknoopt'', maar geen van beide ministers gaf details prijs.

Het akkoord loste ook, naar verluidt in het voordeel van de NAVO, het vraagstuk op van de ,,sufficiency rule'' - het deel van het totale aantal wapens in elke categorie dat in een land gestationeerd mocht zijn. De Sou-jet-onderhandelaars waren er op gebrand dat de Sowjet-Unie het recht zou behouden ongeveer 80 procent van het totaal van het Warschaupact in eigen land te stationeren. Westerse onderhandelaars eisten voor elk afzonderlijk land een plafond van 30 procent van de bij elkaar opgetelde totalen van Oost en West. In de overeenkomst werd de ,,sufficiency rule'' als volgt geregeld: 33,3 procent voor tanks en gewapende gevechtsvoertuigen, 34,3 procent voor artillerie en 37,5 procent voor helikopters. (Zie onder WARSCHAUPACT voor een verdere verlaging van de quota voor Sowjettanks en artillerie.)

In een aan het einde van de besprekingen uitgegeven gezamenlijke verklaring werd tevens de internationale gemeenschap opgeroepen vast te houden aan de sancties tegen Irak vanwege de invasie in Koeweit (zie ook pag. 703/1-'90).

(Vor. ber. pag. 855/2. e.v. - 1990)

SOWJET-UNIE RATIFICEERT VERDRAG OVER VERBOD OP ATOOMPROEVEN

Op 9 oktober 1990 ratificeerde de Opperste Sowjet van de USSR twee bilaterale akkoorden tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Het betrof hier het in juli 1974 ondertekende Threshold Test Ban Treaty (zie pag. 437/2-'74) en het in mei 1976 ondertekende Peaceful Nuclear Explosions Treaty, dat ondergrondse kernproeven tot maximaal 150 kiloton beperkte (zie pag. 391/2 e.v.-'76). De Amerikaanse Senaat had beide akkoorden al op 25 september geratificeerd.
De akkoorden voorzagen ook in bepalingen inzake verificatiemethoden voor wapenbeheersingsverdragen en verleenden beide landen het recht op het grondgebied van de andere partij op drie plaatsen controle-apparatuur op te stellen.

Tijdens dezelfde zitting besloot de Opperste Sowjet (met 347 stemmen vóór, geen enkele stem tegen en 9 onthoudingen) de resterende vragen bij de akkoorden door te verwijzen naar de internationale en nationale veiligheidscommissies. Na de ratificatie deed de Opperste Sowjet een oproep uitgaan ,,naar de parlementen van de wereld en de gemeenschap in het algemeen'' om ,,alle atoomproeven vroegtijdig te beëindigen''.

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1990

De Nobelprijs voor de vrede van 1990 werd op 15 oktober 1990 toegekend aan de 59-jarige Sowjet-president Michail Gorbatsjow. Het was voor het eerst dat de prijs werd toegekend aan een communistisch staatshoofd.
In zijn toelichting verklaarde het Nobel-comité (van het Noorse parlement dat de vredesprijs toekent) dat het Gorbatsjow wilde eren voor zijn ,,vele belangrijke bijdragen'' aan de Oost-West-verhoudingen en ,,voor de grotere openheid waarvoor hij in de Sowjet-samenleving heeft gezorgd''. De Sowjet-president, wiens populariteit in eigen land zo was afgenomen dat hij volgens opinieonderzoeken slechts door 19 procent van de bevolking werd gesteund, noemde de prijs een ,,erkenning voor onze perestrojka''.

(Vor. ber. pag. 808/3 e.v. - 1989)

CVSM

CONFERENTIE VOOR VEILIGHEID EN SAMENWERKING IN HET MIDDELLANDSE-ZEEGEBIED

Op 24 september 1990 deden Italië en Spanje het voorstel voor een Conferentie voor Veiligheid en Sainenwer-

king in het Middellandse-Zeegebied (CVSM). Ze deden dit in Palma op Mallorca, tijdens een bijeenkomst die onder auspiciën van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) werd gehouden en waar milieukwesties werden besproken.

Het CVSM-voorstel werd naar voren gebracht door de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Gianni de Michelis en zijn Spaanse ambtgenoot Francisco Fernandez Ordoñez. Ze vroegen om algemene regels, analoog aan de Slotakkoorden van Helsinki uit 1975. om spanningen en geschillen tussen landen rond de Middellandse Zee, met inbegrip van de landen in het Midden-Oosten en rond de Golf, te regelen.
In een kort voor de conferentie aan de EG-ministers van buitenlandse zaken gezonden brief stelde Fernandez Ordoñez opnieuw dat de noodzaak voor een nieuwe veiligheidsorganisatie voor het Middellandse-Zeegebied voortkmain uit de ,,zorg(...) voor het vermijden van een mogelijke botsing tussen de islam en het Westen". Hij zei dat een groter wordende economische en politieke ongelijkheid tussen het noordelijke en zuidelijke Middellandse-Zeegebied, gecombineerd met de opkomst van het islamitisch fundamentalisme in het zuiden en het racisme in het noorden, zorgde voor potentiële bronnen van conflict. Hoewel bekend was dat het voorstel door enkele EG-landen enthousiast werd ontvangen, onder andere door Portugal en Griekenland, waren andere landen, zoals Frankrijk, tegen een CVSM waar ook het Midden-Oosten bij betrokken zou worden en hielden ze een CVSM liever beperkt tot het westelijke Middellandse-Zeegebied.
In zijn toespraak op 24 september drong koning Juan Carlos er bij de conferentiedeelnemers op aan samen te werken bij het beperken van de vervuiling van het Middellandse-Zeegebied, en gaf hij zijn steun aan de plannen voor een CVSM. De conferentie we d tevens bijgewoond door waarnemers van acht Arabische landen en van Israël.
In zijn toespraak vroeg De Michelis de EG-landen ten minste 0,25 procent van hun Bruto Nationaal Produkt (BNP) te bestemmen voor investeringen in de Maghreb-landen, die met hun demografische problemen kwetsbaar werden voor de fundamentalistisclie islamitische krachten en tot een massale migratie naar Europa zouden kunnen overgaan.

Op 10 oktober 1990 hadden de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten van de Arabische Maghreb Unie (AMU, bestaande uit Algerije, Libië, Marokko, Tunesië en Mauretanië, zie pag. 839/1-'90) in Rome een ontmoeting met hun collega's uit Italië, Frankrijk, Portugal en Spanje om in het kader van regionale samenwerking te spreken over de oprichting van een permanente CVSM.
De ,,Groep van Negen" plus Malta, aanwezig als waarnemer, besloot een proces van samenwerking in gang te zetten dat o.a. zou voorzien in jaarlijkse ministersbijeenkomsten - de eerste stond voor 1991 in Algiers op het programma - gezamenlijke investeringen in multilaterale financiële instellingen, zelfvoorziening op het gebied van voedsel, migratie, schulden en de bescherming van het culturele erfgoed alsook gezamenlijke actie tegen de oprukkende woestijn.

Van de Europese deelnemers beschouwden de Fransen de voorstellen om de voorgenomen CVSM uit te breiden met andere mediterrane landen als voorbarig, terwijl Italiaanse en Spaanse afgevaardigden uitgingen van integratie van het hele Middellandse-Zeebekken in een dergelijke structuur.
Terwijl in een slotcommuniqué werd benadrukt dat de ,,Negen" ,,hun instemming (hadden uitgesproken) met het CVSM-project", riepen alle Noordafrikaanse ministers van buitenlandse zaken op tot een ,,pragmatische" aanpak waarbij globale oplossingen voor regionale veiligheidsproblemen werden uitgesloten. De politieke discussies hadden zich vooral geconcentreerd op de Golfcrisis en de onlangs in Jeruzalem gevallen Arabische doden (zie onder MIDDEN-OOSTEN). Alle deelnemers konden zich vinden in een veroordeling van deze gebeurtenis en volgens de *Financial* Times van 11 oktober ,,leken de Arabieren aangemoedigd door wat zij (zagen) als een recente aanvaarding door Frankrijk van enigerlei koppeling tussen de Golf en het Arabisch-Israëlisch probleem".

(Vor.ber.pag. 491/3-1990)

GATT

CONTROVERSE TUSSEN VS EN EG OVER LANDBOUU'SCBSIDIES

De voortdurende onenigheid tussen de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap (EG) over de kwestie van de landbouwsubsidies dreigde de afronding van de lopende ,,Uruguayronde" van multilaterale handelsbesprekingen over de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT), die al vier jaar aan de gang waren en eind december 1990 afgesloten moesten worden, te belemmeren.

Voorstellen van de Europese Commissie. Verzet van lidstaten

Op 3 oktober 1990 maakte de Europese Commissie wereldkundig dat het in een reactie op Amerikaanse eisen tot een drastische verlaging van de landbouwsubsidies had voorgesteld om over de periode 1986-96 haar programma voor landbouwsteun met 30 procent te verminderen.
Op een bijeenkomst in Luxenibarg op 8 oktober weigerden echter de EG-landbouwministers, met uitzondering van die van Denemarken, Nede land en Groot-Brittannië, de voorstellen van de Commissie goed te keuren. De ministers van Duitsland, Frankrijk en Ierland betoogden dat door de nieuwste voorstellen de basis van het gemeenschappelijke EG-landbouwbeleid kon worden ondermijnd. In na de bijeenkomst uitgegeven verklaringen bevestigden EG-functionarissen dat het wel eens niet mogelijk zou zijn dat de door de GATT gestelde uiterste datum van 15 oktober, waarop voorstellen voor de besnoeiingen op de landbouwsubsidies moesten worden ingediend, zou worden gehaald.
Op 16 oktober werd door de Europese Commissie een compromisvoorstel dat oorspronkelijk door Italië ter tafel was gebracht, voorgelegd aan de vergadering van EG-landbouwministers in Luxemburg. Dit compromis, dat duidelijk was bedoeld om tegemoet te komen aan de eisen van Duitsland en Frankrijk tot extra compensatie voor getroffen landbouwers, ging uit van inkomenssteun en andere uitkeringen om het effect van de verlaging van de landbouwprijzen en exportsubsidies,in het bijzonder in armere gebieden, te ondervangen. Het voorstel verkreeg bij een volgende ministersvergadering op 19 oktober geen unanieme goedkeuring.
Uit berichten viel af te leiden dat de spanning groeide tussen Ray MacSharry, de EG-commissaris voor landbouw en plattelandsontwikkeling, die voorstander was van verhoging van de importtarieven op Amerikaanse oliezaden en graanvervangende produkten om de verliezen van de boeren te compenseren, en Frans Andriessen, de EG-commissaris voor externe betrekkingen, handelsbeleid en samenwerking met andere Europese landen, die de voorkeur gaf aan een minder protectionistisch EG-bod.
Op 26 oktober kwamen de EG-ministers van landbouw en handel weer bijeen maar opnieuw slaagden zij er niet in het eens te worden over het compromisvoorstel van de Commissie. Namens Duitsland verwierp de minister van landbouw Ignaz Kieclile het bedrag dat was voorgesteld voor de compensatiebetalingen aan boeren, als onvoldoende. De nieuwe Franse minister van land- en bosbouw Louis Mermaz zei dat Frankrijk zich niet zou laten dwingen tot een akkoord, zelfs als dit betekende dat de uiterste datum in december voor de afronding van de GATT-besprekingen zou worden overschreden.

Amerikaanse voorstellen

Op 15 oktober kwamen de VS tijdens een GATT-gespreksronde in Genève officieel met het voorstel dat de EG de interne landbouwsteun met 75 procent (gebaseerd op cijfers van 1986-1988) en de exportsubsidies met 90 procent (waarbij 1987 als basisjaar diende) zou verminderen. De verminderingen zouden worden uitgesmeerd over 10 jaar, te beginnen in 1991.92.

Op 15 oktober zei de Amerikaanse gezante voor handelsbesprekingen Carla Hills in Washington dat de VS de EG-voorstellen om met tariefverhogingen voor artikelen zoals oliezaden de verlagingen voor andere produkten te compenseren, van de hand wezen. Zij voegde eraan toe dat de VS een dergelijke idee niet konden ,,tolereren", aangezien dit in feite weer een heffing van tarieven mogelijk maakte, zelfs op produkten waarvoor ze na onderhandelingen waren afgeschaft.
Tijdens een van 11-13 oktober in St John's, New Foundland gehouden bijeenkomst van handelsministers van de VS, Canada, de EG en Japan waarschuwde Hills dat de impasse over de landbouwsubsidies de onderhandelingen op het spel kon zetten en kon leiden tot handelsconflicten die ernstiger zouden zijn dan die van de jaren tachtig.

Voorstellen van de Cairns-groep

Op 16 oktober werd bericht dat de 13 landen van de door Australie geleide ,,Cairns-groep" van landbouw-exportlanden waren overeengekomen om steun te verlenen aan het Amerikaanse voorstel tot subsidievermindering maar hadden geëist dat de ,,exportcomponent" in de Amerikaanse garantiesubsidies aan de boeren eveneens een vermindering met 90 procent zou ondergaan. Peter Field, de belangrijkste Australische onderhandelaar, zei dat hoewel naar verwachting de ontwikkelingslanden binnen de ,,Cairns-groep'' de beschermende invoertarieven minder zouden verlagen, door hun goedkeuring van de voorstellen werd aangetoond dat ze,,bereid waren door de zure appel heen te bijten"

ANDERE ONTWIKKELINGEN IN URUGUAY-RONDE

Tijdens hun bijeenkomst op New Foundland van 11-13 oktober (zie boven) kwamen de ministers van handel overeen om de verzoeken om de uiterste datum in december voor de afsluiting van de Uruguay-ronde op te schuiven, af te wijzen. Hoewel men het in hoge mate oneens bleef over de kwestie van de handel in landbouwprodukten en toewijzing van overheidsopdrachten aan buitenlandse ondernemingen, was er overeenstemming over (i) beperkingen op algemene subsidies voor industrie en handel; (ii) snelle oplossing van rechten met betrekking tot de intellectuele eigendom; en (iii) bijzondere behandeling van bijzondere dienstensectoren zoals luchtvervoer en scheepvaart.

(Vor. ber. pag. 260/1 e. v. - 1989)

VERENIGDE NATIES

SPECIALE AV-ZITTING OVER ECONOMISCHE SAMENWERKING

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties kwam van 23 april tot 1 mei 1990 in een speciale zitting bijeen om te praten over manieren om de economische groei in de Derde Wereld nieuw leven in te blazen en de buitenlandse schulden van die landen te verlichten Ook de veranderingen in Oost-Europa kwamen ter sprake in het kader van de moeilijkheden bij het sturen van de wereldeconomie.

De gunstige uitwerking van de aanhoudende economische groei in de ontwikkelde landen was in de jaren '80 niet doorgesijpeld naar de ontwikkelingslanden. Sinds de aanvang van de schuldencrisis aan het begin van de jaren '80 hadden 70 landen ernstige aflossingsproblemen. De doelstelling van de VN om ontwikkelde landen 0,7 procent van hun BNP te laten afdragen aan de ontuiikkelingslanden was niet gehaald, behalve door enkele kleinere landen onder aanvoering van de Scandinavische staten. De permanente vertegenwoordiger van de Verenigde Staten bij de VN, Thomas Pickering, herhaalde de Amerikaanse weigering deze doelstelling te ondersteunen.

De speciale zitting leidde niet tot onmiddellijke resultaten maar er werd wel overeenstemming bereikt over een gemeenschappelijke reeks principes, waarin de nadruk lag op: (i) dringende aandacht voor de problemen van de minst ontwikkelde landen (MOL) met betrekking tot hun buitenlandse schulden; (ii) de coördinatie van een macro-economisch beleid dat rekening zou houden met de belangen van alle landen; (iii) nationale actie en internationale steun om de marginalisering van de MOL te voorkomen; (iv) het verschaffen van meer financiële middelen aan multilaterale financiële instellingen om de ontwikkeling te ondersteunen, structurele hervormingen te vergemakkelijken en de nadelige sociale gevolgen van zulke hervormingen te verlichten: (v) de bevordering van een open, multilateraal handelssysteem en de ontmoediging van trends naar unilaterale en bilaterale actie; (vi) aanmoediging van ontwikkelde landen om de kwantiteit en kwaliteit van de hulp te verhogen en de overeengekomen doelstelling door te voeren om 0,7 procent van het BNP te besteden aan officiële ontwikkelingshulp, met 0,15 procent bestemd voor de MOL; en (vii) de vermindering van defensieuitgaven en de bevordering van een milieuvriendelijke ontwikkeling.

TWEEDE UNCTAD-CONFERENTIE OVER MINST ONTWIKKELDE LANDEN

De tweede conferentie over de minst ontwikkelde landen (MOL) van de UN Conference on Trade and Development (UNCTAD) werd van 3 tot 14 september 1990 in Parijs gehouden (zie pag. 680/2 e.v. - '81 voor eerste conferentie in Parijs in 1981). Op de bijeenkomst waren vertegenwoordigers aanwezig uit 41 landen (waarvan 27 uit Afrika) met een gezamenlijke bevolking van 420 mln zielen, een gezamenlijke buitenlandse schuld die in 1988 $ 69.3 mrd bedroeg. en in 1987 een aandeel van slechts 0,7 procent in het mondiale bruto nationaal produkt en de exporten.

Tijdens een aantal voorbereidende vergaderingen eisten vertegenwoordigers van de MOL zowel ,,onmiddellijke en volledige afschrijving van alle MOL-schulden'' als ,,opheffing van alle tarief- en niet-tarief-gebonden barrières voor produkten, die of van belang zijn of dat kunnen worden voor de export van de MOL".
In zijn welkomstrede tot de afgevaardigden steunde de Franse president Mitterrand de oproep tot solidariteit, waarop secretaris-generaal van de VN Javier Perez de Cuellar in zijn boodschap aan de conferentie de nadruk had gelegd. Mitterrand kondigde ook aan dat Frankrijk zijn officiële ontwikkelingsbijdrage (OOB) de komende vijf jaar aan de MOL zou verhogen van 0,15 procent van het BNP tot 0,20 procent.
Met het oog op het effect van de Golfcrisis op de wereldeconomie verzekerde de directeur van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) Michel Camdessus de 41 minst ontwikkelde landen dat het IMF zou helpen met het oplossen van ,,de problemen die deze crisis opleverde". Camdessus riep de geïndustrialiseerde landen ook op de hulp aan de MOL te verhogen en de officiële leningen aan de armste landen af te schrijven.

De conferentie besloot een aantal compromisvoorstellen aan te nemen, die ieder donorland zouden verplichten zijn OOB aan de MOL te verhogen, maar waarin ervan werd afgezien een hoger streefcijfer vast te stellen dan de in 1981 overeengekomen 0,15 procent. (De gemiddelde OOB van de donorlanden aan de MOL was in de jaren '80 niet boven de 0,09 procent uitgestegen, en bijna alle donorlanden bleven zelfs onder het VN-streefcijfer voor de OOB aan alle ontwikkelingslanden van 0,07 procent van het BNP.) De Verenigde Staten en Japan, die respectievelijk minder dan 0,04 en 0,07 procent besteedden aan hun OOB aan de MOL en daarmee tot de minst bijdragende donorlanden behoorden, beloofden hun bijdrage te verhogen. De ontwikkelde landen beloofden de MOL te helpen met de uitvoering van een ontwikkelingsbeleid op voorwaarde dat dit zou samengaan inet politieke hervormingen en het respecteren van de mensenrechten.

WERELDTOP VOOR KINDEREN

Meer dan 70 regeringshoofden woonden de eerste Wereldtop voor Kinderen bij, die op 29 en 30 september 1990

in New York plaatsvond De top, die voor het eerst ter sprake was gebracht in het door UNICEF in december 1988 gepubliceerde rapport de Situatie van de Kinderen in de Wereld (State of the World's Children), werd in februari 1990 officieel gesteund door Canada, Egypte, Mali, Mexico, Pakistan en Zweden De kosten van een voor de conferentie opgesteld actieplan werden geschat op $ 4 mrd h $ 6 mrd De conferentie concludeerde dat ,,het welzijn van kinderen politiek handelen op het hoogste niveau vereist"

In zijn welkomstrede tot de afgevaardigden zei VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar dat het noodzakelijk was ,.een wereldorde te scheppen die kinderen ... beschermt". In zijn toespraak merkte UNICEF-directeur James Grant op dat ,,het leven van miljoenen kinderen" gered zou kunnen w-orden door defensiebestedingen een andere bestemming te geven.
De organisatoren van de top riepen alle deelnemers op het Verdrag van de Rechten van het Kind te ratificeren, dat in november 1989 door de Algemene Vergadering van de VN was aangenomen (zie pag. 115/2 - '90). Aan het eind van de top ratificeerden 48 landen het verdrag, dat een ,,officiële verklaring van de rechten" van bijna 3 miljard kinderen beneden de 16 jaar werd genoemd. De Verenigde Staten ondertekenden het verdrag niet, dat door conservatieve Amerikaanse groepen was bekritiseerd omdat de rechten van het ongeboren kind er niet expliciet in werden beschermd.

Een tijdens de top aangenomen tien punten tellend programma voor de rechten van het kind behelsde (i)vermindering van de kindersterfte en het sterftecijfer van kinderen jonger dan vijf jaar met eenderde tot respectievelijk 50 en 70 per 1.000 in het jaar 2000; (ii) halvering van het aantal ernstig ondervoede kinderen jonger dan vijf jaar; en (iii) basisonderwijs voor minstens 80 procent van de kinderen.

WARSCHAUPACT

VERGADERING OVER CONVENTIONELE WAPENS IN EUROPA

Op 27 oktober 1990 kwamen de onderministers van buitenlandse zaken en de legerleiders van het Warschaupact in Praag overeen hun conventionele wapenarsenaal met 490 tanks en 400 stukken artillerie te verminderen. Daarmee werd de weg vrijgemaakt voor een Europees wapenverdrag, dat in november in Parijs ondertekend zou moeten worden. Het akkoord was het resultaat van vier weken onderhandelen en evenzovele onderhandelingsrondes tussen de lidstaten oin tot eensgezindheid te komen.

Het akkoord. dat tot stand was gekomen nadat een vergadering op 10 en 11 oktober geen oplossing had opgeleverd voor liet probleem van de quota voor Sowjet-tanks, volgde op een beslissing van de Sowjet-Unie zijn contingent tanks met 150 terug te brengen tot 13.150 en het aantal stukken artillerie met 500 te beperken tot 13.200. De vijf andere leden van het Warschaupact hadden aanvankelijk geëist dat het contingent Sowjet-tanks, krachtens het door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en zijn Sowjet-collega Edoeard Sjewardnadze in New York ondertekencle verdrag (zie pag. 68/2-'91), met 300 tanks zou worden beperkt.

(Vor. bei-. pag. 779/2/3 - 1990)

WHO

AFTREDEN DIRECTEUR AIDS-PROGRAMMA VAN DE WHO

Op 16 maart 1990 kondigde Jonathan Mann, de directeur van het wereldomvattende Aids-programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), dat hij in 1986 had gestart en dat een jaarlijkse begroting had van meer dan $100 mln, zijn aftreden aan, volgens zijn zeggen wegens meningsverschillen met de directeur-generaal van de WHO, Hiroshi Nakajima. Uit solidariteit trad ook Kathleen Kay af, Manns directe ondergeschikte in het Aids-programma. Michael Merson werd benoemd tot waarnemend directeur.

Mann en Nakajima leken van mening te verschillen over de volgende onderwerpen: of Aids de hoogste financiële prioriteit van de WHO moest behouden; de levering van geneesmiddelen tegen Aids en een eventueel toekonistig vaccin aan arme landen in Afrika, Zuid-Amerika en Azië; en de bescherming van de mensenrechten van Aidslijders en seropositieven.

Eind 1989 waren meer dan 200.000 Aids-gevallen officieel gemeld bij de WHO door meer dan 150 landen en volgens schattingen zouden tussen de 3 en 10 mln mensen met het HIV-virus besmet zijn.

(Vor. ber. pag. 471/3 e.v. - 1989)

43STE WERELDGEZONDHEIDSVERGADERING

Afgevaardigden van de 167 lidstaten van de WHO kwamen van 7 - 18 mei 1990 bijeen in Genève voor de 43ste Wereldgezondheidsvergadering om te praten over het tweejaarlijkse rappo t van de directeur-generaal van de WHO, Hiroshi Nakajima. De minister van openbare gezondheidszorg van Ecuador, Plutarco Naranjo, werd gekozen tot voorzitter van de jaarlijkse vergadering. Namibië werd verwelkomd als 167ste lidstaat.

Er werden technische discussies gevoerd over de rol van gezondheidsonderzoek in het kader van de strategie voor ,,gezondheid voor iedereen" tegen het jaar 2000. Vier werkgroepen hielden zich bezig met respectievelijk onderzoek naar voeding. onderzoek naar systemen van gezondheid~. zorg, de versterking van de onderzoekscapaciteit en recente vooruitgang op biologisch- en mediscli-wetenschappelijk gebied en de implicaties daarvan voor de gezondheidszorg.
Nakajima benoemde de Amerikaanse epidemioloog Michael H. Merson officieel tot directeur van het Wereldprogramma tegen Aids van de WHO. Het programma had de beschikking over een fonds van $ 100 mln (zie hierboven). De organisatie berichtte dat het aantal Aids-gevallen in april wereldwijd met bijna 17.000 was toegenomen, wat het totaal bracht op 254.078.
Ook werd bericht dat het aantal cholera-gevallen in 1989 met 10 procent was toegenomen, waardoor het totaal kwam op 48.403 in 35 landen.
Voor het tweede achtereenvolgende jaar verwierp de WHO een lidmaatschapsaanvraag van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), die op dat moment de status van waarnemer had. De VS hadden gedreigd hun bijdrage van S 111 mln terug te trekken als de aanvraag werd goedgekeurd. De VS droegen ongeveer 25 procent bij aan de normale begroting van de WHO en bijna 30 procent aan enkele speciale programma's. Een compromis bevatte het voor onbepaalde tijd uitstellen van de PLO-aanvraag en grotere hulp van de WHO voor Palestijnen in de door Israël bezette gebieden.

Hiroshi Nakajima, directeur-generaal van de WHO.

r

INDEX AFLEVERING NR. 3041

BENIN Vorming oppositiecoalitie **26**
BHOETAN Demonstraties etnische Nepalezen **56**
BURKINA FASO Samenstelling kabinet **27**
Meerpartijenstelsel in ontwerpgrondwet 27
COLOMBIA Inauguratie nieuwe president **23**
Samenstelling nieuw kabinet **23**
Concessies aan drugskartels **24**
DUITSLAND Hereniging **5**
Deelstaatverkiezingen **6**
Voorafgaande ontwikkelingen **7**
EGYPTE Moord op parlementsvoorzitter **48**
Referendum **49**
GAMBIA Betrekkingen met Senegal **28**
GATT Controverse VS-EG over landbouwsubsidies **69**
GHANA Samenstelling kabinet **28**
Economische ontwikkelingen **29**
GROOT-BRITTANNIE Opheffing SDP **11**
Aftreden minister Ridley **12**
Premier Thatcher vervangen door Major **13**
Samenstelling kabinet na reorganisatie **14**
GUINEE Tijdschema voor invoering nieuwe grondwet **29**
IRAK Verloop Golfcrisis in oktobernovember 1990 **38**
Ontslag minister van olie **40**
Berichten over activiteiten oppositie **43**
Vervanging stafchef **44**
Verloop Golfcrisis in december 1990 **44**
Annulering gesprekken VS-Irak **45**
Hervatting diplomatieke betrekkingen met Iran **49**
IRAN Hervatting diplomatieke betrekkingen met Irak **49**
Assemblée van deskundigen gekozen **50**
ISRAËL Toespraak Shamir over bezette gebieden **48**
IVOORKUST Samenstelling kabinet (juli 1990) **30**
Presidents- en parlementsverkiezingen **31**
JEMEN Uittocht Jemenieten uit Saoedi-Arabië **50**
JORDANIË Economische ontwikkelingen **51**
Verslechtering betrekkingen met Egypte en Saoedi-Arabië **52**
KAAPVERDIË Stap naar meerpartijenstelsel **32**
Samenstelling kabinet **32**
KOREA (NOORD EN ZUID) Ontmoetingen tussen premiers **56**
KOREA (NOORD) Gezamenlijk communiqué met Japan **58**
KOREA (ZUID) Voortzetting boycot door oppositie **58**
Diplomatieke betrekkingen met Sowjet-Unie **59**
LIBANON Vredesplan president Hraoui **52**
Vrijlating gijzelaars **53**
Verdrijving generaal Aoun **54**
Moord op Dany Chamoun **55**
LIBIË Wijzigingen in Algemeen Volkscomité **32**
MACAO Goedkeuring nieuw statuut **59**
Ontslag gouverneur **60**
MALEISIË Vervroegde algemene verkiezingen **60**
MALI Samenstelling kabinet **33**
Lening IMF **33**
MAURETANIË Kabinetswijzigingen **33**
Lening IMF **34**
MIDDELLANDSE ZEE Conferentie voor veiligheid en samenwerking **68**
MIDDEN-OOSTEN Verloop Golfcrisis in oktober-november 1990 **38**
Verloop Golfcrisis in december 1990 **44**
MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK President gekozen **61**
Vorming nieuw kabinet **62**
MYANMAR Arrestatie oppositieleiders **62**
NIEUW-ZEELAND Nieuwe Labourpremier **66**
Overwinning National Party bij algemene verkiezingen **67**
Nieuwe regering met premier Bolger **68**
NIGER Aankondiging politiek pluralisme **34**
Rebellenaanval in het noorden **35**
NOBELPRIJZEN Prijs voor de vrede van 1990 toegekend aan Gorbatsjow **68**
PAKISTAN Verkiezingsnederlaag PPP **63**
Beschuldiging van corruptie tegen Bhoetto **64**
Opschorting Amerikaanse hulp **65**
PALESTIJNSE ZAKEN Doden op Tempelberg, reacties **46**
Doden in West-Jeruzalem **47**
Rapport Perez de Cuellar **48**
SAOEDI-ARABIE Doden in Mekka **55**
Diplomatieke betrekkingen met China **56**
SENEGAL Nieuwe kieswet **35**
Geschil met Mauretanië **36**
SIERRA LEONE Reorganisatie kabinet **36**
Economische maatregelen **37**
SOWJET-UNIE Soevereiniteitsverklaringen drie republieken **15**
Moratorium op Litouwse onafhankelijkheidsverklaring **16**
Etnisch geweld in Kirgizie **17**
Verdere ontwikkelingen m.b.t. republieken **18**
TAIWAN Samenstelling Uitvoerende Yuan **65**
TRINIDAD EN TOBAGO Couppoging militante moslims **24**
Nieuwe politieke partijen **25**
Economische ontwikkelingen **26**
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Premier overleden **56**
VERENIGDE NATIES Veiligheidsraadsresolutie 674 (Irak) **40**
Resoluties 677 en 678 **41**
AV-zitting over economische samenwerking **70**
Tweede UNCTAD-conferentie over minst ontwikkelde landen **70**
Wereldtop voor kinderen **70**
VERENIGDE STATEN Annulering gesprekken VS-Irak **45**
WAPENBEHEERSING Besprekingen Baker-Sjewardnadze **68**
WARSCHAUPACT Vergadering over conventionele wapens **71**
WHO 43ste Wereldgezondheidsvergadering **71**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V. Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

© Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

EUROPA

NEDERLAND

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON PER 1 JANUARI 1991

De bruto bedragen van het wettelijke minimumloon en het minimumjeugdloon worden per 1 januari 1991 met 1,27% verhoogd. Dit is het resultaat van de aanpassing van het minimumloon aan de ontwikkeling van de cao-lonen volgens de geldende wettelijke regels.
Voor een werknemer van 23 jaar of ouder wordt het bruto minimumloon per 1 januari 1991:

per maand:	f 2.067,—
per week:	f 477,—
per dag:	f 95.40

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per 1 januari 1991:

Leeftijd	Percentage van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	ƒ 1.757,—	ƒ 405,50
21	72 1/2	ƒ 1.498,60	ƒ 345,80
20	61 1/2	ƒ 1.271,20	ƒ 293,40
19	52 1/2	ƒ 1.085,20	ƒ 250,40
18	45 1/2	ƒ 940,50	ƒ 217,—
17	39 1/2	ƒ 816,50	ƒ 188,40
16	34 1/2	ƒ 713,10	ƒ 164,60
15	30	ƒ 620,10	ƒ 143,10

De werkgever is niet wettelijk verplicht aan partieel leerplichtige jongeren het minimumloon te betalen voor de dagen waarop de leerplicht geldt. Zo is bij voorbeeld per 1 januari 1991 het bruto minimuinjeugdloon voor een 16-jarige bij 2 dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen f 427,86 per maand en f 98,76 per week.
Door de bruto verhoging vallen de netto minimumloon- en minimumjeugdloonbedragen hoger uit. De netto bedragen zijn, anders dan de bruto bedragen. echter niet wettelijk bepaald. Ze kunnen per bedrijfstak of bedrijf verschillen. Dit komt door verschillen in inhoudingen op het loon, onder meer in verband met de premieheffing voor de sociale zekerheid. Er is alleen rekening gehouden met die inhoudingen die voor alle werknemers gelden. Pensioenpremies en vut-premies zijn dus buiten beschouwing gelaten. De onderstaande netto bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.
De netto minimumloonbedragen voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn afgerond globaal als volgt:

Belastinggroep	Per maand	Per week
1	*ƒ 1.348,—*	*ƒ 311,—*
2	*ƒ 1.315,—*	*ƒ 349.—*
3	*ƒ 1.654,—*	*ƒ 381,—*
4	*ƒ 1.626,—*	*ƒ 373,—*
u	ƒ 1.674,—	*ƒ 386.—*
6	ƒ 1.540,—	*ƒ 355.—*

Voor alleenstaande werknemers van 22 jaar en jonger, ingedeeld in tariefgroep 2, bedraagt het netto minimumloon globaal:

Leeftijd	Per maand	Per week
22	ƒ 1.311,—	ƒ 303,—
21	ƒ 1.139,—	ƒ 263,—
20	ƒ 986,—	ƒ 228,—
19	ƒ 862,—	ƒ 199,—
18	ƒ 766,—	ƒ 177,—
17	ƒ 683,—	ƒ 158,—
16	ƒ 615,—	ƒ 142,—
15	ƒ 553,—	ƒ 128,—

Op bovenstaande netto bedragen is de nominale premie voor de Ziekenfondswet (dat is het deel van de premiebijdrage dat als een vast bedrag moet worden betaald) nog niet in mindering gebracht. Deze premie wordt niet door de werkgever op het loon ingehouden, maar moet door de werknemer zelf aan het ziekenfonds worden betaald. (Persbericht SZW)

(Vor. ber. pag. 7/2 e.v. - 1990)

IOAW-, IOAZ- EN BIJSTANDSUITKERINGEN PER 1 JANUARI 1991

Met ingang van 1 januari 1991 worden de bijstandsuitkeringen en de bedragen voor de berekening van de IOAW- en IOAZ-uitkeringenverhoogd. Dit is een gevolg van de verhoging van het minimumloon, waaraan de bijstandsnormen en de grondslagen IOAW en IOAZ zijn gekoppeld.

IOAW/IOAZ

De IOAW is bestemd voor oudere langdurig werklozen die *50* jaar of ouder waren op het moment dat zij merkloos werden en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen, ongeacht hun leeftijd. De IOAW geldt, nadat de uitkeringsperiode voor de nieuwe werkloosheidswet inclusief de vervolguitkering is verstreken. Voor de IOAZ komen mensen van *55* jaar of ouder en gedeeltelijk arbeidsongeschikte (ongeacht hun leeftijd) ex-zelfstandigen in aanmerking die noodgedwongen hun bedrijf of beroep moeten beëindigen.

De bruto grondslag bedraagt voor:

	per maand	vakantie-uitkering per maand
gehuwde en ongehuwde partners	*ƒ 2 244 80*	*ƒ* 179,58
eenoudergezinnen	*ƒ 2* 041,31	*ƒ* 163,30
alleenstaanden vanaf *27* jaar, die zijn ingedeeld in tariefgroep *6*	*ƒ* 1 630,04	*ƒ 130 40*

Op deze bedragen worden inkomsten uit of in verband met arbeid van de werkloze of zelfstandige en zijn of haar partner in mindering gebracht. In tegenstelling tot de bijstandswet wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten en met vermogen. Als geen inkomsten worden afgetrokken, zijn de netto uitkeringen gelijk aan *100%* van het netto minimumloon voor gehuwde en ongehuwde partners, *90%* van het netto minimumloon voor éénoudergezinnen en *70%* van het netto minimumloon voor alleenstaanden vanaf *23* jaar.

Bijstand(netto bedragen)
Voor echtparen zonder en met kinderen

	per week	per maand
is het normbedrag:	*ƒ 378.47*	f 1.640,04

Hieronder vallen ook twee ongehuwden die een gezamenlijke huishouding voeren. Dus ook mensen van hetzelfde geslacht. Samenwonende familieleden in de eerste of tweede graad zijn hiervan uitgesloten.

Voor éénoudergezinnen

	per week	per maand
is het normbedrag:	J *340.62*	*ƒ* 1.476,04

Bij gezinnen die met anderen een woning bewonen, vindt een vaste aftrek plaats van *ƒ173.40* per maand. Het vakantiegeld bedraagt bij echtparen f 93,90 per maand en bij éénoudergezinnen f 84,51 per maand.

Voor thuisinwonende werkloze kinderen
zijn de normbedragen:

	per week	per maand
bij *20* jaar	*ƒ*108,69	*ƒ* 470,97
bij *19* jaar	*ƒ* 87,56	*ƒ* 379,42
bij 18 jaar	J *86.91*	J *376.59*

Voor alleenstaande niet-woningdelers
zijn de normbedragen:

	per week	per maand
bij *23* jaar en ouder	*ƒ* 264,93	*ƒ* 1.148,03
bij *22* jaar	*ƒ* 224,85	*ƒ* 974,33
bij 21 jaar	f 195,66	f 847,88
bij *18-19-20* jaar	*ƒ* 185,07	*ƒ* 801,99

Maandbiad Glstejaargangnr. 3042, pag. 45515-45586

Voor alleenstaande woningdelers
zijn de normbedragen

	per week	per maand
bij *23* jaar en ouder	f 224,91	*f 974 63*
bij *22* jaar	*f* 190 *45*	*f 825 30*
aij 18 t/m *L1* jaar	j 185,07	j *801* 99

Het vakantiegeld voor alleenstaanden en thuisinwonende kinderen bedraagt

	per maand
bij 23 jaar en ouder	*j* 65,73
bij *22* jaar	f 68,87
bij *21* jaar	f 58,88
bij *20* jaar	f 50,02
bij *19* jaar	f 43,63
bij *18* jaar	*f* 37,29

Het vakantiegeld wordt eens per jaar, in juni uitbetaald.

Woonkosten
Huurders met een huur tussen *f*277,08 en *f*775,00 per maand hebben meestal recht op huursubsidie. Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen *f*277,08 en *f*775,00 per maand liggen, kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie. Bij woonkosten boven *f775.00* per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Verdiensten uit (deeltijd-)arbeid
Van het geld dat een bijstandsontvanger verdient, wordt 25/5 niet van de uitkering afgetrokken. Voor éénoudergezinnen geldt. dat de eerste *f* 82,00 van wat de ouder per maand verdient niet wordt afgetrokken.

Inwonende kinderen, onderverhuur en kostgangers
Op de uitkering van ouders met inwonende kinderen met eigen inkomsten wordt - ongeacht het aantal kinderen - een bedrag van f 40,02 per week of *f* 173,40 per maand in mindering gebracht. Dit blijft achterwege als er uitsluitend kinderen zijn die studiefinanciering hebben, of (beneden 2*1* jaar) een inkomen dat ongeveer zo hoog is als de RWW-uitkering voor een thuisinwonende. Dezelfde aftrek geldt voor bijstandsgerechtigden met één onderhuurder. Voor mensen met één kostganger geldt een aftrek van *f* 60,72 per week of *f* 263,11 per maand. Heeft men meer dan één onderhuurder of kostganger, dan stelt de gemeente per gevalvast welk gedeelte van het kostgeld of de bruto onde huur wordt aangemerkt als netto inkomen dat op de uitkering in mindering wordt gebracht.

Van inkomsten uit arbeid mag niet meer worden behouden dan:
f 246,01 per maand voor het hoofd van een éénoudergezin en voor een echtpaar met of zonder kinderen;
f 172.20 per maand voor een alleenstaande van *23* jaar of ouder;
f *70.65* per maand voor een thuisinwonende van *20* jaar.
Voor alleenstaanden beneden de *23* jaar en thuisinwonenden onder de *20* jaar gelden andere bedragen.

Eigen vermogen
Niet al het spaargeld behoeft te worden aan gesproken, voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f *16.700* voor gezinnen;
f *8.350* voor alleenstaanden.

Voor mensen jonger dan *b5* jaar die een bijstandsuitkering ontvangen en een eigen huis bewonen, geldt een extra vrijlating Bij hen wordt van het vermogen in het huis namelijk nog eens f 15 000 volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft De totale vermogensvrijlating is begrensd tot *f 76 500* voor gezinnen en *f 68 150* voor alleenstaanden

Ziekenfonds-/Ziektekostenpremie
Wie verplicht verzekerd is bij een ziekenfonds moet van zijn/haar uitkering de zogeheten nominale premie aan het ziekenfonds betalen. Wie niet verplicht verzekerd is. ontvangt bij het normbedrag een vergoeding voor de betaling van een particuliere ziektekostenverzekering, die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering. De vergoeding wordt verminderd met het bedrag dat een verplicht verzekerde in dezelfde omstandigheden als nominale premie aan het ziekenfonds moet betalen.
(Persbericht SZW)

(Vor. ber. pag. 8/2 e.v.- *1990)*

DE SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JANUARI 1991

Per 1 januari 1991 worden de uitkeringen op grond van een aantal sociale verzekeringswetten verhoogd. Dit is een gevolg van de halfjaarlijkse aanpassing van het wettelijk minimumloon aan de loonontwikkeling en de wijzigingen in de sociale premies. Tevens is rekening gehouden met de effectenvan de wet die de koopkrachtverbetering voor bejaarden met een aanvullend pensioen regelt.

AOW

Het AOW-pensioen voor gehuwden is netto gelijk aan 50% van het netto minimumloon als beide partners 65 jaar of ouder zijn. Het netto pensioen van een gehuwde met een partner jonger dan 65 jaar en van een ongehuwde is gelijk aan 70% van het netto minimumloon. Eénoudergezinnen ontvangen een pensioen, dat netto gelijk is aan 90% van het netto minimumloon. Het gaat hier om ongehuwde bejaarden met een kind dat jonger is dan 18 jaar voor wie zij kinderbijslag ontvangen.
De gehuwde gepensioneerde met een partner jonger dan 65 jaar kan een toeslag op het ouderdomspensioen ontvangen, die afhankelijk is van het inkomen van die jongere partner. Van dit inkomen wordt eerst een deel buiten beschouwing gelaten. Deze vrijlating bedraagt 15% van het bruto minimumloon met inbegrip van de overhevelingstoeslag (f 344,22) en een derde deel van het meerdere aan bruto inkomsten. Wat daarna overblijft, wordt in mindering gebracht op de toeslag. Bij een bruto inkomen van de jongere partner van meer dan *f* 1.138,20 (met inbegrip van de overhevelingstoeslag) per maand bestaat geen recht meer op een toeslag.

AOW	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
Gehuwden, partner ouder dan 65	f 938,11	f *57.82*
Gehuwden met toeslag	f *1.876.22*	*f* 115,63
Gehuwden zonder toeslag en ongehuwden	f 1.346,90	f 80,94
Ongehuwden met kind tot 18 jr	f 1.687,32	*f* 104,07
Maximale toeslag	*f* 529,32	

De vakantie-uitkeringen zijn: evenals de maandbedragen van de AOW. per 1 januari 1991 aangepast.

AWW

Het pensioen voor een weduwe met een kind jonger dan 18 jaar, is netto gelijk aan het minimumloon. Voor een weduwe zonder een kind jonger dan 18 jaar, is het pensioen of de uitkering netto gelijk aan 70% van het minimumloon. Weduwnaars kunnen onder dezelfde voorwaarden als weduwen aanspraak maken op een AWW-pensioen.

AWW	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
Weduwen met kind tot 18 jaar	*f* 2.315,35	*f* 146,14
Weduwen zonder kind tot 18 jaar	*f 1631.09*	*f* 102,30
Wezen tot *10* jaar	f 521,95	*f* 32,74
Wezen van 10 tot 16 jaar	*f* 782,92	f 49,10
Wezen van 16 tot *27* jaar	*f* 1.043,90	*f* 65,47

De vakantie-uitkeringen zijn, evenals de maandbedragen van de AWW, per 1 januari 1991 aangepast.

AOW en AWW: bijzondere bepalingen

Naast deze pensioenbedragen worden tevens zogeheten fictieve pensioenbedragen vastgesteld die zouden hebben gegolden als de voorstellen van de Commissie-Oort niet zouden zijn ingevoerd. De reële pensioenbedragen worden daartoe verminderd met een fictieve

overhevelingstoeslag. Voor het jaar 1991 is in deze fictieve overhevelingstoeslag tevens opgenomen het bedrag waarmee het bruto AOW-pensioen extra is verhoogd als gevolg van de tijdelijke koopkrachtinaatregel voor bejaarden met een aanvullend pensioen 1991. De zogenaamde "vóór-Oortse AOW/AWW-bedragen" zijn in tweeërlei opzicht van belang. In de eerste plaats kunnen deze bedragen worden gehanteerd Lij de berekening van de pensioenaanspraken. Hiermee wordt voorkomen dat de verhoging van de AOW/AWW-uitkering op grond van de Oort-maatregelen zou leiden tot een kleiner aanvullend pensioen. In de tweede plaats kunnen deze "vóór-Oortse bedragen" worden gebruikt bij de vaststelling van het franchisebedrag, waarover geen premies voor de aanvullende pensioenen worden geheven.

AOW(vóór-Oortse bedragen)	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
Gehuwden, partner ouder dan 65	f 848.62	f 57,56
Gehuw-den met toeslag	f l 697.24	f 115.11
Gehuwden zonder toeslag en ongehuwden	f1.174,99	f 80,59
Ongehuwden met kind tot 18 jaar	f l 526,68	f 103,59
Maximale toeslag	f 522.25	

AWW (vóór-Oortse bedragen)		
Weduwen met kind tot l8 jaar	f 1.704,58	f 115,71
Weduwen zonder kind tot 18 jaar	f 1.179,80	f 81,00
Wezen tot 10 jaar	f 377,54	f 25,92
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 566,30	f 38,88
Wezen van 16 tot 27 jaar	f 755,07	f 51,84

Kinderbijslag

De prijzen zijn in de periode van april 1990 tot oktober 1990 gemiddeld met 1,94% gestegen. Als gevolg daarvanzullen de kinderbijslagbedragen per 1 januari 1991 met eenzelfde percentage worden verhoogd. Deze bedragen worden overigens voor het eerst uitgekeerd na afloop van het eerste kwartaal van 1991. Kinderbijslagbedragen naar leeftijd per kind bij verschillende gezinsgrootten met ingang van 1 januari 1991 (in guldens, per kind, per kwartaal):

	0 t/m 5 jaar	6 t/m 11, 18 t/m 24 jaar	12 t/m 17 jaar
	70%	100%	130%
Gezinnen met:			
l kind	251,94	359,91	467,88
2 kinderen	309,13	441,62	574,11
3 kinderen	325,70	465,28	604,86
4 kinderen	352,77	503,95	655,14
5 kinderen	369,00	527,14	685,28
6 kinderen	387,25	553,22	719,19
7 kinderen	400,31	571,87	743,43
8 kinderen	416,16	594,51	772,86

Het gezinskinderbijslagbedrag wordt voor een gezin met één kind verhoogd met eenopslagvan f 18,44 per kwartaal. Voor een gezin met twee of meer kinderen bedraagt de opslag f 36,88 per kwartaal.
In verband met de Wet op de studiefinanciering is het recht op kinderbijslag voor kinderen van 18 tot 25 jaar afgeschaft. Echter, heeft een kind van 18 tot 25 jaar geen recht op studiefinanciering dan kan toch nog recht op kinderbijslag bestaan.

Grondslagen AAW

De algemene grondslag van de AAW wordt per 1 januari 1991 verhoogd. Ook de grondslagen voor AAW-gerechtigden beneden de 23 jaar, die worden afgeleid van de minimumjeugdlonen, worden op die datum verhoogd.

Deze grondslagen zijn per 1 januari 1991:

vanaf 23 jaar	f 95,40
22 jaar	f 81,10
21 jaar	f 69,16
20 jaar	f 58,68
19 jaar	f 50,08
18 jaar	f 43,40

De individuele grondslagen in de AAW worden per 1 januari 1991 eveneens verhoogd, en wel met 1,27%.

Daglonen

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WAO, de WW en de WWV worden berekend, worden per 1 januari 1991 verhoogd met 1,26%.

Minimum-/maximumdaglonen

In een aantal gevallen worden op grond van de overgangswetgeving in het kader van de stelselherziening sociale zekerheid de uitkeringen op grond van de Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV) nog berekend naar het minimumdagloon.

Het miminumdagloon bedraagt per ljanuari 1991 f 163,40. Het maximumdagloon voor de berekening van de WW-WWV-, WAO-, en de Ziektewet-uitkeringen wordt per 1 januari 1991 vastgesteld op f 274,01.

Kopjes op de uitkeringen

Teneinde te voorkomen dat de loondervingsuitkeringen op minimumniveau van alleenstaanden van 21 of ouder bij werkloosheid beneden het relevante sociale minimum dalen, zijn bepalingen van kracht die voorzien in een verhoging van de uitkering tot dit minimum. Dit zijn de zogeheten kopjes op de uitkering.
Voor 1991 is de tijdelijke alleenstaandentoeslag verlengd zij het dat de toeslag op een lager niveau (f 845,00 in 1991) is vastgesteld dan in 1990. Teneinde te voorkomen dat een nieuwe groep van 27/jarigen in 1991 voor het eerst recht op de toeslag krijgt, is de leeftijdsgrens voor het recht op toeslag met één jaar verhoogd naar 28 jaar. Dit heeft tot gevolg dat voor de berekening van de verhoogde uitkeringsbedragen thans wordt gerekend met de categorieën 21 jaar, 22 jaar, 23 tot en met 27 jaar en 28 jaar en ouder.
Deze kopjesbedragen zijn per 1 januari 1991 als volgt vastgesteld.

Alleen staanden	AAW/ WAO*	WW*	WWV
vanaf 28 jaar	f 67,47	f 67,80	f 73,24
van 23 tot 28 jaar	f 69,18	f 69,45	f 74,95
van 22 jaar	f 58,05	f 58,28	f 62,97
van 21 jaar	f 49,14	f 49,36	f 53,28

*excl. vakantietoeslag

Vereveningsbijdrage/premieheffing over uitkeringen per 1 januari 1991

De vereveningsbijdrage op WWV-uitkeringen bedraagt 2,40%, namelijk 1,15% Ziektewetpremie, 0,65% wachtgeldpremie en 0,60% werkloosheidspremie. Voor de AAW-uitkeringen bestaat de vereveningsbijdrage eveneens uit 2,40%, alsmede uit 11,12% WAO-premie met een premievrije voet van f 95.— per dag.
Over Ziektewet-, WW- en WAO-uitkeringen worden premies werknemersverzekeringen geheven. Daarbij wordt voor de heffing van de wachtgeldpremie en Ziektewetpremie uitgegaan van een gemiddeld percentage.
Dat gemiddelde bedraagt voor de wachtgeldpremie 0,65% voor zowel de uitkeringsgerechtigde als voor de be-

Premiepercentages per 1 januari 1991

	werg.	werkn.	totaal	max.inkomen
AOW 1)		14,05	14,05	f 42 966,— p jaar
AWW 1)		1,10	1,10	idem
AAW 1)		1,80	1,80	idem
AWBZ 1)		5,80	5,80	idem
WAO 2)	—	12,00	12,00	f 274 - p dag
Wachtgeldverzekering 3)	0,44	0,44	0,88	idem
Werkloosheidsverzekering 4)	1,00	0,60	1,60	idem
ZW 5)	6,20	1,20	7,40	idem
ZFW 4) 6)	4,95	2,85	7,80	f 171 —p dag 6)
Vorstverlet 3)	0,25	—	0,25	
VUT 3)	1,03	0,37	1,40	

De overhevelingstoeslag die door werkgevers bovenop het brutoloon wordt betaald - ter compensatie van de AAW- en AWBZ-premie die voo rekening van de werknemer komt - bedraagt 11% van het loon waarover premie wordt geheven. De toesiag wordt berekend over maximaal f 68.700,—.

1) Voor de volksverzekeringen geldt een premievrije voet van f 4.660,— per jaar.
2) De franchise of premievrije voet bedraagt f 95,— per dag.
3) Geraamd gemiddelde voor bedrijven: deze premies worden vastgesteld door de bestu-ren van de bedrijfsverenigingen.
4) Over de verdeling van de premie moet de Raad van State nog adviseren.
5) Gemiddelde premie.
6) Voor AOW-uitkeringsgerechtigden die verzekerd zijn volgens de verplichte fondsverzekering geldt een premie van 1,90% over de AOW-uitkering. Over het meerdere dient een premie te worden betaald van 7,25%. Loongrens f 52.300,—. Per maand en per volwassene is bovendien een nominale premie van f 18.80 verschuldigd; voor meeverzekerde kinderen is de premie f 9,40 per kind per maand. Er is voor maximaal twee kinderen premie verschuldigd.

drijfsvereniging. De gemiddelde Ziektewetpremie bedraagt 1,15% voor de uitkeringsgerechtigde en 6,3% voor de bedrijfsvereniging. Deze gemiddelden gelden niet wanneer de uitkering via de werkgever aan de uitkeringsgerechtigde wordt betaald. In dat geval gelden de percentages van de betreffende bedrijfstak.

AWBZ

De regeling voor de eigen bijdrage verandert per 1 januari 1991 niet. Het minimum ter vrije besteding blijvende bedrag (het zogenoemde zakgeld) wijzigt evenmin. Dit is voor ongehuwden f 3.899,52 en voor gehuwden f 6.506,52. Per 1 juli 1991 zullen deze bedragen worden gewijzigd. (*Persbericht SZW*)

(Vor.ber. pag. 49/1 e.v. - 1990)

EERSTE KAMER AKKOORD MET WETTELIJKE REGELING OUDERSCHAPSVERLOF

Nadat ook de Eerste Kamer op 20 november 1990 akkoord is gegaan met de Wet op het ouderschapsverlof, kunnen vanaf 1 januari 1991 mannen en vrouwen die ten minste één jaar bij een werkgever in dienst zijn en kinderen onder de vier jaar hebben. ouderschapsverlof opnemen. Het ouderschapsverlof bestaat uit een onbetaald deeltijdverlof van maximaal zes maanden. De wekelijkse arbeidstijd kan in die periode worden teruggebracht tot minimaal 20 uur per week.

De Wet op het ouderschapsverlof geldt voor werknemers die ouder of verzorgerzijnvan een kind onder de vier jaar. Beide ouders kunnen ieder afzonderlijk gebruik maken van het ouderschapsverlof. Het ouderschapsverlof mag worden opgenomen totdat het kind naar de basisschool kan. Bij de geboorte van ieder kind ontstaat recht op verlof. bij een tweeling of "meerling" echter slechts éénmaal.
Over de verlofuren wordt geen loon doorbetaald. Na afloop van het verlof dient weer het oude aantal uren te worden gemerkt, tenzij werkgever en werknemer anders overeenkomen. Het opnemen van ouderschapsverlof kan nooit een rcdcn voor ontslag zijn.
Een één-oudergezin dat door het opnemen van ouderschapsverlof ouder het sociaal minimum komt, kan aanvullende bijstand krijgen. Voor twee-oudergezinnen is dat niet mogelijk, omdat twee ouders hun werkverdeling onderling zo kunnen afstemmen dat het gezin niet onder het bestaansminimum hoeft te komen.
Het tijdelijk lagere inkomen heeft geen gevolgen voor de verplichte ziekenfondsverzekering. Wanneer iemand door het tijdelijk lagere inkomen onder 'de ziekenfondsgrens' zou komen dan betekent dat niet dat er een plicht tot deelname aan het ziekenfonds ontstaat.
Werknemers die tijdens het verlof ziekmorden, ontvangen eenziektewetuitkering die 70% van het loon bedraagt dat tijdens het ouderschapsverlof wordt verdiend. Is de werknemer na afloop van de afgesproken verlofperiode nog steeds ziek dan volgt automatisch een uitkering op basis van het normale, hogere loon.
Wie tijdens het ouderschapsverlof werkloos wordt, kan een uitkering krijgen op basis van het loon dat voor het ouderschapsverlof \erdiend werd Men moet zich dan wel voor de volledige u erktijd die voor het verlof bestond beschikbaar stellen en aan kunnen tonen dat er in de verzorging van net kind is voorzien
Wie zich beschikbaar stelt voor het aantal arbeidsuren dat tijdens de verlofperiode is afgesproken, ontvangt een WW-uitkering op basis van dat aantal uren
De wet geldt voor de particuliere sector en voor de overheid Als bij cao ui uubliekrechteliike regeling een afspraak over ouderschapsverlof is gemaakt. geldt die regeling in plaats van de wet. Het aantal verlofuren moet dan wel minimaal gelijk zijn. (Persbericht *SZW*)

POLEN

ONTWIKKELINGEN GEDURENDE 1990. GRONDWETSWIJZIGING EN AFSCHAFFING CENSUUR

Op 29 december 1989 nam de Sejm (de Tweede Kamer van het parlement) een wetsontwerp aan waarmee de Poolse grondwet werd geamendeerd.
De wet kreeg met 374 stemmen vóór, één tegen en 11 onthoudingen de vereiste tweederde meerderheid. Verwijzingen naar de leidende rol van de Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PZPR) werden uit de grondwet gehaald; de formele naam van het land, de Poolse Volksrepubliek, werd gewijzigd in de Poolse Republiek (zie ook pag. 213/2 - '90) en het vooroorlogse nationale embleem, een gekroonde witte adelaar in een rood vlak, keerde (vanaf 9 februari 1990) terug

Op 24 januari 1990 nam de Sejm een wet aan waarmee het Constitutionele Tribunaal demogelijkheid kreeg de Sejm en de Senaat gelijke privileges toe te kennen.
Op 6 april besloot de Sejm, met 268 stemmen vóór, één tegen en twee onthoudingen, de 3de mei (de dag waarop in 1791 de grondwet werd afgekondigd) als nationale feestdag in ere te herstellen. De Sejm maakte met 182 tegen 56 stemmen en 39 onthoudingen, en ondanks een oproep van Jaruzelski, tevens een eind aan de nationale feestdag van 22 juli (de verjaardag van het Lublinmanifest uit 1944, toen de communistische heerschappij werd gevestigd). De eerste mei, de dag van de arbeid, werd als nationale feestdag gehandhaafd.

Op 11 april schafte de Sejm de censuur af met 266 stemmen vóór en acht onthoudingen. Op 23 maart werd een wet aangenomen die de liquidatie regelde van de met de PZPR verbonden Prasa-Ksiazka-Ruch uitgeverscoöperatie (RSW). De RSW controleerde voorheen 90 procent van de Poolse pers.

Hereniging van boerenbeweging en andere ontwikkelingen binnen partijen

Op 24 mei 1990 werd een wet op de politiekepartijen aangenomen die het mogelijk maakte dat partijen middels inschrijving bij het constitutionele Tribunaal een legale status kregen en die het Constitutionele Tribunaal de bevoegdheid gaf te beslissen of de doelstellingen en activiteiten van een partij conform de grondwet waren. Politieke partijen zouden hun financiële middelen halen uit lidmaatschapsgelden, donaties en uit hun eigen economische activiteiten, maar het was niet toegestaan geld vanuit het buitenland tc ontvangen. Toegang tot de staatsradio en staatstelevisie werd gegarandeerd. De regering van Mazowiecki had al eerder plechtig beloofd een einde te zullen maken aan monopolistische praktijken en aan de overheidssubsidies voor partijen.

Op 15 augustus 1989 werd in Warschau, tijdens een bijeenkomst van actievoerende agrariërs uit heel Polen, besloten de activiteiten van de **Poolse Boerenpartij** (PSL) te hervatten met als grondslag het partijprogramma van 1946 (in 1949 ging de partij samen met de Verenigde Boerenpartij, ZSL). Er werd een voorlopig uitvoerend comité onder voorzitterschap van Franiszek Kaminski opgericht.
De weer in het leven geroepen PSL bekritiseerde de pogingen van de ZSL (die als handlanger van de PZPR had deelgenomen aan de regering) zich automatisch om te vormen in een nieuwe partij met dezelfde naam (PSL), en riep leden van de ZSL op zich aan te sluiten bij de PSL.
De ZSL - uitgedaagd door het verschijnen van de PSL en de PSL-S, en geconfronteerd met een massale steun van haar leden voor de PSL - had haar 11de buitengewone congres vervroegd naar 26-27 november 1989 en had op het congres haar naam veranderd in PSL-Weclergeboorte (PSL-Odrodzenie). De verkiezing van voormalige ZSL-vice-premier en minister van landbouw, Kazimierz Olesiak. tot voorzitter van de met een nieuwe naam uitgeruste partij, werd door gedelegeerden geblokkeerd, omdat hij volgens hen een obstakel zou kunnen vormen voor de voorgenomen stappen naar een hereniging van de boerenbeweging. In zijn plaats werd Jozef Zych gekozen.
Op 5 mei 1990 werd bekend dat de PSL een herenigingscongres had gehouden. Roman Bartoszcze, een afgevaardigde die voorheen Solidariteit had vertegenwoordigd, werd tot voorzitter van de partij gekozen. Tijdens de bijeerikomst werd een resolutie aangenomen over het samenvoegen van verschillende takken van de boerenbeweging, waaronder de PSL, de PSL-Wedergeboorte en vertegenwoordigers van de nieuw opgerichte PSL-Solidariteit (PSL-S) uit zes provincies. Olesiak sloot zich aan bij Kaminski (de interim-voorzitter van de PSL) door aanvankelijk het PSL-herenigingscongres in mei 1990 te willen boycotten, maar uiteindelijk wisten afgevaardigden beiden over ti- halen toch aanwezig te zijn.
In mei werd vanuit de PSL ook geklaagd over her feit dat leden van de partij niet werden benoemd in overheidsfuncties (ten gunste van kandidaten van de burgercomite's, de verkiezingsorganisatie van Solidariteit). De PSL gaf te kennen dat haar deelname aan de coalitieregering van Mazowiecki zou afhangen van het bereiken van een „politiek evenwicht". In juni voegde de PSL daaraan toe dat de regeringscoalitie, die had bereikt dat de communisten geleidelijk uit het machtscentrum waren verwijderd, nu bezig was met „etaleren" en dat het tijd werd voor echte parlementsverkiezingen

Op 21 januari maakte Jozef Slisz. vice-voorzitter van de Senaat en voorzitter van Plattelandssolidariteit, bekend dat de PSL-S - die de opvolger zou worden van Plattelandssolidariteit - begon te functioneren. Hij had in een eerder stadium uitgelegd dat de PSL-S een nationale centrumpartij, gebaseerd op christelijke waarden, zou zijn die zich niet uitsluitend richtte op boeren. Daarnaast zou de partij proberen de historische erfenis van & boerenbeweging te combineren met het ethos van Solidariteit. In september 1989 omschreef een woordvoerder van Plattelandssolidariteit de wederopstanding van de PSL als een façade voor de pogingen van de ZSL een identiteit terug te krijgen.
Op 20 juni bekritiseerde Bronislaw Geremek, de voorzitter van de **Parlementsclub van Burgers** (of OKP, de groep van afgevaardigden die waren gekozen onder de vlag van een burgercomité van Solidariteit), de besprekingen die plaatshadden tussen de leider van de vakbond Solidariteit, Lech Walesa. en de partijleiding van respectievelijk de PSL en de SD (Democratische Partij). Hij beweerde dat een dergelijke „alliantie" van een vakbond met politieke partijen „onnatuurlijk" was.

Op 18 november 1989 hield de rechtse **Nationale Partij** (Stronnictwo Narodwe, SN) in Warschau een landelijk congres waarop Bronislaw Ekert tot partijvoorzitter werd gekozen. Het congres betekende de terugkeer van de partij in de openbaarheid na een afwezigheid van 44 jaar. Op 28 oktober kwam tevens het bericht dat de Poolse **Christelijk-Nationale Unie** (ZChN) een oprichtingscongres had gehouden en dat Wieslaw Chrzanowski tot voorzitter was benoemd.
Op 1 mei 1990 hielden zeven ultra-rechtse partijen onder leiding van de **Unie voor Realpolitik** (Unia Politikya Realnej, UPR) een gezamenlijk congres in het Cultuurpaleis in Warschau. Met opzet gehouden op 1 mei, de dag van de arbeid (die elders in de stad door ongeveer 5.000 mensen werd gevierd), stuitte het door 2.000 mensen bijgewoonde congres op gewelddadige tegenstand van linkse demonstranten die protesteerden tegen de anti-semitische, nationalistische. conservatief-katholieke en op de vrije markt gerichte opvattingen van de deelnemers.
In november 1989 richtte een aantal OKP-afgevaardigden samen met leden van burgercomité's, industriële verbanden en verschillende politieke groeperingen een **Beweging voor Poolse Politiek** (RPP) op die tot doel had centrum-rechts in Polen te verenigen. Op 28 juni zei een OKP-woordvoerder dat de deelname van OKP-afgevaardigden aan het **Forum van Democratisch Rechts,** dat de dag ervoor was opgericht, geen officieel initiatief van de OKP was.
Op 10 juni 1990 sloot de rechtse **Confederatie voor een Onafhankelijk Polen** (KPN) een jaarlijkse tweedaagse conferentie af met de waarschuwing dat Polen. als gevolg van de economische hervormingen. op de rand van een grote sociale uitbarsting stond.
Na de oprichting in september 1988 hield de **Poolse Groene Partij** (PPZ) op 26 november 1989 in Krakow haar algemene congres. Op 10 december werd in Krakow de oprichtingsbijeenkomst van een „Groen parlement" gehouden. waaraan ecologische groeperingen uit heel Polen meededen. In april 1990 hielden de Groenen een driedaagse conferentie in Szklarska Poreba. Er werd een memorandum opgesteld dat op de Helsinki-conferentie over het milieu iri november 1990 (cle Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa) gepresenteerd zou worden.

Op 14 november 1989 werd een nieuwe linkse groepering opgericht: **Gerechtigheid, Vrede, Democratie** (Sprawiedliwose-Postep-Demokratcja). Deze was bedoeld voor alle groeperingen die de waarden van het democratisch socialisme ondersteunden.

Op 11 december 1989 hield de **Poolse Socialistische Partij - Democratische Revolutie** (PPS-RD) in Wroclaw haar eerste nationale congres. Er werden partijstatuten aangenomen en een beleidsprogramma dat was gebaseerd op de doelstelling van een alternatief systeem van zelfbestuur. Jozef Pinior, een lid van de uit 10 leden bestaande partijraad die tijdens het congres was gekozen, zei dat de PPS-RD zich keerde tegen het naar zijn mening afhankelijke kapitalistische systeem dat door de regering van Mazowiecki aan Polen werd opgelegd. Op 24 maart 1990 zei de partijraad van de **Poolse Socialistische Partij** (PPS) dat hij een congres van niet-communistisch links zou gaan organiseren. Op 12 oktober 1989 werd een **Poolse Socialistische Partij van de Arbeid** (PSPP) op basis van sociaal-democratische principes opgericht.

Op 7 april 1990 hielden 260 mensen een oprichtingsvergadering voor de **Poolse Sociaal-Democratische Unie** (PUSD - op pag. 214/3 aangegeven als SDU), een afstammeling van de inmiddels niet meer bestaande PZPR (zie voor de opheffing daarvan pag. 213/3 e.v.). De PUSD-vergadering verklaarde zich voorstander van een door de staat gereguleerde marktekonomie en van democratisch pluralisme. In april onthulde een door de Sejm benoemde commissie, belast met het onderzoek naar de bezittingen van de vroegere PZPR en diens bondgenoten. dat ongeveer 1.866 van de 1.900 PZPR-gebouwen door de regering waren overgenomen. De leider van de PUSD. Tadeusz Fiszbach, zei dat zijn partij op geen van de bezittingen een claim zou leggen. Op 9 februari richtten zes afgevaardigden die de PZPR vóór de opheffing hadden verlaten, een nieuwe parlementaire groep op, de Fractie van Onafhankelijke Afgevaardigden (KNP).
Op 28 april werd bericht dat er een **Witrussische Democratische Unie** was opgericht die zich ten doel stelde de Witrussische rechten te verdedigen. Ook wilde men op de scholen de Witrussische taal gaan gebruiken.
Op 29 april werd bericht dat Wladyslaw Sila-Nowicki was herkozen als voorzitter van de **Poolse Partij van de Arbeid.** Op 11 april werd Jozef Hermanowiczdoordenationaleraadvan

de Christelijke Partij van de Arbeid tot voorzitter van de raad gekozen Op 24 en 25 maart viel de beslissing dat het genootschap Pax Catholica een politieke partij zou worden
In november werd in Gdansk het tweede Liberalencongres gehouden, bijgewoond door waarnemers van liberale partijen uit Europa en uit Amerika Deelnemers verklaarden te willen gaan functioneren als een partij - het **Nationale Liberalen Congres** (KKL)
Op 16 december 1989 n erd bericht dat de **Poolse** Samenwerkingsbeweging tijdens een tweedaags congres had besloten zichzelf om te vormen tot eenpolitieke partij Op 9 februari 1990 hield de Poolse Economische Partij, die als doelstelling had een sterke economie op te bouwen, haar oprichtingscongres in Poznan

Controverse over Auschwitz en de betrekkingen tussen kerk en staat

Eind 1989 waren er nog steeds grote spanningen in de Pools-joodse betrekkingen als gevolg van de controverse over het klooster in Auschwitz.

Kardinaal Jozef Glemp, de primaat van Polen, beweerde dat de overeenkomst van 1987, krachtens welke de nonnen van het karmelietenklooster zouden worden geherhuisvest in een nabij gelegen oecumenisch centrum, door ,,incompetente" lieden was opgesteld en een inbreuk betekende op de rechten van de nonnen. De opmerking bracht grote verontwaardiging teweeg in de internationale joodse gemeenschap en voorgenomen bezoeken van kardinaal Glemp aan Nederland en aan de Verenigde Staten werden afgezegd. De suggestie van de Israëlische premier Yitzhak Shamir dat de Polen van nature anti-semitisch waren, leidde tot een officieel Pools protest.
Paus Johannes Paulus II stelde dat een vijandige houding tegenover de joden niet strookte met het christelijke geloof, waarna het Vaticaan financiële hulp aanbood voor de bouw van een nieuw centrum buiten Auschwitz. Ook drie katholieke kardinalen uit Frankrijk en België, die in 1987 aan de onderhandelingen hadden deelgenomen, stelden nadrukkelijk dat de overeenkomst bindend was.

De controverse werd uiteindelijk opgelost toen kardinaal Glemp de internationale joodse leiders tijdens een bezoek aan Groot-Brittannië verzekerde dat binnenkort een nieuw centrum zou worden gebouwd en dat de werkzaamheden in februari 1990 zouden beginnen. Kardinaal Glemp gaf toe dat de Poolse katholieke kerk geen adequaat begrip had gehad van de gevoelens van de joodse gemeenschap omtrent deze kwestie.

Op 24 november 1989 werd het Bureau voor Religieuze Zaken door de Sejm opgeheven. De taken van het bureau zouden worden uitgevoerd door een organisatie onder leiding van een algemene chef bij het bureau van de ministerraad. Deze stap werd gezien als het resultaat van de normalisering van de betrekkingen tussen de staat en de kerk sinds het aantreden van een door Solidariteit geleide regering.

Op 15 maart werd paus Johannes Paulus II, tijdens een privebezoek van aartsbisschop Bronislaw Dabrowski en Senaatsvoorzitter Andrzej Stelmachowski aan het Vaticaan, officiccl uitgenodigd voor een vierde bezoek aan zijngeboorteland Op 23 november 1989 kwam mgr Jozef Kowalczyk in Warschau aan voor wat het eerste bezoek van een pauselijk gezant aan Polen zou worden sinds 1945 Het bezoek volgde op het herstel van de diplomatieke betrekkingen in juli tussen het Vaticaan en de Poolse regering

Veiligheid. Bureau voor bescherming van de staat opgericht

Op 10 mei 1990 werd onderminister van binnenlandse zaken Krzysztof Kozlowski benoemd tot chef van het nieuwe Bureau voor Bescherming van de Staat. Het bureau was opgericht ter vervanging van de veiligheidsdienst van het vorige regime.

Kozlowski zei dat de nieuwe dienst onafhankelijk van de Sowjet-Unie zou opereren, met landen van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO)zou samenwerken in kwesties als drugshandel en terrorisme. en tevens zou beginnen met het opzetten van een databank met informatie over westerse economische kwesties die als bron kon dienen voor adviezen aan Poolse ondernemers. In juni werd Kozluwski benoemd tot voorzitter van de Centrale Kwalificatiecommissie die was ingesteld om voormalig personeel van de veiligheidsdienst te screenen voordat ze werden ingedeeld bij instellingen als het Staatsprotectiebureau en de politie.
Op 23 november 1989 besloot de Sejm tot ontbinding van de uit 600.000 mensen bestaande arbeidersmilities (ORMO).De milities werden beschouwd als een middel waarmee de communistische heerschappij met geweld kon worden gehandhaafd.
Op 19 juni 1990 werd, op het moment dat het parlement discussieerde over de politieke rol van het ministerie van binnenlandse zaken, bericht dat 3.000 voormalige veiligheidsfunctionarissen een beslissing over hun toekomst te wachten stond. In september werd een Sejm-commissie ingesteld om de beweringen van afgevaardigde Tadeusz Kowalczyk te onderzoeken over betrokkenheid van het ministerie van binnenlandse zaken bij 93 politieke moorden. Op 1 juni had minister van justitie Aleksander Bentkowski aangekondigd dat de veiligheidsagenten Adam Pietruszka en Grzegorz Piotrowksi, die waren veroordeeld voor de moord op priester Jerzy Popieluszko in 1984 (zie pag. 477/1 e.v. - '87), opnieuw zouden worden ondervraagd.
Op 16 november 1989 nam de Sejm een amnestiewet aan voor ,.misdaden" die vóór 12 september van dat jaar waren begaan. Krachtens de wet zou de rechtsvervolging van zaken waarop een gevangenisstraf van drie of twee jaar stond, respectievelijk komen te vervallen of worden geschorst; rechtsgeldige straffen zouden worden kwijtgescholden; en veroordelingen voor ernstige misdrijven zouden worden verminderd (met inbegrip van de afschaffing van de doodstraf en in plaats daarvan een gevangenisstraf van 25 jaar). Volgens berichten werd de enig overgebleven politieke gevangene van het land, Jozef Szaniawski, als gevolg van de amnestie op 19 december vrijgelaten. Andere gedetineerden in de Poolse gevangenissen, vooral degenen die van de amnestie waren uitgesloten, kwamen in opstand.
Op 3 oktober 1989 deed het ministerie van justitie een beroep op de bevolking te komen met bewijzen waarmee .Stalinistische misdaden vervolgd konden worden. Massagraven van Polen die tijdens en na de Tweede Wereldoorlog door Stalins geheime politie (NKVD) waren vermoord, werden opgegraven in de buurt van Jastkowic in het Tarnobrzeg-gebied (op 5 maart 1990); in de omgeving van Baran nabij Kakolewnica in de provincie Biala Podlaska (op 25 april); bij Wolka Turebska (op 6 mei); en bij Sokolow Malapowski in de provincie Rzeszow (op 23 mei).

Resultaten van de economische hervormingen

Volgens de Guardian van 30 juli 1990 leverde het pakket economische hervormingsmaatregelen, goedgekeurd door het Internationale Monetaire Fonds (IMF)en sinds 1 januari 1990 van kracht (zie pag. 212/3 e.v. - '90), over de eerste zes maanden van dat jaar de volgende resultaten op: een maandelijkse inflatie van 80 procent in januari werd teruggebracht naar 3,4 procent in juni; het begrotingstekort van 8 procent van het BNP werd omgezet in een overschot van 6 tot 7 procent; en de koers van de zloty stabiliseerde op 9.500 zloty per dollar. (Volgens het ministerie van financiën had de inflatie in 1988-1989 640 procent bedragen terwijl het groeipercentage slechts 0,2 procent was tegenover 4,1 procent in 1987-1988.)

Op 10 april kwam de *Financial* Times met het bericht dat het handelsoverschot van Polen eind maart een record had bereikt van S 780 mln als gevolg van een stijging van de export met 6,5 procent en een daling van de import met 21 procent. (Officiële cijfers lietenzien dat de overschotten in 1988 en 1989 - naar schatting - respectievelijk $ 941 mln en $ 241 mln waren geweest.)
Negatieve kanten die in de pers werden belicht. waren dat het programma in de eerste helft van 1990 had geleid tot een massale stijging van de werkloosheid (van de eind 1989 officieel genoemde 6.000 naar 568.000 werklozen in juni); dat de produktiviteit met 30 procent was verminderd; dat de verkoop van industriële produkten in het eerste kwartaal (vergeleken met het eerste kwartaal van 1989) met 25 procent was teruggelopen; en dat de levensstandaard met naar schatting 30 procent was gedaald, aangezien de netto-inkomens plotseling daalden met ongeveer 35 procent en 90 procent van de prijzen werden vrijgelaten (als gevolg van het afschaffen van subsidies) om hunmarktwaarde te vinden.
Volgens een bericht in de *Financial* Times van 1 juni 1990 had Stanislaw Gomulka, een advi-

seur van de regering, beraamd dat het BNP in 1990 met 15 procent zou dalen en dat er vanaf 1992 weer sprake zou zijn van een stabiele groei van 7 procent.
Op 15 april 1990 kreeg de Sejm wetgeving voor een vergaande privatisering van de economie voorgelegd.
Minister van financien Leszek Balcerowicz zei dat er een bureau voor privatisering zou worden opgericht en dat hij de Sejm zou vragen een speciale commissie te vormen om de wettrlijke goedkeuring voor het programma sneller te laten verlopen. Complete ketens staatsbedrijven zouden worden verkocht en de ministerraad zou verantwoordelijk zijn voor elk te verkopen bedrijf. Tot het pakket behoorde ook de geboorteplaats van Solidariteit in 1980. de Lenin-scheeps erf in Gdansk.
Op 3 februari 1990 werd in het kader van de privatisering voor het eerst een bank te koop aangeboden, de Inicjatyw Gospodarczych (IG Bank): en op 9 april begon de verkoop van aandelen van de grootste staatsorganisatie voor buitenlandse handel, Universal.

Spoorwegstaking

Op 27 mei 1990 werd een omvangrijke spoorwegstaking beeindigd nadat Walesa er bij de stakers op had aangedrongen te gaan onderhandelen over een werkhervatting

De staking begon op 20 mei in de noordelijke stad Slupsk, toen spoorarbeiders een loonsverhoging van 20 procent en een zuivering van het door de communisten benoemde management van de spoorwegen eisten. De staking breidde zich uit over heel Noord-Polen en vormde, doordat de toegang tot de Baltische havens werd geblokkeerd, een bedreiging voor de export van kolen, een belangrijke bron van buitenlandse valuta. Spoorwegarbeiders in centraal Polen sloten zich bij de staking aan en sneden zodoende de band met het industriële zuidwesten door. Bovendien begon men in Slupsk met een hongerstaking.
De regering weigerde toe te geven en zei dat de eisen van de arbeiders de anti-inflatiestrategie van de regering in de war zou schoppen. Ze waarschuwde tegen het feit dat de staking politiek zou worden uitgebuit door de vakbondsfederatie OPZZ (voorheen gelieerd aan de PZPR), die de staking onmiddellijk steun had toegezegd. Tevens beweerde de regering dat de staking niet officieel was en om die reden illegaal. De leiders van Solidariteit steunden de eisen van de arbeiders, maar zeiden tegelijk dat de ingezette middelen niet gepast waren en dat ze niet konden ontkennen dat de positie van de regering legitiem was. In juni werd een loonsverhoging toegezegd die evenwel kleiner was dan door de arbeiders was geëist.

Ontwikkelingen m.b.t. schulden en buitenlandse hulp

Op 8 mei 1990 kondigde Balcerowicz tijdens een bijeenkomst van de interimcommissie van het IMF aan, dat Polen zou zoeken naar een nieuwe overeenkomst met diens commerciële en gouvernementele geldschieters om de schuldenlast met 30 procent te verminderen. Hij waarschuwde ervoor dat wanneer het niet zou lukken de schuldenlast van het land terug te dringen, de politieke steun voor de overgang naar een markteconomie in gevaar zou komen. (Op 7 februari 1990 had onderminister van financiën Janusz Sawicki gezegd, dat de buitenlandse schuld van Polen eind 1989 S 40 mrd bedroeg en dat deze eind 1990 zou zijn opgelopen tot $ 43 mrd.)
Op 29 mei 1990 ging de Franse regering akkoord met een nieuwe hulpovereenkomst met Polen waarmee een herschikking van $ 870 mln aan bilaterale schulden gemoeid was. Op 22 juni besloot West-Duitsland de afbetaling van een schuld van DM 3 mrd, die vóór maart 1991 ingelost had moeten worden, te spreiden over een periode van 14 jaar. Op 17 januari werd met Italië de overeenstemming bereikt dat een oorspronkelijk tussen 1986 en 1988 terug te betalen $ 400 mrd, pas tegen eind 1997 hoefde te worden ingelost, terwijl de eerste afbetaling pas medio 1993 zou plaatsvinden. Japan had op 25 oktober 1939 besloten tot een herschikking van $396 mln, waarbij Polen na een respijtperiode van vijf jaar hoofdsom en rente in vijf jaar zouden terugbetalen.
Nadat Walesa in november 1989 een bezoek aan de Verenigde Staten had gebracht, werd een hulppakket voor Polen door het Congres verhoogd naar $ 852 mln. Het pakket betrof onder meer acute voedselhulp van $ 125 mln, $ 240 mln voor de bevordering van privé-ondernemerschap en een bijdrage van $ 200 mln aan een door het IMF gesteund (en door de Europese Commissie gecoördineerd) fonds van $ 1 mrd voor de stabilisering van de zloty, zoals was overeengekomen door landen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).
Groot-Brittannië verdubbelde, tijdens een bezoek van Walesa in november 1990, zijn zogenaamde „know-how" hulpprogramma voor hervorming van de markt in Polen tot $ 50 mln. Tegelijkertijd bood Japan aan technische hulp envoedselhulp $50 mln extra aan.

Presidentsverkiezingen uitgeroepen

Op 19 september zwichtte 1990 president Wojciech Jaruzelski voor de eis van de overgrote meerderheid van de politieke krachten in Polen dat hij, als anachronisme van het voormalige communistische regime, moest aftreden. Hij deed de Sejm het voorstel de grondwet te amenderen, zodat hij zijn zesjarige ambstermijn vervroegd kon neerleggen. Zijn wens werd op 27 september ingewilligd, toen de Sejm met 268 tegen 12 stemmen bij 55 onthoudingen een wetsvoorstel aannam dat voorzag in rechtstreekse presidentsverkiezingen op 25 november. Het daarbij behorende pakket van amendementen op de grondwet werd met 355 tegen vier stemmen en 10 onthoudingen aangenomen. Nadat de Senaat het wetsontwerp voor de presidentsverkiezingen had bekrachtigd, werd dit op 1 oktober ondertekend door Jaruzelski (die in functie zou blijven tot de nieuwe president, vermoedelijk in de loop van december, was beëdigd).

De Poolse primaat, kardinaal Jozef Glemp voerde op 18 september 1990 met een aantal vooraanstaande politici een gesprek over de toekomst van Polen in het kader van de naderende presidents- en parlementsverkiezingen. V.l.n.r. Lech Walesa, de voorzitter van Solidariteit. Senaatsvoorzitter Ändrzej Stelmachowski. president Wojciech Jaruzelski, Kardinaal Glemp en premier Tadeusz Mazowiecki.

De nieuwe wet bepaalde dat iedere Pool ouder dan 35 jaar en in het volledige bezit van kiesrechten, zich voor het presidentschap kandidaat kon stellen. Om als kandidaat genomineerd tc kunnen worden, moesten de handtekeningen van tenminste 100.000 kiezers worden verzameld. De ambtstermijn werd vastgesteld op vijf jaar en een president mocht niet meer dan twee termijnen in functie zijn

Op 17 september maakte Lech Walesa, voorzitter van de vakbond Solidariteit, formeel zijn kandidatuur bekend. Zijn ambities voor het presidentschap waren inmiddels algemeen bekend: hij had in een op 28 augustus door het Parijse dagblad Figaro gepubliceerd interview gezegd dat hij een ,,moreel recht" op deze functie had. Premier Tadeusz Mazowiecki zwichtte voor de druk van zijn aanhangers en stelde zich op 4 oktober formeel kandidaat.

Landelijke leiding Solidariteit stemt tegen Gazeta Wyborcza

Als een treffende demonstratie van de op dat moment bestaande onenigheid binnen Solidariteit stemde de landelijke leiding van de vakbond op 5 september met een krappe meerderheid vóór een verbod op het gebruik van het logo van Solidariteit in het impressum van Gazeta Wyborcza, de krant van Solidariteit die was opgericht in de verkiezingsperiode voor de parlementsverkiezingen van 1989. In de motie werd de krant ervan beschuldigd ,,onzuivere artikelen (te publiceren) die tot doel hadden voorzitter Walesa in discrediet te brengen en belachelijk te maken". De hoofdredacteur van Gazeta Wyborcza, Adam Michnik, was één van de oprichters van de pro-Mazowiecki ROAD-partij.

Het conflict tussen Walesa en Mazowiecki overschaduwde de viering op **31** augustus van de 10de verjaardag van de ,,Akkoorden van Gdansk", die hadden geleid tot de oprichting van Solidariteit. Tijdens een bijeenkomst op het terrein van de vroegere Lenin-scheepswerf in Gdansk stonden beide mannen op het podium en wezen ze in hun toespraken op de onderlingepolitieke verschillen.

Herschikking kabinet

Op 14 september nam de Sejm de voorstellen van Mazowiecki aan voor nog drie veranderingen in zijn kabinet, waarmee de in juli begonnen herschikking werd voltooid.

Nadat in juli alle voormalige communistische ministers waren weggestuurd, op één na (namelijk Marcin Swiecicki van de Socialistisch-Democratische Partij van Polen, SDRP), verschoof met de laatste benoemingen het evenicht in de coalitie opnieuw doordat de vacante portefeuille voor landbouw, voorheen in bezit van de Poolse Boerenpartij (PSL), werd toegewezen aan Janusz Bylinski van Plattelandssolidariteit. Uiteindelijk kreeg Mazowiecki ook de steun van de Sejm om Marek Kucharski te verwijderen van de portefeuille voor verbindingen en hem te vervangen door diens partijgenoot (Democratische Partij) Jan Wiktor Slezak. De nieuwe post van minister van eigendomsveranderingen, belast met de controle op de privatisering, ging naar Waldemar Kuczynski van Solidariteit, die tot dan toe de belangrijkste persoonlijk adviseur van Mazowiecki was geweest.

De samenstelling van de Poolse ministerraad was als volgt:

Premier - Tadeusz Mazowiecki (Solidariteit); vice-premier en financiën - Leszek Balcerowicz (Solidariteit); vice-premier en hoofd van het bureau voor bevordering en toepassing van wetenschap en technologie – Jan Stanislaw Janowski (SD); hoofd van het bureau van de ministerraad - Jacek Ambroziak (Solidariteit); binnenlandse zaken – Krzysztof Kozlowski+ (Solidariteit); justitie - Aleksander Bentkowski (PSL); cultuur en kunst - Izabella Cywinska (Solidariteit); landbouw en voedselvoorziening - Janusz Bylinski* (Plattelandssolidariteit): milieubescherming en natuurlijke hulpbronnen - Bronislaw Kaminski (PSL); gezondheid en sociaal welzijn - Andrzej Kosiniak-Kamysz (PSL); arbeid en sociale zaken – Jacek Kuron (Solidariteit); binnenlandse markt - Aleksander Mackiewicz (SD); huisvesting en bouwnijverheid - Aleksander Paszynski (Solidariteit); nationaal onderwijs - Henryk Samsonowicz (Solidariteit); nationale defensie – vice-admiraal Piotr Kolodziejczyk+; buitenlandse zaken – Krzystof Skubiszewski (onafhankelijk); buitenlandse economische samenwerking – Marcin Swiecicki (SDRP); industrie – Tadeusz Syryjczyk (OKP); transport en scheepvaart - Ewaryst Waligorski+ (Solidariteit); verbindingen - Jerzy Slezak* (SD); eigendomsveranderingen - Waldemar Kuczynski (Solidariteit); hoofd van het Centraal Planbureau – Jerzy Osiatynski (Solidariteit). Zonder portefeuille: Artur Balazs (Plattelandssolidariteit), belast met gezondheidszorg, cultuur en onderwijs op het platteland; Aleksander Hall (Solidariteit), verantwoordeliik voor de samenwerking met politieke organisaties; Witold Trzeciakowski (Solidariteit), belast met de Economische Raad van de regering.

* Op 14 september benoemd
\+ Op 6 juli benoemd

BUITENLAND. BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Op 17 april 1990 maakte het Poolse ministerie van buitenlandse zaken na een officieel bezoek van Jaruzelski aan Moskou bekend dat het uit 1965 stammende Verdrag van Vriendschap en Wederzijdse Hulp met de Sowjet-Unie opnieuw zou worden besproken. De communistische elementen zouden uit het document worden verwijderd, zodat het verdrag gebaseerd zou zijn op de gangbare betrekkingen tussen staten in plaats van op ideologische verplichtingen.

Jaruzelski en Sowjet-president Gorbatsjow benadrukten in een gezamenlijke verklaring het ..blijvend wederzijds respect voor gelijkheid van rechten, soevereiniteit, territoriale integriteit, niet-interventie in binnenlandse aangelegenheden, vrijheid van sociaal-politieke keuze". Polen en de Sowjet-Unie zouden zich inzetten voor de omvorming van de bestaande bondgenootschappen in een nieuw systeem van collectieve Europese veiligheid.
Op 10 april 1990 werd bericht dat Polen schadevergoeding van 4,5 mrd roebel (ongeveer S 7,45 mrd) had geëist wegens de repatriëring van Poolse dwangarbeiders in de Sowjet-Unie tijdens de Tweede Wereldoorlog.
Van 23 tot 27 november 1989 bracht Mazowiecki een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie en voerde besprekingen met Gorbatsjow over economische samenwerking, de Poolse economie, de Europese veiligheid en de ontwikkelingen in Duitsland. De maand ervoor had de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze een bezoek gebracht aan Polen om met de nieuwe, door Solidariteit geleide regering over samenwerking te praten. Van 4 tot 6 december bracht de toenmalige Poolse minister van defensie Florian Siwicki een bezoek aan Moskou.
Op 14 mei 1990 werd door de Sejm-commissies voor defensie en buitenlandse zaken de beslissinggenomen dat het aantal Sowjet-troepen in Polen van 28.000 moest worden teruggebracht naar 5.000. Tevens werd de eis gesteld hun verblijf in het land zo goedkoop mogelijk te beëindigen (zie ook pag. 347/3 - '90). Tegen de aanwezigheid van de Sowjet-troepen in het land was een aantal protestacties gehouden, waaronder een aanval op het Russische consulaat in Krakow op 28 januari. Op 24 april bracht de Sowjet-minister van defensie, maarschalk Dmitri Jazow, een bezoek aan Polen.
Op 18 mei kwam het bericht dat Polen en de Sowjet-Unie 10 tot 15 procent van hun handel in 1990 in harde valuta zouden voeren en na 1991 volledig in harde valuta, waarmee een eind kwam aan het systeem van ruilhandel en aan de handel in niet-inwisselbare roebels (zie pag. 195/1 e.v. – '90 voor de COMECON-top van januari 1990 waarop besloten werd de bestaande handelsafspraken te herzien).

Andere buitenlandse betrekkingen

Op 18 oktober 1989 kwam Mazowiecki in Italië aan voor een officieel bezoek van vier dagen. Hij voerde besprekingen met de Italiaanse premier Giulio Andreotti en werd op 20 oktober op het Vaticaan door paus Johannes Paulus II ontvangen. Op 6 juni 1990 arriveerde de minister van buitenlandse zaken bij de Heilige Stoel, kardinaal Agostino Casaroli, in Polen voor een bezoek van zes dagen.
Op 20 maart vertrok Mazowiecki uit Warschau voor een zesdaags bezoek aan de Verenigde Staten. Hij tekende

met president Bush een zakelijk en economisch verdrag dat moest leiden tot meer Amerikaanse investeringen. Tijdens het daaropvolgende ééndaagse bezoek aan Canada maakte premier Brian Mulroney duidelijk dat Canada geïnteresseerd was in uitbreiding van de commerciële banden. Hij nam een uitnodiging aan om Polen in de nabije toekomst te bezoeken.

Op 9 maart 1990 gingen Mazowiecki en Jaruzelski op uitnodiging van president Mitterrand voor een ééndaags bezoek naar Frankrijk. De besprekingen gingen met name over de Duitse hereniging. Europa en de buitenlandse schuld van Polen.
Na een daaropvolgend bezoek aan Parijs op 28 en 29 mei voor besprekingen met Mitterrand en de Franse premier Michel Rocard, zei Mazowiecki dat hij steun had gekregen voor de Poolse eisen inzake de Pools-Duitse grenskwestie, alsook voor het verzoek deel te mogen nemen aan de ,,twee-plus-vier" besprekingen over de Duitse eenwording (zie ook pag. 648/2 - '90). Hij voegde eraan toe dat Frankrijk de belofte had gedaan Warschau binnen de ,,Parijse Club" van crediteurenlanden te zullen steunen.
Mazowiecki voerde van 12 tot 14 februari tijdens een tweedaags bezoek aan het Verenigd Koninkrijk besprekingen met premier Margaret Thatcher over de Duitse hereniging en over de economische problemen die samenhingen met de omvang van de Poolse schuld. Vervolgens brachten de Britse ministers van buitenlandse zaken, van werkgelegenheid. van landbouw en van handel en industrie officiële bezoeken aan Polen.
Op 31 januari 1990 reisde Mazowiecki naar Brussel voor een officieel vierdaags bezoek aan de Europese Commissie. Van EC-voorzitter Jacques Delors (die op 18 november 1989 Warschau had bezocht) en van de commissaris voor externe betrekkingen, Frans Andriessen, had Mazowiecki te horen gekregen dat Polen geen volledig lidmaatschap van de EG op korte termijn in het vooruitzicht kon worden gesteld. Mazowiecki deed het voorstel een Oost-West Samenwerkingsraad te vormen binnen het raamwerk van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa. Hij voerde tevens gesprekken met de Belgische premier Wilfried Martens.
Gerard Collins, de Ierse minister van buitenlandse zaken en als zodanig op dat moment voorzitter van de ministerraad van de EG, besprak tijdens een officieel bezoek op 21 januari de Europese integratie en EG-hulp aan Polen.
Tijdens een op 27 november 1989 begonnen bezoek van drie dagen aan Polen door de toenmalige Israëlische vice-premier Shimon Peres. zei een regeringswoordvoerder dat Polen van plan was begin 1990. na een periode van 22 jaar, weer diplomatieke betrekkingen met Israël aan te knopen.

SOWJET-UNIE

ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE DE OVERGANG NAAR EEN MARKTECONOMIE. AKKOORD TUSSEN GORBATSJOW EN JELTSIN

Op 1 augustus 1990 besloten president Michail Gorbatsjow van de Sowjet-Unie en president Boris Jeltsin van de Russische Federatie op 1 augustus gezamenlijk de oprichting van een commissie deskundigen te steunen die binnen een maand tijds ,,een concept (zou) opstellen voor de overgang naar een markteconomie". Het werk van de commissie, die zou bestaan uit hooggeplaatste leden van de regeringen van de Sowjet-Unie en de Russische Federatie, zou uitgaan van een radicaal ontwerpprogramma dat op 20 juli door Jeltsin was aangekondigd en waarmee in de Russische Federatie binnen 500 dagen de overgang naar een markteconomie moest worden bewerkstelligd.

Dit akkoord was de duidelijkste aanwijzing tot dan toe dat Gorbatsjow nu probeerde een coalitie te sluiten tussen centrum- en centrumlinkse krachten. Bovendien vertelde Jeltsin eind augustus aan het Japanse persbureau Kyodo dat hij een ,,persoonlijke verzoening" tot stand had gebracht met Gorbatsjom.

Op een bijeenkomst op 29 augustus onderschreven Gorbatsjow en Jeltsin een plan van de commissie dat voor een belangrijk deel ontleend was aan het Russische ,,500 dagen-programma". Toen het plan op 30 en 31 augustus werd gepresenteerd op een gezamenlijke zitting van de Presidentiële en Federatieve Raden, kreeg het echter geen onvoorwaardelijke steun. De vergadering gaf een nieuwe werkgroep opdracht te proberen het plan in overeenstemming te brengen met het meer gematigde programma van premier Nikolaj Ryzjkow vóór het begin van een cruciaal debat in de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie op 10 september.

Geschillen tussen Sowjet-Unie en Rusland over soevereiniteit van banken en export

Ondanks het verbond van Gorbatsjow en Jeltsin over de hervormingen raakte Gorbatsjow op 23 augustus in conflict met de Opperste Sowjet van de Russische Federatie toen hij een presidentieel decreet uitvaardigde dat een decreet van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie van 9 augustus nietig verklaarde. Het Russische decreet, dat de export van strategische goederen uit Ruslandverbood (met name diamanten, metalen. olie, gas en uranium) zonder toestemming van de Russische autoriteiten, ontkrachtte exportovereenkomsten van de Sowjet-Unie met buitenlandse handelspartners, maar Russische leiders hadden sindsdien verklaard dat de bestaande contracten zouden worden nagekomen en dat alleen toekomstige overeenkomsten grondig onderzocht zouden worden. Gorbatsjow verklaarde dat het Russische decreet onwettig was, maar benadrukte dat afbakening van de bevoegdheden en eigendommen van de centrale overheid en de republieken deel zou uitmaken van een nieuw Unieverdrag.
Onenigheid tussen de Sowjetrussische staatsbank (Gosbnnk)en de staatsbank van de Russische Federatie was de achtergrond van een decreet dat Gorbatsjow op 29 juli uitvaardigde en dat een beroep deed op de Opperste Sowjets van de republieken, af te zien van wetten die het financiële systeem en bankstelsel van het land zouden verstoren. Het decreet bevestigde dat de controle lag bij de centrale bank hangende de bevinding van een nieuw Unieverdrag. Dit werd enigszins verzacht door de toezegging dat, tot de ondertekening van het verdrag, het bankbeleid gevoerd zou worden door een Gosbank-raad bestaande uit Gosbank-voorzitter Wiktor Gerasjtsjenko en de hoofden van de staatsbanken in de afzonderlijke republieken van de Unie.

Op 13 juli had de Opperste Sowjet van de Russische Federatie een resolutie aangenomen waarin zijn gezag over de staatsbank en andere banken van de republiek werd bekrachtigd; de banken kregen de opdracht zich om te vormen tot commerciële banken met aandelen. Op 23 juli had Gerasjtsjenko deze stappen afgewezen en alle Russische banken bevolen te gehoorzamen aan de Gosbank en niet aan de Opperste Sowjet van de Russische Federatie. In een reactie hierop had Waleri Sawanin, device-voorzitter van de staatsbank van de Russische Federatie, Gerasjtsjenko ervan beschuldigd de Russische soevereiniteit te schenden.

Pogingen tot compromis tussen hervormingsprogramma's

Op 24 september 1990 verlengde de Opperste Sowjet van de USSR het wachten op de introductie van hervormingen naar een markteconomie door te stemmen voor verdere pogingen om te komen tot een compromis tussen twee concurrerende hervormingsprogramma's. Een beslissing werd uitgesteld tot medio oktober.

Vóór de opening van een nieuwe zitting van de Opperste Sowjet op 10 september had een eind augustus ingestelde werkgroep van ministers en deskundigen pogingen gedaan om de twee pakketten voorstellen samen tevoegen. Het radicalere plan was het werk van het lid van de Presidentiële Raad Stanislaw Sjatalin en een door Sowjet-president Michail Gorbatsjow en de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin in het leven geroepen commissie. Het

meer voorzichtige programma was ontworpen door Sowjet-premier Nicolaj Ryzjkow en voor het eerst in mei ingediend (zie pag. 795/1 e.v. - '90). Het zoeken naar een compromis had de woede opgewekt van de aanhangers van het plan-Sjatalin en was op 1 september door Jeltsin van de hand gewezen als een poging om ,,eenegel met een slang te laten paren". Jeltsin betuigde daarbij steun aan de steeds luider klinkende roep om het aftreden van Ryzjkow en zijn regering.
Op 11 september gaf Ryzjkow in een rede voor de Opperste Sowjet toe, dat de werkgroep er niet in was geslaagd een compromis te smeden uit de concurrerende plannen. Er ontstond tumult in de vergaderzaal toen Ryzjkow voortging met het schetsen van een herziening van zijn eigen programma en in een emotionele toespraak waarschuwde dat een snelle omschakeling naar een markteconomie, zoals het plan-Slatalin voor ogen stond, algemene sociale onrust en verzet onder het volk tegen iedere toekomstige hervormingspoging teweeg zou brengen.
Daarna bracht Gorbatsjow Ryzjkow nog verder in het nauw, toen hij voor de Opperste Sowjet bekendmaakte dat hij persoonlijk de voorkeur gaf aan het Sjatalin-programma.

Met Gorbatsjows steun werd op 12 september een poging tot een compromisplan, ontworpen door het lid van de Russische Academie Abel Aganbegjan die zeer veel overnam uit het Sjatalin-programma, aangeboden aan comités van de Opperste Sowjet van de USSR en aan de Opperste Sowjets van de republieken.

Op 17 september begon het debat in de Opperste Sowjet met de bedoeling op 21 september een eindstemming te houden, maar bij die gelegenheid moest de stemming worden afgelast wegens het ontbreken van een quorum, omdat klaarblijkelijk een aantal afgevaardigden opzettelijk de vergadering had geboycot om uitstel af te dwingen. Op 24 september aanvaardde de Opperste Sowjet met 285 tegen 26 stemmen bij 60 onthoudingen een resolutie, die aandrong op een ,,verenigdprogramma" waarin elementen uit de voorstellen van Sjatalin, Ryzjkow en Aganbegjan werden samengevoegd. Dit plan moest onder Gorbatsjows leiding en in overleg met de parlementen van de republieken worden uitgewerkt en op 15 oktober worden ingediend.

Volmachten voor president Gorbatsjow

Op 24 september gaf de Opperste Sowjet van de USSR gehoor aan een door Gorbatsjow op 21 september gedaan verzoek en verleende hem voor anderhalf jaar presidentiële volmachten om ,,stabiliteitte brengen in 's lands sociaal-politieke leven". Krachtens een resolutie die met 305 tegen 36 stemmen bij 41 onthoudingen was aangenomen, kreeg Gorbatsjow in feite de vrije hand om bij decreet het proces van economische hervorming te dicteren, de rijksbegroting te beheersen en tevens de rechtsorde te handhaven
Op 27 september werd op grond van deze nieuwe volmachten het eerste decreet van dien aard uitgevaardigd Gorbatsjow richtte zich op de ineenstortende binnenlandse handel en het distributienet, en verordende dat ondernemingen hun contracten moesten nakomen op straffe van zware boetes Tevens stelde hij een bijzonder ,,arbeidsreglement' voor de spoorwegen in

Op 10 september had Gorbatsjow een telegram gestuurd aan de autoriteiten van alle republieken en aan alle regionale en lokale gezagsdragers. waarin hij hen opriep maatregelen te nemen om een instorting van de rechtsorde te voorkomen. Hij beweerde dat de stijgende criminaliteit, wetteloosheid op economisch gebied en een algemeen ,,legaal nihilisme in de samenleving" werden verergerd door het onvermogen van de autoriteiten tot besluitvaardig optreden. Deze stand van zaken. zo zei hij, bracht de perestrojka in gevaar, maakte de bevolking zenuwachtig en dreigde het land onbestuurbaar te maken.

Aanvaarding van het plan-Sjatalin door Russische Opperste Sowjet

Zonder een beslising van de Opperste Sowjet van de USSR af te wachten aanvaardde de Opperste Sowjet van de Russische Federatie op 11 september 1990 met overweldigende meerderheid het plan-Sjatalin (dat zelf een herziening was van een plan dat was uitgegaan van de regering van de Russische Federatie) voor de economie van de republiek. De tenuitvoerlegging was oorspronkelijk gesteld op 1 oktober, maar in het licht van de ontwikkelingen in de Opperste Sowjet van de USSR werd deze uitgesteld tot 1 november. Door eenzijdig het plan te aanvaarden, waarin een aanzienlijke economische zelfstandigheid voor de afzonderlijke republieken werd nagestreefd, plaatste Rusland zichzelf in een positie die tot een conflict met de USSR-regering kon leiden, als laatstgenoemde dat voorbeeld niet zou volgen.

Op 19 september werd in de Opperste Sowjet van de Russische Federatie met overweldigende meerderheid een motie van wantrouwen tegen de regering-Ryzjkow aangenomen. Op 22 september vaardigde zijn presidium een resolutie uit. waarin verzet werd aangetekend tegen de volmachten van Gorbatsjow~.

Ontwerpprogramma goedgekeurd

Op 19 oktober 1990 keurde de Opperste Sowjet van de USSR uiteindelijk een ontwerpprogramma goed dat was opgesteld in het kader van de overgang naar een markteconomie. Dit belangrijke besluit, dat een einde maakte aan een al meer dan zestig jaar door de staat geleide centrale economie, werd echter grotendeels overschaduwd door een onbeslist en bitter debat over de wijze waarop deze markteconomie tot stand moest worden gebracht. De Guardian omschreef de stemming binnen de Opperste Sowjet op 20 oktober als ,,somber en wanhopig". Het programma, waaraan president Michail Gorbatsjow en zijn adviseurs drie weken lang intensief gewerkt hadden, moest een compromis tot stand brengen tussen de radicale voorstellen van Stanislaw Sjatalin en een voorzichtiger plan van premier Nikolaj Ryzjkow. Op 16 oktober werd het programma ter overweging voorgelegd aan de afgevaardigden en commissies van de Opperste Sowjet en op 19 oktober werd het officieel door Gorbatsjow gepresenteerd en zonder debat in principe goedgekeurd. Later die dag werd het definitief goedgekeurd met kleine amendementen van de kant van commissies met 333 stemmen vóór en 12 tegen. Er waren 34 onthoudingen. Een resolutie riep de president, de regering en de Opperste Sowjet op gedetailleerde

Het ,,500 dagen"-plan van Sjatalin

Dag 1 - 100. Er wordt een begin gemaakt met de verkoop van staatseigendom. De boeren krijgen het recht om uit collectieve landbouwbedrijven te stappen met toewijzing van grond en werktuigen. Invoering van een banksysteem met twee lagen: er komen een uit centrale banken van de republieken bestaande federale reservebank en uit afzonderlijke staatsbanken gevormde handelsbanken. Loslating van vele prijzen (echter niet voor basisprodukten). Ingrijpende besnoeiingen op de begroting, zoals hulp aan het buitenland met 76 procent en defensie met 10 procent. Een enkelvoudige wisselkoers voor de roebel.
Dag 100 - 250. Begin van loonindexering. Aan het einde van deze periode zouden ongeveer de helft van alle kleine winkels en restaurants in particuliere handen zijn en het aantal uit grote staatsondernemingen gevormde vennootschappen op aandelen zou op 1.000 a 1.500 komen.
Dag 250 - 400. Stabilisatie van de markt. Nu zal 40 procent van de venverkende industrie, 50 procent van de bouwnijverheid en 60 procent van de detailhandel en dienstverleningssector zijn omgezet in vennootschappen op aandelen, geprivatiseerd of verpacht.
Een valutamarkt wordt in het leven geroepen met de bedoeling de roebel inwisselbaar te maken.
Dag 400 - 500. Begin van economisch herstel. Aan het einde van deze periode zouden 70 procent van de industriele bedrijven en maximaal 90 procent van de bouwnijverheid en detailhandel niet langer in handen van de overheid zijn.

wetten op te stellen om het programma door te voeren Naar verwachting zou Gorbatsjow echter in iedergeval tijdens de eerste fase uitgebreid gebruik maken van zijn volmachten, die hem in september waren verleend om hervormingen bij presidentieel decreet in te voeren

De overweldigende goedkeuring toonde aan dat de afgevaardigden de verhitte debatten, die sinds mei gaande waren, moe waren en dat zij zich bewust waren van het feit dat een beslissing dringend noodzakelijk was, wilde het land een kans maken een dreigende economische crisis af te wenden. Op 16 oktober werd het compromis echter fel bekritiseerd door Boris Jeltsin, de president van de Russische Federatie, met Gorbatsjow oorspronkelijk de initiator van de werkgroep die het plan Sjatalin had gelanceerd. Tijdens zijn toespraak tot de Opperste Sowjet van de Russische Federatie karakteriseerde hij het compromis-programma als .,een poging om het bureaucratische bestuurssysteem in stand te houden", hetgeen ,,het land naar de ondergang zou leiden". Bovendien beschuldigde hij de centrale autoriteiten van een moedwillige ondermijning van het plan van de Russische Federatie om met ingang van 1 november het plan Sjatalin door te voeren. In een reactie haalde Gorbatsjow op 19 oktober tijdens zijn toespraak tot de Opperste Sowjet fel uit naar Jeltsin met de beschuldiging dat hij zich .,liet meeslepen door zijn eigen machtsvertoon" door de oprichting van een radicale coalitieregering te bepleiten.

Het programma

Het programma, dat de titel ,,Hoofdrichtlijnen voor stabilisatie van de nationale economie en de overgang naar een markteconomie" meekreeg, omschreef de volgende voorwaarden voor de doorvoering van eenmarkteconomie:

(i) ,,maximale vrijheid van economische activiteiten"; (ii) ,,volledige verantwoordelijlrheid van organisaties, ondernemers en arbeiders voor het resultaat van hun economische activiteiten. gebaseerd op de gelijkheid van alle vormen van eigendom": (iii) concurrentie tussen producenten als een vitale factor bij de stimulering van economische activiteit. hetgeen een beeindiging van monopolies noodzakelijk zou maken; (iv) vrije prijzen, gebaseerd op vraag en aanbod; (v) .,afschaffing van directe deelname van de staat aan economische activiteit (met uitzondering van bepaaldespecifieke sectoren)"; (vi) ,,uitbreiding van marktmechanismen tot die gebieden waar ze effectiever zijn dan bureaucratische vormen van regelgeving" (defensie, gezondheidszorg, onderwijs, wetenschap en cultuur zouden blijven voortbestaan als ,,niet-marktsectoren"); (vii) ,,een open economie en haar voortgaande integratie binnen het systeem van de wereldeconomie"; en (viii) een programma voor de sociale zekerheid van staatswege.

Het programma hield vast aan een door het plan Sjatalin beoogde overgangsperiode van vier fasen, hoewel Sjatalins tijdsschema van 500 dagen vervangen werd door een vage voorspelling dat de doorvoering tussen de 18 en 24 maanden in beslag zou nemen Ten aanzien van belangrijke onderwerpen als privatisering en prijsliberalisering was gekozen voor een voorzichtiger benadering (zo zou de prijsliberalisering nu pas voor een groot deel in de tweede fase verwerkelijkt worden). terwijl het programma niet uitdrukkelijk inging op de vraag hoe een geplande verlaging van het begrotingstekort tot 25 mrd a 30 mrd roebel in 1991 (een kwart van het huidige jaarcijfer) gerealiseerd zou moeten worden.

Het programma bevatte verdacht weinig details, hoewel Abel Aganbegjan. de voornaamste auteur, op 18 oktober afgevaardigden te verstaan gaf dat dit de republieken in staat stelde het heivormingsprogramma aan hun eigen situatie aan te passen. De republieken moesten hun eigen beleid bepalen als het ging om belangrijke kwesties als particulier eigendom en landbezit. maar de controle over de financiële politiek en het deviezen-, krediet- en invoerrechtenbeleid zouden ze volgens plan .,vrijwillig delegeren" naar de centrale autoriteiten .,om de bescherming van de nationale markt te garanderen". Dit gold ook voor andere sectoren, zoals het beheer over defensie-industrie, transport, energie en telecommunicatie.

Presidentiële decreten sanctioneren hervormingen

In de loop van oktober maakte Gorbatsjow gebruik van zijn presidentiële volmachten door vier decreten uit te vaardigen, die doorslaggevende stappen vormden in de richting van een markthervorming.

Liberalisering van groothandelsprijzen. Een op 4 oktober gepubliceerd decreet verordende de overgang van vaste naar door onderhandelingen verkregen contractprijzen in de groothandel in 1991. Het was opgesteld om ,,het belang van ondernemingen bij een stijging van de produktiviteit en een vergrote efficiëntie te laten toenemen" en om de financiële autonomie te verbreden door ondernemingen op concurrentiebasis te laten onderhandelen. Hierbij zou echter een door de regering opgelegd winstmaximuin van kracht moeten worden, waarbij iedere overschrijding met 100 procent belast zou worden. Het decreet maakte een uitzondering voor een aantal grondstoffen en bouwmaterialen, produktiegoederen en technische goederen, die een vaste prijs zouden behouden. Het decreet bepaalde voorts dat in 1991 de bijdragen van ondernemingen aan sociale verzekeringen van de huidige 14 procent naar 26 procent moesten stijgen. Commentatoren wezen op de zware last waarmee inefficiente en verlies lijdende ondernemingen zouden worden opgezadeld.

Commerciële wisselkoers van de roebel. Een op 26 oktober uitgevaardigd decreet bepaalde dat één Amcrilraanse dollar vanaf 1 november 1,80 roebel waard was voor alle import- en exportgoederen, dit met het oog op een stimulering van de export en een rationalisering van de iinport. Bovendien werd hiermee een stap gezet in de richting van een volledige convertibiliteit van de roebel De officiële wisselkoers ($ 1 = 0,56 roebel) zou blijven bestaan, maar had einig te beduiden (toeristen kregen al een speciale koers van 1 $ = 5 60 roebel. terwijl op de zwarte markt 20 roebel voor een Amerikaanse dollar betaald werd). Vanaf 1 januari 1991 voorzag het decreet ook in valutabeurzen, waar bedrijven roebels tegen harde valuta konden verkopen

Buitenlands eigendom van ondernemingen. Op 26 oktober werd bovendien een decreet uitgevaardigd dat buitenlandse investeerders (individueel of collectief) het recht verschafte op Sowjet-bodem een bedrijf te beginnen waarvan alle aandelen in buitenlandse handen zouden zijn, of aandelen te kopen van bestaande Sowjet-ondernemingen. Buitenlanders konden ook eigendom kopen. maar konden land slechts pachten. Repatriering van winsten zou mogelijk zijn door roebels in te wisselen tegen harde valuta op de nieuwe beurzen. Voorheen waren buitenlandse investeringen slechts toegestaan binnen daartoe speciaal opgerichte joint ventures met een maximuin van 49 procent aandelen, te ijl repatriëring van winsten slechts middels complexe riiilhandeltransacties kon worden bewerkstelligd.

Individuele spaarders. Het derde op 26 oktober uitgevaardigde decreet was opgesteld om de binnenlandse spaartegoeden te stimuleren door vanaf 1 november de rente voor spaarrekeningen bij de Sowjet-Kredietspaarbank voor Arbeiders aanzienlijk te verhogen.

Wetten ter bestrijding van de zwarte markt

Op 31 oktober keurde de Opperste Sowjet van de USSR wetten goed die paal en perk moesten stellen aan de zwarte markt gedurende de overgangsperiode naar een markteconomie. De wetten hadden betrekking op speculatie (omschreven als het met winst herverkopen van goederen die tegen vaste staatsprijzen in de detailhandel waren gekocht), op machtsmisbruik van werknemers in de detailhandel (bij voorbeeld door de clandestiene verkoop van goederen uit opslagplaatsen en magazijnen) en op particuliere prijsbepaling door groeperingen of individuen die toegang hadden tot schaarse goederen. De maximumstraf was 10 jaar gevangenisstraf of een boete van 15.000 roebel.

Spoeddebat over de toestand van het land

Uit vrees voor de ineenstorting van het centrale politieke gezag en de dreigende hongersnood in de naderende winter, stapte de Opperste Sowjet van de USSR af van zijn programma van wetgeving en dwong president Michail Gorbatsjow om in een spoeddebat op 16 november 1990 rapport uit te brengen over de toestand van het land. Door op 14 november met overweldigende meerderheid vóór het debat te stemmen, was de Opperste Sowjet openlijk in opstand gekomen tegen het negeren of blokke-

ren van zijn wetten als gevolg van de bestuurlijke chaos en de zogenaamde ,,wettenoorlog" met de republieken.
De 80 minuten durende toespraak van Gorbatsjow op 16 november werd door de meeste commentatoren gezien als een van zijn slechtste.

In het begin van zijn toespraak gaf hij het bestaan van een machtscrisis toe, maar hij ontkende dat zijn regering geen programma had om deze crisis meester te worden. Een groot deel van zijn toespraak werd in beslag genomen door het bekende geklaag over ,,destructieve en separatistische tendensen" en ,,gewelddadige" pogingen om de centrale regering in diskrediet te brengen. Ook spoorde hij bij herhaling de politieke krachten aan om zich achter de perestrojka te scharen. Gorbatsjow verklaarde dat de dringendste taak van het land het ondertekenen van het nieuwe Unieverdrag was, waarin de bevoegdheden van het centrale gezag en de republieken opnieuw zouden worden gedefinieerd (het langvenvachte ontwerp van het verdrag, dat op 23 november werd gepubliceerd, zal in volgende afleveringen aan de orde komen). Hij riep de republieken op om tot die tijd ,,beslissingen die aanleiding geven tot onenigheden over het onderwerp competentie" op te schorten. aangezien volgens hem het alternatief ongeneeslijke verlamming zou zijn.

De toespraak werd slecht ontvangen door afgevaardigden en leiders van de republieken, die klaagden dat dezeniets nieuws of concreets bevatte en geen voeling toonde met de stemming in de Opperste Sowjet en in het land. Op 17 november redde Gorbatsjow echter zijn prestige met een korte toespraak waarin hij onverwacht met voorstellen voor grondwetshervormingen kwam met als doel de centrale leiding te versterken en de betrokkenheid van de republieken daarin te vergroten.

De voorstellen van 17 november behelsden de toekenning van nieuwe bevoegdheden aan de Raad van de Federatie (gevormd door de presidenten der republieken) teneinde activiteiten van het centrale gezag en de republieken te coördineren; de afschaffing van de presidentiële raad; de vorming van een presidentiële ,,veiligheidsraad"; en een grondige reorganisatie van de regering. De president zoü aan het hoofd komen te staan van alle centrale uitvoerende organen. Gorbatsjow kondigde ook de invoering van noodmaatregelen aan om de misdaad te bestrijden, waaronder de vorming van een ,,speciale dienst" onder presidentiele controle, en om voedseltekorten en problemen in het spoorwegtransport aan te pakken.
Op 17 november ging de Opperste Sowjet in principe akkoord met de voorstellen. Na een debat op 23 november nam het orgaan een resolutie aan die Gorbatsjow twee weken tijd gaf om met gedetailleerde plannen te komen. De Opperste Sowjet droeg hem ook op om binnen een maand interim-overeenkomsten met elke republiek te sluiten om de ,,stabilisering van de sociaal-economische situatie" te garanderen en belastte zijn voorzitte Anatoli Loekjanow met het opstellen van tijdelijke overeenkomsten met de parlementen van de republieken over het bijleggen van de ,,wettenoorlog" in afwachting van de ondertekening van het nieuwe Unieverdrag. Verder gaf de resolutie de president met onmiddelijke ingang extra bevoegdheden om overal in de Sowjet-Unie waar ,,leven, gezondheid of eigendom" werden bedreigd niet-gespecificeerde ,,noodmaatregelen te treffen. In een korte toespraak na de stemming over de resolutie erkende Gorbatsiow de vrees voor een dictatuur. maar benadrukte hij dat de huidige crisis alleen door een sterke centrale uitvoerende macht kon worden opgelost

Discussies tussen Gorbatsjow en Jeltsin. Ruslands economische hervormingen

De reorganisatie van het centrale bestuur was een van de ideeën die op 11 november 1990 tijdens de ontmoeting tussen Gorbatsjow en de president van de Russische republiek, Boris Jeltsin, werden besproken. Jeltsin had opgeroepen tot de vorming van een ,,coalitieregering van nationale eenheid", waarin ministers uit alle republieken zitting zouden moeten hebben.
Tot de ontmoeting was besloten in een poging om de hernieuwde kloof tussen de twee presidenten te overbruggen, die was veroorzaakt doordat de centrale regering in oktober had afgezien van adicale economische hervormingen.
Als resultaat van wat een discussie over uiteenlopende onderwerpen werd genoemd, werdbesloten om als voorbereiding op besprekingen over het Unieverdrag een tweetal bilaterale commissies in het leven te roepen die moesten onderhandelen over de meest omstreden vraagstukken inzake de relatie tussen de Sowjet-Unie en de Russische Federatie, namelijk de afbakening van de bevoegdheden van de staat, het eigendomsrecht van staatsbezit en het recht om over natuurlijke rijkdommen te beschikken.
Jeltsin verklaarde op 13 november dat Rusland nog niet besloten had tot de uitvoering van het radicale ,,plan Sjatalin", een economisch hervormingsprogramma van 500 dagen.
Hoewel het hervormingsprogramma technisch al op 1 november was gestart, deelde Jeltsin de Opperste Sowjet van de Russische Federatie mee dat het eenvoudig onmogelijk was het plan Sjatalin door te voeren zonder coördinatie met de centrale regering. Omdat de hervormingen in Rusland waarschijnlijk geen doorgang zouden vinden, had Grigori Jawlinski, medeauteur van het plan Sjatalin, op 17 november zijn ontslag aangeboden als vice-premier van Rusland. Op 22 november werd hij formeel uit zijn functie ontheven.

Decreten over harde valuta en niet-essentiële goederen

Een presidentieel decreet van 2 novemher 1990 stelde bedrijven verplicht om in 1991 40 procent van hun verdiensten in harde valuta te verkopen aan de Bank voor Buitenlandse Economische Betrekkingen, om te helpen bij de aflossing van de buitenlandse schuld van de Sowjet-Unie. Een deel van de winst in harde valuta mochten zij volgens bepaalde voorschriften zelf behouden en van het restant zouden zij 90 procent moeten verkopen aan een nieuw buitenlands-valutafonds van de Unie en de republieken, en de overige 10 procent aan fondsen van de republieken. Bij al deze verkopen zou de commerciële wisselkoers van de roebel gelden die in oktober was vastgesteld. Ook zou uit regeringsleiders van het centrale gezag en de republieken een valuta-commissie worden samengesteld die de opdracht kreeg ,,een valuta- en importbeleid te ontwikkelen en coördineren", de aflossing van de nationale schuld te controleren en middelen in harde valuta toe te wijzen aan voorrangsgebieden.

In het decreet werd ook opnieuw gewezen op de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de gehele Unie voor het verstrekken van vergunningen en het vaststellen van quota's voor de im- en export van een lijst met de belangrijkste goederen, waaronder olie, gas, goud, diamanten en technologisch hoogwaardige produkten.
Op 12 november besloot de centrale regering dat vanaf 15 november de vaste verkoopprijzen van een lijst niet-essentiële goederen (uiteenlopend van auto-onderdelen tot kaviaar) zouden worden afgeschaft. De strijd om de suprematie in de wetgeving werd opnieuw geïllustreerd toen de resolutie onmiddellijk werd venvorpen door de regering van de Russische Federatie, die in afwachting van haar eigen resolutie verordonneerde dat de verkoop van alle goederen op de lijst moest worden gestaakt, wat algemene verwarring in winkels en restaurants veroorzaakte. De resolutie van de centi-ale regering werd opgeschort door de regeringen van Kazachstan, Moldavië en Azerbajdzjan.

MIJNWERKERS EEN DAG IN STAKING

Op 11 juli hielden tienduizenden mijnwerkers politieke stakingen en bijeenkomsten. Zij eisten de vervulling van de beloften die de regering had gedaan bij de beëindiging van de stakingen in juli 1989 (pag. 359/2 e.v. - '90) om de leef- en werkomstandigheden te verbeteren, het aftreden van de Sowjet-ministerraad vanwege de manier waarop deze

de economie aanpakte, en de depolitisering van het leger, de politie, het justitiële stelsel en het ondenvijssysteem. De mijnwerkers trotseerden openlijk een wet uit oktober 1989 die politieke stakingen strafbaar stelde en werkonderbrekingen in sleutelsectoren van de economie tijdelijk verbood (pag. 362/1 e.v. - '90).

Op het CPSU-congres dat op dat moment in zitting bijeen was probeerde Gorbatsjow de betekenis van de stakingen te bagatelliseren door te beweren dat ,,de algemene staking" waarnaar de mijnwerkers hadden gestreefd niet was doorgegaan. Op 12 juli vertelde Ryzjkow het congres echter dat de produktie in 230 van de 655 kolenmijnen in het land 24 uur had stilgestaan, met kortere stakingen in veel andere mijnen.

Congres van onafhankelijke mijnwerkers in juni

Medio juni hielden afgevaardigden van mijnwerkers uit de meeste mijnstreken in de Sowjet-Unie een congres van een week in de Oekraïense stad Donetsk, waar werd besloten in principe een onafhankelijke mijnwerkersvakbond op te richten. Met een meerderheid van bijna drie tegen één nam het congres op 15 juni een resolutie aan waarin werd verklaard dat de CPSU niet langer beschouwd kon worden als de voorvechter van de rechten van de arbeiders en haar gezag aan het verliezen was. De resolutie riep de leden op de partij ,,massaal" te verlaten, eiste dat de CP-SU-cellen in staatsondernemingen afgeschaft moesten worden en dat de CPSU haar bezittingen zou overdragen aan de staat.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. WET PERSVRIJHEID

Op 12 juni 1990 keurde de Opperste Sowjet van de USSR een langverwachte wet goed betreffende pers en massamedia, waarin gedetailleerde garanties van persvrijheid voorkwamen, evenals regels voor de journalistieke praktijk en het afschaffen van censuur. De wet zou op 1 augustus van kracht worden.

In de nieuwe wet werd bepaald dat burgers uit hoofde van de grondwet het recht hadden ,;uitdrukking te geven aan hun meningen en overtuigingen (en) informatie in welke vorm clan ook te zoeken. selecteren, ontvangen en te verspreiden". Verder w-as volgens deze wet ,,censuur op voor het volk bestemde informatie niet toegestaan". Wel was er een lijst met activiteiten met een beperkt recht op publikatie of radio- of televisie-uitzending. Hieronder vielen staatsgeheimen, oproepen tot het gewelddadig omverwerpen van de staat en het maatschappelijk stelsel, onverdraagzaamheid jegens een ras of een religieuze overtuiging, pornografie en aanzetting tot criminele daden. Ook voorzag de wet in wettelijke garanties ter bescherming van de privacy van personen en omschreef de te volgen procedures voor schadeloosstelling in geval van smaad of laster van een persoon of een organisatie. Een sleutelclausule omschreef het begrip vrijheid van informatie: journalisten hadden het recht te verzoeken om informatie (ze kregen ook toegang tot documenten) bij staatsinstellingen, maatschappelijke organisaties en ambtenaren, en mochten zich als hun verzoeken werden geweigerd wenden tot hogere instanties of ambtenaren en uiteindelijk tot het gerechtshof.
Het recht op het ,,stichten van een medium voor nicuwsverspreiding" werd toegestaan (na toestemming van officiële zijde) aan staatsinstellingen, politieke partijen, maatschappelijke urganisaties. volksbewegingen, creatieve verenigingen, associaties waarvan de doelstellingen overeenkwamen met de wet, arbeiderscollectieven en burgers. Een monopolie op een medium werd verboden.Redacties hadden het recht op volledige economische en financiële autonomie.

De wet werd verwelkomd door vooraanstaande Sowjet-journalisten, maar er werd algemeen aangenomen dat werkelijke persvrijheid pas zou worden bereikt wanneer het staatstoezicht op de papierproduktie en -distributie zou zijn beëindigd, evenals het staatseigendom van drukkerijen. Verder waren de vooruitzichten voor publicitaire initiatieven niet goed te noemen in een tijd waarin zelfs kranten in staatseigendom nauwelijks meer konden worden gedrukt wegens een acuut papiertekort, veroorzaakt door ondoelmatigheid en technologische onverschilligheid in de hout- en de papierindustrie.

Ontslag vice-premier naar aanleiding van sigarettentekort

Op 30 augustus werd Wladilen Nikitin, een van de drie eerste vice-premiers van de Sowjet-Unie en voorzitter van de staatscommissie voor voedingsmiddelen en voedselvoorziening, ontslagen omdat falende planning en produktie hadden geleid tot een chronisch tekort aan sigaretten.

Dit had de over het algemeen tamelijk lankmoedige Sowjet-consumenten meer getergd dan enig ander eerder tekort (de totale bevolking van 285,7 zielen mln telde naar schatting 106.5 mln sigarettenrokers). Sedert eind juli waren in veel steden in het hele land uit protest tegen het sigarettengebrek werkonderbrekingen en demonstraties gehouden die veelal uitliepen op rellen. Functionarissen weten het tekort aan een combinatie van problemen, variërend van een niet-voorziene vraag, fabriekssluitingenvanwege defecte aparatuur. een daling van importen vanwege de gewijzigde handelsovereenkomsten binnen de COMECON, en zelfs aan nationalistische onlusten in Armenië waar de meeste filters werden gemaakt.

Legalisering van kleine bedrijven

Op 9 augustus nam de Sowjet-ministerraad een resolutie aan waardoor het particulieren met onmiddellijke ingang werd toegestaan bedrijven op te richten, te kopen of te verkopen en werknemers in dienst te nemen. Dit betekende in feite de eerste herziening van het marxistische verbod op particulier eigendom van de produktiemiddelen sinds men in 1928 de Nieuwe Economische Politiek (NEP) van Lenin had laten varen.

Het aantal werknemers in particuliere ondernemingen zou aan maxima onderworpen zijn. van 200 in de industrie of de bouwnijverheid tot 15 werknemers in de detailhandel. In tegenstelling tot de bestaande wetten over coöperaties stipuleerde de resolutie dat een vergunningaanvraag binnen t ee weken door de plaatselijke autoriteiten beantwoord moest worden en alleen geweigerd kon worden als de voorgestelde bedrijfsactiviteiten in strijd waren met de regels (verboden gebied voor kleine bedrijven waren onder andere de verkoop of produktie van geneesmiddelen, wapens, edelmetalen en edelstenen. en pornografie). Als aan deze voorwaarden niet werd voldaan kon de ondernemer in de dop bij de rechter om schadevergoeding vragen. De nieuwe bedrijven zouden ook in die zin van coöperaties verschillen dat ze onbeperkt aansprakelijk zouden zijn. Ze zouden grote belastingvoordelen genieten, waaronder 50 procent korting in het eerste jaar en 25 procent in het tweede.

Uitspraak van constitutionele controlecommissie tegen decreet van Gorbatsjow

Een treffend staaltje van de wijze waarop president Gorbatsjows vaak geprezen ,,door de wet geregeerde staat" in de praktijk functioneerde, werd geleverd op 14 september 1990 toen het in december 1989 ingestelde Comité voor het toezicht op de grondwet van de USSR in de eerste beslissing in zijn soort bepaalde dat een in april uitgevaardigd decreet ,,ongrondwettig" was.

Het decreet had de bevoegdheid om toestemming te verlenen voor bijeenkomsten in het centrum van Moskou overgeheveld van de jurisdictie van de sowjet van Moskou (gemeenteraad) naar de Sowjet-ministerraad. Het comité verklaarde dat het decreet een inbreuk maakte op de bevoegdheden van de sowjet van Moskou en van de wettelijke organen van de Russische Federatie, en gelastte de onmiddellijke opschorting ervan. Het comité miste de bevoegdheid om het decreet in te trekken, maar van Gorbatsjom werd nu verlangd dat hij het ofwel zou herschrijven ofwel zelf zou intrekken. Het was veelbetekenend dat de uitspraak slechts twee dagen kwam voordat tienduizen-

In Moskou werd op 16 september 1990 in een massale betoging steun betuigd aan het radicale hervormingsplan van de econoom Sjatalin alsmede aan de stadsbesturen van Moskou en Leningrad.

den mensen deelnamen aan een mars in Moskou van het Gorkipark naar het Manegeplein buiten het Kremlin om het aftreden te eisen van premier Ryzjkow en zijn regering. De burgemeester van Moskou. Gawriil Popow had opgeroepen tot de mars als onderdeel van de door radicalen gevoerde campagne tegen Ryzjkows aanpak van de economische hervormingen (zie boven).

Pensionering van Birjoekowa. Aftreden minister van olieraffinering

Op 17 september 1990 ging Aleksandra Birjoekowa met pensioen als vicepremier van de Sowjet-ministerraad (waarin ze van de 69 leden de enige vrouw was geweest) en als voorzitter van het bureau voor maatschappelijke ontwikkeling.
Op 24 september trad Nikolaj Lemajew onverwachts af als minister van de chemische en raffineringsindustrie. In een later interview met de regeringskrant *Izwestija* klaagde hij dat de instorting van het gezag van de centrale regering over locale besturen en leveranciers hem het werk onmogelijk hadden gemaakt.

Decreet betreffende vermindering partijcontrole op leger en politie

Op 4 september vaardigde president Gorbatsjow een decreet uit, waarin hij duidelijk opdracht gaf om de controle van de Communistische Partij (CPSU) op het leger, het Comité voor de Staatsveiligheid (KGB) en de politie te verminderen.

Hij riep de ministeries van defensie en binnenlandse zaken op binnen drie maanden ontwerpvoorstellen in te dienen voor de hervorming van de politieke cellen in het leger en de organen voor de staatsveiligheid zodat zij ,.zich met het staatsbeleid bezig zouden houden". Volgens een verklaring was het decreet in overeenstemming met de grondwetswijzigingen van maart, waarin het daarin vastgelegde communistische machtsmonopolie werd afgeschaft (zie pag. 586/2 - '90). en met het beleid om staats- en partijfuncties van elkaar te scheiden.

Decreet betreffende veiligheid in het leger

Op 6 september werd door Gorbatsjow een decreet uitgevaardigd, dat door commentatoren werd omschreven als een zet om onrust in het leger en bij de meerderheid van het publiek over de toestand van de militaire discipline en het lot van dienstplichtigen tot bedaren te brengen. Hierin beval Gorbatsjow de ministeries van defensie en van binnenlandse zaken en de KGB zich garant te stellen voor de medische verzekering en levensverzekering van soldaten die waren gewond of omgekomen bij ongelukken of ongeregeldheden, en wettelijke beroepsprocedures in te stellen voor militairen tegen wangedrag van hun meerderen.

Algemeen groeide de bezorgdheid over de hoge tol aan doden en gewonden onder soldaten in vredestijd, en dit was een belangrijke faktor geworden bij het nijpender u-ordende probleem van ontduiking van de dienstplicht. Er was veel kritiek op het inzetten van dienstplichtigen bij klussen zoals de schoonmaakoperatie in Tsjernobylenbij vredestakenin gebieden waar etnische onrust heerste. De *Financial* Times van 7 september merkte op dat het decreet ,.neerkomt op een late erkenning door de Sowjet-autoriteiten van de deplorabele toestand van de legerdiscipline, met wijdverspreide verhalen over rassendiscriminatie, intimidatie, bendenoorlogen en chronische veronachtzaming van de veiligheidsvoorschriften bij de opleiding van soldaten".

Overwinning bij tussentijdse verkiezingen voor KGB-ontmaskeraar Kaloegin

Op 2 september werd Oleg Kaloegin een voormalig generaal-majoor van de KGB, die niet zo lang daarvoor in het openbaar op de voorgrond was getreden wegens zijn bewering dat de KGB doorging met machtsmisibruik, bij een tussentijdse verkiezing in de Zuidrussische stad Krasnodar gekozen in het Sowjet-Congres van Volksafgevaardigden.

Kaloegin, die 32 jaar KGB-agent en officier van de contra-inlichtingendienst was geweest. was in maart gedwongenmet pensioen te gaan, klaarblijkelijk omdat hij bij het Centraal Comité van de CPSU en in brieven aan Gorbatsjow had geklaagd over de noodzaak van fundamentele hervormingen van de KGB. In juni had hij nationale en internationale bekendheid gekregen, toen hij achtereenvolgens in interviews met de Amerikaanse en Russische pers en op een conferentie van de radicale hervormingsgezinde CPSU-vleugel Democratisch Platform had beweerd dat de KGB in samenwerking met de CPSU onwettige geheime operaties tegen Sowjet-burgers bleef uitvoeren. Recente pogingen onder KGB-chef generaal Wladimir Kroetsjkow om de reputatie van de KGB bij het publiek op te poetsen en zijn rol bij de bestrijding van de echte misdaad te benadrukken waren door Kaloegin bestempeld als ,,bedrog". Dientengevolge werd hij officieel berispt en beroofd van zijn rang, pensioen en medailles wegens ,,het aantasten van de eer en waardigheid van een officier van de staatsveiligheid", en bedreigd met strafrechtelijke vervolging. Tegelijkertijd verwierf hij echter aanzienlijke publieke steun wegens zijn trotsering van de alom meest gevreesde en verachte Sowjet-instelling. Zijn verkiezing in het Congres betekende dat Kaloegin nu was gevrijwaard van vervolging.
Kaloegins zetel in het Congres was vacant gekomen toen de conservatief van de harde lijn. Iwan Polozkow, was opgestapt na zijn verkiezing in juni tot eerste secretaris van de nieuwe Communistische Partij van de Russische Federatie (zie pag. 796/3 - '90).

Legalisering van nieuwe politieke partijen

Op 9 oktober 1990 keurde de Opperste Sowjet van de USSR een wet goed inzake openbare verenigingen. De wet, die op zich had laten wachten sinds de Communistische Partij (CPSU) in maart afstand had gedaan van haar in de grondwet vastgelegde ,,leidende rol", vulde dit vacuum formeel op met een meerpartijensysteem.

Nieuwe politieke partijen en andere soorten openbare verenigingen,zoals vakbonden, zouden voortaan door slechts 10 mensen opgericht

kunnen worden. De verenigingen werd verzocht tijdens een oprichtingsvergadering statuten op te stellen en deze te laten registreren bij het ministerie van justitie van de USSR (of het ministerie van een deelrepubliek. afhankelijk van het werkterrein van de nieuwe vereniging). Alle politieke partijen zouden dezelfde wettelijke status hebben.
Binnen de Opperste Sowjet hadden verhitte discussies plaatsgevonden over de vraag of leden van leger en politie zich ook mochten aansluiten bij een politieke partij. De nieuwe wet bevatte een compromis, waarin verklaard werd dat dergelijke individuen ,,bij hun beroepsactiviteiten geleid zullen worden door de eisen van de wet en niet gebonden zijn aan de beslissingen van partijen of openbare massaorganisaties waartoe zij behoren".

In verscheidene delen van de Sowjet-Unie waren al tal van nieuwe politieke partijen opgericht, maar geen van deze partijen wilde ook buiten de republikeinse grenzen gaan opereren om de CP SU op nationale basis te beconcurreren. Onder de nieuwe politieke partijen die in de Russische Federatie het levenslicht zagen, viel vooral de ***Sociaal Democratische Partij van Rusland*** op, die op 4 mei haar oprichtingsvergadering had belegd in Moskou en bij die gelegenheid had laten weten al meer dan 4.000 leden te tellen (onder wie meer dan 100 Russische en Sowjet-parlementariërs). Voorts de ***Democratische Partij van Rusland,*** die eind mei in Moskou haar oprichtingsvergadering had gehouden. Deze laatste groepering behoorde met negen andere nieuwbakken politieke partijen en achttien andere verenigingen tot de groep die op 20 en 21 oktober tijdens een oprichtingsvergadering onder de naam ***Democratisch Rusland*** een coalitiefront vormden.

Hervorming van officiëlevakbonden

Tijdens het 19e congres van de Centrale Raad van Vakbonden, dat plaatsvond van 23-27 oktober, besloten de afgevaardigden de naam te veranderen in de Algemene Confederatie van Sowjet-Vakbonden. Het congres was van mening dat de Centrale Raad ,,verzuimd had de werkende klasse sociaal of economisch te beschermen binnen de context van de overgang naar de markt". Wladimir Sjtsjerbakow. een voormalige vice-voorzitter van de Centrale Raad, die op 27 oktober gekozen was als voorzitter van de nieuwe Confederatie, verklaarde dat het hier ging om een ,,vrijwilligefusie van soevereine ledenorganisaties" die geen aanspraak maakten op een monopolie bij het organiseren van vakbondsleden. Daarnaast werd verklaard dat de nieuwe organisatie onafhankelijk was van regeringsorganen en van ,,politiekeen openbare structuren" (de Centrale Raad van Vakbonden had ,,onderleiding" van de CP SU geopereerd).

Onafhankelijke mijnwerkersvakbond

Een tweede congres van onafhankelijke mijnwerkers dat plaatsvond in Donetsk, werd op 26 oktober afgerond met de verklaring dat het hier de oprichtingsvergadering van een onafhankeliike mijnwerkersvakbond had betroffen. De vraag of er al dan niet een onafhankelijke vakbond moest worden gevormd had tijdens het vijf dagen durende debat de afgevaardigden scherp verdeeld, hoewel hiertoe tijdens het eerste congres in juni in principe reeds beslotenwas. Tenslotte keurde een kleine meerderheid de verklaring goed zoals die was voorgesteld door radicale afgevaardigden uit het Westsiberische Koeznetsk-bekken, die een beslissing forceerden door op 25 oktober te stemmen vóór de oprichting van een nieuwe vakbond, ongeacht het feit of het congres daarmee nu instemde of niet.

Nieuwe Russisch-orthodoxe patriarch

Een plaatselijke raad van de Russisch-orthodoxe Kerk (pas de vierde bijeenkomst onder Sowjet-bewind) verkoos op 7 juni 1990 metropoliet Aleksej van Leningrad en Nowgorod tot patriarch als opvolger van patriarch Pimen, die in mei was overleden. Op 10 juni werd hij in de Epiphanie-kathedraal te Moskou gewijd tot patriarch Aleksej II van Moskou en Groot-Rusland.
Aleksej Ridiger, een in 1923 te Tallinn (toen gelegen in onafhankelijk Estland) geboren Est, werd door *The Times* van 5 juni omschreven als ,,eenpopulist met een hervormingsgezinde reputatie". Naar verluidt werd hij gekozen uit ten minste drie kandidaten na twee ronden van geheime stemming; commentatoren suggereerden dat dit geruchten bevestigde als zou er verdeeldheid zijn binnen de kerk tussen conservatieven en hervormingsgezinden, die gebruik wilden maken van het verminderde staatstoezicht, door een meer uitgesproken rol te gaan spelen in de maatschappij.

(Vor. ber. pag. 593/2 - '90)

Metropoliet Aleksej

TSJECHOSLOWAKIJE

POLITIEKE VERANDERINGEN NA DE REVOLCTIE VAN NOVEMBER 1989

De regering, die op 10 december 1989 in functie trad (zie pag. 61/3 e.v. - '90), begon onmiddellijk aan een programma van constitutionele en politieke hervormingen om het systeem te ontmantelen dat de Tsjechoslowaakse Communistische Partij (CPCz) in meer dan 40 jaar van alleenheerschappij had opgebouwd.

In ronde-tafelgesprekken, waaraan alle belangrijke politieke partijen in januari en februari 1990 deelnamen. werd overeenkomst bereikt over de voorwaarden voor de in juni geplande verkiezingen. Ook werd besloten de CPCz-vertegenwoordiging onmiddellijk te verkleinen zodat de steun die zij in het land genoot nauwkeuriger weerspiegeld werd. Op 30 januari kreeg het parlement aldus 120 nieuwe leden ter vervanging van de CPCz-leden, die ontslag hadden genomen of door hun kiesdistricten waren teruggeroepen. Als gevolg daarvan behield de CPCz slechts 138 van de 350 zetels in de Federale Assemblée, ongeveer de helft van het aantal zetels waarover ze eerst beschikte.
Op 27 en 28 maart keurde het parlement een aantal nieuwe wetten goed over het recht op vereniging, vergadering en petitionnement, nieuwsgaring en staatsburgerschap. De nieuwe wet op het recht op vereniging stond burgers toe een vereniging op te richten zonder voorafgaande toestemming van het ministerie van binnenlandse zaken. De nieuwe wet op het recht op vergadering stond burgers toe vergaderingen te beleggen of te demonstreren zonder voorafgaande toestemming van het plaatselijk bestuur. De nieuwe perswet schafte de censuur officieel af en stond particulieren toe kranten en tijdschriften uit te geven (voorheen waren alleen instellingen daartoe gerechtigd geweest). Volgens de herziene wet op het staatsburgerschap konden burgers dit alleen op eigen verzoek kwijtraken. Dientengevolge konden duizenden Tsjechoslowaken, die het land waren uitgevlucht na de beperkende maatregelen in 1968 en daarna hun staatsburgerschap waren kwijtgeraakt, hun staatsburgerschap terugkrijgen.
Jan Carnugorsky. een van de toenmalige vicep emiers, verklaarde dat met de goedkeuring van deze wetten de wettelijke garanties voor de burgerrechten in Tsjechoslowakije in overeenkomst waren gebracht met de internationale akkoorden en verplichtingen.

Opheffingvan Nationaal Front.Lotge*vallen voormalige CPCz-leiders*

In het kader van de opheffing van de

CPCz werd het systeem van partijorganisaties op het gebied van de economie, de politiek, liet maatschappelijk veld en de veiligheid in de maanden na de November-revolutie ontbonden. De bestuursraad van het Nationaal Front, de overkoepelende organisatie van politieke en sociale organisaties onder het communistisch regime, besloot dit ergaan op 7 februari op te heffen.

Hoewel de nieuwe regering bijna onmiddellijk onderzoeken had gelast naar door voormalige CPCz-functionarissen vóór de November-revolutie begane misdaden, was ze onder aanzienlijke druk komen te staan de onderzoeken uit te breiden, vooral na een betoging van meer dan 100.000 mensen in Praag op 12 mei.
Tot degenen die van misdaden werden verdacht en tijdens de duur van het onderzoek in hechtenis waren genomen, behoorden Vasil Bilak, voormalig secretaris van het Centraal Comité van de CPCz; Milos Jakes, voormalig secretaris-generaal van de CPCz; Jozef Lenart, voo malig lid van het CPCz-presidium en secretaris van het Centraal Comité van de CPCz; Rudolf Hegenbart en Michal Stefanak, voormalige hoofden van afdelingen van het Centraal Comité van de CPCz; Alojz Lorenc. voormalige vice-minister van binnenlandse zaken en belast met het toezicht op de binnenlandse veiligheid; Peter Colotka, voormalig premier van Slowakije; Miroslav Stepan, voormalig lid van het presidium van de CPCz en voormalig secretaris van de Praagse afdeling van de partij: en Rudolf Barak, voormalig minister van binnenlandse zaken. Allen waren in februari uit de partij gezet. De belangrijkste aanklachten hadden betrekking op de inval van de troepen van het Warschaupact in 1968. op de betogingen in november 1989 en op meer algemenere zaken zoals ambtsmisbruik, politiek ingrijpen in gerechtelijke zaken, illegale bezittingen en valutatransacties, en verduistering. Gerechtelijke stappen werden ondernomen tegen Barak, Stepan en Colotka, en verwacht werd dat veel anderen te zijner tijd ook in staat van beschuldiging zouden worden gesteld.
Stepan werd op 9 juli veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik en het aanzetten van anderen daartoe. Hij werd er met name van beschuldigd zijn gezag te buitentezijngegaan (i)toen hij op 28 oktober 1988 de politie had opgedragen waterkanonnen en traangas tegen anti-regeringsbetogers te gebruiken; (ii)en toen hij op 15 januari 1989 opdracht had gegeven betogers, die geen gehoor gaven aan het verzoek zich te verspreiden, zonder persoonlijke papieren tot 30 a 50 km buiten Praag te brengen. Hij ging in beroep tegen de uitspraak, en werd op 16 juli hangende het hoger beroep uit hechtenis ontslagen.
Op 22 oktober werd Stepan in hoger beroep opnieuw tot 30 maanden gevangenschap veroordeeld wegens machtsmisbruik. Een tweede aanklacht, die verband hield met de demonstratie van januari 1989, werd terugvenvezen naar de openbaar aanklager.
Twee vooraanstaande afgezette CPCz-functionarissen pleegden begin 1990 in de nasleep van de November-revolutie zelfmoord. Het waren Viliam Salgovic, voormalig voorzitter van het Slowaakse pa lement, en Antonin Kapek, voormalig lid van het politburo en van 1969 tot 1988 secretaris van de Praagse afdeling van de partij, die zelfmoord pleegden op respectievelijk 3 februari en 22 mei.

Vakbonden, media en religieuze ontwikkelingen

Tijdens een buitengewoon congres op 2 en 3 maart 1990 besloot de Revolutionaire Vakbondsbeweging (ROH) zichzelf op te heffen. waarna ze een nieuwe federatie oprichtte. De confederatie verving de oude structuur die nauw gelieerd was geweest aan de CPCz. Vrijwel onmiddellijk sloten zich 30 vakbonden bij de nieuwe federatie aan, zowel geherstructureerde bestaande vakbonden als sinds de November-revolutie nieuw opgerichte vakbonden.
Spoedig na de regeringswisseling werden de hoofden van de nationale radio en televisie. en de hoofdredacteuren van veel kranten vervangen. Frantisek Pavlicek werd op 2 februari benoemd tot hoofd van de Tsjechoslowaakse radio, Petr Uhl werd op 14 februari benoemd tot hoofd van de CTK en Jiri Kanturek op 12 maart tot hoofd van de Tsjechoslowaakse televisie. In de periode vóór november 1989 waren zij alle drie vooraanstaande oppositiefiguren geweest.
De ineenstorting van de communistische heerschappij maakte ook de opleving mogelijk van de Tsjechoslowaakse religieuze gemeenschappen. In januari 1990 werden nieuwe wetten aangenomen, die het staatstoezicht op de kerkelijke activiteiten afschaften en religieus onderwijs in scholen toestonden. De beloofde teruggave van kerkelijke eigendommen bleek echter ingewikkeld en het parlement was niet in staat zoals oorspronkelijk gepland vóór mei tot overeenstemming te komen over de betreffende wetgeving.
Dankzij de door paus Johannes Paulus II op 14 februari 1990 benoemde vijf nieuwe bisschoppen beschikten alle 13 roomskatholieke bisdommen in Tsjechoslowakije voor de eerste keer sinds de Eerste Wereldoorlog over een bisschop (zie pag. 730/1 -1989 voor benoeming in mei 1988 van drie bisschoppen). In april werden de diplomatieke betrekkingen met het Vaticaan hersteld en bezocht de paus Tsjechoslowakije (zie pag. 597/1 - '90).

Dood van minister

Slavomir Stracar, sinds eind juni 1990 de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse handel (zie pag. 600/1 - '90), stierf op 21 augustus aan een hartaanval in Brasilia (Brazilië) tijdens een officieel bezoek. Hij was 55 jaar oud.

Rapport over politieoptreden bij betogingen

Een parlementaire commissie, die een onderzoek moest instellen naar de verantwoordelijkheid van de veiligheidsdienst (StB) voor het gewelddadige politieoptreden tegen demonstrerende studenten op 17 november 1989 en de politieke achtergrond daarvan (zie pag. 59/1 e.v. - '90), bracht haar rapport op 9 mei naar buiten. De conclusie ervan luidde dat de verdenking bestond dat het optreden vooraf was gepland en werdgeleid door twee gezagdragers met verschillende instructies.
Zowel de rol van de StB als de betrokkenheid van de Sowjet-geheime dienst, de KGB (de vermoedelijke ..tweede" gezagdrager). bleef echter onduidelijk
Ongeveer 592 mensen waren gewond geraakt bij de politieaanval op de studenten, hetgeen het uitbreken van de November-revolutie bespoedigd had. Gerechtelijke stappen waren al in december in gang gezet tegen afzonderlijke politiefunctionarissen in verband met de gebeurtenissen op 17 november. In april 1990 werden nog meer functionarissen in staat van beschuldiging gesteld. In januari pleegden twee hoge politiefunctionarissen zelfmoord nadat een onderzoek tegen hen was ingesteld.

Nieuwe defensiewet. Defensiebegroting openbaar gemaakt

Het parlement keurde op 14 maart een nieuwe defensiewet goed waarin de dienstplicht werd teruggebracht van twee jaar naar 18 maanden en het jaarlijks verlof werd uitgebreid van 10 naar 30 dagen. Ook werd een afzonderlijke wet aangenomen waardoor een beroep op gewetensbezwaren kon worden gedaan en een vervangende dienstplicht werd ingevoerd.

Op 13 juni maakte de regering de precieze omvang bekend van de militaire uitgaven, die tot dan toe geheim waren geweest. De defensiebegroting bedroeg in 1989 35,06 mrd kronen en zou naar verwachting in 1990 31,18 mrd bedragen, ofwel 23,6 procent van de totale regeringsuitgaven. De regering was vast van plan nog aanzienlijk meer te besnoeien op de defensiebegroting.

Afschaffing reisbeperkingen. Verwijdering grensversterkingen

De regering Adamec trok de beperkingen op buitenlandse reizen met ingang van 4 december 1989 in. Terwijl voorheen iedereen die naar het buitenland wilde reizen, een groot aantal politieke en bureaucratische obstakels had moeten overwinnen, hoefde men volgens de nieuwe bepalingen nu alleen nog zijn paspoort te overleggen. Tegelijkertijd werden de bepalingen voor het ruilen van valuta versoepeld om mensen in staat te stellen buitenlandse valuta te kopen.
Tussen januari en juni werd in overeenkomsten met Oostenrijk, Finland, West-Duitsland en Italië de wederzijdse vi-

sumplicht afgeschaft. In mei werd eveneens de visumplicht voor Canadezen en Amerikanen afgeschaft.
In december 1989 waren grenswachten begonnen de grensversterkingen aan de Oostenrijkse en Westduitse grens af te breken. Eind mei werden alle versperringen verwijderd. Bovendien werd een aantal nieuwe grensovergangen geopend.

Economische ontwikkelingen

Uit op 9 februari 1990 openbaar gemaakte cijfers bleek dat de Tsjechoslowaakse economie in 1989 met 1,7 procent was gegroeid in vergelijking met 2,8 procent het voorgaande jaar. De produktiviteit was niet gestegen. detailhandelsprijzen stegen met 1.5 procent (hoewel werd aangenomen dat de werkelijke inflatie minstens het dubbele bedroeg),en de lonen bleven in reële termen gerekend gelijk.

Begin januari 1990 werd de kroon met 19 procent gedevalueerd ten opzichte van de dollar en andere in isselbare valuta's, en met 10 procent gerevalueerd ten opzichte van de roebel en andere Oosteuropese munten.
In april en maart keurde het parlement een reeks maatregelen goed ter voorbereiding van een nieuwe economische structuur die erop gericht was een marktеconomie in te voeren. De nieuwe wetgeving behelsde: (i)een wet op particulier ondernemerschap, die particulieren toestond ondernemingen op te richten zonder beperkingen aan het aantal werknemers; (ii) een wet op staatsondernemingen. die overheidsbedrijven toestond hun werknemers aandelen aan te bieden; (iii)een wet op aandelenbezit, die buitenlandse ondernemers of particulieren toestond voor 100 procent eigenaar tc zijn van in Tsjechoslowakije gevestigde bedrijven: (iv) een wet op industriële verhoudingen die de rechten van werknemers en vakbonden vastlegde; en (v)bepalingenvoor de oprichting van industriele gerechtshoven voor de schikking van commerciële geschillen.
In een toelichting op de nieuwe economische wetgeving zei de minister van financiën Vaclav Klaus dat zijn belangrijkste streven was kleine en middelgrote overheidsbedrijven nieuw leven in te blazen door middelvan beter management en nieuwe investeringen. Bovendien trachtte de regering een gunstig klimaat voor particuliere ondernemers te scheppen, maar ongeveer eenderde van de economie zou voorlopig in handen van de staat blijven.
Waarnemers merkten op dat de economische hervormingen niet zo snel ingang vonden als was voorzien. Dit werd toegeschreven aan een groeiende bewustwording van de omvang van de economische malaise en van de noodzaak pijnlijke maatregelen te treffen. Ondanks duidelijke interne meningsverschillen over het tempo van de economische hervormingen maakte de regering op 14 mei bekend dat zij een besluit had genomen over een programma met eenduidige hervormingen die de komende maanden zouden worden doorgevoerd.

Milieu

De regering beloofde een aantal ernstige milieuproblemen in het land aan te pakken, waarvan de omvang pas aan het licht was gekomen na de ineenstorting van de communistische heerschappij. Frantisek Reichel, de toenmalige vice-premier, zei op een persconferentie op 1 februari dat voor een ecologisch verantwoorde ontwikkeling inefficiënte en milieuonvriendelijke produktiemethoden beëindigd. de produktieprogramma's veranderd en de huidige methoden van energieproduktie herzien moesten worden. Alle belangrijke in aanbouw of in ontwikkeling zijnde investeringsprojecten zouden opnieuw worden bekeken met het oog op mogelijke risico's voor het milieu.
Tot de specifieke milieukwesties die algemene bezorgdheid veroorzaakten behoorden (i)de enorme uitstoot van zwaveldioxyde door de zware industrie; (ii) de ernstige verontreiniging van het grondwater door lozing van olie en andere stoffen door sinds 1968 in het land gelegerde Sowjet-troepen; (iii) de bouw van verscheidene kernenergiecentrales; (iv)het omvangrijke project van de dam in de Donau aan de Slowaaks-Hongaarsegrens (zie pag. 447/1 - '89);(v)de voorgenomen exploitatie van een grote laag gouderts in een groot natuurgebied ten zuiden van Praag.

Diplomatieke initiatieven. Nieuwe handelsakkoorden

Op 11 april 1990 vroeg Tsjechoslowakije officieel toetreding aan tot de Raad van Europa, en op 7 mei werd het land de status van waarnemer verleend. Begin maart had minister van buitenlandse zaken Jiri Dienstbier eveneens verklaard dat zijn land op de lange duur lid wilde worden van de Europese Gemeenschap.
Op 6 april 1990 riep de regering op tot de oprichting van een Europese veiligheidscommissie onder auspiciën van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE),die de basis kon leggen voor een nieuwe en eenvormige veiligheidsstructuur in Europa.
Op 22 maart herstelden Tsjechoslowakije en Zuid-Korea hun volledige diplomatieke betrekkingen.
De belangrijkste in 1990 ondertekende handels- en samenwerkingscontracten waren (i)een op 9 april ondertekend akkoord met de Verenigde Staten waardoor Tsjechoslowakije de status van meest begunstigde handelsnatie kreeg en de tarieven voor de Tsjechoslowaakse export naar de Verenigde Staten werden verlaagd; en (ii)een op 23 maart ondertekend contract van tien jaar met de EG waardoor de quota's voor de Tsjechoslowaakse industriële export naar de EG in 1995 werden opgeheven en de overdracht van EG-deskundigheid naar veel sectoren van de Tsjechoslowaakse economie eenvoudiger werd.

Havel spreekt Raad van Europa tor

Havel sprak op 10 mei in Straatsburg de Raad van Europa toe. Hij deed een beroep op de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en het Warschaupact ,,stapsgewijs het ideaal te verwezenlijken van een volledig nieuw veiligheidssysteem" iri Europa. Ais eerste stap zouden de twee blokken ,,duidelijker moeten dienen als instrumenten ter ontwapening in plaats van bewapening" aangezien hun rol als defensieapparaten tegen aanvallen van de andere partij steeds meer uitgehold raakte.

Dubcek bezoekt Moskou

Alexander Dubcek, de in 1969 na de inval van het Warschaupact afgezette hervormingsgezinde leider die in 1989 gerehabiliteerd was en tot voorzitter van de Federale Assemblée gekozen werd (zie pag. 62/2 e.v. - '90), bracht van 18-21 mei een bezoek aan Moskou. Zijn laatste bezoek aan de Sowjet-hoofdstad had 22 jaar daarvóór plaatsgehad, toen hij naar Moskou was gebracht en onder druk de inval had moeten goedkeuren. Tijdens zijn bezoek ontmoette hij president Gorbatsjow (zie foto pag. 600 - '90) en andere hoge Sowjet-functionarissen. (Gorbatsjow had zijn spijt betuigd over de ,.ongegronde inval" in februari 1968.)

Controverse over bezoek Havel aan Oostenrijk

Havel bracht op 26 juli samen met de Westduitse president Richard von Weizsacker (die hij eerder in Beieren had ontmoet) een privé-bezoek van een dag aan Salzburg (Oostenrijk). Hij opende het muziekfestival van Salzburg, maar hij stuitte op een protestdemonstratie toen hij een controversiële ontmoeting had met de Oostenrijkse president Kurt Waldheim.

Demeestewereldleidershaddenontmoetingen met Waldheim geboycot na beschuldigingen dat hij zijn activiteiten in het Duitse leger tijdens de oorlog hadverzwegen. In een interview met een Oostenrijkse krant bekritiseerde Havel deze boycot als ,.een spel" dat eens een mo-

De Oostenrijkse president Kurt Waldheim, de Westduitse president Richard von Weizsäcker en de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel (v.l.n.r.)tijdens de opening van het muziekfestival van Salzburg op 26 juli 1990.

rele basis had maar nu bestond uit ,,nogal nuchtere overwegingen - wanneer de een niet gaat, gaat de ander ook niet". Bij zijn toespraak tijdens het festival zei Havel echter het volgende: ,,Het geloof dat iemand door de geschiedenis kan navigeren en ongestratt zijn eigen biografie kan herschrijven, is een traditioneel Middeneuropees waanidee".

HERVERKIEZING VAN HAVEL. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De Federale Assemblée herkoos op 5 juli 1990 Vaclav Havel als president van Tsjechoslowakije voor een nieuwe periode van 2 jaar. Kavel, die in december was gekozen als president ad interim (zie pag. 62/2 - '90), was de enige kandidaat. Enkele anderen waren van deelname uitgesloten omdat zij niet waren voorgedragen door parlementaire afgevaardigden; Stefan Kvietik, die was voorgedragen door de Slowaakse Nationale Partij, had zich teruggetrokken.

Bij een geheime stemming kreeg Havel de benodigde drievijfde meerderheid in beide kamers, in de Volkskamer met 114 tegen 25 stemmen en in de Nationale Kamer met 63 vóór en 9 stemmen tegen in het Tsjechische gedeelte en 57 vóór en 16 stemmen tegen in het Slowaakse gedeelte

Verklaring over regeringsbeleid

De federale premier Marian Calfa presenteerde op 3 juli aan de Federale Assemblée de beleidsverklaring van de nieuwe regering die op 27 juni was benoemd (zie pag. 599/3 e.v. - '90).

Er zouden nieuwe grondwetten worden opgesteld voor de federatie en voor de Tsjechische en de Slowaakse republieken, waarbij het lokale zelfbestuur zou worden losgemaakt van het staatsbestuur en een eind zou worden gemaakt aan overmatig centralisme. Het beheer van de meeste takken van de economie, met uitzondering van benzine. energie, metaal en verbindingen, zou worden overgelaten aan de republieken. Tsjechoslowakije zou nog steeds één enkele markt blijven vormen, maar de regering zou de Europese landen ervan proberen te overtuigen dat de Tsjechen en de Slowaken konden handelen als ,,onafhankelijke en gelijkwaardige partners".
Het systeem voor sociale zekerheid zou een ,,fundamentele hervorming" ondergaan. Bij het streven naar economische hervormingen zouden ecologische overwegingen een basiscriterium zijn. De regering zou een concurrerend milieu creëren, prijzen en handel met het buitenland liberaliseren, een groot deel van de openbare sector privatiseren en de particuliere economie ontwikkelen. Daarbij zou ze proberen de inflatie, de werkloosheid en de buitenlandse schuld terug te dringen. Tsjechoslowakije zou proberen vóór 1991 toe te treden tot het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank (twee organen waar het in 1951 was uitgetreden). De omschakeling van de Comecon (Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand) naar een organisatie die functioneerde volgens de principes van de vrije markt, zou worden voortgezet (zie pag. 426/3/4 - '90 voor de vergadering van COMECON in maart 1990). De regering venvachtte dat de Sowjet-Unie de belangrijkste handelspartner zou blijven van Tsjechoslowakije.
De regering zou verder werken aan de .,realisering van een algemene Europese standaard voor de mensenrechten en een gezamenlijke legale, economische en veiligheidsruimte". Daarbij hoorde ook de institutionalisering van de Helsinki-conferentie. Tsjechoslowakije beschouwde het Warschaupact als een tijdelijke instantie met als taak de samenwerking trissen landen te bewerkstelligen bij gesprekken over ontwapening en was dan ook van plan lid te blijven van het pact. mits politieke en militaire hervormingen werden doorgevoerd.
Op 11 juli keurde de Federale Assemblée de beleidsverklaring van de regering goed met 111 stemmen (van de 120 aanwezige afgevaardigden) in de Volkskamer en 110 van de 121 aanwezigen in de Nationale Kamer. Deze uitslag was tevens een blijk vanvertrouwen in de nieuwe regering.

Prijsstijgingen

Op 9 juli stegen de voedselprijzen met gemiddeld 25 procent nadat de overheidssubsidies waren ingetrokken. Van het geld uit de subsidiefondsen zou nu 27 mrd kroon ($ 1 = 15,8571 kroon, officiële koers van juli 1990) per jaar worden besteed aan een maandelijkse toelage van 140 kroon per persoon als compensatie voor de prijsstijgingen.

De federale minister van financien Vaclav Klaus maakte op 17 juli bekend dat de benzineprijzen met 50 procent zouden stijgen. doordat de Sowjet-Unie onverwacht de olieleveranties had verminderd.

ALGEMEEN

INTERAMERIKAANSE TOP OVER DRUGS

De presidenten van de Verenigde Staten, Colombia, Peru en Bolivia ontmoetten elkaar onder strenge veiligheidsmaatregelen in het Caribische vakantieoord Cartagena in Colombia. waar zij op 15 februari 1990 de ,,Cartagena Declaration" ondertekenden. In deze verklaring vroegen zij hun regeringen intensiever en nauwer samen te werken om de consuinptie en produktie van en handel in cocaïne in te dammen. Volgens berichten hadden duizenden arbeiders en studenten in steden in heel Colombia geprotesteerd tegen het bezoek van de Amerikaanse president George Bush.

De gezamenlijke verklaring was gebaseerd op een 14 bladzijden tellend ontwerpdocument dat door de deelnemende landen tijdens een voorbereidende bijeenkomst op 10 januari in Bolivia was opgesteld. In de verklaring werd de nadruk gelegd op de noodzaak van (i) vermindering van het illegale drugsgebruik in de geindustrialiseerde landen; (ii) toezicht op zowel de produktie en verkoop van wapens zodat ze moeilijker verkrijgbaar zouden zijn voor drugsterroristen, als op door drugshandelaren gebruikte vliegtuigen en schepen: (iii) toezicht op de vraag naar, en produktie en verkoop van chemicaliën voor de bereiding van cocaïne.
Bovendien werd besloten dat de vier landen inlichtingen en belastend bewijsmateriaal over drugshandelaren zoudenuitwisselen, en de opbrengsten van inbeslaggenomen eigendommen van drugskartels samen zouden delen. Ook werd gesproken over bilaterale en multilaterale akkoorden om te garanderen dat de strijdkrachten van ieder land zouden deelnemen aan gezamenlijke anti-drugsacties. Ook werd de behoefte erkend aan aanvullende juridische en legale procedures om drugshandelaren aan te pakken. Onopgelost bleef de vraag of drugshandelaren aan een ander land konden worden uitgeleverd om daar terecht te staan, hoewel de Colombiaanse president Virgilio Barco het besluit van zijn regering herhaalde om in staat van beschuldiging gestelde drugshandelaren aan de Verenigde Staten te blijven uitleveren.

Om de ,,Cartagena Declaration" te ondersteunen verklaarde Bush dat hij toestemming van het Congres zou vragen voor meer hulp aan de drie Andes-landen over de periode 1991-94 om zo bij te dragen aan een oplossing voor de sociale en economische problemen die het gevolg waren van de drugsbestrijdingsprogramma's. Bush bevestigde ook dat de Verenigde Staten zich in het kader van de strijd tegen de drugs nog meer zouden bezighouden met het uitrusten en trainen van de veiligheidstroepen van de Andes-landen, zonder dat hij aandrong op de onmiddellijke inzet van Amerikaanse militairen. Bovendien beloofde hij nieuwe leningen voor de algemene ontwikkeling van het platteland, voor de verbetering van de infrastructuur en voor nieuwe gewassen als vervan-

ging van de coca. Ten slottezegde hij toe te zullen onderhandelen met multilaterale financiële instituten over extra fondsen.

De Peruaanse president Alan Garcia Perez had ervoor gewaarschuwd dat zonder zulke sociale en economische alternatieven alle pogingen om de coca-oogst te verkleinen en de drugshandel te bestrijden zinloos zouden zijn. Hij vroeg de Amerikaanse regering om gunstige handelsvoorwaarden voor Colombia, Peru en Bolivia op de Amerikaanse binnenlandse markt, zodat zij met succes niet-traditionele exportprodukten konden ontwikkelen en verkopen.

De Boliviaanse president Jaime Paz Zamora noemde als belangrijkste resultaat van de top de verandering van het Amerikaanse beleid en de erkenning dat de produktie van en handel in drugs niet eenvoudig een criminele aangelegenheid was die optreden van politie en leger noodzakelijk maakte. maar het gevolg was van economische, sociale en justitiele problemenin de Andes-landen.

BIJEENKOMST REGERINGSLEIDERS CARICOM

Van 31 juli-2 augustus 1990 werd in Kingston, Jamaica, de elfde bijeenkomst gehouden van de regeringsleiders van de 13 lidstaten van CARICOM, de Caribische Gemeenschap. De bijeenkomst werd overschaduwd door de couppoging in Trinidad en Tobago eind juli: waarbij premier Arthur Robinson in gijzeling was genomen. Trinidad werd op de topbijeenkomst vertegenwoordigd door Sahadeo Basdeo, de minister van buitenlandse zaken en internationale handel. Tijdens een voorbespreking van de top op 30 juli braehten de verzamelde regeringsleiders een verklaring uit waarin zij hun ,,ondubbelzinnige veroordeling" van de couppoging uitspraken.

De ,,Caribische Gemeenschap en Gemeenschappelijke Markt" (Caribbean Community and Common Market, CARICOM) was in 1973 gevormd op grond van het Verdrag van Chaguaramas als een stap in de richting van eenwording van het Caribisch gebied. De CARICOM verving de Caribische Vrijhandelsassociatie die in 1965 was opgericht.
Leden zijn: Antigua en Barbuda, de Rahama's, Barbados. Belize, Dominica. Grenada. Guyana, Jamaica. Montserrat, St. Christopher en Nevis, St. Lucia, St. Vincent en de Grenadinen. Trinidad en Tobago. Geassocieerde leden zijn: Britse Maagdeneilanden, Turks en Caicos eilanden. Waarnemers zijn: Dominicaanse Republiek, Haïti, Mexico, Puerto Rico, Suriname en Venezuela.

Troepenzending naar Trinidad

Ongeveer 300 manschappen uit vier CARICOM-landen (Jamaica, Barbados, St Vincent Antigua en Barbuda) werden samengebracht op het naburige Barbados tijdens de crisis in Trinidad. Hoewel de couppoging op 1 augustus definitief de kop ingedrukt was, werden de troepen op 3 augustus op verzoek van de regering-Robinson toch naar Trinidad gevlogen als ,,voorzorgsmaatregel" ter bescherming van de olie-installaties. Naburige landen vingen ook aan met het overvliegen van voedsel en medische goederen naar de hoofdstad van Trinidad, Port of Spain, dat tijdens de couppoging grote schade had geleden.

De Peruaanse president Alan Garcia, de Boliviaanse president Jaime Paz Zamora, de Colombiaanse president Virgilio Barco en de Amerikaanse president George Bush (v.l.n.r.) nemen op 15 februari 1990 een kijkje bij de baai van Cartagena.

Overeenkomst over gemeenschappelijk tarief

Naast de situatie in Trinidad stond op de bijeenkomst - net als in voorgaande jaren - de kwestie van de economische integratie van de regio in het middelpunt van de aandacht. Anders dan de vorige topbijeenkomsten werd deze afgesloten met een reeks vergaande afspraken die de weg vrijmaakten voor de oprichting van een Caribische gemeenschappelijke markt. De belangrijkste doorbraak in dit opzicht was het besluit om vanaf januari 1991 een gemeenschappelijk importtarief te gaan heffen, met de bedoeling uiteindelijk alle drempels voor handel binnen de gemeenschap gemakkelijker te kunnen opruimen.

Eerdere pogingen om tot een gemeenschappelijk tarief te komen waren afgeketst op de bezwaren van de kleinere CARICOM-leden, die vreesden dat dit hun economieën negatief zou beïnvloeden. Uiteindelijk kon het akkoord gesloten worden nadat was afgesproken dat negen lidstaten vooralsnog vrijgesteld werden van de invoering van het systeem op de deadline van januari 1991; zij zouden op verschillende tijdstippen nadien mee gaan doen. De nieuwe tariefstructuur ging vergezeld van een herdefinitie van de herkomstregels voor goederen die binnen de gemeenschap werden verhandeld; en nieuwe richtlijnen voor het plaatselijke niveau van de toegevoegde waarde bij produktie.
Op de top werd ookovereengekomenin januari 1991 een regionale effectenbeurs te openen, waarbij de noteringen van de drie bestaande beurzen in de gemeenschap (op Jamaica, Barbados en Trinidad en Tobago) zouden worden samengevoegd. Er werd afgesproken belastingvoordelen voor investeerders gelijk te schakelen en te werken aan de oprichting van een monetaire eenheid vóór 1995.

Aan de Britse gebiedsdelen de Turks en Caicos eilanden en de Britse Maagdeneilanden werd een buitengewoon CARICOM-lidmaatschap toegekend, maar de bijeenkomst schortte de beslissing over de lidmaatschapsaanvragen van Haïti en de Dominicaanse Republiek op. Mexico en Venezuela kregen de waarnemersstatus.

OECS

De regeringsleiders van de ,,Organisatie voor Oostcaribische Staten" (Organization of East Caribbean States, OECS, een met de CARICOM verbonden instelling) ontmoetten elkaar eind mei 1990 in Dominica. Er werden onder meer beslissingen genomen over een verdere bestudering van de voorstellen voor poli-

tieke eenheid tussen de eilanden (met name tussen Dominica, Grenada, St. Lucia en St. Vincent en de Grenadinen; de andere drie OECS-lidstaten waren Antigua en Barbuda, Montserrat en St. Christopher en Nevis). In 1990 werden reisbeperkingen tussen de lidstaten versoepeld. De OECS verklaarde zich ook bereid de mogelijkheid te bestuderen om nauwere economische betrekkingen met de Franse overzeese departementen Martinique en Guadeloupe aan te knopen. Tijdens eenvolgende ministeriële ontmoeting in augustus, na een ontmoeting van regeringsleiders in Grenada in september, stemden de vier Boven indse eilanden erin toe een regionale constituerende vergadering te houden om de eenwordingsplannen te bespreken en een referendum voor te bereiden dat in de loop van 1991 zou moeten plaatsvinden.

CONFERENTIE OVER OPRICHTING GEZAMENLIJKE MARKT

Op 4 en 5 augustus 1990 kwamen de presidenten van Colombia, Ecuador en Venezuela, en Boliviaanse en Peruaanse presidentiële afgevaardigden in de Colombiaanse hoofdstad Bogota bijeen voor een tweedaagse conferentie. Ze bespraken het voorstel dat president Bush op 27 juni had gedaan om een ,,Ondernemingsinitiatief voor Noord- en Zuid-Amerika" (Enterprise for the Americas Initiative) te beginnen ter bevordering van regionale handel en investeringen.

In een verklaring over het initiatief zeiden de deelnemende Andes-landen met andere Latijnsamerikaanse landen en de Verenigde Staten te willen samenwerken om dc noodzakelijke mechanismen te formuleren die het initiatief leven moesten inblazen. Ze spraken de hoop uit dat de commerciële aspecten van het initiatief hun beslag zouden krijgen binnen het raam erk van de in de ,,Uruguay-ronde"van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) gevoerde onderhandelingen over toegang tot de markten, zodat handelsbarrières konden worden opgeheven. Ze riepen de Verenigde Staten op in te stemmen met de uitwisseling van nieuwe technologieën en tolvrije grenzen op te heffen (die van invloed waren op bijna 50 procent van de Latijnsamerikaanse export naar de VS) om zo de binnenlandse en buitenlandse investeringen in het gebied te stimuleren. In de verklaring werd ook gesteld dat de schuldenproblematiek van de Latijnsamerikaanse landen tijdens de onderhandelingen over het initiatief ter sprake moest komen.

Tevens werd de voortgang van het in februari 1990 in Cartagena door Bolivia, Colombia, Peru en de Verenigde Staten getekende anti-drugsakkoord (zie hierboven) geanalyseerd. Men kwam overeen dat dit akkoord "gedynamiseerd" en de uitvoering ervan krachtiger ter hand genomen moest worden.

TOP GROEP VAN RIO

De vierde topontmoeting van de landen van de Groep van Rio in de Venezolaanse hoofdstad Caracas op 11 en 12 oktober 1990 werd bijgewoond door de presidenten van Argentinië, Brazilië, Colombia, Mexico, Uruguay en Venezuela. President Alberto Keinya Fujimori van Peru werd vertegenwoordigd door zijn vrouw omdat het Peruaanse Congres hem had verboden de top bij te wonen. Chili en Ecuador. die door de zeven andere landen waren uitgenodigd aan de top deel te nemen, werden tijdens de top als lid gekozen.

De Groep van Rio was voortgekomen uit de Contadora-groep, die in de periode 1984-1985 een vredesformule zocht voor Midden-Amcrika (zie pag. 56/3 e.v., 70/3 e.v., 89 e.v. - 1984 en 56/1 e.v. - 1985) en had zich vervolgens ontwikkeld tot een permanent forum voor de bespreking van regionale aangelegenheden. De verkiezing van Paraguay en Bolivia tot lid en de verkiezing van ,,gebiedspresidenten" voor de vertegenwoordiging van landen in Midden-Amerika en het Caribisch gebied, brachten het aantal leden op dertien. Er moest nog een oplossing gevonden worden voor de betrekkingen van de Groep van Rio met Cuba. Panama was niet uitgenodigd weer lid te worden.
In de slotverklaring werd het ,,Ondernemingsinitiatief voor Noord- en Zuid-Amerika" van president Bush (zieook hierboven) met instemming begroet, maar werden de oorspronkelijke voorwaarden ,,onvoldoende" genoemd. Bovendien werd opgeroepen tot het aanhalen van de bandenmet de Europese Gemeenschap (EG) en een volledige herstructurering van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS)en de Vereniging voor de Integratie van Latijns-Amerika (ALADI),omdat beide als niet-effectief werden beschouwd.
De Groep riep op tot de invoering van een beleid voor regionale zelfvoorziening op het gebied van energie en een ,,strategisch investeringsfonds" voor de financiering van de belangrijkste projecten en voor de leniging van economische problemen die werden veroorzaakt door de Golfcrisis. Bovendien drong zij erop aan dat bij de ,,Uruguay-ronde" voor multilaterale handelsonderhandelingen (zie pag. 37/2/3 - '89 en 260/1 e.v.'89) een overeenkomst werd gesloten waarin de elementaire belangen van ontwikkelingslanden werden erkend.

Er werd gestreefd naar samenwerking met de particuliere en overheidsbanken van de Westerse crediteurenlanden om een globale oplossing te zoeken voor de buitenlandse schuldenlast, waardoor ruimte zou ontstaan voor economische en sociale ontwikkelingsstrategieën die tevens het milieu beschermden en de produktie van drugs in bedwang hield.

De top volgde op recente bilaterale afspraken over handel en energie tussen Mexico en Colombia, Mexico en Venezuela, Chili en Venezuela en Chili en Argentinië en de trilaterale overeenkomst tussen Argentinië, Brazilië en Uruguay. Mexico was ook betrokken bij voorbereidende onderhandelingen over de vrijhandel met de Verenigde Staten en Canada.

DOMINICAANSE REPUBLIEK

INSTALLATIE VAN PRESIDENT. BEZUINIGINGSPROGRAMMA EN GEWELDDADIGHEDEN

De 83-jarige president Joaquin Balaguer, de na hertelling omstreden en niet winnaar van de op 16 mei gehouden presidentsverkiezingen (zie pag. 528/1 e.v. - '90), begon op 16 augustus 1990 aan zijn zesde (niet achtereenvolgende) ambtstermijn.

In zijn inaugurele rede verdedigde Balaguer een op 8 augustus door de regering ingevoerd bezuinigingsplan waardoor de inflatie van 60 procent op jaarbasis en het handelstekort van $1 mrd door middel van besnoeiingen op overheidssubsidies verlaagd zouden worden. Het plan was voor de negen vakbondsfederaties aanleiding geweest om voor 13 en 14 augustus een algemene staking af te kondigen. Wijdverspreide protesten in het hele land, en vooral in de hoofdstad Santa Domingo, hadden aan minstens 14 mensen het leven gekost, en volgens berichten waren er tientallen gewonden gevallen en waren meer dan 1.000 betogers gearresteerd. De vakbonden dreigden met een nieuwe algemene staking op 22 en 23 augustus als de subsidies voor primaire voedselprodukten en de lonen niet stegen.

Door de bezuinigingsmaatregelen was de prijs van benzine met 83 procent gestegen, van suiker met 75 procent, van meel met 96 procent en van bakolie met 300 procent. Deze stijgingen werden deels gecompenseerd door een loonsverhoging van 30 procent in de overheidssector en in het leger. De vakbonden hadden een zelfde aanbod voor de

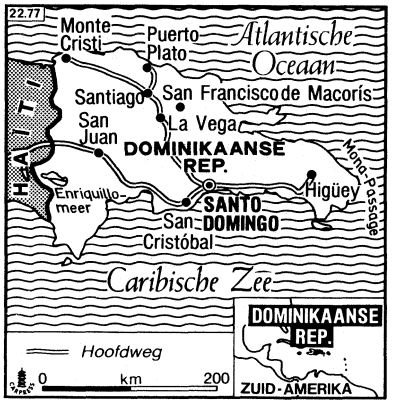

particuliere sector afgeslagen en eisten loonsverhogingen van 150 procent. Bovendien werd de peso gedevalueerd ten opzichte van de Amerikaanse dollar van $ 1,00 = Ps 7.3 tot $ 1,00 = Ps 10,2 ter stimulering van de export en ter vermindering van de achterstallige betaling op de buitenlandse schuldenlast van $ 4 mrd.

KABINETSWIJZIGING

Eind augustus kondigde president Joaquin Balaguer een kabinetswijziging aan. Ramon Martinez Moya, een lid van de Onafhankelijke Revolutionaire Partij (PRI) werd benoemd tot de nieuwe minister van industrie en handel.
Bij andere benoemingen werd Juan Estebaero Feli aangesteld tot officier van justitie in het arrondissement Santo Domingo; generaal Sancito Coco Brito werd opperbevelhebber van het leger; generaal Constantino Matos Gonzales werd commandant van de presidentiële garde en generaal Bernardo Florencio werd chef van de geheime dienst.

Samenstelling kabinet

De samenstelling van het kabinet was in oktober 1990 als volgt:
Premier - Rafael Bello Andino; financiën - Guillermo Caram; buitenlandse zaken - Joaquin Ricardo Garcia; onderwijs en cultuur - Nicolas Almanzar: landbouw - Manuel de Jesus Pina Cacarels: arbeid - Rafael Emiliano Agramonte; volksgezondheid en sociale zaken - Rafael Bello; openbare werken en communicatie - Marcos Subero Sajuin; industrie en handel - Ramon Martinez Moya: sport, lichamelijke opvoeding en recreatie - Temistocles Metz; toerisme - Fernando Rainieri Marrancini; defensie; binnenlandse zaken en politie - Manuel Estrada Medina; ministers zonder portefeuille - Manuel Guaroa Liranzo, Simon Tomas Fernandez en Donald Reid Cabral; administratief secretaris van de premier - Luis Toral; technisch secretaris van de premier - Roberto Martinez Villanueva: gouverneur van de Centrale Bank - Luis Julian Perez.

Parlementsverkiezingen

Bij de parlementsverkiezingen in mei 1990 bleef de regerende Sociaal-Christelijke Hervormingspartij (PRSC) aan de macht binnen de Senaat. De partij behaalde 16 zetels, terwijl de Dominicaanse Bevrijdingspartij (Partido de la Liberación Dominicana, PLD) en de Dominicaanse Revolutionaire Partij (Partido Revolucionario Dominicano, PRD) respectievelijk 12 en 2 zetels wonnen. In de Kamer van Afgevaardigden verloor de PRSC haar absolute meerderheid: de PLD behaalde hier 44 zetels, de PRSC 42 zetels, de PRD 32 zetels en de Onafhankelijke Revolutionaire Partij (Partido Revolucionario Independiente - PRI) 2 zetels.
Op 16 augustus werd Joaquin Balaguer beëdigd als president (zie pag. 528/1 e.v.-'go),de patstelling bij de verkiezing van voorzitters voor de twee wetgevende kamers en een boycot van vele oppositieleden ten spijt.

ECONOMISCHE SITUATIE

De economische situatie van het land bleef in de loop van 1989 en 1990 verslechteren. Zowel het handels- als het begrotingstekort bleven groeien, terwijl een energiecrisis, veroorzaakt door een stagnerende energieproauktie, en de achterstallige betaling van door Venezuela geleverde olie de produktie remden. In april was de peso van $1.00 = DR$ 6,28 naar $1,00 = DR$ 7,30 gedevalueerd, maar veel zakenmensen waren van mening dat dit niet afdoende was om de voortgaande inkrimping van de buitenlandse-valutareserves, verergerd door de uitgaven van Balaguer ten bate van openbare werken vóór de verkiezingen, tot staan te brengen. De inflatie zou in 1990 naar schatting stijgen tot 100 procent.

Algemene stakingen

Naar werd bericht waren bij een op 26 september 1990 begonnen algemene staking van drie dagen drie personen om het leven gekomen en 400 mensen gearresteerd. Het protest werd samen met de vakbonden georganiseerd door de Vergadering van Volksorganisaties, ter voortzetting van de oppositie tegen door de regering opgelegde prijsverhogingen die in augustus hadden geleid tot een door het leger met geweld onderdrukte algemene staking van 48 uur.

Op 23 september werd bericht dat drie personen waren gedood en drie gewond bij bomexplosies in de hoofdstad Santo Domingo. De autoriteiten beweerden dat de aanslagen het werk waren van een ,.terroristische" studentengroepering. maar de Nationale Unie van Studenten beweerde dat leden van de paramilitaire politie de bommen hadden geplaatst op de universiteit van Santo Domingo.

Op 19 november 1990 organiseerden de belangrijkste vakbonden een 24 uur durende algemene staking om het aftreden van de regering van president Joaquin Balaguer af te dwingen. Vier mensen zouden tijdens gewelddadige botsingen met het leger in de hoofdstad Santo Domingo zijn gedood. De vakbondsleden demonstreerden tegen een forse achteruitgang van de levensstandaard, die zij toeschreven aan het gevoerde bezuinigingsprogramma van de regering, economisch wanbeleid en algemeen voorkomende corruptie in regeringskringen.
(Vor. ber. pag. 528/1/2 - 1990)

PERU

INSTALLATIE PRESIDENT

Op 28 juli 1990 werd Alberto Keinya Fujimori geïnstalleerd als de nieuwe president van Peru tijdens een plechtigheid die werd bijgewoond door de presidenten van Argentinië. Bolivia, Chili, Colombia en Venezuela.

Fujimori zei in zijn inaugurele rede tot het Congres dat zijn regering een .,ramp" had geërfd met een land dat in de greep was van hyperinflatie en een escalerende guerrilla-oorlog. Hij beloofde ,,een morele vernieuwing in politiek leiderschap" en beloofde plechtig de staatscorruptie met wortel en tak uit te roeien, de drugshandel te bestrijden en schending van de mensenrechten te onclerzoeken. Bij gebrek aan een meerderheidin de twee kamers van het parlement vroeg hij senatoren en afgevaardigden om buitengewone wetgevende bevoegdheden voor een periode van 180 dagen zodat hij een economisch anti-inflatieplan kon starten met de bedoeling de betrekkingen van Peru met internationale kredietinstanties te herstellen.

NIEUW KABINET

In het nieuwe kabinet, dat diezelfde dag werd beëdigd, hadden geen leden zitting van Fujimori's politiek onervaren beweging Verandering 90 (Cambio 90). In een poging een regering van nationale eenheid te creëren had hij specialisten, politiek ongebonden personen, rechtse en linkse politici (zij het zonder de steun van hun partijen),en leden van de strijdkrachten in zijn regering opgenomen. De nieuwe premier en minister van financiën, Juan Carlos Hurtado Miller, een voormalige minister van landbouw, trad uit de conservatieve Volksactie-partij om zijn nieuwe regeringspositie te kunnen bekleden.

De nieuwe ministerraad van Peru was als volgt samengesteld:

Premier, financiën - Juan Carlos Hurtado Miller; buitenlandse zaken - Luis Marchand Stens; binnenlandse zaken - generaal Adolfo Alvarado Fournier; defensie - generaal Jorge Torres Aciego; onderwijs - Gloria Helfer (IU*); gezondheidszorg - Carlos Vidal Layseca; landbouw - Carlos Amat y Leon (IS+);huisvesting - Guillermo del Solar Rojas: energie en mijnbouw - Fernando Sanchez Albavera (IS+); transport en verbindingen - Eduardo Toledo Gonzales: visserij - admiraal (bd) Raul San-

chez Sotomayor; industrie - Guido Pennano; arbeid - Carlos Torres y Torres Lara: justitie - Augusto Antoniolli Vasquez

* Verenigd Links
+ Socialistisch Links

ONTSLAG VAN HOGE LEGERLEIDERS

Op 28 augustus deed Fujimori een ontluwe siele en ongekende stap door admiraal Alfonso Panizo Sariquey, het hoofd van de gezamenlijke chefs van staven en bevelhebber van de marine, en generaal German Vucetich, de stafchef van de luchtmacht te ontslaan Op een persconferentie ontkende hij dat zijn besluit te maken had met onrust in de strijdkrachten en zei hij dat , de president geen enkele verklaring hoeft te geven"

Men meende dat het ontslag van Panizo te maken had met uitingen van anti-Japans racisme (Fujimori was zelf van Japanse afkomst) en met geruchten over een coupcomplot in de marine. Panizo, die een onderzoek eiste naar de beslissing, werd overgeplaatst naar de Interamerikaanse Defensieraad in Washington en werd vervangen door admiraal Luis Montes Lecaros. Generaal Arnaldo Velarde Ramirez verving Vucetich Het feit dat generaal Jorge Zegarra zijn functie als stafchef van de landmacht behield en dat legergeneraal Alvarado tot minister van binnenlandse zaken werd benoemd, leidde tot speculaties dat Fujimori zijn politieke positie wilde versterken door middel van een verbond met de landmacht.
Op 30 juli werden 12 luitenants-generaal met pensioen gestuurd en werden acht van de negen hoofdcommandanten van de nationale politie ontslagen. Generaal Adolfo Cuba y Escobedo werd benoemd tot de nieuwe directeur van de nationale politie.

Verdere ontslagen

Op 2 augustus zette Fujimori zijn beleid door om personen met een hoge rang in de veiligheidstroepen te vervangen door de pensionering te gelasten van 24 politiegeneraals, onder wie generaal Juan Zarate, het hoofd van de nationale drugsbestrijdingseenheid. Daarnaast werden nog eens 70 lagere politie-officieren vervangen. Voor de ontslagen werd geen officiële reden gegeven, maar volgens commentatoren was dit een teken temeer dat de machtsbalans verschoof van de politie naar het leger.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. PROTESTEN TEGEN BEZUINIGINGS-MAATREGELEN

Op 21 augustus gingen 70.000 mijnwerkers twee dagen lang in staking, het geen samenviel met een algemene staking waartoe was opgeroepen door de twee belangrijkste vakbondsfederaties uit protest tegen de bezuinigingsmaatregelen die de regering op 8 augustus had aangekondigd. De stakingsactie vond plaats na twee weken van onlusten over de hoge prijzen en stakingen door 80.000 werknemers in de overheidssector; in die periode werden 7.000 mensen gearresteerd en vielen naar schatting vier doden en 12 gewonden. toen leger en politie optraden tegen betogers die winkels en markten plunderden in het land. Er waren ook berichten over overvallen op boerderijen en het openbaar vervoer in de hoofdstad Lima raakte verlamd toen busondernemingen hun diensten stopten.
Omdat de regering de onrust had zien aankomen, had ze op 7 augustus in 11 provincies de noodtoestand uitgeroepen en de strijdkrachten directe controle gegeven over de 11 belangrijkste steden van Peru, waaronder Lima en haar haven Callao, waarbij alle grondwettelijke rechten tijdelijk werden opgeheven.
Op 13 augustus hadden de maoistische guerrillabeweging Lichtend Pad (Sendero Luminoso) en de Revolutionaire Beweging Tupac Amaru (MRTA)in verband hiermee een golf van aanslagen gepleegd.

Bij een van deze aanslagen. de ernstigste sedert Alberto Keinya Fujimori op 28 juli het presidentsambt had aanvaard, boorde een met een bom geladen auto zich in het presidentiele paleis en ontplofte daar Er vielen geen gewonden maar er werd wel grote schade aangericht. Bij andere bomaanslagen werden zes mensen gedood en naar verluidt tientallen gewond in Lima, Cuzco, Ayacucho en het Andes-dorp Huasta, waar de burgemeester werd vermoord.

Door het op 8 augustus afgekondigde bezuinigingsprogramma was de prijs van normale benzine gestegen met 3.100 procent en had de regering de subsidiëring beëindigd van eerste levensbehoeften en diensten waarvan de prijzen met 300 tot 500 procent stegen. Fujimori werd er door de vakbonden en de oppositieleiders van beschuldigd zijn verkiezingsbelofte dat hij de hyperinflatie en de recessie zonder ,,schok"-therapie zou aanpakken (zie pag. 532/2 en 601/2 - '90), te hebben gebroken.

De regering probeerde de onmiddellijke gevolgen van de prijsverhogingenrte neutraliseren door werknemers in de ove heidssector een speciale bonus te geven ter waarde van hun loon in juli. Werkgevers in de particuliere sector kregen op 11 augustus de opdracht deze stap na te volgen. Door een andere verordening werd het minimum maandloon op 18 augustus verhoogd van 4 mln inti (de Peruaanse munt) naar 16 mln inti. Minister van arbeid Carlos Torres y Torres erkende dat de minimumlonen hierdoor weliswaar beneden het op 87 mln inti (ongeveer $ 270) geschatte bestaansminimum zouden blijven maar zei dat iedere verdere verhoging de inflatie omhoog zou lagen en zou leiden tot het faillissement van kleine bedrijven
Naast de prijsverhogingen schafte de regering het ingewikkelde wisselkoerssysteem af met als argument dat de inti hierdoor de vrijemarktkoers kon vinden Op 9 augustus stond de onofficiële straatkoers op s - 360 000 in a In een poging om het begrotingstekort terug te dringen werden exportprodukten met onmiddellijke ingang ,,tijdelijk belast met 10 procent, werd op benzine 50 procent belasting geheven, werd een algemene omzetbelasting ingevoerd van 14 procent en kregen de meest bevoorrechte sociale en zakelijke sectoren het verzoek een eenmalige, solidariteitsbijdrage te betalen Het maximumtarief van de invoerrechten op importgoederen werd gesteld op 50 procent en het minimumtarief op 10 procent

Op 26 september werd een zes weken durende staking, waaraan 3.000 mijnwerkers van het staatsbedrijf Mineroperu deelnamen, beëindigd. De Federatie van Mijnwerkers, Metaalbewerkers en Staalarbeiders liet de eis van een verhoging van het basisloon met 229 procent vallen en ging akkoord met het aanbod van Mineroperu de lonen 45 procent te verhogen met daarnaast nog wat kleine voordelen.

Afwijzing Amerikaanse militaire hulp

Op 27 september 1990 maakte president Alberto Keinya Fujuimori bekend dat hij een bedrag van $ 35,9 mln aan Amerikaanse militaire hulp voor de bestrijding van de drugshandel niet zou aannemen. Dit betekende een tegenslag voor het hulpprogramma voor drugsbestrijding in het Andesgebied van de Amerikaanse regering, waarvoor over een periode van vijf jaar $ 2 mrd was uitgetrokken (zie pag. 674/2/3 - '90).
Fujimori zei dat het hulppakket zich niet richtte op de algemene economische ontwikkelingsbehoeftenvan de gebieden waar coca verbouwd werd en dat arme boeren het slachtoffer van de hulp zouden worden omdat die geen alternatief voor het verbouwen van coca hadden. Hij vroeg om meer economische hulp en stond erop dat de ontwikkelde landen, als consumenten van de cocaïne, hun deel van de verantwoordelijkheid voor de strijd tegen de drugshandel op zich zouden nemen.

Schuldencompromis en lening

Op 19 oktober 1990 besloten commerciële crediteurenbanken onder leiding van de Amerikaanse Citibank en de Bank van Tokio de eis te laten vallen dat $ 2 mrd aan onbetaalde handelsschul-

den nioest worden terugbetaald. De regering zou in ruil hiervoor stappen ondernemen om haar buitenlandse schuld vóór 30 maart 1991 te herstructureren.

Eerder die maand had de regering aangekondigd dat ze haar schulden bij buitenlandse multilaterale instituten (die sinds 1986 v-aren bevroren) vanaf 15 oktober weer wilde gaan aflossen. De aankondiging volgde op een besluit van Japan, de VS en zeven landen van de Europese Gemeenschap onder leiding van Spanje, om Peru een overbruggingskrediet van $ 2 mrd te geven. Het Andes Reservefonds zou naar verwachting $ 370 mln bijdragen en $ 450 mln zou afkomstig zijn van toegenomen leningsrechten bij het Internationale Monetaire Fonds (IMF)

Aftreden minister

Op 18 oktober 1990 nam minister van landbouw Carlos Amat y Leon, lid van de gematigde partij Socialistisch Links (IS). zijn ontslag uit de regering van ,,nationaleeenheid",

Zijn ontslag kwam na berichten over aanvaringen met premier en minister van financiën Juan Carlos Hurtado Miller, die zijn verzoek om hogere landbouwkredieten had afgewezen. Amat y Léon wilde tot het eind van het jaar $ 300 mln aan kredieten hebben om een acute landbouwcrisis en ernstige voedseltekorten het hoofd te kunnen bieden. Zijn post werd op 22 oktober overgenomen door de landbouwkundige Enrique Rossl Link.

Economische hervormingen

President Alberto Keinya Fujimori schetste in een toespraak op 4 november 1990 ter gelegenheidvanzijn 100ste dag als president de contouren van een pakket economische hervormingen.

Hij beloofde (i) onmiddellijke afschaffing van de 10 procent importbelasting; (ii) stopzetting van de financiering van de nationale schatkist door de Centrale Bank. behalve in geval van gegarandeerde financieringsbepalingen, en stroomlijning van de fiscale boekhouding ter voorkoming van tekorten; (iii) bestrijding van speculatie; (iv) beëindiging van particuliere en overheidsmonopolies; (v) invoering van belastinghervormingen aan het begin van het nieuwe jaar om het belastingstelsel te vereenvoudigen en progressiever te maken ten einde .,iedereen een bijdrage te laten leveren aan de nationale inspanning"; en (vi) bestuurlijke hervormingen in de overheidssector en privatisering van verscheidene staatsbedrijven. Hij verklaarde dat de invloed van deze maatregelen op de armste groepen van de samenleving verlicht zou worden door een sociaal noodprogramma dat in samenwerking met particuliere en religieuze organisaties zou worden uitgevoerd. De hervormingen waren bedoeld om de positie van de regering te versterken voordat zij haar economische programma later die maand voorlegde aan het Internationale Monetaire Fonds.

TOEGENOMEN GEWELD

Bij aanvallen in september door guerrillastrijders van Lichtend Pad (Sendero Luminoso) werd duidelijk dat er een verschuiving had plaatsgevonden in de acties van Sendero van de Andes naar de oostelijke Amazone-provincies.

Op 18 septrmber beweerden veiligheidstroepen dat ze 70 guerrillastrijders hadden gedood toen dezen een mislukte aanval uitvoerden op een politiegarnizoen om gevangenen te bevrijden die werden vastgehouden in de gevangeniskolonie El Scpa in de provincie Loreto in het noordoostelijke Amazoriegebied. Volgens berichten werd één politieman gedood en raakten drie anderen gewond.
Op 27 september werden bij gevechten naar verluidt nog eens 40 guerrillastrijders en drie politiemensen gedood en raakten 20 politiemensen gewond Dit gebeurde tijdens een aanval op een politiepost in Nuevo Progreso in de provincie San Martin in de Hoge Huallagavallei. een bolwerk van Sendero en het belangrijkste cocaïne producerendgebiedin het land. Beweerd werd dat Sendero had geprofiteerd van de rivaliteit tussen leger en politie in het gebied over de vraag wie de door Amerika gesteunde campagne tegen de drugshandel zou moeten leiden.

Voormalig minister vermoord

Op 23 september werd Orestes Rodriguez Campos, minister van arbeid en sociale betrekkingen in de regering van voormalig president Alan Garcia Perez, in de hoofdstad Lima vermoord. Naar vermoed werd hadden Sendero-guerrillastrijders dynamiet in zijn auto gegooid waarna ze de auto met machinegeweervuur bestookten. Zijn zoon en kleinzoon werden eveneens gedood.

Eendaglaterwerd Giraldo Lopez Quiroz. vicevoorzitter van het Lagerhuis van het Congres en lid van Fujimori's regeringspartij Cambio 90. door gewapende personen gekidnapt. De ontvoerders, vermoedelijk leden van de revolutionaire beweging Tupac Amaru, steldenniet onmiddellijk eisen.

(Vor.ber. pag. 601/2 - 1990)

VERENIGDE STATEN

OVEREENKOMST OVER BEËINDIGING MIJNSTAKING

Op 1 januari 1990 bereikten vertegenwoordigers van de Verenigde Mijnwerkersunie (UMW)een overeenkomst met de Pittston Coal Company (PCC) over de beëindiging van een a1 negen maanden durende staking, waaraan werd deelgenomen door meer dan 2.000 mijnwerkers. Hoewel de precieze voorwaarden van de overeenkomst niet bekend werden gemaakt - zolang deze nog niet was goedgekeurd door leden van de UMW en de raad van beheer van de PCC -kenschetste William Usery, de officiële bemiddelaar, het akkoord als eerlijk en respectabel. Naar zijn mening was hier ,,een overwinning van collectief onderhandelen" behaald.

Het geschil was ontstaan in april 1989. toen Pittston aankondigde te willen bezuinigen door uit de Vereniging van Kolenmijnexploitanten te stappen. Dit orgaan was verantwoordelijk voor de onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden voor de hele bedrijfstak met de UMW en daarnaast fungeerde het als ziekenfonds en pensioenfonds. Tijdens het hoogtepunt van de verbitterde staking kwam het herhaaldelijk tot gewelddadige acties en in tien staten namen meer dan 46.000 mijnwerkers deel aan ,,wilde˘ solidariteitsstakingen. In tegenstelling tot de laissez-faire-houding die de regering-Reagan bij arbeidsgeschillen aannam. kwam Elizabeth Dole, de minister van wcrkgclegenheid binnen de regering-Bush, in het conflict tussenbeide. Inoktober 1989 stelde ze Usery (voorheen minister van we kgelegenheid) aan als bemiddelaar. Paul Douglas, de voorzitter van Pittston. die vóór de aanstelling van Usery weigerde te onderhandelen met UMW-voorzitter Richard Trumka, noemde de interventie van Dole ,.een briljante zet".

INTERNATIONALE BANK BEKENT SCHULD WITWASSEN GELD

Op 5 februari 1990 gelastte districtsrechter William Hodges twee dochterondernemingen van de Bank of Credit and Commerce International (BCCI) meer dan $15 mln te verbeuren voor hun rol bij het witwassen van enorme cocaïnewinsten van het Colombiaanse Medellin-drugskartel. De dochterondernemingen kregen ook de opdracht intern veranderingen door te voeren en kregen een proeftijd van vijf jaar opgelegd.

Het vonnis was het gevolg van een regeling met de federale autoriteiten op 16 januari, toen de banken op minder zware aanklachten schuld hadden bekend in ruil voor hun medewerking bij lopende onderzoeken, onder andere naar generaal Manuel Noriega, de vroegere Panamese leider die in Amerika op zijn proces wachtte. Dit was vermoedelijk de eerste keer dat een internationale bank, aangeklaagd wegens het witwassen van Amerikaans geld, ermee had ingestemd om mee te werken aan een onderzoek naar specifieke personen.

Tegen zes vroegere BCCI-werknemers bleef in Florida de individuele beschuldiging van strafbare feiten in verband

met de witwasoperatie staan. Een van hen, Amjab Awan, beweerde dat hij ooit Noriega's bankier was geweest en een geheime bankrekening voor hem had beheerd.

RECHTSZAAK TEGEN BURGEMEESTER

Op 7 mei 1989 vroeg de procureur van Los Angeles, James K. Hahn, de Commissie van Toezicht op het Effecten- en Beurswezen (Securities and Exchange Commission - SEC) de aandelentransacties van de burgemeester van Los Angeles, de 71-jarige Tom Bradley, opnieuw te bekijken. Bradley was net enkele weken daarvoor voor een vijfde ambtstermijn gekozen. Op 26 mei 1989 startte het ministerie van justitie een vooronderzoek naar de affaire rond Bradley en naar die van de toenmalige ,,whip" van de Democratische meerderheid in het Huis van Afgevaardigden, Tony Coelho (Democraat, Californië). Beiden hadden transacties met junk bonds afgesloten, en naar bleek had Bradley geprofiteerd van handel met voorkennis en van een voorkeursbehandeling in zijn contacten met Drexel Burnham Lambert Inc., een grote Wall Street-beleggingsmaatschappij (zie onder) en met Michael Milken, een prominente financier.
In het op 13 september gepubliceerde en uiteindelijk 1.600 pagina's dikke rapport van Hahn, werd Bradley van de verdenking van criminele daden gezuiverd, maar werd hij wel bekritiseerd vanwege zijn slechte inzicht in zijn persoonlijke financiële transacties. Bradley, die strafbaar was omdat hij belangrijke investeringen niet had gemeld, zei in een openbare verklaring: ,,De fouten die ik gemaakt heb, waren niet opzettelijk. Ze laten slechts zien dat ik geen accountant ben." Het ministerie van justitie voerde nog steeds een onderzoek naar hem uit.

PRESIDENTIEEL VETO OVER HERZIENING HATCH ACT

Op 15 juni 1990 sprak president George Bush zijn veto uit over een amendement op de Hatch Act dat de opheffing zou hebben betekend van een groot aantal restricties waardoor werknemers in federale dienst verhinderd werden deel te nemen aan partijpolitieke activiteiten. Toen hij het twaalfde veto in zijn ambtsperiode uitsprak zei Bush dat de restricties van de Hatch Act gehandhaafd moesten blijven om ,,de onpartijdige, neutrale uitvoering van regeringszaken te waarborgen" en om te verhinderen dat ambtenaren werden blaotgesteld aan ,,niet openlijke maar enorme druk deel te nemen aan partijpolitieke activiteiten".

De Hatch Act was in 1939 aangenomen om te voorkomen dat werknemers van de federale overheid werden gedwongen mee te helpen aan dc herverkiezingscampagne van president Franklin D. Roosevelt. Sindsdien had de wet zich ontwikkeld tot een ingewikkeld web van reguleringen waardoor ambtenaren werden afgehouden van deelname aan de meeste politieke activiteiten. Het Huis had de wet in april 1990 radicaal geamendeerd door bijna alle restricties op politieke activiteiten in de vrije tijd op te heffen, maar de versie die op 10 mei in de Senaat werd aangenomen met 67 stemmen voor en 30 tegen verbood ambtenaren zich kandidaat te stellen voor partijpolitieke functies of fondsen te werven bij het publiek. Het Huis van Afgevaardigden nam de in de Senaat goedgekeurde versie van de wet op 12 juni aan met 334 tegen 87 stemmen, wat William D. Ford (Dem., Michigan), de voorzitter van de commissie voor postzaken en ambtenaren, kenschetste als de ,,politiekeemancipatie van 3 mln werknemers van de overheid".

Het Huis reageerde op Bush's interventie door op 20 juni met 327 tegen 93 stemmen het presidentiële veto op te heffen, een marge die de vereiste tweederde meerderheid ruimschoots overschreed. De regering wist echter met succes drie Republikeinse senatoren ertoe over te halen hun standpunt ten opzichte van het wetsontwerp te veranderen, zodat de stemming in de Senaat op 21 juni 65 tegen 35 was, ofte wel 2 stemmen te weinig voor de vereiste meerderheid. Zodoende behield Bush zijn record dat nog nooit een veto van hem was opgeheven door het Congres.

ARREST HOOGGERECHTSHOF OP WET TEGEN HET VERBRANDEN VAN DE VLAG. CONSTITUTIONELE AMENDEMENTEN MISLUKT

Een nieuwe federale wet die de vernietiging van de Amerikaanse vlag verbood, werd op 11 juni 1990 ongeldig verklaard door het Hooggerechtshof. De Flag Protection Act was op 5 oktober 1989 aangenomen nadat het Hooggerechtshof zich vier maanden daarvoor had uitgesproken tegen een soortgelijke wet in Texas. In beide gevallen besloot het Hooggerechtshof met vijf tegen vier stemmen dat een verbod op het verbranden van de vlag een schending betekende van het in de grondwet verankerde recht op vrije meningsuiting. (Zie pag. 21/3 e.v. - '90)

Rij de presentatie van de meerderheidsbeslissingzei rechter William J. Brennan dat de nieuwe wet was bedoeld om alle gevallen van het verbranden van de vlag, ongeacht het motief, strafbaar te stellen, maar dat de wet ,,dezelfde fundamentele fout" in zich had doordat alle meningsuiting verboden werd waarmee de wetgever het niet eens was. Terwijl Brennan accepteerde dat ,,schending van de vlag voor veel mensen diep beledigend is", benadrukte hij dat het straffen van dergelijk gedrag ,,juist die vrijheid aantast die dit symbool zo gerespecteerd en respectabel maakt" Rechter John Paul Stevens verwoordde een afwijkende mening en zei dat de regering het recht had ,,de symbolische waarde van de vlag" te beschermen en dat het verbod op het verbranden van de vlag niet in strijd was met het recht van betogers uiting te geven aan hun ideëen.

Het oordeel van het Hof blies de campagne voor een amendement op de grondwet ter bescherming van de vlag weer nieuw leven in. Om een dergelijk amendement aangenomen te krijgen moesten het Huis van Afgevaardigden en de Senaat het beide goedkeuren met tweederde meerderheid en dienden de parlementen van 38 van de 50 staten het te ratificeren. Terwijl de Republikeinse Partij erop gespitst was dit thema uit te buiten in de aanloop naar de Congresverkiezingen in november, probeerden leidende Democraten het thema afzijdig te houden van partijpolitieke overwegingen maar zij beloofden een vroege stemming van het Congres over een amendement op de grondwet te vergemakkelijken.

Op 12 juni zei president George Bush, een voorstander van een dergelijk amendement, dat het verbranden van de vlag ,,het bouwsel van ons land in gevaar brengt" en dat ,,wat de vlag voorstaat te heilig is om geschonden te worden". De voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Thomas S. Foley (Dem., Washington) maakte echter kenbaar gekant te zijn tegen elk amendement op de Bill of Rights (behorend bij de grondwet) omdat het thema van het verbranden van de vlag niet zo belangrijk was dat het waard was ,,te knoeien met de belangrijkste schatkamer van persoonlijke vrijheid die ieder land in zijn geschiedenis heeft vergaard".

Tegen het verbranden van vlaggen gerichte amendementen op de grondwet werden aangenomen in het Huis (op 21 juni) en in de Senaat (26 juni) maar behaalden niet de voor rechtsgeldigheid vereiste tweederde meerderheid. Na een emotioneel debat van zeven uur keurde het Huis het amendement goed met 254 tegen 177 stemmen, waarbij 95 Democraten en 159 Republikeinen vóór de maatregel stemden en 160 Democraten en 17 Republikeinen tegen. In de Senaat werd het voorstel aangenomen met 58 tegen 42 stemmen, waarbij 20 Democraten en 38 Republikeinen vóór stemden en 35 Democraten en 7 Republikeinen tegen.

(Vor.ber.pag. 21/3 e.v. - 1990)

VETO OVER VOORSTEL, WET OP OUDERSCHAPS-EN VERPLEGINGSVERLOF

Het Huis van Afgevaardigden slaagde er niet in het veto dat de president had uitgesproken over de wet op ouderschaps- en verplegingsverlof terzijde te schuiven. Door deze wetgeving zouden bedrijven met meer dan 50 werknemers worden gedwongen hun werknemers het recht op 12 weken onbetaald verlof per jaar te geven voor de verzorging van een pasgeboren kind of van ernstig zieke familieleden. Hoewel het Huis met 232 tegen 195 voor het wetsvoorstel stemde, kwam het 53 stemmen te kort voor de twee-derde meerderheid die nodig was om een veto van de president ongedaan te maken.
De wet, die van toepassing zou zijn op circa 50 procent van de Amerikaanse werknemers, was op 10 mei 1990 door het Huis van Afgevaardigden behandeld en op 14 juni door de Senaat. George Bush sprak op 29 juni zijn veto over het voorstel uit, omdat hij vond dat dergelijke problemen moesten worden opgelost door collectieve onderhandelingen en vrijwillige afspraken en niet door dwingende federale wetgeving. Het resultaat van de stemming in het Huis van Afgevaardigden betekende dat alle 13 veto's die Bush sinds zijn inauguratie in januari 1989 had uitgesproken, gehandhaafd bleven.

PROCES TEGEN MARION BARRY

Het proces tegen de 54-jarige burgemeester van Washington DC, Marion Barry, werd op 10 augustus 1990 afgesloten toen de jury hem na een 8 dagen durend overleg veroordeelde wegens het bezit van cocaïne maar hem vrijsprak van een tweede aanklacht wegens cocaïnebezit. De jury, die bestond uit tien zwarten en twee blanken, achtte zich niet in staat tot een veroordeling te komen wegens 12 andere aanklachten, waaronder nog negen voor drugsmisdrijven en drie voor het ernstigere misdrijf meineed. Na de beslissing van de jury verklaarde de rechter van de arrondissementsrechtbank Thomas Penfield Jackson de 12 onopgeloste aanklachten niet-ontvankelijk en stelde geen datum vast voor het vonnis voor de ene veroordeling. Medio september verklaarde de Amerikaanse officier van justitie Jay B. Stephens dat er geen poging zou worden ondernomen om de twaalf andere aanklachten opnieuw te laten behandelen.
Barry was op 15 februari 1990 aangeklaagd voor drie ernstige en vijf minder ernstige misdrijven nadat hij op 18 januari was gearresteerd in een hotelkamer waar hij was gefilmd toen hij crack rookte met zijn voormalige vriendin Hazel „Rasheeda" Moore. Moore had Barry in het hotel uitgenodigd, nadat zij had toegestemd mee te werken met de overheid bij het verzamelen van bewijsmateriaal voor het vermeende drugsgebruik van de burgemeester. Barry werd verder nog beschuldigd van zes misdrijven op 10 mei, waarvan vijf te maken hadden niet het bezit van drugs en een met samenzwering. Het proces was begonnen op 4 juni 1990 (zie ook pag. 388/2 e.v. - '90).
De enige aanklacht waarop Barry werd veroordeeld, hield in dat hij tussen 7 en 10 november 1989 cocaine zou hebben bezeten. Voor deze overtreding gold een maximum van een jaar gevangenisstraf en een boete van $ 100.000. hoewel het slechts uiterst zelden voorkwam dat gevangenisstraf werd opgelegd wanneer iemand voor de eerste keer met cocaine werd betrapt. De beschuldiging waarvan hij was vrijgesproken, dat hij op 7 september crack zou hebben gekocht van een dealer in Washington, werd weerlegd door een getuige voor de verdediging die verklaarde dat de burgemeester op die dag niet in de buurt was geweest van de plaats waar de transactie zou hebben plaatsgevonden.

Het oordeel van de jury leek voort te vloeien uit het vermoeden van enkele juryleden dat Barry op oneerlijke wijze was uitgezocht voor vervolging, een van de pijlers waarop de verdedigingsstrategie van de burgemeester berustte. Hoewel Barry's advocaat tijdens het eindpleidooi erkende dat zijn klant .,af en toe" cocaïne gebruikte, werd de zaak van de openbare aanklager verzwakt door twijfels binnen de jury over de geloofwaardigheid van de kroongetuigen van de aanklager, onder wie Moore en een veroordeelde drugsdealer, Charles Lewis, wiens verklaringen hadden gezorgd voor vier van de vijf drugsaanklachten tegen Barry. De bewijskracht van de film waarop Barry crack rookte, werd ondermijnd door de heersende mening dat de FBI met de operatie ,,angel" - waarbij Moore Barry naar het hotel had gelokt en hem crack had aangeboden - overijverig was geweest en daarmee een soort uitlokking had veroorzaakt.

Tijdens een toespraak vlak na het proces uitte Barry, wiens derde termijn van vier jaar als burgemeester in januari 1991 zou aflopen, de mening dat zijn politieke carrière nog lang niet voorbij was. Nu hij de deadline had gemist voor inschrijving als een kandidaat van de Democraten voor de verkiezingen van november, trad hij op 13 augustus uit de partij en schreef zich in als niet-partijgebonden deelnemer. De dag daarop maakte hij bekend dat hij zich als niet-partijgebonden deelnemer kandidaat stelde voor een van de gemeenteraadszetels voor de vertegenwoordiging van de hele streek. Uit een opinieonderzoek kwam naar voren dat Barry ondanks de aanklachten met betrekking tot drugs nog steeds een indrukwekkende populariteit genoot, met name binnen de zwarte gemeenschap, die 70 procent van de stad vertegenwoordigde. Veel commentatoren interpreteerden zijn beslissing zich kandidaat te stellen voor de raad als een manier om zijn uitgebreide politieke apparaat in stand te houden en ook om te zorgen voor een platform binnen het stadsbestuur vanwaar hij in de toekomst een nieuwe gooi kon doen naar het burgemeesterschap.

Veroordeling Barry

Burgemeester Barry werd op 26 oktober 1990 veroordeeld tot een gevangenisstraf van 6 maanden en een geldboete van $ 5.000. Hoewel op deze aanklacht een maximumstraf van één jaar gevangenisstraf en een geldboete van $ 100.000 stond, werd het vonnis van Barry in brede kring beschouwd als streng voor een eerste vergrijp. De rechter verwierp een verzoek om clementie, waarbij hij aantekende dat Barry's positie als burgemeester en zijn ,,schending van het algemene vertrouwen" een ,,hogere straf" rechtvaardigden. Ook verklaarde hij dat ,,deaangeklaagde, omdat hij verzuimd heeft het goede voorbeeld te geven dat hij had kunnen geven, nu een andere voorbeeldfunctie krijgt".

Aan de vooravond van het vonnis had Barry rechter Thornas Penfield Jackson een brief gestuurd met het verzoek een straf ten dienste van dc gcmccnschap tc mogen vervullen. Ook gaf hij voor het eerst publiekelijk toe dat hij een herstellend .,drugsverslaafde" was en dat hij zich op een ,.vernederende en onmatige" manier had gedragen.
Zolang er nog geen besluit was genomen over de gevangenis waar Barry zijn straf zou moeten uitzitten en in afwachting van een beroep tegen de zwaarte van de straf, bleef de burgemeester op vrije voeten.

(Vor. ber. pag. 388/2 e.v. - 1990)

AFTREDEN RECHTER HOOGGERECHTSHOE BENOEMING VAN EEN VERVANGER

De eerste benoeming voor het Hooggerechtshof door president George Bush vond plaats op 23 juli 1990, toen Bush David H. Souter benoemde, een rechter van het federale Hof van Appel, om de plaats op te vullen die was ontstaan door het aftreden van rechter William J. Brennan. De keus van Bush was van groot belang wegens het delicate politieke evenwicht van het Hof op dat moment. Na de benoeming van drie conservatieve rechters door zijn voorganger president Ronald Reagan was een conservatieve meerderheid ontstaan van vijf tegen vier. waardoor een aantal liberale precedenten was uitgehold. Dit gold met name voor het grondwettelijke abortusrecht dat was vastgelegd door de uitspraak van 1973 in de zaak-Roe versus Wade (zie pag. 829/2 e.v.-'90). Toch slaagde de liberale minderheid van het Hof er soms nog in te domineren wanneer zij eenvijfde stem kon krijgen, meestal van de rechters Byron R. White of Sandra Day O'Connor. Door het pensioen van Brennan, de meest vooraanstaande liberaal van het Hof, kreeg

Bush dus de gelegenheid iemand aan te stellen die een absolute en betrouwbare conservatieve meerderheid zou garanderen.

De 84-jarige Brennan, die al een kleine beroerte had gehad, had op 20 juli zijn aftreden bekendgemaakt enverklaard dat de ,,inspannende eisen die het werk in de rechtszaal aan hem (stelden) niet (pasten) bij zijn gevorderde leeftijd en zijn gezondheidstoestand". Brennan kwam uit een arme Ierse immigrantenfamilie en specialiseerde zich in het arbeidsrecht voordat president Eisenhower hem in 1956 benoemde tot rechter van het Hooggerechtshof. Daarna werd hij al snel het beroemdste liberale lid, wat ertoe leidde dat sommige tegenstanders hem beschuldigden van rechterlijk activisme. Hij had meer dan 1200 motiveringen gepubliceerd en stond bekend als een fel tegenstander van de doodstraf, als een voorvechter van de rechten van minderheden en vrouwen en als iemand die geloofde in de brede interpretatie van de grondwet. Hij besteedde een groot deel van zijn laatste levensjaren aan pogingen liberale precedenten te verdedigen. maar het was vooral te danken aan zijn gezag, intellect en diplomatieke vaardigheden dat de liberale minderheid van het Hof toch nog af en toe een overwinning kon behalen. Bij de laatste zittingsperiode, die eindigde op 30 juni 1990, bewerkstelligde Brennan een meerderheid voor een herbevestiging van de macht van het Congres voor het bepalen van programma's ter bescherming van de rechten van minderheden en vrouwen. Tevens bewerkstelligde Brennan een meerderheidvoor een bepaling dat het Eerste Amendement in het algemeen politieke begunstiging bij het in dienst nemen of bevorderen van werknemers verbood en voor het weer opnemen van de bepaling van 1989 dat wetgeving tegen het verbranden van vlaggen ongrondwettig was (zie hierboven).

Door Brennans terugtreden bestond de liberale fractie van het Hof nog maar uit drie personen: Thurgood Marshall, 82 jaar, Harry Blackmun, 81 jaar (de twee oudste leden) en John Paul Stevens, 70 jaar.

David Souter, geboren in 1939, had in Harvard en Oxford gestudeerd voordat hij als advocaat in New Hampshire werkzaam was. In 1978 werd hij benoemd bij de hogere rechtbank van Ne Hampshire, in 1983 bij het Hooggerechtshof van die staat en in 1990 bij het federale Hof van Beroep voor het Eerste District. Hij stond bekend als conservatief en als voorstander van een stricte uitleg van de grondwet, en zijn recente benoeming tot rechter van liet Hof van Beroep gecombineerd met het feil dat van hem maar weinig motiveringen waren gepubliceerd, hielden in dat zijn gezichtspunten ten aanzien van actuele controversiële thema's ten tijde van zijn benoeming vrijwel onbekend waren. Dit zou de belangrijkste redengeweest zijn voor de benoeming van Souter, aangezien Bush graag wilde voorkomen dat de tweedracht zaaiende - enuiteindelijk onsuccesvolle- strijd om de goedkeuring van de senaat werd herhaald die was ontstaan bij de poging van Reagan in 1987 om de conservatieve Robert Bork te laten benoemen (zie pag. 44/2/3-'88)

Toen Bush zijn beslissing bekendmaakte, schoof hij vragen over de houding van Souter ten opzichte van abortus en burgerrechten terzijde enverklaarde hij dat Souter was gekozen om zijn ,,goede verstand en grote vakbekwaamheid". Ook Souter weigerde zijn standpunten bekend te maken omdat hij zich, zo zei hij, zou onthouden van commentaar op juridische kwesties voordat de hoorzittingen voor de bevestiging van zijn ambt in september 1990 zouden plaatsvinden. Souters relatieve onbekendheid zorgde er ook voor dat de pressiegroepen - met name de voor- en tegenstanders van abortus - gematigd reageerden.

Benoeming David Souter

De gerechtelijke commissie van de Senaat bekrachtigde op 27 september 1990 met 13 stemmenvóór en één tegenstem de benoeming van rechter David Souter tot lid van het Hooggerechtshof.

David Souter(l.) wordt op 8 oktober 1990 beëdigd als rechter van het Hooggerechtshof door opperrechter William Rehnquist (r.)in het bijzijn van president George Bush.

Zeven democraten (onder wie Joseph Biden, de voorzitter van de commissie) stemden voor Souter, evenals de zes republikeinen. De enige tegenstem was van de democraat Edward Kennedy uit Massachusetts, die de voordracht afwees omdat Souter weigerde zich uit te spreken over zijn denkbeelden betreffende belangrijke kwesties als rechten en vrijheden van het individu.
Met een perfect evenwicht tussen liberalen en conservatieven (de laatsten hadden een kleine maar niet-stabiele meerderheid) in het hof, werd de benoeming van doorslaggevend belang geacht, daar de mogelijkheid zich voordeed het evenwicht voorgoed naar rechts te laten doorslaan. Liberaien als Kennedy waren vooral bezorgd over soutershouding ten aanzien van abortus en positieve actie voor minderheden, gebieden waar de liberale overwinningen uit het verleden de laatste tijd door het hof waren uitgehold.

De senaatscommissienam haarbesluit na Souter drie dagen, vanaf 13 september, te hebben ondervraagd en twee dagen naar verklaringen te hebben geluisterd van verscheidene belanghebbende partijen, zoals voor- en tegenstanders van abortus.
Tijdens de drie dagen dat hij gehoord werd, trad Souter beleefd en tactvol op, bedachtzaam iedere reden vermijdend waarop de democratische meerderheid hem kon afwijzen. Hij bleek vooral bedreven in het ontwijken van alle pogingen hem uitspraken te ontlokken over zijn ideeën ten aanzien van de grondwettigheid van abortus. Hij weigerde commentaar te geven op de Roe vs Wade-uitspraak uit 1973. omdat hij zijn oordeel over de zaak zou moeten geven als zijn nominatie bekrachtigd werd en hij nu niet overhaast wenste te oordelen. Hij benadrukte ook zijn overtuiging dat rechters van het Hooggerechtshof gekozen moesten worden vanwege hun algemene bekwaamheid in plaats van hun houding ten aanzien van kwesties die als ,,lakmoestest" dienden. Ook verzekerde hij de commissie dat hij een rechter was met gematigde ideeën, van wie steeds een open aanpak kon worden verwacht, en die kon meeleven met de beproevingen van zijn Amerikaanse medeburgers en er begrip voor kon opbrengen.

Het besluit van de commissie werd op 2 oktober bevestigd toen de voltallige Senaat met 90 tegen 1 stem voor Souters benoeming stemde.

VEROORDELING VAN JONGEREN IN VERKRACHTINGSZAAK. DE ZAAK BENSONHURST

Yusef Salaam (16), Raymond Santana (15)en Antron McCray (16), de drie jongeren die op 18 augustus 1990 schuldig bevonden waren aan verkrachting en zware mishandeling van een blanke

trimster in Centra1 Park in New York, werden op 11 september veroordeeld tot de maximale gevangenisstraffen voor jeugddelinquenten van vijf en tien jaar. Twee van de drie verdachten lieten weten tegen de straffen in beroep te zullen gaan.

De drie hadden deel uitgemaakt van een groep van circa 30 jongeren, allen zwart of Zuidamerikaans, die op 19 april 1989 willekeurige voorbijgangers in het park hadden aangevallen. De wreedheid van de aanvallen. gecombineerd met het feit dat de slachtoffers blank waren en tot de middenklasse behoorden, maakten dat de zaak enorm veel publiciteit kreeg en een symbool werd van raciale spanningen en stedelijk geweld in de VS. Tijdens het proces was voor het gerechtshof gedemonstreerd door zwarten die beweerden dat de vervolging van de jongeren zou neerkomen op een rechterlijke lynchpartij.

De toch al zwaar beladen atmosfeer rond het proces werd nog verzwaard doordat het samenviel met het proces tegen Marion Barry (zie boven) en met de zaak-Bensonhurst Deze zaak had betrekking op de zwarte jongere Yusef Hawkins die in 1989 in de Newyorkse wijk Bensonhurst was gedood door een groep blanken Op 17 mei 1990 was Joseph Fama (19) wegens moord veroordeeld, op 18 mei gebeurde dat ook met de bendeleider, Keith Mondello (19)

John Vento werd de derde blanke die werd veroordeeld in verband met de zaak-Bensonhurst, nadat hij op 3 juli 1990 was veroordeeld voor wederrechtelijke vrijheidsberoving en bedreiging; op 14 augustus werd hij voor 2 2/3 tot 8 jaar gevangenisstraf vastgezet. Hoewel de jury hem had vrijgesproken van één moordaanklacht, liep het proces vast op een tweede moord en een beschuldiging van vechtpartijen: op 17 september zou een nieuw proces beginnen.

Enkele zwarte activisten, zoals de leider van Natie van de Islam, Louis Farrakhan, suggereerden dat dergelijke processen, samen met de Aids-epidemie en het wijdverbreide drugsgebruik, een bewijs vormden voor het feit dat er een blank komplot was om zwarte Amerikanen uit te roeien. Hoewel uit opiniepeilingen naar voren kwam dat de meeste zwarten het hiermee niet eens waren, leek in toenemende mate geaccepteerd te worden dat de reële feiten van een gebeurtenis ondergeschikt waren aan de raciale weerklank die die gebeurtenis opriep. In de woorden van de invloedrijke zwarte leider dominee Jesse Jackson neigden blanken ernaar zich op de feiten te concentreren terwijl de zwarten zich meer ,,bezighieldenmet de context".

OLIERAMP ALASKA

Op 22 maart 1990 werd Joseph Hazelwood, de kapitein van de olietanker Exxon Valdez, vrijgesproken van drie ernstige aanklachten en veroordeeld voor een strafbaar feit in verband met de door het onder zijn gezag varend schip veroorzaakte olieramp voor de kust van Alaska in maart 1989, de ernstigste in de Amerikaanse geschiedenis.

Hazelwood werd schuldig bevonden aan nalatigheid bij het lossen van olie en werd veroordeeld tot 1000 uur werk in dienst van de gemeenschap (schoonmalrenvan de door olie vervuilde stranden). Ook moest hij de staat S 30.000 terugbetalen voor zijn aandeel in de olieramp. Hij kreeg ook een voorwaardelijke gevangenisstraf van 90 dagen en een boete van $1000. De jury verklaarde hem onschuldig aan misdadig wangedrag, het in gevaar brengen van derden en het onder invloed besturen van een schip. De openbare aanklager had de zaak voornamelijk gebaseerd op de aanname dat Hazelwood dronken was toen zijn schip aan de grond liep.

AANKONDIGING VAN TROEPENVERMINDERINGEN

Het ministerie van defensie maakte op 18 september 1990 het plan bekend de activiteiten op 151 militaire bases in 10 Europese en Aziatische landen te verminderen of te staken. Deze stapsgewijze vermindering van Amerikaanse troepen overzee was een reactie op de afgenomen Sowjet-dreiging in het buitenland en de begrotingsdruk in eigen land. Het Pentagon weigerde gegevens te verstrekken over het aantal wapens of soldaten waarop het plan betrekking had, of aanwijzigingen te geven over de besparingen die ermee gemoeid waren.

Van de bases die gesloten zouden worden, lagen er 95 in West-Duitsland, elf in Spanje, negen in Zuid-Korea, in Italië, Griekenland, Australië en Groot-Brittannie ieder drie, en ren in Japan. De activiteiten zouden worden verminderd op 14 bases in West-Duitsland. drie bases in Zuid-Korea, twee in Spanje, en een in Canada, Italie, Japan en op de Bermudaeilanden. In veel gevallen waren op de betreffende bases opleidingscentra, barakken, recreatiefaciliteiten en bevoorradingsposten, maar op verscheidene bases lagen ook vliegvelden en onderhoudsvoorzieningen voor ultramodern wapentuig zoals de Pershing 11-raketten, die in het kader van het jongste wapenakkoord met de Sowjet-Unie vernietigd zouden worden.

Het Pentagon noemde deze besnoeiingen de grootste overzeese troepenvermindering sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. In veel kringen werd het plan echter ontoereikend gevonden. Patricia Shroeder, de democratische voorzitter van de subcommissie militaire installaties en voorzieningen van het Huis van Afgevaardigden, noemde het voorstel ,,teleurstellend" en wees erop dat het de omvang van de Amerikaanse troepen in Europa, ongeveer 300.000 soldaten, nauwelijks zou beïnvloeden.

Aankondiging van troepenterugtrekking uit West-Europa

Op 26 september werd aangekondigd dat de Verenigde Staten de volgende 12 maanden 40.000 soldaten uit West-Europa zouden terugtrekken. De troepenverminderingen, waarbij 30.000 soldaten en 10.000 man luchtmachtpersoneel betrokken waren, werden aangekondigd vooruitlopend op een Oost-West-akkoord over vermindering van conventionele troepen in Europa, in het kader van de lopende onderhandelingen in Wenen over conventionele strijdkrachten in Europa (CFE). Verwacht werd dat veel van de eenheden die zouden worden teruggetrokken, naar de Golf gestuurd zouden worden om zich bij de daar gelegerde Amerikaanse troepen aan te sluiten.

HANDELS- EN SCHULDENPLAN VOOR LATIJNS-AMERIKA

President George Bush kondigde op 27 juni 1990 een ,,Ondernemingsinitiatief voor Noord- en Zuid- Amerika" aan voor Latijns Amerika en het Caribisch gebied.

Onderdelen van dit voorstel vormden (i) een nieuw investeringsfonds voor het stimuleren van vrije-marktinvesteringen, vrijhandel en privatiseringsprogramma's waaraan de Amerikaanse regering $100 mln zou bijdragen; ook Westeuropese landen en Japan zouden het verzoek krijgen een bijdrage te leveren; (ii) de vermindering van de schuld van $12 mrd van de regio aan de VS, op voorwaarde dat de debiteurenlanden door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank goedgekeurde economische hervormingen zouden doorvoeren; (iii) garanties van maximaal $300 mln van de Inter-American Development Bank (IDB) voor specifieke veranderingen die benodigd waren voor de ontwikkeling van vrijemarktvoorwaarden die buitenlandse investeringen konden aantrekken en (iv) preferentiële handelsvoordelen voor landen die handelsbarrières verlaagden met het doel op de lange termijn een vrijhandelszone te creëren over het hele Amerikaanse gebied.
Bush verklaarde dat rijkdom afhankelijk was van ,,handel, niet van hulp" en dat het initiatief ook was bedoeld voor het versterken van de economische en politieke veranderingen die reeds plaatsvonden in de regio. Latijnsamerikaanse regeringen verwelkomden de voorstellen.

FAILLISSEMENT DREXEL BURNHAM LAMBERT

Op 20 februari 1990 vroeg de Drexel Burnham Lambert Inc, een makelaarsfirma die in de jaren '80 met succes had gehandeld in junk bonds (hoogrentende obligaties van niet-eersteklas debiteuren) tot haar instorting na effectentransacties met voorkennis en frauduleuze zaken, officieel faillissement aan.

Deze stap volgde nadat de firma er niet in was geslaagd belangrijke investeerders bereid te vinden een noodlening te verstrekken ter aflossing van meer dan $100 mln aan kortlopende leningen. Noch de Securities and Exchange Commission noch de Federal Reserve Bank in New York waren bereid bij te springen. Op 17 februari kondigde de firma, die in het bezit was van activa ter waarde van meer dan $3,6 mrd en schulden had van meer $3 mrd, het ontslag aan van 5.000 werknemers. Er was enige kritiek op de firma toen bekend werd dat verscheidene Drexel-functionarissen slechts enkele maanden voor de faillissementsaanvraag voor in totaal $250 mln aan bonussen hadden ontvangen. Het Drexel-faillissement was het grootste uit de geschiedenis van Wall Street en had wijdverspreide gevolgen. Ongeveer 40.000 makelaarsrekeningen werden overgebracht naar de Shearson Lehman Hutton Inc in de VS, terwijl in Londen de Bank van Engeland en andere instellingen zich gingen bemoeien met de gevolgen van de instorting voor de deviezenhandel. De Belgische firma Groupe Bruxelle Lambert moest haar aandeel van 33 procent in Drexel afschrijven, wat een verlies betekende van $91 mln.

Veroordeling Michael Milken

Michael Milken, voormalig hoofd van de afdeling junkbonds bij het vooraanstaande investeringshuis op Wall Street, Drexel Burnham Lambert Inc., werd op 21 november tot 10 jaar gevangenis veroordeeld, nadat hij had bekend schuldig te zijn aan overtreding van federale beurs- en belastingwetten. Hij kreeg een reeks straffen van twee jaar voor vijf aanklachten waaronder manipulatie van beursprijzen, betaling van steekpenningen en effectenhandel met voorkennis. Hij kreeg ook een proeftijd van drie jaar - waarin hij per jaar 1.800 uur gemeenschapsdiensten moest verrichten - voor een meer algemene aanklacht van samenzwering. Als onderdeel van een overeenkomst met de federale overheid uit april 1990 om schuld te bekennen in ruil voor strafvermindering, had Milken al ingestemd met verbanning uit de effectenhandel en beloofd $ 200 mln boete en $ 400 mln restitutie te betalen.

Milken heerste eind jaren '80 over de Amerikaanse junk bond-markt en het was vooral aan hem te danken dat Drexel van een tweederangs investeringsbank was uitgegroeid tot een van de invloedrijkste financieringsbanken van Wall Street. Zijn successen en de enorme persoonlijke rijkdom die hij daaraan had overgehouden - in 1987 had hij $500 mln verdiend - betekenden dat Milken de personificatie werd van de financiële excessen en de ethiek van de moordende concurrentie van de jaren '80.
De federale rechter Kimba Wood negeerde het verzoek van de advocaat van Milken om zijn straf alleen uit gemeenschapsdienst te laten bestaan. Zij zei de beklaagde dat ..zware misdrijven zwaar gestraft moeten worden en dat een behoorlijke gevangenisstraf noodzakelijk was om ,.een algemeen afschrikwekkend effect" te bewerkstelligen. Hoewel Milken maximaal 28 jaar gevangenisstraf had kunnen krijgen, waren de meeste waarnemers verrast door de zwaarte van de straf. Ivan Boesky, de Amerikaanse arbitrageant wiens samenwerking met de auto iteiten had geleid tot de val van Milken en Drexel, had een gevangenisstraf van drie jaar gekregen Hij werd in april 1990 vrijgelaten na net twee jaar te hebben uitgezeten. Wood liet de mogelijkheid open dat de straf zou worden verminderd wanneer Milken beloofde samen te werken met de regering in andere financiële onderzoeken.

TOPOVERLEG OVER AMERIKAANSE BEGROTING

Op 15 mei 1990 begon een speciaal topoverleg over het begrotingstekort toen president Bush en de directeur van het begrotingsbureau, Richard Darman, bijeenkwamen met een onderhandelingsteam van het Congres bestaande uit 21 Democraten en Republikeinen. Tot het overleg was besloten nadat het begrotingsbureau van de regering (Office of Management and Budget, OMB) en dat van de Senaat (Congressional Budget Office, CBO) hadden voorspeld dat het begrotingstekort voor het fiscale jaar 1991 (dat ingaat op 1 oktober 1990) veel hoger zou uitvallen dan was verwacht in het begrotingsvoorstel van de regering uit januari 1990 (pag. 231/3 - '90).
Deze stap was ook het gevolg van de aanvaarding van begrotingsresoluties door het Huis van Afgevaardigden op 1 mei en door de begrotingscommissie van de Senaat op 2 mei. In beide resoluties werd gevraagd om veel grotere bezuinigingen op de defensieuitgaven dan waren voorzien in de begroting van de regering-Bush, die in toenemende mate als verouderd werd beschouwd omdat daarin geen rekening werd gehouden met de radicale veranderingen in Oost-Europa. In dit licht interpreteerden veel commentatoren de wens van de president voor onmiddellijke gesprekken als een poging weer enige greep te krijgen op het begrotingsproces door een overeenkomst met beide partijen te bereiken voordat het Congres zou overgaan tot verdere actie.
Het OMB schatte dat het begrotingstekort over 1991 in werkelijkheid tussen $ 123 mrd en $ 138 mrd zou liggen, hetgeen te wijten was aan lagere inkomsten dan voorspeld uit belastingen op personen en bedrijven en stijgende rente. Het CBO, dat normaliter nauwkeuriger was dan het OMB, meende dat het echte cijferzelfs bij $160 mrd of meer zou liggen.
Volgens de bepalingen van Gramm-Rudman-Hollingswet over de vermindering van het begrotingstekort (de Balanced Budget and Emergency Deficit Control Act uit 1985, geamendeerd in 1987) moest het begrotingstekort in 1991 zijn teruggebracht tot $64 mrd en in 1993 volledig zijn weggewerkt. Zou de jaarlijkse doelstelling van de Gramm-Rudmanwet niet worden gehaald, dan zou op 1 oktober automatisch het bezuinigingsmechanisme van de wet in werking treden, waarmee alle begrotingsposten voor defensie en sociale programma's met 20 procent of meer zouden worden teruggeschroefd.
Een van de belangrijkste obstakels bij het bereiken van een significante vermindering van het tekort was de belofte van de president uit 1988 om de belastingen niet te verhogen, een van de weinige harde beloften die Bush in zijn campagne voor de presidentsverkiezingen had gedaan.

Ivan Boesky

Congres keurt begroting af

De langdurige begrotingsonderhandelingen tussen de regering en een groep republikeinse en democratische congresleden leidden op 30 september tot een ontwerpakkoord voor het fiscale jaar 1991, dat het begrotingstekort in een tijdsbestek van vijf jaar met $ 500 mrd moest verminderen. Het akkoord kwam slechts 10 uur voor het begin van het nieuwe fiscale jaar tot stand, waarna automatisch besnoeid zou worden krachtens de Gramm-Rudman-Hollingswet op de vermindering van het begrotingstekort. De impasse werd door-

broken toen Bush een van zijn voornaamste eisen. vermindering van de vermogenswinstbelasting, liet varen. Het was de tweede belangrijke concessie van de president. Eerder had hij al afgezien van zijn verkiezingsbelofte geen nieuwe belastingen te heffen. Dienovereenkomstig maakten belastingverhogingen deel uit van het akkoord, in het eerste jaar alleen al $ 134 mrd, evenals nieuwe belastingen op benzine, alcohol en luxe goederen.
Deze aspecten van het akkoord veroorzaakten wijdverspreide kritiek bij rechtse republikeinen, die beweerden dat ze een fundamentele schending betekenden van Bushs verkiezingsbelofte. Veel liberale democraten hekelden het akkoord ook omdat de erin opgenomen bestedingsbezuinigingen gericht waren op welzijnsprogramma's en daarom diegenen troffen die er het slechtst tegen bestand waren. Het akkoord werd bij de stemming in het Huis van Afgevaardigden op 5 oktober met 254 tegen 179 stemmen verworpen.

Goedkeuring federale begroting

Op 6 oktober keurde het Huis van Afgevaardigden een voorlopig begrotingsvoorstel goed waardoor de regering kon blijven functioneren zonder een begrotingsakkoord. Bush sprak zijn veto uit over het voorstel en hij verklaarde dat hij weigerde ,,doorte gaan alsof er niets gebeurd is, terwijl het ene tekort zich op het andere stapelt".

Bij de daarop volgende stemming over een eventuele verwerping van het veto kwam het Huis. met 260 stemmen vóór en 138 stemmen tegen, zes stemmen tekort voor de noodzakelijke tweederde meerderheid. Dientengevolge moesten niet-essentiële regeringsdiensten met onmiddellijke ingang sluiten en een aantal musea, parken en openbare gebouwen, waaronder het Vrijheidsbeeld en het Witte Huis, werd op 7 en 8 oktober, het Columbus-weekeinde, voor publiek gesloten.

Op 8 oktober werden nieuwe begrotingsvoorstellen in het Huis en de Senaat besproken en het Huis keurde met 305 stemmen vóór en 105 stemmen tegen een nieuw begrotingsvoorstel goed dat de regering tot 20 oktober van financiële middelen voorzag. De president stemde in met deze maatregel, maar hij maakte duidelijk dat hij niet van zins was nog langer wetsvoorstellen te ondertekenen om de regering te laten functioneren. tenzij een bevredigend akkoord over de begroting zou worden bereikt.

Bush schiep op 9 oktober echter enige verwarring door 's morgens te verklaren dat hij wellicht akkoord zou gaan met een verhoging van de inkomstenbelasting, wanneer daar een verlaging van de vermogensbelasting tegenover zou staan. terwijl hij later die dag tegenover Republikeinse senatoren verklaarde dat beide alternatieven .,niet in aanmerking kwamen" Toen Bush op 10 oktober in Florida om opheldcring over zijn standpunt werd gevraagd, antwoordde hij: .,Laat het Congres het maar uitzoeken". Omdat de president in het openbaar van mening bleef veranderen, gingen er stemmen op die hem beschuldigden van besluiteloosheid en zwakheid, en opiniepeilingen toonden aan dat de populariteit van de president gedaald was van 75 a 80 procent in het begin van het jaar tot 56 procent in oktober.

Intussen gingen de gecompliceerde onderhandelingen tussen het Witte Huis, de Senaat en het Huis van Afgevaardigden door. De regering Bush gaf te kennen achter een door beide partijen gesteund senaatsvoorstel te staan. Dit voorstel bepleitte een beperking van het aantal aftrekposten voor inkomens boven $ 100.000 en een verhoging van de accijnsbelastingen en van de tarieven voor Medicare. De Democraten in het Huis, onder leiding van de voorzitter van de begrotingscommissie Dan Rostenkowski. lanceerden echter een plan om de belastingen voor de meest welgestelden van 28 procent naar 33 procent te verhogen en om de inkomens boven $ 100.000 met 10 procent extra te belasten. De verdeelde Republikeinen waren niet in staat een alternatief voorstel te formuleren.
Op 18 oktober keurde het Huis met 379 stemmen vóór en 37 stemmen tegen een nieuw voorlopig begrotingsvoorstel goed, waardoor de regering weer één week langer haar werkzaamheden kon verrichten. De volgende dag werd het voorstel door president Bush ondertekend.

Bush verklaarde dat hij bereid was in te stemmen met een verhoging van de belasting voor de welgestelden en met het uitstel van een verlaging van de vermogensbelasting, maar hij liet tevens weten dat hij de begrotingsvoorstellen van het Huis niet zou accepteren. Er vonden langdurige onderhandelingen plaats om de voorstellen van het Huis en de Senaat en de strijdige politieke eisen met elkaar in overeenstemming te brengen, maar het had er alle schijn van dat de onderhandelingen tussen leden van het Congres en begrotingsdirecteur Richard G. Darman en de stafchef van het Witte Huis John Sununu op niets waren uitgelopen. Op 24 oktober bleken de Democraten in het Huis echter bcrcid tot een compromis, toen zij hun eis inzake de extra belasting lieten varen ten gunste van een geleidelijke afschaffing van persoonlijke belastingontheffingen voor personen wier inkomsten hoger waren dan $ 100.000.

Op 25 oktober tekende Bush het vierde voorlopige financieringsvoorstel binnen één maand oni de onderhandelingen tot 27 oktober doorgang te kunnen laten vinden. Sinds de Tweede Wereldoorlog was het niet meer voorgekomen dat het Congres tot aan de vooravond van een verkiezing bleef vergaderen, en omdat de tussentijdse verkiezingen op 6 november met rasse schreden naderden, werd uiteindelijk een compromisakkoord over de begroting gesloten. Het nieuwe voorstel werd op 27 oktober goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden en op 28 oktober door de Senaat.

In het Huis stemden 228 afgevaardigden (181 Democraten en 47 Republikeinen) vóór en 200 (126 Republikeinen en 74 Democraten) tegen. In de Senaat stemden 54 afgevaardigden vóór en 45 tegen. Hoewel Bush te kennen gaf dat ,,er bepaalde zaken in staan die voor mij nauwelijks te verteren waren", verklaarde hij het voorstel toch te zullen ondertekenen, ,,omdat er voor het eerst sprake is van belangrijke bezuinigingen op de federale uitgaven op de lange termijn, hetgeen een positieve invloed op de economische toekomst van Amerika zou moeten hebben".
Het eindvoorstel voorzag in een verlaging van het begrotingstekort met $ 41,4 mrd. De belangrijkste verschillen tussen de uiteindelijke versie en de oorspronkelijke overeenkomst uit september bestonden in een verhoging van de hoogste belastingtarieven, minder omvangrijke bezuinigingen op de begroting voor Medicare en een minder grote verhoging van de belasting op benzine. Het uiteindelijke begrotingsvoorstel betekende het einde van de zogenaamde ,,belastingballon", een door de uit 1986 stammende belastinghervormingswet (Tax Reform Act) in het leven geroepen anomalie. Krachtens deze wet betaalden tweeverdieners met een inkomen boven S 186.000 28 procent belasting, terwijl de tweeverdieners uit de inkomenscategorie van $ 78.000 tot $ 186.000 33 procent belasting moesten betalen. Het nieuwe wetsvoorstel voorzag in een tarief van 31 procent voor beide groepen, waardoor er drie inkomstenbelastingtarieven van kracht werden: 15.28 en 31 procent. De belastingvrije som van $ 2.050 per persoon moest geleidelijk worden afgeschaft voor individuele inkomens hoger dan $ 100.000. De aftrekposten voor individuele belastingbetalers in die inkomensgroep en voor tweeverdieners met inkomens hoger dan $ 150.000 moesten worden beperkt. Door een verlaging van de schadeloosstelling aan artsen en ziekenhuizen zou over een periode van vijf jaar in totaal voor S 42,4 mrd moeten worden bezuinigd op de kosten van Medicare. Degenen die van de diensten van Medicare gebruik maakten, moesten maandelijks meer premie gaan betalen; de huidige $ 28,60 zou in 1995 zijn verhoogd tot $ 46,50. Ook het inschrijfgeld voor patiënten die in aanmerking wilden komen voor voornoemde diensten werd verhoogd van $ 75 naar $ 100. Het inkomensniveau waarop de voor Medicare bestemde 1.45 procent loonbelasting van toepassing was, werd verhoogd van $ 51.300 naar $ 125.000.
De verhoging van de accijnsbelasting had onder andere betrekking op een verhoging van de federale belasting op benzine van 9 naar 14 dollarcent per gallon. de verhoging van de be-

lasting op vliegtickets van 8 naar 10 procent, de verdubbeling van de belasting op bier van 16 naar 32 dollarcent voor een six-pack, de verhoging van de belasting op wijn en sterke drank en een belastingverhoging voor sigaretten (van 16 dollarcent per pakje naar 20 dollarcent). Bovendien zou voortaan 10 procent belasting worden geheven bij de aankoop van nieuwe privé-vliegtuigen boven de $ 230.000, boten boven de S 100.000, auto's boven de $ 30.000 en bontjassen en juwelen boven de $ 10.000.
Daarnaast zou over een periode van vijf jaar voor S 11,9 mrd bezuinigd worden op landbouwsubsidies en voor $ 3,7 mrd op de uitkeringen aan oud-soldaten. De bepalingen inzake de afbetaling van studieschulden werden verscherpt om het aantal achterstallige betalingen te beperken. Op de defensiebegroting werd voor $ 67,2 mrd bezuinigd.
Het begrotingsvoorstel verhoogde daarnaast de belastingvrije som voor arbeiders in de laagste inkomensgroepen, en belastingbetalers met kinderen jonger dan één jaar konden rekenen op een belastingkwijtschelding van $500. Ondernemers in de olie- en gasindustrie en kleine ondernemers konden rekenen op belastingvoordelen.

Nadat alle zaken afgewikkeld waren werd het 101ste Congres op 28 oktober verdaagd en vele congresleden zochten de kiezers op.

(Vor. ber. pag. 231/3 e.v. - 1990).

PRESIDENTIEEL VETO OVER WETTEN INZAKE BURGERRECHTEN

Op 17 oktober 1990 keurde het Huis van Afgevaardigden een verzamelwetsontwerp inzake burgerrechten goed. Het wetsontwerp was mede opgesteld om de federale bescherming tegen discriminatie op de werkvloer te versterken, maar met name om verscheidene uitspraken van het Hooggerechtshof, die het minderheden moeilijker maakten om in beroep te gaan tegen discriminatie in de werksituatie, te wijzigen of teniet te doen. Het wetsontwerp werd door het Huis goedgekeurd met 273 stemmen vóór en 154 stemmen tegen. De Senaat had het de dag daarvoor al goedgekeurd met 62 stemmen vóór en 34 stemmen tegen,

In april 1990, kort nadat het wetsontwerp inzake de burgerrechten bij het Congres was ingediend, tekende procureur-generaal Dick Thornburgh protest aan tegen zes belangrijke wetsbepalingen. Hierna volgden zeven maanden van onderhandelingen tussen de aanhangers van het wetsontwerp en de regering. Hoewel beide zijden bereid waren belangrijke concessies te doen - de indieners herschreven tenminste vier paragrafen van het wetsontwerp. terwijl de regering haar bezwaren tegen tenminste twee bepalingen introk - bleven de kampen verdeeld. Een belangrijk twistpunt vormde de formulering van de wetsbepalingen inzake ,,onopzettelijkediscriminatie". met name de mate waarin economische overwegingen praktijken konden rechtvaardigen die, hoewel niet expliciet discriminatoir, in feite ongunstig waren voor minderheden. Ook bestond er onenigheid over de vraag hoe groot de schadeloosstelling voor slachtoffers van discriminatie moest zijn en over de vraag of beroep kon worden aangetekend tegen door de rechtbank opgelegde maatregelen.

Toch nam het uiteindelijke gewijzigde wetsvoorstel niet het wantrouwen van het Witte Huis weg, dat aanklagers nu al te gemakkelijk discriminatie konden aantonen en dat werkgevers gedwongen zouden worden om quota op basis van ras en geslacht bij indienstneming en promotie door te voeren om dure rechtszaken te voorkomen. **Daarom** sprak Bush op 22 oktober zijn veto uit over de wet. In een drie pagina's beslaande veto-verklaring stelde Bush dat het Congres, ,,ondanks het gebruik van de term 'burgerrechten', in feite een doolhof van zeer legalistische bewoordingen hanteert om de vernietigende kracht van quota [op de werkvloer] te introduceren".

Het betrof hier het 16e veto uit de ambtstermijn van Bush en al zijn veto's hadden stand gehouden. Sommige waarnemers hadden te kennen gegeven dat de president, omdat hij al aanzienlijke politieke schade had geleden door zijn rol bij de aanhoudende begrotingsonderhandelingen (zie hierboven), niet het risico wilde lopen verder schade te lijden door aan de vooravond van tussentijdse verkiezingen zijn veto uit te spreken over een wet inzake burgerrechten. Opinieonderzoeken toonden echter aan dat een meerderheid van de Amerikaanse burgers van mening was dat positieve discriminatie, zelfs om misstanden uit het verleden goed te maken, oneerlijk was, en eerder met de Democraten geassocieerd werd dan met de Republikeinen.

Het veto van Bush werd fel veroordeeld door het Congres en door belangengroeperingen van vrouwen, vakbonden, kleurlingen en andere minderheden. Volgens senator Edward Kennedy bewees het presidentiële veto ,,dat hij meer geïnteresseerd is in het geruststellen van de extremisten binnen zijn partij dan in rechtvaardigheid voor de miljoenen werkende vrouwen en minderheden die geconfronteerd worden met discriminatie op de werkvloer". Ralph Neas, voorzitter van de Leadership Conference of Civil Rights, verklaarde dat ,,deretoriek milder en vriendelijker moge zijn, maar het beleid van George Bush is niet minder gevaarlijk dan dat van Ronald Reagan en Ed Meese [procureur-generaal onder Reagan]".
Op 24 oktober kwam de Senaat één stem te kort om hrt veto teniet te doen: 66 senaatsleden stemden vóór en 34 tegen. Daarmee werd de voor de verwerping van het presidentiële veto noodzakelijke tweederde meerderheid net niet gehaald.

PRESIDENTIEEL VETO OVER TEXTIEL-WET

Op 10 oktober 1990 kwam in het Huis van Afgevaardigden net geen tweederde meerderheid tot stand voor de verwerping van een veto van Bush inzake een wet die de import van textiel, kleren en schoenen aan banden zou hebben gelegd Toen de stemming in het Huis gestaakt werd, bleken 275 afgevaardigden vóór de wet te hebben gestemd en 152 tegen, 10 tegenstemmen te veel voor de voor een verwerping van het veto noodzakelijke meerderheid

De wet zou de textielimport beperkt hebben tot een jaarlijkse stijging van 1 procent en voor het overgrote deel van de schoenenimport zouden quota zijn vastgesteld op het niveau van 1989. Daarbij werd vooral gedoeld op de import uit Aziatische landen, waaronder China. Taiwan. Hongkong en Zuid-Korea, hoewel de wet ook betrekking zou hebben op andere ontwikkelingslanden. Voorstanders van de wet stelden dat het noodzakelijk was de 2 mln banen die in de Verenigde Staten in deze sector waren overgebleven, te beschermen. In de textiel- en kledingindustrie waren in de Verenigde Staten in het afgelopen decennium naar schatting 400.000 banen verloren gegaan, waarvan 66.000 in het afgelopen jaar. Het Amerikaanse handelstekort was in deze sector gestegen van $ 4,7 mrd in 1980 tot S 26.5 mrd in 1989, waardoor textiel en kleding na olie en gemotoriseerde voertuigen binnen de sectoren die verantwoordelijk waren voor het totale handelstekort van het land, op de derde plaats kwamen. De wet vormde de derde poging in de afgelopen vijf jaar van de textiel-lobby om handelsbeperkingen af te dwingen. Soortgelijke wetten waren ook al in 1985 en 1988 goedgekeurd. maar ze waren beide malen getorpedeerd door een veto van de toenmalige president Ronald Reagan.

De regering was sterk tegen de wet gekant, omdat deze bestaande akkoorden in de textielhandel met 38 landen zou schenden, twee multinationale overeenkomsten zou ondermijnen en de lopende ,,Uruguay-ronde" van besprekingen over de liberalisatie van de wereldhandel, gehouden onder auspiciën van het Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel (GATT), ernstige schade zou berokkenen.
Toch werd het wetsvoorstel in juli 1990 goedgekeurd door de Senaat met 68 stemmen vóór en 32 tegen. Het Huis volgde dit voorbeeld op 18 september en bekrachtigde het voorstelmet 271 stemmen vóór en 149 tegen. Op 5 oktober sprak Bush zijn veto uit over de wet, omdat hij van mening was dat door hogere prijzen voor kleding ,,dezakken van de

Amerikaanse consumenten gerold [zouden] worden".

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

Bij de zogenaamde ,,mid-term elections" (verkiezingen halverwege de regeerperiode) op 6 november 1990 versterkten de Democraten hun meerderheid in beide huizen van het Congres, waarbij zij een nettowinst van één zetel behaalden in de Senaat en van acht zetels in het Huis van Afgevaardigden. Bij de verkiezingen om de 36 gouverneursposten wonnen de Democraten er 19, de Republikeinen 14 en onafhankelijken 2. In Arizona werd een tweede verkiezingsronde uitgeschreven cm de gouverneursstrijd te beslissen, aangezien geen enkele kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen had gekregen. Het 102de Congres zou op 3 januari 1991 bijeenkomen.

Het resultaat van de verkiezingen was min of meer een persoonlyke nederlaag voor president George Bush, wiens populariteit scherp was gedaald na zijn vermeende besluiteloosheid in de recente begrotingscrisis en na het breken van zijn belofte de belastingen niet te verhogen Slechts zeven van de 22 Republikeinse kandidaten voor wie de president persoonlijk in de campagne was verschenen, werden gekozen

Hoewel meer vrouwen dan ooit aan de verkiezingen deelnamen, veranderde het aantal vrouwelijke vertegenwoordigers niet. In 1991 zouden drie gouverneursposten, twee Senaatszetels en 29 zetels in het Huis van Afgevaardigden door vrouwen worden bezet.
De opkomst was ongeveer 35 procent, tegen 38 procent bij de tussentijdse verkiezingen van 1986 (zie pag. 737 e.v. - '86). Uit opiniepeilingen bleek dat de apathie van de kiezers vooral heerste onder de jongeren, van wie slechts 15 procent uit de groep 18- tot 21-jarigen stemde. tegen 22 procent in 1988.

Senaat

Van de 35 Senaatszetels die inzet waren van de verkiezingen, werden 18 zetels gewonnen door de Democraten en 17 door de Republikeinen. De enige zittende senator die zijn zetel verloor was Rudy Boschwitz uit Minnesota, die maar net werd verslagen door de links georiënteerde Democraat Paul Wellstone, mede-voorzitter van de presidentscampagne van Jesse Jackson in 1988.
In een van de negatiefste en hardste campagnes van het land versloeg de conservatieve Republikeinse senator uit Noord-Carolina Jesse Helms met 53 tegen 47 procent van de stemmen zijn uitdager, de voormalige burgemeester van Charlotte, Harvey Gantt. Gantt kwam uit de opiniepeilingen als kansrijk naar voren, maar de uitkomst versterkte de indruk dat in dergelijke peilingen de feitelijke steun van blanke kiezers voor een zwarte kandidaat kon worden overschat. Senator Bill Bradley van New Jersey, een mogelijke Democratische kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1992, stelde op het nippertje zijn herverkiezing veilig tegen zijn vrij onbekende en financieel slecht voorziene Republikeinse uitdaagster Christine Todd.

Huis van Afgevaardigden

De verkiezingen golden alle 435 zetels in het Huis van Afgevaardigden.

In Georgia overleefde de agressieve Republikein Newt Gingrich, de whip van de minderheidsfractie. slechts op het nippertje een verrassend sterke Democratische uitdaging. In Connecticut werd Gary Franks de eerste zwarte Republikein voor het Huis van Afgevaardigden sinds de Tweede Wereldoorlog. In Wisconsin werd de Democratische afgevaardigde Bob Kastenmeier. de voorzitter van een subcommissie die 32 jaar in het Congres had gezeten, verslagen door de Republikein Scott Klug, een 37-jarige nieuwslezer.
In Vermont werd de enige zetel voor deze staat in het Huis van Afgevaardigden veroverd door Bernie Saunders, een onafhankelijke socialist. Saunders, een voormalige burgemeester van de grootste stad van Vermont, Burlington, en tweede bij de verkiezingen voor het Huis in 1988, versloeg de zittende Republikeinse afgevaardigde met een verschil van 17 procent.

Samenstelling van het nieuwe Huis:

	Democraten	Republikeinen	Onafhankelijken
Alabama	5(5)	2 (2)	
Alaska	— (-)	1 (1)	
Arizona	1(1)	4 (4)	—
Arkansas	3 (2)	1 (2)	
Californië	26 (27)	19 (18)	
Colorado	3 (3)	3 (3)	—
Connecticut	3 (3)	3 (3)	—
Delaware	1 (1)	— (-)	—
Florida	9 (8)	10 (11)	—
Georgia	9 (9)	1 (1)	—
Hawaii	2 (1)	— (1)	—
Idaho	2 (1)	(1)	—
Illinois	15 (14)	7 (8)	
Indiana	8 (7)	2 (3)	
Iowa	2 (2)	4 (4)	—
Kansas	2 (2)	3 (3)	—
Kentucky	4 (4)	3 (3)	—
Louisiana	4 (4)	4 (4)	—
Maine	1 (1)	1 (1)	—
Maryland	5 (6)	3 (2)	
Massachusetts	10 (10)	1 (1)	
Michigan	11 (11)	7 (7)	—
Minnesota	6 (5)	2 (3)	—
Mississippi	5 (5)	— (-)	
Missouri	6 (5)	3 (4)	—
Montana	1 (1)	1 (1)	
Nebraska	1 (1)	2 (2)	
Nevada	1 (1)	1 (1)	
New Hampshire	1 (-)	1 (2)	—
New Jersey	8 (7)	6 (6)	
New Mexico	1 (1)	2 (2)	—
New York	21 (21)	13 (12)	—
Noord-Carolina	7 (8)	4 (3)	
Noord-Dakota	1 (1)	— (-)	—
Ohio	11 (11)	10 (10)	
Oklahoma	4 (4)	2 (2)	
Oregon	4 (3)		—
Pennsylvania	11 (12)	12 (11)	
Rhode Island	1 (-)	1 (2)	
Tennessee	6 (6)	3 (3)	
Texas	19 (19)	8 (8)	—
Utah	2 (1)	1 (2)	
Vermont	— (-)	1 (1)	1
Virginia	6 (5)	4 (5)	
Washington	5 (5)	3 (3)	
West Virginia	4 (4)	— (-)	
Wisconsin	4 (5)	5 (4)	—
Wyoming	— (-)	1 (1)	
Zuid-Carolina	4 (4)	2 (2)	
Zuid-Dakota	1 (1)	— (-)	—
Totaal	167 (258)	267(175)	1

De getallen tussen haakjes verwijzen naar de zetelverdeling in het oude Congres, waar twee zetels vacant waren op het moment van ontbinding.

Verkiezingsuitslagen1990

	Democraten	Republikeinen	Overigen	Onbeslist
Senaat	56 (55)	44 (45)	- -	
Huis	267 (258)	167 (175)	1 (-)	*
Gouverneurs	28 (29)	19 (21)	2 (-)	1

*Twee zetels waren voor de verkiezingen vacant. De getallen tussen haakjes geven de zetelverdeling aan in het oude Congres.

Resultaten gouverneursverkiezingen

In Massachusetts versloeg Williarn Weld de Democraat John Silber, die ernaar streefde Michael Dukakis op te volgen. en werd zo de eerste Republikeinse gouverneur van de staat sinds 20 jaar. Een ander succes in het noordoosten behaalden de Republikeinen in Vermont. waar Richard Snelling de Democraat

De nieuwe gouverneur van Texas, Ann Richards, hield op 7 november 1990 een persconferentie.

Peter Welch versloeg. In Rhode Island boekte de Democratische kandidaat Bruce Sundlun een overweldigende overwinning op de Republikein Edward DiPrete, die sinds 1984 gouverneur was. In Connecticut deed de aftredende Democratische gouverneur niet mee en won de voormalige linkse Republikeinse senator Lowel Weicker als onafhankelijk deelnemer.

In het middenwesten wonnen de Republikeinen in Ohio, Minnesota en in Michigan, waar de Democraat James Blanchard, die al sinds 1982 gouverneur was, onverwacht verloor van de rechtse Republikein John Engler.

In het zuiden veroverden de Democraten de felbegeerde staten Florida en Texas. In deze twee staten, die in 1992 na de herindeling van de districten in totaal zeven Congreszetels meer zouden krijgen, was de strijd om het gouverneurschap van cruciaal belang, aangezien de partij van de gouverneur in een positie zou zijn om dit herindelingsproces te beinvloeden. In Florida werd de Republikein Bob Martinez, die sinds 1986 gouverneur was, verslagen door Lawton Chiles, een zelfgekroond voorbeeld van financiële rechtschapenheid en ethisch campagnevoeren (zie hieronder voor Martinez' nominatie als opvolger van William Bennett als directeur van het departement voor Nationaal Drugsbeheersingsbeleid). In Texas werden ondanks een dure maar negatieve campagne van de Republikeinse veefokker-zakenman Clayton Williams de verkiezingen gewonnen door de Democratische kandidate Ann Richards. Deze twee Democratische overwinningen waren een tegenslag voor president Bush, die in beide staten actief campagne had gevoerd.

In het westen veroverden de Democraten de gouverneurschappen van Kansas, Oklahoma, New Mexico en Nebraska. De hoofdprijs van de regio. Californie, dat door een herindeling van de districten zeven Congreszetels erbij zou krijgen, ging echter aan de neus van de Democraten voorbij. De Republikein Pete Wilson, een voorstander van de doodstraf, abortus en gematigde milieuhervormingen, slaagde erin de sterke uitdaging van de voormalige burgemeester van San E'rancisco, Dianne Fernstein, te weerstaan. In Arizona werden nieuwe verkiezingen gepland. aangezien geen van dc kandidaten meer dan 50 procent van de stemmen had behaald.
In Alaska werd de verkiezing gewonnen door Walter Hickel, een onafhankelijke kandidaat. Hickel was in 1966 als Republikeins gouverneur van de staat gekozen, maar was in 1969 afgetreden om de eerste minister van binnenlandse zaken in de regering-Nixon te worden.

Burgemeestersverkiezing in Washington DC

Zoals verwacht werd de Democratische kandidaat Sharon Pratt Dixon gekozen tot burgemeester van Washington DC, waardoor de federale hoofdstad de grootste stad werd met een vrouwelijke burgemeester. De voormalige burgemeester Marion Barry, die kort tevoren was veroordeeld voor het bezit van cocaïne (zie hierboven), lukte het niet in de gemeenteraad te worden gekozen. Hij won slechts 17 procent van de stemmen.

Resultaten staatsvoorstellen. „Big Green"

Zoals gebruikelijk bij Amerikaanse verkiezingen waren de stembiljetten in een groot aantal staten voorzien van enkele referendumvragen, bekend als „propositions".
Voorstellen van milieugroepen werden afgewezen in Californië, Washington, Oregon en Missouri.

In Californië verwierp het electoraat met een onverwacht grote meerderheid van 64 tegen 36 procent het controversiële voorstel 128. ook bekend als ..Big Green", dat voorzag in een aantal stringente milieumaatregelen.

De ..Big Green"-campagne, een initiatief van de oudgediende campagnevoerder Tom Hayden, werd gesteund door een hooggeprofileerde groep van milieubeschermers, filmsterren en andere beroemdheden. De belangrijkste voorstellen waren (i)een vermindering van de uitstoot van kooldioxide met 20 procent in het jaar 2000 en 40 procent in het jaar 2010; (ii)een verbod op olieboringen voor de kust in staatswateren; (iii) een verbod op het hakken van hout in de oude sequoia-bossen; (iv) de verpiichting een boom te planten voor elke 46.5 vierkante meter die bebouwd werd: en (v) een verbod op alle pesticiden die kanker kunnen veroorzaken of schade kunnen toebrengen aan foetussen. Dit laatste voorstel was het meest verstrekkende en betekende dat meer dan 300 soorten pesticide verboden zouden moeten worden. De agrarisch-chemische lobby, met name Shell, BP en ICI. voerden een uitgebreide advertentiecampagne waarin werd gewaarschuwd voor de hoge kostenvoor de consument wanneer dit voorstel zou worden aangenomen. Voostellen voor de beperking van de ambtstermijn van politici werden aangenomen in Californië, Colorado en Kansas. De zogenaamde „California provision", voorstel 140, beperkte de ambtstermijnvanleden van de staatsassemblée tot drie termijnen van twee jaar en van senatoren tot twee termijnen van vier jaar. Voorstellen voor belastingverlaging of beperking van de overheidsuitgaven werden afgewezen in Massachusetts, Colorado, Nebraska en Utah. In Florida amendeerden de kiezers de staatsgrondwet met een wachtperiode van drie dagen voor de verkoop van pistolen, terwijl in Alaska het privégebruik van marihuana weer strafbaar werd gesteld.

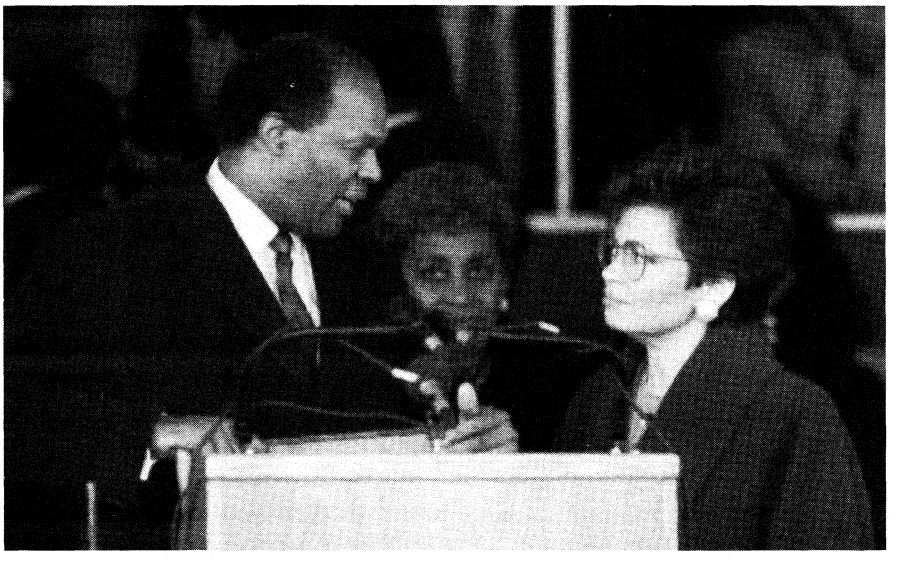

De nieuwe burgemeester van Washington DC, Sharon Pratt Dixon (r.),wordt na haar beëdiging op 2 januari 1991 toegesproken door haar voorganger Marion Barry.

AFTREDEN VAN ELIZABETH DOLE EN WILLIAM BENNETT

Op 24 oktober 1990 maakte het enige vrouwelijke kabinetslid (zie pag. 67/2 - '89) Elizabeth Dole bekend eind november af te treden als minister van werkgelegenheid om in januari 1991 voorzitster van het Amerikaanse Rode Kruis te worden. Dole was het eerste kabinetslid dat aftrad sinds president George Bush in januari 1989 zijn ambt aanvaardde. Zij ontkende dat zij zich buitengesloten had gevoeld bij het regeringsbeleid. Hoewel ze verklaarde dat ze na 25 jaar regeringswerk op zoek was naar nieuwe uitdagingen, gingen velen er van uit dat ze haar politieke carrière in 1992 zou hervatten door mee te dingen naar het gouverneurschap of een senaatszetel in haar geboortestaat North Carolina.

Op 7 november 1990 werd bekendgemaakt dat William Bennett was afgetreden als directeur van het departement voor het Nationaal Drugsbeheersingsbeleid. Zijn vertrek, het tweede van een belangrijklid van de regering binnen een maand, gaf voeding aan de speculaties dat president Bush van plan was nieuwe wijzigingen door te voeren in zijn kabinet.

De 47-jarige Bennett werd beschreven als een ,,agressieve" conservatief; hij was in de regering van Reagan minister van onderwijs geweest voordat hij door Bush werd gekozen als de eerste ,,drugstsaar" van het land; een functie die niet helemaal op ministersniveau stond. Hij was verantwoordelijk voor het ontwerp van de eerste allesomvattende anti-drugscampagne die in september 1989 werd gelanceerd. Deze campagne hield in dat meer geld beschikbaar werd gesteld, dat mensen die af en toe gebruikten zwaarder werden gestraft en dat drugsproducerende landen werden gestimuleerd om de narcoticaproduktie te beperken.

Op 18 november werd bekendgemaakt dat Bush Bennett voorstelde als opvolger van Lee Atwater als voorzitter van de Republikeinse partij in januari 1991.

Hoewel het Republikeinse Nationale Comité in januari de definitieve beslissing over de keuze van de voorzitter moest nemen, geloofden de meeste commentatoren dat door de steun van Bush de verkiezing van Bennett een formaliteit zou zijn. Het zou zijn taak zijn de partij vooruitlopend op de presidentsverkiezingen van 1992 nieuw leven in te blazen. De slechte resultaten bij de tussentijdse verkiezingen in november weerspiegelden de recente identiteitscrisis van de partij na het vertrek van Reagan. deineenstorting van het Oosteuropese communisme, de wederopleving van de pro-abortusbeweging en de begrotingsproblemen - en het feit dat Bush zijn belofte de belastingen niet te verhogen had ingetrokken.

Atwater, die naar men dacht waarschijnlijk een ceremoniele functie in de partij zou krijgen, werd algemeen beschouwd als een van de belangrijkste architecten van de overwinning van Bush bij de presidentsverkiezingen in 1988: hij leedechter aan een ongeneeslijke hersentumor.

Bob Martinez, een voormalig gouverneur van Florida (zie hierboven), werd op 30 november door Bush benoemd tot opvolger van Bennett.

NIEUWE IMMIGRATIEWET

Op 29 november 1990 ondertekende president Bush een immigratiewet om de limiet voor legale immigranten in de VS op te trekken van 490.000 tot 645.000 per fiscaal jaar tot 1994, en tot 675.000 voor elk jaar daarna. De quota golden niet voor vluchtelingen die een ,,gegrondevrees voor vervolging" in het land van herkomst konden aantonen.

De nieuwe wet was de eerste grote herziening van de quota voor legale immigratie sinds 25 jaar en stond qua belang op één lijn met de ,.Quota Act" van 1921, waarin de eerste numerieke beperkingen waren vastgelegd en de ,,Immigration and Nationality Act" van 1952. Een groot aantal ideologische restricties uit de wet van 1952 werdverlicht, hoewel deminister van buitenlandse zaken nor' steeds het recht had personen op politieke gronden te weigeren. Ook werd het verbod op homofiele immigranten opgeheven en kreeg het ministerie van gezondheid het recht AIDS en andere ziekten van de medische lijst te schrappen op grond waarvan iemand de toegang kon worden ontzegd.
Op 26 oktober was het initiatief-wetsontwerp door de Senaat met 98 tegen acht stemmen aangenomen en op 27 oktober in het Huis van Afgevaardigden met 264 tegen 118 stemmen, nadat er drie jaar lang door het Congres aan was gewerkt.

BEGIN HOORZITTINGEN ETHISCHE COMMISSIE OVER ,,VIJF VAN KEATING"

De ethische commissie van de Senaat opende op 15 november 1990 de hoorzittingen over de connecties van vijf senatoren met Charles Keating, de eigenaar van de failliet gegane Lincoln spaar- en kredietbank. De senatoren, de Republikein John McCain en de Democraten Alan Cranston, John Glenn, Dennis De Concini en Donald Riegle, hadden halverwege de jaren '80 een bedrag van in totaal $ 1,3 mln aan campagnebijdragen aangenomen van Keating en zijn compagnons. Zij hielpen hem later toen een onderzoek naar fraude tegen hem werd ingesteld, waarmee zij de verdenking op zich laadden zich te hebben laten omkopen.

Op 8 november, voor de aanvang van de hoorzittingen, kondigde Cranston aan dat hij aan prostaatkanker leed. Hij zei dat hij niet herkiesbaar zou zijn als whip van de meerderheid in de Senaat en dat hij zich ook niet herkiesbaar zou stellen voor de Senaat wanneer zijn huidige termijn afliep in 1992. Op 14 november kozen de Democraten in de Senaat unaniem Wendell H. Ford om Cranston op te volgen als whip van de meerderheid.

ONTSLAG FELIX BLOCH

Felix Bloch, een 55-jarige carrièrediplomaat die verdacht werd van spionage maar nooit in staat van beschuldiging was gesteld, werd op 5 november 1990 ontslagen bij het ministerie van buitenlandse zaken omdat hij ,,opzettelijk valse verklaringen (zou hebben afgelegd) of een verkeerde voorstelling van zaken (zou hebben gegeven) aan de FBI (Federal Bureau of Investigation)". Bloch had meer dan 30 jaar in de diplomatieke dienst gezeten en kreeg in 1989 internationale bekendheid toen de FBI een uitgebreid onderzoek naar hem instelde op grond van beschuldigingen dat hij geheime informatie had doorgespeeld aan de Sowiet-Unie in zijn functie van plaatsvervangend chef van de Amerikaanse ambassade in Wenen van 1983 tot 1987. Hij bleef echter hardnekkig ontkennen dat hij een overtreding zou hebben begaan en de regering besloot uiteindelijk dat er te weinig bewijs was om hem aan te klagen wegens spionage-activiteiten.

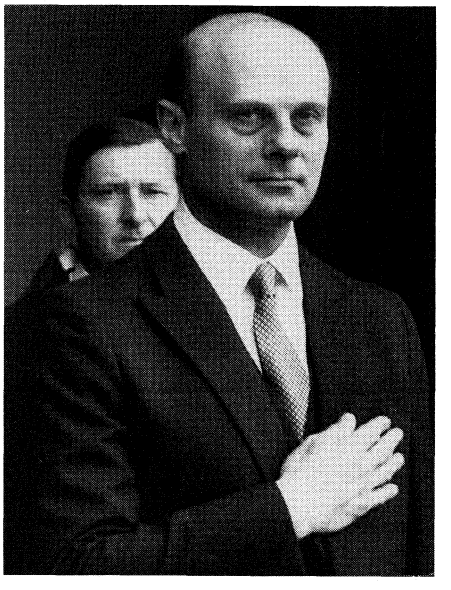

Een archieffoto uit 1983 van Felix Bloch.

CONTROVERSE OVER NORIEGA-BANDEN

Nadat de nieuwsomroep CNN (Cable News Network) een poging had gedaan om banden uit te zenden met telefoongesprekken van de afgezette Panamese leider Manuel Noriega, die sinds januari 1990 in de Amerikaanse gevangenis wachtte op een proces wegens drugshandel (zie pag. 828/2 e.v. - '90), ontstond een discussie over het grondwettelijke recht op persvrijheid (zoals vastgelegd in het Eerste Amendement) en het recht van een verdachte op een eerlijk proces (vastgelegd in het Zesde Amendement). die met elkaar in strijd konden zijn.
Naast de implicaties voor de grondwet kwam in de discussie ook de mogelijkheid ter sprake dat men de aanklacht tegen Noriega zou moeten laten vallen, omdat het op band opnemen van zijn gesprekken verder ging dan de routinecontrole waaraan zijn medegevangenen werden onderworpen en dus een schending van zijn rechten was.

Toen CNN op 8 november 1990 bekendmaakte bandopnamen van zijn telefoongesprekken in bezit te hebben, diende de belangrijkste verdediger van Noriega, Frank Rubino, met succes een petitie in bij de districtsrechter William Hoevelrr (de rechter die de zaak voorzat) voor een dwangbevel waarin CNN werd verboden materiaal uit te zenden dat de vertrouwelijkheid van de relatie tussen advocaat en cliënt zou schenden. CNN ging op 9 november in beroep bij het 11e Amerikaanse districtshof van appel in Atlanta, maar de volgende dag handhaafde het hof het verbod van Hoeveler. Pas toen legde CNN zich neer bij het verbod en stopte het met de uitzending van fragmenten van de banden in afwachting van een uitspraak van het Hooggerechtshof. Op 18 november stemde het Hooggerechtshof met zeven tegen twee vóór handhaving van het verbod, waarna de banden door CNN werden overgedragen zodat ze door Hoeveler konden worden onderzocht
Op 28 november hief Hoeveler het verbod voor CNN op Zijn beslissing volgde op een onderzoek van het materiaal cn op het intrekken van de bezwaren tegen uitzending door Rubino op grond van het feit dat de enige fragmenten die betrekking hadden op de vertrouwelijkheid tussen advocaat en client al op 9 november dooi CNN waren uitgezonden

Verdedigers van de persvrijheid verklaarden dat de zaak van de Noriega-banden een verontrustend precedent had gecreëerd, in die zin dat zij het Eerste Amendement ondermijnde door legale goedkeuring te verlenen aan het concept van ,,voorafgaande beperking", waardoor een actueel nieuwswaardig verhaal vóór publikatie beoordeeld zou moeten worden.

ALGEMEEN

HONGERSNOOD DREIGT IN HOORN VAN AFRIKA

In antwoord op een verzoek van 4 oktober 1990 van 30 internationale hulporganisaties bereikten op 23 november de Ethiopische regering en de guerrillastrijders van het Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF) naar verluidt een overeenkomst om de haven van Massawa aan de Rode Zee voor schepen met hulpgoederen van de VN te openen. De haven, die in februari 1990 was veroverd door het EPLF (zie pag. 313/3 e.v. - '90) en sindsdien het doelwit was van luchtaanvaiien van de regering, was sinds juli gesloten voor hulptransporten.

Door de opening van Massawa kon noodvoedselhulp aan land worden gebracht voor de meer dan 4 mln mensen die dreigden van de honger om te komen in de gebieden die het ergst door de hongersnood waren getroffen in de provincies Tigre en Wollo. Bovendien werd verwacht dat zo meer voedselhulp over de Ethiopische grens zou worden gestuurd naar gebieden in Soedan die ernstig werden bedreigd door massale sterfte en naar vluchtelingenkampen rond de Soedanese hoofdstad Khartoem, waar het aantal vluchtelingen was toegenomen door de toevloed van mensen van het door droogte geteisterde en door oorlog ontredderde platteland.
Begin oktober hadden internationale hulporganisaties gewaarschuwd dat grote gebieden van Soedan, Ethiopië en Noord-Somalia voor ernstige voedseltekorten stonden. Zij voorspelden dat wanneer de westerse regeringen en hulporganisaties niet snel zouden ingrijpen, de hongersnood uit 198%-'85 die 1 mln slachtoffers had geëist (zie o.a. pag. 187/2 e.v. - '85) zich zou herhalen. Het Britse Save the Children-fonds schatte dat 10 mln mensen met de hongerdood werden bedreigd en dat Soedan en Ethiopië elk direct 1 tot 1,5 mln ton voedsel nodig had om een ramp af te wenden.

Er werd gemeld dat honderdduizenden mensen in oktober en november door het land trokken op zoek naar voedsel. Satellietfoto's van Soedan en Ethiopië bevestigden dat de vooruitzichten voor de novemberoogst uiterst slecht waren doordat de regen voor het tweede achtereenvolgende jaar was uitgebleven.
De voortdurende oorlogen in beide landen zouden de voedseldistributie naar verwachting ernstig belemmeren.

Donorlanden hadden kort daarvoor een hard standpunt ingenomen, met name ten opzichte van de Soedanese regering. omdat deze probeerde te verhinderen dat vliegtuigen met hulpgoederen gebieden in het voornamelijk christelijke zuiden bereikten, waar de burgeroorlog tegen het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) op een hoogtepunt was. De Soedanezen beweerden dat dergelijke hulp werd gebruikt om de rebellen te helpen De Amerikaanse regering verklaarde op 5 oktober dat zij een commercieel graantransport voor Soedan tegenhield tot de distributie was verbeterd Ondanks officiële ontkenningen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat voedselhulp als politiek wapen werd gebruikt, werd aangenomen dat de westerse regeringen door de pro-Iraakse houding van Soedan in de Golfcrisis (in tegenstelling tot Ethiopië dat de door Amerika geleide blokkade van de Golf ondersteunde) minder bereid waren onvoorwaardelijke hulp aan Soedan te bieden
De Soedanese regering had na weken lang te hebben beweerd dat de berichten over de dreigende honger ,,ongegrond' waren, op 25 oktober potentiele donorlanden gevraagd om 75 000 ton graan als reservevoorraad te leveren tot een evaluatie van de oogst een beter beeld gaf van de omvang van het voedseltekort Het Wereld Voedselprogramma van de VN, dat een week eerder door Soedan was benaderd, had naar verluidt al 19 000 ton geleverd

Opening haven van Massawa

Op 18 december maakte het Wereld Voedselprogramma bekend dat het de definitieve toestemming van de Ethiopische regering en de EPLF-leiders had verkregen om de haven van Massawa te openen. De beslissing viel op een moment dat 1,5 mln belegerde vluchtelingen in de stad Asmara, het laatste regeringsbolwerk in Eritrea, met een dreigende hongerdood werden geconfronteerd.
Een speciaal rapport, opgesteld door de FAO (Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN) en gepubliceerd op 28 december, deed een beroep op de internationale gemeenschap ,,haar aandacht niet door binnenlandse economische beperkingen en zorg voor de problemen van Oost-Europa te laten afleiden van de voedselbehoefte van miljoenen Afrikanen''. Het rapport schatte dat de Ethiopische provincies Tigre en Eritrea met spoed 980.000 ton voedselhulp nodig hadden, terwijl de behoefte van Soedan op 1 mln ton werd geraamd.
Op 7 december annuleerde de Duitse regering Ethiopiës schuld van $ 70 mln; ook ging zij akkoord met extra hulp ter waarde van $ 30 mln. Groot-Brittannië kondigde op 29 december noodvoedselhulp ter waarde van £ 5 mln aan voor Ethiopië en Soedan (zie ook bericht onder Soedan).

(Vor.ber.pag. 453/2 e.v.-1990)

ALGERIJE

SCHEURING IN FLN. NIEUWE PARTIJ

Een regeringsbesluit om het tempo van de liberale economische hervormingen

op te voeren leidde tot een crisis in het regerende Nationale Bevrijdingsfront (FLN), waarbij Rabat Bitat, de voorzitter van de Nationale Assemblée sinds 1977. en kolonel Kasdi Merbah, de in september 1989 ontslagen premier (zie pag. 718/1 e.v.-'89), uit protest aftraden. Bitat legde zijn ambt op 3 oktober 1990 neer en werd de volgende dag vervangen door Abdel Aziz Belkhadem; Merbah nam op 6 oktober ontslag uit zijn functie in het Centraal Comité van het FLN. Hij uitte het voornemen een nieuwe politieke partij te vormen om volgelingen van wijlen president Houari Boumedienne te verenigen,
Op 26 oktober werd een brief van 12 oud-leiders van het FLN openbaar gemaakt. Daarin werd opgeroepen tot het beleggen van een spoedzitting van het FLN-congres om de toekomst van het land en het FLN te bespreken.
Het vertrouwenin de regering werd verder verzwakt door openbare beschuldigingen van oud-premier Abdelhamid Brahimi (die op 16 oktober uit het Centrale Comité van het FLN trad) dat president Chadli Bendjedid op de hoogte was geweest van een corruptieschandaal inzake staatscontracten in de orde van $26 mln, dat inmiddels tot een parlementair onderzoek had geleid. Ook zou de president bij de affairebetrokken hoge ministers hebben gedekt, aldus Brahimi.

Merbah vormt nieuwe partij

Op 6 november werd bekendgemaakt dat oud-premier Merbah de Algerijnse Beweging voor Gerechtigheid en Ontwikkeling had opgericht. In een persbericht verklaarde Merbah dat zijn nieuwe partij ,,haar structuur ontleent aan de islam", de .,toewijding van de Algerijnse persoonlijkheid" en de ,,noodzaak een democratische staat op te bouwen".

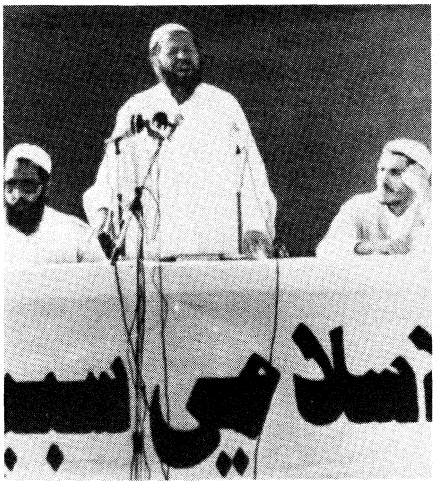

FIS-leider Abbasi Madani (m.) met zijn medestanders Ali Aya (r.)en Mustapha Liman (l.).

STAKINGEN

Ook werd in oktober 1990 melding gemaakt van aanhoudende stakingen in verband met het prijsbeleid en de werkloosheid. Bij een protestactie in de noordoostelijke stad Constantine droegen tienduizenden arbeiders op 9 oktober lege voedselmanden uit protest tegen de snel stijgende voedselprijzen. Op 25 oktober tekende de Algemene Unie van Algerijnse Arbeiders (UGTA) een akkooi-d met de regering over een verhoging van het minimum maandloon. Maar op 28 oktober gingen nog eens 7.000 arbeiders in Jijel (Noord-Algerije) in staking.

Het akkoord van 25 oktober behelsde o.a. de verhoging van het nominale tarief dat wordt gebruikt voor de berekening van de pensioenen, van 1.000 tot 1.800 dinar per 1 januari 1991 en tot 2.000 dinar per 1 juli 1991. Voor een ,,actieve"persoon in de particuliere sector en bij de overheid zou het reële maandelijkse minimuminkomen 2.100 dinar bedragen in november 1990. 2.300 dinar in januari 1991 en 2.500 dinar in juli 1991.

DEMONSTRATIES VAN ISLAMITISCH BEVRIJDINGSFRONT

Op 2 en 9 november organiseerde het Islamitisch Front der Verlossing (Front islamique du salut, FIS) in Constantine en Algiers massale anti-regeringsbijeenkomsten. Leiders van het FIS waarschuwden de regering de voor begin 1991 geplande eerste nationale parlementsverkiezingen onder een meerpartijenstelsel niet uit te stellen.
In zijn toespraak op 2 november riep FIS-leider Abbasi Madani op tot een jihad (,,heiligeoorlog")indien ,,ersprake (was) van enig uitstel van de verkiezingen". Op 9 november dreigden de FIS-leiders met het ,,afwijzen van een dialoog" met de regering. Volgens het FIS belemmerde de regering het werk van gemeenteraden waarin het FIS tijdens de gemeenteverkiezingen in juni (zie pag. 604/3 e.v. - '90) een meerderheid van de zetels had veroverd.

(Vor. ber. pag. 832/2/3 - 1990)

DJIBOUTI

KABINETSWIJZIGING

Een kabinetswijzing die op 25 november 1990 bekend werd gemaakt, had betrekking op 10 zittende ministers en de benoeming van één nieuwe. Vijf ministers behielden hun post.
De herverdeelde ministeries waren:

Justitie en religieuze zaken - Ougure Hassan Ibrahim; defensie - Ismail Ali Youssouf, financiën en nationale economie - Moussa Bouraleh Robleh; havens en scheepvaart - Ahmed Aden Youssouf: handel, transport en toerisme - Ahmed Ibrahim Abdi; onderwijs - Omar Chirdon Abass: gezondheidszorg - Mohanimcd Djama Elabe: arbeid - Elaf Orbis Ali: ambtenaren en bestuurlijke hervorming - Souleiman Farah Lodon: jeugd. sport en cultuur - Hussein Barkad Siraj; openbare werken. bouwnijverheid en huisvesting - Ibrahim Idris Mohamed*.

* Nieuwe benoeming

(Vor. ber. pag. 90/3 en 453/1 e.v. - 1990)

ETHIOPIË

VERTREK VAN ETHIOPISCHE JODEN NAAR ISRAËL

In november 1990 kregen ongeveer 600 Ethiopische joden (beter bekend als ,,Falasha's" - een naam die zijzelf verwierpen) toestemming naar Israël te vertrekken.
Eind 1984 en begin 1985 waren Ethiopische joden via een luchtbrug naar Israël overgebracht (zie pag. 205/3 e.v. en 244/3 - '85). Toen de Ethiopische regering een einde maakte aan deze operatie, bleven veel familieleden van elkaar gescheiden. Sommigen die naar Israël waren vertrokken waren sinds juli 1985 betrokken bij protesten tegen het Opperste Rabbinaat, dat van hen eiste dat ze zich ,,formeel" tot het jodendom zouden bekeren. (Zie ook pag. 453/3 e.v. - 1990)

GABON

DEFINITIEVE VERKIEZINGSUITSLAG. NIEUWE REGERING

De parlementsverkiezingen in Gabon werden op 4 en 11 november 1990 afgerond met het uitbrengen van de stemmen in drie kiesdistricten in het zuiden van het land. De PDG (aanvankelijk de enige regeringspartij) eindigde op 63 zetels, terwijl de belangrijkste oppositiepartij, Morena-Bûcherons, 20 zetels behaalde. Door de verkiezingen in november behaalde de lokale Union pour la démocratie et le développement Mayumba haar eerste zetel. Daarmee

kwam het aantal in het nieuwe parlement vertegenwoordigde partijen op acht. De kandidaat van Bûcherons gaf geen gehoor aan een opdracht van de leider van de partij om de verkiezingen te boycotten.
Op 19 november diende premier Casimir Oye Mba het ontslag in van zijn overgangsregering. Twee dagen later werd hij door president Omar Bongo herbenoemd. Op 26 november werd de samenstelling van een regering van nationale eenheid bekendgemaakt, waarin de PDG samen met de vijf grootste oppositiepartijen was vertegenwoordigd. De PDG legde op ongeveer één derde van de portefeuilles beslag. De belangrijkste portefeuilles, namelijk die van buiteniandse zaken. territoriaal bestuur, defensie en financiën, bleven echter ongewijzigd.

(Vor. ber. pag. 834/1/2 e.v. - 1990)

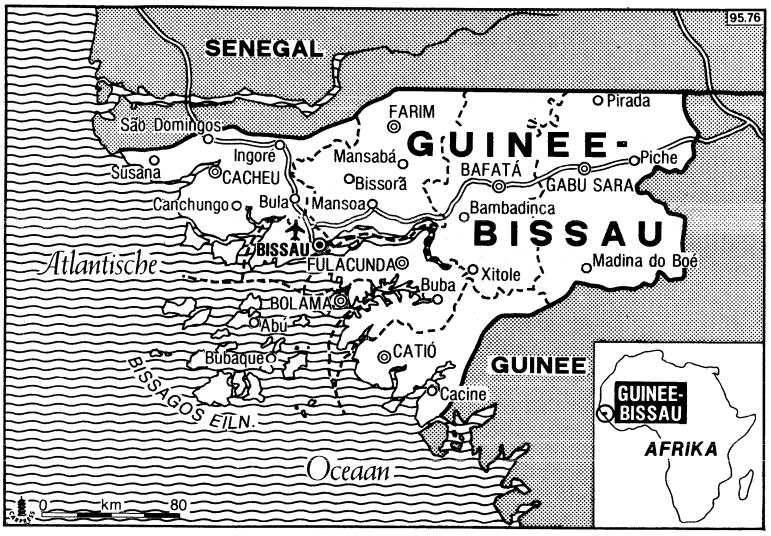

Senegal had geleid voor een bipartite ontmoeting over de grensveiligheid (zie ook verder) ontslagen.

De samenstelling van de ministerraad was na deze mutaties:

Voorzitter van de Staatsraad, opperbevelhebber van de strijdkrachten. regeringsleider, defensie, binnenlandse zaken - brigade-generaal Joao Bernardo Viera; eerste vice-voorzitter van de Staatsraad, staatsminister voor de strijdkrachten - kolonel Iafai Camara: tweede vice-voorzitter van de Staatsraad, staatsminister in het bureau van de president voor de coördinatie van de sociale sector - Vasco Cabral; staatsminister voor plattelandsontwikkeling en landbouw - Carlos Correia; staatsminister in het bureau van de president - Fidelis Cabral de Almada; staatsminister voor sociale zaken - Carmen Pereira; staatsminister voor economie en financiën - kolonel Manuel dos Santos; nationale veiligheid en openbare orde - vacant; natuurlijke hulpbronnen en industrie - Filinto de Barros; buitenlandse zaken - Julio Semedo: volksgezondheid - Henriqeta Godinho Gomes; justitie - Mario Cabral; onderwijs - Manuel Rabout Barcelos; overheidsdienst en arbeid - Nicandro Pereira Barreto; handel en toerisme - Luis Oliveira Sanca; internationale samenwerking - Bernardino Cardoso; vrouwenzaken - Francisca Pereira; minister-resident in de noordelijke provincie - Zeca Martins; minister-resident in de zuidelijke provincie - Nicandro Pereira Barreto; minister-resident in de oostelijke provincie - Mario Mendes; visserij - Vitor Freire Monteiro; verkeer - majoor Avito José da Silva; openbare werken, bouwnijverheid en stadsplanning - Alberto Lima Gomes; voorlichting en telecommunicatie - Mussa Djassi; minister-gouverneur van de centrale bank - Pedro Godinho Gomes.

GUINEE-BISSAU

REGERINGSWIJZIGING EN BENOEMINGEN (MAART 1990). VERDERE REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 9 maart 1990 maakte president Joao Bernardo Vieira ingrijpende kabinetswijzigingen bekend die zouden moeten leiden tot een efficiëntere regering. Het aantal ministeries werd van 19 uitgebreid tot 24 door de instelling van portefeuilles voor openbare werken, bouwnijverheid, stadsplanning en vrouwenzaken. De portefeuilles visserij, internationale samenwerking en handel en toerisme werden gepromoveerd tot volwaardige of zelfstandige ministeries.

Een staatsministerie voor coördinatie in de sociale sector werd aan de tweede vice-voorzitter van de Staatsraad Vasco Cabral toevertrouwd. Tevens werd Mario Ernesto Lopes benoemd tot procureur-generaal en kolonel Ansumane Mane werd de stafchef van de strijdkrochtcn.
Eveneens in maart werd Joao Aurigema Cruz Pinto benoemd tot voorzitter van het Hooggerechtshof met de rang van minister, als opvolger van Rui dos Merces Barreto die tot ambassadeur was benoemd.
Alexandre Nunes Correia, die tot 9 maart minister van volksgezondheid was geweest en vanaf die datum minister van ambtenarenzaken en werkgelegenheid, werd op 8 juni 1990 om niet nader bekendgemaakte redenen ontslagen en op 31 juli werd majoor José Pereira ontslagen uit zijn functie van minister van nationale veiligheid en openbare orde, wat hij sinds 1983 was geweest. Pereira, die als een naaste vertrouweling van de president gold, werd kort nadat hij een delegatie naar Zuid-

VERKLARING OVER MEERPARTIJENSTELSEL

Op 13 mei 1990 maakte Vieira bekend dat de eenheidspartij PAIGC een proces in gang had gezet om voorwaarden te creëren voor de introductie van een meerpartijenstelsel, waaraan hij toevoegde dat het van essentieel belang was dat dit proces via een brede dialoog en los van traditionele stamverbanden verliep.
Op 6 juni vertelde hij afgevaardigden bij een congres over de bevordering van particuliere investeringen dat een meerpartijenstelsel ,,in de nabije toekomst" zou worden geïntroduceerd. Tegelijk waarschuwde hij dat de omstandigheden op dat moment, met name een percentage analfabeten in het land van meer dan 70 procent ,,niet geschikt (waren) om de uitdaging van een meerpartijenstelsel aan te gaan".

AMNESTIE VOOR BERAMERS STAATSGREEP IN 1985

De Staatsraad verleende op 20 januari 1990 amnestie aan 22 mensen die in hechtenis zaten voor hun aandeel in een couppoging op 17 oktober 1985. Zestien van hen werden onvoorwaardelijk vrijgelaten, terwijl de overigen, die tot de doodstraf waren veroordeeld en van wie de straf was omgezet in vijftien jaar gevangenis, onder huisarrest bleven. Zes personen waren in 1986 geëxecuteerd voor hun aandeel in de poging. In december 1988 (zie pag. 166/3 - '90) en november 1989 was eerder al aan anderen amnestie verleend.

POLITICI ZOEKEN ASIEL IN BUITENLAND. ARRESTATIE VAN VICE-PRESIDENT

Op 2 november 1990 kreeg Vitor Saude Maria, toen hij een officieel bezoek bracht aan Portugal, politiek asiel.

Saude Maria had vanaf mei 1982 tot hij in maart 1984 op beschuldiging van samenzwering gearresteerd werd (zie pag. 250/1/2-'84), het ambt van premier vervuld. De laatste tijd was hij burgemeester van de hoofdstad Bissau.
Tegelijkertijd werd asiel aangevraagd door majoor Umaro Djalo, een voormalig minister van de strijdkrachten. Djalo had gediend onder president Luis de Almeida Cabral, die in 1980 was afgezet tijdens een staatsgreep diepresident Joao Bernardo Vieira aan de macht had gebracht.
Op 6 november keerde president Vieira geheel onverwacht terug na een lang verblijf in het buitenland. Tijdens dit verblijf onderging hij een medische behandeling en bracht hij bezoeken aan de Verenigde Staten en Taiwan.
Medio november werd bekendgemaakt dat de eerste vice-voorzitter van de Staatsraad (vice-president) en minister van de strijdkrachten kolonel Iafai Camara onder huisarrest was geplaatst op beschuldiging van het leveren van wapens aan Senegalese separatisten.

TOCH GEEN TOETREDING TOT FRANC-ZONE

In januari 1990 gaf de regering haar pogingen op om toe te treden tot de Westafrikaanse monetaire unie (Union monétaire ouest africaine, UMOA) waarin de valuta van de leden waren gekoppeld aan de Franse franc, en besloot zij zich tot Portugal te wenden voor hulp om de munt inwisselbaar te maken. Portugal stemde toe een voorziening in de vorm van een doorlopend krediet in te stellen, dat garant zou staan voor het omwisselen van $10 mln aan lokale valuta in Portugese escudo's.

HERSCHIKKING PARIJSE CLUB. BEZUINIGINGSMAATREGELEN

De ,,Club van Parijs" van krediteurenlanden maakte op 26 oktober 1989 bekend dat België, Frankrijk, Italië, Zweden en Zwitserland, de belangrijkse crediteuren van Guinee-Bissau, hadden afgesproken een ,,buitengewone vermindering" van de schuld van het land voor te stellen, met de verklaring dat dit werd gerechtvaardigd doordat Guinee-Bissau het door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) ondersteunde structurele aanpassingsprogramma uitvoerde en doordat het inkomen per hoofd van de bevolking zeer laag lag en de schuld zeer zwaar drukte op de economie.
Na gesprekken met het IMF kondigde Vieira op 12 april 1990 een aantal maatregelen aan voor een beperking van de uitgaven in de overheidssector en voor de centralisatie van de belastinginning. In januari waren bezuinigingen doorgevoerd in de overheidsdiensten om de loonkosten in de overheidssector te beperken.

(Vor. ber. pag. 166/3 e.v. - 1990)

GRENSGESCHIL MET SENEGAL

Op 29 mei 1990 vond in Sao Domingo, Guinee-Bissau, een ontmoeting plaats van delegaties van Senegal en Guinee-Bissau waarbij opnieuw werd bevestigd dat beide landen zich verplichtten geen onderdak te bieden aan leden van elkaars subversieve bewegingen. Tevens werd besloten de militaire samenwerking te verbeteren. Beide landen kwamen ook overeen de grenstroepen ,,op een redelijke afstand" te houden. De ontmoeting volgde op een spoedberaad in Parijs na grensgevechten in april en mei en artillerieduels tussen de grenstroepen. Bij de gevechten waren circa 17 mensen omgekomen.
Tijdens een vergadering op 25-27 juli in Guinee Bissau van de gezamenlijke commissie voor samenwerking, de eerste sinds de staatsgreep van 1980, werd besloten dat het onmogelijk was het zich al lang voortslepende conflict over de afbakening van de zeegrens op te lossen, en werd afgesproken dat de kwestie werd doorverwezen naar de respectievelijke staatshoofden (zie ook pag. 167/1 e.v. - '90).

BREUK MET CHINA

Op 4 juni 1990 verbrak China de diplomatieke betrekkingen met Guinee-Bissau uit protest tegen het aanknopen door dit land van betrekkingen met Taiwan op 26 mei.

LESOTHO

NIEUWE KONING

Op 12 november 1990 werd de gedwongen troonsafstand van koning Moshoeshoe II door de regerende Militaire Raad afgerond met de beëdiging van diens 27-jarige oudste zoon prins Mohato Bereng Seeisa als koning Letsie III. Eerder was de prins tijdens een vergadering van 22 stamhoofden uitgeroepen tot koning.

Generaal-majoor Justin Lekhanya, voorzitter van de uit zes leden bestaande Militaire Raad, had op 6 november aangekondigd dat de verbannen koning onttroond was. omdat hij tijdens zijn verblijf in het buitenland getracht had de regering te ondermijneri, Bovendien had hij aan zijn terugkeer naar Lesotho ,,onaanvaardbare voorwaarden" verbonden, waaronder de ontbinding van de huidige regering en het parlement.
Lekhanya was in 1986 na een door Zuid-Afrika gesteunde coup aan de macht gekomen, en aanvankelijk had hij de formele wetgevende en uitvoerende macht van de koning hersteld (zie pag. 65/1-'86). De twee mannen kregen echter onenigheid, vooral over de grondwet en over de wens van Moshoeshoe een dialoog aan te knopen met Zuidafrikaanse bevrijdingsbewegingen over zaken die voor Lesotho van belang waren.

(Vor. ber. pag. 679/2/3 - 1990)

SOEDAN

ONRUST. TEGENSTRIJDIGE BERICHTEN OVER COUP. MENSENRECHTEN

Het regime van luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir nam halverwege november 1990 maatregelen om de op de arbeidersbeweging steunende binnenlandse oppositie de kop in te drukken. Sommige berichten suggereerden dat het regime een vierde poging tot staatsgreep zou hebben overleefd sinds Bashir in juni 1989 de macht overnam van de regering van Sadiq el-Mahdi (zie pag. 433/1 e.v. - '89). Het regime probeerde echter de onrust te bagatelliseren en op 26 november ontkende de Soedanese ambassadeur in Egypte dat er een couppoging had plaatsgevonden. Hij verzekerde dat de situatie stabiel was. (In april 1990 daarentegen hadden verscheidene journalisten de beweringen van het regime over een vermeende coup in twijfel getrokken en die afgedaan als een voorwendsel om op te treden tegen verdachte tegenstanders, zie pag 458/3 e.v.-'90.)
De onrust in november, tegen de achtergrond van een voortdurende burgeroorlog en de groeiende dreiging van hongersnood, ging gepaard met stakingen van vooral spoorwegarbeiders en protesten op de universiteit van Khartoem. Tot degenen die tijdens een arrestatiegolf waren aangehouden, behoorden volgens berichten van 13 november drie voormalige ministers van de regering-Mahdi: Salah Abd al-Salam al-Khalifa, Omar Nour el-Daim en Bakri Ahmed Adil, allen leden van de Oemma-partij waarvan de fundamentalistische vleugel nog steeds was vertegenwoordigd in het Bashir-regime.

Soedan was in een steeds groter internationaal

isolement geraakt door zijn pro-Iraakse standpunt in de Golfcrisis. Dit beleid werd in verband gebracht met het radicaal Arabisch nationalisme van de officieren uit het middenkader in het leger: die de coup van juni 1989 hadden gepleegd. De *Middle East Economic Digest* van 23 november wees er echter op dat er een duidelijk onderscheid bestond tussen deze groep en het fundamentalistische Nationaal Islamitisch Front (NIF) Het NIF, algemeen beschouwd ais de stuwende kracht achter de binnenlandse politiek van Bashir, was de motor achter de islamitisering van het land, waardoor alle kansen op een oplossing voor de al lang woedende burgeroorlog werden geblokkeerd. De activiteitenvanhet door het NIF gedomineerde en daaraan ,,parallel" georganiseerde veiligheidsapparaat vormden een bijzonde e bron van bezorgdheid voor mensenrechtenorganisaties, waarvan er twee, Amnesty International en Africa Watch, in november de aandacht vestigden op de ,,permanentecrisis" waarin de mensenrechtensituatie in Soedan verkeerde en op de wijdverbreide martelingen en opsluitingen zonder voorafgaand proces.
Na berichten over instabiliteit in Khartoem (waar in september het graan op rantsoen was gegaan) deden begin november geruchten de ronde dat westerse diplomaten hun landgenoten aanraadden het land te verlaten. Buitenlandse ontwikkelingswerkers raakten in toenemende mate ongerust over de kennelijke pogingen van de regering de omvang van de dreigende hongersnood te bagatelliseren (zie pag. 106/2 e.v. - '91).
Ondertussen doken berichten op over de vernietiging eind oktober van een vluchtelingenkamp te Hilat Shouk in een buitenwijk van Khartoem. Noodwoningen werden met bulldozers opgeruimd en ongeveer 30.000 inwoners werden met vrachtwagens weggevoerd en achtergelaten in een kamp bij Jebel Awliya, ongeveer 60 km ten zuiden van Khartoem. De regering had sinds begin 1990 met niet-gouvernementele hulporganisaties overlegd over deverplaatsing van 23 kampen rond Khartoem omdat de inwoners daarvan (voornamelijk vluchtelingen uit het door de oorlog verwoeste zuiden) verantwoordelijk zouden zijn voor de stijgende criminaliteit in de hoofdstad. Het onverwachte optreden tegen Hilak Shouk werd echter algemeen toegeschreven aan de angst voor voedselrellen.

(Vor. ber. pag. 841/2 e.v. - 1990)

TANZANIA

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Ali Hassan Mwinyi werd op 28 oktober 1990 zonder tegenkandidaat voor een tweede termijn tot president gekozen. Kandidaat gesteld door de regerende en enige wettelijk toegestane partij, de Chama cha Mapinduzi (CCM),behaalde Mwinyi 95,5 procent van de stemmenbij een opkomst van 75 procent.

Verwacht werd dat Mwinyi verder zou gaan met het ombuigen van het socialistische beleid van zijn voorganger Julius Nyerere (zie pag 736/2-`90 voor diens aftreden in augustus als voorzitter van de CCM).

Op dezelfde dag werden verkiezingen gehouden voor de 216 zetels in de Nationale Assemblée (waarvan het aantal zetels was uitgebreid) waarbij de kiezers in de meeste kiesdistricten uit twee kandidaten konden kiezen. Acht kandidaten werden zonder tegenkandidaat herkozen, onder wie zes zittende kabinetsministers.
Kiezers op de eilanden Zanzibar en Pemba kozen op 21 oktober Salmin Amour; een voormalig minister, tot president van Zanzibar. Hij volgde Idris Abdul Wakil op, die zich niet herkiesbaar had gesteld. (Zie ook pag. 701/1 e.v.-'85)

Nieuw kabinet

Op 8 november werd John Malecela, een voormalige Hoge Commissaris in Groot-Brittannië, tot premier benoemd als opvolger van Joseph Warioba.
Op 10 november werd een nieuw kabinet beëdigd, dat grotendeels uit leden van het vorige kabinet bestond, die nu met nieuwe of gewijzigde portefeuilles werden belast. Ali Hassan Diria werd benoemd tot minister van buitenlandse zaken in een portefeuilleruil met Benjamin Mkapa, die zo minister van voorlichting en omroepwezen werd. Augustine Lyatonga Mrema, een nieuweling, werd minister van binnenlandse zaken. Oud-premier Warioba kreeg de post van minister van regionaal en lokaal bestuur (zie ook pag. 54213-'90).

(Vor.ber.pag. 736/2-1990)

TOGO

KABINETSWIJZIGING

Op 13 februari 1990, een paar weken voor de parlementsverkiezingen in maart, werd bekendgemaakt dat het kabinet gewijzigd was. De ministers van plattelandsontwikkeling, Yao Pali Tchalla, en van uitrusting en PTT, Nassirou Ayeva, waren ontslagen en het aantal portefeuilles was uitgebreid van 16 naar 19.

Kwaouvi Benyi Johnson werd benoemd tot minister van voorlichting. Komlanvi Kloutse werd minister van het nieuwe ministerie van handel en transport. Ayissah Agbetra werd benoemd tot minister van het nieuwe ministerie van volksgezondheid. De voorzitter van de Nationale Bond van Togolese Vrouwen, Aissa Ahlokoba, werd minister van sociale zaken en vrouwenaangelegenheden. waarvoor tot dan toe de minister van volksgezondheid verant-

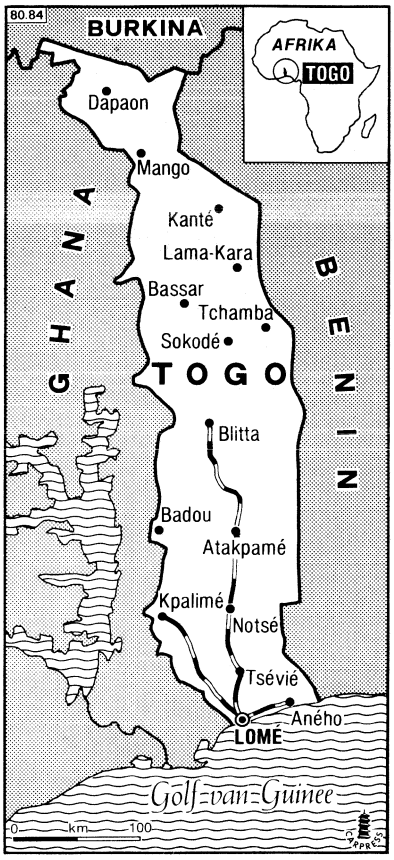

woordelijk was geweest. Koudjolou Dogoh, voorheen lid van de presidentiële staf, werd minister van plattelandsontwikkeling. Yagninim Bitokotipou werd minister van justitie, een post die sinds 7 maart 1989 vacant was toen Kpotivi Tevi Djidjogbe Laclé ontslagen was (zie pag. 397/1 -`90), die later in staat van beschuldiging gesteld werd wegens verduistering en twee jaar gevangenisstraf kreeg. Begin januari 1990 werd hem door Eyadema gratie verleend.

Na de reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:

Defensie - generaal Gnassingbe Eyadema; planning en mijnbouw - Barry Moussa Barque; gedelegeerd minister in het bureau van de president - Gbegnon Amegboh; technisch onderwijs en beroepsopleiding - Koffi Edoh; justitie. zegelbewaarder - Yagninim Bitokotipou: onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Tchaa-Kozah Tchalim; binnenlandse zaken en veiligheid - generaal Mawulikplimi Amegi; plattelandsontwikkeling - Koudjolou Dogoh; volksgezondheid - Ayissah Agbetra; staatsondernemingen en industrie - Koffi Djondo; voorlichting - Kwaovi Benyi Johnson; financiën en economie - Komlan Alipni; buitenlandse zaken en samenwerking - Yaovi Adodo; sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - Aissa Ahlokoba; milieu en toerisme - Yao Komlanvi; jeugd, sport en cultuur - Mensah Agbeyome Kodjo; handel en transport - Kom-

lanvi Kloutse; arbeid en ambtenarenzaken - Daoukou Pere; uitrusting en PTT - Souleymane Gado.

SAMENSTELLING PARLEMENT. POLITIEKE HERVORMINGEN VOORGESTELD

Onder de 77 afgevaardigden die in de twee verkiezingsronden op 4 en 18 maart 1990 werden gekozen, bevonden zich drie vrouwen; 69 leden werdenvoor het eerst in het parlement gekozen.
Op 27 mei ging de nationale raad van de regeringspartij Rassemblement du Peuple Togolais (RPT) in principe akkoord met het voorstel van Eyadema om de functies van staatshoofd en partijleider te scheiden.
Na rapportages gekregen te hebben van commissies die waren ingesteld om de opinie onder het volk te peilen, wees de raad een terugkeer naar een meerpartijensysteem krachtig van de hand.

DEMONSTRATIES VOOR DEMOCRATISERING.HERVORMINGEN AANGEKONDIGD

Op 5 oktober 1990 werden bij rellen in Lomé vier mensen gedood en raakten 34 mensen gewond. De rellen werden omschreven als de ergste ordeverstoringen in de 23 jaar dat er een éénpartijbewind heerste. Tegen de demonstranten, die de beëindiging van het éénpartijbewind en de vrijlating van gevangenen eisten, werd het leger ingezet. Ongeveer 170 mensen werden gearresteerd, van wie er ongeveer 90 niet uit Togo kwamen.
De protesten begonnen in de rechtbank, toen twee mensen die terecht stonden wegens het uitdelen van anti-regeringspamfletten de maximale straf van 5 jaar kregen. Boze aanhangers werden met geweld uit de rechtszaal verwijderd, waarna zo'n 6.000 demonstrantenin het centrum van de stad regeringsgebouwen en auto's van functionarissen belaagden. Op 8 oktober begonnen de advocaten in het land aan een proteststaking van 72 uur.

Op 8 oktober brachten de autoriteiten een communiqué uit waarin ze de rellen koppelden aan een samenzwering gericht op destabilisering, waarvan het bestaan zou zijn onthuld door iemand uit Benin die in Ivoorkust werd vastgehouden in verband met een mogelijke moordaanslag op paus Johannes Paulus II (zie pag. 31/1 -'91). De leider van de Orde van Advocaten en tevens de voorzitter van Togo's mensenrechtenliga, Kokou Koffigoh, deed deze ..samenzwering" af als een verzinsel en zei dat militairen op de demonstranten hadden geschoten in een actie die was ,,beraamd".

Direct daarna werden de twee veroordeelden en een aantal mensen die in verband met dezelfde zaak gevangengehouden werden, en verder iedereen die bij de gebeurtenissen van 5 oktober betrokken was geweest, op bevel van de president van hun straf ontheven en vrijgelaten.

NIEUWE GRONDWET OM PLURALISME MOGELIJK TE MAKEN

Op 10 oktober 1990 werd bekendgemaakt dat het centraal comité van de regeringspartij Rassemblement du Peuple Togolais (RPT) het voorstel had goedgekeurd om een nieuwe grondwet te laten opstellen door een speciale commissie waarin vertegenwoordigers van ,,alle socio-professionele groeperingen" zitting zouden hebben. Eind 1991 zou over het ontwerp een referendum worden gehouden.
President Gnassingbe Eyadema, die de commissie op 30 oktober installeerde, verklaarde onverwacht dat het land ,,genoeg gevorderd" was in ,,het leerproces voor democratie" om de overgang naar een meerpartijenstelsel te kunnen maken en drong er bij de constitutionele commissie op aan dienovereenkomstig te werk te gaan.

(Vor. ber. pag. 396/3 e.v. - 1990)

BEGROTING 1990. ECONOMISCH BELEID

Op 20 december 1989 kreeg de ministerraad de tweede versie van de ontwerpbegroting voor 1990 voorgelegd. De begroting, die door de regering werd aangenomen, stelde inkomsten en uitgaven vast op 92,49 mrd Franc CFA, een verhoging van in totaal 0,9 procent ten opzichte van het jaar ervoor. De uitgaven voor sociale zekerheid en onderwijs zouden naar verwachting met ongeveer 8 procent stijgen.

IMF-leningen

Op 25 juni 1990 maakte het Internationale Monetaire Fonds bekend een lening te hebben goedgekeurd ter waarde van 15,36 mln SDRs (ongeveer $ 20,13 mln), bedoeld als ondersteuning voor de tweede jaarlijkse regeling inzake de in mei 1989 voor het eerst goedgekeurde verhoogde structurele aanpassingsfaciliteit. In het eerste jaar werden de programmadoelstellingen voor het grootste deel gehaald. De specifieke doelen voor 1990 waren (i)een netto-groeipercentage van het bruto nationaal produkt van 2,6 procent; (ii)het beperkt houden van de inflatie tot 3 procent of minder; en (iii)het beperken van het groeiende tekort bij lopende rekeningen met het buitenland. Het programma was daarom gericht op een verbetering van de financiële positie van de overheid middels belastinghervormingen en efficiëntere procedures om de belastingen te innen. Daarnaast moest het de betaling verzekeren van schuldendiensten die bepaalde overheidsondernemingen aan de overheid verplicht waren.

Export-ontwikkelingsgebied

Een nieuw export-ontwikkelingsgebied in de buurt van Lomé, bedoeld om buitenlands kapitaal aan te trekken en de export van niet-traditionele produkten tot ontwikkeling te brengen. zou naar verwachting in mei 1990, nadat de ministerraad de daartoe benodigde decreten had uitgevaardigd, van start kunnen gaan. Het project zou worden beheerd door een onderneming die deels in particuliere, deels in overheidshanden was en waarin de overheid een minderheidsbelang had. Bedrijven die in het gebied werkzaam zouden zijn, zouden vrijgesteld worden van import- en exporthcffingen en zouden voor 10 jaar vrijgesteld zijn van belastingen, waarna concessionaire belastingen zouden worden geheven. De United States Overseas Private Investment Corporation (OPIC) deed, in samenwerking met de US Agency for International Developement (USAID), een haalbaarheidsonderzoek naar het project.

ZAÏRE

BEGROTING 1990

Op 23 oktober 1989 legde premier Kengo Wa Dondo het begrotingsvoorstel voor 1990 voor aan de Nationale Vergadering. Met een toename van het tekort tot Z 30 mrd tegen Z 21 mrd in de begrotingvan 1989, stelde het begrotingsvoorstel de geplande totale uitgaven over 1990 op Z 584 mrd, een stijging van 67 procent.
Op 18 februari 1990 voerde president Moboetoe echter noodmaatregelen in om de begroting te herzien. Hij verklaarde dat de overheidsuitgaven drastisch verminderd moesten worden en dat de bestedingen beperkt dienden te blijven tot bepaalde prioriteiten. Deze bekendmaking kwam toen lage prijzen op de goederenmarkten voor bijna alle voor de export bestemde ruwe produkten het land in het eerste kwartaal van het jaar naar schatting $ 450 mln minder inkomsten uit de export leken te bezorgen. (Zie ook pag. 543/3 e.v. - 1990).

VS-HULP OPGESCHORT. WETGEVING VOOR MEERPARTIJENSTELSEL

Begin november 1990 sprak het Amerikaanse Congres zich in een stemming

uit voor beëindiging van de militaire hulp ter waarde van $ 4 mln aan het regime van president Moboetoe Sese Seko, een oude bondgenoot van de VS. Het Congres besliste verder dat de $40 mln aan economische hulp via humanitaire organisaties, die geen banden hadden met de Zaïrese regering, moest worden verstrekt Deze beslissing, die tegen de wensen van de regering-Bush indruiste, volgde op berichten van schendingen van de mensenrechten in Zaïre (zie pag. 781/1 e.v. - '90). Tevensrees devraaghoe Moboetoe zijn persoonlijke vermogen had vergaard.
Nadat Moboetoe in oktober had verklaard een volwaardig meerpartijenstelsel toe te staan, werd op 23 novemberde wetgeving waarin de organisatie en het functioneren van partijen was vastgelegd aangenomen. In april had hij nog verklaard dat naast de regerende MPR slechts twee partijen zouden worden toegestaan (zie pag. 543/3 e.v. - '90).

ZUID-AFRIKA

SPANNINGEN TUSSEN HET ANC EN DE REGERING OVER GEWELD IN KLEURLINGENWIJKEN

De onderhandelingen die in september 1990 werden gevoerd tussen het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) en de regering van president F. W. de Klerk gaven blijk van ernstige spanningen tussen beide partijen. Het ANC eiste dat de regering een onderzoek zou instellen naar het politieoptreden tijdens het geweld in kleurlingenwijken in Transvaal in augustus en september en dreigde de pas in augustus opgeschorte gewapende strijd te hervatten.

Nelson Mandela, de vice-president van het ANC, waarschuwde de regering strenge maatregelen te treffen tegen geweldplegers in de kleurlingenwijken, onder wie ,,elementen binneri de Zuidafrikaanse politie", wilde het ANC zich niet genoodzaakt zien zijn strategie te herzien. Op 14 september verklaarde Mandela tijdens een toespraak in een synagoge in Johannesburg: ,,Aan de vooravond van werkelijke onderhandelingen hebben krachtendieuit zijn op het dwarsbomen van het vredesproces een strategie van destabilisatie doorgevoerd dic geleid heeft tot het even werkelijke als schrikwekkende vooruitzicht van een complete burgeroorlog."
Verwijzend naar de opschorting van de gewapende strijd door het ANC in augustus verklaarde Mandela dat dit gedaan was om het vredesproces te bevorderen, maar dat de beweging desalniettemin nog steeds het recht had zichzelf te verdedigen.

Op 11 september ontsloeg de regering zeven ANC-leden uit de gevangenis en op 27 september nog eens 14 gevangenen Hiermee werd ten dele tegemoet gekomen aan de in de Notulen van Pretoria vastgelegde voorwaarden, die de neerslag vormden van de punten waarover het ANC en de regering tijdens hun besprekingen in augustus overeenstemming hadden bereikt (ziepag 740/1 e v - '90) Nog eens dertig mensen werden ontslagen van rechtsvervolging

Verklaringen inzake een toekomstige regering van nationale eenheid

Op 5 september gaf De Klerk het congres van de Nationale Partij in Oranje-Vrijstaat te verstaan dat eventuele vrije verkiezingen zouden leiden tot de vorming van een regering van nationale eenheid

Hier klonk de echo door van eerdere verklaringen van Mandela dat de eerste niet-raciale regering een coalitie zou zijn. De Klerk benadrukte de noodzaak van ,,ingebouwde garanties en mechanismen die Zuid-Afrika zouden behoeden voor verval tot éénpartijstaat of overlevering in de handen van een irrationele dictator". Er zou een grondwet (bill of rights) moeten komen, reguliere verkiezingen en een vrije-markteconomie. Minister van constitutionele ontwikkeling Gerrit Viljoen verklaarde dat een grondwet niet alleen individuele rechten maar ook ,,groepswaarden" zou waarborgen.

Geweld in kleurlingenwijk. Tegenmaatregelen van ,,IJzeren Vuist"

In augustus en september bereikte het geweld in de kleurlingenwijken in Transvaal op 12 en 13 september een dieptepunt. Bij die gelegenheid kwamen bij rellen in de kleurlingenwijk Thokoza 50 mensen om het leven en in een forenzentrein tussen Johannesburg en Soweto vond een willekeurige slachting plaats.

Bij dit laatste incident op 13 september werden ten minste 26 mensengedood door vuurwapens en bijlen en meer dan 100 mensen raakten gewond. De aanvallers van de trein wisten te ontkomen en konden niet geïdentificeerd worden. Op dat moment werd het aantal dodelijke slachtoffers van 3 weken geweld op 757 geschat. Hoewel de meeste doden vielen tijdens chaotische gevechten tussen in pensions wonende aanhangers van de voornamelijk uit Zoeloes bestaande Inkatha-beweging en met het ANC sympathiserende wijkbewoners, bleven er berichten binnenkomen over hulp van de politie bij Inkatha-aanvallen. Op 3 september openden troepen het vuur op een menigte in Sebokeng, waarbij 11 doden vielen.
Toen het geweld een hoogtepunt bereikte kwamen Mandela en De Klerk bijeen om van gedachten te wisselen over maatregelen om de gevechten te beeindigen De Klerk beloofde ,,daadkrachtige en uitgebreide' actie, terwijl Mandela verklaarde dat rechtse extremisten de moeilijkheden in de hand werkten in een poging het hervormingsproces te ontwrichten ,,Wezijn ervan overtuigd dat de gebeurtenissen het begin vormen van Renamo in Zuid-Afrika", verklaarde Mandela op 14 september, daarmee verwijzend naai het optreden van door blanken gesteunde rebellen in Mozambique Hij beweerde dat De Klerk het met hem eens was dat er ,een verborgen hand' was en dat de regering van zins was deze te vinden

Op 15 september werd een operatie met de codenaam ,,IJzeren Vuist" (,,Iron Fist") gelanceerd, bestaande uit maatregelen om het geweld aan te pakken.

Tot de nieuwe maatregelen behoorden naast een avondklok de afgrendeling van pensions en immigrantenkampen met prikkeldraad en lichte pantserwagens met machinegeweren. Hoewel sommige zwarte groeperingen opriepen tot een boycot van de avondklok, leidde deze tot het herstel van een onrustige kalmte. Het met het ANC verwante Verenigd Democratisch Front (UDF) verklaarde niet te geloven dat de kalmte zou voortduren; tenzij er uitgebreidere maatregelen getroffen zouden worden, zoals de afschaffing van het pensionssysteem, de arrestatie en vervolging van militaire leiders van de Inkatha-beweging en een schifting van elementen binnen de veiligheidstroepen die uit waren op het failliet van het onderhandelingsproces.
In een reactie op kritiek op het gedrag van de veiligheidstroepen gaf de president opdracht tot de vorming van ,.speciale onderzoekseenheden", onder leiding van door de regering benoemde vice-procureur-generaals. om beschuldigingen inzake wangedrag, waaronder de moorden in Sebokeng en het treinbloedbad in september. te onderzoeken
Later die maand bleven het ANC en Mandela vraagtekens zetten achter het antwoord van de regering op het geweld in de kleurlingenwijken. Mandela verzocht een gerechtelijke commissie onderzoek te laten doen naar de oorzaak van het geweld en op 28 september gaf hij functionarissen van de regering van Transkei in Umtata te verstaan: ,,Zonderde integriteit van president De Klerk in twijfel te willen trekken kan ik zeggen dat hijzelf het doorvoeren van veranderingen in Zuid-Afrika serieus neemt. maar dat hij grote problemen met zijn achterban heeft". Hij verklaarde dat hij zich afvroeg of de regering de controle over de veiligheidstroepen verloren had of dat de veiligheidstroepen naar de wil van de regering handelden.

Een bijeenkomst op 27 september van minister van orde en gezag Adriaan Vlok met twee rechtse leiders, Eugene Terre'blanche van de Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB)en Jaap Marais van de Herstigte Nasionale Partij (HNP), leidde tot consternatie binnen het ANC, dat de regering ervan beschuldigde de militaire trainingsactiviteiten van deze groeperingen door de vingers te zien. Op 28 september vaardigde het

De Zuidafrikaanse president F.W. de Klerk (m.) tijdens een ontmoeting op het Capitol te Washington met de leiders van de Amerikaanse Senaat, George Mitchell (r.)en Robert Dole (l.),op 23 september 1990.

ANC een verklaring uit waarin het ,,in de sterkst mogelijke bewoordingen" te kennen gaf dat de ,,voortgaande militarisering van de blanke gemeenschap tegen het onderdrukte volk van ons land een recept is voor een fatale burgeroorlog die geen winnaar kan hebben".

Eerder had de politie in Pretoria op 17 september Piet .,Skiet" Rudolph gearresteerd. Rudolph, vice-voorzitter van de uiterst rechtse Boerestaat Partij, werd al vier maanden gezocht inverbandmet bomaanslagen en wapendiefstallen. In het openbaar had hij de verantwoordelijkheid opgeëist voor de diefstal van wapens en munitie uit het hoofdkwartier van de Zuidafrikaanse luchtmacht in april en voor bomaanslagen op kantoren van de Nationale Partij (zie pag. 738/2-`90)

(Vor.ber.pag. 737/2 e.v. - 1990).

BEZOEK VAN D[redacted] AAN DE VERENIGDE STATEN

Op 24 september arriveerde president De Klerk in de Verenigde Staten voor het eerste officiële bezoekvan een Zuidafrikaanse regeringsleider sinds 44 jaar. Al eerder had hij te kennen gegeven dat hij geen illusies koesterde de Amerikaanse president Bush te kunnen overhalen de economische sancties tegen Zuid-Afrika op te heffen, maar hij drukte zijn vertrouwen uit dat Zuid-Afrika nu duidelijk bewijsmateriaal kon leveren dat een proces van politieke verandering op gang was gekomen, waaronder stappen in de richting van onderhandelingen en een nieuwe grondwet. Commentatoren in Washington merkten op dat het feit dat Bush het woord ,,onomkeerbaar" gebruikte bij zijn beschrijving van het veranderingsproces in Zuid-Afrika een duidelijker vorm van erkenning betekende dan de betuigde erkenning van de kant van de lidstaten van de Europese Gemeenschap.

Krachtens de uit 1986 stammende Amerikaanse Comprehensive Anti-Apartheid Act moest aan vijf voorwaarden voldaan worden alvorens de sancties konden worden opgeheven. Op het moment van het bezoek van De Klerk was slechts aan twee voorwaarden voldaan (het aanknopen van onderhandelingen met zwarte vertegenwoordigers en de opheffing van het verbod op democratische partijen). Bush verklaarde echter dat hij gebruik zou maken van zijn presidentiele vrijheid van handelen om de Amerikaanse sancties te wijzigen of op te schorten wanneer aan nog eens twee van de vijf voorwaarden zouzijnvoldaan. Regeringsfunctionarissen verklaarden te verwachten dat de vrijlating van politieke gevangenen en de opheffing van de noodtoestand in Natal zouden worden beschouwd als gepaste stappen.
Het bezoek werd verstoord door kleine maar heftige demonstraties en de weigering van de zwarte factie binnen het Congres een formele ontmoeting met De Klerk te hebben. Toch vonden enkele informele ontmoetingen plaats tussen de Zuidafrikaanse presidentiële delegatie en de leden van de factie, van wie sommigen alle Amerikaanse sancties pas wilden opheffen wanneer ook aan de vijfde voorwaarde tegemoet was gekomen: een herroeping van de Group Areas Act en de Population Registration Act.
Later verklaarde De Klerk dat het bezoek succesvol was geweest, omdat de Amerikaanse zijde .,de juiste kijk" op de ontwikkelingen in Zuid-Afrika was geboden. Bovendien vormde de ontmoeting met Bush een belangrijke stap in de richting van ,.de uiteindelijke normalisering van de betrekkingen tussen Zuid-Afrika en de Verenigde Staten". Hij voegde daaraan toe in het Amerikaanse zakenleven enige .,gretigheid" bespeurd te hebben terug te keren naar Zuid-Afrika. De Klerk greep het bezoek ook aan om te onderstrepen dat Zuid-Afrika bereid was de economische rijkdommen van zijn buren in zuidelijk Afrika nieuw leven in te blazen.

(Zie ook pag. 739/2/3 - 1990)

NOODTOESTAND IN NATAL OPGEHEVEN

President F. W. de Klerk maakte op 18 oktober 1990 de opheffing bekend van de noodtoestand in Natal en verklaarde dat de omstandigheden in de geplaagde provincie .,voldoende gestabiliseerd" waren. Opgeheven werden de laatst overgebleven maatregelen van de noodtoestand, die voor de eerste keer in juni 1986 was afgekondigd en in juni 1990 gedeeltelijk was opgeheven (zie pag. 737/2 e17. - '90).
De verklaring van De Klerk van 18 oktober werd overschaduwd door een opleving van gewelddadige protesten toen 13 gemeentebesturen in Transvaal, Oranje Vrijstaat en het oosten van de Kaap belangrijke voorzieningen naar zwarte woonwijken afsneden, ogenschijnlijk vanwege onbetaalde rekeningen. De onlusten troffen met name industriegebieden in Transvaal. In Toekomsrus (in de buurt van Randfontein) werd een nachtelijk uitgaansverbod afgekondigd.

Het tijdstip van het afsnijden van de voorzieningen viel bijna samen met de formele afschaffing van de Separate Amenities Act op 15 oktober (zie pag. 687/2 - '90). Verscheidene conservatieve gemeentebesturen probeerden naar verluidt de niet-raciale voorschriften te omzeilen door hoge vergoedingen te vragen voor faciliteiten zoals bibliotheken en zwembaden, of door de bewoners van de kleurlingenwijken tot niet-ingezetenen te verklaren, waardoor ze geen gebruik mochten maken van de voorzieningen.
De regering had eerder haar voornemen bekendgemaakt in de loop van 1991 de landwetten uit 1913 en 1936 af te schaffen, die meer dan 80 procent van de Zuidafrikaanse grond voor blanken reserveerden.

ONTMOETING TUSSEN ANC EN REGERING OVER GEWELD. VRIJSTELLING MAAKT TERUGKEER VAN BALLINGEN MOGELIJK

Delegaties van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) en van de regering, waarvan respectievelijk Nelson Mandela, de vice-voorzitter van het ANC, en De Klerk deel uitmaakten, ontmoetten elkaar op 8 oktober om te praten over het aanhoudende geweld, dat met name Transvaal in de voorgaande weken had getroffen. Ongeveer 800 mensen waren sinds augustus bij deze gewelddadigheden om het leven gekomen, die met name bestonden uit botsingen tussen vooral Xhosa-sprekende arbeiders, die aanhangers waren van het ANC, en de bijna uitsluitend uit Zoeloes bestaande Inkatha-beweging (nu de Inkatha Vrijheidspartij) van Chief Mangosuthu Buthelezi.

In zijn algemeenheid werd gesteld dat operatie .,Iron Fist", die in september van start was gegaan (zie hierboven), een succes was geweest bij de bestrijding van het geweld. Het uitgaansverbod in Soweto werd op 3 oktober opgeheven.

In een gezamenlijk slotcommuniqué na de vergadering van 8 oktober werd

slechts verklaard dat ,,kenniswas genomen van de verschillende visies op de oorzaken en bestrijding van dit geweld" en dat ,,beidepartijen opnieuw de noodzaak bevestigden het onderhandelingsproces voort te zetten" Het ANC maakte op 11 oktober echter zijn eigen lezing bekend van de gesprekken tijdens de ontmoeting en liet doorschemeren dat de spanningen tussen de twee partijen bieven bestaan, vooral over de ernst van het geweld en over de vermeende ,,twee maten" waarmee de regering ANC-activisten en leden van uiterst rechts behandelde

Er werd echter vooruitgang geboekt over de vrijstelling van rechtsvervolging van degenen die waren veroordeeld wegens of beschuldigd van ,,politieke misdrijven". In de loop van de voorgaande besprekingen tussen het ANC en de regering was een besluit genomen over het principe, maar nog niet over de uitwerking daarvan.
De Klerk maakte bekend dat het verlenen van vrijstelling ter beoordeling van de regering zou zijn, en alleen zou gelden voor ,,politieke misdrijven" die voor 8 oktober 12 uur 's middags gepleegd waren. Bovendien zou geen enkele hangende of lopende rechtzaak door de aankondiging worden opgeschort. Desalniettemin werd verwacht dat dit besluit de terugkeer van 20.000 verbannenledenvan het ANC en andere groepen vergemakkelijkte. Hun terugkeer was een voorwaarde voor de verwachte uitgebreide onderhandelingen over de grondwet.
Vervolgens maakte het ANC de opschorting tot juni 1991 bekend van een aanvankelijk in december gepland nationaal congres, waarop een nieuwe leiding zou zijn gekozen, omdat uitstel van het besluit omtrent de voorwaarden voor de terugkeer van de ballingen betekende dat een groot deel van de ANC-leden tegen die tijd nog in het buitenland zou verblijven. De december-vergadering zou nu een raadgevend congres worden.

De vrijlating van ,,politieke" gevangenen werd op 10 oktober voortgezet met de vrijlating van nog eens 21 mensen, van wie de meesten ANC-leden waren. Het aantal ontslagen gevangenen sinds augustus kwam daarmee op 60. Mac Maharaj, het lid van het nationaal uitvoerend orgaan van het ANC wiens aanhouding in juli de spanningen tussen het ANC en de regering had doen oplopen, werd op 29 oktober samen met acht anderen in staat van beschuldiging gesteld wegens plannen om de regering omver te werpen (zie pag. 739/3 - '90).

ONTMOETING TUSSEN ANC EN INKATHA

Het ANC maakte op 22 oktober bekend dat een ontmoeting op hoog niveau op een niet nader bepaalde datum was gepland met de leiding van Inkatha. Het ANC had tot nu toe alle verzoeken voor zo'n ontmoeting van de hand gewezen.

Buthelezi had als eersteministervan het thuisland KwaZulu geweigerd deel te nemen aan ren door hrt ANC belegde vergadering op 5 oktober met vijf andere leiders van thuislanden over de beeindiging van de gewelddadigheden, waarvoor leden van beide rivaliserende organisaties verantwoordelijk werden gehouden Buthelezi had herhaaldelijk een ontmoeting met Mandela geëist op basis van gelijkwaardigheid en in zijn hoedanigheid als leider van Inkatha
De deelnemers aan de vergadering op 5 oktober waren het eens dat het geweld niet gewortеld was in een stammenconflict tussen Xhosa's en Zoeloes, zoals wijd en zijd beweerd was, maar werd ,,gedirigeerd door bepaalde anonieme krachten" (die Mandela later staatsveiligheidsorganen noemde en daarbij had hij vooral de Nationa! Intelligence Service en het Civil Co-operation Bureau op het oog)
Nadat een Inkatha-aanhanger door een menigte was gedood, schoten onbekende gewapende mannen op 28 oktober in Soweto en in dichtbij gelegen woonwijken 16 mensen dood bij wat waarschijnlijk vergeldingsacties waren Na de moorden vond zowel een bijeenkomst plaats om de ANC-Jongerenliga nieuw leven in te blazen als een protestbijeenkomst van Inkatha-aanhangers

CONGRES NATIONALE PARTIJ IN TRANSVAAL

Dat iedereen ongeacht zijn ras lid konden worden van de regerende Nationale Partij (NP) werd tot officieel beleid bestempeld met de unanieme goedkeuring van het voorstel door het provinciaal partijcongres in Transvaal op 19 oktober. Een wervingscampagne onder zwarten werd echter onwaarschijnlijk geacht. De Klerk maakte op het congres bekend dat de blanke minderheid via een referendum geraadpleegd zou worden over een grondwet nadat de onderhandelingen over de hervormingen waren afgerond. (Zie ook pag. 714/3 - '90)

DOOD PAC-LEIDER

Zephania Mothopeng, leider van het Pan-Afrikaans Congres (PAC),stierf op 23 oktober aan een door kanker veroorzaakte longontsteking.

Als militant die ervan overtuigd was dat Zuid-Afrika, en in feite het werelddeel Afrika, aan de zwarte bevolking toebehoorde, was hij in 1959 medeoprichter van het PAC. Hij werd driemaal veroordeeld vanwege zijn activiteiten, en zat straffen uit van 12 en 15 jaar op beschuldiging van terrorisme voordat hij in november 1988 wegens gezondheidsredenen werd vrijgelaten (zie pag. 607/2-'89). In 1986 werd hij tot voorzitter van het PAC gekozen terwijl hij in de gevangenis zat. Het verbod op het PAC was in februari opgeheven (zie pag. 247/3 - '90).
Mothopeng was van mening dat alleendoor gewapende strijd een einde kon worden gemaakt

Tijdens zijn verblijf in Nederland werden president De Klerk van Zuid-Afrika en zijn echtgenote (in het midden) op Paleis Noordeinde in Den Haag ontvangen door koningin Beatrix en prins Claus (24 oktober 1990).

aan het minderheidsregime in Zuid-Afrika, en veroordeelde het ANC omdat het oriënterende besprekingen aanging met een regime dat weigerde het PAC te erkennen. Hij stierf op een moment waarop de beweging was verdeeld over de vraag of aan de onderhandelingen moest worden deelgenomen of dat de beweging aan haar principes moest vasthouden en het risico moest lopen te worden buitengesloten.

BUITENLANDSE BEZOEKEN VAN MANDELA EN DE KLERK

Mandela maakte in oktober een reis door zes Aziatische landen, met als een van de belangrijkste doelstellingen het verwerven van financiële steun. Hij bezocht o.a. India, Indonesië en Japan.

De Klerk sprak op 14 oktober in Groot-Brittannië met premier Margaret Thatcher. Op 23 en 24 oktober bracht hij een bezoek aan Nederland,'de felste tegenstander van de apartheid binnen de EG.

Het was het eerste bezoek van een Zuidafrikaans staatshoofd aan Nederland sinds 1948. Hier herhaalde hij de beloften alle nog bestaande apartheidswetten af te schaffen en alle politiekegevangenenin april 1991 vrij te laten. Hij verklaarde verder dat hervormingen van de grondwet waardoor er algemeen kiesrecht zou komen op zijn laatst in 1994 zouden worden ingevoerd.
Tijdens tussenstops voerde hij korte besprekingen met koning Hassan van Marokko en de Senegalese president Abdou Diouf.

BESPREKINGEN ANC-REGERING VOORTGEZET

Na een ontmoeting op 27 november 1990 tussen president F. W. de Klerk en de vice-voorzitter van het ANC Nelson Mandela, gaven de regering en het ANC een gezamenlijke verklaring waaruit bleek dat beide partijen voor vreedzame onderhandelingen waren en dat hun dialoog zou worden voortgezet. Er werden echter geen bijzonderheden gegeven over hoe de problemen zouden worden aangepakt.
De ontmoeting, die niet tot een definitief resultaat leidde, was belegd om kwesties te bespreken die een bedreiging bleken te zijn voor de dialoog. Een van deze kwesties was voor het ANC het gewelddadige politieoptreden tegen de onlusten. De regering op haar beurt wilde dat het ANC zijn campagnes om de massa's te mobiliseren opschortte, omdat ze daarin een schending zag van de belofte van het ANC de ,,gewapende strijd" tijdelijk te staken.

WINST VOOR NP BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

Tijdens een tussentijdse verkiezing op 7 november 1990, waaraan alleen blanken mochten deelnemen, won de Nationale Partij (NP) de zetel van het in de buurt van Johannesburg gelegen Randburg.
De NP-kandidaat kreeg 10.882 stemmen, terwijl de kandidaat van de rechtse Conservatieve Partij (CP), die haar waarborgsom kwijtraakte, 1.969 stemmen behaalde. De zetel was vrijgekomen omdat Wynand Malan zich uit de politiek terugtrok. Hij had de zetel in 1989 voor de Democratische Partij (DP) gewonnen. De DP nam niet aan de tussentijdse verkiezing deel.

OECUMENISCHE CONFERENTIE

De leiders van de regeringsgezinde Nederlands Hervormde Kerk (NHK), die tot 1986 het apartheidsbeleid op theologische gronden hadden verdedigd, maakten een standpuntswijziging bekend tijdens een van 5-9 november 1990 in Rustenburg, 50 km ten westen van Pretoria, gehouden nationale conferentie van meer dan 80 christelijke kerken en religieuze organisaties.

Op 7 november erkende Pieter Potgieter, de nieuw gekozen moderator van de Nederlands Hervormde Kerk, dat zijn kerk zich schuldig voelde over de rol die zé had gespeeld in de totstandkoming van de apartheid en verklaarde dat zijn kerk de apartheid nu als onjuist beschouwde. Een theoloog van de NHK had de vorige dag opzien gebaard door openlijk de zonde en schuld van zijn kerk te belijden vanwege haar steun aan het apartheidsbeleid. De NHK, die nog steeds nauw verbonden was met de Nationale Partij, distantieerde zich desalniettemin gedeeltelijk van de slotverklaring van de conferentie, waarin werd opgeroepen tot ,,ondubbelzinnige verwerping" van de apartheid, en tot een ,,democratisch verkiezingsproces op basis van één persoon, één stem".

HARMS-RAPPORT

Rechter Louis Harms van het Hooggerechtshof presenteerde op 13 november zijn rapport over de activiteiten van contraspionage-eenheden van politie en leger. Zijn éénmanscommissie was in januari 1990 benoemd (zie pag. 251/2 - '90).
De commissie onderzocht beschuldigingen betreffende activiteiten van ,,doodseskaders", maar vond geen bewijzen voor de beschuldigingen dat de politie met zulke eskaders samenwerkte, noch voor de betrokkenheid van het nu ontbonden Civil Co-operation Bureau (CCB) van het leger bij de onder mysterieuze omstandigheden gepleegde moorden op een aantal anti-apartheidsactivisten. In het rapport, dat echter wel kritisch was over het CCB, werd het sterke vermoeden geuit dat CCB-functionarissen ,,bij meer geweldmisdrijven betrokken waren geweest dan bewezen kan worden".

Wynand Malan en zijn vrouw Judy na zijn overwinning bij de parlementsverkiezingen van september 1989.

Het bewijsmateriaal van Dirk Coetzee, Almond Nofomela en David Tshikalanga, voormalige politiemannen die een getuigenis hadden afgelegd over het bestaan van doodseskaders (zie ook pag.244/2 - '90), werd afgedaan als onbetrouwbaar. Verdere opheldering over de dood van met name de activisten David Webster en Anton Lubowski in mei en september 1989 werd niet gegeven.
In een reactie op het rapport-Hams pleitte De Klerk minister van defensie generaal Magnus Malan (in het rapport Harms ,,politiek verantwoordelijk" gesteld voor het bestaan van het CCB) vrij van alle verantwoordelijkheid voor de aan het CCB toegeschreven activiteiten. De Klerk verklaarde dat de bevindingen van het rapport tot een tijdperk uit het verleden behoorden en dat er ,,geen enkele reden (bestond) de verantwoordelijke politici te veroordelen voor de wijze waarop zij hun plicht vervulden".

ZIMBABWE LAAT ZUIDAFRIKAANSE SPION VRIJ

Odile Harrington, een in 1987 in Zimbabwe wegens spionage veroordeelde en gevangengezette Zuidafrikaanse, werd op 2 november vrijgelaten en teruggestuurd naar Zuid-Afrika, waarschijnlijk op verzoek van het ANC. Zij werd bij haar aankomst verwelkomd door De Klerk. De vrijlating leek een bevestiging van de speculaties dat in buurlanden gevangengehouden Zuidafrikaanse agenten betrokken zouden worden bij het amnestie- en repatriëringsproces waarover het ANC en de Zuidafrikaanse regering onderhandelingen voerden.
Op 1 november werd het rapport van de gezamenlijke werkgroep van het ANC en de regering openbaar gemaakt over de vrijstelling van straf voor ballingen en de vrijlating van politieke gevangenen. Minister van justitie Kobie Coetsee maakte bekend dat de regering bereid was een begin te maken met de uitvoering van de overeenkomst. Het tempo waarin dit zou gebeuren was echter afhankelijk van de ANC-belofte zijn gewapende strijd en ,,daarmeesamenhangende activiteiten" op te schorten. Terwijl hij schatte dat ongeveer 600 gevangenen misschien voor vrijlating in aanmerking kwamen, hield het ANC vol dat het er meer dan 3.000 waren.

COUPPOGING IN TRANSKEI

Generaal-majoor Bantu Holomisa, de leider van de regerende Militaire Raad in het in naam onafhankelijkethuisland Transkei (waarvan de onafhankelijk-

heid internationaal niet werd erkend), beschuldigde Zuid-Afrika ervan het brein te zijn achter een poging op 22 november om hem af te zetten. Elf opstandige soldaten en zeven regeringssoldaten van Transkei sneuvelden bij een aanval op de voornaamste legerbasis en de daaropvolgende gevechten om de controle over regeringsgebouwen in Umtata, de hoofdstad van het thuisland.
Een van de doden was de leider van de couppoging, voorheen de hoogste legerbevelhebber na Holomisa, kolonel Craig Duli. Hij had Holomisa (zie pag. 5/1 e.v. - '88) geholpen de macht te grijpen bij een staatsgreep in 1987 en was een voormaiig hoofd van de militaire inlichtingendienst. Hij was in april 1989 uit de Militaire Raad gestapt en vervolgens gearresteerd op beschuldiging van verboden wapen- en ammunitiebezit. Ten tijde van de coup was hij op borgtocht vrij.

De betrekkingen tussen Zuid-Afrika en de regering van het thuisland waren gespannen. Holomisa was tegen het systeem van thuislanden en had in februari 1990 een referendum beloofd over de mogelijke herintegratie van Transkei in Zuid-Afrika (zie pag. 400/3 en 741/3 - '90). Hij was een vurige aanhanger van het ANC en had de organisatie in februari in Transkei gelegaliseerd.
Holomisa had een paar dagen eerder verklaard op de hoogte te zijn van een tegen hem geplande couppoging, en had bij die gelegenheid beweerd dat leden van de neo-Nazistische Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB) guerrilla-trainingen organiseerde op Zuidafrikaans grondgebied in de buurt van de grens met Transkei. Na de couppoging zei hij dat de Zuidafrikaanse regering op de hoogte was geweest van Duli's bedoelingen, maar hem niet had gewaarschuwd.
Een heftige woordenwisseling tussen de twee regeringen volgde waarbij de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. ,,Pik" Botha, Holomisa van leugens beschuldigde en laatstgenoemde Botha's aftreden eiste. Zuid-Afrika dreigde zijn financiële steun en diplomatieke erkenning in te trekken.

Ondertussen bestempelde het ANC de beschuldiging dat het een moord beraamde op Chief Lucas Mangope van Bophuthatswana en dat het zijn regering omver wilde werpen als ,,absurd".

Na de ontdekking van de vermeende samenzwering werden op 12 november meer dan 40 ANC-activisten in hechtenis genomen, maar later weer vrijgelaten. Hierop volgde een staking van een dag, onder andere ter ondersteuning van de herintegratie van het thuisland in Zuid-Afrika, een streven waar Mangope tegen was (zie ook pag. 400/3 - '90).
(Vor. ber. pag. 741/3 - 1990)

OMAN

OPRICHTING VAN ADVIESRAAD

Tijdens een redevoering ter gelegenheid van de 20ste verjaardag van zijn bewind maakte sultan Qaboos bin Said op 18 november 1990 plannen bekend voor de oprichting var, een Adviesraad ,,om de burgers in Oman beter in staat te stellen in bredere zin deel te nemen aan de verantwoordelijkheden van... het vaderland".
Sultan Qaboos, die zijn vader bij een staatsgreep in 1970 had afgezet, verklaarde dat de nieuwe raad zou bestaan uit afgevaardigden van de 42 provincies van het land. Voorts verklaarde hij dat, in tegenstelling tot de bestaande, 55 leden tellende Staatsadviesraad, "de regering geen lid zal zijn van deze majlis".
(Vor. ber. pag. 469/2 e.v. - 1990)

SYRIË

LIBERALISERINGSPLANNEN

Begin 1990 werd bericht dat de regering een aantal initiatieven aan het voorbereiden was die moesten leiden tot een liberalisering van het economische en politieke systeem. Dit vanwege de veranderingen in Oost-Europa en de toenemende ontevredenheid onder de bevolking over de toestand waarin de economie verkeerde.
Op 16 februari 1990 werd bericht dat de ministerraad eerder die maand stappen had gezet die moesten leiden tot afschaffing van de verordeningen van de staat van beleg die oorspronkelijk van kracht waren geworden tijdens de periode van Syrisch-Egyptische eenheid in de jaren 1958-1961.
Op 8 maart bevestigde president Hafez Assad deze berichten kennelijk in een toespraak op een jongerenbijeenkomst ter gelegenheid van de 27ste verjaardag van de machtsovername door de Baathpartij. Hij loofde de verworvenheden van de revolutie, maar voegde eraan toe dat er ook tekortkomingen waren, zoals in het toepassen van de bepalingen van de noodtoestand, en dat de regering zou moeten overwegen, hoewel Syrië nog steeds in staat van oorlog verkeerde met Israël, de wet slechts te gebruiken voor zaken die verband hielden met de staatsveiligheid en de openbare orde.
Hij maakte zich ook kwaad over de ingrijpende veranderingen in Oost-Europa, waarvan hij zei dat Israël er ,,de belangrijkste begunstigde" van zou zijn. Hij riep de Arabieren op tot eenheid in een heilige oorlog tegen Israël ,,zolang als nodig". Hij veroordeelde ook de recente emigratiegolf van joden uit de Sowjet-Unie naar Israël en sprak van ,,agressie", omdat de migrerende joden de Palestijnen uit hun thuisland zouden verdrijven. De Sowjet-Unie, sinds lange tijd een bondgenoot van Syrië, stelde hij echter niet verantwoordelijk voor de uittocht. en hij zei dat de band tussen Syrië en de Sowjet-Unie ,,nog altijd even hecht" was. Hij legde de schuld daarentegen bij de Verenigde Staten ,,vanwegede belangrijkerol (diezij spelen) bij het realiseren van de Israëlische verlangens".

STRIJD TEGEN CORRUPTIE

Op 4 maart 1990 vaardigde Assad een wet uit waardoor speciale rechtbanken ingesteld konden worden die strafrechtzaken met betrekking tot overheidsambtenaren zouden behandelen. Deze stap werd gezien als een poging de anti-corruptiecampagne van de regering te versterken. De uitvaardiging kwam nadat op 18 februari 1990 30 rijksambtenaren wegens oneerlijkheid en slecht gedrag waren ontslagen.

OPPOSITIEBEWEGING OPGERICHT

Op 21 februari 1990 werd in Parijs de oprichting bekendgemaakt van een ,,geheel Syrische" oppositiebeweging, het Patriottische Front voor Nationale Redding. In 1989 hadden al berichten gecirculeerd dat Syrische oppositiegroeperingen tot een akkoord gekomen waren. Het Front bestond uit in Irak en Jordanië gevestigde politieke en religieuze organisaties en partijen, waaronder de Moslim Broederschap, die voor het eerst hadden besloten om zonder voorwaarden vooraf met nationalistische en niet-religieuze groeperingen samen te werken. Generaal Amin al-Hafiz, president van Syrië in de jaren '60, was eveneens lid.
Het Front riep op tot het afzetten van president Assad en ,,wanneer het volk dat wilde met een gewapende strijd", en tot de instelling van een parlementair stelsel met meerdere partijen. Het Front zou door Irak worden gefinancierd en in de Iraakse hoofdstad Bagdad zijn gevestigd.
(Vor.ber.pag. 553/1/2 - 1990)

SAMENSTELLING KABINET

Het kabinet, dat sinds 1 november 1987 werd geleid door premier Mahmoud al-Zobhi (zie pag. 367/1-`88), was in september 1990 als volgt samengesteld:

Premier - Mahmoud al-Zobhi[c]; vice-premier en minister van defensie - generaal Mustapha Tlass: vice-prernier voor economische zaken - Salim Yassin; vice-premier voor openbare zaken - Mahmoud Kacldour; onderwijs - Ghassan Halabi*; hoger onderwijs - Kamal Sharaf; binnenlandse zaken - Mohammed Harba; transport - Yusuf al-Ahmed: voorlichting - Mohammed Salman*: plaatselijk bestuur - Ahmed Diab"; bevoorrading en binnenlandse handel - Hassan Saqqa*; economie en buitenlandse handel - Mohammed Imadi; cultuur - Najah al-Attar; buitenlandse zaken - Farouk el-Chareh; toerisme - Adnan Quli; gezondheid - Iyad al-Shatti": Waqfs (religieuze bezittingen) - Abdel-Majid Tarabulsi*; irrigatie - Abdel-Rahman Madani: elektriciteit - Kamil al-Baba; olie en minerale rijkdommen - Antonios Habib*; bouwnijverheid - Marwan Farra*; huisvesting en nutsbedrijven - Mohammed Nur Antabi*:landbouw en landbouwhervorming - Mohammed Ghabbash; financiën - Khaled al-Mahayni*; industrie - Antoine Jubran: cominunicatie - Murad Quwatli; justitie - Khalid Ansari*; presidentiele zaken - Wahib Fadil; arbeid en sociale zaken - Haydar Buzu*: staatsminister kabinetszaken - Yassin Rajjouh; staatsminister buitenlandse zaken - Nasir Kaddour*;staatsminister planning - Sabah Baqjaji: staatsministers zonder portefeuille - Mohammed Jumaa, Abdel-Hamid Munajjid, Ghazi Mustafa en Ali Khalil*.

* benoemd op 1 november 1987

BEGROTING VOOR 1990

De begroting voor 1990, op 21 februari 1990 door de regering voorgelegd en door de Nationale Assemblée goedgekeurd, stelde de uitgaven vast op £Syr 61,875 mrd, 8 procent hoger dan in de begroting voor 1989. De begroting had tot doel de uitgaven voor landbouw en industrie te stimuleren.

De regering maakte ook bekend dat er in 1989 voor het eerst in 30 jaar een handelsoverschot was geweest ter grootte van £Syr 10,43 mrd. grotendeels toe te schrijven aan de toegenomen export van olie. De bekendmaking werd sceptisch ontvangen in de Nationale Assemblée en in de pers, waar men beweerde dat het overschot illusoir was omdat de cijfers van de regering over de handel vertekend werden door smokkel, variabele wisselkoersen, ruilhandelsovereenkomsten en beperkingen op de import.

BERICHT OVER INFORMEEL CONTACT MET ISRAËL

Op 15 februari 1990 meldde het Britse dagblad de *Independent* dat afgezanten van Syrië en Israël in oktober 1989 en in januari 1990 voor informele besprekingen in Oostenrijk bijeen waren gekomen met het oog op het starten van een bilateraal vredesproces, iets waar Assad zich eerder tegen verzet had. In het bericht werd ook gesuggereerd dat bij deze ontwikkeling hoge Egyptische en Amerikaanse functionarissen-in-ruste op de achtergrond een rol hadden gespeeld (de Amerikanen onder leiding van de minister van buitenlandse zaken in de voormalige regering van president Jimmy Carter, Cyrus Vance, die in januari Syrië en Israël had bezocht). Het bericht werd zowel door de Syrische als door de Israëlische regering ontkend, maar diplomatieke bronnen in Israël zeiden dal beide kanten informeel ,,voelhorens" hadden uitgestoken en dat Syrië zijn houding tegenover Israël onder druk van de Sowjet-Unie aan het matigen was.

Op 14 en 15 maart 1990 bezocht Carter, tijdens een rondreis door vijf landen in het Midden-Oosten, Damascus voor besprekingen met de Syrische president Assad. Carter maakte bij zijn aankomst in Israël op 18 maart bekend dat Assad bereid was tot het voeren van bilaterale besprekingen met Israël over elk onderwerp, inclusief de Golan-hoogte, vanaf het moment dat er een internationale vredesconferentie bijeen zou zijn geroepen. In 1967 had Israël de Golan-hoogte op Syrië veroverd, wat sindsdien één van de belangrijkste conflictpunten tussen de twee landen was gebleven

(Zie ook pag. 752/2/3-`90)

ASSAD BEZOEKT SOWJET-UNIE

Van 27-29 april 1990 bezocht Assad voor het eerst sinds april 1987 de Sowjet-Unie (zie pag. 357/3 - `87), waar hij besprekingen hield met president Gorbatsjow. Het bezoek speelde zich af te midden van berichten dat de Sowjet-Unie haar verplichtingen ten opzichte van haar oude bondgenoot in het Midden-Oosten had afgezwakt en dat ze het aantal militaire Sowjet-instructeurs in Syrië en het aanbod van essentiële militaire kredieten en handelskredieten had beperkt. Van beide kanten werd ontkend dat de relatie onder spanning stond. Ze veroordeelden de Amerikaanse politiek in het Midden-Oosten en tekenden een overeenkomst voor verdere Sowjet-hulp aan Syrië. De Sowjet-ambassadeur in Syrië, Aleksandr Zotow, zei echter dat, hoewel ,,de veiligheidsbehoeften van Syrië onbetwistbaar zijn", de Sowjet-Unie het Syrische doel van een ,,strategische gelijkwaardigheid" met Israëlniet langer zou steunen, maar wel een ,,redelijke autarkie".

BETREKKINGEN MET TURKIJE

Een bezoek medio juni 1990 van minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh aan Turkije, bracht geen oplossing voor de geschillen in de kwesties rond de Eufraat en de grensveiligheid (zie pag. 449/2/3 - 1990). De betrekkingen bleven daardoor gespannen.

President Hafez Assad van Syrië (r.) kust zijn Iraanse ambtgenoot Hashemi Rafsanjani aan het slot van zijn officiële bezoek aan Iran (25 september 1990).

ASSAD BEZOEKT IRAN

Van 22-25 september 1990 bracht president Hafez Assad zijn eerste bezoek aan Iran. Hij voerde besprekingen met de Iraanse president Hojatolislam Hashemi Ali Akbar Rafsanjani en met de Iraanse geestelijk leider Ayatollah Seyed Ali Khamenei.

In een aan het eind van de besprekingen uitgebracht communiqué werd gesteld dat ,,hetinstellen van een regionaal veiligheidssysteem waaraan de landen in de regio zouden deelnemen, de beste en meest succesvolle methode is om de staten en volkeren in de regio veiligheid en stabiliteit te verschaffen". Het communiqué kon echter niet verbergen dat de landen het niet eens waren over de opstelling in de Golfcrisis. Hoewel beide landen de Iraakse invasie in Koeweit veroordeelden, konden ze geen gezamenlijke formulering vinden over het zenden van westerse troepen naar de Golf, wat door Syrië werd ondersteund maar wat Iraanse haviken scherp veroordeelden.

Het bezoek van de Syrische president leidde tot de ondertekening van bilaterale overeenkomsten voor economische en culturele samenwerking tussen Iran en Syrië.

BAKER BEZOEKT DAMASCUS

Op 13 en 14 september 1990 bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker een bezoek aan

Damascus. De besprekingen die Baker met Assad voerde, gingen met name over de situatie in de Golf. De Syrische minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh noemde de besprekingen ,,positief en constructief"

(Zie ook pag. 696/1/2 - 1990)

HERSTEL VAN DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET GROOT-BRITTANNIE

Op 28 november 1990 maakte de Britse regering bekend dat zij de diplomatieke betrekkingen met Syrië met onmiddellijke ingang hervatte.

Groot-Brittannië had deze betrekkingen in oktober 1986 verbroken, omdat er ,,sluitende bewijzen" bestonden voor Syrische betrokkenheid bij de geplande aanslag op een Israëlisch verkeersvliegtuig op weg van Groot-Brittannië naar Israël (zie pag. 721/1 e.v. - '86).
Tijdens een debat in het Lagerhuis op 28 november 1990 verklaarde de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd echter dat Syrië ,,energieke pogingen" had ondernomen om de vrijlating van de westerse gijzelaars in Libanon te bevorderen en dat het land formeel verzekerd had ,,internationaal terrorisme te verwerpen". Velen beschouwden het anti-Iraakse standpunt van Syrië in de Golfcrisis (zie o.a. pag. 744/1 - '90) als de belangrijkste factor die de Britse beslissing had beïnvloed.

(Voor de hervatting van de betrekkingen tussen Groot-Brittannië en Iran in september zie pag. 845/3 - '90)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

KABINETSWIJZIGING

Op 20 november 1990 benoemde VAE-president sjeik Zaid bin Sultan al-Nahayan een nieuw kabinet, waarmee de meest ingrijpende kabinetswijziging sinds tien jaar een feit was. Dit besluit hing ten dele samen met de dood van sjeik Rashid bin Said al-Maktoum (zie pag. 56/2-'91) in oktober.
Sjeik Maktoum bin Rashid al-Maktoum werd benoemd tot premier en sultan bin Zaid al-Nahayan tot vice-premier.

Sayed Manah Said al-Oteiba, sinds 20 jaar minister van olie, werd vervangen door Yussuf bin Umayr bin Yusuf. Rashid bin Abdullah Ali al-Nuaymi werd benoemd op de nieuw geschapen post van minister van buitenlandse zaken, terwijl zijn vorige functie, staatsminister van buitenlandse zaken, werd overgenomen door Hamdan bin Zaid al-Nahayan. Minister van binnenlandse zaken sjeik Mubarak bin Mohammad al-Nahayan werd vervangen door generaal-maioor Hammudah bin Ali al-Dhuhiri.

(Zie ook pag. 553/2 - 1990)

AFGHANISTAN

ONTWIKKELINGEN SINDS VERTREK SOWJET-TROEPEN

Nadat de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan op 15 februari 1989 was voltooid (zie pag 113/1-'89) kondigde het regime van piesident Najibullah op 19 februari voor heel het land de noodtoestand af Onder de bepalingen van de noodtoestand werd een aantal sleutelartikelen van de grondwet van 1987 (zie pag 118/1/2-'89), waaronder die betreffende het recht van vergadering en die inzake het recht op bescherming tegen het opleggen van dwangarbeid, opgeschort.

Ontslag niet-DVA ministers. Aftreden premier

Nog op 18 februari 1989 waren zevenleden van de ministerraad, die niet tot de Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA) behoorden, ontslagen en onmiddellijk vervangen door leden van het Centrale Comité van de DVA, die allen naar verluidt deel uitmaakten van de pro-Najibullah Parcham-factie. De nieuwe benoemingen betroffen de volgende posten:

Handel - Borhanoddin Ghiasi; burgerluchtvaart - Sher Jan Mazduryar; lichte industrie en levensmiddelen - Abdollah Bahar; hoger onderwijs en beroepsopleiding - Mohammad Esmail Danesh; gezondheid - Sayed Amir Zara; repatriantenzaken - Sayd Ekram Paygir; islamitische zaken en schenkingen - Abdol Ghafur Baher; onderwijs en opleiding - Khodaydad Basharmal; minister zonder portefeuille - Nur Ahmed Barets (voorheen hoger onderwijs en beroepsopleiding).

Premier Mohammed Hasan Sharq, die op 26 mei 1988 was benoemd (pag. 119/1-'89) en geen DVA-lid was, trad naar verluidt op 19 februari af. Op 21 februari meldde radio-Kaboel dat Sultan Ali Keshtmand (Sharqsvoorganger) was benoemd tot voorzitter van een zojuist ingesteld uitvoerend comité van de ministerraad, wat volgens sommige berichten betekende dat Keshtmand opnieuw premier was geworden.

Vorming Opperste Defensieraad

Radio-Kaboel maakte op 19 februari 1989 details bekend van een zojuist gevormde Opperste Defensieraad van 20 leden. Deze diende als ,,hethoogste politieke en militaire orgaan, met de doelstelling centrale leiding te geven in de omstandigheden van een noodtoestand". President Najibullah fungeerde als voorzitter. Tot de overige leden behoorden:

Vice-president Abdorrahim Hatef, vice-president luitenant-generaal Mohammed Rafi, minister van defensie luitenant-generaal Shahnawaz Tanay, minister van staatsveiligheid luitenant-generaal Gholam Faruq Yaqubi, minister van binnenlandse zaken generaal-majoor Mohammed Aslam Watanjar, minister van buitenlandse zaken Abdul Wakil; de stafchef van de strijdkrachten, generaal-majoor Mohammed Asef Delawar; de commandant van het garnizoen van Kaboel, generaal-majoor Mohammad Afzal Lodin, en de opperbevelhebber van de luchtmacht, generaal-majoor Abdul Ghafur.

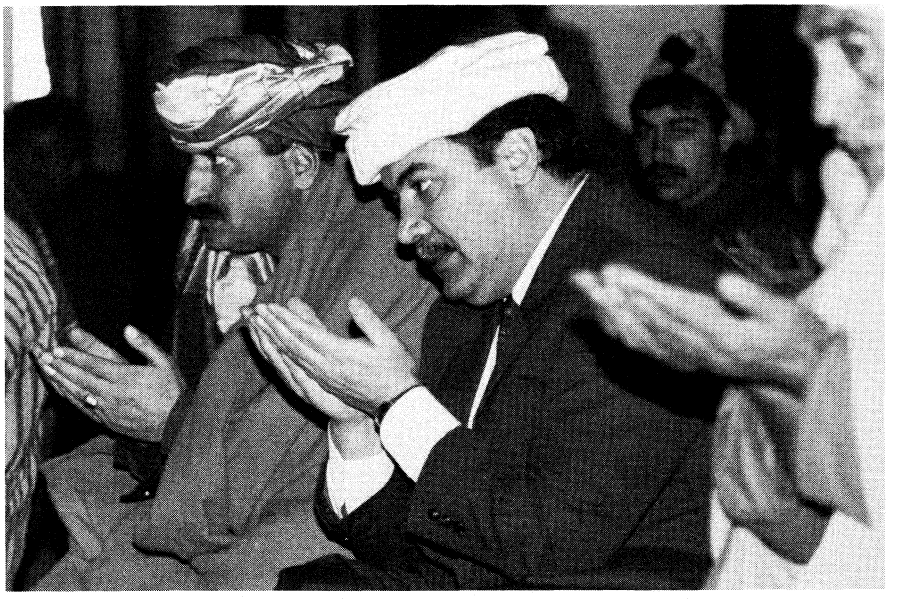

De Afghaanse president Najibullah (m.)in de Cherpoor-moskee te Kaboel (17 februari 1989).

Bijeenkomst Loya Jirga

Op 21 mei 1989 kwam de Loya Jirga of Grote Raad, de traditionele vertegenwoordiging van stammenleiders (zie pag. 118/1-'89) in Kaboel bijeen, na voorafgaande verkiezingen op 17 mei.
In zijn openingstoespraak riep president Najibullah op tot een actieve politieke betrokkenheid van de oppositionele mujaheddin-leiders. Hij bood de mujaheddin-commandanten posten aan in het Afghaanse leger, naar zijn zeggen uit erkentelijkheid voor hun leidende rol bij het dragen van de oorlogslast, mits zij nu imstemden met een staakt-het-vuren. Hij zegde toe hun een bepaalde zeggenschap over manschappen en wapens te verlenen ten einde hun controle over (bepaalde) regio's van Afghanistan te consolideren. Bovendien verklaarde Najibullah dat hij het verlenen van autonomie aan bepaalde delen van het land zou overwegen. Hij kondigde aan dat de regering een commissie zou benoemen die met de moslemrebellen vredesbesprekingen moest voeren. Aan het slot van de bijeenkomst stemde de Loya Jirga op 21 mei in met een verlenging van de noodtoestand met zes maanden wegens de ,,voortdurende openlijke inmenging en agressie" van Pakistan.
De gewijzigde houding van Najibullah werd geïnterpreteerd als een poging de door Pakistan gesteunde mujaheddin-elementen, vooral islamitische fundamentalisten zoals de door Gulbuddin Hekmatyar geleide Hezb-i-Islami (zie pag. 155/1-'89), te isoleren.

Mujaheddin-beleg van Jalalabad opgeheven

Na een tien weken durend beleg van de stad Jalalabad in de oostelijke provincie Nangarhar (dichtbij de grens met Pakistan) door mujaheddin, werden deze medio mei 1989 door regeringstroepen verdreven die daartoe op 10 mei een offensief waren begonnen. Bij de strijd om Jalalabad zouden ca. 5.000 mensen zijn gedood of verwond. Luchtsteunvan helikopters zou een beslissende rol bij het succes van de regeringstroepen hebben gespeeld.

Nieuwe vice-premier

Op 24 juni 1989 berichtte radio-Kaboel dat Mahmud Barialay, de jongere halfbroer van ex-president Babrak Karmal, tot eerste vice-premier was benoemd. Barialay zelf was in 1987 uit het politburo en het Centraal Comité van de DVA gestoten (zie pag. 117/1/2-'89).

Gevechten in juli 1989

Op militaire successen van de regering begin juli 1989 volgden onderlinge gevechten tussen de mujaheddin die tegelijk hun raketaanvallen op de hoofdstad Kaboel opvoerden.

Op 4 juli openden lucht- en grondstrijdkrachten van de regering een verrassingsaanval op mujaheddin-strijders die zich hadden ingegraven rond de stad Jalalabad. Na drie dagen van zware strijd hadden de regeringstroepen het gebied ten zuiden en zuidoosten van de stad weer in handen, dat begin maart door de mujaheddin was veroverd bij de start van hun mislukte offensief tegen Jalalabad. De regeringstroepen heroverden ook het militaire garnizoen van Samarkhel, waardoor de mujaheddin slechts één natuurlijke verdedigingslinie overhielden ter bescherming van hun vitale verzamelplaats in Ghaziabad, aldus de Washington Post (7-7-'89).

Op 9 juli werden zeven militaire commandanten en 23 strijders van de Jamiat-i-Islami in een hinderlaag in de Farkhar-vallei (in de noordelijke provincie Takhar) gedood. De verantwoordelijkheid werd toegeschreven aan de Gulbuddin Hekmatyar-factie van de Hezb-i-Islami. De hinderlaag was vooral bedoeld voor strijders die trouw waren aan de commandant van de Panjshir-vallei, Ahmad Shah Massoud.

In de loop van juli voerden mujaheddin hun willekeurige raketbeschietingen van Kaboel op. waardoor veel slachtoffers onder de burgerbevolking vielen. Medio die maand werd bericht dat zowel de mujaheddin als de regeringstroepen extra hoeveelheden raketten ontvingen. respectievelijk van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.
De mujahedding reageerden niet op een bestandsaanbod voor vier dagen dat president Najibullah op 12 juli t.g.v. het Eid al-Adha feest had gedaan.

Overleg SU-VS

Op 31 juli en 1 augustus 1989 hielden experts uit de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten in Stockholm (Zweden) besprekingen over Afghanistan. Hoewel geen bijzonderheden van de gesprekken openbaar werden gemaakt, voorspelde de Independent van 29 juli dat de positie van het Amerikaanse team ernstig zou worden ondermijnd door de recente verbetering in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en Iran. Deze ontwikkeling zou namelijk de kansen van president Najibullah op een akkoord met de in Iran gevestigde (sjiitische) mujaheddin-groepen inzake een machtsdeling aanzienlijk hebben doen stijgen.

VN-resolutie unaniem aanvaard

De Algemene Vergadering van de VN nam op 1 november 1989 unaniem een resolutie aan waarin zij alle partijen opriep zich naar de ,,letter en geest" te houden aan de akkoorden over Afghanistan die in april 1988 in Genève gesloten werden [zie pag 257 e.v. -'88]. De tekst van de resolutie was begin oktober in New York opgesteld door Edoeard Sjewardnadze, de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, en zijn Pakistaanse collega Sahibzada Yaqub Khan.

Nieuwe aanvallen van opstandelingen op Jalalabad. Verlenging noodtoestand

Een woordvoerder van de rebellen in

Pakistan maakte op 15 november bekend dat de mujaheddin een nieuwe aanval op de oostelijke stad Jalalabad voorbereidden die zij tot medio mei zonder succes hadden belegerd.

De woordvoerder deelde mee dat een strijdmacht van 2.000 tot 4.000 strijders twee legerposten dicht bij de stad had veroverd. De omvang van de strijdmacht van de mujaheddin duidde op een verandering van strategie die tot dusver vooral bestond uit kleinschalige aanvallen.
Het Afghaanse ministerie van buitenlandse zaken had op 13 november tijdens een persconferentie in de Afghaanse hoofdstad Kaboel bijzonderheden over de voorgenomen aanval op Jalalabad onthuld. Het beweerde dat de opstandelingenstrategie was uitgedacht door Peter Tomsen die werd omschreven als plaatsvervangend hoofd van de CIA. In een regeringsbericht werd de volgende dag beweerd dat ongeveer 1.000 Pakistaanse, Arabische en westerse huurlingen deel uitmaakten van de 10.000 man sterke strijdmacht van de opstandelingen rond Jalalabad.

Op 21 november verlengde president Najibullah de in februari afgekondigde en in mei verlengde noodtoestand met nog eens zes maanden.

Mujaheddin-leider stemt in inet ,,negatieve symmetrie"

Gulbuddin Hekmatyar, leider van de fundamentalistische opstandelingengroep Hezb-i-Islami deelde op 19 november tijdens een persconferentie in Islamabad mee, dat hij het voorstel om de Amerikaanse en Russische wapenleveranties aan respectievelijk de mujaheddin en de Afghaanse regering te stoppen zou steunen.

Het was onduidelijk waarom Hekmatyar het zogenaamde principe van ,,negatieve symmetrie" steunde, dat lange tijd door zijn Amerikaanse bondgenoten was afgewezen. Sommige commentatoren beweerden dat zijn opmerkingen waren ingegeven door het vooruitzicht dat de Amerikanen de wapenleveranties aan zijn groep zouden stoppen. In de afgelopen maanden was Hekmatyar geïsoleerd geraakt binnen de mujaheddin nadat onder zijn commando staande guerrillastrijders aanvallen hadden uitgevoerd op rivaliserende mujaheddin-groepen.

Ontmoeting tussen Sjewardnadze en Zahir Shah

Sowjet-minister Sjewardnadze sprak op 30 november in Rome met de voormalige Afghaanse koning Mohammad Zahir Shah, een belangrijk figuur in de lopende vredesonderhandelingen. Het officiële Sowjet- persbureau Tass meldde dat de gesprekken ,,voor beide partijen nuttig en produktief" waren geweest.

Raketaanvallen op Kaboel

Bij aanvallen van de mujaheddin op Kaboel in oktober 1989 vielen veel doden en gewonden; minstens 30 slachtoffers vielen toen een van de grond af nevuurde raket op 10 oktober een bushuisje trof in een druk winkelcentrum in het oude stadsdeel van Kaboel. Aan het eind van de maand werd de internationale luchthaven tweemaal gesloten wegens raketaanvallen. Op 26 november werden bij een van de meest verwoestende raketaanvallen van de mujaheddin op Kaboel tijdens het hele Afghaanse conflict 31 mensen gedood en 96 gewond. In de eerste paar dagen van december troffen meer raketten de stad dan in de hele maand november.

De mujaheddin vierden op 27 december de tiende verjaardag van de Sowjet- interventie in Afghanistan op vergelijkbare wijze door ten minste 52 raketten af te vuren op Kaboel, waarbij volgens een regeringswoordvoerder tientallen mensen om het leven kwamen. De raketten, die vooral gericht waren op de wijken rond het vliegveld, het Hotel Intercontinental en dichtbevolkte voorsteden, raakten militaire garnizoenen, ministeries, scholen en huizen. Aan de aanval ging op 26 december een spervuur van 30 raketten op de stad vooraf, waarbij acht doden vielen en 27 mensen gewond raakten.

Mujaheddin laat Sowjet-gevangenen vrij

Op 27 november 1989 leverden vertegenwoordigers van de mujaheddin in Peshawar twee Sowjet-krijgsgevangenen over aan de Sowjet-ambassadeur in Pakistan. Dit was de eerste keer dat de opstandelingen Sowjet-gevangenen vrijlieten. Mujaheddin-zegslieden verklaarden dat de soldaten om humanitaire redenen waren teruggestuurd.- Ondanks eerdere berichten dat de regering in Kaboel bereid was 73 mujaheddin-gevangenen te ruilen tegen de twee Sowjet-militairen. waren er geen aanwijzigingen voor een uitwisseling van gevangenen.

Verlenging UNGOMAP

In januari 1990 besloot de VN-Veiligheidsraad het mandaat voor de detachering van 40 officieren uit tien landen die de United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan (UNGOMAP) vormen, met twee maanden te verlengen. De UNGOMAP was opgericht om toezicht te houden zowel op de terugtrekking van buitenlandse troepen uit Afghanistan als op andere aspecten van de Akkoorden van Genève uit 1988.

Bezoek van Amerikaanse afvaardiging aan Pakistan

Op 16 januari 1990 begon een door de onderminister van buitenlandse zaken, Robert M. Kimmitt, geleide Amerikaanse afvaardiging aan gesprekken met Pakistaanse politieke en militaire leiders om nieuwe mogelijkheden te onderzoeken om via onderhandelingen vrede tot stand te brengen in de Afghaanse burgeroorlog. Op 17 januari ontmoette de afvaardiging premier Benazir Bhoetto voordat ze doorreisde naar Peshawar voor een ontmoeting met mujaheddin-leiders.
De missie, waarvan werd gezegd dat ze het groeiend besef weerspiegelde dat de doelstelling van de Amerikaanse regering om de regering in Kaboel omver te werpen niet door het Afghaanse verzet was verwezenlijkt, vond plaats in afwachting van een ontmoeting later in het jaar tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze. De missie viel bovendien samen met intensiever wordende pogingen van de VN zich te verzekeren van Sowjet-steun voor hun eigen vredesinitiatieven.

Nieuwe formule voor leiderschap mujaheddin

Op 17 januari 1990 maakte de premier van de voorlopige islamitische (mujaheddin) regering van Afghanistan, Abdur-Rabbur Rasul Sayaf, een uit 16 punten bestaande procedure bekend om een nieuwe leiding samen te stellen van het verzet tegen de regering in Kaboel. In plaats van de eerder beloofde verkiezingen in april 1990 voorzag de procedure in een ,,Loya Jirga", ofwel grote vergadering, van meer dan 2.000 leden (tien uit ieder van de 216 districten in Afghanistan plus 15 uit ieder van de zeven in Peshawar gevestigde groepen, geselecteerd of gekozen door lokale raden), die eerst een nieuwe regering en parlement zouden kiezen. Volgens radio Islamabad verklaarde Sayaf dat ,,iedere Afghaan ongeacht de stroming waartoe hij behoort vrij is deel te nemen", hoewel de Afghaanse regerende communisten uitgesloten waren van deelneming (wier deelneming Moskou had geëist).

Op 19 januari werd bekendgemaakt dat zes groepen instemden met deze formule, maar dat het voorstel sterke weerstand ondervond van de in Pakistan gevestigde Hezb-i-Islami van Gulbuddin Hekmatyar. In een verklaring op 20 januari noemde deze partij het plan onpraktisch en een vruchteloze poging om toch een nieuwe Shura (eenislamitische adviserende raad) te kiezen en zo de ambtstermijn te verlengen van de interimregering, die in februari zou opstappen. De Hezb-i-Islami-partij, die op 29 augustus 1989 uit de interimregering was gestapt met de verklaring dat ze geen vergaderingen zou bijwonen totdat in Afghanistan verkiezingen waren gehouden, eiste daarentegen op evenredige vertegenwoordiging gebaseerde verkiezingen in de vluchtelingenkampen en de bevrijde gebieden van het land om de basis van de mujaheddinregering de verbreden.

Interne oppositie tegen regering-Najibullah

In januari 1990 werd in berichten gesuggereerd dat de regering van president Najibullah te kampen had met aanzienlijke oppositie van ontevreden elementen in de Afghaanse strijdkrachten en de Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA).

De *Far Eastern Economic Review* van 25 januari beweerde dat de Afghaanse regering in december 1989 minstens twee pogingen tot staatsgreep had verijdeld en 127 leger- en luchtmachtofficieren had gearresteerd, onder wie 11 generaals. De eerstegroep gearrestcerde officieren werd ervan verdacht samen te werken met de fundamentalistische mujaheddingroep Hezb-i-Islami van Gulbuddin Hekmatyar. Een tweede reeks arrestaties betrof officieren die loyaal waren aan de Khalq-factie ("Massa") binnen de DVA.
Najibullah,lid van de Parcham-factie ("Banier") van de DVA, werd kennelijk gedwongen een groot aantal gearresteerde officieren die loyaal zouden zijn aan de Khalq-factie. vrij te laten toen luitenant-generaal Shahnawaz Tanay. de invloedrijke Khalq-minister van defensie. drie dagen in staking ging en weigerde zijn legerhoofdkwartier in Kaboel te verlaten.

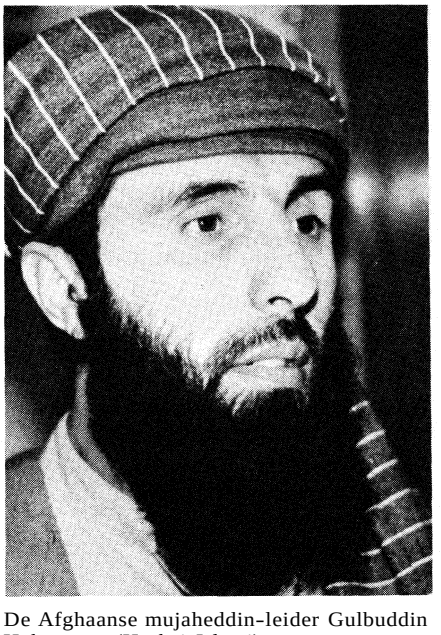

De Afghaanse mujaheddin-leider Gulbuddin Hekmatyar (Hezb-i-Islami).

Op 14 januari berichtte het officiële Iraanse persbureau *IRNA* dat de toenemende spanningen tussen de Parcham- en Khalq-factie Najibullah onlangs hadden bewogen voor 14 dagen de noodtoestand in Kaboel af te kondigen; officieren en soldaten hadden opdracht gekregen in hun kazerne te blijven.
Op dezelfde dag meldde een radiostation van de mujaheddin dat in Kaboel binnen de Parcham-factie bloedige botsingen waren uitgebroken tussen aanhangers van Najibullah en van Sultan Ali Keshtmand, voorzitter van het uitvoerend comité van de ministerraad.

MISLUKTE POGING TOT STAATSGREEP

Begin maart 1990 overleefde president Najibullah een poging tot staatsgreep van zijn minister van defensie luitenant-generaal Shahnawaz Tanay. Zeker 200 burgers en een onbekend aantal militairen kwamen om bij gevechten tussen troepen van de regering en van de opstandelingen. De couppoging vormde de zwaarste beproeving voor het regime van Naiibullah sinds de terugtocht van de Sowjet-militaireninfebruari 1989 (pag 113/ e.v. -'89).

Achtergronden en details couppoging

De mislukte coup was de laatste in een reeks botsingen tussen de rivaliserende Khalq- en Parcham-facties van de regerende Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA).

Tanay was leider van de Khalq-factie, die sterke steun had binnen het leger, en had aangedrongen op een militaire oplossing voor de Afghaanse burgeroorlog. Najibullah was leider van de Parcham-factie die een algemene politiek van .,nationale verzoening" met de mujaheddin-guerrillastrijders voorstond.
In december 1989 had Najibullah een groot aantal Khalq-officieren gearresteerd die hij ervan verdacht tegen hem samen te zweren. Een groot deel van die officieren werd vervolgens vrijgelaten. Het op 5 maart in Kaboel begonnen proces tegen een aantal van de overige nog gedetineerde officieren vormde echter voor Najibullah aanleiding om loyale legereenheden in de hoofdstad in staat van paraatheid te brengen. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 2% maart was het bewijsmateriaal dat op de eerste dag van het proces werd gepresenteerd ,,bezwarend voor Tanay en andere hoge officieren".

Tanay opende zijn aanval op Najihullah in de vroege namiddag van 6 maart. Door opstandelingen bemande vliegtuigen stegen op van de luchtbasis Bagram (70 km tennoorden van Kaboel) en voerden bom- en raketaanvallen uit op hel presidentiële paleis en de radio- en telrrisiestations in de hoofdstad. Legereenheden die loyaal waren aan Najibullah reageerden onmiddellijk door het ministerie van defensie aan te vallen; spoedig braken zware gevechten uit in andere delen van de stad. Regeringstroepen dienden de opstandelingen op 7 maart een beslissende slag toe toen de communicatieverbindingen van het ministerie van defensie werden verbroken. Volgens berichten van het Sowjet-persbureau *Tass* namen op 7 maart de gevechten in Kaboel zelf af. Op 7 maart landde bij de Pakistaanse grensplaats Peshawar een helikopter met aan boord Tanay in gezelschap van zijn gezin en een aantal Afghaanse generaals. Volgens berichten zou Tanay daarna zijn teruggekeerd naar het door de mujaheddin bezette gebied van Afghanistan.

Tass maakte op 8 maart nog melding van zware gevechten rond Bagram. Op 9 maart erkenden mujaheddin-zegslieden in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad dat regeringstroepen de luchtbasis Bagram hadden heroverd, maar verklaarden dat in de noordelijke provincies Balkh en Konduz ,,nieuwe" gevechten plaatsvonden tussen de opstandelingen en de regeringstroepen.

Betrokkenheid van Hekmatyar en anderen. Benoemingen en ontslagen

De Afghaanse regering beweerde dat de actie van Tanay was voorbereid met de hulp van talrijke medeplichtigen. Spoedig na de aanval op het presidentiële paleis van 6 maart begon de regering radioberichten uit te zenden waarin ze verklaarde dat Tanay werd gesteund door Gulbuddin Hekmatyar, de mujaheddin-leider van de Hezb-i-Islami-groep.

Hekmatyar. die zijn activiteiten als lid van de mujaheddin-regering in ballingschap in augustus 1989 had gestaakt, verklaarde op 6 maart op een persconferentie in Islamabad dat hij de staatsgreep steunde. Dc volgende dag gaf de regering in ballingschap echter zelf een verklaring uit waarin ze zich met geen van de strijdende partijen solidair verklaarde. De Pakistaanse regering ontkende de Afghaanse beschuldigingen dat zij of de Pakistaanse Inter-Senlices Intelligence Agency (ISI) bij de staatsgreep betrokken was geweest.

Tanay zelf werd officieel op 6 maart ontslagen als minister van defensie en vervangen door generaal-majoor Moham-

med Aslam Watanjar, tot dan toe minister van binnenlandse zaken. Watanjar werd vervangen door de minister van watervoorziening en elektriciteit, Raz Mohammad Patkin.

Watanjar en Patkin waren beiden vooraanstaande Khalq-leden. een gegeven dat door de regering werd benadrukt in er??poging de verdeeldheid binnen de regering af te zwakken. Vijf Khalq-leden werden echter op 8 maart uit het politburo en andere partijfuncties gezet: Tanay. luitenant-generaal Nazar Mohaminad, Mir Saheb Karwal, luitenant-generaal Sayed Mohammad Ghulabzoi en Niaz Mohainmad Mohmand. Tanay, Mohmand, Muhammad en Karwal werden ook ontslagen uit de in Íebruari 1989 opgerichte Opperste Raad voor de Verdediging van het Vaderland, evenals luitenant-generaal Abdol Qadir Agah. de voorinaligr opperbevelhebber van de luchtmacht en luchtafweer.
Andere betrokkenen bij de staatsgreep waren Assadullah Sarwari. de Afghaanse ambassadeur in Zuid-Jemen (en voormalig vice-premier en hoofd van de geheime politie). en Pacha Gol Watadar, een voormalige minister die in 1989 was overgelopen naar de mujaheddin.

OPHEFFING NOODTOESTAND. NIEUW KABINET. VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Op 4 mei 1990 hief president Najibullah de nationale noodtoestand op die voor het eerst was ingesteld na de terugtrekking van de Sowjet-troepen in februari 1989 (zie pag. 113/1 -'89). In de hoofdstad Kaboel zou een nachtelijk uitgaansverbod van kracht blijven.

Benoeming van nieuw kabinet

Sultan Ali Keshtmand, tot nu toe voorzitter van het Uitvoerend Comité van de ministerraad werd op 6 mei benoemd tot eerste vice-president. (Het Uitvoerende Comité en de Opperste Raad voor de Nationale Verdediging waren beide in februari 1989 ingesteld als centrale leidinggevende instanties onder de bepalingen van de noodtoestand in het land.) De volgende dag verzocht Najibullah aan Fazl Haq Khaleqiar, gouverneur-generaai van de noordwesteiijke sector en adviseur van de minister in de vertrekkende Uitvoerende Raad, een nieuwe regering tevormen. De 56-jarige Khaleqiar was geen lid van de regerende Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA).Een nieuw door Khaleqiar voorgedragen kabinet werd op 27 mei door de Wolosi Jirga (Raad van Afgevaardigden) goedgekeurd. De bezetting van de sleutelposten defensie buitenlandse zaken, binnenlandse zaken en staatsveiligheid bleef ongewijzigd, hoewel meer dan 20 kabinetsleden neutraal of partijloos waren. Er werden twee vrouwen benoemd: Masoma Wardak en Saleha Etemadi.

De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier - Fazl Haq Khaleqiar+; vice-premier - Namatollah Pazhwak+; vice-premier - Abdol Qayum Nurzay+ vice-premier - Mahmud Bariaiay; vice-premier - Mohammad Sarwal Mangal; vice-premiel- Mahbobollah Koshani; vice-premier. minister van planning (tevens vice-president) - Abdol Wahed Sorabi*: buitenlandse zaken - Abdol Wakil; binnenlandse zaken - Raz Mohammad Paktin; defensie - Mohammad Aslam Watanjar; staatsveiligheid - Gholam Faruq Yaqubi; landbouw en landhervormingen - Mohammad Ghoiran: voorlichting en cultuur - Abdol Bashir Roygar; transport - Khalilollah; burgerluchtvaart - Hamidollah Tarzi+; grensaangelegenheden - Sarjang Zazi+; lichte industrie en voedselproduktie - Mohammad Anwar Dost+; financiën - Mohammad Hakim+; volksgezondheid - Mehr Mohammad Ejazi+; onderwijs en opleidingen - Masoma Esmati Wardak*; justitie - Gholam Mahaynodin Darez*; sociale zaken - Saleha Faruq Eternadi*;islamitische aangelegenheden en giften - Mohammad Sediq Sayl-ani*;bureau voor de statistiek - Gholam Mayhodin Shabaz*; bouwnijverheid - Faqir Mohammad Nekzad*; mijnbouw en industrie - Abdol Samad Salah*; communicatie - Sayed Nasem Ulowi*: watervoorziening en elektriciteit - Mir Abdol Ghafur Rahim*; hoger onderwijs en beroepsonderwijs - Mohammad Anwar Shamas*;repatriantenzaken - Fateh Mohammad Tarin*: plattelandsontwikkeling en verbetering concurrentiepositie - Hayatollah Azizi*: ministers zonder portefeuille - Nur Ahmad Berits*, Faqir Mohammad Yaqubi+, Shah Wali" en Sayed Ekram Paygir+.

* = nieuw kabinetslid
\+ = gewijzigde porteuille

Vergadering van Loya Jirga. Amendementen op grondwet. Nieuwe vredesvoorstellen

Op 28 en 29 mei werd in Kaboel een Loya Jirga (een traditionele vergadering van stamleiders uit het hele land) gehouden die werd bijgewoond door 722 vooraanstaande Afghanen De vergadering werd voorgezeten door Najibullah, die in een openingstoespraak nieuwe voorstellen deed voor de beeindiging van de burgeroorlog

Najibullah stelde een referendum voor, zowel in door de regering als in door de mujaheddin gecontroleerde gebieden om vast te stellen of een staakt-het-vuren zou moeten worden ingesteld. Als een staakt-het-vuren werd aanvaard, zo ging hij verder, dan zou er een ,,afkoelingsperiode" moeten komen waarin beide partijen hun standpunten konden bepalen, gevolgd door een internationale conferentie over de ,,buitenlandseaspecten" van de oorlog.

De Loya Jirga keurde een aantal vergaande door een commisie onder voorzitterschap van vice-president Abdorrahim Hatef medio mei opgestelde amendementen goed op de nationale grondwet uit 1987 (zie pag. 118/1/2 - '89). In de aldus geamendeerde grondwet werd bepaald dat een .,groot aantal politieke partijen" de ,,basisvan het politieke systeem" zou vormen en werden verwijzingen naar de leidende rol van de DVA geschrapt. Andere grondwetsartikelen werden geamendeerd om de ontwikkeling van de particuliere sector te stimuleren en buitenlandse investeringen aan te trekken.

Luitenant-generaal Jalal Razaminda (1.)en gouverneur Fazl Haq Khaleqiar van Herat (derde v.l.) in gesprek met mujaheddin-vertegenwoordigers op 6 april 1990. Kort daarop werd de generaal met vele anderen door mujaheddin doodgeschoten. Gouverneur Khaleqiar raakte gewond en werd vervolgens, op 7 mei, tot premier benoemd.

Nieuwe naam voor DVA

Van 27-29 juni 1990 hield de regerende Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA) haar tweede congres (in januari 1965 werd het oprichtingscongres gehouden; zie voor nationale conferenties in 1987 pag. 117/2 e.v. - '89). Het congres besloot de DVA om te dopen tot Vaderiandpartij (Hezb-e Watan). Najibullah, de Afghaanse president en secretaris-generaal van de DVA, werd unaniem tot voorzitter van de Vaderlandpartij gekozen.

Er werden vier vice-voorzitters gekozen: Solayman La'ey. Farid Ahmad Mazdak, Najmoddin Kawiani en Nazar Mohammad. Verder werden 144 leden en U9 kanclidaatleden gekozen in de centrale raad van de partij (Shura-e Markazi). 33 leden werden gekozen in een uitvoerend bestuur (Hay'at-e Nezar). Tevens werd een 14 leden tellende uitvoerende raad (Hay'at-e Markazi) gekozen.

TARIN KOT INGENOMEN. MCJAHEDDIN BESPREKEN ALLIANTIE

Op 3 oktober 1990 viel Tarin Kot in handen van Gulbuddin Hekmatyars fundamentalistische mujaheddin-groepering Hezb-i-Islami, die daarmee voor het eerst sinds de terugtrekking van de Sowjet-troepenin februari1989 eenbelangrijk militair succes behaalde.

De stad was de hoofdstad van de midden-Afghaanse provincie Urozgan. Uit mujaheddinbronnen werd gemeld dat ze het bestuur van de hele provincie in handen hadden gekregen nadat de gouverneur, het hoofd van de politie en het uit 500 man bestaande garnizoen in Tarin Kot waren overgelopen.
Op 5 oktober werd de nederlaag bevestigd door de onderminister van defensie generaal Muhammad Nabi Azimi, die zei dat die geweten moest worden aan de tussenkomst van de Pakistaanse geheime dienst (ISI). Beweerd werd dat deze „nieuwe wapens (had) geleverd aan de gewapende extremisten in een poging één van de steden in Afghanistan te veroveren".

hoofdstad van de zuidelijke provin- Zabul, Qalat, werd evenzeer door mujaheddin-strijdkrachten aangevallen. Op 12 oktober nam de Afghaanse regering wraak op een door de Hezb-i-Islami van twee kanten ingezette aanval op Kaboel door zware lucht- en artillerieaanvallen uit te voeren op posities van de mujaheddin ten westen en zuidoosten van de stad.

Mujaheddin-bijeenkomst in Islamabad

De machtigste rivaal van Hekmatyar bij de mujaheddin was de leider van de in

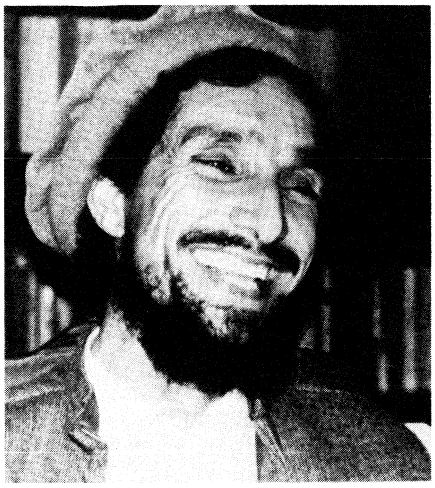

Mujaheddin-leider Ahmad Shah Massoud, de ..leeuw van Panjshir", tijdens een persconferentie op 27 oktober 1990.

het noorden gelegerde Jamiat-i-Islami, Ahmad Shah Massoud (bekend ais de leeuw van Panjshir" vanwege zijn overwinningen op de Sowjet-troepen in de Panjshir-vallei - zie o.a. pag. 107/2 e.v. - '87). Massoud bezocht op 13 oktober, voor het eerst in meer dan tien jaar, de Pakistaanse hoofdstad Islamabad voor een ontmoeting met andere leiders van de mujaheddin en met vooraanstaande Pakistaanse burgers en militairen, onder wie de Pakistaanse president Ghulam Ishaq Khan. de stafchef van het leger generaal Mirza Aslam Beg, en de chef van de ISI generaal-majoor Asad Durrani.

Het bezoek. dat een week duurde, was de belangrijkste stap die sinds het vertrek van de Sowjet-troepen was genomen in het kader van het creëren van een gemeenschappelijke noemer voor d, mujaheddin-groeperingen. Het doel van de op Pakistaans initiatief gehouden bijeenkomst (met als voorwaarde dat Massoud en Hekmatyar zich zouden verzoenen), was om de in diskrediet geraakte Afghaanse interimregering opnieuw te vormen op basis van een bredere alliantie tussen in Peshawar gestationeerde leiders en veldcommandanten in Afghanistan.
Massoud werd door een Pakistaanse helikopter bij de Afghaanse grens opgepikt en naar Islamabad gevlogen. Hieraan voorafgaand had hij van 9-12 oktober een belangrijke bijeenkomst van mujaheddin-commandanten in Afghanistan bijgewoond. Deze vergadering, waarin Massoud een belangrijke rol kreeg toebedeeld, verwierp de plannen van Herb-i-Islami voor een aanval op Kaboel later in oktober. De argumenten waren dat de mujahedclin te licht bewapend waren om Kaboel te kunnen veroveren en dat de zware raketaanvallen die Hekmatyar wilde uitvoeren naast soldatenook burgers zouden doden.

Op 27 oktober maakte Massoud vanuit Peshawar bekend dat. na discussies met Hekmatyar, overeenstemming was bereikt over een nieuw plan om de regering in Kaboel ten val te brengen. Het zogenaamde Islamabad-akkoord behelsde ook het houden van verkiezingen in de 13 noordelijke provincies vóór 21 maart 1991, waaraan alleen de groeperingen Jamiat-i-Islami en Hezb-i-Islami zouden deelnemen.

VREDESONDERHANDELINGEN IN GENÈVE

Op 21 november 1990 bevestigde president Najibullah tijdens een persconferentie op het bureau van de VN in Genève dat hij besprekingen had gevoerd met ,,vooraanstaande personen uit de oppositie" over een ,,politieke oplossing" om een eind te maken aan 12 jaar burgeroorlog.

Najibullah zei dat deze besprekingen in Genève hadden plaatsgevonden en ,,een hoeksteen voor de bevordering van het vredesproces" vormden. Hoewel hij beklemtoonde dat ,,de sleutel tot een vreedzame oplossing in de banden van de Afghanen zelf ligt" zei hij niettemin dat de gesprekken mogelijk waren gemaakt door de ,,nieuwe, positieve en veranderende" houding van de Verenigde Staten, een opmerking die algemeen werd beschouwd als een toespeling op de recente stappen van het Amerikaanse Congres om de steun aan de mujaheddin met 10 procent te verminderen.
In enige berichten werd de suggestie gewekt dat het hoofdthema van de besprekingen de vorming was geweest van een coalitieregering waarvan een aantal van de meer militante fundamentalistische groeperingen zou worden uitgesloten. Najibullah maakte geen melding van zijn aftreden. zoals door verzetsbewegingen was geëist, maar hij zei dat hij steun verleende aan de oprichting van een gezamenlijk comité dat oppositionele groepen inclusief de monarchisten zou omvatten, om het land te besturen tijdens de voorbereiding van onder VN-toezicht staande verkiezingen.

Najibullah weigerde de namen te noemen van de oppositieleiders met wie hij een ontmoeting had gehad, maar men nam aan dat onder hen zich Pir Sayed Ahmed Gailani, een van de belangrijkste gematigigde leiders van het Nationaal Islamitische Front (NIF),en Seghbatullah Mujjadeddi, de president van de in Pakistan zetelende Afghaanse interim-regering (AIG),bevonden.
Bovendien waren naar verluidt twee personen aanwezig, die banden hadden met ex-koning Mohammed Zahir Shah, namelijk zijn intieme vertrouweling en vroegere premier Mohammed Yusuf en de schoonzoon van de voormalige monarch, generaal Abdul Wali Khan.

Op 20 november hac! een woordvoerder na-

mens Gailani berichten tegengesproken tegen dat hij van plan was Najibullah te ontmoeten. en op 21 november ontkende ook Mujjadeddi dat hij een ontmoeting met hem zou hebben. Hij voegde eraan toe dat ..noch wij noch onze vertegenwoordigers bereid zijn om besprekingen te voeren met de marionet Najib of met diens afgevaardigde".

CAMBODJA

OPRICHTING SNC IN IMPASSE

Gedurende de hele maand oktober 1990 bleef de onenigheid tussen de strijdende partijen in het Cambodjaanse conflict over de vorming van een Vpperste Nationale Raad (SNC) voortduren.

De uit drie partijen bestaande verzetsbeweging, die bij haar standpunt bleef dat zij al water bij de wijn had gedaan, eiste dat het bewind van de staat Cambodja (de regering in Phnom Penh) nu de keuze van prins Norodom Sihanouk als voorzitter van de SNC moest aanvaarden. Zij beweerde dat het akkoord van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN ,,duidelijk en ondubbelzinnig bepaalde dat Samdech Norodom Sihanouk zal worden gekozen tot voorzitter van de SNC". Het verzet weigerde ook in overweging te nemen dat de premier van de regering in Phnom Penh, Hun Sen, vice-voorzitter van de SNC zou worden.
Van haar kant drong de regering in Phnom Penh erop aan dat dat het ,,obstakel" dat de voormalige machthebber vormde, niet mocht leiden tot stagnatie van het vredesproces, en ontkende dat hij op grond van het in september in Jakarta tot stand gekomen akkoord over de vorming van de SNC voorzitter van de SNC moest worden. Zij benadrukte de noodzaak van een ,,gelijke getalsmatige samenstelling" en stelde drie alternatieven voor: (i) Sihanouk als voorzitter en Hun Sen als vice-voorzitter; (ii) twee vice-voorzitters; of (iii) een enkele voorzitter wiens functie bij toerbeurt vervuld zou worden.

Temidden van oproepen van alle belanghebbende partijen om de in Parijs gehouden internationale conferentie inzake Cambodja (die in augustus 1989 was gehouden en niets had opgeleverd, zie pag. 590/2 e. v. - '89) opnieuw bijeen te roepen zei Ali Alatas, die als minister van buitenlandse zaken van Indonesië een van de twee voorzitters van de Parijse conferentie was geweest, dat er een oplossing voor het Cambodjaans probleem moest worden gevonden zonder af te wachten totdat de kwestie rond het SNC-voorzitterschap uit de wereld zou zijn.

Eerste unanieme VN-resolutie over Cambodja

Op 15 oktober werd in een resolutie van de Algemene Vergadering van de VN een beroep gedaan op de Cambodjaanse leiders om tot samenwerking te komen en zichzelf te beheersen. Ook werd het akkoord dat voorzag in de vorming van de SNC en het sturen van een SNC-afgevaardigde om de Cambodjaanse VN-zetel te bezetten met instemming begroet. Dit was de eerste VN-resolutie sinds 1978 waarin de Vietnamese inval in Cambodja niet werd veroordeeld en de terugtrekking van Vietnamese troepen werd geëist; het was ook de eerste unanieme resolutie over Cambodja. De resolutie vond een warm onthaal bij alle partijen die waren betrokken bij het Cambodjaanse conflict.

Leiders van de vier Carnbodjaansepartijen staan hand in hand aan het slot van hun besprekingen op 10 september 1990 in de Indonesische hoofdstad Jakarta (zie pag. 853/1 e.v.-'90). V.l.n.r. Hun Sen, prins Norodom Ranaridh. Khieu Samphan en Son Sann.

Hoge Franse delegatie in Phnom Penh

Begin oktober werden de contacten tussen Frankrijk en de staat Cambodia aanzienlijk versterkt na een bezoek van de Franse staatssecretaris voor internationale culturele betrekkingen Thierry de Beaucé eind september Zijn driedaags bezoek was het eerste officiële Franse regeringsbezoek in meer dan 20 jaar en hij was de hoogste westerse regeringsfunctionaris in ruim 15 jaar die Cambodja bezocht De Franse regering verleende ook toestemming aan de chartermaatschappij Air Liberté om rechtstreekse vluchten te beginnen tussen Parijs en Phnom Penh Frankrijk was het eerste westerse land dat hiertoe overging

Amerikaanse hulp aan niet-communisten. Britse ontkenning van steun aan de Rode Khmers

Op 12 oktober besloot de Amerikaanse Senaat $20 mln aan niet-militaire hulp aan het niet-communistische Cambodjaanse verzet te verstrekken. Deze hulp zou openlijk via regeringsinstanties verleend worden in plaats van in het geheim via de CIA zoals in het verleden.

In Groot-Brittannië werden berichten dat de geheime dienst MI6 de Rode Khmer een opleiding gaf in het leggen van mijnen en vervaardigen van mijnen, krachtig tegengesproken door de minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd. Aan het eind van de maand zei de minister in een Lagerhuisdebat dat Groot-Brittannië ,,nimmer steun van welke aard dan ook aan de Rode Khmer had gegeven, en die ook nimmer zal geven".

Voortzetting van de strijd. Levering van tanks aan Rode Khmer

Op 14 oktober hervatten de radiozenders van de Rode Khmer hun geregelde nieuwsuitzendingen over de strijd, die na de ondertekening van het akkoord van Jakarta begin september uit de ether waren verdwenen. Kort daarvoor had prins Norodom Ranaridh, opperbevelhebber van het leger van Sihanouks partij, opgeroepen tot een intensivering van de militaire en politieke activiteiten.

In oktober werden overal gevechten geleverd maar zij vonden vooral plaats in de provincies Battambang. Kompong Thom. Pursat, Siem Reap en Oddar Meanchey en rond Phnom Penh. In het midden van de maand kwamen bij een aanval van de Rode Khmer op de trein van Phnom Penh naar Kompong Som 50 personen om het leven. en de regering in Phnom Penh onthulde dat de Rode Khmer vanaf januari 72 aanslagen op treinen had gepleegd.

Het verzet bleef bij zijn bewering dat Vietnamese militairen en kolonisten heimelijk Cambodja binnendrongen (in de eerste helft van de maand alleen al 5.000 personen), en beweerde in een bericht dat Laos hierbij was betrokken.

In verband met beweringen dat China gedurende de voorafgaande twee maanden 24 T-59 tanks had geleverd aan de guerrillastrijders werd in de *Economist* van 27 oktober gezegd dat begin 1990 inderdaad 12 tot 20 ,,afgedankte" tanks waren geleverd en dat zij zich waarschijnlijk nog bij de grens tussen Thailand en Cambodja bevonden, daar hun waarde hoofdzakelijk van psychologische aard was. De Rode Khmer had intussen beweerd dat ,,een groep Sowjet-technici" bezig was met de reparatie van .,de elektronische apparatuur van in de Sowjet-Unie gebouwde tanks" ter voorbereiding van een aanval op Battambang door de strijdkrachten van de staat Cambodja.

,,BELANGRIJKE VOORUITGANG" BIJ CONFERENTIE IN JAKARTA. CONFERENTIE IN PARIJS

Van 9-11 november 1990 vond in de Indonesische hoofdstad Jakarta een internationale conferentie over Cambodja plaats. Het ging hier om een voorbereidingsbijeenkomst voor een nieuwe vergadering van de Internationale Conferentie inzake Cambodja in Parijs (Paris International Conference on Cambodja, PICC). Naar verluidt zou er ,,belangrijke vooruitgang" zijn geboekt, die leidde tot een ,,verbreding van de consensus" die eerder binnen de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties was bereikt. De conferentie stemde in principe in met een algemeen akkoord met vijf bijlagen inzake de rol van het Overgangsgezag van de VN in Cambodja (UN Transitional Authority in Cambodia, UNTAC), een staakt-het-vuren, verkiezingen, de repatriëring van vluchtelingen en een nieuwe grondwet voor Cambodja.

Aan de conferentie werd deelgenomen door een afgevaardigde van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, afgevaardigden van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (China, Frankrijk. de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten), de minister van buitenlandse zaken van Indonesië (dat samen met Frankrijk de PICC voorzat) en afgevaardigden van de landen die samen binnen de PICC drie commissies voorzaten (India, Canada, Maleisië, Laos, Australië en Japan). De strijdende Cambodjaanse facties namen niet deel.

Afronding van vredesplan tijdens conferentie in Parijs

Van 23-25 november had in Parijs een ontmoeting plaats tussen vertegenwoordigers van Frankrijk en Indonesië, de twee landen die samen de PICC voorzaten. en van de overige vier permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN. Zij werden het eens over het eindontwerp van het Cambodjaanse vredesakkoord.

Tegelijkertijd waren ook de Cambodjaanse verzetsleiders prins Norodom Sihanouk en Son Sann in Parijs aanwezig. Sihanouk riep op tot een ,.broederlijke" ontmoeting van de vier Cambodjaanse facties. Deze uitnodiging werd aanvaard door de andere verzetsgroepen. maar afgewezen door de Staat Cambodja (SOC). Sihanouk zou ook gezegd hebben dat wanneer hij tot voorzitter van de Opperste Nationale Raad (SNC) benoemd zou worden, hij geen bezwaar zou maken tegen het vice-voorzitterschap van Hun Sen, premier van de SOC.
Deze concessie werd genegeerd door de andere verzetsgroepen en Hun Sen verklaarde aan het eind van de maand in een toespraak dat hij Sihanouk niet zou accepteren als voorzitter van de SNC en dat hij zelf geen vice-voorzitter van de SNC wilde worden.

Reacties van de SOC op conferentie in Parijs

Terwijl de conferentie in Jakarta gaande was, stuurde de minister van buitenlandse zaken van de SOC, Hor Nam Hong, een memorandum aan de voorzitters van de PICC. Hij benadrukte dat de volmachten van de UNTAC ,,heel duidelijk gedefinieerd" zouden moeten worden en dat de twee rivaliserende Cambodjaanse regeringen in de overgangsperiode tot de verkiezingen niet ontbonden zouden moeten worden. Voorts werd in het memorandum gesteld dat de UNTAC geen vredesmacht zou moeten zijn, maar dat de Cambodjaanse partijen veeleer zelfbeheersing zouden moeten betrachten.

Dit klaarblijkelijk meer onbuigzame standpunt van de SOC werd ook verwoord door Hun Sen, toen hij in een toespraak op 24 november verklaarde dat zijn rcgcring het vredesplan van de Veiligheidsraad verwierp en ,,niet zal instemmen met datgene wat in Parijs besloten is". Hun Sen gaf te kennen dat de ontbinding van zijn regering en de ontwapening van het leger van de SOC onaanvaardbaar zouden zijn en dat de rol van de Verenigde Naties beperkt zou moeten worden tot het houden van toezicht op de verkiezingen. De VN-troepen zouden naar zijn mening slechts licht bewapend mogen zijn om zichzelf te kunnen verdedigen.

CHINA KONDIGT STOPZETTING VAN WAPENLEVERANTIES AAN RODE KHMER AAN

Op 22 november kondigde China aan dat het ,,de verzetstroepen in Cambodja niet van militaire hulp had voorzien" sinds de goedkeuring van het vredesplan van de VN in oktober. Dit was de eerste keer dat China zich bereid toonde om eenzijdig de wapenleveranties aan Cambodja stop te zetten. Toch waren er berichten over nieuwe leveranties van Chinese wapens aan de Rode Khmer, mogelijk krachtens oude overeenkomsten, en Hun Sen verklaarde dat zijn regering de Chinese verklaring niet geloofde.

(Vor. ber. pag. 850/1 - 1990)

INDIA

ONRUST NA DOORVOERING RAPPORT VAN MANDAL-COMMISSIE

India belandde in september 1990 in een crisis toen politici en burgers reageerden op het in augustus genomen regeringsbesluit om 27 procent van de banen in de overheidssector te reserveren voor leden van de lagere kasten (zie pag. 757/1-'90). Het besluit van premier V. P. Singh om het reserveringsplan door te voeren leidde in geheel Noord-India tot ongeregeldheden en zijn vastberadenheid het plan door te zetten ondanks de onrust vormde een groot politiek waagstuk. Hoewel het plan door een groot gedeelte van het electoraat zonder twijfel positief werd ontvangen, was het ook koren op de molen van rivalen van Singh binnen de regerende Janata Dal Partij die zijn leiderschap betwistten.

De Mandal-commissie

Eind 1978 was een commissie onder leiding van B. P. Mandal in het leven geroepen die onderzoek moest doen naar de omstandigheden van kasten die sociaal en in het onderwijs waren achtergesteld (SEBC's). Het rapport van Mandal kwam begin 1982 in het Indiase parlement ter tafel en bepleitte een vast quotum van 27 procent van de overheidsbanen voor te behouden aan ongeveer 3.750 kasten die tot de SEBC's behoorden. (Geregistreerde kasten - SC - en geregistreerde stammen - ST - konden al aanspraak maken op 22,5 procent van de overheidsfuncties). Het rapport merkte op dat de SEBC's in feite meer dan de helft van de totale Indiase bevolking uitmaakten. maar het Hooggerechtshof had eerder bepaald dat de reservering niet boven een limiet van 50 procent mocht uitkomen.
Het Mandal-rapport verdween in de loop van de jaren tachtig onder opeenvolgende regeringen van de Congrespartij(I) in de la en V. I? Singhs aankondiging begin augustus dat de aanbevelingen van het rapport zouden worden doorgevoerd schokte de Indiase maatschappij in al haar geledingen.

Onrust in heel Noord-India

Toen de regering de doorvoering van het

rapport van de Mandal-commissie aankondigde, leidde dit onmiddellijk tot heftig verzet, vooral van de kant van uit de hogere kasten afkomstige studenten. Zij wierpen tegen dat de maatregelen hun kans op het vinden van een baan aanzienlijk zouden beperken. Begin september waren de onrusten over de gelijkelijke noordelijke ,,Hindi-gordel" verspreid, van Gujurat in het westen tot Bihar in het oosten.

In Noord-India vormden brahmanen en andere hoge kasten een relatief groot deel van de bevolking. Op de totale bevolking maakten de hogere kasten minder dan 20 procent uit, maar hun leden vormden een gesloten politieke en economische elite. Merkwaardigerwijs was de Nationaal Front-regering van V.P. Singh in november 1989 door noordelijke kiezers in het zadel geholpen (zie pag. 40-'90). In Zuid-India, waar de bevolking voor een groot deel uit lagere kasten bestond, kreeg de actie van Singh veel bijval. Veel steden in het noorden, waaronder New Delhi, werden lamgelegd door rebellerende studenten en herhaalde malen moest een avondklok worden ingesteld. Om de orde te herstellen werd de hulp van het leger ingeroepen. Vanaf medio september verslechterde de veiligheidssituatie toen verscheidene studenten uit protest overgingen tot zelfverbranding. Eind september hadden de ongeregeldheden, hoofdzakelijk door politiekogels en zelfverbranding, ongeveer 70 doden geëist.

Politieke oppositie tegen het reserveringsplan

Eind september bleek Chandra Shekhar, de aartsrivaal van premier V. P. Singh, het middelpunt te zijn van een anti-Singh-factie binnen Janata Dal. Ook de voormalige vice-premier Devi Lal (zie pag 755/3-'90 voor zijn ontslag in augustus) maakte van de gelegenheid gebruik om een reeks aanvallen op Singh te lanceren en op 30 september zag hij af van zijn zetel in de Lok Sabha uit protest tegen de ,,stijl, timing en wijze" van doorvoeren van de aanbevelingen van de Mandal-commissie. Toch ontving Singh nog diezelfde dag tijdens een vergadering van het Nationale Front een vertrouwensvotum.

Andere politieke partijen vielen Singh aan over de wijze waarop hij de affaire aanpakte, zonder kritiek te leveren op het idee van positieve discriminatie, de grondgedachte van de Mandal-commissie. De Congrespartij (I) bleek zeer verdeeld te zijn over de kwestie. mede omdat enkele parlementariërs van de partij uit de lagere kasten het reserveringsplan openlijk steunden. De Bharatiya Janata Partij (BJP), van wier parlementaire steun de minderheidsregering van het Nationale Front afhankelijk was, leverde medio september tijdens een partijvergadering in Bhopal kritiek op Singhs aanpak van de situatie.

TOEGENOMEN SPANNING TUSSEN GEMEENSCHAPPEN N.A.V. GESCHIL OVER HEILIGDOM TE AYODHYA. BJP ZEGT STEUN AAN REGERING OP. RESERVERINGSKWESTIE. GEBEURTENISSEN IN KARNATAKA EN PUNJAB

In oktober 1990 namen in geheel India de spanningen tussen de gemeenschappen toe naar aanleiding van een ingewikkeld geschil over een religieus heiligdom te Ayodhya in Uttar Pradesh Deze slepende affaire had al eerder, laatstelijk eind 1989, geleid tot ernstig uitbarstingen geweld (zie pag 38/2 e v - '90)

Eind september was L. K. Advani, de voorzitter van de Bharatiya Janata Pai-tij (BJP), een partij die zich inzet voor de herleving van het hindoeisme, begonnen met een Rath Yatra (een religieuze pelgrimstocht) door India. Hij hoopte hiermee de hindoes te mobiliseren voor zijn poging in Ayodhya een tempel te bouwen op de plek waar zich de inonbruik geraakte Babri Masjid-moskee bevond. Advani wilde samen met aanhangers van de fundamentalistische hindoe-groepering Vishwa Hindi Parishad (VHP) eind oktober beginnen met de bouw van de tempel in Ayodhya. Zijn pelgrimage liet een spoor van communautair geweld achter, waarbij tal van doden vielen.
Op 17 oktober dreigde Advani de steun van de BJP aan de minderheidsregering van het Nationaal Front onder leiding van premier V. P. Singh in te trekken, wanneer de Rath Yatra een halt toegeroepen zou worden. Op 19 oktober reageerde Singh met een compromisvoorstel: de centrale regering zou het betwiste gebied kopen en de bouw van een tempel naast de moskee toestaan. Het voorstel van Singh werd echter door zowel hindoes als moslims verworpen.
Op 21 oktober nam de spanning toe. Mulayem Singh Yadav, eerste minister van Uttar Pradesh namens Janata Dal, dreigde met de arrestatie van Advani, wanneer deze de Rath Yatra vanuit Bihar zou voortzetten op het grondgebied van Uttar Pradesh. Tegelijkertijd namen veiligheidstroepen posities in rond Ayodhya en langs de grens van Bihar en Uttar Pradesh en werden grote aantallen militante hindoes gearresteerd.

Op *23* oktober gelastte V. P. Singh op grond van de wet op de binnenlandse veiligheid de arrestatie van Advani om te verhinderen dat hij het grondgebied van Uttar Pradesh zou betreden. Enkele uren later brachten BJP-leiders in New Delhi president Ramaswamy Venkataraman op de hoogte van het feit dat de 88 parlementsleden van de partij hun doorslaggevende steun ,,van buitenaf" aan de regering-Singh introkken. Tegelijkertijd riep de BJP op tot een nationale staking op 24 oktober, waarbij 4.000 mensen gearresteerd werden en 16 mensen de dood vonden.
President Venkataraman weigerde het parlement te ontbinden. In plaats daarvan gelastte hij het parlement op 7 november bijeen te komen voor een speciale zitting, waar V P Singh de gelegenheid zou krijgen de levensvatbaarheid van zijn regering aan te tonen Op 26 oktober gaven de BJP en de Congrespartij (I) echter te kennen dat zij bereid waren tijdens de zitting op 7 november een motie van wantrouwen tegen de regering in te dienen Bovendien had Singh te maken met manoeuvres van dissidenten binnen zijn eigen Janata Dal

Aftreden van Maneka Gandhi

Op 26 oktober trad Maneka Gandhi af als staatsminister van milieu en bosbouw (zie pag. 331/2-'90 voor haar benoeming in december 1989).

In haar ontslagbrief verklaarde Gandhi dat zij niet gelukkig was met de "vreemde en eenzijdige beslissingen" van Singh en bekritiseerde zij zijn beleid ten aanzien van Kashmir en de Punjab en de tenuitvoerlegging van het rapport van de commissie-Mandal (zie hieronder). Zij riep Singh op zijn premierschap neer te leggen ,,omwille van dezelfde moraal die ons zo dierbaar is".

Uitspraak van Hooggerechtshof inzake reserveringskwestie. Naxalieten overvallen trein in Andhra Pradesh

Op 1 oktober gelastte het Indiase Hooggerechtshof de regering de tenuitvoerlegging van de aanbevelingen van de commissie-Mandal uit te stellen, totdat de lijst met kasten die zij op het oog had, gecompleteerd zou zijn.

De maatregel van het Hooggerechtshof kwam naar aanleiding van een verzoekschrift dat door de Orde van advocaten tegen het regeringsbesluit was ingediend. De rechters spraken de hoop uit dat het uitstel de verhitte gemoederen tot bedaren zou brengen. Tot dan toe hadden de onlusten al aan ongeveer 70 mensen het leven gekost. Toch kwamen op 2 oktober in New Delhi naar schatting 200.000 mensen bijeen om te demonstreren tegen de tenuitvoerlegging van de aanbevelingen van de commissie. Deze demonstratie kreeg al spoedig een gewelddadig verloop en 7 mensen vonden de dood. In de loop van oktober bleven uit jongeren de hogere kasten zelfmoord plegen uit protest tegen het regeringsplan.

Op 10 oktober voerden Naxalitische guerillastrijders, behorend tot de People's War Group (PWG) van de Communistische Partij van India (marxistisch-leninistisch), een overval uit op een trein in de zuidelijke staat Andhra Pradesh. Bij deze actie vonden 47 mensen door verbranding de dood. Volgens persberichten zouden de guerillastrijders de overval hebben uitgevoerd in

Op 2 oktober 1990 demonstreerden duizenden met stokken bewapende boeren in New Delhi tegen de aanbevelingen van de commissie-Mandal inzake op kasten gebaseerde banenquota.

het kader van een nationale bandh (politieke staking) ter ondersteuning van de tenuitvoerlegging van het rapport van de commissie-Mandal.

Politieke crisis in Karnataka

Een geschil binnen de regerende Congrespartij (I)in de zuidelijke staat Karnataka leidde tot een korte periode van presidentieel bestuur en uiteindelijk tot de vervanging van de eertste minister. Het geschil veroorzaakte een crisis met gevolgen op nationaal niveau, omdat Karnataka een van de belangrijkste machtsbolwerken van de Congrespartij (I)in de Lok Sabha was.

Het geschil ontstond naar aanleiding van een conflict tussen Veerendra Patil, eerste minister van Karnataka. en Rajiv Gandhi. voorzitter van de Congrespartij (I) en leider van de (centrale) oppositie. In september had Patil geweigerdzich tevoegennaar instructiesvan de kant van de partijleiding van de Congrespartij (I) om bepaalde personen binnen het kabinet van de deelstaat te benoeinen. Eind september werd de positie van Patil verzwakt toen hij werd getroffen door een beroerte, en begin oktober werd die nog hachelijker toen de Rath Yatra van Advani (zie hierboven)in Karnataka tot ernstige communautaire ongeregeldheden leidde, die naar schatting 50 mensen het leven kostten. Op 6 oktober bracht Gandhi een bezoek aan dedeelstaat eneendaglaterkondigde hij aan dat Patil binnen vier dagen vervangen zou worden als eerste minister. Hoewel Patil verzwakt en gedeeltelijk verlamd was, weigerde hij gevolg te geven aan het bevel van Gandhi om af te treden. ondanks dat 13 van zijn ministers ontslag hadden genomen.
Op 10 oktober, de datum waarop Gandhi beloofd had een nieuwe eerste minister te presenteren. ging de centrale regering zich met de zaak bemoeien. Hoewel Janata Dal slechts 24 van de 225 zetels van het parlement van Karnataka bezette (de Congrespartij (I) had er 178), stelde de regering-Singh de staat onder presidentieel bestuur en werd het parlement van Karnataka voor onbepaalde tijdgeschorst. Bhanu Pratap Singh, de gouverneur van de deelstaat, verklaarde dat de beslissing vooral genomen was in verband met de ernstige ordeproblemen, maar daarnaast trotseerde hij in zijn verklaring openlijk de conventie door een politieke boodschap tc vcrkondigcn welke het recht van Gandhi zich te bemoeien met de staatspolitiek in twijfel trok. Op 11 oktober omschreef The *Hindu* in een commentaar het ingrijpen van de centrale regering als ,,een schending van de grondwet, die een devaluatie betekent van iedere aanspraak van Janata Dal op hogere democratische waarden en ontzag voor degrondwet". In april 1989, toen een Congresregering (I) aan de macht was, leidde de oplegging van presidentieel bestuur in Karnataka (pag. 330/2-'90) tot ernstige kritiek van de kant van Janata Dal. De partij liet destijds weten dat de regering ,,schaamteloze partijpolitiek" bedreef.

Op 11 oktober zette de parlementsfractie van de Congrespartij (I)in Karnataka Patil af als haar leider en op 12 oktober werd hij vervangen door S. Bangarappa. een voormalig minister van landbouw in het kabinet-Patil en een aanhanger van Gandhi. Op 17 oktober hief de centrale regering uiteindelijk het presidentiële bestuur op en werd Bangarappa beedigd als de nieuwe eerste minister:

Prolongatie van presidentieel bestuur in de Punjab. Mann stapt op uit Lok Sabha

Op 1 oktober verwierp de Lok Sabha een wetsvoorstel om het presidentiële bestuur in de door onrust geteisterde deelstaat Punjab te verlengen. Het voorstel behaalde niet de vereiste meerderheid (zie voor de vorige verlenging in april 1990 pag. 475/2 - '90). De hiervoor noodzakelijke grondwetswijziging haalde het niet. omdat de afgevaardigden van de Congrespartij (I) zich onthielden van stemming.
Deze nederlaag bracht de geplaagde regering-Singh in een lastig parket, omdat nu de mogelijkheid bestond dat er in de Punjab verkiezingen zouden nioeten worden gehouden vóór de lopende periode van presidentieel bestuur op 10 november verstreek. De Indiase grondwet verbood de herindiening van een verw-orpen wetsvoorstei tijdens dezelfde parlementszitting, maar deze grondwetsparagraaf (338) werd opgeschort en op 4 oktober werd het wetsvoorstel opnieuw ingediend. Bij deze gelegenheid steunde de Congrespartij (Ij de egering en het 76ste voorstel tot grondwetswijziging werd aangenomen, waardoor het presidentiële bestuur in de Punjab vanaf 10 november met nog eens 6 maanden verlengd werd.

Op 12 oktober legde Simranjit Singh Mann, leider van de Akali Dal (Mann)-factie, zijn mandaat als lid van de Lok Sabha neer.

Mann was bij de algemene verkiezingen in november 1989 in de Lok Sabha gekozen en zijn factie vormde de grootste Sikh-groepering in de kamer. In zijn ontslagbrief verklaarde Mann dat hij was afgetreden uit protest tegen de recente verlenging van het presidentiele bestuur in de Punjab en tegen de weigering van de regering om verkiezingen te houden voor een deelstaatparlement. Hij riep de Verenigde Naties op te stemmen over het zelfbeschikkingsrecht van de Punjab.
Bij gebrek aan concrete regeringsmaatregelen inzake de Punjab was het geweld in die deelstaat in de loop van 1990 alleen maar toegenomen, hoewel alle partijen toegaven dat veel van de moorden een criminele achtergrond hadden. Op 6 oktober meldde de *Guardian* dat in de Punjab de dag daarvoor 24 mensen omrhet leven waren gebracht. waarmee het aantal dodelijke slachtoffers voor de maand oktobe op 122 kwam en voor 1990 op 3.550 (zie pag. 756/2/3-'90 voor het vorige bericht over geweld in de Punjab).

AYODIIYA. VAL VAN REGERING SINGH. BENOEMING VAN CHANDRA SHEKHAR TOT NIEUWE PREMIER

Begin november 1990 viel de regering van V.P. Singh, de leider van de Janata Dal-partij. Singh werd vervangen door zijn oude tegenstander Chandra Shekhar, die erin slaagde de steun van de Congrespartij (I)veilig te stellen voor de formatie van een regering bestaande uit een kleine groep dissidente leden van de Janata Dal, die zich om hem heen had geschaard.
Singh was sinds begin dcccmber 1989 premier geweest. Zijn ambtsperiode

was turbulent geweest, vooral gedurende de laatste maanden toen de regering onder zware druk kwam te staan als gevolg van haar beleid inzake de reservering van banen en haar reactie op het geschil over de ,,tempel-moskee"in Ayodhya.

Mars van hindoe's naar Ayodhya. Gestorming van Babri-Masjid moskee

De laatste weken van Singhs premierschap werden overschaduwd door politieke en communautaire spanningen als gevolg van pogingen van militante hindoes, aangevoerd door de Vishwa Hindu Parishad (VHP),om te beginnen met de bouw van een tempel op de plaats van de buiten gebruik zijnde Babri Masjid moskee in Ayodhya in de deelstaat Uttar Pradesh. L.K. Advani, de leider van de Bharatiya Janata-partij (BJP), had in september deelgenomen aan een optocht naar de bewuste plaats. Op 23 oktober werd hij in Bihar gearresteerd, hetgeen voor de BJP aanleiding vormde haar steun aan de regering Singh op te zeggen (zie hierboven).

De arrestatie van Advani en honderdduizenden anderen in Bihar en Uttar Pradesh kon echter geen halt toeroepen aan de stroom hindoes die naar Ayodhya trokken. Op 30 oktober verzamelden zich opnieuw duizenden militante hindoes bij de omstreden plek. Militante ,kar sevaks' ofwel hindoeistische heilige arbeiders, sloegen de waarschuwingen van de politie in de wind en braken door de veiligheidscordons rond de moskee Volgens de VHP slaagden enkele kar sevaks erin de koepel van de moskee te beklimmen en een begin te maken met de vernietiging van het bouwwerk Deze bewering werd door de politie en de veiligheidstroepen ten stelligste ontkend Tijdens gevechten rond de moskee tussen hindoes en veiligheidstroepen werden vijl mensen gedood en 80 gewond Ook uit andere gebieden in het noorden van India kwamen op 30 oktober berichten van hevige onlusten
Op 4 november werd Advani uit de hechtenis van de deelstaatregering van Bihar ontslagen Op die dag meldde The Hzndu dat de VHP en de deelstaatregering van Uttar Pradesh ,,ogenschijnlijk overeenstemming hadden bereikt over een staakt-het-vuren'

Splitsing van Janata Dal in pro-Singh- en pro-Shekhar-factie

De twist rond Ayodhya en het wegvallen van de steun van de BJP aan de regering zorgden voor een verbreding van de reeds aanzienlijke kloof binnen de Janata Dal, de belangrijkste groepering binnen de regering van het Nationaal Front. Op 5 november, twee dagen voordat de regering in de Lok Sabha een motie van vertrouwen moest zien te winnen, viel de Janata Dal uiteen in twee facties.

De splitsing werd een feit op de dag waarop de 140 leden van de Janata Dal-fractie een uiterst belangrijke vergadering hadden belegd. In plaats van de vergadering bij te wonen kwam een groep dissidente partijleden onder leiding van Chandra Shekhar in het huis van voormalig vice-premier Devi Lal bijeen. De dissidenten, die beweerden de steun te genieten van 68 fractieleden, richtten een nieuwe partij op die Janata Dal (Socialistische) Partij of kortweg Janata Dal (S) werd gedoopt Devi Lal werd tot voorzitter van de partij gekozen en zijn zoon, Om Prakash Chauthala, werd samen met twee anderen tot secretaris-generaal benoemd. De dissidenten stemden voor ,,verbanning" van V.P. Singh uit de partij.
Ondertussen beweerde de rivaliserende groep die loyaal was aan Singh. te kunnen rekenen op de steun van 83 fractieleden. Zij besloten zo'n 25 leden, onder wie Chandra Shekhar en Devi Lal. uit de partij te zetten.

De splitsing binnen de Janata Dal en het intrekken van de steun van de BJP in een eerder stadium, hadden een aanzienlijke uitwerking op een aantal deelstaatregeringen. Echter, geen enkele premier werd in november ten val gebracht als direct gevolg van de gebeurtenissen op landelijk politiek niveau. In Uttar Pradesh bleef de Janata Dal-regering van Mulayem Singh Yadav loyaal aan Singh, terwijl in Gujarat en Haryana de respectievelijke premiers Chimanbhai Patel en Hukam Singh zich aan de zijde van Shekhar en de Janata Dal (S) schaarden. In Rajasthan overleefde de BJP-regering van Bhairon Singh Shekhawat een motie van wantrouwen met behulp van de steun van leden van beide Janata Dal-facties.

Singh verliest vertrouwen van Lok Sabha. Benoeming van Chandra Shekhar tot nieuwe premier

Op 7 november steunde de Lok Sabha, na een emotioneel en verhit debat van maar liefst elf uur, een motie van wantrouwen tegen de regering van V.P. Singh en zijn Nationaal Front met 346 stemmen vóór, 142 stemmen tegen en acht onthoudingen. Chandra Shekhar wist de steun van minder dan 60 leden van de Janata Dal te verzamelen. De regering van Singh was de eerste die binnen de muren van de Lok Sabha werd verslagen. Kort na zijn nederlaag diende depremier bij president Ramaswamy Venkataraman zijn ontslag in.

Tijdens een van de vele besprekingen op 8 en 9 november wees Rajiv Gandhi, leider van de Congrespartij (I)(die met 193 van de 523 zetels in de Lok Sabha de oppositie tegen de regering-Singh had aangevoerd en die tevens het grootste partijblok vormde), klaarblijkelijk een uitnodiging van president Venkataraman om met zijn Congrespartij (I)een regering samen te stellen van de hand.
Gandhi impliceerde echter wel bereid te zijn Chandra Shekhar ,,vanafde zijlijn" te steunen.

Gandhi's toezegging om ,,vanaf de zijlijn" steun te verlenen gaf president Venkataraman de mogelijkheid om op 10 november Chandra Shekhar en Devi

Lal Krishna Advani, de hindoe-leider (BJP),kreeg bloemenkransen na zijn vrijlating op 4 november 1990.

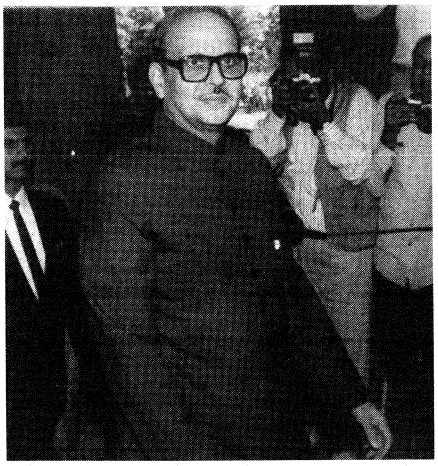

Premier V.P. Singh van India betreedt op 7 november 1990 het parlementsgebouw. Nog diezelfde dag werd een motie van wantrouwen tegen hem door de Lok Sabha (Lagerhuis) aanvaard.

Lal tot respectievelijk premier en vicepremier te benoemen.
Chandra Shekhar werd op 1 juli 1927 te Ibrahimpatti geboren als lid van de machtige Thakur-kaste van landeigenaren in Uttar Pradesh. Hij begon zijn politieke carrière als actief lid van de Praja Socialistische Partij (PSP).Begin jaren '60 maakte hij als lid van de PSP zijn intrede in de Rajya Sabha (Hogerhuis).In 1964 liep hij echter over naar de Congrespartij (I)en werd al snel bekend als een van de vooraanstaande .,jonge Turken" van de partij. Aanvankelijk behoorde hij tot de aanhangers van premier Indira Gandhi, maar in 1975 had hij zich bij haar tegenstanders aangesloten en werd hij samen met vele anderen tijdens de noodtoestand in hechtenis genomen. Toen hij in 1977 vrij kwam werd hij benoemd tot voorzitter van de nieuw opgerichte Janata-partij. De fusie van deze partij en andere oppositiepartijen leidde uiteindelijk in 1988 tot de vorming van de Janata Dal-partij. De partij stond toen onder leiding van een andere rebel afkomstig uit de Congrespartij (I). V.P. Singh. Na de algemene verkiezingen van november 1989 werd Shekhar door sommigen beschouwd als een kandidaat voor het premierschap, ondanks zijn gebrek aan ervaring in een ministeriële functie. Toen het leiderschap van de parlementsfractie van de Janata Dal en de post van premier uiteindelijk naar V.P. Singh gingen, deed hij weinig moeite om zijn wrok te verbergen. Hij betitelde de verkiezing als ,,een samenzwering" en legde zich de daaropvolgende elf maanden onvermoeibaar toe op het paaien van tegenstanders van Singh binnen de Janata Dal.

Motie van vertrouwen voor regering Shekhar. Vorming van nieuwe ministerraad

Op 16 november won de regering Shekhar in de Lok Sabha met 280 tegen 214 stemmen een motie van vertrouwen. Er waren 11 onthoudingen en 17 mensen waren afwezig.

Volgens officieuze indicaties hadden 61 leden van de Janata Dal (S) zelf voor de niotie gestemd, die verder werd gesteund door de Congrespartij (I) en door 27 leden van aan de Congrespartij (I) gelieerde partijen. De BJP en de partijen van het Links Front stemden tegen Shekhar evenals de Singh-loyalisten in de Janata Dal.

Op 21 november werd een nieuwe Ministerraad van de Unie beëdigd. De raad bestond uit Shekhar, Devi Lal, 13 ministers, drie ,,onafhankelijke" ministers, 13 andere staatsministers en vier onderministers.
De portefeuilleverdeling onder de 15 ministers en drie ,,onafhankelijke" staatsministers was:

Premier. minister van defensie, binnenlandse zaken, voorlichting en omroep - Chandra Shekhar; vice-premier, minister van landbouw, toerisme - Devi Lal; buitenlandse zaken - V.C. Shukla; handel, gezag en justitie - Subramanian Swamy; financien - Yaswant Sinha; olie en chemie, parlementaire zaken - Satya Prakash Malaviya; gezondheid en familiewelzijn - Shakul-Ur-Rehman; spoorwegen - Janeshwar Mishra; ontwikkeling van human resources - Rajmanfal Pande; textiel, voedselverwerkingsindustrieën - Hukum Dev Narain; energie - Kalyan Singh Kalvi; watervoorziening - Manubhai Koyadia; stedelijke ontwikkeling - Daulat Ram Saran; staal enmijnbouw - Asoke Kumar Sen; voedsel en burgervoorraden - Rao Birendra Singh.
,.Onafhankelijke" staatsministers: milieu en bossen - Maneka Gandhi; communicatie - Sanjag Singh; burgerluchtvaart - Harmohan Dhawan.

Op 26 oktober had Maneka Gandhi haar ontslag ingediend bij de regering Singh. Vijf andere lager geplaatste ministers, onder wie Janeshwar Mishra, die eind oktober en begin november ontslag hadden genomen uit de regering Singh. werden in Shekhars kabinet benoemd.

(Vor. ber. pag. 752/3 e.v. - 1990)

PRESIDENTIEEL BESTUUR IN ASSHM

De eerste belangrijke beleidsbeslissing van de regering Shekhar was het uitroepen op 27 november 1990 van het presidentieel bestuur over de noordoostelijke deelstaat Assam. De gehele deelstaat werd bovendien tot ,,probleemgebied" uitgeroepen.

De beslissing werd genomen nadat de regering een rapport had bestudeerd over het verval van orde en gezag, als gevolg van de activiteiten van het separatistische Verenigd Bevrijdingsfront van Assam (ULFA). Assam werd evenals anderenoordoostelijke deelstatensinds jaar en dag geplaagd door afscheidingsgroeperingen. In 1989 vormden de leden van de Bodo-stam de belangrijkste bron van rebellie in de deel-

Chandra Shekhar (l.) en Devi Lal (r.) werden op 10 november 1990 tot respectievelijk premier en vice-premier van India benoemd.

staat. De ULFA, een maoïstische groepering die in 1990 bekendheid had gekregen, beheerste uitgestrekte gebieden in het noordelijke deel van Assam. De organisatie was tevens verantwoordelijk voor een aantal moorden. ontvoeringen en bomaanslagen. De groep voerde naar verluidt gezamenlijke acties uit met leden van de Nationale Socialistische Raad van Nagaland (NSCN) en met guerrillagroeperingen uit Mvanmar (Birma).

(Vor. ber. pag. 92/2/3 - 1989)

JAPAN

KABINETSWIJZIGINGEN. OMSTREDEN UITSPRAAK VAN NIEUWE MINISTER VAN JUSTITIE

Seiroku Kajiyama, minister van internationale handel en industrie in het kabinet van Sosuke Uno (1989)en lid van de Takeshita-factie, de grootste groepering binnen de regerende Liberale Democratische Partij (LDP), werd benoemd tot minister van justitie na het aftreden van Shin Hasegawa op 12 september 1990 (voor diens benoeming in februari 1990 zie pag. 478/1 - '90). Hasegawa was op 3 september in het Keizerlijk Paleis vermoedelijk als gevolg van een hersenbloeding onwel geworden.

Tegelijkertijd met Kajiyama benoemde premier Toshiki Kaifu de voormalige minister van bouwnijverheid en lid van de Watanabe-factie Yoshiaki Kibe als vervanger van zijn factiegenoot Shigetami Sunada tot directeur-generaal van de Ontwikkelingsbureaus van Hokkaido en Okinawa.

Een van de eerste taken die Kajiyama op zich nam was het toezicht op een politieoperatie in een van de meest beruchte rosse buurten in Tokio op 20 september, die tot de arrestatie leidde van 45 buitenlandse vrouwen, die ervan werden beschuldigd als prostituée te werken. Hij veroorzaakte internationale opschudding op een persconferentie de volgende dag met de opmerking dat het gevolg van buitenlandse prostituées, die ,,de sfeer verzieken" in een wijk, vergelijkbaar was met wat er gebeurde als zwarten verhuisden naar blanke wijken in de Verenigde Staten. Het ministerie van justitie liet in een verklaring weten dat de uitlatingen van de minister niet racistisch waren, maar op 25 september, na een verklaring van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat zijn opmerkingen ,,een belediging voor het Amerikaanse volk" noemde, bood Kajiyama zijn verontschuldigingen aan en trok hij zijn opmerkingen terug. Hij zei nu dat ze ,,volslagen misplaatst" waren geweest.

Veel waarnemers voerden aan dat het incident tekenend was voor de in Japan wijdverspreide vooroordelen over de superioriteit van het eigen ras. Kajiyama's opmerkingen werden vergeleken met de bewering van de toenmalige premier Yasuhiro Nakasone in september 1986 dat het gemiddelde intelligentieniveau in de Verenigde Staten lager was ,,vanwegehet aantal zwarten, Mexicanen en Portoricanen onder de bevolking"

VEROORDELING SHINTO. OPROER IN OSAKA

Op 9 oktober 1990 kreeg de 80-jarige Hisashi Shinto, één van Japans meest vooraanstaande industriëlen, een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar opgelegd omdat hij in de functie van voorzitter van de geprivatiseerde Japanse PTT (Nippon Telephone and Telegraph, NTT) steekpenningen had aangenomen in het Recruit-schandaal waarbij met aandelen invloed werd gekocht.

De rechter van de districtsrechtbank in Tokio legde een voorwaardelijke straf op vanwege Shinto's hoge leeftijd en ,,zijn vroegere bijdrage aan de zakenwereld". Hij moest daarnaast een boete betalen van 22,7 mln yen (bijna $ 174.000).

Het aftreden van Shinto bij NTT, in december 1988, markeerde de eerste belangrijke ontwikkeling in de Recruit-affaire. De affaire draaide om de goedkope, nog niet uitgegeven aandelen van een dochteronderneming van de firma Recruit, die de directeur van Recruit, Hiromasa Ezoe, had gegeven aan vooraanstaande personen in politieke, bestuurlijke en economische kringen in ruil voor invloed. De onthulling van het schandaal betekende het einde van de carrière van verscheidenevooraanstaande politici en leidde in mei 1989 ten slotte tot het ontslag van premier Noboru Takeshita. Met de veroordeling van Shinto, na een proces van 20 maanden, werd voor het eerst door een rechtbank de uitspraak gedaan dat de Recruit-aandelen voor omkoping bedoeld waren geweest. Het verweer van de andere 10 personen, tegen wie in verband met de affaire aanklachten waren ingediend en die, net als Shinto, met het argument k amen dat de aandelen niet konden worden opgevat als een vorm van omkoping, kwam daarmee op losse schroeven te staan.

Oproer in Osaka

Vanaf 2 oktober leverden 1.500 met stenen en benzinebommen gewapende relschoppers vijf nachten lang straatgevechten met 2.500 politiemensen. Het waren de ernstigste ordeverstoringen in het land in bijna 20 jaar. Het oproer vond plaats in Airin, een achtergesteld gebied in Osaka en het thuisland van enkele van Japans meest beruchte criminele bendes. Er vielen 200 gewonden, tenminste 55 mensen werden gearresteerd en er was veel schade, waaronder een uitgebrand spoorwegdepot.

De oproer brak uit nadat een plaatselijke politieman op beschuldiging van corruptie werd gearresteerd. De reeds lang geleden geuite bewering dat de politie aan de activiteiten van de misdaadsyndicaten in Airin medeplichtig zou zijn, maakt? de arrestatie tot een zeer gevoelige kwestie. De toestand werd nog kritieker door de arrestatie van een man die zich in een toespraak kritisch had uitgelaten over de naderende kroningsceremonie van keizer Akihito. Een reeks confrontaties tussen demonstranten en de politie liep uit op geweld, en het aantal meevechtende mensen nam elke volgende nacht aanzienlijk toe. De onrust zwakte vervolgens onverwacht af. maar van politiezijde werd het gerucht dat er een deal met de misdaadsyndicaten was gesloten. als ongegrond van de hand gewezen.

TROONSBESTIJGING VAN AKIHITO

Tijdens een 30 minuten durende weelderige ceremonie riep de 56-jarige keizer Akihito zichzelf op 12 november 1990 formeeluit tot de 125ste keizer van Japan. De plechtigheid vond 20 maanden na de dood van zijn vader Hirohito (na zijn overlijden bekend als Showa) plaats. In totaal 500 staatshoofden en buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders uit 158 landen zagen samen met 2.500 Japanse gasten de keizer officieel de Chrysantentroon bestijgen.

Akihito was de eerste monarch die geïnstalleerd werd krachtens de uit 1947 stammende grondwet. Dit door de Verenigde Staten geïn-

Premier Toshiki Kaifu (op de rug gezien) uit de heilwens ,,banzai" voor keizer Akihito tijdens de ceremonie van de troonsbestijging op 12 november 1990.

spireerde document dwong een duidelijke scheiding tussen kerk en staat af, om de binnen het traditionele shintoisme impliciet aanwezige verering van de keizer uit te bannen. Hoewel in het paleis een aantal shintoïstische riten plaatsvond, was het grootste gedeelte van de door de staat gefinancierde Sokui-no-rei, of troonsbestijgingsceremonie, ontdaan van de religieuze inhoud. Dit punt werd ook benadrukt in de toespraak van de keizer, waarin Akihito plechtig beloofde de grondwet in acht te nemen en te dienen als het „symbool van de staat en de eenheid van het volk". zoals vastgelegd in de grondwet.
Niettemin stelden veel vertegenwoordigers van politiek links zich kritisch op ten aanzien van de plechtigheid en leden van de Japanse Communistische Partij lieten verstek gaan.
Na de toespraak van de keizer las premier Toshiki Kaifu uit naam van het Japanse volk een felicitatierede voor, waarin hij de opbouw van een land bepleitte dat daadkrachtig en cultureel rijk was en dat zich inzette voor de bevordering van internationale vrede en samenwerking. Akihito's onderschrijving van de grondwet betekende volgens Kaifu dat de .,liefde en het respect (van het Japanese volk) voor Uwe majesteit nog dieper zijn". De premier ging vervolgens zijn gasten voor in een driewerf .,banzai!". de traditionele heilwens voor een lang leven van de keizer die tijdens de oorlog in de Stille Oceaan tussen 1941 en 1945 ook in zwang was als de strijdkreet van het Keizerlijke Leger:
Bijna 120.000 mensen hadden zich langs de route opgesteld waarlangs Akihito en zijn vrouw, keizerin Michiko, in een autocolonne van het Keizerlijk Paleis naar hun 5 kilometer verder gelegen residentie in het Akasaka-paleis werden vervoerd.

Ondanks de aanwezigheid van naar schatting 37.000 politiemensen in de hoofdstad, trachtten vertegenwoordigers van linkse radicale bewegingen de kroning te verstoren.

Tijdens de dagen voorafgaand aan de ceremonie waren shintoïstische heiligdommen en militaire doelen aangevallen met bommen en zelfgemaakte raketten, waarbij op 2 november een politieman het leven verloor. Op de dag van de troonsbestijging zelf vonden 35 aanslagen plaats. waarbij rookbommen werden gebruikt en branden werden gesticht om het verkeer te ontregelen. Op het Keizerlijk Paleis werden tenminste 10 raketten afgevuurd. Alle projectielen misten doel en bij de aanslagen vielen, hoewel lichte materiële schade werd aangericht, geen slachtoffers.

Het laatste en meest omstreden gedeelte van de troonsbestijging, de Daijosai of het Grote Voedseloffer-ritueel, vond in de nacht van 22 november op het terrein van het Keizerlijk Paleis plaats. Dit shintoïstische ritueel, waarbij de nieuwe keizer in contact trad met de zonnegodin Amatesaru Omikami, vormde traditioneel de uiteindelijke overgang van de keizer tot de goddelijke status.

Critici verklaarden dat de instemming van de regering met de Daijosai een duidelijke inbreuk betekende op de in de grondwet vastgelegde scheiding van kerk en staat en bovendien een schending van de grondwet was, omdat dit ritueel de keizer met de goddelijke status bekleedde. De regering iiet echter weten dat het ritueel slechts een uitbreiding van de Niinamesai-ceremonie (een 2.000 jaar oude jaarlijks terugkerende traditie, waarbij de keizer een deel van de nieuwe rijstoogst aan de zonnegodin offerde) was. dat als zodanig een integraal bestanddeel van de Japanse cultuur vormde.

(Vor. ber. pag. 331/1 e.v. - 1989)

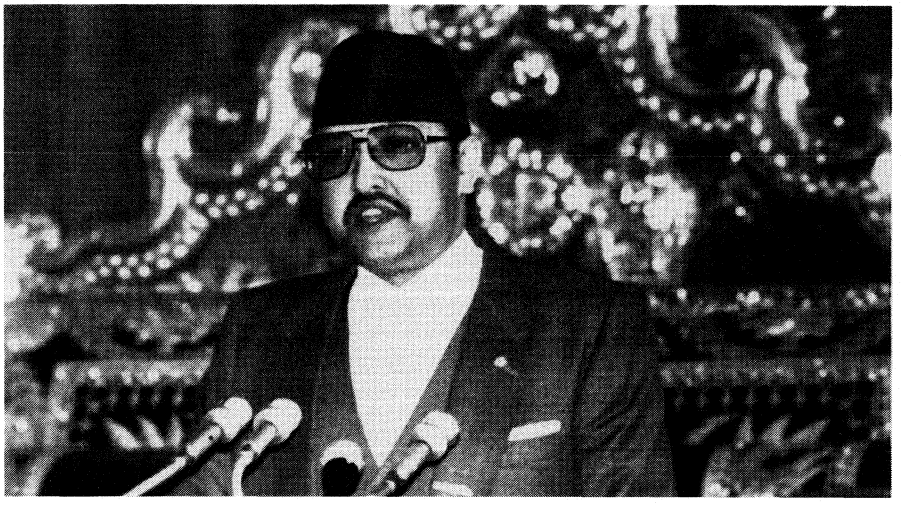

Koning Birendra proclameert de nieuwe grondwet voor Nepal (9 november 1990)

COSTROVERSE OVER WETSVOORSTEL INZAKE ZENDING VAN TROEPEN NAAR GOLF

Op 4 november 1990 won de regerende Liberale Democratische Partij (LDP) met een kleine marge een tussentijdse verkiezing voor een zetel in het Hogerhuis van de Diet voor de conservatieve prefectuur Aichi, de geboortegrond van premier Toshiki Kaifu. Velen zagen de stemming als een referendum over het controversiële, door de LDP gelanceerde wetsvoorstel tot vreedzame samenwerking met de Verenigde Naties, dat drie dagen later werd ingetrokken. Het wetsvoorstel voorzag in het zenden van Japanse troepen naar de Golf om de internationale troepenmacht bij te staan tegen Irak. Daarmee zou Japan voor het eerst sinds 1945 militair actief worden in het buitenland. Het wetsvoorstel stuitte op kritiek van de binnenlandse oppositie en van verscheidene buren van Japan in Azië.

Aangezien Japan een belangrijke afnemer van olie uit het Midden-Oosten was, kreeg het land kritiek te verduren, omdat de Japanse bijdrage aan de internationale coalitie tegen Irak te gering zou zijn. Daarom beloofde Kaifu, na zijn recente bezoek aan het gebied (zie pag. 38/3-'91), aanvullende hulp en leningen aan landen die schade geleden hadden door de crisis. Bovendien deed hij het voorstel een uit leger. politie en brandweer gerecrutccrde symbolische troepenmacht van 2.000 niet-strijdende manschappen naar de Golf te sturen. Op 12 oktober kwam de Diet bijeenvoor een speciale 30 dagen durende zitting om te debatteren over dit laatste voorstel. Hoewel de absolute meerderheid van de LDP in het Huis van Afgevaardigden een goedkeuring van het wetsvoorstel binnen het Lagerhuis garandeerde, maakte de minderheidspositie van de partij in het Hogerhuis (waarin de LDP 113 van de 252 zetels bezette) een goedkeuring daar onwaarschijnlijk.

Naarmate het debat vorderde werd duidelijk dat niet alleen de vier nationale oppositiepartijen bereid waren samen te werken om het voorstel te torpederen, maar dat ook verschillende vooraanstaande figuren binnen de regeringspartij - onder wie Shin Kanemaru, leider van de grootste LDP-factie - hun steun aan het wetsontwerp hadden ingetrokken. Deze omstandigheden én het feit dat de overwinning van de LDP in Aichi zo nipt was geweest (het aantal stemmen van de Japanse Socialistische Partij en de Japanse Communistische Partij samen, die beide actie voerden tegen het wetsvoorstel, lag ruim boven dat van de winnende kandidaat) brachten Kaifu er op 7 november toe het wetsvoorstel in te trekken.

(Vor. ber. pag. 744/2 - 1990)

NEPAL

GOEDKEURING VAN NIEUWE GRONDWET DOOR KONING BIRENDRA

Op 10 september 1990 keurde koning Birendra Bir Bikram Shah Deva een nieuw grondwctsontwerp goed, dat de politieke macht zou overdragen van de

monarchie aan een gekozen regering. De bekrachtiging van het document door de koning betekende een belangrijke ontwikkeling binnen het politieke hervormingsproces in Nepal, dat in de periode februari-april 1990 in gang werd gezet door een campagne van prodemocratie acties.
Nadat hij de nieuwe grondwet, die was opgesteld door een uit negen leden bestaan Constitutioneel Aanbevelingscomité (CRC),had goedgekeurd, overhandigde de koning het document aan de ministerraad, die medio mei bekleed was met wetgevende macht.

Proclamatie

Koning Birendra Bikram Shah Deva kondigde op 9 november 1990 officieel een nieuwe grondwet voor Nepal af.

De koning had het ontwerp voor de grondwet goedgekeurd in september. Op 21 oktober had hij echter een aantal amendementen voorgesteld, die op 24 oktober en in de daarop volgende week leidden tot demonstraties in Kathmandu en andere steden.
De nieuwe grondwet, die de grondwet van 1962 verving waarin het getrapte systeem van panchayat-vertegenwoordiging was vastgelegd, begon met een preambule waarin de fundamentele mensenrechten, een parlementaire regeringsvorm, een meerpartijensysteem, een constitutionele monarchie en een onafhankelijke rechterlijke macht werden erkend. De koning en dc ministerraad werden gezamenlijk bekleed met de uitvoerende macht. De wetgevendemacht werdgelegd bij een parlement dat bestond uit een gekozen Huis van Afgevaardigden met 205 leden en een 60 leden tellende Nationale Raad, waarin tien door de koning benoemde leden zitting hadden. In de nieuwe grondwet werden vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van vreedzame vergadering en van vereniging, en bewegingsvrijheid gegarandeerd.

(Vor. ber. pag. 559/2 e.v. - 1990)

SINGAPORE

PREMIER LEE KUAN YEW AFGETREDEN

Op 26 november 1990 diende premier Lee Kuan Yew na een ambtstermijn van 31 jaar zijn ontslag in bij president Wee Kim Wee. De reeds in januari 1990 door Lee aangewezen opvolger, eerste vicepremier en minister van defensie Goh Chok Tong, werd op 28 november als premier beëdigd. Hij behield de portefeuille van defensie. Lee bleef secretaris-generaal van de regerende People's Action Party (PAP),waarvan hij de oprichter was. en hii bezette in het nieuwe kabinet tevens de post van Senior Minister.

De 67-jarige Lee Kuan Yew was aan het bewind geweest sinds Singapore in 1965 uit de Maleisische federatie was gezet, en hij had de stadstaat naar welvaart geleid onder een effectief éénpartijstelsrl Zijn elitaire paternalisme kreeg zijn beslag in wetten die een strikte politieke en sociale controle instelden over een volgens hem politiek onvolwassen bevolking. Bij de bekendmaking in 1988 van zijn op handen zijnde aftreden stelde hij onomwonden dat iiij op de achtergrond beschikbaar zou blijven om in te springen wanneer dat nodig mocht zijn. De 49-jarige Goh Chok Tong had een leidinggevende positie in de scheepvaart voordat hij de politiek inging. In tegenstelling tot zijn voorganger wilde hij streven naar meer ,,deelname, inschikkelijkheid en consensus" in een ,,vriendelijkere, aardigere samenleving".

In de op 15 oktober bekendgemaakte nieuwe regering was de zoon van Lee, Lee Hsien Loong, bevorderd tot vicepremier; hij behield de portefeuille van handel en industrie.

Verdere waren er de volgende veranderingen: vice-premier - Ong Teng Cheong; buitenlandse zaken - Wong Kan Seng; gezondheid - Yeo Cheow Tong; voorlichting en kunsten (nieuw ministerie) - George Yeo (waarnemend).

STAPPEN TER INTRODUCTIE VAN ,,BENOEMDE PARLEMENTSLEDEN" EN UITVOEREND PRESIDENT

Twee voorstellen voor wijzigingen in de grondwet, die beide de rol van het parlement betroffen, zorgden eind 1989 en begin 1990 voor controverses. De voorstellen betroffen de introductie van benoemde in plaats van gekozen parlementsleden en van een uitvoerende president in plaats van het bestaande ceremoniële staatshoofd.

Op 29 november 1989 begon in het parlement de tweede lezing van een wetsontwerp dat de regering in staat zou stellen zes niet-gekozen leden te benoemenin het 81 zetels tellende parlement (zie pag. 61/2 - '85 voor de invoering in 1984 van drie speciale parlementszetels). Volgens de regering zou deze hervorming de stem van ,,niet-politieke" inwoners van Singapore versterken, evenals die van mensen die wegens hun ambt niet in de regering konden u-orden gekozen, zoals ovcrhcidspersoneel. De kwestie bracht aanzienlijke verdeeldheid binnen de regerende PAP aan het licht, waarbij de mogelijkheid van een stijgend aantal facties toenam naarmate Lee's aftreden naderde. Veel regeringsleden steunden het voorstel alleen onder druk van de partijleiding. De twee parlementsleden van de oppositie waren fel gekant tegen wat zij zagen als een verdere uitbreiding van de regeringsmacht.
Op 14 maart 1990 kondigde de regering aan dat een controversieel voorstel voor een gekozen uitvoerende president, dat voor het eerst aan de orde was gesteld in 1984, weer ter tafel zou komen. Volgens de voorstellen zou de president in de nieuwe opzet de uiteindelijke zeggenschap hebben over een aantal belangrijke beslissingen aangaande de economische politiek en regeringsaanstellingen.
Het was onvermijdelijk dat vele waarnemers deze hernieuwde belangstelling voor het voorstel in verband brachten met het op handen zijnde aftredenvan Lee. Terwijl depremierzelf ontkende dat hij de eerste uitvoerende presidcnt zou zijn, werd gezien het ogenschijnlijk ontbreken van onafhankelijke kandidaten aangenomen dat degene die aresident zou worden dezelfde opvattingen zou aanhangen als Lee. Verder was het waarschijnlijk dat kandidaten afkomstig zouden zijn uit de kringenvan voormalige ministers en hooggeplaatste ambtenaren. Een oproep door de oppositie voor een referendum over deze kwestie werd door de regering verworpen.
Eerder had het parlement op 31 augustus 1989 de president (zonder uitvoerende macht) Wee Kim Wee eenstemmig herkozenvoor een ambtstermijn van vier jaar.

JEYARETNAM KLAAGT REGERING SINGAPORE AAN

In oktober 1989 klaagde het voormalige

Goh Chok Tong (l.) legt op 28 november 1990 de eed af als premier van Singapore. Rechts staat president Wee Kim Wee.

parlementslid van de oppositie J.B. Jeyaretnam de regering van Singapore en haar Hoge Commissaris in Groot-Brittannië aan wegens smaad.

Deze rechtzaak was het gevolg van de behandeling door de Privy Council (Geheime Raad) van Jeyaretnams beroep tegen zijn royering door de Orde van Advocaten van Singapore nadat hij was vcroorcleclclwegens fraude. Daarbij had de Privy Council geconcludeerd dat hij het slachtoffer was geworden van ,,ernstig onrecht" en bad uiting gegeven aan ,.diepe verontrusting. daar hij na een reeks verkeerde beoordelingen (was)veroordeeld, gevangenzet en publiekelijk onteerd voor misdaden waaraan (hij) onschuldig (was)" (zie pag. 112/1 - 90). Tijdens de hoorzittingen van de Privy Council had de regering via het Hoge Commissariaat een reeks volgens Jeyarctnam lasterlijke berichten gepubliceerd over de zaak.

LEE KLAAGT UITGEVER AAN WEGENS SMAAD

In september 1989 eiste premier Lee Kuan Yew voor het Hooggerechtshof van Singapore schadevergoeding van de Far Eastern Economic Review wegens smaad.

Volgens Lee was hij in december 1987 belasterd in een artikel over de arrestatie, eerder dat jaar, van een groep katholieke lekewerkers die betrokken zouden zijn bij een ,,Marxistische samenzwering" (zie pag. 579/1 e.v. - `88). Het artikel citeerde de voormalige hoofdredacteur van ..Catholic News", Edgar D`Souza. die Lee ervan beschuldigde de controversiële binnenlandse veiligheidswet (ISA) te gebruiken tegen de Kerk, en de katholieke aartsbisschop van Singapore, Gregory Yong Sool Nighean, onder valse voorwendselen ertoe overgehaald te hebben, te verschijnen op een persconferentie waar de regering gesteund werd m.b.t. de arrestaties. Lee beweerde dat hij alleen religieuze inmenging had willen voorkomen in het precaire evenwicht van de multiculturele samenleving in Singapore. Ook was hij, volgens zijn advocaat. stellig van mening dat ,.de buitenlandse pers niet betrokken mocht raken bij de binnenlandse politiek van Singapore".

Na een zitting van drie weken kende het hof Lee's eisen toe en gaf de Far Eastern Economic Review opdracht, een schadevergoeding van S$ 230.000 te betalen. De rechter bepaalde dat Lee recht had op ,,verzwaarde schadevergoeding" vanwege de ,,opzettelijke kwaadwillendheid" in het artikel en het gedrag van de advocaat van het blad, de Engelse advocaat Geoffrey Robertson, tijdens de rechtzaak.
Deze zaak was de laatste episode in een lange geschiedenis van antagonisme tussen de regering en de Far Eastern Economic Review. waarvan de verspreiding in Singapore streng aan banden was gelegd. De Asian *Wall* Street Journal, evenals de Far Eastern Economie *Review* in Hong Rong gepubliceerd door het Amerikaanse bedrijf Dow Jones, werd ook aan beperkingen onderworpen. De verslaggever kreeg geen verlenging van zijn verblijfsvergunning en zijn opvolger werd een visum geweigerd.

(Vor ber. pag. 112/2 - `90

RECHTSZAAK OVER „;MARXISTISCHE SARIENZWERING"

In februari 1990 verklaarde het Hooggerechtshof een bevel tot voorleiding van Vincent Cheng niet ontvankelijk. Cheng was een van de katholieke lekewerkers die krachtens de binnenlandse veiligheidswet (ISA) in 1987 waren gearresteerd omdat zij de leiders zouden zijn van de Marxistische samenzwering (zie pag. 579/1 e.v. - '88). Hoewel hij na zijn arrestatie een ,,bekentenis" had afgelegd, trok Cheng deze later weer in. Hij beweerde dat de bekentenis was verkregen onder zeer sterke politiedwang. Het hof was echter van mening dat krachtens de ISA het kabinet de uiteindelijke beslissing moest nemen en dat het kabinet geenszins verplicht was bewijsmateriaal te verstrekken ter ondersteuning van zijn beslissingen.

Vrijlating laatste twee arrestanten

In juni 1990 werden de laatste twee gevangenen vrijgelaten van de 22 mensen die in 1987 waren opgepakt wegens hun vermeende betrokkenheid bij een ,,Marxistische samenzwering".

Teo Soh Lung. een advocate, was samen met 21 anderen in mei-juni 1987 gearresteerd onder de binnenlandse veiligheidswet (ISA) van Singapore.
Evenals vele andere arrestanten legde Teo voor de televisie een ,,bekentenis" af van haar rol in de samenzwering. Na vier maanden werd ze vrijgelaten. In april 1988 legde Teo echter, met acht andere ..samenzweerders" uit de eerste groep. een openbare verklaring af waarin werd bekendgemaakt dat de arrestanten waren gedwongen de televisiebekentenis af te leggen. Teo werd onmiddellijk opnieuw gearresteerd, en hoewel haar gevangenschap ten minste vier maal werd aangevochten voor rechtbanken te Singapore, werd ze pas op 1 juni 1990 volledig ,,gerehabiliteerd"toen het ministerie van binnenlandse zaken haar ISA-arrestatiebevel introk. Een van de voorwaarden voor haar vrijlating was de belofte; geen verdere openbare verklaringen af te leggen en geen contact meer te onderhouden met anderen die krachtens de ISA waren vastgehouden. Verder zou ze voortaan toestemming van de regering moeten vragen om Singapore te mogen verlaten of om deel te nemen aan de activiteiten van organisaties. Vincent Cheng, de vermeende leider van de ,,Marxistische samenzwering", werd op 19 juni vrijgelaten na het verlopen van zijn arrestatiebevel, dat 12 maanden geldig was geweest. Cheng was sinds zijn arrestatie in 1987 voortdurend gedetineerd geweest. Voordat hij werd vrijgelaten moest hij een schriftelijke verklaring ondertekenen waarin hij toezegde, geen religieuze groeperingen te zullen gebruiken voor politieke doeleinden. Volgens de *Far Eastern* Economir *Review* van 28 juni was Cheng vrijgelaten ondanks tegenwerpingen van het bureau voor binnenlandse veiligheid van de regering, dat beweerde dat hij niet volledig was gerehabiliteerd.

BEGROTING VOOR 1990

Op 2 maart 1990 presenteerde minister van financiën Richard Hu de jaarlijkse begroting. Analysten beschouwden de voorstellen voor het jaar vanaf maart 1990 eerder als voorzichtig dan als radicaal. De groei van het bruto nationaal produkt (BNP) zou naar verwachting iets geringer zijn dan de 9,2 procent in 1989.
De vennootschapsbelasting werd teruggebracht met één procent tot 31 procent en er zou een eenmalige verlaging van 5 procent komen voor de inkomstenbelasting. Er werd aangekondigd dat in 1990 een wettelijke regeling zou worden getroffen voor de invoering van een belasting toegevoegde waarde (BTW). De totale overheidsinkomsten zouden in 1990-'91 slechts weinig stijgen (tot S$ 15,6 mrd) terwijl de uitgaven met 9,1 procent zouden stijgen tot S$ 14,1mrd. Het overschot van S$ 1,5 mrd zou 38 procent kleiner zijn dan in het jaar daarvoor.
De begroting zegde liberalere regels toe voor buitenlandse werknemers. De invoer van strenge nieuwe strafmaatregelen tegen illegale immigranten in 1989 had geleid tot een exodus van circa 12.000 arbeiders, voornamelijk afkomstig uit India en Thailand. De tekorten op de arbeidsmarkt troffen alle sectoren van de economie, vooral de bouw (zie pag. 111/3 en 180/3 e.v. -'90).

DE ECONOMIE IN 1989

In 1989 groeide het BNP met 9,2 procent, minder dan de 11 procent in 1958. Het werkloosheidscijfer bereikte echter een ongekend laag peil met 2,2 procent. De economische groei was langzamer, maar meer gelijkelijk verspreid over de verschillende belangrijke sectoren van de economie. Het gemiddelde groeicijfer voor het afgelopen decennium was 7,1 procent per jaar. ondanks de ernstige inzinking in 1985. Voor 1990 werd verwacht dat het groeicijfer ongeveer even sterk zou dalen als in 1989, gedeeltelijk vanwege een voorspelde economische recessie in de Verenigde Staten, waar 30

procent van de Singaporaanse export naar toe ging. De industrie, die in 1989 de belangrijkste sector had gevormd, zou naar verwachting in 1990 minder belangrijk worden vanwege een wereldwijde daling van de vraag naar computerapparatuur. De bouw en de financiële dienstverlening zouden daarentegen een grotere rol gaan spelen.

De gebeurtenissen in China in 1989 betekenden mogelijk een extra stimulans voor de economie nadat het vertrouwen in Hongkong was afgenomen. In de tweede helft van het jaar hadden de grote Japanse banken al meer aandacht besteed aan Singapore na een afname van leningen aan China. Tegelijkertijd ivaren Japans zaken met de Association of South-East Asian Nations (ASEAN) toegenomen.
De regering leek dergelijke speculaties te willen ontkrachten. Minister van handel en industrie Lee Hsien Loong benadrukte echter dat de beste kansen voor Singapore lagen in een voortdurend sterke economie in beide centra. Als Hongkongs positie zwakker werd, aldus Lee, ,,zoumisschien een deel van de zaken naar Singapore komen. maar dat zou toch slechts de op één na beste mogelijkheid zijn".

MILITAIR AKKOORD MET VERENIGDE STATEN

In oktober 1989 kondigde de regering een overeenkomst met de Verenigde Staten aan betreffende een uitgebreider gebruik door de VS van faciliteiten voor scheepsonderhoud en -reparatie in Singapore. Ook zouden er meer vliegtuigen van de Amerikaanse luchtmacht in Singapore landen. Deze mededeling verzachtte eerdere suggesties dat de VS een belangrijke militaire basis in Singapore zouden willen vestigen. Dit voorstel had geleid tot grote bezorgdheid in de regio, vooral bij de buurlanden die lid waren van de ASEAN (zie pag. 181/1 e.v. - '90).

Op 13 november 1990 tekenden Lee Kuan Yew en de Amerikaanse vice-president Dan Quayle in Tokio een overeenkomst over een ruimer Amerikaans gebruik van de militaire faciliteiten van Singapore.
Amerikaanse marine-eenheden zouden de Sembawangwerf voor reparaties gaan gebruiken, terwijl de luchthaven Paya Lebar ,,diverse malen per jaar" voor trainingsmissies zou worden gebruikt, wat inhield dat er feitelijk permanent Amerikaanse vliegtuigen gelegerd zouden zijn.

In een officiele verklaring zeiden de VS dat de overeenkomst een ,,tastbaar bewijs" vormde van het Amerikaanse voornemen om ,,in de nabije toekomst" in Zuidoost-Azië militair aanwezig te blijven.

Indonesie en Maleisië hadden hun bezorgdheid over de overeenkomst geuit De Maleisische minister van buitenlandse zaken Abu Hassan Omar zei dat Amerikaanse militaire bezoeken aan Singapore scherp in de gaten zouden nor den gehouden, en hij voegde eraan toe dat elke stap in de richting van een permanente Amerikaanse basis onaanvaardbaar zou zijn en precies in zou gaan tegen het doel van ASEAN [illegible] te creeren

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET CHINA. BEZOEK LEE KUAN YEW

Singapore en China knoopten op 3 oktober 1990 diplomatieke relaties aan. In een gezamenlijk communiqué, bij de VN in New York ondertekend door de minister van buitenlandse zaken en gemeenschapsontwikkeling van Singapore Wong Kan Seng, en de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, verklaarden de twee regeringen dat zij hadden besloten diplomatieke betrekkingen aan te knopen ,,op basis van de vijf principes van vreedzame coëxistentie en de principes die in het handvest van de VN zijn vastgelegd".

De afspraak om ,,zo snel mogelijk" betrekkingen aan te knopen was tot stand gekomen tijdens het bezoek dat de Chinese premier Li Pengvan 11-13 augustus aan Singapore bracht (zie pag. 854/1 - '90). De aanleiding voor deze overeenkomst was het herstel geweest van de diplomatieke betrekkingen tussen China en Indonesië (pag. 760/1 - '90), een van de vijf partners van Singapore in de Association of South East Asian Nations (ASEAN). Brunei was nu nog het enige ASEAN-lid dat geen diplomatieke betrekkingen onderhield met China.
De betrekkingen tussen China en Singapore waren vooral zo kwetsbaar omdat meer dan 70 procent van de bevolking van Singapore van Chinese afkomst was Een bijkomende complicatie vormden de nauw-e economische en militaire banden tussen Singapore en Taiwan. Op 2 oktober zei de Taiwanese premier generaal Hau Pei-tsun tegen leden van de Wetgevende Yuan, het parlement, dat Taiwans ,,substantiële banden" met Singapore niet zouden w-orden verstoord door de diplomatieke betrekkingen die Singapore met China aanknoopte. Op dezelfde dag maakte de Taiwanese vertegenwoordiger in Singapore Chen Yu-chu bekend dat de betrekkingen met Singapore zich ook ,,in de toekomst zouden blijven ontwikkelen"

De premier van Singapore, Lee Kuan Yew, bracht van 16-24 oktober een bezoek aan China, de vijfde keer dat hij een dergelijk bezoek aflegde in de 31 jaar van zijn premierschap. Hij sprak met een aantal hoge Chinese leiders, onder wie Li Peng, president Yang Shangkun en de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij Jiang Zemin.

(Vor. ber. pag. 111/2 e.v. - 1990)

AUSTRALIË

UITSLAG SENAATSVERKIEZINGEN. POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De einduitslag van de deelverkiezingen voor de Senaat op 24 maart 1990 (zie ook pag 341/3 e v - '90) bracht de Australische Labor Party (ALP) in totaal op 32 zetels, de Liberale Partij op 27, de Australische Democraten op zeven. de Nationale Partij op zes, de Country Liberal Party op één en onafhankelijken op drie zetels

Plannen voor grondwetswijziging

Op 19 juli 1990 werd Sir Ninian Stephen, die van 1982 tot 1989 gouverneur-generaal was geweest (zie pag. 343/2 - '90), benoemd tot voorzitter van een stuurgroep die opdracht had een congres over de grondwet te organiseren. Het congres zou in maart 1991 worden gehouden en een van zijn voornaamste taken zou het doen van aanbevelingen zijn voor de herverdeling van bevoegdheden over de verschillende bestuurslagen. De laatste jaren waren er steeds meer stemmen opgegaan om het federale bestuursstelsel te veranderen, dat naar werd betoogd een duur stelsel was van dubbel vervulde functies door de autoriteiten van de federatie, de deelstaten en de territoria.

Nieuwe immigratiewetgeving

Op 1 juni 1989 keurde het Huis van Afgevaardigden met de steun van alle belangrijke partijen een ingrijpende wijziging goed van het immigratiebeleid. De nieuwe Migration Regulations, een wijziging van de Migration Act van 1958, vormden de reactie van de rcgering op het Fitzgerald-rapport uit 1988 en bevatten het merendeel van zijn aanbevelingen alsmede negen amendementen die door oppositiepartijen waren ingediend.

De nieuwe regels legden grotere nadruk op economische factoren als beroepskwalificaties en vakbekwaamheid. Voor houders van een tijdelijke verblijfsvergunning en bezoekers werd het moeilijker een permanente verblijfsvergunning te krijgen.

Aboriginal-zaken

Op 26 oktober 1989 begon de regering met een nieuw nationaal onderwijsbeleid voor aboriginals. In dit nieuwe beleid, dat in overleg met aboriginals was ontwikkeld, werd ernaar gestreefd de deelname en het succes van aboriginals

in het onderwijs op hetzelfde niveau te brengen als van de rest van de bevolking De startsubsidie bedroeg A $ 226 mln voor een periode van drie jaar.

Uit een door het Australisch Instituut voor Criminologie opgesteld rapport, dat op 23 oktober 1989 was gepubliceerd, bleek dat voor een aboriginal de kans op gevangenisstraf 28 maal groter as dan voor een blanke Het rapport gaf de verbijsterend slechte levensomstandigheden en vooroordelen bij de politie en het rechtssysteem de schuld voor deze achterstelling, die door de jaren heen groter was geworden. In de laatste studie van deze aard, die in 1982 was verschenen, was erop gewezen dat de kans om achter de tralies te belanden voor aboriginals 14 maal groter was dan voor niet-aboriginals.

Officieuze coalitie van ALP en Groenen in Tasmanië

Op 28 juni 1989 leed de liberale regering van Robin Gray in Tasmanië een nederlaag met 18 stemmen vóór (13 van Labor en 5 van de Groenen) en 17 tegen bij een motie van wantrouwen, die in het pas bijeengekomen parlement was ingediend door de Groenen, die na de deelstaatverkiezingen van 13 mei 1988 op de wip zaten. De dag daarop vormde Labor een minderheidsregering onder Michael Field. De Groenen, die een aantal concessies op het gebied van het milieubeleid hadden geëist, beloofden externe steun aan de nieuwe regering in een alliantie die de eerste van haar soort in Australië was.
Op 7 mei 1990 werd de vooraanstaande media-eigenaar Edmund Rouse, die op de dag voor de motie van wantrouwen was gearresteerd, veroordeeld omdat hij een Labor-politicus geld geboden had om van kamp te wisselen. Op deze wijze had hij willen voorkomen dat Labor een regering zou vormen. Hij bekende schuld en werd veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf.

(Vor.ber. pag. 775/3 e.v. - 1990)

ECONOMISCH BELEID VAN DE REGERING

Op 13 januari 1990 kondigde minister van financiën Paul Keating een eerste versoepeling aan van het restrictief monetair beleid waardoor de rentetarieven voor hypotheken waren opgedreven tot 18 procent en voor overige leningen tot minstens 20 procent. Op 21 februari, zes dagen nadat de algemene verkiezingen waren uitgeschreven (zie pag. 340/3 e.v. - '90), kondigde hij een pakket loonsverhogingen aan dat hij met de vakbonden was overeengekomen, evenals belastingverlagingen. Tegelijkertijd verklaarde hij dat het economische beleid van de regering voldoende effect had gesorteerd. in het bijzonder op particuliere uitgaven en import, om ,,een langdurige daling van de rentetarieven" toe te staan. Op 4 april en 2 augustus werden de rentetarieven nog verder verlaagd.

Begrotingvoor 1990-'91

In de begroting voor 1990-'91, die op 21 augustus 1990 werd ingediend, werd uitgegaan van bestedingen ter waarde van A $ 92,936 mrd en inkomsten ter waarde van A $ 101,063 mrd. Deze bedragen waren in nominale cijfers praktisch hetzelfde als die van net voorafgaande jaar. Het begrotingsoverschot van A $8,107 mrd was het vierde opeenvolgende overschot en zou worden aangewend om de buitenlandse schuld te verminderen.

De begroting behelsde bezuinigingen van iets meer dan A $ 1 mrd. voornamelijk op de uitgaven voor de gezondheidszorg en de sociale voorzieningen, benevens belastingoerlagingen ter u-aarde van ongeveer A $ 1,2 mrd. Bovendien zou in juli 1991 de werkloosheidsuitkering worden afgeschaft en vervangen door een ,,uitkering voor werkzoekenden" voor korte tijd en een ,,herintredingsuitkering" voor hen die langer dan één jaar zonder werk zaten.
Andere belangrijke regelingen omvatten (i) belastingvermindering voor een reeks milieumaatregelen (zoals die ter bestrijding van bodemdaling); (ii) extra belastingvermindering voor kleine bedrijven en olie-exploratie; (iii) toewijzing van extra kapitaal voor industriele herstructurering; en (iv) meer geld voor de Australische Beurscommissie, een nieuw orgaan dat was ingesteld ter regulatie van de ondernemingssector.

De regering voorspelde dat het tekort op de lopende rekening zou dalen van A $ 20,7 mrd in 1989-'90 tot A S 18 mrd in 1990-'91 en dat de inflatie zou zakken van een percentage van 7,7 procent tot 6 procent per jaar. Naar verwachting zou de werkloosheid stijgen van 6,2 procent tot 7.3 procent, maar er zouden ook meer banen worden geschapen. Globaal zou de groei van het BNP 2 procent zijn, vergeleken met 3,3 procent in het voorafgaande jaar.
Keating beschreef de begroting als een consolidatie van het regeringsbeleid, dat erin slaagde om ,,de economie af te remmen zonder de vooruitzichten voor de groei op langere termijn te verslechteren of de economische en sociale vooruitgang van de afgelopen jaren in gevaar te brengen". Door het begrotingsoverschot zou Australië ,,een periode van budgettaire discipline die in zijn geschiedenis nog nooit eerder was voorgekomen", blijven doormaken.

De oppositie zei echter dat de begroting demonstreerde hoe een zwakke en verdeelde regering had gekozen voor verdere verlaging van de ievensstandaard zonder een doeltreffende strategie om de produktiviteit en de export te bevorderen. ,,Daarom belooft zij om miljoenen Australiërs langdurig en diep in de ellende te storten", verklaarde John Hewson, de leider van de Liberale Partij.

Faillissementen van ondernemingen en banken

In 1990 werd het vertrouwen in het bedrijfsleven ondermijnd door een golf van grote bedrijfsfaillissementen. Dit werd hoofdzakelijk veroorzaakt door hoge rentestanden (zowel in Australië zelf als in de hele wereld! waardoor een zware druk werd gelegd op het vermogen van de ondernemingen om rentebetalingen op hun schulden te voldoen.

De meest spectaculaire crisis trof de Bond Corporation. een in de jaren '70 en '80 door Alan Bond opgebouwd concern, dat onroerend goed en belangen in brouwerijen en media over de hele wereld omvatte. De onderneming maakte melding van een verlies van A $ 979 mln voor het boekjaar 1988-'89 en moest vervolgens het grootste deel van haar activa verkopen om haar schulden te verminderen. Op 26 september 1990 trad Bond af als voorzitter en directeur van de Bond Corporation, een stap die naar verwachting de weg effende voor akkoorden over belangrijke herfinancieringsregelingen.
Op 1 juli 1990 werd Farrow, Australie's op een na grootste bouwmaatschappij. geliquideerd na een stormloop op haar fondsen. Naar verwachting zouden ongeveer 200.000 leden het grootste deel van hun spaargeld kwijtraken. De liquidatie van Farrow werd onvermijdelijk nadat de regering van de staat Victoria. waar de maatschappij was gevestigd, had geweigerd in te grijpen om haar te redden.
Na de ondergang van Farrow en twee grote banken in Victoria zorgde de Labor-regering van de staat voor kredietfaciliteiten ter ondersteuning van andere bouwmaatschappijen met liquiditeitsproblemen op korte termijn en maakte zij bekend dat zij de bankwetten van de staat zou veranderen om de depositogevers beter te beschermen. Tot dan toe had Victoria veel liberalere bankwetten gehad dan de vijf andere staten.

NAURU

SAMENSTELLING KABINET

In november 1990 was het kabinet van Nauru als volgt samengesteld:

Minister van binnenlandse en buitenlandse zaken, eilandontwikkeling en industrie, overheidsdienst en burgerluchtvaart - president Bernard Dowiyogo; openbare werken en gemeenschapsdiensten - Vincent Detenamo; financiën, assistent van de president - Kinza Clodumar; gezondheidszorg en onderwijs - Vinci Clodumar; justitie - Kennan Adeang.

(Vor. ber. pag. 185/2 - 1990)

BEGROTING 1990-'91

In een medio 1990 ingediend begrotingsrapport zei minister van financiën Kinza Clodumar dat naar zijn ver-&-achting de fosfaatroyalties A$ 10 mln lager zouden uitvallen dan het cijfer van A$ 25 mln voor 1989-'90. Australië, Nauru's belangrijkste afnemer van fosfaat. was van plan zijn import met de helft tot 500.000 ton te verminderen vanwege een terugloop van de vraag. Aangezien het onwaarschijnlijk was dat de fosfaatverkopen aan Nieuw-Zeeland en Zuid-Korea zouden stijgen, begrootte Clodumar een tekort van ongeveer A$ 5,6 mln. Naar verwachting zouden de uitgaven voor 1990-'91 A$ 71,2 mln bedragen. Nauru hoopte van Air Nauru A$ 34,4 mln te ontvangen en ongeveer A$ 6,2 mln uit andere bronnen.

Volgens Clodumar koesterde de regering het voornemen verder te investeren in Air Nauru, maar zouden de diplomatieke vertegenwoordigingen in Hongkong, Amerikaans Samoa, Japan, Hawaii en de Cook Eilanden, die tijdens de regering-Aroi uit bezuinigingsoverwegingen waren gesloten, niet worden heropend. Ook maakte hij de oprichting bekend van een televisiestation op Nauru.

NIEUW-CALEDONIË

ONTWIKKELINGEN SINDS MEI 1988

Na de gewelddadige bevrijding van 23 gijzelaars op het eiland Ouvéa door Franse troepen op 5 mei 1988 (pag. 289/2-'88) werd Bernard Pons op 13 mei als gedelegeerd minister voor overzeese departementen en territoria vervangen door Olivier Stirn, die in de jaren 1974-1978 als staatssecretaris met dezelfde taak belast was geweest.
Stirn verklaarde vastbesloten te zijn een eind te maken aan ,,de koloniale situatie" in Nieuw-Caledonië en nieuw leven in te blazen in de onderhandelingen met de onafhankelijkheidsbeweging van de Kanaken, het Front de libération nationale kanak et socialiste (FLNKS). Daartoe werd op 15 mei een missie van zes man, met als coördinator prefect Christian Blanc, benoemd voor een bezoek aan Nieuw-Caledonië om binnen het territorium ,,een dialoog te herstellen". De op 8 mei als president van Frankrijk herkozen François Mitterrand beloofde dat er een officieel onderzoek zou komen naar de wijze waarop de bevrijding van de gijzelaars was uitgevoerd. Op beide initiatieven werd positief gereageerd door de leider van het FLNKS, Jean-Marie Tjibaou.
Het bezoek van de .,commissie voor herstel van de dialoog" aan Nieuw-Caledonië leidde ertoe dat de nieuwe Franse premier, de socialist Michel Rocard (opvolger van de gaullist Jacques Chirac), op 15 juni een onderhoud had met de woordvoerder van de tegenstanders van onafhankelijkheid, afgevaardigde Jacques Lafleur van de (gaullistische) Rassemblement pour la Calédonie dans la république (RPCR). en met FLNKS-leider Tjibaou. Het was voor het eerst in vijf jaar dat beide Caledonische tegenspelers elkaar ontmoetten. Na afloop sprak Rocard van een ,,bereidheid aan beide kanten om voorwaarden te zoeken voor het herstellen van de vrede"

Ondertekening Matignon-akkoorden

Na verder beraad werden op 26 juni 1988 te Parijs in de residentie van premier Rocard, het Matignon, tussen vertegenwoordigers van de blanke gemeenschap en het FLNKS, resp. geleid door Lafleur en Tjibaou, akkoorden ondertekend over het toekomstige bestuur van Nieuw-Caledonië. De hoofdpunten van deze z.g. Matignon-akkoorden waren:
- Nieuw-Caledonië zal 12 maanden rechtstreeks vanuit Parijs worden bestuurd;
- daarna volgt tot 1998 een beperkte autonomie voor een federatie van drie in plaats van vier provincies waarin de eilanden worden verdeeld;
- in die tien jaar zal Frankrijk maatregelen nemen voor een evenwichtige economische. sociale en culturele ontwikkeling;
- in 1998 stemmen de inwoners van Nieuw-Caledonië over zelfbeschikking, d.w.z. onafhankelijkheid of handhaving van enige band met Frankrijk.

Het wetsontwerw over het rechtstreekse bestuur vanuit Parijs voor één jaar vanaf 14 juli 1988 werd op 29 juni door het Franse kabinet goedgekeurd en op 4 juli door de Nationale Assemblée aanvaard met 543 stemmen voor en 1 tegen. De territoriale assemblée van Nieuw-Caledonie keurde het wetsontwerp onder zeker voorbehoud met *35* tegen 11 stemmen goed.
Volgens de betrokken wet zou de nieuwe Hoge Commissaris, Bernard Grasset, geassisteerd door zijn Melanesische secretaris-generaal Jacques Iékawé. in het overgangsjaar verantwoordelijk zijn voor het voorbereiden van de territoriale begroting, het bevorderen van regionale ontwikkeling en particuliere investeringen alsmede het uitvoeren van het opleidings- en onderwijsbeleid om de participatie van Melanesiërs in alle sectoren, vooral in de openbare diensten, te verbeteren. De Hoge Commissaris zegde toe te waarborgen dat ,,de meeste strikte onpartijdigheid van de staat" zou worden geeerbiedigd.

Tijdens een bijeenkomst van de stuurgroep van het FLNKS op 14 juli 1988 in Païta, en op de FLNKS-conventie op 16 en 17 juli in Thio maakten de Union Calédonienne (UC, de voornaamste partij) en andere partijen in het FLNKS bezwaar tegen bepaaide aspecten van de Matignon-akkoorden welke betrekking hadden op de regelingen voor de periode tot het referendum in 1998 en op de organisatie van het referendum zelf.

Zij wilden in het bijzonder de datum van het zelfbeschikkingsreferendum met *5* jaar vervroegen, tot 1993, en zij tekenden verzet aan tegen het regeringsvoorstel inzake het stemrecht. Dit hield in dat alleen de burgers die bij het referendum van 1988 stemgerechtigd waren en in 1998 nog in het territorium woonden het recht zouden hebben aan het zelfbeschikkingsreferendum van 1998 deel te nemen plus de burgers die in de tienjarige overgangsperio-

Na de ondertekening van de Matignon-akkoorden op 26 juni 1988 te Parijs poseerden de vertegenwoordigers van Nieuw-Caledonië voor de fotografen. V.l.n.r. Yeiwené Yeiwené (FLNKS), Marie Tjibaou (FLNKS), Jacques Lafleur (RPCR) en Dick Ukeiwé (RPCR).

de de stemgerechtigde leeftijd bereikten. Het FLNKS wenste dat alleen Kanaken en niet-Kanaken met minimaal één in het territorium geboren ouder het stemrecht zouden hebben. Ook verlangde het FLNKS een algemene amnestie voor allen die veroordeeld waren megens misdrijven i.v.m. de campagne voor onafhankelijkheid.

Het RPCR keurde de Matignon-akkoorden tijdens zijn conventie op 23 juli 1988 unaniem goed, hoewel sommige Franse kolonisten blijk gaven van enige bezorgdheid. Deze kwam voort uit hun vrees dat zij in de toekomstige noordelijke provincie, die zou worden overheerst door Melanesische voorstanders van onafhankelijkheid, geïsoleerd zouden raken.

Akkoord over toekomst Nieuw-Caledonië getekend

Op 17 augustus 1988 begon in Parijs een tweede onderhandelingsronde tussen de Franse regering, vertegenwoordigd door de minister van overzeese departementen en territoria Louis le Pensec, een 11 leden tellende RPCR-delegatie o.l.v. Dick Ukeiwé (een Kanaak) en een 8 man sterke FLNKS-afvaardiging o.l.v. Jean-Marie Tjibaou.
Op 20 augustus werd een akkoord over de toekomst van Nieuw-Caledonië ondertekend. Dit voorzag in een wetsontwerp met de maatregelen voor het tienjarige overgangsstatuut en het kiesrecht bij het overgangsreferendum. Als tegemoetkoming aan de Kanaken werd bepaald dat alleen de nu in Nieuw-Caledonië woonachtigen in 1998 aan de stemming zouden kunnen deelnemen, terwijl een amnestie zou gelden voor alle misdrijven - uitgezonderd moord - die vóór 20 augustus 1988 waren begaan.
Om te voorkomen dat opeenvolgende Franse regeringen de beloften weer ongedaan zouden maken, zoals in 1986 gebeurde bij het aantreden van het kabinet-Chirac, zou in heel Frankrijk een referendum over het nieuwe statuut worden gehouden. Daarmee zou de nieuwe wet voor de duur van het decennium worden bekrachtigd.

Tijdens de tienjarige overgangsperiode zou Nieuw-Caledonie worden gereorganiseerd in drie provincies - Loyaliteitseilanden, Noord en Zuid - die elk een eigen autonoom bestuur zouden hebben met een assemblée (gekozen voor zes jaar met evenredige vertegenwoordiging) en eenuitvoerend orgaan.
De Loyaliteitseilanden en Noord zouden in het congres worden vertegenwoordigd door resp. 15 en 7 leden, terwijl de vertegenwoordiging van Zuid uit 32 leden zou bestaan. Het uitvoerend orgaan van het congres zou onder de verantwoordelijkheid vallen van de Hoge Commissaris die de territoriale assemblée zou leiden.
De bevoegdheden zouden worden verdeeld tussen de Franse staat (buitenlandse betrekkingen, controle op immigratie en buitenlanders, handel. defensie, wet en orde, ennationaliteit). het territoriale gezag (belastingheffing, de territoriale begroting en de onderwijsvoorzieningen) en de provincies (economische en culturele ontwikkeling alsook landhervorming). De ,,ontwikkelingscontracten" voor specifieke projecten zouden worden gefinancierd door staatskredieten en subsidies. Bij de toewijzing aan de provincies zouden de overwegend Melanesische provincies, de Loyaliteitseilanden en Noord, drie kwart van de totale staatsfondsen ontvangen en de Zuid-provincie één kwart.

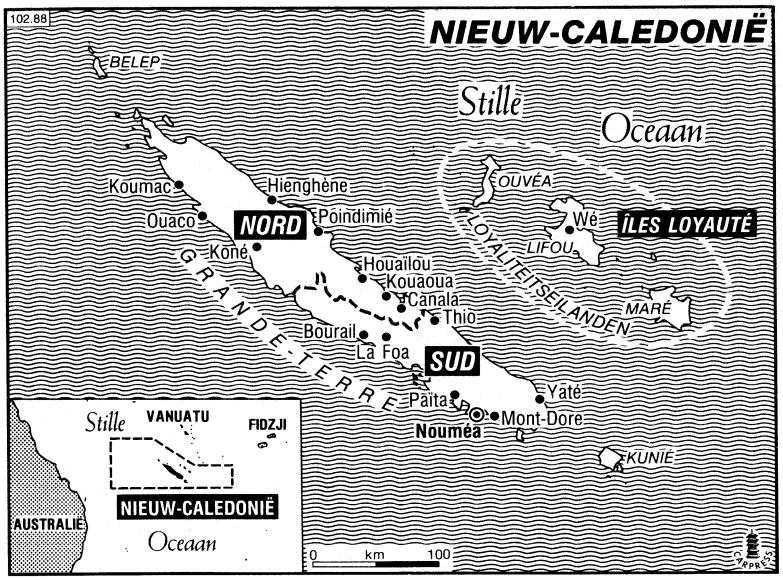

Nog op 20 augustus zegde Pierre Bérégovoy, de Franse staatsminister voor economie, financiën en begroting, een voorschot op de begroting van 1989 van F 300 mlnvoor Nieuw-Caledonië toe.

Bezoek Rocard. Goedkeuring referendum door Territoriaal Congres

Op 24 augustus 1988 vertrok de nieuwe Franse premier, Michel Rocard, uit Parijs voor een bezoek van drie dagen aan Nieuw-Caledonië. Na afloop daarvan maakte Rocard op 28 augustus bekend dat de Fransen op 6 november aan een referendum over de toekomst van de eilandengroep konden deelnemen.
Op 20 september keurde het Territoriale Congres van Nieuw-Caledonië (zonder vertegenwoordigers van het FLNKS dat de verkiezing op 24 april 1988 had geboycot, pag. 289/2-'88) het wetsontwerp betreffende het referendum met 31 tegen 11 stemmen goed. Het FLNKS had het akkoord van 20 augustus tijdens een conventie op 10 september ,,bekrachtigd".

Referendum Fransen

Op 6 november 1988 konden de Fransen via een referendum beslissen over het wetsontwerp inzake zelfbeschikking voor Nieuw-Caledonië in 1998. Slechts 13,99 mlnvan de 37,78 mlnin Frankrijk geregistreerde kiezers nam aan het referendum deel; 62,96 % van de kiesgerechtigden bleef weg. Van de 12,32 mln geldige stemmen waren 9,86 mln vóór het wetsontwerp, iets meer dan 80 % (maar slechts 26,09 % van het electoraat). Het aantal neen-stemmen bedroeg 2,46 mln (6,52 % van het electoraat), het aantal blanco-stemmen 1,67 mln (6,01 % van het electoraat).

Het betrekkelijk hoog aantal blanco-stemmen was gedeeltelijk te danken aan de campagne van de gaullistische Rassemblement pour la republique (RPR), die had opgeroepen tot een ,,gemotiveerde niet-mobilisatie" van zijn aanhangers. RPR-leider Alain Juppé reageerde op de avond na het referendum met de uitspraak: .,Het was een referendum tegen de grondwet en door de uitspraak hoeft niemand zich verplicht te voelen." Jean-Marie le Pen, de leider van het uiterst rechtse FN, had in een felle campagne de Fransen opgeroepen neen-stemmen uit te brengen.

In Nieuw-Caledonië zelf was de opkomst veel hoger, 63,24 %. Het aantal ja-stemmers bedroeg 29.284 (57,02 %) op een totaal van 55.908 kiezers. Er waren 22.065 neen-stemmen.

In gebieden, maar de Kanaken een meerderheid vormden, was het percentage ja-stemmen hoog. terwijl in de overwegend blanke zuidelijke regio en in de hoofdstad Nouméa een

meerderheid neen stemde Het hoge aantal onthoudingen in gebieden met een RPCR-aanhang schaadde de positie van partijleider Jacques Lafleur (tevens RPR-afgevaardigde voor Nieuw-Caledonië) die had opgeroepen , ja" te stemmen

Amnestie

In de nacht van 1 i op 18 november 1988 werden in Frankrijk en Nieuw-Caledonië 51 militante strijders voor de onafhankelijkheid in vrijheid gesteld op grond van een wet d.d. 9 november die door het referendum van 6 november was goedgekeurd. Onder die 51 vrijgelatenen waren 26 Kanaken die wegens de gebeurtenissen op het eiland Ouvéa van 22 april 1988 (pag. 289/2-'88) in Frankrijk waren gedetineerd.

Bezoeken Franse ministers

Van 23-29 novemer 1988 bracht de Franse minister van onderwijs,jeugd en sport, Lionel Jospin, een bezoek aan Nieuw-Caledonië, waar hij maatregelen aankondigde om het onderwijspeil op de eilandengroep te verbeteren. Hij merkte op dat slechts 38 % van de jonge Melanesiërs in het voortgezet onderwijs terechtkwamen en dat van hen slechts 14 % naar de universiteit ging.
Op 2 december arriveerde de Franse minister van overzeese departementen en territoria, Louis le Pensec, in Nouméa voor een vijfdaags bezoek aan Nieuw-Caledonië. Daarbij ging het vooral om de uitvoering van de Matignon-akkoorden, waarvoor hij de definitieve versie van het tijdschema bekendmaakte. Dit voorzag o.m. in de opening van een opleidingsinstituut voor administratief stafpersoneel in maart 1989, de verkiezingen van provinciale raden in juni 1989 en de overdracht van de bevoegdheden aan de provincies in juli 1989.Ook kondigde Le Pensec investeringsplannen van de Franse regering aan voor de armere gebieden, de plattelandsdistricten van het hoofdeiland Grande Terre en de Loyaliteitseilanden. Zo zou tussen 1989 en 1992 ca. F 586 mln worden geïnvesteerd in de verbetering van het wegennet, waaronder de aanleg van een 75 km lange autoweg op Grande Terre.

Lokale verkiezingen

Na de lokale verkiezingen, die in twee ronden resp. op 12 en 19 maart 1989 werden gehouden, werden 20 van de 32 lokale districten beheerst door pro-onafhankelijkheidspartijen. Het FLNKS o.l.v. Jean-Marie Tjibaou controleerde 17 van deze districten.

Hoewel de RPCR o l v Jacques Lafleur slechts de controle over negen districten behield, kreeg deze belangrijkste rechtse partij wel 39 6 % van alle stemmen en boekte daarmee wat stemmental betreft het beste resultaat De pro-onafhankelijkheidspartijen verwierven 34,3 % van de stemmen, terwijl de uitrist rechtse partijen 17) " . an de stemmen vergaarden

Tjibaou en Yeiwené vermoord

Op 4 mei 1989 werden de voorzitter en vice-voorzitter van het FLNKS, Jean-Marie Tjibaou. en Yeiwené Yeiwené, tijdens een herdenkingsplechtigheid op het eilandje Ouvéa doodgeschoten. De dader van de aanslag. Djubelly Wéa, werd door een lijfwacht van Tjibaou gedood. Wéa, een lid van het FULK (Front uni de libération kanake - een van de meest radicale partijen in het FLNKS), was betrokken geweest bij de gewelddadige acties op Ouvéa in april 1988. Het FULK had de ondertekening van de Matignon-akkoorden door Tjibaou als ,,verraadaan een onafhankelijk Nieuw-Caledonië" verworpen. Een ander FULK-lid, André Tangope, die bij de aanslag gewond raakte, werd op 6 mei door de Franse openbare aanklager in staat van beschuldiging gesteld.
De Franse premier Michel Rocard, die op 7 mei de begrafenisdienst van Tjibaou en Yeiwené in Nouméa bijwoonde, verklaarde later die dag dat de provinciale verkiezingen volgens plan op 11 juni zouden doorgaan Ook bevestigde Rocard dat de Franse regering zich nauwgezet zou houden aan de uitvoering van institutionele, sociale en economische maatregelen, zoals overeengekomen in de Matignon-akkoorden

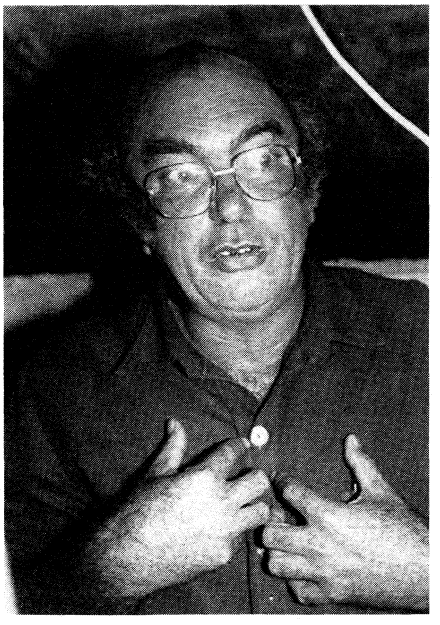

François Burck, de nieuwe voorzitter van de Union calédonienne (UC).

De Union calédonienne (UC), de voornaamste partij in het FLNKS, koos op 20 mei de oud-priester François Burck met 23 van de 40 stemmen tot voorzitter als opvolger van Tjibaou. Léopold Jorédié werd vice-voorzitter en opvolger van Yeiwené; hij gold als de voornaamste kandidaat voor de opvolging van Tjibaou als FLNKS-voorzitter

Provinciale verkiezingen

Bij de op 11 juni 1989 gehouden provinciale verkiezingen verwierf de pro-Franse RPCR 44 % van de uitgebrachte stemmen en 27 van de 54 zetels. Het onafhankelijkheidsfront FLNKS kreeg 29 % van de stemmen en 19 zetels. De opkomst bedroeg 69,87 %.

Net als bij vorige verkiezingen bleken de resultaten een weerspiegeling van de regionale aanhang van de partijen te bieden. In de Zuid-provincie (ruim 60 % van de totale bevolking met vooral Franse immigranten en hun afstammelingen) behaalde de RPCR 21 van de 32 zetels; van de overige zetels gingen 4 naar het FLNKS, 3 naar het Front national (FN), 2 naar de Calédonie demain en 2 naar de Union océanienne. In de Noord-provincie verwierf het FLNKS 11 van de 15 zetels (tegen de PRCR 4) en op de Loyaliteitseilanden 4 van de 7 zetels (tegen de RPCR 2).

Op 16 juni kozen elk van de drie provinciale parlementen hun voorzitter: RPCR-leider Jacques Lafleur (Zuid), FLNKS-lid Léopold Jorédié (Noord) en FLNKS-lid Richard Kaloi (Loyaliteitseilanden).

Nieuwe leider FLNKS

Na een 16 uur durende vergadering achter gesloten deuren verkoos het FLNKS op 24 maart 1990 de 39-jarige Paul Néaoutyine tot zijn nieuwe voorzitter. Néaoutyine was tot dan leider van de Kanaakse Bevrijdingspartij (Parti de libération kanake, PALIKA), een radicale component van het FLNKS. De posten van voorzitter en vice-voorzitter waren sinds de moord op Jean-Marie Tjibaou en Yeiwené Yeiwené in mei 1989, onbemand. Deze moordaanslagen waren het werk geweest van een lid van het extreem linkse (FULK), dat in januari 1990 officieel uit het FLNKS werd gezet.

De nieuwe vice-voorzitter was Rock Wamytan van de Union Calëdonie (UC), de meer gematigde component van het FLNKS die onder leiding stond van Tjibaou totdat deze overleed.

Verkiezing van congresbestuur

Begin juli 1990 werd Simon Loueckhote van de Rassemblement pour la Calédonie dans la République (RCPR) herkozen als voorzitter van het Territoriaal Congres. Vijf van de acht vicevoorzittersposten gingen eveneens naar de RCPR. Het FLNKS wist beslag te leggen op de overige drie posten. Het 54 leden tellende Territoriaal Congres, samengesteld uit de drie regionale assemblées, vormde sinds de beëindiging van het Franse bestuur op 14 juli 1989 het autonome wetgevende lichaam van Nieuw-Caledonië.

TOELATING VAN FLNKS TOT SPG

De Melanesische Speerpunt Groep (SPG, bestaande uit Papoea Nieuw-Guinea, de Solomon Eilanden en Vanuatu), die in 1986 was opgericht en aanvankelijk was bedoeld om binnen het South Pacific Forum te pleiten voor een sterke opstelling inzake de kwestie Nieuw-Caledonië, belegde in maart 1990 een topontmoeting in de hoofdstad van de Solomon Eilanden, Honiara, waarbij het FLNKS als volledig lid werd opgenomen. De toelating van het FLNKS, die in het verleden altijd was tegengewerkt door de SPG, werd opgevat als een signaal aan de Franse regering dat de regio zich nog steeds actief toelegde op het bereiken van een volledig onafhankelijk, door Melanesiërs bestuurd Nieuw-Caledonië.

NIKKELPRODUKTIE. STAKING

De nikkelproduktie bereikte in 1989 46.925 ton, waarvan 46.071 ton (met een waarde van 715 mln francs) geëxporteerd werd. De opbrengst bedroeg één vijfde van de begroting van het gebied. Een 36 dagen durende staking van werknemers in de mijnbouw en de metaalverwerkende industrie, waarbij de lonen en de werkcondities de inzet vormden, werd op 23 juli 1990 beëindigd toen een overeenkomst werd bereikt. Het akkoord voorzag in een uitgebreid pakket maatregelen om de lonen en de werkomstandigheden te verbeteren, in doorbetaling van lonen tijdens de staking en in een eenmalige contante uitbetaling.

NIEUW-ZEELAND

BEGROTING 1990-'91

In de nog door de Labour-regering op 24 juli 1990 gepresenteerde begroting voor 1990-'91 werd de hoofdmoot gevormd door sociale bestedingen en werd geld uitgetrokken voor een nieuw hulpprogramma voor gezinnen met lage inkomens, voor de bestrijding van de werkloosheid en voor hogere uitgaven in de gezondheidszorg en het onderwijs. Tot de maatregelen ter ondersteuning van het bedrijfsleven behoorden onder andere de afschaffingvan de accijns op auto's, een prijsverlaging voor loodvrije benzine, en een aantal vereenvoudigingen van het belastingstelsel.
Dankzij de verkoop van grote overheidsbezittingen, met name van het nationale telefoonnet en staatsbossen (zie verder), vertoonde de begroting een kasoverschot van ongeveer NZ$ 5 mrd. Ongeveer NZ$ 4,2 mrd hiervan werd besteed aan de terugbetaling van binnenlandse en buitenlandse schulden. Over het geheel vertoonde de begroting een overschot, het eerst sinds 1978, van NZ$ 89

PRIVATISERINGSPROGRAMMA

Ondanks aanhoudend en wijdverspreid verzet ging de Labour-regering in 1990 door met de verkoop van overheidsbezittingen om de binnenlandse en buitenlandse schulden te kunnen aflossen.

Op 28 maart 1990 publiceerde de regering een lijst met bedrijven die ze de volgende jaren wilde privatiseren. Op die lijst stonden onder andere Telecom (het nationaal telefoonnet); de nationale spoonvegen, veerdiensten en busbedrijven; havenbedrijven en de drie nationale vliegvelden; de staatsbossen; de nationale verzekeringsmaatschappij; hotels en reisbureaus. Andere geplande maar om verscheidene redenen uitgestelde verkopen betroffen Coalcorp, de voormalige staatskolenmijnen; Landcorp, een maatschappij die gebouwen en land van de overheid beheerde; en Electricorp dat de energiecentrales en het nationaal hoogspanningsnet beheerde. Evenals bij eerdere privatiseringen ondervonden de regeringsplannen sterk verzet van de linkse vleugel van de Labour Party en van de vakbonden in de nutsbedrijven.
De regering maakte op 14 juni bekend dat zij Telecom voor NZ$ 4,25 mrd had verkocht aan twee Amerikaanse bedrijven, Bell Atlantic en American Information Technologies (Ameritech). Het betrof de grootste en ineeste omstreden privatisering tot dan toe. Volgens Richard Prebble, de toenmalige minister van staatsondernemingen, zouden de twee bedrijven ieder in de loop van de volgende drie jaar hun aandeel in Telecom terugbrengen tot 24,95 procent, overeenkomstig de plannen van de regering dat maximaal 49,9 procent van het bedrijf in buitenlands bezit mocht zijn. Twee Nieuwzeelandse firma's, Fay Richwhite en Freightways, respectievelijk een investeringsbank en een transport- en bewakingsbedrijf, zouden ieder 5 procent van de aandelen in Telecom kopen, terwijl de overige 40,1 procent aan het publiek en internationale investeerders zou worden aangeboden.

In juli en augustus begon de verkoop van 99 afzonderlijke staatsbossen. De regering zou eigenaar van de bossen blijven, maar zou de kaprechten en de bestaande infrastructuur verkopen. De verwachte totale opbrengst van de bossen, ongeveer 350.000 hectare (net iets minder dan de helft van het totale oppervlak aan bossen) met vooral pijnbomen, bedroeg NZ$ 2,5 mrd à NZ$ 4,5 mrd.

De staatsbossen, die voorheen door een regeringsdepartement werden beheerd, waren als onderdeel van het privatiseringsprogramma in 1987 verkocht aan de open NV New Zealand Forest Corporation. Deze maatschappij had in de eerste drie jaar van haar bestaan zeer succes gehad.

(Vor.ber.pag. 66/2 e.v.-1991)

VOLTOOIING VAN CER-AKKOORD OVER VRIJHANDEL MET AUSTRALIË

Zoals was overeengekomen in 1988 schaften Nieuw-Zeeland en Australië op 1 juli 1990 alle nog bestaande handelsbarrières af en voltooiden zo het „closer economic relations"-akkoord (CER), dat een volledige vrijhandel in goederen, diensten en ander vrij commercieel verkeer tussen de twee landen mogelijk maakte.
Op 22 juli begonnen besprekingen tussen de twee landen over harmoniseringsproblemen betreffende wetgeving, boekhouding, belastingheffing en het gebruik van communicatielijnen. Deze problemen zouden naar verwachting in 1992 zijn opgelost, als de CER herzien moest worden.
De CER was een groot succes voor Nieuw-Zeeland, dat er sinds 1983 in was geslaagd de export van voornamelijk landbouwprodukten naar de relatief grote Australische markt met 170 procent te verhogen, en een groot bilateraal handelstekort teniet te doen.

(Vor. ber. 432/3 - 1984)

NIUE

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Zes nieuwkomers wonnen een zetel bij de algemene verkiezingen in mei 1990. Het waren de zesde algemene verkiezingen op Niue sinds het eiland in oktober 1974 zelfbestuur in een vrije associatie met Nieuw-Zeeland kreeg.

De Niue People's Action Party (NPAP), de enige officiele politieke organisatie op Niue (die zich fel verzette tegen het leiderschap van Sir Robert Rex die de politiek beheerst had sinds het eiland zelfbestuur kreeg), boekte winst met de overwinning van sympathisanten onder wie Tauveve Jacobsen. die de zetel behield die 7t. in 1989 bij een tussentijdse verkiezing won, en van Sani Lakitani, de oprichter van de NPAP Young Vivian, de partijleider, werd zonder tegenkandidaat gekozen verklaard, hij was ervan overtuigd dat de NPAP een meerderheid in de nieuwe Assemblée zou behalen Maar door middel van intensief lobbyen behield de 81-jarige Rex de zeggenschap in de Assemblee

Hij wist vier leden van de Assemblée die sympathiseerden met de toch al door verschillen tussen Vivian en Lakitani verzwakte NPAP, over te halen van partij te wisselen. Rex werd herkozen als premier toen de Assemblée opnieuw bijeenkwam.

Leiderschap betwist. Ontslag van ministers

Premier Rex ontsloeg op 18 september 1990 minister van financiën Sani Lakatani en minister van openbare werken Frank Lui nadat zij hadden geweigerd op zijnverzoek af te treden. De twee ministers zouden zijn leiderschap hebben betwist door handtekeningen te verzamelen van elf van de 20 leden van de Assemblée ter ondersteuning van een motie van wantrouwen tegen de premier. Drie leden trokken hun steun aan de motie later in. De ministers werden vervangen door twee oppositieleden: Young Vivian als minister van financiën en Fisa Pihigia als minister van openbare werken.

BEGROTING 1990-'91

Lakatani, de toenmalige minister van financiën, presenteerde de Assemblée in augustus 1990 de begroting voor 1990-'91. Lakatani zei dat de begroting van in totaal NZ$ 15 mln de ,,juiste" ontwikkeling zou stimuleren van met name de particuliere sector, met de nadruk op het toerisme. De regering zou de particuliere sector ook ondersteunen bij het creëren van banen voor schoolverlaters, van wie velen gedwongen waren het eiland te verlaten en werk te zoeken in Nieuw-Zeeland. Geschat werd dat 10.000 Niueanen leefden en werkten in Nieuw-Zeeland.

SOLOMON EILANDEN

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Premier Solomon Mamaloni werd in de loop van 1989 en in 1990 geconfronteerd met een reeks wettelijke en parlementai e uitdagingen van oppositieleider Andrew Nori. De doortastende Nori behoorde tot de nieuwe generatie politieke leiders op de Solomon Eilanden. Hij leidde de Oppositiealliantie waar enkele van de kundigste en meest ervaren nationale figuren deel van uitmaakten, onder wie twee voormalige premiers en een vroegere permanente afgevaardigde bij de VN.
Nori had eind 1989 en begin 1990 door daadwerkelijke juridische stappen of door daarmee te dreigen, met succes een aantal regeringsvoorstellen geblokkeerd. Hij benadrukte dat zijn mikpunt Mamaloni zelf was en niet de regerende People's Alliance Party" (PAP). Nori vond dat Mamaloni in zijn leiderschap onaanvaardbaar willekeurig en autoritairwas. In mei 1990 werdeenmotievan wantrouwen van de oppositie echter in het parlement met overgrote meerderheid verworpen (met 23 tegen 13 stemmen), ondanks geruchten over een samenzwering binnen de PAP om Mamaloni af te zetten.

Regering van nationale eenheid gevormd

Op 17 november 1990 weigerde de voorzitter van het parlement een motie van wantrouwen tegen premier Solomon Mamaloni in stemming te brengen. Voorzitter Waeta Ben ging in op de verklaring van de regering dat er in 1990 al een motie van wantrouwen was ingediend en dat het parlement de kwestie daarom niet eerder kon bespreken dan tijdens zijn tweede zitting het jaar erop. De oppositie gaf onmiddellijk te kennen bij het Hooggerechtshof in beroep te zullen gaan tegen de uitspraak van de voorzitter.
Dit geschil luidde de meest recente fase van het politieke tumult dat was begonnen toen Mamaloni op 9 oktober was afgetreden als leider van de regerende PAP vlak voordat op het jaarlijkse partijcongres zijn leiderschap ter discussie zou worden gesteld. Ondanks zij aftreden gaf Mamaloni te kennen premier te willen blijven en een regering van ,,nationale eenheid" te willen vormen; ,,gebaseerd op een evenredige vertegenwoordiging van de verspreide provincies van het land - met inbegrip van de hoofdstad Honiara - uitgaande van inwoners en hulpbronnen". Ook zou de regering worden ,,geleiddoor de principes van politieke verzoening, nationale reconstructie en beleidsheroriëntatie". Vervolgens ontsloeg hij vijf leden van zijn kabinet, onder wie zijn vice-premier Danny Philips, en benoemde in hun plaats vier leden van de oppositie (George Luialamo, Sam Alasia. Alfred Maetia en Sir Peter Kenilorea, een voormalig premier) en het PAP-parlementslid Job Tausinga.

Mamaloni legde de oproep om af te treden, gedaan door Philips en door oppositieleider Andrew Nori van het Nationalist Front for Progress, naast zich neer. Hij hield vol dat zijn nieuwe regering in het uit 38 leden bestaande parlement over een meerderheid beschikte. Hij beloofde tevens zijn programma van politieke en economische herstructurering te zullen voortzetten, waarmee onder andere het stroomlijnen van de overheidsdiensten en de verkoop van regeringsbezittingen en van een bepaald aantal staatsbedrijven gemoeid zou zijn.

De betekenis van de zet van Mamaloni lag in de gevolgen die deze had voor de rol van de politieke partijen op de Solomon Eilanden. De vorming van een coalitieregering en de breuk in zowel de regeringspartij als de oppositie leken de terugkeer in te luiden naar de traditionele politieke stijl van het land, waarin politieke structuren rond persoonlijkheden ontstonden en partijorganisaties zwak en zonder duidelijke ideologische fundering bleven. Mamaloni's verkiezing tot premier in maart 1989, nadat zijn partij bij de algemene verkiezingen in februari 1989 als de grootste uit de bus was gekomen (zie pag. 45/1 - '90), werd algemeen beschouwd als het begin van een nieuw tijdperk omdat voor het eerst sinds de onafhankelijkheid in 1978 de mogelijkheid was geschapen voor een éénpartij-regering.

Samenstelling kabinet

De nieuwe regering was als volgt samengesteld:

Premier - Solomon Mamaloni; buitenlandse zaken en handel - Sir Peter Kenilorea*;financiën en planning - Christopher Abe; landbouw en grondbeheer - George Luialamo*; onderwijs en werkgelegenheidsontwikkeling - Sam Alasia*; politie en justitie - Albert Laore+; handel en basisindustrie - Michael Naena+; natuurlijke hulpbronnen - Job Tausinga*; binnenlandse zaken - Sir Baddeley Devesi+; huisvesting en overheidsdiensten - Allen Kemakeza+; transport, openbare werken en nutsbedrijven - Alfred Maetia*; gezondheid en medische diensten - Nathaniel Supa: provin-

"Op pag. 45/1-'90 foutief aangeduid als People's Action Party.

ciaal bestuur - Allen Qurusu+ PTT - Ben Gale; toerisme en luchtkaart - Victor Ngele

* Nieuw
\+ Andere portefeuille

(Vor. ber. pag. 45/1/2 - 1990)

WEST-SAMOA

REFERENDUM OVER ALGEMEEN KIESRECHT

In juni 1990 keurde de regering een plan goed voor een op 29 oktober 1990 te houden referendum over algemeen kiesrecht en over de voorgestelde vorming van een tweede kamer in de Fono (het parlement). Krachtens de heersende wetten mochten slechts ongeveer 20.000 traditionele stamhoofden (Matai) deelnemen aan de verkiezingen voor de 45 zetels in de Fono, terwijl kiezers van Europese afkomst, die geen lid waren van een Matai-familie?over de overige twee zetels stemden. Door de voorgestelde veranderingen, die werden gesteund door zowel de premier als de oppositieleider, zou iedereen boven de 21 aan de verkiezingen kunnen deel te nemen, maar net als voorheen zouden alleen leden van een Matai-familie zich kandidaat kunnen stellen.
In het referendum sprak een minimale meerderheid van de bevolking van West-Samoa zich voor invoering van het algemeen kiesrecht uit. De opkomst bedroeg 74 procent, hoewel werd beweerd dat veel kiezers niet voor het referendum waren geregistreerd. Het voorstel een uit leden van de Matai-families bestaande Eerste Kamer te creëren werd in het referendum afgewezen.

(Vor.ber.pag. 352/3-1989)

Tofilau Eti Alesana, premier en minister van buitenlandse zaken van West-Samoa.

CVSE

PARIJSE TOPCONFERENTIE

De staatshoofden en regeringsleiders van de 34 deelnemende landen aan de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), kwamen van 19-21 november 1990 in Parijs bijeen voor een topontmoeting.

De ontwikkelingen binnen de CVSE, die in 1975 een hoogtepunt bereikten met de ondertekening van de Slotakte van Helsinki (zie pag. 497/1 e.v.-'75), hadden betrekking op Europa, de Verenigde Staten en Canada Aanvankelijk waren het 30 landen maar na de eenwording van Duitsland was dit aantal tot 34 gereduceerd. Albanië, het enige Europese land dat oorspronkelijk niet had deelgenomen, had te kennen gegeven graag te willen participeren en kreeg derhalve de status van waarnemer tijdens de top. Op 20 november diende het land echter een officiële klacht in. waarin werd gesteld dat ,,hetonbegrijpelijk is dat enkele landen dwarsliggen om te voorkomen dat een consensus bereikt kan worden aangaande de volledige deelneming van Albanië...".
Delegaties van de Baltische republieken Estland, Letland en Litouwen, die als ,,speciale gasten" op uitnodiging van de Franse regering de top bezochten, wei-den uitgesloten van de bijeenkomsten. Naar verluidt gebeurde dit op aandringen van de Sowjet-Unie.

De Parijse top maakte een formeel einde aan vier decennia van militaire confrontatie tussen Oost en West. Tijdens de top werd het Handvest van Parijs voor een Nieuw Europa en een Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE) goedgekeurd. Andere ontwikkelingen omvatten de overeenstemming over en de ondertekening van transatlantische verklaringen waarin de relaties tussen de Europese Gemeenschap (EG) en de Verenigde Staten en Canada werden geïnstitutionaliseerd.

In zijn openingstoespraak op 19 november waarin hij de afgevaardigden welkom heette, zei de Franse president François Mitterrand: ,,Het is de eerste keer in de geschiedenis dat wij getuige zijn van een diepgaande verandering in het Europese landschap, (een verandering) die niet het resultaat is van oorlog of bloedige revolutie." De Amerikaanse president George Bush. die tijdens de openingszitting een toespraak hield. waarschuwde in een duidelijke verwijzing naar de Iraakse invasie van Koeweit. dat ,,hetsucces dat wij hier boeken diepgaand noch duurzaam kan zijn wanneer de regels van de wet elders schaamteloos met de voeten worden getreden". Sowjet-president Michail Gorbatsjow verklaarde dat terwijl zijn land zich afkeerde van het ,,totalitarismein de richting van vrijheid en democratie". de ,,Balkanisering of Libanisering van hele regio's" gestaag doorging. waardoor ,,het Europese proces" in gevaar kwam. Gorbatsjows roep om meer substantiële wapenreducties ging direct in tegen de visie van de toenmalige Britse premier Margaret Thatcher die van mening was dat ,,we geen verdere ingrijpende wapenvermindering moeten venvachten".
Het feit dat er nog steeds spanningen bestonden tussen enkele deelnemende lidstaten, bleek uit de toespraak van de Spaanse premier Felipe González, die op 20 november verklaarde dat Groot-Brittannië en Spanje ,,het conflict inzake Gibraltar moeten oplossen". Hij omschreef het conflict als ,,een anachronistisch overblijfsel" van de oude orde.

Ondertekening van Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE)

Op 19 november tekenden de leiders van de 16 lidstaten van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de zes lidstaten van het Warschaupact een Verdrag inzake de Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE) en bekrachtigden zij een gemeenschappelijke verklaring die het gebruik van geweld afwees.
Het Verdrag bepaalde dat beide militaire organisaties tussen de Atlantische Oceaan en de Oeral evenveel niet-nucleaire wapens mochten opstellen. De bewapening werd aan beide zijden beperkt tot 20.000 tanks, 20.000 stuks artillerie, 30.000 pantservoertuigen, 6.800 gevechtsvliegtuigen en 2.000 aanvalshelikopters. Het grootste deel van de wapenreducties, waarover 20 maanden lang werd onderhandeld, zou voor rekening van de Sowjet-Unie en de Warschaupactlanden komen, hetgeen een inkrimping van 40 procent op hun totale arsenaal betekende.

Volgens berichten op 12 november hadden Amerikaanse functionarissen bevestigd dat het uiteindelijke percentage van de wapenreductie voor het Warschaupact veel hoger zou zijn geweest, als niet grote aantallen Sowjettanks en andere zware wapens achter de Oeral waren teruggetrokken, zodat ze buiten de afspraken in het Verdrag zouden vallen.

Het Verdrag stond ook ,,verklaarde locatie-inspecties" toe (dat zijn locaties waar de onder het verdrag vallende wapens zich volgens verklaringen zouden moeten bevinden) en enkele ,,testinspecties". Deze laatste inspecties zouden vooral gedurende de eerste 120 dagen worden uitgevoerd, alhoewel ook na deze periode nog inspecties zouden plaatsvinden.
In de gezamenlijke verklaring die op 14 november in Wenen werd afgerond werd nog eens bevestigd dat de ondertekenaars ,,niet langer elkaars tegenstanders zijn" en dat ,,geen enkel van hun wapens ooit gebruikt zal worden, behalve in het geval van zelfverdediging". In de verklaring werd tevens po-

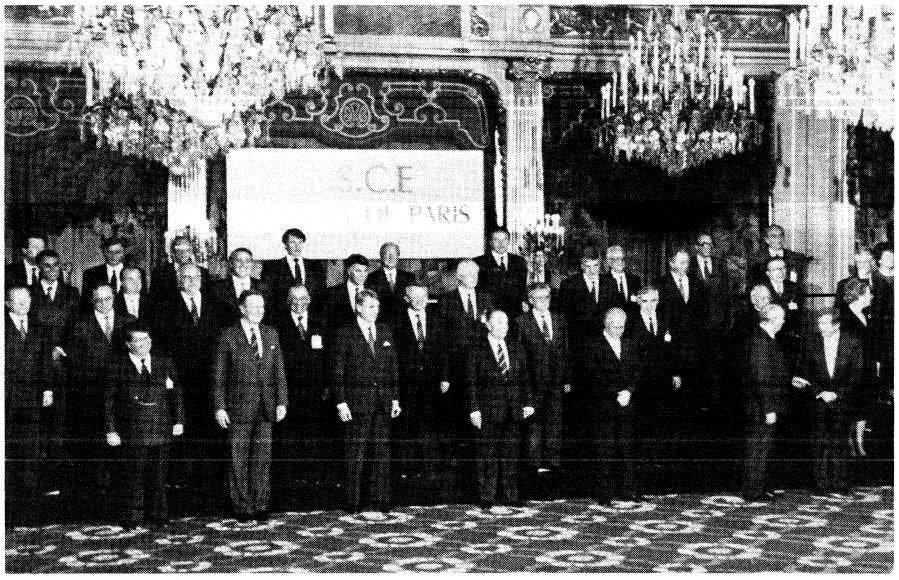

Een familieportret van de delegatieleiders die deelnamen aan de CVSE-topconferentie te Parijs. Zij poseerden op 19 november 1990 in het Elysée-paleis.

sitief gereageerd op het ,,vooruitzicht" van nieuwe onderhandelingen over de beperking van atoomwapens met een kort bereik in Europa en werd het belang van snelle overeenstemming over het Amerikaanse ,,Open Skies"-project onderstreept.

Aankondiging ontbinding van Warschaupact

Tijdens de top deelde de Hongaarse premier Jozsef Antall afgevaardigden mee dat de zes lidstaten van het Warschaupact overeen waren gekomen de alliantie met ingang van begin 1992 te ontbinden.
In zijn toespraak op 20 november verklaarde Antall dat de ondertekening van het CFE-Verdrag een ,,dodelijke klap" betekende voor het bestaansrecht van het Pact. In navolging van Antall beschreef de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel het Warschaupact als ,,een overblijfsel uit het verleden" en ,,een typisch produkt van het Stalinistische expansionisme".

Goedkeuring Handvest van Parijs

Tijdens hun slotzitting op 21 november luidden de leiders van de top formeel een ,,nieuw tijdperk van democratie, vrede en eenheid in Europa" in door de ondertekening van het Handvest van Parijs voor een Nieuw Europa. In het handvest werd verklaard dat ,,het tijdperk van confrontatie en verdeeldheid in Europa ten einde" was en dat vanaf dat moment de ondertekenaars van het handvest hun betrekkingen op basis van ,,respecten samenwerking" zouden onderhouden.
Het 20 pagina's tellende Handvest van Parijs* was in drie secties verdeeld.

1. Tien principes gebaseerd op de Slotakte van Helsinki uit 1975, die onder meer streefden naar het ,,bouwen.behouden en versterken van de democratie als zijnde het enige regeringssysteem"; de erkenning van ..mensenrechten a'ls zijnde het geboorterecht van alle mensen"; het handhaven van ,,vrije en eerlijke verkiezingen"; de bevestiging van het recht van alle individuen op ,,vrijheid van denken" en op het bezit van eigendom; de bescherming van de ,,etnische,culturele, taalkundige en religieuze identiteit van nationale minderheden" en de ontwikkeling van ,,markteconomieën".
2. Richtlijnen voor de toekomst, waaronder een bijeenkomst met als onderwerp de nationale minderheden, die van 1-19 juli 1991 gepland stond; onderhandelingen over Vertrouwen- en Veiligheidbevorderende Maatregelen (CSBM) in Europa, die vóór de vervolgtop van de CVSE (die voor 1992 op het programma stond) afgerond zouden moeten zijn; en een zo snel mogelijk, alles omvattend verbod op chemische wapens.

3 Nieuwe structuren en instellingen, onder meer het opzetten van een secretariaat in Praag, dat belast zou zijn met het plannen van tweejaarlijkse ontmoetingen tussen staatshoofden en regeringsleiders te beginnen met een ontmoeting in 1992 in Helsinki De taak van het secretariaat zou tevens de coordinatie omvatten van regelmatige, bij voorkeur jaarlijkse, besprekingen van een Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken (de eerste zou in Berlijn plaatsvinden) In deze sectie was verder rekening gehouden met het opzetten van een Centrum ter Voorkoming van Conflicten in Wenen en een Kantoor voor Vrije Verkiezingen in Warschau

OVEREENSTEMMING OVER EN ONDERTEKENING VAN TRANSATLANTISCHE VERKLARINGE INZAKE BETREKKINGEN EG-CANADA

Op 23 november 1990 tekenden de Italiaanse premier Giulio Andreotti, de toenmalige voorzitter van de Europese Gemeenschap (EG), en de Canadese premier Brian Mulroney in Rome een verklaring, die de relatie tussen beide partijen op een ,,bijna-verdragsniveau" bracht, hetgeen inhield dat regelmatig topoverleg en beraadslagingen op het hoogste ministeriële niveau zouden plaatsvinden.
Tijdens de top in Parijs zou een soortgelijke verklaring door de EG en de VS worden ondertekend, maar dit ging niet door wegens onenigheid tussen beide partijen, met name over het opnemen van een toezegging om de impasse inzake de Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel (GATT)te doorbreken (zie pag. 69/2 e.v.-'91).

Op 12 november verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas tijdens een bijeenkomst van ministers van buitenlandse zaken van de EG in Brussel, dat verwijzingen naar de GATT ,,niet op hun plaats waren in een verklaring die zich in hoofdzaak op de toekomst richt". Naar verluidt werd op 21 november tussen de EG en de VS een compromis bereikt, nadat de meeste controversiële kwesties verwijderd of verdoezeld waren.

IAEA

34STE BIJEENKOMST

Van 17-21 september 1990 werd in de Oostenrijkse hoofdstad Wenen de 34ste gewone zitting van de algemene conferentie van het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA) gehouden. De conferentie werd bijgewoond door meer dan 300 afgevaardigden uit bijna alle 113 lidstaten.
Tijdens de openingszitting vertelde Hans Blix, directeur-generaal van de

* Eerder was al overeenstemming bereikt over de aan het Handvest van Parijs ten grondslag liggende principes en over enkele van de instellingen die in het handvest werden genoemd. Dit gebeurde tijdens een ontmoeting tussen ministers van buitenlandse zaken van de CVSE, die van 1-3 oktober in New York werd gehouden. Een van de structuren die tijdens deze ontmoeting werd besproken, maar die later niet in de uiteindelijke versie van het Handvest werd opgenomen, was de vorming van een Pan-Europese Assemblée.

IAEA, de afgevaardigden dat de Golfcrisis de wereld ,,nogmaals (herinne de) aan de noodzaak van een verscheidenheid aan energiebronnen". Blix zei dat, naast de bezorgdheid over een stijging van de olieprijzen als gevolg van de Golfcrisis. de angst voor een broeikaseffect als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen als kolen, olie en gas, betekende dat veel landen zouden blijven vertrouwen op kernenergie. Hij meldde dat. deels vanwege het gebruik van kernenergie. het gebruik van olie voor de produktie van electriciteit in de geïndustrialiseerde landen was teruggelopen van 24 procent in 1974 tot 9 procent in 1986. Momenteel werd voor 17 procent van de vraag naar elektriciteit in de wereld voldaan door kernenergie.
Veel afgevaardigden onderschreven de observaties van Blix, maar men was het er ook algemeen over eens dat als gevolg van het ongeluk bij Tsjernobil in 1986 (zie pag. 305/1 e.v. - '86) de inspanningen om het vertrouwen in kernenergie mondiaal te herstellen, alleen succesvol zou zijn wanneer het vertrouwen onder de bevolking in de veiligheid van kerncentrales kon worden hersteld. De conferentie (i) keurde een rapport goed waarin maatregelen werden voorgesteld voor de verbetering van de veiligheid van door de Sowjet-Unie in Oosteuropese landen gebouwde kerncentrales; en (ii) nam een door de Sowjet-Unie ingediend voorstel aan om een onderzoekscentrum voor kernenergie op te richten dat de gevolgen van de radioactieve vervuiling op de plaats van het Tsjernobil-ongeluk zou bestuderen.
De conferentie nam ook een aantal maatregelen aan die gericht waren op het bevorderen van de internationale samenwerking in verband met de veiligheid en een betere controle op het ten uitvoer brengen van het Nucleaire Non-proliferatieverdrag van 1968 en andere overeenkomsten.
De conferentie keurde ook een begroting voor 1991 van $ 179 mln goed, wat betekende dat de netto-groei nul was. Blix waarschuwde ervoor dat het bureau in ernstige financiële problemen dreigde te komen omdat steeds vaker een beroep werd gedaan op het bureau zonder dat de financiële middelen toereikend waren, en omdat veel leden hun jaarlijkse contributie niet volledig betaalden.
Anders dan bij vroegere bijeenkomsten was de kwestie of Israël en Zuid-Afrika uit de IAEA zouden moeten worden gestoten, geen heet hangijzer. Israëls voortdurende weigering om experts van de IAEA een onderzoek naar zijn civiele kernindustrie te laten doen, werd overschaduwd door de Golfcrisis. En pogingen om Luid-Afrika uit te sluiten vanwege het nog altijd gevoerde apartheidsbeleid en vanwege de weigering het Nucleaire Non-proliferatieverdrag te ondertekenen, werden overbodig gemaakt door de bekendmaking op 27 september dat de Zuidafrikaanse regering van plan was het verdrag te zijner tijd te ondertekenen.
Hoewel de Golfcrisis niet officieel op de agenda stond, werd er veel tijd aan besteed. De TAEA had de technische ondersteuning van Irak opgeschort na de invasie van Irak in Koeweit in augustus. Uit solidariteit met Koeweit kozen de afgevaardigden een Koeweitse functionaris als één van de acht regionale vicevoorzitters van de conferentie. De Iraakse regering reageerde daarop met het dreigement toekomstige inspecties van haar kernenergiecentrales, vereist krachtens de IAEA-statuten, te zullen weigeren.

NAVO

ONTHULLINGEN OVER CLANDESTIENE ANTI-COMMUNISTISCHE CELLEN EN VERMEEND EUROPEES NETWERK

In november 1990 werden in verschillende Europese landen onthullingen gedaan over het bestaan van clandestiene anti-communistische cellen die vermoedelijk op het hoogtepunt van de Koude Oorlog in de jaren '50 waren opgezet met de bedoeling een slapend bestaan te leiden tot het moment van activering in het geval van een communistische machtsovername.
De vraag in hoeverre dergelijke cellen een door de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) ondersteund netwerk vormden, gaf aanleiding tot uitgebreide speculaties. De berichten werden steeds serieuzer genomen toen de Italiaanse regering had toegegeven dat er sprake was van een geheim leger onder de codenaam ,,Gladio" (,,Zwaard"). Ook werd beweerd dat Gladio betrokken zou zijn bij rechts-extremistische acties.

In Italië kwamen de details over Gladio voor het eerst in juli aan het licht toen Felice Casson. een politierechter in Venetië die een onderzoek leidde naar een terroristische aanslag op drie politieinensenin 1972, bij toeval stuitte op verslagen van Gladio in de archieven van de Italiaanse geheime dienst SISMI. Op 17 oktober gaf premier Giulio Andreotti voor het eerst in het openbaar toe dat er in Italië vanaf 1951 een door de NAVO gesteunde clandestiene paramilitaire organisatie van tussen de 600 tot 1.000 mannen en vrouwen had beslaan om verzet te bieden aan een mogelijke invasie door de Warschaupact-landen. Op 8 november zei Andreotti in het Italiaanse parlement dat Gladio ..een wettig kind van de NAVO (was) dat geboren was in de jaren van de Koude Oorlog"
Op 16 november getuigde hij voor een parlementaire commissie dat een maand eerder het bevel was gegeven .,Operatie Gladio" te bevriezen.
In latere aantijgingen van de Italiaanse Communistische Partij (PCI) werd gesuggereerd dat er banden bestonden tussen Gladio en een golf aanslagen van rechtse extremisteri tussen 1969 en 1984 waarbij 143 mensen om het leven waren gekomen, zoals de bomaanslag op het station van Bologna in 1980. Andreotti ontkende deze beweringen, maar op 15 november zei admiraal Fulvio Martini. het hoofd van de Italiaanse binnenlandse veiligheids- en contraspionagediensi. tegenover een parlementaire subcommissie dat tot de anti-communistische instructies van Gladio ook het reageren op ,.binnenlandse subversie" had behoord.

Op 10 november zei de minister van defensie van België, Guy Coeme, dat naar verluidt generaal-majoor Raymond van Calster, het hoofd van de inlichtingen- en contraspionagedienst van het Belgische leger, het bevel zou voeren over een geheim westers inlichtingennetwerk dat in verschillende landen van de NAVO opereerde. Op 11 november ontkende generaal Van Calster de berichten.
Op 14 november verscheen in Frankrijk het bericht dat de voormalige minister van defensie Jean-Pierre Chevènement had gezegd dat een tot dan toe ..slapende" Franse afdeling van een anti-communistisch NAVO-netwerk onlangs op bevel van de president was ontbonden.
Op 14 november werd in berichten in Nederland premier Ruud Lubbers geciteerd die zou hebben toegegeven dat er in Nederland een geheime organisatie bestond. maar ontkende dat deze onder supervisie van de NAVO zou staan.
In Griekenland bevestigde minister van defensie Yannis Varvitsiotis dat er sinds 1955 een netwerk met de codenaam ,,Schapehuid" had bestaan dat door de Amerikaanse Centra1 Intelligence Agency (CIA) was gefinancierd, maar dat dit netwerk in 1988 was ontmanteld.
Op 16 november maakte Duitsland bekend dat het bezig was met de ontbinding van de Duitse afdeling van een clandestien anti-communistisch netwerk.
Berichten van clandestiene anti-communistische organisaties in Denemarken. Noorwegen, Portugal, Turkije en Groot-Brittannië werden niet van officiële zijde bevestigd.

Op 16 november kwam de *Independent* met het bericht dat de secretaris-generaal van de NAVO, Manfred Wörner, had geweigerd commentaar te leveren op het bestaan van geheime netwerken met als argument dat het ging om een veiligheidskwestie. Op 22 november vroeg het Europese Parlement om een onderzoek naar de activiteiten van gchcime anti-communistische organisaties, met name van Gladio, die, zo werd gezegd, ,,aan alle democratische controle was ontsnapt".

INDEX AFLEVERING NR. 3042

AFGHANISTAN Ontwikkelingen sinds vertrek Sowjet-troepen **118**
Mislukte poging tot staatsgreep **121**
Nieuw kabinet **122**
Mujaheddin bespreken alliantie **123**
Vredesonderhandelingen in Genève **123**
AFRIKA Hongersnood dreigt in Hoorn van Afrika **106**
ALGERIJE Scheuring in **FLN 106**
AMERIKA interamerikaanse top over drugs **90**
Bijeenkomst regeringsleiders CARICOM **91**
Topontmoeting Groep van Rio **92**
AUSTRALIË Uitslag Senaatsverkiezingen **134**
Economisch beleid **135**
CAMBODJA Oprichting SNC in impasse **124**
Conferenties in Jakarta en Parijs **125**
CVSE Topconferentie in Parijs **141**
DJIBOUTI Kabinetswijziging **107**
DOMINICAANSE REPUBLIEK Installatie president Balaguer **92**
Economische situatie **93**
ETHIOPIË Vertrek Ethiopische joden naar Israël **107**
GABON Definitieve verkiezingsuitslag **107**
GUINEE-BISSAU Regeringswijzigingen **108**
IAEA 34ste gewone zitting **142**
INDIA Onrust na doorvoering rapport Mandal-commissie **125**
BJP zegt steun aan regering op **126**
Val regering van V.P. Singh **127**
Chandhra Shekhar nieuwe premier **128**
Presidentieel bestuur in Assam **129**
JAPAN Kabinetswijzigingen **130**
Troonsbestijging van Akihito **130**
LESOTHO Nieuwe koning **109**
NAURU Samenstelling kabinet **135**
NAVO Onthullingen over clandestiene anti communistische cellen en vermeend Europees netwerk **143**
NEDERLAND Wettelijk minimum(jeugd)loon per 1-1-1991 **73**
IOAW-, IOAZ- en Bijstandsuitkeringen per 1-1-1991 **73**
Sociale verzekeringen per 1-1-1991 **74**
Wettelijke regeling ouderschapsverlof **76**
NEPAL Proclarnatie nieuwe grondwet **131**
NIEUW-CALEDONIË Ontwikkelingen sinds mei 1988 **136**
Provinciale verkiezingen **138**
NIEUW-ZEELAND Privatiseringsprogramma **139**
NIUE Algemene verkiezingen **139**
OMAN Oprichting adviesraad **116**
PERU Installatie president Fujimori **93**
Economische ontwikkelingen **94**
POLEN Grondwetswijziging en afschaffing censuur **76**
Ontwikkelingen binnen partijen **77**
Resultaten economische hervormingen **78**
Herschikking kabinet **80**
Betrekkingen met de Sowjet-Unie **80**
SINGAPORE Premier Lee Kuan Yew afgetreden **132**
Begroting voor 1990 **133**
Diplomatieke betrekkingen met China **134**
SOEDAN Tegenstrijdige berichten over coup **109**
SOLOMON EILANDEN Politieke ontwikkelingen **140**
SOWJET-UNIE Ontwikkelingen inzake overgang naar markteconomie **81**
Aanvaarding plan-Sjatalin door Russische Opperste Sowjet **82**
Akkoord tussen Gorbatsjow en Jeltsin **84**
Verdere ontwikkelingen. Wet persvrijheid 85
Legalisering nieuwe politieke partijen **86**
SYRIË Liberaliseringsplannen **116**
Buitenlandse betrekkingen **117**
TANZANIA Presidents- en parleinentsverkiezingen **110**
TOGO Kabinetswijziging **110**
Economisch beleid **111**
TSJECHOSLOWAKIJE Politieke veranderingen na de revolutie van november 1989 **87**
Economische ontwikkelingen **89**
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Kabinetswijziging **118**
VERENIGDE STATEN Overeenkomst over beëindiging mijnstaking **95**
Hooggerechtshof over wet tegen verbranden van de vlag **96**
Proces tegen Marion Barry **97**
Benoeming lid Hooggerechtshof **97**
Aankondiging troepenvermindering in buitenland **99**
Topoverleg over federale begroting **100**
Tussentijdse verkiezingen **103**
Aftreden Elizabeth Dole **105**
WEST-SAMOA Referendum over algemeen kiesrecht **141**
ZAÏRE Amerikaanse hulp opgeschort **111**
ZUID-AFRIKA Spanningen tussen ANC en regering over geweld in kleurlingenwijken **112**
Noodtoestand in Natal opgeheven **113**
Ontmoeting tussen ANC en Inkatha **114**
Besprekingen ANC-regering voortgezet **115**
Couppoging in Transkei **115**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

© Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

TUSSENBALANS AAN TWEEDE KAMER AANGEBODEN. KAMERDEBAT

Op 19 februari hebben premier Lubbers en minister van financiën Kok hun ,,tussenbalans" - eerder aangekondigd als mid-term review, zie pag. 640/1-'90 - aan de Tweede Kamer aangeboden. In deze tussenbalans is in grote lijnen aangegeven hoe het kabinet, na 44 dagen intern beraad, het gat in de begroting, dat oploopt tot f17 mrd in 1994, denkt te gaan dichten. Er is voor een bedrag van f12,8 mrd aan uitgavenbeperkende maatregelen ingeboekt en voor *f*4,7 mrd aan lastenverzwaringen.
Volgens premier Lubbers was dit pakket maatregelen ,,ingrijpend en pijnlijk", maar tegelijk ook ,,onvoldoende" om de beleidsdoelstellingen te bereiken. Vandaar dat de mensen het offer moeten brengen om tijdelijk genoegen te nemen met niet meer dan koopkrachtbehoud. De gunstige effecten die dit in latere jaren zal hebben op de werkgelegenheid zal dan ook weer een reële inkomensstijging mogelijk maken, hetgeen dan ook zal gelden voor de aan de marktsector gekoppelde inkomens in de collectieve sector, aldus Lubbers.
Door voor de inkomens in de collectieve sector niet meer in te boeken dan koopkrachtbehoud bespaart het kabinet f500 mln per jaar op de begroting, wat oploopt tot f 2 mrd in 1994.
Andere belangrijke uitgavenbeperkingen zijn (Het Financieele Dagblad 20-2-'91):

- Terugdringing van de subsidies met f 3,1 mrd in 1994. De belangrijkste maatregel die hieronder valt en al hard is gemaakt, is het optiekken van de jaarlijkse huurverhogingen tot 5,5 % met ingang van 1 juli. Hierdoor worden de huren in sneller tempo kostendekkend en hoeft de overheid minder objectsubsidies te betalen. In lijn met de huurstijging gaat ook het huurwaardeforfait (de belasting voor huiseigenaren) omhoog, en wel met 0,3 %-punt per 1 juli en 0,4 %-punt per 1 januari van elk volgend jaar.
- Bij het openbaar vervoer zal f420 mln moeten worden bespaard, waarvan twee derde door tariefverhogingen en één derde uit hogere efficiency. De tariefverhogingen bij het openbaar vervoer zullen gepaard gaan met navenante stijgingen van de lasten van de autogebruiker: de accijnzen en de motorrijtuigenbelasting zullen de komende jaren fors worden opgetrokken.
- Voor efficiencyverbetering bij de overheid wordt ruim één miljard aan besparingen opgevoerd. In concreto betekent dit dat de eerder voorziene groei met 2.000 plaatsen voor het rijkspersoneel zal worden omgebogen in een daling met 7.000. Daarmee loopt de werkgelegenheid bij het Rijk weer terug tot het niveau van 1980.
- Het ziekteverzuim moet worden teruggedrongen met 1,5 à 2 %-punt in 1994. Opbrengst: f985 mln in 1994.
- De lagere overheden zullen een bedrag van f 990 mln moeten vinden door de decentralisatie nieuwe impulsen te geven. Daartoe zal overleg worden gevoerd met de provincies en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Op defensie zal in 1994 een besparing bereikt moeten worden van f850 mln, waarvan f720 mln structureel.
- Ontwikkelingssamenmerking wordt zoveel mogelijk ontzien. Niettemin kan door een andere systematiek van leningregistratie f 526 mln gevonden worden in 1994.
- De grootste ombuigingspost wordt gevonden in de sociale zekerheid: *f*3,8 mrd in 1994. Kern van die besparingen is het stabiliseren van het aantal arbeidsongeschikten en het aanpakken van het ziekteverzuim. Voorts zal de wet Ketenaansprakelijkheid op een aantal punten worden aangepast. Op deze punten zal overlegd moeten worden met de sociale partners en zal advies worden ingewonnen bij de Sociaal Economische Raad (SER).
- De gezondheidszorg wordt voor een bedrag van f335 mln aangeslagen. De stapsgewijze invoering van een nieuw stelsel van zorgverzekering voor iedereen is hier het belangrijkste voertuig. Daarnaast komt er een inkomens- en vermogenstoets bij opname in verpleegtehuizen.
- Tenslotte moet de groei van de uitgaven voor asielzoekers met f650 zijn teruggedrongen in 1994. Het kabinet zal daartoe maatregelen treffen.
- Bij de inkomenverhogende maatregelen is het meest opvallend dat de afschaffing van de rentevrijstelling voor kleine spaarders voor tenminste een belangrijk deel weer van de baan lijkt. Thans legt het kabinet de Tweede Kamer een combinatie voor van ,,heroverweging of beperken van de rente- en dividendvrijstelling, de aftrekbaarheid van de consumptieve rente, eventueel in combinatie met verhoging van de tabaksaccijns?
- Behalve de verhoging van het huurwaardeforfait en de accijnsverhogingen zal verder de in het regeerakkoord aangekondigde BTW-verlaging niet doorgaan. Nadere maatregelen in de fiscale sfeer zullen verder worden uitgewerkt als het rapport van de commissie-Stevens over de belastingherziening (zie pag. 424/1 e.v.-'90) verschijnt, naar verwachting in juli.

Minister van financiën Kok en premier Lubbers (r.)tijdens het debat in de Tweede Kamer over de Tussenbalans op 27 februari.

Overigens gaven premier Lubbers en minister Kok tijdens een persconferentie op 19 februari te verstaan dat de opbrengst van f17 mrd van de tussenbalans niet voldoende is om het tekort op de rijksbegroting terug te dringen tot het afgesproken niveau in 1994. Volgens Kok zou het gat zelfs nog niet gedicht zijn met één miljard extra. Hij kondigde aan met de commissie-Stevens te gaan praten over de mogelijkheden voor belastingverhoging. De oorspronkelijke opdracht van deze commissie, het vereenvoudigen van de belastingen, moest ,,anders worden beoordeeld" nu de overheid nog steeds niet uit de financiële problemen is. aldus Kok.

Reacties op tussenbalans van werkgevers en vakcentrales

De uitkomsten van de tussenbalans leidden op 19 februari tot een buitengewoon felle reactie van de gezamenlijke werkgeversorganisaties. De Raad van de Centrale Ondernemersorganisaties (RCO) beschuldigde het kabinet ervan met de voorgenomen maatregelen ,,in ernstige mate" het sociaal-economische klimaat voor een vruchtbare samenwerking tussen bedrijfsleven en overheid te beschadigen. De vakcentrales FNV en CNV reageerden teleur-

Maandblad 61ste jaargang nr. 3043, pag. 45587-45658

OMBUIGING UITGAVEN TOT 1994
(in miljoenen guldens)

a. Subsidies	3.080
b. Efficiency	1.070
c. Ziekteverzuim	985
d. Lagere overheden	990
e Defensie	850
f. Ontwikkelingssamenwerking	526
g. Sociale zekerheid	3.790
h. Gezondheidszorg	335
i. Arbeidsvoorwaarden	500
j. Asielzoekers	650
k. Totaal uitgavenbeperkende maatregelen	12.776

BESPARING AAN SUBSIDIES TOT 1994
(in miljoenen guldens)

Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu	1.405
Verkeer en Waterstaat	435
Economische Zaken	320
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	140
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	210
Onderwijs en Wetenschappen	295
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	220
Justitie	40
Binnenlandse Zaken	5
Financiën	10
Totaal	3.080

SAMENVATTING FISCALE MAATREGELEN
(in miljoenen guldens)

a. Auto	+1.340
Huurwaardeforfait	+ 845*
b. Geplande BTW-verlaging gaat niet door	+2.510**
c. Verhoging belastingvrije voet	- 1.250
Rente- en dividendvrijstelling, aftrek consumptieve rente en tabaksaccijns	+1.250
Totaal	4.695

*Dit betreft een verhoging met 0,3 %-punt per 1 juli 1991 en 0,4 %-punt per 1 januari van de volgende jaren.
** Structureel bedraagt de opbrengst 2.740 miljoen.

gesteld op de kabinetsplannen en leverden vooral kritiek op het kabinetspleidooi voor verregaande loonmatiging.

Het voorstel om te komen tot zogenaamde strafheffingen in het geval dat de loonontwikkeling niet verloopt conform de opvattingen van het kabinet, is voor de RCO onaanvaardbaar. Het kabinet wentelt zijn begrotingsproblematiek via lastenverzwaring af op de marktsector, waarbij enkele sectoren in het bedrijfsleven onevenredig zwaar worden getroffen. Zo ondermijnt het kabinet het samenhangend sociaal-economisch beleid zoals de overheid, werkgevers en werknemers dat overeen waren gekomen in het Gemeenschappelijk Beleidskader bij de start van dit kabinet.

Het dreigement om, als de lonen sneller stijgen dan de inflatie, strafheffingen door te voeren, betekent volgens de werkgevers niets meer of minder dan een vorm van indirecte loonsturing, die onverenigbaar is met de grondslagen van het sinds 1982 met succes gevoerde caobeleid.
De raad kwalificeert de omvang van de aangekondigde ombuigingen als volstrekt onvoldoende. Er zal meer moeten worden omgebogen. Als het kabinet deze keuze niet maakt, kan niet ontkomen worden aan een beperking van de koppelingen, zoals ook heel uitdrukkelijk een grote meerderheid van de SER in een advies over de Tussenbalans heeft uitgesproken.
De voorgestelde fiscale lastenverzwaringen in de rentesfeer zijn volgens de RCO fiscaal gezien niet te rechtvaardigen; zij doen afbreuk aan een consistente en betrouwbare overheid. De aantasting van pensioenregelingen acht de RCO een onaanvaardbare centralistische inbreuk op het pensioenbeleid van ondernemingen en bedrijfstakken.
De werkgevers juichen een lager ziekteverzuim en een lagere arbeidsongeschiktheid toe, maar betreuren dat het kabinet nog niet aangeeft hoe dat moet gebeuren. De baten van minder verzuim moeten volgens de werkgevers in ieder geval worden vertaald in lagere werkgevers- en werknemerspremies.

De FNV vindt de verregaande loonmatiging over een reeks van jaren, welke het kabinet bepleit, ,,onrealistisch zolang er in de bedrijven onvoldoende banen bijkomen". Het kabinet zegt meer mensen aan een betaalde baan ie willen helpen, maar hoe het dat wil verwezenlijken komt absoluut niet uit de verf, aldus de FNV. De enige concrete maatregelen die worden genoemd zijn zelfs negatief: 9.000 arbeidsplaatsen weg bij de overheid en terugdraaien van de bestaande VUT Ook worden de werkgevers niet onder druk gezet om werk te scheppen en via werktijdverkorting het werk over meer mensen te verdelen.

FNV en CNV vinden het een winstpunt dat de koppeling tussen lonen en uitkeringen intact blijft. Beide vakcentrales maken zich zorgen over de effecten, vooral voor lager betaalden, van de zeer forse huurverhoging en de stijging van de tarieven in het openbaar vervoer.
Volgens het CNV leiden de ziektewetplannen van het kabinet tot een frontale botsing met de vakbeweging. Twee dagen ziekengeld voor rekening van de werknemers is onverteerbaar en zal zo nodig met acties worden bestreden. Ook keurt het CNV de paniekgreep in de richting van de sociale fondsen af. De bezuiniging op de begroting van ontwikkelingssamenwerking noemt het CNV het dieptepunt in de plannen: Door de armsten van de wereld te laten bloeden voor de bezuinigingen in eigen land heeft het kabinet het begrip solidariteit in de prullenbak gegooid.

Commissie-Stevens schort werkzaamheden tijdelijk op

Op 21 februari deelde de commissie-Stevens in een brief aan minister van financiën Kok mee dat zij haar werkzaamheden had opgeschort. Zij was van mening dat haar opdracht door de tussenbalans werd ondergraven. Daarin stond dat ,,de budgettaire neutraliteit opgegeven zal moeten worden", terwijl zij volgens de commissie een geïntegreerd onderdeel uitmaakte van haar opdracht. De commissie-Stevens concludeerde: ,,Dit houdt in dat het werk van de commissie mede wordt ingezet voor het genereren van budgettaire opbrengsten (d.w.z. extra geld opleveren) in de belastingsfeer. Daarmee vervalt de grondslag aan de kerntaak van de commissie..."
Na overleg met premier Lubbers, minister Kok en staatssecretaris Van Amelsvoort van financiën maakte commissievoorzitter W.F.C. Stevens op 24 februari bekend dat de commissie haar werkzaamheden zou hervatten onder de voorwaarde dat de Tweede Kamer akkoord ging met de afspraken tussen de commissie en de bewindslieden. In die afspraken (een brief van Kok aan commissievoorzitter Stevens) stond dat niet door het kabinet ,,wordt beoogd de taakopdracht van de commissie te wijzigen; voorzover de commissie dat uit

de desbetreffende passage in de tussenbalans opmaakt, wil het kabinet dit misverstand wegnemen." Kok benadrukte dat de fiscale voorstellen in de tussenbalans pas ,,na het uitbrengen van het rapport van de commissie-Stevens bij de voorbereiding van de begroting **1992** nader zullen worden afgewogen..."

Kamerdebat

De Tweede Kamer wijdde van 27 februari - **1** maart een driedaags debat aan de tussenbalans. Een Kamermeerderheid gaf het kabinet het groene licht om de voorstellen voor bezuinigingen (voor tenminste een bedrag van f **13** mrd) en lastenverzwaringen (met bijna f 5 mrd) om te zetten in concrete maatregelen.
Vooral de lastenverzwaringen zorgden voor discussies tussen de coalitiepartners CDA en PvdA. Beide onderschreven het uitgangspunt dat de burger meer moet gaan betalen voor wonen en reizen.
De aangekondigde tariefsverhoging van **5** a 6 % in het openbaar vervoer en de extra basisstrip bij het stads- en streekvervoer zijn echter onzeker geworden. Onder druk van de PvdA is het kabinet bereid deze prijsstijgingen opnieuw te bekijken. Ook de discussie over de lastenverzwaring voor de eigenaren van goedkope woningen wordt op aandringen van de PvdA op een later tijdstip hervat.

Het CDA verzette zich tegen de manier waarop coalitiegenoot PvdA de kabinetsplannen wil bijstellen. De CDA-fractie zal er bij de uitwerking van de voorstellen op toezien dat de auto evenveel duurder wordt als het openbaar vervoer. Zij zal niet toestaan dat met het huurwaardeforfait inkomenspolitiek wordt bedreven.
In zijn eindoordeel zei PvdA-fractievoorzitter Wöltgens dat de tussenbalans ,,in omvang en hoofdlijn de steun van mijn fractie heeft". CDA-fractieleider Brinkman liet tijdens het debat weten dat zijn fractie haar eindoordeel over de tussenbalans heeft opgeschort tot Prinsjesdag, omdat ze eerst de concrete uitwerking van alle kabinetsplannen wil zien. Oppositiepartij D66 steunde in hoofdlijnen het kabinetsbeleid. De VVD en Groen Links wezen de kabinetsplannen af.
Het debat leverde de volgende concrete maatregelen op:
• De huren gaan met ingang van **1** juli per jaar met **5,5** % omhoog. Het huurwaardeforfait wordt op **1** juli met **0,3** % verhoogd en in de jaren daarna telkens met **0,4** %.
• Het belastingvrije bedrag in de loon- en inkomstenbelasting gaat volgend jaar met **470** gulden omhoog.
• De rente op persoonlijke leningen (consumptief krediet) blijft fiscaal aftrekbaar tot in elk geval **f375** per jaar Dat geldt ook voor lopende leningen. In de praktijk betekent dit dat de rente op leningen tot f **2.500** fiscaal aftrekbaar bliift.
• De rente op spaarrekeningen blijft onbelast tot bedragen van **1.000** gulden (voor volwassenen) en **500** gulden (voor kinderen).
De accijns op tabak wordt zowel in **1992** als in **1993** met een kwartje verhoogd.
• De benzine-accijns gaat op **1** juli voorlopig omhoog met **10** cent per liter, en per **1** januari **1992** en **1** januari **1993** volgen verhogingen van elk vijf cent. De dieselaccijns gaat volgens de voorlopige plannen in de periode tot **1994** in totaal omhoog met **17** cent; de accijns op lpg met **20** cent.
• De motorrijtuigenbelasting wordt volgens de voorlopige plannen op **1** juli verhoogd met gemiddeld **135** gulden per jaar. In **1992** volgt geen verhoging, maar per **1** januari **1993** volgt een nieuwe belastingverhoging met ca. **146** gulden die echter mogelijk wordt omgezet in een verhoging van de brandstofaccijns. (*NRC/H'blad,* Volkskrant)

Verhoging huurwaardeforfait

Op 11 maart ging het kabinet akkoord met een wetsvoorstel tot verhoging van het huurwaardeforfait per **1** juli **1991** van 1,8 % naar 2,1 %. Voor de jaren **1992, 1993** en **1994** wordt voorgesteld het forfait jaarlijks met **0,4** %-punt te verhogen. Het netto huurwaardeforfait voor **1994** komt dan uit op **3,3** %.
Deze verhogingen zijn gekoppeld aan de voorgenomen extra huurstijgingen boven de inflatie in het kader van-de tussenbalans. Indien de huurstijging niet of niet in de voorziene omvang doorgaat wordt het forfait dienovereenkomstig aangepast.
De budgettaire opbrengst van de operatie wordt in **1991** geraamd op ca. f **95** mln, oplopend tot **975** mln in **1994** en volgende jaren. (*Persbericht* Financiën)

FICTIEVE ZETELVERDELING TWEEDE KAMER

	Staten 1991	Kamer 1989
CDA	51	54
PvdA	32	49
VVD	24	22
D66	24	12
SGP/GPV/RPF	9	6
Groen Links	8	6
CD	1	1
Overige	1	0
TOTAAL	150	150

VERKIEZINGEN VOOR PROVINCIALE STATEN. VERLIES VOOR PVDA, WINST VOOR D66

Op 6 maart zijn verkiezingen gehouden voor de Provinciale Staten in de **12** Nederlandse provincies.
De PvdA bleek de grote verliezer bij deze verkiezingen. Vergeleken met de Tweede Kamerverkiezingen van september **1989** (pag. **577** e.v.-'89) verloor de PvdA 11,5 % van haar aanhang of omgerekend in Kamerzetels **17** van de **49**. Ook coalitiegenoot CDA leed verlies, **2,7** % aan stemmen of **3** van de **54** zetels.

UITSLAG STATENVERKIEZINGEN 1991

	Staten 1991			Staten 1987		TK '89
	stemmen	%	zetels	zetels	%	%
Opkomst	5.850.038	52,1	756	748	66,1	79,9
CDA	1.908.762	32,6	257	255	33,0	35,3
PvdA	1.195.397	20,4	166	261	33,0	31,9
VVD	917.724	15,7	116	112	15,5	14,5
D66	910.386	15,6	116	45	6,7	7,9
SGP/GPV/RPF	353.699	6,0	47	35	4,9	4,1
Groen Links	301.591	5,2	36	32	4,9	4,1
CD/CP'86	78.469	1,3	3	0	0,3	0,9
Soc.P./SAP	54.824	1.0	1	1	0,5	0,5
Groenen	32.439	0,6	1	1	0,6	0,3
PNL	31.107	0,5	5	4	0,4	-
BOF	26.557	0,4	2	-	-	-
FNP	17.303	0,3	3	2	0,2	-
Overige	21.780	0.4	3	0	0,0	0,5

EUROPA

GRONINGEN 554560

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	246472	56,9	55	55	73,2	83,6
PvdA	73416	29,8	17	25	43,6	45,5
CDA	57730	23.4	14	13	22.0	23,4
VVD	32769	13,3	7	7	12,8	11,5
Gr Links	19277	7,8	4	4	8,2	5,4
D66	38189	15,5	9	3	5,9	7.0
GPV	14980	6,1	3	2	4.7	4.2
RPF/SGP	4753	1,9	1	1	1,6	1,3
VCN	1965	0,6	–	–	–	0,3
SP	2952	1,2	–	–	0,7	0,4
SAP	441	0,2	–	–	–	0,0
Overige	–	–	–	–	0,5	1,0

FRIESLAND 599994

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	284519	62,9	55	55	77,0	86,6
PvdA	77664	27,3	16	22	38,9	39,5
CDA	94942	33,4	19	19	32,8	34,6
VVD	32775	11,5	6	6	11,5	11,0
FNP	17303	6,1	3	2	4,5	–
D66	32501	11.4	6	2	4.4	6.4
Gr Links	12519	4,4	2	2	3 5	3,5
RPF/SGP	7742	2,7	2	1	2,4	2,1
GPV	6926	2,5	1	1	2,0	2,0
CD	1504	0,5	–	–	–	0,2
VCN	643	0,2	–	–	–	0,1
Overige	–	–	–	–	–	0,6

DRENTHE 443418

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	208945	61,7	51	51	76,1	86,7
PvdA	65347	31,3	17	24	44.5	43,6
CDA	53685	25,7	14	13	24,7	27.5
VVD	33972	16,3	8	9	17,8	15,2
D66	32644	15,6	8	3	5,6	6,5
GPV	6209	3,0	1	1	2,3	2,0
Gr Links	8657	4,1	2	1	3.3	2.9
OPD	4900	2,3	1	3	–	–
RPF/SGP	3531	1,7	–	–	1,5	1,3
Overige	–	–	–	–	0.3	1,0

OVERIJSSEL 1026263

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	447272	58,8	63	63	73.7	85,3
CDA	187511	41.9	27	27	40,8	42,1
PvdA	88844	19,9	13	20	30,9	30,6
VVD	52724	11,8	7	7	11,5	10,6
D66	55903	12,5	8	3	5,3	6,1
Gr Links	16221	3,6	2	2	3,7	2,9
SGP	14200	3,2	2	2	2,8	2,3
GPV	16169	3,6	2	1	2,7	2,6
RPF	13523	3,0	2	1	2,3	1,8
SP	1893	0,4	–	–	–	0,2
VCN	264	0,1	–	–	–	0,0
Overige	–	–	–	–	0,0	0,8

GELDERLAND 1816754

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet	%	K'89 %
Opkomst	748359	54,8	75	75	68.4	82.4
CDA	268687	35,9	29	27	35,3	38,3
PvdA	147483	19,7	15	24	30,9	30,5
VVD	110511	14,7	11	11	15,0	13,4
D66	106035	14,2	11	5	6,3	7,0
SGP	37057	4,9	3	3	4,3	3.3
Gr Links	32972	4,4	3	3	4,0	3,7
RPFIGPV	27626	3,7	3	2	2.9	2,4
SAP	712	0,1	–	–	0,0	0,1
LPG	4338	0,6	–	–	–	–
Hendriks	592	0,1	–	–	–	–
SP	4373	0,6	–	–	0,4	0,3
Groenen	3600	0,5	–	–	0,9	0,3
CD	4373	0,6	–	–	–	0,4
Overige	–	–	–	–	–	0.3

UTRECHT 1027116

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	415504	54,6	63	59	67,3	81,1
CDA	122781	29,6	19	19	32,2	34,3
PvdA	64156	15,4	10	16	25,6	25,1
VVD	80377	19,3	13	11	19,1	18,0
D66	72186	17,4	11	5	8,3	9,3
Gr Links	28873	6,9	4	4	6,5	5,1
GPV/RPF	20599	5,0	3	2	3,9	3,3
SGP	16752	4,0	2	2	3,5	2,7
SP	3232	0,8	–	–	0,4	0,4
CD	6548	1,6	1	–	0,4	1,1
Overige	–	–	–	–	0,1	0,7

NOORD-HOLLAND 2394936

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	867845	48,6	79	79	63,1	77,6
PvdA	182110	21,0	17	28	34,1	32,3
CDA	208784	24,1	20	21	25,2	28,1
VVD	174497	20,1	17	16	19,8	18,9
D66	172048	19,8	16	6	8,4	9,9
Gr Links	67961	7,8	6	6	8,3	6,2
Groenen	17341	2,0	1	1	1,8	0,7
RPIGPISG	17752	2,1	1	1	1,7	1,5
SP	2967	0,3	–	–	0,1	0,2
CD	18226	2,1	1	–	0,5	1,4
VCN	1310	0,2	–	–	–	0,2
SAP	1028	0,1	–	–	0,1	0,1
CP'86	3621	0,4	–	–	–	–
Overige	–	–	–	–	0.0	0,5

ZUID-HOLLAND 3244804

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet	%	K'89 %
Opkomst	1223177	51,0	83	83	63,3	77,6
PvdA	249116	20,4	18	29	33,8	31,1
CDA	323414	26,4	23	25	28,1	30,4
VVD	220819	18,0	15	15	17,5	16,9
D66	216107	17,7	15	6	7,8	9,1
SGP	61747	5,0	4	3	4,3	3,3
Gr Links	56268	4,6	4	3	4,2	3,9
RPFIGPV	37649	3,1	3	2	2,3	2,2
CD	25774	2,1	1	–	0,7	1,7
SP	12225	1,0	–	–	0,4	0,5
Groenen	7246	0,6	–	–	0,8	0,4
CP'86	9663	0,6	–	–	–	–
SAP	1251	0,1	–	–	0,1	0,0
VVP	1898	0,2	–	–	–	–
Overige	–	–	–	–	0,0	0,5

ZEELAND 357492

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	142337	53,2	47	47	67,7	81,2
CDA	39591	27,8	13	15	31,4	33,9
PvdA	26019	18,3	9	14	29,1	29,6
VVD	21349	15,0	7	8	16,1	14,1
SGP	18516	13,0	6	5	10,4	8,3
D66	18650	13,1	6	2	5,7	6,6
RPFIGPV	7159	5,0	3	2	3,6	3,3
Delta	5870	4,1	2	–	–	–
Gr Links	5183	3,7	1	1	3,6	2,8
Overige	–	–	–	–	0,1	1,4

NOORD-BRABANT 2207874

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	776153	46.9	79	79	61.3	78.0
CDA	339112	43,6	37	36	44,5	45,1
PvdA	129676	16,7	14	24	29,7	28,7
VVD	100422	12,9	10	10	13,3	12,1
D66	109120	14,0	11	5	6,1	7,2
Gr Links	31694	4,1	3	2	3,5	3,3
SP	17909	2,3	1	1	1,6	1,1
SGIRPIGP	11343	1,5	1	1	1,2	1,1
SAP	1046	0,1	–	–	0.1	0.1
BOF	28557	3,4	2	–	–	–
CD	3226	0,4	–	–	–	0,7
Groenen	4252	0,5	–	–	–	0,3
CP'86	3796	0,5	–	–	–	–
Overige	–	–	–	–	–	0,3

LIMBURG 1109642

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	404569	47,8	63	63	62.9	76.5
CDA	191833	47,4	31	28	43,0	46,9
PvdA	76609	18,9	12	21	32,5	33,4
VVD	41436	10,3	6	6	9,8	9,0
PNL	31107	7,7	5	4	6,0	–
D66	40090	9,9	6	2	4,2	5,5
Gr Links	17079	4,2	3	2	3,7	3,0
SP	4795	1,2	–	–	0,5	0,5
GPIRPISG	1620	0,4	–	–	0,3	0,5
Overige	–	–	–	–	–	1,2

FLEVOLAND 221471

	Staten '91 st.	%	zet.	Staten'87 zet.	%	K'89 %
Opkomst	82886	54,7	43	39	69,3	79,8
PvdA	14957	18,0	8	14	34,0	31,4
CDR	20692	25,0	11	12	27,3	28,6
VVD	16073	19,4	9	6	14,7	17,6
D66	16913	20,4	9	3	8,6	9,2
SGPIRPF	5201	6,3	3	2	5,9	4,7
Gr Links	4887	5,9	2	2	5,7	3,9
GPV	2625	3,2	1	0	2,3	2,1
CD	1538	1.8	–	–	–	1.4
Overige	–	–	–	–	1.5	1,1

LIJST MET AFKORTINGEN

CDA	Christen Democratisch Appèl
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
PvdA	Partij van de Arbeid
D66	Democraten 66
SGPISG	Staatkundig Gereformeerde Partij
RPFIRP	Reformatorisch Politieke Federatie
GPVIGP	Gereformeerd Politiek Verbond
GR LINKS	Groen Links/PSP-PPR-CPN-EVP
VCN	Partij van communisten in Nederland
SP	Socialistiese Partij
SAP	Socialistiese Arbeiderspartij
CD	Centrumdemocraten
CP 86	Centrumpartij 86
GROENEN	Groenen
FNP	Fryske Nasjonale Partij
OPD	Onafhankelqke Partijen Drenthe
LPG	Lokale Partijen Gelderland
HENDRIKS	Hendriks
VVP	Vooruitstrevende Volkspartij
DELTA	Delta Anders''
BOF	Federatie B.O.F.
PNL	Partij Nieuw Limburg

De grote winnaar van de verkiezingen werd D66. Zij klom van 7,9 % naar 15.6 % en zag haar aanhang, vertaald in Kamerzetels, verdubbelen van 12 naar 24. De VVD en Groen Links boekten een bescheiden winst ten opzichte van de verkiezingen voor de Tweede Kamer van 1989. resp. van 1,2 en 1,1 %, terwijl de winst voor de drie kleine christelijke partijen samen 1,9 % bedroeg.

De opkomst bereikte op 6 maart een historisch dieptepunt bij verkiezingen voor binnenlands bestuur. Slechts 52,1 % van het aantal kiesgerechtigden ging naar de stembus. Alleen bij Europese verkiezingen is de opkomst met 47 % ooit lager geweest.

Ook vergeleken met de Statenverkiezingen van 1987 (zie pag. 199/1 e.v.-'87) was de PvdA de grote verliezer en D66 de grote winnaar. In de 12 Provinciale Staten ging de PvdA achteruit van 261 naar 166 zetels, terwijl het CDA zijn zetelta1 met 2 zag stijgen tot 257. D66 krijgt er 71 Statenleden bij en komt in totaal op 116. Ook de VVD komt op 116 Statenleden, wat een winst van 4 betekent. Eveneens een winst van 4 zetels werd behaald door Groen Links, dat nu op een totaal van 36 zetels komt. De drie kleine christelijke partijen wonnen samen 12 extra zetels, waardoor zij in totaal op 47 zetels komen. De Centrumdemocraten (CD) doen met drie afgevaardigden hun intrede in de Provinciale Staten.

Op 6 maart kwam de PvdA-top bijeen in het Provinciehuis te Arnhem. Het slechte stembusresultaat werd besproken door v.l.n.r. TK-fractievoorzitter Thijs Wöltgens, partijvoorzitter Marianne Sint en vice-premier Wim Kok.

Reacties politici

De voormannen van CDA en PvdA haastten zich op 6 maart 's avonds om speculaties over een breuk in de regeringscoalitie de kop in te drukken. CDA-leider Lubbers merkte op: ,,De verhoudingen in het kabinet worden alleen een probleem als de achterbannen er een probleem van maken. De PvdA krijgt het beslist niet moeilijker met mij.(...) We zullen door moeten gaan."
PvdA-leider Kok verklaarde: ,,Het kabinet moet niet breken, niet als het aan mij ligt, tenminste. Ik voel me ondanks de teleurstelling van vanavond zeer gemotiveerd om door te gaan." Hij hoopte dat het CDA niet op andere krachtsverhoudingen zou aansturen, ,,want dan stuurt het aan op problemen. Als de lijn van het CDA is dat wij een toontje lager moeten zingen, dan zijn ze verkeerd bezig. De PvdA zal hetzelfde toontje blijven zingen", aldus Kok. Tegelijk vroeg hij zijn aanhang geduld te oefenen: ,,U hoeft uw kritiek aan de leiding van de Partij van de Arbeid niet te onthouden. Maar ik vraag u wel loyaal te blijven aan datgene waarvoor we in 1989 samen hebben gekozen. We komen ook door dit dal."
D66-leider Van Mierlo verklaarde: ,,Het is een veeg teken dat veel mensen niet zijn opgekomen. Verder hebben veel mensen gestemd op de partij die altijd gepleit heeft voor het dichter bij de burger brengen van de democratie. Of we de derde of vierde partij zijn is niet belangrijk. Belangrijker is, dat dit sinds 1985 de zevende overwinning op een rij is. Dat bewijst dat het geen ééndagsoverwinning is. We groeien naar een breder en dieper electoraat. (...) Maar ga niet naast de schoenen lopen. We moeten het wel waarmaken. (...) Ik pieker er niet over om nu in het kabinet te stappen." (Oud-staatssecretaris J.L.N. Schaefer van de PvdA zei diezelfde

Tijdens de verkiezingsbijeenkomst van D66 op 6 maart in het Provinciehuis te Den Haag werd het stembusresultaat begroet door v.l.n.r. Aad Nuis, Gerrit Jan Wolffensperger, Ernst Bakker en Hans van Mierlo.

avond dat CDA en PvdA nu alsnog D66 tot hun coalitie moesten toelaten en dat de PvdA bereid zou moeten zijn daartoe twee ministersposten in te leveren.)
VVD-leider Bolkestein zei: ,,Het is de eerste overwinning van de VVD sinds 1982. Het is de eerste stap van een lijn omhoog.(. .) De coalitie heeft versterking nodig. Kamerverkiezingen zullen niet zo erg lang op zich laten wachten."
Groen Links-fractievoorzitter Beckers meende: ,,Groen Links is bezig zich te versterken. Het gaat prima. (...) De uitslag bewijst dat het een enorme blunder blijft dat D66 niet in deze coalitie zit. Maar dat kan nu niet zonder verkiezingen. Ik geef het kabinet nog een half jaar."

Analyses

In *Het Parool* van 7 maart schreef Maurice de Hond, opinie-onderzoeker van het bureau Inter/View, o.a.:

,,De ontwikkelingen in de Golf hebben het electoraat weinig beïnvloed. Groen Links verloor sinds januari per saldo net zo veel kiezers met haar stellingname als zij daarmee won.
Toen de strijd in het kabinet over de Tussenbalans op zijn hoogtepunt was (begin februari) en de voorlieden van CDA en PvdA in de publiciteit met elkaar streden, trok de aanhang van de PvdA op naar een niveau van 28 tot 29 procent. (...)
Door de beëindiging van de gevechten in de Golf kwamen de discussies in de Tweede Kamer over de Tussenbalans ineens veel meer op de voorgrond dan in de weken daarvoor.(..)
In enkele dagen zakte de PvdA vier en het CDA drie procent weg, ten gunste vanvooral D66 en VVD.(...)

Het voert zeker niet te ver te constateren, dat alleen al de presentatie van en de debatten over de Tussenbalans, zo kort voor de verkiezingen, de beide regeringspartijen in totaal zeven procent van hun aanhang heeft gekost.
Uiteindelijk is de PvdA meer dan elf procent teruggevallen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 1989 (...) en het CDA ongeveer twee procent. Daarvan is dus ongeveer de helft rechtstreeks terug te voeren tot inhoud en timing van de Tussenbalans. (...)
Duidelijk (is) dat de zeventien zetels verlies van de PvdA voor de helft zijn beland bij D66 en voor de rest grotendeels worden verklaard doordat de PvdA-kiezers van 1989 gisteren duidelijk slechter zijn opgekomen dan die van de meeste andere partijen.
Het verlies van het CDA gaat ook voor een belangrijk deel naar D66. De overige bewegingen zijn minder sterk in het oog lopend. Wel is het opmerkelijk, dat de winst van Groen Links - twee zetels - beduidend geringer is dan in het verleden het geval was wanneer de PvdA een relatief slechte verkiezingsuitslag boekte..."

Politicoloog M. van Tilburg ging in de *Staatscourant* van 7 maart o.a. op het

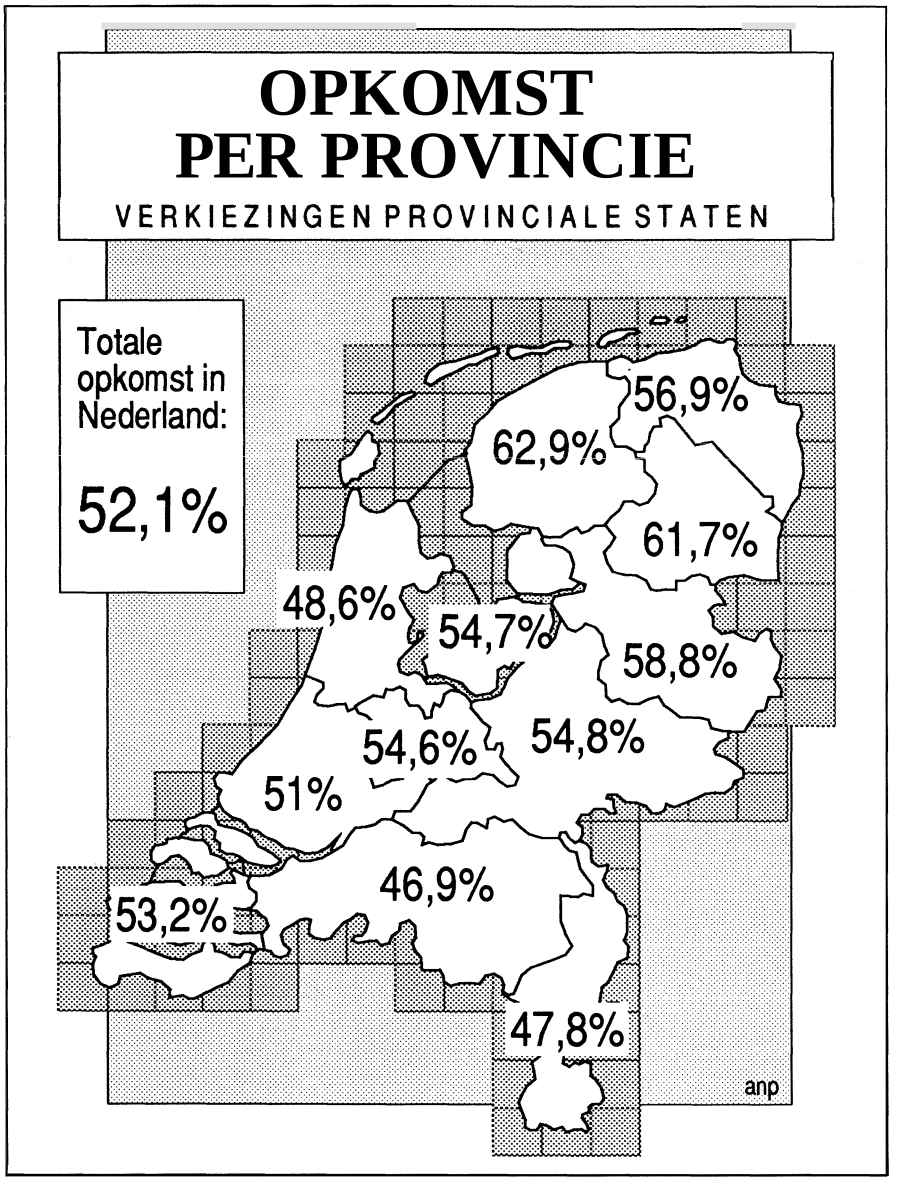

provinciale aspect van de verkiezingen in:
,,Naast de landelijke partijen deed deze keer een reeks provinciale partijen aan de Statenverkiezingen mee. Binnen deze groep kunnen we een onderscheid maken tussen de sterk ideologische partijen die pleiten voor meer provinciale autonomie en de samenwerkingsverbanden van lokale groeperingen.
Van de eerste groep is alleen de Fryske Nasjonale Party (FNP) overgebleven, aangezien de Grunneger Bond na vier vergeefse pogingen om in de Staten van Groningen te komen, zichzelf heeft opgeheven. De FNP doet al sinds 1966 aan de Statenverkiezingen in Friesland mee, waarbij men twee a vier zetels haalde. Bij deze verkiezingen steeg men van twee naar drie zetels.
Bij de Statenverkiezingen in 1987 diende zich in Limburg een nieuwe provinciale partij aan, de Partij Nieuw Limburg (PNL). Het opmerkelijke van deze nieuwe groepering is dat men zich in tegenstelling tot de FNP niet sterk maakt voor een zelfstandige rol van de provincies, maar zich richt op het behartigen van de lokale belangen.
Bij de huidige Statenverkiezingen zijn soortgelijke partijen opgericht in Noord-Brabant, Gelderland en Drenthe. Het gaat hier om respectievelijk de Brabantse Onafhankelijke Fracties (BOF), de Lokale Partijen Gelderland (LPG) en de Onafhankelijke Partijen Drenthe (OPD). De PNL en de BOF zijn hierbij het belangrijkst omdat bij de gemeenteraadsverkiezingen de lokale lijsten in Limburg en Noord-Brabant meer dan 30 procent van de stemmen haalden. De FNP werkt trouwens met deze nieuwe ‚provinciale' groeperingen samen in het Platform Onafhankelijke Groeperingen (POG). Ook Delta Anders Uit Zeeland en de Groenen uit Noord-Holland hebben contacten met dezegroeperingen.

De resultaten van de nieuwe provinciale partijen zijn wisselend. Zo slaagde de LPG er niet in een zetel in de Staten van Gelderland te halen. De OPD deed het beter door nog één zetel te halen. Ook de PNL kon niet ontevreden zijn, aangezien men van vier naar vijf zetels ging. De BOF haalde twee zetels in de Brabantse Staten, hetgeen teleurstellend is gezien hun potentieel op de electorale markt. Delta Anders haalde twee zetels in de Zeeuwse Staten, waarbij de activiteiten van hun Stalenlid bij de belastingaffaire waarschijnlijk een positieve rol heeft gespeeld.
Door deze zetels hebben de gezamenlijke ‚provinciale' partijen wel voor de eerste keer de mogelijkheid om een zetel in de Eerste Kamer te halen. Binnen het POG worden daarover afspraken gemaakt.(...)

De lage opkomst en ook kiezersonderzoeken geven aan dat er geen sprake is van een grote betrokkenheid van de burgers bij de provinciale politiek. Daarmee wordt tevens duidelijk dat de Statenverkiezingen nauwelijks een provinciaal karakter hebben.(...)
Maar voor de Provinciale Staten betekent dit wel dat de gekozen Statenleden geen mandaat van de kiezers krijgen om hun programma uit te voeren. De landelijke politieke verhoudingen bepalen immers of men wint of verliest bij de Statenverkiezingen.(...) De provincie blijft voor de burger onzichtbaar."

OPHEFFING PSP, PPR EN EVP

Nadat bij de verkiezingen van 6 september 1989 voor de Tweede Kamer door PPR, PSP, CPN en EVP een nieuw samenwerkingsverband Groen Links was gevormd, hebben drie van de vier betrokken partijen zich begin 1991 opgeheven om per 1 juli 1991 op te gaan in Groen Links.

-De Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) nam dit besluit op 27 januari 1991 tijdens haar congres in het Amsterdamse hotel Krasnapolsky, dezelfde plek waar de partij op 27 januari 1957 werd opgericht. Het opheffingsvoorstel werd gesteund door 1.971 leden, 290 leden stemden tegen.
-De Politieke Partij Radikalen (PPR) hield haar laatste congres op 16 februari in Amsterdam, bijna 23 jaar na haar eerste (op 22 april 1968 in Dronten). Volgens Het Parool (18-2) stemden slechts twee leden tegen de opheffing.
-De in 1981 opgerichte Evangelische Volkspartij (EVP) hield op 9 maart in Amsterdam haar laatste officiële bijeenkomst. Daar werd het resultaat bekendgemaakt van een onder de partijleden gehouden referendum: 90 % sprak zich uit voor opheffing.
-De vierde participant in Groen Links, de Communistische Partij Nederland (CPN), beslist in juni over zijn voortbestaan.

BULGARIJE

ONENIGHEID IN PARLEMENT. ONTSLAG VAN REGERING

De Grote Nationale Vergadering (het parlement) van Bulgarije nam op 24 oktober 1990 een amendement aan op de Wet op politieke partijen, dat alle leden van het leger, de politie, de rechterlijke macht, de diplomatieke dienst en de presidentiële staf verbood lid te zijn van een politieke partij.

Het door president Zjelju Zjelew op 14 september ingediende wetsvoorstel was in principe op 10 oktober goedgekeurd. De gedetailleerde bepalingen ervan leidden echter tot een van de ernstigste conflicten in het parlement tot nu toe en op 18 oktober tot een massaal weglopen van de afgevaardigden van de belangrijkste oppositiepartij, de Unie van Democratische Krachten (UDK). De UDK had voorgesteld de diplomatieke dienst in de bepalingen van het wetsvoorstel op te nemen en verklaarde dat de regerende Bulgaarse Socialistische Partij een eerder gedane belofte niet nakwam door en bloc tegen dit voorstel te stemmen. Een op 19 oktober geplande zitting werd afgelast, en de UDK-afgevaardigden besloten pas in het parlement terug te keren nadat in crisisbesprekingen met Zjelew een compromis tot stand. Volgens dit compromis, dat op initiatief van leden van de diplomatieke dienst tot stand kwam. zouden ambassadeurs verzocht worden hun lidmaatschap van een politieke partij op te schorten zolang ze in actieve dienst waren.

Ontslag van regering

Op 29 november 1990 diende de socialistische regering van Andrej Lukanow, die slechts twee maanden in functie was, haar ontslag in naar aanleiding van de dreiging van een algemene staking, demonstraties en een parlementaire boycot van de oppositie. Deze acties waren bedoeld als protest tegen het hervormingsprogramma van de regering in de richting van een markteconomie. Tevens richtten zij zich tegen de banden die de regering onderhield met het voormalige communistische regime. Bulgarije, dat zich reeds in een ernstige economische crisis bevond, was politiek en economisch verlamd geraakt.

Presentatie van hervormingsprogramma en begroting. Motie van vertrouwen

Lukanows economische hervormingsprogramma voorzag in een verstrekkende privatisering, landhervorming, grondige herziening van het geldstelsel en kredietsysteem, liberalisering van de reguleringen voor buitenlandse investeringen en een nieuw prijsbeleid. De parlementaire goedkeuring van het hervormingsprogramma was een voorwaarde voor hulp van het IMF, waarvan Bulgarije in september lid was geworden (zie pag. 785/3 - '90). Bij de presentatie van het ontwerp op 10 oktober 1990 aan de Grote Nationale Vergadering (GNV), waarschuwde Lukanow dat de inflatie en de werkeloosheid aanvankelijk zouden stijgen en de levensstandaard verder zou dalen als gevolg van de hervormingen.

Lukanow beklemtoonde dat de regering de hervormingen alleen zou doorvoeren wanneer het voltallige parlement de plannen zou steunen. Toen op 25 oktober in de GNV het debat begon weigerde de belangrijkste oppositiepartij UDK categorisch de plannen te steunen. Op 1 november dreigde Lukanow af te treden wanneer niet alle partijen de hervormingen zouden steunen. Vervolgens omschreef hij de politieke stemming in Bulgarije als ,,masochistisch" en deed een oproep aan de UDK om zich boven de partijpolitiek te stellen; op 9 november bood hij naar verluidt aan zijn lidmaatschap van de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP) op te zeggen in ruil voor deelname van de UDK aan een coalitieregering. De UDK bleef echter vasthouden aan haar standpunt dat de enige oplossing voor de huidige Bulgaarse crisis lag in een door de UDK aangevoerde coalitie. Verder bleef zij hameren op het communistische verleden van de BSP, die haar de morele geloofwaardigheid zou ontnemen om te regeren.
Op 22 november diende de UDK tijdens de tweede lezing in de GNV van een wetsvoorstel omtrent de begroting van 1991 een motie van wantrouwen in, die het economische hervormingsprogramma van de regering zou ondermijnen. Verscheidene afgevaardigden raakten verwikkeld in een handgemeen. Dit leidde tot uitstel van wat later een heftig begrotingsdebat zou blijken. In de vroege uren van 23 november werd de begroting aangenomen met 186 tegen 10 stemmen. Er waren zeven onthoudingen, alle afkomstig van afgevaardigden van de oppositie. Later op de dag werd de motie van wantrouwen met 201 tegen 159 stemmen en 6 onthoudingen afgewezen. Direct na de stemming maakten de afgevaardigden van de UDK bekend zich voor onbepaalde tijd uit de GNV terug te trekken.

Algemene staking. Presidentiële onderhandelingen over coalitie

Op 26 november brak een algemene staking uit waartoe de aan de UDK gelieerde vakbond Podkrepa (Steun) had opgeroepen. De staking breidde zich snel uit vanwege de steun die zij in de media kreeg (sinds 5 november waren studenten al aan het staken en organiseerden zij sit-ins uit protest tegen de regering).

Binnen drie dagen hadden naar schatting 870 000 mensen het werk neergelegd Daar-

Een beeld van het centrum van Sofia op 28 november 1990, waar het verkeer door demonstrerende stakers werdlamgelegd

door werden gaspijpleidingen, mijnen en de belangrijkste olieraffinaderijen van Burgas stilgelegd. De havens aan de Zwarte Zee werden buiten gebruik gesteld en de nationale luchtvaartmaatschappij werd gedwongen haar toestellen aan de grond te houden. Op 29 november riep ook de rivaliserende en veel grotere Confederatie van Onafhankelijke Bulgaarse Vakbonden (COBV, vroeger de vakbondsstructuur van het communistische regime, zie pag. 425/1 - '90) haar leden op tot een staking. Een campagne van anti-overheidsdemonstraties in Sofia werd op 28 november uitgebreid met het opwerpen van barricaden door demonstranten op de belangrijkste kruispunten. Toen de politie de barricaden wilde verwijderen kwam het tot schermutselingen.

Op 30 november aanvaardde de GNV het ontslag van de regering, nadat overeenstemming was bereikt over een interimcoalitie die de regeringstaken zou waarnemen in afwachting van nieuwe verkiezingen, die waarschijnlijk in maart 1991 gehouden zouden worden. Deze overeenkomst vormde het resultaat van onderhandelingen tussen de regering, de BSP en de UDK, die op 7 november op initiatief van president Zjelju Zjelew van start waren gegaan. De interimcoalitie zou moeten worden geleid door een premier die niet uit een van de belangrijkste partijen afkomstig was. De regering van Lukanow zou in functie moeten blijven tot de nieuwe regering was gevormd.

Het nieuws van het ontslag werd met gejuich door de betogers begroet. Velen van hen zagen hierin het echte begin van een Bulgaarse revolutie tegen het communistische bewind. Podkrepa riep onmiddellijk op tot beëindiging van de staking en de demonstranten in Sofia ontruimden de barricaden. De COBV verklaarde echter te zullen doorgaan met staken tot zij zich een duidelijk beeld had gevormd omtrent het karakter van de nieuwe regering. Ook de studenten gingen door met staken om hun eisen betreffende de vervolging van voormalige communistische leiders. verantwoordelijk voor de economische crisis in Bulgarije, en betreffende de nationalisering van eigendommen van de BSP kracht bij te zetten.

De COVB beëindigde haar staking op 6 december. Aan de studentenstaking kwam op 11 december een einde.

Nieuwe formele **naam**

Op 15 november stapten de afgevaardigden van de GNV voor één keer over hun meningsverschillen heen en stemden met overweldigende meerderheid voor een motie van de UDK om de formele naam van het land te veranderen van Volksrepubliek Bulgarije (gebruikt sinds de afschaffing van de monarchie in 1946) in Republiek Bulgarije.

Coalitieregering

De Grote Nationale Vergadering gaf op 20 december 1990 haar goedkeuring aan de samenstelling van een voorlopige coalitieregering In deze door Dimitur Popow, een niet-partijgebonden rechter uit Sofia geleide regering hadden leden zitting van de voorheen regerende Bulgaarse Socialistische Partij (BSP), de Unie van Democratische Krachten (UDK) en de Bulgaarse Agrarische Volksunie (BZNb)

President Zjelju Zjelew had de 63-jarige Popow voorgedragen met instemming van de deelnemers aan de onderhandelingen over de formatie van een nieuwe regering, waarbij alle partijen waren betrokken. Het parlement keurde op 7 december zijn benoeming tot premier met ovenveldigende meerderheid goed. Volgens berichten was hij de derde keuze geweest voor de functie.

De samenstelling van de voorlopige regering was als volgt:

Voorzitter - Dimitur Popow (niet partijgebonden); vice-voorzitter - Dimitur Ludzjew (UDK); vice-voorzitter - Aleksandur Tomow (BSP); minister van buitenlandse zaken, vicevoorzitter - Viktor Vulkow (BZNS);financien - Iwan Kostow (UDK): industrie, handel en dienstverlenende sector - Iwan Pusjkarow (UDK); buitenlandse economische betrekkingen - Atanas Paparizow* (BSP);vervoer - Veselin Pawlow (BSP);justitie - Pentsjo Penew* (BSP); defensie - generaal-kolonel Jordan Mutaftsjiew* (BSP);binnenlandse zaken - Christo Danow (niet partijgebonden); landbouw - Boris Spirow (BZNS);milieu - Dimitur Vodenitsjarow (niet partijgebonden); arbeid en sociale zaken - Emilija Maslarowa* (vr) (BSP); volksgezondheid - Iwan Tsjernozemski* (BSP); onderwijs - Matej Mateew* (BSP);wetenschap en hoger onderwijs - Georgi Fotew (niet partijgebonden);cultuur - Dimo Dimow* (niet partijgebonden).

* = lid van vertrekkende regering
vr = vrouwelijke minister

De nieuwe Bulgaarse premier Dimitur Popow (r.) in gesprek met zijn voorganger Andrej Lukanow tijdens de parlementszitting van 7 december 1990.

Ontslag van oppositieleider

Petur Beron kondigde op 3 december zijn voornemen aan af te treden als voorzitter van de coördinatieraad van de UDK (hij had Zjelew op deze post opgevolgd nadat deze in augustus was afgetreden in verband met zijn verkiezing tot president). Beron was ontmaskerd als een informant van de geheime politie onder het verdreven communistische regime, hoewel hij zelf volhield dat zijn activiteiten beperkt waren gebleven tot het rapporteren over buitenlandse bezoekers van het Natuurhistorisch Museum in Sofia (waar hij afdelingshoofd was geweest) en tot zijn reizen naar het buitenland voor wetenschappelijk onderzoek. Hij ontkende categorisch dat hij ooit informatie over dissidenten had verstrekt. De coördinatieraad accepteerde op 6 december Berons aftreden, en op 11 december werd Filip Dimitrow van de Groene Partij gekozen tot nieuwe voorzitter van de UDK.

Konstantin Trentsjew, voorzitter van de aan de UDK verbonden vakbond Podkrepa, was een belangrijke bron geweest van de oorspronkelijke beschuldigingen tegen Beron. Beron bestempelde zichzelf op 4 december als slachtoffer van een samenzwering van zijn politieke tegenstanders, onder wie vroegere geestverwanten in de oppositie, daarmee voedsel gevend aan de geruchten dat Trentsjew en andere militante anti-socialisten wraak hadden genomen op Beron omdat hij de UDK had overgehaald tot onderhandelingen over een coalitieregering.

Aanklacht tegen Zjiwkow

De voormalige Bulgaarse communistische leider Todor Zjiwkow en zijn rechterhand Milko Balew werden op 7 december in staat van beschuldiging gesteld wegens ,,buitengewoon omvangrijke verduistering". De aanklacht tegen Zjiwkow had betrekking op het zich wederrechtelijk toeëigenen van 26,5 mln leva (ongeveer $ 9 mln) in de periode van 1962 tot 1989.

(Vor. ber. pag. 783/2 e.v. - 1990)

DENEMARKEN

LOKALE VERKIEZINGEN

Bij de op 21 november 1989 gehouden verkiezingen, met als inzet de verdeling van ongeveer 5.100 zetels in 's lands 14 districts- en 275 gemeenteraden, leden de Conservatieven zware verliezen, maar de rechtse populistische Vooruitgangspartij (Fremskridtspartiet, FrP) boekte aanzienlijke winst. De steun voor de Liberalen en Radicaal Liberalen, de kleinste coalitiepartners, en voor de oppositionele Sociaal Democratische Partij (Socialdemokratiet, SD) nam enigzins toe.
De Conservatieven behaalden 14,6 procent van de stemmen ten opzichte van 19,8 procent bij de vorige lokale verkiezingen. De Vooruitgangspartij, die voor belastingverlaging en strengere immigratiewetten was, verdrievoudigde haar stemmenaandeel van 2,3 procent tot 6,9 procent. De SD, verreweg de populairste partij, kreeg 35,5 procent van de stemmen.
Volgens waarnemers was de betekenis van deze verkiezingen voor de nationale politiek dat de kans groter zou worden dat de minderheidsregering zich zou verzekeren van de steun van de Vooruitgangspartij voor de begroting voor 1990, waarover het parlement in december zou stemmen (zie hieronder).

Kabinetswijzigingen

Twee dagen na de verkiezing van minister van justitie Hans Peter Clausen tot voorzitter van de Folketing (het parlement) voerde premier Poul Schluter op 5 oktober 1989 een kabinetswijziging door. De twee belangrijkste wijzigingen waren de benoemingen van (i) Hans Engell (Con.), fractievoorzitter en voormalig minister van defensie, tot minister van justitie; en (ii) Kent Kirk (Con.) tot minister van visserij als opvolger van Lars Gammelgaard. Kirk kreeg in 1983 internationale bekendheid als ,,kapitein Kirk" toen hij een vloot van vissersboten over de Noordzee had gevoerd om de door de Britse regering uitgeroepen verboden twaalf-mijlszone te betwisten. Connie Hedegaard volgde Engell op als fractieleider van de Conservatieven.

De wijziging was noodzakelijk geworden nadat het parlement had geweigerd voorzitter Erik Ninn-Hansen (Con.) te herkiezen. Deze voormalige minister van justitie, die pas in januari tot voorzitter was gekozen, had veel kritiek te verduren gekregen wegens de richtlijn die hij in 1988 als minister van justitie had uitgevaardigd aan immigratieautoriteiten, om lage prioriteit te verlenen aan de gezinsvereniging van in Denemarken woonachtige Tamil-vluchtelingen uit Sri-Lanka. De richtlijn, die vervolgens scherp bekritiseerd was door de parlementaire ombudsman, werd uiteindelijk door de regering herroepen, maar Ninn-Hansen had geweigerd vanwege deze kwestie als voorzitter af te treden.

Behalve het ontslag in oktober 1989 van minister van financiën Palle Simonsen (zie pag. 11/3 - '90) vunden eind 1989 nog twee ontslagen plaats: (i) minister van industrie Niels Wilhjelm trad op 2 december af om directeur van een kredietinstelling te worden en werd vervangen door Anne Birgitte Lundholt, voorheen voorzitter van de nationale meubelorganisatie; en (ii) minister van volksgezondheid Elsebeth Kock-Petersen trad op 7 december af wegens persoonlijke redenen en werd vervangen door Ester Larsen, die districtsraadslid was. De nieuwe benoemingen verstoorden het partijevenwicht binnen de regering niet.

GOEDKEURING BEGROTING 1990

In de door Palle Simonsen, toen nog minister van financiën, op 23 augustus 1989 gepresenteerde ontwerpbegroting voor 1990 waren de inkomsten vastgesteld op DKr 277,5 mrd en de uitgaven op DKr 280,3 mrd. Het tekort van ongeveer DKr 2,8 mrd zou ongeveer de helft bedragen ten opzichte van het voorgaande jaar. Om dit streefcijfer te halen stelde de regering bezuigingen voor van ongeveer DKr 8 mrd, die voornamelijk tot stand moesten komen door verbeterde efficiëntie in de overheidssector, lagere subsidies aan het bedrijfsleven en de bouwsector, afstoting van 3.000 ambtenarenbanen in 1993 en de verkoop van overheidsbezittingen.

De begroting bevatte ook een aantal belastinghervormingen die Simonsen ,,demeest radicale van de eeuw" noemde. De hervormingen bestonden uit een verlaging van het hoogste belastingtarief van 68 naar 62 procent, een verlaging van de vennootschapsbelasting van 50 naar 35 procent (later bijgesteld tot 40 procent), en een reeks verlagingen van accijnzen op consumentengoederen. De belastingverlagingen zouden worden gefinancierd door verbreding van het belastingobject, hogere belastingen op bepaalde lokale diensten, en vermindering van de overheidsbijdrage aan het systeem van werkloosheidsuitkeringen (dat ook door werkgevers en vakbonden werd gefinancierd).
De regering (die over slechts 67 van de 179 zetels in de Folketing beschikte) begon vervolgens met andere partijen onderhandelingen over de begroting. Toen de besprekingen met de SD in november mislukten, werden een verwerping van de ontwerpbegroting en mogelijk vervroegde verkiezingen zeer waarschijnlijk geacht. Op 1 december bereikten de coalitiepartners echter een overeenkomst met twee kleinere centrumpartijen buiten de regering en, voor de eerste keer, met de FrP, waarvan de onderhandelingspositie versterkt was dankzij de goede verkiezingsresultaten bij de lokale verkiezingen de week daarvoor (zie boven). De belangrijkste wijziging in het compromis was de intrekking van de voorgestelde 20 procent belasting op rentebetalingen op consumentenleningen.

Bankfusies

De twee grootste banken, de Danske Bank en de Handelsbanken, kondigden op 14 november aan dat zij vanaf begin 1990 samen zouden gaan (onder de naam Danske Bank). De Provinsbanken besloot op 13 december zich bij de nieuwe Danske Bank aan te sluiten. Op 6 december was bekendgemaakt dat drie kleinere banken waren gefuseerd tot de Unibank Danmark. De Danske Bank werd de grootste bank in Scandinavië, terwijl de Unibank iets kleiner was in termen van het totaal aan vermogen.
De bankfusies, die volgden op een golf van bedrijfsfusies in 1989, waren bedoeld om de concurrentiepositie van de financiële sector te verbeteren op de Europese interne markt die in 1992 zou ontstaan.

WETTELIJKE COMPLICATIES BETREFFENDE GROTE-BELTPROJECT

Het meningsverschil tussen de Deense regering en de Europese Commissie (E?) over de rechtsgeldigheid van de inschrijvingsvoorwaarden en de procedures voor de verlening van contracten voor de bouw van een weg- en spoorwegverbinding tussen de eilanden Zealand en Funen, een van Europa's grootste infrastructurele projecten, werd op 22 september 1989 buiten de rechtbank om geregeld.

De EC had in juli 1989 besloten dat de regels van de EC ernstig waren geschonden bij de verlening van de contracten en dat daarbij Deense belangen bevoorrecht waren. De EC daagde de Deense regering toen voor het Europese Hof met de eis dat de bouwwerkzaamheden stopgezet zouden worden en de irisciirijvingen heropend.
Tijdens de eerste zitting van het Hof werd een schikking getroffen. De EC trok de aanklacht in toen de Deense regering erkende dat de inschrijvingen clausules hadden bevat die in strijd waren met het in het Verdrag van Rome uit 1957 opgenomen beginsel tegen discriminatie. De niet-succesvolle inschrijvers zouden in staat worden gesteld via de Deense gerechtshoven schadevergoeding te krijgen.

VERVROEGDE ALGEMENE VERKIEZINGEN. NIEUWE CENTRUM-RECHTSE COALITIE

Bij vervroegde algemene verkiezingen op 12 december 1990 behaalde de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SD) een aanzienlijke winst en leden twee van de drie partijen in de centrumrechtse minderheidscoalitie verlies. De SD won 7,6 procent en 14 zetels, terwijl de Conservatieve Volkspartij (Con.) **3,3** procent en vijf zetels verloor en de Radicaal Liberalen (Rad. Lib.) 2,1 procent en drie zetels. Het algehele evenwicht tussen links en rechts in de Folketing

De Deense premier Poul Schlüter brengt op 12 december 1990 zijn stem uit.

(parlement) bleef echter feitelijk onveranderd, daar de winst van de SD bijna geheel ten koste ging van de linkse Socialistische Volkspartij (SF) en het verlies van de coalitiepartijen werd gecompenseerd door een winst van 4 procent en zeven zetels van de Liberalen (Venstre-Lib.).
De opkomst bedroeg 81,4 procent. Dertien partijen hadden kandidaten gesteld, maar alleen de acht in het parlement vertegenwoordigde partijen slaagden erin de kiesdrempel te halen.

Premier Poul Schlüter had verkiezingen voor 22 november uitgeschreven nadat zijn minderheidscoalitie er niet in was geslaagd met de Sociaal-Democraten overeenstemming te bereiken over de begroting voor 1991 en andere economische maatregelen.

Op grond van de winst van zijn partij eiste de Sociaal-Democratische leider Svend Auken het aftreden van Schluter en de formatie van een nieuwe centrum-linkse coalitie. Schluter antwoordde echter dat de verkiezingsuitslag geen motie van wantrouwen voor zijn regering betekende, en verklaarde de coalitie te zullen vernieuwen.

Schlüter had aanvankelijk de wens geuit alle vijf traditionele centrumpartijen in de coalitie op te nemen, maar de Radicaal Liberalen weigerden zich opnieuw bij de coalitie aan te sluiten. De kleinere Centrum-Democraten (CD) en de Christelijke Volkspartij (KrF) weigerden eveneens zich aan te sluiten, hoewel alle drie

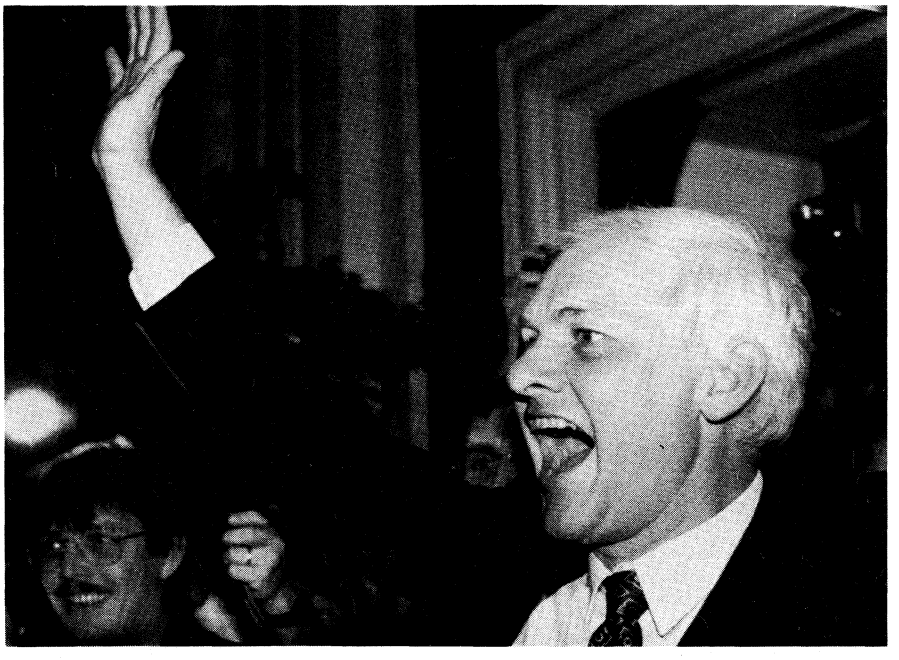

Svend Auken, de leider van de Sociaal-Democratische Partij, viert de overwinning van zijn partij bij de algemene verkiezingen van 12 december 1990.

partijen dit wel beloofd hadden aan hun aanhangers.

Op 17 december maakte Schluter de formatie bekend van een nieuwe uit twee partijen bestaande minderheidscoalitie van zijn eigen Conservatieven en de Liberalen, die kon rekenen op de steun van slechts 59 leden van de 179 leden tellende Folketing (geen ongebruikelijke situatie in de Deense politiek).
Het nieuwe kabinet bestond uit 19 leden: tien Conservatieven en negen Liberalen. De enige belangrijke portefeuille die werd gewijzigd was de benoeming van Anders Fogh Rasmussen, die tot dan toe minister van belastingzaken was geweest, tot minister van economische zaken.
(Voor algemene verkiezingen van mei 1988, zie pag. 601/3 e.v. - '88).

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier - Poul Schluter (Con.); buitenlandse zaken - Uffe Elleman-Jensen (Lib.);financiën - Henning Dyremose (Con.);economische zaken - Anders Fogh Rasmussen+ (Lib.);defensie - Knud Enggaard (Lib.); onderwijs en onderzoek - Bertel Haarder (Lib.); justitie - Hans Engell (Con.);binnenlandse zaken, Scandinavische zaken - Thor Pedersen (Lib.);landbouw - Laurits Toernaes (Lib.); kerkelijke zaken, verbindingen - Torben Rechendorff (Con.); huisvesting - Svend Erik Hovmand* (Lib.); visserij - Kent Kirk (Con.);arbeid - Knud Erik Kirkegaard (Con.); industrie - Anne Birgitte Lundholt (Con.);volksgezondheid - Ester Larsen (Lib.);vervoer - Kaj Ikast* (Con.);milieu - Per Sig Moeller* (Con.); sociale zaken - Else Winther Andersen* (Lib.); cultuur - Grethe Rostboell* (Con.)

* = nieuwe benoeming
+=gewijzigdeportefeuille

VERKIEZINGENOP FAERBR-EILANDEN

Op 17 november 1990 vonden vervroegde verkiezingen plaats op de Faerør-eilanden na de val van de centrum-rechtse coalitieregering in oktober, eveneens door een geschil over het economische beleid. De Sociaal-Democ atische Partij, die tot dan toe in de oppositie was geweest, kwam naar voren als de grootste afzonderlijke partij met 27,4 procent van de stemmen en 10 van de 32 zetels in het lokale parlement (Loegting of Lagting), wat een stijging van 3 zetels betekende.
De Volkspartij, die de aftredende coalitie aanvoerde, won zeven zetels, een verlies van een zetel. De resultaten van de andere partijen waren als volgt: Eenheidspartij zes zetels (eerst zeven), Republikeinen vier (zes), Partij voor Zelfbestuur drie (twee) en de Christen-Democraten twee (twee). Ongeveer 86 procent van de 35.000 stemgerechtigden ging naar de stembus.

Tijdens de vorige algemene verkiezingen op de Farør-eilanden, op 8 november 1988, had de regerende Sociaal-Democratische Partij, die geleid werd door premier Atli Dam, haar relatieve meerderheid in het parlement verloren aan de rechtse Volkspartij van Jogvan Sundstein.

In januari 1989 was een centrum-rechtse coalitie gevormd, waar behalve de Volkspartij ook de Republikeinse Partij, de Christen-Democraten en de Partij voor Zelfbestuur deel van uitmaakten.
In juni 1989 hadden de Christen-Democraten en de Partij voor Zelfbestuur zich uit Sundsteins kabinet teruggetrokken; de daaropvolgende coalitie bestond uit de Volkspartij, de Republikeinen en de Unie Partij. Hierdoor kreeg Sundstein, die premier bleef, 21 van de 32 parlementszetels achter zich.

Verkiezingsuitslagen

	Stemmenpercentage		zetels*	
	1990	1988	1990	1988
SD	37,4	29,9	69	55
Con	16,0	19,3	30	35
Lib.	15,8	11,8	29	22
SF	8,3	13,0	15	24
Vooruitgangs-Partij (FP)	6.4	9,0	12	16
Centrum Democraten (CD)	5,1	4,7	9	9
Rad.Lib.	3.5	5,6	7	10
Christelijke Volkspartij (KRF)	2,3	2,0	4	4
Overigen	5,2	4,7	0	0

*De twee aan de Farm-eilanden toegewezen zetels gingen naar de Volkspartij (Fkfl) en de Eenheidspartij (Sb). De twee aan Groenland toegewezen zetels gingen naar Gemeenschappelijke Koers (Atassut)en Voorwaarts (Siumut).

BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

Uffe Ellemann-Jensen, de minister van buitenlandse zaken, maakte op 3 mei 1990 bekend dat de Verenigde Staten hun militaire bases in Soendre Stroemfjord op Groenland in 1991 zouden sluiten. Hij beschouwde de sluiting van de bases, waaronder een strategisch belangrijke luchtmachtbasis, als een ,,belangrijk teken van ontspanning".
Als reactie op de veranderingen in Oost-Europa trokken de regeringen van Denemarken en Oost-Duitsland vanaf 15 mei 1990 de visumplicht in voor een bezoek van drie maanden aan elkaars land. Een vergelijkbare afspraak over de afschaffing van de visumplicht met ingang van 15 juni werd gemaakt met Tsjechoslowakije en Hongarije. Met Polen werd op 13 juni een bilateraal akkoord over de bescherming van het milieu getekend.

EUROPESE GEMEENSCHAP

EERSTE STADIUM VAN ECONOMISCHE EN MONETAIRE UNIE

Op 1 juli 1990 ging het eerste stadium in van het plan-Delors betreffende de economische en monetaire unie. In het eerste stadium van dit door Jacques Delors, voorzitter van de Europese Commissie, in april 1989 voorgestelde plan (zie pag. 257 e.v. - '89) zou het economisch en monetair beleid van de lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) worden versterkt middels bestaande instituten en de deelname van alle EG-landen aan het wisselkoersmechanisme (WKM) van het Europese Monetair Stelsel (EMS).

Spanje had zich in juni 1989 bij het WKM aangesloten. Van de niet-deelnemende landen (i) maakte de Griekse regering op 12 juli 1990 haar voornemen bekend zich in 1993 aan te sluiten als de belastingmaatregelen van de regering met succes waren doorgevoerd; (ii) van de premier van Portugal Anibal Cavaço Silva was bekend dat hij voor snelle deelname aan het WKM was, hoewel zijn regering verdeeld was over het precieze tijdstip; en (iii) de Britse regering had haar intentie uitgesproken zich aan te sluiten bij het WKM, maar had zich op geen enkele datum vastgelegd. (Italië had zich in januari 1990 een smalle marge voor fluctuaties van de lire binnen het WKM opgelegd - zie pag. 510/1 e.v. - '90.)

Op 1 juli werden ook alle beperkingen op kapitaalbewegingen tussen de mees-

te EG-lidstaten opgeheven, zoals in Richtlijn 88/361 van juni 1988 was voorzien, hoewel een derogatie voor vier nieuwe lidstaten (Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje) hun tot eind 1992 de tijd gaf zich naar de genoemde richtlijn te voegen.

Voorstellen Europese Commissie over EMU

Een intern document met de officiële voorstellen van de Europese Commissie over een economische en monetaire unie (EMU), geformuleerd ter voorbereiding van een op 12 december in Rome geplande intergouvernementele conferentie, werd op 21 augustus door de voorzitter van de EC, Jacques Delors, openbaar gemaakt. Aanbevolen werd dat het tweede stadium van het proces in de richting van de EMU, zoals voorzien in het plan-Delors uit 1989, op 1 januari 1993 moest ingaan en zo kort mogelijk moest zijn. Ook werd geopperd dat de voorgestelde Europese centrale bank, Eurofed, onafhankelijk zou moeten zijn van nationale regeringen en van de Europese Gemeenschap en op democratische wijze verantwoording verschuldigd zou moeten zijn.

In de voorstellen sprak de commissie zich ,,in principe" uit tegen hoge nationale begrotingstekorten, maar deed op dit punt geen directe voorstellen voor toezicht door de EG, zoals Delors eerder had geopperd. De monetaire commissie van de EG had daarentegen in een rapport in juli geconcludeerd dat ,,bij volledige economische en monetaire eenheid de raad (van ministers) wettelijk bevoegd zou moeten zijn de verlaging af te dwingen van bestaande of geplande begrotingstekorten die hij buitensporig acht...en die bevoegdheid zou moeten gebruiken".

Tijdens de presentatie van de voorstellen verzocht Delors Groot-Brittannië helderheid te verschaffen over de mate waarin het aan de EMU wilde meewerken.
Hij verklaarde dat de op 20 juni door de toenmalige Britse minister van financiën, John Major, gedane voorstellen voor een geleidelijke overgang naar de EMU middels de invoering van een parallel lopende munt, de ,,harde ECU", verscheidene zeer nuttige elementen bevatten en dat deze serieuzer bekeken zouden kunnen worden als Groot-Brittannië zich volledig betrokken zou tonen bij de EMU (zie pag. 654/2 - '90). De monetaire commissie van de EG zou de Britse voorstellen tijdens een speciale vergadering op 4 september nader bekijken.

Ontmoeting ministers van financiën over EMU

Tijdens de vergadering op 8 september 1990 in Rome ter voorbereiding van de iiltergouvernementele conferentie in december over de EMU, slaagde de raad van ministers van financiën van de EG er niet in overeenstemming te bereiken over de snelheid van de integratie. Frankrijk, Italië, België en Denemarken ondersteunden de ,,snelle benadering", vastgelegd in het plan-Delors van april 1989. Onder andere West-Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië verkozen een langzamere integratie.

Het Spaanse standpunt leek zich gewijzigd te hebben, want de Spaanse minister van buitenlandse zaken Carlos Solchaga stelde voor dat het begin van de tweede fase moest worden uitgesteld van 1 januari 1993 tot 1 januari 1994 en dat de overgangsperiode naar de derde fase vijf a zes jaar moest duren. In het voorstel van Solchaga, waarin met name Griekenland, Ierland en Portugal zeer geïnteresseerd waren, weerklonken ook de Britse voorstellen voor een Europees Monetair Fonds dat toezicht zou houden op de introductie van een parallelle munt, de ,,harde ECU", in de tweede fase.

De president van de Bundesbank Karl Otto Pöhl vergrootte de onenigheid over de EMU binnen de Westduitse regering door op 19 september de absolute vereisten voor economische en monetaire eenwording uiteen te zetten zoals de Bundesbank die zag.

De EMU moet, zo zei hij, gebaseerd zijn op een economische en financiële afstemming tussen de lidstaten, met name wat betreft anti-inflatiebeleid en contractueel afgedwongen begrotingsdiscipline, en hij waarschuwde dat de landen met een hoge inflatie moeite zouden hebben eenvolwaardig lid van de EMU te worden. In het laatste stadium van de EMU, dat zou worden bereikt via ,,een langdurig overgangsproces", voorzag hij dat het Europese centrale-banksysteem waarin de bestaande nationale centrale banken zouden samengaan, gegarandeerd onafhankelijk zou zijn en sancties kon opleggen aan regeringen die de begrotingsdiscipline doorbraken.

Toetreding Groot-Brittannië tot EMS

Op 5 oktober 1990 kondigde de Britse minister van financiën John Major aan dat het pond sterling met ingang van 8 oktober zou toetreden tot het wisselkoersmechanisme van het EMS met een spilkoers ten opzichte van de Duitse mark van DM 2,95. In eerste instantie zou de waarde van het pond 6 procent mogen fluctueren ten opzichte van de gemiddelde pariteitskoers (wat ook gold voor de Spaanse peseta), maar deze marge zou zo spoedig mogelijk worden verkleind tot 2,25 procent Portugal en Griekenland maakten nu als enige twee van de twaalf EG-lidstaten nog geen deel uit van het EMS
Tegelijkertijd kondigde Major een verlaging van het basistarief voor rente op leningen aan met 1 procent, tot 14 p:-ocent Bovendien zei hij op 7 oktober dat een herwaardering van het pond binnen het EMS een mogelijk alternatief was voor verdere renteverlagingen als het pond aan het maximum van de toegestane marge kwam

Major verklaarde het tijdstip van de opname in het EMS uit het feit dat ..door het aanhoudende beleid van hoge rente en strikte begrotingsbeheersing de inflatiedruk op de economie wordt verminderd, de monetaire groei sterk wordt beperkt tot binnen de gewenste marges en de vraag steeds langzamer toeneemt". Premier Margaret Thatcher, die eerder had beweerd dat de tijd niet rijp was voor toetreding tot het EMS, zei later op 5 oktober tijdens een persconferentie dat toetreding inmiddels mogelijk was doordat ,.tekens er onweerlegbaar op wijzen dat de economie werkt zoals onze bedoeling was". Tijdens de top van EG-leiders in Madrid in juni 1989 had Thatcher als voorwaarde voor toetreding tot het EMS gesteld dat eerst de inflatie aanzienlijk moest zijn gedaald.

Koppeling Noorse kroon aan ECU

De Noorse regering maakte op 19 oktober bekend dat zij de kroon zou koppelen aan de ECU, als een stap in de richting naar een nauwere samenwerking met de EG. De waarde was op 22 oktober vastgesteld op ECU 1 = NKr 7,9940 en Noorwegen stelde zich als doel de waarde van de kroon binnen de smalle fluctueringsmarge van 2,25 procent te houden.

Nieuwe Europese centrale wisselkoersen voor de ECU+

Belgische frank	42,4032
Deense kroon	7,84195
Duitse mark	2,05586
Spaanse peseta	133,631
Franse frank	6,89509
Ierse pond	0,767417
Italiaanse lira	1538,24
Luxemburgse frank	42,4032
Nederlandse gulden	2,31643
Britsepond	0,696904
Griekse drachme*	205,311
Portugese escudo*	178,735

+ Cijfers van oktober 1990
* Niet in EMS

TOPCONFERENTIE EUROPESE RAAD IN ROME

De Europese Raad voor staats- en regeringsleiders hield op 27 en 28 oktober 1990 een speciale topconferentie in Rome. Ondanks een eerdere suggestie van de voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors dat de topconferentie gericht moest zijn op de oorspronkelijk geplande gespreksonderwerpen, riamelijk de Golfcrisis en hulp aan de Sowjet-Unie, gebruikten alle landen met uitzondering van Groot-Brittannië de topconferentie om hun instemming te betuigen met het begin van de tweede fase van de EMU op 1 januari 1994. Verder stelden zij een werkzaam onderhandelingsplan op voor de intergouvernementele conferenties over de politieke, economische en monetaire unie, die op 14 december zouden beginnen. In het slotcommuniqué waren ook de reserves van Groot-Brittannië ten aanzien van de Europese Unie opgenomen.

De Britse premier Thatcher klaagde achteraf dat de conferenties van december waren ,,ontkracht". Zij beschuldigde de Europese leiders ervan de zaken niet competent te leiden en in een droomwereld te leven. Met betrekking tot de introductie van één Europese munt, het gewenste resultaat van de derde fase van het plan van Delors, benadrukte zij dat zij de Britse regering nooit zou voorstellen het pond sterling af te schaffen, dat zij beschreef als ,,de sterkst mogelijke uiting van soevereiniteit". Ook beschuldigde zij Frankrijk en Duitsland ervan in eigen belang te handelen bij hun pogingen te voorkomen dat de EG een standpunt formuleerde over landbouwsubsidies om voor te leggen bij de onderhandelingen over de wereldhandel van de ;,Uruguay-ronde" van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) die in december zouden plaatsvinden.

Resoluties over Europese Unie

Het slotcommuniqué begon met een paragraaf over de naderende Europese eenwording. In het eerste deel hiervan, over de in december 1990 geplande **Conferentie over de Politieke Eenwording,** werden de Britse reserves op sommige plaatsen in het communiqué (zie cursivering) als volgt onder woorden gebracht (hieronder aangegeven met de woorden ,,Britse reserve"): ,,Met betrekking tot deze punten wenst de delegatie van Groot-Brittannië niet vooruit te lopen op het debat tijdens de intergouvernementele conferentie".

De Raad bevestigde zijn voornemen ,,de Gemeenschap geleidelijk te veranderen in een Europese Unie door de ontwikkeling van haar politieke dimensies, een vergroting van de slagvaardigheid en de uitbreiding van haar *be*voegdheden (Britse reserve)". Zo'n Unie zou ,,geleidelijk ontstaan met gepast respect voor de nationale identiteiten en het principe van wederzijdse hulp...". De ontwikkeling van de Gemeenschap naar een Europese Unie moet gepaard gaan met de ontwikkeling van de rol van het Europese Parlement op het *gebied* van de wetgeving (Britse reserve) en van de controle op de activiteiten van de Unie, wat samen met de rol die de nationale parlementen spelen. de democratische legitimiteit van de Unie zal onderbouwen. Aan deze zelfde eis zal worden tegemoetgekomen door de instelling van een Europees stantsburgerschap (Britse reserve) naast het nationale staatsburgerschap en door tevens rekening te houden met... de speciale belangen van de verschillende streken. Tegelijkertijd zal gepoogd worden om de andere instellingen binnen een evenwichtig raamwerk te versterken.."

..Ten aanzien van het buitenlandbeleid registreerde de Raad een consensus over de doelstelling een gezamenlijk buitenland- en veiligheidsbeleid te *voeren* (Britse reserve) ter versterking van de identiteit van de Gemeenschap en de samenhang van de acties op het internationale vlak.... De Europese Raad merkte op dat de procedures en werkwijzen voor de voorbereiding, het nemen en het uitvoeren van beslissingen met betrekking tot het buitenlandbeleid moesten worden herzien, waardoor de samenhang, snelheid en effectiviteit van de internationale activiteiten van de Gemeenschap zouden kunnen toenemen.... Elk aspect van de externe betrekkingen van de Unie zou in principe onder het gewone buitenlandbeleid vallen. De Europese Raad merkte ook op dat men het erover eens was om de huidige grenzen ten aanzien van de veiligheid te overschrijden (Britse reserve). De taakomschrijving van de Unie op het gebied van veiligheid en de gedetailleerde regels zullen geleidelijk moeten worden gedefinieerd."

De tweede reeks resoluties betreffende de Europese Unie had betrekking op de in december 1990 te houden conferentie **over de economische en monetaire unie.** Hierin werd expliciet gemaakt dat ,,voor de laatste fase van de economische en monetaire unie elf lidstaten van mening zijn dat de werkzaamheden voor de wijziging van het Verdrag van Rome zich moeten richten op de volgende punten...". Er werd vermeld dat Groot-Brittannië ,,de uitgestippelde benadering niet kon accepteren", maar ermee instemde dat ,,prijsstabiliteit de belangrijkste doelstelling van een monetair beleid moest zijn, dat de ontwikkeling van de gemeenschap gebaseerd zou moeten zijn op een open-marktsysteem, dat te grote begrotingstekorten moesten worden vermeden en dat er geen monetaire financiering mocht plaatsvinden van tekorten, en dat de Gemeenschap of haar lidstaten geen gezamenlijke verantwoordelijkheid mochten nemen voor de schulden van één enkele lidstaat". Groot-Brittannië was ,,bereid om door te gaan naar de tweede fase door een nieuwe monetaire instelling en een gemeenschappelijke munteenheid te creëren", maar vond dat beslissingen over de stap zelf vooraf moesten gaan aan een beslissing over het tijdstip.

Over de volgende punten van wijziging in het Verdrag van Rome waren de elf lidstaten het eens:

(1) ,,Voor economische eenheid, een open-marktsysteem waarin prijsstabiliteit is gekoppeld aan groei. werkgelegenheid en milieubescherming en dat is gericht op gezonde en reële financiële en begrotingsomstandigheden en op economische en sociale samenhang. Met dit doel zullen de bevoegdheden van de instellingen van de Gemeenschap wordenvergroot."

(2) .,Voor monetaire eenheid, de oprichting van een nieuwe monetaire instelling bestaande uit de centrale banken van de lidstaten en een centraal orgaan, en die volledig verantwoordelijk zal zijn voor het financiële beleid. De instelling als zodanig, evenals de leden van het bestuur zullen... rapporteren aan de instellingen die politiek verantwoordelijk zijn."

,,Met het voltooien van de laatste fase van de EMU, worden de wisselkoersen definitief vastgelegd. De EG zal dan nog slechts één munteenheid hebben, een sterke en stabiele ECU..."

,,De tweede fase van de EMU zal op 1 januari 1994 ingaan nadat (i) het programma voor de interne markt is voltooid, en (ii) het verdrag is geratificeerd waardoor (a) een proces in gang is gezet om de onafhankelijkheid van de leden van de nieuwe monetaire instelling te garanderen, uiterlijk na de overdracht van de monetaire bevoegdheden; (b) de monetaire financiering van begrotingstekorten is verboden en elke verantwoordelijkheid van de Gemeenschap of een van de lidstaten voor de schulden van een andere lidstaat is uitgesloten; en (c) zoveel mogelijk lidstaten zijn opgenomen in het EMS."

,,...Omdoor te kunnen gaan naar de tweede fase moet meer bevredigende en duurzame vooruitgang naar een reële monetaire eenwording zijngeboekt, met name wat betreft de prijsstabiliteit en het herstel van gezonde overheidsfinancien."

,,Bijhet begin van de tweede fase zal de nieuwe instelling van de Gemeenschap worden opgericht. Hierdoor wordt het mogelijk...(i) de coördinatie van verschillende soorten monetair beleid te verbeteren; (ii) de middelen en de procedures te ontwikkelen voor één monetair beleid dat te zijner tijd in de EG ingevoerd zal worden; en (iii) de ontwikkeling van de ECU in de gaten te houden. Uiterlijk binnen drie jaar na het begin van de tweede fase zal het bestuur van de monetaire instelling rapporteren over het functioneren van de tweede fase en met name over de vooruitgang die bij het feitelijke samengaan is geboekt. zodat een beslissing kan worden voorbereid ten aanzien van de overgang naar de derde fase, die binnen een redelijke termijn zou plaatsvinden. In het Verdrag kunnen tijdelijke voorzieningen voor de opeenvolgende stadia van de EMU worden vastgelegd. overeenkomstig de omstandigheden in de verschillende landen."

Aandacht voor externe betrekkingen

,,De Raad heeft kennis genomen van een voorlopig rapport van de Europese Commissie na gesprekken met de Sowjet-regering ... met het oog op de formulering van voorstellen over een korte-termijnkrediet en steun over een langere termijn voor structurele hervormingen." De Europese Raad bevestigde opnieuw zijn bereidheid de Sowjet-Unie te helpen, maar verwees de taak om voor de volgende vergadering van de Raad voorstellen in te dienen ten aanzien van te nemen beslissingen terug naar de Commissie. Bovendien verzocht de Raad aan de Commissie een plan op te stellen voor een overeenkomst over grootschalige commerciële, wetenschappelijke en technische samenwerking met de Sowjet-Unie.
Uitgaande van een speciale relatie met landen uit Midden- en Oost-Europa betuigde de Raad daarbij zijn steun aan economische hervormingen en democratische ontwikkelingen in Joego-Slavië en zegde toe Hongarije te steunen bij zijn pogingen te komen tot democratie, stabiliteit en economische ontwikkeling in het kader van de Groep van 24, in het bijzonder met betrekking tot de energieproblemen. Bovendien beloofde de Raad direct het tweede deel van een EG-lening (ter waarde van $ 1 mrd) uit te keren.
Met betrekking tot de Golfcrisis veroordeelde de Raad het ,,schaamteloze gebruik" dat Irak van gijzelaars maakte en de leden waren het er unaniem over eens dat ,,geen regeringsvertegenwoordigers uit hoofde van welke functie dan ook naar Irak zouden worden gestuurd om te onderhandelen over de vrijlating van buitenlandse gijzelaars en dat zou worden geprobeerd anderen ervan te weerhouden wel vertegenwoordigers te sturen". Tegelijk werd een beroep gedaan op de secretaris-generaal van de VN Perez de Cuellar om een speciale vertegenwoordiger naar Irak te sturen om aar, te dringen op vrijlating van de gijzelaars. De Raad keurde het VN-embargo tegen Irak goed en verklaarde ,,zich bereid extra stappen te overwegen in overeenstemming met de VN-verklaring". Ten aanzien van het Midden-Oosten deed de Raad een beroep op Israël om de Palestijnse rechten te respecteren, en merkte daarbij op dat de recente ,,tragische gebeurtenissen" in Jeruzalem (zie pag. 47/3 e.v. - '91) opnieuw aantoonden dat de situatie in de bezette gebieden onhoudbaar was.
De Raad was van mening dat de stukken voor de naderende top van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) in Parijs ,,de historische betekenis van die gebeurtenis zouden weerspiegelen".
Ten aanzien van onderhandelingen over de wereldhandel stelden de leiders zich als doel ,,een volledige bijdrage te leveren aan een positief resultaat" van de ..Uruguay-ronde" van de GATT die eind december zou plaatsvinden

TOP IN ROME. OPENING VAN INTERGOUVERNEMENTELE CONFERENTIES

De Europese Raad van regeringsleiders en staatshoofden van de 12 lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) kwam op 14 en 15 december 1990 voor een topontmoeting in Rome bijeen. De vergadering stelde een globaal kader op voor gelijktijdig te houden intergouvernementele conferenties die op 15 december officieel door de Raad in Rome werden geopend, inzake politieke eenheid en de economische en monetaire unie.

Tijdens de top werd Groot-Brittannië voor het eerst vertegenwoordigd door John Major, die op 28 november Margaret Thatcher als premier had vervangen (zie pag. 13/2 - '91). Zijn EG-collega's reageerden positief op zijn minder zelfbewuste benaderingswijze, maar Major benadrukte dat het Britse beleid inzake de belangrijkste vraagstukken niet ingrijpend was gewijzigd.
Op 6 december. een week voor de top, richtten de Franse president François Mitterrand en de Duitse kanselier Helmut Kohl een gemeenschappelijke open brief aan hun EG-collega's, waarin zij een aantal voorstellen uiteenzetten. De voorstellen hadden betrekking op politieke eenheid, met name op de ontwikkeling van een gemeenschappelijke buitenlandse politiek en een gezamenlijk veiligheidsbeleid die uiteindelijk tot een gemeenschappelijke defensiepolitiek zouden moeten leiden. In het bijzonder werd voorgesteld dat er een ,,duidelijke organische relatie" zou moeten worden opgebouwd tussen de Westeuropese Unie (WEU)en de nieuwe politieke eenheid, waarbij de WEU uiteindelijk onderdeel zou moeten gaan vormen van de politieke eenheid en een ,,algemeen veiligheidsbeleid ten behoeve van deze eenheid" zou moeten ontwikkelen. Dit algemene veiligheidsbeleid zou echter niet in botsing mogen komen met de bestaande defensiemaatregelen. Op de voorstellen werd kritisch gereageerd, onder andere door de Nederlandse premier Ruud Lubbers, die beweerde dat het voorstel het bestaande evenwicht tussen de verschillende instellingen binnen de EG zou verstoren.

De gesprekken inzake de economische en monetaire unie vorderden gestaag en de Commissie had reeds een ontwerpverdrag opgesteld. Groot-Brittannië was echter desondanks van plan in januari 1991 met eigen wijzigingsvoorstellen te komen (op basis van Majors voorstellen in juni voor invoering van een ,,harde ECU" naast de eigen munteenheid, zie pag. 654/2-'90). Dit dreef de voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors ertoe op 15 december te waarschuwen voor een politieke crisis, indien Groot-Brittannië zou proberen de invoering van een enkele munteenheid en een centra!? bank te vertragen.
De hoofdpunten inzake de politieke eenheid omvatten de versterking van de rol van het Europees Parlement en het idee van een Europees staatsburgerschap. Mitterrand en Kohl voegden daar in hun brief nog de omvangrijke en gevoelige kwesties van een mogelijk gemeenschappelijk veiligheidsbeleid en zelfs een gemeenschappelijke defensiepolitiek aan toe.

Beide besprekingen zouden ,,tegelijkertijd moeten worden voortgezet" met de bedoeling dat in oktober 1991 de conclusies zouden worden gepresenteerd. De voorgestelde veranderingen in het verdrag zouden dan ter goedkeuring aan de nationale parlementen worden voorgelegd, opdat ze per 1 januari 1993 van kracht zouden kunnen worden.

Slotverklaring

Fragmenten uit de slotverklaring worden hieronder weergegeven.

Politieke eenheid. ,,....Zonder iets af te willen doen aan het belang van andere kwesties die door regeringen of door de Commissie naar voren zijn gebracht.... vraagt de Europese Raad de vergadering speciale aandacht te willen besteden aan het volgende:
1. Democratische legitimiteit. ,,Om de rol van het Europese Parlement te verstevigen, vraagt de Raad aan de vergadering de volgende maatregelen in overweging te nemen: uitbreiding en verbetering van de samenwerkingsprocedures; uitbreiding van de aanvaardingsprocedure voor internationale overeenkomsten, waarvoor unanieme goedkeuring van de Raad vereist is; invloed voor het Europese Parlement op de benoeming van de commissie en haar president; meer invloed op het beheer van de begroting en de financiële aansprakelijkheid; het nauwlettender voigen van de invoering van EG-beleid; het versterken van het recht op petitie en het recht op vrije nieuwsgaring inzake EG-aangelegenheden." De Raad ,,sprak tevens over een meer ingrijpende herziening van de rol van het Europese Parlement en vraagt de vergadering de ontwikkeling te overwegen van procedures voor een gezamenlijke besluitvorming inzake verordeningen met een wetgevend karakter, binnen het kader van de hiërarchie van EG-verordeningen. Aandacht zou geschonken moeten worden aan regelingen die nationale parlementen in de gelegenheid stellen hun invloed op de ontwikkeling van de Gemeenschap volledig te laten gelden".
De Raad ,,wijst op het buitengewone belang dat sommige lidstaten hechten aan de invoe-

ring van maatregelen, die rekening houden met de speciale deskundigheid van regionale en lokale instellingen met betrekking tot bepaalde onderdelen van het EG-beleid en de noodzaak na te denken over geschikte procedures om advies van deze instellingen in te winnen"

2. Gezamenlijke buitenlandse politiek en veiligheidsbeleid. De doeltreffende invoering van een gezamenlijk buitenlands beleid en veiligheidsbeleid zou moeten plaatsvinden binnen het institutionele kader, gebaseerd op .,een centrum waar de beslissingen worden genomen, namelijk de Raad; harmonisering en waar mogelijk het samenvoegen van de voorbereidende werkzaamheden; een gemeenschappelijk secretariaat; een versterkte rol voor de Commissie via een niet-exclusief recht op initiatief; geschikte procedures voor het consulteren en inlichten van het Europese Parlement; gedetailleerde procedures die waarborgen dat het verbond in feite een enkele stem kan laten horen op het internationale toneel, vooral binnen internationale organisaties en tegenover derde wereldlanden".
,,De volgende elementen zouden beschou d moeten worden als basis voor het besluitvormingsproces: het gebruik van consensus bij de vaststelling van de algemene richtlijnen, (en) in deze context tevens van afwezigheid en stemonthouding om de unanimiteit niet in de weg te staan; de mogelijkheid om terug te vallen op een stemming met gekwalificeerde meerderheid voor de invoering van beleid waar reeds overeenstemming over is bereikt."
,,Wat betreft de gezamenlijke veiligheid, zou de geleidelijke uitbreiding van de rol van de Gemeenschap in dit gebied in eerste instantie in het licht moeten worden geplaatst van vraagstukken die in internationale organisaties werden besproken: wapenbeheersing, ontwapening en daarmee samenhangende kwesties; CVSE-aangelegenheden; bepaalde vragen die binnen de Verenigde Naties aan de orde kwamen, waaronder activiteiten die de vrede moeten bewaren; economische en technologische samenwerking op bewapeningsgebied; coördinatie van beleid op het gebied van wapenexport en non-proliferatie van de wapenhandel." De Raad benadrukte verder dat ,,het vooruitzicht van een eventuele rol van de Gemeenschap op defensiegebied in overweging diende te worden genomen zonder afbreuk te doen aan bestaande verplichtingen van lidstaten. Hiermee werd rekening gehouden met het belang van het onderhouden en versterken van banden met de Atlantische alliantie. Ook mocht bij de overweging geen afbreuk worden gedaan aan de traditionele posities van lidstaten (hiermee werd gerefereerd aan de positie van het neutrale Noord-Ierland, het enige EG-lid dat geen lid is van de NAVO). Het idee van een toezegging van de lidstaten om elkaar wederzijds bij te staan, evenals voorstellen van enkele lidstaten aangaande de toekomst van de Westeuropese Unie zouden eveneens aan de orde moeten worden gesteld."

3. Europees staatsburgerschap. De Raad vroeg ,,de vergadering te overwegen in welke mate de volgende rechten (zoals voorgesteld door de Spaanse regering) zouden kunnen worden vastgelegd in het verdrag om inhoud te geven aan het concept van staatsburgerschap":
,,Burgerrechten: deelname aan de verkiezingen voor het Europese Parlement in het land waar men woont; mogelijke deelname aan gemeenteverkiezingen."
,,Sociale en economische rechten: bewegingsvrijheid en de vrijheid zelf zijn eigen woonplaats te kiezen ongeacht deelname aan het economisch proces; gelijke mogelijkheden en behandeling voor alle leden van de Gemeenschap; gemeenschappelijke bescherming van leden van de Gemeenschap buiten de grenzen van de Gemeenschap."
,,Aandacht zou moeten worden geschonken aan de mogelijke instelling van een mechanisme voor de bescherming van de rechten van de burgers met betrekking tot aangelegenheden van de Gemeenschap ('ombudsman', een Deens voorstel)....."
4. Uitbreiding en versterking van de daadkracht van de Gemeenschap. De Raad .,merkt op dat in brede kring de noodzaak wordt onderkend de bevoegdheden van de Gemeenschap op bepaalde terreinen uit te breiden of te definiëren", zoals bijvoorbeeld: ,,het sociale aspect, waaronder de noodzaak van een sociale dialoog; de onderlinge samenhang van de lidstaten op economisch en sociaal gebied; verbeterde bescherming van het milieu om aanhoudende groei te garanderen; de gezondheidszorg en met name de bestrijding van belangrijke ziektes; onderzoeksinspanningen die gelijke tred houden met de onwikkeling van het concurrentievermogen van de Gemeenschap; een energiebeleid dat gericht is op grotere veiligheid en doelmatigheid, waarbij ook aan samenwerking in heel Europa wordt gedacht (een Nederlands voorstel); de Gemeenschap voorzien van de belangrijkste infrastructuur, waarbij ook rekening wordt gehouden met de voltooiing van een trans-Europees netwerk; het beschermen van de verscheidenheid van het Europese erfgoed en het bevorderen van culturele uitwisselingen en onderwijs....."

5. Doelmatigheid en competentie. De ,,wezenlijke rol" die de Raad speelt in het creëren van een politieke impuls zou zij ook in de toekomst spelen en ,,de vergadering zal overwegen of de ontwikkeling van de Gemeenschap in de richting van de Unie het noodzakelijk maakt deze rol te versterken". ,,De mogelijke uitbreiding van meerderheidsbeslissingen zal worden onderzocht....samen met de mogelijkheid om hiervan een algemene regel te maken waarop slechts een beperkt aantal uitzonderingen mogelijk is". De rol van de Commissie en in het bijzonder haar effectuerende macht zouden eveneens moeten worden versterkt.....
Economische en Monetaire Unie. De Raad merkte op dat de conferenties, die op 15 december van start gingen ,,gepaste aandacht zouden besteden aan de meningen die het Europese Parlement en de Commissie volgens Artikel 236 van het Verdrag hadden geuit". De Raad bevestigde dat beide conferenties hun werk naast elkaar zouden voortzetten, dat ze ,,snel en tegelijkertijd" tot een slotsom zouden komen en dat de resultaten ter goedkeuring zouden worden voorgelegd, met de bedoeling de zaak vóór eind 1992 af te ronden.
Het Sociale Aspect. De Raad wees op de noodzaak om, in de context van de Europese integratie, ,,evenveelgewicht toe te kennen aan sociale aspecten als aan economische aspecten", om zodoende een werkelijke verbetering teweeg te brengen in de werkgelegenheid en de leef- en werkomstandigheden. De Raad benadrukte ,,het belang onverwijld en met meer inzet door te gaan met de invoering van het Sociaal Handvest"
Tijdens de top werd niet diepgaand ingegaan op het vraagstuk van een mogelijke uitbreiding van de EG, evenmin op de relaties met landen van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA).Tijdens een EG-EVA-vergadering op 19 december werd vooruitgang geboekt in de discussie omtrent de Europese Economische Zone of EEZ (een term de de voorkeur genoot boven de oude term ,,Europese Economische Ruimte" of EER). Verwacht werd dat dit EG-EVA-overleg uiterlijk half 1992 afgerond zou worden, zodat een EEZ-overeenkomst de vereiste goedkeuringsstadia zou kunnen doorlopen en per 1 januari 1993 van kracht zou kunnen worden.

Punten uit slotverklaring aangaande externe betrekkingen

De EG zorgde ervoor dat voedselhulp aan de Sowjet-Unie werd aangeboden ter waarde van 750 mln ECU; waarvan een derde ,,in de vorm van giften in het kader van de landbouwbegroting voor 1990" werd verstrekt en de rest in de vorm van een toezegging voor een lening voor de middellange termijn. In overleg met de Sowjet-autoriteiten werd bepaald dat de hulp zodanig verdeeld zou worden dat verzekerd kon worden dat zij ,,daadwerkelijk diegenen zou bereiken voor wie zij bedoeld was en dat zij de zich geleidelijk normaliserende distributiestroom volgens het marktmechanisme niet in gevaar zou brengen". Zulke hulp zou zo snel mogelijk van start gaan en in 1991 worden voortgezet. Voor bijstand op technisch gebied werd 400 mln ECU uitgetrokken, die gebruikt zouden worden voor speciale projecten in 1991. Voor dergelijke projecten in 1992 werd een niet nader vastgesteld bedrag vrijgemaakt.
Inzake de Golfcrisis bleven de EG en haar lidstaten onwrikbaar. Zij ,,bleven vol overtuiging vasthouden aan de volledige uitvoering van de resoluties van de VN Veiligheidsraad.....Resolutie 678 van de Veiligheidsraad geeft Irak op ondubbelzinnige wijze te kennen dat de internationale gemeenschap vastberaden is het volledig herstel van de internationale rechtsorde te garanderen".
Aangaande de situatie in Zuid-Afrika gaf de Raad te kennen de huidige fase van hevig geweld te betreuren, maar zij verwelkomde ,,verdere aanwijzingen.....dat het veranderingsproces dat reeds begonnenis voortgang vindt". Naar aanleiding hiervan besloot de Raad het verbod op nieuwe investeringen in Zuid-Afrika op te heffen.

VERLICHTINGSANCTIES TEGEN CHINA EN IRAN. BETREKKINGEN MET VIETNAM EN ROEMENIË

De raad van ministers (van buitenlandse zaken) besloot op 22 oktober 1990 tijdens een vergadering in Luxemburg de diplomatieke en economische sancties tegen China (opgelegd na het bloedbad van 4 juni 1989, zie pag. 403/1 e.v. - '90) en Iran (waartoe werd besloten na de terdoodveroordeling van Salman Rushdie in februari 1989, zie pag. 131/3 e.v. -

'89) op te heffen, en diplomatieke en economische betrekkingen aan te knopen met Vietnam, die waren afgebroken na de invasie van Vietnam in Cambodja in 1978 Het embargo op wapenleveranties aan China en de ban op militaire samenwerking bleef van kracht
Op 22 oktober werd een overeenkomst voor vijf jaar ondertekend over samenwerking op het gebied van handel en economie tussen de EG en Roemenie

De overeenkomst, waar-voor op 8 juni de eerste aanzet was gegeven, was opgeschort na de onlusten in Boekarest van half juni (zie pag. 659/3 e.v. - '90). De overeenkomst moest nog worden goedgekeurd door het Europese Parlement, waar de leden naar verluidt minder overtuigd waren van de verbetering van de politieke situatie en de naleving van de mensenrechten.

ONENIGHEID OVER VRACHTVERKEER TUSSEN ITALIË EN OOSTENRIJK

Tijdens een nieuwe opleving van de onenigheid over het vrachtverkeer tussen Italië en Oostenrijk (zie ook pag. 794/2/3 -'90) gaf de Italiaanse minister van vervoer Carlo Bernini op 15 oktober opdracht de grens in de Alpen te sluiten voor alle goederenverkeer als reactie op de Oostenrijkse beperking van het aantal jaarlijks te verlenen doorvoerpassen voor Italiaanse vrachtwagens.

Italië eiste meer dan het huidige quotum van 18.500 pasjes per maand, maar Oostenrijk wilde meer Italiaanse goederen per trein te vervoeren en nog andere tegemoetkomingen. In augustus waren de partijen tot een tijdelijke oplossing gekomen en vonden er gesprekken plaats over een nieuwe bilaterale overeenkomst ter vervanging van het akkoord uit 1960.

AFSPRAAK OVER C02-UITSTOOT

Op 29 oktober kwam de raad van ministers (van milieu en energiezaken) overeen dat de gehele EG in het jaar 2000 de uitstoot van kooldioxide (CO2) zou stabiliseren op het niveau van 1990. Het compromis bood de afzonderlijke lidstaten wel de mogelijkheid hiervan af te wijken, waarbij Groot-Brittannië zijn minder ambitieuze doelstelling het niveau eerder in 2005 dan in 2000 te halen kon handhaven en Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje evenmin het jaar 2000 in hun eigen doelstelling opnamen.

ITALIË ONDERTEKENT SCHENGEN-AKKOORD

Op 27 november 1990 werd Italië de zesde lidstaat van de Europese Gemeenschap die het Schengen-akkoord ondertekende, wat Frankrijk, Duitsland er, de Benelux-landen al in juni hadden gedaan (zie pag. 652/3 e.v. - '90). Parallel met de invoering van de interne markt op 31 december 1992 zouden de ondertekenende landen de controle aan de gemeenschappelijke grenzen opheffen, de buitengrenzen versterken en een geharmoniseerd visumbeleid voeren. Spanje en Portugal sloten zich op 27 november als waarnemers bij het akkoord aan.

NIEUWE REGELING VOOR FUSIES EN COhTCURRENTIE

Op 21 september 1990 werd een regeling voor de controle op fusies en concurrentie van kracht, waardoor de Europese Commissie het recht kreeg om grootschalige fusies binnen de EG door te lichten en te blokkeren of terug te draaien als ze een bedreiging voor de vrije concurrentie vormden. Deze regeling was alleen van toepassing op fusies van bedrijven met een totale mondiale omzet van meer dan 5 mrd ECU (ongeveer $ 6,5 mrd) en waarbij minstens twee van de betrokken bedrijven een totale omzet in de EG van meer dan 250 mln ECU hadden. De regeling gold niet wanneer twee derde van de omzet binnen de EG van elk bedrijf uit één lidstaat kwam; in dat geval viel de fusie onder de nationale autoriteiten. De Commissie behield anti-kartelbevoegdheden onder het Verdrag van Rome voor om fusies te onderzoeken die reeds waren goedgekeurd door een aparte lidstaat.
Net voordat de regeling van kracht zou worden, legde Groot-Brittannië op 20 september drie fusies voor aan de eigen commissie voor monopolie en fusie, waarvan twee (een bod op British Sugar van Tate and Lyle en een joint venture-voorstel tussen British Aerospace en Thomson-CSF in Frankrijk) in theorie voor toetsing zouden moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie.

(Vor. ber. pag. 200/1 e.v. - 1990)

OVEREENSTEMMING OVER BTW, ACCIJNZEN EN HET WITWASSEN VAN GELD

De raad van ministers van financiën van de Europese Gemeenschap bereikte op 17 december 1990 overeenstemming over een nieuw systeem voor het innen van de belasting op de toegevoegde waarde (BTW) na 1992. Goederen zouden ook na 1992 worden belast in het land van consumptie, zodat de opbrengsten nauwelijks werden aangetast. Bedrijven zouden niet langer grensdocumenten hoeven invullen, maar in plaats daarvan zouden zij elk kwartaal informatie moeten verstrekken omtrent hun export binnen de EG, uitgesplitst per klant. De verschillende belastingdiensten zouden samenwerken bij de voorkoming van fraude wanneer de BTW-percentages tussen lidstaten verschilden.

Er was een nieuw accijnssysteem ontworpen ter vervanging van grenscontroles. Goederen waarop accijnzen werden geheven, zoals tabak en alcohol, zouden vrij kunnen worden vervoerd tussen aan elkaar gelieerde opslagplaatsen in verschillende lidstaten. Er werd tevens een toezegging gedaan om vóór maart 1991 tot een overeenstemming te komen over de geleidelijke afschaffing van de belastingvrije aftrekposten

Tijdens dezelfde bijeenkomst kwamen de ministers tot een principebesluit om het witwassen van geld dat door middel van drugshandel was verdiend vanaf 1993 strafbaar te stellen. Deze overeenkomst in de vorm van een verklaring van de verschillende regeringen om de nodige strafrechtelijke aanpassingen door te voeren, zou voor de banken een verplichting inhouden de identiteit te controleren van elke cliënt die een eenmalige transactie wilde uitvoeren, waarbij een bedrag van meer dan 15.000 Europese Munteenheid (1 ECU = $ 1,37255 op 17 december 1990) gemoeid was en bovendien zouden de banken elke verdachte transactie bij de nationale autoriteiten moeten melden.

VISVERBOD

De raad van ministers van landbouw bereikte op 20 december 1990 overeenstemming over maatregelen, bedoeld om de hoeveelheid vis van bedreigde soorten op pijl te houden. Het ging hierbij voornamelijk om kabeljauw en schelvis in de Noordzee. Naast het vaststellen van gereduceerde totale vangstquota voor 1991 (93.570 ton voor kabeljauw, 40.500 voor schelvis), was de raad het er tevens over eens dat vissersboten zwaarder dan 100 ton in de Noordzee en langs de westkust van Schotland, verplicht zouden worden elke maand van 1 februari tot 31 december 1991, gedurende acht opeenvolgende dagen in de haven te blijven, wanneer bleek dat meer dan 40 procent van de vangst uit kabeljauw en schelvis bestond. Er werd geen beslissing genomen over een nauwlettender controle op de vangstquota; evenmin werd een beslissing ge-

nomen inzake de vergroting van de mazen in de visnetten, waardoor niet volgroeide vissen zouden kunnen ontsnappen. Hierop was door de Europese Commissie aangedrongen, maar er was een nieuwe streefdatum vastgesteld, namelijk 1 juli 1991, om tot een dergelijke beslissing te komen.

JOEGO-SLAVIË

REFERENDUM OVER GRONDWET IN SERVIE. DE KWESTIE KOSOVO

In een op 2 juli 1990 in heel Servië gehouden referendum stemde de meerderheid van de Serven voor de voorstellen voor een nieuwe grondwet voor de republiek. Dit was een noodzakelijke stap alvorens verkiezingen met meer partijen konden worden gehouden. De etnisch-Albanese meerderheid in de provincie Kosovo tekende echter protest aan, omdat de voorgestelde grondwet een einde zou maken aan de speciale autonome status die Kosovo (binnen de Servische republiek) in de Joegoslavische grondwet van 1974 was verleend.

Op 4 juli meldde het persbureau *Tanjug* een opkomst van 86 procent onder de bevolking in Servië (dat wil zeggen, de twee autonome provincies Kosovo en Vojvodina niet meegerekend). De autoriteiten beweerden vervolgens dat 96,8 procent daarvan het grondwetsvoorstel had gesteund. Daarentegen was in Kosovo slechts 25 procent van het electoraat gaan stemmen, waarvan de meesten Serven waren, nadat etnische Albanezen hadden opgeroepen tot een totale boycot. *Tanjug* berichtte dat de plaatselijke autoriteiten in Kosovo ongeveer 400 stemlokalen niet hadden geopend.

Een groep van 114 etnisch-Albanese afgevaardigden in het parlement van Kosovo wees de nieuwe grondwetsvoorstellen af. De groep bracht op 2 juli een verklaring uit waarin gesteld werd dat Kosovo nu onafhankelijk was van Servië en dat het een volledig zelfstandige republiek binnen de Socialistische Federale Republiek van Joego-Slavië (SFRJ)was.

Hoewel de 111 afgevaardigden een absolute meerderheid vormden in het 180 leden tellende parlement van Kosovo, was dit parlement op 26 juni terstond op non-actief gesteld door de Servische autoriteiten nadat het Servische parlement het besluit had genomen om in Kosovo een toestand van ,,bijzondere omstandigheden" uit te roepen vanwege de aanhoudende stakingen in talrijke fabrieken en vanwege cermeende aanvallen tegen etnische Serven in de provincie. Het Servische parlement kreeg onder de nieuwe, eveneens op 26 juni goedgekeurde machtsverhoudingen, de bevoegdheid de zaken van het parlement van Kosovo en van andere officiële instanties over te riemen en oproerkraaiers te schorsen. De maatregelen van 26 juni werden, ondanks een poging van etnische Albanese afgevaardigden in Servië deze in het parlement van Kosovo ter discussie te stellen, goedgekeurd.
De afdeling in Kosovo van de Joegoslavische Bond van Communisten (JBC) verwierp de verklaring van 2 juli als een separatistische poging de provincie in een ,,Groot-Albanië" op te nemen. De verklaring leidde ook tot een veroordeling van de Socialistische Alliantie, de overkoepelende groepering die onder het éénpartijstelsel de JBC en de massaorganisaties verenigde, en van de parlementen van Vojvodina en Montenegro. De Presidentiële Raad van de SFRJ op zijn beurt veroordeelde de verklaring tijdens een zitting op 11 juli.
Temidden van eisen dat alle etnische Albanese afgevaardigden van welke politieke kleur dan ook vervangen dienden te worden, stemde het Servische parlement op 5 juli voor de definitieve ontbinding van het parlement van Kosovo, en bijgevolg voor het ontslag van de regering, en voor het beëindigen van de aanstellingen van alle parlementsfunctionarissen van Kosovo, hetgeen betekende dat alle institutionele verantwoordelijkheden in Kosovo blijvend bij het parlement van Servië zouden komen teliggen.
Op 5 juli werden het hoofd van de radio- en televisiedienst van Kosovo en de algemeen directeur van de invloedrijke Kosovose krant *Rilindja* vervangen: toen de politie hun kantoren omsingelde. Op 9 juli werd *Rilindja* tijdelijk verboden. Ondertussen werden noodbestuursraden geïnstalleerd bij een aantal mijnen waar stakingen bleven doorgaan.
Hoewel *Tanjug* op 6 juli berichtte dat de situatie in Kosovo rustig was, werd de dagen daarna melding gemaakt van herhaalde protesten, vooral in de Kosovose hoofdstad Pristina. Duizenden arbeiders gaven gehoor aan de oproep van etnische Albanese leiders om dagelijks een staking van één uur te houden, ondanks de in het openbaar door de Servische autoriteiten geuite dreiging met ontslag.
De 114 afgevaardigden die de onafhankelijkheidsbeweging hadden ondersteund, zouden volgens berichten in augustus mogelijk in staat van beschuldiging gesteld worden, samen met iedereen die had gestaakt om hen te steunen. Op 26 juni werd echter bekendgemaakt dat de rechtzaak tegen de vroegere politieke leider Fadilj Hodza wegens het aanzetten tot raciale en religieuze intolerantie (zie pag. 446/3 - '90), voor onbepaalde tijd was verdaagd nadat de verdediging een nietig geding had geëist.

Aanvaarding van nieuwe Servische grondwet

Op 28 september 1990 werd de nieuwe Servische grondwet officieel van kracht. Daarin werd de autonomie die de Joegoslavische federale grondwet van 1978 aan de provincies Kosovo en Vojvodina binnen de republiek Servië had verleend, bijna volledig afgeschaft. Slechts in naam behielden zij hun autonome status, maar hun provincieparlementen werden in feite niets meer dan marionettenorganen, en de bevoegdheden van hun provincieregeringen en rechterlijke macht werden drastisch beknot.

In de nieuwe grondwet werd de republiek Servië uitgeroepen en kwam het adjectief ,;socialistisch" te vervallen. Het voorzag in een meerpartijensysteem, maar vei-sterkte de bevoegdheden van de Servische president zoals het recht om de premier van de republiek voor te dragen en het parlement van de republiek te ontbinden.

Ontwikkelingen in Kosovo. Algemene staking. Gewelddadige onderdrukking van demonstratie in augustus

In Kosovo, dat sinds eind juli onder rechtstreeks Servisch gezag had gestaan, zette de Albanese meerderheid haar campagne van openlijk verzet voort ondanks het steeds harder wordende Servische politie-optreden.
Op 3 september kwam het openbare leven in Kosovo praktisch tot stilstand ten gevolge van een algemene staking, en ook scholen werden op deze dag, die de eerste was van het nieuwe schooljaar, getroffen door een boycot. Volgens berichten namen niet minder dan 200.000 personen deel aan de door de onlangs opgerichte Onafhankelijke Vakbondsorganisatie van Kosovo met de steun van de oppositiepartijen van Kosovo uitgeroepen staking. Zij protesteerden tegen het feit dat, sinds Kosovo onder rechtstreeks Servisch gezag was geplaatst, naar schatting 15.000 Albanezen waren ontslagen op grond van hun weigering onder voortdurend politietoezicht te werken of verplichte loyaliteitsverklaringen aan Servië te ondertekenen. (Men schatte dat bij de politie en het ambtenarenapparaat 80 procent van de Albanese werknemers was ontslagen of ontslag had genomen.)

Bij wijze van vergelding beletten op 4 september de Servische autoriteiten in Kosovo Albanezen die aan de stakingsoproep gehoor hadden gegeven, terug te keren naar hun werk in staatswinkels en hadden overheidscontroleurs tijdens de staking een ronde gemaakt door de steden om sloten aan te brengen op de deuren van door Albanezen gedreven bedrijven. Tegen andere stakers werden ontslagprocedures ingesteld.
Op 23 augustus was Hajrullah Gorani, de voorzitter van de Onafhankelijke Vakbondsorganisatie, door een rechtbank in Pristina (de hoofdstad van Kosovo) tot 60 dagen gevangenisstraf veroordeeld omdat hij in het openbaar de algemene staking had ondersteund.
De staking kwam minder dan een week nadat Robert Dole, de leider van de Republikeinse

minderheid in de Amerikaanse Senaat, de Servisch~onderdrukking van de Albanezen in Kosovo had veroordeeld na zijn bezoek aan Pristina als leider van een delegatie van Amerikaanse Republikeinse Congresleden. Hij had erop gezinspeeld dat de Amerikaanse steun aan Joego-Slavië zou kunnen worden ingehouden. Uren voor de aankomst van de Amerikaanse delegatie in Pristina op 29 augustus waren Servische politie-eenheden, die gebruik maakten van traangas, gummiknuppels en een waterkanon, slaags geraakt met ongeveer 5.000 Albanese demonstranten die zich hadden verzameld rond het hotel waar de Amerikaanse delegatie besprekingen zou voeren met plaatselijke leiders, om te protesteren tegen de plaatsing van Kosovo onder rechtstreeks Servisch gezag. Radio-Belgrado beweerde dat de politie pas geweld was gaan gebruiken nadat de demonstranten met stenen begonnen te gooien toen hen bevolen werd zich te verspreiden. Dit werd tegengesproken door Radio-Zagreb, die beweerde dat het stenen gooien geschiedde uit zelfverdediging nadat de politie tot de aanval was overgegaan.
Op 4 september werden vier functionarissen van het internationale rapportageteam voor de mensenrechten van de Internationale Helsinki Federatie door de politie aangehouden in de stad Prizren in Kosovo op beschuldiging van het verspreiden van „vijandelijke propaganda". De volgende dag werden ze gelast Joego-Slavië binnen 48 uur te verlaten.
Tussen 10 en 20 september omsingelden zwaarbewapende politie-eenheden vier Albanese dorpen bij Podujevo en doorzochten elk huis op wapens. Er werd een groot aantal arrestaties verricht. Op 13 september werden bij de razzia op het dorp Palatna twee jonge Albanezen doodgeschoten tijdens een vuurgevecht met de politie.

Eenzijdige afkondiging van grondwet van republiek Kosovo. Arrestatie parlementsleden

Op 7 september werd het provincieparlement van Kosovo, dat in juni door de Servische autoriteiten was ontbonden, eenzijdig door 111 van zijn etnisch Albanese, Turkse en islamitische afgevaardigden tijdens een geheime bijeenkomst in het dorp Kacanik opnieuw in het leven geroepen. Op 13 september werd bekendgemaakt dat het parlement een „grondwet van de republiek Kosovo" had afgekondigd (begin juli, onmiddellijk na zijn ontbinding, had het geprobeerd Kosovo tot een volwaardige republiek binnen Joego-Slavië uit te roepen). Servië verklaarde de afkondiging meteen illegaal en werd hierin later gesteund door de federale regering en het federale collectieve staatspresidium. Het openbaar ministerie in Pristina maakte bekend dat er een strafrechtelijke vervolging zou worden ingesteld tegen de betrokken parlementsleden. Op 20 september waren zes afgevaardigden opgepakt, onder wie vice-voorzitter Ilijaz Ramajli; op 24 september werd van de overigen bericht dat één van hen zelfmoord had gepleegd en dat de rest zich waarschijnlijk schuil hield buiten Kosovo.
Op 21 september deelde de arrondissementsrechtbank van Pristina mee dat er tegen zes vroegere ministers van de regering van Kosovo, onder wie de laatste premier Jusuf Zejnulahu, er tegen de voormalige directeur van de televisie en radio in Pristina, Agim Malja, een strafrechtelijk onderzoek werd ingesteld op beschuldiging van het oprichten van een afscheidingsbeweging met het doel Kosovo uit te roepen tot een republiek. Vijf van de zeven, onder wie Zejnulahu en Malja, slaagden er echter in arrestatie te ontlopen.

(Vor.ber. pag. 657/2 - '90)

Naamsverandering Servische communisten

Op 17 juli, aan het eind van een tweedaags in Belgrado gehouden congres, stemde de regerende Servische Communistische Partij, een republikeinse afdeling van de JBC, vóór samengaan met de pro-communistische overkoepelende Socialistische Alliantie in de vorming van een nieuwe politieke partij: de Servische Socialistische Partij. De naamsverandering duidde niet zozeer op een wezenlijke verandering in het tot dan toe orthodoxe communistische beleid van de partij, maar betekende veeleer een formele erkenning van de zich in Oost-Europa voortzettende trend die wegvoerde van de communistische partijen oude stijl.

Op 17 juli werd de Servische president en voormalige leider van de Servische communisten, Slobodan Milosevic, gekozen tot voorzitter van de nieuwe partij. Hij kreeg 1.299 stemmen tegen 66 voor de andere kandidaat, Radmila Andeljkova, de leider van de Socialistische Alliantie. Het congres keurde een partijstatuut en een partijprogramma goed dat als doelstelling had het bouwen aan „een nieuw socialisme in overeenstemming met de veranderingen van vandaag en morgen", Tevens werd een 111 leden tellend Centraal Comité gekozen, waartoe ook Borisav Jovic, de huidige voorzitter van Presidentiële Raad van de SFRJ, behoorde. De stappen richting fusie werden voor het eerst op 7 juni door de Servische communisten aangekondigd, en op 5 juli sprak de Socialistische Alliantie zich uit voor een fusie.
In tegenstelling tot andere republieken had Servië nog steeds geen datum voor de verkiezingen vastgesteld, en ze zouden naar verwachting dan ook niet meer in 1990 worden gehouden. Op 13 juni waren ongeveer 30.000 anti-communistische demonstranten naar Belgrado gekomen om vervroegde verkiezingen in de Servische republiek te eisen. Ondertussen bleven oppositiegroeperingen protesteren tegen het feit dat ze, onder de bestaande wetgeving, geen toegang hadden tot de media in het land, aangezien Servië de daarvoor noodzakelijke grondwetswijziging nog moest doorvoeren waardnorhet mogelijk zou worden andere politieke partijen dan de JBC te vormen. (Waarnemers merkten in dit verband op dat de nieuwe Servische Socialistische Partij technisch gesproken in feite zelf illegaal was.)

SLOVENIË KONDIGT SOEVEREINITEIT AF

Begin juli 1990 verslechterden de betrekkingen tussen Slovenië en Servië in hoog tempo, nadat het Sloveense parlement op 2 juli een formele verklaring had uitgebracht waarin de volledige soevereiniteit van de republiek Slovenië werd afgekondigd.
De verklaring vroeg om het opstellen van een nieuwe Sloveense grondwet waarin werd vastgelegd dat de republiek het recht had om (i) de eigen wetten boven die van de SFRJ te stellen; (ii) toezicht te houden op en controle uit te oefenen over de nationale defensie-activiteiten op haar grondgebied; (iii) het eigen buitenlandse beleid te bepalen; en (iv) een nieuw Sloveens juridisch en gerechtelijk systeem te creëren. Deze stap volgde op het in september 1989 genomen besluit om de soevereiniteit van Slovenië en het recht op afscheiding van de SFRJ te bekrachtigen (zie pag. 204/2 - '90), en vervolgens op de verkiezing in mei 1990 van een centrumrechtse coalitie die op deze basis campagne had gevoerd (zie pag. 655/1 e.v. - '90). Tijdens de verkiezingscampagne werd de afscheiding echter niet ter sprake gebracht.
Op 6 juli werd de verklaring door president Jovic ronduit veroordeeld. Hij noemde de verklaring een toeëigening van het recht de constitutionele betrekkingen te bepalen tussen de federatie en de daarvan deeluitmakende republieken. Tijdens een ontmoeting op 23 juli met Milan Kucan, de Sloveense president, waarschuwde Jovic ernstig tegen overhaaste actie. Hij voegde er echter aan toe dat elke republiek het verzoek zou kunnen indienen om het recht te verkrijgen zich van de SFRJ af te scheiden, vooropgesteld dat de bevolking het daarmee eens was en dat de uiteindelijke beslissing zou worden genomen door het parlement van de SFRJ, dat eerst te raden zou gaan bij alle republieken. Ondertussen had het Joegoslavische Constitutionele Hof op 12 juli bekendgemaakt een onderzoek te zullen instellen naar de legitimiteit van de Sloveense soevereiniteitsverklaring van juli.
Op 23 juli zei Kucan tegenover het Sloveense parlement dat de nieuwe consti-

Zarko Gavrilovic, Leon Koen. Vuk Draskovic en Milan Komnenic (v.l.n.r.),de belangrijkste oppositieleiders van de deelrepubliek Servië, kondigen tijdens een persconferentie op 30 september 1990 aan de verkiezingen van 9 december te zullen boycotten als de regerende socialistische partij niet op hun eisen ingaat.

tutie het klassebeginsel van het oude politieke systeem zou opheffen en dat het individu in plaats van het collectief in het centrum van de politiek zou worden geplaatst.

Federaal leger bezet hoofdkwartier van Sloveens leger

Op 28 september nam het Sloveense parlement amendementen op de grondwet van Slovenië aan waardoor het parlement zeggenschap kreeg over het Sloveense territoriale leger (burgereenheden vergelijkbaar met de Nationale Reserve in Nederland). Dit bracht Slovenië begin oktober in conflict met het federale presidium, met het federale Secretariaat voor Nationale Defensie en met het door Serviërs gedomineerde opperbevel van het Joegoslavische Volksleger (JNA).
Het presidium beschuldigde Slovenië ervan de grondwet te overtreden en bevestigde op 2 oktober opnieuw dat de territoriale verdediging van Slovenië onder bevel bleef staan van het vijfde legerdistrict van het JNA (waar Slovenië en Kroatië onder vielen). In de avond van 4 oktober bezette de militaire politie van het JNA het hoofdkwartier van het Sloveense territoriale leger in de Sloveense hoofdstad Ljubljana. Daarmee lieten de federale autoriteiten overduidelijk hun vastberadenheid zien om elke concrete Sloveense actie gericht op een mogelijke afscheiding te zullen dwarsbomen. De Sloveense autoriteiten waren echter bedacht geweest op deze stap en hadden eerder die dag de leiding van het defensieleger verhuisd naar tijdelijke kantoren elders in de stad.

Het Sloveense presidium protestrerde onmiddellijk en beschuldigde het JNA van ,,provocatie met als doel onrust uit te lokken". De Sloveense autoriteiten sloten de elektriciteit en de telefoonverbindingen naar het bezette gebouw af in een poging de bezetters eruit te krijgen. Eind oktober was er echter nog steeds sprake van een patstelling: het JNA bezette het gebouw nog steeds en er hadden nog geen onderhandelingen plaatsgevonden.
In Slovenië waren de anti-JNA sentimenten erg sterk sinds in 1988 een beruchte rechtszaak was gevoerd tegen journalisten en een hogere onderofficier, die beschuldigd werden van de illegale onthulling van geheime militaire plannen die bedoeld waren om beperkende maatregelen aan liberalen op te leggen (zie pag. 19/3 e.v. - '89). Eén van de gedaagden van toen was Ivan ,,Janez" Jansa. momenteel de Sloveense minister van defensie en voorstander van de oprichting van een afzonderlijk Sloveens leger.

CONSTITUTIONELE VERANDERINGEN IN KROATIË. KROATISCHE SERVEN OEFENEN DRUK UIT

Op 25 juli keurde het Kroatische parlement 12 grondwetswijzigingen goed, hetgeen een heftige Servische reactie teweegbracht.
De amendementen hielden in het bijzonder in (i) dat het woord ,,socialistisch" moest worden verwijderd uit de naam van de Kroatische republiek, waardoor Republiek van Kroatië de nieuwe naam zou worden, en dat er een nieuwe vlag en een nieuw wapenschild moesten worden ontworpen; (ii) dat het cyrillische alfabet, nog altijd het belangrijkste schrift voor de 600.000 Serven in Kroatië (4,5 procent van de bevolking in de republiek), voor de meeste doeleinden niet meer zou worden gebruikt, behalve in die gebieden waar het nog steeds door een meerderheid werd gebruikt; en (iii) dat de presidentiële raad van de republiek moest worden vervangen door een nieuw systeem met een voorzitter en zes vice-voorzitters, terwijl de uitvoerende raad van de republiek de nieuwe functie van regering zou krijgen.
Op 25 juli brachten de leiders van de Servische minderheid in Kroatië een verklaring uit waarin zij de soevereiniteit en autonomie van alle Kroatische Serven proclameerden, alsmede het recht ,,te bepalen met wie en onder welk bewind ze als volk willen leven, en hoe zij willen samengaan met de andere naties in Joego-Slavië" Een op 25 juli in Srb gehouden bijeenkomst ter viering van deze verklaring werd door ongeveer 100.000 Serven bijgewoond.

Oproep tot onofficieel referendum over autonomie

Het conflict tussen de Serven en de Kroaten, wier etnische rivaliteit een van de grootste bedreigingen vormde voor de stabiliteit en eenheid van het land, laaide in de loop van augustus weer op.

In overeenstemming met de op 25 juli geproclameerde soevereiniteit en autonomie voor de uit 600.000 mensen bestaande Servische minderheid in Kroatië, brachten leiders van deze minderheid, georganiseerd in een zogenaamde Servische Nationale Raad, op 31 juli een verklaring uit waarin zij amendementen op de Kroatische grondwet verwierpen. Naast de vraag om een referendum over de eis van onmiddellijke culturele autonomie, eisten zij ook politieke en territoriale autonomie voor de Serven in Kroatië, wanneer Kroatië grotere soevereiniteit zou krijgen in een nieuw gevormde Joegoslavische federatieve staat. De stemming zou gedurende een periode van twee weken plaatshebben, te beginnen op 19 augustus.
De nieuwe rechtse regering van Kroatië (in april/mei 1990 gekozen, zie pag. 446/2 - '90) had de verzekering gegeven dat de individuele en culturele rechten van alle mensen in de republiek gewaarborgd zouden worden. Het overwicht van de regerende Kroatische Democratische Unie (HDZ) deed bij veel Serven echter de angst herleven voor een nationalistisch extremisme van de Kroaten. Het riep bij de Semen ook de herinnering op aan de wreedheden van de fascistische Kroatische ustasha-beweging, die Kroatië in de Tweede Wereldoorlog als een marionettenstaat van de As-mogendheden had geregeerd.

Op 3 augustus verbood het Kroatische ministerie van justitie het houden van een referendum. Op 14 augustus verklaarde de Kroatische president Franjo Tudjman, dat ,,we de vorming van een staat binnen de staat niet zullen accepteren". Hij beweerde dat het referendum een sleutelrol speelde in een samenzwering van Serven zowel binnen als buiten Kroatië, welke tot doel had de republiek te destabiliseren en zijn regering omver te werpen om zo een

centralistisch, door Serven gedomineerd Joego-Slavië, of anders een ,,GrootServië", te creëren.

Oproer in Knin

Op 17 augustus bereikten de spanning~:: over het referendum een climax. Na berichten dat politiereservisten in de overwegend Servische stad Benkovac op bevel van hun Kroatische superieuren waren ontwapend, gingen Serven in Benkovac en in omliggende steden de straat op. In Knin richtten inwoners op alle toegangswegen barricades op om de Kroatische politie te verhinderen het referendum niet door te laten gaan. Plaatselijke reservisten droegen wapens (waarvan enkele waren gestolen uit het politiebureau in de stad) en patrouilleerden in de straten. De Kroatische regering verklaarde dat deze gebeurtenissen een ,,gewapende opstand tegen de Kroatische staat" inhielden.

Aanvankelijke berichten dat het plaatselijke garnizoen van het (door Serven gedomineerde) Joegoslavische volksleger was uitgerukt om de opstandelingen in Knin te helpen, bleken niet waar te zijn (op 14 augustus had de leider van de Servische Nationale Raad, Jovan Raskovic, gevraagd om bescherming door het leger indien het referendum zou worden tegengehouden). Niettemin werd officieel bekendgemaakt dat drie Kroatische politiehelikopters die naar Gracac waren gestuurd, een stad in de buurt van Knin waar Serven het politiebureau hadden bezet en wapens uitdeelden, op 17 augustus waren onderschept door twee straaljagers van de Joegoslavische luchtmacht en gedwongen waren terug te keren naar hun basis.

Het referendum begon volgens plan op 19 augustus in de 11 Kroatische districten waar de Servische bevolking in de meerderheid was. Het stemmen verliep volgens berichten levendig, met een opkomst van 100 procent in het district Knin. Wel werd de kritiek gehoord dat het voor veel kiezers onduidelijk was voor welke vorm van autonomie zij geacht werden te stemmen. Van 24 tot 27 augustus werden ook in Belgrado (de Servische en federale hoofdstad) stembureaus geopend voor daar wonende Serven die in Kroatië waren geboren.

Vanaf 21 augustus werd de situatie in Knin weer wat veiliger, echter niet voordat een demonstratie van enige duizenden inwoners ervoor gezorgd had dat het plaatselijke hoofd van de politie de belofte deed dat er geen disciplinaire maatregelen zouden worden genomen tegen politiemensen die zich aan de kant van de opstandelingen hadden geschaard. Op 24 augustus verschenen in Knin echter opnieuw barricades en gewapende patrouilles, nadat een spoedzitting van het Kroatische parlement een resolutie bad aangenomen die ,,schaduw"-overheidsorganen en gewapende vrijwilligersgroeperingen buiten de wet plaatste.
Het hele gebeuren rond het referendum werd door commentatoren algemeen betiteld als een vernedering voor de regering van Tudjman.

Suvar ontslagen. Nieuwe Kroatische premier

Op 24 augustus werd Stipe Suvar tijdens een zitting van het Kroatische parlement ontslagen uit zijn functie als Kroatisch lid van de federale Collectieve Presidentiële Staatsraad (waarvan hij tevens vice-voorzitter was). Stjepan Mesic, de premier van Kroatië, werd als zijn vervanger gekozen, nadat was besloten dat de communist Suvar niet de juiste afgevaardigde van de op dat moment bestaande Kroatische regering was. Dit alles speelde zich af na de tijdens een heftig debat over de Knin-affaire geuite beschuldiging dat de Presidentiële Raad zich ten gunste van de Servische zaak had opgesteld. Josip Manolic werd tot hoofd van de Kroatische regering gekozen ter vervanging van Mesic.

Servische minderheid in Kroatië kondigt autonomie af

De onrust onder de Serven in Kroatië bereikte een kritiek punt toen de zogenaamde Servische Nationale Raad op 1 oktober eenzijdig een ,,autonoom gebied" afkondigde dat zou bestaan uit de districten waar de Serviërs in de meerderheid waren. Volgens de raad was dit een uitdrukking van de wil van de Serven, die, zoals was gebleken tijdens een in augustus gehouden onofficieel referendum, in overweldigende meerderheid voor autonomie waren.

De proclamatie werd gedaan temidden van nieuwe onlusten, dit keer als reactie op het bevel van de Kroatische regering om reserve-politieofficieren in de door Serven gedomineerde gemeenten te ontwapenen. Op 29 en 30 september vonden botsingen plaats tussen speciale paramilitaire politie-eenheden en inwoners van de steden Petrinja, Glina en Dvor na Uni (alle nabij de Kroatische hoofdstad Zagreb). Een politieman en een burger raakten gewond en talloze mensen werden gearresteerd. In de vroege morgen van 1 oktober blokkeerden inwoners van Knin, waar zich in augustus de meest dramatische gebeurtenissen hadden afgespeeld, wegen en spoorwegen rond de stad en maakten daarmee het verkeer naar de steden Split en Zadar aan de Adriatische kust onmogelijk. Op 2 oktober raakten twee politiemensen 's avonds gewond door schoten die werden afgevuurd door Serviërs die een wegblokkade bij Vrbnik in de buurt van Knin bemanden. In de morgen van 3 oktober werden in Knin winkels van Kroaten met benzinebommen in brandgestoken.

De Servische regering, geleid door de onbuigzame Slobodan Milosevic, riep op 1 oktober de federale autoriteiten op te interveniëren om ,,de Serviërs tegen onderdrukking in Kroatië te beschermen". De dag erna schilderde een vooraanstaand lid van Milosevic's Servische Socialistische Partij de Kroatische autoriteiten af als fascisten, terwijl de Kroatische president Franjo Tudjman de Servische leiders beschuldigde van het aanzetten tor terrorisme Ondertussen werden in Servie en Montenegro grote bijeenkomsten op touw gezet om steun te betuigen aan de Serviërs in Kroatië. Tijdens een bijeenkomst op 1 oktober voor het gebouw van het federale parlement in Belgrado eiste Vuk Draskovic, de leider van de oppositionele Servische Nationale Vernieuwing, ,,een oorlogsverklaring" tegen Kroatië.

In dit verslechterende klimaat van elkaar beschimpende republieken kwam het collectieve staatspresidium op 2 oktober in spoedzitting bijeen. President Jovic, die een bezoek aan de VN in New York had afgebroken, stelde vast dat het conflict tussen Servië en Kroatië, samen met de hoog opgelopen spanningen in Slovenië (zie hierboven), een nog niet eerder vertoonde crisis voor Joegoslavië betekende. In de 14 uur durende bijeenkomst slaagde men er echter niet in overeenstemming te bereiken over welke maatregel dan ook om het conflict in Kroatië op te lossen, behalve over een oproep de speciale Kroatische politie-eenheden terug te trekken.

De Kroatische autoriteiten, vastbesloten de crisis te bezweren, legden zich neer bij de instructie van het presidium en begonnen op 3 oktober met de terugtrekking. In de twee daaropvolgende weken namen de spanningen enigszins af, hoewel het treinverkeer tussen Zagreb en de Adriatische kust ernstig verstoord bleef omdat Serviërs verschillende keren de spoorweg opbliezen. Op 19 oktober stegen de spanningen echter weer vanwege berichten over een algemene mobilisatie van Kroatische politiereservisten. De minister van binnenlandse zaken van de republiek beklemtoonde dat het ging om een jaarlijkse routineoefening die op geen enkele manier verband hield met de speculaties in de Kroatische pers dat het Joegoslavische Volksleger (JNA), met stilzwijgende toestemming van de Servische autoriteiten en leiders van de Servische minderheid in Kroatië, een coup tegen de regering van Tudjman voorbereidde.

ALLIANTIE VAN HERVORMINGSGEZINDE KRACHTEN OPGERICHT

Tijdens een bijeenkomst op 29 juli in Kozara in Bosnië-Herzegowina, die werd bijgewoond door ongeveer 100.000 mensen, lanceerde de federale premier Ante Markovic zijn beloofde nieuwe politieke partij, genaamd de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten. Markovic herhaalde dat het programma van de Alliantie zou wor-

den gebaseerd op het succesvolle programma van zijn federale regering, en dat het doel zou zijn het in stand houden van de Joegoslavische eenheid als een pluralistische gemeenschap van gelijkwaardige naties en nationaliteiten.

De nieuwe partij keek uit naar de aan het eind van het jaar te houden federale meerpartijenverkiezingen. Al vele maanden hadden opiniepeilingen laten zien dat er onder de bevolking veel steun was voor Markovic en zijn regering, een overduidelijke weerspiegeling van hun succesvolle redding van de economie middels het ongedaan maken van de hyper-inflatie van Joego-Slavië en het invoeren van een inwisselhare dinar.
De nieuwe partij van Markovic was een van de eerste partijen die hun voordeel deden met de op 25 juli door de Federale Kamer van het Federale Parlement van Joego-Slavië aangenomen wet die de oprichting toestond van politieke partijen ,,met een algemeen Joegoslavisch karakter". Voor registratie was een minimum van 100 oprichters vereist. De enige verbodsbepalingen waren het oprichten van partijen die ,,de activiteiten van in de Tweede Wereldoorlog verslagen partijen" zouden voortzetten, en financiering vanuit het buitenland. De fundamentele gedrags- en handelingsnormen voor partijen zouden in wetten van de republiek worden vastgelegd. Afzonderlijke wetgeving, op dezelfde dag aangenomen, verbood het functioneren van cellen van politieke partijen in instituties van overheid en regering. Amendementen op de grondwet, die formeel zouden leiden tot een meerpartijensysteem, waren nog in behandeling. Op 8 augustus werden ze echter unaniem aangenomen door de Federale Kamer. Men hoopte op 20 september de noodzakelijke ratificatie door de parlementen van de republieken en de provincies rond te hebben.

MIJNRAMP

Op 26 augustus vond in de Kreka-kolenmijn in Dobrnja (Bosnië-Herzegowina) de ergste mijnramp in de geschiedenis van Joego-Slavië plaats. Een explosie eiste het leven van ten minste 170 mijnwerkers. Ze werden gedood toen mijngas of kolenstof op bijna **3** km van de ingang als een vuurbal door de schachten en tunnels raasde. Slechts drie mijnwerkers konden levend naar boven worden gehaald. Twee dagen eerder was het werk in de mijn hervat, nadat 15 dagen lang voor hogere lonen en tegen de slechte veiligheidssituatie was gestaakt.

BOTSINGEN TUSSEN SERVIËRS EN MOSLIMS

Joego-Slavië's etnische versplintering kwam opnieuw tot uiting, toen de vijandschap tussen Serven en moslims (die in Joego-Slavië als een aparte nationaliteit werden erkend) leidde tot botsingen in de stad Foca in het zuiden van Bosnië-Herzegovina en in het aan de andere kant van de nabijgelegen grens gelegen Servische district Novi Pazar (een deel van de historische Sanjak-regio).

Op 9 september maakte de politie gebruik van traangas en pantserwagens om duizenden moslims op een afstand te houden. die probeerden om een bijeenkomst van tienduizenden aanhangers van de nationalistische Servische Vernieuwingsbeweging in de stad Novi Pazar te verstoren. De moslims. die aanhangers waren van de Partij van Democratische Actie (die haar basis in Bosnië-Herzegovina had) protesteerden tegen wat volgens hen de onderdrukking was van de rechten van de moslims in Sanjak en tegen de Servische pogingen hen er uit te verdrijven (militante moslims uit Sanjak hadden actie gevoerd voor autonomie en nauwere banden met Bosnië-Herzegovina, waar de moslims de grootste nationaliteit vormden). Ondertussen spitsten de toenemende etnische spanningen in Foca zich toe op het ontslag begin september van ongeveer 100 Servische werknemers van een plaatselijke busonderneming aan het begin van de maand. Op 7 september gelastte de regering van Bosnië-Herzegovina de ontbinding van de gemeenteraad van Foca en vaardigde een verbod uit op openbare bijeenkomsten in de stad. Op 11 september raakte de politie, die gebruik maakte van traangas en gummiknuppels, slaags met rond de 3.000 Servische betogers die het ontslag van de islamitische directeur van de busonderneming eisten.

MESIC BENOEMD TOT VICE-PRESIDENT

Op 19 oktober 1990 bekrachtigde het federale parlement dat Stjepan Mesic de zetel van Kroatië in het acht leden tellende collectieve staatspresidium zou innemen. Krachtens het vaste rotatieschema voor de belangrijkste posten binnen het presidium, welke jaarlijks tussen de republieken en de provincies rouleerden, werd hij tevens vicepresident (een post die Kroatië tot mei 1991 mocht bezetten). Daarvóór was Mesic premier van de in mei door de rechtse Kroatische Democratische Unie (HDZ)gevormde Kroatische regering. Hij was in augustus door het parlement van Kroatië, nadat dit de communist Stipe Suvar had teruggeroepen, in het presidium gekozen.
Wanneer Mesic in mei 1991 volgens het rotatieschema de Serviër Borisav Jovic zou opvolgen. zou Joego-Slavië voor het eerst een niet-communistische president krijgen. Servische en Montenegrijnse afgevaardigden in het federale parlement hadden geprobeerd Mesic's toetreding tot het presidium te blokkeren. Jovic en het Montenegrijnse presidiumlid Nenad Bucin waren beiden afwezig toen Mesic beëdigd werd.

MORINA GESTORVEN

Op 12 oktober 1990 stierf Rahman Morina, de leider van de Kosovose Bond van Communisten, op 47-jarige leeftijd aan een hartaanval. Hij zakte in elkaar tijdens het openingscongres van de Servische Socialistische Partij voor Kosovo en Metohija, die in de plaats zoii komen van de Kosovose Bond van Communisten en die onderdeel zou uitmaken van de in juli gevormde Servische Socialistische Partij. Morina zou een van de weinige etnische Albanezen in de nieuwe partij zijn geweest.

(Vor.ber. pag. 655/1 e.v. - 1990)

NOORWEGEN

NIEUWE REGERING

Gro Harlem Brundtland. de leider van de Noorse Arbeiderspartij (DNA), trad op **3** november 1990 voor de derde keer aan als premier van een minderheidsregering. De centrum-rechtse coalitie van Jan P. Syse, die iets langer dan een jaar aan de macht was geweest (zie pag. 16/1/2 - '90), was op 29 oktober gevallen over een impasse in het Noorse standpunt ten aanzien van de Europese integratie en het mogelijke lidmaatschap van de Europese Gemeenschap.

Brundtland, die eerder premier was geweest in 1981 en van 1986 tot '89, benoemde negen vrouwen in haar 19 leden tellend kabinet. Zeven kabinetsleden hadden ook deel uitgemaakt van de vorige DNA-regering: Thorvald Stoltenberg, Johan Joergen Holst en Gunhold Oeyangen op dezelfde posten, en Kjell Borgen, Finn Kristensen, Oddrun Petersen en Tove Strand Gerhardsen met andere portefeuilles. De nieuwe minister van financiën, Sigbjoern Johnsen, was sinds 1986 vice-voorzitter geweest van de parlementaire financiële commissie.
Stoltenberg gaf met zijn toetreding tot het kabinet zijn functie op als Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen bij de VN, die hij sinds januari 1990 had bekleed.

De specifieke kwestie waarover de coalitie van Syse was gevallen, was de eis van de Centrumpartij (SP)dat Noorwegen zou vasthouden aan zijn zogenaamde concessiewetten die buitenlands eigendom van onroerend goed, financiële instituties en industrieën belemmerden. De Centrumpartij vertegenwoordigde over het algemeen de zwaar beschermde en gesubsidieerde landbouwsector en keerde zich van oudsher tegen de Europese Gemeenschap (EG).

Tegen het licht van de voorgestelde Europese Economische Ruimte, een Europese vrije markt waarover onderhandelingen werden gevoerd tussen de EG en de EVA (de Europese Vrijhandelsassociatie, waar ook Noonvegen deel van uitmaakte), zouden de concessiewetten echter worden afgewezen als discriminerend. Syse's eigen Conservatieve Partij (Hoeyre) en de andere partij in zijn coalitie, de Christelijke Volkspartij (KrF), waren overtuigde voorstanders van nauwere samenwerking met de EG en steunden een volwaardig lidmaatschap op termijn.
Aangezien de Noorse grondwet niet toestond dat het parlement vroegtijdig zou worden ontbonden, coïicrîîtreeïden de pogingen om een nieuwe regering te formeren zich al snel op twee opties: een minderheidsregering van de conservatieven of van de Arbeiderspartij. De KrF had bij voorbaat een minderheidscoalitie met Hoeyre uitgesloten.

Noors kabinet

Het Noorse kabinet was nu als volgt samengesteld:

Premier - Gro Harlem Brundtland (v);buitenlandse zaken - Thorvald Stoltenberg; lokaal bestuur - Kjell Borgen; volksgezondheid en sociale zaken - Tove Veieroed (v); financiën - Sigbjoern Johnsen; industrie - Ole Knapp; aardolie en energie - Finn Kristensen; culturele zaken - Aase Kleveland (v);defensie - Johan Joergen Holst; landbouw - Gunhild Oeyangen (v);ontwikkelingssamenwerking - Grete Faremo (v);transport en verbindingen - Kjell Opseth; kinderen en gezinszaken - Matz Sandman; onderwijs en onderzoek - Gudmund Hernes; justitie - Kari Gjesteby (v); milieu - Thorbjoern Berntsen; visserij - Oddrun Pettersen (v); handel en scheepvaart - Eldrid Nordboe (v);arbeid en overheidsadministratie - Tove Strand Gerhardsen (v).

De (v)staat voorvrouw

Het programma van Brundtlands nieuwe regering

Op 6 november zei Brundtland in een toespraak tot het parlement dat haar regering zich zou inzetten voor het scheppen van banen, het verbeteren van voorzieningen voor kinderopvang en het starten van een omvangrijk milieubeschermingsprogramma. Over Europa zei ze dat haar regering zou streven naar nauwere banden met de EG. Zii noemde echter geen details over de plannen van de regering met betrekking tot een mogelijk EG-lidmaatschap van Noorwegen.

(Vor.ber. pag. 511/3 e.v. - 1990)

ANGUILLA

WIJZIGING GRONDWET

Na de publikatie begin 1990 van het rapport van accountantsbureau Coopers en Lybrand inzake de activiteiten van buitenlandse financiële ondernemingen in de Britse Caribische gebiedsdelen werd in mei tijdens besprekingen tussen Britse regeringsfunctionarissen en premier Emile R. Gumbs overeengekomen dat de grondwet van Anguilla zou worden gewijzigd (per Koninklijk Besluit in de daaropvolgende maanden) om het de gouverneur mogelijk te maken de verantwoordelijkheid voor de buitenlandse financiële sector op zich te nemen. Tevens werd ook een begin gemaakt met het doorlichten van buitenlandse banken en naar werd verwacht zou dit ertoe leiden dat verscheidene banken hun bedrijfsvergunning zouden kwijtraken. De voorgestelde wijzigingen maakten ook de weg vrij voor de benoeming van een vice-gouverneur die de permanente secretarisgeneraal van financiën zou opvolgen als lid van de Uitvoerende Raad en van de Assemblée.

(Vor.ber.pag. 504/3 - 1989)

ANTIGUA & BARBUDA

KABINETSSAMENSTELLING

Het kabinet van Antigua en Barbuda was in oktober 1990 als volgt samengesteld:

Premier, defensie, voorlichting - Vere C. Bird sr.; vice-premier, buitenlandse zaken, economische ontwikkeling, toerisme, energie - Lester Bird; binnenlandse zaken - Christopher O'Marde; landbouw, visserij, land en huisvesting - Hilroy Humphreys: onderwijs, cultuur, jeugdzaken en sport - Reuben Harris; financiën - John St. Luce; gezondheid en arbeid - Adolphus Freeland; juridische aangelegenheden, procureur-generaal - Keith Ford; nutsbedrijven, luchtvaart - Robin Yearwood; openbare we ken en verbindingen - Eustace Cochrane; handel en industrie - Hugh Marshall; zonder portefeuille - Molwyn Joseph; zonder portefeuille - Donald Sheppard; zonder portefeuille - Henderson Simon; regeringssecretaris - Lounel Stevens.

WAPENSCHANDAAL

De politieke ontwikkelingen in Antigua bleven zich midden en eind 1990 concentreren rond het wapensmokkelschandaal dat in april 1990 aan het licht was gekomen (zie pag. 521/1 e.v. - '90). De gerechtelijke onderzoekscommissie die op 25 april was aangekondigd door premier Vere Bird sr., werd stipt opgericht onder het voorzitterschap van een Brits Kroonlid, Louis Blom-Cooper De benoeming van Vere Bird ;r tot minister werd op 10 mei herroepen en Eustace Cochrane, tot dan toe minister zonder portefeuille, volgde hem op als minister van verbindingen en openbare werken
Op 26 mei werd een grote door de oppositie georganiseerde protestdemonstratie gehouden tegen de corruptie en voor het aftreden van de premier

Op 1 juni begonnen de hoorzittingen van de commissie, maar de voortgang werd vertraagd door een gerechtelijke uitspraak in augustus waardoor alleen hoorzittingen in Antigua en Barbuda rechtsgeldig werden verklaard. Bij bewijsmateriaal dat in de eerste *maanden aan* de commissie werd voorgelegd, werden details gegeven van onrechtmatigheden in Antigua bij het afhandelen en documenteren van een scheepslading wapens uit Israël en van de ontdekking daarvan in Colombia. Op 18 juni gaf minister van landbouw Hilroy Humphreys toe op ,,persoonlijketitel" betalingen van $ 9.000 te hebben ontvangen van Maurice Sarfati, een zakenman die naar verluidt in contact stond met de wapenleverancier luitenant-kolonel Yair Klein en met Vere Bird jr.

De onderzoekscommissie legde op 2 november 1990 een 230 pagina's tellend rapport voor aan gouverneur-generaal Sir Wilfred Jacobs van Antigua. Hoewel niet officieel openbaar gemaakt, wist het Caribische persbureau de hand te leggen op een exemplaar van het document en publiceerde daarvan enkele bijzonderheden. In het rapport werd Antigua beschreven als zijnde volkomen ,,ondergedompeld in de corruptie", en als het slachtoffer van mensen die ,,politieke macht ten eigen voordele aanwendden". Het rapport bevatte met name kritiek op de rol van kolonel Clyde Walker, hoofd van defensie (die volgens aanbevelingen in het rapport moest worden ontslagen), en van de vroegere minister van verbindingen en openbare werken, Vere Bird jr., zoon van de premier. Aangeraden werd hem te verbieden ooit nog een openbaar ambt te bekleden.
Op 15 november maakte de regering bekend dat ze alle aanbevelingen uit het rapport zou opvolgen. Het ontslag van Vere Bird jr uit het kabinet (het bleek dat hij zijn parlementszetel mocht behouden) betekende dat zijn jongere broer vice-premier Lester Bird de meest waarschijnlijke kandidaat werd om de ziekelijke 81 jaar oude premier Vere Bird op te volgen.

ECONOMISCHE SITUATIE

Op 1 maart 1990 werd een begroting voor 1990 gepresenteerd door minister

van financiën John St. Luce, waarin de periodieke uitgaven werden geschat op EC$ 272 mln. Er werden geen nieuwe belastingmaatregelen getroffen. De economie van de eilanden was zwaar getroffen door de cycloon „Hugo" in september 1989, maar de toeristische sector en de bouwsector hadden zich snel hersteld. De produktie van de landbouw had daarentegen ernstig te lijden van een tekort aan arbeidskracht en slechte salarissen.

(Vor.ber.pag. 521/1 e.v. - 1990)

BAHAMA-EILANDEN

KABINETSSAMENSTELLING. TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN. NIEUWE LEIDER FNM

Op 16 september 1990 kondigde premier sir Lynden O. Pindling van de Bahama-eilanden een kabinetswijziging aan, waarbij het aantal posten tot 15 werd uitgebreid. De samenstelling daarvan werd als volgt:

Premier, toerisme - sir Lynden O. Pindling: vice-premier - sir Clement T. Maynard; gezondheid - Charles Canter; financiën - Paul L. Adderley; nationale veiligheid - Darrell Rolle; werkgelegenheid en immigratie - Alfred T. Maycock; verkeer - Peter Bethel; jeugdsport en gemeenschapszaken - Norman Gay; huisvesting en nationale verzekering - George Mackey; landbouw, handel en industrie - Perry Christie; openbare werken en land - Philip M. Bethel; onderwijs - Bernard Nottage; justitie - Sean McWeeney; consumentenzaken - Vincent Peet; lokaal bestuur - Marvin Pinder.

Ontslag minister Knowles

Op 28 maart 1990 was de minister van landbouw, handel en industrie Ervin Knowles afgetreden, nadat hij door leden van de parlementaire oppositie was beschuldigd van corruptie en nepotisme in zijn hoedanigheid als voorzitter van Agrarische en Industriële Corporatie van de Bahama's (Bahamas Agricultural and Industrial Corporation, BAIC). Knowles zou familieleden hebben bevoordeeld in BAIC-contracten, terwijl een voormalig controleur van de BAIC, Anthony Woodside, had beweerd dat er valse handtekeningen op documenten waren gezet. Knowles werd vervangen door Perry Christie, die in 1984 als minister van toerisme was ontslagen en vervolgens als onafhankelijk parlementslid was gekozen.

Tussentijdse verkiezingen

Bij tussentijdse verkiezingen op 24 november 1989 kreeg de regerende Progressieve Liberale Partij (PLP) de parlementszetel in Crooked Island, ondanks de beschuldigingen van fraude door de oppositie De vacature was ontstaan nadat het voormalige parlementslid Wilbert Moss was veroordeeld voor een poging tot omkoping van een rechter om een kiezer niet te vervolgen, en vervolgens een hechtenis van drie maanden moest uitzitten

Nieuwe FNM-leider

In juni werd Hubert Ingraham, een voormalige minister die in 1984 was ontslagen, gekozen tot leider van de oppositiepartij Vrije Nationale Beweging (Free National Movement, FNM), als opvolger van de vorige leider sir Cecil Wallace-Whitfield, die in april 1990 was gestorven. Ingraham was een onafhankelijk parlementslid geweest, voordat hij op 28 juni 1990 tot de FNM toetrad. Bij tussentijdse verkiezingen op 9 mei 1990 behield de FNM de vroegere zetel van Wallace-Whitfield van Marco City op Grand Bahama.

ECONOMISCHE SITUATIE

In december 1989 presenteerde Pindling in zijn toenmalige functie van minister van financiën een begroting voor 1990 met periodieke uitgaven van naar schatting $ 583 mln en kapitaaluitgaven van $ 1,209 mrd. Er werden belastingverhogingen ingevoerd voor een breed scala goederen en diensten ter verlichting van het geraamde begrotingstekort. Het tekort over 1989 bedroeg $70 mln.

(Vor.ber.pag. 88 e.v. - 1988)

BELIZE

UDP-PARLEMENTSLID VERLAAT PARTIJ

William „Stanley" Usher, die in september 1989 was gekozen tot afgevaardigde van de oppositionele centrumrechtse United Democratic Party (UDP), werd op 13 december 1989 uit de partij gezet, waarna hij zich aansloot bij de regerende centrum-linkse People's United Party (PUP). Hij had zijn voorkeur voor de PUP onmiddellijk na de algemene verkiezingen kenbaar gemaakt. De PUP won bij de op 7 december 1989 gehouden plaatselijke verkiezingen alle negen zetels van het gemeentebestuur van Belize City.

(Vor.ber.pag. 768/1 - 1989)

BEGROTING 1990-'91

Op 8 maart 1990 presenteerde George Price, in zijn hoedanigheid van minister van financiën, een begroting voor 1990-'91, waarin de lopende uitgaven werden geschat op Bel$ 153,9 mln en de totale kapitaaluitgaven op Bel$ 107 mln. Er werden geen nieuwe belastingmaatregelen voorgesteld. Price zei dat de landbouw het in 1989 goed had gedaan en dat de produktie van suiker, citrusvruchten en bananen was gestegen. Geschat werd dat het bruto nationaal produkt in 1989 met 8,3 procent was toegenomen. Het gegroeide handelstekort werd dubbel en dik gecompenseerd doordat door overmakingen, kapitaalinvoer en onzichtbare verdiensten in 1989 een overschot op de betalingsbalans ontstond van Bel$ 22,7 mln. De suikeroogst van 1990 bereikte een recordhoogte van 100.297 ton.

De premier van Belize, George Price..

GRENSCONFLICT MET GUATEMALA

Premier George Price ontmoette op 15 december 1989 op het Hondurese eiland Roatan president Arevalo van Guatemala voor verdere besprekingen over het oude grensconflict tussen de twee landen, waarbij Guatemala aanspraak maakte op zowat het hele grondgebied van Belize. Bij zijn ambtsaanvaarding in september had Price beloofd de onder de vorige UDP-regering begonnen besprekingen voort te zetten. Een andere gespreksronde werd op 15 juli 1990 op Roatan gehouden. Bij beide gelegenheden bestond de delegatie van Belize uit zowel vertegenwoordigers van de regering als van de oppositionele UDP. Besloten werd de permanente commissie opnieuw bijeen te roepen om haar een verdrag tussen de twee landen te laten opstellen.

(Vor.ber.pag. 768/1 - 1989)

BERMUDA

KABINETSWIJZIGINGEN

In januari 1990 werd Mike Winfield, een regeringssenator, aangesteld in de nieuwe post van minister van management- en informatievoorzieningen In april diende Sidney Staliard, minister van gemeenschapszaken, om persoonlijke redenen zijn ontslag in en werd opgevolgd door Leonard Gibbons.

BEGROTING 1990

Op 22 februari 1990 kwam de minister van financiën David Saul met een begroting voor 1990, waarin de uitgaven op $370 mln en het tekort op $ 23,1 mln werden geraamd, en dat verscheidene grote kapitaalkrachtige projecten behelsde. Belastingen en invoerrechten gingen drastisch omhoog, maar werden later na protesten en uit angst voor stijging van de inflatie teruggeschroefd.

(Vor.ber.pag. 504/3 e. v. - 1989)

BRAZILIË

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. VERKIEZINGEN

De verkiezingen op 3 oktober 1990, waarin naast de gouverneursposten van 23 staten, drie territoria en van Federaal District Brasilia, ook 32 senaatsleden, 503 federale afgevaardigden en 969 statenafgevaardigden gekozen werden, werden beheerst door apathie van het electoraat. Op 6 oktober publiceerde de Opperste Kiesraad (TSE) de resultaten van een rapport waarin werd beweerd dat 60 procent van de 84 miljoen personen die een wettelijke stemplicht hadden, een ,,vergissing" had gemaakt met zijn stembiljet of niet had gestemd. In veel staten overtrof het aantal blanco en ongeldige stemmen dat van de geldig uitgebrachte.

Er werd bepaald dat op 25 november in 14 staten waar geen van de kandidaten 50 procent van de geldige stemmen had behaald, een tweede verkiezingsronde voor het gouverneurschap zou worden gehouden. In deze ronde zou de race om het gewichtige gouverneurschap van de staat Sao Paulo de belangrijkste zijn.
In de volgende staten kwam het in de strijd om het gouverneurschap tot een beslissing: in Rio de Janeiro werd de overwinning behaald door de politieke veteraan Leonel Brizola, leider van de Democratische Arbeiderspartij (PDT); in Amazonas door Gilberto Mestrino van de Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB); in Goias door Iris Rezende (PMDB);in Ceará door Ciro Gomes van de Sociaal-Democratische Partij van Brazilië (Partido da Social Democracia Brasileira, PSDB); in Bahia door Antonio Carlos Magalhaes van de Liberale Frontpartij (PFL);in Mato Grosso ging dc zege naar Pcdro Pcdrossian van de Braziliaanse Arbeiderspartij (PTB); in Santa Catarina naar Vilson Kleinubing (PFL); in Sergipe naar Joao Alves (PFL);en in het Federale District Brasilia naar Joaquim Roriz. die door president Fernando Collor de Mello als kandidaat was voorgedragen. De Arbeiderspartij (PT)wier kandidaat Luis Inacio da Silva in december 1989 de presidentsverkiezingen op het nippertje had verloren (zie pag. 150/3 e. v.-'go), slaagde er niet in om het gouverneurschap in Acre en Amapa te veroveren.
Men verwachtte dat deze verkiezingsuitslag een weerspiegeling zou zijn van die voor het Congres. De eerste uitslagen toonden aan dat rechtse partijen een duidelijke zetelmeerderheid hadden behaald en onderstreepten een machtsverschuiving naar rechts ten gunste van de regering. Dit betekende een zware nederlaag voor links, in het bijzonder voor de PT.

Beslissende ronde verkiezingen

Op 25 november 1990 leed de regerende Nationale Reconstructiepartij (PRN) van president Fernando Collor de Mello een gevoelige politieke nederlaag bij de tweede ronde van de gouverneursverkiezingen in zes staten. Kandidaten die geïdentificeerd werden met de president, werden in de belangrijke staten Rio Grande do Sul en Parana verslagen. Hetzelfde gold voor de sleutelstaat Sao Paulo, die voor 50 procent verantwoordelijk was voor het bruto nationaal produkt. Deze uitslag stond in schril contrast met die van de eerste verkiezingsronde op 3 oktober, toen aanhangers van Collor negen gouverneurszetels behaalden van de tien waarover een beslissing was gevallen. Het verkiezingsresultaat werd gezien als een motie van wantrouwen ten aanzien van het economische stabiliseringsprogramma van de regering om de inflatie te bestrijden. Deze tendens werd bovendien bevestigd door opiniepeilingen die aantoonden dat slechts 26 procent van de Brazilianen het regeringsbeleid positief beoordeelde.

De kiesraad verklaarde de uitslag van de eerste ronde ongeldig en gelastte nieuwe verkiezingen in Collors thuisstaat Alagoas. Dit geschiedde na een onderzoek naar beschuldigingen van de kant van PRN-kandidaat Renan Calheiros als zouden aanhangers van Collor met 71.000 stemmen geknoeid hebben om de overwinning van Calheiros' tegenstander Geraldo Bulhoes veilig te stellen. Bulhoes genoot bovendien financiclc steun van een andere adviseur van Collor, de bekende zakenman Paulo Cesar Faria. Hierna legde Calheiros op 16 november zijn ambt als fractieleider van de PRN neer, nadat hij Collor van een ,,air van onfeilbaarheid en een onbuigzame houding" en minachting voor het parlement had beschuldigd. Daarnaast zou hij een ,,escalatie van de immoraliteit" in de hand hebben gewerkt.
Na de verkiezingen voorspelden onderzoekers dat naar verwachting 14 gouverneurs de regering zouden steunen, terwijl 8 anderen nog twijfelden en 4 gouverneurs de oppositiepartijen zouden steunen. De 26 gouverneurs zouden in maart 1991 hun ambt aanvaarden.

Congresverkiezingen

De uitslag van de op 3 oktober 1990 gehouden verkiezingen voor een uitgebreide 503 leden tellende Kamer van Afgevaardigden ondermijnde het aanvankelijke vertrouwen van de regering (gebaseerd op opiniepeilingen) dat zij binnen het Congres op een meerderheid zou kunnen steunen.

Een dergelijke meerderheid zou nu naar verwachting afhankelijk zijn van formele of informele coalities die zouden kunnen voortvloeien uit de lopende intensieve onderhandelingen. De gematigde en rechtse regeringsgezinde partijen waaronder Collors PRN en de Liberale Frontpartij (PFL), de Sociaal-Democratische Partij (PDS), de Braziliaanse Arbeiderspartij (PTB), de Libcralc Partij (PL) en de Christendemocratische Partij (PDC)] maakten aanspraak op de steun van 257 afgevaardigden. De gematigde Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB - voorheen deel uitmakend van de regering en nog steeds de grootste partij) kon samen met de centrum-linkse Sociaal-Democratische Partij van Brazilië (PSDB) rekenen op 146 afgevaardigden, die niet allemaal uitdrukkelijk verklaard hadden het hervormingsprogramma van Collor te zullen steunen. Openlijkc oppositie kon dc regering verwachten van de linkse partijen: de Braziliaanse Socialistische Partij (PSB), de Braziliaanse Communistische Partij (PCB), de Communistische Partij van Brazilië (PCdoB), de Democratische Arbeiderspartij (PDT) en de Arbeiderspartij (PT). Deze partijen werden vertegenwoordigd door 100 afgevaardigden. De PDT en de PT behaalden een onverwacht succes bij de verkiezingen.
De nieuwe afgevaardigden zouden op 1 februari 1991 hun ambt aanvaarden.
De uiteindelijke resultaten voor 498 zetels in de Kamer van Afgevaardigden waren: PMDB 109 (voorverkiezing 130); PFL 92 (90);PDT 41 (31);PRN 41 (31);PDS 40 (32);PSDB 37 (60); PT 34 (17); PTB 33 (28); PDC 21 (15); PL 15 (13); PSB 12 (8); PCdoB 5 (6); Partij voor Sociale Hervorming (PRS) 4 (7); PCB 3 (3); anderen 11 (met acroniemen als volgt verdeeld PSC 5, PTR 2, PST 2, PMN 1 en PDS 1)

De resultaten van de voorverkiezingen voor de Senaat toonden aan dat Collor in het Hogerhuis naar verwachting op de steun van meer dan 55 procent van de afgevaardigden zou kunnen rekenen.

Aftreden minister van justitie

Op 13 oktober 1990 diende de minister van justitie Bernardo Cabral zijn ont-

slag in na onthullingen in de pers over zijn affaire met de minister van economische zaken Zelia Cardoso de Mello. Cabral, die was gehuwd, werd opgevolgd door de 70- jarige Jarbas Passarinho, een gepensioneerde legerkolonel en leider van de rechtse Sociaal-Democratische Partij (PDS). Cardoso de Mello behield haar functie (voorsamenstelling van het kabinet zie pag. 369/3 e. v. - '90).

Als minister van onderwijs en arbeid tijdens de vroegere militaire regimes had Passarinho toegezien op de verwijdering van linkse docenten en studenten van de universiteiten en de opheffing van vakbonden.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. ARBEIDSONRUST

Op 1 augustus 1990 werd een staking in de auto-industrie na 50 dagen beëindigd toen Autolatina, de Braziliaanse holding voor de autofabrikanten Ford en Volkswagen, beweerde dat het een verlies van meer dan $300 mln aan verkopen had geleden. De Ford-autofabriek was eind juli gesloten nadat stakende metaalarbeiders de fabriek hadden geplunderd. De regeling die leidde tot de hervatting van het werk, betrof ondermeer een bonus van 15 procent boven op een loonsverhoging van 59 procent.

Volgens functionarissen van het ministerie van arbeid was het aantal werkdagen dat verloren was gegaan door stakingen van 2.267.878 in april en 10.221.700 in mei gestegen tot bijna 30 mln in juni. Het aantal arbeiders dat meegestaakt had was opgelopen van 225.000 in april en 1 mln in mei tot 1,5 mln in juni.

Loonindexering

Op 22 augustus mislukte de poging van het Congres om het regeringsveto ter zijde te schuiven over wetgeving die de automatische indexering van lonen weer zou koppelen aan het inflatiepercentage van dat moment.

De regering had haar veto over het voorstel eind juli uitgesproken. De afschaffing van de automatische loonindexering (waar 85 procent van de arbeidskrachten onder zou vallen) was een hoofdelement van het in maart door de regering aangekondigde anti-inflatieprogramma (zie pag. 370/1 e.v.-'90). Op 20 augustus had president Ferdinand Collor de Mcllo in een televisietoespraak verklaard dat een terugkeer naar automatische indexering zou leiden tot hyperinflatie, bankroet van bedrijven, massawerkloosheid en een diepe recessie.
(Vor.ber.pag. 450/3 - 1990)

Uitstel IMF-overeenkomst

Op 13 september werd met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) een intentieverklaring ondertekend voor een reservekrediet ter waarde van $ 2 mrd. De overeenkomst zou in oktober formeel moeten worden, maar er waren twijfels gerezen toen particuliere kredietbanken zich verzetten tegen de verklaring van de regering dat zij hun pas weer rente zou gaan betalen wanneer een uitgebreide reeks nieuwe overeenkomsten was opgesteld voor een herschikking van de schulden.

Intussen zou de rente worden betaald op een geblokkeerde rekening. De regering beloofde vervolgens schriftelijk aan het IMF dat zij weer rente zou gaan betalen over de schuld aan westerse regeringen. De totale rente die verschuldigd was aan alle buitenlandse schuldeisers en sinds juli 1989 niet was betaald, werd geschat op bijna $ 10 mrd.

De commerciële banken, samen met enkele leden van de uitvoerende raad van het IMF, waarschuwden dat als het IMF-akkoord onder de gegeven omstandigheden zou worden geratificeerd, dit een duidelijk signaal zou zijn aan andere schuldenlanden dat zij overeenkomsten konden afsluiten zonder te hoeven voldoen aan hun renteverplichtingen.

Liquiditeitsbeperking

Begin september ging een plan van de Centrale Bank van start om voor 17 september een liquiditeitsbeperking met 950 mrd cruzado (ongeveer $14 mrd) te realiseren.

De valutaschaarste die ontstond door het plan dat was ontwikkeld om de prijzen te verlagen en de inflatie te beperken van de actuele 12 procent per maand tot 4 procent aan het eind van het jaar, veroorzaakte een run op de cruzado waardoor de waarde daarvan ten opzichte van de dollar aanzienlijk steeg. Hierdoor werd de Centrale Bank gedwongen in een periode van tien dagen tot 13 september $800 mln aan Amerikaanse dollars te kopen om te voorkomen dat de Braziliaanse exportprodukten uit de markt zouden worden geprijcd. Deze poging de geldmarkt te stabiliseren veroorzaakte een scherpe stijging van de rente waarbij het tarief op de vooravond van 17 december tot 38 procent opliep voordat het zich stabiliseerde op 30 procent.

Start privatiseringsprogramma

Op 6 september werd bericht dat de staat Sao Paulo 60 procent van de aandelen in VASP, de op één na de grootste luchtvaartmaatschappij van het land, had verkocht voor naar schatting $ 43,5 mln. De kopers - Voe Canhedo, een particulier transport- en mijnconsortium, en 3.500 werknemers van de luchtvaartmaatschappij - waren de enige deelnemers aan de openbare verkoop.

Dit was de eerste openbare verkoop in het kader van het privatiseringsprogramma van de regering. Door een presidentieel besluit op 16 september konden particulieren bieden op aandelen in dertien staatsbedrijven, voornamelijk gericht op staal en de petrochemie.

Stakingen

Op 12 september begon een landelijke staking van onbeperkte duur van bankmedewerkers voor salarisverhogingen tot 297 procent. De werknemers in de olie-industrie, die een salarisverhoging van 104 procent eisten, beraadden zich ook op een stakingsactie. Negentien regionale bonden bij het oliebedrijf van de staat PETROBRAS zouden hebben ingestemd met een verhoging van 98 %.
(Vor.ber.pag. 370/2 en 450/3 e.v. - 1990)

Aftreden directeur van PETROBRAS

Op 19 oktober nam Luis Otavio da Motta Veiga, directeur van de Braziliaanse Aardoliemaatschappij (PETROBRAS) ontslag na onenigheid met de minister van economische zaken Cardoso de Mello over het olieprijsbeleid van dat moment. Hij beweerde dat de regering PETROBRAS dwong verliesgevend te draaien teneinde de olieprijzen en zodoende de inflatie laag te houden. Cardoso op haar beurt beschuldigde hem van ,,bovenmatig corporatisme" en van ,,wanbeheer" door het geven van loonsverhogingen van 98 % om een einde te maken aan de staking in september.

Nieuwe directeur PETROBRAS. Vermeend financieel schandaal

President Collor zou naar verluidt Eduardo Texeira, benoemd tot directeur van PETROBRAS, opdracht hebben gegeven een onderzoek in te stellen naar de beschuldigingen van zijn voorganger Luis Otavio da Motta Veiga dat zijn ontslag onrechtmatig zou zijn geweest. Volgens da Motta Veiga was hij op 19 oktober 1990 ontslagen, omdat hij weerstand had geboden aan druk van Faria om $ 20 mln te lenen en olie ter waarde van $40 mln te verstrekken aan de bedrijfsgroep Voe Canhedo, die voor 48 procent van de aandelen bezat van de onlangs geprivatiseerde luchtvaartmaatschappij VASP (zieboven).

Devaluatie van de munteenheid. Prijsverhogingen

Op 20 november besloot de Centrale Bank de cruzado te devalueren, waardoor de Braziliaanse munteenheid in één dag tijd ten opzichte van de Amerikaanse dollar met 7 procent in waarde daalde. Deze maatregel, die bovenop een in september ingezette daling van respectievelijk 45 procent en 35 procent op de zwarte markt en de officiële markten kwam, betekende een ommekeer in het daarvoor gevoerde beleid van de bank om de cruzado te steunen. De devaluatie was bedoeld om de export te verhogen en volgde op de bekendmaking van de handeiscijfers over oktober, die de slechtste sinds januari 1987 waren. Het handelsoverschot over 1990 zou nu naar verwachting minder zijn dan $ 10 mrd, terwijl dit cijfer over 1989 $ 16 mrd bedroeg (de wisselkoers van de munt bedroeg op 29 november 1990 $ 1,00 = 129,826 cruzado).

Op 7 november kondigde de regering een verhoging aan van de prijzen voor brandstof en transport. Benzine en brandstoffen op alcoholbasis zouden 27,6 procent duurder worden; dieselolie, gas enpetroleum 28,6 procent; nafta 35 procent; de elektriciteitstarieven 23 procent; en treintarieven 36 procent en tarieven van busverbindingen tussen de verschillende staten 27 procent.

BINNENLANDSE VEILIGHEID. RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL. CHICO MENDES-PROCES

Op 6 september 1990 gaf president Collor de Mello minister van justitie Bernardo Cabral opdracht een onderzoek in te stellen naar de beschuldigingen van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat doodseskaders, waarvan sommige in het geheim werden gerund door de politie, straatkináeren vermoordaen.

In het rapport van Amnesty, dat op 6 september werd bekendgemaakt, werd beweerd dat ,,honderden kinderen in de Braziliaanse steden door doodseskaders waren doodgeschoten en dat nog veel meer kinderen waren geslagen en gemarteld door politieagenten in functie". Het rapport citeerde de verklaring van het Braziliaanse Instituut voor Sociale en Economische Analyse (IBASE) dat in 1989 in drie steden 457 kinderen zonder crimineel verleden door doodseskaders waren gedood en dat dergelijke moorden nog steeds, met een gemiddelde van een per dag, plaatsvonden. Amnesty stelde het naar hun mening algehele falen van de Braziliaanse autoriteiten om actie te ondernemen aan de kaak.

Ontdekking massagraf

Op 4 september werd op een begraafplaats in Perus, 70 km ten oosten van Sao Paulo, een massagraf met naar schatting 1.700 lichamen ontdekt.

De beheerder van e begraafplaats, Antonio Eustaquio, verklaarde dat de lijken, waarvan er later zes werden geïdentificeerd als van politieke gevangenen, in het begin van de jaren '70 tijdens het militaire bewind waren begraven. In 1979 was op dezelfde begraafplaats het lichaam van de linkse intellectueel Luis Eurico Teixeira Lisboa ontdekt dat daar onder een valse naam begraven lag. Marco Barbosa van de Commissie voor Recht en Vrede van Sao Paulo noemde de begraafplaats een ,,misdaad tegen de mensenrechten". De regering werd onder druk gezet een uitgebreid onderzoek te latenverrichten.

Chico Mendes-proces

Op 25 oktober begon in de stad Xapuri in de staat Amazonas het proces tegen de 56-jarige veehouder Darli Alves da Silva en zijn 23-jarige zoon Darci Alves Pereira. Zij werden beschuldigd van de moord op Francisco ,,Chico" Mendes Filho, de leider van de bond van rubbertappers en milieu-activist, op 22 december 1988 (zie pag. 636/1-'89 en 526/2-'90).
Op 15 december 1990 werden vader en zoon veroordeeld tot 19 jaar gevangenisstraf.

Darci Alves bekende alleen verantwoordelijk te zijn, wat beschouwd werd als een poging om vrijspraak voor zijn vader te krijgen. Een sleutelgetuige a charge, de 15-jarige Genesio Ferreira da Silva, een voormalige werknemer en een lid van de familie Alves, verklaarde echter dat hij hen had afgeluisterd toen ze de moord beraamden en dat ze de goede afloop ervan met een barbecue hadden gevierd. Het vierdaagse proces, dat de afronding vormde van een in oktober begonnen procedure, vond plaats onder strenge veiligheidsmaatregelen en werd bijgewoond door honderden milieu-activisten.
Vakbondsleden, de vrouwen van vermoorde vakbondsleden en milieu- activisten volgden het voorbeeld van Jair Meneguelli, de leider van de Arbeidersvakcentrale (CUT), en Osmarino Arnancio Rodriguez, de opvolger van Mendes als leider van de rubbertappers. Zij ondertekenden de Verklaring van Xapuri, die bij het graf van Mendes werd voorgelezen.
De verklaring luidde dat ,,het vonnis niet bet einde van dit proces betekent" en dat ,,er veel belangrijke mensen bij betrokken zijn: politici, (...) landeigenaren en dagbladeigenaren, die door een netwerk van straffeloosheid worden beschermd en voor wie rechtvaardigheid geen betekenis heeft". In de voorgaande tien jaar waren naar schatting 1.600 plattelandsarbeiders en vakbondsleden vermoord, maar dit was de eerste keer dat een grootgrondbezitter berecht was. In 1988 had Mendes een bepaald stuk land van de familie Alves van exploitatie gered, waarna de regering het tot reservaat had verklaard.
Op 10 december werd Gentil Alves da Silva, een andere zoon van Darli Alves, gearresteerd wegens bedreiging van Osmarino Rodriguez.

(Vor.ber.pag. 724/2/3 - 1990)

CANADA

OVERWINNING VOOR BLOC QUÉBECOIS BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

Op 13 augustus 1990 behaalde het Bloc Québecois, een nieuwe politieke groepering die streefde naar soevereiniteit voor Quebec, een beslissende overwinning bij tussentijdse verkiezingen in Oost-Centraal-Montreal. De groepering kreeg ongeveer 70 procent van de stemmen, tegenover 20 procent voor de Liberale Partij (die voorheen de zetel had gehad) en slechts 5 procent voor de regerende Progressieve Conservatieve Partij (PCP).

Het Bloc Québecois was opgericht als gevolg van de toegenomen nationalistische sentimenten in de voornamelijk Franstalige provincie. Deze sentimenten leefden op nadat in juni 1990 het Meech Lake Akkoord mislukt was, het amendement op de grondwet waarmee getracht was Quebec te bewegen tot het ondertekenen van de federale grondwet van 1982 in ruil voor de erkenning dat de provincie een ,,afzonderlijke samenleving" was (zie pag. 661/1 e.v. - '91). Het Bloc was opgericht door Lucien Bouchard. de vroegere minister van milieu die in mei 1990 uit de federale regering was gestapt. Zes andere afvallige leden van de PCP en de Liberalen hadden zich bij hem gevoegd. Hoewel de overwinning bij de tussentijdse verkiezingen van Gilles Duceppe, vakbondsleider en zoon van de bekendste acteur van Quebec, het aantal parlementszetels van de groep op acht bracht, kwamen ze vier zetels te kort voor de benodigde 12 om als een officiële partij binnen het Lagerhuis te worden erkend. Er werd algemeen gespeculeerd dat de tussentijdse verkiezingen nog meer afvalligen zou opleveren, met name onder de 41 PCP-leden uit Quebec in het federale parlement van wie premier Brian Mulroney afhankelijk was voor het behoud van zijn meerderheid.
Hoewel de overwinning van het Bloc Québecois werd toegejuicht als bewijs voor de steun voor de ,,soevereiniteit" van de provincie, bleef de definitie van de term zoals die door de groepering werd gehanteerd nogal vaag. Het was niet duidelijk of het Bloc volledige onafhankelijkheid eiste, of dat het bereid was grotere autonomie te aanvaarden binnen de Canadese federatieve staat. De tussentijdse verkiezingen waren niet alleen een illustratie van de sterke gevoelens in Quebec als nasleep van Meech Lake, maar lieten ook zien dat de nieuwe federale groepering in staat was de Parti Québecois - die zetels had in het parlement van Quebec - als motor voor een heropleving van separatisme in Quebec te overschaduwen.

Overwinning NDP bij tussentijdse verkiezingen

Bij een andere tussentijdse verkiezing in Oshawa in de buurt van Toronto behield de Nieuwe Democratische Partij (NDP) met meer dan 50 procent van de stemmen de zetel van Ed Broadbent, de voormalige federale leider van de partij, die eerder dat jaar met pensioen was gegaan.

PROVINCIALE VERKIEZINGEN. OVERWINNING VAN NDP IN ONTARIO

Op 6 september 1990 behaalde de New Democratic Party (NDP) haar meest spectaculaire overwinning tot dan toe, toen zij bij verkiezingen in Ontario, Canada's rijkste provincie, aan de macht kwam. De NDP versloeg de zittende Liberale regering en breidde haar zeteltal in het 130 zetels tellende provincieparlement uit van 19 tot 74. De Liberalen kelderden van 93 naar 36 zetels, terwijl de Progressive Conservative Party (PCP), die op federaal niveau aan de macht was, 20 zetels in de wacht sleepte.

De Liberale premier David Peterson had de verkiezingen uitgeschreven twee jaar voor het verstrijken van de zittingsperiode van het huidige parlement, volgens de grondwet vijf jaar maar in de praktijk gewoonlijk vier jaar. (In 1985 had hij eerst een minderheidsregering gevormd, waardoor hij een einde maakte aan 40 jaar PCP-heerschappij in de provincie, en had vervolgens bij verkiezingen in 1987 een forse meerderheid behaald, zie pag. 574/2 e. v. - '87.) Gedurende de verkiezingscampagne slaagde de Liberale leider er niet in om beschuldigingen te ontzenuwen dat de vervroegde verkiezingen waren ingegeven door politiek opportunisme en dat ze waren uitgeschreven toen de Liberalen nog een voorsprong genoten in de opiniepeilingen, maar een economische recessie in het verschiet lag. De zelfgenoegzame Liberale verkiezingscampagne werd op listige wijze uitgebuit door de NDP- leider in Ontario, Bob Rae. Peterson, die zijn eigen zetel kwijtraakte, aanvaardde de verantwoordelijkheid voor de nederlaag en trad onmiddellijk af als Liberaal leider in Ontario.
Sinds haar oprichting in 1961 had NDP zich ontwikkeld tot de meest succesrijke sociaaldemocratische partij van Noord-Amerika en tot Canada's op twee na grootste partij op federaal niveau. Ofschoon zij in verscheidene van Canada's westelijke provincies de macht in handen had gehad, had de partij dankzij de uitslag in Ontario nu voor het eerst een provinciale verkiezing ten oosten van Manitoba gewonnen.
Het partijprogramma waarmee de overwinning was behaald, omvatte de belofte het minimumloon met 50 procent te verhogen: de pensioenen te indexeren: te zorgen voor een betere ontslaguitkering en omscholingsmogelijkheden voor werkloze werknemers; de controle op de huren te vergroten; de kleine bedrijven krachtiger te stimuleren en strengere anti-vervuilingsmaatregelen op te leggen. Rae was van oordeel dat het belangrijkste middel om het geld bij elkaar te krijgen voor de hogere inkomsten die nodig waren voor de financiering van het ambitieuze sociale programma van de NDP, een minimum vennootschapsbelasting was. Leidinggevende figuren uit de zakenwereld waarschuwden dat als het beleid van de nieuwe regering volledig zou worden uitgevoerd, het vertrouwen van investeerders in de provincie zou worden geschaad, hetgeen implicaties zou hebben voor het hele land omdat Ontario 40 procent van het Canadese BNP voor zijn rekening nam.

Verkiezingen in Manitoba

Op 11 september boekte de NDP opnieuw succes bij de verkiezingen in Manitoba waar de partij de Liberalen naar de derde plaats verdreef en haar zetelaantal bijna verdubbelde. De door de PCP gevormde minderheidsregering van premier Gary Filmon, die sinds de verkiezingen van april 1988 aan het bewind was geweest, kwam opnieuw aan de macht met 42 procent van de stemmen en 30 van de 57 zetels in het provincieparlement. De NDP bemachtigde 29 procent en 20 zetels, terwijl de Liberalen, die 28 procent van de stemmen verwierven, slechts zeven zetels kregen. Hoewel opiniepeilingen de indruk hadden gewekt dat de Liberalen een comfortabele tweede plaats zouden behalen, werden zij nogmaals overrompeld door een late en sterke populariteitsstijging van de NDP.

Constitutionele controverse over de Senaat

Op 12 september nam Canada's langst in functie zijnde provinciepremier, John Buchanan van Nova Scotia, na bijna 12 jaar aan het bewind te zijn geweest, ontslag in een periode van beschuldigingen van corruptie in zijn PCP-regering. Zijn ambt werd tijdelijk bekleed door zijn plaatsvervanger Roger Bacon totdat de PCP een opvolger had gekozen. Onmiddellijk na zijn aftreden werd Buchanan door premier Brian Mulroney benoemd in de federale Senaat. De benoeming, die op zichzelf aanvechtbaar was, vormde onderdeel van een grotere constitutionele controverse naar aanleiding van het feit dat Mulroney binnen één maand 24 nieuwe senatoren had benoemd. Niet alleen werden bestaande vacatures in de 104 zetels tellende kamer opgevuld, maar ook werden nieuwe zetels gecreëerd zodat eind september het ledental van de niet-gekozen kamer was uitgebreid tot 112.

In de Canadese Senaat. die naar algemene opvatting hard aan hervorming toe was, hadden de Liberalen een stevige meerderheid gehad als gevolg van bijna ononderbroken Liberaal bewind van 21 jaar, waaraan in 1984 een einde was gekomen. Ondanks een groeiend aantal onbezette zetels had Mulroney tijdens het langdurige Meech Lake-beraad over de grondwet benoemingen in de Senaat opgeschort omdat de voorgestelde grondwetswijzigingen zich ook uitstrekten tot de hervorming van de Senaat.
Hoewel de door de vroegere vice-premier Allan MacEachan geleide Liberale meerderheid in de Senaat geen veto over wetgeving kon uitspreken, blokkeerde zij een belangrijk onderdeel van de regeringswetgeving: een wetsvoorstel tot invoering van de uitermate impopulaire goederen- en dienstenbelasting, een nieuwe belasting toegevoegde waarde van 7 procent die op 1 januari 1991 in werking moest treden. Het resultaat van deze stap van de Senaat en het mislukken van het Meech Lake-akkoord in juni 1990 brachten Mulroney ertoe om te proberen de Liberale meerderheid in de Senaat te ontkrachten. Dit kon echter niet bereikt worden door alleen alle vacante zetels op te vullen, aangezien het Liberale blok uit 52 van 104 zetels bestond en de Liberalen in het algemeen ook konden rekenen op de steun van ten minste één onafhankelijke.

Op 27 september vroeg Mulroney Canada's staatshoofd koningin Elizabeth II toestemming om gebruik te maken van een duistere bepaling in de Britse Noord-Amerika-wet van 1867 om acht senaatszetels extra te creëren, ten einde artikel 42 van de Patriation of the Constitution Act uit 1982 te vermijden (zie pag. 380/2 e. v. - '82).
De laatste gelegenheid waarbij een Canadese premier had geprobeerd de Britse monarch in te schakelen om verandering te brengen in de samenstelling van de Senaat, was geweest in 1874 toen koningin Victoria een verzoek daartoe van Alexander Mackenzie had afgewezen. Mulroney's verzoek werd echter door de kroon ingewilligd en onmiddellijk benoemde hij de extra senatoren.

Het aantal PCP-zetels kwam door de benoemingen op 54. Met de steun van drie conservatieve onafhankelijken was dit voldoende om een krappe meerderheid in de Senaat veilig te stellen. MacEachan keurde de zet van de premier af en leidde een vijf dagen durende Liberale boycot van de Senaat. Bij hun terugkeer op 2 oktober begonnen de Liberalen met een vertragingstactiek, terwijl ze ook de grondwettigheid van Mulroney's handelingen in gerechtelijke procedures aanvochten.

MOHAWK-BEZETTING

Een elf weken durende bezetting door Mohawk-Indianen in Quebec, ter verdediging van lokale landrechten, was de laatste manifestatie van nationale en

steeds militantere pogingen van de inheemse bevolking in Canada om hun eigen zaken te mogen regelen.

De bezetting eindigde op 26 september 1990 in een knokpartij toen 50 Indianen werden omsingeld door de politie van Quebec en legereenheden en probeerden te ontsnappen. Mohawk-leiders beweerden dat hun actie wereldwijd de aandacht had gevestigd op de aanspraken op landcompensatie van de Canadese Indianen en op de slechte leefomstandigheden in de reservaten. De federale regering beloofde in een uit vier punten bestaand plan ter verbetering van de slechte leefomstandigheden, de procedure voor het afhandelen van landaanspraken te versnellen. De autoriteiten van Quebec stelden voor een speciaal tribunaal voor de mensenrechten in te stellen voor de berechting van de Mohawk-Indianen die tijdens de bezetting overtredingen hadden begaan, terwijl Indianenleiders eisten dat Indiaanse politiediensten werden ingesteld in verband met het algemene gebrek aan vertrouwen in de blanke methoden van wetshandhaving.
De problemen waren in maart begonnen toen Mohawks in het Kahnesatake-reservaat in Oka, Quebec, 33 km ten zuidwesten van Montreal, een barricade oprichtten op een autoweg om te voorkomen dat de gemeenteraad een golfterrein uitbreidde tot op heiligc bcgrafcnisgrond. Op 11 juli werd een politiekorporaal doodgeschoten bij een mislukte poging van 100 politieagenten om de barricade te bestormen. In sommige rapporten werd beweerd dat hij in een kruisvuur was omgekomen. Mohawks in het Kahnawake-reservaat, samen met leden van de militante Strijdersgemeenschap, wierpen uit solidariteit met de Oka-actie ook barricades op op de toevoerwegen naar de belangrijkste Mercier-brugverbinding over de St Lawrence, waardoor forenzen gedwongen werden een lange omweg te maken om naar Montreal te gaan.
Op 17 juli vond in de federale hoofdstad Ottawa een protestmars plaats van 400 Indianen en op 19 juli werd tijdens een niet eerder vertoonde noodvergadering van 200 leiders, de Vergadering van de Eerste Indianenstammen, VN-interventie geëist. Ook eiste de Vergadering een internationale economische boycot tegen de Canadese federale regering als de VN weigerde in te grijpen. Op bevel van de federale regering liet de regering van Quebec op 27 juli haar officieuze beleid varen om de Mohawks uit te hongeren zodat zij zich zouden onderwerpen en kocht het ministerie van Indiaanse aangelegenheden bijna 12 hectare van het betwiste Oka-land van dr. Fraňse eigenaar in een poging de patstelling te doorbreken.
Geconfronteerd met de voortdurende onverzettelijke houding van de Mohawks, stemde de regering van Ottawa op 8 augustus in met het verzoek van de regering van Quebec om troepen te mobiliseren en werd tevens de opperrechter van het Hooggerechtshof van Quebec Alan Gold aangesteld als tussenpersoon voor toekomstige onderhandelingen.
Op 12 augustus werd door de federale regering, de regering van Quebec en de Mohawkleiders een akkoord ondertekend dat de weg vrij maakte voor onderhandelingen. Deze overeenkomst kwam echter niet tegemoet aan de eis van de 7.000 blanke inwoners van de buitenwijk Chateaugay naast de Mercier-brug (van wie sommigen regelmatig bijeen waren gekomen tijdens de bezetting om Mohawk-afbeeldingen te verbranden en Indianen hadden aangevallen die naar het naastgelegen Kahnawake-reservaat vluchtten) om de barricades met geweld te verwijderen. Bij felle botsingen tussen deze blanke bewoners en de politie raakten naar verluidt circa 100 personen, onder wie 16 politieagenten, gewond.

De regering van Quebec beval op 27 augustus het leger de barricades te slechten, nadat zij had geweigerd toe te geven aan extra eisen van de Mohawks dat zij bij de onderhandelingen zouden worden behandeld als een soevereine natie en niet vervolgd konden worden. Het machtsvertoon van 4.000 manschappen met bulldozertanks leidde op 31 augustus echter tot een akkoord tussen legeraanvoerders en de Mohawks om een begin te maken met het vreedzame afbreken van de barricades bij de Mercier-brug.
De barricades bij Oka werden op 2 september zonder veel verzet verwijderd, nadat botsingen waren gemeld tussen gematigde gemeenschapsleiders van de Mohawks en militante strijders. Ongeveer 200 a 300 zwaar gewapende strijders zouden zijn ontsnapt, terwijl 30 anderen, vergezeld van 30 vrouwen en kinderen, zich terugtrokken in een kliniek voor alcoholisten en weigerden zich over te geven uit angst voor vergeldingsmaatregelen van de politie. Na een actie van het leger in het Kahnawake-reservaat op 18 september om wapens te zoeken waarbij zeven soldaten gewond raakten, moesten 100 Indianen worden opgenomen voor verwondingen en de gevolgen van traangas.

In een vergelijkbaar geschil over landaanspraken werd het vracht- en personenvervoer per trein ernstig ontwricht, doordat Ojibwa-Indianen gedurende vijf dagen bij Thunder Bay in het noordwesten twee transcontinentale spoorlijnen blokkeerden. Door een gerechtelijk bevel dat de Canadese Nationale Spoorwegen hadden verkregen, konden beide blokkades op 21 augustus wordenverwijderd.

(Vor.ber.pag. 661 e.v. - 1990)

COSTA RICA

AFTREDEN VAN MINISTER VAN ARBEID. STAKINGEN

Op 30 oktober 1990 trad de minister van arbeid Erick Thompson Piñeres af. Hij verklaarde dat zijn besluit ,,de crisis (weerspiegelde) die president Calderóns kabinet momenteel teistert, een kloof tussen economische en maatschappelijke groeperingen".
Op 5 oktober gingen 70.000 tot 100.000 werknemers bij de overheid en in de particuliere sector een etmaal in staking, deels ter voortzetting van protesten tegen het economisch bezuinigingsbeleid van de regering (zie pag. 729/1 - '90), deels voor hogere salarissen om gelijke tred te houden met de stijgende inflatie. De actie kwam vlak na een staking op 1 oktober van 10.000 werknemers in de gezondheidszorg, het staatsaardoliebedrijf en andere overheidsinstellingen, samen met arbeiders van het Nationale Produktiecentrum (CNP). In april en juli hadden soortgelijke protestacties plaatsgevonden.
Ondanks de protesten gaven het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en het Amerikaanse Bureau voor Internationale Ontwikkeling (USAID) openlijk hun goedkeuring aan het economische programma van de regering. USAID verstrekte een lening van $ 27 mln om de betalingsbalans te ondersteunen en stemde ook in met een door de regering eind oktober aangekondigd plan krachtens welk gedurende het volgende jaar 7.000 overheidsambtenaren zouden worden ontslagen.

(Vor.ber.pag. 728/3 e. v. - 1990)

CUBA

WIJZIGINGEN IN PARTIJ. SOCIALISME. BENOEMINGEN

Op 16 februari 1990 kondigde het centraal comité van de regerende Communistische Partij (PCC) op een buitengewoon plenum een campagne aan voor de ,,perfectionering" en ,,revitalisering" van de partijorganisatie. Onder verwijzing naar het Ochoa-drugsschandaal in 1989 (zie pag. 65/3 e.v. - '90) en de ,,toestand van het socialisme in de wereld" verklaarde het comité dat de PCC zowel object als instrument van de in 1986 begonnen ,,rectificatiecampagne" moest zijn. Het centraal comité gaf toe dat de partijprocedures tot bureaucratisch formalisme onder partijleden hadden geleid.

Op de speciale zitting werd de oprichting aangekondigd van werkgroepen die de massaorganisaties grondig moesten doorlichten en de deelname aan het bestuurlijke systeem van volksmacht in de gemeenten en de provincies moesten vergroten. Daarnaast werd voorgesteld de Nationale Assemblée van de Volksmacht een belangrijkere en dynamischere rol te laten spelen bij het vaststellen van overheidsbeleid.
Het centraal comité bevestigde opnieuw trouw te blijven aan het marxistisch-leninistische éénpartijbewind, maar stelde dat dit moest

worden ,,aangepast aan de mentaliteit, geschiedenis en tradities van de Cubanen".

Andere bezetting partijposten

Op het plenum werden twee jonge kaderleden, de populaire leider van de Jonge Communisten Roberto Robaina Gonzalez, en Carlos Lage Davila, de toenmalige minister van de machine-industrie en voormalig lid van de persoonlijke staf van president Fidel Castro Ruz, als roulerende leden (zonder stemrecht) in het politburo gekozen.
Andere nieuw gekozen roulerende leden waren Pedro Ross Leal, die op 28 januari 1990 tijdens het vakbondscongres algemeen secretaris was geworden van de Federatie van Cubaanse Arbeiders (Centra1 de Trabajadores de Cuba, CTC), en generaal-majoor Sixto Batista Santana, een veteraan van internationale missies in Afrika. De laatste werd tevens benoemd tot coördinator van de Comités voor de Verdediging van de Revolutie (ter vervanging van Armando Acosta). Beide nieuw gekozen leden hadden deel uitgemaakt van het partijsecretariaat. Degenen die het politburo verlieten waren Roberto Veiga Menendez, voormalig leider van de CTC, en José Ramirez Cruz, voormalig leider van de Nationale Bond van Kleine Boeren (Asociación Nacional de Agricultores Pequeños, ANAP).
Brigadegeneraal Sergio Perez Lezcano werd gekozen tot volwaardig lid van het centraal comité en benoemd in het partijsecretariaat. Lionel Soto Prieto en Jaime Crombet Hernandez Baquero verlieten het secretariaat (beiden werden benoemd tot vice-voorzitters van de ministerraad), evenals José Ramon Balaguer Cabrera, die ambassadeur in Moskou werd (en Julio Camacho verving).

Aantal partijposten gehalveerd

Op 5 oktober 1990 kondigde de PCC aan dat het aantal landelijke en provinciale partijposten met meer dan 50 procent zou worden verminderd.

De beslissing, waarmee vooruitgelopen werd op het vierde partijcongres dat in de eerste helft van 1991 zou worden gehouden, leek vooral een bezuinigingsmaatregel in reactie op de toenemende economische crisis. De voorkeursbehandeling die Cuba in de handel met de Sowjet-Unie en met andere COMECON-landen kreeg, stond op het punt te verdwijnen. Commentatoren zagen in de veranderingen ook een poging om de macht binnen de partij in de handen van een kleiner aantal mensen te concentreren. Officieel werd echter verklaard dat de hervormingen tot doel hadden een einde te maken aan de ,.hypertrofie" bij de overheid en de partij.

Het aantal departementen dat het centraal comité van de PCC adviseerde, zou van 19 naar 9 worden teruggebracht. Het tot dan toe belangrijke militaire departement zou volledig worden opgeheven en worden vervangen door een adviserend comité dat onder directe controle van het politburo zou komen te staan. Op gemeentelijk en provinciaal niveau zouden partijcomités teruggebracht worden van zeven naar vijf leden die, voor het eerst, middels lijsten met meerdere kandidaten geselecteerd en in een geheime stemming gekozen zouden worden.
De doorgewinterde diplomaat Jorge Risquet Valdes-Saldaña, die tot dan toe werd beschouwd als een rijzende ster in de partij, werd in het kader van de veranderingen uit het zeven leden tellende PCC-secretariaat verwijderd, maar behield zijn zetel in het politburo dat het secretariaat adviseerde. In een interview met Radio Havana op 23 oktober ontkende Carlos Rafael Rodriguez Rodriguez. vicevoorzitter van de Staatsraad en lid van het politburo, de geruchten dat Risquet en een ander prominent lid van het politburo, Juan Almeida Bosque, meningsverschillen met president Fidel Castro zouden hebben.

Socialistische koers bevestigd

Aan de viering van de dag van de arbeid op 1 mei 1990 werd door meer dan 3 mln mensen deelgenomen. Op 26 juli, de verjaardag van de aanval op de Moncada-kazerne in 1953, zei Castro tijdens een massabijeenkomst dat Cuba's verbintenis met het socialisme onomkeerbaar was, ondanks de veranderingen die zich in Oost-Europa hadden voltrokken.

Nieuwe voorzitter Nationale Assemblée. Overige benoemingen

Op 20 februari 1990 werd Juan Escalona Reguera, op dat moment minister van justitie, gekozen tot voorzitter van de Nationale Assemblée, waarmee de post die sinds de dood van Flavio Bravo Pardo in 1988 vacant was, weer werd opgevuld. Vice-voorzitter Severo Aguirre zou worden vervangen door Zoila Benitez de Mendoza.
In mei werd bericht dat Jacinto Granda de Laserna, sectiehoofd van het departement voor revolutionaire oriëntatie van de PCC en voormalig redacteur van *Juventud Rebelde,* de krant van de Jonge Communisten, redacteur was geworden van het partijdagblad Granma. Hij volgde Enrique Roman Hernandez op, die chef van het Cubaans Instituut voor Radio en Televisie werd (als opvolger van Ismael Gonzalez Gonzalez).

BESPREKINGEN TUSSEN CUBA EN DE SU OVER TOEKOMST ECONOMISCHE SAMENWERKING. NOODMAATREGELEN

Krachtens een op 17 april 1990 in Havana getekende overeenkomst zou de handel tussen Cuba en de Sowjet-Unie in vergelijking met 1989 in 1991 met 8,7 procent toenemen tot een waarde van maximaal 9,2 mrd roebel ($ 15,16 mrd). De afspraak werd gemaakt aan het eind van de 20ste jaarlijkse zitting van de intergouvernementele commissie voor economische samenwerking tussen de twee landen.

Vice-premier Leonid Abalkin, de belangrijkste economische adviseur van president Gorbatsjow, leidde de Sowjet-delegatie. Hij bevestigde dat toekomstige handelsovereenkomsten voortaan jaarlijks door de Opperste Sowjet zouden worden goedgekeurd, waarmee het traditionele systeem van economische vijfjarenplannen ter discussie werd gesteld (het lopende vijfjarenplan zou in 1990 aflopen). Hoewel Abalkin aangaf dat de economische betrekkingen vanaf 1991 radicaal zouden worden doorgelicht, waarbij de handel in inwisselbare valuta diende te worden betaald, ontkende hij dat de Sowjet-Unie Cuba zou laten schieten of bestraffen wanneer het geen hervormingen als in de Sowjet-Unie zou doorvoeren. Sowjet-functionarissen zeiden later dat subsidies (voornamelijk betreffende de ruil van Sowjet-olie voor Cubaanse suiker tegen een maximale waarde van naar schatting $ 3 mrd per jaar) geleidelijk zouden worden afgeschaft en niet plotseling zouden worden beëindigd.
De vraag hoe de bilaterale handel op nieuwe leest geschoeid zou kunnen worden, zou worden bestudeerd door een taakgroep onder leiding van de Cubaanse minister van buitenlandse handel Ricardo Cabrisas en de Sowjet-minister voor buitenlandse economische betrekkingen Konstantin Katoesjew. De besprekingen begonnen op 5 juni.
Tijdens de (top)bijeenkomst in januari 1990 van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (COMECON, die 85 procent van de Cubaanse handel voor zijn rekening nam) raakte Cuba bijna geïsoleerd toen de Europese leden van het voormalige communistische handelsblok aandrongen op een overgang naar wereldmarktprijzen en op betaling in harde valuta (zie pag. 195/1 e.v.- '90).

Economische noodmaatregelen

Op 29 augustus 1990 kondigde de regering drastische energiebesparende maatregelen aan om het brandstofverbruik te verminderen. Er werden onder meer rantsoenbonnen ingevoerd om in de overheidssector en bij particuliere voertuigen het verbruik van benzine en diesel met respectievelijk 50 en 30 procent te verminderen.

De maatregelen volgden op een tekort van 2 mln ton aan door de Sowjet-Unie geleverde olie, terwijl normaal 13 mln ton per jaar werd geleverd. De Sowjet-regering gaf officieel te kennen dat een tekort aan schepen hiervan de oorzaak was. De vertraging maakte dat de nieuwe olieraffinaderij Cienfuegos niet met de produktie kon beginnen.

Managers van fabrieken en landbouwbedrijven kregen te horen dat ze tijdens de piekuren elektriciteit moesten besparen De huishoudens werd gevraagd het stroomverbruik met 10 procent per week te verminderen anders zouden ze energierantsoenering opgelegd krijgen Bij een nieuwe nikkelf abriek werd de produktie eveneens stopgezet Op 2 september werd een strikte rantsoenering van basisprodukten als zeep lucifers wasmiddelen en vlees in blik afgekondigd

In januari 1990 hadden vertragingen in de levering van Sowjet-graan prijsverhogingen en een strengere rantsoenering van basis voedselprodukten tot gevolg. Volgens berichten was de opbrengst van het doorverkopen van Sowjet-olie, waarmee Cuba een aanzienlijk deel van de buitenlandse valuta binnenhaalde, teruggelopen van een piek van S 600 mln in 1985 naar $ 180 mln in 1989. Problemen met Poolse en Oostduitse scheepvaartmaatschappijen hadden tevens de voor Cuba belangrijke export van citrusvruchten naar andere COMECON-landen verhinderd.
In juni werd bericht dat de oogst van 1989-'90 in de suikersector - de steunpilaar van de Cubaanse economie - ondanks het slechte weer de produktiedoelstellingen had overstegen en op iets meer dan 8 mln ton was uitgekomen.
Op 25 september werd de rantsoenering van basisvoedselprodukten uitgebreid naar een totaal van 63 produkten om een eerlijke verdeling te kunnen garanderen en om hamsteren en verkoop op de zwarte markt te voorkomen. Op de rantsoeneringslijst stonden al 180 artikelen, zoals kleren, schoenen, basisprodukten voor het huishouden en de consumptie, en elektrische huishoudelijke apparatuur. Alleen luxe-artikelen die buiten het bereik van een gemiddeld huishouden vielen, konden vrij worden gekocht.

BETREKKINGEN MET EUROPESE LANDEN. AMBASSADE-INCIDENTEN. GESPANNEN RELATIE MET VS

De betrekkingen met Europa kwamen in juli en augustus 1990 onder spanning te staan toen, in een politiek gezien verwarrende reeks incidenten, een aantal Cubaanse burgers toevlucht zocht in buitenlandse ambassades in Havana.

Op 9 juli waren vijf dissidenten die naar Oost-Europa wilden gaan de Tsjechoslowaakse ambassade binnengegaan. Op 11 juli was het aantal asielzoekers opgelopen tot 14. Het Cubaanse ministerie van buitenlandse zaken beweerde dat de ambassade misbruik had gemaakt van haar diplomatieke status door dissidenten bij het verlaten van het land hulp te bieden.

Op 13 juli waren vijf andere Cubanen vertrokken nadat ze de ambtswoning van de Tsjechoslowaakse zaakgelastigde waren binnengedrongen en deze tijdelijk hadden gegijzeld. Op 16 juli namen zeven asielzoekers in de ambassade de oorspronkelijke vijf asielzoekers en een aantal diplomaten gevangen en dreigden de ambassade te zullen opblazen wanneer hun eis uit Cuba te vertrekken niet werd ingewilligd. Het ambassadepersoneel vermoedde al dat provocateurs van de Cubaanse veiligheidstroepen in de ambassade waren geïnfiltreerd en men had geprobeerd deze zeven van de anderen te scheiden.
De regering beschuldigde Tsjechoslowakije (dat de diplomatieke belangen van Cuba in de Verenigde Staten waarnam) van ,,hypocriete inconsistentie" door onderdak te verlenen aan asielzoekers en tegelijk officieel bescherming te vragen voor de ,,gevolgen" van een dergelijke opstelling. De regering voegde daaraan toe dat de gebeurtenissen gericht waren op het stichten van verwarring zo vlak voor de festiviteiten van 26 juli. Op 19 juli zeiden drie van de oorspronkelijke vijf asielzoekers voor de Cubaanse televisie dat ze deel uitmaakten van een komplot dat was beraamd door diplomaten van de Amerikaanse Interests Section en van de Tsjechoslowaakse, Westduitse en Canadese ambassades. Van die zijde werd de aantijging echter ontkend. Op 19 juli gaven in totaal 19 mensen die hun toevlucht in de Tsjechoslowaakse ambassade hadden gezocht, zich over aan de autoriteiten.
Tegelijkertijd brak een crisis uit in de betrekkingen met Spanje, de belangrijkste handelspartner van Cuba in het Westen, omdat Spanje weigerde vier mensen, die op 18 juli asiel hadden gevraagd in de Spaanse ambassade, uit te leveren. Op 13 juli had de Spaanse regering geprotesteerd tegen de schending van de diplomatieke status nadat schietende politiemensen op het terrein van de ambassade een asielzoeker hadden gearresteerd.
De Spaanse minister van buitenlandse zaken, Francisco Fernandez Ordoñez. vergeleek Cuba's reactie op de asielzoekers in negatieve zin met die van Albanië, en hij riep op tot een ,,vreedzame overgang naar de democratie". Op de beschuldiging van het Cubaanse ministerie van buitenlandse zaken dat Fernandez Ordonez zich opstelde als een ,,koloniaal heerser", reageerde Spanje onmiddellijk met het terugroepen van diens ambassadeur voor overleg en het opschorten van $ 2,5 mln aan hulp. Tevens drong Spanje erbij andere landen van de Europese Gemeenschap op aan hetzelfde te doen. Castro antwoordde met de uitdaging aan alle EG-landen om de betrokkenheid die zij pretendeerden te hebben bij de mensenrechten hard te maken en alle Cubanen die het land wensten te verlaten van visa te voorzien.
Tot aan de 21ste juli waren nog eens 14 mensen naar de Spaanse ambassade gevlucht. Madrid liet blijken bezorgd te zijn over het gemak waarmee zij binnengekomen waren, ondanks het strakke politiecordon rond de ambassade (dat inmiddels ook rond de ambassades van Canada en West-Duitsland was gelegd). Op 13 augustus werd België het vierde EG-land dat in zijn ambassade onderdak verleende aan Cubaanse burgers (Italië en Zwitserland hadden tijdelijk zeven mensen onderdak verleend). Op 15 augustus zei een lid van het PCC-secretariaat, Carlos Aldana Escalante, in een ontmoeting met vertegenwoordigers van de EG, erop te staan dat de 27 nog steeds in buitenlandse ambassades verblijvende Cubanen deze vrijwillig dienden te verlaten en op legale wijze het verzoek moesten indienen Cuba te mogen verlaten.

Wrijvingen met voormalige bondgenoten

In maart 1990 waren de Cubaanse betrekkingen met Tsjechoslowakije al behoorlijk verslechterd toen dat land, net als Polen, Bulgarije en Hongarije, een resolutie van de mensenrechtencommissie van de Verenigde Natie.: steunde waarin kritiek op Cuba werd geuit De resolutie was ingebracht door de Amerikaanse afgevaardigde Armando Valladares. een vroegere Cubaanse politieke gevangene, . r, maakte g~\l ag \an treiteringen tegen degenen die in 1988 getuigenissen hadden afgelegd tegenover het inspectieteam van de VN dat Cuba had bezocht (ziepag 64/2 - '89)

Castro noemde de actie van zijn vroegere communistische bondgenoten ,,weerzinwekkend" en zei dat ze in geval van een Amerikaanse invasie bloed aan hun handen zouden hebben. Ir; juni diskwalificeerde hij de brief van ae 'tsjechoslowaakse president Havel, waarin deze protesteerde tegen de mensenrechtensituatie in Cuba, als ,,onwetend ten aanzien van de problemenin onsland". In januari 1990 was de correspondent in Havana van Radio Praag het land uitgezet vanwege ,,niet-objectieve" berichtgeving. Cubaanse arbeiders en studenten begonnen naar Cuba terug te keren toen de politieke veranderingen in Oost-Europa zich doorzetten.

In maart 1990 verschenen in de Sowjet-media enkele kritische berichten, waarbij Moscow News (in augustus 1989 op Cuba verboden, evenals Spoetnik magazine) Cuba als een politiestaat in verval afschilderde. Castro had eerder al indirect spottende opmerkingen gemaakt over wat hij zag als een zich afkeren van het socialisme door elementen in de Sowjet-Unie en een groeiend anti-communisme in het afbrokkelende Oostblok. In mei had Andrej Kortoenow, adviseur buitenlandse zaken van de Opperste Sowjet, gesteld dat de verbetering in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten de strategische waarde van Cuba voor Moskou had verminderd. Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze had op 4 en 5 oktober 1989 een bezoek aan Havana gebracht.

Relatie met VS onder toenemende druk

In mei mobiliseerde de regering het reguliere leger, reservisten en milities voor een oefening met de naam ,,Cubaans schild". Dit gebeurde nadat de S7erenigde Staten op hun marinebasis Guantanamo en in de buurt van het eiland militaire manoeuvres hadden gehouden. Daaraan werd door zee- en luchtlandingstroepen, oorlogsschepen, gevechtsvliegtuigen en bommenwerpers deelgenomen. Cuba vatte de Amerikaanse manoeuvres op als een oefening voor een invasie, maar het Amerikaanse ministerie van defensie sprak van een routine-oefening.
Op 31 januari 1990 raakte de verhouding tussen Cuba en de VS gespannen toen een patrouilleschip van de Amerikaanse kustwacht, met toestemming

van de Amerikaanse regering, het door Cuba gecharterde vrachtschip Hermann in de Golf van Mexico had aangevallen en beschadigd nadat de Cubaanse kapitein had geweigerd te stoppen voor een drugscontrole. De Cubaanse regering verwierp ,,het recht van de Verenigde Staten om in het Caribisch gebied politieman te spelen" en beweerde dat het had aangeboden het schip door Mexicaanse autoriteiten te laten doorzoeken. Het Cubaanse persbureau *Prensa Latina* meldde dat daarbij geen drugs waren gevonden.
In augustus zei president Bush dat de in maart 1990 gestarte uitzendingen van Television Marti (zie pag. 450/3 e.v. - '90) een succes waren ondanks de verstoring ervan door Cuba. Bush stelde $ 16 mln beschikbaar voor permanente uitzendingen. De *Miarni Herald* berichtte echter dat de Amerikaanse regering de kijkcijfers van het televisiestation had overschat. In april verstoorde Cuba ook Radio Marti, die al vanaf 1985 uitzond.

(Vor.ber.pag. 65/1 e.v. - 1990)

DOMINICA

KABINETSWIJZIGING. VRIJLATING OUD-PREMIER

Maynard Joseph, die in juni 1990 was benoemd tot minister zonder portefeuille, werd in augustus benoemd tot minister van landbouw. Hij verving Charles Maynard, die de portefeuilles van handel, industrie en toerisme behield. (Voor samenstelling kabinet: zie pag. 527/3 - '90.)
Voormalig premier (van 1974-'79) Patrick John werd een dag na de algemene verkiezingen van 28 mei 1990 uit de gevangenis ontslagen, na slechts 4,5 jaar te hebben uitgezeten van de 12 jaar gevangenisstraf waartoe hij in oktober 1985 was veroordeeld wegens samenz ering tot omverwerping van de regering (zie pag. 543/3 - '88). Malcolm Reid, een voormalig plaatsvervangend bevelhebber van het in 1981 ontbonden Dominicaanse Defensieleger, die samen met John was veroordeeld en gevangengezet, werd ookvrijgelaten.

BEGROTING 1990-'91

Op 16 juli 1990 presenteerde premier Eugenia Charles, als minister van financiën, de begroting over 1990-'91 waarin de lopende uitgaven werden geschat op EC$ 118,5 mln en de kapitaaluitgaven op EC$ 110,2 mln. Op de lopende rekening werd een begrotingsoverschot voorspeld van EC$ 12,3 mln. Nieuwe belastingmaatregelen werden niet aangekondigd.

(Vor.ber.pag. 527/2 e.v. - 1990)

FALKLAND-EILANDEN

VISSERIJBESPREKINGEN

Groot-Brittannië en Argentinië slaagden er niet in tijdens de drie dagen durende ,,technische" besprekingen, die van 14-16 november 1990 in de Spaanse hoofdstad Madrid plaatsvonden, een akkoord te sluiten ter voorkoming van de overbevissing van de wateren rondom de Falkland-eilanden (Islas Malvinas). Eerdere besprekingen tussen de twee partijen in de Braziliaanse hoofdstad Rio de Janeiro in september en in de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires in oktober, hadden ook niet tot een akkoord geleid.

De belangrijkste kwestie was de bescherming van de pijlinktvis, de meest waardevolle vissoort in het gebied en van essentieel belang voor het levensonderhoud van de eilandbewoners. De regerende Wetgevende Raad van de eilanden herhaalde op 26 oktober zijn protest bij de Britse regering tegen het feit niet te mogen deelnemen aan de lopende besprekingen en besloot niet mee te werken aan ieder met Argentinië gesloten akkoord, totdat de eilandbewoners de garantie kregen dat een beschermde 200-mijlszone voor hun eigen gebruik werd gereserveerd. De Raad besloot ook unaniem de Britse regering te verzoeken een gebied rondom het eiland tot continentaal plat te verklaren, en zei te hopen dat dit voorstel voor Kerstmis als wet zou zijn goedgekeurd, zodat exploitatievergunningen voor olie en andere mineralen verkocht konden worden.

Het werd noodzakelijk geacht dat er voor februari 1991, als het inktvisseizoen begon, een visakkoord gesloten zou worden, omdat de betreffende inktvisgronden zich uitstrekten over de viszones van beide landen.

(Vor.ber.pag. 303/1/2 - 1990)

GRENADA

SAMENSTELLING KABINET

Het kabinet van Grenada was in oktober 1990 als volgt samengesteld:

Premier, buitenlandse zaken, voorlichting, veiligheid, aangelegenheden betreffende Carriacou en Petit Martinique - Nicholas Brathwaite; financiën, handel en industrie - George Brizan; procureur-generaal, juridische zaken, lokaal bestuur - Francis Alexis; openbare werken. verbindingen en nutsbedrijven - Phinsley St Louis: volksgezondheid en gemeenschapsontwikkeling - Kenny Lalsingh; toerisme, luchtverkeer en vrouwenzaken - Joan Purcell; arbeid, sociale zekerheid en huisvesting - M - chael Rndrew; landbouw, bosbouw. land en visserij - Ben Jones; onderwijs, cultuur, jeugdzaken en sport - Carlyle Glean.

BINNENLANDSE VEILIGHEID

Een brand in St George's op 27 april 1990 verwoestte het hoofdpostkantoor en verscheidene regeringskantoren, waaronder het ministerie van financiën. Speculaties over de oorzaak van de brand waren voor de regering aanleiding Britse politiefunctionarissen te vragen een onderzoek in te stellen. Tien dagen na de brand sloot Lawrence Gibbs, lid van het Huis van Afgevaardigden voor de Grenada United Labour Party (GULP),zich aan bij het regerende NDC (National Democratic Congres~o)m aan te tonen dat er sprake was van ,,nationale eenheid". Door deze overstap werd de GULP-fractie teruggebracht tot twee leden.
De advocaten die de 14 personen vertegenwoordigden die in december 1986 (zie pag. 374/2/3 - '90) waren veroordeeld wegens moord op premier Maurice Bishop en zijn aanhangers in 1983, maakten hun zaak op 9 februari 1990 aanhangig bij het Hof van Appel (de gerechtelijke procedure was oorspronkelijk in maart 1988 begonnen). De behandeling van de zaak werd halverwege juni voortgezet met de pleidooien van de openbare aanklager, en werd op 19 september afgesloten. Verwacht werd dat voor het eind van het jaar uitspraak zou worden gedaan.

ECONOMISCHE SITUATIE

De minister van financiën George Brizan presenteerde zijn begroting voor 1990-'91 op 19 april 1990. Brizan verklaarde dat de begroting zo snel na de algemene verkiezingen slechts een ,,boekhoudkundige aangelegenheid" kon zijn totdat de NDC-regering in staat was hervormingen door te voeren. Hij kondigde de oprichting aan van een commissie die het fiscaal beleid van de voorgaande regering-Blaize zou herzien. De lopende uitgaven werden geschat op EC$ 160,8 mln en de kapitaaluitgaven op EC$ 70,8 mln. Op 7 mei beschuldigde Brizan de vorige regering van wanbeheer van 's lands financiën,

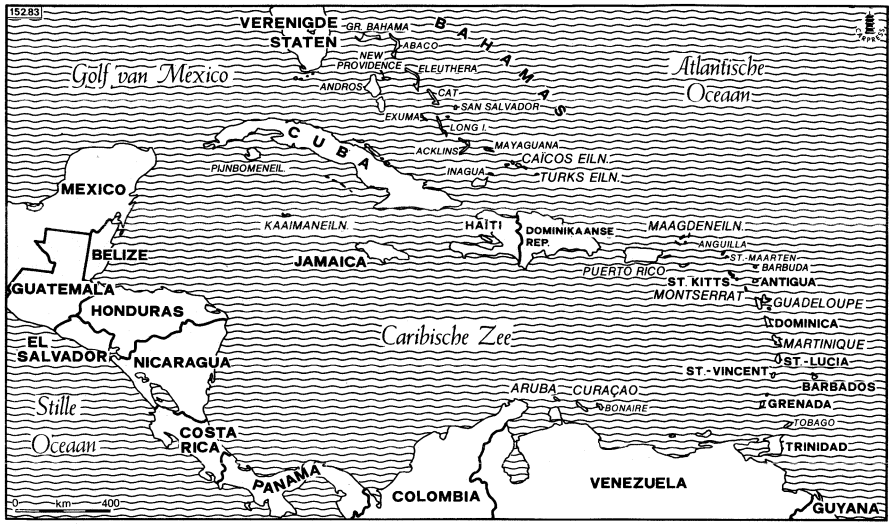

door de schulden en het begrotingstekort van het eiland te hebben vergroot door te grote uitgaven. Hij stelde de regering-Blaize ook verantwoordelijk voor de lage kredietwaardigheid van het land. Pogingen de lonen te verhogen om de ambtenaren hun achterstallig salaris (zie verder) te betalen, waren mislukt. Op 20 mei vroeg hij toestemming bij plaatselijke commerciële banken een lening van EC$ 20 mln af te sluiten om aan onmiddellijke verplichtingen te kunnen voldoen.

In december 1989 verkocht de regering een aandeel van 21 procent in Grenada Telecommunications Ltd aan Cable and Wireless plc waardoor Cable and Wireless de zeggenschap over de maatschappij verkreeg; de regering had geld nodig om EC $25 mln aan achterstallig loon te betalen dat werd opgeëist door ambtenaren, die aan een staking van een week waren begonnen. De betaling van de achterstallige salarissen was uitgesteld door de verdaging van het parlement in augustus door de regering-Blaize (zie pag. 376/1 - '90) om een motie van wantrouwen te ontlopen. Op 14 december i989 kwam het parlement na garanties van de oppositie opnieuw bijeen, en honoreerde de aanvraag voor een lening van EC$ 30 mln.

(Vor.ber.pag. 372/1 e.v. - 1990)

GUYANA

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN TREEDT AF

Het aftreden van Rashleigh Jackson, minister van buitenlandse zaken, werd op 27 november bekendgemaakt nadat zijn zoon was gearresteerd op verdenking van drugsbezit. President Desmond Hoyte zou het ontslag volgens berichten ,,met tegenzin" hebben aanvaard en zou zelf de portefeuille van buitenlandse zaken tijdelijk hebben overgenomen.

(Vor.ber.pag. 531/1/2 - 1990)

HONDURAS

STAKING BANANENARBEIDERS MET LEGERACTIE BEËINDIGD

Op 4 augustus 1990 gaf president Rafael Callejas 500 door lichte tanks ondersteunde soldaten opdracht een eind te maken aan een door de 8.500 leden tellende vakbond van bananenarbeiders (SITRATERCO) georganiseerde 42 dagen durende staking, het langste arbeidsgeschil in het land in 30 jaar.

Volgens berichten waren minstens twee stakers gewond geraakt en nog eens twee anderen ernstig mishandeld toen het leger de stakers uit de gebouwen van de Tela Railroad Company verdreef, een dochteronderneming van de United States Fruit Company. SITRATERCO had aanvankelijk 60 procent loonsverhoging geëist, maar accepteerde volgens algemeen secretaris Nicolas Rivera na de interventie van het leger een door bemiddeling van de regering tot stand gekomen aanbod van 25 procent ,,om het leven van onze leden te beschermen". Een op handen zijnde algemene staking, aangekondigd door een coalitie van vakbonden die bekend stond als ,,het Strijdend Platform", ging niet door toen het leger ingreep. (Voorsolidariteitsstakingen en acties door werknemers in de gezondheidszorg in juni zie pag. 601/1 - '90.)

Bananen waren het belangrijkste exportprodukt van Honduras, en volgens verwachting zou de staking van de bananenarbeiders $ 60 mln kosten door produktieverlies De staking vond plaats op een moment dat de lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) meer belangstelling begonnen te tonen voor nieuwe bronnen voor goedkopere bananen na de afzwakking van de aan bepaalde Afrikaanse en Caribische landen verleende voorkeursstatus in de conventie van Lomé van de EG

(Vorberpag 601/1/2 - 1990)

JAMAICA

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN. SAMENSTELLING KABINET. OVERIGE POLITIEKE KWESTIES

Op 6 maart 1990 werden verkiezingen gehouden voor de 13 gemeenteraden. Er kwam geen verandering in de machtsverhoudingen in de gemeenteraden doordat de regerende PNP (People's National Party) ongeveer 60 procent van het totale aantal stemmen in de wacht sleepte en de controle kreeg over 12 gemeenteraden; de oppositionele JLP (Jamaica Labour Party) bleef in St Thomas aan de macht. Hoewel de PNP zich in haar verkiezingscampagne had gericht op lokale kwesties, werden de verkiezingen alom beschouwd als een graadmeter voor de populariteit van de partij na de devaluatie van de munt en de bezuinigingsmaatregelen die in februari waren geïntroduceerd (zie hieronder).

Op 3 februari 1990 werd Claude Clarke, de minister voor industrie en handel, de laan uit gestuurd na een meningsverschil over de door minister van financiën Seymour Mullings ingevoerde prijsverhogingen. Clarkes ministeriële taken werden verdeeld onder andere kabinetsleden. Kenneth McNeil, minister zonder portefeuille, werd op 1 mei benoemd tot minister van overheidsdienst om toe te zien op hervormingen binnen het ambtenarenapparaat. Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Premier, defensie - Michael Manley; vice-premier, produktie, ontwikkeling en planning - Percival Patterson; buitenlandse zaken - David Coore; financiën - Seymour Mullings; justitie en procureur-generaal - Carl Rattray; arbeid, sociale zaken en sport - Portia Simpson; nationale veiligheid - K. D. Knight; mijnbouw en energie - Hugh Small; landbouw en handel - Horace Clark; gezondheidszorg - Easton Douglas; onderwijs - Carlyle Dunkley; toerisme - Frank Pringle; vervoer - Bobby Pickersgill;

bouwnijverheid - Orville Ramtallie; lokaal bestuur - Ralph Brown. voorlichting - Paul Robertson; jeugdzaken en cultuur– - Douglas Manley; overheidsdienst – Kenneth McNeil.

In 1990 verbleef premier Michael Manley een tijd in het ziekenhuis om te herstellen van een longontsteking. Later onderging hij een nieuwe operatie. Gedurende verscheidene maanden trad Percival Patterson op als waarnemend premier en ontstonden speculaties over Manley's uiteindelijk aftreden als zijn gezondheid verder zou verslechteren.
Tijdens de op 9 en 10 juni 1990 gehouden jaarvergadering van de JLP kwam verder aan het licht dat een aantal partijleden ontevreden was over het leiderschap van Edward Seaga. Deze ontevredenheid had zich gemanifesteerd na de nederlaag van de partij bij de gemeenteraadsverkiezingen. Ofschoon de vijf prominente partijleden die het middelpunt van de controverse vormden, Pearnel Charles, Errol Anderson, Karl Samuda, Edmund Bartlett en Douglas Vaz, beweerden dat zij Seaga niet ten val wilden brengen, weigerden zij hem in een openbare verklaring hun onvoorwaardelijke loyaliteit te betuigen.
In juli 1990 werd James Smith, minister van arbeid in de vorige JLP-regering, schuldig bevonden aan fraude waarbij het ging om de verduistering van lonen van Jamaicanen die werkten op boerderijen in Noord-Amerika. Hij werd tot vijf jaar gevangenisstraf en dwangarbeid veroordeeld.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In 1990 zag de Jamaicaanse economie zich nog steeds geconfronteerd met moeilijkheden die werden veroorzaakt door haar hoge schuldenlast, bezuinigingsmaatregelen, en het onvermogen de doelstellingen te realiseren die waren overeengekomen met het Internationaal Monetair Fonds (IMF), in het bijzonder over de inkomsten uit deviezen.

Op 31 oktober 1989 werd de Jamaicaanse dollar gedevalueerd van $ 1,00 = 6,19 Jamaicaanse dollar tot $ 1,00 = 6,50 Jamaicaanse dollar nadat het niet was gelukt om door in september ingevoerde kredietbeperkingen een eind te maken aan problemen die waren veroorzaakt door een tekort aan deviezen. Dit was gedeeltelijk teweeggebracht door de onzekerheid na de opschorting van het IMF-overbruggingsakkoord van september 1988 toen de economie in 1989 noch de toets van juni noch die van september had kunnen doorstaan. De devaluatie was een steuntje in de rug van de regering bij de onderhandelingen met het IMF en op 23 maart 1990 werd een nieuw akkoord bereikt. De voonvaarden bleven echter streng, zoals een verdere devaluatie van de Jamarcaanse dollar tot $ 1,00 = 7,00 Jamaicaanse dollar In het overbruggingsakkoord voor 14 maanden werd goedkeuring gegeven voor aankopen die opliepen tot het equivalent van 82 mln SDRs ($ 107 mln). De voonvaarden omvatten soortgelijke beperkingen op bestedingen en op loonsverhogingen in de overheidssector als in voorgaande overeenkomsten. Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans moest worden verminderd van 8,3 procent tot 3,5 procent van het BNP en de deviezenreserve moest worden uitgebreid met $ 220 mln. De prijzen van stapelgoederen en brandstof werden stipt verhoogd met gemiddeld 19,5 procent. Het IMF-akkoord stond de regering toe om te proberen te komen tot een verdere herschikking van haar schuld aan donorlanden die werden vertegenwoordigd door de ,,Club van Parijs". Op 26 april 1990 werd bericht dat een akkoord was gesloten over de herschikking van een schuld van $ 140 mln die tussen december 1989 en mei 1991 kwam te vervallen. Voor de schuld zou vijf jaar uitstel worden verleend.
De economie voldeed niet aan de in het IMF-akkoord vastgelegde toetsing in maart, doordat het voor de deviezen gestelde doel niet werd gehaald. De regering betoogde dat dit te wijten was aan leningen van buitenlandse hulpverleners die niet op tijd werden uitbetaald enverzocht af te zien van de toetsing. Het IMF, die rekening hield met nog een tegenvallend resultaat bij de toetsing in juni, schortte echter verdere uitkeringen op en onderhandelingen werden aangeknoopt over de voorwaarden voor nog meer steun, die naar werd verwacht een verdere devaluatie zouden inhouden.

Op 10 mei diende Mullings een begroting in voor 1990-'91, waarin de terugkerende uitgaven op 7,049 mrd Jamaicaanse dollar en de kapitaaluitgaven op 3,5228 mrd Jamaicaanse dollar werden geraamd. Hij maakte bekend dat de groei van het BNP in 1989 in totaal 4,6 procent had bedragen, een cijfer dat hoger was dan menigeen had verwacht. De schuldendienst zou 39 procent van de overheidsuitgaven uitmaken. De waarde van de export vertoonde in 1989 een aanzienlijke stijging tot $ 970,4 mln. Dit was gedeeltelijk te danken aan de toename van de produktie van bauxiet en alumina, waartoe de heropening van de Alpart-fabriek te Nain had bijgedragen. Alumina nam 63 procent van de waarde van de uitvoer voor zijn rekening. De waarde van de invoer was echter in 1989 eveneens gestegen tot $ 1,4 mrd.
Begin juni 1990 werd een gedetailleerd ontwikkelingsplan van vijf jaar, dat was opgesteld na langdurige beraadslagingen met een brede groep belanghebbenden, aangeboden aan het parlement. Het plan ging uit van besteding van 17 mrd Jamaicaanse dollar en een jaarlijkse groei van het BNP met 3 procent.

BEZOEK AAN DE VS

Van 2-4 mei 1990 bracht Manley een bezoek aan de Verenigde Staten voor besprekingen met president Bush en andere Amerikaanse functionarissen. Het bezoek duidde op de verbetering van de betrekkingen tussen de VS en de PNP-regering. De besprekingen omvatten verzoeken van Manley om meer Amerikaanse hulp voor het Caribische gebied op een tijdstip dat de aandacht van de VS sterk gericht was op Oost-Europa.

(Vor.ber.pag. 505/1 e. v. - 1989)

KAAIMAN EILANDEN

ECONOMISCHE SITUATIE

Gedurende 1989 en 1990 groeide de economie van de Kaaiman Eilanden verder, na de 16 procent reële groei van het bruto nationaal produkt in 1988. De voor dit gebied zo belangrijke financiële industrie bleef zich verder uitbreiden tot in totaal 538 geregistreerde banken en meer dan 20.000 bedrijven in 1989. In december verklaarde gouverneur Alan Scott dat de Britse regering van mening was dat de buitenlandse industrie naar behoren werd geleid en dat zij daarom, in tegenstelling tot in Montserrat en Anguilla, de eis voor aanpassing van de grondwet zou laten varen.
Later dat jaar stemde de Britse regering echter wel in met een verzoek van de oppositieleden binnen de Wetgevende Raad om de grondwet te herzien. Dit verzoek werd ingediend nadat de Raad op 4 juli een regeringsresolutie had aangenomen, volgens welke de commissie voor financiën inclusief alle 12 gekozen leden en de drie benoemde functionarissen, een commissie van het hele Huis zou worden. Aangezien de Uitvoerende Raad, bestaande uit bovengenoemde drie functionarissen en vier gekozen leden uit de Wetgevende Raad, niet kon rekenen op de steun van de meerderheid van de gekozen leden binnen de Wetgevende Raad, werden zijn begrotingsvoorstellen ingrijpend bijgesteld door de commissie voor financiën. De drie functionarissen waren door collectieve verantwoordelijkheid gebonden om in overeenstemming met de vier gekozen leden van de Uitvoerende Raad te stemmen. De resolutie van 4 juli werd dankzij hun zeven stemmen plus die van een gewoon Lagerhuislid aangenomen. Vijf gewone Lagerhuisleden stemden tegen en twee onthielden zich van stemming.

(Vor.ber.pag. 154/1 - 1990)

ANGOLA

VORDERINGEN VREDESONDERHANDELINGEN. TIJDSCHEMA VOOR HERVORMINGEN

Volgens de Portugese staatssecretaris voor buitenlandse zaken en samenwerking José Manuel Durao Barroso bereikten de Angolese regering en de door de VS gesteunde guerrillastrijders van UNITA op 20 november 1990 na vijf dagen van onderhandelingen in het Portugese Estoril, overeenstemming over 80 procent van een wapenstilstandsdocument dat was opgesteld door een Portugees bemiddelingsteam. Beide partijen, zo zei hij, hadden beloofd ,,niet terug te krabbelen"; de Angolese regering had in principe de eisen van UNITA geaccepteerd voor politieke erkenning, maar er was nog niet opgelost hoe en wanneer dit zou gebeuren.

In berichten werd nu gesuggereerd dat een wapenstilstandsverdrag zou worden ondertekend bij de volgende gespreksronde die naar verwachting voor eind 1990 zou plaatsvinden (zie pag. 833/1 e.v. - '90 voor de vierde gespreksronde in september 1990). De door de regering voorgestelde overgang naar een meerpartijensysteem (zie verder) werd ook in Estoril besproken, maar de kwestie van de integratie van de elkaar bevechtende strijdkrachten werd niet ter sprake gebracht.
Midden november werd Lopo Fortunato Ferreira Do Nascimento, tot dan toe provinciecommissaris voor Huíla en een voormalig premier, aangesteld als hoofd van het onderhandelingsteam van de Angolese regering.

Hervormingen gericht op meerpartijensysteem

Tijdens een speciale vergadering op 25 en 26 oktober keurde het Centrale Comité van de Angolese regeringspartij MPLA-PT een hervormingsprogramma goed dat voorgelegd zou worden aan een partijcongres dat in december 1990 zou plaatsvinden.

De belangrijkste punten van het programma hadden betrekking op: (i) de vereiste ,,aanpassing" van de theoretische grondbeginselen van de marxistische MPLA-PT; (ii) de ,,dringende" invoering van maatregelen die een meerpartijensysteem mogelijk zouden maken; (iii) de depolitisering van het leger; (iv) de herziening van de grondwet; en (v) het opstellen van kieslijsten voordat een algemene verkiezing zou worden gehouden.

In het eerste kwartaal van 1991 kon een wet worden ingevoerd waardoor politieke partijen werden toegestaan. Dit was sneller dan verwacht, doordat president José Eduardo dos Santos had verklaard dat het niet noodzakelijk was het einde van de oorlog af te wachten om hervormingen door te voeren Een jaar later zou een nieuwe grondwet volgen Er zouden verkiezingen worden gehouden wanneer een vredesakkoord was bereikt met de rebellen van de UNITA ,,binnen een tijdschema dat door deskundigen zou worden opgesteld" Er werd een periode van drie jaar nodig geacht voor een officiele volksteliing en het opstellen van kieslijsten

BEPERKING HULP CIA AAN UNITA

Het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden verwierp midden oktober 1990 na een niet vaak voorkomend openbaar debat over de fondsen van de Amerikaanse Inlichtingendienst CIA het voorstel om de ,,geheime" steun van de CIA aan UNITA stop te zetten en de regering te verplichten het verzoek om hulp aan het Congres uiteen te zetten. De fondsen beliepen circa $ 60 mln per jaar, waarvan ongeveer de helft was bedoeld voor de aanschaf van wapens.
De afgevaardigden keurden wel een amendement goed op grond waarvan de hulp werd opgeschort zodra de MPLA-PT-regering had besloten tot een wapenstilstand en had beloofd binnen twee jaar verkiezingen te houden, mits de Sowjet-Unie ook zou stoppen met de levering van militaire hulp aan MPLA-PT.

Op 10 oktober annuleerde Dos Santos een bezoek aan de VS waar hij de Algemene Vergadering van de VN zou bijwonen, nadat hij er niet in was geslaagd gesprekken op hoog niveau met Amerikaanse politici te arrangeren en uit protest tegen het ,,vijandige Amerikaanse beleid" ten opzichte van zijn regering (die de VS weigerden te erkennen). UNITA-leider Jonas Savimbi had op 2 oktober een ontmoeting met de Amerikaanse president Bush tijdens een bezoek aan de VS om te lobbyen voor de continuering van de hulp van de CIA.

VERLICHTING HONGERSNOOD

Op 1 november 1990 begonnen konvooien van de VN met de levering van humanitaire hulpgoederen aan door honger getroffen gebieden (zie pag. 833/2 e.v.-'90 voor de overeenkomst over het verlichten van de hongersnood). Het VN-hulpprogramma voorzag in de distributie van 100.000 ton voedsel aan ongeveer 2 mln mensen in de centrale en zuidelijke gebieden. Het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) had begin oktober vanuit het noorden van Namibië konvooien gestuurd bestemd voor de afgelegen gebieden in het zuidoosten en het zuidwesten.

MPLA-PT BESLUIT TOT HERVORMINGEN

Tijdens het derde congres van de regerende MPLA-PT. dat plaatsvond in Luanda van 4-9 december 1990, werden de afgevaardigden het eens over een aantal hervormingsmaatregelen, waaronder stappen in de richting van een meerpartijensysteem. Deze maatregelen waren volgens velen bedoeld om een einde te maken aan de al 15 jaar durende burgeroorlog door tegemoet te komen aan de voorwaarden van de oppositionele UNITA-rebellen.
Het congres vond plaats tegen de achtergrond van verhoogde diplomatieke activiteit, bedoeld om een staakt-het-vuren te bereiken. Hierbij was zowel de regering van de Sowjet-Unie als die van de Verenigde Staten betrokken.

Tijdens het congres van de MPLA-PT werd gediscussieerd over een aantal hervormingsvoorstellen dat eind oktober door het centraal comité van de MPLA-PT was gelanceerd. De vergadering werd geopend met een toespraak van president José Eduardo dos Santos, die verwees naar de beëindiging van de koude oorlog en de ineenstorting van de communistische regimes in Oost-Europa. Hij sprak van de noodzaak om democratische hervormingen door te voeren, die zouden leiden tot ,,een meerpartijensysteem waarin de stembus zal beslissen over de verdeling van de macht".
Het congres werd gekenmerkt door openhartigheid over in het verleden gemaakte fouten, met name op economisch gebied. Dos Santos en andere vooraanstaande MPLA-PT-leden gaven toe dat de economie door het falen van het collectivistische economische beleid van de partij, in combinatie met de burgeroorlog, bijna geheel afhankelijk was geraakt van inkomsten uit de voor UNITA-aanvallen kwetsbare olie-export.

De afgevaardigden stemden in met verregaande veranderingen, zoals de vervanging van de marxistische partij-ideologie door een ,,democratisch socialisme", plannen om de president en het parlement rechtstreeks te laten kiezen in algemene geheime verkiezingen, en een herziening van de grondwet. De grondwetswijzigingen moesten de vrijheid van meningsuiting garanderen, de oprichting van politieke partijen mogelijk maken en een einde maken aan de macht van de MPLA-PT over het leger. Daarnaast besloot het congres te streven naar de doorvoering van een vrije-markteconomie met garanties voor particulier bezit en buitenlandse investeringen. Wanneer de hervormingsmaatregelen zouden worden goedgekeurd door de Volksassemblée, die daarover volgens plan begin 1991 zou debatteren, zouden oppositiepartijen vóór eind maart gelegaliseerd kunnen worden.

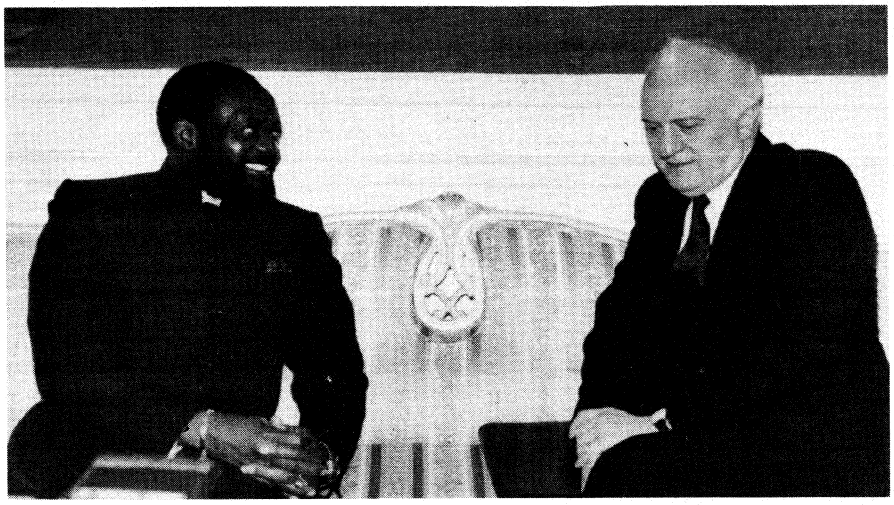

UNITA-leider Jonas Savimbi (1.) werd op 12 december 1990 in de Sowjet-ambassade te Washington ontvangen door minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze.

Het congres werd besloten met de verkiezing van een nieuw centraal comité, gedomineerd door liberalen en ,,pragmatici", die pal achter de hervormingen stonden. Dit comité koos tijdens een eerste zitting op 12 december een nieuw 21 leden tellend politiek bureau.

VREDESBESPREKINGEN IN WASHINGTON. OPNIEUW GEVECHTEN

In een poging de voortgang van de in november gehouden vredesbesprekingen te continueren, organiseerden de regeringen van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten in Washington op 12 december 1990 een ontmoeting zonder precedent tussen UNITA-leider Jonas Savimbi en de toenmalige Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze. Tegelijkertijd voerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker besprekingen met de Angolese minister van buitenlandse zaken luitenant-generaal Pedro de Castro van Dunem ,,Loy" (die eerder een ontmoeting met Sjewardnadze had gehad). Naar verluidt zou Baker verklaard hebben dat de Angolese stappen in de richting van een meerpartijendemocratie de laatste hindernis voor een Amerikaanse goedkeuring van een vredesregeling hadden weggenomen.
Eerder, op 7 december, had Savimbi ingestemd met een staakt-het-vuren op voorwaarde dat de Angolese regering oppositiepartijen zou legaliseren. Een volgende ronde van bilaterale onderhandelingen zou volgens plan medio januari 1991 in Portugal moeten plaatsvinden.
De Angolese minister van staatsveiligheid Kundi Paihama verklaarde later bereid te zijn Savimbi te ontmoeten, waarbij hij aantekende dat ,,Savimbi net zo Angolees is als ik... We kunnen niet weglopen voor de realiteit."

Inmiddels duurden de gevechten in Angola voort. Op 29 november veroorzaakte een aanval van UNITA-rebellen op de olieraffinaderij van Luanda aanzienlijke schade, hetgeen de regering noopte olie te importeren zolang de raffinaderij nog niet hersteld was. De verantwoordelijkheid voor een bomaanslag op het vliegveld van Luanda, waarbij op 27 december grote materiële schade werd aangericht, werd echter door UNITA ontkend.

(Vor.ber.pag. 832/3 e.v. - 1990)

KENIA

KANU BESTENDIGT EENPARTIJSTELSEL

Tijdens een speciale vergadering op 3 en 4 december 1990 besloten meer dan 3.000 afgevaardigden van de Kenya African National Union (KANU) voorlopig vast te houden aan het bestaande stelsel met één politieke partij. Daarmee werden de aanbevelingen overgenomen van een vertrouwelijk rapport, dat was opgesteld door een commissie voor hervorming van de partij.

Bovendien keurde de vergadering een aantal veranderingen van verkiezingsbepalingen goed, waardoor bepaalde verkiezingsprocedures, die voor het eerst bij de partijverkiezingen in 1988 (zie pag. 700/3-'88) waren gehanteerd, werden afgeschaft. Zo verdwenen ook het omstreden ,,vote-by-queuing"-systeem (waarbij stemgerechtigden zich bij voorverkiezingen in het openbaar in een rij achter het portret van hun favoriete kandidaat schaarden) en de regel die bepaalde dat kandidaten die 70 procent van de stemmen bij dergelijke voorverkiezingen behaalden, zonder tegenkandidaten door konden gaan naar de volgende ronde.
De beleidsherziening van de KANU kwam niet tegemoet aan de eis tot verregaande politieke hervormingen, hoewel de commissie was opgericht naar aanleiding van de ongeregeldheden die in juli 1990 volgden op de groeiende campagne van aanhangers van democratie (zie pag. 730/3 e.v.-'90).

HERSTEL VAN AMBTSBESCHERMING. PROCES INZAKE HOOGVERRAAD

De amtsbescherming voor rechters van het Hooggerechtshof, de procureur-generaal en leden van de Commissie voor Overheidsdiensten werd op 6 december 1990 hersteld, toen de Nationale Vergadering unaniem een wet goedkeurde die een grondwetswijziging uit 1986 teniet deed. De grondwetswijziging had de ambtsbescherming van bepaalde vooraanstaande overheidsfunctionarissen opgeheven (zie pag. 703/2-'88).

Op 11 december begon het proces tegen zeven dissidenten op beschuldiging van hoogverraad. Onder de aangeklaagden bevond zich ook het voormalige parlementslid Koigi wa Wamwere, die bij zijn terugkeer uit ballingschap in Noorwegen in oktober gearresteerd was. Wamwere had in 1988 het verboden oppositionele Kenya Patriotic Front opgericht (zie pag. 315/2-'90).

LIBERIA

OPROEP TOT NOODHULP. AKKOORD OVER STAAKT-HET-VUREN

Op 5 december 1990 verzocht secretaris-generaal van de Verenigde Naties Javier Perez de Cuellar de internationale gemeenschap om de naar schatting 350.000 Liberianen in de door de oorlog verwoeste hoofdstad Monrovia bij te staan met humanitaire hulp ter waarde van $ 13,8 mln. Het zou hun vooral ontbreken aan voedsel en medische hulp. Op 19 december maakten functionarissen van de Verenigde Naties bekend dat vooralsnog geen hulp was toegezegd.
Op 28 november 1990 ondertekenden de drie Liberiaanse rivaliserende gewapende facties in Bamako (Mali) een akkoord over een staakt-het vuren en op 21 december maakten zij in Banjul (Gambia) bekend binnen 60 dagen een nationale conferentie te willen organi-

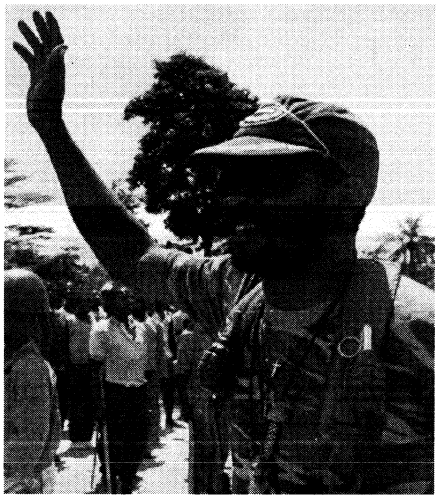

NPFL-leider Charles Taylor

seren ter voorbereiding van de vorming van hun eigen interim-regering. Ze beloofden een technische commissie in het leven te roepen die onder supervisie van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS) zou moeten toezien op de naleving van het staakt-het-vuren en alle havens en vliegvelden tot ,,legervrije zones" moest uitroepen. Hun akkoord maakte echter geen melding van de interim-regering onder leiding van professor Amos Sawyer, een voormalig oppositiepoliticus (zie pag. 838/1 e.v.-'90) die op 22 november onder auspiciën van de ECOWAS was beëdigd als premier.

Het op 28 november in Bamako gesloten akkoord, dat bereikt werd aan het eind van een buitengewone topconferentie van de ECOWAS, was ondertekend door (i) Charlcs Taylor, leider van het Nationale Patriottische Front van Liberia (NPFL), (ii) Noah Bordolo, vertegenwoordiger van het afgesplitste onafhankelijke NPFL onder leiding van Taylor's rivaal prins Yormie Johnson, en (iii) kapitein Wilmot Diggs, vertegenwoordiger van de Liberiaanse Strijdkrachten (AFL), de restanten van het leger van voormalig president Doe. (De leider van de AFL, brigade-generaal David Nimley, zou op 5 november de Liberiaanse hoofdstad Monrovia verlaten hebben en in Lagos (Nigeria) in ballingschap zijn gegaan.)
Taylor, die Sawyer gehekeld had als hoofd van een ,,marionettenregering", zou het akkoord pas hebben ondertekend na druk van de regeringen van Libië en Burkina, die tijdens het conflict het NPFL hadden gesteund. Op 21 november had een ECOWAS-delegatie in Tripoli besprekingen gevoerd met de Libische leider kolonel Moamer al Kadhafi. Taylor had er eerder vergeefs op aangedrongen dat Libische troepen deel zouden uitmaken van de ECOMOG-vredesmacht.
Ondanks het Bamako-akkoord vonden in Monrovia op 30 november en 1 december opnieuw botsingen plaats tussen Taylor's NPFL en de AFL. ECOMOG-troepen kwamen tussenbeide om een einde te maken aan de gevechten en arresteerden leden van beide facties.

(Vor.ber.pag. 835/3 e.v. - 1990)

MAROKKO

CRISIS IN DE BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

Op 9 november 1990 bracht de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas een bezoek aan koning Hassan van Marokko. Dumas trachtte hiermee de bilaterale betrekkingen, die in de weken daarvoor ernstig verslechterd waren, te herstellen. Nadien verklaarde hij dat hij geloofde dat zijn toelichting de koning tevreden had gesteld.

De crisis onstond naar aanleiding van de aandacht die de media van beide landen schonken aan de bestseller ,,Notre Ami le Roi" van de Franse auteur Gilles Perrault. Het boek ging gedetailleerd in op beruchte schandalen onder het bewind van Hassan en besteedde uitgebreid aandacht aan schendingen van de mensenrechten.
Vooraanstaande Marokkaanse regeringsfunctionarissen verklaarden dat het boek van Perrault deel uitmaakte van een Franse ,,anti-Marokkaanse campagne". De Marokkaanse premier Azzedine Laraki diende bij een gerechtshof in Parijs een aanklacht in tegen het radiostation France Internationale en tegen de televisiezender Antenne-2, omdat beide interviews met Perrault hadden uitgezonden. Ten gevolge van de gespannen verhouding tussen de twee landen werd Danielle Mitterrand, de vrouw van de Franse president en voorzitter van de mensenrechtengroepering France Liberté~op 5 november overgehaald af te zien van haar voornemen om van 7-9 november een bezoek te brengen aan vluchtelingenkampen in het zuiden van Algerije. In deze kampen waren guerrillastrijders van Polisario ondergebracht, die streden voor de bevrijding van de door Marokko bezette Westelijke Sahara.
Naar verluidt zou de Marokkaanse regering ook aanstoot hebben genomen aan de benoeming van Georges Kiejman tot de nieuwe Franse minister van justitie in oktober. Tot de cliënten van Kiejman, een befaamd advocaat, behoorden enkele van de meest bekende politieke gevangenen in Marokko, onder wie in het boek van Perrault genoemde familieleden van wijlen generaal Mohammed Oufkir. Op 8 november vroeg een mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties officieel opheldering over de vraag waarom de familie van Oufkir en de linkse leider Abraham Serfaty zich nog steeds in de gevangenis bevonden.
Een op 21 november gepubliceerd rapport van Amnesty International bepleitte de vorming van een openbare commissie om een bres te slaan in de officiële muur van geheimzinnigheid en stilte rond de verdwijning van 100 mensen in het zuiden van Marokko en de Westelijke Sahara in de afgelopen 15 jaar. Het rapport meldde dat er bewijzen bestonden voor het ,,algemene gebruik van marteling en onrechtvaardige vonnissen".

OMVANGRIJKE ONLUSTEN

Tijdens een 24 uur durende algemene staking, die plaatsvond op 14 december 1990, leidden onlusten in de steden Fez, Tanger, Kenitra, Meknes, Nador en de hoofdstad Rabat tot talrijke arrestaties. Volgens officiële cijfers kregen 150 mensen, voornamelijk jongeren en studenten, gevangenisstraffen variërend van een maand tot zeven jaar. Ten minste 450 anderen zouden nog in afwachting zijn van hun proces. Advocaten verkiaarden dat aan verscheidene gewonde arrestanten medische behandeling was onthouden en dat vele anderen in hechtenis waren gemarteld. Zij boycotten bovendien verschillende hoorzittingen, omdat her en der het recht met voeten getreden zou zijn.

De twee belangrijkste vakbonden, de Algemene Vakbond van Marokkaanse Arbeiders (UGTM) en de Democratische Arbeidersconfederatie (CDT), hadden tot de staking (de eerste sinds 1981) opgeroepen om hun eis tot verdubbeling van het wettelijke minimumloon tot 2.000 dirham (ongeveer $ 245) per maand kracht bij te zetten. Deze loonsverhoging moest de gestegen voedselprijzen compenseren. De vakbonden maakten bekend dat 80 procent van de bevolking de staking gesteund had.
De regering mobiliseerde troepen, zogenaamd om de orde te handhaven en overheidsdiensten doorgang te laten vinden. In verschillende dorpen en steden kwam het tot botsingen tussen troepen en demonstranten. De ernstigste ongeregeldheden vonden plaats in Fez, waar op 14 en 15 december ernstige rellen uitbraken. Bussen werden vernield en een luxueus toeristenhotel werd door brand met de grond gelijk gemaakt, hoewel hierbij geen vakantiegangers gewond raakten.
Volgens cijfers van ziekenhuizen en mortuaria waren ten minste 100 mensen, zowel militairen als burgers, bij de gevechten gedood, en nog eens 200 mensen zouden gewond zijn geraakt. Men verwachtte dat het doden- en gewondencijfer nog zou stijgen, maar sommige families van demonstranten zouden hun dode of gewonde familieleden niet hebben aangegeven uit angst voor represailles. Het officiële persbureau MAP maakte bekend dat er vijf doden waren gevallen en dat het herstel van de schade in Fez naar schatting $15 mln zou kosten.
Zowel linkse als rechtse oppositiepartijen sloten zich aan bij het verzoek van de vakbonden om een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar de incidenten in Fez. Op 20 december eiste de UGTM het aftreden van de regering, de ontbinding van het parlement, een herziening van de grondwet en vrije verkiezingen.

De Marokkaanse autoriteiten weten de ongeregeldheden aan een ,,buitenland-

se samenzwe ing", hetgeen volgens velen een indirecte aanval betekende op de Franse regering.
De weken daarvoor waren de betrekkingen met Frankrijk verslechterd (zie hierboven) en op 21 december deed de regering een verklaring van Thierry de Beaucé, de Franse staatssecretaris voor internationale culturele betrekkingen, af als ,,paternalistisch". De Beaucé had de Marokkaanse regering opgeroepen de mensenrechten, vooral in verband met de processen tegen de demonstranten die op 14 en 15 december waren gearresteerd, te respecteren.

(Vorber.pag. 540/3 e.v. - 1990)

OVEREENKOMSTOVER SCHULDSANERING

Op 11 september 1990 gingen de regeringen van de westerse crediteurenlanden van Marokko, verenigd in de Club van Parijs, akkoord met verlenging van de terugbetalingstermijnen van een schuld van naar schatting $ 11 mrd, waaronder ongeveer $ 1,2 mrd die over een periode van 15 tot 20 jaar herschikt zou worden. Bovendien werd overeengekomen dat, afhankelijk van bilaterale besprekingen met afzonderlijke regeringen, dat gedeelte van de schuld weer terug zou vloeien naar lokale projecten zoals milieubescherming, subsidies en investeringen met eigen vermogen. De terugbetaling van deze ontwikkelingshulp zou gespreid worden over een periode van 20 jaar.

Er werd bericht dat het Marokkaanse recept van april 1990 voor de aflossing van de handelsschuld, dat viel in het kader van het initiatief tot internationale schuldenlastvermindering van de Amerikaanse minister van financiën Nicolas Brady (zie pag. 541/1-'90), invloed had gehad op de beslissing van de Club van Parijs. Het was ongebruikelijk dat deze dergelijke concessies verleende aan een land dat behoorde tot de lagere middeninkomensklasse.

MOZAMBIQUE

NIEUWE GRONDWET EN MEERPARTIJENSYSTEEM

Op 30 november 1990 kwam met de inwerkingtreding van een nieuwe grondwet waarin werd voorzien in een meerpartijendemocratie en een vrijemarkteconomie, officieel een einde aan een éénpartijstelsel dat 15 jaar had geheerst. De principes van het marxistisch-leninisme waren de staatsideologie geweest tot een beleidswijziging in 1989 van de regerende Frelimo-beweging (zie pag. 611/1 - '90).
Het herzieningsproces was in 1986 begonnen. In maart 1990 waren de voorgestelde wijzigingen (zie ook pag. 609/3 e. v. - '90) onderwerp van discussie onder de bevolking geweest met het gevolg dat het principe van politiek pluralisme erin was opgenomen. Gedurende oktober werd in de Nationale Vergadering over het ontwerp gedebatteerd en op 2 november werd het 206 artilrelen tellende document unaniem aanvaard. Alle verwijzingen naar Frelimo (tot dan toe de enige wettelijke politieke organisatie) als de ,,leidende kracht in de staat en maatschappij" werden geschrapt.

Basisprincipes (Artikelen 1-65). De naam van het land werd veranderd van dr. Volksrepubliek Mozambique in de Republiek Mozambique, die werd omschreven als een ,,soevereine, democratische eenheidsstaat van sociale gerechtigheid". De soevereiniteit (die voorheen ,,bij de door Frelimo verenigde en geleide arbeiders en boeren lag") berustte nu bij ,,het volk".
De nieuwe economische orde zou worden gebaseerd op ,,erkenning van het belang van arbeid, op de marktprincipes, op het initiatief van economische krachten, op de participatie van alle eigendomsstelsels (inclusief privé-eigendom) en op het overheidsoptreden ter regulering en bevordering van economische en sociale groei en ontwikkeling". De overheid deed de belofte om ,,deactieve deelneming aan het nationale zakenleven te stimuleren en te steunen".

Grondrechten, plichten en vrijheden (Artikelen 66-106). In de grondwet werden de individuele rechten aanzienlijk verruimd. Hieronder waren de vrijheid van vereniging, van oprichting van en deelname aan politieke partijen, en van meningsuiting en beweging. Het recht op privé-eigendom werd vastgelegd evenals het erfrecht. De doodstraf werd afgeschaft. Het recht om vakbonden en beroepsverenigingen op te richten en het stakingsrecht werden erkend.
Persvrijheid omvatte ,,journalistieke vrijheid van meningsuiting en scheppingsvrijheid, toegang tot informatiebronnen, bescherming van onafhankelijkheid en beroepsgeheim, en het recht om kranten en andere nieuwsbladen in het leven te roepen". Deze beginselen en dat van de onafhankelijkheid van de media zouden worden gewaarborgd door een nieuw orgaan, de Opperste Raad voor de Massacommunicatie.
Bescherming van de burgers overeenkomstig de wet behelsde het recht op een advocaat en juridische bijstand, en het Habeas Corpus-beginsel in geval van wederrechtelijke gevangenneming of detentie.

Organen van de staat (Artikelen 117-192). De president van de republiek was staatshoofd en regeringsleider; de ambtstermijn was vijf jaar met een maximum van twee opeenvolgende periodes. De president en de Vergadering van de Republiek (voorheen de Nationale Vergadering) zouden voortaan rechtstreeks met algemeen stemrecht in geheime verkiezingen worden gekozen. Naar werd ve acht zouden in 1991 presidents- en parlementsverkiezingen plaatsvinden als eenmaal wettige politieke partijen waren gevormd.

Reactie van RNM. Voortzetting van besprekingen

Klaarblijkelijk kwamen de hervormingen tegemoet aan de voornaamste eisen van het opstandige Mozambikaans Nationaal Verzet (RNM of Renamo) zoals opheffing van het éénpartijstelsel, vrije verkiezingen en een markteconomie.
Op 3 november verklaarde president Joaquim Chissano dat ,,er voor niemand nog enig excuus bestaat om de gewelddadigheden voort te zetten". Niettemin maakten de rebellen onmiddellijk bekend dat de zij de nieuwe grondwet verwierpen omdat deze was aanvaard door een Nationale Vergadering die door het RNM als onwettig werd beschouwd.

Op 10 november begon echter in Rome de derde gespreksronde over het beëindigen van de burgeroorlog tussen vertegenwoordigers van RNM en Frelimo na een onderbreking van drie maanden.
De aanwezigheid van Zimbabwaanse troepen in Mozambique bleek nu het belangrijkste obstakel voor een staakt-het-vuren doordat het RNM de eis stelde dat zij volledig zouden worden teruggetrokken als prealabele voorwaarde voor iedere overeenkomst van dien aard.

AKKOORD MET MNR OVER BEPERKTE AANWEZIGHEID VAN ZIMBABWAANSE TROEPEN LANGS SPOORLIJNEN. RAPPORT OVER HONGERSNOOD

Op 1 december 1990 werd een belangrijke stap gezet in de richting van een staakt-het-vuren in de langdurige burgeroorlog, toen afgevaardigden van de Mozambikaanse regering en het rebellerende Mozambikaanse Nationaal Verzet (RNM of Renamo) een akkoord sloten dat de bewegingsvrijheid van de Zimbabwaanse troepen in het land beperkte tot twee strategische transportroutes. Het akkoord kwam tot stand, nadat de regerende Frelimo-beweging in november had ingestemd met verregaande politieke hervormingen (zie hierboven) en nadat president Joaquim Chissano had aangeboden de RNM-troepen met die van de regering samen te voegen.

De Zimbabwaanse troepen, wier aantal op 6.000 werd geschat, hadden een belangrijke rol gespeeld bij het weerstaan van de RNM-

dreiging en het vrijhouden van toegangswegen tot de zee voor de Zimbabwaanse export. Nu moesten zij zich terugtrekken in corridors van 3 kilometer breed langs (i) de 315 kilometer lange weg, spoorweg en oliepijpleiding die Centraal-Mozambique met de havenstad Beira verbindt; en (ii) de 540 kilometer lange spoorweg langs de Limpopo-rivier vanaf de Zimbabwaanse grens tot de Mozambikaanse hoofdstad Maputo. Het RNM op zijn Deur? beloofde geen aanvallen op deze transportroutes te zullen uitvoeren.
De naleving van het akkoord zou worden gecontroleerd door een internationale controlecommissie, bestaande uit afgevaardigden van de twee regeringen en van het RNM, en vertegenwoordigers uit Kongo, Frankrijk, Kenia, Portugal, de Sowjet-Unie. Groot-Brittannië. de Verenigde Staten en Zambia.

Na ondertekening van het akkoord met het RNM sprak de leider van de Mozambikaanse regeringsdelegatie, minister van transport en communicatie luitenant-generaal Armando Guebuza, de hoop uit dat een definitief akkoord over een staakt-het-vuren nu niet meer lang op zich zou laten wachten. In Rome vonden op 20 december verdere besprekingen plaats onder auspiciën van de controlecommissie.

Rapport over hongersnood

In Parijs werd op 10 december tijdens een vergadering van donorlanden een gemeenschappelijk rapport van de Mozambikaanse regering en de Wereldbank gepresenteerd. In het rapport werd gewaarschuwd dat de helft van de 16 mln Mozambikanen, vooral ten gevolge van de burgeroorlog, de hongerdood dreigde te sterven. Volgens het rapport had de oorlog ten minste 2 mln mensen dakloos gemaakt en zou er in 1991 naar schatting in totaal 1 mln ton voedselhulp nodig zijn. Aan het eind van de vergadering werd aangekondigd dat de donorlanden voor 1991 hulp ter waarde van $ 1,2 mrd hadden toegezegd.

(Vor.ber.pag. 731/3 e.v. - 1990)

NIGERIA

ONTWIKKELINGEN IN RICHTING BURGERBEWIND

Op 5 mei 1990 werd de ledenregistratie voor de twee politieke partijen die door de regering waren opgericht om deel te nemen aan de overgang naar een burgerbewind, de Sociaal Democratische Partij (SDP) en de Nationale Republikeinse Conventie (NRC),afgesloten (zie pag. 24/1 e.v.-'90 voor hun oprichting in oktober). De operatie, waarbij 12 mln mensen zich lieten inschrijven. zou een succes zijn geweest. Op 26 mei werden in meer dan 5.000 plaatselijke kiesdistricten openbare verkiezingen gehouden voor partijfunctionarissen en afgevaardigden.
Met ingang van 21 mei was het verbod van partijpolitiek op regionaal regeringsniveau ten dele opgeheven en op 3 juni volgde een volledige opheffing van het verbod. De voorzitter van het Comité voor de Overgang naar een Burgerbewind, vice-luchtmaarschalk (bd) Ibrahim Alfa, verklaarde dat het verbod was opgeheven om het volk in staat te stellen zich voor te bereiden op de plaatselijke partijcongressen die op 16 juni plaatsvonden. Op 7 en 8 juli kwamen partijafgevaardigden bijeen om uitvoerende organen van de deelstaten te kiezen.

AMNESTIEVERKLARING. ONTWIKKELINGEN INZAKE MENSENRECHTEN

In zijn nieuwjaarsboodschap liet president Ibrahim Babangida op 1 januari 1990 weten dat er algemene amnestie zou worden verleend aan gevangenen die zonder proces waren opgesloten of waren veroordeeld wegens minder zware vergrijpen. Deze aankondiging betekende een overwinning voor de Organisatie voor Burgervrijheden, die in oktober 1989 een rapport had uitgegeven waarin de aandacht werd gevestigd op de ontstellend slechte omstandigheden in de Nigeriaanse gevangenissen en op het feit dat honderden gevangenen gestorven waren aan ondervoeding of onbehandelde ziekten. De amnestie gold niet voor hen die beschuldigd waren van vergrijpen inzake drugs, moord, economische sabotage of gewapende overvallen. Minister van justitie prins Bola Ajibola bevestigde dat tot 12 februari in totaal 5.200 gevangenen krachtens de amnestiemaatregel op vrije voeten waren gesteld.
In een andere poging de reputatie van de regering op het gebied van de mensenrechten te verbeteren, gelastte Babangida de Federale Onderzoeks- en Inlichtingendienst een lijst van mensen samen te stellen die werden vastgehouden op grond van het uit 1984 stammende Decreet 2. Dit decreet sanctioneerde een hechtenis van 6 maanden zonder proces. Bovendien gelastte hij de rechtsvervolging te bespoedigen van personen tegen wie bewijsmateriaal bestond. Op 25 januari 1990 werd een wijziging van Decreet 2 aangekondigd, waarbij de toegestane hechtenisperiode tot zes weken werd beperkt en de bevoegdheid tot het tekenen van een arrestatiebevel werd voorbehouden aan de chef van de generale staf (voorheen hadden ook de inspecteur-generaal van de politie en de minister van binnenlandse zaken bevoegdheid arrestatiebevelen te ondertekenen) Op 13 maart 1990 maakte een commissie onder leiding van Ajibola een begin met de herziening van strafzaken die onder Decreet 2 vielen

Eind januari 1990 werden door een militair tribunaal de aanklachten van staatsondermijning, ingediend tegen twee zeer vooraanstaande regeringscritici. te weten de advocaat Chief Gani Fawehinmi en Balarabe Musa, voormalig gouverneur van de staat Kaduna, ingetrokken (zie pag. 24/3-`90). Fawehinmi, beschuldigd naar aanleiding van een artikel in een tijdschrift waarin hij Babangida ervan beschuldigde de macht niet te willen afstaan, was op 5 januari al veroordeeld tot 12 maanden gevangenisstraf wegens minachting van de rechtbank, maar hij was in afwachting van het hoger beroep op borgtocht vrijgelaten. Musa was in mei 1989 voor het gerecht gedaagd, omdat hij een politieke partij zou hebben opgericht vóór het verbod op partijpolitiek was opgeheven. De veroordeling van Fawehinmi op grond van minachting van de rechtbank was in juli door het hof van beroep tenietgedaan.

NIEUWE GOUVERNEUR IN DE STAAT BORNO

Op 8 juni 1990 werd luitenant-kolonel Buba Murwa beëdigd als gouverneur van de staat Borno. Munva, voorheen plaatsvervangend defensie-adviseur bij de Nigeriaanse ambassade in Washington, verving kolonel Mohammed Maina. Volgens vice-admiraal Augustus Aikhomu, op dat moment chef van de generale staf, was het optreden van Maina sinds zijn benoeming in december 1989 niet ,,in overeenstemming met de doelstellingen en oogmerken van deze regering, en bijgevolg is hij verwijderd".

NASLEEP VAN COUPPOGING

Naar aanleiding van de mislukte couppoging op 22 april 1990 zouden tussen de 400 en 500 mensen, onder wie naar schatting 200 burgers, gearresteerd zijn (zie pag. 457/2 e.v.-'90).De regering trof ook maatregelen tegen de media. Zo mocht het in Lagos verschijnende dagblad The Punch vanaf 29 april drie weken lang niet verschijnen en werd de vice-hoofdredacteur van de krant, Chris Mamah, in hechtenis genomen. Een aantal andere journalisten werd korte tijd vastgehouden.

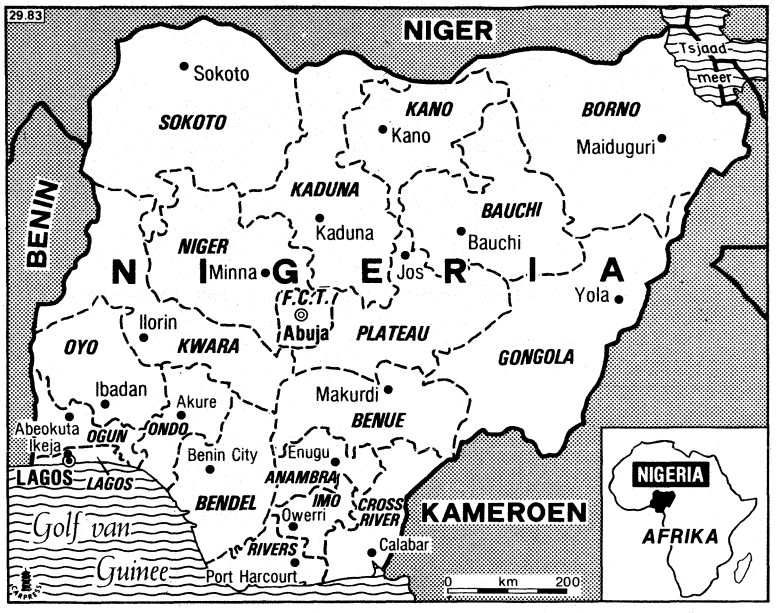

Op 29 april gaf kolonel Anthony Ukpo, een vooraanstaand stafofficier, uitgevers van kranten te verstaan dat zij zich niet moesten laten verleiden ,,werktuigen" van de tegenstanders van de regering te worden. Hij verklaarde dat er nog nooit zoveel burgers bij een couppoging betrokken waren geweest en dat de regering niet wilde dat haar tegenstanders de situatievia de media uitbuitten.
Eerder had Ukpo verklaard dat één van de financiers van de opstand de zakenman Chief Great Ogburu was geweest. Ogburu zou zijn ondergedoken. Door vakbondsorganisaties geplande bijeenkomsten op 1 mei werden verboden.

Een groot deel van de personen die na de poging in de gevangenis belandden, werd snel weer vrijgelaten. Tien legerofficieren, onder wie majoor Gideon Orkar, de vermoedelijke leider van de couppoging, werden op 21 mei tijdens de eerste zitting van een militair tribunaal, in het leven geroepen om de wetsovertreders te straffen, beschuldigd van verraad. De zittingen van het tribunaal, onder leiding van majoor-generaal Ike Nwachukwu (thans minister van buitenlandse zaken), vonden plaats achter gesloten deuren, terwijl de aangeklaagden verdedigd werden door legeradvocaten. Tijdens de openingszitting verklaarde Nwachukwu dat het tribunaal zowel legerpersoneel als burgers zou verhoren. Dit leidde tot een protest van de Organisatie voor Burgervrijheden, die op 2 juni een petitie bij het Hooggerechtshof indiende met het verzoek voornoemde verklaring als onrechtmatig te betitelen. De organisatie liet weten dat de samenstelling van de rechtbank een grove schending van de grondwettelijke rechten van de verdachten vormde.

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Op 8 december 1990 vonden plaatselijke verkiezingen plaats (de eerste verkiezingen sinds de militaire staatsgreep in 1983), waaraan de twee door de regering gesanctioneerde partijen deelnamen. Deze verkiezingen, die beschouwd werden als een stap naar een burgerregering, zouden een voorspel moeten vormen voor de in 1992 geplande presidentsverkiezingen. De kiezers lieten het echter afweten en met name in het zuiden van het land was de opkomst zeer laag.

De Sociaal Democratische Partij (SDP) won in 232 kiesdistricten de strijd om het voorzitterschap van het plaatselijk bestuur en er werden 2.934 raadsleden van de SDP gekozen. De Nationale Republikeinse Conventie (NRC) won in 206 kiesdistricten het voorzitterschap en er werden 2.558 raadsleden van de NRC gekozen. Beide partijen mochten zich niet bemoeien met regionale, etnische of religieuze zaken en verder konden zij zich niet al te kritisch uitlaten over het huidige bezuinigingsprogramma van president generaal-majoor Ibrahim Babangida. Babangida had in oktober 1989 de keuzemogelijkheden van het electoraat aanzienlijk verkleind door 13 politieke partijen op te heffen. Ter compensatie had hij ingestemd met de op ichting vande SDP en de NRC (zie pag. 24/1 e.v.-'90).
De toepassing van een systeem met open stembiljetten zou de kiezers nog verder hebben afgeschrikt.

SCHULDENONDERHANDELINGEN. BETREKKINGEN MET HET IMF

Op 19 en 20 maart 1990 vond een ontmoeting plaats tussen een Nigeriaanse delegatie en de ,,Londense Club" van commerciële crediteurenbanken. De delegatie gaf hiermee blijk te willen onderhandelen over een nieuwe herstructureringsregeling van schulden. De toenmalige minister van financiën Chief Olu Falae waarschuwde dat Nigeria niet in staat zou zijn een schuld van $ 5.5 mrd aan de leden van de ,,Londense Club" af te lossen. Falae verwees naar een herstructureringsakkoord met de club dat in maart 1989 was ondertekend en hij verklaarde dat ,,Nigeria niet verwacht dat het in staat zal zijn de afbetalingen volgens contract ná het eerste kwartaal van dit jaar te kunnen blijven volcloen". Nigeria zou, gezien de daling van het nationale inkomen, hehhen aangedrongen op een verzachting van de aflossingsvoorwaarden en een verlaging van de voor de schulden geldende rentetarieven.
Tijdens een volgende ontmoeting in april verwierp de stuurgroep van de ,,Londense Club" het Nigeriaanse voorstel om uitstaande leningen om te zetten in 30 jaar lopende obligaties tegen een rentetarief van 3 procent. Aansluitend verklaarde Nigeria van plan te zijn met ingang van 1 mei voor sommige schulden eenzijdig het rentetarief tot dat niveau te verlagen (het overeengekomen rentetarief bedroeg 9,5 procent).
De voortgaande onderhandelingen met commerciële crediteurenbanken werden ook gekoppeld aan gesprekken met de ,,Club van Parijs" van crediteurenlanden en met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) voor een vervanging van het voor 15 maanden geldende steunakkoord dat in april 1990 zou aflopen. Schuldeisers hoopten Nigeria te overtuigen af te stappen van zijn traditionele weigering geld te lenen van het IMF om fondsen beschikbaar te maken voor het afkopen van handelsschulden. Medio juli bracht een IMF-delegatie een bezoek aan Lagos voor besprekingen met de regering over een nieuw financieringsakkoord. Het meest recente akkoord met de ,,Club van Parijs" verliep in april, maar besprekingen over een nieuwe herstructurering van officiële schulden zouden pas in september van start moeten gaan.
(Vor.ber. pag. 169/2 - 1990)

BETREKKINGEN MET WESTAFRIKAANSE LANDEN

Op 17 februari 1990 bracht president Ibrahim Babangida als belangrijk eregast een bezoek aan Gambia in het kader van de viering van de 25ste verjaardag van de onafhankelijkheid van dat land. Hij en de Gambiaanse president Jawara bepleitten een liberalisering van de handel binnen de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (Economic Community of West African States, ECOWAS).
Ook in Lagos werd op 5 en 6 mei, tijdens een tweedaags bezoek van de huidige voorzitter van de ECOWAS, president Compaore van Burkina, gesproken over

samenwerking binnen de ECOWAS. De twee leiders riepen de ECOWAS-leden op hun verplichtingen na te komen inzake de verwijdering van obstakels die de intra-regionale handel en het vrije verkeer van mensen in de weg stonden. Tijdens het bezoek werd een bilateraal samenwerkingsverdrag getekend dat betrekking had op handel. onderwijs, culturele zaken en luchtvaart.
Eind juni bracht president Kérékou van Benin een bezoek aan Lagos. Hij greep het bezoek aan om recente berichten in de Nigeriaanse pers, als zouden Benin en Nigeria van plan zijn een confederatie te vormen, te ontzenuwen. Bij zijn vertrek op 26 juni verklaarde hij: ,,Hoewel Benin een klein land is, denk ik niet dat het nieuwe grenzen zou willen hebben."

(Vor.ber. pag. 840/2 e.v. - 1990)

TSJAAD

HABRE AFGEZET. DÉBY OPVOLGER

Op 1 december 1990 ontvluchtten president Hissène Habre en zijn regering de Tsjadische hoofdstad Ndjamena. Aanvankelijk zochten zij hun toevlucht in het aangrenzende Kameroen. Dit gebeurde na de gevoelige nederlaag die het 30.000 mansterke-leger van Habre in een campagne van drie weken leed tegen naar schatting 2.000 rebellen van de Patriottische Reddingsbeweging (MPS). De leider van de MPS, de voormalige kolonel Idriss Déby, installeerde zichzelf als president aan het hoofd van een voorlopige Staatsraad.

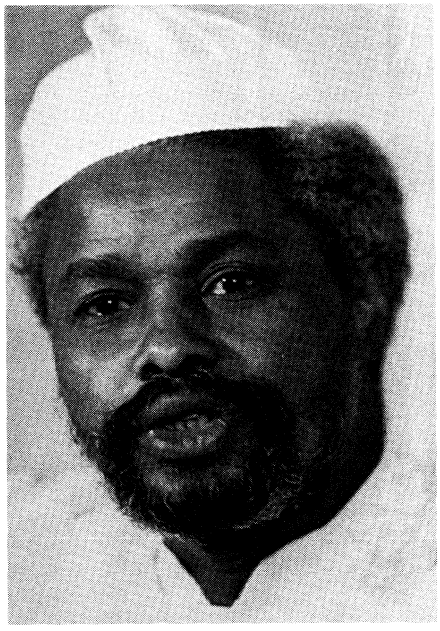

Hissène Habre, de verdreven leider van Tsjaad.

Déby was Habres militair opperbevelhebber en de architect van overwinningen op Libische troepen in de oorlog van 1986 - '87 (zie o.a. pag 103/2-'86). Nadat in april 1989 (zie pag. 655/2/3 - '89) een poging tot staatsgreep onder zijn leiding mislukte, was hij echter in ballingschap gegaan. In het naburige Soedan had hij met Libische steun de MPS opgericht en vanuit Darfur, het grensgebied van Tsjaad en Soedan, had hij een aantal aanvallen uitgevoerd op het regeringsleger. Het derde (en uiteindelijk succesvolle) offensief begon op 10 november.
De val van de strategisch gelegen oostelijke stad Abéché op 30 november brak uiteindelijk het verzet van de troepen van Habre, die in groten getale zouden zijn gevlucht of overgelopen naar de MPS. Volgens MPS-bronnen zouden tussen 10 en 28 november 3.000 regeringssoldaten, 800 MPS-rebellen en 1.300 burgers gedood zijn. Volgens de schattingen van de Franse militaire autoriteiten zouden 1 700 regeringssoldaten gesneuveld zijn Het plaatselijke garnizoen van de Franse soldaten in Abéché kwam niet tussenbeide, omdat de Franse regering een neutrale houding had aangenomen in wat zij een ,,binnenlandse aangelegenheid" noemde.
Toch werden 150 Franse parachutisten naar Tsjaad gestuurd om de aldaar gelegerde troepenmacht van 1.300 man te versterken en uiteindelijk werden meer dan 1.600 Franse staatsburgers uit het land geëvacueerd.

Déby bepleitte nationale eenheid en de terugkeer van de ballingen, onder wie de afgezette president Goukouni Oueddei (zie pag. 649/2 e.v.-'89), om te helpen bij de wederopbouw van het land. Hij beloofde de mensenrechten te zullen respecteren, een pluralistische en seculiere maatschappij te stichten en vrije verkiezingen te houden.
De Staatsraad, die op 4 december bekend werd gemaakt, werd voorgezeten door Déby zelf als president en Maladoum Bada Abbas als vice-president. Twintig commissarissen waren verantwoordelijk voor de verschillende ministeriële portefeuilles. De belangrijkste waren:

Buitenlandse zaken - Soungui Ahmed; binnenlandse zaken en veiligheid - Mahamat Saleh Adoum; landbouw - Jean Alingue Bawoyeu; justitie - Abakar Mallah; defensie - Djibrine Dassert; financiën en uitrusting - Mohiaaine Salah.
Op 18 december werd bekendgemaakt dat de voormalige minister van buitenlandse zaken Acheikh Ibn Omar was benoemd tot speciaal adviseur van Déby. Habre zelf kreeg op 11 december asiel in Senegal. Het nieuwe regime verlangde zijn uitlevering, omdat er bewijs bestond dat hij opdracht had gegeven voor de executie van 300 politieke gevangenen op 1 december in gevangenissen in Ndjamena.

Idriss Déby, de nieuwe leider van Tsjaad

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken maakte op 3 december bekend het nieuwe regime niet formeel te zullen erkennen, omdat het gesteund en gefinancierd zou worden door Libië. De Franse regering deed echter op 23 december de toezegging de nieuwe machthebbers met $ 90 mln te zullen steunen.
De Libische leider kolonel Moamer Kadhafi deed Déby op 5 december zijn felicitaties toekomen en hij prees de beslissing om 2.000 Libische krijgsgevangenen, vastgehouden sinds het einde van de oorlog van 1986-'87, te repatriëren. Naar schatting 600 Libische krijgsgevangenen, tegenstanders van Kadhafi en militair getraind door de Verenigde Staten, waren met Amerikaanse steun per vliegtuig vanuit Tsjaad via Nigeria naar Zaïre getransporteerd.

(Vor.ber.pag. 736/2 e.v. - 1990)

ZAMBIA

HERSTEL VAN MEERPARTIJENSTELSEL. KABINETSWIJZIGINGEN

In overeenstemming met een in september 1990 gedane belofte zette president Kenneth Kaoenda op 17 december 1990 zijn handtekening onder een wet, die op 4 december door de Nationale Assemblée was goedgekeurd. De wet veranderde de grondwet door naast de regerende Verenigde Nationale Onafhankelijkheidspartij (UNIP) voortaan

ook andere politieke partijen toe te staan.

Kaoenda verklaarde dat zijn land -vanaf de onafhankelijkheid in 1964 tot het verbod op oppositiepartijen in 1973- ,,droeve" ervaringen met een meerpartijenpolitiek had gehad. Toch voorspelde hij de Zambiaanse democratie een rooskleurige toekomst en hij verklaarde dat hij uitzag naar ,,een goed gevecht" bij de in oktober 1992 geplande verkiezingen.

De Beweging voor een Meerpartijendeniocratie (Movement for Multiparty Democracy, MMD), een in juli 1990 opgerichte losse alliantie van oppositiegroeperingen, diende onmiddellijk een aanvraag in om als politieke partij geregistreerd te worden. Op 22 december werd een tweede oppositiepartij opgericht, namelijk de Nationale Democratische Alliantie (Nada).Op 31 december werd bekendgemaakt dat het Zambiaanse Vakbondscongres had besloten zijn steun niet langer te laten uitgaan naar de UNIP, maar naar de MMD.

Kabinetswijzigingen

Op 1 november 1990 werd generaal Benjamin Mibenge benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij verving Luke Mwananshiku, die werd overgeplaatst naar het Internationale Monetaire Fonds (IMF) in Washington. Tegelijkertijd werd Mavis Muyunda verplaatst van het departement voor volksgezondheid naar het departement voor waterstaat, grond en natuurlijke hulpbronnen. Ze werd opgevolgd door haar onderminister Jeremiah Chijikwa. Michael Sata, staatsminister van decentralisatie, werd ontslagen wegens kritiek op het regeringsbeleid. Hij zou een aanhanger zijn geweest van de MMD.
Op 4 december ontsloeg Kaoenda zijn minister van defensie luitenant-generaal Hannaniah Lungu. Hij verving hem door de voormalige onderminister van defensie Dodson Siatalimi. Lungu was in juli 1990 benoemd, nadat hij geholpen had bij het recruteren van loyale troepen tijdens een mislukte poging tot staatsgreep (zie pag. 686/1-'90, waar abusievelijk de naam Hanniah vermeld wordt). Diezelfde dag ontsloeg Kaoenda ook nog de hoofdredacteuren van twee dagbladen.

(Vor.ber. pag. 842/1 e.v. - 1990)

ZIMBABWE

GOEDKEURING VAN WET OP VERPLICHTE LANDVERKOOP

Op 12 december 1990 keurde het Huis van Vergadering een amendement op de grondwet goed, dat de staat grotere macht gaf bij de nationalisering van land van particuliere eigenaars.
De wetswijziging stelde de regering in staat land van blanke boeren te confisqueren en daar naar eigen goeddunken een compensatiesom voor te betalen. Bovendien zou de landeigenaar de regering niet gerechtelijk kunnen vervolgen. Deze bepaling was opgesteld om de regering te helpen bij het stillen van de enorme landhonger.
Ongeveer 110.000 boeren zouden zich moeten vestigen op 5 mln hectare grond van blanke eigenaars. Het grootste deel van deze grond lag in het vruchtbare maïs- en tabakgebied in het noordoosten van het land.

Parlementsleden gaven luidruchtig uitdrukking aan hunvreugde toen paragraaf 16 van de Lancaster House Constitution van 1980 werd gewijzigdmet 113 stemmenvóór en 3 stemmen tegen. Sommige deskundigen waren van mening dat deze wijziging de belangrijkste verandering van de structuur van het grondbezit betekende sinds de onteigening van land van zwarte eigenaars door blanke kolonisten aan het einde van de 19e eeuw.
Sinds de onafhankelijkheid in 1980 waren naar schatting 52.000 boeren opnieuw gevestigd op 3 mln hectare grond, die gekocht was van de 4.000 leden tellende gemeenschap van blanke boeren.
Toch bezaten blanken nog steeds 12 mln hectare (40 procent van de totale landoppervlakte van Zimbabwe). Ongeveer 750.000 zwarte boeren deelden 15 mln hectare ,,gemeenschappelijke grond", die doorgaans van slechte kwaliteit was. Bovendien kwamen er steeds meer mensen in het gebied wonen, omdat Zimbabwe een jaarlijkse bevolkingsgroei van 3,5 procent kent.

In een toespraak tijdens de vierde zitting van het centraal comité van de regerende ZANU op 14 december, verklaarde president Robert Mugabe dat zaken als landhonger en werkloosheid dringend moesten worden aangepakt. Daarom benadrukte hij dat ,,niets ons ervan moet weerhouden land te kopen dat wij geschikt achten en aan te wijzen voor hervestiging", waarbij hij beloofde dat er een ,,eerlijk en redelijk" bedrag zou worden uitgekeerd ter compensatie van geconfisqueerd land.

Op 21 december trachtte Witness Mangwende, minister van grondbeheer, landbouw en vestiging op het platteland, de gemeenschap van blanke boeren er echter van te overtuigen dat het niet de bedoeling van de regering was om ,,land te stelen" voor het programma van nieuwe vestiging.

(Vor.ber.pag. 842/3 e.v. - 1990)

ALGEMEEN

GOLFCONFLICT

De grote militaire confrontatie in de Golf begon in de nacht van i6 op 17 januari 1991, toen de door de Verenigde Staten aangevoerde internationale coalitie in de Golf een luchtoffensief tegen Irak inzette. De vijandelijkheden werden geopend op gezag van de Amerikaanse president George Bush, na overleg met de belangrijkste coalitiepartners.
VN secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar werd op de hoogte gebracht van het begin van het militare ingrijpen volgens de voorwaarden van resolutie 678 van de VN-Veiligheidsraad van 29 november 1990, die de lidstaten van de VN het recht gaf gebruik te maken van ,,alle noodzakelijke middelen om resolutie 660 (van 2 augustus 1990, waarin een onmiddellijke en onvoorwaardelijke terugtrekking werd geëist van de Iraakse strijdkrachten, die die dag Koeweit waren binnengevallen) en alle daarop volgende ter zake doende resoluties van de Veiligheidsraad te ondersteunen en ten uitvoer te brengen". (Voor de tekst van 678 en verwijzingen naar 660 en de negen andere ter zake doende resoluties zie pag. 41/3-'91).

In resolutie 678 was de uiterste tijdslimiet voor de Iraakse terugtrekking uit Koeweit vastgelegd ,,op of voor 15 januari 1991". Algemeen werd aangenomen, alhoewel die aanname niet onomstreden was, dat hiermee werd bedoeld dat de tijdslimiet in het VN hoofdkwartier in New York op 15 januari om middernacht zou aflopen (Eastern Standard Time, komt overeen met 16 januari 5 uur's ochtends, Greenwich Mean Time, of 16 januari 8 uur 's ochtends locale tijd in Koeweit en Irak). De regeringen van de VS en haar bondgenoten benadrukten dat de exacte tijd er niet toe deed, aangezien het niet ging om een daadwerkelijk ,,startschot".De tijdslimiet gaf slechts aan dat op elk gewenst moment na het verstrijken de militaire actie zou kunnen beginnen, tenzij Irak had voldaan aan de VN-resoluties. Minder dan 19 uur na middernacht in New York, kort voor middernacht 16 januari Greenwich Mean Time, was het zover en ging het geallieerde offensief van start.

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN VOOR 16 JANUARI

De eerste helft van januari werd gekenmerkt door intensief diplomatiek verkeer. De laatste pogingen om een oorlog te voorkomen bestonden uit (i) een Franse bemiddelingspoging begin januari; (ii)de ontmoeting op 9 januari in Genève tussen de ministers van buitenlandse zaken van de VS en Irak, dat wil

zeggen tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en de Iraakse vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz; (iii) een bezoek van Perez de Cuellar aan Bagdad, waar hij op **13** januari de Iraakse president Saddam Hoessein ontmoette; en (iv) op de valreep de mogelijkheid van een Frans initiatief met Sowjetsteun bij de VN.

Belangrijke Arabische initiatieven werden op dat moment niet ontplooid, alhoewel de Joegoslavische minister van buitenlandse zaken namens de Beweging van Niet-gebonden Landen ideeën nastreefde die in grote lijnen overeenkwamen met de ideeën die in december door de Algerijnse president kolonel Chadli Bendjedid waren onderzocht (zie pag. 46/2 - '91). Er vonden op elk niveau talrijke andere ontmoetingen plaats tussen Irak en bevriende landen, tussen lidstaten van de door de VS aangevoerde coalitie, en tussen politieke leiders aan beide zijden en onafhankelijke personen, die via bemiddeling een positieve bijdrage hoopten te kunnen leveren.

Al deze contacten vonden echter plaats zonder dat er belangrijke gemeenschappelijke aanknopingspunten tussen Irak en de anti-Irak coalitie werden gevonden. Saddam Hoessein bleef halsstarrig en toonde zich niet genegen te praten over terugtrekking uit Koeweit. In toenemende mate presenteerde hij de confrontatie in termen van anti-imperialisme en anti-zionisme, waarbij de bevrijding van Palestina het belangrijkste punt vormde. Aan de zijde van de coalitie hielden Groot-Brittannië en de VS vast aan de onvoorwaardelijke terugtrekking van Irak als zijnde de belangrijkste eis. Bemiddelaars konden dan ook weinig anders doen dan Saddam Hoessein vertellen dat terugtrekking zou leiden tot een produktieve sfeer voor het zoeken naar een oplossing van de problemen in de regio.

Frans initiatief van Vauzelle

Gedurende de eerste helft van januari onderhield de Franse regering nauwe contacten met Algerije, Duitsland, Marokko. de Sowjet-Unie, Spanje en Joego-Slavië. Michel Vauzelle, hoofd van de commissie voor buitenlandse zaken van de Nationale Vergadering, reisde op 2 januari naar Bagdad, waar hij gesprekken voerde met Aziz en (op 5 januari) met Saddam Hoessein. Op de terugweg deed hij Tunis aan waar hij gesprekken zou hebben gevoerd met Yasser Arafat, de leider van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). Op 6 januari berichtten Franse radiouitzendingen dat Vauzelle zou hebben gezegd: .,Hij (Saddam Hoessein) is bereid tot concessies als er een conferentie over Palestina wordt belegd."

Europees diplomatiek initiatief

Tijdens gesprekken die plaatsvonden op een bijeenkomst op 4 januari, toen de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG) aanvankelijk vreesden dat de ontmoeting tussen Baker en Aziz mogelijk niet door zou gaan, drong de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas aan op gesprekken tussen de EG en Aziz en pleitte hij tevens voor een voorstel waarin een ,;koppeling" zou worden aangebracht tussen een Iraakse terugtrekking en een conferentie over het Midden-Oosten, waarin meerdere kwesties aan de orde zouden komen Groot-Brittannie en Nederland waren het niet eens met dit voorstel De meningsverschillen werden pas bijgelegd toen de ministers vernamen dat de ontmoeting tussen Baker en Aziz wel doorgang zou vinden. Zij werden het veivolgens eens over een communique waarin zij .,hun toezegging om actief bij te dragen aan een regeling van de overige problemen in de regio " nog eens herhaalden. Tevens nodigden zij Aziz uit voor een bezoek aan Luxemburg.

Deze uitnodiging werd echter op 5 januari afgeslagen. Het Iraakse persbureau INA verwoordde de Iraakse .,verontwaardiging" over ,,het beleid van sommige Europese landen, dat gekenmerkt wordt door kruiperige onderwerping aan het agressieve en arrogante beleid van de VS" Een volgend aanbod, op 9 januari. voor gesprekken in Algiers werd eveneens afgewezen.

Deze afwijzingen van Irak ondermijnden de pogingen van de EG om een eensgezind standpunt te presenteren. De Franse regering werd eveneens bekritiseerd, vooral door Groot-Brittannië maar ook door Denemarken en door de Europese Commissie, wegens het voortzetten van haar eigen ,,onafhankelijke diplomatie" op zoek naar een oplossing voor de crisis. (Voor uiteenlopende meningen in decemberzie pag. 45/3-'91).

Ontmoeting tussen Baker en Aziz in Geneve

In een poging te laten zien dat hij alle moeite deed om een oorlog te voorkomen, had Bush op 3 januari voorgesteld dat Baker en Aziz elkaar in Genève zouden ontmoeten. De volgende dag sloot hij echter de mogelijkheid dat Baker verder zou reizen naar Bagdad, zoals was voorgesteld door Irak. uit. ogenschijnlijk vanuit de overtuiging dat Irak een serie ontmoetingen slechts als voorwendsel zou gebruiken om elke terugtrekking uit Koeweit uit te stellen. Voorafgaand aan de ontmoeting in Geneve bleef Bush bovendien benadrukken dat geen van de eisen die aan een Iraakse terugtrekking gesteld waren bespreekbaar was. evenmin als elke ,,koppeling"met het vraagstuk van een Palestijns thuisland.

De ontmoeting op 9 januari in Genève verliep volgens plan. Alhoewel de besprekingen zes uur duurden, werd geen vooruitgang geboekt. Baker verklaarde dat hij tijdens de gesprekken een poging had gedaan de Iraakse regering te doordringen van de vastberadenheid van de uit 28 landen bestaande coalitie, de Iraakse troepen uit Koeweit te verdrijven en hij zei tevens dat hij ,,niets had gehoord dat ook maar enigszins wees op flexibiliteit aan Iraakse zijde". Hij uitte eveneens kritiek op Aziz omdat deze geweigerd had een brief van president Bush, waarin deze het Amerikaanse standpunt he haalde, aan Saddam Hoessein te aanvaarden. Aziz herhaalde het standpunt van zijn regering dat de problemen in het Midden-Oosten als een geheel behandeld moesten worden en hij bevestigde dat Irak in geval van oorlog Israël zou aanvallen. (Op 10 januari maakte Farouk Kaddoumi, hoofd van de politieke afdeling van het uitvoerend comité van de PLO. in een verklaring bekend dat de Palestijnen trots waren op het Iraakse standpunt en dat zij de

Voor het begin van het cruciale overleg in Geneve op 9 januari 1991 reiken de ministers van buitenlandse zaken van Irak en de VS, resp. Tariq Aziz (l.) en James Baker, elkaar de hand.

VS als enige schuldige aanwezen voor het mislukken van de besprekingen, aangezien zij het centrale punt, namelijk de Palestijnse kwestie, hadden genegeerd.)
Bakers onproduktieve bezoek aan Genève viel midden in een week vol besprekingen niet leiders van geallieerde landen. Niettegenstaande de algemene opvatting dat het diplomatieke standpunt van de VS opmerkelijk minder flexibel was dan de Franse opstelling, had Rak e zijn .,volledige overeenstemming" met de Franse president François Mitterrand bevestigd tijdens zijn bezoek aan Parijs op 8 januari.

Debat in Amerikaans Congres over oorlog met Irak

De vraag of Bush zou kunnen besluiten geweld te gebruiken tegen Irak zonder de steun van het Congres, bleef een onduidelijke zaak - voortkomend uit de omstreden grondwettigheid van de War Powers Act uit 1973 - die de regering-Bush bij het aftellen van de dagen voor de tijdslimiet van 15 januari achtervolgde. Bovendien was het standpunt van de Democratische meerderheid inzake een oorlog met Irak in zowel de Senaat als het Huis van Afgevaardigden onduidelijk. Het leek alsof de Democratische leiders het gebruik van geweld wilden goedkeuren noch verbieden.
Uiteindelijk werd de kwestie opgelost - alhoewel de grondwettelijke onduidelijkheid bleef bestaan - toen zowel de Senaat als het Huis van Afgevaardigden op 12 januari in meerderheid instemden met het gebruik van geweld. In het Huis van Afgevaardigden werd het standpunt van de regering gesteund met 250 tegen 183 stemmen, waarbij 86 Democraten voor het gebruik van geweld stemden. In de Senaat was de uitslag van de stemming 52 tegen 47 voor het gebruik van geweld, waarbij 10 Democraten (zeven afkomstig uit het zuiden) de regering steunden en twee Republikeinen tegen stemden.

Bezoek van VN secretaris-generaal aan Bagdad

Perez de Cuellar kondigde op 9 januari, na het mislukte overleg tussen Baker en Aziz, aan dat hij Bagdad zou bezoeken. Op 12 januari arriveerde hij in Bagdad, waar hij de daaropvolgende dag enkele uren met Saddam Hoessein sprak. Hij zette uiteen dat hij ,,geen specifieke voorstellen" had behalve ,,de wens van de internationale gemeenschap om tot een vreedzame oplossing te komen". Op 14 januari gaf hij toe dat de gesprekken ,,beleefd" ,,maar helaas niet succesvol" waren geweest.

De missie van Perez de Cuellar kreeg de ,,volledige steun" van de Sowjet-Unie, zoals bleek uit een boodschap op 10 januari van Sowjet-president Miachail Gorbatsjow. Op zijn reis naar Bagdad ontmoette hij op 11 januari president Mitterrand in Parijs en later die dag in Geneve de ministers van buitenlandse zaken van de EG en ook de Joegoslavische minister van buitenlandse zaken Budimir Loncar (die gepoogd had namens de Beweging van niet-gebonden Landen te bemiddelen). Die avond had hij in Amman nog een ontmoeting met de Jordaanse koning Hoessein.

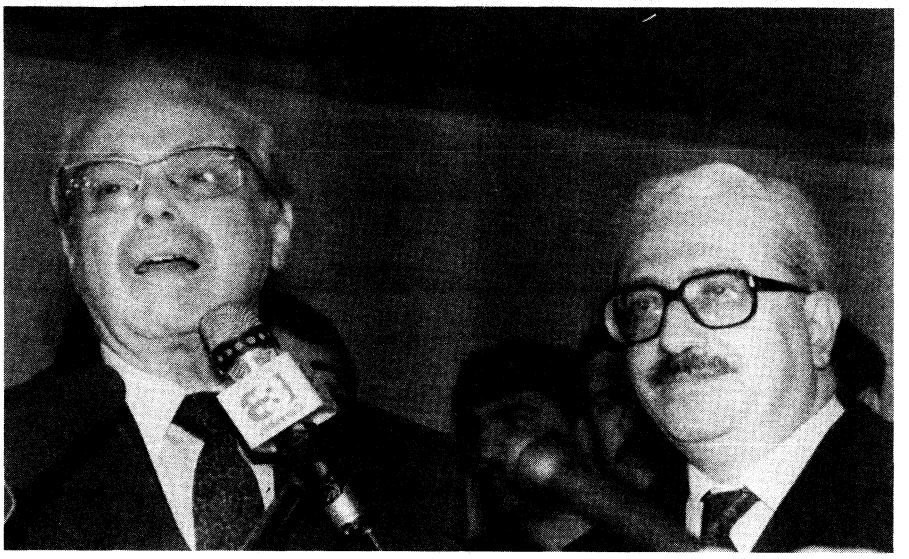

Na afloop van zijn besprekingen met de Iraakse president Saddam Hoessein staat VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar (1.)op 13 januari 1991 in Bagdad de pers te woord in gezelschap van de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz..

Volgens berichten in de pers had hij weinig ruimte voor onderhandelingen aangezien hij Saddam Hoessein geen toezeggingen kon doen aangaande een versoepeling van de eis tot onmiddellijke terugtrekking en de onvoorwaardelijke aanvaarding van de VN-resoluties. Men nam echter aan dat hij zich richtte op (i) garanties voor het uitblijven van een militaire aanval op Irak, indien dit land zou toegeven, waarna een VN-vredesmacht zou worden gestationeerd en regelingen zouden worden getroffen voor de terugtrekking van Amerikaanse en geallieerde troepen uit de regio; (ii) voorstellen voor een of andere vorm van politieke zeggenschap voor de Koeweiti's na de terugtrekking van het al-Sabah-regime; en (iii) de afspraak dat op de eerst mogelijke datum een internationale conferentie zou worden georganiseerd, waarbij de Palestijnse kwestie zou worden besproken. De stafchef van het Amerikaanse Witte Huis, John Sununu, herhaalde op 13 januari nog eens dat de VS bleven vasthouden aan het standpunt dat er geen koppeling mogelijk was met de Palestijnse kwestie, maar dat er ,,na een oplossing van de Golfcrisis zeker mogelijkheden zijn, wanneer een dergelijke conferentie plaatsvindt".
Na zijn terugkeer via Parijs op 13 januari bracht Perez de Cuellar op 14 januari aan de VN-Veiligheidsraad verslag uit van zijn mislukte onderhoud met Saddam Hoessein. Na het uiteindelijke falen van het allerlaatste Franse initiatief (zie hieronder), legde hij op verzoek van de Veiligheidsraad op 15 januari een verklaring af, waarin hij zei: ,,Nu....de wereld balanceert tussen vrede en oorlog, doe ik een uiterst oprechte oproep aan president Saddam Hoessein het tij te keren om een catastrofe te voorkomen en aan te sturen op een nieuw tijdperk van gerechtigheid en harmonie.....Als deze toezegging wordt gedaan en duidelijk zichtbare stappen worden ondernomen om de (VN-)resoluties ten uitvoer te brengen, zal een rechtvaardige vrede, met alle voordelen van dien, vanzelf volgen."

Andere diplomatieke activiteiten

De Joegoslavische minister van buitenlandse zaken Loncar bezocht alle belangrijke hoofdsteden van de regio met voorstellen namens de Beweging van niet-gebonden Landen, waarin hoofdzakelijk ideeën werden geopperd die in december door de Algerijnse president Chadli naar voren waren gebracht (zie pag. 46/2 - '91 voor de Saoedische weigering deze ideeën met Chadli te bespreken). De voorstellen behelsden een gegarandeerde toegang van Irak tot (en wellicht het pachten van) de eilanden Warba en Bubiyan, en gesprekken inzake financiële kwesties met Koeweit na de Iraakse terugtrekking. Tot degenen die een bezoek brachten aan Bagdad, behoorden de voormalige Nicaraguaanse president Daniel Ortega (op 8 januari), de Zambiaanse president Kenneth Kaoenda (op 10-11 januari) en de leider van de Japanse Socialistische Partij Takako Doi (op 13 januari), evenals delegaties uit Jemen en Libië. Ondertussen legde ook de Jordaanse koning Hoessein een aantal bezoeken af; zo was hij begin januari in Londen.
Op 13 januari verwierp Saddam Hoessein een boodschap van president Hafez Assad van Syrië. In plaats daarvan riep hij hem op over te lopen en zich ,,te scharen bij de gelederen der gelovigen" in de grote slag met de ongelovigen. Assad had Saddam Hoessein trachtten te overtuigen dat ,,de enige die van de huidige crisis profiteert Israël is". Hij beloofde verder dat de Syrische troepen zij aan zij met de Iraki's zouden vechten als zij zouden worden aangevallen na terugtrekking uit Koeweit en betoogde dat alleen een dergelijke terugtrekking zou voorkomen dat ,,de vijanden van onze Arabische natie..... de gouden kans krijgen waarvan ze droomden dat die zich ooit zou voordoen en die zich vandaag inderdaad aandient". Assads boodschap was openlijk gesteund door de Libische leider kolonel Kadhafi als een uiting

Op 3 januari 1991 vond in Misratah (Libië) een Arabische minitop plaats met v.r.n.l. de leiders Moamer Kadhafi (Libië), Hafez Assad (Syrië), Hosni Mubarak (Egypte) en Omar Hassan Ahmad al-Bashir (Soedan).

van ,,onmiskenbare pan-Arabische toewijding". Zowel Assad als president Hosni Moebarak van Egypte en de Soedanese leider generaal Bashir hadden op 3 januari bij Misratah in Libië een ontmoeting gehad met Kadhafi.
Op 14 januari hekelde Saddam Hoessein ook koning Fahd van Saoedi- Arabië. Hij beschuldigde hem van het ,,vroegtijdigafbreken" van eerdere kansen op een ,,serieuzedialoog". Tijdens zijn inspectie van de Saoedische troepen op 6 januari had de koning verklaard dat Irak ,,verdere afstraffing zou kunnen voorkomen", wanneer het zich uit Koeweit zou terugtrekken. Tevens verklaarde hij dat Saoedi- Arabië de voorkeur zou geven aan een oplossing via onderhandelingen voor de territoriale en financiële onenigheden tussen Irak en Koeweit.
Arafat had regelmatig in Bagdad ontmoetingen met Saddam Hoessein in de dagen voorafgaand aan het verstrijken van de tijdslimiet op 15 januari, en herbevestigde op 14 januari dat ,,Palestina en Irak in dezelfde loopgraaf staan om de Arabische rechten te herwinnen".
Saddam Hoessein had van zijn kant op 14 januari verklaard dat ,,de Palestijnse kwestie het kernpunt van de confrontatie vormt". Hij noemde eerder, op 6 januari, in een televisietoespraak de bevrijding van Palestina de belangrijkste doelstelling in de strijd, maar desalniettemin bevestigde hij dat ,,de terugkeer van Koeweit naar het moederland een feit is", dat het Iraakse leger zich zou moeten voorbereiden op ,,de moeder der veldslagen", en dat ,,elke strijder en vechter wiens armen zich uit kunnen strekken om de agressors in de wereld schade te berokkenen" in de oorlog zou worden betrokken. Op 9 januari, toen de Internationale Islamitische Volksconferentie in Bagdad van start ging, beloofde bij dat in geval van oorlog de Amerikanen ,,in hun eigen bloed zullen zwemmen".

Te elfder ure Frans voorstel bij VN

Na zijn terugkomst uit Bagdad op 14 januari pleegde Perez de Cuellar in Parijs overleg met Jacques Poos, de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken en gedurende de eerste helft van 1991 voorzitter van de EG-ministerraad. Later die dag vond in Brussel een bijeenkomst plaats van ministers van buitenlandse zaken van de EG. De ministers (met uitzondering van Dumas, die niet aanwezig was) verklaarden ,,met spijt te moeten concluderen dat de voorwaarden voor een nieuw Europees initiatief niet aanwezig zijn".
De Franse regering werd dan ook in brede kring bekritiseerd toen zij op 14 januari op het eind van de dag nog met nieuwe voorstellen kwam, waarvan de EG-ministerraad niet op de hoogte was gesteld. Vooral de kritiek uit Groot-Brittannië was opvallend, aangezien de Britse premier John Major die dag nog in Parijs met president Mitterrand had geluncht. Het Franse inititatief werd aan de VN-Veiligheidsraad gepresenteerd; hierin werd Irak opgeroepen zich uit Koeweit terug te trekken, waarna ,,op een geschikt tijdsstip" een conferentie over het Midden-Oosten zou worden belegd.
In het voorstel werd een beroep gedaan op de Iraakse leiding om ,,zonder verder uitstel bekend te maken dat Irak de bedoeling heeft zich volgens een bepaald tijdschema uit Koeweit terug te trekken en een begin te maken met een onmiddellijke, snelle en massale terugtrekking". Dit zou gebeuren onder toezicht van internationale VN-waarnemers en een Arabische vredesmacht. Nadat een vreedzame regeling zou zijn bereikt ,,zullen de leden van de Veiligheidsraad hun eigen actieve bijdrage leveren aan een regeling voor de overige problemen in de regio en vooral het Israëlisch-Arabische conflict en het Palestijnse probleem, door op het geschikte tijdstip een internationale conferentie te organiseren ... om de veiligheid, de stabiliteit en de ontwikkeling van dit deel van de wereld veilig te stellen".
Naar verluidt kreeg dit voorstel de steun van Duitsland, Italië en de Sowjet-Unie. Het werd echter met het oog op het Amerikaanse verzet ingetrokken. De vertegenwoordiger van de Verenigde Staten stond erop dat er geen ,,koppeling" zou worden aangebracht tussen de kwesties. Groot-Brittannië verzette zich eveneens tegen het voorstel. De Franse premier Michel Rocard gaf toe dat het initiatief ,,niet de geringste respons had gekregen van Iraakse zijde".

VERSTRIJKEN VAN VN-TIJDSLIMIET

De tijdslimiet van 15 januari, waar voor Irak aan de voorwaarden van de betreffende VN-resoluties had moeten voldoen, verstreek zonder tekenen van Iraakse inschikkelijkheid. Op 14 januari deed Saddam Hoessein nogmaals een oproep aan het Iraakse volk om Koeweit tot de dood toe te verdedigen. De Nationale Vergadering in Bagdad was het in een formele stemming unaniem eens over de toekenning van absolute volmachten aan Saddam Hoessein voor de bepaling van de Iraakse militaire reactie op elk geallieerd offensief en het voeren van onderhandelingen.
De overgang van diplomatieke en economische druk op Irak naar direct offensief militair ingrijpen bevestigde opnieuw de leidende rol van de VS in wat in Amerikaanse verklaringen werd omschreven als ,,de uit 28 landen bestaande internationale coalitie", aangezien de ,,coalitie-strijdkrachten" onder operationeel bevel zouden staan van de bevelhebber van de Amerikaanse troepen, generaal H. Norman Schwarzkopf, in overleg met de Saoedische minister van defensie prins Sultan ibn Abdul Aziz. De operationele orders aan de Arabische strijdkrachten binnen de alliantie zouden door prins Sultan worden overgebracht.
De economische sancties bleven van kracht onder de bestaande VN-resoluties. Tegenstanders van het gebruik van geweld en anderen die dit voorbarig achtten, hielden vol dat de sancties pas effect zouden sorteren als ze gedurende een langere periode zouden worden toegepast (dit was in grote lijnen het standpunt dat begin januari door de oppositionele Labour Party in Groot-Brittannië werd ingenomen, d.w.z. voor het militaire conflict begon).

DE GEALLIEERDEN

Op 21 februari werd door de Amerikaanse ambassade in Londen een lijst bekendgemaakt van 29 landen die deel uitmaakten van de coalitie. Naast de Verenigde Staten waren dit: Argentinië, Australië, Bahrein, Bangladesh, België, Canada, Tsjechoslowakije, Denemarken, Egypte, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Italië, Koeweit, Marokko, Nederland, Nieuw-Zeeland, Niger, Noorwegen, Oman, Pakistan, Qatar, Saoedi-Arabië, Senegal, Spanje, Syrië, de Verenigde Arabische Emiraten en Groot-Brittannië. Ook Honduras had troepen toegezegd.

De schattingen over het effect van de sancties liepen uiteen. William Webster van de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst (CIA) had op 5 december ten overstaan van de defensiecommissie van het Huis van Afgevaardigden verklaard dat de sancties ,,een behoorlijke klip hadden uitgedeeld", waarbij ,,meer dan 90 procent van de import en 97 procent van de export" was stopgezet, maar dat er ,,geen zekerheid of garantie" bestond dat de economische ontberingen een verandering in het Iraakse beleid teweeg zouden brengen. In een brief van 10 januari aan de voorzitter van de commissie, Les Aspin, stelde hij zijn inschatting van de situatie echter bij met de uitspraak dat ,,het niet te verwachten is dat het vermogen van de Iraakse grondtroepen om Koeweit te verdedigen, gedurende de komende zes tot 12 maanden zal verminderen" en dat ,,economische ontberingen alleen naar alle waarschijnlijkheid niet voldoende zijn om Saddam Hoessein tot terugtrekken te dwingen" binnen dieperiode.

In sommige kringen heerste bezorgdheid, dat de toevlucht tot geweld het vooruitzicht op een vreedzame oplossing van volgende internationale conflicten door middel van economische sancties zou verkleinen.

Positie van diplomaten en in het buitenland verblijvende Iraki's

Op 14 januari kondigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken aan dat de Iraakse ambassadeur in de VS, Mohammed Sadiq al-Mashat, was teruggeroepen na de uitwijzing van een aantal Iraakse diplomaten op 12 januari. Op 23 januari werd bericht dat de Iraakse ambassadeur in Groot-Brittannië, Azmi Shafiq al-Salahi, was teruggeroepen. De uitwijzing van een aantal Iraakse diplomaten was door Groot-Brittannië gelast op 15 januari. door België op 18 januari, door Frankrijk op 21 januari, door Nederland op 22 januari. door Duitsland op 24 januari en door Oostenrijk op 26 januari.
Verscheidene geallieerde regeringen ondernamen actie om Iraki's en anderen, die met hun aanhoudende aanwezigheid de nationale belangen zouden kunnen schaden, het land uit te zetten. In Groot-Brittannië werd op 19 januari voor alle Iraki's de visumplicht ingesteld. Tevens werden strenge registratieprocedures ingevoerd voor Iraki's die met een beperkte verblijfsvergunning in Groot-Brittannië verbleven. Op 29 januari zaten van de 101 Iraki's die sinds begin van het jaar waren vastgehouden, nog 42 (samen met zeven Palestijnen) in hechtenis in afwachting van hun uitwijzing; 21 waren vertrokken of waren al uitgewezen en drie waren vrijgelaten. 35 dienstplichtigen van het Iraakse leger zaten in militaire gevangenschap.
Lidstaten van de alliantie reduceerden de niet-essentiële diplomatieke staf in het Midden-Oosten en in Aziatische landen met een overwegend uit moslims bestaande bevolking. Veel van die landen, met name de VS, Groot-Brittannië en Frankrijk, namen maatregelen om hun staatsburgers te evacueren.
De laatste Amerikaanse diplomaten in Irak zelf hadden Bagdad op 12 januari per vliegtuig verlaten, vergezeld van hun overgebleven Oostenrijkse, Braziliaanse, Belgische, Canadese, Finse. Noorse. Poolse en Portugese collega's. Groot-Brittannië, dat zijn ambassadepersoneel in Bagdad begin januari van 24 tot zes personen had teruggebracht, riep ook zijn ambassadeur (Harold Walker, die op 10 januari vertrok) terug en het overgebleven personeel volgde na de mislukte ontmoeting tussen Baker en Aziz op 9 januari. De Duitsers waren op 8 januari vertrokken en volgens Le Monde van 15 januari was Frankrijk het enige EG-land dat nog een diplomatieke vertegenwoordiging in Bagdad had. Japan sloot zijn ambassade tijdelijk op 12 januari en de Egyptische ambassadeur was de volgende dag vertrokken, alhoewel de meeste Arabische landen wel een paar vertegenwoordigers achterlieten
Op 15 januari meldde Le Monde ook dat de ambassadeur van Koeweit in Bagdad, die sinds 2 augustus 1990 onder huisarrest stond en aan hartklachten leed op verzoek van koning Hoessein m,"; vrijgelaten cn toestemming had gekregen Irak te verlaten

De opperbevelhebber van de Amerikaanse strijdkrachten in Saoedi-Arabië, generaal Norman Schwarzkopf (l.),in gesprek met de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, generaal Colin Powell.

VOORTGANG VAN DE OORLOG

Het offensief van de door de VS aangevoerde geallieerde strijdkrachten begon op 16 januari even voor middernacht Greenwich Mean Time, onder de codenaam operatie ,,Desert Storm".

Begin van de luchtaanval

Gedurende januari hielden de luchtaanvallen op Iraakse doelen aan, waarbij de geallieerden vanaf vliegdekschepen en bases op het vasteland hun vluchten uitvoerden met onder meer Amerikaanse B-52 bommenwerpers en Tomahawk-kruisraketten, die vanaf geallieerde schepen gelanceerd werden. In Groot-Brittannië werd speciale nadruk gelegd op de rol van de Royal Air Force tijdens de eerste fase van de luchtoorlog. Het verlies van zes Tornado-vliegtuigen van de RAF vormde daarom een relatief groot verlies voor de geallieerden in deze fase van de strijd.
Alhoewel weinig concrete informatie werd vrijgegeven omtrent de aard van de doelen en de omvang van de schade die door de luchtaanvallen was aangericht, leek het erop dat de eerste aanvallen gericht waren op Iraakse commandocentra, vliegvelden, raketinstallaties, fabrieken en opslagplaatsen voor chemische en nucleaire wapens en onderdelen van de civiele infrastructuur, zoals elektriciteitscentrales.
Later die maand werd het accent van de doelen bij de luchtaanvallen verschoven naar troepenconcentraties - met name Iraks elite-eenheden, de Republikeinse Garde, die achter de frontlinie in reserve werden gehouden - en op toevoerlijnen in zowel Irak als Koeweit.

Eind januari beweerden de geallieerden meer dan 30.000 vluchten te hebben uitgevoerd. Video-opnamen die zowel vanaf de grond als vanuit de aanvallende geallieerde vliegtuigen waren gemaakt, suggereerden dat de kruisraketten en de laser-gestuurde bommen die door de geallieerden werden gebruikt, in staat waren zeer nauwkeurig hun doel te treffen. Desalniettemin werden ook meer traditionele wapens voor bombardementen toegepast, onder meer de ,,tapijtbombardementen" met B-52 bommenwerpers. Iraakse bronnen beweerden dat de luchtaanvallen hadden geleid tot een grootschalige vernietiging van niet-militaire

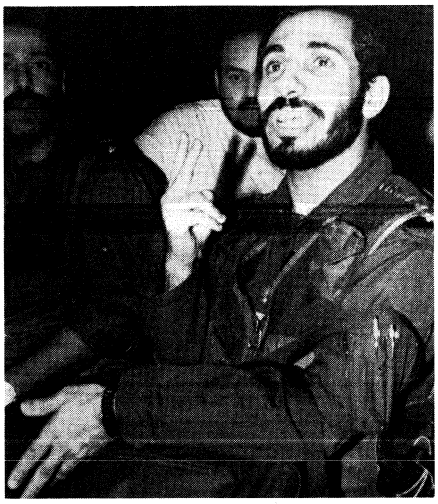

Kapitein Awid al-Shamrani van de Saoedische luchtmacht vertelt verslaggevers hoe hij op 24 januari twee Iraakse F-1 Mirages neerschoot.

doelen en een groot aantal doden onder de burgerbevolking.
Turkije, het enige lid van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) dat grenst aan Irak, gaf op 17 januari toestemming voor de stationering van 96 gevechtsvliegtuigen van de Amerikaanse luchtmacht op de basis Incerlik, dicht bij de zuidelijke stad Adana. Officiële bronnen bevestigden later dat deze toestellen meteen waren ingezet in het luchtoffensief tegen Irak.

Iraaks antwoord op luchtaanvallen

Irak beantwoordde de luchtaanvallen met luchtafweergeschut en luchtdoelraketten. De Iraakse luchtmacht ondernam nauwelijks pogingen om tot een gecoördineerde reactie op de geallieerde luchtaanvallen te komen en het leek alsof Saddam Hoessein de intentie had zijn luchtmacht te sparen, hetzij voor een latere fase van de strijd hetzij voor de duur van de gehele oorlog.

Ondanks hevige aanvallen op Iraakse vliegvelden lukte het Irak een groot deel van zijn 700 vliegtuigen voor vernietiging te behoeden door ze naar bases in het noorden van het land over te brengen en te verstoppen in versterkte ondergrondse schuilkelders. Er waren ook berichten dat Irak voor vele van zijn modernste vliegtuigen een wijkplaats had gezocht in Iran. Op 29 januari beweerden de geallieerden dat bijna 100 Iraakse vliegtuigen in Iran waren. De Iraanse regering verzekerde dat de toestellen in Iranzouden worden vastgehouden tot de beëindiging van de vijandelijkheden.
Drie Iraakse F-1 Mirages, die naar men geloofde waren uitgerust met Exocet-raketten, poogden op 24 januari geallieerde schepen in de Golf aan te vallen maar werden onderschept door een Saoedische F-15. Twee van deze vliegtuigen werden vernietigd tijdens een gevecht, waarin de technologische superioriteit van de geallieerde wapensystemen nog eens werd onderstreept.

Lancering van Scud-raketten

Een andere vergeldingsactie van Irak bestond uit het lanceren van Scud-raketten gericht op Saoedi-Arabië en Israël.

Deze verouderde Sowjet-raketten, die afstamden van de Duitse V-2 raket, hadden een kop met een springlading van een ton en een bereik van 290 km Door echter de grootte van de kop te verminderen was het de Iraki s gelukt net bereik van een aantal van hun Scuds te vergroten Deze gemodificeerde raketten, de al-Hoessein en de al-Abbas, hadden een maximumbereik van respectievelijk 600 en 880 km Alhoewel de Scuds volgens de huidige maar

CHRONOLOGISCHOVERZICHT VAN SCUD-RAKETAANVALLEN IN JANUARI*

Datum	Doel	Afgevuurd	Treffers	Missers	Neergehaald	Doden	Gewonden
jan.							
17	Tel Aviv	7	3	4	-	-	12
	Haifa						
	Dhahran	1		-	1	-	-
19	Tel Aviv	4	3	1	-	-	20
20	Dhahran	5		-	5	-	-
	Riad	5	-	1	4	-	-
21	Riad	2	-	1	1	-	-
	Dhahran	4	-	4	-	-	-
22	Tel Aviv	1	1	-	-	3	96
	Riad	2	-	2	-	-	-
	Dhahran	3	-	2	1	-	-
23	Tel Aviv	1	-	-	1	-	-
	Dhahran	2	-	-	2	-	-
	Riad	1	-	-	1	-	-
25	Tel Aviv	7	2	-	5	1	66
	Haifa						
	Riad	2	1	-	1	1	30
	Dhahran	2	-	-	2	-	-
26	Tel Aviv	3	-	-	3	-	-
	Haifa	1	-	-	1	-	-
	Riad	1	-	-	1	-	-
28	Tel Aviv	1	-	1	-	-	-
	Riad	1	-	-	1	-	-
31	Tel Aviv	1	-	1	-	-	-
	Totaal	57	10	17	30	5	224

* Nauwkeurigheid van cijfers onderhevig aan censuur in Saoedi-Arabië en Israël en aan interpretatie van beoogde doelen.

Verwoeste huizen in Tel Aviv na de Iraakse Scud-aanval van 17 januari 1991.

Saoedische militairen inspecteren de schade die op 21 januari 1991 door een Iraakse Scud-raket in Riad werd aangericht.

staven slechts een beperkte nauwkeurigheid hadden, waren ze redelijk succesvol in het treffen van grote doelen, zoals stedelijke nederzettingen. Algemeen werd aangenomen dat Irak tussen de 500 en 1.000 Scuds had, die gelanceerd konden worden vanaf vaste, maar ook vanaf mobiele lanceerinstallaties. Alhoewel sommige van deze installaties naar verluidt tijdens de eerste fase van de luchtoorlog waren vernietigd, bleken met name de mobiele lanceerinrichtingenmoeilijk op te sporen.

Zeven raketten werden richting Israël gelanceerd (en één tegen Dhahran) tijdens een eerste aanval in de vroege ochtend van 17 januari.

Twee raakten Tel Aviv, een trof de haven van Haifa, drie landden in onbevolkte gebieden en een kwam neer op een niet nader bekendgemaakte locatie. De aanvankelijke bezorgdheid dat de Scuds een chemische lading zouden hebben, bleek ongegrond. De aanvallen veroorzaaktenlokale schade en verwondingen.
De Scud-aanvallen op Israël vormden aanleiding voor intensief internationaal diplomatiek verkeer. In brede kring heerste de opvatting dat directe militaire betrokkenheid van Israël het politieke aanzien van het conflict ingrijpend zou kunnen veranderen (zie beneden over rol van Israël).
De Scud die op 17 januari gelanceerd werd in de richting van de geallieerde luchtmachtbasis in de Saoedische plaats Dhahran, werd in de lucht door Patriot luchtafweerraketten onderschept. De Scud-aanvallen gingen de hele maand januari door (zie tabel), waartegen Patriot-batterijen in Saoedi-Arabië (en later in Israël, zie beneden) een effectieve, zij het geen onfeilbare defensie bleek te vormen.

Iraakse vertoning van gevangengenomen geallieerde piloten

Zeven gevangengenomen geallieerde piloten, onder wie twee RAF-officieren, verschenen op 20 januari op de Iraakse televisie.

De mannen, die allen gevangen waren genomen nadat zij boven vijandelijk gebied waren neergeschoten, noemden hun naam, deden de groeten aan hun familie en legden kritische verklaringen af ten aanzien van de oorlog. Een aantal van hen vertoonde tekenen van verwondingen, hetgeen in de VS en Groot-Brittannië leidde tot aantijgingen dat zij hun verklaringen onder druk hadden afgelegd. Deze omstandigheid, in combinatie met Iraakse suggesties dat de gevangengenomen vliegtuigbemanningen in de buurt van mogelijke bombardementsdoelen van de geallieerden zouden worden ondergebracht als ,,menselijk schild", werd in het Westen veroordeeld als zijnde in strijd met de Geneefse Conventies. Irak reageerde hierop met de openlijke veroordeling van de geallieerde bombardementen op burgerdoelen en de uitspraak dat, als de geallieerden geen informatie verstrekten over de hoogte van hun werkelijke verliezen, het niet mogelijk was alle gevangengenomen piloten als krijgsgevangenen te behandelen.
Na het zien van de beelden van de gevangengenomen piloten, veroordeelde Bush hun ,,brute behandeling", maar verzekerde dat hun mogelijke aanwezigheid in de buurt van doelen de voortgang van de bombardementen niet zou beinvloeden. Op de vraag of Saddam Hoessein aansprakelijk zou worden gesteld voor de behandeling van de mannen, antwoordde Bush: ,,Reken maar!" Major, die op 21 januari het Britse Lagerhuis toesprak, onderstreepte de houding van Bush en beloofde dat de Iraakse strijdkrachten rekenschap zouden moeten afleggen voor hun ,,onwettige en onmenselijke daden".

Officieel overzicht van de voortgang van de luchtoorlog

Op 23 januari legde generaal Colin Powell, voorzitter van de Amerikaanse verenigde chefs van staven, de meest uitgebreide openbare verklaring af over de voortgang van de luchtaanvallen sinds het begin van de oorlog.

Hij beweerde dat de geallieerde strijdkrachten ,,algeheel luchtoverwicht" over Irak en Koeweit hadden bereikt; dat de vijandelijke produktiefaciliteiten voor kernwapens ,uitgeschakeld" waren; dat de Iraakse vliegtuigen slechts vanaf 5 van de 66 vliegvelden in het land konden opstijgen; en dat de Iraakse luchtverdedigingsradar voor 95 procent buiten werking was gesteld. Hij kon echter bevestigen dat na meer dan 10.000 geallieerde vluchten slechts 41 vijandelijke toestellen waren neergeschoten en dat Saddam Hoessein en zijn generaals nog steeds effectief het bevel voerden en de controle uitoefenden over hun strijdkrachten. Hij meende dat de luchtaanvallen nog geruime tijd zouden worden voortgezet voordat een grondoorlog zou worden overwogen. Over de te voeren strategie met betrekking tot het in Koeweit ingegraven Iraakse leger verklaarde hij: ,,Eerst snijden we ze de pas af en dan maken we ze af".

Verovering van eiland Qaruh. Vorming van gigantische olievlek

Op 24 januari werd het eerste stukje Koeweits grondgebied heroverd toen geallieerde troepen landden op het 35 kilometer voor de kust van Koeweit gelegen eilandje Qaruh.

Op 22 januari waren geallieerde vliegtuigen vanaf het eiland, dat niet meer voorstelde dan een onbewoonde rots die diende als navigatiebaken, onder vuur genomen. Dit gebeurde toen zij een aanval uitvoerden op twee Iraakse marineschepen. Het eiland werd vervolgens vanuit de lucht aangevallen en nadat verscheidene Iraakse soldaten waren gesneuveld gaven de 29 resterende leden van het garnizoen zich over.

Op 25 januari werd duidelijk dat de oorlog mogelijk desastreuze gevolgen voor het milieu zou kunnen hebben, toen bekend werd gemaakt dat grote hoeveelheden olie de Golf in stroomden. De Amerikaanse regering beschuldigde Irak ervan de olie met opzet vanuit Koeweitse opslagtanks via het olielaadstation op Sea Island in zee te hebben gepompt.

Op 22 januari zou hiermee begonnen zijn. Op dat moment waren ook andere Koeweitse oliebronnen en opslagtanks in brand gestoken, klaarblijkelijk om de geallieerde luchtaanvallen te verstoren. Het Iraakse verweer dat de olie weggestroomd zou zijn ten gevolge van geallieerde aanvallen op twee Iraakse tankers op 22 januari, werd door de meeste commentatoren van de hand gewezen.
Binnen enkele dagen was de olievlek, die op 24 januari voor het eerst in het nieuws kwam, 55 kilometer lang en 15 kilometer breed geworden. De naar verluidt deels brandende olie dreef naar het zuiden, waar de vlek een ernsti-

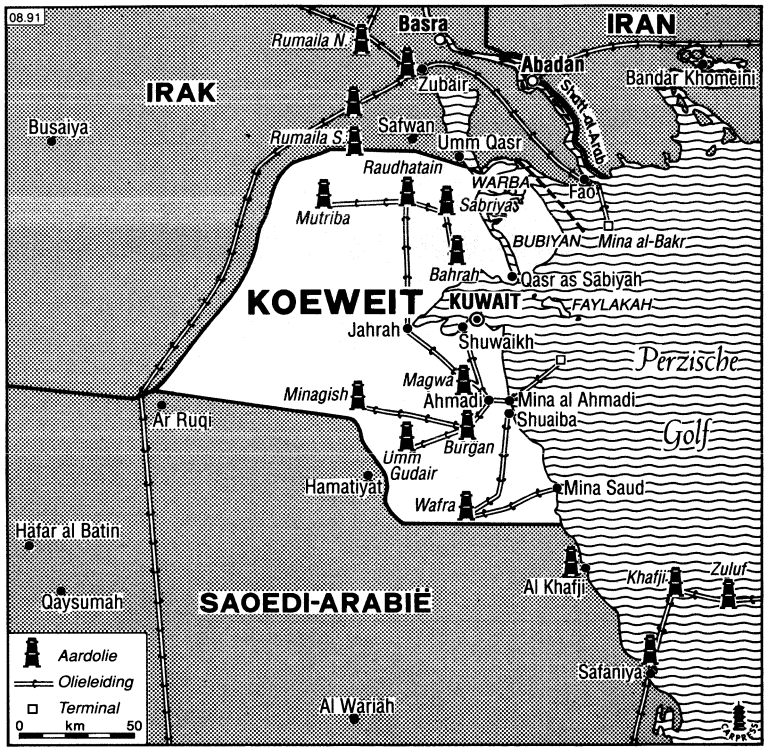

ge bedreiging vormde voor het maritieme milieu in het noordelijke deel van de Golf. Dit gebied was met name kwetsbaar, omdat het een ondiep en grotendeels gesloten zee-arm betrof met geringe natuurlijke stromingen en getijden. Bovendien vormde de vlek een bedreiging voor de ontziltingsfabrieken langs de kusten van Saoedi-Arabië, Bahrein en Qatar. Op 26 januari waren 's avonds naar schatting tussen de 5 mln en 10 mln vaten olie in de Golf gestroomd, waarmee vermoedelijk de grootste olieramp in de geschiedenis een feit was.
Op 26 en 27 januari slaagden Amerikaanse F-111 vliegtuigen er met laser-gestuurde ,,slimme" bommen in de oliestroom voor een groot deel te stelpen, door twee spruitstukken-controlestations voor de oliedruk- van het olievereservoir Mina al-Ahmadi, dat het olielaadstation op Sea Island voedde, te vernietigen. Eind januari moest het grootste gedeelte van de vlek nog aanspoelen (persberichten en beelden van kustvervuiling hadden betrekking op kleinere vlekken, veroorzaakt door Iraakse bombardementen op Saoedische installaties in Khafji en Mishab). Deskundigen op het gebied van olierampen uit een aantal landen vlogen naar het gebied om deel te nemen aan de schoonmaakoperatie, die zich grotendeels beperkte tot het beschermen van de inlaatbuizen van ontziltingsfabrieken met behulp van schepen met schuifarmen. De vlek zou te groot zijn voor een praktische toepassing van chemische oplosmiddelen, die in ieder geval het maritieme leven schade zouden berokkenen, en men hoopte dat de olie zou oplossen middels natuurlijke verdampingsprocessen en afbraak door in zee levende bacteriën.

Er werden verschillende Iraakse motieven voor het veroorzaken van de vlek genoemd: (i) het verhinderen van een tot het grondoffensief behorende geallieerde amfibie-aanval op de kust van Koeweit en Zuid-Irak; (ii) het toebrengen van schade aan Saoedische kustinstallaties; en (iii) de hoop de geallieerden te verleiden tot een voortijdig grootscheeps grondoffensief. Volgens Bush bracht deze actie Irak geen enkel militair voordeel en vormde zij het zoveelste bewijs voor Saddam Hoesseins gave de internationale opinie te ,,verbijsteren" en ,,verontwaardigd te maken". Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie beschuldigde Irak van het plegen van ,,milieuterrorisme".

De zeevogels hadden ernstig te lijden van de olie en tot de eerste vogels die stierven behoorden aalscholvers en zwartnekfuten. Ook zeezwaluwen, tureluurs en zandplevieren liepen gevaar, samen met de vogels die de modderige kustvlakten gebruikten als rustplaats bij de seizoenstrek tussen Siberie en Oost-Afrika.
De broodwinning van plaatselijke vissers werd bedreigd door de gevolgen van de watervervuiling voor oesterbedden in Bahrein, Qatar, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten; en voor garnaal-en kreeftkolonies. De gehele Golf-populatie van de doejong of zeekoe, een betrekkelijk zeldzaam zeezoogdier, liep ook gevaar.
Andere bedreigde dieren waren naast dolfijnen en walvissen karetschilpadden en groene schilpadden, die gewoonlijk hun eieren op de stranden van eilandjes voor de kust legden. Ook koraalriffen, algen en zeegras zouden naar verwachting schade ondervinden. Wanneer de olievlek lang genoeg zou bestaan, zou het zonlicht in die mate verduisterd kunnen worden dat het van fotosynthese afhankelijke fytoplankton zou afsterven, waarmee het overleven van alle fauna hoger in de voedselkringloop bedreigd werd.

SCHATTING VAN HET TOTAAL AANTAL TROEPEN IN DE GOLF (EIND JANUARI)

Totaal aantal geallieerde troepen: **705.000**

- Verenigde Staten: 500.000 (landmacht: 285.000; mariniers: = 90.000; marine: 75.000: luchtmacht: 50.000)
- Groot-Brittannië: 35.000 (42.000 toegezegd)
- Frankrijk: 13.500
- Overige geallieerde troepen: naar schatting 155.000

Iraakse troepen (exclusief reservisten): **555.000**

- (Regulieretroepen. 435 000; Republikeinse garde: 120.000)
- Reservisten: 480.000

Bombardementenop wegverkeer tussen Irak en Jordanië

Op 29 januari werden luchtaanvallen uitgevoerd op olietankers en vrachtwagens op wegen vanuit Irak naar Jordanië. De Jordaanse minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri noemde deze incidenten opzettelijke bombardementen, waarbij vier Jordaanse burgers om het leven waren gekomen.

Iraaks offensief in Khafji

Op 29 januari trokken twee gepantserde Iraakse bataljons Saoedi-Arabië binnen. Eén bataljon bezette de kuststad Khafji, 20 kilometer ten zuiden van de grens met Koeweit. Deze stad, die vóór het begin van de oorlog geëvacueerd was, werd door geallieerde troepen slechts licht verdedigd. De volgende dag vielen nog twee Iraakse eenheden Saoedi-Arabië binnen. Bij de daaropvolgende gevechten werden alle Iraakse eenheden van het Saoedische grondgebied verdreven door de geallieerde land- en luchtmacht.
Op 30 januari werd bekendgemaakt dat Khafji zou zijn heroverd en in geallieerde legercommuniqués werd onderstreept dat deze overwinning met name te danken was aan Saoedische eenheden binnen de coalitie. Geïsoleerde Iraakse troepen bleven tot 2 februari verzet leveren en elders in de grensregio zouden aanhoudend gevechten hebben plaatsgevonden tussen geallieerde troepen en terugtrekkende Iraakse eenheden.

Voorlopige berichten over verliezen meldden dat aan geallieerde zijde 12 Amerikaanse mariniers en 15 Saoedische soldaten gesneuveld waren. Aan Iraakse zijde zouden 30 soldaten gedood zijn en verscheidene tanks vernietigd.

Tijdens het gevecht zouden tussen de 400 en 500 Iraakse soldaten gevangen zijn genomen, terwijl 31 Amerikaanse soldaten werden opgegeven als vermist of gevangen, onder wie een vrouwelijke marinier. Het betrof hier de eerste Amerikaanse vrouwelijke militair die door ooit door een vijandelijke macht gevangen was genomen.
Hoewel het offensief bij Khafji in technisch opzicht een Iraakse militaire nederlaag betekende, zou het Irak in politieke en morele zin voordeel hebben gebracht. Het feit dat een dergelijke aanval, waardoor de geallieerde troepen kennelijk werden verrast, met succes kon worden uitgevoerd, was op zichzelf al een indrukwekkende prestatie gezien het overwicht van de geallieerden in de lucht. Bovendien weerlegden de veerkracht en de volhardendheid van de aanvallende troepen berichten dat de slagkracht van het Iraakse leger grotendeels vernietigd zou zijn door de intensieve geallieerde luchtcampagne.

Vele commentatoren interpreteerden het Iraakse offensief ook als een poging van Saddam Hoessein om het langverwachte geallieerde grondoffensief te versnellen. In dit opzicht faalde de operatie: Schwarzkopf maakte duidelijk dat de luchtfase van de oorlog zou voortduren tot haar doelstellingen bereikt zouden zijn en dat het tijdstip en de plaats van welk grondoffensief dan ook afhankelijk zouden zijn van de geallieerde oorlogsplannen en door de Amerikaanse president zouden worden vastgesteld.

Op 30 januari verklaarde Schwarzkopf dat de geallieerden een volledig ovenvicht in de lucht hadden bereikt en dat het luchtoffensief tegen vijandelijke grondtroepen nog verder geïntensiveerd zou worden. De bevoorrading van de Iraakse troepen in Koeweit was naar zijn zeggen teruggebracht van de per dag noodzakelijke 20.000 ton naar slechts 2.000 ton. Hij gaf echter wel toe dat de recente vijandclijkc aanvallen aangaven dat het Iraakse leger ,,nog veel vechtlust heeft".

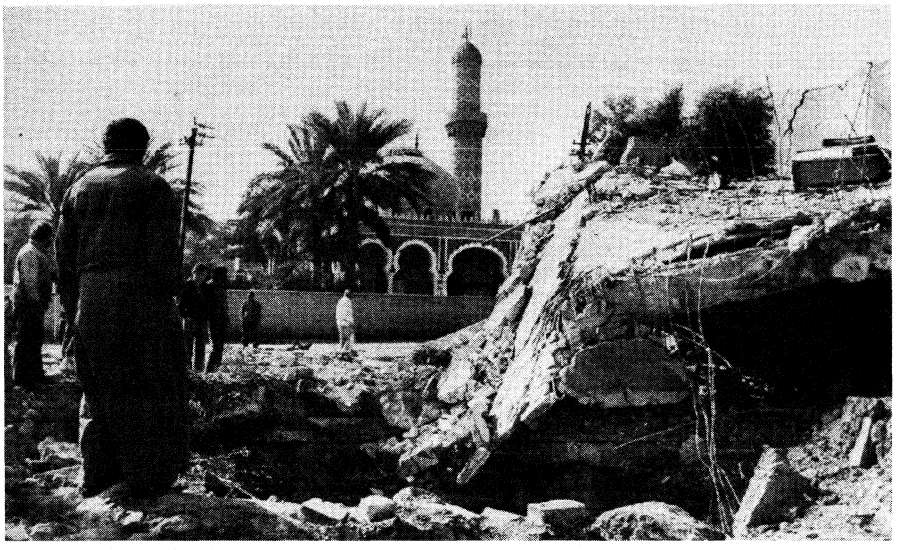

Een foto van 1 februari uit de Iraakse hoofdstad Bagdad met op de voorgrond een door geallieerde bombardementenvenvoest gebouw.

Toename van door Irak geïnspireerde terroristische aanvallen

Er waren berichten over wijdverspreide, door Irak geïnspireerde terroristische aanslagen op Amerikaanse, Britse Franse en andere geallieerde doelen.

Op 29 januari meldde de International *Herald Tribune* dat gedurende de eerste 12 dagen na het uitbreken van de vijandelijkheden 29 aanvallen warenuitgevoerd op geallieerde doelen. Op 28 januari meldde de Guardian dat alleen al in Turkije tussen 21 en 28 januari 10 terroristische aanslagen hadden plaatsgevonden in Istanbul, Ankara en Adana. Bii deze aanslagen werd aanzienlijke schade toegebracht aan militaire en zakelijke gebouwen, zowel van de Amerikanen als van andere coalitiepartners. Bij aanslagen op een Franse bank in het Libanese Baalbek en een Amerikaanse regeringsbibliotheek in Manila vielen twee doden. Op 27 januari explodeerden bommen in Parijs en Marseille die aanzienlijke schade aanrichtten. Ook in Athene werden op 25 en 28 januari aanslagen gemeld.

Saoedische militaire voertuigen op 1 februari in het heroverde Khafji.

Beperkingen inzake verslaggeving in de media

Bij het uitbreken van de oorlog kondigden alle bij het conflict betrokken wartijen restricties af inzake de oorlogsverslaggeving. Politieke leiders, legercommandanten, media-directeuren en journalisten erkenden dat de beperkingen de aard en de omvang van de berichtgeving over de gevechten in belangrijke mate beïnvloedden. Ook was men het er in brede kring over eens dat de restricties de omvang van de bombardementen en de vernielingen in Irak in de eerste weken van de oorlog versluierden.

Op 14 januari vaardigde het Amerikaanse ministerie van defensie richtlijnen uit die in het algemeen het beleid van de geallieerde regeringen weerspiegelden. Volgens deze bepalingen zouden naar schatting 60 verslaggevers geselecteerd moeten worden uit de honderden iournalisten die de oorlog volgden. Deze verslaggevers zouden ,,nieuwspools" moeten vormen, die verslagen en geluids- en beeldmateri-

GESCHATTE VERLIEZEN (EIND JANUARI)

	geallieerd cijfer	Iraaks cijfer
Geallieerde doden		
Luchtmacht	—	
Marine	1	*
Landmacht	15	39
Mariniers/anderen	12	12
Gewond	9	*
Vermist/gevangen	37	23+
Iraakse doden		
Leger	49	90
Gewond	*	*
Vermist/gevangen	500+	*
Verlies aan vliegtuigen		
Verenigde Staten	18	
Groot-Brittannië	6	
Koeweit	1	227
Italië	1	(inclusief
Saoedi-Arabië	1	raketten)
Irak	55	*
Gevlucht naar Iran	98	*
Verlies aan marine-vaartuigen		
Geallieerden	—	*
Irak	40+	*
Verlies aan tanks		
Geallieerden	—	*
Irak	52	*
Andere voertuigen		
Geallieerden	2	*
Irak	178	*
Gedode burgers		
Irak	*	320
Israel	4	*
Saoedi-Arabië	1	*
Gelanceerde raketten		
Scud	57	*
Cruise	254+	*
Patriot(schatting)	120+	*

*niet beschikbaar

aal van de oorlogshandelingen met al hun collega's zouden delen. Verslaggevers zouden, indien de plaatselijke commandant dat noodzakelijk achtte, in het oorlogsgebied begeleid worden door informatie-officieren, en het werd hen ,,sterk ontraden" zelfstandig te reizen. Materiaal bestemd voor publikatie of uitzending zou ter plekke worden ,,gezien voor vrijgave" door de informatie-officier in overleg met de groepscommandant om uit te maken of het materiaal in kwestie al dan niet gevoelige informatie bevatte.
Indien geen overeenkomst zou kunnen worden bereikt met een verslaggever over betwist materiaal, zou het worden doorgestuurd naar een gemeenschappelijk informatiebureau in Dhahran, en, indien er nog steeds geen oplossing zou zijn, naar de voor de voor overheidszaken verantwoordelijke assistent van de Amerikaanse minister van defensie. Amerikaanse functionarissen benadrukten dat de procedure niet gelijk stond met censuur, omdat de uiteindelijke beslissing over publikatie of uitzending voorbehouden zou blijven aan de persorganisatie waar de verslaggever voor werkte.
Bij de richtlijnen ontbraken verschillende bepalingen die bij vorige ontwerpen nog wel aanwezig waren, maar die sterk waren bekritiseerd door media-directeuren omdat ze gelijk zouden staan m?? censuur. Voornoemde bepalingen zouden het veslaggevers onmogelijk gemaakt hebben onaangekondigd legerfunctionarissen te benaderen en zouden de verswreiding van beeldmateriaal, waarop soldaten in doodsangst of in shock-toestand te zien zijn, verboden hebben.

De meeste media-organisaties en journalisten stemden in met het argument dat bepaalde restïicties om veiligheidsredenen noodzakelijk waren, maar sommige journalisten, met name Amerikanen, drukten hun zorg uit dat de regels zouden worden gebruikt om de verschrikkingen van de strijd niet in de openbaarheid te brengen.
Verscheidene Amerikaanse journalisten besloten een zaak aan te spannen tegen de Amerikaanse regering, omdat inbreuk zou zijn gepleegd op hun vrijheden. Zij beweerden dat de beperkingen eerder een weerspiegeling vormden van de binnen het leger heersende overtuiging dat de vrije verslaggeving tijdens de oorlog in Vietnam Amerikaanse burgers tegen de oorlog had gekeerd, dan van zorg om de veiligheid. Anderen verklaarden dat de restricties, in het bijzonder inzake de uitzending van beelden, buitensporig waren.

Ook andere geallieerde landen voerden dergelijke restricties inzake de berichtgeving door. Er ontstond echter verwarring over wat wel en wat niet kon worden bericht, omdat er verschillende interpretaties bestonden bij de Franse, Saoedische, Britse en Amerikaanse functionarissen in Saoedi-Arabië en in hun respectievelijke hoofdsteden. Ook de nieuwsorganisaties instrueerden hun verslaggevers met eigen richtlijnen. De British Broadcasting Corporation (BBC) bijvoorbeeld benadrukte met name de noodzaak het advies van militaire autoriteiten in acht te nemen ,,tenzij er zeer goede redenen zijn dat niet te doen". Daarnaast wees de BBC op de noodzaak ,,omzichtig" te zijn bij het tonen van beelden van dode of gewonde soldaten en burgers.

De Iraakse media stonden al vóór de oorlog onder strenge regeringscontrole en er bestonden geen aanwiizinqen dat er aanvullende contralemaatregelen werden doorgevoerd. In Bagdad gestationeerde buitenlandse nieuwsorganisaties hadden in de weken voorafgaand aan het conflict vrij nieuws kunnen garen. maar na het uitbrekenvan de vijandelijkheden werd de berichtgeving van buitenlandse journalisten aan beperkingen onderworpen.
Op 19 januari kregen de meeste buitenlandse journalisten bevel Bagdad te verlaten, omdat ,,veilige levensomstandigheden niet (konden) worden gegarandeerd". Alleen het Amerikaanse Cable News Network (CNN) mocht de uitzendingen voortzetten.
Media-organisaties die zo snel mogelijk nieuws wilden verspreiden op basis van eerste berichten liepen niet alleen het risico de keuze van de berichten te laten bepalen door degenen die de briefings gaven, maar ook belang te hechten aan ,,nieuws" dat later niet juist bleek te zijn. Het op 7 januari verspreide bericht dat zes Iraakse helikopters in het oosten van Saoedi-Arabië maren geland o over te !open, vormde een sprekend voorbeeld uit een periode dat de oorlog nog niet begonnen was. Het hele verhaal, gebaseerd op officiële bronnen, werd later bevestigd door zowel Saoedische als Amerikaanse legerfunctionarissen maar bleek niettemin uit de lucht gegrepen.

DE ISRAËLISCHE DIMENSIE

Met het afschieten van raketten op Israël (zie hierboven) kwamen de Iraki's hun belofte na dat zij bij het begin van een oorlog Israël zouden aanvallen. Deze belofte had Aziz op 9 januari in Genève ondubbelzinnig (,,Ja,absoluut ja") bevestigd. Westerse regeringen, waaronder de Amerikaanse en de Britse, hadden hun staatsburgers opgeroepen Israël te verlaten voor het begin van de vijandelijkheden, en de stormloop van buitenlanders die aan deze oproep gehoor wilden geven leidde tot wachttijden op de vliegvelden. Daar kwam nog bij dat luchtvaartmaatschappijen vluchten annuleerden vanwege de sterk gestegen verzekeringskosten.

Er zouden twee belangrijke motieven voor de raketaanvallen zijn aan te wijzen. Ten eerste vormden zij een belangrijk succes bij de bevordering van het enthousiasme van radicale Arabieren voor Saddam Hoessein: zij gaven voedsel aan zijn imago als de verpersoonlijking van Arabische trots en onverzettelijkheid bij de bevrijding van Palestina. Ten tweede moest Israël blijkbaar bij de oorlog betrokken worden (waarschijnlijk door Israël uit te dagen het Jordaanse grondgebied of ten minste het luchtruim van dat land te schenden) in de verwachting dat geen enkele Arabische regering het kon riskeren aan Israëlische zijde te strijden. Wanneer de anti-Iraakse coalitie zo gespleten zou kunnen worden, zou Irak het alleen nog maar op hoeven nemen tegen ,,zionisten en westelijke imperialisten", en mogelijk zou het land dan zelfs zijn voormalige Arabische tegenstanders tot zijn bondgenoten kunnen rekenen. Eind januari had er echter nog steeds geen Israëlische vergeldingsactie plaatsgevonden, ondanks een eerdere openbare Israëlische regeringsverklaring (op 15 januari door president Chaim Herzog verwoord) dat een Iraakse aanval zou worden gevolgd door een ,,doordacht en sterk" antwoord.
Op 18 januari, na de eerste Scud-aanvallen de nacht ervoor, verklaarde de Israëlische minister van defensie Moshe Arens dat ,,we zeker zullen reageren", maar vooral de Verenigde Staten ondernamen onmiddellijk intensieve diplomatieke initiatieven om de woorden van Bush, die de Israëlische premier Yitzhak Shamir ,,veel begrip voor de belangen van de Verenigde Staten en anderen in deze coalitie" toedichtte, kracht bij te zetten. Dezelfde dag maakte de Egyptische regering bekend dat zij deel zou blijven uitmaken van de coalitie; zelfs wanneer Israël een vergeldingsactie tegen Irak

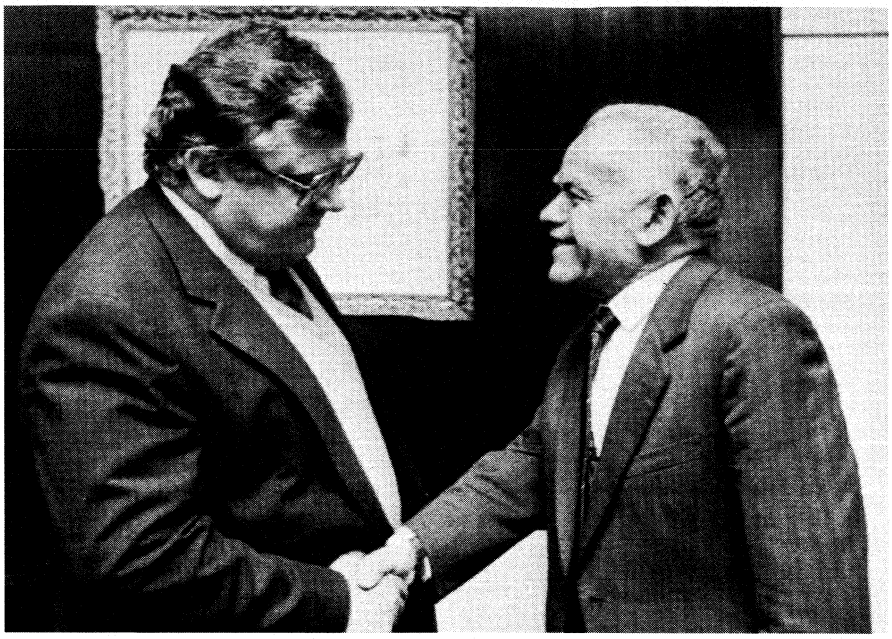

De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Lawrence Eagleburger, (l.) tijdens een ontmoeting met de Israëlischepremier Yitzhak Shamir op 24 januari 1991.

zou ondernemen, terwijl uit een ietwat dubbelzinnige Syrische verklaring geconcludeerd zou kunnen worden dat een beperkte Israëlische reactie, evenredig met de Iraakse aanval, geen negatieve gevolgen zou hoeven hebben voor de deelname van Syrië aan de coalitie. Op 21 januari kon de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger bevestigen dat Israël beloofd had nauw met de VS samen te werken en ,,ons eerst te zullen raadplegen" alvorens een dergelijke actie te ondernemen. Overigens bevestigde hij ook duidelijk ,,het recht van Israël om als soevereine staat vergeldingsmaatregelen te nemen en zichzelf te verdedigen".

Een belangrijke factor bij het veiligstellen van deze belofte was de aanvoer van geavanceerde anti-rakettechnologie in de vorm van Patriot-raketten, die geleverd werden met Amerikaans personeel (nooit eerder waren Amerikaanse militairen op Israëlisch grondgebied ingezet) om de Patriots onmiddellijk te kunnen gebruiken (terwijl de twee eigen Patriot-batterijen van Israël, die het jaar daarvoor van de Verenigde Staten waren gekocht, nog niet operationeel waren omdat het bedienend personeel nog in opleiding was).
Bovendien was het veelzeggend dat binnen de geallieerde strategie voor de luchtoorlog nu de vernietiging van bij de aanvallen gebruikte mobiele Scud-lanceerinstallaties een grote prioriteit kreeg. De Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi verklaarde op 22 januari dat de Verenigde Staten Israël ook zouden moeten voorzien van berichten over de strijd, logistieke informatie en onmiddellijke ,,real-time" gegevens van verkenningssatelieten onder een ,,gemeenschappelijk coördinatie-apparaat".
Minister van financien Yitzhak Modai verklaarde op 22 januari tegenover Eagleburger dat Israël aanvullende Amerikaanse steun ter waarde van $13 mrd nodig had, naast de jaarlijkse S **3** mrd die het land toch al kreeg in de vorm van Amerikaanse militaire en economische steun, om tegemoet te komen aan de verliezen ten gevolge van de Golfoorlog tot medio februari (**$3** mrd) en om de opname van joodse immigranten uit de Sowjet-Unie te bekostigen ($ 10 rnrd). Hij benadrukte ,,met zekerheid en vastbeslotenheid dat er geen belofte was gedaan", in verband met welk hulpverzoek dan ook, dat Israël zich terughoudend zou blijven opstellen ten opzichte van de Iraakse raketaanvallen.
Later op 22 januari richtte de derde Scud-aanval tot dan toe de zwaarste schade aan in Tel Aviv, omdat het projectiel niet kon worden onderschept door het Patriot-verdedigingssysteem. De druk op de regering om de aanvallen militair te vergelden nam aanzienlijk toe, en Arens bevestigde dat ,,we zullen antwoorden, zelfs wanneer er verder geen enkel slachtoffer meer valt". Daarnaast verklaarde hij dat Israël rekening zou houden met de oproepen van de kant van de Amerikanen, de Britten en anderen, om geen spaak in het wiel van de anti-Iraakse coalitie te steken. Verdere raketaanvallen in de dagen die volgden (zie tabel op pag. 190-'91) veranderden het standpunt van de Israëlische regering niet.

De Scud-aanvallen, die een bedreiging vormden voor de burgerbevolking, stelden de Israëlische autoriteiten voor een dilemma omdat zij niet van tevoren wisten of de raketten een conventionele of een chemische lading zouden bezitten. Bevreesd voor het laatste alternatief (hoewel alle tot eind januari gelanceerde raketten een conventionele lading bleken te hebben) werd de bevolking geadviseerd gasmaskers te dragen en voor de duur van het luchtalarm bescherming te zoeken in gesloten kamers, die volgens instructie waren ingericht op de bovenste verdiepingen van de huizen. Bij de eerste Scud-aanval kwamen drie bejaarde vrouwen om het leven door verstikking omdat ze vergeten hadden de afsluiting van de filter van hun gasmaskers te verwijderen.

Onder het Palestijnse deel van de bevolking waren geen gasmaskers uitgedeeld, terwijl die wel waren uitgereikt aan alle Israëlische staatsburgers. joodse kolonisten in de bezette gebieden en arriverende immigranten. Bovendien zou de sirene van het luchtalarm niet hebben geklonken in de bezette gebieden, behalve in de joodse nederzettingen aldaar. Op 14 januari deed een Israëlische rechter van het hooggerechtshof uitspraak in een zaak die was aangespannen door een bewoner van de Westoever. De rechter was van oordeel dat er sprake was geweest van ,,flagrante discriminatie" en gelaste de legerautoriteiten te beginnen met de verspreiding van gasmaskers onder Palestijnen. Op 20 januari zou hier een begin mee zijn gemaakt, maar dit gebeurde alleen dicht bij de Israëlische grens op de Westoever, en dan nog alleen aan mensen die ouder waren dan 15 jaar. Vanaf 28 januari waren tussen de 20.000 en 30.000 gasmaskers uitgedeeld aan Palestijnen. De distributie werd klaarblijkelijk bemoeilijkt door een strikte avondklok, die in de bezette gebieden vanaf de ochtend van 16 januari was ingesteld als een veiligheidsmaatregel in verband met de populariteit van Saddam Hoessein en om een nieuwe opleving van de Palestijnse intifada te verhinderen.

INTERNATIONALE REACTIES

Reacties binnen de Arabische wereld

Op 17 januari verklaarde de **Egyptische** minister van buitenlandse zaken Ahmed Esmat Abdel Meguid in Caïro dat ,,er nog steeds tijd is om grotere schade te voorkomen, wanneer Irak een begin maakt met een onmiddellijke en volledige terugtrekking uit Koeweit". Op 24 januari verklaarde president Hosni Mubarak tegenover de Volksvergadering dat Saddam Hoesseins ,,bezetting van een onafhankelijk soeverein Arabisch land" aan de basis had gestaan ,,van alle huidige gebeurtenissen". Op 1 februari meldde de *Middle East Economic Digest* dat de fundamentalistische Moslimbroederschap uitdrukking had gegeven aan haar ,,weerzin tegen de positie van de regering, die zich geheel ondergeschikt heeft gemaakt aan de Verenigde Staten en hun Westerse bondgenoten".
De **Syrische** radio meldde op 17 januari dat de oorlog ,,eenonvermijdelijk gevolg van een roekeloze actie van de Iraakse heerser" was. Het officiële Syrische dagblad *Tishreen* beschuldigde op *21* januari ook Jordanië van ,,het stimuleren van de expansionistische dromen van Saddam Hoessein".
De **Saoedische** minister van voorlichting Ali ibn Hasan al-Shaer verklaarde op 17 januari dat ,,de militaire operaties voor de bevrijding van Koeweit... het zwaard der rechtvaardigheid vertegenwoordigen". Saoedi-Arabië bekritiseerde de Jordaanse, Algerijnse en Tunesische media wegens hun ,,campagne tegen Saoedi-Arabië". Op 18 januari werd verwezen naar een officiële functionaris, die gezegd zou hebben dat alleen Saddam Hoessein ,,devolle-

dige verantwoordelijkheid (droeg) voor al zijn acties en de mogelijke gevolgen van dergelijke acties". Nog diezelfde dag vaardigde het hoogste religieuze gezag in Saoedi-Arabië, de Raad van Ulema's [religieuze leiders), een fatwa (decreet) uit, waarin een jihad (heilige oorlog) tegen Saddam Hoessein gerechtvaardigd werd. Op 22 januari riep een groep van verbannen Saoedische ulema's. die zich gevestigd had in de Iraanse stad Qom, alle landen in de regio op ,,in opstand te komen" en ,,de Verenigde Staten te vernietigen".

De verbannen **Koeweitse** premier en kroonprins sjeik Saad al Abdullah as salim as Sabah sprak in een toespraak op 17 januari van de ,,legitieme strijd om ons geliefde moederland te bevrijden van de kwalijke bezetting door het Iraakse regime".

Op 17 januari verwelkomde de Raad voor Samenwerking in de Golf (**Gulf Cooperation Council**, GCC) ,,de start van militaire operaties ter bevrijding van Koeweit" en op 26 januari herbevestigde de Raad de ,,internationale legitimiteit" van alle VN-resoluties. De positie van **Marokko** was minder duidelijk, omdat de regering troepen aan de geallieerden had toegezegd, terwijl zij anderzijds, gedwongen door de publieke opinie, haar bezorgdheid over de oorlog had uitgedrukt. Daarom riep zij op tot de naleving van een ,,dag van solidariteit met het Iraakse broedervolk" ter ondersteuning van een nationale algemene staking op 28 januari. Eerder, op 15 januari, had koning Hassan de Marokkaanse politieke partijen gewaarschuwd in geval van oorlog geen onlusten te propageren.

Ook in andere Arabische landen, met name daar waar de regering zich verzette tegen de door Amerika geleide geallieerde militaire betrokkenheid, vonden pro-Iraakse en anti-Amerikaanse demonstraties plaats.

Het **Algerijnse** ministerie van buitenlandse zaken liet op 17 januari weten dat de oorlog, die het ,,Iraakse broedervolk (was) opgedrongen, met kracht verworpen (was)". Op 1 februari vond de grootste protestdemonstratie plaats in Algiers, waar naar verluidt 400.000 mensen deelnamen aan een door het Front Islamique du Salut (FIS) georganiseerde mars. Op 18 en 25 januari waren door het FIS en het regerende Front de libération nationale (FLN) kleinere demonstraties georganiseerd, terwijl de Nationale Assemblée op 24 januari ,,de rechtmatigheid van resolutie 678 van de Veiligheidsraad van de VN", die het gebruik van geweld rechtvaardigde, bestreed (zie pag. 41/3-'91).

In **Jordanië** kwam de steun aan Irak vooral van de kant van beroepsorganisaties en vakbonden. Ook religieuze partijen steunden het regime in Bagdad, waaronder de Moslimbroederschap en de in Amman gevestigde islamitische Jihad-groep. Op 1 februari werd bekendgemaakt dat deze groep van plan zou zijn ,,gevoelige klappen uit te delen aan de tegen Irak opgetrokken Westerse coalitie". Op 17 januari had de Jordaanse regering de geallieerde luchtaanvallen omschreven als een ,,brute aanslag op een Arabisch en islamitisch land".

In **Jemen** werd op 17 januari in een officiële verklaring gesteld dat ,,de militaire actie die in feite gericht is op de vernietiging van het broederland Irak, een flagrante uitdaging (vormde) van de uitgesproken wil van de wereld". De Guardian meldde dat naar schatting 100.000 mensen met pro-Iraakse spandoeken dezelfde dag deelnamen aan een anti-Amerikaanse demonstratie in de hoofdstad Sana'a.

Anti-oorlogsdemonstraties in **Libië** op 20 januari brachten de Saoedische ambassadeur er toe Kadhafi op te roepen te ,,luisterennaar de stem van het geweten".

President Zine el-Abidine Ben Ali van **Tunesië** verklaarde op 26 januari dat ,,de vernietiging en verwoesting. waaraan het broederland Irak onderworpen wordt, een ondraaglijke omvang hebben aangenomen".

Op 27 januari gaf luitenant-generaal Umar Hassan Ahmad al-Bashir, het hoofd van de **Soedanese** Revolutionaire Commandoraad (RCC), te kennen dat ,,de arrogante geallieerde troepenmacht niet is samengekomen voor een rechtvaardige zaak... maar om het broederland Irak af te slachten".

In een op 17 januari uitgevaardigde verklaring van het uitvoerend comité van de **PLO** heette hei dat de Verenigde Staten ,,het voorwendsel van internationale legitimiteit (gebruikten) om verraderlijke agressie te plegen". Het Palestijnse ,,verenigde nationale leiderschap" van de intifada riep in een op 30 januari uitgezonden communiqué ,,de massa's van ons Arabische thuisland (op) Irak vastberaden te steunen tegen de Amerikaans-zionistische-Atlantische invasie".

Amerikaanse oorlogsdoelen. Vredesdemonstraties in de VS

Het uitbreken van de vijandelijkheden legde de meeste Congresleden die zich uitgesproken hadden tegen de oorlog onmiddellijk het zwijgen op. Bovendien verviel daarmee het argument de sancties een langere werkingsperiode te geven. In een toespraak tot een groep reserve-officieren op 23 januari - het eerste openbare optreden van de president sinds het begin van de oorlog - verklaarde Bush dat operatie Desert Storm ,,precies op schema lag". Ook voerde hij een persoonlijke aanval uit op Saddam Hoessein, die hij ervan beschuldigde ,,de wereld verziekt" te hebben met zijn ,,terroristische middelen", en hij leek het geallieerde oorlogsdoel te willen uitbreiden met de gevangenname van de Iraakse president. Door te verklaren dat ,,dezetiran zal worden berecht", versterkte Bush bet vermoeden dat de VS van plan waren niet alleen het VN-mandaat inzake de bevrijding van Koeweit uit te voeren, maar bovendien vastbesloten waren een aanval op Irak zelf uit te voeren, met het doel de regering af te zetten.

In een op 29 januari gepubliceerde opiniepeiling werd het beleid van Bush gesteund door 79 procent - het hoogste percentage dat hij in zijn ambtsperiode scoorde - en er werd gesuggereerd dat 75 procent van de ondervraagden instemde met de oorlog.

Zowel voor als na het uitbreken van de vijandelijkheden vonden in de Verenigde Staten anti-oorlogsdemonstraties plaats. Op 26 januari namen volgens officiële schattingen ongeveer 100.000 mensen deel aan een demonstratie in Washington DC. Deze opkomst was hoger dan bij de grootste demonstraties tijdens de eerste twee jaar van de oorlog in Vietnam. De organisatoren van de demonstratie - de Nationale Campagne voor Vrede in het Midden-Oosten - maakten bekend dat tenminste 250.000 mensen hadden deelgenomen aan de protestactie.

,,State of the Union"-rede van Bush

Op 29 januari greep president Bush de jaarlijkse ,,State of the Union"-rede aan om de oorlog ter sprake te brengen. De president riep zijn landgenoten op om samen met hem de oorlog te steunen, waarbij hij aantekende dat het verlies aan levens ,,onsbevattingsvermogen te boven gaat, maar dat de prij; voor het buigen voor agressie het voorstellingsvermogen var; de mensheid te boven gaat". Bush verklaarde dat de Verenigde Staten ,,de last van het leiderschap" bij het verzet tegen de Iraakse agressie op zich hadden genomen, omdat ,,te midden van de naties der wereld slechts de Verenigde Staten van Amerika zowel de morele reputatie hadden bezeten als de middelen om die waar te maken".

,,Altwee eeuwen zijn we keihard aan het strijden voor vrijheid. En vanavond leiden we de wereld bij het afwenden van een bedreiging voor fatsoen en humaniteit.

,,Erstaat meer dan alleen een klein land op het spel; het is een groots idee: een nieuwe wereldorde - waar verscheidene naties in gemeenschap samenwerken om de universele aspiraties van de mensheid te verwerkelijken: vrede en veiligheid, vrijheid en de rechtsorde. Zo'n wereld is onze strijd en de toekomst van onze kinderen waardig.

,,De gemeenschap der naties is resoluut bijeengekomen om ongebreidelde agressie te veroordelen en te bestrijden. De niet uitgelokte invasie van Saddam Hoessein, zijn meedogenloze systematische verkrachting van een vreedzame buur, vormde een schending van al datgene dat de gemeenschap der naties dierbaar is. De wereld heeft verklaard dat deze agressie gestopt moet worden, en zij zal gestopt worden.

,,Samenhebben we weerstand geboden aan de val van appeasement, cynisme en isolatie, die de verleidingskracht van tirannen vormt. De wereld heeft de invasie van Saddam Hoessein beantwoord met 12 VN-resoluties ... gesteund door troepen uit 28 landen van zes continenten. Op enkele uitzonderingen na is de wereld nu eensgezind.

,,De oorlog in de Golf is een oorlog die we niet gewild hebben. We hebben alles gedaan om oorlog te voorkomen... Maar steeds weer verwierp Saddam Hoessein botweg het pad van diplomatie en vrede... De wereld weet heel goed hoe dit conflict begon... en ik ben er zeker van hoe het zal eindigen... Vanavond doet het me genoegen te melden dat we op koers zijn. Het weerstandsvermogen van Irak in de oorlog wordt gesloopt. Onze investering, onze training, onze planning - ze dragen nu allemaal vrucht. De tijd zal Saddam niet redden.

,,Onsdoel in de Perzische Golf blijft hetzelfde: het verdrijven van Irak uit Koeweit, het herstel van de rechtmatige regering van Koeweit en een verzekering van de stabiliteit en de veiligheid in deze turbulente regio... We zijn niet uit op de vernietiging van Irak, zijn cultuur of zijn volk. We streven veeleer naar een Irak dat zijn grote hulpbronnen gebruikt... om een beter leven voor zichzelf en zijn buren op te bouwen.

,,Demeeste Amerikanen voelen instinctief aan waarom we in de Golf zijn. Zij weten dat we Saddam nu een halt moesten toeroepen, niet later... Zij weten dat we moeten waarborgen dat de controle over de olievoorraden van de

wereld niet in zijn handen valt om verdere agressie te financieren. Zij weten dat we een nieuwe duurzame vrede moeten vestigen - niet gebaseerd op een wapenwedloop en confrontatie, maar op gemeenschappelijke principes en gerechtigheid. En we beseffen allemaal dat onze verantwoordelijkheid tc zorgen voor vrede in deze regio, niet ophoudt bij de succesvolle afsluiting van deze oorlog.
,,Afgelopen jaar hebben onze vrienden en bondgenoten het grootste deel van de economische kosten van Desert Shield gedragen en nu ons meer dan $ 40 mrd voor de eerste drie maanden van 1991 is toegezegd, heb ik er het volste vertrouwen in dat zij niet minder zullen doen wanneer wij doorgaan met Desert Storm."
,,Dit land heeft nooit zijn roem gesteld in oorlog...We weten dit: Onze zaak is rechtvaardig. Onze zaak is moreel verantwoord. Onze zaak is goed. Laten de toekomstige generaties de lasten en de lusten van vrijheid goed begrijpen. Laten zij zeggen dat wij stonden waar onze plicht ons dwong te staan. Laten zij weten dat wij samen Amerika, en de wereld, bevestigd hebben als een gemeenschap met een geweten."

Omvang en bereik van de Britse betrokkenheid. Debatten

De positie van de Britse troepen in Saoedi-Arabië en in het Golfgebied was grofweg dat zii samen met de striidkrachten van Koeweit en andere coalitiepartners betrokken waren bij de vijandelijkheden tegen Irak op gezag van de Veiligheidsraad van de VN. Premier Major legde op 28 januari 1991 in het Britse parlement expliciet uit dat Groot-Brittannië niet in oorlog was met Irak.
Begin januari hadden de premier en de minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd elk de Golf en de omliggende landen bezocht. Major bezocht van 6-9 januari het gebied voor een ontmoeting met leden van de Britse krijgsmacht en voor gesprekken met de emir van Koeweit, koning Fahd van Saoedi-Arabië en met Mubarak. Hurd was van 10-14 januari in het Golfgebied voor gesprekken in Bahrein, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Jordanië en Turkije.
Naast de 35.000 Britse mankrachten die bij het uitbreken van de vijandelijkheden al in de Golf waren - met onder meer de belangrijkste 1e pantserdivisie en ondersteunings-, marine en luchtmachteenheden - werden in de tweede helft van januari extra militairen en materieel naar het gebied gestuurd (waaronder drie bataljons voor de bewaking van eventuele Iraakse krijgsgevangenen). Hiermee kwam het totaal op ongeveer 42.000 man wanneer alle troepen waren opgesteld. Bovendien waren er nog 7.500 militairen in het Middellandse-Zeegebied en in het Nabije Oosten. In januari werd nog een klein aantal reservisten opgeroepen (in sommige gevallen onder dwang) om bepaalde sleutelposten te bezetten, maar er waren geen plannen om de dienstplicht in te voeren. De volledige exploitatiekosten van de Britse aanwezigheid in de Golf die voortvloeide uit de Iraakse inval in Koeweit, bedroegen eind januari meer dan £ 4 mln per dag. Het totaal van dergelijke kosten was inmiddels opgelopen tot meer dan £ 1,25 mrd (plus bijna £ 200 mln voor verloren gegaan materieel en verbruiktemunitie bij gevechtshandelingen).
Bij het uitbreken van de vijandelijkheden was een kleine ministeriële commissie samengesteld voor de coördinatie van de Britse activiteiten in de operatie, waarin Major: Hurd, minister van defensie Tom King en John Wake (minister van energie die tevens verantwoordelijk was voor de algemene coördinatie van de regeringsvoorlichting) zitting hadden. Bovendien maakten andere leden van het kabinet en de minister van justitie sir Patrick Mayhew deel uit van deze commissie.
In het Hogerhuis en het Lagerhuis werd op 15 januari (dat wil zeggen de dag waarop het VN-ultimatum afliep) en op 21 januari over de situatie in de Golf gedebatteerd. In het Lagerhuis stemde het merendeel van de Labour-oppositie (evenals de liberaal-democraten) met de regering, maar op 15 januari stemden ruim 50 Labour-leden tegen en op 21 januari nog zeker 30 die kritiek hadden op de tweepartijenmethode van hun partijleiding. Dit leidde ertoe dat drie prominente oppositiewoordvoerders aftraden.
In Groot-Brittannië waren al eerder demonstraties gehouden tegen de militaire opbouw en na 15 januari werd het aantal demonstraties opgevoerd, waarbij waken en andere vormen van protest plaatsvonden. Uit de opiniepeilingen bleek echter dat er grote steun was voor het regeringsoptreden.

Standpunt EG ten aanzienvan vijandelijkheden

Op 17 januari betuigden de ministers van buitenlandse zaken van de EG formeel hun steun aan de geallieerde strijdmacht in het Golfgebied.
Op 30 januari kende de Euopese Commissie hulp toe ter waarde van in totaal ECU 500 mln (de Europese munteenheid) aan de ,,frontlijn"-staten in het Golfgebied (ECU 1 = $1,37733 op 28 januari 1991). Van dat bedrag zou Egypte ECU 170 mln krijgen en Jordanië ECU 150 mln, beide als schenkingen. Turkije zou ECU 175 mln krijgen in de vorm van een renteloze lening. De lidstaten van de EG hadden aan deze drie landenbilaterale hulp toegezegd ter waarde van ECU 1 mrd, waarvan naar verluidt al een derde was uitbetaald. De hulp was onderdeel van een pakket waarover op 1 oktober 1990 een principe-akkoord was bereikt (zie pag. 749/1 - '90).

Standpunt van het Europese Parlement, de WEU en de Raad van Europa

Dat de EG grote problemen had om met een gemeenschappelijk standpunt te komen, bleek duidelijk uit een discussie in het Europese Parlement op 24 januari toen een compromisvoorstel werd aangenomen na een vier dagen durend herhaaldelijk onderbroken en chaotisch debat. In een toespraak tot de Europese parlementsleden op 21 januari verklaarde Poos: ,,Er is een structurele zwakte in de bestaande politieke samenwerking en het is aan de intergouvernementele conferentie (geopend in december 1990, zie pag. 158/2 e.v.)die aan te pakken en te veranderen". Hij noemde het ,,spijtig" dat de twee permanente leden van de Veiligheidsraad voor de EG (Groot-Brittannië en Frankrijk) posities hadden ingenomen waarover de 12 lidstaten tevoren geen overeenstemming hadden bereikt.

Tijdens een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de Westeuropese Unie (WEU) op 17 januari in Parijs werd de steun voor dc VS in dc Golfoorlog en voor de militaire acties tegen Irak tot de onvoorwaardelijke terugtrekking uit Koeweit opnieuw bevestigd Tijdens deze vergadering bevestigden Nederland en Italië dat zij achter directe militaire participatie in de oorlog stonden. De Italiaanse minister van buitenlandse zaken Gianni De Michelis kondigde aan dat die dag acht Tornado-gevechtsvliegtuigen naar de Golf zouden vertrekken.
Naast de goedkeuring voor de uitbreiding van de NAVO-troepen in Turkije door Duitse, Italiaanse en Belgische vliegtuigen te sturen (zie verder). stemde de NAVO op 17 januari in met de uitbreiding van de marine-eenheden in het oostelijke deel van de Middellandse Zee.

In een stemming op 29 januari gaf de 24 leden tellende Raad van Europa zijn ,,volledige steun aan de handelingen van de bondgenoten in de Golf"

Reactie van Frankrijk

De Assemblée Nationale steunde op 16 januari met 523 stemmen voor. 43 tegen en twee onthoudingen het beleid van Mitterrand in de Golfcrisis en dus ook de acties van de door de VS geleide coalitie. Ook de Senaat (de Franse eerste kamer) stemde op 16 januari in met het beleid van Mitterrand ten aanzien van de Golf met 290 stemmen voor, 25 tegen en twee onthoudingen. Grondwettelijk had Mitterrand de goedkeuring van het parlement niet nodig om Franse troepen naar de strijd te sturen, aangezien het alleen om beroepsmilitairen ging en niet om dienstplichtigen.
Tijdens het debat in de Assemblée kondigde premier Michel Rocard aan dat de Franse troepen in de Golf op die dag onder Amerikaans militair commando werden geplaatst ,,voor een vast afgebakende periode en vast omschreven missies". Op 17 januari kondigde de Franse minister van defensie Jean-Pierre Chevènement aan dat de Franse troepen alleen in Koeweit zouden vechten en niet in Irak. Op 20 januari ontkende Mitterrand echter dat er geografische beperkingen waren aan de Franse betrokkenheid bij het geallieerde leger en op 24 januari werd Irak voor het eerst door Franse vliegtuigen gebombardeerd.
Op 29 januari accepteerde Mitterrand het aftreden van Chevènement als minister van defensie na een periode van enkele maanden waarin zijn onmiskenbaar pro-Arabische meningen en zijn oppositie tegen oorlog in de Golf in toenemende mate een bron van spanningen in de regering waren geworden. In zijn ontslagbrief schreef hij dat ,,het verloop van de oorlog ons elke dag verder dreigt te verwijderen van de door de VN bepaalde doelstellingen".
Sinds het begin van de Golfcrisis (in december 1990 en eerder in januari) had Mitterrand ten minste twee keer het ontslag van Chevènement geweigerd. Chevènemcnt was een lid-oprichter van het Frans-Iraakse Vriendschapsverbond en binnen de Socialistische Partij (PS) leidde hij de kleine ,,socialismeen republiek"-

factie die tegen de regering had gestemd bij de stemming in het parlement over de Golfoorlog op 16 januari (zie boven).Het bestaan van deze factie, gecombineerd met de omvang van de Arabische gemeenschap in Frankrijk en de kracht van de Franse pacifistische beweging, werden gezien als interne factoren die de op de valreep ontplooide diplomatieke initiatieven van Mitterrand hadden beïnvloed. Het bezoek van Chevènement aan Saoedi-Arabië op 20 januari leidde tot beschuldigingen dat hij het moreel van de Franse troepen ondermijnde, en op 23 januari veroorzaakte hij een controverse toen hij het patriottisme van oud-president Valérie Giscard d'Estaing en oud-premier Jacques Chirac in twijfel trok en in herinnering bracht dat beiden Irak hadden gesteund bij de ontwikkeling van het Iraakse nucleaire potentieel door in de jaren '70 een aantal belangrijke contracten goed te keuren. In Le Monde werd de politiek van Chevènement ,,bolsjobonapartisme" genoemd.
Chevenement werd als minister van defensie opgevolgd door minister van binnenlandse zaken Pierre Joxe die alom werd beschouwd als een hard en streng politicus, en een trouwe bondgenoot van Mitterrand. De post van Joxe werd overgenomen door Philippe Marchand, oud-gedelegeerd-minister op het ministerie van binnenlandse zaken die verantwoordelijk was geweest voor territoriale gemeenschappen en civiele veiligheid.

De politieke oppositie tegen de oorlog werd aangevoerd door de Communistische Partij (PCF), hoewel ook andere linkse en ecologische groeperingen evenals de vakbonden een prominente rol speelden. Er vonden talrijke demonstraties plaats in de periode voor en na het uitbreken van de oorlog. De grootste demonstratie werd op 12 januari gehouden toen 40.000 mensen deelnamen aan twee optochten in Parijs.

Houding van Italië

Na een langdurig debat keurde het Italiaanse parlement op 16 januari (met 382 stemmen tegen 201 in de Kamer van Afgevaardigden en met 190 tegen 96 in de Senaat) een motie goed voor Italiaanse deelname in een ,,internationale bewakingsoperatie" om de terugtrekking van Irak uit Koeweit te bewerkstelligen. De formulering was veelzeggend, omdat de Italiaanse grondwet het machtsmiddel oorlog verbood om een internationaal geschil op te lossen. In de motie werd goedgekeurd dat vier Italiaanse marineschepen en 10 Tornado-gevechtsvliegtuigen naar de Goif werden gestuurd. (zie boven voor aankondiging bij vergadering van de WEU.)
Vice-admiraal Mario Buracchia, de bevelhebber van de Italiaanse marine in de Golf, trad op 30 januari af nadat hij in het blad ***Famiglia Christiana*** was geciteerd met de woorden dat de oorlog voorkomen had kunnen worden,,met een beetje meer gezond verstand" en wanneer het economische embargo was voortgezet. Op 31 januari werd hij opgevolgd door schout-bijnacht Enrico Martinotti.
In Italië werd de oppositie tegen de oorlog gevormd door de communisten, leden van de katholieke kerk en door christeliike jeugdgroeperingen. Er waren diverse protestdemonstraties, waaronder één op 12 januari in Rome (100.000 deelnemers) en één op 15 januari in Milaan (25.000 deelnemers).

Duitse betrokkenheiden vredesprotesten

In het onlangs verenigde en soevereine Duitsland onstond grote verontrusting door de beslissing op 2 januari om 18 Duitse Alpha-gevechtsvliegtuigen en ongeveer 300 Duitse luchtmachtmilitairen naar Turkije te sturen om te helpen bij de verdediging van dat land tegen eventuele Iraakse agressie (zie verder). Dit was de eerste keer sinds de Tweede Wereldoorlog dat Duitse strijdkrachten buiten Duits grondgebied werd ingezet. Duitsland was grondwettelijk alleen gerechtigd troepen te sturen voor de verdediging van het NAVO-grondgebied, hoewel kanselier Helmut Kohl na de verkiezingen ia een verenigd Duitsland in december 1990 erkende dat deze regel moest worden gewijzigd.
Op 12 januari werden demonstraties in 75 steden en plaatsen tegen het sturen van Duitse troepen naar Turkije bijgewoond door honderdduizenden mensen. De Duitse angstvalligheid met betrekking tot de kwestie ontlokte de Turkse president Turgut Özal de uitspraak voor de Duitse televisie op 24 januari dat ,,Duitslandzo rijk is geworden dat het volledig zijnvechtlust is kwijtgeraakt".
In een speciaal debat over de Golfcrisis in de Bondsdag op 14 januari riepen alle partijen Saddam Hoessein unaniem op zich terug te trekken uit Koeweit. Op 17 januari verklaarde Kohl dat ,,Duitsesoldaten niet aan gevechtshandelingen in de Golf zouden deelnemen". Op 29 januari werden maatregelen aangekondigd om de illegale overdracht van wapentechnologie aanlanden als Irak te beperken.

In een reactie op de kritiek dat Duitsland een te klein aandeel leverde binnen de alliantie, kondigde de regering op 25 januari aan dat haar totale financiële bijdrage aan de inspanningen in de Golf DM 5.3 mrd bedroeg, waarvan DM 3,4 mrd was bestemd voor de westerse bondgenoten en DM 1,9 mrd voor de Arabische ,,frontlijn"-staten ($1=DM1,4885 op 28 januari 1991).

Op 29 januari beloofde Kohl nog eens DM 8,3 mrd voor de Amerikaanse militaire campagne voor de eerste drie maanden van 1991 en meer militaire hulp aan Turkije (luchtafweerraketten en 600 militairen) en Israël. Op 30 januari werd nog hulp ter waarde van DM 800 mln toegezegd voor de Britse militaire inspanningen voor het eerste kwartaal van 1991. Hierdoor zou de bijdrage van Duitsland op ongeveer hetzelfde niveau als die van Japan komen.
Om uiting te geven aan de speciale band met Israël bezocht de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher Israël van 24-25 januari, waarbij hij humanitaire hulp ter waarde van DM 250 mln beloofde. Op 30 januari maakte de regering tevens bekend dat zij acht lanceerinrichtingen voor Patriotraketten naar Israël zou sturen (eigenlijk bedoeld voor de afweer van vliegtuigen maar ook succesvol tegen Scud-raketten), acht ,,snuffel"-wagens voor het ontdekken van chemische wapens en 50 soortgelijke wagens van het voormalige Oostduitse leger. Ook zou zii twee onderzeeërs leveren als de relevante parlementaire commissies dit zoudengoedkeuren.
In Duitsland was de oppositie tegen de oorlog en vooral tegen de rol van Amerika uitzonderlijk groot. Onder meer veel studenten en scholieren protesteerden. Er waren diverse zeer grote demonstraties, waaronder de demonstratieve optocht op 12 januari waaraan bijna

De Duitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher (r.), gaf op 24 januari in Jeruzalem een persconferentie met zijn Israëlische ambtgenoot David Levi.

200.000 mensen deelnamen in 70 steden, op 13 januari waaraan 250.000 mensen verspreid over 120 steden deelnamen (van wie 7.000 bij de Amerikaanse luchtmachtbasis bij Frankfurt en 50.000 a 100.000 in Berlijn) en op 26 januari toen 200.000 mensen in Bonn protesteerden.

Houding van andere Europese landen

In Nederland stemde de Tweede Kamer er op 11 januari mee in de twee Nederlandse fregatten in de Golf onder Amerikaans bevel te plaatsen en twee squadrons Patriot-luchtdoelraketten met 150 militairen naar Turkije (een mede-NAVO-lid)te sturen. Op 30 januari besloot de regering ook twee squadrons Hawk-luchtafweerraketten naar Turkije te sturen.

In Spanje kreeg de regering in een parlementair debat op 18 januari overweldigende steun voor haar beleid om logistieke, humanitaire en politieke hulp te geven aan de geallieerde troepen in de Golf, maar zich te onthouden van directe militaire betrokkenheid bij de oorlog. Premier Felipe Gonzalez kreeg steun van zijn eigen Socialistische Partij (PSOE) en van de oppositionele Volkspartij (PP) en het Democratische en Sociale Centrum (CDS). Na het uitbreken van de oorlog werden drie Spaanse marineschepen die naar de Golf waren gestuurd uit de gevechtszone teruggehaald. De luchtmachtbasis Torrejon werd gebruikt door ongeveer 45 procent van alle Amerikaanse troepen op weg naar de Golf.
In Spanje was de oppositie tegen de oorlog vooral sterk onder jongeren. Op 15 januari namen 20.000 studenten en pacifisten deel aan een demonstratieve optocht door Madrid. Op 19 januari demonstreerden 100.000 mensen in Madrid, Barcelona en andere steden. De communistische partij Verenigd Links (IU)was de enige partij van betekenis die zich openlijk tegen de oorlog verzette.

Ook Portugal leverde humanitaire en logistieke hulp aan het multinationale leger. De luchtmachtbasis Lajes op de Azoren bleef een belangrijke Amerikaanse aanlegplaats op de route naar de Golf.
In België besloot de regering op 16 januari dat de Belgische mijnenvegers in de Golf van Oman en een fregat in het zuiden van de Rode Zee gebruikt zouden worden als hospitaalschepen of als opvangplaatsen voor vluchtelingen. Enkele legervliegtuigen zouden ter beschikking van de Britten en de Fransen worden gesteld. Het kabinet besloot verder op 25 januari om Amerika 1.000 automatische wapens te schenken ter waarde $ 2,75 mln.
In Griekenland, dat een fregat naar de Golf had gestuurd, was men bezorgd dat de verhouding tussen Amerikaanse militaire hulp aan Griekenland en aan Turkije werd verstoord door de extra steun aan Turkije in de Golfoorlog.
Denemarken had een korvet naar de Golf gestuurd, gasmaskers naar Turkije en Israël en medische teams naar het oorlogsgebied.
In het neutrale Ierland maakte het ministerie van buitenlandse zaken op 14 januari bekend dat, als er een oorlog zou uitbreken, de Amerikaanse luchtmacht het vliegveld Shannon mocht gebruiken op weg naar het oorlogsgebied in overeenstemming met de regels van het VN-handvest over landings- en overvluchtrechten. Sinds het begin van de Golfcrisis in augustus hadden 88 Amerikaanse militaire vliegtuigen getankt op Shannon, terwijl in de maanden augustus en september meer dan 1 500 militaire vliegtuigen door het Ierse luchtruim waren gevlogen.

Van de landen uit Midden- en Oost-Europa hoorde Tsjechoslowakije bij de door Amerika geleide alliantie. In de Federale Assemblée werd op 16 januari een overeenkomst met Saoedi-Arabie geratificeerd over het inzetten van Tsjechoslowaakse legerexperts waaronder een ontsmettingseenheid voor chemische oorlogsvoering. Hongarije had legerartsen naar Saoedi-Arabië gestuurd en Polen had twee hospitaalschepen gestuurd. De regeringen van Roemenië en Bulgarije erkenden het door Amerika geleide begin van het militaire optreden als wettig. In een verklaring van het Albanese ministerie van buitenlandse zaken op 17 januari werd de voorkeur uitgesproken voor het ,,voorkomenvan elke escalatie in deze oorlog, een staakt-het-vuren en de zo spoedig mogelijke terugtrekking uit Koeweit van de Iraakse troepen".

Turkse reactie op het begin van het offensief. Goedkeuring voor gebruik van bases door geallieerden. Anti-oorlogdemonstraties.

President Ozal verklaarde op 18 januari dat ,,Turkijeniet zal deelnemen aan een grondoorlog of een luchtoorlog tenzij het wordt aangevallen door Irak". De dag tevoren had de Nationale Vergadering echter een resolutie aangenomen waarin het gebruik van militaire bases door het door Amerika geleide multinationale leger voor luchtaanvallen op Irak werd goedgekeurd. Alle vijf oppositieparijen, waaronder de Sociaal-Democratische Populistische Partij (SDPP) en de Partij van het Juiste Pad, stemden tegen deze resolutie en op 27 januari beschuldigde de leider van de SDPP, Erdal Inönu, president Ozal ervan het parlement te misleiden door zich ten onrechte neutraal te noemen.
Op 23 januari beschuldigde Aziz Turkije van ,,ongerechtvaardigde agressie" en waarschuwde voor niet nader genoemde ,,consequenties". Zijn opmerkingen volgden op toenemende speculaties over Turkse landaanspraken op de Iraakse provincies Mosul en Kirkuk, die rijk aan olie zijn, voor het geval dat na de oorlog de grenzen van Irak opnieuw zouden worden getrokken.
Het verlenen van toestemming voor het gebruik van de Turkse militaire bases voor een geallieerd offensief, waarop op 24 januari in een formeel protest kritiek werd geuit door Algerije en die ook werd veroordeeld door Iran, Libië, Jordanië en Irak, was naar verluidt een tegenprestatie voor de belofte van de VS de economische hulp van $14 mln tot $ 50 mln in het fiscale jaar 1991 op te voeren en militaire hulp van $500 mln tot $700 mln in het fiscale jaar 1992.
Op 14 januari had premier Yildirim Akbulut bevestigd dat Amerika de hoeveelheid gevechtsvliegtuigen die waren opgesteld op de militaire NAVO-basis in Incirlik zou verdubbelen tot 96. Eerder, op 2 januari, hadden de NAVO-ambassadeurs tijdens een ontmoeting in Brussel erin toegestemd, naar verluidt op het geheime verzoek van de Turkse regering, 42 gevechtsvliegtuigen te sturen. Op 20 januari benadrukte Akbulut dat ,,gezamenlijke verdedigingsinstallaties...absoluut niet kunnen worden gebruikt zonder de toesteming, goedkeuring en het medeweten van de regering".
Op 13 januari werd een anti-oorlogdemonstratie in Istanboel bijgewoond door 40.000 mensen. Op 25 januari werd een man gedood in de oostelijke stad Talvan bij anti-oorlogsprntesten die in het hele land plaatsvonden. Ook werd op 26 en 30 januari melding gemaakt van anti-Amerikaanse demonstraties in de voornamelijk Koerdische steden Mersin en Batman.

Iran herhaalt dat het neutraal blijft

De Iraanse regering handhaafde haar neutraliteit in de Golfcrisis (zie pag. 748/1 - '90) en reageerde voorzichtig op bet nieuws van de geallieerde aanval op Irak op 16 januari. In een verklaring op 17 januari die kenmerkend was voor de houding naar buiten van de regering, veroordeelde president Hojatolislam Hashemi Ali Akbar Rafsanjani zo el de VS als Irak met de woorden dat de ,,ramp" veroorzaakt door ,,imperialistische en arrogante" krachten op de islamitische wereld voorkomen had kunnen worden ,,wanneer de betrekkingen tussen de landen in het gebied normaal waren geweest".
De aankomst van bijna 100 Iraakse vliegtuigen in Iran tussen 26-29 januari (zie boven) voedde de angst van de door de VS geleide alliantie dat de neutraliteit van Iran onder druk stond. De Hoge Raad voor Nationale Veiligheid kondigde op 26 januari echter aan dat alle vliegtuigen ,,in beslag genomen" zouden worden en de piloten gevangen gehouden zouden worden. De Raad benadrukte verder dat dit beleid gold voor ,,alle partijen die het Iraanse luchtruim, het land- of het zeegebied zouden schenden". Op dezelfde dag bevestigde Baker dat ,,wij de verzekering hebben gekregen dat Iran van plan is volledig neutraal te blijven". (Zie verder voor Iraanse vredesinitiatieven.)
Op 25 januari noemde Rafsanjani de suggestie dat Iran zich zou aansluiten bij Irak tegen de door Amerika geleide geallieerden ,,zelfmoord". Er was echter een toenemende druk van radicale groeperingen in Iran om een dergelijk islamitisch verbond aan te gaan. De voormalige minister van binnenlandse zaken Ali Akbar Mohtashemi zei op 20 januari dat ,,het Iraanse volk een religieuze plicht heeft op te staan voor een heilige oorlog" (zie ook pag. 748/1 - '90). Anti-Amerikaanse demonstraties in Teheran trokken 2.000 mensen op 18 januari en 5.000 op 21 januari. Ook in Orumiyeh, Karaj en Qom vonden demonstraties plaats.

Andere internationale reacties

In landen in Zuid- en Zuidoost-Azië met grote islamitische bevolkingsgroepen werd een groeiende vijandigheid van het volk jegens het optreden tegen Irak geconstateerd. Direct na het uitbreken van de oorlog werden grootschalige pro-Iraakse demonstraties gemeld in Pakistan en Bangladesh, beide lid van de anti-Iraakse coalitie.

In **Maleisië** bevestigden officiële woordvoerders op 21 januari dat de steun van de regering voor de VN-resoluties ,,zeer impopulair" was. Op 24 januari werd ook in **Indonesië** door de regerende Golkar Partij kritiek geuit op de aanval op Irak. De **Indiase** regering van premier Chandra Shekhar handhaafde op 17 januari de vorige gematigde reactie met een uiting van ..diepe droevenis" gekoppeld aan een oproep aan Irak zich onmiddellijk terug te trekken. Alleen de (marxistische) Communistische Partij nam een duidelijk standpunt in door de ,,ongerechtvaardigde" Amerikaanse agressie te veroordelen, maar deed opnieuw een oproep aan Irak om zich uit Koeweit terug te trekken.
Steun voor de geallieerden kwam van **Zuid-Korea, Taiwan, Thailand, Singapore** en de **Filippijnen.**
In Afrikaanse landen met een aanzienlijk percentage moslims, waaronder **Nigeria** en **Mauretanië,** werden pro-Iraakse demonstraties gemeld, en in **Zuid-Afrika** ,,sympathiseerde" het Islamitische Instituut, zo werd op 16 januari bericht, met Irak.

VOORUITZICHTEN VOOR DIPLOMATIEKE INITIATIEVEN. SOWJET-AMERIKAANSE VERKLARING

Terwijl hernieuwde oproepen tot een onmiddellijk staakt-het-vuren werden gedaan, werd melding gemaakt van nieuwe diplomatieke initiatieven.

Jemen deed op 17 januari een oproep aan ,,de internationale gemeenschap in het algemeen en de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad in het bijzonder om deze bloeding te stelpen". Op dezelfde dag had Kadhafi een boodschap gestuurd aan Perez de Cuellar waarin hij er bij hem op aandrong dat hij zou garanderen dat alle ,,aanvallen op Irak" zouden stoppen na de ,,herovering van Koeweit". Op 23 januari riepen Algerije, Marokko, Libië, Tunesië en Mauretanië formeel op tot een spoedzitting van de VN-Veiligheidsraad. Op 25 januari echter schortte de Veiligheidsraad een debat over de Golfcrisis op, nadat een meerderheid ermee had ingestemd dat Irak eerst moest voldoen aan alle VN-resoluties. Intussen zou Perez de Cuellar op 21 januari \redesvoorstellen hebben ontvangen van de Sowjet-Unie, India en Algerije. Op 30 januari verwierp Perez de Cuellar de aantijgingen van Aziz, die hem persoonlijk en de VN in het algemeen op 28 januari ervan had beschuldigd ,,smerige en vooropgezette misdrijven tegen Iraakse burgers" toe te staan.
Ook in de Arabische landen waren er pogingen om tot een oplossing te komen. Koning Hassan van Marokko suggereerde op 19 januari dat er een Maghrebijnse vredesmacht zou worden ingesteld om toezicht te houden op Koeweit als Irak akkoord zou gaan met een wapenstilstand. Op 22 januari werd gemeld dat Mubarak een persoonlijke afgezant had gestuurd voor een onderhoud met Kadhafi. Op 29 januari kondigde een officiële woordvoerder van de Soedanese Revolutionaire Commandoraad (RCC) aan dat er voorbereidingen werden getroffen voor een Arabische minitop waaraan Soedan, Jemen. Jordanië, Algerije, Palestina, Libië en Tunesië zouden deelnemen.
De Syrische minister van voorlichting Mohammad Salman zei op 27 januari echter dat Syrië niet voelde voor een internationale vredesconferentie ,,waarin alle regionale kwesties werden bestudeerd, aangezien er geen verband was tussen deze kwesties".
Binnen de bredere groep van islamitische landen werkten Iraanse en Pakistaanse leiders nauw samen bij het zoeken naar een vredesformule. Op 24 januari formuleerde de voorzitter van de Iraanse majlis, ayatollah Mehdi Karrubi, een vredesplan dat was gebaseerd op de Iraakse terugtrekking uit Koeweit en de terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit het gebied. Op 25 januari besprak koning Hoessein vredesvoorstellen met de Pakistaanse premier Mian Nawaz Sharif tijdens een reeks ontmoetingen van 22-28 januari tussen Shariff en regeringsleiders in Iran, Turkije, Syrië, Egypte en Saoedi-Arabië. Op 27 januari kwam de Jordaanse minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri aan in Teheran om te praten over de mogelijkheid van een ministeriële ontmoeting van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO), waarvoor Rafsanjani op 6 januari en later op 26 januari al zijn voorkeur had uitgesproken.
Op 21 januari werd bevestigd dat ook binnen het raamwerk van de Beweging van niet-gebonden landen naar een vredesformule werd gezocht.

In een gezamenlijke verklaring van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten op 29 januari werd gesuggereerd dat een einde zou kunnen komen aan de vijandelijkheden ,,als Irak een ondubbelzinnige toezegging deed" om zich uit Koeweit terug te trekken en ,,directe, concrete stappen" zou ondernemen om te voldoen aan de VN-resoluties die sinds 2 augustus waren aangenomen.

De verklaring die Baker en de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Alexander Bessmertnych hadden uitgegeven na drie dagen van gesprekken in Washington, werd in sommige kampen gezien als een afzwakking van de Amerikaanse eis dat Irak zich onvoorwaardelijk moest terugtrekken uit Koeweit. De Amerikaanse regering wees deze interpretatie echter met kracht van de hand en benadrukte dat de verklaring geen wijziging betekende van de eerder ingenomen positie van de VS. Bovendien werd benadrukt dat de verklaring alleen was uitgegeven om er zeker van te kunnen zijn dat de Sowjet-Unie de internationale coalitie tegen Iran zou blijven steunen.

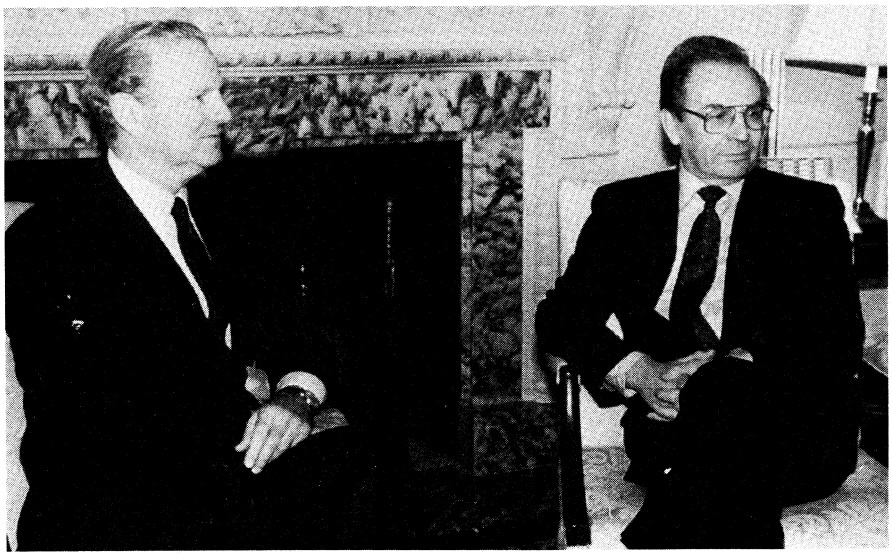

De ministers van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, James Baker en Alexander Bessmertnych (r.), bij het begin van hun driedaagse besprekingen in Washington op 26 januari 1991.

BESLISSING OLIERESERVES AAN TE SPREKEN. KRITIEK VAN OPEC

Op 18 januari stelde het Internationale Energieagentschap (IEA), waarin de 21 grootste geïndustrialiseerde landen zitting hebben, zijn oorlogsplan voor de energievoorziening in werking en deelde de leden mee dat zij binnen twee weken 2,5 mln vaten olie per dag op de markt moesten brengen. Ook landen die geen lid waren van het IEA, waaronder Finland, Frankrijk en IJsland, stemden erin toe het plan te volgen.

Tijdens een spoedberaad van het IEA op 11 januari in Parijs was unaniem een rampenplan goedgekeurd om deze stap te nemen in het geval van een Golfoorlog. De voorzitter van het IEA, Geoffrey Chipperfield, zei dat ,,wij tot deze conclusie zijn gekomen om de markt te kalmeren...en in het geval van het uitbreken van vijandelijkheden,...de levering veilig (te) stellen". Hij gaf aan dat ongeveer 80 procent van de extra olie uit de voorraden zou komen

en dat maatregelen om de vraag te remmen voor evenwicht zouden zorgen. Op 28 januari bevestigde het bestuur van het IEA de plannen.

Op 29 januari beschuldigde OPEC-president Sadek Boussena het IEA ervan de olieprijzen te drukken door voorraden op de markt te brengen. Op 17 januari waren de olieprijzen gekelderd van $29 tot minder dan $20 per vat (de sterkste daling op één dag ooit geregistreerd) als reactie op de oorspronkelijke inschatting dat de geallieerde luchtaanvallen zo succesvol waren dat een snelle militaire overwinning kon worden behaald. Op 29 januari lagen de olieprijzen nog rond $20 per vat, terwijl de OPEC $ 21 als richtprijs aanhield.

(Vor.ber. pag. 38/1 e.v. - *1991)*

GCC-TOPCONFERENTIE IN DOHA

Van *22-24* december *1990* kwamen in de Qatarse hoofdstad Doha de staatshoofden van Golfstaten bijeen voor de elfde jaarlijkse topconferentie van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC, bestaande uit Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten).

Op de bijeenkomst, die werd overschaduwd door de Golfcrisis, werd opgemerkt dat de multinationale troepenmacht waarmee Irak zich geconfronteerd zag, ,,is gekomen op verzoek van de GCC-staten en de regio zal verlaten wanneer de GCC-staten hiertoe verzoeken". Zij eisten dat Irak zich onvoorwaardelijk uit Koeweit zou terugtrekken en schadevergoeding zou betalen voor de aangerichte schade. Tevens verklaarden zij dat het Palestijnse vraagstuk ,,van het allerhoogste belang was voor de Arabische wereld" en brachten zij in een uit acht punten bestaande ,,Doha-verklaring" op duidelijke wijze hun ,,totale steun en absolute hulp" tot uiting aan de ,,historische opstand van het Palestijnse volk".

De confrontatie met Irak ging gepaard met een drastische klimaatsverandering in de GCC-betrekkingen met Iran. Tot dan toe was Iran beschouwd als de grootste bedreiging voor de veiligheid, maar nu werd het genoemd als een mogelijke partner in een omvangrijkere regionale veiligheidsstructuur. In het conferentiecommuniqué ,,werden tendenzen in Iran om zijn betrekkingen met de GCC-lidstaten te verbeteren en te ontwikkelen verwelkomd" maar werd opgemerkt dat er ,,hard gewerkt moest worden aan de oplossing van meningsverschillen".

De conferentie besloot ook om ,,een programma in het leven te roepen om ontwikkelingsprojecten in de Arabische en islamitische wereld te steunen" middels de oprichting van een fonds dat naar verwachting in totaal ongeveer $ 15 tot 20 mrd zou bedragen. De bijdragen zouden op een komende vergadering worden vastgesteld door de ministers van financiën.
De twaalfde GCC-topconferentie werd in december 1991 in Koeweit gepland.

EGYPTE

VERKIEZINGEN VOLKSVERGADERING

De regerende Nationaal Democratische Partij (NDP) van president Hosni Mubarak was de duidelijke overwinnaar bij de eerste en tweede verkiezingsronde voor de nieuwe Nationale Volksvergadering, die respectievelijk op *29* november en 6 december *1990* werden gehouden. De in het referendum van oktober goedgekeurde verkiezingen (zie pag. 49/1/2 - *'91)* werden geboycot door de drie grootste oppositiepartijen, waarvan een aantal leden niettemin als onafhankeiijke kandidaten meededen.

De NDP behaalde 348 van de in totaal 444 verkiesbare zetels in de Volksvergadering, hoewel 93 daarvan zouden worden bezet door kandidaten die afstand haddengenomen van de partijleiding. Onafhankelijke kandidaten, onder wie Jaled Mohiedine, de door de wol geverfde leider van de kleine linkse Progressieve Patriottische Associatie en een vooraanstaand figuur tijdens de revolutie van 1952 tegen de monarchie, sleepten 83 zetels in de wacht. Kandidaten van de linkse nasseristische Nationale Progressieve Unionistische Partij behaalden zes zetels. Over zeven zetels viel geen beslissing wegens onregelmatigheden bij de verkiezingen en naar verwachting zou er later opnieuw moeten worden gestemd.
Op 10 december benoemde Mubarak overeenkomstig de grondwet bij decreet nog eens 10 afgevaardigden. Op 13 december vond de officiële installatie van de Volksvergadering plaats.
Volgens het ministerie van binnenlandse zaken had in Cairo meer dan 70 procent van de kiezers niet gestemd, terwijl in sommige plattelandsgebieden de opkomst 70 procent was geweest.
Na de eerste ronde vonden bij de Middellandse-Zeehaven Damietta gewelddadige botsingen plaats met de oolitie. Betogers reageerden met geweld op het nieuws dat twee NDP-kandidaten plaatselijke zetels hadden gewonnen en probeerden een politiebureau plat te branden; vier aanhangers van onafhankelijke kandidaten werden gedood en ongeveer zestig burgers en zeven politiemenscn raakten gewond. Volgens berichten hadden bij ongeregeldheden tijdens de tweede ronde vijf personen de dood gevonden.

(Vor.ber.pag. 48/3 e. v. - *1991)*

IRAK

NIEUWE MINISTER VAN DEFENSIE. VORMING OPPOSITIONEEL FRONT

Zoals door het Iraakse Nieuwsagentschap *(INA)* op *12* december *1990* was aangekondigd, had president Saddam Hoessein bij de tweede wijziging in het Iraaks militair opperbevel binnen vier weken (zie ook pag. 44/1 - *'91)* generaal-majoor Saadi Tu'ma Abbas al-Jaburi benoemd tot minister van defensie.

Volgens *INA* was Jaburi's bejaarde voorganger generaal Abdul-Jabbar Khalil Shansal, die in 1989 was aangesteld (zie pag. 683/1 - '89), toegezegd dat van hem niet zou worden verlangd dat hij deze functie langer dan een jaar zou vervullen. De nieuwe minister van defensie. die naar verluidt Saddam Hoesseins standpunt inzake Koeweit krachtig ondersteunde, was inspecteur-generaal van de strijdkrachten geweest en voordien vice-stafchef, en was gedecoreerd voor zijn verdiensten als commandant van het Speciale Corps van het Eerste Leger tijdens de oorlog tussen Iran en Irak.

Vorming van oppositioneel front

Op *27* december werd in de Syrische hoofdstad Damascus op een bijeenkomst van 17 oppositionele groeperingen die behoorden tot het Nationale Iraakse Comité voor Gezamenlijke Actie een akkoord gesloten over het uitvaardigen van een gemeenschappelijk programma waarin de omverwerping van Saddam Hoessein en de vestiging van een democratisch systeem werden geëist.

Door het akkoord, gebaseerd op een Koerdisch voorstel, kwam officieel een eind aan de sinds lange tijd bestaande verschillen die in het bijzonder bestonden tussen nationalistische en islamitische oppositionele groepen. In het manifest werd de inval in Koeweit veroordeeld en de onmiddellijke terugtrekking van de Iraakse troepen geëist. Het steunde de terugkeer van de Koeweitse regering die vóór de inval aan de macht was geweest, en verlangde dat alle buitenlandse troepen zouden worden teruggetrokken na de bevrijding van Koeweit.

(Vor.ber.pag. 43/3 e. v. *1991)*

BEZOEK VAN IRAANSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN AAN IRAK

Op *14* en *15* november *1990* bracht de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati een bezoek aan Irak voor besprekingen met de Iraakse president Saddam Hoessein en minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz. Sinds de Iraanse revolutie van *1979* was het niet meer voorgekomen dat een vooraanstaande Iraanse functionaris een bezoek aan Irak had gebracht.
Velayati verklaarde tegenover de Iraakse krant *Al-Jumhuriya* dat ,,de leiders van beide landen streven naar een verbetering van de betrekkingen op basis van goed nabuurschap en vriendschap" en hij karakteriseerde de contacten tussen de twee landen als een ,,positieve

ontwikkeling". Voorts kondigde hij aan dat de uitwisseling van krijgsgevangenen tussen de twee landen, die door Irak in september plotseling was opgeschort (zie pag. 751/1 - '90), op korte termijn zou worden hervat.

Na de laatste uitwisseling van gevangenen, medio september, had Iran geweigerd naar schatting 17.000 Iraakse gevangenen vrij te laten, omdat Irak nog 20.000 Iraniërs zou vasthouden die niet stonden geregistreerd bij het Internationale Comité van het Rode Kruis. Irak daarentegen hield vol dat het geen Iraanse krijgsgevangenenmeer vasthield.
Een woordvoerder van het Iraakse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde op 19 november dat de Iraakse Revolutionaire Comzandsi-rad op grond van het tijdens het bezoek van Veiayati gesloten akkoord ,,besloten (had) alle veroordeelde Iraanse gevangenen en zij die nog niet berecht waren, in totaal 239 personen, gratie te verlenen".

(Vor.ber.pag. 49/3 e.v. - 1991)

President Elias Hraoui (r.)en premier Selim Hoss tijdens de zitting van het Libanese kabinet op 19 december 1990, waarop Hoss het ontslag van zijn kabinet aanbood.

KOEWEIT

IRAK BESCHULDIGD VAN SCHENDING MENSENRECHTEN

Op 19 december 1990 nam de Algemene Vergadering van VN met 144 stemmen vóór en één tegen (die van Irak) een resolutie aan waarin Irak werd veroordeeld wegens ernstige schendingen van de mensenrechten in Koeweit zoals marteling, opsluiting, standrechtelijke executie en verdwijningen.

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International beweerde in een op dezelfde dag gepubliceerd rapport dat sinds de Iraakse invasie op 2 augustus en de daarop volgende bezetting duizenden Koeweiti's waren gefolterd, verkracht en gedood. Ongeveer 6.000 a 7.000 Koeweitse militairen waren overgebracht naar Irak, zo werd in het rapport gezegd, en duizenden mensen, onder wie kinderen van nog maar 13 jaar, werden in Iraakse en Koeweitse gevangenissen vastgehouden.

Het rapport bevatte een lijst met bijzonderheden over 38 gevallen waarin Irakezen naar werd beweerd hun slachtoffers hadden gemarteld. De meeste wandaden hadden plaatsgevonden in de eerste drie maanden van de bezetting als reactie op protesten tegen de gedwongen ,,Irakisering". Amnesty beweerde de beschikking te hebben over ,,overtuigende bewijzen" dat Iraakse soldaten couveuses uit de drie voornaamste ziekenhuizen van Koeweit-Stad hadden geroofd, waardoor zij de dood veroorzaakten van te vroeg geboren baby's. Het dodenaantal bedroeg hierbij volgens opgave van de Koeweitse Rode Halvemaan 300.
The Times van 11 december had echter een IJslandse arts aangehaald, die aan het hoofd had gestaan van de afdeling intensive care van het Mubarak al-Kabirziekenhuis; deze bestempelde de berichten dat de Iraakse plundering had bijgedragen aan de dood van de te vroeg geboren baby's als ,,onwaar", maar zei dat sommige baby's waren overleden ,,tengevolge van personeelsgebrek".
Koeweitse bronnen, geciteerd in de International *Herald* Tribune van 17 december, suggereerden dat sinds de invalminstens 7.000 Koeweiti's waren gedood en 25.000 gearresteerd. Volgens andere berichten op 17 december had echter de in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie Middle East Watch het dodental op 1.000 en het aantal arrestaties op 5.000 geschat; volgens de woorden van haar directeur Andrew Whiteley bestond er geen behoefte om schendingen v nmensenrechten te overdrijven ten einde ,,oorlogskoorts op te wekken".

(Vor.ber.pag. 40/2 en 44/2/3/ - 1990)

LIBANON

UITVOERING VAN HET VEILIGHEIDSPLAN VOOR GROOT-BEIROET.VORMING NIEUW KABINET

Het geregelde Libanese leger nam onder het bevel van generaal Emile Lahoud op 3 december 1990 posities in geheel Groot-Beiroet in, nadat verschillende Libanese milities zich uit het gebied hadden teruggetrokken.
President Elias Hraoui had op 24 oktober de milities gesommeerd Groot-Beiroet (dat de eigenlijke stad en een gordel van ongeveer 25 km daaromheen omvat, van de rivier de Kelb in het noorden tot de rivier de Damour in het zuiden) te verlaten, opdat de regering haar ,,Veiligheidsplan voor Groot-Beiroet" onverwijld kon uitvoeren.
De door Syrië ondersteunde strategie (die weer deel uitmaakte van het Taif-akkoord van 1989, zie pag. 52/1 - '91) was volledig ten uitvoer gebracht op 13 oktober, toen troepen van het Syrische en het Libanese leger generaal Michel Aoun uiteindelijk uit zijn bolwerk in Oost-Beiroet verdreven (zie pag. 54/1 e.v. - '91).

Terugtrekking van milities uit Groot-Beiroet

President Hraoui had oorspronkelijk 19 november als uiterste datum genoemd voor de terugtrekking van de milities. De belangrijkste moslim-miiities hadden zich alle ruim voor het verstrijken van deze deadline teruggetrokken. De strijders van de (Druzische) Progressieve Socialistische Partij (PSP) hadden zich in zuidelijke richting teruggetrokken naar hun bolwerk in het Chouf-gebergte en de rivaliserende sjiitische groepen Amal en Hezbollah hadden zelfs nog verder naar het zuiden posities ingenomen in de Iqlim al Tuffah-heuvels en andere gebieden die grenzen aan de door Israël eenzijdig uitgeroepen ,,veiligheidszone".
De belangrijkste maronitisch-christe-

lijke militie, de Libanese Strijdkrachten (FL) van Samir Geagea, kwam niet tegemoet aan het ultimatum. Geagea weigerde opdracht te geven tot een volledige terugtrekking uit de Metn, het maronitische gebied dat grenst aan Oost-Beiroet, zolang rivaliserende pro-Syrische christelijke milities in het gebied achterbleven.

Geagea was vooral bezorgd over de aanwezigheid van strijders die loyaal waren aan zijn aartsrivaal Elie Hobeika. Eenheden van Hobeika's Uitvoerend Comité van de Libanese Strijdkrachten-de Belofte waren half oktober samen met Syrische troepen christelijk gebied binnengetrokken bij het verjagen van Aoun.

Na Syrische interventie begon Hobeika op 23 november zijn posities over te dragen aan de strijders van Geagea en op 3 december hadden de FL-strijdkrachten hun terugtrekking voltooid uit hun bolwerk in de wijk Ashrafieh naar het maronitische achterland Kesrouan, ten noordenvan Groot-Beiroet.

Israëlische reactie op de stationering van moslim-milities in het zuiden van Libanon

De versterking van de Syrische posities in Libanon na de verdrijving van Aoun en de daaropvolgende verplaatsing van gewapende strijders van moslim-milities naar het zuiden leidden tot ernstige verontrusting bij de Israëlische regering. De Israëli's werden opnieuw opgeschrikt toen het reguliere Libanese leger pogingen ondernam om posities in te nemen in de Iqlim al Tuffah-heuvels. Tot eind december waren deze pogingen vruchteloos. President Hraoui werd begin november in dit streven aangemoedigd toen bemiddelingspogingen van Syrische en Iraanse functionarissen een nieuw staakt-het-vuren tot gevolg hadden tussen twee van hen afhankelijke en elkaar bestrijdende sjiitische groepen. respectievelijk Amal en Hezbollah.

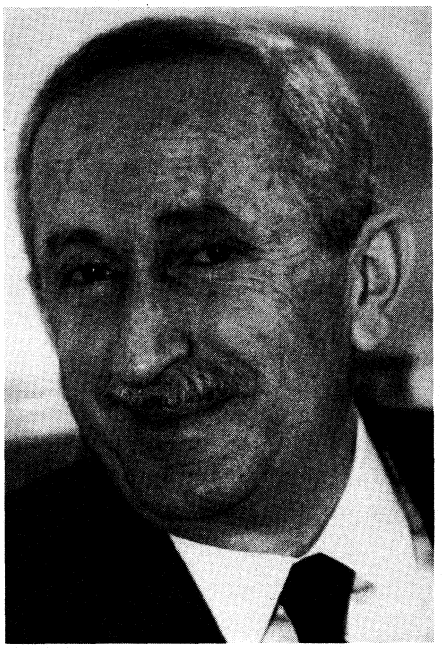

De nieuwe premier van Libanon, Omar Karame.

Israël reageerde agressief op de ontwikkelingen in Libanon. In november kregen Israëlische grondtroepen drie keer de opdracht om over de grens van de „veiligheidszone" te trekken en bij een gevecht op 27 november aan de rand van de zone werden vijf Israëlische soldaten gedood door guerrillastrijders van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP). Zowel de Israëlische als de Libanese regering pleitte in het openbaar voor het behoud van controle op de strategisch belangrijke plaats Jezzine aan de noordelijkste rand van de „veiligheidszone".

Benoeming Omar Karame tot premier. Vorming van nieuwe regering. Weigering van regeringsposten door Geagea en Saadeh

Als een volgende stap in de uitvoering van het Veiligheidsplan voor Groot-Beiroet bood premier Selim Hoss op 19 december aan president Hraoui het ontslag van zijn kabinet aan. Hraoui vroeg Hoss als waarnemend premier in functie te blijven tot er een nieuwe regering was gevormd. De volgende dag verzocht Hraoui de soennitische minister van onderwijs in het aftredende kabinet-Hoss, Omar Karame, een nieuwe regering te vormen. Karame was de broer van de vroegere premier Rachid Karame, die in 1987 werd vermoord (zie pag. 512/2-'88).

Omar Karame maakte op 24 december de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend. Oorspronkelijk maakten daarvan negen staatsministers zonder portefeuille deel uit. Deze posten correspondeerden elk met één van de negen belangrijke Libanese milities. Geagea weigerde echter de hem toegedachte post met als argument dat het nieuwe kabinet geen getrouwe afspiegeling was van de opvattingen van de christelijke gemeenschap.

Georges Saadeh, de leider van de Falangistische Partij en minister van PTT in het aftredende kabinet, weigerde eveneens tot het kabinet-Karame toe te treden uit protest tegen de vermeende overheersing ervan door pro-Syrische ministers.

De *Middle East Economic* Digest meldde op 11 januari 1991 dat Saadeh en Geagea beiden uitermate ontstemd waren over de benoeming van aanhangers van Syrië op de sleutelposten van nationale defensie (Michel al-Murr) en binnenlandse zaken (generaal-majoor Sami Khatib).

Het onvolledige kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Omar Karame*; vice-premier en minister van nationale defensie - Michel al-Murr; financiën - Ali al-Khalil; buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland - Faris Buwayz; binnenlandse zaken - generaal-majoor Sami Khatib; justitie - Khatchik Babikian; gezondheid en sociale zaken - Jamil Kibbih; arbeid - Michel Sassin*; PTT - (vacant); onderwijs en kunsten - Butrus Harb; hydro-elektrische energie - Mohammed Yusuf Baydun; economie en handel - Marwan Hamadah; voorlichting - Albert Mansur*; landbouw - Muhsin Dallul*; openbare werken en transport - Nadim Salim: industrie en olie - Mohammed Jarudi; huisvesting en coöperatieve bedrijven - Mohammed Baydun; toerisme - Talal Arslan; staatsministers (zonder portefeuille) - Nazih al-Bizri*, Nabih Berri*, Walid Joumblatt*, Niqula al-Khuri, Abdullah al-Amin, As'as Hardan, Elie Hobeika en Soleiman Frangié; staatsminister voor bestuurlijke hervormingen - Zahir al-Khati; staatsminister voor land-, zee- en luchttransport - Shawqi Fakhuri; staatsminister voor milieuzaken - Agop Zukhatarian.

* = lid van het aftredende kabinet

Sassin was in het laatste kabinet-Hoss (gevormd op 25 november 1989, zie pag. 773/3-'89) vice-premier en minister van arbeid, Mansur minister van defensie, Bizri minister van economie en handel, Berri minister van hydro-elektrische energie, huisvesting en coöperatieve bedrijven en Joumblatt minister van openbare werken. Khalil en Dallul beheerden toen dezelfde portefeuille als nu in het kabinet-Karame.

Vertrouwen voor regering-Karame. Aftreden Joumblatt

Op 9 januari 1991 verwierf de regering van premier Omar Karame het vertrouwen van de Nationale Vergadering met 37 tegen 3 stemmen bij 27 onthoudingen.
De regering leed echter de volgende dag een ernstige tegenslag door het aftreden van Walid Joumblatt, de PSP-leider, als staatsminister.
Samir Geagea, de leider van de christelijke militie (Libanese Strijdkrachten - FL), bleef tegen de regering ageren en verlangde op 28 januari haar ontbinding.

(Vorber.pag. 52/2 e.v.-1991)

SRI LANKA

PARLEMENTSVERKIEZINGEN EN VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Aan de op 15 februari 1989 gehouden parlementsverkiezingen - de eerste sinds 21 juli 1977 (zie pag. 465/1 e.v.-'77) - werd deelgenomen door 1.396 kandidaten van 19 partijen. Zij betwistten225 zetels, 57 meer dan in 1977. Voor het eerst werd een stelsel van evenredige vertegenwoordiging toegepast, waarbij 198 parlementsleden uit 22 kiesdistricten werden gekozen op basis van hun aandeel in de stemmen van elk district. De overige 27 leden werden gekozen op basis van het totaal aantal nationale stemmen voor hun partij.
De opkomst bedroeg naar verluidt 63,6 %, een resultaat dat duidelijk beter was dan de opkomst bij de recente presidentsverkiezingen van 19 december 1988 (55,3 %, zie ook pag. 5/1 e.v.-'89).
De regerende United National Party (UNP) behaalde 125 van de 225 zetels en bleef daarmee voor een tweede opeenvolgende termijn aan het bewind, wat sinds 1956 niet meer was gebeurd. De verdeling van de overige 100 zetels was als volgt:
Sri Lanka Freedom Party (SLFP) - 67; Onafhankelijke Tamils - 14; Tamil United Liberation Front (TULF) 10; Sri Lanka Moslem Congress - 3; United Socialist Alliance - 3; en Mahajana Eksath Peramuna - 3.
De UNP verwierf 51 % van de nationale stemmen, tegen de SLFP 32 %.

De verkiezingen werden geboycot door het linkse Singalese Volksbevrijdingsfront (Janatha Vimukti Peramuna - JVP) en de separatistische Tamil Tijgers of Libaration Tigers of Tamil Eelam (LTTE).

In de zuidelijke JVP-bolwerken bedroeg de opkomst soms maar 20 %, maar in de overwegend door Tamils bewoonde districten was de opkomst aanzienlijk beter: er werd in sommige berichten melding gemaakt van een opkomst van 43 %. In de Tamil-gebieden leden de UNP en de SLFP beide zware verliezen, terwijl ook de traditionele Tamil-partij in het parlement, het TULF, terrein moest prijsgeven. Vertegenwoordigers van separatistische Tamil-groepen - formeel los van de LTTE - traden bij de verkiezingen als een onafhankelijke groepering op. Deze werd gesponsord door het Eelavar Democratic Front (EDF). dat op 12 december 1988 door de Eelam Revolutionary Organization (EROS, verbonden met de LTTE) was opgericht. De onafhankelijke Tamils verwierven voldoende zetels om het op twee na grootste blok in het nieuwe parlement te worden.

Zowel de periode vóór de verkiezingen als de verkiezingsdag zelf werden gekenmerkt door toenemend politiek geweld. In de zeven weken durende verkiezingscampagne kwamen daarbij volgens schattingen tussen de 700 en 1.000 mensen om het leven (onder wie zeker 14 parlementskandidaten), terwijl op 15 februari minstens 38 mensen werden gedood.

Een internationale waarnemersgroep van 18 leden meldde in een op 17 februari gepubliceerd interim-rapport dat de verkiezingen in het algemeen ,,vrij en eerlijk" waren verlopen, maar dat ,,subversieve" organisaties in sommige gebieden vrees hadden gewekt en individuen hadden geïntimideerd.

Nieuw kabinet

President Ranasinghe Premadasa (op 2 januari 1989 beëdigd) benoemde op 18 februari 1989 een nieuw kabinet. Op 3 maart werd D.B. Wijetunge (de nieuwe minister van financiën en planning) tot premier benoemd, een ambt dat de president zelf sinds 1978 had vervuld. Wijetunge behield zijn portefeuille. De verdeling van de overige portefeuilles was als volgt:

Defensie, beleidsplanning en -uitvoering, Buddha Sasana - president Ranasinghe Premadasa+; transport en snelwegen - Wijayapala Mendis+; hoger onderwijs, wetenschap en technologie - A.C.S. Hameed+; plantage-industrieën - Gamini Dissanayake+; justitie en parlementszaken - M. Vincent Perera+; landbouw, voedselvoorziening en coöperaties - Lalith Athulathmudali+; energie - Festus Perera+; textiel en industriële ontwikkeling platteland - S. Thondaman+; industrie - Ranil Wickremasinghe+; arbeid en sociaal welzijn - Ranjith Atapattu+; grondbeheer, irrigatie en Mahaweli-ontwikkeling - P. Dayaratne+; visserij en waterrijkdommen - Joseph Michael Perera+; onderwijs, culturele zaken en voorlichting - W.J.M. Lokubandara*; PTT - Alick Aluvihare+; jeugd en sport - Nanda Mathew*; handel en scheepvaart - A.R. Mansoor*; openbaar bestuur, provinciale raden en binnenlandse zaken - U.B. Wijekoon*; volksgezondheid en vrouwenzaken - mevr. Renuka Herath*; toerisme - A.M.S. Adhikari*; huisvesting en bouwnijverheid - B. Sirisena Cooray; buitenlandse zaken - Ranjan Wijeratne*.

* =nieuw
+=gewijzigde portefeuille

Op 6 maart 1989 werd Dingiri Banda Wijetunge (1.)beëdigd als nieuwe premier van Sri Lanka, in aanwezigheid van president Ranasinghe Premadasa (r.),mevr. Hema Premadasa en K.H. Wijedasa (secretaris van de president, in het midden).

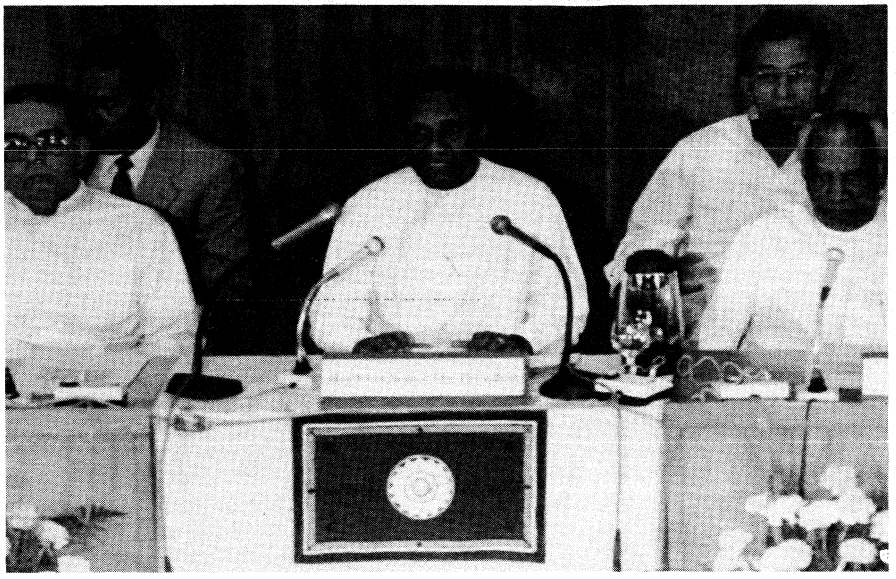

Op **13** september **1989** opende president Ranrisinghe Premadasa (m.) een conferentie van alle partijen over de politieke crisis op Sri Lanka. Rechts premier Dingiri Banda Wijetunge, links parlementsvoorzitter Mohamed Haniffa Mohained.

Oppositie verlangt voorlopige regering. Oproep president inzake vredesforum

Op 30 augustus 1989 sloot de oppositionele SLFP onder leiding van Sirimavo Bandaranaike zich aan bij vier andere oppositiegroepen met de eis dat er een nieuwe voorlopige regering in het leven zou worden geroepen om de crisis van Sri Lanka op te lossen.

Rekening houdende met de positie van de niet in het parlement vertegenwoordigde groepen (waarbij in het bijzonder op de JVP werd gedoeld) stelde de samenwerkende oppositie dat een voorlopige regering wet en orde moest herstellen en nieuwe verkiezingen moest uitschrijven, waarbij de door de UNP ingevoerde grondwetswijzigingen van 1977-78 en 1982 (welke het uitvoerend presidentschap hadden ingesteld) moesten vervallen.
Behalve de SLFP waren bij dit initiatief betrokken: de linkse United Socialist Alliance, de partijen van het Verenigd Volksfront (MEP), het Sri Lanka Moslem Congress en het Eelam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF) d.w.z. de grootste van de bij het bestuur van de gefuseerde noordoostelijke provincie betrokken Tamil-groep en daardoor de bittere vijand van de Tamil Tijgers (LTTE).

President Premadasa riep alle politieke groepen op 31 augustus op samen te gaan in ,,een forum voor een collectief zoeken naar wegen en manieren om geweld te voorkomen en een consensus over verzoening, vrede en normaliteit te bereiken".
Op 13 september riep de regering een conferentie van alle politieke partijen over de crisis bijeen welke door 21 partijen werd bijgewoond, maar door de JVP werd geboycot. De vijf samenwerkende oppositiepartijen herhaalden hun oproep tot instelling van een voorlopige regering, gebaseerd op het parlement (en niet langer op het presidentiële systeem), en het houden van nieuwe verkiezingen. Na een zitting van één dag werd de conferentie door de president tot 12 oktober verdaagd t.b.v. een informele raadpleging van de partijen.

Vorming politieke partij door Tamil Tijgers

Op 20 december 1989 maakte het LTTE de vorming bekend van een nieuwe ,,democratische socialistische" politieke partij, het Volksfront van Bevrijdingstijgers (PFLT). (Nadere bijzonderheden in onderstaand bericht.)

Nieuw kabinet

Op 28 maart 1990 trad de premier van Sri Lanka, D.B. Wijetunge, af als gevolg waarvan het kabinet werd ontbonden. President Ranasinghe Premadasa wijzigde het kabinet op 30 maart en benoemde Wijetunge opnieuw tot premier, maar hield Gamini Dissanayake, die in de voorgaande 13 jaar steeds een ministerspost bezet had, buiten de ministerraad.

Dissanayake had met Premadasa in 1988 gedongen naar het presidentskandidaatschap voor de regerende United National Party (evenals Lalith Athulathmirdali, die nu van landbouw naar onderwijs ging), en had vervolgens enige meningsverschillen gehad niet de president over bijvoorbeeld de aanpak van de terugtrekking van Indiase troepen uit Sri Lanka. Ranjan Wijeratne, die als minister van buitenlandse zaken onderhandelde over de terugtrekking van de Indiase troepen, werd benoemd tot minister van plantages.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier en minister van financiën - Dingiri Banda Wijetunge: buitenlandse zaken - Harold Herath[x]: landbouw, irrigatie en Mahaweli-ontwikkeling - I? Dagaratne; visserij en watervoorziening - Joseph Michael Perera: PTT - Alick Aluvihare; jeugd en sport - C. Nanda Mathew; volksgezondheid en vrouwenzaken - Renuka Herath; huisvesting en bouwnijverheid - B. Sirisena Cooray; plantages - Ranjan Wijeratne+; justitie - A.C.S. Hameed+; milieu en parlementaire aangelegenheden - M. Vincent Perrera+; onderwijs en hoger onderwijs - Lalith Athulathmudali+; openbaar bestuur, provinciale raden en binnenlandse zaken - Festus Perera; toerisme en plattelandsontwikkeling - S. Thondaman+; industrie, wetenschap en technologie - Ranil Wickremasingh+; cultuur en voorlichting - W.J.M. Lokubandara+; handel en commercie - A.R. Mansoor+; huisnijverheid en textielindustrie - U.B. Wijekoon+; wederopbouw, rehabilitatie en sociaal welzijn - A.M.S. Adhikari+; stroom en energie - K.D.M.C. Bandara*; voedsel en coöperaties - Weerasinghe Mallimarachchi*; havens en scheepvaart - Rupasena Karunatilleke*; landbouwontwikkeling en -onderzoek - R.M. Dharmadasa Banda*; arbeid en beroepsopleidingen - D.M. Premachandra*

*=nieuwe aanstelling
+=nieuwe portefeuille

Lalith Athulathmudali, sinds juli 1977 lid van het Srilankaanse kabinet.

UITVOERING INDIAAS-SRILANKAANS AKKOORD. OPTREDEN INDIASE VREDESMACHT (IPKF)

In de Srilankaanse hoofdstad Colombo werd op 29 juli 1987 door Sri Lanka en India een vredesakkoord ondertekend (zie pag 497/1/2 en 528/2-'87). Dit akkoord voorzag u.lll. in een onmiddellijk staakt-het-vuren tussen Srilankaanse regeringstroepen en Tamil-rebellen, de terugtrekking van de regeringstroepen in hun kazernes en de inlevering van de wapens door de rebellen. Als ondertekenaar van het akkoord zou India een vredesmacht (Indian Peace Keeping Force, IPKF) legeren in de Noordelijke en Oostelijke provincie van Sri Lanka, die zouden worden samengevoegd tot één geïntegreerde Noordoost-provincie, het woongebied van de overgrote meerderheid van Sri Lanka's Tamil-minderheid.

Op 2 augustus 1987 keerde Velupillai Prabakharan, de leider van de machtigste Tamil-militie, de Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE of Tamil-tijgers) vanuit India (sinds 24 juli had hij in Delhi vertoefd) naar het schiereiland Jaffna in het noorden van Sri Lanka terug.

Op 4 augustus bevestigde Prabakharan in een toespraak tot een menigte van ca. 100.000 mensen in Jaffna dat hij de LTTE-commandanten te velde schoorvoetend opdracht had gegeven een begin te maken met de overgave van hun wapens aan de IPKF. De volgende dag vond de eerste wapenoverdracht plaats.

Op 12 augustus kccrde Velupillai Balakumar, de leider van de Eelam Revolutionary Organization of Students (EROS, een nauw met de LTTE verbonden militante Tamil-groep) vanuit Zuid-India naar de Oostelijke provincie van Sri Lanka terug om toezicht te houden op de wapenoverdracht door zijn organisatie.

De Srilankaanse regering maakte op 6 augustus bekend dat ca. 3.800 verdachte Tamil-guerrillastrijders spoedig vanuit hun detentiecentra in zuidelijk Sri Lanka zouden worden vrijgelaten. Maar deze amnestie gold niet voor personen die veroordeeld waren wegens terrorisme of aanverwante misdrijven.

Zo was Uma Mahheswaran, de leider van de People's Liberation Organization of Tamil Eelam (PLOTE), nog op 5 augustus bij verstek tot levenslang veroordeeld wegens diefstal.

Onderlinge gevechten Tamil-milities

In de loop van augustus 1987 begon de inlevering van wapens door de diverse Tamil-milities te stokken en tegen het eind van de maand braken tussen de Tamils onderling gevechten uit. Aangenomen werd dat de strijd verband hield met onenigheid tussen de diverse milities over de samenstelling van een voorgesteld ,,interimbestuur" om de Noordelijke en Oostelijke provincie te controleren in afwachting van de verkiezingen van een gezamenlijke Provinciale Raad, zoals voorzien in het Indiaas-Srilankaanse akkoord.

Eind augustus starttc de LTTE aanvallen op concurrerende Tamil-organisaties in de Noordelijke provincie Vervoxlgens breidde de onderlinge strijd van de Tamils zich uit tot de Oostelijke provincie Op 12 en 13 september voerde de LTTE raids uit in het gebied rond Battacloa en Trincomalee, waarbij zeker 100 leden werden gedood van de z g ,,Three Stars" - d w z secties van PLOTE, het EPRLF (Eelam People's Revolutionary Liberation Front) en de TELO (Tamil Eelam Liberation Organization)

Op 29 september maakte de toenmalige president van Sri Lanka, Junius R. Jayawardene, zijn eigen plannen bekend voor de vorming van een uit 12 leden bestaand interimbestuur voor de Noordelijke en Oostelijke provincie, waarin de LTTE de meerderheid van de zetels zou bezetten. Maar het voortdurend geweld verhinderde de instelling van dit interimbestuur en op 31 oktober meldde de *Financial Times* dat de president zijn plan inmiddels volledig had laten varen.

Acties LTTE. Verwerping akkoord door LTTE. Escalatie geweld in Oostelijke provincie

Op 14 september 1987 kondigde de LTTE voor het schiereiland Jaffna een algemene staking af, terwijl zij tegelijkertijd een reeks eisen aan het adres van de IPKF formuleerde.

Deze eisen behelsden o.m. (a) de confiscatie door de IPKF van alle wapens in het bezit van concurrerende Tamil-organisaties; (b) de sluiting van alle Srilankaanse leger- en politieposten in de Noordelijke en Oostelijke provincie; en (c) de verwiidering van alle Singalese ,,kolonisten" die zich na 1982 in de Noordelijke en Oostelijke provincie hadden gevestigd.

Ook op 14 september begon Amirthalingam Thileepan, de leider van de LTTE-propagansasectie in Jaffna, een hongerstaking ter ondersteuning van de LTTE-eisen. Hij overleed op 26 september.

In de tussenliggende periode hadden de Indiase militairen een actievere rol aanvaard met het oog op de toenemende spanning in de Noordelijke en Oostelijke provincie. Op 23 september bevestigde de Indiase regering dat eenheden van de Centrale Reserve Politie op Sri Lanka waren ingezet, waardoor de sterkte van de IPKF op ca. 12.000 man kwam.

Op 5 oktober pleegde een groep van 15 LTTE-strijders op het terrein van het militaire vliegveld Palaly zelfmoord door cyanidecapsules in te slikken.

Zij behoorden tot een groep van 17 man die op 3 oktober was gearresteerd, toen een patrouille van de Srilankaanse marine een met wapens

De Tamil-leiders Velupillai Prabakharan (vooraan rechts) en Sadasivam Krishna Kumar (midden, met bril) tijdens een bijeenkomst in Jaffna op 4 augustus 1987.

geladen trawler op weg naar Trincomalee onderschept had.

De LTTE claimde dat de guerrillastrijders tijdens hun hechtenis tot zelfmoord waren gedreven en nam wraak. Het Indiaas-Srilankaanse akkoord werd verworpen, acht in Jaffna gevangengehouden Srilankaanse militairen werden terechtgesteld en er werd een reeks gewelddadige aanvallen op Singalese vestigingen in de Oostelijke provincie uitgevoerd, waarbij mogelijk 200 mensen werden gedood.
Er volgde een explosie van openlijke woede onder de Singalese gemeenschap; door oppositiepartijen en kranten werd beweerd dat de IPKF in feite de Singalese doden had gesanctioneerd. President Jayawardene liet tijdens een ontmoeting met een hoge Indiase legerdelegatie op 4 oktober weten dat hij zich eventueel genoodzaakt kon zien de IPKF uit de Oostelijke provincie terug te trekken als de orde (daar) niet snel werd hersteld.

Indiaas offensief tegen LTTE. Vestiging LTTE-bases in Oostelijke provincie

Op 9 oktober 1987 verzekerde de Indiase stafchef, generaal K. Sundarji, hoge Srilankaanse functionarissen in Colombo dat de Indiase troepen in staat waren de LTTE een snelle en beslissende slag toe te brengen. De volgende dag startte de IPKF een offensief tegen LTTE-posities op het schiereiland Jaffna. Twee brigades van de 54ste Indiase divisie rukten op 10 oktober van drie kanten in de richting van de stad Jaffna op.

Op 25 oktober verklaarde de IPKF dat Jaffna een ,,vrije stad" was. Een groot deel van de 130.000 inwoners was inmiddels gevlucht. Bij het offensief verloren de Indiase troepen bijna 200 man aan doden, terwijl de verliezen aan LTTE-zijde op minstens 600 doden en 200 gevangenen werden geraamd. Inmiddels was de IPFK-sterkte van 12.000 tot 20.000 man opgevoerd.

Naar verluidt zouden 1.200 LTTE-strijders uit Jaffna zijn ontkomen; in elk geval werd geen van de leiders gevangen genomen. Geen buitenlandse correspondenten werden tot dc gevechtszone toegelaten om LTTE-meldingen te verifiëren dat ca. 700 burgers bij de operatie waren gedood cq. Indiase berichten dat door het beheerste optreden van de IPKF slechts een gering aantal burgers was gedood. Volgens Indiase verklaringen was een groot aantal van dė doden door de LTTE als ,,menselijke schilden" gebruikt.

Na de inname van Jaffna werden vorderingen gemeld bij het ontwapenen van Tamil-rebellen door de IPKF en werd een aanzienlijk aantal schepen met wapens aan boord bij de oversteek vanuit Tamil Nadu (Zuid-India)aangehouden. Tegen het einde van 1987 waren LTTE-strijders genoodzaakt zich in de Oostelijke provincie, rond het district Batticaloa, te hergroeperen. Er was sprake van een escalatie van bomaanslagen en communautaire moorden in deze provincie rond de jaarwisseling.
In de loop van januari 1988 wist de LTTE het burgerbestuur in de Oostelijke provincie te verlammen, o.a. door het dreigement dat ieder die met de Indiase troepen samenwerkte zou worden gedood.

Jayawardenein India

Van 25-30 januari 1988 bracht de Srilankaanse president Jayawardene een bezoek aan India voor besprekingen met premier Rajiv Gandhi over de vooruitzichten voor de start van het politieke proces, zoals dat in het door hen getekende vredesakkoord was voorzien. De Srilankaanse delegatie presenteerde ook een ontwerpvoorstel voor een verdrag van vriendschap en samenwerking tussen beide landen, waarin o.m. sprake was van wederkerige verplichtingen.

Uitbreiding IPKE Nieuwe Indiase operaties tegen LTTE

Op 6 februari 1988 maakten functionarissen van de Srilankaanse regering bekend dat India had ingestemd met een aanzienlijke uitbreiding van de IPKF-sterkte tot ca. 70.000 man. Volgens een defensiewoordvoerder zou de IPKF zo in staat worden gesteld ,,het karwei tegen de terroristen zo spoedig mogelijk te klaren".

In antwoord op het toenemend geweld in de Oostelijke provincie begonnen ca. 10.000 Indiase militairen medio februari in de districten Batticaloa en Amparai een intensieve zoekactie. Zeker 60 LTTE-strijders, o.w. de Oostelijke politieke commandant ,,Sitha", werden gearresteerd. Na afloop verklaarde de Indiase regering dat zij voorstander was van besprekingen met de LTTE over een ,,compromis", mits dit paste in het kader van het Indiaas-Srilankaanse akkoord.

Op 25 februari 1988 maakte president Jayawardene bij de jaarlijkse opening van het parlement melding van een nieuw amnestieaanbod aan de LTTE.

Maar na een reeks aanvallen van de LTTE in beginmaart op Singalese dorpen in de districten Trincomalee en Vavuniya (met zeker 60 doden) stuurde de president op 17 maart een delegatie naar de Indiase hoofdstad New Delhi voor overleg. Als resultaat van de besprekingen werd bekendgemaakt dat Srilankaanse troepen voortaan met de IPKF zouden samenwerken in de Oostelijke provincie om veiligheid aan Singalese en moslem-dorpen te bieden.

Medio maart 1988 startte de IPKF een uitgebreide operatie in het district Vavuniya met het doel LTTE-leider Prabakharan te lokaliseren. Deze zou de Indiase premier op 9 maart in een brief ,,onvoorwaardelijke besprekingen" met diens regering hebben voorgesteld. Tevoren had de LTTE als prealabele voorwaarde voor onderhandelingen een terugtrekking van de IPFK op haar posities van vóór 10 oktober 1987 verlangd.

LTTE-leider Balasubrarnaniam Kanagarathnam (alias ,,Raheem") werd op 17 maart van Madras naar Vavuniya overgevlogen om contact te leggen met Prabakharan. Op 27 maart meldde de ***Hindu*** dat indirecte onderhandelingen tussen de Indiase regering en Prabakharan gaande waren. Op 6 april erkende Natwar Singh, de Indiase staatsminister van buitenlandse zaken, in de Lok Sabha dat aan Prabakharan na de ondertekening van het Indiaas-Srilankaanse akkoord ,,financiële hulp" was verleend om bij te dragen in de rehabilitatie van de LTTE.

Op 8 april 1988 berichtte de *Hindu* dat de IPKF bezig was met een ,,massale zuiveringsoperatie" tegen de LTTE in de Noordelijke provincie, ten zuiden van de Olifant-pas. De operatie zou deels zijn bedoeld om een eind te maken aan het ,,bloedvergieten" tussen rivaliserende Tamil-groepen.

Op 16 april doodden Srilankaanse militairen bij Trincomalee acht LTTE-strijders. Het was hun eerste aanval op Tamil-rebellen sinds de ondertekening van het Indiaas-Srilankaanse akkoord.
Op 26 mei werden zeker 23 LTTE-strijders en 8 Indiase militairen gedood bij een treffen rond de noordelijke kuststad Mullaitivu.

Eerste Indiase terugtrekking. Indirecte onderhandelingen India-LTTE mislukt

Op 7 juni 1988 trok de Indiase regering ca. 2.500 militairen van Sri Lanka terug, de eerste evacuatie van dien aard tot dan toe.
Op 16 juni meldde het Indiase persbureau *PTI* dat de Indiase regering en de LTTE een ,,brede overeenstemming" hadden bereikt over ,,vitale kwesties als een staakt-het-vuren en het neerleg-

gen van de wapens". Besprekingen tussen beide partijen duurden eind juni nog voort, terwijl er tegelijk een ,,communicatiewisseling" plaatsvond tussen president Jayawardene en de Indiase premier Rajiv Gandhi.
Op 1 juli bevestigde de hoofdvertegenwoordiger van de LTTE in India, Sadasivam Krishnakkumar (alias ,,Kittu"), de bereidheid van de LTTE hun wapens over te dragen en deel te nemen aan het verkiezingsproces.
Op 8 juli reisde ,,Kittu" naar het noorden van Sri Lanka voor een ontmoeting met Prabakharan, maar de volgende dag leken de onderhandelingen op dood spoor gekomen toen de LTTE in een verklaring vanuit Madras het Indiaas-Srilankaanse akkoord aanduidde als een ,,handvest van slavernij voor Tamils" en de IPKF beschuldigde van het plegen van ,,groterewreedheden dan de Srilankanen".
Medio augustus verklaarden Indiase functionarissen publiekelijk dat de besprekingen met de LTTE waren opgeschort, maar op 18 september riep de LTTE in een te Londen uitgegeven verklaring op tot een permanent bestand en tot de hervatting van de onderhandelingen met de Indiase regering.

Luitenant-generaal Nalin Senivaratne (r.),gouverneur van de Noordoostelijke provincie, in gesprek met de premier van de provinciale regering, Annamalai Varatharaja Perumal.

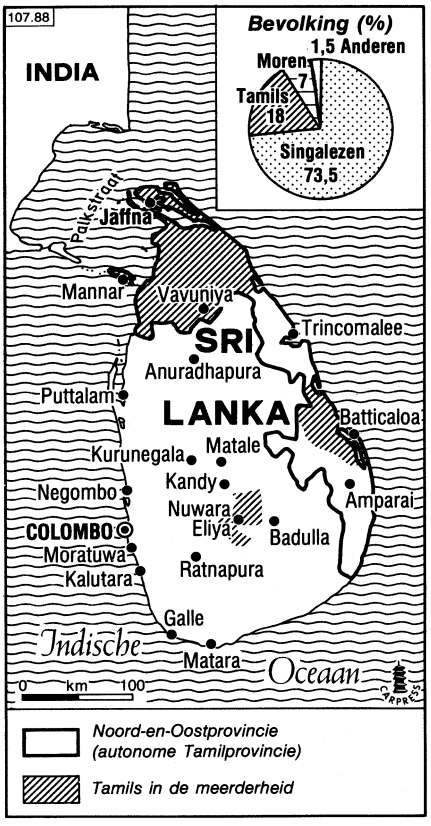

Bij het bloedigste incident sinds de ondertekening van het vredesakkoord vermoordden Tamil-strijders op 10 oktober 47 Singalese burgers in het dorp Ullukuluma (in de noord-centrale provincie). Waarnemers meenden dat deze actie werd uitgevoerd om de eerste verjaardag van het uitbreken van de vijandelijkheden tussen de IPKF en de LTTE te herdenken. Dezelfde dag werden naar verluidt 12 LTTE-strijders in Vavuniya door IPKF-leden gedood.

Samenvoeging Noordelijke met Oostelijke provincie

President Jayawardene vaardigde op 8 september 1988 te middernacht een proclamatie uit waarin de Noordelijke provincie met de Oostelijke werd samengevoegd, zoals voorzien in het Indiaas-Srilankaanse akkoord. De president zou volgens radio New Delhi (12 september) de verkiezingscommissie opdracht hebben gegeven de procedure voor het houden van verkiezingen t.b.v. de 71 leden tellende Noordoostelijke provinciale raad in gang te zetten. Later werd bekendgemaakt dat de bewuste verkiezingen op 19 november zouden plaatsvinden.

De Srilankaanse regering liet op 13 september 115 Tamil-gevangenen uit het detineringskamp Boosa vrij. Twee dagen later kondigde de IPKF een bestand van vijf dagen af om Tamil-rebellen in staat te stellen hun wapens over te geven en zich op de verkiezingen voor te bereiden.

Kort na Jayawardenes proclamatie maakte de LTTE bekend dat zij niet aan de verkiezingen zou deelnemen, terwijl bij de verkiezingen betrokken regeringsfunctionarissen met represailles werden bedreigd. Kort daarop liet de gematigde Tamil-partij, het Tamil United Liberation Front (TULF),weten dat zij voor de verkiezingen geen kandidaten zou aanwijzen.

Verkiezing Noordoostelijke provinciale raad. Vorming provinciaal bestuur

De provinciale verkiezingen van 19 november 1988 vonden in het noorden van de Noordoostelijke provincie geen doorgang. Uit vrees voor vergelding door de LTTE hadden uiteindelijk alleen twee pro-Indiase groeperingen, het Eelam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF) en het Eelam National Democratic Liberation Front (ENDLF), kandidaten genomineerd. Zij verdeelden de betreffende 36 zetels onderling, met als gevolg dat **23** EPRLF-kandidaten en 13 ENDLF-kandidaten zonder tegenkandidaten gekozen werden verklaard.
Bij de verkiezingen in het oosten liep de opkomst sterk uiteen. In de Singalese gebieden van het district Amparai, waar de JVP de stembus boycotte, ging slechts 6 % van de kiezers maar de stembus. Maar in de Tamil- en moslemgebieden varieerde de opkomst van 53 % in Trincomalee tot 79 % in Batticaloa. Het EPRLF won, met het overgrote

deel van de Tamil-stemmen, 17 zetels. Ook het Moslem Congress behaalde 7 7 zetels. De nationale regeringspartij, de United National Party (UNP), kreeg één zetel.

Op 28 november werd een bestuur benoemd, met EPRLF-leider Annamalai Varatharaja Perumal als preinier. Op 30 november werd luitenant-generaal Nalin Senivaratne, voormalig bevelhebber van het Srilankaanse leger, tot gouverneur van de Noordoostelijke provincie benoemd. Het nieuwe provinciale bestuur werd op 5 december beedigd.

Verdere terugtrekking Indiase troepen

Kort na zijn verkiezing (19 december 1988) nam de nieuwe Srilankaanse president, Ranasinghe Premadasa, contact op met Indiase functionarissen t.b.v. een verzoek tot een gedeeltelijke terugtrekking van de Indiase troepen van Sri Lanka. Begin januari 1989 werden twee bataljons (ca. 3.000 man) van de IPKF (45.000 à 50.000 man) teruggetrokken.

Besprekingen regering-LTTE

Ondanks een reeks gewelddadige incidenten in de eerste helft van april 1989, die leken te duiden op een verwerping van de door de regering op 1 april gedane vredesvoorstellen, begonnen op 27 april in Colombo verkennende besprekingen tussen de regering en de voornaamste gewapende Tamil-groep, de LTTE.

President Premadasa had in een toespraak op 1 april tot een jongerenbijeenkomst in de oostelijke stad Girandurukotte een onvoorwaardelijke amnestie aangeboden voor Tamil-militanten (en JVP-leden) als zij hun geweld staakten en aan het politiekc proces deelnamen. De regering zou naar zijn zeggen haar anti-terreurwetten intrekken, de IPKF naar huis sturen, anti-guorrillagroepen voor waakzaamheid buiten de wet stellen, en zetels in het parlement reserveren voor vertegen oordigers van de militante bewegingen. Hij daagde de oppositionele politieke partijen uit tot dat doel enige zetels beschikbaar te stellen, waarbij hij voorstelde dat zijn eigen regeringspartij. de UNP, 29 van de 125 zetels opgaf.

Terwijl Premadasa zich voortdurend tegen de aanwezigheid van de Indiase troepen had gekant en de LTTE met de IPKF verbitterde gevechten leverde, vreesden sommige concurrerende Tamil-groepen de gevolgen van de terugtrekking van de Indiase troepen. Deze werden geleidelijk aan beschouwd als heschermers van het EPRLF, dat aan de Noordoostelijke provinciale verkiezingen van 19 november 1988 had deelgenomen en toen een zetelmeerderheid (met 40 van de 71 zetels) in de tijdelijk gecombineerde raad had gewonnen (zie hierboven).
Nadat de Indiase autoriteiten op verzoek van Premadasa op 15 april 1989 de spoedige terugtrekking van nog eens 7.000 militairen van de IPKP' hadden aangekondigd, deelde de Indiase premier Rajiv Gandhi zijn hoogste officieren op 24 april mee dat zij ,,serieus (moesten) nadenken over het terughalen van het gros van de IPKF-leden zo snel ais haalbaar" was en over de ,,overdracht van de controle aan het gekozen zelfbestuur", waarmee de provinciale raad leek te worden bedoeld.

Aanvallen op Indiase troepen. Bomaanslag in Trincomalee

Op 5 april 1989, de 18de verjaardag van de mislukte JVP-opstand van 1971, kondigde de regering een unilateraal bestand van een week af, dat op 12 april zou ingaan en met Nieuwjaar zou samenvallen. Op de aankondiging volgde een serie gewelddadige incidenten.

Op 6 april werden officieel 18 doden geteld bij Mullaittivu, toen een Indiaas militair voertuig op een landmijn reed en vervolgens door militante Tamils werd aangevallen. Op 12 april voerden Tamils een soortgelijke aanval uit bij Vavuniya: 13 Indiase militairen en vier Tamils zouden zijn omgekomen. Op 15 april werden 15 Srilankaanse militairen gedood bij een Tamil-overval in het noordoosten.

Op 13 april explodeerde een autobom te midden van een winkelende menigte in Trincomalee; het opgegeven dodental varieerde van 38 tot 45. De LTTE ontkende voor de aanslag verantwoordelijk te zijn, maar desondanks werden Tamils met messen aangevallen door Singalezen waardoor naar verluidt nog eens acht doden vielen.

LTTE aanvaardt gespreksaanbod regering

Per brief d.d. 15 april 1989 aanvaardde de LTTE de uitnodiging van de regering voor het houden van besprekingen. President Premadasa gaf op 16 april een positieve reactie, terwijl Anton Balasingham (de voornaamste politieke adviseur van de LTTE) verklaarde dat de LTTE zou aandringen op een permanent bestand, terugtrekking van de IPKF en wijzigingen in het stelsel van de provinciale raden. Balasingham keerde op 26 april vanuit Londen terug en zou volgens plan op 1 mei een dialoog met president Premadasa beginnen.

Premadasa dringt aan op volledige terugtrekking IPKF

In een toespraak op 1 juni 1989 verlangde president Premadasa de volledige terugtrekking van de IPKF vóór 29 juli. Een formeel verzoek daartoe werd op 4 juni aan de Indiase premier Rajiv Gandhi overgebracht. Uit overleg op het niveau van de ministers van buitenlandse zaken kwam naar voren dat India een soepeler tijdschema voor de evacuatie wilde overwegen en, waarin de laatste militairen medio november zouden zijn vertrokken. Vervolgens nam India - in het bijzonder op 12 en 19 juni - het standpunt in dat Sri Lanka geen eenzijdige deadlines kon vaststellen en dat India als ondertekenaar van het vredesakkoord van 1987 moest waarborgen dat alle bepalingen van dit akkoord vervuld werden. De houding van India hield ten dele verband met de vrees van het EPRLF in zijn confrontatie met de LTTE.

Op 23 juni zei Premadasa dat de Indiase militairen in hun kazernes moesten worden geconsigneerd als het voor hen ondoenlijk was vóór 29 juli te vertrekken. Op 26 juni merkte hij op dat ,,de IPKF hier niet is om de wet op de provinciale raden toe te passen" (d.w.z. om de voortgang bij de overdracht van bevoegdheden te controleren).

Besprekingen regering-LTTE. Akkoord over staking vijandelijkheden

Inmiddels waren de besprekingen tussen de Srilankaanse regering en de LTTE op 10 juni 1989 een nieuwe ronde ingegaan. Op 28 juni werd bekendgemaakt dat de Tamil ,,Tijgers" hun tijdelijk bestand van acht weken zouden vervangen door een permanent staken van de vijandelijkheden. Van haar kant zou de regering de militaire acties tegen LTTE-troepen stopzetten. Tegelijk deed zij een beroep op alle partijen zich te scharen achter de oproep inzake een volledige Indiase terugtrekking.(Omdat India niet aan de besprekingen deelnam, was er geen bestand tussen de LTTE en de IPKF.)

De LTTE beweerde dat de IPKF sinds 1 juni haar sterkte had opgevoerd door de komst van vier nieuwe bataljons. Bovendien zou de IPRF haar militaire operaties hebben geïntensiveerd door een offensief met maximale luchtsteun te lanceren, waarbij in vier opeenvolgende weken 41 ,.Tijgers" zouden zijn gedood.

Ranjan Wijeratne, toenminister vanbuitenlandse zaken van Sri Lanka (r.),had op 31 juli 1989 in New Delhi een ontmoeting met Rajiv Gandhi, toen premier van India.

De IPKF zelf zou 93 man hebben verloren. In de 23 maanden sinds de komst van de vredesmacht waren omstreeks 1.000 Indiase militairen gedood. De IPKF zou naar eigen zeggen 1.200 Tamil-strijders hebben gedood en ruim 900 hebben gevangen genomen.
Na het akkoord van 28 juni zou het EPRLF met een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring in het noorden en oosten hebben gedreigd als de provinciale raad daar werd ontbonden. Op 4 juli werd bericht dat de Srilankaanse regering het houden van een referendum tot 29 januari 1990 haduitgesteld. Dat referendumzou gaan over de vraag oı de tijdelijke fusie van de Noordelijke met de Oostelijke provincie een permanent karakter zou krijgen.

Compromis over IPKF

In de eerste helft van juli 1989 beschuldigden president Premadasa en premier Gandhi elkaar in brieven over en weer ervan het akkoord van 1987 niet uit te voeren. Op 14 juli maakte Ranjan Wijeratne, Sri Lanka's minister van buitenlandse zaken, bekend dat de IPKF met geweld zou worden verdreven als zij niet vóór 29 juli werd teruggetrokken. In Premadasa's brief van 19 juli aan Gandhi - zijn zesde in zeven weken - werd geen melding gemaakt van de deadline, maar werd wel voor het eerst de mogelijkheid geopperd van een opzegging van het akkoord van 1987 door de Srilankaanse regering.
Na drie dagen van intensieve diplomatieke onderhandelingen in Colombo en New Delhi werd op 28 juli een gezamenlijk Indiaas-Srilankaans communiqué uitgegeven. Daarin was sprake van een compromis, op grond waarvan op 29 juli een symbolische terugtrekking van ca. 600 IPKF-militairen zou plaatsvinden, terwijl diezelfde dag een begin zou worden gemaakt met besprekingen tussen minister Wijeratne en zijn Indiase ambtgenoot P.V. Narasimha Rao. Deze onderhandelingen zouden in New Delhi worden gevoerd met als agendapunten een tijdschema voor de terugtrekking van de resterende IPKF-militairen en de voortgang bij de uitvoering van het akkoord van 1987.

Moorden

In de loop van juli 1989 waren honderden mensen op Sri Lanka vermoord. Onder hen was een aantal prominente Srilankanen.

Appapillai Amirthalingam, secretaris-generaal van het gematigde TULF, werd op 13 juli in Colombo doodgeschoten samen met de voormalige TULF-parlementariër Vettivelu Yogeswaran. Bij dezelfde aanslag raakte TULF-voorzitter Murugesu Sivasithamparam ernstig gewond.
Volgens de Hindu (22-7-'89) was de moord gepleegd door ,,verstokte" LTTE-activisten, Visu en Aloysius. Andere berichten meldden dat LTTE-vertegenwoordigers tegenover de Srilankaanse regering hadden toegegeven dat een solitaire ,,Tijger"-celde moord op Amirthalingam had uitgevoerd. Deze bekentenis bracht de regering er kennelijk toe de besprekingen met de LTTE te verdagen.
Uma Maheswaran, de vroegere leider van de PLOTE, werd naar verluidt op 16 juli in Colombo vermoord.
LTTE-leider Velupillai Prabakharan zou volgens Indiase en westerse persberichten van eind juli kort daarvoor door zijn plaatsvervanger Mahattya zijn vermoord. Volgens ***India*** *Today* (15-8-'89) waren Prabakharan en eeri andere LTTE-leider, Sadavisam Krishnakkumar („Kittu") door Mahattya doodegschoten tijdens een woordenwisseling over de moord op Amirthalingam. De berichten over Prabakharans dood werden door de LTTE tegengesproken en op 25 augustus gaf de LTTE een videoband vrij om aan te tonen dat Prabakharan nog steeds inleven was.

Overleg in New Delhi zonder resultaat

De besprekingen in New Delhi van 29 juli 1989 tussen de ministers van buitenlandse zaken van Sri Lanka en India over de terugtrekking van de Indiase vredesmacht IPKF in het bijzonder bleven zonder resultaat.

Wel maakte India een begin met de terugtrekking: 600 man op 29 juli, 875 op 6 augustus en 600 op 8 augustus. Maar met dit tempo zou de volledige terugtrekking van de IPKF niet vóór februari 1990 zijn voltooid, wat voor president Premadasa van Sri Lanka onaanvaardbaar was. Na een spoedzitting van het Srilankaanse kabinet op 7 augustus deelde minister van buitenlandse zaken Ranjan Wijeratne de volgende dag in het parlement mee dat India de verlangde totale terugtrekking per medio september verwierp. Ondanks geheime bilaterale besprekingen tussen functionarissen van beide landen maakte president Premadasa op 23 augustus slechts bekend dat hij herziene voorstellen aan India ter overweging zou voorleggen. Niettemin vertrokken nog eens 500 Indiasemilitairen op 26 augustus.

Escalatie geweld

Intussen nam het geweld in augustus dermate toe dat er sprake was van een van de bloedigste maanden tijdens de IPKF-aanwezigheid in het noorden van Sri Lanka.

Blijkbaar als vergelding voor de dood van zes Indiase militairen in een hinderlaag van de LTTE zouden IPKF-militairen op 2 augustus in Velvettithurai aan de noordkust in het wilde weg tekeer zijn gegaan. Berichten over hun wrede optreden verschenen pas na een week. De Indiase autoriteiten ontkenden dat er, zoals veelvuldig was gemeld, 50 tot 70 burgers waren gedood; zij gaven toe dat 24 burgers waren omgekomen.

Voorts was er sprake van ca. 70 doden bij zware gevechten tussen LTTE- en IPKF-eenheden op 5 en 6 augustus alsook van een LTTE-aanval op het ziekenhuis van Mannar (met 24 IPKF-doden) de volgende dag.
De LTTE beweerde dat er in totaal 6.000 Tamil-burgers in handen van de IPKF waren gedood, terwijl de IPKF toegaf dat er 961 Indiase militairen waren gedood sinds de komst van de IPKF op Sri Lanka krachtens het Indiaas-Srilankaanse akkoordvan 29 juli 1987.

Akkoord over terugtrekking IPKF

Na overleg tussen de Srilankaanse minister van buitenlandse zaken Ranjan Wijeratne en de Indiase premier Rajiv Gandhi werd ten tijde van de topconferentie van niet-gebonden landen in Belgrado (4/7 september 1989) een voorstel over de terugtrekking van de Indiase troepen van Sri Lanka uitgewerkt. Dit leidde tot een formeel akkoord, dat op 18 september in Colombo werd ondertekend door functionarissen van beide landen. Krachtens dit akkoord verplichtte India zich alles in het werk te stellen om de terugtrekking van zijn troepen te ,,versnellen" met het doel de evacuatie te voltooien per 31 december 1989. Hoewel de Srilankaanse regering deze zinsnede interpreteerde als een vaste toezegging inzake een Indiase terugtrekking voor het einde van het jaar, stelden hoge Indiase functionarissen volgens de Guardian (19-9-'89) dat het tijdschema zou afhangen van de toepassing van garanties voor de veiligheid van de Tamil-gemeenschap.

Het akkoord voorzag in de instelling van een coördinatiegroep voor veiligheidszaken die zou bestaan uit de Srilankaanse staatsminister van defensie, de premier van de Noordoostelijke provincie en de opperbevelhebber van de IPKF. Deze groep zou verantwoordelijk zijn voor het waarborgen van de veiligheid van alle gemeenschappen in het noordoosten tijdens de terugtrekking van de IPKF. Volgens plan zou een vredescommissie van vertegenwoordigers van de diverse politieke en etnische groeperingen in het noordoosten op 14 oktober haar eerste bijeenkomst houden.

Sri Lanka presenteerde tevens een ontwerpverdrag voor vrede, vriendschap en samenwerking aan de Indiase regering. K. Natwar Singh, de Indiase staatsminister van buitenlandse zaken, verklaarde op 22 september dat zo'n verdrag ten doel had een aanvulling te bieden op het Indiaas-Srilankaanse verdrag van 1987, niet om dit te vervangen.

Op 19 september schortte de IPKF eenzijdig zijn militaire operaties op, hoewel de IPKF-commandant, generaal A.S. Kalkat, zich het recht voorbehield op te treden tegen iedereen die zonder vergunning wapens droeg. De LTTE stemde ermee in het bestand te eerbiedigen, maar met behoud van het recht op zelfverdediging in het geval van een aanval.
Bij een bestandsschending kwamen op 29 september in de stad Mullaitivu vijf LTTE-strijders en twee IPKF-militairen om het leven.

Uitstel deadline IPKF-terugtrekking

Van 6-8 december 1989 bracht de Srilankaanse minister van buitenlandse zaken, Ranjan Wijeratne, een bezoek aan New Delhi, voor overleg met de nieuwe Indiase regering. Hij sprak met premier V.P. Singh en minister van buitenlandse zaken I.K. Gujral over de terugtrekking van de resterende 25.000 militairen van de IPKF vóór 31 december.
Maar op 28 december deelde Gujral in de Lok Sabha mee dat de terugtrekking van de IPKF pas op 31 maart 1990 - d.w.z. drie maanden na de overeengekomen deadline - zou zijn voltooid. Volgens Indiase functionarissen was dit uitstel vooral te wijten aan logistieke problemen.

Batticaloa door Tamil Tijgers veroverd

Op 15 december 1989 boekten de Tamil Tijgers een belangrijke overwinning op het Tamil Nationale Army (TNA), een coalitie van drie pro-Indiase Tamil-milities. Zij veroverden de oostelijke havenstad Batticaloa na dagen van hevige strijd, waarbij zeker 100 TNA-strijders omkwamen. Voorts gaven 150 TNA-strijders zich over aan het Srilankaanse leger.

Vorming politieke partij door LTTE

Op 20 december 1989 maakte de LTTE de vorming van een nieuwe ,,democratische socialistische" politieke partij bekend met als naam People's Front of Liberation Tigers (PFLT).

Volgens LTTE-ideoloog Anton Balasingam was de nieuwe partij op 19 december door de verkiezingscommissaris goedgekeurd. Naar zijn zeggen streefde de PFLT - met K. Mahendrarajah (,,Mahatiya") als voorzitter en Yogaratnam Yogi als secretaris - onder meer naar "het zelfbeschikkingsrecht" voor Sri Lanka's Tamils en moslems. Balasingam merkte nog op dat de vorming van de nieuwe partij geenszins betekende dat de LTTE de oorlog tegen het TNA beëindigde.

Ontwikkelingen in Noordoostelijke Provincie

De LTTE werd beschuldigd van moord op verscheidene EPRFL-leden van de Provinciale Raad. In januari 1990 werd George Thambiraja, een EPRLF-leider in Trincomalee, vice-voorzitter van de Provinciale Raad en medeoprichter van het TNA, gedood in een hinderlaag. Later werd de vice-woordvoerder van de Provinciale Raad, S.G. Ganeshamoorthy, vermoord.

Het EPRFL en de eerste minister van de Noordoostelijke Provincie, Annamalai Varatharaja Perumal, beschuldigden de regering van een geheime verstandhouding met de LTTE vanwege haar tolerante houding ten opzichte van geweld tegen de anti-LTTE-groeperingen, wat zij ,,door de staat gesteund banditisme" noemden. De LTTE daarentegen verklaarde dat het EPRLF en de andere Tamil-groeperingen ,,marionetten van India" waren. Begin februari deden 14 oppositiepartijen onder aanvoering van de SLPF een beroep op Premadasa om een einde te maken aan ,,de slachtingen en afpersing" door Tamil-militanten in de door de IPKF ontruimde gebieden en aan de stilzwijgende steun aan de LTTE. Eind januari bevestigde de regering dat het voorgestelde referendum over de vraag of het tijdelijk samengaan van de Noordelijke en Oostelijke Provincie definitief zou worden, met nog eens zes maanden was uitgesteld. Waarnemers beschouwden het uitstel als een manier om de LTTE tijd te geven voor onderhandelingen met de moslims en Singalezen in de Oostelijke Provincie, om te voorkomen dat zij voor het herstel van een afzonderlijke Oostelijke Provinciale Raad zouden stemmen.

Terugtrekking Indiase troepen

India voltooide de terugtocht van zijn troepen uit Sri Lanka op 24 maart 1990, een week eerder dan gepland. Het laatste contingent van de Indian Peace Keeping Force (IPKF) vertrok uit de oostelijke haven Trincomalee, de laatste grote stad in de regio die de troepen onder controle hadden gehad. Volgens cijfers van het Indiase leger waren ten minste 1.100 Indiase soldaten en 2.200 Tamil-strijders om het leven gekomen bij gevechten in de 32 maanden na de aankomst van de IPKF in juli 1987. Volgens andere schattingen waren de verliezen groter en was bovendien een onbekend aantal slachtoffers onder de burgerbevolking gevallen.

Na de terugtrekking van de IPKF, kregen de Tamil-Tijgers (Liberation Tigers of Tamil Eelam - LTTE) feitelijk de macht in handen in het noorden van Sri Lanka. Op 1 april kwam de belangrijke LTTE-leider Velupillai Prabhakaran uit zijn schuilplaats voor een persconferentie op het noordelijke schiereiland Jaffna. Hij verklaarde dat zijn groepe-

ring zou deelnemen aan verkiezingen, maar niet zou aarzelen de wapens weer op te nemen wanneer de Srilankese regering probeerde de Tamil-beweging te onderdrukken.

Onafhankelijke staat uitgeroepen door Noordoostelijke Provinciale Raad

Op 1 maart 1990, drie weken voor de terugtrekking van de IPKF, nam de Noordoostelijke Provinciale Raad (het door India gesteunde wetgevende orgaan voor de overwegend door Tamils bewoonde noordoostelijke streek) een resolutie aan waarin in het gebied de onafhankelijke staat Eelam werd uitgeroepen. Eet merendeel van de zetels van de 71 leden tellende raad werd bezet door het Eelam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF) dat steun had ondervonden van de aanwezigheid van de Indiase troepen. India verklaarde echter onmiddellijk opnieuw de eenheid van Sri Lanka te steunen.

De resolutie werd beschouwd als een laatste gebaar van Annamalai Varatharaja Perumal, de eerste minister van de Provinciale Raad en leider van het EPRLF, die vervolgens met zijn vrouw en gezin het eiland verliet. Volgens berichten zou ook de secretaris-generaal van het EPRLF, K. Padmanabha, samen met andere belangrijke functionarissen, het eiland hebben verlaten en naar India zijn gegaan, waar duizenden EPRFL-aanhangers hun toevlucht zochten uit angst voor vervolging als de LTTE de door de Indiase troepen ontruimde gebieden binnentrok.

BINNENLANDSE VEILIGHEID. LEGEROFFENSIEF. MOORD OP JVP-LEIDING

De Singalese opstandelingenbeweging Janatha Vimukhti Peramuna (JVP) onderging medio november 1989 een vernietigende slag toen bijna al haar leiders werden vermoord of gearresteerd.

De JVP had haar oproepen om de presidentsverkiezingen van december 1988 (zie pag. 5/2 e.v.-'89) en de parlementsverkiezingen van februari 1989 te boycotten vergezeld doen gaan van wijdverspreide intimidatie.
Na deze verkiezingen voerde de JVP haar brute moordcampagne zodanig op dat in augustus 1989 omstreeks 1.000 mensen per maand om het leven kwamen. In die maand werden families van leden van de Srilankaanse strijdkrachten doelwit van JVP-aanslagen, wat represailles uitlokte van regeringsgezinde burgerwachten.
Ondanks een verklaring van premier D.B. Wijetunge op 20 augustus dat met radicale groeperingen onderhandelingen zouden worden gevoerd om de Singalese opstand te beëindigen, intensiveerde de regering kennelijk haar militaire aanpak. Naar verluidt werden bij razzia's in de volgende dagen 2.000 personen opgepakt.

Rohana Wijeweere, de leider van de JVP sinds de oprichting in 1967, werd op 13 november 1989 doodgeschoten, terwijl hij door de Srilankaanse veiligheidstroepen in hechtenis werd gehouden. Later die dag verstrekte Ranjan Wijeratne, de minister van buitenlandse zaken, bijzonderheden van de legerversie over de omstandigheden van Wijeweeres dood.

Volgens Wijeratne had het leger Wijeweere de vorige dag gearresteerd in Ulapane in het centrum van Sri Lanka. Hij werd naar Colombo overgebracht waar hij ,,vrijwillig" besloot een op video opgenomen verklaring af te leggen waarin hij de jeugd van het land opriep van geweld af te zien. Op 13 november leidde hij veiligheidstroepen naar het JVP-hoofdkwartier in een voorstadvan Colombo. Daar schoot een JVP-lid op Wijeweere. In de daarop volgende verwarring werden beide mannen door de veiligheidstroepen doodgeschoten. Binnen enkele uren werd Wijeweeres lichaam door het leger gecremeerd, overeenkomstig de bepalingen van de noodtoestand, waardoor een obductie onmogelijk werd.
Daarentegen verklaarde JVP-bronnen, die in de *Guardian* van 15 november werden geciteerd, dat de JVP-leider door het leger was ondervraagd en daarna eenvoudig was geëxecuteerd. In dit bericht werd beweerd dat het leger er afkerig van was gevangengenomen JVP-leden aan de regering over te dragen, voor het geval dat hun amnestie werd verleend, wat in het verleden met grote aantallen opstandelingen was gebeurd.

Op 14 november deelde minister Wijeratne tijdens een volgende persconferentie mee dat ook Wijeweeres plaatsvervanger, Upatissa Gamanayake, op 13 november was gedood.

Gamanayake, die eveneens op 13 november was gearresteerd - op grond van door Wijeweere verstrekte informatie -, werd vervolgens door de veiligheidstroepen doodgeschoten bij een vluchtpoging. Ook zijn lijk werd onmiddellijk gecremeerd.

Radio Colombo berichtte op 25 november dat het hele JVP-politburo en 25 districts- en afdelingsleiders van de militaire vleugel van de organisatie in de twee voorafgaande weken waren gearresteerd.

Legeroffensief

Het offensief van de veiligheidstroepen tegen de JVP, in november 1989 gestart na de dood of gevangenneming van de meeste JVP-leiders, ging door in december 1989 en januari 1990, in een poging van de regering haar gezag in het zuiden van het land te herstellen. Hoewel veel mensen weer aan het werk gingen en het aantal stakingen terugliep, bleven er ernstige gewelddadigheden plaatsvinden waarbij zowel de JVP als de regeringsgezinde burgerwachten en het leger bloedbaden aanrichtten in het centrum en het zuiden van het eiland. Bij het ernstigste incident waarvan melding werd gemaakt, werden op 20 december in de buurt van Hambantota meer dan 200 Singalezen gedood. Regeringsgezinde ,,doodseskaders", die handelden uit wraak voor de moord op regeringsaanhangers door de JVP, werden verantwoordelijk gesteld voor de aanval.
Begin februari 1990 verklaarde de regering dat 6.700 verdachte linkse JVP-aanhangers zaten opgesloten in gevangenissen en kampen van de veiligheidstroepen.

Op 29 december 1989 maakte de regering bekend dat Saman Piyasiri Fernando, de nieuwe leider van de militaire tak van de JVP, de Deshapremi Jauatha Viyaparaya (DJV), was gedood bij een schotenwisseling nadat hij was gearresteerd en politiefunctionarissen naar een huis in Colombo had geleid dat dienst deed als hoofdkantoor van de JVP. De zes bewoners van het huis kwamen bij het vuurgevecht ook om het leven.

Op 13 december publiceerde Amnesty International een rapport over honderden gevallen waarin onschuldige mensen in de voorgaande zes maanden waren gedood. Het rapport leverde kritiek op de in november per decreet verleende noodbevoegdheden waardoor de opruiming van lijken door veiligheidstroepen mogelijk werd zonder voorafgaande lijkschouwing of gerechtelijk onderzoek. Amnesty voerde ook bewijsmateriaal aan voor het bestaan van banden tussen de ,,doodseskaders" en de veiligheidstroepen of leden van de UNP.

ERNSTIGE GEVECHTEN IN NOORDOOSTELIJKE PROVINCIE

Een aanval van guerrillastrijders van de Tamil Tijgers (Liberation Tigers of Tamil Eelam of LTTE, de belangrijkste Tamil-afscheidingsgroepering) op leger- en politiedoelen in het oostelijk deel van Sri Lanka escaleerde medio juni 1990 tot een grootscheeps militair treffen. De aanval, de eerste grote schending van een staakt-het-vuren dat de LTTE en de veiligheidstroepen van de regering in juni 1989 hadden getekend, vernietigde de hoop dat een doorbraak was bereikt in het zoeken naar een vreedzame oplossing voor het conflict.

Op 1 juni had president Ranasinghe Premadasa besprekingen gevoerd met LTTE-leiders in

Colombo en op 6 juni had de regering een belangrijke eis van de LTTE ingewilligd met de aankondiging dat de Noordoostelijke Provinciale Raad (eind 1988 ondanks een LTTE-verkiezingsboycot gekozen toen de provincie onder controle stond van Indiase troepen) zou worden opgeheven en dat er nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden. Na de terugtrekking van de Indiase troepen eind maart 1990 had de Raad niet meer gefunctioneerd. De meeste afgevaardigden, afkomstig uit twee pro-Indiase Tamil militjegroepen, waren naar India gevlucht. Als laatste geste had de Raad een resolutie goedgekeurd waarin de onafhankelijkheid van de noordoostelijke provincie werd uitgeroepen.
Tijdens de besprekingen begin juni hadden de LTTE ook opgeroepen tot de herroeping van het zesde amendement op de grondwet dat in augustus 1983 was goedgekeurd. Dit amendement hield in dat alle parlementsleden een eed moesten afleggen waarin ze separatistische aspiraties afzwoeren.

Op 11 juni braken vijandelijkheden uit toen strijders van de LTTE een aantal overvallen pleegden op politiebureaus in het oosten. Tegelijkertijd werd een legerkonvooi aangevallen in het district Amparai waarbij 10 soldaten werden gedood.

Volgens de LTTE was het offensief een reactie op de aanval van de politie op een groep Tamil Tijgers in Batticaloa in de vroege ochtend van 11 juni, een beschuldiging die de regering ontkende. Het LTTE-offensief kwam klaarblijkelijk onverwacht, en meer dan 20 politiebureaus werden binnen korte tijd door de LTTE bezet. Ongeveer 600 politie-agenten, voor het merendeel Tamils, werden naar verluidt ontvoerd en volgens onbevestigde berichten werden meer dan 100 van hen op 12 juni afgeslacht in het district Amparai.
De minister van justitie, A.C.S. Hameed, poogde op 12 juni met de LTTE te onderhandelen over een staakt-het-vuren, maar de volgende dag werd de strijd nog feller. Militaire nederzettingen in het oosten en noorden werden aangevallen terwijl het leger versterkingen inzette in de probleemgebieden. Hameed probeerde een tweede staakt-het-vuren te bereiken op 15 juni; de volgende dag was betrekkelijk rustig, maar op 17 juni braken opnieuw gevechten uit.

Op 18 juni verslechterde de situatie toen Ranjan Wijeratne, de minister van plantages en staatsminister van defensie, het parlement vertelde dat het ,,van nu af aan een totale oorlog" was.

Na Wijeratne's verklaring begon het leger een offensief en op 22 juni verklaarde de regering de LTTE uit het oosten, inclusief het bolwerk in Batticaloa, verdreven te hebben. Leger en politie bleven onder sterke druk staan op het schiereiland Jaffna waar veel legerkampen en politiebureaus belegerd werden. Tegen het einde van de maand begon het leger aan een reeks luchtaanvallen op door de LTTE bezette posities in de stad Jaffna en elders op het schiereiland. Volgens berichten van de LTTE werden bij de luchtbombardementen grote aantallen burgers gedood en werd grote schade aangericht aan de infrastructuur van de stad.
Op 27 juni hield de regering in Colombo honderden Tamils aan na berichten dat terreurteams van de LTTE de stad waren binnengedrongen. Duizenden Singalese jongeren gaven gehoor aan oproepen via de radio en meldden zich aan bij het leger.

Tegen het einde van juni waren 1000 mensen om het leven gekomen bij de gevechten en waren duizenden anderen dakloos geworden.

India gaf uitdrukking aan zijn bezorgdheid voor het lot van de Tamil-burgers maar maakte duidelijk dat niet zou worden toegestaan dat Indiaas grondgebied werd gebruikt voor het ondersteunenvanmilitante activiteiten.

Vervolggevechten in Noordoostelijke Provincie

In juli 1990 gingen de gevechten tussen de veiligheidstroepen van Sri Lanka en de guerrillastrijders van de LTTE door in de Noordoostelijke provincie.

Op 3 juli voerden de veiligheidstroepen een gewaagde maar geslaagde missie uit om gewonde soldaten weg te halen uit het fort in de stad Jaffna, dat sinds half juni werd belegerd. Na de bestorming verslechterde de toestand voor de 250 soldaten die nog in het fort zaten, vooral nadat de LTTE de watertoevoer had afgesneden. De meeste pogingen van de luchtmacht van Sri Lanka om voorraden vanuit de lucht in het fort te droppen mislukten. Intussen beweerde de LTTE dat de luchtmacht in juli zware bombardementen en aanvallen met napalm had uitgevoerd op het schiereiland Jaffna, waarbij veel burgers gedood of gewond werden
Op 12 juli beweerde de regering een basiskamp van de LTTE te hebben veroverd in Kanjikudichi Aru in het oosten van de provincie. De volgende dag echter sloeg de LTTE in het noorden toe door de legerbasis in Kokkavil in te nemen en 45 soldaten te doden. Vijf dagen later doodde het leger zeker 90 guerrillastrijders van de LTTE in een gevecht om de strategisch belangrijke stad Mankulam, ongeveer 15 km van Kokkavil. Op 23 juli breidde het leger het offensief in het noorden uit en concentreerde zich op het gebied net ten zuiden van het schiereiland Jaffna. Op 24 juli nam het leger de stad Paranthan in en de volgende dag rukte het op naar het zuiden waar het de belegerden in het legerkamp te Kilnochchi bevrijdde.

Ontdekkingmassagraf bij Tirrukkovil. Vermeende aanval van LTTE op Singalese dorpsbewoners

Op 22 juli ontdekten de veiligheidstroepen een aantal massagraven bij het dorp Tirrukkovil in het oosten. In de graven lagen lichamen van 200 politiemannen, van wie een groot aantal was geblinddoekt en van achter in het hoofd geschoten. Zij zouden deel hebben uitgemaakt van de 600 agenten die op 11 juni door de LTTE gevangen genomen waren.

De minister van plantages en staatsminister van defensie Ranjan Wijeratne beweerde op 26 juli dat de LTTE recentelijk een aantal aanvallen had uitgevoerd op Singalese dorpen. Wijeratne zei dat bij aanvallen op 24 en 25 juli op dorpen bij Medawachchiya in het noorden en Polonnaruwa en Trincomalee in het oosten 33 mensen waren gedood.

Ontmoeting Premadasa en Tamil-groeperingen. Aftreden Tamil parlementsleden

President Ranasinghe Premadasa bood op 8 juli aan de dialoog met de LTTE te heropenen op voorwaarde dat de internationale gemeenschap daarbij betrokken zou zijn en alleen ,,op een manier die voor ons acceptabel is". Premadasa had op 13 en 26 juli ontmoetingen met de leiders van anti-LTTE Tamil-groeperingen in Colombo. De Tamils deden een beroep op Premadasa om ervoor te zorgen dat er voedsel- en medicijnenvoorraden naar Tamil-burgers in de Noordoostelijke provincie werden gestuurd.
Intussen traden op 23 juli elf Tamil parlementsleden af uit protest tegen het legeroffensief in de Noordoostelijke provincie. De elf parlementsleden waren allen lid van het Eelavar Democratische Front (voorheen de Eelam Revolutionary Organization of Students) en vormden daarmee het grootste Tamilblok in het warlement en de op één na grootste oppositiepartij.

Regeringsoffensief voor bevrijding belegerde fort in Jaffna

De belegering van het fort in Jaffna in het noorden van Sri Lanka, waar nog steeds circa 250 regeringssoldaten vastzaten die omsingeld waren door de troepen van de LTTE, duurde voort in augustus. Op 22 augustus werd een groot offensief gestart in een poging de belegering op te heffen, nadat de regering haar eerdere suggestie had verworpen om het fort te evacueren en over te dragen aan het Internationale Rode Kruis. De ontoegeeflijke houding van de regering op dat moment kwam tot uiting in een voorstel dat op 10 augustus werd bekendgemaakt om Tamils te evacueren uit het hele schiereiland van Jaffna (waar circa 1 mln Tamils woonden) en onder te brengen in vluchtelingenkampen te Vavuniya, terwijl de mi-

litairen zouden proberen de LTTE te ,,vernietigen".

De regering stelde op 21 augustus eeii avondklok in en verspreidde vlugschriften om te waarschuwen tegen op handen zijnde luchtaanvallen en bracht per schip en per vliegtuig nog 5 000 extra manschappen bij elkaar Een contingent dat bij de marinebasis Karainagar op het eiland Kayts aan land was gekomen vocht zich een weg naar Jaffna via het eiland Mandativu (waarvan de regering beweerde dat zij dat op 25 augustus had ingenomen) en over de met mijnen bezaaide weg van Pannai Volgens regeringsberichten vonden tussen 22 en 26 augustus meer dan 250 rebellen van de LTTE de dood onder wie meer dan 100 mensen die vanuit een helikopter waren doodgeschoten terwijl zij onderweg waren om de LTTE-posities hij Kopay te versterken
De toegenomen luchtbombardementen en de slachtoffers onder de burgers die daarvan het gevolg waren, zorgden voor hevige kritiek waarbij alle oppositiepartijen in het parlement (die tot dan toe de militaire actie tegen de LTTE ondersteunden) een verklaring ondertekenden waarin dit een onmenselijke actie tegen het volk werd genoemd In het parlement werd op 25 augustus met 116 tegen 68 stemmen gestemd voor verlenging van de noodtoestand met een maand

Eerder waren er op **1** augustus gevechten geweest in Mannar toen de LTTE een aanval deed op een oprukkend legerkonvooi. Op **3** augustus werd marine-artillerie gebruikt tegen rebellenposities, voor het eerst sinds de hervatting van de grootschalige gevechten op 11 juni. Op 4 en 5 augustus vond een zwaar treffen plaats, waarbij een aanval van de rebellen op het fort van Jaffna werd verijdeld. Uit deze aanval bleek dat de LTTE een regeringsinitiatief om een gedemilitariseerde zone in het stedelijke gebied rond het fort te creëren, afwees.

Op 17 augustus werden uit regeringsbronnen schattingen bekendgemaakt van het aantal dodelijke slachtoffers sinds 11 juni, maar alle bekendmakingen van de regering werden door de LTTE verworpen als zijnde grove verdraaiingen van de werkelijkheid. Volgens deze cijfers waren de laatste negen weken tot dan toe de bloedigste periode van de burgeroorlog geweest: er waren in totaal 3.350 doden gemeld. Een dag eerder had de regering verklaard dat werd aangenomen dat 1.001 guerrillastrijders van de LTTE gedood waren en dat 682 burgers waren omgekomen.

Aanvallen op moslem-burgers

De regering hield de LTTE verantwoordelijk voor een reeks gruwelijke slachtpartijen onder islamitische burgers in de eerste helft van augustus. De LTTE op haar beurt beschuldigde de regeringstroepen ervan de moordpartijen ,,nauwgezet te hebben gepland en uitgevoerd en de schuld bij de LTTE te hebben gelegd op een moment waarop de Srilankaanse regering probeerde wapens te kopen van islamitische landen in het Midden-Oosten" (een verwijzing naar een bezoek van de minister van plantages en staatsminister van defensie Ranjan Wijeratue aan Iran, Libië en Egypte begin augustus).

Leiders van de islamitische gemeenschap, die zich vooral concentreerde rond de streek Batticaloa, schatten medio augustus dat sinds juni meer dan 500 mensen waren gedood en dat in augustus 387 doden warengevallen in Batticaloa en Amparai. Het Srilankaanse Moslem Congres riep de islamitische gemeenschap op zich te bewapenen om zichzelf te kunnen verdedigen, aangezien de regering niet in staat was voldoende bescherming te bieden.
De bloedigste moordpartijen vonden plaats op **3** augustus toen naar verluidt 140 mensen stierven bij aanvallen op twee moskeeën in Kattankudy, vervolgens op 6 augustus toen bij twee incidenten 58 doden werden aangetroffen en tenslotteop 11 en 12 augustus toen 100 à 170 doden werden gemeld bij Eravur in het district Batticaloa.
Regeringstroepen doodden meer dan 40 Tamils die zij verantwoordelijk hielden voor de incidenten van 6 augustus, nadat Wijeratne had verklaard dat ,,we geen genade zullen hebben met deze Tamil-terroristen, misdadigers die het niet verdienen te leven". Naar verluidt werden van 12 tot 14 augustus nog eens meer dan 100 Tamils gedood bij overige wraakacties tegen vluchtelingenkampen en dorpen.

Fort Jaffna door Srilankaanse troepen ontzet

Srilankaanse troepen ontzetten uiteindelijk op **13** september 1990 het omsingelde garnizoen in fort Jaffna.

Hoewel de Srilankaanse luchtmacht de 200 soldaten en politieagenten in het fort tijdens de omsingeling had bevoorraad, waren de omstandigheden moeilijk geweest, en was een aantal soldaten bovendien het slachtoffer geworden van LTTE-sluipschutters. Het fort, dat de Nederlanders in de 17de eeuw in een lagune hadden gebouwd, was van weinig strategische waarde, maar was altijd beschouwd als een symbool van het gezag van de regering midden in het Tamil-gebied op het schiereiland Jaffna. Met kleine boten bereikten regeringstroepen bet fort. Deze operatie maakte deel uit van een aanval, die volgens de LTTE gepaard ging met zware en willekeurige beschietingen van en bombardementen op Jaffna. De LTTE beweerde met een SAM 7-raket een Marchetti-gevechtsvliegtuig te hebben neergeschoten. Volgens regeringszeglieden kwamen meer dan 180 LTTE-strijders en 30 soldaten bij de operatie om het leven.

De gevechten rond het fort duurden tot 17 september toen het garnizoen eindelijk werd geëvacueerd. Op 26 september maakte de regering haar voornemen bekend het fort te verlaten, terwijl de LTTE beweerde het al te hebben bezet.

Rapport Amnesty International

De internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 19 september een rapport waarin de Srilankaanse veiligheidstroepen werden beschuldigd van hit gebruik van ,,terreur" tegen de Tamil-opstandelingen en de Singalese JVP-beweging.

Het rapport beschuldigde de regering ervan het geweld te verhevigen door haar toevlucht te nemen tot wijdverspreide onderdrukking. De van 1987 tot 1990 in het land gestationeerde Indiase Vredesmacht (IPKP) werd ook beschuldigd van ernstige schendingen van de mensenrechten, evenals de verscheidene guerrillagroepen zelf. Bovendien bekritiseerde het rapport de Britse regering, die sinds 1985 de verzoeken voor politiek asiel van bijna 7.000 Srilankaanse staatsburgers had afgewezen. Veel van deze geweigerde asielzoekers waren gearresteerd, gevangengezet en gemarteld na hun terugkeer op Srilanka, aldus Amnesty.

Leger herovert Mannar

De staatsminister van defensie Ranjan Wijeratne zei op **1** november 1990 dat twee legerbataljons waren begonnen aan een operatie om het noordwestelijk gelegen eiland Mannar te ,,bevrijden". Hij maakte dit bekend op het moment dat volgens een stroom van berichten meer dan 45.000 moslims, die werden bedreigd door de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE),waren gedwongen het gebied te ontvluchten.

Volgens berichten van de Moslim Vluchtelingenorganisatie van 29 oktober werden moslims in Mannar lastiggevallen door Tamil-rebellen, naar verluidt omdat ze zouden samenwerken met de veiligheidstroepen. De politieke vleugel van de LTTE ontkende de beschuldigingen op 15 november.

Op 15 november maakte Wijeratne bekend dat Mannar was ,,gezuiverd van terroristen" en dat 500 moslim-bewakers door de veiligheidstroepen werden getraind om de moslim-dorpen te beschermen.

LTTE-succes bij Mankulam

Volgens berichten waarin LTTE-bronnen werden aangehaald, was op 25 november een belangrijk legerkamp in Mankulam in het noordoosten in handen gevallen van LTTE-rebellen, waarbij aan beide zijden honderden doden vielen.
Ongeveer 1.500 rebellen zouden deelgenomen hebben aan de aanval, die werd uitgevoerd onder aanhoudende bombardementen van de luchtmacht. Functionarissen van het ministerie van defensie bevestigden op 26 november de

bestorming van het kamp in Mankulam, en maakten verliescijfers bekend van 200 gesneuvelde rebellen en minstens 100 dode soldaten.

Rapport Europees Parlement

In een op 6 november 1990 gepubliceerd rapport van het Europese Parlement werd beweerd dat sinds 1987 meer dan 60.000 mensen bij de gevechten waren gedood of verdwenen. Het rapport benadrukte het gebrek aan informatie uit het noorden en oosten van het land waar volgens berichten duizenden burgers waren gedood sinds de verheviging van de gevechten in juni 1990.

EENZIJDIGE AFKONDIGING VAN STAAKT-HET-VUREN DOOR TAMIL TIJGERS

Op 30 december 1990 maakten de Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE, of Tamil Tijgers), de belangrijkste separatistische Tamil-groepering, onverwacht bekend bereid te zijn tot een stopzetting van hun gewapende vijandelijkheden tegen de strijdkrachten van Sri Lanka met ingang van 31 december. Bij de meest recente gevechtsronde tussen de LTTE en het leger, die in het noorden en oosten van Sri Lanka in juni 1990 was begonnen, hadden tussen de 3.000 en 5.000 mensen de dood gevonden.
In de eenzijdige afkondiging van een staakt-het-vuren, bekendgemaakt door de Internationale Commissie van het Rode Kruis, werd bekendgemaakt dat wanneer de regering ,,positief zou reageren", de LTTE bereid waren vredesbesprekingen aan te knopen. Wanneer de regering daarentegen niet zou reageren, zouden de LTTE zich het recht voorbehouden ,,defensieve acties" uit te voeren. De regering reageerde voorzichtig op het aanbod, met de mededeling dat zij ,,de oprechtheid van de intentieverklaring (van de LTTE) zou moeten afwegen". Op 2 januari 1991 meldden persberichten echter dat de regering een stopzetting van alle offensieve acties tegen de Tamil Tijgers had gelast.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Het geweld op het eiland bleef de economie van Sri Lanka negatief beïnvloeden, waardoor groei en investeringen uitbleven en essentiële sectoren verstoken bleven van financiële middelen.

Op 13 oktober 1989 keurde het Internationale Monetaire Fonds (IMF) de uitbetaling goed van de tweede tranche ter waarde van 66.900.000 SDRs (ongeveer $84.2 mln) in het kader van de in maart 1988 tot stand gekomen drie jaar durende structurele aanpassingsfaciliteit (SAF). Deze tweede tranche was zes maanden vastgehouden totdat Sri Lanka akkoord was gegaan met een beleidskader waarin de voorwaarden werden geschetst voor het stabiliseringsprogramma van de regering. De voorwaarden behelsden een vermindering van het begrotingstekort beginnend met 15 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) in 1988 en eindigend met 8 procent in 1992. Dit zou worden bereikt door bezuinigingen bij de overheid, bevriezing van de lonen in de overheidssector en privatisering van overheidsondernemingen. Belastingen en handel zouden ook worden geliberaliseerd teneinde de overheidsinkomsten te verhogen, investeringen aan te moedigen en de slechter wordende betalingsbalans teverbeteren.
Hoge uitgaven van de UNP-regering voor de presidentsverkiezingen in december 1988, gedaan in strijd met de afspraken met het IMF, hadden bijgedragen tot een onhoudbare toename van de overheidsuitgaven die gepaard ging met een stijging van het begrotingstekort. Het verlies aan inkomsten uit door de burgeroorlog geteisterde gebieden had ook bijgedragen aan het tekort. Het IMF had een stijging in de loop van 1989 voorspeld van het tekort op de betalingsbalans, veroorzaakt door kapitaalvlucht uit het land en een verslechtering van de handelsbalans.
In juli 1989 werd geschat dat met de reserves aan vreemde valuta de import niet langer dan drie weken gedekt kon worden. De regering reageerde met een devaluatie van de roepie, een voorstel om de tarwesubsidies te verlagen en besnoeiingen op uitgaven voor overheidsprogramma's. De opschorting van het regeringsprogramma Janasaviya bleef van kracht. Verwacht werd dat de groei van het BNP in de loop van 1989-'90 2 a 3 procent zou blijven, hoewel veel waarnemers dat cijfer optimistisch vonden.

Tijdens een belangrijke vergadering in Parijs op 17 oktober 1989 onder auspiciën van de Wereldbank zegden internationale hulpdonors van Sri Lanka, na het akkoord met het IMF, voor 1990 hulp toe ter waarde van $785 mln - $5 mln meer dan de bank had gevraagd. De Wereldbank had ook geëist dat een deel van de hulp zou bestaan uit snel voor te schieten leningen voor stabilisering van de betalingsbalans, in plaats van projectmatige hulp. De bank schatte dat Sri Lanka in de periode 1990-'92 in totaal $2,4 mrd nodig zou hebben voorde financiering van het tekort op de lopende rekening, de terugbetaling van tijdens de opschorting van de SAF afgesloten kortlopende leningen en het herstel van de reserves aan buitenlandse valuta tot een acceptabelniveau.

In januari 1990 werd duidelijk dat de donorlanden dreigden met inkrimping van hun hulpprogramma's om de regering van Sri Lanka onder druk te zetten de mensenrechtensituatie te verbeteren. De Nederlandse regering verklaarde dat zij vermindering van haar hulp zou overwegen als de situatie in juni niet verbeterd was. Verondersteld werd dat andere landen zoals Zweden, Canada, West-Duitsland en Noorwegen een vergelijkbare benadering zouden kiezen.

TAIWAN

WETSONTWERP BETREFFENDE BETREKKINGEN MET CHINA. CONTACTEN MET SOWJET-UNIE

Op 1 november 1990 werd door Taiwans Uitvoerende Yuan ofwel kabinet een wetsontwerp over de betrekkingen met het Chinese vasteland goedgekeurd, dat de weg vrij maakte voor de legalisering van civiele contacten tussen beide zijden. Op 21 november vond de oprichting plaats van de door particulieren gefinancierde Stichting voor Uitwisseling over de Straat van Taiwan als het ,,enige belangrijke kanaal" waaraan door de Raad voor Vastelandsaangelegenheden de behandeling van civiele zaken was toevertrouwd.

De 16 leden tellende Raad voor Vastelandsaangelegenheden was zelf officieel pas de maand daarvoor van de grond gekomen, toen de Uitvoerende Yuan op 18 oktober goedkeuring verleende aan zijn statuten. De Raad kwam in de plaats van de ad hoc Kabinetswerkgroep voor Vastelandsaangelegenheden en werd samengesteld uit de hoofden van regeringsdepartementen met vice-premier Shi Chi-yang als voorzitter.
Taiwans politiek sinds eind 1987 had de geleidelijke versoepeling van de beperkingen op contacten met het vasteland met zich meegebracht. In een beschouwing over deze politiek was echter aangedrongen op ,,een behoedzamere houding" ten aanzien van het vasteland, dat tot dan toe had nagelaten te reageren op Taiwanese initiatieven tot intergouvernementele contacten (zie pag. 562/1 - '90).

Contactenmet de Sowjet-Unie

De Sowjet-minister van cultuur Nikolaj Goebenko werd de hoogste Sowjetfunctionaris die Taiwan bezocht in 40 jaar, toen hij op 11 november aankwam voor ,,privé-besprekingen" over mogelijke culturele contacten.

In een „privé-bezoek" aan Taiaei van 27-29 oktober had de burgemeester van Moskou, Gawriil Popow, een ontmoeting met een ambtenaar van het Taiwanese ministerie van buitenlandse zaken, Frederick Chien, met wie hij de ontwikkeling van nauwere economische en culturele banden besprak. Het bezoek werd afgesloten met een akkoord om begin 1991 een Taiwanese handelsdelegatie naar Moskou te sturen om te praten over de uitwisseling van handelskantoren. Hoewel het bezoek een onofficieel karakter droeg, ontlokte het woorden van bezorgdheid aan de Chinese ambassadeur in Moskou.

INDEX AFLEVERING NR. 3043

ANGOLA Vorderingen vredesonderhandelingen **178**
Hervormingsprogramma MPLA-PT **178**
ANGUILLA Wijziging grondwet **166**
ANTIGUA & BARBUDA Wapenschandaal **166**
BAHAMA-EILANDEN Wijziging kabinet **167**
BELIZE Begroting 1990-'91 **167**
BERMUDA Kabinetswiizingen **168**
BRAZILIË Gouverneursverkiezingen **168**
Congresverkiezingen **168**
Economische ontwikkelingen **169**
Binnenlandse veiligheid **170**
BULGARIJE Onenigheid in parlement, ontslag regering **151**
CANADA Tussentijdse verkiezingen **170**
Provinciale verkiezingen **171**
Mohawk-bezetting **171**
COSTA RICA Aftreden minister van arbeid **172**
CUBA Wijzigingen in Communistische Partij **172**
Besprekingen met Sowjet-Unie over economische samenwerking **173**
Economische noodmaatregelen **173**
Gespannen relatie met VS **174**
DENEMARKEN Lokale verkiezingen **153**
Goedkeuring begroting 1990 **153**
Vervroegde algemene verkiezingen **154**
Nieuw Conservatief-Liberaal kabinet **155**
DOMINICA Kabinetswijziging **175**
EGYPTE Verkiezing Volksvergadering **201**
EUROPESE GEMEENSCHAP Eerste stadium van economische en monetaire unie **155**
Topconferenties Europese Raad in Rome **157**
Opening intergouvernementele conferenties **158**
Overeenkomst over BTW, accijnzen en witwassen van geld **160**
FALKLAND-EILANDEN Visserijbesprekingen **175**
GRENADA Economische situatie **175**
GUYANA Aftreden minister van buitenlandse zaken **176**
HONDURAS Staking bananenarbeiders **176**
IRAK Vorming oppûsitionee! frunt **201**
JAMAICA Gemeenteraadsverkiezingen **176**
Economische ontwikkelingen **177**
JOEGO-SLAVIË Referendum over grondwet in Servië **161**
Slovenië kondigt soevereiniteit af **162**
Constitutionele veranderingen in Kroatië **163**
Alliantie van hervormingsgezinde krachten opgericht **164**
Mesic benoemd tot vice-president **165**
KAAIMAN EILANDEN Economische situatie **177**
KENIA KANU bestendigt éénpartijstelsel **179**
KOEWEIT Irak beschuldigd van schending mensenrechten **202**
LIBANON Uitvoering veiligheidsplan voor Groot-Beiroet **202**
Vorming nieuwe regering onder Omar Karame **203**
LIBERIA Akkoord over staakt-het-vuren **179**
MAROKKO Crisis in relatie met Frankrijk **180**
Omvangrijke onlusten **180**
MIDDEN-OOSTEN Verloop Golfconflict in januari 1991 **185**
Diplomatieke activiteiten vóór 16 januari **185**
Verstrijken van VN-tijdslimiet **188**
Eerste fase operatie ,,Desert Storm'' **189**
De Israëlische dimensie **194**
Internationale reacties **195**
Nieuwe diplomatieke initiatieven **200**
Beslissing oliereserves aan te spreken **200**
GCC-top in Doha **201**
MOZAMBIQUE Nieuwe grondwet en meerpartijensysteem **181**
Rapport over hongersnood **182**
NEDERLAND Tussenbalans aan Tweede Kamer aangeboden, Kamerdebat **145**
Verkiezingen voor Provinciale Staten **147**
Opheffing PSP, PPR en EVP **151**
NIGERIA Ontwikkelingen in richting burgerbewind **182**
Nasleep van couppoging **182**
Plaatselijke verkiezingen **183**
NOORWEGEN Nieuwe regering-Brundtland **165**
SRI LANKA Parlementsverkiezingen 1989, verdere politieke ontwikkelingen **204**
Uitvoering Indiaas-Srilankaans akkoord, optreden IPKF **206**
Terugtrekking Indiase troepen **211**
Binnenlandse veiligheid, moord op JVP-leiding **212**
Gevechten in Noordoostelijke provincie **212**
Afkondiging staakt-het-vuren door Tamil Tijgers **215**
Economische ontwikkelingen **215**
TAIWAN Wetsontwerp i.z. betrekkingen met China **215**
TSJAAD Habre afgezet, Déby opvolger **184**
ZAMBIA Herstel van meerpartijenstelsel **184**
Kabinetswijzigingen **185**
ZIMBABWE Goedkeuring wet op verplichte landverkoop **185**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V.. Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon. 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon. 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

© Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

EUROPA

NEDERLAND

TAAKSTELLING 1991 UIT TUSSENBALANS INGEVULD

Op 27 maart 1991 heeft minister Kok van financiën een brief naar de Tweede Kamer gestuurd, waarin de taakstellingvan f 1.120 mln uit de tussenbalans per departement is ingevuld.

Bij de invulling is op de eerste plaats gekeken naar de mogelijkheden om de besparingen die in 1990 werden bereikt opnieuw te realiseren in 1991. Daarnaast zijn, waar nodig, specifieke maatregelen getroffen. De algemene verplichtingenstop, die bij de tussenbalans was afgesproken, is opgeheven.
Voorzover de voorstellen ook in 1992 en de daarop volgende jaren besparingen opleveren worden zij betrokken bij de begrotingsvoorbereiding 1992.

Uit de tussenbalansbrief bleek dat het kabinet over 1991 f 4,7 mrd méér tekort dreigde te komen dan in september 1990 was aangekondigd. Het kabinet kondigde in februari belastingverhogingen en bezuinigingen aan van *f*3,1 mrd. Extra aardgasbaten ter grootte van *f*0,5 mrd zouden worden gebruikt om infrastructurele uitgaven veilig te stellen. Er resteerde nog een gat van *f*1.120 mln, waarvoor het kabinet nu een dekking heeft gevonden door maatregelen bij de verschillende ministeries.

Het departement van Onderwijs en Wetenschappen levert met f412 mln het meeste in; daarvan komt bijna f 213 mln uit meevallers (148 mln bij de personeelskosten en 65 mln bij de studiefinanciering) en bijna f200 mln door een uitgave van december 1991 door te schuiven naar januari 1992. Het ministerie van Defensie bespaart f229 mln; daarvan komt f 117 mln door uitstel van de aanschaf van munitie en materieel, f60 mln uit vervroegd afzwaaien van dienstplichtigen en f 52 mln uit de versnelde afslanking van de landmacht. Andere departementen boeken ook bezuinigingen door te ,,temporiseren" of door ,,sturing van kasuitgaven", aldus minister Kok. Justitie, WVC, Volkshuisvesting en Algemene Zaken bezuinigen op personeel. WVC geeft specifiek aan hoe: door vacatures minder snel op te vullen, minder externe krachten in te schakelen en minder interne verhuizingen toe te staan.(*Staatscourant*, Volkskrant)

(Vor.ber.pag. 145/1 e.v.-1991)

VOORSTEL NABESTAANDENWET BIJ TK INGEDIEND

Op 12 maart heeft staatssecretaris Ter Veld van Sociale Zaken het voorstel voor de nieuwe Algemene Nabestaandenwet (ANW)bij de Tweede Kamer ingediend. Het is de bedoeling de ANW, die de huidige, uit 1959 stammende Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) moet gaan vervangen, op 1 januari 1992 in te voeren. Op grond van de ANW krijgen alle toekomstige weduwen en weduwnaars recht op een uitkering gedurende het eerste jaar na het overlijden van de partner. Deze uitkering is onafhankelijk van het inkomen. Na dit eerste jaar kan men recht hebben op een verlengde uitkering tot het 65ste jaar. Dit geldt voor nabestaanden met kinderen onder de 18 jaar, nabestaanden die 50 jaar zijn of ouder en nabestaanden die arbeidsongeschikt zijn. Nabestaanden zonder baan ontvangen een volledige uitkering. Voor nabestaanden met een baan wordt voor een deel van de uitkering rekening gehouden met het eigen inkomen. Het pensioen van de overleden partner telt niet mee. Ook wordt er geen onderscheid meer gemaakt tussen gehuwden en ongehuwd samenwonenden (na drie maanden wordt samenwoning erkend). De rechten van de nabestaanden die zijn gebaseerd op de huidige AWW worden geregeld in de Invoeringswet algemene nabestaandenwet, waarvan het concept-voorstel voor advies aan de Sociale Verzekeringsraad is aangeboden. Het uitgangspunt is dat alle weduwen, weduwnaars en wezen die nu een uitkering ontvangen, in het algemeen hun recht op een uitkering behouden. Het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid meldde in zijn persbericht van 12 maart voorts de volgende bijzonderheden:

Uitkering eerste jaar

De uitkering in het eerste jaar na het overlijden van de partner is niet aan voorwaarden gebonden. Als er geen kinderen zijn bedraagt de uitkering 70% van het minimumloon. Weduwen of weduwnaars met kinderen onder de 18 jaar ontvangen 90% van het minimumloon.

Verlengde uitkering

Na afloop van het eerste jaar kan de tijdelijke uitkering worden omgezet in een verlengde uitkering die kan doorlopen tot men 65 wordt. Zo'nverlengde uitkering is bedoeldvoor nabestaanden met kinderen onder de 18 jaar, nabestaanden zonder kinderen die 50 jaar zijn of ouder en nabestaanden die arbeidsongeschikt zijn. Dit betekent dat in de ANW de leeftijdsgrens vergeleken met de AWW wordt opgetrokkenvan40 tot 50 jaar.
Indien de weduwe of weduwnaar 45 jaar of ouder is als de kinderen 18 jaar worden, blijft het recht op de verlengde uitkering bestaan. Ook de nabestaande die recht heeft op een verlengde uitkering op grond van arbeidsongeschiktheid, behoudt dit recht als er op 45-jarige leeftijd of daarna geen sprake meer is van arbeidsongeschiktheid.

Mevr. E. ter Veld, staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid.

Inkomenstoets

De verlengde uitkering bestaat uit twee delen: een basisuitkering en een toeslag. De basisuitkering is niet afhankelijk van het inkomen, de toeslag wel.
De basisuitkering bestaat voor alleenstaanden uit 30% van het minimumloon. Voor éénoudergezinnenis dit 50% van het minimumloon.
De inkomensafhankelijke toeslag bestaat maximaaluit 40% van het minimumloon. Voor de berekening van de toeslag wordt alleen rekening gehouden met het eigen inkomen uit of in verband met arbeid. Aanvullend pensioen van de overleden partner, vermogen of het bezit van een eigen huis blijven buiten beschouwing.
Bij de berekening wordt een bedrag ter hoogte van tenminste 5% van het minimumloon niet meegeteld. Dit bedrag kan oplopen tot maximaal 15% van het minimumloon.
Als de weduwe of weduwnaar geen inkomen uit werk heeft, is de hoogte van de verlengde uitkering gelijk aan de tijdelijke uitkering, namelijk 70% of 90% van het minimumloon.

Hertrouwen of samenwonen

Nabestaanden die hertrouwen of langer dan drie maanden samenwonen, verliezen het recht op uitkering.

Wezen

In de ANW wordt aan wezen tot 18 jaar het recht op een uitkering toegekend, terwijl in de huidige AWW een uitkeringsrecht tot 27 jaar bestaat. Het kabinet is van mening dat er voor de leeftijdscategorie van 18 tot 27 jaar de mogelijkheid bestaat een beroep te doen op o.a. studiefinanciering en bijstand.

Maandblad 61ste jaargang nr. 3044, pag. 45659-45730

Overgangsregeling

Op basis van de voorgestelde overgangsregeling zullen alle weduwen, weduwnaars en wezen die nu een uitkering ontvangen up grond van de AWW, in het algemeen hun recht op een uitkering behouden. Een uitzondering vormen de samenwonenden die nu een AWW-uitkering hebben. Voor hen zal het recht op een nabestaandenuitkering i jaar na inwerkingtreding van de ANW vervaiien. Voor nabestaanden met kinderen onder de 18 jaar gaat bij invoering van de ANW de hoogte van de uitkering terug van 100% van het minimumloon naar 90%. Hiermee wordt de hoogte van de uitkering gelijk aan het niveau dat geldt voor alle alleenstaande ouders in andere sociale wetten. (Bovendien kregen weduwen tot 1990 slechts 92% netto uitgekeerd.)

Gedurende twee jaar zal voor de hoogte van de inkomensafhankelijke toeslag niet worden gekeken naar het inkomen dat wordt verdiend. In de daarop volgende twee jaar heeft de nabestaande met kinderen een basisuitkering van 70% en de nabestaande zonder kinderen een basisuitkering van 50% van het minimumloon (in plaats van 50% en 30%).
Na afloop van deze overgangsperiode van in totaal vier jaar wordt de uitkering op het niveau van de ANW gebracht en wordt de inkomenstoets toegepast. Het uitstel van de toepassing van deze toets heeft betrekking op ca. 112.000 nabestaanden.
Voor uitkeringsgerechtigden die op de dag van inwerkingtreding van de ANW 60 jaar of ouder zijn, zal de inkomenstoets niet gelden. Naar verwachting geldt dit voor ca. 74.000 nabestaanden.

Bij de opstelling van de ANW was staatssecretaris Ter Veld aan twee voorwaarden gebonden. Ten eerste moest rekening gehouden worden met een verdrag van de Internationale Arbeidsorganisatie waarin wordt bepaald dat weduwen met kinderen een uitkering moeten ontvangen die tenminste 50% van het in een land geldende minimumloon moet zijn. Ten tweede moest zij bezuinigen op de AWW-uitgaven die fors waren gestegen, nadat op grond van rechterlijke uitspraken weduwnaars sinds eind 1988 op dezelfde wijze behandeld moesten worden als weduwen en dus ook recht op een AWW-uitkering kregen.
De nieuwe wet levert over tien jaar een jaarlijkse besparing op van f870 mln, aldus de Volkskrant van 13 maart, met een besparing van f 50 mln in het eerste jaar. Volgens *NRC/H'blad* moet de ANW over tien jaar zelfs een besparing opleveren van ruim f 1 mrd.

ALGEMENE WET GELIJKE BEHANDELING BIJ TK INGEDIEND

Op voorstel van minister Dales van binnenlandse zaken is het voorstel voor een Algemene wet gelijke behandeling op 25 februari bij de Tweede Kamer ingediend.
Dit wetsvoorstel bevat een uitwerking van het verbod van discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat. Het beoogt op een aantal terreinen. die voor de mogelijkheden van het individu om deel te nemen aan het maatschappelijk leven van groot belang zijn (bijv.arbeid, onderwijs, sport, recreatie en huisvesting), die deelneming te bevorderen, althans belemmering (gelegen in discriminatoir handelen) weg te nemen.

Het wetsroorstel werkt het in artikel 1 van de grondwet opgenomen algemene discriminatieverbod nader uit voor wat betreft overheidsorganen en particulieren. Voor die uitwerking is aangesloten bij de systematiek van de bestaande non-discriminatiewetgeving, in het bijzonder de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen: op in het voorstel genoemde terreinen wordt het maken van onderscheid verboden behalve wanneer er een wettelijke rechtvaardigingsgrond aanwezig is.
Daarbij zijn de beperkingen in acht genomen die voortvloeien uit andere (grondwettelijke) grondrechten, zoals de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging (artikel 6 van de grondwet), de vrijheid van vereniging (artikel 8), het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer (artikel 10) en de vrijheid van onderwijs (artikel 23).
Het maken van onderscheid door particuliere organisaties krachtens deze grondwettelijke vrijheidsrechten is aanvaardbaar voor zover de aldus door de wet te stellen grenzen niet worden overschreden. Het wetsontwerp verbiedt ieder onderscheid, maar geeft tegelijk aan welke uitzonderingen zijn toegestaan. De volgende uitzonderingen zijn in het wetsvoorstel opgenomen:

Voorkeursbeleid - Onderscheid naar ras en tussen mannen en vrouwen mag worden gemaakt als het de bedoeling is om daarmee vrouwen of personen behorend tot een bepaalde etnische of culturele minderheidsgroep in een bevoorrechte positie te plaatsen ten einde achterstandssituaties op te heffen: het voorkeurs- of positieve actiebeleid. Het voorkeursbeleid dient in een redelijke verhouding te staan met de mate van achterstand.

In verband met andere grondrechten - In verband met devrijheid vangodsdienst en levensovertuiging en het beginsel van scheiding van kerk en staat is deze wet niet van toepassing op kerk- en andere levensbeschouwelijke genootschappen en op het geestelijk ambt. Verder laat het wetsvoorstel de mogelijkheid bestaan voor instellingen op godsdienstige, levensbeschouwelijke (of politieke) grondslag om aan werknemers eisen te stellen die gelet op het doel van de instelling, nodig zijn voor de vervulling van een functie. Het wetsvoorstel bevat vergelijkbare bepalingen die zijn toegesneden op werknemers, leerlingen en studenten in instellingen van bijzonder onderwijs. Het stellen van die eisen mag echter niet leiden tot onderscheid op grond van het enkele feit van (politieke gezindheid), ras, geslacht, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat. Voorts zijn volgens het wetsvoorstel aparte jongens- en meisjesscholen toegestaan als de eigen aard van dc school dat eist en er voor beide groepen gelijkwaardige voorzieningen aanwezig zijn.

Privésfeer - Het wetsvoorstel bevat tenslotte nog een uitzondering voor het aanbieden van goederen en diensten met een privé-karakter Daarbij mag met dat privé-karakter rekening worden gehouden, bijv. in het geval een particulier in zijn eigen woning een kamer verhuurt of een vrouw die een gezelschapsdame zoekt

Andere gevallen van gerechtvaardigd onderscheid - Ook is in het wetsvoorstel een uitzondering gemaakt voor gevallen waarin het de bescherming van vrouwen betreft en gevallen waarin het geslacht bepalend is. Ook onderscheid op grond van burgerlijke staat in pensioenregelingen blijft toegestaan.

Commissie gelijke behandeling

Als er in strijd wordt gehandeld met de Algemene wet gelijke behandeling kan degene die daardoor wordt getroffen zich tot de rechter wenden. Het wetsvoorstel maakt het bovendien voor belangenorganisaties mogelijk naar de rechter te stappen (groepsacties).
Daarnaast heeft het kabinet besloten om één (algemene) commissie gelijke behandeling in het leven te roepen die zich zal bezig houden met alle vormen van door de wet verboden onderscheid. Deze commissie kan onderzoeken instellen n.a.v. een klacht of op eigen initiatief nagaan of in een bepaalde sector van de samenleving stelselmatig ongeoorloofd onderscheid wordt gemaakt. De commissie krijgt bevoegdheden om onderzoek naar discriminatie te doen en zal tevens bevoegd zijn om zelf gevallen van (vermeende) discriminatie aan de rechter voor te leggen.
(Staatscourant 27-2-'91, Signalementen 15-3-'91)

RUIM 1 MILJOEN INWONERS GEBOREN IN BUITENLAND

Blijkens een onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat op 20 december 1990 werd gepubliceerd, woonden er op 1 januari 1990 in Nederland 1.166.803 personen die in het buitenland zijn geboren. De grootste categorie (187.729) kwam ter wereld in voormalig Nederlands Indië en Nederlands Nieuw-Guinea of Indonesië. Daarnaast zijn velen geboren in Suriname (157.054), Turkije (141.250), Bondsrepubliek Duitsland (127.535), Marokko (115.488), de Nederlandse Antillen/Aruba (56.063) en België (41.963). Het CBS baseerde zijn gege-

vens op tellingen uit de gemeentelijke persoonsregisters door *594* gemeenten (met inbegrip van het centrale persoonsregister).

Ruim de helft van de mensen die buiten Nederland zijn geboren bezit de Nederlandse nationaliteit. Het gaat dan vooral om personen die afkomstig zijn uit voormalig Nederlands Indië, voormalig Nederlands Nieuw-Guinea of Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen of Aruba,
Van degenen die in Turkije of Marokko zijn geboren heeft 3 % respectievelijk 7 % de Nederlandse nationaliteit. Daarentegen is 63 % van de in België en 72 % van de in de Duitse Bondsrepubliek geboren personen Nederlander.
Het aantal mannen dat is geboren in een land buiten Europa is doorgaans groter dan het aantal vrouwen. Zo zijn onder de mensen die in Marokko en Turkije zijn geboren de mannen duidelijk in de meerderheid. Dit hangt samen met het feit dat vooral in de jaren zestig uit die landen hoofdzakelijk mannelijke arbeidskrachten zijn geworven. Daarentegen is het aantal in Europese landen geboren vrouwen veelal groter dan het aantal mannen. Een uitzondering vormen de Zuideuropesc landen Griekenland, Italië, Portugal en Spanje, waar in het verleden eveneens arbeidskrachten zijn geworven.

Omstreeks 57 % van de in Suriname geboren personen woont in Amsterdam, Rotterdam of Den Haag, in Amsterdam alleen al 25 %. Van de mensen die in Marokko zijn geboren woont 50 % in een van de drie grote gemeenten. Voor degenen die uit Turkije of de Nederlandse Antillen en Aruba afkomstig zijn is dit 33 % respectievelijk 32%. (Statistisch Bulletin, Staatscourantl

GROEI ECONOMIE 1990: **3,4%**

Het volume van het bruto binnenlands produkt (BBP) in Nederland was in *1990* 3,4% groter dan in *1989*. De groei van de Nederlandse economie in *1990* was daarmee lager dan in *1989*, toen de volumegroei 4,1% bedroeg. Afgezien van *1989* was de groei in *1990* echter de hoogstena1976.

Opmerkelijk was in 1990 vooral de forse groei van de consumptieve bestedingen door gezinshuishoudingen. Het volume van de gezinsconsumptie steeg 3,7% t.o.v. 1989. Dit groeipercentage is iets lager dan de groei van de binnenlandse consumptie (4%).Het verschil is veroorzaakt door een sterkere daling van de toeristische bestedingen van Nederlanders in het buitenland dan van de buitenlandse toeristische bestedingen in Nederland. Het volume van de bruto investeringen in vaste activa door bedrijven groeide in 1990 met 4,9%. De bruto investeringen door de overheid waren 3,2% groter dan in 1989. Voor het zesde achtereenvolgende jaar groeiden hiermee de bedrijfsinvesteringen sterker dan de overheidsinvesteringen. Evenals voor 1988 en 1989 werd voor 1990 een sterke stijging van het volume van de buitenlandse handel gemeten. Het groeitempo nam evenwel af. De toeneming van de invoer en uitvoer van goederen en diensten in 1990 bedroeg respectievelijk 5,3% en 5,0%.*(CBS)* conjunctuurbericht 3-91)

OVERSCHOT HANDELSBALANS 1990: **RUIM f 10 MRD**

De waarde van zowel de invoer als de uitvoer van goederen is in *1990* met *4%* gestegen. De Nederlandse uitvoer van goederen behaalde in *1990* een niveau van *f239.282* mln, wat *4%* hoger is dan in *1989* (uitvoerwaarde *1989: f229.409* mln). De invoer bereikte in *1990* een waarde van *f*229.208 mln, wat een stijging van eveneens *4%* betekent t.o.v. *1989* (invoenvaarde *1989: f221.353* mln). Het saldo op de handelsbalans (uitvoeroverschot) steeg van iets meer dan f 8 rnrd in *1989* naar ruim *f10* rnrd in *1990*.

Onderscheiden naar goederensoorten vallen over 1990 in vergelijking met 1989 belangrijke waardestijgingen te constateren bij de uitvoer van o.a. minerale brandstoffen (totale waarde *f*23,4 mrd; + 13%), elektrische apparaten (*f*15,3 mrd; + 9%), groenten (*f*5,2 mrd; + 10%) en kleding (*f*3,7 mrd; + 21%). Waardedalingen traden op bij de export van o.a. organische chemische produkten (totale waarde f 12,0 mrd; - 8%), zuivelprodukten *f*7,9 mrd; - 12%) en ijzer en staal (*f*5,6 mrd; - 10%).
Aan de invoerzijde vielen t.o.v. 1989 waardestijgingen te constateren bij de import van o.a. kleding (totale waarde *f*8,3 mrd; + 11%), papier (*f*6,9 mrd; + 8%), werkenvanijzeren staal (*f*6,1 mrd; + 14%) en fruit (*f*2,3 mrd; + 13%). Waardedalingen traden op bij de invoer van o.a. organische chemische produkten (totale waarde *f*6,7 mrd; - 12%), zuivelprodukten (*f*3,4 mrd; - 22%) en anorganische chemische produkten (*f*2,3 rnrd; - 11%).

Vergeleken met 1989 deden zich in 1990 qua waarde afwijkende ontwikkelingen voor bij de handel met de volgende landen:
Duitsland bleef ook in 1990 de belangrijkste handelspartner. De uitvoer naar Duitsland (incl. de voormalige DDR) steeg in 1990 met 12% en bereikte een niveau van *f*66,14 mrd, wat neerkomt op 28% van de totale Nederlandse uitvoer (2% meer dan in 1989). De invoer vanuit Duitsland bedroeg in waarde gemeten *f*58,8 rnrd (+ 3%) of wel 26% van alle ingevoerde goederen. Naar Groot-Brittannië werd in 1990 voor *f*24,3 mrd uitgevoerd (4% minder dan in 1989), terwijl de invoer uit dit land steeg tot een waarde van *f*18,76 rnrd (+ 8%).

De export naar de Verenigde Staten daalde met 8% t.o.v. 1989 en bereikte een waarde van f 9,56 mrd, terwijl de invoer vanuit de Verenigde Staten eveneens terugliep (- 4%) tot een waarde van *f*18,0 mrd.

De handel met Spanje daarentegen vertoonde een forse groei: de uitvoer naar dat land steeg met 11% t.o.v. 1989 tot *f*5,9 mrd, terwijl de invoer uit Spanje met 20% toenam tot *f*3,3 mrd.(*Staatscourant* 13-3-91; Statistisch Bulletin 21-3-'91)

OVERSCHOT OP BETALINGSBALANS OVER 1990: ***f*18,1 MRD**

Naar minister Kok van financiën op *25* maart aan het parlement berichtte, vertoonde de lopende rekening van de betalingsbalans over *1990* een overschot van *f*18,1 mrd. Dit is bijna *f800* mln meer dan over *1989*, toen het overschot *f*17,3 rnrd bedroeg. (Staatscourant *26-3-'91)*

IERLAND

MARY ROBINSON TOT PRESIDENT GEKOZEN

Bij een presidentsverkiezing op 7 november *1990* werd Mary Robinson, kandidaat namens de Labour Party en de Workers' Party, gekozen tot de eerste vrouwelijke Ierse president (voornamelijk een erepost). Op *9* november werd zij tot winnaar uitgeroepen met 51,9 procent van de stemmen (na herverdeling van de tweede-voorkeursstemmen).

De kandidaat namens de regerende Fianna Fáil-partij, Brian Lenihan, die duidelijk favoriet was geweest totdat een controverse eind oktober had geleid tot zijn ontslag als vicepremier (zie hieronder), behaalde uiteindelijk 46,4 procent van de stemmen.
Robinson, 46 jaar, was tot dan toe een advocate met werkzaamheden op het gebied van mensenrechten en burgervrijheden. In 1985 was zij uit de Labour Party gestapt uit protest tegen het Brits-Ierse akkoord. Toen de verkiezingsuitslag officieel bekend werd gemaakt, schreef zij haar overwinning toe aan de stemmen van de vrouwen van Ierland, die ,,het keukenschort verruildenvoor het spandoek". Op 3 december vond haar beëdiging plaats.

Krachtens de verkiezingsprocedure die bij deze presidentsverkiezingen werd gehanteerd, behaalde Robinson bij de ,,eerste telling" op 7 november 38,9 procent van de stemmen. Lenihan behaalde 44,1 procent en Austin Currie (Fine Gael) 17 procent. Bij een ,,tweede telling" werden de op Currie uitgebrachte stemmen herverdeeld onder de twee leidende kandidaten, afhankelijk van de tweede-voorkeursstem die de kiezers op hun stembiljet hadden ingevuld. Na telling bleek Robinson met een kleine marge van 86.000 stemmen de overwinning te hebben behaald. Het totale aantal uitgebrachte geldige stemmen bedroeg 64,1procent.

Eerder ontslag voor Lenihan. Nieuwe leider van Fine Gael

Op *31* oktober *1990* werd Lenihan door premier Charles Haughey ontslagen als minister van defensie en vice-premier. Dit gebeurde onder druk van de

De Ierse president Mary Robinson na haar verkiezing op 9 november **1990.**

Progressieve Democraten, de kleinere coalitiepartner van Fianna Fáil, die dreigden op te stappen uit de regering om zo nieuwe algemene verkiezingen af te dwingen. Kort daarna overleefde de regering een inotie van wantrouwen in de Dáil met 80 stemmen vóór en 83 stemmen tegen. Op 13 november benoemde Haughey John Wilson, op dat moment minister van marine, daarnaast tot vice-premier, terwijl Haughey zelf tijdelijk de defensieportefeuille op zich nam.

De crisis die leidde tot het ontslag van Lenihan ontstond na berichten dat de partijleiding van Fianna Fáil in januari 1982 tijdens een telefoongesprek had geprobeerd de toenmalige president Patrick Hillary over te halen hun toe te staan een regering te formeren zonder algemene verkiezingen uit te schrijven.(De toenmalige Fine Gael-Labour-regering was gevallen en de aansluitende verkiezingen waren gewonnen door Fianna Fáil). Lenihan werd beschuldigd van oneerlijkheid inzake de vraag of hij zelf een dergelijk telefoongesprek had gevoerd. Op 26 oktober publiceerde The *Irish* Times een op band opgenomen interview, waarin Lenihan toegaf een dergelijk telefoongesprek gevoerd te hebben. Aansluitend kwam hij terug op zijn bekentenis en op 29 oktober ontkende hij de aanhoudende berichten over zijn betrokkenheid.

Alan Dukes, de leider van Fine Gael, trad op 13 november af. Op 20 november werd hij vervangen door John Bruton, de rechtse vice-voorzitter van de partij.

BEZOEK HAUGHEY AAN NOORD-IERLAND

Het bezoek van de Taoiseach (premier) Charles Haughey aan Belfast op 11 april 1990, was het eerste bezoek van een Ierse premier aan Noord-Ierland in 25 jaar. Tijdens zijn bezoek, dat hij bracht in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Europese Raad van de Europese Gemeenschap, sprak hij een conferentie toe van het Institute of Directors. Nadien verklaarde hij dat zowel de Ierse als de Britse regering er alles aan deden om het terrorisme te bestrijden.

Hoewel massale protesten tegen het bezoek waren verwacht, verzamelden zich slechts enkele honderden betogers buiten het hotel, onder aanvoering van dominee Ian Paisley, het parlementslid van de Democratie Unionist Party.

VOORSTEL TOT AFSCHAFFING DOODSTRAF

De regering maakte op 25 april een wetsvoorstel bekend over de officiële afschaffing van de doodstraf en de invoering van een verplichte gevangenisstraf van 40 jaar voor hoogverraad en de moord op politieagenten, gevangenisfunctionarissen, buitenlandse diplomaten en staatshoofden.

Hoewel in Ierland sinds 1954 niemand was opgehangen en de doodstraf voor de meeste categorieën van moord sinds 1964 was afgeschaft, was ze in naam blijven bestaan voor de bovengenoemde categorieën. In de praktijk werd de doodstraf voor de moord op een politieagent automatisch omgezet in gevangenisstraffen van 40 jaar.

NIEUWE PRIMAAT VAN ALL IRELAND

Op 6 november werd aangekondigd dat de 73-jarige bisschop Cahal Daly de in mei gestorven kardinaal Tomas O Fiaich zou opvolgen als aartsbisschop van Armagh en primaat van All Ireland. Daly, tot dan toe bisschop van Down en Connor (inclusief Belfast), was in theologisch opzicht conservatief en uitgesproken kritisch ten aanzien van het Ierse Republikeinse Leger (IRA).

BEGROTING VOOR 1990. PLAN VOOR NATIONALE ONTWIKKELING

De begroting voor 1990 werd op 31 januari 1990 bekendgemaakt door minister van financiën Albert Reynolds.

De bijstandsuitkeringen werden verhoogd, evenals de uitkeringen voor langdurig werklozen, aanvullende uitkeringen. kinderbijslag en uitkeringen voor mensen die full-time verzorging bieden aan bejaarde famiiieleden. Hoewel de belastingdrempel voor het minimuminkomen ongewijzigd bleef, ging het basistarief voor de inkomensbelasting omlaag van 32 naar 30 procent en werd het hoogste tarief verlaagd van 56 naar 53 procent. Het basisbelastingtarief voor bedrijven werd verlaagd van 43 naar 40 procent. Reynolds meldde dat ondanks de aanzienlijke economische vooruitgang die Ierland de afgelopen drie jaar had geboekt, de omvang van de nationale schuld (zie hieronder) nog steeds een belangrijke belemmering vormde voor verdere ontwikkeling en dat hierdoor verdere belastingverlagingen onmogelijk waren.

Op 27 november 1989 had Reynolds een plan aangekondigd voor nationale ontwikkeling dat 8,69 miljard Ierse pond zou kosten voor de periode 1989-'93 en dat gericht was op verbetering van de Ierse infrastructuur binnen de context van de perifere positie van het land binnen de Europese Gemeenschap (EG). Dit bedrag omvatte bijdragen van de EG, de staat en de particuliere sector.

Premier Charles Haughey kondigde op 24 november 1989 aan dat een speciale afdeling voor de nationale schuld in het leven zou worden geroepen binnen het ministerie van financiën, die de nationale schuld van het land (25 miljard Ierse pond) zou controleren en beheren.

BEGROTING VOOR 1991

De op 30 januari 1991 door minister Reynolds gepresenteerde begroting voor 1991 voorzag in een verlaging van het gewone en het hoge tarief van de inkomstenbelasting met 1 procent. Daarnaast zouden de uitkeringen met 4 procent verhoogd worden. De accijnzen op tabak en auto's werden verhoogd en het lagere BTW-tarief werd verhoogd van 10 procent naar 12,5 procent. Het hogere BTW-tarief werd echter teruggebracht van 23 naar 21 procent om de Ierse tarieven aan te passen aan die van andere lidstaten van de Europese Gemeenschap.

De begroting was gebaseerd op een tienjarig .,programma voor economische en sociale vooruitgang", waarover eerder die maand met ambtenaren, vakbonden en boeren overeenstemming was bereikt. Dit programma beoogde belastingverlagingen, hogere sociale uitkeringen en een bredere toegankelijkheid van gratis medische zorg. Daar zou tegenover staan dat de jaarlijkse loonsverhogingen gedurende een periode van 3 jaar lager dan 4 procent zouden blijven (de inflatie bedroeg in 1990 3,4 procent).

(Vor. ber. pag. 619 e.v. - 1989)

POLEN

EERSTE RONDE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Zoals alom verwacht kreeg Lech Walesa, leider van de vakbond Solidariteit en de belangrijkste oppositieleider van het land in de jaren '80, op 25 november 1990 bij de eerste directe presidentsverkiezingen in Polen een meerderheid van de stemmen. Onverwacht was echter dat de tweede plaats niet voor premier Tadeusz Mazowiecki was maar voor Stanislaw Tyminski, een geëmigreerde zakenman die geen eerdere politieke ervaring had en tot de laatste weken van de campagne praktisch onbekend was.

Uit de officiële resultaten die op 27 november werden bekendgemaakt bleek dat Walesa 39,96 procent van de stemmen had gekregen, Tyminski 23,10 procent en Mazowiecki 18,08 procent. Drie andere kandidaten kregen samen 18,86 procent (zie tabel). Aangezien geen van de kandidaten een absolute meerderheid had behaald, zouden Walesa en Tyminski op 9 december opnieuw strijden om het presidentschap.
De verkiezingen waren begin oktober uitgeroepen nadat president Wojciech Jaruzelski, het laatst overgebleven communistische regeringshoofd in Oost-Europa met uitzondering van Albanië, na één van de zes jaar van zijn ambtstermijn te hebben volbracht had toegestemd af te treden en de macht over te dragen aan een in vrije verkiezingen gekozen staatshoofd.
Er was een relatief geringe opkomst van iets meer dan 60 procent. In analyses werden de resultaten geïnterpreteerd als een uiting van de algemene onvrede over het economische hervormingsprogramma van de regering-Mazowiecki dat in januari was gelanceerd en dat verder ging dan welk ander economisch programma in Oost-Europa dan ook (zie pag. 212/3 e.v. - '90). Door dit programma was de werkloosheid enorm toegenomen en de levensstandaard drastisch gedaald. Men schreef de uitkomst van de verkiezingen ook toe aan de desillusie over de politieke leiders van het land, met name de interne rivaliteit tussen de twee vleugels van Solidariteit, vertegenwoordigd door Walesa en Mazowiecki, en over de scherpe toon van de campagne waarin steeds meer op de man was gespeeld.

Resultaten van de eerste ronde van de Poolse presidentsverkiezingen

	Stemmen	Percentage
Lech Walesa	6.569.889	39,96
Stanislaw Tyminski	3.797.605	23,10
Tadeusz Mazowiecki	2.973.264	18,08
Wlodzimierz Cimoszewicz	1.514.025	9,21
Roman Bartoszcze	1.176.175	7,15
Leszek Moczulski	411.516	2,50

Kandidaten en programma's

De zes kandidaten voor de presidentsverkiezingen waren: (i) Roman Bartoszcze, 44 jaar, voorzitter van de Poolse Boerenpartij (PSL); (ii) Wlodzimierz Cimoszewicz, 40 jaar, voorzitter van de linkervleugel van het parlement en voormalig lid van de communistische Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PZPR); (iii) Tadeusz Mazowiecki, 63 jaar, premier sinds augustus 1989, gesteund door de centrum-linkse Burgerbeweging voor Democratische Actie (ROAD); (iv) Leszek Moczulski, 40 jaar, voorzitter van de rechtse Confederatie voor een Onafhankelijk Polen (KPN); (v) Stanislaw Tyminski, 42 jaar, een onafhankelijk kandidaat gesteund door de kleine rechtse Vrijheidspartij van Canada, waarvan hij de leider was; en (vi) Lech Walesa, 47 jaar, de leider van de vakbond Solidariteit.

Lech Walesa brengt in het gezelschap van zijn vrouw Danuta en zoon Slawek bij de presidentsverkiezingen op 25 november 1990 zijn stem uit in Gdansk.

Terwijl Walesa het hervormingsprogramma van de regering in principe steunde, vond hij dat het programma versneld moest worden uitgevoerd om politieke onrust te voorkomen. Hij zei dat hij, als president, in de beste positie verkeerde om ,,de taak te volbrengen" om in Polen een markteconomie en een democratisch politiek systeem te realiseren. Hij veroordeelde de regering vanwege het feit dat voormalige communisten niet waren verwijderd uit belangrijke functies in de industrie en de regering.
Mazowiecki daarentegen beweerde dat de hervormingen in een rustig tempo moesten worden voortgezet, waardoor de schade aan de sociale en economische structuur minimaal zou blijven. De diepe breuk in de rangen van Solidariteit werd weerspiegeld in de beschuldigingen van het kamp van Mazowiecki dat Walesa autocratische neigingen vertoonde, demagogie bedreef maar zichzelf tegensprak en een duister beleid voerde (zie pag. 561/1 e.v. - '89 voor biografische gegevens van Mazowiecki).
Tyrninski, die het meest bleek te profiteren van de verdeeldheid binnen Solidariteit, werd aanvankelijk beschouwd als een absolute buitenstaander en hij werd dan ook uitgebreid genegeerd door de media en de andere kandidaten. Later verwierf hij toch steun door beweringen dat hij niet bezoedeld was door het politieke verleden en dat hij als iemand die door eigen inspanningen miljonair was geworden het economische inzicht bezat om de Poolse economie te veranderen. Hij sprak van het bouwen van een ,,op geld gebaseerde democratie" en van verbeteringen die ,,binnen een maand" zichtbaar zouden zijn. Hij uitte scherpe kritiek op de regering en beschuldigde haar van ,,verraderlijk" wanbeheer van de economie door het nationale bezit in de uitverkoop te doen en aan buitenlanders voor schertsprijzen van de hand te doen in haar poging de staatsbedrijven te privatiseren. (Openbare aanklagers stelden een onderzoek in om te beoordelen of hij zich schuldig maakte aan laster).
Doordat Tyminski's populariteit in de opinipeilingen drastisch steeg, rezen twijfels over zijn geloofsbrieven en zijn achtergrond, zijn kwalificaties, zijn meervoudige staatsburgerschap, zijn zakelijke activiteiten, zijn leiderschap van de kleine Vrijheidspartij van Canada, en zelfs zijn geestelijke stabiliteit. Het bleek dat Tyminski in 1969 zonder een cent op zak uit Polen was vertrokken, waarna hij eerst naar Zweden reisde en vervolgens naar Canada, waar hij een zaken-imperium opbouwde rond een automatiseringsfirma. Hij had ook zakelijke belangen in Peru, waaronder een kabeltelevisiestation in het Amazone-gebied, en hij was Peruaans, Canadees en Pools staatsburger. In augustus 1990 keerde hij terug naar Polen om zijn eigen campagne te financieren,

Presidentskandidaat Stanislaw Tyminski geeft op 27 november 1990 een persconferentie. Op de achtergrond zijn vrouw Graciela Perez Valesco.

maar veel vragen over zijn achtergrond en zijn achterban bleven onbeantwoord.
Uit peilingen na de verkiezingen en de verkiezingsresultaten bleek dat Tyminski vooral veel succes had gehad op het platteland en in de kleinere steden, waar de gunstige effecten van de economische hervormingen tot dan toe te verwaarlozen waren, en onder jongeren die wachtten op een huis en arbeiders die zich zorgen maakten om hun baan. De toonaangevende krant Gazeta Wyborcza gaf als commentaar dat deze groeperingen een ,,tweede Polen" vormden die ,,geen plaats voor zichzelf" hadden gevonden in het Polen dat werd geleid door Solidariteit.

Reacties op verkiezingsuitslag. Aftreden van regering

Nadat zijn nederlaag duidelijk was geworden en hij het kabinet voor een buitengewone vergadering had bijeengeroepen, kondigde Mazowiecki het aftreden van zijn regering aan.

Hij verklaarde voor de televisie dat het ,,pijnlijke maar noodzakelijke programma van Polen om uit de economische catastrofe te komen alleen kan worden gerealiseerd als de meerderheid van het land daarvoor begrip heeft" en dat ,,het land zijn keus had gemaakt". Op 29 november besloot het parlement dat het niet zou debatteren over het aftreden, waardoor de regering formeel aan de macht bleef, eigenlijk als waarnemer tot een nieuwe president was gekozen.
Hoewel hij de andere kandidaten niet bij naam noemde, bekritiseerde Mazowiecki in zijn aftredingsrede de ,,vele ongefundeerde beloftes" en de ,,vele harde, vaak demagogische beschuldigingen" tegen de regering. Het verkiezingscomité van Mazowiecki gaf Walesa de schuld van het versnellen van een ,,oorlog in de top" die de zachte overgang van Polen naar een democratie had doorbroken, maar voegde daaraan toe dat de verkiezing van Tyminski een ,,tragedie" zou zijn.
Walesa beschreef het succes van Tyminski als een ,,ongelukje van de Poolse democratie" en beweerde dat deze niet genoeg van Polen wist om het land te regeren. Tyminski op zijn beurt verklaarde: ,,Ik zal deze verkiezingen winnen...Ik ben niet bang voor Walesa, ik ben voor niemand bang "

De regering Mazowiecki had na de eerste ronde van de presidentsverkiezingen haar ontslag ingediend, maar aanvankelijk had het pariement geweigerd dit te accepteren. Op 14 december ging het parlement alsnog akkoord en verzocht de regering aan te blijven in een waarnemende functie.

Aftreden ministers. Vervanging parlementair leider van de OKI? Stakingen.

Bij ontwikkelingen die verband hielden met de presidentsverkiezingen traden in de weken voorafgaand aan de stemming twee ministers af. Bovendien werd de leider van de parlementaire groep van Solidariteit, de Parlementaire Burgerfactie (OKP), Bronislaw Geremek vervangen door Mieczyslaw Gil, en tenslotte organiseerden transportarbeiders en mijnwerkers verschillende stakingen als uiting van de onvrede van de arbeiders over de economische situatie.

Aleksander Hall, een minister zonder portefeuille die verantwoordelijk was voor samenwerking met politieke organisaties en politieke partijen, trad op 11 oktober af om zich aan te sluiten bij het campagneteam van Mazowiecki. Hij werd opgevolgd door Jerzy Ciemniewski. Staatsminister Piotr Nowina-Konopka diende zijn ontslag op 21 november in en sloot zich ook aan bij Mazowiecki.
Het aftreden van Gemerek als leider van de OKP en de verkiezing van Gil op 9 november weerspiegelden de interne verdeeldheid binnen de groep tussen supporters van Mazowiecki (inclusief Gemerek) en die van Walesa, die de steun van Gil had, hoewel hij had beloofd gedurende de verkiezingscampagne onpartijdig?? zijn.
Op 5 november hielden mijnwerkers een staking van twee uur om hun eisen voor loonsverhogingen kracht bij te zetten en uit protest tegen de effecten van de economische hervormingen De staking waartoe Solidariteit had opgeroepen, trof op vier na alle 74 mijnen van het land. Op 20 november werd opgeroepen tot een tweede waarschuwingsstaking. Op 16 november breidde een staking van transportarbeiders in Krakow zich uit naar andere steden. Op 19 en 20 november werden de geschillen bijgelegd.

VERKIEZING VAN WALESA TOT PRESIDENT

Lech Walesa behaalde bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 9 december 1990 een verpletterende overwinning. Hij versloeg Stanislaw Tyminski met 10.622.696 stemmen (74,3 procent) tegen 3.693.098 stemmen (25,7 procent). Net als bij de eerste ronde was ook nu de opkomst met 55 procent betrekkelijk laag.

Walesa had zich verzekerd van de steun van bijna alle politieke en sociale organisaties in het land, waaronder die van de katholieke kerk. De fractie van Solidariteit die in de eerste ronde de vertrekkende premier Tadeusz Mazowiecki had gesteund en die zich tijdens de campagne zeer kritisch ten aanzien van Walesa had opgesteld, riep de stemgerechtigden eveneens op Walesa te steunen. Het enthousiasme waarmee dit gebeurde was overigens niet groot. De overtuigingskracht van de campagne van Tyminski nam af naarmate er meer kritiek kwam op zijn geloofsbrieven en zijn achtergrond. Zo bestond er belastend bewijsmateriaal dat hij contacten had gehad met

De schrijver Adam Michnik (r.) brengt premier Tadeusz Mazowiecki op 25 november 1990 op de hoogte van de eerste resultaten van de presidentsverkiezingen.

voormalige communisten en de geheime politie. Bovendien was er kritiek op zijn dubbelzinnige oplossingen voor het herstel van de economie en werd er gespot over zijn beweringen mystieke ervaringen te hebben gehad. Desalniettemin kreeg hij net als in de eerste ronde aanzienlijke steun van plattelandsbewoners, sociale groeperingen die het meest bedreigd werden door de economische veranderingen en ontevreden jongeren.
Net als in de eerste ronde pleitte Walesa met name voor een versneld? doorvoering van het hervormingsprogramma van de regering om sociale onrust te voorkomen. Tyminski riep op tot nog radicalere maatregelen om een vrije markteconomie te bewerkstelligen. Tyminski weigerde zijn nederlaag meteen toe te geven en hij verklaarde dat het volk geïntimideerd was om op Walesa te stemmen. Hoewel hij te kennen gaf in de Poolse politiek actief te willen blijven, verliet hij het land op 12 december om naar Canada te vertrekken. (Hij had de verzekering gegeven terug te zullen keren om terecht te staan wegens het beledigen van Mazowiecki tijdens de eerste ronde).

President Lech Walesa tijdens zijn beëdiging op 22 december 1990. Naast hem zijn vrouw Danuta.

Carrière van Walesa

Walesa werd op 29 september 1943 in een dorp in Centraal-Polen als zoon van arme boeren geboren. Aanvankelijk werkte hij als elektricien bij een staatsmachinebedrijf in dienst van plaatselijke collectieve boerderijen en later (vanaf 1967) bij de Lenin-scheepswerf in Gdansk. Na arbeidersdemonstraties in 1970 werd hij gekozen tot voorzitter van het stakingscomité en verbleef hij enkele dagen in de gevangenis. In de jaren zeventig was hij betrokken bij tegen het communistische regime gerichte vakbondsactiviteiten, waardoor hij herhaaldelijk ontslagen werd. Toen er op de Lenin-scheepswerf in augustus 1980 een staking uitbrak, nam Walesa daaraan deel, en hij werkte mee aan het verbreiden van de staking middels het Centrale Stakingscomité (MKS), waar hij voorzitter van werd. Op 31 augustus ondertekende hij een overeenkomst met de regering, die de basis zou vormen van de registratie van de vrije vakbond Solidariteit. In september werd hij gekozen tot voorzitter van een Nationaal Coördinerend Comité van Solidariteit, dat was opgericht door afgevaardigden van nieuwe regionale organisaties. In december 1981, toen de regering de staat van beleg afkondigde, werd Walesa gevangen gezet, maar 11 maanden later werd hij weer vrijgelaten. In de lente van 1983 hervatte hij zijn werk bij de scheepswerf en in oktober van jaar kreeg hij de Nobelprijs voor Vrede. Hij bleef contacten onderhouden met de ondergrondse organisatie Solidariteit en nam deel aan de stakingen van 1988. Eind 1988 trad hij weer naar buiten als een officieel erkende persoonlijkheid. Hij speelde een belangrijke rol bij de besprekingen tussen de regering en Solidariteit-leiders, die in april 1989 de weg vrijmaakten voor de ondergang van het communistische regime. Toen Solidariteit later die maand weer gelegaliseerd werd, werd Walesa opnieuw tot voorzitter gekozen.

Aftreden als voorzitter van Solidariteit

Op 12 december kondigde Walesa zijn aftreden als leider van Solidariteit aan tijdens een zitting van de nationale uitvoerende vergadering van Solidariteit. De afgevaardigden kozen de twee huidige vice-voorzitters, Lech Kaczynski en Stefan Jurczak, tot tijdelijke medevoorzitters in afwachting van de verkiezing van een nieuwe leider tijdens een speciaal congres.

Beëdiging

Op 22 december 1990 werd Walesa beëdigd als president voor een ambtstermijn van 5 jaar.

In zijn inaugurele rede verklaarde hij dat ,,het kwade tijdperk, toen de autoriteiten van ons land benoemd werden onder druk van buitenlanders of ten gevolge van gedwongen compromissen, ten einde loopt". Nu brak het nieuwe tijdperk van de ,,Derde Poolse Republiek" aan. Het was noodzakelijk dat het Poolse volk ,,in zichzelf geloofde" en ,,passiviteit en apathie" achter zich liet. Hij beloofde dat Polen ,,een element van de vreedzame orde in Europa" zou worden. Voorts verklaarde hij dat het land naar vriendschappelijke betrekkingen met zijn buren zou streven en de in begin 1990 gelanceerde ingrijpende markthervormingen zou voortzetten (ziepag. 213/3-'90).
Bij wijze van symbolisch gebaar weigerde Walesa zijn ambt uit handen van de aftredende president Wojciech Jaruzelski te ontvangen. De communist Jaruzelski, die in 1981 de staat van beleg had afgekondigd, werd uitgesloten van alle gebeurtenissen rond de beëdiging. In zijn plaats werden Walesa de presidentiële insignes en andere regeringssymbolen uitgereikt uit handen van Ryszard Kaczorowski, voorzitter van de anti-communistische Poolse regering die sinds 1939 in Londen in ballingschap had verkeerd.

Krachtens de geldende grondwetsbepalingen werd Walesa staatshoofd en opperbevelhebber van het leger. Bovendien was hem het recht voorbehouden de premier te benoemen, zijn veto uit te spreken over bepaalde parlementsbeslissingen en de noodtoestand af te kondigen. De volmachten van de president zouden naar verwachting in een nieuw wetsontwerp, dat volgens plan in 1991 zou moeten worden goedgekeurd, opnieuw gedefinieerd worden.

Nieuwe regering

Op 4 januari 1991 koos de Sejm (het Lagerhuis van de Nationale Vergadering) met 276 stemmen vóór, 58 stemmen tegen en 52 onthoudingen Jan Krzysztof Bielecki tot premier. De door Bielecki voorgestelde samenstelling van een nieuwe ministerraad werd op 5 januari aan de Sejm voorgelegd en door datzelfde orgaan op 12 januari goedgekeurd met 272 stemmen vóór, 4 stemmen tegen en 62 onthoudingen.

Walesa had met grote moeite een regeringsformateur kunnen vinden, omdat de ambtstermijn van een eventuele regering waarschijnlijk maar tot de in het voorjaar geplande algemene verkiezingen zou duren. Zijn eerste keuze, Jan Olszewski, had op 18 december zijn formatiepogingen opgegeven, met name vanwege zijn fundamentele onenigheid met Leszek Balcerowicz, de minister van financiën van de aftredende regering en de geestelijke vader van de impopulaire hervormingsmaatregelen, die als ,,schoktherapie" een vrije markteconomie binnen bereik moesten brengen. Het handhaven van Balcerowicz in de regering werd beschouwd als een maatregel om de westerse krediteuren gerust te stellen. (Op 7 januari meldde de *Guardian* dat Amerikaanse afgevaardigden van het IMF daadwerkelijk hadden gedreigd dat westerse krediteuren die tot dusver Polen naar schatting $ **13** mrd geleend hadden, hun steun zouden stopzetten wanneer Balcerowicz niet zou aanblijven.) Walesa had er toen vergeefs bij Tadeusz Mazowiecki, de aftredend premier en de verslagen presidentskandidaat. op aangedrongen aan te blijven.

De econoom Jan Krzysztof Bielecki beantwoordt op 29 december 1990 vragen van journalisten, nadat president Walesa hem heeft voorgedragen voor het premierschap.

Naar verluidt zou de 39-jarige Bielecki niet hebben staan springen om het premierschap. Hij was een voormalige ondergrondse activist van Solidariteit en in 1989 had hij namens Solidariteit een zetel in de Sejm behaald, hoewel hij lijstaanvoerder was van het vanuit Gdansk opererende Liberale Democratische Congres, een kleine politieke partij, bestaande uit economische deskundigen die een radicaal programma voor een snelle privatisering van staatsbedrijven hadden opgesteld. Na zijn studie economie was hij in 1980 adviseur geworden van Solidariteit en toen hij in 1981 na de afkondiging van de staat van beleg zijn baan in de industriele opleiding verloren had, was hij een eigen houttransportbedrijf begonnen. In 1985 had hij een adviesbureau opgezet, dat de regering het afgelopen jaar van advies gediend had over de privatisering. Op 5 januari pleitte hij ervoor de door de regering-Mazowiecki in gang gezette hervormingen met het oog op een vrije markteconomie voort te zetten en te consolideren.

Poolse ministerraad

Premier - Jan Krzysztof Bielecki; vice-premier, financiën - *Leszek Balcerowicz; werkgelegenheid en sociaal beleid - Michal Boni; justitie - Wieslaw Chrzanowski; minister en directeur van het centraal planbureau - Jerzy Eysmontt; stads- en plattelandsplanning en bouw - Adam Glapinski; onderwijs - Robert Glebocki: defensie - *vice-admiraal Piotr Kolodziejczyk; buitenlandse economische samenwerking - Dariusz Ledworowski; eigendomsveranderingen - Janusz Lewandowski; binnenlandse zaken - Henryk Majewski; milieubescherming, natuurlijke hulpbronnen en bosbouw - Maciej Nowicki; cultuur en kunst - Marek Rostworowski; buitenlandse zaken - *Krzystof Skubiszewski; gezondheidszorg en sociale dienstverlening - Wladyslaw Sidorowicz; verbindingen - *Jerzy Slezak; landbouw en voedseleconomie - Adam Tanski; transport enmaritieme economie - *Ewaryst Waligorski; industrie - Andrzej Zawislak; minister en hoofd van het bureau van de ministerraad - Krzysztof Zabinski.

*Beheerde dezelfde portefeuille in het aftredend kabinet.

Staatsministers. Nieuwe president Nationale Rank

Op 28 december 1990 benoemde Walesa senator Jaroslaw Kaczynski, de leider van de Centrum-Alliantie die Walesa als presidentskandidaat had genomineerd (zie pag. 722/1-'90), aan het hoofd van de presidentiële kanselarij met de rang van staatsminister. Ook Jacek Merkel, die de campagne voor de presidentsverkiezingen voor Walesa geleid had, werd benoemd tot staatsminister. Hij kreeg de verantwoordelijkheid over defensie en veiligheidszaken. Andrzej Drzycimski werd aangesteld als presidentieel woordvoerder.
Op 25 januari stemde de Sejm in met het voorstel van Walesa om Grzegorz Wojtowicz te benoemen tot president van de Nationale Bank. Wojtowicz, voorheen vice-president van de Bank, volgde Wladyslaw Baka op, die op 17 januari zijn ontslag had ingediend.

Breuk binnen parlementsfactieSolidariteit

Op 4 januari ontstond er een splitsing binnen de Parlementaire Burgergroep (OKP, de naam die door parlementariërs van Solidariteit in de Nationale Vergadering gebezigd werd), toen 43 Sejm-leden en 27 senatoren een nieuwe parlementaire basisgroep oprichtten onder de naam Democratische Unie. De nieuwe groepering werd geleid door Bronislaw Geremek, die in november 1990 als OKP-leider was afgezet. Zijn verwijdering hield verband met de strijd binnen de factie, die door de presidentsverkiezingen nog was verhevigd.

Tyminski niet vervolgd op grond van laster

Op 13 januari werd bekendgemaakt dat de openbare aanklager de verslagen presidentskandidaat Stanislaw Tyminski niet zou vervolgen op beschuldiging van laster Tyminski zou zich daar tijdens de recente verkiezingscampagne aan hebben schuldig gemaakt

Tyminski had Mazowiecki ervan beschuldigd deel te hebben genomen aan een ,,verraderlijke" verkoop van staatsbedrijven aan buitenlanders voor een prijs die beneden de werkelijke waarde lag.
Openbare aanklagers in de provincie Nowy Sacz hadden een proces tegen hem aangespannen op beschuldiging van het helarteren van een staatsfunctionaris. Bij veroordeling zou Tyminski voor dit vergrijp tot maximaal acht jaar gevangenisstraf veroordeeld kunnen worden. Bovendien moest hij na zijn nederlaag tegen Walesa bij de beslissende ronde van de presidentsverkiezingen in december 1990 een borgsomvan $100.000 storten, alvorens hij terug kon vliegen naar Canada. Op 4 januari was hij naar Polen teruggekeerd om op de beschuldiging te reageren en op 7 januari werd bekendgemaakt dat de aanklacht verzwakt was, omdat openbare aanklagers bepaald hadden dat Tyminski Mazowiecki eerder als rivaliserende kandidaat dan als staatsfunctionaris had aangevallen. Op verzoek van Mazowiecki werden uiteindelijk alle aanklachten ingetrokken.

BEZITTINGEN VAN VOORMALIGE REGERINGSPARTIJ IN BESLAG GENOMEN

De Sejm nam op 9 november 1990 een wet aan om de uitkomsten van een onderzoek van zijn commissies voor gerechtelijke en wetgevende zaken uit te werken met betrekking tot de bezittingen van de voormalige regerende Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PZPR). De meeste bezittingen en middelen, waren

Een familieportret van de Poolse ministerraad op 8 januari 1991. V.l.n.r.: Leszek Balcerowicz, Maciej Nowicki, Jerzy Eysmontt, Adam Tanski, Adam Glapinski, Henryk Majewski, Michal Boni, Dariusz Ledworowski, premier Jan Krzysztof Bielecki, Ewaryst Waligorski, Andrzej Zawislak, Piotr Kolodziejczyk, Jerzy Slezak, Krzysztof Zabinski en Janusz Lewandowski.

volgens de commissies waren illegaal verkregen en zouden aan de staat moeten worden overgedragen. De bezittingen en middelen waren door de PZPR in januari 1990 aan haar opvolger, de Sociaal-Democratie van de Poolse Republiek (SDPR) overgedragen. De SDPR keurde de inbeslagname af als ,,politieke wraak".

Start van privatisering

Op 11 januari werd de uitgifte van aandelen ter waarde van 300 mrd zloty ($ 1 = Zl 9.713,39 op 7 januari 1991) in 5 model-staatsbedrijven gestaakt. Hoewel de verkoop door de regering een succes werd genoemd, bleven van 3 bedrijven aandelen onverkocht.
De verkoop was op 30 november begonnen en de sluitingsdatum werd op 21 december verlengd, hetgeen duidelijk maakte dat het moeilijk was om genoeg investeerders te vinden. Op 10 januari verklaarde Lewandowski tegenover een Sejm-commissie, die zijn kandidatuur voor de post van minister van eigendomsveranderingen moest beoordelen, dat het verloop van de aandelenverkoop duidelijk maakte dat de privatisering een andere aanpak behoefde. Voorts verklaarde hij dat hij er een voorstander van was aan alle Poolse staatsburgers gratis waardebonnen te verstrekken, die konden worden ingeruild voor aandelen.

(Vor.ber. pag. 721/1 e.v. - 1990)

SOWJET-UNIE

GORBATSJOWS MACHT UITGEBREID. SJEWARDNADZE AFGETREDEN

Door grondwetswijzigingen die op 23 december 1990 werden goedgekeurd door het Congres van Volksafgevaardigden, kreeg president Michail Gorbatsjow een grotere uitvoerende macht dan enige Sowjet-leider ooit gehad had. In de loop van december bleek uit een reeks ontwikkelingen dat Gorbatsjows positie naar rechts was opgeschoven, deels onder druk van conservatieve en autoritaire krachten om de economische crisis en de in elkaar stortende rechtsorde aan te pakken, deels in een poging de desintegratrie van het land te voorkomen. Tot deze ontwikkelingen behoorden de vervanging van de liberale minister van binnenlandse zaken Wadim Bakatin, de verbijsterende aankondiging van minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze dat hij zou aftreden, decreten waarin ontduikers van de dienstplicht mei oppakken werden bedreigd en burgerwachten werden opgericht om toezicht te houden op de voedseldistributie, waarschuwingen van de KGB in ouderwetse Koude-Oorlogtermen, en de verkiezing van een apparatsjik van de Communistische Partij tot nieuwe vicepresident.
Of Gorbatsjows verschuiving fundamenteel of alleen tactisch en tijdelijk was, bleef onduidelijk. Gezien in samenhang met zijn nieuwe bevoegdheden vreesden hervormingsgezinde krachten en buitenlandse waarnemers echter dat de recente periode van liberalisme en toenemende politieke vrijheid, die in 1985 onder Gorbatsjow was ingezet, haar beste tijd had gehad.

Crisis in de voedselvoorziening

De omvang van de crisis waarin de Sowjet-economie verkeerde, bleek uit het feit dat in november en december in grote delen van het land, waaronder de tweede stad van het land Leningrad, het voedsel op de bon ging en dat er via een internationale luchtbrug noodvoedselhulp het land werd ingevlogen, voor veel Sowjet-burgers een nationale vernedering. De voedselcrisis was niet zozeer te wijten aan het onvermogen van de Sowjet-Unie om genoeg voedsel te verbouwen om haar bevolking te voeden, maar eerder het gevolg van het bijna volledig ingestorte staatssysteem van voedselvoorziening en distributie, technische onvolkomenheden en opslag-, transport- en arbeidsproblemen waardoor de helft van de oogst van 1990, in feit een topoogst, was verrot.

De oogst van 1990

De oogst leidde tot bijna volledige paniek bij de autoriteiten. Dat begon in juli met berichten dat een kwart van de oogstmachines van het land niet bruikbaar was vanwege een tekort aan reserveonderdelen. Later die maand werd bericht dat fabrieken in sommige delen van het land weigerden arbeiders af te staan om zoals gewoonlijk te helpen bij het binnenhalen van de aardappel- en groenteoogst omdat ze onder druk stonden om winst te maken. Het daaruit voortvloeiende gebrek aan mankracht dwong de autoriteiten in verschillende gebieden de noodtoestand uit te roepen en alle gezonde burgers op te roepen te helpen bij de oogst. Na een spoedbijeenkomst gaf de ministerraad van de USSR op 2 augustus ministeries het bevel 10-15 procent van de voertuigen in hun sectorenin te zetten bij de oogst, en arbeiders en studenten te bevelen te helpen bij het plukken van fruit en groenten. Op 26 september nam de ministerraad een andere resolutie aan die het mogelijk maakte soldaten in te zettenbij de oogst.

Op 1 november werd officieel bekendgemaakt dat de graanoogst een recordomvang had bereikt van 240 mln ton. Volgens daaropvolgende onofficiële schattingen zou daarvan slechts 140 mln ton beschikbaar zijn voor consumptie. De rest zou verloren gaan vanwege slechte opslag- en transportfaciliteiten. Volgens schattingen was verder 60 procent van de fruit- en groenteoogst verloren gegaan, hetgeen echter voor een deel te wijten was aan de bijna ononderbroken regenval tussen eind augustus en oktober in de belangrijkste groente-producerende gebieden van de Sowjet-Unie, Centraal-europees Rusland, Witrusland en de noordelijke Oekraïne, met als resultaat dat de oogst was weggerot in de onder water staande velden.

Voedselrantsoenering.Luchtbrug met voedselhulp. Westerse kredieten

Op 1 december 1990 werden in staatswinkels in Leningrad de essentiële voedingsmiddelen gerantsoeneerd. In de Oekraïne en Armenië, en in een aantal regio's in de Russische Federatie was het voedsel in de daaraan voorafgaande weken al op de bon gegaan. Gedurende een groot aantal maanden was bijna overal in de Sowjet-Unie de bevoorrading van de staatswinkels met zelfs basisvoedsel als brood steeds onregelmatiger geworden, waarvoor een deel van de schuld lag bij boerderijen en lokale autoriteiten die leveringen aan het distributienetwerk van de staat achterhielden in afwachting van prijsstijgingen of om te voldoen aan de lokale behoefte (zie voor aan ijzingen over falenddistributiesysteem pag. 796/1 - 1990).
Berichten over de voedseltekorten in de media maakten een golf van vrijgevigheid los in het Westen, in het bijzonder in Duitsland waar hulp aan de Sowjet-Unie werd beschouwd als een gebaar van dank voor de rol van de Sowjet-leiders in de Duitse hereniging. Op 29 november vlogen de eerste vliegtuigen met voedselpakketten aan boord naar de Sowjet-Unie na een televisiemarathon op 27 november waarin onder andere de Duitse kanselier Helmut Kohl en minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher het publiek opriepen geld te geven. De televisieuitzendingen brachten binnen een etmaal meer dan DM 6 mln op. Duitsland reageerde tevens op een beroep dat Gorbatsjow op 21 november deed tijdens de besprekingen op de Parijse top van de CVSE (zie pag. 14112 -'91) aan regeringen om noodvoedselhulp te verschaffen. Duitsland begon op 7 december een luchtbrug om voedselvoorraden ter waarde van ongeveer DM 600 mln die in Berlijn lagen opgeslagen, naar de Sowjet-Unie te transporteren. Deze voorraden waren aangelegd om de stad van voedsel te voorzien in het geval van een Sowjet-blokkade zoals in 1948-'49, maar door de hereniging waren ze overbodig geworden.

De Amerikaanse president Bush maakte op 12 december bekend dat het Jackson-Vanik-amendement, dat beperkingen stelde aan de Amerikaanse handel met de Sowjet-Unie, tot medio 1991 buiten werking was gesteld. Hierdoor kon de Amerikaanse regering de Sowjet-Unie kredietgaranties geven tot $ 1 mrd voor de aankoop van Amerikaanse landbouwprodukten. Op 18 december verleende Japan de Sowjet-Unie een krediet van $ 100 mln om voedsel te kopen. Op 4 december had Gorba-

tsjow in de Opperste Sowjet van de USSR noodplannen bekendgemaakt om essentiële voedselprodukten te importeren met een waarde van 2,1 mrd roebel ($ 1,05 mrd volgens de nieuwe wisselkoers voor dc handel) zodat de voedselvoorziening in het eerste kwartaal van 1991 op hetzelfde niveau bleef als in dezelfde periode in 1990.

Maatregeien tegen zwarte handel

Een belangrijke factor in de voedselcrisis was dat met de voedseldistributie en het distributienetwerk van de staat verbonden corruptie en de zwarte-markthandel zich als een olievlek uitbreidden. Op 2 december gaf Gorbatsjow het bevel binnen 10 dagen waakzaamheidscomité's van arbeiders op de werkvloer te formeren om de diefstal of illegale verkoop van voedsel of andere goederen waaraan een tekort was te voorkomen.

Deze comités moesten samenwerken met de politie en de KGB (die volgens een resolutie van de Opperste Sowjet van 23 november de verantwoordelijkheid had gekregen om er op toe te zien dat voedsel uit het buitenland niet in handen van speculanten zou vallen). De leden van de comités waren bevoegd om fabrieken, winkels en restaurants (particuliere of van de staat) te bezoeken om toe te zien op de levering en verkoop van voedsel. Zij zouden ondernemingen tijdelijk kunnen sluiten en strafrechtelijke vervolging kunnen instellen op basis van wetgeving tegen de zwarte markt die in oktober was aangenomen (zie pag. 83/3 - '91).

Decreet over dienstplicht

Op 1 december 1990 decreteerde Gorbatsjow dat de wetgeving van de afzonderlijke republieken die een inbreuk betekende op de suprematie van de centrale autoriteiten op defensiegebied, ongeldig was. Hiertoe behoorden wetten en andere maatregelen waardoor jonge mannen aan de dienstplicht konden ontsnappen of die bepaalden dat zij alleen in hun thuisrepubliek mochten dienen, en stappen van afzonderlijke republieken om eigen legerafdelingen op te zetten

Het hoofd van de KGB, Wladimir Krjoetsjkow.

Het decreet kwam enkele dagen nadat minister van defensie maarschalk Dmitri Jazow op de televisie had geklaagd over het gebrek aan respect van ,,leiders van bepaalde republieken" voor de Sowjet-strijdkrachten. Commentatoren merkten op dat het decreet alleen met geweld zou kunnen worden doorgevoerd.

.Ministers van binnenlandse zaken en justitie vervangen

Op 2 december 1990 verving Gorbatsjow Wadim Bakatin als minister van binnenlandse zaken van de USSR en benoemde in zijn plaats Boris Pugo, de Litouwse voorzitter van de centrale controlecommissie van de CPSU en een generaal-majoor van de KGB (hij was van 1980-'84 hoofd van de KGB in Litouwen geweest). Gorbatsjow benoemde tevens kolonel-generaal Boris Gromow, de in hoog aanzien staande voormalige commandant van de Sowjet-strijdkrachten in Afghanistan, tot eerste onderminister van binnenlandse zaken.

In de daaraan voorafgaande weken was Bakatin onder vuur gekomen van hoge leger- en KGB-officieren omdat hij er naar hun mening niet in was geslaagd de misdaadgolf van dat moment aan te pakken, en omdat hij had gesuggereerd de controle over beperkte hoeveelheden troepen van het ministerie van binnenlandse zaken te decentraliseren en in handen te geven van de regeringen van de republieken. Ook was hij ervan beschuldigd dat door zijn toedoen de recente etnische conflicten in Moldavië volledig uit de hand waren gelopen. De roep om vervanging van Bakatin was op 1 december overgenomen door de Sojoez-groep (Unie-groep),een groep van conservatieve afgevaardigden in het Congres die hem juist in maart hadden gekandideerd om het tegen Gorbatsjow op te nemen in de strijd om het presidentschap.

Op 11 december koos de Opperste Sowjet van de USSR Sergej Loesjtsjikow als minister van justitie van de USSR. Zijn voorganger Wenjamin Jakowljew werd overgeplaatst naar de functie van Opperrechter van de staat. De Opperste Sowjet koos tevens Nikolaj Troebin als procureur-generaal van de USSR als opvolger van Aleksandr Soecharew, wiens aftreden op 15 oktober was bekendgemaakt. Het Congres van Volksafgevaardigden bekrachtigde Troebins benoeming op 27 december.

KGB dreigt met actie

Het hoofd van de Staasveiligheidsdienst (KGB) gen. Wladimir Krjoetsjkow beloofde in een onverwacht televisieoptreden dat op 11 december in de hele Sowjet-Unie werd uitgezonden, dat KGB-troepen hun uiterste best zouden doen om de ineenstorting van de Sowjet-Unie te verhinderen door te blijven handelen ,,alseen barrière tegen die krachten die erop uit zijn het land in de chaos te storten".

In deze toespraak, waarin hij zei uit naam van Gorbatsjow te spreken en waarin de hardste taal van een hoge functionaris sedert jaren te beluisteren was, gooide Krjoetsjkow allerlei groepen op een hoop, variërend van radicalen tot nationalisten en economische saboteurs, waarbij hij waarschuwde dat anti-democratische krachten ,,haast (maakten) om de macht te grijpen op een golf van anti-communisme". Hij beweerde dat de KGB informatie had dat ,.in bepaalde brandhaarden" oppositiegroepen lijsten aan het opstellen waren ,,van mensen die indien nodig geneutraliseerd dienen te worden". Hij sprak over ,,extreemradicale politieke tendensen ... die overvloedige morele en materiële steun genieten uit het buitenland", en over de aanhoudende strijd tegen ,,buitenlandse geheime diensten en buitenlandse organisaties" die reeds ,,tientallen jaren een geheime oorlog tegen de Sowjet-staat voerden." Krjoetsjkow bevestigde dat de KGB hoge prioriteit gaf aan de strijd tegen de zwarte markt en de georganiseerde misdaad, nadat hij had beweerd dat bepaalde krachten betrokken waren bij ,,economische sabotage" voor politieke doeleinden en samenspanden met de onderwereld.

Moskous protestkamp met de grond gelijk gemaakt

De zogenaamde ,,tentenstad" in Moskou, een illegaal kamp voor het Rossija-hotel in de buurt van het Kremlin, werd in de vroege ochtend van 30 december 1990 door de politie met bulldozers met de grond gelijk gemaakt; 57 bewoners van het kamp werden gearresteerd. Bijna zes maanden had het kamp onderdak geboden aan bijna 100 mensen die protesteerden tegen allerlei onrecht, variërend van schendingen van de mensenrechten, emigratiebeperkingen en mishandeling door bureaucraten tot werkloosheid, dakloosheid en lage pensioenen.

Zitting van het Congres van Volksafgevaardigden

Het Congres van Volksafgevaardigden kwam op 17 december 1990 bijeen. De hoofdpunten op de agenda waren het nieuwe Unieverdrag en amendementen op de grondwet van de USSR, die de rol

van de president enorm zouden versterken en het centrale bestuur zouden herstructureren en ,,federaliseren".

Rede van Gorbatsjow

De redevoering waarmee president Gorbatsjow zich op 17 december tot het Congres richtte schetste een somber beeld van de toestand en was ongewoon conservatief van toon. Gorbatsjow rechtvaardigde zijn voorstellen om de presidentiële bevoegdheden op grote schaal uit te breiden door te benadrukken dat het herstel van orde en discipline in het land de enige manier was om uit de huidige crisistoestand te komen. Hij sprak over de noodzaak om de ,,destructieveacties van separatisten en nationalistische krachten te beteugelen", en een offensief tegen de misdaad te beginnen. Hij maakte speciale melding van de rol van het leger dat hij ,,het vitale bolwerk van de soevereiniteit van de staat" noemde. Tijdens zijn bespreking van het ontwerp van het Unieverdrag introduceerde Gorbatsjow het idee er een referendum over te houden in het hele land. Ook stelde hij voor een referendum te houden over privé-bezit van grond.
In het daaropvolgende debat werd Gorbatsjow aangevallen door zowel conservatieven als radicalen over zijn beleid en prestaties. Een van de opmerkelijkste bijdragen was een voorstel van afgevaardigde Sazji Oemalatowa uit Tsjetsjeno-Ingoesjetië in de noordelijke Kaukasus om het Congres te laten stemmen over een motie van wantrouwen tegen Gorbatsjow. In een openhartige en emotionele rede verklaarde zij dat Gorbatsjow ,,niet het morele recht heeft te regeren". Zij beschuldigde hem ervan het Sowjet-volk ,,wreed bedrogen" te hebben en ,,ditprachtige en machtige land" in een toestand gestort te hebben waarin het ,,de hand moet ophouden voor almoezen". Zij zei Gorbatsjow: ,,Inuw spoor laat u vernietiging, verwoesting, hongersnood, kou, bloed en tranen achter." Bijtend zei ze dat ,,Michail Sergejewitsj temidden van het applaus uit het Westen vergeten is wiens president hij is." In een hoofdelijke stemming leed Oemalatowa's voorstel een nederlaag van 1.288 stemmen tegen 426 bij 182 onthoudingen.

Ontwerp Unieverdrag

Op 19 december begon het Congres met het debat over het ontwerp van het Unieverdrag. Het ontwerp was op 24 november gepubliceerd en was op 3 december reeds goedgekeurd door de Opperste Sowjet van de USSR.
Volgens het verdrag zou de USSR een ,,soevereine federatieve staat (worden) gevormd als gevolg van de vrijwillige vereniging van republieken, en met de politieke macht die de verdragspartners hem geven".

Volgens een kernbepaling behoorden tot de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de Unie (i) fundamentele burgerrechten en burgerlijke vrijheden onder de grondwet; (ii) defensie; (iii) buitenlandse politiek en de regulering van buitenlandse economische betrekkingen (waaronder de douane); (iv) het streven naar één financieel, monetair en kredietbeleid gebaseerd op één munt, en het opstellen en uitvoeren van één nationale begroting; (v) het beheren van een benzine- en energiecomplex, transport en nationale verbindingen, pijpleidingen, defensieindustrie, en milieubeheer;en (vi) de coördinatie van activiteiten om de openbare orde te handhaven en de misdaad te bestrijden. Het verdrag bekrachtigde het principe, reeds vastgelegd in de soevereiniteitsverklaringen van de republieken, dat de republieken hun grond en natuurlijke hulpbronnen in eigendom hadden, en dat de wetten van de republieken ,,inalles met uitzondering van die zaken die vallen binnen de competentie van de Unie" voorrang zouden hebben. De republieken zouden ook hun eigen begrotingen mogen opstellen en eigen belastingen heffen.

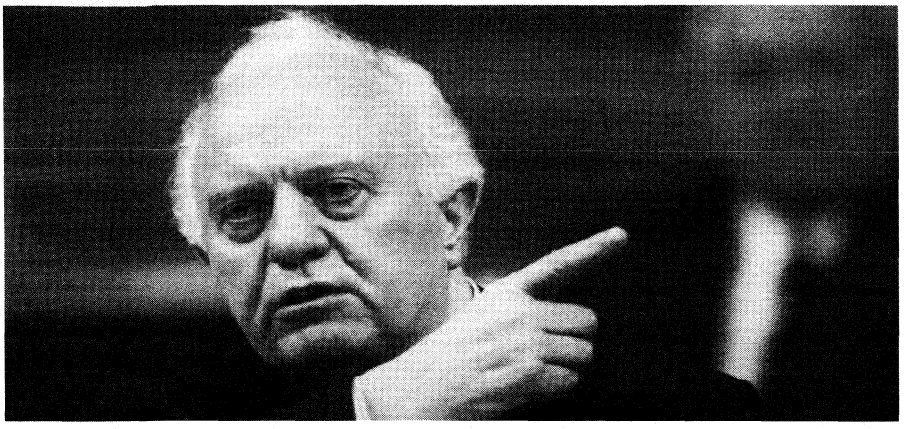

Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze kondigt in een rede tot het Congres op 20 december 1990 zijn aftreden aan.

Litouwen, Letland, Estland, Moldavië, Georgië en Armenië hadden al te kennen gegeven dat zij het verdrag niet zouden ondertekenen.

Litouwse en Armeense afgevaardigden boycotten de zitting van het Congres, en de Esten en Letten deden niet mee aan sommige stemmingen. Op 18 december verlieten de meeste Moldavische afgevaardigden uit protest de zaal omdat afgevaardigden van de separatistische Russische Gagaoezen- cn Dnjestr-gemeenschappen als gasten aan het Congres deelnamen (de dag daarvoor hadden meer dan 200.000 mensen deelgenomen aan een betoging tegen het verdrag in de Moldavische hoofdstad Kisjinjow). Toen hem tijdens de zitting van de Opperste Sowjet op 4 december werd gevraagd wat er zou gebeuren als een republiek weigerde te tekenen, antwoordde Gorbatsjow dat de openbare mening steeds positiever stond tegenover ,,resolute actie (van de autoriteiten) om de Unie te beschermen". Vervolgens zei hij dat hij bereid was ,,te vechten om te verzekeren dat onze Unie wordt hernieuwd".
Tijdens een debat dat duurde tot 21 december werd het verdrag onverwacht onder vuur genomen door de traditioneel conservatieve en volgzame Centraalaziatische republieken. President Noersoeltan Nazarbajew van Kazachstan en president Islam Karimow van Oezbekistan veroordeelden de manier waarop het verdrag door de centrale autoriteiten was opgedrongen aan de republieken. Beide presidenten kwamen op één lijn met president Boris Jeltsin van de Russische Federatie toen zij stelden dat het het voorrecht van de republieken was om te bepalen welke macht het centrum mocht behouden.

Op 24 december nam het Congres met 1.605 stemmen tegen 54 en 86 onthoudingen een resolutie aan waarin het ,,algemene concept" van het Unieverdrag en de procedures voor de ondertekening werden goedgekeurd. De resolutie keurde tevens Gorbatsjows voorstel goed om het volk in referenda te laten beslissen over het verdrag en het privébezit van land. De Opperste Sowjet van de USSR kreeg opdracht hiervoor data vast te stellen.

De afgevaardigden verwierpen echter een specifieke bepaling in het ontwerpverdrag, waardoor de naam van het land officieel zou zijn veranderd in de Unie van Soevereine Sowjet-Republieken. De afgevaardigden beslisten dat de oude naam, de Unie van Socialistische Sowjet-Republieken gehandhaafd diende te worden.

Sjewardnadze treedt **af**

Edoeard Sjewardnadze verbijsterde het Congres toen hij op 20 december vanaf het spreekgestoelte aankondigde dat hij zou aftreden uit protest tegen de opkomst van reactionaire krachten, en tegen wat wat hij ,,het begin van dictatuur" noemde.
In een verbitterde toespraak klaagde Sjewardnadze dat hij was opgejaagd door reactionaire politieke tegenstanders. Hij haalde als voorbeelden aan de strijd die op het CPSU-congres in juli was uitgevochten (pag. 797/2 e.v. - '90), een campagne waarin verkeerde informatie was gegeven over de Sowjet-politiek in de Golfcrisis (een indirecte ver-

wijzing naar Sojoez) en een recente en herhaaldelijk in het openbare gemaakte opmerking van militaire afgevaardigden, die hij minachtend ,,jongens met kolonelsstrepen" noemde, dat nu Bakatin uit de weg was geruimd ,,de tijd (was)gekomen om de rekening (met Sjewardnadze) te vereffenen"

,,Kameraad-democraten, jullie zijn uiteengedreven. De hervormers zijn ondergedoken," vervolgde hij. ,,De dictatuur staat voor de deur, ik zeg dit met volle verantwoordelijkheid. Niemand weet wat voor dictatuur dit zal worden." Sjewardnadze vervolgde: ,,Ik kan mij niet verzoenen met de gebeurtenissen die in ons land plaatsvinden en de beproevingen die ons volk te wachten staan. Desalniettemin geloof ik dat de dictatuur niet zal slagen, dat de toekomst behoort aan democratie en vrijheid." Na de toespraak bracht het merendeel van de afgevaardigden een staande ovatie uit.

Sjewardnadze werd beschouwd als een van Gorbatsjows nauwste bondgenoten en persoonlijke vrienden in het leiderschap. Tijdens een onvoorbereid debat in het Congres over het aftreden van Sjewardnadze, bleek duidelijk dat Gorbatsjow woedend was over de aankondiging. Hij verwierp Sjewardnadze's beschuldigingen over dictatuur en waarschuwde tegen ,,gevoelens van paniek". Hij zei dat hij ,,getroffen" was omdat Sjewardnadze hem niet van te voren had geraadpleegd en verklaarde dat het ,,onvergeeflijk is om nu te vertrekken". Een van de Sowjet-pogingen om de internationale gevolgen van het aftreden zo klein mogelijk te houden was een resolutie die met overweldigende meerderheid op het einde van het debat door het Congres werd aangenomen en waarin de continuïteit van de buitenlandse politiek werd bevestigd. Sjewardnadze zou in functie blijven totdat zijn aftreden in behandeling was genomen tijdens de volgende vergadering van de Opperste Sowjet, die eind december zou beginnen.

Sjewardnadze's beslissing kwam internationaal als een schok; zijn kennelijke desertie uit het kamp van Gorbatsjow en zijn vertrek van het internationale diplomatieke toneel, waar hij grote bekendheid en respect genoot. werd in de hele wereld als alarmerend ervaren. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker merkte op dat Sjewardnadze's waarschuwing over dictatuur serieus genomen moest worden en de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas gaf als commentaar dat ,,het bevestigt dat wat, zoals iedereen weet, een rampzalige situatie is, nu een openlijke crisis wordt".

Presidentiële bevoegdhedenen nieuwe structuur leiderschap

De door Gorbatsjow voorgestelde grondwetswijzigingen werden officieel op 21 december aan het Congres gepresenteerd.

Nadat hij zich op 17 november verzekerd had van de steun van de Opperste Sowjet van de USSR voor de hoofdpunten van de wijzigingen, had Gorbatsjow gedetailleerde voorstellen aan dit orgaan voorgelegd, die na een kort debat op 4 december met 281 tegen 17 stemmen bekrachtigd werden.

Op 25 december keurde het Congres met de benodigde tweederde meerderheid na een heftig debat alle voorstellen van Gorbatsjow in oorspronkelijke vorm goed op één na. Het enige niet aanvaarde onderdeel was de idee van de oprichting van een Opperste Staatsinspectoraat dat ervoor moest zorgen dat alle wetten en decreten in de republieken zouden worden uitgevoerd.

Nieuwe structuur leiderschap

President. *Uitbreiding van functies, zodat hij aan het hoofd staat van alle centrale uitvoerende organen.*

Vice-president. *Plaatsvervanger van de president en diens opvolger wanneer deze zijn ambtstermijn niet zou kunnen uitzitten; benoemd door de president; speciaal belast met de uitvoering van presidentiële decreten in het hele land.*

Kabinet van ministers. *Omschreven als ,,het uitvoerende apparaat van het presidentiële gezag";geleid door een premier die is gekozen door de president en die aan hem verslag uitbrengt; bestaat uit ongeveer 15 hoofden van ministeries en departementen belast met ,,die bestuursgebieden die zijn toegekend aan de Unie, in overeenstemming met de verdeling van bevoegdheden tussen de Unie en de republieken", plus de leiders van de regeringen van de republieken; verving de 69-koppige ministerraad, die direct verantwoording schuldig was aan de Opperste Sowjet.*

Veiligheidsraad. *Rapporteerde aan de president en bestaande uit de ministers van defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse za-*

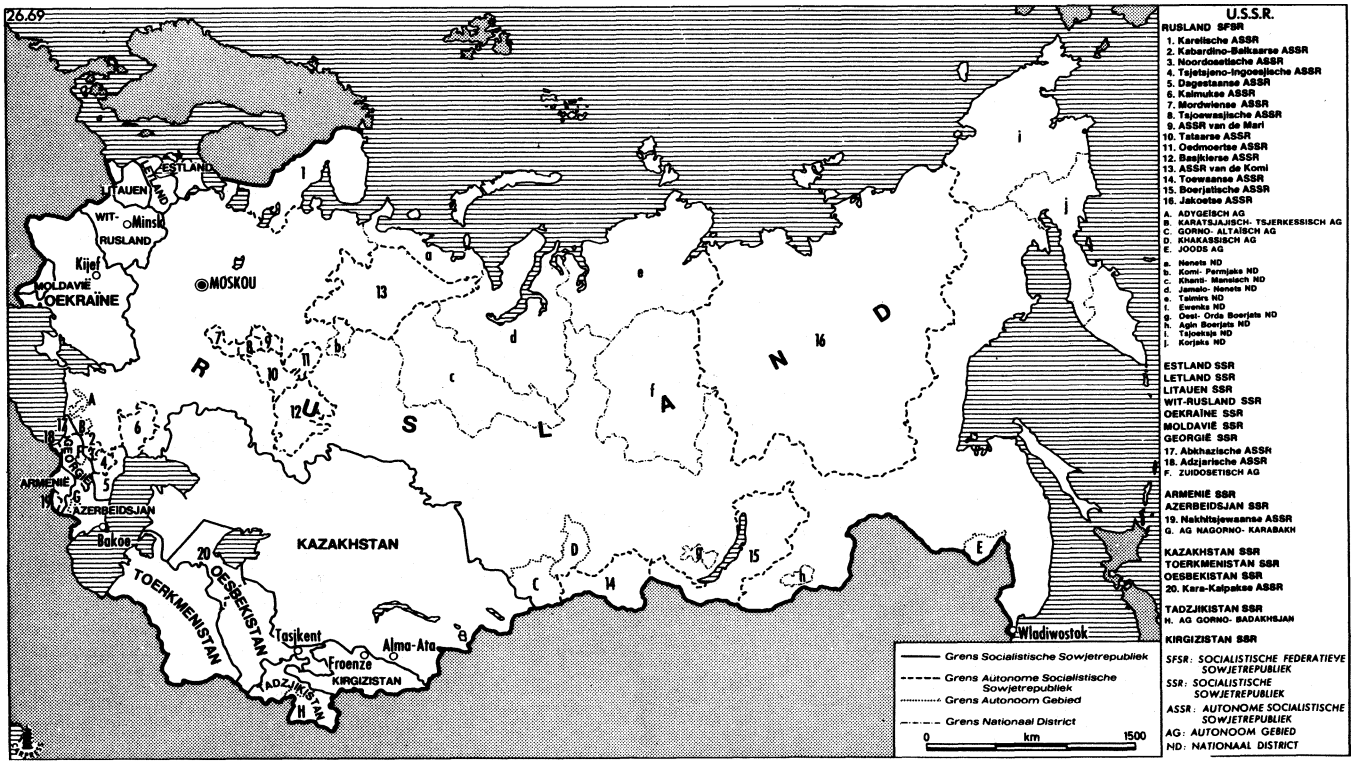

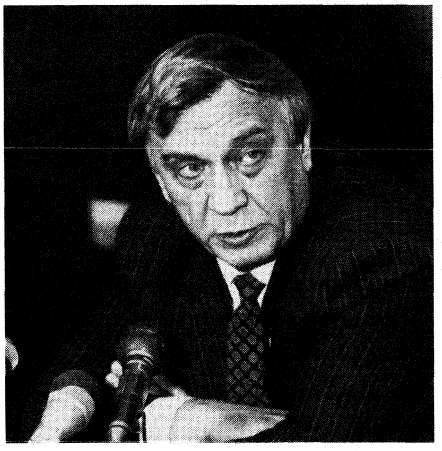

Gennadi Janajew werd op 27 december 1990 gekozen tot vice-president van de Sowjet-Unie.

ken. het hoofd van de KGB, en ,,topgeleerden, specialisten en publieke figuren die prestige genieten en invloed hebben in het land"; belast met de ,,binnenlandse en buitenlandse veiligheid van het land en zijn onverbrekelijke eenheid".

Federatieraad. Met aan het hoofd de president van de USSR en net als voorheen bestaande uit de presidenten van de Unie-republieken, maar met daaraan toegevoegd de vice-president van de USSR en de presidenten van de 20 autonome republieken*; opgewaardeerd van een raadgevend naar een uitvoerend lichaam, belast met de coördinatie van het werk van de centrale en republikeinse regeringen, de naleving van het Unieverdrag en het oplossen van de geschillen tussen etnische groepen en republieken; voor resoluties van de raad was een tweederde meerderheid vereist en deze resoluties waren bindend voor de president (die ze per decreet tot wet moest verheffen) en alle republieken.

*Abchazië, Adzjarië, Basjkirië, Boerjatië, Tsjetsjeno-Ingoesjetië, Tsjoevasjië, Daghestan, Kabardino-Balkarië, Kalmukië, Karakalpakië, Karelië, Komi, Mari El, Mordowa, Nachitsjewan, Noord-Ossetië, Tartarije, Toewa, Oedmoertië and Jakoetië.

Janajew gekozen tot vice-president

Op 26 december droeg Gorbatsjow Gennadi Janajew onverwacht voor als kandidaat voor het vice-presidentschap.

De 53-jarige Janajew was een etnische Rus. Het grootste deel van zijn werkzame leven was hij bureaucraat geweest in verschillende organisaties die verbonden waren met de CPSU. In 1986 was hij in de leiding van de voormalige overkoepelende Centrale Raad van de vakbonden gekozen en was daarvan drie maanden voorzitter geweest alvorens in juli 1990 gekozen te worden in het Politburo van de CPSU en het secretariaat. Hij was betrekkelijk onbekend, maar volgens veel commentatoren was hij een conservatief die niet erg warm zou lopen voor economische markthervormingen. Gorbatsjow zei het Congres dat Janajew ,,een gerijpt politicus" was, ,,een man die (vasthield) aan zijn principes, een actieve voorstander van en deelnemer aan perestrojka".
Radicale afgevaardigden wezen op Janajews verleden als bureaucraat en wezen hem af als een ,,leider van het oude stempel". Ook werd uiting gegeven aan de teleurstelling dat er geen niet-Rus was benoemd.

In een geheime stemming in de ochtend van 27 december. de laatste dag van het Congres, stemden 1.089 afgevaardigden vóór Janajew (31 stemmen te weinig voor de noodzakelijke absolute meerderheid, waarbij vacante zetels niet werden meegerekend) en 583 tegen met 117 onthoudingen. Niet bereid deze uitslag te accepteren kandideerde Gorbatsjow Janajew opnieuw. Door het Congres te berispen dat ,,als deze leiding wil slagen, zij de mensen moet hebben die ze wil", verhief Gorbatsjow de tweede stemming over Janajew in feite tot een vertrouwenskwestie in hemzelf. Janajew werd daarop gekozen met 1.237 tegen 563 stemmen.

Op 27 december hield het Congres tevens verkiezingen om een derde van de afgevaardigden van de Opperste Sowjet van de USSR te vervangen zoals de grondwet voorschreef.

Hartaanval van Ryzjkow

Op 26 december maakte Gorbatsjow bekend dat premier Nikolaj Ryzjkow de dag daarvoor was getroffen door een hartaanval en ernstig ziek in een ziekenhuis lag. Eerste vice-premier Joeri Masljoekow werd benoemd tot waarnemend premier.

Hiermee was Ryzjkows kandidatuur voor het premierschap van het nieuwe kabinet definitief van de baan, hoewel zijn kandidatuur door zijn impopulariteit reeds uiterst onwaarschijnlijk was geworden. Op 19 december had Ryzjkow tegenover het Congres toegegeven dat hij mede verantwoordelijk was voor de ineenstorting van de economie. Hij had verklaard dat ,,perestrojka in de vorm waarin zij was geconcipieerd" mislukt was.

NIEUWE KABINETSBENOEMINGEN

In januari 1991 werden de eerste leden benoemd van een nieuw kabinet dat in het leven was geroepen in het kader van de herstructurering van het leiderschap, die in december 1990 was goedgekeurd.
Op 14 januari werd Walentin Pawlow door president Michail Gorbatsjow voorgedragen als premier. De Opperste Sowjet van de USSR keurde de voordracht goed. Op diezelfde dag werden Witali Dogoezjijew en Wladimir Welitsjko benoemd tot eerste vice-premiers, en Joeri Masljoekow en Nikolaj Lawerow tot vice-premiers. Alle vijf maakten deel uit van de ontbonden ministerraad.

De 53-jarige Pawlow was zijn loopbaan begonnen als hoofd van een districtsrekenkamer en had zich via het ministerie van financiën en het staatsplanbureau (Gosplan) opgewerkt tot niinister van financiën in 1989. De Financial ***Times*** van 15 januari beschreef hem als een ,,veilige maar weinig fantasierijke keuze voor het premierschap, een baan die voor het overgrote deel gericht zal zijn op de hervorming van de in elkaar stortende economie". Masljoekow was eerste vice-premier geweest en voorzitter van Gosplan, en was korte tijd waarnemend premier geweest nadat Nikolaj Ryzjkow door een hartaanval eind december had moeten terugtreden. Dogoezjijew (die behoorde tot een kleine Adigej-minderheid in de noordelijke Kaukasus) en Lawerow waren vice-premiers geweest. Welitsjko was minister van zware industrie geweest.

Op 15 januari stelde Gorbatsjow Aleksandr Bessmertnych voor als opvolger van Edoeard Sjewardnadze op de post van minister van buitenlandse zaken. Gorbatsjow stelde tevens voor Boris Pugo te handhaven als minister van binnenlandse zaken (een post die deze in december had aanvaard). Deze voorstellen werden diezelfde dag bekrachtigd door de Opperste Sowjet.

De 57-jarige Bessmertnych, die als een liberaal werd beschouwd, was tot dusverre Sowjet-ambassadeur in de Verenigde Staten geweest en daarvóór eerste onderminister van buitenlandse zaken. Deze carrière-diplomaat had van 1970-'83 gewerkt in de Sowjet-ambassade in Washington en had van 1983-'86 aan het hoofd gestaan van de afdeling Verenigde Staten van het ministerie van buitenlandse zaken. Hij had deelgenomen aan bijna alle Sowjet-Amerikaanse topontmoetingen en vergaderingen van de ministers van buitenlandse zaken sedert 1983. Vooral in de Verenig-

Gennadi Gerasimow was jarenlang de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandsezaken.

de Staten viel zijn benoeming in goede aarde. Bessmertnych bevestigde dat hij Sjewardnadze's buitenlandse politiek zou voortzetten.
Uit berichten over de eerste kabinetsvergadering bleek dat Michail Sjkabardnja, tot dan toe hoofdsecretaris van de ministerraad, deze functie ook in het nieuwe kabinet zou vervullen.

Economisch adviseur van de president treedt af

Op 19 januari werd bekend dat Nikolaj Petrakow was afgetreden als persoonlijk economisch adviseur van president Gorbatsjow. In een interview met de krant Komsomolskaja Prawda klaagde hij over het rampzalige economische beleid van de regering dat hij niet had kunnen beïnvloeden.

Voorzitter van de controlecommissie van de CPSU

Op 30 januari werd Jewgenji Machow benoemd tot voorzitter van de centrale controlecommissie van de CPSU, de functie die voorheen Boris Pugo had vervuld.

Personeelswijzigingen bij de centrale overheid

Het officiële persbureau Tass maakte op 13 november 1990 bekend dat Gennadi Gerasimow, de woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, uit die functie was ontheven om ambassadeur te worden in een nog niet met name genoemd Europees land. Hij werd vervangen door Witali Tsjoerkin.
De Kirgizische schrijver Tsjingiz Ajtmatow werd op 14 november ontheven uit zijn functie als lid van de presidentiële raad vanwege zijn benoeming tot ambassadeur in Luxemburg. Zijn plaats in de raad werd opgevuld door de minister van cultuur van de Sowjet-Unie Nikolaj Goebenko.

In een presidentieel decreet van 14 november werd Leonid Krawtsjenko, tot dan toe directeur-generaal van Tass, benoemd tot voorzitter van het Staatscomité voor Televisie en Radio van de Sowjet-Unie. Hij verving Michail Nenasjew, die weer voorzitter werd van het Staatscomité voor de Pers. Deze post was sinds het ontslag van Nikolaj Jefimow einde juli onbezet geweest. Nenasjew had deze post al van 1986 tot 1989 bekleed. Het decreet gaf Krawtsjenko en Nenasjew twee weken om met voorstellen te komen voor de reorganisatie van hun sectoren.

Vorming van nieuwe Russische partij door afvalligen van de CPSU

Leden van de partijfactie Democratisch Platform die uit de Communistische Partij (CPSU) waren getreden na haar 28ste congres in juli 1990, hielden op 17 en 18 november in Moskou het oprichtingscongres van de Republikeinse Partij van Rusland (RPR).Meer dan 230 gedelegeerden woonden het congres bij! onder wie afgevaardigden in de Opperste Sowjets van de Russische Federatie en de republieken, en plaatselijke raadsleden. De partij zei op steun te kunnen rekenen in bijna alle delen van de Russische Federatie. Wladimir Lisenko, een vooraanstaand lid en medeoprichter van de partij, omschreef de RPR als centrum-links georiënteerd, met een programma dat streefde naar een markteconomie, sociale bescherming en interetnische overeenstemming. Hij verklaarde dat de RPR een oppositiepartij vormde tegenover de CPSU binnen de Russische Federatie.

SJEWARDNADZE'S ONTMOETINGEN MET BAKER EN BUSH. VERENIGDE STATEN KONDIGEN HULP AAN

De gesprekken die de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en zijn Sowjet-collega Edoeard Sjewardnadze van 10-12 december 1990 voerden in de Texaanse stad Houston, richtten zich vooral op de gebeurtenissen in het Midden-Oosten, maar hadden ook betrekking op ontwapeningskwesties en regionale conflicten in Afghanistan en Angola.

Inzake de Golfcrisis drong Baker erop aan dat de Sowjet-Unie een een symbolisch contingent militairen zou sturen als onderdeel van de multinationale strijdmacht. Amerikaanse functionarissen wilden geen details geven over het antwoord van Sjewardnadze, maar uit Sowjet-bronnen bleek dat hij het verzoek had afgewezen omdat de publieke opinie in de Sowjet-Unie tegen een dergelijke inzet zou zijn.
Een gezamenlijke verklaring op 12 december meldde dat ,,goede vooruitgang" was geboekt inzake de voltooiing van een verdrag over dc vermindering van strategische wapens (START)(zie ook pag. 633/2 e.v.-'90) en drukte de hoop uit dat een verdrag klaar voor ondertekening zou zijn op de topontmoeting van de presidenten Bush en Gorbatsjow die gepland stondvoor 11-13februari 1991.

Wat betreft het Verdrag over Conventionele Wapens in Europa (CFE, zie pag. 141/2 -'91) onthulde eenverklaring van het ministerie van buitenlandse zaken van de USSR dat Baker en Sjewardnadze hadden gesproken over het geschilpunt ten aanzien van ,,de nauwkeurigheid van (de door de Sowjet-Unie geleverde) gegevens betreffende het aantal wapens en legermaterieel".
Beide partijen wisselden ook de geratiiiceerde documenten uit van twee bilaterale verdragen over de beperking van ondergrondse kernproeven, die in juli 1974 en mei 1976 waren getekend en in september en oktober 1990 waren geratificeerd (zie pag. 68/3 -'91).
Over Afghanistan citeerde de Guardian van 13 december Sjewardnadze die gezegd zou hebben dat over een zeer belangrijke voorwaarde inzake Afghanistan een akkoord binnen handbereik lag: ,,Wij, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten. ondersteunen het idee van vrije verkiezingen en de vorming van een over gangsorgaan dat toezicht houdt op die vrije verkiezingen. Wij steunen tevens een staakt-het-vuren en een vermindering van de wapenleveranties. Wat de precieze datum betreft, dat is nog een punt van nadere overweging." Volgens de Washington Post van 12 december hadden Amerikaanse functionarissen gesuggereerd dat de obstakels voor een akkoord zich concentreerden op verschillen over de precieze aar. van het ,,overgangsorgaan" en de grste aarzeling van sommige mujaheddin zich aan te sluiten bij welke regeling dan ook.
In een gezamenlijke verklaring werd op 12 december bekendgemaakt dat in New York een Sowjet-consulaat en in Kiew een Amerikaans consulaat geopend zouden worden.

Ontmoeting van Sjewardnadze en Bush

Sjewardnadze reisde vervolgens van Houston naar Washington waar hij op 12 december een ontmoeting had met president George Bush.
Bush zei na afloop dat de V S hadden ingestemd met een hulppakket bestaande uit handelskredieten, voedsel en medische hulp voor de Sowjet-Unie. Hij maakte tevens bekend dat het Jackson-Vanik- amendement uit 1974 (waardoor de Amerikaans-Sowjetrusssiche handel was beperkt als reactie op de emigratiebeperkingen in de Sowjet-Unie) tijdelijk werd opgeschort zodat de Sowjet-Unie Amerikaanse voedingsmiddelen kon importeren tegen soepele kredietvoorwaarden.

Bush bevestigde dat de VS zouden aanbevelen de Sowjet-Unie een sweciale status te verlenen bij de Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds (IMF) om de lange-termijnhervormingen te helpen financieren. Hij voegde eraan toe dat ,,wij willen dat zowel de economische als politieke hervormingen warden voortgezet omdat zij onverbrekelijk met elkaar verbonden zijn".
In antwoord op Bushs aankondiging zei Sjewardnadze dat hij de Amerikaanse steun voor .,het proces dat in ons land plaatsvindt" op prijs stelde en begreep dat het besluit van Bush om het Jackson-Vanik-amendement op te schorten niet ,,eenvoudig"was geweest.

MILITAIR INGRIJPEN IN BALTISCHE REPUBLIEKEN

Sowjet-troepen gingen in januari 1991 over tot militair ingrijpen in de Baltische republieken, en leverden daarmee het duidelijke bewijs dat in de binnenlandse politiek van de Sowjet-Unie een

nieuwe, harde koers werd gevolgd. In de hoofdsteden van zowel Litouwen als Letland bezetten Sowjet-troepen belangrijke gebouwen en installaties; 19 mensen werden gedood, voor het merendeel Litouwse burgers die passief verzet boden tegen de Sowjet-tanks. Het ingrijpen leidde tot internationale protesten, hoewel die grotendeels gematigd waren omdat het Westen de Sowjet-steun in de campagne tegen Irak in de Golfoorlog niet wilde verliezen.

Onderhandelingen over Litouwse onafhankelijkheid gaan niet door

De president van Litouwen, Vytautas Landsbergis, maakte op 2 januari 1991 bekend dat het Litouwse aanbod om de onafhankelijkheidsverklaring van maart 1990 op te schorten, werd ingetrokken omdat na meer dan zes maanden nog geen overeenstemming was bereikt over het voeren van onderhandelingen over de status van Litouwen.

Onder leiding van Landsbergis en de toenmalige Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow hadden delegaties vanaf 2 oktober ,,besprekingenover besprekingen" gevoerd. Tijdens een bespreking op 10 oktober hadden zij besloten dat officiële onderhandelingen binnen een week zouden kunnen beginnen. De vooruitzichten op deze onderhandelingen verdwenen echter toen Rafik Nisjanow, de voorzitter van de Raad van de Nationaliteiten (een van de twee kamers van de Opperste Sowjet van de USSR), waarschuwde dat republieken niet over hun eigen status konden onderhandelen tenzij zij eerst het nieuwe Unieverdrag ondertekenden. Op 13 december had Landsbergis bekendgemaakt dat een nieuwe ronde van voorbereidende besprekingen door de Sowjet-Unie voor onbepaalde tijd was uitgesteld.

Sowjet-parachutisten gestuurd

Het militair ingrijpen begon op 7 januari toen de Sowjet-minister van defensie divisies parachutisten stuurde naar zowel de drie Baltische staten als naar Georgië, Moldavië en delen van de Oekraïne om toezicht te houden op de vervulling van de dienstplicht en om deserteurs aan te houden. Op 8 januari probeerde het ministerie van defensie het optreden tegen de dienstweigeraars te rechtvaardigen door te verklaren dat het kleine aantal dienstplichtigen een bedreiging vormde voor de nationale veiligheid. De commandant van het Baltische militaire district kolonel-generaal Fedor Koezmin waarschuwde de premiers van Litouwen, Letland en Estland telefonisch de parachutisten niet tegen te houden.

In de daaraan voorafgaande weken waren de spanningen tussen de leiders van de republieken en de militairen opgelopen over kwesties als de dienstplicht en de stationering van Sowjet-troepen in de republieken. De leiders van Litouwen en Letland hadden in november opnieuw opgeroepcn tot een terugtrekking van de troepen van het Rode Leger. Op 14 november had de Opperste Raad van Letland (de vroegere Opperste Sowjet) opdracht gegeven de voedsel- en energievoorziening aan de Sowjet-militaire bases te staken. Samen met de aanhoudende demonstraties tegen de dienstplicht in Litouwen was dit voor minister van defensie maarschalk Dmitri Jazow aanleiding geweest om de troepen op 27 november verreikende nieuwe bevoegdheden te verlenen: er mocht worden geschoten op mensen die hen treiterden of bases aanvielen, en installaties mochten bezet worden als essentiële voorzieningen werden bedreigd.

Een golf van kleine bomexplosies bij gebouwen van de Communistische Partij en militaire installaties in de Letse hoofdstad Riga deden de spanningen halverwege december ten top stijgen. Op 18 december gaf het presidium van de Opperste Raad de schuld van deze explosies aan anti-onafhankelijkheidsgezinde extremisten, die de republiek wilden destabiliseren en de Sowjet-Unie een voorwendsel wilden verschaffen voor de afkondiging van de noodtoestand. Op 2 januari bezetten eenheden van de OMON, de zogenaamde ,,Zwarte Baretten", een in 1987 door het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken opgerichte paramilitaire politiemacht, de belangrijkste persgebouwen in Riga. Deze onlangs genationaliseerde gebouwen waren voorheen eigendom van de Moskou-gezinde Communistische Partij van Letland (CP).De OMON bleek op bevel van de partij te handelen. Op 1 en 2 januari grepen vergelijkbare gebeurtenissen plaats in de Litouwse hoofdstad Vilnius, waar troepen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken het Historisch Instituut en het gebouw van het Centrale Comité van de vroegere Communistische Partij bezetten. Dit laatst genoemde gebouw werd opgeëist door zowel de partij die achter de CPSU stond als de onafhankelijke partij.

Nieuwe naam voor onafhankelijke Communistische Partij in Litouwen

Een jaar nadat zij zich onafhankelijk had verklaard van de CPSU (pag. 148/3 -'90), reorganiseerde de Litouwse Communistische Partij (LCP)zichzelf als de Litouwse Democratische Arbeiderspartij op een buitengewoon congres dat op 8-9 december 1990 gehouden werd. Algirdas Brazauskas, aftredend eerste secretaris van de LCP en vice-premier van Litouwen, werd gekozen tot voorzitter van de gereorganiseerde partij, die in haar eigen woorden een ,,gematigde, links van het centrum staande parlementaire partij van sociaal-democratische signatuur" was.

Demonstraties buiten parlement van Litouwen. Aftreden van Prunskiene

Op 8 januari organiseerde de pro-Sowjet-groep Jedinstwo (Eenheid), waarvan de aanhangers voornamelijk afkomstig waren uit de Russische en Poolse minderheidsgroepen, een demonstratie buiten het gebouw van de Opperste Raad van Litouwen, ogenschijnlijk om te protesteren tegen de voorgenomen prijsstijgingen van 200 a 300 procent. Betogers uit de 5.000-koppige massa sloegen ruiten kapot voordat ze door bewakers van het parlementsgebouw en de politie met waterkanonnen werden teruggedreven. Duizenden Litouwers gaven gehoor aan een oproep van Landsbergis om het parlement te beschermen, en vormden een kordon rondom het gebouw. De volgende dag werden de Litouwers rondom het gebouw opnieuw geconfronteerd met een pro-Sowjet-demonstratie, hoewel botsingen uitbleven.

Een beeld van de barricades in de buurt van het parlementsgebouw in Vilnius op 15 januari 1991.

Oppositie van de meerderheid van de afgevaardigden in de Opperste Raad tegen prijsstijgingen vormde de reden voor het aftreden van premier Kazimiera Prunskiene op 8 januari. Zij was impopulair geweest bij militante nationalisten, die haar ervan verdachten te verzoeningsgezind te zijn teil opzichte van Moskou. Zij verwierpen huur voorstellen voor prijsstijgingen omdat daaruit sociale verdeeldheid zou kunnen blijken en ze dus het Litouwse verzet tegen de Sowjet-Unie konden verzwakken. Albertas Sjimenas werd op 10 januari gekozen als vervanger van Prunskiene, maar trad na nieuwe protesten tegen prijsstijgingen af. Hij werd op 13 januari opgevolgd door Gediminas Vagnorius. Op 24 januari werd bericht dat Prunskiene in Zwitserland was en uit Litouwen was gevlucht uit vrees voor haar veiligheid.

Gorbatsjow geeft opdracht tot herstel van de Sowjet-grondwet in Litouwen

President Michail Gorbatsjow stuurde de Opperste Raad van Litouwen op 10 januari een boodschap waarin hij verklaarde dat de verslechterende situatie in Litouwen het gevolg was van flagrante schendingen van de Sowjetgrondwet en het afwijken van de grondwet van Sowjet-Litouwen. De Opperste Raad had deze laatste grondwet naar de schroothoop verwezen na de onafhankelijkheidsverklaring, maar Gorbatsjow gaf nu opdracht haar opnieuw in werking te laten treden. Hij beschuldigde de Opperste Raad ervan, toe te staan dat de sociale en politieke rechten van de burgers werden genegeerd, en van het gebruik van ,,democratische leuzen als een dekmantel voor een beleid dat was gericht op het herstel van een bourgeois-maatschappij".

Bezetting van televisiestation en andere gebouwen in Vilnius

Na verscheidene provocerende manoeuvres te hebben uitgevoerd in Vilnius, bezetten de pas aangekomen Sowjet-parachutisten op 11 januari het hoofdkwartier van de Defensieraad van Litouwen, een nieuw regeringsdepartement dat de eerste stap vormde naar de oprichting van een onafhankelijk leger. Ook bezettenzij de drukkerij van de belangrijkste krant en verwondden daarbij een Litouwer, die in zijn gezicht werd geschoten.
Later op 11 januari werd bericht dat Litouwers zich met duizenden naar Vilnius begaven om de kordons rondom de belangrijke gebouwen te versterken.
Vroeg in de ochtend van 13 januari bestormden soldaten van het plaatselijke garnizoen van het Rode Leger het televisiestation van Vilnius. Minstens 13 betogers werden gedood, de meesten van hen werden door tanks overreden toen zij in een kordon van mensen stonden en probeerden de gebouwen te beschermen; 230 mensen raakten gewond. Er kwam ook een soldaat om het leven, die door een van zijn eigen mensen werd geraakt.

De aanval vond plaats slechts enkele uren nadat Gorbatsjow in een vergadering van de Federatieraad had verzekerd dat er geen geweld zou worden gebruikt. Op 14 januari ontkende Gorbatsjow openlijk vooraf op de hoogte te zijn geweest van de aanval op het televisiestation. Sowjet-minister van binnenlandse zaken Boris Pugo verklaarde dat de aanval was uitgevoerd op verzoek van een ,,comitévan nationale redding", dat op 11 januari was opgericht door de Moskou-gezinde Communistische Partij van Litouwen, nadat volgens berichten leden van de CP buiten het parlement in elkaar waren geslagen toen zij protesteerden tegen ,,anti-Sowjet-laster" in de media. De garnizoenscommandant van Vilnius had soldaten, tanks en pantservoertuigen naar het televisiestation gestuurd en had deze actie door een lid van het Baltische Militaire Districtscommandn laten goedkeuren Nadat het gebouw was bezet installeerde het ,,comité van nationale redding" zich daar als tegenregering.

Uit vrees voor een vergelijkbare aanval op het parlement begonnen Litouwers barricades op te werpen rondom de gebouwen, terwijl binnen een voorraad gasmaskers en wapens werd aangelegd. Buiten begonnen de militaire autoriteiten de hand te houden aan een niet afgekondigd nachtelijk uitgaansverbod. In heel Litouwen werden i 4 en 15 januari uitgeroepen tot dagen van nationale rouw.
De doden bij het televisiestation leidden tot internationale protesten, waaronder waarschuwingen van de Amerikaanse regering en de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG)dat economische hulp opgeschort zou kunnen worden als de Sowjet-autoriteiten gewcld bleven gebruiken.

President Boris Jeltsin van de Russische Federatie vloog op 13 januari naar Estland en gaf met de presidenten van de drie Baltische staten een gezamenlijke verklaring uit waarin zij verzochten om een spoedconferentie van de VN over de crisis. Jeltsin riep bovendien de Russische soldaten in de Baltische staten op, orders voor het gebruik van geweld tegen burgers niet te gehoorzamen, wat hem op een woedende aanval van Gorbatsjow kwam te staan.
Op 15 januari ging Gorbatsjow zo ver dat hij liet doorschemeren dat de nieuwe liberale perswetten misschien opgeschort zouden worden na de kritiek in de Sowjet-media op het optreden van de Sowjet-leiding in de Baltische crisis.
Op 20 januari trokken ongeveer 100.000 mensen door het centrum van Moskou. De demonstranten protesteerden tegen het doden van mensen in Litouwen en eisten het aftreden van Gorbatsjow.

Gewelddadigheden in Riga

De aandacht verplaatste zich op 20 januari naar Letland, toen een aanval van de OMON op het ministerie van binnenlandse zaken van Letland uitmondde in een vuurgevecht met de Letse politie waarbij twee politieagenten (etnische Russen) en een cameraman van de Letse televisie werden gedood.
De aanval vond plaats kort nadat een ,,comité van publieke redding" onder leiding van de orthodoxe CP-leider Alfred Rubiks zichzelf op 14 januari had uitgeroepen tot tegenregering van die van president Anatolijs Gorbunows.

President Boris Jeltsin (r.)van de Russische Federatie riep op **13** januari 1991 samen met de presidenten van de drie Baltische staten de Verenigde Naties op een spoedzitting te houden over de crisis. Links aan tafel de president van Estland Arnold Ruutel.

Eerder op 14 januari hadden OMON-eenheden kortstondig een politiebureau in Riga bezet en geprobeerd twee van de barricades te verwijderen die de Letten hadden opgeworpen op belangrijke wegen, bruggen en rond openbare gebouwen als reactie op de gebeurtenissen in Vilnius. Een Let die een barricade bewaakte, raakte gewond door een schot. Vroeg in de ochtend van 15 januari viel de OMON de politieacademie van Letland aan, sloeg twee politiefunctionarissen in elkaar en nam wapens in beslag. Een vrachtwagenbestuurder wiens voertuig deel uitmaakte van een barricade in de buurt van een militaire basis in Riga werd door de OMON op 16 januari doodgeschoten.

Gorbatsjow wijst presidentieel bestuur af

In een kennelijke poging de schade te herstellen die zijn reputatie zowel in het binnen- als buitenland had opgelopen door de gebeurtenissen in de Baltische staten, belegde Gorbatsjow op 22 januari een persconferentie waar hij verklaarde ,,diepgeschokt" te zijn door de doden die waren gevallen in Vilnius en Riga. Hij bevestigde dat hij niet van plan was presidentieel bestuur in te stellen (hij had dat eerder verzekerd in besprekingen met Gorbunows), maar hij bleef volhouden dat de schuld van de crisis lag bij het ,,ongrondwettelijk optreden" van de parlementen van de Baltische republieken.

Terugtrekking van troepen. Opschorting van Sowjet-Amerikaanse top

Ondanks Gorbatsjows verklaringen bezetten Sowjet-troepen in Vilnius op 23 januari de centrale opslagplaats van krantenpapier, terwijl de volgende dag soldaten in pantservoertuigen het vuur openden op wegverkeer buiten Vilnius en één persoon verwondden, Een dienstweigeraar overleed op 30 januari in een ziekenhuis aan de gevolgen van een schotwond, die hij de vorige dag had opgelopen toen parachutisten hem probeerden te arresteren in Vilnius.

Het Sowjet-beleid leek op 30 januari een koerswijziging te ondergaan toen minister van binnenlandse zaken Boris Pugo aankondigde dat alle parachutisten en tweederde van de OMON-eenheden werden teruggetrokken. Naar verluidt was dit op 29 januari toegezegd door de nieuwe Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnych na besprekingen in Washington met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker. Deze stap terug leek verband te houden met de internationale kritiek.
Tijdens de besprekingen in Washington was afgesproken de van 11 tot 13 februari geplande topontmoeting tussen Gorbatsjow en president Bush op te schorten. Beide partijen zeiden dat Bush het te druk had met de Golfoorlog, maar algemeen werd aangenomen dat het Amerikaanse onbehagen over de gebeurtenissen in de Baltische staten ook een rol had gespeeld.

Incidenten in Estland

Estland ontsnapte aan de gewelddadigheden die zich afspeelden in de Baltische buurlanden. Desalniettemin werd het parlement gebarricadeerd nadat er in Vilnius doden waren gevallen, cn in de hoofdstad Tallinn steeg de spanning nadat op 21 januari twee bommen ontploften bij fabrieken, die werden beschouwd als verzetscentra van Russische arbeiders tegen de nationalistische regering.

De op 24 januari in Tallinn gevonden lichamen van twee vermoorde belangrijke Zweedse vakbondsfunctionarissen werden door niet-officiële bronnen in Estland in verband gebracht met het ingrijpen in Letland. De hevig toegetakelde lichamen van Bertil Whinberg, voorzitter van de Bouwbond en lid van het dagelijks bestuur van de Zweedse Sociaal Democratische Arbeiderspartij, en Ove Frederiksson, leider van de Houtindustriebond, werden gevonden in een grindkuil aan de rand van de stad. Gesuggereerd werd dat de KGB of de pro-Sowjet Interfront-groep de misdaad zou hebben begaan om de Estlandse regering in diskrediet te brengen als zijnde niet in staat recht en orde te handhaven.

IJsland erkent Litouwen

Op 31 januari 1991 werd IJsland het eerste land dat Litouwen als een onafhankelijke staat erkende.

BEGROTING 1991. ANDERE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Sowjet-Unie ging het jaar 1991 in zonder begroting, terwijl de regeringen van de USSR en de Russische Federatie verwikkeld waren in een conflict over de begrotingsbijdrage van de Federatie.

Eind november 1990 had Walentin Pawlow, toen nog minister van financiën, een ,,uniebegroting" nieuwe stijl bekendgemaakt die alleen betrekking had op de uitgaven en inkomsten van de centrale overheid en waarbij de republieken vrij waren om hun eigen begroting vast te stellen na het betalen van bijdragen aan Moskou. Verschillende republieken hadden bezwaar aangetekend tegen de hoogte van de bijdrage die van hen verlangd werd, en tegen de verdeling van de belastinginkomsten, terwijl de Opperste Sowjet geen tijd meer voor discussies had vanwege onenigheid over de defensieuitgaven. Op 27 december had het Congres van Volksafgevaardigden het opstellen van de begroting overgedragen aan de Federatieraad, nadat de Opperste Sowjet van de Russische Federatie op 26 december een crisis had veroorzaakt door te besluiten de bijdrage van de Russische Federatie aan de uniebegroting met bijna 85 procent te verminderen tot 23,4 mrd roebel ($ 1 = Rbs 0,5556 op 31 december 1990).

Na een bijeenkomst van de Federatieraad op 3 januari 1991 maakte Gorbatsjow op de televisie bekend dat er een voorlopig akkoord was bereikt om de patsteiiing over de begroting te doorbreken. Op 7 januari verklaarde president Boris Jeltsin van de Russische Federatie echter dat wat hij de ,,begrotingsoorlog" noemde niet voorbij was, en dat hoewel zijn republiek ermee had ingestemd haar bijdrage te verhogen naar Rbs 78 mrd door bepaalde voor de hele unie bestemde programma's te financieren, de centrale regering nog eens Rbs 27 rnrd extra wilde zien. Die eis verdween kennelijk van tafel toen Gorbatsjow en Jeltsin elkaar op 8 januari ontmoetten en de Russische formulering voor haar bijdrage werd geaccepteerd.

Dit effende de weg voor een debat over en de goedkeuring van de uniebegroting door de Opperste Sowjet van de USSR op 11 januari. De begroting bestond uit inkomsten van Rbs 250,157 rnrd en uitgaven van Rbs 276,82 mrd, wat een tekort betekende van Rbs 26,663 mrd. De grootste post op de begroting was defensie met Rbs 96,563 mrd, Rbs 2 rnrd minder dan in het oorspronkelijke voorstel maar nog altijd Rbs 25 rnrd meer dan in 1990. Deze enorme toename leidde tot bezorgdheid bij veel afgevaardigden, maar Pawlow rechtvaardigde de verhoging door te zeggen dat hierin de komende prijsverhogingen verdisconteerd waren en dat de defensieuitgaven in reële termen juist gedaald waren.

Decreten over stabilisering begroting en verkoopbelasting

Op 29 december 1990 kondigde Gorbatsjow twee decreten af waardoor in 1991 een ,,extra-budgettair economisch stabiliseringsfonds" voor de gehele unie werd opgezet, en een verkoopbelasting werd ingesteld. Beide maatregelen waren bedoeld om het begrotingstekort over 1991, dat aanvankelijk geraamd was op Rbs 25 mrd, om te buigen.

Het stabiliseringsfonds moest de financiering verzekeren van investering- en onderzoeksprogramma's, alsmede de ondersteuning van bedrijven die ,,tijdens de overgang naar marktbetrekkingen moeilijkheden ondervinden die buiten hun macht liggen". Het fonds zou worden bekostigd door de bedrijfsbijdragen aan de sociale-verzekeringsfondsen, afschrijvingsfondsen, geconfisqueerde winsten ten gevolgde van excessieve prijsstijgingen, en inkomsten uit de verkoop van aandelen in bedrijven aan de arbeiderscollectieven van die bedrijven.

De verkoopbelasting van 5 procent op alle produktie- en consumptiegoederen, technische

produkten, beëindigde werkzaamheden en betaalde diensten zou technisch gezien op 1 januari moeten ingaan, hoewel de autoriteiten tot 15 januari de tijd kregen de berekeningswijze en inning vast te leggen. De op deze manier verhoogde begrotingsinkomsten zouden middelen genereren voor de inkomensondersteuning van gepensioneerden en groepen met een vaststaand inkomen in een situatie van hollende inflatie aangezien de prijzen werden vrijgelaten. De belasting was ook bedoeld om de geldvoorziening te stabiliseren. 70 procent van de ontvangen verkoopbelasting zou toevallen aan de begrotingen van de republieken en de resterende 30 procent aan de uniebegroting.

Economische resultaten in **1990**

Uit cijfers die op 26 januari werden vrijgegeven door de staatscommissie voor statistiek, bleek dat in 1990 het BNP met 2 procent was gedaald, het nationale inkomen met 4 procent en de arbeidsproduktiviteit met 3 procent.

Het tekort op de handelsbalans was gestegen van Rbs 3,4 mrd in 1989 tot Rbs 10 mrd, ook al was het totale handelsvolume met 7 procent verminderd tot Rbs 131 mrd. Het enige lichtpunt was een vermindering van het begrotingstekort tot Rbs 58,1 mrd, ofte wel Rbs 1,9 mrd meer dan gepland, wat te wijten was aan lagere investeringen van de centrale overheid en defensieuitgaven enerzijds, en hogere belastinginkomsten anderzijds.

Decreet over landgebruik

Op 5 januari decreteerde Gorbatsjow dat ,,omde doorvoering van de landhervorming te activeren" de lokale autoriteiten en die van de republieken een inventaris moesten maken van het landbezit van de ministeries van de USSR, en van ,,landdat niet op een rationele manier wordt gebruikt door collectieve boerderijen en staatsboerderijen", met als doel deze in pacht te geven aan particuliere boeren en als volktuintjes aan stadsbewoners. In de eerste fase zou omstreeks voorjaar 1991 **3** mln tot 5 mln hectare vrijgegeven moeten zijn.

Het decreet bepaalde tevens dat de regeringen van unie en republieken moesten zoeken naar manieren om inefficiënte collectieve boerderijen en staatsboerderijen om te vormen tot particuliere boerderijen of coöperaties, maar sloot gedwongenopheffing uit. In juli 1990 had de regering van de USSR schulden afgeschreven ter waarde van Rbs 40,3 mrd die staatsbanken hadden geleend aan collectieve boerderijen en staatsboerderijen en andere agro-industriële ondernemingen.

Hoogste roebelbankbiljetten uit de circulatie genomen

De publieke verontwaardiging was algemeen toen een presidentieel decreet van 22 januari bekendmaakte dat met ingang van 23 januari de bestaande bankbiljetten van Rbs 50 en Rbs 100 (de hoogste waarde) niet langer wettige betaalmiddelen zouden zijn. Het decreet was bedoeld om de illegale voorraden contantgeld van zwarte-markthandelaren waardeloos te maken en bijna 20 procent van de geldvoorraad, die was opgezwollen door de nieuwe bankbiljetten die in de afgelopen jaren waren gedrukt om de begrotingstekoren aan te vullen, aan de economie te onttrekken.

Ondernemingen kregen op 23 januari slechts drie uur de tijd om deze bankbiljetten uit hun kasstroom in handen van banken te geven. Hetzelfde bedrag zou worden bijgeschreven op de bankrekening van de bedrijven, nadat geverificeerd was of het geld legaal was verdiend. Werknemers zouden tussen 23 en 23 januari op de werkplaats (er waren speciale voorzieningen getroffen voor mensen met ziekteverlof of op vakantie) bankbiljetten ter waarde van hun gemiddelde maandloon in het voorafgaande jaar kunnen inwisselen tegen lagere bankbiljetten of tegen nieuwe bankbiljetten van Rbs 100 en Rbs 50 tot maximaal Rbs 1000. Gepensioneerden konden bankbiljetten inwisselen bij banken ter waarde van het gemiddelde maandpensioen of tot maximaal Rbs 200 (afhankelijk van het hoogste bedrag). Bovendien konden werknemers en gepensioneerden bankbiljetten inwisselen boven het maximumbedrag wanneer ze een aanvraagformulier invulden en voor een speciale commissie konden aantonen dat het geld op legale wijze was verkregen. Spaarrekeningen bij banken vielen buiten de maatregel, maar het decreet beperkte de hoeveelheid contantgeld die in de volgende zes maanden van de rekening kon worden gehaald tot maximaal Rbs 500 per maand, hoewel girale betalingen van personen via de bank aan staatswinkels en ondernemingen waren toegestaan.

Sommige economen veroordeelden de maatregel als onbehouwen en slecht doordacht, in het bijzonder omdat hierdoor het spaargeld van veel gewone mensen waardeloos dreigde te worden. Sowjet-burgers zetten hun geld gewoonlijk niet weg op rekeningen bij de staatsspaarbanken uit wantrouwen of omdat het lage rentepercentage weinig stimulans betekende, of omdat men over een grote hoeveelheid contanten moest beschikken voor het geval men bij toeval stuitte op een schaars produkt dat plotseling in de staatswinkels voorhanden was. Veel ervaren zwarte-markthandelaren daarentegen zouden waarschijnlijk nauwelijks getroffen worden door het decreet aangezien zij hun roebelwinsten meestal omzetten in goud, bezit of dollars.
Niet alleen de gewone man maar ook de spaarbanken werden verrast door het decreet. Chaotische taferelen speelden zich af bij bankfilialen toen verontruste gepensioneerden ontdekten dat de kassiers geen lagere bankbiljetten meer hadden en niet voorzien waren van nieuwe bankbiljetten van Rbs 50 en Rbs 100. Bovendien ontstond er onmiddellijk een bloeiende zwarte handel in oude bankhiljetten van Rbs 100 en Rus 50 toen mensen zonder spaargeld de oude bankbiljetten kochten voor een fractie van de officiële waarde. Op 24 januari kwam de regering van de Russische Federatie tussenbeide toen ze bekendmaakte het maximum voor gepensioneerden te verhogen naar Rbs 500. Verschillende republieken zeiden dat zij de tijdslimiet voor het inwisselen zouden verlengen.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. STEDEN KRIJGEN OUDE NAAM TERUG

Op 29 januari 1991 besloot de Opperste Sowjet van de Russische Federatie dat de aan de Wolga gelegen stad Koejbisjew, die genoemd was naar een van de architectenvan de industrialisatie in de jaren dertig, haar vroegere naam Samara zou terugkrijgen. Het was de op een na grootste stad die tot dusverre profiteerde van het herstel van historische namen. De grootste stad was Gorki (in 1932 genoemd naar de schrijver Maxim Gorki) die op 23 oktober 1990 per decreet van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie overeenkomstig de wens van de inwoners haar oude naam Nizjni Nowgorod had herkregen.

Door het decreet van oktober had de Noordossetische hoofdstad Ordzjonikidze (genoemd naar Stalins volgeling Sergo Ordzjonikidze) haar oorspronkelijke naam Wladikawkaz teruggekregen. Andere steden die recentelijk hun oude naam hadden teruggekregen waren Chodzjent in Tadzjikistan (voorheen Leninabad) en Koemajri in Armenië (voorheen Leninakan).

Ontwikkelingen in de media

Op 11 januari maakte Gosteleradio, het Sowjetrussische comité voor staatstelevisie en -radio, een einde aan de activiteiten van het persbureau Interfax.

Interfax was in september 1989 opgericht als een joint venture van Radio Moskou en een Frans-Italiaans consortium en was voorzien van technische apparatuur en werkruimte in het gebouw van Radio Moskou. Volgens een verklaring van Gosteleradio was actie ondernomen nadat was ontdekt dat *Interfax* zich in september 1990 als een onafhankelijk persbureau had laten registreren zonder Radio Moskou daarvan op de hoogte te stellen, maar wel de voorzieningen van Radio Moskou was blijven gebruiken. Bovendien beweerde Gosteleradio dat Interfax zich nooit had gehouden aan een overeenkomst om 50 procent van haar verdiensten over te maken aan Radio Moskou.
Van zijn kant gaf het personeel van Interfax een verklaring uit waarin voorzitter Leonid Krawtsjenko van Gosteleradio beschuldigd werd van politieke censuur en waarin de sluiting van het persbureau in verband werd gebracht met de opschorting van het populaire televisieprogramma Wzgljad (Oogpunt). Op 28 december 1990 was een aflevering van Wzgljad over het aftreden van Sjewardnadze niet uitgezonden op instructies van Gosteleradio.

Twee andere programma's over het aftreden van Sjewardnadze, die op 4 en 11 januari zouden worden uitgezonden, waren ook verhinderd,

Schoten tijdens de parade op het Rode Plein

Tijdens de parade op het Rode Plein in Moskou op 7 november 1990 ter viering van de oktoberrevolutie van 1917 lostte een man twee schoten met een jachtgeweer. Volgens de politie was dit een moordaanslag op president Gorbatsjow De ernst van het incident: waarbij geen gewonden vielen. werd in de eerste berichten afgezwakt. In een politieverklaring van 14 november werd echter beweerd dat de schoten alleen hun doel hadden gemist (het ene ging in de lucht, het andere in de grond) omdat een politieagent zich op de schutter, Aleksandr Sjmonow, had geworpen toen hij zijn geweer richtte op het slechts 46 meter van hem verwijderde balkon van het Lenin-mausoleum, vanwaar het leiderschap de parade afnam. Sjmonow was onmiddellijk gearresteerd en op 8 november aangeklaagd wegens een ,,poging tot het plegen van een terroristische daad".

Landelijke viering van de Dag van de Revolutie

Officiële parades ter viering van de Dag van de Revolutie vonden plaats in meer dan 150 steden, maar de vieringen waren ingetogen in vergelijking met voorgaande jaren. Parades werden afgelast in Jerevan, Bakoe, Tbilisi en Kisjinjow. In de drie hoofdsteden van de Baltische republieken marcheerde het leger tegen de wens van de door nationalisten gedomineerde parlementen, die de Dag van de Revolutie als feestdag hadden afgeschaft. In Kiew vond de parade doorgang nadat de politie vroeg in de morgen een charge had uitgevoerd om studenten te verwijderen die de route blokkeerden.

Na de officiële parade op het Rode Plein vonden twee onofficiële marsen in Moskou plaats, die door de plaatselijke sowjet waren goedgekeurd. Eén daarvan, waaraan de Russische president Boris Jeltsin meedeed, trok over het Rode Plein. Er vonden onofficiële marsen plaats in 30 andere steden.

Ontwikkelingen in orthodoxe kerk

Voor het eerst sinds het begin van de communistische heerschappij werd op 7 januari het orthodoxe kerstfeest gevierd in de Russische Federatie, de Oekraïne, Witrusland, Georgië en Moldavië, met toestemming van de regering van de USSR. Voor het eerst werd op het Rode Plein in Moskou een kerstboom neergezet en voor het eerst sinds 1917 werden op kerstavond de klokken van de Basiliuskathedraal geluid.

Wet inzake godsdienstvrijheid

De sinds 1988 ontstane verbetering van de relatie tussen Kerk en staat leidde er toe dat de Opperste Sowjet op 1 oktober 1990 met grote meerderheid een wet aannam inzake vrijheid van geweten en religieuze organisatie. Daarmee kwam formeel een einde aan meer dan 70 jaar van onderdrukking van gelovigen door de staat.

De wet verbood de staat nog langer het atheïsme te propageren of anderszins tussenbeide te Komen in religieuze aangelegenheden. Alle godsdiensten kregen dezelfde wettelijke status en individuen kregen de zekerheid voortaan in vrijheid voor het al dan niet belijden van eengodsdienst te kunnen kiezen. Religieuze organisaties kregen de vrijheid diensten te houden en nieuwe gebedsruimten te openen. Andere belangrijke bepalingen verleenden kerkelijke studenten dezelfde privileges als seculiere studenten (met name uitstel van militaire dienst) en stelden legerpersoneel in staat buiten dienst deel te nemen aan gebedsdiensten. De wet trad met onmiddellijke ingang in werking. De grootste controverse rees naar aanleiding van de kwestie van het godsdienstonderwijs. Hoewel de wet een einde maakte aan het onderwijzen van atheïsme op scholen en universiteiten (een aanvullende resolutie vroeg de ministerraad van de USSR de staatscurricula dienovereenkomstig te herzien), behaalde het voorstel om godsdienstonderwijs op staatsscholen in te voeren geen meerderheid. Bovendien werd een bepaling in het wetsvoorstel, waardoor schoolgebouwen van de staat na schooltijd voor godsdienstonderricht gebruikt mochten worden, geschrapt nadat de Opperste Sowjet geen overeenstemming had kunnen bereiken over deze bepaling toen de wet als geheel bij een eerste behandeling op 26 september werd goedgekeurd. Wel kregen religieuze organisaties het recht voortaan hun eigen scholen op te richten.

Solzjenitsynen anderen krijgen staatsburgerschap terug

Op 15 augustus vaardigde president Gorbatsjow een decreet uit dat tussen 1966 en 1988 aangenomen decreten herriep, die ,,een aantal, nu in het buitenland levende personen" het Sowjetstaatsburgerschap hadden ontnomen. Kort daarna werd bevestigd dat op de lijst 23 vooraanstaande ballingen stonden onder wie de schrijvers Aleksandr Solzjenitsyn en Wladimir Wojnowitsj, de dichteres Irina Ratoesjinskaja, de historicus Lew Kopelew, de schaker Wiktor Kortsjnoj en de natuurkundige Joeri Orlow.
Op 16 augustus gaf Solzjenitsyn een verklaring uit waarin hij het herstel van het burgerschap weigerde omdat het decreet met geen woord sprak over de beschuldigingen van verraad die tegen hem waren ingediend op het moment dat hij in 1974 de Sowjet-Unie werd uitgezet. Op 23 augustus weigerde hij een persoonlijke uitnodiging van premier Iwan Silajew van de Russische Federatie om Rusland te bezoeken.

Een afzonderlijk presidentieel decreet van 30 juni had het burgerschap teruggegeven aan de verbannen schrijvers Wladimir Maksimow. Zjores Medwedjew en Aleksandr Zinowjew.

Algehele rehabilitatie van slachtoffers stalinisme

Op 13 augustus vaardigde Gorbatsjow een decreet uit dat de regeringen van de Unie en de republieken verzocht vóór 1 oktober een wet voor te bereiden die de burgerrechten en de sociaal-economische rechten herstelde van boeren die geleden hadden onder gevangenschap, verbanning en onteigening tijdens de collectivisatie, en van alle burgers die tussen de jaren '20 en '50 waren vervolgd om ,,politieke, sociale, etnische, religieuze of andere redenen". Gorbatsjow verklaarde dat de rehabilitatie van de slachtoffers van de stalinistische onderdrukking een essentieel onderdeel was van de ,,morele regeneratie" van het land.

Monument voor de slachtoffers van het stalinisme

Tijdens een plechtigheid waaraan door verscheidene duizenden mensen werd deelgenomen onthulde de organisatie Memorial op 30 oktober een monument voor de slachtoffers van de stalinistische zuiveringen. Het monument, aan het Dzerzjinskiplein tegenover de Loebjanka, het hoofdkwartier van de staatsveiligheidsdienst (KGB), bestond uit een eenvoudige witte kei, die was overgebracht van de Solowetski-eilanden in de Witte Zee. Hier bevond zich een van de eerste kampen voor politieke gevangenen onder het Sowjet-bewind.

Decreet inzake de bescherming van Lenin-monumenten

Veelzeggend voor de algemene afkeuring van de erfenis van de communistische heerschappij en voor de ineenstorting van orde en gezag was het feit dat Gorbatsjow op 13 oktober 1990 een decreet uitvaardigde waarin hij de veiligheidstroepen beval extra maatregelen te treffen om monumenten van Lenin en andere symbolen van het Sowjet-bewind te beschermen. Dit decreet volgde

op een reeks van incidenten waarbij in steden in de gehele Sowjet-Unie de alomtegenwoordige standbeelden van Lenin waren omvergehaald, opgeblazen of op andere wijze beschadigd.

Veroordeling van Russische antisemiet

Tijdens een voor de Sowjet-Unie unieke rechtszaak veroordeelde een gerechtshof in Moskou op 12 oktober 1990 Konstantin Smirnow-Ostasjwili, een leider van de radicale Russische nationalistische Pamjat-organisatie, tot twee jaar dwangarbeid omdat hij rassenhaat gepropageerd zou hebben.

Eet proces was op 24 juli gestart. Smirnow-Ostasjwili werd ervan beschuldigd een overval geleid te hebben van militante Pamjat-leden tijdens een bijeenkomst van de hervormingsgezinde schrijversgroep Aprel (met tal van joodse leden) in het gebouw van de schrijversvakbond in Moskou op 18 januari. Deelnemers aan die bijeenkomst waren in elkaar geslagen en uitgescholden voor ,,jidden" en vanaf het podium hadden de overvallers luidkeels geschreeuwd dat de joden, met name door hun band met het bolsjewisme, verantwoordelijk waren voor de ondergang van Rusland.
Het proces had veel tumult teweeg gebracht toen Ostasjwili en zijn aanhangers in de rechtszaal de rechter onderbraken, advocaten en getuigen hekelden en de rechtszaal gebruikten voor politieke propaganda. Toen het vonnis werd voorgelezen riepen aanhangers van Ostasjwili (die varieerden van jonge skinheads tot oudere oorlogsveteranen) kreten als ,,schande!" en ontvouwden spandoeken met anti-zionistische leuzen. De politie zag zich genoodzaakt de rechtszaal te ontruimen.
De rechtszaak werd breed uitgemeten in de Sowjet-pers. Openbaar aanklager Andrej Makarow verklaarde nadien dat het proces ,,niet zozeer veelbetekenend was geweest omdat Ostasjwili was gestraft, maar omdat de krachten belicht waren die achter deze nietige figuur schuil gingen en omdat het een bewijs vormde dat het fascisme binnen de maatschappij toenam". De herleving van het antisemitisme, in sommige kringen toegeschreven aan de verslechterende economische situatie, was een voorname oorzaak van de recordhoogte die de emigratie van Sowjet-joden bereikte.

Moord op pope Aleksandr Men

Op 9 september 1990 werd aartspriester Aleksandr Men, een vooraanstaande radicale Russisch-Orthodoxe geestelijke, bij zijn woning buiten Moskou vermoord. Hij was 55 jaar.

Pope Men was geen dissident, maar hij was gedurende de jaren '70 lastig gevallen door de KGB op verdenking van anti-Sowjet-propaganda in zijn talrijke theologische geschriften (vele onder pseudoniem verschenen en in het buitenland gepubliceerd).
Met zijn evangelische benadering maakte hij furore tijdens het in 1988 geschapen klimaat van grotere godsdienstvrijheid, maar zijn radicale denkbeelden over de hedendaagse betekenis van de kerk brachten hem in conflict met een traditionalistische vleugel die streefde naar de herleving van de Russisch-Orthodoxe Kerk zoals zij was geweest vóór de bolsjewistische revolutie.
Hij kwam om het leven door een bijlslag op zijn schedelbasis, toen hij door het bos naar het spoorwegstation in de nederzetting Semchoz liep, op weg om de ochtendmis te lezen in zijn kerk in het nabijgelegen dorp Nowaja Derewnja. Hoewel de politie in latere verklaringen geneigd was aan te nemen dat het motief gewoon beroving was (de moordenaar had pope Mens tas gestolen) sloot zij een politiek motief niet uit. Dit gaf voedsel aan geruchten dat de moord het werk was van de Russische antisemitische nationalistische groepering Pamjat, waarvan pope Men (die joods van geboorte was) naar verluidt geregeld dreigbrieven had ontvangen.

Hegoemen Lazar vermoord

Op 3 januari werd bekend dat Hegoemen Lazar (Wjatsjeslaw Solnisjko), lid van de commissie van het Moskouse patriarchaat die de moord op de radicale Russisch-Orthodoxe priester Aleksandr Men onderzocht, vermoord was gevonden in zijn Moskouseflat.

Chemisch ongeluk in Kazachstan

Op 12 september 1990 werd door een ontploffing en een brand in een fabriek in Oelba in Oost-Kazachstan, waar nucleaire brandstof werd geproduceerd, een uitgestrekt gebied, waaronder de stad Oest Kamenogorsk, besmet met zwaar giftige verbindingen van het metaal beryllium.

De dag na de ontploffing waarbij verscheidene personen gewond raakten, bleek uit voorlopige metingen dat lucht- en watermonsters tweemaal het toegestane niveau beryllium en berylliumverbindingen bevatten, maar op 17 september berichtte het regeringsblad *Izwestija* dat de situatie weer ,,normaal" was geworden. Eind september was echter duidelijk dat men zich in eerste instantie niet volledig was bewust geweest van het gevaar waaraan de bevolking was blootgesteld wegens het ontbreken van geavanceerde meetapparatuur. Op 28 september drong de president van Kazachstan, Noersoeltan Nazarbajew, er bij de Sowjet-regering op aan Oost-Kazachstan te verklaren tot een ecologisch rampgebied (plaatselijke autoriteiten waren hier al toe overgegaan), en eiste een internationale commissie om een onderzoek in te stellen naar de gevolgen van de besmetting. Hij verzocht ook om onmiddellijke medische behandeling van en schadevergoeding voor de plaatselijke bewoners. De volgende dag werd in officiële ramingen vastgesteld dat mogelijk de gezondheid van niet minder dan 120.000 personen in gevaar was gebracht, voornamelijk door een wolk van berylliumgas die gedurende vijf uur na het ongeluk over Oest Kamenogorsk was neergedaald. (Berylliumbesmetting kan stoornissen veroorzaken van de longen, lever, nieren en het centraal zenuwstelsel). Op 27 september eisten ongeveer 60.000 betogers in Oest Kamengorsk de sluiting van de fabriek in Oelba

Protesten tegen atoomproeven

Naar aanleiding vnn een groeiend aantal protesten tegen het testen van atoomwapens in Kazachstan werd op 1 oktober 1990 bekendgemaakt dat de regionale sowjet in de provincie Semipalatinsk, de belangrijkste plaats voor atoomproeven in de Sowjet-Unie, verdere proeven ter plekke verboden had Als argumenten voerde de sowiet de zorg voor de volksgezondheid en voor de toekomst van de regio aan. Het was echter onduidelijk of dit besluit ook bindend zou zijn voor de militaire autoriteiten die de proeven uitvoerden.

Op 24 oktober voerde de Sowjet-Unie voor het eerst sinds bijna een jaar weer een ondergrondse atoomproef uit op het binnen de poolcirkel gelegen eiland Nova Zembla. Dit leidde tot politieke beroering: de Opperste Sowjet van de USSR bekritiseerde in een resolutie op 31 oktober de gebrekkige voorlichting aan de eigen commissies en aan de staatscommissie voor de bescherming van het milieu van de USSR en betreurde tevens de mogelijke schade voor de buitenlandse betrekkingen (Zweden en Finland hadden al protest aangetekend). De resolutie eiste binnen twee maanden een volledig overzicht van de voor 1991 geplande de proeven en een onderzoek naar de effecten voor het milieu op Nova Zembla.
De afgevaardigden van de Opperste Sowjet waren kwaad dat zij minder van de proeven hadden afgeweten dan de internationale milieugroepering Greenpeace, wier leden getracht hadden de proeven te verstoren totdat hun boot op 8 oktober door de kustwacht voor de kust van Nova Zembla onderschept was.

Kapingen

Op 20 augustus 1990 eindigde de twee dagen durende kaping van een Sowjet lijntoestel in de Pakistaanse hoofdstad Karachi met de vreedzame overgave van de kapers.

Het vliegtuig was gekaapt door 15 veroordeelden die hun bewakers overmeesterden op een vlucht van Nerjoengri naar Jakoetsk (Oost-Siberië). Ze gaven opdracht terug te vliegen naar Nerjoengri waar 41 vrouwen en kinderen en zes kapers het vliegtuig verlieten (maar twee medeplichtigen zich bij de resterende kapers voegden). Het vliegtuig ging vervolgens naar Krasnojarsk, waar werd getankt, en daarna naar Tasjkent waar een nieuwe bemanning aan boord kwam. Na nachtelijke onderhandelingen stemden de autoriteiten erin toe het vliegtuig van nieuwe brandstof te voorzien en naar Pakistan te laten vliegen op voorwaarde dat de resterende 38 passagiers en bemanningsleden bij aankomst zouden worden vrijgelaten. De Pakistaanse autoriteiten gaven het

toestel echter alleen toestemming om te landen omdat de brandstof bijna op was. Na twee uur gaven de kapers zich over en vroegen politiek asiel.
Tussen 9 juni en 31 augustus werden vijf andere toestellen tijdens een binnenlandse vlucht gekaapt (drie toestellen werden gedwongen naar Stockholm te vliegen en twee naar Helsinki) en werden negen mislukte kaappogingen gedaan. De meeste kapingen werden uitgevoerd door jonge mannen die alleen handelden. De daders van vier kapingen kregen geen politiek asiel en werden uitgewezen naar de Sowjet-Unie (ondanks het feit dat er geen officieel Sowjet-Zweeds uitleveringsverdrag bestond). Op 16 augustus besliste het Zweedse Hooggerechtshof echter dat dc 19-jarige Michail Mokretsow, die op 5 juli een vliegtuig had gedwongen naar Stockholm te vliegen, in Zweden zou worden vervolgd (hij had in voorarrest geprobeerd zelfmoord te plegen en kon wegens zijn geestestoestand niet uitgewezen worden).

BEZOEK VAN GORBATSJOW AAN SPANJE EN FRANKRIJK

Eind oktober 1990 bracht Gorbatsjow een bezoek aan Spanje en Frankrijk. Een belangrijk doel van zijn reis was het verwerven van steun voor hulp van de Europese Gemeenschap (EG)voor de Sowjet-economie.

Op 26 oktober arriveerde Gorbatsjow in Spanje voor zijn eerste officiële bezoek. Zijn besprekingen in Madrid met premier Felipe Gonzalez werden besloten met een gemeenschappelijke politieke verklaring en overeenstemming over een pakket economische en politieke akkoorden. Zo kreeg de Sowjet-Unie een Spaans krediet ter waarde van 150 mrd peseta ($ 1,5 mrd), waarmee de import van Spaanse consumptiegoederen betaald zou kunnen worden.
Op 28 oktober vertrok Gorbatsjow naar Barcelona en vandaar naar Parijs voor een tweedaags bezoek aan Frankrijk. Het belangrijkste agendapunt betrof de ondertekening van een Sowjet-Frans vriendschaps- en samenwerkingsverdrag op 29 oktober door Gorbatsjow en president François Mitterrand. Hierin bepleitte Gorbatsjow het idee van een „gemeenschappelijk Europees huis" en Mitterrand een Europese confederatie, en Frankrijk deed de toezegging te willen helpen bij de hervorming van de Sowjet-economie. Krachtens op 28 oktober getekende akkoorden kon de Sowjet-Unie rekenen op 5 mrd Franse franc ($1mrd) aan leningen en exportkredieten. Bovendien werd er een gemeenschappelijk vijfjarenprogramma aangekondigd op industrieel, wetenschappelijk en technisch gebied, dat betrekking zou hebben op beroepstraining, samenwerking tussen ondernemingen in de openbare sector en wetenschappelijk onderzoek.
(Zie voor het bezoek van Gorbatsjow aan Frankrijkin juli 1989 pag. 593/3 e.v.-'90)

BEZOEK VAN GORBATSJOW AAN ITALIË

Tijdens een ééndaags bezoek aan Italië op 18 november 1990 tekende Sowjet-president Gorbatsjow een 20-jarig vriendschaps- en samenwerkingsverdrag met de Italiaanse premier Giulio Andreotti. Het verdrag voorzag in breder en geregelder overleg, een uitbreiding van de economische, wetenschappelijke en technologische samenwerking, en actieve samenwerking bij de omvorming van de defensie-industrie. Verder werd een economische overeenkomst getekend volgens welke Italië leningen en exportkredieten met overheidsgarantie ter waarde van L 7200 mrd over de volgende vijf jaar zou verstrekken, zoals door Italië was aangekondigd op 18 oktober. Later op de dag ging Gorbatsjow op audiëntie bij paus Johannes Paulus II, die hij eerder had ontmoet in december 1989 (zie pag. 366/3 -'90).

(Vor.ber. pag. 81/1 e.v.-1991)

TURKIJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN

Het aftreden in februari 1990 van Mesut Yilmaz, minister van buitenlandse zaken (zie pag. 449/3 - '90), en op 28 maart van Ekrem Pakdemirli, minister van financiën, werd volgens berichten beschouwd als een teken van de groeiende vervreemding van de liberale factie binnen de Moederland Partij (Anatavan Partisi, ANAP) en van een grotere invloed binnen de partij van een „Heilige Alliantie" van islamitische fundamentalisten en rechtse nationalisten. De benoeming van Ali Bozer en Adnan Kahveci, beiden liberalen, tot de nieuwe ministers van respectievelijk buitenlandse zaken en financiën was echter een teken dat de machtsstrijd tussen liberalen en conservatieven zich zou voortzetten. De teruggang in populariteit van de regering in opiniepeilingen tot minder dan 8 procent bevestigde eveneens de speculaties dat zij zich midden in een ernstige politieke crisis bevond.

Eerherstel voor Menderes

De premier van het Turkse rechtse regime in de jaren '50, Adnan Menderes, en twee van zijn ministers, Fatin Zustu Zorlu en Hasan Polatkan, die bij een militaire coup in mei 1960 waren afgezet en in 1961 waren opgehangen, (zie pag. 604/2 e.v. - '61) kregen op 17 september 1990 een staatsbegrafenis.

De begrafenis, die werd bijgewoond door president Turgut Özal, vond plaats na een lange door de Moederlandpartij en de oppositionele Partij van het Juiste Pad geleide campagne voor het eerherstel van Menderes. Linkse partijen. met name de Sociaal-Democraten, namen niet deel aan de begrafenisplechtigheid.
Menderes was de oprichter van de Democratische Partij die in 1950 aan de macht kwam na het einde van het eenpartijsysteem. Hoewel erkend werd dat zijn regime voor een bepaalde mate van economische welvaart had gezorgd, werd het algemeen bekritiseerd vanwege zijn minachting voor de mensenrechten.

Voormalig hoofdinlichtingendienst doodgeschoten

Een voormalig hoofd van de inlichtingendienst, Mustafa Abas, werd op 26 september in Istanboel doodgeschoten. Abas, die de inlichtingendienst in 1988 had verlaten, werd ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de schending van de mensenrechten in de periode van het militair regime tussen 1980-'83. De Dev Sol (Revolutionair Links) eiste de verantwoordelijkheid voor zijn dood op.
Bij een ander incident werd de journalist Turan Dursun op 4 september doodgeschoten. Dursun, een voormalig priester, werkte voor het linkse weekblad Op Weg *Naar* 2000. Een extremistische islamitische groepering werd voor zijn dood verantwoordelijk geacht.

Groeiende invloed van islamitische fundamentalisten

Met een op 28 december 1989 uitgevaardigd presidentieel decreet werd een wetsartikel in de wet op het hoger onderwijs afgeschaft. Het decreet volgde op een uitspraak van het Constitutionele Hof in maart 1989 die een wet teniet deed waarin het dragen van islamitische hoofddoeken aan universiteiten werd toegestaan.

Het decreet was deels een reactie op maanden van protesten tegen de uitspraak van het hof, de hevigste die sinds november 1989 hadden plaatsgevonden. Het decreet werd echter ook beschouwd als een teken van de groeiende kracht van de islamitische lobby binnen de ANAP, vermoedelijk geleid door staatsminister Mehmet Kececiler, die openlijk campagne had gevoerd voor een meer op de islam georiënteerde wetgeving.

Begin januari 1990 hief de Hoge Onderwijsraad (YOK) het verbod voor vrouwelijke studenten om tijdens colleges aan de universiteit hoofddoeken te dragen op. Op 13 januari 1990 besloot de Universiteit van Ankara echter het verbod op het dragen van hoofddoeken niet in te trekken uit angst dat dit tot

onrust op de universiteit zou leiden.
In december 1989 haalde de factie van Kececiler de regering over het budget voor het ministerie van religieuze zaken met bijna 240 procent te verhogen. De angst voor religieus extremisme leefde ook op door de eis om van de kathedraal van de Heilige Sofia uit de zesde eeuw, die in 1453 in een moskee was veranderd en die sinds 1934 een museum was. opnieuw een moskee te maken. en door pogingen in april 1989 afzonderlijke bussen in te voeren voor vrouwelijke studenten in de stad Konya, 220 km ten zuiden van Ankara, waar fundamentalisten de meerderheid vormden in de gemeenteraad.

Moord op prominente persoonlijkheid in hoofddoek-controverse. Wet op hoofddoeken aangenomen

Bahriye Ucok, een vooraanstaand lid van de belangrijkste oppositiepartij SDPP, werd op 6 oktober 1990 door een bombrief in haar huis in Ankara vermoord. In een anoniem telefoontje aan een krant werd verklaard dat een (voorheen onbekende) islamitische fundamentalistische groepering die zichzelf de Islamitische Beweging noemde, Ucok had vermoord vanwege haar secularistische en feministische standpunt ten aanzien van de huidige fundamentalistische campagne, waarin werd aangedrongen op het dragen van een sluier door vrouwen.
De Grote Nationale Vergadering nam op 26 oktober een wetsvoorstel aan waarin het vrouwen aan Turkse universiteiten werd toegestaan hun hoofden op islamitische wijze te bedekken. De SDPP verklaarde dat zij voornemens was deze beslissing bij het Constitutionele Hof aan te vechten. Op deze wijze was soortgelijke wetgeving eerder in maart 1989 ongedaan gemaakt.

Plannen voor nieuwe marxistische partij

Een groep van 150 linkse intellectuelen en politici, onder wie de schrijver Aziz Nesin, kondigde in april 1990 plannen aan voor de oprichting van een marxistische partij. De nieuwe groepering, die werd gesteund door drie parlementsleden van de SDPP (Sociaal-Democratische Populistische Partij), werd gevormd om de artikelen 141 en 142 van het wetboek van strafrecht waarin communistische partijen werden verboden aan te vechten. De aankondiging van de nieuwe partij volgde na de oprichting van een Democratische Centrumpartij onder leiding van Bedrettin Dalan, die tot aan zijn nederlaag bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart 1989 (zie pag. 747/2 e.v. - '89) burgemeester van Istanboel was geweest en lid van de ANAP Verwacht werd dat Dalans partij, waarvan de eerste bijeenkomst op 15 maart plaatsvond, overlopers zou aantrekken van de liberale vleugel van de ANAP.

Aftreden van oppositionele parlementsleden

Negen afgevaardigden traden in november en december 1989 uit de oppositionele SDPP uit protest tegen de royering uit de partij van zes Koerdische afgevaardigden die in oktober in Parijs een Koerdische conferentie hadden bijgewoond (zie pag. 32/1/2 - '90). Door hun aftreden nam het aantal SDPP-afgevaardigden af tot 82 in het 450 zetels tellende parlement. SDPP-leiders in zeven zuidoostelijke provincies waar Koerden de meerderheid vormden traden op 22 november ook uit de partij.

Ontwikkelingen in de media

In juli 1989 kwam het eerste nummer uit van een nieuw tijdschrift, Profil, dat beweerde het eerste oppositionele tijdschrift te zijn dat een ,,onafhankelijk forum voor opinievorming" wilde oprichten.

Cem Dena, hoofd van de Turkse Radio en Televisie (TRT), trad op 27 april 1989 af. Dena, een voorstander van Grieks-Turkse toenadering, had zich de vijandschap op de hals gehaald van zowel nationalistische als religieuze fundamentalistcn. Zijn opvolger was Kerim Aydin Erdem, die volgens berichten welwillend stond tegenover de islamitische factie.

Escalatie stadsterrorisme

Opmerkelijk was de oplaaiing in de laatste maanden van 1989 en vooral begin 1990 van het stadsterrorisme in de grote steden waaronder Ankara en Istanboel.
Op 31 januari 1990 werd de bekende jurist Muammar Aksoy, het hoofd van de Orde van Juristen in Ankara, in zijn huis in Ankara doodgeschoten. De tot dan toe onbekende islamitische Beweging voor Wraak eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord. Aksoy, die lid was van de SDPP, stond bekend om zijn uitgesproken verzet tegen het dragen van hoofddoeken door vrouwen en de verandering van het Heilige Sofia-museum in een moskee.
Op 7 maart 1990 werd Cetin Emec, een vooraanstaande journalist van het dagblad *Hürriyet*, in Instanboel in zijn auto doodgeschoten door gewapende mannen die verklaarden dat zij behoorden tot de Turkse Islamitische Commando's. Een linkse groepering, de Marxistisch-Leninistisch Gewapende Propaganda Bond, eiste de verantwoordelijkheid eveneens op. De als conservatief beschouwde Emec had zich openlijk uitgesproken tegen religieus fundamentalisme en had Syrië beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de oplaaiiende terreurgolf. Op 8 maart liepen 1.000 Turkse journalisten in Ankara mee in eer. marc ter ere van Emec en eisten harder optreden tegen het terrorisme.

Andere incidenten waren onder andere bomexplosies op 2 en 3 april 1989 die schade aanrichtten bij het Brits Cultureel Centrum in Kizilay. Een zichzelf Revolutionair Links noemende groep eiste de verantwoordelijkheid op. Op 24 juli ontplofte een bom buiten de kantoren van de Kamer van Industrie in Istanboel waarbij slechts materiële schade werd aangericht en geen slachtoffers vielen. Op 16 en 17 augustus ontploften bommen waarbij in Aydin een kind om het leven kwam en schade werd aangericht aan de gebouwen van het gerechtshof in Istanboel. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door de verboden linkse beweging Dev Sol (Revolutionaire Weg).In november deden zich verscheidene incidenten voor waarbij een journalist werd doodgeschoten en bommen vernielingen aanrichtten aan de kantorenvan de ANAP in Istanboel.
Op 24 januari 1990 kwam een man met een bom om het leven terwijl hij probeerde de beurs in Istanboel op te blazen. In februari schoten onbekende schutters kolonel b.d. Rifat Ugurlutan dood, naar verluidt wegens zijn betrokkenheid bij activiteiten van de veiligheidsdienst. Op 10 maart werd in Istanboel een politiefunctionaris doodgeschoten door leden van Dev Sol, naar verluidt wegens zijn betrokkenheid bij een schietpartij op de Dag van de Arbeid in 1989. Op 11 maart bestormden leden van een anti-terreur-brigade een huis in Istanboel waar drie gijzelaars 17 uur waren vastgehouden door leden van de ondergrondse Turkse Revolutionaire Beweging. Een politiefunctionaris en een gijzelaar werden gedood. Op 27 maart werden drie aan de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) geaccrediteerde Turkse kolonels in Brussel gedood.
Op 27 maart 1990 veroordeelde een militair gerechtshof drie leden van Dev Sol ter dood wegens ,,politiekgeweld".

Rapport van Amnesty International over martelingen. Andere beschuldigingen van martelingen

In een op 31 oktober 1989 gepubliceerd rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International werd verklaard dat meer dan 500 mensen sinds het begin van 1989 waren gemarteld en dat het martelen ,,onverminderd" was doorgegaan ondanks de ratificatie van Turkije van internationale akkoorden tegen martelen. Verder werd beweerd dat in 1989 tien gevangenen waren gestorven.
In februari had de regering erkend dat martelen vermoedelijk een factor was geweest bij de dood van 32 gevangenen

die werden genoemd in een rapport van Amnesty International uit 1988. In mei 1989 verklaarde de Turkse Mensenrechten Associatie dat tussen 1980 en 1986 in politiecellen 171 gevangenen door martelingen om het leven waren gekomen.

Andere beschuldigingen van martelingen waren afkomstig uit een in november 1989 gepubliceerd rapport van de Wewyorkse Orde van Advocaten en van de Turkse Mensenrechten Associatie die op 1 februari 1990 bewijzen toonde van martelingen in politiecellen in 37 vermeende gevallen, waarbij in tien gevallen vrouwen waren betrokken. Op 18 augustus 1989 sprak een Amerikaanse afvaardiging van het Congres haar bezorgdheid uit over de voortdurende schending van de mensenrechten in Turkije. Volgens een schatting van de afvaardiging werden 6.000 politieke gevangenen in Turkse gevangenissen vastgehouden. Op 19 oktober deden de Britse en Amerikaanse ambassade in Ankara navraag naar aanleiding van beschuldigingen van een groep christelijke evangelisten die beweerden dat zij geblinddoekt en gemarteld waren op een politiebureau in Ankara.

Invoering van wetshervormingen

Op 14 september 1989 kondigde de minister van justitie een reeks hervormingen aan om martelingen onmogelijk te maken en de doodstraf voor 13 verschillende misdrijven af te schaffen, met uitzondering echter van moord en politiek geweld. De maximale duur voor hechtenis zonder aanklacht werd verminderd van 15 dagen tot 24 uur, en personen in hechtenis kregen betere toegang tot advocaten. De hervormingen in september vonden plaats kort voor president Turgut Ozals aankondiging in het Europese Parlement in Straatsburg op 27 september dat Turkije voortaan de rechtspraak van het Europese Hof van de Mensenrechten zou accepteren. Op 10 oktober sprak een Turks hof een scholier vrij die was beschuldigd van verspreiding van communistische propaganda. Op 8 december schafte de Staatsraad een bepaling af volgens welke ambtenaren zich moesten onderwerpen aan een antecedentenonderzoek.

Arrestatie politieke ballingen bij terugkeer

De Turkse politie bleef naar Turkije terugkerende politieke ballingen ondervragen en in staat van beschuldiging stellen. Zes politieke vluchtelingen die Turkije in 1980 hadden verlaten, keerden op 9 april 1989 terug en werden door de politie ondervraagd.

Onder hen waren leden van de verboden Confederatie van Revolutionaire Vakbonden (DISK) en van de Associatie van Progressieve Jongeren (IGD). Vijf van hen werden later vrijgelaten terwijl een zesde, Gencer Ucar, een IGD-lid, werd gearresteerd. Tien leden van de Verenigde Turkse Communistische Partij (VTCP), die in ballingschap in West-Duitsland en Grjekenland haddengeleefd, kwamen op 22 september terug naar Istanboel en werden daar gearresteerd. Een van hen werd invoorlopige hechtenis genomen, terwijl de anderen werden ondervraagd voor zij mochten gaan. Op 20 februari 1990 sprak het Staatsveiligheidshof in Istanboel drie van de tien vrij die alsnog in staat van beschuldiging waren gesteld omdat zij functionarissen van de VTCP waren. Op 8 januari nam de politie in de oostelijke stad Izmir 60 leden van de VTCP in hechtenis op beschuldiging van overtreding van de artikelen 141 en 142 van het wetboek van strafrecht.

Regeringsvoorstel voor hervatting van executies

De verklaring van Mehmet Kececiler, de langst in functie zijnde minister van staat, op 13 oktober dat de regering er bij de Grote Nationale Vergadering op had aangedrongen de onmiddellijke executie van bijna 200 politieke extremisten goed te keuren, leidde tot een heftige controverse. Hernieuwde executies zouden volgens hem dienst doen als afschrikmiddel om een recente opleving van politiek geweld een halt toe te roepen (meer dan 20 mensen waren tot op dat moment in 1990 in Turkije vermoord).
Sinds 1984 waren er geen executies meer uitgevoerd en op dat moment zaten 287 mensen in de gevangenis te wachten tot het parlement hun doodvonnis zou bevestigen of omzetten in gevangenisstraf (de meeste doodvonnissen waren begin jaren '80 opgelegd). De verklaring van Kececiler werd door de politieke oppositie en door de pers veroordeeld. In de *Middle* East Economie *Digest* van 26 oktober werd echter opgemerkt dat de verklaring in sommige kringen werd opgevat als ,,een tactische zet om het parlement te dwingen de vonnissen om te zetten en zodoende het internationale imago van Turkije te verbeteren".

Arrestatie van leden van religieuze groep. Fundamentalistische burgemeester in hechtenis

Op 21 maart 1990 arresteerde de politie in Ankara, Istanboel en Malaya (ongeveer 500 km ten oosten van Ankara) leden van een religieuze groep die zich naar verluidt wijdde aan de oprichting van een islamitische staat. De groep werd beschuldigd van moord op een taxichauffeur in 1987 en op een moslim-geestelijke met gematigde opvattingen. Volgens berichten onderhield de groep ook banden met de Koerdische Arbeiderspartij (KAP) en de organisatie van Koerdische Islamitische Revolutionairen.
Halil Ibrahim Celik, de burgemeester van Sanliurfa in Zuidoost-Turkije, werd op 16 april 1989 gearresteerd en in hechtenis genomen. Celik, een lid van de moslim-fundamentalistische Welvaartspartij (RP) werd beschuldigd van overtreding van artikel 13 van het wetboek van strafrecht, waarin aan het secularisme vijandige activiteiten werden verboden, naar aanleiding van zijn verklaring dat hij ,,noch een Kemalist, noch een securalist, maar een moslim was".

Koerdische opstand

In april 1990 bleek de onrust in de acht door overwegend Koerden bewoonde provincies in Zuidoost-Turkije om te slaan in een massale nationalistische opstand. Het officieel vastgestelde aantal doden sinds het begin van de opstand in 1984 bedroeg tussen de 1.500 en 2.000. Andere bronnen schatten echter dat het cijfer hoger dan 2.500 kon zijn. Begin april kondigde Ozal nieuwe en strikte noodmaatregelen aan om de snel verslechterende situatie in het zuid-oosten in de hand te houden (zie pag. 450/1/2-'90).

In juni 1989 doken berichten op over nog twee massagraven in de zuidoostelijke provincie Siirt met daarin de lichamen van 100 Koerdische dorpelingen. In augustus ontkende de regionale gouverneur van Anatolië beschuldigingen dat de regering voornemens was chemische wapens te gebruiken. In september deden andere berichten de ronde dat regeringstroepen Koerdische burgers doodden, en dezen meldde als in de strijd gesneuvelde ,,terroristen".

Beschuldigingen van door afscheidingsgezinde Koerden begane wreedheden hadden onder andere betrekking op de afslachting van 21 dorpelingen aan de Turks-Iraakse grens in november 1989, die een van de ergste voorvallen van deze aard was sinds 1987. Op 21 en 22 maart schoten Koerdische rebellen, die naar eigen zeggen lid waren van de KAP, negen Turkse mijnwerkers op weg naar hun werk dood, terwijl anderen een lagere school platbrandden in het dorp Yukarigungoren in Agri Dogubeyazit.

De benarde situatie van 36.000 in augustus en september 1988 (pag. 684/3 e.v. - '89) uit Irak weggevluchte Koerden werd onder de aandacht gebracht tijdens een bezoek van Danielle Mitterrand, de vrouw van de Franse president, aan vluchtelingenkampen in Diyarbakir in mei 1989. De Turkse regering bleef de Koerden echter de vluchtelingenstatus weigeren (voor de eerste internationale conferentie over

de Koerden in Parijs in oktober 1989 onder voorzitterschap van Danielle Mitterrand zie pag. 32/1/2 - '90). In februari 1990 bevestigden Britse wetenschappers dat vluchtelingen in Diyarbakir vergiftigd waren. Volgens berichten zouden 400 Iraakse vluchtelingen zijn behandeld na het derde geval van massale vergiftiging in de kampen sinds 1988.

Op 13 december 1989 veroordeelde in Erzincan een btaatsveiligheidshof Adil Can ter dood wegens ziin betrokkenheid bij een overval op een politiebureau in het district Siran in Gumushane. In Divarbakir veroordeelde op 31 januari 1990 een Önder de krijgswet vallend hof Mehmet Ozun ter dood wegens moord en lidmaatschap van een ,,illegale organisatie". Eerder in september 1989 moesten acht mensenrechtenactivisten zuidoostelijk Turkije verlaten omdat zij Koerdische families vertegenwoordigden hij een rechtsgeding tegen de regionale autoriteiten.

In juni en juli 1990 werd een escalatie gemeld in de gevechten tussen regeringstroepen en Koerdische guerrillastrijders in de zuidoostelijke provincies. De botsingen kwamen direct na berichten in mei dat er nog voortdurend nieuwe slachtoffers vielen aan beide zijden, en van meldingen van de Mensenrechtenorganisatie dat ,,martelingen, onderdrukking en arrestaties toenemen".
De ergste incidenten werden gemeld in de provincies Siirt en Hakkari, waar minstens 30 Koerdische guerrillastrijders en 9 soldaten, onder wie een garnizoenscommandant, werden gedood in een week van hevige gevechten eind juli. De *Independent* van 31 juli meldde dat een regionaal gouverneur had bevestigd dat sinds begin 1990 250 guerrillastrijders waren gedood of gevangen genomen.
Op 15 juli keurde de oppositionele SDPP, onder leiding van Erdal Inönu, een beleidsdocument goed waarin werd aangedrongen op de beëindiging van het noodbestuur in het zuidoosten en de erkenning van de Koerdische taal en identiteit.
Intussen werd op 10 juni gemeld dat 10 pro-Koerdische parlementsleden die zich hadden afgescheiden van de SDPP, de Volkspartij van de Arbeid hadden opgericht.

Vrijlating van pro-Koerdische academicus

Ismail Besikci, een vooraanstaand socioloogdie sinds 1971 bijna 11 jaar in de gevangenis had doorgebracht, werd op 27 juli vrijgelaten nadat hij ditmaal vier maanden opgesloten was geweest. Hij moest terechtstaan voor het verspreiden van Koerdische propaganda.

(Vor.ber. pag. 450/1 e.v. - 1990)

Economische resultaten

Uit in maart 1990 vrijgegeven regeringscijfers bleek een sterke daling van de groei van het bruto nationaal produkt (BNP) tot 1,7 procent in 1989 ten opzichte van 3 4 procent in het voorgaande jaar Dit was het laagste groeicijfer in zes jaar

De landbouwproduktie daalde met 10,8 procent, wat vooral te wijten was aan de ergste droogte in 50 jaar in Turkije. Geschat werd dat de daaruit volgende exportverliezen en de door de ontstane tekorten noodzakelijk geworden extra import de economie in 1990 ongeveer $ 2.000 mrd zou kosten De inflrtie bleef hoog, hoewel uit officiële statistieken bleek dat de inflatie in 1989 daalde tot 68 procent ten opzichtevan 75 procent in 1988. In het rapport voor 1990 over Turkije voorspelde de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dat de inflatie hoger dan 60 procent zou blijven, wat toe te schrijven was aan de grote overheidstekorten van Turkije, aanvoerbelemmeringen en gebrek aan produktieve investeringen. Uit officiële in maart 1989 vrijgegeven cijfers bleek een daling van de werkeloosheid van 15,2 procent in 1987 tot 14,4 procent in 1988.
De buitenlandse schuld werd in juni 1989 geschat op $35,249 mrd. De buitenlandse schuldendienst bedroeg in 1989 in totaal $ 6,586 mrd. In 1989 werd een overschot van $996 mln op de rekening-courant bereikt, wat 39 procent minder was dan in 1988. De import, met uitzondering van goud, steeg van $13,513 rnrd in 1988 tot S 14,838 mrd in 1989, terwijl de import in 1989 daalde tot $ 11,771 mrd. De inkomsten uit het toerisme stegen in 1989 met 9 procent tot ongeveer $ 2,5 mrd.

Begroting 1990

Op 27 december 1989 keurde de Grote Nationale Vergadering de begroting goed van ongeveer TL 63.600 rnrd voor het fiscale jaar 1990 met een verwacht tekort van TL 9.400 rnrd ($ 4,196 rnrd). Verwacht werd een stijging van de export van 10,4 procent tot $ 12,863 mrd, en een stijging van de import van 11 procent tot $ 16,7 mrd.

Project in Zuidoost-Anatolië

De werkzaamheden aan het Project in Zuidoost-Anatolië (PZA), waarvan de kosten werden geraamd op tussen de $ 18 rnrd en de $21 mrd, gingen door. Na voltooiing zou het enorme hydro-elektrische project 76.835 km2 onvruchtbaar en minder vruchtbaar land - ongeveer 10 procent van het oppervlak van de zes provincies - produktief maken. Het belangrijkste onderdeel van het project, de Ataturk-Dam, zou naar verwachting halverwege 1991 in gebruik worden genomen. Op 12 februari 1990 herstelde Turkije de loop van de rivier de Euphraat naar Syrië en Irak, die een maand lang omgelegd was om het reservoir van de dam te vullen (zie pag. 449/2 - '90).

Betrekkingen met de Sowjet-Unie

In maart werden verscheidene handelsprotocollen met de Sowjet-Unie ondertekend. Op 9 maart werd onder andere een akkoord ondertekend over de oprichting van een gezamenlijke kamer van koophandel en industrie. Een op 14 maart ondertekend protocol had betrekking op wegtransportverbindingen tussen Turkije en de Sowjei-Unie en het op 16 maart ondertekende akkoord was bedoeld ter stimulering van maritieme samenwerking tussen de twee landen. Functionarissen verwachtten dat het handelsvolume met de Sowjet-Unie, dat in 1989 $ 1,2 rnrd bedroeg, in 1994 zou zijn toegenomen tot $ 4 mrd.

Na de uitbarsting van gewelddadigheden tussen de Turks sprekende Azeri's en de Armeniërs in de Sowjetrepubliek Azerbajdzjan (zie pag. 297/2 e.v. - '90) trachtte de Turkse regering in januari 1990 te voorkomen dat de betrekkingen met de Sowjet-Unie gespannen raakten. Hoewel oppositiepartijen, waaronder ook de Partij van het Juiste Pad, het Sowjetoptreden in Azerbajdzjan veroordeelden, benadrukte Ozal op 27 januari dat alle Turkse steun aan in Azerbajdzjan levende Azeri's de instemming zou moeten genieten van de Sowjet-Unie.

Betrekkingen met landen in het Midden-Oosten

Eind 1989 verbeterden de betrekkingen met Iran opmerkelijk, en de Iraanse regering sprak in december haar tevredenheid uit over de opheffing van het verbod op het dragen van hoofddoeken aan Turkse universiteiten (zie hierboven). Op 27 februari 1990 bracht premier Akbulut een officieel bezoek aan Iran waarna op 1 maart een akkoord werd ondertekend over verdubbeling van de bilaterale handel tussen de twee landen tot $ 2 mrd.
De betrekkingen met Syrië verslechterden in 1989 na het boven Turks grondgebied neerschieten van een Turks burgervliegtuig door Syrische straaljagers waarbij vijf mensen de dood vonden. De diplomatieke spanningen tussen de twee landen liepen in de loop van oktober langzaam op na dreigingen van de Turkse regering de loop van de Eufraat te verleggen tenzij Syrië ophield de KAP stilzwijgende steun te verlenen, wat in strijd was met het Turks-Syrisch

akkoorduit 1987.
Voorstel voor vrij-handelsakkoord tussen VS en Turkije

Op 1 oktober kwam Ozal terug van een achtdaagse rondreis door de Verenigde Staten, waar hij op 25 september tijdens een bespreking met president Rush formeel had voorgesteld om een vrijhandelsakkoord te sluiten. Bush beloofde dat het voorstel zorgvuldig bestudeerd zou worden en stemde tevens in met verzoeken voor onderhandelingen betreffende hogere quota's voor Turkse textielimporten in de Verenigde Staten en meer Amerikaanse militaire hulp. Bij zijn terugkeer verklaarde Ozal dat de onderhandelingspositie van Turkije was versterkt door de essentiële steun die het land had verleend bij de verscherping van de sancties tegen Irak tijdens de Golfcrisis (zie pag. 703/2/3 - 1990). De nadruk op nauwere handelsbetrekkingen met de VS werd tevens geïnterpreteerd als een teken van ongeduld ten aanzien van het uitblijven van vooruitgang in de aanvraagprocedure voor het Turkse lidmaatschap van de Europese Gemeenschap (zie ook pag. 217/2 - 1990).

Ontslag van ministers van buitenlandse zaken en defensie

Op 12 oktober 1990 diende minister van buitenlandse zaken Ali Bozer zijn ontslag in en op 18 oktober deed Safa Giray afstand van zijn functie als minister van defensie. Bozers ontslag was klaarblijkelijk een protest tegen het feit dat president Turgut Ozal hem onvoldoende om advies had gevraagd omtrent de stellingname van Turkije in de Golfcrisis. Giray verklaarde publiekelijk dat zijn ontslag het gevolg was van persoonlijke meningsverschillen tussen hem en premier Yildirim Akbulut. Volgens bronnen in de regerende Moederland Partij kwam het ontslag van Giray echter voort uit een breuk in de factie over de kwestie van de organisatie van verkiezingen voor afgevaardigden voor het partijcongres, die voor januari 1991 gepland stonden.
Bozer, die tot dan toe minister van binnenlandse zaken (en in feite vice-premier) was geweest, was pas in februari 1990 tot minister van buitenlandse zaken benoemd (zie pag. 449/3 - 1990). Tot zijn opvolger werd op 12 oktober Ahmet Kurtcebe Alptemocin benoemd, die van 1984 tot 1987 minister van financiën was geweest. Hüsnü Dogan, tot dan toe minister van staat, werd op 28 oktober benoemd tot minister van de

ALGEMEEN

BIJEENKOMST VEILIGHEIDSCOMMISSIE

Op 31 juli en 1 augustus 1990 kwamen de onderministers van defensie en buitenlandse zaken van Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras en Nicaragua, met waarnemers van Panama, de Verenigde Naties en de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), bijeen in de Costaricaanse hoofdstad San José. Zij spraken af op gezette tijden besprekingen te zullen houden die gericht waren op de beperking van hun strijdkrachten. Daartoe zouden regelmatig bijeenkomsten gehouden worden van een Commissie voor de Veiligheid in Midden-Amerika, die toezicht zou houden op het samenstellen van een inventaris van wapens en troepen in elk land en die de grenzen of beperkingen zou vaststellen aan de omvang van de strijdkrachten in de regio.

Dit hele proces was afhankelijk van de ,,militaire behoeften overeenkomstig de realiteit" van elk land, met inbegrip van ,,binnenlandse conflicten of subversieve bewegingen". In het communiqué dat aan het eind van de bijeenkomst in San José werd uitgegeven, werd de hoop uitgesproken dat het besluit ,,het vredes- en democratiseringsproces (zou) consolideren en een klimaat van vertrouwen en veiligheid (zou) scheppen" in de regio.

Plan voor economische integratie

Op 1 augustus 1990 kwamen in de Hondurese hoofdstad Tegucigalpa de ministers van economische zaken van Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras en Nicaragua bijeen. Ze besloten een plan te ontwikkelen voor economische integratie zoals was voorgesteld door vijf Middenamerikaanse presidenten in de verklaring van Antigua van juni 1990 (zie pag. 821/2/3 - '90).

Op 18 augustus had er een vervolgontmoeting plaats in Alajuela, 30 km van San José, tussen ministers van economische zaken, presidenten van de centrale banken. economen, topfiguren uit. het bedrijfsleven en vertegenwoordigers van internationale organisaties (waaronder de Wereldbank en de ECLAC - de Economische Commissie voor Latijns-Amerika en de Caraiben van de VN). Ze bespraken de manier waarop het proces van economische integratie, zoals voorgesteld in het Economische Actieplan voor Midden-Amerika, kon worden geherstructureerd, versterkt engereactiveerd.

TOP IN COSTA RICA

De negende Middenamerikaanse top had van 15-17 december 1990 plaats in de Costaricaanse stad Puntarenas, en werd bijgewoond door de presidenten van Guatemala, Honduras, Nicaragua, El Salvador en Costa Rica. De president van Panama was als waarnemer aanwezig.

In de Verklaring van Puntarenas verplichtten de voornoemde landen zich tot: (i) het versterken van het aan de Middenamerikaanse Veiligheidscommissie in Antigua (Guatemala) gegeven mandaat (zie pag. 821/2/3 -'90) betreffende wapenvermindering en troepenomvang en tot de erkenning van de ,,specifieke taken" van de strijdkrachten bij de ondersteuning van de burgerautoriteiten bij de uitvoering van sociale programma's en milieubeschermingsprogramma's"; (ii) het instellen van een vijf leden tellend comité van door ,,nationale verzoeningscommissies" benoemde eminente Middenamerikaanse burgers voor de verificatie van de gedane politieke beloften in het kader van het Esquipulas II ofwel ,,Arias"-vredesproces (zie pag. 813/1 - '90), en voor het zoeken van multilaterale en bilaterale steun

De presidenten Rafael Calderon van Costa Rica, Vinicio Cerezo van Guatemala en Violeta Chamorro van Nicaragua (v.l.n.r.)tijdens de openingsceremonie van de Middenamerikaanse top in Puntarenas op 15 december 1990.

voor de oprichting van een Associatie voor Democratie en Ontwikkeling ter bevordering van vrede, democratie en economische ontwikkeling in de regio; (iii) de voortzetting van de in het kader van hel Economisch Actieplan voor Midden-Amerika geboekte vooruitgang; de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties had dit plan met nog eens drie jaar verlengd teneinde een interne Middenamerikaanse markt tot stand te brengen; (iv) het begin van besprekingen op 1i maart over een Middenamerikaans douane- en tariefbeleid, en tot een op 31 december 1991 in werking tredende ,,anti-dump-wetgeving" en een op 31 december 1992 in werking tredend efficiënt en gemeenschappelijk douanetariefsysteem; en (v) het overhalen van multilaterale kredietverschaffers om snelle regionale ontwikkeling en integratieprogramma's te stimuleren, een aanzienlijk deel van de schulden af te schrijven en het overgehleven deel te saneren overeenkomstig de ,,economische werkelijkheid" waarin de landen in de regio verkeerden, en de onderhandelingen over en de verstrekking van leningen in de toekomst te vereenvoudigen.

In een afzonderlijke verklaring steunden de presidenten de vredespogingen van de Salvadoraanse president Alfredo Cristiani Burkard, veroordeelden zij het Farabundo Marti Nationale Bevrijdingsfront (Frente Farabundo Marti para la Liheracion Nacional, FMLN) vanwege het militaire offensief in november in El Salvador en deden zij een beroep op de VN om ,,effectief op te treden" teneinde de burgeroorlog in dat land te beëindigen.

RONDREIS BUSH

In gezelschap van minister van financiën Nicholas Brady en onderminister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger maakte de Amerikaanse president Bush van **3-8** december 1990 een rondreis langs Brazilië, Uruguay, Argentinië, Chili en Venezuela. Het was de eerste grote rondreis naar deze landen door een president van de Verenigde Staten sinds die van president Eisenhower in de jaren zestig.
In zijn slotverklaring in de Venezolaanse hoofdstad Caracas herhaalde Bush de belangrijkste boodschap van de reis, die luidde dat een ,,nieuw tijdperk" aanbrak voor Noord- en Zuid-Amerika. Volgens Bush zou dit nieuwe tijdperk, dat nu al werd gekenmerkt door de overwinning van de democratie op de autoritaire regimes in Latijns-Amerika, worden opgestuwd door een nieuwe economische samenwerking die Noord en Zuid zou verbinden in een vrijhandelszone van Alaska tot Kaap Hoorn. Dit idee had Bush in juni 1990 ontvouwd in zijn Ondernemingsinitiatief voor Noord- en Zuid-Amerika (Enterprise for the Americas Initiative, zie pag. 92/1 e.v.-'91).

De ministers van financiën en van economische zaken van Bolivia, Brazilië, Colombia, Chili, Ecuador, Mexico, Peru en Uruguay hadden elkaar op 1 en **2** december in de Chileense hoofdstad Santiago ontmoet om een gezamenlijke strategie te bespreken voordat Bush op bezoek kwam. Velen van hen waren teleurgesteld door het gebrek aan vooruitgang na de start van het Ondernemingsinitiatief; zij beschouwden de strekking daarvan tegenstrijdig aan de steeds protectionistischer wordende maatregelen van het Amerikaanse Congres De reis van Bush leidde niet tot belangrijke nieuwe initiatieven en werd hoofdzakelijk beschouwd als een poging van de Verenigde Staten de Latijnsamerikaanse regeringen ervan te overtuigen dat ze niet werden genegeerd, ook al werd de buitenlande politiek van de Verenigde Staten op dat moment beheerst door Oost-Europa en de Golfcrisis.

In Brazilië bedankte Bush president Fernando Collor de Mello voor de sancties tegen Irak (een van de grootste afzetmarkten van Brazilië) en sprak hij zijn steun uit voor de inspanningen van de regering om het regenwoud te beschermen.

Bush weigerde zijn bezoek aan Argentinië uit te stellen en zei erop te vertrouwen dat de regering van president Carlos Saul Menem, die hij bedankte voor het sturen van twee Argentijnse fregatten naar de Golf, een op 3 december begonnen militaire opstand zou neerslaan.

In een toespraak tot het Chileense Congres verklaarde Bush dat het land zich dankzij het economisch beleid ,,in de voorhoede bevond van de vrije-marktbeweging die Latijns-Amerika veroverde" en dat het land om die reden een ,,belangrijkekandidaat" was voor verlichting van de schuldenlast, zoals voorgesteld in het Ondernemingsplan. Chili had in oktober reeds een voorlopig bilateraal handelsverdrag met de Verenigde Staten getekend. De Amerikaanse regering had op 2 december bekendgemaakt dat een embargo op de verkoop van militaire wapens aan Chili zou worden opgeheven omdat de regering had besloten de zaak Orlando Letelier over te dragen van de militaire rechter aan de burgerrechter. Letelier, voormalig Chileens ambassadeur in de Verenigde Staten, was naar werd aangenomen in 1976 in Washington D.C. vermoord door agenten die werkten voor het militaire regime van generaal Augusto Pinochet Ugarte (zie pag. 56/1-'78).

Een van de weinige harde toezeggingen die Bush deed, maakte de weg vrij voor de verkoop van een zeer krachtige IBM-supercomputer aan de Braziliaanse staatsluchtvaartmaatschappij Embraer, hetgeen gezien moest worden in het licht van een op 28 november door Argentinië en Brazilië ondertekend akkoord over de beperking van hun nucleaire programma's tot vreedzame doeleinden en over de ratificatie van een Latijnsamerikaanse versie van het verdrag tegen de verspreiding van kernwapens. Amerikaanse tegenstanders van de verkoop hadden verklaard dat de computer kon worden gebruikt om kernwapens te ontwerpen. Op 4 december sloot Brady een akkoord met de Argentijnse minister van economische zaken Antonio Erman Gonzalez over de herfinanciering van een schuld van $650 mln bij de Amerikaanse Eximbank en van een schuld van $50 mln bij de International Development Association (IDA);de aan de Wereldbankgelieerde concessionaire leenmaatschappij. De schulden zouden in tien jaar worden terugbetaald met een respijtperiode van zes jaar. Verwacht werd dat dit akkoord Argentinie nieuwe kredieten zou opleveren.

In tegenstelling tot vorige bezoekenvan Amerikaanse presidenten leidde de reis amper tot protesten, in de Uruguayaanse hoofdstad Montevideo en in de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires stond een enorme menigte langs de route van Bush en zijn gevolg. De bevolking in de Chileense hoofdstad Santiago stond echter onverschillig tegenover het bezoek. Kleine bomincidenten in Buenos Aires en Santiago veroorzaakten weinig materiële schade en er werd geen melding gemaakt van gewonden.

TOP IN ROME

De ministers van buitenlandse zaken van de ,,Groepvan Rio", Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Ecuador, Mexico, Paraguay, Peru, Uruguay en Venezuela, en hun ambtgenoten van de twaalf landen van de Europese Gemeenschap (EG) hadden een topontmoeting op 20 december in de Italiaanse hoofdstad Rome.

De ministers uit Latijns-Amerika drongen er hij de EG-landen op aan hen niet de vergeten nu de vraag om hulp uit Oost-Europa en de Sowjet-Unie dringender werd. In de door beide partijen na afloop van de besprekingen ondertekende Verklaring van Rome werd de noodzaak benadrukt van regelmatige ontmoetingen op ministerieel niveau om nauwere politieke contacten tot stand te brengen en in het bijzonder om werkwijzen te ontwikkelen voor de bestrijding van de drugshandel en het terrorisme. Het document bevatte ook de belofte de samenwerking op het gebied van handel, economische ontwikkeling, wetenschap en technologie tussen de beide regio's te intensiveren.

BIJEENKOMST ANDES-PACT

De presidenten van Bolivia. Colombia, Ecuador, Peru en Venezuela woonden op 29 november in de Boliviaanse hoofdstad La Paz een bijeenkomst bij van de landen van het Andes-Pact voor besprekingen over de voorstellen van Bush over vrijhandel. De na afloop uitgegeven Verklaring van La Paz bevatte een gezamenlijke overeenkomst over de opheffing van alle douanetarieven tussen de lidstaten van het Andes-Pact op 31 december 1991, en over de invoering van een enkel douanesysteem in 1995, met als doel de vestiging van een gemeenschappelijke markt in Latijns-Amerika tegen het eind van de eeuw.

GUATEMALA

VREDESBESPREKINGEN

In de derde ronde van de vredesbesprekingen sinds maart 1990 (zie pag. 600/3 - '90) voerde de linkse guerrillabeweging Guatemalteekse Nationale Revolutionaire Eenheid (URNG) van 31 augustus-] september 1990 in Ottawa in Canada besprekingen met de overkoepelende organisatie (CACIF), die belangrijke samenwerkingsverbanden uit de landbouw, de industrie en de financiële wereld vertegenwoordigde. In afzonderlijke slotverklaringen bevestigden beide partijen slechts het uitgangspunt dat het vredesproces door moest blijven gaan. Er werden geen vorderingen bekendgemaakt over de belangrijkste eisen van de URNG betreffende fundamentele economische hervormingen en de reorganisatie van de strijdkrachten. De CACIF verklaarde dat dit laatste buiten haar bevoegdheden lag.

Mensenrechten

Na langdurige druk van de Amerikaanse ambassade op de regering gaf president Vinicio Cerezo Arevalo begin september toe dat het ,,mogelijk' was dat leden van de veiligheidstroepen betrokken waren geweest bij de moord op de Amerikaan Michael Devine op 8 juni. Op 26 september werden vier militairen met een lage rang samen met vier burgers gearresteerd. Men nam aan dat de Amerikaanse regering door het optreden van de regering was overgehaald akkoord te gaan met een nieuw Amerikaans hulpprogramma ter waarde van $50 mln.
Op 11 september werd Mirna Mack, een internationaal bekende antropologe, doodgestoken in de hoofdstad Guatemala Stad. Regeringsfunctionarissen stelden ,,gewone misdadigers" verantwoordelijk voor haar dood, maar mensenrechtengroepen zeiden dat ook zij het slachtoffer was van rechtse doodseskaders, die sinds juli verscheidene vooraanstaande vakbondsleiders en boerenleiders hadden gedood.

Kabinetswijzigingen

Op 28 september werd bekendgemaakt dat Marciano Garcia was benoemd tot de nieuwe minister van financiën en José Blanco Gomez tot de nieuwe minister van economische zaken. Pineda Robles werd als vervanger van Lizardo Sosa Lopez benoemd tot de nieuwe president van de Bank van Guatemala. De wijzigingen volgden na de door de regerende Christen-Democratische Partij (PDCG) gedane beloften tijdens de campagne voor de presidentsverkiezingen in november, om een beleid te voeren dat ,,ten goede zou komen aan het volk".

Robles kondigde een programma aan ter stabilisering van de economie. bedoeld om de internationale reserves te vergroten. de quotzal ten opzichte van de Amerikaanse dollar sterker te maken en de geldhoeveelheid te beperken. In dit programma was rekening gehouden met nog te ontvangen financiële steun van de Triwanese regering om de betalingsbalans te herstellen, en met Amerikaanse hulp ter waarde van $ 50 mln bedoeld voor sociale en economische ontwikkeling.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Aan de presidentsverkiezingen op 11 november 1990 namen 12 kandidaten deel van centrum- tot uiterst rechtse signatuur; geen enkele linkse partij was vertegenwoordigd. Voor het leger en de zakenelite, die het land sinds de militaire coup in 1954 (zie pag. 11355-'54) in feite hadden bestuurd, waren de grootste kanshebbers aanvaardbaar. Geen enkele kandidaat haalde echter de absolute meerderheid en omdat er geen akkoord bestond over een regering van nationale eenheid, moest op 6 januari een beslissende twee ronde worden gehouden tussen de twee kandidaten met het hoogste aantal stemmen.

Jorge Carpio Nicolle, leider van de Unie van het Nationale Centrum (UCN), behaalde 25,72 procent van de stemmen, net iets meer dan Jorge Serrano Elias van de Solidariteit Actiebeweging (MAS), die 24,21 procent van de stemmen kreeg. Alfonso Cabrera Hidalgo van de regerende Guatemalteekse Christen-Democratische Partij (PDCG) eindigde als derde met 17,5 procent, terwijl Alvaro Arzu Irigoyen van het Plan voor Nationale Vooruitgang (PAN) 17,2 procent van de stemmen vergaarde. (Cabrera trok zich op 29 oktober vroegtijdig uit de campagne terug, ogenschijnlijk omdat hij aan acute alvleesklierontsteking leed, hoewel geruchten de ronde deden dat hij was neergeschoten. Zijn slechte verkiezingsresultaat werd echter eerder toegeschreven aan teleurstelling over de regering dan aan het feit dat hij zich had teruggetrokken.)
Het Opperste Kiestribunaal (TSE) maakte op 13 november bekend dat de partijen van de overige acht kandidaten, die er geen van allen in slaagden de vereiste vier procent van de stemmen te halen, hun wettelijke status zouden kwijtraken.
De verkiezingen waren volgens berichten vreedzaam verlopen, hoewel de verkiezingscampagne gekenmerkt werd door bedreigingen met de dood, aanslagen en de moord op een journalist. Bij de gelijktijdig gehouden gemeenteraadsverkiezingen (zie hieronder) werden naar verluidt 12 kandidaten vermoord. Bij de presidentsverkiezingen bedroeg het percentage thuisblijvers van de 3.200.000 geregistreerde kiezers zeker 43,7 procent. De opkomst was vooral laag in de districten op het platteland, waar de linkse guerrillastrijders van de Guatemalteekse Revolutionaire Eenheid (URNG) zeer actief waren. Het URNG had op 8 november opgeroepen tot een verkiezingsboycot met het argument dat geen van de kandidaten de belangen van de meerderheid van het volk vertegenwoordigde.

Jorge Carpio Nicolle(l.) brengt tijdens de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 6 januari 1991 zijn stem uit.

De vroegere president generaal Efrain Rios Montt, die lijsttrekker was van de No-Venta (,,Geen Uitverkoop")-coalitie van drie kleine rechtse partijen en die beloofde het escalerende geweld de kop in te drukken, was een tijd lang beschouwd als de waarschijnlijke winnaar van de verkiezingen. Maar op 19 oktober werd hem verboden zich kandidaat te stellen toen het Constitutionele Hof een uitspraak van het Hooggerechtshof van 12 oktober bevestigde waarin werd bepaald dat iedereen die een militaire coup had geleid of als gevolg daarvan een belangrijke positie had bekleed, uitgesloten werd van deelname aan de verkiezingen krachtens artikel 186 van de grondwet uit 1986. Algemeen werd aangenomen dat deze bepaling met name was opgenomen om te voorkomen dat Rios Montt weer aan

de macht kwam. Hij was een evangelische protestant die na een militaire coup de macht had gegrepen en van maart 1982 tot augustus 1983 als dictator aan het bewind was geweest (pag. 839/1 e.v. - '83).

Ondanks zijn uitsluiting adviseerde Rios Montt zijn aannangers hun stembiljetten ongeldig te maken en bij de parlements- en gemeenteraadsverkiezingen op kandidaten van No-Venta te stemmen. Het werd duidelijk dat zijn aanhangers bij de presidentsverkiezingen hun vertrouwen hadden geschonken aan Serrano, een andere evangelische protestant, van wie ook werd aangenomen dat hij in de twee ronde stemmen zou vergaren van de aanhangers van Arzu en van de niet meer officieel bestaande kleine rechtse partijen. Als voorzitter van de Nationale Verzoeningscommissie bij de vredesbesprekingen met de URNG (zie pag. 600/3 - '90) had Serrano toegezegd een vredesakkoord met de guerrillastrijders te sluiten als hij president zou worden. Bovendien had hij economische hervormingen beloofd.

Uitslagen congres- en gemeenteraadsverkiezingen

Uit voorlopige uitslagen van de eveneens op 11 november 1990 gehouden verkiezingen voor het 100 zetels tellende parlement bleek dat de UCN als de grootste partij uit de bus was gekomen met 41 zetels; de PDCG werd tweede met 29 zetels en de MAS derde met 27 zetels. Van No-Venta werd aangenomen dat ze tussen de zes en negen zetels had gewonnen.
Bij de op dezelfde dag gehouden verkiezingenvoor 300 gemeenteraden hadden de UCN en de PDCG naar verluidt het grootste aantal burgemeestersposten gewonnen.

Tweede ronde presidentsverkiezingen

Bij de op 6 januari 1991 gehouden beslissende tweede ronde tussen de twee kandidaten met de meeste kans op het presidentschap, kwam Jorge Serrano Elias van de Solidariteit Actiebeweging (MAS) als duidelijke winnaar uit de bus met 936.338 stemmen (68 procent), terwijl Jorge Carpio Nicolle, de kandidaat van de Nationale Centrum Unie (UCN), 438.990 stemmen kreeg (32 procent). De opkomst van 42,9 procent van het geregistreerde electoraat van 3.204.955 kiezers was de laagste die ooit werd vastgesteld.

De in 1943 geboren Serrano was een conservatieve zakenman en lid van de evangelische protestantse Shadai-sekte. Hij was in 1982-'83, ten tijde van het bewind van generaal Efrain Rios Montt, voorzitter van de staatsraad geweest en eindigde bij de presidentsverkiezingen in 1985 als derde (zie pag 501/3 - '88).

Op 14 januari werd Serrano beëdigd, samen met zijn vice-president en collega-evangelist Gustavo Adolfo Espina Salguero. Hij volgde Vinicio Cerezo op, eveneens een democratisch gekozen burger (lid van de Christen-Democratische Partij, PDCG, wier kandidaat in de eerste ronde van de verkiezingen als derde was geëindigd). Serrano kondigde de vorming van een meer-partijenkabinet van ,,nationaleeenheid" aan.

Samenstelling kabinet

Buitenlandse zaken - Alvaro Arzu Irigoyen; defensie - generaal Luis Mendoza Garcia; binnenlandse zaken - kolonel Ricardo Mendez Ruiz, verbindingen, transport en openbare werken - Alvaro Heredia; stads- en plattelandsontwikkeling - Manolo Bendfeldt, landbouw - Adolfo Boppel; financien - Irma Raquel Zelaya Rosales; economie - Richard Aitkenhead Castillo, onderwijs en cultuur - Maria Luisa Beltranena de Padilla; arbeid - Mario Solorzano Martinez, volksgezondheid - Miguel Angel Montepeque, energie en mijnbouw - Carlos Leonel Hurtarte Can, speciale zaken - Antulio Castillo Barajas; president centrale bank - Federico Linares

Alvaro Arzu was de voormalige burgemeester van Guatemala Stad en samen met Alvaro Heredia (de waarnemend burgemeester) oprichter van de rechtse Partij voor Nationale Vooruitgang (PAN). Hij was voor deze partij vierde geworden in de eerste ronde van de verkiezingen. De neo-liberale econome Raquel Zelaya was adviseur van de vorige regering geweest. Richard Aitkenhead was leider van de Guatemalteekse Managersbond geweest en had banden met de leiding van de PAN. Maria Luisa Beltranena was ambtenaar bij de opperste kiesraad geweest en plaatsvervangend rector aan de universiteit. Mario Solorzano was secretaris-generaal van de Sociaal-Democratische Partij (PSD) en was in 1985 presidentskandidaat geweest. Miguel Montepeque en Antulio Castillo waren beide leidende figuren in de MAS.
Doelend op de verhouding van Serrano met de militairen, die nadrukkelijk hun stempel plachten te drukken op het politieke beleid noemde het blad *Caribbean Insight* (februari 1991) de benoeming van kolonel Ricardo Mendez tot minister van binnenlandse zaken een ,,kleine overwinning" voor Serrano, terwijl er niet aan getwijfeld hoefde te worden dat de nieuwe minister van defensie, generaal Luis Mendoza, ,,de keus (was) van uitsluitend het militaire opperbevel".
Serrano kondigde een economisch noodplan aan ter bestrijding van de inflatie en stelde voor dat werknemers, werkgevers en regering een sociaal verbond zouden sluiten om de netto lonen te verhogen, de speculatie te stoppen en het overheidstekort terug te dringen. Hij beloofde het volk veiligheidsgaranties en de voortzetting van het vredesproces.

Presidentskandidaat gen. Rios Montt spreekt op 4 november 1990 aanhangers toe in Guatemala Stad.

OPSCHORTING VAN AMERIKAANSE MILITAIRE HULP

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken maakte op 12 december 1990 bekend dat de militaire hulp aan Guatemala met onmiddellijke ingang werd opgeschort omdat de regering de verantwoordelijken voor het schenden van de mensenrechten niet ,,bekritiseerde en daar geen diepgaand onderzoek naar deed".

De verklaring noemde het bloedbad dat het leger op 2 december 1990 aanrichtte in de stad Santiago Atitlan, 70 km ten westen van de hoofdstad Guatemala Stad, waarbij 16 boeren werden gedood en 24 anderen gewond, ,,illustratief voor het escalerende geweld dat dit land blijft kenmerken". Soldaten hadden op een menigte van 2.000 a 3.000 ongewapende burgers geschoten toen zij naar een plaatselij-

Jorge Serrano Elias wordt, samen met zijn vrouw. toegejuicht na zijn beëdiging tot president op 14 januari 1991.

ke kazerne trokken om te protesteren tegen de illegale aanhouding van iemand uit de buurt, tegen intimidatiepogingen en tegen het misbruik van militair gezag. In een door 15.000 mensen ondertekende petitie werd rechtvaardigheid geëist en de sluiting van het garnizoen, waarvan de commandant volgens berichten zou zijn ontslagen.

De Amerikaanse regering was ook kritisch ten aanzien van de geringe voortgang in de opsporing en berechting van de daders van de moord op Michael Devine, een Amerikaan die op 8 juni 1990 in de noordelijke provincie El Peten werd vermoord, en van de ontvoerders van Diana Marck Ortiz, een non met de Amerikaanse nationaliteit, die later haar verkrachters en folteraars herkende als agenten van de Nationale Politie.

BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Op 4 januari 1991 tekenden Guatemala en de Sowjet-Unie in het hoofdkwartier van de VN in New York een verdrag voor het herstel van de diplomatieke betrekkingen die in 1947 waren verbroken.
(Vor.ber. pag. 306/1 e.v.en 600/3 - 1990)

MAAGDENEILANDEN (AMERIKAANS)

REFERENDUM OVER STATUS

Het voorgestelde referendum over de toekomstige status van de Amerikaanse Maagdeneilanden (USVI) dat op 14 november 1989 gehouden zou worden, werd uitgesteld nadat orkaan ,,Hugo" tussen 17 en 23 september op de eilanden aanzienlijke schade had aangericht. In het referendum kon de bevolking kiezen uit zes verschillende opties plus de bestaande situatie. De opties liepen uiteen van volledige onafhankelijkheid tot inlijving bij de VS als nieuwe staat. De meerderheid van de publieke opinie leek de voorkeur te geven aan het behoud van de huidige status van de eilanden met een iets grotere mate van autonomie. Lorraine Berry, hoofd van de statuscommissie en leider van de Democratische Partij die in het parlement een meerderheid vormde, verklaarde dat inlijving bij de VS noch onafhankelijkheid in het belang van de eilandengroep zouden zijn. In februari 1990 verklaarde gouverneur Alexander Farrelly dat de eilandengroep aansluiting zou zoeken bij de Organisatie van Oostcaribische Staten (OECS). De naburige Britse Maagdeneilanden waren in 1984 buitengewoon lid van de OECS geworden.

ECONOMIE. ORKAAN HUGO

In september 1989 beschadigde orkaan ,,Hugo" 97 procent van de huizen op het eiland St.Croix. Het verlies van de aanlegsteiger voor cruise-schepen in Frederiksted en de schade aan hotels vormden bovendien een bedreiging voor het toeristische winterseizoen. De schade op de drie belangrijkste bewoonde eilanden werd geschat op $ 1 mrd. De regering van de Amerikaanse Maagdeneilanden diende een aanvraag in voor een lening ter hoogte van $ 41 mln ten behoeve van door rampen getroffen gemeenschappen. Dit geld was bedoeld om het verlies aan inkomsten uit vennootschapsbelasting ten dele te compenseren.

De olieraffinaderij van de Amerada Hess Corporatie met een capaciteit van 545.000 vaten per dag werd eveneens zwaar beschadigd. Vanuit de VS werden eenheden van de Nationale Garde en de militaire politie overgevlogen om hulp te bieden bij het verhinderen van plunderingen direct na de orkaan. Tegen het einde van het jaar trokken zij zich geleidelijk weer terug.

Begin november 1989 wees de Amerikaanse president Bush een verzoekschrift van Timex van de hand, waarin deze de belastingvrije import van uurwerkmechanieken voor produktie op de Maagdeneilanden betwistte. Met deze beslissing werden ongeveer 600 banen op St.Croix veiliggesteld.

MARTINIQUE

SUCCES SEPARATISTEN TIJDENS REGIONALE VERKIEZINGEN

Tijdens verkiezingen op 14 oktober 1990 behaalden partijen die Martinique's onafhankelijkheid van Frankrijk voorstonden 22 procent van de stemmen en wisten daarmee beslag te leggen op 9 van de 41 zetels in de Regionale Raad. Zeven van die negen zetels werden door de Onafhankelijke Beweging van Martinique (MIM) veroverd. Tijdens de laatste verkiezingen in 1986 hadden de separatisten geen enkele zetel gewonnen. Normaal gesproken werd de Raad voor een periode van zes jaar gekozen. De verkiezingen waren echter vervroegd naar 1990 omdat die in 1986 wegens een technische fout nietig waren verklaard.

De linkse Progressieve Partij van Martinique (PPM) moest haar absolute meerderheid prijsgeven. Zij viel in zetels terug van 21 naar 14, maar de secretaris-generaal van de PPM, Camille Darsières, werd wel herkozen tot voorzitter van de Raad.

MEXICO

HERVORMINGEN BINNEN PRI. HERVORMINGEN KIESSTELSEL. DEELSTAATVERKIEZINGEN

Aan het eind van de 14de nationale vergadering op 3 september 1990 van de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (Partido Revolucionaro Institucional, PRI), die sinds 1922 in Mexico aan de macht was, werden wijzigingen van de partijstatuten aangenomen. Bijna 10.000 afgevaardigden stemden voor (i)invoering van rechtstreekse en geheime stemming bij alle interne partijverkiezingen, behalve bij de verkiezing van het nationale uitvoerend comité; (ii) vermindering van het aantal zetels van het nationaal uitvoerend comité van 37 naar 9; (iii) meer overleg met de basis over partijzaken en beëindiging van de bemoeienissen van het PRI-hoofdbureau met partijzaken in de hoofdsteden van de deelstaten; (iv) benoeming van de presidentskandidaat door een nationaal partijcongres van democratisch gekozen afgevaardigden, in plaats van door de vertrekkende president zoals gebruikelijk was.

De hervormingen werden beschouwd als een poging de PRI om te vormen van een autoritair geleide partij tot een partij die zowel in binnen- als buitenland meer geloofwaardigheid genoot, met als doel een legitieme verkiezingsoverwinning te behalen op de conservatieve Partij van Nationale Actie (Partido Acción Nacional, PAN) en de Partij van de Democratische Revolutie (Partido de la Revolución Democrática, PRD), die nu een serieuze electorale bedreiging vormden.

De PRD had de uiteindelijk op 15 juli door het Congres goedgekeurde verkiezingshervormingen het krachtigst veroordeeld, en beweerde dat de PRI haar meerderheid in de Kamer van Afgevaardigden en de Senaat op die manier zou behouden. De hervormingen hielden in dat de president de voorzitter van de nieuwe kiescommissie zou aanwijzen, en dat de partij die 35 procent van het totaal aantal stemmen behaalde een meerderheid (50 procent plus één zetel) in de Kamer van Afgevaardigden zou krijgen. Een andere bepaling verbood electorale allianties en coalities. Daarvan had de PRD met succes gebruik gemaakt bij de presidentsverkiezingen in juli 1988, toen PRD-kandidaat Cuauhtemoc Cardenas Solorzano de PRI had beschuldigd van schaamteloze verkiezingsfraude waardoor hem de overwinning was ontgaan (zie pag. 449 e.v. - '88).
Om dergelijke fraude moeilijker te maken zou een nieuw kiesregister worden samengesteld; zouden nieuwe identificatiekaarten worden gemaakt; tijdens de telling zou toegang mogelijk zijn tot de computers van de kiescommissie, en een kieshof zou over eventuele geschillen beslissen.

De vooraanstaande PRI-dissident, Rodolfo Gonzalez, leider van de Kritische Stroom-factie, trad op 13 september uit de partij en verklaarde dat het 14de congres ,,de grootste schijnvertoning in de lange geschiedenis van de PRI" was geweest. Hij kondigde aan met andere dissidenten waarschijnlijk een nieuwe partij te zullen oprichten.

(Vor.ber.pag. 451/1 e.v. - 1990)

Deelstaatverkiezingen

Eind november werden de officiële uitslagen bekendgemaakt van de in november gehouden deelstaat- en gemeenteraadsverkiezingen in de deelstaat Mexico, de dichtstbevolkte regio van het land. Volgens deze uitslagen ging het overgrote deel van de zetels naar de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI).De functionarissen van de partij ontkenden met klem de beschuldigingen van de oppositie dat er sprake was van fraude, en verklaarden dat hun ,,verpletterend succes" te danken was aan een ,,goede organisatie en hard werken". Het percentage thuisblijvers werd geschat op 65 a 67 procent. (Voor de presidentsverkiezingen en de goede resultaten van Cuauhtemoc Cardenas Solorzano, de huidige leider van de oppositionele centrum-linkse Partij van de Democratische Revolutie, PRD, in de deelstaat Mexico, zie pag. 449 e.v.- '88.)

De PRI won alle 33 verkiesbare zetels in het parlement van de deelstaat Mexico. De overige zetels werden verdeeld via het systeem van evenredige vertegenwoordiging waarbij de oppositionele centrum-rechtse Nationale Actiepartij (Partido Accion Nacional, PAN) negen zetels kreeg toegewezen, de PRD acht, en de rechtse Democratische Partij van Mexico (Partido Democrata Mexicano, PDM) en het centrum-linkse Cardenistische Front voor Nationale Wederopbouw (FCRN)ieder één zetel.
Bij de gemeenteraadsverkiezingen behaalde de PRI in 116 van de 121 gemeenten de meerderheid. De PAN en de PRD behaalden ieder in twee gemeenten de meerderheid en een onafhankelijke partij won in één gemeente.

De uitslagen van de gelijktijdig gehouden deelstaat- en gemeenteraadsverkiezingen in de staat Hidalgo werden niet eerder dan 2 december officieel bekendgemaakt, maar voorlopige uitslagen gaven te zien dat de PRI in 81 van de 84 gemeenten had gewonnen.
De PRD en de PAN verklaarden dat de verkiezingen een ,,schandelijke frauduleuze aangelegenheid" waren geweest, en dat de PRI op grote schaal met de stembiljetten had geknoeid en geweld had toegepast om de overwinning veilig te stellen. Beide partijen riepen op tot een massaal protest om de uitslagen ongeldig te laten verklaren. De PAN verklaarde de Interamerikaanse Mensenrechtencommissie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) te zullen vragen een uitgebreid onderzoek in te stellen. Volgens berichten had de regering de aanwezigheid geweigerd van internationale waarnemers, die de PAN had uitgenodigd om toe te zien op het verloop van de verkiezingen.

ONTSLAG VAN FUNCTIONARISSEN. DRUGSBESTRIJDING

De 42-jarige vice-procureur-generaal Javier Coello Trejo, die verantwoordelijk was voor de naleving van de drugsbestrijdingswetten, werd op 15 oktober uit zijn functie ontheven en benoemd tot hoofd federale consumentenkwesties.

Tijdens Coello's ambtstermijn werd een recordhoeveelheid van 75 ton cocaïne in beslag genomen en kon een belangrijke smokkelaar van cocaïne naar de Verenigde Staten, Miguel Angel Felix Gallardo, worden gearresteerd. Politici en mensenrechtengroeperingen in Mexico, die werden bijgestaan door een gedetailleerd rapport uit juni 1990 afkomstig van de in de VS gevestigde mensenrechtengroepering Americas Watch en door critici in het Amerikaanse Congres, hadden echter de federale politie beschuldigd van meer dan 800 gevallen van moord, marteling, afpersing en beroving tijdens hun drugsbestrijdingsoperaties.

VEILING IN VERBAND MET SCHULDENCONVERSIE. OVERIGE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Tijdens een tweede veiling op 9 oktober 1990 in verband met de schuldenconversie (de regering verkocht tegen opbod aandelen en obligaties om zo haar schulden te kunnen aflossen) werd geboden voor een totale nominale schuld van $ 2,5 mrd, waardoor de buitenlandse schuld met $ 1,8 mrd kon worden verminderd. De geaccepteerde biedingen bestonden voor 85,8 procent uit obligaties, die met een'korting van 35 procent in ruil voor bankleningen waren uitgegeven.

In juli had de regering op deze manier reeds $ 1 mrd van haar schuld weten te verminderen. Na de tweede veiling had de regering de limiet bereikt van $ 3,5 mrd die was toegestaan bij schuldenconversie. In de overeenkomst die op 4 februari met de crediteurenbanken was getroffen aangaande de reductie en de herfinanciering van de schulden (zie pag. 452/2 - '90), was het aanvankelijk de bedoeling geweest de veilingen over een periode van drie jaar te verspreiden.

Vrijhandelsbesprekingen met de Verenigde Staten

President Carlos Salinas de Gortari

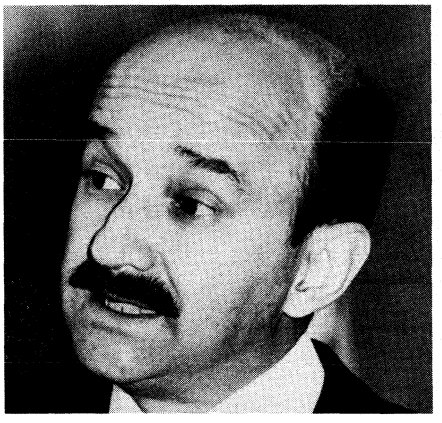

President Carlos Salinas de Gortari van Mexico.

ontmoette de Amerikaanse president Bush op 26 en 27 november 1990 voor twee dagen durende besprekingen in Monterrey, de hoofdstad van de noordoostelijke Mexicaanse staat Nuevo Leon. Tijdens een afsluitende persconferentie verklaarde Bush dat de twee landen ,,een familie" waren en besloten hadden de onderhandelingen voort te zetten om een Amerikaans-Mexicaans vrijhandelsverdrag te sluiten dat de economie van beide landen ten goede zou komen en hun concurrentiepositie op wereldniveau zou verbeteren. Hij zei dat een dergelijk verdrag ,,de geschiedenis van Noord-Amerika" zou wijzigen en ,,een voorbeeld voor alle landen" zou zijn.

Als gebaar van goede wil garandeerde Bush een krediet van $ 1,5 mrd voor de verbetering van Mexicaanse olie-installaties, nodig voor de levering van extra Mexicaanse ruwe aardolie aan de Verenigde Staten in geval van een oorlog in het Midden-Oosten.

Volgens Salinas was het onnodig bang te zijn dat door nieuwe betrekkingen met de Verenigde Staten Mexico geïsoleerd zou raken van de rest van Latijns-Amerika. Hij verklaarde dat een vrijhandelsverdrag een ,,sterke commerciële brug" zou slaan tussen de noordelijke en zuidelijke hemisfeer, en een aanvulling zou betekenen op het Amerikaanse ,,Enterprise for the Americas Initiative" van juni 1990 (zie pag. 92/1 - '91).

Bush had het Amerikaanse Congres in september gevraagd ,,snel verlopende" besprekingen goed te keuren zodat het voorgestelde verdrag, waaraan ook Canada zou deelnemen, in 1992 ondertekend kon worden. Er waren echter aanwijzingen dat het Congres de voortgang ervan zou vertragen totdat het garanties kreeg over verbeteringen van de mensenrechtensituatie in Mexico en bewijzen van eerlijke verkiezingen. Tot de kwesties die in Monterrey aan de orde werden gesteld, behoorden onder andere de problemen met betrekking tot de drugsbestrijding en de illegale immigratie naar de Verenigde Staten.

Anti-inflatieplan. Economisch **programma**

Het Pact voor Economische Stabiliteit en Groei (PECE) tussen de regering, de vakbonden en het bedrijfsleven (zie pag. 80/2 en 452/1/2 - '90) werd in november 1990 voor een jaar verlengd. Tegelijkertijd maakte de regering een pakket nieuwe maatregelen bekend waarin (i) het minimumloon met ingang van 18 november met 18 procent werd verhoogd; (ii) met ingang van 1991 met 40 procent besnoeid zou worden op de inkomstenbelasting van degenen die meer dan viermaal het minimumloon verdienden; (iii) de benzineprijzen met 20 procent werden verhoogd, en de prijzen van dieselolie, vloeibaar gas en elektriciteit met 30 procent; (iv) de voortdurende devaluatie van de peso ten opzichte van de Amerikaanse dollar werd gehalveerd van 80 centavo tot een ,,gemiddelde" van 40 centavo en waarin een afschrijvingspercentage van 5 procent per jaar werd vastgesteld als onderdeel van een anti-inflatiemaatregel bedoeld om in de toekomst pariteit tussen de twee koersen tot stand te brengen en de kapitaalvlucht naar het buitenland tot staan te brengen.

(Vor.ber. pag. 729/2/3 - 1990)

MONTSERRAT

NIEUWE GRONDWET. NIEUWE GOUVERNEUR

De nieuwe grondwet van Montserrat, waarvoor na het schandaal in zijn buitenlandse financiële sector een voorstel was ingediend, werd half februari 1990 van kracht. In ruil voor het accepteren van de supervisie van de gouverneur over de financiële sector, was in de grondwet een bepaling opgenomen waarin het zelfbeschikkingsrecht van Montserrat werd erkend. Tevens werd een artikel dat de gouverneur bepaalde wetgevende bevoegdheden toekende, geschrapt. Op 22 mei 1990 werd de nieuwe gouverneur, David G.R. Taylor beëdigd. Hij volgde Christopher Turner op, wiens relatie met premier John A. Osborne eind 1989 uiterst moeizaam was geworden.

GEVOLGEN VAN ORKAAN HUGO

In september 1989 begon de economie zich geleidelijk te herstellen van de verwoestingen van orkaan ,,Hugo". De huizen werden opgeknapt en de belangrijkste infrastructurele voorzieningen hersteld Op 1 december 1989 maakte de Britse regering bekend nog eens £ 1,2 mln uit te trekken voor herstelwerkzaamheden, waarmee de totale hulp op £ 4,2 mln kwam.

(Vor her pag 89/3 - 1990)

PARAGUAY

KABINETSWIJZIGINGEN

Nadat Luis Maria Argaña eind juli 1990 als minister van buitenlandse zaken was ontslagen, nadat hij openlijk had verklaard dat de regerende Coloradopartij de macht nooit uit handen zou geven (in tegenstelling tot de regeringsbelofte in 1993 vrije verkiezingen te houden), volgde halverwege augustus het aftreden van het hele kabinet om het president Andres Rodriguez mogelijk te maken een regeringswijziging door te voeren.

Alexis Frutos Vaesken, de vertrekkende minister van justitie en arbeid, werd minister van buitenlandse zaken. Zijn vorige portefeuille werd overgenomen door de vertrekkende viceminister van binnenlandse zaken Hugo Estigarribia Elizache. Raul Torres werd benoemd tot minister van landbouw en, zeer omstreden, Angel Roberto Seifart tot minister van onderwijs. Politici van de oppositie beschuldigden Seifart, een actief rechts lid van de Coloradopartijtop, van dezelfde autoritaire neigingen als zijn voorganger Dionisio Gonzalez Torres. De bezetting van de overige portefeuilles bleef ongewijzigd.

ARRESTATIE VAN GUSTAVO STROESSNER

Gustavo Adolfo Stroessner, zoon van de verbannen voormalige president Alfredo Stroessner, zou volgens berichten door de Braziliaanse politie op 9 augustus 1990 zijn gearresteerd na een uitleveringsverzoek van de Paraguayaanse regering. Hij werd gezocht in verband met een aanklacht wegens fraude, en zou in Braziliaanse hechtenis blijven totdat de uitleveringsprocedure afgerond was. Zijn vader werd in de hoofdstad Asuncion bij verstek berecht wegens vergelijkbare aanklachten.

(Vor.ber.pag. 531/2 - 1990)

PUERTO RICO

NIEUWE KABINETSLEIDER. WAARNEMERSSTATUS BIJ CARICOM

In januari 1990 werd Antonio J. Colorado benoemd tot minister van buiten-

landse zaken en daarmee tot kabinetsleider. Colorado was een voormalig bestuurslid van de Economische Ontwikkelingsadministratie en een belangrijk voorvechter voor het handhaven van Sectie 936 (zie hieronder). Op 6 april 1990 diende Puerto Rico een formeel verzoek in voor de waarnemersstatus bij bijeenkomsten van de Caribische Gemeenschap (Caricom), wat in juli tijdens een bijeenkomst in Kingston op Jamaica door de regeringsleiders werd goedgekeurd

ECONOMISCHE SITUATIE

Op 20 februari 1990 hield gouverneur Rafael Hernandez Colon zijn ,,State of the Commonwealth"-toespraak en presenteerde de begroting voor het fiscale jaar 1990-'91. Hij kondigde aan dat het PTT-staatsbedrijf zou worden verkocht en dat met de opbrengst twee fondsen voor onderwijs en ontwikkeling zouden worden gefinancierd. Men hoopte op een opbrengst van $ 2 mrd. De beslissing werd door de vakbonden veroordeeld omdat de werkgelegenheid op de tocht zou komen te staan, en op 28 maart werd een algemene staking van één dag georganiseerd. Hernandez Colon zei dat het begrotingstekort in 1990 naar schatting $200 mln zou bedragen. Dit werd deels veroorzaakt door de invoering van belastinghervormingen zonder dat maatregelen waren genomen om het tekort aan inkomsten op te heffen. De verdere uitvoering van de belastinghervormingen werd uitgesteld: hoewel veel parlementsleden van de regerende Volksdemocratische Partij (Partido Popular Democrático, PPD) het er niet mee eens waren.

In april 1990 publiceerde het begrotingsbureau van het Amerikaanse Congres een rapport waarin werd gesteld dat de overgang naar de soevereiniteit Puerto Rico tot aan het eind van het decennium 100.000 banen zou kunnen kosten en 73 procent aan investeringen door Amerikaanse bedrijven vanwege het wegvallen van de gunstige belastingpremies onder Sectie 936 van de Binnenlandse Belastingcode. Daarentegen zou het eiland als soevereine staat recht hebben op jaarlijks $ 3,6 mrd aan federale fondsen voor ziektekostenverzekeringen en andere programma's voor maatschappelijk welzijn. Medio 1990 werd aangekondigd dat 4 juni 1991 was gekozen als datum waarop het referendum over de toekomstige grondwettelijke status van het gebied zou worden gehouden.

ALGEMEEN

DREIGENDE HONGERSNOOD

Begin januari 1991 waarschuwden hulpverlenende instellingen en internationale organisaties dat grote delen van Afrika ten zuiden van de Sahara werden bedreigd door hongersnood en verwoestingen op een nog ernstiger schaal dan in het midden van de jaren tachtig. De terugkeer van een dergelijke voedselcrisis werd toegeschreven aan een combinatie van droogte, burgeroorlog en structurele onderontwikkeling, die werd verergerd door dalende grondstoffenprijzen en de buitenlandse schuldenlast. Het Wereldvoedselprogramma van de VN (WFP) schatte dat de levens van wellicht 20 mln mensen afhingen van de verlening van noodvoedselhulp.

Volgens voorlopige schattingen van de VN bedroeg de totale behoefte aan voedselhulp voor het gebied 3,8 mln ton, de hoogste raming die ooit was gemaakt. Deze overtrof veruit de gemiddelde behoefte van 1,4 mln ton in elk van de jaren 1987, 1988 en 1989. De Hoorn van Afrika, waarop de derde waarschuwing voor hongersnood in vier jaar betrekking had, werd wederom het zwaarst getroffen en had bijna twee derden van de totale noodhulp nodig.

Jaarverslag FAO

In haar op 28 december 1990 gepubliceerde jaarverslag meldde de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN (FAO) dat slechts 2,7 mln ton van de door hulpgevers in 1989-'90 toegezegde 3,9 mln ton voedselhulp was geleverd. Daaraan werd toegevoegd dat in het volgende jaar aanzienlijk meer nodig zou zijn. Zij drong er bij de ontwikkelde landen op aan hun aandacht niet te laten afleiden van de nood van miljoenen Afrikanen door binnenlandse economische problemen en bezorgdheid om Oost-Europa.

Volgens de FAO hadden twee opeenvolgende jaren van droogte geleid tot vermindering van de oogst in alle landen die grensden aan de Sahel, terwijl door de late regenval in zuidelijk Afrika het zaaien van graan was vertraagd, waardoor de kans op lagere opbrengsten toenam. In het rapport werd de aandacht gevestigd op 10 landen die in 1991 met ,,buitengewone voedselnood" te kampen zouden krijgen: Soedan en Ethiopië in de Hoorn van Afrika; Burkina Faso, Tsjaad, Mali, Mauretanië, Senegal en Liberia in West-Afrika; en Angola en Mozambique in zuidelijk Afrika. Noodhulp zou ook nodig zijn voor Liberiaanse vluchtelingen in Guinee, Sierra Leone en Ivoorkust en voor Mozambiquaanse vluchtelingen in Malawi.

In Soedan stond volgens hulpverleners maar liefst 8 mln mensen de hongerdood te wachten, in het bijzonder in het zuiden en het westen. In Ethiopië werden 7 miljoen mensen met hongersnood geconfronteerd nadat in Eritrea en delen van Tigré de oogst bijna geheel was mislukt. In Mozambique, waar volgens berichten de rijstoogst met 50 procent was gedaald, kampten bijna 3 mln mensen met voedseltekorten, vooral in de provincie Zambezia.
In Angola kwam een door de VN gecoördineerd programma om in negen centrale, zuidelijke en oostelijke provincies 110.000 ton voedsel te verstrekken aan 1,9 mln mensen, die door oorlog en droogte waren getroffen, nauwelijks op gang ten gevolge van de lauwe reactie van donorlanden. Medio december werd bericht dat alleen Zwitserland en Nederland hadden bijdragen. De bestaande voedselvoorraden van de VN zouden begin 1991 opraken.

Andere ramingen van voedseltekorten

Volgens het in 1990 gepubliceerde verslag van de Economische Commissie voor Afrika van de VN (ECA) ontvingen 100 mln mensen, een kwart van de Afrikaanse bevolking, minder dan 80 procent van hun dagelijkse voedselbehoefte en was het inkomen per hoofd van de bevolking voor het twaalfde achtereenvolgende jaar gedaald.

In het ECA-verslag werd niettemin opgemerkt dat de Afrikaanse voedselproduktie in 1989 sneller was gegroeid dan de bevolking (met 3,4 procent tegen een bevolkingstoename van 3,2 procent), voor de derde keer slechts in 20 jaar, en dat de voedselimporten met 12 procent waren gedaald.

In een op 28 december 1990 uitgegeven rapport van de Conferentie voor de Coördinatie van de Ontwikkeling van Zuidelijk Afrika (SADCC) werd gewaarschuwd voor lagere oogsten in 1991 dan in 1990 in Angola, Botswana, Malawi, Mozambique, Namibië, Lesotho, Swaziland, Tanzania, Zambia en Zimbabwe (hoewel de laatste drie landen voedseloverschotten hadden). In november waren de totale voedselvoorraden in het SADCC-gebied, die in september 638.000 ton hadden bedragen, gedaald tot 333.500 ton aan maisvervangende produkten, en de benodigde voedselimport liep in totaal op tot 2,35 mln ton.

Hulporganisaties wezen op Oeganda en Rwanda als nog eens twee landen die in ernstige moeilijkheden verkeerden, terwijl de Rampenhulporganisatie van de VN bekendmaakte dat de reactie op een internationale oproep tot hulp voor het door een burgeroorlog verscheurde Liberia praktisch nihil was geweest.

Effect van burgeroorlogen op voedselproduktie en hulppogingen

Regeringen, internationale organisaties en hulpverlenende instellingen noemde burgeroorlogen als een belangrijke factor in de voedselcrisis, en als

een grote belemmering voor hulppogingen.

In januari 1991 werd bericht dat de Ethiopische regering ermee akkoord ging dat voedsel via de haven van Assab werd overgebracht naar de provincie Tigré, die in handen van opstandelingen was. Dit volgde op een in december 1990 gesloten overeenkomst (zie pag. 106/3 -'91) krachtens welke het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) de aanvoer van noodhulp via de haven van Massau-a zou toestaan, zowel naar gebieden die onder controle van het EPLP stonden als naar gebieden, zoals Asmara, die nog in handen van de Ethiopische regering waren. Het grootste deel van de voedselhulp aan Ethiopië werd via Soedan geleid, maar het WFP hoopte via Massawa 6.000 ton per maand binnen te laten komen.

In Soedan weigerde de militaire regering van president Bashir tot december de ernst van de hongersnood te erkennen. Zij beweerde dat slechts 73.000 ton voedselhulp nodig was in plaats van de naar schatting van de VN benodigde 1,2 mln ton. De Soedanese regering wenste ook alleen de verantwoordelijkheid te behouden voor vervoer en verdeling van de hulp.

In Angola en Mozambique, landen die vroeger in hun eigen voedselbehoefte konden voorzien, hadden gewapende conflicten de produktiecapaciteit getroffen en deze belemmerden nu in ernstige mate de voedselhulpcampagnes, hoewel de vooruitzichten op een oplossing voor de burgeroorlogen in deze twee landen verbeterden.
In 1990 stonden de Angolese autoriteiten verscheidene niet-gouvernementele organisaties toe in het land kantoren te openen, en de VN schiep ,,vredescorridors" om voedsel te vervoeren dwars door de gevechtslinies tussen de regering en de UNITA-rebellen. Op 20 december beweerde de regering echter dat UNITA in de provincie Huila een brug had vernield, waarover 25 ton hulpvoorraden zouden worden vervoerd. De regering verklaarde daarop dat zij geen voedsel meer zou toelaten tot gebieden, die in handen van de rebellen waren, en de VN werd gedwongen de activiteiten te staken. Er werd ook bericht dat het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) medio december zijn hulpoperaties moest stopzetten wegens geschillenmet beide partijen.
In Mozambique werden in 1990 250.000 mensen van het land verdreven door gevechten tussen het regeringsleger en rebellentroepen. Ondanks vredesonderhandelingen tussen beide partijen bleef de toegankelijkheid van de hulp voor de naar schatting 500.000 tot 700.000 mensen achter de rebellenlinies een ernstig probleem. Waarnemers merkten op dat een succesvolle afloop van de vredesbesprekingen ironisch genoeg het voedselprobleem in Mozambique zelf zou verergeren, daar zo'n afloop zou leiden tot de terugkeer van de 1 mln Mozambiquaanse vluchtelingen in Malawi. In december werd op een conferentie van donorlanden $ 1 mrd toegezegd aan steun voor Zambezia, de zwaarst getroffen provincie, en verkreeg het Rode Kruis toestemming van de regering en de rebellen om de gevechtslinies te overschrijden.

(Vor.ber. pag. 106/2 e. v.-1991)

GAMBIA

ONTWERPOVEREENKOMST NIEUWE BANDEN MET SENEGAL

De regeringen van de huiirlanden Gambia en Senegal ondertekenden op 8 januari 1991 een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag. Hoewel geen bijzonderheden van de inhoud openbaar werden gemaakt, verklaarden functionarissen dat het verdrag de basis zou vormen voor formele bilaterale betrekkingen in de toekomst, die onzeker waren geworden nadat de in 1982 opgerichte Confederatie van Senegambia in september 1989 was uiteengevallen (zie pag. 95/3 e.v.-'90).
Functionarissen onthulden ook dat alle bilaterale verdragen (op het gebied van defensie en veiligheid, gezondheidszorg, handel, commercie, landbouw en energie) werden herzien. Verwacht werd dat de nieuwe overeenkomsten in juli 1991 ondertekend konden worden.

(Vor.ber. pag. 28/2 e.v.- 1991)

AMNESTIE VOOR POLITIEKE GEVANGENEN

President Dawda Jawara verleende gratie aan 35 gevangenen in het kader van een amnestie t.g.v. de 26ste verjaardag van Gambia's onafhankelijkheid op 18 februari. Onder degenen die werden vrijgelaten waren 19 mensen die tot levenslang waren veroordeeld. Tot hen behoorde de advocaat Cheyassin Papa Secka, die schuldig was bevonden wegens medeplichtigheid aan de mislukte coup van 1981 (zie pag. 497/1 e.v.-'81 en 11/2 e.v.-'82)en oorspronkelijk ter dood was veroordeeld (pag. 187/1-'83). Dit betekende dat nu alle in verband met het komplot van 1981 veroordeelde personen in vrijheid waren. De leider van de couppoging, Kukoi Samba Sanyang, zou naar verluidt in Burkina Faso leven. (Vor.ber.pag. 95/1-1990)

GUINEE-BISSAU

BESLUIT OVER MEERPARTIJENSTELSEL

Tijdens een buitengewoon congres van 21-25 januari 1991 keurde de regerende Partido Africano da Independencia de Guiné é do Cabo Verde (PAIGC) officieel de invoering goed van een ,,integraal meerpartijenstelsel". Het besluit vormde de afronding van een discussie binnen de partij en meer in het algemeen over de politieke toekomst van het land, die in mei 1990 door president Joao Bernardo Vieira was aangezwengeld in reactie op geëiste veranderingen.
Vieira hield de 425 afgevaardigden voor dat politieke hervormingen in het land nodig waren. Hij verklaarde dat in de toekomst de PAIGC niet meer de regerende kracht in het land zou zijn. Hij deed ook een beroep op alle burgers deel te nemen aan de politieke liberalisering en de ontwikkeling van het land.

(Vor. ber. pag. 108/1 e.v.-1991)

KAAPVERDIË

VERKIEZINGSOVERWINNING VOOR OPPOSITIE

Bij de parlementsverkiezingen op 13 januari 1991, de eerste waaraan meerdere partijen deelnamen, werd de regerende Afrikaanse Partij voor de Onafhankelijkheid van de Kaapverdische Eilanden (Partido Africano da Indepêndencia do Cabo Verde, PAICV). die sinds 1975 aan de macht was geweest, verslagen door de in 1990 opgerichte Beweging voor Democratie (Movimento para a Democracia, MPD).
Uit voorlopige uitslagen bleek dat de MPD 68 procent van de stemmen had behaald en 56 zetels in de nieuwe 79 zetels tellende Nationale Volksassemblée. De PAICV had 32 procent van de stemmen behaald en 23 zetels.

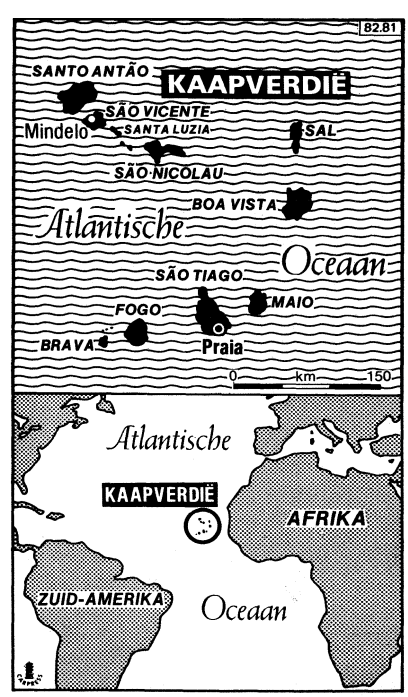

Premier en PAICV-leider generaal Pedro Pires diende op 15 januari het ontslag van zijn regering in en sprak zich uit voor ,,constructieve oppositie" van de partij.
MPD-leider Carlos Veiga, een voormalige openbare aanklager, zei dat de omvang van de overwinning van zijn partij ,,onverwacht" was geweest. Deze verkiezingen bewezen volgens hem dat ,,in Afrika op democratische wijze veranderingen tot stand kunnen komen". Tot de prioriteiten van zijn partij rekende hij de verwijdering van de sporen van het éénpartijstelsel, de ontbinding van de politieke politie en vooral de ontwikkeling van 's lands economie. Het buitenlandbeleid zou niet ingrijpend worden veranderd.

Het overgangsproces naar een meerpartijendemocratie in februari 1990 was in gang gezet (zie pag 314/1/2 - '90) en in september 1990 officieel afgesloten met de goedkeuring van amendementen op de grondwet, die voorzagen in directe verkiezingen voor het presidentschap, de afschaffing van de positie van de PAICV als de enige regerende partij, de scheiding van partij en staat, en de oprichting van andere politieke partijen.

Verkiezingnieuwe president

De zittende president, Aristides Maria Pereira, werd bij de presidentsverkiezingen op 17 februari verslagen. Antonio Mascarenhas Monteiro (47), een voormalig president van het hooggerechtshof en kandidaat van de MPD, kreeg 72 % van de stemmen tegen Pereira slechts 26,2 %. De opkomst bedroeg officieus 59 %. Er waren ca. 165.000 geregistreerde kiesgerechtigden.

Pereira (67) was sinds de onafhankelijkheid in juli 1975 president van Kaapverdië geweest, nadat hij actief aan de guerrilla tegen het Portugese koloniale bewind op het vasteland (Guinee-Bissau) had deelgenomen. Zijn regime was niet bezoedeld door corruptie of schendingen van mensenrechten.
Ook Monteiro nam aan de bevrijdingsstrijd tegen Portugal deel, maar brak in 1971 met de PAIGC wegens ideologische meningsverschillenmet de partijleiding.

(Vor.ber.pag. 32/1 e.v.-1991)

KONGO

AFTREDEN VAN PREMIER. VERDERE ONTWIKKELING NAAR MEERPARTIJENSTELSEL. REGERINGSWIJZIGING

Op 3 december 1990 trad Alphonse Poati-Souchalaty af als premier. In Brazzaville werd een officieel communiqué uitgevaardigd, dat deze gebeurtenis beschreef als het resultaat van ,,diepgaande meningsverschillen" binnen de regering ten gevolge van ,,het zoeken naar oplossingen voor de politieke crisis waarin het land verkeert" Poati-Souchalaty, die vanaf augustus 1989 (zie pag 670/1-'89) het ambt van premier had vervuld trad ook uit de regerende Parti congolais du travail (PCT)

De oorzaak van de recente ,,crisis" in Kongo vormde de aanhoudende druk van politieke organisaties en vakbonden op president Denis Sassou-Nguesso, voorzitter van het centrale comité van de PCT, om haast te maken met het nakomenvan zijn belofte het politieke systeem van het land te veranderen van een (in naam marxistisch) staatsmodel met één partij in een meerpartijenstelsel.

In december werden belangrijke stappen gezet in de richting van dit meerpartijenstelsel.

Tijdens het vierde buitengewone congres van de PCT, dat plaatsvond van 4-7 december, werd gedebatteerd over de heersende politieke instabiliteit. De partij deed formeel afstand van haar in de grondwet vastgelegde machtsmonopolie en zag ook af van haar marxistische doctrine ten gunste van een sociaal-democratisch systeem. Voorts koos het congres een nieuw 249 leden tellend centraal comité en benoemde het Ambroise Noumazalay op de nieuw geschapen post van algemeen secretaris.
De Nationale Volksvergadering (het Kongolese parlement) keurde op 27 december wetten goed die het bestaanen de financiering van oppositiepartijen mogelijk maakten. Het aantal en de omvang van deze politieke partijen werden niet aan beperkingen onderworpen, hoewel het alle partijen verboden werd meer dan 20 procent van de begroting in de vorm van subsidies en donaties uit het buitenland te ontvangen. Bovendien moest iedere partij een registratiebijdrage van 1 mln frank CFA (naar schatting $ 3.900) betalen. Volgens officiële schattingen zou het land eind 1990 de facto 57 partijen rijk zijn.

In zijn nieuwjaarstoespraak, die op 31 december door de nationale radio en televisie werd uitgezonden, kondigde Sassou-Nguesso aan dat op 25 februari 1991 een ,,nationale conferentie" zou plaatsvinden om een datum vast te stellen voor verkiezingen met meerdere partijen. Aanvankelijk zou deze conferentie medio 1991 plaatsvinden, maar de Kongolese Vakbondsconfederatie en tal van oppositiepartijen hadden er bij Sassou-Nguesso op aangedrongen die datum te vervroegen. Bovendien verklaarde de president dat hij al in januari 1991 een overgangsregering van ,,nationale eenheid" zou vormen, die zou streven naar ,,een versterking van het staatsapparaat" en ,,zich (zou) toeleggen op het herstel van de gedragsnormen van de ambtenaren".

Radioprogrammaover oppositiepartijen verboden

De staatsradio maakte op 4 januari bekend dat kolonel Celestin Goma-Foutou in zijn hoedanigheid als minister van territoriaal bestuur journalisten van de staatsradio had verboden nieuws over oppositiepartijen uit te zenden. Deze partijen waren net iets langer dan een week eerder gelegaliseerd. Op 5 januari werden acht journalisten geschorst, kennelijk wegens overtreding van het verbod.

Nieuwe premier.Regeringswijziging

President Denis Sassou-Nguesso benoemde op 8 januari 1991 generaal Louis Sylvain Goma tot premier als opvolger van Alphonse Poati-Souchalaty.
Bij een door Goma op 14 januari bekendgemaakte regeringswijziging werd brigade-generaal Raymond Damas Ngollo minister van defensie (een portefeuille die daarvoor door de president werd beheerd),die op zijn beurt als staatsminister van bosbouw werd opgevolgd door Paul Ngatse. Het ministerie van territoriaal bestuur (waaraan voorheen Goma-Foutou leiding gaf) en de ministeries van voorlichting en van lichamelijke opvoeding en sport (waarvan voorheen Ngatse het hoofd was) gingen op in een nieuw ministerie van binnenlandse zaken met aan het hoofd kolonel Celestin Goma-Foutou. De ministeriële portefeuille van mijnbouw en energie van Aimé Emmanuel Yoka werd opgewaardeerd tot een ministerie in het bureau van de president. Yoka (tot dusver ook minister van staatscontrole) volgde bovendien Auxence Ickonga op als minister van staatscontrole in het bureau van de president.

(Vor. ber. pag. 835/1/2 - 1990)

OEGANDA

NIEUWE PREMIER. VRIJLATING VAN VOORMALIGE MINISTER

George Cosmas Adyebo werd op 22 januari 1991 door president Yoweri Museveni benoemd tot premier.

Adyebo, een 43-jarige econoom, was lid van de heersende Nationale Verzetsraad en voormalig directeur van het Oegandese College of Commerce. Hij verving Samson Kisekka, die de functie had bekleed sinds Museveni in januari 1986 de macht overnam.
Kisekka, die tot vice-president werd benoemd, was reeds lang de zeventig gepasseerd en zou

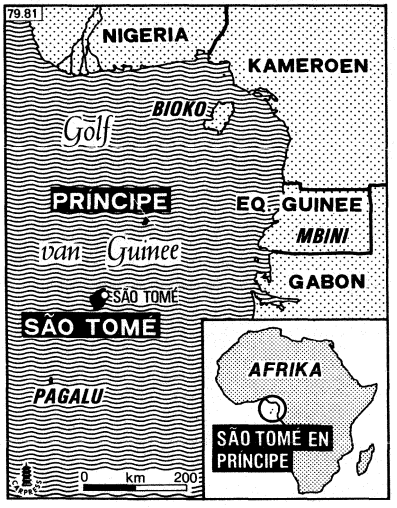

in slechte gezondheid verkeren. In februari 1988 waren hem drie assistenten toegewezen om zijn taak te verlichten.

Museveni maakte ook bekend dat eerste vicepremier Eriya Kategaya de functie van nationaal politiek commissaris zou overnemen van Kiizi Besigye.

Vrijlating van Rurangaranga

De voormalige minister Edward Rurangaranga werd op 23 januari met vijf anderen vrijgelaten uit de gevangenis, nadat de staat tegen hen gerichte moordaanklachten introk wegens gebrek aan bewijs.

Rurangaranga, onderminister in de regering van president Milton Obote, was kort na de omverwerping van Obote gearresteerd. De zes waren beschuldigd van de moord op drie mannen in het zuidwestelijke district Bushenyi in 1983. Na hun vrijlating had een politieman volgens een citaat in een plaatselijke krant gezegd dat hij was gedwongen een verklaring te ondertekenen waarin de medeplichtigheid van de zes aan de moord werd genoemd.

Veroordeling voormalige minister

De voormalige minister van jeugd, cultuur en sport brigadegeneraal Moses Ali werd op 7 januari tot 30 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens illegaal wapenbezit.

Ali was in april 1990 gearresteerd omdat hij verdacht werd van het smeden van plannen om de regering omver te werpen, maar werd in december ontslagen van vervolging wegens terroristische activiteiten. Ali, die tot 1978 minister was geweest in de regering van Idi Amin, was leider van het Oegandese Nationale Verzetsfront dat zich verzette tegen het regime van Obote. Hij trad in 1986 toe tot de regering van Museveni, aanvankelijk als minister van toerisme en wildstand.

(Vor. ber. pag. 732/3 e.v. - 1990)

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

NEDERLAAG REGERENDE PARTIJ BIJ EERSTE MEERPARTIJENVERKIEZINGEN

De Beweging voor de Bevrijding van Sao Tomé en Principe-Sociaal-Democratische Partij (MLSTP-PSD), die sinds de onafhankelijkheid in 1975 aan de macht was als de enige legale partij, werd op 20 januari 1991 verslagen bij de eerste parlementsverkiezingen waaraan meer partijen konden deelnemen.
De MLSTP won 30,53 procent van de stemmen en 21 van de 55 zetels (daarvoor 40) in de Nationale Volksvergadering. De Democratische Convergentiepartij-Reflectiegroep (PCD-GR) van de oppositie kreeg 54,37 procent en 33 zetels. De resterende zetel ging naar de Democratische Oppositiecoalitie, die 5,23 procent van de stemmen behaalde. Een vierde partij, het Christen-Democratisch Front, kreeg 1,5 procent van de stemmen. Ongeveer 80 procent van de 60.000 kiesgerechtigden ging naar de stembus.

Commentatoren suggereerden dat de beslissende factor voor de nederlaag van de marxistische MLSTP werd gevormd door de economische crisis. De crisis, die had geleid tot arbeidsgeschillen in de voorgaande maanden; was verergerd doordat de wereldprijzen voor het economisch belangrijkste produkt van het land, cacao, waren ingestort. De verkiezingsuitslag kwam slechts enkele dagen na de verkiezingsnederlaag van de regerende partij in Kaapverdië, het andere eilandstaatje onder de vijf voormalige Afrikaanse kolonies van Portugal (zie pag. 249/3 e.v. - '91).

De regering van premier Celestino Rocha da Costa trad op 25 januari af voordat de officiële verkiezingsuitslagen waren vrijgegeven. De secretaris-generaal van de PCD Daniel Lima dos Santos Daio, een voormalige minister van defensie die in 1982 uit de MLSTP was gestapt en in 1987 de PCD had opgericht als een ondergrondse organisatie, werd benoemd om een interimregering te formeren in afwachting van de presidentsverkiezingen op 3 maart.

(Vor. ber. pag. 736/1 e.v. - 1990)

SENEGAL

BERICHTEN OVER MARTELINGEN EN MOORDEN IN CASAMANCE

In een rapport dat op 10 januari 1991 werd gepubliceerd, beweerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat de Senegalese veiligheidstroepen steeds vaker mensen mishandelden en zonder vorm van proces executeerden in de zuidelijke regio Casamance, waar een afscheidingsbeweging haar gewapende strijd sedert medio 1990 had geïntensiveerd.

In het rapport werd beweerd dat ,,de regering de veiligheidstroepen carte blanche lijkt te hebben gegeven om te doden en martelen in Casamance als een reactie op de aanvallen van haar tegenstanders". In de tweede helft van 1990 waren in het gebied minstens 300 mensen aangeklaagd wegens misdrijven tegens de staatsveiligheid en waren elf mensen door martelingtijdens hun arrest omgekomen.
In een reactie verklaarde de regering op 11 januari dat zij de beschuldigingen in het rapport zou onderzoeken en de resultaten in een Witboek bekend zou maken. De regering had een eerder rapport van Amnesty uit mei 1990 volledig verworpen.

(Vor. ber. pag. 36/1/2 - 1991)

SOMALIA

BEWIND SIAD BARRE OMVERGEWORPEN

Op 29 januari 1991 werd Ali Mahdi Mohammed beëdigd als de nieuwe president van Somalia. Daarmee was een einde gekomen aan het 21-jarige bewind van president Mohammed Siad Barre, die drie dagen eerder uit de hoofdstad was gevlucht.

Het bewind van Siad Barre werd omvergeworpen nadat een maand lang hevig was gevochten in de straten van Mogadishu. De tegen de president strijdende eenheden waren al enkele maanden heer en meester in grote delen van het land, terwijl de centrale regering vrijwel alleen nog gezag uitoefende in het gebied rond de hoofdstad.
Rivaliteit tussen de rebellerende groeperingen had er echter voor gezorgd dat de aanval op

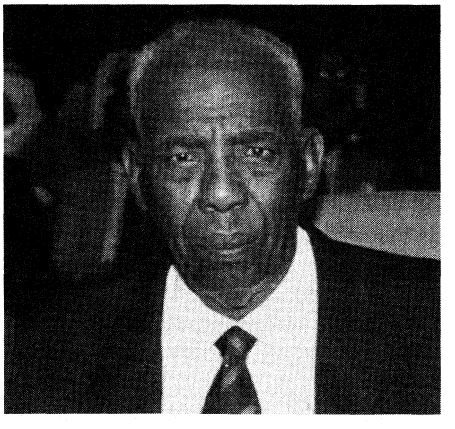

Mohammed Siad Barre, de voormalige president van Somalia.

Mogadishu niet was ingezet, totdat de drie belangrijkste groeperingen in augustus 1990 besloten tot samenwerking om het bewind van Siad Barre omver te werpen. Het Verenigde Somalische Congres (USC), dat zijn aanhang had bij de Hawiye-clan in midden-Somalia, lanceerde eind december een offensief.

De grootste rebellerende groepering, de vanuit het noorden opererende Somalische Nationale Beweging (SNM), deed een door de regering up 26 december gedane aankondiging dat politieke partijen met onmiddellijke ingang waren gelegaliseerd af als ,,tevergeefs"

Rond 1 januari beweerde het USC dat het grote delen van de hoofdstad in handen had en dat de president ingesloten zat in een bunker op eenmilitaire basis ten zuiden van het vliegveld van Mogadishu. Later werd gemeld dat hij zat opgesloten in het presidentiële paleis. Toen de gevechten heviger werden. zou de hoofdstad volgens berichten zonder water en elektriciteit zijn komen te zitten, zouden er voedseltekorten zijn ontstaan en lagen er lijken in de straten. Ook zouden onder de burgerbevolking veel slachtoffers zijn gevallen.

Ondanks de oproepen van Mahdi tot eenheid en onderhandelingen werd zijn benoeming tot president volgens berichten door andere rebellengroeperingen afgewezen, met name door de SNM maar ook door facties binnen het USC.

Met de belofte zo snel mogelijk vrije verkiezingen te zullen organiseren, riep Mahdi alle Somaliërs op deel te nemen aan een conferentie over de toekomst van het land.

De 52-jarige Mahdi was in de jaren '60 minister geweest, maar werd na de machtsovername van Siad Barre in 1969 gevangengezet Nadat hij midden jaren '70 was vrijgelaten, werd hij een succesvol zakenman en hotelier. Hij woonde later in ballingschap in Rome, vanwaar hij meehielp het USC te financieren. Eind 1990 keerde hij terug naar Somalia.

Militaire successen van SNM in het noorden

Volgens berichten van 5 februari veroverde de SNM op 30 januari de noordrlijke regionale hoofdstad Hargeisa, de stad Burao en de havenstad Berbera, nadat troepen die trouw waren gebleven aan Siad Barre, zich hadden overgegeven of waren gevlucht.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

In het laatste kwartaal van 1990 hadden zich onder het bewind van Barre nog de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Luitenant-kolonel Mahmoud Mohamed Hashi ,,Shabel", coördinator van de USC-troepen in Somalia (december 1990).

Nieuwe grondwet. Demonstranten neergeschoten

Een regeringsfunctionaris verklaarde op 7 oktober 1990 dat binnen 12 maanden een referendum zou worden gehouden ,,alsde situatie in het land dat toestond" over een nieuwe grondwet en verkiezingen met meerdere partijen. Intussen keurde de Volksvergadering op 8 oktober met overweldigende meerderheid de invoering van de nieuwe grondwet goed, die vanaf 11 oktober als tijdelijke maatregel in werking zou treden.

De oprichting van politieke partijen werd toegestaan, en fundamentele rechten, zoals vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid, werden gegarandeerd, maar de verspreiding van andere godsdiensten dan de islam werd verboden. Het Nationale Veiligheidshof werd afgeschaft en president Mohammed Siad Barre moest aftreden als voorzitter van de regerende Somalische Revolutionaire Socialistische Partij (SRSP) omdat hij volgens de grondwet beide posten niet tegelijkertijd kon bekleden. Hij werd vervangen door zijn zwager Ahmed Sulayman Abdullah.

Oppositionele groepen deden de grondwettelijke veranderingen af als een middel om westerse hulp en steun te krijgen ten tijde van een economische crisis. Zij verklaarden ook dat een nationaal referendum onmogelijk zou zijn omdat grote delen van het land in handen waren van rebellen.

Tijdens een betoging in Mogadishu voor de vrijlating van politieke gevangenen en uit protest tegen hoge voedselprijzen op 23 oktober vonden gewelddadige botsingen plaats tussen demonstranten en politie waarbij twee burgers en één

GEBEURTENISSEN IN JANUARI

3 januari: Siad Barre roept op tot een wapenstilstand en tot het houden van vredesbesprekingen; hij zegt elke uitkomst van de onderhandelingen te zullen accepteren; zijn oproep wordt door het USC afgewezen.
7 **januari:** Volgens berichten is de familie van de president naar Aboe Dhabi ontvlucht.
8 januari: Vanwege toenemende gevechten wordt de luchtbrug opgeschort, nadat op 5 en 6 januari meer dan 460 buitenlanders door Amerikaanse en Italiaanse vliegtuigen zijn geëvacueerd.
9 januari: De Italiaanse regering stelt vredesplan voor dat onmiddellijk door het USC wordt verworpen; het plan gaat ervan uit dat Siad Barre staatshoofd blijft maar dat hij het merendeel van zijn bevoegdheden afstaat aan een regering van nationale eenheid en dat onderwijl een vredesconferentie en onder toezicht van de VN te houden verkiezingen worden voorbereid.
12 **januari:** Italië sluit zijn ambassade in Mogadishu en evacueert al het personeel; naar verluidt hebben alle buitenlanders het land op 14 januari verlaten, behalve een Frans team van de hulporganisatie Artsen zonder grenzen.
15 januari: In een poging om blijkbaar toch nog een politieke oplossing te vinden, kondigt Siad Barre de benoeming aan van een ,,nationaal verzoeningscomité"; rebellen ontkennen de daaropvolgende berichten dat het USC instemt met een staakt-het-vuren.
20 januari: Radio Mogadishu meldt dat Siad Barre het ontslag van de regering van premier Mohammed Hawadie Madar heeft aanvaard en dat hij Umar Arteh Ghalib gevraagd heeft een regering te vormen. Arteh was een vroegere minister van buitenlandse zaken wiens huisarrest werd opgeheven zodat hij kon deelnemen aan het verzoeningscomité.
21 januari: Wederom bericht Radio Mogadishu dat de rebellen een bestand hebben geaccepteerd, wat opnieuw door het USC wordt ontkend.
23 januari: Het USC maakt in Rome de oprichting bekend van een comité voor nationale redding waaraan nog vier andere oppositiebewegingen meedoen: de Somalische Patriottische Beweging (SPM),het Democratisch Front voor de Redding van Somalia, de Somalische Democratische Beweging en de Democratische Alliantie van Somalia. Het USC zegt de SNM gevraagd te hebben zich bij hen aan te sluiten ,,vanwegehet nationale belang een bijdrage te leveren aan de gezamenlijke inspanning voor het vinden van een politieke oplossing".
24 januari: Siad Barre staat de macht af aan de nieuwe door Arteh geformeerde 25-koppige regering en biedt aan af te treden in ruil voor een wapenstilstand.
26 **januari:** Naar verluidt is Siad Barre de hoofdstad in een tank en met onbekende bestemming ontvlucht. (Bronnen van de rebellen berichtten dat hij naar de zuidelijke havenstad Kismayu was gevlucht, met de bedoeling naar Kenia te gaan, dat hem een vrijgeleide had beloofd. Op 4 februari zei een woordvoerder van het USC dat Barre in Wajir in het noorden van Kenia was aangekomen, maar dit werd door een Keniaanse regeringsfunctionaris ontkend.)
28 **januari:** Bekendmaking dat Mahdi tot president is gekozen.

politieman om het leven kwamen en 36 burgers gewond raakten.

Na intrekking van de beschuldigingen wegens hoogverraad en opruiing had het regime op 15 juli 46 prominente burgers vrijgelaten, onder wie de eerste president van het land, Aden Abulla Osman en vooraanstaande zakenmensen en religieuze leiders. De gevangenen hadden behoord tot de 115 ondertekenaars van een open brief aan Siad Barre waarin werd verlangd middels onderhandelingen een einde aan de burgeroorlog te maken, de mensen- en burgerrechten te respecteren en verkiezingen met meerdere partijen te houden. Hun vrijlating vond plaats tien dagen nadat 100 burgers om het leven waren gekomen in een overvol stadion in de hoofdstad Moeadishu nadat lastige vragenstellers een toespraak van Barre interrumpeerden en zijn aftreden eisten. Volgens berichten schoot de presidentiële garde eerst in de lucht en vervolgens op de massa. Een aantal mensen werd doodgetrapt in de daaropvolgende paniek.

Kabinetswijziging. Nieuwe legerbevelhebber

President Mohammed Siad Barre benoemde zijn schoonzoon, brigade-generaal Mohammed Siad Hersi Morgan, op 15 november 1990 tot minister van defensie, en plaatste Hoessein Abd al-Rahman Matan (voorheen defensie) over naar het ministerie van justitie en religieuze zaken. Daar verving hij Abdullahi Ossobleh Siyad die Morgans oude portefeuille van openbare werken en huisvesting overnam.

Dit was de derde kabinetswijziging sinds september (zie pag. 841/2 e.v. - '90), en verondersteld werd dat deze wijzigingen groeiende spanningen weerspiegelden binnen de regering die het hoofd trachtte te bieden aan de militaire tegenslagen in de burgeroorlog, een economische crisis en groeiende sociale onrust, vooral in de hoofdstad Mogadishu.

Voorts zou Barre brigade-generaal Morgan op 20 november hebben benoemd tot opperbevelhebber van het Somalische nationale leger in plaats van zijn zoon, brigade-generaal Maslah Mohammed Barre.

Moord op medewerkers Rode Kruis

Abdullahi Mahmoud Mohamed, de secretaris van de Somalische Rode Halvemaan, zou volgens berichten op 16 november 1990 door onbekenden zijn vermoord. Zijn dood volgde op die van Peter Altweg, een Zwitserse functionaris van het Internationale Comité van het Rode kruis (ICRC) die op 7 oktober was gedood in een hinderlaag van de Somalische Nationale Beweging (SNM) bij de stad Hargeisa in het noordwesten. Altwegs Zwitserse collega Antonella Notari, die gevangen was genomen met Sahra Ahmed Jama en Hassan Arab van de Somalische Rode Halvemaan, was op 11 oktober vrijgelaten. De SNM verklaarde dat de ontwikkelingswerkers in een militaire vrachtwagen hadden gereden en dat zulke vrachtwagens doelwit waren van routineaanvallen. Zij riepen de hulporganisaties op hun taken „onafhankelijk" te verrichten.

(Vor. ber. 459/2/3 en 841/2 e.v. - 1990)

TOGO

STAPPEN OP WEG NAAR PLURALISME

In een op 1 januari 1991 gehouden toespraak ter gelegenheid van de 24ste verjaardag van zijn machtsovername (op 13 januari 1967), kondigde president Gnassingbe Eyadema een amnestie voor politieke gevangenen aan en een wijziging in de financiering van de regerende Rassemblement du Peuple Togolais (RPT), de enige legale politieke partij in het land. Beide besluiten werden gezien als stappen ter voorbereiding van een versoepeling van het politieke systeem.

Eyadema sprak in zijn toespraak van „de op handen zijnde invoering van een meerpartijenstelsel". Hoewel hij geen specifieke beloften over het tijdsbestek deed, hield deze verklaring een belangrijke koersverandering in ten opzichte van de krachtige verwerping van een meerpartijenstelsel die de RPT in mei 1990 nog had laten horen (zie pag. 111/1-'91).
Hij riep ballingen op terug te keren naar Togo om „hunaandeel te leveren in de opbouw van hun land" en hij bood een „algemeneamnestie (aan) voor iedereen die was veroordeeld voor politieke overtredingen of samenzweringen tegen de natie". Uitgesloten daarvan waren degenen die waren veroordeeld wegens betrokkenheid bij de couppoging van september 1986 (zie pag. 62/3 e.v.-'87), met de mededeling dat dergelijke gevallen „afzonderlijk onderzocht" zouden worden. Hij maakte ook bekend dat per 1 januari de inning van de lidmaatschapsgelden van de KP?' middels inhouáing op het salaris van alle arbeiders zou worden gestopt. Dit was sinds 1977 de gang van zaken geweest.

(Vor.ber. pag. 110/2 e.v.-1991)

ZUID-AFRIKA

TERUGKEER ANC-VOORZITTER. ADVIESVERGADERING ANC

Oliver Tambo, voorzitter van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC), keerde op 13 december 1990 na 30 jaar ballingschap terug in Zuid-Afrika. Dit betekende een nieuwe stap in de richting van een volwaardige politieke rol voor het ANC in het land. Tambo arriveerde nog vóór het begin van de eerste adviesvergadering van de beweging in 31 jaar, die een goede gelegenheid voor het ANC vormde om zijn beleid van onderhandelingen met de regering te verduidelijken.

De ANC-vergadering, die van 14-16 december in Johannesburg plaatsvond, werd besloten met een belofte de onderhandelingen voort te zetten. Tegelijkertijd dreigde de beweging het overleg op te schorten, wanneer de regering niet vóór 30 april 1991 actie zou ondernemen inzake de beëindiging van het geweld in de woonsteden, de vrijlating van alle politieke gevangenen, de terugkeer van ballingen, een afschaffing van de resterende „repressieve" wetten en een stopzetting van politieke pro-

ANC-voorzitter Oliver Tambo (m.) woonde daags na zijn terugkeer in Zuid-Afrika op 14 december 1990 een ANC-conferentie bij met Nelson en Winnie Mandela.

cessen. De vice-president van het ANC, Nelson Mandela, verklaarde dat een meerderheid achter onderhandelingen stond, hoewel hij erkende dat de partijleiding in veel gevallen had verzuimd haar aanhangers te raadplegen.
De vergadering besloot ook verdedigingscomités op te richten om inwoners van woonsteden te beschermen tegen aanvallen. De afgevaardigden verwierpen de oproep van enkele oudere ANC-leiders om di economische sancties tegen Zuid-Afrika te verzachten. Bij de afsluiting van de vergadering heerste er opnieuw een strijdbare stemming, toen afgevaardigden in 1991 een campagne van ,,massale actie" eisten ten gunste van een interim-regering, een grondwetgevende vergadering en de afschaffing van het uit drie kamers bestaande parlement (dat voorzag in gescheiden kamers voor blanken, kleurlingen en Indiers, maar niet voor zwarten).

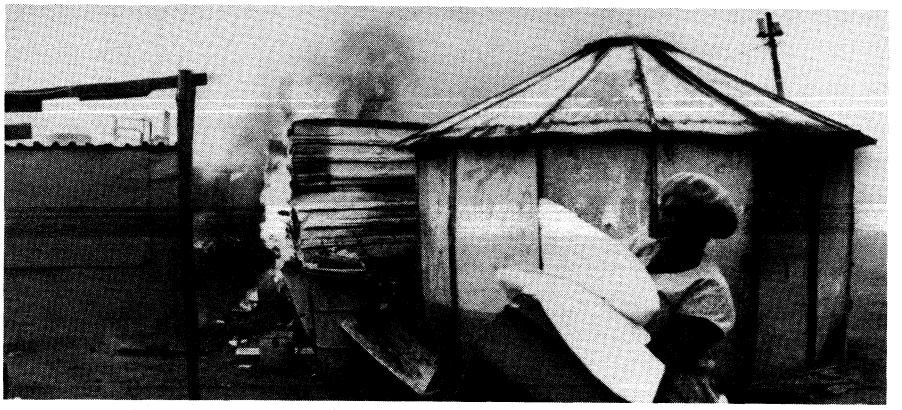

Bij bloedige gevechten in de zwarte woonstad Thokoza (ten zuiden van Johannesburg) in de nacht van 2 op 3 december 1990 kwamen zeker 24 mensen om hei leven. Een vrouw verlaat haar brandende buurt.

Geschil over ,,geheime besprekingen"

Op 17 december maakte een aantal kranten gewag van een ,,geheime" ontmoeting tussen Mandela, Tambo en president F. W. de Klerk, hetgeen het ANC in verlegenheid bracht. Later gaf de beweging toe dat er een ontmoeting had plaatsgevonden, maar die werd omschreven als ,,een al lang geplande vergadering van de werkgroep die zich bezint op de opschorting van gewapende actie".

In een eerste persbericht, dat verscheen in de *Johannesburg* Sunday *Times,* stond te lezen dat tijdens de ontmoeting op 17 december plannen waren besproken om met alle partijen begin 1991 een conferentie te beleggen om een agenda op te stellen voor constitutionele onderhandelingen. Volgens de krant wilde de regering deze conferentie gebruiken om alle onderhandelingspartners ,,fundamentele zaken als een meerpartijenstaat, een vrije economie en pers, en bescherming van mensenrechten en eigendom" te laten onderschrijven.

AGENDA VAN DE KLERK VOOR 1991

Op 18 december 1990 hekelde De Klerk in zijn kersttoespraak de militante toon van het ANC, maar hij kondigde ook aan in het nieuwe jaar ,,constructieve en vreedzame onderhandelingen" te zullen aanknopen. Hij beloofde meer politiemensen naar de woonsteden te sturen om orde en gezag te handhaven.

Eind december verklaarden regeringswoordvoerders dat voor 1991 geplande wetgeving enkele resterende pijlers van de apartheid zouden wegnemen. Het voorlopige ontwerp voor intrekking van de Group Areas Act was afgerond en zou medio januari aan het kabinet gepresenteerd worden. Ook de uit 1989 stammende Free Settlement Areas Act zou worden herzien. De Land Acts uit 1913 en 1936 zouden voorlopig van toepassing blijven op land dat aan stammen toebehoorde, maar de Population Registration Act, die het ras bij de geboorte bepaalde, zou bij de constitutionele onderhandelingen gewijzigd worden.

VOORBEREIDINGEN VOOR DE TERUGKEER VAN MEER BALLINGEN

Op 18 december 1990 verleende De Klerk strafvrijstelling aan hen die vervolgd werden, omdat ze het land vóór 8 oktober 1990 illegaal verlaten hadden. Daarmee was de weg vrijgemaakt voor de terugkeer van naar schatting 20.000 politieke ballingen. Bovendien publiceerde het ministerie van justitie de namen van 787 mensen aan wie strafvrijstelling was verleend, omdat ze zonder toestemming het land verlaten hadden. Overigens was het niet duidelijk wie van hen toch nog vervolgd kon worden op grond van andere aanklachten.
De onvoorwaardelijke ontheffing van strafvervolging, die van toepassing was op verschillende vooraanstaande politieke leiders, met name van het ANC, werd van eind 1990 verlengd tot 15 februari 1991. Eerder was een dergelijke ontheffing ook verleend aan 18 leden van het Pan Afrikaanse Congres (PAC). Eén van de bannelingen die op 5 december terugkeerden, was Joe Mkhwanazi, beleidssecretaris van het PAC, die sedert 1962 in ballingschap had vertoefd.

POSITIES VAN PAC, AZAPO, INKATHA EN VAN BOPHUTHATSWANA

Op 9 december 1990 werd Clarence Makwetu tot de nieuwe voorzitter van het PAC gekozen. Hij volgde Zephania Mothopeng op, die in oktober was overleden (zie pag. 114/2-'91). Makwetu verklaarde dat het PAC niet met de regering zou onderhandelen, voordat een grondwetgevende vergadering was gekozen.
De nieuw gekozen voorzitter van de Azanische Volksorganisatie (Azapo), Pandelani Nefolovhodwe, riep 1991 uit tot een jaar van strijd en hij waarschuwde dat de hervormingen van de regering ,,duidelijk zichtbaar racisme en exploitatie (vervingen) door subtiele vormen van racisme en exploitatie". Ook verwierp Azapo het voorstel een conferentie met alle partijen te beleggen en de beweging ontkende contacten met de regering gehad te hebben.
Op 9 december, tijdens een speciale algemene vergadering van de voornamelijk uit Zoeloes bestaande Inkatha Vrijheidspartij, werd Mangosuthu Buthelezi opnieuw tot leider gekozen. Daarnaast besloot de organisatie samen te werken met andere partijen bij de vorming van een niet-raciale meerpartijendemocratie.
Op 6 december verwierp de president van het thuisland Bophuthatswana, Lucas Mangope, het idee opnieuw deel uit te gaan maken van Zuid-Afrika. Hij zou het resultaat van het onderhandelingsproces afwachten, verklaarde hij, maar ,,alleen wanneer bij de onderhandelingen werkelijke voortgang wordt geboekten wanneer er duidelijke en helder omschreven voordelen voor mijn land en volk zijn, zullen we een mogelijke verandering van onze huidige constitutionele positie overwegen". De enige oppositiepartij in Bophuthatswana, de Nationale Seoposongwe Partij, kondigde aan spoedig in het ANC op te zullen gaan.

SPANNINGEN IN WOONSTEDEN AFGENOMEN

In de tweede helft van december 1990 was er een langere periode van betrekkelijke rust in de woonsteden van de oostelijke Rand dan in de vijf maanden daarvoor, hoewel er in de eerste helft

van de maand gemiddeld 20 doden per dag vielen.

De gevechten tussen aanhangers van het ANC en Inkatha bereikten op 11 december in Thokoza een hoogtepunt. Diezelfde dag gehouden besprekingen tussen plaatselijke ANC- en Inkatha-leiders resulteerden echter in een kleine onderbreking van het geweld. Later, op 24 december, verklaarde Mandela dat een topontmoeting tussen de twee partijen van „cruciaal" belang was voor de beëindiging van het geweld.

OPHEFFING INVESTERINGSVERBOD VAN EG. BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 16 december 1990 besloot de Europese Gemeenschap (EG) een begin te maken met de verzachting van de sancties tegen Zuid-Afrika door het vrijwillige verbod op nieuwe investeringen in het land op te heffen.

De Britse regering had de eenheidvan de EG al verbroken door in februari 1990 (zie pag. 250/3 e.v.-'90)eenzijdig het investeringsverbod op te heffen. In een in Rome uitgevaardigde gemeenschappelijke verklaring gaven de EG-leiders te kennen dat de opheffing van het verbod een vervolg zou kunnen krijgen in andere maatregelen om de sancties te verzachten, wanneer de Zuidafrikaanse regering andere maatregelen zou nemen om de apartheid af te schaffen. Zij riepen met name op tot de herziening van de Group Areas Act en de Land Acts. Voorts besloten zij dat de EG meer hulp zou moeten verlenen aan projecten ter verbetering van de sociale en economische omstandigheden van slachtoffers van de apartheid.
Mandela had de EG gevraagd de opheffing van sancties nog twee of drie maanden uit te stellen. Hij gaf de adviesvergadering van het ANC te verstaan dat het tijd was voor een „nieuwe evaluatie" van de sancties, maar uit een stemming bleek dat de 1.600 afgevaardigden de handhaving van de sancties steunden.

Eind november knoopten Zuid-Afrika en Bulgarije nieuwe diplomatieke betrekkingen aan en minister van buitenlandse zaken R. F. „Pik" Botha voorspelde binnen zes maanden een volledig herstel van de diplomatieke betrekkingen met de Sowjet-Unie. (Zuid-Afrika had de Sowjet-Unie steun toegezegd bij de herhuisvesting van slachtoffers van de ramp bij Tsjernobyl.) Op 21 november, na afloop van een één week durende rondreis door Oost-Europa, verklaarde Botha dat met Tsjechoslowakije en Roemenië consulaire betrekkingen waren aangeknoopt.
In december bracht Botha een bezoek aan de Comoren, Kenia en Zambia, terwijl de Zuidafrikaanse luchtvaartmaatschappij geregelde vluchten naar Nairobi ging onderhouden.

(Vor.ber.pag. 112/1 e.v. - 1991)

ALGEMEEN

GOLFCONFLICT

In februari 1991 gingen de geallieerden onder aanvoering van de Verenigde Staten door met hun grootscheepse luchtaanvallen op Irak en de Iraakse troepen in Koeweit. Zij ondervonden daarbij weinig tegenstand.
Toen op 24 februari om 1 uur 's nachts GMT eindelijk het sein werd gegeven voor de lang verwachte grondoorlog, stuitten de geallieerde troepen op minimale Iraakse weerstand. Koeweit-Stad werd vlug bevrijd, een groot deel van Zuid-Irak werd bezet, en het grootste deel van het Iraakse leger werd vernietigd, gevangengenomen of geïsoleerd ten zuiden van de Eufraat en de Tigris. Toen de vijandelijkheden op 28 februari, de 43ste dag van de oorlog, werden gestaakt, werd het aantal nog inzetbare Iraakse soldaten op het slagveld in Koeweit, een gebied van ongeveer 250 km2 ten zuiden van de Eufraat en de Tigris, geschat op 30.000.
Dankzij de superioriteit van de geallieerde troepen en een militaire strategie waardoor het aantal geallieerde slachtoffers minimaal bleef, konden de politieke leiders van de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk tijdens het verloop van de oorlog rekenen op overweldigende publieke steun.

Op het diplomatieke front maakte de coalitie tijdens de campagne duidelijk dat ze niet openstond voor vredesinitiatieven zolang de Iraakse leiders niet bereid waren de opeenvolgende resoluties van de VN-Veiligheidsraad onvoorwaardelijk uit te voeren. Pas op 27 februari, dat wil zeggen pas na de complete nederlaag van Irak in de grondoorlog, besloot de Iraakse regering deze resoluties na te leven. Gezien de uitdagende retoriek van president Saddam Hoessein tot dat moment, had het steeds waarschijnlijker geleken dat het offensief onder aanvoering van de Amerikanen zou doorgaan totdat zijn regime ten val was gebracht.
Herhaaldelijk verklaarden de geallieerden dat de val van Saddam Hoessein niet een expliciet doel was van hun militaire campagne, maar desalniettemin gaven geallieerde leiders verscheidene malen te kennen dat wel zeer wenselijk te vinden, met name op 15 februari toen de Amerikaanse president George Bush het Iraakse volk opriep de wat hij noemde brute dictatuur omver te werpen.

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN

In deze situatie leken alleen de diplomatieke initiatieven van Iran van begin februari en van de Sowjet-Unie halverwege de maand enige kans van slagen te hebben om in een laatste poging een volledige grondoorlog te voorkomen.

Rafsanjani biedt bemiddeling door Iran aan. Vergadering van niet-gebonden Landen. Andere diplomatieke initiatieven

Op 4 februari zei de Iraanse president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani op een persconferentie in Teheran dat hij Sad-

De Iraakse vice-premier Saadoun Hammadi tijdens een persconferentie op 13 februari in Rabat (Marokko).Tevoren had hij nog bezoeken gebracht aan Tunis en Algiers.

dam Hoessein ,,een idee" voor vrede had gestuurd, dat hij op antwoord wachtte en dat hij bereid was tot directe besprekingen met de leiders van Irak en de Verenigde Staten om zo te proberen de oorlog te beëindigen. Hij weigerde dieper in te gaan op zijn boodschap, maar bevestigde wel dat ze paste binnen het kader van de resoluties var; de VN-Veiligheidsraad en dat ze was meegegeven aan de Iraakse vice-premier Saadoun Hammadi die van 1-3 februari in Teheran was geweest.

Hoewel hij erkende ,,geenteken van flexibiliteit" te hebben bespeurd tijdens zijn besprekingen met Hammadi, stelde Rafsanjani de retorische vraag waarom hij niet zou praten met Saddam Hoessein ,,als er hoop bestaat op de redding van het Iraakse volk". Hij voegde daaraan toe dat het ,,logisch" zou zijn om met de Amerikaanse regering te praten als het streven naar vrede dat eiste. Hij onthulde dat de Verenigde Staten en Irak ,,de afgelopen dagen" verscheidene malen contact hadden gehad via de Zwitserse ambassade in Teheran.
Op 31 januari had het Iraanse persbureau *IR*-NA bericht dat Irak, Algerije, Frankrijk en Jemen in Iran besprekingen voerden over ,,mogelijkheden om de oorlog te beëindigen". De secretaris-generaal van het Franse ministerie van buitenlandse zaken, François Scheer, was in Teheran van 31 januari-3 februari, dezelfde periode waarin Hammadi en de ministers van buitenlandse zaken van Algerije en Jemen in Teheran waren. Ambtenaren van het Franse ministerie van buitenlandse zaken bestempelden de bewering dat in Iran besprekingen werden gevoerd echter als ,,absurd".

Op 6 februari maakte Irak bekend dat het de diplomatieke betrekkingen met Frankrijk, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Italië, Saoedi-Arabië en Egypte verbrak.

De Sowjet-Unie, secretaris-generaal van de Verenigde Naties Javier Perez de Cuellar, en Franse en Turkse woordvoerders verwelkomden het initiatief van Rafsanjani, maar een ambtenaar van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat ,,Iran niet direct betrokken is bij dit conflict en dat wij willen dat Irak uit Koeweit vertrekt", terwijl president Bush zei dat ,,we door moeten gaan en (deze oorlog) tot een succesvol einde moeten brengen".
Op een persconferentie in Amman op 10 februari deed Hammadi het Iraanse vredesvoorstel af met de woorden: ,,We hebben tegen Iran gezegd dat wat nu gebeurt niets te maken heeft met Koeweit. Het probleem nu is de Amerikaanse agressie, imperialistische agressie, die is gericht op de vernietiging van Irak en de onderwerping van de regio." Hij maakte bekend dat hij Rafsanjani op 8 februari in Teheran een brief van Saddam Hoessein had overhandigd met het formele antwoord van de Iraakse president op de jongste Iraanse voorstellen.
In een toespraak voor radio en televisie maakte Saddam Hoessein op 10 februari geen enkele toespelingen op de vredesinitiatieven, maar benadrukte dat ieder uur dat de oorlog duurde een nieuwe nederlaag betekende voor de ,,ongelovigen" die tegen Irak vochten.

De minister van buitenlandse zaken van Iran Ali Akbar Velayati was een van de ministers van buitenlandse zaken van 15 landen van de Beweging van niet-gebonden Landen die, samen met een vertegenwoordiger van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), op 11 en 12 februari in Belgrado achter gesloten deuren vergaderden. Iran en India wilden een vredesplan van zes punten bespreken, dat was gebaseerd op de terugtrekking van Irak uit Koeweit, gevolgd door het vertrek van de westerse troepen uit de regio. Na afloop echter zei Velayati dat ,, het onmogelijk was geweest welk plan dan ook voor te stellen aangezien iedere poging daartoe door de ene danwel de andere partij" was verworpen. De vergadering was belegd op initiatief van Joego-Slavië dat op dat moment voorzitter was van de Beweging. De minister van buitenlandse zaken van Joego-Slavië, Budimir Loncar, zei op een persconferentie na afloop dat ,,de ministers van buitenlandse zaken niet tot overeenstemming konden komen over een gezamenlijke verklaring, maar daarentegen opteerden voor een actieplan ter voorkoming van de escalatie van de oorlog...waarbij om te beginnen snel, binnen enkele dagen, een missie van drie of vier ministers naar Bagdad werd gestuurd". Hij voegde daaraan toe dat ,,wetegelijkertijd een delegatie de tegenovergestelde kant zullen opsturen, zowel naar Koeweit als naar de lidstaten van de coalitie, de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap".
Bericht werd dat verscheidene pro-Amerikaanse landen zoals Joego-Slavië, Egypte, Venezuela, Argentinië en Cyprus, zich hadden verzet tegen pogingen om de Iraakse terugtrekking uit Koeweit te koppelen aan de oplossing van andere problemen in het Midden-Oosten, in het bijzonder de Palestijnse kwestie.

Sowjet-bemiddeling. Primakow bezoekt Bagdad op 12 februari

Na het mislukken van het Iraanse initiatief bleef de hoop op een regeling voor het conflict zonder een grondoorlog gevestigd op de Sowjet-bemiddelingspogingen. President Gorbatsjow had namelijk op 9 februari bekendgemaakt dat hij zijn persoonlijke gezant Jewgeni Primakow naar Bagdad zou sturen.

De Sowjet-Unie had nauw contact onderhouden met Iran. Vice-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Belonogow had van 5-8 februari een bezoek gebracht aan Teheran voor besprekingen met Velayati en de Iraanse vice-minister van buitenlandse zaken Mahmoud Vaezi. Eveneens op 5 februari had de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnych in Moskou gesproken met de Syrische vice-premier en minister van defensie generaal Mustapha Tlass, terwijl de staatsminister van buitenlandse zaken van Jemen Abdul Aziz al-Dali op 7 februari in Moskou werd ontvangen door de Sowjet-vice-minister van buitenlandse zaken Wladimir Petrowski.
Conservatieven in het Sowjet-leger en de regerende Communistische Partij (CPSU) hadden zich verzet tegen de passieve steun van de Sowjet-Unie aan het optreden van de door de Verenigde Staten geleide coalitie. In een op 4 februari openbaargemaakte verklaring van het plenum van het Centrale Comité van de CPSU werd Gorbatsjow gemaand ,,bij de internationale gemeenschap en de VN de noodzakelijke verdere stappen te ondernemen om het bloedvergieten te beëindigen en een politieke oplossing voor het conflict te zoeken overeenkomstig de VN-resoluties". Vooral in het leger lieten havikken zich openlijk kritisch uit over het Sowjet-standpunt. Toen de luchtaanvallen enorme schade bleven aanrichten, werd vanuit die hoek verontwaardigd opgeroepen om Irak te steunen krachtens een verdrag uit 1972 om gezamenlijk te strijden tegen het ,,imperialismeen zionisme".
Gorbatsjow was gevoelig voor deze druk en op 9 februari bevestigde hij dat de Sowjet-Unie vasthield aan de VN-resoluties, maar sprak zijn bezorgdheid uit dat door de ,,logica van de militaire operaties (van de coalitie) het karakter van het militaire ingrijpen" verder dreigde te gaan dan in het mandaat van resolutie 678 was toegestaan (zie pag. 41/3 - '91). Bij zijn vertrek uit Teheran de dag daarvoor had Belonogow zijn misnoegen geuit over de ,,opzettelijkevenvoesting" van woonwijken in Irak.
De Sowjet-leiders leken erop uit zichzelf een rol toe te bedelen bij een toekomstige vredesregeling in het Midden-Oosten. Zij waren ook ongerust over het feit dat oorlog dicht bij de zuidgrenzen van de Sowjet-Unie plaatsvond, en met name over de mogelijkheid dat de oorlog zou escaleren tot een conflict met chemische of nucleaire wapens.

Primakow kwam op 12 februari in Bagdad aan en vertelde de volgende dag op een persconferentie dat een gesprek met Saddam en Aziz enkele ,,lichtpuntjes" had opgeleverd, en dat Aziz naar Moskou zou gaan om de besprekingen voort te zetten. Verdere bijzonderheden werden niet bekendgemaakt, maar tijdens een ontmoeting in Moskou met de minister van buitenlandse zaken van Koeweit, sjeik Sabah al Ahmad al Jabir as Sabah, op 14 februari zei Gorbatsjow dat Primakow ,,enige flexibiliteit (had) waargenomen bij het regime in Bagdad".

Iraakse voorwaarden voor terugtrekking

Op 15 februari bood Irak aan zich terug te trekken uit Koeweit en resolutie 660 van de VN-Veiligheidsraad uit te voeren op voorwaarde dat (i)er een volledi-

ge wapenstilstand zou komen; (ii) alle overige resoluties inzake het conflict werden ingetrokken en de economische sancties werden opgeheven; (iii) de troepen van de coalitie zich volledig uit de regio zouden terugtrekken binnen een maand na afkondiging van de wapenstilstand; (iv) Israël zich zou terugtrekken ,,uit Palestina en de bezette Arabische gebieden in het zuiden van Libanon en op de Golanhoogte", of dat wanneer Israël geen gehoor zou geven aan deze eis, de Verenigde Naties dezelfde resoluties tegen Israël als tegen Irak zouden aannemen; (v) Iraks ,,historische rechten te land en ter zee" werden gegarandeerd; en dat (vi) de ,,overeen te komen politieke ordening" zou zijn gebaseerd op ,,de wil van het volk en de democratische beginselen", en niet op de ,,verworven rechten van de familie Sabah".

Bovendien eiste Irak herstel van de door de coalitie aangerichte schade, de kwijtschelding van schulden van Irak aan landen van de coalitie en kwiitschelding van de schulden aan andere landen in de regio die buiten de coalitie waren gebleven. De Golfstaten, inclusief Iran, zouden tot taak krijgen regionale veiligheidsregelingen te treffen zonder bemoeienis van buitenaf en bovendien zou de aanwezigheid van buitenlandse militairen in het Golfgebied verboden moeten worden.
Bush deed het voorstel van voorwaardelijke terugtrekking onmiddellijk af als een ,,misselijke grap". Op vergelijkbare wiize wees de Britse premier John Major het voorstel van de hand als ,,zwendel", terwijl de meeste andere Europese regeringen sceptisch reageerden.

Besprekingenin Moskou. Irak aanvaardt Sowjet-plan

Gorbatsjows woordvoerder Witali Ignatenko begroette het aanbod van Irak van 15 februari als een verdere reden tot optimisme over een vredesregeling. Velayati voerde op 16 februari in Moskou besprekingen met Bessmertnych. Aziz vloog op 17 februari naar Moskou na eerst over de weg naar Iran te zijn gereisd (legercommandanten van de coalitie hadden bekendgemaakt niet te kunnen instaan voor zijn veiligheid in het Iraakse luchtruim).
De volgende dag legde Gorbatsjow aan Aziz een acht punten tellend vredesplan voor, waarna Aziz onmiddellijk naar Saddam in Bagdad vertrok om het plan over te brengen, aangezien de Sowjet-top had aangedrongen op een snel antwoord.

Bijzonderheden van het plan werden ook bekendgemaakt aan de leiders van de coalitie en aan Iran, maar werden niet onmiddellijk openbaar gemaakt. In een voorlopige reactie op 19 februari verklaarde Bush dat de voorwaarden ,,in de verste verte niet tegemoet kwamen aan de eisen". Groot-Brittannië schaarde zich achter zijn oordeel, maar op 20 februari leek Italië het Sowjet-plan te steunen toen regeringssecretaris Nino Cristofori bekendmaakte dat premier Giulio Andreotti had verklaard dat het plan ,,volmaakt aansloot" bij de VN-resoluties.

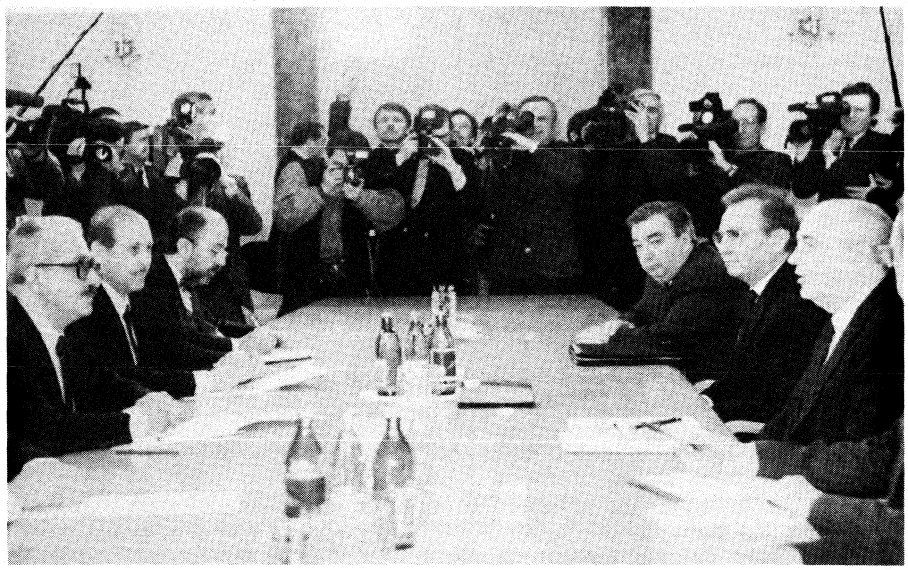

Op 18 februari vonden in het Kremlin te Moskou besprekingen plaats tussen een Iraakse delegatie o.l.v. minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz (uiterst links) en een Sowjet-afvaardiging met (v.r.n.l.)president Gorbatsjow, minister van buitenlandse zaken Aleksander Bessmertnych en Gorbatsjows speciale adviseur Jewgeni Primakow.

Aziz keerde op 21 februari terug naar Moskou en deelde Gorbatsjow in een nachtelijk gesprek mee dat Irak het vredesplan aanvaardde, hoewel Saddam Hoessein dezelfde dag in een radiotoespraak een onverzoenlijke houding had gehandhaafd en zijn troepen had aangespoord in de ,,moeder der veldslagen".

De voorwaarden van het inmiddels openbaargemaakte Sowjet-planluidden dat (i) Irak zich volledig en onvoorwaardelijk zou terugtrekken uit Koeweit; (ii) de terugtrekking zou beginnen op de tweede dag van de wapenstilstand; (iii) de Iraakse troepen zich volgens een vooraf vastgesteld tijdschema zouden terugtrekken; (iv) de economische sancties tegen Irak zouden worden opgeheven nadat tweederde van de Iraakse troepen zich had teruggetrokken; (v) alle resoluties van de VN-Veiligheidsraad tegen Irak zouden worden ingetrokken nadat alle Iraakse troepen Koeweit hadden verlaten; (vi) alle krijgsgevangenen zouden worden vrijgelaten wanneer de wapenstilstand van kracht werd; (vii) troepen uit niet bij het conflict betrokken landen onder leiding van de VN-Veiligheidsraad toezicht zouden houden op de terugtrekking van de troepen; en (viii) bijzonderheden en details nader zouden worden uitgewerkt en op 22 februari worden voorgelegd aan de leden van de Veiligheidsraad.

Ultimatum van Verenigde Staten. Sowjet-plan herzien. Kritiek van Sowjet-Unie en Iran op begin grondoorlog

De Verenigde Staten reageerden op 22 februari met een ultimatum van Bush dat Irak ten teken dat het de VN-resoluties zou uitvoeren, zich veel sneller moest terugtrekken en de andere daaraan gekoppelde voorwaarden moest naleven.

De eisen van het ultimatum luidden dat Irak (i) op 23 februari 12 uur's middags New Yorkse tijd (5 uur 's middag GMT) moest beginnen zich terug te trekken uit Koeweit, en deze terugtocht binnen zeven dagen moest voltooien; (ii) binnen 48 uur alle troepen moest terugtrekken uit Koeweit-Stad en de onmiddellijke terugkeer moest toestaan van de wettige regering van Koeweit, en zich moest terug trekken uit alle verdedigingswerken langs de grenzen tussen Saoedi-Arabie en Koeweit en tussen Saoedi-Arabië en Irak en uit het Koeweitse deel van het Rumalla-olieveld; (iii) alle krijgsgevangenen en gevangengenomen burgers binnen 48 uur moest vrijlaten; (iv) alle explosieven en booby-traps in Koeweit moest verwijderen; en (v) alle luchtdoelbeschietingen en vluchten boven Irak en Koeweit moest staken, behalve de transportvluchten om troepen uit Koeweit weg te halen.
Indien aan deze voorwaarden werd voldaan, zouden de coalitietroepen de terugtrekkende Iraakse troepen niet aanvallen, maar iedere schending zou een onmiddellijke reactie van de coalitie tot gevolg hebben.

Bush rechtvaardigde het ultimatum door erop te wijzen dat Irak de tactiek van de "verschroeide aarde" toepaste in Koeweit. Bush verklaarde dat ,,oliebronnen, olietanks, laadterminals en andere installaties van dat kleine

land met opzet (door de Iraakse troepen) werden vernietigd en in brand gestoken".
Tijdens de verklaring van de president meldden geallieerde verkenningspatrouilles dat ongeveer 150 van de 950 oliebronnen in Koeweit door toedoen van de Iraakse troepen in brand stonden. Ongeveer 50 bronnen waren eerder in de oorlog in brand gestoken in een kennelijke poging de geallieerde luchtaanvallen te verstoren door middel van rookontwikkeling. Ook werd bericht dat in het etmaal vóór Bushs ultimatum nog eens 100 oliebronnen in brand waren gestoken.

Enkele uren na het Amerikaanse antwoord, dat de regerende Revolutionaire Commandoraad van Irak hekelde als ,,schandelijk", probeerde de Sowjet-Unie haar vredesinitiatief te redden door bekend te maken dat Aziz (die nog steeds in Moskou was) had ingestemd met het herziene nu zes punten tellende vredesplan: (i) Irak zou akkoord gaan met de naleving van resolutie 660; (ii) de terugtrekking uit Koeweit zou de dag na de afkondiging van de wapenstilstand beginnen; (iii) de terugtrekking zou worden voltooid binnen 21 dagen, en de terugtrekking uit Koeweit-Stad binnen vier dagen; (iv) na de voltooiing van de terugtrekking zouden alle ter zake doende resoluties van de VN-Veiligheidsraad vervallen; (v) alle krijgsgevangenen zouden drie dagen na de afkondiging van een wapenstilstand worden vrijgelaten; (vi) door de VN-Veiligheidsraad aangewezen waarnemers of veiligheidstroepen zouden toezicht houden op de naleving van de wapenstilstand.

Op 23 februari belde Gorbatsjow verscheidene malen met Bush en andere leiders van de coalitie waarbij hij erop aandrong meer tijd uit te trekken voor onderhandelingen over een compromis tussen het Sowjet-plan en Bushs voorwaarden.

Acht uur na het verstrijken van het Amerikaanse ultimatum op 23 februari om 12 uur's middags, begonnen de door de Verenigde Staten geleide coalitietroepen een grootscheeps grondoffensief. De woordvoerder van het Sowjetministerie van buitenlandse zaken Witali Tsjoerkin las journalisten op 24 februari een verklaring voor dat de Sowjet-regering het betreurde dat ,,een goede kans om het conflict vreedzaam op te lossen en de doelstellingen van de VN-Veiligheidsraad tot stand te brengen was gemist". Op 25 feb uari onthulde de vice-president van de Sowjet-Unie Gennadi Janajew dat Gorbatsjow Bush na het begin van de grondoorlog had gebeld met het verzoek het offensief stop te zetten.

Op 24 februari berichtte *IRNA* dat Rafsanjani Irak verantwoordelijk had gesteld voor het uitbreken van de grondoorlog. Het persbureau citeerde de volgend uitspraak van de Iraanse president: ,,Wanneer de Iraki's eerder positief hadden gereageerd op onze oproep. zou de situatie nu anders zijn geweest'; maar Rafsanjani voegde daar ook aan toe dat het ,,duidelijk" was geworden dat ,,de Verenigde Staten en hun bondgenoten vergaander doelen nastreefden dan de terugtrekking van Irak uit Koeweit".

Op 16 februari was gemeld dat de Iraanse regering na het aanbod van Irak zich terug te trekken uit Koeweit opnieuw van plan was nieuwe vredesinitiatieven te ontplooien. Op 18 februari meldde *IRNA* dat Saddam Hoessein ,,positief" had gereageerd op de Iraanse vredesvoorstellen en citeerde Rafsanjani die had gezegd dat ,,de initiatieven van Iran gelukkig tot positieve resultaten hadden geleid". De bevestiging van deze berichten door Velayati in Bonn op 19 februari viel bijna samen met de oproep van Rafsanjani een grondoffensief uit te stellen om meer tijd te hebben voor het ,,concretiseren" van een vredesinitiatief.
Tussen 6 en 24 februari bespraken hoge Iraanse functionarissen, onder wie Rafsanjani, verscheidene vredesvoorstellen met delegaties uit Oostenrijk, Cuba, India, Koeweit, de Sowjet-Unie, Turkije en Joego-Slavië. Parlementsvoorzitter Mehdi Karrubi reisde eind februari naar Pakistan en Noord-Korea om zijn eigen vredesplan te propageren (zie pag. 200/2-'91).
(Premier Mian Mohammad Nawaz Sharif van Pakistan had ondertussen medio februari een rondreis gemaakt langs de hoofdsteden van de Maghreb-landen om steun te winnen voor een nieuw zes punten tellend vredesplan.)

VN-Veiligheidsraad verwerpt Iraaks voorstel voor wapenstilstand

Tijdens een besloten zitting op 26 februari besloot de VN-Veiligheidsraad niet op te roepen tot een wapenstilstand totdat Irak ermee had ingestemd alle twaalf relevante resoluties te zullen naleven. De Raad verwierp een brief van Aziz waarin naleving van een aantal resoluties, maar niet allemaal, werd aangekondigd, hoewel Irak naar verluidt zou hebben verklaard bereid te zijn resolutie 660 over onvoorwaardelijke terugtrekking uit Koeweit na te leven.

De VN-Veiligheidsraad was op 13 februari voor het eerst sinds het uitbreken van de vijandelijkheden bijeengekomen om het verloop van het conflict te bespreken. (Op 4 februari had de permanente vertegenwoordiger van Zimbabwe, dat in februari het voorzitterschap van de Veiligheidsraad bekleedde, besprekingen gevoerd met de 14 andere leden om hun visies op de Golfoorlog te bestuderen.) Een meerderheid stemde op 13 februari voor het voorstel van Groot-Brittannië om achter gesloten deuren over de Golfoorlog te vergaderen. De Verenigde Staten en hun bondgenoten waren waarschijnlijk bang dat tegenstanders een openbare vergadering zouden gebruiken als platform om de Amerikaanse oorlogsdoelen en het aantal doden onder de burgerbevolking aan de kaak te stellen.

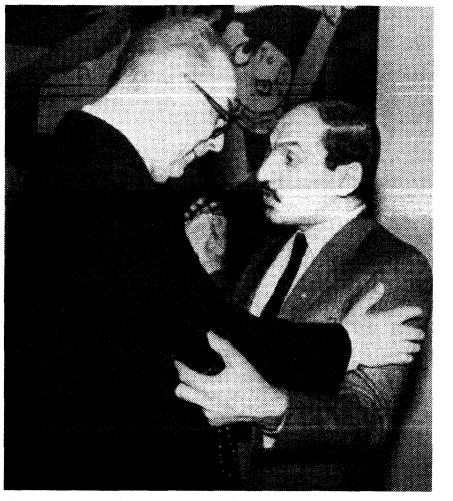

De Sowjet-ambassadeur bij de VN, Joeli Worontsow (l.), omhelst zijn Koeweitse collega Mohammad Abulhasan op 26 februari buiten de vergaderzaal van de Veiligheidsraad.

VOORTGANG GEALLIEERDE CAMPAGNES IN DE LUCHTEN OP ZEE

Hoewel eind januari het eerste belangrijke grondgevecht in de oorlog plaats had, het Iraakse offensief tegen Khafji, voerden de Iraakse troepen geen andere offensieve acties meer uit en zetten de geallieerden hun luchtaanvallen voort die op 17 januari waren begonnen. Zonder veel tegenstand te ondervinden bleven de geallieerde vliegtuigen doelen in Irak bombarderen, maar richtten zich steeds meer op de Iraakse troepen in Koeweit en hun bevoorradingsroutes.
Tot de zwaarst bestookte eenheden behoorde de 120.000 man sterke Republikeinse Garde, het best getrainde onderdeel van het Iraakse leger, die lag ingegraven bij de grens tussen Koeweit en Irak.

Op 3 februari verklaarden de geallieerden 25 van de 30 belangrijkste bruggen op de route naar het slagveld in Koeweit te hebben vernietigd. Iraakse konvooien die gebruik maakten van secundaire wegen en pontonbruggen liepen vast en veroorzaakten ernstige opstoppingen, waardoor ze gemakkelijke doelwitten werden voor luchtaanvallen. Behalve de in het Midden-Oosten gestationeerde vliegtuigen gebruikten de Verenigde Staten ook de op de basis Diego Garcia in de Indische Oceaan en de in Groot-Brittannië gestationeerde enorme B-52 bommenwerpers. De eerste B-52 bommenwerpers die vluchten zouden uitvoeren vanuit Groot-Brittannië, kwamen op 5 februari aan op de basis Fairford van de Royal Air Force (RAF) in Gloucestershire.

Luchtaanvallen eisen slachtoffers onder burgerbevolking

Hoewel de geallieerden benadrukten dat alles werd gedaan om de ,,bijkomstige schade" zoveel mogelijk te beperken, werd algemeen aangenomen dat de luchtaanvallen veel slachtoffers onder de burgerbevolking eisten. Betrouwbare informatie daarover was er echter nauwelijks.

Berichten van ooggetuigen suggereerden dat minstens 47 burgers werden gedood en 102 gewond toen een vliegtuig van de geallieerden op 4 februari een brug vernietigde in de Zuid-iraakse stad Nasiriyah. Er circuleerden ook berichten over burgerslachtoffers op de wegen van Bagdad naar Koeweit, en naar de Jordaanse grens.
Ook werd toegegeven dat de stad Basra sinds het begin van de oorlog zwaar was gebombardeerd. De eerste westerling die in Basra kwam, was Ramsay Clark, een voormalige Amerikaanse procureur-generaal en een oudgediende in de anti-oorlogsbeweging, die op 5 en 6 februari de stad verkende en wat hij zag een ,,tragedie voor mensen en burgers" noemde. Clarke verklaarde weinig schade aan militaire doelen te hebben gezien, maar beweerde wel dat woonwijken, ziekenhuizen en andere burgerdoelen zwaar waren bestookt, waardoor onder de burgerbevolking veel slachtoffers waren gevallen.
Tijdens een voorlichtingsbijeenkomst voor de pers op 11 februari noemde brigade-generaal Richard I. Neal, een hoge Amerikaanse militaire woordvoerder, Basra een ,,militaire stad", een plaats waar militaire operaties ,,zijn verweven in de structuur van de stad". Hij erkende dat de stad zeer vaak was aangevallen en dat de doelwitten hadden bestaan uit aanvoerroutes, marine-installaties, militaire magazijnen, brandstof- en olieopslagplaatsen en opslagplaatsen voor chemische wapens.

De meest omstreden aanval in de luchtoorlog vond plaats in de vroege ochtend van 13 februari toen Amerikaanse vliegtuigen een schuilkelder vernietigden in de wijk Amiriya in het westen van Bagdad.

Iraakse autoriteiten brachten westerse journalisten naar de plaats des onheils, waar meer dan 300 lichamen, inclusief die van minstens 91 kinderen, werden geborgen. De meeste lichamen waren onherkenbaar verbrand en gevreesd werd dat nog veel meer mensen verbrand onder de puinhopen lagen. De journalisten, die vrij mochten rondkijken op de plaats van de gebeurtenis en ongecensureerd berichten mochten versturen, vonden geen bewijs voor de aanwezigheid van militairen in de bunker, die als schuilplaats voor burgers was gebouwd tijdens de oorlog met Iran.
Tijdens een persconferentie na de de aanval benadrukte brigade-generaal Neal echter dat de bunker een ,,commando- en controlepost" was en verklaarde: ,,Wegeloven niet dat we de verkeerde bunker hebben aangevallen of ons hebben vergist. We zijn er zeker van dat de aanval gerechtvaardigd was." Hij erkende ,,absoluut niet te weten waarom er 's ochtends om 4 uur burgers in de bunker waren". De internationale verontwaardiging over de aanval werd extra aangewakkerd doordat Neal zelf geen enkele spijt toonde over het verlies aan burgerlevens en vol lof was over de vakkundigheid die de piloot had getoond bij de vernietiging van de bunker.
De Iraakse autoriteiten verklaarden eveneens dat 130 mensen waren gedood en 78 gewond toen een bom uit een Tornado-vliegtuig van de RAF op 14 februari een flatgebouw en marktplaats raakte in het westelijk van Bagdad gelegen stadje Fallouja. Buitenlandse journalisten maakten melding van aanzienlijke schade in de stad, maar konden het aantal door de Iraakse autoriteiten opgegeven slachtoffers niet bevestigen. Op 17 februari gaf de RAF toe dat een 1.000 pond wegende laser-gestuurde bom zijn doel had gemist bij een aanval op een brug in Fallouja, maar verklaarde dat dit incident op 13 februari was voorgevallen.

Een straatbeeld van Bagdad (medio februari).

Hoewel het totale aantal burgerslachtoffers onduidelijk bleef, suggereerde vice-premier Hammadi van Irak tijdens zijn bezoek aan Teheran halverwege februari (zie boven), dat meer dan 20.000 van zijn landgenoten waren gedood en 60.000 waren gewond tijdens de eerste 26 dagen van de oorlog.

Iraakse Scud-aanvallen gaan door

Terwijl Irak geen pogingen ondernam de superioriteit van de geallieerden in de lucht te betwisten - de enige in de lucht waargenomen Iraakse vliegtuigen vluchtten naar vliegvelden in Iran - gingen de Scud-aanvallen op Israël en Saoedi-Arabië de hele maand februari door. De meeste Scuds werden echter door Patriot-raketten vernietigd of richtten weinig schade aan, behalve in de nacht van 25 op 26 februari toen een Scud-raket in Khobar-Stad, in buurt van Dhahran, een noodkazerne van het Amerikaanse leger raakte waarbij 28 Amerikaanse militairen gedood werden en ongeveer 100 gewond raakten.

Rol van de marine

De Iraakse posities werden ook bestookt door oorlogsschepen van de coalitie, die begin februari de kleine Iraakse marine feitelijk buiten gevecht hadden gesteld. Het Amerikaanse slagschip Missouri, dat eerder al kruisraketten had afgevuurd op Irak, vuurde op 4 februari met zijn 16-inch kanonnen op posities van het Iraakse leger aan de kust van Koeweit. Het was de eerste keer sinds de Koreaanse oorlog dat het geschut van het slagschip in gevechtsactie werd afgevuurd.

Ook werd bericht dat Iraakse mijnen in de wateren voor de kust van Koeweit werden opgeruimd ter voorbereiding van de amfibie-aanval, die naar algemene verwachting deel zou uitmaken van het grondoffensief van de geallieerden. Een speciale eenheid van de Amerikaanse marine zou op weg zijn naar Koeweit na een ,,generale repetitie" van een amfibie-aanval op de zuidkust van het Saoedische schiereiland.
Pas na de oorlog werd onthuld dat de berichten over de speciale eenheid misleidende informatie van de geallieerden waren geweest, aangezien al was besloten geen amfibie-aanval uit te voeren. De indruk dat zo'n aanval dreigde was echter voldoende om vijf Iraakse divisies die de kust van Koeweit verdedigden, daar te binden.

Twee Amerikaanse oorlogsschepen, het 18.000 ton metende helikopterschip Tripoli en de met geleide raketten bewanende kruiser Princeton van 9.600 ton, liepen beide schade op toen ze op 18

De lancering van een Patriot-luchtdoelraket

februari in het noorden van de Golf op mijnen liepen.

Cheney en Powell bezoeken Saoedi-Arabië

Op 5 februari werd bekendgemaakt dat president Bush minister van defensie Dick Cheney en de voorzitter van de Gezamenlijke Stafchefs generaal Colin Powell naar Saoedi-Arabië stuurde om de situatie ter plekke te bekijken. Bush gaf toe dat de missie deels bedoeld was om te beoordelen of de luchtmacht alleen in staat was een Iraakse terugtocht uit Koeweit af te dwingen, maar toonde zich sceptisch of zij alleen bij machte was ,,hetkarwei te klaren".
Aangezien de luchtaanvallen aan geallieerde zijde weinig slachtoffers eisten, gaven veel leden van het Amerikaanse Congres er de voorkeur aan de bombardementen voor onbepaalde tijd voort te zetten in plaats van het risico te lopen zware verliezen te lijden bij een grondoorlog.

Bush benadrukte dat hij geen definitief besluit zou nemen totdat hij de bevindingen van Cheney en Powell had gehoord. Hij zei ,,tamelijk rustig" te zijn over het besluit wel of geen grondoorlog te beginnen. Hij verklaarde dat de geallieerden een bepaalde ,,strategie" volgden en dat hij veel voelde voor de motieven van degenen die de luchtaanvallen voor onbepaalde tiid wilden voortzetten. maar dat het besluit over het begin van een grondoorlog op basis van militaire adviezen zou worden genomen. Er zou geen sprake zijn van ,,uitstel terwille van het uitstel, in de hoop levens te sparen".

Powell en Cheney kwamen op 8 februari aan in Saoedi-Arabië en spraken twee dagen met de militaire commandant van de geallieerden generaal H. Norman Schwarzkopf en andere hoge militaire functionarissen.

Tijdens het bezoek bevestigde Cheney dat de geallieeerde luchtmacht ,,een aanzienlijk deel van het op drie na grootste leger ter wereld had vernietigd". Volgens Amerikaanse schattingen waren ongeveer 750 Iraakse tanks, 650 stuks artilleriegeschut en 600 pantservoertuigen op het slagveld in Koeweit vernietigd Cheney benadrukte echter dat de grondoorlog niet in gang gezet zou worden door een vonraf vastgesteld percentage verliezen aan Iraakse zijde - een, onzichtbare trekker" - en dat ,,de kracht van de Amerikaanse luchtmacht nog steeds van essentiele waarde is voor de vernietiging van de troepen van Saddam Hoessein"

Na hun terugkeer in Washington brachten Cheney en Powell op 11 februari verslag uit aan Bush, die liet doorschemeren dat de militairen niet hadden gevraagd om een snel begin van de grondoorlog en dat de luchtaanvallen ,,nog een tijdje" zouden doorgaan.

Schermutselingen nemen toe aan vooravond grondoorlog

Ondanks de opmerkingen van Bush werd steeds duidelijker dat een grondoorlog op handen was toen eenheden van de geallieerden langs de Saoedische grens westwaarts optrokken ter voorbereiding van een omsingeling van de vijand door direct Irak binnen te vallen. Er kwamen ook steeds meer berichten over artilleriebeschietingen van Iraakse posities en over penetraties van geallieerde pantsereenheden in het zuiden van Koeweit. Deze activiteiten namen in omvang en hevigheid toe ondanks het intensieve diplomatieke overleg dat op de valreep werd gevoerd na Saddams voorwaardelijk aanbod zich terug te trekken uit Koeweit van 15 februari (zie boven).

Op 11 februari brachten minister van defensie Dick Cheney (1.)en de voorzitter van de verenigde chefs van staven generaal Colin Powell (r.) verslag uit aan de Amerikaanse president George Bush (m.). Achter hen staan (v.l.n.r.) Brent Scowcroft (Nationaal Veiligheidsadviseur), William Gates (diens plaatsvervanger), vice-president Dan Quayle, John Sununu (stafchef van het Witte Huis) en Jamcs Baker (minister van buitenlandse zaken).

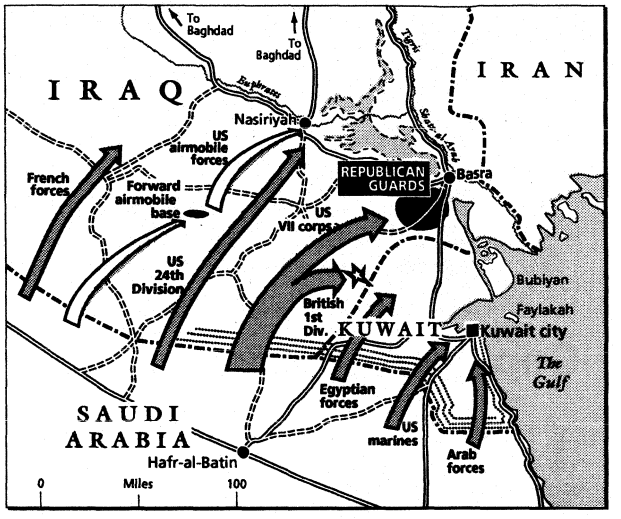

(The Economist, 2-3-'91)

Amerikaanse helikopters van het type AH-64 Aoache en OH-58 vielen op 20 februari een bunkercomplex aan op een geheimgehouden plaats ten noorden van de Saoedische grens en namen 421 Iraakse soldaten gevangen. De Amerikanen vlogen de gevangenen met CH-47 Chinook-helikopters terug naar Saoedi-Arabië. Dit treffen was de eerste keer dat de Amerikanen hadden toegegeven vijandelijke grondtroepen te hebben gevangengenomen op door Irak gecontroleerd grondgebied. Het ongebruikelijke fenomeen dat grondtroepen zich overgaven aan helikoptereenheden versterkte de speculaties dat de langdurige bombardementen het moreel van de Iraakse soldaten ernstig hadden aangetast.

In de laatste dagen voor de grondaanval werd bericht dat de artilleriebeschietingen heviger werden en dat er steeds meer schermutselingen plaatsvonden op door Irak gecontroleerd grondgebied, omdat de geallieerden probeerden de vijandelijke versterkingen, inclusief de zandwallen, de met olie gevulde grachten en de mijnenvelden, die de bombardementen hadden doorstaan, te vernietigen. De Iraki's boden weinig weerstand en schoten haast niet terug, hoewel twee korte-afstands Frog-raketten werden afgevuurd. Doordat de Iraakse troepen de heviger wordende aanvallen van de geallieerde grondtroepen niet beantwoordden, werden de berichten over het lage moreel en de onvoldoende bevoorrading nog geloofwaardiger.

GRONDOFFENSIEF VAN DE GEALLIEERDEN

Het grootscheepse grondoffensief van de geallieerden begon op 24 februari om 4 uur 's ochtends plaatselijke tijd (1uur 's ochtends GMT) en bestond uit een aantal schijnmanoeuvres en een op drie punten geconcentreerde aanval langs een 480 km lang front. Ondersteund door onophoudelijke luchtaanvallen en zware beschietingen vanaf zee slaagden de geallieerde troepen erin overal door de Iraakse verdedigingslinies te breken.

De tegenstandvan de vijand was onverwacht zwak. Duizenden Iraakse soldaten vluchtten uit hun stellingen of wachtten totdat ze onder de voet werden gelopen, waarna ze zich massaal overgaven.

Vanuit het oosten braken Amerikaanse mariniers en Arabische troepen langs de grens tussen Saoedi-Arabië en Koeweit op meerdere plaatsen door de Iraakse linies en trokken noord- en noordoostwaarts richting Koeweit-Stad. Enige urenlater werden de belangrijkste Iraakse verdedigingslinies via een omtrekkende beweging ten westen van Koeweit gepasseerd door het grootste deel van de geallieerde pantsertroepen, het Amerikaanse VIIde Corps en de Britse Eerste Pantserdivisie, die meteen doorstootten in Irak voordat ze afbogen naar het noordoosten in de richting van de Republikeinse Garde, die in het noorden van Koeweit in reserve werd gehouden.

Meer naar het westen drong het Amerikaanse XVIIIde Corps, dat was opgebouwd rond een kern van luchtlandingstroepen, samen met de uiterst mobiele Franse troepen Irak vanuit Rafha binnenmet het doel de Eufraat bij Nasiriyah te bereiken om het slagveldin Koeweit af te sluiten en te voorkomen dat Iraakse troepen naar het noordenzouden ontsnappen.

Als onderdeel van deze omsingelingsbeweging werden ongeveer 2.000 soldaten van de Amerikaanse 101ste Luchtlandingsdivisie uit helikopters neergelaten op Iraaks grondgebied 110 mijl landinwaarts, waar ze een vliegveld en bevoorradingspunt genaamd ,,Cobra" aanlegden. Deze actie werd de grootste helikopteroperatie uit de militaire geschiedenis genoemd. Het verrassende besluit de belangrijkste doorbraak van de geallieerde pantserdivisies in het westen van Koeweit te laten plaatsvinden, werd deels ingegeven door de wens een frontale aanval op de uitgestrekte Iraakse versterkingen langs de grens tussen Koeweit en Saoedi-Arabië te vermijden. De andere voordelen van deze strategie waren dat (i)de geallieerde troepen zo in staat waren hun superieure mobiliteit en luchtoverwicht uit te buiten door de kans zo klein mogelijk te houden dat ze vast kwamen te zitten in een statische oorlog; (2) de geallieerden zo minder kwetsbaar waren voor aanvallen met chemische wapens, aangezien dergelijke wapens het gemakkelijkst te gebruiken waren vanuit een statische defensieve positie tegen een frontaal aanvallende vijand; (iii) zo de mogelijkheid bestond om alle Iraakse troepen in Koeweit en Zuid-Irak, inclusief dc Republikeinse Garde, af te snijden, waardoor de geallieerden behalve Koeweit bevrijden, ook de militaire kracht van Irak konden vernietigen; en (iv) de geallieerden zo een strook Iraaks grondgebied zouden kunnen veroveren, die als nuttig onderpand zou kunnen dienen in geval van onderhandelingen over de voorwaarden voor een wapenstilstand en denaleving daarvan.

Hoewel de Iraakse troepen achter de frontlinie meer vechtlust toonden dan de in het begin van de aanval onder de voet gelopen troepen, bleef de tegenstand zwak en sporadisch. Aan het eind van de tweede dag beweerden de geallieerden 20.000 krijgsgevangenen te hebben gemaakt, 270 vijandelijke tanks te hebben vernietigd en sneller te zijn opgerukt dan verwacht.

Bevrijding van Koeweit-Stad. Vernietiging van Iraakse troepen op weg naar Basra

Op 26 februari gaf Saddam Hoessein zijn troepen via de radio opdracht zich onmiddellijk terug te trekken uit Koeweit, hoewel hij alle militaire ontwikkelingen overwinningen voor Irak bleef noemen. Bush deed de stap af als een poging van de Iraakse leider zijn overweldigde troepen te hergroeperen, en verklaarde dat de geallieerden de grondoorlog ,,met onverminderde kracht" zouden voortzetten. Hij benadrukte dat de strijd alleen gestaakt zou worden als de Iraakse troepen ,,de wapens zouden neerleggen".

Het nieuws van het op handen zijnde bevel van Saddam en de nadering van de geallieerde eenheden leidden ertoe dat de Iraakse bezettingstroepen zich 's avonds op 25 februari op chaotische wijze uit Koeweit-Stad begonnen terug te trekken. Duizenden soldaten en voertuigen, waarvan vele waren beladen met gestolen goederen, trokken moeizaam noordwaarts over de hoofdweg naar Basra en kwamen vast te zitten in een chaotische kilometers lange file, die urenlang meedogenloos vanuit de lucht werd bestookt met fragmentatiebommen en mogelijk zelfs brandbommen. Geallieerde piloten noemden de vernietiging van de zich voort worstelende kolonne ,,vissen in een regenton". Hoewel zich nog geïsoleerde groepjes Iraakse soldaten in de stad bevonden, verklaarde de verzetsbeweging van Koeweit 's avonds op 26 februari heer en meester in Koeweit-Stad te zijn. Ook waren er berichten dat

Een beeld van de hoofdweg van Koeweit-Stadnaar Basra na het einde van de strijd (1-3-'91).

Amerikaanse en Saoedische speciale eenheden in de stad actief waren. Saoedische troepen trokken de stad binnen op 27 februari, maar de eerste dagen waren er weinig aanwijzingen dat er een effectief centraal gezag was gevestigd.

Hoewel de zesde brigade van het leger van Koeweit aanvankelijk de eer was gegund om de stad te bevrijden, bleek later dat de Saoedische commandant de Koeweitse troepen opdracht had gegeven hun opmars te vertragen, nadat met het Koeweitse leger samenwerkende speciale eenheden van het Amerikaanse leger hadden gewaarschuwd dat Koeweitse soldaten bij hun terugkeer wellicht wraak wilden nemen op de 240.000 Palestijnse inwoners van de hoofdstad voor de door de Iraakse soldaten begane wreedheden.
Tijdens de laatste dagen van de bezetting zouden de Iraki's in de stad een terreurbewind hebben uitgeoefend en zich schuldig hebben gemaakt aan het willekeurige vermoorden van mensen, verkrachtingen, de verwoesting van openbare gebouwen en het gevangennemen van 5.000 Koeweiti's, van wie werd aangenomen dat ze als gijzelaars naar Irak waren gevoerd.
Alle 950 operationele oliebronnen zouden in brand zijn gestoken of beschadigd. De meeste schade was het gevolg van Iraakse sabotage, hoewel als gevolg van de bombardementen van de geallieerden zeker 34 bronnen in brand zouden zijn gevlogen en 13 van de 18 olieverzamelinstallaties van Koeweit zouden zijn beschadigd.

Britse soldaten bij vergissing door Amerikaans vliegtuig gedood

Op 26 februari leed het Britse leger zijn zwaarste verliezen toen negen soldaten sneuvelden die bij vergissing werden aangevallen door een Amerikaans vliegtuig.

Iraaks militair verzet breekt

Aan het einde van de derde dag leek de Iraakse tegenstand te breken. De geallieerden beweerden meer dan 30.000 krijgsgevangenen te hebben gemaakt en meer dan 2.000 tanks te hebben vernietigd. Van de verpletterde Iraakse troepen zou alleen de Republikeinse Garde ten noorden van de grens tussen Irak en Koeweit nog standhouden. Het laatste treffen van de grondoorlog, tussen pantsereenheden van het VIIde Corps en troepen van de Republikeinse Garde ten zuiden en ten westen van Basra, was het hevigste van de hele campagne.

Geallieerde commandanten gaven toe dat veel eenheden van de Republikeinse Garde tijdens de zware regenval en permanente schemering, die werd veroorzaakt door brandende oliebronnen en de door rook verduisterde hemel, ,,vastberaden tegenstand" boden en in sommige gevallen zelfs hier en daar tegenaanvallen uitvoerden. Van de naar schatting 30.000 Iraakse soldaten die nog doorvochten op het moment dat de geallieerden hun militaire acties staakten, behoorde het grootste deel tot de Republikeinse Garde.
Op de laatste dag van de oorlog probeerden duizenden soldaten van het ontregelde Iraakse leger via Basra naar het noorden te vluchten, maar konden de Shatt-al-Arab niet oversteken, aangezien vliegtuigen van de geallieerden alle bruggen hadden verwoest. Sommigen slaagden erin de overkant te bereiken via overvolle pontonbruggen of achterelkaar liggende bootjes, maar ook deze werden meedogenloos vanuit de lucht door de geallieerden aangevallen, evenals de op de beide oevers van de waterweg gestrande soldaten en voertuigen. Iraanse piloten, die langs hun grens 15 km verder naar het oosten patrouilleerden, noemden het tafereel een ,,rattenjacht".

Opschorting aangekondigd van geallieerde militaire acties

In een vanuit zijn werkkamer in het Witte Huis in het hele land uitgezonden televisietoespraak verklaarde Bush op de avond van 27 februari: ,,Koeweit is bevrijd; het leger van Irak is verslagen; onze militaire doeleinden zijn bereikt." In overeenstemming daarmee maakte hij bekend dat alle militaire acties van de geallieerden vanaf middernacht (dat wil zeggen vanaf 28 februari, 5 uur 's ochtends GMT) werden opgeschort. Hij benadrukte dat dit geen formele wapenstilstand betekende, maar dat die pas zou worden gesloten als Irak akkoord ging met de uitlevering van alle geallieerde en Koeweitse krijgsgevangenen; met het verstrekken van kaarten van alle mijnenvelden; en met de aanvaarding van alle VN-resoluties die betrekking hadden op de Golf. De Iraakse regering had de VN dezelfde avond laten weten dat zij alle twaalf VN-resoluties onvoorwaardelijk had geaccepteerd

Bush zei dat Irak militaire commandanten moest aanwijzen die binnen 48 uur met hun collega's aan geallieerde zijde de militaire aspecten van de wapenstilstand moesten regelen. Hij hield het Amerikaanse publiek voor: ,,Dit is geen moment voor euforie, zeker geen moment voor plezier, maar het is een moment van trots... Dit is een overwinning voor de hele mensheid en de gerechtigheid." Hij zei niets over de toekomst van Saddam Hoessein, maar nam de gelegenheid te baat zijn eerdere bewering te herhalen dat de oorlog niet was gevoerd tegen het Iraakse volk als zodanig.

Op het moment dat de militaire acties werden gestaakt, had de linkerflank van de geallieerde troepen de Eufraat bereikt en bevonden geallieerde eenheden zich slechts 250 km ten zuiden van Bagdad.

Op 27 februari bevestigde Schwarzkopf dat de geallieerde troepen hadden kunnen oprukken om de Iraakse hoofdstad in te nemen indien ze daar opdracht toe hadden gekregen. De vernietiging van de bruggen over de Eufraat en de Tigris, samen met de ,,bijzondere manoeuvre" van het XVIII Corps betekende aldus Schwarzkopf dat ,,de deur gesloten was" voor ieder Iraaks pantservoertuig of stuk artillerie dat het slagveld in Koeweit wilde ontvluchten. Hij bevestigde dat Irak als militaire macht feitelijk buiten gevecht was gesteld, en alleen nog beschikte over een hoofdzakelijk uit infanterie

bestaand leger, dat in de nabije toekomst geen bedreiging konvormenvoor zijn buurstaten.

Akkoord over officiële wapenstilstand

Hoewel hier en daar botsingen zouden hebben plaatsgevonden tussen geallieerde en Iraakse eenheden; werden na het opschorten van de gevechtshandelingen door de geallieerden geen belangrijke schendingen van het feitelijke staakt-het-vuren gemeld. Tijdens een ontmoeting tussen Schwarzkopf en Iraakse legerleiders op 3 maart werd een akkoord bereikt over de details van een officiële wapenstilstand.

Verliescijfers

Eind februari werd bekendgemaakt dat van de 700.000 man tellende geallieerde troepenmacht naar schatting ten minste 131 mensen bij gevechten gesneuveld waren en nog eens 100 bij ongelukken of andere incidenten.

Aan Amerikaanse zijde zouden 79 soldaten gesneuveld zijn, 213 gewond, 45 vermist en 9 krijgsgevangen gemaakt. Aan Britse zijde zouden bij de gevechtshandelingen 16 doden gevallen zijn (inclusief de 9 soldaten die sneuvelden door Amerikaans vuur, maar exclusief de 8 doden die omkwamen door ongelukken of ziekte) en 31 gewonden. Bovendien werden 12 Britten vermist en 2 krijgsgevangen gemaakt (op 8 maart werden deze cijfers officieel veranderd in 17 doden en 43 gewonden, terwijl er nog 8 soldaten vermist werden). Aan Franse zijde werden 2 doden en ten minste 25 gewonden betreurd, en verder vond één Italiaanse piloot de dood en werd een andere krijgsgevangen gemaakt.
Van de Arabische coalitietroepen zouden aan Saoedische zijde tenminste 26 doden gevallen zijn (19 van hen sneuvelden bij de Iraakse aanval op Khafji, zie pag. 192/3-'91) en 10 mensen vermist worden. Egypte meldde 19 doden en 74 gewonden en de Verenigde Arabische Emiraten meldden 6 doden. Bovendien werd één piloot uit Koeweit krijgsgevangen gemaakt. Volgens schattingen van het Koeweitse verzet zou het aantal burgerslachtoffers in dat land sinds 2 augustus 1990 in de duizenden lopen.

De Amerikaanse opperbevelhebber, generaal Norman Schwarzkopf (l.), en de Iraakse luitenant-generaal Sultan Hasheem Ahmad salueren, nadat hun overleg op de Iraakse luchtmachtbasis te Safwan tot een akkoord over een staakt-het-vurenin de Golfoorlog heeft geleid.

Er werden geen officiële cijfers bekendgemaakt over het aantal Iraakse slachtoffers en gedurende de gehele campagne weigerden de geallieerde legerleiders zich uit te laten over het aantal slachtoffers. Onofficiële schattingen liepen enorm uiteen, waarbij sommige deskundigen suggereerden dat tijdens de oorlog aan Iraakse zijde maar liefst 100.000 tot 150.000 soldaten gesneuveld waren. Volgens een andere, vaker genoemde, schatting zouden er in totaal 100.000 Iraakse slachtoffers zijn, onder wie 35.000 doden.

Op basis van gegevens die Irak zelf bevestigde (zie boven), werd aangenomen dat bij de luchtoorlog mogelijk 20.000 mensen waren omgekomen, (onder wie naar schatting 1.000 burgers), terwijl bij de grondoorlog vermoedelijk nog eens 15.000 soldaten gesneuveld waren. Volgens een schatting van het ministerie van defensie in Londen waren 175.000 Iraakse soldaten krijgsgevangen gemaakt.

Bij het uitbreken van de oorlog was het totale Iraakse leger, inclusief de opgeroepen reservisten, ongeveer 955.000 man sterk. Van dit leger zouden naar schatting 620.000 soldaten op Koeweits grondgebied zijn gestationeerd. Na afloop van de oorlog werd deze aanvankelijke schatting van Westerse inlichtingendiensten echter ernstig in twijfel getrokken en er werd gesuggereerd dat dit cijfer eerder rond de 300.000 lag. De 30.000 man tellende troepenmacht in Koeweit die op het moment dat het staakt-het-vuren inging nog verzet kon plegen, kon ongehinderd de geallieerde linies passeren en terugkeren naar Bagdad. Zij kregen echter geen toestemming hun naar schatting 700 overgebleven tanks mee te nemen.
Van de Iraakse troepen die zich niet op Koeweits grondgebied bevonden, waren acht of negen divisies in het grensgebied met Turkije gestationeerd, zeven in het grensgebied met Iran en vijf of zes in Bagdad. In de hoofdstad waren ook twee divisies van de Republikeinse Garde gelegerd voor de persoonlijke bescherming van Saddam Hoessein.

Koeweitse vrouwen tonen op 27 februari in Koeweit-Stad hunvreugde over de bevrijding met de Koeweitse vlag. Op de achtergrond Saoedische voertuigenvan de geallieerde troepenmacht.

Materiële verliezen

De geallieerden zouden na 17 januari naar schatting meer dan 110.000 militaire vluchten hebben uitgevoerd, waarbii in totaal 36 vliegtuigen verloren gingen: Verenigde Staten 27 vliegtuigen (en één helikopter), Groot-Brit-

tannië 6 vliegtuigen en Koeweit, Italië en Saoedi-Arabië elk één. Buiten de gevechtshandelingen om gingen naast 9 Amerikaanse helikopters nog eens 9 vliegtuigen verloren (Verenigde Staten 7 en Groot-Brittannië en Saoedi-Arabië elk één).
Geallieerde cijfers duidden op massale vernietiging van Iraaks militair materieel.

Van de 5.500 tanks die Irak bij het uitbreken van de oorlog bezat, bevonden zich er 4.200 in Koeweit. Hiervan zouden er 3.500 vernietigd of veroverdzijn. De meeste van de 1.300 in Irak achtergebleven tanks waren oude modellen, zoals de Russische T-54 en de T-55. Van Iraks 3.700 stuks artillerie, waarvan er zich 3.110 op Koeweits grondgebied bevonden, werden tenminste 2.140 stuks vernietigd of buitgemaakt. Daarnaast verloor het leger 2.000 van de 2.900 gepantserde personeelsvoertuigen. De Iraakse beslissing zich neer te leggen bij het geallieerde luchtoverwicht betekende de redding voor een groot deel van de Iraakse luchtmacht. In totaal zochten 147 vliegtuigen, waaronder 121 gevechtsvliegtuigen (inclusief de meest geavanceerde toestellen van Irak), een veilig heenkomen in Iran. Daarnaast vernietigden de geallieerden in de lucht en op de grond nog eens 141 vliegtuigen. Van de overige 400 vliegtuigen zouden er ongeveer 200 de oorlog in versterkte bunkers hebben overleefd.

GEVOLGEN VAN DE OORLOG VOOR IRAK

In februari werd in tal van rapporten gespeculeerd over de omvang van de schade die Irak door het VN-embargo en de luchtoorlog was toegebracht.

Op 23 februari brachten deskundigen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en het Kinderfonds van de VN (UNICEF) op uitnodiging van de regering een bezoek aan Bagdad. Zij berichtten dat het gehele land bedreigd werd door epidemieën ten gevolge van een ernstig tekort aan medicijnen en drinkwater en door de gebrekkige sanitaire voorzieningen. Het team rapporteerde dat in de hoofdstad slechts tussen de 5 en 20 liter vers water per persoon kon worden aangevoerd, terwijl dat cijfer vóór de oorlog nog 500 liter bedroeg. Het aantal diarreegevallen was verviervoudigd. Op het platteland en met name in de stad Basra waren de omstandigheden nog veel slechter. Het rapport bevestigde voorts dat de gebrekkige elektriciteitsvoorziening ernstige gevolgen had voor de kwaliteit van de gezondheidszorg. (De Guardian meldde op 19 februari dat alleen al in Bagdad de elektriciteitsschaarste tot de dood van 50 baby's per dag leidde).

Berichten uit begin februari hadden gesuggereerd dat bij de grootschalige bombardementen van de geallieerden de elektriciteitscentrales en telecommunicatiestations in Bagdad ,,totaal vernield" waren. Op 13 februari citeerde de Syrische radio vluchtelingen die verklaard hadden dat ,,het leven in Irak ondraaglijk geworden is ten gevolge van de gebrekkige voedselvoorziening en de schaarste aan elektriciteit en drinkwater". Het (Egyptische) Persbureau voor het Midden-Oosten *(MENA)* meldde op 14 februari dat het leven in de Iraakse hoofdstad ,,zeer primitief" was geworden, omdat ,,de economische blokkade" had geleid tot een ,,stijging van de voedselprijzen en de kosten van het levensonderhoud". Volgens een op 28 februari in de *Financial* Times gepubliceerde schatting zou het nog zeker een jaar duren voor de elektricteitsvoorziening in de hoofdstad geheel hersteld zou zijn

Op 24 februari meldde *IRNA*, zich beroepend op de voorzitter van de Iraakse Rode Halvemaan, Ibrahim al-Nouri, dat sinds 17 januari in ziekenhuizen in het hele land meer dan 5.000 vrouwen, kinderen en bejaarden gestorven waren ten gevolge van een tekort aan medicijnen en de gebrekkige medische faciliteiten. Eerder, op 20 februari, meldde de Independent dat al-Nouri het aantal mensen dat door de schade aan waterleidingen en riolen bedreigd zou worden door tyfus-en cholera-epidemieën, op 18 mln had geschat. In de Middle East Economie Digest van 8 maart werd een functionaris van het Algerijnse Rode Kruis geciteerd, die verklaard zou hebben dat naar schatting 9 mln Irakezen ziek dreigden te worden door de gebrekkige medische voorzieningen en dat het sterftecijfer bij noodgevallen van 6 naar 20 procent was gestegen.

Op 9 februari vaardigde de Revolutionaire Commandoraad (RCC) een decreet uit waarin volkscomités werden benoemd om de prijzen te controleren en voedsel aan burgers uit te delen. Op 18 februari bevestigde de burgemeester van Bagdad, Khalid Abdul Munim, dat de vernietiging van het rioleringsysteem en de waterzuiveringsinstallaties van de stad een ernstig risico vormde voor de verspreiding van cholera en tyfus.

Internationale hulp

Een aantal landen bood hulp aan in de vorm van voedsel en medische faciliteiten.

Op 16 februari bevestigde UNICEF dat 50 ton medische hulpgoederen voor de behandeling van moeders en kinderen in Bagdad was aangekomen (voor deze artikelen werd een uitzondering gemaakt op de economische sancties die in augustus 1990 door de Veiligheidsraad van de VN waren getroffen, zie pag. 700/3 e.v.-'90).
Op 19 februari verleende de Veiligheidsraad van de VN het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) toestemming om met spoed waterzuiveringsmaterialen te leveren ter beperking van de kans op epidemieën.
Op 27 februari meldde de Guardian dat de naar Irak afgevaardigde WHO-Unicef-delegatie (zie boven) per schip 51 ton medische hulpgoederen had laten aanvoeren.
Op 1 februan stelde de Jemenitische Rode Halvemaan het ICRC op de hoogte van het feit dat zij klaar stond om medische hulp naar Irak testuren.
Op 7 februari zond Marokko 60 ton medicijnen, terwijl het Marokkaanse Rode Kruis zou hebben aangeboden de bevoorrading van Irak te coordinercn.
Het eerste konvooi medische voorraden uit Iran arriveerdeop 31 januari, gevolgddooreen tweede op 9 februari. Op 10 februari zond Iran onder auspiciën van het ICRC nog eens 16 ton medische hulpgoederen.
Op 9 februari bevestigde de Turkse minister van buitenlandse zaken, Ahmet Kurtcebc Alptemocin, dat Turkije humanitaire hulp had gestuurd, waaraan hij toevoegde dat zijn regering positief zou reageren op verdere hulpverzoeken.
De levering van Libische hulpgoederen bestaande uit babyvoeding, medicijnen en melk, volgde op het op 9 februari door Irak aan de VN gedane officiële verzoek om een missie te sturen voor onderzoek naar de Iraakse beschuldigingen dat de geallieerden op 21 januari een fabriek voor de produktie van babymelk voor flesvoeding zouden hebben gebombardeerd. Amerikaanse functionarissen hadden eerder verklaard dat de fabriek gebruikt werd voor de produktie van biologische wapens.
Op 21 februari kondigde India aan dat het medicijnen ter waarde van 10 mln roepia had verzonden, terwijl Algerije 8 ton voedsel en medicijnen schonk.
Op 25 februari vertrokken medische teams uit Jordanië en Tunesië met zendingen medicijnen, babyvoeding en medische artikelen.

Brandstofrantsoenering

Op 4 februari staakte het ministerie van oliezaken tot nader order de verkoop van brandstof aan particulieren. Het ging hier om benzine, kerosine en stookolie.

De opschorting van de verkoop van benzine, waartoe op 24 januari krachtens een tijdelijke maatregel besloten was (zie ook pag. 40/3-'91), viel samen met verklaringen van de geallieerden dat ongeveer 80 procent van de capaciteit van de olieraffinaderijen van het land vernietigd was. Op 8 februari maakte de Guardian echter melding van een rapport van de Amerikaanse inlichtingendienst dat er nog 30 mln vaten geraffineerde olie lagen opgeslagen, ,,genoeg om vier maanden lang door te vechten".
Op 13 februari vaardigde de RCC een decreet uit, waarin gewaarschuwd werd dat iedereen die zich niet zou houden aan de brandstofrantsoeneringsmaatregelen, zou kunnen rekenen op straffen variërend van een gevangenisstraf van twee jaar tot boetes van maximaal 3.000 dinar ($900).

Verhoogde activiteit van dissidenten

Medio februari werd bekendgemaakt dat leiders van het uit 17 partijen bestaande Gezamenlijk Actiecomité van de Iraakse Oppositie (JACIO), in december 1990 in Damascus opgericht (zie pag. 201/3 -'91), en van de op 9 februari in Londen opgerichte pro-westerse Raad voor een Vrij Irak (FIC) in de Saoedische hoofdstad Riad waren bijeengekomen om de vorming van een regering in ballingschap te bespreken.

De vergadering vond plaats onder auspiciën

van de Saoedische regering. Ook Iran, dat afzonderlijke besprekingen met oppositieleiders had gevoerd, zou de bijeenkomst steunen. Berichten in de *Guardian* en de International Herald Tribune op 23 februari wezen er echter op dat Saoedi-Arabië tot iedere prijs wilde voorkomen dat in Iran gevestigde Iraakse sjiitische moslims, met name de leden van de Opperste Raad van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI) onder leiding van ayatollah Mohammad Bakr al-Hakim, invloed onder Irakezen zouden verwerven.
Een groepering die zichzelf omschreef als de ,,Iraakse nationale oppositie" riep op 19 februari op tot de omverwerping van het bewind van Saddam Hoessein. In een op 28 januari door de islamitische oppositie in Irak uitgevaardigd communiqué werd dezelfde oproep gedaan. Ook naar Saoedi-Arabië uitgeweken oppositieleiders. onder wie in ballingschap levende voormalige leden van de RCC, lieten zich op 24 februari in woorden van gelijke strekking uit. Op 26 februari riepen aan de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) gelieerde woordvoerders de Irakezen op bet regime van Saddam Hoessein ,,omverte werpen".

Tevens nam het aantal berichten over anti-regeringsdemonstraties in Iraakse steden toe.

Op 22 februari verklaarden zegslieden van het Nationale Comité voor de Redding van Irak (NCSI) dat een van hun leiders tijdens een demonstratie uit protest tegen de burgerslachtoffers van het bombardement op de schuilkelder in Amiriya (zie hierboven) was doodgeschoten.
Het NCSI meldde voorts dat een anti-regeringsdemonstratie in de stad Diwaniya in de provincie Samawah op 18 fehruari geleid had tot de executie van de gouverneur van de provincie, omdat hij de demonstranten niet in toom zou hebben weten te houden. Andere bronnen meldden dat ook 10 leden van de regerende Baath-partij door de demonstranten zouden zijn gedood.
Op 28 februari bevestigden Saoedische bronnen berichten over verdere anti-regeringsdemonstraties.

GEVOLGEN VAN DE IRAAKSE BEZETTING VOOR KOEWEIT

Koeweit, dat op 26 februari na 208 dagen Iraakse bezetting werd bevrijd, zou te kampen hebben gehad met een ernstig tekort aan elementaire goederen, zoals medicijnen en voedsel, en met cholera- en dissenterie-epidemieën.

Op 12 februari meldde de *Guardian* dat Koeweitse vluchtelingen die waren aangekomen in het Jordaanse al-Ruweishid bevestigd hadden dat er cholera was uitgebroken en dat de voedselschaarste toenam. De vluchtelingen verklaarden ook dat in sommige delen van Koeweit Stad water en elektriciteit waren afgesloten. Op 12 februari meldde ook *IRNA*, zich beroepend op verklaringen van vluchtelingen in Aboe Dhabi, dat er een cholera-epidemie was uitgebroken. Op 1 maart werd bekendgemaakt dat het ICRC een waterzuiveringsinstallatie had geleverd voor ziekenhuizen en kwetsbare groepen, met name vrouwen en kinderen.
In een op 26 februari gepubliceerd Amerikaans legerrapport werd gesteld dat 25 procent van de bevolking aan cholera of dissenterie leed en dat velen al aan deze ziekten gestorven waren. Het rapport waarschuwde dat de pest zou kunnen uitbreken door de explosieve toename van het aantal ratten ten gevolge van de zich in en buiten Koeweit Stad opstapelende vuilnisbelten.

In februari werd het Iraakse leger herhaaldelijk beschuldigd van wreedheden, zoals standrechtelijke executies en het stelen van voedsel van burgers onder bedreiging met wapens.

Op 7 fehruari bracht een rapport van Artsen voor Mensenrechten in de Verenigde Staten en Denemarken nieuw bewijsmateriaal aan het licht over door het Iraakse leger begane standrechtelijke executies, martelingen, willekeurige arrestaties en intimidatie-acties ten aanzien van de Koeweitse bevolking. Op basis van ooggetuigenverklaringen van artsen en verplegend personeel werd geconcludeerd dat tijdens de Iraakse bezetting meer dan 7.000 mensen gestorven waren en dat naar schatting 17.000 mensen in kampen in Irak en Koeweit waren vastgehouden en gemarteld. Het rapport meldde voorts dat de gehele gezondineidszorg systematisch ontwricht was. Zo zouden drie te vroeg geboren baby's gestorven zijn doordat ze uit de couveuse waren gehaald (zie ookpag. 202/1/2-'91).
De voorzitter van de Koeweitse Informatiedienst in Dhahran verklaarde op 12 februari dat Iraakse soldaten zich nog steeds te buiten gingen aan ,,wreedheden" als ,,moord,marteling en verkrachting". Op 14 februari verklaarde kolonel Abdullah al Kandari van de Koeweitse luchtmacht dat sinds het begin van de geallieerde bombardementen meer dan 200 mensen geëxecuteerd waren. Op 19 februari liet een woordvoerder van de in Londen gevestigde Associatie voor een Vrij Koeweit weten dat sinds 2 augustus meer dan 7.000 burgers gedood waren en 17.000 gearresteerd. In een op 25 februari gepubliceerde brief aan de Internationale Confederatie van Vrije Vakbonden (ICFTU) verklaarde de leider van de Koeweitse Vakbondsfederatie, Hayaf Issam al-Ajami, dat Iraakse doodseskaders vakbondsleden gemarteld en gedood hadden.
Ook op 19 februari bleek tijdens een vergadering van de Britse parlementaire commissie voor de mensenrechten uit getuigenverklaringen uit de eerste en tweede hand dat Iraakse soldaten zich schuldig hadden gemaakt aan marteling, verkrachting en moord. Ook geallieerde legerleiders beschuldigden Iraakse militairen op 25 februari van het vermoorden, verminken en verkrachten van honderden burgers. Hun beschuldigingen werden dezelfde dag bevestigd door functionarissen van het Britse ministerie van buitenlandse zaken, die verklaarden dat Iraakse troepen ,,zeer onmenselijk" te werk gingen. Volgens een door Reuter op 25 februari gepubliceerd bericht zouden Koeweitse vluchtelingen in het Jordaanse al-Ruweished verklaard hebben dat zij geen bewijzen hadden gezien voor de betrokkenheid van Iraakse soldaten bij systematische wreedheden of executies van burgers.

Plannen voor de naoorlogse wederopbouw van Koeweit

Er werden extra initiatieven ontplooid om de plannen voor de naoorlogse wederopbouw rond te krijgen. Deze zouden naar schatting $100 rnrd gaan kosten, aanzienlijk meer dan de aanvankelijk begrote $40 mrd. Amerikaanse functionarissen verklaarden dat Koeweitse woordvoerders op 26 februari hadden laten weten dat de Koeweitse regering bereid was de eerste drie maanden na de oorlog $800 mln uit te trekken voor het herstel van medische en sanitaire noodvoorzieningen, communicatie, transport, nutsbedrijven en de voedsel- en watervoorziening.

Op 11 februari werd bekendgemaakt dat in totaal 171 buitenlandse bedrijven, voor 75 procent in de Verenigde Staten gevestigd, contracten hadden getekend voor deelname aan de spoedeisende wederopbouw. Tien vooraanstaande Britse industriëlen begeleidden de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd bij zijn bezoek aan Taif in Saoedi-Arabië op 9 en 10 februari. Zij kwamen hun diensten aanbieden bij de naoorlogse wederopbouw. Later omschreven functionarissen de ontmoeting tussen de zakenmensen en leden van de regering in ballingschap als ,,uitermate positief". Op 20 februari werd duidelijk dat er onenigheid bestond tussen Amerikaanse en Britse bedrijven over naoorlogse contracten en op 21 februari meldde The Times dat de Britse regering onderhandelingen had aangeknoopt met de Koeweitse regering in ballingschap over een verlenging van de tijdslimiet voor het uitbrengen van offertes. Dit gebeurde nadat Britse bedrijven hadden laten weten dat Amerikaanse bedrijven zich verzekerd hadden van een oneerlijke voorkeursbehandeling bij het uitbrengen van offertes voor naoorlogse herstelwerkzaamheden.

Staat van beleg. Campagne van pro-democratiebeweging

De pro-democratische beweging (zie pag. 467/1/2-'90) reageerde ontsteld op de door de Koeweitse emir, sjeik Jabir al Ahmad al Jabir as Sabah, op 26 februari afgekondigde staat van beleg, die drie maanden lang van kracht zou zijn.

Radio Koeweit meldde dat deze maatregel van de emir bedoeld was ,,omhet leven in Koeweit te beschermen tegen overgebleven agressieve elementen" en om ,,volk,eer en eigendom (te beschermen) tegen die krachten die het land opnieuw in gevaar zouden kunnen brengen". De emir verklaarde bovendien dat de premier, kroonprins sjeik Saad al Abdullah as Salim as Sabah, was benoemd tot militair gouverneur en belast was met de taak de samenwerking tussen het Koeweitse leger en dat van de geallieerde coalitie in goede banen te leiden.
In zijn reactie op de afkondiging van de staat van beleg zou Ahmed al-Khatib, een vooraanstaand dissident politicus en een voormalig lid

van de Nationale Vergadering, op 27 februari gezegd hebben dat ,,de Sabah-familie de macht niet wil delen". Op 1 maart meldde de Guardian dat tijdens een ontmoeting in het Sauedischc Jeddah grote onenigheid was gerezen tussen de regering en leden van de oppositie, omdat laatstgenoemden vanmening waren dat de staat van beleg niet door de regering in ballingschap zou moeten worden afgekondigd, maar door een voorlopige regering van nationale eenheid, die de verschillende politieke standpuntenzou weerspiegelen.

Eerder die maand wezen berichten erop dat de regering al langer van plan was geweest gedurende een bepaalde periode de staat van beleg af te kondigen.

Op 11 februari had minister van voorlichting Badr Jasim al Yaqub in Taif in Saoedi-Arabië eventuele vervroegde verkiezingen van de hand gewezen. Ook had hij gezinspeeld op de mogelijke noodzaak van een tijdelijke staat van beleg. Hij voegde daar echter aan toe dat de regering zich zou blijven houden aan de uit 1962 stammende grondwet (zie ook pag. 623/3 e.v.-'90), die democratie garandeerde.
Op 12 februari sprak de kroonprins berichten in de buitenlandse pers tegen als zouden de politieke leiders niet van plan zijn de belofte inzake de grondwet uit 1962 na te komen. Eerder, op 6 februari, had vakbondsleider Ajami in Londen verklaard dat ,,er druk moet worden uitgeoefend op de Koeweitse koninklijke familie" om de in 1990 in Jeddah genomen besluiten ,,na te leven" (zie pag. 40/1 e.v.-'91).

Het Koeweitse persbureau KUNA meldde op 28 februari dat de emir een commissie onder leiding van de kroonprins in het leven had geroepen om toe te zien op de veiligheid in binnen- en buitenland.

Hoewel de commissie naar verwachting vooral mensen zou opsporen die verdacht werden van collaboratie met het Iraakse leger, werden op 13 februari in de Guardian oppositiewoordvoerders geciteerd die bang waren dat zo'n commissie zou kunnen worden ingezet tegen dissidenten, waarbij werd aangetekend dat wanneer dit werkelijk zo zou zijn, een dergelijk orgaan ,,zeer gevaarlijk zou zijn wanneer er geen parlement was". Op 20 februari zou de minister van informatie gezegd hebben dat Koeweit ,,gezuiverd (moet worden) van indringers... die de verenigde Koeweitse gelederen willen ondermijnen door het zaaien van twijfel".

POGINGEN VAN COALITIE OM OORLOGSKOSTEN TE DEKKEN

GFCCG-vergadering. Toezeggingen van Duitsland en Japan. Overige bijdragen

Op 5 februari kwamen de 26 lidstaten van de Financiële Coördinatiegroep voor de Golfcrisis (Gulf Financial Crisis Coordination Group, GFCCG) in Washington bijeen om te spreken over de stand van betalingen die waren toegezegd aan bevriende landen die het meest van de Golfcrisis te leiden hadden gehad (ziepag. 859/1-'90).

De Amerikaanse onderminister van financiën David Mulford zat de vergadering voor. Na afloop verklaarde hij dat voor 1990 en 1991 in totaal $ 14,3 mrd aan financiële steun was toegezegd. Saoedi-Arabië, Koeweit en andere Golfstaten hadden tot dusver een bedrag van $ 9,5 rnrd toegezegd. Mulford verklaarde dat al $ 6,7 rnrd van de beloofde som was uitgekeerd, voornamelijk aan frontlijnstaten. Hij deed een beroep op Japan en Duitsland de betalingen snel te verrichten. Egypte, Jordanië en Turkije zouden naar verwachting $ 10,3 rnrd van de voor 1990-'91 toegezegde som ontvangen, terwijl Djibouti, Libanon, Marokko, Pakistan en mogelijk Bangladesh $ 3,3 rnrd zouden krijgen. Over de verdeling van de resterende $ 700 mln was nog geen beslissing gevallen.
In Washington werd gesuggereerd dat de Golfstaten tot dusver geweigerd hadden Jordanië geld toe te wijzen, omdat dat land klaarblijkelijk Irak steunde.

De GFCCG maakte ook plannen om een extra bedrag van naar schatting $ 4 à 5 mrdvoor 1991 bijeen te brengen.
Volgens de regering Bush had de oorlog ongeveer $ 50 rnrd gekost, waarvan het grootste deel naar verwachting gedragen zou worden door Japan, Saoedi-Arabië en Koeweit, die recentelijk een bijdrage van $ 36 rnrd hadden overgemaakt.

De toezegging van Japan om nog eens $ 9 rnrd toe te wijzen zou echter op moeilijkheden zijn gestuit, nadat de Japanse minister van financiën Ryutaro Hashimoto zich verzet had tegen het verlenenvanverdere hulp aan frontlijnstaten zolang een eerder toegekende toelage van $ 2,1 rnrd (zie pag. 749/1-'90) nog niet volledig uitgekeerd was. Volgens de GFCCG was tot nu toe slechts $ 400 mln van dit bedrag uitgekeerd.
Op 26 januari kondigde Saoedi-Arabië aan dat het $ 13,5 mrd zou bijdragen om de Amerikaanse kosten van de eerste drie maanden van de oorlog te dekken. De Saoedi's bevestigden op 17 februari dat $ 3,5 rnrd bijeen was gebracht door leningen af te sluiten bij buitenlandse banken. Het was de eerste keer dat voor dit doel een toevlucht werd gezocht tot de internationale geldmarkt.
Op 25 januari kondigde Koeweit aan dat het eveneens $ 13,5 mrd zou bijdragen om de Amerikaanse uitgaven te dekken. Op 11 en 25 februari maakte Koeweit bekend dat het £ 660 mln ($ 1,32 mrd) zou bijdragen aan de oorlogsuitgaven van Groot-Brittannië en F 5 rnrd ($ 1 mrd) aan de Franse uitgaven.

Op 6 februari verklaarde Japan, klaarblijkelijk op verzoek van de GFCCG, dat het op korte termijn meer dan $ 1,03 rnrd aan leningen met een lage rente aan Egypte, Jordanië en Turkije zou verstrekken.
Op 12 februari citeerde de *Independent* de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher, die verklaard had dat Egypte, Syrië en Jordanië ,,kunnen rekenen op verdere hulp uit Bonn". Duitsland had tot nu toe DM 1 rnrd ($ 700 mln) aan Egypte gegeven en DM 221 mln aan Jordanië. Syrië had in verband met de Golfoorlog nog geen hulp ontvangen

Op 20 februari bood Duitsland aan, DM 400 mln bij te dragen aan de Britse oorlogsuitgaven, waarmee de totale Duitse bijdrage aan de kosten van degeallieerden op $12 rnrd kwam.
Volgens berichten op 27 februari zou België hebben ingestemd $ 32,2 mln bij te dragen aan de Britse en Franse onkosten. Geschat werd dat de Golfoorlog de Britten ongeveer £ 3 rnrd ($6 mrd) zou kosten.

OLIEPRIJZEN
Begin februari bedroeg de prijs van een vat ruwe olie net iets meer dan $ 20 (standaardprijs voor Brent lichte ruwe olie met een levertijd van drie maanden). De prijs daalde nog verder in een een aantal stappen, toen het erop leek dat de Golfoorlog binnen afzienbare tijd beëindigd zou worden. Dit gebeurde met name op 15 februari en nogmaals op 19 februari, toen de prijs voor het eerst sinds juli 1990 tot iets onder $16 daalde. Het begin van de grondoorlog ging vergezeld van een lichte prijsstijging. De prijs steeg slechts tot iets meer dan $ 20 en eind februari was hij weer gezakt tot omstreeks $ 18. Ondanks de grote schade aan vooral de Koeweitse olievelden, werden de eerdere voorspellingen dat de olieprijs in geval van oorlog enorm zou stijgen, gelogenstraft. (Zie pag. 38/1 en 200/3 -'91 voor olieprijsschommelingen in oktober 1990 en het inzakken van de markt in januari 1991).

AANTAL VLUCHTELINGEN OVERSCHAT
Bericht werd dat internationale hulporganisaties het aantal vluchtelingen, die wegtrokken uit Koeweit en Irak na het uitbreken van de vijandelijkheden op 16 en 17 januari, schromelijk overschat hadden.

Volgens sommige schattingen, die eind januari bekend werden gemaakt, zouden tussen de 500.000 en 1.300.000 mensen Irak als vluchtelingen verlaten. Volgens een ,,actieplan" van de VN, dat een week voor het begin van de vijandelijkheden was opgesteld, zouden meer dan 1 mln buitenlanders, voornamelijk Egyptenaren, Soedanezen en Palestijnen, nog in Irak werkzaam zijn. In het ,,actieplan" werd gesteld dat ,,we binnenkort getuige kunnen zijn van een dramatische exodus, die de uittocht in augustus en september 1990 overtreft" (zie pag. 749/1/2-'90).

Volgens een bericht in de Middle East *International* van 22 februari zouden sinds het begin van de oorlog echter pas 14.300 mensen via Jordanië geëvacueerd zijn, hoewel bij dat cijfer geen rekening was gehouden met een onbekend aantal Jordaniërs en Palestijnen, dat zich niet had laten registreren bij kampen aan de grens. Het bericht voegde daaraan toe dat ongeveer 1.000 mensen in Turkije waren gearriveerd (in meerderheid Iraakse burgers, waarschijnlijk Koerden) en ongeveer 7.700

vluchtelingen, onder wie 2.000 Soedanezen, in Iran.
IRNA meldde op 26 februari dat in totaal 9.657 vluchtelingen uit 27 landen sinds het begin van de oorlog vanuit Irak naar Iran waren gevlucht. 5.478 van hen waren naar hun vaderland teruggekeerd. Eet bericht tekende daarbij aan dat de opvang van de vluchtelingen Iran $30 a 40 mln had gekost.
Op 23 februari meldde het Syrische persbureau SANA dat een niet nader bekendgemaakt aantal vluchtelingen uit de Iraakse provincie Dahuk en uit Bagdad aangekomen was.

Hulpoperaties werden door de Rampenbestrijdingsorganisatie van de VN (UNDRO) gecoördineerd met enige hulp van intergouvernementele organisaties, waaronder de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM). Ook niet-gouvernementele organisaties, zoals OXFAM en Artsen zonder Grenzen, droegen een steentje bij.

Op 26 januari hadden hulpverzoeken ten bate van vluchtelingen, waarvan de kosten volgens VN-functionarissen $ 175 mln zouden bedragen, tot toezeggingen ten bedrage van slechts $ 60 mln geleid. Het in Rome gevestigde Wereldvoedselprogramma (WFP) kondigde aan dat het 31.000 ton voedsel ten behoeve van de vluchtelingen ter beschikking zou stellen, terwijl Frankrijk, Japan en Argentinië zouden zorgen voor vliegtuigen die moesten helpen bij de evacuatie van vluchtelingen en de distributie van hulpgoederen.

OLIE- EN LUCHTVERVUILING

De gigantische olievlek in de Golf, die voornamelijk door toedoen van Iraakse troepen in Koeweit (zie pag. 191/3 e.v.-'91) ontstaan was, bleef in februari onrust baren.

Op 8 februari werd de Saoedische ontziltingsinstallatie in Safaniya tijdelijk gesloten, omdat de olievlek steeds verder opschoof naar het zuiden van de Golf. Enkele dagen later werd zij echter heropend en in februari kwamen verder geen ontziltingsinstallaties in direct gevaar. Sommige deskundigen verklaarden dat de schade ten gevolge van de olievlek niet zo ernstig was als aanvankelijk werd aangenomen. Enkelen spraken het vermoeden uit dat de Saoedische regering de ,,meest pessimistische" schattingen in de hand had gewerkt in een poging zich te verzekeren van internationale hulp. Een Saoedische woordvoerder verklaarde dat de kosten van het opruimen van de olievlek en de bescherming van de ontziltingsinstallaties in de komende zes maanden $ 1 mrd zou gaan bedragen.

De olievlek bleef schade aanrichten onder de vogelpopulatie in de Golf. Hierbij stierven grote aantallen aalscholvers en futen, omdat de vogels vaak olie binnen kregen bij pogingen hun veren schoon te maken.

Vóór de terugtrekking uit Koeweit zette Irak naar schatting 600 oliebronnen in brand, hetgeen in de noordelijke Golfregio tot grote luchtvervuiling leidde. Dit probleem leek nog ernstigere gevolgen voor het milieu te zullen hebben dan de olievlek.

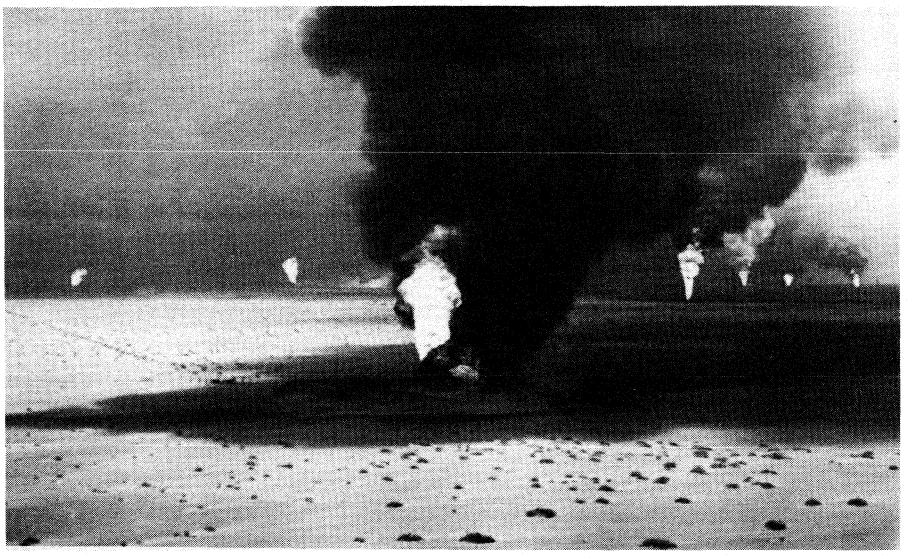

Brandende oliebronnenin het noorden van Koeweit (4-3-'91)

Roetwolken en oliedeeltjes verduisterden de zon enveroorzaakten in het noorden van Saoedi-Arabië en Koeweit ,,zwarte regen". Hoewel de aanvankelijke vrees dat de rook op wereldschaal klimatologische veranderingen teweeg zou brengen overdreven leek, vormde de vervuiling wel een bedreiging voor de gezondheid van mens en dier in de noordelijke Golfstaten, Zuid-Irak en delen van West-Iran.
Het feit dat de Koeweitse ruwe olie veel zwavel bevatte, die bij verbranding in zwaveldioxide zou veranderen en als zure regen zou neerkomen, zorgde voor extra ongerustheid. Daarnaast bevatte de olie, en dus ook de rook die vrijkwam bij olieverbranding, benzeen en polycyclische aromatische hydrocarbonaten, beide kankerverwekkende stoffen. Het aantal gevallen van bronchitis met fatale gevolgen zou naar verwachting ook toenemen. Deskundigen voorspelden dat de vervuiling op lange termijn tot ernstige besmetting van landbouwgronden en waterwingebieden zou kunnen leiden, met name in de vruchtbare en dichtbevolkte valleien van de Eufraat en de Tigris in Irak.

REACTIE VAN WESTERSE BEVOLKING OP GOLFOORLOG

Tijdens de oorlog wezen opiniepeilingen in de **Verenigde Staten** erop dat ongeveer 80 procent van het volk instemde met het beleid van Bush inzake de Golf. Dit percentage steeg na het begin van de grondoorlog op 24 februari nog verder. Verzet kwam hoofdzakelijk van studenten, maar dit was klein vergeleken met het allesoverheersende gevoel dat de oorlog eindelijk het spookbeeld van de vruchteloze Amerikaanse betrokkenheid in Vietnam, 20 jaar daarvoor, zou verdrijven.

Op 21 februari trokken protestbijeenkomsten aan de universiteiten van Columbia en Michigan (beide voormalige haarden van verzet tegen de oorlog) respectievelijk 250 en 100 studenten. In Amherst, Massachusetts, stak de 30-jarige Gregory Levey zichzelf op 18 februari uit protest in brand. Op 21 februari namen 1.000 studenten deel aan een demonstratie in deze stad.

Britse opiniepeilingen toonden medio februari aan dat 78 procent van de bevolking (tegenover 61 procent de maand daarvoor) het beleid steunde van de Conservatieve regering, dat in het parlement de instemming van alle partijen genoot. Het Comité voor Stopzetting van de Oorlog in de Golf (eind augustus 1990 opgericht) ging door met het organiseren van protestacties en op 2 februari kwamen ongeveer 30.000 demonstranten in Londen bijeen. Na 24 februari nam het verzet tegen de oorlog af, hoewel die dag in Londen 500 moslims in een protestmars meeliepen en de terugtrekking van de geallieerde troepen eisten.

Op 14 februari trad parlementslid Clare Short uit de Labourpartij na kritiek op de instemming van haar partij met de geallieerde bombardementen. Ook Labour-parlementariër Tony Banks stapte na het parlementsdebat van 21 januari uit de partij. Hij volgde het voorbeeld van twee andere Labour-parlementariërs, die na het debat van 15 januari opstapten.

Volgens begin februari uitgevoerde opiniepeilingen in **Frankrijk** werd het beleid van president Mitterrand door ongeveer 70 procent van de bevolking gesteund. Na 24 februari nam dit percentage toe tot 78. Die dag verklaarde Mitterrand tijdens een

televisietoespraak: "De troepen hebben opdracht Koeweit te bevrijden, niet om Irak aan te vallen".

Op 22 februari omschreef de Mzddle East Internatzonal de anti-oorlogsbeweging als "betrekkelijk passief", hoewel bij de communistische vakbond (CGT) aangesloten havenarbeiders in Marseille op 13 februari weigerden wapens, munitie en uitrusting voor de Golf te laden.
Het sterkste verzet kwam van de Communisten (PCF) en hun jeugdafdeling, de Jeunesse Communiste. Op 19 februari trokken volgens een officiële schatting 5.000 demonstranten (onofficieel 45.000), voor het merendeel aanhangers van de PCF en de CGT, door de straten van Parijs. Zij eisten onderhandelingen en een onmiddellijk staakt-het-vuren. In Parijs en andere steden vonden op 25 februari kleinere demonstraties plaats.
Binnen de regerende Socialistische Partij (PS) weigerden de aanhangers van de ,,socialisme en republiek"-factie onder leiding van Jean-Pierre Chevenement (die op 29 januari aftrad als minister van defensie - zie pag. 197/3 -'91)) het presidentiële beleid ten aanzien van de Golf te steunen. Dit gebeurde tijdens een vergadering van PS-functionarissen op 2 februari, waarop ook kritiek werd geuit op het besluit van 1 februari om tijdelijk Amerikaanse B-52 bommenwerpers over het land te laten vliegen. (De Britse regering had op 31 januari aangekondigd dat de B-52 bommenwerpers de basis Fairford in Gloucestershire konden gebruiken).
In februari zocht Frankrijk contact met een aantal Noordafrikaanse landen. Verscheidene politici en regeringsfunctionarissen bezochten Algerije, Marokko en Tunesië. Onder hen bevond zich ook Michel Vauzelle, voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van de Nationale Vergadering (de Franse tweede kamer), die Irak in januari bezocht had (zie pag. 186/2 -'91).

In Duitsland besloot de regering begin februari twee batterijen luchtafweergeschut, uitgerust met Hawk- en Roland-raketten, naar Turkse luchtmachtbases te sturen om de in januari gezonden Alfa-vliegtuigen te beschermen (zie pag. 198/2 -'91). De Sowjet-piloot van het vliegtuig dat gecharterd was om de raketten te vervoeren, weigerde echter te vliegen, en pas medio februari werd het materiaal met een Amerikaans vliegtuig overgevlogen. Het aantal gewetensbezwaarden nam sterk toe: 40 van de 400 militairen die de luchtdoelraketten moesten begeleiden, weigerden dienst.

Van 12-14 februari bezocht Genscher Egypte, Syrië en Jordanië. In Egypte voegde hij DM 150 mln toe aan de DM 1 mrd die al was toegezegd om de Egyptische oorlogskosten te helpen dekken. Daarnaast zegde hij Egypte een dozijn gepantserde gasopsporingswagens toe, afkomstig uit het voormalige Oost-Duitsland. Syrië werd ontwikkelingshulp ter waarde van DM 100 mln aangeboden (zie hierboven) en Jordanië, dat in november al voor DM 221 mln hulp was toegezegd, zou nog eens DM 150 mln ontvangen. (Zie pag. 198/3 -'91 voor het bezoek van Genscher aan Israël in januari.)
Op 21 februari nam een woordvoerder van de Duitse Groenen ontslag. Volgens de *Jerusalem* Post zou hij aan het begin van een bezoek van een delegatie van de Groenen gezegd hebben dat de Iraakse Scud-aanvallen op Israël het logische gevolg waren van het Israëlische beleid ten aanzien van zijn buren.

In **Spanje** werd de oppositie gevoed door pacifistische en anti-Amerikaanse gevoelens. Eind januari bleek bij een opiniepeiling dat minder dan 30 procent van de bevolking achter de oorlog stond. Premier Felipe Gonzalez werd bekritiseerd, omdat hij de mate van betrokkenheid van Spanje bij de oorlog trachtte te verzwijgen.

Op 1 februari maakte het Spaanse persbureau EFE bekend dat Amerikaanse B-52-bommenwerpers op weg naar de Golf de luchtbasis Moron ten zuidoosten van Sevilla gebruikten. Op 3 februari hielden tussen de 3.000 en 10.000 demonstranten een 14 kilometer lange mars van Madrid naar de luchtbasis Torrejon. Zij eisten dat dergelijke tussenlandingen op Amerikaans-Spaanse bases verboden moesten worden. Dezelfde dag hielden 3.500 demonstranten een mars naar de marinebasis Rota aan de Zuidatlantische kust.
Na het uitbreken van de landoorlog op 24 februari volgden massale anti-oorlogsdemonstraties. Die dag gingen in Madrid en Barcelona in totaal 50.000 mensen de straat op om een onmiddellijk staakt-het-vuren te eisen.
Evenals de Franse regering probeerde ook de Spaanse de contacten met de Noordafrikaanse landen op peil te houden. Medio februari bracht minister van buitenlandse zaken Francisco Fernandez Ordoñez bezoeken aan Mauretanië, Marokko, Algerije, Tunesië en Libië.

Volgens een op 12 februari gepubliceerde opiniepeiling steunde in **Italië** 61 procent van de bevolking de oorlog. Verzet was hoofdzakelijk afkomstig van de communisten, de rooms-katholieke kerk en christelijke jeugdorganisaties.

Op 3 februari verklaarde paus Johannes Paulus II dat de strijdende partijen gebonden waren aan het gebod ,,gij zult niet doden, dat betrekking heeft op iedereen en iedereen verplicht". Zijn steun verenigde de Italiaanse katholieken tot een massale vredesbeweging, hetgeen bij Westerse leiders verbazing en onrust wekte.
In **Luxemburg** kondigde de regering op 11 februari aan dat de Amerikanen het vliegveld mochten gebruiken als tussenstop voor het vervoer van materieel, troepen en slachtoffers.
In de nacht van 8 op 9 februari vond in de buurt van het **Oostenrijkse** Innsbruck een bomaanslag op een spoorlijn plaats. Aanleiding vormde het op 5 februari genomen besluit van de Oostenrijkse regering om 103 Amerikaanse M-88-tanks, per trein op weg van Duitsland naar Italië, doortocht te verlenen.

Het geallieerde bombardement op de schuilkelder in Bagdad op 13 februari, waarbij meer dan 300 burgers werden gedood (zie hierboven), leidde tot uiteenlopende reacties In Groot-Brittannie en Frankrijk ontkenden de regeringen verantwoordelijk te zijn voor het bombardement De verantwoordelijkheld werd bij Saddam Hoessein gelegd, omdat hij de aanstichter van de oorlog zou zijn.

In Italië verklaarde minister van buitenlandse zaken Gianni De Michelis op 14 februari dat het beter zou zijn om bombardementen op stadscentra te vermijden. De Spaanse premier Gonzalez stuurde een verontruste brief naar Bush, waarin hij hem adviseerde de geallieerde luchtbombardementen op Bagdad en andere steden te staken en een internationaal onderzoek van de VN en het ICRC naar het incident te laten instellen.

NOORDAFRIKAANS VERZET TEGEN DE OORLOG

In februari vonden in heel Noord-Afrika massale pro-Iraakse en fundamentalistische protestacties tegen de coalitie plaats.

Toen het nieuws over de luchtaanval op de bunker in Bagdad bekend was geworden, ging de jeugd de straat op en in Algerije, Mauretanië en Tunesië werd een periode van nationale rouw afgekondigd.
In februari kondigde de Libische regering de levering van voedsel, medicijnen en dekens aan Irak aan (zie ook hierboven). In Marokko en Tunesië was er een overschot aan donoren die bloed wilden geven voor de Iraakse bevolking.
In Marokko vond op 3 februari de grootste demonstratie sinds de ,,groene mars" in 1975 plaats. 300.000 actievoerders trokken door de straten van de hoofdstad Rabat. Zij scandeerden leuzen tegen de geallieerde troepen en verbrandden Franse, Israëlische, Britse en Amerikaanse vlaggen. De protestmars, georganiseerd door de vijf belangrijkste oppositiepartijen en door vakbonden, vond plaats met toestemming van de regering. Koning Hassan verklaarde op 13 februari dat de troepen naar Saoedi-Arabië gezonden waren om ,,degrond van een broederlijke Arabische staat te verdedigen en niet om agressie te plegen jegens een andere broederlijke Arabische staat". De Middle East Intenzational omschreef Marokko op 22 februari als de ,,zwakste schakel in de anti-Iraakse coalitie".

De pro-Iraakse sentimenten in Algerije leidden op 1 februari tot eenmassale demonstratie (zie pag. 196/1 -'91). Op 15 februari vonden in Algiers en andere steden grote demonstraties plaats uit protest tegen het bombardement op de schuilkelder in Bagdad.
Op 25 februari legde een algemene staking uit protest tegen het uitbreken van de grondoorlog het universitaire leven in Tunesië lam. Dui-

zenden studenten namen deel aan pacifistische protestbijeenkomsten.
In Egypte, dat een 36.000 man sterke troepenmacht naar de Golf gestuurd had, was de oppositie minder zichtbaar. Op 7 februari sloeg de oproerpolitie in Caïro de eerste protestmars tegen de oorlog uiteen. De mars was georganiseerd door oppositieleiders en 50 aanhangers. Op 25 februari ondernam de Egyptische politie charges tegen enkele honderden studenten op het terrein van de campus van de universiteit van Caïro. Ze scandeerden leuzen tegen Amerika. tegen de regering en zelfs tegen Saddam Hoessein. Uit protest tegen de dood van een student bij de ongeregeldheden namen de volgende dag duizenden studenten deel aan een demonstra-tie in Caïro

INTERNATIONALE AANSLAGEN OP GEALLIEERDE DOELEN

Uit de hele wereld bleven berichten binnenkomen over aanslagen van pro-Iraakse militante groeperingen op geallieerde doelen.

Functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken verklaarden op 12 februari dat sinds 17 januari al meer dan 100 van dergelijke aanslagen hadden plaatsgevonden. Daarbij vielen 5 doden en 50 gewonden. Het ,,overgrotemerendeel" van deze aanslagen was echter gepleegd door plaatselijke groeperingen in Turkije, Griekenland, Libanon en Peru. Deze groeperingen onderhielden voor zover bekend geen banden met Irak: slechts één aanslag, in Manila op 19 januari, had in direct verband met de Iraakse regering gestaan.
Op 3 februari raakten twee Amerikaanse militairen en één Saoedische veiligheidsbeambte gewond bij een aanslag van gewapende mannen op een vliegveldbus in Jeddah.
Op 5 februari meldde de *Financial Times* dat brandstichters een kantoor van British Airways in het oostelijk deel van Jeruzalem hadden aangestoken.

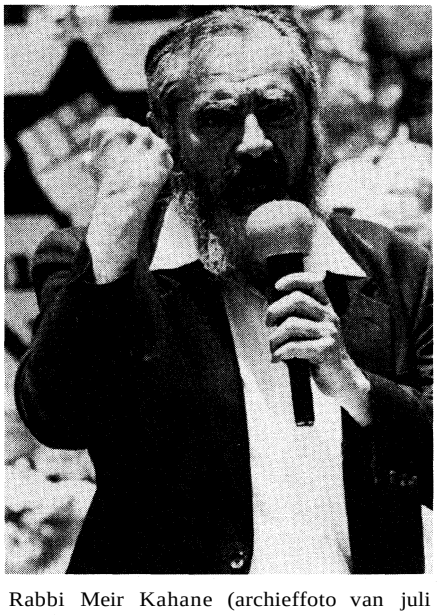

Rabbi Meir Kahane (archieffoto van juli 1989).

Op 6 februari vonden in Athene bomaanslagen plaats, die gericht waren tegen een Amerikaanse bank en een Franse diplomaat. Er vielen geen slachtoffers.
Op 6 februari ontplofte in de Pakistaanse stad Sialkot een bom onder een minibus. Bij deze aanslag, die werd toegeschreven aan pro-Iraakse groeperingen, vielen drie doden.
Op 20 februari veroorzaakten explosies bij de Britse, Duitse, Italiaanse en Turkse ambassades in Teheran geringe schade. Niemand raakte gewond.
Naar verluidt zouden de aanslagen met brandbommen op drie warenhuizen in Frankfurt op 21 februari protestacties zijn geweest tegen de Westerse betrokkenheid in de Golf. Eerder, op 13 januari. vuurden leden van de RAF, uit protest tegen ,,de vernietigingsoorlog tegen het Iraakse volk", schoten af op de Amerikaanse ambassade in Bonn.

ISRAËL

MOORD OP KAHANE. GRENSINCIDENTEN. BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

In New York werd op 5 november 1990 's avonds laat rabbi Meir Kahane, een omstreden extreem-militante zionistische leider, doodgeschoten. Kahane werd vermoord tijdens een toespraak tot leden van een pas opgerichte zionistische groepering, de Zionistische Hulporganisatie voor Noodevacuatie. De politie identificeerde de moordenaar als El Sayed Noseir, een 37-jarige loodgieter die een Egyptische immigrant zou zijn. Noseir op zijn beurt werd neergeschoten en ernstig verwond door een politiefunctionaris van de Amerikaanse PTT toen hij van de plek van het misdrijf trachtte te ontkomen.

De in 1932 in New York geboren Kahane had daar in 1968 de Joodse Defensieliga (Jewish Defence League, JDL) opgericht, wier leden defensieve patrouilles ondernamen, herhaaldelijk slaags raakten met Zwarte Nationalisten en de toestemming tot emigratie voor joden uit de Sowjet-Unie bepleitten. Na een aantal bomaanslagen op Sowjet-doelen werd Kahane medio 1971 tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 5 jaar veroordeeld wegens medeplichtigheid bij de vervaardiging van de explosieven. Later dat jaar emigreerde hij naar Israël, waar hij de politieke partij Kach (,,Dus")oprichtte en ,,overbrenging" (de lijfelijke verwijdering van de Arabische burgers uit Israël en van de Palestijnen uit de bezette gebieden om een zuiver joodse staat mogelijk te maken) bepleitte. In het begin van de jaren tachtig waren leden van Kach betrokken bij aanslagenvan de ,,joodseondergrondse" op islamitische en Palestijnse doelen. In 1984 werd Kahane in de Knesset gekozen, waar hij de enige zetel namens zijn partij bezette, maar in oktober 1988 stemde het Israëlische Hooggerechtshof in met de beslissing van de centrale kiescommissie om Kach uit te sluiten van deelname aan de aanstaande verkiezingen op grond van zijn ,,nazi-achtige, ondemocratische en racistische" standpunt (pag. 705/2/3-'88).

Op 6 november werden twee oudere Palestijnen doodgeschoten in de buurt van de stad Nablus op de Westoever. Klaarblijkelijk ging het hier om een vergeldingsactie voor de moord op Kahane. Niet minder dan 15.000 Israëliërs, onder wie drie ministers, woonden op 7 november de begrafenis van Kahane in Jeruzalem bij. Bij die gelegenheid kwam het tot schermutselingen tussen de politie en rouwenden.

Grensincidenten

Volgens Israëlische persberichten zou op 8 november een aantal leden van de Jordaanse veiligheidspolitie in de buurt van het op de Westoever gelegen Jericho de grens met Israël zijn overgestoken in een poging om ,,een aanval uit te voeren". Eén Israelische soldaat en één ,,infiltrant" verloren het leven bij een aansluitend vuurgevecht. Op 13 november werd een 16-jarige Palestijnse jongen gearresteerd, nadat hij vanuit Jordanië de grens met Israël was overgestoken en een Israëlische soldaat had doodgeschoten.

Op 25 november overschreed een gewapende man in uniform vanuit Egypte de grens met Israël, waar hij het vuur opende op verscheidene Israëlische voertuigen van burgers en militairen. Vier Israëliërs werden daarbij gedood en 26 raakten gewond.

De aanslag vond plaats in de buurt van Ein Uzzia, ongeveer 10 kilometer van Eilat. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door de Islamitische Jihad Beweging - Bayt al Maqdis (Jeruzalem), die ook de verantwoordelijkheid had opgeëist voor een aanslag op een Israëlische touringcar in Egypte in februari 1990 (zie pag. 318/1 e.v.-'90). Eind oktober was de beweging in Israël en in de bezette gebieden illegaal verklaard.

De dag daarvoor, op 24 november, hadden vijf gewapende Arabieren getracht vanuit Libanon over zee een aanval uit te voeren, maar zij vonden allen de dood toen hun boot werd onderschept door een Israëlische marinepatrouille. Een paar uur later (de vroege morgen van 25 november) benaderde een 19-jarige Arabische vrouw een Israelische legerpatrouille in de door Israël zelf uitgeroepen ,,veiligheidszone" in Zuid-Libanon. Ze bracht explosieven tot ontploffing die in haar kleren verstopt waren. Bij deze actie werd de vrouw zelf gedood en twee soldaten raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd opgeëist door de Syrische Socialistische Nationalistische Partij.

Motie van wantrouwen verworpen. Uitbreiding van de regeringscoalitie

Op 5 november overleefde de door Likoed geleide coalitieregering in de Knesset zonder moeite een motie van wantrouwen. Bij de stemming leden de Arbeiderspartij en andere linkse partijen een nederlaag met 50 stemmen vóór en 57 tegen.
De oppositie had de motie van wantrouwen ingediend naar aanleiding van de handelswijze van de regering inzake de massale immigratie van Sowjet-joden en de verwachte huisvestingscrisis.

Op 16 november trad Agudat Yisraël, een kleine, door vier Knessetleden vertegenwoordigde ultra-orthodoxe religieuze partij, toe tot de regeringscoalitie, die daarmee aanspraak kon maken op 64 zetels in de uit 120 zetels bestaande Knesset.

Agudat Yisraël was pas bereid tot de coalitie toe te treden, nadat de regering beloofd had vier wetsvoorstellen betreffende de beperking van de verkoop van varkensvlees, de beperking van het openbaar vervoer op de joodse sabbat, de verscherping van de abortuswetgeving en het verbod op ,,schunnigereclame", te zullen steunen.
Krachtens het akkoord kreeg Agudat Yisraël bovendien drie onderministersposten toegewezen en het voorzitterschap van de machtige Knesset-commissie voor financiën.

Toetreding Moledet tot regeringscoalitie

Op 3 februari 1991 stemde het Israëlische kabinet in met de toelating van de Moledet-partij tot de regeringscoalitie onder leiding van de Likoed. Ook ging het kabinet akkoord met de benoeming van de Moledet-leider, generaal b.d. Rehavam Ze'evi, tot minister zonder portefeuille en lid van de ministerscommissie voor veiligheidszaken.
Door de toevoeging van de twee Moledet-zetels beschikte de regeringscoalitie nu over de steun van 66 van de 120 afgevaardigden in de Knesset.

Het zeer controversiële kabinetsbesluit, dat op aanbeveling van premier Shamir tot stand kwam, stuitte binnen het kabinet op verzet van de ministers David Levi (buitenlandse zaken), Dan Meridor (justitie) en Ehud Olmert (gezondheid), terwijl de ministers Moshe Arens (defensie) en Yitzhak Modai (financiën) zich van stemming onthielden.
Moledet was de meest extreme rechtse partij in de Knesset en stond bekend om haar pleidooi voor de ,,transfer" van Palestijnen van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook naar Arabische buurlanden. Volgens de Middle East *Economic* Digest van 15 februari was de benoeming van Ze'evi een aanwijzing dat Shamir niet in de stemming was voor compromissen in de Palestijnse kwestie.

(Vor. ber. pag. 846/1 e.v.-1990)

SRI LANKA VERBREEKT BETREKKINGEN

Op 20 april 1990 verbrak Sri Lanka de diplomatieke betrekkingen met Israël met de mededeling dat ze weer zouden worden hersteld, wanneer Israël de PLO erkende, zich terugtrok uit de bezette gebieden en instemde met deelneming aan een internationale vredesconferentie.

BEZOEK SHAMIR AAN VS

Van 11-14 december 1990, op een kritiek moment in de relaties tussen Israël en de VS, bracht de Israëlische premier Yitzhak Shamir een bezoek aan de Verenigde Staten.

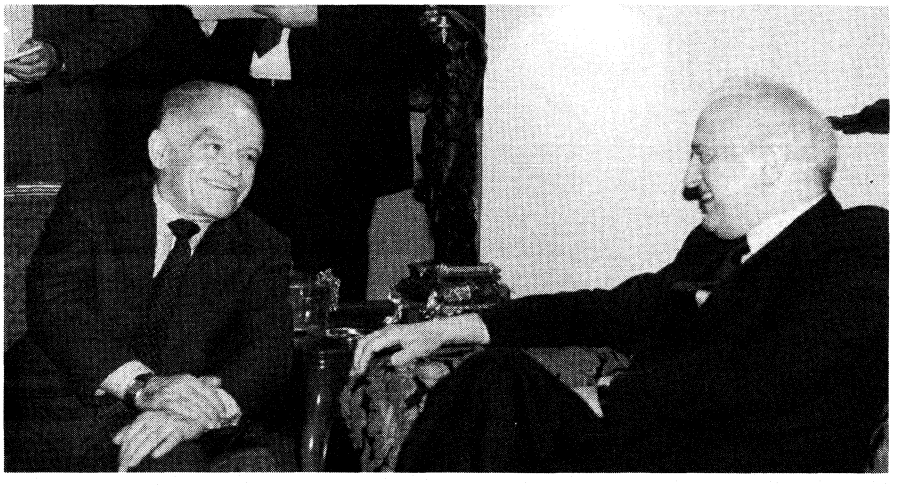

De Israëlische premier Yitzhak Shamir (1.) in gesprek met de (toenmalige) Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Edoeard Sjewardnadze, in het Madison-hotel te Washington.

De Amerikaanse president George Bush, die zich bovenal zorgen maakte om het bijeenhouden van een anti-Iraakse coalitie in de Golf waartoe belangrijke Arabische bondgenoten behoorden, had zich in de laatste maanden nogal openlijk van Israël gedistantieerd. Toen het erop aan kwam, droeg Shamirs ontmoeting met Bush op 12 december in Washington echter een vriendschappelijk karakter en leek het. volgens de *Financial Times* van 12 december. of daarbij ,,de betrekkingen tussen beide leiders werden gladgestreken". Bush gaf Shamir de verzekering dat er geen regeling met Irak zou komen ten koste van Israël. De twee leiders bespraken ook Amerikaanse federale garanties voor bankleningen t.b.v. de huisvesting van joodse immgranten uit de Sowjet-Unie in Israël. Een door de VS gedane toezegging voor een beginbedrag van $400 mln moest nog worden gerealiseerd.

Op 12 december had Shamir in Washington ook een ontmoeting met de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Edoeard Sjewardnadze, die daar op bezoek was.

(Vor.ber. pag. 848/3 e. v. - 1990)

PALESTIJNSE ZAKEN

UNANIEME GOEDKEURING RESOLUTIE VEILIGHEIDSRAAD. INTIFADA

Na weken van uitstel aanvaardde de VN-Veiligheidsraad op 20 december 1990 unaniem een resolutie waarin het optreden van Israël in de bezette gebieden werd veroordeeld. Het was de derde maal sinds het bloedbad op de Tempelberg in oktober dat de Verenigde Staten geen gebruik maakten van hun vetorecht tegen een resolutie van de Veiligheidsraad, waarin scherpe kritiek op Israël werd geleverd (zie pag. 47/2 e. v. - '91). In de *Jerusalem Post* van 29 december werd benadrukt dat de VS voor de eerste keer steun hadden gegeven aan een resolutie van de Veiligheidsraad (in tegenstelling tot de Algemene Vergadering) waarin werd gesproken over ,,alle door Israël sinds 1967 bezette Palestijnse gebieden, inclusief Jeruzalem". De VS stemden ook in met een afzonderlijke, in vage bewoordingen gestelde en niet bindende preambule waarin werd aangedrongen op een uiteindelijke vredesconferentie over het Midden-Oosten.

In de door Finland opgestelde resolutie 681 werd Israëls recente beslissing om vier Palestijnen uit de Gazastrook te deporteren veroordeeld (zie onder). Ook werd VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar verzocht om de situatie in de bezette gebieden ,,in het oog te houden". Eerdere pogingen van de Veilig-

Op 20 december 1990 ging de Veiligheidsraad unaniem akkoord met een verklaring van de Jemenitische voorzitter Abdalla Saleh al-Ashtal (2de v.r.), waarin werd aangedrongen op een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Ook de Amerikaanse VN-ambassadeur Thomas Pickering (l.) betuigde zijn instemming.

heidsraad om een delegatie naar de bezette gebieden te sturen om een onderzoek in te stellen naar het bloedbad op de Tempelberg waren gedwarsboomd door de weigering van de Israelische regering om medewerking te verlenen. In de resolutie werd ook steun gegeven aan een eerder door Perez de Cuellar gedane oproep tot een bijeenkomst van de ondertekenaars van de Vierde Geneefse Conferentievan 1949 (zie pag. 48/1 - '91).
De Amerikaanse regering, die angstvallig waakte dat zij niet zou worden gedwongen om een veto uit te spreken over een in haar ogen onaanvaardbare ontwerpresolutie die oorspronkelijk was ingediend door Cuba, Colombia, Maleisië en Jemen, had langdurige diplomatieke pogingen ondernomen om deze meer acceptabele formulering te bewerkstelligen. In het openbaar leverden Israëlische functionarissen kritiek op de resolutie, maar persoonlijk verklaarden velen dat zij ,,tolerabel" was doordat er geen aanbevelingen werden gedaan voor concrete stappen van de VN tegen Israël. De gematigde Israëlische reactie op de resolutie weerspiegelde ook een verbetering in de betrekkingen tussen Israël en de VS na een ontmoeting op 12 december in Washington tussen de Amerikaanse president George Bush en de Israëlische premier Yitzhak Shamir (zie onder ISRAËL).

Voortzetting intifada. Aanhoudende „steekpartijen". Voorstel tot deportatie Harnas-activisten. Israëlische aanval op Palestijnen

Op 10 december ging de intifada in de door Israël bezette gebieden haar vierde jaar in.

Evenals in eerdere jaren gingen de Israëlische veiligheidstroepen over tot het instellen van een avondklok op de Westoever en in de Gazastrook gedurende de dagen die voorafgingen aan de herdenking. 9 december verliep betrekkelijk rustig, hoewel in Gaza een Palestijn door veiligheidstroepen werd doodgeschoten en in Bethlehem een soldaat om het leven kwam bij een bomexplosie.

Op 29 december verloren in de Gazastrook vier Palestijnen het leven en raakten meer dan 150 Palestijnen gewond tijdens botsingen met de Israëlische veiligheidstroepen. Voor de Gazastrook werd een avondklok ingesteld en het gebied werd tot gesloten militaire zone verklaard. Op 1 januari, Fatah-dag, doodden Israëlische soldaten bij incidenten in de Gazastrook en op de Westoever nog eens vier Palestijnen. Deze datum werd door de Palestijnen herdacht als de gedenkdag van de eerste militaire operatie van Al-Fatah.

De golf van aanslagen met messen door Arabieren op Israëliërs, die volgde op het bloedbad op de Tempelberg, zette zich voort in december. Dit leidde tot oproepen om Arabische arbeiders te weren en de massadeportaties van Palestijnen te hervatten.

Op 1 december werd een Palestijnse vrouw door de Israëlische politie doodgeschoten nadat ze in West-Jeruzalem twee agenten met een mes had aangevallen. De volgende dag kwam één Israëliër om het leven en werden drie andere Israëliers gewond toen een groep Arabieren buspassagiers in het district Tel Aviv aanvielen. De bus werd bestormd door de Israëlische grenspolitie, die één van de aanvallers doodde en twee andere ve ondde.
Op 14 december werden in Jaffa drie Israëlische fabrieksarbeiders doodgestoken door leden van de fundamentalistische islamitische Hamas-beweging. Op 15 december gelastten de Israëlische autoriteiten de uitwijzing van vier leden van het middenkader van Hamas uit de Gazastrook. Het uitwijzingsbeleid van de regering was medio 1989 onder zware druk van de Verenigde Staten opgeschort.

Op 28 december werd op de Westoever door de Zionistische Wrekers, een voordien onbekende groepering, een gewapende aanslag gepleegd op een Palestijnse familie. Drie leden van de familie werden ernstig gewond. De aanslag vond plaats een dag nadat drie leden van een joodse guerrillagroep, de Joodse Ondergrondse, waren vrijgelaten uit de gevangenis. Zij hadden minder dan zeven jaar uitgezeten van de levenslange gevangenisstraffen, die hun waren opgelegd voor het vermoorden van Palestijnen (zie pag. 204/1 e. v. - *'88)*.

BESPREKINGEN OVER JERUZALEM. GAZASTROOK-VOORSTEL. VEILIGHEIDSRAAD-RESOLUTIE. BEZOEK VN-AFGEZANT

Op 31 december 1990 werden in het kantoor van de Hebreeuwse krant Kol *Ha'Ir* besprekingen gehouden tussen Teddy Kollek, de burgemeester van Jeruzalem, en Faisal al-Hussaini, die algemeen als de onofficiële PLO-vertegenwoordiger in de stad werd beschouwd. De besprekingen gingen voornamelijk over de netelige kwestie-Jeruzalem en de status van haar inwoners.

In het gesprek weigerde al-Hussaini Jeruzalem los te zien van de Westoever en pleitte voor een verenigd Jeruzalem in de vorm van ,,twee hoofdsteden onder één gemeentelijke paraplu". Kollek was het ermee eens dat er een ,,zekere mate van autonomie" voor de Arabieren in Jeruzalem moest zijn, maar hij wees elk compromis over de eenheid van de stad van de hand met de verklaring dat ,,het voor ons onbetwistbaar vaststaat dat Jeruzalem één is." Kollek hield vol dat twee hoofdsteden een grens en verschillende wetten in de twee helften zou betekenen, ,,en dat in een mum van tijd de stad weer verdeeld zou zijn, net als voorheen."
Radicale Palestijnen verweten al-Husseini zijn ontmoeting met Kollek, terwijl Eliakim Hayetzni, een Israëlisch Knessetlid van de rechtse Tehiya-partij, Kollek beschuldigde van verraad wegens het ontmoeten van ,,een bekend agent van Arafat".

Voorstel voor Israëlische terugtrekking uit Gazastrook

Op 1 januari 1991 werd door twee linkse leden van de Knesset, Ran Cohen van de Burgerrechtenbeweging en Amnon Rubinstein van de Shinui Partij, een plan gelanceerd voor een eenzijdige Israëlische terugtrekking uit de Gazastrook. Later werd het voorstel openbaar gemaakt in een gezamenlijke verklaring van zeven prominente leden van de Israëlische oppositionele Arbeiderspartij onder aanvoering van Yossi

De voorzitter van de Algemene Vergadering van de VN, Guido De Marco, tijdens zijn bezoek aan een Palestijnse school in Jerash.

Bellin, een voormalige naaste medewerker van partijleider Shimon Peres.

Verwijzend naar de toenemende moeite die het besturen van de dichtbevolkte Gazastrook kostte, en met de stelling dat, anders dan op de Westoever, er voor de Joden weinig betekenisvolle historische banden met Gaza te ontdekken vielen, bepleitte het plan dat het gebied ofwel aan de VN ofwel aan een bestuurslichaam van de Palestijnen zou worden overgedragen. Het plan was in eerste instantie bedoeld als manier om weer vertrouwen te wekken in het aangaan van een Israelisch-Palestijnse dialoog.
Het voorstel werd enthousiast ontvangen door de kleinere politieke partijen die gelieerd waren aan de Arbeiderspartij. De partijleiding leek echter in verlegenheid gebracht door het voorstel, dat werd afgedaan als zijnde ,,in tegenspraak met het officiële partijprogramma". De Israëlische minister van defensie Moshe Arens diskwalificeerde het plan als ,,onzin".

Resolutie Veiligheidsraad en bezoek VN-afgezant

Op 4 januari nam de VN-Veiligheidsraad een niet-bindende resolutie aan waarin de Israëlische behandeling van de Palestijnen in de bezette gebieden werd betreurd en waarin werd verzocht hen meer internationale bescherming te bieden. De resolutie bevestigde opnieuw dat in alle sinds 1967 bezette gebieden, met inbegrip van Jeruzalem, de Vierde Geneefse Conventie de jure van toepassing was.
De resolutie werd afgewezen door medewerkers van de Israëlische premier Yitzhak Shamir, die verklaarden dat het ,,jammer" was dat de VN het telkens weer noodzakeliik leken te vinden Israël te veroordelen terwijl de werkelijke crisis in het Midden-Oosten zich in de Golf afspeelde.
Het aannemen van de resolutie viel samen met een bezoek aan Israël op 3 en 4 januari van de voorzitter van de Algemene Vergadering van de VN, Guido De Marco.

De Marco inspecteerde vluchtelingenkampen up de Westoever en in de Gazastrook. Zijn rondleiding in het vluchtelingenkamp Jabaliyah in Gaza moest echter worden ingekort nadat er rellen waren uitgebroken. Soldaten schoten op de Palestijnen en maakten 14 gewonden. Na zijn bezoek wilde De Marco zich niet laten verleiden tot enige speculatie over toekomstige acties van de VN, maar hij verklaarde dat een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten van essentieel belang was en voegde daaraan toe dat ,,de tussenkomst van de internationale gemeenschap nu belangrijker is dan ooit".

Op 29 januari werd Sari Nusseibeh, een vooraanstaand Palestijns academicus en PLO-aanhanger, gearresteerd op bevel van de Israëlische minister van defensie Arens, die de opdracht gaf hem voor zes maanden in ,,administratieve hechtenis" te nemen. Hij werd door Israël beschuldigd van spionage voor Irak. Zijn arrestatie werd van verschillende kanten veroordeeld, onder meer door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat nadrukkelijk opmerkte dat Nusseibeh ,,een man (is) met wie Israël zou moeten praten in plaats van hem te arresteren".

(Vor. ber. pag. 46/2 e.v. - 1991)

PLO-FUNCTIONARISSEN VERMOORD

De moord op 14 januari 1991 in Tunis op drie Palestijnen, onder wie twee leidende figuren van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO); bracht een gevoelige klap toe aan de leiding van de Palestijnse beweging. Salah Khalaf, bekend onder de schuilnaam Abu Iyad, werd gezien als de degene die het dichtst bij PLO-voorzitter Yasser Arafat stond en de meeste invloed had. Hayil Abd al-Hamid (Abu ai-Hoij was hoofd van de veiligheidsdienst van de PLO. De derde man die werd gedood was Fakhri al-Umari (Abu Muhammad), een medewerker van Abu Iyad.

De moordenaar, een afvallige lijfwacht, werd na de schietpartij in het huis van Abu al-Hol door Tunesische veiligheidstroepen overmeesterd. Het Palestijnse persbureau WAFA identificeerde hem als Hamza Abu Zayd, ,,een infiltrant die banden had met een verraderlijke groepering". De verantwoordelijkheid werd door geen enkele groepering opgeëist. PLO-functionarissen zeiden dat Zayd in oktober 1989 naar Tunis was gekomen. Hij maakte deel uit van een groep die uit de door Sabri al-Banna (Abu Nidal) geleide Revolutionaire Raad van Fatah was gestapt. Nidal was in 1974 uit de PLO gestoten.
Anderen in de PLO uitten het vermoeden dat de Israëlische geheime dienst Mossad achter de moorden zat, wellicht via infiltratie in de groep van Abu Nidal.
Een andere verklaring voor de mogelijke betrokkenheid van Abu Nidal was de suggestie dat zijn groepering de moorden had uitgevoerd namens het regime in Irak. Deze lezing berustte op de suggestie dat Abu Iyad, die in het openbaar de pro-Iraakse lijn van de PLO onderschreef, als privépersoon bedenkingen tegen die koers had geuit tegenover Arafat.
Abu Iyad was, evenals Arafat, één van de oprichters van Al-Fatah, de grootste groepering binnen de PLO. Hoewel hij geen lid was van het uit 15 leden bestaande uitvoerend comité en ook geen officiële positie bekleedde binnen de organisatie, was Abu Iyad sinds 1987 algemeen gezien als de plaatsvervanger van Arafat. Hij werd beschouwd als de architect van de veiligheids- en contra-spionagedienst van de PLO en werd regelmatig genoemd als dege-

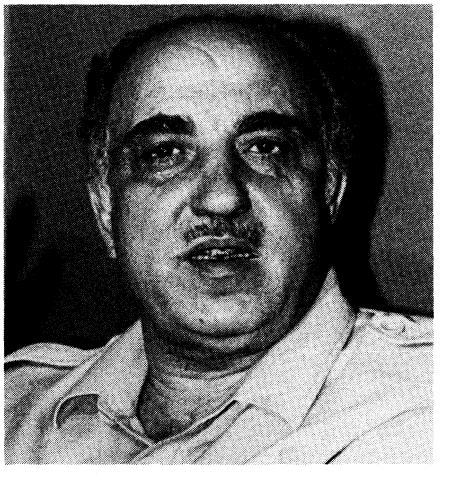

Abu Iyad

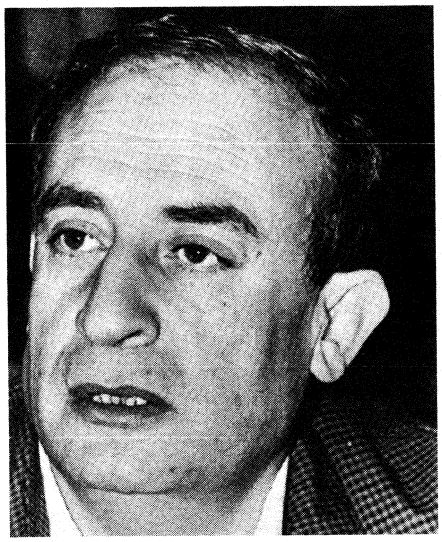

Abu al-Hol

ne die de leiding had gehad bij de oprichting van de Zwarte September, de organisatie die tussen 1971 en 1973 actief was en die onder andere verantwoordelijk was voor de aanslag tijdens de Olympische Spelen van 1972 in Munchen.

De moorden in Tunis leidden ondanks de door de Israëlische autoriteiten ingestelde uitgaansverboden tot woedende protesten op de Westoever en in de Gazastrook. Drie Palestijnen werden door Israëlische soldaten doodgeschoten en meer dan 60 Palestijnen raakten gewond.

Moord op Abu Jihad

Eerder, op 16 april 1988, was de militaire bevelhebber van de PLO, Khalil al-Wazir (Abu Jihad), in Tunis vermoord bij een aanval van een groep gewapende mannen op zijn huis. De PLO beschuldigde toen onmiddellijk de Israëlische geheime dienst Mossad ervan de moordaanslag te hebben uitgevoerd, wat door Israël werd ontkend.

Niettemin werd vrij algemeen aangenomen dat de operatie het werk van ren Israëlisch commando was geweest. Ook de aanval van de Israëlische luchtmacht op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis op 1 oktober 1985 (pag. 237/3 e.v.-'86) en de moord op drie Palestijnse leiders door een Israëlisch commando in Beiroet op 10 april 1973 (pag. 265/1 e.v.-'73) werden in herinnering gebracht.

De Koeweitse krant *Al-Anbaa* meldde op 17 april dat Wazir in een met de hand geschreven verklaring kort voor zijn dood had onthuld dat hij het ,,tweede stadium" van de intifada voorbereidde, met o.m. gewapende aanvallen op ,,selectieve Israëlische militaire doelen".

CHINA

GASTHEERSCHAP AZIATISCHE SPELEN

Van 22 september-7 oktober 1990 werden in Beijing de elfde Aziatische Spelen gehouden. Het was de eerste keer dat China optrad als gastheer bij een internationaal sportevenement van deze omvang. Onder de 37 deelnemende landen bevonden zich Taiwan (dat meedeed onder de naam Taipei: China), Vietnam (voorhet eerst sinds 20 jaar) en Koeweit, maar niet Irak dat op 20 september tijdens een spoedberaad van het Aziatisch Olympisch Comité was uitgesloten wegens de invasie in Koeweit op 2 augustus.

Bij de Spelen sleepten de Chinese deelnemers 183 gouden medailles in de wacht; het op een na hoogste aantal was 54 dat werd behaald door de Zuidkoreanen. De Spelen werden door de burgemeester van Peking en organisator van het sportevenement Chen Xitong bejubeld als .,eengroot succes".
Het Japanse nieuwsbureau Kyodo berichtte dat een aantal ,,destructieve elementen" van wie sommige bommen bij zich droegen, was aangehouden bij het dorp waar de deelnemers aan de Spelen waren gehuisvest. Het officiële persbureau *Nieuw China, Xinhua,* zei echter dat tijdens de Spelen geen melding was gemaakt van incidenten met betrekking tot de veiligheid.
Op 22 oktober vertelde op een nationale conferentie Qiao Shi, een lid van het permanente comité van het politburo. dat de ,,intensieve campagne" in het land tegen de misdaad na de Spelen zou worden voorgezet. Hij doelde met name op misdadigersbendes en zei dat de politie sinds mei met succes een aantal bendes ,,onschadelijk had gemaakt" en 796.000 misdaden had afgehandeld.

HERVATTING VAN JAPANSE LENINGEN. ANDERE TEKENEN VAN VERZACHTING VAN INTERNATIONALE SANCTIES

Op 2 november kondigde Japan aan dat het een programma van leningen voor de ontwikkeling voor China, dat na het bloedbad op het Tian An Menplein in juni 1989 was opgeschort, zou hervatten.

De Japanse beslissing was de jongste aanwijzing dat de door vele landen opgelegde sancties geleidelijk aan werden verzacht. In oktober had de Europese Gemeenschap haar verbod op diplomatieke contacten op hoog niveau opgeheven en op 30 oktober stemde de Duitse Bundestag voor hervatting van de ontwikkelingshulp. Midden november bracht een delegatie van het Amerikaans Congres voor de eerste keer sinds het bloedbad een bezoek aan China.

VERVANGING VAN LI PENG IN ECONOMISCHE COMMISSIE. VERDERE POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 7 september 1990 trad Li Peng, de voorzitter van de Staatsraad, af als de voor de staatscommissie voor herstructurering van de economie verantwoordelijke minister. Hij werd vervangen door Chen Jinhua, hoofd van de Chinese Nationale Petrochemische Corporatie en een voormalige loco-burgemeester en vice-partijsecretaris in Shanghai. Volgens het officiële persbureau *Xinhua* was de beslissing, genomen tijdens een zitting van het Staande Comité van het Nationale Volkscon-

Chen Xitong, de burgemeester van Beijing.

gres, in ,,overeenstemmingmet de voordracht van premier Li Peng".

Op 20 september meldde de *Far Eastern* Economtc *Review* dat berichten waarin werd de gesuggereerd dat Li Pengs besluit om zich terug te trekken wees op ,,politieke kwetsbaarheid" of op het mogelijke aftreden van de premier uit de lucht inken gegrepen Sinds naar oprichting in 1982 had de commissie een belangrijke rol gespeeld bij het economische hervormingsprogramma van het land In april 1988 was Li Peng, op dezelfde dag als zijn benoeming tot premier (zie pag 244/1-'88), benoemd tot hoofd van de commissie De commissie verloor echter veel gezag nadat de hervoimingsgezinden aan macht hadden ingeboet tijdens de beroering van' medio 1989

Rede Li Peng op nationale feestdag

In een rede daags voor de 41ste nationale feestdag op 1 oktober sprak premier Li Peng zijn genoegen uit over de verbetering van het internationale aanzien van China. Hij noemde de recentelijk aangeknoopte banden met Saoedi-Arabië, Indonesië en Namibië en de ,,noodzakelijke flexibiliteit" van het Westen in zijn betrekkingen met China.

Hij gaf ook te kennen dat China bereid was zijn betrekkingen met Vietnam te verbeteren na geheime contacten in september en het bezoek van de Vietnamese vice-premier generaal Vo Nguyen Giap, die had gezegd dat de tijd ,,rijp" was voor betere betrekkingen. Li Peng koppelde onomwonden een ,,geleidelijke" normalisatie van de betrekkingen aan een politieke oplossing voor de Cambodjaanse kwestie, en deed een beroep op Vietnam ,,positieve maatregelen" te treffen.

Li Peng zei dat de economische toestand ,,in zekere mate" vooruit was gegaan en dat de economie zich voortbewoog over ,,eengezond pad". Hij zei dat China nu bezig was met het opstellen van een voorlopig tienjarenplan en het ontwerp voor het achtste vijfjarenplan (1991-'95) zou aanbieden aan het zevende partijplenum.

Conflict over tempo hervormingen

In een toespraak op een nationale conferentie over industriële produktie, die op 2 augustus was gehouden en op 8 oktober werd vrijgegeven, waarschuwde Li Peng voor ,,een blinde" overijlde groei, en gaf hij een samenvatting van de beleidslijnen die in de eerste twee jaar van het aangekondigde achtste vijfjarenplan voortgezet moesten worden, zoals de ,,rectificatie en de verdieping van de hervormingen". Daarbij legde hij de nadruk op centrale controle. Hij raadde voor de komende vijf jaar een totaal groeipercentage van 5.5 procent tot 5,6 procent aan en zei dat de regering de subsidies zou handhaven voor staatsondernemingen, die eenderde van de rijksbegroting uitmaakten

Commentatoren vestigden de aandacht op de tegenstelling tussen de koers van Li Peng en de opmerkingen die Jiang Zemin en Yang Shangkun op 18 oktober maakten tegen de premier van Singapore Lee Kuan Yew waarbij ze verlangden dat de hervormingen zouden worden versneld. De nieuwe voorzitter van de Economische Hervormingscommissie van de Staatsraad, Chen Jinhua, die Li Peng in september was opgevolgd (zie hierboven), zei eveneens dat hij verlangde naar ,,een snellere en meer doeltreffende verandering" in de jaren negentig ,,zoals Deng Xiaoping heeft geëist". Chen voegde echter eraan toe dat Li Peng de directe leiding van de commissie zou behouden.

Maatregelen m.b.t. dissidenten

Op 25 november 1990 werden verwanten van twee vooraanstaande dissidenten, Wang Juntao en Chen Zeming, ervan op de hoogte gebracht dat dezen officieel in staat van beschuldiging waren gesteld wegens gezagsondermijnende activiteiten en verspreiding van contrarevolutionaire propaganda.

Wang en Chen, respectievelijk voormalig redacteur en uitgever van het verboden tijdschrift Weekblad voor economische studies, waren in oktober 1989 gearresteerd. De door de regering gecontroleerde media hadden hen ervan beschuldigd dat ze een belangrijke rol hadden gespeeld bij de organisatie van de beweging voor democratie van april tot juni 1989 (zie pag. 403/1 e.v.- '90)

Op 29 oktober werd Wang Ruowang, een prominent schrijver en dissident (zie pag. 297/3 - '89), onverwachts op vrije voeten gesteld nadat hij ruim een jaar in Shanghai vast had gezeten. De 72-jarige Wang was op 8 september 1989 gevangen gezet in het kader van de nationale veiligheidscampagne die volgde na het bloedbad op het Tian An Menplein in juni 1989.

Devaluatie van munteenheid

In een poging ,,om de economische en monetaire hervorming van het land te intensiveren en de economische ontwikkeling te versnellen" devalueerde de regering op 17 november de renminbi yuan. Door de devaluatie met 9,57 procent daalde de waarde van de yuan van $ 1,00 = 4,72 yuan tot $ 1,00 = 5,23 yuan.

Zevende partijplenum. Richtlijnen voor achtste vijfjarenplan

Het zevende plenum van het 13de Centrale Comité van de Chinese Communistische Partij (CCP) vond van 25-30 december 1990 plaats in Beijing De vergadering nam voorstellen aan voor het opstellen van hei achtste vijfjarenplan (1991-'95) en voor het nieuwe 10-jarige strategisch ontwikkelingsprogramma (1991-2000)

Het plenum was enkele maanden uitgesteld vanwege vermeende onenigheid tussen de centrale en de provinciale autoriteiten inzake het economisch beleid. Een groot deel van de discussie rond het economisch beleidleek zich toe te spitsen op de mate van autonomie die aan de provincies zou moeten worden toegestaan. Over het algemeen werd aangenomen dat de provincies radicalere economische hervormingen voorstonden dan de centrale regering.

Een communiqué dat op 30 december door het Centraal Comité van de CCP werd uitgegeven, omvatte weinig gedetailleerde economische voorstellen. De volgende zaken werden opgesomd als de belangrijkste aandachtspunten voor de economische opbouw gedurende het komende decennium en de periode van het achtste vijfjarenplan: het versterken van de landbouw, het versterken van de zware industrie en de infrastructuur, het reorganiseren en transformeren van de verwerkingsindustrie, en tenslotte het versterken van onderwijskundige, wetenschappelijke en technologische ondernemingen.

Het communiqué schetste vijf principes voor het opstellen en uitvoeren van de vijf- en tienjarenplannen: (i) ,,standvastig de weg volgen van de opbouw van het socialisme met Chinese kenmerken"; (ii) ,,vastberaden streven naar hervormingen en het creëren van een opening naar de buitenwereld"; (iii) ,,het standvastig toepassen van het principe van de ontwikkeling van de nationale economie op een volhardende, evenwichtige en gecoördineerde wijze"; (iv) ,,standvastig vasthouden aan het principe van onafhankelijkheid, harde strijd en opbouw van het land door middel van spaarzaamheid en toewijding"; en (v) ,,het vastberaden toepassen van het principe van bevordering van zowel materiële beschaving als socialistische cultuur en ethiek".

Enkele commentatoren beweerden dat het ontbreken van details in het communiqué een illustratie vormde voor het feit dat het plenum er slechts in geslaagd was overeenstemming te bereiken over globale richtlijnen en dat nog veel werk moest worden verricht voor het achtste vijfjarenplan zou zijn voltooid. Zij beweerden tevens dat het taalgebruik en de nadruk op de socialistische ideologie een aanwijzing vormden voor de toenemende invloed van orthodoxe aanhangers van de harde lijn op het plenum.

Benoeming van nieuwe ministers

Op 28 december werd Wang Fang, lid van de Staatsraad en minister van openbare veiligheid, vervangen door een van zijn plaatsvervangers, Tao Siju. De Guardian berichtte op 29 december dat Wang ,,buiten spel" stond sinds het politiekorps er in april-juni 1989 niet in geslaagd was de nationale demonstraties voor democratie onder controle te krijgen.

Dezelfde dag werd Zheng Tuobin als minister van buiteniandse economische betrekkingen en handel vervangen door een van zijn plaatsvervangers, Li Lanqing, voormalig hoofd van het departement voor buitenlandse investeringen.

(Vorber.pag. 704/3 e.v. - 1990)

PROCES TEGEN 4 JUNI-DEMONSTRANTEN

Zo'n 22 demonstranten en activisten moesten op 5 en 26 januari 1991 voor de gemeentelijke rechtbank in Beijing verschijnen in verband met de demonstraties voor democratie, die op 4 juni 1989 na hardhandig optreden van de regering op het Plein van de Hemelse Vrede waren beëindigd (zie pag. 403/1 e.v.-'90). Op 10 januari verklaarde de woordvoerder van de staatsraad, Yuan Mu, dat tijdens de processen, die voor buitenlandse waarnemers niet toegankelijk waren, een beleid van ,,schappelijkheid" zou worden gevolgd. In januari werden aan studenten en intellectuelen gevangenisstraffen van twee tot zeven jaar opgelegd.

Wang Dan, de meest gezochte studentenleider, werd op 26 januari schuldig bevonden aan ,,contra-revolutionaire opruiing en propaganda". Bij zijn vonnis van vier jaar gevangenisstraf, waarbij hem gedurende een jaar zijn politieke rechten werden ontzegd, was volgens de rechtbank rekening gehouden met zijn getoonde berouw en zijn hulp bij de ,,ontmaskering" van anderen. Ren Wanding, een veteraan onder de mensenrechtenactivisten die eerder vier jaar gevangenisstraf had uitgezeten wegens zijn activiteiten in 1978-'79 binnen de Beweging voor Democratie, was hetzelfde ten laste gelegd. Hij werd echter zwaarder gestraft met zeven jaar gevangenisstraf, waarvan drie jaar ontzegging van politieke rechten. omdat hij geweigerd had berouw te tonen voor zijn .,zware" misdaden. Onder de anderen die werden berecht bevonden zich de studentenleiders Wang Youcai, Zhang Ming, Ma Shaofang, Zheng Xueguagn en Guo Haifeng, en de filosoof Bao Zunxin.

De literaire criticus Liu Xiaobo, eerder de ,,zwarte hand" achter de demonstraties genoemd, werd vrijgesproken. In totaal werden 66 mensen die beschuldigd waren van kleinere misdrijven zonder proces vrijgelaten, nadat zij berouw hadden getoond en zich volgens officiële berichten ,,verdienstelijk" hadden gemaakt.

Westerse persberichten schreven de relatief milde straffen voor de bekendste dissidenten toe aan een verlangen de goede betrekkingen met de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap te handhaven, nadat eind 1990 de sancties waren versoepeld (zie bericht hierboven). Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken ontkende op 10 januari beweringen dat de processen zouden zijn gehouden op een tijdsstip dat de aandacht van de wereld op de Golfcrisis was gericht.

In sommige berichten in de westerse pers werd opgemerkt dat reel minder ruchtbaarheid was gegeven aan de zware straffen die op het platteland waren uitgedeeld en aan de gevangenneming van en de processen tegen grote aantallen arbeiders, die betrokken waren bij de beweging voor democratie. Op 26 januari verdween de arbeider Liu Zihou voor een niet nader aangegeven periode in het gevang omdat hij schuldig was bevonden aan de halsmisdaad van ,,gewapende massale opstand". Liu Zihou had arbeiders, die de demonstraties van 1989 steunden, georganiseerd.

ECONOMISCHE DOELSTELLINGEN VOOR VIJF- EN TIENJARENPLAN

De voorgestelde doelen voor het achtste vijfjarenplan (1991-'95) en het 10-jarenplan voor de strategische ontwikkeling (1991-2000), die van 25-30 december 1990 tijdens het zevende plenum van het 13de Centrale Comité waren aangenomen, werden op 28 januari 1991 bekendgemaakt.

Volgens de voorstellen zou het BNP jaarlijks met 6 procent groeien, waarbij de nadruk lag op de ontwikkeling van landbouw, energie, transport en telecommunicatie. Er zou een ,,nieuwe economische structuur" worden gevestigd, die zich zou concentreren op de sector van de planmatig geleide staatsbedrijven, waarbij de markt een ondergeschikte rol speelde. De prijshervormingen zouden op ,,actieve en zorgvuldige wijze" worden doorgevoerd en ,,geadviseerde planning" zou toenemen naarmate de ,,verplichte planning" in omvang zou afnemen.

STREEFCIJFERS VOOR HET JAAR 2000
(cijfers over 1990 tussen haakjes)

Graan 500 mln ton (420 mln ton)
Steenkool 1,4 mrd ton (1,09 mrd ton)
Elektriciteit 1.100 mrd ton kWh (615 mrd kWh)
Staal 80 mln ton (65,8 mln ton)
Kunstmest 120 mln ton (90 mln ton)
Katoengaren **31** mln balen (24,5 mln balen)
Kunstvezels 2,6 mln ton (1,55 mln ton)
Suiker 6,7 mln ton (5.2 mln ton)
Doelstelling voor 1995: Ruwe olie 145 mln ton (138 mln ton)

De Indonesische president Soeharto (r.)inspecteert de erewacht in Beijing op 14 november **1990,** in gezelschap van zijn Chinese ambtgenoot Yang Shangkun.

INDONESIË

PRESIDENTIEEL BEZOEK AAN CHINA EN JAPAN

Van 14-19 november 1990 bracht president Soeharto van Indonesië in gezelschap van zijn minister van buitenlandse zaken Ali Alatas, minister van economische zaken en financiën Radius Prawiro en staatsminister en staatssecretaris Moerdiono een staatsbezoek aan China. Het was het eerste bezoek van een Indonesisch leider sinds de betrekkingen in 1967 werden opgeschort.

Tijdens zijn ontmoeting met de Chinese president Yang Shangkun op 14 november zei Soe-

harto dat China en Indonesië hun economische en culturele samenwerking konden intensiveren ondanks hun verschillende maatschappelijke systemen. Yang verklaarde dat de betrekkingen tussen beide landen ,,een nieuwe fase" ingingen. Beide leiders legden de nadruk op de 10 principes van de Bandoeng-conferentie van 1955 over niet-gebondenheid en de vijf beginselen vanvreedzame coëxistentie.
Op 15 november had Soeharto een ontmoeting met de Chinese premier Li Peng met wie hij van gedachten wisselde over bilaterale betrekkingen en internationale kwesties. Hij ontmoette ook de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij, Jiang Zemin. Bovendien werden ook besprekingen gevoerd tussen Alatas en diens Chinese ambtgenoot Qian Qichen, en tussen Prawiro en Zheng Tuobin, de Chinese minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel. De Indonesische delegatie bezocht zowel Beijing als Xian, Kanton en Shenzhen.
Op zijn terugreis naar Indonesië zei Soeharto dat in China verblijvende Indonesische communisten naar huis konden terugkeren hoewel zij voor het gerecht rekenschap van hun daden zoudenmoeten afleggen.

Alvorens China te bezoeken ging de Indonesische delegatie naar Japan voor keizer Akihito's troonsbestijging op 12 november (zie pag. 130/3 - '91). Tijdens een ontmoeting met de Japanse premier Toshiki Kaifu verzocht Soeharto om voortzetting van de Japanse economische steun aan Indonesië, terwijl hij Kaifu de verzekering gaf dat er een ononderbroken olietoevoer naar Japan zou zijn.

(Vor.ber.pag. 760/1 e. v. - 1990)

REGERING WIJST VOORSTEL FRETILIN VOOR VREDESBESPREKINGEN AF

Op **3** november deed het Front voor een Onafhankelijk Oost-Timor (Fretilin) aan de Indonesische regering het voorstel om onvoorwaardelijke vredesbesprekingen te voeren. Dit voorstel werd door minister Ali Alatas ronduit verworpen en hij zei dat de regering niet eens zou reageren, daar ,,deovenveldigende meerderheid van de bevolking van Oost-Timor besloten had om deel te gaan uitmaken van Indonesië". Volgens berichten hadden echter onlangs leger en politie door studenten geleide betogingen op Oost-Timor tegen de toevloed van niet-Timorezen onderdrukt.

(Vor.ber.pag. 758/2/3 - 1990)

AANHOUDENDE ONRUST IN ATJEH

In de provincie Atjeh (Noord-Sumatra) kwamen volgens berichten in november 1990 honderden mensen om het leven en werden honderden anderen vermist als gevolg van gevechten tussen het leger en separatistische rebellen. De regionale militaire commandant schoof de schuld voor het merendeel van de slachtoffers op rekening van de opstandelingen.

VRIJLATING VAN DHARSONO

Op 16 september 1990 kwam de meest prominente dissident van Indonesië, generaal Hartono Resko Dharsono, uit de gevangenis. Bij zijn vrijlating uit de Cipinang-gevangenis in Jakarta werd hij begroet door een grote mensenmenigte ondanks waarschuwingen van het leger dat de gelegenheid geen politiek karakter mocht krijgen.

Generaal Dharsono, een vroegere secretaris-generaal van de Associatie van Zuidoostaziatische naties (ASEAN),was lid van de dissidente beweging ,,Petisi van de 50" die in 1984 op de voorgrond was getreden met een ,,Redde democratie"-pamflet (zie pag. 275/3-'87). In november 1984 werd hij gearresteerd en begin 1986 tot tien jaar gevangenisstraf veroordeeld op beschuldiging van subversie in verband met de ongeregeldheden in 1984 in Tanjung Priok. In hoger beroep werd zijn vonnis teruggebracht tot zeven jaar (zie pag. 276/2-'87).
Dharsono werd op vrije voeten gesteld, precies één maand nadat president Soeharto in zijn rede ter gelegenheid van de nationale feestdag had gesproken over de noodzaak ,,totbevordering van de mensenrechten". Twee dagen voor de rede (d. w. z. op 14 augustus) was Soeharto in een petitie, ondertekend door een groep van 58 mensenrechten-activisten, academici en gepensioneerde legerofficieren, opgeroepen zich niet kandidaat te stellen in 1993 voor een zesde ambtstermijn als president. De groep, Petisi 50 geheten, omvatte 10 leden van de oorspronkelijke ,,Petisi van de 50". Volgens een bericht in de *Independent* van 17 september was Dharsono's vrijlating ,,een gebaar van appeasement" van de kant van Soeharto aan het adres van groepen binnen het leger die hadden geëist dat hij zou aftreden aan einde van zijn vijfde ambtstermijn.

VORMING VAN DOOR REGERING GOEDGEKEURDE MOSLIM-ORGANISATIE

President Soeharto en verscheidene ministers en regeringsfunctionarissen woonden van 6-8 december 1990 het openingssymposium bij van de Vereniging van Moslim Intellectuelen in de Javaanse stad Malang. Soeharto's openlijke goedkeuring van een moslimo ganisatie met een brede basis vormde een belangrijke ontwikkeling in de Indonesische politiek.

Opvallend was dat geen enkel vooraanstaand lid van 's lands strijdkrachten aanwezig was. De *Far Eastern Economic* **Review** stelde op 20 december in een commentaar dat Soeharto's goedkeuring de militairen had ,,gealarmeerd". Het leger ,,beschouwt de polarisatie van de politiek via religieuze lijnen als een bedreiging voor de stabiliteit". In het bericht werd tevens de voorspelling gedaan dat de nieuwe vereniging mogelijk door Soeharto gebruikt zou kunnen worden om zijn herverkiezing tot president in 1993 veilig te stellen.

BEGROTING 1991-'92

Op 7 januari 1991 werd door president Soeharto het ontwerp voor de rijksbegroting over het financiële jaar 1991-'92, dat zou beginnen op 1 april 1991, aangeboden aan het Huis van Afgevaardigden.
Soeharto zei dat de beteugeling van de inflatie de hoogste prioriteit had; de voor 1990 berekende inflatie werd vastgesteld op 9,55 procent en voor 1991 werd een inflatie van 7 procent voorspeld. De gestegen aardolieopbrengsten zouden worden aangewend om de buitenlandse deviezenreserves te vergroten, en de salarissen van overheidsambtenaren en leden van de strijdkrachten zouden op dat moment niet omhoog gaan. Als doelen werden gesteld een zo sterkmogelijke groei van de uitvoer van andere produkten dan aardolie en gas; voortzetting van het dereguleringsproces in de import- en exportsectoren; ombuiging van de import- en exportsystemen in de richting van de produktie van exportartikelen; rationalisering van invoerrechten en andere heffingen; en deregulering in het investeringswezen en de industriële sector.

De totale begrotingsinkomsten werden gesteld op Rp 50.500 mrd, een toename van 18 procent ten opzichte van de begroting van 1990-'91 (wisselkoers van 14 januari 1991: $1,00 = Rp 1.897,44). De binnenlandse inkomsten werden geraamd op Rp 40.180 mrd, een toename van 27,2 procent, waarvan Rp 15.000 mrd afkomstig was uit aardolie en gas (een stijging van 39 procent) op basis van een schatting van een gemiddelde olieprijs van $ 19 per vat. De belastinginkomsten zouden naar verwachting stijgen met 20 procent. Naar verwachting zouden de inkomsten uit ontwikkelingshulp bijna Rp 10.400 rnrd bedragen, bestaande uit hulp voor programma's ter hoogte van Rp 1.500 rnrd en hulp voor projecten ter hoogte van Rp 8.900 mrd. Dit betekende een vermindering ten opzichte van de vorige begroting.
De totale vaste uitgaven werden geraamd Rp. 30.500 mrd, een toename van 14,7 procent. Rente en aflossing van buitenlandse leningen (in totaal $42 mrd) zouden Rp 14.300 rnrd bedragen, een stijging van 10 procent, hoewel Soeharto zei dat in 1991-'92 het sluiten van nieuwe buitenlandse leningen met ongeveer 8 procent zou worden verminderd tot Rp 10.370 mrd. De uitgaven aan de ontwikkeling van het land zouden naar verwachting bijna Rp 20.000 mrd omvatten, een toename van 23 procent, waarbij prioriteit zou worden gegeven aan de infrastructuur, basisvoorzieningen, de ontwikkeling van arbeidspotentieel, en bedrijfsenonderhoudsuitgaven.

(Vor. ber. pag. 757/2 e. v. - 1990)

LAOS

BEZOEK JAPANSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Het bezoek op 2 en 3 augustus 1990 van de Japanse minister van buitenlandse zaken Taro Nakayama aan Laos was sinds de oprichting van de Democratische Volksrepubliek Laos in 1975 het eerste bezoek van een vooraanstaande Japanse minister. Het volgde op een bezoek aan Japan in november 1989 van Kaysone Phomvihane, voorzitter van de ministerraad van Laos en secretaris-generaal van de regerende Laotiaanse Revolutionaire Volkspartij (LPRP). Dit eerdere bezoek had geresulteerd in omvangrijke Japanse steun aan Laos.

Op 2 augustus tekenden Nakayama en zijn Laotiaanse ambtgenoot, generaal Phoune Sipaseuth, drie overeenkomsten voor economische hulp waarmee in totaal 1.636 mrd yen (ongeveer $11mln) aan Japanse hulp voor Laos was gemoeid. De hulp zou zich richten op (i) de afbetaling van schulden ontstaan door recente bouwwerkzaamheden aan de hydro-elektrische dam bij Nam Ngum; (ii) de reparatie van één van de generatoren van de dam; en (iii) landbouwprojecten in het gebied rond de Laotiaanse hoofdstad Vientiane.

(Vor.ber. pag. 484/1 - 1990)

ONTMOETING VAN AMERIKAANSE EN LAOTIAANSE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 3 oktober 1990 had de Laotiaanse minister van buitenlandse zaken generaal Phoune Sipaseuth bij de VN in New York een ontmoeting met zijn Amerikaanse ambtgenoot, minister van buitenlandse zaken James Baker. De 30 minuten durende ontmoeting vormde het hoogste niveau waarop de contacten hadden plaatsgevonden tussen beide landen sinds de communistische overwinning in Laos in 1975.

Centraal bij de besprekingen stond de kwestie rond de ongeveer 530 Amerikaanse militairen die waren opgegeven als vermist bij gevechtshandelingen (MIA) in Laos gedurende de Vietnamese oorlog. Beide partijen bespraken ook manieren waarop men zou samenwerken bij het beperken van de verbouw en zuivering van opium in Laos, dat een van de belangrijkste opium-producerende landen ter wereld was.

BEZOEKEN VAN PREMIER EN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN VAN THAILAND

Op 2 november 1990 had in de Laotiaanse hoofdstad Vientiane een ontmoeting plaats tussen de Thaise premier generaal Chatichai Choonhaven en zijn Laotiaanse collega en voorzitter van de ministerraad Kaysone Phomvihane. Zij voerden besprekingen over de doorvoering van het uit 1988 daterende gemeenschappelijke communiqué inzake uitwisselingen: economische samenwerking en manieren om grensconflicten tevoorkomen (zie pag. 110/3-'90).
Op 18 en 19 november hield de Thaise minister van buitenlandse zaken Subin Pinkhayan in Vientiane ,,openhartige en nuttige" besprekingen met zijn Laotiaanse collega generaal Phoune Sipaseuth. Laatstgenoemde drukte zijn tevredenheid uit over de ,,nieuwe sfeer" van de relaties, die betrekking hadden op regelmatig regeringsoverleg, militaire besprekingen en samenwerking bij de ontwikkeling van het stroomgebied van de Mekong-rivier. Voorts werd besloten het luchtverkeer uit te breiden. Eerder hadden Laos en Thailand een beschermingsakkoord inzake investeringen ondertekend en vriendschappelijke betrekkingen aangeknoopt.

(Vor.ber. pag. 483/3 e.v.-1990)

ARRESTATIE VAN VOORMALIGE ONDERMINISTERS WEGENS COUPPOGING

Het Laotiaanse persbureau meldde dat twee voormalige onderministers, Thongsouk Saisangkhi en Latsami Khamphoui, en een voormalig functionaris van het ministerie van justitie in oktober 1990 gearresteerd waren in verband met ,,op het omverwerpen van het regime gerichte activiteiten".
Volgens de Bangkok Post van 2 november hadden meer dan 40 hooggeplaatste functionarissen, onder wie Thongsouk Saisangkhi, in het kader van de invoering van een democratisch meerpartijensysteem een Sociaal-Democratische Groep opgericht.

VICE-PREMIER OVERLEDEN

Op 23 januari 1991 overleed op 66-jarige leeftijd na een langdurige ziekte Sali Vongkhamsao, die lid was geweest van zowel het politburo als het secretariaat van de Laotiaanse Revolutionaire Volkspartij. Voorts was hij vice-premier en minister van economische zaken. planning en financiën (zie pag. 110/1-'90).

Een periode van nationale rouw werd afgekondigd van 23-28 januari. Onder de aanwezigen bij de crematieplechtigheid op 28 januari in Vientiane bevonden zich president Souphanouvong, die zich zelden in het openbaar liet zien; de Thaise minister van buitenlandse zaken, Arthit Urairat; en Bo Yibo, vice-voorzitter van de Centrale Adviescommissie van het Centrale Comité van de Chinese Communistische Partij.

(Vor. ber. pag. 707/1 e.v.-1990)

MALEDIVEN

GAYOOM BEZOEKT INDIA

President Maumoun Abdul Gayoom bezocht India van 25-27 januari 1991 voor besprekingen met de indiase premier Chandra Shekhar. Tijdens de besprekingen besloten Gayoom en Shekhar het handelsverdrag tussen India en de Malediven uit 1981 te herzien en uit te breiden.

(Vor.ber. pag. 484/1/2 - 1990)

MALEISIË

NIEUW KABINET

Zoals op 26 oktober 1990 werd bekendgemaakt, bestond het nieuwe kabinet uit de volgende leden:

Premier, binnenlandse zaken - Datuk Seri Mahathir Mohamed; vice-premier, plattelandsontwikkeling - Ghafar Baba; ministers in het bureau van de premier - Datuk Abang Abu Bakar Datuk*, Bandar Abang Mustafa*; minister in het bureau van de premier, justitie - Syed Hamid Albar*; transport - Datuk Seri Ling Liong Sik; energie, telecommunicatie en posterijen - Datuk Seri S. Samy Vellu; primaire industrie - Datuk Seri Lim Keng Yaik; openbare werken - Datuk Leo Moggie anak Irok; internationale handel en industrie - Datuk Seri Rafidah Aziz; binnenlandse handel en consumentenzaken - Datuk Sulaiman Daud+; landbouw - Datuk Seri Sanusi Junid; onderwijs - Datuk Seri Anwar Ibrahim; buitenlandse zaken - Datuk Abu Hassan Omar; financiën - Datuk Paduka Daim Zainuddin; volksgezondheid - Lee Kim Sai+; defensie - Datuk Seri Mohamed Najib Tun Razak+; voorlichting - Datuk Mohamed Rahmat; cultuur, kunst en toerisme - Datuk Sabarruddin Chik; nationale eenheid en sociale ontwikkeling - Datuk Napisah Omar+; staatsondernemingen - Datuk Mohamad Yusof Nor+; mankracht - Datuk Lim Ah Lek; wetenschap, technologie en milieu - Low Hian Ding*; huisvesting en plaatselijk bestuur - Ting Chew Peh*; landontwikkeling en coöperaties - Tan Sri Sakaran Dandai*; jeugd en sport - Annuar Musa*.

*=nieuwe benoeming

+=gewijzigde portefeuille (zie ook pag. 768/2-'90)

ALGEMENE VERGADERING VAN UMNO

Tijdens de algemene vergadering van de Verenigde Maleise Nationale Organisa-

tie (United Malays National Organisation, UMNO), die plaatsvond van 29 november - 2 december 1990, werden premier Mahathir Mohamed en vice-premier Ghafar Baba unaniem herkozen als partijvoorzitter en waarnemend voorzitter. Dit was de eerste vergadering sinds april 1987. toen Mahathir maar met een zeer kleine meerderheid van stemmen als partijleider aan de macht wist te blijven (zie pag. 142/3-'88). Deze strijd leidde nadien tot een splitsing binnen de partij. Daarnaast koos de vergadering drie vicepartijvoorzitters, namelijk: (i) zittend vice-voorzitter Anwar Ibrahim, de minister van onderwijs en door velen beschouwd als de toekomstige partijleider; (ii) zittend vice-voorzitter en voormalig minister van defensie Abdullah Ahmad Badawi, vanouds een rivaal van Anwar Ibrahim; en (iii) minister van landbouw Sanusi Junid.

REORGANISATIE KABINET

Op 8 februari 1991 maakte premier Mahathir Mohamed de details bekend van een reorganisatie van het kabinet die per 15 maart zou ingaan. Mahathir had tevoren het ontslag aanvaard van zijn vriend Daim Zainuddin als minister van financiën. Daim Zainuddin, die zich uit de politiek wilde terugtrekken, werd op financiën vervangen door Anwar Ibrahim, sinds 1986 minister van onderwijs, die nu algemeen beschouwd werd als Mahathirs politieke erfgenaam. Maar tegelijk keerde de voornaamste rivaal van Anwar Ibrahim, Abdullah Ahmad Badawi, in het kabinet terug als minister van buitenlandse zaken in plaats van Abu Hassan Omar, die nu minister van binnenlandse handel en consumentenzaken werd. Deze post was vakant geraakt door de benoeming van Sulaiman Daud tot minister van onderwijs.

Volgens de Far Eastern Econornic Review van 21 februari had Daim Zainuddin te kennen gegeven voor de algemene verkiezingen van oktober 1990 te willen aftreden. Abdullah Ahmad Badawi was in 1987 als minister van defensie ontslagen, nadat hij een niet geslaagde rebellie tegen Mahathir Mohamed had gesteund (zie pag. 143/1-'88). Hij was evenals Anwar Ibrahim herkozen als vice-voorzitter van de UMNO (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 60/2 e.v.-1991)

DOOD VAN TUNKU ABDUL RAHMAN

Op 6 december 1990 overleed Tunku Abdul Rahman Putra al-Haj, de eerste premier van Maleisië. Hij werd 87 jaar oud.

Hij werd door de Maleisiërs ,,de Tunku" (de Prins) genoemd en was van 1952 tot 1970 leider van de UMNO. Vanaf 1955, na deeerstenationale verkiezingen in Malakka, was hij eerste minister geweest. Aan de onderhandelingstafel bewerkstelligde hij twee jaar later de Maleise onafhankelijkheid van Groot-Brittannië. Als eerste premier van het land was hij verantwoordelijk voor de oprichting van de Federatie van Maleisië in 1963 en tijdens de twee moeilijke jaren die volgden weerstond hij de dreiging van een ,,confrontatie" met Indonesië. Daarnaast nam hij de moeilijke beslissing om Singapore uit de Federatie te laten vertrekken.

De gewelddadige communautaire opstand in 1969 versnelde zijn aftreden als premier in 1970. Daarna vervulde hij drie jaar het ambt van secretaris-generaal van de Islamitische Conferentie Organisatie. De jaren na zijn pensioen werden gekenmerkt door wat de Far Eastern Economic Review op 20 december karakteriseerde als ,,een consequent voorvechter van diverse zaken". Hij bleef grote politieke invloed houden middels zijn wekelijkse column in het dagblad The Star, en in het midden en het einde van de jaren tachtig toonde hij zich als een geducht criticus van premier Mahathir Mohamed. Ondanks zijn verslechterende gezondheid stond hij er op campagne te voeren voor Semangat '46, de in mei 1989 opgerichte oppositionele splinterpartij van de UMNO (zie pag. 768/2-'90).

ARRESTATIE VAN PREMIER VAN SABAH

Op 5 januari 1991 werd de premier van Sabah en voorzitter van de Parti Bersatu Sabah (PBS), Datuk Joseph Pairin Kitingan, gearresteerd en door het federale anti-corruptiebureau op drie punten beschuldigd van corruptie. Hij werd op een borgtocht van 1,5 mln ringgit ($ 550.000) vrijgelaten. Volgens beschuldigingen had Kitingan in 1985 en 1987 aan verwanten kapvergunningen verleend voor 2.000 hectare bos en twee bouwcontracten, die 12 mln ringgit waard waren.

De arrestatie werd algemeen beschouwd als een reactie van premier Datuk Seri Mahathir Mohamed op de ontrouw van de PBS aan de regerende coalitie vóór de verkiezingen van oktober 1990 (zie pag. 60/3-'91). De PBS had een comfortabele meerderheid behaald in het parlement van Sabah (zie pag. 61/2-'91). De vice-voorzitter van de PBS, Bernhard Dompok, zei dat meer aanhoudingen konden worden verwacht, daar federale leiders eropuit waren ,,onzekerheid te scheppen" in Sabah.
Op 3januari werd Kintingans persadviseur en neef Maximus Ongkili, die onderdirecteur was van het instituut voor ontwikkelingsstudies van Sabah, dat door Mahathir was beschuldigd van het aanmoedigen van anti-federale gevoelens, gearresteerd op grond van de binnenlandse veiligheidswet. Deze maakte opsluiting voor onbepaalde tijd zonder proces mogelijk. Jeffrey Kitingan, een broer van de premier en directeur van het staatsbedrijf Sabah Foundation, werd eveneens krachtens de federale noodwetten in staat van beschuldiging gesteld. Medio januari zei de politie dat zij op grond van de binnenlandse veiligheidswet een zesde man had aangehouden, die volgens beweringen was betrokken bij een complot om Sabah ics te maken van de Maleisische Federatie; het zou gaan om ene Vincent Chung, directeur van een bedrijf dat onder beheer stond van de Sabah Foundation.

MYANMAR

ARRESTATIE VAN NLD-LEIDERS. NLD BESLUIT SLORC-GRONDWET AF TE WACHTEN. ONDERDRUKKING RELIGIEUS PROTEST

Tijdens een campagne tegen activiteiten van de oppositie eind oktober en begin november 1990 werden alle oppositiepartijen gevraagd zich loyaal te verklaren aan het door de Staatsraad voor Herstel van Recht en Orde (SLORC) op 27 juli uitgevaardigde decreet 1/90. Dit decreet legde alle macht in handen van de SLORC en bepaalde dat een nieuwe grondwet moest worden opgesteld (door de SLORC) en aan een referendum onderworpen voordat de overgang naar een burgerregering zou plaatsvinden, een proces dat waarschijnlijk minstens twee jaar in beslag zou nemen.

Na een week van arrestaties van leiders van de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD) eind oktober bevonden zich op 1 november nog slechts vier van de 16 leden van het centraal uitvoerend comité van de NLD op vrije voeten. Naast de NLD-leiders die al werden vastgehouden, onder wie Aung San Suu Kyi, generaal (b.d.) Tin U, Kyi Maung en Chit Khaing, waren nog eens 50 belangrijke partijleden gearresteerd, onder wie minstens 10 parlementsleden en vier leden van het centraal uitvoerend comité: Khin Maung Swe, Kyaw Min, Chan Aye en Soe Thein. In het hele land vonden invallen plaats in NLD-kantoren.

Alleen de grootste studentenpartij, de Democratische Partij voor een Nieuwe Samenleving, weigerde decreet 1/90 te ondertekenen. Acht van haar leiders werden vervolgens gearresteerd. De overgebleven NLD-leiders ondertekenden de loyaliteitsverklaring op 12 november, en lieten dus hun eis varen dat de macht onmiddellijk moest worden overgedragen. Zij deden daarmee hun verkiezingsoverwinning van mei in feite teniet.

Monniken beëindigen boycot vroegtijdig. Verbod van boeddhistische sekten

Een religieuze boycot waaraan naar schatting 50.000 van de 300.000 monniken in Birma deelnamen, werd

op 20 oktober beëindigd na een verontschuldiging van de centrale militaire bevelhebber en het hoofd van het departement van religieuze zaken voor het doodschieten van twee monniken tijdens een demonstratie op 8 augustus in Mandalay, de tweede stad van Birma (zie pag. 772/3 - '90). De voorzitter van de SLORC, Saw Maung, had de monniken op 18 oktober een ultimatum van drie dagen gesteld om hun protest te beëindigen of anders rekening te houden met ,,ernstigegevolgen".

De boycot was begonnen op 6 september toen monniken in Yangon, Monyma en elders zich aansloten bij de monniken in Mandalay en weigerden aalmoezen aan te nemen van soldaten, of religieuze diensten te verrichten voor hen en hun families. Troepen werden naar Insein in Yangon gestuurd toen 400 monniken de boycot na afloop van het ultimatum op 20 oktober voortzetten.

Een op 20 oktober uitgevaardigd bevel om de godsdienst te ,,zuiveren",dat alle boeddhistische sekten op negen na buiten de wet stelde en gevangenisstraffen tot drie jaar in het vooruitzicht stelde voor hen die zich voordeden als monnik, werd met ingang van 31 oktober tot wet verklaard.

Op 21 oktober kregen regionale militaire commandanten opdracht alle leden van alle ,.onwettige" religieuze groeperingen in te rekenen. Volgens radio Yangon vielen soldaten 20 kloosters in Mandalay binnen en namen daar illegale publikaties, vlaggen, wapens en andere zaken in beslag die banden verrieden met de NLD en de niet meer bestaande Communistische Partij van Birma; ook werden 350 monniken gearresteerd.

Studenten kapen vliegtuig

In een poging de aandacht van de wereld te vestigen op de militaire onderdrukking in Birma, kaapten twee studenten van de universiteit van Yangon op 10 november een Thais lijnvliegtuig. Zij eisten de vrijlating van Suu Kyi en twee studentenactivisten, de opheffing van de noodtoestand en van de militaire rechtbanken, en de vrijlating van alle politieke gevangenen. Nadat de pers in kennis was gesteld van hun verklaring, gaven de ongewapende kapers zich over aan de Indiase autoriteiten in Calcutta waar ze in hechtenis werden genomen in afwachtingvan hun berechting.

VORMING VAN OPPOSITIONELE SCHADUWREGERING

Op 18 december 1990 maakte een groep kandidaten die bij de verkiezingen van mei 1990 (zie pag. 772/1/2 - '90) in de Volksassemblée van Myanmar gekozen waren, de oprichting bekend van een ,,regering" in het op de grens met Thailand gelegen Manerplaw. De nieuwe ,,regering" verklaarde de steun te hebben van de Democratische Alliantie van Birma, een 21 leden tellende overkoepelende organisatie van etnische opstandelingen.

De verkiezingen in mei hadden een duidelijke overwinning opgeleverd voor de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD) en hieraan gelieerde partijen. De regerende militaire junta van het land, de SLORC, had de Assemblée vervolgens echter verboden bijeen te komen en had bevel gegeven de NLD stevig aan te pakken. Het merendeel van de acht leden teiiende ,,Nationale Coalitieregering van de Unie van Birma" in Manerplaw bestond uit NLD-leden, hoewel de leider, Sein Winn, lid was van de Partij voor Nationale Democratie (PND). Sein Winn was bovendien een volle neef van de gevangengenomen NLD-leider Aung San Suu Kyi.
De reacties van de SLORC en de NLD op de bekendmaking vertoonden grote overeenkomsten. Op 20 december royeerde de NLD al degenen die hadden deelgenomen aan de totstandkoming van de ,,regering". De SLORC van zijn kant schrapte de PND uit het register en zes dagen later verklaarde de Volksassemblée de representatieve status van alle acht ,,regeringsleden" ongeldig.

LEDEN SCHADUWREGERING ZOUDEN ZICH HEBBEN OVERGEGEVEN

Brigadegeneraal Khin Nyunt, secretaris van de SLORC, zei op een persconferentie op 25 januari 1991 dat Than Kywe en Myint Aung, ,,kabinetsministers" in de oppositionele schaduwregering, zich begin januari hadden overgegeven aan de ambassade van Myanmar in Bangkok en ,,belangrijk nieuws" hadden onthuld. Een woordvoerder van de schaduwregering verklaarde dat de twee mannen waren ontvoerd.

OPSTAND VAN ETNISCHE GROEPEN

Toen regeringstroepen in het droge seizoen een offensief inzetten om de controle te heroveren over de handelsroutes via de grens met Thailand, maakte de staatsradio in januari 1991 melding van botsingen met guerrillastrijders van de etnische Karen-, Mon- en Kachin-groepen.

Volgens berichten stak de Karen-Nationale Unie op 8 en 14 januari drie door haar aangevallen tankwagens in brand, waarbij een van de chauffeurs om het leven kwam. De wagens waren eigendom van een Thais transportbedrijf dat in de staat Karen werkte. In westerse berichten werden zegslieden geciteerd die verklaarden dat Thaise vrachtauto's waren gebruikt voor het vervoer van Birmaanse troepen in de streek. De rebellen zouden naar verluidt op 25 januari ook ,,zonder aanleiding" dorpen in Kawkareik hebben beschoten, waarbij een dorpeling werdgedood, en zij zouden de spoorlijnen Namti-Mogaung en Moulmein-Ye hebben opgeblazen.
Regeringstroepen beweerden op 21 januari een kamp van Mon-guerrillastrijders te hebben veroverd in de buurt van Bokpyin in het zuidoosten. Daarbij zouden 10 rebellen en één regeringssoldaat zijn gesneuveld. Volgens westerse berichten waren sinds december 1990 troepen in de streek samengetrokken.
De staatsradio berichtte dat leden van het Kachin-Onafhankelijkheidsleger op 21 januari in het noorden van het land een goederentrein op het traject van Mogauny naar Myitkyina opbliezen, waarbij twee passagiers en regeringssoldaat werden gedood, en de machinist en monteur gevangengenomen werden.

(Vor.ber. pag. 62/3 e.v.-1991)

PAKISTAN

NIEUWE REGERING AANGETREDEN BEËINDIGING NOODTOESTAND

Op 6 november 1990 werd Mian Mohammad Nawaz Sharif door president Ghulam Ishaq Khan beëdigd als premier. Kort voor zijn benoeming had Sharif steun gekregen van 153 leden van de Nationale Vergadering, terwijl Mohammad Afzal Khan van de Nationale Partij Awami (Awami National Party, ANP) slechts 39 stemmen kreeg.

De 41-jarige Sharif had de Islamitische Democratische Alliantie (Islami Jamhoori Ittehad, IJI) achter zich staan. De IJI had bij de algemene verkiezingen in oktober een verpletterende overwinning behaald op de Pakistaanse Volkspartij (Pakistan People's Party, PPP). Hij was de eerste premier uit Punjab en de eerste industrieel op die post, waarmee een einde was gekomen aan de traditie dat de post werd bezet door een lid van de machtige (en over het algemeen tot de Sindhi's behorende) klasse van landeigenaren.

De samenstelling van het kabinet-Sharif was als volgt:

Premier, defensie - Mian Mohammad Nawaz Sharif*; buitenlandse zaken - Sahibzada Yakub Khan; financiën en economische zaken - Sartaj Aziz; handel - Malik Mohammad Naeem Khan+; verbindingen - Ghulam Murtaza Khan Jatoi*; spoorwegen - Mir Hazar Khan Bajrani+; produktie - Islam Nabi+; huisvesting en bouwnijverheid - Syed Tariq Mahmood*; drugsbestrijding - Rana Chander Singh*; jeugdzaken - Syed Ali Gohar Shah*; milieu en stedelijke zaken - Sardar Yakub Khan Nasir*; industrie en binnenlandse zaken - Choudhry Shujat Hussain; plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling, speciaal onderwijs en sociale zaken - Maulana Abdus Sattar Khan Niazi*; onderwijs, recht, justitie en parle-

mentszaken - Syed Fakhar (Imam)*, olie en natuurlijke hulpbronnen - Choudhry Nisar Ali Khan*, planning, ontwikkeling, wetenschap en technologie - Choudhry Hamid Nasir Chatha*, gezondheid - Syed Tasnim Wawaz Gardezi*, voedsel en landbouw - luitenant-generaal (b d) Abdul Majid Malik+; arbeid, mankracht en Pakistaanse zaken overzee - Mohammad Ejazul Haq*, Kasjmir en noordelijke gebieden - Sardar Mehtab Ahmad Khan*, adviseur van de premier - Roedad Khan+; defensieadviseur van de premier - Ijlal Zaidi+

* =nieuw
\+ =van portefeuille gewisseld

Rij zijn eerste optreden als premier hief Sharif op 7 november de noodtoestand op die in augustus door de president was ingesteld nadat deze de regering van Bhoetto had ontslagen (zie pag. 773/3 - '90).

STAKING VAN TRANSPORTARBEIDERS

Op 13 november beëindigden eigenaren van transportondernemingen een landelijke staking nadat al zes dagen lang op allerlei plaatsen het bus-, trein- en taxiverkeer was verstoord. De staking werd gehouden vanwege een uitspraak van het Hooggerechtshof dat familieleden van in verkeersongelukken omgekomen personen op grond van de sharia (de op de Koran gebaseerde islamitische wet) het recht hadden Rs 170.000 (ongeveer $ 8.000) aan ,,bloedgeld'' van de bestuurders of eigenaren van de betrokken voertuigen te eisen

SHARIF ONTMOET INDIASE PREMIER

Op 22 november 1990 ontmoette de nieuwe Pakistaanse premier in de buurt van Male, de hoofdstad van de Malediven, zijn Indiase collega Chandra Shekhar. De twee leiders namen deel aan de vijfde topbijeenkomst van de Zuidaziatische Associatie voor Regionale Samenwerking (South Asian Association for Regional Co-operation, SAARC). Ze kwamen overeen dat op 18 december in Islamabad hun beider secretarissen van buitenlandse zaken een derde gespreksronde zouden voeren.

Nucleair ,,niet-aanvals''-verdrag

Op 27 januari 1991 trad een verdrag tussen India en Pakistan in werking waarin beide landen beloofden elkaar kerninstallaties niet aan te vallen. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken van Pakistan zei dat lijsten met de betreffende kerninstallaties nog moesten worden uitgewisseld.

Het verdrag, voor het eerst voorgesteld in 1985, was in december 1988 ondertekend door de toenmalige premiers Rajiv Gandhi van India en Benazir Bhoetto van Pakistan. De stijgende spanningen tussen de twee landen over Kashmir, die leidden tot een oorlogsdreiging, hadden de ratificatie ervan echter vertraagd.

Derde ronde van topbesprekingen

Aan het eind van de derde ronde van topbesprekingen die van 18-20 december 1990 in de Pakistaanse stad Islamabad gehouden werden tussen de Indiase secretaris van buitenlandse zaken Muchkund Dubey en zijn Pakistaanse ambtsgenoot Shahryar Khan, bleek dat beide landen bereid waren een niet-aanvalsverdrag te sluiten.
Beide partijen besloten eveneens wekelijks informatie uit ie wisseien tussen hoge militaire commandanten over bewegingen en stationering van troepen.
Na afloop vertelde Khan op een persconferentie dat Pakistan ook een regionale oplossing had voorgesteld om nucleaire proliferatie in te dammen, maar dat India de voorkeur had gegeven aan een wereldwijde aanpak. Khan zei ook dat terwijl Pakistan had gestreefd naar zelfbeschikking voor Kashmir, India de kwestie Kashmir bleef beschouwen als een binnenlandse aangelegenheid.

(Vor. ber. pag. 756/2 e.v. - 1990)

SINGAPORE

GRONDWETSWIJZIGING VERGROOT PRESIDENTIËLE MACHT

Het parlement besloot op 3 januari 1991 met 75 tegen 1 stem (van Chaim See Tong, het enige oppositionele parlementslid) de grondwet te wijzigen om de gekozen president met uitvoerende macht bekleden in plaats van een ceremoniële functie te laten uitoefenen.

Volgens het amendement zou de president vergaande bevoegdheden krijgen inzake de financiën en benoemingen op hoge posten in de regering en het leger. Alle toekomstige presidentskandidaten zouden een vooronderzoek moeten ondergaan van een selectiecommissie, bestaande uit de door de regering benoemde voorzitter van de Openbare Diensten-commissie, een lid van de Presidentiële Raad voor Minderheidsrechten en het hoofd van het Genootschap van Accountants. Kandidaten zouden onder andere op grond van hun karakter afgewezen kunnen worden. Ze zouden minstens 45 jaar moeten zijn en over financiële kwaliteiten moeten beschikken. Mensen met politieke functies zouden niet in aanmerking komen, maar politieke partijen zouden campagne mogen voeren voor kandidaten.
Tegenstanders van de wijziging verklaarden dat de nieuwe post bestemd was voor Lee Kuan Yew, die in november 1990 met pensioen was gegaan na 31 jaar premier te zijngeweest.

(Vor. ber. pag. 132/1 e.v.-1991)

ALGEMEEN

GEDEELTELIJKE BEËINDIGING VAN TRUSTGEBIED-REGELING VOOR PACIFIC-EILANDEN

Op 22 december 1990 besloot de VN-Veiligheidsraad de status van de Gefedereerde Staten van Micronesie, de Marshall-eilanden en de Noordelijke Marianen als behorende tot het VN-trustgebied van de Pacific-eilanden (UN Trust Territory of the Pacific Islands) te beëindigen. Door deze beslissing, die met 14 stemmen voor en één tegen (Cuba) werd genomen, werd Belau het enige overgebleven gebied onder de beheerschapsovereenkomst.

Het trustgebied, dat bijna 5 mln km2 van de westelijke Stille Oceaan omvatte, was sinds de totstandkoming in 1947 door de Verenigde Staten bestuurd. In 1978 hadden de Marianeneilanden (met uitzondering van Guam) gekozen voor de status als gemenebest van de VS met beperkt zelfbestuur, en in 1982 hadden de Gefedereerde Staten van Micronesië en de Marshall-eilanden overeenkomsten van vrije associatie getekend die voorzagen in binnenlandse soevereiniteit en Amerikaanse economische steun in ruil voor blijvende Amerikaanse controle over hun defensie en buitenlandse politiek. Een dergelijke regeling was echter strijdig met de anti-kernwapenbepalingen in Belau's grondwet, en ondanks talloze pogingen om voorbij te gaan aan dit verbod, bleef de status van Belau onduidelijk (pag. 343/3 e.v. - '90).

Vorige Amerikaanse pogingen om de beheerschapsovereenkomst te beëindigen waren gestrand op verzet van de Sowjet-Unie die de beherende staat ervan beschuldigde zijn economische macht te hebben gebruikt om de gebieden de overeenkomsten op te dringen. Hoewel de VS de VN-Beheersschapsraad (waar de Sowjet-Unie geen vetorecht had) er met succes toe had kunnen overhalen het trustschap in 1986 voor beëindigd te verklaren, hadden de Gefedereerde Staten van Micronesië en de Marshall-eilanden slechts weinig diplomatieke erkenning gekregen, aangezien algemeen werd aangenomen dat beëindiging pas werkelijk van kracht kon worden met toestemming van de Veiligheidsraad.

(Vor. ber. pag. 604/3 e.v. - 1988 en 343/3 e.v. - 1990)

BELAU

GUAM-AKKOORD INZAKE HULP. RELATIE MET VERENIGDE STATEN

Op 26 mei 1989 ondertekenden de rege-

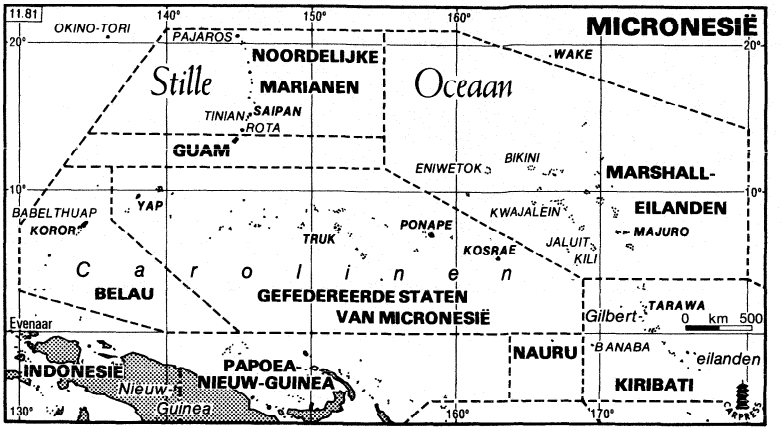

ringen van Belau en de Verenigde Staten in Guam een aantal aanvullende akkoorden over een vergroting van de economische en sociale hulp, bedoeld als stimulans voor de bevolking van Belau om het akkoord inzake vrije associatie, dat in 1982 was opgesteld, te ratificeren.

Onderdeel van het hulppakket was een bedrag van $36 mln voor de afbetaling van een schuld van $48 mln, die het gevolg was van het ambitieuze project van de IPSECO-krachtcentrale. In 1985 had Belau een aantal leningen van buitenlandse banken die het project financierden niet terugbetaald, en werd het in de VS met succes gerechtelijk vervolgd. De akkoorden voorzagen ook in een fonds van $ 9,3 mln voor een drugsbestrijdingsprogramma, een nieuw ziekenhuis en een gevangenis, en in de betaling van een rekenkamer en een speciale openbare aanklager. Deze fondsen zouden pas worden uitgekeerd, wanneer het akkoord inzake vrije associatie was getekend.
De in Guam bereikte akkoorden koppelden bovendien Amerikaanse aanspraken op land voor defensiedoeleinden aan verdere hulp. Aanvankelijk had het associatieakkoord bepaald dat de regering van Belau grond ter beschikking zou stellen voor door het leger gekozen locaties en de eigenaren zou compenseren, terwijl de Verenigde Staten $ 5,5 mln zouden betalen voor het land waarop ze een optie hadden. Critici van de overeenkomst verklaarden dat de Verenigde Staten zo aanspraak konden maken op een derde van het grondgebied van Belau. Krachtens het Guam-akkoord moesten de VS echter een overeenkomst sluiten met Belau over financiële hulp, wanneer ze andere grond opeisten dan voor vliegvelden en havens bestemd was. Belau hoefde pas land beschikbaar te stellen, wanneer een dergelijke overeenstemming was bereikt.

Op 1 juni 1989 keurde de VN Beheerschapsraad (bestaande uit de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad) tijdens een vergadering de aan de Veiligheidsraad uitgebrachte conclusies en aanbevelingen inzake het Guam-akkoord goed met vier stemmen vóór en één stem tegen. De tegenstem werd uitgebracht door de Sowjet-Unie.

De Sowjet-afgevaardigde gaf te verstaan dat in het aan de Veiligheidsraad gepresenteerde rapport voorbij was gegaan aan verklaringen van ondertekenaars van de petitie in Belau. Bij deze vergadering was China voor het eerst deelnemer.

Amerikaanse ministeriële ontwerpnota inzake betrekkingen met Belau

In afwachting van de ratificatie van het associatieakkoord stelde het Amerikaanse ministerie van binnenlandse zaken een herziening van het document inzake de betrekkingen met Belau voor. Op 12 juli 1990 vaardigde het departement een ministeriële ontwerpnota uit, die een strengere begrotingscontrole en een uitbreiding van de volmachten van de nieuwe Amerikaanse vertegenwoordiger in Belau bepleitte.

De ontwerpnota bekrachtigde de reeds bestaande ongeschreven volmachten door te bepalen dat de Amerikaanse vertegenwoordiger niet alleen het federale begrotingsvoorstel en alle plannen voor leningen zou moeten goedkeuren, maar ook aanvragen voor overheidssubsidies en alle contracten voor belangrijke innovatieprojecten. Voorts bepaalde de nota dat de wetgeving van Belau en contacten of betrekkingen met andere landen, organisaties of Amerikaanse instanties, eerst door het Amerikaanse ministerie van binnenlandse zaken zouden moeten worden goedgekeurd.

In een reactie op het document tekenden de autoriteiten van Belau in augustus beroep aan bij de VN-Beheerschapsraad en de Veiligheidsraad. Naar hun mening betrof het hier een Amerikaans voorstel ,,om de democratie en de autonomie (van Belau) te vernietigen". Ook riepen zij op tot breder overleg en in september 1990 werd een bijeenkomst gepland van het Amerikaanse ministerie van binnenlandse zaken en de Belau Olbil era Kelulau (OEK of Nationaal Congres, bestaande uit het Huis van Afgevaardigden en de Senaat) om van gedachten te wisselen over het document.

(Vor.ber.pag. 343/3 e.v. - 1990)

GUAM

ZELFMOORD VAN VOORMALIG GOUVERNEUR

Op 31 januari 1990 verkoos de voormalige Democratische gouverneur Ricardo J. Bordallo zelfmoord boven een gevangenisstraf van vier jaar. Bordallo was tot deze straf veroordeeld, omdat hij zich schuldig had gemaakt aan obstructie en afpersing van getuigen.

De 63-jarige Bordallo schoot zichzelf dood in het centrum van Agaña, de hoofdstad van het eiland. Hij had zichzelf, gehuld in de vlag van het eiland, vastgeketend aan het standbeeld van een 17de-eeuwse Chamorro-leider, Hij zou die dag vertrekken naar een gevangenis in de Verenigde Staten om daar, nadat alle beroepsmogelijkheden waren uitgeput, 4 jaar uit te zitten van een gevangenisstraf van 30 jaar. Daartoe was hij in februari 1987 veroordeeld omdat hij bij zogenaamde regeringsakkoorden met Japanse zakenmensen steekpenningen had aangenomen ter waarde van $ 70.000 om zijn verkiezingscampagne te financieren. Hij werd ook veroordeeld wegens belemmering van de rechtsgang en afpersing van getuigen. De Amerikaanse aanklacht werd ingediend toen hij zich voor een derde ambtstermijn als gouverneur wilde laten herverkiezen. Op 4 november 1986 werd hij bij die verkiezing door de Republikein Joseph K. Ada met een kleine marge verslagen.

Bordallo, een vooraanstaandenationalistische Chamorro-leider, was van 1975-'79 en van 1983-'87 gouverneur en hij was de geestelijke vader van de Guam Commonwealth Bill, waarin werd voorgesteld de status van Guam als niet-geïncorporeerd deel van het Amerikaanse territorium te verhogen en het eiland grotere autonomie te geven (zie ook hieronder). Hij werd echter bekritiseerd vanwege zijn buitensporige openbare en particuliere uitgaven. Zijnzakelijke belangen, die ooit $25 mln bedroegen, stortten in, en in het begin van de jaren zeventig ging hij failliet.

Ongeveer 10.000 eilandbewoners bezochten de begrafenis van Bordallo. Vóór zijn dood had zijn vrouw, senator Madeleine Z. Bordallo, haar kandidatuur voor de in november 1990 te houden gouverneursverkiezingen aangekondigd.

BESPREKINGEN MET DE VERENIGDE STATEN OVER POLITIEKE TOEKOMST

Op 11 en 12 december 1989 vonden in de

Hawaïaanse hoofdstad Honululu de eerste openbare gesprekken plaats tussen functionarissen van de Verenigde Staten en Guam over het voorstel van Guam inzake een nieuwe politieke associatie. De voorgestelde Commonwealth Bill, die tussen 1983 en 1988 opgesteld was door plaatselijke commissies na referenda in 1982 en 1987. combineerde voor de burgers van Guam elementen van vrije associatie met het Amerikaanse staatsburgerschap.

De Amerikaanse Congrescommissie wilde het wetsontwerp in zijn oorspronkelijke vorm niet accepteren, omdat Guam hierin het vetorecht kreeg over federale wetten en bepalingen.

Bovendien had de commissie vragen bij het omstreden voorstel om het zelfbeschikkingsrecht tot de inheemse Chamorro's, die 45 procent van de eilandbevolking vertegenwoordigen, te beperken. Gouverneur Joseph Ada verklaarde dat het volk van Guam de afgelopen 91 jaar in ,,horigheid" had verkeerd, terwijl de buurstaten onafhankelijk waren geworden. Hij wimpelde de Amerikaanse bezwaren af als ,,beleidsmatige bezwaren die als constitutionele onderwerpen worden gepresenteerd".

Op 22 en 23 februari 1990 vond de tweede gespreksronde plaats, waarbij de Commonwealth Bill centraal stond. Aan de besprekingen werd deelgenomen door de commissie voor zelfbeschikking, onder leiding van Ada, en een speciale door de regering-Bush in het leven geroepen werkgroep op Guam. Tijdens de eerste gespreksronde had Ada echter al duidelijk gemaakt dat de commissie geen bevoegdheid had om te onderhandelen over veranderingen die middels een referendum zouden moeten worden goedgekeurd. De Verenigde Staten bekritiseerden deze bepaling als een ,,opzettelijke obstructiemaatregel".

Bij de discussies over de politieke toekomst van het eiland moest ook een beslissing worden genomen over de kwestie van de Amerikaanse militaire bases op Guam. In januari 1990 richtte Ada zich schriftelijk tot de Amerikaanse minister van defensie Dick Cheney, waarbij hij er opnieuw op aandrong de marineluchtmachtbasis Guam weer in te richten voor de burgerluchtvaart in het licht van Amerikaanse aankondigingen van sluitingen van bases elders.

Eerder, tijdens een tussenstop in Guam, had Cheney beloofd de sluiting van de basis te zullen overwegen. Daarvoor was al bekendgemaakt dat de Amerikanen besloten hadden vóór september 1990 een squadron B-52's van de nabijgelegen basis Anderson op Guam te verwijderen.

In 1985 was er al plaatselijk verzet gerezen tegen Amerikaanse stappen om grond voor bases te zoeken op de eilanden als alternatief voor de Filippijnen. Dit verzet werd ingegeven door ontevredenheid over de voorgestelde afkoopsom voor die grond, namelijk $ 39,5 mln.

MARSHALL EILANDEN

AMERIKAANSE SCHADEVERGOEDING VOOR SLACHTOFFERS KERNPROEVEN

Volgens berichten in februari 1990 zouden slachtoffers van de kernproeven op de eilanden, die in de jaren vijftig waren beëindigd, van de VS een schadevergoeding van $45 mln ontvangen.

Hiertoe werd beslist nadat een commissie van rechters tot de conclusie was gekomen dat de Amerikaanse proeven kanker en andere ziektes hadden veroorzaakt. Eerder waren de 14 eisen tot schadevergoeding afgewezen toen een Amerikaanse federale rechter bepaalde dat Amerikaanse rechtbanken in deze zaak niet bevoegd waren aangezien het eiland in oktober 1986 krachtens het Vrije Associatieverdrag zelfbestuur had gekregen (zie pag. 604/3 - 1988).

NOORDELIJKE MARIANEN

VERKIEZING GOUVERNEUR

Bij in november 1989 gehouden verkiezingen werd Larry I. Guerrero tot gouverneur gekozen. Hij volgde Pedro P. Tenorio op en was de derde achtereenvolgende Republikeinse gouverneur.

De nieuwe residentiële vertegenwoordiger in de VS, de Republikein Juan Babauta, nam de post over van de Democraat Froilan C. Tenario, een fervent nationalist die zich ook kandidaat had gesteld voor het gouverneurschap.

De Republikeinen behielden hun meerderheid in de uit negen leden bestaande Senaat, maar in het 15 leden tellende Huis van Afgevaardigden bleven de Democraten in de meerderheid.

(Vorige pag. 604/3 e.v. - 1988)

TONGA

SAMENSTELLING PRIVY COUNCIL

Het kabinet (Privy Council) was in november 1990 als volgt samengesteld:

Premier landbouw bosbouw en visserij scheepvaart - prins Tatafehi Tupoulahake; vice-premier, grondbeheer, inspectie en natuurlijke hulpbronnen - Baron Tuita; burgerluchtvaart, onderwijs, openbare werken, rampenbestrijding - Hu'akavameiliku, buitenlandse zaken, defensie - kroonprins Tupouto'a, financien - Cecil Cocker, gezondheidszorg - Sione Tapa, arbeid, handel en industrie - Baron Vaea, politie, brandweer en gevangenissen - George Akau'ola, justitie - Tevita Tupou, gouverneur van Ha apai - Fakafanua; gouverneur van Vava'u - Ma'afu Tupou

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

In juli 1990 verwierpen leden van het parlement een verzoek van de ambtenarenbond om een wezenlijke salarisvermindering te aanvaarden middels het inleveren van toeslagen voor overwerk en andere zaken, zodat het uitgespaarde geld kon worden gebruikt voor een uitgestelde salarisverhoging voor ambtenaren. Op dat moment zouden volgens de Times van Tonga twee van de negen door het volk gekozen afgevaardigden, te weten Akilisi Pohive (de leider van de dissidente democratise-

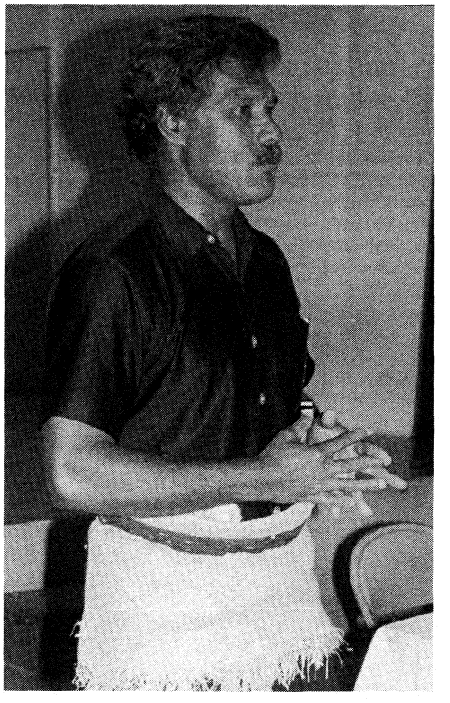

Akilisi Pohive, parlementslid van Tonga en leidervande democratiseringsbeweging.

ringsbeweging) en Viliami Fukofuka, ieder 12.000 pa'anga in de schatkist hebben teruggestort met als reden dat betaling voor overuren van parlementsleden immoreel was en de financiële lasten voor het volk verhoogde.

Tijdens en na de verkiezingen van februari 1990 (zie pag. 344/3 - '90) hadden de negen door het volk gekozen afgevaardigden willen weten wat er was gebeurd met de $ 20 mln die de regering naar verluidt had ontvangen uit de verkoop van Tongaanse paspoorten aan Hongkong-Chinezen. Koning Taufahau Tupou IV gaf uiteindelijk in maart in een interview met de Nieuwzeelandse televisie toe dat het geld op een bankrekening in de Verenigde Staten was weggezet zodat de regering het niet kon uitgeven. De koning beweerde in het interview dat Pohive en de andere dissidenten marxisten waren die een eind wilden maken aan de monarchie.

Op 14 april 1990 werden vier Nieuwzeelanders uitgewezen nadat ze hadden beweerd dat minister van politie George Akau'ola met Europese huurlingen een coup tegen de koning, die op 6 april zou moeten plaatsvinden, aan het voorbereiden was. Op 1 april ontkende Akau'ola in het openbaar de aantijgingen. De beschuldiging was eind maart geuit tijdens een audiëntie bij de koning. Leden van de radicale Tokai Kalo Christian Fellowship (een sekte van de pinksterbeweging) onderschreven de aantijging, en stelden de vier in het hoofdkwartier van de sekte onder bewaking, kennelijk om hen te beschermen.

(Vor.ber.pag. 344/3 - 1990)

VANUATU

SAMENSTELLING MINISTERRAAD

De ministerraad was in november 1990 als volgt samengesteld:

Premier, overheidsdiensten, planning en voorlichting - pater Walter Lini; binnenlandse zaken - Iolu Abbil; landbouw en veeteelt - Jack Hopa; onderwijs - Sethy Regevanu; financien - Sela Molisa; buitenlandse zaken, gerechtelijke diensten - Donald Kalpokas; gezondheidszorg - Jimmy Meto Thilia; grondbeheer, mineralen, visserij - William Mahit; handel, commercie en industrie, coöperaties, energie - Harold Qualo; vervoer, toerisme, openbare werken, verbindingen, burgerluchtvaart - Edward Natapei.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Aan de vooravond van de viering in juli 1990 van het 10de jaar van de onafhankelijkheid van Vanuatu kondigde premier Walter Lini de instelling aan van een commissie die de grondwet moest gaan herzien. Doel van de herziening was het opsporenvan terreinen die voor aanpassingen in aanmerking kwamen zodat er meer harmonie tussen de staat en de traditionele sociale structuren zou ontstaan.

De commissie zou bestaan uit 35 leden en de samenstelling zou zwaar in het voordeel van de Vanuaaka Pati (VP) zijn, die als regerende partij 24 leden leverde, tegen vier van de oppositionele Unie van Gematigde Partijen (UMP)en de overige zeven van verscheidene sociale en religieuze groeperingen in de samenleving.

Op de agenda stonden verschillende hervormingsterreinen. Van Lini, zelf een anglicaans priester, was bekend dat hij zich zorgen maakte over het toenemend aantal fundamentalistische sekten in het land. Gesuggereerd werd om „traditionele" congregaties in de grondwet officiële erkenning te geven, wat zou kunnen betekenen dat kleinere groeperingen illegaal verklaard zouden kunnen worden wanneer de regering dat nodig mocht vinden. Lini stelde ook voor dat de kerken een groot deel van het schoolsysteem onder hun beheer zouden nemen wat in het belang was van zowel de efficiëntie als de economie.

Hilda Lini, de zus van de premier en parlementslid voor de VP, stelde voor dat krachtens de geamendeerde grondwet een aantal politietaken en gerechtelijke taken zou kunnen worden overgeheveld naar de traditionele gezagsstructuren in de dorpen.

Na de ontwrichtende ruzie over het leiderschap in 1988 (zie pag. 607/1 e.v. - '88) probeerde Barak Sope, de onsuccesvolle rivaal van Lini en voormalig lid van de VP, een nieuwe persoonlijke machtsbasis op te bouwen door in 1988 een eigen beweging op te richten, de Melanesische Progressieve Partij. Voorheen bevond Sope zich in de hoek van de radicale anti-Franse en pro-Libische vleugel van de VP. Sope werd in hoger beroep vrijgelaten nadat hij in maart 1989 was veroordeeld en gevangengezet wegens het aanzetten tot muiterij en tot staatsondermijnende activiteiten (zie pag. 352/2 - '89).

Hij ging een verbinding aan met de conservatieve UMP, sinds de onafhankelijkheid in 1980 van oudsher de Franstalige oppositiegroepering tegen Lini's Engelstalige regering. Klaarblijkelijk niet gehinderd door de ideologische implicaties van zijn heroriëntatie voorspelde Sope in juli 1990 een overwinning van de oppositie bij de algemene verkiezingen in 1991. Hij suggereerde dat hij vice-premier zou worden in een regering onder leiding van UMP-leider Maxim Carlot.

De VP bleef echter de dominante politieke kracht op Vanuatu, wat ze al was sinds de onafhankelijkheid, en won alle vijf in december 1989 gehouden tussentijdse verkiezingen die noodzakelijk werden vanwege het aftreden van de factie van Sope na de strijd om het leiderschap. Het ging onder andere om de zetels van Sope zelf en om die van president Fred Timikata, die tot staatshoofd was benoemd nadat zijn voorganger, een familielid van Sope dat betrokken was geweest bij de gebeurtenissen van 1988, gevangen was gezet.

Zowel de UMP als Sope hadden de verkiezingen geboycot. De overwinning haalde elke twijfel weg die over de autoriteit van de VP zou kunnen zijn ontstaan na het slechtere resultaat bij eerder in augustus voor lokale raden gehouden verkiezingen (toen de VP slechts twee van de vier gemeenten behield, er één verloor en in de vierde gelijk met de oppositie eindigde).

(Vor.ber.pag. 352/2/3 - 1989)

BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

De betrekkingen met Frankrijk, die sinds de onafhankelijkheid moeizaam verliepen en vanaf 1987 bijzonder slecht waren, verbeterden merkbaar aan het eind van 1989.

In oktober 1987 was de Franse ambassadeur uitgewezen vanwege vermeende betrokkenheid bij de UMP, waarna Parijs in Port Vila alleen nog werd vertegenwoordigd door een zaakgelastigde. In november 1989 bracht de minister van buitenlandse zaken van Vanuatu, Donald Kalpokas, een officieel bezoek aan Parijs en ging het toenaderingsproces van start. Dit werd nog vergemakkelijkt doordat in Frankrijk de regering van Michel Rocard in 1988 werd beëdigd en vervolgens het Matignon-akkoord over Nieuw Caledonië werd ondertekend (zie pag. 136/2 e.v.-'91).

In juli 1990 woonde de Franse minister voor overzeese gebieden, Louis Le Pensec, de viering van de verjaardag van de onafhankelijkheid in Port Vila bij.

(Vor.ber.pag. 608/3 - 1988)

ALGEMEEN

INTERNATIONALE SCHULDEN. VERONTRUSTING BIJ HANDELSBANKEN OVER BRADY-PLAN

Het Brady-plan voor schulden van de Derde Wereld stuitte zes maanden na de introductie in maart 1989 (zie pag. 246/2 e.v. - '89) op de eerste problemen toen handelsbanken hun ontevredenheid over de voorstellen van het plan uitten. Sommige banken beweerden dat er voor het plan te weinig fondsen van multilaterale instellingen beschikbaar waren en dat het pleidooi van het plan om schuldverminderingsovereenkomsten te sluiten debiteuren ertoe zou aanmoedigen hun bestaande betalingsverplichtingen te verzuimen, waardoor de verstrekking van nieuwe leningen zou worden belemmerd.
Zij brachten hun bedenkingen naar voren in de periode voor de 44ste gezamenlijke jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank, die van 26-28 september 1989 zou plaatsvinden in Washington (zie pag. 633/2 e.v. - '89).

Het Institute of International Finance (het IIF, dat 184 banken en financiële instellingen van over de hele wereld vertegenwoordigt) uitte in een brief van 18 september aan de beleidscommissies van de twee instellingen zijn kritiek op de ,,tolerantie" van het IMF ten opzichte van achterstallige rente-aflossingen aan de banken en beweerde dat dergelijke achterstanden de banken de moed ontnamen om aan het Brady-plan mee te werken.

Het IIF reageerde voorzichtig positief op de schuldverminderingsovereenkomsten met Mexico (zie pag. 452/2 - '90) en de Filippijnen maar wees erop dat de twee landen hun verplichtingen waren nagekomen tijdens de onderhandelingen over de overeenkomsten, in tegenstelling tot de andere debiteurenlanden met gemiddelde inkomens die schuldverlichtingzochten bij het plan.

Drie van de grootste Amerikaanse banken namen kort voor de vergadering van het IMF en de Wereldbank een groot aantal extra voorzorgsmaatregelen tegen mogelijke verliezen op leningen aan de Derde Wereld en verklaarde winstderving. JP Morgan, Chase Manhattan en Manufacturers Hanover voegden respectievelijk $ 2 mrd, $ 1,15 rnrd en $ 950 mln toe aan hun reserves. Deze bedragen dienden als voorziening tegen oninbare vorderingen en dekten respectievelijk 100, 46 en 36 procent van hun leningen aan Derde-Wereldlanden.
De presidenten van Chase Manhattan en Manufacturers Hanover zeiden dat de in juli moeizaam tot stand gekomen schuldverminderingsovereenkomst met Mexico had geduid op de noodzaak om de reserves aan te vullen.
De Washington Post van 21 september schreef dat de stap ook was genomen omdat Brazilië recentelijk had aangekondigd dat het een schuld van $ 1,6 rnrd aan buitenlandse crediteurenniet zou betalen.
Als reactie op de afkerige houding van de banken ontbood president Bush van de Verenigde Staten 65 grote bankiers voor een bijeenkomst op het Witte Huis op 26 september. Hij drong aan op hun ondersteuning van het Brady-plan en wees op de sociaal-politieke onrust die het gevolg zou kunnen zijn als strategisch belangrijke ontwikkelingslanden niet economisch werden ondersteund. Naar verluidt had de Amerikaanse minister van financicn Nicholas Brady op 22 september een stormachtige vergadering met bankiers.

Volgens de *Observer* van 2 februari 1990 had IMF-directeur Michel Camdessus in een vergadering van de IMF op 18 december 1989 een aantal manieren voorgesteld waarop schuldenaren zich harder zouden kunnen opstellen in onderhandelingen met de handelsbanken. Hij uitte zijn kritiek op de onwil bij de banken om tegemoet te komen aan de behoefte aan leningen bij ontwikkelingslanden die economische hervormingen uitvoerden en serieuze pogingen deden om aan hun verplichtingen te voldoen.
Op 9 november kondigden ook twee Britse clearingbanken, Lloyds en National Westminster, extra voorzorgsmaatregelen aan tegen oninbare vorderingen in de Derde Wereld. Lloyds, die een bruto verlies van £ 715 mln bekendmaakte - het grootste in Europa - dekte 85 procent van haar vorderingen op middellange en lange termijn en National Westminster dekte 72 procent van haar totale vorderingen.
De Guardtan meldde op 22 september 1989 dat Citicorp, met uitstaande leningen ter waarde van $ 9,5 rnrd de meest kwetsbare van de Amerikaanse banken, volhield dat haar reserves van 25 procent van de leningen toereikend waren.
In september 1990 hadden vijf landen - Mexico, de Filippijnen, Marokko (pag. 541/1-'90), Costa Rica (pag. 729/1-'90) en Venezuela (pag. 388/1/2-'90) - schuldverminderingsovereenkomsten gesloten onder de voorwaarden van het Brady-plan en waren aanzienlijke delen van buitenlandse schulden op de secundaire schuldenmarkt teruggekocht of teruggetrokken door Chili (pag. 728/1-'90), Uruguay en andere landen.

Brits voorstel tot schuldverlichting

In een toespraak tot de jaarvergadering van ministers van financiën van het Britse Gemenebest in Trinidad op 19 september onthulde de toenmalige Britse minister van financiën John Major een voorstel om de westerse schuldverlichting voor de armste landen van de wereld te verdubbelen.

Het plan, dat werd gesteund door Frankrijk en Canada vlak voor de ontmoeting van ministers van financiën van de Groep van Zeven (G-7) in Washington op 22 september (zie pag. 859/1-'90), voorzag in een vermindering met $ 18,3 rnrd van de schuld van 19 arme landen die officieel $ 27,5 rnrd bedroeg. Behalve Guyana en Bolivia waren dit alle Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara, die volgens de voorwaarden die waren opgesteld op de economische topconferentie te Toronto in 1988 (zie pag 401/1 e v-'88) in aanmerking kwamen voor schuldverlichting
Het plan vormde een uitbreiding op de in Toronto vastgestelde voorwaarden en omvatte vier hoofdpunten De Club van Parijs, bestaande uit de geindustrialiseerde crediteurenlanden, zou de geherstructureerde schulden verlagen met twee derde in plaats van een derde, zij zou de totale schuld van een in aanmerking komend land in één keer afhandelen in plaats van in jaarlijkse aflossingen, rentebetalingen zouden gekapitaliseerd worden voor de eerste vijf jaar van de herschikking, waarbij schuldaflossingen zouden worden gekoppeld aan de exportcapaciteit van het debiteurenland; en de terugbetalingsperiode zou wordenverlengdvan 14 tot 25 jaar.

De voorstellen werden gunstig ontvangen door Camdessus op de 45ste gezamenlijke jaarvergadering van het IMF en de Wereldbank, die van 25-27 september 1990 plaatsvond in Washington (zie pag. 858/1 e.v.-'90).

Overeenkomst van de Club van Parijs met landen met lagere modale inkomens

Op 21 september 1990 werd gemeld dat de Club van Parijs een strategie was begonnen die gunstiger voorwaarden bood aan landen met lagere modale inkomens (gedefinieerd als landen met een per capita inkomen tussen $ 700 en $ 1000). Op de topontmoeting in juli in Houston hadden de G-7 zich in principe verplicht om landen in deze categorie te helpen (zie pag. 855/3 e.v.-'90).

Vier landen (El Salvador, Honduras, Marokko en Kongo, met een totale buitenlandse schuld van $ 30,5 mrd) maakten gebruik van deze voorwaarden en stemden in met pakketten waarin terugbetalingen werden gespreid over 15 jaar, in plaats van de 10 jaar die de club eerder als voorwaarde had gesteld. Officiële leningen in het kader van de ontwikkelingshulp (ter waarde van in totaal $ 4,1 mrd) zouden worden geherstructureerd over 20 jaar met een maximale respijtperiode van acht jaar (in plaats van vijf jaar). De overeenkomsten stonden ook voor het eerst schuldenconversie toe door crediteurenregeringen tot een maximum van 10 procent van de uitstaande leningen.

Latijnsamerikaanse voorstellen voor schuldaflossing

Op 22 juni 1990 namen de 26 lidstaten van het Latin American Economic System (SELA) een plan aan voor de vermindering van hun buitenlandse schulden dat in juli zou worden gepresenteerd op de economische topontmoeting in Houston.
Volgens het plan zou de huidige schuld van van $ 40 rnrd moeten worden ver-

minderd tot $ 10 rnrd als Latijns-Amerika de jaarlijkse economische groei van 5 tot 6 procent van de jaren '70 moest herstellen.
Met betrekking tot de handelsbanken stelden de lidstaten voor de schulden te verminderen door lange-termijnobligaties om te ruilen voor hoofdsomobligaties, die konden worden afgelost over een periode van 35 jaar of meer, rekening houdend met hun verminderde waarde op de secundaire markt (27 cent per dollar aan het einde van 1989). De rente zou worden vastgelegd op 5 procent in plaats van het huidige marktniveau van 10 procent. Multilaterale instellingen zou worden gevraagd om schuldverminderingen die gelijkwaardig waren met die waartoe door de particuliere banken was ingestemd.

Begin mei presenteerde de Economische Commissie voor Latijns-Amerika en het Caribisch gebied (ECLAC) een rapport over de Latijnsamerikaanse schuldencrisis aan een conferentie vanministers van het westelijk halfrond.
Het rapport reageerde positief op het Bradyplan en zei dat het in grote lijnen op de goede weg was, maar stelde voor dat de industrielanden de beloofde fondsen voor schuldvermindering zouden verhogen tot $90 rnrd en dat zij bovendien juridische en fiscale obstakels voor schuldafschrijvingen in crediteurenlanden, vooral in de Verenigde Staten, zouden opheffen. Het rapport wees er ook op dat het Bradyplan was toegepast op een langzame vrijwillige basis die afhing van de welwillendheid van crediteurenregeringen en banken en beweerde dat bij de afwezigheid van deze welwillendheid de debiteurenregeringen geen andere keuze hadden gehad dan hun betalingen op te schorten als middel om de aandacht op hun situatie te vestigen.
ECLAC raamde de gezamenlijke buitenlandse schuld van Latijns-Amerika voor 1989 op $ 422 mrd, waarvan 60 procent was verschuldigd aan handelsbanken in de Verenigde Staten, Europa en Azië en de rest aan regeringen en multilaterale instellingen. De organisatie schatte dat een vermindering van 60 procent van de schuld aan handelsbanken nodig zou zijn om de traditionele economische groeicijfers van de regio te herstellen. Naast een schuldvermindering zou ook een renteverlaging nodig zijn.
Het rapport erkende dat de schuldencrisis in de regio ten dele was te wijten aan slecht economisch management. maar redeneerde dat wat het de onverantwoordelijke leenpraktijken van de banken noemde betekende dat zij medeaansprakelijk waren en grotere verliezen moesten dragen.
Volgens een rapport ,,Financing and External Debt of Developing Countries" van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dat op 11 juli werd gepubliceerd, betaalden Latijnsamerikaanse en Caribische landen in 1989 $ 15 rnrd aan schuldeisers, tegenover $16 rnrd in 1988.
De ,,World Debt Tables 1989-'90" van de Wereldbank (zie ook verderop) voorspelden dat het nettobedrag dat de regio zou aflossen zou stijgen van $ 26 rnrd in 1989 tot $ 27,6 rnrd in 1990 en dat de totale schuldendienst voor de regio zou stijgen van $ 55,6 mrd in 1988 tot $ 58 mrd in 1989.

Afrikaanse schulden

In maart 1990 werd gemeld dat de US Agency for International Development (USAID) overeenkomsten had getekend om de schulden van 10 Afrikaanse landen - Benin, Kameroen, Ghana, Guinee, Kenia. Madagascar, Malawi? Mali, Nigeria en Zaïre - te verminderen met ongeveer $ 305 mln.

Functionarissen van USAID zeiden dat verdere, maar nog niet afgesloten, overeenkomsten met drie andere landen die in aanmerking kwamen voor schuldverlichting - Ivoorkust, Nigeria en Oeganda - het pakket van schuldverminderingen zouden vergroten tot S 745 mln (van een totale schuldenlast van de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara t.o.v. de Amerikaanse regering van $ 6,6 rnrd). Om in aanmerking te komen voor schuldverlichting door de Verenigde Staten moesten landen economische hervormingsprogramma's uitvoeren die waren goedgekeurd door het IMF of de Wereldbank.

Volgens de ,,World Debt Tables 1989-'90" hadden 12 Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara tegen het einde van 1989 hun schulden aan officiële crediteuren geherstructureerd op basis van de in Toronto vastgelegde voorwaarden. Dit leidde tot besparingen ter waarde van $ 50 mln voor dat jaar (de totale rente-aflossingen werden geraamd op $ 3,8 rnrd). De totale schuldendienst voor Afrika onder de Sahara zou toenemen tot $ 10,7 rnrd in 1989 van $ 10,5 rnrd in het jaar daarvoor.
Het rapport van de Wereldbank raamde de buitenlandse schulden van de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara voor 1988 op $ 139 mrd en voorspelde een toename tot $ 143 rnrd tegen het einde van 1989. Het rapport schatte dat de volledige uitvoering van de schuldverminderingsplannen de uitstaande leningen met maximaal $ 6 rnrd (ongeveer 8 procent) zou verminderen, maar dat de regio daarmee nog steeds met een schuld zou zitten van het equivalent van 106 procent van het jaarlijks bruto nationaal produkt (BNP).
Het IMF vermeldde in zijn jaarverslag van 1990 (zie ook verderop) dat de totale Afrikaanse schuld ongeveer hetzelfde bleef, namelijk $ 209 mrd of 53 procent van het BNP. en voegde hieraan toe dat voor 30 juni vijf landen - Liberia, Sierra Leone, Somalia, Soedan en Zambia - een betalingsachterstand hadden bij de organisatie en niet in aanmerking kwamen voor leningen.
In een toespraak in Brussel op 18 september 1989 beschreef de voormalige Tanzaniaanse president Julius Nyerere de aderlating van grondstoffen van het arme zuiden ten gunste van het rijke noorden als ,,moreel onjuist" en vroeg hij om schuldvermindering en renteverlaging. In april 1990 zei de president van de Wereldbank Barber Conable echter dat de economische ontwikkeling in Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara was belemmerd door de zwakte van hun politieke systemen, nepotisme en corruptie.

Strategie van de Wereldbank voor Afrika in de jaren negentig

De Wereldbank bevestigde in haar rapport ,,Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth", dat werd gepubliceerd op 22 november 1989, opnieuw de behoefte aan structurele aanpassingsprogramma's (SAP's) als een noodzakelijke voorwaarde voor economisch herstel, maar legde grotere nadruk op het soort ontwikkeling waarin de mens centraal stond. Het rapport stelde een lange-termijnstrategie voor om ,,de energie van gewone mensen vrij te maken door hen in staat te stellen hun eigen leven ter hand te nemen", wees erop dat de landbouw de ,,primaire basis voor groei" bleef en legde meer nadruk op de zekerheid van de voedselvoorziening dan op het vermogen om in de eigen voedselbehoefte te voorzien.

In haar nieuwe rapport concentreerde de Wereldbank zich op (i) het vergroten van de vakkundigheid van Afrikaanse mensen en instellingen; (ii) extra schuldvermindering en meer hulp van buitenaf ter ondersteuning van de inspanningen van Afrikaanse landen (van $ 15 mrd in 1990 tot $20 rnrd in 2000); en (iii) de behoefte aan een ,,wereldwijde coalitie" van donors en ontvangers om lange-termijnproblemen aan te pakken.
Als belangrijkste doelstellingen van de strategie werden genoemd (i) de voortzetting van economische hervormingen binnen het kader van SAP's; (ii) een verdubbelde groei van de landbouwproduktie tot 4 procent per jaar: (iii) een vermindering van jaarlijkse groei van de Afrikaanse bevolking, die op dat moment 3,3 procent bedroeg; (iv) een versterkte regionale economische samenwerking en integratie; (v) het stimuleren van partnerschappen tussen Afrikaanse ondernemers en buitenlands privékapitaal: (vi) een grotere rol voor niet-gouvernementele organisaties; en (vii) een grotere betrokkenheid van de vrouw.

Grotere leningen van westerse banken aan Oost-Europa

In een rapport dat in januari 1990 werd gepubliceerd meldde de Bank for International Settlements (BIS) in Basel dat de banken in de grote industrielanden in de eerste helft van 1989 veel meer geld waren gaan lenen aan Oosteuropese landen. De leningen stegen met $ 5,7 rnrd (of zes procent) en kwamen op een totaal van $ 86,5 mrd.

Van de nieuwe fondsen ging $ 4,2 rnrd naar de Sowjet-Unie, $ 700 mln naar Bulgarije, $ 500 mln naar de DDR en $300 mln naar Hongarije (zie pag. 501/1/2 - '90 voor de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling).
Tegenover de toename van de leningen aan deze regio stond een afname van de leningen aan de meeste ontwikkelingslanden buiten Azië. Volgens het rapport namen de leningen aan Latijns-Amerika af met $ 8,1 rnrd (waarvan

$3,2 rnrd minder aan Argentinië, $ 2,9 rnrd minder aan Mexico, $700 mln minder aan Chili, $ 600 mln minder aan Peru en $ 500 mln minder aan Colombia). De grootste ontvangers van nieuwe leningen in Azië w-aren China ($ 1,7 rnrd), Thailand ($ 1,6 rnrd), India ($ 900 mln), Maleisië en de Filippijnen (ieder $ 200 mln).

Volgens een OESO-rapuort dat werd gepubliceerd op 28 februari 1990 was de totale schuld van Oosteuropese landen (inclusief de Sowjet-Unie) aan het einde van 1989 gestegen tot $ 114 rnrd (van $ 99 rnrd in 1988 en $ 60 rnrd in 1984).

In het rapport kwam de OESO tot de conclusie dat de Oosteuropese landen. behalve Bulgarije, in een betere situatie verkeerden dan in het begin van de jaren '80 wat betreft hun debt-service ratio (verhouding tussen de jaarlijkse aflossingen en de rentebetalingen enerzijds, en de harde-valutainkomsten anderzijds) en dus beter aan hun verplichtingen konden voldoen. Het rapport waarschuwde echter voor een dreigende recessie, vooral in Polen en Hongarije.

In september 1989 meldde de in Bahrein gevestigde Gulf International Bank dat de gezamenlijke buitenlandse schuld van de Arabische landen een recordhoogte had bereikt van $140 rnrd (vergelekenmet $68 rnrd in 1982).

Het rapport van de Wereldbank over internationale schulden

De jaarlijkse ,,World Debt Tables 1989-'90" van de Wereldbank, die werden gepubliceerd op 18 december 1989, gaven een voorlopige schatting van de totale buitenlandse schuld van ontwikkelingslanden van $1.290 mrd (44 procent van hun gezamenlijke BNP's).
Het cijfer gaf een stijging van 0,5 procent te zien ten opzichte van de herziene schatting van $ 1.284 rnrd voor 1988 en een geprojecteerde stijging tot $ 1.319 rnrd in 1990. De totale betalingsachterstand bij alle schuldeisers was gestegen van $41 mrd in 1988 tot $52 mrd tegen het einde van 1989. Van de totale lange-termijnschuld was 48 procent verschuldigd aan officiële crediteuren (vergeleken met 38 procent in 1982).

Volgens het rapport waren de netto-leningen aan ontwikkelingslanden gestegen van $ 95,7 rnrd in 1988 tot $99 rnrd in 1989. Maar door de gestegen rente waren de netto-betalingen van ontwikkelingslanden aan ontwikkelde landen dicht bij hun niveau in 1988 van $ 52 rnrd gebleven en bereikten de betalingen van landen met modale inkomens en een grote schuld een recordhoogte van $ 31,7 mrd.
Het rapport van de Wereldbank wees het ,,extreme pessimisme van sommige waarnemers over de nieuwe (schulden)strategie" van de hand en vond de resultaten van-het Brady-plan ,,bemoedigend". Het rapport wees op de vooruitgang die was geboekt in Mexico, de Filippijnen en Costa Rica. Analysten merkten echter op dat de totale schuldvermindering ondanks het Brady-plan was gedaald van $22 mrd in 1988 tot $14 mrd in 1989.
Volgens het rapport zou de schuldenstrategie zodanig moeten worden verbreed dat ook concessies werden gedaan aan landen met modale inkomens en grote schulden, zoals Polen, die het grootste deel van hun schuld moesten aflossen aan officiële crediteuren. Het rapport gaf ook aan dat twee groepen van landen - Colombia en Joegoslavië enerzijds en India, Indonesië en Pakistan anderzijds - onvoldoende aandacht kregen. Het rapport zette zich echter af tegen ,,overmatige druk" op de Wereldbank en het IMF om fondsen voor schuldvermindering te verschaffen.

Volgens de *Financial Times* van 26 april 1990 stond in een gezamenlijk rapport van het IMF en de Wereldbank over het Brady-plan dat er minder overeenkomsten waren gesloten dan was gehoopt en dat onderhandelingen tussen banken en schuldenaren vaak te lang hadden geduurd. Een tezelfdertijd uitgebracht rapport van Conable drong aan op het beschikbaar stellen van meer middelen voor schuldverminderingsprogramma's in landen die economische hervormingen uitvoerden, zodat de voordelen van het Brady-plan een grotere reikwijdte zouden hebben. Op 6 juli 1990 werd bekendgemaakt dat de leningen van de Wereldbank aan ontwikkelingslanden in het afgelopen jaar enigszins waren afgenomen, namelijk tot $ 20,6 mrd.

Jaarlijks rapport van het IME Rapporten van de OESO en de secretaris-generaal van de VN

Het IMF reageerde in zijn jaarverslag van 1990, dat werd gepubliceerd op 18 september, positief op het Brady-plan, maar erkende dat het te langzaam werd uitgevoerd. Het IMF schatte de totale schuld van ontwikkelingslanden op $ 1.235 rnrd (of 32 procent van hun gezamenlijke BNP). Het fonds wees erop dat de debt-service ratio van ontwikkelingslanden zijn laagste niveau had bereikt sinds 1981, maar drukte zich voorzichtig optimistisch uit over een oplossing van de schuldencrisis.

Het rapport ,,Financing and External Debt of Developing Countries" van de OESO wees op ,,opkomende spanningen die waarschijnlijk invloed zou hebben op de agenda voor de besprekingen (over de schuldencrisis) in de komende periode", het gebrek aan nieuwe leningen van handelsbanken en de hoge rentepercentages. Volgens het rapport waren de rente-aflossingen van Derde-Wereldlanden gestegen van $ 79 rnrd in 1987 tot $ 97 rnrd in 1988 en $ 107,7 mrd in 1989.
De secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, presenteerde in oktober 1989 het rapport ,,The External Debt Crisis and Development" aan de Algemene Vergadering van de VN Hij reageerde positief op het bereiken van grotere eensgezindheid over een oplossing voor de schuldencrisis maar spoorde de internationale gemeenschap ertoe aan veel verder te gaan met de schuldvermindering en deze sneller uit te voeren, teneinde ,,deschuld terug te brengen tot een redelijk deel van de exportcapaciteit om meer nationale investeringen mogelijk te maken en de kredietwaardigheid en nieuwe vrijwillige leningen te herstellen"
Bettino Craxi de persoonlijke vertegenwoordiger van de secretaris-generaal voor schuldzaken en voormalig premier van Italie, presenteerde op 7 juli 1990 op het Palais des Nations in Geneve een nader rapport over de schuldencrisis

(Ziepag 857/2e v - 1990)

GATT

,,URUGUAYRONDE" OPGESCHORT

Afgevaardigden uit 107 landen die van 3-7 december 1990 in Brussel bijeen waren, slaagden er niet in overeenstemming te bereiken over de wereldhandel volgens de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT)en de onderhandelingen in de ,,Uruguayronde", die sinds 1986 werden gevoerd, af te sluiten. De Europese Gemeenschap (EG)verschilde over het vraagstuk van de landbouwsubsidies fundamenteel van mening met de Verenigde Staten en de ,,Cairns-groep" van 14 grote exporteurs van landbouwprodukten (waaronder Australië, Canada en landen uit Latijns-Amerika).

Tijdens voorbereidende besprekingen op 2 december doken er berichten over een impasse op. Vertegenwoordigers van de Verenigde Staten en de Cairns-groep beklemtoonden dat zii

Arthur Dunkel, directeur-generaal van de GATT.

een algemene handelsovereenkomst niet zouden bekrachtigen tenzij de EG de steun aan de landbouw met 75 procent, en de exportsubsidies met 90 procent zou verminderen. In oktober had de EG aangeboden de interne landbouwsteun met 30 procent te verminderen, waarbij 1986 als basisjaar zou gelden.
Japan en Zuid-Korea steunden de EG omdat geen van beide landen er naar verluidt veel voor voelde om de toegang tot hun tot dan toe gesloten rijstmarkten te versoepelen.
Als reactie op de oproep tot meer flexibiliteit van de directeur-generaal van de GATT, Arthur Dunkel, kwam EG-landbouwcomrnissaris Ray MacSharry op **3** december met de uitspraak dat ,,deenige flexibiliteit die ik heb zit in de gedetailleerde uitleg van de gevolgen-van de (30 procent) verinindering van de inteArne steun voor de exportrestituties en voor de toegang tot de markt". Op dezelfde dag demonstreerden in Brussel ongeveer 30.000 boeren uit de EG, die eisten dat de subsidies gehandhaafd zoudenblijven.
De Amerikaanse afgevaardigde voor handelsonderhandelingen, Carla Hills, benadrukte dat de december-deadline van de Uruguayronde niet meer kon worden uitgesteld, waarmee ze de urgentie onderstreepte van een handelsovereenkomst die de versnelde goedkeuring van het Amerikaanse Congres zou kunnen krijgen. (Het Congres had besloten de regering tot **3** maart 1991 de tijd te geven om een volledig handelspakket voor te leggen. Daarover zou dan in één keer worden gestemd in plaats van de meer gebruikelijke procedure van een amendering per onderdeel.)

VS weigeren EG-concessies te accepteren. EG wijst Zweeds compromis af

Op 6 december bevestigden berichten dat de VS hadden geweigerd in te gaan op een aanbod van de EG om opnieuw te gaan onderhandelen over een oplossing waarbij de liberalisering van de landbouw zou worden gekoppeld aan de uitbreiding van de regels voor de vrije handel van diensten, textiel en copyrights. De VS-vertegenwoordigers wezen elke nieuwe ,,globale" bespreking van de hand, tenzij de EG specifieke concessies ten aanzien van de landbouw zou doen.

De verharding van het Amerikaanse standpunt werd toegeschreven aan geruchten dat sommige EG-leden, naar verluidt onder meer Groot-Brittannië, Nederland en Duitsland, een grotere besnoeiing op de landbouwsubsidies zouden overwegen (iets waar Frankrijk, Ierland en Luxemburg met zekerheid tegen zouden zijn).

Op 7 december werd door de Zweedse minister van landbouw, Mats Hellström, voorzitter van de GATT-stuurgroep voor de handel in landbouwprodukten, een compromisvoorstel ingediend. Daarin werd het aanbod van de EG om de subsidies met 30 procent te verminderen geaccepteerd, maar werden eisen van de Verenigde Staten en de Cairns-groep aangepast zodat ze niet alleen zouden gelden voor binnenlandse landbouwhulp, maar ook voor exportsubsidies en bescherming van de grenzen. Het compromis bepaalde dat de reducties in vijf jaar zouden worden doorgevoerd (met 1990 als basisjaar) en niet, zoals door de EG voorgesteld, over een periode van 10 jaar en gerekend vanaf 1986.

Hoewel het Zweedse voorstel in eerste instantie werd verwelkomd door de afgevaardigden van de VS, de Cairns-groep en de EG, werden de besprekingen ten slotte op 7 december afgebroken, nadat MacSharry had gezegd dat het compromisvoorstel ,,geen basis voor onderhandelingen vormde". Ook Zuid-Korea en Japan verwierpen het Zweedse voorstel. Hills beschuldigde de EG vervolgens van ,,economische oorlogvoering", terwijl Neil Blewett, de Australische minister voor de handelsbesprekingen, waarschuwde voor een dreigend ,,protectionisme". Een afgevaardigde van Ivoorkust sprak van ,,woede en verdriet". MacSharry veroordeelde evenwel de Amerikaanse pogingen om ,,eencrisis op touw te zetten".

Voortgang in andere sectoren

Op **3** december legde een groep industrielanden onder aanvoering van Canada een voorstel op tafel dat was opgesteld in samenwerking met enkele ontwikkelingslanden en dat erop gericht was de impasse ten aanzien van de financiële dienstverlening te doorbreken. Het voorstel werd warm onthaald door de VS en de EG. Landen kregen de gelegenheid bestaande beperkingen op de onder controle van het buitenland staande financiële diensten op hun grondgebied te handhaven en in hun eigen tempo liberaliseringsmaatregelen door te voeren. De ontwikkelingslanden hielden vast aan een akkoord over diensten uit vrees dat een liberalisering westerse financiële bedrijven de mogelijkheid zou verschaffen nieuw opgerichte autochtone financiele dienstenindustrieën te verlammen. De VS hadden zich ook verzet tegen toepassing van het principe van ,,meestbegunstigde natie" op diensten met een globaal karakter, omdat dat zou vereisen dat landen al hun handelspartners op een gelijke manier zouden behandelen. De VS wilden vrij zijn in het maken van een onderscheid ten gunste van landen die hun markten openden voor diensten van de VS. Volgens berichten op 7 december leek het erop dat de VS hun standpunt over deze kwestie afzwakten, om ,,de onderhandelingen over de diensten weer op gang te krijgen".

Overeenstemming werd ook bereikt over (i) verlaging van de tarieven over een periode van vijf jaar na het afsluiten van de Uruguayronde; (ii) openbare aankopen, dat wil zeggen het kopen van goederen en diensten door regeringen; en (iii) de hervorming van de antidumpcode van GATT.

Vooruitzichten op hernieuwde GATT-onderhandelingen

Nadat MacSharry en de Amerikaanse minister van landbouw Clayton Yeutter elkaar op 14 december hadden gesproken, toonden beiden zich optimistisch over de kansen op een overeenkomst inzake de wereldhandel. De leiders van de EG, op 14 en 15 december in Rome bijeen (zie pag. 158/2 e.v. '91), zeiden in een communiqué dat alleen ,,een mondiale benadering gebaseerd op afgewogen concessies...een overeenkomst mogelijk zou maken".

(Vor.ber. pag. 69/2 e.v. - 1991)

TOETREDING VAN MACAO

De waarnemend gouverneur van Macao, Francisco Murteira Nabo, kondigde op 13 januari 1991 aan dat het verzoek van Macao om toe te treden tot de GATT, met instemming van zowel China als Portugal, was ingewilligd met ingang van 11 januari. Macao zou zijn GATT-status en onafhankelijkheid als vrijhaven na de teruggave aan China in 1999 behouden.

(Vor.ber. pag. 563/2 - 1990)

VERENIGDE NATIES

NIEUWE NIET-PERMANENTE LEDEN VAN DE VEILIGHEIDSRAAD

Op 31 december 1990 eindigde voor Canada, Colombia, Ethiopië, Maleisië en Finland de tweejarige termijn als niet-permanente leden van de 15 leden tellende Veiligheidsraad. Vanaf **1** januari 1991 zouden hun leeggekomen zetels worden bezet door Oostenrijk, België, Ecuador, India en Zimbabwe. Deze landen waren voor de standaardtermijn van twee jaar gekozen door de Algemene Vergadering toen deze de 45ste zitting van het plenaire debat op **1** november afsloot.
De andere vijf niet-permanente leden met nog een zittingstermijn van één jaar waren Ivoorkust, Cuba, Roemenië, Jemen en Zaïre. Zij waren per **1** januari 1990 in plaats gekomen van Algerije, Brazilië, Nepal, Senegal en Joego-Slavië. Overeenkomstig het alfabetische roulatieschema was het voorzitterschap van de Veiligheidsraad in december van de VS (samen met China, Frankrijk, de Sowjet-Unie en Groot-Brittannië permanent lid) naar Jemen gegaan en zou het vervolgens in januari 1991 overgaan in de handen van Zaïre.

(Vor.ber. pag. 725/3 - 1988)

INDEX AFLEVERING NR. 3044

AFRIKA Dreigende hongersnood **248**
AMERIKA Negende Middenamerikaanse top **241**
Overleg Groep van Rio met EG **242**
BELAU Relatie met Verenigde Staten **280**
CHINA Vervanging van **Li** Peng in economische commissie **273**
Zevende partijplenum **274**
Economische doelstellingen **275**
GAMBIA Ontwerpovereenkomst voor nieuwe banden met Senegal **249**
GATT Uruguayronde opgeschort **286**
GUAM Besprekingen met VS over politieke toekomst **281**
GUATEMALA Vredesbesprekingen **243**
Presidentsverkiezingen **243**
Kabinet van nationale eenheid **244**
GUINEE-BISSAU Besluit over meerpartijenstelsel **249**
IERLAND Mary Robinson tot president gekozen **219**
Begrotingenvoor 1990 en 1991 **220**
INDONESIË Bezoek Soeharto aan China en Japan **275**
Begroting 1991-'92 **276**
INTERNATIONALE ZAKEN Bradyplan voor schulden en andere schuldenregelingen **284**
IRAK Gevolgen van de Golfoorlog voor Irak **264**
ISRAËL Moord op Kahane **269**
Grensincidenten **269**
Toetreding Moledet tot regeringscoalitie **270**
KAAPVERDIË Verkiezingsoverwinning voor oppositie **249**
KOEWEIT Bevrijding van Koeweit-Stad **261**
Gevolgen van de Iraakse bezetting **265**
KONGO Nieuwe premier **250**
LAOS Buitenlandse betrekkingen **277**
MAAGDENEILANDEN (AMERIKAANS) Referendum over status **245**
MALEDIVEN Gayoom bezoekt India **277**
MALEISIË Nieuw kabinet **277**
Arrestatie premier van Sabah **278**
MARSHALL EILANDEN Schadevergoeding voor slachtoffers Kernproeven **282**
MARTINIQUE Succes separatisten bij regionale verkiezingen **245**
MEXICO Hervormingen binnen PRI **246**
Deelstaatverkiezingen **246**
Anti-inflatieplan **247**
MIDDEN-OOSTEN Verloop Golfconflict in februari 1991 **255**
Diplomatieke activiteiten **255**
Voortzetting geallieerde luchtaanvallen **258**
Grondoffensief van geallieerden **261**
Akkoord over officiële wapenstilstand **263**
Verliescijfers **263**
Pogingen van coalitie om oorlogskosten te dekken **266**
Olie- en luchtvervuiling **267**
Reacties in Westen op Golfoorlog **267**
Noordafrikaans verzet tegen de oorlog **268**
Aanslagen op geallieerde doelen **269**
MONTSERRAT Nieuwe grondwet **247**
MYANMAR Arrestatie van NLD-leiders **278**
Vorming van oppositionele schaduwregering **279**
NEDERLAND Taakstelling 1991 uit tussenbalans **217**
Voorstel Algemene Nabestaandenwet bij TK ingediend **217**
Algemene wet gelijke behandeling bij TK ingediend **218**
Groei economie 1990 **219**
NOORDELIJKE MARIANEN Gouverneursverkiezing **282**
OCEANIË Gedeeltelijke beëindiging Trustgebied-regeling **280**
OEGANDA Nieuwe premier **250**
PAKISTAN Nieuwe regering aangetreden **279**
PALESTIJNSE ZAKEN Veiligheidsraad veroordeelt unaniem optreden Israël in bezette gebieden **270**
Voortzetting intifada **271**
Besprekingen over Jeruzalem **271**
Moord op PLO-functionarissen **272**
PARAGUAY Kabinetswijzigingen **247**
POLEN Eerste ronde presidentsverkiezingen **221**
Verkiezing van Walesa tor president **222**
Nieuwe regering **223**
Start van privatisering **225**
PUERTO RICO Economische situatie **248**
SAO TOMÉ EN PRINCIPE Nederlaag regeringspartij bij eerste meerpartijenverkiezingen **251**
SENEGAL Rapport over schending mensenrechten in Casamance **251**
SINGAPORE Grondwetswijziging **280**
SOMALIA Bewind Siad Barre omvergeworpen **251**
Voorafgaande ontwikkelingen **252**
SOWJET-UNIE Gorbatsjows macht uitgebreid **225**
Ministers vervangen **226**
Ontwerp Unieverdrag **227**
Aftreden Sjewardnadze **227**
Nieuwe structuur leiderschap **228**
Nieuwe kabinetsbenoemingen **229**
Militair ingrijpen in Baltische staten **230**
Begroting 1991 **233**
Wet inzake godsdienstvrijheid **235**
Chemisch ongelukin Kazachstan **236**
TOGO Stappen op weg naar pluralisme **253**
TONGA Politieke ontwikkelingen **282**
TURKIJE Binnenlandse ontwikkelingen **237**
Koerdische opstand **239**
Economische resultaten **240**
Ontslag ministers **241**
VANUATU Politieke ontwikkelingen **283**
VERENIGDE NATIES Niet-permanente leden Veiligheidsraad **287**
ZUID-AFRIKA Terugkeer ANC-voorzitter Tambo **253**
Posities van PAC, Azapo en Inkatha **254**
Opheffing investeringsverbod EG **255**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

CENTRAAL ECONOMISCH PLAN 1991. ECONOMISCH BEELD 1992

Op 4 april werden het Centraal Economisch Plan 1991 (CEP 1991) en het Economisch Beeld 1992 door het Centraal Planbureau (CPB) gepresenteerd.
Uit beide documenten blijkt dat het CPB betreklrelijk somber is over de ontwikkeling van de Nederlandse economie in de komende jaren. Aan de *Staatscourant* (5-4-'91) werd o.m. het volgende ontleend:

Na een vertraging van de economische groei in 1991 wordt voor de westerse geïndustrialiseerde landen als geheel (de OESO-landen) voor de periode 1992-1994 een economische groei voorzien van 3 %. Het herstel in de EG zal vermoedelijk iets minder geprononceerd zijn, al wordt uitgegaan van een groei van het BNP met 2,5 tot 3 % in de jaren 1992-1994.
Voor het deel van het Nederlandse bedrijfsleven dat gericht is op de export zijn 1990 en 1991 zware jaren, ondanks een redelijke groei van de wereldhandel. De gestegen rente eist zijn tol, terwijl de waardestijging van de gulden in het kielzog van de D-mark ook een belangrijke negatieve rol speelt.
De contractloonstijging van circa 3,5 % die zich in 1991 lijkt te gaan voordoen is een reactie op de werkgelegenheidsgroei en de daling van de werkloosheid in 1990 en wordt niet gerechtvaardigd door de matige vooruitzichten. De contractloonstijging zou in 1992 opnieuw 3,5 % bedragen, in 1993 en 1994 zelfs 4 %. De prijsstijgingen worden hierdoor met een kwart tot driekwart procent overtroffen.
De conjunctuurvertraging die in een aantal landen tot recessie heeft geleid laat Nederland ook niet onberoerd, maar met een voor 1991 geraamde groei van de produktie van 2,5 % kan niet van een ernstige terugslag worden gesproken.
De rendementspositie van het bedrijfsleven zal door het oplopen van de arbeidsinkomensquote worden aangetast, waardoor de buffers die de afgelopen jaren zijn opgebouwd al snel worden aangetast. De bruto collectieve uitgaven zullen in 1991 minder snel toenemen dan het nationaal inkomen, maar de daling van het financieringstekort wordt voor een groot deel bereikt door lastenverzwaringen en incidentele dekking. In de begrotingsuitvoering 1991 is geen sprake van ombuiging van uitgaven door bezinning op overheidstaken en het stellen van prioriteiten.

De Nederlandse economie 1991

procentuele veranderingen per jaar	1989	1990	1991	1991 volgens mev
Veronderstellingen				
volume wereldhandel	7,1	5,3	3,5	5,3
volume overheidsbestedingen	2,2	2	-0,3	0
koers van de dollar (niveau)	2,12	1,82	1,65	1,75
resultaten				
loonsom per werknemer in bedr.	0,4	4,3	5,3	4,3
volume part. consumptie	3,1	3,8	3	2,8
volume investeringen bedrijven	6,5	7,3	3,5	3,5
volume goederenuitvoer	5,8	6,3	4,3	5,8
volume goedereninvoer	6,1	6,5	4	5
produktievolume bedrijven	4,5	3,5	2,5	2,8
prijspeil part. consumptie	1,6	2,5	2,5	2,5
arbeidsproduktiviteit in bedr.	2,4	1,5	1,5	1,5
loonkosten per eenh. produkt	-2	2,3	3	1
niveau's				
lange rente (%)	7,2	8,8	8,5	8,8
saldo lop. rekening (mrd guldens)	17	19	19	20
werkgel. (1000 arb. jaren)	4899	4991	5030	5031
gereg. werkloosheid (1000 pers.)	390	345	345	340
arbeidsinkomensquote	79,1	79,3	80,3	79,3

BRON: CBS

CEP 1991

In *NRC/H'blad* (5-4-'91) werden de cijfers van CEP 1991 door Rolf Schöndorff vergeleken met die van de Macro Economische Verkenning (MEV) 1991 uit september 1990.

,,In de hiernaast opgenomen tabel is een gedeelte van de tabel Kerngegevens uit het CEP 1991 overgenomen (met getallen afgerond op één cijfer achter de komma). In de tweede tot en met de vierde kolom staan in de meeste gevallen procentuele veranderingen t.o.v. het vorige jaar. Als dat niet zo is, zoals bijv. bij de dollarkoers, dan wordt dit vermeld. De eerste regel gaat over de veronderstelde ontwikkeling van de wereldhandel. In 1989 is het volume 7,1 % gestegen t.o.v. 1988. In 1990 5,3 % t.o.v. 1989. Voor 1991 wordt momenteel een stijging t.o.v. 1990 verwacht met 3,5 %. In de laatste kolom staat wat men in september 1990 voorzag: 5,3 %. Het CPB verwacht nu dus voor 1991 een veel kleinere stijging van het wereldhandelsvolume dan zes maanden geleden.

Op grond van de veronderstellingen over de wereldhandel, de dollar, de overheidsbestedingen enz. worden met behulp van een model van de Nederlandse economie uitkomsten verkregen. Deze zijn onder het hoofdje ,,Resultaten" opgenomen. Aan de resultaten valt te zien dat Nederland wat aan het kwakkelen is. Het groeitempo van de produktie laat te wensen over. Dat tempo hangt op de wat langere duur af van de ontwikkelingen aan de aanbodkant van de economie, van de groei van de produktiecapaciteit. En die wordt op haar beurt bepaald door groei en scholing van de beroepsbevolking, door uitbreiding van de hoeveelheid kapitaalgoederen, door de ontwikkeling van de techniek, door betere organisatie van produktie en distributie.
Om ondernemers tot investeren en innoveren te brengen, moet er voldoende vraag naar hun produkten zijn. Zowel aan de aanbod- als aan de vraagkant gaat het momenteel wat minder. Wat het aanbod betreft, daar ontbreekt het aan dynamiek. Scholing en innovatie vertalen zich in het algemeen in een hogere arbeidsproduktiviteit (de hoeveelheid produkt per werkende per jaar). Uit de tabel blijkt dat de toeneming van de arbeidsproduktiviteit de laatste twee jaar niet meer dan 1,5 % bedraagt. Aan de vraagkant zien we de groei van de bestedingen van de consumenten nog het minst teruglopen. Maar de ontwikkeling van de investeringen van bedrijven wordt t.o.v. 1989 en 1990 gevoelig lager geraamd. Evenals de overheidsbestedingen, die zelfs zullen krimpen. Wat de uitvoer betreft: de MEV verwachtte nog een stijging van 5,8 %; het CEP brengt dit terug tot 4,3 %.
Als het CPB spreekt over een groeivertraging, dan is die vooral zichtbaar bij het ,,produktievolume van bedrijven". In 1989 nog een groei van 4,5 %; in 1991 wordt 2,5 % verwacht. Dit cijfer maakt het kwakkelen duidelijk zichtbaar. En een achterblijvende produktie in de bedrijven leidt direct tot minder groei van het aantal banen, de werkgelegenheid. Van 1988 op 1989 steeg deze nog met 92.000 arbeidsjaren. Van 1990 op 1991 wordt een stijging met 39.000 arbeidsjaren verwacht. Eenzelfde beeld bij de werkloosheid: de daling stagneert.
Opvallend is de flinke stijging van de loonsom per werknemer. Begrijpelijk en ook nodig, omdat na jaren van winstherstel de werknemers ook aan hun trekken willen en moeten komen. Maar toch ligt hier al weer het verdriet voor de toekomst klaar. Als je de winstenniet wilt aantasten, is de beschikbare ruimte voor loonsverhogingen - de loonruimte - gelijk aan de stijging van de arbeidsproduktiviteit (1,5 %) plus de prijsstijging (2,5 %), dus 4 %. Verwacht

Maandblad 61ste jaargangnr. 3045, pag. 45731-45802

wordt een stijging van de loonsom per werknemer van 5,3 %. De gemiddelde ondernemer is dus meer kwijt aan loonsverhoging dan hij kan betalen uit vergrote arbeidsproduktiviteit en uit verhoging van zijn prijzen. Dat gaat ten koste van zijn winst. Op landelijk niveau zie je dit terug in een stijging van de arbeidsinkomensquote (aiq), ruwweg het deel van de nationale koek dat de factor arbeid ontvangt. In de tabel gaal deze ren heel punt omhoog. Het spiegelbeeld van een stijgende aiq is een dalende winstquote. Krimpende winsten, minder uitbreiding van capaciteit, minder arbeidsplaatsen.
Een lichtpuntje: de recente dollarstijging is in het rekenwerk van het CPB nog niet verwerkt. Het Planbureau raamt de gemiddelde dollarkoers in 1991 op 1,65 gulden. Dat lijkt op dit moment aan de zeer lage kant. Een duurdere dollar versterkt onze concurrentiepositie ten opzichte van landen die hun produkten in dollars prijzen. Export, produktie en werkgelegenheid krijgen daarvan een opkikker. En zo zou in de praktijk ons gekwakkel nog wel eens kunnen meevallen..."

EconomischBeeld 1992

Het Economisch Beeld 1992 bevat een verkenning van de economische ontwikkelingen tot en met 1994. Het voorziet als gevolg van een inzakkende groei een moeilijk jaar 1992 voor de Nederlandse economie. Voor het eerst sinds jaren zal de werkloosheid weer oplopen. De inflatie wakkert aan, de winsten lopen terug en het financieringstekort van de overheid pakt 5 miljoen hoger uit dan in het regeerakkoord is afgesproken.
CPB-directeur G. Zalm noemde deze ontwikkelingen op 4 april bij de presentatie van het Economisch Beeld 1992 ,,verontrustend". De verwachtingen voor de daarop volgende jaren zijn echter weer enigszins hoopgevend. De economische groei, die voor 1992 op 1 procent wordt geschat, zal daarna weer toenemen tot 2,5procent.

CPB-directeur G. Zalm.

De groei van de werkgelegenheid, die in 1990 met een toename van 160.000 mensen een naoorlogs record bereikte, zal de komende jaren een stukminder zijn. Dit jaarblijft de toename beperkt tot 70.000. volgend jaar wordt slechts een groei met 40.000 personen verwacht. Het CPB wijt dit aan de stijging van de reële arbeidskosten en de vertraging van de produktiegroei.
De werkloosheid zal in 1992 enigszins oplopen, met 10.000 personen, om in de daaropvolgende jaren verder te dalen tot 335.000. Verontrustender dan de werkloosheid vindt het Planbureau het grote aantal arbeidsongeschikten en mensen met een ziektewetuitkering. Te zamen maken zij een kwart uit van het aantal werkenden met een oververtegenwoordiging van laaggeschoolden (90 %).
De dalende winsten zijn niet alleen een gevolg van de oplopende arbeidskosten. maar ook van de fors gestegen rente. Het CPB verwacht dat na 1992 sprake zal zijn van winstherstel, maar niet in zo'n omvang dat de resultaten van het topjaar 1989 kunnen worden geëvenaard.
Het Planbureau voorziet dat de inflatie volgend jaar zal toenemen tot 3 procent en daarna zal doorschieten tot 4 procent in 1994.
Nederland zou daarmee op het EG-gemiddelde komen en zijn jarenlange gunstige uitzonderingspositie verliezen. „De loon- en prijsspiraal is na lange tijd weer terug", aldus concludeerde Zalm. Naast de sterke loonstijgingen wordt de inflatie mede aangewakkerd door de extra accijns- en huurverhogingen, het niet-doorgaaw van de BTW-verlaging en de sterk stijgende invoerprijzen.

Het CPB blijft zorgelijk gestemd over de beteugeling van de collectieve uitgaven. In 1990 was er welis aar voor het eerst geen sprake van overschrijdingen, maar het is volgens Zalm niet realistisch te veronderstellen dat ,,het spook" zich plotseling ter ruste heeft begeven. „Of de soberheid definitief toeslaat moet nog blijken," zo meende de CPB-directeur.

De groei van de collectieve uitgaven was in 1990 met 5 procent ,,uitbundiger" dan in alle voorgaande tien jaren. Mede daarom acht het Planbureau het een ,,schieronmogelijke opgave" de groei de komende jaren in te tomen tot de voorgenomen 0,5 procent. Als dat zou lukken, zou er sprakezijnvan een trendbreuk.
Volgens het CPB zijn de maatregelen uit de Tussenbalans niet toereikend om het financieringstekort in 1994 te reduceren tot de beoogde 3,25 %. Voorspeld wordt dat het tekort ongeveer een half procent (2,5 a 3 miljard gulden) hoger zal uitpakken. Voor volgend jaar dreigt zelfs een overschrijding met 5 miljard gulden. De oorzaak hiervan schuilt niet alleen in de geringe economische groei. Zalm wees erop dat het tekort in 1990 en 1991 aanzienlijk is opgefleurd door incidentele maatregelen, zoals de verkoop van staatsbezit en versnelde inning van belastingen. Hierdoor is het echte tekort groter dan het officiële, aldus Zalm.
De groei van de koopkracht zal ondanks de loonstijgingen de komende jarenuiterst gering zijn. Volgend jaar zou er zelfs voor de midden- en lagere inkomens sprake zijn van een lichte teruggang (0,25 %). Volgens het Planbureau is dat het gevolg van de hogere collectieve lasten, die de koopkracht ,,afromen".(*Trouw* 5-4-'91)

(Vor.ber.pag. 273/2 e.v.-1990)

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK 1990

Op 22 april werd het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1990 gepresenteerd door president W.F. Duisenberg. Naar zijn zeggen wordt het voor Nederland hoog tijd om terug te keren naar de uiterst gematigde loonontwikkeling van de jaren tachtig. Dat is goed voor de werkgelegenheid, die de komende drie jaar nauwelijks verder zal toenemen, maar ook voor de overheidsfinanciën.
De overheid kan, aldus Duisenberg, bijdragen aan loonmatiging door ,,grote terughoudendheid met betrekking tot lastenverzwaringen". Het financieringstekort liep echter de laatste twaalf maanden (tot en met maart 1991) op tot ruim 6,75 procent van het nationale inkomen, wat de president van de Nederlandsche Bank ,,deschrik om het hart" deed slaan. Het tekort zit nu 9 miljard gulden boven de tijdpad-doelstelling van het kabinet. Duisenberg concludeerde: ,,De doelstellingen voor 1994 (d.w.z. een tekort van 3,25 procent) zullen nooit worden gerealiseerd als wij ons niet eerst uit het drijfzandvan 1991 worstelen."
Het bezuinigingsbedrag van 17 miljard gulden uit de Tussenbalans (1991-1994) is volgens de bankpresident lang niet voldoende om de overheidsfinanciën op orde te krijgen. Duisenberg komt op een bedrag van 20 à 25 miljard gulden. Lastenverhogingen zijn daarbij uit den boze. Ombuigen gaat op korte termijn onvermijdelijk ten koste van de economische groei en de werkgelegenheid, maar ,,deze negatieve effecten zijn groter en durenlanger naarmate het accent minder op beperking van uitgaven en meer op verzwaring van lasten wordt gelegd". De bankpresident had weinig op met het door premier Lubbers gelanceerde plannetje om de reserves van de pensioenfondsen af te roemen. Hij noemde dit: ,,Wanhoopspogingen, die de onderliggende problemen alleen optisch te lijf gaan. Kunstgrepen."

Het is ,,onontkoombaar" dat opnieuw een verdere sanering van de overheidsfinanciën ter hand zal worden genomen. Het vooruitzicht dat in 1994 Nederland bijna twintig jaar bezig is met ombuigen en dat dan nog steeds in de publieke sector de tering niet naar de nering is gezet geeft aan dat hier sprake is van een fundamenteel probleem in onze samenleving. Nederland zal nog ,,bergen moeten verzetten" om te voorkomen dat het buiten de Europese orde komt te staan. Niet bezweken mag wor-

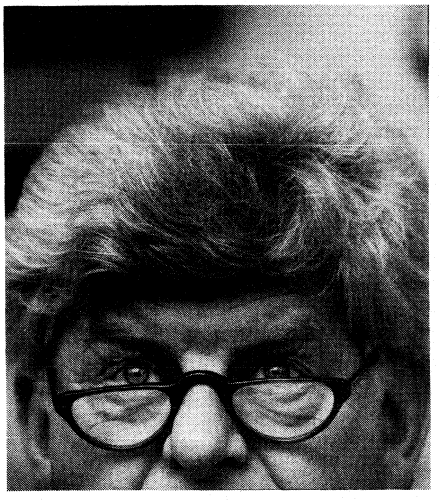

W.F. Duisenberg, president-directeur van de Nederlandsche Bank, tijdens de persconferentie over het jaarverslag 1990 op 22 april 1991.

den voor de verleiding een minder ambitieus tijdpad voor de reductie van het begrotingstekort na te streven. zo waarschuwde Duisenberg.

De Nederlandse economie krijgt dit en volgend jaar te maken met de internationale recessie. De groei valt terug tot ca. 1,5 procent, vergeleken met 3 procent in 1990. Voor het eerst sinds jaren stijgen de loonkosten per eenheid produkt, nadat er in de jaren 1985 t/m 1989 een daling was met een half procent per jaar. ,,De Nederlandse economie heeft in de afgelopen jaren sterk geprofiteerd - en profiteert met vertraging nog steeds - van de relatief gematigde loon- en prijsontwikkelingen in de jaren tachtig," aldus Duisenberg.

Maar die tijd lijkt voorbij. De inflatie loopt door de loonstijgingen op tot boven de 2,5 % van 1990 (in 1989 non maar 1,1 %) en de uitbundige groei van de werkgelegenheid loopt drastisch terug. In de jaren 1986 t/m 1990 groeide de werkgelegenheid met 300.000 arbeidsjaren. De groei bereikte vorig jaar zelfs een record met 90.000 volledige banen. Maar als de loonmatiging niet terugkeert, komen er de komende drie jaar slechts 77.000 banen bij, minder dan in het afgelopen jaar alleen.
Nederland heeft een groot overschot op de betalingsbalans. In 1990 bedroeg dit ruim 19 miljard gulden en de verwachting is dat het de komende jaren nog zal stijgen. Dit nationale spaaroverschot is vooral veroorzaakt door de gestegen winsten van de bedrijven, want de overheid heeft een spaartekort en de Nederlandse gezinsbesparingen zijn al tien jaar ongeveer stabiel. Duisenberg oordeelt er positief over dat Nederland dit nationale spaaroverschot voor een belangrijk deel gebruikte voor investeringen in de EG. Hij kent maar één aanvaardbare manier om het overschot te verkleinen: meer bedrijfsinvesteringen. Nederland moet voor bedrijven een aantrekkelijker investeringsland worden.
Overigens blijkt uit het jaarverslag dat Nederland sinds 1986 qua investeringsniveau weer gunstig afsteekt bij het buitenland, na de forse groei in de jaren tachtig. Het huidige investeringspeil is vergelijkbaar met dat van begin jaren zeventig. Ook blijkt uit het jaarverslag dat de belastingoperatie-Oort in 1990 resulteerde in een lastenverlichting van ruim 4 miljard gulden.

Overigens werd in het jaarverslag gewaarschuwd dat het winstniveau van de Nederlandse banken structureel te laag is en dat vooral het renterisico zorgen baart. De verwachting werd uitgesproken dat de winst van het gezamenlijke Nederlandse bankwezen in 1990, in guldens uitgedrukt, zelfs zal dalen. Vooral de verliezen op buitenlandse particuliere debiteuren namen toe. Zij veroorzaakten in 1990 voor het eerst meer dan de helft van de bankverliezen op debiteuren, welke het afgelopenjaarmet 47,3 procent stegen. In 1989 was de rentemarge (rentewinst als percentage van het balanstotaal) al fors gedaald, van 2,04 procent tot 1,78 procent.
De Nederlandse Bank zelf maakte in 1990 een winst van 1,74 miljard gulden, aanzienlijk minder dan de 2,07 miljard over 1989. (*NRC/H'blad* 23-4-'91, Volkskrant 24-4-'91)
(Vor.ber.pag. 274/3 e.v. - 1990)

ALGEMEEN

BALKANCONFERENTIE IN ALBANIË

De ministers van buitenlandse zaken van Albanië, Bulgarije, Joego-Slavië, Griekenland, Roemenië en Turkije ontmoetten elkaar op 24 en 25 oktober 1990 in de Albanese hoofdstad Tirana. Dit was pas de tweede ontmoeting van deze aard sinds de hernieuwde samenwerking op de Balkan in 1988. (Voor de eerste Balkanconferentie zie pag. 404/3 e.v. - '88.)
Hoewel de algemene stemming optimistisch was en veel werd gesproken over de vooruitzichten op grotere regionale samenwerking, werden in de toespraken toespelingen gemaakt op de nog steeds bestaande bronnen van conflict tussen de zes landen. Vooral de Griekse minister van buitenlandse zaken Antonis Samaras deed een nauwelijks verholen aanval op het ontbreken van politieke, economische en religieuze vrijheden in Albanië. Hij verklaarde dat Albanië een ,,tastbaar bewijs" van hervormingen moest leveren, wilde het zijn verklaarde ambitie verwezenlijken zich aan te sluiten bij de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE).
In het slotcommuniqué van de conferentie werd de Verklaring van Helsinki uit 1975 onderschreven en werd vastgelegd dat jaarlijks een Balkanconferentie zou worden gehouden.

ALBANIË

VERSOEPELING REISBEPERKINGEN

In het kader van het overheidsprogramma voor beperkte hervormingen nam het presidium van de Volksvergadering op 12 juni 1990 een besluit aan waardoor de bepalingen voor het verkrijgen van paspoorten en inreisvisa voor buitenlanders versoepeld werden. Het be-

Financieringstekort overheid (procenten van nationaal inkomen)

	1983	1987	1988	1989	1990
Feitelijk tekort Rijk	-8,9	-4,0	-5,5	-5,4	-4,8
Debudgetteringen	-1,2	-0,3	-0,4	-0,5	-0,4
Effect vervroegdeaflossingen woningwetleningen	0.0	-3.4	-0.5	0.0	0.0
Financieringstekort Rijk	-10,1	-7,8	-6,5	-5,9	-5.2
Feitelijk tekort lagere overheid	0,0	-1,4	-0,5	-0,1	0.0
Herfinanciering woningwetleningen	0,0	0,3	0,1	0.0	0,0
Financieringstekort lagere overheid [1]	0,0	-1,1	-0.4	-0,1	0.0
Financieringstekort totale overheid	-10,1	-8.9	-6.9	-5.9	-5,3
Financieringsoverschot sociale fondsen [2]	0.9	0.4	1,0	0.6	0,1

Toelichting: De cijfers zijn op kasbasis; tekorten worden aangeduid met een minteken.

1 Exclusief Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank.
2 Transactiebasis.

(Staatscourant)

sluit, dat later in juni van kracht zou worden, gaf Albanese burgers in principe het recht op een paspoort om naar het buitenland te reizen en het land weer in te komen. Bovendien werd het mogelijk voor bezoekers om bij de grensposten langs de Albanese grens visa te krijgen.

Voorafgaand aan deze beslissing hadden de autoriteiten in een aantal gevallen geweld gebruikt om te voorkomen dat mensen hun toevlucht zochten tot de ambassades van verschillende westerse landen. Zo vielen op 29 april de veiligheidstroepen de Griekse ambassade binnen en op 10 juni de Franse ambassade, waarbij niet met name genoemde Albanezen werden verwijderd en gearresteerd. Bij beide gebeurtenissen gaven de Europese ambassades in Tirana gezamenlijke protestverklaringen uit.
Anderzijds losten de autoriteiten in twee andere gevallen waarbij individuele personen asiel zochten in buitenlandse ambassades, de zaak op door een uitreisvisum te verstrekken. Evenzo kregen de twee broers en vier zusters uit het gezin Popaj die in 1985 hun toevlucht hadden gezocht in de Italiaanse ambassade (omdat zij naar hun zeggen vervolgd werden wegens de vermeende oorlogsactiviteiten van hunvader, zie pag. 398/2 - 1986) op 16 mei paspoorten en toestemming om naar Italië te vertrekken.

In de loop van 1990 staken kleine groepjes Albanezen illegaal de grenzen naar Griekenland en Joego-Slavië over om daar politiek asiel te zoeken. Er werd bericht dat de Albanese grenswachten in sommige gevallen het vuur hadden geopend op de vluchtelingen en dat daarbij enkele vluchtelingen gedood waren. Onder degenen die naar Griekenland vluchtten, bevonden zich leden van de etnisch Griekse minderheid in Zuid-Albanië.

OPROEP TOT GRONDWETSHERVORMING E N RELIGIEUZE TOLERANTIE

Tijdens het twaalfde plenum van het Centraal Comité van de Albanese Partij van de Arbeid (APvdA) op 6 en 7 november 1990 riep president Ramiz Alia op tot wijzigingen in de uit 1976 stammende grondwet van het land, met onder meer een herdefinitie van de leidende rol van de partij en de erkenning van vrijheid van geloof.
Op 14 november 1990 keurde de Volksvergadering een nieuw ontwerp voor de kieswet goed als voorbereiding voor de parlementsverkiezingen die in februari 1991 zouden plaatsvinden. In de kieswet werd beloofd dat de stemming geheim zou zijn en dat onafhankelijke kandidaten het zouden mogen opnemen tegen kandidaten van de APvdA, mits zij de handtekeningen van ten minste 300 ondersteuners konden overleggen. Er werd een speciale grondwetscommissie ingesteld onder het voorzitterschap van Ramiz Alia, die de noodzakelijke wijzigingen zou opstellen waarover het parlement zich tijdens de volgende zitting zou buigen.
De Volksvergadering nam ook enkele beschikkingen aan voor de bescherming van buitenlandse investeringen.

Nadat de regering de erbarmelijke staat van de economie had erkend, was zij begonnen de deuren te openen voor enkele buitenlandse investeerders, voornamelijk van Albanese oorsprong, die konden helpen bij de bouw van hotels en belangrijke consumptiegoederen konden verkopen. Zij kregen toestemming de winst via ruilhandel te exporteren. Hoewel buitenlands krediet verboden was, bleek uit rapporten dat Albanië een korte-termijnschuld van circa $ 30 mln had en een schuld van $25 mln op lang? termijn di? in de komende dertien jaar zou vervallen.

De secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar (2de v.l.) en zijn vrouw bezichtigen, samen met de Albanese minister van buitenlandse zaken Reis Malile (2de v.r.), op 13 mei 1990 de ruïnes van de oude stad Apollonia.

Na de oproep van Alia tot grotere tolerantie ten aanzien van religie, werd door bronnen uit het Vaticaan en Joegoslavië gemeld dat op 16 november 5.000 mensen in Shkoder een katholieke mis hadden bijgewoond die werd geleid door aartsbisschop Simun Jubani. Hij had van 1967 tot 1989 in de gevangenis gezeten voor het overtreden van het verbod op religieuze uitingen. Dit was de eerste openbare kerkdienst in Albanië sinds het land in 1967 was uitgeroepen tot het eerste atheïstische land ter wereld.

UITBREIDING BILATERALE EN MULTILATERALE BETREKKINGEN

In wat algemeen werd beschouwd als een poging haar inspanningen voor een verbetering van de betrekkingen met andere landen geloofwaardiger te laten overkomen zowel in het land zelf als internationaal, trad de Albanese regering als gastvrouw op bij het bezoek dat de secretaris-generaal van de Verenigde Naties Javier Perez de Cuellar van 11-13 mei 1990 aan Tirana bracht, waarbij hij gesprekken had met president Ramiz Alia en andere hogere ambtenaren en ook andere delen van het land bezocht. In Albanese bronnen werd gemeld dat Alia bij de gesprekken de intentie van de regering had benadrukt om de relatie met de VN te ontwikkelen. Hij had ook verklaard dat Albanië niet kon worden beoordeeld naar het voorbeeld van andere landen en dat de ,,gecentraliseerde regering en strakke discipline" (dat wil zeggen de éénpartijregering) van essentieel belang waren geweest voor de ontwikkeling van Albanië. Perez de Cuellar zou hebben gezegd dat hij de beslissing van de regering om hervormingen door te voeren verwelkomde. Zijn kritiek op het éénpartijsysteem en zijn bezorgdheid over de rechten van de mens in Albanië werden niet gepubliceerd in de lokale media.

Terwijl de betrekkingen met de directe buren van Albanië, Joego-Slavië en Griekenland, gespannen bleven, brachten hoge regeringsambtenaren bezoeken aan andere landen, waaronder Bulgarije, Turkije en Egypte. Het belangrijkste bezoek bracht premier Adil Car-

cani van 25-27 juni 1990 aan Turkije. Met deze drie landen werden samenwerkingsovereenkomsten gesloten, evenals met Frankrijk en West-Duitsland.
Hoge Albanese diplomaten hadden in mei contact met vertegenwoordigers van de VS bij de VN. Dit was het eerste officiële contact tussen de twee landen sinds de verbreking van de diplomatieke betrekkingen aan het eind van Tweede Wereldoorlog (zie ook pag. 497/2 -'90). In mei werd ook gemeld dat diplomaten van Groot-Brittannië en Albanië waren begonnen met informele ontmoetingen om bestaande geschillen tussen de twee landen op te lossen, nadat de betrekkingen in 1946 waren verslechterd.

Op 6 juni maakte de regering bekend dat zij wilde deelnemen aan de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) en dat zij de slotverklaring van Helsinki uit 1975 zou ondertekenen. Als enige Europese land dat in het midden van de jaren '70 niet had deelgenomen aan het CVSE-proces, had Albanië een groep waarnemers naar de conferentie van de CVSE voor de rechten van de mens gestuurd, die van 5-29 juni in Kopenhagen plaatsvond.

Naast andere multilaterale contacten namen Albanese delegaties voor het eerst deel aan een reeks regionale ontmoetingen, waaronder een conferentie van de kamers van koophandel van de Middellandse-Zeelanden in april en één over de waterbronnen in de landen rond de Middellandse Zee in mei.
Van 6-9 juni trad Albanië voor het eerst op als gastheer voor een vergadering van de nationale commissies van de Balkanlanden voor de onderwijskundige, wetenschappelijke en culturele organisatie van de VN (UNESCO).

BEROEMD SCHRIJVER UITGEWEKEN

Ismail Kadare, de bekendste schrijver van Albanië, die verscheidene malen was voorgedragen voor de Nobelprijs voor literatuur, vroeg op 25 oktober 1990 politiek asiel aan in Frankrijk. In een open brief aan president Ramiz Alia sprak hij zijn persoonlijke ,,bittere desillusie" uit, samen met die van ,,de overgrote meerderheid van de Albanezen", over het feit dat de Albanese leiders ,,niet van plan waren het voorbeeld van de politieke hervormingen in Oost-Europa te volgen". Hij verklaarde dat hij al eerder ,,de noodzaak van een snelle, diepgaande en volledige democratisering overduidelijk had gemaakt", en dat hij had besloten het land te verlaten omdat het ,,onmogelijk was in Albanië op legale wijze oppositie te voeren".

Door het uitwijken van Kadare liep de geloofwaardigheid van de recente voorzichtige hervormingen in Albanië een deuk op. Als voorbeeld van de wijze waarop het culturele beleid van het regime kunstenaars van wereldniveau voortbracht, was hij sterk vereenzelvigd met het regime, omdat hij vice-voorzitter was van het Democratisch Front (de overkoepelende beweging waartoe ook de communistische regerende Partij van de Arbeid behoorde). Bovendien was het hem onlangs toegestaan onverbloemde kritiek te leveren op bepaalde aspecten van het officiële beleid, met de kennelijke bedoeling daarmee het heersen van een nieuw en liberaler klimaat aan te tonen.

President Ramiz Alia (2de v.l.) ontving op 11 december 1990 een delegatie studenten van de Universiteit van Tirana, waar al enkele dagen gestaakt werd om hervormingen af te dwingen.

ONLUSTEN. OPRICHTING VAN OPPOSITIEPARTIJ. WIJZIGINGEN IN REGERING EN PARTIJ

In december werd de roep om politieke en economische hervormingen in Albanië steeds luider. Massale protesten onder aanvoering van studenten en arbeiders in de hoofdstad Tirana op 9 december 1990 verspreidden zich snel naar andere steden, waaronder de noordelijke stad Shkoder, de havenstad Durres en het industriecentrum Elbasan. Democratisch gezinde demonstranten eisten het einde van het éénpartijsysteem, verkiezingen met meerdere partijen, en ingrijpende veranderingen in de economie van het land.

In een reactie op de demonstraties kondigde de regering op 11 december aan dat de oprichting van onafhankelijke politieke partijen zou worden toegestaan. President Ramiz Alia maakte diezelfde dag eveneens de verwijdering bekend van vijf bekende tegenstanders van hervormingen uit het elfkoppige politburo van de regerende communistische Partij van de Arbeid (APvdA), en gaf premier Adil Carcani opdracht een regeringswijziging voor te bereiden (zie hieronder).

Tegelijkertijd herhaalde de regering dat zij geen ,,criminele daden" zou tolereren. Een week na de eerste demonstraties in Tirana werden soldaten en tanks ingezet om de orde te herstellen. Ongeveer 157 demonstranten werden daarna schuldig bevonden aan een reeks overtredingen en veroordeeld tot twintig jaar gevangenisstraf.
Waarnemers merkten op dat de regering scheen te zijn overgegaan op een ,,zacht-hard" benadering in een poging de strikte controle over het land te bewaren, inclusief over het politieke stelsel, de media en de economie, daarbij enigszins tegemoetkomend aan de roep om veranderingen.

Oprichting van oppositiepartij

Op 12 december kondigden intellectuelen en studenten in Tirana de oprichting aan van 's lands eerste oppositiepartij in 46 jaar, de Democratische Partij. Een week later keurde het parlement een decreet goed dat de oprichting van politieke partijen toestond; de partij werd de dag erna geregistreerd. Haar leiders eisten uitstel van de op 10 februari 1991 geplande verkiezingen met meerdere partijen omdat zij onvoldoende tijd zouden hebben om een campagne te organiseren. De regering verwierp deze eis echter onmiddellijk.

De Democratische Partij klaagde vervolgens ook dat haar de toegang werd ontzegd tot de door de staat gecontroleerde media. De regering deed op 28 december een concessie en gaf de partij toestemming haar eigen krant uit te geven, de *Rilindja* Demokratika (Democratisch Ontwaken).
Een andere aanwijzing voor de versoepeling van het éénpartijsysteem was de aankondiging op 23 december van de enige vakbondsfederatie van het land, de Centrale Raad van Albanese Vakbonden (KQBPS), dat zij van plan was voortaan onafhankelijk op te treden en zichzelf om te vormen tot een ,,pluralistische vereniging". Eveneens op 23 december richtten

vooraanstaande intellectuelen de eerste onafhankelijke mensenrechtengroep op, het Forum voor de Bescherming van de Mensenrechten, dat zichzelf de vrijlating van alle politieke gevangenen ten doel stelde.
Als symbolisch gebaar gaf de regering op 22 december opdracht het standbeeld van Stalin te verwijderen van het belangrijkste plein in Tirana.

Wijzigingen in regering en partij

Op 20 december werd Nexhmije Hoxha, de weduwe van Enver Hoxha (die het land regeerde van 1944 tot zijn dood in 1985) en een tegenstandster van veranderingen, afgezet als voorzitter van het Democratisch Front, de door de communisten gedomineerde politieke koepelorganisatie. Zij werd vervangen door premier Adil Carcani. Op 23 december kondigde Alia een wijziging aan van de belangrijkste economische portefeuilles in een poging het hoofd te bieden aan de economische crisis waarmee het land kampte.

Qemal Disha werd benoemd tot minister van financiën en verving Andrea Nako. Fatos Nano, een jonge hervormingsgezinde econoom, werd aangesteld als secretaris-generaal van de ministerraad in plaats van Niko Gjyzari. Bij andere wijzigingen werd de voorzitter van de Staatscontrolecommissie (het hoofd van dc veiligheidspolitie) Simon Stefani vervangen door Ali Kaza. Minister van vervoer Hajredin Celiku werd vervangen door Salvador Franja. Alle ontslagen ministers werden beschouwd als felle tegenstanders van hervormingen.
Tijdens een speciale conferentie van de APvdA op 26 december over het ontwerp van het verkiezingsprogramma van de partij, erkende Alia in een programmaverklaring dat de partij behoefte had aan ,,nieuwe ideeën" en aan ,,een nieuw concept voor de realisering van haar socialistische doelstellingen", maar hij verzekerde dat de partij haar ,,marxistischeideologie niet zou opgeven".

Op 31 januari 1991 kwam de tweede kabinetswijziging in minder dan zes weken tot stand.

Twee jonge economen, Fatos Nano en Shkelqim Cani, werden benoemd tot vice-premier. Eerstgenoemde was bij de laatste kabinetswijziging in december in de regering opgenomen als secretaris-generaal van de ministerraad (in welke hoedanigheid hij nu werd opgevolgd door Aleks Laurasi) en laatstgenoemde had vroeger de post bekleed van directeur-generaal van de bank voor buitenlandse economische betrekkingen. Sahit Broca verving Ahmet Kamberi als minister van volksgezondheid en Mojkom Zeqo volgde Alfred Uci op in de functie van voorzitter van de commissie voor cultuur en kunst, waaraan de status van minister was verbonden.

UITSTEL VERKIEZINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN. AMNESTIE VOOR POLITIEKE GEVANGENEN. UITTOCHT VLUCHTELINGEN NAAR GRIEKENLAND

Op 16 januari 1991 besloot de regering om de eerste vrije verkiezingen met meer partijen in Albanië uit te stellen tot 31 maart. Dit betekende een belangrijke concessie aan de oppositie, die had gedreigd anders de verkiezingen te boycotten.

Op 1 januari in zijn nieuwjaarsrede tot de natie en op 8 januari tijdens een bijeenkomst met vertegenwoordigers van de oppositie had president Ramiz Alia erop aangedrongen dat de verkiezingen volgens plan zouden doorgaan. De wijziging van zijn standpunt werd bekendgemaakt nadat hij en andere functionarissen nog een ontmoeting hadden gehad met afgevaardigden van de Democratische Partij (die in december 1990 was gelegaliseerd), de Ecologische Partij (die op 7 januari was geregistreerd) en de Republikeinse Partij (die op 10 januari was geregistreerd).

Stakingen

In ruil voor uitstel van de verkiezingen ging de oppositie er in verband met de ernstige economische en politieke situatie mee akkoord om tot 1 mei steun te verlenen aan een bevriezing van de lonen en aan een stakingsverbod

Op 11 januari waren maar liefst 1.000 mijnwerkers van de Valiasmijn bij de hoofdstad Tirana in staking gegaan. Op 16 januari stemde de regering, klaarblijkelijk uit angst dat de staking zich zou uitbreiden tot andere mijnen, in met salarisverhogingen die tussen de 30 en 50 procent lagen, en verbetering van de arbeidsomstandigheden voor alle 30.000 mijnwerkers in Albanië. Dit akkoord bleek echter werknemers in andere sectoren aan te moedigen. Binnen enkele dagen bevonden Tirana en de zuidelijke stad Korce zich in de greep van een staking van het openbaar vervoer en hadden de havenarbeiders in de havenstad Durres het werk neergelegd. De stakingen eindigden op 23 januari toen de regering ijlings een wet door de Volksvergadering joeg waarin het stakingsrecht werd vastgelegd, maar de werknemers werden verplicht stakingen twee weken van tevoren aan te kondigen. De Volksvergadering kreeg de bevoegdheid een staking op te schorten als het nationaal belang daardoor werd bedreigd.

Amnestie voor politieke gevangenen

Op 5 januari ging het presidium van de Volksvergadering akkoord met voorstellen van de ministeries van binnenlandse zaken en justitie om amnestie te verlenen aan 202 politieke gevangenen die waren veroordeeld voor ,,agitatieen propaganda tegen de staat" en voor ,,pogingen naar het buitenland uit te wijken". Het gelastte ook dat de zaken van alle overige politieke gevangenen vóór zijn volgende bijeenkomst zouden worden onderzocht. De aankondiging van de amnestie bracht eveneens aan het licht dat op 12 juni en 31 juli 1990 reeds 191 politieke gevangenen per decreet amnestie hadden gekregen.

Heropening moskee in Tirana

Op 18 januari dromden verscheidene honderden Albanezen, die werden gadegeslagen door een menigte van meer dan 10.000 toeschouwers, samen in Tirana's Etem Beymoskee aan het in het centrum van de stad gelegen Skanderbegplein voor de eerste legale islamitische religieuze plechtigheid sinds in 1967 godsdienstoefeningen waren verboden. Waarnemend hoofdmoefti Ibrahim Bala ging voor in de gebeden.

President Ramiz Alia voert het woord tijdens het congres van de Partij van de Arbeid op 26 december 1990.

Op 20 februari 1991 werd het 30 meter hoge standbeeld van Enver Hoxha op het Skanderbegplein in Tirana tijdens een massale demonstratie neergehaald.

Vóór het verbod van 1967 was ongeveer 70 procent van de Albanese bevolking islamiet geweest.

Uittocht vluchtelingen naar Griekenland

De stroom Albanezen die over de zuidgrens naar Griekenland vluchtten, groeide in december 1990 in een aanzienlijk tempo en zwol begin januari aan tot een vloedgolf. Bijna alle vluchtelingen behoorden tot de Griekse minderheid in Zuid-Albanië; de meesten waren ongeschoolde mannen, van wie de leeftijd tussen de twintig en begin dertig lag.

De stijging viel samen met de escalatie van protestbetuigingen vóór democratie en met politieke hervormingen, en er waren berichten dat de grenswachten niet meer zonder waarschuwing schoten op mensen die werden betrapt bij een poging de zwaarbewaakte grens te overschrijden. Eind december was het aantal mensen dat de wijk nam, gestegen tot 600 per dag. Dit was bijna gelijk aan het totale aantal in de geheleperiode 1987-'89.
Volgens berichten werd een plotselinge toename tot 3.500 op 31 december en 1 januari veroorzaakt door een gerucht dat de Griekse autoriteiten de grens hermetisch zouden afsluiten. Op 2 januari beweerde een woordvoerder van de Griekse regering dat het gerucht met opzet door de Albanese autoriteiten in dc wereld was gebracht in een poging het land te ontdoen van de Griekse minderheid, die volgens de volkstelling van 1989 bijna 59.000 zielentelde.

Tijdens een bezoek aan Tirana op 13 en 14 januari deed de Griekse premier Konstantinos Mitsotakis een beroep op de Albanese Grieken te blijven waar ze waren, en kreeg hij de toezegging van Alia dat de vluchtelingen zonder bang te zijn voor bestraffing konden terugkeren naar Albanië. Zijn bezoek bracht echter de uittocht geenszins tot staan en op 20 januari verklaarden de Griekse autoriteiten dat geen enkele Albanees Griekenland. binnen mocht komen zonder een paspoort en visum.
Tegen deze tijd lag het aantal vluchtelingen sinds 30 december boven de 11.000. In de week daarop werden 5.000 mensen gerepatrieerd en ook werd bericht dat nog eens 1.500 personen vrijwillig naar Albanië waren teruggekeerd.

NIEUWE ONLUSTEN. PRESIDENTIEEL GEZAG

Op 20 februari 1991 riep president Ramiz Alia het presidentieel gezag uit, nadat in de hoofdstad Tirana opnieuw demonstraties onder aanvoering van studenten hadden plaatsgevonden. Eerder die dag hadden zich op het Skanderbegplein in het centrum van Tirana dramatische taferelen afgespeeld, toen demonstranten een enorm standbeeld van Enver Hoxha, de onbuigzame Stalinistische leider die van 1944 tot zijn dood in 1985 in Albanië aan de macht was geweest, omver hadden geduwd.

Studentenstaking. Demonstraties

Op 6 februari begonnen studenten van de Enver Hoxha-Universiteit met een boycot van de lessen om hun eisen voor betere accommodatie, afschaffing van het verplichte onderwijs in de marxistische theorie en de geschiedenis van de regerende Partij van de Arbeid, en voor naamswijziging van de universiteit kracht bij te zetten. Op 9 februari waren op hoger-onderwijsinstellingen in verschillende steden stakingen uitgebroken uit solidariteit met de studenten. Op 18 februari werd het orotest geïntensiveerd, toen meer dan 700 studenten en docenten van de Enver Hoxha-Universiteit een hongerstaking begonnen

Op 20 februari kwamen duizenden mensen op de universiteitscampus bijeen om dc hongerstakers een hart onder de riem te steken. De politie vuurde waarschuwingsschoten af om de menigte uiteen te jagen, hetgeen tot woede van de demonstranten leidde. Enkele duizenden mensen liepen daarom in een demonstratieve optocht naar het Skanderbegplein. Onder luid geroep van de leuze ,,Hoxha-Hitler" werd het standbeeld van Hoxha neergehaald. Volgens oppositionele bronnen raakten bij schermutselingen met de politie zeker 20 mensen gewond, alhoewel ooggetuigen berichtten dat ook enkele leden van de veiligheidstroepen waren overgelopen naar de kant van de demonstranten. Even later verschenen grote politie-eenheden, gesteund door tanks, op straat.
Op 20 februari werd tevens een monument van Hoxha in de haven van Durres bestormd. De stad was 11 dagen tevoren getuige geweest van rellen van zogenaamde emigranten, die op illegale wijze aan boord trachtten te komen van een veerboot die naar Italië vertrok.

Vorming van Presidentiële Raad. Nieuwe regering

Als antwoord op de gebeurtenissen op het Skanderbegplein, maakte Alia in een verklaring die op 20 februari 's avonds werd uitgezonden bekend dat hij besloten had zelf ,,de leiding van de staatszaken" in handen te nemen, en een Presidentiële Raad en een nieuwe regering te vormen met het oog op de groeiende politieke crisis en de bedreiging van de ,,nationale vrijheid, onafhankelijkheid en soevereiniteit". Hij deed een beroep op de oppositiepartijen om samen te werken bij het herstellen van de rust. Daarbij schilderde hij de demonstranten af als ,,vandalen" en suggereerde hij dat zij werden gesteund door ,,duistere krachten" die Albanië wilden vernietigen. De volgende dag waarschuwde de Democratische Partij (de belangrijkste oppositiepartij, opgericht in december 1990) voor meer demonstraties, maar zij gaf de regering de schuld van de gebeurtenissen op 20 februari.

Op 22 februari stuurde Alia de regering van premier Adil Carcani de laan uit en benoemde een voorlopige regering die tot de voor eind maart geplande verkiezingen in functie zou blijven. De voorlopige regering, waarin slechts negen van de 24 leden van de vertrekkende regering waren opgenomen, stond onder leiding van Fatos Nano, die tot dan toe vice-premier was geweest.
De Presidentiële Raad, die bij machte was ,,noodzakelijke maatregelen" voor de aanpak van de politieke en economische crises in het land te formuleren en uit te voeren, werd eveneens op 22 februari door Alia benoemd. De Raad was samengesteld uit Nano, president van het Hooggerechtshof Kleanthi Koci, schrijver Kico Blushi, generaal-majoor Haxhi Lleshi (president van 1953 tot

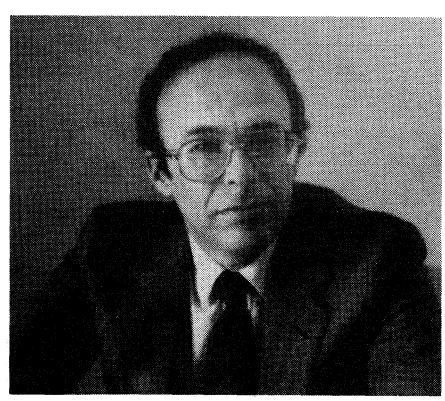

Premier Fatos Nano

President Ramiz Alia (l.) voerde op 26 februari 1991 overleg met Nexhmije Hoxha, de weduwe van de voormalige leider Enver Hoxha, en met de zojuist ontslagen premier Adil Carcani naar aanleiding van het neerhalen van standbeelden van Hoxha.

1982), de vooraanstaande academici Lefter Xhuveli en Rexhep Mejdani, journalist Minella Dalani en de hoge legerofficier Xhenet Muco.

Voorlopige Albanese ministerraad

Premier - Fatos Nano#; vice-premier - Shkelqim Cani*; minister en secretaris-generaal van de ministerraad - Aleks Laurasi*; buitenlandse zaken - Muhamet Kapllani; volksdefensie - Kico Mustaqi*; binnenlandse zaken - Gramoz Rucaj; justitie - Dashamir Kore - voorzitter van de commissie voor staatsplanning - Leontjev Cuci; industrie, mijnbouw en energie - Drini Mezini; financiën - Qemal Disha*; voedsel en lichte industrie - Ylli Bufi+; landbouw - Ahmet Osja; buitenlandse handel en economische samenwerking met het buitenland - Shane Korbeci+; binnenlandse handel - Altin Ylli; bouw - Leonard Nano; vervoer - Salvador Franja*; onderwijs - Kastriot Islami; gezondheidszorg - Sabit Broka*; voorzitter staatscontrolecommissie - Zydi Pepa.

* Behield dezelfde post als in vorige regering
\+ Gehandhaafd uit vorige regering met uitbreiding van portefeuille
\# Gehandhaafd uit vorige regering met nieuwe verantwoordelijkheden

Concessies aan demonstranten. Voortdurend protest

Een van de laatste activiteiten van de regering-Carcani was de bekendmaking op 20 februari dat de eis van de studenten om de naam van Hoxha van de universiteit van Tirana te verwijderen, werd ingewilligd. De hongerstaking werd onmiddellijk beëindigd, maar de anti-Hoxha-demonstraties in Tirana werden voortgezet. Tevens deden berichten de ronde dat op verschillende plaatsen in het land pro-Hoxha-bijeenkomsten waren gehouden, klaarblijkelijk georkestreerd door de Partij van de Arbeid.

Op 21 februari vielen demonstranten boekwinkels binnen en verbrandden Hoxha's werken. De anti-Hoxha-demonstraties werden met toenemend geweld door de politie en het leger neergeslagen en op 23 februari werd van officiële zijde bericht dat twee demonstranten en een politieman waren doodgeschoten toen een menigte naar verluidt probeerde de militaire academie van Tirana te bestormen (de oppositie beweerde dat er zeker 30 doden waren gevallen en zij schreef de schietpartijen gedeeltelijk toe aan botsingen tussen rivaliserende facties binnen het leger die voor en tegen hervormingen waren). Op 25 februari werden de tanks uit Tirana teruggetrokken en was het naar verluidt rustig in de stad; het leger bleef echter patrouilleren en tot het eind van de maand werd elke avond melding gemaakt van schotenwisselingen.

Op 28 februari werd bekendgemaakt dat 54 mensen waren gearresteerd in verband met de bestormingen van monumenten van Hoxha. De dag ervoor had de Democratische Partij beweerd dat ten minste 200 mensen waren gearresteerd wegens betrokkenheid bij de demonstraties in de voorgaande week.

Vrijlating van meer politieke gevangenen

Vertegenwoordigers van het recentelijk gevormde Forum voor de Verdediging van de Rechten van de Mens hadden op 12 februari een ontmoeting met de toenmalige minister van binnenlandse zaken Hekuran Isai. Volgens een op 18 februari door het Forum uitgegeven verklaring ontvingen zij van de minister een lijst met namen van 108 politieke gevangenen, die sinds 6 januari onaangekondigd waren vrijgelaten. Het Forum eiste in zijn verklaring, die via de afdeling binnenland van radio Tirana werd bekendgemaakt, tevens de onmiddellijke vrijlating van ongeveer 107 politieke gevangenen die nog vastzaten.

Legalisering van particulier autobezit

Op 27 februari werd in een regeringsdecreet het privébezit van auto's en motorfictsen toegestaan.

Dit was gedurende meer dan vier decennia van communistisch bewind in heel Albanië verboden geweest. De enige gemotoriseerde voertuigen die op straat werden gezien, werden door staatsbedrijven, het leger, de politie of door hoge functionarissen gebruikt. Het decreet stond ondernemingen en instellingen toe hun voertuigen via verkooppunten van de staat aan particulieren te verkopen.

Legalisering van baarden

Een ander teken van liberalisering vormde het einde van het verbod op baarden. Tot het begin van de hervormingen eind 1990 werd een baard gezien als een uiting van afwijkend gedrag. Mannen met een baard liepen daarom de kans gearresteerd te worden. Op 9 februari echter citeerde de *Guardian* een activist van de oppositie die verklaarde dat baarden niet langer illegaal waren.

(Vor.ber. pag. 715/3 e.v. - 1990)

COMECON

AKKOORD OVER INWISSELBAARHEID VAN VALUTA

Op 17 januari 1990 ontmoetten de ministers van financiën van de tien lidstaten van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (COMECON)elkaar in Praag en eisten een gestage invoering van inwisselbare munteenheden voor de handel tussen COMECON-lidstaten. Deze beslissing werd genomen nadat in januari een voorstel van de Sowjet-Unie was aangenomen, waarin werd aanbevolen bij de handel tussen lidstaten alleen gebruik te maken van harde valuta (zie pag. 195/2 - '90).

De Praagse bijeenkomst was voorafgegaan door scherpe meningsverschillen tussen de Sowjet-Unie en enkele lidstaten, met name Tsjechoslowakije, Hongarije en Polen. Afgevaardigden uit deze landen spraken openlijk over een mogelijke ontbinding van de COMECON. Zij drongen aan op een snellere invoering van inwisselbare valuta en het recht om individueel handel te voeren met organisaties zoals de Europese Gemeenschap (EG). Op 15 januari beweerden Tsjechoslowaakse woordvoerders dat de Sowjet-minister van financiën, Walentin Pawlow, getracht had de Praagse ontmoeting uit te stellen om zodoende de hervormingen binnen de COMECON te vertragen.
Op 29 juni 1990 kondigde de Sowjet-Staatsbank aan dat met ingang van 1 januari 1991 de

Sowjet-Unie in haar zakentransacties met andere COMECON-landen alle verhandelbare roebels zouvervangen door hardevaluta.

Hongaarseopschorting van door roebels gedekte vergunningen

Op 1 september 1989 herwaardeerde Hongarije de forint ten opzichte van de roebel op R 1,00 = F 27,50. Minister van financiën Laszlo Bekesi noemde deze maatregel een poging om het huidige Hongaarse roebeloverschot op de handelsbalans te beheersen. Tussen januari en juli 1988 was dit overschot gegroeid van R 233,8 mln tot R 865,1 mln.
Op 18 januari 1990 schortte Hongarije alle exportvergunningen die waren uitgedrukt in roebels op, in een poging het in verhouding tot andere COMECON-lidstaten groeiende handelsoverschot onder controle te krijgen. De Hongaarse staatssecretaris van het ministerie van handel, Imre Dunai, verklaarde op 19 januari dat de beslissing ten dele was genomen om tegemoet te komen aan de eis van het IMF dat Hongarije zijn roebelrekeningen moest vereffenen om in aanmerking te komen voor verdere kredieten.

ECE-RAPPORT. WIIW-RAPPORT

Volgens het Economisch Bulletin voor Europa van 23 november 1989, een uitgave van de Economische Commissie voor Europa van de VN (ECE), was tijdens de eerste helft van 1989 sprake van een belangrijke daling in de produktiegroei van de lidstaten van de COMECON. Alhoewel de commissie niet de beschikking had over de exacte produktiecijfers van alle Oosteuropese economieën, voorspelden de cijfers van de VN over de hele linie een gemiddelde groei van 2,5 procent in 1989, vergeleken met 4 procent in 1988. De voorspellingen voor de gemiddelde groei in 1990 lagen tussen de 2,5 en 3 procent.

Het ECE-rapport wees op de feitelijke stagnatie in het exportvolume van de Sowjet-Unie en Oost-Europa in de eerste helft van 1989, die te wijten was aan een absolute daling van de handel tussen COMECON-landen onderling en tussen de COMECON en het Westen. De groei van de export van Oost-Europa naar landen met een ontwikkelde markteconomie nam af van 6 procent in 1988 tot 4 procent in de eerste helft van 1989. De handel van de Sowjet-Unie met het Westen vertoonde echter een snelle groei in de eerste helft van 1989. Het exportvolume groeide met 9 procent terwijl de import met 11 procent toenam. Oost-Europa's netto schuldenlast zou naar verwachting in 1989 met $2 mrd afnemen tot $ 71 mln.
In de Neue Zurcher *Zeitung* werden op 19 april 1990 details gepubliceerd van een rapport van het Wiener Institut fur Internationale Wirtschaftsvergleiche (WIIW, Weens Instituut voor Vergelijkende Internationale Economie) waaruit bleek dat de industriële produktie in de lidstaten van de COMECON in 1989 slechts met 1.2 procent was gestegen. Dit was het laagste percentage dat ooit was vastgesteld. Eet rapport voegde daaraan toe dat het nationale inkomen in 1989 slechts met 1,9 procent was gestegen in vergelijking met 4,4 procent in 1988.

RELATIES COMECON-EG

Met de geleidelijke ontbinding van de COMECON voor ogen trachtte de EG in toenemende mate bilaterale overeenkomsten te sluiten met individuele landen binnen de COMECON.

Op 14 oktober 1989 werd bericht dat de eerste poging om vertegenwoordigers van de COMECON en de EG in Moskou bijeen te brengen met succes was geboycot door de EG in een poging de banden tussen beide organisaties te verzwakken ten gunste van de ontwikkeling van bilaterale betrekkingen.
De plaatsvervangend secretaris van de COMECON, Stefan Zawodzinski, verklaarde op 11 januari 1990 dat de derde onderhandelingsronde tussen de EG en de COMECON ,,veel aanknopingspunten voor wederzijds voordelige samenwerking tussen de twee economische organisaties" had opgeleverd.
Een vierde onderhandelingsronde tussen vertegenwoordigers van de EG en de COMECON werd op 12 en 13 juni in Moskou gehouden. Beide partijen werden het tijdens deze gesprekken eens over de ,,harmoniseringvan de cijfers met betrekking tot de buitenlandse handel en de prijzen van consumptiegoederen".
Op 7 mei 1990 tekende Tsjechoslowakije een verdrag voor de liberalisering van de handel met de EG. In het verdrag, dat zich over een periode van tien jaar uitstrekte, werden de importbeperkingen versoepeld en werd het verlangen naar een grotere samenwerking verwoord. Na ondertekening van het akkoord verklaarde de Tsjechoslowaakse premier Marian Calfa dat het verdrag een mijlpaal was op weg naar een volledig EG-lidmaatschap van Tsjechoslowakije. Hiervoor zou het land nu een aanvraag indienen.
Op 8 mei tekenden Oost-Duitsland en Bulgarije soortgelijke overeenkomsten met de EG.

AKKOORD OVER OPHEFFING COMECON. AFSCHAFFING INWISSELBARE ROEBEL

Op 5 januari 1991 maakte het uitvoerend comité van de COMECON aan het slot van een tweedaagse bijeenkomst in Moskou bekend dat het zijn goedkeuring had verleend aan wat het een reeks ,,voorstellen (noemde) voor de drastische herziening van het systeem van economische samenwerking tussen de lidstaten, waaronder een ontwerphandvest voor een nieuwe organisatie". In wezen was het comité ermee akkoord gegaan dat de COMECON in zijn geheel zou worden opgeheven en worden vervangen door een nieuw orgaan met de naam Organisatie voor Internationale Economische Samenwerking (OIES).

De negen delegaties bij de besprekingen (de Sowjet-Unie, Bulgarije, Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen, Cuba, Mongolië en Vietnam, alsmede een groep uit Duitsland als vertegenwoordiger van de voormalige DDR) kwamen overeen om de voorstellen ter ratificatie aan te bieden op een topontnioeting op 26 en 27 februari in Boedapest (Hongarije). Joego-Slavië en mogelijk Albanië zouden ook voor de bijeenkomst worden uitgenodigd, ook al waren beide geen lid van de COMECON.

De COMECON was in 1949 opgericht op initiatief van Stalin in een poging om de ontwikkeling van Oosteuropese economieën in de naoorlogse periode te coördineren, zonder hulp te ontvangen in het kader van het Marshallplan, dat toen door de VS op gang werd gebracht. De COMECON was altijd gedomineerd door zijn grootste lidstaat, de Sowjet-Unie, maar had na 1988 aan betekenis ingeboet ten gevolge van de politieke veranderingen in zijn Oosteuropese lidstaten en een toenemende afhankelijkheid van handel en investeringen uit West-Europa. Bela Kadar, de permanente afgevaardigde van Hongarije bij de COMECON, zei op 5 januari dat de organisatie in de laatste jaren ,,het contact met de realiteit van de internationale politiek en economie had verloren" en dat het daarom van essentieel belang was geweest haar op te heffen.

Naar verwachting zou de OIES in Boedapest worden gevestigd en zou zij een klein personeelsbestand van ongeveer 100 mensen krijgen. Haar eerste taak zou zijn om de eigendom vast te stellen van de twee voornaamste COMECON-instellingen die gemeenschappelijk bezit waren, de Internationale Investeringsbank en de Internationale Bank voor Economische Samenwerking. Latermoest zij adviserende functies op zich nemen; in de praktijk zou zij volgens de verwachtingen van de meeste waarnemers functioneren als een verrekenkamer voor de wederzijdse handel tussen haar leden, die naar werd verwacht gedurende een aantal jaren belangrijk zou blijven. Ook zou zij de Oosteuropese politiek ten opzichte van de Europese Gemeenschap (EG) coördineren.
Op hun bijeenkomst in januari werden de leden het eens over een overgangsbegroting voor zes maanden ter overbrugging van de afbouwperiode van de COMECON.

Op 1 januari werd een belangrijke wijziging in de handelspatronen binnen de COMECON geïntroduceerd, toen een nieuwe overeenkomst in werking trad om alle rekeningen in harde valuta te voldoen. Tot dan toe was het merendeel van de transacties tussen de lidstaten verricht met de kunstmatige ,,inwisselbare roebel", die nu werd afgeschaft, of door rechtstreekse ruilhandel en tegenhandel.

Commentatoren merkten op dat door de omschakeling naar een volledige handel in harde valuta de Oosteuropese landen ernstig zouden worden getroffen. Zij bezaten nog niet de economische middelen om genoeg harde valuta te vergaren voor de betaling van hun uit de Sowjet-Unie geïmporteerde olie en gas, en de meeste van hen gingen gebukt onder hoge buitenlandse schuldenlasten, die ook in harde valuta werden uitgedrukt.

(Vor. ber. pag. 426/1/2 - 1990)

DUITSLAND

VERKIEZINGEN IN HEEL DUITSLAND

Op 2 december 1990 bij de eerste verkiezingen in heel Duitsland sinds november 1932 werd Helmut Kohl van de Christen-Democratische Unie (Christlich Demokratische Union, CDU), die in de voorgaande maanden een leidende rol had gespeeld bij de hereniging van Duitsland (zie pag. 5 e.v. - '91), herkozen tot bondskanselier.

Het was opmerkelijk dat bij de verkiezingen, die werden beheerst door de hereniging, de CDU en haar Beierse zusterpartij, de Christelijke Sociale Unie (Christlich Soziale Union, CSU), gezamenlijk slechts 43,8 procent van de stemmen behaalden, het laagste percentage dat zij ooit bij algemene verkiezingen in West-Duitsland haalden, met uitzondering van 1949. De grootste winnaar waren de liberale Vrije Democraten (Freie Democratische Partei, FDP), die 11 procent behaalden (het hoogste percentage sinds 1961), en de CSU voorbij streefden als de op een na grootste partij in de centrum-rechtse regeringscoalitie van Kohl. De oppositionele Sociaal-Democratische Partij (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD) boekte haar slechtste resultaat sinds 1957 met 33,5 procent.

Wat betreft de kleinere partijen haalden alleen de Partij van Democratisch Socialisme (PDS, de opvolger van de voormalige Oostduitse regerende Socialistische Eenheidspartij) en de combinatie Alliantie 90/Groenen het parlement. In beide gevallen lukte dat omdat zij met de in voormalig Oost-Duitsland behaalde stemmen de kiesdrempel van 5 procent overschreden, zij het dat dit niet voor geheel Duitsland gold. Krachtens de kieswet werd in oktober bij wijze van uitzondering toegestaan dat in de twee delen van het land twee afzonderlijke kiesdrempels van 5 procent zouden worden gehanteerd. In het voormalige West-Duitsland haalden de Groenen, die de voorgaande zeven jaar in de Bondsdag (tweede kamer) vertegenwoordigd geweest waren, de kiesdrempel niet en raakten al hun zetels kwijt. De Westduitse Groenen gingen op 3 december samen met hun Oostduitse zusterpartij, waarvan twee afgevaardigden via de combinatie Alliantie 90/Groenen in de Bondsdag waren gekozen.

De opkomst in heel Duitsland bedroeg 77,8 procent. In West-Duitsland ging 78,6 procent naar de stembus (ten opzichte van 84,4 procent in 1987, zie pag. 81 - '87). In Oost-Duitsland (waar de kiezers in de loop van de voorgaande negen maanden driemaal naar de stembus waren gegaan, zie pag. 429/3 - '90, 498/1 - '90, 6/2 - '91) was de opkomst 74,7 procent.

Het aantal vrouwen in de nieuwe Bondsdag bedroeg 136.

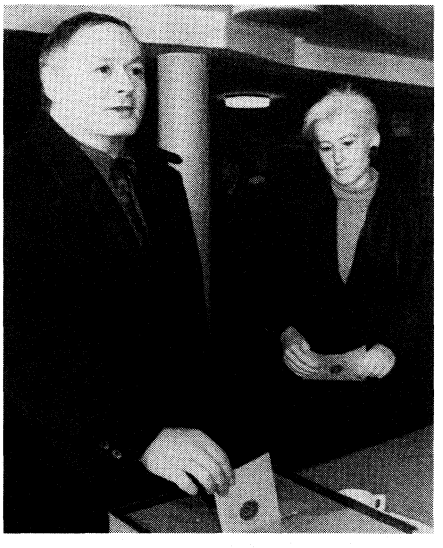

De leider van de SPD, Oskar Lafontaine, en zijn partner Christa Muller brengen op 2 december 1990 in Saarbrücken hun stem uit.

Verkiezingscampagne. Begrotingsontwerp 1991

De verkiezingscampagne was vooral gericht op kwesties betreffendede hereniging en op de persoonlijke kwaliteiten van de kandidaten voor het kanselierschap. Andere actuele kwesties zoals de Golfcrisis, de Europese eenwording, het asiel- en immigratiebeleid, en het abortusvraagstuk werden grotendeels genegeerd. Over de kernvraag van de te verwachten kosten van de hereniging van de twee Duitslanden verklaarde Kohl dat de belastingen niet verhoogd hoefden te worden, terwijl zijn SPD-tegenstrever Oskar Lafontaine volhield dat dat onmogelijk zou zijn.

Schattingen over de vermoedelijke kosten van de hereniging liepen ver uiteen. Volgens het door minister van financiën Theo Waigel op 14 november gepresenteerde begrotingsontwerp voor 1991 waren besnoeiingen van DM 35 mrd ($ 23,6 mrd) op de uitgaven nodig; desondanks werd verwacht dat het begrotingstekort voor 1991 in de overheidssector dramatisch zou

Stemmenpercentage bij de algemene verkiezingen in heel Duitsland
(voorlopige officiële uitslagen)

	Duitsland	W-Duitsland (incl.W-Berlijn)		O-Duitsland (incl.O-Berlijn)	
	dec.'90	dec.'90	1987	dec.'90	maart'90
CDU	36,7	35,5	34,5	41,8	42,7
FDP	11,0	10,6	9,1	12,9	5,5
CSU	7,1	8,8	9,8	-	-
Regerings-coalitie	54,8	54,9	53,4	54,7	48,2
SPD	33,3	35,7	37,0	24,3	20,8
Groenen	3,9	4,8	8,3	0,1	-
Alliantie '90/Groenen	1,2	0,0	-	6,0	4,5*
PDS	2,4	0,3		11,1	15,2
Republikeinen	2,1	2,3		1,3	-
Grijzen**	0,8	0,8		0,8	
ÖDP+	0,4	0,5	0,3	0,2	
NDP+	0,3	0,3	0,6	0,3	-
DSU+	0,2	0,0	-	0,9	6,6
Overigen	0,4	0,3	0,4	0,2	4,7

* In maart 1990 voerden Alliantie '90 en de (Oostduitse) Groenenieder afzonderlijk campagne.
** In juli 1989 opgerichte partij die campagne voerde voor de bejaarden.
+ ÖDP, Ecologisch Democratische Partij; NDP, Nationaal Democratische Partij; DSU, Duits Sociale Unie.

Verdeling van zetels in de Bondsdag

	Na verkiezingen december '90	In uitgebreide Bondsdag na hereniging
CDU	268	248
FDP	79	57
CSU	51	57+
Regerings-coalitie	398	362
SPD	239	226
Groenen	0	
Alliantie '90	8	49
PDS	17	24
Overigen	0	2
Totaal	662	663

* Voor zetelverdeling vlak voor de hereniging zie pag. 6/1 - '91
+ Inclusief de acht zetels van de DSU

Verkiezingsuitslagen Berlijn

	Stemmenpercentage heel Berlijn	West*	Oost	Zetels
CDU	40,3	48,9 (37,8)	25,0	100
SPD	30.5	29,5 (37,3)	32,1	76
PDS	9,2	1,1 (-)	23,6	23
FDP	7,1	7,9 (3,9)	5,6	18
AL	5,0	6,9 (11,8)	1,7	12
Alliantie '90	4,4	1,4 (-)	9,7	11+
Republikeinen	3,1	3,7 (7,5)	1,9	0
Overige	0,4	0,6 (1,7)	0,4	0

* Cijfer tussen haakjes is door partijen in januari 1989 in West-Berlijn gewonnen percentage (zie pag. 108/3 - '89).
+ In West- en Oost-Berlijn werd een aparte kiesdrempel van vijf procent gehanteerd.

stijgen tot DM 140 mrd ofwel 5 procent van het BNP. Drie dagen later gaf Kohl toe dat ,,we niet ontkomen aan besprekingen over accijnzen" (in plaats van over belastingen), en noemde mogelijke accijnzen op deuitstoot van kooldioxide of tolheffing op autosnelwegen.
De CDU, die de leuze voerde ,,Ja tegen Duitsland! - Ja tegen de toekomst!", buitte het succes uit van Kohl, die het hemnigingsproces in oktober voltooide. Evenzo werd de FDP-campagne gedomineerd door Hans-Dietrich Genscher, de al lang aan het bewind zijnde minister van buitenlandse zaken die ook een leidende rol had gespeeld in het herenigingsproces. En de FDP-posters maanden de kiezers ,,Kies voor het Duitsland dat de wereld vertrouwt!".
Hoewel hij beschouwd werd als een betere spreker dan Kohl slaagde Lafontaine er niet in steun te verwerven voor een campagne die zich richtte op de kosten van de hereniging (hij had zich aanvankelijk verzet tegen het verdrag van de economische en monetaire unie, zie pag. 571/3 - '90) en op sociale kwesties en milieuproblemen. Twijfels binnen de SPD over de keuze van Lafontaine en de manier waarop hij de campagne leidde, staken met name de kop op toen een Nederlandse krant eind november een uitspraak van oud-kanselier Helmut Schmidt citeerde dat hij de verkiezingen zou verliezen en ,,het nog verdient ook".

Het verlies van de steun voor de Groenen werd toegeschreven aan hun kritisch standpunt ten aanzien van de hereniging, hun interne verdeeldheid en het overnemen van milieukwesties door andere partijen.

Inaugurele zitting van de nieuwe Bondsdag

De openingszitting van de Bondsdag vond plaats op 20 december in de Rijksdag (het voormalige Duitse parlementsgebouw) in Berlijn. Rita Sussmuth werd herkozen tot voorzitter. Daarna werden de zittingen verplaatst naar Bonn, hangende het besluit over de definitieve zetel van het parlement.

Overwinning CDU in Berlijn

Bij gelijktijdige verkiezingen in Berlijn op 2 december, de eerste sinds 1946 voor een gemeenschappelijk bestuur van de stad, behaalde de CDU van Eberhard Diepgen een verpletterende overwinning op de coalitie van SPD en de Alternatieve Lijst (AL) van Walter Momper, die West-Berlijn bestuurd had sinds de laatste verkiezingen in januari 1989.

De ,,rood-groene"-alliantie van Momper was op 15 november uiteen gevallen toen de AL zich terugtrok uit protest tegen de gewelddadige verwijdering door 3.000 politiemannen van enige honderden (voornamelijk Westberlijnse) krakers uit 13 appartementsgebouwen in de wijk Friedrichshain in Oost-Berlijn de dag daarvoor. Er vonden 300 arrestaties plaats en meer dan 100 mensen raakten bij botsingen gewond.

Aftreden van Haussmann en Teltschik

Op 3 december trad Helmut Haussmann (FDP) af als minister van economische zaken nadat hij algemeen was bekritiseerd omdat hij de economische aspecten van de hereniging niet in goede banen had geleid. Twee dagen later kondigde Horst Teltschik (CDU) aan dat hij aan het eind van het jaar zou aftreden als Kohls adviseur op het terrein van de buitenlandse politiek op de kanselarij. Ondanks 19 jaar van nauwe samenwerking met Kohl, was bekend dat Teltschik in conflict was geraakt met minister van buitenlandse zaken Genscher.

Aftreden van De Maizière

Op 10 december citeerde het tijdschrift Der Spiegel in een artikel betreffende beweringen dat de voormalige Oostduitse premier Lothar de Maizière had gewerkt voor de Stasi, de Oostduitse geheime politie, een archiefkaart van de Stasi met daarop de naam ,,Czerny", die op het adres van De Maizière in Berlijn woonde. De Maizière ontkende in dienst te zijn geweest van de Stasi, informatie te hebben doorgespeeld of geschenken of geld te hebben ontvangen. Zijn ,,enigecontacten", zei hij, ,,hadden te maken met mijn plichten als advocaat en waren er op gericht dienstbaar te zijn" aan zijn ciiënten. Op 17 december trad hij echter af als minister zonder portefeuille in Kohls regering en als vice-voorzitter van de CDU (maar niet als lid van de Bondsdag).

SPD-top

Onmiddellijk na de verkiezingen kondigde Lafontaine aan dat hij terugkeerde op zijn post als minister-president van Saarland, en niet de leiding van de SDP of van de parlementaire fractie op zich zou nemen. Hans-Jochen Vogel werd op 5 december herbenoemd tot fractieleider. Het partijpresidium van de SPD droeg op 10 december de 51-jarige Björn Engholm, sinds mei 1988 minister-president van Sleeswijk-Holstein voor om Vogel op het partijcongres in mei 1991 op te volgen als partijvoorzitter.

(Vor.ber. pag. 5 e.v. - 1991)

Björn Engholm (l.) werd op 10 december 1990 voorgedragen voor de functie van voorzitter van de SPD ter opvolging van Hans-Joachim Vogel in mei 1991.

VORMING NIEUWE REGERING

Op 16 januari 1991 werden de drie partijen waaruit bondskanselier Helmut Kohls regerende coalitie bestond, het eens over een regeringsprogramma en de portefeuilleverdeling, zes weken nadat zij op 2 december 1990 de algemene verkiezingen in heel Duitsland hadden gewonnen. Op 17 januari werd Kohl voor de vierde keer tot bondskanselier gekozen met 378 van de 644 in de Bondsdag (tweede kamer van het parlement) uitgebrachte stemmen. De volgende dag vond de beëdiging van het kabinet plaats.

De portefeuilleverdeling weerspiegelde de overheersende rol van Kohls Christen-Democratische Unie (CDU). maar ook het forse verkiezingssucces van de Vrije Democratische Partij (FDP), die nu vijf ministersposten bezette (inclusief die van de in naam onafhankelijke minister van justitie) in plaats van vier zoals voorheen. De Beierse Christen-Sociale Unie (CSU), die in het verenigde Duitsland naar verhouding een zwakkere positie innam, bezette nu vier in plaats van vijf ministersposten.
De FDP bleek niet in staat haar voorstel tot een zone met lage belastingen voor de vijf oostelijke Länder (deelstaten) door te voeren. Investeerders zouden daar niettemin 50 procent van de in een jaar gemaakte kosten mogen aftrekken van de belasting, terwijl de fiscale aftrekposten voor werknemers daar zouden worden uitgebreid. Bedrijven zouden niet dezelfde plaatselijke onroerend goed- en vermogensbelasting hoeven te betalen als in het westelijk deel van Duitsland. Extra inkomsten moesten komen uit hogere telefoontarieven en werkeloosheidspremies, maar volgens verwachting zou door de kosten van de eenwording het tekort in de overheidssector nog stijgen boven de DM 140 mrd (ongeveer $ 94,58 mrd) die in december 1990 warengeraamd.

Samenstelling kabinet

Bondskanselier - Helmut Kohl (CDU); chef kanselarij - Rudolf Seiters (CDU);buitenlandse zaken - Hans-Dietrich Genscher (FDP); binnenlandse zaken - Wolfgang Schäuble (CDU); justitie - *Klaus Kinkel (onafhankelijk); financiën - Theo Waigel (CSU); economische zaken - +Jürgen Möllemann (FDP); landbouw - Ignaz Kiechle (CSU); arbeid - Norbert Blum (CDU); defensie - Gerhard Stoltenberg (CDU); gezondheidszorg - *Gerda Hasselfeldt (CDU)(v):vrouwen- en jeugdzaken - *#Angela Merkel (CDU) (v); gezinszaken en bejaardenzorg - *Hannelore Rönsch (CDU)(v); transport - +#Günther Krause (CDU): milieu - Klaus Töpfer (CDU); PTT - Christian Schwarz-Schilling (CDU); bouw - *Irmgard Adam-Schwatzer (FDP) (v);onderzoek - Heinz Riesenhuber (CDU); onderwijs - +#Rainer Ortleb (FDP); ontwikkelingshulp - *Carl-Dieter Spranger (CSU).

*nieuwe benoeming
+andereportefeuille
#Oostduits
vrouwen worden aangeduid met (v)
(zie pag. 6/1 - '91 voor kabinetsuitbreiding na eenwording)

Aftreden Spath

Op 13 januari trad Lothar Spath af als CDU-premier van Baden-Württemberg na beschuldigingen (die door hem werden tegengesproken) dat een aantal vakanties van hem en zijn familie waren gefinancierd door plaatselijke bedrijven, die vervolgens bij de toewijzing van contracten waren begunstigd.

Familieportret van het Duitse kabinet na de beëdiging op 18 januari 1991 door de president. Vooraan v.l.n.r. Angela Merkel, Theo Waigel, Helmut Kohl, pres. Richard von Weizsacker, Hans-Dietrich Genscher, Jurgen Möllemann; 2de rij v.l.n.r. Rudolf Seiters, Norberî Blum, Ignaz Kiechle, Hannelore Rönsch, Irmgard Adam-Schwätzer, Gerhard Stoltenberg; 3de rij v.l.n.r. Günther Krause, Rainer Ortleb, Klaus Töpfer, Christian Schwarz-Schilling, Gerda Hasselfeldt, Klaus Kinkel, Wolfgang Schauble, Heinz Riesenhuber, Carl-Dieter Spranger.

Gedurende de twaalf jaar waarin hij zijn functie had uitgeoefend, had Spath de reputatie van Baden-Württemberg als een welvarende deelstaat versterkt en was hij alom beschouwd als een mogelijke opvolger voor Kohl. Späth werd opgevolgd door de CDU-leider in het deelstaatparlement, Erwin Teufel.

DEELSTAATVERKIEZINGEN IN HESSEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 20 januari verloor bij deelstaatverkiezingen in Hessen de coalitie van CDU en FDP haar meerderheid van twee zetels na vier jaar aan de macht te zijn geweest (zie pag. 228/1 - '87 voor de deelstaatverkiezingen in april 1987 en pag. 327/1 e.v. - '89 voor de lokale verkiezingen in Hessen in maart 1989).

De Sociaal-Democratische Partij (SPD) en de Groenen, die tot februari 1987 gedurende 14 maanden in Hessen een coalitieregering hadden gevormd, profiteerden van de pacifistische stemming onmiddellijk na het uitbreken van de Golfoorlog. De uitslag kwam vooral gelegen voor de Groenen (die in Hessen werden aangevoerd door het pragmatische ex-Bondsdaglid Joschka Fischer), die bij de algemene verkiezingen van december 1990 geen zetels in de Bondsdag hadden weten te bemachtigen. Naar werd verwacht zou een „rood-groene" coalitie onder leiding van de SPD-burgemeester van Kassel, Hans Eichel, worden beëdigd.
Op 20 januari werden in Hessen ook twee referenda gehouden. Het ene referendum maakte milieubescherming tot een grondwettelijke verplichting; het andere voorzag in de rechtstreekse verkiezing van burgemeesters en Landrate. In een gerechtelijke uitspraak werd echter geoordeeld dat de uitslagen van de referenda niet konden worden gerealiseerd zonder nader juridisch onderzoek.

Deelstaatverkiezingen Hessen (voorlopige officiële uitslag)

	Stemmenpercentage		Zetels	
	1991	1987	1991	1987
CDU	40,2	42,1	46	47
SPD	40,8	40,2	46	44
Groenen	8,8	9,4	10	10
FDP	7,4	7,8	8	9
Republikaner	1,7	-	0	
overigen	1,1	0,5	0	

opkomst: 70,8 procent

Vorming verenigd Berlijns bestuur. Machtsevenwicht in Bondsraad

Op 24 januari werd de 49-jarige Eberhard Diepgen gekozen tot burgemeester van Berlijn. Hij kwam aan het hoofd te staan van een Senaat (kabinet), die bestond uit acht leden van de CDU en

zeven van de SPD, van wie drie afkomstig waren uit Oost-Berlijn. Op 11 januari werd tijdens de constituerende vergadering van het pas gekozen Berlijnse parlement de uit 1950 daterende constitutie van West-Berlijn uitgebreid tot Oost-Berlijn. De Oostberlijnse constitutie van juli 1990 werd buiten werking gesteld en Tino Schwerzina trad af als burgemeester van Oost-Berlijn.

Als gevolg van de verkiezingen in Berlijn en Hessen kwam de meerderheid in de Bondsraad (Eerste Kamer van het parlement) van de federale coalitie, die deze in oktober 1990 had heroverd (zie pag. 6/1 e. v. - '91) opnieuw in gevaar. Op 24 januari verklaarde Diepgen dat de Berlijnse CDU en SPD zich in de Bondsraad van stemming zouden onthouden, wanneer hun standpuntenmet elkaar in strijd zouden zijn.

HERVERKIEZING VAN PDS-LEIDER GYSI

Op 27 januari werd tijdens een congres in Berlijn Gregor Gysi opnieuw gekozen tot voorzitter van de Partij van het Democratisch Socialisme (PDS, de opvolger van de vroegere Oostduitse regerende SED).

Studentenonrust en stakingen in de oostelijke deelstaten

Op 2 januari werden onder protesten van studentenzijde in de oostelijke deelstaten instituten en faculteiten gesloten, die door het voormalige Oostduitse communistische regime politiek al te zeer besmet zouden zijn. De getroffen stafleden, die in het algemeen afkomstig waren uit de faculteiten marxistisch-leninisme, ge schiedenis, pedagogie, rechten, filosofie of economie, zouden gedurende een half jaar 70 procent van hun salaris ontvangen.

In december en januari hielden enige duizenden studenten sit-in-demonstraties en protestmarsen. De rector van de Berlijnse Humboldtuniversiteit ondernam gerechtelijke stappen om de hervormingen aan te vechten.

Op 24 januari gingen in de oostelijke deelstaten de PTT-ambtenaren, wier salaris 60 procent lager was dan dat van hun westelijke collega's, in staking. Zij eisten een eenmalige uitkering ter waarde van een dertiende-maandsalaris als compensatie voor de stijging van de kosten van het levensonderhoud. De 130.000 PTT-ambtenaren gingen drie dagen later weer aan het werk, toen het ministerie van binnenlandse zaken toezegde DM 650 tot DM 900 per werknemer uit te keren. Vóór de staking hadden beide partijen afgesproken de werkweek te verkorten van 43,5 tot 40 uur.

Proces tegen voormalige leider Oostduitse vakbond

Harry Tisch, de 63-jarige voormalige leider van de Oostduitse vakbond FDGB (zie ook pag. 128/3 e. v. - '90), was de eerste vroegere Oostduitse leider die terecht moest staan, toen op 29 januari in een Berlijnse rechtbank zijn rechtszaak werd geopend. Hij werd beschuldigd van schending van vertrouwen en het aanwenden van 10 mln mark uit de FDGB-kas in 1984 en 4,583 mln mark in de periode 1984-'89 voor de bouw van een vakantiehuis aan de Oostzeekust en een jachthuis, en de financiering van vakanties voor zichzelf, zijn familie en het SED-politburolid Günter Mittag.

Vonnis Rote Armee Fraktion

Op 31 januari werd de 38-jarige Werner Lotze, een extremist van de Rote Armee Fraktion, door het Beierse landsgerechtshof tot 12 jaar gevangenisveroordeeld. Hij werd schuldig bevonden aan de moord op een politieman, aan poging tot moord op de toenmalige opperbevelhebber van de NAVO in Europa, generaal Alexander Haig, in 1979 en aan roof en chantage.

Het proces was het eerste dat werd aangespannen tegennegenextremistendie in juni 1990 in Oost-Duitsland waren gearresteerd (zie pag. 372/3 -'90), en het eerste onder de wetgeving van 1989, die de mogelijkheid opende tot mildere vonnissen voor diegenen die kroongetuige werden. Lotze's straf was echter zwaarder dan de negen jaar die door het openbaar ministerie was geëist; het gerechtshof was van mening dat in zijn rechtszaak geen sprake was van een echte kroongetuige, aangezien het proces niet had geleid tot verdere arrestaties en ook geenmisdrijf had voorkomen.

Maatregelen ter verscherping van de exportcontrole

Op 6 februari 1991 keurde het kabinet een pakket maatregelen goed ter verscherping van de Duitse exportcontrole, dat daarna ter goedkeuring werd voorgelegd aan het parlement. Er waren aanwijzingen dat Duitse bedrijven het VN-handelsembargo met Irak, dat in augustus 1990 was ingesteld, hadden geschonden.

Het pakket, waarvan eind januari al een overzicht was gegeven, omvatte maatregelen waardoor (i) de maximumgevangenisstraf voor overtredingen van de exportwetten werd verhoogd van drie tot tien jaar; (ii) beslag kon worden gelegd op inkomsten uit illegale handel; (iii) de douane en de autoriteiten voor de exportcontrole en hun personeel meer bevoegdheden kregen; en (iv) de inlichtingendiensten in het kader van hun opsporingsactiviteiten telefoons mochten aftappen en post openen.
Volgens een onderminister van het ministerie van buitenlandse zaken liep eind januari in 110 bedrijven een onderzoek wegens vermeende illegale leveringen aan Irak. Daarvan werden 11 bedrijven strafrechtelijk vervolgd, alhoewel geen van deze bedrijven na augustus 1990, toen het embargo in werking trad, betrokken wasgeweestbij export naar Irak.
Export van militair materieel naar het Golfgebied was al sinds het begin van de oorlog tus-

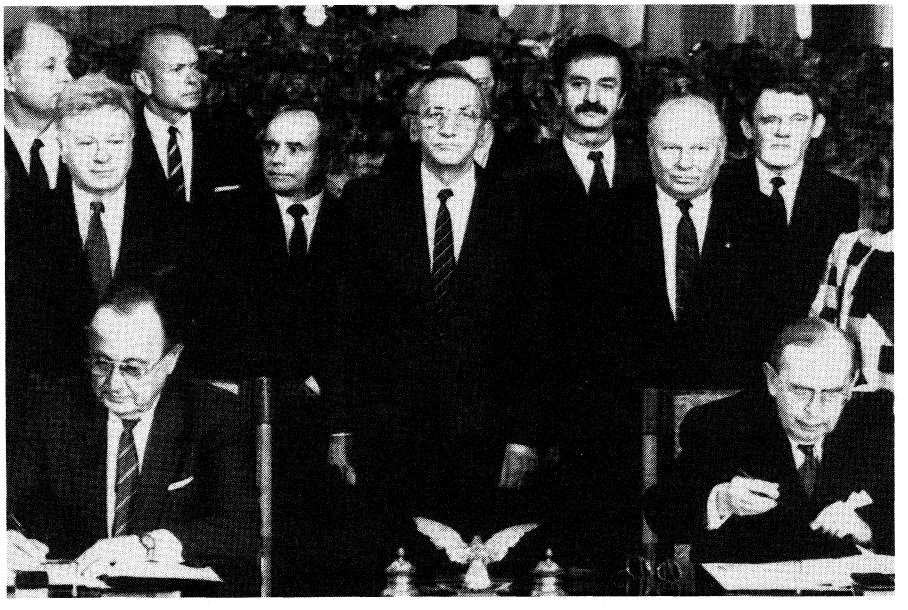

De Duitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher (l.), en zijn Poolse collega Krzystof Skubiszewski ondertekenen op 14 november 1990 het grensverdrag tussen hun landen. In het midden de toenmalige Poolse premier Tadeusz Mazowiecki.

sen Iran en Irak in 1980 verboden Desalniettemin meldde het Amerikaanse wapenbeheersingsbureau dat Duitsland alleen al in de periode 1984-'88 wapens ter waarde van $ 6'75mln aan Trak verkncht had

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. GRENSVERDRAG MET POLEN

De ministers van buitenlandse zaken van Duitsland en Polen, Hans-Dietrich Genscher en Krzystof Skubiszewski, ondertekenden op 14 november 1990 een verdrag waarin werd bevestigd dat de Oder-Neisse-grens de definitieve grens was tussen de twee landen.

Duitsland zag daarbij formeel af van alle aanspraken op ongeveer 102.000 km2 gebied ten oosten van de Oder-Neisse, vanaf Oost-Pommeren zuidwaarts via Oost-Brandenburg naar Beneden-Silezië, en het zuidelijk deel van Oost-Pruisen. Dit gebied was bij Polen gevoegd na bezetting door het Rode Leger aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. De westerse mogendheden accepteerden deze situatie de facto tijdens de Potsdam-conferentie in juli-augustus 1945 (waarbij tevens het noordelijk deel van Oost-Pruisen bij de Sowjet-Unie werd gevoegd). De gebieden in kwestie besloegen eenderde van het huidige grondgebied van Polen. Genscher herhaalde dat het besluit in het verdrag voor alle Duitsers moeilijk was, vooral voor de miljoenen die waren verdreven uit hun huizen in de gebieden die bij Polen waren gevoegd, maar dat met het verdrag niets was afgestaan dat niet al lang geleden verloren was gegaan.
Rekening houdend met door de Tweede Wereldoorlog veroorzaakt leed van ,,in het bijzonder talloze Duitsers en Polen die door uitzetting of herhuisvesting hun huizen waren kwijtgeraakt" bevestigde het verdrag de onschendbaarheid van de Duits-Poolse grens zoals vastgesteld in het akkoord uit juli 1950 tussen Polen en Oost-Duitsland, in latere akkoorden (van januari 1951 en mei 1989) en in het Warschau-Verdrag uit december 1970. De twee partijen beloofden elkaars soevereiniteit te respecteren en in de toekomst geen aanspraken te maken op elkaars grondgebied. De parlementen van beide landen zouden het verdrag eind februari 1991 ratificeren.

Het akkoord over het verdrag was tot stand gekomen tijdens de eerste onderhandelingsronde over de bilaterale betrekkingen in Warschau op 30 en 31 oktober 1990. Op 6 november werd bekendgemaakt dat er algemene overeenstemming was bereikt over de bescherming van de belangen van de Duitse minderheid in Polen ,,overeenkomstig de internationale normen". Daarna vond op 6 november een ontmoeting plaats tussen de Duitse kanselier Helmut Kohl en de toenmalige Poolse premier Tadeusz Mazowiecki, eerst aan de Duitse zijde in Frankfurt aan de Oder en daarna aan de overzijde van de rivier in Slubice (dat tot 1945 bij Frankfurt had behoord). Tijdens de ontmoeting zwichtte Kohl voor de Poolse druk om het akkoord enkele maanden eerder te ondertekenen dan hij van plan was geweest. (Zie ook pag. 434/2 e.v. - '90.)

Bezoek van Gorbatsjow. Ondertekening van biiaterale akkoorden

President Gorbatsjow van de Sowjet-Unie bezocht Duitsland op 9 en 10 november 1990. Op de eerste dag van zijn bezoek ondertekenden hij en kanselier Kohl een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag voor 20 jaar, dat op 13 september in Moskou was geparafeerd (zie pag. 718/1 e.v.-'90), en dat volgens Kohl ,,een streep zet onder de pijnlijke hoofdstukken uit ons verleden en de weg baant voor een nieuw begin". Ook werden er verdragen ondertekend op het gebied van economische, industriële, wetenschappelijke en technologische samenwerking en samenwerking op het gebied van de arbeid.

Groot-Brittannië ratificeert twee-plus-vier-verdrag

De Britse regering stelde de Duitse regering er op 9 november officieel van op de hoogte dat zij het Verdrag over de Definitieve Regeling met betrekking tot Duitsland had geratificeerd, dat op 12 september door de twee Duitslanden, Frankrijk, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten was ondertekend (zie pag. 717/1 e.v.-'90). Duitsland en de Verenigde Staten hadden het verdrag in oktober geratificeerd, terwijl Frankrijk en de Sowjet-Unie dat eind november nog moesten doen.

(Vor.ber. pag. 5 e.v.-1991)

HONGARIJE

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De Christen-Democratische Volkspartij vergaderde in september 1989 voor de eerste keer in 40 jaar en koos een definitieve leiding. De partij beweerde over 3.000 leden te beschikken. In mei 1990 nam de partij statuten aan en koos een vijf-koppig presidium en een uit tien personen bestaand dagelijks bestuur.
Tijdens een congres van de Alliantie van Vrije Democraten (SzDSz), dat duurde van 27-29 oktober 1989, werd een 30 leden tellende raad gekozen, samen met een 15-koppige bestuursraad. Een week daarvoor had Eva Balla, een onafhankelijk lid van de Orszaggyules, zich bij de partij aangesloten en werd zo de eerste afgevaardigde van de partij in het parlement. In april 1990 werd Janos Kis tot SzDSz-voorzitter gekozen.

Op 29 december 1989 deed zich een scheuring voor in de onafhankelijke partij van Kleine Boeren toen de oprichtingsvergadering plaatsvond van de Nationale Kleine Boeren- en Bourgeoispartij, die werd bijgewoond door 150 leden uit de partijafdelingen van de Kleine Boeren. De vergadering nam een partijstatuut aan en stelde een 15-koppig voorlopig oprichtingscomité aan onder leiding van Imre Boros, terwijl Dezsö Futo tot ere-voorzitter van de partij werdgekozen.

De opening van het tweede congres van de Hongaarse Socialistische Partij (HSP, de voormalige regerende Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij, HSAP) vond plaats op 26 mei. De voormalige minister van buitenlandse zaken Gyula Horn werd gekozen tot partijvoorzitter en verving Rezsö Nyers (zie pag. 445/1 e.v. - '89 voor diens verkiezing in juni 1989). Er werden wijzigingen van de partijstatuten aangenomen waardoor de partij zich aansloot bij de hoofdstroom van de Westeuropese sociaal-democratie. De minimumleeftijd voor het partijlidmaatschap werd verlaagd tot 16 jaar. Dit gebeurde nadat de partij 700.000 leden had verloren sinds de wijziging van de partijstatuten en een beschamende vierde plaats had behaald bij de nationale verkiezingen in maart en april (zie pag. 442/2 - e.v. - '90).
Het Patriottische Volksfront (PVF), het overkoepelend orgaan dat bestond uit de HSAP en andere partijen die voor de invoering van de liberaliseringsmaatregelen in de regering vertegenwoordigd waren, besloot na de slechte verkiezingsresultaten zichzelf tijdens een nationale conferentie in mei op te heffen. De PVF had de toenmalige minister van justitie Kalman Kulcsar in oktober tot partijvoorzitter gekozen.
Tijdens het derde nationale congres op 2 juni 1990 besloot het Hongaars Democratisch Forum (HDF of MDF) het partijpresidium uit te breiden tot 19 leden. In juni werd het HDF lid van de Unie van Europese Democratische Partijen.

Kleine partijen

In de Sociaal-Democratische Partij (SDP) vond een scheuring plaats tijdens een congres dat duurde van 3-5 oktober 1989. De in januari 1989 opgerichte partij had al eerder scheuringen meegemaakt tussen de ,,historische vleugel", die de lijn wilde volgen van de tussen 1890 en 1948 functionerende originele SDP, en

het „vernieuwingsplatform", dat de idealen van de sociaal-democratie naar westers model wilde overnemen. Op het congres koos de SDP een uit 31 leden bestaande raad en een 102-koppige nationale raad. Op 5 november 1989 werd Anna Petrasovits tot partijvoorzitter gekozen en Andor Bölcsföldy tot ere-voorzitter.
Op 4 oktober stapten tijdens het SDP-congres onder leiding van György Ruttner een groot aantal leden op. De volgende dag richtten ongeveer 60 afgevaardigden de Onafhankelijke Sociaal-Democratische Partij op. De partij koos een zeven leden tellend uitvoerend comité. Op haar officiële benoemingsconferentie in juni 1990 koos de partij een nieuwe leiding, waarbij de oudgediende en SDP-activist Andras Revesz voor het leven tot voorzitter werd benoemd.

De SDP was een van de kleine partijen zonder afvaardiging in het parlement, die in mei 1990 een alliantie vormden. De Hongaarse Volkspartij, de Generatiepartij, de uit vier partijen bestaande Nationale Alliantie en het Verbond van Politieke Gevangenen namen daar ook aan deel, In juni trok de SDP zich echter terug vanwege „fundamentele verschillen".
De Democratische Volkspartij koos in september 1989 Sandor Keresztes tot voorzitter en Emese Ugrin tot secretaris-generaal.
De Groene Partij hield haar oprichtingsvergadering op 18 november 1989. en koos op een van 2-3 juni 1990 gehouden congres Karoly Szita, Ivan Gyulay en György Ilosvay tot vicevoorzitters.
Gyula Fetke werd op 20 januari 1990 gekozen tot voorzitter van de Hongaarse Volkspartij.

Diezelfde dag koos het eerste congres van de Ondernemerspartij Tibor Szabo tot voorzitter, maar tijdens het tweede congres in juni trad de partijtop af wegens de slechte verkiezingsresultaten. Jozsef Rigo werd de nieuwe partijleider.

Nederlaag regeringspartijen bij plaatselijke verkiezingen

Op 30 september en 14 oktober 1990 werden twee verkiezingsronden gehouden voor de plaatselijke overheden. Deze leidden tot een wijziging in de positie van de in mei gevormde centrum-rechtse coalitie van het HDF en diens twee kleinere coalitiepartijen. Ze kregen slechts 35,7 procent van de zetels in de gemeenteraden, terwijl de centrum-linkse oppositiecoalitie van de Alliantie van Vrije Democraten (SzDSz) en de Bond van Jonge Democraten (FIDESz) 42.2 procent van de zetels veroverde. Bij verkiezingen voor de raden op het platteland werd tweederde van het aantal zetels en 80 procent van het aantal burgemeestersposten veroverd door onafhankelijke kandidaten. De verkiezingen vestigden een nieuwe structuur voor de plaatselijke overheden met aanzienlijk meer macht dan de oude plaatselijke raden, waar nog steeds de voormalige communisten de dienst uitmaakten.

In Boedapest behaalde de SzDSz 34,7 procent en FIDESz 18,2 procent van de stemmen tegen 27,3 procent voor het HDF en 5 procent voor de aan het HDF-gelieerde Christen-Democratische Volkspartij. Op 31 oktober werd Gabor Demszky van SzDSz gekozen tot burgemeester van Boedapest

De terugval in steun voor de regeringspartijen na minder dan vijf maanden aan de macht te zijn geweest, werd algemeen toegeschreven aan de groeiende scepsis over de vraag of de regering wel in staat zou zijn een uitvoerbaar programma op te stellen om de economische crisis in het land het hoofd te bieden. De lijstverbindingen verhulden echter dat de steun voor de Onafhankelijke Partij van Kleine Boeren, de derde coalitiepartij in de regering, volledig was weggevallen. De steun viel weg doordat het Constitutionele Hof op 3 oktober de regeringsvoorstellen ongrondwettelijk had verklaard die waren gebaseerd op een grondidee van de Partij van Kleine Boeren, namelijk dat het in 1947 bij de communistische machtsovername door de staat geconfisqueerde land aan de oorspronkelijke eigenaren zou worden teruggegeven. Het Hof was van mening dat de regering de bevoegdheid had bezittingen die in staatshanden waren, terug te geven, maar het maakte bezwaar tegen het voorstel om het geconfisqueerde land terug te geven en daarbij de huidige particuliere eigenaren (voornamelijk landbouwcoöperaties) slechts gedeeltelijk te vergoeden.

Desillusie onder het volk over de resultaten van de democratisering en kiezersmoeheid (de tweede ronde op 14 oktober was de zesde landelijke stemronde in minder dan een jaar) werden als oorzaken gezien voor de wijdverbreide apatie jegens de verkiezingen. De eerste stemronde zou geldig zijn geweest bij een opkomst van ten minste 40 procent, maar op 30 september werd deze drempel in het merendeel van de kiesdistricten niet gehaald (landelijk was de opkomst slechts 36 procent). Voor meer dan 80 procent van de raadszetels moest een tweede stemronde worden gehouden. Op 14 oktober (toen de kiesdrempel niet meer gold) was de landelijke opkomst slechts 27,4 procent.

TERUGGAVE STAATSBURGERSCHAP

In overeenstemming met de henvaardering van de Hongaarse geschiedenis die sinds begin 1989 aan de gang was, werd op 15 mei 1990 een resolutie aangenomen waardoor mensen hun staatsburgerschap terugkregen (in sommige gevallen postuum), dat hun tijdens de politieke onderdrukking tussen het einde van de jaren veertig en het begin van de jaren zestig was afgenomen.

MINDERHEIDSRECHTEN

Nationale minderheidsrechten werden in januari 1990 een punt van discussie toen in Hongarije wonende Roemenen, Kroaten en Slowaken een gezamenlijke organisatie oprichtten, die was bedoeld om de regering te helpen bij het voorbereiden van besluiten over minderheidsrechten. Tijdens een zitting van de Orszaggyules op 27 februari eiste een afgevaardigde zetels in het parlement voor de minderheden, en een ander stelde voor dat ook de kerk in het parlement vertegenwoordigd zou worden. Er werd besloten dat vanaf dat moment gemeenschappen van zigeuners, Kroaten, Duitsers, Roemenen, Serviërs, Slowaken en joden elk door een afgevaardigde in het parlement vertegenwoordigd zouden worden, maar dat de kerk niet vertegenwoordigd zou worden.

Op 15 mei werd een wet aangenomen waarin werd opgeroepen tot besprekingen tussen Hongarije en zijn buurlanden over de toekomst en de bescherming van Hongaarse minderheden.
De Rechtvaardigheidspartij van Hongaarse Zigeuners eiste in juni dat er een minister voor zigeunerzaken zou worden aangesteld.
Op 1 april 1990 werd de na de Tweede Wereldoorlog ontbonden Hongaarse Zionistische Bond, die streefde naar de vorming van een minderheidsraad binnen de joodse gemeenschap, opnieuw opgericht.
Op 23 januari 1990 werd de Democratische Federatie van Serven opgericht als de wettelijke opvolger van de Democratische Federatie van Zuidslaven in Hongarije.

VAKBONDSONTWIKKELINGEN

Tijdens een congres op 2 maart 1990 werd de Centrale Raad van Hongaarse Vakbonden (SZOT) als soevereine organisatie heringesteld, waarbij Sandor Nagy tot voorzitter werd gekozen. Slechts twee vakbonden gaven te kennen geen deel te willen uitmaken van de SZOT-confederatie. Het congres besloot tot de oprichting van een gesloten beheermaatschappij voor de bezittingen van de vakbonden, waarvan iedere vakbond lid kon worden. In de laatste maanden van 1989 werd een aantal nieuwe vakbonden opgericht waarmee een breed scala van arbeiders werd vertegenwoordigd.

BESNOEIINGEN OP DEFENSIEUITGAVEN

In 1990 werd de defensiebegroting van Hongarije met 30 procent verminderd en dientengevolge zou het in 1988 106.000 man sterke Hongaarse leger in 1991 zijn teruggebracht tot 80.000 man. In december werd de oprichting aange-

kondigd van een opperbevel van het Volksleger dat de strijdkrachten professioneel zou gaan besturen. Luitenant-generaal Kalman Lörincz werd bevelhebber met de regeringsrang van staatssecretaris.

In februari maakte de bevelhebber van de grensbewakingsdienst bekend dat zijn troepenmacht de komende vijf jaar zou worden teruggebracht van 22.000 naar 9.000 man. De toenmalige minister van defensie, Ferenc Karpathi, kondigde op 29 maart aan dat de dienstplicht vanaf augustus tot 12 maanden verminderd zou worden, en dat soldaten geen oneigenlijke taken meer zouden hoeven verrichten, zoals bijvoorbeeld in de landbouw. In juni werd het ministerie van binnenlandse zaken gereorganiseerd en kreeg daardoor directe zeggenschap over meer dan eenderde van de belangrijke ministeries. De grensbewaking viel voortaan onder het ministerie van defensie.

Een in februari uitgevaardigd decreet verbood de verkoop van wapens aan landen die bij een gewapend conflict betrokken waren. De produktie van wapens daalde in 1989 en zou volgens verwachtingen nog verder afnemen.

ECONOMISCHE HERVORMINGEN VAN HSAP/HSP-REGERING

De HSAP-regering maakte in september 1989 een gewijzigd economisch hervormingsprogramma bekend, waarin werd voorgesteld de staatseigendommen te verminderen, de beperkingen op particuliere ondernemingen te versoepelen en met behulp van buitenlands kapitaal een markteconomie te vestigen. Bovendien zou Hongarije in 1991 in de handel met alle Oosteuropese partners overgaan op harde valuta, en tussen 1992 en 1994 zou de forint gedeeltelijk inwisselbaar gemaakt worden. In november werden strikte beperkingen bekendgemaakt op het inwisselen van harde valuta's ter indamming van de toeloop op de kasreserves.

Na deze maatregelen bedroeg het tekort op de lopende rekening van de harde valuta's in de eerste twee maanden van 1990 in totaal $ 23 mrd, een verbetering ten opzichte van dezelfde periode in 1989, en daalde de buitenlandse schuld met $136 mln. Eind maart vertoonde de lopende rekening van roebels een tekort van 184 mln roebel in vergelijking met een overschot van 414 mln roebel 12 maanden daarvoor. In juni 1990 maakte Ferenc Bartha, de directeur van de Nationale Bank, bekend dat Hongarije geen herschikking van zijn buitenlandse schuld van $ 20,7 rmrd wilde.

De Orszaggyules discussieerde op 23 november 1989 over vermindering van de inkomstenbelasting ter stimulering van de produktiviteit. Dit idee werd bestreden door de toenmalige minister van financiën Lazslo Bekesi, die verklaarde dat de schulden en beperkingen van de socialistische markt betekenden dat een dynamische ontwikkeling voor de economie op de korte termijn onmogelijk was. Er werd een wetsvoorstel aangenomen waardoor de belasting op gemaakte winst daalde van 50 naar 40 procent en naar 35 procent in de landbouw. Bovendien bevatte het wetsvoorstel een verhoging van de BTW met 25 procent op alle goederen. vooral op particulier ingevoerde auto's uit het Westen

De bestedingen aan geïmporteerde auto's in inwisselbare valuta's hadden in de eerste 11 maanden van 1989 een waarde bereikt van $ 200 mln en hadden een aanzienlijke uitvoer aan deviezenvoorradenveroorzaakt.

BUITENLANDS KREDIET

De algemene geldhoeveelheid in 1989, die met 74,3 rmrd forint was toegenomen ofwel 12 procent, wat 7 procent lager was dan het groeipercentage van het nominaal BNP, was tekenend voor het zeer stringente monetaire beleid van de Centrale Bank. Het aantal bedrijven dat betaalopdrachten niet kon voldoen vanwege gebrek aan geld steeg met 60 procent.

Hongarije verloor het vertrouwen van veel buitenlandse crediteuren als gevolg van de algemene verslechtering van de economische resultaten, net op het moment dat het land een periode tegemoetging waarin het aanzienlijke buitenlandse leningen nodig had om schulden af te lossen, het tekort aan inwisselbare valuta te financieren, en de reserves aan harde valuta aan te vullen. De Nationale Bank verklaarde dat ze in 1990 een strikt monetair beleid moest voeren om het tekort aan harde valuta beneden de $ 550 mln te houden, het begrotingstekort onder de 10 rmrd forint en de inflatie beneden de 19 procent. Dit waren de voorwaarden die het Internationale Monetaire Fonds (IMF) had gesteld voor de goedkeuring van een overeenkomst die de weg moest vrijmaken voor aanvullende buitenlandse leningen die de kredietwaardigheid van het land in stand moesten houden.

In 1989 had Hongarije ongeveer $ 2,6 rmrd nodig om schulden af te lossen en het tekort op de lopende rekening te financieren. Rentebetalingen liepen op tot $ 1,4 mrd, 5 procent van het BNP. Geschat werd dat voor 1990 nieuwe kredieten ter waarde van ongeveer $ 3 rmrd moesten worden verworven, voornamelijk uit westerse bronnen. Op 6 december verstrekte de Europese Commissie een lening van $1,138 rmrd voor een periode van vijf jaar. In juni verstrekten westerse centrale banken nog een korte-termijnlening van $ 280 mln. In maart 1990 verstrekte de Groep van 10 (G-10, groep van meest geïndustrialiseerde landen) samen met Oostenrijk een overbruggingslening van $ 300 mln. De Wereldbank verstrekte in juni een lening van $ 66 mln ter stroomlijning van het Hongaars financieel systeem (het geld werd ter beschikking gesteld van de vier grootste banken).
In september werden de bepalingen voor harde-valutarekeningen gewijzigd zodat Hongaren harde valuta's op hun privérekening konden zetten zonder de herkomst van het geld te hoeven vermelden.

WET OP PRIVATISERING

Regeringsplannen betreffende privatisering, al in juni 1990 in gang gezet met de uitgifte van eenderde van de aandelen van het Ibusz-reisbureau en de heropening van de beurs in Boedapest, werden vastgelegd in een door de Nationale Vergadering op 18 september goedgekeurde wet.

Het Staatseigendomsagentschap (SEA) zou zich bezighouden met de drie belangrijkste middelen om te privatiseren: te koop aanbieden van aandelen op effectenbeurzen; concurrerende offertes; op aandelen voor werknemers afgestemde programma's. Op 14 september maakte het SEA de namen bekend van de eerste twintig staatsbedrijven die volledig zouden worden geprivatiseerd. Vice-directeur van de SEA Karoly Szabo verklaarde dat de privatiseringsprogramma's erop waren gericht het staatsbelang in de economie binnen vijf jaar terug te brengen van 90 procent tot 40 procent. Privatisering vormde het middelpunt van een op 25 september door de regering gepubliceerd ontwerp voor een drie jaar durend ,,programma van nationale hernieuwing". Het in de volksmond als het ,,Witboek" bekend staande ontwerp ging over het in mei 1990 aangekondigde programma van de regering van premier Jozsef Antall, die toen aantrad.

(Vor.ber. pag. 505/3 e.v. - 1990)

REGERINGSCRISIS VANWEGE VERHOGING BRANDSTOFPRIJZEN

Alle Oosteuropese lidstaten van de COMECON werden getroffen door de oliecrisis die was ontstaan doordat de Sowjet-Unie in juli eenzijdig had besloten de leveringen in het derde kwartaal van 1990 te verminderen. In oktober werd de situatie nijpender toen duidelijk werd dat de Sowjet-Unie er niet in zou slagen de beloofde leveranties in het vierde kwartaal volledig te voldoen. Op 25 oktober kondigde de Hongaarse regering een prijsverhoging van 65 procent aan voor de benzineprijs aan de pomp omdat ze gedwongen was grotere hoeveelheden olie op de wereldmarkt te kopen tegen vanwege de Golfcrisis sterk gestegen prijzen.
Hierop gingen taxichauffeurs en particuliere transportbedrijven onmiddellijk in staking. Ze blokkeerden de hoofdwegen en grensovergangen en van 26 tot 28 oktober was het landpraktisch lamgelegd. Het vooruitzicht dat de bevoorrading was ontwricht, zorgde meteen voor panische hamsterwoede, met als gevolg dat in de avond van 26 oktober in Boedapest en in andere steden de schappen leeg waren. Geconfronteerd met de zwaarste crisis sinds haar aan-

treden in mei, slaagde de regering er op 28 oktober in een einde aan de blokkades te maken door het aanbod de prijsverhoging beperkt te houden tot 35 procent.

Aanvankelijk wilde de regering niets weten van een compromis met de stakers. Op 26 oktober zei minister van binnenlandse zaken Balazs Horváth (die de in het ziekenhuis verblijvende premier Jozsef Antall verving) tegen het pariement dat de brandstofreserves van Hongarije na vier dagen op zouden zijn en dat de economie in elkaar zou kunnen storten wanneer de prijsverhoging niet doorging.

De regering dreigde geweld tegen de stakers te gebruiken, maar dat werd zowel door de politiechef van Boedapest ais door piesideiit Arpad Göncz afgewezen. Nadat de schikking bekend was gemaakt, gaf de regering toe in haar aanpak van de kwestie ernstige fouten te hebben gemaakt. Op 30 oktober deed Antall in het parlement zelfs de suggestie dat hij zou moeten aftreden (hoewel hij zijn ontslag niet formeel aanbood).

Het beperken van de prijsverhoging was slechts een tussenoplossing, want op 28 oktober was de regering tijdens onderhandelingen met de vakbonden en met vertegenwoordigers van de werkgevers overeengekomen dat ze binnen een week wetsvoorstellen zou indienen waardoor de staat de brandstofprijzen niet meer zou kunnen vaststellen.

BUITENLANDS BELEID

Op 8 september 1989 kondigde de HSAP aan dat er langs de grenzen met Oostenrijk en Joego-Slavië een 50 km brede zone zou komen om de veiligheid en het vertrouwen te bevorderen. In dezelfde maand verklaarde de voorzitter van het Hongaarse parlement, Matyas Szurös, dat Hongarije op de lange termijn streefde naar neutraliteit volgens Fins of Oostenrijks model, niet tegen de Sowjet-Unie gericht, maar gebaseerd op vertrouwen binnen Europa. De nieuwe minister van buitenlandse zaken, Geza Jeszenszky, verklaarde op 30 mei 1990 dat Hongarije, rekening houdend met de veiligheidsbelangen van de Sowjet-Unie, met alle betrokken partijen wilde onderhandelen over het opzeggen van het lidmaatschap van het Warschaupact. Op 29 juni bezocht Jeszenszky het NAVO-hoofdkwartier in Brussel. De behoefte van Hongarije aan leningen en de door het handelsoverschot met de Sowjet-Unie veroorzaakte problemen vormden aanleiding binnen Europa naar andere handelspartners op zoek te gaan. In juni 1989 ondertekenden de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) en Hongarije een samenwerkingsovereenkomst, waardoor Hongarije douaneconcessies verleend konden worden. Op 22 mei 1990 maakte de nieuwe premier Jozsef Antall het regeringsprogramma bekend waar zowel aansluiting binnen 10 jaar bij de EG, als het lidmaatschap van de nieuwe Europese veiligheidsstructuur deel van uitmaakten. In juni 1990 zei Antall tegen de Oostenrijkse kanselier Franz Vranitsky dat Hongarije tegelijkertijd met Oostenrijk lid wilde worden van de EG.

Nauwere banden met West-Europa

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, bracht in februari 1990 een officieel bezoek aan Hongarije. Aan het eind van zijn bezoek maakte Hurd bekend dat Groot-Brittannië voornemens was een fonds van £ 25 mln in te stellen ter bevordering van de Hongaarse economie. President Mitterrand van Frankrijk arriveerde op 18 januari in Boedapest. Tijdens dit bezoek ondertekenden de directeur van de Credit Lyonnais Bank en de Hongaarse Nationale Bank een overeenkomst ter waarde van $ 100.000, en werden zij het eens over de opening van een kantoor in Boedapest. Horn bracht in juni 1990 een bezoek aan Italië, dat Hongarije een overheidskrediet verleende van $ 150 mln. België en Hongarije ondertekenden in 1989 een akkoord over beperkte militaire samenwerking, de eerste overeenkomst van dergelijke aard tussen een lidstaat van het Warschaupact en een NAVO-lid. Koning Boudewijn bezocht Hongarijein juni 1990.

Onthulling over betrokkenheid van HSAP-regime bij internationaal terrorisme

Bijzonderheden over de betrokkenheid van het voormalige regime bij terroristische organisaties kwamen in juni 1990 aan het licht.

Tijdens een zitting van het parlement zei de minister van binnenlandse zaken Balazs Horvath dat hij tegen voormalige ministers een strafrechtelijke procedure in gang had gezet wegens het verlenen van onderdak aan de internationale terrorist „Carlos" (Illich Ramirez Sánchez). Een van de verdachten, voormalig minister van binnenlandse zaken Andras Benkei, noemde de aantijgingen ;,nonsens", maar het Hongaarse dagblad *Magyar Nemzet* beweerde dat Carlos en leden van zijn groep eind jaren '70 en begin jaren '80 verscheidene malen in Hongarije hadden verbleven, en dat vooraanstaande communistische leiders daarvan op de hoogte waren geweest.
De krant *Nepszabadsag* beweerde ook dat Ulrike Meinhof, een van de leiders van de Westduitse Rote Armee Fraktion, een tijdje in Boedapest had doorgebracht vóór haar arrestatie in 1972 en haar dood in 1978.

CONGRES HDF

Tijdens het op 15 en 16 december 1990 gehouden congres van het HDF werd Jozsef Antall, premier van de centrumrechtse regering, zonder tegenstemmen herkozen als voorzitter van het Hongaars Democratisch Forum (HDF).
Cszaba Kiss trad af als vice-voorzitter en er werd een 20 leden tellend presidium gekozen. Antall, die in oktober door zijn slechte gezondheid gedwongen was de leiding van de regering over te geven aan Balazs Horváth, op dat moment minister van binnenlandse zaken, droeg Horváth voor als waarnemend vicevoorzitter van de partij.

KABINETSWIJZIGINGEN

Het kabinet van Antall onderging op 20 december een aantal wijzigingen.
De wijzigingen werden versneld door onenigheid over het economische beleid en door het aftreden van Ferenc Rabar (financiën) en Gyorgy Matolcsy (hoofd van het secretariaat voor economisch beleid). Horváth, die was bekritiseerd vanwege de manier waarop hij in oktober de benzinecrisis had afgehandeld, werd als minister zonder portefeuille verantwoordelijk voor de betrekkingen met het parlement en voor de Hongaren in het buitenland. Peter Boross, tot dan toe minister zonder portefeuille, volgde hem op als minister van binnenlandse zaken.

Nieuwe benoemingen waren: Mihaly Kupa als minister van financien (een econoom die tijdens het voormalige „hervormingsgezinde communistische regime" betrokken was geweest bij het opstellen van Oost-Europa's eer-

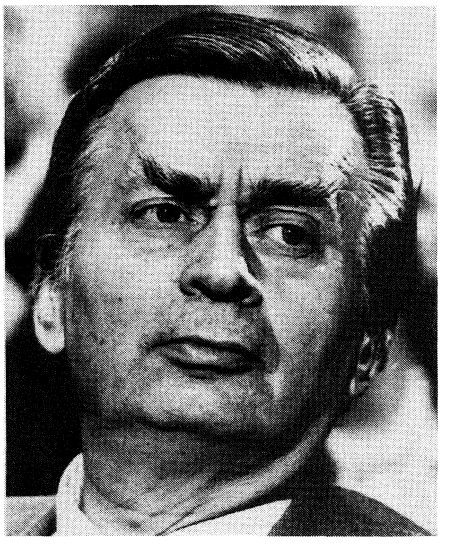

Premier Jozsef Antall

ste inkomstenbelastingsysteem); en de ministers zonder portefeuille Ernö Pungor (hoofd van het staatsbureau voor technologische ontwikkeling en van de nationale commissie voor kernenergie, Katalin Botos (tot dan toe plaatsvervanger van Rabar in haar functie als staatssecretaris voor financiën), en Andras Galszecsy (die van Boross de verantwoordelijkheid voor de staatsveiligheidsdiensten overnam) Op 21 december werden de nieuwe kabinetsleden beëdigd. Hoewel Rabar en Matolcsy beide voor een snelle en fundamentele economische hervorming waren, hadden ze onenigheid gekregen over het beleid. Matolcsy wilde een beleid waarin de nadruk lag op de „aanbodzijde" en op belastingvoordelen, en dat strookte niet met de fiscale orthodoxie van Rabar. Rabar beschuldigde Matolcsy ervan de juiste afbakening van verantwoordelijkheden niet in acht te nemen en maakte op 28 november bekend dat hij zijn ontslag had genomen nadat hij eerder al op 10 oktober zijn ontslag had ingediend. Op zijn beurt nam Matolcsy op 12 december ontslag, een dag nadat de regering haar begroting voor 1991 volledig bekendmaakte aan de Nationale Vergadering. Zijn eigen radicalere recept was op 1 november bekendgemaakt. Het ging om een programma van zes maanden waarvan hij beweerde dat het „een éénmalige maar gigantische opoffering (zou) vragen en mogelijkheden zou openen voor doorbraken".

Bij de tweede kabinetswijziging in minder dan één maand tijd benoemde premier Jozsef Antall op 12 januari 1991 Elemer Gergatz tot minister van landbouw. Hij volgde Ferenc Jozsef Nagy op, die minister zonder portefeuille werd. Bovendien benoemde de premier Gyula Kiss (tot dan toe minister zonder portefeuille) tot minister van arbeidszaken in plaats van Sandor Györivanyi. Ten slotte bevestigde hij het al op 10 januari uitgelekte bericht over het ontslag van minister zonder portefeuille Jenö Gerbovics. Laatstgenoemde weet zijn ontslag aan de binnen de regeringscoalitie heersende onenigheid over een wet, die voormalige landeigenaren in staat moest stellen tijdens het regime van de communisten geconfisqueerd land en eigendom terug te eisen of daar een schadevergoeding voor te eisen.

BEGROTING 1991

Van 27-30 december besprak de Nationale Vergadering de begroting voor 1991 en keurde deze ten slotte op 30 december met 214 tegen 128 stemmen goed. Deze goedkeuring voor het eind van 1990 was de voorwaarde die aan een cruciaal pakket spoedleningen van het IMF voor een bedrag van $ 2 mrd was gesteld.

Het begrotingstekort werd geraamd op bijna 79 mrd forint (met een waarde van $ 1,308 mrd tegen een wisselkoers op 31 december van $ 1,00 = 60,404 forint), zelfs al werden de uitgaven beperkt gehouden tot 931,69 mrd forint. Er zou zwaar worden gesnoeid in de subsidies voor de industrie, de prijzen zouden worden vrijgegeven (waardoor veel huishoudelijke artikelen onmiddellijk drie maal zo duur en de elektriciteit twee maal zo duur zouden worden) en de privatisering zou versneld worden. Om een „shock-therapie" naar Pools recept te vermijden voorzag de begroting echter ook in meer uitgaven voor sociale voorzieningen en hogere bijstandsuitkeringen.

Devaluatie

Met ingang van 7 januari devalueerde de regering de forint met 15 procent ten opzichte van convertibele valuta ($ 1 = F 71,406 op 7 januari 1991). Deze maatregel moest de export naar de westerse markten verhogen om de inflatie, die in 1990 ongeveer 34 procent had bedragen en in 1991 volgens voorspellingen tot 40 procent zou stijgen, te bestrijden.

(Vor. ber. pag. 720/1 - 1990)

JOEGO-SLAVIË

TOESPRAAK MARKOVIC OVER SITUATIE IN HET LAND

Op 15 november 1990 hield de Joegoslavische premier Ante Markovic in het federale parlement een strijdlustige toespraak waarin hij de politieke leiders van Slovenië, Servië en Kroatië ervan beschuldigde de economische en politieke hervormingen van zijn regering opzettelijk te hinderen en te ondermijnen in een poging hun eigen macht in stand te houden. Markovic schilderde een somber beeld van een land dat op het punt stond uiteen te vallen vanwege de flagrante minachting van het federale parlement door deze republieken Ook zag hij het land geconfronteerd met een zeer verontrustende toename van separatistische gevoelens en van geweld tussen etnische groeperingen Markovic beloofde plechtig dat de federale regering alle tot haar beschikking staande democratische en wettelijke middelen zou gebruiken om de hervormingen geleidelqk aan door te voeren en deed een beroep op alle zes republieken zich achter dit streven te scharen

Vervolgens ging hij dieper in op de economische beleidsvoorsteilen van de federale regering voor 1991. waaronder een herziening van het belastingsysteem en een uitbreiding van de privatisering. Hij waarschuwde echter dat het beeld van Joego-Slavië in het buitenland, namelijk dat het op de rand van desintegratie en burgeroorlog zou staan, een belemmering vormde voor buitenlandse investeringen in het land.

Servische handelsbarrières

Markovic keerde zich met name tegen het Servische besluit om met ingang van 1 november 1990 speciale heffingen op de import uit Slovenië en Kroatië en uit het buitenland in te stellen. Op 23 oktober had het Servische parlement deze protectionistische maatregelen, die de interne gemeenschappelijke markt van Joego-Slavië ernstig ontwrichtten, aangenomen als antwoord op wat de Servische premier Stanco Radmilovic het „destructieve beleid" van de regering van Markovic had genoemd. Radmilovic beweerde dat het openstellen van Joego-Slavië voor import uit het buitenland door de tarieven te verlagen, waardoor de binnenlandse fabrikanten werden gedwongen de prijzen te verlagen en concurrerender te gaan werken, betekende dat de regering het dumpen had aangemoedigd en binnenlandse producenten ruïneerde. Opvallend was dat zowel de Servische als de Kroatische televisie geen live-uitzending van Markovics toespraak verzorgden.

Drie hooggeplaatste militairen, Bozidar Grubisic, Branko Mamula en Veljko Kadijevic (v.l.n.r.), applaudisseren tijdens de oprichtingsbijeenkomst van de Bond voor Communisten-Beweging voor Joego-Slavië op 19 november 1990 in Belgrado.

Nena Kecmanovic, de communistische partijleider van Bosnië-Herzegovina, brengt tijdens de verkiezingen van 18 november 1990 zijnstemuit.

FEDERALE BOND VAN COMMUNISTEN NIEUW LEVEN INGEBLAZEN

De Joegoslavische Bond van Communisten, de vroegere in Joego-Slavië regerende partij die in het begin van 1990 uiteen was gevallen, werd nieuw leven ingeblazen met de oprichting van de Bond van Communisten - Beweging voor Joego-Slavië op 19 november 1990 in Belgrado. In het organisatiecomité zaten veel hooggeplaatste militairen, maar beweringen dat de Bond een speelbal van de militairen zou zijn werden ontkend. De belangrijkste taak die de partij zich stelde was de desintegratie van het land te voorkomen.

VERKIEZINGEN MET MEERDERE PARTIJEN IN VIER REPUBLIEKEN

In november en december 1990 werd het proces dat moest leiden tot vrije verkiezingen voor de parlementen van de deelrepublieken en dat in Slovenië en Kroatië in april 1990 in gang was gezet, afgerond met verkiezingen in de vier overige Joegoslavische deelrepublieken. Daarmee kwam de weg vrij voor besprekingen tussen de republieken over een nieuwe federale of confederale organisatie voor Joego-Slavië. Deze laatste verkiezingen bevestigden echter opnieuw de bestaande verdeeldheid tussen de republieken: de regerende communisten moesten in Bosnië-Herzegovina en Macedonië (net als in april iri Slovenië en Kroatië) het bewind overdragen aan nationalistische partijen, maar in Servië (waar meer dan 40 procent van de bevolking van het land woont) en Montenegro bleven de communisten met overgrote meerderheid in het zadel.

Bosnië-Herzegovina

In de centraal gelegen republiek Bosnië-Herzegovina vonden respectievelijk op 18 november en op 2 en 9 december drie verkiezingsrondes plaats voor een gereorganiseerde, uit twee kamers bestaande Assemblée met 240 zetels. Het verkiezingsresultaat vormde zowel ren weerspiegeling van de etnische verscheidenheid van de republiek als van de klinkende nederlaag van de regerende Bond van Communisten in Bosnië-Herzegovina.
Het overgrote deel van de zetels ging naar de drie belangrijkste nationalistische groeperingen, die respectievelijk de islamitische, Servische en Kroatische bevolkingsgroepen vertegenwoordigden. Deze drie partijen veroverden ook alle 7 zetels van de Presidentiële Raad van Bosnië-Herzegovina, die bij een aparte stemming op 18 november direct gekozenwas.

De partij voor Democratische Actie (SDA. de belangrijkste moslim-partij) behaalde 86 zetels, de Servische Democratische Partij (SDS) 72 zetels, en de Kroatische Democratische Unie (HDZ,eenzusterorganisatie van de partij die sinds mei in het aangrenzende Kroatië aan de macht was) 44 zetels. De Bond van Communisten behaalde slechts 19 zetels (waarvan 5 in coalitie met de Socialistische Alliantie, die zelf ook één zetel behaalde). De nieuwe pan-Joegoslavische partij van federaal premier Ante Markovic, de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten, veroverde 13 zetels. Vier anderepartijen deelden de vijf resterende zetels.

Na een akkoord op basis van machtsdeling, door sommige commentatoren verwelkomd als een model voor de toekomst van Joego-Slavië, vo mden de drie nationalistische partijen een coalitieregering. Op 20 december werd bekendgemaakt dat Alija Izetbegovic van de SDA voorzitter van de Presidentiële Raad zou worden. Jure Pelivan van de HDZ zou het premierschap op zich nemen en Momcilo Krajisnik van de SDS zou voorzitter van de Assemblée worden.

Macedonië

De verkiezingen in de zuidelijke republiek Macedonië, waar op 11 en 25 november en op 9 december gestemd werd voor een nieuwe, uit één kamer bestaande Assemblée van 120 zetels, resulteerden in een wankel evenwicht binnen het parlement. De nationalistische Binnenlandse Macedonische Revolutionaire Organisatie-Democratische Partij voor Macedonische Nationale Eenheid bleek met 37 zetels de grootste partij, gevolgd door de Macedonische Bond van Communisten-Partij voor Democratische Verandering met 31 zetels. De Partij voor Democratische Voorspoed en de Nationale Democratische Partij (die beide de Albanese minderheid vertegenwoordigden) behaalden samen 25 zetels, terwijl de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten 18 zetels bezette. De overige zetels gingen naar de Socialistische Partij (4 zetels), de Partij van Joegoslaven (één zetel) en onafhankelijke kandidaten (drie zetels); één zetel bleef vacant.

De verkiezingscampagne werd ontsierd door raciale spanningen tussen de Macedoniërs, die de meerderheid vertegenwoordigden, en de Albanezen, die meer dan een derde van de 1,9 mln Macedoniërs uitmaakten en met name in het westen van de republiek woonden. Deze spanningen werden verhoogd door beschuldigingen van met name Macedonische nationalisten dat de Albanezen op grote schaal en meerdere malen verkiezingsfraude zouden hebben gepleegd. In 33 kiesdistricten, hoewel niet allemaal in door Albanezen bevolkte gebieden, maakten onrechtmatigheden inderdaad een annulering van de uitslag van de eerste ronde noodzakelijk.

Op 7 januari 1991, na de verkiezingen in november en december 1990 voor de Macedonische Vergadering, sloten de leiders van de Binnenlandse Macedonische Revolutionaire Organisatie-Democratische Partij voor Macedonische

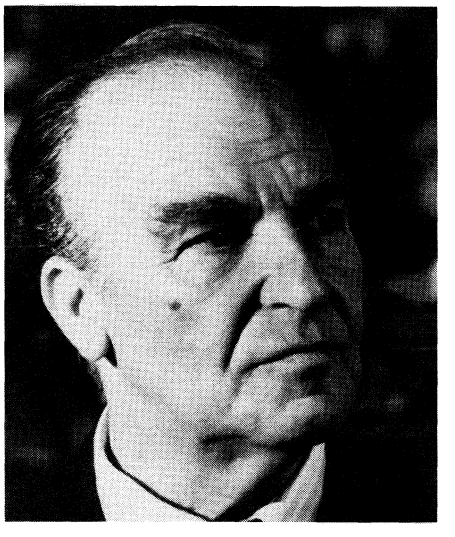

De president van Bosnië-Herzegovina, Alija Izetbegovic.

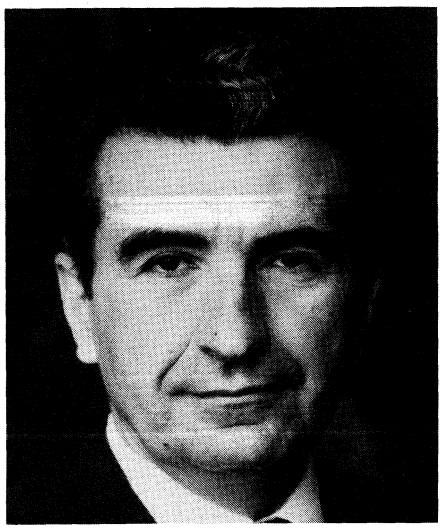

De president van Macedonië, Kiro Gligorov.

Nationale Eenheid (VMRO-DPMNE), de Macedonische Bond van Communisten (BC) en de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten, een principeakkoord over de vorming van een coalitieregering. De enige verkiezing die soepel tot stand kwam, was de verkiezing van Stojan Andov van de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten op 8 januari tot parlementsvoorzitter. Kiro Gligorov van de Macedonische BC werd pas bij een tweede stemming op 27 januari gekozen tot president van de republiek, omdat VMRO-DPMNE-afgevaardigden bij een eerste kiesronde op 19 januari hadden geweigerd hem te steunen (hij was de enige kandidaat), waardoor hij niet de noodzakelijke tweederde meerderheid behaalde. Op 28 januari verzuimde de Vergadering tot twee maal toe Ljupco Georgievski, voorzitter van de VMRO-DPMNE, te kiezen als vice-president van de republiek.

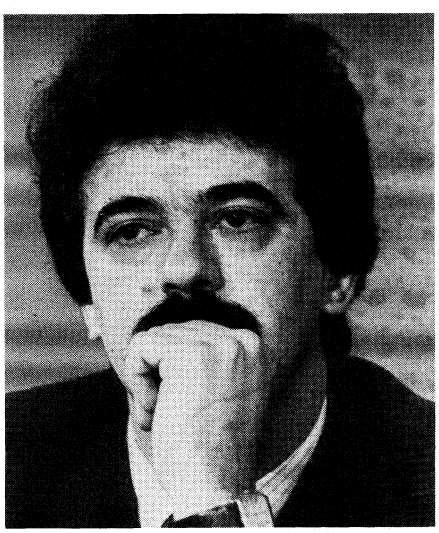

De president van Montenegro, Momir Bulatovic.

Montenegro

De verkiezingen voor een nieuwe 125 zetels tellende Asemblée in Montenegro, de kleinste republiek, vonden op 9 en 16 december plaats. De Montenegrijnse Bond van Communisten won overtuigendmet 83 zetels, gevolgd door de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten met 17 zetels, de Democratische Coalitie van Moslims en Albanezen met 13 zetels en de Nationale Partij met 12 zetels.
Bij een afzonderlijk gehouden presidentsverkiezing versloeg Momir Bulatovic van de Montenegrijnse Bond van Communisten (BC) in een tweede beslissende verkiezingsronde op 23 december Ljubisa Stankovic van de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten. Bulatovic behaalde bij de eerste verkiezingsronde op 9 december, waaraan door drie kandidaten werd deelgenomen, niet de absolute meerderheid.
Milo Djukanovic werd op 16 januari tot premier van Montenegro benoemd.

Servië

Bij de verkiezingen voor de Servische Assemblée op 9 en 23 december veroverde de regerende Socialistische Partij (SPS, de herdoopte Bond van Communisten in de republiek) 194 van de 250 zetels. Bij een afzonderlijke presidentsverkiezing op 9 december behaalde Slobodan Milosevic, de leider van de Socialistische Partij en de zittende voorzitter van de Servische Presidentiële Raad, met 65 procent van de stemmen de overwinning. Hij moest het opnemen tegen dertig andere kandidaten. De tegenstandvan de fel nationalistische en rechtse Servische Wedergeboortebeweging (SPO) bleek niet zo sterk als verwacht: SPO-leider Vuk Draskovic behaalde slechts 20 procent van de stemmen, waarmee hij bij de presidentsverkiezingen als tweede eindigde, terwijl zijn partij slechts 19 zetels in de Assemblée behaalde (na het behalen van 13 zetels bij de eerste verkiezingsronde sloot de partij voor de tweede ronde een coalitie met andere oppositiepartijen).

De overige Assemblée-zetels gingen naar de Democratische Gemeenschap van Hongaren in Vojvodina (acht zetels), onafhankelijke kandidaten (acht zetels), de Democratische Partij (zeven zetels), de Partij voor Democratische Actie (drie zetels), de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten in Vojvodina (twee zetels), de Partij van de Servisch Boerenvakbond (twee zetels), en naar zeven andere partijen die elk één zetel behaalden. Partijen namens de in hoofdzaak in de provincie Kosovo wonende Albanese bevolking waren van deelname aan de verkiezingen uitgesloten, hetgeen leidde tot een massale boycot van de kant van de Albanezen, die meer dan 85 procent van de stemgerechtigden in Kosovo vertegenwoordigden.

Tijdens de verkiezingscampagne bestreden de SPS en de SPO elkaar met nationalistische retorica. Milosevic schetste het vooruitzicht van een door vijanden omringd Servië dat als verdediger fungeerde van een krachtige Joegoslavische unie. Zijn partij werd met algemene goedkeuring door het leger gesteund, hetgeen werd meegedeeld door generaal-kolonel Veljko Kadijevic, de federale minister van defensie. Tot de verkiezingsbeloften van Draskovic behoorden de rehabilitatie van de in de oorlog actieve partizanenleider Draza Mihailovic en een referendum over het herstel van de monarchie. Voorts beschuldigde Draskovic de SPS ervan Servië tot het laatste Europese „bolsjewistische ghetto" te willen maken. De verkiezingscampagne van de SPO werd echter klaarblijkelijk geschaad door later gerelativeerde oproepen van Draskovic om de grenzen van Servië te herzien door er delen van Bosnië-Herzegovina en Kroatië aan toe te voegen: vele kiezers schrokken terug voor iets wat leek op een oproep tot burgeroorlog. Geen enkele partij kwam met een plan voor de redding van de ineenstortende Servische economie, maar de SPS bond tal van arbeiders aan zich door gegarandeerde werkgelegenheid in het vooruitzicht te stellen.
Op 9 december maakte de SPO melding van wijdverbreide onrechtmatigheden, waaronder het openstellen van verkiezingsbureaus buiten de daartoe vastgestelde tijden, het knoeien met kieslijsten en stemmenwerving door SPS-activisten na de officiële afsluiting van de campagne. Bovendien klaagden journalisten van Belgrado Televisie op 9 december over vooringenomen berichtgeving en beïnvloeding van de programmering ten gunste van de SPS. Een afgevaardigde van een onafhankelijke waarnemersgroep, bestaande uit Amerikaanse en Canadese burgers van Servische afkomst onder leiding van congreslid Helen Delich Bentley, verklaarde tijdens een persconferentie op 26 december dat de groep onrechtmatigheden had waargenomen waardoor in het Westen de verkiezingen ongeldig zouden zijn verklaard.

De nieuwe Servische Vergadering, die in december 1990 gekozen was, koos op 15 januari Dragutin Zelenovic tot premier van Servië. Tot dan toe was hij lid geweest van de federale Collectieve

De Servische SPO-leider Vuk Draskovic op 9 december 1990 met een portret van zijn tegenstander Slobodan Milosevic.

Presidentiële Raad als afgevaardigde namens de formeel autonome Servische provincie Vojvodina.
(Zie voor verkiezingen met meerdere partijen in Slovenië en Kroatië in april en mei 1990 pag. 445/2 e.v.-'90).

VERDERE ONTWIKKELINGEN. SLOVEENS REFERENDUM INZAKE ONAFHANKELIJKHEID

Op 23 december vond in Slovenië een referendum over afscheiding van Joego-Slavië plaats. Van de 1,5 mln kiesgerechtigden bracht 93,5 procent een stem uit, waarvan 94,6 procent zich uitsprak voor een mandaat voor de republikeinse regering om een ,,onafhankelijke en soevereine staat" uit te roepen, indien de republieken niet binnen zes maanden een akkoord over de herstructurering van Joego-Slavië hadden bereikt. Het referendum, dat was georganiseerd op initiatief van de regerende DEMOS-coalitie en op 6 december bijna unaniem door de republikeinse Assemblée bekrachtigd was, vond doorgang ondanks verklaringen van de kant van de federale autoriteiten dat het ongrondwettig was en ondanks de dreiging met economische sancties.

Nieuwe Kroatische grondwet

Op 21 december kondigde de Kroatische Assemblée een nieuwe grondwet voor de republiek af. Hierin was naast de soevereiniteit van Kroatië (die zich uitstrekte tot controle over het eigen leger, diplomatieke betrekkingen en internationale akkoorden) ook het recht tot afscheiding van Joego-Slavië vastgelegd. Andere bepalingen verleenden de president van Kroatië uitgebreide volmachten, waaronder het opperbevel over het leger en het recht het parlement te ontbinden en de regering te benoemen of te ontslaan. De zitting van de Assemblée werd geboycot door afgevaardigden van Servische afkomst.

Confrontatie tussen Kroatië en federaal leger

Joego-Slavië balanceerde in januari 1991 op de rand van een burgeroorlog, toen er een confrontatie plaatsvond tussen de Kroatische regering en het door Servië gedomineerde Joegoslavische Nationale Leger (JNL).De aanleiding vormde een op 9 januari uitgevaardigde order van de federale Collectieve Presidentiële Raad, die kennelijk vooral de troepen van de republieken Slovenië en Kroatië gold. Alle ,,onbevoegde" legereenheden kregen bevel binnen tien dagen hun wapens over te dragen aan het JNL.

Paramilitaire burgertroepen opereerden in verschillende delen van Joego-Slavië, met name onder de Serviërs in Kosovo en Kroatië, waar extremisten van de regerende Kroatische Democratische Unie (IIDZ) zich hadden bewapend om het hoofd te bieden aan gewapende groepen die opereerden in de Servische gemeenten in de republiek. Maar de order bleek toch met name bedoeld te zijn voor de territoriale legereenheden in Slovenië en Kroatië, die krachtens in Slovenië in oktober i990 en in Kroatië op 8 november goedgekeurde wetten onder controle waren gekomen van de autoriteiten van de republieken (zie ook pag. 163/1/2 -'91). Daarnaast werd ook gedoeld op een pas opgericht Kroatisch paramilitair politiecorps van reservisten, bekend onder de naam specijalci. Op 2 december had de federale minister van defensie generaal Veljko Kadijevic verklaard dat de republikeinse controle over deze eenheden het begin betekende van de vorming van republikeinse legers, en hij dreigde dat het JNL zou ingrijpen om hen te ontwapenen. Op 4 december eiste de Kroatische Presidentiële Raad het aftreden van Kadijevic, omdat hij ..het leger gebruikte als opperrechter bij de constitutionele crisis in Joego-Slavië". De Kroatische president Franjo Tudjman herhaalde zijn waarschuwing dat het JNL van plan zou kunnen zijn zijn regering omver te werpen. Op 15 januari weigerden zowel Kroatië als Slovenië gehoor te geven aan het bevel van de Presidentiële Staatsraad en op 17 januari werd bekendgemaakt dat de republikeinse leiders bijeen waren gekomen om het verzet te organiseren tegen een gevreesde militaire interventie. Op 19 januari werden de Sloveense en Kroatische politie-eenheden en de territoriale defensietroepen gemobiliseerd. Zij namen posities in bij de belangrijkste gebouwen

De initiatiefnemers van het referendum over de onafhankelijkheidvande republiek Slovenië: de republikeinse premier Lojze Paterle, Assemblée-voorzitter Franc Bucar en president Milan Kucan (v.l.n.r.).

De Kroatische president Franio Tudjman.

in de hoofdsteden van beide republieken, hoewel het ultimatum voor de overdracht van de wapens die dag met 48 uur overschreden was. Na het verlopen van een herzien ultimatum dreigde het federale ministerie van defensie op 23 januari dat het JNL-eenheden in staat van paraatheid zou brengen, wanneer Kroatië en Slovenië niet onmiddellijk gehoor zouden geven aan het ontwapeningsbevel.
Op 25 januari werd een conflict afgewend tijdens een spoedberaad van de Collectieve Presidentiële Raad en de Kroatische autoriteiten. De partijen besloten dat het JNL zijn staat van paraatheid zou opheffen en dat de Kroatische specijalci zouden worden gedemobiliseerd (maar niet ontbonden). De Kroaten zouden ook hebben ingestemd met de ontwapening van nationalistische paramilitaire groepen, waaronder die van HDZ-activisten.

Begin van besprekingen tussen de republieken over de toekomst van Joegoslavië

De crisis overschaduwde besprekingen tussen de zes republieken over de toekomstige constitutionele structuur van Joego-Slavië, die op 10 januari geopend en verdaagd werden. Bij hervatting van de besprekingen op 31 januari verliet de Kroatische delegatie de gesprekstafel, omdat zij niet kon verhinderen dat het JNL ook aan de onderhandelingen deelnam.

Sloveense soevereiniteit gewraakt. Macedonische soevereiniteitsverklaring

Op 14 januari herriep het Constitutionele Hof van Joego-Slavië de belangrijkste artikelen van de in juli 1990 uitgevaardigde Sloveense onafhankelijkheidsverklaring (zie pag. 162/3 e.v.-'91), omdat deze in strijd met de grondwet zouden zijn. Tegelijkertijd schorste het hof de in oktober 1990 opgestelde Servische wet inzake het oprichten van handelsbarrières tussen Servië enerzijds en Slovenië en Kroatië anderzijds.
Op 25 januari aanvaardde de Macedonische Assemblée unaniem een proclamatie van de soevereiniteit van de republiek en tevens een programma voor de toekomstige structuur van Joego-Slavië. De soevereiniteitsverklaring sanctioneerde het recht van het Macedonische volk op zelfbestuur, inclusief het recht op afscheiding van Joego-Slavië.

Financieel schandaal in Servië

Op 8 januari kwam aan het licht dat de Servische nationale bank eind december 1990 heimelijk voor 18,3 mrd dinar ($ 1,4 mrd) nieuw geld had uitgegeven om een lening aan de Servische regering mogelijk te maken. Dit geschiedde zonder toestemming van de federale Nationale Bank van Joego-Slavië.

Het geld was gebruikt om de ineenstortende Servische economie op te krikken met subsidies voor het dekken van salarissen bij verlieslijdende ondernemingen, landbouwsubsidies en pensioenverhogingen. De geldsom bedroeg meer dan 50 procent van de door de federale regering geplande vergroting van de geldvoorraad voor 1991.

Op 8 januari beschuldigde de federale regering Servië ervan het federale monetaire systeem ernstig ondermijnd en de economische hervorming in gevaar gebracht te hebben, omdat de illegale uitgifte de inflatie verhoogde en de stabiliteit van de dinar bedreigde. Westerse diplomaten in Belgrado omschreven de fraude als een ,,fataleondermijning" van de reputatie van Joego-Slavië bij westerse krediteuren, omdat daarmee bewezen was dat de federale regering de geldproduktie niet controleerde. Ook in de vijf andere republieken heerste woede dat Servië had gestolen uit de gemeenschappelijke federale beurs.

De federale regering reageerde met de bekendmaking van plannen om de centrale controle over de republikeinse nationale banken te verhogen. De federale nationale bank stelde pogingen in het werk om de Servische uitgifte te blokkeren en het reeds uitgegeven geld te achterhalen.

Devaluatie van de dinar

Op 1 januari 1991 werd de dinar gedevalueerd met 22,2 procent ten opzichte van de Duitse mark tot een koers van DM 1 = 9 dinar. De devaluatie, die op 28 december door federaal premier Ante Markovic aan de Federale Vergadering bekend werd gemaakt, was de eerste sinds zijn regering begin 1990 een aan de Duitse mark gekoppelde convertibele dinar had ingevoerd (zie pag. 209/3-'90).

Sloveense afscheidingswet. Soortgelijke maatregelen in Kroatië

Op 20 februari 1991 nam de Sloveense Vergadering bijna unaniem een resolutie aan over de ,,Sloveense afscheiding van Joego-Slavië". Naar aanleiding hiervan werden concrete stappen ondernomen de Sloveense afscheiding ten uitvoer te brengen.

Het afscheidingsproces voorzag in de geleidelijke afschaffing in Slovenië van de prerogatieven van de federale regering. In een wijziging van de grondwet van de republiek, die op 20 februari was aangenomen, werden alle soevereine rechten die Slovenië eerder had overgedragen aan Joego-Slavië, opnieuw onder Sloveens gezag geplaatst. De resolutie eiste tevens de invoering van een Sloveense munteenheid, afzonderlijke bank- en belastingstelsels en bevordering van diplomatieke erkenning van Slovenië. De Sloveense president Milan Kucan schatte dat het proces ten minste zes maanden in beslag zou nemen. Hij beloofde dat Slovenië gedurende deze tijd overleg zou voeren met de federale regering ter voorkoming van financiële en bestuurlijke conflicten. Hij merkte tevens op dat de verdeling van de verantwoordelijkheid voor de Joegoslavische buitenlandse schuld meer tijd zou kosten.
Alhoewel Kucan verklaarde dat Slovenië niet ,,de deur dicht deed" voor overleg omtrent de toekomst van Joego-Slavië, gaf de resolutie duidelijk te kennen dat Slovenië de hoop had opgegeven dat via overleg een aanvaardbare formule kon worden bereikt. Tijdens de volgende overlegronden tussen de zes republieken, die in de loop van februari onder auspiciën van het federale bestuur plaatsvonden, werd geen vooruitgang geboekt in de pogingen om tot overeenstemming te komen over de toekomstige constitutionele structuur van Joegoslavië.

In navolging van het Sloveense voorbeeld nam de Kroatische Vergadering op 21 februari resoluties aan, waarin voorrang werd verleend aan de Kroatische grondwet en wetgeving boven die van de federatie, en procedures werden vastgelegd voor de ontbinding van Joego-Slavië en de vorming van soevereine staten. In deze laatste resolutie waren de voorwaarden opgenomen waaronder Kroatië bereid zou zijn deel te nemen aan een vernieuwd Joego-Slavië, gebaseerd op een unie van die soevereine staten.

Kroatisch-Sloveens defensiepact

Op 8 februari onthulden de Kroatische en de Sloveense regeringen details van een wederzijds defensiepact dat de twee republieken op 20 januari hadden gesloten. Het belangrijkste punt in het pact vormde een verklaring dat in het geval van een gewapend ingrijpen door het Joegoslavische Nationale Leger

(JNL) in een van de twee republieken, beide republieken de volledige onafhankelijkheid van Joego-Slavië zouden uitroepen.

Aanklacht tegen Kroatische minister van defensie

Het JNL haalde zich op 30 januari andermaal de woede van Kroatië op de hals, door een arrestatiebevel uit te vaardigen tegen de Kroatische minister van defensie. kolonel-generaal Martin Spegelj, op beschuldiging van staatsondermijnende activiteiten.

Uit een door het JNL gemaakte videoreportage, die op 25 januari was uitgezonden, moest blijken dat Spegelj tijdens een besloten vergadering hoog had opgegeven over wapenaankopen in Hongarije en plannen ter sprake had gebracht om JNL-officieren te doden. Op 30 januari werden nog vier andere mensen gearresteerd die te zien waren in de film. Spegelj deed de film af als een vervalsing.

De militaire aanklager in de Kroatische hoofdstad Zagreb stelde minister Spegelj op 26 februari officieel in staat van beschuldiging wegens gewapende opstand. Toen de militaire autoriteiten eind januari zijn arrestatie hadden gelast was Spegelj ondergedoken. De Kroatische autoriteiten hadden herhaaldelijk geweigerd met het JNL samen te werken om hem op te sporen. Op 27 februari stuurde Spegelj naar verluidt een brief naar de openbare aanklager, waarin hij duidelijk maakte als lid van de regering onschendbaarheid te genieten en dus niet vervolgd te kunnen worden.

Op 2 februari gaf het bureau van de Hongaarse premier een verklaring uit, waarin werd bevestigd dat een Hongaarse firma in oktober 1990 een kleine zending machinegeweren aan Joego-Slavië had geleverd op bestelling van een handelsfirma uit een ander land. Op 5 februari bevestigde de Hongaarse minister van buitenlandse zaken Geza Jeszensky in de Hongaarse krant *Magyar Hirlap*, dat de wapens in kwestie naar Kroatië waren gegaan.
Het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken stuurde op 4 februari een diplomatiek bericht naar de Hongaarse ambassade in Belgrado, waarin zij haar verbolgenheid uitte over de Hongaarse verkoop van wapens aan Joego-Slavië zonder de goedkeuring van de federale autoriteiten. In een antwoord verklaarde de Hongaarse regering de verkoop te betreuren.

Eenzijdige afscheiding Servische regio van Kroatië

De groep gemeenten in Kroatië met een Servische meerderheid, die eind 1990 eenzijdig de ,,Servische Autonome Regio van Krajina" hadden uitgeroepen, verklaarde de regio op 28 februari onafhankelijk van Kroatië. Tijdens een vergadering van de zelf benoemde regering van de regio in Knin. werd een resolutie aangenomen waarin de wens werd geuit dat Krajina zich zou verenigen met Servië en Montenegro en de Servische populatie in Bosnië-Herzegovina. In de resolutie was tevens vastgelegd dat de Serven in Krajina het recht van de Kroaten hun ,,eigen etnische gebied" los te maken van Joego-Slavië niet betwisten. Tot Krajina zich definitief van Kroatië zou afscheiden kon met de Kroatische regering onderhandeld worden en zouden de Kroatische wetten in het gebied van kracht blijven, mits ze niet ingingen tegen de federale wetten of de wetten die eenzijdig door de regering van Krajina waren aangenomen.

Nieuw lid van Presidentiële Raad

In verband met zijn verkiezing tot premier van Servië in januari, had Dragutin Zelenovic zijn ontslag ingediend als Vojvodina'svertegenwoordiger in de federale Presidentiële Raad. Volgens berichten op 14 februari was de Presidentiële Raad overeengekomen dat Jugoslav Kostic, de voorzitter van de Presidentiële Raad in Vojvodina, voorlopig Zelenovics functie zou moeten overnemen.

(Vor. ber. pag. 161/1 e.v.-1990)

PORTUGAL

BUITENGEWOON CONGRES PCP. POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Tegenslagen bij de verkiezingen en veranderingen in de internationale politiek leidden tot een speciaal congres van de Portugese Communistische Partij (PCP) in mei 1990, op instigatie van Vital Martins Moreira, een hervormingsgezind partijlid dat de steun had van partij-intellectuelen en aanhangers van de vakbond. De partijleiding probeerde echter de agenda van het congres te beperken, nadat in januari 1990 het vooraanstaande partijlid Zita Sebrea was geroyeerd. Sebrea had ervoor gepleit, de naam van de partij te veranderen, het democratisch centralisme te verlaten en het marxistisch-leninisme uit de partijpolitiek te verwijderen.

Op het congres bevestigden de afgevaardigden op 20 mei nogmaals het onwrikbare standpunt van de partij door als secretaris-generaal de 76-jarige Ivaro Cunhal te herkiezen. die de partij had geleid sinds 1961 en die voor het laatst was herkozen in 1988 (zie pag. 644/3 e.v. - 1989 voor congres december 1988). Een nieuwe post van vice-secretaris-generaal werd gecreëerd en voor die post werd de 48-jarige Carlos Carvalhos gekozen. Carvalhos. econoom en lid van het Europees Parlement (EP), zou naar verwachting mettertijd Cunhal opvolgen.

Afzwering van gewapende strijd door Carvalho

Nadat majoor Otelo Saraiva de Carvalho, de leider van de meest radicale factie in het leger tijdens de opstand in 1974, op 18 mei 1989 was vrijgelaten uit de gevangenis, werd in februari 1990 bekendgemaakt dat hij de gewapende strijd had afgezworen. Zijn verklaring onderstreepte de mate waarin de revolutionair-politieke mogelijkheden waren uitgesloten.

(Vor. ber. pag. 485/2 - 1987)

Moord op PSR-leider

In oktober 1989 werd Francisco Louca, de leider van de Revolutionaire Socialistische Partij (Partido Socialista Revolucionario - PSR) vermoord door skinheads. Dezen waren naar men vermoedt afkomstig uit de groep maatschappelijk vervreemde jongeren die zich inzetten voor extreem-rechtse politieke zaken.

Aftreden PRD-leider

Herminio Fernandes Martinho, de voorzitter van de Democratische Partij voor Vernieuwing (Partido Renovador Democratico - PRD) die in 1985 was opgericht ter ondersteuning van de toenmalige president generaal António dos Santos Ramalho Eanes (zie pag. 20/3 - '86), nam in februari 1990 zijn ontslag. Martinho's aftreden werd als kenmerkend gezien voor de ontwikkeling van een langdurige crisis binnen een partij die er niet in was geslaagd een passende opvolger te vinden voor de oorspronkelijke leider en waarvan de aanhang onder de bevolking was gedaald tot minder dan 5 procent van de stemmen.

Ontevredenheid over soldij

In januari 1990 ontstonden er meningsverschillen tussen president Soares en premier Cavaco Silva over de hoogte van de soldij. Soares, in zijn hoedanigheid van opperbevelhebber, maande de regering te reageren op druk vanuit mi-

litaire hoek om de betaling en de professionele carrière-structuren binnen het leger te veranderen. Verder dreigde hij zijn vetorecht te gebruiken om resultaten bij de onderhandelingen af te dwingen. Later in die maand werd echter overeenstemming bereikt en werd een crisis voorkomen, hoewel er ontevredenheid onder de militairen bleef bestaan; deze had mede geleid tot het aftreden die maand van Enrico de Melo als minister van defensie (zie hiervoor pag. 214/3-'90).

PRIVATISERING. ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Na de revolutie van 1974-'76 was 90 procent van de Portugese financiële sector en 53 procent van de vaste investeringen in handen van de staat. De vrije-marktpolitiek die de regerende Sociaal-Democratische Partij (PSD) na 1987 voerde, stimuleerde groei in de particuliere sector maar pas na de grondwetswijzigingen van 1989 kon een meer radicaal privatiseringsprogramma worden doorgevoerd, bedoeld om het overheidsmonopolie te doorbreken.

In september 1989 werd een wetsvoorstel ingediend met als doel een grootschalig privatiseringsprogramma voor de komende vijf jaar te vergemakkelijken. In 1990 wilde men bijvoorbeeld de grootste commerciële bank van Portugal, de Banco Português do Atlântico, privatiseren. Verder waren er plannen voor de privatisering van de staalindustrie en voor het afstoten van een meerderheid of een minderheid van de staatsaandelen in cement. de voedselverwerkende industrie, pulp, mijnbouw en chemische bedrijven.

Begroting 1990

De begroting voor 1990, gepresenteerd in oktober 1989, streefde naar een groeicijfer van 4 procent terwijl de inflatie zou moeten worden teruggebracht naar een cijfer tussen de 9,5 en 10,5 procent. Er werd een stijging in de uitgaven van 15 procent voorzien, met speciale nadruk op onderwijs en gezondheidszorg, die samen ongeveer 39 procent van de totale uitgaven voor hun rekening zouden nemen. Hiermee werd erkend dat behoefte bestond aan een beter opgeleide beroepsbevolking en dat de uitgaven in de sfeer van de welzijnszorg te laag waren geweest.

Het begrotingstekort zou naar verwachting stijgen van Esc 439 mrd in 1989 tot Esc 601 mrd in 1990, oftewel 7,5 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) (het cijfer voor 1989, namelijk 4,3 procent van het BNP, was uitzonderlijk laag, gedeeltelijk vanwege de versnelde inning van belastinggelden na herzieningen in het belastingstelsel). Volgens Cadilhe. de toenmalige minister van financiën, was dit tekort volledig verklaarbaar in termen van de noodzakelijke rentebetalingen.

Inflatie

Voorlopige cijfers voor het eerste deel van 1990 wezen op een gebrek aan vooruitgang bij de bestrijding van de inflatie, die meer dan twee keer zo hoog bleef als in de rest van Europa. De inflatie over februari toonde een maandelijkse stijging van 2,3 procent (de grootste maandelijkse stijging in meer dan vier jaar), waardoor de inflatie op jaarbasis in het begin van 1990 neerkwam op iets meer dan 13 procent, aanzienlijk hoger dan in de begroting was vermeld.

De inflatie werd aangewakkerd door een relatief snelle groei (5,4 procent in 1989). Ook waren er door de Europese Gemeenschap (EG) grote subsidies toegekend aan Portugal, dat vaak de nodige infrastructuur of administratieve machinerieën miste om deze op een optimaal produktieve wijze te kunnen benutten. Een andere factor voor het injecteren van geld in de economie was een toename geweest van de buitenlandse investeringen, die in 1989 meer dan verdubbeld waren.

Arbeidsverhoudingen

De arbeidsverhoudingen hadden te lijden onder de inflatie, de effecten van kredietbeheersing, privatiseringsplannen, de weigering van de regering om bestaande raadgevende instanties in de schakelen en nieuwe wetten waardoor ontslag gemakkelijker werd.

Tegen het einde van 1989 vonden dan ook langdurige stakingen plaats in de overheidssector, tijdens welke de regering zich hardnekkig verzette tegen de aanzienlijke looneisen. De stakingen resulteerden in een beperkte toenadering tussen de pro-communistische Algemene Portugese Arbeidersconfederatie (CGTP) en de Algemene Portugese Arbeidersunie (UGTP - opgericht om communistische invloed te weren uit de arbeidersbeweging).

RELATIE MET SPANJE

Tijdens een ontmoeting in februari 1990 van premier Cavaco Silva en de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez werd overeengekomen dat de rela-

President Mario Soares verschijnt, samen met zijn vrouw Maria Barroso, op het balkon van het parlementsgebouw in Lissabon na zijn beëdiging op 9 maart 1991 voor een tweede ambtsperiode van vijf jaar. Op de achtergrond premier Anibal Cavaço Silva.

tie tussen de twee landen op dezelfde manier zou worden geïnstitutionaliseerd als de betrekkingen tussen Spanje en Frankrijk, met een vergelijkbare regeling voor regelmatige ontmoetingen op ministerieel niveau. Speciale nadruk werd gelegd op de noodzaak van een gecoördineerde politiek ten opzichte van Oost-Europa. Een daaruit volgend akkoord verwijderde obstakels die Spanje eerder had opgeworpen om te voorkomen dat Portugal in Frankrijk opgewekte elektriciteit zou importeren.

HERVERKIEZING PRESIDENT SOARES

Op 13 januari 1991 werd de 66-jarige Mario Soares voor een tweede termijn van vijf jaar herkozen tot president. De voormalige socialistische premier werd zowel door de Socialistische Partij (PS) als door de regerende Sociaal Democratische Partij (PSD) gesteund.

De PSD, die de populariteit van Soares onderkende, had in april *1990* besloten geen eigen kandidaat naar voren te schuiven indien Soares zich opnieuw verkiesbaar zou stellen. Bij een opkomstpercentage van 62 procent won Soares 70,43 procent van de stemmen. Zijn grootste tegenstander, Basilio Horta van het conservatieve Democratisch Sociaal Centrum (CDS), kreeg 14,07 procent van de stemmen. Carlos Carvalhos, plaatsvervangend leider van de Portugese Communistische Partij (PCP), behaalde 12,92 procent en Carlos Marques, de radicale pacifistische en ecologische kandidaat van de Democratische Volksunie (UDP) won 2,57 procent.

Tijdens de campagne beschuldigde Horta Soares van indirecte betrokkenheid bij een corruptieschandaal rondom de gouverneur van Macao (door de president benoemd). Hij slaagde er echter niet in het niet-partijgebonden vaderlijke imago van Soares te ondermijnen.

Onderhandelingen over Amerikaans gebruik luchtmachtbasis in Azoren

Op *29* januari gingen de onderhandelingen van start voor een nieuwe overeenkomst met de Verenigde Staten aangaande het gebruik van de luchtmachtbasis Lajes in de Azoren.

De basis vormde een belangrijke schakel voor de Amerikaanse strijdkrachten die toentertijd in de Golf zaten. De bestaande zevenjarige overeenkomst zou op 4 februari *1991* aflopen.

(Vor.ber. pag. 214/3 - *1990)*

ARGENTINIË

MENEM NIEUWE LEIDER PERONISTEN. GOUVERNEUR PROVINCIE BUENOS AIRES TREEDT AF

Op 6 augustus trad Antonio Cafiero, de gouverneur van de provincie Buenos Aires, af als voorzitter van de regerende Partido Justicialista (de officiële naam voor de Peronistische partij) nadat hij bij een de dag ervoor in de provincie gehouden referendum, een overduidelijke nederlaag had geleden. Bij het referendum, waarvoor stemplicht gold, was 67,2 procent van het electoraat in de provincie Buenos Aires (van in totaal meer dan 7,5 mln mensen) tegen een door de Peronisten en de Radicale Partij (UCR) gezamenlijk ingediend pakket van 98 amendementen op de grondwet van de provincie, dat erop gericht was de lokale raden meer autonomie te geven; 32,8 procent stemde vóór de veranderingen.

De hervormingen werden gesteund door president Carlos Saul Menem, door de andere provinciale gouverneurs en door congresafgevaardigden en senatoren. Ze bevatten clausules die de macht delegeerden door de autonomieendeeconomischemachtvanlokale raden te vergroten. In een campagne tegen de voorgestelde hervormingen, gesteund door figuren van uiterst links tot uiterst rechts, werd beweerd dat de hervormingen eenmiddel waren om de gemeentebesturen te kunnen laten overgaan tot de invoering van nieuwe belastingen. Ook werd Cafiero ervan beschuldigd zichzelf in functie te houden door een clausule op te nemen die het mogelijk maakte dat hij zich bij de gouverneursverkiezingen van 1991 herkiesbaar konstellen.

Menem gekozen. UCR-president provincie neemt ontslag

Op 10 augustus werd Menem tot nieuwe voorzitter van de Partido Justicialista gekozen en zijn broer Eduardo Menem tot vice-voorzitter. Dit vergrootte de controle van de Menemismo-factie op zowel de partij als de regering. Het betekende de beslissende nederlaag voor Cafiero's vakbonds- en sociaal-democratische factie, waarvan verwacht werd dat die zichzelf zou opheffen. Men ging ervan uit dat deze overwinning de weg vrijmaakte voor Menem om banden met nationale en provinciale partijen van links, het centrum en van recht aan te gaan.

Ook Leopoldo Moreau, voorzitter van de Radicale Burgerlijke Unie (UCR) in de provincie Buenos Aires, nam zijn ontslag en gaf daarmee te kennen met zijn factie - de Beweging voor Hernieuwing en Verandering - op soortgelijke wijze verslagen te zijn door de Nationale Opinie-factie geleid door congresafgevaardigde Frederico Storani.

ECONOMISCHE SITUATIE. SCHULDCONVERSIE-AKKOORD

Op 28 juni 1990 maakte de Argentijnse regering de grootste schuldconversietransactie in Latijns-Amerika tot dan toe bekend, toen de verkoop van 60 procent van het staatstelecommunicatiebedrijf Empresa Nacional de Telecomunicaciones (Entel) voltooid werd.

Onderdeel van de verkoop was dat er twee nieuwe bedrijven werden geschapen. Voor Entel Zuid betaalde het Spaanse bedrijf Telefonica SA $114 mln in contanten en kocht namens Argentinië $ 2.18 mrd terug van de buitenlandse schuld van het land met de daarover verschuldigde rente van $540 mln. Voor Entel Noord legde het Amerikaanse Bell Atlantic $ 100 mln in contanten op tafel en kocht schulden terug van $ 1,86 mrd met daarbij de verschuldigde rente van $ 372 mln.

Het akkoord leidde nauwelijks tot de verwachte politieke onenigheid of tegenstand van de kant van de vakbonden en effende de weg voor de privatisering van de staatsluchtvaartmaatschappij Aerolinas Argentinas, waarop vanaf 6 juli een bod uitgebracht zou kunnen worden. De privatisering van bijna 40 staatsbedrijven vormde de kern van het economische herstelplan van de regering.

(Vor.ber. pag. 302/3 en 522/3 - *1990)*

Staatsluchtvaartmaatschappij verkocht

Op *14* juli *1990* gaf het Hooggerechtshof, in antwoord op een verzoek van de regering, toestemming de privatisering van de staatsluchtvaartmaatschappij Aerolineas Argentinas door te zetten, waarmee het besluit werd herroepen dat een dag eerder door een lager gerechtshof was genomen.

De koper was een consortium bestaande uit de Spaanse staatsluchtvaartmaatschappij Iberia en uit Cielos del Sur, die samen de voornamelijk binnenlandse Argentijnse luchtvaartmaatschappij Austral Lineas Aereas beheerden. Het lagere gerechtshof had de suggestie van acht dissidente congresafgevaardigden van de regerende Partido Justicialista dat de voorgenomen verkoop Austral feitelijk een monopolie op de binnenlandse markt zou geven, geaccepteerd. Het regeringsbesluit werd 60 dagen opgeschort om de bewering dat de offerte een schending was van het Argentijnse vennootschapsrecht te kunnen onderzoeken.
In april was het Hooggerechtshof door president Carlos Saul Menem van vijf naar negen rechters uitgebreid, en het werd beschuldigd van partijdigheid tengunstevande regering.

Op 16 juli werd officieel bekendgemaakt dat het consortium $260 mln aan contanten had geboden (waarvan de helft onmiddellijk zou worden betaald en de andere helft gespreid over tien maanden). Daarnaast was $ 2 rnrd geboden in een schuldenconversie, bestaande uit $ 1.6 rnrd aan Argentijnse schuld en $ 400 mln aan openstaande rentebetalingen over die schuld. Iberia zegde ook een investeringsprogramma van $ 683 mln toe. Vier andere luchtvaartmaatschappijen, te weten Alitalia (Italië), American Airlines (de VS), KLM (Nederland) en Varig (de belangrijkste Braziliaanse maatschappij) hadden hun offertes ingetrokken.

Bezuinigingsprogramma

Een economisch bezuinigingspakket dat de minister van economische zaken Antonio Erman Gonzalez op 31 augustus 1990 had bekendgemaakt, het vijfde pakket maatregelen onder zijn bestuur (zie pag. 522/3 e.v. - '90 voor de maatregelen van maart 1990), werd gecompleteerd met verdere economische aanpassingen die op 4 september werden bekendgemaakt.

Op grond van het gecombineerde programma (i) werden de brandstofprijzen met 35 procent verhoogd en de tarieven voor openbare voorzieningen met 12 tot 25 procent; (ii) werd $ 8 rnrd regeringsschuld aan particuliere geldschieters omgezet in obligaties van tien jaar; (iii) werd op lonen in de openbare sector extra bezuinigd en moesten regeringsbureaus binnen 30 dagen hun personeel inkrimpen; (iv) werd een nieuwe drempel bepaald voor sociale uitkeringen. Gonzalez beloofde ook dat binnen 60 dagen een ,,strak schema" zou worden bekendgemaakt voor de privatisering van staatsbedrijven.
Eind augustus waren aan Gonzalez buitengewone bevoegdheden verleend waardoor hij volledige controle had over de centrale regering, de financiën van federale bureaus en staatsbedrijven en het bestuur van bedrijven die onder de ministeries van openbare werken en defensie vielen.

Onderzoek naar fraude

Op 12 september werd bekendgemaakt dat de regering federale aanklagers had bevolen een onderzoek in te stellen naar een verlies van $ 67,5 rnrd van de Centrale Bank over de laatste tien jaar.

Een directeur van de Centrale Bank, Roque Fernandez, beweerde dat het geld, een bedrag dat overeenkwam met het nationale jaarinkomen en dat de buitenlandse schuld van dat moment overtrof, gebruikt was om de regering te financieren, banken van een faillissement te redden en particuliere bedrijven te subsidiëren. Hij beweerde dat 80 procent van het geld naar de particuliere sector was gegaan en juist in die sector werden de leningen niet terugbetaald. De verliezen waren ook toegenomen door kortingen en subsidies aan particuliere banken en staatsbanken en door speculatie met wisselkoersen. Om de uitgaven te dekken had de Centrale Bank de inflatie enorm aangewakkerd door ,,triljarden" Argentijnse australente drukken.

Gedwongen einde staking teiecommunicatie

De regering gaf op 6 september het leger opdracht in te grijpen om een einde te maken aan een staking van 40.000 werknemers van de telecommunicatie die zij onwettig had verklaard.

Het telefoonverkeer was ernstig ontwricht doordat de werknemers van het staatsbedrijf voor telecommunicatie Entel demonstreerden tegen de lage lonen en de dreigende ontslagen die het gevolg zouden zijn van de op handen zijnde privatisering. Naar verluidt werd de staking tien dagen later, op 11 september, opgeheven toen 20.000 werknemers in de hoofdstad Buenos Aires weer aan het werk gingen hoewel 4.300 ontslagen collega's niet opnieuw werden aangesteld.

Privatiseringswet

Op 3 oktober 1990 bekrachtigde president Carlos Saul Menem een uitgebreide wet die voorzag in de privatisering van staatsbedrijven voor stroomvoorziening, olie, drinkwater, belangrijke spoorwegen, vliegvelden, grote havens en het ondergrondse spoorwegnet in de hoofdstad Buenos Aires. Het ministerie van openbare werken en overheidsdiensten kreeg toestemming deze bedrijven binnen 90 tot 180 dagen te verkopen of concessies daarin te regelen.

De verkoop van 60 procent van het staatsbedrijf voor telecommunicatie Entel, en de opsplitsing daarvan in de twee bedrijven Entel Noord en Entel Zuid, waarover op 28 juni een principeakkoord was bereikt. werd uitgesteld tot 26 oktober toen twee particuliere consortia eindelijk tot een akkoord met de regering over nieuwe telefoontarieven waren gekomen. Op 5 oktober had het consortium onder leiding van de Amerikaanse Bell Atlantic Telephone Company afgezien van de aankoop van Entel-Noord. Dit bedrijf werd uiteindelijk gekocht door een consortium van het Italiaanse staatsbedrijf voor telecommunicatie STET SpA, France Chaîne et Radio (onderdeel van France Télécom), Perez Co (een lokale olie-, visserij- en bankiersgroep) en de Amerikaanse bankiers J.P. Morgan and Co.
Een consortium onder leiding van het Spaanse staatsluchtvaartbedrijf Iberia had op 28 september naar verluidt $ 130 mln gestort op een bank in New York als onderdeel van het akkoord van 16 juli (zie hierboven) voor het meerderheidsbelang van 85 procent in het luchtvaartbedrijf van de staat Aerolineas Argentinas. De regering moest voor deze verkoop nog toestemming krijgen van de krcditeurenbanken die een deel van de aandelen in de luchtvaartmaatschappij achterhielden als waarborg voor vroegere schulden.

Op 8 november werd de privatisering van de telefoonmaatschappij Entel, die tot dat moment staatseigendom was, voltooid. Op 21 november volgde de staatsluchtvaartmaatschappij Aerolineas Argentinas.

Leningen

De regering kondigde begin oktober aan dat de Wereldbank akkoord was gegaan met een lening van $ 4,98 rnrd (uit te betalen in jaarlijkse porties van $ 1 mrd) als steun voor de hervormingen en herstructureringen in het openbaar bestuur, staatsbedrijven en provinciale schatkisten evenals voor de voorziening van fondsen voor sociale noodgevallen. Op 10 augustus had de Wereldbank een tweede tranche van de lening van $1,25 mrd, die in oktober 1988 was toegewezen, gedeblokkeerd, zonder aan te dringen op een eerder gestelde voorwaarde dat de regering importrechten op fabrikaten zou verlagen.

Begin december 1990 deblokkeerde het Internationale Monetaire Fonds (IMF) de derde tranche, ter waarde van $ 240 mln, van een standby-lening van $ 1,4 mrd, waarover in november 1989 overeenstemming was bereikt. De lening was opgeschort in februari 1990 en hervat in mei (pag. 523/1/2-'90). Ze was echter in september opnieuw opgeschort, omdat de Argentijnse economie achterbleef bij gestelde doelen. In november 1990 zond de regering het IMF een nieuwe intentieverklaring, waarin zij naast bezuinigingen en een verbeterde belastinginning een vergroting van de valutareserve voorstelde.

Stakingsbeperkingen

Een decreet van 17 oktober waarin het stakingsrecht van werknemers in belangrijke bedrijfstakken sterk werd beperkt, leidde tot hevige protesten van de anti-Menem-factie van de belangrijkste vakbond CGT (Confederacion Genera1 del Trabajo). Op dezelfde dag sprak CGT-leider Raul Ubalbini een demonstratie van naar schatting 30.000 arbeiders in Buenos Aires toe en riep op tot een algemene staking op 15 november. Een demonstratie, die georganiseerd was door de regeringsgezinde CGT-factie, trok naar verluidt 10.000 arbeiders.
Het decreet was ontworpen tegen een achtergrond van stakingen uit protest

tegen de laatste bezuinigingen van de regering die het openbare leven in vijf provincies hadden lamgelegd. Ook zouden 600 politieagenten in politiedistricten in de zuidelijke provincie Santa Cruz hebben gemuit en waren er meldingen van toenemende ontevredenheid bij de militairen.

(Vor.ber. pag. 523/3 e.v. - 1990)

HERVORMINGEN IN AMBTENAREN-APPARAAT

Op 26 november 1990 kondigde de regering aan 122.000 overheidsbanen - ongeveer Pénvijfde van het totaal - te willen schrappen. gespreid over een periode van drie jaar. Dit zou de staat een bezuiniging moeten opleveren ter waarde van $ 1,5 mrd. De operatie zou worden ondersteund door leningen van $500 a $ 600 mln van de Wereldbank en de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank. Dit geld zou in de vorm van compensatieregelingen, opleidingen en adviezen ten goede moeten komen aan de mensen die hun banen zouden verliezen om hen te helpen werk te vinden in de particuliere sector.

Er volgde geen directe reactie van het Algemeen Vakverbond, CGT). Een eerdere oproep van de vakbond om op 15 november te staken uit protest tegen het bezuinigingsbeleid van de regering, oogstte weinig steun. Slechts 25 a 30.000 ambtenaren woonden een bijeenkomst in de hoofdstad Buenos Aires bij. Eerdere door het CGT gesteunde stakingen, eind oktober en begin november, hadden meer succes. Toen werden in de noordelijke provincie Jujuy en in de zuidelijke provincie Chubut gouverneurs die de regering steunden, tot aftreden gedwongen na demonstraties van ambtenaren, die protesteerden tegen niet-uitbetaalde salarissen en de hoge inflatie.

De hervormingen van het ambtenarenapparaat vormden een integraal onderdeel van het ingrijpende deregulerings- en privatiseringsprogramma van de regering, dat was goedgekeurd door het Internationale Monetaire Fonds (IMF)(zie pag. 523/1 e.v.- '90). Als reactie op dit initiatief werd algemeen verwacht dat het IMF $210 mln zou vrijgeven in de vorm van verdere kredieten. Daarvan zou Argentinië $180 mln direct ontvangen. Het resterende bedrag zou op een speciale rekening worden gestort, waarop reeds een bedrag van $60 mln stond dat afkomstig was van een eerdere lening van het IMF. Er kon alleen geld van deze rekening worden opgenomen als er een bedrag van rond de $ 1 mrd op zou staan en het geld mocht alleen worden besteed aan het terugkopen van in het buitenland uitstaande obligaties van Argentinië's schuldeisende banken.

MILITAIRE OPSTAND

Regeringsgetrouwe troepen sloegen op 3 december 1990 een couppoging van militairen neer, die werd ondernomen ter ondersteuning van de in de gevangenis zittende voormalige kolonel Mohamed Ali Seineldin.

De rebellen belegerden het hoofdkwartier van het leger en van de marine in het centrum van Buenos Aires, en de kazerne van de Patricios-infanterie in een buitenwijk. Hier vonden de hevigste gevechten plaats, waarbij twee regeringsgetrouwe officieren en een korporaal werden gedood. De rebellen bezetten ook de Boulogne-tankfabriek aan de rand van de stad en doodden drie burgers toen een door hen in beslag genomen tank in botsing kwam niet een bus. Het leger, dat altijd had geaarzeld om in te grijpen bij een militaire coup, ging bij deze gelegenheid in de aanvai nadat het van Menem de volmacht kreeg om resoluut op te treden. Met tanks, zware artillerie en de dreiging van luchtaanvallen slaagde het erin de rebellen in 18 uur te verslaan. Een totaal van 313 opstandige soldaten gaf zich over en werd gearresteerd. Opstandige eenheden in het binnenland zouden zich ook hebben overgegeven. Bij de gevechten kwamen 21 mensen om het leven (vijf burgers en 16 regeringsgetrouwe en opstandige soldaten) en raakten er 60 gewond.

Dit was de vierde opstand in drie jaar van de rechtse ,,carapintadas'1-factie in het leger: Deze groep, die zo werd genoemd vanwege de gewoonte van haar leden hun gezichten te schminken, bestond vooral uit onderofficieren. Hun groep stond bekend als ,,la perrada" (hondenbende)en zij waren ontstemd over hun lage salaris, hungebrek aan status en de bezuinigingen van de regering op defensie. Zij beschouwden de hogere officieren en de stafchefs van het leger als politiek gemotiveerd en corrupt, en beschuldigden hen van corruptie en verraad aan militaire idealen zoals ,,nationale waardigheid".

Seineldin was gevangengezet samen met voormalig luitenant-kolonel Aldo Rico omdat zij opstanden hadden geleid tegen het regime van voormalig president Raul Alfonsin Foulkes. Beiden hadden in oktober 1989 gratie gekregen van Menem (zie pag. 18/3 e.v. - '90) en waren vervolgens oneervol ontslagen. Maar Seineldin was opnieuw gearresteerd en op 22 oktober veroordeeld tot 60 dagen militaire hechtenis in San Martin de los Andes, 1.500 km van Buenos Aires, omdat hij de hele militaire hiërarchie had gepasseerd en Menem rechtstreeks in een brief had gewaarschuwd voor de groeiende ontevredenheid in het leger. Tijdens de opstand verbleef hij in de gevangenis, maar hij verklaarde in een in de pers gepubliceerde brief dat hij verantwoordelijk was geweest voor de opstand. Deze bewering werd eerder beschouwd als een dramatisch persoonlijk gebaar dan als een verklaring die overeenstemde met de feiten. Volgens eerdere berichten was de opstand zo'n verrassing voor hem geweest dat hij om een pistool had verzocht om zelfmoord te kunnenplegen.

Rico, die aan het hoofd stond van een carapintada-groep en naar verluidt langs democratische weg aan de macht probeerde te komen, nam openlijk afstand van de opstand en noemde Seineldin een verrader en een lafaard Rico zelf werd echter op 10 december gearresteerd omdat hij zou hebben aangezet tot verstoring van de openbare orde door in de pers *te* verklaren dat er nog steeds grote onopgeloste problemen in het leger bestonden, dat hij op de hoogte was geweest van de voorgenomen opstand en dat hij een fout had gemaakt door deze niet te verhinderen Regeringsfunctionarissen bevestigden eveneens dat er vooraf gewaarschuwd was voor de opstand, maar dat de omvang ervan onverwacht groot was geweest.

Een van de opstandelingenleiders. de voormalige majoor Hugo Abrte. die samen met verscheidene andere muiters eveneens gratie had gekregen van Menem voor zijn betrokkenheid bij vorige opstanden, verklaarde dat zij Menem nog steeds als de opperbevelhebber van het leger beschouwden en dat hun actie niet een ,,coup" genoemd kon worden. Regeringsfunctionarissen verklaarden echter in bezit te zijn van een ,.dodenlijst" van de rebellen, waarop naast de namen van prominenten ook Menems naam voorkwam.

De militaire openbare aanklager generaal Carlos Dominguez verzocht de Militaire Opperste Raad op 18 december de doodstraf voor Seineldin en vier andere leiders van de couppoging goed te keuren. Hij eiste het ontslag van de opstandelingen uit het leger, berechting door de krijgsraad en lange gevangenisstraffen voor de muiters. In totaal werden 646 soldaten en burgers gearresteerd en beschuldigd van steun aan de opstand. Verwacht werd dat president Carlos Saul Menem alle doodstraffen in lichtere straffen zou omzetten.

Op 8 januari veroordeelde de Hoge Raad van de Strijdkrachten Mohamed Ali Seineldin, Luis Baraldini, Oscar Ricardo Vega en vier andere officieren tot levenslange gevangenisstraffen. Voorts werden zij uit de dienst ontslagen, omdat zij verantwoordelijk werden geacht

Mohamed Ali Seineldin, het brein achter de coup van 3 december 1990.

voor de legeropstand op 3 december Zes officieren kregen gevangenisstraffen varierend van 12 tot 20 jaar en twee officieren werden vrijgesproken Later werden de aanklachten tegen 100 onderofficieren ingetrokken Seineldin, die zich op de dag van de opstand in militaire detentie bevond had toegegeven volledig ve: antwoordelijk re zijn voor de gebeurtenissen van 3 december

De regering kondigde op 7 december een vijf jaar durend reorganisatieprogramma voor de strijdkrachten aan (dat aanvankelijk op 3 december bekend zou zijn gemaakt).

De reorganisatie, die was bedoeld om de militaire discipline te verbeteren, de militaire structuren te stroomlijnen, de kosten te verlagen en de betrokkenheid van de militairen bij de politiek te ontmoedigen, behelsde de hergroepering van de 43.000 man tellende strijdkrachten in zes regionale divisies. Verscheidene bases zouden worden gesloten en in Buenos Aires gevestigde eenheden zouden worden overgeplaatst naar de provincie. Bij de marine en de luchtmacht zouden vergelijkbare reorganisaties plaatsvinden.

De nationale staat van beleg werd op 5 december opgeheven. Menem verklaarde dat het internationale aanzien van de regering zou toenemen nu zij getoond had in staat te zijn een ,,couppoging", zoals hij het noemde, neer te slaan.

Amnestie voor militairen

Menem ondertekende op 29 december zes decreten, die pas de volgende dag officieel bekend werden gemaakt, waarmee aan acht voormalige hoge officieren, die de architecten van de ,,vuile oorlog" waren geweest, amnestie verleend werd. Meer dan 40.000 mensen namen op 30 december in Buenos Aires deel aan een demonstratie tegen het besluit, dat al enige tijd venvacht werd.

Het besluit, dat volgde na gratieverleningen in oktober 1989, leidde tot wijdverbreide kritiek vanuit de regerende Peronistische Partij (Partido Justicialista) en van politici van de oppositie, ambtsdragers van de katholieke kerk en mensenrechtengroepen. Uit opiniepeilingen bleek dat 70 procent van de bevolking gekant was tegen deze maatregel. Ook de vroegere linkse Montenero-guerrillaleider Mario Firmenich, die een gevangenisstraf van 30 jaar uitzat, kreeg amnestie, evenals José Alfredo Martinez, eenvoormalige ,,superminister" van economische zaken tijdens de militaire dictatuurtussen 1976 en 1983.
Tijdens vorige legermuiterijen was amnestie steeds een van de belangrijkste eisen geweest en verondersteld werd dat het vooruitzicht van de afkondiging ervan bevorderlijk was geweest voor de loyaliteit van het leger aan de regering bij het neerslaan van de carapintadas-opstand op 3 december. Menem, die later verklaarde dat hij had gehandeld in het belang van de nationale eenheid en verzoening op langere termijn, werd er onmiddellijk van beschuldigd met twee maten te meten door de voormalige officieren vrij te laten, terwijl hij tegelijkertijd de zwaarste straffen vroeg voor de deelnemers aan de laatste opstand. Julio Strassera, die in 1985 de openbare hoofdaanklager was geweest tijdens de eerste processen over de ,,vuileoorlog", kondigde aan dat hij uit protest ontslag nam als ambassadeur van Argentinië bij de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties.
De belangrijkste figuren die gratie kregen en onmiddellijk in vrijheid werden gesteld waren de leden van de militaire junta, voormalig generaal Jorge Videla, generaal Roberto Viola en voormalig admiraal Emilio Massera, ramen met het voormalige hoofd van politiein de provincie Buenos Aires, Ramon Camps, zijn opvolger voormalig generaal Pablo Ricchieri, en voormalig brigade-generaal Orlando Agosti. Allen waren veroordeeld tot lange gevangenisstraffen wegens de ,,vuileoorlog" tegen linkse guerrillastrijders en dissidenten. Tijdens deze ,,vuile oorlog" ,,verdwenen" naar schatting 9.000 mensen en werden duizenden ontvoerd, gemarteld en vermoord. Voormalig admiraal Armando Lambruschini, die ook amnestie had gekregen, was al tijdelijk op vrije voeten en had driekwart van een lichte straf uitgezeten. Daar ook voormalig generaal Carlos Suarez amnestie kreeg en in vrijheid werd gesteld, was er kans op een protest van de Amerikaanse regering, die hem in 1988 aan Argentinië had uitgeleverd om daar terecht te staan voor **39** beschuldigingen van moord.

Geen van de voormalige officieren kreeg zijn rang terug. Allen bleven uitgesloten van openbare functies. Videla schreef onmiddellijk een open brief aan de opperbevelhebber van het leger generaal Martin Bonnet waarin hij verklaarde dat het leger recht had op verontschuldigingen en zwoer ,,de strijd voort te zetten voor de morele rechtvaardiging van de door ons gewonnen oorlog tegen de subversie".

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 15 januari 1991 trad het kabinet op verzoek van president Carlos Menem af. Dit gebeurde na beschuldigingen van de kant van de Amerikaanse ambassadeur Terence Todman dat verscheidene ministers en Emir Yoma, economisch adviseur en zwager van de president, betrokken waren geweest bij omkoping en corruptie. Yoma, die ervan werd beschuldigd geld gevraagd te hebben voor een importvergunning voor het Amerikaanse vleesverpakkingsbedrijf Swift-Armour, nam ontslag. Het nieuwe kabinet, dat op 16 januari beëdigd werd, telde vier nieuwe ministers.

Guido di Tella, de nieuwe minister van defensie, was een liberale peronist die in 1982 korte tijd president van de Centrale Bank was geweest. Daarna was hij benoemd tot ambassadeur in de Verenigde Staten. Raul Granilla Ocampo, tot dan toe juridisch en technisch adviseur en een vertrouweling van president Menem, werd aan het hoofd gesteld van een anti-corruptiecampagne. Rodolfo Diaz was tot dan toe onderminister van werkgelegenheid en Avelino Porto was rector van de universiteit van Belgrano.
Tegelijkertijd werden de ministeries van justitie en onderwijs gescheiden, waarbij Antonio Francisco Salonia aanbleef als minister van onderwijs, en de taken van het van corruptie beschuldigde departement voor openbare werken en diensten werden ondergebracht bij het ministerie van economische zaken. De vier ministers die niet herbenoemd werden, waren Alberto Jorge Triaca (werkgelegenheid), Humberto Romero (defensie), Alberto Kohan (gezondheidszorg en sociale actie) en José Roberto Dromi (openbare werken en diensten). Ook economisch adviseur Alvaro Alsogaray kreeg ontslag. De regering nam het bestuur over van de provincies Tucuman en Tierra del Fuego, die geplaagd werden door politieke onrust en economische problemen.
In een nationale radio- en televisieuitzending verklaarde Menem op 24 januari dat Argentinië ten gevolge van corruptie in een ,,morele noodtoestand" verkeerde. Hij kondigde aan dat regerings- en legerfunctionarissen en employés van staatsondernemingen een overzicht van hun vermogen zouden moeten geven en hij beloofde een zuivering onder zijn persoonlijke adviseurs.

Op 28 januari werd de regering opnieuw gewijzigd, toen minister van economische zaken Antonio Erman Gonzalez, zijn plaatsvervanger Carlos Carvallo en de president van de Centrale Bank, Javier Gonzalez Fraga, hun ontslag indienden ten gevolge van een scherpe daling van de austral ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Op 29 januari nam Domingo Cavallo, tot dan toe minister van buitenlandse zaken, de portefeuille van economische zaken over. Di Tella werd nu verantwoordelijk voor het ministerie van buitenlandse zaken en Gonzalez werd benoemd tot minister van defensie.

De wisselkoers van de austral ten opzichte van de dollar daalde van 7.020 op 25 januari naar 7.900 op 28 januari. Op 29 en 30 januari waren de banken dicht, maar op 30 januari gelastte Cavallo de heropening van de financiële markten. Gesteund door de reserves van de Centrale Bank werd de schommelende koers van de austral ten opzichte van de dollar vastgelegd tussen de 8.000en10.000.

Het Argentijnse kabinet was eind januari 1991 als volgt samengesteld:

Buitenlandse zaken - Guido di Tella; economische zaken - Domingo Cavallo; defensie - Antonio Erman Gonzalez; justitie - Raul Granillo Ocampo; binnenlandse zaken - Julio Mera Figueroa; onderwijs - Antonio Francisco Salo-

nia; werkgelegenheid - Rodolfo Diaz; gezondheidszorg en sociale actie - Avelino Porto; algemeen secretaris van de president - Eduardo Bauza.

FISCAAL NOODPLAN

De op 29 januari 1991 benoemde minister van economie Domingo Cavallo maakte op 4 februari 1991 een fiscaal noodplan bekend. Doel van het plan was de economische crisis een halt toe te roepen en fiscale solventie te bewerkstelligen door de staatsinkomsten te verhogen met $ 2,4 mrd per jaar. Op 15 februari werd het pakket goedgekeurd door de Tweede Kamer van het Congres, de Kamer van Afgevaardigden, met slechts kleine wijzigingen; deze werden aangebracht nadat de regerende Peronisten en de oppositionele Radicale Partij (UCR) waren overeengekomen dat de regering het Congres 30 dagen de tijd zou geven om iedere toekomstige privatisering van staatseigendommen te bestuderen. De verwachting was dat de Senaat het plan eveneens zou goedkeuren.

Details van de maatregelen

De maatregelen in het plan om de staatsinkomsten te verhogen behelsden onder andere (i) uitroeiing van belastingontduiking, vooral van de vermogensbelasting, en hervorming van het fiscaal strafrecht; (ii) verhogingen van de algemene belastingen op eigendom (met 2 procent) en op eigendommen in de dienstensector (met 4 procent); (iii) hogere belastingen op de in- en verkoop van buitenlandse valuta, hoewel de zegelbelasting zou worden afgeschaft, de importtarieven voor halffabrikaten en grondstoffen zouden worden gereduceerd tot 11 procent en de tot dan toe geldende produkt-afhankelijke heffingen zouden worden vervangen door één algemene heffing van 22 procent; (iv) afschaffing van de nog bestaande belastingvoordelen voor buitenlandse investeerders; (v) verhoging van de belastingen over de toegevoegde waarde (BTW) tussen 16 en 25 procent en van de belastingen op bankleningen; en (vi) een verhoging van 33 procent van de brandstofaccijns en aanpassing van de tarieven op alle overheidsdiensten, als reactie op de voortdurende scherpe waardevermindering van de austral ten opzichte van de dollar. Arbeiders zouden een eenmalige uitkering met een waarde van $ 27 krijgen als compensatie voor de prijsverhogingen.

Het plan stelde ook een nieuwe afbakening voor van de verantwoordelijkheden van staatsbanken. In de toekomst zouden zij geen tekorten in de overheidssector mogen financieren of leningen mogen verstrekken aan debiteuren met grote schulden. Deze maatregel was bedoeld om de corruptie te elimineren en te voorkomen dat verliezen op oninbare leningen werden overgeheveld naar de centrale bank. Verder werd een hervorming van het bankwezen van de provinciale overheden bekendgemaakt. Een onderdeel van het plan betreffende de privatisering van de Nationale Spaar- en Verzekeringsbank, werd op 5 februari geschrapt (zieverder).

Roque Fernandez werd aangesteld als de nieuwe president van de centrale bank. Hij verving Javier Gonzalez Fraga, die op 28 januari ontslag had genomen toen de austral een dramatische val maakte ten opzichte van de dollar. Jorge Pereyra de Olazabal werd benoemd tot president van de Nationale Ontwikkelingsbank.

Reacties op het plan

Hoewel de industriëlen volgens de pers met voorzichtig optimisme op het plan hadden gereageerd, waren veel onafhankelijke economen het er over eens dat de verhoogde staatsinkomsten niet alle voorgenomen overheidsbestedingen zouden dekken en dat de overheid derhalve gedwongen zou worden betalingen uit te stellen, waaronder die op buitenlandse schuldendiensten.

Werknemers in de overheidssector reageerden met een staking en negeerden de beperkingen van het stakingsrecht die de regering had opgelegd aan essentiële onderdelen van de dienstensector. Bankemployees begonnen op 4 februari een staking en bezetten het hoofdkantoor van de Nationale Spaar- en Verzekeringsbank in Buenos Aires uit protest tegen het aangekondigde plan om de bank te privatiseren. Dit plan werd op 5 februari ingetrokken door minister Cavallo. Personeel van de staatsspoorwegen Ferrocarrilles Argentinos begon op 5 februari een staking voor onbepaalde tijd en eiste een loonsverhoging van 200 procent. Het personeel dreigde dat het zich zou verzetten als de regering haar dreigement dat zij het leger zou inzetten om de staking te breken, ten uitvoer zou brengen. Een staking waarmee het landelijk onderwijspersoneel had gedreigd, probeerde de regering evenwel af te wenden met de bewering dat het fiscaalnoodplan genoeg had opgebracht om de lonen van het onderwijspersoneel te verhogen.

MOORDAANSLAG OP VOORMALIGE PRESIDENT

Raul Alfonsin Foulkes, president van 1981 tot 1989 en leider van de UCR, ontsnapte op 23 februari 1991 ternauwernood aan een moordaanslag, toen een voormalige douanier, de 29-jarige Ismael Abdala, hem probeerde dood te schieten. Abdala's revolver blokkeerde toen hij de trekker overhaalde en hij werd onmiddellijk overmeesterd.

Het incident vond plaats in het stadje San Nicolas, 180 km ten noordwesten van Buenos Aires, tijdens een openbare toespraak die Alfonsin hield om steun te betuigen aan Juan Carlos Pugliese, UCR-kandidaat voor het gouverneurschap van de provincie Buenos Aires. Er werd geen duidelijk motief voor de aanslag vermeld, behalve dat Alfonsin felle kritiek had geleverd op de amnestie die de regering op 29 december had verleend aan acht voormalige hoge legerofficieren, die gevangen waren gezet voor hun leidende rol in de ,,vuile oorlog" in de jaren '70, en dat hij extreem rechtse en militaire groeperingen had gehekeld als ,,volksvijand nummer één".

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. GEMEENSCHAPPELIJKE MARKT MET BRAZILIË

Tijdens een bezoek op 6 en 7 juli 1990 aan Buenos Aires tekende de Braziliaanse president Fernando Collor de Mello een officiële intentieverklaring over de oprichting van een gemeenschappeiijke Argentijns-Braziliaanse markt vóór 1995. Deze verklaring vertegenwoordigde de eindfase van het in juli 1986 door beide landen begonnen proces van economische integratie. Ook zou een gezamenlijke commissie worden ingesteld die het in juni door president Bush gedane voorstel om van heel Amerika een vrijhandelszone te maken met de Amerikaanse regering zou bespreken.

Daarnaast werden 25 andere handelsovereenkomsten geratificeerd, zoals onder andere de wederzijdse verlaging van tarieven en uitvoerbelastingen op 350 produkten; het loslaten van beperkingen op bijna alle elementaire landbouwprodukten en het gelijkschakelen van de tarieven op 170 voedselprodukten; en een bilaterale jaarlijkse handel van 10.000 voertuigen.

Als reactie op de bezorgdheid van Uruguay dat het niet was uitgenodigd deel te nemen aan de besprekingen, benadrukte de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Domingo Cavallo medio juli dat Uruguay uitgenodigd was deel te nemen aan toekomstige besprekingen en dat het niet uitgesloten werd van de gemeenschappelijke markt. Hij voorzag dat ook Chili, Paraguay en Bolivia uiteindelijk zouden deelnemen.

Betrekkingen met Groot-Brittannië

Een op 11 december 1990 in Londen ondertekende overeenkomst over de bescherming en garantie van Britse investeringen in Argentinië betekende een aanzienlijke uitbreiding van de bilaterale samenwerking na het volledig herstel van de diplomatieke betrekkingen in februari 1990 (zie pag. 303/1 - '90). De overeenkomst volgde op de op 28 november tussen beide landen gesloten overeenkomst om de zone van 150 mijl ten noorden, oosten en zuiden van de Falkland-eilanden, waarin een visvangstverbod gold, uit te breiden tot een gebied met een straal van 200 mijl waarin Groot-Brittannië en Argentinië voortaan zouden samenwerken en waaruit de internationale visvloten uit

Japan, Zuid-Korea, Taiwan en de Sowjet-Unie met ingang van 26 december geweerd zouden worden. Beide partijen besloten ook een Zuidatlantische Visserijcommissie in te stellen voor de uitwisseling van informatie en het doen van aanbevelingen op het gebied van milieubescherming

Nieuwe Britse ambassadeur

Op 18 juli overhandigde Humphrey Maud zijn diplomatieke geloofsbrieven aan president Menem. Hij werd de eerste Britse ambassadeur in Argentinië sinds het verbreken van de diplomatieke betrekkingen ten tijde van de oorlog om de Falkland eilanden (Malvinas) in 1982.

Menem bezoekt Sowjet-Unie en Verenigde Staten

Op 25 oktober 1990 had Menem in Moskou een ontmoeting met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Er werden bilaterale samenwerkingsovereenkomsten getekend ter bevordering van de vreedzame toepassingen van atoomenergie en ruimteonderzoek en ter bestrijding van de illegale drugshandel.

Tijdens een ontmoeting in New York op 1 oktober van Menem met de Amerikaanse president George Bush had de laatste zijn instemming betuigd met de Argentijnse beslissing troepen naar de Golf te sturen voor de blokkade van Irak (zie pag. 744/1 - '90); hij zei dat Argentinië ,,weerbij de internationale gemeenschap (was) gaan horen na vele jaren van frustratie en isolatie die het land in een kritische situatie hadden gebracht". Bush zou Argentinië op 5 december bezoeken (zie pag. 242/1 e.v.-1991).

(Vor. ber. pag. 521/2 e.v. - 1990)

BARBADOS

ECONOMISCHE SITUATIE. BEGROTING 1990-'91

De economie van Barbados bleef gebukt gaan onder de teruglopende groei eind 1989 en 1990 als reactie op het strenge fiscale beleid dat de regering had ingesteld om de deviezenreserves en de betalingsbalans te beschermen. De rentevoet werd in september 1989 verhoogd en de mogelijkheid om te lenen bij commerciële banken werd beperkt om de economische activiteiten te matigen. Voor 1989 werd verwacht dat de reële groei van het bruto nationaal produkt (BNP) met 3,5 procent zou groeien, maar de Centrale Bank van Barbados meldde een daling van 2 procent in de eerste zes maanden van 1990 en over 1990 als geheel werd een nulgroei verwacht.

Premie: Erskine Sandiford presenteerde op 2 mei 1990 in zijn hoedanigheid van minister van financiën een begroting voor 1990-'91, waarin de periodieke uitgaven waren geraamd op B$ 1 mrd en de kapitaaluitgaven op B$ 243 mln, met een te venvachten tekort van B$ 170.

Er werden geen nieuwe belastingen ingevoerd en er was een aantal belastingconcessies voor bedrijven, maar de brandstofprijzen werden verhoogd. Een van de belangrijkste kenmerken van de begroting was een plan voor de stimulering van herstel in de agrarische sector, voor een bedrag van B$ 63,4 mln op grond van aanbevelingen van het Landell Mills-onderzoek uit 1989. Het onderzoek, dat de regering door Landell Mills consultants had laten uitvoeren, had de hoge kosten en de schulden die de suikerindustrie te wachten stonden onder de loep genomen en suggereerde een diversificatie en afwisseling om de produktie van andere gewassen te verhogen. De suikeroogst van 1990 was weer tegengevallen en bedroeg slechts 69.300 ton.

(Vor. ber. pag. 64/1 e.v.- 1990)

KABINETSWIJZIGINGEN. ANDERE BENOEMINGEN

Op 11 januari 1990 werd Harcourt Lewis overgeplaatst van het bureau van de premier om onderminister te worden bij het ministerie van landbouw, voeding en visserij als opvolger van Warwick Franklin. Zijn benoeming illustreerde het belang dat werd toegekend aan het beheer van de agrarische sector sinds de publikatie van het Landell Mills-rapport en de aantijgingen van wanbestuur tegen de Caribbean Sea Island Cotton Company (Cariscot), waarin de regering een belang van 33 procent had.

Cariscot, waarin het Canadese bedrijf Scothalls een meerderheidsbelang had, werd ervan beschuldigd katoen te hebben geïmporteerd om dat te verkopen als katoen afkomstig uit de eilanden in de Westindische zee. Na een speciale hoorzitting en een onderzoek door het fraudeteam van de politie, adviseerde de officier van justitie Cariscot onder curatele te stellen.

In juni 1990 was David Commissiong afgetreden als senator van de regerende Democratic Labour Party (DLP) uit protest tegen het feit dat het partijbestuur zijn benoeming als kandidaat van

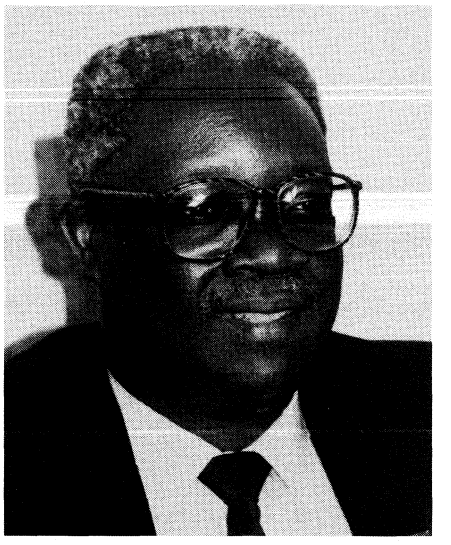

Premier Erskine Sandiford.

de DPL voor het Huis van Afgevaardigden voor het district Bridgetown had verworpen. De 73-jarige Dame Nita Barrow, de zuster van de op 1 juni 1987 overleden premier Errol Barrow (zie pag. 592/2-'88), werd aangesteld als gouverneur-generaal met ingang van 6 juni als opvolgster van sir Hugh Springer.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De algemene verkiezingen van 22 januari 1991 werden gewonnen door de regerende Democratic Labour Party (DLP) van premier Erskine Sandiford, die werd herkozen voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar.

De DLP behaalde 49 procent van de stemmen en behield 18 van haar 20 zetels in de 28 leden tellende Assemblée. De Barbados Labour Party (BLP), onder leiding van de voormalige minister van buitenlandse zaken Henry Forde, zag haar stemmenaandeel stijgen van 40 naar 44 procent. Het aantal zetels van de partij steeg van 3 naar 10. De National Democratic Party (NDP), een in februari 1989 door de voormalige minister van financiën Richie Haynes opgerichte splintergroepering van de DLP, verloor de vier zetels die zij bij de ontbinding van het Huis nog bezat. De gemiddelde opkomst bedroeg ongeveer 60 procent, terwijl die in 1986 76 procent had bedragen. Daarvoor had de opkomst bij verkiezingen gemiddeld net beneden de 80 procent gelegen.

Sinds de verkiezingen van 1986 (toen de DLP 24 van de toen nog 27 zetels behaalde) was de populariteit van Sandiford gedaald. Er was met name kritiek gekomen op de persoonlijke stijl van de premier en zijn aanpak van de economie en de openbare orde. De verkiezingsuitslag in 1991 werd echter door velen geïnterpreteerd als een bewijs van vertrouwen in de leiderschapskwaliteiten van Sandiford (hoewel het stemmenaandeel van de DLP met 10

procent daalde), gezien de machtsstrijd tussen de facties en de partijsplitsing na de dood van de charismatische partijleider Errol Barrow in 1987.
Hoewel de economie van het land in 1989 reëel met 3,5 procent gegroeid was, voorspelde de Centrale Rank voor 1990 een daling van 3 procent. Deze terugslag was met name toe te schrijven aan het teruglopende toerisme en de aanhoudend tegenvallende exportcijfers.

Door de verpletterende nederlaag van de NDP kwam de politieke toekomst van Haynes - ooit algemeen gekarakteriseerd als ,,de op één na machtigste man in Barbados - in het geding. Haynes moest in zijn eigen kiesdistrict twee kandidaten voor zich dulden. Ondanks di nederlaag was hij stellig van mening dat de NDP ,,in de toekomst een belangrijke rol in de politiek van Barbados" zou blijven spelen, maar de meeste politieke deskundigen waren van mening dat de partij gefaald had omdat zij het contact met de basis verloren had.

Na de overwinning van de DLP verklaarde Sandiford dat hij zijn nieuwe ambtstermijn zou wijden aan ,,het handhaven van een gezonde economie" en dat hij zou streven naar een versnelde economische integratie van het Caribisch gebied. Hij herhaalde zich te zullen inzetten voor ,,economische rechtvaardigheid", een tamelijk vaag begrip dat binnen de context van de plaatselijke politiek werd geïnterpreteerd als een grotere invloed van zwarten binnen de door blanken gedomineerde particuliere sector van de economie van het land.

NIEUW KABINET

Premier Erskine Sandiford maakte op 26 januari de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend.

Philip Greaves kreeg de portefeuilles van openbare werken en verbindingen toegevoegd aan de ministersfuncties die hij reeds bekleedde; hij was tevens voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. Warwick Franklin was tot dan toe minister van landbouw geweest; zijn beleid op die post was niet van kritiek verschoond gebleven. Harcourt Lewis, tot dan toe Franklins onderminister, kreeg naast zijn functie van minister van onderwijs ook het voorzitterschap van de Senaat. Een ander niet-gekozen lid van het kabinet, Carl Clarke, was tot dan toe onderminister van financiën en buitenlandse zaken. David Thompson, de enige nieuwe minister, nam de gecombineerde portefeuille van gemeenschapsontwikkeling en cultuur op zich; deze verantwoordelijkheden waren voorheen bij verschillende ministeries ondergebracht.

De regering had tijdens de verkiezingen beloofd de misdaad in te dammen, maar minister Simmons, belast met een nieuwe portefeuille die hem onder andere het gezag gaf over de politie, de brandweer en het gevangeniswezen (die tot dan toe tot de jurisdictie van de procureur-generaal hadden behoord), kwam onmiddellijk in opspraak toen hij het toepassen van geselingen verdedigde. Rechter Elliot Belgrave had op 7 en 8 februari opdracht gegeven tot het geselen van vier veroordeelde gewapende overvallers, een maatregel die onmiddellijk werd veroordeeld door Amnesty International en andere mensenrechtenorganisaties.

Samenstelling van het kabinet

Premier, financiën en economische zaken, ambtenaren - *Erskine Sandiford; vice-premier, internationaal transport, telrconimunicatie enimmigratie. openbare werken, verkeer - Philip Greaves; procureur-generaal, buitenlandse zaken - *Maurice King; volksgezondheid - *Branford Taitt; huisvesting en land - Evelyn Greaves; justitie en openbare veiligheid - Keith Simmons; arbeid, consumentenzaken en milieu - Warwick Franklin; toerisme en spoit - *Wesley Hall; landbouw, voeding en visserij - Harcourt Lewis; onderwijs - Cyril Walker; handel en industrie - Carl Clarke; gemeenschapsontwikkeling en cultuur - +David Thompson; staatsminister van financiën en buitenlandse zaken - Harold Blackman

* ongewijzigd, +nieuwebenoeming

(Vor.ber. pag. 64/1 e.v.-1990)

HAÏTI

POLITIEKE SPANNINGEN

Het aanvankelijk optimisme na de verdrijving in maart 1990 van brigade-generaal Prosper Avril en de installatie van Ertha Pascal-Trouillot als interimpresident (zie pag. 377/1 e.v. - '90) verdween spoedig toen de nieuwe regering niet in staat bleek het geweld te bestrijden of spanningen te voorkomen tussen de president en de Staatsraad*, terwijl er ongerustheid heerste over aanhangers van de voormalige dictator Jean-Claude Duvalier, die zich in toenemende mate organiseerden. Eind maart ontstond er verdeeldheid tussen de leden van de uit 12 partijen bestaande Eenheidsassemblée (Groep van 12, zie pag. 377/1 - '90) over de mate waarin Pascal Trouillot zou moeten overleggen met de Staatsraad en over de vermeende invloed van Duvalieristen of Duvalier-aanhangers in haar regering. De 19 leden tellende Staatsraad, die was opgericht door de Eenheidsassemblée en verschillende geledingen uit de Haïtiaanse samenleving vertegenwoordigde. klaagde dat Pascal-Trouillot hen negeerde en ,,autocratisch" regeerde. Voorvallen zoals de benoeming zonder voorafgaand overleg op 21 mei van Violene Legagneur, een voormalige Duvalier-aanhangster, tot minister van financiën droegen bij aan de wederzijdse achterdocht. Legagneur trad de daarop volgende maand af.

*De Staatsraad, een in maart 1990 bij de formatie van de interimregering ingesteld 19-koppig adviesorgaan, dat was samengesteld uit verscheidene sociale en economische groeperingen was bedoeld om toezicht te houden op de interimregering en beschikte over het theoretische recht zijn veto uit te spreken over maatregelen van de regering.

Sporadische door Duvalieristen en leden van de veiligheidstroepen uitgelokte gewelddadigheden bleven Haïti teisteren, met name op het platteland, terwijl de autoriteiten onmachtig leken hen daarvan te weerhouden. Velen vreesden dat de aanhoudende onveiligheid de kans op een succesvol verloop van de verkiezingen in gevaar bracht. De stafchef van het leger (minister van buitenlandse zaken in de regering Namphy) generaal-majoor Hérard Abraham reorganiseerde zoals beloofd de presidentiële garde, die een belangrijke steunpilaar van het regime Avril was geweest, maar het leger als geheel scheen niet betrokken te willen worden bij het uitoefenen van het gezag.
De verdeeldheid nam begin juli toe door de terugkeer naar Haïti van Williams Regala (zie pag. 76/1 -'90) en van Roger Lafontant, voormalig minister van binnenlandse zaken en defensie onder Jean-Claude Duvalier. Lafontant kwam openlijk aan uit de Dominicaanse Republiek waar hij had gewoond ondanks een tegen hem door minister van binnenlandse zaken Joseph Maxi uitgevaardigd opsporingsbevel. Op 31 juli verhinderde de regering de terugkeer van voormalig president Leslie Manigat uit ballingschap. Een ander figuur van het Duvalier-regime, Claude Raymond, een voormalige generaal die algemeen werd beschouwd als de man achter de verstoring van de verkiezingen in november 1987 (zie pag. 13/3 e.v. - '88), zou naar verluidt campagne voeren voor het presidentschap, ondanks een grondwettelijk verbod op ,,beruchte Duvalieristen".

Interimpresident Ertha Pascal-Trouillot

Begin mei stelde Pascal-Srouillot de negen leden tellende Voorlopige Kiesraad (Conseil Electoral Provisoire, CEP) opnieuw aan, waarin drie leden van de oude CEP, onder wie voorzitter Jean-Robert Sabalat, zitting hadden, die toezicht hadden gehouden op de uitgestelde verkiezingen in 1987. In juni verzocht Pascal-Trouillot de VN om hulp bij de voorbereiding van en het toezicht op de verkiezingen. Hoewel aanvankelijk was verklaard dat de verkiezingen in september zouden plaatsvinden, werden ze uitgesteld tot 4 november, met indien nodig een tweede ronde op 25 november. Gebrek aan middelen en steun van de regering belemmerde de kiezersregistratie die in augustus met drie weken was uitgesteld tot 3 september. In september maakte de CEP verder uitstel van de verkiezingen tot halverwege december bekend.

Op 14 augustus nam de Staatsraad afstand van de regering, en verklaarde dat die ,,corrupt en onbekwaam" was, en er niet in was geslaagd af te rekenen met de ,,terroristen". Velen wezen op de invloed in de regering van Pascal-Trouillots vriend Jean-Pierre Moise Pierre-Louis, minister van openbare werken, die zij tegen de wens van de Staatsraad had benoemd tot waarnemend minister van financiën.

Op 23 augustus stelden zeven van de twaalf politieke organisaties, die aanvankelijk Pascal-Trouillots benoeming hadden gesteund, zich op achter de Staatsraad en eisten uitstel van de verkiezingen totdat de veiligheid van de kiezers kon worden gewaarborgd. De afwijzing van de eis door de president leidde de volgende dag tot het aftreden van vijf ministers: Claudette Werleigh (sociale zaken), Charles Tardieu (nationaal onderwijs, jeugd en sport), Lionel Richard (landbouw), Maurice Lafortune (handel en industrie) en Kesner Clermont (buitenlandse zaken).
pascal-Trouillot negeerde de luider wordende roep af te treden en installeerde op 27 augustus een nieuw 13-koppig kabinet zonder de Staatsraad om advies of instemming te vragen. In een toespraak voor de radio op dezelfde dag benadrukte zij dat de verkiezingen op de geplande datum zouden plaatsvinden.

De samenstelling van het kabinet was eind augustus als volgt:

Binnenlandse zaken - Joseph Maxi; defensie - Jean Thomas; justitie - Pierre Labissière; buitenlandse zaken - *Alex Toussaint; economie en financiën - Leslie Goutier; onderwijs - *Chavanne Douyon; voorlichting en coördinatie - *Alfred Mentor; gezondheidszorg en bevolking - Serge Fils-Aime; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en plattelandsontwikkeling - *Andre Jean-Louis; sociale zaken - +Carlo Desinor; openbare werken, transport en verbindingen - Jean-Pierre Moise Pierre-Louis; planning, buitenlandse samenwerking en overheidsdiensten - Ludovic Pierre; handel en industrie - *Jean Mainville.

---

* nieuwe benoemingen
+ andere portefeuille

ECONOMISCHE SITUATIE

De installatie van de regering Pascal-Trouillot en de voortgang met betrekking tot de verkiezingen zorgden voor enige verlichting voor de Haïtiaanse economie, omdat de Amerikaanse en andere buitenlandse hulp, die in januari 1990 na de afkondiging van de staat van beleg door Avril was opgeschort, weer werd hersteld (zie pag. 376/2 e.v. - '90).

In april 1990 maakte de Amerikaanse president Bush de levering van voedselhulp ter waarde van $ 18 mln bekend, en verzocht het Congres goedkeuring van ondersteunende fondsen voor het verkiezingsprogramma ter waarde van $ 3 mln voor het fiscale jaar 1991. Frankrijk hervatte zijn hulp ook met $ 6,3 mln voor de aanleg van wegen. De algemene economische situatie, aangetast door corruptie en kampend met een groeiend begrotingstekort en een tekort op de betalingsbalans, bleef echter zwak omdat politieke gebeurtenissen een aanzienlijke produktiestijging verhinderden.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Pater Jean-Bertrand Aristide, een radicale roomskatholieke priester die het Nationaal Front voor Verandering en Democratie vertegenwoordigde, behaalde op 16 december 1990 bij de presidentsverkiezingen een verpletterende overwinning op tien andere kandidaten. De opkomst bij de verkiezingen bedroeg ongeveer 60 procent en Aristide behaalde 67 procent van de uitgebrachte stemmen. Een voormalige functionaris van de Wereldbank, Marc Bazin van de Nationale Alliantie voor Democratie en Vooruitgang, werd tweede met 15 procent van de stemmen.

De 37-jarige Aristide vertegenwoordigde een losse coalitie van kleine boeren, vakbondsleden en radicale geestelijken. Hij was een charismatisch spreker en overtuigd voorstander van de bevrijdingstheologie, met een persoonlijke aanhang die hij tijdens zijn consekwente strijd voor de armen en de bezitlozen had opgebouwd. Naar verluidt had de Amerikaanse regering hem in het verleden beschouwd als een geestelijk instabiele communist. Hij had ook verscheidene moordaanslagen overleefd (zie pag.78/1/2 - '90). Enkele uren voor het sluiten van de stembureaus leidde het nieuws van de overwinning tot euforische taferelen die niet meer waren voorgekomen sinds de omverwerping in 1986 van de beruchte dictatuur van de familie Duvalier.

Sinds 1986 was het politieke proces in Haïti gekenmerkt door instabiliteit, endemisch geweld en corruptie, en een opeenvolging van presidenten en militaire coups. Van een poging om verkiezingen te houden werd in 1987 afgezien nadat leden van de Tontons Macoutes, het overgebleven deel van Duvaliers zeer gevreesde en gehate privéleger, stembureaus hadden aangevallen. Deze keer verliepen de verkiezingen echter vreedzaam, afgezien van enige onregelmatigheden en hier en daar oplaaiend geweld. De voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter, die deeluitmaakte van een team van verscheidene honderden internationale waarnemers, noemde het verkiezingsproces ,,vrij en eerlijk", en feliciteerde de strijdkrachten ,,met het opmerkelijke werk dat zij tijdens de verkiezingen verrichtten".
De Voorlopige Kiesraad (CEP)riep Aristide op 23 december officieel uit tot winnaar van de verkiezingen. Hij zou op 7 februari 1991 worden geïnstalleerd voor een ambtstermijn van vijf jaar. In een toespraak tot de bevolking beloofde hij dat zijn regering zou proberen de kosten van levensonderhoud te verlagen en de

De leider van de coup, Roger Lafontant (2de v.r.), en enkele van zijn aanhangers na hun arrestatie op 7 februari 1991

werkgelegenheid te stimuleren, en ,,een stabiele produktieve sfeer (zou) bevorderen en de belangen van investeerders (zou) beschermen".

Roger Lafontant, leider van de neo-Duvalieristische Unie voor Nationale Verzoening en vermeend leider van de Tontons Macoutes, had de Haïtianen opgeroepen de verkiezingen te boycotten nadat de Voorlopige Kiesraad zijn eigen kandidatuur en die van 14 anderen ongeldig had verklaard. Hij voorspelde ook dat het Aristide, zelfs al won hij de verkiezingen, niet zou worden toegestaan het presidentschap te aanvaarden.

MISLUKTE COUPPOGING

De positie van de nieuwgekozen president, pater Jean-Bertrand Aristide, werd op 7 januari 1991 versterkt toen het Haïtiaanse leger een staatsgreep onder leiding van Roger Lafontant de kop indrukte.
Lafontant en enige tientallen aanhangers, onder wie voormalig presidentskandidaat Alphonse Lahens, bezetten op 6 januari, op het einde van de dag, het presidentiële paleis en dwongen interimpresident Ertha Pascal-Trouillot haar aftreden bekend te maken.

In een poging zijn belofte na te komen om te verhinderen dat Aristide het presidentschap zou bekleden, benoemde Lafontant zichzelf op 7 februari tot voorlopig president en deed hij de toezegging een ,,waredemocratie" te zullen creëren en ,,deschandvlek en dieverdomde belediging" van de verkiezingen van 16 december ,,teniet te doen". Tienduizenden Haïtianen gingen, gewapend met kapmessen en schoppen, de straat op nadat zij het nieuws van de couppoging hadden vernomen. Zij verlamden de hele hoofdstad door barricades op te werpen, die ze vervolgens in brand staken. In reactie op het massale protest keurde de stafchef van het 8.000 man sterke leger, generaal Hérard Abraham, de couppoging af en betuigde hij zijn steun aan Aristide.

Loyale troepen bestormden op 7 januari het presidentiële paleis, waar zij Pascal-Trouillot bevrijdden en Lafontant arresteerden.

Tiidens de nasleew van de couppoging hielden straatbendes zich op grote schaal bezig met gewelddadigheden en plunderingen, waarbij zo'n 100 doden vielen en voor naar schatting enkele miljoenen dollars schade werd aangericht. De woningen van bekende Duvalier-aanhangers werden aangevallen. evenals rooms-katholieke eigendommen, aangezien de gevestigde orde binnen de kerk zich lange tijd verzet had tegen Aristide. Veel aanhangers van Duvalier vluchtten naar het platteland om aan de volkswoede te ontkomen. Alhoewel de nieuwgekozen president het bloedvergieten officieel betreurde, suggereerde hij dat het volk in zelfverdediging had gehandeld en schreef hij het geweld toe aan de ondermijnende gevolgen van de aanwezigheid van elementen binnen de Haïtiaanse samenleving die te lang ,,ongestraft" waren gebleven. Aristide werd door de Haïtiaanse zakenwereld en door elementen uit de Verenigde Staten bekritiseerd, omdat hij de acties van zijn aanhangers niet krachtiger had veroordeeld. De regering van de VS uitte echter ook formeel haar tevredenheid over het mislukken van de coup.

Beslissende ronde in verkiezingen voor parlement

De kiezers gingen op 20 januari naar de stembus om opnieuw hun stem uit te brengen voor die zetels in de Nationale Vergadering, waarvoor in de eerste verkiezingsronde (die op 16 december in combinatie met de presidentsverkiezingen was gehouden) geen kandidaat een absolute meerderheid had weten te behalen. De opkomst bij de tweede ronde was naar verluidt ongeveer 20 procent. Tijdens de eerste ronde had het Nationaal Front voor Verandering en Democratie (NFCD) van Aristide 25 van de 110 zetels in de twee kamers van het parlement behaald, terwijl 13 zetels naar de Nationale Alliantie voor Democratie en Vooruitgang (ANDP) van Marc Bazin en Serge Gilles gingen.

INHULDIGING VAN NIEUWE PRESIDENT

Jean-Bertrand Aristide werd op 7 februari 1991 beëdigd als de veertigste president van Haïti. De plechtigheid vond plaats in het parlementsgebouw in de hoofdstad Port-au-Prince, vijf jaar nadat het volk het bewind van ,,President-voor-het-Leven" Jean-Claude Duvalier had omvergeworpen. De verkiezing van Aristide, een 37-jarige linkse priester die talrijke moordaanslagen had overleefd, kwam na een periode waarin verschillende regeringen kort het bewind hadden gevoerd. Drie daarvan waren militaire regimes en geen enkele regering was gekozen in vrije verkiezingen.

Aristide werd in armoede geboren in het dorp Port Salut, ten zuiden van Port-au-Prince. Hij werd gewijd tot katholiek priester en ontwikkelde zich via studies in Rome en Jeruzalem tot een van de meest vooraanstaande bijbelgeleerden van Haïti. Als voorstander van de bevrijdingstheologie hekelde hij de gevestigde orde in Haïti, waarbij hij zijn kritiek onder andere richtte op het leger, de kerk en de invloed van de Verenigde Staten. Zijn inzet voor de armen en berooiden, gecombineerd met het charisma van zijn redes - een aanlokkelijke mix van folklore, gezegdenen responsorischelitanie - bezorgden hem snel een enorme aanhang in dc sloppenwijken van de hoofdstad. Aristide werd door sommige van zijn superieuren voor communist uitgemaakt en in 1988 werd hij uit

Jean-Bertrand Aristide werd op 7 februari 1991 beedigd als president van Haiti.

zijn Salesiaanse orde gezet omdat hij overplaatsing naar Canada had geweigerd.
De nieuwe president sprak zijn inhuldigingsrede uit in het Creools, doorspekt met passages in het Frans, Engels, Spaans, Duits, Italiaans, Hebreeuws en Arabisch die waren gericht aan de vele buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders die de plechtigheid bijwoonden. Aristide zwoer dat hij de Haïtiaanse grondwet van 1987 zou handhaven, benadrukte dat zijn verkiezing een breuk met het verleden betekende en beloofde de hebzucht en de corruptie die de vorige regeringen van Haïti hadden gekenmerkt, te bestrijden. Als een symbolisch gebaar om deze intenties te onderstrepen deed hij afstand van zijn presidentiële maandsalaris van $ 10.000 en zei hij dat hij ieder bedrag zou accepteren die het parlement hem wenste te betalen. Hij beloofde ook dat de scholen van het land - die twee maanden gesloten waren geweest uit vrees voor politiek geweld - binnen enkele dagen zouden worden heropend en dat een werkgelegenheidsprogramma voor de Haïtiaanse jeugd zou worden uitgevoerd.

Aristide riep tevens op tot een ,,huwelijk tussen leger en volk" en deed een verzoek aan de stafchef van het leger, luitenant-generaal Hérard Abraham, om ,,ons te helpen ons te ontdoen van alles wat de democratie bedreigt, door handhaving van de wet en discipline". Aristide slaagde erin Abraham te overreden om zes van de acht generaals van het land en de kolonel die het bevel voerde over de paleiswacht met pensioen te sturen.
Daags na zijn inhuldiging legde de nieuwe president in totaal 162 personen - onder wie zijn directe voorganger Ertha Pascal-Trouillot en haar voltallige kabinet - voor een maand een verbod op het land te verlaten.

Dertig van de betroffenen, onder wie Pascal-Trouillot, moesten vragen beantwoorden over de couppoging van 6 en 7 januari. De andere 132 waren hooggeplaatste staatsambtenaren die verantwoordelijk waren voor het beheer

van openbare fondsen Zij moesten in het land blijven totdat een administratief onderzoek was uitgevoerd door regeringsaccountants Met het verbod werd gehoor gegeven aan een verzoek van het hoofd van een gerechtelijke commissie die in het leven was geroepen om een onderzoek uit te voeren naar corruptie en misbruik door het 28-jarige dictatoriale bewind van de familie Duvalier en daaropvolgend regeringen Naar verluidt was het ministerie van justitie bovendien op 12 januari een gerechtelijke procedure begonnen met als doel de uitlevering door Frankrijk van de voormalige president Duvalier wegens de verduistering van $ 800 mln, machtsmisbruik en de moord op politieke tegenstanders

Op 12 februari werd bekendgemaakt dat de nieuwe regering meer dan $ 250 mln aan buitenlandse leningen en hulp toegezegd was. De Europese Gemeenschap had $144 mln beloofd en de Verenigde Staten hadden bekendgemaakt dat zij hun jaarlijkse hulp van $ 54 mln zouden verhogen tot $ 84 mln om de overgang naar democratie te ondersteunen. Kleinere bedragen werden toegezegd door internationale instanties en andere landen, waaronder Taiwan dat $12 mln zou bijdragen.

BENOEMING VAN KABINET

Voordat hij zijn ambt aanvaardde liet Aristide weten dat hij buiten de bestaande structuur van politieke partijen in Haïti wilde blijven. Hij benadrukte dit streven on 9 februari door de 48-jarige René Preval, eigenaar van een bakkerij in Port-au-Prince, tot premier te benoemen. Preval, een in België opgeleide landbouwkundige, was een vertrouweling van Aristide en net als de nieuwe president geen lid van een politieke partij en onervaren op bestuurlijk gebied.

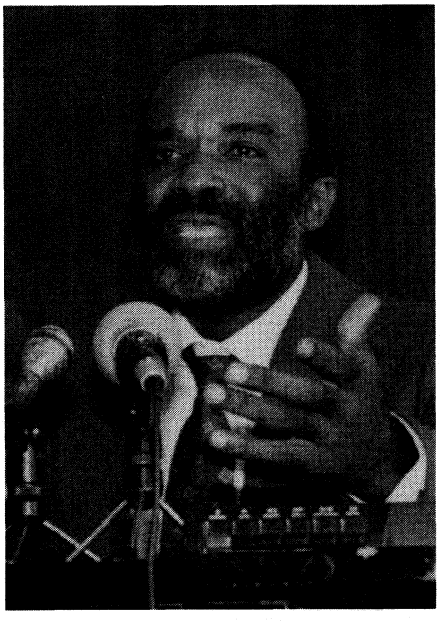

Premier René Preval.

Preval, die ook de portefeuilles van nationale defensie en binnenlandse zaken kreeg toebedeeld. benoemde op 19 februari een eclectisch kabinet, dat voor een groot deel bestond uit nauwe bondgenoten van Aristide. Veel commentatoren spraken hun lof uit over de benoeming van Marie-Michele Rey, een hoge functionaris van de particuliere Nationale Bank van Parijs, tot minister van financiën en de benoeming van Smark Michel tot minister van handel en industrie, maar drukten zich gereserveerd uit over de keuze van Denise Jean-Louis, een anaesthesist zonder regeringservaring, voor de post van buitenlandse zaken.

Samenstelling kabinet

Premier, nationale defensie, binnenlandse zaken - René Preval; economie en financiën - Marie-Michele Rey; buitenlandse zaken, godsdienst - Denise Jean-Louis: handel en industrie - Smark Michel; landbouw, grondstoffen en plattelandsontwikkeling - François Sevrain; planning, buitenlandse samenwerking en staatsdiensten - Renaud Bernardin; voorlichting en coördinatie - Marie-Laurence Lassegue; openbare werken, transport en verbindingen - Frantz Verella; sociale zaken - Ernst Verdieu; volksgezondheid en bevolking - Daniel Henrys; onderwijs, jeugd en sport - Lesly Voltaire; justitie - Bayard Vincent.

(Vor.ber. pag. 376/2 e.v. - 1990)

VERENIGDE STATEN

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 12 december 1990 kondigde Lauro Cavazos zijn ontslag aan als minister van onderwijs. Vijf dagen later benoemde president George Bush Lamar Alexander, voormalig gouverneur van Tennessee (van 1979 tot '87), en op dat moment decaan van de Universiteit van Tennessee, tot zijn opvolger. De keuze van een gematigde republikein met een goede staat van dienst op het terrein van onderwijshervormingen oogstte grote bijval van Republikeinen en Democraten.

Cavazos, de eerste minister van Latijnsamerikaanse afkomst in een Amerikaanse regering, was in augustus 1988 benoemd door de voorganger van Bush, Ronald Reagan. Onlangs hadden partijgenoten hem echter bekritiseerd omdat hij niet competent zou zijn in een tijd waarin onderwijs een steeds belangrijkere rol ging spelen in het binnenlands beleid. Algemeen werd aangenomen dat zijn ontslag het gevolg was van de eis van John Sununu, Bushs strijdlustige stafchef van het Witte Huis, dat hij voor het eind van december zou aftreden.
Het aftreden viel samen met de omstreden maatregel van het ministerie van onderwijs om federale steun te onthouden aan scholen die studiebeurzen aanboden die alleen voor studenten uit minderheidsgroepen bestemd waren. Het besluit, dat gezien moest worden binnen de context van een al lang durende discussie over de waarde van ,,positieve actie" of ,,omgekeerde discriminatie", wekte een storm van protesten van burgerrechtenorganisaties en belangengroepen van minderheden. Op 18 december gaf Bush het ministerie opdracht het besluit terug te draaien omdat het in strijd was met zijn uitgesproken voornemen om de onderwijskansen van minderheden te vergroten.

Na de ontslagen in oktober en november van respectievelijk Elizabeth Dole en William Bennet (zie pag. 105/1 -'91), was Cavazos het derde belangrijke lid van de regering-Bush dat aftrad. Op 14 december benoemde Bush Lynn Martin, die hij een ,,dierbare vriendin" en ,,informeel raadgeefster" noemde, tot opvolger van Dole als minister van arbeid.

Vóór haar benoeming had Martin tien jaar lang in het Huis van Afgevaardigden de staat Illinois vertegenwoordigd. In plaats van opnieuw aan de verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden deel te nemen, had ze in november 1990 zonder succes gedongen naar een Senaatszetel, waarbij ze het moest opnemen tegen de zittende democraat Paul Simon.

NIEUWE VOORZITTER REPUBLIKEINSE PARTIJ

President Bush, die de Republikeinse Partij nieuw leven probeerde in te blazen en de steun van de rechtervleugel van de partij trachtte te herwinnen nadat hij zijn belofte geen nieuwe belastingen te heffen had gebroken, kreeg een ernstige tegenslag te verwerken toen Bennet, ,,de voormalige drugstsaar", hem op 13 december meedeelde dat hij van gedachten was veranderd en het voorzitterschap van het Republikeinse Nationale Comité (RNC)niet zou aanvaarden.

Bennet verklaarde dat aan het besluit, dat hij met de ,,grootstmogelijke tegenzin" had genomen, financiële motieven ten grondslag lagen. Wettelijk vastgelegde ethische codes verhinderden hem het RNC-voorzitterschap te combineren met andere plannen die hij had, zoals advieswerk en het schrijven van een boek waarvoor hij een lucratief contract had afgesloten. In de media werd ook gesuggereerd dat het besluit van Bennet ten dele was voortgekomen uit de slechte verhouding tussen hem en Sununu.

Het langdurige zoeken naar een nieuwe voorzitter voor het RNC - de hoogste functie binnen de partij - eindigde op 7 januari 1991 toen de woordvoerder van de president, Marlin Fitzwater, bekendmaakte dat president George Bush minister van landbouw Clayton Yeutter had gekozen voor de post. De benoeming werd formeel unaniem goedgekeurd door het RNC toen het comité op 25 januari bijeenkwam in Washington voor zijn jaarlijkse wintervergadering.

De 60-jarige Yeutter was speciale afgevaardigde voor handel geweest in de regering-Reagan en was van 1978 tot 1985 beurspresident van de Chicago Mercantile Exchange. Hij was veehouder geweest in de staat Nebraska voordat hij in het midden van de jaren '70 naar Washington kwam. Hoewel hij eerder bekend stond als een technocraat dan een ideoloog, had Yeutter zich gedurende zijn loopbaan een zuiver conservatief betoond.
Zijn opvattingen over controversiële onderwerpen als abortus, misdaad en werkgelegenheidsbevordering van minderheden en vrouwen waren echter niet duidelijk omlijnd en algemeen werd aangenomen dat deze factor, samen met zijn algemene pragmatisme, hem zou helpen bij het oplossen van de verdeeldheid waaraan de Republikeinse Partij op dat moment leed.

Lee Atwater, de 39-jarige aftredende voorzitter van het RNC, bleek bij een medisch onderzoek in maart 1990 een ongeneselijke hersentumor te hebben. Nadat de benoeming van Yeutter bekrachtigd was, kreeg Atwater de ceremoniële titel van algemeen partijvoorzitter. In 1991 erkende Atwater in het januarinummer van het tijdschrift *Life* dat hij een van de ,,meest ijverige beoefenaars" van negatieve campagnetaktieken was geweest als leider van de presidentscampagne voor George Bush in 1988 tegen Michael Dukakis. Hij verontschuldigde zich voor het eerst voor een aantal van die taktieken en uitte zijn berouw over de ,,onverholen wreedheid" van bepaalde tegen Dukakis gerichte opmerkingen.

Edward R. Madigan, die 18 jaar lid was geweest van het Huis van Afgevaardigden, werd voorgedragen om Yeutter te vervangen als minister van landbouw. Madigan, de hoogstgeplaatste Republikein in de landbouwcommissie van het Huis van Afgevaardigden, was afgevaardigde voor de staat Illinois.

VEROORDELING VAN VERDACHTE IN IRAN-CONTRA-SCHANDAAL

Thomas G. Clines werd op 13 december 1990 veroordeeld tot 16 maanden gevangenisstraf voor zijn aandeel in het Iran-contra-schandaal (voor de aanklacht tegen hem zie pag. 827/2 - '90). Clines, die ook een boete van $ 40.000 kreeg opgelegd en de kosten van het proces moest betalen, was in september 1990 veroordeeld voor het vals invullen van inkomstenbelastingformulieren voor de belastingteruggave. Het was het zwaarste vonnis dat tegen de acht verdachten in het Iran-contra-schandaal werd uitgesproken.

De 62-jarige Clines, een voormalige agent van de Centrale Inlichtingen Dienst (CIA),werd op vier punten veroordeeld omdat hij een winst van $ 260.000 uit de verkoop van wapens niet vermeld had op zijn belastingformulier en omdat hij buitenlandse banksaldo's in 1985 en 1986 niet had opgegeven. Bij zijn uitspraak hield rechter Norman I? Ramsey Clines voor dat Uit ,,geen geval was van misplaatst patriottisme; het was zuiver een zaak van hebzucht".

UITSPHAAK HOOGGERECHTSHOF OVER RECHTEN VAN VERDACHTEN

Een uitspraak van het Hooggerechtshof in de zaak Minnick tegen Mississippi op 3 december 1990 leidde onverwacht tot uitbreiding van het recht van verdachten om tijdens het politieverhoor te worden bijgestaan door een advocaat. Het hof oordeelde dat een verdachte na om een advocaat te hebben gevraagd niet ondervraagd kon worden als er geen advocaat aanwezig was, ook al had hij of zij reeds advies van de advocaat ingewonnen.

Het besluit, met zes tegen twee stemmen, werd genomen toen het hof het doodvonnis vernietigde tegen Robert S. Minnick, een man uit Mississippi die uit de gevangenis was ontsnapt, en met een medeplichtige bij een inbraak twee mensen had vermoord. Het hof besliste dat de schuldbekentenis van Minnick, die hij had afgelegd zonder de aanwezigheid van een advocaat, maar wel nadat verscheidene malen overleg had plaatsgevonden tussen de gevangene en zijn advocaat, een inbreuk vormde op de bescherming die het Vijfde Amendement de verdachte bood tegen zelfbeschuldiging.

Rechter Antonin Scalia, wiens afwijkende mening werd ondersteund door opperrechter William Rehnquist, verklaarde dat de meerderheid was ,,misleid" en daardoor ,,een eerlijke bekentenis" ontmoedigde. Rechter David H. Souter, het laatst benoemde lid van het hof, was niet bij de zaak betrokken.

STATE OF THE UNION-REDE

President George Bush bracht op 29 januari 1991, slechts 13 dagen nadat hij Amerikaanse strijdkrachten de oorlog had ingestuurd tegen Irak, verslag uit over de toestand van het land in de tweede State of the Union-rede van zijn presidentschap. Het was voor het eerst na het Vietnam-conflict dat deze jaarlijkse toespraak in oorlogstijd plaatsvond. Sprekend tot de beide huizen van het Congres wijdde de president grote delen van zijn rede aan de Golfoorlog. Deze passages werden begroet met donderend applaus en staande ovaties (zie pag. 196/3 e.v.-'91).
Gedeelten van de rede van de president hadden betrekking op een reeks andere buiten- en binnenlandse kwesties. Daarvan zijn hieronder passages weergegeven.

De koude oorlog en de Sowjet-Unie. ,,Het einde van de koude oorlog was een overwinning voor de gehele mensheid .... Duitsland is herenigd. Europa is een ongedeeld en vrij wereld-deel geworden en het leiderschap van Amerika heeft dat helpen verwezenlijken. Onze verhouding met de Sowjet-Unie is belangrijk.... Die verhouding heeft geholpen deze en andere historische veranderingen vorm te geven. Maar het geweld in de Baltische republieken (zie pag. 230/3 e.v.-'91) heeft bij ons, net als bij vele andere naties, diepe bezorgdheid opgeroepen en wij hebben die bezorgdheid kenbaar gemaakt aan de Sowjet-leiding.

Het principe waardoor wij ons laten leiden is simpel: ons doel is de Baltische volken te helpen hun aspiraties te verwezenlijken, niet de Sowjet-Unie te straffen.... Wij zullen de ontwikkeling van de situatie nauwlettend volgen. Wij zullen contact houden met de Sowjet-Unie om haar streven naar democratisering en hervorming aan te moedigen. Als het mogelijk is, wil ik doorgaan met het leggen van een duurzame basis voor samenwerking tussen de VS en de Sowjet-Unie, voor een vrediger toekomst voor de gehelemensheid."

De economie van de Verenigde Staten. ,,Ik weet dat op deze avond in sommige delen van ons land mensen in echte economische nood verkeren. Ik hoor hen....Ik heb er begrip voor en ik ben niet onrealistisch over de toekomst. Maar er zijn redenen tot optimisme over onze economie.... Ja, de grootste economische expansie in vredestijd in de geschiedenis is tijdelijk onderbroken. Maar onze economie is nog altijd tweemaal zo sterk als die van onze grootste concurrent. We zullen deze recessie overwinnen en de groei - spoedig - herstellen."

Agenda met betrekking tot de begroting en de wetgeving. ,,We moeten beginnen met het beheersen van de federale uitgaven. Daarom leg ik een begroting voor die de groei van de uitgaven onder het tempo van de inflatie houdt.
We hebben een gedetailleerde serie voorstellen ontworpen, waaronder:

Een begroting die investering bevordert in de toekomst van Amerika - in kinderen, onderwijs, infrastructuur, ruimtevaart en hoogwaardige technologie.
Wetgeving die voortreffelijk onderwijs mogelijk maakt.
Een blauwdruk voor een nieuw nationaal netwerk van snelwegen.
Een agenda voor onderzoek en ontwikkeling waarvoor de federale overheid record-investeringen zal doen en een permanente belastingvoorziening om onderzoek en ontwikkeling door particulieren kracht te geven en banen te scheppen.

Een veelomvattend nationaal energieplan dat is gericht op besparing van energie en doelmatigheid in energiegebruik en meer gebruik van alternatieve brandstoff en.
Een plan voor het bankwezen om het financiële systeem van Amerika de 21ste eeuw in te loodsen, zodat onze banken veilig en betrouwbaar blijven.

Naast deze voorstellen moeten we inzien dat onze economische kracht afhangt van de concurrentie die we op de wereldmarkt kunnen bieden. We moeten de export van Amerika verder vergroten.... en toewerken naar een vrije handelszone voor dit gehele halfrond."

Sociaal beleid. .,De begroting bevat een actieplan .... om in eigen land meer macht en kansen in handen van het individu te leggen. Vrijheid en de mogelijkheid om te kiezen mogen niet het voorrecht van de rijkdom zijn. Zij zijn een geboorterecht vaniedere Amerikaan.

De rechten van de burger zijn ook van cruciaal belang om gelijke kansen te beschermen. Ieder van ons heeft de verantwoordelijkheid om zich uit te spreken tegen racisme, onverdraagzaamheid en haat. We zullen onze krachtige uitvoering van bestaande wetten voortzetten en ik zal opnieuw bij het Congres aandringen op een aanscherping van de wetten tegen discriminatie bij het aannemen van werknemers. Daarbij mag geen toevlucht worden genomen tot oneerlijke voorkeuren

We zijn vastbesloten nog een ander fundamenteel recht van de burger te beschermen. Vrijwaring van misdaad. De minister van justitie zal binnenkort de hoofdcommissarissen van politie bijeenroepen voor een topberaad over de misdaadbestrijding, en om hen te kunnen steunen hebben we strenge wetten ter beheersing van de misdaad nodig, en wel nu. Bij het bestrijden van de misdaad zullen we onze nationale strategie ter bestrijding van drugsmisbruik ten volle uitvoeren. Recente gegevens tonen aan dat we voortgang boeken, maar er moet nog veel gebeuren. We zullen niet rusten tot de dagen van de drugshandelaar voorgoed geteld zijn.

Een goede gezondheidszorg is het recht en de verantwoordelijkheid van iedere Amerikaan. Dus stellen we een ingrijpend programma voor van nieuwe preventieve initiatieven .... om een gezonder Amerika te bevorderen en een kostenspiraal te helpen voorkomen".

Politieke hervormingen. ,,.... Het Amerikaanse volk maakt zich steeds meer bezorgd over de invloed van het grote geld op de politiek .... Het is tijd geworden om het nationale belang boven het bijzondere belang te stellen en politieke actiecomités volledig uit te bannen. Dat zou werkelijk voor meer competitie in verkiezingen zorgen en meer macht in de handen van individuen leggen."

Nieuwe aandacht voor het strategische defensie-initiatief. ,,.... Met opmerkelijke technologische ontwikkelingen als de Patriot-raket kunnen we ons verdedigen tegen aanvallen met ballistische raketten op onschuldige burgers.... Ik heb opdracht gegeven om de aandacht van het SDI-programma opnieuw te richten op het bieden van bescherming tegen beperkte aanvallen met raketten, waar die ook vandaan komen."
(Voor State of the Union-toespraak 1990 zie pag. 231/1 e.v.-'90)

CRISES IN HET BANKWEZEN EN DE LUCHTVAART

Gedurende januari 1991 werden de federale bankautoriteiten geconfronteerd met een nieuwe reeks faillissementen bij de 10.000 kleine banken die het overgrote deel van de bankzaken ten behoeve van particulieren in Amerika behandelden. De druk op de financiële markten nam dramatisch toe na 4 januari, toen president Bush voor het eerst in het openbaar toegaf dat het land ,,een afname van de economische groei, zo niet een recessie" doormaakte. Fabrieken in het hele land meldden een afname in industriële orders en de waarde van de Amerikaanse dollar zakte in de loop van de maand gestaag, tot twee dollar ten opzichte van het pond sterling. Het crisisgevoel werd versterkt door dramatische sluitingen in de luchtvaartindustrie.

Bankfaillissementen. Herziening van voorschriften voor het bankwezen

Gedurende een aantal jaren had het toenemende aantal bankfaillissementen druk gelegd op de Federal Deposit Insurance Compang (FDIC), de overheidsinstantie die garant stond voor particuliere spaartegoeden bij de meeste, maar niet alle, federaal goedgekeurde banken. De FDIC was al verzwakt doordat zij een groot aantal spaar- en kredietinstellingen (de zogenaamde ,,thrifts") door financiële injecties van de ondergang had moeten redden, waarvan sommige grote bedragen hadden verloren door ondoordachte speculaties of ronduit door corruptie.

De FDIC besloot op 6 januari de Bank of New England te sluiten, de op 20 na grootste bank van het land, en beslag te leggen op haar bezittingen. De bank, die werd beschermd door het garantieplan voor leningen van de FDIC, had gedurende 1990 meer dan $ 1,4 mrd verloren, voor een groot deel door mislukte investeringen in projectontwikkeling. De FDIC nam deze maatregel nadat bezorgde rekeninghouders overijld in totaal $ 1 mrd van hun spaargelden hadden opgenomen, waardoor de bank insolvent was geworden.

Intussen was op 1 januari eennoodtoestand bij de banken afgekondigd in de staat Rhode Island, waar de autoriteiten 45 plaatselijke banken hadden gesloten die niet onder de bescherming van de FDIC vielen. Het eigen garantieplan voor particuliere spaarrekeningen was ineengestort door wat de ,,extreem hoge achterstallige vorderingen" op kredietnemers werden genoemd. Ten minste 23 banken, met een gezamenlijk verlies van in totaal bijna $ 1 mrd. werd opgedragen gesloten te blijven omdat zij insolvent bleken. Er werden pogingen ondernomen om steun van de FDIC te verkrijgen voor banken die nog niet feitelijk failliet waren door de ineenstorting.

Het vooruitzicht van een radicale herziening van de Amerikaanse bankwetgeving werd bevestigd op 5 februari, toen het Amerikaanse ministerie van financiën voorstellen bekendmaakte, waaronder de afschaffing van twee wetten die dateerden uit de jaren '30 en waaraan volgens velen het gefragmenteerde karakter van het Amerikaanse bankwezen te wijten was. Door de wet-Glass-Steagall en de wet-McFadden konden banken slechts in een klein aantal staten tegelijk opereren en werden bovendien hun mogelijkheden beperkt om op de effectenmarkt te opereren en andere financiële diensten te verstrekken - gebieden waar hun internationale concurrenten al grote macht hadden.

Verslechteringvan de crisis in de luchtvaartindustrie

Pan American World Airways, voorheen de grootste luchtvaartmaatschappij in de Verenigde Staten, maakte op 8 januari bekend dat het surséance van betaling had aangevraagd op grond van hoofdstuk 11 van de Amerikaanse faillissementswet. De aanvraag volgde op een periode van bijna onophoudelijke verliezen, die in luchtvaartkringen werden geschat op **$ 3** mrd.

Gedurende enkele jaren had Pan Am een aantal van zijn lucratievere routes verkocht aan zijn rivalen, in een poging om de groeiende financiële problemen het hoofd te bieden. Er bestond een chronische overcapaciteit op de binnenlandse vluchtroutes in Amerika en stijgende brandstofprijzen vielen nu samen met een periode van sterk gedaalde aantallen boekingen op passagiersvluchten in verband met de zwakke dollar en de angst voor terreur vanwege de Golfcrisis.

Eastern Airlines, de op vijf na grootste luchtvaartmaatschappij van de Verenigde Staten, zocht op 18 januari eveneens bescherming onder de faillissementswet en zag zich genoodzaakt alle toestellen aan de grond te houden in afwachting van een mogelijke overname.

De sluiting kwam na meer dan vier jaar van opeenvolgende crises bij Eastern, die in 1989 culmineerden in een langdurige staking, waarbij het personeel zich, uiteindelijk tevergeefs, verzette tegen pogingen van de directie om de lonen te verlagen en haar erkenning van de vakbond in te trekken. Kort tevoren was de maatschappij er door haar rivalen van beschuldigd de algemene problemen van de bedrijfstak te vergroten door scherpe prijsverlagingen in te voeren.

Volgens een schatting van financiële deskundigen in januari 1990 bedroeg het verlies van de Amerikaanse luchtvaarmaatschappijen in

1990 $ 2 mrd, waarvan $600 mln voor rekening kwam van Eastern Airlines.

BEËINDIGING VAN MARINE-PROJECT VOOR STEALTH-BOMMENWERPER

Op 7 januari 1991 annuleerde minister van defensie Dick Cheney het vliegtuigprogramma bij de marine waaraan tot dan toe de hoogste prioriteit was gegeven, de A-12 Stealth-bommenwerper. Cheney verklaarde dat hij het op $ 4,78 mrd begrote project staakte, omdat noch de leveranciers noch de marinefunctionarissen konden voorspeiien welke kosten de correctie van de grote manco's in het programma met zich mee zou brengen. Functionarissen zeiden dat het wapencontract het grootste was dat ooit door het ministerie van defensie was geannuleerd.

Cheney's onverwachte beslissing volgde op een aantal weken van controverse rond de A-12. Begin december 1990 had het ministerie van defensie een intern rapport vrijgegeven waarin werd gezegd dat het programma te lijden had van „beoordelingsfouten en gebrekkig toezicht" en dat het budget naar schatting met tenminste $ 1,3 mrd was overschreden en 18 maanden achterlag op schema. Onder de als verantwoordelijk aangewezenen bevonden zich vice-admiraal Richard C. Gentz, bevelhebber van het Naval Air Systems Command, die werd gelast voor 1 februari 1991 uit de dienst terug te treden, en schout-bij-nacht John F. Calvert en kapitein Lawrence G. Elberfeld, die uit het project werden gezet en een officiële berisping kregen. Naar verluidt voerde de bovendien het ministerie van justitie een strafrechtelijk onderzoek uit naar contractuele betalingen aan de bedrijven Genera1 Dynamics en McDonnell Douglas, die voor het bouwen van de A-12 waren gecontracteerd.

De A-12 was ontworpen ter vervanging van de verouderde A-6 bommenwerpers die op dat moment waren gestationeerd op vliegdekschepen. Net als bij de B-2-bommenwerper en de F-117-jachtbommenwerper van de luchtmacht zouden bij de A-12 materiaal en ontwerp van het type „Stealth" worden toegepast, om de gevoeligheid voor radaronderschepping te minimaliseren. De eerste vlucht van de A-12 had in november 1991 moeten plaatsvinden, zodat het toestel halverwege de jaren '90 operationeel kon zijn.

General Dynamics verklaarde dat zij door de annulering zouden worden gedwongen 4000 van hun 100.000 werknemers in ieder geval tijdelijk te ontslaan en McDonnell Douglas schatte dat zij met ongeveer 3000 overtollige arbeidskrachten zouden komen te zitten. Beide firma's spraken hun teleurstelling uit over de beslissing van Cheney en zeiden dat zij de annulering zouden aanvechten.

De escalatie van de kosten voor de A-12 werd gezien als een mislukking van het principe van vastgestelde begrotingen dat in de jaren tachtig was gehuldigd door het ministerie van defensie. Hoewel vastgestelde budgetten aantrekkelijk waren als middel om de kosten te beheersen, beschouwden vele deskundigen ze als onrealistisch in de praktijk, vooral bij het financieren van projecten die de ontwikkeling van nieuwe technologieën vereisten. De beslissing van Cheney om het door tegenslagen getroffen programma te schrappen in plaats van het te redden, werd ook door velen geïnterpreteerd als een poging van het ministerie van defensie tot het verwerpen van de lang gevestigde gewoonte dat wapenfabrikanten onrealistische contracten konden aangaan in de zekerheid dat de regering ieder verlies zou compenseren zolang dat niet voortkwam uit fraude of wanbeheer.

Het feit dat Cheney zich in staat voelde de A-12 af te gelasten was tekenend voor de veranderende prioriteiten van het ministerie van defensie in het tijdperk na de koude oorlog. Het grote bereik en de geavanceerde technologie van de vliegtuigen waren eerder beschouwd als noodzakelijk om door de verdediging van het Sowjet-luchtruim te dringen, maar waren van minder waarde tegen militair minder geavanceerde tegenstanders.

BESLISSING VAN HOOGGERECHTSHOF OVER HANDHAVING VAN WET OP MACHINEGEWEREN

Op 14 januari handhaafde het Hooggerechtshof een federale wet die particulier bezit van machinegeweren verbood. De rechters weigerden een uitspraak te herroepen van een hof van appel, dat had besloten dat het Amerikaanse Congres juist had gehandeld toen het in 1986 het bezit en de verkoop van machinegeweren door particulieren verbood.

Advocaten van de Nationale Vereniging van Wapenbezitters (NRA), een van de invloedrijkste Amerikaanse pressiegroepen, hadden de zaak aan een hof van appel voorgelegd namens een verzamelaar van vuurwapens uit Georgia. Ze voerden aan dat het hof van appèl de federale wetgeving onjuist had uitgelegd en dat het verbieden van het bezit van welk type vuurwapen dan ook aan gezagsgetrouwe burgers een aantasting was van het grondrecht om „wapens te bezitten en te dragen" zoals vastgelegd in het tweede amendement. Dennis Henigan, van het 'Projekt voor Gerechtelijke Stappen' van het Centrum voor Preventie van Geweld met Handvuurwapens, noemde de uitspraak een „grote overwinning", die volgens hem aantoonde dat het tweede amendement „geen bedreiging vormde voor redelijke vuurwapenwetten".

(Vor.ber. pag. 95/2 e.v. - 1991)

ANGOLA

VREDESPLAN. KABINETSWIJZIGINGEN

Op 23 januari 1991 niaakte de Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola (MPLA) bekend dat zij „met slechts geringe wijzigingen" een vredesplan had aanvaard om een eind te maken aan de 15 jaar durende burgeroorlog met de Nationale Unie voor de Totale Onafhankelijkheid van Angola (UNITA), de door de VS gesteunde opstandige groepering onder leiding van Jonas Savimbi. Het plan, waaraan eerder die maand de laatste hand was gelegd door Portugese, Russische en Amerikaanse diplomaten, was reeds grotendeels geaccepteerd door UNITA. Een zesde ronde van de lopende vredesonderhandelingen zou spoedig in Portugal worden gehouden, en beide partijen voorspelden dat de besprekingen zouden leiden tot het sluiten van een wapenstilstand.

Hoewel de details van het vredesplan niet openbaar werden gemaakt, suggereerden diplomaten die betrokken waren bij de onderhandelingen, dat het een tijdschema bevatte voor verkiezingen met meer partijen en bijzonderheden over aangewezen gebieden, waar beide partijen gedurende het bestand troepen zouden mogen stationeren. De wapenstilstand zou door internationale waarnemers worden gewaarborgd, en militaire steun van buiten aan beide zijdenzou wordenverboden.

Wijzigingen in kabinet en strijdkrachten

Eerder in de maand, op 9 januari, kondigde president José Eduardo dos Santos wijzigingen aan in de Angolese ministerraad (het kabinet). De samenstelling werd:

President José Eduardo dos Santos.

Opperbevelhebber van de strijdkrachten, voorzitter van de ministerraad, staatsminister van economie en sociale zaken - José Eduardo dos Santos; inspectie en controle, staatsveiligheid - Kundi Paihama; planning - Fernando José de Franca Van-Dunem; defensie - kolonel-generaal Pedro Maria Tonha ,,Pedale"; buitenlandse zaken - Pedro de Castro Van-Dunem ,,Loy"; justitie - Lazaro Manuel Dias; onderwijs - *Antonio Burity da Silva Neto; volksgezondheid - Flavio Joao Fernandes; financiën - Aguinaldo Jaime; handel - +Ambrosio Antonio de Oliveira Silvestre; industrie - *Justino José Fernandes; olie en energie - *Joao Lourenço Lamboite; transport en verbindingen - kolonel Antonio Paulo Kassoma; arbeid en sociale zekerheid - Diogo Jorge de Jesus; landbouw - *Isaac Francisco Maria dos Anjos; binnenlandse zaken - Francisco Antonio Magalaes Paiva ,,Nvunda"; bouwnijverheid - Joao Henriques Garcia ,,Cabelo Branco"; visserij - Francisco Ramos da Cruz; jeugdzaken en sport - Marcolino José Carlos Moco; voorlichting - Boaventura da Silva Cardoso.

*Nieuwe benoeming
+gewijzigde portefeuille

De president kondigde ook wijzigingen aan in het bestuursapparaat van de regerende partij, en plaatste luitenant-generaal Antonio dos Santos Franca Ndalu over van de post van stafchef van de strijdkrachten naar die van onderminister van defensie.

VREDESBESPREKINGEN HERVAT NA LANGDURIGE ONDERBREKING

Het optimisme over een vredesplan dat in januari 1991 was uitgewerkt door Russische, Portugese en Amerikaanse diplomaten, verdween toen de zesde onderhandelingsronde in Lissabon, die was verschoven van 28 januari naar 6-8 februari, geen doorgang vond. Beide partijen in de vijftien jaar durende burgeroorlog, de MPLA en de UNITA, gaven elkaar de schuld, en naar het zich liet aanzien had men geen datum vastgesteld voor een hervatting van de besprekingen.

Op 7 februari zei in Lissabon een functionaris van het Portugese ministerie van buitenlandse zaken dat de onderhandelingen de volgende dag konden beginnen, maar dat dit alleen maar kongebeuren wanneer beide partijen bereid waren om de reeds ter tafel gebrachte documenten te paraferen. Dit leidde tot een koortsachtige ronde van besprekingen tussen het Portugese bemiddelingsteam, de Russische en Amerikaanse waarnemers en de delegaties van MPLA en UNITA.
In de woordenvan Lopo do Nascimento, de leider van de Angolese regeringsdelegatie, zouden de drie politieke en militaire documenten worden geparafeerd ,,als een datum voor de ondertekening van een wapenstilstand wordt vastgesteld". UNITA-woordvoerder Norberto de Castro bleef volhouden dat zijn organisatie bereid was om de documenten te paraferen, die het kader zouden bebbengevormd voor een wapenstilstand en de overgang naar een pluralistische democratie.
Vervolgens werd bekend dat een datum, 15 april 1991, door beide partijen was aanvaard, maar dat de MPLA-delegatie bezwaar maakte tegen de eis van UNITA om als voorwaarde toe te voegen dat 15 april 1992 zou worden geaccepteerd als de definitieve datum voor algemene verkiezingenmet meerdere partijen.
Tijdens een persconferentie waarover op 9 april werd bericht op de Portugese radio, zei de vice-president van UNITA, Jeremias Chitunda, dat de oplossing van het conflict afhankelijk was van de ondertekening van een wapenstilstand en het houden van vrije en eerlijke verkiezingen onder internationaal toezicht. Hij zei dat „dit een onlosmakelijk onderdeel (vormde) van het proces dat zal leiden naar duurzame vrede en nationale verzoening in Angola". Van zijn kant verklaarde Do Nascimento dezelfde dag op de Angolese radio dat aanvaarding van een wapenstilstand gekoppeld was aan de vaststelling van een verkiezingsdatum. „Op 15 april moeten we al deze problemen hebben opgelost: de verkiezingsdatum, de vorming van een enkel leger, de goedkeuring van wetten". Terwijl een nieuwe verheviging van de burgeroorlog dreigde, werd bericht dat de bemiddelaars op 4 maart weer bij elkaar zouden komen.

Besprekingen in Lissabon. Jongste vredesvoorstellen

Op 4 en 5 maart vonden in de Portugese hoofdstad Lissabon besprekingen plaats over de burgeroorlog in Angola waarbij bemiddelaars uit de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten en Portugal waren betrokken. Nieuwe voorstellen zouden naar verluidt o.a. de volgende zaken omvatten: een bestand, verkiezingen met meerdere partijen, de oprichting van één enkel leger en het houden van een zevende onderhandelingsronde tegen eind maart.

In een verklaring werd gemeld dat de twee partijen, MPLA-PT en UNITA, naar de onderhandelingstafel ,,realistische voorstellen" zouden meebrengen voor een periode waarin verkiezingen zouden worden gehouden.

De twee partijen waren erherhaaldelijk niet in geslaagd het eens te worden over het tijdstip van een bestand, een datum voor de verkiezingen en de beëindiging van het één-partijstelsel. UNITA hadgeëist dat de verkiezingen binnen een jaar na de ondertekening van een bestand zouden worden gehouden, en verwierp het voorstel van president José Eduardo dos Santos inzake een uitstel van 36 maanden. Intensieve diplomatieke contacten in februari en begin maart tussen MPLA-PT, UNITA; Sowjet-functionarissen en Amerikaanse officials leken optimistische verwachtingen te wekken. Op 7 maart verklaarde de Angolese minister van buitenlandse zaken, Pedro de Castro Van Dunem ,,Loy", in Duitsland dat de MPLA-PT een Amerikaans voorstelzou bestuderen dat voorzag in het houden van verkiezingen 15 maanden na een bestand. Tijdens de openingszitting van de Angolese Volksassemblée op 20 maart zei Dos Santos dat op deze zitting het kader van een meer-partijendemocratie zou worden geïntroduceerd. Ook repte hij over een regeringsvoorstel om op 15 april een bestand te ondertekenen.

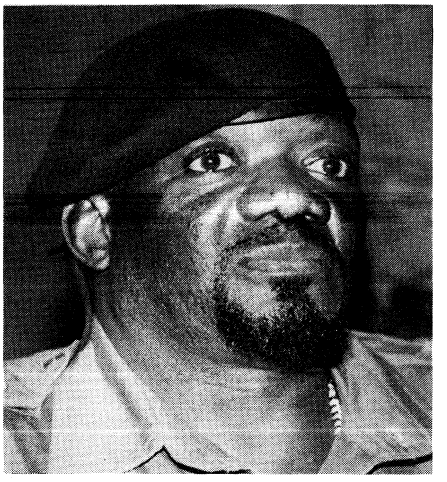

UNITA-leider Jonas Savimbi

UNITA besloot haar zevende congres op 17 maart. In een verklaring werd gesteld dat zij een bestandsakkoord zou tekenen zodra een datum voor verkiezingen met meerdere partijen was vastgesteld. Ook werd verklaard dat UNITA haar verkiezingsmanifest vóór mei zou publiceren.

Jonas Savimbi, die door het congres als voorzitter was herkozen, zou hebben gezegd dat de oorlog ,,vanuit een filosofisch en geestelijk standpunt" voorbij was. Hij beloofde ,,op zeer korte termijn" de ondertekening van een bestand.
Op 12 maart stemde de regering er, naar eigen zeggen onder voorbehoud van Amerikaanse garanties voor niet-inmenging door UNITA, mee in de hervatting van VN-hulpkonvooien toe te staan met voedsel en medicamentenvoor verscheidene honderdduizenden burgers die in zuidelijke gebieden ontberingen te wachten stonden. Het VN-programma was in december opgeschort, nadat de regering had beweerd dat UNITA-troepen de konvooien ontwrichtten.
(Vor.ber.pag. 178 e.v.-1991)

BOEROENDI

KABINETSWIJZIGING. REFERENDUM

Op 12 februari 1991 wijzigde president Pierre Buyoya zijn kabinet, waarbij hij zes nieuwe ministers benoemde, vijf ministers een andere portefeuille gaf en

twee nieuwe ministeries in het leven riep. De wijzigingen werden beschouwd als een poging om een einde te maken aan de bittere onenigheid tussen de politiek overheersende Toetsi's en de talrijkere Hoetoe-bevolking, die in 1988 tot etnisch geweld had geleid waarbij 5.000 burgers om het leven waren gekomen (zie pag. 561/1 e.v. - '88).

Het kabinet telde nu twaalf Hoetoe-leden, onder wie premier Adrien Sibomana, minister van financiën Gerard Niyibigira, en de eerste Hoetoe-staatsveiligheidschef, Laurent Kagimbi (staatssecretaris op het ministerie van binnenlandse zaken en ontwikkeling van lokale gemeenschappen, belast met staatsveiligheid). Buyoya behield de defensieportefeuille.

Na de reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:

Premier - Adrien Sibomana; buitenlandse zaken en samenwerking - Cyprien Mbonimpa; landbouw en veeteelt - Jumaine Hussein; plattelandsontwikkeling en ambachtsnijverheid - Gabriel Toyi; grondgebruik, toerisme en milieu - *Louis Nduwimana; binnenlandse zaken - *Libere Bararunyeretse; justitie - *Sebastien Ntahuga; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - +Gilbert Midende; lager en voortgezet onderwijs - Gamariel Ndaruzaniye; ambachtsnijverheid, beroepsopleiding en jeugdzaken# - +Adolphe Nahayo; financiën - Gerard Niyibigira; handel en industrie - *Astere Girukwigomba; energie en mijnbouw - *Bonaventure Bangurambona; openbare werken en stadsplanning - Evariste Simbarakiye; transport en PTT - luitenant-kolonel Simon Rusuku; arbeid en sociale zekerheid# - +Julie Ngiriye; ambtenarenzaken - +Charles Karikurubu; vrouwenemancipatie en sociale zaken - *Victoire Ndikumana; volksgezondheid - Norbert Ngendabanyikwa; communicatie, cultuur en sportzaken# - +Frederick Ngenzebuhoro; staatssecretaris voor planning in het bureau van de premier - Salvator Sahinguvu; staatssecretaris voor economische planning - Fridolin Hatungimana; staatssecretaris op het ministerie van binnenlandse zaken en ontwikkeling van lokale gemeenschappen, belast met staatsveiligheid# - *Laurent Kagimbi.

*nieuwe benoeming
+benoemd op andere ministerspost.
#nieuwe of gewijzigde portefeuille.

Handvest van Nationale Eenheid bij referendum goedgekeurd

Op 9 februari ondertekende Buyoya een decreet waarbij een Handvest van Nationale Eenheid werd ingevoerd. Dit handvest was op 5 februari bij een referendum met grote meerderheid van stemmen goedgekeurd. De officiële uitslag liet zien dat van de 2.186.567 kiesgerechtigden er 2.103.938 (96,22 procent) hun stem hadden uitgebracht. Van hen hadden 1.876.957 kiezers (89,21 procent) vóór het handvest gestemd en 213.817 (10,16 procent) tegen.

(Vor.ber. pag. 730/2 - 1990)

DJIBOUTI

BERICHTEN OVER COUPPOGING. ARRESTATIE VAN AFARS

Volgens berichten werden in de nacht van 8 op 9 januari 1991 één soldaat gedood en twee anderen gewond bij een aanval op de kazerne in de kuststad Tadjoura. Volgens de regering was de aanval het sein voor een couppoging.

Volgens minister van binnenlandse zaken Khayreh Alaleh Hared waren in de vroege ochtend van 9 januari 68 mensen aangehouden, die een illegale bijeenkomst hielden op het plaatselijke kerkhof. De aanval op de kazerne had 90 minuten later plaatsgevonden. De aanvallers waren ontkomen, maar de twee incidenten maakten deel uit van een poging ,,de soevereiniteit. het voortbestaan en de eenheid van Djibouti en zijn economie" te vernietigen.

De volgende dag werd de arrestatie bekend van Ali Aref Bourhan, eerste minister van het gebied vóór de onafhankelijkheid van Frankrijk in 1977. Volgens berichten hadden veiligheidstroepen een aantal mensen verwond tijdens protestdemonstraties tegen de arrestaties.

De arrestanten zouden, evenals Aref, leden zijn van de Afar-gemeenschap uit het noorden van Djibouti. Het persbureau AFP, dat officiële bronnen citeerde, beweerde dat Aref de financier was geweest van een poging tot moord op politieke en militaire leiders. Volgens de geciteerde bronnen zou, indien het plan gelukt was, een ,,burgeroorlog" tussen de Afar- en Issa-gemeenschappen ,,onvermijdelijk zijn geweest".

Khayreh Alaleh bevestigde op 17 januari de arrestatie van zeven vermeende ,,kopstukken", onder wie Aref en leden van de politie en de strijdkrachten, maar ontkende een bericht van de BBC dat Ahmed Dini Ahmed, de eerste premier van Djibouti, zich onder hen bevond. Hij voegde hieraan toe dat negen anderen de vorige dag waren gearresteerd ,,na een zoekactie van het leger" waarbij één soldaat werd gedood en tweegewond raakten.
De voorzitter van het Nationale Veiligheidshof maakte op 20 januari bekend dat ,,ongeveer 20" mensen in staat van beschuldiging waren gesteld wegens moord, verraad en poging de regering met geweld omver te werpen. Ook zei hij dat de op het kerkhof gearresteerde mensen waren vrijgelaten.

Bij verdere incidenten eind januari waren ook leden van de Afar-minderheidsgroep betrokken. Op 17 februari ging de regering akkoord met een onderzoek door Amnesty International naar de gevangenisomstandigheden van 35 gedetineerden, onder wie Ali Aref.

DEFENSIEVERDRAGEN MET FRANKRIJK

In twee ontwerpverdragen die op 12 februari 1991 werden ondertekend, werd aan de Franse strijdkrachten de verantwoordelijkheid toegekend voor de controle op het lucht- en scheepvaartverkeer, inclusief het burgerverkeer.

De verdragen waren een reactie op de Golfcrisis en het daaruit voortvloeiende gebruik van Djibouti als oefenterrein voor Franse helikopterbemanningen. Zij vormden een uitbreiding van het in 1977 bij de onafhankelijkheid getekende verdrag, krachtens welk Frankrijk instond voor de buitenlandse veiligheid van het land en toestemming had er militaire bases te houden.

(Vor.ber. pag. 107/1/2 - 1991)

LIBERIA

VOORTGAANDE MACHTSSTRIJD

In januari 1991 dongen nog steeds vier groeperingen naar de macht in Liberia: de interim-regering van Nationale Eenheid, in november 1990 geïnstalleerd met steun van de vredesmacht ECOMOG van de ECOWAS (Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten), onder leiding van Amos Sawyer; het Liberiaanse leger, dat bestond uit de restanten van de troepen van de gewezen president Samuel Doe, thans onder bevel van generaal Hezekiah Bowen; het Nationale Patriottische Front van Liberia (NPFL) onder leiding van Charles Taylor, dat een groot deel van het platteland buiten de hoofdstad Monrovia zou controleren; en het Onafhankelijke Nationale Patriottische Front van Liberia onder leiding van prins Yormie Johnson. Taylor en Johnson. die in februari 1990 onenigheid hadden gekregen, leken medio januari weer toenadering tot elkaar te zoeken, waardoor er mogelijk een herenigd front tegen de ECOMOG zou ontstaan. Het staakt-het-vuren dat in Bamako, Mali, op 28 november was afgekondigd en dat op 21 december in Banjul, Gambia, bevestigd werd, hield in januari stand.

Initiatieven onder auspicien van de ECOWAS om de breekbare wapenstilstand te consolideren zouden op 21 januari op niets zijn uitgelopen, omdat het NPFL weigerde een akkoord te

tekenen inzake het consigneren van troepen en hun ontwapening. Wel werd er overeenstemming bereikt over een beheersing van de wapenimport, de vorming van bufferzones en de vrijlating van gevangenen en gijzelaars.
Taylor trachtte zijn internationale geloofwaardigheid te vergroten door een NPFL-delegatie voor overleg naar Nigeria te sturen. Op 21 januari werd de delegatie ontvangen door de Nigeriaanse vice-president, vice-admiraal b.d. Augustus Aikhomu.

Nieuwe aanspraak op presidentschap

Op 20 januari maakte Harry Moniba, vice-president onder Doe tot medio 1990, aanspraak op het presidentschap.

Moniba was Liberia in september 1990 ontvlucht, nadat hij zich drie maanden had schuilgehouden na pogingen van hem en anderen om Doe tot aftreden te bewegen. Vanuit Sierra Leone liet Moniba weten dat hij krachtens de grondwet Doe na diens dood in september had moeten opvolgen, en hij riep de interim-regering van Sawyer op af te treden.
Inmiddels had Sawyer aangekondigd dat zes nieuwe ministers aan zijn interim-regering waren toegevoegd en dat deze regering niet langer dan één jaar aan de macht zou blijven. Op 24 januari werd bekendgemaakt dat 28 leden van het voorlopige parlement hun zetels hadden ingenomen.

Verschillendevisies op een interim-regering

In het in december te Banjul gesloten akkoord was vastgelegd dat een nationale conferentie binnen 60 dagen de vorming van een interim-regering zou bespreken. Er bestonden echter uiteenlopende visies op de functie van een dergelijke conferentie.

De interim-regering van Sawyer, die haar tegenstanders tot medewerking had uitgenodigd, was zelf geen partij in het Banjul-akkoord. De Liberiaanse orde van advocaten verzette zich tegen de voorgestelde vorming van een nieuwe interim-regering, omdat geen enkele bij het Banjul-akkoord betrokken partij het gezag had een dergelijke regering te vormen. Zes politieke partijen, die met andere belangengroeperingen de interim-regering van Sawyer gekozen hadden, waren van mening dat het Banjul-akkoord voortborduurde op de vorming van een Liberiaanse regering onder auspiciën van de ECOWAS, en niet hoefde te leiden tot de vorming van een andere interim-regering.

Hulppogingen

Medio januari zouden plaatselijke hulporganisaties een begin hebben gemaakt met de verdeling van voedsel, hoewel de distributie eind januari nog steeds op moeilijkheden stuitte.

In december had een bezoekend team van de Noodhulporganisatie van de VN zich op de hoogte gesteld van de voedselproblemen in Liberia. Op 25 januari kondigde het Wereldvoedselprogramma een hulpprogramma ter waarde van $29 mln aan voor Liberiaanse vluchtelingen in Sierra Leone, Guinee en Ivoorkust Eerdere oproepen van de VN ten bate van Liberia hadden niet veel opgeleverd, maar sommige niet-gouvernementele hulporganisaties maakten eind januari een begin met het opzetten van teams in Monrovia.

ECOMOG-verliezen.Moord op journalisten

De Nigeriaanse commandant te velde van de ECOMOG-troepen, generaal Joshua Dogonyaro, maakte eind januari voor het eerst officiële verliescijfers van zijn leger bekend. Hij verklaarde dat er ,,niet meer dan" 60 doden en gewonden waren gevallen.

De Liberiaanse radio meldde eind januari dat twee Nigeriaanse journalisten, Knees Imodibie en Tayo Awotunsin, die sinds augustus 1990 in Liberia vermist werden, in oktober door het NPLF vermoord waren.

OFFICIËLE ONDERTEKENING AKKOORD OVER TOEZICHT OP WAPENSTILSTAND

De wapenstilstand die door de Liberiaanse partijen in november 1990 in Bamako was getekend en in december in Banjul nogmaals was bekrachtigd, bleef van kracht gedurende januarien februari 1991. Tijdens twee dagen durende besprekingen, die op 12 en 13 februari in Lomé waren georganiseerd door de bemiddelingscommissie van de ECOWAS, ondertekenden de partijen een akkoord over een gedetailleerd plan voor toezicht op de wapenstilstand. Zij kwamen overeen in maart een nationale conferentie te houden met het oog op de vorming van een overgangsregering.

Het document, dat was opgesteld door de ECOWAS-bemiddelingscommissie onder voorzitterschap van de Gambiaanse minister van buitenlandse zaken Oumar Sey, werd ondertekend door Charles Taylor, de leider van het Nationaal Patriottisch Front van Liberia (NPFL), Prince Yormie Johnson, de leider van het rivaliserende Onafhankelijk Nationaal Patriottisch Front van Liberia (INPFL), en generaal Hezekiah Bowen, de commandant van de strijdkrachten van Liberia (AFL). Bericht werd dat de slotondertekening was vertraagd door een reeks bezwaren van de kant van Taylor en dat hij uiteindelijk slechts onder druk van het staatshoofd van Burkina Faso, kapitein Blaise Compaore, had getekend. Volgens sommige berichten was Burkina Faso voorheen voor Taylors factie een belangrijke bron van wapenleveranties geweest.

Rol van ECOMOG

De Liberiaanse crisis, waardoor in de voorafgaande 16 maanden naar schatting 700.000 vluchtelingen de wijk hadden genomen naar Ivoorkust, Guinee en Sierra Leone, bleef de leiders van de 16 ECOWAS-landen, die zich zorgen maakten over de stabiliteit in hun regio, bezig houden. De ECOWAS Monitoring Group (ECOMOG),de tienduizend man tellende vredesmacht onder leiding van Nigeria, scheen met succes de partijen binnen de gebieden te houden die zij in november hadden bezet.

Het akkoord van februari gaf de ECOMOG de extra taak om de partijen te ontwapenen. Krachtens een plan waarmee alle partijen haddden ingestemd, zouden de AFL-troepen zich verzamelen in het opleidingscentrum Barclay en Camp Schiefflin in de Liberiaanse hoofdstad Monrovia. De INPFL-strijdkrachten zouden op hun basis Caldwell blijven. Taylors manschappen zouden hun wapens inleveren op de NPFL-bases te Firestone, Naama, Salala, Ganta, Gbarnga, Zwedru en Toedi-Mesurado.
Naast het toezicht op de inlevering van wapens zouden ECOMOG-eenheden de soldaten registreren en zieken en gewonden opnemen met de bedoeling om het revalidatieproces op gang te brengen. Het was onduidelijk wat de toekomstige rol van de door de ECOWAS geïnstalleerde interimregering van Nationale Eenheid onder leiding van professor Amos Sawyer zou zijn.

Protesten van NPFL-leider

Volgens berichten was Taylor, die zich in alle stadia van de onderhandelingen over de wapenstilstand had laten kennen als de onverzettelijkste factieleider, ontstemd en voelde hij zich bedrogen door het Lomé-akkoord.

Volgens één bericht vertelde hij een groep journalisten dat hij van mening was dat de functie van interimpresident aan hem had moeten wordengegeven. Naar verluidt zouden sommige leiders van ECOWAS-lidstaten heimelijk overeen zijn gekomen dat de ECOMOG-strijdmacht opdracht zou krijgen Taylors groep aan te vallen, als deze zich niet aan het akkoord zou houden.
Taylor zou hebben geprotesteerd tegen de aankomst van 10 Nigeriaanse gevechtsvliegtuigen in Monrovia medio februari. Ook zou hij hebben gewaarschuwd dat hij zijn verzet tegen Sawyers interimregering en de aanwezigheid van de ECOMOG zou voortzetten. Taylor had eerder beweerd dat Sierra Leone de regering-Sawyer had toegestaan om ongeveer 6.000 tot 8.000 man te sturen om in twee kampen in dat land een militaire opleiding te ontvangen.

In Monrovia zou het vanaf eind februari rustig zijn. Noodvoedselvoorraden en andere benodigdheden werden aangevoerd en sommige winkels gingen weer open, hoewel hulporganisaties benadrukten dat er nog steeds mensen omkwamenvan de honger.

(Vor. ber. pag. 179/3 e.v. - 1991)

President Didier Ratsiraka van Madagascar (1.) wordt bij aankomst in Addis Abeba begroet door zijn Ethiopische collega Mengistu Haile Mariam.

MADAGASCAR

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 18 februari 1991 trad generaal Christopher Raveloson-Mahasampo, de zwager van president Didier Ratsiraka en voormalig chef van de politieke politie, af als minister van defensie om te worden opgevolgd door generaal Evariste Razafitumb. De minister van landbouwproduktie, José Michel Andrianoélison, stapte ook op. Hoewel hij een naaste medewerker van de president was, had hij zich gedistantieerd van de regerende partij, de Voorhoede van de Malagasische Revolutie (AREMA).

(Vor.ber. pag. 540/2/3 - 1990)

MOZAMBIQUE

WANKEL BESTAND. KABINETSWIJZIGING. POLITIEKE PARTIJEN

In januari 1991 werd gemeld dat het akkoord voor de gedeeltelijke wapenstilstand voor de zogeheten Beira- en Limpopo-corridors, waarover op 1 december 1990 in Rome overeenstemming was bereikt. scheuren begon te vertonen door aanhoudende aanvallen van het rebellerende Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo).

Volgens het akkoord zouden alle Zimbabwaanse troepen in Mozambique zich terugtrekken naar de Beira-corridor en de Limpopo-corridor, de twee strategische routes die het door land ingesloten Zimbabwe verbinden met de Mozambikaanse havensteden Beira en Maputo. Als tegenprestatie beloofden de door Zuid-Afrika gesteunde rebellen van het MNR alle vijandelijkheden in de twee gebieden te staken. Het Zimbabwaanse leger had zijn terugtrekking voltooid op 28 december - ruim voor de uiterste datum van 5 januari die in het wapenstilstandsakkoord was vastgelegd - en droeg zijn posities over aan regeringsgeti-ouwe Mozambikaanse eenheden.
Niettemin zette het MNR de vijandelijkheden voort met aanvallen op de plaatsen Chimoio, Motasse en Beira zelf, en probeerde het spoorwegverbindingen en de oliepijpleiding door de Beira-corridor, waardoor bijna alle geraffineerde olie van Zimbabwe werd getransporteerd, te vernietigen. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, Herman Cohen, zei dat de Verenigde Staten ,,teleurgesteld" waren door het ,,vastgestelde feit" dat het MNR het akkoord van Rome hadgeschonden.

Buiten de corridors duurde de 15 jaar oude burgeroorlog met de gebruikelijke wreedheid voort. De rebellen voerden aanvallen uit in een poging om posities over te nemen die voorheen werden beheerst door het Zimbabwaanse leger. Intussen hielden de regering en het MNR op 26 en 27 januari nieuwe besprekingen in Rome. Hoewel geen officiële mededeling werd gedaan over de inhoud van de agenda, werd in brede kringen aangenomen dat de twee partijen ditmaal voor het eerst sinds het begin van de onderhandelingen in juli 1990 gedetailleerd overleg zouden voeren.

Kabinetswijziging. Afkondiging van meerpartijenwet

President Joaqim Alberto Chissano bracht op 3 januari vier wijzigingen aan in de ministerraad. Aguiar Mazula, tot dan toe minister van arbeid, werd benoemd tot minister van staatsbestuur; Teodato Hunguana, tot dan toe minister van voorlichting, werd minister van arbeid; Rafael Maguni werd benoemd tot minister van voorlichting; en Octavio Mutemba werd minister van industrie en energie.

Chissano kondigde op 30 januari de Wet voor Politieke Partijen af, die eerder die maand unaniem was goedgekeurd door de Assemblée van de Republiek en die de wettelijke basis bood voor de vestiging van een meerpartijenstaat.

Verdere meningsverschillen over bestand

Volgens berichten op 1 februari 1991 zou het MNR eind januari de onderhandelingen in Rome hebben afgebroken. Het MNR beschuldigde de regering van schending van het op 1 december ondertekende akkoord over een gedeeltelijke wapenstilstand.

MNK-functionarissen bestreden de verklaring van regeringszijde dat alle Zimbabwaanse troepen waren teruggetrokken naar de direct in de Beira- en Limpopo-corridors gelegen zone. Dit was een belangrijke bepaling van het op 1 december in Rome getekende akkoord (zie hierboven). Het MNR beweerde dat Zimbabwanen in Mozambikaanse uniformen opereerden op 52 andere plaatsen (in zeven van de elf provincies van Mozambique) en klaagde over een vermeend gebrek aan onpartijdigheid van de kant van de internationale Gezamenlijke Verificatiecommissie (JVC), die was ingesteld om toezicht te houden op het in Rome gesloten akkoord.

In een JVC-rapport, dat bij de besprekingen werd ingediend door commissievoorzitter Manfredo di Camerana, de Italiaanse ambassadeur in Mozambique, werd gezegd dat de JVC acht van de veertien tot 10 januari gemelde schendingen van de wapenstilstand kon bevestigen. In het rapport werd eraan toegevoegd dat het MNR waarschijnlijk verantwoordelijk was voor ten minste zes schendingen. Radio Mozambique berichtte op 21 februari dat volgens Di Camerana militaire deskundigen van de JVC na een onderzoek van een aantal door het MNR genoemde plaatsen geen bewijs hadden gevonden van Zimbabwaanse aanwezigheid.
Op 21 februari maakte in Nairobi een MNR-woordvoerder, Joaquim Vaz, bekend dat zijn beweging van plan was weer aanvallen uit te voeren op de Beira- en Limpopo-corridors, omdat Zimbabwaanse troepen nog steeds waren gelegerd in andere gebieden van het land. Het MNR slaagde er echter niet in enig bewijs te leveren ter ondersteuning van zijn bewering. Op 21 februari kwam de JVC in Maputo bijeen. Zij was volgens radio Mozambique geschokt door de bekendmaking van Vaz, hoewel Di Camerana verklaarde dat in januari, in strijd met het akkoord, Zimbabwaanse troepen op het vliegveld van Chimoio waren aangetroffen.

Op 23 februari werd bericht dat volgens de leider van de regeringsdelegatie bij de onderhandelingen in Rome, minister van transport en verbindingen Armando Guebuza, de interpretatie van het MNR van het in Rome gesloten akkoord afweek van die van de regering. Hij zei dat het MNR bepaalde zones niet beschouwde als deel van de Beira-corridor, terwijl de regering instemde met de definitie van de JVC, dat een corridor ,,een ononderbroken strook land was tussen twee gegeven punten". (Bij de besprekingen had het MNR gezegd dat steden buiten de corridors zouden vallen en oorlogsgebied zouden blijven).
In een radiouitzending op dezelfde dag ontkende minister van buitenlandse zaken Pasco-

al Mocumbi dat er schendingen hadden plaatsgevonden, en beschuldigde hij het MNR ervan dat het zichzelf tegensprak.

Het wapenstilstandsakkoord leek desalniettemin in de corridors stand te houden tot de laatste week van februari, en er waren nog steeds geen berichten over ernstige schendingen van het akkoord Aangezien naar schatting 250.000 vluchtelingen uit onveiliger delen van Mozambique in tijdelijke dorpen langs de beschermde corridors woonden, leek de grootste dreiging te komen van het toenemende voedseltekort als gevolg van het uitblijven van de regen.
Naar verluidt had het MNR elders in het land zijn aanvallen uitgebreid. Op 11 februari werden bij een aanval op een beschermd konvooi op de hoofdweg naar Tete 45 personen gedood, voornamelijk Mozambikaanse soldaten en Zimbabwaanse vrachtwagenchauffeurs. Volgens berichten vervoerde het konvooi Zimbabwaans maïs voor Mozambikaanse vluchtelingen in Malawi. De route was twee weken daarvoor weer opengesteld na een aanval in januari waarbij twee personen het leven verloren.

(Vor.ber. pag. 181/1 e.v.1991)

RWANDA

NIEUWE INVALLEN OPSTANDELINGEN

Nadat de in Oeganda gevestigde opstandelingen van het Rwandese Patriottische Front (RPF) in oktober 1990 Rwanda waren binnengevallen (zie pag. 712/3 e.v.-'go), pleegden zij in december 1990 en vooral in januari 1991 kleinere invallen in Rwanda. Ook nu weer werden de opstandelingen teruggedreven door eenheden van het Rwandese leger, maar de geloofwaardigheid van de regering die herhaaldelijk beweerde dat de orde in het grensgebied was hersteld, werd aangetast door meldingen van nieuwe gevechten.

Volgens regeringsbronnen had het RPF op 12 december 1990 geprobeerd het land binnen te vallen en waren ongeveer 200 opstandelingen gedood tijdens de daaropvolgende gevechten met het leger in de provincie Muvumba. Bij een andere inval op 8 januari, waarbij ongeveer 800 opstandelingen betrokken waren, werden naar verluidt 150 opstandelingen gedood en raakten veel anderen gewond.
Op 13 januari beweerde de regering dat de troepen van het RPF een nieuwe grote inval voorbereidden. De Rwandese regering herhaalde de beschuldiging dat het RPF hulp kreeg van het Oegandese leger. Zij had deze beschuldiging eerder gedaan in verband met de inval van oktober 1990. Het Oegandese ministerie van buitenlandse zaken wees de beschuldiging als volledig ongegrond van de hand.
Een groep van 400 tot 600 strijders van het RPF die nog waren overgebleven van de grotere groep die Rwanda in oktober was binnengevallen stak on 23 januari de grens over en hield korte tijd de districtsstad Ruhengeri in het noordwesten van Rwanda bezet.
Op 25 januari beweerde de regering dat onder de opstandelingen veel slachtoffers waren gevallen en dat zij waren teruggedreven naar Oeganda.
Op 27 januari meldde radio Rwanda dat 120 opstandelingen waren gedood bij gevechten in het gebied Kinigi.

In een poging om de crisis via diplomatieke kanalen op te lossen bezocht president Juvenal Habyarimana op 15 en 16 januari respectievelijk Boeroendi en Kenia om verschillende initiatieven te bespreken voor het herstel van de vrede in Rwanda en de regio en in het bijzonder om een regionale conferentie te houden over de benarde positie van de duizenden Rwandese vluchtelingen in omringende landen. Een van de belangrijkste eisen van het RPF behelsde de terugkeer van alle Rwandese vluchtelingen. Een dergelijke conferentie zou in februari in Kinshasa in Zaïre moeten plaatsvinden.

KABINETSWIJZIGING

Op 4 februari 1991 maakte president Juvenal Habyarimana een reorganisatie van het kabinet bekend, waarin nieuwe ministers van defensie, binnenlandse zaken en justitie aantraden. Volgens officiële bronnen kwam de reorganisatie voort uit bezorgdheid over rebellenactiviteiten.

Luitenant-kolonel Augustin Ndindiliyimana, voorheen minister van transport en verbindingen, werd benoemd op de nieuwe post van minister in het bureau van de president voor defensie (de defensieportefeuille was tot dan toe in handen geweest van Habyarimana). Faustin Myunyazesa verving Jean-Marie Mugemana als minister van binnenlandse zaken en gemeenschapsontwikkeling en Sylvestre Nsanzimana werd de opvolger van Theoneste Muryanama als minister van justitie.
De overige nieuw benoemde kabinetsleden waren Enoch Ruhigira op de nieuwe post van minister in het bureau van de president voor openbare diensten en Hildsonse Hijaniro als minister van transport en verbindingen; François Xavier Nsengumuremyi werd minister van gezondheidszorg en Constantin Cubahiro werd minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in plaats van Charles Nyandwi, die minister van ambtenarenzaken en beroepsopleidingen werd.
Een prominent slachtoffer van de kabinetswijziging was de minister voor institutionele betrekkingen, Antoine Ntashamaje, die klaarblijkelijk de laan werd uitgestuurd omdat zijn zoon in verband werd gebracht met de rebellenactiviteiten. Een opvolger werd niet bekendgemaakt.

Bij een eerdere kabinetswijziging, uitgevoerd op 12 juli 1990, was James Gazana benoemd tot minister van landbouw, veeteelt en bosbouw in plaats van Anastase Ntezirvavo terwijl François Nzabahimana minister van economie en-consumptie werd als opvolger van Juvenal Uwilingiyimana (zie pag. 25/1-'90).

WAPENSTILSTANDSAKKOORD. HERVATTING STRIJD. VREDESINITIATIEF

Op 17 februari trad president Ali Hassan Mwinyi van Tanzania op als gastheer bij de in Zanzibar gevoerde besprekingen tussen Habyarimana en de Oegandese president Yoweri Museveni. De besprekingen hadden tot gevolg dat Habyarimana akkoord ging met een onmiddellijke wapenstilstand in de strijd tegen de vanuit Oeganda opererende rebellenstrijdmacht van het Rwandees Patriottisch Front (RPF). In ruil daarvoor beloofde Museveni dat hij zou trachten om het RPF ,,te overreden" hetzelfde te doen en zich te houden aan een wapenstilstand.

Beide leiders kwamen ook overeen om het proces van vredesgesprekken te versnellen en om ,,harmonie, broederschap en goede nabuurschap tussen beide landen, in het bijzonder langs hun gemeenschappelijke grens", te herstellen. Zij verwelkomden de op handen zijnde regionale conferentie over het probleem van naar schatting een half miljoen Rwandese vluchtelingen, die ten gevolge van etnisch geweld naar buurlanden waren verdreven.

De regionale conferentie werd gehouden op 19 februari in de hoofdstad van Tanzania, Dar es Salaam. Zij werd bijgewoond door de presidenten van Rwanda, Oeganda, Zaïre, Boeroendi, Kenia en Tanzania. De voornaamste akkoorden omvatten een aanbod door de Rwandese regering van een alomvattende algemene amnestie voor alle vluchtelingen. Deze zou, na een wapenstilstand, worden uitgebreid tot iedereen die werd verdacht van activiteiten tegen de staat.

Door de conferentie werd ook een beroep gedaan op de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) en de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) om een conferentie van eventuele donorlanden bijeen te roepen om een hulpplan op te stellen. Dit plan zou steun moeten bieden aan de sociale en economische integratie van vluchtelingen die besloten terug te keren naar Rwanda, en van diegenen die de nationaliteit wensten te verkrijgen van de landen waar ze op dat moment verbleven.

Hervattingstrijd. Vredesinitiatief

Begin maart werd melding gemaakt van hernieuwde strijd tussen regeringstroepen en RPF-rebellen.

Een bulletin van Radio Rwanda meldde op 6 maart dat rebellen in de voorgaande twee dagen twee maal een aanval hadden uitgevoerd in de noordelijke prefectuur Ruhengiri. Daarbij zouden omstreeks 250 doden en ,,honderden" gewonden zijn gevallen. Volgens de zender werden Katjoesja-raketten afgevuurd vanaf Oegandees grondgebied. Naar verluidt zouden de volgende dagen verdere aanvallen hebben plaatsgevonden.

Bij een volgend vredesinitiatief, op instigatie van president Moboetoe Sese Seko van Zaïre, zou op 18 maart in Zaïre een ontwerp-bestandsakkoord zijn ondertekend tussen de Rwandese regering en het RPF, zo werd bericht. Dit akkoord zou eind maart in werking moeten treden.
President Juvenal Habyarimana gaf de rebellen op 14 maart uiterlijk 15 dagen de tijd om hun wapens neer te leggen en een amnestie te aanvaarden. Op 19 maart werd bericht dat dit ultimatum was verworpen, terwijl tegelijk melding werd gemaakt van nieuwe gevechten.
(Vor.ber.pag. 712/3 en 733/1 e.v.-1990)

SOEDAN

KABINETSWIJZIGINGEN

De kabinetsreorganisatie die staatshoofd en premier luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir op 20 januari 1991 had doorgevoerd, werd geïnterpreteerd als een poging de uitvoerende macht te versterken en het draagvlak van de regering te verbreden.

Bashir ontsloeg minister van industrie Mohamed Omar Abdullah en minister van verkeer en verbindingen Ali Ahmad Ibahim op wier departementen naar verluidt kritiek was wegens wanprestatie. Zij werden opgevolgd door Taj el-Sir Mustafa (industrie) en kolonel Salah Karrar (verkeer en verbindingen). Minister voor ondersteuning en vluchtelingenzaken Peter Orat Ador, zelf geen moslim, werd ook uit het kabinet verwijderd, maar voor hem werd geen opvolger benoemd.
Er kwamen twee nieuwe ministeries met Ibrahim Ahmad Omar als minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, en Hussein Soleiman Abu Salih als minister voor sociale zekerheid en ontwikkeling. Salih was daarvoor minister van huisvesting en openbare werken geweest.

Drie portefeuilles kregen een andere naam: bouwnijverheid en openbare werken (tot dan toe huisvesting en openbare werken) ging naar Osman Abd al-Gadir. gezondheid (daarvoor gezondheid en sociale zekerheid) ging naar Shakir el-Sarrag, en Natali Yanku Ambu behield de portefeuille voor de coördinatie van staatszaken (daarvoor lokaal bestuur en coördinatie van regionale zaken).
Intussen werd Abd al-Basit Sabdrat benoemd tot minister van onderwijs en zijn voorganger Abdullah Mohammed Ahmed werd minister van cultuur en voorlichting.
(Vor.ber. pag. 459/2 e.v.-1990)

KRITIEK OP HONGERSNOODOPERATIE. REGIONALE HERINDELING

In februari 1991 werd kritiek geuit op de Soedanese regering door de Britse minister van overzeese ontwikkeling, Lynda Chalker, en de Europese Gemeenschap (EG), wegens haar aanpak van de crisis in de voedselaanvoer.

Op 25 januari was bekendgemaakt dat 50.000 ton graan, dat door de EG als noodvoedselhulp was geleverd, door Deense en Britse hulporganisaties in Soedan zou worden gedistribueerd. Bij haar terugkeer van een bezoek aan Oost-Afrika in de eerste week van februari deelde Chalker mee dat Groot-Brittannië nog eens 20.000 ton voedsel ter waarde van £ 4 mln ($ 7,8 mln) zou zenden als reactie op een verzoek van het Wereldvoedselprogramma van de VN.
Chalker zei echter dat de Soedanese regering haar verantwoordelijkheden uit de weg ging bij de organisatie van de hulpoperatie. Ze vertelde dat niemand van de Soedanese regering bereid was geweest om haar te ontmoeten en dat de Soedanese regering niet had gereageerd op toenaderingspogingen van de Britse ambassadeur in Soedan, Allan Ramsay, in zijn hoedanigheid van voorzitter van de groep Westeuropese donorlanden in Khartoem.
Op 6 februari liet de Soedanese minister van voorlichting, Abdullah Mohammed Ahmed verklaren dat hij de beschuldigingen van Chalker verwierp als een ,,ongerechtvaardigde aanval". Hij ontkende dat de Soedanese regering de wijdverbreide hongersnood voor het publiek verborgen hield, en zei ook dat de Soedanese minister van buitenlandse zaken wel degelijk verscheidene ontmoetingen met Sir Allan had gehad.

Op 7 februari gaf de EG een verklaring uit waarin werd gezegd dat haar lidstaten ,,geschokt en ontzet waren door het feit dat de Soedanese regering bleef nalaten samen te werken met donorlanden en niet-gouvernementele hulporganisaties bij het uitvoeren van maatregelen die moesten garanderen dat noodvoorraden op tijd terecht komen bij de noodlijdende bevolking". VN-functionarissen hadden geraamd dat vóór eind februari 7 mln Soedanezen met de hongerdood werden bedreigd.

Op 13 februari werd in de Soedanese media bericht dat de voorzitter van de regerende Revolutionaire Commandoraad (RCC), luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir, in een toespraak op een bijeenkomst in centraal Soedan kritiek had geleverd op buitenlandse hulporganisaties, ,,omdat zij Soedan te schande maakten door te bedelen namens het Soedanese volk". Soedan, zo zei hij, zou ,,zichzelf bevrijder? van zijn afhankelijkheid van hulpleveranties en bereiken dat het binnen een jaar of twee in zijn eigen voedselproduktie kon voorzien".

Regionale herindeling. Besluit over islamitische wet

Op 8 februari ondertekende Bashir een vier dagen eerder. door. de RCC goedgekeurd decreet, waarin Soedan werd verdeeld in 9 deelstaten, die waren onderverdeeld in 66 provincies en 281 gebieden met plaatselijk bestuur. De nieuwe deelstaatregeringen zouden verantwoordelijk zijn voor lokaal bestuur en enige belastinginning, terwijl de centrale regering de controle behield over de buitenlandse politiek, militaire zaken, handel, economie en andere belangrijke sectoren.

De nieuwe deelstaten waren Khartoem., de Centrale deelstaat, Kordofan, Darfur, de Noordelijke deelstaat, de Oostelijke deelstaat, Bahr al-Ghazal, Boven-Nijl en Equatoria (de laatste drie waren zuidelijke deelstaten met een in meerderheid nict-islamitische bevolking). Met uitzondering van Khartoem (voorheen een provincie) waren deze deelstaten vroeger regio's geweest. Op 8 februari werden alle voormalige regio-gouverneurs opnieuw benoemd tot gouverneur van de overeenkomstige deelstaten, behalve in het geval van Equatoria en Khartoem. De nieuwe deelstaatregeringen bestonden elk uit een gouverneur, een plaatsvervangend gouverneur en een ministerraad.

Deze regionale herindeling werd door het militaire bewind voorgesteld als een decentralisatie en daarom als een stap in de richting van de oplossing van het conflict tussen het overwegend islamitische noorden en het voornamelijk niet-islamitische zuiden. In het zuiden had het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) sinds zijn ontstaan in 1983 de afschaffing geëist van de shari'a (de islamitische wet) en het herstel van de regionale autonomie (zie voor de mislukking van de onderhandelingen tussen RCC en SPLA in december 1989 pag. 169/3 e. v. -'90).

In een op 1 februari door Bashir ondertekend decreet werd een nieuw wetboek van strafrecht ingevoerd, dat net als het vorige was gebaseerd op de shari'a. Het wetboek zou op 22 maart van kracht worden, maar het zou voorlopig niet gelden voor de drie zuidelijke regio's (thans deelstaten) ,,in afwachting van de vorming aldaar van gekozen parlementen, die zich met dit probleem zouden bezighouden" (aldus een officieel voorlichtingsdocument, dat werd

geciteerd in de Middle East *Economic* Digest van 15 februari).

In januari had kolonel Mohammed al-Amin Khalifa, lid van de RCC, tijdens een bezoek aan de regio Equatoria gezegd dat het ,,federale stelsel" rekening zou houden met de grotere godsdienstvrijheid. Bij een bezoek aan de deelstaat Boven-Nijl op 21 februari wees hij er opnieuw op dat de zuidelijke deelstaten niet onder de shari'a vielen en zei hii dat de burgers hun steun hadden betuigd aan het ,,nieuwe politieke systeem en de overdracht van bevoegdheden aan het volk".

Op 2 februari werd echter in een uitzending van het SPLA-radiostation een SPLA-woordvoerder geciteerd, die een vredesplan van de regering met als voornaamste concessie een aanbod tot decentralisatie van het gezag, als ,,onrealistisch" van de hand wees. Op 18 februari werd op hetzelfde radiostation een SPLA-zegsman aangehaald, die zei dat de gouverneurs van de drie zuidelijke deelstaten, hoewel ze niet-islamitisch waren, niet meer dan stromannen waren omdat de drie plaatsvervangende gouverneurs moslims waren en de verantwoordelijkheid behielden voor financiën, handel, bevoorrading en coöperatieve bedrijven. ,,De betekenis van het federalisme van het NIF (het fundamentalistische Nationale Islamitische Front, dat officieel was verboden, maar waarvan men aannam dat het een sterke invloed had op de RCC) is heel duidelijk: namelijk de bevordering van het Arabisme en de islam in het zuiden."

(Vor.ber. pag. 109/3 e.v. - 1991)

TUNESIË

ARRESTATIE ISLAMITISCHE FUNDAMENTALISTEN. KABINETSWIJZIGING

De situatie in Tunesië bleef zeer gespannen na een grote demonstratie op 24 januari 1991 tegen de acties van de door de Verenigde Staten geleide coalitie in haar oorlog met Irak. De regering had zich gedistantieerd van de coalitie, maar de islamitische en linkse oppositie buitte niettemin de wijdverbreide antioorlogsgevoelens uit.

Op 31 januari en 1 februari werden islamitische oppositieleiders aangehouden. Hamadi Jebali, redacteur van de krant van de fundamentalistische Nahdah-beweging (Mouvement de la renaissance), werd op 31 januari tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld na het publiceren van kritiek op militaire rechtbanken. El *País* berichtte dat de volgende dag ,,een dozijn" Nahdah-leiders was gearresteerd.

Op 6 februari zei de Tunesische radio dat met scherp was geschoten op betogers die het hoofdkwartier van de Nationale Garde in de zuidelijke steden Souk al-Ahad en Kebili aanvielen. Acht personen werden gewond, inclusief drie leden van de Nationale Garde. Op 17 februari werden de kantoren van de regerende Rassemblement constitutionel démocratique in Tunis door ongeveer 30 personen bestormd, die personeel aanvielen en archieven vernielden. In een officiële verklaring werden zij omschreven als ,,een extremistencommando".

Later op 17 februari werd de minister van binnenlandse zaken, Abdelhamid Escheikh, ontslagen, klaarblijkelijk naar aanleiding van deze crisis in de nationale veiligheid. Hij werd vervangen door Abdallah Kallal, voorheen minister van defensie, die naar verluidt instructies had om met harde hand te reageren en orde en gezag te herstellen.

Op 19 februari bracht een omvangrijke reorganisatie van het kabinet ongeveer 20 veranderingen en talrijke nieuwe benoemingen met zich mee, zoals de overplaatsing naar de post van defensie van de minister van buitenlandse zaken, Habib Boulares, die werd beschouwd als het meest pro-Iraakse lid van de regering; het vertrek uit het kabinet van Hamouda Ben Slama, die als minister van jeugdzaken en sport ,,sympathie" voor de fundamentalisten had getoond, en de benoeming van Habib Ben Yahia, een in de VS opgeleide beroepsdiplomaat en oud-ambassadeur bij de VN, die de portefeuille van buitenlandse zaken overnam.

VERMINDERING AMERIKAANSE HULP

Op 19 februari maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken een vermindering bekend van de totale hulp aan Tunesië tot $ 19 mln in het lopende belastingjaar. Alle steun voor de aankoop van militair materieel ter waarde van ongeveer $30 mln werd ingetrokken en de economische hulp werd met 76 procent teruggeschroefd van $ 12,5 mln tot $ 3 mln. De voedselhulp zou niet worden verminderd.

(Vor.ber. pag. 737/1/2 - 1990)

HERSTEL DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET IRAN

Op 24 september 1990 maakte de Tunesische regering bekend dat de diplomatieke betrekkingen met Iran na besprekingen in Bahrein waren hersteld overeenkomstig ,,de beginselen van islamitische solidariteit en de bepalingen van het handvest van de VN". In maart 1987 waren de betrekkingen tussen beide landen verbroken na Tunesische beschuldigingen dat Iran steun verleende aan islamitische groeperingen die zich verzetten tegen de toenmalige president Habib Bourguiba (zie pag. 722/3-'87).

ALGEMEEN

RESOLUTIE VEILIGHEIDSRAAD OVER BESTAND IN GOLFOORLOG

Op 2 maart 1991 keurde de Veiligheidsraad van de VN resolutie 686 over een bestand in de Golfoorlog met 11 stemmen voor en één stem tegen (Cuba) bij drie onthoudingen (China, India en Jemen) goed. Een de facto staakt-het-vuren was vanaf 28 februari zowel door de coalitietroepen o.l.v. de Verenigde Staten als door Irak in acht genomen (zie pag. 262/3-'91).

Resolutie 686 was de eerste resolutie die de Veiligheidsraad sinds 29 november 1990 met betrekking tot de Golfcrisis had aanvaard. Toen was resolutie 678 goedgekeurd die de machtiging had verstrekt voor het militaire optreden van de door de VS aangevoerde coalitietroepen.
Eind maart had de Veiligheidsraad nog steeds geen overeenstemming bereikt over een volgende resolutie om de definitieve bestandsvoorwaarden vast te leggen. Langdurige discussies tussen de vijf permanente leden van de Raad, welke sinds 20 maart waren gevoerd, werden ernstig bemoeilijkt door de voortdurende gevechten tussen Iraakse regeringstroepen en opstandelingen (zie ook bericht onder IRAK).
De sancties tegen Irak bleven van kracht, hoewel de sanctiecommissie van de Veiligheidsraad op 22 maart meedeelde dat humanitaire hulp voor Irak zou worden goedgekeurd krachtens de bepalingen van de oorspronkelijke sanctieresolutie (661 van 6 augustus 1990, zie pag. 701/2-'90) met het oog op dreigende hongersnood en epidemieën.

De in resolutie 686 vastgelegde voorwaarden werden op 3 maart door Irak aanvaard, aldus een bekendmaking van Radio Bagdad. De (toenmalige) Iraakse minister van buitenlandse zaken, Tariq Aziz, stelde de Verenigde Naties per brief daarvan in kennis. Eerder die dag had in Safwan een bijeenkomst van twee uur tussen militaire leiders van Irak en de geallieerde coalitie plaatsgevonden.

De besprekingen in Safwan, een Iraakse luchtmachtbasis bij de grens met Koeweit ten zuiden van het door Amerikaanse troepen omsingelde Basra, stonden onder leiding van generaal Norman Schwarzkopf. Het overleg ging over procedures om toevallige schermutselingen te vermijden, de lokatie van mijnen te bepalen, en informatie uit te wisselen over tijdens de strijd vermist geraakte personen. De Iraakse troepen werd het gebruik van militaire vliegtuigen ontzegd, hoewel later bleek dat dit slechts expliciet was vastgesteld voor vliegtuigen met vaste vleugels en niet voor helikopters buiten de door geallieerde troepen gecontroleerde zone in Zuid-Irak.
De vrijlating van de krijgsgevangenen door Irak was volgens een officiële omschrijving

voltooid toen in totaal 45 personen waren overgedragen aan het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC): 10 op 4 maart (6 Amerikanen, 3 Britten en 1 Italiaan) en 35 op 5 maart (15 Amerikanen, 9 Britten, 9 Saoediërs, 1 Italiaan en 1 Koeweiti). Zij werden op 6 maart van Bagdad naar Riad overgevlogen. Op die dag werden nog 28 Amerikanen, 8 Britten en 1 Saoediër vermist. Marlin Fitzwater, de woordvoerder van het Witte Huis, schatte het aantal Iraakse krijgsgevangenen in handen van de coalitietroepen op 4 maart op 60.000 à 70.000 man. De eerstegroep (294 man) werd op 6 maart teruggevlogen naar Bagdad.

Op 7 maart liet Irak de eerste duizend Koeweiti's vrij die bij het eind van de Iraakse bezetting gevangen waren genomen. Het aantal weggevoerde Koeweiti's werd op ca. 7.000 geraamd. Irak liet op 8 maart ook 48 gedetineerde Westerse journalisten vrij.

RESOLUTIE 686

In de paragrafen 2 en 3 van deze resolutie werden aan Irak de volgende eisen gesteld: De Veiligheidsraad (...)

2) eist dat Irak de uitvoering van alle twaalf bovengenoemde resoluties (d.w.z. 660, 661, 662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674, 677 en 678 van het jaar 1990) ter handneemt en eist in het bijzonder dat Irak:

.a) onmiddellijk de maatregelen terugdraait die bedoeld waren om Koeweit te annexeren;

.b) het principe accepteert dat het in het kader van de internationale rechtsregels aansprakelijk is voor enig verlies, schade of letsel met betrekking tot Koeweit en derde landen, alsmede hun inwoners en bedrijven, toegebracht ten gevolge van de inval en de illegale bezetting van Koeweit door Irak;

.c) overgaat tot onmiddellijke vrijlating van alle Koeweiti's en leden van andere nationaliteiten die door Irak zijn gevangen genomen en tot overdracht van de stoffelijke resten van alle overleden Koeweiti's en andere buitenlanders, onder toezicht van het Internationale Comité van het Rode Kruis of organisaties van de Rode Halve Maan;

.d) onmiddellijk begint met de teruggave van alle bezittingen van Koeweiti's die door Irak in beslag zijn genomen, een teruggave die op zo kort mogelijke termijn moet zijn voltooid;

3) eist voorts dat Irak

.a) onmiddellijk alle vijandelijke en provocatieve acties door zijn strijdkrachten tegen alle lidstaten stopzet, inclusief aanvallen met raketten en vluchten met gevechtsvliegtuigen;

.b) militaire commandanten afvaardigt voor een ontmoeting met hun tegenvoeters van de strijdkrachten van Koeweit en de lidstaten die met Koeweit samenwerken overeenkomstig resolutie 678 om regelingen te treffen voor een beëindiging van de vijandelijkheden op zo kort mogelijke termijn;

.c) mogelijkheden schept voor onmiddellijke toegang tot en vrijlating van alle krijgsgevangenen onder auspiciën van het Internationale Comité van het Rode Kruis en voor de overdracht van de stoffelijke resten van alle overleden manschappen van de strijdkrachten van Koeweit en de lidstaten die met Koeweit samenwerken, in overeenstemming met resolutie 678; en

.d) alle informatie en bijstand verschaft bij het opsporen van Iraakse mijnen, booby traps en andere explosieven alsmede over alle chemische en biologische wapens en materieel dat zich in Koeweit bevindt, in de Iraakse gebieden waar de met Koeweit volgens resolutie 678 samenwerkende landen nu tijdelijk aanwezig zijn en de aanliggende wateren.

Aan die eisen werd in paragraaf 4 toegevoegd: (De Veiligheidsraad) erkent dat gedurende de periode die Irak nodig heeft om aan de in bovengenoemde paragrafen 2 en 3 genoemde eisen tegemoet te komen resolutie 678 geldig blijft.

IRAK

OPSTAND IN HET ZUIDEN. GEVOLGEN VAN GOLFOORLOG. INTERNATIONALE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Onmiddellijk na de nederlaag eind februari van het Iraakse leger tegen de door de Verenigde Staten aangevoerde coalitie (zie pag. 255/2 e.v.-'91) kwamen Iraakse burgers en oppositionele guerrillagroeperingen in meerdere plaatsen in opstand tegen de regering van president Saddam Hoessein. Onafhankelijk van elkaar vonden twee grote opstanden plaats in de overwegend sji'itische zuidelijke provincies van Irak en in de Koerdische noordelijke provincies.

Eind maart hadden de Iraakse strijdkrachten de opstand in het zuiden neergeslagen en hadden zij een aantal steden in het noorden heroverd op Koerdische guerrillastrijders. De opmars van het Iraakse leger in de noordelijke provincies eind maart dwong grote aantallen Koerdische burgers te vluchten in de richting van de Turkse en Iraanse grens. Het neerslaan van de opstand in het zuiden door de Iraakse strijdkrachten en de afzijdigheid van de door de Verenigde Staten aangevoerde coalitietroepen leidden tot de kritiek dat de Amerikaanse regering niet beschikte over een coherent beleid voor het Midden-Oosten na de oorlog.

Na het staken van de militaire acties op 28 februari hield de door de Verenigde Staten geleide coalitie ongeveer 15 procent van het grondgebied van Irak bezet. Sommige commentatoren speculeerden dat de Amerikaanse weigering om de opstandelingen te steunen, na eerder de Irakezen te hebben aangespoord Saddam Hoessein af te zetten, de Amerikaanse zorg weerspiegelde te voorkomen dat Irak na de Golfoorlog uiteen zou vallen.

De Amerikaanse regering weigerde in te gaan op het verzoek van de opstandelingen om militaire steun met als argument dat het onjuist zou zijn zich te mengen in de binnenlandse aangelegenheden van Irak. Desalniettemin ondernamen de Verenigde Staten enige pogingen het wrede optreden van de Iraakse troepen tijdens hun campagne tegen de opstandelingen te temperen. Verwijzend naar het tussentijdse wapenstilstandsverdrag waarin Irak werd verboden militaire vliegtuigen te gebruiken (met uitzondering van helikopters) haalden Amerikaanse piloten op 22 en 24 maart twee boven Noord-Irak vliegende Iraakse gevechtsvliegtuigen neer.

De eerste tekenen van een volksopstand tegen Saddam kwamen op 1 maart uit de zuidelijke stad Basra. Plaatselijke leiders van de Baath-partij en leden van

Een van de ,,historische" leiders van de Koerdische oppositie, Jalal Talabani (l.), tijdens de conferentie van Iraakse oppositiegroepen op 12 maart 1991 in de Libanese hoofdstad Beiroet.

de veiligheidsdienst vormden de directe doelwitten van de demonstrerende menigte. Daarnaast braken er gevechten uit tussen rivaliserende legereenheden in en rond de stad.

De onrust in Basra verspreidde zich snel naar andere zuidelijke steden, waaronder Nasiriyah en de sji'itische heilige steden Karbala en Najaf. Wat was begonnen als een spontane volksuitbarsting werd gaandeweg in de internationale media afgeschilderd als een opstand van de omvangrijke sji'itische gemeenschap in Irak, waarvan het grootste deel in het zuiden van het land woonde. Een door Iran gesteunde sji'itische groepering, de opperste Assemblée van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), die werd geleid door hojatolislarn Seyyed Mohammed Bakr al-Hakim, bleek al snel de leidende kracht achter de opstand te zijn. Volgens berichten eisten betogers in het zuiden de instelling van een door Hakim geleide islamitische regering in Irak.

Regeringstroepenslaan opstand neer

Op 5 maart leken aan Saddam Hoessein getrouwe troepen enige successen te boeken tegen de opstandelingen. Elitetroepen van de Republikeinse Garde zetten tanks en zware artillerie in tegen de licht bewapende guerrilla-eenheden. Amerikaanse functionarissen die de opstand volgden, meldden dat de gevechten bijzonder wreed en bloedig waren en dat er zeer veel slachtoffers vielen onder de burgerbevolking. Behalve het militaire tegenoffensief dat hij tegen de opstandelingen ondernam, stuurde Saddam Hoessein een aantal van zijn meest loyale aanhangers naar het zuiden om de troepen en Baathfunctionarissen daar te hergroeperen.
Op 6 maart werden premies aangekondigd voor alle soldaten en werd amnestie afgekondigd voor alle deserteurs en dienstweigeraars. Eveneens op 6 maart benoemde Saddam de havik en minister van lokaal bestuur Ali Hassan al-Majid tot minister van binnenlandse zaken met de opdracht de opstand neer te slaan.

Ondanks het militaire overwicht van de regeringstroepen bleef een deel van het grondgebied in het zuiden in handen van de opstandelingen. De regeringstroepen konden met name moeilijk een stad onder controle houden wanneer de opstandelingen eenmaal waren verslagen. Wanneer de legereenheden oprukten naar een andere stad, konden de opstandelingen de controle weer overnemen. In een verklaring van SAIRI in Beiroet werd op 9 maart gezegd dat meer dan 30.000 mensen w-aren omgekomen tijdens de opstand en dat de gevechten nog steeds woedden in het hele zuiden.
Op 12 maart waren er berichten dat regeringstroepen Najaf en Karbala hadden heroverd na zware gevechten waarbij zeer veel burgers om het leven waren gekomen. Ondertussen waren er op 12 maart ook berichten dat onlusten waren uitgebroken in de sji'itische wijken van Bagdad (Saddam-Stad en Shuala) en was daar een avondklok ingesteld.
Vluchtelingen die werden geïnterviewd in het door de Amerikanen bezette deel van Zuid-Irak, verklaarden op 15 maart dat regeringstroepen Basra weldra volledig in handen zouden hebben. Volgens berichten waren de regeringstroepen meedogenloos opgetreden en hadden zij grote aantallen guerrillastrijders en burgers geëxecuteerd.
Op 21 maart werden buitenlandse journalisten door Iraakse autoriteiten naar Karbala gebracht. Een correspondent van het persagentschap *Reuter* beschreef een tafereel van verwoesting en berichtte dat de straten van de stad bezaaid waren geweest met in staat van ontbinding verkerende lijken. Ondanks zulke berichten bleven radiostations van de opstandelingen in Iran, Syrie en Libanon volhouden dat een aantal steden in het zuiden in handen van hun aanhangers waren. De meeste mediabronnen echter berichtten medio en eind maart dat troepen van Saddam Hoessein de opstand in het zuiden met succes hadden neergeslagen.

Betrekkingen met Iran verslechterd

In de loop van maart verslechterden de betrekkingen tussen Irak en Iran r-r-stig, toen de Iraakse regering Iran ervan beschuldigde de opstand in het zuiden te steunen De betrekkingen verslechterden nog verder toen honderdduizenden Koerdische vluchtelingen uit Irak tegen eind maart naar de Iraanse grens trokken

Op 4 maart publiceerde de Engelstalige *Tehran Times*, die de standpunten van de Iraanse regering verwoordde, een hoofdartikel waarin steun werd betuigd aan de Iraakse opstandelingen. Een bezoek van de toenmalige vicepremier Saadoun Hammadi aan Teheran op 5 en 6 maart deed de openlijke steunbetuigingen aan SAIRI en de opstandelingen niet afnemen. Volgens berichten zou Hammadi tijdens zijn bezoek hebben geprobeerd Iran over te halen druk uit te oefenen op SAIRI om akkoord te gaan met een zekere deling van de macht.

Iran riep 18 maart uit tot nationale rouwdag voor de ,,moord op het Iraakse volk" en de ,,ontheiliging" van de heiligdommen in Najaf en Karbala. De bestuursraad van de Majlis (het Iraanse parlement) belegde op 24 maart een buitengewone zitting om te beraadslagen over de situatie in Irak. De raad veroordeelde de Iraakse regering voor de vermeende mishandeling van de sji'itische religieuze leider in Najaf, groot-ayatollah Abou Qassim al-Khoei, en verklaarde dat Iran volledig achter ,,de opstand van de Iraakse moslimbevolking" stond.
Op 20 maart beschuldigde Saadi Mahdi Saleh, de voorzitter van de Iraakse Nationale Assemblée, Iran ervan gewapende troepen de g ens over te sturen om Iraakse steden aan te vallen, wat door Teheran met klem werd ontkend.

Conferentie in Beiroet van Iraakse oppositiegroepen

Iraakse oppositiegroepen hielden van 11-13 maart een conferentie in de Libanese hoofdstad Beiroet. De conferentie werd bijgewoond door ongeveer 400 afgevaardigden die minstens 30 Iraakse oppositiegroepen vertegenwoordigden. Alle 17 leden van het in Damascus in december 1990 opgerichte Iraakse Nationaal Gezamenlijke Actiecomité (INJAC) (pag. 201/3 - '91) waren op de conferentie aanwezig.

Van de niet bij het INJAC aangesloten groeperingen die op de conferentie vertegenwoordigd werden, waren twee in Londen gevestigde groeperingen, de Nationalistische Iraakse Constitutie (onderleiding van Salah Omar Ali) en het Vrije Iraakse Congres (met als voorzitter Saad Saleh Jaber), de belangrijkste. Kayreddin Hasib, een in Jordanië wonende soennitische dissident die de conferentie bijwoonde,

werd door de Middle Eust Economic Digest van 5 april een ,,potentieel belangrijk figuur" genoemd en ,,een van de weinige politieke leiders die de steun zouden kunnen winnen in de centra van de soennieten in Irak".

De conferentie keurde unaniem vier aanbevelingen goed die in een slotverklaring op 13 maart werden bekendgemaakt.
In de eerste plaats werd internationale steun gevraagd voor de Iraakse ,,opstand" en werd het Iraakse leger opgeroepen zich aan te sluiten bij de opstandelingen. In de tweede plaats werd aangedrongen op de ontwikkeling van een ,,organisatorisch en structureel raamwerk" ter vereniging van de Iraakse oppositie. In de derde plaats werden de meest dringende taken geformuleerd die het Iraakse volk op zich moest nemen wanneer Saddam Hoessein was afgezet, waaronder de oprichting van een coalitieregering door de oppositionele krachten, die een ,,juiste oplossing" zou vinden voor de Koerdische kwestie en de rechten van de nationalistische minderheden zoals de Turkmenen en de Assyriërs zou garanderen. In de vierde plaats werd bepaald dat als Saddam Hoessein eenmaal was afgezet, ,,directe en vrije" verkiezingen zouden worden gehouden voor een grondwetgevende raad, die op haar beurt een nieuwe grondwet zou opstellen.

GEVOLGEN VAN **BOMBARDEMENTEN IN** IRAK

De grootscheepse bombardementen op Irak in januari en februari door de coalitie onder leiding van de Verenigde Staten hadden een vernietigende uitwerking op de infrastructuur van het land. In een eind maart bekendgemaakt rapport van een VN-hulpteam dat onlangs Irak had bezocht, werd verklaard dat de gevolgen van de bombardementen ,,schierapocaliptisch" waren en dat Irak was teruggezet naar een ,,voor-industrieel tijdperk". Het rapport uitte ernstige bezorgdheid over het gebrek aan medicijnen, voedsel, brandstof, transport, drinkwater en functionerende rioleringen.
In andere in maart verschenen rapporten werd de noodzaak benadrukt van een noodimmuniseringsprogramma om de dreiging van epidemieën af te weren. Op 19 maart riep het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) op tot actie ,,tervoorkoming van een omvangrijke voedselcrisis" en waarschuwde voor mogelijke hongersnood in Irak indien er niet snel maatregelen werden genomen voor de distributie van voedsel. Een paar dagen voor deze waarschuwing had het ICRC meer dan 600 ton voedsel en medicijnen naar Bagdad gestuurd.

LEDEN VAN IRAAKS NATIONAAL GEZAMENLIJK ACTIECOMITÉ

Groepering	Leiders
Opperste Assemblée van de Islamitische Revolutie van Irak (SAIRI)	hojatolislam Seyyed Mohammed Bakr al-Hakim
*Beweging van de Iraakse Mujaheddin	Said Mohammad al-Haidari: hojatolislam Seyyed Mohammed Bakr al-Hakim
*Islamitische Beweging Irak	sjeik Mohammad Mahdi-al Kalisi
*Al-Daawah al-Islamiyah	sjeik al-Assefie
*Jund Al-Iman	Abu Zaid
*Islamitische Actieorganisatie	sjeik Taqi Modaressi
*Islamitische Organisatie van wetenschappers	sjeik al-Naseri
Islamitische Alliantie	Abu Yasser al-Alousi
+Democratische Partij van Koerdistan (DPK)	Masoud Barzani
+Patriottische Unie van Koerdistan (PUK)	Jalal Talabani
+Socialistische Partij van Koerdistan	Rassoul Mamand
+Democratische Volkspartij van Koerdistan	Sami Abdul-Rahman
Iraakse Communistische Partij	Saleh Douglah
Dissidente Baath-leden	Salah Umar Ali al-Tikriti
Democratische Vergadering	
Iraakse Socialistische Partij	Mudber Louis
Onafhankelijke Nationalisten	generaal Hassan al-Naquib

* = lid van SAIRI
+ = lid van Koerdisch Iraaks Front samen met de Koerdische Socialistische Partij, de Assyrische Democratische Partij en de Revolutionaire Proletarische Partij van Koerdistan.

Bron: Middle East Economic Digest

Landbouwrapport van Amerikaans congres

In een rapport van de Amerikaanse Congressional Research Service, dat in de *Middle* East Economic *Digest* van 22 maart werd geciteerd, werd verklaard dat de voedselvoorraden in Irak kleiner dan ooit waren.

Bij het begin van het conflict waren speciale maatregelen getroffen, zoals het uitloven van speciale premies voor het planten van voedselge assen, waardoor een goede graanoogst in 1991 gegarandeerd was. Desondanks werd in het rapport verklaard dat de verwoesting van de infrastructuur door bombardementen het binnenhalen en de distributie van de oogst dermate zou belemmeren dat in stedelijke gebieden ernstige meeltekorten zouden ontstaan.

Verlichting van VN-sancties. Humanitaire hulp van de EG

Op 23 maart besloot de sanctiecommissie van de VN-Veiligheidsraad de beperkingen op de export van voedsel naar Irak (zie pag. 701/2 - '90) voor resolutie 661 van 6 augustus 1990, waarmee dwingende sancties werden opgelegd, te verlichten. Twee dagen later besloot de vergadering van de ministers van landbouw van de Europese Gemeenschap (EG) in België humanitaire hulp, inclusief voedsel en medicijnen, naar Irak te sturen.

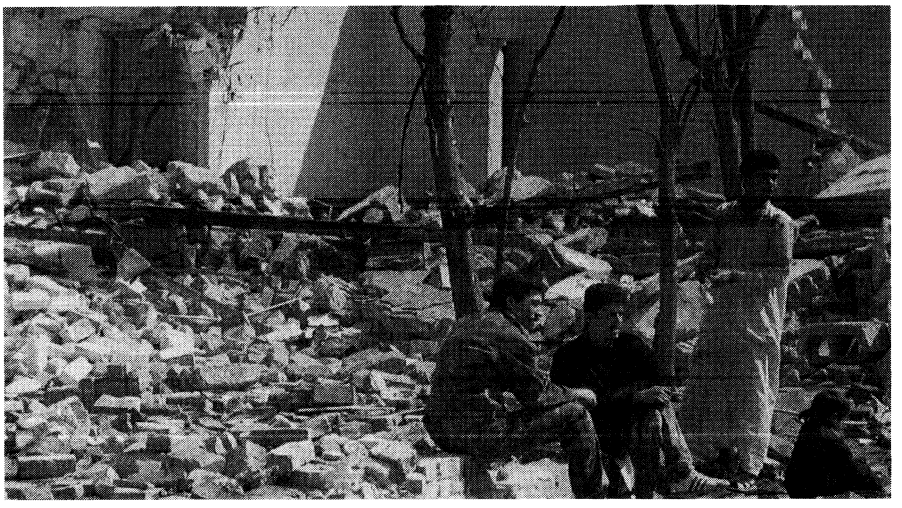

Een straatbeeld in Bagdad op 3 maart 1991

Start van wederopbouw

De Iraakse autoriteiten verklaarden begin maart te zijn begonnen met een grootscheepse wederopbouwcampagne.

Op 8 maart werd bericht dat heel Bagdad 's nachts over elektriciteit beschikte. De schade aan de elektriciteitscentrale in de hoofdstad was echter zo ernstig dat het volgens westerse schattingen een jaar zou duren voordat de stroomvoorziening in het land volledig was hersteld. Het ministerie van olie maakte op 6 maart bekend dat men bezig was de schade te inventariseren en dat men was begonnen met grootscheepse herstelwerkzaamheden aan gebouwen, pijpleidingen en reservoirs. Op dezelfde dag begon men telecommunicatiegebouwen te herstellen en opnieuw op te bouwen. De volgende dag ging een campagne van start om beschadigde wegen en bruggen te herstellen. In de door de regering gecontroleerde gebieden van Irak begonnen de lagere enmiddelbare scholen weer op 23 maart.

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De volgende politieke ontwikkelingen deden zich voor:

Benoeming van nieuwe minister van binnenlandse zaken

Op 5 maart benoemde Saddam Hoessein zijn neef Ali Hassan al-Majid tot minister van binnenlandse zaken in plaats van Samir Muhammad Abdul Wahhab. De tot dusver door Majid beheerde portefeuille van lokaal bestuur werd afgeschaft en ondergebracht bij het ministerie van binnenlandse zaken. Officieel werd bekendgemaakt dat Wahhab ,,zijn krachten zou wijden aan de (Baath-)partij".

Door Majid te benoemen tot minister van binnenlandse zaken belastte president Saddam Hoessein hem met de opdracht de opstand in het zuiden neer te slaan. Majid had een reputatie van wreedheid, opgedaan toen hij in 1988 de Koerdische opstand neersloeg en tijdens zijn periode als gouverneur van Koeweit na de invasie in augustus 1990.

Saddam Hoesseins „nieuwefase"-toespraak

In een belangrijke toespraak tot het volk probeerde Saddam op 16 maart de groeiende anti-regeringsstemming te keren door omvangrijke politieke veranderingen te beloven. Oppositieleiders begroetten de toespraak spottend.

Volgens Saddam was de tijd aangebroken om ,,te beginnen aan de bouw van de pilaren van de nieuwe fase", ondanks de moeilijke tijd die Irak doormaakte. Het in 1990 genomen besluit om een ,,democratische" samenleving op te bouwen, gebaseerd op een ,,grondwet, een rechtsstelsel, instituties en pluralisme" was onomkeerbaar en definitief (zie pag. 751/3 - '90 voor goedkeuring ontwerp nieuwe grondwet in juli 1990).

Benoeming van nieuwe vice-president en nieuw kabinet

Op 22 maart bevorderde Saddam Hoessein Taha Yasin Ramadhan van eerste vice-premier tot vice-president. Of Ramadhan de zittende vice-president Taha Mohieddin Maarouf, de enige Koerd in de Iraakse leiding, verving werd niet duidelijk gemaakt.
Saddam Hoessein benoemde op 23 maart een nieuwe ministerraad. Saadoun Hammadi, tot dusver vice-premier, werd benoemd tot premier, een functie die Saddam tot dan toe zelf had bekleed.

De *Middle East Economic Digest* van 12 april noemde de benoeming van Hammadi, een sji'iet, ,,een gebaar van goede wil van de president naar de sji'itische gemeenschap". In een toespraak beloofde Hammadi op 30 maart dat zijn regering belangrijke democratische hervormingen zou invoeren.
Andere veranderingen waren onder meer de benoeming van Ahmad Husavn Khiidavvir tot minister van buitenlandse zaken ter vervanging van Tariq Aziz, die vice-premier bleef.

In een toespraak op 26 maart ter gelegenheid van de plechtigheid waarbij de nieuwe ministerraad werd beëdigd, erkende Saddam Hoessein dat de toekomstige periode moeilijk zou zijn voor de nieuwe ministers. Hij zei dat ze vier a zes maanden de tijd zouden krijgen om te bewijzen of ze wel of niet geschikt waren voor hun functie.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Saadoun Hammadi+; vice-premier - Tariq Aziz+; vice-premier - Mohammad Hamzah al-Zubaidi+; binnenlandse zaken - Ali Hassan al-Majid; buitenlandse zaken - Ahmad Husayn Khudayyir*; landbouw en irrigatie - Abdul Wahab Mahmoud al-Sabbagh; waqfs (religieuze giften) en religieuze aangelegenheden - Abdullah Fadil Abbas; planning - Samal Majid Faraj; handel - Mohammad Mehdi Saleh; industrie en militaire industrialisatie, olie (waarnemend) - brigade-generaal Hoessein Kamil; arbeid en sociale zaken - Umeed Madhat Moebarak; volksgezondheid - Abdel-Salem Mohammed Saeed; defensie - luitenant-generaal Saadi Tu'ma Abbas al-Jaburi; voorlichting en cultuur - Hamid Yusuf Hammadi*; justitie - Shabib Lazim al-Maliki*;onderwijs - Hikmat Abdullah al-Bazzaz*; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Abd al-Razzaq Qasim al-Hashimi*; huisvesting en wederopbouw - Mahmud Dhiyab al-Ahmed*; financiën - Majid Abd Ja'far; transport en verbindingen - Abd al-Sattar Ahmed al-Ma'ini*; staatsminister - Arshad Ahmed az-Zibari; staatsminister van oliezaken - Usamah Abd al-Razzaq Hummadi al-Hithi*; staatsminister van buitenlandse zaken - Muhammad Said Kazim al-Sahhaf *; staatsminister van militaire aangelegenheden - generaal Abdul-Jabbar Khalil Shansal.

———

* =nieuwebenoeming.
+ =gewijzigdeportefeuille.

(Zieookpag. 201/2 e.v.-1991)

ISRAËL

INVLOED VAN GOLFOORLOG. BETREKKINGEN MET VS

De militaire overwinning op Irak, die de coalitie onder aanvoering van de Verenigde Staten eind februari 1991 behaalde, werd door de Israëlische rege-

ring met gematigde voldoening begroet. De vreugde over de Iraakse nederlaag werd getemperd door bezorgdheid over het feit dat president Saddam Hoessein de oorlog overleefd had en dat de internationale aandacht zich opnieuw zou richten op een nieuwe naoorlogse ,,orde" in het Midden-Oosten, waarbij onvermijdelijk pogingen zouden worden ondernomen om de Palestijnse kwestie tot een oplossing te brengen.

De Israëlische premier Yitzhak Shamir verklaarde op 26 februari, tijdens een vergadering van zijn regerende Likoed Partij, dat het einde van de oorlog het begin vormde van een nieuwe ,,periode van beproeving" voor Israël en dat ,,gepoogd zou worden met behulp van politieke middelen datgene van Israël te bemachtigen, dat niet met geweld van ons kon worden weggegrist".

Irak had een aantal raketaanvallen uitgevoerd op Tel Aviv en Haifa (zie pag. 190/2 e.v.-'91), hetgeen algemeen werd beschouwd als een poging om Israël bij het conflict te betrekken. Israël had echter ten aanzien van Irak een beleid van ,,terughoudendheid" gevoerd. Hiervoor werd de regering-Shamir door westerse leiders geprezen. Enkele commentatoren speculeerden dat de VS Israël in de periode vlak na de oorlog zouden belonen, door geen druk uit te oefenen inzake de Palestijnse kwestie.

Volgens cijfers van het Israëlische leger had Irak in de periode tussen 18 januari en 25 februari in totaal 39 Scud-raketten op Israël afgevuurd. Eén persoon werd door een raket gedood en nog eens 12 mensen overleden indirect door de raketaanvallen. Bijna 200 mensen raakten tijdens de aanvallen gewond.
Van de 4.095 gebouwen die werden beschadigd waren 3.991 woonhuizen, 331 gebouwen van openbare instellingen, 17 gebouwen van onderwijsinstellingen en 54 bedrijfspanden.

Volgens opiniepeilingen steunde het grootste deel van de bevolking het beleid dat Shamir tijdens de oorlog had gevoerd. De enige echte kritiek op Shamir kwam van onbuigzame ,,haviken" zoals Ariel Sharon, die aandrong op een militaire aanval op Irak. De eensgezindheid die alle partijen tijdens de oorlog hadden getoond, werd eind februari verbroken op het moment dat de discussie over de naoorlogse vrede op gang kwam.

De oppositionele Arbeiderspartij gaf duidelijk te verstaan bereid te zijn tot concessies inzake de bezette gebieden in ruil voor vrede. Ondertussen verwierp Likoed elke formule waarin ,,land voor vrede" ter sprake kwam. Enkele aanhangers van de partij meenden dat de Iraakse Scud-aanvallen hadden bewezen dat brede territoriale grensstroken een voorwaarde vormden voor een veilig Israël.

Bezoek Arens aan VS. Formeel verzoek om militaire hulp. Bezoek van Levi afgezegd

De Israëlische minister van defensie Moshe Arens bracht op 10-12 februari een bezoek aan de Verenigde Staten, waar hij gesprekken voerde met hoge Amerikaanse functionarissen, onder wie president Bush, minister van buitenlandse zaken James Baker en minister van defensie Dick Cheney. Arens was de eerste belangrijke Israëlische minister die de VS bezocht sinds het uitbreken van de uorlug half januari.

De gesprekken concentreerden zich op wat van officiële zijde werd omschreven als ,,kwesties van gezamenlijk belang aangaande de Golfcrisis". Op 12 februari meldde de Washinoton Post dat Arens had verzocht de coördinatie tussen het Israëlische en Amerikaanse leger te versterken. Hiermee werd onder meer gedoeld op het gemeenschappelijk gebruik van zogenaamde .,vriend-of-vijand" herkenningscodes om gevechten tussen militaire vliegtuigen van beide landen te voorkomen in het geval dat Israël zich in het conflict zou mengen. Arens hield vol dat hij geen verzoek had ingediend voor financiële hulp van de VS om de kosten van het conflict te dekken. Op 13 februari echter verklaarde woordvoerdster van het ministerie van buitenlandse zaken Margaret Tutwiler dat Baker en Arens hadden gepraat over een ,,ruwesom", maar zij weigerde de hoogte van het bedrag bekend te maken.
Half januari had minister van financiën Yitzhak Modai verklaard dat Israël $ 13 mrd extra hulp van de VS nodig had - $ 3 mrd voor militaire en economische bijstand en $10 mrd voor de opvang van joodse immigranten uit de Sowjet-Unie (zie pag. 270/3 -'91). Amerikaanse functionarissen waren geschrokken van de hoogte van Modai's schatting en hadden haar onofficieelverworpen.
Op 25 februari maakte het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken uiteindelijk bekend dat het een formeel verzoek had ingediend voor aanvullende Amerikaanse militaire hulp ter waarde van $ 1 mrd als compensatie voor de defensieuitgaven die als gevolg van de crisis waren opgelopen. De VS leverden Israël reeds jaarlijks militaire hulp ter waarde van $ 1,8 mrd als onderdeel van het totale hulppakket ter waarde van $ 3 mrd.
De Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi zegde een bezoek aan de VS af, waar hij gesprekken zou voeren met Bush en Baker. Hij deed dit kort voordat hij op 12 februari uit Israël zou vertrekken. De radiozender Voice of Israël meldde op 12 februari dat Levi ,,boos" was geweest toen hij hoorde dat Arens reeds gesprekken had gevoerd met Bush en Baker Ogenschijnlijk had Shamir heimelijk Arens' ontmoeting met Bush en Baker geregeld en had hij nagelaten Levi daarvan op de hoogte te brengen.

Goedkeuring van Amerikaanse garanties voor huisvestingsleningen

Op 20 februari kwam een einde aan een geschil dat de betrekkingen tussen de VS en Israël gedurende een jaar had verzuurd, toen Baker Levi via de telefoon meedeelde dat hij een garantie had ondertekend voor een lening van $ 4 mrd ten behoeve van de huisvesting van immigranten! voornamelijk Sowjet-joden.

In april 1990 was de garantie door het Congres goedgekeurd, maar Baker had geweigerd deze te ondertekenen, omdat hij vreesde dat Israël het geld zou aanwenden om de Sowjet-joden in de bezette gebieden onder te brengen. Zelfs op 6 februari 1991 beweerde Baker nog dat Israël niet de benodigde technische gegevens inzake zijn vestigingsbeleid had geleverd.
In een interview met het persbureau *Reuter* op 14 februari verklaarde de Israëlische ambassadeur in de VS, Zalman Shoval, dat Israël door dc Amerikaanse regering ,,van het kastje naar de muur was gestuurd" voor de garantie. De volgende dag noemde president Bush zijn opmerkingen ,,schandelijk".
Toen Baker eindelijk op 20 februari de garanties ondertekende, benadrukten de Israëli's dat zij geen bescheiden hadden geleverd betreffende de uitgaven voor huisvesting in de bezette gebieden. In plaats daarvan had Levi Baker simpelweg verzekerd dat Israël de Amerikaanse hulp niet zou gebruiken in de bezette gebieden en van nu af aan informatie over vestiging met Amerikaanse functionarissen zou uitwisselen.

(Vor.ber. pag. 270/2 e.v. - 1991)

JORDANIË

BENOEMING LEDEN MOSLIM-BROEDERSCHAP IN REGERING. GRENSOVERGANG AL-RUWEISHID GESLOTEN. SPANNINGEN MET ISRAËL. ISLAMITISCHE LEIDER GEARRESTEERD

Krachtens een op 1 januari 1991 door koning Hoessein uitgevaardigd decreet nam een leidend Palestijns politicus, Taher al-Masri, de post van minister van buitenlandse zaken over van Marwan al-Kassem. Tevens werden per decreet leden van de Moslim-Broederschap aangesteld op de ministeries van religie, volksgezondheid, onderwijs, justitie en sociale ontwikkeling.

In totaal werden negen nieuwe benoemingen doorgevoerd. De verantu-oordelijkheid voor onderwijs en hoger onderwijs werd gesplitst, die voor cultuur en jeugdzaken samengevoegd en de post van staatsminister voor kabinetszaken werdafgeschaft.
Al-Masri, voorheen voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van het Huis van Afgevaardigden, de tweede kamer van het parlement, had laten blijken de positie van Irak in de Golfcrisis krachtiger te steunen dan Al-Kassem. De benoeming van leden van de Moslim-Broederschap kwam na zes weken van onderhandelingen tussen de regering en deze politieke groepering en behelsde ondermeer de benoeming van Ibrahim Zaid Keilani

Koning Hoessein van Jordanië tijdens een persconferentie in Amman (8 augustus 1990).

tot minister van religieuze bezittingen, islamitische zaken en heilige plaatsen. Hij verving op die post Ali al-Faqir.
Eerder, in de loop van 1990, was Khalil Amin Abdullah tot minister van planning benoemd in plaats van Awni al-Masri, terwijl Jamal Saraireh minister van transport en verbindingen was geworden als opvolger van Ibrahim Ayyub. Deze keerde als minister van bevoorrading terug op zijn oude post waar hij Nabil Abu al-Huda verving.

Na de mutaties was de samenstelling van het kabinet (zie pag. 99/2-'90):

Premier en minister van defensie - Mudar Badran; vice-premier, minister van binnenlandse zaken - Salim Masaadeh; buitenlandse zaken - Taher al-Masri*;sociale ontwikkeling - Yousef Athem*; arbeid - Abdel-Karim al-Dughmi+; gemeente- en plattelandszaken, milieu - Mohammed Addub al-Zabin+; religieuze bezittingen, islamitische zaken en heilige plaatsen - Ibrahim Zaid Keilani*; openbare werken en huisvesting - Abd al-Ra'uf al-Rawabidah; bevoorrading - Ibrahim Ayyub; industrie en handel - Ziyad Fariz; onderwijs - Abdullah Akaileh*;hoger onderwijs - Saad al-Tal*; financiën en douane - Basil Jardaneh; transport en verbindingen - Jamal Saraireh; energie en minerale rijkdommen - Thabit al-Thair; planning - Khalid Amin Abdullah; voorlichting - Ibrahim Ezzedin; justitie - Majed Khalefah*; landbouw - Mohammad Alawneh *: volksgezondheid - Adnan Jaljouli*;cultuur en jeugdzaken - Khalid al-Karaki+; toerisme en oudheden - Dawud Khalaf+; irrigatie en waterstaat - Saad Hayel al-Srour*; staatsminister voor parlementszaken - Abdel-Baqi Jammu; hoofd van de koninklijke hofhouding - Sharif Zeid bin Shaker.

*nieuwe benoeming
+andere portefeuille

Jordaanse grens gesloten voor vluchtelingen. Spanningen met Israël

Op 10 januari sloot Jordanië zijn grenspost al-Ruweishid aan de grens met Irak voor alle niet-Jordaanse vluchtelingen. Op 18 januari werd de grenspost weer geopend nadat de VN opnieuw beloofd had te zullen bijdragen in de kosten voor opvang van vluchtelingen uit Koeweit en Irak.

Na het sluiten van de grens werden alleen nog vluchtelingen toegelaten die alle nodige maatregelen hadden genomen om naar een ander land door te reizen. De sluiting was een reactie op het uitblijven van de betaling van ongeveer $ 40 mln door de VN, toegezegd als hulp voor de opvang van de eerste grote toevloed van vluchtelingen na de invasie van Irak in Koeweit in augustus 1990.
Op 23 januari sloot de Iraakse regering zonder aankondiging vooraf de grensovergang met Jordanië voor enkele dagen.

De spanningen tussen Israël en Jordanië, die al hoog waren opgelopen nadat Jordanië eind december 1990 begonnen was 80.000 militairen in defensieve posities aan de grens met Israël te legeren, liepen nog verder op toen op 16 januari de troepen onder leiding van de Verenigde Staten met de vijandelijkheden tegen Irak begonnen.

De Iraakse aanvallen op Israël met Scud-raketten en de angst voor vergelding door de Israëli's (zie pag. 194/3 e.v.-'91) brachten koning Hoessein op 19 januari tot de verklaring dat Jordanië zijn grondgebied en luchtruim tegen elke inbreuk met militaire middelen zou verdedigen.

Anti-westerse en anti-Israëlische gevoelens in Jordanië, geïllustreerd door grote demonstraties tegen de militaire aanvallen op Irak, waren voor Duitsland en Frankrijk reden om hun nog in Jordanië verblijvende burgers te adviseren het land te verlaten.

Islamitische fundamentalistische leider gearresteerd

Op 24 januari werd Atta Abu Rushtah, een woordvoerder van de islamitische Tahrir-partij (Bevrijdingspartij), door veiligheidstroepen gearresteerd nadat hij tijdens een persconferentie had opgeroepen tot zelfmoordacties tegen westerse en geallieerde belangen in de hele wereld als vergelding voor de aanval op Irak. Een paar uur later werd hij weer vrijgelaten.

In zijn verklaring klonk een herhaling door van soortgelijke oproepen die een aantal dagen eerder waren gedaan door sjeik Asad Bayyud al-Tamimi, de geestelijke leider van de islamitische Jihad Beit al-Maqdis.

HERSTEL VAN DE DIPLOMATIEKE BANDEN MET IRAN. BESPREKINGEN MET AMERIKAANSE EN FRANSE GEZANTEN

De diplomatieke banden tussen Jordanië en Iran werden op 14 januari 1991 hersteld, te midden van alle diplomatieke activiteiten van beide landen om een einde te maker, aan de Golfcrisis. De banden waren, nadat in september 1980 de Iraans-Iraakse oorlog was begonnen, in 1981 verbroken. Het bezoek eind januari van Al-Masri aan Teheran voor besprekingen met de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati, werd begin februari gevolgd door berichten over Jordaanse steun aan nieuwe Iraanse voorstellen voor beëindiging van het Golfconflict (zie pag. 200/2-'91). Koning Hoessein had zelf vanaf 2 januari een rondreis gemaakt langs de belangrijke Europese hoofdsteden in een laatste poging om het uitbreken van een oorlog tegen Irak te voorkomen.

Diplomatieke bronnen maakten melding van besprekingen die op 29 januari in de Jordaanse hoofdstad Amman waren gehouden tussen François Cher, een speciale afgezant van de Franse president Mitterrand, en koning Hoessein. Ook Richard Armitage, die optrad als buitengewoon Amerikaans ambassadeur voor het Midden-Oosten, voerde op 22 januari onaangekondigd besprekingen met koning Hoessein. Dit gebeurde nadat president Bush had verklaard dat hij niet van plan was Jordanië ,,af te schrijven" vanwege meningsverschillen over het conflict in de Golf.

INVLOED VAN GOLFOORLOG. TOESPRAAK VAN KONING HOESSEIN. VERSLECHTERING VAN BETREKKINGEN MET VS. BUITENLANDSE HULP

In een televisietoespraak op 6 februari 1991 uitte koning Hoessein felle kritiek op het Amerikaanse Golf-beleid, hetgeen tot gevolg had dat de Amerikanen dreigden alle hulp aan Jordanië op te zeggen.

Volgens de koning werd de oorlog tegen alle Arabieren en moslims gevoerd. De eigenlijke onuitgesproken bedoeling van de oorlog was de vernietiging van Irak en de ,,herstructurering" van het Midden-Oosten, met als uiteindelijke doel het gebied ,,onderdirecte buitenlandse hegemonie" te plaatsen. De koning roemde ,,het heldhaftige Iraakse leger en het standvastige en moedige Iraakse volk". In zijn toespraak maakte hij geen enkele melding van Koeweit, alhoewel hij zijn oproep herhaalde voor een staakt-het-vuren, gevolgd door overleg tussen Irak en de VS en een dialoog tussen de Arabische landen.

Amerikaanse functionarissen veroordeelden de toespraak. Zij beweerden dat Jordanie zijn neutrale positie had opgegeven en zich aan de

kant van Irak had geschaard. Op 8 februari verklaarde president Bush dat koning Hoessein ,,ogenschijnlijk is opgeschoven, ver is opgeschoven, in de richting van het kamp van (de Iraakseprcsident)Saddam Hoessein".
Op 9 februari bevestigde de Amerikaanse regering dat de Amerikaanse hulp aan Jordanië ter waarde van $ 107 mln opnieuw werd herzien. De gevolgen van dit Amerikaanse dreigement werden verzacht toen kort daarop bekend werd dat Japan een concessionaire lening ter hoogte van $450 mln wilde verstrekken als onderdeel van een totaal hulppakket van $2 mrd, dat voor Jordanië, Egypte en Turkije was uitgetrokken. De Middle *East* Economie *Digest* van 15 februari berichtte dat de Europese Gemeenschap (EG) eveneens een schenking van 150 mln ECU (ongeveer $ 207 mln) aan Jordanië had toegewezen, omdat Jordanië tot de door de Golfoorlog zwaarst getroffen landen behoorde. Op 14 februari, tijdens een bezoek van de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher aan Jordanië (zie pag. 268/1 -'91), deed Duitsland de toezegging verdere hulp te leveren. De Middle East *Economic* Digest berichtte op 1 maart dat de totale buitenlandse hulp die sinds het begin van de crisis in augustus aan Jordanië was geleverd of toegezegd, $ 1,15 mrd bedroeg.

Economische gevolgen van de oorlog

De Jordaanse premier en minister van defensie Mudar Badran verklaarde op 24 februari dat de confrontatie in de Golf Jordanië tot dusverre zo'n $ 8 mrd had gekost, ofwel twee keer de waarde van de totale binnenlandse economische produktie. Het VN-Kinderfonds (UNICEF) kondigde op 20 februari aan dat het zou oproepen humanitaire hulp aan Jordanië te verlenen. Uit een recent onderzoek van UNICEF was gebleken dat het deel van de Jordaanse bevolking dat onder de armoedegrens leeft, was gestegen tot 30 procent (van 20 procent voor de crisis).

Het uitbreken van de oorlog in januari had geleid tot een sterke vermindering van de olietoevoer uit Irak. Op 5 februari zette de regering de benzine op rantsoen en rond half februari waren overeenkomsten gesloten om olie vanuit Syrië en Jemen te importeren.

Voor de oorlog importeerde Jordanië zo'n 55.000 vaten per dag uit Irak tegen een vaste prijs van $ 16,40, die beduidend onder de marktwaarde lag. Jordanië was sinds september, toen Saoedi-Arabië alle leveringen aan Jordanië stopzette (zie pag. 51/3-'91), geheel afhankelijk geweest van Iraakse olie.

Jordaanse vrachtwagens in Irak gebombardeerd. Rellen in Ramtha

De anti-Amerikaanse gevoelens in Jordanië namen begin februari toe, toen bekend werd dat ten minste acht Jordaanse vrachtwagenchauffeurs in Irak om het leven waren gekomen tijdens luchtaanvallen op de hoofdweg tussen Bagdad en Ruweishid (zie pag. 192/3 -'91). De vrachtwagens maakten deel uit van een konvooi dat olie van Irak naar Jordanië transporteerde.

Op 13 februari verklaarden vluchtelingen uit Irak dat ongeveer 30 Jordaniërs waren gedood tijdens een recente raketaanval op een bus met burgers die langs de Iraaks-Koeweitse grens reed. Van 6-8 februari deden zich in de noordelijke stad Ramtha ernstige rellen voor toen de politie ingreep om Syrische en Turkse vrachtwagens. die op weg waren naar Saoedi-Arabië, te beschermen. De menigte in Ramtha eiste dat de regering het transport van voedsel naar Saoedi-Arabië zou verbieden als vergelding voor het Saoedische verbod op handel met Jordanië. De regering reageerde uiteindelijk door eennieuwe belasting te heffen op Syrische en Turkse vrachtwagens.

Executie van Israëlische spionnen

Op 3 februari werden een luchtmachtofficier en een vrachtwagenchauffeur geëxecuteerd nadat ze door een militaire rechtbank schuldig waren bevonden aan spionage voor Israël. De twee werden geïdentificeerd als luitenant Ali Abd al-Hafez en Ahmad Mohammed Ahmad.

Volgens Jordaanse functionarissen was Hafez begin 1990 gerekruteerd tijdens een training in Duitsland, waar hij was benaderd door een vrouwelijke agent van de Mossad (de Israëlische geheime dienst), die zich uitgaf als Amerikaans burger.

(Vor. ber. pag. 50/3 e.v. - 1991)

LIBANON

BELGISCHE GIJZELAARS VRIJGELATEN

Op 7 januari 1991 kondigde de extremistische Palestijnse Revolutionaire Raad van Fatah (RCF), die onder leiding stond van Abu Nidal, in een verklaring aan dat vier Belgen zouden worden vrijgelaten die sinds 1987 gevangen werden gehouden (zie pag. 499/3-'89 en 468/1-'90).

Emmanuel Houtekins, zijn vrouw Godelieve Kets en hun twee kinderen bevonden zich toentertijd aan boord van een jacht, de Silco, in de Middellandse Zee. Enigszins onduidelijk was of ze voor de kust van Gaza door de groep van Abu Nidal waren opgepakt of ten zuiden van Malta door een Libisch marineschip.
Het besluit tot vrijlating van de gijzelaars kwam als antwoord op verzoeken van de Libische leider kolonel Moamar al-Kadhafi. Ze zouden worden uitgewisseld tegen Nasir Sa'id, een Palestijn die in België tot levenslang was veroordeeld wegens een aanslag op joodse kinderen in Antwerpen in 1980, waarbij één persoon het leven liet en 16 gewonden vielen. Hoewel de familieleden geregistreerd stonden als Westerse gijzelaars in Libanon, werden ze volgens velen vastgehouden in Libië. Volgens een lid van de Libanese veiligheidsdienst waren ze overgebracht naar Libië. waar de RCF zijn hoofdkwartier had. Op 8 januari meldde Radio Vrij Libanon van de Falangisten dat Walid Khaled, de woordvoerder van de RCF in Libanon, had gezegd dat ze ,,ter voorbereiding (waren) overgebracht naar een bevriend land". Op 12 januari werd Sa'id voorwaardelijk vrijgelaten en naar Libië overgebracht en werden de gijzelaars overgedragen aan de Belgische regering.
De Belgische minister van buitenlandse zaken Mark Eyskens weigerde de gebeurtenissen te omschrijven als een uitwisseling. Volgens het officiële beleid van de Belgische regering werd er niet onderhandeld met terroristen. Opgemerkt werd dat België op het punt stond ten behoeve van olie-exwloratie door het Belgische bedrijf Petrofina een economisch samenwerkingsverdrag met Libië te tekenen, evenals een omvangrijk Contract met een bouwbedrijf.

(Vor.ber. pag. 468/1-1990)

ISRAËLISCHE AANVALLEN OP ZUID-LIBANON. RAKETTEN OP VEILIGHEIDSZONE. INZET LIBANESE LEGER

Op 6 januari 1991 voerden Israëlische vliegtuigen een aanval uit op Madjleyoun, een 5 km ten oosten van Sidon nabij het vluchtelingenkamp Ain el-Hilweh gelegen dorp. Beweerd werd dat daar een basis van het door Syrië gesteunde Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) werd vernietigd. Volgens een Israëlische functionaris werd de basis ,,gebruiktals hoofdkwartier en als uitvalsbasis voor terroristische aanvallen". Een woordvoerder van het PFLP maakte bekend dat één Palestijn werd gedood en vijf gewond raakten toen 16 raketten op de basis werden afgevuurd.

De luchtaanvallen werden ingegeven door Israëlische bezorgdheid over de toename van het aantal aanslagen vanuit Libanon. Op 14 januari werd door Palestijnse bronnen gemeld dat PLO-voorzitter Yasser Arafat de Palestijnen in Libanon had opgeroepen aan de kant van Irak te vechten in de Golfoorlog. Op 28 januari zei Uri Lubrani, Israëls coördinator van de overheidsactiviteiten in Libanon, in een interview met Middle East Television dat Israël er geen bezwaar tegen had dat de Libanese regering haar leger in Zuid-Libanon inzette mits het optrad tegen terroristische organisaties en geen steun verleende aan dergelijke groeperingen.
In de ochtend van 29 januari kwamen de zender Voice of Israel en de Israëlische legerradio met het bericht dat tientallen Katjoesja-raketten op de door Israël ingestelde veiligheidszone in Zuid-Libanon waren afgevuurd. In de avond van 29 januari bestookten Israëlische kanonneerboten als vergeldingsmaatregel het

Het Libanese leger patrouilleert op 15 februari 1991 in de Bekaa-vallei (Oost-Libanon).Een kapitein (r.)wijst naar het dorp Qelia in de ,,veiligheidszone" die onder controle van het Israëlische leger staat.

in de buurt van de havenstad Tyrus gelegen Palestijnse vluchtelingenkamp Rashidiyeh. Inlichtingenbronnen zeiden dat artillerie-eenheden in de veiligheidszone eveneens Libanese dorpen op 15 km van de Israëlische grens beschoten, in de gebieden Iqilm en Toufah, waar pro-Iraanse fiindamentalistische moslims voorbereidingen zouden treffen om de veiligheidszone te infiltreren. Volgens berichten zouden Palestijnen hier op Israël gerichte meervoudige raketlanceerinrichtingen hebben geplaatst.

Spanningen in grensgebied. Libanees leger ingezet

De spanning in het zuiden van Libanon escaleerde tussen 29 januari en 5 februari 1991 toen de raketten, die werden afgevuurd in de richting van de ,,veiligheidszone" langs de grens met Israël, met een tegenaanval werden beantwoord door Israëlische troepen en het door Israël gesteunde Zuidlibanese Leger (SLA).

De nacht van 28 januari was de eerste van vijf opeenvolgende nachten, waarin het grensgebied (in 1985 door het Israëlische leger vastgelegd en 10-15 km breed) met raketten werd bestookt. Er vielen geen slachtoffers. Als vergelding beschoten de Israëlische artillerie en die van de SLA tussen 29 januari en 3 februari het kamp Rashidiya en een aantal Palestijnse doelen in Iqlim al-Tuffah (het gebied ten zuid-oosten van Sidon, vanwaar een groot aantal raketten was afgevuurd). Op 5 februari lanceerde de Israëlische luchtmacht een grootscheepse luchtaanval tegen bases van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) Fatah in Libanon, ten noorden van het grensgebied. Daarbij werden acht mensen gedood. Tevens werd in de nacht van 6 op 7 februari tijdens een grondoperatie van Israëlische commando's een munitiedepot vernietigd. In Le Monde van 31 januari werd Bassam Abou Sherif, een woordvoerder van de PLO in Tunis, geciteerd die ontkende dat de PLO ,,een tweede front" had geopend tegen Israël ter ondersteuning van Irak. Uri Lubrani. coördinator van de activiteiten van de Israëlische regering in Libanon, benadrukte in een reactie hierop dat Israël in Zuid-Libanon niet dezelfde terughoudendheid zou tonen die het tegenover de Iraakse raketaanvallen aan de dag legde.

Op 6-7 februari trokken eenheden van het geregelde Libanese leger die zo'n 1.500 man telden, Iqlim al-Tuffah binnen en namen tevens posities in rond Zahrani, Nabatiya en Tyrus.
Tot het inzetten van het leger was op 1 februari besloten tijdens een vergadering van de Libanese ministerraad (zie ook pag. 203/2 -'91); de operatie maakte deel uit van een door Syrië gesteund initiatief om het gezag van de Libanese regering, binnen de voorwaarden van het uit 1989 daterende Taif-akkoord, te herstellen. Het inzetten van troepen in dit gebied was vervolgens onderwerp geweest van onderhandelingen met Palestijnse en andere militieleiders in het gebied.

Naar verluidt trokken Palestijnse troepen en milities van de door Syrië gesteunde Amal-beweging en de door Iran gesteunde Hezbollah zich terug uit het gebied rond Iqlim al-Tuffah in overeenstemming met eerdere akkoorden. Le Monde berichtte dat de Libanese legereenheden een ,,warm onthaal" kregen van de plaatselijke bevolking. In een officiële verklaring die op 9 februari werd uitgegeven, benadrukten de Israëli's dat het Libanese leger verdere aanvallen op Israël uit dit gebied moest voorkomen als het Israëlische vergeldingsacties wilde vermijden. Op 12 februari verklaarde vice-premier en minister van defensie Michel al-Murr, die net terugkwam van gesprekken met Syrische functionarissen, dat het leger instructies had gekregen elk wapenvertoon in dat gebied te verbieden. De Washington Post leverde op 12 februari het commentaar dat Israël en Syrië ,,doelmatig,maar onofficieel samenwerken" in hun pogingen de PLO-eenheden in Zuid-Libanon te neutraliseren.Zeventien mensen kwamen op 15 februari om het leven bij gewapende botsingen in door Palestijnen gecontroleerde gebieden ten oosten van Sidon, toen leden van Al Fatah een opstand onderdrukten van andere Fatah-soldaten die weigerden hun posities over te dragen aan het Libanese leger.
Bij een Israëlische luchtaanval op 20 februari, de eerste sinds de recente inzet van het Libanese leger, werd een gebouw verwoest in Ezzi, vlakbij de Libanees-Syrische grens.

(Vor.ber. pag. 202/2 e.v. - 1991)

PALESTIJNSE AANGELEGENHEDEN

GEVOLGEN VAN GOLFOORLOG. AVONDKLOK IN BEZETTE GEBIEDEN

Zodra de luchtaanvallen op Irak in de nacht van 16 op 17 januari 1991 van start waren gegaan, hadden de Israëlische autoriteiten op de hele Westoever en in de Gazastrook een avondklok ingesteld. De avondklok was vooral bedoeld om de Palestijnen ervan te weerhouden de intifada te intensiveren ter ondersteuning van Irak.

De Israëlische veiligheidstroepen beweerden verder dat de avondklok tevens Palestijnen zou beschermen tegen Israëlische burgers die tot razernij werden gebracht door de publieke steun in de bezette gebieden voor de Iraakse raketaanvallen op Israël.

Op 5 februari begonnen de veiligheidstroepen met het versoepelen van de avondklok. De Palestijnen werden echter gedwongen in de bezette gebieden te blijven, waardoor de meerderheid in feite niet naar haar werk in Israël kon gaan. Na 10 februari mocht een kleine groep Palestijnen Israël binnengaan, maar dit had weinig invloed op de zich ophopende economische problemen in de bezette gebieden.
Op 23 februari, de dag waarop de tijdslimiet voor de terugtrekking van de Iraakse troepen uit Koeweit was verstreken, werd in alle bezette gebieden een algehele avondklok ingesteld. De beperkingen werden tegen het einde van de maand geleidelijk opgeheven. Volgens een rapport dat op 13 februari door de Israëlische mensenrechtengroepering B'tselem was uitgegeven, bedreigden de gevolgen van de avondklok ,,de gezondheid, het levensonderhoud en het welzijn" van Palestijnen. Het rapport schatte het verlies aan inkomsten tussen 17 januari en 10 februari op meer dan $ 130,5 mln en de daling van de export gedurende dezelfde periode op 95 procent. In het rapport werd ook beweerd dat 3.650 mensen na het ingaan van de avondklok waren gearresteerd en dat de Israëlische autoriteiten slechts 50.000 gasmaskers - ter bescherming tegen een mogelijke Iraakse chemische aanval - onder een Palestijnse bevolking van 1,7 mln zielen hadden uitgedeeld.

MIDDEN-OOSTEN

De PLO en het vredesproces

Veel commentatoren meenden dat de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) en meer specifiek PLO-leider Yassir Arafat een ernstige tactische fout hadden begaan door tijdens de Golfoorlog openlijk Irak te steunen.
De steun aan Irak had de PLO in een geïsoleerde positie geplaatst ten opzichte van haar traditionele weldoeners in de Golf en in Egypte. De internationale sympathie die de Palestijnen door middel van hun intifada hadden weten te verkrijgen, ging nu op grote schaal over naar Israël, dat in brede kring werd geprezen voor zijn beleid van ,,terughoudendheid" ten aanzien van de talrijke Iraakse raketaanvallen.

Een voorbeeld hiervan werd begin februari geleverd toen de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschaw (EG) het in Brussel tiidens een vergadering eens werden, dat de steun die de PLO aan Irak had verleend aanleiding vormde de organisatie in de toekomst uit te sluiten van verdere contacten op hoog niveau.

Volgens sommige berichten had de Golfoorlog ook gezorgd voor een scheiding der geesten binnen de leiding van de PLO. Arafats standpunt van .,positieve neutraliteit" was bekritiseerd door militantere leiders, die hadden aangedrongen op militaire steun voor Irak en het openen van een ,.tweede front" tegen Israël in Libanon of in de bezette gebieden.
Terwijl de steun aan de PLO in het Westen afnam, bleek uit niets dat er een alternatief was voor de huidige Palestijnse leiding. In tegendeel, volgens de Middle East *Economic* Review van 22 februari werden in de bezette gebieden de aanhangers van de PLO en van haar rivaal, de sterk islamitische Hamas, verenigd door een mengeling van seculier nationalisme en islamitisch fundamentalisme. die veel overeenkomsten vertoonde met wat de Iraakse president Saddam Hoessein voorstond.

(Vor.ber. pag. 270/3 e.v. - 1991)

SYRIË

VERBETERING VAN BETREKKINGEN MET WESTERSE LANDEN. UITWISSELING VAN AMBASSADEURS MET GROOT-BRITTANNIË

Op 6-7 februari 1991 bracht de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, een bezoek aan Groot-Brittannië. Het was de eerste keer dat een hooggeplaatst lid van de Syrische regering Groot-Brittannië bezocht sinds het herstel van de diplomatieke betrekkingen in november 1990 (zie pag. 118/1-'91). Op 25 februari wisselden Syrië en Groot-Brittannië ambassadeurs uit.

De gesprekken tussen Chareh en de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd richtten zich hoofdzakelijk op de ontwikkelingen in de Golfoorlog. Tijdens de gesprekken gaf Chareh te kennen dat de Syrische regering haar best zou doen de vrijlating van de Britse gijzelaars in Libanon te bewerkstelligen.

EG-overeenkomst over leningen. Japanse toezegging voor lening

De ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG) w-aren het er tijdens een bijeenkomst in Brussel op 4 februari over eens geworden een lening van 146 mln ECU (bijna $205 mln) aan Syrië vrij te geven. Hiermee kwam een einde aan een periode van vier jaar waarin de financiële samenwerking was bevroren als gevolg van beschuldigingen dat Syrië terroristische acties zou ondersteunen.

De officiële overeenkomst, die op 7 februari werd ondertekend, voorzag in 110 mln ECU in de vorm van leningen van de Europese Investeringsbank. 34 mln ECU aan schenkingenvan de EG-begroting en 2 mln ECU aan risicodragend kapitaal. De Financial Times berichtte op 6 februari dat het geld snel zou worden uitbetaald, aangezien de EG plannen had vanaf november 1991 te beginnen met een nieuw vijf-jarig hulpprogramma aan Syrië en zeven andere landen in het Midden-Oosten ter waarde van 2 mrd ECU. Het persbureau A P meldde echter op 8 februari dat het pakket leningen in het Europese Parlement zou kunnen worden vertraagd wegens oppositie uit de socialistische hoek, die bezorgdheid uitte over de naleving van de mensenrechten in Syrië.
Op 20 februari berichtte het persbureau Kyodo dat de Japanse regering voornemens was Syrië een lening te verstrekken ter hoogte van $ 500 mln, de eerste sinds 1986. (Voor Duitse hulp aan Syrië zie pag. 268/1 -'91).

Speculaties over vredesbesprekingen tussen Syrië en Israël

De Syrische samenwerking met Westerse landen tijdens de Golfoorlog gaf aanleiding tot speculaties in de media over de mogelijkheid van een toekomstig Israëlisch-Syrisch vredesakkoord.

De speculaties namen toe nadat de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher op 13 februari Damascus had bezocht. Na zijn gesprekken met president Hafez Assad verklaarde Genscher dat hij .,ervan overtuigd (was) dat Syrië tot een vredesregeling met Israël (wenst)te komen binnen het kader vaneen totaal systeem voor vrede". De volgende dag verklaarde de Israëlische premier Yitzhak Shamir echter in het openbaar dat Israël nooit en te nimmer de Golan-hoogte. die in 1967 op Syrië was veroverd, zou opgeven.

(Vor. ber. pag. 117/1 e.v. - 1991)

AZIË

BANGLADESH

VAL VAN PRESIDENT ERSHAD

Een campagne van de gezamenlijke oppositiepartijen in Bangladesh slaagde er uiteindelijk in, na een laatste intensieve fase, president luitenant-generaal (b.d.) Hossain Mohammed Ershad begin december 1990 tot aftreden te dwingen.

De 60-jarige Ershad kwam in 1982 aan de macht na een staatsgreep die zonder bloedvergietenverliep (ziepag. 209/1 - '82). In het daaropvolgende jaar benoemde hij zichzelf tot president en in november 1986 werd hij voor een periode van vijf jaar voor dit ambt gekozen. Eind 1987 begonnen de belangrijkste oppositieallianties een actie, bedoeld om Ershads ontslag af te dwingen. Daarop riep Ershad de noodtoestand uit. Tijdens de parlementsverkiezingen van maart 1988 wist hij voor zijn Jatiya Party de overwinning te behalen (zie pag. 161/1 - '88).

Medio oktober 1990 vonden in de hoofdstad van Bangladesh, Dhaka, heftige tegen de regering gerichte demonstraties plaats. De demonstranten, onder wie veel studenten, eisten het aftreden van president Hossain Mohammed Ershad en het uitschrijven van nieuwe algemene verkiezingen onder toezicht van een interimregering.

Op 10 oktober werden de eerste betogingen gehouden, die georganiseerd werden door de studentenafdelingen van de twee voornaamste oppositionele allianties, de Awami Liga en de Bangladesh Nationalist Party (BNP). Volgens berichten in de westerse pers werden 5 personen gedood en 200 gewond toen de oproerpolitie probeerde onlusten in Dhaka de kop in te drukken Gedurende de daarop volgende dagen bleven de demonstraties doorgaan. Zij bereikten op 15 en 16 oktober hun hoogtepunt in een reeks landelijke stakingen en bijeenkomsten. In een poging rust te brengen in de situ-

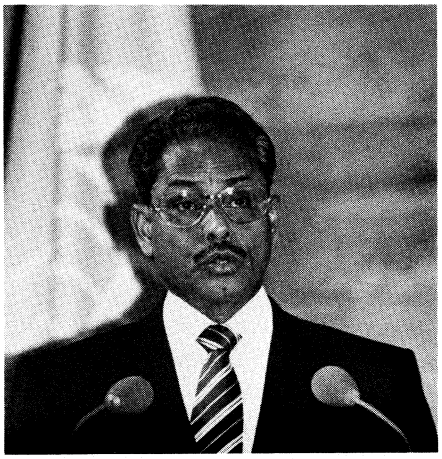

Hossain Mohammed Ershad

De leidster van de Awami Liga in Bangladesh, Sheikh Hasina Wajed.

atie had de regering op 14 oktober alle onderwijsinstellingen in Dhaka gesloten.

Noodtoestand uitgeroepen

Op 27 november 1990 riep president Ershad, na weken van anti-regeringsdemonstraties, de noodtoestand uit. Het was de derde maal sinds zijn vreedzaam verlopen staatsgreep in 1982 dat Ershad een dergelijke noodmaatregel afkondigde (zie pag. 209/1 e. v. - '82).

In een toespraak voor radio en televisie zei Ershad dat hij alle burgerrechten had opgeschort en perscensuur ingesteld, hetgeen noodzakelijk was om ,,het land te redden van de octopus van destructief politiek gekonkel". Enkele uren eerder waren onlusten uitgebroken na berichten over de arrestatie van oppositieleiders zoals sjeik Hasina Wajed, leider van de Awami-Liga. De leidster van de BNP, Begum Khaleda Zia, was naar verluidt ontsnapt en bevond zich op een onderduikadres.

De binnenlandse onrust was toegenomen nadat op 31 oktober in Dhaka en Chittagong voor onbepaalde tijd de avondklok was ingesteld na het uitbreken van communautaire gewelddadigheden tussen hindoes en moslims.

Volgens schattingen waren bij ongeregeldheden tussen 10 oktober en 10 november zeven personen om het leven gekomen. Op 15 november werden tijdens een betoging van fabrieksarbeiders vier mensen door de politie doodgeschoten. De *Financial* Times van 22 november berichtte dat sinds het uitbreken van de onlusten eind oktober 17 personen het leven hadden verloren.
Op 17 november beschuldigde Ershad ,,een buurland" (naar men aannam was dit India) van het aanwakkeren van de onrust.
Op 20 november gaven oppositionele groeperingeneen gezamenlijke verklaring uit waarin het onmiddellijke aftreden van Ershad en eerlijke en vrije verkiezingen binnen drie maanden werden geëist, en een algemene staking op 26 november werd afgekondigd.

Na de afkondiging van de noodtoestand trotseerden oppositiepartijen de maatregelen van de regering en organiseerden op 28 en 29 november grootscheepse protestbetogingen. Militairen openden het vuur op met ijzeren staven en messen bewapende menigten. In de Guardian van 1 december werd bericht dat sinds het uitroepen van de noodtoestand 21 personen waren gedood; oppositiebronnen stelden het dodencijfer op 50, terwijl regeringsfunctionarissen zeiden dat het aantal dodelijke slachtoffers dichter bij de vijf lag.

Begin december sloten grote groepen academici en ambtenaren zich bij de protesterende studenten aan. Het kwam hernieuwd tot botsingen met de veiligheidstroepen en volgens oppositiebronnen werden daarbij eind november en begin december 70 mensen gedood en 500 gewond.

Op 3 december werd duidelijk dat Ershads positie was verzwakt toen hij in een nationale radiouitzending de oppositie een aantal concessies aanbood, waaronder het uitschrijven van gelijktijdige parlements- en presidentsverkiezingen in juni 1991. Hij verklaarde 15 dagen voor indiening van de kandidatenlijsten te zullen aftreden en de macht over te dragen aan een ,.neutrale vice-president". Dit voorstel werd als onoprecht beschouwd door de twee belangrijkste oppositieleiders sjeik Hasina Wajed, leider van de Awami Liga en een links van het centrum georiënteerde alliantie van acht partijen, en Begum Khaleda Zia. leider van de Bangladesh Nationalist Party (BNP) en een uit zeven partijen samengestelde alliantie. Het aanbod werd eveneens afgekeurd door Rashid Khan Menon, leider van een minder sterke, uit vijf partijen bestaande Marxistisch-Leninistische alliantie.

Aftreden van Ershad. Rol van het leger

Terwijl op 4 december de anti-Ershad demonstraties in Dhaka doorgingen, deden ten minste 19 parlementsleden van de Jatiya Party afstand van hun zetel in het parlement. Ershad had een ontmoeting met hoge legerofficieren die hem erop wezen niet genegen te zijn in te grijpen om het gezag in het land over te nemen. Eenmaal hiervan op de hoogte had Ershad geen andere keuze dan zijn aftreden aan te kondigen. Op de avond van 4 december maakte hij in een verklaring bekend te zullen aftreden zodra de oppositie een interimpresident had voorgedragen die hem zou vervangen om toezicht te houden op het verloop van de verkiezingen. De bekendmaking van Ershads aftreden werd in ha ka-met uitbundig gejuicht begroet en honderdduizenden mensen gingen de straat op om feest te vieren.

Volgens berichten speelde de stafchef van het leger, generaal-majoor Nuruddin Khan*, een sleutelrol in het aftreden van Ershad.

De beslissing om eind november de noodtoestand uit te roepen werd zonder medeweten van Khan genomen, op het moment dat deze in Saoedi-Arabië was om het militair contingent van Bangladesh in de Golf te inspecteren. Tijdens de afwezigheid van generaal Khan splitsten de militaire leiders zich blijkbaar in twee groepen, de ,,neutralen" en de aanhangers van Ershad. De leden van deze eerste groep weigerden openlijk op te treden tegen opstandige studenten. Bij zijn terugkeer in Bangladesh sloot Khan zich aan bij de ,,neutralen" en liet er bij zijn officieren geen twijfel over bestaan dat hij het leger geen partij wilde laten kiezen in het aanhoudende politieke conflict.

*Generaal-majoor Nuruddin Khan, commandant van de negende divisie van het leger van Bangladesh, volgde op 31 augustus 1990 luitenant-generaal M. Atiqur Rahman op als stafchef van het leger. Luitenant-generaal Rahman had de post bezet vanaf augustus 1986, toen hij was benoemd in plaats van president Ershad (zie pag. 161/1 - '88).
Op 15 augustus had commodore Amir Ahmad Mustafa schout-bij-nacht Sultan Ahmed vervangen als stafchef van de marine.

Benoeming van waarnemend president en Adviesraad. Aankondiging verkiezingen

Op 5 december kwamen de drie belangrijkste oppositieallianties in Dhaka bijeen voor de benoeming van Shehabuddin Ahmed tot dan toe opperrechter aan het Hooggerechtshof, tot vervanger van president Ershad De volgende dag trad Ershad formeel af en werd Shehabuddin Ahmed tijdens een korte ceremonie beedigd als waarnemend president De ceremonie werd onder anderen bijgewoond door generaal Khan en de belangrijkste leiders vari de oppositie. Na de machtsoverdracht beëindigden de oppositiepartijen officieel hun campagne en riepen de bevolking op het werk te hervatten.
Op 9 december benoemde Shehabuddin Ahmed de eerste leden van een Adviesraad en op 16 december werden de overige benoemingen bekendgemaakt.
De Raad was als volgt samengesteld:

Financiën - Kafiluddin Ahmed; buitenlandse zaken - Fakhruddin Ahmed; gezondheidszorg en familiewelzijn - M.A. Majeed; onderwijs - Zillur Rahman Siddiqi; wet en justitie - Mohammad Abdul Khaliq; communicatie - A.B.M.G. Kibria; burgerluchtvaart, toerisme en scheepvaart - majoor (bd)Mohammad Rafiqul Islam: planning, irrigatie, watervoorraden en overstromingsbeheersing - Rehman Sobhan*; energie en openbare werken - Wahiduddin Ahmed*; sociaal welzijn, vrouwenkwesties en sport - Alamgir M.A. Kibir*: industrie, jute en textiel - A.K.M.Musa*; culturele zaken en voedsel - Yeazuddin Ahmed*: landbou , irrigatie. waterprojecten en overstromingsbeheersing - Kazi Fazlur*.

* Benoeming op l 6 december bekendgemaakt

Shehabuddin Ahmed maakte op 14 december bekend dat op 2 maart 1991 parlementsverkiezingen zouden worden gehouden. De datum werd vervolgens vervroegd naar 27 februari, nadat de Nationale Commissie voor het Waarnemen van de Maanstand de verkiezingcommissie erop attent had gemaakt dat op 2 maart hoogstwaarschijnlijk een moslim-feestdag zou vallen. Op 24 december werd Mohammad Abdur Rouf benoemd tot hoofd van de verkiezingscommissie.

Op 6 december 1990 werd Shehabuddin Ahmed (derde v.r.) beëdigd als waarnemend president van Bangladesh. nadat Hossain Mohammed Ershad (r.)als president was afgetreden. De plechtigheid werd o.a. bijgewoond door (v.l.n.r.)schout-bij-nacht Amir Ahmad Mustafa (stafchef marine), generaal-majoor Nuruddin Khan (stafchef leger) en voormalig vice-president Moudud Ahmed.

Arrestatievan Ershad en ministers. Zuivering onder pro-Ershad-officieren en -functionarissen

Gedurende de dagen na de val van Ershad gingen steeds meer stemmen op om Ershad voor het gerecht te brengen. In een interview op 9 december dat plaatsvond in zijn huis in het legerkwartier in Dhaka, hield Ershad echter vol dat hij van plan was deel te nemen aan de aanstaande parlementsverkiezingen en wellicht ook aan de presidentsverkiezingen. De volgende dag sloten de belangrijkste oppositiepartijen zich aan bij de eis dat Ershad gearresteerd moest worden. Studenten dreigden zelfs zijn huis te bestormen.

De eerste stap die tegen de leden van Ershads kabinet werd ondernomen was de arrestatie van voormalig minister van binnenlandse zaken generaal-majoor (bd) Mahmudul Hasan op 11 december in Dhaka. Hij zou op dat moment bezig zijn geweest met de voorbereiding van een pro-Ershad bijeenkomst. De volgende dag werden Ershad en zijn vrouw officieel gearresteerd volgens de Speciale Machtsverordening, die de autoriteiten toestemming gaf hen maximaal 120 dagen zonder aanklacht in hechtenis te houden. Tegelijkertijd werden arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen een aantal voormalige ministers en andere medewerkers van Ershad.

Na hun arrestatie werden Ershad en zijn vrouw vanuit het legerkamp overgebracht naar een diplomatiek gebouwencomplex, waar zij werden opgesloten. Op 17 december maakte Radio Bangladesh bekend dat een commissie, bestaande uit drie leden, was samengesteld om een onderzoek in te stellen naar de beschuldigingen van machtsmisbruik en corruptie die tegen Ershad, zijn kabinet en andere medewerkers waren geuit. Radio All-India meldde de volgende dag dat de commissie onder leiding zou komen te staan van E.M. Ansaruddin, een rechter van het Hooggerechtshof. Op 24 december kreeg Ershad van officiele zijde te horen dat hij onder huisarrest stond ,,tenbehoeve van de openbare veiligheid en de openbare orde'' en dat hij verdacht werd van corruptie enmachtsmisbruik.
Voormalig vice-premier Shah Moazzam Husayn werd op 13 december gearresteerd en op 20 december werd bericht dat voormalig vicepresident Moudud Ahmed eveneens in hechtenis was genomen. Volgens enkele berichten zou ex-premier Kazi Zafar Ahmed kort na Ershads aftreden naar India zijn gevlucht.

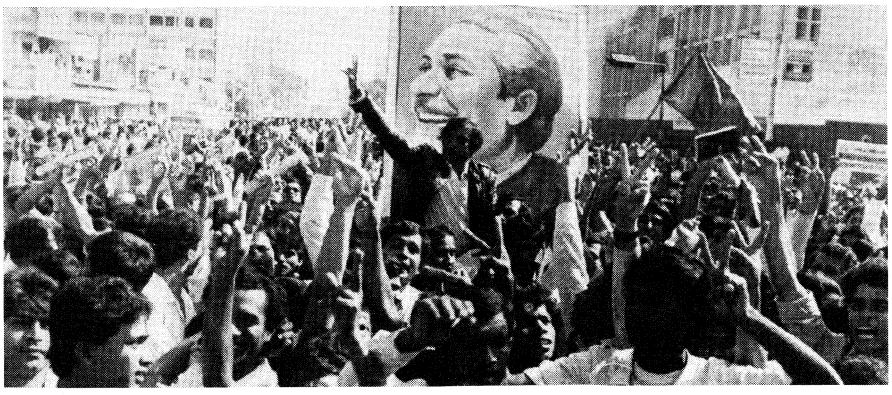

Op 5 december 1990 werd het aangekondigde aftreden van president Ershad in de hoofdstad Dhaka door aanhangers van de Awami Liga met overwinningsmarsen gevierd.

Sommige berichten beweerden zelfs dat een aantal ministers op een vissersboot naar Thailand was uitgeweken.

Het interim-regime nam geen genoegen met de arrestatie van Ershad en enkele van zijn ministers, maar streefde tevens naar de zuivering van openlijke aanhangers van Ershad in het leger, de hogere echelons van het lokale bestuur, de financiële staatsinstellingen en het ambtenarenapparaat. Onder de hogere officieren die werden overgeplaatst bevonden zich generaal-majoor Ashraf Hussain, directeur-generaal van de Nationale Veiligheids- en Inlichtingendienst, en generaal Rafiqul Islam. bevelhebber van de belangrijke 9de divisie.

(Vor.ber.pag. 402/2 - 1990)

Ershad van corruptie beschuldigd

Op 5 en 8 januari 1991 werden tegen ex-president luitenant-generaal (bd) Hussain Mohammad Ershad aanklachten ingediend, waarvoor hij een gevangenisstraf van 14 jaar tot levenslang zou kunnen krijgen. Hij werd beschuldigd van illegaal wapenbezit en verduistering van staatsfondsen.

Volgens politierapporten zou bij invallen in Ershads residentie, na diens arrestatie op 12 december 1990, gebleken zijn dat de waarde van zijn bezittingen veel groter was dan op grond van het inkomen van een president verwacht mocht worden. Bovendien werden ook grote hoeveelheden vuurwapens ontdekt, waarvoor geen vergunning was afgegeven. Op 27 januari werd in een regeringsverklaring, waarin de aanklachten van corruptie werden toegelicht, bekendgemaakt dat hij ervan werd beschuldigd in 1990, bij de aankoop van drie geavanceerde turbopropvliegtuigen van de Britse maatschappij British Aerospace, een bedrag van £ 3 mln a £ 4 mln ($ 5 a 7 mln) verduisterd te hebben. Luitenant-kolonel (b.d.) H.M.A. Gaffar en Ziauddin Ahmed, respectievelijk de voormalige minister van burgerluchtvaart en zijn staatsminister die beiden waren ondergedoken, zouden wegens soortgelijke beschuldigingen terecht moeten staan.

Arrestatie van voormalige ministers

Op 25 januari gaf de regering ex-premier Kazi Zafar Ahmed en de leden van zijn kabinet, die waren ondergedoken, opdracht zich binnen zeven dagen aan de autoriteiten over te geven, anders zouden zij één jaar gevangenisstraf onder ogen moeten zien. Twee voormalige ministers, Ruhul Amin Hawlader en Kazi Firoz Rashid, werden op 26 januari in Dhaka gearresteerd.

Een andere ontwikkeling vond plaats op 27 januari, toen bijna 1.000 studenten een poging deden de villa, waar Ershad werd vastgehouden, te bestormen. Zij eisten dat hij binnen 24 uur naar een gevangenis zou worden overgebracht.

Gevangenisoproer. Amnestie

Drie mensen werden gedood en meer dan 100 gewond, onder wie 22 politiemannen, toen op 29 december 1990 rellen losbarstten onder de gedetineerden van de centrale gevangenis in Dhaka. Tussen 1 en 5 januari 1991 werden nog eens zes gedetineerden gedood en 200 gewond toen de rellen zich uitbreidden naar de gevangenissen van Chittagong, Jessore en Rajshahi. In een persbericht dat de regering op 11 januari verspreidde, werd verklaard dat de rellen waren aangewakkerd door gedetineerden die ,,devrijlating van alle gevangenen" eisten ,,nuhet land is bevrijd van het autocratisch bewind".

Begum Khaleda Zia, de voorzitter van de BNP, na het uitbrengen van haar stem bij de parlementsverkiezingen op 27 februari 1991 in Dhaka.

Op 16 januari meldde Radio Bangladesh dat de regering had ingestemd met een amnestie, waardoor onmiddellijk 3.683 gevangenen in vrijheid zou worden gesteld en nog eens 9.000 gevangenen in de komende acht jaar gefaseerd zouden worden vrijgelaten.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De op 27 februari 1991 in Bangladesh gehouden algemene verkiezingen werden gedomineerd door de Nationalistische Partij van Bangladesh (BNP) en de Awami Liga. Beide partijen hadden de vorige, in maart 1988 gehouden verkiezing geboycot (zie pag. 161/1 e.v.-'88). De verkiezingen waren medio december 1990 uitgeschreven, nadat de president, luitenant-generaal b.d. Hussain Mohammed Ershad, door demonstrerende studenten en de oppositiepartijen tot aftreden was gedwongen (zie hierboven).

De BNP, die algemeen werd gezien als een centrum-rechtse partij, stond onder leiding van Begum Khaleda Zia, de weduwe van generaal-majoor Ziaur Rahman, president van april 1977 tot mei 1981, toen hij vermoord werd. De BNP behaalde bij de verkiezingen net niet de absolute meerderheid en de interimregering, die in december 1990 door waarnemend president Shehabuddin Ahmed was benoemd, bleef beginmaart 1991 nog in functie.
De Awami Liga, waarin het merendeel van de socialistische krachten was georganiseerd, stond onder leiding van sjeik Hasina Wajed, de dochter van sjeik Mujibur Rahman. Mujibur Rahman was de eerste premier van Bangladesh van januari 1972 tot januari 1975. Toen werd hij president, maar in augustus van dat jaar werd hij vermoord. Verwacht was dat de Awami Liga een sterke bedreiging voor de BNP zou vormen, maar uiteindelijk bleek ze nog geen 30 procent van het aantal zetels te hebben gekregen.
De Jatiya-oartji van Ershad behaalde meer dan 10 procent van de zetels; met inbegrip van de zetel die Ershad (die was gearresteerd op beschuldiging van corruptie) in zijn eigen district Rangpur* had behaald. De rechtszaak tegen hem zou op 16 februari van start gaan maar werd wegens een procedurele fout een maand uitgesteld.

*Op 18 januari verklaarde de verkiezingscommissie alle inschrijvingen geldig die door Ershad waren ingediend om aan de parlementsverkiezingen in vijf kiesdistricten in zijn geboortestreek Rangpur deel te nemen. Hiermee werd een beslissing van 14 januari van de verkiezingsambtenaar in Rangpur die Ershads aanvraag op grond van technische ,,afwijkingen" had afgewezen, teniet gedaan. Dit was aanleiding tot een golf van pro-Ershad demonstraties.

De verkiezingscampagne

De verkiezingscampagne eindigde op

25 februari en werd algemeen bestempeld als de vreedzaamste die Bangladesh in zijn turbulente twintigjarige bestaan had gekend. Desondanks kwamen bij rellen die verband hielden met de verkiezingscampagne 15 mensen om het leven.
Op 25 februari werden in het hele land bijna 400,000 soldaten en politiemannen ingezet ter bescherming van de stemlokalen. Bovendien had de All-Party Student Unity-groepering, die een centrale rol had gespeeld bij Ershads aftreden, in het hele land groepen ingezet om de Eunctionarissen van de verkiezingscommissie bij te staan bij het verwezenlijken van vreedzame en eerlijke verkiezingen. Eerder al had de interimregering nieuwe wetten uitgevaardigd die zwaardere straffen voor verkiezingsmisdrijven mogelijk maakten.

Het stemmen en de resultaten

Op 27 februari werd er voor 298 van de 330 zetels in de Jatiya Sangsad (het parlement) gestemd. Voor twee zetels werd de stemming uitgesteld vanwege het overlijden van de kandidaten. De 30 overige zetels waren bestemd voor vrouwen, die middels indirecte verkiezingen door het parlement zelf zouden worden aangewezen. Meer dan 2.700 kandidaten, die tezamen 79 politieke partijen vertegenwoordigden, namen aan de verkiezingen deel.

Radio Bangladesh zei dat het stemmen ,,vlot" en vreedzaam was verlopen. AFP meldde dat bij botsingen tussen aanhangers van de Awami Liga en de BNP één persoon was gedood en dat 86 mensen gewond waren geraakt.
Waarnemers uit de Verenigde Staten, Japan, het Britse Gemenebest en uit andere Zuidaziatische landen hielden toezicht op het verloop van de verkiezingen. De uit 12 leden bestaande delegatie van het Gemenebest omschreef de verkiezingen in haar rapport als ,,ronduit vrij en eerlijk". Dat was een ,,opmerkelijkeprestatie" van waarnemend president Ahmed en de verkiezingscommissie, en de verkiezingen waren een ,,overwinningvoor het volk van Bangladesh"

Op 1 maart maakte Radio Bangladesh de onofficiële uitslag voor 294 van de 298 zetels bekend. De zetels waren als volet verdeeld:

BNP	140
Awami Liga	84
Jatiyapartij	35
Jamaat-i-Islami	18
Communistische Partij van Bangladesh	5
Bangladesh Krishak Sramik	4
Islami Oikya Jote	1
Ganotantrik Party	1
Jatiya Samajtantrik Dal (Shahjahan Siraj)	1
Bangladesh Workers Party	1
National Awami Party (Muzaffar)	1
Onafhankelijken	3

CAMBODJA

SNC-OVERLEG IN PARIJS. VOORTDURENDE ONENIGHEID OVER VREDESPLAN. HERNIEUWDE GEVECHTEN

Op 21 en 22 december 1990 vond in Parijs de laatste gespreksronde plaats van het overleg betreffende het bereiken van consensus omtrent het VN-vredesplan voor Cambodja (zie pag. 852/2 e.v. - '90).

Het overleg werd bijgewoond door leden van Cambodja's Opperste Nationale Raad (SNC), evenals door Roland Dumas en Ali Alatas, respectievelijk de Franse en Indonesische minister van buitenlandse zaken, die tevens het voorzittersambt van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodja (PICC)deelden, en door Rafeeuddin Ahmed, de onder-secretarisgeneraal van het departement van internationale economischeen sociale zaken van de VN.
De 12-koppige SNC, samengesteld uit leden van alle vier de facties in Cambodja, was sinds september, toen in Bangkok de inaugurele vergadering plaatsvond, niet meer bij elkaar gekomen (zie pag. 853/2 - '90). Het grootste struikelblok was de benoeming van een voorzitter geweest. Dit probleem was op 11 december tijdelijk opgelost toen prins Norodom Sihanouk, die tot dan toe had aangedrongen op het voorzitterschap, een beroep deed op de SNC ,,een einde te maken aan het gepraat over het voorzitterschap en het vice-voorzitterschap en in plaats daarvan alle 12 SNC-leden op voet van gelijkheid te laten werken voor de vrede".
In een slotverklaring, die na het overleg werd uitgegeven, werdverklaard dat ,,overeenstemming was bereikt over de meeste fundamentele punten" van het ontwerpvredesplan van de VN. ,,De resterende vraagstukken" zouden volgens de verklaring worden besproken door het coördinatiecomité van de SNC en de PICC. De belangrijkste struikelblokken waren de bezwaren van de Cambodjaanse regering (SOC) ten aanzien van de in het plan beoogde voorzieningen voor de demobilisatie en ontwapening van de militaire strijdkrachten in Cambodja. Een ander punt waarover de partijen het niet eens konden worden was de eis van de SOC dat in het plan expliciet gerefereerd zou worden aan de ,,genocide" van de Rode Khmer. De afgevaardigden werden het eens dat de voltallige PICC opnieuw bijeen moest komen in ,,eensfeer die bevorderlijk zou zijn ten aanzien van nationale verzoening".

Voortdurende onenigheid over vredesplan

De hoop dat na de internationale conferentie over Cambodja die in december 1990 in Parijs plaatsvond, een overeenkomst tot stand zou komen, vervaagde in januari. De Cambodjaanse regering in Phnom Penh (SOC) bracht opnieuw fundamentele bezwaren naar voren tegen het vredesplan waarover de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad overeenstemming hadden bereikt. De gewapende strijd nam in hevigheid toe bij de aanvang van het droge seizoen.

In zijn nieuwjaarstoespraak verwierp de SOC-voorzitter Heng Samrin de belangrijkste punten van het plan, die betrekking hadden op VN-toezicht op de sleutelministeries in Phnom Penh (waaronder defensie en buitenlandse zaken) en de ontwapening van alle vier de facties. Hij drong erop aan dat de soevereiniteit van de SOC gerespecteerd diende te worden ,,door de politieke en militaire status quo tot de algemene verkiezingen te handhaven". Tevens herhaalde hij de eis van de SOC dat in een mogelijke overeenkomst de genocide van de Rode Khmer, die in de periode van 1975-'79 onder leiding van Pol Pot plaatsvond, expliciet veroordeeld moest worden.
SOC-premier Hun Sen verklaarde op 7 januari 1991 tijdens een bijeenkomst in de provincie Prey Veng ter gelegenheid van de Nationale Dag (diede 12de verjaardag van de omverwerping van het bewind van Pol Pot markeerde) dat hoewel de hoop op een akkoord ,,gegrond was, de oplossing nog niet in zicht was". Er zou geen overeenkomst worden ondertekend, waarin ,,concretemaatregelen die erop gericht (waren) een nieuw genocidaal bewind te voorkomen" ontbraken. Bovendien moesten de ,,leiders onder de aanhang van Pol Pot" voor de rechtbank worden gedaagd.
Het feit dat de SOC duidelijk afstand had gedaan van het meer gematigde standpunt dat zij in december had ingenomen, zou volgens sommigen het gevolg zijn van de invloed van een factie aanhangers van de harde lijn, die vreesden dat het vredesplan, de VN-bescherming ten spijt, systematische infiltratie door de Rode Khmer mogelijk zou maken. Tevens werd gesuggereerd dat deze factie gesteund werd door personen in Vietnam, die een soort democratisch ,,domino-effect" vreesden wanneer in Cambodja vrije verkiezingen zoiiden plaatsvinden.

Hernieuwde gevechten

Na een ongeregelde start die bij sommigen de hoop had doen opleven dat de hevigheid van het gewapende conflict aan het afnemenwas, kwam het ,,vechtseizoen" in januari pas goed op gang.

De SOC, die het vooruitzicht op een overeenkomst met de externe facties had laten varen, leek nu een beslissende overwinning op de grond te willen afdwingen. De Rode Khmer, militair gezien verreweg de meest actieve van de drie externe facties, leek haar territoriale veroveringen van het afgelopen jaar, met name in het zuiden, te consolideren in plaats van te proberen haar invloedssfeer uit te breiden. Ondanks officiele berichten die het tegenover-

Een guerrillastrijder van de Rode Khmer met een voorraad mortiergranaten op een vooruitgeschoven post in westelijk Cambodja.

gestelde beweerden, werd in brede kring aangenomen dat China nog steeds wapens leverde aan de Rode Khmer en dat inmiddels aanzienlijke wapenvoorraden waren opgeslagen.

VOORZITTERS PARIJSE CAMBODJA-CONFERENTIE BEZOEKEN VIETNAM. THAIS INITIATIEF. GEVECHTEN

Begin februari 1991 brachten de twee voorzitters van de Parijse internationale vredesconferentie inzake Cambodja (PICC) een bezoek aan Vietnam in een poging het vastgelopen VN-vredesplan nieuw leven in te blazen (zie pag. 853/1/2 - '90).

Het betrof de Indonesische minister van buitenlandse zaken Ali Alatas en de Franse gedelegeerd-minister verbonden aan het ministerie van buitenlandse zaken Edwige Avice. Alatas en Avice slaagden er echter niet in de Vietnamezen ertoe te bewegen de Cambodjaanse regering in Phnom Penh (SOC) onder druk te zetten om het plan als geheel te accepteren. Avice zei na afloop van het bezoek dat ,,het vinden van een oplossing langer zal duren dan we eind vorig jaar dachten".

Avice en Alatas reisden van Vietnam naar Thailand, waar een poging werd ondernomen om in Jakarta een bijeenkomst van de uit alle partijen bestaande Opperste Nationale Raad (SNC) te organiseren. Medio februari hadden alle partijen ermee ingestemd in Jakarta een bijeenkomst te houden, maar er was nog geen datumvastgesteld.

In de eerste helft van februari had de toenmalige premier van Thailand, generaal-majoor Chatichai Choonhaven, in de Thaise hoofdstad Bangkok een ontmoeting met alle Cambodjaanse facties. Hij probeerde steun te krijgen voor een nieuw initiatief dat de strijdende partijen opriep nog voor het bereiken van een vredesregeling te beginnen met de wederopbouw van de geruïneerde Cambodjaanse infrastructuur.

Leden van de rebellerende Nationale Regering van Cambodja lieten blijken gereserveerd te staan tegenover het initiatief, want ze vonden dat het zou moeten worden opgenomen in het bredere VN-ontwerp voor een vredesregeling. De minister van buitenlandse zaken van de SOC, Hor Nam Hong, was meer te spreken over het initiatief; alhoewel tegelijkertijd zijn commentaar luidde dat een nationaal herstel zonder een wapenstilstand niet mogelijk was.

Leden SNC vervangen. Zittingstermijn Cambodjaanse Nationale Assemblée verlengd

Op 11 februari verving de regering in Phnom Penh drie van de zes leden die ze in de SNC had (zie voor de volledige ledenlijst pag. 853/2 - '90). Generaal-majoor Sin Sen, Dit Munty en Im Chhunlim namen de plaats in van generaal Sin Song, Kong Samol en Chem Snguon.

Op 2 februari verlengde de Cambodjaanse Nationale Assemblée haar zittingstermijn met één jaar. Sinds 1981 waren in Cambodja geen algemene verkiezingen meer gehouden en de verlenging was dan ook een routinekwestie. Op 4 februari maakte Hor Nam Hong bekend dat het de laatste keer was dat de Assemblée haar mandaat verlengde en dat in 1992 verkiezingen zouden worden gehouden, met of zonder een politieke regeling.

Gevechten in het noorden en noordwesten. Rapport over strategie Rode Khmer

In februari werden hevige gevechten gemeld in het noorden en noordwesten van Cambodja. De stad Battambang lag onder zwaar artillerievuur van de Rode Khmer. Volgens sommige berichten had de Rode Khmer. tanks ingezet bij een operatie nabij Pailin.

Volgens een AP-bericht op 6 februari hadden Sihanouk-aanhangers en KPNLF-guerrillastrijders in het noordwesten een offensief geopend om de ,,bevrijdegebieden" uit te breiden ter voorkoming van aanvallen op ontwikkelingsprogramma's die in die gebieden door de VS werden gefinancierd Volgens het bericht werden door de VS ,,miljoenen dollars in noordwest-Cambodja gepompt" in een poging om vooruitlopend op een vredesregeling steun te vergaren voor de niet-communistische rebellen.
Op 7 maart citeerde de *Far Eastern Economic* ***Review*** uit documenten van de Rode Khmer die kort daarvoor in Cambodja waren bemachtigd. Tussen die documenten zat ook een 68 pagina's tellende, door voormalig premier Pol Pot van Democratisch Kampuchea (1976-'79) gehouden toespraak over strategie. Uit de toespraak kon worden afgeleid dat de Rode Khmer de plannen om de macht gewapenderhand te veroveren had laten varen en dat de inspanningen nu meer waren gericht op een verbetering van het imago van de Rode Khmer op het platteland. Het bericht sloot met de conclusie dat de tactiek van de Rode Khmer succesvol bleek en dat de sympathie onder het gewone volk voor de Rode Khmer blijkbaar was onderschat.

(Vor.ber.pag. 124/1 e.v.-1991)

KOREA (NOORD EN ZUID)

DERDE ONTMOETING PREMIERS. ONTHULLING VERMEENDE COMMUNISTISCHE SAMENZWERINGEN. VIERDE ONTMOETING DOOR NOORD-KOREA AFGEZEGD

Op 12 en 13 december 1990 vond in de Zuidkoreaanse hoofdstad Seoel een derde gespreksronde plaats tussen de premiers van Noord- en Zuid-Korea Yon Hyong Muk en Kang Young Hoon. Er werd geen tastbare vooruitgang geboekt bij het oplossen van de verschillen tussen de twee Korea's, en de sfeer waarin de gesprekken plaatsvonden, was vijandiger dan bij vorige gelegenheden.

Yon stelde een uit tien punten bestaande Verklaring van Non-agressie en Verzoening voor waarin het vasthouden van Noord-Korea aan een non-agressieovereenkomst werd gekoppeld aan de eis van Zuid-Korea voor maatregelen ter bevordering van het onderlinge ver-

trouwen. zoals vrijheid van reizen tussen Noord- en Zuid-Korea, het herstel van de verbindingen en samenwerking op econoniisch en technisch gebied. Yon herhaalde ook de eis van Noord-Korea dat de jaarlijkse Amerikaans-Zuidkoreaanse legeroefening Team Spirit zou worden opgeschort, dat de personen die gevangen zaten voor illegale bezoeken aan Noord-Korea zouden worden vrijgelaten en dat Zuid-Korea niet meer zou streven naar een afzonderlijk lidmaatschap van de VN.
Kang verwierp het voorstel van Yon en kwam zelf met een ontwerp voor een uit tien punten bestaande Basisoverccnkomst over Inter-Koreaanse Betrekkingen - die zich concentreerde op elementaire maatregelen voor het scheppen van onderling vertrouwen - ais een inleiding op de onderhandelingen over een non-agressieovereenkomst.
De sfeer bij de ontmoeting werd negatief beïnvloed door het aanstaande bezoek van president Roh Tae Woo aan de Sowjet-Unie en een reeks confrontaties waarbij journalisten van de noordelijke delegatie betrokken waren die illegaal verschillende universiteiten in Seoel hadden bezocht waar zij radicale studenten ontmoetten.

Onthulling vermeende communistische samenzweringen

Op 26 december beweerde het Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning (NVP, het belangrijkste bureau voor de binnenlandse veiligheid van Zuid-Korea) dat het een samenzwering had verijdeld die in verband werd gebracht met Noord-Korea en gericht was op de omverwerping van de Zuidkoreaanse regering. Dit betekende een nieuwe klap voor de inter-Koreaanse betrekkingen.

Het NVP maakte bekend dat 31 mensen, onder wie studenten en docenten, waren aangeklaagd op grond van de draconische anticommunistische Nationale Veiligheidswet. Voor nog 70 anderen waren arrestatiebevelen afgegeven. De beschuldigden waren leden van de ondergrondse beweging Chamintong (Onafhankelijke Nationale Eenwordingsgroep), die eind 1988 was opgericht om de Noordkoreaanse herenigingsplannen te ondersteunen. Het NVP beweerde dat de organisatie Chondaehyop, een nationaal studentenverbond; als een ,,front voor revolutionaire beweging" gebruikte. Tot de aangeklaagden behoorde ook Song Kap Suk, de leider van Chondaehyop.

Op 27 december werd bekendgemaakt dat 53 studenten waren gearresteerd voor het vermeende lidmaatschap van de Democratische Studentenbond (DS). Volgens de autoriteiten telde de DS verspreid over 45 universiteiten meer dan 900 leden en opereerde deze bond via infiltratie in studentengroeperingen en het leger. Het doel van de groep, zo werd beweerd, was de organisatie van ,,een gewapende opstand om het vrije democratische systeem en de kapitalistische economie omver te werpen".

Spanningen toegenomen. Besprekingen tussen premiers afgezegd

In februari 1991 steeg de spanning tussen de twee Koreaanse staten - die formeel sinds 1950 met elkaar in oorlog zijn - als gevolg van de oorlog in de Golf en het naderenvan de jaarlijkse militaire oefening ,,TeamSpirit" die Zuid-Korea samen met de Verenigde Staten hield. De oefening van 1991, die op 11 maart zou beginnen, was met naar verwachting 140.000 manschappen en een duur van 10 dagen de kleinste oefening die tot dan toe was gehouden.

Op 4 februari bracht president Roh Tae Woo het Zuidkoreaanse leger in de hoogste staat van paraatheid omdat, naar zijn zeggen, de betrokkenheid van de VS bij de Golfoorlog betekende dat ,,er meer dan ooit de mogelijkheid bestaat van een Noordkoreaanse provocatie". Roh beweerde dat Noord-Korea Scud-raketten - van hetzelfde soort als door Irak in de Golfoorlog tegen Saoedi-Arabië en Israël gebruikt - had geplaatst langs de Gedemilitariseerde Zone (DMZ)die de grens vormde tussen de twee Koreaanse staten.
Op 26 februari vaardigde het opperbevel van het Noordkoreaanse leger de opdracht uit voor een volledige mobilisatie van zijn strijdkrachten en noemde dat ,,een gelegitimeerde stap om de nieuwe oorlogszuchtige provocaties van de VS en de Zuidkoreaanse autoriteiten het hoofd te bieden". Deze beslissing werd geïnterpreteerd als veeleer een manier van Noord-Korea om zijn afkeuring te laten blijken over het besluit Team Spirit te laten doorgaan, dan als een rechtstreeks antwoord op de militaire mobilisatie van Zuid-Korea.

Op 18 februari liet het Noorden eveneens zijn ongenoegen blijken door eenzijdig de vierde ronde af te zeggen van de voor 25-28 februari in de Noordkoreaanse hoofdstad Pjongjang op het programma staande besprekingen tussen de beide premiers.

Naast de mededeling dat het klimaat voor de besprekingen ongeschikt was geworden door de militaire oefening, gaf Noord-Korea ook nog andere factoren aan, zoals de samenwerking van Zuid-Korea in de coalitie van strijdkrachten in de Golfoorlog en de onderdrukking van betogingen tegen de regering in het Zuiden.
In het verleden al had Noord-Korea herhaaldelijk zijn ongenoegen over Team-Spirit geuit door voor de duur van de oefeningen elke vorm van dialoog op te schorten. Men ging er daarom vanuit dat de besprekingen tussen de premiers - die sinds september 1990 al driemaal hadden plaatsgevonden - in april of mei zuuden worden hervat.

Overeenkomst over vorming gezamenlijke sportteams

Hoewel de onderlinge betrekkingen verslechterden, bereikten beide landen op 12 februari overeenstemming over het afvaardigen van gezamenlijke Koreaanse teams naar twee internationale sportevenementen. De pogingen om tot een gezamenlijke sportafvaardiging te komen dateerden al van 1963, toen de twee landen de mogelijkheid van een gezamenlijke deelname aan de Olympische Spelen van 1964 bespraken, maar er was nog nooit een consensus bereikt.

Krachtens de op i2 februari afgesloten overeenkomst, die was bereikt tijdens de vierde ronde van de inter-Koreaanse sportbesprekingen, zouden de twee landen één team naar de 41ste mondialc tafeltenniskampioenschappen in Japan sturen (24 april - 6 mei) en naar de zesde mondiale jeugdvoetbalkampioenschappen in Portugal (i4 - 30 juni).
Op 21 februari kwam in Panmunjom in de DMZ een commissie bijeen die was ingesteld om de praktische aspecten van de gezamenlijke afvaardiging te bespreken. Over een aantal zaken werden besluiten genomen, zoals over de selectieprocedure, het uniform van het team, de vlag en het lied.

(Vor.ber.pag. 56/3 e.v.-1991)

KOREA (NOORD)

ORIËNTERENDE GESPREKKEN MET JAPAN

Op 4 november 1990 werden door officiële delegaties uit Japan en Noord-Korea twee dagen van oriënterende besprekingen in Beijing afgesloten, die waren gericht op het aanknopen van diplomatieke betrekkingen. De onderhandelaars kwamen overeen vóór eind november opnieuw bij elkaar te komen, en hoewel geen datum werd vastgesteld voor het voeren van besprekingen over volledige normalisatie, werd gesuggereerd dat deze wellicht zouden starten vóór het einde van 1990.

De twee voornaamste belemmeringen voor de normalisatie van de betrekkingen waren de Japanse eis dat Noord-Korea een internationale inspectie van zijn nucleaire installaties zou toestaan, en de Noordkoreaanse eis dat Japan voor vermeend vijandelijk optreden gedurende de voorafgaande 70 jaren schadevergoeding zou betalen. De Japanse regering had te kennen gegeven dat zij bereid was ,,economische samenwerking" aan te bieden als schadevergoeding voor de kolonisatie van Korea van 1910 tot 1945 maar zij weigerde iedere aansprakelijkheid te aanvaarden voor de periode na 1945.

Op 17 november werd in de Chinese hoofdstad een tweede ronde van oriënterende besprekingen gehouden, waarbij werd overeengekomen dat Japanse restricties op reizen naar Noord-Korea

in april 1991 zouden worden opgeheven.

Bij de derde ronde van de voorbesprekingen over de normalisatie van de betrekkingen tussen Japan en Noord-Korea die van 15-17 december 1990 in Beijing plaatsvond. stemden beide partijen erin toe om in januari 1991 volledige normalisatiegesprekken te houden in de Noordkoreaanse hoofdstad Pjongjang.

De voorbesprekingen, die in november waren begonnen, betekenden het eerste formele contact tussen de regeringen van de twee landen na een meer dan veertig jaar durende onverzoenlijke vijandschap. De overeenkomst was een ontwikkeling die symmetrisch verliep met de recente toenadering tussen Zuid-Korea en de Sowjet-Unie. De snelheid waarmee dit werd gerealiseerd versterkte de algemene mening dat de Noordkoreaanse regering erop gebrand was een eind te maken aan haar internationale isolatie. De economische voordelen van betrekkingen met Japan konden de nadelige effecten van het verlies van preferentiele handelsovereenkomsten met China en de Sowjet-Unie verlichten. Deze twee landen zouden naar verluidt hun gesubsidieerde olie-exporten naar Noord-Korea beperken en betaling in harde valuta eisen voor toekomstige leveranties van olie en andere goederen.

Er werd afgesproken dat de gesprekken in Pjongjang zouden beginnen en zouden worden voortgezet in Tokio en Beijing, en dat zij op vice-ministerieel niveau zouden plaatsvinden.

(Vor.ber.pag. 58/1 e.v.-1991)

BERICHTEN OVER COUPPOGING

Op 5 februari 1991 meldde het Japanse persbureau Kyodo dat in een uitzending van Radio Pjongjang - de officiële spreekbuis van de Noordkoreaanse regering - zou zijn gezegd dat de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (KWP) een komplot van ,,anti-revolutionaire sektarische elementen" binnen de partij had opgerold.

Het bericht vermeldde volgens Kyodo niet wanneer het incident had plaatsgehad of wie er bij betrokken was geweest, maar stelde dat de KWP ,,elkeneiging tot onorthodoxe denkwijzen (had) geliquideerd die tot een verstoring van de opvolging had kunnen leiden".
De meeste commentatoren concludeerden hieruit dat de vermeende samenzwering tot doel zou hebben gehad te voorkomen dat de 49-jarige Kim Chong I1 na de dood van zijn vader de macht zou erven. Algemeen werd aangenomen dat de 78-jarige president Kim I1 Soeng, rond wie een buitengewone persoonlijkheidsverering was gecreeerd, wenste dat zijn zoon hem zou opvolgen. Deze zou echter onvoldoende autoriteit bezitten, zowel binnen de regerende partij als bij het leger, om verzekerd te zijn van een soepele opvolging.

De door Kyodo in de wereld geholpen geruchten over een samenzwering werden door het Noordkoreaanse ministerie van buitenlandse zaken ,,onjuist en ongegrond" genoemd. Ook Zuidkoreaanse functionarissen spraken hun twijfel uit over de geloofwaardigheid van het verhaal omdat dergelijke Noordkoreaanse berichten helemaal niet waren ontvangen in Zuid-Korea.

(Vor.ber.pag. 554/3 e.v.-1990)

KOREA (ZUID)

UITSTEL VAN DLP-PLAN INZAKE GRONDWETSHERVORMINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN

Op 2 november 1990 werd besloten de uitvoering van een omstreden plan voor een grondwetshervorming, dat de vervanging van het bestaande presidentiële regeringssysteem door een kabinetssysteem beoogde, uit te stellen tot na de presidentsverkiezingen van 1991.
Het uitstel voorkwam de dreigende splitsing binnen de regerende Democratische Liberale Partij (DLP). De uitvoerend partijvoorzitter, de voormalige oppositieleider Kim Young Sam, had zichzelf gedistantieerd van het plan, hoewel zijn handtekening en die van mede-partijvoorzitter Kim Jong Pil en president Roh Tae Woo onder een geheim memorandum stonden dat in oktober naar de pers was uitgelekt. Kim Young Sam had vanaf eind oktober de activiteiten van de partij geboycot en gedreigd samen met 50 anderen tot zijn factie behorende parlementarièrs uit de partij te stappen, wanneer hij niet officieel zou worden aangesteld als de tweede man van de DLP. Kim streefde er bovendien naar 50 procent van de DLP-kandidaten voor de in 1992 te houden parlementsverkiezingen zelf te benoemen. Voorts eiste hij het recht op partijleden, van wie sommigen getracht hadden zijn gezag te ondermijnen, te berispen. Tijdens een diner met Kim op 6 november beloofde Roh de macht van Kim te versterken door lasteraars binnen de partij in te tomen en stemde hij in met een snellere doorvoering van democratiseringsmaatregelen binnen de DLP.

Beëindiging van PPD-boycot van parlement

Op 19 november beëindigde de oppositionele Partij voor Vrede en Democratie (PPD) haar vier maanden durende boycot van de Nationale Vergadering, terwijl de kleinere oppositie voerende Democratische Partij (DP), met acht parlementariërs, nog geen beslissing genomen had over haar positie. In juli waren alle 78 leden van de oppositie in het parlement en masse opgestapt uit protest tegen een poging van de DLP om in het parlement een aantal wettelijke maatregelen door te drijven en hadden zij vervroegde algemene verkiezingen geëist (zie pag. 766/1 e.v.-'90). De PPD en de DLP werden het eens dat plaatselijke raadsverkiezingen vóór juni 1991 moesten plaatsvinden en gouverneurs- en burgemeestersverkiezingen begin 1992

Aftreden van minister na incident inzake onderzoekscentrumvoor atoomenergie

Op 9 november werd bekendgemaakt dat Chung Kun Mo, minister van wetenschap en technologie, was afgetreden vanwege een ,,heftig" incident naar aanleiding van plannen om een onderzoeksstation voor atoomenergie te bouwen op het eiland Anmyon. Hij werd vervangen door Kim Chin Hyon, hoofdredacteur en directeur van het Zuidkoreaanse dagblad Tong-a Ilbo.

Kabinetswijzigingen

Op 27 december 1990 voerde president Roh Tae Woo een reorganisatie door van zijn kabinet, waarbij hij zijn premier en negen andere ministers verving.

De 54-jarige Ro Jai Bong, tot dan toe de belangrijkste presidentiële assistent en voormalig professor aan de universiteit, werd benoemd tot opvolger van premier Kang Young Hoon, aan wie Roh

Ro Jai Bong, die op 27 december 1990 tot premier van Zuid-Korea werd benoemd.

naar verluidt had gevraagd zich terug te trekken uit het openbare leven.
Na de reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:

Premier - *Ro Jai Bong: vice-premier. Economische Planningsraad - Lee Seung Yoon; buitenlandse zaken - *Lee Sang Ock: binnenlandse zaken - Ahn Eung Mo; financiën - Chung Yong Euy; justitie - Lee Chong Nam; defensie - Lee Jong Koo; onderwijs - *Yoon Hyong Sup; sport- en jeugdzaken - +Park Chul Un: landbouw. bosbouw en visserij - Cho Kyung Suh; handel en industrie - *Lee Bong Suh; energie en natuurlijke voorraden - Lee Hee Il; bouwnijverheid - Lee Hang See, gezondheid en sociale zaken - Kim Jeong Soo; arbeid - +Choe Byung Yul; verkeer - *Lim In Taik; cnmmunicatie - *Song Eon Jong; openbare voorlichting - *Choi Chang Yoon; regeringsbestuur - Lee Yun Tack; wetenschap en technologie - Kim Jin Hyun; nationale eenwording - +Choi Ho Joong; cultuur - Lee O Young; directeur van het Bureau voor Wetgeving - Choi Sang Yup; directeur van het Bureau voor Patriotten- en Veteranenzaken - *Min Kyung Bae; directeur van het Bureau van Nationale Veiligheidsplanning - Suh Dong Kwon; directeur van het Milieubureau - Huh Nam Hoon; eerste staatsminister van politieke zaken - Kim Yoon Hwan; tweede staatsminister van politieke zaken - Lee Ke Soon.

*Nieuwebenoeming
+Andereportefeuille

Uit de kabinetsreorganisatie bleek dat er vrijwel geen verandering van betekenis in het beleid van Roh Tae Woo was, hoewel sommige waarnemers de wijziging tekenend vonden voor zijn wens grotere inspanningen te verrichten voor het in stand houden en ontwikkelen van de recente dialoog met Noord-Korea.

Choi Ho Joong, die van minister van buitenlandse zaken minister van nationale eenwording was geworden, was een van de architecten geweest van de recente successen in het aanknopen van betrekkingen met een groot aantal van de voormalige communistische bondgenoten van Noord-Korea. In een verklaring die hij direct na zijn benoeming gaf, kondigde de nieuwe premier aan dat het instellen van ,,sociale discipline, wet en gezag en het bevorderen van de Noord-Zuid-dialoog" de prioriteiten van zijn regering waren. Hij beloofde ook de banden met de Verenigde Staten in stand te houden en intussen te proberen de relatie met de Sowjet-Unie te verbeteren.

(Vor.ber.pag. 58/3 e.v.-1991)

OFFICIEEL BEZOEK AAN SOWJET-UNIE VAN ZUIDKOREAANSE PRESIDENT

President Roh Tae Woo was het eerste Zuidkoreaanse staatshoofd dat een officieel bezoek bracht aan de Sowjet-Unie toen hij op 13 december 1990 voor een bezoek van vier dagen in Moskou aankwam. Roh werd onder meer vergezeld door ministers uit zijn regering, diplomaten en de leiders van twintig belangrijke bedrijven die geïnteresseerd zouden zijn in joint ventures in de Sowjet-Unie

President Roh Tae Woo van Zuid-Korea (l.) en zijn Sowjet-ambtgenoot Michail Gorbatsjow bij de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst tussen beide landen op 14 december 1990 in het Kremlin.

In september 1990 waren diplomatieke betrekkingen tussen Zuid-Korea en de Sowjet-Unie aangeknoopt, waarmee tevens een einde kwam aan een periode van vijandelijkheid die dateerde van de Koreaanse oorlog. De eerste Russische ambassadeur in Zuid-Korea, Oleg Sokolow, was op 7 december in Seoel aangekomen.

Tijdens zijn bezoek voerde Roh gesprekken met Sowjet-president Gorbatsjow en op 14 december ondertekenden zij een verklaring van algemene grondbeginselen, waarin werd gesteld dat beide landen ,,volledig vastbesloten waren hun betrekkingen op te bouwen in een sfeer van goed-nabuurschap, vertrouwen en samenwerking".

De twee landen tekenden op 14 december ook een reeks van samenwerkingsovereenkomsten, waaronder joint ventures voor bescherming van kapitaalbeleggingen, handel en wetenschappelijke en technologische projecten. Sowjet- ambtenaren voorspelden dat de handel tussen de twee landen, die in 1989 minder dan $600 mln bedroeg, in de loop van de jaren '90 de $10 mrd per jaar kon overschrijden, en dat omvangrijke Zuidkoreaanse investeringen in de door een crisis getroffen Sowjet-economie een directe injectie konden betekenen van consumptiegoederen en technologische kennis.

Op de vooravond van zijn vertrek uit Moskou verklaarde Roh dat hij ,,zeer tevreden over de resultaten" van zijn bezoek was dat, zo suggereerde hij, ,,een gigantische stap (betekende) die een nieuw, hoopvol tijdperk inluidt voor de bevolking van beide landen". Hij uitte ook de mening dat zijn bezoek het snel verwachte einde betekende voor de vijandelijkheden met Noord-Korea, een oude trouwe bondgenoot van de Sowjet-Unie. ,,Het openen van een weg voor vriendschap en samenwerking tussen ons en de Sowjet-Unie", zo zei hij, ,,is direct verbonden met het openen van een weg voor vrede en vereniging van het Koreaanse schiereiland".

(Vor.ber.pag. 59/2 e.v.-1991)

BEZOEK VAN JAPANSE PREMIER

Op 9 en 10 januari 1991 bracht de Japanse premier Toshiki Kaifu een tweedaags bezoek aan Zuid-Korea, waarbij hij besprekingen voerde met president Roh Tae Woo. Kaifu beloofde pogingen in het werk te stellen om het grote handelsoverschot van zijn land met Zuid-Korea, dat naar schatting in 1990 de $ 6 mrd had overschreden, te beperken, maar hij liet zich in het geheel niet uit over specifieke maatregelen, waarmee dit zou worden gerealiseerd.

Roh en Kaifu kwamen overeen om de algemene principes van bilaterale samenwerking, partnerschap en uitwisseling aan te moedigen. Roh deed ook een beroep op Kaifu dat hij bepaalde voorwaarden zou opnemen in de recente stappen van Japan in de richting van de normalisatie van zijn betrekkingen met Noord-Korea, zoals de eis dat Noord-Korea internationale inspectie van zijn nucleaire faciliteiten zou toestaan.

Het bezoek van Kaifu viel ook samen met een toezegging van Japan om in 1992 een eind te maken aan de praktijk

om verplicht vingerafdrukken te nemen van Koreanen in Japan.

De belofte ucrd opgenomen in een memorandum over de juridische en sociale status van Koreanen in Japan, dat op 10 januari werd ondertekend door de Zuidkoreaanse minister van buitenlandse zaken Lee Sang Ock en zijn Japanse collega Taro Nakavama Het memorandum betekende een bekroning van langdurige onderhandelingen over de status van Koreanen Velen van hen waren nazaten van Koreanen die gedurende de Tweede Wereldoorlog naar Japan waren overgebracht als dwangarbeiders
Het nemen van vingerafdrukken van buitenlanders in Japan was het symbool geworden van de algemene discriminatie van de grote Koreaanse bevolkingsgroep In het memorandum beloofde de Japanse regering de toepassing op Koreanen van de wet op de vreemdelingenregistratie te herzien ten einde de eis van het nemen van vingerafdrukken te vervangen door een akte van familieregistratie In het akkoord werd ook de toezegging gedaan lage functies in het onderwijs voor Koreanen open te stellen, aan Koreanen in Japan van de derde en volgende generaties automatisch de status van permanent ingezetene te verlenen, en Koreanen alleen dan het land uit te zetten, indien ze waren veroordeeld voor misdaden tegen de nationale veiligheid van Japan

Beide ministers van buitenlandse zaken kwamen ook overeen om de openingsvergadering van het Koreaans-Japans Comité voor samenwerking op het gebied van handel, industrie, wetenschap en technologie begin 1991 in Tokio te houden. Het comité was bedacht tijdens een ministersvergadering tussen beide landen in Seoel in november 1990.(Zie ookpag. 58/1 e.v.-1991)

OMVANGRIJK OMKOOPSCHANDAAL AAN HET LICHT GEBRACHT. WIJZIGINGEN IN KABINET EN DLP

In februari 1991 kreeg de geloofwaardigheid van de regering van president Roh Tae Woo, die bij zijn verkiezing in 1988 had beloofd de Zuidkoreaanse politiek te zullen ontdoen van corruptie, een ernstige deuk door de onthulling van verscheidene schandalen. Eén van die schandalen betrof een omvangrijk geval van omkoperij - het Suso-huisvestingschandaal - dat ertoe leidde dat Roh zijn kabinet wijzigde en op 19 februari op de televisie zijn verontschuldigingen aanbood.

De Suso-zaak werd aan het licht gebracht door de publicatie op 18 februari van het verslag van een 10-daags onderzoek door het bureau van de openbare aanklager van het district Seoel. In dit rapport werd gesteld dat acht mensen - onder wie drie parlementsleden van de regerende Democratisch-Liberale Partij (DLP), twee parlementsleden van de oppositionele Partij voor Vrede en Democratie (PPD) en een naaste medewerker van de president - 990 mln won (bijna $ 1,4 mln) aan steekpenningen hadden geaccepteerd van een woningbouwgigant - Hanbo Housing Development Corporation - in ruil! voor het uitoefenen van druk op de gemeentelijke autoriteiten van Seoel om Hanbo te helpen aan toestemming voor het bouwen van 4.000 appartementen in het district Suso dat een onderdeel vormde van de groene ring rond de hoofdstad. Alle acht betrokkenen werden gearresteerd, evenals de voorzitter van Hanbo. Chung Tai Soo, die onder meer werd beschuldigd van omkoperij en misbruik van fondsen.

Roh verklaarde dat het Suso-huisvestingschandaal „zeerbetreurenswaardig" was. Hij zei ook dat het feit dat een staflid in het bureau van de president erbij betrokken was „hetgevolg (was) van mijn onoplettendheid en ik bied daarvoor het volk mijn verontschuldigingen aan". Hij bevestigde opnieuw zijn „krachtige voornemen om een eerlijke president te worden (...) en (...) elke vorm van fraude en alle ongeregeldheden uit te roeien en een zuiver en eerlijk bestuur in te stellen".
De Suso-affaire kwam zeer ongelegen; want op 11 februari waren reeds drie parlementariërs gearresteerd omdat ze steekpenningen van lobbyisten hadden aangenomen. Twee van hen waren lid van de PPD en de derde was lid van de DLP. Alle drie waren ze lid van de parlementscommissie voor handel en industrie. Ze werden ervan beschuldigd $ 60.000 van de Korean Automobiles Manufacturers' Association te hebben aangenomen, in ruil waarvoor zij zich zouden inzetten voor de goedkeuring door het parlement van een pakket staatshulp.

Wijzigingen in kabinet en regeringspartij

Enkele uren voor zijn televisietoespraak op 18 februari probeerde Roh het vertrouwen in zijn regering nog wat op te vijzelen door wijzigingen aan te brengen in het kabinet en in de leiding van de DLP. Vice-premier en tevens voorzitter van de Economische Planningsraad Lee Seung Yoon werd vervangen door Choi Gak Kyu. Minister van bouwnijverheid Lee Hang See, die het Suso-project had goedgekeurd, werd vervangen door Lee Jin Seol.

Hoewel er geen direct verband bestond met de Suso-affaire, was Lee Seung Yoon ook al bekritiseerd vanwege de stijgende inflatie en het groeiende handelstekort. Choi, die vanwege zijn scherpe intellect de bijnaam „scheermes" had gekregen, was vanaf oktober 1990 de belangrijkste beleidsmaker binnen de regeringspartij geweest.

De secretaris-generaal van de DLP, Chung Soon Duk, werd vervangen door fractieleider Kim Young Whan. Nog een belangrijke politieke verandering buiten het kabinet was de benoeming van Rhee Hai Won, een voormalig minister, tot opvolger van Park Seh Jik als burgemeester van Seoel.
In weerwil van de inspanningen van Roh om de schade beperkt te houden, probeerde de oppositie munt te slaan uit de kwetsbaarheid van de regering door te suggereren dat er van alles in de doofpot was gestopt om het aandeel van de regering in het Suso-schandaal zo klein mogelijk te doen voorkomen. Roh noemde de suggestie dat hij persoonlijk bij de affaire betrokken zou zijn „onzinnig", maar de beweringen van de oppositie werden in verschillende steden, waaronder Seoel. ondersteund door tegen de regering demonstrerende mensen die een diepgaander onderzoek naar de Suso-affaire eisten.

(Vor.ber.pag. 58/3 e.v.-1991)

MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK

PRESIDENT BEZOEKT VERENIGDE STATEN. ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

President Punsalmaagiyn Ochirbat begon op 22 januari 1991 aan het eerste bezoek dat een Mongools staatshoofd aan de Verenigde Staten bracht. Tijdens zijn bezoek ontmoette hij president Bush en andere hoge functionarissen, en werd er een handelsovereenkomst ondertekend. Hij sprak ook met belangrijke functionarissen van de Wereldbank en het IMF. Het bezoek vond plaats in het kader van het beleid van Mongolië de betrekkingen met de Verenigde Staten, de Sowjet-Unie en China te verbeteren.

Voedselrantsoenering

Na het hamsteren van voedsel in Oelan Bator gingen in Mongolië vlees, rnelk, boter, meel, rijst, alcohol, groene thee en plantaardige olie vanaf 21 januari in alle steden op de bon.

Volgens vice-premier Davaadorjiyn Ganbold waren de tekorten het gevolg van de centrale planeconomie en de door de democratisering en economische hervormingen verstoorde onderlinge afstemming van de ondernemingen. Eerder was een speciale commissie onder leiding van Ganbold ingesteld om toezicht te houden op de distributie en verkoop van voedsel en consumptiegoederen. Hij zei dat in 20 ondernemingen en organisaties speciale organen waren opgericht om op te treden tegen „onregelmatigheden" en „gespeculeer" bij de

verstrekking van deze goederen. Ondertussen had de overheid besloten staatsreserves aan te wenden om voedsel te leveren aan de door de staat beheerde winkels en de voedselindustrie. Bovendien had de regering $ 10 mln beschikbaar gesteld voor de aankoop van voedsel en industriële goederen uit het buitenland

Verdubbeling van lonen en uitkeringen

Als startsein voor de overgang naar een markteconomie kondigde premier Dashiyn Byambasuren op 15 januari aan dat lonen en alle uitkeringen met ingang van de volgende dag zouden worden verdubbeld. De consumentenprijzen zouden ook worden verdubbeld, en producenten zouden hun prijzen dan kunnen verhogen tot een vastgesteld maximum, maar Byambasuren zei dat de prijzen van sommige voedselprodukten en van industriële goederen onder controle van de staat zouden blijven. Bovendien zouden volgens een regeringsdecreet de spaargelden van particulieren tot een waarde van 10.000 tugrik ($ 1,00 = Tug 3,3431 op 14 januari 1991) worden verdubbeld.

Economischeresultaten in 1990

Volgens een bericht in de Mongoolse krant Rechten van het Volk van 10 januari, daalde de graanproduktie in Mongolië in 1990 tot 718.300 ton, wat 130.000 ton minder was dan in het voorgaande jaar. De industriële produktie daalde met 5,5 procent, wat werd toegeschreven aan de slechte arbeidsdiscipline, tekorten aan geïmporteerde grondstoffen en machines, en problemen met de overgang naar de nieuwe bestuursvorm. In hetzelfde rapport stond dat de export in 1990 442 mln roebel bedroeg ($ 810 mln), wat een daling betekende van 8,4 procent ten opzichte van 1989, terwijl de import daalde met 4,1 procent tot 619 mln roebel ($ 1,135 mrd).

BEZOEK VAN PREMIER AAN SOWJET-UNIE

Premier Dashiyn Byambasuren bezocht van 8-13 februari de Sowjet-Unie, waar hij gesprekken voerde met onder andere president Michail Gorbatsjow en premier Walentin Pawlow. Bij zijn terugkeer verklaarde Byambasuren tijdens een persconferentie dat hij met de Sowjet-leiders een fundamentele overeenkomst had bereikt over de voorwaarden voor de aflossing van de Mongoolse schuld aan de Sowjet-Unie.

LIDMAATSCHAP VAN INTERNATIONALE EN REGIONALE ORGANISATIES. GOEDKEURING VAN WET INZAKE OLIEWINNING

Op 14 februari ondertekende minister van financiën Ayursaniyn Bazarhuu een aantal overeenkomsten waarmee Mongolië als lid werd toegelaten tot de Wereldbank en het IMF.
Op 26 februari sloot Mongolië zich aan bij de Aziatische Ontwikkelingsbank.
Het dagblad *Rechten van het Volk* berichtte op 20 februari dat de Kleine Hoeral een wet had aangenomen die buitenlandse bedrijven toestond Mongolië's oliereserves. die naar schatting 400 mln ton omvatten, te exploreren en te winnen. Meer dan 60 buitenlandse bedrijven hadden interesse geloond voor investeringen in de Mongoolse olieëxploratie.

MPRP-CONGRES. NIEUWE PARTIJLEIDING

Van 25-28 februari 1991 vond in de hoofdstad Oelan Bator het 20ste congres van de regerende Mongoolse Revolutionaire Volkspartij (MPRP)plaats.

Het congres werd bijgewoond door 409 afgevaardigden die zo'n 100.000 partijleden vertegenwoordigden, evenals door leiders van andere Mongoolse politieke partijen en afvaardigingen van de communistische partijen van de Sowjet-Unie en China.

Gombojavyn Ochirbat, die in maart 1990 was gekozen tot secretaris-generaal van de MPRP en in april tevens voor de nieuwe post van voorzitter van het Centraal Comité (zie pag. 485/1 en 487/1 e.v.-'go),bracht op 25 februari in een toespraak tot het congres verslag uit van het afgelopen jaar.

In zijn verslag noemde Ochirbat het buitengewone congres dat in april 1990 had plaatsgevonden, een ,,keerpunt".De MPRP had daarmee ,,afstand genomen van haar bestaan als theoretisch-dogmatische partij om een creatief denkende partij te worden, waarbinnen ruimte is voor meningsverschillen".

Op 28 februari keurde het congres dit rapport goed, evenals een gewijzigd partijprogramma en gewijzigde statuten. Het congres koos tevens een nieuwe partijleiding, waaronder Budragchaagiyn Dash-Yondon die Ochirbat moest vervangen.

Tijdens het vijfde plenum van de partij in november 1990 was de 45-jarige Dash-Yondon in het Centraal Presidium gekozen als opvolger van minister van buitenlandse zaken Tserenpilyn Gombosuren. Hij zou nu het 99 leden tellende Centraal Comité voorzitten.

De afgevaardigden kozen eveneens een uit negen leden bestaand Centraal Presidium (in april 1990 gekozen ter vervanging van het politburo, zie pag. 487/2-'90), een drie leden tellend Secretariaat en een 33 leden tellende controlecommissie.

Het Centraal Presidium en het Secretariaat waren nu als volgt samengesteld:

Centraal Presidium: *Budragchaagiyn Dash-Yondon. "Sanduyjavyn Dashdabaa, *Natsagiyn Bagabandi, "Badamdorjiyn Bathishig, Dansengiyn Lundaijancan, Budsurengiyn Tumen, +Lodongiyn Tudev, Choyjilsurengiyn Purebdorj, Jigjidyn Boldbaatar.
Secretariaat: *Natsagiyn Bagabandi, *Badamdorjiyn Bathishig, Jigjidyn Boldbaatar.

---

* Voor het eerst gekozen tijdens het plenum in november 1990
+Voor het eerst gekozen tijdens het plenum in maart 1990 voor het politburo

(Vor.ber.pag. 61/2 e.v-1991)

THAILAND

REGERINGSWIJZIGINGEN. POLITIEKE ONTWIKKELINGEN (AUGUSTUS-DECEMBER 1990)

De ingrijpende regeringswijziging die premier Chatichai Choonhaven op 26 augustus 1990 doorvoerde, werd vooral gekenmerkt door de vervanging van zowel minister van financiën Pramual Sabhavasu als minister van buitenlandse zaken luchtmaarschalk Siddhi Savetsila.

Pramual werd verplaatst naar de post van vice-premier en Siddhi, die tien jaar minister van buitenlandse zaken was geweest maar die bekend stond als tegenstander van het Cambodja-beleid van Chatichai en elke toenadering tot Vietnam (zie pag. 632/1 e.v. -'90) vijandig gezind was, werd geheel uit de regering verwijderd.

De regeringswijziging werd alom gezien als een poging om vage beschuldigingen van corruptie de kop in te drukken. Dit thema was in juli tot een hoogtepunt gekomen toen een motie van wantrouwen werd ingediend in het parlement en het debat van 18-20 juli live werd uitgezonden op de nationale televisie. De coalitie van Chatichai, die toen uit zes partijen bestond, bezat 229 van de 347 zetels van het Huis van Afgevaardigden en overleefde de stemming met een schijnbaar overweldigende meerderheid van 220 tegen 38 stemmen, maar pas nadat de meeste oppositieleden uit protest waren weggelopen.
Opvallend was, dat de meeste ministers van de Chart Thai-partij van Chatichai hun posten behielden bij de kabinetswijziging van augustus

Na de reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:

Premier en defensie - generaal-majoor Chatichai Choonhaven (Chart Thai); vice-premier - +Pramual Sabhavasu (Chart Thai); vice-premier – *Thongyod Chittavira (Sociale Actie-

partij); vice-premier - +generaal-majoor Sanan Khachornprasat (Democratische Partij); vice-premier - +generaal Mana Rattanakoses (Rassadorn); vice-premier - *generaal Arthit Kamlan-ek (Thaise Volkspartij); minister toegevoegd aan de premier - Boon-eua Prasertsuwan (Chart Thai); minister toegevoegd aan de premier - Korn Dapparungsi (Chart Thai); minister toegevoegd aan de premier - Prasong Boonpong (Chart Thai) minister toegevoegd aan de premier - Chaisiri Ruangkanchanaset (Sociale Actiepartij); minister toegevoegd aan de premier - Supatra Masdit (Democratische Partij); minister toegevoegd aan de premier - kolonel Phol Rerngprasertvit (Verenigde Democratische Partij); minister toegevoegd aan de premier - politiekapitein Chalerm Yubamrung (Muan Chon); financiën - *Virabongsa Ramangura; buitenlandse zaken - +Subin Pinkayan (Sociale Actiepartij); landbouw en coöperaties - +Chuan Leekpai (Democratische Partij); transport en communicatie (voorheen verbindingen) - Montree Pongpanit (Sociale Actiepartij); handel - *Amaret Sila-on (Sociale Actiepartij); binnenlandse zaken - Banharn Silpa-Archa (Chart Thai); justitie - luitenant-generaal van de politie Chamras Mangkalarat (Chart Thai); wetenschap, technologie en energie - Prachuab Chaiyasan (Democratische Partij); onderwijs - *generaal Tienchai Sirisamphan (Rassadorn); volksgezondheid - Marut Bunnak (Democratische Partij); industrie - politiegeneraal Pramarn Adireksarn (Chart Thai); universiteitszaken - +Anuwat Wattanapongsiri (Chart Thai).

---

* nieuw
+ander etaken

Arthit Kamlangek, een invloedrijke voormalige opperbevelhebber van de strijdkrachten en van het leger, was sinds mei 1988 de voorzitter van de Thaise Volkspartij, waarvan alle 17 leden voor de regering hadden gestemd bij de motie van wantrouwen in juli en die nu dan ook deel uitmaakte van de regerende coalitie.
Amaret Sila-on was een vooraanstaand industrieel, terwijl Virabongsa Ramangura een niet-partijgebonden economisch expert was die bekend stond om zijn fiscaal conservatisme. Hij was economisch adviseur geweest van Chatichai en diens voorganger generaal Prem Tinsulanond.

Aftreden van Siddhi Savetsila

De ervaren politicus luchtmachtmaarschalk Siddhi Savetsila verliet op 14 september 1990 het Huis van Afgevaardigden en stapte die dag eveneens uit de Sociale Actiepartij (SAP). Siddhi, die in augustus het veld moest ruimen als minister van buitenlandse zaken en als leider van de SAP, zei dat hij was opgestapt omdat hij genoeg had van de politiek.

Registratie van nieuwe partij van Chaovalit. Regering Chatichai onder druk

Generaal Chaovalit Yongchai-ut, die beschouwd werd als de belangrijkste politieke rivaal van premier generaal-majoor Chatichai Choonhaven, werd op 22 oktober 1990 gekozen tot leider van de onlangs opgerichte Nieuwe Hoop Partij (NHP). De NHP was op 11 oktober officieel geregistreerd als de 16de politieke partij van Thailand. In juni 1990 was generaal Chaovalit, de voormalige stafchef van het leger, afgetreden als vice-premier en minister van defensie na minder dan drie maanden in functie te zijn geweest (zie pag. 627/1 - '90).

Chaovalits formele intrede in de Thaise partijpolitiek vond plaats op een moeilijk moment voor Chatichai en zijn regering, die al onder druk stonden als gevolg van het uitbreken eind september van een verborgen machtsstrijd in het kabinet. De onenigheden hielden ogenschijnlijk verband met geschillen over omvangrijke contracten op het gebied van de communicatie. maar verscheidene waarnemers beweerden dat zij Chatichai's ongerustheid weerspiegelden over de groeiende invloed van de machtige minister van binnenlandse zaken Banharn Silpa-Archa.
Chatichai kwam nog op een andere manier onder druk te staan toen studenten van de Ramkhamhaeng-universiteit op 14 oktober in Bangkok een anti-regeringsdemonstratie organiseerden. Een van de studenten, Thanavuth Klingchua, stak zichzelf tijdens de demonstratie in brand en stierf vier dagen later aan zijn verwondingen.
Op de dag van zijn dood maakte de politie van Bangkok bekend dat zij over aanwijzingen beschikte dat leden van de Nationale Revolutionaire Raad (Sapha Patiwat, ook bekend als de Nationale Democratische Raad, zie pag. 301/2 - '89) bij het incident betrokken waren geweest In daaropvolgende berichten werd gesuggereerd dat de politie de arrestatie overwoog van een aantal kernleden van deze groepering, onder wie de leider van de Raad Prasert Sapsunthorn De vermeende betrokkenheid van de Raad zou ernstige politieke gevolgen kunnen hebben aangezien de groep in het verleden openlijk generaal Chaovalit had gesteund en vooral zijn idee van de vreedzame revolutie

Spanning tussen regeringen militairen. Kleine kabinetswijziging

Een meningsverschil over de inbeslagname van een mobiele radiozender door het leger verhoogde in november 1990 de spanning tussen de regering en de militairen en leidde tot een kleine kabinetswijziging.

Vermoedelijk had de mobiele radiowagen van de Thaise Mass Communications Organization de frequenties van de militaire radio gestoord. Toen politiekapitein Chalerm Yubamrung, een minister in het bureau van de premier, in verband met deze kwestie openlijk kritiek had geuit op de militairen, werd er door de strijdkrachten op aangedrongen dat Chalerm uit het kabinet zou worden verwijderd. De opperbevelhebber van het leger, generaal Suchinda Kraprayoon, waarschuwde de premier, generaal-majoor Chatichai Choonhaven, dat als hij niet bereid was „het probleem gepast op te lossen", hij „zijn populariteit onder de militairen op het spel (zou) zetten". Aanhoudende druk in de media van het leger werd gevolgd door het besluit van Suchinda op 12 november dat „ongewone" bijeenkomsten van meer dan 10 mensen buiten het regeringsgebouw verboden waren. Hij wilde daarmee een demonstratie ten gunste van Chalerm voorkomen. Op 16 november werd het verbod opgeheven.

Op 22 november maakte Chatichai ten slotte zijn beloofde kabinetswijziging bekend. Chalerm kreeg de mindere post

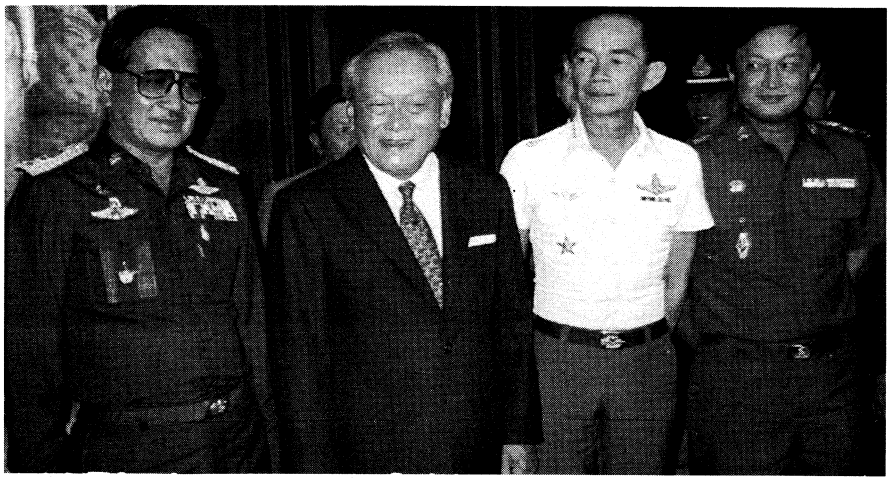

Op 7 november 1990 had Chatichai Choonhaven (tweede v.l.), nog in functie als premier van Thailand, een ontmoeting van de militaire top. V.l.n.r. luchtmaarschalk Kaset Rojananil (opperbevelhebber luchtmacht), Chatichai Choonhaven, generaal Sunthorn Kongsompong (opperbevelhebber strijdkrachten) en generaal Suchinda Kraprayoon (opperbevelhebber leger).

van onderminister van onderwijs toebedeeld en ruilde van plaats met Soraath Klinprathum Chatichai zei dat hij Chalerm feitelijk niet ontslagen had, ,,daar in dat geval de mensen zouden denken dat de regering onder druk van de militairen had gehandeld"

Andere veranderingen waren de benoeming van Prachuab Chaiyasarn, de onderminister van wetenschap, technologie en energie. tot minister van volksgezondheid; de promotie van Charoen Khantawong van onderminister van landbouw en coöperatieven tot minister van wetenschap, technologie en energie; de overplaatsing van Suthas Ngernmuen als onderminister van volksgezondheid naar de post van onderminister van landbouw en coöperatie; en de henoeming van Anek Tabsuwan tot onderminister van volksgezondheid.

Vorming nieuwe regering

Medio december 1990 voerde de onder zware kritiek staande Thaise premier Chatichai Choonhaven zijn derde - en omvangrijkste - kabinetshervorming in vier maanden tijd door. Chatichai had eerder drie partijen uit zijn regeringscoalitie verwijderd en in plaats daarvan twee nieuwe leden benoemd. Van militaire zijde en in de media was Chatichai al enige tijd onder druk gezet om te komen tot een uitgebreide hervorming teneinde zijn regering te zuiveren van corrupte elementen.

Chatichai begon op 8 december met de kabinetshervorming door officieel zijn ontslag te nemen als premier. Alvorens zijn ontslag in te dienen had hij zich verzekerd van de schriftelijke belofte van een aantal partijen dat ze zijn herbenoeming zouden steunen. De volgende dag werd hij door de leiders van zes partijen weer kandidaat gesteld en opnieuw tot premier benoemd. De partijen die daaraan meededen waren zijn eigen Chart Thai (CT), vier leden van de coalitie, te weten de Democratische Partij (DP),de Sociale Actie Partij (SAP), Rassadorn (R) en Puang Chon Chao Thai (Thaise Volkspartij, PCCT), en de belangrijkste oppositiepartij, Ekkaparb (Solidariteit, E). De coalitieleden Muan Chon en de Verenigde Democratische Partij stemden niet voor de herbenoeming van Chatichai.
Na de herbenoeming van Chatichai wezen zowel de SAP als de DP aanbiedingen van de hand om aan een nieuwe coalitie deel te nemen, waarna de premier gedwongen was Prachakorn Thai (PT)en Ekkaparb in de coalitie op te nemen.

De op 13 december bekend gemaakte nieuwe coalitie bestond uit Chart Thai (96 zetels), Ekkaparb (62), Prachakorn Thai (31), Rassadorn (21) en Puang Chon Chao Thai (17), waarbij het totale aantal zetels uitkwam op 227. Hiermee was Chatichai verzekerd van een iets kleinere, maar altijd nog comfortabele meerderheid in het 357 leden tellende Huis van Afgevaardigden.

ûp i5 januari 1991 trad generaal Sunthorn Kongsompong (m.) op als gastheer bij een lunch waaraan ook werd deelgenomen door premier Chatichai Choonhaven (1.)en generaal Suchinda Kraprayoon.

Op 14 december benoemde Chatichai het nieuwe kabinet, dat als volgt was samengesteld:

Premier, defensie - generaal-majoor Chatichai Choonhaven (CT); vice-premier - generaal Mana Rattanakoses (R); vice-premier - generaal Arthit Kamlang-Ek (PCCT); vice-premier - Boon-eua Prasertsuwan+ (CT); vice-premier - Kosol Krairiksh* (PT); vice-premier - Chalennbhand Srivikorn* (E). Ministers verbonden aan het bureau van de premier - Korn Dapparungsi (CT);Sora-at Klinprathum (CT); politieluitenant-generaal Chamras Mangkalarat+ (CT);Sa-ad Piyawan* (CT); Harn Leenanond* (CT); Sawat Kamprakob* (E). Handel - Amaret Sila-On (partijloos); onderwijs - generaal Tienchai Sirisamphan (R);industrie - Pramual Sabhavasu+ (CT); wetenschap, technologie en energie - Anuwat Wattanapongsiri+ (CT); binnenlandse zaken - generaal-majoor Pramarn Adireksarn+ (CT); financiën - Banharn Silpa-Archa+ (CT);buitenlandse zaken - Arthit Urairat* (E);landbouw en coöperaties - Narong Wongwan* (E);verbindingen - Samak Sundaravej* (PT); volksgezondheid - Piyanat Watcharaporn* (E); justitie - Uthai Pimchaichon* (E).

* =nieuwebenoemingen
\+ =wijziging verantwoordelijkheden

(Vor.ber.pag. 626/2 e.v.-1990)

LEGER PLEEGT COUP

Op 23 februari 1991 werd bij een staatsgreep van het leger de gekozen regering van generaal-majoor Chatichai Choonhaven ten val gebracht. Dit gebeurde zonder bloedvergieten. Chatichai, leider van de Chart Thai Partij en lid van het Huis van Afgevaardigden, vervulde sinds 1988 het ambt van premier (zie pag. 302/3-'89).

De coup was de 17de geslaagde interventie van het leger sinds de afschaffing van de absolute monarchie in 1932, maar de eerste sinds 1977. Tot tweemaal toe, in 1981 en in 1985, had een groep jonge officieren tevergeefs gepoogd de regering van generaal Prem Tinsulanond ten val te brengen (zie pag. 557/2 e.v.-'81 en 593/1 e.v.-'85).

Voorafgaande spanningen tussen regering en leger

De coup van 23 februari was het resultaat van de geleidelijk toegenomen spanningen die de maanden daarvoor tussen het leger en de regering-Chatichai gerezen waren.

In juni 1990 nam generaal Chaovalit Yongchaiyut, de voormalige opperbevelhebber van het leger, ontslag als vice-premier en minister van defensie. Aanleiding vormde zijn onenigheid met politiekapitein Chalerm Yubamrung, die als minister aan het bureau van de premier was verbonden (zie pag. 627/1-'90). Chatichai verzette zich tegen druk van de kant van het leger om Chalerm te ontslaan. In augustus nam de onvrede van de legerleiders toe, toen Chatichai de in hun ogen provocerende beslissing nam om generaal Arthit Kamlang-Ek, de voormalige opperbevelhebber van de strijdkrachten en van het leger die op slechte voet stond met de huidige legertop (zie bovenstaand bericht), te benoemen tot vicepremier. In november ontstonden er opnieuw problemen rond Chalerm, toen hij kritiek leverde op de confiscatie van een mobiel radiostation door het leger. Bij deze gelegenheid moest Chatichai inbinden en werd Chalerm gedegradeerd, hoewel hij als onderminister van onderwijs deel van de regering bleef uitmaken.

De spanningen tussen leger en regering namen in 1990 ook toe naar aanleiding van de omstreden generaal-majoor Manoon Rupkachorn. Manoon had de mislukte ,,Jonge Turken"-coups van 1981 en 1985 georganiseerd en hij was de leider van de afgestudeerden van klas zeven van de Koninklijke Militaire Academie Chulachomklao. Chatichai had Manoon begin 1990 toestemming gegeven uit zijn ballingschap terug te keren naar Thailand. en hij had hem benoemd op een hoge post binnen het mi-

nisterie van defensie. De rehabilitatie van Manoon was de afgestudeerden van klas vijf van Chulachomklao (onder leiding van generaal Suchinda Kraprayoon, de huidige opperbevelhebber van het leger) in het verkeerde keelgat geschoten. Zij beschouwden deze gang van zaken als een poging hun machtspositie aan te tasten. In januari 1991 kwamen in Bangkok pamfletten in omloop, waarin gesuggereerd werd dat Manoon en Kraisak Choonhaven, de zoon en adviseur van Chatichai, in 1982 betrokken waren geweest bij een moordkomplot tegen generaal Prem, generaal Arthit en ,,een vooraanstaand hooggeplaatst figuur". Later bleek het hier om koningin Sirikit te gaan. Het onderzoek naar de samenzwering stond tot eind 1990 op een laag pitje; toen werd het heropend door hooggeplaatste politie-officieren, onder wie generaal-luitenant Boonchu Wangkananond, een afgestudeerde van klas vijf.

In januari werden Boonchu en politiechef Sawaeng Thirasawat overgeplaatst naar andere posten. Volgens sommigen had Chatichai opdracht gegeven tot de overplaatsingen om Manoon te beschermen.

Op 19 februari benoemde Chatichai generaal Arthit tot onderminister van defensie, terwijl hij al wist dat het leger een komplot tegen hem smeedde. Deze benoeming gaf Arthit tot op zekere hoogte zeggenschap over de defensiebegroting en promoties, hetgeen voor de huidige legerleiding onaanvaardbaar was.

Coup gelanceerd. Vorming van Nationale Raad voor Handhaving van de Vrede

Op 23 februari, net voor de middag, lanceerde het leger de coup. Chatichai en Arthit werden gearresteerd op het vliegveld van Bangkok. Beiden bevonden zich in een vliegtuig dat hen naar het koninklijk paleis te Chiang Mai zou moeten brengen voor de ceremoniële beëdiging van Arthit. Klaarblijkelijk meende het leger dat zij een ontslagbevel bij zich hadden voor generaal Sunthorn Kongsompong, de opperbevelhebber van de strijdkrachten, dat ondertekend moest worden door koning Bhoemibol Adulyadej. Na de arrestatie van Chatichai en Arthit verliep de coup snel en zonder bloedvergieten. In Bangkok, waar de belangrijkste installaties onder militaire controle werden geplaatst, werd het openbare leven nauwelijks verstoord.

Het nieuws over de coup werd voor het eerst uitgezonden door kanaal 5 van de legertelevisie. Bij die gelegenheid kondigde generaal Sunthorn aan dat een Nationale Raad voor Handhaving van de Vrede (NPKC) het landsbestuur had overgenomen ter bescherming van het democratisch systeem. De staat van beleg werd afgekondigd en de uit 1978 stammende grondwet werd afgeschaft. Daarnaast werden het Huis van Afgevaardigden, de Senaat en het kabinet ontbonden. Politieke vergaderingen werden verboden, maar politieke partijen bleven legaal. De NPKC werd voorgezeten door generaal Sunthorn met steun van vier plaatsvervangers: generaal Suchinda Kraprayoon (opperberelhebbcrvanhctlcgcr), admiraal Praphat Kritsanachan (opperbevelhebber van de marine), luchtmaarschalk Kaset Rojananil (opperbevelhebber van de luchtmacht) en politie-generaal Sawasdi Amornvivat (directeur-generaal van de politie). Generaal Issarapong Noonpakdi (waarnemend opperbevelhebber van het leger) werd benoemd tot secretaris-generaal van de NPKC. Ook werd er een Nationale Beleidscommissie in het leven geroepen, bestaande uit de zes NPKC-leden, negen andere officieren en één burger. Daarnaast werd een 34 leden tellende Adviesraad samengesteld, bestaande uit bureaucraten, technocraten en zakenlieden. In een televisie-uitzending op 23 februari zette de NPKC uiteen waarom de coup was gepleegd: de regering-Chatichai was ontaard in een ,,parlementaire dictatuur", met de daarbij behorende kenmerken van corruptie op grote schaal en machtsmisbruik. De regering had de positie van het leger ernstig ondermijnd en bovendien had zij uit eigenbelang getracht de details van het moordkomplot tegen koningin Sirikit in 1982 teverdraaien.

Op 23 februari reisde de NPKC naar Chiang Mai voor een audiëntie bij de koning. Drie dagen later benoemde koning Bhoemibol generaal Sunthorn officieel als leider van de NPKC, waarmee de coup in feite werd gelegitimeerd.

Tijdsschema voor nieuwe grondwet, verkiezingen en interim-regering

Op 24 februari kondigde generaal Suchinda tijdens een persconferentie aan dat de NKPC zou trachten binnen zes maanden een nieuwe grondwet op te stellen en nieuwe algemene verkiezingen te houden. Hij verklaarde dat zowel Chatichai als Arthit met respect werden behandeld en dat ze slechts korte tijd in hechtenis zouden blijven. Voorts verklaarde hij dat Manoon en Chalerm Bangkok waren ontvlucht, maar dat ze gearresteerd zouden worden wanneer hun verblijfplaats bekend was. Ze zouden worden aangeklaagd, omdat ze een situatie hadden gecreëerd die schadelijk was voor de nationale veiligheid. Op 25 februari maakte generaal Sunthorn tijdens een persconferentie nadere details bekend over de plannen van de junta. Hij verklaarde dat de NPKC binnen een week het bestuurlijk gezag zou overdragen aan een interim-regering.

Benoeming van anti-corruptiecommissie. Onderzoek naar voormalige ministers

Op 25 februari werd een zeven leden tellende commissie benoemd die, onder leiding van de voormalige minister van binnenlandse zaken generaal Sitthi Jirarote, een onderzoek moest instellen naar de wijze waarop politici die rijker waren dan iemand met een eerlijk beroep kon zijn", hun rijkdommen vergaard hadden. De Bank van Thailand vaardigde op 27 februari een circulaire uit, waarin alle banken in het land werd gelast over 22 ex-ministers financiële informatie te verstrekken aan de onderzoekscommissie.

Op deze lijst kwamen zeven ministers voor die deel hadden uitgemaakt van het laatste kabinet van Chatichai (benoemd in december 1990), namelijk Korn Dapparungsi, Pramual Sabhavasu, generaal-majoor Pramarn Adireksarn, Banharn Silpa-Archa, generaal Tienchai Sirisamphan, Narong Wongwan en Samak Sundaravej. Op 28 februari trad generaal Tienchai af als leider van de Rassadorn Partij. Hij verklaarde diep gekwetst te zijn door het besluit van de junta om een onderzoek in te stellennaar zijn financiële achtergrond.

Reactie op de coup

De publieke opinie besteedde niet veel aandacht aan de coup, hetgeen grotendeels was terug te voeren op het feit dat de uitvoering van de machtsomwenteling niet bijzonder dramatisch was geweest.

De *Far Eastern Economic Review* meldde op 7 maart dat de coup ,,algemeen aanvaard en bijna populair" was. In een poging mogelijke kritiek te voorkomen, maakte de NPKC op 28 februari bekend de belastingen drastisch te zullen verlagen. Toch was de Ramkhamhaeng-universiteit in Bangkok op 25 februari het toneel van demonstraties en werden 15 mensen gearresteerd wegens illegale samenscholing. Op 28 februari vaardigde een groep van 96 academici een openlijke verklaring uit waarin werd gesteld dat de coup ,,afbreuk had gedaan" aan de positie van Thailand binnen de wereldgemeenschap. Daarnaast werd de NPKC opgeroepen de staat van beleg zo spoedig mogelijk in te trekken. In Japan, de belangrijkste buitenlandse investeerder in Thailand, werd verbaasd gereageerd op de coup. Toch maakte het land bekend niet van plan te zijn de financiële hulp te willen staken. De Verenigde Staten schortten hun militaire en economische hulp op, hoewel deze hulp in 1990 slechts $ 16,4 mln hadbedragen.

VIETNAM

GEHEIME TOPONTMOETING CHINA EN VIETNAM. GENERAAL GIAPBEZOEKT BEIJING

In september 1990 verbete den de betrekkingen tussen China en Vietnam drastisch. In het begin van de maand

had in China een geheime topontmoeting plaats tussen de hoogste regerings- en partijleiders en later bracht een van Vietnams meest vooraanstaande leiders een bezoek aan Beijing.

Medio september werd door zowel Vietnamese als Chinese diplomaten bevestigd dat op 3 en 4 september een geheime topontmoeting had plaatsgevonden. Een bericht in de Bungkok Post van 19 september meldde dat de twee landen een memorandum van verstandhouding hadden getekend dat tot doel had het Cambodjaanse conflict te beëindigen en de betrekkingen te verbeteren. Op 4 oktober verscheen in de *Far Eastern Economic Review* het bericht dat de ontmoeting had plaatsgevonden in de stad Chengdu, hoewel in andere berichten Nanning als locatie werd genoemd.
De Vietnamese delegatie bestond ondermeer uit Nguyen Van Linh, secretaris-generaal van de Communistische Partij van Vietnam (CPV), Do Muoi, de Vietnamese premier, en Pham Van Dong, oud-premier en ,,adviseur" van het Centraal Comitt van de CPV. Tot de Chinese afvaardiging behoorden Jiang Zemin, secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP),en de Chinese premier Li Peng.
Op 16 september maakte de Chinese regering het voor Vietnamse atleten mogelijk af te reizen naar de Aziatische Spelen in Beijing door de zuidelijke grens met Vietnam bij de ,,Vriendschapspas" open te stellen. De ,,Pas" was sinds de verslechtering van de Chinees-Vietnamese betrekkingen eind jaren '70 gesloten geweest, behalve wanneer er af en toe krijgsgevangenen werden uitgew-isseld. Generaal Vo Nguyen Giap, vice-premier en Vietnams beroemdste nog in leven zijnde oorlogsheld, trok op 18 september eveneens over de ,,Vriendschapspas" om in Beijing de Aziatische Spelen bij te wonen. Giap, die de dag erop in Beijing arriveerde, was de eerste hooggeplaatste Vietnamese functionaris die oaenliik een bezoek bracht aan China sinds het bezoek van CPV-secretaris-generaal Le Duan eind 1977.

ONTMOETING TUSSEN BAKER EN NGUYEN CO THACH. VERLENGING ECONOMISCH EMBARGO

Op 29 september 1990 vond in New York een ontmoeting plaats tussen Nguyen Co Thach, de Vietnamese minister van buitenlandse zaken, en James Baker, de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. De bijeenkomst was het gevolg van de in juli 1990 aangekondigde belangrijke wijziging in de Amerikaanse politiek ten opzichte van Indo-China (zie pag. 850/1 e.v. - '90) en betekende het hoogste contact tussen Vietnam en de VS sinds het beeindigen van de oorlog in Vietnam in 1975. Er werd gesproken over het Cambodjaanse probleem en over de Amerikaanse militairen die geregistreerd stonden als ,,missingin action" (MIA)tijdens de oorlog met Vietnam. Een functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken omschreef de bijeenkomst als ,,een stap in de richting van een normalisering van de betrekkingen". Ondanks deze verbetering in de Amerikaans-Vietnamese betrekkingen verlengde Washington op 14 september een economisch embargo tegen Vietnam (en tevens tegen Cambodja, Cuba en Noord-Korea) met een jaar. Vietnam was erop gebrand dat het embargo zou worden opgeheven waardoor de weg vrij zou komen voor het hervatten van leningen bij het IMF

(Vor.ber.pag. 631/3 e.v. - 1990)

NGUYEN CO THACH IN WASHINGTON EN JAPAN

Het bezoek van de Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach aan Washington op 17 oktober betekende een nieuwe stap in de normalisering van de Vietnamees-Amerikaanse betrekkingen. Hij sprak daar met generaal John Vessey, de speciale gezant van president Bush die was belast met de opsporing van Amerikaanse militairen die sinds de oorlog in Indo-China werdenvermist. De twee partijen besloten tot de vestiging in Hanoi van een permanent Amerikaans kantoor dat informatie zou gaan verzamelen over ongeveer 1.700 vermisten.
Het bezoek van Nguyen Co Thach was het eerste officiële bezoek aan de Amerikaanse hoofdstad van een hoge Vietnamese functionaris sinds de eenwording van Vietnam in 1976.

Nguyen Co Thach bezocht Japan van 22-27 oktober, het eerste officiële bezoek van een Vietnamese minister van buitenlandse zaken van Japan sinds de Vietnamese eenwording. De besprekingen tijdens het bezoek gingen hoofdzakelijk over de kwestie-Cambodja. In juni had in Japan een vredesconferentie plaatsgevonden van de verschillende Cambodjaanse facties (zie pag. 625/2 e.v. - '90).

BEZOEK INDONESISCHE PRESIDENT. ANDERE BUITENLANDSE CONTACTEN

Van 19-21 november 1990 bracht de Indonesische president Soeharto, vergezeld van zijn minister van buitenlandse zaken Ali Alatas, minister van economie en financiën Radius Prawiro en staatssecretaris Moerdiono, een officieel bezoek aan Vietnam.

De besprekingen die Soeharto voerde met Nguyen Van Linh, secretaris-generaal van de Vietnamese Communistische Partij, met Vo Chi Cong, president van de staatsraad en het eigenlijke staatshoofd, en met Do Muoi, voorzitter van de ministerraad, concentreerden zich op de mogelijkheden voor samenwerking tussen de twee landen en op Cambodja. Over Cambodja werd ook gesproken tijdens de ontmoeting van Alatas met zijn Vietnamese collega Nguyen Co Thach
Tijdens zijn besprekingen met Tran Duc Luong, een vice-voorzitter van de ministerraad, zei Prawiro dat Indonesië het Vietnamese verzoek om hulp van internationale financiële instellingen zou ondersteunen. Er werd een overeenkomst over economische, wetenschappelijke en technologische samenwerking getekend en er werd een financieel samenwerkingsverband opgericht, Indovina, het eerste samenwerkingsverband van Vietnam met een ander land. Ook werd besloten te komen tot samenwerking hij de winning van olie en gas, en bij vervoer, toerisme, bosbouw en landbouw.

Bezoek Vaticaanse delegatie

Van 7-13 november bracht een delegatie van het Vaticaan onder leiding van kardinaal Roger Etchegaray een bezoek aan Vietnam. Er werden onderhandelingen gevoerd over de benoeming van vijf nieuwe Vietnamese bisschoppen van wie de nominatie de Vietnamese regering in het verkeerde keelgat was geschoten omdat er geen overleg was gevoerd. Het bezoek was het eerste officiële contact tussen het Vaticaan en de Vietnamese regering.

Etchegaray voerde besprekingen met Do Muoi, met Nguyen Co Thach, met minister van binnenlandse zaken generaal-majoor Mai Chi Tho en met Nguyen Chinh, waarnemend hoofd van de staatscommissie voor religieuze zaken. Een woordvoerster van het Vietnamese ministerie van buitenlandse zaken noemde het bezoek ,,een belangrijke stap" voor de verbetering van de betrekkingen tussen Vietnam en het Vaticaan.

Aanvang terugtrekking Sowjets uit Cam Ranh Bay

Op 31 oktober maakte de nieuwe Sowjet-ambassadeur in Vietnam, Rashit Khamidulin, bekend dat de Sowjet-Unie begonnen was haar troepen terug te trekken van de basis in Cam Ranh Bay (zie pag. 631/2 -'90).

Nieuw economisch akkoord met Sowjet-Unie

Op 31 januari 1991 sloten Vietnam en de Sowjet-Unie een aantal nieuwe akkoorden over de economische betrekkingen en handelsrelaties voor 1991. Volgens een bericht in de Far Eastern *Economic* Review van 21 februari zou hierdoor de Sowjet-hulp aanzienlijk beperkt worden (tot circa $ 110 mln) en

zou Vietnam voortaan aankopen uit de Sowjet-Unie moeten betalen in harde valuta op basis van internationale marktprijzen.

In 1990 zou de Sowjet-Unie goederen ter waarde van naar schatting 1,17 mrd roebel (meer dan $ 2 mrd) naar Vietnam geexporteerd hebben bijna twee keer de waarde van de Vietnamese export naar de Sowjet-Unie in het verleden had de Sowjet-Unie Vietnam toegestaao geconcessioneerde prijzen te betalen, die berekend en betaald werden in roebels In 1991 zou de bilaterale handel echter in balans moeten worden gebracht en het wederzijds totaal zou moeten worden teruggebracht tot minder dan $ 1 mrd Commentatoren waren van mening dat de bezuinigingen op hulp en de beperking van de handel het toch al omvangrijke begrotingstekort van Vietnam zouden vergroten en dat schaarste, inflatie en werkloosheid zouden toenemen Over de Vietnamese schulden aan de Sowjet-Unie werd geen overeenstemming bereikt Vietnam was de Sowjet-Unie ongeveer 10 mrd roebel schuldig (waarvan 6 mrd roebel voor 1995 zou moeten worden terugbetaald), maar beide zijden werden het niet eens over een wisselkoers voor het converteren van de schulden in harde valuta

Opening Maleisisch consulaat in Ho Chi Minh-stad

Het Vietnamese persbureau *VNA* meldde op 6 februari dat Maleisië onlangs een consulaat in Ho Chi Minh-stad had geopend. Maleisië was de eerste lidstaat van de ASEAN die een diplomatiek kantoor in de zuidelijke stad opende. Ho Chi Minh-stad werd beschouwd als de handelshoofdstad van het land en volgens het bericht van *VNA* deed ,,een aantal" Maleisiërs er ,,zaken".

Begin februari bracht een Vietnamese delegatie onder leiding van generaal Vo Van Kiet, de eerste vice-premier, een bezoek aan Maleisië om een seminar van de Wereldbank over ontwikkelingsstrategie bij te wonen. Tijdens het bezoek zou de Vietnamese delegatie economisch advies gekregen hebben van een groep Maleisische, Indonesische en Zuidkoreaanse functionarissen.

PROCES IN HANOI TEGEN GEVANGENGENOMEN GUERRILLASTRIJDERS. ONTMANTELING VAN OPPOSITIEGROEP

Tijdens een proces in Hanoi dat duurde van 10-13 oktober, werden 38 leden van een Vietnamese verzetsbeweging veroordeeld tot gevangenisstraffen van drie jaar tot levenslang nadat ze schuldig waren bevonden aan ,,verraderlijke activiteiten".

De ,,verraders" waren lid van het Nationale Verenigde Front voor de Bevrijding van Vietnam (NUFLVN), een in Californië gevestigde verzetsbeweging. Een groep van 68 NUFLVN-leden onder leiding van Tran Quang Do was in augustus 1989 in Laos ontdekt door leden van de Laotiaanse strijdkrachten. Tijdens de daaropvolgende gevechten, die langer dan een maand duurden, werden 38 guerrillastrijders gevangengenomen, onder wie Tran Quang Do; 29 werden gedood en één ontkwam. De 38 gevangengenomen guerrillastrijders werden in januari 1990 uit Laos uitgewezen Een vergelijkbare groep van NUFLVN-guerrillastrijders was eind september 1987 tot gevangenisstraffen veroordeeld na in het zuiden van Laos te zijn ontdekt en gevangengenomen.

De Vietnamese krant Nguoi Ha Noi berichtte op 7 oktober dat een illegale oppositiegroepering, de Wetenschappelijke Sociale Partij van Vietnam (WSPV), in juli was ontmanteld. Volgens het bericht had de door Nguyen Kiet geleide WSPV het plan opgevat op 2 september, de nationale feestdag van Vietnam, een aantal hoge functionarissen te vermoorden en een aantal bommen tot ontploffing te brengen bij het mausoleum van Ho Chi Minh.

(Vor. ber. pag. 632/1 e.v. - 1990)

PLENUM CENTRAAL COMITÉ. ONTWERP NIEUW POLITIEK PROGRAMMA GOEDGEKEURD. ZITTING NATIONALE ASSEMBLÉE

Voorafgaand aan de van 5-21 december 1990 gehouden zitting van de Nationale Assemblée over de economie, werd op 26 november de tiende plenaire zitting van het zesde Centraal Comité van de Communistische Partij van Vietnam (CPV) in Hanoi afgesloten met de goedkeuring van een nieuw ,,Ontwerpprogramma voor de Socialistische Opbouw tijdens de Overgangsperiode" (zie pag. 630/1/2 - '90 voor bijzonderheden van het negende plenum in maart 1990). Het ontwerp vormde het tweede politieke programma van de partij; het eerste was aangenomen ten tijde van de oprichting van de Indo-Chinese Communistische Partij (de voorganger van de CPV) in 1930.

Het plenum keurde ook een ,,ontwerpstrategie (goed) voor de sociaal-economische stabilisering en ontwikkeling tot het jaar 2000". Het programma en het sociaal-economisch plan werden op 30 november openbaar gemaakt om na een algemene discussie te worden voorgelegd aan het in mei 1991 geplande Zevende Nationale Congres van de partij.

Politiek programma. Het ontwerp was onderverdeeld in zes hoofdstukken: (i) ,,De grote overwinning en lessen van de Vietnamese Revolutie"; (ii) ,,Overgang naar het socialisme in ons land"; (iii) sociaal-economische ontwikkeling; (iv) nationale verdediging, veiligheid en buitenlandse politiek; (v) het politiek stelsel; en (vi) de rol van de CPV bij de opbouw van het socialisme.

Ondanks de feitelijke ineenstorting van het communistische systeem in Oost-Europa in 1989 en 1990, voorspelde het politieke programma van de CPV vol vertrouwen dat ,,het socialisme zijn vitaliteit zal herwinnen, en ondanks zijn kronkelig pad uiteindelijk de overwinning zal behalen". Vietnam probeerde de overgang naar het socialisme te volbrengen in een tiid waarin de internationale situatie ingrijpend was veranderd.

Desondanks ,,blijft de hoofdzaak van onze tijd de wereldwijde overgang van het kapitalisme naar het socialisme die werd ingeluid door de Grote Oktoberrevolutie van de Sowjets". De CPV had zich in het verleden een aantal malen vergist. Zij had te veel tijd besteed aan het beginstadium van de overgangsperiode naar het socialisme en had ,,veel fouten" gemaakt met de prijs-, loon- en geldhervormingen, en met ideologische en organisatorische taken. Ondanks zulke vergissingen bleef de partijleiding de ,,doorslaggevende factor bij alle overwinningen van de Vietnamese revolutie".

Volgens het programma zou de ,,overgangsperiode naar het socialisme" in Vietnam nog eens ,,twee a drie vijfjarenplannen" duren. Aan het eind van deze periode zou de sociale produktiviteit en economische efficiëntie minstens tweemaal zo groot zijn geworden in vergelijking met de huidige situatie. Wat de buitenlandse politiek betreft riep het programma op tot bestendiging en ontwikkeling van de vriendschap en samenwerking met de Sowjet-Unie, Laos en Cambodja en tot ,,herstel van de vriendschap" met China.

Zitting Nationale Assemblée

De achtste zitting van de achtste Nationale Assemblée vond plaats in Hanoi van 5-21 december (voor zevende zitting in juni 1990 zie pag. 630/2/3).

De Assemblée nam een resolutie aan waarin het sociaal-economisch ontwikkelingsplan voor 1991 werd goedgekeurd en de resultaten van het plan voor 1990 werden geanalyseerd. In 1990 was de economie ,,zeer onevenwichtig". Veel staatsbedrijven hadden moeilijkheden ondervonden en sommige waren failliet gegaan. Op de overheidsbegroting kwam een ,,grotebankschuld" voor.

De marktprijzen waren instabiel geweest. In het onderwijs en de gezondheidszorg was weinig vooruitgang geboekt.
De sociale zekerheid had zich ,,op complexe wijze" ontwikkeld. Het plan voor 1991 zou worden uitgevoerd tegen ,,een zeer ingewikkelde internationale achtergrond". Tot de belangrijkste doelen behoorden een stijging van het BNP met 5,6 procent, van het nationaal inkomen met 5,8 procent, van de landbouwproduktie met 4,5 procent en van de export met ,,minstens 16 procent".
Er werden wetten aangenomen betreffende transacties van particuliere ondernemingen en aandeelhoudersmaatschappijen, evenals amendementen op de wet op de militaire dienst.

(Vor. ber. pag. 628/3 e.v - 1990)

INTERNATIONAAL

ALGEMEEN

HERVATTING VAN START-ONDERHANDELINGEN. GENEEFSE ONTWAPENINGSCONFERENTIE. PTBT-CONFERENTIE

Op 21 januari 1991 hervatten de Amerikaanse en Sowjetrussische onderhandelaars over wapenbeheersing hun besprekingen in Washington. Dit gebeurde met het oog op het wegnemen van hindernissen voor een Strategisch Wapenbeperkingsverdrag (Strategic Arms Reduction Treaty, START), dat het arsenaal nucleaire lange-afstandsraketten met 30 procent zou moeten terugbrengen. Op 22 januari werd de Geneefse Ontwapeningsconferentie heropend. De afgevaardigden bepleitten een snel en algeheel verbod op het gebruik van chemische wapens.

Onder de meer dan 30 waarnemende landen bevond zich ook Irak. De conferentie zou naar venvachting 10 weken duren.

In New York kwamen van 7-18 januari de ondertekenaars van het in augustus 1963 gesloten Verdrag inzake een Gedeeltelijk Verbod op Atoomproeven (Partial Test Ban treaty, PTBT) bijeen. Zij besloten te streven naar een algeheel verbod op atoomproeven. Bij stemming bleken 74 landen deze beslissing te ondersteunen. Twee landen (Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) stemden tegen en 19 onthielden zich van stemming.

(Vor.ber. pag. 68/2/3 - 1991)

CVSE

OPSCHORTING VAN CFE-BESPREKINGEN. OPENING VAN SECRETARIAAT CVSE

Afgevaardigden uit de 22 lidstaten van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en het Warschaupact, op 21 februari 1991 bijeen in Wenen, stemden in met een NAVO-voorstel om de officiële besprekingen over een in Parijs in november 1990 ondertekend verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CFE) op te schorten (zie pag. 141/3-'91). De gedelegeerden besloten de onderhandelingen op 21 maart of eerder te hervatten, wanneer de Sowjet-Unie tenminste bereid zou blijken de bepalingen van het akkoord na te leven.

De besprekingen in Wenen, bekend onder de naam CFE1A. maren op 11 februari begonnen. Ze werden beheerst door beschuldigingen van westerse landen dat de Sowjet-Unie het CFE-verdrag naar de letter en de geest had ontdoken. De beschuldigingen hadden betrekking op drie belangrijke onderwerpen: de door het Sowjet-leger doorgevoerde herindeling van drie gemotoriseerde divisies tot kusteenheden van de marine (die uitgesloten waren van het CFE-verdrag en daarom niet vernietigd hoefden te worden); de discrepantie tussen NAVO- en Sowjet-schattingen over het precieze aantal Sowjet-tanks en ander legermaterieel dat volgens de verdragsbepalingen onderworpen was aan inspectie en verificatie; en de ,,clandestiene" terugtrekking van naar schatting 60 a 70 duizend stuks legermateriaal van de Sowjets ten oosten van het Oeral-gebergte en dus buiten de territoriale reikwijdte van het verdrag (zie ook onder NAVO).

De Guardian meldde op 2 februari echter dat Amerikaanse functionarissen op persoonlijke titel ,,een belangrijke fout van de inlichtingendienst" hadden toegegeven, waardoor het aantal Sowjet-troepen in Oost-Europa en het westen van de Sowjet-Unie te hoog was geraamd. Schattingen van de Amerikaanse inlichtingendienst, die in oktober 1990 waren gedaan maar die pas twee dagen vóór de ondertekening van het CFE-verdrag op 20 november waren ingediend, hadden bij Amerikaanse functionarissen de indruk gewekt dat de Sowjet-wapens pas vlak vóór de ondertekening van het verdrag achter het Oeral-gebergte waren teruggetrokken.

Op 6 februari kondigde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker aan dat de Amerikaanse regering het CFE-verdrag pas ter ratificatie aan het Congres zou voorleggen, wanneer er duidelijkheid zou bestaan over de vraag in hoeverre de Sowjet-Unie het verdrag nakwam.

Zijn verklaring viel samen met berichten dat hij zijn Sowjet-collega Alexandr Bessmertnych tijdens een privé-onderhoud op 1 februari in Washington gewaarschuwd had dat de Amerikaanse regering niet genegen zou zijn een verdrag inzake de beperking van strategische wapens (START) ter ratificatie aan het Congres voor te leggen, wanneer de Sowjet-Unie niet zou reageren op Amerikaanse klachten over Sowjet-schendingen van het CFE-verdrag. Baker zou volgens een Amerikaanse functionaris in antwoord op een door de Sowjets voorgesteld compromis gezegd hebben dat ,,een herziening van het CFE-verdrag met terugwerkende kracht onmogelijk is".

Opening van CVSE-Secretariaat

Op 20 februari verrichte de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel in Praag de officiële opening van het Secretariaat van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Dit was het eerste permanente instituut, waarmee de 34 staatshoofden en regeringsleiders na hun goedkeuring van het Parijse Handvest in november 1990 hadden ingestemd (zie pag. 142/1 e.v.-'91).

NAVO

MINISTERS VAN DEFENSIE BIJEEN

Op 6 en 7 december 1990 waren de ministers van defensie van de NAVO in Brussel bijeen onder voorzitterschap van de Duitse minister van defensie Gerhard Stoltenberg. Ze woonden bijeenkomsten bij van het Comité voor Defensieplannen (DPC) en van de Nucleaire Planninggroep (NPG).

Het na afloop uitgegeven communiqué bevestigde opnieuw de betrokkenheid van de NAVO bij de onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie om tot afschaffing van de nucleaire korte-afstandswapens (SNF) te komen, zoals ,,wasopgenomen in de Verklaring van Londen" (de dato juli 1990, zie pag. 778/1 e.v. - '90). In het communiqué werd hieraan toegevoegd dat de veranderde strategische omgeving in Europa vroeg om een ,,drastische vermindering van het aantal door de NAVO gestationeerde kernwapens in Europa".
De verklaring bevestigde dat de ministers hadden gesproken over een ontwerpresolutie met betrekking tot de toekomst van de NAVO en dat naar verwachting in mei 1991 de herziening van de politieke doeisteliingen van de alliantie zou zijn voltooid. De Golfcrisis werd omschreven als ,,een fundamentele uitdaging voor de vreedzame wereldorde die ons voor ogen staat" en als een voorbeeld van het ,,blijvende gevaar van agressie". De Amerikaanse minister van defensie Richard Cheney deed een beroep op de Europese NAVO-partners meer militaire bijstand te verlenen, hoewel hij later verklaarde dat de door de VS geleide militaire macht ,,niet afhankelijk (was) van bijdragen van andere landen" om een Iraakse terugtrekking uit Koeweit af te dwingen.
Tijdens een persconferentie op 5 december zei Stoltenberg dat de lidstaten besloten hadden hun militaire krachten te bundelen in geval van een Amerikaanse troepenvermindering in Europa na het uiteenvallen van het Warschaupact. Hij bevestigde ook dat Frankrijk, dat in 1966 uit de militaire structuur van de NAVO was gestapt, uitgenodigd zou worden deel te nemen aan de ontwikkeling van plannen voor het opzetten vanmultinationale eenheden.
Over de toekomst van de Lance-raket, het vanaf de grond af te vuren nucleaire korte-afstandswapen van de NAVO, een kwestie die eerder de alliantie dreigde te splijten, beweerde Stoltenberg dat er nu een duidelijke consensus was over het afschaffenvan dit wapen.
Tijdens de bijeenkomst spraken de ministers hun bezorgdheid uit over de beperking van de hoeveelheid Sowjet-materieel dat krachtens het verdrag over de vermindering van de conventionele wapens in Europa (CFE) zou moeten worden vernietigd (zie pag. 141/3 e.v. - '91). Venvijzend naar telkens weer opdoemende berichten dat steeds meer Sowjet-wapens aan de oostzijde van de Oeral en daarmee buiten het verdragsgebied werden geplaatst, sprak de Britse minister van defensie Tom King zijn twijfel uit over de vraag of de afwikkeling van het verdrag plaatsvond met ,,de voorgenomen mate van controle en accuratesse".

(Vor.ber. pag. 777/3 e.v. - 1990)

BIJEENKOMST MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 17 en 18 december 1990 werd in Brussel een bijeenkomst gehouden van de Noordatlantische Raad (North Atlantic Council, NAC), bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO. De aandacht was voornamelijk gericht op de versterking van de ,,Europese steunpilaar" van de militaire alliantie, hoewel de deelnemers geen overeenstemming vonden over de vraag hoe dat doel precies zou moeten worden bereikt.

Het communiqué dat na de bijeenkomst werd uitgegeven, beklemtoonde dat omdat ,,een Europese veiligheidsidentiteit en defensierol" essentieel was ,,wij zullen onderzoeken hoe de politieke en militaire structuren van de alliantie in overeenstemming daarmee moeten worden aangepast". Volgens berichten gaven Groot-Brittannië en de VS te kennen plannen te zullen steunen om de uit negen leden bestaande en in Parijs gevestigde Westeuropese Unie (WEU) om te vormen tot de basis van een coherente Europese defensiepijler voor de NAVO. Andere landen daarentegen, met name Frankrijk, Duitsland en Italië, zagen de WEU zich ontwikkelen tot een echt Europees veiligheids- en defensiebeleidsorgaan.

In het communiqué werd ook gezegd dat de ministers besloten hadden ,,te streven naar volledige uitvoering van het CFE-verdrag door alle partijen en, meer in het bijzonder, naar de tijdige oplossing door de Sowjet-Unie van serieuze problemen met betrekking tot de interpretatie van de gegevens en van het verdrag." Hoewel het communiqué verklaarde dat de NAVO haar dialoog met Oost-Europa zou moeten uitdiepen, werd opengelaten of een dergelijke dialoog door de alliantie moest worden gevoerd of door individuele leden. Volgens berichten had de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas tijdens een ,,hooglopenderuzie" grote bezwaren gemaakt tegen het feit dat de alliantie als zodanig zich het recht voorbehield om nieuwe betrekkingen aan te gaan met voormalige leden van het Warschaupact. Ook de kwestie van de rol van de NAVO buiten het verdragsgebied werd gekenmerkt door onenigheid. In het communiqué werd duidelijk gemaakt dat de alliantie zich zou moeten teweerstellen tegen ,,nieuwe veiligheidsrisico's en uitdagingen van algemene aard" die een bedreiging vormden voor ,,gemeenschappelijke belangen". Tegelijk werd duidelijk dat Frankrijk zeer veel reserves had tegenover een NAVO die haar verantwoordelijkheid uitbreidde tot buiten de Europese grenzen. In een afzonderlijke verklaring over de Golfcrisis merkte de NAC op dat wanneer de crisis ,,een potentiële bedreiging (vormde) voor één van onze bondgenoten met gemeenschappelijke grenzen met Irak", men vastbesloten was ,,dein Artikel 5 van het verdrag van Washington vastgelegde verplichting na te komen, wat inhield dat een gewapende aanval op één van onze staten zal worden gezien als een aanval op alle".

(Vor.ber. pag. 779/1 - 1990)

OPEC

88STE BIJEENKOMST. OAPEC BIJEEN

Op 12 en 13 december 1990 werd in Wenen de 88ste reguliere bijeenkomst op ministerieel niveau gehouden van de uit 13 leden bestaande Organisatie van Olie-Exporterende Landen (OPEC).

Aanwezig waren onder andere de olieminister van Koeweit, Rashid Salim al Amiri, en een Iraakse delegatie onder leiding van het hoofd van het staatsbedrijf voor olieverkoop, Ramzi Salman, in plaats van de onlangs benoemde waarnemend olieminister brigade-generaal Hoessein Kamil (zie pag. 40/3 - '91).
De vergadering nam unaniem een resolutie aan waarin werd besloten dat het hoge produktieniveau van dat moment werd gehandhaafd. De in juli overeengekomen quota's (zie pag. 690/2/3 - '90) zouden ,,onmiddellijk (worden) hersteld zo gauw de (Golf)crisis voorbij is". In maart 1991 zou een volgende speciale bijeenkomst worden gehouden. (Het produktieplafond dat de OPEC in juli had vastgesteld op iets minder dan 22,5 mln vaten per dag, was vanaf eind augustus opgeschort, zie pag. 704/2 -'90. In de *Financial Times* van 14 december werd geschat dat de totale produktie van de OPEC op die datum 400.000 vaten per dag boven het plafond lag ondanks het verlies van 4,3 mln vaten per dag aan export uit Koeweit en Irak.)
Naar verluidt sprak de Iraanse olieminister Gholamreza Aghazadeh de vrees uit dat het huidige hoge produktieniveau tot overbevoorrading kon leiden en tot een duikeling van de prijzen wanneer de Golfcrisis op een vreedzame manier zou worden opgelost.

De voorzitter van de OPEC, de Algerijnse minister van mijnbouw en industrie Sadek Boussena, zei na de bijeenkomst dat de quota's in 1991 zouden worden heroverwogen wanneer de prijs beneden de op dat moment geldende referentieprijs van de OPEC van $ 21 per vat zou zakken. Hoewel hij de suggestie verwierp dat de prijs onvermijdelijk in een zou storten na het oplossen van de Golfcrisis, liet hij wel doorschemeren dat de OPEC indien nodig vóór maart bijeen zou komen om ,,onze prijzen te verdedigen".

OAPEC-bijeenkomst

Op 8 december 1990 werd in Cairo de 45ste ministeriële bijeenkomst gehouden van de 11 leden tellende Organisatie van Arabische Olie-Exporterende Landen (OAPEC).

Volgens het Radiostation van de Arabische Republiek Egypte werd de bijeenkomst bijgewoond door de olieministers van Bahrein, Egypte, Koeweit, Libië, Saoedi-Arabië, Syrië en de Verenigde Arabische Emiraten, terwijl Irak werd vertegenwoordigd door zijn ambassadeur in Cairo. (Algerije, Qatar en Tunesië waren eveneens leden van de OAPEC, waarvan het hoofdkwartier was gevestigd in Koeweit.)
In een door bovengenoemd radiostation geciteerd communiqué werd gezegd dat de ministers hadden besloten Cairo tot het tijdelijke hoofdkwartier van de organisatie te maken.

(Vor.ber. pag. 748/2 e.v. - 1990)

Sadako Ogata, de nieuwe Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN.

VERENIGDE NATIES

BENOEMING HOGE COMMISSARIS VOOR DE VLUCHTELINGEN

Op 21 december 1990 ging de Algemene Vergadering van de VN unaniem akkoord met de benoeming van Sadako Ogata tot VN-Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen. De benoeming gold tot eind 1993, dat wil zeggen voor de rest van de ambstermijn van vier jaar waarvoor Thorvald Stoltenberg in november 1989 benoemd was (zie pag. 47/3 - '90). Stoltenberg had ontslag genomen omdat hij minister van buitenlandse zaken van Noorwegen werd (zie pag. 165/3 - '91).

De 63-jarige Ogata was de eerste vrouw die aan het hoofd van een van de belangrijkste VN-organen kwam te staan. Ze was tot op dat moment decaan van de faculteit voor buitenlandstudies van de Sophia-universiteit in Tokio geweest en had van 1976 tot 1978 als diplomaat deel uitgemaakt van de Japanse missie bij de VN, waarna ze vervolgens voorzitter was geweest van het bestuur van UNICEF, het kinderfonds van de VN. Voorafgaand aan deze benoeming was ze lid geweest van de mensenrechtencommissie van de VN, in welk verband ze schendingen van de mensenrechten in Myanmar had onderzocht.
Secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar van de VN had Virendra Dayal, zijn (Indiase)

kabinetschef, genomineerd voor de post van Hoge Commissaris, maar de VS waren ten zeerste gekant tegen deze nominatie. In november trok Dayal zijn kandidatuur in en beweerde dat zijn opponenten zich lieten leiden door raciale motieven.

WARSCHAUPACT

AANKONDIGING VAN TSJECHOSLOWAAKSE, HONGAARSE EN POOLSE BEËINDIGING VAN LIDMAATSCHAP

Op 21 januari 1991 besloten Tsjechoslowakije, Hongarije en Polen met ingang van 1 juli 1991 alle samenwerking met het Warschaupact te beëindigen. Dit gebeurde tijdens een trilaterale ontmoeting van de ministers van buitenlandse zaken in de Hongaarse hoofdstad Boedapest. Deze stap werd aangekondigd terwijl steeds meer druk op de Sowjet-Unie werd uitgeoefend om een topontmoeting te organiseren. Tijdens deze top zou volgens plan een begin moeten worden gemaakt met ingrijpende veranderingen binnen de organisatie. Hierover was tijdens de topontmoeting van het Warschaupact in juni 1990 een principe-akkoord bereikt (zie pag. 779/2/3-'90).
De drie landen besloten hun samenwerking met de organisatie ook op te zeggen wanneer de voornoemde top wel doorgang zou vinden. Dezelfde dag ondertekenden de Hongaarse en Tsjechoslowaakse ministers van defensie een vijfjarig bilateraal defensieverdrag, waarin zij overeenkwamen informatie en ervaring uit te wisselen ,,in het licht van de ontmanteling van het Warschaupact". Een trilaterale topontmoeting zou volgens plan de volgende maand moeten plaatsvinden.

De meeste waarnemers waren van mening dat de terughoudendheid van de Sowjet-Unie om een topontmoeting van het Warschaupact te beleggen, verband hield met de binnenlandse bezorgdheid over de instabiliteit in de Baltische staten. Eind januari waren de drie Oosteuropese landen echter een heel eind gevorderd in de richting van een geassocieerd lidmaatschap van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO).Op 30 januari stemde het Hongaarse parlement bijna unaniem in met het aanbod van de NAVO om als geassocieerd lid (d.w.z. zonder stemrecht) tot de organisatie toe te treden. Voorts streefde het parlement naar ,,nauwe en geïnstitutionaliseerde betrekkingen met de Raad van Europa en de Europese Gemeenschap". Op 1 februari gaf de Bulgaarse president Zjelju Zjelew het Tsjechoslowaakse persbureau CTK te verstaan dat het ,,algemeen bekend (was) dat het Warschaupact zijn langste tijd (had)gehad" en dat ook Bulgarije van plan was uit de organisatie te treden. Het Roemeense ministerie van buitenlandse zakenliet op 18 januari weten dat de organisatie haar ,,raisond'être verloren (had)" en dat ook Roemenië een voorstander was van haar opheffing.
Intussen weigerden Polen en Tsjechoslowakije toestemming te geven voor de doorvoer van militair materieel van de Sowjets. dat vanuit Sowjet-bases in het voo malige Oost-Duitsland terug naar Moskou werd vervoerd. Polen tekende hiermee protest aan tegen de weigering van de Sowjet-Unie om haar 50.000 in Polen gestationeerde troepen vóór begin 1992 terug te trekken, terwijl Tsjechoslowakije de Sowjet-konvooien de toegang weigerde na het mislukken van besprekingen over een financiële vergoeding voor hun doortocht. Van de oorspronkelijk aanwezige 73.500 manschappen tellende Sowjet-troepenmacht bevonden zich op dat moment nog 20.000 manschappen in Tsjechoslowakije.

ONTBINDING VAN MILITAIRE ALLIANTIE

Tijdens een vergadering van de politieke adviescommissie van het Warschaupact, die op 25 februari 1991 plaatsvond in Boedapest, stemden de ministers van defensie en buitenlandse zaken uit Bulgarije, Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen, Roemenië en de Sowjet-Unie unaniem in met de ondertekening van een protocol dat met ingang van 31 maart de geldigheid van alle militaire akkoorden, organen en structuren van het Warschaupact annuleerde. Van de oorspronkelijke ondertekenaars van het Warschaupact, gesloten in 1955, waren Albanië (dat zich in 1968 terugtrok. zie pag. 779/1/2-'68) en Oost-Duitsland (dat na de hereniging met West-Duitsland in oktober 1990 ophield te bestaan, zie pag. 71813-'90) afwezig.

Stappen in de richting van een ontbinding van de militaire alliantie, voor het eerst ter sprake gebracht tijdens een topontmoeting van het Warschaupact in juni 1990 (zie pag. 779/2/3-'90), kregen in januari 1991 een steeds duidelijker karakter na een trilaterale topontmoeting van de ministers van buitenlandse zaken van Tsjechoslowakije, Hongarije en Polen (zie bovenstaand bericht). Op 11 februari volgden berichten dat Sowjet-president Michail Gorbatsjow de leiders van de lidstaten schriftelijk ,.deliquidatie van de militaire structuren van het Warschaupact vóór 1 april" had aangeraden. Op 12 februari bevestigde een functionaris van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken dat de leden van het Warschaupact ,,tot de conclusie waren gekomen dat de tijd rijp was om maatregelen te treffen om de militaire structuur van de organisatie op te heffen". Voorts verklaarde hij dat de uiteindelijke beslissing op ministerieel niveau en niet tijdens een topontmoeting genomen zou worden. Ook maakte hij bekend dat de Sowjet-Unie ,,eenreactie van de NAVO" verwachtte,
In een communiqué dat werd uitgegeven na de ontmoeting op 25 februari, heette het dat de beslissing om de militaire organisatie van het pact te ontmantelen, genomen was door ,.lidstaten ... die fungeren als soevereine staten met gelijke rechten". Daarbij werd opgemerkt dat de ,,eliminatie van de Europese verdeeldheid een historische mogelijlrheid biedt om de veiligheidsbetrekkingen een nieuwe dimensie te geven" op basis van de ,,keuzevrijheid" van iedere soevereine staat.

Tijdens een persconferentie, waaraan afgevaardigden deelnamen van alle lidstaten behalve de Sowjet-Unie, maakte de Hongaarse minister van buitenlandse zaken Geza Jeszenszky bekend dat de leden ,,verschillende meningen" hadden over de politieke structuur-van het Warschaupact en dat de ministers hadden besloten die tijdelijk te veranderen in een zuiver vrijw-illige consultatieve organisatie.

Terwijl de ministers van de Oosteuropese lidstaten de gehele organisatie liefst vóór eind 1991 hadden willen opheffen, sprak de Sowjet-delegatie de voorkeur uit om als tegenhanger van de NAVO als blok te blijven voortbestaan. De organisatie zou dan altijd nog kunnen worden opgeheven, wanneer alle besprekingen in verband met het Helsinki-proces waren afgerond.

Jeszenszky onthulde daarnaast dat de ontbinding van de Raad voor Wederzijdse Economische Hulp (COMECON), die tegelijkertijd zou moeten hebben plaatsgevonden, wegens ,,technische redenen" was uitgesteld.

Trilaterale top

Op 15 februari vond in Visegard (bij Boedapest) een ontmoeting plaats tussen Tsjechoslowaakse, Hongaarse en Poolse leiders. Daar ondertekenden zij een verklaring waarin zij ,,totale integratie in de Europese politieke, economische, veiligheids- en wettelijke orde" nastreefden. Ook namen zij een gemeenschappelijk standpunt in inzake de ontbinding van het Warschaupact.

In de verklaring, ondertekend door de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel, de Hongaarse premier Jozsef Antall en de Poolse president Lech Walesa, beloofden de drie landen democratische structuren te scheppen, volwaardige rechten te garanderen voor alle minderheden, een ,,opde markt gebaseerde economische samenwerking" te bevorderen en overleg over veiligheidskwesties aan te moedigen. Tijdens een persconferentie na afloop van de ontmoeting benadrukte Antall het feit dat de verklaring geen geboorteakte was van een zich tegen Warschaupact of COMECON afzettende organisatie. Antall verwierp de suggestie dat het hier een gemeenschappelijke stap tegen de Sowjet-Unie zou betreffen en hij verzekerde dat de verklaring niet tegen een vierde partij was gericht.

(Vor.ber.pag. 71/1/2-1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3045

ALBANIË Beperkingen voor buitenlandse reizen versoepeld **292**
Oproep president Alia tot grondwetswijziging en religieuze tolerantie **292**
Uitbreiding buitenlandse betrekkingen **292**
Nobelprijswinnaar Kadare wijkt uit naar Frankrijk **293**
Oprichting oppositiepartij, wijzigingen in partij en kabinet **293**
Politieke onlusten **294**
Nieuwe regering **296**
ANGOLA Kabinetswijzigingen **325**
Vredesbesprekingen hervat **326**
ARGENTINIË Menem nieuwe leider Peronisten **313**
Economische ontwikkelingen **313**
Militaire opstand **315**
Kabinetswijzigingen **316**
Moordaanslag op oud-president **317**
Buitenlandse betrekkingen **317**
BANGLADESH Val president Ershad **341**
Algemene verkiezingen **344**
BARBADOS Economische situatie **318**
Politieke ontwikkelingen **318**
BOEROENDI Kabinetswijziging **326**
Referendum over Nationale Eenheid **327**
CAMBODJA VN-vredesplan **345**
COMECON Akkoord over inwisselbaarheid valuta **296**
Opheffing COMECON, vervanging door OIES **297**
CVSE CFE-overleg opgeschort **357**
CVSE-secretariaat in Praag geopend **357**
DJIBOUTI Couppoging **327**
Defensieverdragen met Frankrijk **327**
DUITSLAND Verkiezingen **298**
Nieuwe regering **300**
Buitenlandse betrekkingen **302**
EUROPA Balkanconferentie in Albanië **291**
HAÏTI Politieke spanningen **319**
Aristide tot president gekozen **320**
Nieuw kabinet **322**
HONGARIJE Partijpolitieke ontwikkelingen **302**
Burgerrechten **303**
Economische ontwikkelingen **304**
Buitenlands beleid **305**
Kabinetswijzigingen **305**
INTERNATIONAAL Wapenbeheersing 357
IRAK Opstand in het Zuiden **333**
Gevolgen van de Golfoorlog **335**
Binnenlandse politiek **336**
ISRAEL Invloed Golfoorlog **336**
Betrekkingen met VS **337**
JOEGO-SLAVIË Meerpartijenverkiezingen in de republieken **307**
Onafhankelijkheidsstreven republieken **309**
JORDANIË Kabinetswijziging **337**
Buitenlandse betrekkingen **338**
KOREA (NOORD EN ZUID) Geen vooruitgang in overleg **346**
KOREA (NOORD) Banden met Japan aangehaald **347**
Geruchten over couppoging **348**
KOREA (ZUID) Grondwetswijziging **348**
Kabinetswijziging (dec. '90) **348**
Buitenlandse betrekkingen **349**
Kabinetswijziging (feb. '91) **350**
LIBANON Belgische gijzelaars vrij **339**
Spanningen in grensgebied met Israël **340**
LIBERIA Machtsstrijd duurt voort **327**
Akkoord over toezicht op wapenstilstand **328**
MADAGASCAR Kabinetswijzigingen **329**
MIDDEN-OOSTEN VN-resolutie over Golfoorlog **332**
MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK Bezoek aan VS **350**
Economische ontwikkelingen **350**
Nieuwe partijleiding **351**
MOZAMBIQUE Politieke ontwikkelingen **329**
NAVO Ministers van defensie bijeen **357**
Ministers van buitenlandse zaken bijeen **358**
NEDERLAND Economische plannen en vooruitzichten **289**
Jaarverslag Nederlandsche Bank over 1990 **290**
OPEC 88ste bijeenkomst **358**
OAPEC bijeen in Cairo **358**
PALESTIJNSE ZAKEN Gevolgen Golfoorlog **340**
PORTUGAL Politieke ontwikkelingen **311**
President Soares herkozen **313**
Economische ontwikkelingen **312**
RWANDA Invallen rebellen **330**
Kabinetswijziging **330**
Vredesinitiatief **331**
SOEDAN Kabinetswijzigingen **331**
Regionale herindeling **331**
SYRIË Buitenlandse betrekkingen **341**
THAILAND Kabinetswijziging **351**
Politieke ontwikkelingen in 1990 **352**
Staatsgreep door het leger slaagt **353**
TUNESIË Anti-oorlogsgevoelens **332**
Herstel diplomatieke banden met Irak **332**
VERENIGDE NATIES Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen benoemd **358**
VERENIGDE STATEN Kabinetswijzigingen **322**
State of the Union-rede van Bush **323**
Economie: bankwezen en luchtvaart **324**
VIETNAM Banden met China aangehaald **354**
Andere buitenlandse contacten **355**
Centraal Comité CP keurt nieuw politiek programma goed **356**
WARSCHAUPACT Uittreding lidstaten **359**
Ontbinding van militaire alliantie **359**
Trilaterale top **359**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 0313243890
O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

EUROPA

NEDERLAND

SAMENSTELLING NIEUWE EERSTE KAMER. TJEENK WILLINK VOLGT STEENKAMP ALS VOORZITTER OP

Op 11 juni 1991 werden de in totaal 24 nieuwe leden van de Eerste Kamer samen met 51 zittende senatoren beëdigd. De leden van de nieuwe Eerste Kamer waren op 27 mei gekozen door de 756 leden van de Provinciale Staten. De PvdA, die bij de verkiezingen van deze Staten op 6 maart (pag. 147/3-'91) de grote verliezer was geweest, leed bij de verkiezing van de Eerste Kamer een verlies van 10 zetels en kwam daarmee op 16 zetels. D66, de grote winnaar bij de Statenverkiezingen, boekte in de Eerste Kamer een winst van 7 zetels, zodat deze partij voortaan door 12 senatoren vertegenwoordigd is, evenveel als de VVD. CDA, Groen Links en SGP wonnen elk één zetel en beschikken zo resp. over 27, 4 en 2 zetels in de Eerste Kamer. GPV en RPF bleven elk op één zetel staan.

Bij het CDA werd J.P.J. Lagrand dank zij vijf voorkeursstemmen in de Eerste Kamer gekozen, maar hij stond op een niet-verkiesbare plaats en bedankte krachtens de interne CDA-afspraken voor het senatorschap ten gunste vannummer 27 op de CDA-lijst, A.J. Vermaat.

De samenstelling van de Eerste Kamer op 11 juni luidde als volgt:

CDA: J. Baarda, P.B. Boorsma, T. Bot-van Gijzen*, G.J.M. Braks*, P.H.Coenemans, C.P. van Dijk", H. van Eversdijk*, G.J. Fleers, J.J.A.M. van Gennip*, J.R. Glasz, A.C. Grol-Overling. H.P.G.M. Houben-Sipman, A.J. Kaland, V.N.M. Korte-van Hemel*, D.T. Kuiper, L.M. van Leeuwen, H. van der Meulen, I.P. Michiels van Kessenich-Hoogendam, A. Postma, H.H.L.M. Pröpper, E.J. Rongen*, P.J.A.M. Steenkamp, W.F.C. Stevens*: W.G. van Velzen, A.J. Vermaat*, E.C.M. Wagenmakers, R. Zijlstra.

Piet Steenkamp (r.) schudt de hand van zijn opvolger Herman Tjeenk Willink.

PvdA: E.M.P. Baarveld-Schlaman, M.J.C.A. Ermen, M.F. Jaarsma-Buijserd, J. Kassies, B.E.A. van Kuilenburg-Lodder, M.T. Mastik-Sonneveldt, J.H.B. van der Meer, M.A. van der Meer, D.A.T. van Ooijen, H. Redemeijer, G.J.J. Schinck, H.D. Tjeenk Willink, N.H.M. Tuinmers, A. van Veldhuizen, W. van de Zandschulp, K. Zijlstra*.

VVD: A. van Boven, L. Ginjaar, J.A. van Graafeiland, H.F. Heijmans, H. Heijne Makreel, I. Hilarides*, F. Korthals Altes*, E.J.J.E. van Leeuwen-Schut*, D. Luteijn, H.P. Talsma, J.W. Verbeek, Y.P.W. van der Werff.

D66: B.R.A. van den Bos*, H.M. Gelderblom-Lankhout, J.F. Glastra-van Loon, G.P. Hoefnagels, E.H. Schuyer*, J. Soetenhorst-de Savornin Lohman*, E. Spier*, B. Staal*, J.L.E.M.W.R.R. Tiesinga-Autsema, J.J. Vis, A. Vrisekoop*, E.K. Wessel-Tuinstra*.

Groen Links: W.T. de Boer, F. Bolding, T. Pitstra*, J.L. van Wijngaarden*.

SGP: H.G. Barendregt, G. Holdijk*

RPF: E. Schuurman

GPV: K. Veling*

* = nieuw

Nieuwe voorzitter

Tijdens de bijeenkomst van de Eerste Kamer op 11 juni werd PvdA-senator Herman Tjeenk Willink (49) met 64 van de 75 stemmen tot voorzitter gekozen als opvolger van Piet Steenkamp (CDA) die dit ambt sinds 13 september 1983 (zie pag. 612/2-'83) had vervuld. Reeds in maart had de PvdA-fractie, die de nieuwe voorzitter mocht leveren, mevrouw E.M.P. Baarveld-Schlaman genomineerd. Deze kandidatuur ontmoette echter veel weerstand en op 28 mei droeg de fractie Tjeenk Willink voor, nadat deze de voorgaande dag dank zij stemmen van het gewest Zuid-Holland op het nippertje zijn plaats in de Eerste Kamer had behouden. Mevr. Baarveld-Schlaman trok zich daarop terug maar behaalde bij de voorzittersverkiezing toch nog één stem.

Tjeenk Willink is lid van de Eerste Kamer sinds 23 juni 1987. Hij studeerde rechten in Leiden, was ambtenaar op het departement van Algemene Zaken, raadsadviseur van de minister-president onder Den Uyl (1973-77) en Van Agt, tot hij in 1982 een zojuist geschapen baan kreeg: regeringscommissaris voor de Reorganisatie van de Rijksdienst. Kort daarop werd hij tot (eind januari 1987) deeltijd-hoogleraar politieke en bureaucratische besluitvorming aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg. Daarnaast is hij voorzitter van Humanitas en van de NOVIB.

(Vor.ber. pag. 471/3 e.v. - 1987)

BELGIË

DE HOUDING VAN BELGIË IN DE GOLFCRISIS

De Belgische politiek ten aanzien van de Golfcrisis werd gekenmerkt door aarzelingen en twijfels, bij gebrek aan politieke eensgezindheid onder de partijen van de meerderheid. Onder invloed van de socialisten en de Volksunie nam het land in het conflict en in de te leveren internationale bijdragen een zo laag mogelijk profiel in. Het koos binnen het westers bondgenootschap voor louter defensieve taken.

Aanvankelijk besloot de Belgische regering niet deel te nemen aan de blokkade van Irak. Na enige aarzeling en na politieke druk tijdens de vergadering van de Westeuropese Unie (WEU) besliste België op 21 augustus 1990 800 miljoen Bfr. steun te geven via de EG, gaf het toestemming om de haven van Antwerpen en de luchthaven van Oostende te gebruiken voor troepen- en wapentransporten naar het Golfgebied, stelde het twee Hercules C-130-transporttoestellen aan Egypte ter beschikking en besliste de regering toch een flottielje van drie mijnenjagers naar de Golf van Oman te sturen. Duidelijk was deze laatste beslissing evenwel niet, want in een eerste verklaring van de regering gingen de mijnenjagers ,,op oefening in de oostelijke Middellandse Zee". Minister van buitenlandse betrekkingen Mark Eyskens verklaarde echter dat de mijnenjagers wel degelijk op weg waren om te opereren in het Golfgebied. Op 31 augustus verklaarde SP-voorman en minister van binnenlandse zaken Louis Tobback echter weer aan De Morgen dat het ,,Belgisch flottielje onder Belgisch commando blijft, en niet onder een Brits. Op dit ogenblik zijn de Belgische schepen niet in een oorlogsgebied en zij zijn ook niet van plan daar naartoe te trekken. Met het sturen van mijnenjagers stelt België een symbolische daad," zei Tobback.

Op 19 september kwam het tussen minister van buitenlandse betrekkingen

Maandblad 61ste jaargang nr. 3046, pag. 45803-45866

Eyskens en zijn collega van landsverdediging Guy Coëme tot een nauwelijks verholen meningsverschil en zelfs woordentwist over de manier waarop België moest reageren up het door de VN-Veiligheidsraad afgekondigde luchtembargo tegen Irak. Over een grotere Belgische militaire bijdrage en de mogelijkheid dar de Belgische F 16-gevechtsvliegtuigen niet voldoende uitgerust zouden zijn voor een dergelijke operatie, verklaarde Eyskens: ,,De Nederlandse positie verschilt niet van de Belgische, maar onze minister van defensie is nog niet klaar met zijn technische studies van die projecten." Toen hij eraan herinnerd werd dat minister Coëme verklaard had dat België geen gevechtsvliegtuigen of soldaten zou sturen, zei Eyskens: ,,Die woorden heb ik niet gehoord. Het kan toch niet dat, als we 100 miljard Bfr. per jaar uitgeven voor het leger, dit leidt tot algemene inefficiëntie in het leger, tot een leger dat niet gebruikt kan worden. Ik hoop dat we aan de belastingbetaler niet moeten zeggen dat de 100 miljard die de belastingbetaler jaarlijks aan het leger spendeert weggegooid geld is."
Het ministerie van landsverdediging reageerde ijzig op Eyskens' verklaring. Coëme zei dat hij de eenheid binnen de regering wilde handhaven en dat eenieder zijn kalmte moest bewaren en op zijn eigen terrein moest blijven. Een woordvoerder van landsverdediging zei dat Eyskens zijn dossiers beter moest leren bekijken. ,,Eerst moeten we de precieze draagwijdte van de VN-beslissing kennen. Vervolgens moeten we nagaan of de Belgische vliegtuigen in het gebied iets nuttigs kunnen doen, want de capaciteit van het luchtruim in het gebied is al aan oververzadiging toe en er zijn te weinig bases om alle toestellen op te vangen." De volgende dag wees premier Wilfried Martens de beide kibbelende ministers terecht met de uitspraak ,,dat hij in het openbaar geen discussies voert over kwesties die verband houden met onze militaire veiligheid".
Toch nam de ministerraad op 21 september nog geen beslissing over de Belgische deelname aan de luchtblokkade van Irak ,,omdat de regering nog wachtte op de precieze inhoud van resolutie 668 van de Verenigde Naties".

Inmiddels beschuldigden de socialisten en de liberalen elkaar in verband met de kwetsbaarheid van de F 16-gevechtsvliegtuigen, omdat zij niet waren uitgerust met een elektronisch afweersysteem tegen hittezoekende raketten. Dergelijke afweersystemen zijn onontbeerlijk in moderne oorlogsvoering. PVV-voorzitter Guy Verhofstadt verweet minister van landsverdediging Coëme verantwoordelijk te zijn voor deze toestand. Verhofstadt zei dat het sociaal-economisch kernkabinet van de regering-Martens VI op 11 augustus 1987, twee maanden voor de val van de regering, de procedure voor de aankoop van dergelijke afweersystemen in gang had gezet. Het duurde volgens de PVV-voorzitter tot april 1989 eer de regering-Martens VIII in deze kwestie een beslissing had genomen Bovendien koos de ruidige regering voor het Franse systeem-Dassault, dat zich volgens de PVV-voorzitter in een experimenteel stadium bevond en nog steeds bevindt. Volgens hem zijn de F 16-toestellenniet gevechtsklaar omdat minister Coëme te lang talmde en een systeem koos dat alleen de Waalse industrie ten goede zou komen.
Minister Coëme en SP-voorzitter Frank Vandenbroucke brachten daartegen in dat de besparingswoede van de rooms-blauwe regeringen ertoe leidde dat de investeringen voor de afweersystemen uit de begrotingen van 1984, '85 en '86 waren geschrapt.
In een toespraak in Oostende verklaarde de SP-voorzitter de volgende dag dat er geen sprake van was Belgische gevechtsvliegtuigen naar het Golfgebied te sturen. ,,Zij zijn daar niet nodig. Wij moeten de rol van Margaret Thatcher niet spelen. Als socialisten in de regering wensen we ons niet in avonturen te storten," zei hij. Hij voegde er nog aan toe dat België de militaire factuur van de Golfoperatie niet mee moest betalen, maar steun moest geven aan de bevriende Arabische naties.

Op 26 september 1990 besliste de regering een fregat en vier Hercules-transportvliegtuigen naar de Golf te sturen als bijdrage aan de afgekondigde luchtblokkade, wat aanleiding gaf tot enige hilariteit in de Kamer, waar premier Martens de regeringsbeslissing meedeelde.
In een interview met De Standaard (14-11-'90) verklaarde SP-voorzitter Frank Vandenbroucke onomwonden dat het de Vlaamse socialisten (SP) waren die het buitenlands beleid bepaalden. Zij stonden er borg voor dat het Belgische optreden nauwgezet paste in de VN-resoluties. Volgens de SP-voorzitter moest België blijven hameren op een stringente toepassing van het VN-embargo als alternatief voor militaire acties. Vandenbroucke benadrukte dat de SP van het buitenlands beleid een strijdpunt maakte.
Op 1 januari 1991 verklaarde premier Martens dat België geen troepen naar de Golf zou sturen indien daar een militair conflict zou losbarsten. De aanwezige Belgische schepen moesten uit de gevechtszone blijven en de Belgische Mirages, die wellicht naar NAVO-bondgenoot Turkije zouden vertrekken, kregen een louter defensieve opdracht. De beslissing om 18 Mirages naar Turkije te sturen viel op 2 januari en lokte vanwege de Amerikanen gunstige reacties uit.

Rel met Londen en verdere ontwikkelingen

Op 4 januari 1991 lekte uit dat de regering beslist had geen munitie te leveren aan Groot-Brittannië. Dat zorgde voor een rel met de Britse regering en voor aanvallen in de Britse en de Belgische pers. Minister van landsverdediging Coërne zei dat België niet inging op het Britse verzoek omdat zij ,,absolute voorrang geeft aan, een diplomatieke oplossing van de Golfcrisis en een versterking van het VN-embargo." De Belgische houding had een duidelijke politieke motivatie en de levering van munitie aan Groot-Brittannië beschouwde de regering als een daaa die een diplomatieke oplossing van het Golfconflict niet zou bevorderen. De Britten hadden dringend 90.000 artilleriegranaten nodig, een mobiele pijpleiding (die geleverd werd) en een veldhospitaal (wat ook op een weigerachtige houding van landsverdediging stuitte). De Britse reacties waren niet mals en het Lagerhuislid Anthony Beaumont-Dark riep de Britten zelfs op Belgische produkten te boycotten. Minister van binnenlandse zaken Tobback verdedigde de Belgische beslissing met de opmerking dat België koos voor het VN-embargo en niet voor een militair offensief. Ook de VU hield het bij de nauwgezette toepassing van het VN-embargo. Eyskens noemde dit standpunt wat te eenvoudig. Volgens hem moest België zich consequent en solidair achter de VN-resoluties scharen, met alles wat dat meebracht. Daarmee legde Eyskens ook duidelijk andere accenten dan premier Martens, die bleef herhalen dat België niet zou deelnemen aan een gewapend conflict en dat de Belgische schepen buiten de gevechtszone moesten blijven. Op 11 januari versoepelde de SP enigszins zijn standpunt inzake het Golfconflict, door niet langer uit te sluiten dat België zijn internationale verplichtingen niet zou ontlopen. België kon zich niet buiten de internationale solidariteit plaatsen, zei de SP-voorzitter. Eerst moest men wel ten volle het VN-embargo hebben uitgetest en alle diplomatieke mogelijkheden hebben uitgeput.
Op 12 januari verklaarde premier Martens in de Kamer dat, als het in de Golf tot een oorlog kwam, België oorlogsschepen zou inzetten, die echter niet rechtstreeks aan de gevechtsoperaties mochten deelnemen. België zou ondersteuningsoperaties uitvoeren binnen de zones die de regering zou vastleggen. ,,België levert de inspanningen die redelijkerwijze mogen verwacht worden

van een klein land. Zij zijn zonder enige twijfel in overeenstemming met de gevraagde internationale solidariteit," zei Martens. Na het uitbreken van de Golfoorlog bevestigde de regering haar militaire en diplomatieke standpunten. Zij wees ook zeven van de negen Iraakse diplomaten het land uit. De maatregel werd genomen uit veiligheidsoverwegingen. In het senaatsdebat van 19 januari riepen zowel premier Martens als minister van landsverdediging Coëme de oppositie op om samen met de meerderheid te streven naar een politieke consensus over de Belgische politiek ten aanzien van het Golfconflict. De oppositie verweet de regering echter dat ze te laat de ernst van de toestand had ingezien en zelf haast permanent blijk gaf van onwaardig bekvechten. Op 22 januari steunde de VU het defensief optreden van de Belgische regering en wees een krachtiger optreden af. Op 25 januari deelde premier Martens mee dat België een duizendtal wapens aan de VS zou leveren, als bijdrage aan de geallieerde inspanning in de Golfoorlog. Inmiddels berekende minister van financiën Maystadt dat de Golfoorlog België 3,2 miljard Bfr. zou kosten, indien deze het hele jaar zou voortduren. Op de begroting van landsverdediging werd alvast een bedrag van 1,2 miljard Bfr. opzij gezet. Het geld was vooral nodig voor de financiering van de Belgische aanwezigheid in de Golf. Minister van begroting Schiltz sloot van zijn kant inlevering van de bevolking omwille van de Golfoorlog niet uit. Hij noemde het ondenkbaar dat België een langdurige Golfcrisis zou kunnen doorkomen zonder offers te brengen. De overschrijding van 3,2 miljard was volgens Schiltz wellicht budgettair op te vangen. De minister vreesde echter vooral de economische weerslag van de oorlog. Bij een ontsporing van de oorlog zouden de economische gevolgen van dien aard zijn dat België pijnlijke maatregelen zou moeten nemen. Op 11 februari bestelden de Britten in België opnieuw munitie. Op 21 februari weigerde de Belgische regering voor de tweede maal daarop in te gaan.

Op 1 maart trok SP-voorzitter Vandenbroucke in een vrije tribune in De *Standaard* tien lessen uit de Golfoorlog. Die zijn (samengevat):

1. Wat de VN zeggen is wet, maar solidariteit betekent geen slaafse navolging. 2. De SP poogde vanaf het begin van het conflict de onverbiddelijke oorlogslogica in te perken, omdat achter de militaire inzet de veel belangrijkere inzet van de relaties tussen Europa en de Arabische wereld schuilging. 3. Het diplomatieke optreden van België was niet altijd eenduidig. Er waren overhaaste verklaringen van buitenlandse betrekkingen en het blijft een feit dat sommige diplomaten er meer op uit zijn hun eigen ideeën erdoor te duwen, dan de standpunten van de Belgische regering te verduidelijken in het buitenland. 4. Coalitieregeringen en diplomatieke coherentie vormen geen gemakkelijk huwelijk. 5. Een land als België heeft weinig of geen impact op het verloop van het conflict. Dat geldt voor alle individuele landen. De levering van munitie aan Groot-Brittannië of het sturen van grondtroepen zou de Belgische invloed niet vergroot hebben. 6. Het gebeuren in de VN-Veiliglleidsraad was minder het gevolg van spelregels dan van feitelijke machtsverhoudingen. 7. Waarom kwam Europa er in deze machtsverhouding zo bekaaid af? De EG kwam perfect tussenbeide op de terreinen die de hare waren, met name het embargo, de steun aan de vluchtelingen, economische maatregelen. De EG speelde geen rol in de diplomatieke besluitvorming en in het militair verloop. De opgave was duidelijk: de politieke eenwording, met de integratie van het buitenland en het defensiebeleid. Dit zou ten koste gaan van de exclusieve rol die sommigen aan de NAVO wilden geven, in de vorm van een europeanisering of in de vorm van een politisering ervan. Een volwaardig gemeenschappelijk defensiebeleid vereiste echter dat het civiele Europa een volwaardige democratie was. 8. Wat zouden de overwinnaars met hun overwinning doen? De EG moest een sterk politiek signaal geven aan de Maghreb en het Nabije Oosten, namelijk dat Europa begrijpt dat zonder oplossing van verschillende problemen er nooit een echte vrede zal zijn. Dat slaat met name op het Palestijnse vraagstuk. Als dat niet wordt opgelost zal er altijd ergens een dictator deze wonde kunnen exploiteren. Er moet dringend wat gedaan worden aan de schokkend onrechtvaardige verdeling van de rijkdom in het Nabije Oosten. 9. Sommige landen pogen een Euro-Arabische dialoog op nationale basis te voeren. België moet de pogingen van de EG-commissie steunen maar deze dialoog ook op nationale basis voorbereiden. 10. Saddam Hoesseins wapens kwamen niet uit zijn eigen land, maar van elders. Het wapenembargo tegen Irak moest voortgezet worden en er moest een algemeen verbod komen op wapenleveringen aan ,,gevoelige" gebieden.

Op 1 maart gaf de minister van buitenlandse betrekkingen uiting aan zijn wrevel over de houding die de regeringstop tijdens de Golf-oorlog aannam. ,,Zelden hebben zo velen zich zo vaak vergist in één dossier als tijdens de Golfoorlog. Toen ik de bondgenoten verdedigde werd ik teruggefloten, want dat mocht niet. De naam van de Verenigde Staten mocht niet worden uitgesproken, evenmin die van Groot-Brittannië en Frankrijk. Ik ben blij dat ik het wel heb gedaan. Als ik de uitspraken van de jongste maanden op een rijtje zet, dan zwalken die van de ene incoherentie naar de andere. Irak is niet het regime gebleken vol goede bedoelingen, progressieve ideeën en minder schendingen van de mensenrechten. Uit het arsenaal van Saddam Hoessein is duidelijk gebleken dat de aanval tegen Koeweit al lang werd voorbereid en dat het regime expansieve bedoelingen had. Het was een illusie te denken dat men een dergelijk regime alleen kon stoppen met een embargo, dat bovendien vol gaten zat. Het argument dat men de hele Arabische wereld in een anti-westers front zou bijeendrijven, is niet uitgekomen; de voorspelling dat de oorlog zou verzanden in een tweede Vietnam evenmin. De catastrofe van de chemische wapens heeft zich niet voltrokken dank zij de vastberaden houding van de geallieerden. De voorspelde fatale breuk tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie is er niet gekomen. Israël is ook buiten het conflict gebleven. Breder gesteld kan ik zeggen dat allen die vonden dat Koeweit geen oorlog waard was en die pleidooien hielden voor appeasement at any price, ongelijk hebben gekregen," aldus de minister. Op 12 maart lunchte minister Eyskens met zijn Britse ambtsgenoot Douglas Hurd. Hurd verklaarde na het gesprek dat de Belgische weigering om tijdens de Golfoorlog munitie te leveren aan zijn land een ,,trieste episode is geweest, die men nu zo snel mogelijk achter zich moet laten". Eyskens zei tegen Britse journalisten dat die beslissing een vergissing was.

EUROPESE GEMEENSCHAP

BRITSE VOORSTELLEN VOOR ,,HARDE ECU"

Op 8 januari 1991 maakte de Britse minister van financiën Norman Lamont nauwkeurig uitgewerkte voorstellen bekend over de wijze waarop een nieuwe munt, de harde ecu (die onafhankelijk zou zijn van de bestaande Europese munteenheid, de ECU) kon worden gecreëerd en gereguleerd door een Europees Monetair Fonds (EMF). De voorstellen, die in dezelfde vorm als het bestaande ontwerpverdrag van de Europese Commissie waren ingediend, waren op de bijeenkomst van de Europese Raad in december 1990 beloofd door de Britse premier John Major en waren gebaseerd op ontwerp-voorstellen die Major in juni 1990 had gedaan als minister van financiën (zie pag. 654/2/3 - '90 en 158/2/3 - '91).

Terwijl in het ontwerpverdrag van de Europese commissie het voorstel werd gedaan om één Europese munt in het leven te roepen die alle nationale munteenheden zou vervangen,

zou de ,,harde ecu" in het Britse voorstel in omloop komen naast de bestaande valuta's in het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel (EMS) In een toespraak op 22 januari in Hamburg bleef Robin Leigh-Pemberton, de president van de Bank of England, volhouden dat ,,de harde ecu niet ten prooi (zou) vallen aan de valstrikken van andere plannen voor een parallelle munt, omdat hij zodanig (zou) worden omschreven dat hij bij een aanpassing nooit (kon) worden gedevalueerd ten opzichte van andere EMS-valuta's"
Een van de voornaamste oogmerken van het voorgestelde EMF (dat onafhankelijk zou zijn van zowel de Europese Gemeenschap als van nationale organen) zou de handhaving van de prijsstabiliteit zijn Het was mogelijk, maar niet onvermijdelijk dat het EMF, dat bevoegdheden zou bezitten om monetaire discipline op te leggen aan onachtzame nationale ministeries van Iinancien, zou uitgroeien tot een volwaardige Europese centrale bank
De Britse voorstellen werden gedeeltelijk verwelkomd door de Franse, Spaanse en Belgische regeringen, maar vonden een kritisch onthaal bij de Duitse en Nederlandse regeringen

Spaanse en Franse voorstellen

Op 28 januari bespraken ministers tijdens de eerste vergadering van de intergouvernementele conferentie (IGC) over de economische en monetaire unie (EMU), die in december was geopend (pag. 158/2 -'91), verdere voorstellen, die door Spanje en Frankrijk waren ingediend. Na de vergadering verklaarde Henning Christopherson, de EG-commissaris voor economische zaken: „We kunnen nu een interessante convergentie van opvattingen waarnemen".

In plaats van de invoering van een nieuwe dertiende munteenheid werd in beide documenten het voorstel gedaan de bestaande ECU, die een samenstel van nationale valuta's was. te ,,verharden" als voorloper van een uiteindelijke munt. Het Spaanse voorstel ging ervan uit dat de monetaire instelling, die tijdens de tweede fase bij de overgang naar de EMU zou worden opgericht. een duidelijke voorloper zou zijn van een volwaardige Europese centrale bank. In het Franse voorstel werd de nadruk gelegd op de noodzaak van een ,,geheel democratisch economisch bestuur" dat zou worden geconcentreerd bij de bestaande EG-ministerraad ter controle van een toekomstige Europese centrale bank.

Voorstellen voor gezamenlijk buitenland- en defensiebeleid

In de loop van februari 1991 spitste de discussie in het kader van de intergouvernementele conferentie (IGC) over politieke eenheid binnen de Europese Gemeenschap (EG) zich toe op vraagstukken omtrent een gezamenlijk buitenland- en defensiebeleid. Het feit dat de EG er niet in was geslaagd tijdens de Golfcrisis een gezamenlijk standpunt te presenteren (zie pag. 186/2/3 -'91), werd algemeen aangegrepen om te wijzen op de toenemende noodzaak van een grotere samenwerking op het gebied van het buitenlandbeleid.
Tijdens de eerste IGC-vergadering over politieke eenheid, die op 4 februari in Brussel plaatsvond, bespraken de ministers van buitenlandse zaken van de EG gezamenlijke voorstellen die door Hans-Dietrich Genscher en Roland Dumas, respectievelijk de Duitse en Franse minister van buitenlandse zaken, gepresenteerd werden.

Volgens deze voorstellen zouden de staats- en regeringshoofden van de EG (d.w.z.de Europese Raad) beslissen, onder voorwaarde dat er een unaniem besluit kon worden genomen, welke aspecten van het buitenlandbeleid deel zouden gaan uitmaken van het gezamenlijke beleid. De raad van ministers zou vervolgens met een meerderheid van stemmen verder over deze kwesties beslissen. Aanvankelijk zou de Westeuropese Unie (WEU, bestaande uit alle EG-lidstaten behalve Denemarken, Griekenland en Ierland) optreden als schakel tussen de EG en de NAVO. De EG zou dan overwegen de functie van de WEU in 1996-'97 over te nemen (d.w.z. vóór het 50-jarig Verdrag van Brussel van de WEU in 1998 zou verlopen).
De voorstellen werden verworpen door de landen die geen lid waren van de WEU (met name het neutrale Ierland) en door Groot-Brittannië en Nederland, die bezorgd waren over de Europese betrekkingen met de Verenigde Staten. De Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek handhaafde zijn standpunt dat ,,de essentie van het debat de toekomstige positie van de EG in de wereld is en de positie van de EG met betrekking tot de VS".

De ontwerpvoorstellen voor het verdrag inzake de onderlinge afstemming van het buitenlandbeleid, die op 27 februari waren gepresenteerd, voorzagen in procedures gebaseerd op consensus zonder wettelijk bindende verplichtingen. Defensieaangelegenheden (die zich duidelijk onderscheidden van een gezamenlijk veiligheidsbeleid) zou de WEU blijven afhandelen. Een rapport van de Commissie dat de volgende dag verscheen, steunde het voorstel dat in de ministerraad een meerderheid van stemmen nodig was om over kwesties met betrekking tot het buitenlandbeleid te beslissen. Tevens was de Commissie er voorstander van dat de EG uiteindelijk zou streven naar een volledig zelfstandig defensiebeleid.
De ministers van buitenlandse zaken en defensie van de WEU, die elkaar op 22 februari in Parijs ontmoetten, gingen akkoord met een voorlopig rapport, waarin werd gesteld dat de WEU in staat was ,,een brug te slaan tussen het proces van Europese integratie en het Atlantisch bondgenootschap".

Zij kwamen overeen te zullen bekijken of het mogelijk was het hoofdkantoor van de WEU vanuit Londen en Parijs (zetels van respectievelijk het Secretariaat en de Parlementaire Vergadering) over te plaatsen naar Brussel (hoofdzetel van zowel de EG als de NAVO). Er waren echter belangrijke meningsverschillen over de vraag of de ambassadeurs van de EG eveneens die functie binnen de WEU moesten vervullen (zoals werd voorgestaan door Frankrijk), of dat de ambassadeurs van de NAVO deze dubbelfunctie zouden moeten vervullen (zoals werd voorgestaan door Groot-Brittannië)

Andere voorstellen inzake politieke eenheid, die in de loop van februari werden gedaan, waren afkomstig van Italië (betreffende de mogelijkheid om

Een onderonsje van Enrique Baron (l.), de voorzitter van het Europese Parlement, Jacques Poos (m.), de voorzitter van de EG-ministerraad. en Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie. op 23 januari 1991 in Straatsburg, kort voor het Europese Parlement besloot het debat over de Golfoorlog enkele dagen uit te stellen.

gezamenlijke troepen van de EG in te zetten), België (dat in het verdrag een verplichting wilde opnemen voor de invoering van een gemeenschappelijk industriebeleid) en Duitsland (dat in het verdrag het streven wilde opnemen naar privatisering en een duidelijke uitbreiding van de macht van het Europese Parlement, EP).

De Duitse voorstellen aangaande de rol van het E? gingen verder dan die van de andere lidstaten. De voorstellen voorzagen in ruimte voor recht op inititatief bij de vervaardiging van wetten (op dit moment voorbehouden aan de Commissie). Tevens behelsde het voorstel dat het EP voorstellen van de Commissie zou kunnen inzien voordat deze verder gingen naar de ministerraad. Laatstgenoemde zou daardoor met teksten kunnen werken waarin het EP reeds wijzigingen had aangebracht. Daarnaast gaven Frankrijk en Groot-Brittannië naar verluidt de voorkeur aan een grotere democratische controle op de EG via de nationaleparlementen.

Duits ontwerpverdragvoor monetaire unie

De ministers van economische zaken en financiën van de EG voerden op 25 februari gelijktijdig besprekingen in Brussel over de economische en monetaire unie (EMU). De gesprekken spitsten zich toe op de mate waarin de EG zeggenschap zou moeten hebben over de invulling van het economische beleid op nationaal niveau en over de maatregelen die getroffen zouden moeten worden op het gebied van toezicht, sancties en veiligheid. Een ontwerptekst die door de Luxemburgse regering was opgesteld, schetste maatregelen voor de harmonisering van het economische beleid in overeenstemming met de harmonisering van het monetaire beleid. Deze zouden op 1 januari 1994 moeten worden ingevoerd, wanneer ,,fase twee" van het plan Delors voor economische en monetaire eenwording (zie pag. 257/1-'89) volgens plan van start zou gaan.
Een Duits ontwerpverdrag voor een monetaire unie werd kritisch ontvangen, voornamelijk omdat in dit verdrag de oprichting van een centrale bank voor de EG tot tenminste 1997 zou worden uitgesteld. In het ontwerpverdrag werd verder de voorkeur gegeven aan het versterken van de bestaande Europese munteenheid boven de invoering van een aparte ,,harde ecu", zoals door Groot-Brittannië was voorgesteld (zie hierboven).

Voorstellen van Commissie voor landbouwsteun over 1991/'92. Bredere hervormingsvraagstukken

Op 27 februari werd de Europese Commissie het eens over de voorstellen voor landbouwsteun in het kader van het EG-landbouwjaar 1991/'92, dat op 1 april inging. De voorstellen voorzagen in bezuinigingen die desalniettemin een stijging van de uitgaven voor de prijssubsidies van 30 procent inhielden, waarmee het uiteindelijke bedrag op ECU 32,5 mrd uitkwam. Er werd van uitgegaan dat ECU 540 mln bezuinigd zou kunnen worden op de landbouw en dat met een aanvullend budget de uitgaven over 1990 op het maximaal toegestane bedrag zouden uitkomen volgens de ,,richtlijn", die in februari 1988 was ingevoerd (zie pag. 116/3 e.v.-'88). (ECU 1 = $ 1,35507 op 25 februari 1991.)

Volgens berichten die op 12 februari in de pers verschenen, bleek uit een vertrouwelijk memorandum van de Commissie dat de landbouwuitgaven naar verwachting in 1990 met ECU 880 mln en in 1991 met ECU 2 mrd boven de in 1988 opgestelde richtlijn zouden uitstijgen, indien de huidige trend zich voortzette. De stijging van de uitgaven werd toegeschreven aan een daling van de vraag naar landbouwprodukten uit de EG, de dalende dollarkoers en de kosten van de integratie van voormalig Oost-Duitsland in het gemeenschappelijke landbouwbeleid.
Op 27 februari besloot de Commissie na een stemming tot het doorvoeren van bezuinigingen op de begroting voor 1990 om de uitgaven binnen de ,,richtlijn" te houden.
Na enkele jaren waarin de landbouwoverschotten aanzienlijk waren verminderd, waren zij eind 1990 weer gestegen tot: graangewassen - 18 mln ton: rundvlees - 700.000 ton; boter - 278.000 ton; afgeroomde melkpoeder - 335.000 ton; wijn - 8 mln hectoliter; en tabak - 30.000 ton.

De toenemende uitgaven en de groeiende overschotten verenigden zich met de Amerikaanse vraag naar meer fundamentele landbouwhervormingen in het kader van de ,,Uruguay-ronde" van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) (zie pag. 286/3 e.v.-'91).

Op 4-5 februari legde de Europese Commissie een pakket maatregelen ten behoeve van de landbouwhervorming voor aan de (landbouw)ministerraad. Dit pakket voorzag in bezuinigingen op interventieprijzen, gereduceerde quota, maatregelen ter bescherming van het milieu, volledige compensatie voor kleine agrarische bedrijven en een geleidelijke schadeloosstelling voor de grote agrarische bedrijven.

Voorstel Delors voor gemeenschappelijk defensiebeleid

Jacques Delors, de voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschap (EG) stelde op 7 maart voor dat de EG verder zou moeten gaan dan de vorming van een gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid en zich zou moeten inzetten voor een gemeenschappelijk defensiebeleid.

In een toespraak tot het Instituut voor Strategische Studies in Londen opperde hij dat de 12 EG-lidstaten een wederzijdse defensiebelofte zouden moeten afleggen (zoals in het Verdrag van Brussel van de Westeuropese Unie, WEU) en een gemeenschappelijk beleid inzake de ontwikkeling en produktie van wapens zouden moeten ontwikkelen. Het was nu tijd, zo meende hij, ,,dat gemeenschappelijke defensiekwesties door de Europese Raad en de ministerraad worden afgehandeld".
Delors probeerde de Amerikaanse regering, die vreesde dat dergelijke ontwikkelingen de NAVO uiteen zouden doen vallen, gerust te stellen door te verklaren dat ,,de VS niets te winnen hebben bij een politiek vleugellamme en economisch ondergeschikte Gemeenschap". In een interview in de *Independent* van 9 maart meende de Amerikaanse ambassadeur bij de NAVO echter dat ,,de alliantie geen veiligheidsbeleid zal steunen dat ergens anders is opgesteld".

Tijdens een bijeenkomst op 26 maart bespraken de ministers van buitenlandse zaken van de EG een Nederlands voorstel betreffende ,,de Europese rol op het gebied van veiligheid en defensie" met behoud van ,,een voortdurende Noordamerikaanse politieke en militaire verplichting ten aanzien van de veiligheid van Europa". In het voorstel werd tevens geopperd dat het WEU-lidmaatschap zou moeten worden opengesteld voor NAVO-leden die geen lid waren van de EG en dat betrekkingen zouden worden aangeknoopt met Oosteuropese landen die zich niet bij de NAVO mochten aansluiten. Zowel Nederland als Groot-Brittannië verzetten zich tegen het Frans-Duitse voorstel de WEU uiteindelijk te laten opgaan in de EG.

Economische en monetaire unie

Tijdens de gesprekken over een economische enmonetaire unie (EMU) die gelijktijdig plaatsvonden met de gesprekken over politieke unie bereikten de ministers van financiën van de EG op 18 maart in grote lijnen overeenstemming over het juiste niveau van politiek toezicht op de voorgestelde Europese centrale bank (Eurofed).

De overeenkomst was gebaseerd op een voorstel van Luxemburg om de EG-regeringen algemene richtlijnen te laten opstellen voor het beleid inzake de wisselkoersen. Eerst zou echter de Eurofed geraadpleegd moeten worden met het doel ,,een consensus te bereiken (met de bank) in overeenstemming met de doelstelling van prijsstabiliteit". Het voorstel trachtte

een evenwicht te vinden tussen de Duitse voorkeur voor een politiek onafhankelijke Eurofed, die zichstatutair zouverplichten een anti-inflatiebeleid te voeren, en de voorkeur van Frankrijk en andere landen voor ren grotere regeringscontrole.

Na een bezoek aan Parijs op 22 maart leek het erop dat de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher en zijn Franse ambtgenoot Roland Dumas ook overeenstemming zouden bereiken over het tijdschema voor de verschillende fasen van de EMU Terwijl in het Duitse ontwerp-voorstel voor de monetaire unie, dat in februari was gepresenteerd, de oprichting van de Eurofed werd uitgesteld tot 1997, werd in de gemeenschappelijke verklaring van Genscher en Dumas juist voorgesteld de bank in het leven te roepen aan het begin van fase twee De bank zou dan - dat waren de leden reeds in oktober 1990 overeengekomen - in januari 1994 van start gaan (zie pag. 157/3-'91).
In de verklaring was overeengekomen dat in fase drie de nieuwe ,,onafhankelijke" centrale bank ,,als enige verantwoordelijk (zou zijn) voor de uitvoering van monetair beleid en voor de bescherming van de stabiliteit van de munteenheid".
De president van de Duitse Bundesbank Karl Otto Pöhl waarschuwde op 19 maart in zijn toespraak tot de commissie voor economische en monetaire zaken van het Europese Parlement voor de invoering van een enkele Europese munteenheid, wanneer er geen sprake zou zijn van grotere economische convergentie. Hij wees erop dat de Duitse mark halverwege 1990 in het voormalige Oost-Duitsland was ingevoerd (zie pag. 650/1 e.v.-'90) ,,vrijwel zonder voorbereiding of enige mogelijkheid tot aanpassing en, ik zou daaraan willen toevoegen, tegen de verkeerde wisselkoers".Het resultaat was ,,een ramp" geweest en had Oost-Duitsland ,,volledig van haar concurrentiepositie" beroofd.

HULP AAN OOST- EN MIDDEN-EUROPA

Op 5 maart werd tijdens een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap en het Europese Parlement besloten ECU 100 mln ($ 134 mln) uit te trekken voor hulp aan Bulgarije en Roemenië.

Volgens een rapport dat naar aanleiding van een bijeenkomst van de Groep van 24 (G-24) toonaangevende geïndustrialiseerde landen op 30 januari in Brussel was opgesteld, bedroeg de bijdrage van de G-24 aan Oost- en Midden-Europa $38 mrd Dit bedrag bestond onder meer uit $ 8 mrd aan schenkingen, $ 12 mrd aan leningen of kredieten en $11 mrd aan kapitaal voor de Europese Bank voor Weder opbouw en Ontwikkeling (zie pag 501/1 e v-'90)
Polen had 40 procent van het totaalbedrag ontvangen en Hongarije 27 procent Tijdens de bijeenkomst op 30 januari werd tevens besloten de hulp aan Roemenië uit te breiden (dat was uitgesloten toen in juni 1990 demonstraties met geweld waren onderdrukt, zie pag 659/3 e v-'90 en 16013-'91)

Op 6 maart begon Frans Andriessen, de EG-Cominissaris voor externe betrekkingen, het handelsbeleid en de betrekkingen met andere Europese landen, aan een rondreis langs Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Bulgarije en Roemenië.

Begin februari 1991 waren Tsjechoslowakije, Hongarije en Polen onderhandelingen begonnen over samenwerkingsovereenkomsten met de EG. De EG deed hun het aanbod om in een overgangsperiode van 10 jaar. verdeeld in twee fasen, tot wederzijdse vrije handel te komen, waarbij de EG gedurende de eerste vijf jaar buitengewoon lage tarieven zou hanteren in alle sectoren behalve landbouw, staal en textiel; dit waren nu juist de sectoren waartoe de drie landen het liefst zouden worden toegelaten.

Bezoek president Havel aan EG en NAVO

Op 21 en 22 maart 1991 bracht de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel een bezoek aan Brussel om zijn wens om tot nauwere betrekkingen met de EG en de NAVO te komen kracht bij te zetten. Het was de eerste keer dat een staatshoofd van een Oost- of Middeneuropees land een dergelijk bezoek aflegde.

In een toespraak tot het Europese Parlement op 21 maart verklaarde hij: ,,Het is in het belang van het Westen te streven naar aansluiting van Oost- en Midden-Europa bij de familie van Europese democratieen. Anders loopt het Westen het risico een zone van hulpeloosheid, instabiliteit en chaos te creëren, die West-Europa in dezelfde mate zou bedreigen als vroeger de tankdivisies van het Warschaupact.
De volgende dag, in zijn toespraak tot de NAVO-Raad, erkende Havel dat ,,onslandvoorlopig geen volwaardig lid van de NAVO kan worden". Hij drong er echter bij de NAVO op aan haar democratische buren niet voorgoed buiten de deur te houden. Hij verontschuldigde zich bij de NAVO voor ,,alle leugens die mijn voorgangers....al die jaren over u verkondigd hebben". De NAVO-functionarissen waren omzichtiger in hun uitspraken. Secretaris-generaal Manfred Wörner zei dat ,,weniet onverschillig" zijn ten aanzien van de veiligheid van Oost-Europa.

(Vor.ber. pag. 155/3 e.v. - 1991)

EIB

JAARVERSLAG. TOENAME VAN GEPLAATST KAPITAAL

Op 7 februari 1991 publiceerde de Europese Investeringsbank (EIB) haar jaarverslag met betrekking tot leningen, waaruit bleek dat de EIB gedurende 1990 een totaalbedrag van ECU 13,393 mrd aan leningen had verstrekt, hetgeen een stijging van 9,4 procent betekende ten opzichte van 1989 (ECU 1 = $ 1,41 op 4 februari 1991)

Het grootste deel van dc leningen van de EIB (ECU 12.680 mrd) werd aan landen binnen de Europese Gemeenschap (EG) verstrekt of leverde hen een direct voordeel op. Van dit bedrag ging 30,4 procent naar projecten in Italië, 15,3 procent naar Spanje, 14,9 procent naar Groot-Brittannië, 13,3 procent naar Frankrijk, 6,8 procent naar Duitsland, 6,3 procent naar Portugal, 4,5 procent naar Denemarken en minder dan 2 procent naar elk van de vijf overige lidstaten. De EIB-leningen buiten de EG liepen op tot ECU 713 mln, waarvan 48 procent ging naar landen rond de Middellandse Zee (geen EG-landen), 30 procent naar Polen en Hongarije en 21 procent naar de Afrikaanse en Caribische landen en de landen in de Stille Zuidzee, die hadden deelgenomen aan de Conventie van Lomé (zie pag. 134/3 e.v.-'90).

Vanaf 1 januari 1991 was het geplaatste kapitaal van de EIB verdubbeld tot ECU 57,6 mrd, zoals in juni 1990 door de Raad van Bestuur was besloten.

OOSTENRIJK

VERANDERINGEN IN STAATSVERDRAG

Verscheidene artikelen van het in 1955 opgestelde Staatsverdrag waarin de neutrale status van Oostenrijk was vastgelegd, werden officieel als achterhaald verklaard en door de Oostenrijkse regering niet langer van toepassing geacht. Op 7 november 1990 werd dit door middel van een diplomatiek missive aan de ondertekenaars van het verdrag medegedeeld. Alle ondertekenaars (Frankrijk, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) waren van tevoren op de hoogte gebracht van het besluit en geen van hen had bezwaren geuit.

De artikelen in kwestie werden als achterhaald beschouwd vanwege de gewijzigde politieke en juridische situatie als gevolg van de veranderingen in Oost-Europa en de Duitse eenwording. Het ging om artikel 12, waarin het voormalige leden van Nazi-organisaties werd verboden dienst te doen in het Oosten-

Franz Vranitzky (l.),de leider van de Socialistische Partij Oostenrijk (SPO)en Josef Riegler, de leider van de Oostenrijkse Volkspartij (OVP)schudden elkaar op 26 oktober 1990 de hand tijdens de onderhandelingen over een nieuwe coalitieregering.

rijkse leger; artikel 13, waarin het Oostenrijk werd verboden speciale wapens te bezitten; artikel 14, betreffende het wegruimen van oorlogsmaterieel van Duitse of geallieerde origine; artikel 15, aangaande de samenwerking ter voorkoming van Duitse herbewapening; artikel 16, waarin de aankoop van vliegtuigen van Duitse of Japanse makelij voor de burgerluchtvaart werd verboden en paragraaf 13 van artikel 22, waarin de teruggave aan Duitsland of het overgaan in buitenlandse handen van voormalige Duitse bezittingen werd verboden. Oostenrijk zou ook in de toekomst het Staatsverdrag naleven en nucleaire, chemische en biologische wapens verbieden.

VORMING VAN BREDE COALITIE. REGERINGSPROGRAMMA

Op 17 december 1990 werd Franz Vranitzky beedigd als federaal kanselier aan het hoofd van een ,,brede coalitie van zijn eigen Socialistische Partij (SPO)en de centrum-rechtse Volkspartij (OVP) Vóór de algemene verkiezingen van 7 oktober 1990, waarbij de OVP het slechtste verkiezingsresultaat sinds 1945 boekte, stond Vranitzky ook al aan het hoofd van een dergelqke coalitie (zie pag 794/1 -'90) Bij de daarop volgende langdurige coalitie-onderhandelingen bleek dat sommige OVP-leden liever een coalitie met de rechtse Liberale Partij (FPO) waren aangegaan Belde laatstgenoemde partijen hadden van 1983 tot 1987 deel uitgemaakt van de regering

Samenstelling kabinet

Federaal kanselier - Franz Vranitzky (SPO); vice-kanselier, federalisme. bestuurlijke hervorming in de federale kanselarij - Josef Riegler (OVP); vrouwenzaken in de federale kanselarij - +Johanna Dohnal (SPO) (v); buitenlandse zaken - Aloïs Mock (ÖVP);economische zaken - Wolfgang Schussel (OVP); werkgelegenheid en sociale zaken - Josef Hesoun (SPO); financiën - Ferdinand Lacina (SPO); gezondheidszorg, bescherming van de consument en sport - +Harald Ettl (SPO); binnenlandse zaken - Franz Löschnak (SPO);justitie - *Nikolaus Michalek (onafhankelijk); defensie - *Werner Fasslabend (OVP);land- en bosbouw - Franz Fischler (OVP);milieu, jeugd- en familiezaken - Marilies Flemming (OVP) (v); onderwijs en kunst - *Rudolf Scholten (SPO); wetenschap en onderzoek - Erhard Busek (ÖVP); genationaliseerde industrie en verkeer - Rudolf Streicher (SPO);minister ter kanselarij (Europese zaken; integratie en ontwikkelingssamenwerking) - *Peter Jankowitsch (SPO);minister ter kanselarij (openbare diensten) - *Peter Kostelka (SPO): onderminister van financiën - Günter Stummvoll (ÖVP); onderminister van economische zaken (woningbouw entoerisme) - *Maria Fektcr (OVP)(v).

"Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille
Vrouwen worden aangeduid met (v)

Vervanging van minister van milieu

Op 27 februari diende Marilies Flemming haar ontslag in als minister van milieu, jeugd- en familiezaken, toen bekend werd dat zij bij haar aantreden in 1990 niet al haar inkomsten had opgegeven. Zij werd vervangen door een ander OVP-lid, de 48-jarige Ruth Feldgrill-Zankel, die op 5 maart werd beëdigd

BEGROTING OVER 1991

De ontwerpbegroting over 1991 die op 27 februari door minister van financiën Ferdinand Lacina werd gepresenteerd, voorzag in uitgaven van ongeveer Sch 600 mrd en inkomsten van Sch 537 mrd ($ 1,00 = Sch 10.7933 op 4 maart 1991). Het daaruit resulterende tekort was even hoog als in 1990 en maakte naar schatting 3,3 procent uit van het bruto nationaal produkt (BNP).Het uit 1987 stammende gezamenlijke programma van de regerende Sociaal-Democraten (SPO) en de Oostenrijkse Volkspartij (ÖVP) (zie pag. 49 e.v.-'87)had als doel-

Het Oostenrijkse kabinet na zijn beëdiging op 17 december 1990. V.l.n.r. staand: Wolfgang Schüssel, Werner Fasslabend, Harald Ettl. Peter Jankowitsch, Peter Kostelka. Rudolf Scholten, Josef Hesoun, Nikolaus Michalek, Erhard Busek, Franz Fischler, Günter Stummvoll; zittend: Aloïs Mock, Franz Löschnak. Maria Fekter, Marilies Flemming, Franz Vranitzky, Josef Riegler, Johanna Dohnal, Ferdinand Lacina, Rudolf Streicher.

stelling het tekort over 1991 onder de 3 procent te houden.

UITSPRAAK IN NORICUM-PROCES

Op 1 februari 1991 sprak de arrondissementsrechtbank (Landesgericht) in Linz vier mensen vrij en veroordeelde 14 anderen tot gevangenisstraffen variërend van zes maanden tot 2,5 jaar (sommige vonnissen waren gedeeltelijk voorwaardelijk) wegens schending van de Oostenrijkse neutraliteit of de wet op oorlogstuig, door de verkoop van wapens aan Iran tijdens de oorlog tussen Iran en Irak. De 14 veroordeelden gingen tegen het vonnis in beroep.

Het proces was in april 1990 begonnen (zie pag. 793/1/2 -'90). De veroordeelden waren voormalige directieleden van het staatsbedrijf Voest-Alpine AG en zijn dochterondernemingen, de wapenfabriek Noricum en de munitiefabriek Hirtenberger. Volgens berichten in de Oostenrijkse pers waren acht wapenzendingen, waaronder 180 GHN-45 kanonnen, 180 kanonlopen en granaten met een geschatte waarde van Sch 4 mrd (ongeveer $390 mln), in de periode 1985-'86 via andere landen illegaal aan Iran geleverd. De verdediging hield vol dat de verkopen met goedkeuring van de regering hadden plaatsgevonden. Voormalig kanselier Fred Sinowatz, voormalig minister van binnenlandse zaken Karl Blecha en voormalig minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz zouden in dit verband voor de rechtbank moeten verschijnen. Tevens was een onderzoek in gang gezet naar de vermeende verkoop aan Irak, tijdens de oorlog tussen Iran en Irak, van 200 GHN-45 kanonnenvia Jordanië.

VONNISSEN IN LUCONA-AFFAIRE

Op 11 maart 1991 werd na een proces van 14 maanden Udo Proksch, de eigenaar van het beroemdste koffiehuis van Wenen en voormalig vertrouweling van enkele landelijke politieke leiders, schuldig bevonden aan moord op zes bemanningsleden van het vrachtschip Lucona, dat in januari 1977 ter hoogte van de Malediven in de lucht vloog.

Proksch werd tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens moord en poging tot fraude. Het schip was geladen met schroot, maar het was verzekerd voor het transport van een opwerkinstallatie voor uranium ter waarde van $ 15 mln. Johan Edelmaier, een voormalig majoor in het leger werd vrijgesproken van de aanklacht dat hij de explosieven had geleverd.

De Lucona-affaire (zie pag. 793/1 - '90) kwam in Oostenrijk volop in het nieuws, voornamelijk vanwege de politieke implicaties.

In een in juni 1990 gepubliceerd rapport van een parlementaire commissie over de zaak was ernstige kritiek geuit op de heimelijke medewerking van drieministers, Karl Blecha en Leopold Gratz van de Socialistische Partij (SPO) en Harald Ofner van de Vrijheidspartij (FPÖ), bij het in de doofpot stoppen van de verzekeringsfraude. In januari 1989 waren Rlrcha en Gratz in verband met de affaire afgetreden, terwijl Ofner zijn politieke functie in 1986 had neergelegd. Een bevel tot aanhouding van Proksch was uiteindelijk in maart 1988 uitgevaardigd. Aanvankelijk was hij gevlucht naar de Filippijnen maar in oktober 1989 werd hij aangehouden op de luchthaven van Wenen.

In februari 1991 had een Amerikaanse bergingsmaatschappij, die door de Oostenrijkse autoriteiten was ingehuurd, de ligging van het wrak van de Lucona vastgesteld. Filmopnamen, die waren gemaakt door een onderwaterrobot, wezen uit dat het schip was gezonken als gevolg van een hevige explosie.

(Vor.ber. pag. 792/2 e.v. - 1990)

RAAD VAN EUROPA

VERDRAG OVER TELEVISIE ZONDER GRENZEN

Vanaf 5 mei 1989 kon een Europees verdrag worden ondertekend waarin de grondregels waren opgenomen voor grensoverschrijdende televisieuitzendingen via de satelliet. Dit verdrag zou in werking treden als het door zeven landen die het Verdrag hadden ondertekend, was geratificeerd.

Het Europees Verdrag over Televisie zonder Grenzen had betrekking op programmanormen, reclame en sponsoring, en bepalingen om televisiekijkers te beschermen tegen pornografie, buitensporig geweld en racistische en anti-religieuze sentimenten opwekkende programma's. In het verdrag werd bepaald dat de inhoud van de meeste Europese programma's, indien haalbaar, beoordeeld zou worden en dat niet meer dan 15 procent van de dagelijkse zendtijd uit reclamespots mocht bestaan. Over het verdrag was jarenlang onderhandeld waarbij vooral de zeer uiteenlopende reclamewetgeving in de verscheidene landen en het aandeel van de Europese programma's obstakels vormden voor het sluiten van een verdrag.

Andere verdragen

Het Europese Verdrag ter Voorkoming van Martelingen en Onmenselijke en Vernederende Behandelingen en Straffen (dat vanaf november 1987 kon worden ondertekend) trad op 1 februari 1989 in werking. Op 31 oktober 1989 hadden 15 landen het verdrag geratificeerd.

Het zevende protocol van het Europese Verdrag ter Bescherming van de Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden (dat vanaf november 1984 ondertekend kon worden en betrekking had op verscheidene juridische procedurele garanties) trad op 1 november 1988 in werking Het achtste protocol van het verdrag, dat vanaf maart 1985 ondertekend kon worden en bedoeld was om de procedures in de Commissie van de Mensenrechten en het Hof van de Mensenrechten te versnellen, trad op 1 januari 1990 in werking

Op 8 november werd door 12 van de 24 lidstaten van de Raad van Europa een Verdrag ondertekend over het witwassen, de opsporing, de inbeslagname en verbeurdverklaring van de opbrengst van misdaden.

Het Verdrag was opgesteld onder de vleugels van de Pompidou-groep (opgericht in 1971 als reactie op de internationale narcoticahandel) en zou van kracht worden als het door drie ondertekenaars zou zijn geratificeerd. Het voorzag in de gerechtelijke verbeurdverklaring van het vermogen van veroordeelde narcoticahandelaren, het verlenen van toestemming om de telefoon af te luisteren en controle op en toegang tot computersystemen van verdachte drugsmisdadigers. Het zou de uitwisseling van bewijsmateriaal en informatie vereenvoudigen, en het witwassen van in de drugshandel verdiend geld strafbaar maken.

COMMISSIE VAN DE MENSENRECHTEN

Volgens de *Neue Zurcher Zeitung* van 10 januari 1990 had de Europese Commissie van de Mensenrechten, tot wie klagers zich in eerste instantie wendden, 1.445 door personen of particuliere organisaties ingediende klachten geregistreerd (40 procent meer dan afgelopen jaar). Daarvan kwamen er 95 voor behandeling in aanmerking. Indien door de Europese Commissie van de Mensenrechten geen regeling getroffen kon worden, werden ze verder onderzocht door het Europese Hof voor de Mensenrechten, dat in 1989 25 maal vonnis had gewezen. De meeste klachten waren ingediend tegen Groot-Brittannië (23), gevolgd door België (14), Italië (13), Oostenrijk (12) en Zweden en Nederland (ieder 10).

BETREKKINGEN MET OOST-EUROPA

Op 8 juni 1990 verleende de Assemblée van de Raad van Europa aan Hongarije, Polen, de Sowjet-Unie en Joegoslavië de status van "speciale gast" waardoor deze landen het recht kregen de zittingen van de Assemblée bij te wonen en toe te spreken. Het unanieme besluit was bedoeld om aan te geven dat de Raad bereid was de betrekkingen aan te halen met die Oosteuropese landen die aan het begin stonden van politieke hervormingen.

Na een toespaak van Sowjet-president Michail Gorbatsjow voor de Assemblée van de Raad van Europa op 6 juli (zie pag. 594/1 -'90), de eerste maal dat een Oosteuropese leider de Assemblée toesprak. richtten de Raad van Europa en de Sowjet-Unie een gezamenlijke werkgroep op om contacten en samenwerkingsverbanden te ontwikkelen. De werkgroep kwam in september en oktober bijeen.

Tijdens een bezoek aan Hongarije in november 1989 gaf een door de voorzitter van de Assemblée. Anders Björck, geleide delegatie te kennen dat ze Oosteuropese verzoeken tot toetreding zou steunen op voorwaarde dat die landen (i)een democratische grondwet zouden aannemen; (ii) vrije verkiezingen en een meerpartijenstelsel zouden toestaan; (iii) het wetboek van strafrecht zodanig zouden aanpassen dat het zou aansluiten bij verscheidene Europese verdragen.

Op 6 november 1990 werd Hongarije het eerste Oosteuropese land dat toetrad tot de Raad van Europa (zie voor het officiële Hongaarse verzoek tot toetreding pag. 15/3 -'90). Polen, Joegoslavië en Tsjechoslowakije hadden eveneens een aanvraag voor het lidmaatschap ingediend.

De Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa, die in Straatsburg bijeen kwam, stemde op 30 januari 1991 unaniem voor goedkeuring van de Tsjechoslowaakse aanvraag voor het lidmaatschap. Verwacht werd dat het Comité van Ministers van de huidige 24 leden tijdens een vergadering op 2 februari in Madrid de beslissing zou bevestigen.

Op 1 februari verleende een comité van de Vergadering Roemenië een ,,speciale gaststatus", ondanks de ,,aanhoudende twijfels over het democratiseringsproces" aldaar. Polen, de Sowjet-Unie en Joego-Slavië hadden deze status sinds midden 1989, evenals Hongarije, dat in november 1990 was toegelaten.

CONFERENTIE OVER OOST-WEST MIGRATIE

Op 24-25 januari 1991 werd in Wenen een conferentie op ministerieel niveau belegd in een poging tot een gecoördineerd immigratiebeleid te komen, nu de Westeuropese landen geconfronteerd werden met een toenemende stroom migranten en asielzoekers vanuit de Sowjet-Unie en Oost-Europa (met name Polen en Roemenië). De conferentie was op Oostenrijks initiatief georganiseerd, onder auspiciën van de Raad van Europa. Aanwezig op de conferentie waren de 34 deelnemende landen aan de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) (zie pag. 141/2 e.v.-'91). Een soortgelijke conferentie over de migratie van Zuid- naar Noord-Europa stond voor maart 1991 op het programma.

Men was bezorgd dat het aantal immigranten dramatisch zou kunnen toenemen, overeenkomstig de groeiende werkeloosheid (vooral jeugdwerkeloosheid) in het Oosten en de politieke onstabiliteit, in combinatie met de versoepeling van de reisrestricties. (In de Sowjet-Unie was een wetsontwerp, dat alle burgers toestond snel een paspoort aan te vragen, reeds aan een eerste lezing onderworpen. De afgevaardigde uit de Sowjet-Unie schatte dat tussen de 1,5 min en 2 niln Sowjet-burgers ,,tijdens de eerste twee of drie jaar" tot emigratie zouden kunnen besluiten.)
Catherine Lalumière, secretaris-generaal van de Raad van Europa, gaf toe dat ,,er een contradictie bestaat tussen bewegingsvrijheid en de wens toestroming van migranten, die voor zowel het land van oorsprong als het ontvangende land nadelig is, te voorkomen". De afgevaardigden waren het over het algemeen met elkaar eens dat de beste oplossing erin zou bestaan de redenen voor het vertrek van migranten weg te nemen. De slotverklaring maakte echter nauwelijks melding van economische hulp aan Oost-Europa. Daarentegen riep de verklaring op tot (i) de harmonisering van nationaal migratie- en asielbeleid in overeenstemming met de Geneefse Conventies van het Internationale Rode Kruis; (ii) de uitwisseling van informatie over arbeidsmarkten; en (iii) de invoering van maatregelen ter voorkoming van veelvoudige asielaanvragen en het illegaal werken van immigranten.
In Oostenrijk, waar in 1990 23.000 vluchtelingen (van wie meer dan de helft afkomstig was uit Roemenië) toevlucht hadden gezocht, werd de toestroom sterk verminderd toen voor Roemenen en Polen, in respectievelijk maart en september, opnieuw een visumplicht werd ingevoerd. Sinds 4 september 1990 had Oostenrijk langs de grens met Tsjechoslowakije en Hongarije de intensieve militaire patrouilles hervat.
In Duitsland steeg het aantal asielzoekers in 1990 met 59,1 procent tot 193.063, van wie de grootste groep van 35.345 werd gevormd door Roemenen. Daarnaast waren er 397.073 immigranten, van wie bijna 148.000 afkomstig waren uit de Sowjet-Unie en 111.000 uit Roemenië. Ongeveer 100.000 Duitsers uit de vijf oostelijke Länder (deelstaten) waren naar schatting gedurende de eerste drie maanden na de Duitse eenwording naar de westelijke Länder verhuisd.
Onder degenen die in 1990 in Duitsland asiel aanvroegen bevonden zich 3.000-5.000 Sowjet-joden. Velen van hen hadden gretig gebruik gemaakt van een uitspraak, die vlak voor de eenwording door de Volkskammer (het voormalige Oostduitse éénkamerparlement) was gedaan en volgens welke joodse Sowjet-immigranten een speciale status kregen toegekend. Op 14 december werd in Dresden tijdens een vergadering van de ministers van de 16 Duitse Länder de mogelijke invoering van een quotum voor joodse immigranten uit de Sowjet-Unie besproken. Echter, op 9 januari 1991 kondigde de Duitse minister van binnenlandse zaken Wolfgang Schauble aan, dat zij op een ,,milde basis van geval tot geval" zouden worden behandeld.

ROEMENIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN. ERFENIS UIT PERIODE CEAUSESCU

Vanaf het eerste begin van de decemberrevolutie van 1989 rezen vragen over de achtergrond van de nieuwe machthebbers. Er werd zelfs beweerd dat het Front voor Nationale Redding (FNR) al bestond voordat het Ceausescu-regime werd omvergeworpen en dat het, in de ogen van zijn tegenstanders, ,,de revolutie (had) gestolen" van degenen die haar hadden gepleegd. Met name Ion Iliescu moest het ontgelden bij betogers die beweerden dat zijn communistische verleden hem diskwalificeerde voor verdere functies en dat slechts een totale zuivering van alle communisten uit verantwoordelijke posities de samenleving zou bevrijden van de gevolgen van 40 jaar dictatuur.

Het wantrouwen tegen de regering en tegen de uitspraken van politici zat diep. Een uitgebreid geruchtencircuit droeg bij tot een atmosfeer van crisis en angst, wat versterkt werd door de manier waarop Iliescu een einde maakte aan de demonstratie op het Universiteitsplein in Boekarest op 14 en 15 juni door de hulp van mijnwerkers in te roepen bij het herstellen van de orde (zie pag. 658/3 e.v.- '90).
De kwestie van de Securitate (geheime politie), die Ceausescu in het zadel had gehouden en verantwoordelijk was geweest voor het bloed dat vergoten was in de week na de revolutie, was een andere factor die het wantrouwen aanwakkerde. Terwijl in Timisoara de Securitate-leiders berecht werden, beweerden activisten van de oppositie dat een groot deel van de geheime politie gewoon werd opgenomen in regeringsbureaus, het leger en diensten die een nieuw verfje hadden gekregen. Zij zouden steken achter de gewelddadigheden tegen de oppositiepartijen, minderheden en vreedzame betogers.

De Securitate werd na de revolutie ontmanteld en op 25 april 1990 werd een nieuwe geheime dienst opgericht, de Roemeense Inlichtingendienst (RID), die onder leiding kwam te staan van Virgil Magureanu. Terwijl de nieuwe dienst zich ten doel stelde gegevens te verzamelen over tegen de staat opererende spionagediensten, terroristische organisaties en extremisten, zou ze niet bevoegd zijn tot arrestaties, detentie, confiscatie, opsporing of onderzoek. De dienst was verantwoording schuldig aan het parlement en aan een parlementaire commissie die ervoor moest

Op 13 juli 1990 trokken in Boekarest duizenden mensen de straat op om de vrijlating te eisen van studentenleider Marian Munteanu.

waken dat de grondwettelijke bepalingen, fundamentele mensenrechten en vrijheden in acht werden genomen. Over de omvang van de RID werden echter geen cijfers bekend gemaakt, en de kernvraag of de RID voormalige Securitate-functionarissen in dienst zou nemen, werd als ,,vertrouwelijk" bestempeld.

Voormalig minister vraagt politiek asiel

Op 5 juli 1990 vroeg Mihi Lupoi, die in februari was ontslagen als minister van toerisme in de voorlopige FNR-regering (zie pag. 282/2 - '90), politiek asiel in Z itserland. Hij was uit Roemenië gevlucht nadat hij ervan beschuldigd was anti-regeringsgezinde betogers in Boekarest te hebben geholpen en nadat hij naar zijn zeggen drie moordaanslagen had overleefd.

Vrijlating van Marian Munteanu. Nieuwe demonstraties

De 28-jarige voorzitter van de Studentenbond, Marian Munteanu, die op 14 juni 1990 was mishandeld en gearresteerd bij het politieoptreden tegen anticommunistische demonstranten op het Universiteitsplein in Boekarest (zie pag. 658/3 e.v.-'go),werd op 2 augustus vrijgelaten. De openbare aanklager Gheorge Robu verklaarde dat er geen reden meer was om aan te nemen dat de vrijlating van Munteanu uit ,,preventieve hechtenis" de openbare orde in gevaar zou brengen, hoewel er nog wel een onderzoek tegen hem gaande was met het oog op een mogelijke aanklacht. Negen anderen die waren gearresteerd bij de demonstraties in juni, werden tegelijk met Munteanu vrijgelaten en op 10 augustus werden nog 43 personen vrijgelaten, onder wie de voorzitter van de Nationale Democratische Partij, Nica Leon.

In juli waren in heel Roemenië protestbijeenkomsten gehouden tegen de weigering van de autoriteiten om Munteanu en anderen die sinds de gewelddadigheden in Boekarest van 13 tot 15 juni vastzaten, vrij te laten. Doordat internationale mensenrechtengroeperingen de gang van zaken veroordeeld hadden, was de openbare aanklager gedwongen bekend te maken dat Munteanu ervan werd beschuldigd demonstranten te hebben aangezet tot aanvallen op het hoofdbureau van politie en dat er nog 185 mensen werdenvastgehouden.
Het onderwerp was ter sprake gekomen op een ontmoeting op 18 juli in Parijs tussen premier Petre Roman en de Franse president Mitterrand.
Het bureau van de openbare aanklager in Boekarest maakte op 23 augustus bekend dat 28 mensen, onder wie het prominente lid van de oppositie Dumitru Dinca, officieel in staat van beschuldiging waren gesteld voor het schenden van de openbare orde bij de gebeurtenissen van 13 tot 15 juni. Op dezelfde dag onthulde de voorzitter van de commissie die een onderzoek deed naar de gebeurtenissen van juni, dat mijnwerkers werden ondervraagd over hun betrokkenheid bij het gewelddadige politieoptreden tegen de anti-regeringsdemonstranten en bij de daarop volgende plunderingen van kantoren en woningen van oppositieleiders. Premier Roman had in juli al aangekondigd dat mijnwerkers zouden worden vervolgd.

Nieuwe protesten tegen de regering

Op het Universiteitsplein werden in de avond van 22 augustus opnieuw demonstraties gehouden toen protestanten het plein zes uur lang bezet hielden, waarbij zij leuzen tegen de regering scandeerden en klaagden over voedseltekorten (en met name over het opnieuw instellen van de suikerrantsoenering eerder die dag, voor het eerst sinds de revolutie in december 1989). Zij wierpen barricades op om het verkeer te blokkeren, maar deze werden na vreedzame onderhandelingen met de politie weggehaald. De grootste groep demonstranten kwam van een met toestemming van de autoriteiten gehouden bijeenkomst op een plein in de buurt, die was georganiseerd door de Revolutiepartij (Christen-Democratisch). De partijleiders ontkenden verantwoordelijk te zijn voor de demonstratie, evenals de Studentenbond in een telefonische verklaring van Munteanu voor radio Boekarest.
De volgende avond vonden weer gewelddadige acties plaats, toen politieagenten met stokken een groep van circa 100 demonstranten uit elkaar sloegen, die het verkeer naar het Universiteitsplein blokkeerden en auto's bekogelden. Vergelijkbare incidenten vonden plaats tussen 24 en 26 augustus en op 28 augustus. In geen van de gevallen waren er meer dan een paar honderd demonstranten. De burgemeester van Boekarest kondigde op 28 augustus een verbod voor onbepaalde duur af op alle vergaderingen en demonstraties op de belangrijke pleinen in het centrum van de stad.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Bij de presentatie van zijn nieuwe regering, merendeels bestaande uit jonge technocraten zonder regeringservaring, drong Petre Roman aan op een snelle overgang naar een markteconomie. Uit de in juli 1990 gepubliceerde halfjaarlijkse cijfers van de industriële produktie bleek dat een verbetering van de algemene toestand van de economie, onder Ceausescu een van de meest gecentraliseerde van Europa, was uitgebleven.

Tijdens de eerste zes maanden van 1990 daalde de industriële produktie met meer dan 18 procent. De waarde van de produktie bedroeg 532.000 mrd lei tegen 656.000 mrd lei in dezelfde periode in 1989. De import. grotendeels ruwe olie en voedsel, steeg met 46 procent terwijl de export daalde met 43 procent in de eerste zes maanden van 1990, wat dramatische gevolgen had voor de betalingsbalans van het

land. Bij stijgende grondstoffenprijzen was de arbeidsproduktiviteit aanzienlijk gedaald, volgens de regering – die naar manieren zocht om lonen en produktiviteit nauwer met elkaar in verband te brengen – als gevolg van stakingen en wanbeheer.

Arbeidersprotestenin Brasov

Op 22 augustus protesteerden circa 20.000 arbeiders in Brasov (de op één na grootste stad van Roemenië) tegen het tekort aan grondstoffen waardoor de machinefabrieken werden lamgelegd en tegen de slechte arbeidsomstandigheden en de gebrekkige voedselvoorziening.

Zij hadden zich verzameld in een stadion in de stad, waar zij verklaarden niet overtuigd te zijn door beloften van hoge functionarissen ten aanzien van verbeteringen; deze functionarissen waren door Boekarest gestuurd om hen toe te spreken na de waarschuwingsstakingen op 20 augustus die waren georganiseerd door de onafhankelijke lokale vakbondsfederatie Infratirea (,,Broederschap"). Van 27 tot 30 augustus vond nog een staking plaats in de Brasov Tractor Fabriek met als eis dat premier Roman naar de stad zou komen om de grieven van de arbeiders te bespreken.

Privatiseringswet

Op 25 juli werd in beide kamers van het parlement een wetsvoorstel goedgekeurd waardoor staatsbedrijven autonome eenheden en commerciële bedrijven werden; begin augustus werd de wet door president Ion Iliescu afgekondigd. 80 procent van de staatsbedrijven (inclusief boerderijen maar exclusief spoorwegen, mijnen, nutsbedrijven en de defensie-industrie) moest 30 procent van hun getaxeerde waarde overdragen aan een Nationaal Privatiseringsbureau (opgericht op 31 augustus). Dit bureau zou gratis obligaties uitgeven aan elke burger die minstens vijf jaar had gewerkt. Deze obligaties konden worden ingewisseld voor aandelen in willekeurig welk bedrijf, die dan na een jaar vrij verkocht zouden kunnen worden.

Op 10 augustus werd bekendgemaakt dat meer dan 47.000 bedrijfsvergunningen waren afgegeven sinds de legalisatie van kleinschalige particuliere bedrijfjes in februari.
Op 8 augustus werd een wet aangenomen om de welig tierende zwarte handel te beperken. Particuliere handelaars met een vergunning zouden niet meer dan 10 procent winst mogen maken op onverwerkte goederen die zij van de staat of van coöperaties hadden gekocht, of 20 procent als de goederen waren herverpakt of opgeslagen waren geweest. Handelaars die deze regels overtraden, konden worden gestraft met een boete van maximaal 60.000 lei (ongeveer $ 3.180) en hun winst kon verbeurd verklaard worden.

Prijsverhogingen en inflatiedruk

Op 10 juli 1990 maakte de regering bekend dat als gevolg van haar beslissing subsidies af te schaffen ,,voor goederen met een stijgende vraag waaraan de binnenlandse produktie niet kan voldoen" (i)de brandstofprijzen bijna verdubbeld zouden worden; (ii) de prijs van luxe goederen, kranten en boeken verhoogd zou worden; en (iii) de prijs van mineraal%-ater verdubbeld zou worden.

De regering weet de stijging van de brandstofprijzen aan de verdrievoudigde brandstofconsumptie in de eerste helft van het jaar. De regering verzekerde echter dat om de levensstandaard van de laagste inkomens niet aan te tastenereenlijst met 100 essentiële produkten en diensten zou worden opgesteld waarvan de prijzen niet veranderd zouden worden. Eerder had minister van financiën Theodor Stolojan in juni gezegd dat het niet mogelijk was van het ene moment op het andere de prijscontrole af te schaffen zonder dat er in de daaropvolgende loon- en prijsexplosie een inflatiespiraal zou ontstaan. Wel beaamde hij dat het prijsmechanisme van dat moment de prijzen vertekende en een ongunstige uitwerking had op vraag en aanbod. Het inflatiegevaar werd nog eens onderstreept door cijfers waaruit bleek dat er op 21 mei 1990 15,4 mrd lei meer in omloop was dan op hetzelfde moment in 1989. Howel de inkomens een aanzienlijke stijging te zien hadden gegeven, was de voorraad in de staatswinkels nog steeds karig wat een aanmoediging betekende voor de zwarte markt. Ook het inkomen van de boeren was gestegen als gevolg van de prijs die de staat betaaldevoor de produktie, maar de winkelprijzen waren niet navenant gestegen.

Stappen naar markteconomie

De belofte van de premier snel over te stappen op de markteconomie kreeg vaste vorm toen op 20 juli 1990 wetten aan het parlement werden voorgelegd betreffende de ontwikkeling van het juridische kader van een dergelijke economie en de omzetting van het merendeel der staatsbedrijven in zelfstandige ondernemingen en bedrijven met een aandelenkapitaal. In eerste instantie was het doel van de regering een particuliere sector te stimuleren van kleine en middelgrote bedrijven. Tezelfdertijd zouden de bureaucratische structuren die toezicht hielden op enkele van de grote concerns van het land, ontmanteld worden. De economische besluitvorming en het particuliere eigendom zouden dan overgedragen worden aan produktie-eenheden.

In een interview met de krant *Adevarul* op 11 juli noemde vice-premier en minister van hervorming en parlementaire betrekkingen Adrian Severin een tekort aan capabele mensen, het bureaucratische verzet tegen verandering en de neiging ..de sociale kosten van hervorming te overdrijven" als enkele van de belangrijkste obstakels bij de doorvoering van het economische overgangsprogramma. De angst voor toekomstige werkloosheid was naar zijn mening overdreven en was ,,een zware erfenis van de dictatuur". Hii steunde de onlangs afgekondigde maatregelen, zoals werkloosheidsuitkeringen en omscholingsmogeliikheden, om di' mensen te beschermen die getroffen zouden worden door de overgang.
Na de gewelddadige onderdrukking van de anti-communistische demonstraties in juni 1990 schortte de Europese Gemeenschap plannen op om een akkoord te sluiten over economische samenwerking dat Roemenië handelsvoorrechten en toegang tot de interne markt van de EG gegeven zou hebben. Op 3 juli ontmoette een team van functionarissen van de ministeries van buitenlandse zaken in Boekarest leiders van regering en oppositie om de toestand opnieuw te taxeren. Het team sprak ook met vertegenwoordigers van de Studentenbond en met de Groep voor Sociale Dialoog waartoe veel vooraanstaande intellectuelen behoorden. Hoewel Ceausescu in de jaren '80 het grootste deel van de Roemeense buitenlandse schuld van $ 11 mrd had terugbetaald door de bevolking voedsel te onthouden dat voor de export gebruikt werd, zou het land volgens de verwachtingen voor het einde van het jaar leningen in het buitenland moeten afsluiten. Bronnen uit de bankwereld zeiden in juni dat verwacht werd dat de kredietbehoefte enorm zou toenemen, ook al had Roemenië nog $ 3 mrd van het buitenland te goed en bezat het harde-valutareserves van S 900 mln.

Economische hervormingen. Devaluatie van de lei

Toen het Front van Nationale Redding zijn radicale economische programma doorvoerde, waardoor subsidies sterk werden beperkt en bepaalde prijzen aan de markt werden aangepast, leidde dit in november 1990 tot protestdemonstraties tegen de door het programma veroorzaakte sterke prijsstijgingen. De protestacties op 15 november waren de grootste sinds de demonstraties van juni in Boekarest (zie pag. 658/3 - '90).
Met het oog op de snel verslechterende situatie van de Roemeense economie verklaarde premier Petre Roman dat de regering een einde moest maken aan het betalen van subsidies waardoor de prijzen kunstmatig laag werden gehouden.

Volgens Eugen Dijmarescu, staatsminister voor economisch beleid, was de staat per maand ongeveer 30 mrd lei kwijt aan subsidies, terwijl het maandelijkse inkomen van de gehele bevolking slechts 26 mrd lei bedroeg. De regering zag het begrotingstekort maandelijks stijgen tot een bedrag van $ 1 mrd per drie maanden. De import was vergeleken met 1989 met meer dan 28 procent drastisch gestegen en geïmporteerde goederen maakten 56 procent uit van alle goederen die op de markt verschenen. De Golfcrisis had de brandstofschaarste van Roemenië verergerd, terwijl Irak weigerde

zijn handelsschuld af te lossen en de Sowjet-Unie de verkoop van gesubsidieerde olie had gestaakt en betaling in harde valuta eiste. Naar verwachting zou de industriële produktie in 1990 vergeleken met 1989 met 60 procent dalen.

Gezien deze ontwikkelingen besloot de regering dat een versnelde doorvoering van haar programma noodzakelijk was Een aanpassing van de prijzen zou de eerste concrete stap op weg naar een vrije markteconomie vormen

Goederen en diensten werden verdeeld in drie groepen: de prijzen voor elektriciteit, gas, stookolie en huren zouden op 1 januari 1991 verhoogd worden en gedurende één jaar stabiel blijven; de prijzen van 99 basisprodukten, waaronder brood, melk, vlees en kinderkleding, zouden elke drie maanden worden aangepast met equivalente loonaanpassingen; en de prijzen van andere goederen zouden niet langer van boven worden opgelegd.

Op 1 november 1990 werd de lei met nog eens 60 procent gedevalueerd en vastgesteld op $ 1,00 = 35 lei. Deze maatregel moest de weg vrijmaken voor een gedeeltelijke convertibiliteit van de Roemeense munteenheid, die de regering volgens plan in januari 1991 zou invoeren.
De devaluatie en de bezuinigingen op subsidies leidden tot prijsstijgingen tussen de 100 en 120 procent. Om deze klap op te vangen werden de lonen en pensioenen opgeschroefd.

De regering stelde het nieuwe minimumloon vast op 2.300 lei ($ 65) per maand, maar fabrieksdirecteuren kregen de bevoegdheid voor hun eigen bedrijven zelf het loonbeleid te bepalen, zodat zij meer mochten gaan betalen dan het minimumloon.

Inmiddels besloot het parlement op 12 november de regering voor de komende zes maanden speciale volmachten te verlenen om het economische hervormingsprogramma door te voeren. De volmachten stelden de regering in staat prijzen en belastingen te wijzigen en te onderhandelen over buitenlandse kredieten.

Protestdemonstraties

De zogenaamde ,,prijsliberalisering" leidde in het gehele land tot protesten die met tussenpozen de hele maand november bleven voortduren. De grootste anti-regeringsdemonstraties vonden plaats op 15 november 1990, op de verjaardag van de demonstraties in Brasov in 1987 tegen het regime van Ceausescu (zie pag. 125/2 e.v.-'88).

Tijdens de demonstratie, georganiseerd door de kort daarvoor door arbeiders en dissidente intellectuelen opgerichte Burgeralliantie, trokken meer dan 100.000 mensen door de straten van Boekarest. Studentenleider Marian Munteanu sprak de actievoerders toe en vakbondsleiders bekritiseerden de regering vanwege de invoering van de prijsverhogingen nog voordat er privatiseringsmaatregelen waren doorgevoerd en voordat er wetten waren goedgekeurd inzake werkloosheidsuitkeringen en andere sociale beschermingsinaatregelen.
Op 20 november kwamen 20.000 aanhangers van het FNR bijeen om Roman zijn regeringsbeleid te horen verdedigen, maar het FNR stelde te midden van berichten over een groeiende tweespalt de in december geplande nationale vergadering uit tot medio januari.

AANHOUDENDE PROTESTEN. PARLEMENTAIRE RAPPORTEN OVER GEWELD IN 1990

In de loop van december 1990 bleven de stakingen en protestacties voortduren, hetgeen de regering van het Front voor Nationale Redding dwong het prijsliberaliseringsprogramma, dat zij in november had geïntroduceerd, uit te stellen.

Op 10 december ging de Roemeense chauffeursvakbond in staking. De bond eiste het aftreden van president Ion Iliescu en premier Petre Roman. Diezelfde dag organiseerden tussen de 2.000 en 10.000 demonstranten ondanks een verbod een bijeenkomst op het Vliegeniersplein in Boekarest (de hoofdstad) en de belangrijkste toegangswegen tot Boekarest en andere steden werden geblokkeerd. Na verschillende gesprekken met vakbondsgroepen ging de regering op 11 december akkoord de prijsliberalisering tot 1 juni 1991 uit te stellen. Op 12 december werd de staking beëindigd.

In Timisoara werd op 16 december de eerste verjaardag van de opstand gevierd die in deze stad uitbrak en leidde tot de val van Ceausescu. Dit gebeurde middels een demonstratie, waaraan tussen de 5.000 en 8.000 mensen, onder wie studenten, deelnamen. Laszlo Tökes, de dominee van Hongaarse origine wiens arrestatie de aanleiding vormde voor de gebeurtenissen in 1989, sprak de demonstranten toe. Hij riep op tot een ,,tweede revolutie, niet zoals die van vorig jaar, maar een vreedzame en christelijke".

Tijdens de vier dagen die volgden begaven zich in Timisoara en andere steden tienduizenden demonstranten op straat. Op 21 december eisten meer dan 20.000 demonstranten in Boekarest het aftreden van Iliescu en de regering.

De demonstraties tegen de regering die op 16 december 1990 in Timisoara waren begonnen, werden in januari 1991 voortgezet.

Sinds december was in de stad een algemene staking van kracht. Arbeiders en studenten eisten het aftreden van president Iliescu en de regering die volgens hen voormalige aanhangers van Ceausescu beschermden Demonstranten in Timisoara, de stad waar de revolutie in 1989 was begonnen, beweerden dat de ware toedracht van die gebeurtenissen was verzwegen. Op 10 januari dienden de prefect van de bestuurlijke regio Timis, de burgemeester van Timisoara, het hoofd van de regionaie politie en andere functionarissen hun ontslag in bij de regering. Zij zouden de gebeurtenissen niet langer onder controle hebben.

Tussen 11 en 13 januari verzamelden zich op het Universiteitsplein in Boekarest demonstranten uit solidariteit met de stakers in Timisoara.

De bijeenkomst op 12 januari werd aangevoerd door leden van de Burgeralliantie die de roep om aftreden van de regering steunde. Leden van een splintergroepering, die diezelfde avond het verkeer op het Universiteitsplein blokkeerden, werden met geweld door de politie verspreid.

Twee parlementaire onderzoekscommissies brachten in januari verslag uit, de een over de etnische onlusten in Tirgu Mures in maart 1990 (zie pag. 512/3 e.v. -'90) en de ander over het geweld waarmee mijnwerkers in juni demonstranten in Boekarest uiteen hadden gejaagd (zie pag. 659/2 e.v. - '90).

Critici van het rapport over de gebeurtenissen in Tirgu Mures meenden, dat in het verslag was nagelaten de redenen voor het losbarsten van haatgevoelens tussen Roemenen en etnische Hongaren in Transsylvanië te vermelden. In plaats daarvan had men er de voorkeur aan gegeven de schuld af te schuiven op Ceausescu's nalatenschap, de acties van de voormalige politieke politie Securitate, en de bedrieglijke informatie van de kant van extremisten aan beide zijden van het conflict.
De oppositieleden binnen de commissie die de gewelddadigheden in juni 1990 in Boekarest onderzocht, waren het niet eens met de conclusies van het onderzoek. De 11 FNR-leden van de commissie presenteerden het verslag van de meerderheid; zij wezen de demonstranten en de oppositiegroeperingen als de schuldigen aan, terwijl de zeven oppositieleden in hun rapport de regering de schuld gaven.

SPOORWEGSTAKING. ENERGIESCHAARSTE

Op 8 februari 1991 gingen ongeveer 20.000 spoorwegarbeiders in de regio rond de stad Iasi, in het noord-oosten van Roemenië, in staking. Op 11 februari werd hun voorbeeld gevolgd door spoorwegarbeiders in Timisoara in West-Roemenië. Tot hun eisen behoorden een salarisverhoging, de toepassing van bepaalde arbeidswetten en door de staat gefinancierde uniformen.

Op 13 februari verklaarde premier Petre Roman dat ,,de nationale economie op instorten staat... door de anarchistische stakingen binnen het spooiwegwezen". De handel met de Courjet-Unie via Iasi was ernstig ontwricht, evenals de handel met het Westen via Timisoara. Op 15 februari gelastte het Hooggerechtshof met onmiddellijke ingang een 60 dagen durende opschorting van de staking, zodat de onderhandelingen zouden kunnen worden voortgezet. De stakers tekenden echter op procedurele gronden beroep aan tegen de uitspraak en zetten hun protestactie voort.

Op 21 februari werd de staking beëindigd, nadat de regering bij de onderhandelingen had toegegeven aan alle 20 eisen van de stakers. Ion Aurel Stoica, leider van de onderhandelingsdelegatie van de regering en minister van welzijn en sociale zekerheid, diende nog dezelfde dag zijn ontslag in. Dat verzoek werd door Roman afgewezen.
De energieschaarste, die was toegenomen door de strenge winter en door een afname van de gasimport uit de Sowjet-Unie tot 35 procent van het niveau van begin 1990, had de regering op 6 februari al doen besluiten gedurende de maanden februari en maart de produktie van 92 eenheden en 190 industriële installaties te staken. Naast de machinebouw- en meubelindustrie betrof het hier vooral de metallurgische, chemische en petrochemische sector.
Op 11 februari werd aangekondigd dat de 247.000 mensen die zo tijdelijk hun baan zouden verliezen, zouden kunnen rekenen op belastingvrije toelages ter waarde van 60 procent van hun salaris.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. WEDERGEBOORTE COMMUNISTISCHE PARTIJ

Eind november dook de Roemeense Communistische Partij opnieuw op onder een nieuwe naam: de Socialistische Arbeiderspartij. Constantin Pirvulescu werd benoemd tot ere-voorzitter en de voormalige premier Ilie Verdet tot uitvoerend voorzitter. Bij zijn aankondiging van de nieuwe partij verklaarde Nicolai Balasoiu dat deze de communistische waarden opnieuw zou onderzoeken en de positieve w-aarden, met name ,,de discipline en het serieuze arbeidsethos die onder het communistische gezag bestonden", zou handhaven. De aankondiging leidde tot grote protesten van de kant van andere partijen en organisaties.

Alliantie van oppositie

Op 16 december werd in Boekarest de Nationale Conventie voor het Herstel van Democratie opgericht. Deze oppositiegroepering omvatte zes parlementspartijen: de Hongaarse Democratische Unie van Roemenië, de Liberale Partij, de Boerenpartij, de Ecologische Beweging. de Ecologische Partij en de Socialistische Democratische Partij.
Dezelfde dag hield de kort daarvoor opgerichte Burgeralliantie van buitenparlementaire oppositiegroeperingen een oprichtingsvergadering. Studentenleider Marian Munteanu werd bij deze gelegenheid benoemd tot voorzitter.

Gevangenisstraf voor Nicu Ceausescu

Op 21 september werd Nicu Ceausescu, de jongere zoon van de voormalige Roemeense dictator wijlen Nicolae Ceausescu, door een uit vijf leden bestaand militair tribunaal in Sibiu veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf vanwege ,,het aanzetten tot moord onder verzwarende omstandigheden". Hij was schuldig bevonden aan het feit dat hij veiligheidstroepen opdracht had gegeven op betogers in Sibiu te schieten tijdens de revolutie van december 1989. waarbij 89 doden vielen.

De 39-jarige Ceausescu was een voormalige minister van jeugdzaken en had in de twee jaar voorafgaande aan de revolutie aan het hoofd gestaan van de Communistische Partij in het district Sibiu. Bijna net zo bespot als zijn ouders vanwege zijn liederlijkheid en losbandige levensstijl was hij op 22 december gearresteerd en voor het oog van de camera's in triomfantelijke optocht naar het televisiestation in Boekarest (waar het Front voor Nationale Redding zijn hoofdkwartier had ingericht) gebracht. Toen het proces op 26 mei begon was hij aangeklaagd voor medeplichtigheid bij volkerenmoord. De presiderende rechter had pas op het moment van de uitspraak de minder zware aanklacht van aanzet tot moord e oor in de plaats gesteld.
Ceausescu's advocaten gingen onmiddellijk in beroep tegen het vonnis. Op 27 september werd Ceausescu voor een periode van 90 dagen ontslagen uit de gevangenis om medische behandeling te ondergaan voor chronische levercirrose (zijn toestand was volgens berichten verslechterd door een steekwond die hij op 22 december enkele ogenblikken na zijn televisieoptreden had gekregen van iemand uit de revolutionaire menigte).

Nicu Ceausescu werd op 21 september 1990 veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf.

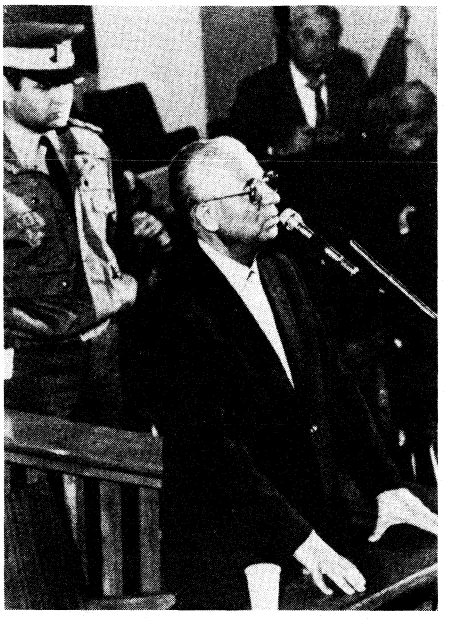

Generaal Iulian Vlad tijdens zijn proces op 15 oktober 1990.

Nicu Ceausescu's oudere broer Valentin Ceausescu en zijn zuster Zoia Ceausescu, die beiden hoge academische functies bekleedden, waren eveneens gearresteerd op het hoogtepunt van de revolutie, maar waren in de loop van augustus weer vrijgelaten. Tegen hen was een gerechtelijk onderzoek gaande naar misbruik van staatsgelden.

Processen tegen voormalige leden van Securitate en Politburo

Op 18 maart 1991 bevond het Roemeens Hooggerechtshof de 59-jarige kolonel-generaal Iulian Vlad, hoofd van de inmiddels ontbonden Securitate en staatssecretaris bij het ministerie van binnenlandse zaken tijdens het bewind van president Ceausescu tot 22 december 1989, schuldig aan de tenlastelegging dat hij op 21 december 1989 de dissident Dumitru Mazilu onrechtmatig in

hechtenis had genomen. Op 21 maart veroordeelde het gerechtshof Vlad tot 3 1/2 jaar gevangenisstraf. Vier andere leden van de militia en van de Securitate kregen ook gevangenisstraffen.

Vlad, die eind december 1989 was gearresteerd, werd ervan beschuldigd dat hij met anderen gehoor had gegeven aan bevelen om te schieten op demonstranten in Boekarest en andere steden Deze bevelen waren door Ceausescu gegeven op bijeenkomsten van het politburo op 17 en 22 december 1989 Op 10 september 1990 werden officieel beschuldigingen ingediend ,,wegens medeplichtigheid aan genocide" Vlad, die de beschuldigingen ontkende, vertelde het gerechtshof dat hij een van zijn collega's had opgedragen niet te schieten Op 19 oktober 1990 verdaagde het gerechtshof de zaak omdat de beschuldiging van medeplichtigheid aan genocide niet kon worden bewezen Er waren 40 getuigen ondervraagd die allen benadrukten dat Vlads opstelling bij de formele goedkeuring van de bevelen van Ceausescu door angst was ingegeven Op 27 november was derhalve de oorspronkelijke tenlastelegging vervangen door de minder zware beschuldigingen van onrechtmatige arrestatie en opsluiting van demonstranten

Op 25 maart wees de militaire rechtbank van Boekarest vonnis in de zaak van 21 voormalige leden van het politburo, wier proces was geopend op 21 juli 1990.

Dertien van de beklaagden werden schuldig bevonden aan de misdaad van ,,steunverlenen aan de misdadiger" (d.w.z.Ceausescu),ter onderscheiding van de oorspronkelijke aanklacht van ,,medeplichtigheid aan genocide", die werd ingetrokken (zie hieronder). Zes anderen werden vrijgesproken van genocide en de overige twee kregen gevangenisstraffen voor het minder ernstige vergrijp van plichtsverzuim. Drie van de verdachten werden bovendien veroordeeld voor overtreding van de wapen- en munitiewetten.
De volgende personen kregen gevangenisstraffen opgelegd ,,wegens steun aan de misdadiger": Stefan Andrei, Lina Ciobanu, Silviu Curticeanu, Ludovic Fazekas, Suzana Gadea, Mihai Gere, Ana Muresan, Paul Niculescu-Mazil, Dumitru Popescu, Ion Radu, Ion Stoian, Ioan Toma en Ioan Totu. Popescu, voormalig hoofd van de propagandadienst en Totu, een ex-minister van buitenlandse zaken, werden veroordeeld tot de langste gevangenisstraffen. De twee kregen 51/2 jaar, terwijl aan de anderen vrijheidsstraffen werden opgelegd van 2 tot 4 1/2 jaar.
Bij de aanvang van het proces waren 24 voormalige leden van het politburo beschuldigd van ,,medeplichtigheid aan genocide" wegens hun houding tijdens de bijeenkomsten van het politburo op 17 en 22 december 1989. Als gevolg hiervan waren 1.033 personen gedood en 2.198 gewond. Alle verdachten ontkenden schuld. Een van de verdachten, ex-parlementsvoorzitter Nicolae Giosan, overleed op 30 juli 1990 in de gevangenis en twee anderen, Constantin Dalescu en Georghe Radulescu werden opgenomen in een psychiatrische inrichting. Bij drie gelegenheden werd het proces verdaagd. De verdachten klaagden over intimidatie tijdens het onderzoek.

Op 26 maart tekenden de openbare aanklagers beroep aan bij het Hooggerechtshof wegens de naar hun mening buitengewoon milde vonnissen Zij noemden de uitspraak . in sommige *ge*vallen onrechtmatig en zeiden dat ze zouden aandringen op een veroordeling wegens moord onder verzwarende omstandigheden in plaats van op een veroordeling wegens genocide

Vonnissen van Brasov-demonstranten nietig verklaard

Op 4 maart erkende het Hooggerechtshof formeel dat 61 arbeiders die in december 1987 waren veroordeeld wegens hun aandeel in de Brasov-rellen, politieke gevangenen waren geweest onder het vroegere communistische bewind.

De Brasov-rellen van 15 november 1987 (zie pag. 125/2 e. v - '88) werden nu in Roemenië herdacht als een mijlpaal in de geschiedenis van de anti-Ceausescubeweging. De gevangenisstraffen die oorspronkelijk aan de 61 waren opgelegd wegens ,,vandalisme" , aantasting van de goede zeden en verstoring van de openbare orde, waren in februari 1990 vernietigd maar werden in maart officieel opnieuw geclassificeerd, nu als veroordelingen wegens het politieke misdrijf van ,,propaganda tegen het socialistische systeem".

Vergadering van Front voor Nationale Redding

Op 16 en 17 maart 1991 hield het Front voor Nationale Redding (FNR) zijn eerste landelijke vergadering sinds het in december 1989 aan de macht was gekomen. Een door premier Petre Roman ingediend hervormingsprogramma met de titel ,,Een toekomst voor Roemenië" was bedoeld als uitgangspunt voor het oprichten van een sociaal-democratische partij die zich zou inzetten voor een vrije markteconomie. Ondanks de verdeeldheid die tijdens de debatten ontstond, werden Romans programma en een gewijzigd partijstatuut met een grote meerderheid aangenomen. Rol man werd bevestigd in zijn functie van partijleider en Ion Aurel Stoica werd gekozen tot voorzitter van een nieuwe stuurgroep, die bestond uit het kabinet en 15 andere door Roman gekozen personen.

Tijdens het congres oefenden twee facties kritiek uit op het programma en op 18 maart stapten negen FNR-afgevaardigden op uit de parlementsfractie. Een factie werd geleid door een jong radicaal senaatslid, Dan Iosif, die had

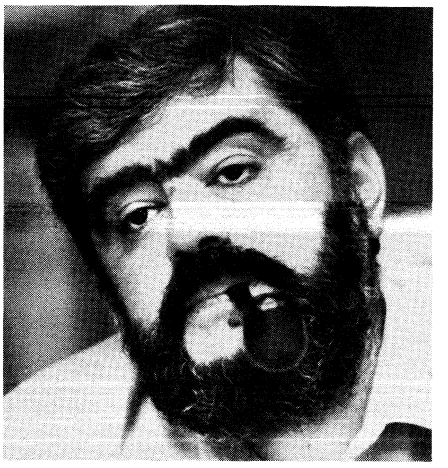

Minister van cultuur en voormalig dissident Andrei Plesu.

deelgenomen aan de demonstraties waardoor Ceausescu ten val was gebracht, en die nu sprak van ,,de totale ineenstorting van het Front". Een andere factie stond onder leiding van de conservatieve voormalige FNR-secretaris Velicu Redina, die verklaarde dat hij een nieuwe sociaal-democratische FNR zou oprichten. De scheuring werd echter door Roman omschreven als ,,onbeduidend" en zijn programma werd goedgekeurd door 988 van de 1.119 afgevaardigden met 58 stemmen tegen en 66 onthoudingen.

Op 20 maart uitte de oppositionele Nationale Conventie voor het Herstel van de Democratie kritiek op de regering omdat deze de beloften van haar eigen programma niet nakwam. Zij drong aan op de vorming van een regering die het vertrouwen van de natie genoot en die echte politieke veranderingen teweeg zou brengen.

De positie van de voormalige koning Michael

Op 25 december 1990 vloog de 69-jarige koning Michael met zijn vrouw Anne en zijn dochter Sofia naar Roemenië, maar op 26 december werden zij 's morgens vroeg het land weer uitgezet.
Op *6* januari kreeg koning Michael toestemming zijn Roemeense staatsburgerschap te hernieuwen. Die beslissing werd genomen nadat in regeringskringen verwarring was ontstaan over de kwestie en de minister van cultuur, Andrei Plesu, met zijn ontslag had gedreigd.

Vluchtelingen

De onzekere politieke situatie en de economische nood leidden tot een aanhoudende stroom vluchtelingen, met name afkomstig uit de minderheden.

De etnisch Duitse Roemenen, wier aantal eens geschat was op 200.000 tot 220.000, verlieten volgens berichten in groten getale het land waarbij ze gebruik maakten van het Westduitse beleid om aan iedereen, die kon aantonen van Duitse afstamming te zijn, het burgerschap aan tc bieden. In juni 1990 was de burgerschapsaanvrage van 95.000 etnische Duitsers reeds goedgekeurd door de Westduitse ambassade in Boekarest, terwijl de burgemeester van Sibiu, Mircea Tomas, volgens het Joegoslavische persbureau *Tanjug* tijdens een bezoek aan Boekarest gezegd zou hebben dat de Duitse gemeenschap in Roemenië was gedecimeerd tot slechts 80.000 mensen.
Volgens *Magyar Hirlap* staken in april 1990. toen de etnische spanningen tussen de Hongaarse minderheid in Transsylvanië en Roemeense nationalisten het hoogst waren; 200 Roemeense Hongaren per dag de grens over. Sedert medio 1987 hadden meer dan 30.000 Roemenen politiek asiel gevraagd in Hongarije, onder wie ongeveer 80 procent etnische Hongaren uit Transsylvanië. Een van de bekendste vluchtelingen was Nadia Comaneci, de voormalige Olympische kampioene turnen, die in november 1989 Roemenië was ontvlucht. Het vluchtelingenvraagstuk bracht de Hongaarse regering er in februari toe het in 1979 met Roemenië gesloten verdrag dat de dubbele nationaliteit verhinderde, te verbreken. Dit betekende dat vluchtelingen vanaf dat moment zowel de Hongaarse als de Roemeense natonaliteit konden behouden (zie hieronder voor betrekkingen met Hongarije).
In maart kondigden de Oostenrijkse autoriteiten visabeperkingen aan om de toeloop van Roemenen naar Oostenrijk in te dammen. Dit leidde tot de massale vlucht van ongeveer 35.000 personen naar Oostenrijk voordat het inreisverbod van kracht zou worden. Op 5 juni werden door de Oostduitse ambassade in Boekarest ook beperkingen op reizen naar Oost-Duitsland aangekondigd.
Niet iedereen die Roemenië verliet kon echter als permanente vluchteling worden beschouwd. Het Roemeense persbureau Rom*pres* berichtte in februari dat een gedeelte van de vluchtelingen naar huis terugkeerde. In het licht van het regeringsdecreet dat Roemenen het recht op een paspoort gaf, werd een enorme aanwas voorspeld van het aantal Roemenen dat naar het buitenland zou reizen. In de eerste maand na uitvaardiging van het decreet werden meer dan 180.000 paspoorten uitgegeven. twee keer meer dan onder het vorige regime gemiddeld in een jaar werden uitgegeven.

Religieuze zaken

Toen de regering stappen ondernam om haar belofte de godsdienstvrijheid te herstellen na te komen, deed het nieuwe ministerie van godsdienstzaken een beroep op de kerken ,,bijte dragen aan de morele verlossing van de natie". De regering beloofde de gezindten te zullen raadplegen voordat nieuwe wetten werden aangenomen in overeenstemming met de bepalingen uit de wetgeving van 1928.

Er zouden nieuwe seminaries worden geopend en oude zouden worden uitgebreid, en er zou meer gelegenheid zijn om boeken van godsdienstige aard uit te geven. Tevens zou het ministerie in samenwerking met het ministerie van cultuur de wederopbouw van tijdens het Ceausescu-regime vernietigde kerken en de bouw van nieuwe religieuze centra financieel ondersteunen.

De kerken namen zelf de reorganisatie van hun zaken ter hand. waarbij vaak die functionarissen werden verwijderd die in nauw contact hadden gestaan niet het vorige regime. Teoctist Arapas had zich in januari 1990 teruggetrokken als patriarch van de orthodoxe kerk (pag. 143/1 -'90), maar werd in april opnieuw benoemd. In maart werd Daniel Ciobotea benoemd tot bisschop van Timisoara en Caranreber om drie maanden later dnor de heilige synode bevorderd te worden tot aartsbisschop van Iasi cn metropoliet van Moldavië en Bucovina. Reeds een paar weken na zijn benoeming drong de nieuwe metropoliet in een interview met *Romania Libera* aan op godsdienstonderricht op school en maakte hij bekend dat een door de synode benoemde commissie de basisconcepten voor het godsdienstonderricht in het kleuter- en basisonderwijs en voortgezet onderwijs zou kiezen.
Laszlo Tökes, de dominee van de Hervormde Protestantse Kerk in Timisoara wiens gedwongen verwijdering uit zijn gemeente de aanzet had gegeven tot het verzet tegen Ceausescu, werd op 29 maart 1990 gekozen tot bisschop van Oradea in de plaats van de in ongenade gevallen ex-bisschop Laszlo Papp die na de revolutie uit Roemenië was gevlucht. Door zijn verzet tegen het FNR en zijn steun voor de rechten van de Hongaarse minderheid werd Tökes enkele keren met de dood bedreigd.
Op 15 mei 1990 maakte het Vaticaan bekend dat het de in 1950 verbroken betrekkingen met Roemenië zou herstellen. Tevens werd bekendgemaakt dat paus Johannes Paulus II in 1992 of 1993 eenbezoek wenste te brengen aan Roemenië. Dit volgde op de opschorting door de Roemeense regering in januari van de decreten uit 1948 waardoor vijf van de zeven roomskatholieke diocesen in het land waren afgeschaft en de geünieerde kerk onder dwang was geïncorpereerd bij de Roemeense orthodoxe kerk. Op 14 maart benoemde de paus zeven nieuwe roomskatholieke en vijf nieuwe geünieerde bisschoppen om de roomskatholieke hiërarchie in Roemenië te herstellen. Ook bevorderde hij twee bisschoppen tot aartsbisschop. Het Vaticaan schatte dat er ongeveer 2,8 mln roomskatholieken en geünieerden in Roemenië waren. Volgens andere schattingen waren er op dat moment alleen al 1,5 mln roomskatholieken. van wie het grootste deel afkomstig was van de Duitse en Hongaarse minderheden.
Op 24 april 1990 legaliseerde de regering de geünieerde kerk, ook al bleef de teruggave van kerkgebouwen die waren overgenomen door de orthodoxe kerk een moeilijk oplosbaar probleem vanwege onzekerheid over het aantal leden van de geünieerde kerk op dat moment. In een gebaar van verzoening gaf de orthodoxe metropoliet van de Banat, Nicolae Corneanu, de Lugoj-kathedraal terug aan de geunieerden; van wie dit vóór 1948 de belangrijkste kerk was geweest. Vóór de onderdrukking in 1948 telde de geünieerde kerk, die voornamelijk in Transsylvanië te vinden was, ongeveer 1,7 mlnleden en 1.500 kerkgebouwen. Na 1948 ging de kerk ondergronds: 500 priesters bleven in het geheim hun werk doen nadat de 12 geünieerde bisschoppen gevangen waren gezet; op 2 na stierven dezen allen in gevangenschap.
Hoewel de joodse gemeenschap in Roemenië klein was - naar schatting niet meer dan 15.000 personen groot, voornamelijk geconcentreerd in Boekarest - was het anti-semitisme sinds de revolutie virulenter geworden; met verbale aanvallen op de joodse achtergrond van sommige politici. Op 15 en 16 februari 1990 werd er ingebroken in de synagoge van Oradea die daarbij ontheiligd werd. In mei werden joodse graven geschonden in Boekarest, Galati en Sirgu Mures, wat aanleiding was voor opperrabbijn Mozes Rosen te waarschuwen voor de gevaren van tegen joden gericht geweld.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Terwijl de vluchtelingenkwestie een duidelijke illustratie was van het dilemma waarin de regering verkeerde toen ze de vrijheid van reizen herstelde (zie boven), veroorzaakte dit ook problemen in de buitenlandse betrekkingen van Roemenië, met name met Hongarije.

Transsylvanië en de Roemeens-Hongaarse betrekkingen

Bij de bekendmaking van haar eenzijdige beslissing inzake het gemeenschappelijke staatsburgerschap zei het Hongaarse ministerie van buitenlandse zaken dat zij door de ,,negatieve" houding van de Roemeense regering en de onzekere status van duizenden Roemeense vluchtelingen in Hongarije gedwongen was tot handelen over te gaan. Deze stap leidde echter weer tot sterker wordende verdenkingen van de kant van de groeiende Roemeense nationalistische beweging, dat Hongarije te veel invloed probeerde uit te oefenen op de naar schatting 2 mln etnische Hongaren in Transsylvanië en het concept van een ,,duale" nationale status propageerde.

De ethnische spanningen in Transsylvanië, die voortkwamen uit hooggespannen Hongaarse verwachtingen en de steeds nadrukkelijker eis hen in hun minderhedenrechten te herstellen, bereikten in februari en maart 1990 een crisis die culmineerde in ernstige ongeregeldheden in verscheidene steden. De ernstigste rellen vonden op 19 en 20 maart plaats in Tirgu Mures nadat de Hongaren op 15 maart de verjaardag van hun revolutie van 1848 hadden gevierd (pag. 512/3 e.v. - '90). Premier Roman drukte zijn spijt uit over het geweld en herhaalde met klem dat de minderhedenrechten de Roemeense regering na aan het hart lagen. Tegelijkertijd pleitte hij voor begrip voor de opvattingen van de Transsylvaanse Roemenen die vreselijk hadden geleden tussen 1940 en 1944 toen het noordelijk gedeelte van Transsylvanië onder Hongaars bestuur had gestaan.

Een poging van de Roemeense autoriteiten om de import van Hongaarse boeken onder controle te brengen leidde tot hevige protesten uit Boedapest De actie weerspiegelde de angst in Boekarest voor de Hongaarse interpretatie van de Transsylvaanse geschiedenis en geografie die in tegenspraak was met de Roemeense zienswijze Hoewel de autoriteiten verklaarden dat het douaneverbod alleen gold voor grote boekenzendingen die via net ministerie van cultuur in Boekarest gestuurd moesten worden, klaagde Hongarije nog in juni dat de Roemeense post publikaties in het Hongaars niet bezorgde bij abonnees die zodoende gedwongen waren hun eigen distributienetwerken te vormen

Het geschil viel ook samen met eisen van etnische Hongaren in Transsylvanië dat hun eigen scholen onmiddellijk heropend zouden worden en de Babes-Bolyai Universiteit, waar in het Hongaars werd gedoceerd, heropgericht diende te worden. De Babes-Bolyai Universiteit was indertijd door Ceausescu gesloten tijdens de campagne voor de assimilatie van de Hongaarse gemeenschap. Ondanks een poging van de Roemeense regering de lont uit het kruitvat van het taalprobleem op Transsylvaanse scholen te halen door Attila Palfalvi, een etnische Hongaar, te benoemen als viceminister van onderwijs, ,,bezetten" lokale gemeenschappen hun eigen scholen. Binnen twee weken was Palfalvi vervangen door Laszlo Demeny. ook een etnische Hongaar.

De 70ste verjaardag van het verdrag van Trianon op 1 juni 1990, waarbij Hongarije Transsylvanië had afgestaan aan Roemenië, werd opgeluisterd door nationalistische redevoeringen in beide landen. Sprekend op een bijeenkomst in Boedapest zei de Hongaarse premier Jozsef Antall dat hij het verdrag ,,historisch gesproken" veroordeelde, maar dat Hongarije in 1975 het slotakkoord van Helsinki had getekend en daarmee had afgezien van met geweld doorgevoerde grenswijzigingen. Aan het einde van zijn toespraak benadrukte hij echter dat vastgehouden moest worden aan de rechten voor Hongaarse nationale minderheden. Deze sentimenten werden in Transsylvanië aangevallen door de rechtse Roemeense nationalistische organisatie Vatra Romaneasca (,,RoemeenseHaard"), die zich verzette tegen de stijgende venvachtingen van de kant van Hongarije. Volgens Vatra was het onuitgesproken Hongaarse doel Transsylvanië in te lijven bij Hongarije.Een poging van de Hongaarse emigrantenorganisatie Transylvanian Magyar World Federation om een demonstratie te organiseren waarbij de grens tussen beide landen zou worden overgestoken, werd algemeen veroordeeld in beide landen en ging niet door.

Ondanks de ernst van deze incidenten sloten de twee regeringen in 1990 akkoorden over culturele samenwerking (in februari) en de opening van een paspoortbureau (in juni) in het gebouw van het voormalige Hongaarse consulaat in de Transsylvaanse hoofdstad Cluj. Domokos Vekas, de voormalige Hongaarse consul in Cluj, voerde onderhandelingen over de heropening van het consulaat dat in 1989 was gesloten.

Betrekkingen met andere staten

Het uiteenslaan van anti-communistische betogingen in juni door mijnwerkers die door de regering werden gesteund, leidde tot grote verontwaardiging bij de landen van de EG en met name de Verenigde Staten. In augustus stelde Frankrijk pogingen in het werk de vertrouwensbreuk te dichten, waaruit het traditionele belang van dat land bleek voor de Roemeense contacten met het Westen. Roman, die vloeiend Frans sprak, was opgeleid in Frankrijk en had vriendschappelijke banden aangeknoopt met Franse ministers tijdens zijn bezoek aan Parijs van 17 tot 20 februari.

De Roemeense regering handhaafde haar hartelijke betrekkingen met de Sowjet-Unie, waarbij ze een voorzichtige benadering koos voor de situatie in de naburige Sowjetrepubliek Moldavië, waarvan het grootste deel vóór de Sowjetrussische annexatie in 1940 de Roemeense regio Bessarabie hadgevormd. Gezien het feit dat 33 procent van de Roemeense buitenlandse handel naar de Sowjet-Unie ging, werd het bezoek van de toenmalige minister van buitenlandse handel Alexandru Margaritescu aan Moskou in mei 1990 als van speciale betekenis gezien. Het doel van het bezoek van Razvan Teodorescu, de directeur van de Vrije Roemeense Radio en Televisie, aan Moldavië van 25 tot 27 mei was de culturele contacten tussen Moldavië en Roemenië uit te breiden.

(Vor. ber. pag. 658/3 e.v. - 1990)

SOWJET-UNIE

ONTWIKKELINGEN IN DE REPUBLIEKEN

In aansluiting op het verslag op pag. 15 e.v. -'91 volgt hierna een overzicht van de ontwikkelingen in de Sowjet-republieken vanaf eind 1990.

MOLDAVIË:Russisch separatisme

Net toen in het zuidelijke deel van Moldavië de spanningen waren afgenomen die eind oktober 1990 waren opgewekt door de separatistische aspiraties van de Gagauzische minderheid (zie pag. 21/1/2 -'91), laaide een bijna identieke crisis op in het door Russen bevolkte oostelijke deel van de republiek.

De 700.000 inwoners tellende Russische meerderheid in de Dnjestr-vallei nam zich voor om haar unilaterale afscheidingsverklaring van september kracht bij te zetten door op 25 november verkiezingen te houden voor een Opperste Sowjet van de ,,Transdnjestr-republiek". De spanningen bereikten een hoogtepunt op 2 november na geruchten dat de verkiezingen vervroegd zouden plaatsvinden op 4 november. Omdat een interventie door gewapende Moldavische eenheden werd verwacht, kondigden de autoriteiten van de steden Tiraspol, Rrndery Doebossari en Rybnitsa de noodtoestand af. Inwoners richtten barricaden op en vormden militie-eenheden. Indrrdaad werden op 2 november speciale politieeenheden naar Doebossari gestuurd om de orde te herstellen Ei. volgde een veldslag bij een brug over de Dnjestr die toegang gaf tot de stad. Er vielen vier doden en ten minste 16 gewonden. Onder de doden bevond zich een politieman die op 4 november overleed in het ziekenhuis.
Gorbatsjow organiseerde op 3 november een ontmoeting in Moskou tussen de Moldavische president Mirtsja Snegoer en leiders van de Gagauzische en Dnjestr-Russische gemeenschappen. Gorbatsjow dreigde de noodtoestand in geheel Moldavië af te kondigen. Er werd overeengekomen dat orde en gezag onmiddellijk moesten worden hersteld, dat de conflicten alleen konden worden opgelost in overeenstemming met de grondwetten van de Sowjet-Unie en Moldavië, en dat alle partijen die de crisis hadden veroorzaakt hun resoluties moesten opschorten (niet alleen de Gagauzische en Russische afscheidingsverklaringen, maar ook de Moldavische taalwet van augustus 1989, zie pag. 291/2 - '90 e.v.). Op aanbeveling van Snegoer nam de Moldavische Opperste Sowjet op 4 november een resolutie aan waarin werd gesommeerd tot de ontbinding van alle vrijwillige milities, de confiscatie van hun vuurwapens en de opheffing van barricaden. Verder werd in deze resolutie een ,,verzoeningscommissie" in het leven geroepen.
De Dnjestr-Russen bleven echter opstandig en weigerden de militie-eenheden te ontbinden en de barricaden op te heffen. Terwijl de impasse voortduurde, gingen de geplande verkiezingen door op 25 november 1990, met een opkomst van 81 procent. Op 29 november werd bekendgemaakt dat Gorbatsjow de volgende dag een bezoek aan Moldavië zou brengen om de Opperste Sowjet van de republiek toe te spreken, maar het bezoek werd op het laatste moment afgelast, naar verluidt omdat Dnjestr-Russische en Gagauzische afgevaardigden hadden aangekondigd dat zij de bijeenkomst zouden boycotten.

Decreet **van** Gorbatsjow om crises betreffende Gagaoezisch en Russisch Separatisme op te lossen

Op 22 december gaf president Michail Gorbatsjow een decreet uit waarin hij bevel gaf de situatie in Moldavië te normaliseren. Hij dreigde dat als de Moldavische autoriteiten hem niet binnen 10 dagen op de hoogte zouden stellen van maatregelen die genomen waren om de crisis van ,.etnische confrontatie" op te lossen, hij ,,noodmaatregelen" zou nemen in overeenstemming met zijn pas uitgebreide presidentiële bevoegdheden (zie pag. 226/3 e.v.-'91). Kennelijk uit angst dat de republiek onder direct presidentieel bestuur geplaatst zou kunnen worden, besloot de

Moldavische Opperste Sowjet op 30 december het decreet door te voeren. Leiders van de separatistische Gagaoezische en Russische bevolkingsgroepen hadden al besloten te gehoorzamen op voorwaarde dat de Moldaviërs hetzelfde zouden doen.

Het decreet gaf de Moldavische autoriteiten het bevel ervoor te zorgen dat de Sowjetrussische wetgeving in de republiek werd gehoorzaamd. Het decreet vroeg de Moldavische Opperste Sowjet haar taalwet van augustus 1989 te herzien .,om de belangen van alle nationaliteiten te beschermen". en gaf het bevel wetgeving in te voeren die alle burgers gelijke rechten gaf. Het eiste de intrekking van een resolutie van 2 november die had voorzien iii de oprichting van een republikeinse garde. en gaf de Moldavische regering het bevel alle vrijwillige milities te ontbinden. Het verklaarde bovendien de onafhankelijkheidsverklaringen van de Dnjestr-Russen en Gagaoezen ongeldig, evenals een Moldavische resolutie van 23 juni betreffende de onwettige annexatie van Moldavië door de Sowjet-Unie in 1940 (pag. 15/2 - '91).
Op 6 december was de noodtoestand, die sinds eind oktober van kracht was in de Gagaoezische districten, opgeheven.

Jeremej partijleider

De Communistische Partij van Moldavië koos op 4 februari 1991 Grigori Jeremej tot eerste partijsecretaris. Hij werd daarmee ambtshalve lid van het Politburo van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU).

Jeremej volgde Pjotr Loetsjinski (sinds november 1989 eerste secretaris. zie pag. 296/3 - '90) op, die door het Centrale Comité van de CPSU tijdens het plenum van 31 januari werd gekozen in het CPSU-secretariaat als opvolger van Gennadi Janajew (sinds 26 december vicepresident van de Sowjet-Unie).

President biedt ontslag aan

President Mirtsja Snegoer van Moldavië bood op 21 februari zijn ontslag aan. Hij uitte zijn misnoegen over het feit dat de Communistische Partij van Moldavië onder haar nieuwe eerste secretaris Grigori Jeremej hem steeds vaker in de pers aanviel en zijn regering ervan beschuldigde de partijbezittingen onvoldoende te beschermen, over samenzweringen tegen hem in de Opperste Sowjet van Moldavië, en over de onmogelijkheid om samen te werken met de premier van de republiek, Mirtsja Droek. Snegoer zei in functie te willen blijven totdat er directe presidentsverkiezingen waren gehouden, maar de Opperste Sowjet van Moldavië weigerde zijn ontslag te aanvaarden en stelde in plaats daarvan een commissie in die voorstellen moest formuleren over hervormingen van de uitvoerende macht in Moldavië.

GEORGIË: Verkiezingszege van nationalisten

In de tweede verkiezingsronde voor de Georgische Opperste Sovjet op 11 november 1990 zette het Ronde Tafel/Vrij Georgië-blok van nationalistische partijen zijn voorsprong van de eerste ronde om in een beslissende overwinning.

De Ronde Tafel vergrootte zijn stemmenaandeel van 54 procent in de eerste ronde van 28 oktober, tot 62 procent en maakte een winst van 41 zetels, waarmee zijn totale aantal zetels op 155 kwam. Dit aantal was echter niet voldoende voor de tweederde meerderheid in de 250 zetels tellende Opperste Sowjet, die de Ronde Tafel de vrije hand zou hebben gegeven om wijzigingen in de grondwet aan te brengen. De Georgische Communistische Partij, die een nationalistisch manifest had aangenomen voor de verkiezingen en zich bij de andere politieke partijen, in totaal zo'n 120, had aangesloten in de campagne voor het herstel van de Georgische onafhankelijkheid, slaagde er niet in voort te bouwen op haar sterke resultaten in de eerste ronde en vergrootte haar zetelaantal slechts tot 64. De overige zetels gingen naar het Georgisch Volksfront, andere partijblokken en onafhankelijke kandidaten.

De nieuwe Opperste Sowjet koos op zijn constituerende vergadering van 14 november met 232 tegen 5 stemmen Ronde Tafel-leider Zwiad Gamsachoerdia tot uitvoerend president van Georgië. De 51-jarige Gamsachoerdia, jarenlang een dissident, had beloofd onmiddellijk te beginnen met het uitvoeren van maatregelen voor de overgang naar de onafhankelijkheid, waarvoor volgens zijn voorspelling vijf jaar nodig zou zijn. Op 15 november werd Tengiz Sigoea benoemd tot premier.
De constituerende vergadering riep de Republiek Georgië uit (en liet daarbij de woorden „Sowjet" en „Socialistische" vervallen). Op 14 november wapperde de wit-zwart-paarse vlag van het onafhankelijke Georgië officieel in de hoofdstad Tbilisi, voor de eerste keer sinds in 1921 de kortstondige onafhankelijkheid van de republiek was beëindigd door het bolsjewistische Rode Leger.

Noodtoestand in Zuid-Ossetië. Onafhankelijkheid van Communistische Partij

Op 10 december bevestigde de autonome provincie Zuid-Ossetië zijn onafhankelijkheids- en soevereiniteitsverklaring binnen de Sowjet-Unie (zie p. 22/1 - '91). in reactie hierop nam de Georgische Opperste Sowjet de dag daarna een wet aan die Zuid-Ossetië zijn onafhankelijkheid ontnam. In een botsing tussen etnisch Georgische politieagenten en Ossetische militanten op 13 december in de regionale hoofdstad Tschinwali werden drie Georgiërs en een Osseet doodgeschoten. De Georgische Opperste Sowjet riep daarop onmiddellijk de noodtoestand uit in Tschinwali en de tweede stad van Ossetië Dzjawa. Troepen van het Sowjetrussische ministerie van binnenlandse zaken werden opgeroepen om de noodtoestand door te voeren.
De Georgische Communistische Partij beëindigde op 8 december haar 28e Congres mei de bekendmaking dat ze zich afsplitste van de CPSU. Het Congres bevestigde het doel van de partij om de afscheiding van Georgië van de Sowjet-Unie te bewerkstelligen. Afgevaardigden van Zuid-Ossetië en de autonome republiek Abchazië boycotten de stemming.
Op 7 december koos het Congres Awtandil Margiani tot eerste partijsecretaris. Hij verving Giwi Goembaridze.

Toename van geweld in Zuid-Ossetië. Oprichting van Nationale Garde

Op 7 januari gaf president Gorbatsjow een decreet uit waarin hij de verklaring waarmee Zuid-Ossetië in september 1990 de afscheiding van Georgië had bekendgemaakt, en de wet waarmee de Opperste Sowjet van Georgië in december Zuid-Ossetië van zijn autonomie had beroofd, ongeldig verklaarde. Ook beval hij dat alle gewapende eenheden, op de troepen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken na, zich binnen drie dagen uit Zuid-Ossetië moesten terugtrekken. De Georgische Opperste Sowjet verwierp op 9 januari Gorbatsjows decreet unaniem als een „grove inmenging" in de binnenlandse aangelegenheden van Georgië en maakte bekend dat in plaats van terugtrekken de Georgische politie-eenheden in Zuid-Ossetië juist versterkt zouden worden. Op 10 januari beschuldigde de Georgische president Zwiad Gamsachoerdia de Sowjet-regering ervan het vuurtje van het verzet in Zuid-Ossetië aan te wakkeren om een excuus te hebben om heel Georgië onder presidentieel bestuur te kunnen plaatsen.

De Georgische autoriteiten veranderden op 28 januari echter abrupt van standpunt toen ze bekendmaakten dat de politieversterkingen werden teruggetrokken en dat de overgebleven eenheden samen met Sowjet-troepen zouden patrouilleren. Op dat moment waren sinds

het begin van die maand meer dan 20 mensen gedood in een orgie van bomaanslagen en vuurgevechten tussen Osseten en Georgische militie-eenheden. De concessie was het gevolg van onderhandelingen die up initiatief van het Georgische ministerie van binnenlandse zaken gehouden waren en die ook hadden geleid tot een overeenkomst met Ossetische militanten om door hen gestolen politiewapens terug te geven De vooruitzichten op herstel van de rust leken ecnter schipbreuk te lijden toen de Georgische politie op 30 januari voorzitter Torez Koloembegow van de Zuidossetische regionale sowjet arresteerde, naar verluidt toen deze op weg was naar gesprekken met de Georgische leiders.

Op 30 januari besloot de Georgische Opperste Sowjet een de facto republikeins leger op te richten als onderdeel van de overgang naar onafhankelijkheid. 20.000 mannen zouden voor dienst in deze Nationale Garde worden opgeroepen; de Georgische Opperste Sowjet had op 15 november 1990 de dienstplicht voor Georgiërs in het Rode Leger van de USSR illegaal verklaard. Na de recente acties tegen dienstweigeraars in Litouwen werd de oprichting van de Nationale Garde door commentatoren gezien als een klinkklare uitdaging aan het adres van het Sowjet-gezag.

Toestand in Zuid-Ossetië. Ontwapening van paramilitaire groepering Mchedrioni. Ontslag van partijleider

Het etnische conflict in de autonome regio Zuid-Ossetië nam een nieuwe wending toen op 1 februari water en stroom uit Georgië werden afgesloten. Een week later werd bericht dat de economische blokkade en de informatieblokkade van militanten uit Georgië, die al twee maanden duurde, geïntensiveerd werden en dat konvooien met noodvoedselhulp die uit Noord-Ossetië kwamen, de toegang werd belemmerd. Vooral in de dorpen buiten Tschinwali, de hoofdstad van Zuid-Ossetië, zouden de gewelddadigheden doorgaan. terwijl de Sowjet-televisie in de eerste week van februari filmbeelden vertoonde van de belangrijkste gebouwen in Tschinwali, die tijdens de gewelddadigheden in januari waarschijnlijk door Georgische militanten waren geplunderd. Tegelijkertijd werd bericht dat het Sowjet-Rode Kruis en de Rode Halve Maan 8.000 vluchtelingen uit Ossetië, die naar Noord-Ossetië waren gevlucht, en 3.000 Georgiers uit Zuid-Ossetië, die naar Georgisch grondgebied waren gevlucht, moesten opvangen.

Op 11 februari werd bericht dat Torez Koloembegow, de voorzitter van de regionale sowjet van Zuid-Ossetië en president van de eenzijdig uitgeroepen ,,Democratische Sowjet-republiek van Zuid-Ossetië", die eind januari door de Georgische politie was gearresteerd. was aangeklaagd wegens het aanwakkeren van etnische conflicten en wegens machtsmisbruik.

In een resolutie van de Opperste Sowjet van de USSR van 20 februari kregen de Georgische leiders drie dagen de tijd om de noodtoestand voor heel Zuid-Ossetië af te kondigen, de paramilitaire bendes te ontwapenen en de voedsel- en elektriciteitsvoorziening te herstellen. Deden ze dit niet, dan moesten ze er rekening mee houden dat deze maatregelen op andere wiize zouden worden doorgevoerd (de bestaande noodtoestand gold alleen voor Tschinwali en het district Dzjawa).

Sowjet-minister van binnenlandse zaken Boris Pugo maakte bekend dat het etnisch geweld sinds januari aan 33 mensen het leven had gekost (14 mensen uit Ossetië en 19 uit Georgië). Hoewel op 26 februari werd bericht dat de stroomvoorziening werd hersteld, werd de resolutie verder genegeerd, ondanks het feit dat bij gewapende botsingen op 23 en 24 februari opnieuw zes doden vielen. De president van Georgië, Zwiad Gamsachoerdia, bleef ervoor waarschuwen dat Gorbatsjow zou proberen het gebied onder presidentieel bestuur te stellen. Op 27 februari hield hij de Opperste Sowjet voor dat hij dacht dat Gorbatsjow voorbereidingen trof om Zuid-Ossetië en de andere problematische enclave Abchazië los te maken van Georgië als de republiek bleef weigeren het nieuwe Unieverdrag te ondertekenen.

Op 18 februari bestormden Sowjet-soldaten, ondersteund door drie tanks en tien pantservoertuigen, een trainingskamp van de Mchedrioni, een paramilitaire Georgische nationalistische organisatie, in de buurt van de Georgische hoofdstad Tbilisi. Volgens niet-officiële berichten werden daarbij drie leden van de Mchedrioni-militie en twee soldaten gewond en werden alle 30 leden van de Mchedrioni in het kamp gearresteerd.

De Mchedrioni, die tegen de regering van Georgië waren omdat deze onvoldoende militant zou strijden voor de onafhankelijkheid van de republiek, beweerden 7.000 leden te hebben. Het was de belangrijkste van een aantal paramilitaire groeperingen die in Georgië waren opgericht en die een steeds instabieler wordende situatie in Georgië hadden geschapen, gekenmerkt door vuurgevechten in de straten van Tbilisi en andere steden (voor betrokkenheid van Mchedrioni bij geweld tijdens voorverkiezingen in september 1990, zie pag. 21/2/3 -'91). Onlangs had de Opperste Sowjet van Georgië actie ondernomen tegen dit toenemende geweld door het dragen van vuurwapens door burgers bij de wet te verbieden en de bevolking tot eind februari de tijd te geven de wapens in te leveren.

De leider van de Mchedrioni, Dzjaba Iosseliani, sprak op 18 februari een menigte toe van ongeveer 2.000 aanhangers op de Roestaweli-prospect in Tbilisi. Hij beweerde dat Gamsachoerdia het brein achter de inval in het kamp was en maakte bekend dat hij bezig was een politieke partij op te richten om de ,,fascistische" regering van Gamsachoerdia te bestrijden. De volgende dag arresteerde de Georgische politie Iosseliani en op 22 februari verklaarde de regering de Mchedrioni middels een campagne in de hele republiek te hebben ,,geneutraliseerd".

De president van de Russische Federatie Boris Jeltsin (l.) had op 23 maart 1991 een ontmoeting met zijn Georgische collega Zwiad Gamsachoerdia in de Georgische plaats Kazbegi.

Op 8 februari maakte het officiële persbureau Tass bekend dat premier Tengiz Sigoea van Georgië de directeur van een wapenfabriek in de Russische stad Toela had aangeboden voedsel te ruilen tegen wapens en munitie. De Georgische order bestond uit 10.000 jachtgeweren, 500 pistolen en 500 automatische geweren van het type Kalasjnikow. Op 18 februari ontkende Sigoea insinuaties dat de wapens waren bedoeld voor de nieuwe Georgische Nationale Garde. Hij verklaarde dat zijn regering de wapenvoorraden van het Georgische ministerie van binnenlandse zaken wilde aanvullen, die deels in beslag waren genomen door het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken en deels waren gestolen door paramilitaire organisaties. De eerste 1.000 gardisten werden op 23 februari, de verjaardag van het Sowjet-leger, tijdens een plechtigheid in Tbilisi beedigd.

Op 23 maart hadden de Georgische president Zwiad Gamsachoerdia en de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin een ontmoeting in de Georgische stad Kazbegi. Zij kwamen overeen om voor 10 april een Georgisch-Russische militie-eenheid op te richten die toezicht zou gaan houden in Georgië's probleemgebied Zuid-Ossetië. De eenheden kregen de opdracht de rivaliserende Georgische en Ossetische paramilitaire groeperingen te ontwapenen. Deze waren sinds december 1990 verwikkeld in wat Jeltsin omschreef als een ,,mini-burgeroorlog". Besloten werd dat de Georgische en Russische regeringen, samen met de regering van de autonome republiek Noord-Ossetië (binnen de Russische Federatie), zouden werken aan de opvang van de tienduizenden vluchtelingen die vanwege het conflict Zuid-Ossetië waren ontvlucht en aan het ,,herstel van de wettige lokale overheidsinstanties".

Het conflict duurde in maart onverminderd voort. Vanuit de belegerde regionale hoofdstad Tschinwali en de omliggende dorpen werd melding gemaakt van talloze gewapende gevechten. Na vier dagen van ononderbroken geweervuur rond Tschinwali werd op 20 maart door functionarissen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken een staakt-het-vuren tot stand gebracht dat echter vrijwel onmiddellijk weer werd doorbroken. In de loop van de maand werden minstens 15 doden gemeld. Bij het ernstigste incident werden naar verluidt vier Georgiërs buiten Tschinwali door Osseten in een hinderlaag gelokt, met benzine overgoten en levend verbrand. Drie andere Georgiërs werden door troepen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken doodgeschoten nadat ze hadden geprobeerd hen in een hinderlaag te lokken.
In Tschinwali bleven rampzalige voedseltekorten bestaan. Eind maart werd bericht dat de vitale wegverbinding tussen de stad en Noord-Ossetië in handen was van gewapende Georgiërs.
Op 29 maart kwam Radio Moskou met het bericht dat bijna alle Ossetische dorpen in Zuid-Ossetië door Georgische militanten met de grond gelijkgemaakt waren, terwijl de dag erop functionarissen in Noord-Ossetië met het dreigende bericht kwamen dat 12.000 gewapende Georgiërs samenschoolden voor een aanval op Tschinwali en de omliggende districten die nog steeds in handen waren van Osseten.

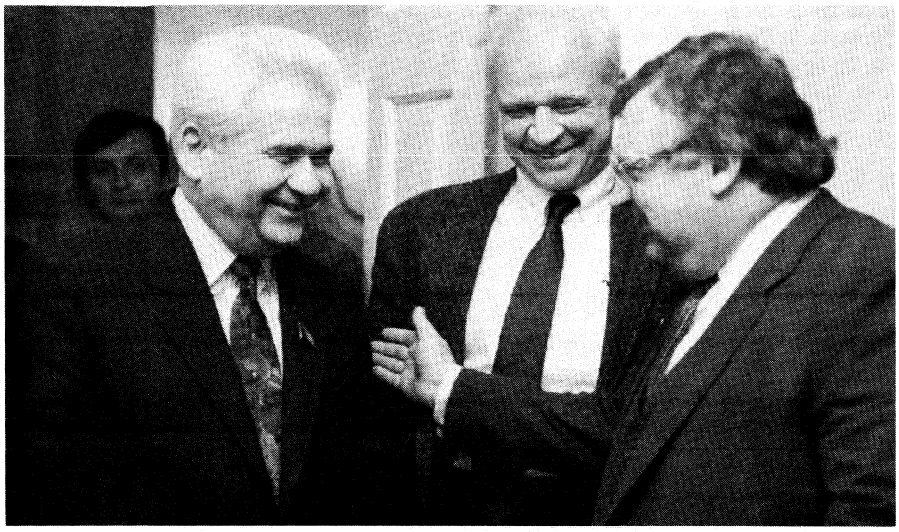

De Oekraïense premier Witold Fokin (l.) wordt tijdens een bezoek aan het ministerie van buitenlandse zaken in Washington op 11 december 1990 begroet door de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger (r.).

Awtandil Margiani trad op 18 februari af als eerste secretaris van de Georgische Communistische Partij in verband met de ingewikkelde politieke situatie in de republiek en het verlies van aanzien van de partij bij de bevolking. Hij had de functie slechts sinds het congres van december 1990 bekleed, toen de partij zich onafhankelijk van de CPSU had verklaard. Hij werd vervangen door D. Mikeladze.

OEKRAÏNE: Nieuwe minister-president

Op 14 november 1990 stemde de Oekraïense Opperste Sowjet met overgrote meerderheid voor het aanblijven van Witold Fokin als voorzitter van de Oekraïense ministerraad. Hij had de post waargenomen sinds het aftreden van Vitali Masol in oktober. Door de liberale vleugel van de Oekraïense Communistische Partij werd Fokin beschouwd als een compromiskandidaat en hij werd zonder tegenkandidaat gekozen in de derde ronde (hij had zich opnieuw kandidaat gesteld nadat hij zich voor de tweede ronde had teruggetrokken), nadat de communistische kandidaat en aanhanger van de harde lijn Aleksandr Boeljanda ertoe was overgehaald zich terug te trekken. Fokin beloofde dat hij de regering zou herstructureren teneinde marktgerichte economische hervormingen te bespoedigen.

Referendum over onafhankelijkheid Krim

Bewoners van het Krim-schiereiland namen op 20 januari deel aan een door de regionale sowjet georganiseerd referendum over het herstel van de autonomie van de regio. De opkomst bedroeg 81 procent, van wie 93,26 procent stemde voor het herstel van de Krim als een autonome republiek, onafhankelijk van de Oekraïne.

De Krim was van 1921 tot 1945 een autonome republiek geweest. Het schiereiland had deze status verloren toen de Tataren. die de meerderheid van de bevolking uitmaakten, na de Tweede Wereldoorlog werden gedeporteerd naar Centraal-Azië omdat ze ervan beschuldigd werden tijdens de oorlog te hebben gecollaboreerd met de Duitse bezetters. De Krim werd een provincie van de Russische Federatie en herbevolkt met voornamelijk Russen. In 1954 werd het schiereiland afgestaan aan de Oekraïne. Krimtataren waren sinds 1987 teruggetrokken naar hun voormalige geboortegrond en in juni 1988 had de centrale regering bepaald dat zij het recht hadden daar te wonen. Vertegenwoordigers van de Krimtataarse bevolking hadden zich tegen het referendum verzet met als argument dat alleen zij als autochtone bevolking zouden mogen stemmen. Ook Roech, de belangrijkste Oekraïense nationalistische beweging, riep op tot een boycot met als argument dat de territoriale integriteit van de Oekraïne werd bedreigd.

De Opperste Sowjet van de Oekraïne stemde op 12 februari voor herstel van de status van Autonome Socialistische

Sowjet-republiek (ASSR) van de Krim binnen de Oekraïne. Het was onduidelijk of de Sowjet-autoriteiten het herstel van de status in overeenstemming met de grondwet zouden vinden en de Krim een zetel in de Federatieve Raad zouden geven (de jongste golf van autonome regio's en districten die zichzelf uitriepen tot ASSR's, en zelfs van ASSR's die zichzelf uitriepen tot volwaardige republieken, was tot dusver niet erkend, zie pag. 19/2, 20/1 e.v.-'91).

Terugkeer van primaat Geünieerde Kerk

Op 30 maart keerde Kardinaal Mirosiaw Loebatsjiwski, de 77-jarige geestelijk leider van meer dan 5 mln Oekraïense katholieken (Oosterse rite, beter bekend als de Geunieerden) terug naar de Sowjet-Unie om in Lwow in de West-Oekraïne zijn zetel weer te vestigen na 52 jaar in Rome in ballingschap te zijn geweest. De volgende dag droeg hij de Mis voor Palmzondag op in de Sint-Joriskathedraal in Lwow. Zijn terugkeer betekende een mijlpaal voor de rehabilitatie van de Geünieerde Kerk, die meer dan 40 jaar lang de grootste verbannen religieuze organisatie ter wereld was geweest.

De Geunieerden volgden de oosters-orthodoxe kerkelijke riten maar erkenden het gezag van de paus. In 1946 werd de kerk door Stalin verboden wegens vermeende banden met het Oekraïense nationalisme. Na een gedwongen inlijving bij de Russisch-orthodoxe kerk bleef de Geunieerde Kerk in het geheim voortbestaan. Ten tijde van de verbetering van de betrekkingen tussen het Vaticaan en de Sowjet-Unie konden in december 1989 de Geünieerde parochies zich officieel laten registreren (zie pag. 366/3 e.v. -'90). Hoewel de Geünieerde kerk formeel nog steeds geen volledig legale status had, waren de erediensten nu toegestaan krachtens de Sowjet-wet van oktober 1990 over de vrijheid van godsdienst (zie pag. 235/2 -'91).

TADZJIKISTAN: Invoering van het presidentiële systeem

Kachar Machkamow werd op 30 november door de Tadzjiekse Opperste Sowjet gekozen voor de nieuwe functie van uitvoerend president van Tadzjikistan. Machkamow, die als voorzitter van de Opperste Sowjet tot dan toe de facto president was geweest, versloeg één andere kandidaat. Er hadden felle discussies plaatsgevonden in de Opperste Sowjet over de wijze waarop de president zou worden gekozen en gedurende meer dan een week hadden leden van de oppositionele Democratische Partij van Tadzjikistan een hongerstaking gehouden om hun eis tot openbare verkiezingen kracht bij te zetten.

Avondklok in Doesjanbe opgeheven

Op 1 januari werd de avondklok in de Tadzjiekse hoofdstad Doesjanbe die langer dan tien maanden van kracht was geweest, uiteindelijk opgeheven. De avondklok was ingesteld op het hoogtepunt van ernstige tegen de regering gerichte onlusten en pogroms in februari 1990 (pag. 300/2 e.v. - '90), en was verschillende keren versoepeld. Pas op 1 januari vond de militaire commandant van de stad de veiligheidssituatie zodanig gestabiliseerd dat de avondklok kon worden opgeheven. De noodtoestand in de stad bleef echter van kracht.

OEZBEKISTAN: Afschaffing van de ministerraad

De Opperste Sowjet van Oezbekistan nam op 1 november 1990 een resolutie aan waarin de ministerraad van de republiek werd afgeschaft. Regeringstaken moesten in plaats daarvan worden uitgevoerd door een kabinet direct onder uitvoerend president Islam Karimow (op pag. 583/3 - '90 abusievelijk betiteld als president van de Opperste Sowjet). De aftredende voorzitter van de ministerraad Sjakoeroella Mirsajdow kreeg de nieuwe functie van vicepresident.

Geweld in Namangan

Een vechtpartij tussen soldaten van het ministerie van binnenlandse zaken en een groep jongeren in de stad Namangan in de avond van 2 december escaleerde in een veldslag en rellen. Vijf soldaten en drie burgers werden gedood, en meer dan 50 soldaten en politieagenten, benevens een onbekend aantal burgers raakten gewond.

Volgens het officiële persbureau Tass keerden zes soldaten, die deel uitmaakten van het garnizoen dat sinds het uitbreken van geweld tussen Oezbeken en Kirgiezen in juni (pag. 17/3 e.v. - '91) in Oezbekistan gelegerd was, na hun verlof naar hun eenheid terug toen er een vechtpartij uitbrak in een bus. Mensen uit een menigte die zich rond de vechtenden had verzameld, mengden zich in de strijd en vier van de soldaten werden doodgeslagen. De commandant van de eenheid van de soldaten ging naar het strijdtoneel met een groep ongewapende ondergeschikten, maar toen hij zich gesteld zag tegenover een stenen gooiende massa van ongeveer 3.000 mensen riep hij de hulp in van gewapende versterkingen die klaarblijkelijk wapenstokken en vuurwapens gebruikten om het oproer neer te slaan. Op 4 december bestormde een menigte het politiebureau en bevrijdde iedereen die in verband met de gewelddadigheden van 2 december werd vastgehouden. Pas op 5 december was de rust in Namangan volledig hersteld.

ARMENIE Terugkeer van nationalistische balling Nieuwe leider Communistische Partij

Paroeïr Ajrikjan, een Armeense nationalist die was verbannen uit de Sowjet-Unie en aan wie in juli 1988 (zie pag. 149/3 - '89) het Sowjet-staatsburgerschap was ontnomen vanwege zijn leidende rol (als lid van het Karabach-comité) in de protestacties in verband met de status van Nagorno-Karabach, keerde begin november 1990 terug in Armenië volgens het onofficiële vanuit Moskou opererende persbureau *Interfax*. Op 4 oktober had *Interfax* bekendgemaakt dat Ajrikjan zijn staatsburgerschap had teruggekregen. In zijn afwezigheid was Ajrikjan, die was verbannen naar Ethiopië maar zich had gevestigd in Los Angeles, in mei gekozen in de Armeense Opperste Sowjet. Zijn voormalige collega's van het Karabach-comité, Lewon Ter-Petrosjan en Wazguen Manukjan, waren nu respectievelijk president en minister-president van Armenië.
De Communistische Partij van Armenië koos Stepan Pogosjan als haar eerste secretaris. Hij nam op 30 november de plaats in van Wladimir Mowsisjan.

Geweld aan grens Armenië-Azerbajdzjan

Vier soldaten van het Azerbajdzjaanse ministerie van binnenlandse zaken en drie Armenen werden op 4 december gedood in een vuurgevecht in Martoenasjen, een plaatsje net over de grens in Azerbajdzjan. Hierdoor kwam het aantal dodelijke slachtoffers in grensincidenten sinds september op minstens 18 (zie voor botsingen in augustus pag. 20/1 - '91). In de omstreden enclave Nagorno-Karabach vonden op 1 en 2 december drie inwoners de dood in verschillende incidenten.

AZERBAJDZJAN: Wijziging naam republiek

Op 1 december veranderde president Ajaz Moetalibow per decreet de naam van de republiek in Republiek Azerbajdzjan (de adjectieven Sowjet en Socialistische vervielen). De republiek kreeg ook een nieuwe vlag bestaande uit horizontale blauwe. rode en groene banen met een witte halve maan en met in de rode baan een achtpuntige ster.

Vergadering van nieuwe Opperste Sowjet

Meer dan vier maanden na het begin van de verkiezingen kwam de nieuwe Opperste Sowjet van Azerbajdzjan op 5 februari bijeen, zij liet dat 20 van de 360 zetels nog vacant waren. Meer dan 80 procent van de afgevaardigden was lid van de Communistische Partij van Azerbajdzjan, terwijl de oppositionele Groenen en de Bond van Democratische Intellectuelen zich verenigden in het overkoepelend Democratisch Blok van Azerbajdzjan. Op 7 februari herkoos de Opperste Sowjet Gasan Gasanow tot premier.

WITRUSLAND: Nieuwe leider CP

Op 12 december koos de Communistische Partij van Witrusland Anatoli Malofejew tot eerste partijsecretaris als opvolger van Jefrem Sokolow.

KIRGIZIË: Nieuw kabinet en naamsverandering republiek en hoofdstad

Op 22 januari verving de Kirgizische Opperste Sowjet de ministerraad van de republiek door een kabinet dat werd toegevoegd aan de president. Oud-vicepresident van Kirgizië Nasirdin Isanow werd gekozen tot hoofd van het kabinet (de facto premier).
Om 13 december bepaalde de Opperste Sowjet dat de nieuwe naam Republiek Kirgizië was.
Bij besluit van de Opperste Sowjet kreeg de Kirgizische hoofdstad Froenze haar oorspronkelijke naam Bisjkek weer terug.

Na de verovering van Kirgizië door het Oezbeekse kanaat Kokand was de naam in de 19de eeuw verbasterd tot Pisjpek. In 1926 was de naam veranderd in Froenze ter ere van Michail Froenze, een militaire commandant van de Bolsjewieken en inwoner van de stad, die de communistische heerschappij in Centraal-Azië had gevestigd.

Veroordeling Osj-relschoppers

Het Kirgizische Hooggerechtshof in Bisjkek (het voormalige Froenze) veroordeelde op 19 maart Ataman Tasjalijew, een voormalige afgevaardigde in de Opperste Sowjet van Kirgizië, tot 12 jaar gevangenisstraf wegens het leiden van de pogrom in juni 1990 tegen de Oezbeekse inwoners van de stad Oezgen. Dit was een van de gewelddadigste gebeurtenissen geweest in de weken van ongeregeldheden tussen Kirgiziërs en Oezbeken in de Kirgizische provincie Osj (zie pag. 17/3 e.v. -'91). In een andere rechtszaak die op 1 maart afgesloten werd in de stad Osj, werden drie mensen tot gevangenisstraffen van 11 tot 14 jaar veroordeeld vanwege hun betrokkenheid bij de gewelddadigheden

REFERENDUM OVER INSTANDHOUDING UNIE

Op 17 maart 1991 werd in de hele Sowjet-Unie een referendum gehouden waarin de bevolking de volgende vraag kreeg voorgelegd: ,,Acht u het noodzakelijk de Unie van Socialistische Sowjetrepublieken in stand te houden als een vernieuwde federatie van gelijke, soevereine republieken! waarin de mensenrechten en vrijheden van alle nationaliteiten volledig gegarandeerd zullen zijn?" Het referendum had geen wettelijke basis, maar werd gehouden om te onderzoeken hoeveel steun het ontwerp-Unieverdrag onder de bevolking had. De geformuleerde vraag was een samenvatting van het eerste artikel van het verdrag.

De laatste versie van het ontwerpverdrag, waarin de rechten van de deelrepublieken meer nadruk kregen dan in het oorspronkelijke in november 1990 gepubliceerde ontwerp (zie pag. 227/1 e.v. -'91), werd op 6 maart door de Federatieraad goedgekeurd (zij het dat Armenië, Georgië, Estland. Letland. Litouwen en Moldavië de vergadering boycotten en dat Azerbajdzjan en twee van de 20 autonome republieken weigerden de laatste versie te ondertekenen). Daarna werd het ontwerpverdrag voorgelegd aan de parlementen van de republieken.

Officieel werd voor de hele Sowjet-Unie een opkomstpercentage van 80 procent genoemd, hoewel de overgrote meerderheid van de kiesgerechtigden in de zes republieken die het referendum officieel boycotten niet was meegeteld in het genoemde cijfer van 185.647.355 geregistreerde kiezers. 76,4 procent van de kiezers die hadden gestemd antwoordde ,,ja" en 21,7 procent zei ,,nee". Dat hield in dat een krappe 61 procent van het aantal geregistreerde kiezers en ongeveer 56 procent van alle kiesgerechtigde Sowjet-burgers de vraag met ,,ja" beantwoordde.

Zes republieken weigeren deelname

In de weken voorafgaand aan het referendum maakten de parlementen van Armenië, Georgië, Estland, Letland, Litouwen en Moldavië bekend niet te zullen meewerken aan de organisatie van het referendum. In de drie Baltische staten en in Georgië had men besloten dat deelname zou neerkomen op erkenning van de grondwettelijke status van de Sowjet-Unie, en dus de ontkrachting zou betekenen van het belangrijkste argument voor hun streven naar onafhankelijkheid, namelijk dat ze door de Sowjet-Unie illegaal waren bezet en geannexeerd.
Armenië weigerde deel te nemen omdat gevreesd werd dat het nieuwe Unieverdrag het naburige Azerbajdzjan het recht zou geven op het betwiste gebied Nogorno Karabach. Moldavië weigerde het referendum te houden omdat het de etnische spanninger, in de republiek zou verhogen.

Op 25 februari verklaarde de Opperste Sowjet van de SU in een resolutie dat de beslissing van de autoriteiten van de republieken om geen referendum te organiseren een schending van de burgerrechten van de inwoners was, aangezien hen het recht om te stemmen werd ontzegd. De Opperste Sowjet droeg de autoriteiten in deze republieken op om zonder uitstel organisatiecomités voor hel referendum op te richten. Ook werd bepaald dat de in enkele republieken georganiseerde alternatieve referenda geen rechtmatig substituut voor het referendum over de Unie zouden zijn. Ervan uitgaande dat de republieken zich tegen het referendum zouden blijven verzetten, gaf de Opperste Sowjet fabrieken, verenigingen (waaronder de Communistische Partij), militaire eenheden en plaatselijke besturen het recht stembureaus te openen.

Pleidooien van Gorbatsjow voor het referendum

In de zes weken voorafgaand aan het referendum verscheen president Michail Gorbatsjow tweemaal op de nationale radio en televisie met een pleidooi voor een ,,ja" als antwoord op de vraag van het referendum. De tweede keer, op 15 maart, was zeer verrassend zowel vanwege zijn overdreven emotionele toon als vanwege zijn overduidelijk Russische invalshoek.

Gorbatsjow begon met de uitspraak dat een ,,ja" ,,de integriteit van de duizend jaar oude staat (zou) bewaren". Daarna citeerde hij grootvorst Jaroslaw de Wijze, in de 11de eeuw heerser van Kiew Roes (de eerste verenigde Russische staat), over de noodzaak ,,invrede te leven, met zorg voor elkaar". Gorbatsjow benadrukte dat het uitbrengen van een ja-stem de eenheid van de Sowjet-Unie zou bewaren, maar niet ,,het oude systeem waarin het centrum domineerde en de republieken te weinig rechten hadden". Hij zei dat een ja-stem ,,het mogelijk (zou)maken de vernietigende processen in onze samenleving een halt toe te roepen (d.w.z. de rivaliteit en het voortdurende conflict tussen de republieken en het centrum) en zou leiden tot een resolute wending in de richting van herstel van de normale leef- en werkomstandigheden". Vervolgens waarschuwde hij dat het uiteenvallen van de natie ,,onvoor-

stelbare tegenspoed en ongeluk" met zich mee zou brengen en de wereldorde in gevaar zou brengen.

De uitslag

In vijf van de negen republieken die officieel aan het referendum deelnamen (Azerbajdzjan, Wit-Rusland, Kirgizië, Tadzjikistan en Toerkmenistan) werd alleen de vraag voorgelegd die was gefortnuleerd door het Congres van Volksafgevaardigden van de SU. In Kazachstan werd de vraag door de Opperste Sowjet van de republiek gewijzigd op initiatief van president Noersoeltan Nazarbajew. In de Russische Federatie, de Oekraïne en Oezbekistan kreeg de bevolking op initiatief van de Opperste Sowjet van de republieken en van regionale raden aanvullende vragen voorgelegd.

De resultaten per republiek als geheel verdoezelden de aanzienlijke verschillen per regio. Opvallend waren met name de magere resultaten in de grotere steden: in Moskou was de opkomst slechts 67 procent en nauwelijks 50 procent stemde voor de unie. Leningrad liet een bijna identiek resultaat zien, terwijl in Kiew slechts 44,6 procent het referendum met ,,ja" had beantwoord. In Swerdlowsk, de woonplaats van de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin, was het aantal ja-stemmers 34 procent, terwijl het in Lwow, het centrum van het Oekraïense nationalisme, slechts 25 procent was.

De leiding van de Sowjet-Unie noemde het landelijke resultaat een overwinning. Buitenlandse commentatoren zaten echter bijna allemaal op één lijn met de stelling dat de absoluut niet overtuigende steunbetuiging, met name in de Russische Federatie en de Oekraïne, een klap betekende voor de autoriteit van Gorbatsjow (veel mensen hadden het referendum beschouwd als een mogelijke motie van vertrouwen in Gorbatsjow). Daartegenover plaatsten commentatoren de aanmoediging die zijn aartsrivaal Jeltsin had gekregen middels de steun voor een rechtstreeks gekozen Russische president bij het afzonderlijke referendum dat in de Russische Federatie was gehouden.

Referenda over onafhankelijkheid in Letland, Estland en Georgië

In februari had Litouwen zelf al een nationaal referendum gehouden, en ook de regeringen van Letland, Estland en Georgië zetten kracht bij aan hun weigering om deel te nemen aan het unie-referendum door hun eigen nationale referenda te organiseren. Op 3 maart gingen Estland en Letland naar de

Uitslagen referendum van 17 maart per deelnemende republiek

Azerbajdzjan. Inwoners: 7.020.000 (2,5 procent van totale bevoking SU); geregistreerd electoraat: 3.866.659; opkomst: 75,1 procent; ja: 93,3 procent; nee: 5,8 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 69,7 procent.

Wit-Rusland. Inwoners: 10.149.000 (3,6 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 7.354.796; opkomst: 83,3 procent; ja: 82,7 procent; nee: 16,1 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 68,9 procent.

Kazachstan. Inwoners: 16.463.000 (5,8 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 9.999.433; opkomst 88,2 procent; vraag gewijzigd in: ,,Acht u het noodzakelijk de USSR te behouden als een unie van gelijkwaardige soevereine staten?" Ja: 94,1 procent; nee: 5 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 83,6 procent.

Kirgizië. Inwoners: 4.258.000 (1,5 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 2.341.646; opkomst: 92,9 procent; ja: 94,6 procent: nee: 4 procent: percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 87,7 procent.

Russische Federatie. Inwoners: 147.386.000 (51,4 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 105.643.364; opkomst: 75.4 procent; ja: 71,3 procent; nee: 26,4 procent: percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 52,8 procent.
Aanvullende vraag in alle gebieden, uitgezonderd de Autonome Socialistische Sowjet-republieken (ASSRs) Tsjetsjenen-Ingoesjen, Noord-Ossetië, Tataren en Toewa; de provincies Rjazan, Smolensk en Tambow; en het district Stawropol: ,,Steuntu de invoering van de post van president van de RSFSR, gekozen door de hele bevolking?" Ja: 69,85 procent; nee: 28,01 procent.
Andere aanvullende vragen: in Moskou. inzake rechtstreekse verkiezing burgemeester (85 procent voorstander); in Kamtsjatka, inzake herinvoering van gesloten status voor het gebied (meerderheid voorstander); in de ASSR Mari, betreffende de legalisering van privébezit (meerderheid voorstander); Zuid-Sachalin en de Koeril-eilanden, in verband met de teruggave aan Japan van de betwiste eilanden (89 procent tegen).

Tadzjikistan. Inwoners: 5.090.000 (1,8 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 2.549.096; opkomst: 94,4 procent; ja: 96,2 procent; nee: 3,1 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 90,2 procent.

Toerkmenistan. Inwoners: 3.512.000 (1,3 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 1.847.310; opkomst: 97,7 procent; ja: 97,9 procent; nee: 1,7 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 95.7 procent.

Oekraïne. Inwoners: 51.449.000 (18 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 37.732.178; opkomst: 83,5 procent; ja: 70,2 procent; nee: 28 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 58,1 procent.
Aanvullende vraag: ,,Vindtu dat de Oekraïne deel moet uitmaken van een Unie van Soevereine Sowjetstaten op basis van de soevereiniteitsverklaring?" Ja: 80,16 procent; nee: 17,98 procent. Aanvullende vraag alleen voor West-Oekraïne (de provincies Lwow, Ternopol en Iwano Frankowsk): ,,Vindtu dat de Oekraïne een onafhankelijke staat moet zijn?" Ja 90 procent.

Oezbekistan. Inwoners: 19.808.000 (6,9 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 10.287.938; opkomst: 95,4 procent; ja: 93,7 procent; nee: 5,2 procent; percentage ja-stemmers van totaal aantal kiesgerechtigden: 89 procent.
Aanvullende vraag. ,,Bent u het ermee eens dat Oezbekistan deel moet blijven uitmaken van een vernieuwde unie (federatie) als een gelijkwaardige soevereine republiek?" Ja: meer dan 94 procent.

Uitslagen in de boycottende republieken

Armenië. Inwoners: 3.304.000 (1,1 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 4.923 (alleen niet-Armeense arbeiders die werkten aan wederopbouw van Spitak, dat in 1988 was getroffen door een aardbeving, werden geregistreerd); opkomst: 72,1 procent; ja: 71,6 procent; nee: 27,2 procent.

Estland. Inwoners: 1.566.000 (0,5 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 299.681 (registratie werd georganiseerd in de overwegend Russische steden in het noordoosten); opkomst: 74,2 procent; ja: 95 procent; nee: 4,5 procent.

Georgië. Inwoners: 5.396.000 (1,9 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 364.013 (registratie vond plaats in de ASSR Abchazie, met 318.317 kiezers, en in door Osseten gecontroleerde gebieden in Zuid-Ossetië); opkomst: 57,84 procent (52,3 procent in de ASSR Abchazië; 96,3 procent in Zuid-Ossetië); ja: 98,9 procent; nee: 0,75 procent.

Letland. Inwoners: 2.667.000 (0,9 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 670.828 (registratie vond plaats in fabrieken en districten met een overwegend Russische, Oekraïense of Witrussische bevolking); opkomst 65 procent; ja: 95,1 procent; nee: 4,1 procent.

Litouwen. Inwoners: 3.673.000 (1,3 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 582.262 (registratie vond plaats in overwegend Russische en Poolse districten); opkomst: 86,1 procent; ja: 98,9 procent; nee: 0,9 procent.

Moldavië. Inwoners: 4.332.000 (1,5 procent van totale bevolking SU); geregistreerd electoraat: 841.507 (de stemming was door plaatselijke autoriteiten georganiseerd in de door Russen bevolkte Dnjestr-vallei en de door Gagauzen bevolkte zuidelijke districten, en onder de Russen in Kisjinjow en Beltsi); opkomst: 83,3 procent; ja: 98,3 procent; nee: 1,3 procent.

stembus en op 31 maart Georgië. In Armenië werd eenzelfde referendum georganiseerd voor september.

In Letland werd de kiezers gevraagd: ,,Bent u voor een democratische en onafhankelijke republiek Letland?" Volgens de officiële, op 6 maart bekendgemaakte einduitslag was de opkomst 87,56 procent van de kiesgerechtigden (d.w.z. alle permanente inwoners van Letland, i8 jaar of ouder, uitgezonderd militairen die in de republiek waren gestationeerd). 73,68 procent van de kiezers stemde ,.ja".
Kiezers in Estland kregen de vraag voorgelegd: ,.Wilt u de terugkeer naar de onafhankelijkheid van de republiek Estland'.. Uit de op 4 maart bekendgemaakte officiële einduitslag bleek dat 82,86 procent van de kiezers naar de stembus was gegaan en dat daarvan 77,83 procent ,,ja"hadgezegd.
In beide republieken werd het aantal ja-stemmers door de overheden met enthousiasme ontvangen. De steun voor onafhankelijkheid onder de etnische Russen en andere minderheden in de republieken was groter dan verwacht, met name in Letland (waar de minderheden ongeveer 47 procent van de bevolking uitmaakten; in Estland lag dit percentage boven de 36).
Desalniettemin was het een feit dat het totale percentage geregistreerde kiesgerechtigden dat zich voorstander toonde, 64,51 procent in Letland en 64,49 in Estland, zeker niet de tweederde meerderheid vormde die een overwinning zou hebben betekend wanneer de referenda zouden zijn gehouden in overeenstemming met de Sowjet-wetgeving van april 1990 inzake de afscheiding van een republiek (zie pag. 588/2 e.v. - '90).
In Georgië werd het referendum tegelijk met de verkiezingen voor de plaatselijke besturen gehouden. De kiezers kregen de vraag voorgelegd: ,.Bent u het ermee eens dat de onafhankelijkheid van Georgië moet worden hersteld op basis van het onafhankelijkheidsbesluit van 26 mei 1918?".
Volgens de op 1 april bekendgemaakte voorlopige uitslag. met nog slechts twee van de 71 kiesdistricten niet geteld, was 90,5 procent van de 3.400.000 geregistreerde kiezers naar de stembus gegaan en had 98,93 procent ,,ja" geantwoord. Etnische Georgiërs. die iets minder dan 70 procent van de bevolking uitmaakten. zouden zich bijna unaniem voorstander hebben getoond. Het overweldigende aantal ja-stemmen had echter alleen tot stand kunnen komen door de steun van de grotere minderheidsgroeperingen in de republiek, zoals de Armeniërs (9 procent van de bevolking). de Azerbajdzjanen (5 procent) en zelfs de Russen (7,4 procent).
In Abchazië werd het referendum door de Abchazen geboycot. Ze wilden zich van Georgië afsplitsen en deel blijven uitmaken van de Sowjet-Unie. Het feit echter dat de Abchazen een minderheid vormden in hun eigen autonome republiek, werd duidelijk uit de opkomst van 60 procent, waan-an 97.63 procent met ,.ja" antwoordde. Uit het roerige Zuid-Ossetië werden geen resultaten vernomen. De Ossetische meerderheid was gekant tegen de onafhankelijkheid van Georgië en wilde zich afsplitsen. Deze Osseten waren in een bloedig conflict verwikkeld met Georgische paramilitaire groepen

(Vor.ber pag. 15 e v en 225/1 e v.- 1991)

EL SALVADOR

VREDESBESPREKINGEN. VEILIGHEIDSSITUATIE EN MENSENRECHTEN

Op 25 september 1990 werd door vijf vooraanstaande guerrillacommandanten van het linkse Nationaal Bevrijdingsfront Farabundo Marti (FMLN) een verklaring uitgegeven. waarin zij opriepen tot een ,,democratische revolutie" om een eind te maken aan tien jaar burgeroorlog en aan de ..heersende politieke en economische macht van het ieger en de grote oligarchische families, de soevereiniteit van het land te herstellen en een duurzame vrede tot stand te brengen". Zij pleitten voor de demobilisatie van zowel het regeringsleger als het gewapend verzet, de oprichting van een onder burgertoezicht staande politiemacht. een nieuwe grondwet, hervormingen op het gebied van het recht, het kiesstelsel, de politiek en de landbouw, en bijzondere economische maatregelen om de armen te helpen. Zij juichten ook het einde van de Koude ûorlog toe ,,omdat het duidelijk maakt dat onze strijd gaat tussen Noord en Zuid en niet tussen Oost en West". De verklaring viel samen met het bezoek van president Alfredo Cristiani aan de Verenigde Staten en kwam voordat er in het Amerikaans Congres werd gestemd over een voorstel de militaire hulp aan El Salvador met de helft te verminderen.
De belangrijkste eisen van het FMLN (dat het door de VS gesteunde leger geleidelijk werd ontbonden, de bevelhebbers werden vervangen en de officieren die schuldig waren aan grove schending van de mensenrechten gerechtelijk werden vervolgd) hadden geleid tot de impasse bij de laatste ronde van de vredesbesprekingen die door bemiddeling van de VN van 13 tot 18 september in de Costaricaanse hoofdstad San José waren gehouden.

Regeringsonderhandelaars hadden opnieuw ge eigerd het voorstel in overweging te nemen. evenals in voorgaande, van 21 tot 26 juli en van 17 tot 22 augustus in San José gehouden besprekingen. In plaats daarvan hadden zij niet nader omschreven verminderingen van de troepensterkte roorgesteld. de ontbinding van de burgerwachten op het platteland en de demilitarisering van twee van de drie politiekorpsen die onder het gezag van burgerministeries zouden worden geplaatst indien de guerrillastrijders akkoord gingen met een staakt-het-vuren, Het FMLN had deze voorstellen als onvoldoende van de hand gewezen, en de impasse betekende dat de hoop op een algemeen staakt-het-vuren met ingang van 15 september in rook opging.

De enige concrete resultaten die het vredesproces tot zover had opgeleverd waren de volgende:

(1) Het in juli door beide partijen getekende akkoord waarin was vastgelegd dat een verificatiecommissie van de VN toezicht zou uitoefenen op schendingen van mensenrechten ,,na" een staakt-het-vuren. Deze bepaling werd echter later door de FMLN-onderhandelaars verworpen. De FMLN had kritiek gekregen uit eigen gelederen en van de kant van vakbonden en studentenorganisaties op grond van het feit dat de overeengekomen formulering onvoldoende waarborgen bood. en drong nu erop aan dat de commissie onmiddelijk werd geïnstalleerd.
(2)Op 10 september in Mexico Stad bekendgemaakte akkoorden volgend op besprekingen

FMLN-leiders Maria Valladares (r)en Roberto Canas tekenen op 26 juli 1990 in San José (Costa Rica) het akkoord tussen het FMLN en de regering

tussen het FMLN en een door de Christelijke Democratische Partij (PDC) samengestelde commissie van leden van verschillende politieke partijen. Deze akkoorden voorzagen in de onmiddellijke afvaardiging van een VN-cummissie om na te gaan of het FMLN en de regering de verdragen over de mensenrechten naleefden, en om de uitvoering van andere punten op de onderhandelingsagenda te vergemakkelijken, zoals de instelling van een internationale cominissie van verkiezingswaarnemers.
Volgens bronnen van de rebellen zou een vertrouwelijke ontmoeting, die begin juli in Mexico Stad had plaatsgevonden tussen het FMLN en leidende figuren uit de Salvadoraanse zakenwereld ,,openhartig en vruchtbaar" zijn geweest.
Er werd afgesproken dat de volgende vredesbesprekingen begin november in Mexico Stad zouden worden gehouden.

IMF-lening

Op 21 september werd bericht dat het Internationaal Monetair Fonds (IMF) goedkeuring had verleend aan een lening van $ 50 mln, de eerste sinds juli 1982, ter financiëring van economische hervormingen die waren gericht op het terugdringen van de inflatie, de versterking van de betalingsbalans en de bevordering van projecten voor economische groei.

Vermindering Amerikaanse militaire steun

De Amerikaanse Senaat stemde op 19 oktober 1990 met 75 tegen 25 stemmen voor inhouding van de helft van de voor 1991 toegewezen militaire steun aan El Salvador ter waarde van $ 85 mln, totdat de regering van president Alfredo Cristiani (i) haar ,,goede wil" toonde door de vredesbesprekingen met de guerrillastrijders van het FMLN voort te zetten; (ii) een einde maakte aan het ontvoeren en het vermoorden van burgers door leger en veiligheidstroepen; (iii) opdracht gaf tot een gedegen onderzoek naar en de gerechtelijke vervolging van de daders van de moord op 16 november 1989 op zes jezuïeten, onder wie de rector van de Universiteit van Midden-Amerika, en hun huishoudster met haar dochter (zie pag. 75/1/2 en53011 -'90).

Het besluit bepaalde dat de totale som zou worden verstrekt als het FMLN (i) weigerde deel te nemen aan of weigerde zijn ,,goedewil" te tonen in de vredesonderhandelingen; (ii) de constitutionele regering met een militair offensief in gevaar bracht; (iii) burgers ontvoerde of vermoordde; of (iv) aanzienlijke militaire steun uit het buitenland bleef ontvangen.
De International *Herald* Tribune van 30 oktober 1990 berichtte dat uit documenten overhandigd aan het hof dat de zaak van de vermoorde jezuïeten behandelde, bleek dat majoor Eric Buckland, een Amerikaanse militaire adviseur, en anderen vooraf op de hoogte waren geweest van de geplande aanslag op de jezuïeten. Op 11 januari 1990 had hij de FBI laten weten dat zijn inlichtingenbron, de Salvadoraanse kolonel Armando Aviles, hem had verteld dat kolonel Guillermo Alfredo Benavides van plan was de jezuïeten te vermoorden.

Militairen beschuldigd van moord op jezuïeten

President Alfredo Cristiani had op 7 januari 1990 verklaard dat uit onderzoek was gebleken dat leden van de strijdkrachten waren betrokken bij de moord op zes jezuïeten en hun twee dienstboden op 16 november 1989. Hij deelde mee dat een speciale uit hoge officieren en burgeradvocaten bestaande commissie in het leven was geroepen om de verantwoordelijken voor het gerecht te brengen.

In een verklaring op 13 januari onthulde hij de namen van negen mannen, van wie er acht naar zijn zeggen waren gearresteerd. Een rechter stelde op 19 januari vijf soldaten en vier officieren, onder wie kolonel Guillermo Alfredo Benavides - directeur van een militaire school - officieel in staat van beschuldiging in verband met de moord. Tijdens het onderzoek hadden 45 soldaten en twee officieren van het elitebataljon Atlacatl kwartierarrest gekregen.

Gezamenlijke Amerikaans-Russische vredesoproep

De regeringen van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie brachten op 20 oktober in Washington en Moskou gelijktijdig een gezamenlijke verklaring uit, waarin zij de regering en het FMLN opriepen de onderhandelingen te intensiveren, een politieke regeling te treffen en zo spoedig mogelijk een staakt-het-vuren af te kondigen. Zij riepen beide partijen ook op af te zien van militaire acties die de vooruitzichten op vrede konden bedreigen. De verklaring gaf aanleiding tot speculaties dat de Sowjet-regering van plan was de diplomatieke betrekkingen met El Salvador te herstellen.

Moord op linkse politicus

Hector Oqueli Colindres, de in Mexico woonachtige vice-secretaris van de Nationale Revolutionaire Beweging (Movimiento Nacional Revolucionario - MNR) en FMLN-contactpersoon voor het buitenland, werd op 12 januari 1990 door gewapende mannen ontvoerd toen hij op weg was naar het vliegveld van Guatemala-Stad Zijn lichaam werd later in een Guatemalaans dorp aan de Salvadoraanse grens gevonden, samen met het lichaam van Gilda Flores, een lid van de Guatemalaanse Sociaal-Democratische Partij, die samen met Oqueli was ontvoerd De 45-jarige Oqueli was in 1979 korte tiid ondermi- [illegible] van buite [illegible] ist zake n

Rapport Amnesty International

In een door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International op 24 oktober gepubliceerd rapport werden de strijdkrachten in verband gebracht met de toegenomen activiteiten van rechtse doodseskaders.

Amnesty had in de eerste acht maanden van 1990 45 door doodseskaders gepleegde moorden geregistreerd, ten opzichte van 40 moorden in heel 1989, en verklaarde dat het moorden, martelen en de verdwijningen doorgingen ondanks de ondertekening van het mensenrechtenakkoord op 26 juli door de regering en het FMLN (zie pag. 529/1 e.v. - '90). De omstandigheden lieten volgens Amnesty International ,,weinig twijfel bestaan over de betrokkenheid van officiële zijde". Amnesty veroordeelde ook de wederrechtelijke executies, die zowel door soldaten en de politie als door het FMLN werden uitgevoerd. De doelwitten van het FMLN bestonden voornamelijk uit soldaten die geen dienst hadden.

Guerrilla-offensief

Op 19 en 20 november 1990 lanceerden guerrillastrijders van het FMLN in hun grootste offensief van dat jaar, genaamd ,,Bestraffing van de ondemocratische strijdkrachten", een gecoördineerde aanval in zeven van de veertien departementen van het land.

Zij beweerden dat ze ongeveer 200 regeringssoldaten hadden gedood, vooral in de provincies Chalatenango, Morazan en Usulutan waar de gevechten het hevigst waren geweest, en dat ze de belangrijke luchtmachtbasis Ilopango bij de hoofdstad San Salvador hadden ,,geneutraliseerd". Zij hadden ook in een uitgestrekt gebied wegen, elektriciteitsleidingen, suiker- en katoenfabrieken vernield. Volgens beweringen van de regering waren 10 guerrillastrijders gedood en had zij 12 soldaten verloren, terwijl 66 anderen gewond waren geraakt. Ook waren 3 burgers omgekomen en naar schatting nog eens 50 gewond. In andere bronnen werd het totale dodencijfer op 85 en het totale aantal gewonden op 300 gesteld.
De gevechten in San Salvador duurden langer dan elders, hetgeen aanleiding gaf tot speculaties dat dissidente groeperingen binnen het FMLN niet naar de leiding luisterden. Suggesties dat er sprake was van een scheuring werden echter tegengesproken door de FMLN-leiding. die beweerde dat de volledige beëindiging van het offensief afhankelijk was van de aanvaarding van een bemiddelende rol

door de VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar. die de guerrillastrijders had opgeroepen om terughoudendheid te tonen.

Raketaanval

Bij de eerste aanval van deze aard in de 11 jaar durende burgeroorlog zou het FMLN op 23 november 1990 een A-37 straaljager met een Sam-7 of Sam-14 grond-luchtraket hebben neergehaald. Minister van defensie kolonel Rene Emilio Ponce omschreef dit als een ,,belangrijke escalatie" van de oorlog. Op 25 november werd door commandant Humberto Ortega Saavedra, de chef van de strijdkrachten in het aangrenzende Nicaragua, een suggestie van de regering van El Salvador tegengesproken dat de guerrillastrijders de raketten van Nicaragua hadden gekregen.
In een op 26 november door de FMLN-leiding uitgegeven communiqué werd beweerd dat het offensief van 19 en 20 november de eerste actie was geweest van het recentelijk geproclameerde, op professionele leest geschoeide ,,Nationale Leger voor de Democratie". Hierin waren de vijf vroegere organisaties van het FMLN in een conventionele hiërarchische structuur samengevoegd. Vele commentatoren waren het erover eens dat het hoofddoel hiervan was om het FMLN op gelijke voet te plaatsen met het leger en dat het belangrijkste oogmerk van het offensief niet was de realisatie van militaire doeleinden, maar het uitoefenen van druk op de regering en het leger om in toekomstige vredesbesprekingen op serieuze wijze onderhandelingen te voeren.

Amerikaanseadviseurs gedood

Op 2 januari 1991 werd boven Lolotique in oostelijk El Salvador een transporthelikopter met drie Amerikaanse adviseurs neergeschoten door het FMLN.

In een eerste verklaring zei het FMLN dat één adviseur meteen was overleden en dat de andere twee binnen enkele minuten aan hun verwondingen waren bezweken. In een volgende verklaring op 9 januari werd echter gemeld dat twee leden van de eenheid die de helikopter had neergeschoten waren gearresteerd op beschuldiging van moord op gewonde krijgsgevangenen. Wanneer ze schuldig bevonden zouden worden, zouden ze overeenkomstig het ,,oorlogsrecht" worden behandeld. Deze verklaring bevestigde de Amerikaanse overtuiging, die al was gestaafd door informatie vanuit de plaatselijke bevolking en door bewijzen van de Amerikaanse pathologen die de lichamen hadden onderzocht, dat twee van de adviseurs na het neerstorten waren doodgeschoten. Op 21 januari gaf het FMLN toe dat uit onderzoek was gebleken dat zijn soldaten de twee mannen hadden doodgeschoten. Het FMLN stelde voor hen door een FMLN-tribunaal met onafhankelijke deelnemers te laten berechten.

Gedurendedelaatstetienjaarzoudenintotaal 15 Amerikaanse militairen het leven hebben verloren in El Salvador.

Hervattingvredesbesprekingen. Voorstel tot vrijgeven Amerikaanse militairehulp

Eind januari werd bericht dat de na bemiddeling van de VN begonnen besprekingen tussen de regering en het FMLN, die in september 1990 in een impasse terechtkwamen (zie hierboven), eerder die maand in Mexico Stad en in de hoofdstad San José van Costa Kica waren hervat en dat er vooruitgang geboekt werd.
Op 15 januari kondigde president Bush tegenover het Amerikaanse Congres zijn besluit aan om $ 42,5 mln aan militaire hulp aan El Salvador vrij te geven. Hij voerde als reden aan dat de guerrillastrijders van het FMLN niet hadden voldaan aan bepaalde voorwaarden die in oktober 1990 waren gesteld, toen de Verenigde Staten besloten de hulp te bevriezen.

Bush zei dat de militaire hulp aan de regering mogelijk alsnog zou worden bevroren wanneer het FMLN een ,,serieuze en constructieve opstelling" zou laten zien in de onder supervisie van de VN gehouden vredesbesprekingen en wanneer in de eerstkomende 60 dagen een wapenstilstand en een politieke oplossing konden worden bereikt. In deze 60 dagen zou ook de voortgang worden bekeken van het onderzoek naar de moord in november 1989 op zes jezuïeten. hun huishoudster en haar dochter (zie hierboven). Bush legde tijdens de bekendmaking uit dat hij niet tevreden was over de medewerking die het Salvadoraanse leger verleende in deze zaak. Op 9 januari hadden twee bij de zaak betrokken openbare aanklagers ontslag genomen. Ze zeiden dat hun werk onmogelijk was geworden omdat getuigen werden geïntimideerd.
In november 1990 had een commissie van het Spaanse parlement een bezoek aan El Salvador gebracht om de moord op de jezuïeten (onder wie vijf Spanjaarden) te onderzoeken. Op 29 januari bracht de commissie verslag uit van haar bevindingen. Volgens haar was het evident dat het Salvadoraanse leger betrokken was bij de moord en dat er naast de negen soldaten die op dat moment werden beschuldigd nog andere verantwoordelijken waren. In het rapport werd gesteld dat de commissie in haar poging de gebeurtenissen op te helderen weinig medewerking had ondervonden en opzettelijk was tegengewerkt door het leger, enkele afdelingen van de Salvadoraanse overheid en de Amerikaanse regering zelf.

Kabinetswijziging

Op 24 januari 1991 trad Oscar Santamaria af als minister van justitie. Op 28 januari werd hij minister in het bureau van de president. De nieuwe minister van justitie werd René Hernandez Valiente, tot op dat moment minister van onderwijs.

Nieuwe ronde vredesbesprekingen. Afwijzing van geheim VN-plan

Op 19 februari 1991 begonnen de regering en de guerrillabeweging FMLN onder bemiddeling van de VN aan een nieuwe ronde vredesbesprekingen in de Costaricaanse hoofdstad San José. De details van de gesprekken waren geheim. Het vermoeden bestond echter dat overleg over een VN-voorstel voor hervorming van het leger. een van de belangrijkste eisen van het FMLN, op de agenda stond.
Geen van beide partijen had in het openbaar het bestaan toegegeven van een geheim VN-document waarin onder andere werd voorgesteld het land na het afsluiten van een wapenstilstand te scheiden in twee zones, één onder controle van de guerrillabeweging en de andere onder controle van het leger. Op 15 februari ontkende VN-bemiddelaar Alvaro de Soto dat hij een dergelijk plan had opgesteld.

Volgens FMLN-bronnen zouden volgens het plan de guerrillastrijders volledige bestuurlijke macht over hun zone krijgen gedurende een ,,overgangsperiode",totdat vredesbesprekingen een definitieve overeenkomst hadden opgeleverd die hen in staat zou stellen zich te ontwapenen en zich om te vormen tot een zuiver politieke beweging. Regeringsonderhandelaars zouden deze interpretatie echter hebben afgewezen. Naar verluidt zagen zij de zone slechts als een gebied waar de rebellen zich konden ontwapenen en demobiliseren.

Teruggave van raketten aan Nicaragua

Op 2 februari werden tijdens een plechtigheid officieel 17 luchtdoelraketten van Sowjet-makelij aan Nicaragua teruggegeven. De raketten behoorden tot een zending van 28 raketten die door officieren van het Nicaraguaanse leger aan het FMLN waren gestuurd.

De plechtigheid, die plaatsvond in het FMLN-bolwerk Perquin in de noordwestelijke provincie Morazan, werd bijgewoond door de onderminister van binnenlandse zaken en het hoofd van de militaire inlichtingendienst van Nicaragua, en door de Nicaraguaanse en Mexicaanse ambassadeurs, wier aanwezigheid schoorvoetend was geaccepteerd door de Salvadoraanse regering. De 18 aanwezige journalisten werden naderhand vastgehouden en hun video-opnames, notities en films werden in beslag genomen. Het FMLN verklaarde dat het met de overhandiging de ,,bereidwilligheid tot onderhandelen en de steun voor een politieke oplossing en vrede" aantoonde. maar

nog oqverminderd in staat was zich tegen vliegtuigen te verdedigen.
Op 19 februari werden volgens berichten één persoon gedood en acht personen gewond bij een mortieraanval van het FMLN op het hoofdgebouw van het ministerie van defensie in de hoofdstad San Salvador.

Aanslag op krant

Op 9 februari werd het kantoor in San Salvador van El Latino, de oudste en meest gerespecteerde krant van El Salvador, volledig in de as gelegd.

Extreem rechtse elementen in de regering en het leger werden ervan verdacht de brand te hebben gesticht. De krant, die een lange traditie van oppositie tegen autoritaire regeringen kende, had sterke kritiek geuit op de strijdkrachten wegens hun vermeende betrokkenheid bij de moord op 15 boeren in het dichtbij San Salvador gelegen El Zapote, op 18 januari. De aartsbisschop van El Salvador, Arturo Rivera y Damas, beweerde over bewijzen te beschikken dat leden van het 1ste Infanteriebataljon van het leger bij de slachtpartij betrokken warengeweest.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN EN LOKALE VERKIEZINGEN.

Op 10 maart 1991 werden verkiezingen gehouden voor een tot 84 zetels uitgebreid parlement en voor 262 lokale raadszetels. Het nieuwe parlement zou op 1 mei worden geïnstalleerd.

Op 22 maart werd na een aanzienlijke vertraging de officiële uitslag bekend gemaakt, waaruit bleek dat de regerende rechtse Nationalistische Republikeinse Alliantie (Arena) de grootste partij bleef. De partij had 44,3 procent van de stemmen behaald maar kreeg daarmee slechts 39 zetels cn raakte de absolute meerderheid in het parlement kwijt (waarin de partij voorheen 32 van de 60 zetels had). De Christen-Democratische Partij (PDC) behaalde 28 procent en 26 zetels, de rechtse Partij voor Nationale Verzoening (PCN) won met 9 procent 9 zetels en de linkse Democratische Convergentie (CD) kreeg met 12,2 procent 8 zetels. In eerdere schattingen had het erop geleken dat de voor het eerst aan parlementsverkiezingen deelnemende CD de PCN van de derde plaats had verdrongen. Maar de Nationalistische Democratische Unie (UDN) en de Authentieke Democratische Christelijke Beweging (MADC) wonnen eveneens elk een zetel.
Bij de lokale verkiezingen kreeg Arena zeggenschap over 175 van de 262 raden.
De gemiddelde opkomst had naar verluidt slechts 45 procent bedragen op een electoraat van 2,2 mln kiezers.

Voor het eerst sinds het begin van de burgeroorlog in 1979 had de belangrijkste guerrillaorganisatie FMLN besloten de verkiezingen niet te verstoren of aan te dringen op een boycot. Er was zelfs een wapenstilstand van drie dagen afgekondigd van 9 tot 11 maart. In enkele gebieden werd het stemmen onmogelijk gemaakt of verstoord toen militairen de wapenstilstand wilden uitbuiten. Met name op het platteland werden veel onregelmatigheden gemeld.
Ondanks het feit dat de strijd na de verkiezingen werd hervat, leek het erop dat een doorbraak in de onderhandelingen in zicht kwam na de in maart gehouden, door de VN georganiseerde vredesbesprekingen tussen de regering en het FMLN (welke het voorafgaande jaar al met tussenpozen van een maand werden gehouden).

Guillermo Ungo overleden

Op 28 februari stierf in Mexico Stad de linkse politicus en vice-voorzitter van de Socialistische Internationale Guillermo Manuel Ungo.

Bij de presidentsverkiezingen van 1972 was hij kandidaat voor het vice-presidentschap in een coalitie onder leiding van Jose Napoleon Duarte. Algemeen werd aangenomen dat deze had gewonnen. maar een militaire kandidaat werd tot winnaar uitgeroepen. Ungo ging voor korte tijd in ballingschap maar keerde in 1979 terug om zitting te nemen in een junta van burgers en militairen waar hij drie maanden later weer uitstapte (zie pag. 673/1 - '79). Later in datzelfde jaar werd hij voorzitter van het linkse Democratische Revolutionaire Front (de politieke vleugel van het FMLN) waaraan hii in ballingschap vanuit Panama tot 1987 leiding gaf. In 1987 keerde hij terug naar El Salvador en deed de door hemzelf in het midden van de jaren '60 opgerichte Nationalistische Revolutionare Beweging (MNR) opgaan in de coalitie Democratische Convergentie. Voor deze coalitie was hij in maart 1989 presidentskandidaat (zie pag. 248/1 e.v. - '89).

(Vor. ber. pag. 529/2 e.v. - 1990)

Guillermo Manuel Ungo (r.) wordt na zijn terugkeer in El Salvador op 24 november 1987 verwelkomd door aanhangers. Naast hem FMLN-leider Ruben Zamora, die tegelijk met hem terugkeerde uit ballingschap.

BENIN

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Overeenkomstig de grondwetsbepalingen*, zoals overeengekomen op de conferentie over hervormingen in februari 1990 (zie pag 26/3-'91), werden in Benin op 10 maart 1991 presidentsverkiezingen gehouden. Onder de 13 kandidaten bevond zich president Mathieu Kérékou, een verklaard marxist die sinds zijn militaire coup in 1972 aan de macht was geweest, en diens premier Nicéphore Soglo, een voormalige functionaris bij de Wereldbank.
De 50 leden tellende Hoge Raad van de Republiek (HCR), de overgangsregering die door de conferentie van februari 1990 was aangesteld, bevestigde de resultaten van de eerste ronde officieel op 14 maart. Bij een opkomst van 56 procent had Soglo 36,16 procent, Kérékou 27,33 procent en hun grootste concurrent Albert Tevoedjre 14,24 procent van de stemmen gekregen, waardoor een beslissende tweede ronde tussen Kérékou en Soglo op 24 maart noodzakelijk was.

Radio Cotonou meldde dat de eerste ronde ,,in een kalme en serieuze atmosfeer" was verlopen. In een uitzending van radio Cotonou op 5 maart had minister van binnenlandse zaken, openbare veiligheid en territoriaal bestuur Florentin Feliho gezegd dat hij informatie had over een komplot om de verkiezingen te verstoren door ,,ernstige incidenten", waaronder moorden op hooggeplaatste ,,burgerlijke, militaire en religieuze personen". Feliho uitte hierbij openlijk kritiek op het regime van Kérékou. De media, die na de veranderingen in februari 1990 waren bevrijd van de censuur, stelden verschillende van de kandidaten in een kwaad daglicht en waarschuwden daarbij voor pogingen om tot geweld en ordeverstoring aan te zetten.

Soglo kwam op 24 maart als winnaar uit de tweede verkiezingsronde. Het was de eerste keer in de geschiedenis dat op het vasteland van Afrika een staatshoofd was afgezet via de stembus. (In februari was de zittende president van Kaapverdië verslagen bij de verkiezingen, zie pag. 250/1-'91.)
Volgens onvolledige officiële uitslagen die op 25 maart werden bekendgemaakt, had Soglo 67,6 procent en Kérékou 32,2 procent van de stemmen vergaard, bij een geschatte opkomst van 64 procent.

Bij deze percentages waren de stemmen van de paar honderdin het buitenlandgevestigde Be-

*Het betreffende ontwerp van een nieuwe grondwet was op 2 december 1990 bij een referendum door 77% van de kiezers goedgekeurd.

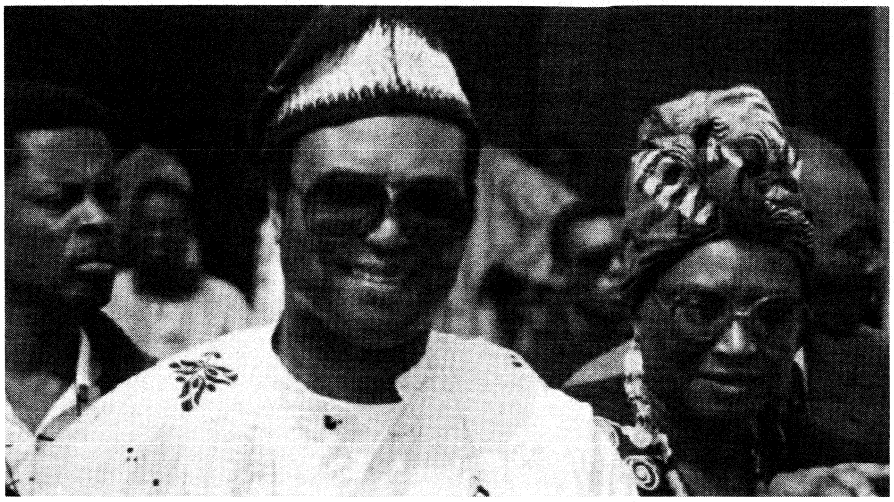

De nieuwe president van Benin, Nicéphore Soglo

niners buiten beschouwing gelaten en waren ook de uitslagen van de noordelijke plaats Parakou, waar 43.000 stemmers waren geregistreerd, niet meegerekend. Naar schatting 20.000 van oorsprong zuidelijke Beniners waren Parakou ontvlucht nadat op de dag van de ïerkiezingcn 1 persoon was gedood en 15 mensen zouden zijn gewond bij botsingen met plaatselijke aanhangers van Kérékou. Zijn regime had bijna de volledige steun genoten van het arme, voornamelijk agrarische noorden, zijn eigen geboortestreek, maar was uiterst impopulair in het dichter bevolkte zuiden, dat het meest had geleden onder de repressieve methoden tijdens zijn 18-jarige bewind. Op 17 maart had hij in het openbaar zijn verontschuldigingen aangeboden aan de ,,slachtoffers van betreurenswaardige en bedroevende incidenten" onder zijn regime, waarbij hij ,,een serieuze, oprechte en onherroepelijke" belofte deed zich voor hervormingen in te zetten.

De nieuwgekozen president zou op 1 april worden beëdigd, maar de plechtigheid werd uitgesteld toen hij op 28 maart naar Frankrijk werd gevlogen voor een dringende behandeling in het ziekenhuis. Een woordvoerder zei dat Soglo leed aan uitputtingsverschijnselen na een koortsaanval ten gevolge van een tyfusbesmetting.
Op 3 april keerde Soglo echter naar Benin terug om te worden beëdigd en een nieuwe regering te benoemen. Op 13 april ging hij opnieuw naar Parijs voor een verdere medische behandeling.

(Vor.ber. pag. 26/3 e.v.- 1991)

CENTRAALAFRIKAANSE REPUBLIEK

BENOEMING VAN PREMIER

Edouard Frank. de voormalige minister* verantwoordelijk voor het secretariaat van het kabinet, werd krachtens een presidentieel decreet dat op 15 maart 1991 werd uitgevaardigd in Bangui. benoemd tot premier en regeringsleider.

In een commentaar dat op 18 maart werd uitgezonden op Radio Centrafricaine werd gezegd dat de beslissing om een premier te benoemen president André Kolingba's ,,vastberadenheidom een democratisch proces na te streven" weerspiegelde en correspondeerde met de verklaring van president Mitterrand van Frankrijk op de Frans-Afrikaanse conferentie in La Baule in 1990. (De uitspraken van Mitterrand waren door velen geïnterpreteerd als een waarschuwing dat Franstalige Afrikaanse landen die niet zouden overgaan op een democratisch meerpartijenstelsel door Frankrijk in de toekomst minder gunstig zouden worden beoordeeld bij de toewijzing van financiële hulp.)
De regeringspartij (Rassemblement démocratique centrafricaine, RDC) had op 14 mei 1990 eisen tot de invoering van een democratisch meerpartijenstelsel afgewezen (zie pag. 536/1-'90).

In een radio-uitzending op 20 maart kondigde de nieuwe premier de benoeming aan van een regering van 18 ministers en zeven staatssecretarissen. De ministersposten waren als volgt verdeeld:

Premier - Edouard Frank; economische zaken, financien. planning en internationale samenwerking - Thierry Bingaba; justitie. zegelbewaarder - Pejot Pekan; binnenlandse zaken en territoriaal bestuur - Ismaila Nimaga; buitenlandse zaken - Laurent Gomina-Pampali; lager. middelbaar en technisch onderwijs, jeugd en sport - Michel Brenidjet; hoger onderwijs - Jean-Marie Bassia; transport en burgerluchtvaart - Pierre Gonifei Gaibounanou; ambtenaren, arbeid, sociale zekerheid en beroepsonderwijs - Christian-Bernard Yamole: volksgezondheid en sociale zaken - Georgette Monglet; plattelandsontwikkeling - Casimir Amakpio; PTT - Jean Tchombego; openbare werken en territoriale ontwikkeling - Dieudonné Nana; mijnbouw en energie, geologie en watervoorraden - Omoua Akirebi: toerisme. waterstaat, bosbouw, wildbeheer en visserij - Raymond Mbitikon; financiën, handel, industrie. midden- en kleinbedrijf - Enzi Paytine Oyigouwa; minister verantwoordelijk voor het algemeen secretariaat van de regering en betrekkingen met het parlement - Timothée Marboua: communicatie. kunst en cultuur - Tony da Silva.

(Vor.ber. pag. 89/1 en 536/1 e.v.- 1990)

*Frank was bij een kabinetsreorganisatie op 5 juni 1990 benoemd tot staatsminister in het bureau van de president, belast met coördinatie, het kabinetssecretariaat en betrekkingen met het parlement. Bij die gelegenheid waren nog tien benoemingen verricht, terwijl negen ministers warenontslagen.

MAGHREB

TOPCONFERENTIE AMU

De derde topconferentie van de Arabische Maghreb Unie (AMU), de eerste sinds het begin van de Golf-crisis in augustus 1990, vond op 10 maart 1991 plaats in Ras Lanuf in Libië. Vier van de vijf lidstaten (Libië, Tunesië, Algerije, en Mauretanië) werden vertegenwoordigd door hun staatshoofden. Voor Marokko woonde minister van buitenlandse zaken Abdel Latif Filali de ontmoeting bij.

Het had de AMU-staten moeite gekost om hun beleid ten aanzien van de Golf-oorlog op een lijn te houden. Marokko, het enige AMU-land dat troepen had gestuurd ter ondersteuning van de door de Verenigde Staten geleide coalitie in de Golf, benadrukte dat zijn 1.300-man sterke troepenmacht in Saoedi-Arabië een ,,defensieve" rol had met het bewaken van de olieraffinaderij bij Assafaniyah (zie ook pag. 268/3 - '91 voor oppositie tegen de Golf-oorlog in Noord-Afrika).
Koning Hassan van Marokko had erop aangedrongen de topontmoeting, die reeds tweemaal was uitgesteld, te verplaatsen naar eind april, zodat de recente ontwikkelingen konden worden geanalyseerd met ,,volledige objectiviteit". Toen de topontmoeting zoals gepland op 10 maart begon, protesteerde koning Hassan in een open brief aan de Libische leider kolonel Moamar Kadhafi.
Kadhafi verwees bij het openen van de topontmoeting naar de rol van de VN in het verdedigen van de ,,internationale legaliteit", maar zei dat de Veiligheidsraad .,de soevereiniteit van de Algemene Vergadering (had) geplunderd". Verder zei hij dat de AMU de invasie van Koeweit door Irak veroordeelde. Over het optreden van de coalitiestrijdkrachten zei hij echter: .,We willen graag geloven dat het geen kruistocht was, dat het geen kolonialisme was... Hun verdere optreden zal dit moeten uitwijzen"

In het communiqué dat bij de afsluiting van de conferentie op 11 maart werd uitgegeven beperkten de AMU-landen zich tot de verklaring dat zij ,,diep getroffen" waren door ,,de tragische ontwikkelingen" in de Golf, en riepen zij op tot het opheffen van de VN-sancties tegen Trak en het maken van een begin met de naoorlogse wederopbouw. Het document veroordeelde ,,de vijandige campagne die in bepaalde kringen werd gevoerd om schade toe te brengen aan geloofwaardigheid en legitimiteit van de vertegenwoordiging van het Palestijnse volk door de PLO".
Het document maakte ook melding van overeenkomsten die waren bereikt over het oprichten van een Maghreb Bank voor Investering en Buitenlandse Handel, over samenwerking op wettelijk, rechterlijk, maritiem en ander gebied en over tarieven en handel. Tijdens de top was ook kennis genomen van rapporten over het overleg van de AMU-landen met de EG-lidstaten op 13 januari en 8 maart 1991, naast een rapport over de ontmoeting met westerse landen uit het Middellandse-Zeegebied op 10 oktober 1990 (zie pag. 69/1/2-'91).

(Vor. ber. pag. 839/1/2 - 1990)

MALI

VREDESAKKOORD MET TOEAREGS. DEMONSTRATIES TEGEN DE REGERING. KABINETSWIJZIGING

Op 6 januari 1991 sloot de regering een vredesakkoord met Toeareg-rebellen. De rebellie was in juni 1990 begonnen met een aanslag op een politiebureau en in het noorden van het land had dat tot afkondiging van de noodtoestand geleid (zie pag. 33/2-'91).

Krachtens het akkoord (i) werd een onmiddellijk staakt-het-vuren afgekondigd; (ii) werd de noodtoestand in de provincies Gao en Timboektoe opgeheven en moest het leger zich uit die gebieden terugtrekken; (iii) werd amnestie verleend aan alle Toearegs die als politieke gevangenen vastzaten; (iv) kreeg de regio Adrar (dat wil zeggen Gao en Timboektoe) binnenlandse autonomie; en (v) zouden extra staatsgelden worden vrijgemaakt voor de ontwikkeling van de regio.

Het akkoord, waarbij bemiddeld werd door de Algerijnse regering, werd in de Zuidalgerijnse stad Tamanrasset getekend door Sinally Coulibali, de Malinese ambassadeur in Algerije, en Iyad Ag Ghali, de leider van het Volksfront voor de Bevrijding van de Azawad. de belangrijkste belangengroepering van de Toearegs.

Demonstraties tegen de regering

Bij wat in brede kring omschreven werd als de ernstigste burgeronlusten sinds de onafhankelijkheid, braken op 21 januari in de hoofdstad Bamako rellen uit, nadat de politie twee anti-regeringsdemonstraties voor politieke hervormingen en de invoering van een meerpartijendemocratie verboden had. Naar verluidt zouden bij de ongeregeldheden op 21 en 22 januari vier mensen gedood zijn en velen gewond.

In april 1990 had de regerende Democratische Volksunie van Mali (UDPM) een aantal vergaderingen belegd over het politieke systeem van het land, maar de partijleiding had in augustus besloten nadere discussie over de kwestie uit te stellen tot het volgende partijcongres in maart 1991. Vervolgens trachtten pas opgerichte oppositiegroepen, de centrale vakbond, beroepsorganisaties, studenten, religieuze organisaties en zelfs individuele leden van de UDPM de regering te bewegen politieke hervormingen door te voeren. Op 10 en 31 december vonden twee demonstraties plaats voor een meerpartijendemocratie.

Kabinetswijziging

Bij een belangrijke wijziging van de ministerraad op 8 januari droeg president Moussa Traore zijn functie als minister van defensie over aan brigadegeneraal Mamadou Coulibaly, die tot dan toe gedelegeerd minister van defensie was.

Bij andere belangrijke veranderingen (i) werd generaal Sekou Ly overgeplaatst van het departement van onderwijs naar het departement van binnenlandse ontwikkeling (voorheen territoriaal bestuur), waardoor hij de verantwoordelijkheid kreeg voor het handhaven van de openbare orde; (ii) werd Bakary Traore, tot dan toe minister van sport, kunst en cultuur, benoemd tot minister van onderwijs; en (iii) werd luitenant-kolonel Sambou Soumare in de regering opgenomen als minister van justitie. Kolonel Issa Ongoiba en Mamadou Sissoko, de respectieve voorgangers van Ly en Soumare, verdwenen uit de regering.

Groeiende druk voor politieke hervormingen

De antiregeringsstemming in de straten van de hoofdstad Bamako en andere grote steden, die in januari 1991 tot ongeregeldheden had geleid, bleef in februari aanhouden te midden van de voortdurende roep van oppositiegroepen om een democratie met meer partijen.

Op 31 januari berichtte de staatstelevisie dat, op 34 na, alle 232 personen die op 21 en 22 januari waren aangehouden, op vrije voeten waren gesteld. Twee dagen daarvoor had de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport uitgebracht over de omstandigheden waaronder de arrestanten werden vastgehouden, en over beschuldigingen van marteling.
Op 21 februari had een aantal pro-democratie organisaties en studentenorganisaties een langdurig onderhoud met de nieuwe minister van binnenlandse zaken, generaal Sekou Ly, terwijl soldaten in pantserwagens door de hoofdstad patrouilleerden

Op 19 februari vertoonden zich voor de eerste keer tekenen van een verandering in de onverzettelijke houding van de machthebbers toen Djibril Diallo, politiek secretaris van de regerende Democratische Volksunie van Mali (UDPM) en de tweede man in de partij, zich in een radiointerview uitsprak vóór een verandering in de richting van een democratie met meer partijen.

(Vor. ber. pag. 33/1 e.v. - 1991)

MOUSSA TRAORE AFGEZET. NIEUWE REGERING

De algemene roep om hervormingsmaatregelen, die in januari en februari 1991 steeds luider was gaan klinken, leidde in de loop van maart tot bloedige onlusten en repressie - waarbij ten minste 150 burgers de dood vonden - en tot het afzetten en de arrestatie van president Moussa Traore op 26 maart.

Geconfronteerd met deze steeds luidere roep om een meerpartijendemocratie zou Traore op 2 maart hebben toegezegd dat zijn regerende Malinese Democratische Volksunie (UDPM) de kwestie tijdens haar congres op 28 maart zou bespreken.
Op 3 maart namen enkele tienduizenden mensen deel aan een vreedzame demonstratie in de hoofdstad Bamako voor het instellen van een meerpartijensysteem en om een einde te maken aan het ,,op geweld gebaseerde gezag". De protestmarsen waren georganiseerd door vijf verenigingen: de Vereniging voor Democratie in Mali (ADEMA), de Nationale Commissie voor Democratisch Associatie-initiatief (CNID), de Vrije en Democratische Jeugd (JLD), de Jeugdvereniging voor Democratie en Vooruitgang (AJDP) en de Vereniging van Jonge Werkzoekende Academici (ADIDE). De actievoerders eisten de vrijlating van degenen die tijdens de ongeregeldheden in januari gearresteerd waren. De politie joeg de menigte met traangas uiteen en er verschenen tanks in de straten van de hoofdstad.

Op 17 maart vonden opnieuw demonstraties plaats, ditmaal ter gelegenheid van de herdenking van de sterfdag van studentenleider Abdoul Karim Camara, die in 1980 door marteling om het leven zou zijn gekomen (zie pag. 335/2-'80).
Op 22 maart ontaardden demonstraties in Bamako in rellen, waarna het leger het vuur opende. Radiodiffusion-Télévision Malienne meldde dat op 22 en 23 maart 27 mensen waren gedood, maar AFP hield het op ,,meer dan 80 doden". Op 22 maart maande Traore via de radio tot kalmte en kondigde hij aan dat die dag in de belangrijkste centra een avondklok van

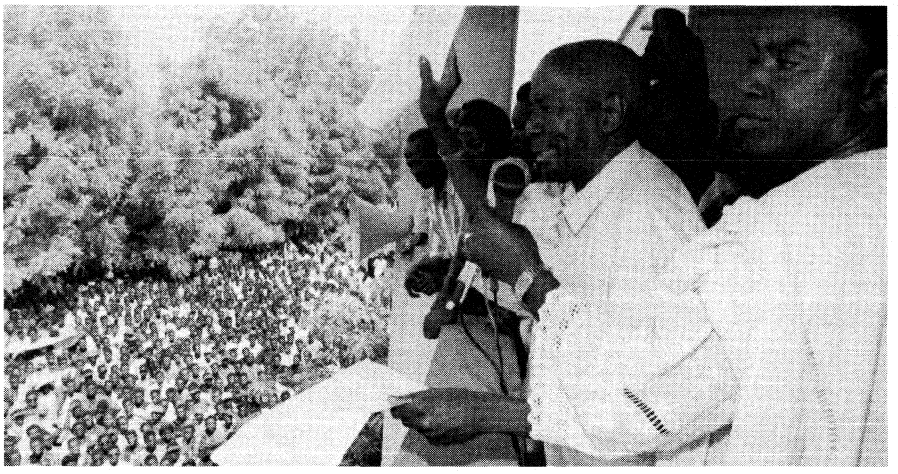

Demba Diallo (m.),strijder voor de mensenrecht.en in Mali, riep op 24 maart in de hoofdstad Bamako zijn aanhangers op tot een algemene staking uit protest tegen het bewind van president Moussa Traore.

kracht zou zijn. Op 23 maart kwamen oppositiegroeperingen bijeen die het aftreden van de president eisten.

Op 24 maart meldde France-Inter dat het leger opnieuw het vuur had geopend op demonstranten en dat 65 van hen de dood hadden gevonden toen troepen het winkelcentrum waar de betogers hun toevlucht hadden gezocht, in brand hadden gestoken. In de straten van Bamoko stroomden duizenden mensen samen en oppositiegroeperingen lieten weten dat in drie dagen tijd 148 doden en honderden gewonden waren gevallen. De ziekenhuizen zouden zijn ,,overspoeld" met doden en gewonden. Onafhankelijke bronnen meldden dat in Bamako en elders ten minste 170 mensen gedood waren.
Op diezelfde dag verklaarde de fel bekritiseerde Traore tegenover oppositieleiders dat hij niet zou aftreden, maar hij beloofde wel vervroegde verkiezingen. Vakbondsleider Bakary Karambo en advocaat en vooraanstaand strijder voor de mensenrechten Demba Diallo riepen vervolgens op tot een onmiddellijke algemene staking die zou duren totdat de UDPM de macht afstond. Later gelastte Traore de opheffing van de noodtoestand en de avondklok.

Leger arresteert Traore. Vorming van een voorlopige Nationale Verzoeningsraad

In de vroege ochtend van 26 maart werden Traore en zijn vrouw Mariam op een luchtmachtbasis in de buurt van Bamako door soldaten gearresteerd. Klaarblijkelijk stonden zij op het punt het land te verlaten. Diezelfde dag meldde de nationale radio dat de regering-Traore was ontbonden en dat een 17 leden tellende Nationale Verzoeningsraad (CRN) in het leven was geroepen onder leiding van luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré, commandant van de paratroepen. Touré verklaarde dat de meerparlijendemocratie ,,prioriteit" zou krijgen en ,,zospoedig mogelijk" gerealiseerd zou worden.
De uitzinnige vreugde op straat mondde uit in plunderingen en verscheidene impopulaire functionarissen zouden gelyncht zijn. Opnieuw werden een avondklok en de noodtoestand Ingesteld. Sommige relschoppers zouden zijn doodgeschoten en in ziekenhuiskringen werd gezegd dat op 26 maart 40 mensen waren gedood en op 27 maart nog eens 19.

Actievoerende burgers zouden verontwaardigd zijn over de machtsovername van het leger, omdat zij bang waren dat de invoering van een meerpartijendemocratie nu voorgoed op de lange baan zou worden geschoven. Zij herinnerden eraan dat Traore in 1968, toen hij de macht had overgenomen, ook politiek pluralisme in het vooruitzicht had gesteld. om vervolgens een éénpartijsysteem in te voeren en 22 jaarlangalseen despoot teregereti.

Vorming nieuwe regering

Na de afzetting van president Moussa Traore op 26 maart verleenden de officieren die de macht hadden overgenomen prioriteit aan het herstel van de orde in de hoofdstad Bamako en aan overleg met een overkoepelende organisatie van civiele pro-democratie groepen, het Coördinatiecomité van Democratische Verenigingen en Organisaties (CCAOD).

Tegen eind maart werd bekendgemaakt dat de organisatoren van de coup hun Nationale Verzoeningsraad (CRN) hadden ontbonden en dat een Overgangscomité voor de Redding van het Volk (CTSP) was opgericht, bestaande uit 10 militairen en 15 burgers en onder voorzitterschap van luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré.

In een eerder; op 30 maart uitgezonden gezamenlijk communiqué van CRN en CCAOD was aangekondigd dat vóór 1 januari 1992 vrije gemeenteraads-, parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden en dat het leger op 20 januari naar de kazernes zou terugkeren. Binnen drie maaxiden zou een constitutionele conferentie worden bijeengeroepen.

Op 31 maart bevestigde Touré in een interview met Radio France Internationale de betrokkenheid van het CTSP t.a.v. de democratie en de rechtsorde. Naar zijn zeggen waren Traore en zijn vrouw gearresteerd ,,in zijn paleis te Koulouba" en verkeerde de ex-president in ,,zeer goede" omstandigheden. Volgens Touré was het nog te vroeg om over een proces te spreken.
Op 2 april werd de benoeming bekendgemaakt van een nieuwe premier, t.w. Soumana Sacko.

Sacko, een functionaris van het UNDP die in de Centraal Afrikaanse Republiek werkte, was zes maanden lang minister van financiën geweest voordat hij in augustus 1987 aftrad uit

De leider van de Nationale Verzoeningsraad (CRN) in Mali, luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré, tijdens een bijeenkomst in Bamako op 26 maart.

protest tegen het gebrek aan bereidheid van de regering-Traore hem te steunen bij een campagne tegen de corruptie (zie pag. 623/1 e.v.-'88).

Sacko arriveerde op 4 april in Bamako en maakte de volgende dag de samenstelling van zijn regering bekend. De 22 benoemde leden waren voornamelijk ,or bekende technocraten In het kabinet waren vijf officieren en twee vrouwen opgenomen evenals diverse voormalige politieke gevangenen De voornaamste portefeuilles waren als volgt verdeeld

Buitenlandse zaken - majoor Soulemane Sidibe; defensie en binnenlandse veiligheid - luitenant-kolonel Tiecoura Doumbia; economie en financiën - Bassary Touré; planning en internationale samenwerking - Bakary Mariko.

Op 8 april werd een reorganisatie van het CTSP bekendgemaakt.

NAMIBIË

OVERZICHT OVER 1990

Ondanks beweringen van de oppositie dat de regeringspartij SWAPO (South West Africa People's Organization) handelde vanuit ideologisch extremisme, gaf de partij bij de machtsovername blijk van pragmatisme door ook niet-SWAPO-leden in de regering op te nemen (onder wie de blanke minister van financiën Otto Herrigel). Dit pragmatisme kwam ook tot uiting in een behoedzaam economisch beleid en in een politiek van nationale verzoening. Een en ander bevorderde de politieke stabiliteit, maar leidde ook tot onenigheid binnen de regering en tot botsingen met haar aanhangers, die teleurgesteld waren over het uitblijven van de verwachte grote verbetering van de levensomstandigheden.

Een deel van de 40.000 teruggekeerde ballingen was verontwaardigd over het aanblijven van de voornamelijk blanke ambtenaren. Bijna 40 procent van de nationale begroting ging naar het 57.000 man sterke ambtenarenapparaat. Daarnaast bestond er een tekort aan geschoolde krachten en was de herintegratie van voormalige vrijheidsstrijders, die gepaard ging met incidenten met ongedisciplineerd gedrag, moeilijk gebleken.
De in september genomen beslissing van premier Hage Geingob om de Grensbewaking en de Speciale Politie - samengesteld uit voormalige leden van het Volksbevrijdingsleger van Namibië van de SWAPO (PLAN) en van de Zuidwestafrikaanse Territoriale troepen - terug te trekken en tijdelijk te vervangen door getrainde leden van het nieuwe Namibische leger (totdat goed getrainde politiefunctionarissen deze taak konden overnemen) viel niet overal in goede aarde. Zo eiste de Jeugdliga van de SWAPO dat voormalige vrijheidsstrijders van de SWAPO in hun functie zouden worden hersteld. SWAPO-loyalisten waren ook bang dat de belangrijkste banen bij de politie en de inlichtingendienst naar voormalige politiechefs van de vorige interimregering zouden gaan De Nationale Inlichtingendienst, die in 1987 was opgericht, en zijn directeur werden gehandhaafd.
Op 1 augustus maakte de regering bekend dat zij een samenzwering voor een staatsgreep had ontdekt. Deze bekendmaking volgde op een bericht in de pro-SWAPO-krant *Namibian*, waarin de beschuldiging werd geuit dat voormalige leden van de verzetsbestrijdingseenheid Koevoet en rebellen uit Angola bij de samenzwering betrokken waren. Vier dagen later werd het gebouw van de *Namibian* gebombardeerd, wat het werk zou zijn geweest van rechtse elementen.
De SWAPO bleef achtervolgd door beschuldigingen dat de organisatie tijdens de vrijheidsstrijd gevangenen in haar kampen zou hebben mishandeld en gedood.
In oktober werd generaal-majoor Solomon „Jesus" Hawala, de voormalige chef van de veiligheidsdienst van het PLAN, die herhaaldelijk beschuldigd was van dergelijke misdaden, benoemd tot stafchef van het Namibische leger, hoewel Nujoma en Geingob zich daartegen zouden hebben verzet.
Leiders van de kerken en de oppositiepartijen spraken hun bezorgdheid uit over het feit dat de benoeming had plaatsgevonden voordat een parlementaire commissie namens alle partijen onder leiding van de premier een rapport over deze kwestie had voorgelegd aan de Nationale Vergadering. In oktober drong de mensenrechtenorganisatie Amnesty International er bij de SWAPO-regering op aan dat zij een onpartijdig onderzoek zou instellen, omdat er nog onzekerheid bestond over het lot van ten minste 350 gevangenen. Op 9 november stemde de Nationale Vergadering in met een motie waarin het Rode Kruis werd gevraagd een onderzoek in te stellen.

Economie

Namibië is een van de grootste producenten van niet als brandstof bruikbare mineralen in Afrika. De mijnbouw - die met name diamanten, maar ook uranium, koper, lood en zink produceert - is de hoeksteen van de economie en levert 30 procent van het BNP en 75 procent van de binnenkomende buitenlandse valuta. De visvangst is ook van groot belang, terwijl naar schatting 70 procent van de bevolking afhankelijk is van de landbouw. De industriële produktie maakt slechts 5 procent van het BNP uit en de binnenlandse markt is klein en onontwikkeld.
In de eerste begroting van na de onafhankelijkheid, die op 6 juli werd gepresenteerd, werden de totale uitgaven voor het fiscale jaar 1990-'91 op R 2,58 mrd ($ 977 mln) geschat. Door de beeindiging van de jaarlijkse begrotingssubsidie van Zuid-Afrika en de hoge kosten van de verbetering van de infrastructuur - het ministerie van transport, openbare werken en communicatie kreeg het meeste geld toegewezen - bedroeg het begrotingstekort R 210 mln. Er stonden geen belastingverhogingen op het programma en hoewel de begroting door de zakenwereld „verstandig" werd genoemd, bekritiseerde de belangrijkste oppositiepartij (Democratic Turnhalle Alliance, DTA) haar omdat ze teveel beperkingen zou irihoudrn
Op 1 augustus startte een centrale bank haar werkzaamheden, maar de autoriteiten verklaarden dat ze van plan waren pas in 1992 de Zuidafrikaanse rand te vervangen door een onafhankelijke munteenheid. De eersre directeur van de centrale bank, Wouter Bernhard (een Nederlandse functionaris, wiens benoeming gefinancierd was door het IMF), trad af na onenigheid met Herrigel over de onafhankelijkheid van de bank ten opzichte van regeringscontrole.
Op 24 september trad Namibië toe tot de Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds (IMF). In november werd bekendgemaakt dat de Europese Gemeenschap had ingestemd met het voorstel Namibië te laten toetreden tot de Conventie van Lomé, waardoor het land verzekerd zou zijn van de jaarlijkse afzet van bepaalde hoeveelheden rundvlees tegen een prijs die naar schatting 40 procent hoger lag dan op de wereldmarkt. Daarmee zou Namibië na Botswana de op één na grootste exporteur van rundvlees worden van de landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan.
Er werden pogingen ondernomen om buitenlandse investeerders te trekken. Tijdens een internationale conferentie van donorlanden in New Yorkin juni werd Namibië voor 1990 hulp ter waarde van S 200 mln toegezegd en voor de twee volgende jaren van het nationale investerings- en ontwikkelingsprogramma voor 1990-'92 zou het land jaarlijks $ 150 mln ontvangen. Ook tekende Nujoma in juni een bilateraal verdrag met de Overseas Private Investment Corporation om particuliere Amerikaanse investeerders te trekken. Op 4 december keurde de Nationale Vergadering unaniem een wet voor buitenlandse investeringen goed, die een liberaler beleid mogelijk maakte. Ook werden nieuwe regelingen voor de mijnbouw en de olie-industrie venvacht, met plannen voor joint ventures met de drie belangrijkste multinationale bedrijven in de mijnbouwsector: de Zuidafrikaanse Consolidated Diamond Mines, het Britse Rossing Uranium en de Amerikaanse Tsumeb Corporation.

Buitenlandse betrekkingen

De ondertekening van een bilateraal economisch samenwerkingsverdrag met Angola in september werd gevolgd door de ondertekening van een overeenkomst die inhield dat Angola zou voorzien in het grootste deel van de brandstofbehoefte van Namibië, waardoor Namibië wat betreft de brandstofvoorziening minder afhankelijk van Zuid-Afrika werd. Tot de projecten van de Samenwerkingscommissie voor de Ontwikkeling van Zuidelijk Afrika (Southern African Development Coordination Conference, SADCC) in Namibië behoorde de bouw van een olieterminal in Swakopmund.
In augustus 1990 maakte de regering bekend dat met bijna 100 landen akkoorden waren ondertekend over het aanknopen van diplomatieke betrekkingen en dat in Windhoek al 21 missies waren gevestigd. Daarnaast kondigde zij aan dat Namibië in het lopende financiële jaar missies zou vestigen in Washington, Londen, Stockholm, Moskou, Brussel, Addis Abe-

ba, Lusaka en Lagos. In de toekomst zouden er missies komen in Havana, Parijs, Beijing, Berlijn. Algiers, Tokio, Loeanda, Harare en New Delhi.
Op de onafhankelijkheidsdag had Geingob verklaard dat Namibië geen volwaardige diplomatieke betrekkingen met Zuid-Afrika kon onderhouden totdat de situatie aldaar genormaliseerd zou zijn, maar dat de handelsbetrekkingen wel konden blijven voortbestaan.
Het Namibische streven om te onderhandelen over Walvisbaai, de Zuidafrikaanse enclave met belangrijke havenfaciliteiten, was een kernpunt in de betrekkingen met Zuid-Afrika.
In september zou minister van voorlichting Hidipo Hamutenya verklaard hebben dat in Pretoria een diplomatieke missie, maar geen volledige ambassade zou worden gevestigd. In juli trad Namibië als vijfde lid toe tot de douane-unie van Zuidelijk Afrika (Southern African Customs Ünion. SACU, naast Zuid-Airika. Lesotho, Swaziland en Botswana). Op uitnodiging van de SWAPO opende het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) een kantoor in Windhoek.
Tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten ondertekende president Sam Nuioma vier economische en technische hulpovereenkomsten tijdens een ontmoeting met zijn Amerikaanse collega Bush.
Op 24 november maakte de Britse regering bekend een tweede trainingsjaar voor het nieuwe Namibische leger te zullen verzorgen. Dit besluit volgde op een bezoek van minister van buitenlandse zaken Theo-Ben Gurirab aan Groot-Brittannië in april en een bezoek van de Britse minister van defensie Tom King aan Windhoek in juli.
In november werd met Duitsland een hulpovereenkomst ter waarde van 170 mln rand getekend. De nauwe samenwerking tussen de SWAPO en de Scandinavische landen bleef bestaan: Zweden, Denemarken, Finland en Noorwegen namen een derde van het tijdens de internationale conferentie van donorlanden in juni voor hulp door het Westen toegezegde bedrag voor hun rekening.
Op regionaal niveau werden bilaterale samenwerkingsverdragen getekend met Angola (waaronder een veiligheidsverdrag), Zambia en Botswana. In juni trad Namibië als vierde lid toe tot de Gemeenschappelijke Commissie voor Zuidwest-Afrika (naast Cuba, Zuid-Afrika en Angola), die was ingesteld naar aanleiding van het Brazzaville Protocol, dat de vrede in de regio moest garanderen.

(Vor.ber. pag. 683/2 e.v. - 1990)

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 19 februari 1991 werd met de vorming van twee nieuwe ministeries een kleine kabinetswijziging doorgevoerd. Dit was de eerste verandering binnen de regering sinds de onafhankelijkheid van Namibië op 21 maart 1990 (zie pag. 394/2 e.v.-'90).

De belangrijkste verandering was de vorming van een ministerie van visserij en maritieme grondstoffen onder Helmut Angula. tot dan toe onderminister van mijnbouw en energie. Pendukini Ithana, tot dan toe onderminister van natuur- en milieubescherming en toerisme. werd benoemd tot minister van jeugdzaken en sport, waarmee een tweede vrouw aan het kabinet werd toegevoegd. Voorts werden vijf nieuwe onderministers benoemd.

(Vor.ber. pag. 395/1 - 1990)

BESPREKINGEN OVER D E WALVISBAAI-KWESTIE

Op 14 maart had een 32 leden tellende Namibische delegatie onder leiding van minister van buitenlandse zaken Theo-Ben Gurirab in het Zuidafrikaanse Kaapstad een ontmoeting met een Zuidafrikaanse delegatie onder leiding van minister van buitenlandse zaken Roelof ,,Pik" Botha. De delegaties voerden besprekingen over de problemen rond de Zuidafrikaanse Walvisbaai-enclave en de voor de kust gelegen groep Pinguïn-eilanden. De Namibische delegatie werd vergezeld door Tanzaniaanse en Ghanese waarnemers.

Gurirab had voor de besprekingen stellig verklaard dat Namibië alleen tevreden zou zijn wanneer Zuid-Afrika zich in principe bereid zou verklaren deze gebieden af te staan. Zuidafrikaanse regeringsbronnen wezen er echter op dat Zuid-Afrika hooguit zou kunnen instemmen met een vorm van gemeenschappelijk bestuur over de Walvisbaai-enclave, waar zich de enige diepwaterhaven van de Namibische kust bevond.

De besprekingen leidden niet tot een akkoord, omdat de twee ministers het niet eens konden worden over een gemeenschappelijke verklaring. Bij zijn terugkeer in Windhoek op 15 maart stond Gurirab verslaggevers te woord, waarbij hij verwees naar de uit 1978 stammende resolutie 432 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, waarin de herintegratie van Walvisbaai in Namibië werd bepleit. De Verenigde Naties bleven naar zijn zeggen ,,eenvan de pijlers van onze zaak".

(Vor.ber. pag. 684/1/2 - 1990)

NIGER

VOORBEREIDINGE VOOR NATIONALE CONFERENTIE

Tijdens het congres van de Nationale Beweging voor een Ontwikkelingsmaatschappij (Mouvement national pour une société de développement, MNSD), dat gehouden werd van 12-18 maart 1991, werd president Ali Saibou herkozen als voorzitter van deze regeringspartij. Daarmee werd vooruitgelopen op het resultaat van een nationale conferentie in mei over de doorvoering van politieke hervormingen. Overeenkomstig de in november 1990 aangekondigde hervormingen (zie pag. 35/1-'91) zouden in de periode tot 11 maart 15 politieke partijen voorlopig erkend zijn door het ministerie van binnenlandse zaken. De afgevaardigden riepen de regering op scholen en de Universiteit van Niamey, die op 27 februari na rellen hun poorten sloten, opnieuw open te stellen.
Op 23 maart vond in het centrum van Niamey een protestbijeenkomst van 12 partijen plaats, omdat de MNSD eenzijdig de maand niei gekozen had voor een nationale ccnferentie. Bij deze bijeenkomst zouden ongeveer 2.000 mensen aanwezig zijn geweest. Een wet die de nieuwe partijen formeel zou legaliseren, zou naar verwachting niet vóór april in werking treden.
De invloedrijkste nieuwe politieke partijen waren de Parti progressiste nigérien/Rassemblement démocratique africaine (PPN-RDA, Progressieve Partij van Niger/Afrikaanse Democratische Unie, met lijsttrekker Léopold Kaziende), en de Union des forces populaires pour la démocratie et le progrès (UDFP, de Unie van de Volksmacht voor Democratie en Vooruitgang, met als lijsttrekker Djibo Akary).

BENOEMING VAN NIEUWE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN

Op 11 maart verving president Saibou luitenant-kolonel Tanja Mamadou als minister van binnenlandse zaken door Abara Djika.

BEGROTING VOOR 1991

Op 22 december 1990 keurde de Nationale Vergadering de begroting voor 1991 goed. Deze bedroeg 106 mrd franc CFA, aanzienlijk minder dan de vorige begroting, en het was de eerste begroting die strikt gebonden was aan het 12 maanden durende kalenderjaar; daarvóór had zij betrekking op een periode van 15 maanden.

(Vor.ber. pag. 34/3 e.v. - 1991)

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

VERKIEZING VAN NIEUWE PRESIDENT

Op 3 maart 1991 werd Miguel Trovoada tot president gekozen. Hij was een onafhankelijke oppositieleider, die in mei 1990 uit ballingschap naar de eilanden was teruggekeerd (zie pag. 736/1-'90).
De vorige president, Manuel Pinto da

Costa, nam niet deel aan de verkiezingen. Op 2 februari had hij aangekondigd zich uit de politiek te zullen terugtrekken, omdat zijn Beweging voor de Bevrijding van Sao Tomé en Principe-Sociaal-Democratische Partij (MLSTP-PSD) bij de eerste nationale meernartiienverkiezingen op 20 januari onverwachts was verslagen.

De twee andere presidentskandidaten, Alfonso Santos van het Christen-Democratisch Front en de onafhankelijke kandidaat Guadalupe de Seita, kondigden eind februari aan dat zij hun kandidatuur introkken, omdat de campagne van Trovoada gefinancierd zou zijn uit regeringsfondsen.
De 54-jarige advocaat Trovoada was van 1975-1979 premier geweest, maar na een ruzie met Pinto da Costa belandde hij voor 21 maanden in de gevangenis. Da Costa verleende hem in 1981 toestemming het land te verlaten.

De einduitslag werd op 13 maart bekendgemaakt, toen Trovoada officieel tot verkozen president werd uitgeroepen. Bijna 60 procent van de 60.000 geregistreerde kiesgerechtigden had gestemd, en 81,8 procent van hun stemmen ging naar Trovoada.

(Vor.ber. pag. 251/2 - 1991)

TSJAAD

NIEUWE REGERING EN „NATIONAAL HANDVEST"

Op 4 maart 1991 verklaarde kolonel Idriss Déby, staatshoofd sinds de omverwerping van het bewind van Hissène Habre in december 1990, dat hij Jean Alingue Bawoyeu had benoemd tot premier. Op 5 maart maakte de officiële staatsradio de samenstelling van een nieuwe regering van 29 ministers en staatssecretarissen bekend. Hierbij werd opgemerkt dat er 16 nieuwkomers waren.

De portefeuilles waren als volgt verdeeld: premier - Jean Alingue Bawoyeu; binnenlandse zaken - Maldom Bada Abbas: openbare werken en transport - Nadjita Beassoumal; buitenlandse betrekkingen - Ahmad Soungui: defensie - Djibrine Dassert; planning en samenwerking - Hassan Fadoul Kittir; justitie, zegelbewaarder - Youssouf Togoimi; onderwijs - Abderamane Koko; mijnbouw, energie en waterhuishouding - Habib Doutoum; plattelandsontwikkeiing - Bambe Dansala; economie en financiën - Gali Gatta Ngothe; veeteelt - Mahamat Zene Ali Fadel; voorlichting, cultuur en toerisme - Mahamat Saleh Ahmat; volksgezondheid en sociale zaken - Mahamat Malloum Kadre; PTT - Djidi Bichara; overheidsdiensten en arbeid - Koumbaria Laomaye Mekonyo.

De nieuwe regering was gevormd in het kader van een op 28 februari goedgekeurd „nationaal handvest", op grond waarvan het kabinet en de adviserende Raad van de Republiek de in december opgerichte voorlopige Staatsraad vervingen Het handvest, waardoor de invoering van een meerpartiiensvsteem in feite op de lange baan werd geschoven bevestigde ook Déby's eigen positie als president Het was door een groep civiele en militaire deskundigen opgesteld en zou gedurende een overgangsperiode van 30 maanden van kracht blijven Aan het einde van deze periode zou een referendum worden gehouden over een nieuwe grondwet voor Tsjaad

Alingue Bawoyeu, een 54-jarige christen uit het zuiden, was onder het Habre-regime voorzitter van de Nationale Vergadering geweest. Op 18 maart meldde de Africa Economzc Di*qest* dat een aantal belangrijke posten was toebedeeld aan leden van de zuidelijke stammen, die ten tijde van Habre ondervertegenwoordigd waren. De nieuwe minister van openbare werken en transport Nadjita Bessoumal werd een zuiderling met een nauwe band met de Libische leider kolonel Moamer Kadhafi genoemd.

Op 3 maart liet de Nationale Beweging van Tsjadische Vernieuwers, een in Libië gevestigde oppositiegroep, in een aan AFP gericht communiqué weten dat het nationale handvest „anti-democratisch" was en dat er een nationale conferentie zou moeten worden belegd om een „waarachtig grondwetsontwerp" en een tijdschema voor verkiezingen op te stellen.
Op 18 maart traden twee organisaties die verzet hadden gepleegd tegen Habre - de Tsjadische Volksrevolutie en het Oorspronkelijke Nationale Front voor de Bevrijding van Tsjaad (Frolinat originel) - toe tot de Patriottische Reddingsbeweging van Déby.

(Vor. ber. pag. 184/1 e.v. - 1991)

BEGROTING VOOR 1991

Op 29 december 1990 keurde de Staatsraad de herziene begroting voor 1991 goed. De uitgaven werden geraamd op 135,502 mrd franc CFA en de inkomsten op 126,554 mrd franc CFA. Het voorziene begrotingstekort bedroeg dus 8,948 mrd franc CFA. De uitgaven voor investeringen werden vastgesteld op 96 mrd franc CFA en de operationele kosten werden geschat op 39,502 mrd franc CFA.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 12 december 1990 zouden de ambassadeurs van Frankrijk, de Verenigde Staten en Zaïre verklaard hebben vriendschappelijke betrekkingen met de nieuwe regering te willen blijven onderhouden.
Tijdens het bezoek van het staatshoofd van Burkina kapitein Blaise Compaoré, dat op 23 december plaatsvond, werd overeenstemming bereikt over de varming van een permanente gemeenschappelijke commissie voor de bevordering van economische, technische, sociale en culturele samenwerking. Voorts besloten beide landen zo spoedig mogelijk diplomatieke missies in de respectievelijke hoofdsteden te openen,
Op 3 januari 1991 verzekerde de Nigeriaanse president Ibrahim Babangida een Tsjadische delegatie die Nigeria bezocht dat hij het beleid van de nieuwe regering inzake economische ontwikkeling, democratisering en mensenrechten deelde en ondersteunde.

ZAÏRE

REGISTRATIE POLITIEKE PARTIJEN. POLITIEKE ONRUST

Op 16 januari 1991 werden overeenkomstig de in november 1990 aangenomen wetgeving (zie pag. 112/1-'91) in totaal 19 nieuwe politieke partijen ingeschreven. De overige 94 aanvragen werden door de autoriteiten afgewezen als zijnde „onvolledig". Toen op 31 januari de inschrijvingstermijn verstreek, hadden nog eens negen pa tijen met succes het proces van registratie doorlopen.
Op 19 januari had de regering aangekondigd dat alle legale partijen aan bepaalde beperkingen zouden worden onderworpen, zoals de verplichting elke bijeenkomst, demonstratie of openbare samenscholing van tevoren te melden aan de gemeentelijke autoriteiten en te laten weten wie de organisatoren waren.

Tot de geregistreerde partijen behoorden de Volksbeweging voor de Revolutie (Mouvement populaire de la révolution. MPR) waarvan president Moboetoe Sese Seko de leider was en die tot dan toe de enige legale partij was geweest; de Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang (Union pour la démocratie et le progrès social, UDPS) onder leiding van Etienne Tshisekedi wa Malumba; een partij geleid door Nguza Karl I Bond (die tot mei 1990 minister van buitenlandse zaken was geweest -zie pag. 544/3 - '90); en een Afrikaanse Socialistische Partij.
Op 4 januari hadden de oppositiepartijen opgeroepen van 7-9 januari een driedaagse staking te houden met als doel het „onmiddellijke en onvoorwaardelijke" aftreden van Moboe-

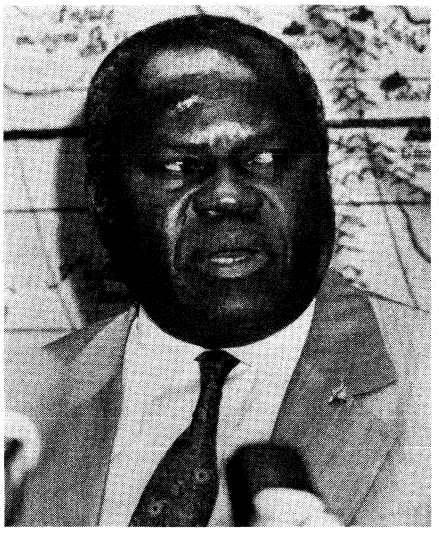

Etienne Tshisekedi wa Malumba, de leider van de Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang (UDPS)in Zaïre.

toe. Dit ondanks zijn belofte (in een landelijke toespraak op 31 december gedaan) dat 1991 het jaar zou zijn waarin presidents- en parlementsverkiezingen zouden worden gehouden, alsmede een referendum over een nieuwe grondwet. Op 6 januari had Moboetoe in N'Sele (60 kiloineter van Kinsjasa) een ontmoeting met partijleiders om over een nieuwe grondwet en een tijdschema voor de verkiezingen te praten. Volgens een bericht in de *International Herald* Tribune van 16 januari verkreeg hij van hen de toezegging dat ze zouden deelnemen aan een interim-regering, vooropgesteld dat een dergelijke regering ,,representatief, verantwoordelijk en onafhankelijk" zou zijn.
(Tot de deelnemende partijen behoorden de UDPS, de Christelijke Sociaal-Democratische Partij - PDSC, de Unie van Onafhankelijke Federalisten en Republikeinen - UFERI, de Kongolese Nationale Beweging - MNC, de Republikeinse Democratische Bijeenkomst - RDR, en de Federalistische Christen-Democratie - DCF.)

Vermeende couppoging

Het persbureau *AFP* berichtte op 7 januari uit Kinsjasa dat de maand ervoor een mislukte couppoging was ondernomen ten gevolge waarvan een aantal hooggeplaatste officieren zou zijn gevangengezet. Een van hen, de vroegere stafchef admiraal Lomponda wa Botende, was zeer verbaasd over het bericht. Het ministerie van defensie ontkende dat er een couppoging was geweest.

BEGEOTING VOOR 1991

De begroting voor 1991, die in januari 1991 werd goedgekeurd, beraamde de uitgaven op Z 2.167 mrd, 100 mrd minder dan het jaar daarvoor. Er zou prioriteit worden gegeven aan een verbetering van de infrastructuur van Zaïre en aan produktieverhoging.

(Vor.ber. pag. 111/3 - 1991)

AMNESTIEDECREET

Op 10 februari 1991 ondertekende president Moboetoe Sese Seko een decreet waarin amnestie werd verleend aan Zaïrese ballingen die waren beschuldigd van het in gevaar brengen van de staatsveiligheid in woord, geschrift of op enige andere wijze. De amnestie gold ook voor hen die waren ontslagen uit officiële functies of die van de regering een verbod hadden gekregen om deel te nemen aan hei burgerlijke en politieke leven. Het aanbod gold op voorwaa de dat de ballingen vóór 1 januari 1992 in het land terugkeerden.

Gevangenneming van journalist

Op 20 februari verzocht de Associatie van Drukkerspatronen (APEP) om de vrijlating van N'Sasse Ramazani, een regionale directeur van het blad *Elima*. Twee weken daarvoor was hij gevangengezet wegens minachting van de rechtbank, nadat hij een artikel had geschreven tegen corruptie.

(Vor.ber. pag. 111/3 e. v. - 1991)

VERVANGING VAN DE ENE OVERGANGSREGERING DOOR DE ANDERE

Terwijl verscheidene oppositieleiders het aftreden van president Moboetoe Sese Seko eisten en opriepen tot een nationale conferentie, benoemde de president op 15 maart 1991 Mulumba Lukeji tot de nieuwe premier. Deze verving Lunda Bululu, die de dag daarvoor was afgetreden.
Lunda, die bijna elf maanden premier was geweest, verklaarde dat hij zich terugtrok ,,om het staatshoofd in staat te stellen een bredere overgangsregering te vormen".
Het 51 leden tellende kabinet van Mulumba zou op 1 april beëdigd moeten worden. De vijf belangrijkste oppositiepartijen weigerden echter deel uit te maken van deze interimregering, die vooral zou moeten toezien op de overgang naar een meerpartijensysteem en op de goedkeuring van een nieuwe grondwet in 1991. Oppositieleider en voormalig minister van buitenlandse zaken Nguza Karl I Bond verklaarde dat het ,,onaanvaardbaar was dat de premier per presidentieel decreet was benoemd". De vaste commissie van de Zaïrese bisschoppen had op 2 maart kritiek geleverd op de ,,belemmering" van de democratisering en aangedrongen op een nationale conferentie.

De staatsradio Voix du Zaïre meldde op 7 maart dat Moboetoe een besluit had ondertekend over de instelling van een constitutionele conferentie. Hij zou dit gedaan hebben naar aanleiding van een ontmoeting op 26 februari in N'Sele (een voorstad van de hoofdstad Kinshasa) met vertegenwoordigers van 53 van de 66 Zaïrese politieke partijen. Sommige belangrijke partijen venvierpen de hele opzet van de geplande conferentie, omdat die ondemocratisch zou zijn, Zij bepleitten een echte nationale conferentie om een nieuwe grondwet op te stellen.

MOBOETOE AKKOORD MET NATIONALE CONFERENTIE. WIJZIGINGEN IN PARTIJ EN KABINET

Op 9 april 1991 werd bericht dat president Moboetoc Sese Seko zijn bezwaren tegen het houden van een nationale conferentie had laten varen. Twee dagen later zou de president naar verluidt hebben gezegd dat deze conferentie op 29 april zou worden belegd om een nieuwe grondwet op te stellen welke, mits goedgekeurd in een referendum, zou leiden tot een politiek bestel met meerdere partijen. Verondersteld werd dat de conferentie ook een tijdschema voor verkiezingen zou vaststellen.
Maar op 27 april werd meegedeeld dat de regering de conferentie om organisatorische redenen had uitgesteld en dat een nieuwe datum zou worden vastgesteld.

In de loop van april verschenen herhaaldelijk berichten over botsingen tussen demonstranten en veiligheidstroepen.

In Mbuji-Mayi, in de regio Oost-Kasai, werd op 29 april gemeld dat negen mensen bij gewelddadige demonstraties waren gedood. Eén persoon kwam om het leven en verscheidene anderen raakten gewond bij gevechten op 14 april tijdens een bijeenkomst van een oppositiepartij in Lubumbashi (Shaba).De radiozender Voix du Zaïre meldde dat op 10 april in Kinshasa een vreedzame studentendemonstratie ten gunste van een nationale conferentie door troepen met behulp van traangas uiteen was gejaagd.

Op 21 april aanvaardde Moboetoe opnieuw het leiderschap van de regerende MPR dat hij een jaar eerder had neergelegd (zie pag. 543/3-'90). De partijvoorzitte , Nsinga Udjuu Ongwakebi, was op 5 april afgetreden, terwijl de Voix du Zaïre op 16 april melding had gemaakt van het aftreden van Nenda Kabita, ,,één van de meest invloedrijke leden" van de MPR.
Reeds op 1 april was bericht dat drie leden de hun toegekende kabinetsposten in dc op 30 maart benoemde overgangsregering hadden afgewezen: Placide

Lengelo Muangundu (minister van sociale zaken), Gustave Malumba Mbangula (vice-premier, belast met economie cn industrie) en Weregemere Na Manta (staatssecretaris voor kleine en middelgrote ondernemingen).

ZUID-AFRIKA

ONTMOETING TUSSEN HET ANC EN INKATHA. VOORTGAANDE ONTWIKKELINGEN

In een ontmoeting die klaarblijkelijk een doorbraak in de betrekkingen inluidde, troffen hoge delegaties van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) en de Zoeloe-beweging Inkatha elkaar op 29 januari in Durban. Ondanks de van oudsher vijandelijke verhouding tussen de twee organisaties werd de toon van de zeven uur lange ontmoeting gemoedelijk genoemd en werd de gezamenlijke vredesstrategie die uit de ontmoeting voortkwam, gezien als een positieve ontwikkeling.

De gesprekken hadden een belangrijke symbolische waarde als de eerste ontmoeting in 30 jaar tussen de ANC-vice-voorzitter Nelson Mandela en Inkatha-leider Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi, die eens studiegenoten waren geweest op de universiteit en nu de twee meest invloedrijke zwarte leiders van het land waren. De hoop was dat hun openlijke ontmoeting de gemoederen zou bedaren in de zwarte woonoorden en de arbeidersbarakken, die het toneel waren van gevechten in de machtsstrijd tussen de rivaliserende bewegingen. Volgens de Londense Financial *Times* waren als gevolg van de gevechten tussen aanhangers van beide bewegingen sinds augustus 1990 meer dan 1.000 doden gevallen in het gebied rond Johannesburg en sinds medio 1987 meer dan 3.000 doden in de provincie Natal.
Het geweld had grote spanningen veroorzaakt in de gesprekken tussen het ANC en de regering over de kwestie van de waarneembare partijdigheid van de politie ten gunste van Inkatha-aanhangers en was de reden voor het opschorten van besprekingen over een grondwet voor het tijdperk na de afschaffing van de apartheid.
Veel ANC-leden waren Buthelezi, de eerste minister van het ,,autonome" thuisland KwaZulu, gaan beschouwen als een verrader vanwege zijn samenwerking met de regering in Pretoria in het verguisde thuislandensysteem. Ze verdachten hem ook van aanzetting tot geweld om te voorkomen dat Inkatha als politieke macht in een marginale rol zou worden gedrongen. Volgens de pers zouden hooggeplaatste personen in het ANC hebben getracht een topontmoeting tegen te houden totdat er geen andere oplossing meer leek te bestaanvoor de beëindigingvan het geweld.
Buthelezi had van zijn kant herhaaldelijk tot zo'n ontmoeting opgeroepen, waarbij hij erop stond Mandela op voet van gelijkheid te spreken.

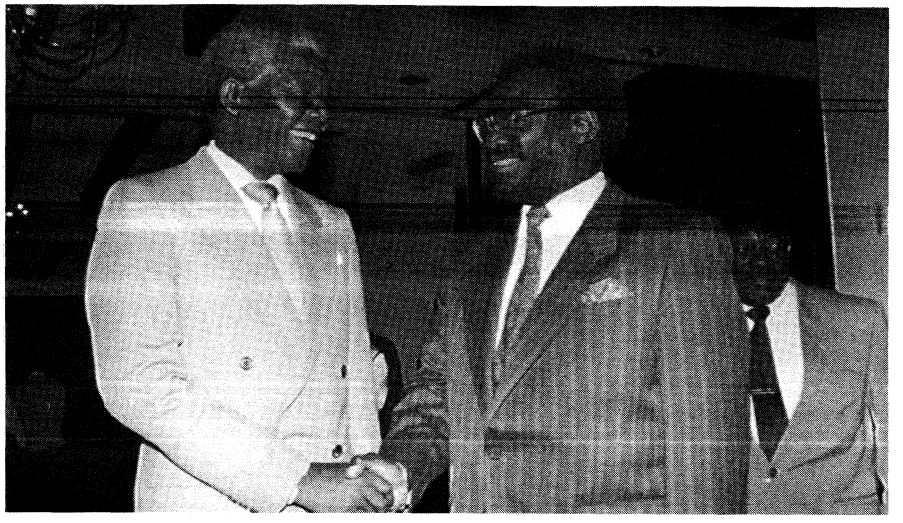

ANC-leider Nelson Mandela (l.) en Inkatha-leider Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi reiken elkaar op 29 januari in Durban de hand tijdens hun eerste ontmoeting in 30 jaar.

Als onderdeel van een gezamenlijke vredesstrategie riepen de twee leiders hun leden op ,,alle aanvallen op elkaar onmiddellijk te staken en het zoeken naar vrede te bevorderen".

De organisaties beloofden elkaar de agressie onder hun aanhangers te bedwingen, verplichtten zich tot politieke verdraagzaamheid en respect voor de vrijheid van politieke activiteiten, en erkenden elkaars bestaansrecht, ieder ,,met zijn eigen beleid en programma". De twee partijen riepen de politie op zonder politieke partijdigheid op te treden. Veelzeggend was dat de twee leiders afspraken om samen de door het geweld getroffen gebieden te bezoeken, structuren op te bouwen om de strategie duidelijk te maken aan de gewone bevolking en te werken aan het herstel van de getroffen gemeenschappen.

Voorstel van ANC voor een conferentie van alle partijen

Het ANC deed op 8 januari 1991, in een verklaring ter gelegenheid van de 79ste verjaardag van zijn oprichting, het voorstel voor een congres van alle partijen dat de beginselen van een nieuwe grondwet in grote lijnen zou moeten ontwerpen. Het ANC had eerder geëist dat het ontwerpen van de grondwet moest worden overgelaten aan een grondwetgevende vergadering die via niet-raciale verkiezingen zou moeten worden gekozen. Dit was door de regering afgewezen, maar het idee van een conferentie van alle partijen zou op tafel zijn gebracht tijdens ,,geheime" gesprekken tussen Mandela, ANC-voorzitter Oliver Tambo en president F.W. de Klerk in december 1990 (zie pag. 254/1-'91).

De drie belangrijkste taken van het voorgestelde congres zouden zijn (i)het opstellen van de globale beginselen op grond waarvan de details van de grondwet konden worden uitgewerkt; (ii) het bepalen van de samenstelling van het orgaan dat de grondwet zou opstellen; en (iii) het aanstellen van een interim-regering die toezicht moest houden op het overgangsproces totdat een nieuwe regering was geïnstalleerd. Zo'n congres zou geen vervanging zijn voor een gekozen grondwetgevende vergadering en kon zelf geen nieuwe grondwet opstellen.
Mandela zei op 8 januari: ,,Een congres van alle partijen betekent precies wat het zegt... Het zou een vergissing van het ANC of de regering zijn om te denken dat zij de enige partijen zijn in het onderhandelingsproces." Gerrit Viljoen, de voornaamste regeringsonderhandelaar voor grondwettelijke zaken en minister van constitutionele ontwikkeling, reageerde positief op het voorstel. Het werd echter afgewezen door Buthelezi, die beweerde dat het congres bedoeld was om het ANC de macht te laten grijpen. Het werd tevens verworpen door het radicale Panafrikaanse Congres (PAC), dat tegen een dialoog met regering was. Ook de rechtse Conservatieve Partij maakte bekend niet aan het congres te zullen deelnemen.

Bloedbad bij begrafeniswake

Op 12 januari 1991 werden bij Sebokeng, ten zuiden van Johannesburg, ten minste 35 mensen gedood toen onbekende mannen een aanval uitvoerden met AK 47-geweren en handgranaten op een rouwende menigte die een nachtwake hield voor een vermoorde ANC-activist.

Het motief voor de moordpartij was niet duidelijk. Berichten suggereerden dat de mannen deel uitmaakten van een door Inkatha georganiseerde bende. De woonoorden waren eerder het toneel geweest van gevechten tussen aanhangers van het ANC en van Inkatha. De poli-

tie, die ervan was beschuldigd zich afzijdig te hebben gehouden ondanks waarschuwingen voor een mogelijke aanval, verklaarde dat haar aanbod om de deelnemers aan de wake te beschermen was geweigerd door het ANC. Sebokeng werd op 13 januari tot ,,onrustgebied" uitgeroepen en kreeg een uitgaansverbod opgelegd. Op dezelfde dag maakte de politie bekend dat zij in verband met het incident 10 mannen had gearresteerd
Eind januari onthulde Mandela dat het ANC het ontslag en de vervanging van bepaalde politiemannen had geëist, van wie de namen aan De Klerk waren gegeven en die volgens gemeenschappen in de woonoorden geweld hadden aangesticht

PRESIDENT BELOOFT APARTHEID AF TE SCHAFFEN

Precies één jaar nadat president P. W. de Klerk de opheffing van het verbod op zwarte oppositiegroeperingen had aangekondigd, beloofde hij bij de opening van het parlementaire jaar op 1 februari 1991 alle overgebleven apartheidswetten te zullen schrappen. Wanneer het parlement zou instemmen met de voorstellen, zou naar zijn zeggen ,,het Zuidafrikaanse wetboek binnen enkele maanden vrij zijn van de restanten van rassendiscriminerende wetten".
Het wetsvoorstel had betrekking op een herziening van de Lands Acts uit 1913 en 1936, die tot 87 procent van het land voorbehielden aan de blanke minderheid, de Group Areas Act uit 1966, die de rassenscheiding van gemeenschappen bekrachtigde, de Black Communities Act uit 1984, die de aparte status van kleurlingenwijken sanctioneerde, en de Population Registration Act uit 1950.

De voorgestelde herziening van de Population Registration Act, die binnen de Zuidafrikaanse bevolking vier raciale groepen onderscheidde. leek op het eerste gezicht de legitimiteit van het huidige parlement te ondergraven. Tot dan toe had de regering verklaard dat een eventuele herziening van die wet zou moeten worden voorafgegaan door een nieuwe grondwet die de politieke rechten tot de zwarte meerderheid zou moeten uitbreiden. Volgens De Klerk zou een herziening nu toch mogelijk zijn, ,,op voorwaarde dat zij gepaard zou gaan met de aanvaarding van tijdelijke overgangsmaatregelen totdat een nieuwe grondwet zou zijn aangenomen". Het parlement en de bestaande grondwet zouden dus kunnen blijven functioneren krachtens voorlopige wetsbepalingen.
Minister van constitutionele ontwikkeling Gerrit Viljoen verklaarde later dat de raciale classificatie van pasgeboren baby's en immigranten met de afschaffing van de wet zou verdwijnen, terwijl andere Zuidafrikanen hun classificatie zouden behouden in afwachting van de uiteindelijke grondwetswijzigingen.

De voorstellen werden door het ANC terughoudend ontvangen. Vice-voorzitter Nelson Mandela waarschuwde dat de tijd nog niet rijp was voor opheffing van de sancties. Later verwierp Mandela het aanbod van De Klerk om tijdens een overgangsperiode medezeggenschap in de regering te aanvaarden, en terwijl De Klerk zijn rede hield, demonstreerden militante ANC-leden op straat tegen het aan blanken voorbehouden ,,apartheidsparlement"
Opnieuw werd gevreesd voor ,,blanke represaillemaatregelen" van de kant van rechts-extremistische Afrikaners

Leden van de oppositionele Conservatieve Partij verlieten tijdens de rede van De Klerk en masse de vergaderzaal en partijleider Andries Treurnicht klaagde dat de voorstellen de bijl aan de wortels van de blanke gemeenschap legden. Het leek echter waarschijnlijk dat De Klerk de wetsvoorstellen zonder moeite door het parlement zou kunnen loodsen, omdat de regerende Nationale Partij samen met de hervormingsgezinde Democratische Partij bijna driekwart van de zetels bezette.

Europese en Amerikaanse reacties

Spoedig volgden internationale reacties op de redevoering van De Klerk, die zoals verwacht sterk van elkaar verschilden.

De commissaris van de Europese Gemeenschap (EG) voor buitenlandse betrekkingen. Frans Andriessen, reageerde onmiddellijk. Op 1 februari verklaarde hij dat het initiatief de EG in staat stelde de sancties, waarmee de EG-leden in 1986 hadden ingestemd, te verzachten. Ondanks deze stellingname en ondanks pressie van Douglas Hurd. de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, om positief te reageren op de aankondiging van De Klerk, besloten de ministers van buitenlandse zaken van de EG in Brussel op 4 februari de sancties echter pas te verzachten wanneer er in Zuid-Afrika ,,wetgevendeactie ondernomen u-erd". Daarmee werd vermoedelijk bedoeld dat de sancties pas verzacht zouden worden, zodra de wetsvoorstellen zouden zijn ingediend.
Ook in de Verenigde Staten werd de toespraak van De Klerk verwelkomd, maar voor een snelle beëindiging van de sancties bestond minder enthousiasme. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken verwees naar het ,,moedige staatsmanschap" van De Klerk, maar hij hield tevens een pleidooi voor de vrijlating van alle politieke gevangenen. Iedere poging van de regering om over te gaan tot een totale opheffing van de sancties, voordat aan alle Amerikaanse voorwaarden was voldaan, zou naar verwachting op sterke oppositie binnen het Congres stuiten.

Omdat Mandela merkte dat de internationale eensgezindheid over de sancties begon af te nemen, reageerde hij woedend op de standpunten van de westerse landen. Tijdens een toespraak in Johannesburg op 8 februari waarschuwde hij dat wanneer de Verenigde Staten of de EG de sancties zouden opheffen, het ANC een golf van ,,massa-acties" zou ontketenen om investeringen onmogelijk te maken. De EG had naar zijn mening ,,een zeer ernstige beoordelingsfout" gemaakt door haar besluit bekend te maken zonder eerst het ANC te hebben geraadpleegd.

Op 7 februari vond in de Zimbabwaanse hoofdstad Harare een ontmoeting plaats tussen leiders van de zeven ,,frontlijnstaten" in zuidelijk Afrika en vertegenwoordigers van de 18 leden tellende commissie ad hoc voor zuidelijk Afrika van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid. Zij beoordeelden de voorstellen van De Klerk gematigd positief, maar bepleitten een strikte handhaving van dc sancties, tûtdat alle voorbereidingen voltooid zouden zijn op een nieuwe grondwet en democratische verkiezingen. Bij de vergadering waren ook Mandela en de voorzitter van het Pan-Afrikaanse Congres (PAC),Clarence Makwetu, aanwezig.

Standpunt van het Gemenebest

Op 16 februari kwam in Londen de uit negen landen bestaande Gemenebest-commissie voor zuidelijk Afrika bijeen. De commissie besloot alle sancties van het Gemenebest inzake handel, financiën en sport te handhaven, totdat Pretoria concrete stappen zou ondernemen om een einde te maken aan de apartheid.

Aan de vergadering werd deelgenomen door ministers uit Australië, Canada, Guyana, India, Maleisië, Nigeria, Tanzania, Zambia en Zimbabwe. Ze besloten op 30 april in New Delhi opnieuw bijeen te komen om na te denken over een ,,passend antwoord"; afhankelijk van de voortgang van de beloofde wetgeving. De Britse premier John Major en zijn Australische collega Bob Hawke zouden samen getracht hebben andere Gemenebest-leiders over te halen akkoord te gaan met een geleidelijke opheffing van de sancties. Australië, Nieuw-Zeeland en Groot-Brittannië hadden een beëindiging van de sportsancties bepleit, maar de commissie verklaarde dat ,,het Gemenebest zich in dit opzicht zou moeten laten blijven leiden door het advies van vertegenwoordigende niet-raciale sportorganisaties. Major zou hebben willen voorkomen dat de Gemenebest-conferentie in Harare in oktober weer in het teken van de sancties zou staan.

BETREKKINGEN TUSSEN HET ANC EN DE REGERING

Zes maanden lang was er geen voortgang geboekt bij de onderhandelingen tussen de regering en het ANC over grondwetshervormingen. De impasse leek echter op 12 februari 1991 te zijn doorbroken, toen delegaties onder leiding van De Klerk en Mandela tot een compromis kwamen tijdens een 12 uur durende vergadering in Kaapstad.

Tegen de achtergrond van het proces tegen Winnie Mandela, de vrouw van Nelson Mandela, die beschuldigd werd van ontvoering en mishandeling (zie hieronder), leek de impasse een bedreiging te vormen voor de betrekkingen tussen de regering en het ANC Er was verschil ban mening gerezen over de ‚Pretoria Minute', die een samenbatting vormde van de bij besprekingen in augustus 1990 (zie pag 740) gesloten akkoorden Bij die besprekingen bleek het ANC genegen het reeds 30 jaar gevoerde beleid van gewapende strijd en ,,aanverwante activiteiten' op te schorten Volgens de regering betekende dit dat het ANC tevens zou moeten afzien van rekrutering en training, maar het ANC liet weten het recht te hebben in Zuid-Afrika rekruten te werven voor training in het buitenland

Pas op 15 februari werd een schikking van het meningsverschil goedgekeurd, nadat het kabinet en het uitvoerend comité van het ANC daarmee hadden ingestemd. Het meest opvallende aspect van het nieuwe akkoord was de belofte van het ANC om het land niet langer te infiltreren met gewapende guerrillastrijders. Verder beloofde het ANC geen gewapende aanvallen meer te zullen uitvoeren en af te zien van infiltratie met mensen en materieel, de vorming van ondergrondse structuren, verklaringen die aanzetten tot geweld. de dreiging met gewapende actie en binnenlandse training.

De Klerk zou gezegd hebben dat het akkoord de weg naar onderhandelingen had vrijgemaakt, maar hij benadrukte dat de regering op het standpunt stond dat ,.alleen de opschorting van de gewapende strijd" door het ANC of zijn gewapende vleugel, Umkhonto we Sizwe. niet voldoende was. De belangrijkste woordvoerder van het ANC, Pallo Jordan, verklaarde dat het ANC blij was met het akkoord en het naar de letter zou naleven.

De Klerk verklaarde dat de toezeggingen van het ANC gekoppeld waren aan een verdere vrijlating van politieke gevangenen en het recht op terugkeer van verbannen dissidenten. Het ANC had verklaard dat er meer dan 3.000 politieke gevangenen waren, en dat ongeveer 40.000 dissidenten in ballingschap leefden. Viljoen zou op 5 februari op de Zuidafrikaanse radio gezegd hebben dat de vrijlating van politieke gevangenen en de terugkeer van ballingen vóór 30 april niet onhaalbaar was.

Volgens de minister van orde en gezag, Adriaan Vlok, was het probleem van de opgeslagen AK 47-geweren, mijnen en ander wapens nog niet opgelost. Hij kondigde aan dat er een procedure in gang zou worden gezet die dat zou moeten leiden tot ,,controle" over deze wapens.

Betrekkingen tussen zwarte organisaties

Het Pan-Afrikaanse Congres (PAC) veroordeelde het akkoord van het ANC met de regering De secretaris-generaal van het PAC, Benny Alexander, verklaarde op 18 februari dat de organisatie ,,de gewapende strijd trouw bleef Hierbij merkte hij op ,,Noch het ANC, noch het regime heeft het recht de bevrijdingsbewegingen een methode voor te schrijven Ze leggen alleen zichzelf vast"

Slechts twee weken voordat de veroordeling van het PAC bekend werd, had er een ontmoeting plaatsgevonden tussen delegaties onder leiding van Makwetu en Mandela, waarmee het eerste officiële contact tussen beide bewegingen sinds dertig jaar een feit was. Aan het einde van de ontmoeting werd besloten een permanente contactcommissie in het leven te roepen.

Na vijf jaar incidenteel geweld hadden het ANC en de voornamelijk uit Zoeloes bestaande Inkatha-beweging op 29 januari (zie hierboven) in Durban een vredesakkoord ondertekend. Dit akkoord werd in de twee daarop volgende weken op de proef gesteld door hernieuwde bloedige confrontaties, waarbij zeker 40 doden zouden zijn gevallen.

Op 31 januari vielen te Umgababa in Natal tien doden enmogelijk 60 gewonden. Op 10 februari werden 17 Inkatha-leden in Natal langs de weg in een hinderlaag gelokt en vermoord. Volgens een plaatselijke Inkatha-functionaris was dit het werk van ANC-aanhangers. Naar aanleiding van deze gebeurtenis ondertekenden Mandela en de voorzitter van de Inkatha Vrijheidspartij, Frank Mdlalose, op 11 februari een gemeenschappelijke verklaring. waarin werd beloofd dat bride partijen zouden streven naar ,,vrede en politieke tolerantie tussen onze mensen" en het ,,blootleggen van de oorzaken van dezegewelddadige acties".
Het akkoord zou naar ve achting onder nog grotere druk komen te staan door de moord op Chief Mhlabunzima Maphumolo, een traditionele Zoeloe-leider met ANC-sympathieën en een rivaal van Inkatha-leider Chief Mangosuthu Buthelezi. Deze moord. gepleegd op 25 februari, werd door het ANC meteen toegeschreven aan ,,moordcommando's die de apartheid steunen".

Na gewelddadigheden tussen militante aanhangers van het ANC en de Azanaanse Volksorganisatie (AZAPO), die in de eerste week van februari in het ten westen van Johannesburg gelegen woonoord Bekkersdal aan zeker 11 mensen het leven kostten, vaardigden de vier belangrijkste zwarte politieke organisaties een gemeenschappelijke vredesoproep uit Winnie Mandela stond aan het noofa van een ANC-delegatie die deelnam aan een vredesmanifestatie in het stadion van Bekkersdal De deelnemers werden ook toegesproken door vooraanstaande leiders van het PAC en de Inkatha-beweging

OPENING PROCES TEGEN WINNIE MANDELA

Op 4 februari 1991 verscheen Winnie Mandela voor het Hooggerechtshof te Witwatersrand om met drie anderen terecht te staan wegens acht aanklachten inzake de vermeende ontvoering en mishandeling van vier jongeren in december 1988. De aanklager verklaarde dat de vier vanuit een pastorie in Soweto naar het huis van Winnie Mandela waren gebracht. Een van haar lijfwachten was al ter dood veroordeeld wegens de moord op één van hen, ,,Stompie" Moeketsi Seipei. Ze verklaarde dat alle aanklachten ongegrond waren.

Jerry Richardson, de coach van het zogenaamde ,,Mandela United Football Team" dat als

Zoeloe-demonstranten trekken door de zwarte woonstad Thokoza.

lijfwacht van Winnie Mandela fungeerde, was op 25 mei 1990 schuldig bevonden aan 11 aanklachten, waaronder de moord op de jonge ANC-activist „Stompie" Moeketsie Seipei. Rechter Brian O'Donovan bestempelde toen in zijn eindoordeel Winnie Mandela als medeplichtig aan de gewelddadigheden tegen Stompie en drie andere jongeren twee dagen voordat Stompie verdween. Het bewijsmateriaal tegen Richardson berustte volgens de rechter slechts op „aanwijzingen", maar desondanks leidde het „ontegenzeggenlijk" tot de conclusie dat hij schuldig was.

Het proces kreeg grote aandacht van de media en het publiek. Er werd vooral aandacht besteed aan de steun die Winnie Mandela ontving van haar man en andere vooraanstaande ANC-leden. Voorts werd er druk gespeculeerd over de verdwijning van vier van de zeven kroongetuigen die aanvankelijk ook waren aangeklaagd. Hun afwezigheid vormde een bedreiging voor de rechtsgang.

Op de tweede dag van het proces bepaalde de rechter dat de aanklachten niet konden worden ingetrokken, hoewel de verdediging beweerde dat het bewijsmateriaal ondeugdelijk was. De rechter bepaalde dat de openbare aanklager met een meer gedetailleerde tenlastelegging moest komen en gelastte een verdaging van het proces tot 11 februari.
Toen het hof de zitting heropende, werd bekendgemaakt dat een kroongetuige van het openbaar ministerie, Gabriel Mekgwe, de nacht daarvoor ontvoerd was, waardoor opnieuw een verdaging noodzakelijk werd. Terwijl de omstandigheden waaronder het proces plaatsvond in toenemende mate ondoorzichtig werden, werden twee vooraanstaande functionarissen van de Conservatieve Partij op 19 februari gedagvaard. Zij moesten voor een rechterlijk ambtenaar verschijnen, omdat zij geweigerd hadden de bronnen te onthullen waaraan zij ontleenden dat Mekgwe ontvoerd was door de staatsinlichtingendienst.

De Johannesburg Sunday Times had inmiddels op 10 februari bekendgemaakt dat Katiza Cebekhulu, die ook was aangeklaagd maar op de dag dat het proces begon vermist werd, gesignaleerd was. Hij was door de krant gefotografeerd onder de menigte die zich op de trappen van het Hooggerechtshof bevond en hij bekommerde zich blijkbaar niet om de grote politiemacht ter plekke.

Toen twee van de vermeende slachtoffers, Kenneth Kgase en Barend Mono, op 13 februari voor de rechtbank moesten verschijnen, weigerden zij een getuigenis af te leggen, omdat zij voor hun leven vreesden. De rechter verdaagde het proces vervolgens tot 6 maart om de politie in staat te stellen Mekgwe op te sporen. Later werd bekendgemaakt dat Zuid-Afrika bij de regering van Botswana een verzoek had ingediend om de andere drie ontbrekende mede-aangeklaagden uit te leveren.

HERNIEUWDE ANGST VOOR ACTIVITEITEN VAN „DOODSESKADERS"

Na de moord op een prominente zwarte advocaat op 15 februari 1991 eiste het ANC „onweerlegbare en verifieerbare" bewijzen dat de activiteiten van moordcommando's definitief tot het verleden behoorden. De advocaat vond de dood, toen een per post bezorgde bandrecorder in zijn huis in Soweto ontplofte.

Het slachtoffer, Bheki Mlangeni, was betrokken geweest bij het onderzoek naar de activiteiten van „doodseskaders" van de politie en van de veelbekritiseerde Dienst voor Burgersamenwerking (CCB) van het Zuidafrikaanse leger. De CCB zou zijn opgericht om anti-regeringsactivisten te elimineren. Blijkbaar was de bom oorspronkelijk geadresseerd aan Dirk Coetzee, een voormalige kapitein van de Zuidafrikaanse politie, die op dat moment in de Zambiaanse hoofdstad Lusaka woonde. Coetzee zou tegenover de Johannesburg Sunday Times verklaard hebben dat hij in oktober 1990 geweigerd had het postpakket te accepteren, omdat hij daarvoor invoerrechten moest betalen. Coetzee zou verklaard hebben dat de naam van de afzender op het pakket „Bheki" luidde.

In de dagen die volgden drongen de oppositionele Conservatieve Partij, de Democratische Partij en bepaalde kranten er bij De Klerk op aan minister van defensie generaal Magnus Malan te ontslaan. Dit gebeurde naar aanleiding van een rapport van de president van de rekenkamer over de financiën van de CCB. Innovember 1990 had de commissie-Harms, door de regering in het leven geroepen om vermeende politieke moorden te onderzoeken, een onderzoek aanbevolen naar beschuldigingen dat de CCB betrokken was bij moorden op ANC-activisten (zie pag. 115/2/3-'91).

Nieuwe verdenkingen m.b.t. „doodseskaders"

De bevindingen van de onderzoekscommissie-Harms, die had geconcludeerd dat er geen bewijzen waren voor de beschuldigingen dat de politie gebruik maakte van doodseskaders om vooraanstaande tegenstanders van de regering uit de weg te ruimen, waren in twijfel getrokken door een uitspraak van de rechtbank op 18 januari 1991. Rechter Johan Kreigler verwierp een aanklacht wegens smaad tegen twee kranten, het onafhankelijke Afrikaanstalige *Vrye Weekblad* en de *Weekly Mail,* ingediend door het hoofd van de forensische dienst van de politie, luitenant-generaal Lothar Neethling. De kranten hadden Neethling ervan beschuldigd vergif te verstrekken aan leden van zogenaamde „hit squads" voor gebruik tegen anti-apartheidactivisten.

De zaak hing, net als de bevindingen van dc commissie-Harms, op de betrouwbaarheid van de voormalige kapitein van politie Dirk Coetzee, die beweerde dat hij het vergif van Neethling had ontvangen (zie voor zijn beschuldigingen, voor het eerst geuit in november 1989, pag. 244/2/3 - '90). Coetzee was vier jaar tevoren uit Zuid-Afrika gevlucht en had zich aangesloten bij het ANC. De commissie-Harms had geconcludeerd dat zijn bewijs (dat in London was gegeven) onbetrouwbaar was, maar Krrigler aanvaardde Coetzee's verhaal en concludeerde dat Neethling zijn rechtbank (en de commissie-Harms) had misleid met de bewering dat hij Coetzee nooit had ontmoet.

NIEUWE FASE IN BETREKKINGEN TUSSEN ANC EN REGERING. GEWELD IN KLEURLINGENWIJKEN

Op 11 maart lanceerde het ANC een handtekeningenactie om de eis tot een constituerende vergadering en een interimregering kracht bij te zetten.
Mzwai Piliso, een vooraanstaand ANC-functionaris, verklaarde tijdens een persconferentie dat het ANC in samenwerking met de Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP) en het Congres van Zuidafrikaanse Vakbonden (COSATU) de campagne door middel van huis-aan-huis-bezoeken wilde uitvoeren en op 16 juni wilde afronden.

Piliso verklaarde dat alleen de Nationale Partij zich tegen de constituerende vergadering verzette en dat de regering bang was voor de deelname van de volksmassa's aan de besluitvorming inzake de grondwet van het Zuid-Afrika van de toekomst.

Op 1 maart had het ANC minister van wet en orde Adriaan Vlok bekritiseerd, omdat hij eenzijdig het politiekorps had gereorganiseerd zonder daarbij de voorstellen van het ANC aan de regering te betrekken. De reorganisatie behelsde de opheffing van de veiligheidspolitie, die als nieuwe afdeling onder de naam Misdaadbestrijding en Onderzoek (CCI) zou herrijzen. Vlok verklaarde dat deze stap een nieuwe poging was om „de politie van het politieke speelveld te verwijderen".

Opleving van geweld in kleurlingenwijken

Op 13 maart vond in Kaapstad een ontmoeting plaats tussen een ANC-delegatie onder leiding van Walter Sisulu, minister Vlok en minister van defensie generaal Magnus Malan, om de verslechtering van de veiligheidssituatie in

de kleurlingenwijken te bespreken. Sisulu verklaarde dat het ANC geloofde dat ,,een derde partij" in de kleurlingenwijken het geweld aanwakkerde tussen ANC-aanhangers en aanhangers van de Inkatha Vrijheidspartij onder leiding van voorzitter Mangosuthu Buthelezi.

In maart zouden bij factiegevechten in Natal en de kleurlingenwijken rond Johannesburg meer dan 100 mensen gedood zijn. Hierbij ging het veelal om gevechten tussen aanhangers van het ANC en van Inkatha, maar ook de veiligheidstroepen waren betrokken bij de gevechten. Bij net geweld in de kleurlingenwijken zouden sinds 1986 naar schatting 5.000 mensen oin het leven zijn gekomen, van wie meer dan 1.200 sinds augustus 1990.

Op 26 maart bepleitte de Zuidafrikaanse Raad van Kerken de vorming van een nationale raad van ,,leiders van de getroffen gemeenschappen" die binnen een week bijeen zou moeten komen, omdat het ANC en Inkatha het gebruik van geweld niet meer in de hand hadden. Regionale en nationale leiders van beide partijen hadden hun aanhangers wel herhaaldelijk opgeroepen tot zelfbeheersing en erop aangedrongen dat gehoor werd gegeven aan de gemeenschappelijke oproep tot vrede van 29 januari (zie pag. 394/2-'91), maar dergelijke oproepen bleken weinig effect te hebben.
Op 30 maart ontmoetten Buthelezi en vice-president van het ANC Nelson Mandela elkaar in Durban naar aanleiding van berichten in de media dat zowel hun eigen gezag als dat van hun organisaties door de gebeurtenissen afgebrokkeld waren. Zij vaardigden vervolgens een nieuw vijf-puntenplan uit in een poging de situatie in de hand te krijgen.
Dezelfde dag werden in Natal acht lichamen gevonden van slachtoffers van nieuw geweld. Bij overige gebeurtenissen in maart die steeds meer leken op een gevecht om de politieke macht in de kleurlingenwijken, werd onder meer melding gemaakt van het ombrengen van ten minste 60 mensen in de kleurlingenwijk Alexandra bij Johannesburg.

Bij één incident in Alexandra vermoordden schutters die Inkatha-aanhangers leken te zijn tijdens een begrafenis 15 rouwenden, onder wie zeven leden van het met het ANC sympathiserende Congres van Zuidafrikaanse Studenten (COSAS). Eerder zouden pro-ANC-bendes jacht hebben gemaakt op Zoeloe-sprekende arbeiders uit een hotel in Alexandra, omdat die op 10 maart het geweld ontketend zouden hebben waarbij 28 doden vielen.
De regering gelastte in een reactie op de kritiek op rol van de politie een gerechtelijk onderzoek naar een incident op 24 maart, waarbij 13 mensen, onder wie een politieman, de dood hadden gevonden in de kleurlingenwijk Uaveytown in Transvaal. De politie verklaarde dat zij het vuur had moeten openen toen de menigte haar aanviel, terwijl het ANC liet weten dat verscheidene van zijn aanhangers, die zich gegroepeerd hadden om zich te verzetten tegen een aanval van Inkatha, door de politie waren doodgeschoten.
Op 11 maart kondigde minister Vlok aan dat de kleurlingenwijken Alexandra, Tembisa, Meadowlands, Diepkloof, Soweto en Dobsonville tot onrustgebieden waren uitgeroepen en dat tussen 9 uur 's avonds en 4 uur 's morgens een avondklok zou gelden.

REGERING PRESENTEERT LANDHERVORMINGSWETTEN

Op 12 maart 1991 legde de regering het parlement een beleidsstuk en wetsvoorstellen voor om de 187 wetten en talloze regelingen waarmee het blanke eigendomsrecht over 87 procent van het land in Zuid-Afrika werd opgelegd, op te heffen. Met de afschaffing van deze wetten in juni 1992 zou de op 1 februari aan het parlement gedane belofte van president F. W. de Klerk, te weten de intrekking van alle overgebleven apartheidswetten, gestand worden gedaan. ,,Iedereen zal overal in Zuid-Afrika land kunnen kopen", verklaarde minister van planning en provinciale zaken Hernus Kriel tegenover het parlement. De voorgestelde wetten sloten echter herstelbetalingen aan de 3,5 mln zwarten die in de afgelopen 30 jaar met geweld naar hun ,,thuislanden" waren verdreven, uit.
Er werden in totaal vijf wetsvoorstellen ingediend:

(1) De Abolition of Racially Based Land Measures Bill zou zwarten gelijke eigendomsrechten geven. Bovendien zou dit wetsvoorstel een intrekking betekenen van de Group Areas Act uit 1966, de Land Acts uit 1913 en 1936, die bepaalden dat de zwarten slechts aanspraak konden maken op 13 procent van het land, en de Black Communities Development Act, die had voorzien in de instelling van zwarte woonoorden.
(2) De Upgrading of Land Tenure Rights Bill zou 300.000 zwarte pachters in staat stellen de bestaande pachtperiode van 99 jaar om te zetten in een volledig eigendomsrecht over hun huizen. Daarnaast voorzag het wetsvoorstel in een enkelvoudig eigendomsregister, terwijl het land dat de regering voor collectieve landbouw aan stammen verpachtte, nu eigendom van de stammen zelf zou worden.
(3) De Residential Environment Bill zou vaste inwoners in staat stellen voor de bestaande voorsteden minimale normen vast te stellen, hoewel maatregelen op basis van rassendiscriminatie zouden worden verboden.
(4) De Less Formal Township Establishment Bill zou de vorming en goedkeuring van nieuwe nederzettingen, vooral kolonistenkampen en barakken, versnellen, waarbij basisfaciliteiten gegarandeerd werden.
(5) De Rural Development Bill zou de ontwikkeling van de landbouw en de stichting van nieuwe steden op het platteland bevorderen.

Het beleidsstuk van de regering voorzag in met hulp van de staat opgestelde nederzettingsprojecten om zwarte boeren aan te moedigen zich te vestigen op 485 000 hectare grond van de regering Het wees een herverdeling van land van blanke eigenaren van de hand, maar zwarten zouden wel in staat worden gesteld land van blanke eigenaren te kopen

Reacties in binnen- *en* buitenland

Andries Treurnicht, de leider van de Conservatieve Partij, de officiele oppositiepartij van de blanken in het parlement, verklaarde in sterke bewoordingen dat de hervormingsplannen van De Klerk de blanken bij een ,,strijd voor onze vrijheid" betrokken. Het ging om de verdediging van ,,de aanspraak van ons volk op eigen land en het recht op zelfbestuur"
Het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) verwierp de wetsvoorstellen, omdat het ,,woedend" was over de weigering van de regering om land terug te geven aan zwarten die met geweld van hun grond waren verdreven. De Landcommissie van het ANC liet in een verklaring weten dat de wetten alleen zouden dienen om ,,de huidige staat van onteigening te codificeren onder de dekmantel van vrije marktvoorstellen". De voorzitter van het Pan-Afrikaanse Congres (PAC) Clarence Makwetu verklaarde dat de voorstellen niets anders waren dan ,,delandapartheid in een nieuw gewaad".
Op 13 maart meldde de *Washington* Post dat wanneer de vijf wetten zouden worden bekrachtigd, de Amerikaanse president Bush naar verwachting een begin zou maken met het terugdraaien van de financiële, economische en andere sancties, die in 1986 door het Congres krachtens de Comprehensive Anti-Apartheid Act waren opgelegd. Een woordvoerder van het Britse ministeric van buitenlandse zaken juichte de ontwikkelingen toe en hij zei te verwachten dat de Europese Gemeenschap (EG) nu ,.snel" actie zou ondernemen om het verbod op de invoer van ijzer, staal en gouden munten uit Zuid-Afrika op te heffen.

OPHEFFING VAN UDF

Op 4 maart kondigde het Verenigd Democratisch Front (UDF), sinds augustus 1983 de overkoepelende organisatie van ongeveer 600 anti-apartheidsorganisaties, aan met onmiddellijke ingang zijn activiteiten te staken. De organisatie zou in augustus officieel worden opgeheven.

De aankondiging, die het resultaat was van een vergadering van 364 UDF-leiders, werd in brede kring beschouwd als de afsluiting van een hoofdstuk uit de anti-apartheidsstrijd. Nadat de anti-apai-theidsgroeperingen in ja-

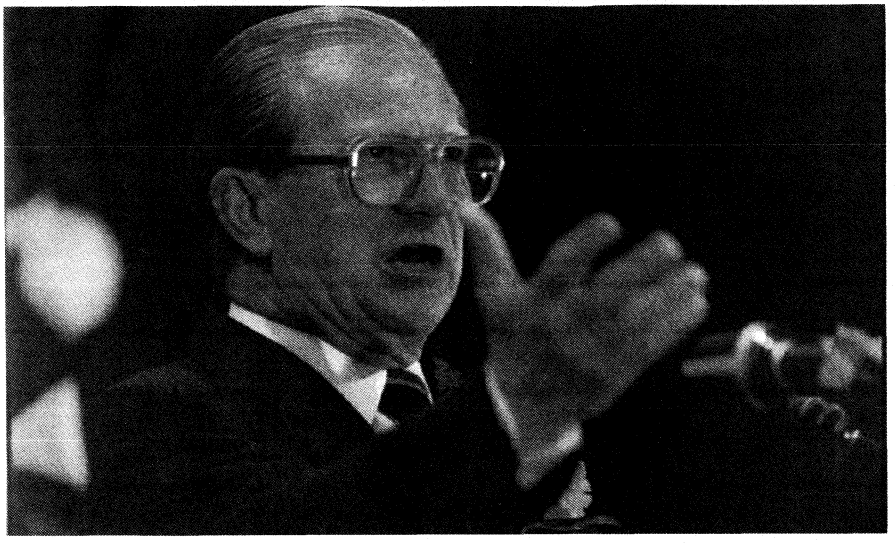

Andries Treurnicht, de leider van Zuid-Afrika's Conservatieve Partij

nuari 1990 weer waren gelegaliseerd, bleek het UDF overbodig. Het was opgericht als coördinatieorgaan van verboden organisaties en had bij de opstanden in de zwarte woonsteden in 1984-'86 een belangrijke rol gespeeld.

VERBOD OP PROTESTBIJEENKOMSTEN OPGEHEVEN

Op 22 maart kondigde minister van justitie (Kobie) H. J. Coetsee aan dat het verbod op onwettige politieke protestacties zonder schriftelijke toestemming vaneenmagistraat, dat sinds 1976 jaarlijks opnieuw was bekrachtigd, op 31 maart zou worden opgeheven. Hij verklaarde dat voor marsen nog steeds schriftelijke toestemming noodzakelijk zou zijn.

OPSCHORTING VAN DOODSTRAF

Op 2 maart gaf het ministerie van justitie een verklaring uit, waarin werd gesteld dat de pers ,,geen getrouwe weergave" had gegeven van een verklaring van minister van justitie Coetsee in het parlement op 26 februari. Volgens persberichten zou zijn verklaring over het voltrekken van de doodstraf de beëindiging van het moratorium op executies impliceren. Deze berichten hadden massale verontwaardiging gewekt en vele organisaties, waaronder het ANC, hadden de verklaring veroordeeld.

Het moratorium was in november 1989, hangende een herziening van de wet op de doodstraf, voor het eerst geïntroduceerd. De Criminal Law Amendment Act, die op 27 juli 1990 van kracht werd, gaf elke ter dood veroordeelde het recht in beroep te gaan (ook wanneer die al ter dood veroordeeld was vóór de wet van kracht werd).

Paul Bezuidenhout. die op 5 maart zou worden opgehangen nadat zijn beroep in september 1990 verworpen was, kreeg van het Hooggerechtshof uitstel van executie.

KABINETSWIJZIGING

Op 13 maart maakte president De Klerk een kabinetswijziging bekend. Aanleiding vormde de benoeming van Kent Durr, tot dan toe minister van handel, industrie en toerisme, tot ambassadeur in Groot-Brittannië. Op 18 maart overleed de minister van bestuur en economische samenwerking W. J. de Villiers. Op 28 maart werden verdere kabinetswijzigingen bekendgemaakt, die officieel op 8 april van kracht zouden worden.
De wijzigingen betroffen:

Mijnbouw en energie - *George S. Bartlett; handel. industrie en toerisme - +G. (Org) Marais; ontwikkelingshulp, openbare werken en landzaken - *Jacob de Villiers; openbare ondernemingen en economische samenwerking - *D. W. de Villiers; landbouw - +A. I. (Kraai) van Niekerk; bestuur en transport - *Piet Welgemoed.

*Lid van vorig kabinet met andere verantwoordelijkheden
+Nieuwkabinetslid

Bij de kabinetswijziging van 13 maart was Welgemoed aanvankelijk benoemd tot onderminister, maar op 28 maart trad hij als minister toe tot het opnieuw gewijzigde kabinet.

PRESENTATIE VAN BEGROTING VOOR 1991-'92

Op 20 maart presenteerde minister van financiën Barend du Plessis een begroting die ondernemingen belangrijke belastingvoordelen bood, met name om de groei te bevorderen (het BNP was in 1990 met 1 procent gedaald en zou naar verwachting in 1991 verder dalen). De totale uitgaven waren beraamd op 85 mrd rand ($1 = R 2,63), met bezuinigingen op de defensiebegroting en een verhoging van de sociale uitgaven met 15 procent (zie ook pag. 742/1-'90).

Voor de financiering van de hogere sociale uitgaven, die nu 38.2 procent van de begroting uitmaakten, zou de BTW verhoogd worden en voor het eerst voor alle levensmiddelen gelden. Deze BTW-verhoging zou de consument ongeveer. 1 mrd rand per jaar gaan kosten. Naar aanleiding van de explosieve toename van de criminaliteit in 1990 zou de politie 4,6 mrd rand toegewezen krijgen. een bedrag dat 53 procent hoger lag dan in 1990 en 5 procent van de totale begroting vertegenwoordigde.

Het ANC had scherpe kritiek op de begroting en noemde het voorgestelde bedrag voor de sociale uitgaven ,,hopeloos ontoereikend" en kenmerkend voor de ,,nog steeds heersende prioriteiten van de apartheid".

VERZOEK OM VN-HULP BIJ REPATRIËRING

Op 22 maart werd bekendgemaakt dat het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) om hulp gevraagd zou worden bij de terugkeer van 40.000 politieke ballingen naar Zuid-Afrika vanuit landen waarmee Pretoria geen diplomatieke betrekkingen onderhield. Op 7 maart arriveerde een eerste vliegtuig met ANC-ballingen uit Zambia en in de daarop volgende weken werden nog eens 550 repatrianten verwacht. Regeringswoordvoerders lieten weten dat nog eens 6.000 ballingen een aanvraag voor terugkeer hadden ingediend.

ERKENNING DOOR IOC

Op 27 maart werd Zuid-Afrika opnieuw toegelaten tot de Olympische Spelen, op voorwaarde dat het land binnen 30 dagen op bevredigende wijze aan een aantal voorwaarden van het Internationaal Olympisch Comité (IOC) zou hebben voldaan. Tot deze voorwaarden behoorden de afschaffing van apartheidswetten, de niet-raciale vereniging van sportorganisaties en de normalisering van de betrekkingen met sportorganisaties elders in Afrika. Zuid-Afrika was sinds 1970 van de Olympische Spelen uitgesloten.

(Vor.ber. pag. 253/3 e.v. - 1991)

COUPPOGINGEN IN CISKEI. TOEKOMSTIGE STATUS

Brigade-generaal Joshua Oupo Gqozo, die in maart 1990 de macht had gegrepen in het in naam onafhankelijke thuisland Ciskei (zie pag 399/3 e v.-'90) overleefde op 26 januari 1991 een tegen zijn regime gerichte couppo ging.Gqozo zei dat hij van tevoren was gewaarschuwd dat er een coup werd beraamd, en de twee samenzweerders werden bij een wegversperring door de politie aangehouden toen zij vanuit Transkei de hoofdstad Bisho probeerden binnen te komen

De mannen werden geïdentificeerd als kolonel Mangwane Khosana, de vroegere rechterhand van Gqozo die kort geleden was ontsnapt nadat hij in hechtenis was genomen op beschuldiging van verraad, en luitenant-generaal Charles Sehe, zoon van de voormalige 'president-voor-het-leven' Lennox Sebe, die door Gqozo was afgezet. Khosana werd doodgeschoten in het vuurgevecht met Ciskeise soldaten dat volgde op de aanhouding. Sebe vluchtte de rimboe in, maar werd kort daarna bij een afgelegen missiekliniek door soldaten doodgeschoten.

Twee weken overleefde Gqozo een tweede couppoging. Op 9 februari zou er een vuurgevecht hebben plaatsgevonden tussen lagere officieren enerzijds en de voormalige legercommandant Andrew Jamangile en drie andere officieren, die later gearresteerd werden, anderzijds. De leiders van Ciskei hadden Chris Hani, stafchef van Umkhonto we Sizwe, ervan beschuldigd de couppoging van 26 januari op touw te hebben gezet.

Toekomstige status van Ciskei

Op 27 februari verklaarde Gqozo dat Ciskei ,,de eerste stap op weg naar reïntegratie binnen een nieuw niet-raciaal Zuid-Afrika" had gezet.Krachtens een akkoord dat ondertekend was door Gqozo en de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken Roelof ,,Pik" Botha, zou de Zuidafrikaanse regering naast de sleutelministeries van economische zaken, financiën en justitie een vierde ministerie voor landbouw, openbare werken en transport overnemen. Ciskei leek dus op het punt te staan te verdwijnen als afzonderlijke staat, terwijl er geruchten gingen dat andere thuislanden mogelijk zouden volgen.
Later vaardigde Gqozo een decreet uit dat voorzag in een wijziging van de grondwet van het thuisland, waardoor het afstand zou kunnen doen van zijn soevereiniteit.

(Vor.ber. pag. 399/3 e.v. - 1990)

ALGEMEEN

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN NA DE GOLFOORLOG

De volgende diplomatieke activiteiten werden in maart 1991 gemeld.

Ontmoeting van ministers van buitenlandse zaken van Egypte, Syrië en de GCC. Plan voor Arabische veiligheidsmacht voor de Golf

Op 5 en 6 maart besloten acht Arabische lidstaten van de anti-Irak coalitie tijdens een vergadering in Damascus een Arabische vredesmacht up te richten als onderdeel van een ambitieus veiligheidsplan voor de regio.

De vergadering werd bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken van Egypte, Syrië en de zes landen van de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC) (Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabie en de Verenigde Arabische Emiraten). De enige afwezige Arabische lidstaat van de anti-Irak coalitie was Marokko. Op 6 maart ondertekenden de deelnemers de ,,Verklaring van Damascus", waarin zij onder andere opriepen tot de oprichting van een Arabische vredesmacht om de veiligheid in de Golf te bewaren. In de verklaring stond dat de vredesmacht hoofdzakelijk uit Syrische en Egyptische troepen zou bestaan en .,de veiligheid en vrede van de Arabische landen in het Golfgebied (zou)verzekeren".
Volgens sommige berichten behelsde het plan een 150.000 man sterke troepenmacht (waarvan tweederde deel uit Egyptische soldaten zou bestaan), die als permanente buffer zou dienen tussen de GCC-landen en Irak. In ruil daarvoor zouden de GCC-landen Egypte en Syrië ongeveer $15 mrd betalen.
Israëlische functionarissen gaven te kennen dat zij niet gekant waren tegen het idee van een vredesmacht. Een in de *Independent* van 6 maart geciteerde Israëlische diplomaat zei dat wanneer voortgang werd geboekt t.a.v. omvattende vredesonderhandelingen ,,het een zaak zou worden van acht plus één, in plaats van acht tegenéén".

Iran, dat lang had volgehouden dat alleen aan de Golf gelegen staten betrokken zouden moeten worden bij de handhaving van de veiligheid in het gebied, reageerde met grote achterdocht op de verklaring. Op 6 maart zei radio Teheran dat het nieuwe veiligheidspact ,,de belangen van alle landen in de regio schaden" zou.

President Bush houdt rede voor Congres

De Amerikaanse president Bush benadrukte op 6 maart in een belangrijke door de televisie uitgezonden toespraak tot een gezamenlijke zitting van het Congres, dat hij het streven naar een regeling van het Arabisch-Israëlische conflict als een van de belangrijkste prioriteiten van zijn regering beschouwde in de periode na de Golfoorlog.

Hij verklaarde dat de regionale hergroepering tijdens de Golfoorlog betekend had dat Arabische staten en Israël samen tegenover een gemeenschappelijke agressor. Irak, stonden. Dit had volgens hem het vooruitzicht op vrede in het Midden-Oosten dichterbij gebracht dan ooit tevoren. ,,Een uitgebreide vredesregeling moest zijn gebaseerd op de resoluties 242 en 338 van de VN-Veiligheidsraad en op het principe van land voor vrede. Dit principe moest uitgewerkt worden om veiligheid en erkenning voor Israël te bewerkstelligen, evenals legitieme politieke rechten voor de Palestijnen."

Reacties op rede Bush. Israël bevestigt opnieuw ,,vredesplan" van mei 1989

De Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) verwelkomde officieel de ,,positieve elementen" in de rede van Bush. In Israël werd echter nogal verschillend gereageerd. Minister van buitenlandse zaken van Israël David Levi verklaarde eenvoudig dat Bush "niets nieuws" had gezegd, terwijl minister van huisvesting Ariel Sharon, een havik die woedend was over Bushs opmerking over-

De Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh (l.), en zijn Egyptische ambtgenoot Ahmed Esmat Abdel Meguid voor de opening van de bijeenkomst met hun collega's van de GCC-landen in de Syrische hoofdstad Damascus op 5 maart.

De Koeweitse minister van buitenlandse zaken, sjeik Sabah al Ahmad al Jabir al Sabah, tijdens de ondertekening op 6 maart te Damascus van een samenwerkings- en coördinatie-akkoord tussen Syrië, Eggpteen de zes GCC-staten.

een ,,land voor vrede"-regeling, aandrong op een onmiddellijke vergadering van het centrale comité van de regerende Likoed-partij om een reactie te bepalen.

Sharon en twee van zijn havik-collega's in het kabinet waren er op 3 maart niet in geslaagd de ,,vredesstrategie" van de regering te wijzigen. Tijdens een kabinetsvergadering had premier Yitzhak Shamir de steun van de meerderheid gekregen om het mislukte verkiezingsplan van mei 1989 (zie pag. 625/1 e v. - '89) opnieuw als uitgangspunt te nemen voor de strategie van zijn regering.

Mitterrand dringt aan op Palestijnse staat. Ontmoeting tussen Mitterrand en Bush

In zijn eerste televisietoespraak sinds het einde van de Golfoorlog drong de Franse president Mitterrand op 3 maart duidelijker dan tot dusver aan op een onafhankelijke Palestijnse staat. Eerder had Mitterrand een thuisland of een met een staat overeenkomende structuur voorgesteld voor het Palestijnse volk.

In zijn toespraak zei Mitterrand dat ,,het Palestijnse volk zijn eigen identiteit, thuisland en staat moet hebben". Aan de andere kant ..moet (Israël) over veilige en erkende grenzen beschikken, evenals over de middelen om zijn veiligheid te garanderen". Hij riep ook op tot een vergadering van de VN-Veiligheidsraad van staats- of regeringshoofden om overleg te voeren over het Midden-Oosten, een oproep die door de PLO werd venvelkomd.

Op 14 maart bespraken Mitterrand en Bush het Arabisch-Israëlische conflict tijdens een ééndaagse ontmoeting op het eiland Martinique Aan het eind van de besprekingen bestonden nog steeds verschillen over het tijdstip van de Midden-Oosten-conferentie, de rol van de PLO en de wenselijkheid van een Palestijnse staat

Baker maakt reis door het Midden-Oosten

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker bracht van 7-14 maart een bezoek aan Egypte, Saoedi-Arabië, Koeweit, Israël en Syrië.

In Saoedi-Arabie sprak Baker met de ministers van buitenlandse zaken van de zes GCC-landen en van Egypte en Syrië. De acht ministers gaven een gezamenlijke verklaring uit waarin zij hun waardering uitspraken voor de toespraak die Bush op 6 maart had gehouden. en voor de ,,positieve behandeling" die de Palestijnse kwestie daarin kreeg.
In Egypte drong president Mubarak aan op maatregelen die vertrouwen moesten wekken ter voorbereiding van een internationale conferentie. Opmerkelijk was dat Mubarak erkende dat de PLO (die tegen het uitgesproken pro-Amerikaanse standpunt van Egypte tijdens de Golfoorlog was geweest) de enige wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk bleef.

Het tweedaagse bezoek van Baker aan Israël op 11 en 12 maart was het eerste sinds zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken in januari 1990. Zijn aankomst viel samen met een golf van gewelddadigheden, waarbij ondere andere zes Arabische indringers uit Jordanië werden doodgeschoten. Hij sprak zowel met Shamir als met Levi, en zou volgens berichten hebben benadrukt dat hij in Cairo en Riad ,,nieuwe denkbeelden" had bespeurd. Volgens sommige berichten ging Shamir niet in op Bakers verzoek een verklaring af te leggen met de mededeling dat Israël niet uitsloot dat het op een later tijdstip wel bereid zou zijn te praten over het idee van land voor vrede. De beide partijen waren het echter eens over de noodzaak van het zogenaamde ,;tweesporenbeieid" om tot een regeling in het Midden-Oosten te komen, wat inhield dat Israël enerzijds besprekingen zou openen met de Arabische landen en anderzijds met de Palestijnen.
Op 12 maart had Baker een ontmoeting met een delegatie van tien Palestijnen. Het was de eerste keer dat een dergelijke ontmoeting plaatsvond sinds de Verenigde Staten hun dialoog met de PLO in juni 1990 opschortten (zie pag. 619/2 e.v.-'90). De PLO had eerder bekendgemaakt voor overleg met Baker te zijn. De delegatie, die werd geleid door Faisal Husseini en waarvan ook Elias Freij en Maher al-Masri deel uitmaakten, legde Baker een verklaring van 11 punten voor waarin onder andere werd benadrukt dat de PLO de ,,enige wettige leiding" was van de Palestijnen. In de verklaring werd ook voorgesteld dat het vredesproces ,,voortgestuwd moest worden door de wil van de internationale gemeenschap en niet afhankelijk gemaakt moest worden van de instemming en afwijzing van Israël". De ontmoeting werd gehekeld door de fundamentalistische islamitische Palestijnse groepering Hamas.

Op 13 maart voerde Baker in Syrië besprekingen met president Assad. De Syrisch-Amerikaanse betrekkingen waren in de voorgaande maanden sterk verbeterd als gevolg van het Syrische besluit troepen te leveren aan de door de Verenigde Staten geleide anti-Irak coalitie. Het officiële dagblad *Tishrin* prees op 12 maart in een hoofdartikel op de voorpagina het Amerikaanse beleid inzake het Midden-Oosten. Bij zijn vertrek uit Damascus op 14 maart zei Baker dat hij bij de Syrische regering een ,,welgemeende intentie" bespeurde om ,,zich actief in te zetten voor het vredesproces".

De kwestie van de Golanhoogte

Speculaties over mogelijk Syrisch-Israëlisch overleg over de Golanhoogte

hielden aan in maart en droegen ertoe bij om de spanningen binnen de verdeelde Israëlische regering op te voeren Israël had de Golanhoogte in 1967 op Syrie veroverd en had het gebied in 1981 officieel geannexeerd

Op 17 maart zei de Israëlische minister van gezondheid Ehud Olmert op een vergadering van Amerikaanse joden in Washington dat Israël bereid was over alle kwesties te onderhandelen, ,,inclusief alle territoriale eisen van de Syriërs". Rechtse Israëliërs reageerden echter woedend op de verklaring van Olmert. Sharon reageerde door plannen aan te kondigen om het aantal kolonisten op de Golanhoogte te vermeerderen van 11.000 tot 20.000. In de Knesset-commissie van buitenlandse zaken en defensie zei Shamir op 18 maart dat de Golanhoogte geen onderwerp was van territoriale onderhandelingen (zie ook pag. 341/2-'91).

Nieuw vredesinitiatief van de PLO

In een interview dat op 25 maart in de Toronto *Star* verscheen, onthulde PLO-voorzitter Yasser Arafat een nieuw vredesinitiatief. Volgens verscheidene berichten was het belangrijkste oogmerk van het plan de geloofwaardigheid van de PLO na de Golfoorlog in het Westen te herstellen. In een interview met Arabische journalisten had de Amerikaanse president Bush op 8 maart gezegd dat de PLO haar ,,geloofwaardigheid verloren" had na de zijde te hebben gekozen van Irak. Bush had de mogelijkheid van een snelle hervatting van de Amerikaans-Palestijnse besprekingen van de hand gewezen.

De kern van het initiatief van Arafat was een onder VX-toezicht staande bufferzone tussen Israël en een onafhankelijke staat. Andere aspecten betroffen de bereidheid af te zien van het concept van een ,,landcorridor" tussen de Westoever en de Gazastrook; de demilitarisering van een nieuwe Palestijnse staat gedurende zes maanden; de status van Oost-Jeruzalem als deel van Palestina; en het houden van een referendum over een confederatie tussen Jordanië en een onafhankelijk Palestina

(Vor.ber.pag 255/3 e v. en 336/3 e v-1991)

Ahmed Esmat Abdel Meguid legt op 15 mei in Caïro de eed af na te zijn verkozen tot secretaris-generaal van de Arabische Liga.

ARABISCHE LIGA

RAAD VAN ARABISCHE LIGA VERGADERT IN CAIRO

Op 30 maart 1991 kwamen afgevaardigden van alle 21 leden van de Arabische Liga in Cairo (sinds 1 januari officieel weer de zetel van de Liga) bijeen voor een vergadering van haar raad. Daarmee werden voorspellingen dat Irak of andere lidstaten de zitting zouden boycotten, gelogenstraft. De vergadering zelf werd al na 90 minuten verdaagd en waarnemers verklaarden dat de afgevaardigden in het algemeen graag de door de Golfoorlog veroorzaakte onenigheid met de mantel der liefde wilden bedekken.

De vijf Maghreb-leden van de Liga waren de eerste lidstaten die aankondigden geen ministers van buitenlandse zaken, maar alleen ambassadeurs te zullen afvaardigen. Volgens Algerijnse persberichten wees dit op de gereserveerdheid van deze lidstaten ten aanzien van het functioneren en de politieke positie van de Liga. Later werd vanuit Caïro bekendgemaakt dat alle landen bij de vergadering op hetzelfde niveau vertegenwoordigd zouden zijn. Irak vaardigde Saad Qassem Hammoudi af, hoofd van het Arabische departement hij het Iraakse ministerie van buitenlandse zaken. Ahmed Esmat Abdel Meguid vertegenwoordigde Egypte; hij was de enige minister van buitenlandse zaken in het gezelschap.
Hammoudi protesteerde tegen de aanwezigheid van Amerikaanse en andere buitenlandse troepen in Zuid-Irak, maar de meeste sprekers verwezen slechts indirect naar de recente gebeurtenissen in de Golf of naar het probleem van de Palestijnse vertegenwoordiging. Op 1 april suggereerde de *Independent* dat de geringe aandacht voor Irak getuigde van ,,respect voor een staat op de rand van de afgrond - een staat die de belangrijkste Arabische regeringen intact willen houden".

Ontmoeting tussen Assad en Mubarak

Op 31 maart arriveerde de Syrische president Assad in Caïro voor besprekingen met de Egyptische president Mubarak en vooraanstaande Egyptische functionarissen. Na twee dagen van besprekingen riep Mubarak op 2 april op tot een internationale vredesconferentie over de regio, waaraan ook alle vijf de permanente leden van de Veiligheidsraad van de verenigde Naties zouden deelnemen.

(Vor.ber.pag. 845/2/3 - 1990)

MEGUID SECRETARIS-GENERAAL

De Egyptische vice-premier en minister van buitenlandse zaken Ahmed Esmat Abdel Meguid (68) werd op 14 mei benoemd tot secretaris-generaal van de Arabische Liga voor een ambtstermijn van vijf jaar De Raad van de Arabische Liga stemde unaniem met de benoeming van Meguid in, wat werd geïnterpreteerd als een aanzet tot verzoening onder de 21 lidstaten.
De post was vacant geweest sinds het aftreden van de Tunesiër Chedli Klibi in september 1990 (zie pag. 845/2-'90).

IRAK

DE KOERDISCHE CRISIS

In een niets ontziende militaire campagne sloegen Iraakse regeringstroepen eind maart 1991 binnen korte tijd de Koerdische guerrilla-opstand neer, die grote delen van Noord-Irak had gedreigd te overspoelen in de nasleep van de Iraakse nederlaag in de Golfoorlog. Volgens schattingen zouden ongeveer 50.000 personen gedood zijn (zie pag. 333/3 - '91) en de daaropvolgende terreur in de Koerdische woongebieden leidde tot een ernstige vluchtelingencrisis toen honderdduizenden Koerden op de vlucht sloegen naar de buurlanden Turkije en Iran.
De internationale diplomatieke activiteiten in april richtten zich in eerste instantie op een noodhulpoperatie, en vervolgens op het zoeken naar een kader dat de Koerden in Irak zelf voldoende veiligheid kon bieden. Tegen het einde van de maand hadden de Franse, Britse en Amerikaanse regering troepen gestuurd om ,,vrijhavens" in Irak te bewaken, ondanks het feit dat Irak dit beleid veroordeelde. Op 29 april bevestigden hulporganisaties van de VN dat Koerden die Irak waren ontvlucht, in aantallen van 20.000 per dag naar huis terugkeerden.

Iraakse militaire campagne geïntensiveerd

Kort na het neerslaan van de sji'itische opstand in het zuiden (zie pag. 334/1 e.v.-'91) werd eind maart duidelijk dat het Iraakse militaire offensief tegen de Koerdische rebellen succesvol verliep. Volgens berichten van 26 maart, gebaseerd op Koerdische bronnen, had de pesjmerga (de Koerdische guerrilla-organisatie) het oliecentrum Kirkuk ze-

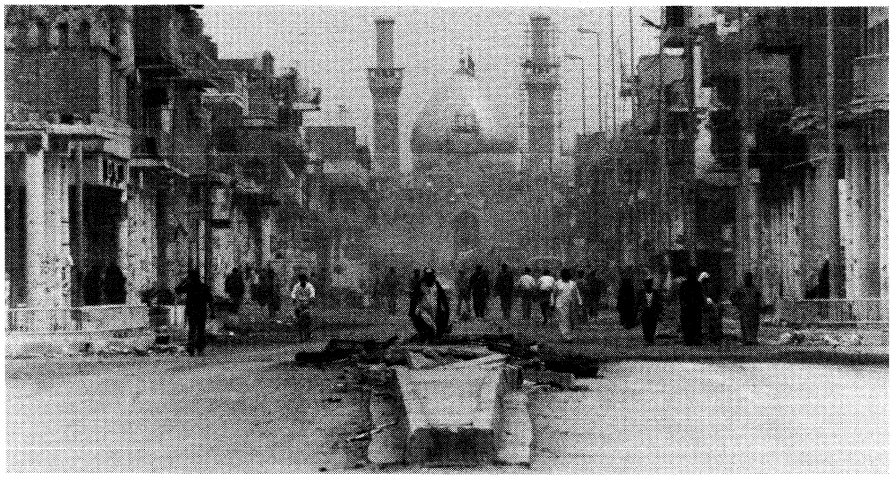

Een beeld van de hoofdstraat van Karbala op 1 april, nadat Iraakse regeringstroepen de stad na hevige strijd op Koerdische guerrillastrijders hadden heroverd.

ven dagen in handen gehad terwijl zij voortdu end was bestookt door hevig artillerievuur en luchtaanvallen van Iraakse regeringstroepen. (Op 25 maart bevestigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat Kirkuk in Koerdische handen was.) De pesjmerga beweerde tevens 80.000 Iraakse soldaten gevangen te hebben genomen.
Begin april werd echter bericht dat de Koerdische rebellen onder hevig vuur van de regeringstroepen zich hadden teruggetrokken in de bergen van Noord-Irak. Het Iraakse persbureau INA beweerde op 31 maart en 1 april dat regeringstroepen Kirkuk hadden heroverd en tevens Arbil, Dahok en Zakho, de laatste grote steden in Noord-Irak die in handen waren van de Koerdische rebellen.

Berichten over beslissende militaire successen van Iraakse zijde werden op 1 april bevestigd door de leider van de Democratische Partij van Koerdistan (DPK), Masoud Barzani, volgens wie ongeveer 3 mln Koerden de bergen waren ingevlucht als onderdeel van een ,,tactischeterugtocht" om te ontkomen aan het regeringsprogramma van ,,volkerenmoord en martelingen tegen ons volk".

Barzani deed een klemmende beroep op Frankrijk, Saoedi-Arabië, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten bij de Verenigde Naties aan te dringen op onmiddellijk ingrijpen. Op 2 april bevestigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat ,,de(Iraakse)regering grote delen van de Turkmeense stad Tuz Khurmatu, 40 mijl ten zuiden van Kirkuk, met de grond gelijk lijkt te maken".

Volgens berichten had het Iraakse leger bij de onderdrukking van de Koerdische opstand gebruik gemaakt van tanks, artillerie, zware wapens en vliegtuigen.

Berichten in de Independent van 2 april meldden dat de Iraakse regering vliegtuigen had ingezet wat een inbreuk betekende op de Amerikaanse voorwaarden voor een staakt-het-vuren (zie pag. 332/3-'91), en tevens chemische bommen en fosforgranaten had gebruikt om ,,honderduizenden" Koerden te doden. De *Financial* Times van 2 april citeerde ook een woordvoerder van dc DPK die had gezegd dat ,,we tegenover een volkerenmoord staan die erger is dan Halabja", een verwijzing naar de 5.000 tot 6.000 Koerden die waren omgekomen bij een aanval met gifgas door het Iraakse leger op de stad Halabja (zie pag. 193/1 e.v.-'88).
Het gebruik van chemische wapens, waaronder napalm, tegen vluchtende burgers in Iraaks Koerdistan werd op 3 april bevestigd door de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati, die hieraan toevoegde dat ,,meer dan twee miljoen Koerden op de vlucht zijn onder voortdurende bombardementen"

Irak beweert het verzet te hebben neergeslagen. Amnestie aangeboden

Op 4 april kwam de Iraakse Revolutionaire Commandoraad (RCC) bijeen onder voorzitterschap van president Saddam Hussein die tot de slotsom kwam dat ,,Irak alle activiteiten van verzet en sabotage in iedere stad van Irak volledig heeft neergeslagen".

Radio Bagdad had op 3 april bekendgemaakt dat de stad Sulaimaniya aan de grens met Iran was heroverd. Izzat Ibrahim, de vice-voorzitter van de RCC en plaatsvervangend secretaris-generaal van het Regionaal Commando van de Socialistische Baath-partij, bezocht de stad op 4 april en berichtte dat ,,veiligheid en stabiliteit weer zijn teruggekeerd in de steden en gebieden in het noorden".

De RCC maakte ook bekend dat alle Koerden, met uitzondering van hen ,,die zich schuldig hebben gemaakt aan moord, verkrachting en plundering tijdens daden van opstand en verraad", amnestie werd verleend. Op 5 april verwierp de DPK dit aanbod temidden van berichten dat de Iraakse regering was begonnen ,,tienduizenden Koerden" die in Bagdad woonden, op te pakken als vergelding voor de Koerdische opstand in het Noorden.

Op 9 april beweerde de DPK dat ten minste 150 burgers waren gedood door mijnen op hun vlucht naar de Turkse en Iraanse grens.
Er verschenen ook berichten over vergeldingsacties tegen Koerden die contact gehad zouden hebben met buitenlanders. Op 5 april citeerde de *Guardian* de Iraakse minister van binnenlandse zaken Ali Hasan al-Majid die gezegd zou hebben dat de regering ,,harde bewijzen" in handen had van contacten tussen Koerdische leiders en ,,een buurland", waarmee Iran zou zijn bedoeld.
Op 13 april herhaald Saddam Hussein tijdens een bezoek aan de Koerdische stad Arbil zijn amnestieaanbod. In een duidelijke verwijzing naar Koerdische guerrillastrijders en hun aanhangers beklemtoonde hij echter dat ,,wegeen garanties geven aan dat soort mensen". Op 18 april verlengde de RCC zijn amnestieaanbod aan de Koerden.

Verzet van Koerdische guerrillastrijders

Medio april werd bericht dat de Iraakse militaire campagne in het noorden was gestuit op heftige tegenstand van Koerdische guerrillastrijders.

Op 2 april beweerde de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) dat Koerdische rebellen Kirkuk hadden heroverd ,,na zware gevechten". Deze berichten werden tegengesproken door functionarissen van de Amerikaanse inlichtingendienst die zeiden dat ,,de (Iraakse) regering de zaak onder controle lijkt te hebben".
Op 9 april zei de DPK dat Koerdische guerrillastrijders de opmars van regeringstroepen ten

DPK-leider Masoud Barzani tijdens een interview op 27 maart.

noordenvan Sulaimaniya tot staan haddengebracht. Op 12 april werden zware gevechten gemeld tussen Koerdische rebellen en regeringstroepen die waren uitgerust met gevechtshelikopters, tanki en lange-afstandsgeschut, bij de steden Salahuddin, Kore, Zakho en Arbil

Volgens *The Times* van *12* april beweerde de DPK dat 50 mensen waren omgekomen bij een aanval van regeringstroepen op een vluchtelingenkamp bij Halabja aan de grens met Iran. In het bericht werd ook melding gemaakt van een groot aantal slachtoffers aan regeringskant tijdens zware gevechten rond Kirkuk.

Op 13 april werden zware gevechten gemeld rond de steden Shaqlawa en Sulaimaniya waarin 150 manschappen van het regeringsleger gesneuveld zouden zijn. DPK-bronnen beweerden dat het Iraakse leger met vliegtuigen en artillerie bombardementen had uitgevoerd op Koerdische vluchtelingen. Het Iraanse persbureau *IRNA* zei dat volgens DPK-bronnen Koerdische guerrillastrijders de stad Dukan in Noord-Irak hadden veroverd.

Op 18 april berichtte de *Independent* over nieuwe gevechten tussen Koerdische guerrillastrijders en regeringstroepen in de buurt van Sulaimaniya.

Irak aanvaardt Koerdische autonomie

Jalal Talabani, de leider van de PUK, maakte op 24 april bekend dat president Saddam Hoessein ,,in principe" had ingestemd met een zekere mate van autonomie voor de Koerden, op basis van de uitvoering van het autonomieakkoord met de regering uit 1970 (zie pag. 283/3 e.v.-'70). Talabani riep de Koerden op naar huis terug te keren en benadrukte dat ,,we in Iraaks Koerdistan willen blijven, en het niet willen verlaten".

Talabani's bekendmaking werd bevestigd door de Iraakse premier Saadoun Hammadi, die op 25 april zei dat zijn regering en vertegenwoordigers van vier Koerdische groepen een akkoord hadden bereikt ,,dat de weg vrijmaakt voor onderhandelingen over de toekomstige status van de Koerden in de republick Irak"

De regering deed dit aanbod voor autonomie, dat naar verwachting zou worden aanvaard door DPK-leider Barzani vóór de volgende onderhandelingsronde, aan een delegatie van Koerdische leiders onder wie Talabani, Nechirvan Barzani (een neef van Masoud Barzani en een vooraanstaand DPK-lid), Sami Abdul-Rahman van de Democratische Volkspartij van Koerdistan (KPDP) en Rasoul Marmand van de Socialistische Partij van Koerdistan (SPK) tijdens geheime besprekingen die zes dagen duurden.

Op 19 april had een woordvoerder van de DPK bevestigd dat er een onofficieel staakt-het-vuren van kracht zou blijven tussen het regeringsleger en Koerdische troepen terwijl Koerdische leiders ,,depolitieke ontwikkelingen van de Koerdische kwestie" bespraken.

Op 23 april werd Masoud Barzani geciteerd die gezegd zou hebben dat zijn partij de instelling zou pogen te bewerkstelligen van een veiligheidszone onder beheer van Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten als onderdeel van een vredesakkoord met de Iraakseregering.

Op 27 april werd Talabani geciteerd die gezegd zou hebben dat voor essentiële geschilpunten, met name ,,het autonomieconcept van beide kanten", nog een oplossing moest worden gevonden.

Terughoudendereacties op vraag om internationaal ingrijpen

Begin april bleef een gecoördineerde internationale reactie op oproepen van Koerdische leiders om interventie van de internationale gemeenschap ten gunste van hen uit.

Op 2 april liet de secretaris-generaal van de VN Javier Perez de Cuellar in een verklaring slechts weten dat hij ,,ernstig bezorgd was over berichten over zware gevechten en bloedvergieten in zowel Noord- als Zuid-Irak".

De VS reageerden niet onmiddellijk op het Koerdische verzoek om hulp. Op 1 april bevestigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat de regering-Bush een non-interventie-beleid voerde in de burgeroorlog (zie pag. 333/3-'91). Op 3 april zei de woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken Margaret Tutwiler na gesprekken tussen Koerdische leiders en een uit hoge functionarissen bestaande Amerikaanse delegatie dat de regering ,,dringend (zou) ovenvegen" humanitaire huip aan de Koerden te sturen wanneer de VN-resolutie over het staakt-het-vuren eenmaal was aangenomen. Zij benadrukte echter dat ,,ikgeen reden heb om aan te nemen dat het beleid van de president (vannon-interventie) gaat veranderen". Zij ontkende dat president Bush in eerdere toespraken het Iraakse volk had opgeroepen om de Iraakse regering omver te werpen.

Tutwilers verklaring kwam op een moment dat volgens berichten de verbittering onder de Koerdische leiders groeiende was. De Koerdische leiders beweerden dat de Amerikaanse regering hen niet gesteund had na hun verzet aanvankelijk te hebben aangemoedigd.

Op 5 april herhaalde Bush het non-interventie-beleid van zijn regering en voegde hij eraan toe dat ,,het niet het doel van de coalitie of de VS was om Saddam Hussein omver te werpen". In de tussentijd was een Franse poging om de VN-Veiligheidsraad op 2 april een resolutie te laten aanvaarden die de Koerden bescherming bood, op niets uitgelopen door verzet van China, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten die stelden dat deze resolutie een precedent zou scheppen voor inmenging van de Veiligheidsraad in binnenlandse geschillen.

Op 3 april zei de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd in een interview met de BBC dat ,,ik niet denk dat we geweld kunnen gaan gebruiken ... om een bepaald politiek antwoord aan Irak op te dringen".

VN-resolutie aanvaard

Na onafgebroken diplomatiek lobbyen door Frankrijk nam de Veiligheidsraad van de VN op 5 april resolutie 688 aan waarin de ,.onderdrukking van de Iraakse burgerbevolking in grote delen van Irak, waaronder het meest recent de door Koerden bewoonde gebieden", werd veroordeeld omdat ,, de gevolgen daarvan de internationale vrede en veiligheid bedreigen". De resolutie, die Irak tevens opriep ,,internationale humanitaire organisaties onmiddellijk toe

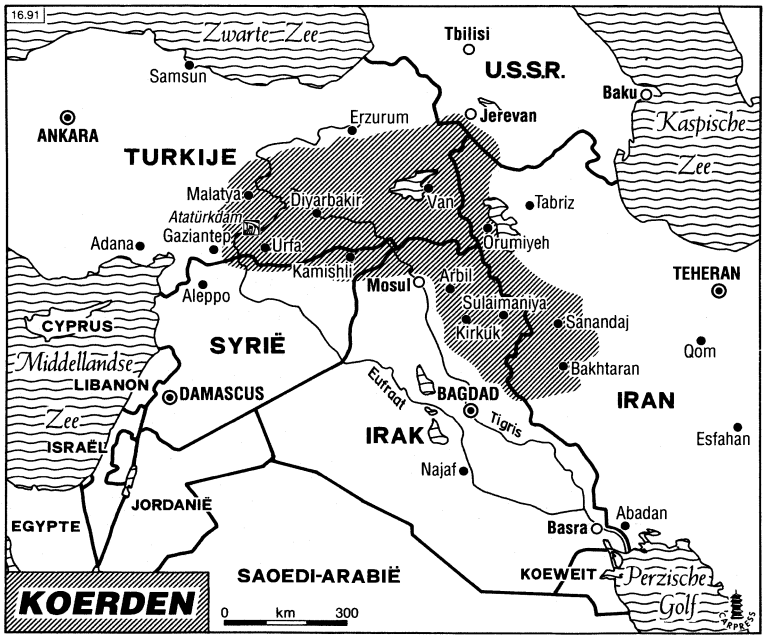

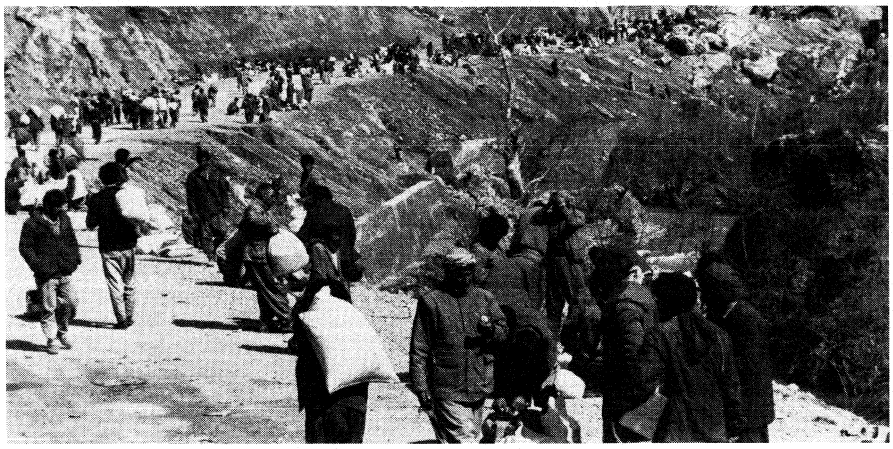

Koerdische vluchtelingen uit Noord-Irak tijdens hun tocht door de bergen bij de Iraaks-Turkse grens (6 april 1991).

te laten voor hen die hulp nodig hebben", voorzag niet in acties om de Iraakse regering te dwingen haar onderdrukkingscampagne tegen de Koerdische en sji'itische minderheden te stoppen.
Op 6 april noemde radio Bagdad resolutie 688 ,,weereen onrechtvaardige resolutie" en een ,,flagrante inmenging in Iraks binnenlandse zaken". Op 8 april diende Abdul Amir al-Anbari, de permanente vertegenwoordiger van Irak bij de VN, een formeel protest tegen de resolutie in bij de secretaris-generaal.

Andere reacties

De aanvaarding van resolutie 688 viel samen met een groeiende internationale veroordeling van de behandeling van de Koerdische bevolking door de Iraakse regering.

Een verklaring van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) op 5 april beschuldigde de Iraakse regering van ,,grootschalige schendingen van de mensenrechten" en eiste dat ,, de Iraakse autoriteiten met alle middelen onder druk (werden gezet) om de onderdrukking onverwijld te stoppen".
Op 5 april noemde de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher de Iraakse acties tegen de Koerdische minderheid .,genocide" en op 13 april riep hij op om president Saddam Hussein te berechten voor ,,misdaden tegen de mensheid".

VS en EG steunen instelling „vrijhavens" voor Koerden

Op 25 april maakte Irak bekend dat het al zijn veiligheidsbeambten op 50 man na zou terugtrekken uit de geallieerde ,,vrijhaven" voor Koerdische vluchtelingen rond de stad Zakho. Deze aankondiging kwam na een ultimatum van Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS waarin met geweld werd gedreigd. Op 22 april was bericht dat 700 tot 900 man gewapende Iraakse politie het gebied was ingetrokken ondanks een verbod van de geallieerde strijdmacht die bezig was kampen op te zetten voor de Koerdische vluchtelingen.

Eerder, op 19 april, hadden geallieerde commandanten onder leiding van luitenant-generaal John Shalikashvili een ontmoeting gehad met Iraakse legerofficieren op de Turks-Iraakse grens om geallieerde plannen te bespreken voor het opzetten van ,,vrijhavens" ten behoeve van ongeveer 300.000 Koerdische vluchtelingen.

Op 17 april zetten geallieerde troepen voor het eerst voet in Noord-Irak nadat Bush op 16 april een wijziging van de non-interventie-politiek van zijn regering had bekendgemaakt en Amerikaanse troepen had toegezegd om kampen op te zetten in Noord-Irak om de veiligheid van de Koerdische vluchtelingen te waarborgen en om de noodhulp te coördineren. Meer dan 17.000 militairen uit Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten zouden naar verwachting deelnemen aan de operatie.

In zijn verklaring benadrukte Bush dat ,.het onze bedoeling is het beheer van deze kampen en de zorg voor hun veiligheid zo snel mogelijk over te dragen aan de VN". Hij waarschuwde de Iraakse regering niet militair te reageren. Zijn verklaring werd op 17 april door de Iraakse minister van buitenlandse zaken Ahmad Husayn Khudayyir van de hand gewezen als ,,een voortzetting van een politiek van interventie in de binnenlandse aangelegenheden van Irak'

De verandering van de Amerikaanse politiek kwam na internationale druk om ,,vrijhavens" te scheppen die de Koerden zouden beschermen tegen verdere aanvallen van de Iraakse regering.

Op 6 april had Oostenrijk opgeroepen een VN-bufferzone in te stellen om de Koerden in Noord-Irak te beschermen. Op 7 april suggereerde de Turkse president Turgut Ozal dat er een VN-veiligheidszone ingesteld moest worden voor Koerdische vluchtelingen binnen de Iraakse grens met Turkije in het noorden.
Op 8 april steunden Europese leiders die een topbijeenkomst van de EG bijwoonden in Luxemburg, een plan van de Britse premier John Major om een VN-„enclave" in Noord-Irak in te stellen om de Koerden te beschermen tegen verdere aanvallen van de Iraakse regering.

Op 9 april zei een u-oordvoerder van het Witte Huis dat de VS ,,geen standpunt" innamen ten aanzien van de Koerdische ,,vrijhavens". Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei dat hij het voorstel

De Amerikaanse bevelhebber van de geallieerde hulpoperatie in Noord-Irak, luitenant-generaal John Shalikashvili (l.),in gesprek met de Iraakse brigade-generaal Nussawan Danun (r:)op 19 april 1991.

geen ,,specifiekesteun" kon geven. Op 11 april ontkende Bush echter berichten over een kloof tussen de VS en hun Europese bondgenoten over de kwestie van de Koerdische ,,enclaves".

Op 10 april bevalen de VS Irak te stoppen met alle militaire activiteiten benoorden de 36ste breedtegraad in een gebied dat werd begrensd door een lijn even ten zuiden van Mosul (met uitzondering van het oliewinningsgebied rond Kirkuk) tot aan de grens met Turkije Een woordvoerder van het Witte Huis gaf aan dat de VS Irak ook hadden gewaarschuwd dat iedere militaire inmenging in de internationale hulpacties voor de Koerden op een gewapend antwoord kon rekenen

In een interview met de Independent dat op 13 april verscheen, verwierp de Iraakse minister van voorlichting Hamid Yusuf Hammadi de Amerikaanse claim om de Iraakse politiek ten aanzien van de Koerden te bepalen. Ondertussen deed Anbari, de permanente vertegenwoordiger van Irak bij de VN, het ,,vrijhaven"-plan als .,een wild idee" van de hand. Op 9 april citeerde INA de Iraakse premier Hammadi die gezegd zou hebben dat het plan voor een veiligheidszone ,,weer een keten van komplotten tegen Irak en zijn soevereiniteit" was.

Masoud Barzani verwelkomde het ,,enclave"-voorstel van de EG echter en zei dat het ,,een grote humanitaire en politieke stap voorwaarts" was. Hij drong er bij alle staten op aan dit voorstel ,,te steunen en zo snel mogelijk door te voeren".
Op 21 april zei Velayati dat Iran er weinig voor voelde Koerdische ,,vrijhavens"aan zijn grenzen te accepteren.

Berichten op 30 april bevestigden dat de geallieerde troepen hun militaire aanwezigheid hadden uitgebreid tot 30

Prins Sadruddin Aga Khan, de leider van het humanitaire VN-programma (l.), bereikte op 18 april in Bagdad overeenstemming met de Iraakse minister van buitenlandse zaken, Ahmad Husayn Khudayyir (m), over hulp aan Koerdische vluchtelingen.

km oostelijk van Zakho in de richting van de Turkse grens.

Reactie VN op voorstel voor ,,vrijhavens"

De reactie van de VN op de voorstellen om Koerdische ,,vrijhavens" in te stellen op Iraaks grondgebied beschermd door militaire eenheden, was zonder meer behoedzaam te noemen

Een Brits voorstel voor een VN-politiemacht, dat op 28 april was overgenomen door de ministers van buitenlandse zaken van de EG. stuitte op scepsis bij VN-functionarissen, van wie sommigen vreesden dat de procedures van de VN op deze manier werden omzeild.

Reeds op 17 april had Perez de Cuellar in Parijs reeds gezegd dat voor ieder plan om buitenlandse troepen in te zetten in Noord-Irak toestemming nodig was van Irak en dat voor een VN-politiemacht ,,deinstemming van de Veiligheidsraad" nodig was.

Ook het hoofd van de humanitaire missie van de VN naar Noord-Irak, Eric Suy, gaf blijk van twijfels over de levensvatbaarheid van een VN-,,enclave" op Iraaks grondgebied.
Deze gereserveerde houding won terrein nadat Irak op 18 april formeel een akkoord had aanvaard dat VN-functionarissen toegang tot Irak verleende om hulpwerkzaamheden uit te voeren in Koerdische vluchtelingenkampen. Op 21 april vroeg Iran de VN de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor hulpcentra in het noorden omdat geallieerde kampen niet langer nodig of gerechtvaardigd zouden zijn.

Internationale hulp

Er bestond verwarring over het aantal Faaks-Koerdische vluchtelingen die uitweken naar Turkije en Iran.

Op 4 april zei de VN-Organisatie voor Hulp bij Rampen (UN Disaster Relief Organization, UNDRO) dat er dringend internationale hulp nodig was voor 200.000 Koerdische vluchtelingen in Iran en Turkije. Volgens een schatting van het Turkse bureau van de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) twee dagen eerder waren echter 200.000 Koerdische vluchtelingen ,,naderende of in de buurt van" alleen al de Turkse grens. Volgens *IRNA* waren nog eens 1 mln Iraakse Koerden op weg naar de Iraanse grens.
Op 13 april berichtte de Washington Post dat het sterftecijfer onder de vluchtelingen onduidelijk was, maar dat functionarissen van hulporganisaties schatten dat er dagelijks ongeveer 1.000 mensen stierven in de kampen langs de Turkse en Iraanse grens.

De UNDRO en de UNHCR vroegen begin april respectievelijk om nog eens $ 137,63 mln en $ 42,456 mln om hulp te kunnen bieden aan de vluchtelingen uit Irak.

Op 4 april zegde Groot-Brittannie £ 21 mln (ongeveer $ 37 mln) toe aan de VN en andere internationale hulporganisaties voor hulp aan de Koerdische vluchtelingen Tegelijkertijd bood de EG $ 6.191.500 aan t.b.v. internationale hulporganisaties die vluchtelingen binnen en buiten Irak bijstonden.
Op 5 april stemde president Bush in met de vrijgave van $ 10 mln uit het Amerikaanse noodfonds voor vluchtelingen.

In antwoord op een resolutie van de Veiligheidsraad die humanitaire hulp aan van huis en haard verdreven Iraki's goedkeurde, benoemde Perez de Cuellar op 9 april prins Sadruddin Aga Khan tot leider van het humanitaire programma van de VN voor Irak, Koeweit en de Turkse en Iraanse grensgebieden. Hij hij stelde tevens Eric Suy aan als leider van een VN-missie die in Noord-Irak de nood van de vluchtelingen moest vaststellen.

Op 7 april begonnen geallieerde troepen met de dropping van voedsel en medicijnen, bestemd voor de Koerdische vluchtelingen, in kampen in Cukurca en Isikveren langs de Turkse grens. Op 8 april keurden EG-leiders op een topbijeenkomst een bedrag van £ 105 mln goed voor hulp aan de Koerdische vluchtelingen.

Op 9 april vroegen de VN om $400 mln, waarvan $ 238,5 mln voor de UNHCR om de meest nijpende nood van de naar schatting 1,5 mln vluchtelingen in Iran en Turkije gedurende drie maanden te kunnen lenigen.

Op 11 aprilvroeg prins Aga Khan om $423.000 om nieuwe onkosten te dekken voor een noodprogramma voor vluchtelingen in Turkije en Irak.
Op 11 april schonk Japan $10 mln in reactie op de oproep van de UNDRO om hulp te geven aan de Koerdische vluchtelingen.
Op 16 april bevestigden Amerikaanse functionarissen dat een beperkt aantal Amerikaanse soldaten had geholpen bij de distributie van hulpgoederen aan Koerdische vluchtelingen in Noord-Irak als onderdeel van ,,Operatie Geef Hulp".

Op 17 april maakte Duitsland bekend dat het de hulp aan de Koerdische vluchtelingen zou opvoeren tot DM440 mln ($ 262,6 mln).
Op 23 april keurde de commissie van buitenlandse zaken van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden een bedrag goed van $ 475 mln als noodhulp voor Iraakse vluchtelingen.
Op 25 april liet de UNHCR weten dat het tot dan toe slechts S 43 mln had ontvangen van de gevraagde $ 238,5 mln voor hulp aan de Koerdische vluchtelingen. Op 29 april zei de coördinator van het VN-programma voor de terugkeer van de Koerdische vluchtelingen dat de voor deze operatie gereserveerde $ 100 mln volstrekt ontoereikend waren.
Ook Tsjechoslowakije, Griekenland, Israël, Zuid-Korea, Maleisië, Pakistan, Roemenië en de Sowjet-Unie boden hulp aan.

Een helikopter met watervoorraden na de landing midden in een vluchtelingenkamp bij Cukurca (Turkije).

Turkse reactie

Op 4 april maakte president Özal bekend dat Turkije 100.000 Koerdische vluchtelingen had toegelaten, waarmee het terugkwam op een eerder genomen besluit om de grenzen te sluiten. (Turkije had dit besluit genomen omdat het de infrastructuur noch de middelen zou hebben om de vloedgolf Koerdische vluchtelingen op te vangen.)

Op 2 april had Ozal een dringend beroep gedaan op de VN-Veiligheidsraad om te praten over een noodhulppakket voor de naar schatting 250.000 Koerdische vluchtelingen aan de Iraaks-Turkse grens. Volgens berichten zouden reeds 10.000 vluchtelingen Turkije zijn binnengekomen.

Op 8 april schatte de gouverneur van de zuidoostelijke regio Hayri Kozacioglu dat het aantal vluchtelingen was gestegen tot 400.000
Op 9 april gingen de hulporganisaties over tot de eerste fase van een operatie die tot doel had de Koerdische vluchtelingen in Turkije te helpen. Turkse functionarissen beweerden dat de Turkse Rode Halve Maan het grootste deel van de hulpactie voor zijn rekening had genomen. Minister van financiën Adnan Kahveci zei op 12 april dat Turkije tot dan toe $ 45 mln had uitgegeven aan hulp en naar verwachting nog eens $50 mln zou spenderen aan voedsel voor de vluchtelingen. Er was $ 120 mln uitgegeven om functionarissen aan te trekken die zouden helpen bij de hulpoperatie.

Nadat de internationale gemeenschap met verontwaardiging had gereageerd op de verslechterende omstandigheden in Turkse vluchtelingenkampen in debergachtige grensstreek rond Isikveren, maakte de Turkse regering op 14 april bekenddat 200.000 vluchtelingen overgebracht zouden worden naar voor dat doel ingerichte kampen bij Silopi, ongeveer 50 km in Turkije.

Iraanse reactie

Op 26 april berichtte de Middle *East Economic* Digest dat zich meer dan 1 mln Iraakse vluchtelingen in Iran bevonden, van wie 50.000 sji'ieten uit Zuid-Irak en de rest Koerden. Volgens het bericht zou het Iran volgens een schatting van president Rafsanjani maandelijks zeker $500 mln kosten om voor de vluchtelingen te zorgen.

Begin april hadden volgens berichten duizenden Koerdische vluchtelingen, van wie velen de hongerdoodnabij waren, zich verzameld bij de Iraaks-Iraanse grens in de buurt van Nowsud. Op 3 april zei Velayati dat Iran zijn grenzen niet zou sluiten. Rafsanjani deed een dringend beroep om internationale hulp en beschuldigde de VS en hun bondgenoten van ,,onverschilligheid" tegenover de Koerdische en sji'itische vluchtelingen. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken werd op 5 april geciteerd die de VS gekritiseerd zou hebben omdat zij ,,plotseling van houding veranderd" waren na aanvankelijk rebellerende groepen te hebben aangemoedigd de regering van Saddam Hoessein omver te werpen.

Op 7 april sloot Iran de grens met Irak tijdelijk, naar zijn zeggen omdat alle middelen voor de vluchtelingen waren uitgeput. Regeringsministers beschuldigden internationale hulporganisaties, met name de VN, ervan dat zij hulp naar Turkije sluisden maar onverschillig bleven voor de nood in Iran.
Op 11 en 14 april vroeg Iran de VN om hulp voor 900.000 Iraakse vluchtelingen.

Ondertussen zeiden functionarissen van het ministerie van gezondheid op 13 april dat de buitenlandse hulp ,,tot nu toe zeer onbeduidend (was) geweest". Er waren berichten dat er alleen al aan de Iraanse grens dagelijks 1.000 mensen stierven.
Op 27 april landde een Amerikaans C141-transportvliegtuig bij de Iraans-Iraaks grens met aan boord hulpgoederen voor de Koerdische vluchtelingen. De Iraanse regering had toestemming gegeven voor de landing. Het was de eerste keer sinds de revolutie van 1979 dat de Iraanse regering landingsrechten gaf aan een Amerikaans regeringstoestel.

(Vor.ber.pag. 333/3 e.v.-1991)

VN-RESOLUTIES OVER STAAKT-HET-\'UREN EN GEDEMILITARISEERDE ZONE

Op **3** april 1991 nam de Veiligheidsraad van de VN de veelomvattende resolutie 687 aan over de voorwaarden voor een volledig staakt-het-vuren in de Golf. De resolutie, die was opgesteld op basis van een Amerikaans voorstel, werd aangenomen na een week intensief lobbyen door de regering Bush.
Resolutie 689 van 9 april voorzag in een gedemilitariseerde zone tussen Irak en Koeweit waarop toezicht zou worden gehouden door een groep waarnemers waarvoor alle vijf permanente leden van de Veiligheidsraad bereid waren militair personeel te leveren.

Resolutie 687 werd op 5 april aanvaard door de regerende Revolutionaire Commandoraad van de Irak en op 6 april na ,,intensieve discussies" door de Iraakse Nationale Vergadering met 160 stemmen voor en 31 tegen. De permanente vertegenwoordiger van Irak bij de Verenigde Naties, Abdul Amir al-Anbari, bracht op 6 april de boodschap

De stemming in de Veiligheidsraad op **3** april 1991 over resolutie 687 inzake een permanent staakt-het-vurenin de Golf.

over dat zijn regering de resolutie formeel had aanvaard.

In een begeleidende brief noemde minister van buiteniandse zaken Ahmad Husayn Khudayyir de voorwaarden ,,onrechtvaardig en wraakzuchtig" omdat ze ,,het recht (van zijn land) om schadevergoeding te vragen" voor de vernietiging van de infrastructuur e r het *mi*lieu negeerden, die ..overduidelijk' de onder resolutie 678 (zie pag. 41/3 - '91) aan de door de VS aangevoerde coalitietroepen gegeven volmachten ,,tebuiten ging". De resolutie zou het militaire evenwicht verstoren waardoor ,.Israël de dominante agressieve macht in de regio" zou worden.

Op 11 april liet de VN-Veiligheidsraad, die in de tussentijd resolutie 689 over een gedemilitariseerde zone tussen Irak en Koeweit had goedgekeurd, de Iraakse regering weten dat het staakt-het-vuren in de Golf formeel van kracht was geworden.

RESOLUTIES VAN DE VN-VEILIGHEIDSRAAD

Resolutie 687. Aangenomen op **3** april met 12 stemmen voor en 1 (Cuba) tegen. Ecuador en Jemen onthielden zich van stemming. Een veelomvattende resolutie met 34 punten. De Iraakse regering moest voor 17 april informatie geven over chemische en biologische wapenvoorraden; diende inspectie ter plekke te accepteren van de vernietiging van ,,massavernietigingswapens" door een commissie van de VN en de IAEA; en moest voor 2 juli alle niet-conventionele wapens en ballistische raketten met een bereik van meer dan 150 km vernietigen. Eiste dat Irak het internationale terrorisme zou afzweren. Eiste herstelbetalingen uit een speciaal, door de VN beheerd fonds dat gevuld zou worden door een niet nader gespecificeerde heffing op de Iraakse inkomsten uit olie-export. Hief het embargo op voedselexporten naar Irak op maar handhaafde andere sancties die om de twee maanden opnieuw onder de loupe zouden worden genomen, met uitzondering van specifiek humanitaire doeleinden.
Resolutie 689. Unaniem aangenomen op 9 april. Keurde de instelling goed van een gedemilitariseerde zone tussen Koeweit en Irak. Deze zone zou zich 10 km binnen Irak en 5 km binnen Koeweit uitstrekken. Keurde de onmiddellijke inzet goed van een uit 1.440 leden bestaande Observatiemissie van de VN in Irak en Koeweit (UN Iraq-Kuwait Observation Mission, UNIKOM).

Op 18 april informeerde de Iraakse regering het Internationale Agentschap voor Kernenergie (IAEA) over haar voorraden niet-conventionale wapens. Uit deze informatie bleek dat Irak de beschikking had over 10.000 chemische bommen naast 50 Scud-raketten waaronder ten minste 30 met chemische ladingen voor lange-afstandsraketten. Het ministerie van buitenlandse zaken verzekerde de VN dat ,,Irak geen biologische of aanverwante wapens bezit".

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken beweerde op 19 april dat de informatie van de Iraakse regering over chemische en nucleaire programma's en raketprogramma's niet voldeed aan de voorwaarden van de VN-resolutie betreffende het staakt-het-vuren.

Op 21 april vroeg het IAEA om nadere details over voorraden van voor wapens geschikt uranium bij twee onderzoeksreactoren ten zuiden van Bagdad. Op 29 april liet de Iraakse regering het IAEA weten dat alle voor wapens geschikte uranium begraven lag onder puin van gebouwen die door de geallieerden gebombardeerd maren.

(Vor.ber.pag. 332/3 e.v.-1991)

BERICHTEN OVER GEVOLGEN VAN BOMBARDEMENTEN. HULP AANGEBODEN

Er bleven berichten binnenkomen over de omvang van de schade die was toegebracht door de geallieerde bombardementen en het daaruit voortvloeiende gevaar van epidemieën.

Op 6 april waarschuwde het Internationale Comité van het Rode Kruis dat ,,een openbare gezondheidscatastrofe van immense afmetingen", die het gevolg was van de drinkwaterverontreiniging. de gehele burgerbevolking in het zuiden bedreigde.

De burgemeester van Bagdad waarschuwde op 21 april dat epidemieen, die het gevolg waren van door de riolering verontreinigd water, 50.000 stadbewoners bedreigden.

Volgens berichten van 28 april zouden hulporganisaties van de VN een toename hebben opgemerkt van symptomen die meestal worden geassocieerd met cholera, in het bijzonder rond de steden Basra en Mosul.

Op 4 april maakten de FAO (de Organisatie voor Voedsel en Landbouw van de VN) en de Europese Gemeenschap (EG) bekend dat zij respectievelijk $17 mln en **$ 2** mln ter beschikking stelden aan noodvoedselhulp en medische goederen, waaronder waterzuiveringstabletten. Op 17 april vroeg de Iraakse regering de VN het verbod op de Iraakse olie-export te versoepelen zodat het land voedsel kon kopen en ,,humanitairenood" kon lenigen ter waarde van $ 942,5 mln.

(Vor.ber.pag. 335/2 e.v.-1991)

NIEUWE MINISTER VAN DEFENSIE BENOEMD

Op 6 april benoemde president Saddam Hoessein zijn neef en schoonzoon brigade-generaal Hoessein Kamil tot minister van defensie met de rang van generaal. Kamil verving luitenant-generaal Saadi Tu'ma Abbas al-Jaburi die werd benoemd tot militair adviseur van

De nieuwe Iraakse minister van defensie, Hoessein Kamil.

de president (zie voor Jaburi's benoeming in december 1990 pag. 201/2/3 - '91).

Kamil, wiens benoeming volgde op een ingrijpende regeringswijziging (pag. 336/2-'91), werd als waarnemend minister voor olie en industrie en militaire industrialisatie vervangen door generaal Amir Hammoudi al-Saadi, tot dan toe een hoge ondersecretaris op het ministerie van industrie en militaire industrialisatie. Volgens analisten betekende deze verschuiving dat het ministerie van industrie en militaire industrialisatie belangrijker was geworden dan de oliesector.

BEGROTING 1991.

Op 2 januari 1991 werd de begroting over 1991 door de Nationale Vergadering goedgekeurd (zie pag. 461/2-'90 voor de begroting van 1990). Net als in vorige begrotingsdebatten werden weinig cijfers openbaar gemaakt, maar de Middle East *Economic* Digest van 18 januari 1991 berichtte dat de uitgaven over de hele linie ,,waarschijnlijk aanzienlijk lager" zouden liggen dan in de begroting van 1990 van $ 24,4 mrd die een tekort had.

Volgens het bericht had de regering in de nieuwe begroting toegegeven aan alle wensen van het ministerie van defensie om de gevechtskracht van Irak te kunnen handhaven. De andere hoofddoelstellingen van de begroting waren het in de hand houden van de inflatie en de handhaving van het minimumniveau van consumptiegoederen.

IRAN

MENSENRECHTEN. BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

Op 4 december i990 gaf de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens haar goedkeuring aan een resolutie die was gebaseerd op een door de speciale VN-gezant Reynaldo Galindo Pohl ingediend rapport. Zij vestigde met bezorgdheid de aandacht op ,,beschuldigingen van schendingen van de mensenrechten" in Iran en deed een beroep op de regering om deze misstanden ,,teherstellen".
Volgens een op 5 december door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International gepubliceerd rapport waren in de laatste drie jaar in Iran meer dan 5.000 mensen terechtgesteld, onder wie ongeveer 2.500 gedurende de laatste zes maanden van 1988. Deze executies vielen samen met een felle campagne tegen linkse dissidenten.

In het rapport werd de ,,meedogenloze" schending van de mensenrechten tegen tegenstanders van het regime nauwkeurig uit de doeken gedaan en werd gezegd dat volgens de officiële lezing vele executies waren gebaseerd op drugsmisdrijven. Hieraan werd toegevoegd dat de gevangenen verstoken waren van juridische bijstand of van het recht op beroep.

Op 7 december wees het hoofd van de Iraanse rechterlijke macht, ayatollah Mohammad Yazdi, de beweringen van Amnesty als ,,leugens" van de hand en ontkende dat ook maar iemand was ,,gevangengezet of terechtgesteld op ideologische gronden". Op 30 december keurde de Majlis een wetsontwerp goed waarin aan verdachten het recht op een advocaat bij de rechtszitting werd toegekend.

(Vor.ber.pag. 464/2-1990)

Handhaving doodvonnis Rushdie

Op 26 december zei de Iraanse geestelijke leider ayatollah Seyed Ali Khamenei dat de fatwa van februari 1989 tegen de Britse schrijver Salman Rushdie ,,ongewijzigd bleef". Rushdie had op 24 december bekendgemaakt dat hij de Islam had aanvaard en zijn toestemming om het boek de Duivelsverzen als paperback uit te geven, had ingetrokken.

(Vor.ber.pag. 620/3-1990)

Bezoek Velayati aan Frankrijk

Van 5-8 december bracht minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati een bezoek aan Frankrijk, waar hij besprekingen voerde met president Mitterrand en de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas.

Er werden pogingen ondernomen om een financieel geschil op te lossen rn~!be rekking tot de terugbetaling door Frankrijk van een lening van $ 1 mrd die in 1974, vóór de revolutie, door de toenmalige regering was verstrekt.

Hoewel Frankrijk akkoord was gegaan met de terugbetaling van S 630 mln. weigerde het om het nog uitstaande overschot te voldoen. Frankrijk beweerde dat dit gelijkstond aan verliezen die Franse bedrijven hadden geleden als gevolg van het niet nakomen van contracten.

(Vor.ber.pag. 466/1-1990)

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN. LENING VAN WERELDBANK. REGIONALE UITWISSELINGEN

In de loop van maart 1991 verbeterde Iran zijn officiële betrekkingen met verschillende Arabische landen.

Op 12 maart werd bekendgemaakt dat de staatsradio van de Arabische republiek Egypte had aangekondigd dat Egypte en Iran hadden besloten in de wederzijdse hoofdsteden een ,,kantoor voor belangenbehartiging" te openen ,,als een eerste stap op weg naar het herstel van vol\&-aardige diplomatieke betrekkingen tussen beide landen".

Na een breuk van 10 jaar in de betrekkingen tussen Jordanie en Iran werd op 20 maart in de Jordaanse hoofdstad Amman de Iraanse ambassade heropend.

Op 26 maart knoopten Iran en Saoedi-Arabië opnieuw diplomatieke betrekkingen aan. Drie jaar eerder waren die betrekkingen verbroken. toen in juli 1987 Saoedische veiligheidstroepen en Iraanse bederaartsgangers in Mekka slaags warengeraakt (zie pag. 348/1-'88).
Het op 20 maart uitgevaardigde gemeenschappelijke Iraans-Saoedische communiqué, waarin het volledige herstel van de betrekkingen tussen beide landen werd aangekondigd, was het resultaat van een ontmoeting die de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati drie dagen tevoren had met de Saoedische prins Saoed al-Faisal in de Omanitische hoofdstad Maskate.

Intussen probeerden verschillende regeringen die deel hadden uitgemaakt van de door Amerika geleide coalitie tegen Irak, Iran ervan te verzekeren dat er geen plannen bestonden om het land uit te sluiten van naoorlogse veiligheidsregelingen voor de regio.

Op 7 en 8 maart bezocht een Iraanse delegatie onder leiding van Velayati Damascus. De delegatie zou van de Syrische president Assad de verzekering hebben gekregen dat Iran een belangrijke rol zou spelen bij de naoorlogse veiligheidssituatie in de Golf. Iran was bezorgd over de betrokkenheid van niet-Golfstaten - Egypte en Syrië - bij het zogenaamde ,,zes plus twee" regionale samenwerkingsverdrag met de zes lidstaten van de door Saoedi-Arabië geleide Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC).

De Turkse president Turgut Özal, die op 10 maart een toespraak hield ter gelegenheid van het driedaagse bezoek van de Iraanse eerste vice-president Hasan Habibi aan Turkije, zou verklaard hebben dat iedere poging om de veiligheid in de Golfregio te garanderen zonder deelname van Iran ,,zinloos" was.

Op 9 maart stond de Amerikaanse president Bush Arabische journalisten in Washington te woord. Hij liet doorschemeren dat de Verenigde Staten het belang van Iran voor de regio erkenden en verklaarde dat Iran ,.als groot land niet eeuwig vijandig behandeld zoü moeten worden door alle landen in de regio". Bush bevectigde berichten dat de Verenigde Staten middels directe besprekingen op beperkte schaal toenadering tot Iran probeerden te zoeken. De Verenigde Staten waren naar zijn zeggen uit op ,,betere betrekkingen", en niet op ,,vijandigheid". Bovendien werden op 14 maart de officiële details bekendgemaakt van een in december 1990 genomen besluit van de Amerikaanse regering om Amerikaanse oliemaatschappijen toestemming te verlenen Iraanse olie te kopen. De aankoop van deze olie zou moeten worden goedgekeurd door de Amerikaanse dienst voor controle op transacties met het buitenland van het ministerie van financiën.

Lening van Wereldbank

Op 16 maart verstrekte de Wereldbank Iran voor het eerst sinds 1978 (d.w.z. vóór de revolutie in Iran) weer een lening. Deze lening met een looptijd van 15 jaar, die mogelijk was gemaakt door de Amerikaanse beslissing neutraal te blijven in deze aangelegenheid, bedroeg $ 250 mln. De lening was gekoppeld aan het herstelprogramma in het noordwesten van Iran, waar een aardbeving in juni 1990 enorme schade had aangericht (zie pag. 620/3 e.v.-'go), een programma waarvoor naar schatting $ 5 mrd was uitgetrokken.

KOEWEIT

TERUGKEER VAN KROONPRINS EN EMIR NAAR KOEWEIT. TOENEMENDE ROEP OM POLITIEKE HERVORMINGEN. AFTREDEN VAN REGERING

Op 4 maart 1991, de dag nadat Iraakse en geallieerde legerleiders een officieel akkoord over een voorlopig staakt-het-vuren hadden getekend, keerde sjeik Saad al Abdullah as Salim as Sabah, de kroonprins, premier en militair gouverneur van Koeweit, vanuit zijn ballingschap in Saoedi-Arabië terug naar Koeweit Stad. De emir van Koeweit,

sjeik Jabir al Ahmed al Jabir as Sabah, keerde op 14 maart terug. Beiden waren kort na de Iraakse inval in Koeweit op 2 augustus 1990 naar Saoedi-Arabië gevlucht.

Enkele dagen na de de bevrijding van Koeweit door de geallieerden, eind februari (zie pag. 261/3 e.v.-'91) werd duidelijk dat sommige Koeweiti's die de Iraakse bezetting doorstaan hadden, teleurgesteld waren in de regering van de Sabah-familie en vastbesloten waren politieke hervormingen te eisen. In heel Koeweit Stad werden pamfletten uitgedeeld, waarin het falen van de regering bij de organisatie van de voedselbevoorrading aan de kaak werd gesteld. Daarnaast was er kritiek omdat er geen plan bestond voor een snel herstel van de water- en electriciteitsvoorziening.

Ondergrondse groeperingen die in Koeweit tegen de Iraakse troepen hadden geopereerd, eisten politieke hervormingen. Deze eis was ook gesteld door verbannen oppositieleiders. Spoedig trad de oppositionele Democratische Forumbeweging voor het voetlicht, die eiste dat de Nationale Vergadering opnieuw bijeen zou komen krachtens de gedeeltelijk opgeschorte grondwet uit 1962. Voorts eiste de beweging de opheffing van de staat van beleg en de vorming van een nieuwe representatieve regering.
Ook uit onverwachte hoek kwam er kritiek op de regering. Op 5 maart verklaarde de president van de Golfbank, Abdel Aziz Sultan, voor de Amerikaanse televisie dat sommige leden van de Sabah-familie moordcommando's in het leven hadden geroepen om leden van de oppositie te vermoorden.

Op 20 maart diende sjeik Saad het ontslag van zijn regering in. Officieel gebeurde dit om de emir in staat te stellen naar eigen goeddunken actie te ondernemen ter voorbereiding van de wederopbouw van Koeweit. De emir aanvaardde het ontslag van de regering, maar verzocht de ministers in functie te blijven totdat een nieuw kabinet geformeerd was.
Vervolgens trad de Sabah-familie in ,,overleg" met verschillende groeperingen en personen, teneinde een nieuw kabinet te vormen.

Tot degenen die benaderd werden behoorden ook vooraanstaande leden van de voorheen ondervertegenwoordigde sji'itische gemeenschap, leden van de Moslim Broederschap en belangrijke zakenlieden en deskundigen. Het ,,overleg" mislukte, waardoor de belangrijkste politieke groeperingen in Koeweit zich genoodzaakt zagen op 30 maart een gemeenschappelijke delegatie naar sjeik Saad te sturen. Deze delegatie stelde de sjeik op de hoogte van het feit dat de verschillende groeperingen niet bereid waren deel te nemen aan een nieuwe regering, wanneer er geen tijdschema voor politieke hervormingen zou worden opgesteld.

De delegatie werd gesteund door een petitie die was ondertekend door 96 prominente Koeweiti's. Zij eisten naast vrijheid van meningsuiting en vergadering de doorvoering van een parlementaire democratie, een onafhankelijke pers en een onafhankelijke rechterlijke macht.

In de loop van maart had prins Saad in interviews met journalisten op vragen inzake het toekomstige politieke systeem van Koeweit steevast verwezen naar het „volkscongres" dat in oktober 1990 in Saoedi-Arabië had plaatsgevonden. Bij die gelegenheid had de emir oppositieleiders de vage belofte gedaan de grondwet uit 1962 te zullen herstellen (zie pag. 40/1 e.v.-'91).

Sjeik Saad wees er echter ook met klem op dat de wederopbouw en de veiligheid nu belangrijker waren dan de democratisering. Op 5 maart werd een avondklok ingesteld en op 19 maart werd de publicatie van 26 Februari, de enige krant die in Koeweit na de bevrijding van het land was verschenen, stopgezet omdat daarin artikelen waren gepubliceerd waarin de regering bekritiseerd werd.

BEHANDELING VAN DE PALESTIJNSE BEVOLKING IN KOEWEIT

De steun die de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) tijdens het Golfconflict aan Irak had betuigd, had ernstige gevolgen voor de betrekkingen tussen Palestijnen en Koeweiti's. Van de naar schatting 170.000 Palestijnen die na de Iraakse nederlaag nog in Koeweit verbleven, werd een aantal gedood door Koeweitse soldaten en leden van burgerwachten, nadat ze ervan beschuldigd waren met de bezetter te hebben gecollaboreerd. Toen er meer details bekend werden over de wreedheden die door de Iraakse bezettingsmacht waren begaan, volgden nog meer represailles.
Sommige berichten suggereerden dat de Palestijnen in Koeweit zich in het algemeen tegen de Iraakse invasie verzet hadden en dat er op grote schaal was samengewerkt door Palestijnen en Koeweiti's. Palestijnse activisten, die verwant waren met de Fatah-factie van PLO-leider Yassir Arafat, zouden een sterk anti-Iraakse houding hebben aangenomen, waardoor de Iraakse leiders zich gedwongen zagen guerrillastrijders van het Arabische Bevrijdingsfront (ALF) en het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF) naar Koeweit te sturen om de Palestijnse gemeenschap naar hun hand te zetten.

De Koeweitse regering ontkende nadrukkelijk dat er in het bijzonder Palestijnen gearresteerd en gestraft waren. Prins Saad verklaarde tijdens een persconferentie op 7 maart dat Koeweit hulp zou blijven verlenen aan de Palestijnen in de door Israël bezette gebieden, ongeacht de stellingname van de

Technici van het Amerikaanse bedrijf Boots & Cootc doen een poging een brandende oliebron in Koeweit af te dichten (29 maart).

PLO tijdens het Golfconflict. Hij ontkende dat er Palestijnen waren gedood en gemarteld, maar gaf toe dat een klein aantal Palestijnen gearresteerd was wegens het begaan van ,,misdaden" tegen Koeweiti's tijdens de bezetting.

Op 18 maart publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin gesteld werd dat Koeweitse soldaten en burgers willekeurig Palestijnen arresteerden en martelden. In een rapport van Middle East Watch, gepubliceerd op 21 maart, werd gemeld dat zich onder de 30 tot 40 mensen die sinds de bevrijding in Koeweit geëxecuteerd waren ook Palestijnen bevonden.

Dezelfde dag verklaarde Bassam Abu Sharif, een vooraanstaand adviseur van Arafat, dat 210 Palestijnen in Koeweit door marteling, de kogel of de strop om het leven waren gekomen. Naar zijn zeggen werden de honderden Palestijnen die in politiebureaus werden vastgehouden ,,op onbeschrijflijke manieren" gemarteld. Hij riep de Amerikaanse president Bush op zich hun lot aan te trekken en tussenbeide te komen.

NIEUWE SCHATTING VAN SCHADE AAN INFRASTRUCTUUR. BEZOEK VAN VN-MISSIE

Uit voorlopige schattingen scheen het dat Koeweit tijdens het Golfconflict een catastrofale schade aan zijn infrastructuur had geleden. Latere schattingen deden echter vermoeden dat de schade aanzienlijk minder ernstig was dan aanvankelijk werd gevreesd. De verwoestingen die de Iraakse troepen aan de Koeweitse olievelden en raffinaderijen hadden toegebracht waren echter desastreus geweest en de herstelwerkzaamheden zouden nog jaren gaan duren.

Op 21 december 1990 publiceerde de Middle East Economic Digest een kostenraming voor de wederopbouw van Koeweit na de Iraakse terugtrekking. Begin december had een voormalige Koeweitse minister de totale kosten ten gevolge van de invasie op meer dan $ 40 mrd geschat. Vijftig procent van deze schade was te wijten aan de vernietigingen en plunderingen en de andere helft was toe te schrijven aan de bevriezing van Koeweitse buitenlandse activa, verliezen van particuliere onrnemingen en de stopzetting van de olieproduktie.

Op 29 maart meldde de Middle East Economic Digest dat de wegen en bruggen van het land weinig schade hadden geleden en dat de watervoorziening~-en rioolwaterzuiveringssystemen in goede staat verkeerden. De schade aan de energievoorziening was ook beperkt, hoewel hier wel noodherstelwerkzaamheden noodzakelijk waren. Gebouwen hadden in het algemeen alleen oppervlakkige schade geleden. De eerste noodherstelwerkzaamheden werden gecoördineerd door het Amerikaanse Geniecorps (USACE), dat de contacten onderhield met de vele internationale bedrijven die zich aanboden voor de herstelwerkzaamheden. USACE was krachtens een akkoord tussen de Koeweitse regering en het Amerikaanse ministerie van defensie in januari 1991 aangewezen om de schade te taxeren en de noodherstelwerkzaamheden aan de infrastructuur te beheren. In maart bracht een team van de Verenigde Naties een bezoek aan Koeweit. In zijn rapport werd gesteld dat het land aanzienlijke vooruitgang had geboekt bij het vervullen van de meest onmiddellijke humanitaire behoeften, hoewel er een bewuste poging was gedaan om .,Koeweit met de grond gelijk te maken" Begin maart hadden Saoedische bedrijven een begin gemaakt met voedseltransporten naar Koeweit en een grote campagne gelanceerd om al het afval uit dat land teverwijderen.

Schade aan olievelden

De Iraakse troepen hadden schade toegebracht aan naar schatting 800 van de 950 Koeweitse oliebronnen. Daarnaast vernielden zij de drie olieraffinaderijen van het land. Eind maart waren slechts zeven van de 517 oliebronnen die in brand stonden geblust en naar schatting zou het nog zeker drie jaar duren voor alle vuurhaarden gedoofd zouden zijn. In maart verlieten vele Koeweiti's het land vanwege de enorme luchtvervuiling die de oliebranden veroorzaakten.
In grote delen van het land hadden zwarte roetwolken de zon volledig verduisterd en giftige gassen maakten een normaal leven onmogelijk. Berichten uit ziekenhuizen in Koeweit toonden aan dat het aantal long- en borstklachten dramatisch was gestegen.

UITGIFTE VAN NIEUWE BANKBILJETTEN. HEROPENING VAN COMMERCIËLE BANKEN

Op 23 maart hernamen 56 van de 180 commerciële banken in Koeweit hun activiteiten, en bij die gelegenheid werdennieuwe bankbiljetten in omloop gebracht.

De koers van de nieuwe Koeweitse dinar was even hoog als voor de Iraakse inval op 2 augustus: $ 1 = 0,2857 dinar. De banken kregen toestemming ongelimiteerde kredietbrieven uit te geven om de import te financieren, maar individuele Koeweiti's mochten tot juni slechts 4.000 dinar per persoon per maand opnemen.

(Vor.ber.pag. 265/1 e.v.-1991)

ASEAN

ECONOMISCH SEMINAR OP BALI

Sultan sir Hassanal Bolkiah van Broenei, president Soeharto van Indonesië, premier Datuk Seri Mahathir Mohamed van Maleisië en premier Goh Chok Tong van Singapore kwamen van 3-5 maart 1991 op Bali bijeen voor wat noch een informele topontmoeting noch een minitop werd genoemd, maar een seminar met als thema ,,ASEAN (Association of South East Asian Nations) en de wereldeconomie". De conferentie, die werd gesponsord door het Indonesische Centrum voor Strategische en Internationale Studies en de Amerikaanse Asia Society, werd bijgewoond door meer dan 1.000 Aziatische en Amerikaanse afgevaardigden.

De ASEAN-leiders riepen op tot meer economische samenwerking en streefden naar verhoging van buitenlandse investeringen in de ASEAN-landen. Mahathir waarschuwde voor de mogelijkheid dat de Verenigde Staten handelsconcessies probeerden af te dwingen in een poging hun economie te stimuleren na de Golfoorlog; hoewel de voormalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Henry Kissinger de conferentie voorhield dat de Verenigde Staten niet naar wereldwijde overheersing streefden. Japanse functionarissen beloofden hun steun en investeringen in ASEAN-landen voort te zetten. De Japanse premier Toshiki Kaifu liet president Aquino van de Filippijnen op 4 maart in een brief weten dat Japan zijn beleid van samenwerking met de regio niet zou wijzigen.

Een belangrijk onderwerp van discussie tijdens de conferentie op Bali was het voorstel van Mahathir voor een East Asian Economic Grouping (EAEG); dit voorstel had hij in januari gedaan aan de vooravond van een bezoek van Kaifu.

Mahathir zei dat de oprichting van zo'n organisatie de wereldhandel eerder zou stimuleren dan afremmen. Hij zei ook dat het Japanse lidmaatschap van de EAEG de geloofwaardigheid van de groep niet zou schaden. Het was de EAEG als geheel die volgens hem invloed zou hebben, en niet de afzonderlijke leden. Soeharto was echter tegen de oprichting van een nieuw handelsblok en uitte grote bezwaren tegen het Maleisische voorstel. Ook andere lidstaten van de ASEAN leken de voorkeur te geven aan het steunen van de in november 1989 opgerichte Asia-Pacific Economic Co-operation Council (APEC, zie pag. 112/3 - '90). Op 4 maart werd bekendgemaakt dat de APEC verdere besprekingen voerde over het lidmaatschap van China, Taiwan en Hongkong en overeenstemming had bereikt over de noodzaak de ,,drie China's" alle tot de groep toe te laten (zie pag. 775/3 en 854/1 - '90).
Tijdens de conferentie op Bali besloten de ASEAN-leiders dat de volgende top zou

plaatsvinden in Singapore zoals gepland was. Mahathir stelde ook voor dat de ASEAN-leiders elkaar vaker in groepsverband zouden ontmoeten.

Op 14 maart zei de Maleisische minister van buitenlandse zaken Omar Abu Hassan dat de ASEAN in beginsel had besloten de Sowjet-Unie als gesprekspartner te beschouwen en voru , et zelfde betrekk no met Chi , Vietnam en Birma aan te gaan

(Vor ber pag 775/3 - 1990)

BANGLADESH

KABINETSFORMATIE DOOR BEGUM ZIA

Begum Khaleda Zia, leidster van de centrum-rechtse Bangladesh Nationalist Party (BNP),werd op 20 maart 1991 beëdigd als eerste vrou elijke premier van Bangladesh. w

De benoeming maakte een eind aan drie weken van politieke onzekerheid waarin sjeik Hasina Wajed, leidster van de op een na grootste partij, de Awami Liga. Begum Zia uitdaagde haar meerderheidssteun aan te tonen tijdens de op 5 april geplande eerste zitting van de nieuw gekozen Jatiya Sangsad (Nationale Assemblée).

Verkiezingsuitslagen

De officiële uitslagen betreffende de 300 rechtstreeks gekozen leden van de Jatiya Sangsad werden bekendgemaakt op 8 maart.
Terwijl in zes kiesdistricten nieuwe verkiezingen noodzakelijk waren vanwege het overlijden van kandidaten of beschuldigingen van verkiezingsfraude, bleek uit de uitslagen dat de BNP en de Awami Liga elk 32 procent van de stemmen behaalden. De BNP kreeg echter 138 zetels, terwijl de Awami Liga slechts 85 zetels behaalde (later won zij 3 van de 6 zetels waarover opnieuw gestemd was).

De Jatiya Party van voormalig president luitenant-generaal (b Ù j Hussain Mohammed Ershad behaalde 35 zetels, de Jamaat-i Islami 18 zetels, andere kleine partijen 3 zetels en nog eens 3 zetels gingen naar onafhankelijke kandidaten De totale opkomst werd geschat op ongeveer 52 procent van de stemgerechtigden

Kleinere partijen, waaronder de Jamaat-i Islami, beloofden de BNP, die net geen duidelijke meerderheid behaalde, voldoende steun in de onderhandelingen na de verkiezingen. Ook werd verwacht dat de BNP minstens 28 van de 30 voor vrouwen gereserveerde zetels zou behalen. waarover de Jatiya Sangsad in april zou stemmen.

Prioriteiten van de regering. Ministersbenoemingen

Na de korte beëdigingsplechtigheid in het presidentieel paleis zei Begum Zia, de weduwe van generaal-majoor Ziaur Rahman, president van april 1977 tot zijn gewelddadige dood in mei 1981, dat de eerste en belangrijkste taak van haar regering zou bestaan uit het herstel van de economie en de reorganisatie van de financiële en andere instellingen; die ,,na negen jaar autocratisch regime in de vernieling waren geraakt".
Zij zei ook dat zij voor een presidentieel regeringssysteem was. Zij verklaarde dat wanneer haar partij haar zou steunen, zij later in het jaar zou deelnemen aan de presidentsverkiezingen Ondertussen zouden zij en haar collega's ministeriële verantwoordelijkheid dragen in een regering die formeel werd geleid door de zittende president opperrechter Shehabuddin Ahmed, die de eed afnam aan Begum Zia 11 andere kabinetsleden en LL staatsministers, die allen lid waren van de BNP
De kabinetsleden (met hun portefeuilles) waren

Premier, vestiging, voorlichting. energie en delfstoffen - Begum Khaleda Zia; wetten en justitie - Mirza Gholam Hafiz; onderwijs - Badruddoja Chowdhury; landbouw, irrigatie, vloedcontrole en waterbronnen - generaal-majoor (b.d.) Majedul Haq; buitenlandse zaken - A. S. M. Mustafizur Rahman; financiën en planning - Saifur Rahman; plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en coöperaties - Abdul Salam Talukder; verbindingen, spoorwegen, egennet - kol. (b.d.)Oli Ahmed; handel - Keramat Ali; scheepvaart - M. K. Anwar; industrie - Shamsul Islam Khan: volksgezondheid en geboortebeperking - Chowdhury Kamal Ibne Yusuf.

Opening Nationale Assemblée

Waarnemend president Shehabuddin Ahmed opende de nieuwe Jatiya Sangsad op 5 april. De Assemblée koos Abdur Rahman Biswas (BNP)tot voorzitter.

Arrestatie ex-premier. Ershad naar gevangenis in Dhaka

Mizanur Rahman Chowdhury, premier in de jaren 1986-88 en waarnemend voorzitter van de Jatiya Partij. werd op 21 april gearresteerd, nadat hij de vrijlating van ex-president Ershad had geëist. Deze was op 18 april van de villa in Gulsham (waar hij sinds zijn arrestatie in december 1990 in detentie had vertoefd) naar de centrale gevangenis in Dhaka overgebracht.

(Vor. ber. pag. 341/3 e.v. - 1991)

Begum Khaleda Zia (r.)tekent het beëdigingsdocument als eerste vrouwelijke premier van Bangladesh op 20 maart onder het toeziend oog van waarnemend president Shehabuddin Ahmed (l.).

MACAO

NIEUWE GOUVERNEUR

Mario Soares, de onlangs herkozen president van Portugal, benoemde op 21 maart 1991 generaal Vasco Rocha Vieira tot gouverneur van Macao. Generaal Vieira. die eerder minister van de Azoren was geweest, verving de tijdelijke gouverneur Francisco Murteira Nabo, die in september 1990 was benoemd nadat Carlos Melancia wegens beschuldigingen van fraude was ontslagen (zie pag. 60/1-'91).

MALEISIË

AANPASSING VAN NIEUWE ECONOMISCHE POLITIEK

Na het verstrijken in december 1990 van de periode waarin de regering haar Nieuwe Economische Politiek (NEP) voerde, openbaarde premier Datuk Seri Mahathir Mohamed op 1 maart 1991 een discussienota waarin de herziene economische en sociale politiek uiteengezet werd

Volgens woordvoerders zou ook de nieuwe politiek in beginsel toegespitst zijn op maatschappelijke ontwikkelingen, maar zou deze minder discriminerend zijn voor niet-îvïaleisiërs, zodat de druk op de etnische groepen in het land verlicht kon worden en buitenlandse investeerders konden worden aangetrokken. In de discussienota werd gewezen op de behoefte aan ,.enige positieve actie" voor inheemse Maleisiërs of bumiputra's, maar Mahathir legde de nadruk op het creeren van gelijke kansen door beter onderwijs en opleidingen, in plaats van door het quotasysteem van de NEP. Snelle economische groei zou de ambities van alle rassen in vervulling doen gaan. zo verklaarde hij.
In de discussienota werd het doel gesteld van een verachtvoudigd nationaal inkomen in 2020, hetgeen bereikt zou moeten worden door verdere privatisering en deregulering, en door betere scholing. Mahathir zei ook dat men zou doorgaan met het stimuleren van buitenlandse investeringen. De dag voor de openbaarmaking werd de discussienota gepresenteerd tijdens een besloten zitting van de onlangs opgerichte Malaysian Business Council. Bijzonderheden van de nieuwe politiek zouden in juni 1991 bekendgemaakt worden.

Ex-premier Chatichai Choonhaven (1.)maakte na zijn vrijlating op 9 maart bekend dat hij zich uit de Thaise politiek terugtrok. Rechts zijnopvolger, premier Anand Panyarachun.

VRIJLATING VAN ASSISTENT VAN EERSTE MINISTER VAN SABAH

Maximus Ongkili, eerste assisent van Datuk Seri Joseph Pairin Kitingan, de eerste minister van Sabah, werd op 2 maart onvoorwaardelijk vrijgelaten uit politiehechtenis.

Ongkili, die onderdirecteurpan het Sabah-Instituut voor Ontwikkelingsstudies was en op wiens activiteiten de centrale regering toezicht hield aangezien ze als een bedreiging werden beschouwd voor de Maleisische Federatie, was 59 dagen vastgehouden krachtens de Binnenlandse Veiligheidswet op verdenking van activiteiten die een bedreiging vormden voor de binnenlandse veiligheid.

(Vor. ber. pag. 277/3 e.v. - 1991)

THAILAND

INTERIMGRONDWET. NIEUWE PREMIER EN NIEUWE NATIONALE WETGEVENDE ASSEMBLEE

In de loop van maart 1991 stelden de strijdkrachten, die op 23 februari de macht hadden gegrepen tijdens een militaire coup (zie pag. 353/2 e.v.-'91), een tijdschema in voor de terugkeer naar een burgerregering. De regerende junta (de Nationale Raad voor Handhaving van de Vrede, NRHV) verzekerde echter de vorm te zullen bepalen van het toekomstige politieke stelsel en indien noodzakelijk harde maatregelen te nemen om het land volledig onder controle te houden vóór de nieuwe algemene verkiezingen.

De bij de coup van 23 februari afgezette premier, generaal-majoor Chatichai Choonhaven, werd op 9 maart uit militaire hechtenis vrijgelaten en vertrok drie dagen later uit Thailand voor een .,vakantie" in Europa. Voormalig vice-premier generaal Arthit Kamlang-Ek werd op 9 maart eveneens uit hechtenis vrijgelaten en op 16 maart vertrok ook hij uit Thailand voor een ,,vakantie".

Interimgrondwet goedgekeurd

Koning Bhumibol Adulyadej keurde op 1 maart officieel de door de NRHV opgestelde nieuwe interimgrondwet goed. Een eerder ontwerp was van de hand gewezen door de koning, die een aantal kleine wijzigingen had geëist.

Krachtens de bepalingen van de nieuwe grondwet werd de NRHV omgevormd tot een Nationale Vergadering voor Handhaving van de Vrede (NVHV). De grondwet voorzag in de benoeming van een Nationale Wetgevende Assemblée, die op haar beurt een commissie zou benoemen, die binnen zes maanden een complete grondwet zou opstellen. Eind 1991 zouden algemene verkiezingen worden gehouden, of, wanneer de goedkeuring van de nieuwe grondwet vertraging opliep, tijdens de eerste 120 dagen van 1992. De interimgrondwet voorzag in de benoeming van een interimpremier, die door de NVHV op staande voet kon worden ontslagen. Artikel 27 van de interimgrondwet bekleedde de NVHV en de interimpremier met beperkte volmachten om ,,tedoen wat noodzakelijk is" tegen degenen die binnenlandse vrede of veiligheid ondermijnen of de monarchie, nationale economie of regering, openbare orde of zeden, nationale bezittingen of volksgezondheid bedreigcn.
In maart gaven leden van de NVHV een aantal malen te kennen dat zij in de nieuwe grondwet een duidelijke scheiding wensten tussen de uitvoerende en de wetgevende macht. Door parlementsleden te dwingen hun zetel op tc geven als zij lid werden van het kabinet, dacht de NVHV het kopen van stemmen en andere frauduleuze praktijken te kunnen uitbannen.

Benoeming van interimpremieren kabinet

De NVHV benoemde op 2 maart de zakenman Anand Panyarachun, een voormalig diplomaat, tot interimpremier. Op 6 maart benoemde Anand een interimkabinet, dat voornamelijk bestond uit zakenmensen en technocraten. De belangrijke ministeries van defensie en van binnenlandse zaken gingen echter naar leden van de NVHV De voorzitter van de NVHV, generaal Sunthorn Kongsompong, verklaarde op 7 maart dat de strijdkrachten zich niet zouden mengen in de aangelegenheden van het nieuwe kabinet, dat als volgt was samengesteld:

Premier - Anand Panyarachun; vice-premier - Sanoh Unakul; vice-premier - politie-generaal Pow Sarasin; vice-premier - Meechai Ruchuphan; minister in het bureau van de premier - Kasem S. Kasemsri; minister in het bureau van de premier - Paichitr Uathaweekul; minister in het bureau van de premier - Mechai Viravaidya; minister in het bureau van de premier - Saisuree Jutikul; defensie - admiraal Praphat Kritsanachan; financiën - Suthee Singsaneh; buitenlandse zaken - Arsa Sarasin; landbouw en coöperaties - Anat Arbhabhirama; transport en verbindingen - Nukul Prachuabmoh; handel - Amaret Sila-on*; binnenlandse zaken - generaal Issarapong Noonpakdi; justitie - Prapass Uaychai; wetenschap, technologie en energie - Sa-nga Sabhasri; onderwijs -Kaw Sawasdipanich; volksgezondheid - Pairoj Ningsanond; industrie - Sippanond Ketudat; universiteitszaken - Kasem Suwannagul.

* zelfde post in kabinet-Chatichai

Benoeming van Nationale Wetgevende Assemblée

Op 15 maart benoemde de koning formeel een 292 leden tellende Nationale Wetgevende Assemblée (NWA), waar-

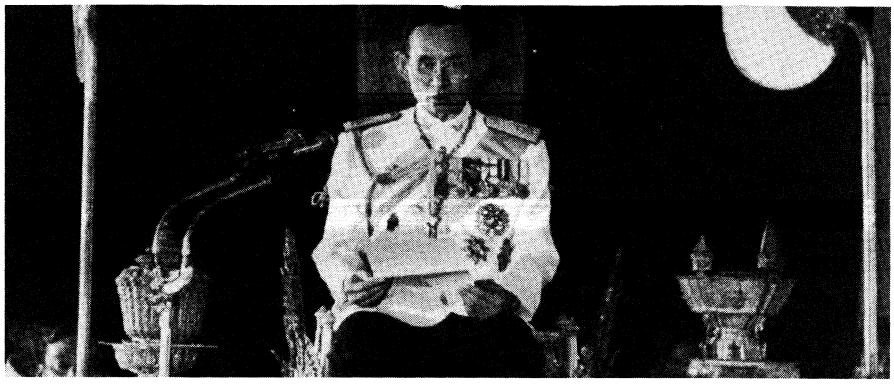

Koning Bhumibol Adulyadej van Thailand leest een toespraak voor bij de opening van de Nationale Wetgevende Assemblée op 29 maart.

van de leden waren aangewezen door de NVHV.

In de NWA hadden 149 gepensioneerde en actieve militairen zitting. Velen van hen waren 5de klasse-afgestudeerden van de Koninklijke Militaire Academie Chulachomklao, zoals bijvoorbeeld vice-voorzitter van de NVHV en coupleider generaal Suchinda Kraprayoon. In de NWA hadden eveneens zitting 70 bureaucraten, 36 figuren uit de zaken- en bankwereld en 12 voormalige parlementsleden. De NWA, die haar eerste zitting hield op 29 maart, kreeg kritiek van verscheidene politici die verklaarden dat haar leden niet gekwalificeerd waren voor het opstellen van een nieuwe grondwet.

Plan om vakbonden in staatsondernemingen af te schaffen

Vertegenwoordigers van de vakbonden van de staatsondernemingen trotseerden een verbod op politieke bijeenkomsten en vergaderden op 21 maart in Bangkok om te protesteren tegen het NVHV-plan om de Wet op de Arbeidsverhoudingen te wijzigen, alle 61 vakbonden van de staatsondernemingen te ontbinden en de oprichting van nieuwe vakbonden te verbieden.

Op een persconferentie op 15 maart had generaal Suchinda duidelijk gemaakt dat de uitschakeling van de arbeidersbeweging in de staatsondernemingen een van de belangrijkste doelstellingen achter de militaire machtsovername was geweest.

Onderzoek naar corruptie. Campagne tegen misdaad en seksindustrie

De na de coup opgerichte Activa Onderzoekscommissie (AOC),die beschuldigingen van corruptie in de regering-Chatichai moest onderzoeken, zette haar werk in maart voort. Op 4 maart werd bekendgemaakt dat de financiële situatie van Chatichai ook werd onderzocht

Op 1 maart maakte Samak Sundaravej zijn voornemen bekend af te treden als leider van de Prachakorn Thai-partij uit protest tegen het onderzoek van de AOC naar zijn financiën.
Op 5 maart besloot het departement van politie hard te gaan optreden tegen de belangrijkste criminele ,,godfathers"(chao phor) van het land. Uit politiekringen werd op 15 maart vernomen dat een lijst met ongeveer 200 ,,godfathers" was opgesteld, waarop een aantal voormalige parlementsleden en kabinetsministers voorkwamen.
Minister in het bureau van de premier, Meechai Viravaidya, kondigde op 25 maart een grootscheepse campagne aan tegen de enorme ,,seksindustrie" in het land. Meechai zei tegen journalisten dat zogenaamde ,,sekstoeristen" niet langer welkom waren in Thailand en waarschuwde hen in hun eigen land te blijven ,,en hun eigen vrouwen en kinderen te exploiteren".

Verkiezing NWA-voorzitter. Vorming grondwetgevende commissie

Op 1 april werd Ukrit Mongkolnavin, de voormalige voorzitter van het ontbonden Huis van Afgevaardigden, tot voorzitter van de NWA gekozen.
Op 8 april hield een 20 leden tellende grondwetgevende commissie haar eerste bijeenkomst.

Deze commissie bestond uit één officier, twee oud-parlementsleden en zeven academici alsmede uit ambtenaren, advocaten en NWA-leden. Zij koos Michai Ruchuphan tot voorzitter en Arun Phanuphong tot vice-voorzitter.

Regeringsverklaring. Opheffing staat van beleg aangekondigd

Premier Anand Panyarachun legde op 4 april een regeringsverklaring voor de NWA af.

Zijn regering zou (a) de NWA steunen bij het opstellen van een nieuwe grondwet en bij het organiseren van ,,eerlijke" verkiezingen; (b) het bureaucratische bestuurssysteem hervormen door o.a. bestrijding van de corruptie en decentralisatie van de macht: (c) de strijdkrachten moderniseren en de nationale defensie-industrie ontwikkelen; (d) goede betrekkingen met ASEAN en de buurlanden stimuleren; (e) spoed zetten achter het bestrijden van de economische nood onder de bevolking en de boeren alsook de economische efficiency verbeteren; en (f) misdaadbestrijding en -preventie opvoeren.

Op 23 april kondigde premier Anand aan dat de staat van beleg en een verbod op politieke bijeenkomsten - ingesteld na de coup van 23 februari - in mei zouden worden opgeheven

Anand deed deze aankondiging, nadat studentenleiders hem een petitie hadden aangeboden waarin werd opgeroepen tot opheffing van de staat van beleg. Een militaire woordvoerder waarschuwde echter op 24 april dat de staat van beleg gemakkelijk opnieuw kon worden ingesteld als er van onrust sprake was.

Afschaffing vakbonden staatsondernemingen. Officieren in leiding staatsbedrijven

Op 19 april ondertekende koning Bhoemibol Adulyadej twee wetten waardoor alle 61 vakbonden van de staatsondernemingen automatisch werden ontbonden. De wetsontwerpen waren op 15 april door de NWA goedgekeurd.

Krachtens de nieuwe wetten moesten de leiders van vakbonden in de staatsondernemingen goedkeuring aan het ministerie van binnenlandse zaken vragen om hun organisaties als ,,verenigingen" te kunnen laten registreren. Zelfs met die goedkeuring hadden zulke ,,verenigingen" geen recht om collectieve onderhandelingen te voeren of industriële acties te ontketenen.

Op 23 april keurde het kabinet de benoeming goed van diverse hoge officieren (zowel van leger als politie) in de leiding van een aantal staatsbedrijven. Deze officieren vervingen de directeuren die door de afgezette regering van Chatichai Chhonhaven waren benoemd.

(Vor.ber.pag. 626/2 e.v.-1991)

De voorzitter van de Nationale Wetgevende Assemblée in Thailand, Ukrit Mongkolnavin.

FIJI

TOESTAND VAN DE ECONOMIE. BEGROTING VOOR 1990

De economie gaf in 1989 een sterke verbetering te zien als gevolg van het herstel in de suiker- en toeristenindustrie, de ruggegraat van de economie. Voor de visexport werd een recordopbrengst van F$ 55 mln genoteerd. De Fiji Reserve Bank (de centrale bank) waarschuwde echter dat het onwaarschijnlijk was dat de wereldprijzen zo gunstig zouden blijven en dat op middellange termijn beperkingen zouden worden gesteld aan de uitbreiding van de suikerindustrie wat betreft de produktie en het landbouwareaal. De vooruitzichten voor het toerisme werden nadelig beïnvloed door de beperkte capaciteit van de luchtvaartmaatschappij en het gebrek aan ervaren personeel. Er was een snelle ontwikkeling in de exportindustrie, hoewel industriële investeringen op andere economische terreinen gering waren. Dit weerspiegelde gebrek aan zakelijk vertrouwen.

In december 1989 presenteerde minister van financiën Josevate Kamikamica een begroting voor 1990 ter waarde van F$ 538 mln waarbij de inkomsten werden geraamd op F$ 476,7 mln. Nadat belastingverminderingen en terugbetalingen van leningen waren verdisconteerd, zou het netto tekort F$ 28 mln bedragen.

Kamikamica kondigde een verlaging van de inkomstenbelasting aan met 20 procent, evenals een vermindering van accijnzen op een breed scala van artikelen uit waardering voor de bevredigende toestand van de economie. De kapitaaluitgaven voor 1990 werden gesteld op F$ 122,6 mln, waarvan 40 procent zou worden besteed aan de ontwikkeling van de infrastructuur. Volgens de Fiji Reserve Bank zou de groei van het BNP naar verwachting 5 procent bedragen. Kamikamica legde de nadruk op het aantrekken van buitenlandse investeringen: F$ 500.000 zou worden besteed aan de ontwikkeling van vrijhandelszones in Levuka, Lautoka, Kalabu (net buiten Suva) en Suva zelf.

De coalitie van oppositiepartijen oefende kritiek uit op de belastingvrije zones, aangezien deze textielarbeidsters uitbuitten en een afhankelijkheid van het buitenland schiepen.
In juni 1990 vroeg Fiji voor 41 projecten steun ter waarde van $ 178 mln uit het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties.

BEVOLKING EN EMIGRATIE

Volgens cijfers van de regering overtroffen de Melanesiërs in december 1989 voor de eerste keer sinds 1946 de Indische inwoners van Fiji in aantal. Het aantal Indiërs was gedaald van 51 procent tot 46,4 procent van de bevolking, terwijl de Melanesiërs 48,4 procent ervan uitmaakten en de rest uit andere rassen bestond. In het rapport werd gezegd dat in 1989 8.500 Indiërs waren vertrokken.

De Fiji Reserve Bank zei in april 1990 dat sinds de staatsgreep van 1987 het bevolkingscijfer per saldo met 23.000 personen was afgenomen en dat Fiji nu deskundigen aan het zoeken was in Thailand, China, Sri Lanka, de Filippijnen en Groot-Brittannië om het tekort aan vakmensen te compenseren.

SLUITING VAN INDIASE HOGE COMMISSARIAAT

Nadat India in april 1990 had bekendgemaakt een protestcampagne te zullen beginnen tegen de discriminatie van Indiërs in het nieuwe grondwetsvoorstel, gaf de regering van Fiji op 24 mei het Indiase Hoge Commissariaat 24 uur de tijd zijn vertegenwoordiging te sluiten wegens vermeende binnenlandse en buitenlandse ,,inmenging". De regering beschuldigde India van ,,onvriendelijke en ongegronde handelingen" door de oppositionele coalitie te steunen en door de hernieuwde toelating van Fiji tot het Gemenebest te blokkeren. In november van het voorafgaande jaar had India zijn ambassadeur teruggeroepen en de status van zijn vertegenwoordiging in Suva verlaagd. Bij de afkondiging van de nieuwe grondwet op 25 juli had India ernstige kritiek geuit (zie pag. 776/2 - '90).

VERDERE HULP BIJ MILITAIRE TRAINING

Tijdens een rondreis door Azië medio 1990 kreeg generaal-majoor Sitiveni Rabuka, de bevelhebber van de strijdkrachten, van Zuid-Korea, Maleisië, Singapore en China toezeggingen dat zij zouden helpen bij de opleiding en training van het leger. Van Taiwan kreeg Fiji een lening van $ 2 mln voor wapens toegezegd, terwijl volgens berichten Israël het leger ,,advies" zou geven over het bedwingen van ordeverstoringen.

Ook in 1990 schortten Nieuw-Zeeland, Australië en de VS hun militaire hulp op, die was ingetrokken na de staatsgrepen van 1987. Groot-Brittannië had zijn militaire trainingsprogramma echter hervat.

HERSTEL VAN RECHTSTREEKS CONTACT MET NIEUW-ZEELAND

In juli 1990 bracht Fran Wilde, de toenmalige Nieuwzeelandse minister van toerisme, ontwapening en wapenbeheersing, een bezoek aan Fiji, het eerste directe contact tussen beide landen sinds de staatsgrepen van 1987. Eerder in oktober 1989 was Nieuw-Zeeland akkoord gegaan met het verlenen van hulp ter waarde van NZ $ 5 mln voor 21 projecten.

(Vor.ber. pag. 776/1/2 - 1990)

PAPOEA NIEUW-GUINEA

VREDESAKKOORD IN BOUGAINVILLE-CONFLICT

Op 5 augustus 1990 tekenden een door minister van buitenlandse zaken Michael Somare geleide regeringsafvaardiging en een delegatie van de afscheidingsbeweging Revolutionair Leger van Bougainville (BRA) een interimvredesakkoord na acht dagen van onderhandelingen aan boord van het Nieuwzeelandse marinebevoorradingsschip Endeavour.

Het akkoord verraste veel waarnemers omdat het erop had geleken dat de besprekingen waren vastgelopen op de kwestie van de onafhankelijkheid voor het koperrijke eiland Bougainville, waarbij beide partijen er elkaar van beschuldigden verantwoordelijk te zijn voor de wreedheden die tijdens de twee jaar durende guerrilla waren begaan.

Het zogeheten Endeavour-akkoord, dat voorzag in de onmiddellijke opheffing van de blokkade, het herstel van de verbindingen en de hervatting van het onderwijs, de gezondheidszorg en de energievoorziening, kwam tot stand nadat beide partijen waren overeengekomen om de onafhankelijkheidskwestie te plaatsen op de agenda voor nadere, binnen twee maanden te voeren besprekingen. In ruil voor de concessie van de regering stemde de leider van de BRA-delegatie, de premier van de provincie Bougainville Joseph Kabui, erin toe de terugkeer naar het eiland van het personeel van de centrale regering (maar geen veiligheidstroepen) niet te belemmeren.

OndertekeningBougainville-vredesakkoord

Op 22 januari 1991 ontmoetten afge-

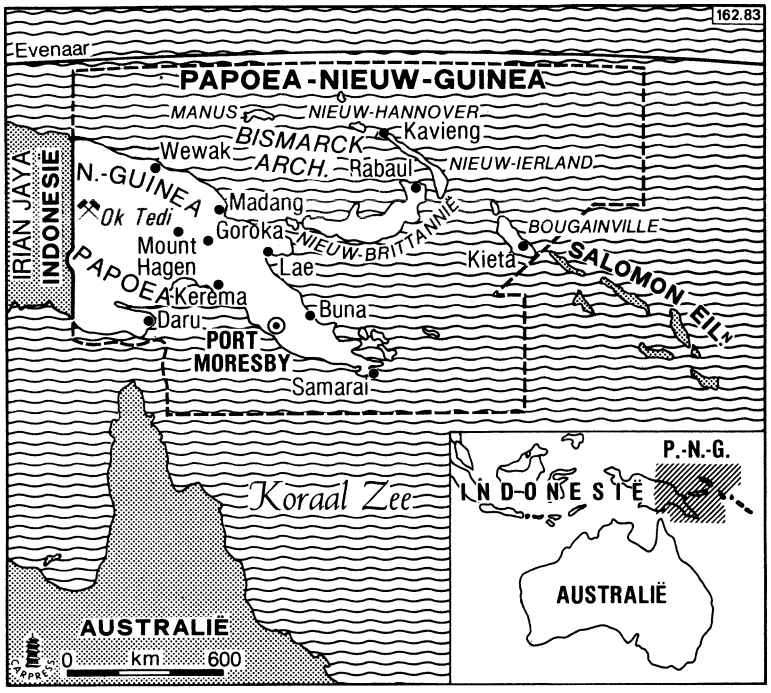

vaardigden van de regering van Papoea Nieuw-Guinea (PNG) en van het BRA elkaar voor vredesonderhandelingen in de hoofdstad van de Solomon-eilanden, Honiara. De onderhandelingen vonden plaats onder de auspiciën van de regering van de Solomon-eilanden en het lokale Christenverbond, en volgden op de toezegging van de regering van PNG om de blokkade van het eiland af te zwakken en de belofte van het BRA om tijdens de onderhandelingen over wapenstilstand te praten en niet over de eis van onafhankelijkheid voor Bougainville.
Aan het eind van de besprekingen op 24 januari ondertekenden beide partijen een vredesakkoord om de al twee jaar durende guerrilla-oorlog te beëindigen.

Er zouden ongeveer 150 mensen zijn gedood in het Bougainville-conflict voordat de regering haar troepen in juni 1989 van het eiland had teruggetrokken. Na deze gebeurtenissen riep het BRA de onafhankelijkheid van Bougainville uit, die niet werd erkend door andere landen, en verscherpte de regering van Papoea Nieuw-Guinea de blokkade van het eiland. De vredesgesprekken die in de loop van 1990 plaatsvonden, liepen vast op de onafhankelijkheidskwestie.
Op grond van de bepalingen van het Honiara-akkoord werden de rebellen vrijgesteld van vervolging en zou de regering haar blokkade opheffen en niet proberen haar troepen opnieuw met geweld op het eiland te installeren. In ruil daarvoor beloofde het BRA zijn wapens en gevangenen over te dragen aan een multinationale vredesmacht samengesteld uit andere Pacific-landen. Gesprekken over de omstreden kwestie van de toekomstige status van Bougainville werden uitgesteld, hoewel veel commentatoren speculeerden dat als de overeenkomst zou standhouden, dit er uiteindelijk toe zou moeten leiden dat de provincie North Solomons van Papoea Nieuw-Guinea, waarin Bougainville ligt, een grotere autonomie krijgt.

De ondertekening van het akkoord deed de hoop herleven dat de Pangunakopermijn op het eiland snel zou worden heropend. Deze mijn had vóór de gedwongen sluiting in mei 1989 2.000 mensen werk verschaft en 40 procent van de exportinkomsten van Papoea Nieuw-Guinea opgeleverd. De grootste aandeelhouder van de mijn, de Australische CRA-groep, had echter onlangs gewaarschuwd dat de heropening van de gesloten mijn mogelijk meer dan $ 100 mln zou kosten.

(Vor.ber. pag. 562/3 e.v. - 1991)

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De Bougainville-crisis verslechterde het doorgaans luchthartige politieke proces in Papoea Nieuw-Guinea. Begin november 1989 overleefde premier Rabbie Namaliu weer eens een motie van wantrouwen die ondertussen bijna iedere zes maanden werd ingediend. Bij deze gelegenheid bleef de uitslag, net als de voorafgaande keren, tot het laatste moment onzeker. Er rezen echter tekenen van ongeduld bij het publiek over dergelijke politieke manoeuvres, aangezien dit peilen van de nog door regering en oppositie genoten steun tot gevolg had dat de partijloyaliteit verzwakte en de corruptie in het politieke stelsel endemische vormen aannam.

Het instandhouden van deze kwetsbare coalitie bezorgde Namaliu in 1990 nog meer problemen en bracht zijn grote reputatie als integer en rechtschapen persoon in opspraak. In april werd Ted Diro van de People's Action Party (PAP) benoemd tot vice-premier. Dit betekende Diro's uiteindelijke rehabilitatie - en herstel van zijn parlementaire onschendbaarheid - na de bekendmaking van zijn hoogst dubieuze en waarschijnlijk illegale zakenactiviteiten eind jaren tachtig (zie pag. 114/3-'90). Het eerherstel van Diro bleek de prijs te zijn die Namaliu moest betalen voor de voortzetting van de PAP-steun aan zijn Pangu Pati-coalitie.

In juli 1990 was Namaliu oppositieleider Paias Wingti opnieuw te slim af bij een motie van wantrouwen. Bij deze gelegenheid werden echter de details van de achter gesloten deuren gemaakte afspraken door de oppositie openbaar gemaakt, als gevolg waarvan een niet eerder voorgekomen publiek protest rees. Het bleek dat aan vier regeringsministers grote bedragen waren betaald in ruil voor het opgeven van hun ministersposten. De zo vrijgekomen portefeuilles kwamen beschikbaar om andere mogelijke regeringsaanhangers te lijmen.
Op 26 juli vond in Port Moresby een demonstratie plaats van ongeveer 10.000 mensen, die werd aangevoerd door studenten van de universiteit van Papoea Nieuw-Guinea. De demonstranten eisten ontbinding van het parlement en algemene verkiezingen.

Namaliu overleefde de protesten en wist een eerste parlementaire stemming over een grondwetswijziging, waardoor het aantal mogelijke moties van wantrouwen zou worden beperkt, tot een goed einde te brengen. De wijziging, waarvoor een tweederde meerderheid in het parlement vereist was, zou een nieuwe regering de gelegenheid geven gedurende een periode van 18 maanden haar programma en beleid uit te voeren voordat een motie van wantrouwen tegen haar kon worden ingediend.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Als belangrijkste militaire leverancier van Papoea Nieuw-Guinea raakte Australië betrokken bij het conflict over Bougainville. De versnelde levering van vier Iroquois-helikopters aan de strijdkrachten van Papoea Nieuw-Guinea halverwege 1989 betekende een belangrijke bijdrage aan de regeringscampagne tegen het Revolutionaire Leger van Bougainville (BRA), evenals de daarop volgende scheepslading lichte wapens en ammunitie.

Eind januari 1990 kondigde de Australische regering een omvangrijk militair hulpprogramma aan ter waarde van A$ 15 mln dat zowel betrekking zou hebben op de training als op de uitbreiding van de strijdkrachten van Papoea Nieuw-Guinea.
De Australische regering was echter bezorgd over het gedrag van de troepen van Papoea Nieuw-Guinea en over het gevaar beschuldigd te worden van betrokkenheid bij schending van de mensenrechten.

Ondanks een in april 1990 gesloten nieuw grensakkoord met Indonesië achtervolgden Indonesische troepen Melanesische separatisten uit Irian Jaya tot over de grens, wat in juli en augustus de dood van een aantal burgers tot gevolg had en aanleiding gaf tot een reeks protesten van Papoea Nieuw-Guinea.

Minister van buitenlandse zaken Michael Somare bleef echter bij zijn sterk anti-afscheidingsgezind standpunt ten aanzien van Irian Jaya en dreigde iedere in Papoea Nieuw-Guinea aangehouden guerrillastrijder aan de Indonesische autoriteiten uit te leveren (zie pag. 758/3 - '90).

In mei 1990 bracht Namaliu een bezoek aan de Verenigde Staten waar hij president Bush en andere belangrijke regeringsleden ontmoette, en waar een overeenkomst werd gesloten over een nieuw hulpprogramma.

De daaropvolgende maand werd een lang uitgesteld visserij-akkoord met de Sowjet-Unie ondertekend, waardoor Sowjet-schepen toegang kregen tot de economische 200 mijl-zone van Papoea Nieuw-Guinea in ruil voor onder andere joint ventures in visverwerkingsfabrieken en de opleiding van mensen uit Papoea Nieuw-Guinea in de Sowjet-Unie.

ALGEMEEN

ECONOMISCHE EN FINANCIËLE TRENDS IN DE GEÏNDUSTRIALISEERDE LANDEN

De snelle groei die de belangrijkste geïndustrialiseerde landen in 1988 doormaakten vertraagde in 1989. Naar verwachting zou de groei in 1990 nog verder beperkt worden na de inval van Irak in Koeweit in augustus waardoor de olieprijzen en de internationale financiële markt onder druk kwamen te staan. Er werd vcorspeld dat de inflatie, die in de tweede helft van 1989 was gedaald maar in sommige landen in de eerste helft van 1990 was gestegen, deels door de stijging van de olieprijs in de loop van 1990 verder zou stijgen.
Het strengere monetaire beleid in de geïndustrialiseerde wereld in 1989 en begin 1990 uitte zich in de vorm van hogere rentetarieven als het belangrijkste instrument om de consumptie te beteugelen en de inflatie te beperken. De druk op de wisselkoersen eind 1989 leidde tot de roep om stabilisatie van de valuta door de belangrijkste geïndustrialiseerde landen. Eind 1989 moesten de monetaire autoriteiten in de landen van de Groep van Zeven (G-7) interveniëren op de valutamarkten, aangezien de Duitse mark door het uitzicht op politieke en monetaire eenwording van Duitsland aanzienlijk aan kracht won ten opzichte van de belangrijkste valuta's.
De schommelende valutamarkt in de eerste helft van 1990 leidde tot interventie van de grote centrale banken om de versterking van de Amerikaanse dollar te stoppen en de zwakker wordende Japanse yen te steunen. Na verstoringen in oktober 1989 bleven de grote effectenbeurzen over de wereld sterk aan het eind van het jaar. Sommige bereikten een historisch hoogtepunt in de laatste week van 1989 en de eerste week van 1990. De daling van de beurskoersen tussen begin januari en april 1990 was aanzienlijk, vooral in Japan, waar de effectenbeurs van Tokio een historische val noteerde. De internationale financiële markten bleven schommelen na het begin van de Golfcrisis.

Groei, inflatie en werkloosheid

In de **Econornic Outlook** van juni 1990 gaf de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO, verband van 24 geïndustrialiseerde landen) aan dat de werkelijke groei van het bruto nationaal produkt (BNP) in de lidstaten was teruggelopen tot 3 procent in de tweede helft van 1989, vergeleken met een snelle groei van 4,1 procent in 1988. De algemene groeiverwachting voor 1990 en 1991 was 2,9 procent, zoals tot uiting gekomen in de economieën van de G-7-landen.

In de halfjaarlijks verschijnende **World Economic Outlook** van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), die in mei 1990 werd gepubliceerd, werd aangegeven dat het groeitempu van de wereldeconomie in 1990 waarschijnlijk het laagst zou zijn sinds 1982. Tegelijk werd gesuggereerd dat de situatie niet zo ernstig was als in 1982 toen de wereldproduktie slechts met 0,5 procent was gestegen. Het IMF voorspelde dat de werkelijke groei van het BNP in de geïndustrialiseerde landen in 1990 zou afnemen tot 2,75 procent, maar in 1991 weer zou oplopen tot 3 procent. Maar in een speciale bijlage over de gevolgen van de Golfcrisis, die in september 1990 werd gepubliceerd, suggereerde het IMF dat wanneer de olieprijs zich zou stabiliseren op $25 per vat, de geïndustrialiseerde wereld kon verwachten dat de groei in 1990 met nog eens 0,25 procent zou afnemen tot 2,5 procent.
De inflatiedruk zette zich in 1989 voort in de geïndustrialiseerde landen, ondanks een kleine beperking van de inflatie in de tweede helft van het jaar, tot een jaargemiddelde van 4 procent in de OESO-landen (vergeleken met een gemiddelde over heel 1989 van 4,3 procent). In de Econornic Outlook van de OESO van juni 1990 werd de gunstige ontwikkeling van de inflatie eind 1989 voornamelijk toegeschreven aan een stabilisatie van de olieprijs, de verdere daling van prijzen van niet op olie gebaseerde grondstoffen en de verwerking van de effecten van de stijging van indirecte belastingen in begin 1989. Met name in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Italië nam de inflatie in de eerste helft van 1990 versneld toe tot een gemiddelde van 4,7 procent. Volgens de World Econornic Outlook van de OESO zou de inflatie naar schatting stijgen met een jaarpercentage van 4,5 in 1990.

Het IMF voorspelde dat de inflatie van consumentenprijzen in 1990 met 0,25 procent kon toenemen en met 0,5 tot 0,75 procentpunt in 1991 ten gevolge van de Golfcrisis. Uitgaande van een olieprijs van ongeveer $33 in het vierde kwartaal van 1990 en een gemiddelde van ongeveer $ 30 in 1991 werd verwacht dat de inflatie zou stijgen tot boven de 5 procent in 1990 en op een vergelijkbaar niveau zou blijven in 1991.

Men verwachtte dat de werkloosheid in de OESO-landen zich zou stabiliseren op een gemiddelde van 6,5 procent in 1990 ondanks een langzamere groei In sommige OESO-landen bleven de werkloosheidscijfers in 1989 zeer stabiel 7,5 procent in Canada, 7 procent in West-Duitsland 2 25 procent in Japan en 5,25 procent in de VS In Groot-Brittannie daalde de werkloosheid in 1989 van 7 procent in januari tot 5,75 procent in december

Handelsoverschotten en -tekorten

De onevenwichtigheden op de lopende rekening van de drie grootste economieën (de VS, Japan en West-Duitsland) verdwenen meer dan verwacht in de tweede helft van 1989. De Economic Outlook van de OESO gaf aan dat het handelstekort van de Verenigde Staten zich stabiliseerde op jaarbasis van $ 5 mrd minder dan in de tweede helft van 1988. Het tekort op de lopende rekening van de VS werd verminderd tot $ 100 mrd in de tweede helft van 1989 vergeleken met $125 mrd een jaar eerder. Het Japanse overschot daalde in de tweede helft van 1989 tot onder de $ 50 mrd, van meer dan $ 80 mrd een jaar eerder. Het Westduitse overschot in de tweede helft van 1989 was ook iets lager dan het recordniveau van de eerste helft van het jaar. Het handelstekort van Groot-Brittannië nam toe tot meer dan $ 30 mrdin 1989.

Monetaire ontwikkelingen

De scherpe stijging van de rentetarieven en schommelingen in de wisselkoers tussen de belangrijkste valuta's vergrootten het pessimisme over de economie in 1990. In Canada, Frankrijk, West-Duitsland, Japan, Groot-Brittannië en een aantal andere kleinere Europese economieën was de lange-termijnrente 1 à 1,75 procent hoger in mei 1990 dan in september 1989. De bezorgdheid over de stijging van de Amerikaanse dollar in 1988 en eind 1989 maakte plaats voor bezorgdheid over de zwakke positie van de yen en de centrale banken moesten interveniëren om de val van de yen te stoppen.

De Amerikaanse dollar, die in het grootste deel van 1989 tot september weer aantrok, na overeenstemming van de G-7 over een gecoördineerde interventie van de centrale banken (zie pag. 262/1 - '90), daalde aan het eind van dat jaar in waarde. De Amerikaanse valuta schommelde in de loop van het grootste deel van 1990 en daalde in maart met 8,5 procent ten opzichte van de Duitse mark (vergeleken met de waarde in het jaar daarvoor). De dollar steeg met 17,5 procent ten opzichte van de yen in dezelfde periode en met 5,5 procent ten opzichte van het Britse pond. Volgens de World Economic Outlook van het IMF (mei 1990) steeg in deze periode de dollar met ongeveer 2,5 procent. Na de monetaire eenwording van Oost- en West-Duitsland in juli 1990 daalde de Amerikaanse dollar tot DM 1,62 en bereikte daarmee bijna zijn laagste niveau van DM 1,56 dat in januari 1988 was bereikt. De Amerikaanse dollar werd ook aanzienlijk zwakker na het begin van de Golfcrisis.

De sterke positie van de Duitse mark in het laatste kwartaal van 1989 en het eerste kwartaal van 1990 na de verhoging van de disconto- en de Lombardtarieven van de Bundesbank (zie pag. 262/1 - '90) werd ook toegeschreven aan het politieke optimisme over de economische en monetaire eenwording van Oost- en West-Duitsland. Volgens het IMF had de opwaartse druk op de Duitse mark in de eerste helft van 1990 geen nadelige gevolgen voor andere munten in het wisselkoersmechanisme van het Europese Monetaire Stelsel (EMS), aangezien de stijging van de Duitse rentetarieven in de hele Europese Gemeenschap werden gevolgd.

In het eerste kwartaal van 1990 verzwakte de yen in toenemende mate en in de periode van maart 1989 tot maart 1990 was de yen in reële termen 20 procent in waarde gedaald. De stijging van de Japanse rentetarieven en de verkleining van de renteverschillen ten opzichte van andere belangrijke valuta remde de val van de yen niet af: in dezelfde periode daalde de waarde van de yen ongeveer 15 procent ten opzichte van de Amerikaanse dollar en ongeveer 22 procent ten opzichte van de Duitse mark. Door interventie van de monetaire autoriteiten van de landen van de G-7 om de yen te steunen na de onrust op de Japanse aandelenmarkten kon de yen zich enigszins herstellen, maar eind mei stond de Japanse munt nog steeds 6 procent onder het niveau ten tijde van het Louvre-akkoord in februari 1987 (zie pag. 425/1 e.v. - '87). In augustus 1990 verhoogden de Japanners de rentetarieven met driekwart punt tot 6 procent.

In Groot-Brittannië stegen de rentetarieven in oktober 1989 tot 15 procent, het hoogste niveau sinds acht jaar en de hoogste tarieven in de belangrijkste geindustrialiseerde landen Eind 1989 kwam het pond onder enorme druk te staan en bereikte in december het laagste niveau van DM 2,72 In het eerste kwartaal van 1990 bleef het Britse pond onder druk staan door een stijging van de inflatie en de rentetarieven en op 19 maart bereikte het pond een recordlaagte ten opzichte van de Duitse mark van DM 2,71. Het pond daalde in het algemeen in waarde met 6,25 procent in reële termen in de periode van maart 1989 tot maart 1990, maar herstelde zich in de loop van de Golfcrisis. Op 23 augustus bereikte het pond een hoogtepunt in negen jaar ten opzichte van de Amerikaanse dollar (£ 1 = $ 1,9515) en steeg ten opzichte van de Duitse valuta tot meer dan DM 3.
Het pond stortte eind september weer in door de twijfels over de toetreding van Groot-Brittannië tot het wisselkoersmechanisme van het EMS, maar trok weer aan net voordat de toenmalige minister van financiën John Major bekendmaakte dat Groot-Brittannië op 8 oktober 1990 zou toetreden tot het wisselkoersmechanisme van het EMS. De rentetarieven werden met 1 procentpunt verlaagd tot 14 procent en het pond werd weer sterker.

Aandelenmarkten

De aandelenmarkten van de wereld kwamen begin 1990 opnieuw onder druk te staan door vooral bezorgdheid over inflatie en hogere rentetarieven. De effectenbeurs van Tokio daalde met meer dan 650 punten in januari, de grootste val op één dag sinds de wereldwijde beurskrach van oktober 1987 (zie pag. 705/1 e.v. - '90). De daling werd voortgezet in februari en op 26 februari kelderde de beurs met 4,5 procent (1.569 punten), de op één na grootste daling in de geschiedenis. De scherpe daling werd toegeschreven aan angst over de dalende yen en overgewaardeerde effectenkoersen op de beurs van Tokio. Andere internationale markten volgden Tokio niet el1 dalingen in Loriden en New York waren relatief bescheiden.
Tussen januari en april 1990 waren er aanzienlijke dalingen in de effectenkoersen in Japan (25 procent), Groot-Brittannië (10,75 procent) en Canada (9 procent). In Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten daalden de koersen met slechts ongeveer 2 procent. De koersen op de effectenbeurs in Duitsland stegen in dezelfde periode met ongeveer 3,5 procent.
De Dow Jones-index steeg op 12 mei tot een recordhoogte van 2.821 omdat men

verwachtte dat de rentetarieven in Amerika zouden dalen, maar de koersen op de effectenbeurs van New York daalden scherp op 23 juli doordat de verwachte renteverlagingen uitbleven. De beurzen van Londen en Tokio volgden New York en leden eveneens verliezen.

Na de inval van Irak in Koeweit op 2 augustus steeg de olieprijs van $ 16,18 per vat (prijs van juli) tot een gemiddelde van $ 26,50 in de eerste 24 dagen van augustus en bereikte in oktober een hoogtepunt van iets meer dan $ 41. De financiële markten in de wereld schommelden steeds meer bij het voortduren van de Goifcrisis waardoor wisselingen in olieprijzen, valuta- en aandelenmarkten wereldwijd werden aangemoedigd. In september werden de internationale effectenbeurzen zwaar getroffen door de angst voor een wereldwijde recessie en de aandelenkoersen in Londen bereikten het laagste sluitingsniveau sinds januari 1989 toen de waarde van in Londen ingeschreven bedrijven met f 6,4 mrd werd verminderd. De effectenbeurs van Tokio kelderde op 28 september tot het laagste niveau in 3 1/2 jaar op grond van ongefundeerde geruchten dat de oorlog in de Golf was uitgebroken.
Uit de Actuaries World Index van de *Financial* ***Times*** bleek dat de internationale aandelenkoersen met 19,5 procent waren gedaald in de periode van 26 oktober 1989 tot 26 oktober 1990, vergeleken met een daling van 5,2 procent in de periodevan27 juli 1989 tot 27 juli 1990, vlak voor het begin van de Golfcrisis. De aandelenkoersen in de vijf grootste geïndustrialiseerde landen vertoonden de volgende verliespercentages in de aandelenkoersen in de periode van 26 oktober 1989 tot 26 oktober 1990: Frankrijk 14,9 procent, West-Duitsland 1,6 procent, Japan 33,7 procent, Groot-Brittannië 5,4 procent en de VS 10,6 procent. Alle vijf landen behalve Japan registreerden winst in de aandelenkoersen over het jaar tot aan de Golfcrisis.

(Vor.ber. pag. 261/2 e.v. - 1990)

VERGADERING VAN MINISTERS VAN FINANCIËN VAN G-7

Op 20 en 21 januari 1991 vond in New York een ontmoeting plaats tussen de ministers van financiën en de presidenten van de centrale banken van de groep van zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen (Canada, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) om van gedachten te wisselen over de gevolgen van de Golfoorlog voor de wereldeconomie.

Hoewel de ministers overeenkwamen ,,de stabiliteit op de internationale financiële markten te handhaven", waren er opvallende verschillen tussen de toekomstveiwachtingen van de belangrijke G-7-machten. Deze vormden ten dele een weerspiegeling van hun uiteenlopende economische prestaties. Zo hadden de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada te maken met recessie, terwijl de vooruitgang van de Franse en Italiaanse economieën vertraging ondervond. De Duitse en Japanse economieën groeiden daarentegen nog steeds. De aangekondigde daling van het Amerikaanse bruto nationaal produkt (BNP) met 2,1 procent over het vierde kwartaal van 1990 bevestigde de recessie van de Amerikaanse economie. De totale groei van het BNP over 1990 met slechts 0,9 procent was het laagste groeicijfer sinds 1982. Met name de Amerikaanse en Franse ministers van financiën waren bezorgd dat de Duitse plannen voor verhoging van de rentetarieven gelanceerd met het oog op de door de kosten van de Duitse eenwording (zie pag. 5/1 e.v.-'91) toegenomen inflatoire druk, het vooruitzicht van een mondiale recessie zouden versterken. Amerikaanse functionarissen zouden uit angst voor een toenemend begrotingstekort benadrukt hebben dat elke stijging van het Duitse rentetarief de kans op een verdere verlaging van het Amerikaanse rentetarief zou verkleinen, waardoor de economie extra belast zou worden. De Franse autoriteiten hadden zich verzet tegen het opdrijven van de rentetarieven, ondanks de toenemende instabiliteit van de franc binnen het wisselkoersmechanisme van het Europese monetaire systeem (EMS). De Amerikaanse minister van financiën Nicholas Brady ontkende berichten dat functionarissen van zijn ministerie getracht zouden hebben een akkoord te bereiken over ,,streefzones" voor valuta in een poging internationale druk uit te oefenen om de koers van de Duitse mark te beïnvloeden.
Tijdens een persconferentie op 22 januari verwierp ook Karl Otto Pöhl, de president van de Duitse Bundesbank, de suggestie dat er gediscussieerd was over ,,streefzones" voor valuta, waarbij hij aantekende dat Duitsland zich zou verzetten tegen stappen om de valutabewegingen tussen G-7-landen te beperken. Op 29 januari onthulde Pöhl echter in het Handelsblatt, een Duitse financiële krant, dat Duitsland tijdens de G-7-ontmoeting alleen stond in zijn verzet tegen een akkoord over ,,streefzones" voor valuta.
In een na de ontmoeting uitgevaardigd communiqué werd ,,dedoorvoering van een gezond fiscaal beleid, in combinatie met een op stabiliteit georiënteerd monetair beleid" benadrukt. In het communiqué kreeg Duitsland een belangrijke rol toebedeeld bij het scheppen van ,,voorwaarden die gunstig zijn voor lagere algemene rentetarieven". Hoewel er geen gewag werd gemaakt van specifieke maatregelen om valuta te stabiliseren, ,,bevestigden (de ministers) opnieuw hun steun aan economische beleidssamenwerking op dit kritieke moment" en besloten zij ,,toezicht te houden op ontwikkelingen op de wisselmarkten". De ministers van financiën stemden ook in met een Amerikaans plan de schuldenlast van Egypte en Polen aanzienlijk terug te brengen. Brady onderstreepte dat de twee landen speciale gevallen waren. Egypte was naar zijn zeggen de ,,hoeksteen" van de coalitie in de Golfoorlog geweest, terwijl Polen baanbrekend werk had verricht op weg naar een vrije markteconomie in Oost-Europa. De Franse minister van financiën Pierre Bérégovoy verklaarde echter dat Polen niet de afschrijving van 80 procent, waarom het land had gevraagd, zou krijgen.

Zowel Japan als Duitsland beloofden hun financiële bijdragen aan de bekostiging van de Golfoorlog te verhogen.

Op 21 januari had Brady een ontmoeting met de Duitse minister van financiën Theo Waigel (die later weigerde een bedrag te noemen voor de Duitse bijdrage) en met de Japanse minister van financiën Ryutaro Hashimoto (die al op 18 januari verklaard had dat Japan een ,,aanzienlijke som" zou bijdragen, waarover ,,zo snel mogelijk" een beslissing zou vallen). Op 24 januari maakte Japan bekend de door de Verenigde Staten geleide troepenmacht in de Golf met nog eens $ 9 mrd te zullen steunen, waarmee de door Japan sinds augustus 1990 toegezegde som op $ 13 mrd kwam, inclusief een hulpfonds van $ 2 mrd voor de landen die onder de economische blokkade te lijden hadden. met name Jordanië, Egypte en Turkije (zie pag. 748/2 e.v.-'90).

Hoewel het slotcommuniqué van de G-7-vergadering slechts terloops verwees naar ,,ontwikkelingen in de Sowjet-Unie", werd duidelijk dat een beslissing om een eventuele Sowjet-deelname aan het IMF en de Wereldbank (zie pag. 858/1 e.v.-'90) op te schorten, verband hield met de algemene veroordeling van recente Sowjet-aanvallen op nationalisten in Letland en Litouwen (zie pag. 230/3 e.v.-'91).

De Britse minister van financiën Norman Lamont verklaarde na de ontmoeting dat er ,,grote teleurstelling bestond" over de economische hervormingen in de Sowjet-Unie, waarbij hij aantekende dat het ondenkbaar was dat dc geïndustrialiseerde landen de Sowjet-Unie bij haar betalingsbalans zouden helpen. In een IMF-rapport, opgesteld door de G-7-landen, werd in december 1990 geadviseerd leningen aan de Sowjet Unie te bevriezen totdat er meer duidelijkheid zou bestaan over een algemeen economisch herstel.
Het communiqué ,,benadrukte (ook) het belang van tijdige en succesvolle afronding van de Uruguay-ronde" (van multilaterale handelsbesprekingen. Zie pag. 286/3 e.v.-'91 voor de impasse in december).

Wijzigingvan Duitse en Amerikaanse disconto

Op 31 januari verhoogde de Duitse Federale Bank het disconto van 6 naar 6,5 procent om het inflatierisico en de kosten van de hereniging te bestrijden. De volgende dag verlaagde de Amerikaanse Federale Bank het disconto van 6,5 naar 6 procent. Andere belangrijke banken volgden dit voorbeeld spoedig door hun tarieven te verlagen van 9,5 naar 9 procent.

(Vor.ber.pag. 859/1 e.v.-1990)

ZESDE INTERNATIONALE AIDS- CONFERENTIE

De zesde internationale conferentie over Aids (acquired immune deficiency syndrome) die van 20-24 juni 1990 gehouden werd in San Francisco (Verenigde Staten), werd bijgewoond door meer dan 10.000 afgevaardigden (zie voor het vijfde congres in juni 1989 pag. 471/3 e.v. - '89). De conferentie werd echter geboycot door meer dan 100 organisaties en groeperingen, waaronder het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC), de Europese Gemeenschap en de Franse en Britse regeringen, uit protest tegen visabeperkingen die de Amerikaanse immigratie-autoriteiten hadden ingesteld tegen iedereen met een positieve uitslag op een HIV-test (human immunodeficiency virus, het Aids-virus).

Sinds 1987 kon deze seropositieven de toegang tot de Verenigde Staten ontzegd worden (op grond van een uit 1951 stammende wet ter beheersing van ernstige en besmettelijke ziekten). In januari 1990 waren de autoriteiten echter gestopt met het stempelen van de paspoorten van seropositieven om aan te geven dat zij besmet waren met het Aids-virus. Later werd ook besloten voor de duur van de conferentie specialevisa van 10 dagen uit te geven.

Tijdens de conferentie protesteerden duizenden demonstranten tegen de Amerikaanse visabeperkingen en tegen de naar verluidt ontoereikende geldmiddelen die de Amerikaanse regering ter beschikking stelde aan Aids-onderzoek en patiëntenzorg.

Verspreidingaids en HIV over de wereld

Op 31 juli 1990 publiceerde de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) het laatste rapport over de verspreiding van aids, waarin werd gesteld dat de aids-epidemie ,,zich dramatisch verspreidde". Tevens werden de schattingen ten aanzien van het aantal mensen dat besmet is met het HIV verhoogd tot tussen de 8 en de 10 miljoen. Dit was een verhoging van 2 mln ten opzichte van de vorige cijfers, maar deze schattingen lagen nog binnen de ruime marge die de organisatie al enige tijd aanhield.

In het rapport werd gesteld dat de ziekte zich met name in de ontwikkelingslanden veel sneller verspreidde dan venvacht. In de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara was het geschatte aantal HIV-geïnfecteerden verdubbeld tot 5 mln vergeleken met 2,5 mln in 1987. In het rapport werd gezegd dat men dacht dat door de verspreiding van de ziekte over het platteland 1 op de 40 vol%-assenmannen en vrouwen in het gebied besmet was met het HIV
In Azië had het virus zich snel verspreid onder intraveneuze drugsgebruikers en vrouwelijke prostituées. Minimaal 500.000 Aziaten zouden besmet zijn met het virus, terwijl Aids daar twee jaar eerder nog praktisch onbekend was. Met name in Thailand, India en op de Filippijnen was het aantal HIV-dragers dramatisch gestegen.
In Zuid-Amerika en het Caribisch gebied was een opvallende verschuiving te zien van besmetting via homoseksuelen naar besmetting via heteroseksuelen. In het rapport werd ervoor gewaarschuwd dat door de verspreiding van het HIV in Azië, Zuid-Amerika en de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara, de voorspelling dat in het jaar 2000 tussen 15 en 20 mln mensen geïnfecteerd zouden zijn met het HIV, ,,drastisch omhoog bijgesteld" zou moeten worden.
In het rapport werd gezegd dat er wereldwijd meer dan 260.000 gevallen van Aids aan de WHO waren gemeld, maar het werkelijke aantal werd twee tot drie maal hoger geschat. Verder werd voorspeld dat in de jaren '90 minstens 3 mln vrouwen en kinderen aan Aids zouden sterven en dat Aids de voornaamste doodsoorzaak zou zijn van jonge vrouwen en zelfs van de wereldbevolking als geheel.

Bij de op 3 januari 1990 gepubliceerde jaarlijkse aanpassing van de gegevens over de verspreiding van het HIV en van Aids meldde de WHO dat het totale aantal gemelde gevallen van Aids eind 1989 op 203.599 was gekomen. Dit betekende een toename met 36.942 of 22,2 procent ten opzichte van het jaar ervoor. Evenals in voorgaande rapporten merkte de WHO op dat vooral in Afrika veel gevallen van Aids niet werden gemeld, en dat het feitelijke aantal zieken veel hoger was.

In de volgende landen waren eind 1989 de meeste gevallen van Aids geregistreerd: de Verenigde Staten (113.211slachtoffers).Brazilië (8.064), Frankrijk (8.025) en Oeganda (7.375). De hoogste percentages werden aangetroffen op Bermuda, met 49,1 gevallen per 100.000 inwoners en de Bahama-eilanden met 38,0 gevallen per 100.000 (vergeleken met 12,0 per 100.000 in de VS). De relatief zware klap die Aids aar? deze twee Caribische streken toebracht, werd toegeschreven aan de belangrijke economische rol van het internationale toerisme aldaar. In februari 1990 meldde de WHO de eerste gevallen van HIV-besmettingen in Oost-Europa en de islamitische landen van Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Tot dan toe dacht men dat deze streken relatief onaangetast waren door de epidemie.

Nationale beleidsplannen voor de hestrijding van Aids

In augustus 1990 maakte de Australische regering bekend dat een verplichte bloedtest zou worden ingesteld voor potentiële immigranten en dat in principe alle HIV-dragers de toegang zou worden geweigerd.
De regering van Nieuw-Zeeland maakte vervolgens een vergelijkbare maatregel bekend. De Maleise regering kondigde in september 1990 op grond van de snelle verspreiding van Aids in Azië en het Stille-Zuidzeegebied aan dat steekproefsgewijs het bloed van Maleisiërs die uit Thailand terugkwamen (waar het aantal met het HIV besmette mensen het grootst was van de regio) zou worden getest.
In februari 1990 gaf de Chinese regering voor het eerst toe dat het HIV zich op grote schaal had verspreid, met name in de zuidwestelijke provincie Yunnan. Deze provincie had door de nabijheid van de drugs producerende ,,gouden driehoek" in Thailand en Myanmar een relatief groot aantal intraveneuze drugsgebruikers. Het provinciale bestuur kondigde een aantal preventieve maatregelen af, waaronder een uitbreiding van de ruimte voor bloedserumtests om besmetting met het HIV te kunnen ontdekken.

Medische ontwikkelingen

In juli 1990 maakten Britse Aids-onderzoekers bekend dat uit tests op een man die in 1959 aan een onbekende ziekte was overleden gebleken was dat hij drager was geweest van het HIV. Afgezien van dit geval waren eerder sporen van het virus aangetroffen in een bloedmonster van een patiënt in Zaïre in 1959 en in het bloed van een Amerikaanse man die in 1969 was gestorven. Dit waren de eerste bekende sterfgevallen ten gevolge van de ziekte Aids, die in

1981 voor het eerst als zodanig werd herkend.
In de loop van 1990 meldden onderzoeksinstituten en geneesmiddelenbedrijven vorderingen in het onderzoek naar een middel tegen Aids, maar alles bevond zich nog in het onderzoeks- en teststadium. Van azidothymidine of zidovudine (AZT), het enige middel dat tot dan toe erkend was voor de behandeling van Aids, werd aangetoond dat het een aantal ernstige bijwerkingen had en het middel werd ook in verband gebracht met een toegenomen aantal gevallen van kanker.

(Vor.ber. pag. 71/2/3 e.v.- 1991)

MILIEU. TWEEDE WERELDCONFERENTIE OVER HET KLIMAAT. LONDON DCMPING CONVENTION. CONFERENTIES OVER NATUURBEHOUD

Aan het einde van de tweede wereldconferentie over het klimaat, die van 5-7 november 1990 in Genève plaatsvond, ondertekenden de 137 deelnemende regeringen een overeenkomst waarin zij erkenden dat de aarde warmer wordt en waarin zij beloofden stappen te nemen om deze opwarming te beperken. Dit zou worden bereikt door een verdrag over de klimaatsverandering op te stellen waarin wettelijk bindende protocollen werden opgenomen voor de beperking van de uitstoot van gassen die mede de opwarming van de aarde veroorzaken. Tevens zouden bepalingen worden opgenomen dat de geïndustrialiseerde landen financiële en technische bijstand zouden verlenen aan de landen uit de Derde Wereld om hen te helpen dat te bereiken zonder dat zij de gunstige effecten van de industriële ontwikkeling zouden missen. Het begin van de onderhandelingen over het verdrag werd gepland voor februari 1991, met de bedoeling dat vóór de milieu- en ontwikkelingsconferentie in Brazilië in 1992 een overeenkomst zou worden bereikt.
Het bereiken van overeenstemming werd vertraagd door de onwillige houding van de grotere olieproducerende landen onder leiding van Saoedi-Arabië, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten om vaste doelstellingen te formuleren voor de beperking van de uitstoot van gassen die verantwoordelijk zijn voor het broeikaseffect. Dergelijke doelstellingen werden gesteund door de westerse landen, en door Australië, Japan en de Europese Gemeenschap (EG). Zij stelden een verplichting voor om in het jaar 2000 de uitstoot van kooldioxide (de grootste veroorzaker van het broeikaseffect) op het huidige niveau te bevriezen. Op 5 november was een gezamenlijke intentieverklaring uitgegeven door de achttien landen van de EG en de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA). De Duitse regering ging een stapje verder en beloofde een nettoreductie van de uitstoot van C02 van 20 tot 25 procent in het jaar 2005.

De mislukking om definitieve doelstellingen te formuleren veroorzaakte felle kritiek van de milieubewegingen. De grootste Amerikaanse milieugroepering. de Sierra Club. legde de schuld van de „mislukking van de conferentie" bij de Amerikaanse regering. Een zegsman verklaarde dat .,meer dan 700 wetenschappers klaroengeschal hadden laten horen om op te roepen tot actie en dat de VS het enige rijke land was dat geen concrete beloften had gedaan"
Het hoofd van de Amerikaanse delegatie John Knauss noemde de doelstellingen ten aanzien van de emissies ,,idealistisch". Toen hij werd gevraagd te reageren op de doelstellingen van de Duitse regering zei Knauss dat die ongetwijfeld waren gebaseerd op een ,,zeer grondig" onderzoek. waaraan hij toevoegde dat .,wij geeri onderzoek op dat niveau hebben gedaan".

Vergadering London Dumping Convention

Van 29 oktober tot 2 november 1990 vergaderden op het hoofdkantoor van de Internationale Maritieme Organisatie in Londen 43 vertegenwoordigers van de 64 landen die de London Dumping Convention (LDC, een instrument van de VN om het in zee lozen van afval binnen de perken te houden) uit 1972 hadden ondertekend. Er werd afgesproken dat vanaf 1995 geen enkele soort industrieel afval meer zou mogen worden gestort in de internationale wateren, en dat er dus ook geen kernafval meer in de zeebodem mocht worden opgeslagen.

De bestaande zwarte lijst van stoffen die niet in zee mogen worden geloosd, zou worden vervangen door een algeheel stortverbod. De Noordzee-conferentie zou een onderzoek laten verrichten om de stortplaatsen in kaart te brengen, en de lidstaten zouden verantwoordelijk zijn voor de vervolging van de eigen staatsburgers die met hun schepen de conventie schenden.

Aanvankelijk verzetten Frankrijk, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten zich tegen het voorstel. omdat zij hun kernafval in zee wilden blijven lozen. Ook werd het argument aangedragen dat het verbod prematuur was en dat door zo'n verbod de industriële ontwikkeling van de ontwikkelingslanden zou worden belemmerd. Er werd heftig geprotesteerd tegen dergelijke argumenten door milieugroeperingen als Greenpeace, die het uiteindelijke resultaat beschreven als ,,eensterk signaal van de internationale gemeenschap dat het storten van kernafval in zee onacceptabel is".
Een andere ontwikkeling was dat de LDC voorstelde zijn opdracht uit te breiden tot het beperken van afvallozingen direct in zee vanaf het land. Deze lozingen zijn verantwoordelijk voor 80 procent van de zeevervuiling. Tot dat moment had de opdracht van de LDC alleen betrekking op de lozingen vanaf schepen. Een rapport en voorstellen zouden worden voorgelegd bij de voorbereidende vergaderingen voor de milieu- en ontwikkelingsconferentie van 1992 in Brazilië.

(Vor.ber. pag. 419/1 e.v. - 1991)

Conferenties over natuurbehoud

In de tweede week van januari 1991 zonden de meer dan 20 landen die in 1979 in Bern het Verdrag over het Behoud van Europese Wildreservaten en Natuurgebieden hadden ondertekend, afgevaardigden naar het Franse Straatsburg. Daar vond een conferentie plaats over de bescherming van zeldzame diersoorten en bedreigd natuurgebied. Tijdens deze conferentie werd met name Griekenland zwaar bekritiseerd, omdat het in dat land, vergeleken met de andere deelnemende landen, het slechtst gesteld was met het natuurbehoud.
Op 18 en 19 december vond op initiatief van Finland en Frankrijk in Straatsburg een conferentie plaats over de bescherming van de Europese bossen. Aan deze conferentie werd deelgenomen door bosbouwdeskundigen uit 30 Oost- en Westeuropese landen.

De afgevaardigden bespraken onderwerpen als zure regen, luchtvervuiling cn klimaatsveranderingen in Centraal- en West-Europa. Ze besloten ten behoeve van deze problemen een Europese informatiebank in het leven te roepen. een onderzoeksprogramma op te zetten inzake bergwouden, een Europees reservaat te creëren en de interne Europese samenwerking te verbeteren. Daarnaast werd besloten tot uitbreiding van het controle-apparaat dat was ingesteld krachtens het uit 1979 stammende Geneefse Verdrag inzake Grensoverschrijdende Luchtvervuiling over Lange Afstand. Een conferentie over een wereldwijde strategie voor de bescherming van bosgebieden zou in september 1991 in Parijs moeten plaatsvinden. In een op 17 december door de Europese Gemeenschap gepubliceerd rapport werd erop gewezen dat 9.9 procent van de Europese wouden het afgelopen jaar tot 25 procent ontbladerd was. De zwaarst getroffen bossen bevonden zich in Tsjechoslowakije. Polen en het voormalige Oost-Duitsland.

ORGANISATIE VAN NIET-VERTEGENWOORDIGDE NATIES EN VOLKEREN. ONDERTEKENING VAN OPRICHTINGSHANDVEST

Op 11 februari 1991 werd in Den Haag officieel een Organisatie van Niet-vertegenwoordigde Naties en Volkeren (Unrepresented Nations and Peoples' Organization, UNPO) opgericht. De organisatie verklaarde dat zij de etnische groeperingen en minderheden vertegenwoordigde die niet door de Verenigde Naties werden erkend. Zij stelde zich ten doel ,,het zelfbeschikkingsrecht van onderdrukte volkeren in de gehele wereld" te verdedigen.

Het oprichtingshandvest was ondertekend door afgevaardigden uit Tibet, Koerdistan, Toerkestan, Armenië, Estland, Letland, Georgië, de Wolga, de Krim, de Griekse minderheid in Albanië, de Noordamerikaanse Indianen, de Australische aboriginals, aboriginals uit Irian Jaya en Papoea Nieuw-Guinea, bewoners uit de Cordillera op de Filippijnen en de niet-Chinezen uit Taiwan.
De organisatie riep een algemene vergadering in het leven en benoemde Linnarrat Mall, een Est, tot voorzitter.

ANTARCTICA

BIJEENKOMSTEN OVER ZUIDPOOLVERDRAG

Tijdens een bijeenkomst in Chili van landen die het Antarcticaverdrag van 1961 hebben ondertekend, werd gesproken over een ontwerpprotocol voor de bescherming van het milieu van Antarctica. Omdat er geen consensus werd bereikt, besloot men in april 1991 in Madrid verder te praten.

De bijeenkomst werd van 19 november tot 6 december 1990 in de Chileense stad Vina del Mar gehouden Van de 37 verdragslanden woonden er 34 de bijeenkomst bij Daarvan deden er 25 wetenschappelijk onderzoek op het continent en hadden zeven landen territoriale eisen laten vastleggen (Argentinie, Australie, Chili, Frankrijk, Nieuw-Zeeland, Noorwegen en Groot-Brittannie) en behielden de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten zich het recht voor dat ook te doen

Er werd voornamelijk gedebatteerd over een voorstel om alle vormen van mijnbouw of mineralenexploitatie op het continent te verbieden. Dit voorstel maakte deel uit van het plan Antarctica tot een ,,wereldnatuurreservaat" te verklaren, slechts bestemd voor verantwoord toerisme en onderzoek. Australië, Nieuw-Zeeland en Frankrijk hadden het voorstel ingediend. Het werd door negen andere landen gesteund, maar met meer of minder klem afgewezen door Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Japan.

De Amerikaanse vertegenwoordigers stelden een langdurig en bindend moratorium voor op alle mijnbouw, terwijl Groot-Brittannie een aangepast verdrag voorstond waarin de voorwaarden waren geregeld waaronder mijnbouw zou zijn toegestaan. Dit zou dan in feite de Conventie inzake de regeling van mijnbouwactiviteiten in het Zuidpoolgebied uit 1988 vervangen, een conventie die zeer veel weerstanden had opgeroepen en waar op dat moment alleen Japan nog achter stond.

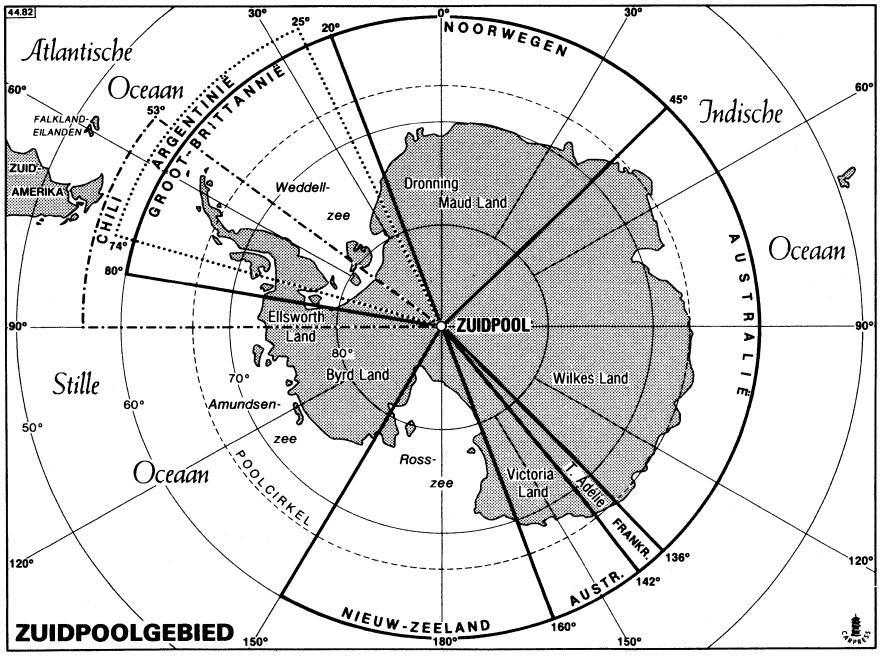

Aarzelend werd voorgesteld aat het in Madrid te bespreken ontwerpprotocol, naast een verbod op ,,mijnbouwactiviteiten", ook maatregelen zou bevatten die Antarctica moesten beschermen tegen het storten van vuil en de vervuiling van de zee. Het protocol weerspiegelde de voortgaande verschuiving naar een betere bescherming van het milieu, terwijl het ook erkende dat er nog aanzienlijke meningverschillen bleven bestaan. Milieuactivisten hadden onder aanvoering van Greenpeace en het Wereldnatuurfonds een greetscheepse campagne gevoerd ter ondersteuning van het voorstel voor een wereldnatuurreservaat. Hoewel duidelijk blijk werd gegeven van teleurstelling omdat de conferentie hiertoe niet besloten had, erkenden de milieuactivisten wel dat dit doel dichterbij was gekomen.

Overeenkomst over mijnbouwverbod

Van 22-30 april 1991 kwamen de verdragslanden in Madrid wederom bij elkaar. Nu werd men het wel eens over een ontwerpprotocol, waarvan een 50 jaar durend verbod op mijnbouw en minerale exploitatie in Antarctica de kern vormde. Het verdrag zou ter ratificatie naar de regeringen van de verdragslanden gaan.

Na vijftig jaar kon het verdrag alleen worden verworpen door een meerderheid van 75% van alle staten die de voor dat doel te houden Verdragsconferentie zouden bijwonen, waaronder de huidige 26 stemmende staten zouden moeten zijn. Milieuactivisten verwelkomden het besluit als een grote stap in de richting van het behoud van Antarctica.

De volledige tekst van het protocol moest geheim blijven tot na de formele ondertekening van de ratificatieprotocollen, die gepland was voor eind juni in Madrid.
Het leek echter wel duidelijk dat er, naast het mijnbouwverbod, ook afspraken waren gemaakt over de bescherming van het water, de afvaldumping door de talrijke onderzoekscentra in het gebied en het behoud van flora en fauna.

De overeenstemming over het protocol werd vergemakkelijkt door uitspraken vóór en tijdens de conferentie door Nederland, Duitsland en Japan dat zij een mijnbouwverbod zouden steunen. Dit bracht Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, samen met andere supporters van exploitatie zoals Saoedi-Arabië en Zuid-Afrika, in een onmogelijke positie, want de meerderheid van de 26 verdragslan-

den was nu voorstander van een verbod. Vooral de Japanse verklaring, gedaan op 23 april, kwam onverwacht, en werd door milieuactivisten begroet als een ,,slag in het gezicht van het pro-mijnbouwkamp".

(Vor. ber. pag. 46/1 e.v. - 1990)

IEA

BEËINDIGING VAN VERKOOP OLIE-VOORRADEN

Op 6 maart 1991 kondigde de Internationale Energiedienst (IEA), die in 1974 was opgericht door de Raad van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) om het energiebeleid van de deelnemende landen te coördineren, aan het plan om olievoorraden van de IEA op de markt te brengen, te zullen intrekken.

Deze maatregel was in januari geïntroduceerd om gedurende de Golfoorlog meer olie beschikbaar te stellen voor de wereldmarkt. Door de wapenstilstand in de Golf zouden de meeste olieproducerende landen naar verwachting hun produktie echter kunnen hervatten.

IEA-voorzitter Geoffrey Chipperfield verklaarde op 6 maart dat 17 landen olie uit hun voorraden op de markt hadden gebracht en dat tijdens de crisis zowel de wereldolievoorraad als de olieprijs op de wereldmarkt stabiel waren gebleven.

(Vor.ber. pag. 200/3 e.v. - 1991)

OESO

CONFERENTIE OVER MIGRATIE

Van 13-15 maart namen vertegenwoordigers uit 25 landen deel aan een conferentie over immigratiebeleid in Rome, die plaatsvond op initiatief van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De problemen die de conferentie aan de orde wilde stellen, werden geïllustreerd door de recente toevloed van duizenden Albanezen in Zuid-Italië.

Alle delegaties voorspelden een toename van de migratiedruk. De voorzitter van de ontwikkelingscommissie van de OESO verklaarde dat ,,het duidelijk is dat er een nieuwe migratiegolf aanstaande is, wanneer het beleid niet spoedig veranderd wordt". De vergadering verwierp het tegenstrijdige beleid van rijke landen die ,,met de ene hand - door protectionisme - wegnemen wat ze met de andere - door ontwikkelingshulp - hebben gegeven", terwijl een afdelingshoofd van de OESO opmerkte dat ,,het migratieprobleem direct in verband staat met de noodzaak van een ander samenwerkings- en ontwikkelingsbeleid en van handelsliberalisering". Op 16 maart meldde de Economist dat wereldwijd de meeste migranten, vluchtelingen en gastarbeiders afkomstig waren uit Azië en dat de meest dramatische toename voorkwam bij hen die legaal of illegaal werk vonden in Japan, Taiwan en de Golfregio (tot daar een conflict uitbrak). In het midden van de jaren zeventig deden ongeveer 20.000 mensen per jaar een aanvraag voor asiel in Europa; in 1990 waren dat er ongeveer 600.000.

OPEC

BESLUIT OM NIET OPNIEUW PRODUKTIEQUOTA OF TE LEGGEN

Op 11 en 12 maart 1991 vond in Genève voor het eerst sinds het staakt-het-vuren in de Golfoorlog een vergadering van de leden van de Organisatie van Olie-exporterende Landen (OPEC) plaats. Irak en Koeweit, wier produktie nog steeds aan het embargo onderhevig was dat na de Iraakse invasie van Koeweit in augustus 1990 was opgelegd, warenniet vertegenwoordigd.
De 11 landen die de vergadering bijwoonden stemden in met het Saoedische voorstel de produktie van alle lidstaten op vrijwillige basis met 5 procent terug te brengen. Daarmee hoopten de OPEC-landen hun gezamenlijke produktie met net iets meer dan 1 mln vaten per dag te verlagen tot 22,3 mln vaten per dag. Ze iegden echter niet opnieuw verplichte produktiequota op, die in augustus 1990 na de invasie van Koeweit waren opgeschort.

Iran, Algerije en Nigeria vonden de produktieverlaging van 5 procent onvoldoende. Zij wilden de produktie van de OPEC-landen terugbrengen tot 21 mln vaten per dag om een streefprijs van $21 voor een vat olie te bewerkstelligen.

Saoedi-Arabië, verreweg de grootste producent binnen de OPEC, weigerde akkoord te gaan met de druk om een relatief groter aandeel van de totale produktiebeperking van de OPEC op zich te nemen. De Saoedische minister van olie Hisham Nazer verklaarde dat zijn land eigenlijk van plan was de komende jaren de produktiecapaciteit met 30 procent te verhogen van de huidige 8,4 mln vaten per dag tot ongeveer 12 mln vaten per dag (voor het uitbreken van de Golfoorlog was een quotum van 5,4 mln vaten per dag overeengekomen). Hij voegde daaraan toe dat Saoedi-Arabië zijn produktie het komende kwartaal niet zou beperken, zelfs niet wanneer de olieprijs op de wereldmarkt zouzakken.

De Algerijnse minister van mijnbouw en industrie Sadek Boussena verklaarde tijdens de vergadering dat hij zich waarschijnlijk niet kandidaat zou stellen voor een volgende ambtstermijn als OPEC- voorzitter. Hij was bang dat het Saoedische oliebeleid sinds de Golfoorlog, die duidelijk had gemaakt dat Saoedi-Arabie afhankelijk was van Amerikaanse militaire bescherming, in feite bepaald werd door Amerikaanse belangen.

(Vor.ber. pag. 358/2/3 - 1991)

VERENIGDE NATIES

EERSTE ZITTING VAN VN-CONFERENTIE OVER BROEIKASEFFECT

In Washington vond van 4-14 februari 1991 de eerste zitting plaats van een langlopende VN-conferentie over het broeikaseffect. Deze vergadering was bedoeld om internationale consensus te bereiken over maatregelen ter beperking van het broeikaseffect en klimaatsveranderingen. De organisatoren van de conferentie hoopten dat een dergelijk akkoord ondertekend zou kunnen worden tijdens de VN-conferentie over milieu en ontwikkeling, die in juni 1992 in Brazilië zou plaatsvinden.

De conferentie werd bijgewoond door afgevaardigden uit 130 landen. Zij werden het eens dat toekomstige besprekingen zich zouden moeten toespitsen op het aanwijzen van ,,geschikte toezeggingen" om de uitstoot van kooldioxide en andere voor de ozonlaag schadelijke gassen te beperken. Daarnaast moesten Derde-Wereldlanden geholpen worden bij de ontwikkeling van minder vervuilende industrieën. De Amerikaanse regering bleek opnieuw terughoudend ten aanzien van voorstellen om duidelijke streefgetallen vast te stellen voor de beperking van de uitstoot van gassen of hulp aan de Derde Wereld. De meeste andere westerse landen, waaronder Groot-Brittannië, steunden deze voorstellen in principe echter wel.

De volgende vergadering zou volgens plan in juni in Nairobi, Kenia, moeten plaatsvinden.

(Vor.ber. pag. 635/2/3 - 1990)

INDEX AFLEVERING NR. 3046

ANTARCTICA Bijeenkomsten over Zuidpoolverdrag **422**
ARABISCHE LIGA Raad vergadert in Cairo **402**
Meguid secretaris-generaal **402**
ASEAN Economisch seminar op Bali **411**
BANGLADESH Kabinetsformatie door Begum Zia **412**
Verkiezingsuitslagen **412**
BELGIË Houding van België in Golfcrisis **361**
BENIN Presidentsverkiezingen **386**
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK Benoeming premier **387**
EL **SALVADOR** Vredesbesprekingen, veiligheidssituatie en mensenrechten **383**
Aanvullende parlementsverkiezingen **386**
EUROPESE GEMEENSCHAP Britse voorstellen voor harde ECU **363**
Hulp aan Oost- en Midden-Europa **366**
EUROPESE INVESTERINGSBANK Jaarverslag EIB **366**
FIJI Toestand van de economie **415**
IEA Beëindiging verkoop olievoorraden **423**
INTERNATIONALE ZAKEN Economische en financiële trends **417**
Ministers G-7 in New York bijeen **419**
Zesde internationale Aids-conferentie **420**
Ondertekening oprichtingshandvest organisatie van niet-vertegenwoordigde naties **422**
IRAK De Koerdische crisis **402**
Internationale hulp **406**
VN-resoluties over staakt-het-vuren en gedemilitariseerde zone **407**
Begroting 1991 **408**
IRAN Mensenrechten **409**
Diplomatieke activiteiten **409**
KOEWEIT Terugkeer van kroonprins en emir **409**
Behandeling van Palestijnse bevolking **410**
Nieuwe schatting van schade aan infrastructuur **411**
MACAO Nieuwe gouverneur **412**
MAGHREB Topconferentie AMU **387**
MALEISIË Aanpassing van Nieuwe Economische Politiek **413**
MALI Vredesakkoord met Toearegs **388**
President Moussa Traore afgezet **388**
Vorming nieuwe regering **389**
MIDDEN-OOSTEN Diplomatieke activiteiten na de Golfoorlog **400**
MILIEU Conferenties over klimaat, afvaldumping en natuurbehoud **421**
Eerste zitting VN-conferentie over broeikaseffect **423**
NAMIBIË Overzicht over 1990 **390**
Besprekingen over Walvisbaai **391**
NEDERLAND Samenstelling nieuwe Eerste Kamer **361**
NIGER Voorbereiding Nationale Conferentie **391**
OESO Conferentie over migratie **423**
OOSTENRIJK Veranderingen in Staatsverdrag **366**
Vorming brede coalitie **367**
OPEC Besluit om niet opnieuw produktiequota op te leggen **423**
PAPOEA NIEUW-GUINEA Vredesakkoord in Bougainville-conflict **415**
Politieke ontwikkelingen **416**
RAAD VAN EUROPA Verdrag over televisie zonder grenzen **368**
Conferentie over Oost-West-migratie **369**
ROEMENIË Binnenlandse ontwikkelingen **369**
Economische ontwikkelingen **370**
Aanhoudende protesten **372**
Wedergeboorte Communistische Partij **373**
Buitenlandse betrekkingen **375**
SAO TOMÉ E S PRINCIPE Verkiezing van nieuwe president **391**
SOWJET-UNIE Ontwikkelingen in de republieken **376**
Referendum over instandhouding Unie **381**
THAILAND Interimgrondwet goedgekeurd **413**
Nieuwe premier en nationale wetgevende assemblée **413**
Regeringsverklaring **414**
TSJAAD Nieuwe regering en ,,nationaal handvest" **392**
VERENIGDE NATIES Eerste zitting VN-conferentie over broeikaseffect **423**
ZAÏRE Registratie politieke partijen **392**
Nieuwe overgangsregering **393**
Moboetoe akkoord met nationale conferentie **393**
ZUID-AFRIKA Ontmoeting ANC-Inkatha **394**
President belooft afschaffing apartheid **395**
Betrekkingen ANC-regering **395**
Opening proces tegen Winnie Mandela **396**
Nieuwe berichten over ,,doodseskaders" **397**
Opleving geweld in kleurlingenwijken **397**
Regering presenteert landhervormingswetten **398**
Kabinetswijziging **399**
Couppogingen in Ciskei **400**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uigeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

NATIONALE BANK BEZORGD OVER CONCURRENTIEPOSITIE VAN DE ONDERNEMINGEN

In zijn jaarverslag over 1990 sprak de Nationale Bank van België haar ernstige bezorgdheid uit over de loonevolutie in verscheidene sectoren. ,,Als de lonen in de komende twee jaar reëel, bovenop de indexeringen, met 4 tot 5 procent zouden stijgen. dan zou dat slecht zijn voor onze economie ei? voor de tewerkstelling. We overtreffen dan de gemiddelde loonstijging bij onze belangrijkste handelspartners en verliezen aldus onze concurrentiekracht", zei gouverneur Alfons Verplaetse in een toelichting bij het jaarverslag. De gesloten collectieve arbeidsovereenkomsten in diverse sectoren komen neer op een gemiddelde reële loonstijging met 4,5 % in 1991-92. Verplaetse zei het meest verontrust te zijn door de evolutie van de concurrentiekracht en de ontoereikende efficiëntie en produktiviteit van de overheidssector. ,,De concurrentie is de hoeksteen van alles. Het is een kwestie van overleven", aldus de gouverneur.

BNP EN BELANGRIJKSTE BESTEDINGSCATEGORIEEN TEGEN PRIJZEN VAN 1985

(veranderingspercentages t o v het voorgaande jaar)

	1987	1988	1989	1990 r
Particuliere consumptie	3.1	2.8	3.8	3.9
Overheidsuitgaven	−0.1	−0.3	-2.0	0,2
Overheidsconsumptie	0,8	−0.4	−0.7	0,5
Overheidsinvesteringen	−6.7	0.6	−12.4	-2.0
Woongebouwen	7,6	22.3	18,9	7.0
Brutovorming van vast kapitaal door. de bedrijven	8,1	13,1	16.3	9.0
p.m. Totale brutovorrning van vast kapitaal[1]	5.8	13.4	13,6	7.5
Voorraadwijziging[2]	0,8	0.2	0,2	−0.4
Totaal van de binnenlandse bestedingen	3,9	4.2	5,0	3,6
Uitvoer van goederen en diensten	7,1	9,0	7,0	4.0
Totaal van de finale bestedingen	5.3	6.3	6,1	3.8
Invoer van goederen en diensten	9,3	8.5	8.7	3,8
BBP	2.3	4.6	4.0	3.7
Saldo van de factorinkomens[2]	0,2	−0,1	−0.1	. .
BNP	2,6	4.5	4.0	3.7

Bron NIS

[1] Overheidsinvesteringen woongebouwen en brutovorming van vast kapitaal door de bedrijven

[2] Bijdrage tot de groei van het BNP

Economische ontwikkeling

Niettegenstaande de internationale omstandigheden minder gunstig waren tijdens de voorgaande twee jaren, heeft de Belgische economie in 1990 haar vorige goede macro-economische prestaties grotendeels bevestigd, luidt het jaarverslag van de Nationale Bank. De activiteit groeide in het nog steeds krachtige tempo van zowat 3,7 %, een percentage dat nauwelijks lager ligt dan in 1989 en dat opnieuw het groeicijfer voor de gezamenlijke EG ruimschoots overtreft.

De conjunctuurverzwakking die het merendeel van de voornaamste Europese landen al in 1989 trof, liet zich niettemin ook in de Belgische economie gevoelen, meer bepaald via de gelijktijdige vertraging van het expansietempo van de uitvoer. De economische verslapping trad hier evenwel later op, en was wellicht ook minder ingrijpend. De afwijkende ontwikkeling vloeide hoofdzakelijk voort uit het feit dat het activiteitsverloop werd geschraagd door de opgang van de belangrijkste binnenlandse bestedingscategorieën, die vooral tijdens het eerste half jaar nog zeer fors was.

Het particulier verbruik, dat werd gedragen door een nog krachtige groei van het beschikbare inkomen en door de verlaging van de spaarquote van de gezinnen, ging er met bijna 4 % nog sterker op vooruit dan in 1989: Vooral de aankoop van goederen nam een hoge vlucht, met name tijdens de eerste helft van het jaar. Ook de bedrijfsinvesteringen bleven aanzienlijk toenemen met 9 %, al werd het uitzonderlijke groeitempo van de twee voorgaande jaren niet meer bereikt; inzake de produktieve investeringen klom België aldus opnieuw op tot hetzelfde niveau als dat van zijn belangrijkste Europese partners.

De vraag naar woningen daarentegen liep in 1990 duidelijk terug, maar de activiteit, die de vraag met enige vertraging volgt wegens de tijd die nodig is om de bouwwerken te voltooien, liet nog een stijging zien. De bij de aanvang van het jaar aldus ten opzichte van de meeste industrielanden ontstane conjunctuurkloof, sorteerde heel normaal haar effect op het verloop van de invoer: deze nam in die periode veel sterker toe dan de uitvoer. Aan het einde van het jaar deed zich echter een duidelijke ombuiging voor: de geleidelijke vertraging van de binnenlandse bestedingen drukte de expansie van de invoer, terwijl de Duitse eenwording de leveringen aan het buitenland mee omhoog trok. Al met al zou de netto uitvoer het groeipercentage van het nationale produkt in 1990 weinig hebben beïnvloed.

Het algemene activiteitspeil weerspiegelend, bleef de creatie van arbeidsplaatsen in 1990 aanzienlijk: zo'n 36.000 banen in de bedrijven. waarvan 9.000 in de industrie, die aldus haar personeelsbestand na een langdurige inkrimping voor het tweede jaar na elkaar zag aangroeien. De werkloosheid bleef dus slinken, zij het in een duidelijk vertraagd tempo. Volgens de Europese gestandaardiseerde gegevens is het werkloosheidscijfer als jaargemiddelde teruggelopen van 8,5 tot 8,1 %. Dat percentage ligt iets onder het Europese gemiddelde. Deze verbetering van de jaarcijfers was nochtans grotendeels reeds in het begin van het jaar een feit. Het verloop van het jaar was veeleer gekenmerkt door een stabilisering van het werkloosheidspercentage. Waarschijnlijk bereikte het in het tweede kwartaal zelfs een conjunctureel dieptepunt. Nadien ging het opnieuw lichtjes oplopen, doordat het aantal personen dat minder dan een jaar werkloos was, meer bepaald jongeren op zoek naar een eerste betrekking, opnieuw begon te stijgen.

Prijzen

De Golfcrisis had in 1990 weliswaar nauwelijks enige invloed van betekenis op het activiteits- of werkgelegenheidsverloop, maar de ontwikkelingen op het vlak van de prijzen droegen duidelijker het stempel van de hevige schommelingen van de aardolieprijzen. De inflatie kon niettemin in de hand worden gehouden, hoofdzakelijk omdat zij in hoge mate mede door de aanhoudende waardevermindering van de nationale valuta in de loop van het jaar werd getemperd.

Ondanks het duurder worden van de

Maandblad 61ste jaargangnr 3047, pag. 45867-45946

aardolieprodukten, liepen de invoerprijzen met zowat 0,7 % terug. In het eerste halfjaar versterkte de stevige positie van de frank aldus het effect van de gedaalde energieprijzen en tussen december 1989 en juli 1990 werd het inflatiecijfer op jaarbasis van 3,6 tot 3 % teruggeschroefd. Vanaf augustus remde de zwakheid van de doilar de weerslag van de gestegen internationale prijsnoteringen voor aardolie af. Die stijging wordt volgens de bepalingen van het tussen de staat en de Belgische Petroleumfederatie gesloten programma-akkoord in het indexcijfer van de consumptieprijzen doorberekend. Het inflatietempo is dan gaan versnellen tot een maximum van 4,3 % in oktober. In december was het opnieuw gedaald tot 3,5 %, iets minder dan in de overeenstemmende maand van 1989. Als jaargemiddelde beliep de opgang ook 3,5 %, wat neerkomt op een slechts zeer geringe versnelling ten opzichte van 1989. De prijsontwikkeling verliep dus parallel aan die in de Europese landen met een lage inflatie. Ze viel aanmerkelijk gunstiger uit dan in het geheel van de EG, niettegenstaande België gevoeliger is voor de veranderingen in de energieprijzen.

BLEU

De stevige positie van de frank maakte het eveneens mogelijk grotendeels de ruilvoetverslechtering goed te maken, die anders door het verloop van de aardolieprijzen zou zijn teweeggebracht. Het overschot van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU) in het lopende verkeer met het buitenland stabiliseerde zich op zowat 145 miljard en verzekerde de unie verder een benijdenswaardige plaats tussen de enkele Europese landen (Duitsland, Nederland, Ierland), die zich reeds verscheidene jaren in een comfortabele positie tegenover het buitenland bevinden.

De stabilisering van het lopende overschot vloeit ten dele voort uit de wellicht uitzonderlijke toename van het surplus bij de arbitrageverrichtingen op goederen, met name wegens de verruiming van de in franken uitgedrukte winstmarge van de ingezeten arbitrage-agenten.
Zij toont vooral aan dat de nationale producenten hun stevige positie op de binnenlandse markt en bij de uitvoer hebben weten te handhaven. De negatieve weerslag, die de conjunctuurkloof in het voordeel van de Belgische economie en ook de verzwaring aan het einde van het jaar van de aardolierekening met zowat 25 miljard op het saldo van het handelsverkeer met het buitenland, kon aldus worden afgezwakt.

Loonkosten

Deze positieve ontwikkeling kon zich bovendien voltrekken ofschoon een van de belangrijkste en wellicht ook de makkelijkst kwantificeerbare onder de diverse factoren die de concurrentiepositie van de nationale ondernemingen bepalen, namelijk de loonkostendispariteit, zich niet meer in een voor de Belgische ondernemingen gunstige zin heeft ontwikkeld
De loonsverhogingen zijn in België immers opgelopen tot 5,7 %

Bij de zeven belangrijkste handelspartners lag de in nationale valuta uitgedrukte toename weliswaar hoger, namelijk 5,9 %, maar in gemeenschappelijke munt, wat de correcte vergelijkingsmaatstaf is om het concurrentievermogen te meten, zou de stijging bij de zeven belangrijkste handelspartners beperkt zijn gebleven tot 1,3 %. Deze discrepantie is vooral toe te schrijven aan de waardevermindering ten opzichte van de frank, van zwevende valuta's, zoals de dollar, de yen en tot oktober het pond sterling.
Dergelijke bewegingen hebben vaak slechts na een vrij lange periode een weerslag op het verloop van de marktaandelen en de nationale producenten zijn wellicht de vruchten blijven plukken van de vooruitgang, die in 1988 en in mindere mate in 1989 was geboekt. Fundamenteler beschouwd, diende de heel wat sneller dan bij de belangrijkste concurrenten verlopen stijging van de loonkosten vermoedelijk door een inkrimping van de winstmarges van de uitvoerders te worden opgevangen. De beschikbare informatie lijkt erop te wijzen dat dit het geval is geweest: de uitvoerprijzen liepen in 1990 immers met 1,1 % terug, terwijl de invoerprijzen minder sterk daalden en de loonkosten per eenheid produkt een stijging lieten zien.
Deze ontwikkeling wekt ernstige bezorgdheid voor de toekomst, temeer omdat de Golfcrisis voor een aantal additionele onzekerheden zorgt, met name inzake het komende prijsverloop voor de ingevoerde energie en de weerslag daarvan op de vorming van prijzen en kosten in een economie, waar het indexeringsmechanisme op zeer ruime schaal wordt toegepast. Het is immers van essentieel belang dat het land gespaard blijft voor de schadelijke kettingreacties, die zich in de jaren zeventig ten tijde van de twee vorige olieschokken hebben voorgedaan en waarbij verhogingen van lonen en andere inkomens - weliswaar verdedigbaar in het kader van de vrijwaring van de koopkracht, maar aanvechtbaar in het licht van de ontwikkelingen in het buitenland - de activiteit en bijgevolg de werkgelegenheid in de ondernemingen geleidelijk aantasten. Deze laatste krijgen in die omstandigheden immers af te rekenen met krimpende afzetmogelijkheden, een verminderde rendabiliteit en het effect daarvan op de investeringsinspanningen. Kortom, de pijlers zelf van de groei op langere termijn worden ondermijnd.
De beveiliging van het concurrentievermogen van de economie moet, koste wat kost, worden verzekerd, zoniet zullen de grondvesten waarop het opmerkelijke herstel van de nationale economie de jongste jaren heeft berust, worden ondergraven. Deze beveiliging is trouwens een van de hoekstenen van het economisch beleid van de regering, die terzake reeds herhaalde malen uiting gaf aan haar bekommernis.

Overheidsfinanciën

De cijfers met betrekking tot het verloop van de overheidsfinanciën in 1990, wijzen in diverse opzichten op een nieuwe verbetering. In absolute waarde is het te financieren saldo van de gezamenlijke overheid geslonken, mede omdat de doelstelling om het tekort van de Schatkist te stabiliseren, werd bereikt. In procenten van het BNP is dat saldo met zowat 1 % teruggelopen. Derhalve is het verschil tussen de netto financieringsbehoefte van de Belgische overheid, die tot 5,6 % daalde, en die welke gemiddeld in de EG wordt opgetekend, geslonken tot slechts 1,8 %.

In weerwil van de rentestijging en de nominale groeivertraging van het BNP, konden tijdens het voorbije jaar opnieuw de reeds in 1989 aanwezige voorwaarden worden verenigd, die noodzakelijk zijn om het „sneeuwbaleffect", waarbij het overheidstekort zichzelf in stand houdt, te weren. Derhalve kon die schuld in verhouding tot het BNP gestabiliseerd worden. Deze resultaten werden geboekt ondanks de verzwaring van de rentelasten. Zij zijn voor een groot deel te danken aan de aanhoudende inspanningen om de uitgaven, exclusief rentelasten, terug te dringen. Dank zij deze inspanningen konden deze uitgaven worden verminderd van meer dan 50 % van het nationaal produkt in het begin van de jaren tachtig, tot 40 %, wat in 1990 een peil is dat onder het geheel van de EG-lidstatenis gezakt.
Zij komen ook ten dele op het credit van de gunstige ontwikkeling van de fiscale en parafiscale ontvangsten, die even sterk zijn toegenomen als het BNP, na in 1988 en 1989 in verhouding tot dit laatste aanzienlijk te zijn gedaald. Deze beweging weerspiegelt ten dele het feit dat, in tegenstelling tot de voorgaande jaren, de verdeling van de groei van de inkomens in 1990 geen noemenswaardige verschuiving meer meebracht ten voordele van de bedrijfswinsten en ten nadele van de inkomens van de loontrekkenden, voor wie de aanslagvoeten hoger liggen. Zij is ook een uitvloeisel van de fiscale verzwaringen - inzake de accijnzen en de directe vennootschapsbelastingen - waartoe werd besloten om de kosten van de fiscale hervorming van 1989 -ten behoeve van de particulieren te dekken, terwijl de normaal in 1990 te verwachten weerslag van deze hervorming voor een deel werd uitgesteld, gelet op de vertraging, die de fiscus bij de inkohiering heeft opgelopen en de slechts gedeeltelijke indexering van de schalen van de bedrijfsvoorheffing. Zij is eveneens een gevolg van de maatregelen die werden genomen om het oneigenlijke gebruik van sommige bepalingen betreffende de fiscaliteit van de ondernemingen onmogelijk te maken.
Ten slotte werd er ook toe bijgedragen door de stijging van de opbrengst van de roerende voorheffing, die voornamelijk toe te schrijven was aan de massale inning door de particulie-

ren en aftrek van een 25 % belopende voorheffing, van gedurende verscheidene jaren opgestapelde inkomsten, afkomstig van kapitalisatiebons en coupons van sommige kasbons.
Hoe belangrijk de tijdens het afgelopen jaar geboekte vooruitgang ook is geweest, hij was niet toereikend om alle structurele gebreken die nog op de overheidsfinanciën wegen weg te werken. Derhalve mag hij niet worden beschouwd als een sein om het nu al vele jaren volgehouden tempo van de inspanningen te laten vertragen.
Het sedert twee jaar tot staan komen van het „sneeuwbaleffect". is ongetwijfeld een belangrijke en welkome stap in het saneringsproces van de overheidsfinanciën. In verhouding tot het BNP is de overheidsschuld niet verder toegenomen, maar het peil ervan - zowat 120 % - blijft duidelijk te hoog in het licht van de toestand in de overige industrielanden, met name de Europese. Bovendien is het terugschroevingsproces van die schuld nog maar pas ingezet, zodat de overheidsfinanciën nog geen profijt hebben kunnen trekken van de „deugdzame kringloop" - de „sneeuwbal" die in de tegenovergestelde richting rolt - die, wat de rentelasten betreft, automatisch het gevolg zou zijn van een dergelijke terugschroeving en waardoor de reeds verworven resultaten van de saneringsoperatie zich zouden accumuleren en, op termijn, de overmatige gevoeligheid van de begrotingen voor het renteverloop zou worden afgezwakt.
Het tot staan komen van het „sneeuwbaleffect" lijkt overigens nog vrij broos. Enerzijds zullen immers de basisparameters die er bepalend voor zijn zich in 1991 naar alle waarschijnlijkheid ongunstig ontwikkelen. De groei van het nationaal produkt zou vertragen en het rentepeil zou hoger kunnen liggen, zoals de verhoging van de korte rente aan het einde van 1990 laat vermoeden. Anderzijds zullen de begrotingsinspanningen die nodig zijn om die ontwikkelingen te compenseren - via een verbetering van het financiële saldo, exclusief de rentelasten - in een problematischer economische context moeten wordengeleverd.

De vooruitgang op de weg van de sanering is de jongste jaren minder groot uitgevallen dan sommigen hadden gehoopt, omdat voorrang werd gegeven aan een andere essentiële doelstelling van de overheid, namelijk de verlichting van de te zwaar geachte fiscale last, die op de inkomens van de particulieren drukt. De weerslag daarvan werd nog versterkt omdat, tijdens de recente periode van hoogconjunctuur, in toenemende mate gebruik werd gemaakt van een aantal fiscale bepalingen, die werden ingevoerd op een ogenblik dat het aanbeveling verdiende de activiteit, de investeringen en de rendabliliteit van de bedrijven te stimuleren. Zonder deze fiscale ontwikkelingen, zou de netto financieringsbehoefte van de overheid, uitgedrukt in verhouding tot het BNP, nu reeds tot het gemiddelde peil van de EG zijngezakt.
Deze conclusie wijst trouwens op een van de vereisten, waarmee absoluut rekening zal moeten worden gehouden om in de toekomst het succes in het saneringsproces van de overheidsfinanciën te verzekeren, te weten de noodzaak om de overheidsontvangsten nagenoeg parallel aan het nationaal produkt te laten verlopen en om daartoe door te gaan met het leveren van inspanningen teneinde in de mate van het mogelijke bepaalde kenmerken van het fiscale stelsel, die de onzekerheid rond de belastingopbrengst vergroten, weg te werken.
Die noodzaak is des te dwingender omdat de macro-economische context in 1991 zal verslechteren in termen van groei en mogelijk ook van inflatie en rentetarieven, en omdat het moeilijker lijkt op een bepaald aantal begrotingsposten te blijven besparen. Waar de besparingen in het verleden het verst doorgedreven werden, bijvoorbeeld zoals inzake de overheidsinvesteringen, wordt het voortzetten ervan bemoeilijkt door het lage peil waarop de uitgaven zijn teruggevallen.
Bovendien zal de weerslag van een minder gunstige arbeidsmarktsituatie zich laten gevoelen op de werkloosheidsuitgaven, waarvan de daling de jongste jaren reeds heel wat geringer war dan die van de werkloosheid. Men heeft hier af te rekenen met de groeiende financieringskosten van de maatregelen ter bevordering van de tijdelijke of definitieve uittreding uit het beroepsleven - met name de brugpensioenregeling - of van de tijdelijke werkloosheidsonderbreking. Fundamenteler nog zal de noodzaak om de overheidsuitgaven te herschikken met het oog op een modernisering en een efficiëntere werking van het overheidsapparaat, een nieuwe uitdaging zijn waarop de komende jaren een antwoord zal moeten worden gevonden. De overheidsuitgaven dragen wellicht nog te zeer het stempel van in het verleden en in andere omstandigheden gemaakte keuzen, met name wat het volume, de scholingsgraad en de verloning van de tewerkstelling door de overheid betreft.
De sanering moet dus onverdroten worden voortgezet, zoniet gaan de in het verleden niet zonder moeite bereikte resultaten teloor en zou men aan de noden van de toekomst niet het hoofd kunnen bieden. In de context van de scheiding tussen de Schatkist van de centrale overheid en die van de gemeenschappen en de gewesten, is het niet overbodig eraan te herinneren dat er meer dan ooit behoefte zal zijn aan inspanningen op alle vlakken van de overheidsactiviteit en aan medewerking van de kant van alle geledingen van de overheid, aldus de Nationale Bank.

Nieuw monetair beleid valt positief uit

De overheid heeft haar inspanningen, die ertoe strekken de financiële markten te moderniseren en de aantrekkingskracht ervan zowel voor buitenlanders als voor nationale beleggers te vergroten, opgevoerd. Bij ontstentenis van enige vooruitgang op Europees niveau op het vlak van de fiscale harmonisering voor spaarinkomsten, besliste de Belgische overheid er zelf wat aan te dûen door vanaf 1 maart 1990 de i-oerende voorheffing op de nieuwe vast rentende financiële activa van 25 tot 10 % te verlagen. Voorts schaften de Belgische en Luxemburgse autoriteiten op 5 maart 1990 de dubbele valutamarkt af, aldus vooruitlopend op de verbintenis, die zij krachtens de EG-richtlijn van 24 juni 1988 hadden aangegaan.
In de dank zij deze maatregelen structureel verbeterde context, kondigde de Belgische monetaire overheid in juni officieel de nieuwe, meer ambitieuse, oriëntering van haar valutapolitiek aan. De regering verbond er zich formeel toe de frank stevig vast te koppelen aan de munten van het EMS, die beschouwd worden als ankers van stabiliteit, wat in de gegeven omstandigheden de Duitse mark is.
Deze koppeling impliceert enerzijds dat, bij een eventuele algemene herschikking van de spiikoersen van de EMS-valuta's, de koers van de frank tegenover die van de mark niet zal worden gewijzigd. Anderzijds zal de bank er in de dagelijkse praktijk van de valutamarkt op toezien dat de schommelingen van de frank rond de spilkoers in volledige coherentie met de nieuwe oriëntering verlopen.

Deze aankondiging betekende een belangrijke kwalitatieve stap vooruit in de wijze waarop het valutabeleid in België wordt gevoerd, beleid dat traditioneel is gericht op het stabiel houden van de wisselkoers binnen het EMS. Zij ligt in de lijn van het Europees proces van eenmaking, waarbij in een laatste fase wisselkoerswijzigingen zouden geweerd moeten worden als instrument van interne aanpassing. De nieuwe oriëntering heeft onmiddellijk tot gevolg dat de doeltreffendheid van de strijd tegen de inflatie wordt verhoogd, doordat de wisselkoers de sleutelrol krijgt toebedeeld bij het nastreven van coherentie tussen de nationale monetaire politiek en die van de landen, die met betrekking tot de inflatie de beste re-

NETTO FINANCIERINGSBEHOEFTE VAN DE OVERHEID

(procenten van her BNP)

	1979-1981	1985	1986	1987	1988	1989	1990 r
Netto financieringsvermogen (+) of -behoefte (-) exclusief rentelasten[1]	-3.7	1.8	2.1	3.4	3.5	3.8	5.0
Rentelasten	6.3	10.7	11.2	10.6	10,2	10.4	10.6
Nelto financieringsbehoefte	-10,0	-8.9	-9,1	-7,2	-6.7	-6.6	-5.6
p.m. Kredietverlening en participaties	2.2	2.6	2.0	1,9	1.2	0.9	1.3

Bronnen : NIS, NBB.
[1] Exclusief de kredietverlening en de participaties

sultaten hebben. Zij is tevens een soort concrete neerslag van de zeer behoorlijke macro-economische prestaties, die België de jongste jaren heeft geleverd op het stuk van de finale doelstellingen van het economisch beleid: groei, werkgelegenheid, saldo van het lopend verkeer met het buitenland en inflatie.
Ten slotte versterkt zij de uitwerking van de andere maatregelen, bedoeld om de positie van de nationale munt te verstevigen, door de laatste onzekerheid rond het valutabeleid weg te nemen. In dit opzicht maakt zij de nationale valuta aantrekkelijker in de ogen van de Belgische en buitenlandse beleggers en verkleint ze de in de korte rente ingecalculeerde premie voor wisselrisico. De aankondiging van de nieuwe oriëntering van de valutapolitiek viel bij de marktdeelnemers in bijzonder goede aarde. Zij heeft de in verband met de verlaging van de roerende voorheffing ingezette gunstige ontwikkeling van het kapitaalverkeer van de BLEU met het buitenland opmerkelijk versterkt.
Over het hele jaar beschouwd heeft deze ontwikkeling volgens de beschikbare gegevens het tekort in dit verkeer met ongeveer 100 miljard teruggedrongen. Dat kwam doordat het saldo van het effectenverkeer van een tekort van meer dan 200 miljard in 1989 omgeslagen zou zijn in een overschot van zowat 55 miljard. vooral ten gevolge van de gewijzigde houding van de ingezeten beleggers. De financieringsnoden die op het evenwicht van de buitenlandse betalingen wogen namen aldus in de loop van het jaar af en de fundamentele verbetering van de positie van de nationale munt maakte het mogelijk de onmiddellijke doelstellingen van de nieuwe valutapolitiek volledig te realiseren.

De geboekte resultaten waren bijzonder gunstig. De matige en geleidelijke versteviging van de wisselkoers van de frank tegenover de mark werd duidelijk geaccentueerd door de aankondiging van de nieuwe oriëntering van het valutabeleid. De frank ging tegenover alle valuta's stijgen en bekleedde vanaf september de eerste plaats onder de munten, die met de smalle afwijkingsmarge aan het EMS deelnemen. Deze positie bleef gehandhaafd tot midden november, toen de verstrakking van het monetair beleid in Duitsland een versteviging van de mark uitlokte, die algemeen was en dus ook gold voor de frank. De spanning was echter van korte duur en vanaf begin januari 1991 nam de frank in het EMS opnieuw zijn positie van begin november in.

Net als in het verleden, voerde de Bank in overleg met de minister van financiën een korte-rentebeleid middels wijzigingen in de rente op schatkistcertifikaten. De rente werd herhaaldelijk verlaagd. Door de bruuske verhoging van de rente in Duitsland, kwam de Duitse rente eind november boven het rentepeil van België en Nederland te liggen, inzonderheid voor de kortste termijnen. wat de Bank ertoe bracht haar rente stapsgewijs tot 10,05 % op te trekken. Zodra de frank, heel in het begin van januari 1991 een comfortabeler positie had teruggewonnen, kon een voorzichtige neerwaartse beweging opnieuw ingezet worden.
Tenslotte konden noch de versteviging van de wisseïkoers van de frank, noch de ingrijpende verkleining van het rente-ecart of zelfs de gerichte interventies gedurende de maand december, verhinderen dat de aanzienlijke verbetering van het betalingsverkeer met het buitenland tot een zowat 40 miljard belopend surplus op het saldo van de officiële betalingen leidde. Dat surplus werd vooral besteed aan terugbetaligen op de buitenlandse schuld van de Schatkist en, voor een geringer bedrag, aan de aanvulling van de deviezenreserves van de Bank.
Zoals ze er op dit ogenblik uitziet, blijkt de balans van de nieuwe oriëntering van het valutabeleid dus uiterst positief te zijn. De periode is echter- te kort om reeds definitieve conclusies te kunnen trekken. Hoe dan ook, de geoogste resultaten zijn niet eens en voor altijd gewaarborgd. Zij zullen met geloofwaardigheid in stand moeten worden gehouden en dat is duidelijk de bedoeling van de monetaire overheid van het land. Voor de bestendiging van het succes van de strategie, zal men verder moeten kunnen rekenen op de bereidheid van alle nationale economische subjecten om samen te werken aan de ontplooïing van een echt gezonde economie, die kan wedijveren met de best presterende concurrenten.

Hervorming van de geldmarkt

De inspanningen die de Belgische overheid reeds verscheidene jaren levert om de financiële structuren van het land te moderniseren en de kapitaalmarkt aan te passen aan een nieuwe Europese context, kwamen in 1990 in een stroomversnelling terecht. Zij vonden onder meer hun weerslag in de wet van 4 december 1990 betreffende de financiële transacties en de financiële markten. In maart 1990 besliste de overheid de hervorming van de financiële markt uit te breiden tot het segment van de korte termijnoperaties en meer bepaald de markt van de schatkistcertifikaten. Tegelijk besloot ze het instrumentarium en de wijze van uitoefening van het monetair beleid aan te passen en meer in overeenstemming te brengen met het voortschrijdende proces van monetaire eenmaking en met de op dat vlak uitgewerkte Europese regels.
De geleidelijke concretisering van deze grootscheepse hervorming werd in 1990 kordaat voortgezet. De wet van 2 januari 1991 met betrekking tot de markt van de effecten van de overheidsschuld en het monetair beleidsinstrumentarium bracht de nodige juridische aanpassingen aan. Overeenkomstig het geplande tijdschema ging de hervorming op 29 januari 1991 van start.
De eerste krachtlijn beoogt een grotere toegankelijkheid van de markt van de schatkistcertifikaten, met name voor buitenlandse beleggers. De veranderingen in het monetair beleidsinstrumentarium vormen de tweede krachtlijn van de hervorming, waarbij de operationele technieken van het rentebeleid grondig worden gewijzigd. Tenslotte maakt de hervorming het mogelijk de wijze waarop het monetair beleid in België wordt gevoerd aan te passen aan de technieken die door de belangrijkste Europese Centrale Banken worden gebruikt. Zo is een wezenlijke stap gezet op de weg naar de toekomstige integratie van de Bank in het Europees Stelsel van Centrale Banken.
De hervorming, aldus het jaarverslag van de Nationale Bank van België, mag in haar geheel als belangrijk bestempeld worden. Zij houdt een drievoudige uitdaging in.
- De Schatkist zal zich voortaan bij de dekking van haar financieringsbehoeften strikt aan de eisen en beperkingen van een vrije en concurrerende markt moeten houden.
- De financiële instellingen zullen zich bij hun kasbeleid in mindere mate kunnen verlaten op een actief beheer van hun portefeuille schatkistcertificaten. - De Bank dient de continuïteit en de doeltreffendheid van het monetair beleid te verzekeren in een grondig gewijzigde context.

(Vor.ber.pag. 122/2 e.v.-1990)

FINLAND

SMP STAPT UIT REGERING

De Finse Boerenpartij (SMP) stapte op 24 augustus 1990 uit de regeringscoalitie na een meningsverschil over pensioenen in de begroting voor 1991. Als kleinste van de vier coalitiepartners (de andere waren de Nationale Coalitiepartij, de KOK, de Sociaal-Democratische Partij, de SSDP, en de Zweedse Volkspartij, de SFP) had de SMP, die over 9 van de 200 parlementszetels beschikte, slechts één minister in het kabinet, de minister van verbindingen Raimo Vistbacka. Hij werd vervangen door Ilkka Kaverna, die ook de verantwoordelijke minister voor transport werd.

OPPOSITIE WINT BIJ ALGEMENE VERKIEZINGEN

De oppositionele Centrumpartij (KESK of K-C) werd na de algemene verkiezingen op 17 maart 1991 de grootste partij in de 200 leden tellende

De voorzitter van de Nationale Coalitiepartij, Ilkka Suominen (l.), feliciteert de voorzitter van de Centrumpartij, Esko Aho, na het bekendworden van de uitslag van de algemene verkiezingen op 17 maart 1991.

parlement (Eduskunta). Zij versloeg de Sociaal Democratische Partij (SSDP) en de rechtse Nationale Coalitiepartij (Kokoomus of KOK), de twee belangrijkste partijen van de coalitie die tussen 1987-'91 regeerde (voor verkiezingsresultaten in 1987 zie pag. 193 e.v.-'87).

De Centrumpartij zag onder leiding van Esko Aho haar aandeel in de stemmen met bijna de helft stijgen tot 24,8 procent en haar totaal aantal zetels met bijna een derde tot 55. Kokoomus, onder leiding van aftredend premier Harri Holkeri (die zich niet opnieuw verkiesbaar had gesteld), verloor 3,8 procent en 13 van haar 53 zetels. De SSDP, onder leiding van minister van buitenlandse zaken Pertti Paasio, verloor 2 procent en 8 van haar 56 zetels.
Van de kleinere partijen won de Zweedse Volkspartij (SFP), de kleinere coalitiepartner binnen de aftredende regering, een klein aantal stemmen, maar zij verloor een zetel. De Groene Vihret boekte een aanzienlijke winst en vergrootte het aantal zetels van vier naar tien.
De belangrijkste partijen links van de SDP, die onder het vaandel van de in april 1990 opgerichte Linkse Alliantie (zie pag. 501/3 e.v.-'90) deelnamen, zagen hun gezamenlijk behaalde aantal stemmen dalen met 3,1 procent, maar zij wisten 19 van hun 20 zetels tebehouden.

De uitslag vormde een van de grootste verschuivingen in de Finse verkiezingsgeschiedenis. De opkomst bedroeg 72 procent, de laagste sinds 1945.

Voorts vielen de verkiezingen op door het grote aantal nieuwgekozen leden (ongeveer tweederde) en de verdere toename van het aantal vrouwelijkeleden (van 63 tot 77).

Waarnemers meenden dat de verkiezingsuitslag een weergave vormde van de algemene teleurstelling in de politiek van de gevestigde partijen. De Centrumpartij richtte zich in haar campagne voornamelijk op economische kwesties, waarbij zij de regering de schuld gaf van de huidige recessie, de ernstigste sinds 1945. De kiezers werden hierdoor voornamelijk getroffen in de vorm van ongekend hoge rentetarieven en werkloosheid (7 procent in 1990).

De Centrumpartij had zich ook ten doel gesteld een einde te maken aan wat zij het systeem van politieke patronage noemde en zij stond sceptischer tegenover de toetreding van Finland tot de Europese Gemeenschap dan andere grote partijen. De partij, die in 1906 als de Boerenbond (ML) was opgericht en in 1965 haar huidige naam had gekregen, behaalde traditioneel de meeste stemmen onder de boeren en in het midden ennoordenvan het land, hoewel het succes van 1991 grotendeels te danken was aan een doorbraak in de steden in het zuiden. De Centrumpartij kwam bij parlementsverkiezingen vóór 1966 meestal als grootste partij uit de bus en had tot 1987 bijna voortdurend (doorgaans in een coalitie met de Sociaal-Democraten) deel uitgemaakt van de regering.
Door het complexe machtsevenwicht binnen het parlement werd verwacht dat de formatie van een regering nog een aantal weken vergen. De vertrekkende regering bleef inmiddels de lopende zaken waarnemen.

Finse verkiezingsresultaten

	stemmenpercentage		zetels	
	1991	1987	1991	1987
KESK	24,8	17,6	55	40
SSDP	22,1	24,1	48	56
Kokoomus	19.3	23,1	40	53
Linkse Alliantie (VL)*	10.1	13.4	19	20
Groene Alliantie	6,8	4,0	10	4
Zweedse Volkspartij (SFP)+	5,5	5,3	12	13
Finse Boerenbond (SMP)	4,8	6,3	7	9
Finse Chr Unie (SKL)	3.1	2.6	8	5
Liberale Volkspartij (LKP)	1,2	1,0	1	0
Overige	2,3	2,6	0	0

* De cijfers voor 1987 zijn een combinatie van de totale cijfers van de Finse Volksdemocratische Liga (SKDL) en het Democratisch Alternatief (DEVA).
+ Inclusief één vertegenwoordiger van de autonome Aaland Eilanden.

VORMING NIEUWE COALITIE

Op 26 april 1991 werd de 36-jarige Esko Aho beëdigd als premier van een centrumrechtse coalitie die was samengesteld uit vier partijen.

De nieuwe regering had op 24 april haar programma bekendgemaakt. Om stappen te ondernemen tegen de heersende economische crisis voorzag het programma in de bevriezing van de overheidsuitgaven en het reduceren van de kosten voor sociale voorzieningen en werkloosheidsuitkeringen.

In verband met de lopende onderhandelingen tussen de Europese Gemeenschap (EG) en de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA, zie pag. 159/3-'91) hield het regeringsprogramma de mogelijkheid van een eventuele aanvraag van het EG-lidmaatschap open.

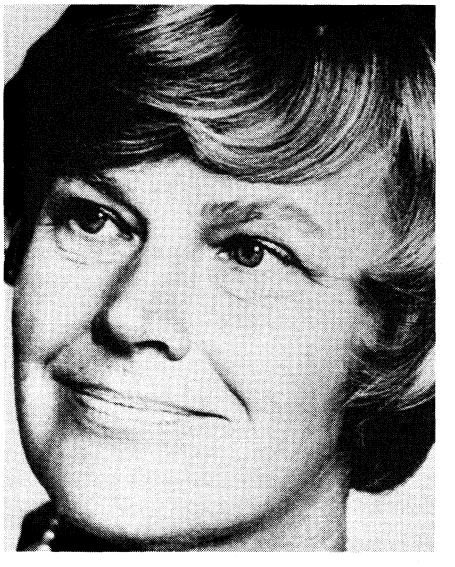

De Finse minister van defensie, Elisabeth Rehn.

De nieuwe Finse premier, Esko Aho, en vijf van zijn ministers tijdens hun beëdiging op 26 april 1991 in Helsinki. V.l.n.r.: Tytti Isohookana-Asunmaa, Pirjo Rusanen, Hannele Pokka. Iiro Viinanen, Martti Pura en Esko Aho.

President Mauno Koivisto had Aho op 8 april verzocht een regering te formeren.

De door Aho gevormde coalitie, de eerste Finse regering sinds 25 jaar waar geen linkse partij aan deelnam, bestond uit zijn eigen Centrumpartij (KESK) en uit de rechtse Nationale Coalitiepartij (KOK, aangevoerd door de scheidende premier Harri Holkeri), de Zweedse Volkspartij (SFP) en de Finse Christelijke Unie (SKL).

Samenstelling van het kabinet

Premier - Esko Aho (KESK); buitenlandse zaken - Paavo Väyrynen (KESK); buitenlandse handel - *Pertti Salolainen (KOK); justitie - Hannele Pokka (KESK);binnenlandse zaken - Mauri Pekkarinen (KESK);defensie - *+Elisabeth Rehn (SFP); financiën - Iiro Viinanen (KOK);onderwijs - Riitta Uosukainen (KOK); land- en bosbouw - Martti Pura (KESK); transport en verbindingen - Ole Norrback (SFP);handel en industrie - Kauko Juhantalo (KESK); sociale zaken en volksgezondheid - Eeva Kuuskoski (KESK); arbeid - *Ilkka Kanerva (KOK); cultuur - Tytti Isohookana-Asunmaa (KESK); milieu - Sirpa Pietikäinen (KOK); huisvesting - Pirjo Rusanen (KOK); ontwikkelingssamenwerking - Toimi Kankaanniemi (SKL).

*lid van het vorige kabinet

+Elisabeth Rehn was op 30 juni 1990 benoemd op deze post. Naar verluidt was zij de eerste vrouwelijke minister van defensie in de westerse wereld.

(Vor.ber. pag. 501/2 e.v.-1990)

ITALIË

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. AFTREDEN KABINETSLEDEN VANWEGE MEDIAWETSONTWERP

Op 26 en 27 juli 1990 diendenvijf ministers hun ontslag in nadat premier Giulio Andreotti om een motie van vertrouwen voor een mediawetsontwerp had gevraagd. Andreotti benoemde onmiddellijk vijf nieuwe ministers en op 28 juli won het nieuwe kabinet een motie van vertrouwen met 356 tegen 177 stemmen. De ruime overwinning gaf aan dat de regering de steun had gekregen van een aantal leden van de Christen-Democratische Partij die, net als de vijf ministers, behoorden tot de dissidente linkervleugel rond de voormalige premier Ciriaco de Mita.

De vertrekkende ministers waren Sergio Mattarella (onderwijs), Mino Martinazzoli (defensie), Riccardo Misasi (Mezzogiorno), Carlo Fracanzani (staatsdeelneming) en Calogero Mannino (landbouw en bosbouw). Zij werden vervangen door respectievelijk Gerardo Bianco, Virginio Rognoni, Giovanni Marongiu, Franco Piga en Vito Saccomandi.

De mediawet, die op 5 augustus in de Senaat definitief werd goedgekeurd, regelde de reclametijden van de staatstelevisie en van de particuliere televisiestations en stelde de verhouding vast tussen het aantal Italiaanse, Europese of andere films die konden worden vertoond. Bovendien werd het elke mediagroep die drie televisiekanalen bezat, verboden tevens eigenaar te zijn van een krant (zoals het geval was bij het nationale omroepbedrijf Radiotelevisione Italiana, RAI en het bedrijf Fininvest dat in handen was van de grootste mediamagnaat van Italie, Silvio Berlusconi) Mediagroepen die een of twee televisiekanalen bezaten, zouden ten hoogste i 6 respectievelijk 8 procent van de dagbladmarkt mogen bezitten

Hoewel de nieuwe wet betekende dat Berlusconi zijn meerderheidsbelang in het dagblad [illegible] de bepalingen beduidend minder stringent dan oorspronkelijk was voorgesteld De kritiek was dan ook dat de wet niet leidde tot meer grip op de dominante positie van Berlusconi in de Italiaanse media

(Vor ber pag 510/3 e v - 1990)

Minister van binnenlandse zaken treedt af. Acties tegen mafia

Op 15 oktober 1990 nam minister van binnenlandse zaken Antonio Gava om gezondheidsredenen ontslag. Hij werd opgevolgd door Vincenzo Scotti, de leider van de Christen-Democraten in het parlement. Op Gava was zware kritiek geleverd omdat hij niet had kunnen afrekenen met de georganiseerde misdaad en hij was er door de Communistische Partij (PCI) van beschuldigd banden te onderhouden met de Camorra, de Napolitaanse tak van de mafia.

Na enkele gewelddadige weken, met als dieptepunt de moord op rechter Rosario Livatino op 21 september op Sicilië, had president Francesco Cossiga op 23 september het parlement een open brief geschreven waarin hij waarschuwde dat ,,helegebieden van Italië nu in handen van de mafia waren en niet van de staat" en dat Sicilië, Campanië en Calabrië moesten worden ,,heroverd".

Om de georganiseerde misdaad te kunnen bestrijden kondigde het kabinet op 20 september noodmaatregelen af die op 25 september, na de moord op Livatino, nog werden uitgebreid. Deze hielden onder meer in dat er meer geld en politie beschikbaar zou komen, en dat rechters verplicht konden worden te werken in gebieden die door de mafia werden gecontroleerd. Tevens zouden kandidaten voor lokale overheidsfuncties worden doorgelicht en zou de overheid een strengere controle uitoefenen op financiële transacties van plaatselijke overheden.

Brieven van Moro ontdekt. Chef inlichtingendienst ontslagen

Eind oktober werden tijdens renovatiewerkzaamheden in een flat in Milaan kopieën gevonden van brieven die in 1978 waren geschreven door de toenmalige voorzitter van de Christen-Democraten, Aldo Moro. Moro werd in die tijd gevangengehouden door de Rode Brigades, die hem later vermoordden (zie pag. 273 e.v. - '78).

In de brieven smeekte Moro leidende Christendemocratische politici, onder wie Giulio An-

dreotti (toentertijd premier).en ook paus Paulus VI te onderhandelen over zijn vrijlating. In 1978 was al bekend dat de flat dienst had gedaan als schuilplaats voor de Rode Brigades en de flat was door alle veiligheidsdieristen grondig onderzocht. Gesuggereerd werd dat de brieven cr onlangs waren rerstopt om de regering in verlegenheid te brengen, en met name Andreotti (wederom premier) en Cossiga (in 1978 minister van binnenlandse zaken) omdat zij gekant waren geweest tegen onderhandelingen met de Rode Brigades.

Op 22 oktober ontsloeg Andreotti per 1 februari 1993 de chef van de militaire inlichtingendienst, admiraal Fulvio Martini.

Socialistische Partij verandert naam

Tijdens een partijcongres op 6 oktober in de noordelijke stad Brescia maakte de Socialistische Partij (PSI) onverwachts bekend dat de naam was veranderd in Socialistische Eenheidspartij (Partito Socialista Unita, PSU).

Communistische Partij omgevormd tot Linkse Democratische Partij

Op 3 februari 1991 werd de 70 jaar oude Italiaanse Communistische Partij (PCI) op het partijcongres in Rimini door de 1.500 afgevaardigden officieel ontbonden en opnieuw opgericht onder de naam Linkse Democratische Partij (Partito Democratico della Sinistra, PDS). De vorming van deze nieuwe partij was bedoeld om het ledental dat sinds halverwege de jaren '70 dalende was, om te zetten in ledenwinst. De oprichting ging gepaard met een scheiding tussen de traditionele linkervleugel en een groep die zich meer in de sociaal-democratische richting ontwikkelde. Een van de twistpunten was de rol van Italië in de Golfcrisis (zie pag. 198/1/2 en 268/2-'91).

Achille Occhetto, secretaris-generaal van de PCI, had op 31 januari het congres geopend met een toespraak waarin hij trachtte de linkervleugel te kalmeren door een oproep te doen voor een eenzijdig staakt-het-vuren in de Golf en de terugtrekking van het Italiaanse marine- en luchtmachtcontingent uit de anti-Iraakse coalitie.
Een deel van de linkervleugel, dat onder leiding van Aldo Tortorella en oudgediende Pietro Ingrao als ,.Communistische Heroprichting" ongeveer 29 procent van de afgevaardigden vertegen oordigde, dreigde desalniettemin zich van de nieuwe partij af te scheiden. Zij eisten de sluiting van Italiaanse lucht- en marinebases voor de Amerikaanse strijdkrachten die deelnamen aan operaties in de Golf en zij benadrukten tevens het nog altijd bestaande belang van een ,,klasse-analyse". Uiteindelijk verliet slechts een kleine groep van ongeveer 100 afgevaardigden de slotzitting van het congres. Zij verklaarden van plan te zijn de Italiaanse communistische traditie ergens anders voort te zetten.
Het standpunt van Occhetto aangaande de Golfoorlog had hem inmiddels een deel van zijn aanhang binnen de sociaal-democratische vleugel van de partij, die geleid werd door Giorgio Napolitano, gekost. Zijn standpunt kreeg tevens kritiek van Bettino Craxi, secretaris-generaal van de Socialistische Eenheidspartij (PSU, devoormalige Italiaanse Socialistische Partij, zie boven), die in maart 1990 had aangeduid dat een alliantie met een hervormde Communistische Partij met een nieuwe naam tot de mogelijkheden behoorde (zie pag. 508/1-'90).

Occhetto, sinds 1988 leider van de PCI, slaagde er niet in om de 274 stemmen veilig te stellen die hij nodig had om in de eerste kiesronde op 4 februari door de nieuwe nationale raad van de partij tot secretaris van de PDS gekozen te worden, voornamelijk als gevolg van de afwezigheid van 132 leden. De *Financial Times* van 8 februari merkte op dat Occhetto slachtoffer was geworden van ..een zowel door links als rechts verkeerd ingeschatte poging hem ....met een overweldigende meerderheid...te verkiezen". Dankzij intensief lobbyen bij Napolitano's volgelingen in de daarop volgende dagen won Occhetto in de tweede ronde op 8 februari, waarin hij opnieuw de enige kandidaat was, 71,5 procent van de stemmen.

De gebeurtenissen rond de oprichting van de PDS waren volgens velen tekenend voor de moeilijkheden die de een na grootste partij van Italië te wachten stonden bij een eventuele poging de Christen-Democraten (CD) overtuigend tc kunnen uitdagen door de vorming van nieuwe allianties met de PSU, onafhankelijke linkse groeperingen of radicale katholieken.

Vorming van regionaal partijblok

Vijf partijen die regionale autonomie voorstonden, streefden onder leiding van de Liga van Lombardije naar de vorming van een politiek blok. Tijdens een vergadering op 10 februari in Milaan kwamen politieke partijen uit respectievelijk Piemonte, Veneto, Emilia Romagna en Toscane bijeen om samen met de Liga van Lombardije een Noordelijke Liga te vormen.

Onder haar oprichter, senator Umberto Bossi, had de Liga van Lombardije 19 procent van de stemmen veroverd tijdens regionale verkiezingen in mei 1990, waarin bleek dat de twee plaatselijke liga's van Piemonte en Veneto eveneens op meer steun konden rekenen (zie pag. 508/2 e.v.-'90).

Aftreden van minister van justitie

Het aftreden van minister van justitie Giuliano Vassalli op 1 februarigaf aanleiding tot speculaties dat hij binnenkort tot rechter van het constitutionele hof zou worden benoemd.

Vassalli. lid van de Socialistische Eenheidspartij (PSU. tot oktober 1990 de Socialistische Partij. PSI), was sinds juli 1987 minister van justitie geweest. Zijn portefeuille werd tijdelijk overgenomen door vice-premier Claudio Martelli, totdat een opvolger benoemd zou worden. Voor de post van minister van staatsdeelneming bleef na de dood van Franco Piga op 27 december 1990 een vacature bestaan. Piga was in juli van dat jaar benoemd.

Controverse omtrent vrijlating van Palestijnen

Op 5 februari maakten de advocaten van de twee Palestijnen die naar aanleiding van de kaping van het Italiaanse cruiseschip Achille Lauro in oktober 1985 (zie pag. 238/2 e.v.-'86) waren gearresteerd, bekend dat dezen in december 1990 waren vrijgelaten en naar Algerije waren vertrokken.

In een reactie op de kritiek van andere politieke partijen binnen zijn coalitieregering benadrukte premier Giulio Andreotti dat de twee mannen, Mohammed Issa Abbas en Youssouf Ahmed Saad, in het kader van een algemene amnestie twee jaar eerder waren vrijgelaten. De suggestie dat ze slechts twee weken voor het uitbreken van de vijandelijkheden in de Golf waren vrijgelaten om Italië te beschermen tegen terroristische aanslagen, berustte volgens hem op ,,purefantasie". Issa Abbas en Saad waren respectievelijk in 1986 en 1987 veroordeeld voor het leveren van geld, paspoorten en logistieke ondersteuning aan de vier mannen die de kaping hadden uitgevoerd. De kapers zelf, allen lid van het PLF (Palestijns Bevrijdingsfront), zaten hun gevangenisstraffen variërend van 17 tot 30 jaar verder uit.

Proces inzake wapenhandel

The Times van 22 februari meldde dat zeven directeuren van het bedrijf Valsella Meccanotecnica in het Noorditaliaanse Brescia door een rechtbank in Brescia waren veroordeeld voor de illegale export van 9 mln landmijnen naar Irak in de periode 1982-'86. De mijnen, die naar schatting een waarde van $180 mln vertegenwoordigden, waren via Singapore geëxporteerd zonder de vereiste goedkeuring van de regering. In die tijd voerde Irak oorlog met Iran en de Italiaanse wet verbood handel met landen die in staat van oorlog verkeerden. De zeven directeuren kregen voorwaardelijke straffen van minder dan twee jaar opgelegd.

Referenda over jacht en het gebruik van insecticiden

In drie referenda op 3 en 4 juni 1990

stemde telkens circa 93 procent van de stemmers in met voorstellen voor de herziening van bestaande wetten op het gebied van de jachtsport en het gebruik van insecticiden in de landbouw. Het was de bedoeling van de milieu-groeperingen die hadden aangedrongen op de referenda, het parlement een nieuwe wetgeving te laten behandelen, zodat zij hun eisen voor een veel striktere controle op naleving van deze wetten kracht bij konden zetten. Er was echter actief campagne gevoerd tegen de referenda door voorstanders van de jachtsport en door de agrarische sector, waardoor slechts 44 procent van een electoraat van 46.000.000 naar de stembus ging, dat wil zeggen minder dan de wettelijk vereiste minimumdeelname van 50 procent. De resultaten van de referenda werden dan ook automatisch ongeldig verklaard, hetgeen nog niet eerder was voorgekomen.

Onenigheid over vrijlating mafia-leden

Op 1 maart vaardigde het kabinet een decreet uit waardoor het mogelijk werd een aantal mafia-leiders die onlangs waren vrijgelaten, opnieuw te arresteren. Hoewel de beslissing van 18 februari om de mannen vrij te laten tot grote verontwaardiging had geleid, riep de intrekking van het besluit kritiek op bij juristen.

De uitspraken die het Hoogste Hof van Beroep onder voorzitterschap van rechter Corrado Carnevale in februari deed, hielden in dat een aantal mafia-leiders die veroordeeld waren voor moord, drugshandel en andere misdrijven, in aanmerking kwam voor vrijlating. Verwacht werd dat het merendeel van de ongeveer 41 mafia-leiders die in december 1987 na afloop van het belangrijke proces in Palermo in de gevangenis terechtkwamen, van deze uitspraak zou profiteren. De vrijlating op 26 februari van Michele Greco (,,DePaus"). hoofd van de Corleone mafia-clan, bracht het aantal vrijlatingen sinds 18 februari op ongeveer 30 en versterkte de protesten in politieke en juridische kring.
Op 1 maart werd een spoedzitting van het Hof van Beroep in Paleïmo gevolgd doo het kabinetsbesluit, dat bedoeld was om de juridische achterdeur die de vrijlatingen mogelijk had gemaakt, te sluiten. Op 4 maart was iedereen die net op vrije voeten was gesteld, onder wie Greco, opnieuw gearresteerd. Hun advocaten noemden het kabinetsbesluit willekeurig en op 4 maart gingen advocaten in Palermo uit protest een dag in staking.

Aanklacht tegen De Benedetti

Carlo De Benedetti, voorzitter van de Olivetti-groep en van november 1981 tot januari 1982 vice-voorzitter van de Banco Ambrosiano, werd op 12 maart door het Milanese Hof van Beroep in staat van beschuldiging gesteld in verband met het faillissement van de Banco Ambrosiano in november 1981. Er was nog geen datum vastgesteld voor het proces.

Openbaar aanklager Pierluigi Dell'Osso was eiser tegen het vrijspraak van De Benedetti in beroep gegaan en wilde dat hij voor afpersing terecht zou staan Het Milanese Hof van Beroep was het met de openbaar aanklager eens dat De Benedetti in staat van beschuldiging moest worden gesteld, maar dan vanwege een frauduleuze faillissementsaanvraag

Premier Andreotti treedt af

Op 29 maart 1991 trad Giulio Andreotti af als premier. Hij bleef echter zijn taken waarnemen zolang de leden van de uit vijf partijen bestaande regeringscoalitie overleg voerden over zijn opvolging. Uit enkele politieke hoeken kwam kritiek op de ingrijpende rol van president Francesco Cossiga tijdens de gebeurtenissen die leidden tot het aftreden van Andreotti.

Op 14 maart kwam de 20 maanden oude coalitie van Andreotti onder vuur te staan van Bettino Craxi, voorzitter van de Socialistische Eenheidspartij (PSU). Met de verkiezingen voor de deur. die uiterlijk in juni 1992 zouden worden gehouden, suggereerde Craxi dat de socialisten wellicht niet tot die tijd deel zouden blijven uitmaken van de coalitie, tenzij een nieuwe regering zou worden gevormd en er een duidelijk tijdschema op tafel zou komen voor kwesties als de eenwording van de Europese markt en de strijd tegen de georganiseerde misdaad.
De dood van de 71-jarige minister van arbeid Carlo Donat-Cattin, op 17 maart, vergrootte de druk op de regering om veranderingen door te voeren.

Tussen 23 maart en Andreotti's aftreden op 29 maart kreeg Cossiga (net als Andreotti een Christen-Democraat) de goedkeuring van de socialisten, toen hij zich uitsprak voor nieuwe verkiezingen en een herziening van de rol van de president in de Italiaanse grondwet.

De PSU was voorstander van de invoering van een sterker presidentschap met een rechtstreeks gekozen president. Zij ging er tevens van uit dat algemene verkiezingen de positie van de partij in het parlement zouden verbeteren. Andere partijen die deel uitmaakten van de coalitie zouden naar verluidt echter de voorkeur geven aan de vorming van een nieuwe regering zonder verkiezingen, aangezien zij erop rekenden bij een verkiezing stemmen te verliezen aan regionale partijen die autonomie nastreef den.
De Christen-Democraten en andere partijen waren eveneens verdeeld over Cossiga's toonaangevende rol in deze politieke crisis. De controverse rond Cossiga strekte zich verder uit naar zijn mogelijke betrokkenheid. als onderminister van defensie in de jaren '60, bij de organisatie van geheime anti-communistische strijdkrachten die bekend stonden onder de naam „Gladio". Op 16 maart werd Cossiga gehoord door een parlementaire commissie die een onderzoek instelde naar de vermeende betrokkenheid van Glaclio-commandanten bij pogingen om linkse politici in diskrediet te brengen (zie ook pag. 143/2/3-'91).

VORMING NIEUWE REGERING

Op 5 april 1991 kreeg Giulio Andreotti het verzoek een nieuwe regering te vormen, de vijftigste van na de oorlog en de zevende met de inmiddels 72-jarige Andreotti als premier. De vijf partijen van de vorige coalitieregering bleken een gezamenlijke basis gevonden te hebben waarop hun sinds de verkiezingen van 1987 aan de macht zijnde coalitie kon worden voortgezet. Op 15 april evenwel zegde de Republikeinse Partij (PRI) haar steun aan de regering-Andreotti op, zodat deze nog maar uit vier partijen bestond.

Van 6 tot 11 april waren de Christen-Democraten (CD),de Socialisten (PSI),de PRI, de Democratisch Socialisten (PSDI)en de Liberalen (PLI) in onderhandeling over de samenstelling van de nieuwe regering en het door haar te volgen beleid. In het nieuwe kabinet, dat op 12 april werd voorgesteld, waren voor de belangrijkste ministeries geen wijzigingen aangebracht. Vijf politici van de linkervleugel van de CD, die in juli 1990 uit de regering waren gestapt (zie boven), hadden echter opnieuw een ministerspost gekregen. Er werd een ministerie voor immigratiezaken in het leven geroepen dat onder leiding kwam te staan van de socialistische Margherita Boniver.

De PRI trekt zich terug

De vervanging van Oscar Mammi (PRI), minister voor posterijen en telecommunicatie, door de sociaaldemocraat Carlo Vizzini, was voor de drie PRI ministers van het nieuwe kabinet aanleiding demonstratief afwezig te zijn op de beëdigingsceremonie op 13 april. In de avond van de 15e april kondigde de PRI aan dat zij de nieuwe regering haar parlementaire steun zou onthouden.

Het thema telecommunicatie was politiek gevoelig komen te liggen sinds in augustus 1990 een wet van kracht was geworden die beperkingen stelde aan het gelijktijdig in bezit hebben door mediaconcerns van zo el dagbladen als televisiestations (zie hierboven). Waarnemers schreven het feit dat dit departement voor de PRI verloren was gegaan toe aan de invloed van Bettino Craxi, de partijsecretaris van de PSI, die nauwe banden onderhield met mediagigant Silvio Berlusconi, die van een strikte interpretatie van de nieuwe wet veel schade zou ondervinden.
De PRI bestreed eveneens de opsplitsing van het ministerie van regionale aangelegenheden

en institutionele hervormingen, tot dan toe geleid door de pro-PR1 gezinde Antonio Maccanico. Giorgio La Malfa, de politiek secetaris van de PRI, beweerde dat hij inzake de kabinetsposten zou zijn misleid door Andreotti, „die ik altijd beschouwde als iemand met zekere kwaliteiten".

De samenstelling van het nieuwe kabinet

Premier, minister van staatsdeelname, cultuur, regionale aangeiegenheden - Giulio Andreotti (CD)*; vice-premier. justitie - Claudio Martelli (PSI)*; buitenlandse zaken - Gianni De Michelis (PSI)*; binnenlandse zaken - Vincenzo Scotti (CD)*; schatkist - Guido Carli (CD)"; begroting - Paolo Cirino Pomicino (CD)*; financiën - Salvatore (Rino) Formica (PSI)*; defensie - Virginio Rognoni (CD)*; onderwijs - Riccardo Misasi (CD)#; openbare werken - Giovanni Prandini (CD)*; landbouw - Giovanni Goria (CD); transport - Carlo Bernini (CD)*; PTT - Carlo Vizzini (PSDI)+; industrie - Guido Bodrato (CD): arbeid - Franco Marini (CD): buitenlandse handel - Vito Lattanzio (CD)+; koopvaardij - Ferdinando Facchiano (PSDI)+; gezondheid - Francesco De Lorenzo (PLI)*; toerisme - Carlo Tognoli (PSI)*; milieu (zonder portefeuille) - Giorgio Ruffolo (PSI)*; Mezzogiorno - Calogero Mannino (CD)#; burgerbescherming - Nicola Capria (PSI); onderzoek - Antonio Ruberti (PSI)*; betrekkingen met het parlement - Egidio Sterpa (PLI)*; institutionele hervormingen - Mino Martinazzoli (CD)#; betrekkingen met de EG - Pierluigi Romita (pro-PSI/PSDI)*; stadsontwikkeling - Carmelo Conte (PSI)*; sociale zaken - Rosa Russo Jervolino (CD)*; openbare dienst - Remo Gaspari (CD)*; immigratie - Margherita Boniver (PSI)

*bekleedde in scheidende regering dezelfde post
+gewijzigde portefeuille
#legde in juli 1990 zijn functieneer

Vertrouwensvotum

Op 19 april won de nieuwe regering een parlementair vertrouwensvotum met 339 tegen 207 stemmen. President Francesco Cossiga liet evenwel weten het te betreuren dat Andreotti de discussie over constitutionele hervormingen had uitgesteld tot na de algemene verkiezingen in 1992.

Cossiga benadrukte in een vraaggesprek voor de televisie dat een compromis noodzakelijk was geweest teneinde vervroegde algemene verkiezingen te vermijden. De coalitiepartners waren het eens geworden over een minimumprogramma met bekende prioriteiten: de strijd tegen de georganiseerde misdaad, vermindering van de staatsschuld, de voorbereiding op de Europese economische eenwording, en de herstructurering van de openbare diensten. Andreotti zegde op 17 april toe dat een wetsontwerp, waardoor het bepaalde ondernemingen uit de publieke sector toegestaan zou worden aandelen uit te geven. binnen dertig dagen aan het parlement zou worden voorgelegd.

Akkoord bereikt inzake de overname van uitgeverij Mondadori

De twee zakenmagnaten Carlo De Benedetti en Silvio Berlusconi kwamen op 29 april tot een akkoord inzake de opdeling van de uitgeversmaatschappij Arnoldo Mondadori SpA, na een strijd van zeventien maanden die veel publiciteit had getrokken.

Volgens het akkoord zou Mondadori ruwweg worden opgesplitst in twee gelijke helften, elk ter waarde van ongeveer $800 mln. Berlusconi, die tevens drie tv-stations bezat als onderdeel van zijn Fininvest Groep, zou de naam Mondadori orerncmcn, inclusief een aantal tijdschriften zoals het opinieblad Panorama. De houdstermaatschappij van Benedetti, CIR (Compagnie Industriali Riunite), zou het winstgevende landelijke dagblad La *Republblica* in handen krijgen, samen met het blad *L'Espresso* en een aantal lokale kranten.

RAMP MET VEERBOOT. TANKER ONTPLOFT

Tenminste 140 mensen verloren op 10 april het leven toen een veerboot, de Moby Prince, in dichte mist voor de kust van Livorno in aanvaring kwam met een olietanker. De veerboot werd overspoeld met brandende olie die uit de tanker, de Agip Abruzzo, lekte. Alle bemanningsleden en passagiers op één na kwamen hierbij om het leven.

De 36-koppige tankerbemanning overleefde het ongeluk. De aanvankelijke vrees dat de olie uit de tanker een milieuramp zou veroorzaken bleek ongegrond. Carlo Vizzini, de minister van koopvaardij, zei op 11 april dat onmiddellijk een officieel onderzoek was gestart en dat het ongeluk leek te ziin veroorzaakt door menselijk falen.

Een olievlek die was ontstaan toen de in Cyprus geregistreerde tanker Haven op 11 april tijdens normale pompwerkzaamheden in de Ligurische Zee voor de kust van Genua was ontploft, veroorzaakte vervuiling langs de kust van de Middellandse Zee in westelijke richting tot aan Nice. Dank zij stormacntige winden loste de veertig kilometer lange olievlek zich vrij snel op, zodat de gevolgen van wat aanvankelijk een enorme milieuramp had geleken beperkt bleven, al bleef er uit het gezonken wrak olie lekken.

(Vor.ber.pag. 506/3 e.v.-1991)

JOEGO-SLAVIË

CRISIS IN PRESIDENTIËLE RAAD NA SERVISCH OPTREDEN TEGEN DEMONSTRANTEN

Medio maart 1991 kwam de Joegoslavische federatie terecht in een ernstige politieke crisis, na de gewelddadige onderdrukking op 9 maart 1991 van een anti-communistische betoging in de federale hoofdstad Belgrado, tevens hoofdstad van Servië, de grootste en meest invloedrijke van de zes republieken van de federatie.
Terwijl in de daaropvolgende dagen de wederzijdse beschuldigingen toenamen, ondernam de Servische president en leider van de regerende, een harde lijn voorstaande Socialistische Partij van Servië (SPS), Slobodan Milosevic, een kennelijke poging om het gezag van de federale Collectieve Presidentiële Raad van het land te ondermijnen. Naar algemeen werd aangenomen was het Milosevic geweest die druk gezet had achter het aftreden op 15 maart van Bo-

Aanhangers van de Servische Wedergeboortebeweging stuiten tijdens hun betoging op 9 maart 1991 in Belgrado op oproerpolitie.

risav Jovic, de Servische afgevaardigde in het Collectieve Staatspresidium, die tot mei 1991 voor een jaar president van de Presidentieie Raad was Deze zet, die werd gevolgd door het opstappen van de afgevaardigden van Vojvodina en Montenegro en het ontslag van de afgevaardigde van Kosovo leek een truc te zijn om net Joegoslavische Nationale Leger (JNL, met zijn door Serven gedomineerde officierskorps) te dwingen te intervenieren en de macht op federaal niveau over te nemen

Demonstraties in Belgrado

Door oppositiegroeperingen onder leiding van Vuk Draskovic, de voorzitter van de Servische Wedergeboortebeweging, die gekant was tegen de confrontatiepolitiek van Milosevic ten aanzien van niet-communistische organisaties, werd opgeroepen tot een demonstratie op 9 maart. Ongeveer 100.000 mensen negeerden een verbod dat door de Servische regering op 7 maart was ingesteld en gingen in Belgrado de straat op om het vertrek te eisen van zowel de regering-Milosevic als van hoge functionarissen van het televisiestation van Belgrado, dat streng werd gecontroleerd door de SPS. Zij stuitten echter op oproerpolitie en militairen, die gebruik maakten van tanks en pantserwagens. Bij de daaropvolgende gevechten werden een student en een politieman gedood en werden meer dan 90 personen gewond. Draskovic bevond zich onder de 636 arrestanten.

Op 12 maart werd Draskovic vrijgelaten na verdere demonstraties door sympathisanten, en de tegen hem ingebrachte beschuldigingen werden ingetrokken. De demonstraties bleven doorgaan tot 14 maart, toen bijna alle personen die op 9 maart waren aangehouden, in vrijheid werden gesteld.

Op 13 maart diende de Servische minister van binnenlandse zaken Radmilo Bogdanovic, die de troepen naar Belgrado had gezonden, zijn ontslag in. Ook de directeur van het televisiestation van Belgrado nam ontslag uit zijn functie. Draskovic bleef echter eisen dat de voltallige Servische regering, die hij in haar geheel de schuld gaf van de gewelddadige onderdrukking van de onlusten op 9 maart, zou aftreden. Zijn eisen werden overgenomen door een groep academici en intellectuelen, die Milosevic er ook van beschuldigden dat hij probeerde intercommunautaire conflicten uit te lokken en de Joegoslavische federatie te destabiliseren.
Door de schietpartijen bereikten de al lang bestaande klachten van Servische oppositiegroeperingen, dat de regering-Milosevic een koers was ingeslagen van confrontatie niet alleen met niet-communisten maar ook wat onheilspellender was, met andere etnische groepen, een hoogtepunt Een verdere aanzet tot de betogingen was de verslechterende economische toestand in Servië Het werd gaandeweg steeds duidelijker dat de SPS niet in staat zou zijn haar verkiezingsbeloften met betrekking tot de economie gestand te doen (zie pag 308/3 -'91)

Aftreden van Jovic

Op 15 môart stapte Jovic op, in reactie op een weigering van de Presidentiële Raad om Servische eisen in te willigen ten aanzien van de invoering van niet nader aangeduide ,,noodmaatregelen" door de strijdkrachten.

Jovic, die het onderspit dolf in een verhit debat met andere leiders. zei dat hij niet langer ,,medeplichtig kon zijn aan besluiten die bijdragen aan de ondergang van ons land, terwijl de handen van het leger worden gebonden". Zijn functie werd tijdelijk overgenomen door zijn aartsrivaal, de Kroatische anti-communist Stipe Mesic, die tot dan toe vice-president was geweest en die Jovic toch in mei 1991 zou hebben opgevolgd.

Door het daarop volgende vertrek van verschillende leden uit het achtkoppige Collectieve Staatspresidium telde dit nog maar vier leden en had het bijgevolg in feite geen quorum. In de ogen van de meeste waarnemers was dit een ontwikkeling waarop Milosevic welbewust had aangestuurd.

Op 16 maart werd de afgevaardigde voor de autonome Servische provincie Kosovo, de etnische Albanees Riza Sapunziju teruggeroepen vanwege zijn ,,anti-Servische activiteiten". Sapunziju had zich verzet tegen eisen van Milosevic in het Servische parlement tot militair ingrijpen. Op 18 maart werd door het Servische parlement een wel aangenomen waarin de functies van het presidium van Kosovo werden afgeschaft (zie hieronder voor hun herstel).

Uit ondersteuning van het aftreden van Jovic maakte Jugoslav Kostic, de afgevaardigde voor Vojvodina, de andere autonome Servische provincie, op 16 maart zijn vertrek uit het Collectieve Staatspresidium bekend omdat hij niet langer het gezag ervan erkende.
Nenad Bucin, de afgevaardigde voor Montenegro en een fervent aanhanger van de Servische zaak, kondigde eveneens een boycot aan van het Collectief Staatspresidium. Hij verklaarde dat hij ,,zich niet kon verenigen met de processen van opzettelijke desintegratie", die zich in het land voltrokken.

Weigering van het leger om te interveniëren. Intrekking van Servische ontslagen

Op 16 maart zei Milosevic dat de Presidentiële Raad van Joego-Slavië ,,allang niet meer functioneerde", en dat het land ,,de slotfase van zijn lijden was ingegaan". De algemene interpretatie van deze verklaring was dat alleen militair optreden de Joegoslavische federatie kon redden. Formeel bekleedde het Collectief Staatspresidium de functie van opperbevelhebber van de strijdkrachten en naar men aannam rekende Milosevic erop dat het leger tot ingrijpen zou worden gedwongen. Hij verwachtte dat door deze ontwikkeling zijn verzwakte aanhang in Servië zou worden versterkt.
Het vooruitzicht van een ingrijpen door het leger veroorzaakte grote ontsteltenis in vele delen van Joego-Slavië. Op 19 maart zei de Sloveense president Mi-

De Joegoslavischepresident Borisav Jovic (r.)trok tijdens de zitting van de federale Presidentiële Raad op 21 maart 1991 zijn ontslagin. Naast hem vice-president Stipe Mesic.

lan Kucan dat Slovenië zich onmiddellijk zou afscheiden van de federatie, als het leger een voorwendsel zocht om zich te bemoeien met de politieke aangelegenheden van de republiek, terwijl de voorzitter van het Sloveense parlement met onmiddellijke afscheiding dreigde in geval van een militair optreden. Op 19 maart drong de president van Kroatië, Franjo Tudjman, aan op rechtstreekse besprekingen op presidentieel niveau over de groeiende constitutionele crisis.
Tijdens deze periode oefende de Europese Gemeenschap druk uit op de regering van het land: met de waarschuwing dat ieder militair ingrijpen de intrekking van EG-kredieten en steun aan Joego-Slavië tot gevolg zou hebben, zoals was gebeurd begin jaren *'80* toen Turkije de staat van beleg had afgekondigd. Volgens berichten zou een pakket EG-kredieten ter waarde van £ *2,8* mrd zijn bevroren.
Op 19 maart vaardigde de generale staf van het leger een verklaring uit waarin categorisch iedere betrokkenheid bij de politieke discussie over de toekomst van het land werd afgewezen. Hiermee werd een eind gemaakt aan speculaties over een op handen zijnde staatsgreep.

In de verklaring, die de rol van de strijdkrachten verduidelijkte bij het handhaven van de openbare orde, indien dit nodig mocht zijn, werd gesteld dat de strijdkrachten ,,onder geen voorwaarde zouden toelaten dat in Joego-Slavië binnenlandse gewapende conflicten zouden ontstaan" en dat geen enkel meningsverschil tussen republieken zou mogen ontaarden in geweld. Iedere bedreiging van Joego-Slavië's binnen- en buitengrenzen zou worden afgeslagen.

Omdat het Collectief Staatspresidium in functie bleef, hoewel het geen quorum had, en het leger de wettigheid ervan bleef erkennen, zag de Servische leiding in dat haar manipulaties niets hadden uitgehaald. Bijgevolg stemde op 20 maart het Servische parlement tegen het ontslag van Jovic en vóór de terugkeer van alle Servische afgevaardigden in de Collectieve Presidentiële Raad.

Tijdens de eerstvolgende bijeenkomst van de federale Collectieve Presidentiële Raad op 21 maart trok Jovic formeel zijn ontslag in. Sejdo Bajramovic werd benoemd tot opvolger van Sapunziju als vertegenwoordiger voor Kosovo (wiens functies, die op 18 maart waren afgeschaft, terstond waren hersteld).
Nenad Bucin trok zijn ontslag niet in, maar in overeenstemming met grondwettelijke bepalingen volgde Momir Bulatovic, de voorzitter van de Montenegrijnse Presidentiële Raad, hem tijdelijk op als afgevaardigde voor Montenegro in het Collectief Staatspresidium.

Soldaten van het Joegoslavische Nationale Leger bewaken op 1 april 1991 de ingang van het nationaal park Plitvicc, waar een dag eerder een vuurgevecht had plaatsgevonden tussen Servische separatisten en de Kroatische politie.

KROATIË: ETNISCHE SPANNINGEN IN PAKRAC

Op 1 en *2* maart 1991 bereikten de voortdurende intercommunautaire en etnische spanningen tussen Servië en Kroatië een nieuw hoogtepunt, toen gewelddadige botsingen uitbraken tussen de Kroatische autoriteiten en leden van de plaatselijke etnisch-Servische meerderheid in Pakrac, een stad vlak bij de grens met Bosnië en Vojvodina. De ongeregeldheden werden onderdrukt door het Joegoslavische Nationale Leger (JNL) met steun van Servië, klaarblijkelijk om de Kroatische autoriteiten tegen te werken; waarnemers merkten op dat dit de eerste keer was dat het Joegoslavische leger, waarvan het officierskorps werd gedomineerd door etnische Serven, was ingezet om geweld buiten Servië zelf de kop in te drukken.

Pakrac maakte deel uit van de Kroatische provincie Knin, die zich op 28 februari in strijd met de Kroatische wetgeving had uitgeroepen tot de Autonome Servische Regio Krajina en daarbij te kennen had gegeven vóór een unie met Servië en Montenegro en met de Servische bevolking van het aangrenzende Bosnië-Herzegovina te zijn (zie pag. 311/1/2 -'91). De ongeregeldheden van 1 maart deden zich voor, toen de etnisch-Servische politiereservisten in de net uitgeroepen ,,Autonome Regio" probeerden om officieel de macht in de stad over te nemen en hun etnisch-Kroatische collega's te ontwapenen, in overeenstemming met een besluit dat op 22 februari door de gemeenteraad van Pakrac was aangenomen. Duizenden etnische Serven gingen de straat op om hen te steunen. De Kroatische autoriteiten reageerden met het sturen van ongeveer 200 zwaarbewapende leden van de Kroatische oproerpolitie, en wezen beweringen van de hand dat zes personen waren omgekomen bij de daaropvolgende gevechten.
Op 2 maart keurde de zittende president van het Collectieve Staatspresidium van Joegoslavië, de Servische afgevaardigde Borisav Jovic, die klaarblijkelijk optrad zonder overleg met de andere leden van het Collectieve Staatsoresidium, het ingrijpen door het JNL goed ,,als een poging om escalatie van intercommunautaire botsingen te voorkomen". De soldaten waren de speciale Kroatische politie snel de baas; deze trok zich op 3 maart terug uit de stad en gaf het gezag in handen van de Servische autoriteitenvan de ,,autonomeregio".
Op *5* maart was de toestand in Pakrac een stuk veiliger geworden, maar gedurende enige dagen bleven zich sporadische schermutselingen voordoen in de buitenwijken. Op 18 maart vonden er onafhankelijk van elkaar twee bomaanslagen plaats in delen van de stad die nog door troepen van het JNL werden bezet. Ondertussen zouden volgens berichten in het gebied ongeveer 20.000 Serven over de Kroatische grenzen naar de aangrenzende autonome provincie Vojvodina, een deel van Servië, zijn gevlucht in een poging om te ontkomen aan de gevechten. Op 19 maart zei Milosevic (de Servische president) dat, als de Kroatische paramilitaire eenheden in Kroatië niet werden ontwapend, Servië de Serven in het gebied wapens zou geven, ,,zodat zij niet weerloos blijven tegen de Kroatische agressie".
Op 16 maart aanvaardde de zelf benoemde uitvoerende raad (regering) van de ,,autonomeregio" Krajina een officeel besluit waarin men zich voorgoed losmaakte van Kroatië, maar de raadverklaarde dat het gebied deel zou blijven uitmaken van de Joegoslavische federatie.

Separatisten willen zich aansluiten bij Servië

De uitvoerende raad van de ,,Servische Autonome Regio Krajina", waar gemeenten in Kroatië met een overwegend Servische bevolking deel van uitmaakten, liet op zijn beslissing van 16 maart om zich eenzijdig af te scheiden van Kroatië, op 1 april het besluit volgen voortaan deel te gaan uitmaken van Servië. De Servische Assemblée die op een spoedzitting op *2* april bijeenkwam keurde dit besluit echter niet goed.

Nadat op 31 maart twee mensen in een vuurgevecht tussen Servische separatisten en de Kroatische politie in het nationaal park Plitvice om het leven waren gekomen liepen de spanningen in Kroatië hoog op; een derde Serviër bezweek op 2 april aan zijn verwondingen. De Serviërs hadden zich enkele dagen eerder meester gemaakt van dit park, een van de voornaamste toeristische attracties van Kroatie, en het tot deel gemaakt van hun ,,autonome regio". In reactie op het geweld had het Joegoslavische Nationale Leger (JNL) tanks en pantservoertuigen het park ingereden. Op 2 april gaf de Kroatische politie gevolg aan het bevel van het JNL om het park te ontruimen, en de spanning te verminderen. Niettemin hield elders in de ..autonome regio" de onrust tussen de gemeenschappen aan. Van verschillende kanten kwamen berichten over schietpartijen. In Rnin, de belangrijkste stad in de regio, werden zeker vier bommen tot ontploffing gebracht. Van soortgelijke voorvallen werd in het verloop van die maand incidenteel melding gemaakt.

Op 3 april zette het JNL meer gewapende eenheden in in Kroatië. Met hun aanwezigheid, ofschoon duidelijk bedoeld voor het bewaken van de orde, versterkten de troepen de onder de Kroatiërs levende angst voor een op handen zijnde militaire coup. Op 8 april maakte Tudjman bekend dat hij van de zijde van de leiding van het JNL de verzekering had gekregen dat dit zich niet zou mengen in de afwikkeling van de politieke crisis. Op 11 april kondigde de Kroatische regering echter aan dat er de facto een republikeins leger was samengesteld, in de gedaante van een Kroatisch Nationale Garde Korps. Op 29 april bezette het JNL het dorp Kijevo, in de buurt van Knin, waar de etnische spanningen waren opgelopen als gevolg van een nieuw beleid van de Kroatische regering. Dit hield in dat er nieuwe, door Kroaten bemande politiebureaus werden geïnstalleerd die tot doel hadden het Kroatische gezag in de door militante Servische separatisten overheerste gebieden te herstellen. Het JNL gaf de Kroatische politie bevel zich uit Kijevo terug te trekken.

Proces tegen minister **van** defensie

Op 8 april werd voor een militair tribunaal te Zagreb, de hoofdstad van Kroatië, het proces geopend tegen acht Kroaten die ervan waren beschuldigd ,,een gewapende opstand te hebben voorbereid op het gebied van de Republiek Kroatië". De in de rechtszaal afwezige Kroatische minister van defensie, Martin Spegelj, was een van de verdachten (zie pag. 311/1 -'91). Reeds de eerste ochtend van het proces evenwel schorste de rechter de zitting tot nader order, vanwege het gevaar dat de gewelddadige protesten tegen het proces buiten het gerechtsgebouw opleverden.

Door een duizendkoppige menigte werd het gebouw bekogeld met stenen, eieren en tomaten, zodat alle ruiten sneuvelden, zonder dat de politie ingreep. Pas veel later kwam de oproerpolitie tussenbeide om de betogers uiteen te drijven. Het proces werd op 18 april hervat.

Duizenden betogers trokken op 8 april 's avonds een spoor van vernieling duur de binnenstad van het aan de Kroatische kust gelegen Split, waarbij de ruiten van JNL-gebouwen en van door Serviers gedreven winkels en kantoren het moesten ontgelden. Op 11 april werd een ontspanningsruimte van het JNL in de stad Sibenik getroffen door een brandbom

SERVIË: MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN TREEDT AF. STRAFPROCES TEGEN DRASKOVIC. STAKINGEN

Op 10 april aanvaardde de Servische Assemblée het aftreden van Radmilo Bogdanovic, de minister van binnenlandse zaken van de republiek, een maand nadat in Belgrado (de Servische en federale hoofdstad) een gewelddadig treffen had plaatsgevonden tussen de politie en demonstranten, waarbij twee doden waren gevallen.

Een parlementaire onderzoekscommissie was de dag tevoren tot de conclusie gekomen dat Bogdanovic niet langer greep had gehad op de oproerpolitie, die haar bevoegdheden had overschreden. Naar verluidt had hij zijn aftreden, dat hij kort na de demonstratie van 9 maart had aangekondigd, weer willen intrekken, al had de Servische regering de Assemblée aangeraden dit te weigeren.
De oppositie was niet tevreden met de bevindingen van de commissie, en diende op 10 april daarom in verband met de demonstraties van maart een motie van wantrouwen in tegen de Servische premier Dragutin Zelenovic, minister van justitie Predrag Todorovic, en tegen minister van industrie Dusan Matkovic. De drie moties werden verworpen.

Een gerechtshof te Belgrado besloot op 24 april over te gaan tot strafvervolging van Vuk Draskovic, voorzitter van de oppositionele Servische Wedergeboortebeweging, in verband met de demonstratie van 9 maart. Draskovic, die tijdens de betoging was gearresteerd, was op 22 april verschenen voor de onderzoeksrechter. Hij werd ervan beschuldigd een onwettige demonstratie te hebben georganiseerd, en medeplichtig te zijn aan geweldpleging.

In de grootste staking uit de naoorlogse geschiedenis van Joego-Slavië legden op 16 april bijna 700.000 arbeiders in de Servische textiel-, leer- en metaalbewerkende industrie het werk neer. De stakers eisten dat de Servische regering het gewaarborgde minimum-maandloon zou uitbetalen met terugwerkende kracht vanaf januari, en dat de belastingen die eind 1990 waren ingevoerd zouden worden afgeschaft. De regering gaf binnen enkele uren toe. Later die dag verplichtte zij zich het over januari en februari verschuldigde minimumloon eind april te zullen uitbetalen, de omstreden belastingen af te schaffen, en een nieuw systeem tor te passen voor het uitbetalen van uitkeringen. De staking werd de volgende dag beëindigd.

SLOVENIE: VERDERE STAPPEN NAAR AFSCHEIDING

Op 7 maart 1990 werd in de republiek Slovenië, die bij een in december 1990 gehouden referendum haar recht op afscheiding van Joego-Slavië had bekrachtigd, door het parlement van de republiek een wet aangenomen die Sloveense dienstplichtigen toestond om dienst te weigeren bij het JNL en in plaats daarvan te kiezen voor dienst bij de Sloveense Territoriale Verdedigingseenheden of de Sloveense politie. Slovenië was van plan om op 26 juni alle banden met de Joegoslavische federatie te verbreken.

Op 5 maart had de Sloveense Presidentiële Raad het optreden van Jovic met betrekking tot het sturen van het leger naar Pakrac veroordeeld.

MACEDONIË: KABINETSWIJZIGINGEN

Op 20 maart koos het parlement van Macedonië een nieuwe regering, die werd geleid door Nikola Kijusev. Blaze Ristovski, Jovan Andonov en Bekir Zuta werden gekozen tot vice-premiers. Risto Damjanovski werd minister van defensie en Jordan Mjalkov kreeg de leiding over het ministerie van binnenlandse zaken.

REFERENDUM OVER DE TOEKOMST VAN HET LAND VOORGESTELD

De presidenten van de zes Joegoslavische deelrepubliekennamen, toen zij op 28 maart 1991 een begin maakten met een reeks wekelijkse topontmoetingen, van het federale presidentschap de belangrijke taak over te onderhandelen over de toekomst van Joego-Slavië. Op hun derde topontmoeting, die werd gehouden op 11 april te Brdo kod Kranja in Slovenië, werd besloten dat er een referendum zou komen over de toekomstige structuur van het land.

De ideeën over een dergelijke structuur hadden geleid tot twee modellen: (a) een gemeenschap van onafhankelijke en soevereine staten, hetgeen werd bepleit door Kroatië en Slovenië; en (b) een verenigde federale staat, zoals Servië en Montenegro die bepleitten, waarin de republieken bepaalde soevereine rechten in handen van een centrale regering lieten. Macedonië en Bosnië-Herzegovina wa-

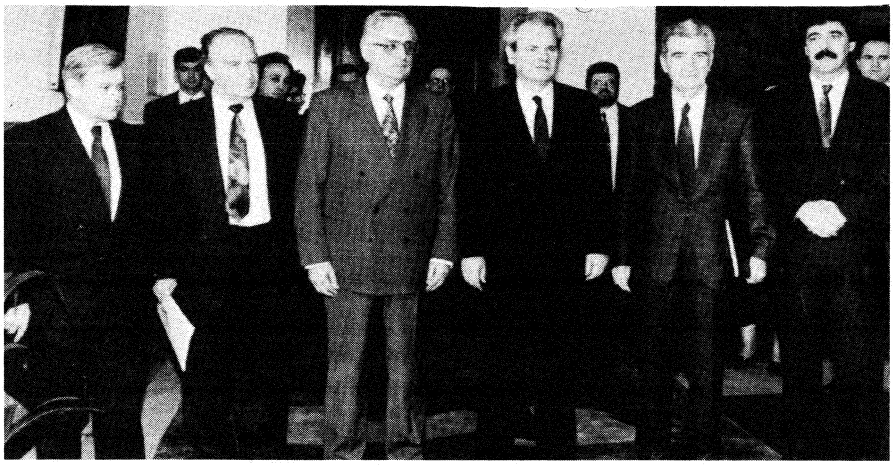

De presidenten van de zes deelrepublieken poseren voor het begin van hun tweede wekelijkse topontmoeting op 4 april 1991 in Belgrado. V.l.n.r.:Milan Kucan (Slovenië), Alija Izetbegovic (Bosnië-Herzegovina), Franjo Tudjman (Kroatië),Slobodan Milosevic (Servië), Kiro Gligorov (Macedonië)en Momir Bulatovic (Montenegro).

ren voorstander van een tussenoplossing, al genoot de eerste optie hun beider voorkeur.
Naar besloten was op de bijeenkomst te Brdo kod Kranja zou eind mei in elke deelrepubliek afzonderlijk een referendum plaatsvinden. Daarbij werd een uitzondering gemaakt voor Slovenië, waar tijdens een referendum in december 1990 reeds een overweldigende meerderheid had gestemd vóór onafhankelijkheid (zie pag. 309/1 -'91). De president van Slovenië, Milan Kucan, liet ter vergadering weten dat Slovenië zich geheel in lijn met de uitslag van dat referendum opmaakte voor het aannemen van de onafhankelijke status, die volgens plan zou worden uitgeroepen op 26 juni 1991. Op zijn beurt kondigde de president van Kroatië, Franjo Tudjman, aan dat zijn republiek dit voorbeeld zou volgen, tenzij men tegen eind juni overeenstemming zou bereiken over de toekomst van Joego-Slavië.
Het referendumvoorstel wierp tijdens de vijfde top, die op 29 april in Cetinje, in Montenegro werd gehouden, echter de nodige problemen op. De meningen liepen vast op het tijdschema dat zou moeten worden aangehouden. Servië en Montenegro stonden erop dat de referenda in alle republieken op hetzelfde tijdstip zouden plaatsvinden en dat overal dezelfde vragen zouden worden gesteld. Kroatië kondigde aan als datum voor een referendum reeds 19 mei te hebbenvastgesteld, Macedonië vroeg omuitstel van de datum naar medio juni, terwijl Bosnië-Herzegovina voorstelde het referendum in twee fasen te houden. Er was tevens onenigheid over de vraag of het feit dat in Slovenië in december al een volksstemming was gehouden, inderdaad genoeg reden was om voor deze deelrepubliek een uitzondering te maken.

DEVALUATIE

De federale premier Ante Markovic kondigde op 19 april een devaluatie van de dinar aan van 30 procent. De munt zou gekoppeld blijven aan de Duitse mark, tegen een nieuwe koers van 1 DM voor 13 dinar. Tegenover de Federale Assemblée verklaarde hij dat de devaluatie, de tweede in nog geen vier maanden tijd, de extra-overheidsuitgaven van de voorafgaande negen maanden ter waarde van omgerekend $ 5,4 mrd zou compenseren.

(Vor.ber.pag. 306/2 e.v.-1991)

SPANJE

ONTWIKKELINGEN IN BASKENLAND VANAF 1987. NIEUWE COALITIE-REGERING. OPRICHTING BASKISCHE VOLKSUNIE

Op 23 februari 1987 werd er overeenstemming bereikt over de vorming van een nieuwe coalitieregering in Baskenland, wederom onder voorzitterschap van José Antonio Ardanza van de Baskische Nationalistische Partij (PNV - zie voor vorige verkiezing van Ardanza pag. 275/3-'85), maar nu met de socialist Ramon Jaurequi als vice-voorzitter en met een gelijke verdeling van de posten tussen de PNV en de Socialistische Partij.

Op 30 maart 1987 werd bericht dat Jaime Mayor Oreja, lid van de Democratische Volkspartij (Partido Democrata Popular - PDP), met steun van de PDP-voorzitter Oscar Alzaga, een nieuwe centrumpartij in het Baskenland had opgericht, de Baskische Volksunie (Uniondel Pueblo Vasco).

Militante Baskische leider verongelukt

Domingo Iturbe Abasolo, ofwel ,,Txomin", leider van de militaire factie van de Baskische afscheidingsbeweging ETA (Euskadi ta Askatasuna, d.w.z. Baskisch Vaderland en Vrijheid), kwam op 27 februari 1987 om het leven bij een auto-ongeluk in de buurt van Berrouaghia, 80 km ten zuiden van Algiers. Zijn aanwezigheid in Algiers, nadat

Frankrijk hem in juli 1986 wegens illegaal verblijf en verboden wapenbezit had uitgewezen naar Gabon, was een bron van spanning geweest tussen Algerije en Spanje, hoewel deze spanning was verminderd door de Algerijnse verzekering dat hij geen ,,terroristische" activiteiten zou mogen ondernemen.

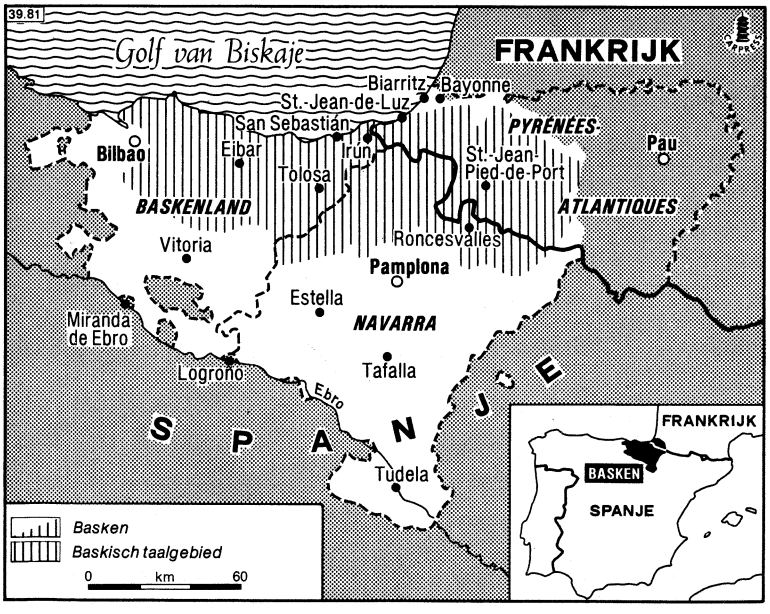

Ontwikkelingen op het gebied van het terrorisme

In 1987 ondernam de Spaanse regering nieuwe initiatieven om de problemen in Baskenland het hoofd te bieden, door de leden van diverse commando's binnen d~ ETA te arresteren en voorbereidende gesprekken te beginnen met ETA-leiders in ballingschap. De regering beklemtoonde dat de gesprekken bedoeld waren om het geweld te beëindigen en niet om te onderhandelen over de politieke toekomst van het gebied. De ETA ging ondertussen door met haar aanslagen, vooral gericht tegen de politietroepen, maar de acties waren steeds meer ingeperkt door de samenwerking tussen de Franse en Spaanse politie.

Ontmanteling ETA-commando's. ETA-aanslag op supermarkt in Barcelona

De Spaanse politie beweerde de ETA een zware slag te hebben toegediend met de arrestatie op 16-19 januari 1987 van negen leden van de ,,Spanje commando's" en de ontdekking van een aanzienlijke verzameling wapens, explosieven en documenten. Op 28 april ontmantelde de politie de organisatie die de ETA had gebruikt om wapens en commando's naar Madrid over te brengen, door acht mensen te arresteren die betrokken waren bij een familietransportbedrijf.
In antwoord op de bewering van de regering dat zij de ETA zwaar had getroffen, lanceerde de groep in mei een nieuwe geweldscampagne, waarin verreweg het ernstigste incident de explosie op 19 juni was van een autobom-in de parkeergarage onder een drukke supermarkt in Barcelona.

Het aantal gewonden vormde een record onder de ETA-aanslagen: 21 doden en 30 gewonden. Twee dagen later publiceerde de ETA haar excuses in de Baskisch-talige krant *Egin* vanwege ,,de ernstige fout" bij de uitvoering van de operatie, en voor het eerst bekritiseerde de politieke mantelorganisatie van de ETA, Herri Batasuna (HB-Verenigd Volk), een ETA-actie, haar ,,diepste spijt over het verlies van mensenlevens" betuigend. Naar schatting 500.000 mensen namen deel aan een demonstratie op 22 juni, die was georganiseerd door alle Catalaanse politieke partijen uit protest tegen de bomaanslag.
Op 5 september arresteerde de politie drie leden van het Barcelona Commando - Domingo Trotiño Arranz, Jose Luis Gallestegui Lagar en Maria Josefa Ernaga Esnoz - op verdenking van betrokkenheid bij de supermarktaanslag.

Op 23 juli 1987 werden negen leden van het Donostia Commando gearresteerd vanwege hun vermeende betrokkenheid bij zes moordaanslagen en tien bomaanslagen in de periodes oktober 1980-juli 1981 en augustus 1985-juli 1987.

Tijdens de aanhouding werd het ETA-lid Lucia Urigoitia Ajuria van dichtbij doodgeschoten. wat een protestuitbarsting tot gevolg had vanwege de praktijken van de politie Acht leden van het Madrid Commando stonden terecht op 1 oktober '87, en werden een week later veroordeeld tot in totaal 175 jaar gevangenisstraf.
De dood van een Baskische gevangene, Mighuel Lopetegui. op 2 maart 1988 in de streng beveiligde gevangenis Herrera de la Mancha leidde tot gevangenisopstanden en anti-regeringsprotesten in Baskenland. Lopetegui, die opgehangen aan een laken in zijn cel aangetroffen werd, zat een straf van 30 jaar uit wegens moord; in de gevangenis zaten nog circa 200 andere Basken wegens terroristische activiteiten.

Gecoördineerde anti-terreurmaatregelen door Franse en Spaanse politie

In de eerste week van oktober 1987 werd een grote gezamenlijke operatie gestart aan weerszijden van de Frans-Spaanse grens, die resulteerde in de arrestatie van meer dan 100 vermoedelijke ETA-leden; van de 93 van hen die in Frankrijk werden gearresteerd, werden er 55 uitgeleverd aan Spanje en 12 werden gedeporteerd naar Algerije. De Franse politie had op 30 september Santiago Arrospide Sarasola gearresteerd, van wie vermoed werd dat hij de laatste twee jaar opperbevelhebber van de ETA was geweest en zodoende de activiteiten van de commando's had gedirigeerd, en ze ontdekte ook wat werd omschreven als een ,,logistieke ETA-basis" op een boerderij bij het dorpje St Pée-sur-Nivelle in de Franse Pyreneeën.

De Franse actie was in de eerste plaats gericht tegen de Franse Baskische separatistische organisatie Iparretarrak (,,Die uit het noorden"), die steeds gewelddadiger werd; Arrospide zou ,,bij toeval" zijn gearresteerd tijdens de vervolging van Philippe Bidart, de Iparretarrak-leider, die gezocht werd in verband met de moord op een Franse politieman in augustus. (Bidart werd uiteindelijk op 20 februari 1988 door de Fransepolitie gearresteerd.)
Een groot deel van de documenten die bij de arrestatie van Arrospide in beslag waren genomen, werd aan de Spaanse autoriteiten overhandigd wat leidde tot meer arrestaties in de weken erna. Bovendien beweerde de politie tijdens een operatie op 25-26 november bijna de gehele ETA-infrastructuur in Guipuzcoa te hebben ontmanteld.

Op 26 november overhandigden de Franse autoriteiten aan hun Spaanse collega's Francisco Imaz Martiarena, het vermeende hoofd van de Autonome Anti-kapitalistische Commando's (CAA - een splintergroep van de ETA), die gezocht werd wegens de moord op de Senator en Baskische lijsttrekker van de socialistische partij (PSOE) Enrique Casas Vila in februari 1984 (zie pag. 251/2-'85). Op 23 december arresteerde de Franse politie ook bij toeval de vermeende opvolger van Arrospide als leider van de commando's, Iñaki Pujana Alberdi, die in Spanje gezocht werd wegens de aanslag van 11 december in Zaragoza (ziehierna).

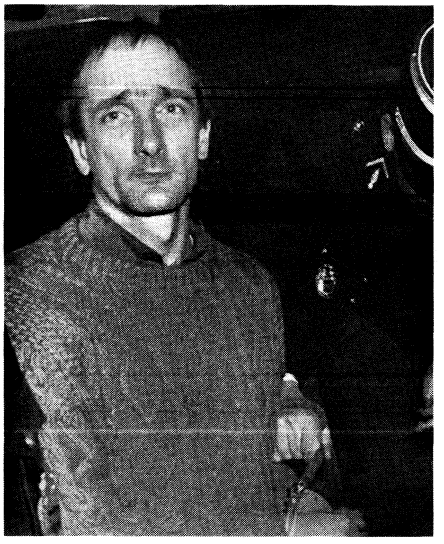

Iparretarrak-leider Philippe Bidart werd op 20 februari 1988 gearresteerd.

Geheime besprekingen tussen regering en ETA-vertegenwoordigers

De Spaanse regering bevestigde op 28 augustus 1987 hardnekkige geruchten dat er informele contacten met ETA-leiders ,,zijngeweest, nog zijn, en zullen blijven", maar ontkende dat deze contacten enige vorm van onderhandeling inhielden, overeenkomstig haar opvatting dat er geen gesprekken konden zijn totdat de ETA haar wapens zou neerleggen.

Het initiatief werd toegejuicht door alle Baskische politieke partijen inclusief HB, en door de centrum- en linkse nationale partijen, maar niet door de rechtse oppositie. Een van de hoofdkwesties voor de regering was de amnestie voor zo'n 400 Baskische gevangenen, die volgens berichten in januari zou zijn aangeboden in ruil voor een staakt-het-vuren, hoewel een algemene amnestie zou zijn uitgesloten door de Grondwet. Premier Filipe Gonzalez Marquez beklemtoonde vervolgens dat de enig mogelijke gesprekspunten een ETA-overgave en individuele gratie zouden zijn, en op 29 oktober verwierp hij de mogelijkheid van amnestie voor een ieder die schuldig was aan moord. De minister van binnenlandse zaken, José Barrionuevo, zei op 9 september dat de regering zou doorgaan met de ,,contacten en dialogen met de ETA", ondanks de voortgaande terroristische activiteiten, doelend op de moord op een lid van de Guardia Civil de dag ervoor.
Hoewel HB de gesprekken positief noemde,

verklaarde een andere groep binnen de ETA op 5 september de gesprekken af te wijzen zolang er geen vertegenwoordiger van het leger bij aanwezig was (met als opgegeven reden dat dit deel uitmaakte van het uitvoerende bestuur) en verklaarde dat de enige basis voor ,,onderhandeling" het 5 punten-KAS Alternatief uit 1979 was.*

Alle contacten tussen de Spaanse regering en ETA werden opgeschort na de ontploffing van een autobom op 11 december bij een kazerne van de Guardia Civil in Zaragoza, waarbij vier leden van de Guardia, twee vrouwen en vijf kinderen werden gedood. De ETA eiste later de aanslag op, waarmee het dodencijfer in 1987 op 53 kwam, het hoogste sinds 1980. De aanslag had verschillende demonstraties tot gevolg waarin de herinvoering van de doodstraf werd geëist. Volgens El ***Pais*** van 22 januari '88 had de Spaanse regering zich echter weer bereid verklaard tot nieuwe contacten met de ETA, terwijl ETA-bronnen in Algerije beweerden dat de gesprekken op 18 december hervat waren.

ETA-voorsteltot staakt-het-vuren

De ETA-leiding stelde op 29 januari 1988 voor dat, als de regering de gesprekken wilde hervatten met het oog op politieke onderhandelingen (impliciterend dat er al over politieke kwesties was gesproken), de ETA dan ,,gedurende een wederzijds overeengekomen periode, niet langer dan 60 dagen, een gedeeltelijke wapenstilstand zou eerbiedigen die de tijdelijke opschorting van executies zou inhouden". De minister van cultuur, Javier Solana Madariaga, protesteerde namens de regering tegen de bewoordingen van het aanbod en verklaarde dat ,,er geen politieke onderhandelingen geweest zijn en ook niet zullen komen". De regering verwierp ook expliciet de bijgaande voorwaarden, namelijk (i) dat Algerije als bemiddelaar zou optreden en (ii)dat de Spaanse en Franse politie hun jacht op activisten voor de duur van het staakt-het-vuren zouden stoppen.
In februari schortte de ETA klaarblijkelijk haar terreuracties op. Op 23 februari hervatte de regering haar ,,voorbereidende contacten", maar verbrak die twee dagen later weer vanwege de kidnapping op 24 februari van een vooraanstaande Madrileense zakenman, Emiliano Revilla. Omdat de ETA de verantwoordelijkheid ervan niet opeiste, werd in de pers gesuggereerd dat er een ETA-splintergroepering achter zat die tegen de gesprekken was.

Op 30 oktober 1988,249 dagen later, werd Revilla vrijgelaten, na betaling van een losgeld van 1200 mln peseta's (ruim$ 1 mln)

Sluiting van een ,,Staatspact" tegen de terreur in Baskenland

Op 1 november 1987 werd door alle partijen in het Spaanse parlement, uitgezonderd de Baskische Nationalisten (Eusko Askatasuna, EA), overeenstemming bereikt over een pact tegen het terrorisme. De EA-leider, Carlos Garaicoetxea, verwierp het pact als ,,een liturgisch gebaar zonder nieuwe inhoud om de illusie in de publieke opinie te rechtvaardigen" en een HB-woordvoerder buiten het parlement noemde het ,,een nieuw verraad van het Baskische volk", tot falen gedoemd omdat het geen politieke kwesties aanpakte. De ondertekenende partijen bevestigden het pact op 11 december.

Het pact (i) sloot directe politieke onderhandelingen met de ETA uit; (ii) trok de bestaande anti-terreurwetgeving uit 1980 in; (iii)bond de Spaanse autoriteiten tot samenwerking met Europese instituties om een ,,Europese juridische ruimte" te creëren, daarmee toevlucht biedend tot het Europese Hof voor de Mensenrechten in Straatsburg; (iv)vestigde een informatiemechanisme tussen de partijen en de regering om gezamenlijke besprekingen van het terreurprobleem te blijven houden; en (v) belastte zich met de handhaving van de samenwerking tussen de partijen om toekomstige overeenkomsten te kunnen sluiten die volgden uit het informatiemechanisme. Er werd ook voorgesteld dat, overeenkomstig een resolutie die op 16 oktober door het Baskische parlement was goedgekeurd, de Guardia Civil in Baskenland vervangen zou worden door de Ertzaintza, de politie aldaar.

In januari 1988 stelde de regionale president van Baskenland, José Antonio Ardanza, een ,,akkoordvoor de pacificatie van het Baskenland" voor, dat werd getekend door alle regionale partijen behalve HB. Het akkoord verwierp het gebruik van geweld en verklaarde het Statuut van Guernica uit 1979 (dat beperkte autonomie aan het gebied gaf, zie pag. 710/3 e.v.-'79) tot het beste kader waarbinnen de Baskische wensen gerealiseerd konden worden.
De EA werd uiteindelijk overgehaald het akkoord te tekenen, maar uitte wel reserves wat betreft de rol van de Ertzaintza in de regio.

Vredesbesprekingen tussen ETA en regering begin 1989

Besprekingen in Algiers begin 1989 tussen de regering en de ETA, geïnitieerd door de ETA-bekendmaking van een staakt-het vuren op 8 januari en de verlenging daarvan op 22 januari, werden door de regering gezien als ,,kader voor dialoog" maar geen gelegenheid voor ,,politieke concessies". De gesprekken volgden na een jaar vol aanslagen maar ook tegenslagen voor de ETA, met als hoogtepunt de arrestatie van een van haar militaire leiders, Urrutikoetxea Bengoetxea, ook bekend onder de naam Josu Ternera, op 11 januari 1989.

Naar werd aangenomen was het belangrijkste aanbod van de regering de vrijlating of repatriëring van ETA-ballingen en gevangenen die niet beschuldigd waren van directe betrokkenheid bij moord of ernstige geweldpleging. De ETA eiste amnestie voor alle Baskische gevangenen en zelfbeschikking voor de regio, en op 8 maart bevestigde Eugenio ,,Antxon" Etxebeste, de belangrijkste onderhandelaar in Algiers, in het Baskische dagblad *Egin* dat de gesprekken met de regering ,,tegemoet komen aan onze minimum-eisen"; hij had er alle vertrouwen in dat het staakt-het-vuren verlengd zou worden als de basis van de discussies verbreed zou worden.
Intussen kwamen op 3 maart de minder militante Baskische partijen, aangevoerd door de PNV, bijeen in wat gezien werd als een poging om het politieke initiatief te herwinnen van HB, de politieke vleugel van de ETA, om de laatste hand te leggen aan de details van een campagne waarin de ETA werd opgeroepen niet alleen het staakt-het-vuren te verlengen (dat zou aflopen op 26 maart), maar ook de gewapende strijd op te geven. Zij vroegen om de steun van een demonstratie in Bilbao op 18 maart (zie hierna), en drongen bij de regering aan de vrijlating te overwegen van 60 ETA-gevangenen die in theorie voorwaardelijk vrijgelaten zoudenmogen worden.
Op 27 maart maakte de ETA bekend dat zij de wapenstilstand zou verlengen tot 24 juni (na de verkiezingen voor het Europese Parlement) en dat er met de regering een tijdschema was overeengekomen voor verdere gesprekken ,,over specifieke zaken die al in de eerste ronde van de politieke conversatie waren aangestipt".
Binnen vijf uur veranderde de ETA echter van standpunt en dreigde met nieuwe vijandelijkheden als de regering niet onmiddellijk haar ,,verwaterde"versie van een samen overeengekomen verklaring zou herroepen. De snelheid van deze koerswijziging leidde tot de speculatie dat de opdracht tot deze verklaring was gegeven door de ,,Stalinistische" factie van de ETA-leiding, die òf gevangen òf in Frankrijk ondergedoken zat, en niet door de ,,nationalistische" factie die de gesprekken in Algiers voerde.
Nadat deze dreiging geen nieuw offensief had opgeleverd, maakte de ETA op 31 maart een

*Een staakt-het-vuren aangeboden door de ETA met als eisen de legalisering van alle Baskische partijen en amnestie voor alle ETA-activisten, zelfbeschikking voor het Baskenland, terugtrekking van alle ordetroepen uit het gebied en het Baskisch als voertaal. De KAS - de Patriottische Socialistische Coalitie van linkse partijen die de ETA steunden - bestond uit Hasi en Laia, twee illegale partijen opgenomen in de HB-coalitie, en een vakbondslichaam, LAB.

nieuwe 72-urige deadline bekend voor de beëindigingvan het bestand, tenzij de regering openlijk toegaf dat zij betrokken was geweest bij het zoekennaar een ,,politiekeoplossing".

Hervatting van ETA-geweld na beëindiging bestand

Aan de op 8 januari 1989 door de ETA ingestelde eenzijdige wapenstilstand (zie boven), kwam een einde met een Serie bomaanslagen, waarvan de eerste op 7 april plaatsvond; op 12 april verklaarde de ETA zich verantwoordelijk voor deze aanslag. De ETA had op 4 april een eind afgekondigd aan het bestand, dat nog 3 maanden langer had zullen duren, en de heropening van ,,alle frunten", nadat de regering niet had toegegeven dat er in Algiers was onderhandeld over een ,,politieke oplossing". De regering verklaarde op 10 april dat de dialoog in Algiers ten einde was.

De terreur werd in alle hevigheid hervat. Vanaf 13 april werden in Frankrijk en Spanje ook weer ETA-activisten gearresteerd, en de Algerijnse regering deporteerde op 19 april zes vooraanstaande ETA-leden naar de Dominicaanse Republiek, inclusief Eugenio Etxebeste ,,Antxon", de hoofdonderhandelaar van de ETA in Algiers. Als reactie voerde de ETA nog meer bomaanslagen uit in San Sebastian. Beraamde aanslagen op de spoorlijnen Madrid-Barcelona en Madrid-Burgos konden verhinderd worden, maar op 24 april ging er een bom af op het traject naar Barcelona in de buurt van Zaragoza.

Akkoord over politiemacht in Baskenland

Aan het eind van onderhandelingen die al sinds 1980 aan de gang waren, kwamen de nationale en de Baskische regeringen op 13 februari overeen het toezicht in Baskenland over te dragen aan een onafhankelijke Baskische politiemacht, de Ertzaintza, en geleidelijk eenheden van de nationale politie en de Guardia Civil terug te trekken, zoals al in het Statuut van Guernica uit 1979 (zie pag. 710/3 e.v.-'79) was afgesproken.
De Ertzaintza zou de verantwoording krijgen over alle criminele activiteiten, inclusief het terrorisme, terwijl de taken van de Guardia Civil, die zich tegen 1995 geheel teruggetrokken zou hebben, beperkt zouden worden tot douanezaken en andere niet specifiek Baskische taken. De Guardia was nogal omstreden vanwege zijn rol in de onderdrukking van het Baskische nationalisme tijdens het Franco-tijdperk. Zijn terugtrekking was steeds een van de hoofdeisen van de ETA geweest. Op 6 maart kondigde de regering aan dat de meeste Baskische posten van de Guardia Civil binnen de komende zes jaar zouden worden gesloten, en dat hun taken zouden worden overgenomen door de Ertzaintza.

Bilbao-mars. Vreedzaameerbetoon aan Txomin

Op 18 maart 1989 vond de grootste demonstratie in de geschiedenis van het Baskenland plaats: 200.000 à 250.000 Basken (zo'n 10% van de bevolking aldaar) liepen door Bilbao ter ondersteuning van de wapenstilstand en van een ,,vredevoor nu en altijd".

Een soortgelijke demonstratie van zo'n 18.000 mensen had op 21 januari in de stad plaatsgevonden, vlak voor de verlenging van het staakt-het-vuren dat de ETA op 8 januari had ingesteld.

De dood van ETA-leider Domingo Iturbe Abasolo, bijgenaamd Txomin, in februari 1987 (zie hierboven) werd op 23 maart 1988 herdacht door zo'n 4000 mensen in Mondragon in de vorm van een huldebetoon getiteld ,,Txomin: onderhandeling is de schreeuw van het volk". El ***Pais*** wist in maart geruchten te melden dat Txomin, voorstander van onderhandelingen met de Spaanse regering, niet omgekomen was bij een auto-ongeluk, maar bij een explosie in een trainingskamp voor ETA-leden.

Uitwijzing van ETA-leden uit Algerije. Arrestatie ETA-leider in Frankrijk

Algerije wees op 9 mei 1989 negen ETA-leden uit naar de Kaapverdische Eilanden, terwijl verscheidene anderen in september werden overgevlogen naar de Dominicaanse Republiek. De officieel overgebleven andere 11 werden op 28 mei uitgewezen naar Venezuela.

Een oud-leider van de ETA, José Manuel Papoaga Gallestegui, werd in juni 1989 opgepakt in het Franse deel van Baskenland. Eloy Uriarte Diaz de Guereo, die werd beschouwd als nummer drie in de top van de organisatie (en ook bekend stond als ,,señor Robles") werd op 11 juli gearresteerd in Bayonne in het zuidwesten van Frankrijk, maar werd op 13 juli vrijgelaten op voorwaarde dat hij binnen een bepaald gebiedzou blijven.

Moord op Baskisch parlementslid. Vlucht van gevangen Baskische afgevaardigde. ETA-straffen

Twee gemaskerde mannen openden het vuur op een groep Baskische parlementariers van de Baskische partij Herri Batasuna in een Madrileens restaurant op 20 november '89, waarbij Josu Muguruza (31) om het leven kwam en Iñaki Esnaola zwaar gewond raakte. De twee slachtoffers zouden de opening van het Spaanse parlement bij gaan wonen op 21 november, waarin HB voor het eerst van plan was zijn zetels in te nemen. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door de extreem rechtse Anti-Terroristische Bevrijdings Groep (GAL), die voorheen voornamelijk in Frans Baskenland had geopereerd. De begrafenis van Muguruza in Bilbao ging gepaard met hevige rellen van ETA-aanhangers.

Angel Alcalde, die na de moord op Muguruza automatisch tot opvolger werd bestempeld, werd op bevel van een gerechtshof vrijgelaten uit de gevangenis (waar hii zat wegens verstrekking van belangrijke inlichtingen aan de ETA) om zijn plaats in het parlement in te nemen. Het Hooggerechtshof besloot op 13 december 1989 dat hij terug moest naar de gevangenis, maar toen had Alcalde het land al verlaten.

Aan het eind van een proces dat op 9 oktober 1989 was begonnen, werden twee ETA-leden op 23 oktober in Madrid elk tot 793 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens misdaden waaronder een van de bloedigste aanslagen van de ETA, die op een supermarkt in Barcelona in juni 1987 (zie boven). De maximale gevangenisstraf die men in Spanje kon uitzitten was 30 jaar.

Op 8 november werden 4 leden van de ETA veroordeeld tot in totaal 2232 jaar gevangenisstraf per persoon voor het opblazen van een politiebus in juli 1986 in Madrid, waarbij 12 leden van de Guardia Civil gedood werden en 60 gewondenvielen.

ETA-aanslagen in Den Haag

Op 27 oktober 1989 werden in de Indische buurt in Den Haag twee bomaanslagen gepleegd op gebouwen van de Spaanse diplomatieke missie. Een vrouw raakte licht gewond.

De eerste explosie vond om kwart voor elf 's avonds plaats in het Spaanse handelsbureau in de Burgemeester Patijnlaan. Niemand raakte gewond. Twee minuten later ontplofte er een bom in het Spaanse arbeidsbureau in de Riouwstraat. Daarbij raakte een voorbijgangster gewond.
Eerder die week was er in de Delistraat in de Indische buurt een bomaanslag gepleegd op de auto van de Spaanse consul-generaal in Nederland. Ook hier vielen geen gewonden.

De aanslag werd op 13 november per communiqué geclaimd door de ETA. In het communiqué zei de ETA dat de aanslagen bedoeld waren als wraak voor het uitwijzen van vier ETA-leden door Nederland tien jaar eerder. Deskundigen achtten het waarschijnlijker dat zij bedoeld waren als waarschuwing voor andere landen die op het punt stonden ETA-leden uit te leveren aan Spanje.

Op 6 december vond er een nieuwe aanslag plaats op de residentie van de Spaanse ambassadeur M. Sassot Cañadas aan het Lange Voorhout in Den Haag. Drie granaten werden afgevuurd vanuit een geparkeerde bestelauto, die onbemand was. Bij de aanslag vielen geen slachtoffers. De aanslag werd niet opgeëist, en het werd onwaarschijnlijk geacht dat de ETA erachter zou zitten.

Overige ETA-acties buiten Baskenland

Bombrieven die begin 1990 waren verstuurd naar een gepensioneerde legerofficier in Valencia, naar een openbare aanklager die in 1987 de aanslag in de Barcelonese supermarkt had onderzocht en naar de minister van binnenlandse zaken, José Luis Corcuera, werden alle onschadelijk gemaakt. Via een boodschap in het Baskische dagblad *Egin* liet de ETA op 12 maart weten dat de bommen waren gericht tegen ,,militaire doelwitten" en riep zij de regering op tot onderhandelingen over een bestand.

Na het afbreken van de besprekingen in Algiers begin 1989 had het ministerie van justitie op 9 mei 1989 bekendgemaakt dat ETA-gevangenen verspreid zouden worden over gevangenissen in het hele land en dat hun bijzondere status en voorrechten zouden worden ingetrokken.
Als reactie op het spreidingsbeleid voerde de ETA haar bombriefcampagne op die sinds 1989 gericht was geweest tegen gevangenisfunctionarissen. Een bombrief had in maart '89 drie gevangenisfunctionarissen gewond in een kantoor van een vakbond voor gevangenispersoneel. In Granada doodde een andere bombrief op 11 augustus de moeder van een gevangenisfunctionaris.
Na het doodschieten van een gevangenbewaarder op 13 maart 1990 in San Sebastian, ging op 15 maart in heel Spanje gevangenispersoneel 24 uur in staking uit protest tegen de slechte veiligheidssituatie. De ETA dreigde alle ambtenaren van de ministeries van justitie en binnenlandse zaken aan te vallen als zijnde ,,militaire doelwitten".

Arrestatie van ETA-leiders. Nieuwe aanslagen

De ETA leed opnieuw een gevoelig verlies toen haar op één na hoogste leider, José Javier Zabaleta Elosegui, op 23 september 1990 door de Franse politie in Biarritz werd gearresteerd. De 39-jarige Zabaleta, die bij de ETA bekend stond onder de naam Waldo, was sinds zijn tienertijd bij de ETA en voerde sinds 1984 het bevel over de rondtrekkende commando-eenheden van de organisatie.

De ETA had kort daarvoor de nationale spoorwegmaatschappij Renfe bedreigd. Op 14 en 20 augustus ontploften kleine bommen op de spoorlijn bij Puerto de Pajares, ten noorden van Leon, en op 17 en 19 augustus op de spoorlijn tussen Madrid en Oviedo, in de buurt van Avila. Autobommen ontploften op 17 augustus in de buurt van het hoofdbureau van politie in Burgos, waarbij 48 lichtgewonden vielen. In de haven van Bilbao werden twee leden van de Guardia Civil en een voorbijganger gedood en raakten twee mensen gewond. En bij een kazerne van de Guardia Civil in Cartayena, in het zuidwesten van Spanje, raakten acht rnensen gewond onder wie drie leden van de Guardia Civil.

Op 8 december 1990 werden in de Catalaanse stad Sabadell, 20 kilometer ten noorden van Barcelona, zes politiemensen gedood en raakten twee anderen zwaar gewond toen de ETA naast een minibusje een autobom tot ontploffing bracht.

De ETA was in Catalonie voor het laatst in 1987 actief geweest. Veiligheidsfunctionarissen vreesden dat de ETA zich in die regio aan het herstellen was, daarbij mogelijk geholpen door de kleine separatistische Catalaanse groepering Terra Lliure. Uit documenten die het vooraanstaande ETA-lid Carmen Guisasola tijdens haar arrestatie op 17 november in Bayonne in zuidwest Frankrijk bij zich droeg, kon worden afgeleid dat de in 1992 in Barcelona te houden Olympische Spelen een hoofddoel voor dc ETA zouden gaan vormen. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken bevatte het document tevens hevelen van de ETA-leiding aan alle commandocellen om een algemeen offensief voor te bereiden.
Bij twee andere aan de ETA toegeschreven aanslagen met autobommen werd op 14 december in Amorebieta, een stad ten oosten van Bilbao in de provincie Viscaya, een politieman gedood en raakte een andere in San Sebastian ernstig gewond. Op 20 december raakten in Valencia bij een aanslag met een autobom 12 mensen gewond, onder wie vijf soldaten. Het was voor het eerst dat er in Valencia slachtoffers vielen bij een ETA-aanslag.

Kolonel Luis Garcia Lozano, de op één na hoogste bevelhebber van de militaire zone San Sebastian, werd op 2 januari 1991 in San Sebastian doodgeschoten door een ETA-commando.

Op 8 januari verwondde een autobom in Bilbao een vrouw en haar dochter. Twee andere leden van dezelfde familie, die ogenschijnlijk betrokken was bij drugssmokkel, waren in 1989 door een autobom van de ETA gedood. Een andere man die van drugshandel verdacht werd, werd op 9 januari bij een ontploffing van een autobom in Bilbao gedood. Op 25 januari ontploften in San Sebastian enkele bommen aan boord van een trein die Franse auto's vervoerde. 11 auto's werden daarbij vernield.

Ongeveer 7.000 mensen vormden op 27 januari een ,,menselijke keten voor de vrede", die zich uitstrekte door Pamplona. Ze herdachten de dood van 31 mensen die in de laatste 12 maanden voornamelijk bij ETA-aanslagen om het leven waren gekomen en ze eisten dat er een einde zou komen aan al het geweld van terroristische groeperingen.

Op 18 maart 1991 werd in Biarritz in Frankrijk een topleider van de ETA aangehouden. Twee dagen later werd hij in Parijs in staat van beschuldiging gesteld wegens zijn lidmaatschap van een verboden organisatie en verboden wapenbezit.

Jesus Arkautz Arana (ook bekend als Josu Mondrayon) was gedurende enige weken geschaduwd door de Franse politie, die hoopte dat zij achter de verblijfplaats zou komen van de ETA-leider Francisco Mugika Garmendia. Op de dag van zijn aanhouding werd de Spaanse minister van binnenlandse zaken, Jose Luis Corcuera, die op bezoek was in Parijs, op de hoogte gesteldvan de operatie.

Het aftreden op 12 maart van een gemeenteraadslid van HB (Herri Batasunaj duidde op onenigheid binnen de ETA over de te volgen tactiek. Iñaki Esnaola, die in het openbaar had gezinspeeld op meningsverschillen over de ETA-tactiek, stapte ook op als afgevaardigde in het regionale parlement.

Baskische regionale verkiezingen

Op 29 oktober 1990 heroverde de gematigde Baskische Nationalistische Partij (PNV) tijdens de verkiezingen voor het 75 zetels tellende Baskische parlement opnieuw haar positie van vóór 1986 toen zij de grootste partij was Daarmee versloeg zij de Baskische Socialistische Partij (PSE-PSOE), die op de tweede plaats eindigde.

Herri Batasuna bleef de derde partij en in de provincie Guipuzcoa bleek zij zelfs populairder dan de PNV. Twee andere nationalistische partijen, Baskische Solidariteit (EA) en Baskisch Links (EE),leden echter verliezen.
De rechtse Volkspartij (PP) verbeterde haar positie en de Alava Unie (UA),een nieuwe provinciale splintergroepering van de PP, deed voor het eerst haar intrede in het parlement. De opkomst bedroeg 60,25 procent van de in totaal 1,5 mln Baskische kiesgerechtigden. Dit was ongeveer 8 procent minder dan in 1986.

Verkiezingsuitslag

	1990		1986	
	zetels	stemmen-percentage	zetels	stemmen-percentage
PNV	22	28,9	17	23,7
PSE-PSOE	16	20,8	19	22,0
HB	13	17,3	13	17,5
EA	9	10.4	13	15,8
EE	6	7,9	9	10,9
PP*	6	8,7	2	4,9
UA	3	1,7	—	
CDS+	—	—	2	3,5
Overige	0	4,3	0	1,7

* Maakte in 1986 deel uit van de Volkscoalitie (CP).
+Democratisch en Sociaal Centrum.

Vorming van Baskische regering

Op 22 januari 1991 werd uiteindelijk een nationalistische regering gevormd die kon rekenen op de steun van 37 van de 75 afgevaardigden in het Baskische

parlement (oftewel 1 minder dan de absolute meerderheid).
Na de verkiezingen voor het Baskische parlement op 28 oktober 1990 was de vorming van een nieuwe regionale regering drie maanden uitgesteld, omdat de gesprekken tussen de beide coalitiepartijen PNV en PSE-PSOE waren afgebroken.
In de nieuwe regering sloten Baskische Solidariteit (EA),zelf een splintergroepering van de PNV, en Baskisch Links (EE), respectievelijk met negen en zes parlementszetels, zich bij de PNV aan. José Antonio Ardanza (PNV) werd opnieuw premier.

De PNV beschikte over 8 van de 13 portefeuilles, de EA had er 3 (onderwijs; economie en planning; het nieuwe ministerie van justitie), en de EE 2 [stadsplanning, huisvesting en milieu; arbeid en sociale zekerheid).
Het regeringsprogramma, waarmee de PSE-PSOE niet had kunnen instemmen, voorzag in de overdracht van landelijk naar regionaal niveau van de verantwoordelijkheid voor sociale zekerheid en lokaal management van het nationale werkgelegenheidsinstituut, evenals in de oprichting van een Baskische gemeenschapsbank. In het programma werd tevens tweetalig onderwijs in scholen voorgesteld en de vorming van een secretariaat voor externe betrekkingen en een bureau voor milieukwesties.

(Vor.ber. pag. 447/3 e.v.- 1990)

ONDERZOEK NAAR GAL

Het gerechtelijk onderzoek naar de activiteiten en de vermeende banden van de Spaanse autoriteiten met de extreem rechtse anti-Baskische Anti-terreur Bevrijdingsgroep (Grupo Antiterrorista de Liberacion, GAL), verantwoordelijk voor ongeveer 28 moorden en het verwonden van 17 anderen tussen oktober 1983 en juli 1987 in Frans Baskenland, ging in 1990 door.

Het voormalig hoofd van een speciale taakgroep van het ministerie van binnenlandse zaken, commissaris Francisco Alvarez (ervan beschuldigd in oktober 1983 in opdracht van GAL een poging tot ontvoering van ETA-lid José Maria Larretxeate te hebben georganiseerd) vertelde de onderzoeksrechter in november 1989 dat het voormalig hoofd van de Baskische politie José Amedo Fouce directe verantwoording moest afleggen aan het hoofd van de Regionale Inlichtingen Brigade van Bilbao wat betreft ziin oolitie-activiteiten. inclusief die welke hij buiten zijn onmiddellijke district ondernam. Hij noemde Miguel Planchuelo Herresanchez als de belangrijkste verantwoordelijke tussen 1983-'84 en beschuldigde ook drie opeenvolgende hoofden.
Dominique Thomas, die zich in juli 1988 aan de Franse autoriteiten had overgegeven na te zijn gezocht in verband met de GAL en sindsdien in Gradignan (Gironde)gevangen had gezeten, werdinseptember 1989 vrijgelaten.

ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE DE GRAPO

De Galicische afscheidingsbeweging Anti-Fascistische Verzetsgroep van de Eerste Oktober (Grupo de Resistencia Anti-fascista Primero de Octubre, GRAPO) eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord op twee leden van de Guardia Civil op 10 maart 1989 in Santiago de Compostela (Noordwest-Spanje). De organisatie pleegde op 12 juli een bankoverval, waarbij zij naar werd aangenomen de beschikking had gekregen over voldoende middelen voor een nieuw offensief. De GRAPO werd verantwoordelijk gesteld voor het verwonden van twee legerofficieren in Madrid op 13 december 1989 en in Valencia op 15 december, en voor de moord op een politiefunctionaris in Barcelona op 18 december, evenals voor de moord op twee leden van de Guardia Civil in Gijon in Noord-Spanje op 28 december.
Ongeveer 60 GRAPO-gevangenen gingen op 30 november in hongerstaking uit protest tegen hun verspreiding over gevangenissen in heel Spanje. Eind mei was één gevangene gestorven, maar er waren geen berichten over beëindiging van de staking. De autoriteiten hadden halverwege februari opdracht gegeven de gevangenen gedwongen te voeden. Een ziekenhuisarts die bij de gedwongen voedselopname betrokken was geweest, werd op 27 maart in Zaragoza door de GRAPO doodgeschoten, hetgeen leidde tot een artsenstaking van twee uur in heel Spanje.

De GRAPO eiste in Parijs de verantwoordelijkheid op voor de drie op 6 september in Madrid ontplofte bommen, die negen mensen licht verwondden bij de effectenbeurs, het ministerie van economische zaken en financiën en het Constitutionele Hof. De GRAPO riste ook de verantwoordelijkheid op voor de bommen die zij op 10 september tot ontploffing bracht bij het hoofdkantoor van de Catalaanse Socialistische Partij (PSC-PSOE)in Barcelona en op 9 september bij een petrochemische fabriek in de buurt van Tarragona. De bomaanslagen bleken een poging te zijn de regering tot onderhandelingen te dwingen over de hongerstaking van 40 GRAPO-gevangenen, die sinds 30 november 1989 duurde.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. BEGROTING 1990

Na enige maanden uitstel in verband met de algemene verkiezingen van oktober 1989 presenteerde minister van economische zaken en financiën Carlos Solchaga op 1 maart 1990 in de Cortes de ontwerpbegroting voor 1990. Het begrotingstekort zou beperkt moeten worden tot 1,6 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) ten opzichte van 3 procent in 1989. De overheidsuitgaven zouden stijgen met 10,3 procent in reële termen. De bestedingen voor onderwijs, justitie en openbare werken zouden verhoogd worden. De groei van het BNP voor 1990 was vastgesteld op 4 procent en de inflatie op 5.7 procent.

Arbeidsverhoudingen

Tegen de achtergrond van een reeks op 21 april, 27 april en 2 juni 1989 door de Socialistische Algemene Arbeidersbond (Union Genera1 de Trabajadores, UGT) en de communistische Arbeiderscomités (Comisiones Obreras, CCOO) georganiseerde stakingen van verschillende beroepsgroepen besloot de UGT-afgevaardigde op 25 april voor het eerst zijn leden niet te adviseren bij de Europese Parlementsverkiezingen in juni 1989 op de PSOE te stemmen, omdat van een vakbond geen steun kon worden verwacht voor een regering die een voor arbeiders nadelig economisch en sociaal beleid voerde. Voor de eerste keer in jaren organiseerde de UGT samen met de CCOO op 1 mei parades en demonstraties.
De UGT, de CCOO en de Spaanse Confederatie van Werkgeversorganisaties (Confederacion Española de Organizaciones Empresariales, CEOE) besloten tijdens een vergadering met minister Solchaga op 27 december opnieuw besprekingen te beginnen over een sociaal verdrag dat bijna een jaar daarvoor was mislukt.

Overeenkomstig het besluit begonnen op 11 januari 1990 de besprekingen over een soortgelijk programma, dat gericht was op het bewerkstelligen van een bredere sociale dimensie voor het economische beleid van de regering. Op 25 januari werd een principe-akkoord bereikt over een verhoging van gemiddeld 9 procent van premies en pensioenen voor ambtenaren en over de gelijktrekking van het minimumpensioen en het minimumloon. De ambtenaren zouden bovendien een loonsverhoging ontvangen van 1,2 procent, en een bedrag ineens bovenop iedere loonsverhoging in 1990. Bovendien werd hun recht op collectieve onderhandelingen erkend. Gepensioneerden en werknemers zouden recht krijgen op een auomatische bijstelling van hun inkomen als de inflatie meer steeg dan verwacht.

Einde omroepmonopolie van de staat

De regering sloot op 25 augustus 1989 contracten met drie particuliere televisiekanalen - Canal Plus (25 procent Frans eigendom), Telecinco (voor 25 procent eigendom van de Italiaanse magnaat Silvio Berlusconi) en het in Spaanse handen zijnde Antena 3 - waardoor een einde kwam aan het 33

jaar oude monopolie van de staatsomroep TVE en eindelijk wat de televisie betreft voldaan werd aan de grondwettelijke bepaling van pluralisme in de media. Jordi Garcia Candau, een journalist en advocaat, werd op 26 februari 1990 benoemd tot directeur-generaal van Radio Televisión Española (RTVE) en verving Luis Solana, die begin 1989 was benoemd.

Kernenergie

De minister van industrie en energie gelastte op 29 november 1989 de sluiting van de kernreactor Vandellos 1 in de buurt van Tarragona (Noordoost-Spanje) voor de duur van het aanbrengen van veiligheidsvoorzieningen, wat naar schatting twee jaar in beslag kon nemen. Dit besluit volgde op een ernstig ongeluk in de reactor op 19 oktober dat al tot tijdelijke sluiting had geleid.

In een verslag over het ongeluk bekritiseerde dc Nucleaire veiligheidsraad (CSN) de veiligheidsprocedures en de procedures in geval van nood en merkte op dat het verantwoordelijke bedrijf Hifrensa het ongeluk niet onmiddellijk had gemeld. Duizenden betogers hadden op 30 oktober en 4 november 1989 en opnieuw op 18 maart 1990 geëist dat Vandellos 1 ontmanteld zou worden. Het Catalaanse parlement had op 17 november 1989 een resolutie aangenomen waarin de definitieve sluiting werd geëist.

Blokkade Algeciras

Nadat Marokko sterk verhoogde boetes had aangekondigd op illegale visvangst in de Marokkaanse wateren, blokkeerde ongeveer de helft van de vissers van de Spaanse visserijvloot in maart 1990 de havens van Algeciras, Almeria, Huelva en Malaga. Bovendien organiseerden de vissers op 13 maart een algemene 24-uursstaking in en rond Algeciras. Met steun van de marine maakte de Guardia Civil op 8 maart een einde aan de blokkade van Malaga. De blokkade van Almeria liep op 12 maart af, maar in Algeciras ging de actie door.

Een tussen Marokko en de EG in februari 1988 ondertekend akkoord was er de oorzaak van dat Spaanse vissers voortdurend boetes opliepen wegens visvangst in de Marokkaanse wateren. De Europese Commissie besloot uiteindelijk een vergadering te beleggen over herziening van het akkoord van de commissie die aanvankelijk verantwoordelijk was gesteld voor het toezicht op het akkoord. In het kader van een nieuw door Marokko en de EG op 21 maart 1990 ondertekend akkoord zou Spanje schadevergoeding aan Marokko betalen voor de geleden schade tijdens de blokkade van de doorgaans door Marokko zeer intensief gebruikte haven van Algeciras.

(Vor.ber. pag. 239/1/2 en 449/1-1990)

VEBDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. NIEUWE LEIDER PP

José Maria Aznar werd op 1 april 1990 gekozen tot voorzitter van de conservatieve Volkspartij (Partido Popular, PP) als opvolger van Manuel Fraga Iribarne, die voorzitter was sinds de oprichting van de PP. Aznar was lijstaanvoerder van de PP geweest bij de algemene verkiezingen in oktober 1989 (voor naamswisseling van Volksalliantie in Volkspartij in januari 1989 zie 705/1 - '89).

Financieel schandaal in PP

Angel Sanchis, een voormalige penningmeester van de PP en parlementslid, maakte op 7 mei 1990 zijn uittreden uit de partij bekend nadat een financieel schandaal aan het licht gekomen was.

Zes PP-leden waren op 6 april op bevel van een rechter in Valencia gearresteerd en een week lang ondervraagd over hun betrokkenheid bij onwettige financiële transacties ter waarde van 2 mrd pesetas (ongeveer $ 19 mln) in verband met politieke donaties voor dc partij. Tot de zes behoorden Rosendo Naseiro, de partijpenningmeester (de opvolger van Sanchis), die aftrad, en Salvador Palop, lid van het regionaal parlement van Valencia. Bewijsmateriaal voor de transacties van de commissie werd verkregen door afluistering van de telefoon van Palops broer in december 1989 (vanwege andere redenen). Arthur Moreno, de vice-secretaris-generaal, trad af op 10 mei toen bleek dat de transcriptie van de afgeluisterde telefoongesprekken, die in handen was van het Hooggerechtshof, hem als medeschuldige aanwees.
In een rapport van een in mei uitgevoerd intern PP-onderzoek, waarvan El Mundo een kopie wist te bemachtigen, werd geadviseerd Sanchis, Palop en Eduardo Zaplana, voorzitter van de PP in Alicante, te royeren en twee anderen uit officiële functies te ontslaan. Naseiro werd echter van alle blaam gezuiverd. Zowel José Maria Aznar, de voorzitter van de PP, als Manuel Fraga Iribarne, de oud-voorzitter, ontkenden iedere betrokkenheid bij de affaire.

Nieuwe minister

Luis Martinez Noval werd minister van arbeid en sociale zekerheid. Hij volgde Manuel Chaves op, die op 20 april 1990 aftrad om deel te nemen aan de verkiezingen in juni 1990 voor het leiderschap van de regionale regering van Andalusië.

(Vor.ber. pag. 796/1 -'88)

Canarische eilanden

Op de Canarische Eilanden verloor het centrum-rechtse Democratisch en Sociaal Centrum (Centro Democratico y Social, CDS) op 17 januari 1990 de meerderheid in de raad van Las Palmas aan de (Spaanse Socialistische Arbeiderspartij) PSOE na een door de PSOE met steun van de (Spaanse Communistische Eenheidspartij) PCE en het gemengde blok ingediende motie van wantrouwen. Eerder had de coalitie van de CDS en de Volkspartij (PP) op 9 juli 1989 haar absolute meerderheid in de raad verloren toen een CDS-raadslid overstapte naar het gemengde blok.

Angel Cabrera Batista, een voormalig activist van de Beweging voor dc Zelfbeschikking en Onafhankelijkheid van de Canarische Archipel (Movimiento para la Autodeterminación y la Independencia del Archipiélago Canario, MPAIAC) gaf zichzelf op 13 augustus in Las Palmas aan na zich 13 jaar schuil te hebben gehouden. Hij was beschuldigd van de moord in 1976 op een tabaksindustrieel en een inspecteur van politie.

Verkiezingen in Andalusië

Bij de verkiezingen voor het regionaal parlement van Andalusië op 23 juni 1990 haalde de PSOE een absolute meerderheid met 61 van de 109 zetels en 50 procent van de stemmen. Omdat de verkiezingen plaatsvonden tijdens een ernstige hittegolf bedroeg de opkomst slechts 55,5 procent van de ongeveer 5.000.000 stemgerechtigden ten opzichte van 71 procent in 1986. De grootste verliezer was Verenigd Links (IU) dat acht zetels verloor.

Verkiezingsuitslag

	1990		1986	
	stemmen percentage	zetels	stemmen percentage	zetels
PSOE	49,6	61	46,3	60
Volkspartij*	22,9	27	21,8	28
VerenigdLinks	12.7	11	17,5	19
Andalusische Partij	10,8	10	5,8	
Democratischen Sociaal Centrum	1,2	0	3,2	
Sociaal-Democraten	0,5	—	—	—
Overige	3,1	0	5,3	0

* Maakte in 1986 deel uit van de Volkscoalitie

Bepalingen inzake Baskische afgevaardigden

Het Constitutionele Hof bepaalde op 21 juni 1990 dat de vier in oktober 1989 gekozen HB-afgevaardigden hun plaats in het Congres van Afgevaardigden (de Tweede Kamer van de Cortes - het parlement) konden innemen door een gewijzigde eed van trouw aan de grond-

wet af te leggen. Leden van HB (Verenigd Volk, de politieke vleugel van de ETA) waren op 4 december uit het Congres verwijderd omdat zij de eedaflegging als ,,een wettelijk gebod" betitelden (zie pag. 447/3 - '90).

De zetelverdeling in het Congres van Afgevaardigden zag er als volgt uit: de PSOE behaalde 175 zetels en de verenigde oppositiepartijen behaalden eveneens 175 zetels. De regerende PSOE behield in praktijk een meerderheid van 1 zetel, maar alleen omdat de voortvluchtige HB-afgevaardigde Angel Alcalde (zie boven) zijn plaats in het parlement niet had ingenomen.

Coalitie PSOE met oppositiepartijen

In oktober 1990 vormde de PSOE in het Congres van Afgevaardigden een tactisch verbond oftewel een ,,democratisch blok" met de kleinere oppositiepartijen, waaronder Convergentie en Eenheid (CiU, 18 zetels), de PNV (5) en de CDS (14). De leider van de CDS, Adolfo Suarez, gaf toe dat zijn partij niet langer een levensvatbaar alternatief vormde voor de regering en verklaarde dat de CDS de huidige coalitie met de conservatieven tot na de regionale en gemeentelijke verkiezingen in mei 1991 zou handhaven.

PSOE-congres

In Madrid vond van 9-11 november 1990 het 32ste congres plaats van de PSOE.

Premier en secretaris-generaal van de PSOE Felipe Gonzalez benadrukte in zijn openingsrede de verbondenheid van de partij met de sociaal-democratie en eenvrije-markteconomie. Het uitvoerend comité, het belangrijkste PSOE-orgaan, werd uitgebreid van 23 tot 31 leden, maar de ,,neo-liberale" minister van economische zaken en financiën Carlos Solchaga werd er niet in opgenomen. Binnen de partij had hij oppositie gevoerd tegen wat werd genoemd de ideologische heerschappij van vice-premier Alfonso Guerra. De marxistisch-socialistischelinkse factie raakte al haar zetels in het federale comité kwijt.
Het congres besloot dat PSOE-leden zich niet langer hoefden aan te sluiten bij de socialistische Vakcentrale (Union Genera1 de Trabajadores, UGT). Dit besluit weerspiegelde de jongste meningsverschillen tussen de PSOE en de UGT, en maakte formeel een einde aan de eens nauwe relatie tussen de twee organisaties.

Aftreden van Guerra

Op 12 januari 1991 trad Alfonso Guerra Gonzalez af als vice-premier na een ambtsperiode van acht jaar.

Guerra kondigde zijn aftreden geheel onverwacht aan tijdens een regionaal congres van de regerende Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) in Cáceres (Extremadura). Hij behield de post van vice-secretaris-generaal van de PSOE. Tot dan toe had hij steeds weerstand geboden aan de druk die op hem was uitgeoefend om af te treden, waarbij hij gesteund werd door premier Felipe Gonzalez Marquez, een goede vriend en politieke bondgenoot sinds de jaren '60. Het afgelopen jaar was zijn reputatie echter zwaar aangetast door een schandaal rond zijn jongere broer Juan Guerra Gonzalez, wiens gedrag onderwerp vormde voor een gerechtelijk onderzoek waarvan de resultaten in de nabije toekomst openbaar zouden worden gemaakt (zie pag. 448/2/3 - '90).

Premier Felipe Gonzales, vice-premier Narcis Serra en minister van buitenlandse zaken Francisco Fernandez Ordoñez (v.l.n.r.) kort voor het begin van het debat over de toestand van het land in het Huis van Afgevaardigden op 21 maart 1991.

Kabinetswijziging

Een op 11 maart 1991 aangekondigde kabinetswijziging was de ingrijpendste reorganisatie van de ministerraad sinds de PSOE in 1982 voor het eerst aan de macht kwam. De wijziging werd geïnterpreteerd als teken van een verschuiving naar rechts ten gunste van de ,,technocraten" en ten koste van de aanhangers van de in januari afgetreden vice-premier Alfonso Guerra.
De kabinetswijziging versterkte de invloed van Carlos Solchaga, die aanbleef als minister van economische zaken en financiën. Drie belangrijke ministersposten werden nu bezet door aanhangers van Solchaga: José Borrel1Fontelles, een nieuw benoemd kabinetslid, had de leiding van een nieuw ministerie van openbare werken en transport (ook wel het ministerie van infrastructuur genoemd): Pedro Solbes Mira, die eveneens voor het eerst deel uitmaakte van de regering, werd minister van landbouw; José Claudio Aranzadi Martinez behield de portefeuille van industrie en nam bovendien de portefeuilles van handel en toerisme over.
Narcis Serra verliet het ministerie van defensie en volgde Guerra op als vicepremier. Minister van buitenlandse zaken Francisco Ordoñez behield zijn portefeuille, en ook de ministeries van binnenlandse zaken en onderwijs behielden dezelfde ministers, die evenals Ordoñez werden beschouwd als betrekkelijk onafhankelijk van de PSOE. De benoeming tot minister van volksgezondheid van Julian Garcia Valverde, die was voorgedragen door de PSOE, werd uitgelegd als een gebaar van verzoening.

Vooruitgangsverbond

Bij de opening van een debat over de toestand van het land in het Congres van Afgevaardigden op 21 maart presenteerde premier Felipe Gonzales het voorstel van een Vooruitgangsverbond dat politieke partijen, vakbonden en de industrie zou moeten omvatten. Dit verbond zou Spanje voorbereiden op de gemeenschappelijke Europese markt na 1 januari 1993. Het zou ook de decentralisatie van de macht naar de regio's vergemakkelijken. De voorstellen, die gelijkenis vertoonden met ideeën die eerder in december 1989 en april 1990 waren geopperd, vonden een lauw onthaal bij de oppositiepartijen.

(Vor. ber. pag. 447/3 e.v.-1990)

ZWITSERLAND

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. KANTONNALE EN GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Bij verkiezingen voor de grote raad van het kanton Aargau op 5 maart 1989 verloren de landelijke coalitiepartijen 12 zetels aan de Autopartij (Autopartei), die opkwam voor de rechten van de autobezitter (zie pag. 694/1 -'87) en die tot dan toe nog niet was vertegenwoordigd in Aargau, en 6 aan de Groenen. die daarmee op een totaal van 11 zetels kwamen. Bij verkiezingen in Neuchâtei op 9 april 1989 wonnen de Groenen in de grote raad 7 zetels van de coalitiepartijen, terwijl de Autopartij op 30 april 1989 in Solothurn in de grote raad kwam met 7 zetels en de vertegenwoordiging van de Groenen met 5 zetels versterkt werd (4 in 1985 en 9 in 1989). Bij verkiezingen in Genève op 15 oktober 1989 voor het kantonnale parlement verloor de extreem rechtse, xenofobe Vigilance-partij 10 van de 19 zetels die deze partij in 1985 had gewonnen. Het aantal zetels voor de Groenen nam toe van 8 tot 13 en de Autopartij kreeg helemaal geen zetel. Bij de verkiezingen in Bern op 29 april 1990 behielden de coalitiepartijen hun meerderheid in de grote raad.
Bij gemeenteraadsverkiezingen in Lausanne op 28 en 29 oktober 1989 verloor de extreem rechtse Nationale Actie voor Volk en Vaderland (NA) alle 16 raadszetels die deze partij in 1985 had gewonnen. Bij verkiezingen in Zurich op 4 maart 1990 won een Socialistisch-Groene meerderheid de gemeenteraad terug van centrum-rechts: de NA verloor daarbij 6 van haar 11 zetels.

Partijontwikkelingen

Bij een congres van de Freisinnig-Demokratische Partei (FDP) in Neuchâtel op 31 maart en 1 april 1990 trad Bruno Hunziker af als voorzitter, een functie die hij vanaf 1984 had bekleed. Hij werd opgevolgd door Franz Steinegger.
Bij een congres van de Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SPS) in Basel op 28 april werd Peter Bodenmann gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van Helmut Hubacher. Het SPS-bestuur koos op 11 mei 2 vrouwelijke vicepresidenten, Ursula Ulrich en Francine Jeanpretre.

Op 3 mei 1989 werd de Demokratische-Sozialen Partei des Kantons Freiburg (DSP) in Freiburg opgericht als een afsplitsing van de SPS onder voorzitterschap van Félicien Morel.
Op 15 maart 1990 stierf in Genève op 83-jarige leeftijd de vooraanstaande Zwitserse communist Jean Vincent.

Hij had de Communistische Partij vertegenwoordigd vanaf 1936 totdat deze par-tij kor: voor dc Tweede Wereldoorlog werd verboden; daarna werd hij afgevaardigde voor de Zwitserse Arbeiderspartij in het parlement vanaf dc oprichting van deze partij in 1944 tot 1986. Sedert de jaren '50 was hij secretaris-generaal van de Zwitserse Arbeiderspartij geweest. vervolgens voorzitter en tenslotte erevoorzitter.

Besluit vrouwen toe te laten tot de grenswacht

Het ministerie van financiën maakte in mei 1989 bekend dat vrouwen met ingang van 1990 konden toetreden tot de Zwitserse grenswacht in het kader van het streven naar meer gelijke kansen voor mannen en vrouwen, maar dat zij geen paramilitaire taken zouden verrichten.

Gewetensbezwarenniet langer strafbaar

De Nationalrat (de Zwitserse Tweede Kamer) nam in december 1989 met 77 stemmen vóór en 29 tegen (Groenen en Sociaal-democraten) de beslissing om gewetensbezwaar niet langer strafbaar te stellen en de bestaande gevangenisstraf te vervangen door gemeenschapswerk. Ook zou in het vervolg ongewapende dienst officieel worden toegestaan voor dienstplichtigen met gewetensbezwaren.

Asielcijfers

De regering verklaarde op 18 januari 1990 dat in 1989 24.425 mensen, van wie 38 procent Turken, in Zwitserland een asielaanvraag hadden ingediend (slechts 821 aanvragen waren toegewezen). In 1988 waren 16.726 asielaanvragen ingediend, hetgeen een toename van 53 procent betekende vergeleken met 1987. Volgens cijfers die in januari 1990 waren vrijgegeven woonden in 1989 1.040.325 buitenlanders in Zwitserland, 15,6 procent van de bevolking.

Nieuwe opperbevelhebber

In april 1989 werd Heinz Hasler benoemd tot chef van de generale staf van het Zwitserse leger; hij zou per 1 januari 1990 generaal Eugen Luthy opvolgen.

Referenda over kernenergie, energiebeleid en verkeerswetgeving

In een referendum op 23 september 1990 werd een voorstel om de vijf kerncentrales in Zwitserland zo spoedig mogelijk te sluiten en de bouw van nieuwe centrales te verbieden, verworpen met 915 552 (52,9 procent) tegen 816 302 stemmen (47,1 procent) Wel werd echter een voorstel voor een verbod van tien jaar op de bouw van nieuwe kerncentrales aangenomen met 947 356 (54,6 procent) tegen 787 247 stemmen (45.4 procent)

Een derde voorstel om de federale regering grotere bevoegdheden te verlenen voor het uitstippelen van een veilig. zorgvuldig en milieuvriendelijk energiebeleid; en om haar normen voor fabrieken, voertuigen en apparaten te laten opstellen. werd goedgekeurd met 1.212.898 (71 procent) tegen 495.952 stemmen (29 procent). Tegelijkertijd werden herzieningen van de verkeerswetgeving, bedoeld om de verkeersveiligheid te verbeteren en de toegestane breedte van vrachtwagens aan de internationale normen aan te passen, aangenomen met 898.718 (52,8 procent) tegen 803.540 stemmen (47,2 procent).
De opkomst bij de vier referenda lag tussen de 39 en 40 procent.

Over de toekomst van de Zwitserse kernindustrie had enkele jaren onzekerheid geheerst, vooral na de kernramp bij Tsjernobyl in de Sowjet-Unie (zie pag. 305 e.c - '86). In 1988 had de regering plannen tegengehouden voor de bouw van een kerncentrale bij Kaiseraugst in de buurt van Basel. De succesvolle stemming over het energiebeleid weerspiegelde de algemene nationale consensus die was ontstaan sinds de kwestie voor het laatste aan de orde werd gesteld in een referendum in 1983, en het voorstel toen niet de vereiste meerderheid in meer dan de helft van het aantal kantons haalde.

Veroordelingin „Libanon-connectie-affaire"

Twee uit Libanon afkomstige financiers, Jean Magharian en Barkev Magharian, werden beiden op 13 september 1990 door een rechtbank in Bellinzona veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf en een boete van SFr 50.000 (ongeveer $ 39.000) voor het via Zwitserse banken witwassen van uit Libanon en Turkije afkomstig drugsgeld ter waarde SFr 1,2 mrd (ongeveer $ 993 mln).

Beide mannen werden uit Zwitserland verbannen voor een periode van 10 jaar, maar op slechts SFr 85.000 van hun geld werd beslag gelegd. Eerdere onthullingen in de „Libanon-connectie" hadden in 1988 geleid tot het aftreden van minister van justitie Elisabeth Kopp en het daarop volgende proces tegen haar, nadat ze haar echtgenoot Hans Kopp op de hoog-

te had gesteld van het op handen zijnde onderzoek bij de Shakarchi Trading Company, waarvan hij vice-directeur was (zie pag. 639/1 e.v. - '89 en 520/2 e.v. - '90), en waarvan de directeur, Mohamed Shakarchi, een vriend was van de Magharians.

Uitspraak Hof over vrouwenstemrecht

Op 27 november 1990 bepaalde het Federale Hof dat het kantondeel Appenzell-Innerrhoden vrouwen met onmiddellijke ingang op kantonnaal en gemeentelijk niveau stemrecht moest verlenen.

De uitspraak van het Hof slechtte het laatste bastion in Europa waar alleen mannen stemrecht hadden. Vrouwen hadden in 1971 op federaal niveau stemrecht gekregen (zie pag. 345/3 e.v.-'71). Appenzell-Innerrhoden was het laatste kantondeel dat weigerde vrouwen op kantonnaal niveau stemrecht te verlenen nadat Appenzell-Ausserrhoden in april 1989 voor vrouwenstemrecht had gestemd.

Nasleep affaire-Kopp

Na de onthulling in november 1989 van de ontdekking van 900.000 geheime dossiers over Zwitserse burgers en buitenlanders in het bureau van de openbare aanklager (zie pag. 520/3 -'90), werd de leider van de militaire contra-inlichtingendienst en chef van de federale politie Peter Huber per 14 februari 1990 voor onbepaalde tijd met verlof gestuurd nadat ook was gebleken dat er een zwarte lijst was bijgehouden van 4.000 a 5.000 leden van het leger die een veiligheidsrisico zouden vormen.

Tijdens een debat in de Nationalrat over het rapport van de parlementaire commissie die was ingesteld om de affaire van de geheime dossiers te onderzoeken, zei minister van justitie en politie Arnold Koller op 6 maart 1990 dat er een nieuwe wet zou komen waardoor de veiligheidsdienst zou worden gecontroleerd door het parlement. Alle dossiers die geen betrekking hadden op terrorisme, spionage of georganiseerde misdaad zouden bij de politie worden weggehaald en aan een onafhankelijke instantie worden gegeven. Bovendien zouden de betrokkenen fotokopieën van hun dossiers kunnen krijgen. Vóór het verstrijken van de deadline op 31 maart hadden 350.000 mensen een verzoek daartoe ingediend.

Na de goedkeuring van de wet tegen het witwassen van geld na de affaire-Kopp (zie pag. 520/3 -'90) stelde de Federale Bankierscommissie in april 1989 striktere richtlijnen voor het gebruik van verborgen reserves voor.

Bij een analyse van de conto's van 1987 bij 470 banken was de commissie gebleken dat drie grote banken dergelijke reserves hadden gebruikt om verliezen weg te werken en dat 46 van de 65 banken die in 1987 in feite verlies hadden geleden, winst hadden gemeld. De commissie kondigde in oktober aan dat de banken met ingang van 1990 verplicht werden te melden wanneer zij deze reserves gebruikten voor het wegwerken van verliezen en om elke winstbestemming boven een bepaald niveau bekend te maken.

Veroordelingen voor spionage

Het gerechtshof van Basel verklaarde op 17 maart 1989 een computerspecialist schuldig aan het doorspelen van economische informatie aan de Sowjet-Unie en veroordeelde hem tot 45 dagen gevangenisstraf.
Uit een regeringsrapport dat op 9 augustus werd gepubliceerd, bleek dat het aantal spionagegevallen waarbij agenten uit Oost-Europa waren betrokken nog steeds toenam.

Deze landen waren betrokken bij 65 van de 91 gevallen die waren geregistreerd in de periode 1980/'88. Het merendeel betrof eerder technologische informatie dan informatie die betrekking had op politiek of veiligheid.

In dezelfde periode waren 17 van de 24 diplomaten en officiële vertegenwoordigers die het land waren uitgezet van Oosteuropese afkomst. Aan drie Sowjet-diplomaten van het VN-secretariaat in Genève werd in april 1990 de toegang tot Zwitserland ontzegd, omdat zij hadden geprobeerd geheime technologische informatie te verzamelen.

Betrekkingen met het buitenland

Op 2 maart 1990 maakte de Sowjet-Unie bekend dat zij Zwitserland een bedrag ineens van Sfr 5,75 mln zou betalen als compensatie voor eigendom dat tijdens de Tweede Wereldoorlog aan Zwitserland was ontnomen Sinds de jaren '70 hadden er af en toe onderhandelingen plaatsgevonden over Zwitserse bezittingen in Oost-Pruisen het oosten van Polen, de Baltische staten en Bessarabie, gebieden die bezet waren door de Sowjet-Unie

Het ministerie van buitenlandse zaken maakte op 19 april 1989 bekend dat het Russische persbureau *Novosti* zijn kantoor in Bern weer mocht openen op voorwaarde dat zijn activiteiten beperkt bleven tot de normale activiteiten van een persbureau. Het bureau was in april 1983 gesloten en de chef was het land uitgezet wegens grove inmenging in binnenlandse aangelegenheden.

President François Mitterrand van Frankrijk en kanselier Helmut Kohl van het toenmalige West-Duitsland hadden op 15 december 1989 in Basel een ontmoeting met de president van de Zwitserse Bundesrat Jean-Pascal Delamuraz ter gelegenheid van de 25-jarige samenwerking in het Boven-Rijn-gebied. Zij tekenden daarbij een tripartiete overeenkomst over verdere internationale samenwerking in het gebied.
Op 14 en 15 mei 1990 bracht Giulio Andreotti als eerste Italiaanse premier een bezoek aan Zwitserland.

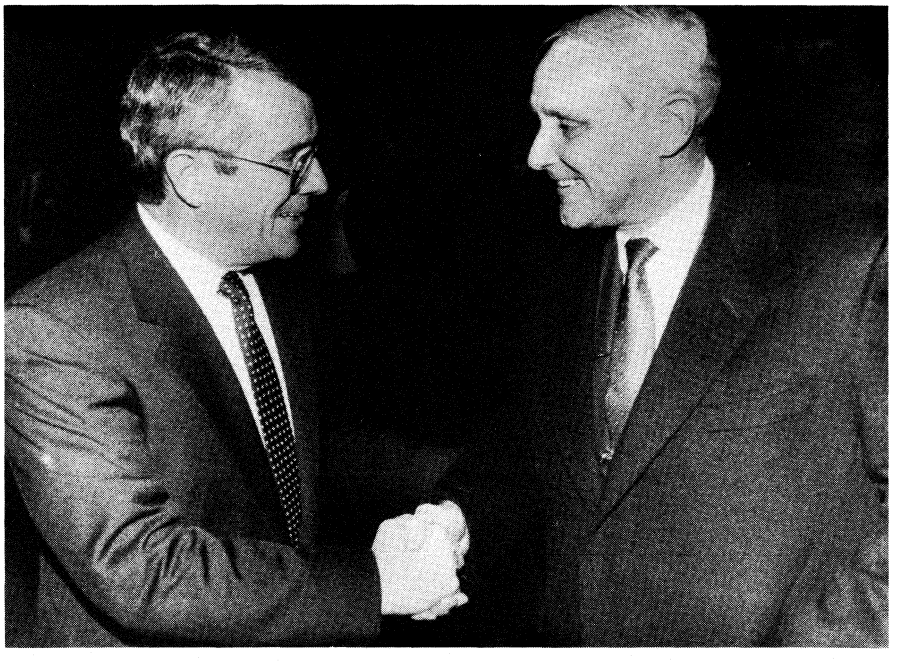

Flavio Cotti (r.) werd op 5 december 1990 gekozen tot president van Zwitserland voor het jaar 1991. Zijn voorganger Arnold Koller feliciteert hem.

De Zwitserse zaakgelastigde kreeg op 23 maart 1989 het bevel binnen 7 dagen Iran te verlaten wegens activiteiten die niet strookten met zijn politieke status. Dit was duidelijk een vergeldingsactie voor de uitwijzing op 22 maart van de Iraanse consul-generaal in Genève, Manouchar Tale Massouleh.

Het Iraanse consulaat in Genève was op 14 december 1988 vier uur bezet door tegenstanders van het regime in Teheran en er waren bewijzen gevonden dat Tale informatie aan het verzamelen was over de Iraanse gemeenschap in ballingschap. Medio 1989 werden vervolgens aanklachten ingetrokken tegen twee Zwitserre burgers die ervan waren beschuldigd informatie te hebben doorgespeeld aan Tale.

Op 24 april 1989 werd Kazem Radjavi, de broer van dc leider van de Iraanse oppositie Mujaheddin-e Khalq bij zijn woning aan het meer van Genève doodgeschoten. De Mujaheddin verklaarde dat de moord was gepleegd door de Iraanse ambassade in Zwitserland op bevel van de toenmalige president Khamenei.

President en vice-president voor 1991

In het Bader van Zwitserlands jaarlijks roulerende presidentiële systeem werd minister van binnenlandse zaken Flavio Cotti (Christlichdemokratische Volkspartei. CVP) op 1 januari geïnstalleerd als president van de Bondsraad (Federale Raad) voor het jaar 1991. De post van vice-president, die Cotti gedurende het voorafgaande jaar had bekleed, werd ingenomen door René Felber (Sozialdemokratische Partei der Schweiz, SPS), minister van politieke (buitenlandse) zaken. Beide mannen waren op 5 december 1990 gekozen.

Verlaging van stemgerechtigde leeftijd

Op 3 maart 1991 werd bij een landelijk referendum met grote meerderheid van stemmen een grondwetswijziging goedgekeurd, waardoor de stemgerechtigde leeftijd voor federale verkiezingen werd verlaagd van 20 tot 18 jaar. Ongeveer 73 procent van de kiezers gaf zijn goedkeuring aan de wijziging, en deze werd in alle kantons aangenomen. De opkomst bedroeg 31 procent.

Een gelijksoortig ontwerp-amendement, dat de regering in 1979 had ingediend, had het net niet gehaald. Naar schatting zou de wijziging 160.000 nieuwe kiezers toevoegen aan het federale electoraat.

Verscheidene kantons hadden de stemgerechtigde leeftijd voor kantonnale verkiezingen al verlaagd. en naar verwachting zouden de andere kantons nu maatregelen treffen om hun voorschriften op één lijn te brengen met de nieuwe situatie op federaal niveau.

(Vor. ber. pag. 520/2 e.v. - 1990)

SURINAME

ONTWIKKELINGEN VAN BEGIN 1988 TOT EIND 1990

Sinds de beëdiging, op 25 januari 1988, van Ramsewak Shankar als president van Suriname (pag. 65/1-'88) en de installatie van een nieuw kabinet o.l.v. vice-president Henck Arron (pag. 67/1 e.v.-'88), op 26 januari 1988, deden zich met betrekking tot Suriname o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Op 25 november 1987 hadden verkiezingen plaatsgevonaen voor de 51 leden tellende Nationale Assemblée (pag. 65/1-'88). Na de verkiczingcn was de zetelverdeling in de Nationale Assemblée als volgt: het Front voor democratie en ontwikkeling, kortweg Het Front, 40, de Nationaal Democratische Partij (NDP) drie, de Progressieve Arbeiders- en Landbouwers Unie (PALU) vier en de Javaanse partij Pendawa Lima vier zetels.

Nederlanden Suriname wisselen ambassadeurs uit

Op 27 januari 1988 stelde Nederland Suriname voor ambassadeurs uit te wisselen. In een reactie hierop verklaarde premier Arron op 3 februari in de Nationale Assemblée dat Suriname de betrekkingen met Nederland volledig wilde herstellen ,,met inachtneming van elkaars waardigheid en soevereiniteit".
Op 22 februari deelde de Nederlandse premier, R. Lubbers, na afloop van het wekelijkse kabinetsberaad mee dat zijn regering een nieuwe ambassadeur voor Paramaribo op het oog had. Als het Surinaams kabinet akkoord ging met diens accreditatie, zou de nieuwe ambassadeur op korte termijn naar Suriname kunnen vertrekken.
Wat de opgeschorte ontwikkelingsgelden voor Suriname betrof, wachtte het kabinet eerst het moment af waarop de Surinaamse regering haar regeringsverklaring ter goedkeuring zou voorleggen aan het parlement, aldus Lubbers. ,,Zodra deze verklaring is geaccordeerd, kan het verdrag (uit 1975, inzake de ontwikkelingshulp) weer worden geëffectueerd en ter toetsing aan de Tweede Kamer worden voorgelegd", zei de premier.

De ontwikkelingshulp aan Suriname was door Nederland opgeschort nadat in de nacht van 8/9 december 1982 een vijftiental leden van de oppositie door militairen was gedood (pag. 849 e.v.-'82).

In de Volkskrant van 14 maart werd gemeld dat de Surinaamse autoriteiten akkoord waren gegaan met de benoeming van J.B. Hoekman tot ambassadeur in Paramaribo. Hoekman, op dat moment nog directeur-generaal internationale samenwerking bij buitenlandse zaken, was al van 1981-1984 ambassadeur in Paramaribo geweest. Hij vertrok op 21 maart naar Suriname.

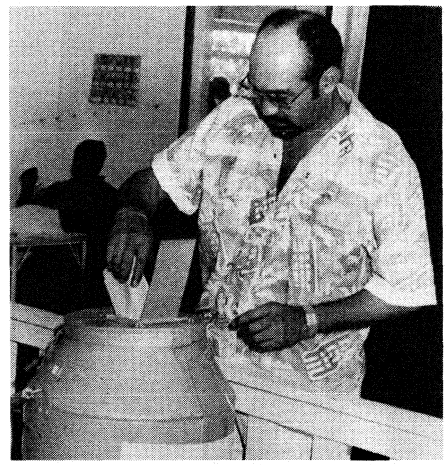

Desi Bouterse bij het uitbrengen van zijn stem bij deverkiezingen van 25 november 1987.

D.J. van Houten, de laatste Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, had vóór 25 januari 1987 Suriname moeten verlaten wegens .,ongeoorloofde inmenging in de Surinaamse binnenlandse aangelegenheden". Op 10 januari 1987 was deze beslissing van de Surinaamse regering aan Nederland meegedeeld. Nederland had toen onmiddellijk, onder protest, zijn ambassadeur teruggetrokken.

Op 8 september 1988 meldde de Volkskrant dat Cyril B. Ramkisor die week was beëdigd als ambassadeur in Nederland. Van de nieuwe ambassadeur werd verwacht dat hij ,,de politieke verhouding en de ontwikkelingssamenwerking met Nederland nieuw leven helpt inblazen", zei president Shankar,
Ramkisor was in 1985-1986 minister van openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid geweest in het kabinet van Wim Udenhout (pag. 782/1-'86). Hij had in Wageningen landbouwkunde gestudeerd en behoorde tot de hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP).

Ruim drie jaar was Suriname in Nederland niet meer door een ambassadeur vertegenwoordigd geweest. De laatste ambassadeur was Henk Heidweiller. Deze had op 26 mei 1985 Nederland verlaten, nadat premier Udenhout de dag ervoor had meegedeeld dat zou worden bezuinigd op de diplomatieke dienst (pag. 78213-'86).
Daarna had een reeks zaakgelastigden Suriname in Den Haag vertegenwoordigd, onder wie Carlo Spier, die medio 1986 in Nederland was gearriveerd (pag. 827/1-'86). Op 10 januari 1987 had het Nederlandse ministerie van

De nieuwe Nederlandse ambassadeur in Suriname, J.B. Hoekman, bij zijn vertrek op 21 maart 1988 naar Paramaribo.

buitenlandse zaken het besluit van de Surinaamse regering ambassadeur Van Houten het land uit te zetten, beantwoord met een verzoek Spier terug te roepen. Na het vertrek van Spier was de Surinaamse ambassade in Den Haag geleid door een derde secretaris.

Viering van revolutie van 25 februari 1980

Op 25 februari 1988 deed legerleider Bouterse tijdens de herdenking van de revolutie van 25 februari 1980 * een aanval op Nederland en Ronnie Brunswijk **. ,,Wij doen een felle aanklacht tegen het land dat het terrorisme in Suriname heeft toegelaten. Dit land dat onze voorouders heeft gemarteld en gedood en terrorisme heeft gecreëerd in Suriname. Ik zoek geen zondebokken maar het is zo en ik zal het blijven zeggen. Een bankrover, verkrachter en dief wordt door Nederland geëerd. Hij is één, twee, drie op de TV, in de krant en op de radio."
Bouterse decoreerde de 40 militairen die waren omgekomen in de strijd tegen het junglecommando postuum met de Zilveren Ster van de Revolutie.

* Op 25 februari 1980 had een groep militairen, onder wie Desi Bouterse. via een staatsgreep de macht in Suriname overgenomen (zie pag. 143 e.v.-'80).

** Ronnie Brunswijk, een voormalig lijfwacht van legerleider Bouterse, had in 1986 een junglecommando gevormd, waarmee hij vooral in het oosten van het land acties uitvoerde. Zijn uiteindelijke doel was het verdrijven van het militaire bewind onder leiding van Bouterse om de weg vrij te maken voor een democratisch geregeerd Suriname (zie pag. 827/2 en 828/2-'86).

Tot hun nabestaanden sprak de legerleider: ,,U, als zij die geleden hebben, moet weten waar de moordenaars van uw kinderen vandaan komen. Wij hebben niets aan mensen die zich verschuilen achter maskers van gerechtigheid en vrede".

De bevelhebber verwees met deze uitspraak naar de Organisatie voor Gerechtigheid en Vrede die zich inzette voor de naleving van de mensenrechten. De organisatie had kritiek geuit op de viering van de revolutie.
De Organisatie voor Gerechtigheid en Vrede had verklaard het ongepast te vinden dat er feestelijkheden georganiseerd werden op een dag die zou moeten zijn ,,van rouw en bezinning", na een opsomming gegeven te hebben van de verloedering van Suriname onder Bouterse.

Regeringsverklaring

Op 11 maart 1988 legde president Shankar in Paramaribo tegenover de Nationale Assemblée zijn regeringsverklaring af. Daarin zei hij dat de regering de Surinaamse economie uit het slop wilde halen met bezuinigingen en financiële steun uit het buitenland.

Gesteld werd dat ,,wensen en verlangens aangepast moeten worden aan eigen inkomsten en niet die van anderen". De rol van de overheid moest verkleind worden ten gunste van het bedrijfsleven.
Tegelijkertijd moest de schaarste aan levensmiddelen aangepakt worden en moest alle aandacht worden gericht op exporterende bedrijven. De onder Bouterse snel gegroeide ,,volksmobilisatie", die zich bezighield met voedseldistributie, diende te worden opgeheven.

In de regeringsverklaring werd met enig voorbehoud gesproken over de democratisering in Suriname. ,,Het referendum (van 30 september 1987, zie pag. 657 e.v.-'87) en de verkiezingen brachten op zichzelf nog geen democratie. We hebben in elk geval de basis gelegd voor het herstel van de rechtsstaat en verdere ontwikkeling naar een stabiele en democratische maatschappij."
De regering verwierp ,, het polarisatiemodel van dominantie van de macht als ongeschikt voor de Surinaamse maatschappij". Het consensusmodel zou het kenmerk zijn van de Surinaamse democratie.
De besnoeiingen op de overheidsuitgaven zouden de komende vijf jaar niet van toepassing zijn op het nationale leger. Zowel de uitrusting en opleiding van militairen als hun rechtszekerheid zouden ,,denodige aandacht krijgen".
Er zou gewerkt worden aan ,,voortgaande structurele, technische en maatschappelijke omvorming van het leger", dat een belangrijke bijdrage aan de versnelde sociaal-economische ontwikkeling moest leveren. De taken van het leger zouden niet gescheiden van andere diensten en ministeries worden uitgevoerd, aldus Shankar.
Over de beëindiging van het conflict met het junglecommando van Ronnie Brunswijk werd in de regeringsverklaring gezegd: ,,Wanneer het gaat om een rechtvaardige vrede, zal niemand zich te groot en te machtig mogen voelen".
Shankar liet weten dat de regering overleg pleegde met het junglecommando in Oost-Suriname: ,,Alles wordt in hei werk gesteld om de rust, vrede en veiligheid in het binnenland, met name in Oost- en Midden-Suriname op de meest korte termijn te doen wederkeren. Het proces is inmiddels op gang gebracht."
Shankar kondigde een meerjaren-ontwikkelingsprogramma aan om de financieel-economische crisis te bestrijden. Van de Surinaamse beroepsbevolking was in 1987 35 procent werkloos, de staatsschuld was in enkele jaren f 2 mrd. De inflatie nam verder toe: van 3,7 procent in 1982 tot 50 procent op dat moment.
De regering streefde naar een zo spoedig mogelijke normalisering van de betrekkingen met Nederland en keek ,,met belangstelling uit naar het herstel van de door Nederland opgeschorte verdragsrelatie".
Van 15-23 maart besprak de Nationale Assemblée de regeringsverklaring en op 22 maart hechtte zij met 40 stemmen vóór en één stem tegen haar goedkeuring aan het beleid van de regering-Arron. De enige stem tegen was van de fractieleider van de Nationale Democratische Partij (NDP) van Bouterse, Frank Playfair, die overigens als enige van zijn driemansfractie aanwezig was.

De viermansfractie van de PALU had aanvankelijk verklaard haar stem aan de regeringsverklaring te zullen geven, maar veranderde van standpunt. Vóór de stemming verliet deze fractie de vergaderzaal. Zowel de NDP als de PALU beoordeelde de regeringsverklaring als te vaag.
NDP-fractieleider Playfair verklaarde dat Nederland een einde moest maken aan de ,,destabiliserende propaganda" tegen Suriname ,,en aan het terrorisme waaraan Nederland heeft meegewerkt". Ook het uitleveringsverdrag met Nederland moest weer van kracht worden, zei Playfair, ,,zodat Suriname uitlevering kan vragen van personen die hier terrorisme komen bedrijven om daarna terug te keren naar Nederland".

Op 18 maart zei president Shankar in de Nationale Assemblée bij de behan-

deling van de regeringsverklaring dat het Comité Christeliike Kerken (CCK) in Suriname door ,,alle partijen is aanvaard als bemiddelaar" in het conflict met rebellenleider Ronnie Brunswijk.

Op 21 maart maakte een woordvoerder van het junglecommando in Saint-Laurent, een Franse grensplaats tussen Frans Guyana en Suriname, bekend dat het junglecommando bereid was de Surinaamse regering ..volledig tc steunen in haar streven naar een werkelijk volwaardige en stabiele democratie in Suriname".
Het junglecommando was ,,gematigd optimistisch" over het streven van de regering. Brunswijk stelde dat alle militairen met onmiddellijke ingang uit de burgersectoren moesten worden teruggetrokken en verwachtte van de regering dat ,,instituten,functies en symbolen die als instrument van de militaire dictatuur hebben gefungeerd" werden ontmanteld of opgeheven.
Verder drong Brunswijk aan op rechtsherstel voor slachtoffers van het militaire regime en op revisie van vonnissen die gewezen waren door het bijzonder gerechtshof. Hij riep op tot veiligheidsgaranties voor de terugkeer van de ca 9.000 Surinaamse vluchtelingen uit Frans Guyana.

Minister Van den Broek naar Suriname

Op 27 maart 1988 arriveerde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, H. van den Broek, in Paramaribo voor een officieel bezoek van drie dagen. Tijdens zijn bezoek toonde de Nederlandse bewindsman zich positief over de ontwikkelingen in Suriname en zei hij bij het kabinet en de Tweede Kamer hervatting van de ontwikkelingshulp aan Suriname te zullen bepleiten.
Op 29 maart zei Van den Broek dat door de nieuwe regering in Suriname ,,absoluut een basis is gelegd voor rechtszekerheid". ,,De richting die men is ingeslagen, geeft mij veel vertrouwen en ik hoop dat deze koers kan worden voortgezet", aldus de minister.
Van den Broek was ook positief gestemd over plannen van de Surinaamse regering met het zogeheten Constitutionele Hof, het justitiële orgaan dat een waakfunctie kreeg op het gebied van schendingen van de mensenrechten. Daarmee waren voor wat hem betreft de belangrijkste barrières geslecht voor het hervatten van de ontwikkelingshulp.

Tijdens het bezoek van de bewindsman vonden demonstraties plaats tegen zijn aanwezigheid in Suriname. Sinds 25 maart was een comité ,,Herstel de Relaties met Nederland Pas Nadat" actief, dat een verzoek om een demonstratievergunning had ingediend bij de regering. De regering had de vergunning niet verleend.
Het comité wilde de diplomatieke betrekkingen met Nederland pas hersteld zien nadat het junglecommando van Ronnie Brunswijk was ontwapend en de huurlingen met hun wapens Suriname hadden verlaten. Op 29 maart hief het comité zichzelf weer op.

Brief Van den Broek aan de Tweede Kamer

Medio april 1988 schreef minister Van den Broek een brief aan de Tweede Kamer over zijn bezoek aan Suriname.
Over de inhoud van de brief meldde de Volkskrant (15-4-1988)het volgende:

De afspraken met Suriname over levering van legermateriaal, het opleiden van militairen in Nederland en de overeenkomst voor uitlevering van verdachten zullen voorlopig nog niet in werking treden. Dat blijkt uit de brief van minister Van den Broek.
Over de uitleveringsovereenkomct schrijft de bewindsman dat ,,herleving hiervan nader wordt bezien in het licht van verdere ontwikkelingen". De afspraken over opleiding van Surinaamse militairen in Nederland en de levering van militaire goederen ,,geniet, ook naar de opvatting van de Surinaamse regering geen prioriteit", aldus minister Van den Broek.
In diplomatieke kringen wordt benadrukt dat de Nederlandse regering weinig voelt voor militaire samenwerking, zolang nog niet duidelijk is welke rol het leger in Suriname gaat spelen.
Een soortgelijke redering volgt Van den Broek over het uitleveringsverdrag. Voor Nederland daartoe wil overgaan, moet eerst de rechtszekerheid in Suriname stevig zijn verankerd. De ontwikkelingen op dat terrein worden voorlopig afgewacht.
Uit de brief blijkt dat Nederland en Suriname van mening verschillen over de nationaliteit van ongeveer tweeduizend mensen in Suriname, die volgens de oude afspraken vóór 1986 hadden kunnen kiezen tussen de Nederlandse en Surinaamse nationaliteit. Door de ontwikkelingen in Suriname is die regeling in de soep gelopen. Suriname beschouwt de groep nu als Nederlanders. Den Haag neemt aan dat het Surinamers zijn. Door dit conflict bezitten de betrokkenen geen paspoort en zijn de tweeduizend nu statenloos. In de brief schrijft Van den Broek dat hierover nader overleg gevoerd zal worden.

Ook het gesprek over de remigratieregeling wordt hervat. aldus de bewindsman. Hij heeft voorts zijn Surinaamse collega toegezegd dat hij bij het terugsturen van de duizenden Surinaamse vluchtelingen in Nederland rekening zal houden met de beperkte opnamecapaciteit in Suriname. Dat zal dus geleidelijk gebeuren.
De culturele overeenkomst en de afspraken over behartiging van de Surinaamse belangen in landen waar Paramaribo geen vertegenwoordiging heeft, kunnen volgens Van den Broek zonder meer herleven. Ook het ontwikkelingsverdrag kan weer in werking treden.
Hoe de hulp aan Suriname (dat nog 1,6 miljard tegoed heeft) wordt geregeld, komt ter sprake tijdens het bezoek van minister I?Bukman van ontwikkelingssamenwerking volgende maand aan de voormalige kolonie.
Van den Broek komt in zijn brief tot de conclusie dat het beleid van de Surinaamse regering ondersteuning verdient. Hij stelt vast dat de Surinaamse economie in een ,.deplorabele situatie" verkeert. Economische hulp is volgens de minister een belangrijke steun voor de Surinaamse regering bij herstel van de politieke en economische doelstellingen. De bewindsman maakt nadrukkelijk melding van de Surinaamse verzoeken om noodhulp.

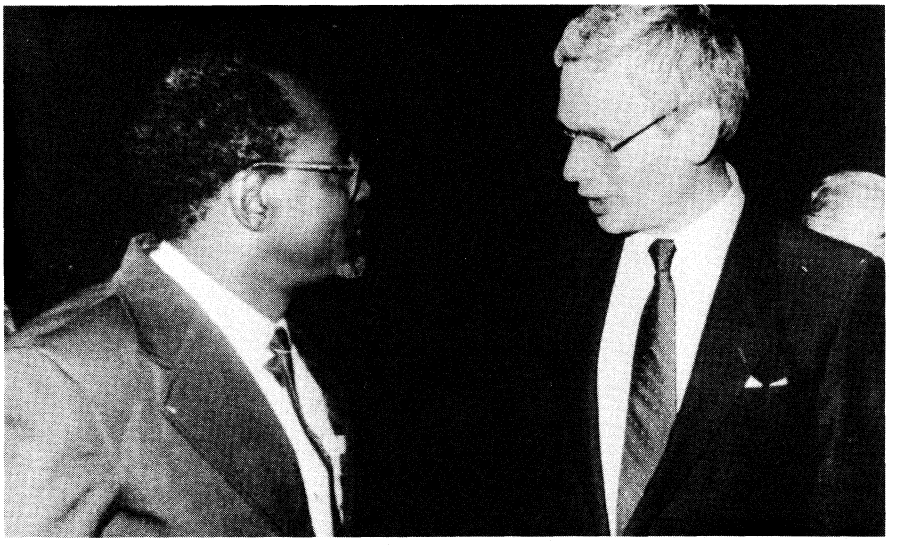

De Nederlandse minister van buitenlandse zaken, H. van den Broek(c), wordt op 27 maart 1988 na aankomst op het vliegveld Zanderij begroet door zijn Surinaamse collega Eddy Sedoc.

Nederlands asielbeleid

Op 2 mei 1988 deelde de Nederlandse staatssecretaris van justitie, V.N.M. Korte-Van Hemel, mee dat de 5.000 Surinamers die geen verblijfsvergunning hadden, maar wel in Nederland werden gedoogd, geleidelijk zouden worden teruggestuurd.

Volgens de bewindsvrouwe was de politieke situatie in Suriname sinds de verkiezingen zo verbeterd, dat er geen reden meer was dc Surinaamse asielzoekers blijvend tot Nederland toe te laten
In een brief aan de Tweede Kamer zei Korte-Van Hemel zich Li, deze conclusie uitdrukkelijk te baseren op de resultaten van het bezoek dat Van den Broek aan Suriname had gebracht
Op 7 september *1988* oordeelde de vicepresident van de Haagse rechtbank, B C Punt, dat gedoogde Surinamers Nederland uitgezet mochten worden Volgens Punt was het niet onredelijk dat staatssecretaris Korte-Van Hemel deze groep weer de normale asielprocedure liet doorlowen

Tot dit vonnis was de vice-president van de Haagse rechtbank gekomen in een kort geding dat was aangespannen door een Surinaamse vrouw die haar dreigende uitzetting bestreed. De rechter erkende dat de situatie in Oost-SUriname nog onveilig kon zijn, maar zag voldoende mogelijkheden voor de ex-gedoogden zich elders in Suriname te vestigen. Zij zouden hier niet ,,ineen als onmenselijk te kenschetsen situatie" terechtkomen, aldus het vonnis.

Een aantal Surinaamse asielzoekers kon volgens Korte-Van Hemel op grond van klemmende redenen van humanitaire aard in Nederland een verblijfsvergunning krijgen. Hierbij ging het om personen van *60* jaar en ouder, van wie het merendeel van de kinderen legaal in Nederland verbleef. Zij konden blijven, mits de kinderen bereid waren bij te dragen in de kosten van levensonderhoud van de ouder. Ook alleenstaanden van *70* jaar of ouder en kinderen van *16* jaar en jonger die bij (één van) hun ouders verbleven, konden een verblijfsvergunning krijgen.

Op *29* september deed staatssecretaris Korte-Van Hemel in de Tweede Kamer de toezegging dat Nederland de gedoogde Surinamers voorlopig niet massaal zou terugsturen.

Overleg vaste Tweede Kamercommissie voor ontwikkelingssamenwerking en Bukman

Op *28* april *1988* deelde de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking, P. Bukman, tijdens een mondeling overleg met de vaste Tweede Kamercommissie voor ontwikkelingssamenwerking mee, dat de noodhulp aan Suriname voor humanitaire doeleinden zou worden voortgezet. Daarnaast zou Nederland middelen ter beschikking stellen om onderdelen aan te schaffen voor de industrie, zodat de economie sneller op gang kon komen.

Begin februari 1988 had Bukman *f* 11 mln uitgetrokken voor humanitaire hulp aan Suriname Het grootste deel daarvan f 12 mln zou in de zes maanden daarna worden gebruikt voor aankoop van medcijnen (f 6 mln) en voedsel (f h mln) De resterende f 5 mln werd gereserveerd voor steun aan de slachtoffers van de strijd in Oost-Suriname
Op 5 februari had Bukman de regering van Suriname verzocht voorstellen te doen voor de besteding van de humanitaire hulp De eerste zending voedingsmiddelen (o m spijsolie, zout, knoflook, uien, lucifers, suiker, spliterwten en grondstoffen voor boter) werd op 1 april vanuit Rotterdam naar Suriname verscheept Nederland had tiidens het reqime-Bouterse steeds medicijnen en voedsel naar Suriname gezonden

Ook kwam het begrip internationalisering van de hulpverlening aan de orde. In Suriname bestond over die term ongerustheid en argwaan. Sommige politici van dat land waren bevreesd dat Nederland zich aan zijn verplichtingen zou willen onttrekken.
Minister Bukman herhaalde dat hij onder internationalisering alleen een verbreding van de hulpverlening verstond. Nederland zou zijn verplichtingen nakomen. De bewindsman liet zich optimistisch uit over de mogelijkheid de hulp aan Suriname te coördineren met andere donoren en instellingen. Hij had daarover gesproken met de EG, de Wereldbank, het IMF, de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank, Brazilië, België en Venezuela. Grote projecten zouden naar zijn oordeel in het vervolg alle samen met bijvoorbeeld de Wereldbank kunnen worden aangepakt.

Op 24 maart had Bukman na overleg in Venezuela over internationalisering van de ontwikkelingshulp aan Suriname gezegd dat Brazilië, Venezuela, Frankrijk en België bereid waren mee te werken aan het ,,kanaliseren" van de f 1,6 mrd die Suriname nog tegoed had van Nederland.
„Venezuela en Brazilië hechten er grote waarde aan dat de democratie in Suriname behoorlijk grond onder de voeten Krijgt", aldus Bukman. Ook Frankrijk had veel belang bij politieke stabiliteit, vanwegde de duizenden vluchtelingen in Frans Guyana (waar een Franse raketbasis is). België en Venezuela waren nooit gestopt met hun -bescheiden - hulpverlening aan Suriname. Ook de EG wilde graag bij het overleg worden betrokken.

Bukman en de Kamerleden waren het erover eens dat het ontwikkelingsverdrag niet gewijzigd hoefde te worden. Maar aan een herleving van de gezamenlijke Nederlands-Surinaamse Commissie (CONS)die over de projecten besliste, haddenzij geen behoefte.

Bukman praat in Paramaribo over ontwikkelingshulp

Op 8 mei 1988 Kwam minister van ontwikkelingssamenwerking Bukman in Suriname aan voor een eerste ronde van onderhandelingen over de besteding van het uitstaande bedrag aan ontwikkeiingshuip.
Op *9* mei, de eerste dag van het overleg, legde de Surinaamse regering voor een half miljard gulden financiële claims op tafel. Paramaribo wilde terugbetaling van *f260* mln die sinds *1982* door Suriname was geïnvesteerd in ontwikkelingsprojecten en de financiering van een economisch urgentieprogramma waarvan de kosten konden oplopen tot f 25 mln per maand.
Dit urgentieprogramma met een looptijd van 12 maanden was volgens het kabinet-Arron minimaal nodig om de teruggang in de economie tot stilstand te brengen. Bukman wees de eis tot terugbetaling onmiddellijk af. Over de omvang van het urgentieprogramma zou nog verder worden onderhandeld.
De Nederlandse en Surinaamse delegaties stonden met name op het punt van de terugbetalingen lijnrecht tegenover elkaar. Volgens de Surinaamse minister van buitenlandse zaken Eddy Sedoc ging het om projecten die op het moment waarop Nederland in *1982* de hulp opschortte, al waren goedgekeurd door de gemengde Nederlands-Surinaamse Commissie (CONS). Suriname had ze vervolgens met eigen geld uitgevoerd. Toegeven op dit onderdeel zou naar het oordeel van Bukman echter ,,deindruk wekken dat Nederland achteraf terugkomt op de beslissing van *1982* de hulp op te schorten".
Het Surinaamse urgentieprogramma bestond uit een groot aantal met name genoemde investeringen. Minister van financiën Subhas Mungra noemde uitvoering van dit pakket op *9* mei ,,een zaak van leven of dood".

Op *9* mei benadrukte premier Arron in zijn openingsrede dat het stopzetten van de Nederlandse hulp een belangrijke oorzaak was van de economische ellende in Suriname. In combinatie met het wegvallen van inkomsten uit de bauxietindustrie had dat Suriname sinds *1982* een miljard aan investeringen gescheeld. ,,Gemiste kansen, waarvan de gevolgen in alle sectoren van de economie te merken zijn", aldus de premier, die bezwoer dat Suriname ook in eigen huis orde op zaken zou stellen.
De delegaties werden het op *9* mei eens over de looptijd van het verdrag, dat in *1975* werd afgesloten voor een termijn

van tien tot 15 jaar. Besloten was de vijfeneenhalf jaar schorsing daar nu bij op te tellen, waardoor de gelden tenminste tot 1996 beschikbaar bleven. Als officiële datum van herinvoering van de overeenkomst werd 3 mei 1388 aangehouden, de dag dat een desbetreffende nota van de Nederlandse regering in Paramaribo werd overhandigd.
In een onderhoud met president Shankar onderstreepte Bukman op 9 mei dat de bevolking van Oost-Suriname ook moest kunnen profiteren van de ontwikkelingshulp. Om dat te bewerkstelligen was een oplossing van het conflict met de groep-Brunswijk nodig.
Op 10 mei vonden de beide delegaties elkaar alleen op de procedure voor goedkeuring van Surinaamse projecten. De CONS, Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname, die tot de opschorting van het verdrag over de projecten en de besteding van de Nederlandse projecten had beslist, werd vervangen door, aldus Mungra, een Ministerieel Overleg Nederland-Suriname (MONS). Dit overleg zou twee maal per jaar worden gehouden in plaats van het ambtelijk CONS-overleg dat vier maal per jaar had plaatsgevonden. Gelet op de ,,enorme inhaaloperatie", noemde Mungra het evenwel gewenst op dit eerste overleg in ieder geval binnen enkele maanden een tweede gespreksronde te laten volgen.

Diezelfde dag maakte Bukman zijn Surinaamse collega's duidelijk dat met Nederland alleen te praten viel over een urgentieprogramma voor de komende maanden, indien de Surinaamse regering instemde met een sanering van het economische beleid op lange termijn.

Het ging daarbij om sanering van het overheidsapparaat, invoering van een serieus belastingstelsel, devaluatie van de Surinaamse gulden om de export te bevorderen en luxe import te beperken, stopzetting van overheidssubsidies aan sociale instellingen, sanering van de begroting en privatisering van bedrijven. Die elementen waren ook terug te vinden in een voorlopig advies van de Wereldbank, dat de Surinaamse regering nog niet had geaccepteerd. Volgens Bukman was het onmogelijk toezeggingen te doen voor een snel urgentieprogramma, vooraleer duidelijk was hoe het Surinaamse beleid er op den duur uit ging zien.

Op 12 mei zei minister van financiën Mungra na afloop van de onderhandelingen dat Suriname weigerde zich door Nederland een economisch saneringsplan van de Wereldbank te laten opdringen. ,,Wijmaken zelf wel uit welke adviezen we inwinnen, Suriname wil niet worden verplicht eerst een diploma te halen", aldus de bewindsman.
Op de laatste dag van de onderhandelingen bleef het Nederlandse ,,bod" beperkt tot f 30 mln, een eerste aanloop voor medicijnen, voeding en de meest urgente onderdelen voor de industrie. De Surinaamse regering wilde dit bedrag alleen accepteren als het niet ten koste ging van de f 1,6 mrd ontwikkelingshulp die het land nog te goed had.
Op 13 mei keerde Bukman in Nederland terug.

Onder de kop ,,Paramaribokijkt teleurgesteld en met wrok terug op bezoek Bukman" merkte redacteur An Salomonson in *NRC/H'blad* (13-5-1988)het volgende op:

De Surinaamse regering heeft op het mislukken van het overleg met minister Bukman zeer teleurgesteld gereageerd. Na het vertrek van de Nederlandse bewindsman verklaarden de ministers Sedoc (buitenlandse zaken) en Mungra (financiën) in gespierde taal op een persconferentie dat zij weigeren de door Bukman voorgestelde koppeling tussen hulp op korte en lange termijn te aanvaarden.
Het voorstel van Bukman het herstelplan in samenwerking met de Wereldbank op te stellen, viel slecht bij zijngastheren. Mungra: ,,Wij hebben geen diploma van de Wereldbank nodig." Sedoc: ,,Nederland moet geen nieuwe elementen in het overleg introduceren. Het opstellen van een meerjaren-ontwikkelingsprogramma is onze autonome verplichting en Nederland hoeft ons niet te vertellen hoe wij dat moeten doen." Over de inflatie gedurende de opschorting van het verdrag: ,,Eengulden uit 1982 heeft niet dezelfde koopkracht als de gulden in 1988. Een miljard gulden aan investeringen is tussen 1982 en 1988 door Nederland aan onze economie onthouden. Mijn vraag is: aan wie valt dat voordeel toe? Zo gezien zal Nederland zich een substantiële inspanning moeten getroosten onze economie uit deze deplorabele staat te halen."
Mungra maakte ook voor het eerst de vijf elementen bekend waaruit het Surinaamse urgentieprogramma (kosten: 500 miljoen Surinaamse guldens) is opgebouwd: 1. import van vitale grondstoffen en onderdelen; **2.** import voor essentiële maatschappelijke dienstverlening (elektriciteit, openbaar vervoer enzovoort); **3.** reparatie en vervanging van vitale infrastructuur (wegen, havens, oeververbindingen); 4. technische bijstand (bedrijfsdoorlichtingen, opleiding en training);5. projecten met hoge prioriteit, die op korte termijn kunnen worden uitgevoerd.
Iedereen kan zich, volgens Mungra, van de noodzaak van dit program overtuigen. ,,Als onze kinderen niet naar school kunnen omdat er geen bus is en geen lesmateriaal, wat is er dan voor internationaal referentiekader nodig om een volk in nood te helpen?"
Minister Bukman noemde evenwel een zo omvangrijk urgentieprogramma, waarmee een derde van de nog resterende verdragsmiddelen zou zijn gemoeid, ,,moeilijk uitvoerbaar". Wel wil hij kijken wat er gedaan kan worden met de nu nog lopende projecten van voor de opschorting van het verdrag in 1982. Waarnemers wijzen er overigens op dat de Surinaamse regering pas tijdens de onderhandelingen heeft besloten het bedrag voor het urgentieprogramma zo hoog op te schroeven. Zij deed dat toen bleek dat Nederland niet bereid was de 260 miljoen gulden terug te betalen die Suriname na 1982 in lopende projecten heeft geïnvesteerd.
Zowel werkgevers- en werknemersorganisaties, alsook de Nationale Assemblée verwijten de Surinaamse regering in dezen ,,slordig werk uit de losse pols" te hebben geleverd. Zij zijn van tevoren niet geraadpleegd over inhoud en omvang van het urgentieprogramma en vinden dat de regering ,,haar huiswerk niet goed heeft gedaan". De legerleiding van Suriname zou wel in de gelegenheid zijn gesteld zich over het urgentieprogramma uit te laten.
Hoewel van zowel Nederlandse als Surinaamse zijde werd gesteld dat hervatting van een dialoog na zoveel jaren moeilijk is, en men eerst weer aan elkaar moet wennen, is de algemene stemming hier er toch een van diepe teleurstelling. Men vreest dat de positie van de Surinaamse regering erdoor is verzwakt en dat de bevolking haar vertrouwen in de jonge democratie zou kunnen verliezen als het levenspeil niet snel omhoog gaat. ,,Deze afloop speelt zonder enige twijfel de militairen in de kaart", verzuchtte een goed geïnformeerde Surinamer, die eraan herinnert dat Bouterse erop zit te wachten dat de frustratie onder de bevolking zo hoog oploopt, dat hij zijn slag kan slaan.

Op 14 mei zei premier Arron in de Nationale Assemblée, waar de resultaten van het overleg met Bukman werden besproken, dat de Surinaamse regering geen kans zag vluchtelingen uit Nederland en Frans-Guyana op te vangen, zo lang de Nederlandse regering het economisch herstelplan afwees.

Volgens Arron kon nu niet met goed fatsoen van Suriname worden verwacht dat het 5.000 Surinamers, die in Nederland tijdelijk werden gedoogd, en 10.000 bosnegers uit de kampen in Frans Guyana terugnam ,,zonder dat zich een stukje leefbaar Suriname kan ontwikkelen".
Volgens Assemblée-voorzitter Jaggernath Lachmon had Suriname geen huizen voor de remigranten, omdat die alleen gebouwd konden worden als onderdeel van het herstelprogramma.

Op 25 mei lieten de woordvoerders van de CDA, de PvdA en D66 in de Tweede Kamer weten dat Bukman een soepeler houding moest aannemen tegenover de Surinaamse regering.

De bewindsman mocht volgens de drie partijen Suriname niet de wet laten voorschrijven door de Wereldbank. Van Paramaribo mocht wel worden verwacht dat het de Wereldbank om advies vroeg over het economische herstel. Maar uiteindelijk moesten de Surinamers zelf kunnen uitmaken wat ze daarvan wilden overnemen.
Bukman legde uit dat hij in de Surinaamse hoofdstad een structureel aanpassingsplan van de Wereldbank niet als voorwaarde had

gesteld voor hervatting van de Nederlandse ontwikkelingshulp. Hij had zijn collega's slechts meegedeeld het ,,wijs" te vinden als de Wereldbank in de arm genomen zou worden.

Uitbreiding kabinet

Op 6 juli 1988 meldde *NRC/H'blad* dat aan het Surinaamse kabinet een minister en vier onderministers waren toegevoegd Zij zouden die dag worden beedigd

Werner Vreedzaam, de nieuwe minister, kreeg, aldus *NRC/H'blad*, de portefeuille van regionale zaken, een afsplitsing van binnenlandse zaken en districtsbestuur. Vreedzaam was permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties in New York geweest.

De onderministers waren, zo vervolgde de krant. S. Setroredjo (binnenlandse zaken), P. Tirtodirjo (openbare werken), W. Esajas (landbouw, veeteelt en visserij) en R. de Rooy (natuurlijke hulpbronnen en energie).

Bukman opnieuw naar Suriname om te praten over hervatting van de ontwikkelingshulp. Akkoord

Op 19 juli 1988 vertrok Bukman opnieuw naar Suriname voor besprekingen over de hervatting van de ontwikkelingshulp. Na afloop van het overleg zei de Surinaamse premier Arron op 21 juli tijdens een gezamenlijke persconferentie tevreden te zijn met het resultaat van de besprekingen.
Bukman had met de Surinaamse regering een akkoord bereikt over de hervatting van de Nederlandse hulp. Hij had Suriname een ,,overbruggingsfinanciering" aangeboden van f 100 mln, waarvan f 60 mln nog in 1988 besteed kon worden en f 40 mln in het eerste kwartaal van 1989.

In overleg met de Nederlandse ambassade in Paramaribo mocht een deel van het geld uitgegeven worden aan de aanschaf van voedsel en medicijnen. Voor de wederopbouw van het binnenland en ,,lopendeen nieuwe projecten" was f 18 mlnuitgetrokken.

De door Nederland begin februari toegezegde f 17 mln aan humanitaire hulp kwam niet ten laste van de verdragsmiddelen (in totaal nog f 1,6 mln), maar moest om begrotings-technische redenen wel van de aangeboden f 100 mln worden afgetrokken. Ook garantiebepalingen van f 5 mln gingen daarvan af. Vanaf voorjaar 1989 zou weer jaarlijks f 200 mln ontwikkelingshulp naar Suriname vloeien.

Met nadruk was door de Nederlandse delegatie gekozen voor de term ,,overbruggingsfinanciering" voor de komende tien maanden, en niet voor ,,financiering van het urgentieprogramma", zoals de Surinamers wilden.
Bukman: ,,Met de term overbrugging wil ik aangeven dat deze vorm van financiering eindig is. Zonder te willen opjagen, vind ik, dat er duidelijkheid moet komen over een macro-economische toekomstvisie. En die kan volgend jaar op tafel liggen." Hij was blij dat Suriname imiddels zelf tot het inzicht was gekomen dat een consultering van de Wereldbank gewenst was.
Verder zei de bewindsman dat de Surinaamse regering er alles aan deed zo snel mogelijk een vredesregeling te treffen met het junglecommando van Ronnie Brunswijk. Bukman verklaarde dat de autoriteiten in Paramaribo volledig beseften dat de problemen in het binnenland snel moesten zijn opgelost: ,,Het gaat hierbij om meer dan de oplossing van een conflict. Het gaat erom of een deel van het land integraal kan worden betrokken bij de economische ontwikkeling."

Op 22 juli keerde de Nederlandse delegatie op Schiphol terug.

Op 16 augustus 1988 werd in Paramaribo een commissie geïnstalleerd die een lijst zou gaan opstellen van goederen waaraan het land dringend behoefte had.
De lijst zou worden overhandigd aan de Nederlandse ambassade in Paramaribo. De goederen zouden worden geleverd via het Nederlandse Rijksinkoopbureau.
Op 25 augustus zei parlementsvoorzitter Lachmon te vrezen dat banen verloren gingen in Suriname als de levering van de goederen via het Rijksinkoopbureau liep. Hij zei dat besprekingen hierover gaande waren tussen premier Arron en ambassadeur Hoekman.
Op 31 augustus meldde de Volkskrant dat op het verlanglijstje van de medio augustus geïnstalleerde commissie onder meer sardines in blik, cacao, knoflook, melkpoeder, zeep, olie en kaas stonden.

Op 1 september bleek tijdens overleg in Den Haag tussen de ministers van buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking, Van den Broek en Bukman, met de betrokken commissies van de Tweede Kamer dat Suriname nog geen lijstje hadingediend.
Bukman vermoedde dat interne geschillen in Paramaribo hadden geleid tot vertraging bij het indienen van de aanvragen. De minister: ,,Maar als de overbruggingshulp niet tijdig wordt opgenomen, dan is die weg". Gereserveerde bedragen die niet worden besteed, vervallen volgens de wet weer aan de minister van financiën. Bukman: ,,Het geld gaat dan wel af van de f 1,6 mrd die Suriname nog tegoed heeft". Daar was de Surinaamse regering al op gewezen.
De Tweede Kamer wilde vasthouden aan de straffe controle op de juiste besteding van de Nederlandse hulp. De verzoeken van de Surinaamse regering niet alles via het Rijksinkoopbureau aan te schaffen, waren in Den Haag aan dovemansoren gericht. In Paramaribo wilde men liever de Surinaamse handelshuizen inschakelen. Bukman wilde daar niets van weten, zo bleek op 1 september in de Kamer.

Akkoord over terugkeer vluchtelingen Frans Guyana

Op 22 augustus 1988 stemde de Nationale Assemblée in met een overeenkomst tussen Suriname, Frankrijk en de Hoge VN-commissaris voor Vluchtelingen waarin de vrijwillige terugkeer van de ongeveer 10 000 Surinaamse vluchtelingen uit Frans Guyana was geregeld
De overeenkomst voorzag in de installatie van een commissie, bestaande uit Surinamers, Fransen en VN-vertegenwoordigers, onder voorzitterschap van de regionale vertegenwoordiger van de Hoge VN-commissaris, G Gordon-Lennox De medewerkers van de commissie zouden vrije toegang hebben tot de vluchtelingenkampen in Frans Guyana en degenen die zich opnieuw in Suriname vestigden Het akkoord was al eerder goedgekeurd door Frankrijk en de VN-commissaris

Minister van buitenlandse zaken Sedoc verklaarde in de Assemblée dat met de afspraken een basis was gelegd voor repatriëring van de vluchtelingen die sinds juli 1986 uit Oost-SUriname naar Frans Guyana waren gevlucht wegens gewelddadigheden van het junglecommando en het nationale leger. Hij deelde mee dat het planbureau inmiddels een project had voorbereid voor wederopbouw van de gebieden in Oost-Suriname.
De gezamenlijke vergadering van de EG en de ACP-landen (ontwikkelingslanden in Afrika, het Caribisch gebied en de Pacific) had voor de wederopbouw één mln Ecu (ca f 2,35 mln) beschikbaar gesteld.

Op 23 augustus, aldus Le Monde (30-8-1988), werd het akkoord in Paramaribo door de drie partijen ondertekend.

Presentatie regeringsplannen voor het nieuwe parlementaire jaar

Op 1 september 1988 zei president Shankar in de Nationale Assemblée bij de presentatie van de regeringsplannen voor het nieuwe parlementaire jaar dat de staatsschuld van Suriname in de eerste zes maanden van 1988 met bijna f 300 mln was gestegen tot f 2,3 mrd.

Shankar meldde dat het financieringstekort over de eerste zes maanden van 1988 f 286 mln beliep. Daar stond tegenover dat in het eerste half jaar f 74 mln meer belasting was ontvangen dan in dezelfde periode in 1987. De buitenlandse schuld was niet noemenswaardig gestegen.

De regering zou het komend jaar voorrang geven aan het bestrijden van corruptie en bevoorrechting, aldus de pre-

sident. Het was tot dan toe nog niet gelukt de omvang van het ambtenarenapparaat in Suriname terug te dringen.

Volgens de grondwet moest de regering jaarlijks op 1 september haar plannen ontvouwen.

Naar aanleiding van de presentatie van de regeringsplannen meldde correspondent Wim Noordegraaf in de Volkskrant (2-9-1988)o.m. het volgende:

,,Het ingezette beleid tot sanering van de staatsfinancien heeft nog niet de gewenste resultaten kunnen opleveren", zei president Shankar bij de presentatie van het regeringsbeleid voor de komende jaren. Suriname geeft nog steeds evenveel uit aan ambtenarensalarissen als er staatsinkomsten zijn. vijfhonderd miljoen. Alle andere overheidsuitgaven worden de laatste jaren ,,monetair" gefinancierd door de geldpers van de Centrale Bank sneller te laten draaien.
Toch zijn er in het regeringsbeleid voor de komende jaren veel nieuwe plannen aangekondigd die geld kosten. Ook de lijst van ,,achterstallig onderhoud" is lang. President Shankar kondigde aan dat projecten van volkswoningbouw zullen worden afgemaakt en dat nieuwe worden ontworpen. Het politiekorps krijgt nieuwe spullen en gebouwen, en de infrastructuur voor de landbouw zal in het hele land worden verbeterd.
Het zal voortaan verboden zijn eerste levensbehoeften te importeren met zwarte deviezen die in het verleden ervoor hebben gezorgd dat levensmiddelen vijf tot tien keer zo duur werden. De regering zal zelf deviezen vrijmaken om de meest noodzakelijke levensmiddelen te importeren.

Het regeringsprogramma kan alleen worden uitgevoerd met behulp van de Nederlandse ontwikkelingsgelden en andere financieringsbronnen. Over de ontwikkelingshulp zei Shankar ,,dat deze een ondersteuning moet zijn van de nationale inspanning". Maar minder dan in de eerste verklaring bij het aantreden van de regering-Shankar/Arron, blijkt waaruit die eigeninspanning bestaat.
In maart dit jaar werd nog gesproken over bezuinigingen binnen het omvangrijke overheidsapparaat. Nu staat er .,dat scherp zal worden toegezien op naleving van de (al lang bestaande) personeelsstop". Volgens opgaven van president Shankar zijn er 53 duizend Surinamers direct en indirect werkzaam bij de overheid. Verder zijn er circa 45 duizend mensen werkzaam in de particuliere sector, terwijl er veertigduizend werklozenzijn.
Shankar kondigde aan dat er ,.een betere begrotingsdiscipline" zal worden betracht. Ook zullen er ,,budgettaire, fiscale en monetaire maatregelen worden getroffen", al wordt uit de regeringsverklaring niet duidelijk welke dat zijn. Doel van het financieel beleid is ,,het elimineren van de inflatie en de zwarte markt". Een maand na de bekendmaking van het beleid zullen de begrotingscijfers worden gepresenteerd.
Shankar zei nog steeds pogingen in het werk te stellen de stamhoofden van het binnenland naar Paramaribo te halen om een vredesplan voor Oost-Suriname te bespreken. ,,Maar er zijn tendensen die erop wijzen dat het vredesproces verstoordwordt". verklaarde Shankar. Daarmee doelde hij op de problemen die zijn ontstaan door het aanbod van mensenrechtenactivist Stanley Rensch om het stamhoofd van de Saramaccaners te vertegenwoordigen tijdens de vredesbesprekingen. De regering heeft dit afgewezen..."

Op 5 september zei premier Arron in de Nationale Assemblée dat zijn regering zich niet kon neerleggen bij de Nederlandse eis dat de overbruggingshulp van f 60 mln voor 1988 via het Nederlandse Rijksinkoopburcau moest worden besteed, De *f* 60 mln moest worden besteed via openbare aanbesteding waarop Surinaamse importeurs moesten kunnen inschrijven, aldus Arron.

Premier Arron en minister van volksgezondheid Henk Alimahomed uitten op 3 september kritiek op de Nederlandse levering van medicamenten. Deze zouden niet volgens de bestelling en niet op tijd zijn gestuurd.

Op 16 september werd een akkoord bereikt over de wijze waarop de overbruggingshulp moest worden besteed. Zowel in Nederland als in Suriname zou een aanbesteding worden uitgeschreven voor levering van de goederen die op de lijst voor noodhulp stonden vermeld. Een Surinaamse afvaardiging zou met de Surinaamse inschrijvingen naar Nederland komen om met het Rijksinkoopbureau de resultaten te vergelijken. Het inkoopbureau zou uiteindelijk een beslissing nemen over de aanbesteding. De Nederlandse ambassade in Paramaribo had de Surinaamse regering op 16 september gemeld met dit voorstel akkoord te gaan.
Op 19 september deelde de Nederlandse ambassadeur, Hoekman, de Surinaamse regering per brief mee dat het Rijksinkoopbureau in Paramaribo een vestiging zou openen die zich zou gaan bezighouden met het maken van prijsvergelijkingen tussen Surinaamse en Nederlandse aanbestedingen, het beheren van geld en het opmaken van contracten.

In een reactie hierop verklaarde premier Arron op 20 september dat Nederland zich niet hield aan het op 16 september bereikte akkoord. Volgens de premier was toen afgesproken dat zowel in Suriname als Nederland een inschrijving zou worden georganiseerd. Een delegatie uit Paramaribo zou daarna met het Surinaamse pakket naar Nederland reizen om het samen met het Rijksinkoopbureau te beoordelen en over gunning te beslissen. Het Rijksinkoopbureau zou uiteindelijk de contracten opstellen.

Arron noemde de beslissende rol die het Rijksinkoopbureau kreeg bij de distributie van hulpgoederen .,vernederend" voor Suriname.

Betogingen tegen corruptie en zwarte handel

Op 7 september 1988 demonstreerden 300 leden van de Surinaamse vakcentrale Moederbond bij het presidentiële paleis in Paramaribo tegen corruptie en zwa te handel in het land. Een afvaardiging van de bond bood president Shankar een petitie aan waarin stond dat de regering eeri maand de tijd kreeg op te treden tegen duistere praktijken. Gebeurde dat niet, dan ging het volk de straat op, waarschuwde vakbondsleider Fred van Russel.
De petitie stelde o.a. dat de distributie van goederen werd gefrustreerd door ambtenaren die relaties onderhielden met malafide handelaren die door corruptieve praktijken nog steeds vergunningen kregen om goederen te importeren.
Shankar spoorde ,,de duizenden gezinnen die de Moederbond vertegenwoordigt" aan de zwarte handel te boycotten. ,,De gezinnen moeten ook meehelpen de prijzen te controleren en geen aardappelen van twaalf gulden kopen", aldus de president.
Zo'n 6.000 mensen namen die dag deel aan een drie uur durende staking die door de Moederbond was uitgeroepen ,,om de regering wakker te schudden".
Op 7 oktober vroeg de Moederbond in een petitie aan de Nederlandse regering ,,alles te doen wat in haar vermogen ligt" om te voorkomen dat de controverse tussen Nederland en Suriname over de rol van het Rijksinkoopbureau zou leiden tot een politieke en economische crisis. De petitie werd op 7 oktober tijdens een ,,stille mars" aangeboden aan de Nederlandse zaakgelastigde in Paramaribo, R. van der Kroon.

Volgens de Moederbond wilde Nederland eenzijdig bepalen .,hoe uitvoering moet worden gegeven aan zaken die verband houden met het ontwikkelingsverdrag". De vakcentrale zei in de petitie dat de controverse door middel van overleg op basis van gelijkwaardigheid voor beide partijen moest worden opgelost. Zij wees erop dat het meningsverschil funest kon zijn voor de Surinaamse economie, het democratiseringsproces en de politieke stabiliteit.
De mars van de Moederbond had mede tot doel de Surinaamseregering aan te zetten tot daadkracht bij het bestrijden van zwarte handel, prijsopdrijving en corruptie.

Begroting voor 1989

Op 3 oktober 1988 presenteerde de re-

gering-Arron de begroting voor 1989. In dat jaar voorzag het kabinet een tekort van 270 mln Surinaamse gulden op de rijksbegroting van in totaal i.269 mln. Daarmee beliep het financieringstekort ruim 20 procent.

In de begroting werd een reeks maatregelen aangekondigd om het tekort met 115 mln guiden te verminderen De regering wilde de financiele middelen van de staat verhogen met ruim 82 mln, onder meer door het verhogen van indirecte belastingen en het heffen van tolgeld bij bruggen Door bezuinigingen moest 32 mln worden opgebracht, vooral door herziening van subsidieregelingen voor bedrijven
De hegroting voor onderwijs steeg inet 16 mln tot 222 mln gulden, die voor defensie met tien mln tot 80 mln gulden en voor volksgezondheidmet 12,5 mln tot 51 mlngulden
De economische situatie in het land was onverminderd zorgwekkend, aldus de regering De werkloosheid, die was verdubbeld sinds 1982, bedroeg in 1988 38 procent van de beroepsbevolking Suriname telde op dat moment ruim 43 000 ambtenaren, een stijging met ruim tien procent sinds 1982 In deprimaire sector was het aantal arbeidsplaatsen in dezelfde periode met 16,5 procent gedaald tot ruim87 000

Voor het eerst sinds vijf jaar was er weer Nederlands ontwikkelingsgeld op de begroting opgenomen: 200 mln gulden.
Bij de indiening van de begroting verklaarde president Shankar dat het meerjaren-ontwikkelingsplan, waarin de economische politiek en de besteding van de ontwikkelingsgelden voor de jaren 1989-1992 werden uiteengezet, in concept gereed was. Het plan moest echter eerst worden behandeld door de Staatsraad, die nog niet was gevormd.
Shankar stelde dat het plan niet kon worden voorgelegd aan het parlement voordat de Staatsraad zich erover had uitgesproken. De behandeling door het parlement van de wet op de Staatsraad ondervond vertraging. Er was onenigheid ontstaan over de zetelverdeling in de raad.

Volgens de op 30 september 1987 door de bevolking aanvaarde grondwet (pag. 658/1-'87) kwam er een Staatsraad onder voorzitterschap van de president. Deze raad zou verder bestaan uit vertegenwoordigers van de in de Nationale Assemblée participerende politieke partijen, de gezamenlijke vakbeweging, werkgeversorganisaties en het Nationale Leger. De verdeelsleutel van de zetels zou nader bij wet worden geregeld.
De Staatsraad moest toezien op de ,,juiste uitvoering" door de regering van besluiten van de Nationale Assemblée en kon besluiten van de ministerraad of lagere organen schorsen indien deze naar het oordeel van de Staatsraad in strijd waren met de grondwet, de wet, en het regeringsprogramma. De president kon het geschorste besluit binnen een maand al dan niet alsnog bekrachtigen.

Debat in de Tweede Kamer over asielbeleid

Op 20 oktober 1988 zei waarnemend minister van buitenlandse zaken Lubbers (minister Van den Broek verbleef in Nieuw-Zeeland) in de Tweede Kamer dat bij de beoordeling van de vraag of Surinamers naar hun land konden terugkeren, rekening werd gehouden met de mogelijkheid van represailles tegen hen.
De veiligheidssituatie in Suriname zou in het algemeen bevredigend zijn, aldus Lubbers, maar in het oosten van het land was de toestand nog onzeker. In algemene zin zou volgens Lubbers kunnen worden vertrouwd op handhaving van de mensenrechten in Suriname; er waren dat jaar althans geen schendingen gemeld. Zorgvuldig zou worden bezien of zij die werden teruggezonden, in Suriname geen gevaar te duchten hadden.
Staatssecretaris van justitie Korte-Van Hemel, die de dag ervoor in de Tweede Kamer geen concrete vragen over de toestand in Oost-Suriname had willen beantwoorden, concludeerde dat zij voor de 5.000 Surinamers in Nederland die tot voor kort werden gedoogd, geen speciaal vluchtelingenbeleid hoefde te volgen.
Kamerlid D.J.K. Tommel (D66) vatte het debat samen in deze zin dat geen uitzetting zou plaatshebben als individuele beoordeling wees op risico's en dat in geen geval iemand naar Oost-SUriname werd gezonden.

Directeur SLM in functie hersteld na smokkelaffaire

Op 24 oktober 1988 protesteerde de creoolse Nationale Partij Suriname (NPS) tegen een besluit van president Shankar de wegens deviezensmokkel veroordeelde directeur van de Surinaamse Luchtvaart Maatschappij (SLM), M. Mungra, in zijn functie te herstellen.

Mungra was op 20 mei op het vliegveld Zanderij aangehouden met in zijn bagage ongeveer 90.000 gulden in Nederlandse contanten, die hij het land wilde uitsmokkelen. Hiermee had Mungra de deviezenwet overtreden.
Op 21 oktober had president Shankar beslist dat Mungra in functie mocht blijven. Mungra, een broer van minister van financiën Subhas Mungra. was lid van een familie met grote invloed in de hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP). Druk vanuit de ereoolse NPS had de president, lid van de VHP, getrotseerd.
Shankar stelde dat Mungra een boete had betaaldvan 35.000 Surinaamse gulden en dat een accountantsonderzoek bij de SLM niets onrechtmatigs aan het licht hadgebracht.
In een op 24 oktober uitgegeven verklaring stelde de NPS dat het besluit in strijd was met het voornemen .,clean government" te bedrijven, zoals stond vermeld in de regeringsverklaring.

Delegatie Kamerleden naar Suriname

Op 5 november 1988 vertrok een delegatie van zes Kamerleden, onder leiding van J.P. de Boer (CDA), naar Paramaribo voor een bezoek van zeven dagen.
,,Na de noodhulp en de overbruggingsfinanciering willen we nu kijken of de voorwaarden aanwezig zijn voor de volledige hervatting van de ontwikkelingshulp", zei De Boer bij aankomst op het vliegveld Zanderij bij Paramaribo. ,,Het gaat om grote bedragen die op een fatsoenlijke manier worden uitgegeven".
De Boer vond herstel van rust en orde in het Surinaamse binnenland een belangrijke voorwaarde voor het volledig hervatten van de ontwikkelingshulp aan Suriname. ,,Ook daar moet geprofiteerd kunnen worden van het herstel van de economie na het hervatten van de ontwikkelingsrelatie", aldus het Tweede Kamerlid.

Op 10 november bracht de delegatie een bezoek aan Surinaamse vluchtelingen in Frans Guyana. De vluchtelingen vroegen de Kamerleden een vredesmacht te sturen naar Oost-Suriname. Zij hadden er geen vertrouwen in dat de regering in Paramaribo kon garanderen dat de militairen van het Nationale Leger zich in de toekomst van gewelddadigheden in het bosland zouden onthouden.
Delegatieleider De Boer maakte de vluchtelingen duidelijk dat Nederland niets kon ondernemen buiten de regering in Paramaribo om. De vluchtelingen meldden nog zeer te hechten aan de vredesverdragen tussen de Nederlanden en bosnegers uit de 18de eeuw. Zij hadden op Nederland hun laatste hoop gesteld voor de oplossing van de problemen in Oost-Suriname.

Op 13 november ontkende de parlementaire delegatie na terugkeer op Schiphol dat zij in Paramaribo nieuwe voorwaarden had verbonden aan herstel van de ontwikkelingshulp. Zij benadrukte het belang van vrede in Oost-Suriname en publikatie van een gedegen economisch meerjarenplan. Volgens De Boer week die benadering niet af van het standpunt dat de Kamer in mei na de eerste reis van Bukman naar Paramaribo had ingenomen.
De zes Kamerleden zagen vooruitgang in het democratiseringsproces, maar vonden de rol van het leger nog te groot. Teleurgesteld toonde de delegatie zich dat het meerjaren-ontwikkelingsplan, dat volgens belofte op 1 oktober klaar

had moeten zijn, nog steeds niet op tafel lag.
Op grond van dat plan zouden de ontwikkeljngsprojecten worden uitgezocht als op 1 mei 1989 met de structurele hulp werd begonnen. ,,Zonder dat plan missen wij een stukje duidelijkheid voor de discussie met minister Bukman", verklaarde De Boer,
De Kamerleden waren hoopvol gestemd over de initiatieven die de Surinaamse regering nam om tot een bestand met het junglecommando te komen. Zij waren ervan overtuigd dat het de regering ernst was.
De delegatie toonde zich bezorgd over de invloed van de militairen in Suriname. De Boer: ,,De militaire positie gaat nog steeds veruit boven wat goed is voor een gezonde democratie."
F.W. Weisglas (VVD) wees ,,met triestheid" naar hij zei, op het klimaat van angst en onzekerheid dat onder de bevolking heerste ,,omdat men voelt dat het leger in de coulissen nog prominent aanwezig is. Iedereen kijkt over zijn schouder naar de schaduw van Fort Zeelandia, of dat nu terecht is of niet terecht."
Illustratief voor de macht van de militaire politie vond de delegatie het feit dat deze op het vliegveld Zanderij nog steeds de macht uitoefende. Ondanks aandringen van de Nederlandse ambassade in Paramaribo was bijvoorbeeld absoluut niet opgehelderd wat er was gebeurd met de Surinamer A.G.Panday die na terugkeer uit Nederland was gearresteerd en die zich in zijn cel zou hebben opgehangen.

Panday was op 5 november vanuit Nederland naar Suriname teruggekeerd. Hij zat in hetzelfde vliegtuig als de Nederlandse delegatie. Bij aankomst op het vliegveld Zanderij was hij opgepakt door de militaire politie omdat in zijn paspoort het woord ,,verwijderd" stond. De gemeentepolitie van Zwijndrecht had dit er op 5 november ingezet. De militairen op Zanderij meenden dat de man uit Nederland was uitgewezen en wensten dit te onderzoeken. In de nacht van 7/8 november werd Panday dood aangetroffen.

Volgens het ministerie van justitie in Den Haag was Panday niet het landuitgezet.
Op vragen van Kamerlid M. van Traa (PvdA) liet staatssecretaris Korte-Van Hemel weten dan Panday vrijwillig naar Suriname was teruggekeerd. De procedure rond zijn asielverzoek was nog niet afgerond toen de man zelfstandig besloot zijn verzoek in te trekken. Omdat hij vervolgens als illegaal vreemdeling kon worden beschouwd was - conform de voorschriften - door de politie in Zwijndrecht het stempel ,,verwijderd" in zijn paspoort gezet.
De staatssecretaris toonde zich bereid tot eventuele aanpassingen van de voorschriften rond de uitzettingen. Zo wilde zij laten onderzoeken of in het vervolg het plaatsen van een stempel in het paspoort met de tekst ,,verwijderd" achterwege kon blijven.
Op 24 november moesten minister Van den Broek en Korte-Van Hemel in de Tweede Kamer toegeven dat er fouten waren gemaakt bij de v ijwillige terugkeer van Panday. Zo hadden de ministeries van justitie en buitenlandse zaken in Den Haag de Nederlandse ambassade in Paramaribo te laat gevraagd na te gaan of Panday bij terugkeer in zijn land gevaar zou lopen.
Op 27 november zei parlementsvoorzitter Lachmon bij aankomst in Nederland (zie verderop) dat geen grond aanwezig was voor vermoedens dat het Surinaamse leger de hand had gehad in de dood van Panday. Lachmon: „Vanschending van de mensenrechten is geen sprake geweest. Uit alle officiële rapporten blijkt dat het om een geval van zelfmoord gaat. De man is vermoedelijk, om een of andere reden, inpaniekgeraakt."

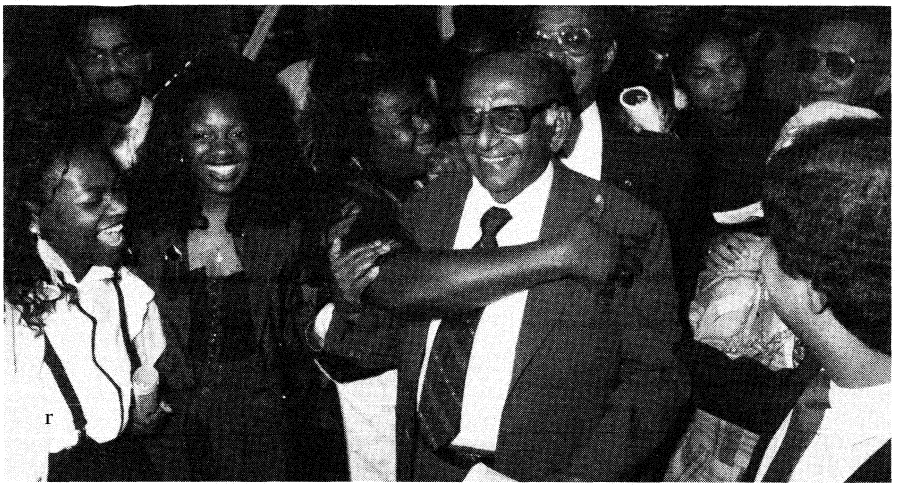

De drie Front-leiders op 27 november 1988 tijdens de viering van de Surinaamse Dag van de Omhelzing in Utrecht. In het midden Jaggernath Lachmon, achter hem Henck Arron en helemaal rechts (met bril) Willy Soemita.

Arron, Lachmon en Soemita naar Nederland

Op 27 november 1988 zei premier Arron aan het begin van een bezoek aan Nederland van een week dat zijn regering binnenkort belangrijke stappen verwachtte in het vredesoverleg met het junglecommando van Ronnie Brunswijk. Hij sprak bij aankomst op Schiphol van een ,,vrij goede" ontwikkeling. In het gezelschap van Arron arriveerden ook parlementsvoorzitter Lachmon en minister van sociale zaken Willy Soemita.

Zij waren de leiders van het Front van drie partijen (de hindoestaandse VHP, de creoolse VHP en de javaanse partij Kaum Taum Persatuan Indonesia, KTPI), dat na de verkiezingen van 25 november 1987 de macht van de militairen had overgenomen.
De Frontleiders. die in Nederland waren op uitnodiging van de regering, zouden besprekingen voeren met o.m. premier Lubbers. de ministers Van den Broek en Bukman, parlementariërs en koningin Beatrix.

Op 3 december verklaarde Arron aan het einde van het bezoek dat van Nederlandse zijde geen obstakels meer te verwachten waren voor de hervatting van de structurele hulp aan Suriname vanaf mei 1989. Suriname zou ervoor zorgen dat voordien het meerjaren-ontwikkelingsplan klaar was en door zowel de nog op te richten Staatsraad als de Nationale Assemblée kon worden goedgekeurd.
De sfeer waarin de discussies waren gevoerd, erd door alle partijen als buitengewoon positief gekenschetst. Lachmon noemde de relatie nu ,,beter dan voor 1980".

Opheffing Raad voor de Bevrijding en Amsterdams Volksverzet

Op 28 november 1988 bevestigde een woordvoerder van de Raad voor de Bevrijding van Suriname dat de raad zichzelf had opgeheven. De raad werd gevormd door in Nederland wonende tegenstanders van het vroegere militaire bewind in Suriname. Tot de opheffing was besloten omdat de nieuwe democratisch gekozen burgerregering in Suriname voortbestaan overbodig maakte.

De raad was in januari 1983 opgericht (zie pag. 647/3-'86), kort na de moord op 15 critici van het regime-Bouterse in december 1982 in Paramaribo. Voorzitter van de raad was eerst de oud-president van Suriname, Henk Chin A Sen. Op 15 maart 1986 nam Glenn Tjon A Kiet het voorzitterschap over van Chin A Sen (zie pag. 794/3-'86).

Medio februari 1988 had het Amsterdamse Volksverzet, de Surinaamse verzetsbeweging van oud-premier André Haakmat, zichzelf opgeheven. Het AVV zag voor zichzelf geen taak meer weggelegd nu er in Suriname stappen waren ondernomen voor de vestiging van een democratische rechtsstaat.

Majoor Neede ontheven van zijn functie

Op 1 december 1988 werd bekend dat majoor Laurens Neede met onmiddellijke ingang was ontheven van al zijn werkzaamheden ,,nadat feiten aan het licht zijn gekomen die wijzen op het plegen van handelingen die in strijd zijn met het ambt van officier". Wat die feiten waren, werd niet meegedeeld.

Neede was een vooraanstaande figuur bij de coup van 1980 en tijdens het militaire bewind dat erop volgde. Hij was lid van de Nationale Militaire Raad die na de coup de leiding kreeg (zie pag. 145 e.v.-'80).Korte tijd was hij werkzaam op de Surinaamse ambassade in Den Haag. Dc laatste jaren was hij hoofd van het bureau volksmobilisatie.

Bouterse wil opschorting van vervolging militairen

Op 2 december 1988 stelde legerleider Desi Bouterse de regering en de rechterlijke macht voor de vervolging tegen militairen ,,die over de schreef zijn gegaan" op te schorten tot president Shankar de onderhandelingen met het junglecommando had afgerond. Deze ,,bevriezing" zou ook moeten gelden voor leden van het junglecommando tegen wie een opsporingsbevel was uitgevaardigd.

Bouterse:,,Er is in de jaren dat het conflict loopt geen enkele terrorist veroordeeld. Er zijn zelfs 111 terroristen vrijgelaten, omdat de wetgeving niet adequaat was. En tegelijkertijd worden hardwerkende militairen die over de schreef zijn gegaan, opgesloten in de gevangenis." De legerleider benadrukte dat de bevriezing ,,maar een voorstel is". Bouterse zei tijdens zijn toespraak in de Memre Boekoe-kazerne: ,,Ik heb me nooit met de rechtspraak bemoeid en ik zal me er ook niet mee bemoeien. Maar nu is het rechtsgevoel van de militairen in het geding."
De legerleider waarschuwde de regering voor turbulentie binnen het leger. De onvrede onder de militairen moest worden teruggedrongen, omdat het leger anders een .,instabiele factor wordt binnen de samenleving". aldus Bouterse.

Hij zei dat iemand van het junglecommando in Nederland vrij rondliep en er zelfs steun ontving, terwijl een luitenant was veroordeeld wegens het standrechtelijk laten executeren van een bosneger die ervan werd verdacht een terrorist te zijn. De krijgsraad legde hem een gevangenisstraf op van tien jaar en besliste dat hij 15 jaar niet in het leger mocht dienen. Deze situaties wakkerden onvrede in het leger aan, zo zei de legerleider.

Wet op de Staatsraad aangenomen. Raad begint met werkzaamheden

Op 17 december 1988 keurde de Nationale Assemblée de wet op de Staatsraad goed. Volgens het *NRC/H'blad* (19-12-1988) gebeurde dit met 32 tegen zes stemmen.
In de 14 leden tellende Staatsraad kreeg de regeringscoalitie, het Front voor democratie en ontwikkeling, zeven zetels. De drie oppositiepartijen (NDP, PALU en Pendawa Lima) kregen elk één zetel. Van de zogenoemde buitenparlementaire maatschappelijke groeperingen kregen de vakbonden twee zetels, de werkgeversorganisaties één zetel en het Nationale Leger één zetel.
De deelnemende groeperingen in de Staatsraadmoestenvóór 5 januari 1989 de namen van hun vertegenwoordigers doorgeven aan de president.
Op 10 januari 1989 beëdigde president Shankar tien leden van de Staatsraad. De raad kon hierdoor met zijn werk beginnen. De vakbonden, de werkgevers en de PALU hadden nog geen vertegenwoordigers aangewezen.
Bij de beëdiging merkte Shankar op dat hij ingevolge de wet de vier ontbrekende leden zelf zou moeten benoemen als de organisaties hen niet op korte termijn voordroegen.
Namens het Nationale Leger werd lt C. Mijnals beëdigd. Op 28 december 1988 was meegedeeld dat legerleider Bouterse naar alle waarschijnlijkheid die zetel zou gaan bezetten, maar op 6 januari had Bouterse laten weten geen zitting in de raad te zullen nemen.

Aanhouding Nederlandse zaakgelastigde. Protest Nederland

Op 24 december 1988 werd de Surinaamse ambassadeur in Nederland, C. Ramkisor, op het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag ontboden om opheldering te geven over de aanhouding, op 23 december, van de Nederlandse zaakgelastigde in Paramaribo, Reinier van der Kroon.
Van der Kroon zat enkele uren vast in de legerplaats Fort Zeelandia.

Hij was bij het verlaten van de ambassade in de Surinaamse hoofdstad aangehouden door twee leden van de militaire politie die hem om zijn identiteitspapieren vroegen. Toen hij niet meer kon tonen dan een kopie daarvan. werd hij gesommeerd mee te gaan naar het bureau van de vreemdelingendienst in Fort Zeelandia. Na een paar uur was Van der Kroon op vrije voeten gesteld. Inmiddels had een lid van de ambassade het paspoort van de zaakgelastigde opgehaald en afgeleverd.

Ramkisor sprak op buitenlandse zaken met H. Vijverberg, ambassadeur in algemene dienst. Deze topambtenaar van het ministerie vroeg de Surinaamse ambassadeur op korte termijn opheldering te geven over het incident. De Surinaamse regering werd met klem verzocht passende maatregelen te nemen die herhaling van dit soort zaken moesten voorkomen. Ook zou de Nederlandse ambassade in Paramaribo een officieel protest indienen bij het Surinaamse ministerie van buitenlandse zaken.

Minister van buitenlandse zaken Van den Broek had op 23 december over de zaak telefonisch contact opgenomen met president Shankar.

Op 30 december maakte het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag bekend dat Ramkisor die dag zijn verontschuldigingen had aangeboden voor de arrestatie van Van der Kroon. De Nederlandse regering beschouwde hiermee het incident als afgedaan.

Regering overweegt amnestie voor leden junglecommando

Op 31 december 1988 zei president Shankar in een oudejaarsavondtoespraak dat zijn regering ,,de mogelijkheid van amnestie overweegt" voor leden van het junglecommando.

Hij verklaarde dat een ontwerp-amnestiewet bij de Nationale Assemblée zou worden ingediend. Leden van het junglecommando van Ronnie Brunswijk zouden hierdoor niet worden vervolgd voor gewelddaden in het binnenland. Voordat de regering een dergelijk wetsvoorstel zou indienen, wilde zij juridisch advies inwinnen bij nationale en internationale deskundigen. Shankar noemde geen termijn waarop het wetsvoorstel zou worden ingediend. Met de amnestie hoopte de regering het vredesproces te bespoedigen.

Granman Aboikoni overleden

Op 20 januari 1989 werd bekend dat Jozef Daniel Aboikoni, het groot-opperhoofd van de Saramaccaner-bosnegers, op 98-jarige leeftijd was overleden. Aboikoni was 38 jaar granman van de Saramaccaners geweest. Hij voerde onder meer de onderhandelingen over de aanleg van het Brokopondo-stuwmeer op het grondgebied van de Saramacca-

ners. Na de staatsgreep in 1980 raakte hij bevriend met legerleider Bouterse.

De post van granman was een overheidsbaan sinds het Nederlandse koloniale bestuur in de achttiende eeuw vredesverdragen afsloot met gevluchte negerslaven.

Medio april 1991 werd de 53-jarige Songo Aboikoni door de Surinaamse regering beëdigd als nieuwe granman van de Saramaccaner bosnegers.

Herrenbergweg als kabinetschef

Op 8 mei 1989 werd bekend dat Henk Herrenberg ontslagen was als directeur van hel Kabinet van het Militair Gezag. In deze functie trad hij op als woordvoerder van legerleider Bouterse.

In een persverklaring zei Herrenberg dat hij drie weken eerder wegens .,strikt persoonlijke omstandigheden" ontslag had genomen. Zijn ontslag werd in verband gebracht met het recent verschenen rapport van de Rekenkamer, waarin werd gemeld dat Herrenberg zonder toestemming 69.000 gulden uit de staatskas had aangewend om te procederen tegen het Parool. Deze Nederlandse krant berichtte in 1983 over banden tussen Herrenberg en Colombiaanse cocaïnehandelaren.

Diplomaat Heidweiller overleden

Op 26 augustus 1989 overleed in Paramaribo de diplomaat Henk Heidweiller.

Heidweiller studeerde rechten aan de Universiteit van Nijmegen en werkte vervolgens voor enkele Nederlandse ministeries. Na terugkeer in Suriname belandde hij in 1958 in de politiek toen hij voor de Progressieve Surinaamse Volkspartij in het parlement werd gekozen. Na in Den Haag een opleiding tot diplomaat te hebben gevolgd, werd Heidweillcr na de onafhankelijkheid van Suriname in 1973 de eerste ambassadeur van zijn land bij de Verenigde Naties. Vervolgens was hij nog enkele jaren ambassadeur in Washington.
In 1984 kwam Heidweiller als ambassadeur naar Nederland met als opdracht de verstoorde relatie te herstellen na de decembermoorden van 1982 en na de periode van zijn voorganger Herrenberg. In 1985 riep de Surinaamse regering hem terug, officieel wegens ,,deviezenproblemen", maar het uitblijven van de Nederlandse ontwikkelingshulp was de ware reden. Terug in Suriname werd Heidweiller kabinetschef van legerleider Bouterse. Hij had een belangrijk aandeel in het op gang brengen van het democratiseringsproces en speelde een verzoenende rol tussen de leiclers van de traditionele politieke partijen en Bouterse. Hij wist Bouterse ervan te overtuigen dat hij zich moest ontdoen van zijn ,,revolutionaire" adviseurs. Bovendien maakte hij de legerleider duidelijk dat democratische verkiezingen de enige weg waren om Suriname uit het isolement te halen. Zijn ruime talenkennis wendde Heidweiller aan om de betrekkingen van Suriname met de Latijnsamerikaanse regio te verbeteren. In 1987 was hij nog enkele maanden minister van buitenlandse zaken Na de verkiezingen van 1987 bleef hij in dienst van Buitenlandse Zaken. Aan zijn loopbaan kwam in januari 1989 abrupt een einde na een conflict met minister van buitenlandse zaken Eddy Sedoc.

Ambtelijk overleg over hervatting Nederlandse ontwikkelingshulp mislukt

Van 13-17 maart 1989 werd in Paramaribo ambtelijk overleg gevoerd over de besteding van de Nederlandse ontwikkelingsgelden voor Suriname. De besprekingen vonden plaats in het kader van het halfjaarlijkse Ministerieel Overleg Nederland-Suriname (MONS, zie boven).
Na vier dagen onderhandelen werden de gesprekken op verzoek van de Surinaamse delegatie verdaagd zonder dat er een gezamenlijke slotverklaring kon worden opgesteld.

Tijdens het overleg was gebleken dat de Surinamers erop hadden gerekend dat Nederland .,vrij te besteden deviezen" zou overmaken voor ontwikkelingsprojecten die, ondanks de opschorting van de hulp, nooit waren gestopt. De Nederlandse delegatie wilde eerst praten over vernieuwing van de procedures en het overleg over projecten overlaten aan de Nederlandse ambassade en het Surinaamse Planbureau. Het opstellen van nieuwe procedureregels zou in de ogen van de Surinamers beperkt kunnen blijven tot een kleine uitbreiding van het bestaande protocol om de regels .,soepeler" te malen. De Nederlandse delegatie beriep zich op afspraken die in juni 1988 waren gemaakt tussen minister Bukman (ontwikkelingssamenwerking) en vice-premier Arron. Suriname had toen een Meerjarenontwikkelingsplan (MOP) aangekondigd en een aanpassings- en herstelprogramma voor de economie. Aangezien tijdens het overleg geen van beide stukken op tafel konden worden gelegd, wilden de Nederlanders eerst praten over .,beperkte bedragen en nadere studies".
De Surinaamse regering wilde dat het overleg na vier weken werd hen-at. De Nederlandse delegatieleider J. van Gennip vond dat hervatting van de beraadslagingen afhankelijk was ,,van een grondige voorbereiding, opdat een reëel uitzicht bestaat op overeenstemming".

Akkoord over hervatting hulp

Nadat tussen maart en juli uitvoerige voorbereidende besprekingen waren gevoerd door vice-president Arron en de Nede landse ambassadeur in Paramaribo: J. Hoekman, en na een bezoek van parlementsvoorzitter Lachmon aan Den Haag in april, kwam Arron op 10 juli 1989 naar Nederland voor nieuw overleg over het herstel van de ontwikkelingsrelatie tussen Nederland en Suriname. Op 12 juli ondertekenden de Surinaamse vice-president en de Nederlandse minister Bukman een akkoord over hervatting van de in 1982 opgeschorte ontwikkelingshulp. Het belangrijkste struikelblok voor een overeenkomst was uit de weg geruimd, toen Bukman de mogelijkheid openhield dat in beperkte mate Nederlandse deviezen naar Suriname worden overgemaakt.

In het aanvullend protocol voor procedureregels was vastgelegd dat Suriname zelf zou bijdragen aan de financiering van hulpprojecten door gebruik te maken van middelen uit het zogenoemde tegenwaarde-fonds: geld dat werd verdiend door de verkoop van Suriname van hulpgoederen die Nederland zou sturen voor de ontwikkelingsprojecten. Indien het tegenwaarde-fonds niet toereikend was zou van geval tot geval nader worden overlegd over een ,,bevredigende oplossing". In de praktijk kon dit betekenen dat voor bepaalde projecten, en in beperkte mate, harde deviezen naar Paramaribo werden overgemaakt.
Bukman had tijdens het overleg niet langer vastgehouden aan de een jaar eerder door hem

De Surinaamse vice-president Henck Arron (1.)en de Nederlandse minister P. Bukman (ontwikkelingssamenwerking) ondertekenden op 12 juli 1989 in Den Haag een akkoord over hervatting van de ontwikkelingshulp aan Suriname.

gestelde voorwaarde dat er een Meerjarenontwikkelingsplan en een economisch saneringsplan op tafel moest komen alvorens de projectmatige hulp kon worden hervat. Hij nam er genoegen mee dat uitzicht bestond op de spoedige totstandkoming van die plannen. Ook de dringende wens van Bukman dat Suriname de Wereldbank en het IMF in de arm nam voor de opstelling van een saneringsplan was van tafel He: was voldoende dat de Europese Gemeenschap Suriname daarmee ging helpen.
Bukman had 200 mln gulden gereserveerd voor een aantal voorgestelde projecten, zoals de vernieuwing van de hoogspanningsleiding tussen de stuwdam Afobaka en Paramaribo, uitbreiding van het staatsoliebedrijf en de drinkwatervoorziening. Hij had bovendien buiten de reeds bestede 100 mln gulden aan overbruggingshulp nog eens 25 mln voor dit doel ter beschikking gesteld. Suriname kon daarmee onder meer onderdelen importeren die voor het produktieproces noodzakelijk waren. Verder trok Bukman 25 mln gulden uit voor de ontwikkeling van het door geweld van leger en guerrillabeweging geteisterde Oost-Suriname.

Acties junglecommando

Het Militair Gezag in Paramaribo verklaarde op 25 april 1989 dat het junglecommando van Ronnie Brunswijk de dag ervoor in het bosnegerdorp Pokigron 50 huizen in brand had gestoken. Ruim honderd dorpsbewoners waren naar Paramaribo gevlucht.
Volgens president Shankar was de beschieting van het dorp een ,,verlate vergeldingsactie" geweest, omdat Pokigron bekend stond als pro-Bouterse.

Pokigron was het laatste dorp aan de Surinamerivier dat over de weg bereikbaar was. Daardoor werd het een twistappel tussen het Surinaamse leger en het junglecommando. Pokigron bood geregeld onderdak aan konvooien van het nationale leger. Dorpen stroomopwaarts aan de Suriname Rivier kregen geregeld troepen van het junglecommando op bezoek, waaraan in natura ,,belasting" moest worden betaald.

Bij een actie van het junglecommando in de buurt van het dorp Brownsweg, ongeveer 100 km ten zuiden van Paramaribo, werd eind mei ten minste één persoon gedood. Het slachtoffer maakte deel uit van de zogenoemde anti-terreurbeweging, een door Saramaccaner bosnegers opgerichte groepering die zich tegen het junglecommando teweer wilde stellen. De actie, waarbij ook huizen in brand werden gestoken, was een vergelding voor een aanval van de anti-terreurbeweging in januari in Brownsweg. Daarbij kwamen drie leden van het junglecommando om het leven.

Op 1 juni werd door een eenheid van het junglecommando onder leiding van ondercommandant Barabas de elektriciteitscentrale van de Brokopondo-stuwdam bezet. De bezetters, die dreigden met het openzetten van de dam en het opblazen van hoogspanningsmasten, eisten een gesprek met president Shankar, vice-president Arron of een ander parlementslid over de ontwerp-amnestiewet die in het parlement in behandeling was*.
Het nationale leger begon in opdracht van president Shankar aan een tegenoffensief. Daarbij sneuvelden zeven leden van het junglecommando en één militair. Op 3 juni maakte het junglecommando ,,om strategische redenen" een einde aan de bezetting van de waterkrachtcentrale.

Parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmon, de Franse prefect Lacroix en Ronnie Brunswijk (v.l.n.r.) tijdens hun overleg in Frans Guyana op 8 juni 1989.

Principe-akkoord Brunswijk-Lachmon

De voorzitter van de Nationale Assemblée, Jaggernath Lachmon en de leider van het junglecommando, Ronnie Brunswijk, tekenden op 8 juni 1989 een principe-akkoord, dat een einde moest maken aan de drie jaar durende strijd tussen het nationale leger en de guerrillabeweging. Lachmon en Brunswijk spraken twee dagen met elkaar in het bijzijn van de Frans-Guyanese prefect Lacroix op het eilandje Portal in de Marowijnerivier die Suriname en Frans-Guyana scheidt. Behalve ,,onmiddellijke stopzetting van de vijandelijkheden" beloofden beide partijen ook ,,terstond een aanvang te zullen maken" met besprekingen die tot een duurzame vrede moesten leiden. De controle op de naleving van de bestandsovereenkomst zou in handen komen van een commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de regering, de Nationale Assemblée en het junglecommando.
In de ondertekende intentieverklaringen stond vermeld wat werkelijk nodig was om de vijandelijkheden te beëindigen: opheffing van de noodtoestand in Oost- en Zuid-Suriname en normalisering van de situatie; zorgdragen voor een representatieve vertegenwoordiging van de bosnegers in de gekozen organen; garanderen van financiële, materiële en administratieve middelen voor de wederopbouw en ontwikkeling van het binnenland vooral door internationale hulp.

Het junglecommando eiste dat binnen de kortst mogelijke tijd na beeindiging van de vijandelijkheden het leger en de volksmilitie werden teruggetrokken uit de omgeving van de traditionele woongebieden van de bosnegers. De ongeveer 10.000 bosnegers, die sinds de zomer van 1986 naar Frans Guyana waren gevlucht, moesten daarna weer naar hun woongebieden kunnen terugkeren Brunswijk wenste dat zijn groep werd opgenomen in het politieapparaat belast met handhaving van orde en rust in het binnenland en ter ondersteuning van het traditioneel gezag van de groot-opperhoofden. De groep moest ook worden ingezet bij de uitvoering van een programma voor wederopbouw en ontwikkeling van het binnenland. Een andere eis was dat de eigendomsrechten voor de bodemschatten in het binnenland aan de bosnegers werden toegekend.

In een op 23 juni uitgegeven verklaring liet de regering Shankar weten de resultaten van het overleg tussen Lachmon en Brunswijk te hebben bestudeerd en zich volledig te kunnen stellen

* Volgens de ontwerp-amnestiewet, die op 10 april bij de Nationale Assemblée was ingediend, zouden misdrijven die sinds 25 februari 1980 waren gepleegd door Surinaamse militairen en door leden van het junglecommando onbestraft moeten blijven. De regering wilde met de wet een einde maken aan de opstand in Oost-Suriname en nieuwe kansen scheppen voor de boslandcreoolse bevolking van het gebied, die zich achtergcstcld voelde.

achter hetgeen in de Verklaring van Portal ter beëindiging van de vijandelijkheden in het binnenland was overeengekomen.

Akkoord van Kourou

Op 21 juli 1989 werd door een delegatie van de Surinaamse regering en het junglecommando van Ronnie Brunswijk een vredesakkoord getekend, waardoor er een einde kwam aan de drie jaar durende strijd tussen bewoners van het binnenland en het Nationale Leger.

Het akkoord was tot stand gekomen na vier dagen onderhandelen in een hotel nabij de vliegbasis Kourou in Frans Guyana. De regeringsdelegatie bestond uit de ministers Ronald Venetiaan (onderwijs), Willy Soemita (sociale zaken) en Jules Adjodja (justitie); als adviseurs waren de parlementsleden Lachmon, Nooitmeer en Belgrave toegevoegd. Commandoleider Brunswijk werd in de onderhandelingen bijgestaan door Stanley Rensch, activist voor de mensenrechten in Suriname, zijn politiek adviseur E. Jozefzoon en de vertegenwoordiger van boslandnegers in Nederland, E. Dap.

In het akkoord legden de partijen formeel vast dat de vijandelijkheden op 7 juni 1989 waren beëindigd met het aannemen van de Verklaring van Portal.

Na veel discussie was in het slotakkoord vastgelegd dat de leden van het junglecommando zouden worden opgenomen in een nieuw te vormen politie-eenheid. De regeringsdelegatie eiste aanvankelijk dat het junglecommando de wapens zou inleveren. Het commando weigerde dit: de vrees voor het Nationale Leger van commandant Desi Bouterse was diepgeworteld. Volgens de nu bekrachtigde afspraken zouden de leden van het commando zich terugtrekken te Stoelmanseiland, Langetabbetje en Botopasi, in afwachting van hun indiensttreding bij de politie.
Op korte termijn zou de Nationale Assemblée een wetsvoorstel behandelen om de noodtoestand in het binnenland op te heffen. Daarmee zou het leger zijn bijzondere bevoegdheden in het binnenland verliezen.
De regering beloofde de economische ontwikkeling van het binnenland met kracht ter hand te zullen nemen. In het ,,Meerjarenontwikkelingsplan" zou de spreiding van economische activiteit worden bevorderd, zo bleek uit het akkoord.

Legerleiding keert zich tegen vredesakkoord

Een dag na de totstandkoming van het Akkoord van Kourou liet de Nationale Democratische Partij (NDP), de politieke partij van legerleider Bouterse, weten het akkoord te beschouwen als ,,een oorlogsverklaring aan het Surinaamse volk". Frank Playfair, leider van de NDP-fractie in de Nationale Assemblée, zei dat met de ondertekening van het akkoord de grondwet opzij was gezet. De partij overwoog haar drie zetels in de volksvertegenwoordiging op te geven.
Op 25 juli keerde Bouterse zich in een toespraak tot zijn manschappen in de Memre Boekoekazerne in felle bewoordingen tegen het vredesakkoord tussen de regering en het junglecommando. De legertop was vooral gevallen over de omvorming van het junglecommando tot een speciale politie-eenheid. De regering zou daarmee de macht over het binnenland uit handen geven, hetgeen strijdig zou zijn met de grondwet. Bouterse sprak van ,,een ernstige politieke dwaling" van de regering en van ,,verraad om Holland tegemoet te komen en geld los te krijgen".

Regering en Assemblée aanvaarden vredesakkoord

In een toespraak voor radio en televisie op 2 augustus verklaarde president Ramsewak Shankar dat de voltallige regering het Akkoord van Kourou had aanvaard. Hij zei dat de ontmanteling van het junglecommando en inlijving van de leden daarvan in het politieapparaat ,,hogeprioriteit" verdienden.

De president had in de voorafgaande dagen intensief overleg gevoerd met vakbonden. bedrijfsleven, politie en leger. Ondanks uiteenlopende opvattingen over het akkoord had de regering ,,een waarachtige wil" geconstateerd om zo spoedig mogelijk tot vrede en nationale verzoening te komen.

De Nationale Assemblée aanvaardde op 7 augustus met 44 stemmen vóór en 2 tegen het vredesakkoord met het junglecommando. Vijf leden waren afwezig. Tegen stemde alleen de NDP.
Fractieleider Rufus Nooitmeer van de regeringscoalitie Front voor democratie en ontwikkeling sprak grote waardering uit voor het akkoord. Wel maande hij de regering tot voorzichtigheid bij de uitvoering ervan om bepaalde ,,groepen" in de samenleving niet te provoceren.

Legerleiding treedt terug uit Staatsraad uit protest tegen vredesakkoord

De bevelhebber van het leger, Desi Bouterse, deelde in een brief aan president Shankar op 11 augustus mee dat de vertegenwoordiger van het Militair Gezag in de Staatsraad, commandant Chas Mijnals, met onmiddellijke ingang terugtrad. De Staatsraad was het hoogste adviesorgaan van de regering.
De legertop protesteerde hiermee tegen het vredesakkoord met het junglecommando, dat tot een vertrouwenscrisis had geleid tussen het Militair Gezag en president Shankar als opperbevelhebber van de strijdkrachten. De militairen waren van mening dat de regering eerst ontmanteling van de groep-Brunswijk had moeten eisen voordat zij met vredesbesprekingen was begonnen. Bovendien stelde de legerleiding dat een ,,terroristenbende" niet kon worden opgenomen in een staatsapparaat.
Comm. Mijnals had Bouterse op 9 augustus per brief gevraagd te worden ontheven van zijn taken in de Staatsraad. In zijn brief had hij de eerder geuite beschuldiging herhaald dat president Shankar en vice-president Arron ,.dubbelspel spelen" door binnenskamers de uitvoerbaarheid van het akkoord in twijfel te trekken, terwijl zij het wel verdedigd hadden tegenover de Nationale Assemblée.

De Staatsraad had volgens de Surinaamse grondwet verregaande bevoegdheden. De Raad kon besluiten van de ministerraad schorsen. In de Raad hadden vertegenwoordigers zitting van de politieke partijen, de vakbonden, het bedrijfsleven en het leger.

Noodtoestand in binnenland opgeheven

Op 2 september 1989 werd de noodtoestand in het binnenland opgeheven. Een desbetreffend voorstel van de regering was op 31 augustus door de Nationale Assemblée goedgekeurd.
Na het uitbreken van het conflict met het junglecommando van Ronnie Brunswijk in de zomer van 1986 kreeg het leger in de ,,oorlogsdistricten" Marowijne, Brokopondo, Commewijne, Para en een gedeelte van Sipaliwini verregaande bevoegdheden. Na het sluiten van het vredesakkoord met Brunswijk was er volgens de regering geen reden meer de avondklok en een pasjesregeling voor die districten te handhaven.

Gewapende acties door Toekajana-Indianen

Gewapende Indianen voerden op 31 augustus enkele kapingsacties uit om te protesteren tegen het vredesakkoord tussen de regering en het junglecommando.

Een veerboot van de Surinaamse Scheepvaartmaatschappij werd gekaapt toen hij de oversteek over de Coppenamerivier van Boskamp naar Jenny wilde maken. Bij deze actie kwam één passagier om het leven. De kapitein en een vijftal passagiers werden gegijzeld
Ongeveer tegelijkertijd werd in het dorp Was-

habo aan de westelijke grensrivier de Corantijn een Chesna-vliegtuigje van de maatschappij Gum Air gekaapt De piloot, die de Canadese nationaliteit had, werd in gijzeling genomen alsmede enkele agenten van de politie en de militaire politie Een tweede vliegtuigje werd naar Paramaribo gestuurd met een manifest voor de regering
Een derde groep Indianen nam auto's in beslag bij het dorp Pikin Saron op enkele kilometers van het vliegveld Zanderij Tientallen reizigers werden door zwaarbewapende Indianen beroofd en te voet op weg gestuurd naar Paramaribo
Doordat de Indianen ook een aantal toegangswegen tot West-Suriname bezet hielden, beheersten zij in feite het gehele gebied

De opstandige Indianen eisten in pamfletten dat ,,privileges" die in het vredesakkoord met het junglecommando zouden zijn toegekend aan de bosnegerbevolking, onmiddellijk werden teruggedraaid. Zij verwierpen het plan om leden van het junglecommando op te nemen in een speciale politie-eenheid. Verder stelden zij vast dat de Indianen altijd al waren achtergesteld en dat de regering verdeeldheid zaaide in het binnenland. Geëist werd dat Indianen toegang kregen tot belangrijke posities in het binnenland en in Paramaribo en dat het onlangs gesloten Bureau Indianenzaken weer werd geopend.

In Suriname leven ongeveer 10.000 Indianen. Indianen en boslandcreolen verkeren van oudsher op gespannen voet met elkaar. Het Surinaamse leger had Indianen al enkele jaren lang van wapens voorzien om hen in zogenoemde Volksmilities te laten strijden tegen het junglecommando. Er was ook een speciale legereenheid van Indianen gevormd, de Delta Force, om de door Brunswijk geleide opstand neer te slaan. Aangenomen werd dat de in actie gekomen Indianen gebruikmaakten van legerwapens. De Indianen waren zeer bevreesd voor wraakacties door boslandcreolen, wanneer dezen, voorzien van politiewapens, de orde in het binnenland zouden gaan handhaven (*NRC/H'blad* 1-9-1989).

In een spoeddebat van de Assemblée op 2 september suggereerden verscheidene parlementsleden dat het leger Indianen had aangezet tot acties om het vredesakkoord met het junglecommando te ondermijnen.
Assembléevoorzitter Lachmon zei in het debat bereid te zijn met de Indianen te onderhandelen zodra dezen hun leider bekend hadden gemaakt. Lachmon verklaarde de Indianen niets kwalijk te nemen. De regering had hen onvoldoende ingelicht over het vredesakkoord en ,,bepaalde personen" hadden daarvan misbruik gemaakt door de Indianen te misleiden, zo stelde hij.

Op **3** september werden in West-Suriname opnieuw acties uitgevoerd. Bij de Awaresluis in de rivier de Nickerie kaapten Indianen een schip met 500 ton rijst. De drie bemanningsleden van het schip werden in gijzeling genomen. Bij Wakay aan dezelfde rivier werd een gemaal bezet dat diende voor de irrigatie van rijstplantages in het district Nickerie.
De meeste gijzelaars, die bij de eerdere acties waren vastgehouden, waren inmiddels door de Indianen vrijgelaten. De Canadese piloot werd pas op 30 september in vrijheidgesteld.

De zich Toekajana Amazone-Indianen noemende actievoerders kondigden op 7 september aan hun opstand te zullen voortzetten, zolang de mannen van Brunswijks junglecommando hun wapens niet hadden ingeleverd. Zij eisten tevens een gesprek met Assembléevoorzitter Lachmon en met legerleider Bouterse.
Nadat Lachmon zich bereid had verklaard op 11 september met de Indianen in het Indianendorp Bigi Poika te komen praten, werd het gesprek op verzoek van laatstgenoemden uitgesteld. De door hen aangewezen tussenpersoon, E. Gijsberg (voormalig directeur van het Bureau Indianenzaken) liet weten dat de groep niet in staat was Lachmon ,,op zo korte termijn op waardige wijze te ontvangen".
In een brief aan president Shankar eiste de leider van de actievoerende Indianen, die zich commandant Thomas noemde, op 18 september bestraffing van de ,,terroristen" uit het junglecommando en vergoeding van alle schade die zij hadden aangericht De president had de Indianen eerder schriftelijk laten weten dat ze alle gekaapte en in beslag genomen goederen en voertuigen moesten teruggeven voordat er over hun eisen kon worden onderhandeld Ook moest de gegijzelde piloot worden vrijgelaten

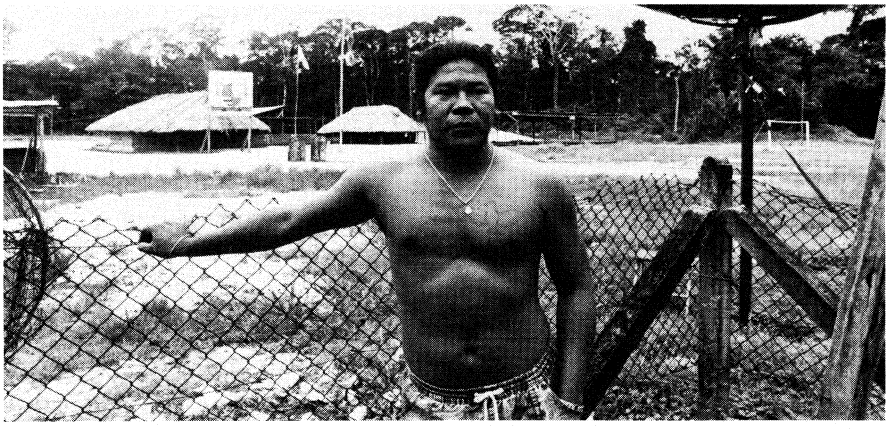

Leider Thomas van de Toekajana Amazones, de militaire tak van de Indianen, voor het gemeenschapshuis in zijn woonplaats Bigi Poika.

Lachmon bereid tot referendum over akkoord

Op 9 oktober voerde parlementsvoorzitter Lachmon een eerste gesprek met de leiders van de Toekajana-Indianen in hun hoofdkwartier in Bigi Poika. Comm. Matto, die het woord voerde namens Toekajana-leider comm. Thomas, eiste het aftreden van de Surinaamse regering en de vorming van een ,,nationale regering". Ook eiste hij de opzegging van het Akkoord van Kourou.
Lachmon wees erop dat het akkoord niet kon worden opgezegd omdat het aanvaard was door regering en parlement. Alleen het volk van Suriname kon het verdrag verwerpen, aldus Lachmon, die de mogelijkheid opperde dat de regering hierover binnen een week een referendum kon uitschrijven. Hij verklaarde alleen over een nieuw akkoord te willen onderhandelen als het niet zou worden gesteund door ten minste zeventig procent van de Surinaamse bevolking.
Lachmon en de Toekajana's spraken af twee weken later hun overleg voort te zetten.
Op 12 oktober werd bekend dat de Indianen het voorstel van Lachmon een referendum te houden over het vredesakkoord afwezen. In een brief noemde comm. Matto het voorstel ,,een bewuste provocatie om de meerderheid op te zetten tegen een sterk onderdrukte minderheid".

Bezetting van Moengo

Op 13 oktober werd het Oostsurinaamse stadje Moengo bezet door een groep zwaarbewapende mannen, die zich de Unie voor Bevrijding en Democratie noemde. Een aanvoerder van de groep, Koffi Ajonpong, verklaarde voor de televisie de regering te willen ondersteunen opdat het vredesakkoord met het junglecommando kon worden uitgevoerd. Zijn groep wilde verhinderen dat het bauxietcentrum Moengo in handen viel van de Toekajana-Indianen.

In een telefoongesprek met parlementsvoorzitter Lachmon gaf Ajonpong op 14 oktober de verzekering dat hij de economie niet wilde schaden en dat de produktie van bauxiet normaal door zou gaan.

De Unie voor Bevrijding en Democratie en het junglecommando verklaarden op te stoppen te zullen om om de uitvoering van het Akkoord van Kourou mogelijk te maken. Moengo zou pas worden verlaten als de legerleiding was vervangen.

De bezetters betichtten legerleider Bouterse van ,,meedogenloze onderdrukking , betiokkenheid bij de drugshandel en het frustreren van het vredesakkoord

Op 23 oktober voerde een delegatie van de Nationale Assemblée, die geleid werd door voorzitter Lachmon. in Moengo overleg met K. Ajonpong en Ronnie Brunswijk. De drie partijen kwamen overeen dat nog vóór Kerstmis een nationale conferentie zou worden gehouden. Daar wilde de regering vrede sluiten met alle opstandige groepen onder de bosnegers en Indianen. Ter aanvulling op het Kourou-vredesakoord zou er een nationaal akkoord moeten komen om een einde te maken aan alle gewelddaden in het binnenland.

Nieuwe acties Toekajana-Indianen

Op 24 oktober werd bij Boskamp aan de Coppenamerivier opnieuw een veerboot gekaapt. Twee vrachtwagens die voor het veer stonden te wachten werden eveneens in beslag genomen.
Een groep van circa 50 Toekajana-Indianen voerde op 30 oktober een aanval uit op Moengo. Bij de actie werd één man gedood.

Na een verblijf van twee uur in het stadje vertrokken de Indianen weer. Daarop keerden de leden van de Unie, die zich in de nacht ervoor grotendeels uit Moengo hadden teruggetrokken, onmiddellijk terug.

In brieven aan president Shankar en parlementsvoorzitter Lachmon stelden de Toekajana's zich verantwoordelijk voor de actie. De Indianen eisten dat de regering stappen zou ondernemen om de veiligheid van alle burgers in Oost-Suriname ,.door de grondwettelijke machten" te waarborgen. Anders zouden zij zich genoodzaakt zien ,,deleden van zowel de Unie als van het junglecommando binnen de kortst mogelijke tijd uit het gebied te verdrijven".

Volksmilities worden ontwapend

Tijdens een parlementszitting op 31 oktober verklaarde minister van defensie A. Sjeikkariem dat de regering binnenkort de Volksmilities opdracht zou geven de wapens en ander militair materieel in te leveren bij het leger.

Het leger had deze groepen gewapende burgers sinds 1986 gevormd om te strijden tegen het junglecommando. Behalve in Paramaribo en Nickerie waren vooral Volksniilities gevormd in Indianendorpen in het binnenland. Wapens, die door het leger aan de Volksmilities waren verstrekt. werden door de opstandige oek ka ja na-Indianen gebruikt bij hun acties.

Overleg tussen Bouterse en Brunswijk

Op 23 november vond op een motorjacht op de Commewijnerivier een eerste ontmoeting plaats tussen legerleider Desi Bouterse en de leider van het junglecommando Ronnie Brunswijk.

Sinds 1986, toen Brunswijk uit het Nationale Leger werd gezet. was er geen contact meer geweest tussen de twee mannen. De legerleider had de politieke aspiraties van het latere junglecommando steeds ontkend en bleef spreken over de ,,terroristische bende van Rrunswijk".

Het bericht kwam in Paramaribo als een verrassing. Sinds Brunswijk de legerleider eind oktober had uitgenodigd vredesbesprekingen te beginnen waren er steeds verwarrende berichten naar buiten gebracht over de mogelijkheid van een dergelijke ontmoeting.

Bouterse verklaarde op 24 november dat zijn gesprek met Brunswijk ,,een aftastend karakter (had)met het doel een vertrouwenssfeer te scheppen". Hij noemde de materie waarover onderhandeld moest worden ,,complex" omdat men rekening moest houden met de diverse zeden en gewoonten van de verschillende stammen in het binnenland.
Brunswijk verklaarde tegenover journalisten verheugd te zijn over de ontmoeting en reden te hebben voor optimisme. De enige hindernis was volgens hem de vijandigheid die de Toekajana-Indianen tegenover het junglecommando aan de dag legden.

Op 18 december vond in het hoofdkwartier van het Nationale Leger in Paramaribo een tweede gesprek plaats tussen Bouteise en Brunswijk.

Aanslag op mensenrechtenactivist Rensch

Directeur Stanley Rensch van het Surinaamse mensenrechtenbureau Moiwana '86 werd op 6 december in zijn woning met een jachtgeweer beschoten. Rensch wist ongedeerd te ontkomen.
Volgens legerwoordvoerder B. Sital had Rensch de aanslag zelf in scène gezet. Sital beschuldigde Rensch er tevens van betrokken te zijn geweest bij de aanslag op de legerpost in Kraka op 4 december (zie hieronder). Rensch wees de beschuldigingen als belachelijk van de hand.

De ruzie tussen Rensch en de legerleiding dateerde vanaf de oprichting van Moiwana '86. Het bureau was genoemd naar het bosnegerdorp, waar op 29 november 1986 35 doden vielen bij een massaslachting door militairen.
In december 1988 werd Rensch door de militaire politie opgepakt omdat hij ervan werd verdacht nauwe betrekkingen te onderhouden met het junglecommando. Hij werd toen na enkele dagen vrijgelaten. Ook medewerkers van zijn bureau werden regelmatig gevolgd. opgepakt of geïntimideerd.

Verdere aanslagen

In de maand december 1989 vond een reeks aanslagen plaats op politieposten, die door geen enkele groepering werd opgeëist

Op 30 december werd een politieagent, die patrouilleerde hij het bauxietbedrijf bij Paranam in zijn auto doodgeschoten. Een andere agent raakte zwaar gewond. Het betrof de vijfde beschieting op politiedoelen in die maand.
In Paramaribo werd op diezelfde tijd het hoofdbureau van politie onder vuur genomen. Ook brandde in Paramaribo het gebouw van het kantongerecht af, vermoedelijk als gevolg van brandstichting.
De Surinaamse politiebond reageerde verontwaardigd op de aanslagen en dreigde met stakingen als de beschietingenniet ophielden.

Op 4 december werden zeven soldaten van het regeringsleger gedood bij een aanval door een groep zwaar bewapende mannen op de militaire post Kraka, ongeveer 60 km ten zuiden van Paramaribo.

Volgens het Nationale Leger was de aanval het werk van 20 tot 32 blanke huurlingen in camouflagepakken die de indruk wekten dat ze tot het junglecommando behoorden. De leider van het junglecommando, Ronnie Brunswijk,

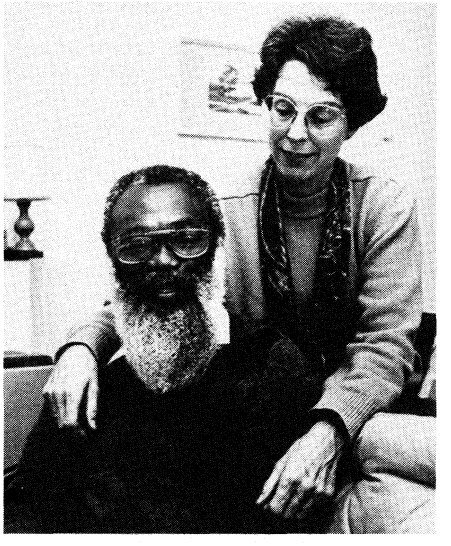

Mensenrechtenactivist Stanley Rensch reisde direct na de op hem gepleegde aanslag naar Nederland. De foto toont Rensch op 10 december 1989 met zijn echtgenote in hun woning in Assen.

ontkende elke betrokkenheid. Hij zei wel manschappen in het gebied rond Kraka te hebben. Onder hen bevonden zich drie blanken.
Zowel Brunswijk als Bouterse waren van mening dat dc aanslag een poging was de vredesdialoog tussen leger en junglecommando te frustreren. Brunswijk deed een beroep op Bouterse een nauwkeurig onderzoek in te stellen.

In dt vroege ochtend van 30 december was minister Subhas Mungra van financien het doelwit van een aanslag Doordat de handgranaat die naar zijn slaapkamerraam werd gegooid afketste op traliewerk raakte niemand gewond

Kort na de aanslag maakte minister Jules Adjodja van justitie bekend dat in opdracht van president Shankar een speciale eenheid van politiemensen en militairen was gevormd, die zou onderzoeken wie verantwoordelijk was voor de aanslagen van de afgelopen weken De speciale eenheid was voorzien van extra bewapening en patrouilleerde in burger.

President Shankar sprak in een televisie-interview openlijk het vermoeden uit dat de daders van de aanslagen moesten worden gezocht onder de Indiaanse bewoners van Bernharddorp, op 30 kilometer van Paramaribo. De plaatselijke bevolking was boos op de politie omdat Indiaanse jongens volgens hen ten onrechte waren opgepakt in verband met gewapende roofovervallen.

Begroting voor 1990

Ondanks een tekort van 213 mln gulden op de ontwerpbegroting voor 1990, toonde president Shankar zich bij de indiening ervan op 2 oktober 1989 voorzichtig optimistisch. Voor het eerst sinds vijf jaar was het financieringstekort gedaald met ongeveer 90 mln gulden en verwacht werd dat het tekort eind 1990 nogmaals met 100 mln zou zijn verminderd, waardoor het eind 1990 nog slechts 300 mln zou bedragen.

De verbetering van de economische situatie kwam volgens Shankar vooral door de opleving op de wereldmarkt voor bauxiet en de hervatting van de ontwikkelingshulp. Hij noemde ook de exporten van ruwe aardolie, bananen en garnalen die een stijgende lijn vertoonden.

Uit de financiële nota die met de begroting werd aangeboden bleek, dat de uitgaven op 1.164,1 miljoen gulden werden geraamd en de inkomsten op 942,2 miljoen. De ministeries van onderwijs, financiën en defensie eisten samen 52 procent van de uitgaven. Onderwijs verbruikte met 250 miljoen 21,5 procent van de uitgaven. Financien kreeg met 237 miljoen 20,4 procent en defensiemaaktemet 119,8 miljoen 10,3 procent op. Voor de politie was voor 59 miljoen of 5,1 procent der uitgaven gereserveerd.

Vliegramp SLM-toestel

Op 7 juni 1989 verongelukte de Anthony Nesty, eer, toestel van de Surinaamse Luchtvaartmaatschappij SLM, tijdens de landing op het vliegveld Zanderij bij Paramaribo. Daarbij kwamen 176 inzittenden om het leven Elf passagiers overleefden de ramp. Onder de doden bevonden zich drie hoge militairen: de stafchef van het Surinaamse leger, commandant Lew Yen Tai, de luchtmachtchef, majoor Eddy Djoe, en de chef operaties, luitenant S. Salomons. Tot de slachtoffers behoorden eveneens de meeste leden van het ,,Kleurrijk Nederlands Elftal", een gelegenheidsploeg van voetballers van Surinaamse afkomst uit de eerste en eredivisie, die in Suriname een aantal wedstrijden zou gaan spelen. Ook veel familieleden van de voetballers reisden mee.

De enige andere DC-8 waar de SLM over beschikte, de Stanvaste, stond voor een onderhoudsbeurt in Luxemburg. Een groot aantal vluchten tussen Amsterdam en Paramaribo werd na de ramp waargenomen door Martin Air en de KLM.

Directie SLM beticht van nalatigheid

Een door de Surinaamse overheid in juli ingestelde commissie bracht in november 1989 een rapport over de SLM uit, waarin de directie van de luchtvaartmaatschappij werd beschuldigd van ,,grove nalatigheid en mismanagement".

Volgens de commissie was SLM-directeur A. Mungra tijdens het onderzoek niet ingegaan op uitnodigingen tot een gesprek over de problemen van zijn maatschappij. Daarin had hij uitleg moeten geven over problemen met ontslagen van piloten, controle op het vliegverleden en de vliegvaardigheid van gecontracteerde buitenlandse piloten. verzekeringen van het personeel, financiële planning en de ramp op 7 juni. Het rapport wees erop dat de Amerikaanse gezagvoerder van het verongelukte toestel ouder was dan 60 jaar, hetgeen in strijd was met de Surinaamse en de Amerikaanse wetgeving en de voorschriften van de internationale organisatie voor burgerluchtvaart, de ICAO.
De directie van de SLM was in het verleden door de Vereniging van Surinaamse Verkeersvliegers (VSV)regelmatig op de hoogte gesteld van misstanden die nadelige gevolgen voor de veiligheid konden hebben. De VSV achtte de top van de SLM incompetent en had zich bij de commissie beklaagd over het feit dat de SLM-directie veiligheidsnormen ondergeschikt maakte aan produktie en aan buitenlandse vliegers die op uurbasis werkten de voorkeur gaf boven Surinaamse piloten.

SLM-directeur A. Mungra nam per 1 december ontslag. Hij werd opgevolgd door Desi Deira.

Verdeeldheid in junglecommando

Op 7 januari 1990 voerde legerleider Desi Bouterse overleg met twee ondercoinmandanten van het junglecommando. Barabas en Papato, buiten medeweten van Ronnie Brunswijk om.

Bouterse was voor de ontmoeting met Barabas en Papato naar het Brokopondogebied gereisd. Volgens het kabinet van Bouterse had het gesprek ten doel veiligheidsmaatregelen in het zuidelijk deel van Suriname voor te bereiden Ook de wederopbouw van het district Brokopondo kwam aan de orde Dit gebied was van groot economisch belang vanwege de elektriciteitsopwekking in Afobaka en de spijsolieproduktie in Pretoria

Brunswijk, die pas een dag later op de hoogte werd gesteld van het overleg, reageerde verbolgen, maar verklaarde omwille van de voortgang van het vredesproces bereid te zijn de stap van de legerleider als een ,,schoonheidsfout" te zien.
Op 12 januari liet Brunswijk Barabas en Papato arresteren, nadat Bouterse die dag met hen in het Brokopondogebied een tweede ontmoeting had gehad. De twee hadden zich daarbij geestdriftig uitgelaten over normalisering van het leven in het Brokopondodistrict. Zonder overleg met Brunswijk hadden zij nauwe samenwerking met het leger beloofd. Kort na zijn terugkeer in Paramaribo besloot Bouterse de militaire post te Kraka op te heffen. Deze post stond normaal verkeer tussen de hoofdstad en het Brokopondodistrict in de weg.

De twee ondercommandanten werden aangehouden door commandant Johan Castro, Brunswijks tweede man, die uit Moengo was gekomen om hen op te halen. Nadat Ronnie Brunswijk zich bij hen had gevoegd, wilde het gezelschap per vliegtuig naar Stoelmanseiland reizen. Na de arrestatie van Barabas en Papato werd het Surinaamse luchtruim echter in opdracht van het leger voor binnenlandse vluchten gesloten, waardoor Brunswijk zich genoodzaakt zag over land met de gevangenen terug te reizen.

Bouterse trekt zich terug uit vredesoverleg

Op 14 februari 1990 maakte Desi Bouterse op een persconferentie bekend zijn mandaat om vredesbesprekingen te voeren met het junglecommando van Ronnie Brunswijk en de opstandige Toekajana-Indianen te hebben teruggegeven aan president Shankar, omdat

hij zich ,,nationaal en internationaal" gehinderd voelde.

Twee weken daarvoor had Bouterse al gezegd te ovenvegen het mandaat terug te geven omdat hij ,,degrootste tegenwerking" ondervond van de regering en de Nationale Assemblee. Ook had de regering volgens hem slap gereageerd op uitlatingen van de Amerikaanse ambassadeur, die zijn bezorgdheid uitte over de vooraanstaande rol van het leger in Suriname. Volgens de legerleider waren vooral de besprekingen met Brunswijk in een vergevorderd stadium. Er was al overeenstemming be eikt over een reeks praktische punten. zoals hervatting van economische activiteiten in het binnenland. Bouterse zei een ,,blijvende vertrouwensrelatie" met Brunswijk te willen onderhouden en te hopen dat de regering ,,het werk overneemt".

Bij de plechtigheid op 25 februari 1990 ter herdenking van de tiende verjaardag van de Surinaamse revolutie verklaarde Bouterse ,,met of zonder mandaat" te blijven meewerken aan het vredesproces. Ronnie Brunswijk en commandant Thomas van de Toekajana-Indianen, die op uitnodiging van de legerleider aanwezig waren bij de herdenkingsplechtigheid, beloofden eveneens medewerking te zullen verlenen aan het bewerkstelligen van vrede en veiligheid.

Nationale vredesconferentie

Nadat president Ramsewak Shankar in de loop van maart de vredesonderhandelingen met vertegenwoordigers van Indianen, bosnegers en het junglecommando had voortgezet, werd op 23 maart tijdens een nationale vredesconferentie in het presidentieel paleis in Paramaribo een concept-overeenkomst gepresenteerd, die was gebaseerd op het akkoord van Kourou en op resultaten van vredesoverleg tussen Bouterse en de gewapende groeperingen.
De Toekajana-Indianen waren niet op de conferentie aanwezig. Zij vonden dat de regering eerst moest instemmen met de door hen geëiste autonomie voordat over vrede kon worden gesproken.

De concept-overeenkomst schreef voor dat alle ongrondwettelijke gewapende groepen zouden worden ontbonden met gelijktijdige inlevering van hun wapens. Dit zou moeten gebeuren onder toezicht van internationale organisaties, waaronder de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS).Er was geen tijdslimiet aangegeven voor de ontbinding en ontwapening van de gewapende groepen. Ook was onduidelijk of het junglecommando zich achter deze eis in de overeenkomst zou stellen, aangezien Brunswijk geen wapens wilde inleveren voordat er garanties maren voor de ontwikkeling van het binnenland.

Eddy Jozefzoon (r.),woordvoerder van Ronnie Brunswijk, wordt bij aankomst op Schiphol op 3 april 1990 begroet door Brunswijks juridisch adviseur Edwin Marshall.

Op 26 maart liepen de vredesbesprekingen vast. Het junglecommando eiste voor ziin „gebied in Oost-Suriname „authority". De regering weigerde hierop in te gaan omdat zij vreesde dat dit zou leiden tot een tweedeling van Suriname. Brunswijk verklaarde slechts een ,,instituut" te willen dat speciale taken zou krijgen onder verantwoordelijkheid van een wettig gekozen gezag. Het junglecommando wilde bovendien meer aandacht voor de kwestie van de mensenrechten en een schadevergoeding voor de bevolking van het binnenland.

Brunswijk gearresteerd en weer vrij

Op 26 maart werd Ronnie Brunswijk tijdens een bezoek 's avonds aan legerleider Desi Bouterse door de militaire politie gearresteerd. Zijn adviseur Eddy Jozefzoon (die de Nederlandse nationaliteit heeft), het hoofd van de veiligheidsdienst van het commando P. Gary en commandant ,,Che" werden samen met hem aangehouden. Twee van Brunswiiks lijfwachten die zich tegen de arrestatie verzetten, werden doodgeschoten. Het Ambassador-hotel in Paramaribo, waar in verband met de vredesconferentie een delegatie van het junglecommando verbleef, werd door manschappen van het leger omsingeld; in de ochtend van 27 maart werden zeven leden van het commando aangehouden na te zijn ontwapend.

Aanleiding tot de arrestatie van Brunswijk en de zijnen vormde de onderschepping van een cocaïne-transport door het junglecommando. Brunswijk had op 25 maart bekendgemaakt dat vijf dagen eerder in Oost-Suriname een vliegtuigje was geland met 1.000 kilo cocaïne aan boord plus een groot bedrag aan Amerikaanse dollars. Het toestel was op weg van Colombia naar het Indianendorp Apoera in West-Suriname cn had bij slecht weer een noodlanding moeten maken. Brunswijk had de regering op 23 maart laten weten de cocaïne en het vliegtuigje in beslag te hebben genomen. Hij had aangeboden dat Paramaribo kon beschikken over de cocaïne, hij zelf wilde het vliegtuigje en het geld houden.

De legerleiding hield er een andere lezing op na. Volgens de militairen wierp Brunswijk zich ten onrechte op als bestrijder van de drugstransporten en was hij juist nauw betrokken bij de drugshandel.
Op een persconferentie na het vastlopen van de vredesbesprekingen op 26 maart had president Shankar een felle uitval gedaan naar Brunswijk. Hij hekelde onder meer diens aanbod aan de regering om alleen de cocaïne over te dragen en de rest zelf te houden en suggereerde dat het junglecommando wellicht zelf ook in drugs handelde. Brunswijk, die een enthousiaste reactie had verwacht, reageerde verbolgen op de uitlatingen van depresident.
Twee uur later maakte Bouterse op eigen gezag gebruik van de opsporingsbevoegdheid waarover de Surinaamse militaire politie beschikte en arresteerde Brunswijk op verdenking van handel in verdovende middelen. Bouterse bracht de regering direct op de hoogte. Een uur na de arrestatie brachten minister van justitie Adjodja en vice-voorzitter van de raad van ministers Soemita een bezoek aan het militaire kabinet waar de arrestatie had plaatsgevonden. Vanaf dat moment accepteerde de regering de factode arrestatie van Brunswijk.

Op 27 maart bevestigde de regering in een kort persbericht de arrestatie van in totaal elf leden van het junglecommando. De zaak was overgedragen aan de procureur-generaal, die het onderzoek naar de vermeende drugshandel door het junglecommando verder zou leiden. In het bericht werd betreurd dat twee lijfwachten van Brunswijk warengedood.

Op 28 maart keerden Brunswijk en zijn tien medewerkers terug naar hun basis

in Moengo, nadat het militair gezag enkele uren daarvoor hun vrijlating bekend had gemaakt.

Dat gebeurde nadat eerdere berichten over een vrijlating onjuist waren gebleken en in Paramaribo volop werd gespeculeerd over een mogelijke executie van Brunswijk en de zijnen. Tijdens een door Bouterse belegde persconferentie kwam Bi-uniwijk echte in levende lijve opdagen. De regering had de militaire politie al eerder opdracht gegeven Brunswijk vrij te laten, maar Bouterse had hem langer vastgehouden omdat hij naar zijn zeggen de regering ertoe wilde bewegen een grootscheeps onderzoek naar drugshandel in Suriname in te stellen.

Op 31 maart werd de 1.000 kilo cocaïne die het junglecommando naar eigen zeggen onderschept had, overgedragen aan de Surinaamse narcoticabrigade.
De vier inzittenden van het vliegtuig dat de cocaïne vanuit Colombia vervoerde, waren volgens Brunswijk gevlucht tijdens de verwarring die in Moengo was ontstaan na het bericht van zijn arrestatie in Paramaribo.

Drugshandel in Suriname

In berichten over de betrokkenheid van Suriname bij de internationale drugshandel werden al jarenlang de namen van Desi Bouterse en zijn militairen genoemd. Een eerste aanwijzing voor contacten tussen de militairen en de Colombiaanse cocaïne-mafia dateerde van 1983. Het militaire bewind kon van de Colombiaanse drugsmafia een Iening krijgen van $ 50 mln, maar de toenmalige president van de Surinaamse Centrale Bank, J. Sedney, weigerde de transactie te fiatteren.
Het *NRC/H'blad* van 28-3-'90 schreef onder meer het volgende over de Surinaamse cocaïnehandel:

In 1986 werd kapitein Etienne Boerenveen. de tweede man in het toenmalig militair gezag. in Miaini opgepakt door de DEA (Drugs Enforcement Agencg), die een video-bandje produceerde waarop Boerenveen met undercoveragenten afspraken maakte (zie pag. 825/2/3-'86). Het bewind zou hem faciliteiten verschaffen, zei hij, om Suriname als doorvoerland te gebruiken. Volgens bevelhebber Bouterse was Boerenveen in de val gelokt.
De Surinaamse Rekenkamer rapporteerde later dat onrechtmatig grote bedragen waren uitgegeven voor juridische bijstand voor Boerenveen en dat ook ziin salaris ten onrechte was doorbetaald. In het proces voerde de openbare aanklager aan dat Bouterse betrokken was in de samenzwering om drugs uit Zuid-Amerika naar de VS te vervoeren.
Na de zaak-Boerenveen doken regelmatig berichten op in de Nederlandse media dat de Surinaamse legertop verwikkeld was in drugshandel, maar bewijs werd nooit geleverd. Ook de Amerikaanse DEA uitte beschuldigingen dat Suriname in toenemende mate als doorvoerland werd gebruikt
De eerste concrete aanwijzing daarvoor was de vondst in 1989 op de Tibiti-savanne van ren lading ruwe cocaine, aangevoerd door een vliegtuigje uit Colombia De Boliviaanse bemanning werd aangehouden en veroordeeld De hoofddader zag later kans te ontsnappen en het land uit te vluchten Het voormalige hoofd van de narcoticabrigade der politie bleek hand- en spandiensten aan de Colombianen te hebben verleend en werd ook veroordeeld Na deze vangst werden in Nederland vaker vondsten gedaan van partijen cocaine uit Suriname Volgens de Centrale Recherche Informatiedienst in Nederland bleek in 1989 dertig procent van de totale hoeveelheid in Nederland in beslag genomen cocaine vanuit Suriname te zijn aangevoerd De grootste vondst was die van 330 kilo eind 1989 in een container in de haven van Rotterdam In Suriname werden in verband hiermee enkele personen aangehouden onder wie een militair en het hoofd van de douane-recherche

Mafia-praktijken kwamen ook aan het licht toen vier Brazilianen enkele maanden geleden in Paramaribo werden ontvoerd en gedood. De politie hield enkele personen aan. Uit hun verklaringen bleek dat het om een drugszaak ging waarbij luitenant Roy Tolud betrokken was, een van de zestien onderofficieren die met Bouterse in 1980 de coup pleegde. Tolud was ondergedoken. Geruchten wilden dat hij bij de Toekajana-Indianen zat waarvan ook werd beweerd dat zij verwikkeld waren in drugshandel. In het Tibiti en Apoera-gebied dat zij beheersen, zou regelmatig ruwe cocaïne per vliegtuig worden aangevoerd. Ook Ronnie Brunswijk werd genoemd in dit verband. Mysterieuze vliegtuigen die in zijn domein werden gesignaleerd zouden niet alleen wapens en huurlingen brengen. maar ook drugs. Deze vliegtuigen zouden marihuana, die op grote schaal in het binnenland geteeld werd, naar elders meenemen. Het is vrij gemakkelijk in het uitgestrekte binnenland, met zijn wegen, savanne's en airstrips, illegaal met vliegtuigen te opereren. De Surinaamse Luchtvaartdienst beschikt niet over radarapparatuur om in de gaten te houden wat het Surinaamse luchtruim allemaal binnenkomt.
Kortgeleden heeft Brunswijk demonstratief de oorlog verklaard aan de drugshandelaars. Het junglecommando heeft daarna enkele grote aanplantingen cannabis sativa in de jungle ontdekt en vernietigd. De telers werden gegrepen en aan de justitiële autoriteiten overgedragen. In Suriname wordt er thans niet meer aan getwijfeld dat op grote schaal in drugs gehandeld wordt. De ,,poederjongens" zouden vooral Surinamers zijn die in Nederland wonen of gewoond hebben en militairen, wat nog niet wil zeggen dat het leger als geheel bij de handel betrokkenis.

Inperking macht militaire politie

Op 12 april diende president Shankar een wetsontwerp in dat een einde moest maken aan de opsporingsbevoegdheid van de militaire politie. Ook moest de bevoegdheid van de commandant van de militaire politie (en diens plaatsvervanger) om als hulpofficier van justitie op te treden, worden ingetrokken.

Aanleiding tot deze beperking van de macht van de militairen vormde de arrestatie van Ronnie Brunswijk en tien van zijn medewerkers op 26 maart Naar later bleek waren de militairen geheel eigenmachtig tegen het junglecommando opgetreden Een dag na de arrestatie negeerden de militairen tic opdracht van het Openbaar Ministerie om Brunswijk en de zijnen onmiddellijk vrij te laten Pas na een schriftelijke opdracht van de president, tevens opperbevelhebber van het leger, werden de arrestanten losgelaten

De militairen van Bouterse hadden sedert ca tien jaar een opsporingsbevoegdheid ,,in het kader van de criminaliteitsbestrijding". De aanvankelijk tijdelijke bevoegdheid werd in 1985 bij decreet in een definitieve omgezet.

Opnieuw overheidsgebouw afgebrand

Op 16 april brandde het gebouw van hei ministerie van economische zaken in Paramaribo volledig af. Bij de brand ging opnieuw een belangrijk overheidsarchief verloren.

Eerder brandden in Paramaribo het hoofdkantoor van de militaire politie, het kantongerecht en een gebouw waar het archief van de ministerraad was opgeslagen, af. Van alle branden werd vermoed dat ze waren aangestoken. De brandstichtingen waren echter nooit opgeëeist.

OAS beschuldigt Surinaamse militairen van schending mensenrechten

In een perscommuniqué over het jaarlijkse rapport van de interamerikaanse mensenrechtencommissie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), dat op 18 mei in Washington werd gepubliceerd, stond dat het leger van Suriname zich schuldig maakte aan ernstige schendingen van de mensenrechten.
De OAS constateerde dat de burgerregering in Suriname geen feitelijke macht had en dat de facto het leger Suriname bestuurde. ,,Het leger handelt ongestraft, schendt als het van pas komt de mensenrechten van zijn burgers, zowel van politieagenten en burgerpolitici, als van bosnegers en Indianen", aldus de OAS. Volgens de organisatie buitte het leger de bestaande spanningen tussen de verschillende rassengroepen uit om zijn eigen machtspositie te handhaven.

,,Een van de ernstigste gevolgen van het etnische geweld van het leger is het gebrek aan voedsel en medicijnen voor de binnenlanden, vanwaar alarmerende berichten komen over honger en ziekten". De OAS constateerde verder dat ,,paradoxaal genoeg" ondanks deze schendingen van de mensenrechten bij bin-

nenlandse conflicten, een aantal andere mensenrechten zoals de vrijheid van godsdienst en vrije meningsuiting in Suriname wel geëerbiedigd werden.

Bezetting Afobaka-stuwdam. strijd om Moengo

Op 27 mei werden door het junglecommando twee van de vijf turbinegeneratoren van de Afobaka-walerkrachtcentrale buiten werking gesteld nadat een dag eerder in het Brokopondo-gebied gevechten waren uitgebroken tussen manschappen van Brunswijk en een andere groepering bosnegers.

De groep. die zichzelf Angula (uitdaging) noemde en zei op te komen voor de Saramaccaner-bosnegers, eiste bescherming van de Afobaka-dam door het Nationale Leger. verwijdering van het junglecommando uit het gebied en verbetering van de levensomstandigheden van de bosnegers.

Op 28 mei werden de twee generatoren weer in werking gesteld, waardoor de elektriciteitsvoorziening naar Paramaribo weer genormaliseerd werd.
Angula, die het junglecommando inmiddels van de Afobaka-dam had verdreven, droeg de dam na enkele dagen over aan het Nationale Leger.

Op 30 mei werden twee vliegtuigen van het junglecommando op het vliegveld van Moengo beschoten door een legerhelikopter. Beide toestellen werden zwaar beschadigd.

Volgens het leger was de overvliegende helikopter door het junglecommando beschoten en had daarop het vuur beantwoord. Volgens Ronnie Brunswijk had het leger het vliegveld moedwillig aangevallen.

Brunswijk dreigde ,,vitale onderdelen" van het bauxietvenverkingsbedrijf Suralco in Moengo te zullen opblazen als een nieuwe aanval op stellingen van het junglecommando zou worden uitgevoerd.
Suralco liet weten de werkzaamheden voorlopig stil te zullen leggen.

Tijdens een ,,manschappenvergadering" in de Memre-Boekoekazerne in Paramaribo op 1 juni kondigde Desi Bouterse aan dat het Nationale Leger het junglecommando in Moengo zou aanvallen. Hij verklaarde ,,zwaar gemotiveerd te zijn om die club daar te gaan opruimen".

Bouterse zei tot de aanval te zullen overgaan als de bevolking van Moengo zichzelf in veiligheid had gebracht. Volgens hem was niet alleen het leger, maar de totale gemeenschap ,,de onveilige situatie in Moengo" beu.

President Shankar had op 31 mei, voor zijn vertrek naar Paraguay voor een zitting van de OAS, de gewapende groeperingen in Suriname opgeroepen een einde te maken aan de onrust in het land. Hij droeg het Nationale Leger op zich louter defensief op te stellen en het luchtruim boven Moengo te mijden.

Na overleg met de regering zegde Ronnie Brunswijk op 3 juni toe dat hij zijn manschappen uit de omgeving van Moengo zou terugtrekken. Diezelfde dag werd een blokkade van het junglecommando bij de post Perica, ca 30 kilometer voor Moengo, opgeheven, waardoor verkeer van en naar Paramaribo weer mogelijk werd.
Vice-president Arron zei op 3 juni van Bouterse de verzekering te hebben gekregen dat het Nationale Leger Moengo niet zou aanvallen. De legerleiding distantieerde zich de volgende dag van Arrons verklaring.

Volgens de bauxietonderneming Suralco had het junglecommando eerder op het fabrieksterrein aangebrachte explosieven verwijderd. De bedrijfsvoering van Suralco zou op 5 juni worden hervat. Later in de week zou het bedrijf weer beginnen met de ontginning van bauxieterts in het mijngebied buiten Moengo.

Het Nationale Leger verhinderde op 5 juni dat Suralco zijn produktie hervatte. Volgens het Militair Gezag was de haven van Moengo nog steeds ondermijnd. De militairen stelden als voorwaarde voor hervatting van de produktie dat het ,,wettig gezag" in Moengo werd hersteld.
Op 6 juni schortte Suralco de betaling van deviezen aan Suriname op, in afwachting van herstel van de verbindingen met Moengo. De bauxietsector, goed voor 70 procent van de export-inkomsten, was de belangrijkste bron van deviezen voor Suriname. President Shankar droeg legerleider Bouterse op 7 juni schriftelijk op de verbindingen met het mijnstadje te herstellen voor verkeer van het bauxietbedrijf.

Ronnie Brunswijk bezoekt Nederland

Ronnie Brunswijk, de leider van het junglecommando, werd op 18 juni op het vliegveld bij Cayenne in Frans Guyana gearresteerd, omdat hij in het bezit was van een vals Nederlands paspoort en 150.000 Franse francs. Na zijn arrestatie verklaarde Brunswijk tegenover journalisten de wapens te willen neerleggen en asiel te willen aanvragen in Nederland. ,,Ik kan niet langer in de jungle blijven", zei Brunswijk. ,,De Surinaamse regering is niet sterk genoeg om de problemen op te lossen, dus ik heb besloten naar Nederland te gaan".
Na bijna twee dagen te zijn vastgehouden, werd Brunswijk op het vliegtuig naar Parijs gezet, waar hij op 21 juni arriveerde met een voorlopige verblijfsvergunning van zes dagen. Bij aankomst verklaarde hij een paar dagen naar Nederland te willen ,,om de regering de toestand in Suriname uit te leggen".
Het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken maakte op 21 juni bekend dat toelating van Brunswijk in Nederland ,,niet gewenst is".

Volgens hei departement diende Brunswijk eerst asiel aan te vragen in het land waar hij aankwam na zijn vertrek uit Suriname. De Franse autoriteiten lieten weten een beslissing van Nederland af te wachten voordat een eventuele asielaanvraag van Brunswijk in Frankrijk in behandeling kon worden genomen

Op 26 juni maakte een woordvoerder van buitenlandse zaken bekend dat Ronnie Brunswijk een visum had gekregen voor een verblijf van twee weken in Nederland. Minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek verklaarde ervan overtuigd te zijn dat Brunswijk alleen naar Nederland wilde komen voor familiebezoek en ,,enig overleg" en niet voor andere doeleinden.
Tijdens een korte persconferentie na aankomst in Nederland, verklaarde Brunswijk op 27 juni nog steeds de leiding te hebben over het junglecommando. Zijn asielaanvraag was slechts een voorwendsel geweest om Nederland binnen te komen, nadat eerdere pogingen een visum te krijgen waren mislukt. Brunswijk zei te zijn gekomen op verzoek van diverse stamhoofden in het binnenland van Suriname, waar grote armoede heerste, bijna niets te eten was en de medische voorzieningen slecht waren. De stamhoofden hadden hem uitgezonden om humanitaire hulp te zoeken. Hij wilde tevens bij de Nederlandse regering aankloppen voor hulp bij het vredesproces. Hij was zeer teleurgesteld in de Surinaamse regering, die het Akkoord van Kourou (zie boven) niet was nagekomen. De gebeurtenissen rond zijn arrestatie door Bouterse in maart hadden zijn vertrouwen in de regering verder geschonden.
Op 28 juni riep Brunswijk in een besloten zitting van de Tweede-Kamercommissie van Buitenlandse Zaken op tot massale hulpverlening aan de boslandbewoners van Oost-Suriname. Hij vroeg de kamerleden de Nederlandse

regering op het hart te drukken het vredesproces in Suriname samen met Frankrijk en de Verenigde Staten weer op gang te brengen
Op 3 juli voerde Brunswijk op ambtelijk niveau becprekingen op het ministerie van buitenlandse zaken Daarbij had hij niet alleen aangedrongen op een actieve rol van Nederland bij het vredesproces, maar vooral ook op het intensiveren van de humanitaire hulp aan de bevolking in het gebied achter het Brokopondomeer Dit gebied was vanuit Frans Guyana onbereikbaar voor het Zeister Zendings Genootschap, dat met financiele noodhulp van minister Pronk (ontwikkelingssamenwerking) al drie jaar hulp verleende aan de bevolking in de oostelijke grensstreken
Brunswijk verliet Nederland op 10 juli Vier dagen later vloog hij vanuit Parijs naar Cayenne en reisde van daaruit door naar Oost-Suriname.

Nationale Leger herovert Moengo

Op 19 juni voerde het Nationale Leger een ,,verrassingsaanval" uit op Moengo en veroverde het stadje terug op het junglecommando. Een dag eerder had het leger Moengo omsingeld en de inwoners in een extra journaal op de televisie en de radio opgeroepen binnenshuis te blijven.
Na de omsingeling had commandant Koffi Ajonpong van het junglecommando contact gezocht met de regering. Toen die weigerde te praten, werd op 19 juni het Suralco-kantoor in Moengo opgeblazen. Na een tweede weigering werd ook het havencomplex met dynamiet beschadigd. Toen het leger enkele uren later oprukte, werden springladingen onder de toegangswegen naar het stadje tot ontploffing gebracht.
Volgens legercomandant Badressein Sital was Moengo daardoor onbereikbaar over de weg. Sital verklaarde dat alle manschappen van het junglecommando Moengo hadden verlaten. Johan Castro, die de leiding over het junglecommando had overgenomen van Ronnie Brunswijk, was tijdens de aanval niet in het stadje aanwezig.

Vakcentrales roepen stakingen af

Op 25 juni werd door de Raad van Vakcentrales in Suriname (RAVAKSUR) een serie stakingen georganiseerd, die onder meer de luchthaven Zanderij en de haven van Paramaribo volledig lamlegden.

RAVAKSUR had op 5 juni de regering een ultimatum van een week gesteld om tegemoet te komen aan zes eisen. De raad wilde onder meer dat de regering een beleid uitstippelde ten aanzien van de militairen en zich daaraan zou houden, dat aan alle loontrekkers een extra tegemoetkoming van 50 procent van het salaris werd uitgekeerd en dat de corruptie, zwarte handel en de drugshandel werden aangepakt
De regering had niet op het ultimatum gereageerd

Nadat overleg tussen de regering en RAVAKSUR was vastgelopen, besloot de raad op 26 juni de stakingen voort te zetten. Struikelblok in de besprekingen met de vakbonden was het standpunt van de regering dat zij nioet in een bilateraal gesprek met RAVAKSUR kon ingaan op de eisen van de bonden. Deze eisen waren volgens de regering ingebracht in de zogenoemde Nationale dialoog en daar op een hoger niveau in behandeling.

RAVAKSUR had zich een maand eerder teruggetrokken uit de Nationale dialoog, waarvan zij zelf de initiatiefneemster was geweest, omdat zij zich niet meer kon verenigen met de wijze waarop de dialoog werdgeroerd.

Fred Derby, voorzitter van de vakcentrale C-47 en woordvoerder van RAVAKSUR, verklaarde dat de gezamenlijke vakbeweging twee jaar vergeefs bezig was geweest om de regering de groeiende nationale crisis tot staan te laten brengen. ,,De onmacht, de arrogantie, de corruptie en de totale verloedering zijn nu zover gekomen, dat voor ons de maat vol is. Stakingsacties van de vakbeweging betekenen een van de laatste redmiddelen voor deze samenleving om een radicale beleidsverandering af te dwingen", aldus Derby.

Op 3 juli besloot RAVAKSUR de stakingen voor onbepaalde tijd op te schorten.

Het besluit om weer aan het werk te gaan werd genomen op een vergadering die juist was uitgeschreven om de acties te verscherpen. Tijdens de transportstaking was echter gebleken dat niet alle bij de raad aangesloten bonden gelukkig waren met de actie. Hier en daar werd geen gehoor gegeven aan stakingsoproepen, waardoor de aanvoer van graan en benzine niet werd onderbroken.

President Shankar had opdracht gegeven een kort geding tegen de bonden aan te spannen, omdat hij de rechtmatigheid van de ,,politieke" staking onderzocht wilde zien.
Drie van de vier bonden binnen de RAVAKSUR hadden besloten iedere vorm van samenwerking met de regering op te zeggen. Alleen de aan de regering gelieerde Moederbond zou zich niet terugtrekken uit staatscommissies en adviescolleges.

EG stelt Suriname ultimatum voor sanering economie

Uit een voorlopig rapport van de Europese Gemeenschap, dat medio juli verscheen. bleek dat de Surinaamse regering van de EG twee maanden de tijd kreeg om plannen te aanvaarden voor een sanering van de economie Alleen wanneer het kabinet-Arron bereid zou zijn zich vast te leggen op de door een EG-commissie gedane aanbevelingen daarvoor, was de EG bereid verder mee te werken aan aanpassings- en herstelplannen voor Suriname
In de *Volkskrant* van 24 juli 1990 schreef correspondent Theo Klein naar aanleiding van het uitgekomen rapport onder meer het volgende

De EG was na Nederland de belangrijkste donor van Suriname. Als uitvloeisel van de vierde overeenkomst van Lomé (EG-hulp aan de Derde Wereld; zie pag. 134/3 e.v.-'90) kan Paramaribo de komende vijf jaar rekenen op 62 mln gulden. Daarnaast speelt de gemeenschap een centrale rol in de aanpassingsplannen voor Suriname. Twee jaar geleden heeft de EG de taak van adviseur op zich genomen, nadat de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) voor de Surinaamse regering onaanvaardbaar waren gebleken.
Arron wees de harde ingrepen die de Wereldbank voorstelde af. De ingrepen die de EG voorstelt, komen in grote lijnen ove een met de oude ideeën van de Wereldbank. Het is volgens de EG onvermijdelijk dat de overheidsbemoeienis wordt teruggedrongen, het financieringstekort (rond 25 procent) wordt verkleind en het ambtenarenbestand wordt gereorganiseerd. Het beladen woord ,,devaluatie" komt in het EG-rapport niet voor, maar wel wordt aangedrongen op reductie van het aantal bankbiljetten. Naar schatting zijn er de afgelopen jaren drie mrd Surinaamse guldens te veel in omloop gebracht.
De EG houdt in haar voorstellen rekening met de sociale gevolgen van de economische sanering. Er wordt melding gemaakt van een afvloeiingsregeling voor overtollige ambtenaren en voorzieningen voor mensen die dicht tegen hun pensioen aan zitten. Voor jongeren moeten de mogelijkheden voor herscholing worden uitgebreid.

Nieuwe noodhulp-bijdrage voor Suriname

Op 20 juli werd bekend dat minister Jan Pronk voor ontwikkelingssamenwerking een nieuwe financiële bijdrage had geleverd aan het Zeister Zendings *Ge*nootschap. De aanvullende noodhulp bedroeg 1,75 mln gulden en diende de hulpverlening aan slachtoffers van het gewapende conflict in Oost-Suriname: medische zorg, voedselhulp en opvang van vluchtelingen en ontheemden. Van het bedrag was 1,4 mln bestemd voor gezondheidszorg.

Oriënterend bezoek van minister Pronk aan Suriname

Minister Jan Pronk bracht van 21-25 juli 1990 een oriënterend bezoek aan Suriname. Bij zijn aankomst op de luchthaven Zanderij verklaarde hij dat er geen sprake van was dat Nederland nieuwe voorwaarden had gesteld aan de hulpverlening aan Suriname sinds het laatste ambtelijke beleidsoverleg tussen beide landen in februari 1990. Pronk verwierp daarmee de harde verwijten van de Surinaamse vice-president Henck Arron, die op 11 juli in de Nationale Assemblée het Nederlandse ontwikkelingsbeleid restrictief had genoemd en Nederland ervan beschuldigde een jonge democratie ,,,degrond in te boren".

Arron citeerde bij die gelegenheid een recente brief van Pronk aan de Europese Gemeenschap, waaruit bleek dat het ministerie terughoudend zou zijn bij het financieren van ontwikkelingsprojecten zolang Suriname geen economisch herstel- en aanpassingsprogramma op tafel had gelegd.
Volgens Pronk was van meet af aan duidelijk geweest dat Nederland de afronding van een economisch saneringsprogramma essentieel achtte. ,,Er moet eerst een goed economisch beleid zijn voordat we steun geven. Anders worden de gelden verkeerd besteed".

Volgens de minister was ook de indruk aan Surinaamse zijde dat de overbruggingshulp was stil komen te liggen, onjuist. Hij verwachtte dat de f 125 mln die sinds 1988 voor de overbruggingshulp ter beschikking was gesteld, eind 1990 zou zijn verbruikt. Daarna zou de structurele hulp op gang moeten komen.
Volgens Surinaamse deskundigen, die tevens optraden als adviseur van de regering in Paramaribo, had Nederland alle procedures met betrekking tot de ontwikkelingshulp aan Suriname stilzwijgend stopgezet. De stopzetting betrof onder meer de laatste tranche van de overbruggingshulp ten bedrage van f 25 mln. Dat was het gevolg van een conflict tussen beide landen over de prijs die moest worden vergoed aan het Nederlands Inkoopcentrum N.V. (voorheen Rijksinkoopbureau), dat was belast met de aankoop van de hulpgoederen. Sinds de verzelfstandiging van het Rijksinkoopbureau was vier procent commissie verschuldigd in plaats van voorheen twee procent. Suriname weigerde dit hogere percentage te betalen.
Ook de procedures voor de hulpverlening op het terrein van onderwijs en volksgezondheid waren volgens de deskundigen stil komen te vallen. Nederland had de hulp voor deze sectoren bij w-ijze van uitzondering niet gebonden aan de voorwaarde dat Suriname eerst met een economisch saneringsprogramma en een integraal ontwikkelingsplan moest komen. Volgens de deskundigen in Paramaribo reageerde Nederland op ingediende projecten echter met het steeds weer opnieuw stellen van eindeloze vragen, hetgeen resulteerde in een feitelijke stopzetting van alle procedures.

Minister Pronk voerde tijdens zijn verblijf besprekingen met president Shankar en vice-president Arron en had afzonderlijke ontmoetingen met enkele ministers. Hij bracht een uitgebreid bezoek aan het Surinaams Planbureau en sprak met vertegenwoordigers van werkgevers en vakbeweging. Verder had hij gesprekken met vertegenwoordigers van de Surinaamse kerken en mensenrechtenbeweging.

Op 25 juli bleek dat men er niet in was geslaagd tot overeenstemming te komen over de voorwaarden waaronder de ontwikkelingshulp volledig kon worden hervat. De Surinaamse regering betwistte het recht van Nederland de steun te koppelen aan een sanering van de economie. Arron had zich in de gesprekken met Pronk wel bereid getoond een begin te maken met de noodzakelijke economische veranderingen, maar vond dat de Nederlandse hulp daar niet van afhankelijk mocht worden gemaakt. Arrons woordvoerder sprak van een ,,teleurstellend resultaat".

De Nederlandse minister voor ontwikkelingssamenwerking, Jan Pronk (l.), wordt bij aankomst op het Surinaamse vliegveld Zanderij op 21 juli 1990 verwelkomd door de Surinaamse minister van financien, Subhas Mungra.

De Nederlandse bewindsman liet zich positiever uit over zijn bezoek. ,,Ik ga terug met de boodschap dat de economische situatie in Suriname zorgwekkend is, maar dat de Surinaamse regering bereid is de problemen aan te pakken", aldus Pronk. Hij onderstreepte dat het economisch herstel- en aanpassingsprogramma een zaak was van drie partijen: Suriname, de EG en Nederland. Pronk sprak verder van een ,,goed pakket afspraken". Projecten op het terrein van onderwijs zouden worden versneld. Voor de sector volksgezondheid zouden op korte termijn plannen worden opgesteld. Nederland zou de verhoogde vergoeding aan het Nederlands Inkoopcentrum voor eigen rekening nemen, waardoor de laatste tranche overbruggingshulp van 25 mln kon worden aangewend. De bewindsman noemde de koppeling die was aangebracht tussen aanpassing en ontwikkelingshulp positief, omdat er tijdens het aanpassingsproces al Nederlandse steun kon komen voor investeringen, alsmede in de sociale sfeer om de gevolgen voor de allerarmsten op te vangen. Pronk kondigde aan dat hij buiten de verdragsmiddelen om via particuliere kanalen geld wilde vrij maken voor noodhulp en humanitaire hulp aan Suriname. Volgens hem kon pas over een paar maanden blijken of zijn bezoek een succes was geweest, als er duidelijkheid was over het aanpassings- en herstelplan.

Na spoedoverleg tussen het kabinet en de Nationale Assemblée op 26 juli zei Arron na afloop dat minister Pronk volgens de Surinaamse regering te ver ging in zijn bemoeienis met het financieel-economisch beleid van Suriname. ,,Eris sprake van een ernstig meningsverschil. Alleen Suriname kan uitmaken welke maatregelen nodig zijn voor sanering van onze economie. Nederland brengt met zijn houding onze democratie in gevaar." Hij benadrukte dat Suriname zich zou houden aan de afspraak met de EG over de voorbereiding van een saneringspakket. ,Maar uiteindelijk heeft ook de Surinaamse regering hier het laatste woord", aldus Arron.

Poging tot hervatting vredesbesprekingen

Eind augustus werd in Paramaribo bekendgemaakt dat de vredesbesprekingen tussen de regering en het jungle-

commando op 3 augustus zouden worden hervat.

Het initiatief voor de hervatting van het overleg was door de Franse autoriteiten genomen, die tevens zouden optreden als gastheren van de besprekingen in Cayenne in Frans Guyana De voorbereidingen hiervoor hadden plaatsgevonden langs diplomatieke kanalen en via directe contacten tussen de autoriteiten in Parijs en adviseur Herrenberg van het Militair Gezag in Paramaribo en tussen de Franse prefectuur in Cayenne en Brunswijk

Frankrijk was gebrand op een snelle politieke oplossing omdat men de onrust aan de Marowijnerivier - die de grens vormt tussen Suriname en Frans Guyana - beu was Bovendien konden de Surinaamse vluchtelingen pas terugkeren als de vrede was hersteld

Het nieuwe overleg zou plaatsvinden aan de hand van een door Frankrijk opgestelde nota. Kernpunt van hun voorstellen om het onwerkbaar gebleken Akkoord van Kourou nieuw leven in te blazen was een wijziging van de toekomstige positie van het junglecommando in Oost-Suriname.
De in het Akkoord gemaakte afspraak dat het junglecommando zou worden omgevormd tot een autonome politiemacht was steeds heftig bestreden door Bouterse en door de Toekajana-Indianen.
De Franse overheid stelde voor de politietaak voor Brunswijk te vervangen door een civiel alternatief, een zogeheten ,,rurale organisatie", waarmee inschakeling bij het districtsbestuur in Oost-Suriname werd bedoeld.
De rurale eenheden moesten zich bezighouden met politietaken, wederopbouw, de opvang van evacués en scholing. Tegelijkertijd moesten er volgens de voorstellen observatieteams worden gevormd, die toezicht hielden op de ontwapening van illegale strijdtroepen.

Voorwaarde van de legerleiding voor deelname aan de besprekingen was dat het junglecommando zich niet zou laten bijstaan door zijn politieke adviseurs uit Nederland : Jozefzoon, Marshall, Dap en Rensch. Toen Brunswijk toch de komst van Jozefzoon, Marshall en Dap naar Cayenne aankondigde, liet het Militair Gezag weten niet bij het overleg te zullen verschijnen.

Nadat de begindatum van het overleg in Cayenne tot twee keer toe enkele dagen was uitgesteld in verband met ,,langere voorbereidingen", werden de vredesbesprekingen op 8 augustus opgeschort vanwege de gespannen situatie na de moord op politie-inspecteur Gooding en de beschieting van het hoofdbureau van politie op 5 augustus in Paramaribo (zie hieronder). Er werd geen nieuwe datum voor de hervatting van het overleg vastgesteld.

Politie in staking na moord op inspecteur Gooding

Op 5 augustus legde de politie haar werk neer uit protest tegen de moord op een van haar inspecteurs, een beschieting van het hoofdbureau en de gijzeling van twee agenten door de militaire politie. De gewelddadigheden volgden op de arrestatie van een militair op 3 augustus na een woordenwisseling in een dancing in Paramaribo. De militaire politie nam kort daarop twee agenten in gijzeling en eiste vrijlating van de militair.
De vermoorde inspecteur, coördinator bijzondere delicten van de recherche Herman Gooding, werd doodgeschoten bij het verlaten van Fort Zeelandia, waar hij in de avond van 4 augustus met de militaire politie had overlegd over het geschil.

Gooding was in de voorafgaande jaren regelmatig in conflict gekomen met het leger. Hij hield zich onder meer bezig met het optreden van het leger tegen opstandige bosnegers en met de beweerde betrokkenheid van de legerleiding bij de internationale cocainehandel.

In de nacht van 4 op 5 augustus werd het politiebureau in Paramaribo beschoten en zwaar beschadigd. Bij de beschieting, die ongeveer een kwartier duurde, werden automatische wapens en raketgranaten gebruikt.

De Surinaamse legerleiding ontkende op 6 augustus betrokken te zijn geweest bij de moord op Gooding en de beschieting van het hoofdbureau van politie. Volgens legercommandant Iwan Graanoogst, chef van de militaire politie, waren de gewelddadigheden het werk van ,,elementen die consequent bezig zijn de rust en orde te verstoren" en die mogelijk ,,ook in het leger en de politie opereren".

Leden van de politiebond demonstreerden op 6 augustus voor het ministerie van justitie en politie in de hoofdstad, waar het bondsbestuur overlegde met minister van justitie Jules Ajodhia. Omdat de politie ervan uitging dat de daders van de moord en de beschieting bekend waren, had de bond geweigerd mee te werken aan een justitieel onderzoek. De staking zou voortduren zolang er geen arrestaties waren verricht onder de militairen, die volgens de politie verantwoordelijk waren voor het geweld.

De verhouding tussen de politie en het Nationale Leger was al jaren ernstig verstoord. In het *NRC/H'blad* van 10 augustus schreef P. van Rcncn daarover onder meer het volgende:

De animositeit tussen politie en nationaal leger heeft een ruim tien jaar oude geschiedenis. Zij begint op hrt moment dat de politie een demonstratie van ontevreden onderofficieren in opdracht van de dan nog democratisch gekozen regering uiteenjaagt en vindt een vervolg in het gewapende verzet van de politie tegen de staatsgreep van de groep rondom Bouterse, gerecruteerd uit dezelfdegroep onderofficieren.
Hoewel de politietop na de machtsovernamr werd gezuiverd, is de verhouding tussen politie en leger altijd ongemakkelijk gebleven. Het leger en vooral dc daarvan dec! uitmakende militaire politie ging zich na de machtsovername met de taak van de politie bemoeien; militairen duldden geen actie van de politie tegen het eigen apparaat. De militairen stonden boven de wet. Het militair gezag heeft de politie het verzet tegen de machtsovername nooit vergeven; de politie heeft het leger nooit vergeven dat zij werd ontwapend en dat zij in de ogen van het publiek haar gezicht verloor door de uitdagingen van de militairen.

De instelling van een burgerregering wijzigde de verhouding opnieuw, Het zwaartepunt van de ordehandhaving en de criminaliteitsbeheersing zou opnieuw bij de politie komen te liggen en de rol van het leger zou worden beperkt of zelfs beëindigd. De mate waarin en de snelheid waarmee dit zou geschieden is echter steeds onduidelijk geweest en regering en politie hebben zeer behoedzaam moeten opereren om het leger terug te krijgen in de kazerne. Het succes, zo blijkt nu opnieuw, is zeer gering.

Hoewel de militaire politie mede onder druk van de Nederlandse regering haar opsporingsbevoegdheid, die ze onder het regime Bouterse had gekregen, weer is kwijtgeraakt, blijven het leger en in het bijzonder de militaire politie en de inlichtingendienst zich met de ordehandhaving en de criminaliteitsbestrijding bemoeien.

Op 8 augustus werden in de vroege ochtend drie politieposten in en om Paramaribo door onbekenden vanuit rijdende auto's beschoten met automatische wapens.
Uit protest tegen de gewelddadigheden in Paramaribo en de verslechterende economische situatie van het land werd op 9 augustus door ca 3.000 mensen voor het gebouw van de Nationale Assemblée in de hoofdstad gedemonstreerd.

In een aan Assemblée-voorzitter Lachmon aangeboden petitie eisten 24 organisaties snelle wetgeving van de regering en een wijziging van de grondwet om de problemen tussen leger en politie uit de weg te ruimen. Andere eisen omvatten een consequent vervolgingsbeleid, bestrijding van corruptie, herstel van de koopkracht van de Surinaamse gulden en maatregelen tegen de verarming van de samenleving.

Legercommandant Iwan Graanoogst verklaarde op een persconferentie op 10 augustus over aanwijzigingen te beschikken dat in Paramaribo een ,,doodseskader" aan het werk was. Het eskader zou aanslagen plegen op politiebureaus en een dodenlijst hebben waarop de namen stonden van officieren van de militaire politie. De opzet van het doodseskader zou zijn om de verhouding tussen het leger en de politie te verstoren.

Luitenant Cliff Granpat, ondercommandant van de militaire politie, liet weten bij het Openbaar Ministerie een klacht te zullen indienen tegen de politiebond wegens laster en aantasting van zijn goede naam.

De bond had op 9 augustus in een verklaring meegedeeld ervan overtuigd te zijn dat Granpat en leden van de MP betrokken waren geweest bij de moord op inspecteur Gooding.

Op initiatief van de Assemblée werd door de regering een onafhankelijk team ingesteld dat toezicht moest houden op het onderzoek van het Openbaar Ministerie naar de moord en de beschietingen.

In het team hadden vertegenwoordigers zitting van het Openbaar Ministerie, het Hof van Justitie, leger en politie, de orde van advocaten, het Rode Kruis en het Nationaal Instituut Mensenrechten. De speciale commissie, onder voorzitterschap van W. Teixeira van het Nationaal Instituut Mensenrechten, werd op 13 augustus door president Shankar beëdigd.

In een toespraak in de Memre Boekoekazerne op 13 augustus riep legerleider Desi Bouterse de regering op de top van het politiekorps te vervangen. Hij vond dat in de top een militair moest worden aangesteld om de verstoorde verhoudingen te verbeteren. Voorts zou een politie-inspecteur permanent geplaatst kunnen worden bij de militaire politie in Fort Zeelandia en zouden burgerpolitie en MP gezamenlijk kunnen gaan patrouilleren.
Op 15 augustus maakte de politie gedeeltelijk een einde aan haar staking als reactie op de instelling door de regering van het speciale onderzoeksteam. De agenten begonnen weer aan kantoordiensten overdag en aan enkele andere taken, zoals de begeleiding van crematies. Surveillancediensten werden voorlopig niet verricht. De politie zou vooralsnog alleen zeer ernstige misdaden onderzoeken.

Op 20 augustus stelde de politiehond de regering een ultimatum van 48 uur. Als de regering niet binnen die tijd liet weten of zij in staat was de verdachten van de moord en de beschieting aan te houden, zouden de acties van de politie verscherpt worden.

Minister Ajodhia van justitie, waarnemend procureur-generaal Heloïse Rozenblad en advocaat-generaal Subhaas Punwasi maakten op 12 september bekend dat het Openbaar Ministerie er niet in geslaagd was concreet verdachten aan te wijzen voor de moord op inspecteur Gooding en de beschieting van het politiebureau. Volgens Punwasi waren er wel anonieme verklaringen, maar waren getuigen bang om met naam en toenaam genoemd te worden. Bovendien waren verschillende mensen die van belang waren voor het onderzoek niet meer bereikbaar of beschikbaar. De advocaat-generaal noemde het een teken aan de wand dat politie noch militaire politie in deze zaak aanhoudingen hadden verricht.

Op 11 oktober werd tijdens een bespreking van onder meer president Shankar en de ministers van defensie en van justitie besloten een overlegorgaan in te stellen dat de verstoorde relatie tussen politie en militaire politie moest herstellen. Tevens werd afgesproken dat de bestaande instructies van de procureur-generaal over de handelwijze bij de aanhouding van politiemannen en militairen strict nageleefd moesten worden.

Toen na de moord op inspecteur Gooding bekend werd dat deze in februari 1990 een visumaanvraag had ingediend bij de Nederlandse ambassade, werd op 15 augustus door het PvdA-Kamerlid A. Melkert in schriftelijke vragen aan minister Van den Broek van buitenlandse zaken om opheldering gevraagd over de gang van zaken rond de visumaanvraag van Gooding.
Uit schriftelijke antwoorden van de ministers Van den Broek en Hirsch Ballin (justitie) bleek op 26 september dat Gooding een visum voor Nederland was geweigerd.

De aanvragen van Gooding en zijn echtgenote waren voor advies naar het hoofd van politie van Hellevoetsluis gestuurcl, de gemeente waar zij wilden verblijven. ,,De nadien verkregen informatie was aanleiding om niet tot verlening van de betrokken visa over te gaan". aldus de bewindslieden.

Volgens plaatsvervangend korpschef R. Brouwer van de Hellevoetse politie was de bewering van beideministers onjuist en had de politie in zijn gemeente nooit advies uitgebracht over deze zaak.

Hoofdkwartier MP afgebrand

In de nacht van 25 op 26 augustus brandde het hoofdkwartier van de militaire politie in Paramaribo tot de grond toe af. MP-commandant Graanoogst vermoedde brandstichting. Het historische gebouw maakte deel uit van Fort Zeelandia. waar ook legerleider Bouterse kantoor houdt.

Nieuwe culturele overeenkomst

Het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken maakte op 16 oktober bekend dat Nederland en Suriname een nieuwe culturele overeenkomst hadden getekend, die liep tot eind 1993. Daarmee was het culturele verdrag van 1976 vernieuwd.

De overeenkomst besloeg onderwerpen als onderwijs en onderzoek, taal en letteren, kunst, voorlichting, emancipatie, jeugd en sport. Op al die gebieden zouden uitwisselingsprogramma's komen tussen beide landen.

Nieuwe luchtvaartovereenkomst

Nederland en Suriname sloten op 16 oktober een nieuwe luchtvaartovereenkomst, die per 1 november met de winterdienstregeling van de KLM en de SLM in werking zou treden.

De vorige overeenkomst dateerde van 1975; zij werd in 1982 door Suriname opgezegd. Sinds eind 1983 werd met jaarvergunningen gewerkt.

Bouterse start campagne voor Nationale Verzoening

Op 5 september maakte een woordvoerder van legerleider Bouterse bekend dat het Nationale Leger bereid was het Franse plan, dat voorzag in de instelling van rurale politie-eenheden, te accepteren. Daarmee kon volgens het leger het conflict met het junglecommando ,,finaal" worden opgelost.
Bouterse had enkele dagen eerder een campagne van Nationale Verzoening gelanceerd. Nationale Verzoening ging volgens hem verder dan ,,vrede" waarover tot dan toe steeds was gesproken. Het ging er nu vooral om ,,het volk te mobiliseren" om Suriname uit het slop te halen.
Henk Herrenberg voerde als speciale afgezant van Bouterse op 18 en 19 september in Frans Guyana gesprekken met Ronnie Brunswijk. De junglecommandoleider had daarbij laten weten bereid te zijn te praten over het opschorten van het gebruik van wapens, het stopzetten van de vijandelijkheden,

een definitief vredesplan en de ontwikkeling van het binnenland.
Brunswijk en Bouterse deelden beiden de mening dat uiteindelijke nationale verzoening alleen door een gedachtenwisseling bereikt kon worden.
Herrenberg reisde op 21 september in opdracht van Bouterse ook naar de Toekajana-Amazones-Indianen om met hun leiders over nationale verzoening te praten.
Begin oktober voerde Herrenberg in Nederland besprekingen met vertegenwoordigers van bosnegers en Indianen, aangezien Bouterse ook de Surinamers in Nederland wilde betrekken bij de verwezenlijkjing van een nationale verzoening.

President Shankar verklaarde begin oktober niet te zullen ingaan op het Franse plan een vredesconferentie te beleggen in Frans Guyana. Hij noemde het Franse voorstel ,,niet werkbaar" en zei dat de besprekingen in Suriname tot een oplossing moesten leiden. Als streefdatum voor het bereiken van een nationale verzoening noemde de president 25 november. ,,Wekunnen het volk geen mooier cadeau geven op de dag van de vijftiende viering van de staatkundige onafhankelijkheid", aldus Shankar.

Op 5 september was in Paramaribo nog overleg gevoerd tussen de Surinaamse autoriteiten en de Franse zaakgelastigde Gaston Lepaudert over eventuele hervatting van de vredesbesprekingen.

Op 9 oktober beschuldigde Bouterse de regering ervan het proces van nationale verzoening in gevaar te brengen. Volgens de legerleider bleef de regering in gebreke nu het Nationaal Leger grote delen van het land ,,ontzet" had.

Het zuiden en zuid-westen, de gebieden waar Toekajana's, Mandela en Angula opereerden, waren helemaal onder controle van het leger. Volgens Bouterse had de bevolking in deze gebieden dringend hulp nodig. Hij verweet de overheidsinstellingen grote laksheid in het aanpakken van de problemen.

Naast apathie van de regering zag Bouterse ook in de Nederlandse pers en in de komst van mensenrechtenactivist Stanley Rensch en de onderzoekscommissie van Amnesty International gevarenvoor zijn pogingen tot nationale verzoening te komen. Ook had hij kritiek op de brief van Ronnie Brunswijk aan president Shankar, waarin de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) en ex-president Chin A Sen als mogelijke bemiddelaars werden genoemd in een proces van nationale verzoening. Volgens Bouterse waren er ,,weer lieden bezig te wroeten" en als ,,stoorzender" aan het optreden.

Eind oktober ging de legerleiding ermee akkoord dat de OAS een ondersteunende rol ging spelen bij het tot stand komen van een vredesregeling in Suriname. De militaire top had daarover gesproken met OAS-vertegenwoordiger Ruiz. President Shankar had al eerder gepleit voor inschakeling van de OAS bij het vredesoverleg.

LEGER NEEMT MACHT OVER. NIEUWE PRESIDENT. ZAKENKABINET. NEDERLANDS GEMENEBEST-PLAN. BOUTERSE EN BRUNSWIJK BELOVEN EINDE STRIJD. PARLEMENTSVERKIEZISGES

Op 24 december 1990 om 22.00 uur (Surinaamse tijd) heeft ,,het nationaal Ieger de regeermacht der republiek Suriname overgenomen", zo verklaarde waarnemend legerbevelhebber Iwan Graanoogst een half uur later op de Surinaamse televisie. De machtwisseling verliep zonder bloedvergieten.
Graanoogst deelde op 26 december mee dat het leger de grondwet en de rechten van het volk zou respecteren. Binnen een week moest een zakenkabinet zijn gevormd, dat binnen honderd dagen verkiezingen moest uitschrijven.

Voorgeschiedenis militaire coup. Aftreden Bouterse

Aan de militaire coup waren de volgende ontwikkelingen voorafgegaan: het aftreden van legerleider Desi Bouterse op 22 december als bevelhebber van het Nationale Leger en een ruzie tussen de legerleiding en de regering Shankar/Arron over vervroegde verkiezingen.

Direct na zijn terugkeer op het vliegveld van Paramaribo van een reis naar Europa en Afrika toog legerleider Bouterse op 22 december naar president Ramsewak Shankar om zijn ontslag als bevelhebber in te dienen. Reeds op het vliegveld had hij scherpe verwijten geuit aan het adres van Shankar, die gelijk met Bouterse naar Nederland was gevlogen. ,,Als ik president was van Suriname en in hetzelfde vliegtuig zat met de bevelhebber (...) en ik zou te weten komen welke behandeling de bevelhebber van het land waar ik president van ben ten deel valt, dan had ik Schiphol op zijn kop gekeerd, maar dit was niet gebeurd", aldus Bouterse. Hij was woedend op de president omdat deze niet had geprotesteerd tegen het feit dat Bouterse onlangs bij tussenlandingen op Schiphol, op weg naar Ghana en Zwitserland, tot drie maal toe was afgeschermd van de pers. Bouterse noemde Shankar ,,een man zonder trots, zonder waardigheid" en ,,een joker".
Ook stafchef commandant Badressein Sital kondigde aan zijn functie te zullen neer leggen. Overigens bleven Bouterse en Sital wel lid van het Militair Gezag (de militaire top).
Vervolgens werd de ,,staat van paraatheid" afgekondigd door de overblijvende militaire commandanten, Iwan Graanoogst en Chas Mijnals.

Op 24 december 'c ochtends vond een ,,informatieve bijeenkomst" plaats van de manschappen van het Nationale Leger in de Memre Boekoe-kazerne. Zij aanvaardden met algemene stemmen een in scherpe bewoordingen gestelde motie aan het adres van de Nationale Assemblée, waarin het vertrouwen in de regering, en in het bijzonder de president, werd opgezegd. Voorts bleek uit de motie dat de militairen de aan de militaire politie ontnomen algemene opsporingsbevoegdheid terug wensten.
Waarnemend bevelhebber Graanoogst vervoegde zich 's middags bij Assemblée-voorzitter Jaggernath Lachmon om hem de motie te overhandigen. Diezelfde middag had Bouterse, in zijn functie van voorzitter van het Militair Gezag, een gesprek met Lachmon, in aanwezigheid van de leiders van de regerende Front-partijen, Henck Arron (tevens vice-president) en Willy Soemita. Hierbij zou volgens het Militair Gezag zijn afgesproken dat de regering aftrad: de ministers moesten hun portefeuille inleveren bij de president, vervolgens moesten de president en de vice-president hun mandaat teruggeven aan de Nationale Assemblée. Deze zou dan binnen honderd dagen verkiezingen uitschrijven die door een zakenkabinet zouden worden georganiseerd.

President Shankar liet echter weten dat het slechts om een ,,voorstel" van Bouterse ging - een lezing die in kringen van de Frontpartijen werd bevestigd - dat voor hem onaanvaardbaar was. Terwijl de Frontleiders zich tijdens spoedberaad in het presidentiële paleis gezamenlijk het hoofd braken over te nemen stappen, had de president elders in het paleis een bandopname gereed gemaakt voor een radio- en TV-toespraak tot het volk. Daarin zou hij niet alleen de aanvaarding van het ontslag van legerleider Bouterse hebben bekendgemaakt, maar ook hebben aangekondigd dat uiterlijk per eind mei de regering zou aftreden en vervroegde verkiezingen zouden plaatsvinden, zonder met één woord te reppen over zijn eigen aftreden.

Volgens Graanoogst kwam dit neer op woordbreuk en een regelrechte schending van de ,,afspraken" die inhielden dat de regering meteen zou verdwijnen.
Toen de legertop op 24 december 's avonds lucht kreeg van de bandopname, werden onmiddellijk soldaten naar radio- en TV-stations gestuurd om uitzending te voorkomen. Niet verhinderd kon worden dat de boodschap van de president via de populaire zender Apintie wereldkundig werd gemaakt. Elders werd de boodschap van Shankar vervangen door de bekendmaking van de coup.

Akkoord leger-regeringspartijen. Nationale Assemblée kiest nieuwe president en vice-president

Op 27 december maakte waarnemend legerleider Graanoogst in Paramaribo bekend dat de legerleiding met de drie regeringspartijen (NPS, VHP en KTPI) een overeenkomst had bereikt die in-

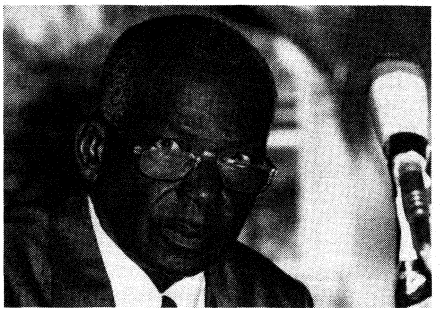

De Surinaamse president Johan Kraag

hield dat Suriname vóór 30 december een nieuwe regering zou krijgen, een zakenkabinet dat binnen honderd dagen verkiezingen moet uitschrijven. Dezelfde dag gaven president Shankar en vice-president Arron hun mandaat terug aan de Nationale Assemblée, nadat eerder alle ministers hun portefeuille beschikbaar hadden gesteld.

Op 29 december koos de Nationale Asscmblée bij acclamatie Johan S.P. Kraag (77) en Jules Wijdenbosch (49) tot president en vice-president van Suriname. Zij waren de enige kandidaten. Parlementsvoorzitter Lachmon prefereerde de acclamatiemogelijkheid boven de gewone geheime stemming.
De Assemblée kon pas drie uur later dan de bedoeling was haar zitting beginnen, omdat aanvankelijk geen quorum van tweederde (34 van de 51 leden) aanwezig was. Vooral afgevaardigden van de NPS, die hun politiek leider Arron als vice-president afgezet zagen, bleven weg. maar ook enkele vertegenwoordigers van de VHP en een paar afgevaardigden van kleinere partijen. Bijna eenderde van de afgevaardigden (elf leden) wenste uiteindelijk niet mee te werken aan de ,,legalisering" van de militaire coup.

Dc politieke car ière van Kraag begon in de jaren vijftig. Hij werd fractievoorzitter van de NPS. Tot 1963 was hij voorzittervan het parlement. Vervolgens werd hij minister van sociale zaken en vice-premier in het kabinet van J.A. Pengel. In 1988 werd hij erevoorzitter van de NPS.

Wijdenbosch, die politicologie in Nederland studeerde, speelde een belangrijke rol bij de oprichting in 1987 van de NPD, de sterk aan het leger gelieerde partij waarvan hij voorzitter is. Van 7 april 1987 - 24 januari 1988 was hij premier en minister van binnenlandse zaken. In die laatste hoedanigheid organiseerde hij in korte tijd de algemene verkiezingen van 25 november 1987 die de nu vervangen regering Shankar/Arron aan de macht brachten.

Parlementsvoorzitter Lachmon betitelde de machtsovername als ,,de actuele maatschappelijke ontwikkeling". Hij zaaide de eerste twijfels over de verkiezingsclatum door tot twee maal toe te spreken van ,,ultimo mei", twee maanden later dan Graanoogst bij de coup had beloofd.

Bouterse opnieuw *bevelhebber*

Op 31 december werd Desi Bouterse hersteld in zijn functie als bevelhebber van het Surinaamse Nationale Leger Het was de eerste beleidsdaad van de nieuwe president Kraag. die daarmee een verzoek inwilligde van waarnemend legerleider Graanoogst en commandant Mijnals

Zakenkabinet

Op 7 januari presenteerden president Johan Kraag en vice-president Jules Wijdenbosch een uit 11 ministers bestaand zakenkabinet, waarin de portefeuilles als volgt waren verdeeld:

Defensie - majoor Rupert Christopher; economische zaken - Humbert Eersel; volksgezondheid - Ellen Smit-Naarendorp; binnenlandse zaken en regionale ontwikkeling - Hans Breeveld; arbeid en sociale zaken - René Kaaiman; openbare werken - Lothar Boksteen; natuurlijke hulpbronnen - Eddy Varseveld; buitenlandse zaken - Ronnie Ramlakhan: justitie - Paul Sjak Shie; landbouw, visserij en veeteelt - Wouther Salmijn; onderwijs en volksontwikkeling - Patrickvan Mulier.

In het kabinet was geen minister van financiën opgenomen, maar vice-president Wijdenbosch (voorzitter van de ministerraad) zal de portefeuille van financiën, planning en ontwikkeling leiden. Volgens de grondwet mag de vicepresident geen andere functie hebben, maar Wijdenbosch verdedigde het beheer van deze portefeuille met de verklaring dat het gebeurt ,,onderconstitutionele verantwoordelijkheid" van president Kraag. Wel trad Wijdenbosch af als voorzitter van de NDP.
Vier ministers hebben een duidelijke politieke kleur: Christopher, Eersel en Smit-Naarendorp behoren tot de NDP van legerleider Bouterse, terwijl Breeveld - ,,oppersoonlijke titel" in het kabinet - lid is van de NPS van van de afgezette vice-president Arron. De benoeming van Christopher tot minister van defensie werd opmerkelijk genoemd, omdat zijn reputatie in Paramaribo omstreden is wegens zijn rol in de militaire veiligheidsdienst. Kaaiman is weliswaar voorzitter van de kleine Javaanse politieke partij PPRS (gelieerd aan de NDP), maar is geen actief politicus. Boksteen is de enige in het kabinet die al eens eerder minister is geweest, namelijk in 1983 in het kabinet van Errol Alibux met de portefeuille van gezondheiden arbeid (zie pag. 650/1-'86).
Varseveld, Ramlakhan, Salmijn en Van Mulier zijn ambtenaren. Sjak Shie is een gepensioneerd advocaat-generaal.

Het kabinet werd op 7 januari door president Kraag beëdigd. Hij noemde de ministers ,,ware patriotten die het vaderland willen bijstaan ten tijde van moeilijkheden". Bij de piechtigheid ontbraken de leden van de Nationale Assemblee. Wijdenbosch weet hun afwezigheid aan het feit dat de officiële uitnodigingen te laat bezorgd waren, maar volgens correspondent Wim Noordegraaf (*Volkskrant* 8-1-'91) ,,lieten (zij)demonstratief verstek gaan".
De politieke partijen NPS, VHP en KTPI zullen het kabinet gedogen, ,,omdat het verkiezingen moet uitschrijven en omdat we niet willen dat het land verder afglijdt", aldus een vooraanstaand politicus (*NRC/H'blad* 7-1-'91). De partijen hadden na het overleg met legerleider Bouterse van 4 januari e e n bemoeienis meer gehad met de kabinetsformatie en de samenstelling van het kabinet geschiedde dus niet in overleg met de dialoog-partners NPS, VHP en KTPI, zoals aanvankelijk wel was aangekondigd.

Wel hadden de drie partijleiders en Bouterse besloten de termijn voor de verkiezingen te verlengen van 100 tot 150 dagen. Dit uitstel hield verband met de vastenmaand voor de moslims, waardoor verkiezingen in april ongewenst werden geacht, terwijl ook om organisatorische redenen het houden van verkiezingen eind mei de voorkeur zou verdienen. Aldus de verklaring van een Front-politicus op 4 januari.
Volgens een ander bericht was de termijn van 150 dagen op verzoek van parlementsvoorzitter Lachmon aangehouden, omdat de politieke partijen meer tijd nodig hadden om hun verkiezingscampagne voor te bereiden.

Verkiezingsdatum vastgesteld

Op 6 februari bereikte vice-president Wijdenbosch met de Nationale Assemblée overeenstemming over de datum voor de algemene verkiezingen. President Kraag maakte de verkiezingsda-

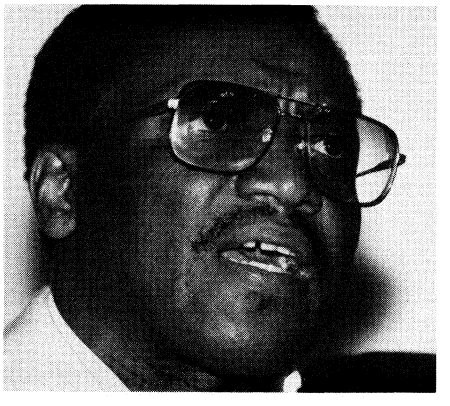

Jules Wijdenbosch

tum van 25 mei op 9 februari formeel bekend.

Buitenlandse reacties op coup

Na het bekend worden van de coup in Suriname op 25 december 1990 schortte de Nederlandse regering de ontwikkelingssamenwerking met Suriname tot nader order op. Afhankelijk van de ontwikkelingen zouden de betrekkingen ook op ander gebied worden ,,heroverwogen", aldus een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken. Het bedrag van 175 mln gulden voor 1991 op de begroting van minister Pronk werd ,,bevroren". De machtsovername door het leger werd ,,met kracht" veroordeeld.
Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken veroordeelde op 26 december de machtsovername. ,,Deze daad zal, in een tijd dat het hele halfrond in de richting van democratie gaat, Suriname alleen verder van de internationale gemeenschap isoleren tot schade van het Surinaamse volk", aldus een woordvoerster.
Ook de Franse regering sprak haar veroordeling uit en riep op tot herstel van de rechtsstaat terwille van de vrede en de economische ontwikkeling.
Op 28 december veroordeelde de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), die op verzoek van Venezuela een spoedzitting in Washington hield, de staatsgreep in Suriname in scherpe bewoordingen. Op 1 januari verbrak Venezuela de diplomatieke betrekkingen met Suriname uit protest tegen de militaire staatsgreep, terwijl het een hulpprogramma op het gebied van visserij en cultuur opschortte. Dezelfde dag schortten de Verenigde Staten een voedselhulpprogramma aan Suriname - een kredietgarantie ter waarde van $ 15 mlnvoor de aankoop van tarwe, mais en sojaconcentraten voor 1991 - met onmiddellijke ingang op. Dit zou ,,routinematig" zijn gebeurd, omdat in Suriname een regeringswisseling had plaatsgevonden. Maar op 30 januari deelde de Amerikaanse ambassade in Paramaribo mee dat Suriname voorlopig niet langer in aanmerking kwam voor hulp uit de Verenigde Staten, omdat volgens de Amerikaanse wet geen geld mag worden besteed aan landen waar het wettig gekozen staatshoofd door een militaire coup is afgezet.

Nederlands Gemenebest-plan

Na de coup in Suriname stond het Nederlandse kabinet opnieuw voor de vraag welke relatie met Paramaribo te onderhouden. Op 12 februari lekte in de media uit dat premier Lubbers en drie ministers - Van den Broek (buitenlandse zaken), Prnnk (ontwikkelingssamenwerking) en Hirsch Ballin (justitie en Antilliaanse zaken) het plan hadden geopperd de banden met Suriname aan te halen om het leger minder kansen te geven en een nieuwe generatie politici een helpende hand te bieden. Daarbij werd gedacht aan een Gemenebest-constructie.
Bij een eerste bespreking in het kabinet, begin januari, bleek een meerderheid tegen dit plan. Maar de vier bewindslieden wilden toch doorgaan en kregen het fiat om bondgenoten in de regio te polsen. Op Brazilië na was de reactie positief, met name van Venezuela en de Verenigde Staten, aldus *NRC/H'blad* van 12 februari. Toch raakte de meerderheid van het kabinet opnieuw niet overtuigd. Officieel heette het op 12 februari in Den Haag dat de gedachtengang over de relatie met Suriname in het kabinet nog niet was afgerond.

Volgens de Volkskrant van 13 februari omvatten de plannen voor een soort Gemenebest-relatie met Suriname o.a.: het garant staan van het Koninkrijk der Nederlanden voor de defensie van Suriname, het aangaan van een monetaire unie met de voormalige kolonie, Nederlandse invloed op de buitenlandse politiek van Paramaribo en op de benoeming van een opperrechter, de afschaffing van de visumplicht voor Surinamers en de mogelijkheid van een dubbele nationaliteit.
De meerderheid van het kabinet, met leden van beide coalitiepartijen, had vooral bezwaar tegen de neo-koloniale indruk die met dergelijke voorstellen werd gewekt. Van de vier grote partijen in de Tweede Kamer, waarvan de fractievoorzitters werden gepolst, liepen alleen de VVD en D66 warm voor hoofdonderdelen van de plannen, maar bij de regeringspartijen CDA en PvdA bestondgrote weifeling.

Op 21 februari reageerde legerleider Desi Bouterse in het openbaar op het Nederlandse Gemenebest-plan. Hij zag hierin een poging de aanstaande verkiezingen ten gunste van de bij de ,,kerstcoup" afgezette oude garde van Front-politici te beïnvloeden. De meeste politici in Paramaribo stelden zich terughoudend op. In het Front leefde het besef dat een diepgaande discussie over een Gemenebest de samenwerking tussen de drie partijen al vóór de verkiezingen zou kunnen opblazen. De VHP stelde zich positiever op jegens de Nederlandse suggesties dan de NPS.
Op 27 februari verklaarde ook premier Lubbers terughoudend te willen zijn over de notitie die bij het kabinet ligt omdat nog geen definitief standpunt was ingenomen.
De nieuwe Surinaamse coalitie, Democratisch Alternatief '91 (DA '91), sprak zich op 10 maart als eerste politieke organisatie openlijk uit voor een Gemenebest-relatie niet Nederland.
Op 23 mei kwam de Surinaamse Staatsraad met een ongevraagd advies aan de president over het ,,plan-Lubbers", aldus *NRC/H'blad*. Dit advies, dat werd goedgekeurd in een door de president zelf voorgezeten vergadering, hield in dat een breed samengestelde Surinaamse commissie snel na de verkiezingen van 25 mei een ,,raamwerkplan" moest opstellen als basis voor een nauwere associatie met Nederland. Dit plan diende na bespreking met Nederland in een referendum aan de Surinaamse bevolking te worden voorgelegd.

Bouterse en Brunswijk beloven einde strijd

Legerleider Desi Bouterse en junglecommando-leider Ronnie Brunswijk beloofden elkaar op 23 maart te Drietabbetje dat de gevechtshandelingen ,,voor altijd beëindigd" zijn. Zij legden in het bijzijn van de plaatselijke bevolking een plechtige eed, een ,,sweri", af die op 24 maart 's ochtend werd bezegeld bij een heiligdom van de Aucanerbosnegers aan de Marowijne-rivier, Volgens Bouterse had de bijeenkomst te Drietabbetje plaats in opdracht van het groot-opperhoofd der Aucaners (de stam van Brunswijk), Matodja Gazon.

Eind januari had president Johan Kraag te Drietabbetje besprekingen gevoerd met Gazon en Brunswijk. In de week vóór de eedsaflegging hadden Bouterse en Brunswijk elkaar reeds ontmoet in het bauxietstadje Moengo, aldus Wim Noordegraaf in de Volkskrant van 25 maart.

Bij aankomst op het vliegveld Zorg en Hoop in Paramaribo zei Bouterse te verwachten dat nog voor de verkiezingen van 25 mei een definitieve vredesregeling tot stand zou komen.
Maar tijdens een verkiezingsbijeenkomst van Democratisch Alternatief '91 op Stoelmanseiland zei Brunswijk, aldus de Volkskrant van 17 mei, dat er nog te veel problemen tussen hem en Bouterse zijn om op korte termijn een definitieve vrede te sluiten. Wel bleef de eed die hij met Bouterse sloot over een staakt-het-vuren van kracht. ,,Ik verleen alle medewerking, opdat er goede verkiezingen gehouden kunnen worden", aldus Brunswijk .

Parlementsverkiezingen

De op 25 mei gehouden parlementsver-

kiezingen werden gevolgd door 40 waarnemers van de OAS (Organisatie van Amerikaanse Staten) uit 16 landen, die al weken lang Suriname hadden doorkruist om ook op de voorbereiding van de verkiezingen toe te zien Er werden geen incidenten gemeld Van de 246 929 kiesgerechtigden ging 68 procent naar de stembus. tegen 88 % in 1987 De uitslag was als volgt

- Bij de verkiezingen leden de traditionele partijen, verenigd in het Nieuwe Front voor Democratie en Ontwikkeling, een forse nederlaag, ook al behielden zij de absolute meerderheid met 30 van de 51 zetels (een verlies van 10 zetels).
- De aan de legertop gelieerde Nationale Democratische Partij (NDP)verwierf nu 12 zetels, een winst van 9 zetels t.o.v. 1987.
- De nieuwe anti-militaire partijcombinatie Democratisch Alternatief '91 (DA '91) won 9 zetels. Zij was op 10 maart 1991 geproclameerd als bundeling van vier partijen: de Javaanse Pendawa Lima, die in de oude Assemblée vier zetels bezette; de hindoestaanse Hernieuwde Progressieve Partij (HPP);de bosnegerpartij Broederschap en Eenheid in Politiek (BEP); en het Alternatief Forum (op 3 augustus 1990 opgericht en 5 februari 1991 naar buiten getreden).
- De Progressieve Arbeiders- en Landbouwers-Unie (PALU) raakte al haar vier zetels kwijt.

Overigens bestond het Nieuwe Front behalve uit de drie oude partijen - de hindoestaanse VHP van Lachmon, de creoolse NPS van Arron en de javaanse KTPI van Soemita - sinds het voorjaar van 1991 ook uit de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) van vakbondsleider Fred Derby, die bij de verkiezingen van 1987 op eigen kracht geen zetel kon behalen.De volgende verdeling van de 30 Front-zetels in de Assemblée werd gemeld: NPS 12, VHP 8. KTPI 7 en SPA 3.

Bij de NDP fungeerde vice-president Wijdenbosch (door zijn aanhangers ,,Bosje" genoemd) als lijsttrekker, met als medestanders fractieleider Frank Playfair en partijvoorzitter Orlando van Amson.
Lijsttrekker van DA '91 in Paramaribo was plastisch chirurg Winston Jessurun.

Door deze uitslag kwam het Nieuwe Front vier zetels tekort voor de tweederde meerderheid die nodig is om wijzigingen in de grondwet aan te brengen en de verkiezing van zijn kandidaat voor het presidentschap te waarborgen. In *NRC/H'blad* van 27 mei schreef redacteur Hans Buddingh' o.a.:

,,Vooral de grote vooruitgang van de NDP heeft vrijwel iedereen verrast. De opkomst van (...) DA '91 was min of meer ingecalculeerd.
NDP-parlementslid F Playfair sprak ban een beloning voor het ,,volksgerichte" beleid. In de ogen van de politici van het Nieuw Front heeft de NDP zich bediend van ,,omkoperij".
Feit is dat de NDP tot op het laatste moment tegen fikse betaling propagandisten inhuurde.(...) Zelfs op de verkiezingsdag werden via de radio nog gronduitgiften aangekondigd. waar ..geen enkele verplichting" tegenover staat. De NDP verspreidde hij de stemlokalen vlugschriften. waarin afschaffing van de visumplicht werd aangekondigd. Het populistische beleid dat de NDP sinds de ,,kerstcoup" voerde [zoals verhoging van uitkeringen. het verstrekken van beurzen en import van levensmiddelen. aldus Rekenkamervoorzitter Hans Pradel, heeft meer effect gehad dan de politici van de andere partijen voor mogelijk hielden ,,De NDP is voor de coup beloond", zo zei een van de politici van het Nieuw Front. j...)
De nieuwe regering mag het in een paar maanden door NDP-beleid scherp opgelopen financieringstekort weer terugdringen.
Vooral de volkscreolen uit de stad hebben zich gevoelig getoond voor het 'uitdeel-beleid' van de NDP. Bovendien is de persoon van de NDP-lijsttrekker en vice-president Wijdenbosch bij een aantal van hen populair.(...) Zijn belofte dat de Surinamers binnen afzienbare tijd een xverkloosheidsuitkering kunnen krijgen, moet heel wat kiezers hebben aangelokt.(...)
De creoolse kiezer in Suriname heeft altijd al versplinterd gestemd, maar nu is dit meer gebeurd dan anders. (...) De NPS is het meest afgebrokkeld.(...) Ook de (hindoestaanse) VHP heeft stemmen moeten afstaan aan de twee nieuwkomers, zij het in veel mindere mate.
In Nickerie hebben hindoestaanse kiezers zich laten verlokken door gronduitgiften die in het vooruitzicht werden gesteld. Hetzelfde geldt voor het VHP-bolwerk Sararnacca. De VHP stelde in de jaren van de Front-regering (vóór de 'kerstcoup') domweg te weinig daden voor haar achterban. In Nickerie I-iaalde de tot DA '91 behorende HPP een zetel binnen.(...)
Het Nieuw Front maakte van zijn kant in dc laatste dagen fouten in de campagne. Zo kan een deel van de VHP-aanhang zich moeilijk vinden in de presidentskandidatuur van R. Venetiaan. Sommige hindoestanen beschouwen hem als een te duidelijke representant van het creoolse volksdeel.(.)

De NDP speelde in op raciale sentimenten door een weinig vleiend portret van Venetiaan (met baard) te verspreiden bij de stembureaus, waarbij sommige propagandisten de kiezers adviseerden niet op ,,deze baviaan" te stemmen. Het verlies van de VHP in Nickerie ging voor een belangrijk deel naar de HPP, eveneens een hindoestaanse partij. En het verlies van het Nieuw Front van een zetel aan de NDP in Coronie, had een puur etnische achtergrond. Hindoestaanse kiezers bleven gewoon weg, omdat op de kandidatenlijst van het Nieuw Front alleen creolen voorkwamen. De winst van DA '91 is voor een deel afkomstig van de etnische partijen die ertoe behoren. Alleen het Alternatief Forum; dat ook tot DA '91 behoort. trok veel niet etnisch gebonden intellectuelen.(...)
De winst van met name DA '91 duidt er wel op dat de Surinaamse kiezer verjonging wil binnende ,,oude"politieke partijen.(...)
De partijen van het Nieuw Front zien de groei van de NDP veeleer als een protest tegen het slechte beleid van het oude Front. dan als een goedkeuring van de militaire staatsgreep in december. Het grote aantal thuisblijvers duidt daar ook op."

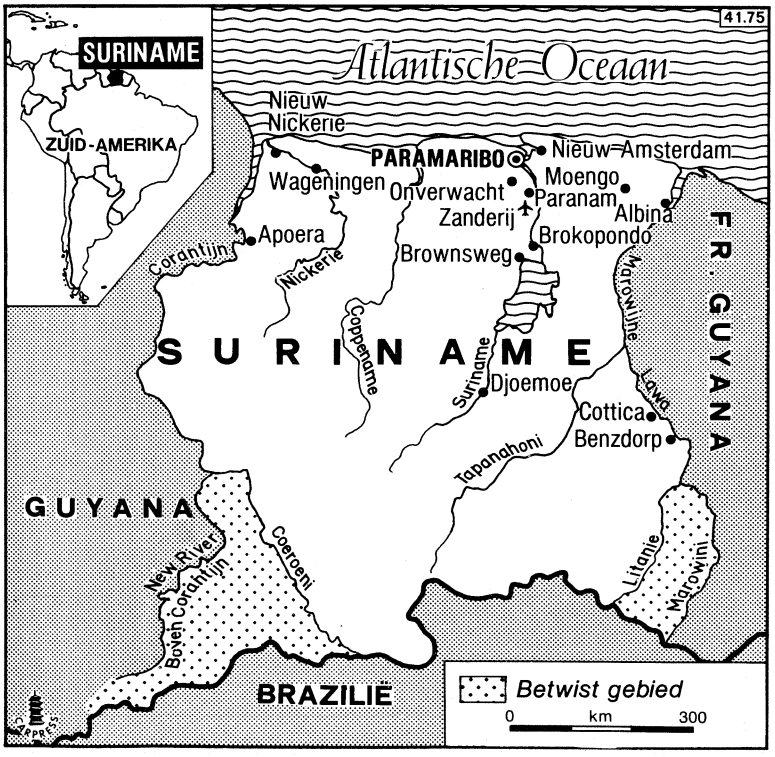

ETHIOPIË

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN 1990

Kort na de toespraak van president Mengistu Haile Mariam in maart 1990 (zie pag. 391/3 e.v. - '90) over de invoering van een gemengde economie werd een aantal stappen ter iiberalisering van de economie aangekondigd.
Zo werden in mei particuliere banken gelegaliseerd en werd de belasting op ondernemingswinsten verlaagd van 89 tot 59 procent, in een poging om investeringen te stimuleren. Verder zouden de belastingen voor nieuwe bedrijven worden versoepeld en werd het einde van het staatsmonopolie op de import- en exporthandel aangekondigd.

Volgens een eenjarig noodprogramma voor economische ontwikkeling dat in september in Parijs aan donorlanden werd gepresenteerd, zouden de verdiensten uit de export in 1990 op 1 mrd birr uitkomen, maar gezien de toenemende hongersnood werd deze schatting als optimistisch beschouwd. In de ontwikkelingsplannen voor de volgende tien jaar werden grootschalige investeringen in de landbouw en de industrie in het vooruitzicht gesteld, die hoofdzakelijk moesten worden ondersteund door investeringen vanuit het buitenland en internationale hulp.

ONTWIKKELINGEN FEBRUARI-APRIL 1991

Aan de val van het bewind-Mengistu in mei 1991 (zie volgende aflevering) gingen drie maanden vooraf waarin zowel vredesbesprekingen en -initiatieven als militaire successen van rebellen werden gemeld.

Vredesbesprekingen

Op 21 en 22 februari 1991 werden in Washington vredesbesprekingen gevoerd tussen de Ethiopische regering en het Volksbevrijdingfront van Eritrea (EPLF). De Ethiopische regering bood Eritrea een ,,ruimere mate van autonomie" aan, die volgens de onderminister van voorlichting, Merid Bekele ,,neerkwam op een federale structuur". Hij zei dat het EPLF bij zijn eis tot een referendum over onafhankelijkheid was gebleven.

De afgevaardigde van de Ethiopische regering, vice-premier Ashagre Yigletu, had op de dag vóór de onderhandelingen persberichten tegengesproken dat zijn regering bereid was Eritrea een federale status aan te bieden, die zou worden gevolgd door een referendum over onafhankelijkheid. Een oplossing die de afscheiding van Eritrea met zich mee zou brengen, zo zei hij, ,,zou niet alleen Ethiopië veel moeilijkheden bezorgen, maar ook een groot aantal andere landen in soortgelijke omstandigheden". Een EPLF-vertegenwoordiger in Washington, Tesfai Ghermazien, had ondertussen gezegd dat een .,belangrijke doorbraak" mogelijk zou kunnen zijn, als de Ethiopische regering een referendum over onafhankelijkheid voor Eritrea zou voorstellen.

De besprelringen vonden plaats onder voorzitterschap van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse zaken, Herman Cohen. Het was de eerste keer dat de VS officieel onderhandelingen tussen heide partijen hadden begeleid, hoewel in september en november 1989 besprekingen waren gevoerd waarbij de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter had bemiddeld [zie pag. 92/1 e.v.-'90).Volgens Amerikaanse functionarissen die in de pers werden geciteerd. had ook de Sowjet-Unie bij de Ethiopische regering aangedrongen op onderhandelingen. In een verklaring van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken aan het einde van de bijeenkomst werd gezegd dat belangrijke verschillen van mening tussen beide partijen bleven bestaan, maar dat zij het eens waren over het belang van een vreedzame beëindiging van de oorlog.

De verklaring voegde eraan toe: ,.Beide partijen waren het erover eens dat voortzetting van hulpacties en andere humanitaire vertrouwenwekkende maatregelen van het grootste belang is".

Nieuwe buitenlandse hulp

Op 6 februari werd bericht dat de Wereldbank zijn projectleningen aan Ethiopie zou verhogen van ongeveer $ 100 mln tot $ 123 mln, in de vorm van een lange-termijnlening tegen lage rente van de International Development Association De Europese Gemeenschap (EG) kondigde hulp aan voor Ethiopie ter waarde van $ 387 mln gedurende de volgende vijf jaar, die was bestemd voor plattelandsontwikkeling en kleinschalige industrie en landbouw, met de nadruk op de particuliere sector

Offensief van gezamenlijke rebellengroepen

Vanaf 2 maart beweerden het Volksbevrijdingsfront van Tigre (TPLF)en zijn bondgenoten, verzameld in het Ethiopisch Revolutionair Democratisch Volksfront (EPRDF),dat zij het district Gojam ten noordwesten van Addis Abeba hadden veroverd als onderdeel van een geslaagd offensief dat op 23 februari was gelanceerd.
De gevechten concentreerden zich in de districten Gojam en Gondar, terwijl de rebellen naar het zuiden in de richting van de hoofdstad trokken. De regeringsradio meldde ook gevechten in de

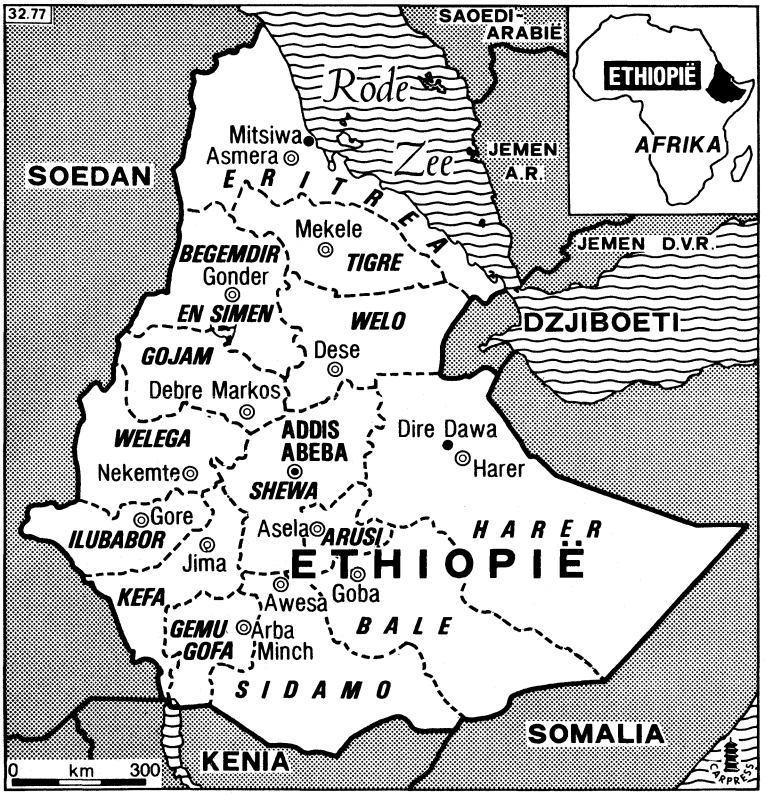

districten Shoa en Wollo, en tussen 2 en 8 maart vond in Welega (ten westen van Addis Abeba) een confrontatie plaats tussen het Bevrijdingsleger van Oromo (OLA) en het Ethiopische leger.

Rond 8 maart beweerde het EPRDF de stad Gondar en het omliggende gebied in handen te hebben Er werden nog steeds zware verliezen aan de zijde van de regeringstroepen gemeld Op 19 maart veroverden troepen van het EPRDF de plaats Mezezo in het district Shoa, waardoor zij Addis Abeba tot op 50 km waren genaderd.

De alliantie van het EPRDF, die einde 1989 was gevormd, werd geleid door het Volksbevrijdingsfront van Tigre (TPLF) en bestond verder uit de Democratische Volksbeweging van Ethiopië (EPDM) en de Democratische Volksorganisatie van Oromo (OPDO). De alliantie ijverde voor een verenigd Ethiopië en wilde daarbij speciale aandacht schenken aan de Eritrese kwestie.

Het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) had intussen op 2 maart de plaats Tio aan de Rode Zee en op 11 maart de plaats Edd veroverd. Het EPLF was hierdoor nog slechts 160 km verwijderd van Assab, een strategische plaats aan de Rode Zeekust omdat de hoofdstad via Assabs haven het grootste deel van haar brandstof ontving.

Op 13 maart zei vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tesfaye Dinka dat de rebellengroepen ,,bijna onmiddellijk" na de op 21 en 22 februari gehouden besprekingen over Eritrea (zie hierboven) hun offensief op verschillende fronten waren begonnen, hoewel de regering ,,nogsteeds serieuze pogingen deed het vredesproces op gang te houden".

Roep om politieke oplossing. Successen EPDRF en EPLF

Tijdens een drie uur durende radiotoespraak op 19 april bood president Mengistu Haile Mariam aan af te treden ,,als dat de eenheid van het land zal redden".

In diezelfde toespraak veroordeelde hij echter ,,tribale separatisten,... huurlingen en verraders". Voorts beschuldigde hij Soedan, Libië en Irak ervan de rebellentroepen te steunen, die door militaire successen in de maand april de druk op het regime van Mengistu vergrootten.

Op 10 april had een groep van ongeveer 240 Ethiopische academici de regering een petitie overhandigd, waarin haar aftreden en de vorming van een ,overgangsregering" werden geëist. Vervolgens zouden onder internationaal toezicht verkiezingen met meerdere partijen moeten plaatsvinden.

Op 2 april viel Nekemte, de hoofdstad van de westelijke provincie Welega, in handen van de troepen van het EPRDF: Op 19 april veroverde het EPRDF de waterkrachtcentrale van Finchaa (ook gelegen in de provincie Welega) en op 24 april hadden EPRDF-strijders de 100 kilometer ten westen van Addis Abeba gelegen stad Ambo ingenomen Vier dagen lat - werd dit gebied door regeringstroepen op het EPRDF heroverd. Aan de Rode-Zeekust rukte het EPLF inmiddels op naar de havenstad Assab, waarbij op 6 april het 50 kilometer van de stad gelegen Beylul m erd veroverd

Shengo-resolutie over ,,vredesforum" leidt tot vorming overgangsregering. Benoeming van premier

Op 22 april nam de Nationale Shengo (het parlement), die door Mengistu bijeen was geroepen om manieren te vinden om .,het probleem politiek en vreedzaam op te lossen", een resolutie aan om een ,,vredesforum met deelname van alle oppositiepartijen en eenheidskrachten" op te richten. Dit forum zou een overgangsregering benoemen.
De Shengo stemde echter ook in met de mobilisatie van alle mannen ouder dan 18 jaar onder toezicht van een nieuw nationaal campagnecentrum (op 27 april bij decreet van de Staatsraad gevormd).

Een .,Coalitie van Ethiopische Democratische Krachten" (CEDF - op 15-17 april in de Verenigde Staten opgericht door gevestigde opponenten van het regime. waaronder de Ethiopische Revolutionaire Volkspartij en de Ethiopische Democratische Unie) liet op 24 april weten het initiatief van de Shengo te steunen. Het initiatief werd ook gesteund door de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.

In het weekeinde van 27-28 april hadden Rudy Boschwitz, een afgezant van de Amerikaanse president Bush. en drie andere functionarissen een ontmoeting met Mengistu en zijn regering. Op 28 april vertrok een Amerikaanse functionaris naar Khartoem om leiders van het EPLF en het EPRDF te ontmoeten; deze beide organisaties hadden echter inmiddels het initiatief van de Shengo verworpen.

Op 26 april werd bekendgemaakt dat Tesfaye Dinka, de in de Verenigde Staten geschoolde econoom die als vicepremier verantwoordelijk was voor buitenlandse zaken, benoemd was tot premier (een functie die vanaf november 1989 vacant was). Aan hem was de taak opgedragen een nieuw kabinet te formeren, dat was samengesteld uit individuen ,,diekunnen opkomen voor de Ethiopische eenheid".
(Vor.ber.pag. 833/3-1990 en 249/1-1991)

KONGO

VERLOOP VAN NATIONALE CONFERENTIE

Op 25 februari 1991 was de nationale conferentie begonnen die bijeengeroepen was om de politieke toekomst van het land te bepalen (zie pag. 250/2-'91). De conferentie zou. oorspronkelijk tot 12 maart duren, maar werd verlengd tot eind april.

De 1.100 afgevaardigden vertegenwoordigden de regerende Kongolese Partij van de Arbeid (PCT) van president Denis Sassou-Nguesso en naar schatting 100 oppositiegroeperingen. Na een reeks stakingen in 1990 had de regering met tegenzin ingestemd met deze conferentie, die bij de eerste zittingen verstoord werd door geruzie over de vertegenwoordiging.
Op 11 maart riep de conferentie zichzelf uit tot een soeverein orgaan, wiens beslissingen bindend zouden zijn en geen goedkeuring van de regering behoefden. Klaarblijkelijk werd dit besluit, zij het met tegenzin, door Sassou-Nguesso aanvaard en in april kreeg de conferentie geleidelijk het ka akter van een nationale vergadering.

Op 18 april werd bekendgemaakt dat de conferentie bij stemming had besloten een ,,basiswet" op te stellen, terwijl zij de constitutie van 1979 opschortte en opriep tot invoering van een meerpartijen- democratie binnen 15 maanden.
(Vor.ber.pag. 250/1 e.v.-1991)

LESOTHO

MILITAIRE STAATSGREEP

Generaal-majoor Justin Lekhanya, die in 1986 de macht overnam van de toenmalige premier chief Leabua Jonathan, werd op 30 april 1991 op zijn beurt door troepen naar de studio van Radio Lesotho geleid om zijn eigen aftreden als voorzitter van de zes leden tellende regerende Militaire Raad wereldkundig te maken.

Ongeveer 15 minuten eerder had de radio meegedeeld dat Lekhanya en een ander lid van de Militaire Raad, kolonel Michael Mkhahle Tsotetsi, gearresteerd waren. Diplomaten verklaarden gezien te hebben dat troepen het huis van Lekhanya omsingelden en dat in de straten van de hoofdstad Maseru pantserwagens rondreden.

Regeringswijzigingen

Op 2 mei werd door Radio Lesotho gemeld dat kolonel Elias Tutsoane Ramaema was beëdigd als voorzitter

van de Militaire Raad, waarvan hij tevoren reeds lid was Luitenant-kolonel Moabi Mothibeli en Tsiliso Lehohla werden als leden van deze Raad beëdigd
Voorts werden drie nieuwe leden in de ministerraad (zie pag 679/1/2-'90) benoemd, terwijl twee ministers een andere portefeuille Kregen

De nieuwe ministers waren: generaal-maloor J.L. Dingizwayo (landbouw), kolonel Molefi Khoele (volksgezondheid) en kolonel Papai Mthakathi (werkgelegenheid. sociale zekerheid en pensioenen). Luitenant Pius Molapo (voorheen werkgelegenheid) werd minister van buitenlandse zaken. voorlichting en omroep. A.L. Thoahlane (voorheen volksgezondheid) kreeg de portefeuille van financiën, planning en economische zaken.

Op 13 mei maakte kolonel Ramaema de afschaffing bekend van de wetgeving waarin het verbod van politieke partijen was vastgelegd. Naar verluidt beloofde hij een herstel van de democratie voor juni 1992 na verkiezingen.
(Vor.ber.pag. 109/2/3-1991)

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Middels het Highlands Water Project (zie pag. 46/2 e.v.-'89) werd getracht de grote watervoorraden van het land te ontwikkelen, zowel voor export als voor de elektriciteitsvoorziening.

In juni 1990 zou de Lesotho Highlands Development Authority (LHDA) akkoorden getekend hebben ter waarde van meer dan 700 maloti met een consortium van Zuidairikaanse banken en de Ontwikkelingsbank van Zuid-Afrika. In september 1990 tekende de LHDA nog een akkoord ter waarde van FF 2 mrd (naar schatting $ 377 mln) met een Frans consortium.

Op 5 juni 1990 kondigde het IMF aan dat het instemde met een lening ter waarde van 3,02 mln SDR's ($ 3,96 mln) krachtens de derde jaarlijkse regeling van de structurele aanpassingsfaciliteit. De driejarige regeling, die in juni 1988 was goedgekeurd, had in totaal betrekking op 10,57 mln SDR's ($ 13,85 mln), waarvan al 7,55 mln SDR's ($ 9,89 mln) waren uitgekeerd.
(Vor.ber.pag. 680/1-1990)

MAURETANIË

LOKALE VERKIEZINGEN

Van 7-14 december 1990 werden de lokale verkiezingen gehouden die in 1989 waren uitgesteld in verband met het grensconflict met Senegal. Net als in het verleden mochten de stemgerechtigden in rik gemeente kiezen uil vier kandidatenlijsten die de regering had samengestcld. In Nouakchott, de hoofdstad en verreweg de grootste stad van Mauretanië. veroverden kandidaten van een islamitisch fundamentalistische lijst tweederde van het aantal zetels.
(Vor.ber.pag. 315/1-1989)

BERICHT OVER VERVOLGING VAN ZWARTES

Op 2 oktober 1990 beweerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat de regering een niet-verklaarde oorlog was begonnen tegen de zwarte staatsburgers van Mauretanië. Het aantal arrestaties, martelingen, verdwijningen en moorden bereikte daarbij een nieuwe recordhoogte. De organisatie beschuldigde de regering ervan in het zuiden van het land, waar de zwarte bevolking was geconcentreerd, het recht met voeten te treden. Hoewel de regering toegaf dat er arrestaties waren verricht. verwierp zij de andere beschuldigingen als ,,ongegrond".
(Vor.ber.pag. 317/3-1990)

COUPPOGING

Op 4 december 1990 maakte de regering de arrestatie van een onbepaald aantal mensen bekend, die naar haar zeggen betrokken waren geweest bij een couppoging op 27 november. Volgens minister van voorlichting Mohamed Ahmed Ould Lamine waren de meeste betrokkenen voormalige leden van leger en marine; zij zouden hebben toegegeven dat zij hun ,,orders uit Senegal ontvangen" hadden. De Senegalese regering ontkende elke betrokkenheid bij de couppoging.

VRIJLATING VAN POLITIEKE GEVANGENEN

Op 2 maart 1991 werden meer dan 60 mensen vrijgelaten die vastzaten in verband met de couppoging in november 1990. Vijf dagen later werd algemene amnestie afgekondigd voor gevangenen die om veiligheidsredenen vastzaten.

Tot degenen die op 2 maart werden vrijgelaten, behoorden ook legerofficieren en ambtenaren die ervan waren beschuldigd de campagne voor de lokale verkiezingen van december 1990 te hebben misbruikt voor het organiseren van een couppoging tegen het regime van president Moaouia Ould Sidi Mohamed Taya. Een

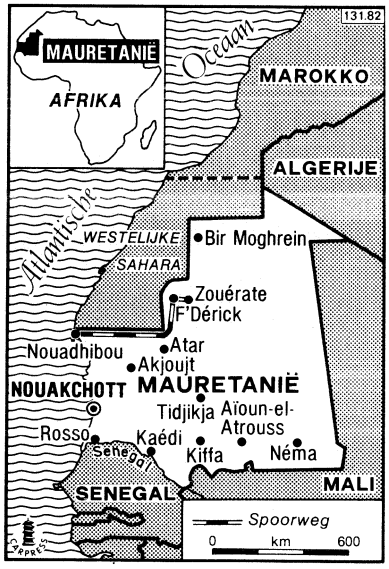

aantal van hen was werkzaam geweest in Nouadhibou, de op één na grootste stad van Mauretanië. Sommige gevangenen die profiteerden van de algemene amnestie van 7 maart waren gearresteerd na eerdere incidenten in oktober 1987 en oktober 1988. Regeringswoordvoerders verklaarden dat in totaal tussen de 250 en 300 zwarte Mauretaniërs zouden worden vrijgelaten.

Op 20 maart deed *AFP* verslag van een anoniem interview in Dakar met de leider van het Afrikaanse Bevrijdingsleger van Mauretanië (FLAM), die was beschuldigd van betrokkenheid bij de couppoging in 1987 (zie pag. 800/2-'87). De leider verklaarde dat 33 zwarte FLAM-leden hadden geprofiteerd van de recente amnestiemaatregelen, die het resultaat waren van ,,Franse druk".

AANKONDIGING VAN HERVORMINGEN

Op 15 april 1991 beantwoordde president Moaouia Ould Sidi Mohamed Taya in een toespraak ter gelegenheid van het einde van de islamitische Ramadan de ,,druk" op zijn regering met een onverwachte aankondiging van toekomstige democratisering. Een referendum over de grondwet, te houden eind 1991, zou worden gevolgd door verkiezingen met meerdere partijen voor een in ere herstelde Nationale Vergadering en Senaat. Daarnaast kondigde Taya amnestie aan voor ca. 70 politieke gevangenen, een uitbreiding van de amnestie van maart.

Op 4 april had de Mauretanische Arbeidersvakbond (UTM), verwijzend naar recente gebeurtenissen in Mali (zie pag. 388/3 e.v.-,911, de invoering van een meerpartijenstelsel geëist.

In een op dezelfde dag in Londen door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International gepresenteerd rapport werd gemeld dat meer dan 200 mensen die eind 1990 gearresteerd waren, in hechtenis van leger en politie waren overleden of geëxecuteerd.
De Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas had de mensenrechtenkwestie en de democratische hervormingen besproken met Taya tijdens zijn bezoek aan de Mauretanische hoofdstad Nouakchott op 5 april. De Franse prrs meldde dat de pro-Iraakse houding van de Mauretanische regering tijdens de Golfoorlog geleid had tot een stopzetting van de financiële hulp van bepaalde Golfstaten, waardoor het land afhankelijker was geworden van Franse hulp. Op 13 april drongen 50 Mauretanische intellectuelen in een open brief aan de regering aan op democratische hervormingen. Ook eisten zij dat een commissie een onderzoek zou instellen naar de talrijke sterfgevallen in gevangenschap. vooral van zwarte Mauretaniërs.

Op 20 april lieten twee belangrijke oppositiegroepen - het Afrikaanse Bevrijdingsleger van Mauretanië (FLAM) en het Verenigd Front voor Gewapend Verzet (FURAM)- in een gezamenlijk communiqué weten dat er van geen echte democratie sprake kon zijn zonder het aftreden van Taya en een algemene amnestie.

(Vor.ber.pag. 33/3 e.v.-1991)

NIGERIA

BEGROTING VOOR 1991. HULPOVEREENKOMST VAN HET IMF

Uit de begroting voor 1991, die op 1 januari 1991 werd bekendgemaakt door president Ibrahim Babangida, bleek een belangrijke verschuiving van prioriteiten, met enige verlichting van het bezuinigingsprogramma en het vooruitzicht op een bescheiden overschot. De sombere begrotingen van de voorgaande jaren waren ontstaan tegen de achtergrond van aanzienlijke tekorten en in overeenstemming met de voorwaarden van het door het IMF gesteunde structurele aanpassingsprogramma.

Ondanks de grotere inkomsten aan buitenlandse valuta dankzij de recente stijging van de olieprijzen (de totale inkomsten in buitenlandse valuta in 1991 werden geschat op $ 11,855 mrd), werd de begroting toch beoordeeld als voorzichtig. Bovendien legde Babangida nadruk op strikte discipline bij de uitvoering van de begroting. Het bruto nationaal produkt (BNP) zou naar verwachting met 6 procent stijgen, vergeleken met 5,2 procent in 1990, en de inflatie moest tegen het einde van het jaar tot 8 procent zijn verminderd.
Nigeria's totale buitenlandse schuld was in oktober 1990 met 8 procent gestegen tot $ 31,5 mrd en de schuldendienstverplichtingen drukten zwaar op de federal inkomsten. In de geprojecteerde inkomsten en uitgaven voor 1991 was ongeveer 165 mrdnairauitgetrokken voor schuldendienst ($ 1 = N8,7306 op 14 januari 1991).
Terugkerende federale uitgaven werden begroot op N 12,883 mrd en federale kapitaaluitgaven op N 9,24 mrd. De som van deze twee bedragen lag 2.5 procent onder de begroting van 1990 (en meer dan 20 procent onder de werkelijke federale uitgaven van 1990). waarbij de bezuinigingen blijkbaar grotendeels het gevolg waren van de beeindiging van subsidies aan overheidsinstellingen.
De totale inkomsten werden voor dat jaar geschat op N 68,73 mrd. Bijna 64,73 mrd van dat bedrag werd toegewezen aan de Eederatiebegroting, waarvan 30 procent ter beschikking kwam van deelstaatregeringen en 15 procent naar plaatselijke overheden ging.
Belangrijke begrotingsmaatregelen waren onder andere een verhoging van 26 procent van de vreemde valuta die in het openbaar werden verhandeld, een maatregel die naar verwachting de naira zou stabiliseren; de beëindiging van de staatsfinanciering van de twee politieke partijen (de Sociale Democratische Partij en de Nationale Republikeinse conventie); en de verdubbeling van het minimumloon van werknemers in de overheidssector (ten opzichte van het niveau van N 123 per maand dat in 1981 was vastgesteld). De rentevoet zou waarschijnlijk dalen tot circa 21 procent, nadat de centrale bank van Nigeria een nieuwe basisrentevoet van 14 procent had aangekondigd.

Standby faciliteit van het IMF

Op 10 januari keurde het IMF een standby faciliteit voor 15 maanden goed die trekkingen van 319 mln SDRs (1 SDR = $ 1,43 op 7 januari 1991) toestond.

GODSDIENSTRELLEN

In april 1991 be eikten de in de noordelijke staat Katsina al weken aanhoudende demonstraties van aanhangers van de plaatselijke sji'itische moslimleider Mallam Yakubu Yahaya een hoogtepunt.

De sekte maakte bezwaar tegen een in december 1990 in een plaatselijk tijdschrift gepubliceerd artikel, omdat dat godslasterlijk zou zijn. Op 4 april zou de staatsgouverneur. luitenant-kolonel John Makadi. een christen, gedreigd hebben Mallam Yahaya in het openbaar te laten executeren, wanneer er geen einde zou komen aan de demonstraties en op 17 april eisten naar schatting 2.000 demonstranten de dood van Makadi.

Radio Nigeria meldde op 21 april dat 124 religieuze fundamentalisten waren gearresteerd op beschuldiging van brandstichting. De dag daarna meldde de radio dat Mallam Yahaya zich had overgegeven aan de politie. De politiecommissaris in Katsina zou later verklaard hebben dat er in tegenstelling tot berichten in de media geen doden waren gevallen.

Op 28 april kwam, onder ve ijzing naar gezaghebbende bronnen, uit de staat Bauchi het bericht dat 246 mensen die bij rellen de week daarvoor gedood waren, begraven waren, 184 op islamitische en 62 op christelijke begraafplaatsen.

Op 25 april was bericht dat bij ongeregeldheden in Bauchi en andere overwegend islamitische noordelijke staten waar sji'ieten de invoering van de islamitische wet eisten naar schatting 130 mensen. vooral christenen, waren gedood. Voorts was bericht dat 12 kerken verwoest waren. In Bauchi werd een uitgaansverbod afgekondigd en president Ibrahim Babangida waarschuwde dat zijn militaire regering hard zou optreden tegen hen die verantwuur-delijk waren voor hei geweld.
De Nigeriaanse federale autoriteiten zouden bang zijn dat de rellen konden leiden tot een polarisatie tussen de christelijke en islamitische gebieden in het land, wat een bedreiging zou kunnen vormen voor de geplande installatic van eengekozen burgerregering in 1992.

(Vor.ber.pag. 182/1 e.v.-1991)

RWANDA

SCHENDINGEN VAN STAAKT-HET-VUREN

Op 2 april 1991 vond in het Zaïrese Goma onder auspiciën van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid een ontmoeting plaats van teams van waarnemers. Dit gebeurde krachtens een wapenstilstandsakkoord dat medio maart in het Zaïrese N'Sele was getekend tussen de regering en rebellen van het Rwandese Patriottische Front (RPF). Op 29 maart was dit akkoord officieel bekrachtigd.

Le *Monde* {editie 31-3/1-4) berichtte dat troepen van het Franse vreemdelingenlegioen, die in oktober 1990 (zie pag. 712/3 e.v.-'90) naar Rwanda waren gestuurd om het Rwandese leger bij te staan in de strijd tegen de binnenvallende rebellen, na het staakt-het-vuren bezig waren zich terug te trekken.

Op 9 april meldde Radio Rwanda echter dat het RPF ,,opnieu het staakt-het-vuren geschonden had".
De daarop volgende dagen liet de regering herhaaldelijk weten langs de grens met Oeganda successen geboekt te hebben tegen het rebellenleger. Op 15 april riep de regering de Oegandese autoriteiten op ,,de verantwoordelijkheid op zich te nemen" bij het helpen herstellen van de vrede.
Op 21 april verklaarde president Juvénal Habyarimana tijdens een toespraak tot de Nationale Ontwikkelingsraad dat op 2 juni een meerpartijenstelsel zou worden ingevoerd. De dag

daarna vloog hij naar Parijs voor een officieel bezoek aan Frankrijk. Op 23 april had hij een ontmoeting met president Mitterrand.

(Vor.ber.pag. 330/1 e.v.-1991)

SAHARA (WEST)

TIJDSCHEMA VOOR REFERENDUM

Op 22 april 1991 presenteerde de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar, een rapport aan de VN over de details van de regeling van een staakt-het-vuren en een referendum over de toekomst van de Westelijke Sahara.

De begroting voor deze operatie, die $200 mln zou gaan kosten, moest door de Algemene Vergadering in mei 1991 worden goedgekeurd. De geplande repatriëring van tienduizenden mensen, om hen te laten deelnemen aan het referendum, zou $ 34 mln kosten. Dit bedrag moest worden bijeengebracht middels vrijwillige bijdragen van VN-leden.

Na goedkeuring van de begroting zou volgens het tijdschema van de VN binnen 16 weken een staakt-het-vuren kunnen worden gearrangeerd tussen Marokko en de guerrillastrijders van het Frente Polisario. Deze wapenstilstand zou binnen 11 weken moeten worden gevolgd door de terugtrekking van tweederde van de Marokkaanse troepen uit het gebied. Een VN-missie voor het Referendum in de Westelijke Sahara (Minurso) zou dan geassisteerd worden door 2.900 burgers, politiemensen en militairen bij het toezicht op de registratie van de kiezers (op basis van een door de Spaanse autoriteiten in 1974 uitgevoerde volkstelling), de politieke campagnes en het referendum, dat in januari 1992 zoumoetenplaatsvinden.

Op 29 april nam de Veiligheidsraad van de VN met algemene stemmen resolutie 690 inzake de regeling van het geschil over de Westelijke Sahara aan. Daarnaast stemde de Veiligheidsraad in met het voornoemde tijdschema en met de vorming van de Minurso-missie onder leiding van de Zwitserse diplomaat Johannes Manz.

(Vor.ber.pag. 735/3 e.v.-1990)

SENEGAL

NIEUWE REGERING

Op 7 april 1991 kondigde president Abdou Diouf aan dat hij de voorzitter van de Nationale Vergadering, Habib Thiam, zou benoemen tot premier. Sinds 1983, kort nadat Thiam was afgezet als premier (zie pag. 240/2/3-'83), was deze post onbezet gebleven.
De 58-jarige Thiam, een voormalig bankier, benoemde de volgende dag een 27 leden tellende regering. Hij nam daarin ook oppositiefiguren op, onder wie de omstreden Abdoulaye Wade, leider van de Democratische Partij van Senegal (PDS).Wade was bij de presidentsverkiezingen in 1983 en 1988 als tweede achter Diouf geëindigd. Hij werd benoemd tot staatsminister, een functie die niet onmiddellijk nader gedefinieerd werd. Wel viel op dat zijn naam bij het voorlezen van de kabinetslijst in de uitzending van Radiodiffusion-Television du Senegal onmiddellijk na die van de premier genoemd werd

Andere PDS-leden in de nieuwe regering waren minister van arbeid en beroepsonderwijs Ousmane Ngom. minister van Afrikaanse economische integratie Jean-Paul Diaz en gedelegeerd minister van onderwijs Arninatat Tall. De secretaris-generaal van de marxistisch georiënteerde Onafhankelijkheids- en Arbeiderspartij, Asmath Dansokho, werd benoemd tot minister van huisvesting en stadsplanning.

Tot de overige belangrijke wijzigingen behoorden de benoeming van de voormalige minister van onderwijs Djibo Laity Ka tot minister van buitenlandse zaken en de benoeming van de voormalige minister van binnenlandse zaken Famara Ibrahima Sagna tot minister van economie, financiën en planning.

(Vor.ber.pag. 35/3 e.v.-1991)

LEDEN VAN GOLF-CONTINGENT VERONGELUKT

Op 21 maart werd bekendgemaakt dat een transportvliegtuig, met aan boord leden van het Senegalese contingent van de anti-Iraakse coalitie die terugkeerden van een bezoek aan Mekka, in Saoedi-Arabië was neergestort. Bij dit ongeluk kwamen 92 mensen om het leven.

(Vor.ber.pag. 251/2/3 - 1991)

Een groepsportret van de nieuwe Senegalese regering, met op de voorgrond v.l.n.r.mevr. Aminatat Tall, premier Habib Thiam. president Abdou Diouf, oud-oppositieleider Abdoulaye Wade en een niet-geïdentificeerde man.

SOEDAN

ONTSLAGEN. BERICHT OVER COUPPOGING

Op 15 april 1991 werd generaal-majoor Faisal Âli Abu Salih als minister van binnenlandse zaken vervangen door vice-premier brigade-generaal Zubir Mohammed Saleh. Ook het hoofd van het politieke comité van de Revolutionaire Commandoraad (RCC), brigadegeneraal Uthman Ahmad Hasan, werd van zijn functie ontheven. De twee ontslagen militairen zouden nauwe banden hebben onderhouden met fundamentalistische moslimkringen.

Op 20 april meldde de Egyptische liberale oppositiekrant Al Wafd dat Abu Salih onder huisarrest was geplaatst, omdat hij zich verzet had tegen de executie op 16 april van 20 legerofficieren die betrokken waren bij een couppoging. Dit bericht werd tegengesproken door Soedanese regeringsvertegenwoordigers.

ONTWIKKELINGEN INZAKE SHARIA-WET

Op 3 april werd bekendgemaakt dat een

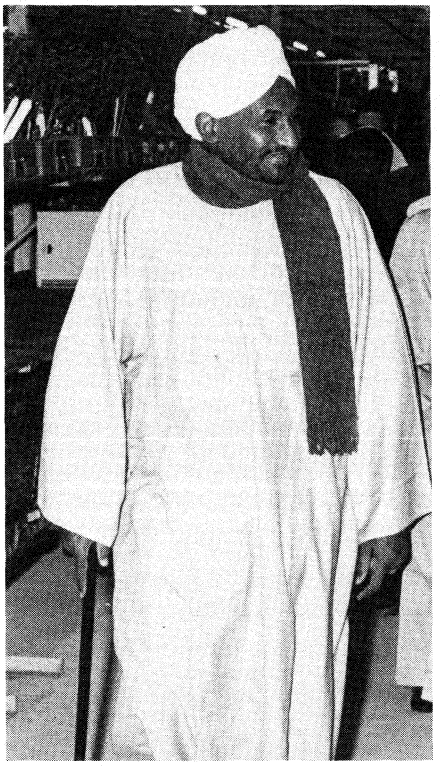

Sadiq al-Mahdi (archieffoto)

in het leven zou worden geroepen om met ingang van 22 maart de invoering van een nieuw wetboek van strafrecht op basis van de (islamitische) sharia-wet af te ronden (zie pag. 331/3-'91). Voor zaken als godsdienstonderwijs en corruptiebestrijding was een bedrag van ruim $ 352 mln uitgetrokken.

De *Middle* East *Economic Digest* merkte op 5 april op dat de regering van luitenant-generaal Omar Hassan al-Bashir ,,denieuwe versie van de sharia-wet duidelijk wilde onderscheiden van de versie van (Jaafar Mohammed al-) Nimeiry", die in 1983 als president de islamitische wet in Soedan had geïntroduceerd (zie pag. 397/2-'84). Hoewel de versie van Nimeiry nooit uit de wetboeken was geschrapt, was zij sinds 1985 niet meer toegepast.

VERZOEK OM LEVERING VAN VLIEGTUIGEN VOOR HULPOPERATIES

Minister van financiën Abdul Rahman Mahmoud Hamdi verbleef op 18 april in Londen voor besprekingen met de Britse minister van overzeese ontwikkeling Lynda Chalker. Bij die gelegenheid vroeg hij om de levering van vliegtuigen ter ondersteuning van de hulpoperaties in Soedan. De Britse autoriteiten lieten weten dat zij een luchtbrug niet noodzakelijk achtten, maar dat zij Brits materiaal en reserveonderdelen voor het herstel van het Soedanese spoorwegnet zouden leveren. Tijdens een persconferentie op 18 april in Londen gebruikte Hamdi bij zijn beschrijving van de crisis niet het woord ,,hongersnood" - een geschilpunt met donorlanden -, maar hij ging verder dan eerdere officiële verklaringen door te verwijzen naar de behoefte aan noodhulp. Hij verklaarde ook dat het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties een vrij mandaat had bij de organisatie van de operatie.

De *Guardian* meldde op 25 april dat de hulpgoederen die naar het noorden van Soedan werden gestuurd het zuiden van het land niet bereikten. In het zuiden was de regering alleen vertegenwoordigd in garnizoensteden als Juba, 125 kilometer ten noorden van de grens met Oeganda. Op 31 maart had het rebellerende Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) de op 80 kilometer ten westen van Juba gelegen stad Rokonveroverd.

VRIJLATING VAN SADIQ AL-MAHDI

Op 29 april opende staatshoofd en premier luitenant-generaal Omar Hassan al-Bashir in Khartoem een vierdaagse ,,Nationale Conferentie over het Politieke Systeem". Bij die gelegenheid kondigde hii in het kader van een amnestie de vrijlating van een aantal gevangenen aan, onder wie de voormalige premier en leider van de Umma-partij Sadiq al-Mahdi.

De 56-jarige Mahdi was aanvankelijk gevangengenomen en later onder huisarrest geplaatst, nadat zijn burgerregering in juni 1989 ten val was gebracht. Ook de secretaris-generaal van de Soedanese Communistische Partij, Mohammed Ibrahim Nugud, profiteerde van de amnestie, evenals alle politieke gevangenen en verbannen politici -zij het onder het voorbehoud dat degenen die beschuldigd waren van corruptie alsnog terecht zouden staan.

ECONOMIE EN BEGROTING VOOR 1990-'91

Omdat Soedan met een uitstaande schuld van $ 1,2 mrd aan het IMF toch al te boek stond als ,,wanbetalende natie", werd het regeringsverzoek voor nieuwe kredieten ter waarde van S 1.5 mrd afhankelijk gesteld van een door het IMF goedgekeurd bezuinigingsprogramma. Dit programma had betrekking op een devaluatie van de munteenheid, liberalisering van de prijzen en een verhoging van de invoerheffingen en derentevoet.

Op 25 juni 1990 werd de begroting voor 1990-'91 bekendgemaakt. Deze begroting gold het financiële jaar, ingaande op 1 juli 1990. De uitgaven werden geraamd op £S 16,1 mrd ($ 1,32 mrd) en de inkomsien op £S 15,4 mrd (S 1,26 mrd - $ 1 = £S 11,4466 op 25 juni 1990).
Gezien de negatieve effecten van de Golfcrisis op de economie werd in februari 1991 een aanvullende begroting aangekondigd die de uitgaven terugbracht met £S 2,2 mrd ($180 mln - uitgaande van de onofficiële koers $ 1 = £S 11,4).

TOGO

PROTESTACTIES VOOR DEMOCRATIE. VERSNELDE DOORVOERING HERVORMINGSPROGRAMMA

In de eerste twee weken van maart 1991

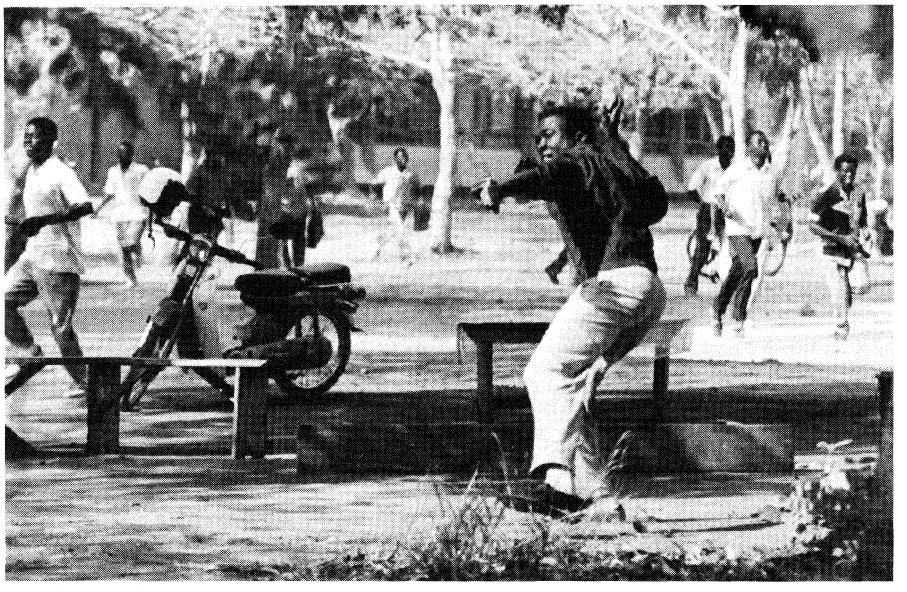

Een stenen gooiende student bij botsingen op 13 maart op het terrein van de universiteit van Lomé.

organiseerden studenten en oppositiebewegingen op het terrein van de universiteit en op straat een aantal demonstraties tegen het langzame tempo van de democratisering onder het regime van president Gnassingbe Eyadema. Onder de studenten raakten voor- en tegenstanders van de regering met elkaar slaags, wat leidde tot een gewelddadig optreden van leger en gendarmerie in de straten van de hoofdstad Lomé en andere steden.

Op 12 maart werden de lessen opgeschort. waarna het vier dagen lang zeer onrustig bleef. Demonstranten eisten openlijk de beëindiging van het 24 jaar oude éénpartij-bewind van Eyadema. Er werden talrijke arrestaties verricht en er vielen veel gewonden. Daarnaast waren er onbevestigde berichten over dodelijke slachtoffers.

Op 16 maart kwamen bij de gewelddadigheden in Lomé een politieman en een 12-jarige jongen om het leven, wat de algemene ontevredenheid over de autoriteitenversterkte.

Op 14 maart kwamen tien oppositiegroeperingen bijeen. Zij richtten het Front van Verenigingen voor Vernieuwing (FAR)op onder leiding van de advocaat Yawo Agboyibo.

Op 17 maart had Agboyibo een ontmoeting met Eyadema en de daarop volgende dagen sprak de president met de leiders van alle 10 groeperingen. Hij stemde in met verregaande hervormingen, een snelle overgang naar een meerpartijensysteem, overleg met de oppositie en een amnestie voor overtreders van politieke regels. De FAR-leiders zegden een geplande 48-uursstaking af en zij riepen de studenten op af te zien van verdere demonstraties, hoewel er aanwijzigingen waren dat de openbare rust nog niet was teruggekeerd.

Regering doet concessies aan demonstranten

De ongeregeldheden van maart 1991 in de hoofdstad Lomé kregen in april een vervolg, toen studenten en burgers opnieuw politieke hervormingen eisten. In Lomé en elders raakten demonstranten herhaaldelijk slaags met gewapende troepen. Hierbij gebruikte het leger traangas en werden verscheidene demonstranten doodgeschoten.

Op 5 april werden in Lomé twee scholieren doodgeschoten en op 8 april vonden bij demonstraties in het 50 kilometer ten noordwesten van de hoofdstad gelegen Kevé een stamhoofd en nog een burger de dood. Diezelfde dag gaf president Gnassingbe Eyadema tijdens een ontmoeting met vertegenwoordigers van het oppositionele Front van Verenigingen voor Vernieuwing (FAR)te kennen het geweld te betreuren.

Na een staking van taxichauffeurs werd een verhoging van de benzineprijs op 9 mei geannuleerd, maar op dat moment waren in de arbeiderswijken van Lomé opnieuw rellen. plunderingen en brandstichting uitgebroken. Er werd een avondklok van zonsondergang tot zonsopgang ingesteld en de universiteit en alle scholen in het land werden voor onbepaalde tijd gesloten. Op 10 april raakten cluizenden studenten en anderen die het aftreden van Eyadema eisten, slaags met de oproerpolitie.

Op 10 april werd uiteindelijk bekendgemaakt dat de regering had ingestemd met de belangrijkste eisen van de oppositie, namelijk een snelle legalisering van politieke partijen en een amnestie voor politieke gevangenen.

Op 11 en 12 april werden 27 lijken uit de lagune van Lomé opgevist en elders in de hoofdstad werden nog eens 7 doden gevonden. Op 12 april weerspraken mensenrechtenactivisten de officiële verklaring dat de slachtoffers gedood waren door ,,misdadigers".

Op 15 april beloofde Eyadema in een radiotoespraak een nieuwe grondwet vóór het eind van het jaar en verkiezingen met meerdere partijen.

Voortdurende onrust. Wijzigingen in kabinet

Temidden van de voortdurende openbare onrust die in voorgaande weken met de eis inzake het aftreden van de president gepaard was gegaan, deed Eyadema op 14 mei afstand van de portefeuille van defensie welke hij sinds zijn machtsovername in 1967 had beheerd.

De defensieportefeuille werd overgenomen door generaal Yao Mawulikplimi Amegi, tot dusver minister van binnenlandse zaken en veiligheid. Deze portefeuille ging nu naar Yao Komlanvi, die op zijn beurt als minister van milieu en toerisme werd opgevolgd door Inoussa Bouraima. Tchaa-Kozah Tchalim werd als minister van nationaal onderwijs en wetenschappelijk onderzoek vervangen door Yao Amelavi Amela.

In de loop van mei bleef de toestand in Togo gespannen, in afwachting van de geplande nationale conferentie over de politieke toekomst van het land. Deze conferentie zou van 10-20 juni worden gehouden, zo werd tenslotte aangekondigd.

Op 11 mei deed de de minister van binnenlandse zaken en veiligheid via de radio een oproep een eind te maken aan een ,,onduldbare heropleving van banditisme". De op 9 april gesloten scholen kregen opdracht op 6 mei hun deuren te heropenen maar. althans in de hoofdstad Lomé, werden de lessen door leerlingen geboycot.

BEGROTING VOOR 1991

De op 31 december 1990 goedgekeurde begroting voor 1991 voorzag in een evenwichtige inkomsten- en uitgavenbalans van 92,490 mrd franc CFA. De nieuwe begroting week daarmee niet af van die voor 1990 (zie pag. 111/2-'91). In 1991 zou met name aandacht worden besteed aan het scheppen van banen en het stimuleren van de particuliere sector.

(Voxber.pag. 253/2/3-1991)

ZAMBIA

VOORBEREIDINGEN VOOR VERKIEZINGEN IN OKTOBER

De Beweging voor Meerpartijendemocratie (MMD),de belangrijkste oppositiepartij, begon op 7 april 1991 tijdens een bijeenkomst in Lusaka haar campagne voor de parlements- en presidentsverkiezingen in oktober 1991.

Frederick Chiluba, die in de stromende regen duizenden MMD-aanhangers toesprak, was algcmccn voorzitter van het Zambiaanse Congres van Vakbonden en tijdens de eerste conventie van de MMD, die plaatsvond van 27 februari - 2 maart, bijna drie maanden na de legalisering van een meerpartijenstelsel (zie pag. 184/3-'91), was hij tot voorzitter van de beweging gekozen.

Radio Zambia meldde op 20 maart dat MMD-dissidenten een nieuwe partij hadden opgericht, de Nationale Partij voor Democratie (NPD).

Universiteit gesloten

Op 18 april verdreef de paramilitaire politie 3.500 studenten van het terrein van de universiteit van Lusaka, nadat de regering hun opdracht had gegeven naar huis terug te keren. De universiteit werd gesloten om ,,politiekeredenen".

(Vor.ber.pag. 184/3 e.v.-1991)

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 25 maart overleed minister van financiën Gibson Chicaga bij zijn terugkeer uit Parijs en Londen op het vliegveld van Lusaka vermoedelijk aan een hartaanval. Chigaga had juist met succes onderhandelingen gevoerd over een economisch herstructureringspakket van $650 mln.

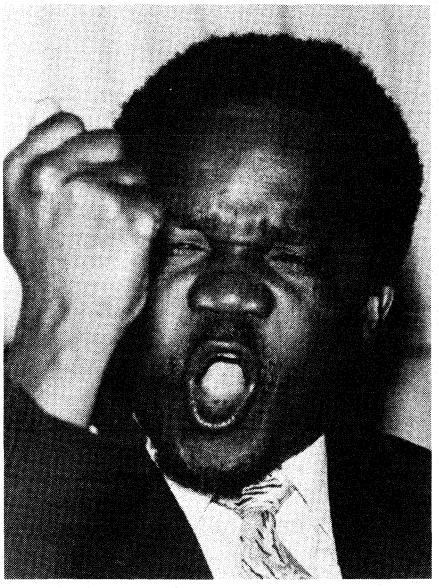

Frederick Chiluba, leider van de oppositionele MMD in Zambia.

Op 19 april werd bekendgemaakt dat president Kenneth Kaoenda minister van defensie Dodson Siatalimi ontslagen had. Hij was de derde minister van defensie die sinds de mislukte coup van juli 1990 moest aftreden (zie pag. 185/1-'91).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De mijnbouw is de belangrijkste economische activiteit in Zambia. De kopermijnbouw, goed voor 90 procent van de ertsproduktie, is de voornaamste bron van buitenlandse valuta. Een stijging van de wereldprijzen leidde tot een herstel van de koperproduktie (448.500 ton in 1989-'go), hoewel de produktiecapaciteit nog niet volledig benut werd.
In juli 1990 besloot de Club van Parijs (geïndustrialiseerde crediteurenlanden) een nieuwe aflossingsregeling te treffen voor $ 1,6 mrd van de officiële buitenlandse schuld van Zambia (in totaal $ 7,2 rnrd). Dit vormde een aanvulling op de in maart verleende garanties van het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank om het economische herstelprogramma van Zambia financieel te steunen (zie pag. 686/2-'90).
Bij zijn presentatie van de begroting voor 1991 kondigde minister van financiën Chicaga op 16 november 1990 een verhoging van de uitgaven tot K 50,1 mrd aan (in 1990 waren de uitgaven op K 24,5 mrd geraamd - zie pag. 172/3-'90). Deze verhoging was een gevolg van de gestegen olieprijzen en de toegenomen internationale hulp.

ISRAËL

VEILIGHEIDSZAKEN. VONNISSEN

Op 17 maart 1991 werd de 22-jarige Ami Popper veroordeeld tot zeven maal levenslange gevangenisstraf wegens de moord op zeven Palestijnse arbeiders in Rishon Letsion in mei 1990 (zie pag. 618/2 e.v.-'90). Dit was de zwaarste straf die een Israëlische rechter ooit had opgelegd. Bovendien werd hij voor 11 andere moordpogingen tot nog eens 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld, De moorden hadden in de bezette gebieden en in Jordanië tot wijdverbreide rellen geleid.
Op 5 maart werden twee Palestijnse tieners elk veroordeeld tot 30 jaar gevangenisstraf wegens het doodsteken van een joodse student in een bus op 2 december 1990 in het district Tel Aviv (zie pag. 271/2-'91).

„Infiltranten" uit Jordanië gedood. Israëlischevrouwen in West-Jeruzalem doodgestoken

Op 11 maart schoten Israëlische troepen aan de Israëlisch-Jordaanse grens zes Arabische infiltranten dood en op 22 maart nog eens twee Arabieren. Bij het incident op 11 maart, dat slechts enkele uren vóór het begin van een bezoek van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker aan Israël plaatsvond, raakten drie Israëlische soldaten gewond.
Volgens politiewoordvoerders werd de noodlottige steekpartij op 10 maart, waarbij vier Israëlische vrouwen de dood vonden, door de dader, Mohammed Mustafa Abu Galla, een 26-jarige Palestijn uit het vluchtelingenkamp Jabaliya in de Gazastrook, een ,,boodschap aan Baker" genoemd. Kort na zijn daad werd Galla neergeschoten en gearresteerd.
Op 26 maart werd in de buurt van het op de Westoever gelegen Ramallah een Israëlische kolonist door onbekende schutters vermoord.

Onenigheid binnen kabinet over maatregelen naar aanleiding van moorden

Op 24 maart eiste Rafael Eitan, minister van landbouw namens de religieuze partij Tzomet, de toepassing van de doodstraf voor willekeurige steekpartijen en andere ,,terroristische misdaden". Hij verwoordde het standpunt van de haviken binnen het kabinet.
Op 27 maart riep premier Yitzhak Shamir de leden van zijn kernkabinet op tot het opstellen van een plan om het escalerende geweld een halt toe te roepen. Shamir deed zijn oproep in het licht van onenigheicl binnen het kabinet over het voorstel van de minister van politie om alle ongetrouwde Palestijnse mannen jonger dan 30 jaar te beletlen Israël binnen te komen.

Aanhoudende „infiltraties" vanuit Jordanië

Israëlische troepen schoten op 15 april 1991 aan de Israelisch-Jordaanse grens een 21-jarige Jordaanse ..infiltrant" dood. Een IDF-soldaat liep bij het incident ernstige verwondingen op. Volgens Israëlische berichten had de „infiltrant" een papier op zak waaruit bieek dat hij lid was van de fundamentalistisch Islamitische Hamas-beweging.
Gewapende mannen trokken op 17 april vanuit Jordanië Israël binnen en deden een aanval op een kibboets in de Bet She'an- vallei. Daarbij vielen één dode en drie gewonden. Een van de ,,infiltranten" werd daarop gedood door een IDF-patrouille; volgens Israëlische berichten droeg de gesneuvelde man documenten bij zich waaruit viel op te maken dat hij lid was van de Hamas-beweging en het Jordaanse volksleger. Op 18 april werd een ,,infiltrant" uit Jordanië gewond en gevangengenomen door het IDF.
De radiozender Voice of Israël meldde op 22 april dat twee .,terroristen" die tot in noordelijk Galilea waren geinfiltreerd de voorgaande avond door een IDF-eenheid waren gedood.

NIEZJWEKACH-LEIDER

Op 24 maart werd rabbi Avraham Toledano gekozen tot voorzitter van de ultra-zionistische Kach (,,Dus")-beweging. Toledano verving rabbi Meir Kahane, die op 5 november 1990 in New Yorkvermoord was (pag. 269/2-'91).

De nieuwe leider van de Kach, rabbi Avraham Toledano.

CORRUPTIESCHANDAAL BIJ LUCHTMACHT

Op 27 maart werd brigade-generaal Rami Dotan veroordeeld tot 13 jaar gevangenisstraf, omdat hij in zijn functie als hoofd van de afdeling Inkoop bij de Israëlische luchtmacht tenminste $ 6 mln verduisterd had. De aanklacht was ingediend naar aanleiding van de aankoop van wapens en technologie door de Israëlische luchtmacht bij Amerikaanse defensiebedrijven. De affaire riep een aantal vragen op over het Israëlische beheer van de jaarlijkse militaire subsidie van de Verenigde Staten ter waarde van $ 1,8 mrd.

AMERIKAANSE NOODHULP. EG-HULPPAKKET

Op 10 maart stemde het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden in met een wetsvoorstel dat voorzag in noodhulp ter waarde van $ 4,1 mrd. Van dit bedrag zou Israël $650 mln ontvangen om een deel van de uitgaven in verband met de Golfoorlog te dekken. In februari had Israël de Verenigde Staten officieel om $ 1 mrd gevraagd ter compensatie van de uit de oorlog voortvloeiende defensiekosten.

Op 1 maart stemde de Europese gemeenschap in met een hulppakket ter waarde van 250 mln ECU (ongeveer $ 330 mln) voor Israël en de bezette gebieden.

Dit bedrag was bedoeld om de door de Golfoorlog veroorzaakte economische problemen te verlichten. Israël zou 150 mln ECU ontvangen in de vorm van leningen t.b.v.de betalingsbalans. De Palestijnen van de Westoever en de Gazastrook zouden het resterende bedrag ontvangen in de vorm van subsidies, die zouden worden uitgekeerd via banken en organisaties voor de landbouwexport en de handel.

DEVALUATIE SHEKEL. BEGROTING 1991

Op 10 maart werd de gemiddelde koers van de Israëlische shekel met 5,66 procent gedevalueerd, waardoor de shekel zakte van 2,4077 naar 2,5522 per eenheid van een aan de dollar gerelateerde mand van buitenlandse valuta's (zie pag. 847/2-'90 voor de vorige devaluatie in september 1990).

Goedkeuring van begroting voor **1991**

Op 21 maart werd de Knesset het na een 15 uur durend chaotisch debat eens over de regeringsbegroting voor 1991. Het debat werd voortdurend onderbroken door agressieve discussies, omdat de kleine religieuze partijen hogere staatssubsidies eistenvoor hun seminaries en sociale instellingen De Nationale Religieuze Partij (Mafdal), lid van de door Likoed geleide coalitie, dreigde op een gegeven moment zelfs tegen de begroting te stemmen, wanneer zij geen extra speciale toewijzingen zou krijgen

De begroting raamde de uitgaven voor de periode van 1 april tot 31 december 1991 op 66,5 mrd shekel (met ingang van 1992 zou het begrotingsjaar gelijklopen met het kalenderjaar). Voor de aflossing van buiten- en binnenlandse schulden werd 21 mrd shekel uitgetrokken. De immigratiekosten werden geraamd op 12,3 mrd shekel en voor defensie werd 10,6 mrd shekel vrijgemaakt. Het voorziene begrotingstekort van 9 mrd shekel, dat gecompenseerd zou moeten worden middels obligaties en buitenlandse leningen, week aanzienlijk af van het door de Bank van Israël aanbevolen maximale niveau van 5,5 procent van het BNP en velen waren bang dat hierdoor de inflatie zou toenemen.

IMMIGRATIE EN NEDERZETTINGENBELEID. DALEND AANTAL SOWJET-IMMIGRANTEN

Op 11 april 1991 sprak Michael Kleiner! voorzitter van de Knesset-commissie voor immigratie, zijn zorg uit over het teruglopende aantal Sowjet-joodse immigranten dat in het eerste kwartaal van 1991 in Israël arriveerde. Hij zei dat van officiële zijde het verwachte aantal Sowjet-joden voor 1991 was bijgesteld tot de helft van het oorspronkelijke aantal. Het aantal van 200.000 waar men nu op rekende lag slechts iets boven dat over 1990 (185.000).

De Golfoorlog, waarin Israël door een reeks Iraakse raketaanvallen werd getroffen, veroorzaakte in de maanden januari en februari een ernstige daling van het aantal immigranten. Maart gaf een lichte stijging te zien, tot een aantal van ca. 14.500. Kleiner sprak echter de vrees uit dat het banentekort voor wellicht 1 mln Sowjet-joden aanleiding was geweest hun plannen om naar Israël te emigreren uit te steiien of op te geven. Hij stelde dat voor maart een ongekende toename was gesignaleerd van 37 procent onder het aantal nieuw aangekomen Sowjet-joden dat een beroep deed op de werkloosheidsuitkering, nu voor een groeiend aantal van hen een einde kwam aan de beginperiode met directe staatshulp.

Luchtbrug voor Albanese joden. Immigratie van Ethiopische joden stopgezet

Israëlische immigratiefunctionarissen bevestigden op 10 april dat omstreeks driehonderd Albanese joden (vrijwel de gehele joodse gemeenschap van Albanië) de voorbije weken per luchtbrug naar Israël waren overgebracht. De Albanese autoriteiten hadden klaarblijkelijk ingestemd met de geheime operatie, die was opgezet door het Joods Agentschap en de American Jewish Joint Distribution Committee.

Vertegenwoordigers van het Joods Wereldcongres onthulden op 13 maart dat de Ethiopische regering het vertrek van Ethiopische joden naar Israël had stopgezet. De immigratie had zich totdantoe in hoog tempo voltrokken, op grond van een akkoord inzake „gezinsherenigingen" dat de twee landen in januari hadden getekend. Zowel Israël als Ethiopië verklaarde dat de stopzetting te wijten was aan „technische problemen". Sommige persberichten stelden echter dat de Ethiopische regering wapens en brandstof van Israël eiste in ruil voor het vertrek van de 16.000 Ethiopische joden die onder kommervolle omstandigheden waren ondergebracht in kampen rond de Israëlische ambassade in Addis Abeba.

De kwestie van de nederzettingen

De omstreden kwestie van de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden was in maart en april onderwerp van felle debatten, zowel in Israël zelf als daarbuiten. De opening in april van nieuwe nederzettingen op de westoever van de Jordaan vormde een ernstige bedreiging door uiterst rechts (onder leiding van minister van huisvesting Ariel Sharon) van de lopende vredesonderhandelingen met de Verenigde Staten als bemiddelaar. Tevens kwam de positie van premier Yitzhak Shamir binnen de Likoed, de grootste partij van de regeringscoalitie, hierdoor in gevaar.

In een nota van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken aan het Congres, die op 20 maart werd gepubliceerd, werd gemeld dat toen meer dan 200.000 Israelische kolonisten in ongeveer 200 nederzettingen in de bezette gebieden woonden. In de nota heette het dat ofschoon het aantal nieuwe nederzettingen de laatste jaren gelijk was gebleven, de joodse bevolking in de bezette gebieden jaarlijks met tien procent groeide.
Van de geschatte 185.000 Sowjet-joden die in de loop van 1990 naar Israël emigreerden had omstreeks vier procent zich gevestigd in de bezette gebieden. De Israëlische regering had eerder laten weten dat nog niet één procent van de Sowjet-joden in de bezette gebieden terecht was gekomen, maar zij hield bij haar telling alleen rekening met de westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, niet met Oost-Jeruzalem of de Golanhoogte.

De Israëlische regering ontkende Sowjet-joden te hebben aangemoedigd zich in de bezette gebieden te vestigen. In februari hadden de VS Israël ten behoeve van de huisvesting van

nieuwe immigranten een lening gegarandeerd, na eerder van de regering de verzekering te hebben gekregen dat de middelen niet zouden worden aangewend voor nederzettingen in de bezette gebieden (zie pag. 337/2/3-'91). In een interview in de *Jerusalem* Post van 22 maart zei Sharon echter dat het ministerie van huisvesting voor de komende twee jaar de bouw beraamde van 13.000 nieuwe woningen op de westelijke Jordaanoever. Hij sprak tegen dat de nieuwe woningen bestemd waren voor Sowjet-immigranten. maar zei wel dat de nederzettingen voor de ,,strategischediepte" van Israël van vitaal belang waren.

In zijn besprekingen met Shamir op 9 april in Jeruzalem bekritiseerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker de plannen van Sharon. Shamir, die eerder had laten weten dat de kwestie van de nederzettingen niet van invloed was op het vredesproces, gaf Baker de verzekering dat het plan niet ten uitvoer zou kunnen worden gebracht zonder de instemming van het voltallige kabinet. Sharon ontkende dit op 10 april; hij gaf te kennen dat het plan reeds door het kabinet was goedgekeurd en in feite ,,een lopende zaak" was. Als om Sharons woorden te onderstrepen maakten Israelische kolonisten op 16 april een begin met dc verhuizing naar Revava. de eerste nieuwe nederzetting op de westelijke Jordaanoever in twee jaar. Een tweede nederzetting werd op 23 april opengesteld in Talmon, ten zuiden van de stad Ramallah op de westelijke Jordaanoever.

NIECWE STAFCHEF

Luitenant-generaal Ehud Barak volgde op 1 april luitenant-generaal Dan Shomron op als stafchef van de Israëlische strijdkrachten (IDF) (zie voor de benoeming van luitenant-generaal Shomronin 1987 pag. 808/1-'88).

Volgens sommige berichten was Barak, die vier jaar lang Shomrons plaatsvervanger was geweest, het brein achter de moordaanslag op Abu Jihad, de ,,tweede man" van de PLO, in Tunis in 1988 (zie pag. 27311-'91).

KOEWEIT

BENOEMING VAN EEN NIEUW KABINET. RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL. PROCESSEN TEGEN OORLOGSMISDADEN AANGEKONDIGD. WEDEROPBOUW

De emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah, benoemde op 20 april 1991 een nieuw kabinet onder leiding van de kroonprins, sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah. De benoeming vond plaats slechts vier weken nadat sjeik Saad het ontslag van zijn regering had aangeboden (zie pag. 410/1-'91).
De nieuwe regering, waarin een aantal technocraten economische sleutelposities overnam, bevatte evenwel geen leden van de oppositie of van verzetsbe-
egingen. Ofschoon de familie Sabah nu met vijf in plaats van zeven man in de regering was vertegenwoordigd, hield zij de belangrijke portefeuilles van defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse zaken in handen. Tot de voornaamste wijzigingen behoorde de vervanging van de minister van buitenlandse zaken en vice-premier sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir as-Sabah. Dat deze voor het eerst in bijna drie decennia niet in het kabinet werd benoemd was ten dele een gevolg van de kritiek op het optreden van de regering tijdens de gebeurtenissen voorafgaande aan de Iraakse invasie in augustus 1990 (zie pag. 688/3 e.v.-'90). De vroegere minister van defensie, sjeik Nawaf al-Ahmad al-Jabir as-Sabah, ging over naar het ministerie van arbeid en sociale zaken.

Sommigen veronderstelden dat het feit dat sjeik Sabah geen plaats in het nieuwe kabinet had gekregen en door sjeik Salim as-Sabah as-Salim as-Sabah (voorheen binnenlandse zaken) was vervangen, een uiting w-as van de groeiende rivaliteit tussen de Jabirs en de Salims. de twee belangrijkste takken van de familie al-Sabah. Verder werd de vroegere minister voor oliezaken Rashid al-Amiri vervangen, naar verluidt omdat nij onbekwaam was gebleken bij de bestrijding van de oliebranden, en werd Badr al-Jasim al-Yaqub benoemd tot minister van voorlichting, als opvolger van de in november 1990 afgetreden sjeik Jabir Mubarak al-Ahmad as-Sabah (zie pag. 44/3-'91).

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - sjeik Saad al-Abdullah al-Salim as-Sabah, de kroonprins; vice-premier, buitenlandse zaken - sjeik Salim as-Sabah as-Salim as-Sabah+; binnenlandse zaken - sjeik Ahmad Hamoud al-Jabir as-Sabah*; defensie - sjeik Ali Sabah as-Salim as-Sabah*; oliezaken - Hamud Abdoellah al-Raqaba+; financiën - Nasir Abdel Allah al-Rawdan+ (voorheen handel en industrie); elektriciteit en water - Ahmad Mohammad Saleh al-Adasani*; arbeid en sociale zaken - sjeik Nawaf al-Ahmad al-Jabir as-Sabah+; planning - Ahmad Ali al-Jassar*; voorlichting - Badr Jassim al-Yaqoub+; verbindingen - Habib Jawhar Hayat; openbare werken - Abdullah Youssef al-Qatami*; handel en industrie - Abdullah Hassan Jaralla*: gezondheidszorg - Abdel al-Wahab Sulayman al-Fawzan; onderwijs - Suleiman Saadoun Badr*; hoger onderwijs - Ali Abdullah as-Shamlan*; justitie en wettelijke zaken - Ghazi Obeid as-Sammar*;Waqfs (religieuze bezittingen) en islamitische zaken - Mohammad Saqr al-Moushourgi*.

Staatsministers: gemeentelijke zaken - Ibrahim Majeed as-Shaheen*: kabinetszaken - Dhari Abdullah al-Othman*; huisvesting - Mohammad Abdel-Mohsin al-Asfour*.

*Nieuwebenoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

In een verklaring van 21 april, ondertekend door alle belangrijke oppositiegroeperingen, heette het dat het ,,frustrerende en teleurstellende" nieuwe kabinet ,,eenprovocatie van de openbare mening" betekende en dat de heersende familie daarmee ,,vele deuren openzette, de nationale eenheid bedreigde en een storm van onrust, twijfel en verontwaardiging aanwakkerde".

Op 2 april was bericht dat een vergadering waarop de vorming van een meer representatieve regering werd besproken, was afgebroken wegens onenigheid tussen kroonprins Saad en vertegenwoordigers van een coalitie van zakenlieden, islamitische partijen en voormalige parlementsleden.

Op 22 april werd oppositiepartijen die bijeen waren gekomen om uiting te geven aan hun kritiek op de nieuwe regering verhinderd een persconferentie te beleggen. Het ministerie van voorlichting weigerde hun de toestem-

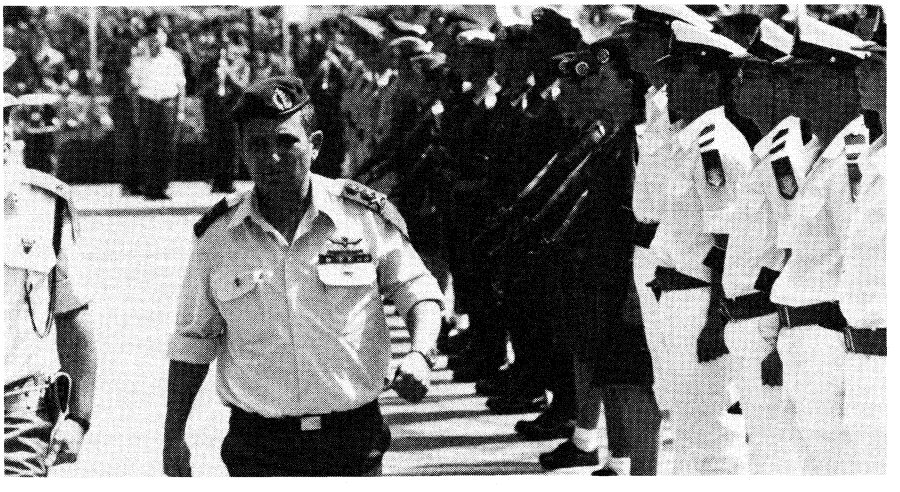

Luitenant-generaal Ehud Barak, de nieuwe stafchef van de Israëlische strijdkrachten, inspecteert troepen van diverse strijdmachtonderdelen na zijn ambtsaanvaarding op 1 april

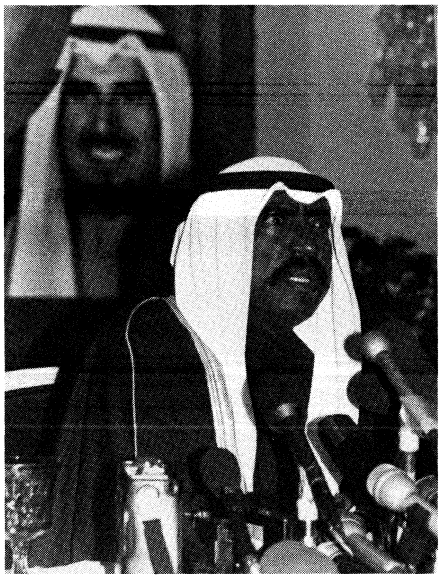

Sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah, kroonprins en premier van Koeweit. Op de achtergrond een portret van de emir.

ming om een hotel, dat staatseigendom was, als plaats voor de persconferentie te gebruiken. Het hotel was niet vooraf geboekt.

Hernieuwde roep om politieke hervormingen

Op 7 april kondigde de emir in zijn eerste belangrijke toespraak sinds zijn terugkeer uit ballingschap aan dat de verkiezingen voor een nieuw parlement (de nationale vergadering was in 1986 ontbonden; zie pag. 816/1-'86) zouden worden gehouden in 1992, ,,als de rust is weergekeerd". Tevens zegde hij toe dat de kwestie van deelname van vrouwen aan het parlementaire leven ,,bestudeerd" zou worden en gaf hij te kennen dat de status van ,,tweede categorie" voor genaturaliseerde burgers mogelijk zou worden herzien.

Op 1 april hadden zes belangrijke oppositiepartijen, waaronder zowel islamitische als seculiere groeperingen, een manifest ondertekend waarin eisen waren neergelegd voor een vrije pers, een onafhankelijke rechterlijke macht, gelegaliseerde politieke partijen en maatregelen tegen corruptie.
Volgens een verslag in The Times van 3 april had de Amerikaanse regering eveneens aangedrongen op politieke hervormingen, en een zegsman van het Witte Huis bevestigde dat president Bush de emir had geschreven ,,over de politieke en economische uitdagingen in Koeweit".
Op 9 april maakte de toenmalige staatsminister voor kabinetszaken, Abdoel Rahman Abdallah al-Awadi, bekend dat er hoogstwaarschijnlijk geen verkiezingen zouden worden gehouden vóór augustus of september 1992 Als reden gaf hij aan dat naar schatting 400 000 Koeweitse burgers (inclusief die van de ,,tweede categorie') voor langere tijd in het buitenland verbleven Deze hadden het land verlaten ten tijde van de Iraakse bezetting en werden niet voor het eind van 1991 terugverwacnt
De staatsminister stelde daarnaast dat de regering de omvang van het electoraat verwachtte te verdubbelen door stemrecht te verlenen aan vrouwen boven de 21 alsmede aan voorheen van dat recht verstoken genaturaliseerde burgers
Oppositiepartijen, waaronder het liberale Democratisch Forum van Koeweit, gaven aarzelend blijk van hun instemming met het door de regering voorgestelde tijdschema voor de verkiezingen Niettemin stelden zij dat de goedkeuring van urgente plannen voor wederopbouw vereiste dat het parlement zo snel mogelijk bijeen zou komen Isa Shaheen van de conservatieve Moslim Broederschap zei dat ,,Zijne Hoogheid ons min of meer halfweg is tegemoetgekomen door te verwijzen naar het probleem waar wij in overleg een oplossing voor zullen trachten te vinden"

Rapport Amnesty International

Op 19 april deed de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een beroep op de emir om persoonlijk in te grijpen ten behoeve van de honderden mensen die in hechtenis waren genomen op verdenking van collaboratie met de Irakezen. Deze mensen werden nog altijd onder ,,bedroevende omstandigheden" vastgehouden, aldus Amnesty.

Het Amnesty-rapport, gebaseerd op de bevindingen van een team dat het land in maart bezocht, sprak van ,,slachtoffers die in het openbaar waren neergeschoten of meegevoerd, gemarteld en in het geheim gedood". Bij de overgrote meerderheid van de mishandelden ging het om Palestijnen, ofschoon in de opsomming eveneens Irakezen, Soedanezen en een aantal staatloze burgers waren opgenomen (zie pag. 410/3 e.v.-'91). (Amnesty kwam daarnaast terug op de kwestie, al aangeroerd in een rapport van december 1990. van de mishandelingen ten tijde van de Iraakse bezetting (zie pag. 202/1-'91). Voor de beschuldiging dat baby's waren omgekomen doordat Iraakse troepen ze uit de couveuses hadden gehaald was geen betrouwbaar bewijs aangetroffen, aldus het rapport.)
Verwijzend naar uitspraken van Middle East Watch, een in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie, bevestigden berichten in de Washington Post van 2 april eveneens dat tegen Palestijnen en anderen die van collaboratie met de Irakezen werden verdacht w aakoefeningen waren uitgevoerd. Ofschoon Middle East Watch niet wilde ontkennen dat de Irakezen alom wreedheden hadden begaan, beklemtoonde deze organisatie niettemin dat tot dusver geen bewijzen waren gevonden die de bewering ondersteunden als zouden duizenden Koeweiti's door de Irakezen zijn terechtgesteld. (Ook werd de bewering dat baby's zouden zijn omgekomen als gevolg van de plundering van couveuses door Iraakse troepen als ,,volledig onwaar" van de hand gewezen)

In een reactie op het rapport van Amnesty ontkende de toenmalige minister voor planning, Salman Abdoel Razek al-Mutawa, op 19 april in een vraaggesprek voor de BBC dat de schendingen van de mensenrechten ongehinderd voortgang vonden Wel gaf hij toe dat direct na de bevrijding van het land enkele schendingen van de mensenrechten konden hebben plaatsgevonden Deze ontkenningen werden door Amnesty International verworpen

Tijdens een persconferentie op 22 april, rolgend op besprekingen met de emir, zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker dat hij de verzekering had gekregen dat schendingen van de mensenrechten niet langer plaatsvonden en dat de regering ,,mensenrechtenorganisaties graag wilde uitnodigen om (leden van) minderheidsgroepen - Palestijnen en anderen - te ondervragen". Volgens de Middle East *Economic* Diyestvan 3 mei had Baker de emir waarschijnlijk gewaarschuwd dat de VS hun steun zouden verminderen indien de schendingen van de mensenrechten ongehinderd bleven doorgaan.

Op 30 april herhaalde de minister van voorlichting de verzekering van zijn regering dat de mensenrechten van Palestijnen en anderen niet langer werden geschonden. Deze verzekering van de regering kwam temidden van berichten dat Amerikaanse functionarissen tijdens een ontmoeting met de kroonprins in maart bewijzen hadden overgelegd waaruit bleek dat een van diens zonen en een neef verantwoordelijk waren geweest voor het organiseren van anti-Palestijnse ,,doodseskaders". Op 27 april berichtte de Independent dat de

Oppositieleider Abdullah al-Naibari tijdens een persconferentie op 11 maart in Koeweit-Stad

kroonprins zijn zoon ,,met groot verlof had gestuurd naar het buitenland"

Een bericht van 2 april maakte melding van het feit dat de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) een begin had gemaakt met het dooïbrekeii van ,,het zwijgkomplot" waarmee de grove uitbuiting van buitenlandse arbeiders in Koeweit was omgeven. De *Observer* van 14 april kwam met het bericht dat tientalien Srilankaanse en ten minste vijftig Filippijnse vrouwen door gewapende benden in Koeweit Stad zouden zijn geterroriseerd en verkracht.

Processen tegen oorlogsmisdaden aangekondigd

Een woordvoerder van het ministerie van justitie, Abdul Aziz as Dakhil, kondigde op 8 april aan dat de regering ,,binnen enkele weken" zou beginnen met krijgsprocessen.

Hij bevestigde dat 628 Irakezen die werden vastgehouden op verdenking van marteling en moord, onder wie enkele hoge officieren, een proces zouden krijgen ,.volgens de bepalingen van de staat van beleg, voor de gewone rechter".

De woordvoerder voegde hieraan toe dat een niet nader bepaald aantal (Koeweitse) staatsburgers eveneens werd vastgehouden op beschuldiging van collaboratie ten tijde van de Iraakse bezetting.

Berichten over de wederopbouw na de oorlog

Op 12 april 1991 werd bericht dat de regering de kosten van de wederopbouw raamde op $ 50 mrd à $100 mrd. Naar verluidt had de regering het plan opgevat in diverse landen een reeks leningen af te sluiten om de wederopbouwplannen te kunnen bekostigen.

Berichten van deze strekking werden bevestigd door leden van een groep Britse handelsexperts onder leiding van de Britse minister voor handel en industrie, Peter Lilley. Ondertussen werd op 11 april bekend dat de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) een oproep had gedaan voor een bijdrage van $ 4,1 mrd ter financiering van een noodplan voor de gezondheid van drie maanden. Er circuleerden toen berichten dat een duidelijke toename te constateren viel van het aantal long- en borstaandoeningen als gevolg van de vervuiling veroorzaakt door de oliebranden (zie pag. 411/2-'91).

Op 13 april kondigde de toenmalige minister van oliezaken, Rashid al Amiri. aan dat de tijd die nodig zou zijn om de door Irak aangestoken oliebranden te blussen eerder op 7 dan op 24 maanden moest worden geraamd.

(Vor.ber.pag. 409/3 e.v.-1991)

LIBANON

ISRAËLISCHE AANVALLEN. BINNENLANDSE VEILIGHEID. AFTREDEN GEAGEA. ONTBINDING MILITIES

In maart 1991 voerden Israëlische troepen twee aanvallen uit op Libanon.

Op 15 maart vielen Israëlisch gevechtsvliegtuigen een basis van het Palestijnse Volksstrijdfront (PSF) aan. Vanaf deze basis. gelegen in het dorp Qoub Elias in de Bekaa-vallei aan de weg tussen Beiroet en Damascus, zouden aanvallen op Israël zijn uitgevoerd. Het persbureau AFP meldde dat bij de aanval, waarbij 12 raketten werden afgevuurd op door het PSF bezette gebouwen, zeven Palestijnse guerrillastrijders licht gewond zouden zijn geraakt.
Op 21 maart infiltreerden Israelische commando's Zuid-Libanon ten noorden van de ,,veiligheidszone" (die door Israël in 1985 gecreeerd was). Hierbij werden in het dorp Louwaizeh twee mensen gedood. De twee zouden lid zijn geweest van de pro-Iraanse Hezbollah-beweging.

Botsingen tussen Palestijnen en het SLA

Op 6 maart werden vijf Palestijnen gedood bij gevechten met het door Israël gesteunde Zuidlibanese Leger (SLA). Het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) zei in een in Beiroet uitgegeven verklaring dat de vijf op 5 maart onderschept waren na een DFLP-aanval op een Israëlische positie in de westelijke sector van de veiligheidszone.

Leger raakt slaags met SLA. Plan om milities te ontbinden

Op 19 maart raakte het Libanese leger voor het eerst sinds de stationering in Zuid-Libanon in februari 1991 (zie pag. 340/2-'91) slaags met leden van het SLA. De falangistische Radio Vrij Libanon meldde dat de schermutselingen begonnen toen een SLA-patrouille een eenheid van het Libanese leger onderschepte die bezig was met de verwijdering van mijnen uit de buitenwijken van de stad Mlikh.
De stationeringvan het leger in het zuiden maakte deel uit van de pogingen van de regering om het land opnieuw onder controle te krijgen onder de voor-

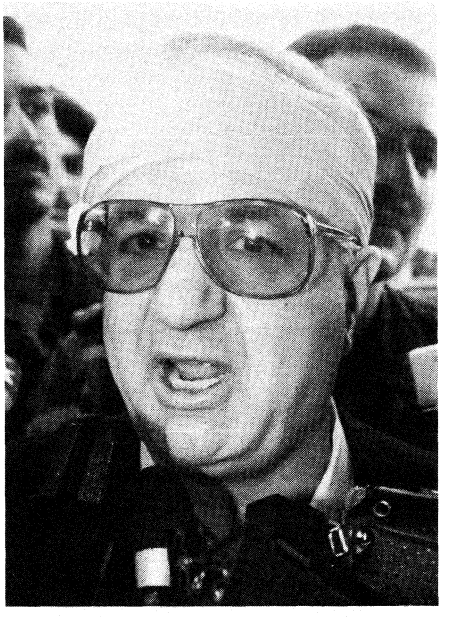

De Libanese minister van defensie, Michel al-Murr, staat de pers te woord kort na de mislukte moordaanslag op 20 maari.

waarden van de door de Arabische Liga gesponsorde vredesakkoorden van Taif. Daarnaast maakte een ministeriële commissie op 19 maart een plan bekend om de tien milities, die in principe bereid waren hun wapens in te leveren, te ontbinden.

Het plan was opgesteld door minister van defensie en vice-premier Michel al-Murr, minister van buitenlandse zaken Faris Buwayz, minister van landbouw Muhsin Dallul en minister van binnenlandse zaken Sami Khatib
Volgens het plan zouden de burgerlegers vóór 20 april 1991 ontbonden moeten zijn. Later maakte de regering bekend dat het ministerie van defensie plaatsen zou aanwijzen waar alle privémilities hun wapens moesten inleveren. De Libanese regering maakte ook bekend dat zij binnen twee maanden na de ontbinding van de milities een nationaal veiligheidsplan zou opstellen.

Op 20 maart ontsnapte Murr aan een moordaanslag toen hij op weg was naar het kabinetsberaad. waar het plan voor de ontbinding van de milities moest worden goedgekeurd.

Toen zijn auto in een colonne door de wijk Antelias in Oost-Beiroet reed, ontplofte een autobom. Bij de aanslag vielen 8 doden en 25 gewonden.

Heropeningvan havenfaciliteiten in Beiroet

In maart kregen de Libanese autoriteiten weer controle over de haven van

Beiroet en kleinere havens in Groot-Beiroet.

De haven van Beiroet waarop de controle de maand daarvoor door het Libanese leger was overgenomen van de milities. ging op 15 maart weer open nadat zij 14 maanden lang gesloten was geweest De regering benoemde een ministeriële commissie onder leiding van minister van waterstaat en elektriciteit Mohammed Yusuf Baydun voor het beheervan de haven

Op 11 maart verklaarde Murr dat ,,legereenheden de havens van Dubayyah, Golden Beach, Jamil-al-Jumayyil, het vijfde bassin van de haven van Beiroet. Awza'i en Khaldah betreden hebben om de doorvoering van het staatsgezag in Groot-Beiroet af te ronden".

Aftreden van Samir Geagea

Op 20 maart deed Samir Geagea, leider van de (christelijke) Libanese Strijdkrachten, formeel afstand van zijn post als staatsminister in de regering van nationale eenheid. Hij had deze regering sinds haar vorming in december 1990 geboycot, omdat ze te pro-Syrisch zou zijn (zie pag. 203/2/3-'91).

Militiebronnen meldden dat de zorg om de veiligheid van Geagea een van de belangrijkste redenen van zijn aftreden was.

Hij werd opgevolgd door zijn naaste medewerker Roger Dib, secretaris-generaal van de Falangistische Partij. Twee bondgenoten van Geagea die de regering ook hadden geboycot, minister van PTT Georges Saadeh en minister van arbeid Michel Sassin, stemden er later mee in hun posten in het kabinet te aanvaarden.

Ontbinding van milities

Het kabinet ging tijdens zijn vergadering van 28 maart akkoord met een tijdschema voor de ontwapening van de in het land aanwezige milities, waarin sprake was van een uiterste datum van 30 april. Het plan was eerder die maand opgesteld door een ministeriële commissie (zie hierboven).

Krachtens dit plan werden alle ,,bewapende organisaties" en alle .,Libanese en niet-Libanese milities" met ingang van 20 maart door de regering als ontbonden beschouwd. Deze groeperingen moesten hun ,,wapens en munitie van zwaar en middelzwaar kaliber" uiterlijk 30 april inleveren. Ongeveer twee maanden na deze datum moesten regeringstroepen zijn ingezet in bepaalde gebieden buiten een cirkel rond Groot Beiroet, met name Boven Metn, Chouf, Alayh, Kasrawan, Jubayl en de districten Batrun en Kurah. In de rest van Libanon zouden de regeringstroepen op 20 september moeten zijn geïnstalleerd. Vervolgens werd bekendgemaakt dat de regering voornemens was de omvang van de binnenlandse veiligheidstroepen te vergroten, om zo de omstreeks 16 000 ,,werkloos" geworden leden van de milities onder te brengen

Voortgang van de ontbinding der milities

Palestijnse guerrillastrijders merendeels gelegerd in de streek rond Sidon, bleken het grootste struikelblok bij een volledige ontbinding van de Libanese milities. Palestijnse leiders stelden dat hun strijders geen militie vormden, maar een leger waren dat in oorlog was met Israël en het door Israël beheerste Zuidlibanese leger. Hetzelfde argument werd naar voren gebracht door de sjiitische Hezbollah groep, gesteund door Iran, en door een contingent van de in Libanon gelegerde Iraanse revolutionaire gardisten.

Van de zijde van de Libanese Strijdkrachten (LF), de belangrijkste maronitisch-christelijke militie, werd te verstaan gegeven dat men niet tot ontwapening kon overgaan zolang gewapende Palestijnse eenheden in Zuid-Libanon aanwezig bleven. De LF matigde haar standpunt evenwel en begon zich op 30 april te ontwapenen.
Andere milities, waaronder die van de sjiitische Amal en de (Druzische) Progressieve Socialistische Partij, ontwapenden zich vóór de overeengekomen datum.

Op 15 mei sloot de regering de laatste twee illegale, door milities beheerde havens. Daarmee kreeg zij de overzeese handel voor het eerst in tien jaar weer volledig onder controle.

UITBREIDING VAN HET AANTAL PARLEMENTSLEDEN. AMENDERING KIESWET

Tijdens de kabinetsvergadering van 28 maart werd ook een ontwerpresolutie goedgekeurd voor de uitbreiding, door middel van benoemingen, van het aantal afgevaardigden in het parlement, van 99 naar 108 (zoals overeengekomen in het Taif-handvest van 1989; zie pag. 772/2-'89).
Het betreffende amendement op de kieswet werd op 9 mei door de Nationale Vergadering goedgekeurd en formeel door de regering aanvaard.

Krachtens de gewijzigde kieswet was de president bevoegd nieuwe afgevaardigden te benoemen ter vervanging van de leden die sinds de laatste verkiezingen in 1972 waren overleden of het parlement hadden verlaten. Van de 99 in 1972 verkozen afgevaardigden waren nog maar 67 over: 29 waren overleden, twee waren tot president gekozen en één was afgetreden.

Het aantal verteeenwoordieers van de moslim- en Druzen-gemeenschap in het parlement werd met negen uitgebreid zodat zij over een gelijk aantal zetels zouden beschikken als de christenen die het parlement bijna 50 jaar hadden gedomineerd (54 christenen tegen 45 moslims) De negen nieuwe moslim-zetels zouden als volgt worden verdeeld sjiieten 3, soennieten **2**, Alawieten **2** en Druzen 2

(Vor.ber.pag. 339/2 e.v.-1991)

PALESTIJNSE ZAKEN

SYRIË LAAT PALESTIJNSE GEVANGENEN VRIJ. ARRESTATIE VAN PLF-GUERRILLASTRIJDER IN GRIEKENLAND. HERVATTING VAN INTIFADA. ANDERE ONTWIKKELINGEN IN BEZETTE GEBIEDEN

Op 12 maart 1991 liet Syrië 302 Palestijnse gevangenen vrij. Zij waren in meerderheid trouw aan Yasser Arafat, de leider van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). Sinds 1983, toen de betrekkingen tussen Arafat en de Syrische president Hafez al-Assad uitgesproken vijandig waren geworden, verbleven 5.000 Palestijnen in Syrische gevangenissen.

Sommige berichten suggereerden dat de Syrische regering de gevangenen had vrijgelaten om een toenadering tot de belangrijkste PLO-facties te vergemakkelijken. PLO-functionarissen kenschetsten de vrijlating openlijk als een gebaar van mogelijke verzoening.

De Washington Post meldde op 14 maart echter dat de stap het begin vormde van een ambitieuze nieuwe fase in de al oude Syrische campagne om de PLO onder controle te krijgen. Volgens dit bericht was de vrijlating bedoeld om Arafat, die toch al onder zware druk stond vanwege zijn steun aan Irak tijdens de Golfoorlog, in diskrediet te brengen door te benadrukken dat de vrijlating geregeld was door Khaled Fayoum, een pro-Syrische tegenstander van Arafat.

Arrestatie van kaper van Achille Lauro in Griekenland. Italië vraagt om uitlevering

Op 5 maart werden Abdullrahim Khaled (een Palestijnse guerrillastrijder) en drie Griekse mannen in het centrum van Athene gearresteerd wegens wapenbezit.
Khaled, een lid van het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF), was in november 1985 bij verstek door een Italiaans gerechtshof tot levenslang veroordeeld vanwege zijn rol bij de kaping van het

Italiaanse cruiseschip Achille Lauro de maand daarvoor (zie pag. 238/2 e.v.-'86).

Op 18 maart deed de openbare aanklager in Genua de Griekse regering het officiële verzoek Khaled uit te leveren. Griekse functionarissen verklaarden dat Khaled eerst in Griekenland zou moeten terechtstaan wegens wapenbezit alvorens hij de uitleveringsprocedure zou kunnen beginnen.

Hervatting van intifada

Begin maart werd de Palestijnse intifada hervat, toen de Israëlische autoriteiten de strikte avondklok versoepelden die tijdens de Golfoorlog was ingesteld op de Westoever en in de Gazastrook.

Op 6 maart brak op de Westoever en in de Gazastrook een algemene staking uit en dezelfde dag schoten Israëlische militairen een 18-jarige Palestijn dood tijdens rellen in de buurt aan de op de Westoever gelegen stad Ramallah. Op 9 maart raakten bij botsingen met Israëlische troepen in het in de Gazastrook gelegen kamp Rafah ten minste 42 Palestijnen gewond. In de Gazastrook ontstonden opnieuw ongeregeldheden toen Israëlische soldaten op 27 maart een 15-jarige Palestijnse jongen doodschoten. Later die dag werden in de buurt van Hebron schoten afgevuurd op een Israëlisch militair voertuig. Op 28 maart doodden Israëlische militairen een 12-jarige Palestijnse jongen in de buurt van Rafah.

Nieuwe maatregelen tegen intifada. Deportatiebevelen voor Fatah-activisten. Vrijlating gedetineerden

Het Israëlische kabinet stemde op 31 maart 1991 voor de invoering van nieuwe maatregelen ter bestrijding van de intifada. Een reeks strenge maatregelen zoals die tijdens de Golfoorlog waren ingevoerd, bedoeld om de bewegingsvrijheid van de Palestijnen te beperken, kreeg hiermee kracht van wet.

Krachtens de nieuwe beperkingen, die onmiddellijk in werking traden, was het Palestijnen niet toegestaan Israël binnen te gaan zonder een toegangsbewijs van de (Israëlische) militaire autoriteiten. Iedere Palestijn die wegens ,,inbreuk op de veiligheidsmaatregelen" was opgepakt zou worden geweerd. De autoriteiten zouden ook het deporteren van vermeende activisten uitbreiden; de Israëlische radio berichtte op 31 maart dat de autoriteiten voortaan ,,oproerlingen zouden verdrijven van plaatsen van waaruit moordenaars en messentrekkers haddengeopereerd".

Op 24 maart was een deportatiebevel uitgevaardigd tegen vier bekende activisten van Al Fatah uit de Gazastrook. De vier werden er door de autoriteiten van beschuldigd gewelddadige acties tegen Israël te hebben geleid en daar ook aan te hebben deelgenomen.

Radwan Abu Ayyash, hoofd van de Bond van Arabische Journalisten, werd op 12 april uit ,,administratieve hechtenis" vrijgelaten. Samen met twee andere prominente Palestijnen was hij in november 1990 gevangengezet (zie pag. 48/3-'91).

Op 28 april werd de Palestijnse academicus en PLO-aanhanger Sari Nusseibeh op vrije voeten gesteld, na een .,administratieve hechtenis" van drie maanden wegens vermeende spionageactiviteiten voor Irak (zie pag. 272/2-'91).

Bezoek aan Egypte doos hoogwaardigheidsbekleders uit de Gazastrook

De Israëlische autoriteiten bevestigden op 31 maart dat drie Palestijnse hoogwaardigheidsbekleders uit de Gazastrook toestemming hadden gekregen naar Egypte en Saoedi-Arabië te reizen om geld in te zamelen ten behoeve van een aantal ontwikkelingsprojecten. Volgens sommige berichten zouden de activisten eveneens van plan zijn geweest met functionarissen van de PLO in overleg te treden inzake de mogelijkheden voor deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen in de Gazastrook.

Palestijnse betrokkenheid bij mislukte bomaanslag in Griekenland

Ahmad Hashika, een 26-jarige Palestijn, kwam op 19 april in de Griekse stad Patras om het leven toen de bom die hij vervoerde in zijn handen tot ontploffing kwam. Zes omstanders vonden bij de explosie eveneens de dood. Doelwit van de bomaanslag was het Britse consulaat in Patras.

Eind april hielden de Griekse autoriteiten vijf Palestijnse studenten gevangen op verdenking van betrokkenheid bij de bomaanslag. Kort na de explosie zond het hoofdkwartier van de PLO in Tunis twee functionarissen om de Griekse autoriteiten in het onderzoek bij te staan.

UNCTAD-RAPPORT OVER „PALESTIJNSE ECONOMIE"

In 1990 bracht de Conferentie over Handel en Ontwikkeling van de VN (UNCTAD) een rapport uit waarin gesteld werd dat de achteruitgang van de ,,Palestijnse economie" in 1989 te wijten was aan ,,de verslechterende (Israëlische) beleidskoers onder de voortdurende bezetting, en aan regionale economische invloeden".

Volgens de studie was het totale BNP in de Gazastrook, Oost-Jeruzalem en op de Westoever in 1989 gedaald tot $ 1,2 mrd a $ 1,5 mrd, ongeveer 33 procent minder dan vóór het begin van de intifada. UNCTAD schatte het BNP van de bezette gebieden in 1989, op basis van Israëlische cijfers, op $ 2 mrd.

INTERNE AA GELEGENHEDEN PLO. BIJEENKOMST CENTRALE RAAD

De Centrale Raad van de Palestijnse Bevrijdingsorgariisatie (PLO) kwam van 21-23 april 1991 bijeen in Tunis. In zijn slotverklaring verwierp de Raad voorstellen van de Verenigde Staten en Israël voor een regionale vredesconferentie. De Raad herhaalde zijn eerdere eis van een internationale conferentie over het Midden-Oosten onder supervisie van de VN. Daaraan zouden naast de PLO onder meer de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad moeten deelnemen. De Centrale Raad riep ook op tot het beleggen van een vergadering van de zogenoemde ,,frontlijnstaten" (Egypte, Syrië, Libanon, Jordanië en de PLO) om te komen tot een gezamenlijke onderhandelingspositie.

De Raad riep op tot ,,beëindigingvan de consequenties van de Golfoorlog", bevestigde de ,,eenheid en veiligheid van het nationale grondgebied van Irak" en hekelde de ,,interventie" waaraan ,,het Iraakse broedervolk" werd blootgesteld. Op de bijeenkomst onderstreepte PLO-leider Yasser Arafat dat de PLO Irak tijdens de Golfoorlog had gesteund omdat ze geen alternatief had gehad.
Op deze bijeenkomst bracht Khalid al-Hassan, een van de voornaamste critici van de pro-Iraakse politiek van Arafat, andermaal details naar voren van zijn omstreden nieuwe voorstel. Dit plan, gebaseerd op ,,nieuwe regionale en internationale realiteiten", riep onder meer op tot het instellen van een voorlopige Palestijnse regering. Deze zou besprekingen met Jordanië moeten aanknopen over een confederatie en de vorming van een gezamenlijke onderhandelingsdelegatie. Volgens persberichten kreeg het plan van Hassan weinig steun (zie voor nieuw initiatief van Arafat pag. 402/1-'91).

Palestijns eenheidsinitiatief van pro-Syrisch front. Verdeeldheid binnen de DFLP

Radio Monte Carlo kwam 8 april 1991 met het bericht dat het in Damascus gevestigde ,,afwijzende" Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF) onlangs met een ,,verrassend" nieuw voorstel was gekomen waarin het belang werd beklemtoond om trouw te blijven aan de leiding van de PLO en waarin werd opgeroepen tot ,,eenheroverweging van de voorbije fase om het eens te worden over een politiek en organisatorisch plan van actie".

Het PNSF had zich eerder fel anti-Arafat betoond. zodat bepaalde bronnen dit initiatief vooral zagen als een poging van Syrië om zijn invloed op de PLO te versterken (zie voor berichten in maart over Syrische plannen om de invloed op de PLO te vergroten, pag. 486/3-'91).

In een verklaring die op 5 april werd uitgegeven door het politburo van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) heette het dat de plaatsvervangend secretaris-generaal van de organisatie Yassir Abd Rabbuh, was ontslagen nadat hij medio januari een splinterfactie had gevormd. Deze maatregel volgde op een poging eind 1990 van een groep „jonge democraten" binnen de „uitvoerende commissie" van het DFLP om Rabbuh te kiezen tot secretaris-generaal, in plaats van Nayef Hawatmeh.

Doodvonnis voor moordenaar van Abu *Iyad*

Tunesische bronnen onthulden op 5 april dat Hamzah Abii Zayd, de Palestijn die half januari Abu Iyad en twee andere PLO-leiders had vermoord (zie pag. 272/2 e.v.-'91), recentelijk door een Palestijns militair tribunaal in Jemen ter dood was veroordeeld.

SAOEDI-ARABIË

KRITIEK OP SITUATIE MENSENRECHTEN

In een op 21 februari 1991 uitgegeven perbericht verklaarde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat zij sinds het uitbreken van de Golfoorlog nog steeds berichten ontving over martelingen en de doodstraf in Saoedi-Arabië.

De laatste beweringen maakten deel uit van een campagne van Amnesty International om het publiek bewust te maken van de voortdurende schendingen van de mensenrechten in geallieerde landen. Amnesty verklaarde dat terwijl „schendingen van de mensenrechten (in Koeweit en Irak) uitgebuit worden als propaganda, er andere schendingen worden gepleegd uit naam van de nationale veiligheid". Een bericht in Le Monde van 23 februari meldde dat Amnesty had bevestigd dat een journalist, Salih al-Azzaz, zonder vorm van proces werd vastgehouden omdat hij op 6 november 1990 een vreedzame demonstratie van Saoedische vrouwen had gefilmd. Het Iraakse persbureau INA maakte op 18 en 20 februari eveneens melding van grootschalige arrestaties van Saoedische anti-oorlogsdemonstranten.

Berichten over hard optreden tegen „terrorisme"

De International Herald Tribune berichtte op 1 februari dat functionarissen hadden bevestigd dat zes vermeende terroristen onlangs waren terechtgesteld. Op 5 februari waarschuwde het ministerie van binnenlandse zaken opnieuw dat het „hard zou optreden" tegen iedereen die een daad van „anarchie, sabotage of aggressie" pleegde. Op 13 februari meldde de Algerijnse radio dat de Saoedische autoriteiten sinds het begin van de Golfoorlog 12 mensen hadden gearresteerd wegens „terrorisme".

(Vorig bericht pag. 55/3 e.v.-1991)

VOORSTELLEN VOOR POLITIEKE HERVORMINGEN. AMERIKAANSE WAPENLEVERANTIES. RELATIE MET FRANKRIJK EN IRAN

Op 15 april 1991 maakte koning Fahd bekend dat een commissie onder voorzitterschap van de minister van binnenlandse zaken, prins Nayef Ibn Abdel Aziz, bij haar studie naar de invoering van een „Adviserende Raad", in de afsluitende beschouwingen „grote vooruitgang had geboekt". Hij zei dat de bevindingen van de commissie aan de ministerraad gepresenteerd zouden worden zodra de afronding een feit was. De bekendmaking van de koning ging vergezeld van berichten diezelfde dag dat 43 intellectuelen en zakenlieden de koning in een open brief hadden opgeroepen nationale en gemeentelijke raden in te stellen en de activiteiten van de mutaween, de Islamitische religieuze politie, in te perken.

Amerikaanse wapenleveranties

De *Middle* East *Economic* Digest berichtte op 12 april dat de regering van de Verenigde Staten een akkoord had gesloten voor nieuwe wapenleveranties. De overeenkomst ter waarde van $ 919 mln, waar het Congres zijn goedkeuring nog aan zou moeten hechten, behelsde uitsluitend de leverantie van reserve-onderdelen en technische ondersteuning.

Een eerder wapenakkoord met een waarde van $ 21 mld was volgens berichten uit september 1990 (zie pag. 744/2-'90) aanmerkelijk gereduceerd.

Koning Fahd van Saoedi-Arabië.

Find *maart had* de Amerikaanse senaat een amendement ingediend ter blokkering van wapenverkopen aan landen die onvoldoende hadden bijgedragen in de door de VS ten tijde van de Golfoorlog gemaakte kosten. De *Middle East Economic Digest* van 5 april berichtte dat de Koeweitse regering tot aan toe naar schatting slechts $ 4 536 mln a $ 6 924 mln van de toegezegde $ 13 500 mln (zie pag. 26612-'91) had betaald.

Op 28 april verklaarde de minister van financiën en nationale economie, Muhammad Ali Abdul Khail, in Washington dat de regering voor $ 1 mrd in de oorlogskosten van het Verenigd Koninkrijk had bijgedragen.

Minister van buitenlandse zaken bezoekt Frankrijk

Prins Saoed al-Faisal, minister van buitenlandse zaken, voerde op 2 april te Parijs besprekingen met zijn Franse ambtgenoot Roland Dumas. Hij had ook een ontmoeting met president Mitterrand, die toezegde te zullen werken aan een „rechtvaardige" oplossing van het Palestijnse probleem.

Opening Iraanse ambassade

Na de hervatting in maart van de diplomatieke betrekkingen (zie pag. 409/2-'91) heropende Iran op 1 april zijn ambassade in Riad.

BEGROTING VOOR 1990 EN 1991

De bekendmaking van de begroting voor 1991, die verwacht was op 31 december 1990, werd uitgesteld in verband met de kosten van de Golfcrisis (eind 1990 geraamd op $ 21 mrd) en vanwege de onzekerheid omtrent de positie van de olie op de wereldmarkt. Het budget voor 1990 werd daarom zoveel mogelijk gehandhaafd. Er was een totale besteding voorzien van SR 143 mrd ($ 38,1 mrd), en een tekort van SR 25 mrd ($ 6,7 mrd). De Gulf International Bank raamde dat de inkomsten uit de olie in 1990 waren toegenomen met 63 procent tot een bedrag van $ 41,3 mrd. Dit betekende een inkomstenstijging van $ 16 mrd ten opzichte van 1989, terwijl voor 1990 een bedrag van $ 31,5 mrd aan inkomsten was begroot.

SYRIË

BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Farouk el-Chareh, de Syrische minister van buitenlandse zaken, bracht op 3 en 4 april 1991 een bezoek aan Moskou. Doel van zijn reis waren besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Alexander Bessmertnych en met president Gor-

batsjow. Onderwerp van gesprek waren onder meer de naoorlogse structuur van de Golfregio, het Arabisch-Israëlische conflict en de samenwerking tussen Syrië en de Sowjet-Unie,

De Middle East *Economic* Digest van 19 april wist onder aanhaling van een recente editie van *Asharq Alawsat*, een in Londen uitgegeven Arabisch dagblad, te melden dat de Sowjet-Unie haar belofte van begin 1991 om Syrië te voorzien van een groot arsenaal aan wapens niet gestand zou doen. De Sowjet-Unie was van oudsher een van de grootste wapenleveranciers van Syrië.

De Syrische minister van defensie, generaal Mustapha Tlass, had in februari een bezoek gebracht aan Moskou. Hij zou daar militaire steun toegezegd hebben gekregen. ***Asharq Alawsat*** citeerde echter bronnen in Moskou die meldden dat de Sowjet-Unie niet langer in de positie verkeerde grote hoeveelheden wapens te kunnen leveren aan ontwikkelingslanden, ,,vanwege de gewijzigde internationale omstandigheden en de zwakte van de Sowjet-economie."

RELATIE MET GOLFSTATEN

De Golfstaten toonden hun waardering voor de Syrische houding tegenover Irak tijdens de Golfcrisis in de vorm van grote sommen gelds, kennelijk als schadeloosstelling voor de derving van uit Koeweit overgemaakte bedragen.

Volgens sommige bronnen had Syrië begin december 1990 een bedrag ontvangen van $ 1 mrd, voor het grootste deel afkomstig van Saoedi-Arabië. (Zie ook pag. 400/2-'91)

BEGROTING VOOR 1990. HANDELSOVERSCHOT

De begroting voor 1990 werd op 21 februari 1990 goedgekeurd door de nationale vergadering.
De uitgaven werden geraamd op £S 61.875 mln, £S 4.875 mln méér dan in de begroting voor 1989. De lopende uitgaven bedroegen £S 37.575 mln en de investeringen beliepen £S 24.300 mln.

In 1989 boekte Syrië voor het eerst sinds dertig jaar een handelsoverschot, grotendeels als gevolg van de belangrijke toename van de produktie van ruwe olie in de tweede helft van de jaren tachtig. Niettemin stelden sommige commentatoren vast dat de boekwaarde van de export naar de Sowjet-Unie. die ruim een derde van de totale export omvatte. geflatteerd was door het hanteren van onrealistische valutakoersen. Een hogere olieproduktie en dito prijzen zorgden ervoor dat de handelsbalans in de eerste helft van 1990 nog steeds een overschot vertoonde (ter grootte van $ 409 mln).

CHINA

DISSIDENTENPROCESSEN

Opnieuw werden rechtszaken gehouden in verband met de demonstraties van juni 1989 op het Tian An Menplein. Vier intellectuelen werden in staat van beschuldiging gesteld wegens ,,samenzwering om de regering omver te werpen". De voor buitenlandse waarnemers gesloten zittingen begonnen op 5 februari 1991. Op 12 februari werden twee beklaagden tot 13 jaar gevangenisstraf veroordeeld, terwijl degenen die ,,berouw" hadden getoond minder streng werden gestraft.

Degenen die 13 jaar celstraf kregen waren Chen Zeming, een 37-jarige econoom die op 7 februari in hongerstaking ging omdat hij meer tijd voor de voorbereiding van zijn verdediging wilde, en Wang Juntao, de 32-jarige redacteur van het verboden tijdschrift *Economic* **Studies *Weekly*** (waarvan Chen de uitgever was geweest). Beiden waren actief geweest in de dissidentenbeweging van 1976, en Wang had vervolgens een ambt bekleed binnen de Communistische Partij.
Een derde gedaagde, Liu Gang, kreeg zes jaar omdat hij ,,debereidheid tot berouw (had) getoond". De 29-jarige rechtendocent Chen Xiaoping werd vrijgelaten. Volgens het officiële verslag van de rechtszitting was hij wel betrokken geweest bij het plannen van de bezetting van het Tian An Menplein, maar had hij zichzelf aangegeven bij de politie en .,berouw" getoond.

In een brief aan zijn advocaten, op 18 februari door buitenlandse correspondenten in Beijing geciteerd, leverde Wang Juntao kritiek op andere ,.leiders en initiatiefnemers van deze beweging" die ,,het niet aandurfden de verantwoordelijkheid ervoor te nemen en haar in diskrediet probeerden te brengen". Hij zei dat het vreemd was dat zo weinig mensen in staat van beschuldiging waren gesteld na het zo grootschalige oproer van 1989.

Buitenlandse kritiek op Chinese regering

Een eind januari 1991 door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken gepubliceerd rapport over de rechten van de mens leverde kritiek op de Chinese regering en schatte dat sinds het optreden op het Tian An Menplein 1.000 mensen tot gevangenisstraf of heropvoeding waren veroordeeld. Op 7 februari noemde een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken het rapport ,.een onscrupuleuze inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van veel landen". Op 5 februari zei de mensenrechtenorganistatie Amnesty International in een verklaring dat de recente rechtszaken tegen de dissidenten van het Tian An Menplein ,,weinig te maken hadden met internationale maatstaven".

Executies

In de Chinese media werd bericht dat op 5 februari in Kunming in de provincie Yunnan negen mensen waren geëxecuteerd voor misdaden als drugssmokkel, beroving en vandalisme. Op 6 februari werden 10 veroordeelde treinrovers en vijf mensen die waren veroordeeld voor roof en moord in het openbaar terechtgesteld in respectievelijk Shanghai en Lanzhou.

Beroep van dissidenten afgewezen

Het beroep van Wang Juntao, Chen Zeming en Ren Wanding, drie intellectuelen die eerder waren veroordeeld, werd op 18 maart 1991 afgewezen door het Volkshooggerechtshof in Beijing.

Buitenlandse correspondenten in Beijing berichtten op 7 maart dat de advocaten die Wang Juntao verdedigden, zich onder druk van officiële zijde hadden teruggetrokken uit zijn beroepsprocedure en zijn vrouw geheel alleen de verdediging lieten voeren.
Buitenlandse correspondenten in Beijing berichtten eveneens dat familieleden van Wang Juntao en Chen Zeming op 1 april een petitie hadden gericht tot de zitting van het Nationale Volkscongres. Zij zeiden ook dat de ouders van Chen Zeming al eerder een brief hadden gericht aan het Hooggerechtshof, waarin zij om een nieuw proces voor de twee mannen vroegen en de onafhankelijkheid van de rechtbanken in twijfel trokken.
Op 4 maart werden drie inwoners van Hong Kong gevangengezet in Guangzhou, omdat zij activisten hadden geholpen bij hun ontsnap-

President Yang Shankun (l.) en partijsecretaris Jiang Zemin bij de opening van de vierde zitting van het zevende Nationale Volkscongres in Beijing op 25 maart.

ping. Luo Haixing, een zakenman, en Li Peicheng kregen ieder vijf jaar gevangenisstraf, terwijl Li Longqing vier jaar kreeg.
Volgens buitenlandse correspondenten in Beijing kreeg de academicus Zhang Yafei begin maart zeven jaar gevangenisstraf voor ,,contrarevolutionare opruiing en propaganda" en ,,het oprichten en leiden van een contrarevolutionaire groep" tijdens de demonstraties van 1989. Volgens westerse persberichten van 18 maart uit Xian werden drie intellectuelen veroordeeld tot gevangenisstraffen van drie tot vijf jaar. Een van hen was Li Guiren, redacteur van uitgeverij Hua Yue in de provincie Shaanxi, die teksten had uitgegeven van de dissidente journalist Liu Binyan (zie ook pag. 410/1-'90).

Op 20 maart vertelden Chinese gerechtelijke functionarissen aan Amerikaanse advocaten op bezoek in China dat er geen processen meer zouden worden gevoerd tegen dissidenten.

(Vor.ber.pag. 275/1 e.v.-1991)

BEGIN ZITTING NATIONAAL VOLKSCONGRES. ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 25 maart 1991 begon in Beijing de vierde zitting van het zevende Nationale Volkscongres (NVC) of parlement. Tijdens een eerder gehouden tweedaagse vergadering van het permanente comité van het NVC was als doel van de zitting genoemd ,,de bevordering van de politieke stabiliteit en van de economische groei en het bewerkstelligen van de soepele uitvoering van het tienjarenprogramma van sociale en economische ontwikkeling (1991-2000) en het achtstevijfjarenplan (1991-'96)."

Tijdens een drie uur durend werkverslag van de regering op de eerste dag van de zitting presenteerde premier Li Peng de ontwerpen van beide meerjarenplannen.
Li herhaalde dat de regering voor economische hervormingen en liberalisering was, en pleitte voor het loslaten van het merendeel van de prijzen, terwijl het primaat van het staatseigendom en de ,,socialistische geleide goedereneconomie" gehandhaafd zouden worden (zie pag 274/3 -'91) Terwijl hij het belang van politieke stabiliteit benadrukte verklaarde Li , Socialistisch China zal recht overeind blijven in het Oosten "

Premier Li Peng spreekt het Nationale Volkscongres op 25 maart toe.

Volgens buitenlandse correspondenten in Beijing waren China's ,,elder statesman" en leider Deng Xiaoping, en de uit gratie geraakte voormalige partijleider Zhao Zigang beiden niet bij het congres aanwezig.

Begrotingsrapport. Tekort over 1990 en verwachtingen voor 1991

Het op 26 maart door minister van financiën Wang Bingqian gepresenteerde begrotingsrapport toonde voor 1990 een recordtekort van 15 mrd yuan, 6 mrd yuan meer dan verwacht. Wanneer de buitenlandse en binnenlandse leningen niet bij de inkomsten werden opgeteld, bedroeg het tekort volgens westerse deskundigen 50,9 mrd yuan ($ 1,00 = 5,3064 yuan op 25 maart 1991).

Terwijl hij de slechte economische resultaten van het bedrijfsleven hekelde, sprak Wang van ,,een buitengewoon moeilijke situatie en een zware taak", die ernstige gevolgen hadden voor de politieke en economische stabiliteit. Hij zei dat de belastinginning zou worden verbeterd, dat de omzetbelasting zou worden verhoogd van 3 tot 5 procent, en dat een deel van de belastingopbrengst voortaan naar de centrale overheid zou gaan in plaats van naar de lokale overheid. Voor 1991 voorspelde hij echter een begrotingstekort van 13,3 mrd yuan en verder verklaarde hij dat de overbesteding zeker nog vijf jaar zou duren.

Wang kondigde ook een verhoging aan van bijna 12 procent van de defensieuitgaven in 1991, de tweede verhoging in twee jaar, met het argument dat extra geld nodig was voor de modernisering van wapens en materieel

Resultaten zevende vijfjarenplan

In een communiqué van het Staatsbureau voor de Statistiek werden op 12 maart details verstrekt van de resultaten van het zevende vijfjarenplan (1986-1990).

Uit de cijfers bleek dat veel van de gestelde doelen werden overtroffen. De quota's van ruwe olie en hout werden echter niet gehaald vanwege ,,beperkte hulpmiddelen". Ondanks een grote stijging ten opzichte van de periode van het zesde vijfjarenplan, bleef de landbouwopbrengst ,,betrekkelijk laag" vanwege een vermindering van de hoeveelheid landbouwgrond, uitputting van de grond en onvoldoende irrigatie. De bouwsector toonde een enorme groei: er werden 121 belangrijke projecten voltooid en in gebruik genomen, waaronder acht nieuwe kolenmijnen en het Gezhouba-damproject in Hubei De transport- en communicatieinfrastructuur waren verbeterd, maar konden nog steeds niet voldoen aan de groeiende vraag
De waarde van de import bedroeg $ 486,4 mrd tegenover een exportwaarde van $ 232,5 mrd De productsamenstelling verbeterde met In export vai. meer fabrikaten en de import van minder luxeconsumptiegoederen

In het communiqué werden de belangrijkste problemen van deze periode als volgt beschreven: ,,De ideologische en politieke scholing werd verwaarloosd, we waren te zeer gespitst op snelle resultaten bij de economische ontwikkeling met als gevolg een oververhitte economie en inflatie. de nationale economie werd in sommige opzichten te veel gedecentraliseerd en de regulerende en controlerende functies van de staat werden verzwakt."

ZEVENDE VIJFJARENPLAN 1986-'90 (gemiddeldegroei op jaarbasis)

	gepland	feitelijk
	(percentage)	
BNP	7,5	7,8
Nationaal inkomen	6,7	7,5
BOIL*	6,7	11
Landbouw	4 à 6	4,6
Industrie	7,5	13,1
zwaar		*12,2*
licht		*14,1*
staats		*7,3*
collectieve		*17,6*
joint ventures *en buitenlandse*		*74*
Verkoopdetailhandel		14,0 (3,4 na prijscorrectie)
Inkomen per hoofd van de bevolking		2,5 (nacorrectie)

* Bruto-opbrengst in industrie en landbouw

Experiment met vrije graanprijzen

Als eerste stap naar de afschaffing van de enorme voedselsubsidies zou volgens de *Financial Times* van 12 maart op 1 april een experiment beginnen om de door de staat gesubsidieerde graanrantsoenen te vervangen door een vrije markt.

Het experiment zou plaatsvinden in de stad Guanghan in de provincie Sichuan, waar in 1978 het succesvolle experiment had plaatsgevonden met de afschaffing van het communesysteem. Verwacht werd dat de graanprijzen zouden verdrievoudigen, en de arbeiders zouden tijdelijk een financiele aanvulling ontvangen in plaats van hun graanrantsoen tegen vaste lage prijzen. De hervorming was bedoeld om de reactie van de consument op hogere prijzen te peilen en de boeren enthousiast te makenvoor het verbouwen van graan.

Ontslag van ministers

Volgens het Volksdagblad van 3 maart werden Qian Yongchang, minister van communicatie, en Lin Hanxiong, minister van bouwnijverheid, ontslagen wegens respectievelijk corruptie en gebrek aan discipline. Hou Jie, onderminister van watervoorziening, en Huang Zhendong, directeur van de Staatscommunicatie Investeringsmaatschappij, werden benoemd als hun respectievelijke opvolgers.

Xinhua (het persbureau Nieuw China) berichtte op 3 maart dat Xu Jiantun, die in februari 1990 was vervangen als hoofd van het kantoor van *Xinhua* in Hongkong en dus als China's de facto vertegenwoordiger in Hongkong, uit de Chinese Communistische Partij was gezet en zijn zetel had verloren in de centrale adviesraad van de partij, omdat hij ,.de partij en het volk in de steek gelaten" had en zonder toestemming naar het buitenland was gereisd. Xu had in april 1990 een bezoek gebracht aan de Verenigde Staten.
Op 22 maart werd een nieuw 31 leden tellend ,.centraal comité voor algeheel toezicht op de openbare veiligheid" ingesteld, dat zou worden geleid door Qiao Shi (lid van het permanente comité van het Politburo).om de contacten te onderhouden met het Centrale Comité van de Partij en de Staatsraad bij het toezicht op het versterken van de openbare orde en de sociale stabiliteit.

(Vor.ber.pag. 273/2 e.v.-1991)

ZITTING NATIONAAL VOLKSCONGRES. GOEDKEURING VIJFJARENPLAN

Van 25 maart-9 april 1991 werd in Beijing de vierde zitting van het zevende Nationale Volkscongres (NVC) gehouden.(Zie pag. 704/3 e.v.-'90 voor derde zitting in maart en april 1990 en bovenstaand bericht voor het begin van de vierde zitting.)

Benoemingen in Staatsraad

Op 8 april stemde het NVC in met een aantal benoemingen voor de Staatsraad.

De 62-jarige burgemeester van Shanghai, Zhu Rongji. werd benoemd tot vice-premier. Zhu, uitgesproken hervormingsgezind en plaatsvervangend lid van het Centrale Comité van de regerende Communistische Partij van China (CCP),was naar verluidt naar voren geschoven door China's leider, ,,elder statesman" Deng Xiaoping. Hij werd als burgemeester van Shanghai opgevolgd door zijn plaatsvervanger Huang Ju. Enkele analisten zagen in de promotie van Zhu de eerste winst voor de gematigde krachten sinds het leger in 1989 de beweging voor democratie de kop had ingedrukt. De 64-jarige Zou Jiahua, minister belast met het Staatsplancomité, werd tevens benoemd tot vice-premier. Hij liet zijn post in de Staatsraad varen. Zou, een in de Sowjet-Unie opgeleide technocraat en volwaardig lid van het Centrale Comité van de CCP, werd beschouwd als een conservatief.
Qian Qichen, de minister van buitenlandse zaken. werd daarnaast gepromoveerd tot lid van de Staatsraad.

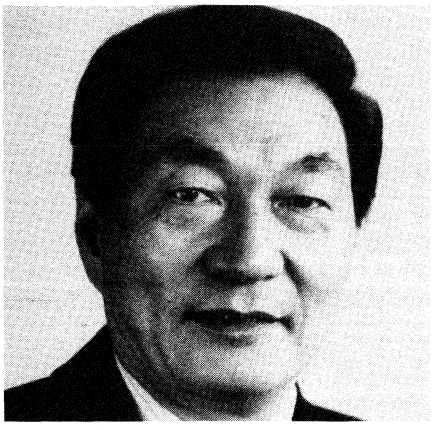

Zhu Rongji, eennieuwe vice-premier van China.

Goedkeuring van vijfjarenplan en 10-jarenprogramma

Op 9 april keurde het NVC officieel een concept goed van het 10-jarenprogramma en het achtste vijfjarenplan voor nationale economische en sociale ontwikkeling. Het was voor het eerst dat de regering tegelijkertijd een 10-jarenprogramma en een vijfjarenplan had geformuleerd (zie pag. 274/3 e.v.-'91 voor goedkeuring van de richtlijnen voor plan en programma tijdens het zevende CCP-plenum in december 1990).

10-jarenprogramma (1991-2000). De belangrijkste doelstellingen waren: (i) een stijging van het bruto nationaal produkt (BNP)met gemiddeld ongeveer 6 procent per jaar; (ii) een stijging van de industrie- en landbouwproduktie met gemiddeld 6,1 procent per jaar; (iii) een stijging van de totale landbouwopbrengst met gemiddeld **3,5** procent per jaar, waarbij de graanproduktie in het jaar 2000 500 mln ton zou moeten bedragen en de katoenproduktie 5,25 mln ton; (iv)een stijging van de totale industriële produktie met gemiddeld 6,8 procent per jaar, waarbij de produktie van ruwe steenkool 1,4 mrd ton zou moeten bedragen, elektriciteit 1,1 mrd kWh, staal 80 mln ton. kunstmest 120 mln ton en het goederenvervoer per trein 1,9 mrd ton: (v)ervoor te zorgen dat 40 procent van de belangrijkste produkten in de machine-industrie en de lichte industrie zou voldoen aan relatief geavanceerde internationale normen, of deze ten minste zou benaderen; (vi) een vergroting van het aandeel van de tertiaire sector in het BNP van het huidige percentage van 25 tot ongeveer 33 procent; en (vii) beperking van de gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei tot minder dan 12,5 per duizend.

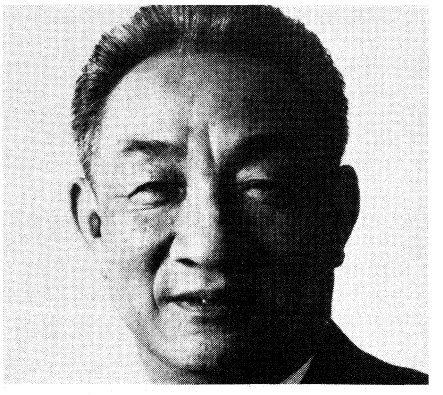

Zou Jiahua, een van de nieuwe vice-premiers.

Achtste vijfjarenplan (1991-'95). Het plan legde de nadruk op ,,structurele economische aanpassingen" om de verhouding tussen de landbouw en de industrie te verbeteren en de ,,irrationaliteiten" binnen de organisatiestructuur van ondernemingen weg te nemen. Structurele hervormingen zouden worden doorgevoerd op het gebied van planning, investeringen, financien, belastingheffing, bankwezen, prijzen, aanvoer van goederen, handel, buitenlandse handel en lonen. Hoewel in het plan werd gewezen op de consolidering en de ontw-ikkeling van de overheidssector, riep het plan tevens op tot een ,,aangepaste ontwikkeling" van de individuele en de particuliere sector, die beide een ,,waardevolleaanvullende rol" speelden.

GEPLANDE ECONOMISCHE GROEI VOLGENS HET ACHTSTE VIJFJARENPLAN (Gebaseerdop prijsniveau 1990)

	Doelstelling (mln yuan)	Totalegroei t.o.v.1990	Jaarl. groei
Bruto Nationaal Produkt	2.325.000	33,6%	6%
Landbouw-produktie	878.000	18,9%	3,5%
Industriële-produktie	3.270.000	37,1%	6,5%
Tertiaire sector		53,9%	9%

STREEFCIJFERS VOOR 1995 VOLGENS HET ACHTSTE VIJFJARENPLAN (in mln ton, behalve indien anders aangegeven)

Graan	445
Steenkool	1.230
Ruwe olie	145
Goederenvervoer per trein	1.650
Staal	72
Kunstmest	100
Cement	230
Ethyleen	2,3
Elektriciteit	810.000 mln kWh
Aardgas	20.000 mln m3

Zitting CPPCC. Benoeming van hervormingsgezinde vice-voorzitter

Op 4 april 1991 eindigde in Beijing de 13-dagen durende vierde zitting van het zevende Nationale Comité van de Politieke Raadgevende Conferentie van het Chinese Volk (CPPCC het voornamelijk ceremoniele forum van de regering voor het peilen van verschillende meningen)

Tijdens de slotzitting werd Ye Xuanping, gouverneur van de provincie Guangdong, gekozen tot nieuwe vicevoorzitter van de CPPCC. In de *Financial* Tzmes van 9 april werd gesuggereerd dat de hervormingsgezinde Ye, die Guangdong had veranderd in een ,,freewheelende,relatief autonome provincie", op deze nieuwe centrale post was benoemd om hem zijn regionale machtsbasis te ontnemen.

PRIJSSTIJGINGEN. CIJFERS OVER HET EERSTE KWARTAAL. DEVALUATIE

Op 24 april kondigde de regering aan dat zij de prijzen van door de staat gerantsoeneerd en voor consumptie bestemd graan en olie met ingang van 1 mei voor stadsbewoners zou verhogen. De prijsstijgingen waren nodig, zo werd gemeld, omdat de last van de overheidssubsidies de afgelopen 10 jaar verviervoudigd was.

Op 7 april, toen de economische cijfers over het eerste kwartaal van 1991 werden gepubliceerd, werd duidelijk dat voor de Chinese economie een periode van groei was aangebroken. De industriële produktie en de detailhandelsverkopen waren beide gestegen, met respectievelijk 13,7 en 13 procent. Een hoge functionaris van het Staatsbureau voor de Statistiek benadrukte met klem dat de vraag moest worden beheerst om te voorkomen dat de inflatie uit de hand zou lopen.

De regering bevestigde op 22 april dat zij een beleid voerde, waarbij de yuan in kleine, regelmatige stappen zou worden gedevalueerd, in een poging de export te bevorderen en de import te beperken. Volgens sommige berichten vormde dit beleid een eerste stap in de richting van een inwisselbare munt. Tussen 9 en 20 april werd de yuan in totaal 1,38 procent gedevalueerd tot een koers van $ 1 = 5,2819 yuan (zie pag. 274/2-'91 voor vorige devaluatie in november 1990).

RAPPORT VAN ASIA WATCH. TOESPRAAK VAN CARTER

De in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie Asia Watch publiceerde op 19 april een rapport, waarin werd gesteld dat de Chinese autoriteiten systematisch gebruik hadden **gr**maakt van gevangenen, ook politieke gevangenen, voor de produktie van goedkope goederen bedoeld voor de export naar de Verenigde Staten, Japan en Duitsland. Volgens sommige berichten zouden de aantijgingen (die het Chinese ministerie van buitenlandse zaken omschreef als ,,geheel ongegrond") zeker tot gevolg hebben dat het Amerikaanse Congres meer druk zou gaan uitoefenen op president Bush om de status van China als meest begunstigde handelspartner niet te vernieuwen.

Tijdens een toespraak aan het College van Buitenlandse Zaken van Beijing op 14 april, riep de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter de Chinese regering op alle politieke gevangenen vrij te laten. Carter, die een privébezoek aan China bracht, sneed tijdens gesprekken met Li Peng en Jiang Zemin ook de kwestie van de mensenrechten aan.

REGERINGSVERKLARING INZAKE „CONTRAREVOLUTIONAIRE PROCESSEN". BERICHTEN OVER ARRESTATIES. EXECUTIES IN WUHAN

Ren Jianxin, president van het Opperste Volksgerechtshof, verklaarde in zijn jaarverslag aan de NVC, dat hij op 3 april 1991 presenteerde, dat de gerechtshoven ,,nagenoeg" alle processen in verband met de ,,contra-revolutionaire rebellie" van 1989 hadden ,,afgerond".

Ondanks het rapport van Ren berichtte het persbureau *Reuter* op 10 april dat de studentenactivist Chen Yanbin 15 jaar gevangenisstraf had gekregen voor zijn betrokkenheid bij de beweging voor democratie. Op 18 april berichtte de ***Times*** dat nog eens twee studentenactivisten, Wang Zhixin en Li Minqi, binnenkort terecht zouden staan wegens ,,contrarevolutionaire misdaden". ***Ming*** Pao, een krant in Hongkong, meldde op 25 april dat Yang Zhou, de oprichter van Shanghai's eerste mensenrechtenorganisatie, het „Chinese Genootschap voor Onderzoek naar Mensenrechtenaangelegenheden", op 18 april gevangen was gezet. Volgens het bericht was ook Gu Bin, een lid van de studentenbeweging van 1986, begin april in Shanghai gearresteerd.

Het persbureau AFP berichtte op 28 april dat na een „gigantisch" openbaar proces in Wuhan, de hoofdstad van de provincie Hubei, 15 mensen waren geëxecuteerd en 125 anderen tot gevangenisstraffen warenveroordeeld.

DOOD VAN QIN BENLI

Qin Benli, hoofdredacteur van de *World Economic Herald*, stierf op 15 april in Shanghai op 73-jarige leeftijd. Qin had dit weekblad in 1980 opgericht Het blad had een belangrijke rol gespeeld in de campagne voor economische en politieke hervormingen in China, totdat het in april 1989 na het uitbreken van de studentendemonstraties door de autoriteiten werd opgeheven (zie ook pag 410/2 '90)

ONRUST IN TIBET

Er waren berichten dat de Chinese leiding in maart 1991 in Tibet beperkende maatregelen had ingesteld.

Het Monlam ofwel het Grote Gebedsfcstival werd verboden om protesten te voorkomen ter herdenking van de opstand in 1959. De Barkhor, het pad rond de Jokhang-tempel in Lhasa en het middelpunt van vorige protesten, werd volgens berichten op 2 maart door middel van bulldozers ontruimd. Later werden vijf monniken gearresteerd wegens het houden van een demonstratie.

De Dalai Lama, de Tibetaanse geestelijke leider, had op 10 maart verklaard dat tenzij China spoedig reageerde op de voorstellen die hij in juni 1988 had gedaan in het Europese parlement te Straatsburg (zie pag. 233/1-'89), hij zichzelf niet langer gebonden achtte aan het vredesplan van vijf punten, hoewel hij voorstander van onderhandelingen met China bleef. De voorstellen behelsden een autonoom Tibet waarbij China verantwoordelijk bleef voor defensie en buitenlandse zaken.

(Vor.ber.pag. 553/3 e.v.-1990)

INDIA

VERDERE ACTIES BIJ AYODHYA. BEROERING IN ANDHRA PRADESH EN UTTAR PRADESH. PREMIER VAN ANDHRA PRADESH TREEDT AF. SHEKHARS NIEUWE PUNJAB-INITIATIEF. PRESIDENTIEEL BESTUUR IN GOA. NIEUWE STAATSGOUVERNEURS

De hindoe-acties begin december 1990 rond de omstreden tempel bij Ayodhya leidden tot ernstige communautaire onlusten in grote delen van India. Pogingen Van aanhangers van de radicale Vishwa Hindi Parishad om eind oktober op het terrein van het heiligdom te beginnen met de bouw van een hindoetempel hadden tot ernstige geweldplegingen geleid (zie pag. 128/1 e.v.-'91). Ironisch genoeg was de nieuwste actie, die op 6 december van start ging, gebaseerd op een programma van satyragraha (geweldloos protest). Toen het geweld in andere delen van het land losbarstte, was het daarom in Ayodhya zelf relatief rustig.

Verwoeste huizen in Saharanpur (Uttar Pradesh) op 29 maart 1991, na drie dagen van gevechten tussen hindoes en moslims waarbij negen mensen omkwamen.

Het ernstigst was de situatie in de zuidelijke stad Hyderabad, de hoofdstad van Andhra Pradesh, waar zeker 200 mensen de dood vonden gedurende een week vol geweld die op 7 december begon Ook in Aligarh en Agra (Uttar Pradesh) braken zware onlusten los, waarbij mogelijk 100 mensen werden gedood in meedogenloze gevechten

Marri Cheni Reddy nam op 16 december ontslag als premier van de Congrespartij (I) in Andhra Pradesh, nadat hij een verklaring had afgelegd waarin hij de morele verantwoordelijkheid op zich nam voor de onrust in Hyderabad. Later die dag werd hij vervangen door N. Janardhan Reddy.

Ontmoeting tussen Shekhar en Mann inzake Punjab. Aantal slachtoffers in 1990

Op 28 december 1990 had Simranjit Singh Mann, leider van de Akali Dal Mann-factie, in Delhi een onderhoud over de Punjab met premier Chandra Shekhar. Manns beslissing om aan de gesprekken deel te nemen vormde een reactie op het herhaalde aanbod van Shekhars nieuwe regering om een dialoog te openen over de kwestie Punjab. Na de bijeenkomst verklaarde Mann dat Shekhar had ingestemd met het voeren van directe gesprekken met de militante leiders.

Mann had zich in oktober uit protest tegen de recente verlenging van het presidentieel bestuur in de staat uit de Lok Sabha teruggetrokken (zie pag. 127/3-'91). Voor de gesprekken met Shekhar had hij een volmacht gekregen om twee andere Akali Dal-facties (Badal en Longowal) bij het overleg te vertegenwoordigen.

Volgens *India Today* van 31 december waren in Punjab tussen 1 januari en 11 december 1990 in totaal 3.560 mensen om het leven gekomen. 53 procent van de doden waren burgers, 34 procent waren opstandelingen en 13 procent bestond uit leden van de veiligheidstroepen.

Presidentieel bestuur in Goa

Op 14 december 1990 werd Goa onder presidentieel bestuur geplaatst.

De verordening was een gevolg van de terugtrekking op 29 november van de Maharashtrawadi Gomantak Party (MGP) uit de acht maanden oude regering van het Progressive Democratic Front (PDF), waarvan zij de belangrijkste component vormde. Premier Luis Proto Barbosa was in functie sinds 14 april toen hij waarnemend premier Churchill Alamao (pag. 33012-'90) verving.

Wijzigingen staatsgouverneurs. Regering Pondicherry treedt af

Op 14 december 1990 werd een grootschalige herverdeling van de posten van staatsgouverneur bekendgemaakt.

Generaal O P. Malhotra, voormalig legerstafchef. werd benoemd tot gouverneur van Punjab. Malhotra verving Virendra Verma, die werd overgeplaats naar Himachal Pradesh als opvolger van Basavaiah Rachaiah, die op zijn beurt naar Kerala verhuisde. De gouverneur van Kerala Sarup Singh werd overgeplaatst naar Gujarat om de scheidende Mahipal Shastri te vervangen. Markandey Singh werd benoeind tot luitenant-gouverneur van het unieterritorium Delhi en Har Sarup Singh werd luitenant-gouverneur van het unieterritorium Pondicherry.

Op 27 december diende de 10 maanden oude regering van Pondicherry, bestaande uit een coalitie van Dravida Munnetra Kazhagam en Janata Dal onder leiding van DMK-premier D. Ramachandran (pag. 332/3-'90), haar ontslag in.

ONENIGHEID IN LOK SABHA OVER UITSLUITING PARLEMENTSLEDEN

De werkzaamheden in de Lok Sabha, het Lagerhuis van het Indiase parlement, werden van 2-4 januari 1991 onderbroken tijdens de behandeling van een omstreden uitsluitingsmaatregel tegen parlementsleden van de Janata Dal-partij (Socialistisch).

Doordat parlementsleden uit de voormalig regerende Janata Dal-partij (JD) overliepen om de JD(S) op te richten, was de regering van V.P. Singh in november 1990 gevallen, wat leidde tot de benoeming van JD(S)-leider Chandra Shekhar tot premier van een minderheidsregering (zie pag. 127/3 e.v.-'91). Volgens de Indiase wetten tegen het overlopen naar een andere partij, konden parlementsleden die zich bij een andere partij aansloten hun zetel verliezen, tenzij tenminste eenderde van hun partij hen volgde. Op dat moment had het totale aantal overlopers die omvang bereikt, maar toen stootten de JD-leiders 25 overlopers uit de partij en eisten zij dat de overige 37 overlopers zouden worden uitgesloten van het parlement aangezien hun aantal kleiner was dan het wettelijk vereist quotum.

Op 2 januari ontstond tumult toen bekend werd dat minister van justitie Subramanian Swamy had gedreigd de parlementsvoorzitter, Rabi Ray, te arresteren tenzij hij een uitspraak van het Hooggerechtshof accepteerde en voor onbepaalde tijd de termijn verlengde waarin de JD(S)-leden konden reageren op de uitsluitingsmaatregel. Op 4 januari bood Swamy de Lok Sobha zijn excuses aan; terwijl Chandra Shekhar probeerde de crisis te bezweren door de parlementsleden te verzekeren dat het parlement soeverein was en dat de rechten van de parlementsvoorzitter zouden worden beschermd.

De parlementsvoorzitter sprak zich op 11 januari uit voor uitsluiting met onmiddellijke ingang van acht parlementsleden, van wie er vijf minister waren, onder andere minister van buitenlandse zaken V. C. Shukla en minister van volksgezondheid Shakul-Ur-Rehman. (Er werd bekendgemaakt dat de acht in hoger beroep zouden gaan.) De overige 29 overlopers kregen het „voordeel van de twijfel".

De factie van 54 leden van de oorspronkelijke JD zou in organisatorisch op-

zicht worden behandeld als een nieuwe partij.

De vijf betrokken ministers zouden de wens te kennen hebben gegeven af te treden, maar Chandra Shekhar wees hun ontslag van de hand en stelde zich op het zuiver formele standpunt dat zij zes maanden als minister konden aanblijven zonder lid te zijn van het parlement

Wijzigingen in partijtop

Shiv Shakar trok zich op 2 januari 1991 terug als oppositieleider in de Rajya Sabha (het Hogerhuis), nog voordat de Congrespartij (I)claimde daar de grootste oppositiepartij te zijn. In de Lok Sabha had de voorzitter eerder ai de Bharatiya Janata-partij (BJP) erkend als grootste oppositiepartij.

Op 14 januari trad de secretaris-generaal van de Congrespartij (I).C.K. Jaffer Sharief. af om gezondheidsredenen. Hij was belast geweest met de partijaangelegenheden in Uttar Pradesh en Maharashtra, waar vier ministers van de Congres (I)-regeringvan Sharad Pawar eisten dat hij moest opstappen. Na besprekingen met partijvoorzitter Rajiv Gandhi op 23 en 24 ianuari in New Delhi, waarbij Pawars ontslag werd verworpen, werd de regering van Maharashtra met 11 leden uitgebreid tot 33 om het draagvlak te verbreden en de interne partijruzies te beëindigen.

Op 7 januari werd bekendgemaakt dat Murli Manohar Joshi, secretaris-generaal van de BJP, unaniem als opvolger van L.K. Advani was gekozen tot partijvoorzitter voor een periode van twee jaar met ingang van 1 februari.

De verkiezing van Joshi, hoogleraar natuurkunde aan de Universiteit van Allahabad, was een bevesting van het BJP-beleid om jonge leiders naar voren te schuiven. Joshi, die algemeen bekend stond als directer dan zijn voorganger, was tegen een seculier democratisch model voor India, en benadrukte daarentegen de intrinsieke band tussen het hindoeïsme en de identiteit van India als natie.
Terwijl de verkiezing van de nationale partijvoorzitter rustig verliep, brachten de verkiezingen van partijfunetionarisscn in dc deelstaten aan het licht dat de BJP veel te lijden had van factievorming. Dit leidde tot het ingrijpen van de partijtop in een poging de partij een grotere schijn van eenheid terug te geven. Een splitsing in de partijafdeling van de deelstaat Bihar werd op 6 januari formeel toen de afgescheiden groep een nieuwe partij oprichtte.
De samenstelling van het belangrijkste beleidsbepalend orgaan van de Janata Dal-partij, het politieke comité, werd op 15 januari gewijzigd. S. R. Bommai, de partijleider, werd de nieuwe voorzitter.

ONLUSTEN IN AYODHYA

Subodh Kant Sahay, staatsminister van binnenlandse zaken, maakte op 2 januari 1991 in het Indiase parlement bekend dat 890 mensen waren gedood en bijna 4 000 mensen waren gewond tijdens de 15 weken durende botsingen tussen hindoes en moslims n a v de hindoe-agitatie in Ayodhya (zie hierboven) Alleen al in de eerste twee weken van december 1990 waren 332 doden gevaiien.

Een 40-daags passief protest in Ayodhya eindigde op 14 januari toen meer dan 7.500 hindoe-vrijwilligers werden gearresteerd, onder wie meer dan 1.300 vrouwen. Op 16 januari maakte premier Mulayam Singh Yadev van Uttar Pradcsh de benoeming bekend van een drie leden tellende gerechtelijke commissie. Deze commissie moest een onderzoek instellen naar het schieten door de politie bij Ayodhya op 30 oktober en 3 november, en de daaropvolgende communautaire rellen in verscheidene plaatsen in de deelstaat. Hij maakte ook de oprichting bekend van een vredesmacht om in de toekomst het hoofd te bieden aan het communautair geweld en terrorisme.

Na een derde gespreksronde over oplossingen voor het Ayodhya-geschil besloten hindoe- en moslimleiders van respectievelijk de Vishwa Hinu Parishad (VHP)en het All India Babri Masjid Action Committee (AIBMAC)op 10 januari commissies van deskundigen in te stellen, die de documenten moesten onderzoeken waarmee beide partijen hun aanspraken ondersteunden De commissies zouden voor 5 februari een rapport uitbrengen

ONTWIKKELINGEN IN DE DEELSTATEN

Goa - Het presidentieel bestuur, dat in Goa reeds 43 dagen van kracht was, werd op 25 januari 1991 opgeheven toen de leider van een zich van de Maharashtrawadi Gomantak Party (MGP) afgescheiden groep, Ravi S. Naik, werd beëdigd als premier. Naik, die op 5 januari met de gouverneur had gesproken om zijn aanspraak op de vorming van een regering te benadrukken, verklaarde dat hij de steun genoot van 23 leden van het 39 zetels tellende parlement, onder wie zich ook leden van de Congrespartij (I)bevonden.
Op 18 februari won premier Naik een vertrouwensvotum in het deelstaatparlement.

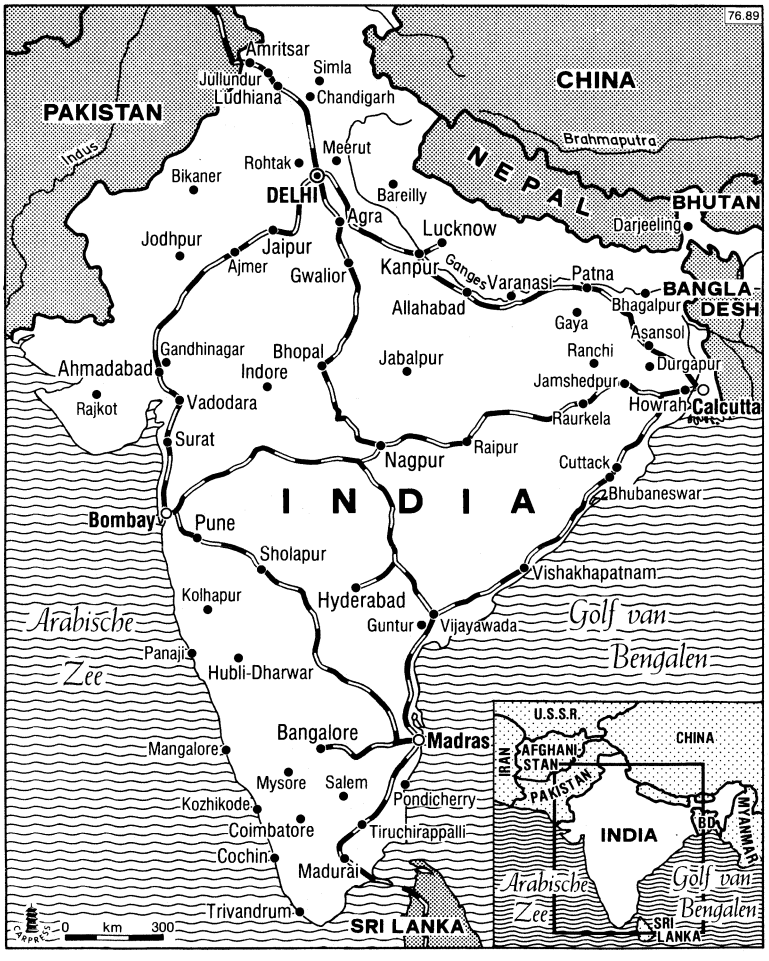

Assam - De staatsminister van binnenlandse zaken Subodh Kant Sahay maakte op 19 januari bekend dat de National Socialist Liberation Council van Nagaland en het United Liberation Front van Assam (ULFA) beide waren verboden omdat zij nauw betrokken waren bij ,,extremistische activiteiten". De campagne van de autoriteiten om verdachte militanten te arresteren ging door, hoewel het ULFA op 28 januari in een verklaring liet weten bereid te zijn op ieder bemiddelingsinitiatief in te gaan.
Op 2 februari meldde *PTI* dat het ULFA zijn voorwaarden voor besprekingen met de centrale regering had geformuleerd in een recente brief aan de gouverneur van Assam, D.D. Thakur. Deze voorwaarden behelsden o.a. een onmiddellijke opheffing van het in november 1990 ingestelde presidentiële bestuur (zie pag. 129/3-'91) en de afkondiging van een staakt-het-vuren.

De *Financial Times* meldde op 19 februari dat het ULFA die maand zijn gewelddadige aanvallen had opgevoerd en had gedemonstreerd dat het, ondanks de aanwezigheid van een sterke legereenheid in de deelstaat, nog alleszins intact was.
Op 22 februari werd de secretaris-generaal van de Congrespartij (I)in Assam, Manavendra Sharma, in Guwahati vermoord, naar werd verondersteld door ULFA-strijders.

Bihar - Op 15 januari begonnen besprekingen op verzoek van stammen uit de streek Jharkland in Bihar, die een afzonderlijke deelstaat eistenvoor 13 districten in die streek. De besprekingen, die moeizaam verliepen, werden bijgewoond door de deelstaatminister van stammenaangelegenheden Karam Chand Bhagat en vertegenwoordigers van de Jharkhand Mukti Morcha.
Op 13 februari werd Mohammad Yunus Saleem als gouverneur van Bihar ontslagen, nadat hij kritiek had geleverd op de beslissing om de deelstaat Tamil Nadu onder presidentieel bestuur te plaatsen (zie hieronder). Gouverneur B. Satya Narain Reddy van Uttar Pradesh werd vervolgens tevens met het gouverneurschap van Bihar belast.

Punjab - Chandra Shekhar zei op 2 januari tegen ambtenaren van binnenlandse zaken dat hij ,,geen enkele garantie gegeven" had tijdens zijn recente besprekingen met Akali Dal-leider Simranjit Singh Mann (zie pag. 493/1/2 - '91). Op 9 januari liet hij een parlementaire commissie echter weten dat de centrale regering ,,werkte aan een uitgebreid actieplan om het bestuur in Punjab te vernieuwen": ook sloot hij grondwetswijzigingen niet uit om meer autonomie mogelijk te maken zolang alle andere politieke partijen hun medewe king in deze kwestie verleenden.
In een toespraak tot een bijeenkomst in een Sikh-tempel op 10 januari beloofde de premier streng op te treden tegen degenen die onschuldige mensen doodden, of dat nu terroristen of leden van de veiligheidstroepen waren.
Tijdens een bijeenkomst in Chandigarh op 12 januari besloten vooraanstaande Akali-leiders, die de Mann-, Badal- en Longowal-groepen vertegenwoordigden, zich aaneen te sluiten tot één enkele Akali Dal-groepering, die Shiromani Akali Dal (SAD)zou gaan heten. Mann, de leider van de nieuwe groepering, zei dat voortaan geen Akali Dal meer genoemd zou worden naar een individu en dat ,,wij nu één doel hebben, het recht op zelfbeschikking voor Sikhs".

In een reactie op een actie van separatisten waarbij opnieuw doden waren gevallen. herhaalde Chandra Shekhar tijdens een bezoek aan Chandigarh op 20 januari dat de centrale regering bereid was tot besprekingen met iedere groep die beloofde de vrede te herstellen in Punjab, maar hij zei ook dat zijn regering geen enkel compromis zou sluiten wat het gebruik van geweld betrof. Op 22 januari ontploften tegelijkertijd twee bommen in het hoofdkwartier van politie en het gerechtsgebouw in New Delhi, waarbij 43 mensen gewond raakten. Op 31 januari zegde de regering een vrijgeleide toe aan Sikh-militanten, die het aanbod van de premier accepteerden om vredesbesprekingen te voeren.

Karnataka - Op 1 januari trad Bhanu Pratap Singh af als gouverneur van Karnataka en werd hij vervangen door Khurshid Alam Khan, gouverneur van Goa, die ook de laatstgenoemde post bleef bekleden.

Tamil Nadu - Chandra Shekhar ontsloeg de regering van Tamil Nadu op 30 januari en stelde de deelstaat onder direct bestuur waardoor het aantal direct door de centrale regering bestuurde deelstaten op vier kwam.

Indiase regeringsfunctionarissen zeiden dat de aanleiding tot het ontslag de verhoogde activiteit was van Srilankaanse Tamil-militanten in de deelstaat, wat leidde tot de ,,verstoring van gezag en orde". Het besluit werd algemeen beschouwd als een poging de Srilankaanse regering te steunen in haar oorlog tegen de Tamil-guerrillastrijders en werd bekendgemaakt aan het eind van een driedaags bezoek van minister van buitenlandse zaken Shukla aan Sri Lanka.

De gouverneur van Tamil Nadu, Surjit Singh Barnala, weigerde formeel de instelling van het presidentiële bestuur aan te hevelen, waarmee hij zich het ongenoegen van de centrale regering op de hals haalde. President Venkataraman trachtte Barnala toen over te plaatsen naar Bihar (als opvolger van Saleem, zie hierboven), maar Barnala weigerde dit en trad als gouverneur af. Daarop werd Bhishma Narain Singh van de Congrespartij (I) in zijn plaats benoemd.

Volgens de *Independent* van 7 februari werden de dag daarvoor meer dan 26.000 mensen in Tamil Nadu gearresteerd tijdens een algemene proteststaking tegen het presidentiële bestuur.

POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN FEBRUARI. BUITENLANDSE BETREKKINGEN

In februari 1991 werkten verschillende politieke partijen, facties en machthebbende figuren in toenemende mate toe naar de onvermijdelijkheid van algemene verkiezingen in 1991. In dit stadium ondersteunde de Congrespartij (I) vooralsnog de kwetsbare door Chandra Shekhar geleide minderheidsregering van de Janata Dal (S),maar zij kreeg in ruil voor deze steun een aantal belangrijke concessies gedaan.

Ontslag ,,gediskwalificeerde" ministers

Op 19 februari dienden vijf ministers hun ontslag in nadat hun in januari het lidmaatschap van de Lok Sabha was ontnomen krachtens de wet die overloperij verbood (zie bovenstaand bericht). Op 21 februari accepteerde president Ramaswamy Venkataraman de ontslagaanvragen, maar premier Chandra Shekhar maakte geen vervanging bekend. Volgens een bericht op 21 februari van de *Press Trust of India (PTI)* had de Congrespartij (I) gedreigd haar steun te zullen intrekken als de betrokken ministers niet zouden worden ontslagen.
Het ging om de volgende vijf ministers:

V.C. Shukla (buitenlandse zaken); Shakul-Ur-Rehman (gezondheid en gezinszorg); Bhagya Gowardhan (staatsminister voor arbeidskrachten); Sarwar Hussain (staatsminister voor voedselvoorziening en civiele voorraden); Basavaraj Patil (staatsminister voor staal en mijnbouw).

Ommekeer in regeringsbeleid ten aanzien van Amerikaanse bijtankrechten

Op 17 februari maakte Chandra Shekhar bekend dat Amerikaanse militaire vliegtuigen niet langer toestemming zouden krijgen in India bij te tanken op weg naar het oorlogsgebied in de Golf.

Eind 1990 had Shekhar de VS het recht gegeven in India bij te tanken. Naar verluidt had de Amerikaanse regering daarop gereageerd door een IMF-lening aan India te vergemakkelijken (zie hieronder). De weerstand tegen dit besluit nam begin februari toe. Ten slotte werd Shekhar gedwongen stappen te ondernemen toen de Congrespartij (I) op 16 februari aankondigde zich niet te zullen verzetten tegen een motie van wantrouwen tegen de regering tenzij het bijtanken werd stopgezet.

Presentatie van de begroting uitgesteld. IMF-financiering. Betalingsbalanscrisis

Op 20 februari maakte de regering bekend dat ze de presentatie van de begroting voor 1991-'92, waarover de Lok Sabha op 28 februari zou beslissen, had uitgesteld. De bekendmaking kwam slechts enkele uren voordat de Lok Sabha bijeen zou komen voor de jaarlijkse begrotingsronde.

In een aantal berichten werd beweerd dat tot uitstel was besloten nadat de leiders van de Congrespartij (I) druk hadden uitgeoefend omdat ze vreesden dat de begroting dermate impopulair zou zijn dat er zeker verlies aan steun voor de partij uit zou voortvloeien.

Volgens sommige bronnen betekende het uitstel een serieuze bedreiging voor de onderhandelingen die India voerde met het IMF voor een ,,standby"-krediet van $ 2 mrd. Op 21 februari berichtte de *Financial Times* dat het krediet alleen zou worden verschaft als de begroting voor 1991-'92 een ,,geloofwaardig stabiliseringspakket" bevatte.

Medio januari had India van het IMF garanties ter waarde van $ 1,8 mrd gekregen (waarvan S 777 mln als de eerste tranche van een standby regeling) om zijn deviezenreserves weer op peil te brengen. Deze waren teruggelopen als gevolg van gestegen olieprijzen en het wegvallen van betalingen uit de Golf, met als gevolg dat de deviezenreserve eind 1990 een nog niet eerder vertoond dieptepunt had bereikt.

De regering was in november al gedwongen geweest de goudreserves te herwaarderen om te zorgen voor een aanvullende dekking van de roepie. Tegelijkertijd was het ministerie van financiën ter financiering van de import begonnen met de verkoop van de buitenlandse obligaties die het in bezit had. Eind december waren praktisch alle buitenlandse obligaties verkocht, maar India kwam toch zeer dichtbij een technisch in gebreke blijven van de rentebetalingen over de buitenlandse schulden.

Minister van buitenlandse zaken bezoekt China. Overeenkomst over hervatting grenshandel

Van 1-6 februari bracht V.C. Shukla een bezoek aan China. Hij voerde onder andere besprekingen met zijn Chinese collega Qian Qichen en met premier Li Peng. Op 2 februari werd overeengekomen om de grenshandel, die sinds de Chinees-Indiase oorlog in 1962 was gestopt, weer te hervatten. Het bezoek van Shukla maakte duidelijk dat de betrekkingen tussen India en China na het bezoek van Rajiv Gandhi aan Beijing van 19-23 december 1988 beter waren geworden.

Dat bezoek, het eerste van een Indiase premier aan China in 34 jaar, had geleid tot de oprichting van een gezamenlijke werkgroep voor oplossing van de grensgeschillen tussen beide landen. Deze werkgroep kwam voor het eerst bijeen in Beijing tussen 30 juni en 4 juli 1989.

Van 6-8 februari 1991 vond in Beijing de tweede bijeenkomst plaats van de gezamenlijke Chinees-Indiase groep voor economie, handel, wetenschap en technologie, welke in september 1989 te New Delhi haar eerste bijeenkomst had gehouden.
Op de slotdag van de tweede bijeenkomst tekenden de Indiase minister van handel Subramanian Swamy en de Chinese minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel Li Lanqing een protocol over de openstelling van Garbyang, een Indiase stad nabij de grens tussen Uttar Pradesh en Tibet, alwaar een nieuwe doorgangsroute voor Chinees-Indiase grenshandel werd geopend.
Krachtens het protocol werden 14 gebieden aangewezen waarop de handel en de economische samenwerking tussen de twee landen zouden moeten groeien, en gedifferentieerder en meer in evenwicht gebracht zouden moeten worden.

ONTWIKKELINGEN IN ANDERE DEELSTATEN

Manipur - Op 16 februari 1991 vond in Manipur een scheuring plaats binnen de Volkspartij van Manipur (MPP), waarbij het ene deel premier Raj Kumar Ranbir Singh steunde en het andere deel MPP-voorzitter Haobam Bhuban Singh. De MPP was de voornaamste partij binnen het regerende Verenigd Wetgevend Front (ULF. zie pag 332/2/3-'90).

Gujarat - In Gujarat ging de door Indubhai Patel geleide partij Gujarat Janata op 4 februari samen met de regeringspartij van de deelstaat, de Janata Dal (zie pag. 332/1/2-'90).

Kerala - Bij districtsverkiezingen in Kerala op 30 januari behaalde het regerende Links Democratisch Front (LDF, zie pag. 93/2/3-'89) een wat het dagblad de *Hindu* een ,,adembenemende overwinning" noemde. Het Front behaalde in 12 van de 14 districten in de deelstaat een absolute meerderheid in de raden.

AFTREDEN REGERING-SHEKHAR. VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN

Aan de pogingen van de Chandra Shekhar (S)-factie van de Janata Dal om haar minderheidsregering, die sinds november 1990 aan de macht was (zie pag. 128/3 e.v.-'91), te continueren, kwam op 6 maart een einde toen premier Shekhar aftrad. Hij bleek niet langer bereid de politieke prijs te betalen welke verlangd werd door de Congrespartij (I) van Rajiv Gandhi voor haar steun in het parlement. Zowel Shekhar als Gandhi had nog onlangs de noodzaak benadrukt van stabiliteit wat de regering betreft, vooral met het oog op de lopende onderhandelingen met het IMF (zie hierboven).

De doorslaggevende gebeurtenis was een eis van Gandhi op 4 maart inzake een ,,adequaat optreden" tegen degenen die een surveillance van zijn huis in New Delhi hadden geregeld door twee politiemannen uit Haryana, die wa-

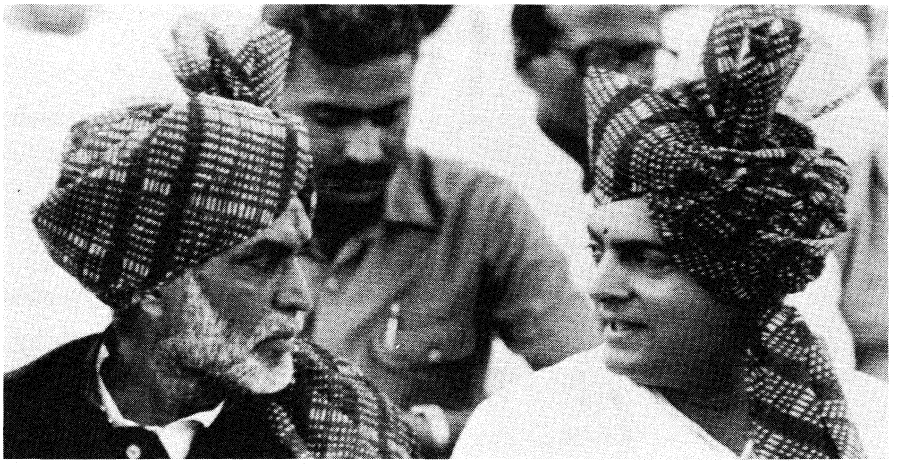

De Indiase premier Chandra Shekhar (l.) in gesprek met de leider van de Indiase Congrespartij (I), Rajiv Gandhi, tijdens een ontmoeting op 5 maart 1991.

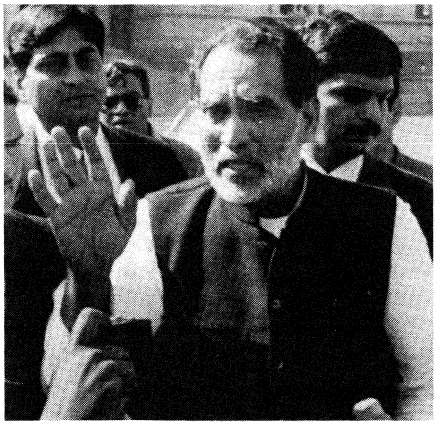

Chandra Shekhar na zijn aftreden als premier van India op 6 maart 1991.

ren betrapt toen zij ,,rondsnuffelden" bij ontmoetingen van Gandhi met dissidenten van de Janata Dal (S). De Congrespartij (I) eiste het aftreden van de regering van Haryana, van zijn vroegere p emier Om Prakash Chauthala - tevens secretaris-generaal van de Janata Dal (S) - en van de minister van verbindingen Sanjay Singh. Om deze eisen kracht bij te zetten ging de Congrespartij over tot een parlementsboycot welke de steun kreeg van de Bharatiya Janata partij, die op haar beurt protesteerde tegen een telefoonafluisteraffaire. Door deze boycot was geen quorum aanwezig bij de zitting van de Lok Sabha op 5 maart.

Aanvankelijk bood Shekhar zijn verontschuldiging aan voor de surveillance en stelde hij een gemeenschappelijk parlementair onderzoek voor. Maar toen de Congrespartij (I) dit onvoldoende achtte, concludeerde Shekhar blijkbaar dat Gandhi hoe dan ook van plan was uiteindelijk zijn eigen Congrespartij-regering te vormen. Daarop bood hij zijn ontslag aan met het advies nieuwe verkiezingen uit te schrijven teneinde ,,dewaardigheid van de natie te redden", aldus Shekhar in een radiotoespraak op 7 maart.

De parlementszitting werd op 7 maart verdaagd tot 11 maart. President Ramaswamy Venkataraman, die Shekhars ontslag had aanvaard, schortte niettemin zijn besluit over het uitschrijven van verkiezingen op.

Een ontbinding van het parlement zou de goedkeuring van het amendement op de grondwet, noodzakelijk voor een verdere verlenging van het presidentiële bestuur in Punjab, onmogelijk maken. Ook zou de maatregel India zonder begroting laten. (Een resolutie die de uitgaven voor vier maanden toestond, nadat het lopende financiële jaar op 31 zou zijn beëindigd, was op 4 maart ingediend, nadat de Congrespartij (I) eind februari haar steun aan de regering-Shekhar voor een volwaardige begroting had geweigerd te verlenen.)
Critici beweerden echter dat het uitstel van het besluit over eventuele verkiezingen in de praktijk ruimte bood aan Gandhi en een sterk verdeelde Congrespartij (I) om na te gaan of een regering kon worden samengeflanst.

Op 10 maart diende Gandhi een formeel verzoek tot het houden van nieuwe verkiezingen in. Op 11 en 12 maart kwam de Lok Sabha bijeen om essentiële zaken af te ronden, op 13 maart werkte de Rajya Sabha zijn agenda af en één uur later ontbond de president het parlement, met de opdracht dat er op 3 juni een nieuw parlement moest zijn. Shekhar werd verzocht als waarnemend premier aan te blijven tot na de verkiezingen. Op 12 april werd bekendgemaakt dat die op 20, 23 en 26 mei zouden worden gehouden.

Beide kamers van het parlement hadden uiteindelijk nog de begrotingsresolutie, het amendement op de grondwet en resoluties inzake de verlenging van het presidentiële bestuur in Punjab (op 13 maart formeel verlengd met nog eens zes maanden) en Assam (op 13 maart verlengd met nog eens zes maanden vanaf eind mei) aanvaard. Voorts was nog een maatregel goedgekeurd om de parlementaire pensioenen met 150 procent te verhogen.

BUITENLANDSE-VALUTACRISIS. IMPORTBEPERKENDE MAATREGELEN. JAPANS NOODHULPPAKKET

Op een persconferentie in Delhi op 14 april 1991, verzekerde minister van financiën Yaswant Sinha India's internationale crediteuren dat de regering niet zou verzuimen haar schulden af te lossen. Een herschikking van de schuldenlast wees hij van de hand.
De Reserve Bank of India (RBI), de centrale bank, had op 20 maart strenge beperkingen ingevoerd op importen in een poging de uittocht van harde valuta te beperken, nadat de voorraad buitenlandse valuta sterk was verminderd. De buitenlandse valutareserves waren begin maart tot ongeveer $ 2,3 mrd gedaald, hetgeen nauwelijks voldoende was om de invoer van drie weken te bekostigen.

De buitenlandse-valutacrisis, de tweede in drie maanden, was het gevolg van de vertraging in de onderhandelingen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) over een hulpkrediet ter waarde van $ 2 mrd (zie bericht hierboven).

Tijdens een bezoek aan Japan van 10-13 april wist Sinha $ 350 mln aan noodhulp veilig te stellen ter aanvulling van de buitenlandse-valutareserves. Japan zegde tevens toe $150 mln bij te dragen aan een energielening voor de lange termijn, die deel uitmaakte van een gezamenlijk financieringspakket met de Aziatische Ontwikkelingsbank. Als tegenprestatie voor de leningen schrapte India vijf Japanse bedrijven van een zwarte lijst. De bedrijven waren op die lijst geplaatst nadat zij waren beschuldigd van het aanbieden van ,,smeergelden" om een contract voor de aanleg van een oliepijpleiding te bemachtigen

ONTWIKKELINGEN IN DEELSTATEN (APRIL 1991)

Punjab - De verkiezingscommissaris kondigde op 24 april 1991 aan dat in Punjab op 22 juni, een maand na de algemene verkiezingen in de rest van het land, verkiezingen op nationaal en deelstaatniveau zouden worden gehouden. De Congrespartij (I) en veel andere partijen waren het hiermee oneens. Echter, volgens een bericht in de Times van 25 april hadden de drie belangrijkste Panthic-commissies, wier aangesloten organisaties de separatistische strijd in de deelstaat aanvoerden, besloten kandidaten te stellen voor de verkiezingen.

Op 17 en 19 april hadden vooraanstaande separatisten in Delhi een ontmoeting gehad met premier Chandra Shekhar. Op 20 april werd bekendgemaakt dat een groot aantal Sikhjongeren, dat voor kleine overtredingen gevangenzat, zou worden vrijgelaten.

Assam - Op 24 april maakte de voorzitter van de verkiezingscommissie tevens bekend dat in Assam op 6 en 8 juni verkiezingen op nationaal en deelstaatniveau zouden worden gehouden.

Op 17 april had Shekhar de al vijf maanden durende militaire operatie Bajrang van het leger in de deelstaat opgeschort, nadat het separatistische Verenigd Bevrijdingsfront van Assam (ULFA) garanties had gegeven dat het de verkiezingen niet zou verstoren. (Op 4 maart had het ULFA, beschuldigd van 97 moorden sinds 27 november 1990, een eenzijdig staakt-het-vuren afgekondigd.)

Jammu en Kashmir - Krachtens een presidentieel besluit van 18 april werd de deelstaat Jammu en Kashmir van de nationale verkiezingen in mei uitgesloten.

De dochter van een lokale politicus Nahida Imtiaz Soz, die op 27 februari in Srinagar was ontvoerd door het Studentenbevrijdingsfront van Jammu en Kashmir, werd op 8 maart vrijgelaten in ruil voor de vrijlating van een gedetineerde ,,door Pakistan getrainde militant", Mushtaq Ahmed. Onder de heftige schermutselingen tussen moslim-separatisten en Indiase veiligheidstroepen waren incidenten op 10 maart, waarbij 11 mensen omkwamen, en op 17 maart, toen 17 mensen werden gedood; er werden ca. 1.000 arrestatiecverricht.
Op 20 maart verwierpen de Indiase autoriteiten beschuldigingen van de Pakistaanse regering over schendingen van mensenrechten, omdat die volgens de Indiase versie waren gebaseerd op een ,,terroristische desinformatiecampagne"; de ernstigste beschuldiging betrof een massale verkrachting op 23 februari van 30 a 60 vrouwen en meisjes in het dorp Kunan

Poshpura, dat toen door 800 militairen van de 4de Rajput Rifles zou zijn afgegrendeld
India en Pakistan versterkten naar verluidt beide hun grenstroepen op 26 maart na driedaagse schermutselingen in Keran (Kashmirvallei)en in Rajouri en Poonch (Jammu)

In Kashmir ontvoerde de militante Moslem Crusade Force (MCF) op 31 maart twee Zweedse ingenieurs Olle Lonnaeus en Johan Jansson waren de eerste buitenlanders die bij de opstand in Kashmir gevangen werden genomen De MCF eiste dat de VN en de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een afvaardiging naar de Kashmir-vallei zouden sturen om een onderzoek in te stellen naar de vermeende gruweldaden van de Indiase veiligheidstroepen in dit gebied De Indiase regering had eerder geweigerd internationale mensenrechtenorganisaties toegang te verlenen

Haryana - Op 6 april werd Haryana onder presidentieel bestuur geplaatst nadat drie leden van de Janata Dal (S)volgens de wet tegen het overlopen naar een andere partij waren uitgesloten van de verkiezingen en nadat de omstreden premier Om Prakash Chauthala had geweigerd aan te tonen dat hij kon bogen op een meerderheid in het parlement.

Chautala was bij een regeringsreorganisatie op 23 maart opnieuw premier geworden, met oud-premier Hukam Singh als zijn plaatsvervanger. Toen hij echter niet over een stabiele meerderheid bleek te beschikken, had Chautala zelf op 26 maart aanbevolen deelstaatverkiezingen te laten samenvallen met de nationale verkiezingen die voor eind mei op het programma stonden.

Kerala - Het deelstaatparlement van Kerala werd op 5 april ontbonden, vooruitlopend op de gelijktijdig te houden nationale en deelstaatverkiezingen in mei.

JAPAN

KABINETSWIJZIGINGEN. LDP-PARLEMENTARIËR AANGEKLAAGD BIJ FINANCIEEL SCHANDAAL

Op 29 december 1990 maakte premier Toshiki Kaifu een ingrijpende kabinetswijziging bekend waarbij hij 17 van de 21 kabinetsleden verving Het nieuwe kabinet was het derde dat door Kaifu werd gevormd sinds hij medio 1989 zijn ambt had aanvaard, maar het was de eerste belangrijke wijziging sinds februari 1990

De druk om het kabinet te wijzigen was toegenomen nadat factieleiders van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) op 11 december hadden besloten dat voor het einde van het jaar een kabinetswijziging moest plaatsvinden. Van oudsher boden de veelvuldige kabinetswijzigingen aan factieleiders van de LDP de mogelijkheid om de loyaliteit van hun leden te belonen door regeringsfuncties voor hen te bemachtigen.
Bij deze gelegenheid had Kaifu zich echter verzet tegen deze handelwijze met het argument dat de stabiliteit en continuïteit van het kabinet van het allerhoogste belang waren op een moment waarop de regering onder druk stond van het effect van de Golfcrisis en van de mislukking van de „Uruguay-ronde" van internationale handelsbesprekingen. Het feit dat hij uiteindelijk werd gedwongen zich te schikken naar de wensen van zijn hogere LDP-collega's werd uitgelegd als een verder bewijs van zijn gebrek aan gezag binnen de regerende partij.

In twee opzichten slaagde Kaifu er echter in zijn zin door te drijven. De belangrijke posten buitenlandse zaken, financiën en hoofdsecretaris van het kabinet bleven bij de reorganisatie ongewijzigd. Kaifu wist ook het hoofd te bieden aan druk om in het nieuwe kabinet LDP-leden op te nemen, die door het Recruit-schandaal in opspraak waren gekomen. Dit betekende dat de factieleiders Michio Watanabe, Kiichi Miyazawa en Shintaro Abe (een voormalige premier) van openbare functies bleven uitgesloten. Ieder van hen bezat een enorme invloed binnen de partij en werd beschouwd als een mogelijke premier. Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - *Toshiki Kaifu; justitie - Megumu Sato; buitenlandse zaken - *Taro Nakayama; financiën - *Ryutaro Hashimoto: onderwijs - Yuaka Inoue: gezondheidszorg en welzijn - Shiniichiro Shimojo; landbouw, bosbouw en visserij - Motoji Kondo; internationale handel en industrie - Eiichi Nakao; transport - Kanezo Muruoka; PTT - Katsutsugu Sekiya; arbeid - Sadatoshi Ozato; bouwnijverheid - Yuji Ohtsuka; binnenlandse zaken - Akira Fukida.
Staatsministers: hoofdsecretaris kabinet - *Misoji Sakamoto; directeur-generaal bureau (dgb) beheer en samenwerking - Man Sasaki; dgb ontwikkeling Hokkaido en Okinawa - Yoichi Tani; dgb defensie - Yukihiko Ikeda; dgb economische planning - Michio Ochi; dgb wetenschap en technologie - Akiko Santo; dgb milieu - Kazuo Aichi; dgb nationaal land - Mamuro Nishida.

"portefeuille ongewijzigd

De portefeuilleverdeling onder de verschillende LDP-facties bleef praktisch onveranderd, hoewel de Abe-factie (de op één na grootste binnen de partij) een ondergeschikte post verwierf ten koste van Kaifu's eigen kleine Komato-factie. Dit was klaarblijkelijk de prijs voor het behoud van de diensten van Nakayama, een vooraanstaand lid van de Abe-factie. De grootste factie binnen de LDP, die van ex-premier Noboru Takeshita, behield haar zes portefeuilles, ofschoon haar invloed verder afnam door de op dat moment gevoerde machtsstrijd tussen Takeshita zelf en zijn voormalige bondgenoot Shin Kanemaru. De enige vrouw die was opgenomen in het kabinet, was Akiko Santo, een televisiepresentatrice en lid van de Takeshita-factie.
De verdeling van de ministersposten onder de LDP-facties w-erd: Takeshita: zes; Abe: vijf; Miyazawa: vijf; Watanabe: drie; Komato: twee.
De drie hoogste LDP-functionarissen onder wie de secretaris-generaal van de partij, Ichiro Ozawa. behielden hun functie.

Aanklacht tegen oud-minister. Mogelijk pact met Komeito mislukt

Kaifu werd gesterkt in zijn voornemen om ministers te weren die door het Recruit-schandaal in opspraak waren gekomen, doordat in december een nieuw schandaal aan het licht kwam. Op 26 december, daags voordat hij in staat van beschuldiging werd gesteld wegens belastingontduiking, trad de vroegere

Het op 29 december 1990 gevormde Japanse kabinet, met op de eerste rij (v.l.n.r.)Eiichi Nakao (internationalehandel en industrie),Ryutaro Hashimoto (financiën),premier Toshiki Kaifu. Taro Nakayama (buitenlandse zaken) en Misoji Sakamoto (hoofdsecretaris kabinet). Links vooraan achter hen staat mevr. Akiko Santo, directeur-generaal van het bureau voor wetenschap en technologie.

LDP-minister Toshiyuki Inamura, die in 1986-'87 directeur-generaal van het niilieubureau was geweest, uit de partij.

De aanklacht volgde op een onderzoek van het Openbaar Ministerie van het district Tokio naar beschuldigingen dat hij geen opgave had gedaanvan een winst van 2,8rnrd yen ($ 1,00 = 135.622 yen volgens de koers van 31 december 1990). die hij had gemaakt met tijdens zijn ambtsperiode op de aandelenmarkt verrichte transacties. Volgens beweringen waren sommige van deze transacties tot stand gebracht met behulp van voorkennis die was verstrekt door Mitsuhiro Kotani, de leider van een speculatiesyndicaat. Deze had in 1990 schuld bekend naar aanleiding van een aanklacht wegens manipulatie van aandelenprijzen. Tegen hem liep nog steeds een onderzoek wegens verdenking van andere overtredingen. Inamura was de zeventiende persoon die werd vervolgd in verband met Kotani, maar de eerste politicus. die op zo'n manier betrokken was geweest bij Kotani's praktijken.

Het schandaal bleek de doodsteek te zijn voor de pogingen van de regering om een alliantie aan te gaan met de Komeito, de op één na grootste oppositionele groepering van het land.

(Vor.ber.pag. 130/1 e.v.-1991)

GERECHTELIJK VERBOD OP OFFICIËLE BEZOEKEN AAN OORLOGSSCHRIJN

Op 10 januari 1991 besliste rechter Tadao Kasuya van het hooggerechtshof in Sendai dat officiële bezoeken van de premier of van de keizer aan de Yasukuni-schrijn, een sjintoïstische tempel in het centrum van Tokio, een schending vormden van de grondwet. De beslissing volgde op een tien jaar durend juridische steekspel, dat was begonnen met het indienen van een klacht waarin werd gesteld dat een besluit van de prefectuursraad, dat aandrong op bezoeken aan de schrijn door de regeringsleider en het staatshoofd, in strijd was met de grondwet.

Toen de Japanse grondwet na 1945 werd herschreven door de Verenigde Staten, werd een strikte scheiding vangodsdienst en staat opgelegd, op grond van het argument dat het sjintoïsme een religieuze en filosofische basis had verschaft voor keizerverering, racisme en militaire expansiepolitiek, die werden beschouwd als kenmerkend voor het keizerlijk Japan. De Yasukuni-schrijn. die was gewijd aan de zielen van de Japanners. die waren omgekomen in de Tweede Wereldoorlog, was het middelpunt geworden van de aanhoudende discussie betreffende de rol van het militarisme in de moderne Japanse samenleving. De zaak werd nog verder gecompliceerd door het feit dat tot de miljoenen zielen, waaraan de schrijn was gewijd, politieke en militaire leiders behoorden die wegens oorlogsmisdaden door de geallieerden waren veroordeeld en terechtgesteld.

Hoewel conservatieven betoogden dat een bezoek aan de schrijn-in het bijzonder op de gedenkdag van het einde van de Tweede Wereldoorlog op 15 augustus - een legitieme manier was om eer te bewijzen aan de doden, werd het door anderen uitgelegd als een huldebetoon aan een achterhaalde militaristische filosofie en haar in diskrediet geraakte aanhangers.

De kwestie rond de Yasukuni-schrijn had in 1985 een hevige controverse ontketend, toen Yasuhiro Nakasone de eerste naoorlogse premier werd die een officieel bezoek aan het heiligdom bracht. Deze handeling lokte felle kritiek uit van buurlanden. die hadden geleden tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 1990 benoemde premier Toshiki Kaifu een commissie om te onderzoeken of officiële bezoeken aan het heiligdom een schending van de grondwet betekenden. Medio 1991 zou de commissie haar rapport indienen.

MEERDERHEID PARLEMENT STEUNT VERHOGING BIJDRAGE GOLFOORLOG

In de loop van februari 1991 slaagde premier Toshiki Kaifu er uiteindelijk in voldoende steun in het parlement te krijgen voor zijn plan om een extra bedrag van $9 rnrd (zie pag. 266/2-'91) bij te dragen aan de kosten van de geallieerde oorlogsinspanningen tegen Irak. Deze kwestie bleek zijn regerende Liberaal Democratische Partij (LDP) echter zoveel schade te berokkenen. dat volgens eind februari gehouden opiniepeilingen de steun voor de regering nog slechts 41 procent bedroeg, het laagst genoteerde percentage sinds het aantreden van Kaifu in augustus 1989.

Het probleem waarvoor Kaifu zich gesteld zag, was dat hij moest proberen de binnenlandse weerstand tegen de Golfoorlog en de buitenlandse druk op Japan om een substantiële bijdrage te leveren aan de oorlogsinspanningen met elkaar in overeenstemming te brengen. In augustus 1990 had de Japanse regering $ 4 rnrd toegezegd; de helft van dit bedrag zou worden besteed aan niet-militaire hulp aan de geallieerde strijdkrachten en de andere helft zou worden voldaan in de vorm van leningen met lage rente aan Egypte, Turkije en Jordanië.
Plannen om ook Japanse militairen naar de Golf te sturen met een niet-gevechtstaak waren in november gestrand. Kaifu was er niet in geslaagd voor de maatregel de noodzakelijke steun van twee partijen te krijgen in het Huis van Raadsleden - het Hogerhuis van de Diet - waar de LDP geen absolute meerderheid had.
Nadat op 24 januari was aangekondigd dat Japan nog eens $ 9 rnrd zou bijdragen aan de multinationale oorlogsinspanningen in de Golf, maakte de regering op 31 januari de details van dit pakket bekend. De $ 9 rnrd zou worden geleend door de uitgifte van korte-termijn obligaties die in het eerstkomende financiële jaar zouden worden afgelost door de accijnzen op olie en sigaretten te verhogen en door het invoeren van een extra heffing van de vennootschapsbelasting Dit pakket zou onderdeel uitmaken van een aanvullende begroting die naar verwachting voor het begin van het nieuwe fiscale jaar op 1 april aan de Diet ter goedkeuring zou worden voorgelegd

De grootste oppositiepartij, de Social Democratie Partv of Japan (SDPJ) - de nieuw-e Engelstalige naam die de Japanse Socialistische Partij had aangenomen tijdens een van 30 januari - 1 februari gehouden conventie -, keerde zich resoluut tegen de oorlog en tegen het hulppakket van J 9 mrd. Begin februari gaf de leider van de SDPJ, Takako Doi, de premier keer op keer de wind van voren omdat hij de pacifistische grondwet van Japan zou scheilden. Het matte optreden van Kaifu tegenover Doi deed de speculaties over zijn toekomst als leider van de LDP weer oplaaien.

De regering-Kaifu probeerde de steun te verwerven van de op één na grootste oppositiepartij, de Komeito of de Partij voor „Zuiver Bestuur" (in 1964 opgericht door de boeddhistische lekenbeweging Soka Gakkai), die voldoende zetels in het Hogerhuis had om de regering daar een meerderheid te bezorgen. De laatste jaren was Komeito's ondersteuning afgenomen in de nasleep van een reeks financiële schandalen waarbij de LDP was betrokken. Eind 1990 werd evenwel duidelijk dat de leiding van de Komeito af wilde van de band met de SDPJ (zie pag. 318/2 e.v.-'80) en dat ze de samenwerking met de LDP weer wilde herstellen. De partij was echter van oudsher pacifistisch en had een grote aanhang onder vrouwen. een deel van de Japanse samenleving dat sterk gekant was tegen de oorlog.

In tegenstelling tot zijn eerder verkondigde standpunt liet Kaifu op 4 februari de Diet weten dat de $ 9 rnrd alleen zou worden gebruikt voor transport, medische voorraden, voedsel en logistieke steun. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker had eerder bekend gemaakt dat de Japanse bijdrage onvoorwaardelijk was toegezegd en dat de bijdrage voor militaire doeleinden zou worden gebruikt. Binnen enkele uren na de belofte van Kaifu aan de Diet liet het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken echter weten geen bezwaar te hebben tegen een dergelijke beperkende voorwaarde.
De SDPJ sprak van een volledig kosmetische garantie, maar desalniettemin zorgde de belofte van een niet-militair gebruik er uiteindelijk voor dat de Komeito akkoord ging rnet het Golf-pakket.
Het door Kaifu herziene pakket, met nog een aantal compromissen waaronder vooral de tegemoetkoming aan de nadrukkelijke wens van de Komeito dat het totale bedrag niet mocht worden opgebracht via belastingverhogingen, werd op 16 februari in het openbaar door de Komeito geaccepteerd. De offi-

ciele goedkeuring eind maart was dan ook bijna onvermijdelijk geworden De kleine Democratisch-Socialistische Partij (DSP) die zich ideologisch gezien rechts van de LDP bevond, zegde de regering eveneens steun toe

De herziene versie van het plan ging er van uit dat meer dan 40 procent van de $ 9 mrd zou worden opgebracht via besnoeiingen in de overheidsuitgaven. met name in de defensiebegroting. Het resterende deel zou bijeengebracht worden door de uitgifte van obligaties met een looptijd van één jaar die vervolgens zouden worden afgelost middels geringere belastingverhogingen dan in eerste instantie was voorgesteld. De eerder genoemde verhoging van de accijns op sigaretten werd teruggedraaid. De regering stelde ook de plannen uit om transportvliegtuigen en bemanningsleden van de zelfverdedigingsluchtmacht naar de Golf te sturen die konden worden ingezet bij de evacuatie van vluchtelingen. Hiermee werd een nieuwe oplaaiing voorkomen van het debat over de vraag of het in overeenstemming was met de grondwet om Japanse militaire eenheden naar overzeese gebieden te sturen.

Gevolgen van de onderhandelingen voor de campagne voor de gouverneur van Tokio

Uit het politieke steekspel dat voorafging aan de strijd om het gouverneurschap van Tokio, bleek nog een consequentie van de pogingen van de LDP om de steun van de Komeito te verkrijgen.
De 80-jarige LDP-er Shunichi Suzuki, die zijn functie al drie termijnen lang vervulde, maakte op 5 februari bekend zich beschikbaar te stellen voor een volgende termijn. Hoewel Suzuki voorheen gesteund werd door de Komeito, de DSP en zijn eigen partij, had Komeito-voorzitter Koshiro Ishida in december 1990 zijn twijfels geuit of iemand met zo'n ,,bijzonder hoge leeftijd" zich nog wel kandidaat moest stellen.
Op 7 februari maakten Kaifu, Ishida en DSP-voorzitter Keigo Ouchi bekend dat hun partijen de kandidatuur van de 61-jarige Hisanori Isomura zouden steunen. Isomura was een televisiepresentator en bestuurslid van de Japan Broadcasting Corporation. De LDP- en DSP-raadsleden van Tokio trotseerden echter hun leiders en kondigden aan dat ze Suzuki zouden blijven steunen.

KERNONGELUK

Op 10 februari werd de oudste kernreactor van Japan stilgelegd nadat een leiding van het koelsysteem was gebroken. Het ongeluk speelde zich af in de Mihama-centrale nabij Fukui, een kleine 350 km ten westen van Tokio. Niemand raakte gewond en er kwam slechts een geringe hoeveelheid radioactiviteit in de atmosfeer terecht (volgens de Japanse autoriteiten 0,134 curie).

De hoge waterdruk-reactor van 500 kw. die sinds 1972 in werking was, werd automatisch stilgelegd door een nood-koelsysteem dat de reactorkern onder water zette waardoor het risico van een gedeeltelijke ,,meltdown", zoals in 1979 plaatsvond op Three Mile Island in Pensylvania, werd vermeden (zie pag. 781/1 e.v.-'79). Terwijl milieuactivisten en politici hun groeiende bezorgdheid kenbaar maakten, gaf het Japanse Energiebureau later toe dat technici gedwongen waren geweest een reserveblusinstallatie in te zetten toen een klep het liet afweten tijdens de noodprocedure voor het stilleggen van de reactor. Het bureau bevestigde tevens dat de technici aanvankeiijk geen actie hadden ondernomen in de overtuiging dat het meetinstrument dat een abnormale verhoging van de radioactiviteit liet zien verkeerde getallen aangaf.

Dit incident zorgde ervoor dat tegenstanders van kernenergie de sluiting eisten van de reactor bij Fukui alsook van de andere hoge waterdruk-reactors in Japan die 17 van de 40 kerncentrales in het land voor.hun rekening nemen. Later in de maand ontsnapte er nog een kleine hoeveelheid radioactiviteit uit de Tokai Mura-centrale ten noordoosten van Tokio.

FINANCIËLE BIJDRAGE AAN GOLF-COALITIE GOEDGEKEURD. NAKAYAMA IN WASHINGTON

Op 13 maart 1991 schonk Japan $ 8,6 mrd aan het Golfvredesfonds, overeenkomstig de belofte aan de door de Verenigde Staten geleide coalitie in de Golfoorlog.

Het Huis van Raadsleden (Hogerhuis van de Diet) had de schenking van het extra bedrag op 6 maart goedgekeurd, nadat het Huis van Afgevaardigden zijn toestemming had gegeven op 28 februari. Hiermee kwam de totale bijdrage van Japan op ongeveer $ 13 mrd, inclusief een bedrag van $2 mrd dat bedoeld was als steun voor de getroffen landen in het Golfgebied. Japan leverde hiermee een van de grootste financiële bijdragen aan de coalitie, samen met de Verenigde Staten, Koeweit en Saoedi-Arabië. De hulp werd pas goedgekeurd na een langdurig meningsverschil over het anti-militaristische karakter van de Japanse grondwet van 1947, en volgde na het afketsen van het oorspronkelijke voorstel van premier Toshiki Kaifu om personeel van de Zelfverdedigingsmacht (SDF) naar de Golf te sturen (pag. 131/2/3 - '91). In maart vroeg de regerende Liberaal Democratische Partij (LDP) de regering om in april met een nieuw wetsvoorstel te komen. waarbij Japans militair personeel gemachtigd werd deel te nemen aan vredesoperaties van de Verenigde Naties. Om meer steun te verwerven stelde de LDP voor dat alleen gepensioneerde leden van de SDF en reservisten zouden worden ingezet.

Het hoofd van het Bureau voor het Defensiebeleid van het Defensiebureau, Shigeru Hatakeyama, kondigde op 13 maart aan dat Japan zijn financiële steun aan de Amerikaanse troepen in het land in het fiscale jaar 1991 met $ 269 mln zou verhogen Hij 7ri dat Japan k 3 3 mrd zou betalen aan de totale Bosten van ae Amerikaanse troepen, wat een stijging van 8.3 procent betekende invergelijking met 1990.

Nakayama bezoekt Verenigde Staten

Taro Nakayama, de minister van buitenlandse zaken, begon op 20 maart een vierdaags bezoek aan Washington. Na zijn ontmoetingen met de Amerikaanse president Bush en minister van buitenlandse zaken James Baker op 21 maart, benadrukten beide partijen dat de twee landen goede betrekkingen met elkaar onderhielden.

Eerder was in de Verenigde Staten kritiek geleverd op Japan omdat het geen gevechtstroepen of medisch personeel naar de Golf had gestuurd. Ook hadden functionarissen van het ministerie van financiën Japan openlijk beschuldigd zeer traag te zijn met het overmaken van de beloofde financiële steun. In Japan had men zich ontevreden getoond over het feit dat Japanse functionarissen niet adequaat waren geraadpleegd tijdens de Golfcrisis. Nakayama benadrukte echter dat uit het besluit van 13 maart om de Japanse financiële steun aan de Amerikaanse troepen in zijn land te verhogen, bleek hoeveel waarde Japan hechtte aan de bilaterale betrekkingen.

LOKALE VERKIEZINGEN. AFTREDEN VAN SECRETARIS-GENERAAL LDP

Bij lokale verkiezingen, die op 7 en 21 april 1991 in heel Japan werden gehouden, vergrootte de regerende Liberaal Democratische Partij (LDP) haar totale aantal zetels, al leed zij een zware nederlaag bij de gouverneursverkiezingen in Tokio, naar aanleiding waarvan de secretaris-generaal van de partij, Ichiro Ozawa, op 8 april ontslag nam.

Overwinning LDP bij prefectuur- en gemeenteverkiezingen

Tijdens de verkiezingen in 44 van de 47 prefecturen van het land voor de prefectorale en gemeentelijke vertegenwoordigingen, behaalde de LDP 1.543 zetels, 161 meer dan in 1987, en vergrootte zij haar aandeel in het totale aantal stemmen van 44,7 procent tot 46,6 procent.
Alle andere grote politieke partijen verloren zetels. De Sociaal Democratische Partij van Japan (SDPJ),de belangrijkste oppositiepartij, behaalde 345 zetels, hetgeen een nettoverlies betekende van 98 zetels. Het was het slechtste resultaat van de partij sinds 1955. De verliezen leidden tot de roep om het aftreden van de nationale leiders.

VERDELING VAN ZETELS IN LOKALE VERTEGENWOORDIGING

	Aantal zetels in	
	1991	1987
Liberaal Democratische Partij (LDP)	1.543	1.382
Sociaal Democratische Partij van Japan(SDPJ)	345	443
Komeito	159	186
Japanse Communistische Partij (JCP)	98	118
Democratisch Socialistische Partij (DSP)	82	104
Overige partijen	37	40
Onafhankelijken	429	397

Gouverneursverkiezingenin Tokio en elders

In de strijd om het gouverneurschap van Tokio verschoof de LDP haar steun van de 80-jarige zittende gouverneur Shunichi Suzuki naar Hisanori Isomura, de kandidaat die gesteund werd door de nationale leiders van de oppositionele Komeito en de Democratisch Socialistische Partij (DSP). Deze zet was bedacht door Ozawa en maakte deel uit van een overeenkomst om in de Diet (parlement) steun te krijgen voor de Japanse bijdrage van $ 9 mrd aan de geallieerde oorlogsinspanning tegen Irak (zie bericht hierboven). Met een campagne waarin hij de lokale democratie boven het centrale gezag stelde, wist Suzuki echter een vierde opeenvolgende ambtstermijn van vier jaar veilig te stellen. Hij won met 2.292.846 stemmen (49,9 procent van de uitgebrachte stemmen), tegen 1.437.233 stemmen (31,3 procent) voor Isomura. Shigeo Hatada, de kandidaat die gesteund werd door de Japanse Communistische Partij (JCP), eindigde als derde met 421.775 stemmen (9,2 procent) vóór Mitsunori Ohara, de kandidaat die de voorkeur genoot van de SDPJ en 290.435 stemmen behaalde (6,3 procent). De resterende kandidaten behaalden bij elkaar 148.463 stemmen (3,3 procent).

Bij de 12 gouverneursverkiezingen buiten Tokio boekten de kandidaten van de LDP overwinningen in Akita, Fukui, Ibaraki, Iwate, Kanagawa, Oita, Osaka, Saga, Shimane en Tottori. Slechts in twee plaatsen, Hokkaido en Fukuoka, waar de partij er niet in slaagde de huidige linkse gouverneurs hun macht afhandig te maken, wisten kandidaten die niet door de LDP gesteund werden een overwinning te boeken. De zittende gouverneurs werden overal herkozen, behalve in Iwate, Saga en Osaka. In Osaka werd de winnende kandidaat gesteund door alle partijen behalve de JCP, terwijl in de andere twee plaatsen de winnaar de voorkeur genoot van LDP, DSP en Komeito.

Aftreden van Ozawa

Ondanks het algehele succes van de LDP diende Ozawa, die door veel commentatoren was bestempeld als een toekomstige premier, op 8 april zijn ontslag in, ogenschijnlijk als boetedoening voor de nederlaag van Isomura.

Premier Toshiki Kaifu zou naar verluidt geprobeerd hebben zijn belangrijkste bondgenoot en beschermheer Ozawa over te halen het ambt van secretaris-generaal (dat hij bekleed had sinds augustus 1989, toen Kaifu premier werd - zie pag. 42/2-'90) niet op te geven. Het wegvallen van Ozawa werd door velen beschouwd als een crnstigc tegenslag voor de positie van Kaifu, niet in de laatste plaats omdat Ozawa de voornaamste architect van de samenwerking tussen de LDP, Komeito en de DSP in de Diet was geweest.

Binnen enkele uren na Ozawa's vertrek maakte Kaifu bekend dat hij zou worden opgevolgd door Keizo Obuchi, een voormalig oppersecretaris van het kabinet en (net als Ozawa) lid van de invloedrijke Takeshita-factie binnen de LDP.

Verkiezingenvoor burgemeesters en gemeenteraden

De tweede fase van de lokale verkiezingen in Japan (voor burgemeesters en leden van wetgevende lichamen in steden, stadswijken, gemeenten en dorpen) werd op 21 april afgerond en leverde de LDP nog meer overwinningen op. Kandidaten die door de LDP gesteund werden (hetzij door de LDP alleen of in samenwerking met enkele of alle oppositiepartijen) veroverden 116 van de 128 burgemeestersposten.

Een van de succesvolle oppositiekandidaten was Hitoshi Motoshima die met een kleine voorsprong voor een vierde termijn als burgemeester van Nagasaki werd gekozen. Motoshima was een symbool geworden van het recht op vrije meningsuiting nadat hij op 18 januari 1990 een moordaanslag door een rechtse nationalist had overleefd. Die aanslag was gepleegd omdat Motoshima ooit had gezegd dat wijlen keizer Showa (tijdens zijn leven bekend als Hirohito) gedeeltelijk verantwoordelijk was voor de oorlog in de Pacific (1941-1945). Deze opmerking kostte hem tevens de steun van de LDP.

Harue Kitamura werd gekozen tot burgemeester van Ashiya in de zuidelijke prefectuur Hyogo. Hiermee werd zij de eerste vrouw in Japan die een dergelijk ambt bekleedde. Kitamura ging als onafhankelijke kandidaat de verkiezingen in en wist de zittende LDP-burgemeester te verslaan na een campagne waarin zij de nadruk legde op verhoging van de lokale onderwijsbegroting.

(Vor.ber.pag. 706/3-1990)

BESPREKINGEN TUSSEN BUSH EN KAIFU

Op 4 april 1991 ontmoetten premier Toshiki Kaifu en de Amerikaanse president George Bush elkaar in Californië voor een gespreksronde. De ontmoeting werd in brede kring gezien als een gelegenheid voor beide partijen om het belang van de associatie tussen de VS en Japan te onderstrepen. De relatie tussen beide landen was na de Golfoorlog onder druk komen te staan. Het imago van Japan als een land dat „alleen geld" had bijgedragen aan de oorlog had de

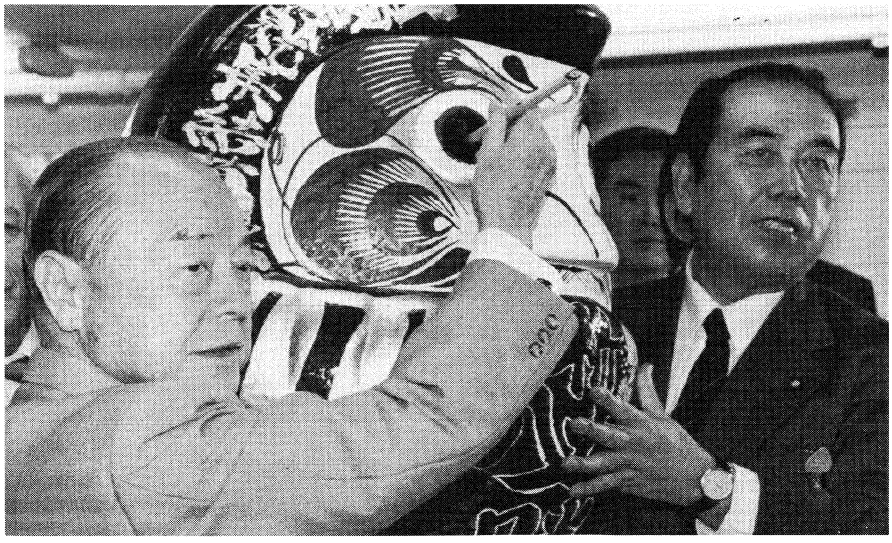

Gouverneur Shunichi Suzuki van Tokio (l.) na zijn herverkiezing met zijn campagneleider Shigeru Kasuya.

vijandige gevoelens van het Amerikaanse publiek jegens Japan, die reeds bestonden als gevolg van de spanningen op handelsgebied, nog versterkt.

Na de besprekingen verdedigde Bush de Japanse rol in de Golfoorlog en verklaarde hij te hopen dat de meeste Amerikanen de grondwettelijke belemmeringen voor een militair ingrijpen van Japan zouden begrijpen. Bush verklaarde tevens de rijstkwestie aan Kaifu te hebben voorgelegd, die had aangeboden het vraagstuk van Japans gesloten rijstmarkt in het kader van de lopende „Uruguayronde" van het GATT-wereldhandelsoverleg tot een oplossing te brengen (zie ook pag. 287/1-'91)

Oprichtingsvergadering van Importraad

Een multinationale Importraad, in het leven geroepen om een vervolg te geven aan het zogenaamde „Structurele Belemmeringsinitiatief" (SII, zie pag. 481/3 e.v.-'go), een akkoord van juni 1990, hield op 8 april in Japan zijn oprichtingsvergadering. In het SII-akkoord waren de VS en Japan overeengekomen maatregelen te nemen om het omvangrijke Amerikaanse handelstekort ten opzichte van Japan ($41mrd in 1990, bijna de helft van het totale Amerikaanse handelstekort) te verminderen.

De Importraad bestond uit 18 leidende zakenmensen (acht Japanners, vier uit het gebied van Azië en de Pacific, drie uit de VS en drie Europeanen) en 10 hoge Japanse regeringsfunctionarissen. De raad zou twee keer per jaar bijeenkomen, maar werkgroepen zouden regelmatig overleg voeren. Tijdens de bijeenkomst op 8 april legden de Amerikaanse deelnemers een aantal specifieke voorstellen op tafel gericht op vermindering van het handelstekort, zoals belastinghervormingen, stimulansen voor buitenlandse investeerders en beperking van het onderling bezit van aandelen van verwante bedrijven.

(Vor.ber.pag. 481/3 e.v.-1990)

BEZOEK VAN GORBATSJOW. GESCHIL OVER NOORDELIJKE TERRITORIA

Sowjet-president Gorbatsjow bracht van 16-19 april 1991 een vierdaags bezoek aan Japan. Tijdens dit bezoek sprak hij meerdere malen met premier Kaifu. Hoewel de twee leiders 15 kleinere akkoorden ondertekenden over zaken als milieubescherming, kernenergie en culturele banden, werd naar het leek geen noemenswaardige vooruitgang geboekt in het vinden van een oplossing voor het hangende geschil ten gevolge van de bezetting door de Sowjet-Unie van de vier eilanden ten noorden van Hokkaido.

De Japanse minister van buitenlandse zaken Taro Nakayama (uiterst rechts) schudt de hand van zijn Sowjet-ambtgenoot Aleksandr Bessmertnych in aanwezigheid van Sowjet-president Gorbatsjow (1.)en de Japanse premier Kaifu (m.),nadat Nakayama een lijst met de namen van overleden Japanse krijgsgevangenen had ontvangen (18april 1991).

De Noordelijke Territoria (in de Sowjet-Unie bekend onder de naam Koerillen) bestonden uit de eilanden Shikotan, Etorofu, Kunashiri en de Habomai-groep, die tijdens de laatste dagen van de oorlog in de Pacific in 1945 door Sowjet-troepen waren veroverd. De weigering van de Sowjet-regering om de eilanden terug te geven resulteerde in een weigering van Japan om een vredesverdrag met zijn voormalige vijand te ondertekenen. Ondanks een aanbod uit 1956 - dat later weer werd ingetrokken - om de twee kleinere eilanden (Shikotan en Habomai) terug te geven en een Sowjet-suggestie uit 1973 om te praten over de soevereiniteit van de twee grotere eilanden, zorgde de kwestie ervoor dat de Sowjet-Japanse betrekkingen zeer koel bleven en stond het probleem gezamenlijke economische ondernemingen of Japanse hulp in de weg.

Het militaire belang van de eilanden, die de toegang van de Sowjet-vloot tot de Pacific garandeerden, in combinatie met de grote potentiële visvangst in het gebied, het standpunt dat de Sowjet-Unie in het verleden in deze kwestie had ingenomen en het precedent dat de teruggave van de eilanden zou kunnen scheppen voor anderen die de Sowjet-grenzen van na 1945 wilden wijzigen, werden allemaal genoemd als redenen waarom de Sowjet-regering onwillig bleef het gebied op te geven. Die situatie werd nog ingewikkelder door het feit dat sinds 1945 een groot deel van de autochtone bevolking van de eilanden was vervangen door Sowjet-burgers die zich verzetten tegen elke concessie t.o.v. de Japanse soevereiniteitsaanspraken. Op 17 maart bleek uit een referendum dat 81,3 procent van de kiezers op Etorofu en 70.2 procent op de andere eilanden niet wilden dat de eilanden aan Jaoan zouden worden teruggegeven.

Voorafgaand aan het bezoek van Gorbatsjow was er intensief diplomatiek contact tussen beide landen.

Dit leidde eind maart tot een bezoek van Ozawa, secretaris-generaal van de LDP. aan Moskou. Tijdens dit bezoek deden geruchten de ronde dat Jaoan $26 mrd in contanten. leningen en hulppakketen had aangeboden in ruil voor de teruggave van de eilanden. Aangenomen werd echter dat de Sowjet-regering voorafgaand aan het bezoek van Gorbatsjow het aanbod had afgewezen. Verscheidene ingelaste gesprekken tussen de twee leiders ten spijt. waren de enige concessies die Gorbatsjow in de loop van zijn bezoek wilde doen, de erkenning van de aard van het geschil, de belofte het aantal Sowjet-troepen dat op de eilanden gelegerd was te verminderen (op dat moment waren één 10.000 man sterke legerdivisie en 40 MiG-23 vliegtuigen op de eilanden aanwezig) en het opheffen van de visumplicht voor Japanse reizigers naar de omstreden eilanden.

In een toespraak op 17 april in de Japanse Diet deed Gorbatsiow een verstrekkende oproep om een einde te maken aan de bilaterale betrekkingen in de Stille Zuidzee die een erfenis van de Koude Oorlog vormden. In plaats daarvan riep hij op tot een nieuwe veiligheidsorde, gebaseerd op „trilateraal Sowjet-Japans-Amerikaanse overleg en concrete overeenkomsten" of op een conferentie van vijf mogendheden, waarbij naast Japan, de VS en de Sowjet-Unie ook China en India betrokken zouden worden. Hij beloofde tevens een eenzijdige beperking van het militaire apparaat van de Sowjet-Unie in de regio en riep andere Pacific-mogendheden op het Sowjet-voorbeeld te volgen.

Beide leiders uitten hun tevredenheid over het symbolische belang van het bezoek en in een gezamenlijk communiqué, dat aan het einde van de 18de april werd ondertekend, uitten zij de wens „wederzijdse betrekkingen te bevorderen" op het gebied van handel en op andere gebieden. Zij hervatten ook overeenin de zomer van 1991 hun gesprekken in Moskou voort te zetten.

(Vor. ber.pag. 854/3 e.v.-1990)

NIEUW-ZEELAND

VERLAGING VAN SOCIALE UITKERINGEN. VOORSTEL NIEUWE ARBEIDSWET

Op 1 april 1991 werden bezuinigingen in het sociale-zekerheidsstelsel doorgevoerd. Deze betekenden een forse beperking van het stelsel van sociale voorzieningen, een terrein waarop Nieuw-Zeeland een van de pioniers was geweest.

De National Party-regering van premier Jim Bolger, die in oktober 1990 was gekozen na zes jaar Labour-be ind (zie pag. 67/2 - '91), streefde naar vermindering van het begrotingstekort en wilde wat door minister van financiën Ruth Richardson werd gekenschetst als een last die de krachten van het land uitputte, aanpakken.
Werkloosheids- en ziekteuitkeringen gingen omlaag (waardoor vooral personen onder 25 jaar zwaar werden getroffen) evenals uitkeringen voor alleenstaande moeders; een aantal gezinnen zou niet langer in aanmerking komen voor kinderbijslag, en de pensioenen zouden niet stijgen in overeenstemming met de inflatie.

De verlaging van de sociale uitkeringen was gekoppeld aan een ingrijpende wijziging in het arbeidsrecht, de controversiële Wet op de Arbeidscontracten, die in mei zou worden ingevoerd.

Deze wet, die ogenschijnlijk was ontworpen om nieuwe banen te scheppen voor personen die uit de bijstand stapten om te gaan werken, zou het verplichte vakbondslidmaatschap afschaffen, de exclusieve onderhandelingsrechten van de vakbonden opheffen en een einde maken aan het jaarlijkse nationale tripartite loonoverleg.

Op 2 april brachten protestbetogingen 100.000 deelnemers op de been. Het waren de grootste demonstraties sinds die van 1981 tegen de tournee van het Zuidafrikaanse rugbyteam; in Auckland werden afbeeldingen van Bolger en Richardson verbrand. Scholen sloten de deuren omdat 50.000 leraren deelnamen aan een stakingsactie, die deel uitmaakte van een protestweek, waartoe was opgeroepen door de Nieuwzeelandse Raad van Vakverenigingen.

(Vor.ber.pag. 67/2 en 139/2 e.v.-1991)

FRANSE PREMIER OP BEZOEK. VERONTSCHULDIGINGEN VOOR RAINBOW WARRIOR-AFFAIRE

Op 29 april 1991 tekende de Franse premier Michel Rocard in Wellington een akkoord over de oprichting van een bilateraal ,,vriendschapsfonds". Bij wijze van schuldbekentenis zei hij dat Frankrijk had erkend dat het bij de Rainbow Warrior-affaire verkeerd had gehandeld. Lijn tweedaagse bezoek was het eerste bezoek van een Franse premier. Het was tevens het eerste bezoek van een Europese premier sinds dat van Harold Macmillan in januari 1957.

In 1986 had Frankrijk toegezegd dat twee geheime agenten, die in juli 1985 naar Auckland waren gekomen om de Rainbow Warrior tot zinken te brengen, gestraft zouden worden. Een arbitragecommissie van de VN, die in mei 1990 tot de conclusie was gekomen dat Frankrijk het akkoord van 1986 had geschonden. stelde voor dat Frankrijk een bedrag zou storten in een ,,vriendschapsfonds" (zie pag. 562/2 - '90).
De affaire had de betrekkingen tussen beide landen overschaduwd en Rocard hoopte nu op een nieuw begin, hoewel Bolger opmerkte dat ze ,,het eens zouden moeten worden om het oneens te kunnen zijn" over Frankrijks nucleaire politiek. Van Nieuwzeelandse zijde werd met betrekking tot de landbouw uiting gegeven aan bezorgdheid over protectionische maatregelen, waardoor zijn belangrijkste exportartikelen werden getroffen, en over de bestaande impasse in de GATT-onderhandelingen (zie pag. 286/3 e.v.-'91).

(Vor.ber.pag. 562/2-1990)

WEST-SAMOA

HRPP WINT ALGEMENE VERKIEZINGEN. BENOEMING NIEUW KABINET

Op 5 april 1991 kwam de door premier Tofilau Eti Alesana geleide Human Rights Protection Party (HRPP) opnieuw aan de macht bij de eerste algemene verkiezingen op grond van het onlangs in het land ingevoerde algemeen stemrecht.

Officiële tussenuitslagen gaven de HRPP 26 van de 47 zetels in de Fono (de uit één kamer bestaande wetgevende vergadering). 18 zetels gingen naar de oppositionele Samoan National Development Party (SNDP, de naam, die de coalitie van onafhankelijken en de Christen-Democratische partij had aangenomen na haar nederlaag bij de algemene verkiezingen van februari 1988, zie pag. 352/3 - '89). Drie zetels werden door onafhankelijken gewonnen.
Op 24 april beweerde Tofilau Eti dat 30 leden van de Fono steun hadden betuigd aanzijn regering.
Oppositieleider Tupua Tamasese Efi, die als Tupuoala Tamasese Efi van 1976-1982 premier was geweest, raakte zijn zetel kwijt. In verband daarmee kwam de leiding van de oppositie weer in handen van Va'ai Kolone, die van 1986-1988 het premierschap had bekleed. Eén minister uit de vorige regering, de voorzitter en de vice-voorzitter van het parlement slaagden er evenmin in herkozen te worden.

Het algemeen stemrecht was ingevoerd na een in oktober 1990 gehouden referendum (zie pag 141, i-'91) Sinds West-Samoa in 1962 onafhankelijk was geworden van Nieuw Zeeland waren tot dan toe 45 parlementsleden gekozen door de 20 000 Matai (de traditionele mannelijke familiehoofden) en de overige twee door kiezers van Europese afkomst, die niet behoorden tot de familie van een Matai Het passief kiesrecht bleef nog steeds voorbehouden aan Matai
De opkomst werd geschat op 78 procent van de 57 000 geregistreerde kiezers

Begin mei werd de relatieve aanhang van de partijen in de nieuwe Fono aangegeven als: HRPP 30, SNDP 14 en onafhankelijken 3.

Het gebruik waarbij parlementsleden na een verkiezing de neiging vertonen over te lopen naar de regeringspartij betekent dat de zetelverdeling herhaaldelijk kan wijzigen.
Een extra onzekerheidsfactor werd gevormd door de verkiezingspetities die bij het Hooggerechtshof waren ingediend tegen 11 succesvolle kandidaten. Allen werden beschuldigd van corrupte of illegale praktijken, welke vooral betrekking hadden op het aanbieden van voedsel, drank of geld aan kiezers.

Nieuw kabinet

Op 7 mei kwam de nieuwe Fono voor het eerst bijeen en toen werd, zoals verwacht, HRPP-leider Tofilau Eti Alesana voor een nieuwe ambtstermijn van drie jaar als premier gekozen.
Op 14 mei bracht hij drastische wijzigingen in de samenstelling van zijn kabinet aan: slechts twee van de ministers uit zijn vorige regering werden gehandhaafd. Onder de nieuwe kabinetsleden was voor het eerst in de geschiedenis van West-Samoa een vrouw: Fiame Naomi.
De samenstelling van het nieuwe kabinet was:

Premier, buitenlandse zaken, omroep, politie en gevangeniswezen, procureur-generaal - Tofilau Eti Alesana (voorheen ook arbeid en justitie);financiën - Tuilaepa Sailele Malielegaoi; PTT, vrouwenzaken - Toi Aukuso*;landbouw, bosbouw en visserij, transport, burgerluchtvaart - Jack Netzler (voorheen PTT, burgerluchtvaart en transport); onderwijs, jeugd, sport en cultuur, arbeid - Fiame Naomi*; gezondheid - Sala Vaimili"; grondbeheer en milieu - Faasootauloa Pati*; openbare werken - Leafa Vitale*; justitie - Fuimaono Lotoman*.

* =nieuw

(Vorberpag 141/1-1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3047

BELGIË Jaarverslag Nationale Bank van België **425**
CHINA Dissidentenprocessen **489**
Zitting Nationaal Volkscongres, economische ontwikkeiingen **490**
Goedkeuring vijf jarenplan **491**
Prijsstijgingen **492**
Regeringsverklaring over ,,contrarevolutionaire processen" **492**
Onrust in Tibet **492**
ETHIOPIË Economische ontwikkelingen 1990 **474**
Algemene ontwikkelingen februari - april 1991 **474**
FINLAND Oppositie wint bij algemene verkiezingen **428**
Vorming nieuwe coalitie **429**
INDIA Communautaire onrust **492**
Ontwikkelingenin de deelstaten **493**
Politieke en economische ontwikkelingen **495**
Buitenlandse betrekkingen **496**
Aftreden regering-Shekhar, verkiezingen uitgeschreven **496**
Buitenlandse-valutacrisis **497**
ISRAËL Veiligheidszaken en vonnissen **481**
Hulp VS en EG **482**
Devaluatie shekel **482**
Immigratie en nederzettingenbeleid **482**
Nieuwe stafchef **483**
ITALIË Politieke ontwikkelingen tot aftreden Andreotti **430**
Vorming nieuwe regering **432**
JAPAN Kabinetswijzigingen **498**
Meerderheid parlement steunt extra bijdrage Golfcoalitie **499**
Lokale verkiezingen **500**
Besprekingen tussen Bush en Kaifu **501**
Bezoekvan Gorbatsjow **502**
JOEGO-SLAVIË Crisis in presidentiële raad na Servisch optreden tegen demonstranten **433**
Ontwikkelingen in republieken **435**
Referendum over toekomst van het land voorgesteld **436**
KOEWEIT Benoeming van nieuw kabinet **483**
Rapport Amnesty International **484**
Berichten over wederopbouw **485**
KONGO Verloop van nationale conferentie **475**
LESOTHO Militaire staatsgreep **475**
Economische ontwikkelingen **476**
LIBANON Israëlische aanvallen **485**
Binnenlandse veiligheid **485**
Ontbinding milities **486**
Uitbreiding aantal parlementsleden **486**
MAURETANIË Lokale verkiezingen **476**
Aankondiging van hervormingen **476**
NEDERLAND Relatie met Suriname vanaf begin 1988 **447**
Nederlands Gemenebest-plan **472**
NIEUW-ZEELAND Verlaging van sociale uitkeringen **503**
Bezoek Franse premier **503**
NIGERIA Economische ontwikkelingen**477**
Godsdienstrellen **477**
PALESTIJNSE ZAKEN Syrië laat Palestijnse gevangenen vrij **486**
Hervatting intifada **487**
Interne aangelegenheden PLO **487**
RWANDA Schendingen van staakt-het-vuren **477**
SAHARA (WEST) Tijdschema voor referendum **478**
SAOEDI-ARABIE Kritiek op situatie mensenrechten **488**
Voorstellen voor politieke hervormingen **455**
Begroting voor 1990 en 1991 488
SENEGAL Nieuwe regering **478**
SOEDAN Bericht over couppoging **478**
Ontwikkelingen inzake sharia-wet **478**
Economische ontwikkelingen **479**
SPANJE Ontwikkelingen in Baskenlandvanaf 1987 **437**
Ontwikkelingen betreffende de GRAPO **442**
Economische ontwikkelingen **442**
Verdere politieke ontwikkelingen **443**
SURINAME Ontwikkelingen van begin 1988 tot eind 1990 **447**
Relatie met Nederland **447**
Akkoord van Kourou **459**
Leger neemt macht over **470**
Nieuwe president en zakenkabinet **471**
Nederlands Gemenebest-plan **472**
Parlementsverkiezingen **473**
SYRIË Betrekkingen met Sowjet-Unie **488**
TOGO Protestacties voor democratie **479**
Versnelde doorvoering van hervormingsprogramma **480**
WEST-SAMOA HRPP wint algemene verkiezingen **503**
ZAMBIA Voorbereidingen voor verkiezingen in oktober **480**
Economische ontwikkelingen **481**
ZWITSERLAND Politieke ontwikkelingen **445**
President en vice-president voor 1991 **447**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uigeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

DERDE FASE VAN DE STAATSHERVORMING VORDERT MOEIZAAM

Een van de belangrijkste dossiers die de regering-Martens VIII nog moet afwerken, is de derde fase van de staatshervorming, waarbij, sedert 1970, de staatsstructuur voor de derde keer moet worden hervormd. Deze derde fase deed reeds veel inkt vloeien, maar de uiteindelijke realisatie ervan schoot nauwelijks op omwille van verregaande uiteenlopende standpunten van de partijen van de meerderheid en zelfs binnen dezelfde partijen liepen de meningen vaak uiteen.

In de zomer van 1988 werden zeven artikelen van de grondwet herzien en kregen de gewesten en de gemeenschappen aanzienlijk meer bevoegdheden. Eind 1988 u-erd de financiering van de deelstaten geregeld, kreeg het Arbitragehof de bijkomende opdracht wetten, decreten en ordonnanties te toetsen aan de grondwet en werd de Brusselse hoofdstedelijke raad in de steigers gezet (zie pag. 120/2 e.v. 1989).
Ter afronding van deze Tweede Fase, keurde het parlement in juli 1989 een invulu-et goed. die enkele open gebleven punten regelt, en werd grondwetsartikel 59ter herzien, waardoor de Duitstalige Gemeenschap volwaardige gemeenschapsbevoegdheden kreeg.

De derde fase moet het sluitstuk worden van de opeenvolgende staatshervormingen. Zij heeft betrekking op de toewijzing van de restbevoegdheden - bevoegdheden die in de wetten op de staathervorming niet expliciet zijn toegewezen -; op de hervorming van het tweekamerstelsel en de afschaffing van het dubbel mandaat, waarbij de rechtstreeks verkozen kamerleden en senatoren ook deel uitmaken van de raden van de deelstaten; en op het verdragsrecht voor de gewesten en de gemeenschap, wat het sluitstuk moet worden van de nieuwe federale staatsstructuur.

Eind 1988 verklaarde CVP-voorzitter Herman Van Rompuy ,,liever geen derde fase te hebben, dan een slechte derde fase". Vice-premier Jean-Luc Dehaene repliceerde op zijn partijvoorzitter dat ,,de staatshervorming niet af is zonder derde fase. Zij is noodzakelijk om de hele operatie af te ronden". Dehaene, die de architect van de nieuwe staatsstructuur wordt genoemd, waarschuwde wel voor overhaasting en improvisatie.
De uitspraak van Van Rompuy kwam vooral bij de Volksunie hard aan. De VU dwong overleg onder de Vlaamse regeringspartijen af, die op 7 februari 1989 overeenkwamen dat de eindfase van de federale hervorming in de zomer van 1990 afgewerkt zou moeten zijn. De voorbereiding op de afwerking liet echter op zich wachten en in het najaar van 1989 zorgde het getalm rond de derde fase voor spanningen in de regering. De Volksunie vroeg zo spoedig mogelijk een zo ruim mogelijke derde fase.
PSC-voorzitter Gerard Deprez liet op 4 oktober 1989 echter weten dat er voor hem geen derde fase moest komen en dat de tijd er alleszins nog niet rijp voor was. Volgens Deprez had de derde fase overigens geen zin zolang de Franstaligen het onderling niet eens zijn over de bevoegdheidsverdeling tussen de Franse Gemeenschap en het Waals Gewest. Deprez wees ook op tegenstrijdigheden tussen verklaringen van José Happart (PS), die vond dat de Franstaligen van de taalgrensgemeente Voeren moeten kunnen stemmen voor de Franse Gemeenschaps- en de Waalse Gewestraad, en van premier Martens, voor wie het uitgesloten was dat de Franstaligen van de faciliteitengemeenten rond Brussel zouden mogen stemmen voor de Franse Gemeenschapsraad.

Parlementscommissie

Op 6 oktober 1989 bracht de Financieel Ekonomische ***Tijd*** het nieuws dat de regeringstop beslist had de voorbereiding van de derde fase toe te vertrouwen aan een gemengde parlementscommissie van kamerleden en senatoren, onder het voorzitterschap van de respectieve voorzitters Charles-Ferdinand Nothomb en Frank Swaelen. De beide ministers van institutionele zaken, Dehaene en Philippe Moureaux, zouden daaraan deelnemen. De regeringstop uitte de wens dat de werkzaamheden van de gemengde commissie in de tijd beperkt zouden zijn.
De commissie werd op 22 december 1989 geïnstalleerd. De liberale oppositie eiste dat de gemengde commissie ook de fouten in de twee vorige fasen van de staatshervorming zou aanpakken. De commissie ging daarop in.
De toespraak van vice-premier Dehaene op 24 mei 1990 op de viering van Rerum Novarum - het feest van de christelijke arbeidersbeweging - in Ingelmunster vertroebelde de al zo moeilijke situatie. Dehaene zei dat de sociale zekerheid nationaal moet blijven, maar dat dit enkel kan als de toepassingsmodaliteiten in de beide landsgedeelten dezelfde blijven. ,,Nog een paar domme Waalse beslissingen, zoals deze van de cadeaucheques aan de gemeentelijke ambtenaren, en de regionalisering van de sociale zekerheid wordt, hoewel we dit niet wensen, onafwendbaar", zei Dehaene.
Op 10 juni 1990 repliceerde vice-premier Moureaux scherp. De kosten van de sociale zekerheid liggen in Wallonië hoger omdat het gewest vroeger dan Vlaanderen geïndustrialiseerd werd. Er zijn dus meer beroepsziekten. De industrie is in Wallonië ook meer archaïsch georganiseerd, zei hij. Hij verklaarde dat hij in geen geval in de val wilde trappen van de geleidelijke afbouw van de sociale zekerheid, waarbij nooit een grote beslissing wordt genomen! maar een feitelijke scheiding wordt uitgevoerd via een groot aantal kleine beslissingen. Volgens Moureaux zijn de Vlamingen daar volop mee bezig. In dezelfde geest pleitte Moureaux voor een globale uitvoering van de derde fase in één enkele beweging en niet stapsgewijs. Volgens hem is de derde fase niet beperkt tot de hervorming van de assemblées, het verdragsrecht en de restbevoegdheden. Zij handelt ook over de regionalisering van de landbouw.
SP-voorzitter Frank Vandenbroucke zei wel gewonnen te zijn voor het behoud van en nationaal stelsel van nationale zekerheid, op voorwaarde dat de beide landsdelen er samen voor betalen. Volgens hem mogen aan de derde fase geen nieuwe dossiers toegevoegd worden.

Op 13 juni 1990 weigderden de liberalen nog langer deel te nemen aan de werkzaamheden van de gemengde parlementscommissie. De commissie kreeg een tweede klap, toen vice-premier

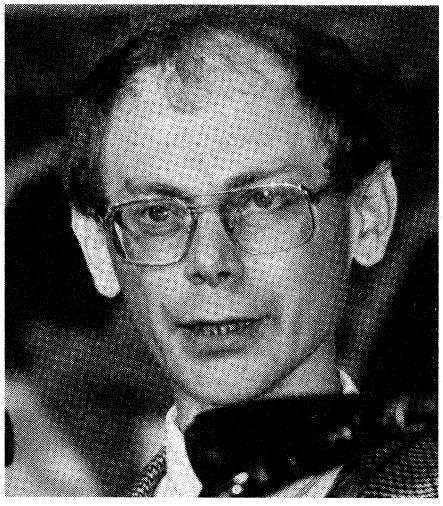

CVP-voorzitter HerrnanVanRornpuy.

Maandblad 61ste jaargang nr. 3048, pag. 45947-46018

Moureaux en met hem de hele PS-kamerfractie de commissie verliet na de verklaring van senaatsvoorzitter Swaelen dat ,, de senatoren een nationale politieke rol van betekenis willen blijven spelen en dat er in de hoge vergadering geen meerderheid zal worden gevonden voor een stelsel dat de bevoegdheden van de senaat al re zeer zou uithollen". De senaatsvoorzitter vatte hiermee het beraad samen dat hij even tevoren met de senaatsfractieleiders had gehad. De PS-senatoren, die op de hervorming van de senaat een andere visie hadden dan de PS-kamerleden, zaten er beduusd bij.

Niet begrijpende burger

Inmiddels begreep de burger steeds minder van het politieke gekrakeel rond een derde fase van de staatshervorming die abstract bleef.

Op 10 februari 1990 hield de Stichting Lodewijk de Raet een colloquium over de ,,voorlopig laatste omvorming van onze staatsstructuren". In hun referaten bezwoeren de niet-politici de bewindslieden de derde fase klaar en eenvoudig te houden. ,,Maak klare, duidelijke en efficiënte structuren", waarschuwden zij.
Uit een opiniepeiling van Marketing Unit bleek in juli 1990 dat slechts **3** % van de Belgen durft te beweren de staatshervorming echt te begrijpen; 15 % zegt er min of meer uit te komen; 44 % begrijpt er niets meer van en 38 % heeft geen mening. Voorts bleek dat 66 % van de bevolking België als zijn vaderland beschouwt. Als men er de 18 % bijtelt die zowel België als Vlaanderen en Wallonië als hun vaderland beschouwen, dan bereikt men een percentage van 84 %. Van de ondervraagden beschouwt 12 % Vlaanderen, respectievelijk Wallonië als hun vaderland. Vooral Brussel denkt Belgisch (91%) en dat geldt ook voor de Nederlandstalige Brusselaars.

Nieuwe knelpunten

Inmiddels stapelden zich inzake de derde fase vele nieuwe knelpunten op. De belangrijkste zijn het stemrecht voor de Franstaligen in de faciliteitengemeenten rond Brussel voor assemblées die niet bevoegd zijn voor Vlaanderen; de communautaire verdeling van de Belgische zetels voor het Europees parlement; de splitsing van de provincie Brabant en van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde; de aanpassing van de wet op de financiering van de gewesten en de gemeenschappen. De Franstalige meerderheidspartijen dringen hierop aan omdat zij geconfronteerd worden met stakingen en sociale onrust in de Waalse onderwijssector, die loonsverhoging eist. Om hieraan tegemoet te kunnen komen eisen PSC en PS de integrale overheveling van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen. Aan Vlaamse kant weigerde men dit.
Voor vice-premier Moureaux (PS) moet het mogelijk zijn aan de Franstaligen, die niet in het Waals gewest wonen, stemrecht te verlenen voor de assemblées, die niet t ~ u hen bevoegd zijn. Hij vergeleek het met het stemrecht voor de Belgen, die in het buitenland verblijven. De vice-premiers Dehaene en Schiltz noemden deze stelling volstrekt onaanvaardbaar.

In september 1990 werd de hervatting van de politieke activiteiten andermaal gekenmerkt voor tegenstrijdige verklaringen binnen de meerderheid. Voor CVP-voorzitter Van Rompuy en PS-voorzitter Spitaels was er geen haast meer nodig door de derde fase, terwijl VU-voorzitter Jaak Gabriëls met regeringscrisis dreigde indien christen-democraten en socialisten geen aanstalten meer zouden maken om de derde fase uit te voeren. Ook SP-voorzitter Vandenbroucke was van oordeel dat de regering ,,haar huiswerk" moest afmaken, waarop vice-premier Melchior Wathelet (PSC) dan weer repliceerde dat er heus wel belangrijker zaken zijn dan de derde fase. In een gesprek met De Standaard vroeg VU-voorzitter Gabriël op 21 november 1990 een gedachtenwisseling over de federalisering van het departement van justitie. Voor Gabriël staat het vast dat de derde fase gevolgd zal worden door een vierde, waarin ook het justitieel beleid gefederaliseerd zal worden.

De VU is bereid om in de volgende legislatuur opnieuw voor een bijzondere meerderheid te zorgen om de grondwet in die zin te kunnen herzien. Januari 1989 bleek al snel niet haalbaar om de derde fase van de staatshervorming af te ronden. De Vlaamse meerderheidspartijen kwamen daarop overeen het werk in de zomer van 1990 af te maken. Ook dat was niet haalbaar. Gabriëls ziet hiervoor verschillende redenen, zoals de trage werking van de gemengde parlementscommissie. het algemeen ongenoegen in de senaat, de opmaak van de begroting en grote buitenlandse conflicten, die alle aandacht van de regering opeisen. Maar volgens de VU-voorzitter waren er in het najaar van 1990 echter geen redenen meer om de behandeling van de derde fase nog langer uit te stellen.

Op 2 december 1990 meldde De Morgen dat het kabinet van vice-premier Dehaene een nota over de derde fase had uitgewerkt. In de nota wordt de afschaffing van het dubbel mandaat voorgesteld, behalve voor een deel van de Brusselse Gewestraad, alsook de rechtstreekse verkiezing van de leden van de diverse deelparlementen.
De kamer zou uit 150 leden bestaat (thans 212) en de senaat uit 60 (thans 184). De Vlaamse Raad zou 123 leden tellen, plus 5 Vlamingen uit de Brusselse Gewestraad. De Waalse Gewestraad zou 66 leden tellen; de Franse Gemeenschapsraad zou bestaan uit die 66 leden van de Waalse Gewestraad en 22 verkozenen van de Brusselse Gewestraad.
De kamerleden zouden verkozen worden in de huidige grotere kiesdistricten van de senaat. Brussel-Halle-Vilvoorde wordt gesplitst in een kieskring Brussel en een kieskring Halle-Vilvoorde. Van stemrecht over de taalgrens heen is geen sprake.
De helft van de senatoren zou rechtstreeks worden verkozen op basis van de kieskringen van de verkiezingen voor het Europees parlement. De andere 30 worden door de Gemeenschapsraden verkozen: 16 door de Vlaamse Raad, van wie ten minste één uit Brussel, en 12 door de Franse Gemeenschapsraad, onder wie ten minste 3 Brusselaars, en twee door de Duitse Gemeenschap.
In de nota wordt de splitsing van de provincie Brabant voorgesteld in een provincie Vlaams-Brabant en een provincie Waals-Brabant.

De Franstalige meerderheidspartijen wezen de nota categorisch van de hand en vice-premier Moureaux verklaarde dat ,,de verspreiding van valse inlichtingen de verwezenlijking van de derde fase tijdens deze legislatuur onmogelijk zou maken". Kort daarop schreef de PSC de derde fase zelfs af en op een mogelijke breuk met de VU antwoordde Gérard Deprez dat christen-democraten en socialisten een meerderheid behouden, ook als de VU de regering zou verlaten.
Op 6 december zei de VU kamerfractie dat er geen reden is om de regering te verlaten ,,en zeker niet omdat de PSC daarop aanstuurt".

Ondernemingen

Op 3 januari 1991 uitte de voorzitter van het Vlaams Ekonomisch Verbond (VEV), Piet Van Waeyenberghe, zijn vrees ,,dat het de Belgische politici aan staatsmanschap ontbreekt voor de verdere afwerking van de staatshervorming". Volgens hem moet de derde fase van de staatshervorming er zo snel mogelijk komen om ervoor te zorgen dat de overheid op een doeltreffende manier kan werken. De bevolking heeft recht op een overheid, die haar taak aankan,

op doorzichtigheid en op een correcte dienstverlening. Als we geen orde op eigen zaken stellen en de staatshervorming niet afwerken, werkt dat remmend op de ontwikkeling van het land. Daarom moet de derde fase nu, in de eerste helft van 1991 gerealiseerd worden. Wij zijn tegen halfslachtige operaties of gedeeltelijke resultaten. Als men de derde fase niet snel kan verwezenlijken, hebben we liever vervroegde verkiezingen, zei hij.

Voor het VEV is de rechtstreekse verkiezing van de Gewest- en Gemeenschapsraden uitermate belangrijk. Het aantal ministerambten in de deelregeringen en in de federale regering moet naar omlaag. Het beginsel van een legislatuurregering, die bijvoorbeeld voor een periode van vijf jaar aan de macht blijft, moet worden ingevoerd. Om tot afgeronde, homogene bevoegdheden te komen, moet het landbouw-investeringsfonds geregionaliseerd worden. Ook de ontwikkelingssamenwerking moet men naar de deelgebieden overhevelen, alsook het wetenschappelijk onderzoek en de steun aan de uitvoer.
Voor het VEV moet de financieringswet, die bepaalt hoeveel geld de gewesten en de gemeenschappen krijgen, strikt nageleefd warden, zoniet wordt afbreuk gedaan aan de kern van de staatshervorming en de eigen financiële verantwoordelijkheid van de gewesten en de gemeenschappen.
Van Waeyenberge verzette zich tegen de overheveling van het nationaal gebleven pakket kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen. Meer geld overhevelen kan alleen als daar ook meer bevoegdheden tegenover staan.

PS-congres

Op 11 februari 1991 congresseerden dat Waalse socialisten in Ans, nabij Luik. De communautaire strateeg van de PS, senator Robert Collignon, tevens voorzitter van de Waalse vleugel van de PS, deed er een oproep tot de Brusselse PS, tot de Franstalige partijen en tot de Vlamingen om onderhandelingeil aan te vatten over de verdere afwikkeling van de staatshervorming op basis van het gewestbeginsel. Op basis van dit beginsel kan Brussel volgens Collignon niet eeuwig de hoofdstad van het Vlaams gewest blijven (de Vlaamse regering koos Brussel als zetel). De Franstaligen in Voeren en in de faciliteitengemeenten rond Brussel moeten ook het gewestbeginsel aanvaarden. Volgens hem moeten de gewesten de belangrijkste hoeksteen van de maatschappij worden. De PS wil dat de derde fase van de staatshervorming, zoals die in het regeerakkoord is ingeschreven, onverkort wordt uitgevoerd.

Hugo Schiltz noemde het congres van de Waalse PS erg belangrijk en spoorde Gemeenschapsminister Gaston Geens, voorzitter van de Vlaamse regering, aan tot een rechtstreeks overleg met Wallonië. CVP-voorzitter Van Rompuy zag de Waalse PS eerder afstevenen op separatisme en verkoos intern Vlaams beraad alvorens met de Walen te gaan praten.

Initiatief van de premier

Op 7 maart startte premier Wilfried Martens met politieke gesprekken over de derde fase van de staatshervorming. Dat beraad was echter van meet af aan bemoeilijkt door de tegenstelling tussen Vlaamse en Waalse partijen over de overheveling van het volledige pakket kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen. PS en PSC dringen hier sterk op aan opdat hun respectieve voorzitters Spitaels en Deprez hun beloften aan de stakende Franstalige leraren waar zouden kunnen maken. Van Vlaamse zijde noemde men dit verzoek consumptiefederalisme.
Meteen was er weer crisissfeer in de Wetstraat, temeer omdat sommige Franstalige politici de uitvoering van de derde fase ook koppelden aan het verlenen van stemrecht aan de Franstaligen in de Vlaamse rand rond Brussel. Die zouden kunnen deelnemen aan de verkiezing van de Franse Gemeenschapsraad. De PSC verbond de derde fase dan weer aan de integrale overheveling van het kijk- en luistergeld.

Op 12 april stelde premier Martens voor de passus van het regeerakkoord over de derde fase van de staatshervorming te beperken tot grondwetswijzigingen over het verdragsrecht en over de rechtstreekse verkiezing van de Raden van de deelstaten. De meerderheid reageerde zeer voorzichtig.
Op 13 april besliste de partijraad van de VU dat er zonder derde fase geen begroting-1992 zal worden opgesteld. Voor de VU is een opbouwend gesprek mogelijk op basis van de voorstellen van de premier.

Op 16 april deed de premier op de vergadering van de fractieleiders van de meerderheid onverwacht een aantal nieuwe voorstellen om de rechtstreekse verkiezing van de Raden van de deelstaten, het essentiële onderdeel van de derde fase, toch nog binnen afzienbare tijd te verwezenlijken.
Martens viel hiervoor terug op de bijzondere wet van 8 augustus 1980. De artikelen 24 en 23 van die wet zijn nog steeds niet uitgevoerd bij gebrek aan hervorming van de senaat. Indien men erin slaagt een vergelijk te vinden voor de hervorming van de senaat en over het gewijzigde pakket van bevoegdheden, dan kunnen de senatoren hun grootste krachten wijden aan hun gewest en/of gemeenschap. Op die manier worden de verkiezingenvoor de senaat in feite verkiezingen voor de Raden van de deelstaten. De kamerleden zouden van deze Raden dan niet langer deel uitmaken. In dit schema zou Martens volgens het persbureau *Belga* niet voorzien hebben in de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, zodat de Franstaligen uit Vlaams Brabant toch stemrecht zouden krijgen voor de Franse Gemeenschapsraad.

Na een scherpe afkeuring door de CVP, borg de premier 's anderendaags zijn denkoefenïng op.

Op 26 april liep het regeringsberaad over de derde fase vast op de Franstalige eis tot integrale overheveling van het kijk- en luistergeld.
Op 1 mei verspreidde premier Martens onverwacht een mededeling, waarin hij beklemtoonde dat hij niet overhoop lag met vice-premier Dehaene.

,,Omdat er over de derde fase van de staatshervorming sedert enkele dagen onjuiste en oncorrecte geruchten verspreid worden, zie ik mij op uitzonderlijke wijze verplicht de ware toedracht van deze beraadslaging bekend te maken. Allereerst gingen alle vice-premiers op 26 april akkoord om de voorstellen van de premier te aanvaarden als basis van discussie. Die voorstellen hebben betrekking op het internationaal verdragsrecht, het grondwetsartikel over de rechtstreekse verkiezing van de Raden en de specialisatie van de kamer en de senaat door een wijziging van hun reglementen. De Franstalige vice-premiers stelden echter als voorwaarde dat ook de overdracht van het volledige kijk- en luistergeld zou worden aanvaard en dat ook dit punt zou worden toegevoegd aan de lijst van onderwerpen, die door de werkgroep-Alen zou worden voorbereid.
Na een schorsing en een interne bespreking, verklaarden de drie Vlaamse vice-premiers dat zij in de gegeven omstandigheden niet positief konden reageren op de vraag van hun Franstalige collega's. Tot slot sprak men af om de gesprekken, na nieuwe contacten. op een later tijdstip te hervatten", aldus de mededeling.

In een toelichting gaven de woordvoersters van Martens en Dehaene te kennen dat zij met de verspreiding van het communiqué hoopten dat de valse geruchten over ruzie tussen Martens en Dehaene uit de wereld geholpen zouden zijn. Vice-premier Moureaux verbaasde zich over het feit dat de premier verslag uitbracht over de werkzaamheden van het kernkabinet. Hij betreurde dit in het kader van de werking van de instellingen.

Op 4 mei gaf CVP-voorzitter Van Rompuy andermaal te kennen dat de derde fase beter overgelaten wordt aan een volgende regering. Hij kreeg voor dat standpunt kritiek vanwege zijn collega's van de SP en de VU.

Op 13 mei stelde Dehaene voor de derde fase te koppelen aan de begroting voor 1992 Door deze koppeling zou men de klip van de volledige overheveling van het kijk- en luistergeld kunnen omzeilen
Op 22 mei stemde premier Martens in een gesprek met het persbureau *Belga* in met Dehaenes voorstel

ANDRÉ COOLS VERMOORD

Minister van Staat André Cools, die gedurende meer dan een kwarteeuw de voorman was van de Waalse socialisten en in Luik zowat alle politieke touwtjes binnen de Parti Socialiste in handen had, werd in de ochtend van 18 juli 1991 neergeschoten op het parkeerterrein van de Résidence de la Colline aan de avenue de l'Observatoire in Cointe, een deelgemeente van Luik. Zijn vriendin, Marie-Hélène Joiret, werd bij de aanslag zwaar gewond. Joiret is PS-gemeenteraadslid in Flémalle-Haute, waar André Cools burgemeester was.

Cools werd op *1* augustus *1927* geboren in het Volkshuis van de Parti Socialiste Belge te Flémalle-Haute. Zijn grootvader was een Vlaams migrant uit de Kempen. Zijn vader kwam om in het concentratiekamp Mauthausen. Cools begon zijn politieke loopbaan als secretaris-ontvanger van de Commissie van Openbare Onderstand (thans Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn - OCMW) van Flémalle-Haute. In *1965* werd hij er burgemeester en deze functie bleef hij tot aan zijn dood vervullen. In *1938* werd hij socialistisch kamerlid voor Luik.
Cools was achtereenvolgens minister van begroting en economische zaken in de twee opeenvolgende regeringen-Eyskens (1968-1972), waarin hij *J.J.* Merlot na diens overlijden in *1969* als vice-premier opvolgde. In januari *1973* werd hij medevoorzitter van de Belgische Socialistische Partij. In 1978 brak hij met dc unitaire partijstructuur en tot *1981* leidde hij de Parti Socialiste, die hij had opgericht. Van *1981* tot *1985* was hij voorzitter van de Waalse Gewestraad. In *1983* werd hij tot minister van staat benoemd en in 1988 werd hij lid van de Waalse Gewestregering, bevoegd voor de ondergeschikte besturen. Met ijzeren hand dwong hij de Waalse steden Luik en Charleroi tot sanering. Eind april *1990* nam hij onverwacht ontslag als gewestminister ,,om zich volledig aan zijn burgemeestersambt te wijden". Zowel voor. als achter de schermen bleef Cools in Luik echter alle touwtjes van de Parti Socialiste in handen houden.

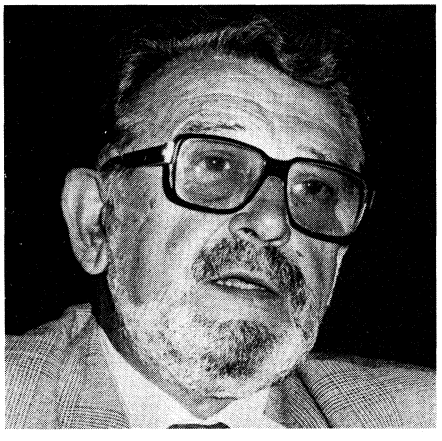

Minister van Staat André Cools

NEDERLAND

RAPPORT COMMISSIE-STEVENS

Op 3 juli presenteerde de commissie-Stevens haar rapport voor belastingvereenvoudiging onder de titel ,,Graag of niet". Overeenkomstig de randvoorwaarden van de aan de commissie verstrekte opdracht (zie pag. 424-'90 en 146/3 e.v.-'91)is het totaal van de voorstellen budgettair neutraal: de commissie verlaagt de belastingen met ruim *f*10,5 mrd, maar schrapt tegelijk aftrekposten voor eenzelfde bedrag.

Belastingverlaging

Het aantal tariefschijven in de loon- en inkomstenbelasting wordt teruggebracht van drie naar twee.

Momenteel kent het belastingstelsel drie schijven: *1)* over de eerste *f42.966* moet *35.75* procent belasting worden betaald; *2)* over de volgende *f42.964 50* procent; en *3)* boven de *f85.930 60* procent (Parool *3-7-'91).* Volgens het commissievoorstel gaat het laagste tarief omlaag naar 33,6 procent en geldt dit voor inkomens tot *f57.000;* het middrntarief vervalt; en het hoogste tarief gaat omlaag naar *55* procent en geldt dus voor inkomens boven *f57.000*. De commissie stelt dat *80* procent van de belastingplichtigen onder het laagste tarief zal vallen tegen 75 procent nu.

In plaats van de huidige heffingvrije som wenst de commissie een heffingskorting (een korting op de verschuldigde belasting, tax credit).

De standaardkorting bedraagt *f*2.175 en is daarmee hoger dan wat de huidige basisaftrek aan belastingvoordeel oplevert (35,1 procent van *f4* 586 = *f*1.603). Voor de hogere inkomens staat het voordeel van het lagere toptarief tegenover het nadeel van de invoering van de heffingskorting.

Tweeverdieners en alleenstaanden hebben recht op één keer die heffingskorting, alleenverdieners en alleenstaande ouders krijgen dubbele korting. De tijdelijke alleenstaande-toeslag, die op het eind van het jaar automatisch afloopt, moet niet langer worden verlengd. Alleenstaande ouders worden gelijkgesteldmet alleenverdieners. De aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag verdwijnt. Ook andere werkenden met kinderen tot 12 jaar krijgen geen tegemoetkoming voor de extra kosten van kinderopvang, zo stelt de commissie.
Zo blijven er nog maar drie van de zes tariefgroepen over: men heeft recht op nul, één of twee maal de heffingskorting. De betekenis van het begrip tariefgroep verdwijnt.

Er komt een aparte behandeling voor belastingplichtigen die ouder zijn dan 65 jaar.

De commissie wil hen tot een inkomen van *f46.500* een tarief van iets meer dan 19 procent laten gaan betalen. Tot een inkomen van *f37.000* geldt voor hen vervolgens, net als voor alle belastingplichtigen, het nieuwe tarief van 33,6 procent. De heffingskorting voor bejaarden wordt *f1.185.*

Grondslagverbredingen aftrekposten

De commissie vindt de financiële dekking voor het tariefvoorstel in een reeks voorstellen voor grondslagverbreding, waardoor meer inkomensbestanddelen bij de belastingheffing worden betrokken. Elk van deze maatregelen treft steeds een bepaalde groep ten gunste van een algemeen lager tarief. De maatregelen zijn de volgende:

ARBEID: Afschaffen aftrekbaarheid premies werknemersverzekeringen (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en ziekte); die premies zouden voortaan moeten worden geïnd door de belastingdienst, wat de werkgevers *f100* mln aan administratiekosten bespaart.
Afschaffen van het reiskostenforfait; belasten van reiskostenvergoedingen (ook die voor het woon-werkverkeer); verhogen van het autokostenforfait van 20 naar *28* procent.
Verlagenvan het kostenforfait voor niet-actieven van *f400* tot *f150* en waarderen van vakantiebonnen op *100* procent.

WINST: Beperken van de zelistandigenaftrek met *25* procent; en op nul stellen van de vermogensaftrek.

VERMOGEN: Verhogen van de opbrengst van het huurwaardeforfait en beperken van divident-/rentevrijstelling tot samen *f1.000.*

VERDERE AFTREKPOSTEN: Afschaffen van de aftrek van consumptieve rente; beperken van de ziektekosten als buitengewone last (alleen onverzekerbare kosten blijven aftrekbaar. vuor zover ze een bedrag van *J"1.000* te boven gaan) cn afschaffen van de studiekosten als buitengewone last.

TARIEFSTRUCTUUR: Vereenvoudiging van

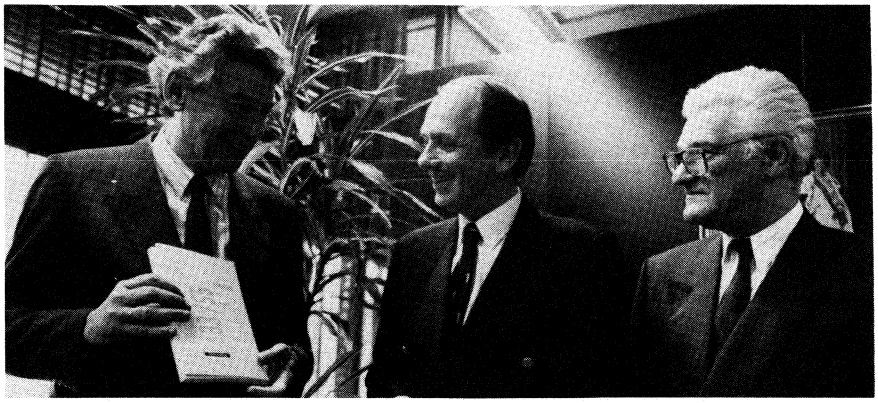

Minister van financiën Wim Kok (l.) kreeg op 3 juli het rapport ,,Graag of niet" van de commissie-Stevens overhandigd door commissievoorzitter W.F.C. Stevens (m.). Rechts de staatssecretaris van financiën. M.J.J.van Amelsvoort.

de premiestructuur door afschaffing van de premievrije voet (franchise) in de WAO.

Grondslagversmalling

Teneinde aanvaardbare inkomenseffecten te verkrijgen stelt de commissie één grondslagversmalling voor: verhoging van het arbeidskostenforfait tot 5 procent (maximum: f 1.250 tegen voorheen f 1.045, minimum: f 625). In samenhang met het verlaagde forfait voor niet-actieven betekent dit mede een vergroting van de afstand tussen actieven en niet-actieven.

Inkomenseffect

Een voorwaarde waaraan de commissie ook moest voldoen was dat het hele voorstel inkomensneutraal moest zijn. Volgens de commissie is dat vrijwel gelukt. Voor het sociaal minimum zit er zelfs nog een bescheiden vooruitgang in. Voor 44 procent van de belastingplichtigen betekenen de voorstellen een verandering (positief of negatief) in inkomen die kleiner is dan één procent. Tegenover 19 procent die er tussen de twee of vijf procent op achteruit gaat, staat 29 procent die er in dezelfde mate op vooruit gaat in inkomen. Voor 8 procent is de verandering in inkomen groter dan vijf procent (6 procent negatief, 2 procent positief).(*NRC/H'blad, Parool, Staatscourant, Trouw, Volkskrant*)

TWEEDE KAMER AKKOORD MET BASISVORMING

Op 19 juni bereikten CDA en PvdA in de Tweede Kamer tijdens de achtste dag van het debat over de basisvorming in het voortgezet onderwijs een akkoord. Dit houdt in dat vanaf 1 augustus 1993 alle leerlingen die de basisschool verlaten hetzelfde lessenpakket van vijftien vakken krijgen. De *Volkskrant* van 21 juni vatte de gemaakte afspraken als volgt samen:

•Het pakket van vijftien vakken bestaat uit Nederlands (400 lesuren verdeeld over drie jaar), Engels (280), Duits of Frans (240), geschiedenis (200), aardrijkskunde (140), economie (80), wiskunde (400), natuur- en scheikunde (200), biologie (120). informatiekunde (20), techniek (180), gymnastiek (360). minstens twee vakken uit het pakket muziek/beeldende vorming/dans/drama (280) èn verzorging (100). Daarnaast is er in die drie jaar nog een .,vrijeruimte" van 840 uur.

•In plaats van 30 lesuren krijgt de scholier 32 lesuren per week.

•Van die 32 lesuren worden de eerste twee jaar 25 uur besteed aan die vijftien vakken. De andere zeven uur ,,vrije ruimte" - de omvang daarvan was het belangrijkste discussiepunt tussen CDA en PvdA, aanvankelijk was daarvoor 6,4 uur uitgetrokken - mag de school zelf invullen. In het beroepsonderwijs kunnen dat bijvoorbeeld de praktijkvakken zijn, op een gymnasium de klassieke talen, maar een school mag ook iets heel anders doen. zoals Fries. Ook mag een school met veel buitenlandse kinderen kiezen voor extra Nederlands of een keuzevak Arabisch. Bovendien moet de leerling in die zeven uur de ,,typische basisvormingsvakken" krijgen: studielessen, beroepsoriëntatie, discussie. De school mag zelf bepalen waarop de nadruk wordt gelegd. Ook levensbeschouwing of godsdienst hoort in deze ,,vrijeruimte" thuis. Een school is overigens vrij om met deverdeling van de twee typesvaste en vrije uren te schuiven over de drie leerjaren.

•De basisvorming duurt drie jaar. Maar snelle leerlingen mogen de basisvorming al eerder afronden, op z'n vroegst aan het einde van de tweede klas. Wel mag een leerling voor het eind van de tweede klas alvast een vak van de basisvorming afmaken. Maar het gebeel mag pas aan het eind van de tweede klas worden getoetst. Scholen mogen zelf weten of zij de klassen met verschillende stromingen mixen of leerlingen opdelen naar niveaugroepen zoals dat nu meestal gebeurt.

*Tijdens het debat is het vak verzorging op het laatste moment toegevoegd. Over de totale periode van de basisvorming krijgt een leerling daarin 100 uur les, ongeveer een uur per week. In die les leert een scholier omgaan met geld. en gezondheidsleer, maar niet - zoals oorspronkelijk gepland - koken.

•Vergeleken met het oorspronkelijke plan werd het aantal uren aardrijkskunde uitgebreid van 120 tot 140 uur in drie jaar. Dit betekent alleen een vooruitgang voor het beroepsonderwijs, waar tot dusver voor aardrijkskunde en geschiedenis samen 120 uur werd uitgetrokken. Alle andere schoolsoorten gaan er op achteruit, want daar kregen leerlingen tot nu toe 240 uur aardrijkskunde.

•Wat een leerling aan het einde van de basisvorming moet kennen en kunnen, staat omschreven in z.g. ,,kerndoelen", die de overheid opstelt. Maar met het oog op streng christelijke scholen bestaat de mogelijkheid om die kerndoelen te vervangen door eigen kerndoelen. Op die manier wordt voorkomen dat reformatorische scholen teveel aandacht zouden moeten besteden aan de evolutie, sex en ander omstreden gedachtengoed. Maar die eigen kerndoelen moeten dan wel door de Onderwijsinspectie en de Onderwijsraad worden gecontroleerd.

•De komst van de basisvorming heeft consequenties voor het voortbestaan van kleine scholen. Zij moeten opgaan in het grotere geheel van een scholengemeenschap. Dat kan op drie verschillende manieren. De eerste is een echte fusie, met een scholengemeenschap waar vrijwel elke schoolsoort voorradig is. Staatssecretaris J. Wallage (PvdA) wil dat zo'n brede scholengemeenschap twee soorten beroepsonderwijs aanbiedt, maar de TK-fracties van CDA en PvdA vinden één type genoeg. De tweede mogelijkheid is de ,,bestuurlijke variant". d.w.z. dat scholen wel samenwerken. maar niet fuseren Zo'n school houdt zijn eigen personeelsbeleid, en blijft ook opleiden voor het oorspronkelijke diploma. De derde mogelijkheid is speciaal voor kleine scholen. In dichtbevolkte gebieden gelden strenge regels: zij moeten al binnen een straal van drie kilometer een partner zien te vinden wanneer ze onder de 240 leerlingen zakken. Voor kleine scholen op het platteland geldt een grotere afstand: acht kilometer.

Op 27 juni aanvaardde de Tweede Kamer met ruime meerderheid het wetsvoorstel basisvorming. Alleen de VVD en de Centrum-Democraten stemden tegen. In een stemverklaring zei VVD-woordvoerder J. Franssen dat het wetsvoorstel te weinig recht doet aan het verschil in capaciteiten tussen leerlingen.

(Vor. ber. pag. 798/3-1989)

ALBANIË

MASSALE UITTOCHT VAN VLUCHTELINGEN

De ongeveer 20.000 Albanezen die tussen 1 en 7 maart 1991 per schip aan-

kwamen in de zuidelijke Italiaanse havensteden (voornamelijk Brindisi, Otranto en Bari), brachten de Italiaanse autoriteiten in ernstige verlegenheid. De migratie leek grotendeels spontaan op gang te zijn gekomen, gevoed door geruchten over de mogelijkheden in het buitenland en de reisrestricties die verondersteld werd op korte termijn in Albanië te worden opgelegd. Zowel de Albanese regering als de oppositiepartijen keurden de uittocht af als een poging de verkiezingen van 31 maart te verstoren.

Op 9 februari had de Albanese politie 5.000 emigranten in spe tegengehouden die per boot wilden vertrekkenuit Durrës, de haven (30 km ten westen van Tirana, de Albanese hoofdstad) van waaruit in juli 1990 een groep Albanezen met toestemming naar Brindisi was vertrokken (zie pag. 715/3 e.v.-'90). Op 28 februari voer een schip met 200 mensen aan boord van Vlorë naar Italië. Op 2 en 3 maart brachten vrachtschepen en vissersboten, die in Durrës en andere Albanese havens waren gekaapt, zo'n 900 Albanezen naar Brindisi en Otranto.
Op 8 maart hadden naar schatting 20.000 Albanezen deze route afgelegd in zo'n 15 verschillende vaartuigen. De plaatselijke autoriteiten in Brindisi, waar 4.000 mensen waren samengepakt op voor anker liggende schepen en nog eens 3.000 mensen op de kade, werden overweldigd door de omvang van de migratie. De inwoners van Brindisi stonden voedsel en kleding af, terwijl de Italiaanse regering werd bekritiseerd door de oppositiepartijen vanwege haar dadeloosheid.
Op 8 maart gaf het Italiaanse kabinet de marine opdracht ervoor te zorgen dat niet nog meer boten Brindisi zouden kunnen bereiken. Vito Lattanzio, de Italiaanse minister van burgerbescherming, werd belast met de noodmaatregelen en op 9 maart bereikten de eerste voedselpakketten en onderdaksvoorzieningen van de centrale regering Brindisi. Op 10 maart werden de eerste vluchtelingen overgebracht naar kampen in de buurt van Palermo, Napels, Venetië en andere steden, terwijl 2.000 van hen vrijwillig de terugtocht naar Durrës aanvaardden, waar de Albanese autoriteiten hadden beloofd hen welwillend te zullen ontvangen.

Gewelddadige botsingen in Albanië

Op 6 maart verzamelden zich bij buitenlandse ambassades in Tirana ongeveer 3.000 mensen, in de hoop dat de ambassades hun deuren voor asielzoekers zouden openen (zoals in juli 1990). Politiemannen die met stenen werden bekogeld, schoten met scherp om de menigte uiteen te drijven. Daarbij werd minstens één persoon gedood.
Op 7 maart vond een militair ingrijpen plaats in de stad Durrës, waar net als in Tirana. Vlorë en andere kleinere havensteden nog steeds duizenden mensen hoopten aan boord van een schip te komen. Op 9 maart werden in Durrës verscheidene mensen gedood toen de politie een schip bestormde met 2.000 mensen aan boord. Diezelfde dag staken meer dan 1.000 Serven en Montenegrijnen de noordelijke grens met Joego-Slavië over. De daaropvolgende dagen werd hun voorbeeld gevolgd door kleinere groepen.

Albanese reacties

De regering ontkende geruchten dat het uitreizen aan banden zou worden gelegd in de periode voorafgaand aan de verkiezingen van 31 maart. Op 2 maart werd bekendgemaakt dat een nieuw Comité voor Werkgelegenheid en Emigratie het ministerie van buitenlandse zaken zou assisteren bij het onderzoeken van de mogelijkheden voor Albanezen om in het buitenland te werken.
De Albanese ministerraad verklaarde op 5 maart dat ,,vijanden" van Albanië probeerden de ,,normale afwikkeling van de verkiezingscampagne" te hinderen.
De oppositionele Democratische Partij (DP) sprak het vermoeden uit dat de exodus op touw was gezet en dat de regerende Albanese Partij van de Arbeid (APvdA) het vertrek van niet-communistische stemgerechtigden toejuichte. Op 11 maart verklaarde de DP in een communiqué uit te zien naar een tijd waarin Albanezen geen ,,gevaarlijke avonturen hoeven te ondernemen op zoek naar een betere toekomst".

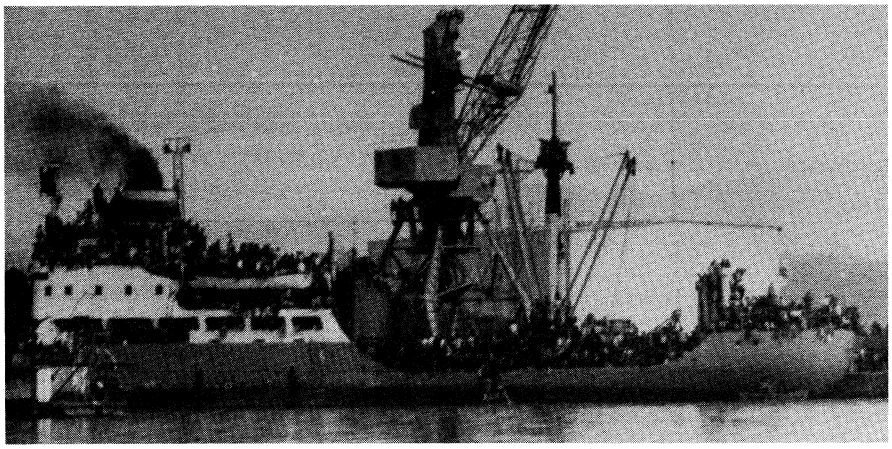

Op 9 maart publiceerde het Albanese nationale persbureau een foto van een Albanees schip in de haven van Durrës dat door honderden mensen was bestormd.

Italiaans-Albanese betrekkingen. Gratie voor politieke gevangenen. Discussies over hulp

De Italiaanse vice premier Claudio Martelli bracht op 11 maart een bezoek aan Tirana, waar hij een ontmoeting had met de voorzitter van de Albanese voorlopige regering, Fatos Nano. Nano verklaarde dat Albanië hoopte via bemiddeling van Italie een volwaardig lid van de Europese Gemeenschap te worden.
Tijdens het bezoek stelde Martelli de kwestie van de politieke gevangenen in Albanië aan de orde. De aankondiging op 12 maart van een algemene amnestie voor alle resterende politieke gevangenen werd op 17 maart gevolgd door de vrijlating van 175 mensen.
Tijdens gesprekken op 13 maart tussen de Albanese minister van buitenlandse zaken Muhamet Kapllani en zijn Italiaanse ambtgenoot Gianni De Michelis werd een driejarig economisch hulpprogramma van de Italianen aan Albanië besproken. Op 19 maart kwam een scheepslading voedsel en medische hulp uit Italie aan in Albanië, een dag nadat de Albanese regering de totale voedseldistributie in het land onder gezag van de politie had geplaatst, in een poging speculatie de kop in te drukken. (Voorafgaand aan de massale uittocht van Albanezen naar Italie werd de Italiaanse regering ervan verdacht de voedselhulp te vertragen om te voorkomen dat de populariteit van het communistische bewind vlak voor de verkiezingen een opleving zou vertonen.)

HERVATTING VAN DIPLOMATIEKE BANDEN MET VERENIGDE STATEN

Op 15 maart tekende minister van buitenlandse zaken Kapllani in Washington een overeenkomst waarmee de diplomatieke betrekkingen tussen de Verenigde Staten en Albanië, die sinds 1946 waren verbroken, werden hersteld. Het akkoord was het resultaat van informele gesprekken die het voorafgaande jaar hadden plaatsgevonden. Volgens woordvoerder Richard Boucher van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken hadden de Albanese oppositieleiders aangedrongen op hervatting van de betrekkingen.

VERKIEZINGEN ONDER HET MEERPARTIJENSTELSEL. OVERIGE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Op 31 maart vonden in Albanië de eerste verkiezingen onder het meerpartijenstelsel plaats. In kiesdistricten waar geen duidelijke winnaar uit de bus kwam, was voor 7 april een tweede verkiezingsronde gepland.

De APvdA kreeg te maken met concurrentie van vier nieuwe partijen: de DP, de Republikeinse Partij, de Ecologische Partij en de Agrarische Partij. Tevens werden kandidaten van een aantal andere organisaties naar voren geschoven (waaronder de Omonia-organisatie, die etnische Grieken vertegenwoordigde,

De leider van de Albanese Democratische Partij, Sali Berisha, in discussie met aanhangers op 1 april. de dag nadat de eerste verkiezingen onder een meerpartijenstelsel waren gehouden.

de Partij van Nationale Eenheid. de Vrouwenbond, de vakbonden. de Jeugdbond, het Democratisch Front en het Nationale Veteranencomité) en waren er 17 onafhankelijke kandidaten.
De DP had in alle 250 kiesdistricten kandidaten en de Republikeinse Partij in 165. Volgens het persbureau ***Reuter*** behoorde meer dan de helft van de kandidaten tot de APvdA of daarmee verbonden organisaties, alhoewel de APvdA officieel slechts door 243 kandidaten werd vertegenwoordigd.
De in december 1990 opgerichte DP, die in haar programma onder meer het particuliere bezit van land en de depolitisering van het leger had opgenomen, kreeg de meeste aandacht van de buitenlandse media. Op 13 maart voerden haar leiders in Washington gesprekken met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken.
Voorafgaand aan de verkiezingen benadrukten de autoriteiten nogmaals het belang dat zij hechtten aan vrije verkiezingen, waarbij ook de vrijheden van buitenlandse waarnemers werden vergroot. De DP-aanhangers uitten desalniettemin de beschuldiging dat er bij de verkiezingen van 31 maart met de telling geknoeid was.

De resultaten van de eerste ronde wezen erop dat de APvdAmeer dan 60 procent van de stemmen had gekregen en reeds in de eerste verkiezingsronde 160 zetels had veroverd. Het overwicht van de APvdA op het platteland was meer dan voldoende om de overwinningen van de DP in de stedelijke gebieden teniet te doen. Op 1 april gaf de leider van de DP, Sali Berisha, zijn verlies toe. Het zetelverlies van president Ramiz Alia in een kiesdistrict in Tirana behoorde evenwel tot de meest vernederende resultaten van de APvdA in de stedelijke gebieden. Volgens voorlopige cijfers behaalde de DP-kandidaat in dat kiesdistrict 62,5 procent van de stemmen tegen 32 procent voor Alia.

(Vor.ber. pag. 715/3 e.v. - 1990)

Definitieve verkiezingsuitslagen

De eclatante overwinning op 31 maart van de APvdA werd geconsolideerd in de tweede stemronde op 7 en 14 april 1991. De APvdA won voldoende zetels voor een tweederde meerderheid in de 250 leden tellende Volksvergadering, hetgeen haar in staat stelde grondwetswijzigingen door te voeren zonder de steun van andere partijen. De zetelverdeling na de verkiezingen was als volgt:

	1e ronde maart 31	2e ronde april 7 en 14	totaal
APvdA	162*	7	169
DP	65	10	75
Republikeinse Partij	0		0
Ecologische Partij	0		0
Agrarische Partij	0		0
Omonia	3	2	5
Nationaal Comité van Veteranen	1		1
Totaal	231	19	250

*waaronder 19 zetels behaald in lijstverbinding met het Democratisch Front, de Jeugdbond. de vakbonden en de Vrouwenhond.

Gewelddadigheden na afloop van de verkiezingen. Stakingsoproep

Teleurstelling in de stedelijke gebieden over de nederlaag in de eerste ronde van de belangrijkste oppositionele Democratische Partij (DP) mondde in de noordelijke stad Shkodër op 2 april uit in anti-communistische rellen.

Duizenden mensen bestormden het plaatselijke hoofdkwartier van de APvdA en zetten dat in vlammen. Van het stadhuis en de gemeentelijke bibliotheek werden de ruiten ingegooid. Drie mensen werden door de politie doodgeschoten, onder wie de plaatselijke DP-leider Arben Broxhi. Deze werd volgens ooggetuigen in de rug geschoten toen hij de betogers tot kalmte trachtte te manen; een vierde slachtoffer bezweek op 4 april in het ziekenhuis aan zijn verwondingen,
Ongeveer drieduizend mensen die op 2 april in de hoofdstad Tirana een demonstratie hielden voor het partijbureau van de DP werden door de politie met luchtsalvo's uiteengejaagd.
Op 3 april deed de partijleiding van de DP de oproep een einde te maken aan de demonstraties, maar kondigde voor de daaropvolgende dag tegelijk een algemene staking af om de slachtoffers die in Shkodër waren gevallen te herdenken. Op 4 april verklaarde de DP dat de staking een succes was geweest, en dat er vanuit verscheidene grote bedrijven gehoor aan de oproep was gegeven. Waarnemers stelden echter vast dat zelfs in de steden de stakingsoproep slechts aarzelend was opgevolgd.

OPENING VAN DE VOLKSVERGADERING. INTERIM GRONDWET. ALIA HERKOZEN TOT PRESIDENT

De nieuwe Volksvergadering kwam op 15 april bijeen, met uitzondering van de DP, die de bijeenkomst boycotte. De enig aanwezige gedeputeerde voor de DP, Neritan Ceka, las namens de partij een verklaring voor waarin geëist werd dat de volksvergadering niet bijeenkwam voordat bekend was wie verantwoordelijk waren geweest voor de schietpartijen in Shkodër. De openingsvergadering werd reeds na dertig minuten geschorst, om pas weer bijeen te komen op 17 april, toen de DP haar boycot beëindigde. Kastriot Islami, de minister van onderwijs, werd gekozen tot voorzitter van de vergadering.

Op 18 april werd een parlementaire cominissie benoemd die de schietpartij in Shkodër moest onderzoeken. Op 25 april berichtte deze dat de veiligheidstroepen schuldig waren aan uitlokking van geweld door met stokken in te slaan op een vreedzame menigte.

Op 25 april werd het ontwerp voor een nieuwe grondwet aan de vergadering voorgelegd. Daarin werd het land herdoopt tot ,,Republiek Albanië" (de adjectieven ,,Socialistische" en ,,Volks-" kwamen daarmee te vervallen), en omschreven als een democratische rechtstaat, ,,gebaseerd op sociale gelijkheid, verdediging van de vrijheid en de rechten van de mens, en politiek pluralisme". In afwachting van de volledige goedkeuring van het document werd op 29 april een wet aangenomen .,voor de belangrijkste grondwettelijke voorzieningen", bedoeld als interim-grondwet; de grondwet van 1976 werd ongeldig verklaard.

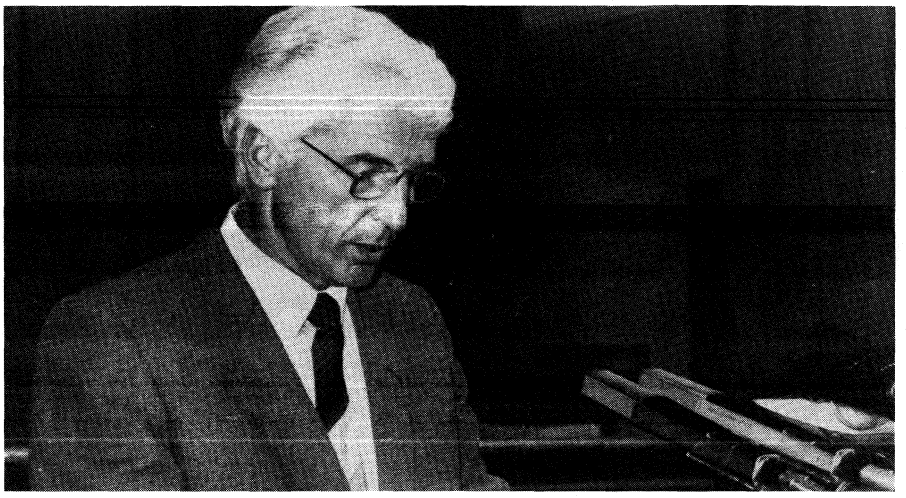

Neritan Ceka, afgevaardigde van de Democratische Partij, leest op 15 april in het parlement een verklaring voor waarin een boycot van het parlement wordt aangekondigd.

Overeenkomstig de interim-grondwet vond op 30 april in de Volksvergadering de verkiezing plaats voor de nieuwe functie van president van de republiek. Ondanks zijn gênante nederlaag bij de eerste verkiezingsronde in zijn kieskring in Tirana werd het zittende staatshoofd en tevens APvdA-leider, Ramiz Alia, gekozen. De enige tegenkandidaat was het parlementslid Namik Dokle, eveneens van de APvdA. Van de 245 uitgebrachte stemmen waren er 172 voor Alia, 2 voor Dokle en 71 (gelijk aan het aantal oppositieleden) ongeldig.

De president werd opperbevelhebber van de strijdmachten; hij kreeg de bevoegdheid de regering te benoemen en onder uitzonderlijke omstandigheden de Volksvergadering te ontbinden, oorlog te verklaren dan wel de noodtoestand af te kondigen.

Decreet inzake privatisering

De scheidende ministerraad keurde op 4 april een aantal decreten goed inzake privatisering.

Ministeries en gemeenteraden werden geïnstrueerd samen te werken met een daartoe in het leven geroepen commissie ter reorganisering van de economie. die voor het eind van de maand moest beslissen welke staatsbedrijven zouden worden geprivatiseerd. Individuen, deelgenootschappen, collectieven en coöperaties mochten voortaan bedrijven in eigendom hebben. Een ander, diezelfde dag goedgekeurd decreet, stond Albaniërs toe in het buitenland te gaan werken.

Hernieuwde onrust onder potentiële emigranten

Onder potentiële emigranten brak op 26 april opnieuw onrust uit.

Enige duizenden mensen trokken van Shkodër en omliggende plaatsen naar de noordelijk gelegen haven Shengjin, waar zij zich meester probeerden te maken van schepen om daarmee naar Italic tc reizen. Ongeveer driehonderd mensen slaagden erin aan boord te komen van een schip dat bezig was uit te varen, doch het werd door de kustwacht in de haven onderschept. Anderen trachtten een marinebasis te bestormen. maar werden teruggedrongen door de politie. Een groot deel van de potentiële emigranten kwam later op de dag bijeen in de naburige stad Lezhë, waar de ruiten van openbare gebouwen het moesten ontgelden. Nadat de politie was opgetreden trok een aantal van hen naar het station en nam de trein naar Shkodër. Toen de trein het station van die plaats binnenreed staken enkele betogers de laatste twee rijtuigen in brand. Daarbij kwamen ten minste twee passagiers om het leven.

NIEUWE REGERING

Op 3 mei 1991 werd Fatos Nano, die een dag daarvoor het ontslag had ingediend van zijn in februari gevormde voorlopige regering (zie pag. 295/3-'91), door president Ramiz Alia wederom tot premier benoemd met de opdracht een nieuwe regering te vormen.
Op 9 mei legde Nano zijn voorstellen omtrent de samenstelling daarvan voor aan de Volksvergadering, die ze aanvaardde en op 12 mei met enkele amendementen in een motie van vertrouwen aannam.

Albanese ministerraad

De regeringssamenstelling was nu als volgt:

Premier - Fatos Nano, voorzitter*: vice-voorzitter - Shkelaim Cani*: minister en secretaris-generaal van de raad van ministers - Zydi Pepa+; buitenlandse zaken - Muhamet Kapllani*: defensie - Ndricim Karakaci; openbare orde - Hajredin Shyti; justitie - Fatmir Zaloshnja; economie - Leontjev Cuci+; financiën - Anastas Angjeli; mijnbouw en energiebronnen - Drini Mezini+; industrie - Vilson Ahmeti; voedselvoorziening - Ylli Bufi*; landbouw - Nexhmedin Dumani; buitenlandse economische betrekkingen - Shane Korbeci*; binnenlandse handel en toerisme - Gavrosh Pogace; bouw - Leonard Nano*; vervoer - Kostandin Hoxha; onderwijs - Maqo Lakrori; cultuur jeugd- en spoi-tzaken - Mojkom Zeqo§ - gezondheidszorg - Zabit Brokaj*#; voorzitter van de commissie voor arbeid en sociale opvang - Theodhori Bej; voorzitter van de commissie voor staatseconomie en bescherming van het milieu - Flamur Hoxha; voorzitter van de staatscontrolecommissie - Rujar Kolaneci; voorzitte van de commissie voor wetenschap en technologie - Petrit Skende.

* ongewijzigd

\+ bekleedde in vorig kabinet andere post

§ had in januari-februari '91 dezelfde portefeuille (zie pag. 296/1-'91)

#eerder vermeld als Sabit Broka

De herinrichting van het voormalige ministerie van binnenlandse zaken tot een nieuw ministerie van openbare orde en een nationale veiligheidscommissie vond plaats na de eerste bevindingen van een parlementaire onderzoekscommissie. Deze had de veiligheidstroepen verantwoordelijk gesteld voor de dood van vier mensen tijdens gewelddadigheden na afloop van de verkiezingen in Shkodër, begin april (zie boven). Op 6 mei trachtten oppositieleden in de Volksvergadering Gramoz Rucaj tevergeefs van zijn post als waarnemend minister van binnenlandse zaken te wippen vanwege de gebeurtenissen in Shkodër. maar er was wel een meerderheid te vinden voor het wegstemmen van procureur-generaal Rrapo Mino en hoofdofficier van justitie Qemal Lane. Oorspronkelijk had Fatos Nanos Rucaj in zijn regering willen opnemen in de ministeriële rang van voorzitter van de Nationale Veiligheidscommissie (in Le *Monde* van 14 mei omschreven als een gereorganiseerde Sigurimi, de veiligheidspolitie). Op 12 mei besliste de Volksvergadering echter dat de commissie een ctaatslichaam en geen regeringslichaam moest worden.

Premier Fatos Nano maakt op 9 mei in het parlement zijn regeringsprogramma en de samenstellingvanzijnkabinetbekend.

De Albanese president, Ramiz Alia

Op 14 mei koos de Volksvergadering de leden van het Hooggerechtshof, met als voorheen Kleanthi Koci als president. Petrit Serjani werd benoemd tot advocaat-generaal.

Alia niet langer leider van de APvdA

Op 4 mei werd Alia tijdens een partijvergadering van de regerende APvdA ontheven van zijn functie van eerste secretaris, en werd hem overeenkomstig de bepalingen van de nieuwe interimgrondwet, waarbij het presidentschap van de Republiek niet langer gecombineerd mocht worden met partijfuncties, het lidmaatschap van zowel het politburo van de partij als van het centraal comité ontnomen. De verkiezing van een nieuwe partijleider stond voor de in juni te houden tiende partijbijeenkomst van de APvdA op de agenda.

(Vor.ber. pag. 291/3 e.v. - 1991)

FRANKRIJK

KABINETSWIJZIGING

President François Mitterrand wijzigde het kabinet op 2 oktober 1990 na het aftreden van Edith Cresson als gedelegeerd minister voor Europese zaken. Zij werd vervangen door Elisabeth Guigou. Tegelijkertijd werd Louis Mermaz benoemd tot minister van land- en bosbouw, terwijl Henri Nallet doorschoof naar justitie en daar Pierre Arpaillange verving.

George Kiejman werd gedelegeerd minister op het departement van justitie, en Bruno Durieux, lid van het Centre des Démocrates Sociaux (CDS), werd gedelegeerd minister van volksgezondheid op het ministerie van solidariteit en sociale bijstand. De staatssecretaris van milieu Brice Lalonde (Ecologische Ontwikkeling) werd bevorderd tot gedelegeerd minister voor de preventie van technologische en natuurrampen, terwijl Hélene Dorlhac (VerenigdFrankrijk), staatssecretaris voor gezinszaken. bovendien de verantwoordelijkheid voor de bejaarden overnam van Théo Braun, die uit de regering stapte.
Guigou was voorheen speciaal adviseur van de president voor Europese aangelegenheden. Mermaz, die van 1981-'86 voorzitter van de Nationale Assemblée was geweest en in 1986 kort minister van transport was, was sinds 1988 leider van de socialistische fractie in de Assemblée geweest. Op 10 oktober werd hij in deze functie vervangen door Jean Auroux, voormalig minister van arbeid en aanhanger van de PS-factie van voormalig premier Laurent Fabius. Auroux versloeg zijn rivaal Henri Emmanuelli op net nippertje met 113 tegen 109 stemmen.

Motie van wantrouwen over sociale-zekerheidsbelasting

De socialistische regering van premier Michel Rocard overleefde op 19 november 1990 in het parlement een motie van wantrouwen toen slechts 284 afgevaardigden (inclusief de communisten) tegen de regering stemden, vijf stemmen te weinig om de regering een nederlaag toe te brengen. De motie was door de oppositie en de communisten ingediend uit protest tegen de regeringsvoorstellen het sociale-zekerheidsstelsel te financieren met een nieuwe inkomstenbelasting, de Algemene Sociale Bijdrage (contribution sociale généralisée, CSG). De Socialistische Partij beschikte over slechts 272 van de 577 zetels in de Nationale Assemblée; maar de communisten hadden de regering-Rocard bij acht vorige moties van wantrouwen gesteund.

De Assemblée nam het CSG-wetsvoorstel op 16 november aan door ,,een beroep te doen op de verantwoordelijkheid van de regering" (een procedure waarbii een wetsvoorstel zonder stemming tot wet kon worden verheven tenzij een motie van wantrouwen werd ingediend en aangenomen). De CSG, bedoeld om de schatkist met F 37,5 mrd per jaar te spekken, bestond uit een algemene belasting van 1,1 procent en verving de bestaande heffing van 0,4 procent op de inkomstenbelasting. Hoewel de meeste werklozen en veel gepensioneerden zouden worden vrijgesteld en naar schatting 80 procent van de kostwinners er in praktijk op vooruit zou gaan, was de CSG zeer impopulair omdat het een nieuwe belasting betrof.
De Algemene Arbeidersconfederatie organiseerde voor de rest van oktober stakingen en demonstraties. Tegelijkertijd spraken de vakbonden zich sterk uit tegen de ontwerpbegroting voor 1991, waarin besnoeiingen op de overheidsuitgaven waren opgenomen om de gevolgen van de Golfcrisis te compenseren, de defensie-uitgaven te verhogen en de vennootschapsbelasting te verlagen. De vermogensbelasting zou een kleine verhoging ondergaan. (De begroting werd op 20 november aangenomen, opnieuw door een beroep te doen op de verantwoordelijkheid van de regering. j

Studentenonlusten

Acties van middelba e scholieren in Parijs en andere steden, die aanvankelijk gericht waren op betere omstandigheden, meer leraren en meer veiligheid op school, vonden in de loop van oktober steeds meer steun. Universiteitsstudenten schaarden zich in het begin van het nieuwe semester achter de acties, die in november doorgingen. De acties werden in gang gezet door de verkrachting van een schoolmeisje op 27 september in Parijs en door aanrandingen op andere scholen in Parijs.

Ongeveer 120.000 leerlingen in heel Frankrijk demonstreerden op 5 en 6 november. Tijdens botsingen met de politie voor het gebouw van de Nationale Assemblée, waar op dat moment een debat plaatsvond over de onderwijsbegroting, vielen gewonden en vonden arrestaties plaats.
Aan de vooravond van de demonstratie had president Mitterrand beklemtoond dat er naar de jonge mensen moest worden geluisterd, en minister van binnenlandse zaken Pierre Joxe drong er bij de politie op aan zich terughoudend op te stellen. r

Tijdens een daarop volgende demonstratie van ongeveer 200.000 leerlingen, gesteund door de lerarenvakbond FEN, in Parijs op 12 november, greep de politie niet in toen in het 7de arrondissement auto's in brand werden gestoken en winkels werden geplunderd, maar gebruikte uiteindelijk traangas en waterkanonnen om te verhinderen dat de demonstranten bij het presidentiële paleis zouden geraken; 234 politieagenten en een aantal journalisten raakten gewond en er werden 83 arrestaties verricht.
De acties in oktober haalden de regering over om in de ondenvijsbegroting extra geld beschikbaar te stellen voor 1.100 administratieve banen en 3.000 banen voor nog niet afgestudeerde leraren (naast de 15.000 nieuwe banen in het onderwijs waarvan al 4.500 banen voor leraren waren gereserveerd). Na de demonstratie van 12 november vonden besprekingen plaats tussen studentenleiders; Mitterrand en minister van onderwijs Lionel Jospin. De regering maakte op 14 november plannen bekend om F 4,5 mrd extra uit te trekken voor de verbetering van de veiligheid en omstandigheden op de scholen en de aanstelling van meer leraren. Er werd op gewezen dat de onderwijsbegroting sinds 1988 ieder jaar hoger was geworden en in 1991 de defensiebegroting opnieuw overtrof.

Rellen in Lyon

Na de dood van een jonge motorrijder, Thomas Claudio, vonden vijf nachten lang op straat gewelddadigheden en plunderingen plaats in Vaulx-en-Velin, een slaapstad van Lyon met een grote immigrantenbevolking Claudio overleed aan de gevolgen van een aanrijding met een politieauto op 6 oktober Het winkelcentrum bij de stad werd door oproerpolitie met traangas in gezet en ongeveer 30 mensen raakten gewond bij schermutselingen Al lang bestaande raciale spanningen en klachten over voortdurend treiteren van jonge mensen door de politie lagen ten grondslag aan de gebeurtenissen

Benoeming kabinet. Terugtrekking Noir uit RPR

Op 19 december 1990 werd Michel Delbarre benoemd op de nieuwe post van staatssecretaris voor stadszaken, met als taak de bestrijding van de groeiende sociale problemen in de stedelijke gebieden. In zijn voormalige functie van minister van uitrusting en huisvesting, transport en maritieme zaken werd hij opgevolgd door Louis Besson, die tot op dat moment onderminister van huisvesting was.
Op 6 december stapte Michel Noir, burgemeester van Lyon, uit de RPR, de belangrijkste oppositiepartij, en deed hij afstand van zijn zetel als afgevaardigde.

Noir behoorde tot de Vernieuwers binnen de gaullistische RPR (Vergadering voor de Republiek), die sinds 1989 de bestaande structuur van politiek rechts uitdaagde. Hij was van mening dat Frankrijk ,,ziek" was als gevolg van de ouderwetse politieke structuren, onderlinge politieke ruzies en het optreden van zijn leiders. Hij riep medestanders op ook ontslag te nemen om op deze manier algemene verkiezingen uit te lokken. Slechts twee anderen volgden zijn voorbeeld, Michèle Barzach, een voormalig onderminister voor gezondheidszorg, en Jean-Michel Dubernard, een afgevaardigde uit het Rhône-gebied.

Tussentijdse verkiezingen in Lyon en Parijs

Het aftreden van Noir en twee medestanders van de Vernieuwers binnen de RPR, leidde tot tussentijdse verkiezingen die op 27 januari en 3 februari 1991 in twee ronden werden gehouden voor drie zetels in de Nationale Vergadering, twee namens Lyon en één namens Parijs. Alhoewel Noir in Lyon werd herkozen, kreeg zijn poging om Jacques Chiracs leiderschap van de RPR aan te vechten niet voldoende steun.

In Lyon wonnen Noir (tevens burgemeester van Lyon) en Jean-Michel Dubernard tijdens de eerste kiesronde respectievelijk 43,34 en 40,14 procent van de stemmen. De kandidaten van het extreem rechtse Nationaal Front (FN) eindigden op de tweede plaats voor de officiële kandidaten van de RPR (onder wie Pierre Botton, de schoonzoon van Noir en tevens zijn vroegere campagneleider, die het tegen Dubernard moest opnemen). Noir en Dubernard wonnen beiden de tweede kiesronde. De opkomst lag in iedere ronde slechts rond de 30 procent, hetgeen naar men aannam deels samenhing met de aandacht van het publiek voor de Golfoorlog.
Bij de tussentijdse verkiezingen in de 13de stadswijk van Parijs lag Michèle Barzach (van 1986-'88 onderminister voor gezondheidszorg en familiekwesties en ooit beschouwd als beschermeling van Chirac) na de eerste ronde achter op de officiële RPR-kandidaat René Galy-Dejean met 26.56 procent tegen 41,17 procent. Zij trok zich terug, waarmee ze het pad effende voor de overwinning van Galy-Dejean (de burgemeester van het 15de arrondissement, waarvan de wijk deel uitmaakte).

Het sterke verkiezingsoptreden van de FN in Lyon volgde op de sterk gegroeide steun voor extreem rechts bij de gemeenteraadsverkiezingen die op 20 en 27 januari werden gehouden in de Parijse voorstad Clichy-sous-Bois, waar het burgemeesterschap tot dan toe in handen was geweest van de Communistische Partij (PCF). De Golfcrisis had de aandacht gevestigd op de raciale spanningen en op de gevoelens tegenover de grootste moslim-gemeenschap in Frankrijk, bestaande uit zo'n 3 mln, voornamelijk uit Noord-Afrika afkomstige immigranten.

André Déchamps, die als onafhankelijke kandidaat aan de verkiezingen deelnam, versloeg in de tweede ronde op 27 januari de kandidaat van de FN. Déchamps, die het in de eerste ronde onder andere moest opnemen tegen een officiële PCF-kandidaat die als vijfde eindigde, was zelf van 1965 tot maart 1990 burgemeester geweest voor de PCF, maar was toen weggestuurd wegens ,,racistische opmerkingen" (waarvoor de Parijse rechtbank hem op 23 januari een boete oplegde van F 10.000 - $2.000).

OPNIEUW FLNC-ACTIES OP CORSICA

Begin januari 1991 ging het FLNC, na een bestand dat op 1 juni 1988 was ingegaan (zie pag. 790/3 e.v. - '90) opnieuw tot actie over.

De ,,historische" factie van de organisatie eiste de verantwoordelijkheid op voor zes bomaanslagen in de nacht van 2 op 3 januari. De aanslagen waren gericht tegen gerechtsgebouwen waarop de Franse vlag wapperde in de hoofdstad Ajaccio en in Bastia en tegen bars en toeristische projecten. Op 3 januari werden in Anghone en Porto Vecchio meer dan 40 vakantiehuisjes opgeblazen en een aantal huurders tijdelijk gegijzeld, om de Franse regering te dwingen tot ,,een echt dekolonisatieproces" en om Corsica te redden uit de handen van projectontwikkelaars, die het eiland wilden veranderen in het ,,zon-aanbiddingscentrum van Europa".

Na de bomaanslagen riep president François Mitterrand het kernkabinet in spoedberaad bijeen. Hij besloot het gezag op Corsica te versterken en benoemde een nieuwe veiligheidsprefect op het eiland.

Het FLNC ontkende verantwoordelijk te zijn voor de moord op Paul Mariani, de socialistische burgemeester van Soveria, op 31 december 1990, evenals voor de op 19 december en 26 september 1990 gepleegde moorden op Lucien Tirroloni, de gaullistische voorzitter van de plaatselijke landbouwkamer, en Charles Grossetti, de voorzitter van Grossetto-Pugna namens de rechtse Unie voor de Franse Democratie (UDF). De gematigde sectie van het FLNC, die op 8 januari bekendmaakte alle militaire activiteiten te stoppen omdat die een afstand schiepen met het Corsicaanse volk, schreef deze moorden toe aan acties van door de maffia geïnspireerde speculanten. Andere FLNC-leden hadden ze toegeschreven aan anti-nationalistische elementen in Corsica die banden onderhielden met de (gaullistische) RPR en de links-radicale MRG (Mouvement des radicaux de gauche).

De nieuwe bomaanslagen vergrootten het verzet tegen een wetsvoorstel waarover de Franse Senaat zich op dat moment boog. Het wetsvoorstel verleende Corsica een grotere autonomie en erkende het Corsicaanse volk, omschreven als ,,een onderdeel van het Franse volk", formeel als een aparte groep.

De autonomie-wet, die bij de eerste lezing werd goedgekeurd door de Franse Nationale Assemblée op 23 en 24 november en die vanaf maart 1992 in werking zou moeten treden, zou het eiland bestuurlijk een grotere zelfstandigheid geven op het gebied van onderwijs, opleiding, transport en toerisme. Toch zou het economische ontwikkelingsprogramma voor de regio onderworpen blijven aan de goedkeuring van de Franse regering.

Stembusakkoord oppositie

De gaullistische RPR en de centrum-georiënteerde Union Démocratique de France (UDF) maakten op 10 april 1991 bekend dat zij een stembusakkoord hadden gesloten dat met het oog op de in 1995 te houden presidentsverkiezingen voorzag in een stelsel van ,,voorronden". De ,,gewone kandidaten" voor de regionale en parlementaire verkiezingen van 1992 respectievelijk 1993 zouden hier eveneens gebruik van kunnen maken.

De twee partijen waren in juni 1990 overgegaan tot het formeren van de Union pour la France (de UPF; zie hiervoor pag. 284/1 e.v.-'91), doch zij waren op een vergadering van 8 november niet in staat gebleken hun menings-

verschillen aangaande de organisatie van de presidentiele voorronden te overbruggen

Wetgeving over Corsicaanse autonomie

Op 12 april hechtte de Assemblée Nationale haar goedkeuïing aan een wetsvoorstel betreffende de status van Corsica, bedoeld ter vervanging van bijzondere bepalingen zoals die in 1982 waren opgenomen in de decentralisatiewetgeving (zie hiervoor pag. 284/1 e.v.-'91). De nieuwe wet omschreef het ,,Corsicaanse volk" als ,,deel van het Franse volk"; verder stelde de wet een regionale uitvoerende raad in met eigen bevoegdheden, en voorzag zij in het opstellen van een nieuw kiesregister.

De Assemblée Nationale had het ontwerp voor het eerst behandeld in november 1990 (zie hierboven) De Senaat verwierp in eerste behandeling op 22 maart 1991 de belangrijkste onderdelen van de wet. Ofschoon de beide kamers zich met elkaar wisten te verzoenen, kwam het vier dagen later toch niet tot een oplossing. De regering nam daarop haar toevlucht tot het middel van de zogenaamde ,,guillotine"-procedure, die het haar mogelijk maakte bepaalde wetten door te drukken. Op de vergadering van 12 april van de Assemblée Nationale stemden 276 gedeputeerden vóór, 262 tegen (grotendeels afkomstig van de RPR en de UDF); 38 (overwegend communistische) gedeputeerden onthielden zich van stemming. Senaatsvoorzitter Alain Poher, gedeputeerden van RPR en UDF en anderen legden de wet echter direct voor aan de Constitutionele Raad. Op 9 mei bepaalde de Raad dat de term .,Corsicaans volk" ongrondwettig was; aangezien de Constitutie uitsluitend ,,het Franse volk, omvattende alle Franse burgers, zonder onderscheid naar afkomst, ras of geloof" erkende. De resterende hoofdonderdelen van de wet werden echter geldig verklaard.

Nieuw hoofdvan de strijdkrachten

Op 3 april werd admiraal Jacques Lanxade (56) benoemd tot stafchef van de strijdkrachten. Hij verving generaal Maurice Schmitt, die begin 1991 de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt, doch vanwege de Golfcrisis in functie was gebleven.

CRESSON PREMIER

Op 16 mei 1991 werd de 57-jarige Edith Cresson beëdigd tot premier, als opvolgster van Michel Rocard, In een televisietoespraak op 15 mei verklaarde president François Mitterrand dat haar benoeming als eerste Franse vrouwelijke premier moest zorgen voor nieuw élan (,,vigueur") met het oog op de invoering van de Europese binnenmarkt op 1 januari 1993.

Op 15 mei was de 60-jarige Rocard, leider van de sociaal-democratische vleugel binnen de Parti Socialiste (PS), opgestapt nadat de voorafgaande weken omtrent de toekomst van zijn minderheidsregering steeds heviger was gespeculeerd (zie onder; voor de nipte wijze waarop zijn regering in november 1990 de motie van wantrouwen had overleefd, zie boven). Cresson. die bekend stond als een trouw aanhangster van Mitterrand (die op 10 mei zijn 10-jarig ambtsjubileum als president vierde) werd beschouwd als een lid van de linkervleugel van de PS. Na haar studie economie beheerde ze van 1981-'86 een reeks ministeriële portefeuilles, van achtereenvolgens landbouw, buitenlandse handel en toerisme, en industrieel hergebruik en handel met het buitenland. Ze had een reputatie opgebouwd een voorvechtster van de Franse industrie te zijn die met name in Japan een gevaarlijke tegenstander en een bedreiging voor de Franse werkgelegenheid zag. Toen de PS niidden 1988 opnieuw aan de macht kwam werd ze gevolmachtigd minister van Europese zaken, om evenwel in oktober 1990 ontslag te nemen met de verklaring dat ,,Frankrijk ondermijnd werd door een gebrek aan industriele motivatie".

De nieuwe Franse premier Edith Cresson (r.) samen met haar voorganger Michel Rocard.

Urba financieringsschandaal

Een zich uitbreidend schandaal rondom illegale fondswerving ten behoeve van de PS en de herverkiezingscampagne van Mitterrand als president in 1988 kwam in april tot een hoogtepunt.

Op 7 april gaf minister van justitie Henri Nallet (die in 1988 de campagnekas voor Mitterrands herverkiezing had beheerd) onderzoeksrechter Thierry Jean-Pierre opdracht de inbeslagname van documenten van het in Parijs gevestigde adviesbureau Urbatechnic (,,Urba") te staken. Volgens het in oktober 1990 onder de titel ,,Onderzoek onmogelijk" uitgebrachte boek van inspecteur van politie Antoine Gaudino had Urba bijdragen geschonken aan de presidentscampagne van Mitterrand tot een bedrag van naar schatting FF 25 mln (en geen FF 100.000 zoals de officiële cijfers wilden).
Op 9 april hadden de oppositionele Rassemblement pour la République (RPR), de Union pour la Démocratie Française (UDF) en de Union des Démocrates du Centre (UDC) een motie van wantrouwen ingediend tegen de regering-Rocard omdat ,,de onafhankelijkheid van de rechtspraak" in gevaar zou zijn gebracht. Op 11 april werd de motie, de elfde sinds het aan de macht komen van Rocard in 1988, door het uitblijven van de steun van de communistische PCF, afgewezen met 261 stemmen vóór en 289 tegen.
Op 19 april bepaalde het hof van appèl te Angers dat het door Jean-Pierre naar Urba ingestelde onderzoek rechtmatig was, en op 16 mei hielden gerechtsdienaren een actiedag rond het thema rechtspraak en vrijheid. (Op 23 oktober en 30 november 1990 waren in brede kring soortgelijke protestdagen gehouden.)

Op 24 april deed de PS, wijzend op de betrokkenheid van partijen uit het hele politieke spectrum waar het ging om illegale fondswerving, een voorstel een parlementaire onderzoekscommissie in te stellen naar alle clandestiene overboekingen, daterend van vóór het in werking treden in januari 1990 van de wet waarbij openbare fondsenwerving werd toegestaan.
Krachtens de wet van 1990 (zie pag. 78913-'90) en een wet van juli 1988 werd amnestie verleend aan politici die eerder clandestien aan geld voor campagnes waren gekomen, maar niet aan degenen die de bijdragen geschonken hadden. De *Independent* van 2 mei wees erop dat door twee kleinere vergrijpen waarvoor inmiddels procedures tegen Urba waren aangespannen, de Commissie ,,van het merendeel van de zaken tegen Urba moest vaststellen dat ze on-

der de rechter waren, zodat de socialisten buiten schot konden blijven". Op 14 mei hechtte de Assemblée Nationale haar goedkeuring aan de instelling van deze commissie.

Druk op regering-Rocard neemt toe

De druk op de regering-Rocard in tie Assemblée Nationale was gestaag toegenomen. Voor de goedkeuring van wetsontwerpen was hij afhankelijk van de medewerking van hetzij rechts, hetzij de PCF. De Times van 26 april meende dat ,,de regering blijkbaar niet in staat was de agenda voor nieuwe wetsontwerpen naar behoren af te werken". In april had Rocard zich gedwongen gezien een tweetal wetten in te trekken (waarvan er één een wijziging inhield van het kiesreglement bij regionale verkiezingen) en een derde wet uit te stellen, uit vrees dat deze anders zouden worden verworpen.

Op 9 april werd in de Assemblée Nationale een wet aangenomen inzake regionaal bestuur (een volgende stap in het in 1982 begonnen proces van bestuurlijke decentralisatie; zie pag. 284/1-'82). De wet werd aangenomen met 287 stemmen vóór en 286 tegen, dank zij de steun van 11 onafhankelijken en één lid van de UDC, met drie cruciale stemonthoudingen en met zowel de PCF als de RPR en de UDF plus een meerderheid in de UDC tegen. Op 18 april nam de Assemblée Nationale de wet aan op de financiële solidariteit tussen de gemeenten, met de PS voor en de RPR tegen; de PCF onthield zich van stemming terwijl de UDF en de UDC niet aan de stemming deelnamen (zie boven voor details).
Le Monde van 9 en 10 juni schatte dat van de 270 wetsontwerpen die tijdens Rocards premierschap waren ingediend, hij bij de 50 politiek belangrijkste drie keer zo vaak steun had ondervonden van rechts en het centrum als van de PCF.

Op de op 6 en 7 april te Cachan, ten zuiden van Parijs, gehouden gewone nationale conventie van de PS kwamen duidelijk meningsverschillen binnen de partij aan het licht.

Het debat over de ,,nieuwe internationale orde" van na de Golfoorlog werd overschaduwd door aanvaringen tussen de belangrijkste rivalenvoor de opvolging van de partijleiding en de opvolging van Mitterrand (bij de presidentsverkiezingen van 199.5).Eerste secretaris van de PS Pierre Mauroy, premier van 1982 tot 1984, stelde voor om van de conventie die eind 1991 zou plaatsvinden een volwaardig congres te maken, waar men vooruitlopend op de regionale verkiezingen van maart 1992 het eens zou moeten zien te worden over een nieuw partijprogramma. Besloten werd dat de leiding van de PS over dit onderwerp in juni zou beslissen. (Zie boven voor de op het congres van de PS gebleken meningsverschillen; voor het akkoord met de oppositie van april 1991 zie eveneens boven).

Nieuwe ministerraad benoemd

In de op 16 mei aangetreden nieuwe ministerraad bleven de sleutelposten grotendeels ongewijzigd.

De beslissing om Pierre Bérégovoy de verantwoordelijkheid voor economische zaken, financien en de begroting te laten behouden werd toegejuicht door de financieìe wereld; het werkterrein van Bérégovoy werd uitgebreid (zie de taakomschrijving van de gedelegeerde ministers). Jean-Louis Bianco was voormalig stafhoofd op het presidentieel secretariaat; Martine Aubry was een dochter van voorzitter Jacques Delors van de EG-commissie.

Op 22 mei zei Cresson in een rede tot de Assemblée Nationale dat zij voornemens was de sterke punten van de Franse economie te consolideren. Volgens haar definitie hield dat in ,,een sterke franc, een bedwongen inflatie en streng toezicht op de overheidsuitgaven". Ze hield een pleidooi voor een Europese industriepolitiek en wees op de sleutelrol die de auto-industrie en de elektronica daarbij speelden. Werkloosheid was, zo zei ze, ,,de voornaamste oorzaak van de ongelijkheid in onze samenleving", en er moesten ieder jaar dan ook 300.000 nieuwe banen bij komen.
Op 30 mei kondigde Bérégovoy bezuinigingsmaatregelen aan die FF 6 mrd moesten opleveren (boven op eerdere bezuinigingen in maart ter hoogte van FF 10,2 mrd, zie hierna). Met het oog op de harmonisatie van de btw-tarieven binnen de Europese Gemeenschap was de btw op bloemen, bouwgrond en kunstwerken verhoogd (hetgeen naar verwacht werd in de tweede helft van 1991 FF 2 mrd extra in het laadje zou brengen); de btw op auto's zou met ingang van 1 januari '93 worden teruggebracht naar 18,6 procent.

Het Franse kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Edith Cresson

staatsministers:
nationaal onderwijs - Lionel Jospin (PS)+; economie, financiën en begrotingszaken - Pierre Bérégovoy (PS)*;buitenlandse zaken - Roland Dumas (PS)*: overheidsdiensten en bestuurlijke hervorming - Jean-Pierre Soisson (France Unie)+;steden en regionale planning - Michel Delebarre (PS)*

ministers:
zegelbewaarder, justitie - Henri Nallet (PS)*; defensie - Pierre Joxe (PS)*;binnenlandse zaken - Philippe Marchand (PS)*;cultuur en mediabeleid, regeringswoordvoerder - Jack Lang (PS)+; land- en bosbouw - Louis Mermaz (PS)*;sociale zaken en integratie - Jean-Louis Bianco; arbeid, werkgelegenheid en beroepsonderwijs - Martine Aubry (v), uitrusting, volkshuisvesting, transport, ruimteonderzoek - Paul Quilès (PS)+,samenwerking en ontwikkeling - Edwige Avice (PS)(v.)+; overzeese departementen en gebiedsdelen - Louis Le Pensec (PS)+,onderzoek en technologie - Hubert Curien (PS)*,Betrekkingen met het parlement - Jean Poperon (PS)*, jeugd- en sportzaken - Fréderique Bredin (PS) (v),milieu - Brice Lalonde (Generation r<o ogiste)+

gedelegeerde ministers:
begrotingszaken - Michel Charasse (PS)*, (toegevoegd aan Bérégovoy); industrie en buitenlandse handel - Dominique Strauss-Kahn (PS) (toegevoegd aan Bérégovoy); handel en ambachtelijke nijverheid - François Doubin (France unie-Mouvement des Radicaux de Gauche)* (toegevoegd aan Bérégovoy); PTT - Jean-Marie Rausch (France Unie)+ (toegevoegd aan Eérégovoy); justitie - Michel Sapin (PS)(toegevoegd aan Nallet); Europese zaken - Elisabeth Guigou (PS)(v.)* (toegevoegd aan Dumas); Franstalige landen - Catherine Tasca+ (v.)(toegevoegd aan Dumas); gezondheidszorg - Bruno Durieux* (toegevoegd aan Bianco); communicatie - Georges Kiejman+ (toegevoegd aan Lang); toerisme - Jean-Michel Baylet (France Unie-MRG)" (toegevoegd aan Quilès).

* bekleedde in vorige kabinet dezelfde post
+portefeuille gewijzigd
(v.)vrouwelijk minister

Op 17 mei werden 16 staatssecretarissen benoemd.

Inlichtingendiensten gereorganiseerd

Op 6 mei maakte Joxe plannen bekend voor de instelling van een ,,centraal orgaan, binnen het ministerie van defensie, waarin alle bevoegdheden worden ondergebracht die thans het domein zijn van de militaire inlichtingendienst". In de Golfoorlog, zo zei hij, was de zwakte van de eigen inlichtingdiensten en hun ,,extreme afhankelijkheid" van Amerikaanse middelen gebleken. In 1994 en '95 zou Frankrijk twee Helios-spionagesatellieten in de ruimte brengen ter aanvulling op de Spot-satelliet die zich reeds in een baan om de aarde bevond maar geen detailfoto's van de aarde kon nemen.

Rellen in grote steden

In het weekeinde van 25 op 26 mei overleed de 18-jarige Aissa Ihich, een Fransman van Arabische afkomst, in een politiecel nadat hij met enige anderen was gearresteerd naar aanleiding van rellen en plunderingen in Mantes-la-Jolie, ten westen van Parijs, en in andere verpauperde voorsteden.

Ihich stierf na een aanval van astma, waarop familieleden de politie ervan beschuldigden

geweigerd te hebben hem de door hen bij het bureau afgeleverde geneesmiddelen toe te dienen. Op 28 mei trokken ongeveer duizend betogers in een stille protesttocht door Mantes-la-Tolie. Cresson zegde toe naar het incident een onderzoek te zullen instellen.

BEZUINIGINGEN. VERLAGING BANKTARIEVEN. ECONOMISCH BELEID VOOR STEDEN. PRIVATISERINGSBELEID

Op 16 maart werden officieel bezuinigingen op de begroting aangekondigd, als gevolg van de Franse bijdrage aan de Golfoorlog en de economische terugval, waardoor de belastingopbrengsten waren gedaald. De bezuinigingen op de huidige uitgaven bedroegen F 10,2 rnrd en de besparingen op investeringsprogramma's F 5,47 rnrd (een feitelijke bezuiniging van ongeveer F 3,3 mrd). De bezuinigingen richtten zich op het ministerie van uitrusting, huisvesting, transport en maritieme zaken, dat opdracht kreeg F 3 rnrd van zijn begroting over 1991 in te leveren (waaronder F 1 rnrd van de begroting voor wegenbouw) en nog eens F 2 rnrd van projecten die voor 1992 gepland waren. Ook het ministerie van arbeid, werkgelegenheid en beroepsonderwijs werd getroffen en kreeg opdracht in totaal F 2,5 rnrd te bezuinigen. ($ 1,00 = F 5,3795 op 11 maart 1991.)

De directe Franse kosten van de Golfoorlog werden geschat op F 8 à 9 mrd, gedeeltelijk gedekt door Koeweit ($ 1 rnrd), Duitsland (DM 300 mln), België en Japan. Hieronder vielen ook indirecte kosten zoals de verliezen die het exportkrediet-garantiefonds van de staat, Coface, had opgelopen. Tijdens de oorlog waren de kosten lager geschat, op ongeveer F 5 a 7 mrd. Bij de bekendmaking van de bezuinigingen op 5 februari had premier Michel Rocard verklaard dat loonkosten, de kosten voor de aflossing van de staatsschuld en de defensiebegroting buiten de bezuinigingen zouden blijven.
De begroting voor 1991 die in december was goedgekeurd, voorzag een tekort van F 80,7 mrd.

Verlaging van banktarieven

De economische groei was begin 1991 door het Nationale Instituut voor de Statistiek (INSEE) voorlopig vastgesteld op 1,5 procent per jaar. In 1990 was dit nog 2,8 procent. In een poging de economie te stimuleren verlaagde de Banque de France op 18 maart haar interventietarief met een kwart procent tot 9 procent (de eerste verlaging sinds oktober) ,,in overeenstemming met de verlaging van de tarieven op de geldmarkt en de gunstige ontwikkeling van de inflatie". Dit gebeurde nadat de Spaanse bank op 15 maart haar tarieven met 1 procent had verlaagd naar 13,5 procent. waarmee zij de druk op de franc en het pond sterling, de zwakste munteenheden binnen het Europese Monetaire Stelsel (EMS),verlichtte.

Nieuwe maatregelen in stedelijke gebieden

Tijdens een kabinetsvergadering op 13 maart kondigde de nieuwe staatssecretaris voor steden, Michel Delebarre, maatregelen aan om een einde te maken aan de problemen van slechte economische omstandigheden en raciale getto's in stedelijke gebieden. President François Mitterrand had in december, na rellen in de steden, gewaarschuwd dat het moderne socialisme het bestuur van de stedelijke gemeenten moest aanpakken. De plaatselijke overheden van de zwaarst getroffen gebieden hadden geklaagd dat zij niet de middelen hadden om de problemen aan te pakken en dat zij in vergelijking met de rijker bedeelde gebieden een zware last droegen.

Volgens de wet op ,,solidariteit tussen gemeenten" zou F 900 mln van het huidige bedrag van F 72 rnrd aan jaarlijkse overheidssubsidies voor lokale autoriteiten worden overgeheveld van de rijkere steden naar 400 minder welvarende steden. Dit bedrag zou in 1993 oplopen tot F 1.5 mrd. In Parijs en de omliggende regio Ile de France, waar de sociale ongelijkheid het grootst was, zou een aanvullende ,,solidariteitsbelasting" worden ingevoerd. Parijs zelf zou financieel het zwaarst worden getroffen. In de 13 stedenmet meer dan 350.000 inwoners zouden door een samenwerkingsorgaan van verschillende gemeenten lokale huisvestingsprogramma's worden opgezet die ten minste vijf jaar zouden worden voortgezet. De plaatselijke overheden zouden worden verplicht 15 procent van de gemeentewoningen aan mensen uit noodlijdende gebieden toe te wijzen en in gebieden waar de gemeentewoningen minder dan 20 procent van het totaal aantal woningen uitmaakten, zouden de lokale autoriteiten verplicht zijn een bijdrage van 15 procent te leveren aan de bouw van nieuwe gemeentewoningen. Het beleid voor de stadsplanning zou worden gewijzigd om de bouw van verschillende typen woningen aan te moedigen. Dit zou worden ondersteund door een sterkere politiek, programma's voor het scheppen van banen en premies voor winkeliers die zich vestigden in noodlijdende gebieden. Tevens zou in april aan de Nationale Vergadering een wetsvoorstel worden voorgelegd, waarin projectontwikkelaars werden verplicht in elke aanvraag voor de bouw van kantoorpanden of woningen een aantal woningenvoor lage inkomensgroepen op te nemen.

Het wetsvoorstel leidde tot woede bij de oppositie, voornamelijk omdat de meerderheid van de 35 gemeenten die van de wetgeving profiteerden werden bestuurd door linkse gemeenteraden, terwijl slechts één van de 30 gemeenten die volgens hel plan de grootste bijdrage zouden moeten leveren aan de herverdeling (waaronder Parijs, Lyon, Bordeaux, Cannes, Nancg en Versailles) een socialistische gemeenteraad had. De eerste lezing van het wetsvoorstel werd op 22 maart door de Nationale Vergadering goedgekeurd.

Privatiseringspolitiek

Op 5 april kondigde de regering een decreet af waarbij, hangende de totstandkoming van een samenwerkingsakkoord, het particuliere ondernemingen werd toegestaan minderheidsaandelen te verwerven in staatsbedrijven.

Functionarissen benadrukten dat een en ander geen breuk betekende met de politiek zoals president Mitterrand die in zijn campagne voor de presidentiële verkiezingen van 1988 had bepleit, onder het motto ,,geen privatiseringen. geen nationaliseringen". Niettemin was hierin een aanwijzing te zien dat de staatsbedrijven grote problemen hadden bij het aantrekken van kapitaal, en dat de nationale begroting onder druk stond.
Op 3 april had de Franse regering aangekondigd dat zij 4 mld franc aan nieuwe kapitaalinjecties zou verstrekken aan de verlieslijdende computergigant Groupe Bull - voor 93 procent in staatshanden - en daarnaast voor 2,7 mld franc zou bijdragen aan een vierjarig onderzoeksprogramma. Het zich eveneens in staatshanden bevindende elektronicaconcern Thomson werd voor 1991 1,8 mld franc aan nieuw kapitaal in het vooruitzicht gesteld, Air France mocht op 2 mld franc rekenen. De regering reserveerde bovendien een bedrag van 2,4 mld franc (meer dan de helft van de totale onderzoeksbegroting over 1991) voor research ten behoeve van de high definition television (hdtv), voor onderzoek in Europees verband naar halfgeleiders alsmede voor enkele andere projecten op het gebiedvan de elektronica.

MITTERRAND BEZOEKT DE SOWJETUNIE. FRANS-DUITSE TOP

Op 6 mei bracht Mitterrand een kort werkbezoek aan Moskou voor overleg met president Gorbatsjow. Tijdens een gezamenlijke persconferentie gaven de beide leiders blijk van hun steun aan een vredesconferentie voor het Midden-Oosten en de stichting van een Palestijnse staat. Mitterrand zei dat hij zoveel mogelijk medewerking wilde vergaren om ,,president Gorbatsjow en de perestrojka de helpende hand toe te steken." (Zie voor het bezoek van Gorbatsjow aan Parijs in oktober '90 pag. 237/1-'91.)

Op de op 29 en 30 mei in Lille gehouden Frans-Duitse top schetste Mitterrand de Duitse bondskanselier Helmut Kohl zijn ideeën voor een uitbreiding van de voorstellen van de Amerikaanse presi-

dent Bush inzake de wapenhandel Mitterrand stelde voor de door Bush gepresenteerde maatregelen uit te breiden tot zowel chemische en biologische als conventionele wapens, en het plan op wereldschaal door te voeren

(Vorber pag 787/1 e v - 1990)

GRIEKENLAND

ONDERTEKENING VAN AKKOORD OVER AMERIKAANSE BASES

Het in mei 1990 (zie pag. 503/2/3-'90) geparafeerde defensieakkoord over samenwerking tussen Griekenland en de Verenigde Staten werd op 8 juli ondertekend tijdens een ontmoeting in Athene van de Griekse minister van buitenlandse zaken Antonis Samaras en de Amerikaanse minister van defensie Richard Cheney. Behalve de sluiting van twee militaire bases besloten de Verenigde Staten ook tot voortzetting van de militaire hulp aan Griekenland met $ 345 mln per jaar vanaf oktober 1990, bedoeld als huur voor de twee overige bases. Bovendien beloofden zij Griekenland 62 vliegtuigen en vier torpedobootjagers, samen ter waarde van meer dan $ 1 mrd.
Tegen het akkoord spraken zich zowel de Turkse regering, die vreesde dat de clausule over wederzijdse verdediging de status quo op Cyprus kon verstoren, als de linkse partijen in Griekenland uit, die de sluiting van alle bases wilden. De avond voor de ratificatie van het akkoord door het Griekse parlement op 24 juli vonden er protesten plaats op Kreta, onder andere in Chania waar twee politieagenten gewond raakten. De regering haalde slechts een krappe meerderheid met 151 tegen 144 stemmen (met één onthouding en vier afwezige afgevaardigden). Het akkoord, dat nog door het Amerikaanse Congres goedgekeurd moest worden, zou volgens verwachting eind september van kracht worden.

VEROORDELING VAN VOORMALIGE PASOK-NINISTER

Een speciaal voor deze gelegenheid samengestelde rechtbank veroordeelde op 11 augustus de voormalige Pasok-onderminister van financiën Nikos Athanasopoulos tot drie jaar gevangenisstraf wegens fraude en valsheid in geschrifte. Hij werd schuldig bevonden aan directe betrokkenheid bij de illegale verkoop aan de Europese Gemeenschap (EG) in 1986 van 20.000 ton Joegoslavische maïs, die als Griekse maïs was aangeboden om de betaling van EG-helastin te omzeilen.

Soulis Apostopoulos. hoofd van de staatshandelsonderneming ITCO, werd veroordeeld tot drie jaar en acht maanden, terwijl vier functionarissen van het ministerie van financiën en de douane voorwaardelijke straffen kregen en een voormalige ITCO-functionaris werd vrijgesproken. De EG had Griekenland in 1987 een boete van $ 2,5 mln opgelegd in verband met deze fraudezaak.
Tot de anderen die voor dezelfde rechtbank berechting wachtten wegens corruptie tijdens de acht jaar durende regcringstermijn van de Pasok (1981-'89) behoorde de voormalige premier Andreas Papandreou. die na het vonnis verklaarde dat niet Arhanasopoulos en zijn daden maar ,,eencollectief besluit van een regering" terecht had gestaan.

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 14 oktober 1990 vonden burgemeesters- en gemeenteraadsverkiezingen plaats in 359 steden en in 5.600 gemeenten met minder dan 10.000 inwoners. Op 21 oktober volgde de tweede ronde. De regeringspartij Nieuwe Democratie (ND) won in 136 steden (in vergelijking met 87 steden in 1986), terwijl de Panhellenistische Socialistische Beweging (Pasok) en de door de communisten gedomineerde Linkse Coalitie, die vaak gezamenlijk aan de verkiezingen meededen, samen in 213 steden wonnen. Onafhankelijke kandidaten behaalden in 10 steden de overwinning.

In Athene (waar de ND tot nu toe de meerderheid had) werd de onafhankelijke pro-ND en voormalig minister in het Pasok-kabinet Antonis Tritsis tot burgemeester gekozen met 50,2 procent van de stemmen. Hij versloeg de gezamenlijke kandidaat van de combinatie Pasok-Linkse Coalitie, voormalig minister van cultuur Meiina Mercouri, die 46 procent van de stemmen kreeg. In Piraeus won de kandidaat van de combinatie Pasok-Linkse Coalitie, Stelios Logothetis, met 56,5 procent van de stemmen. Links behaalde ook de meerderheid in Patras en Iraklion. Konstantinos Kosmopoulos, die de kandidaat van de combinatie Pasok-Linkse Coalitie versloeg, behield Thessaloniki voor de ND met 50,9 procent van de stemmen.

HERZIENING VAN AMNESTIE VOOR LEIDERS STAATSGREEP

Op 28 december 1990 kondigde de regering aan twaalf voormalige officieren die betrokken waren geweest bij de militaire dictatuur van 1967-'74, uit de gevangenis te ontslaan. Dit besluit werd echter op 30 december tijdens een spoedberaad van het kabinet weer ingetrokken. De aankondiging had felle protesten uitgelokt, niet alleen van de linkse partijen (veel van hun leiders hadden gedurende de dictatuur gevangen gezeten of waren verbannen), maar ook van mensen binnen de regerende Nieuwe Democratische Partij

De voormalige officieren zaten gevangenisstraffenuit van 20 jaar of meer, die in 1975 \varen opgelegd Onder hen bevonden zich George Papadopoulos, Stylianos Pattakos en Nikolaos Makarezos. de drie vooraanstaande leden van de oorspronkelijke militaire junta, berucht om de wrede behandeling van tegenstanders. De doodstraf die over hen alle drie was uitgesproken was onmiddellijk omgezet in levenslang (zie pag. 75/1 e.v.-'76). De voorgestelde amnestie zou niet gegolden hebben voor Dimitrios Ionnadis. de organisator van de staatsgreep waardoor in 1973 Papadopoulos was verdreven, en van de couppoging op Cyprus in 1974, die de directe aanleiding vormde voor de Turkse invasie van het eiland.

AFTREDEN VAN MINISTER VAN ONDERWIJS

De minister van onderwijs en religieuze zaken, Vassilis Kondoyannopoulous, trad op 9 januari 1991 af naar aanleiding van ongeregeldheden op een school in Patras de dag daarvoor. Bij deze ongeregeldheden werd één leraar gedood, volgens berichten door rechtse elementen, en raakten drie andere leraren gewond. De portefeuilles van onderwijs en religieuze zaken werden overgenomen door Giorgios Souflias, tot dan toe minister van economische zaken en toerisme. Premier Mitsotakis nam de portefeuille van economische zaken over, terwijl Yannis Kefaloyannis benoemd werd tot minister van toerisme (zie voor samenstelling kabinet-Mitsotakis: pag. 439/3-'90).

Meer dan 1000 middelbare scholen waren sinds medio december bezet door leerlingen die protesteerden tegen nieuwe maatregelen ter verhoging van de discipline, het gebrek aan geld en middelen en de doorgaans slechte staat van tal van scholen.

Uit protest tegen de dood van de leraar kondigde de lerarenvakbond onmiddellijk een staking af op alle scholen. Op 10 januari namen in Athene naar schatting 60.000 leerlingen, ouders en leraren deel aan een demonstratie.

Bij de gewelddadige incidenten die hierbij uitbraken, werden barricades opgericht en auto's in brand gestoken. Meer dan 100 mensen, onder wie 23 politiemensen, werden naar het ziekenhuis overgebracht met verwondingen of ademhalingsproblemen ten gevolge van traangas. In een gebouw dat door een molotovcocktail vlamvatte, werden drie lijkengeborgen.
De demonstraties bleven voortduren tot 11 januari, ondanks de aankondiging van Souflias dat de regering alle nieuwe disciplinemaatregelen voor het onderwijs zou intrekken en dat

binnen de begroting aanzienlijk meer ruimte zou worden vrijgemaakt voor het onderwijs.

NIEUWE LEIDERS KKE EN LINKSE ALLIANTIE

De verkiezing van Aleka Papariga tot secretaris-generaal van de (orthodoxe) Communistische Partij van Griekenland (Kommunistikon Komma Ellados, Buiten-KKE) aan het einde van het 13de partijcongres dat op 27 februari 1991 in Athene werd gehouden, doorkruiste de algemene verwachting dat een aanhanger van de hervormingsvleugel gekozen zou worden. Toen het congres op 19 februari voor het eerst bijeenkwam, had Harilaos Florakis, die bij zijn aftreden als secretaris-generaal in juli 1989 was benoemd tot president van het Centraal Comité en sinds 1973 leider was van de partij. onder de reformisten hoop ge ekt door zijn onverwachte aankondiging dat hij nu ,,een eenvoudige infanterist binnen de partij" wilde zijn.

De 47-jarige Papariga, de eerste vrouw die de functie van secretaris-generaal vervulde, was gekozen door het pas gekozen Centraal Comité, waarin de ,,conservatieven" beslag hadden weten te leggen op 60 zetels en de reformisten op 51. Zij kreeg 57 stemmen tegen 53 stemmen voor Yannis D agasakis. Papariga. lid van het vertrekkende politburo en een onbuigzame conservatief die op één lijn stond met Florakis, volgde Grigoris Farakos op, die in juli 1989 was gekozen (zie pag. 494/2-'89) en een verzoeningsgezinde houding jegens de reformisten binnen de partij had getoond.
De verkiezingsuitslag gaf aanleiding tot speculaties over een mogelijke hergroepering van links in de Griekse politiek, waar de KKE de belangrijkste partij vormde binnen de Linkse Progressieve Coalitie. De KKE had bovendien deelgenomen aan twee regeringscoalities die van juli 1989 tot februari 1990 aan de macht warengeweest (zie pag. 492/3 e.v.-'89).

Nieuwe leider van Linkse Alliantie

Op 18 maart werd Maria Damanaki gekozen tot voorzitter van de Linkse Progressieve Coalitie (Synaspismos). Als reformistisch politburolid van de KKE-Buiten verving zij Harilaos Florakis, eveneens van de KKE-Buiten, die de Linkse Alliantie sinds haar oprichting in 1989 had geleid.

De 39-jarige Damanaki begon haar politieke carrière als studente, toen zij in november 1973 betrokken raakte bij de opstand aan de polytechnische universiteit. Het uitvoerend comité van de Linkse Alliantie beoogde met haar verkiezing de bij de algemene verkiezingen in april 1990 verloren stemmen (zie pag. 438/3 e.v.-'90) terug te winnen voor de uit tien partijen bestaande alliantie. Haar kandidaatstelling kreeg ook de goedkeuring van communistische partijleiders, die hoopten de leden gerust te stellen die het oneens waren met de verkiezing van de conservatieve Aleka Papariga tot secretaris-generaal van de KKE.

KOUTSOGIORGAS OVERLEDEN. PROCES TEGEN PAPANDREOU VERDAAGD

Het proces rond de voormalige premier Andreas Papandreou werd van 11 naar 22 apri! 1991 verdaagd. als gevolg van de dood van een der andere verdachten, Agamemnon Koutsogiorgas De 72-larige Papandreou volhardde in zijn weigering om zich voor het gerecht te verweren tegen beschuldigingen als zou hij het publieke vertrouwen hebben beschaamd en steekpenningen heben aangenomen in verband met de verdwiining van $ 200 mln bij de Bank van Kreta in de jaren 1986-88

De 68-jarige Koutsogiorgas, die op 11 april in het gerechtsgebouw een hartaanval had gekregen en op 18 april in het ziekenhuis was overleden, was een sleutelfiguur geweest in de Pasok-regeringen die van 1981 tot 1989 onder Papandreou tot stand waren gekomen. Hij was in november 1988 teruggetreden als minister van justitie en had in maart 1989 het kabinet van de premier verlaten, na beschuldigingen dat hij $ 1.3 mln zou hebben ontvangen uit handen van de toenmalige directeur van de Bank van Kreta, George Koskotas, als dank voor de gelegenheidswetgeving waarmee een onderzoek naar het reilen en zeilen van de bank was voorkomen.
Tijdens het proces, dat op 11 maart in Athene begon. werd eveneens naar voren gebracht dat Papandreou geld uit de algemene middelen zou hebben doorgesluisd naar de Bank van Kreta, en dat hij steekpenningen zou hebben aangenomen in de vorm van de over deze bedragen gevormde rente. Tegen de vroegere minister van financiën Dimitris Tsovolas en diens voormalige collega van openbare orde, Georgios Petsos, werden aanklachten geformuleerd die hiermee in direct verband stonden. Een vierde beschuldigde, de voormalige minister van nationale economie Panayotis Roumeliotis, deed in zijn hoedanigheid van lid x-an het Europees Parlement een beroep op zijn onschendbaarneid.
Koskotas, de belangrijkste getuige à charge, verzette zich tegen zijn uitlevering door de VS aan Griekenland, waar aanklachten tegen hem waren ingediend. Zijn afwezigheid verzwakte de zaak tegen Papandreou, terwijl deze het proces op zijn beurt betitelde als een poging van de regerende conservatieve Nieuwe Democratie (ND) om de socialisten in diskrediet te brengen. De dood van Koutsogiorgas versterkte de groeiende twijfel – met name aan de kant van de Linkse Progressieve Coalitie - over de gekozen gerechtelijke procedure.

BOM- EN RAKETAANSLAGEN

De linkse 17 November-groepering zou naar verluidt de verantwoordelijkheid hebben opgeëist voor de bomaanslagen die op 12 maart in Athene hadden plaatsgevonden

In de vroege ochtend bonden vijf ontploffingen plaats in bussen als steunbetuiging aan een staking in het openbaar vervoer Die avond kwam bij een volgende bomaanslag een sergeant van de Amerikaanse luchtmacht om het leven In een verklaring bracht de groep van 17 November deze aanslag in verband met het Amerikaanse beleid in de Golf

Premier Mitsotakis uitte eind april zijn ,,zorg' over het aantal aanslagen dat de voorbije zes maanden door ondergrondse groeperingen was gepleegd Mitsotakis zei dat de regering voornemens was de bestrijding van het terrorisme, dat toeristen afschrikte, te intensiveren

Afgezien van de explosie in Patras (zie hierboven), vonden in Athene enkele aanslagen plaats waarbij overigens geen gewonden vielen. Onder meer werd op 31 maart een hotel aangevallen met een raket (waarvoor de ,,groep van de 17e November" de verantwoordelijkheid opeiste) en waren kantoren van de Amerikaanse Citibank diezelfde dag doelwit van bomaanslagen. Op 3 april eisten de Revolutionaire Volksstrijders (ELA) en de ,,1 meigroep" gezamenlijk de verantwoordelijkheid op voor een ontploffing op de stoep van het gebouw waar een VN-kantoor was gehuisvest en voor het plaatsen van bommen onder de auto's van Europese diplomaten.

ALGEMENE STAKINGEN. EG-LENING. VERSOEPELING DEVIEZENSTROOM

In september 1990 werd een groot deel van het Griekse openbare leven vrijwel geheel lamgelegd door voortdurende werkonderbrekingen, met drie algemene stakingen op 13, 19-20 en 26 september, uit protest tegen bezuinigings- en andere maatregelen en voorgestelde

Tienduizenden inwoners van Athene gingen op 26 september 1990 de straat op om te protesteren tegen de aangekondigde pensioenmaatregelen.

hervormingen op het gebied van pensioenen en sociale zekerheid. De minister van economische zaken en toerisme Georgios Souflias ging op 15 september voor drie maanden met ziekteverlof en zijn post werd op 1 oktober overgenomen door premier Mitsotakis. Mitsotakis stelde Efthymios Christodoulou, voorheen onder-minister van buitenlandse zaken voor EG-aangelegenheden aan als onder-minister van economische zaken.

Eind augustus had de regering bij een inflatie die was versterkt door de Golfcrisis en op een jaargemiddelde van 22,7 procent uitkwam, een loonstijging van slechts 7,1 procent aangekondigd voor het laatste kwartaal van het jaar volgens het automatische loonindexeringssysteem dat in 1991 zou worden afgeschaft. Prijsstijgingen voor openbaar vervoer (behalve voor vlieg- en boottarieven) werden echter bevroren tot eind 1990 en de prijsbeheersing werd aangescherpt.
In het kader van de hervormingen van het sociale-voorzieningenstelsel die op 6 september waren aangekondigd, moesten verschillende pensioenfondsen, waaronder twee vrijwel failliete staatsfondsen, fuseren in de zwaar met schulden belaste welzijnsorganisatie van de staat, de IKA. De pensioenleeftijd zou in 1998 worden opgetrokken tot 58 voor vrouwen en 60 voor mannen (vrouwen konden een pensioen krijgen na een arbeidsverleden van 15 jaar en mannen na 25 jaar). De maatregelen werden op 28 september door het parlement goedgekeurd met een meerderheid van slechts één stem.
Eerder hadden algemene stakingen op 6 juni en 4 juli Griekenland lamgelegd uit protest tegen bezuinigingsmaatregelen en een wetsvoorstel voor economische ontwikkeling dat vervolgens op 23 juli door het parlement was aangenomen. Op grond van deze wet mochten winkels langer openblijven, werden vier-ploegendiensten ingevoerd in de industrie en konden werknemers in 28 noodlijdende staatsbedrijven worden ontslagen. Bovendien waren in het voorstel maatregelen opgenomen om de commerciële-bankensector te liberaliseren, het telefoon- en telegraafbedrijf van de staat zijn monopolie te ontnemen en particuliere ondernemingen en buitenlandse investeringen te stimuleren.

EG-lening

Op 28 januari werden de ministers van financiën van de Europese Gemeenschap (EG)het in principe eens over een lening ter waarde van 2,2 mrd ECU (de Europese munteenheid; op 28 januari 1991 was 1 ECU $1,37733 waard) om de Griekse betalingsbalans te steunen, op voorwaarde dat onmiddellijk bezuinigingsmaatregelen zouden worden doorgevoerd.

Eind februari werd de formele goedkeuring verwacht van gedetailleerde voorstellen, waarover al vijf maanden onderhandeld was. Aanvankelijk zou slechts de helft van de lening uitgekeerd worden en de rest van het geld in twee termijnen vóór 1993, afhankelijk van het succes van de maatregelen. waaronder een verlaging van de inflatie, thans meer dan 20 procent per jaar, tot minder dan 10 procent vóór 1993, en een verkleining van het tekort in de overheidssector. Door het bezuinigingsplan zouden naar verwachting duizenden ambtenaren hun baanverliezen.

Versoepelingdeviezenstroom

Met ingang van 6 mei 1991 werden de restricties op de hoeveelheid geld die Griekse toeristen naar EG-lidstaten mochten meenemen versoepeld als onderdeel van een pakket maatregelen waarmee de Bank van Griekenland meer vrijheid wiide scheppen, overeenkomstig de richtlijnen van de EG. Daarnaast moest het ook individuele Grieken mogelijk worden zich elders in de Gemeenschap op de beursvloer te begeven.

(Vor. ber. pag. 503/1 e.v. - 1990)

JOEGO-SLAVIË

BOTSINGEN TUSSEN KROATEN EN SERVIËRS. LEGER RUKT OP

Op 9 mei 1991 besloot het federale staatspresidium om het Joegoslavische Nationale Leger (JNL)in Kroatië meer bevoegdheden te geven, maar ging niet over tot het uitroepen van de noodtoestand. De maatregel volgde op de bloedigste confrontaties tussen Serviërs en Kroaten sinds de Tweede Wereldoorlog in het zelfbenoemde ,,autonome Servische gebied Krajina", waarvan ook dorpen in Kroatië met een in meerderheid Servische bevolking deel uitmaken. De incidenten deden zich voor toen in april in deze gebieden de spanning tussen de Kroatische autoriteiten en Servische militanten was opgelopen, mede als gevolg van de aanwezigheid van het door Serviërs gedomineerde JNL dat op 29 april Kijevo was binnengetrokken (ziepag. 436/1-'91).

Op 1 mei werd een Kroaat doodgeschoten in Brsadin, bij Vukovar, een plaatsje met een overwegend Servische bevolking, en op 2 mei werd er geschoten toen een groep Kroatische politiemensen Borovo Selo, vlakbij Vukovar, inging, op zoek naar drie vermiste collega's. Volgens officiele cijfers werden in de gevechten die een paar uur aanhielden minstens dertien politieagenten en vier burgers gedood, en raakten 29 mensen gewond. onder wie een aantal politieagenten. Televisieberichten over grotere aantallen slachtoffers konden niet worden bevestigd; volgens sommige verklaringen zouden politieagenten zijn gemarteld en verminkt.

Het JNL trok met tanks Borovo Selo in en sloot het dorp op 3 mei van de buitenwereld af Bovendien bezette het JNL een aantal dorpen rond Knin de belangrijkste stad binnen het ,,autonome gebied" Eveneens op 2 mei werd een tweede Kroatische politieman neergeschoten in het overwegend Kroatische kustplaatsje Polaca, toen Servische politieagenten trachtten een door Kroaten bemande politiepost in te nemen Een helikopter, met aan boord onder anderen de vice-president van de Kroatische Federale Vergadering, Vladimir Seks, werd onder vuur genomen en moest een noodlanding maken na vanuit Kijevo te zijn opgestegen

In een uitzending op 3 mei beschuldigde de Kroatische president Franjo Tudjman Servische nationalisten en Sjetniks (fascisten) van het uitlokken van militaire interventie, en van pogingen de Kroatische democratie omver te werpen en een ,,Servoslavië" of een Groot Servie te stichten. Hij waarschuwde dat reeds ,,openlijkoorlog" werd gevoerd tegen Kroatië.
Het acht leden tellende federale staatspresidium kwam op 4 en 5 mei in bijzondere zitting bijeen en veroordeelde de incidenten in Borovo Selo, doch drong in dit stadium slechts aan op een versterking van de rol van het JNL. De bijeenkomst werd tevens bijgewoond door de federale premier Ante Markovic, de federale minister van binnenlandse zaken kolonel-generaal Petar Gracanin en de 'havik' generaal Blagoje Adzic, stafchef van het Joegoslavische leger (die de in het ziekenhuis opgenomen minister van defensie verving). Tudjman was uitgenodigd, maar niet verschenen.
De spanning liep op 6 mei verder op toen een jonge Macedonische soldaat door schoten vanuit een menigte (naar men dacht afgevuurd door een Kroatische politieman) om het leven kwam. Dit gebeurde tijdens een demonstratie bij het hoofdkwartier van de marine in de kustplaats Split tegen de aanhoudende blokkade van Kijevo door het leger, waaraan tienduizenden Kroaten deelnamen. Tudjman had er op 5 mei bij de plaatselijke leiding in Trogir (ten westen van Split) op aangedrongen bij de marinebasis te demonstreren om openlijk steun te betuigen aan de strijd waarin de Kroatische leiding was verwikkeld, en hij werd er door het ministerie van defensie van beschuldigd negatieve sentimenten jegens het leger te hebben aangewakkerd.
Bij andere incidenten begin mei werd het treinverkeer van Zagreb en Belgrado naar de kust lamgelegd (op 5 en 6 mei) omdat er was gedreigd met bomaanslagen, en op 5 mei werden de spoorlijnen rondom Knin (de belangrijkste stad van het ,.autonome gebied") beschadigd door bomaanslagen. In de kustplaats Sibenik zorgden ontploffingen voor schade aan huizen, de waterleiding en de stroomvoorziening. Op 9 mei werd in Vinkovci een man doodgeschoten.

Terwijl de federale minister van defensie kolonel-generaal Veljko Kadijevic verklaarde dat in Joego-Slavië inmiddels sprake was van een burgeroorlog, bracht het ministerie van defensie het JNL op 6 mei in opperste staat van paraatheid. Tevens werd de Kroatische regering te verstaan gegeven dat zij haar

aanvallen op het leger diende te staken, en werden degenen die conflicten tussen de diverse nationale groeperingen aanwakkerden en de bevolking opzetten tegen het leger „vergeldingsmaatregelen" in het vooruitzicht gesteld.

Op 7 mei werden in Belgrado reservisten opgeroepen en op 8 en 9 mei betrokken soldaten wacht bij een drietal bruggen over de Donau (die tot dan toe onder toezicht van de Kroatische politie hadden gestaan). Gevreesd werd dat de spanningen zich zouden uitbreiden naar Bosnië-Herzegowina, waar inwoners van dorpen rondom Listica een militair konvooi de weg naar Kroatië versperden.
Op verzoek van het leger hield het federale staatspresidium op 7 mei opnieuw een buitengewone zitting. die werd bijgewoond door Markovic en Kadijevic, maar niet door Tudjman, die in Londen was voor besprekingen met de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd. Op deze vergadering bleek een diepe kloof te bestaan tussen Servië en Montenegro enerzijds, die de noodtoestand wilden afkondigen, en Slovenië. Kroatië, Macedonië en Bosnië-Herzegowina anderzijds, die zich daartegen verzetten. Slovenië dreigde met onmiddellijke ingang de onafhankelijkheid uit te roepen indien de eisen van het leger zouden worden ingewilligd.

Op 8 en 9 mei kwam het presidium op verzoek van het leger andermaal in spoedzitting bijeen. Markovic zond op 8 mei een verklaring naar de Federale Uitvoerende Raad, waarin hij stelde dat er een situatie moest worden gecreëerd waarin het leger zijn constitutionele en wettige taak om de grenzen te bewaken en etnische onrust te beteugelen kon uitvoeren. Onderminister van defensie Stane Brovet waarschuwde op 8 mei de defensiecommissie van de Federale Vergadering dat het JNL alle mogelijkheden om het etnische conflict af te wenden had aangegrepen, en hij beschuldigde de leiding van de republiek en de media ervan een sfeer van broederhaat te hebben gekweekt.

De patriarch van de orthodoxe kerk van Servië en de primaat van de roomskatholieke kerk van Kroatië riepen op tot vrede, terwijl de Servische oppositieleider Vuk Draskovic opriep tot een anti-oorlogsdemonstratie in Belgrado.

In een uiteindelijk op 9 mei overeengekomen verklaring van het federale staatspresidium werden (i)voor de duur van één maand in „crisishaarden" in Kroatië, en tussen overwegend Servische gebieden en andere delen van Kroatië, alle bewegingen van strijdkrachten en burgerwachten, voor zover die geen deel uitmaakten van het leger of de federale politie, verboden; werd (ii) de onmiddellijke demobilisatie verordonneerd van alle politiereservisten in Kroatië en de inlevering van hun wapens;

Stipe Mesic (r.)slaagde er tijdens de zitting van het federale staatspresidium niet in het benodigde aantal stemmen te krijgen voor zijn verkiezing tot president. Links aftredend president Borisav Jovic.

en werd (iii) een commissie in het leven geroepen waarin zowel Kroatische vertegenwoordigers als „wettige representanten" van de Serviërs uit Kroatië zitting zouden hebben. Deze commissie moest onderzoek verrichten naar de oorzaken van de crisis, en naar „het recht van een natie op zelfbeschikking, tot en met de wens zich af te scheiden".

Deze commissie werd op 18 en 19 mei geinstalleerd, en bestondnaast Markovic, Kadijevic en Gracanin uit de beide vice-presidenten van de Federale Uitvoerende Raad, Aleksandar Mitrovic en Zivko Pregl, minister van justitie en binnenlands bestuur Vlado Kambovski, en secretaris-generaal van de regering Zoran Miskovic.
In Kroatië landden paramilitaire eenheden, die een eind maakten aan de tien dagen durende belegering van Kijevo door Serviërs en voedsel en medicamenten brachten. Soortgelijke eenheden werden in Bosnië-Herzegowina ingezet, waar zij het militair konvooi dat door Kroatiërs was tegengehouden, ontzetten.

Tudjman had het akkoord door zijn waarnemer laten ondertekenen en zei dat er „geen sprake van" kon zijn dat politiereservisten hun wapens zouden inleveren, en dat Kroatië geen besprekingen zou aangaan met „terroristen". De twaalf belangrijkste oppositiepartijen van Kroatië stelden op 10 mei in een verklaring dat het plan een bedreiging vormde voor de soevereiniteit en integriteit van Kroatië, dat zich in staat van oorlog bevond, en dat burgers zowel als autoriteiten de republiek met gebruikmaking van alle mogelijke middelen moesten verdedigen.

De Kroaat Mesic wordt president, ondanks tegenstand

Op 20 mei trad de Kroatische vice-president Stipe Mesic in functie als voorzitter van het federale staatspresidium, waartoe hij naar eigen zeggen wettelijk gerechtigd was, ook al was hij er niet in geslaagd een absolute meerderheid van vijf stemmen te behalen. Joego-Slavië zat in feite een aantal dagen zonder president en opperbevelhebber der strijdkrachten (een taak van het federale staatspresidium), aangezien de termijn van de voorganger van Mesic, de Serviër Borisav Jovic, op 15 mei was afgelopen.

In het systeem van roulerend leiderschap stond Mesic op de nominatie om op 15 mei aan te treden als eerste niet-communistische president. Hij waarschuwde dat als zijn verkiezing verhinderd zou worden, Kroatië onmiddellijk stappen zou ondernemen om zich van Joego-Slavië af te scheiden. Inderdaad stemden Servië en de provincies Kosovo en Vojvodina tegen zijn verkiezing, terwijl Montenegro (trouw bondgenoot van Servië) zich van stemming onthield, aangezien vertegenwoordiger Branko Kostic formeel nog niet was aangetreden als lid van het presidium. Er volgden onderhandelingen achter gesloten deuren tussen het staatspresidium en premier Markovic, maar een tweede stemming op 17 mei mislukte toen Servië, Montenegro, Kosovo en Vojvodina tegen Mesic stemden, waarna Mesic en de vertegenwoordigers van Slovenië en Macedonië de vergadering verlieten.
Rond dezelfde tijd verlieten Slovenië, Kroatië en Kosovo de Federale Vergadering, toen ergestemd moest worden over de benoeming in het presidium van de gedelegeerden van Kosovo (een keuze van Servie waartegen de drie andere bezwaar maakten), Vojvodina en Servië.
Op 19 mei gaf de parallelle Vergadering van Kosovo een verklaring uit waarin Mesic als constitutioneel president werd erkend, terwijl op 21 mei de Alliantie van Hervormingsgezinde Krachten voor Montenegro en Servië er bij het presidium op aandrong Mesic in zijn functie te erkennen.

Minister treedt af

Op 17 mei nam de federale minister voor buitenlandse economische betrekkingen, Franc Horvat, ontslag.

VS BEVRIEZEN HULP. AFWACHTENDE HOUDING EG INZAKE JOEGO-SLAVIË

Op 6 mei bevroren de Verenigde Staten alle economische hulp aan Joego-Slavië

voor het belastingjaar 1991 (ter waarde van circa $ 5 mln), en trokken hun ondersteuning voor kredietverlening bij internationale financiële instellingen tijdelijk in.

De wet die door het Amerikaanse Congres in november 1990 was goedgekeurd, vereiste dat zodra zich ergens ..een patroon van systematische en grove schending van mensenrechten" aftekende, de hulpverlening binnen zes maanden zou dienen te worden bevroren. De maatregel werd in april door de Amerikaanse Senaat bekrachtigd met het oog op de ,,grove onderdrukking" van de Albanese minderheid in Kosovo door de Servische autoriteiten en de ..destabilisatie van het presidentschap".
De Amcrikaansc ambassadeur in Belgrado verklaarde op 21 mei dat minister van buitenlandse zaken James Baker de beslissing nog kon terugdraaien, met name indien het probleemrondom het presidentschap snel zou zijn opgelost. Het federale ministerie van buitenlandse zaken protesteerde bij de Verenigde Staten tegen het concept van ,,selectieve" hulp aan de republieken, nadat Baker op 24 mei tegenover het Congres had verklaard dat hulpverlening in de toekomst van geval tot geval zou worden bekeken.
Functionarissen van de Europese Gemeenschap verklaarden op 20 mei dat verdere hulpverlening zou afhangen van de vraag of het land in staat was de etnische conflicten de baas te worden en van de mate waarin het verdere economische en politieke hervormingen zou doorvoeren. In hoeverre in de toekomst nau e betrekkingen zouden worden aangehouden, zou afhangen van de vraag of het land al dan niet een eenheid zou blijven.

SLOVENIË: CONFLICT TUSSEN JNL EN SLOVEENSE DEFENSIEMACHT. MOTIE VAN WANTROUWEN VAN VOJVODINA TEGEN FEDERALE REGERING

In Slovenië, waar men zich in december 1990 in een referendum had uitgesproken voor de onafhankelijkheid (zie p. 30911-'91) en dat op 8 mei aankondigde zich op 26 juni van Joego-Slavië te zullen afscheiden, duurde het conflict tussen het JNL en de territoriale defensiemacht van de republiek voort. Deze defensiemacht beweerde dat er binnen het JNL plannen bestonden delen van Slovenië te bezetten en de onafhankelijkheidspogingen te verijdelen (zie pag. 163/1/2-'91).

De Sloveense autoriteiten sneden op 24 mei de stroomvoorziening en communicatielijnen naar de op haar grondgebied gelegen JNL-kazernes af, omdat zij het JNL ervan verdachten een Sloveens officier te hebben ontvoerd. Zegslieden van het JNL beweerden op hun beurt dat op 23 mei uit hun midden twee soldaten door Slovenen waren ontvoerd, die pas weer waren vrijgelaten toen tanks en pantservoertuigen waren aangekomen bij het hoofdkwartier van de strijdkrachtenin Maribur.
De delegatie van Vojvodina zette op 16 mei in de Kamer van Republieken en Provincies in de Federale Assemblee voor 23 mei een motie van wantrouwen tegen de federale regering op de agenda

SLOVEENSE EN KROATISCHE ONAFHANKELIJKHEIDSVERKLARINGEN

De onmiskenbare desintegratie van Joego-Slavië bereikte op 25 juni 1991 het stadium van de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaringen van zowel Slovenië als Kroatië. In december 1990 hadden de Slovenen zich in een referendum uitgesproken voor onafhankelijkheid (zie pag. 309/1-'91) en op 8 mei had de regering bekendgemaakt dat de republiek zich voor 26 juni zou afscheiden. De Kroaten hadden in mei voor afscheiding gestemd (zie onder), maar leken op dat moment geen voorstander te zijn van het onmiddellijk uitroepen van de onafhankelijkheid.
De onafhankelijkheidsverklaringen van de twee republieken leidden tot een dagenlange militaire confrontatie tussen het federale leger en de republikeinse strijdkrachten. De inspanningen van het federale leger concentreerden zich op Slovenië met als doel de twee afvallige republieken af te sluiten voor hulp van buitenaf. Een reeks internationale diplomatieke acties, voornamelijk van de Europese Gemeenschap (EG), wist voor het einde van de maand een wankel staakt-het-vuren tot stand te brengen.

Federale pogingen om de afscheiding tegen te houden

Op 1 juni veroordeelde de Joegoslavische premier Ante Markovic de afscheidingspogingen van Slovenië en Kroatië als onwettig. Op 6 juni kwamen de leiders van de zes Joegoslavische republieken in Zagreb bijeen, waar zij besloten een compromisvoorstel te overwegen volgens welk het land zou worden omgevormd tot een losse alliantie van soevereine staten. Het plan was gebaseerd op een voorstel van de presidenten van de republieken Bosnië-Herzegowina en Macedonië. respectievelijk Alija Izetbegovic en Kiro Gligorov.
De besprekingen op 12 juni tussen een delegatie van de Federale Uitvoerende Raad en van de Sloveense regering liepen vast op de vraag of Slovenië zich van Joego-Slavië zou losmaken of afscheiden. De kern van de onenigheid was de kwestie van de extraterritorialiteit van enkele Joegoslavische instellingen.

Een belangrijk punt voor de Joegoslavische leiders was de mate waarin de ontwikkelingen schade zouden berokkenen aan de betrekkingen die op federaal niveau met de Europese Gemeenschap (EG) waren opgebouwd. Op 30-31 mei voerden Jacques Delors, voorzitter van de Europese Commissie en Jacques Santer, de Luxemburgse premier en tevens de voorzitter van de EG-ministerraad op dat moment, in Belgrado besprekingen met de federale leiders en alle presidenten van de republieken, waarbij zij bevestigden dat de EG bereid was hulp te bieden aan een democratisch en hervormd Joego-Slavië met ongewijzigde interne en externe grenzen. Een dergelijke staat zou zich moeten richten op de verwezenlijking van een markteconomie, het toestaan van privé-eigendom, politiek pluralisme en het hooghouden van de mensen- en burgerrechten. Tevens zou deze bereid moeten zijn problemen op vreedzame wijze op te lossen zonder het gebruik van geweld en zonder eenzijdige beslissingen op te leggen. Santer verklaarde dat zij het op vier wezenlijke punten eens waren geworden: (i) één markt met een gezamenlijke centrale bank en munteenheid; (ii) eerbied voor de mensenrechten en de rechten van nationale minderheden; (iii) defensie en (iv) buitenlands beleid. De EG-leiders hadden bevestigd dat de EG bereid was te praten over een geassocieerd EG-lidmaatschap van Joego-Slavië, zodra de constitutionele crisis was opgelost.

SLOVENIË: STAPPEN IN DE RICHTING VAN ONAFHANKELIJKHEID

Op 5 juni nam de Slovccnsc Assemblée de laatste van een reeks belangrijke wetten aan die ,,de overname van de daadwerkelijke macht" zouden vereenvoudigen. Radio Ljubljana begon een drie dagen durende uitzending over het Sloveense onafhankelijkheidsproces, waaraan de Sloveense regering haar medewerking verleende.
In deze uitzending verwees de Sloveense premier Lojze Peterle naar de onenigheid tussen hemzelf en de Sloveense minister van buitenlandse zaken Dimitrij Rupel van de Sloveense Democratische Alliantie over het tempo van de afscheiding. Peterle verklaarde dat de geplande datum van de onafhankelijkheidsverklaring van Slovenië voor hem niet de eerste dag van de volledige onafhankelijkheid vormde, maar eerder een stap in een geleidelijk proces. Rupel was echter voorstander van een veel ..kordatere benadering".
Begin juni had Slovenië zijn eerste 300 reguliere militairen beëdigd. Verklaard werd dat het nieuwe Sloveense Territoriale Leger gedeeltelijk zou worden gerekruteerd uit de oude territoriale defensie-eenhedcn cn dat zijn taak zuiver defensief van aard was.
Er werd bekendgemaakt dat er wetten zouden worden opgesteld inzake de grenzen, het economische en buitenlandse beleid en de invoering van de onafhankelijkheid. Tevens werd onthuld dat een nog naamloze Sloveense munteenheid was gedrukt. Intussen bracht Peterle op 4 juni een bezoek aan Wenen, waar hij werd ontvangen door de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Aloïs Mock, die zich echter niet uitliet over de Oostenrijkse erkenning van een onafhankelijk Slovenië.
Op 11 juni keurde de Sloveense Grondwetscommissie een ontwerp goed van een speciaal grondwettelijk document, waarin de bevoegdheden van de Federatie naar de Republiek Slovenië werden overgeheveld. Besloten werd dat het decreet op 19 juni aan de Sloveense Assemblée zou worden gepresenteerd. De Commissie

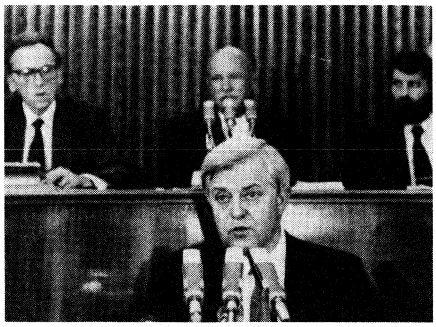

De president van Slovenie. Milan Kucan, spreekt op 25 juni de Sloveense Vergadering tor die nog dezelfde dag de onafhankelijkheidswetgeving goedkeurt

besprak tevens de ontwerpgrondwet van de republiek, maar het debat bleef op een aantal punten steken. zoals de structuur van het parlement en de status van de regio's en hun bevoegdheden.
Na de mislukte besprekingen op 12 juni (zie boven) drong Markovic er bij de Sloveense Assemblée op aan onderdeel te blijven vormen van Joego-Slavië. Hij waarschuwde dat wanneer Slovenië de afscheiding zou doorzetten de steun van de EG zou worden ingetrokken. hetgeen al in september tot de totale ineenstorting van de Joegoslavische economie zou leiden. Hij onderstreepte tevens zijn bezorgdheid over het feit dat de Federale Uitvoerende Raad niet was betrokken bij het afscheidingsproces en bij de besprekingen met Slovenië over sociale en economische kwesties.
Peterle richtte zich eveneens tot de Assemblée en gaf uiting aan de bereidheid van Slovenië te praten over toekomstige banden met Joegoslavië. Hij benadrukte echter dat het ,.moeilijk is een veelbelovende toekomst te zien wanneer (Slovenië) verbonden blijft aan conflictgebieden, waar mensenrechten en nationale rechten met voeten worden getreden". Hij verklaarde dat Slovenië voorstander was van een geleidelijke invoering van monetaire onafhankelijkheid, hetgeen betrekking had op de uitgifte van bankbiljetten en munten en de geleidelijke terugtrekking van het Joegoslavische Nationale Leger (JNL) uit Sloveens grondgebied, waarbij de overdracht van panden en uitrusting van het JNL voor 31 december 1993 voltooidzouzijn.

Onenigheid over douaneheffingen

Het geschil tussen de federale regering en de regering van Slovenië over de douaneheffing werd in juni steeds groter. Slovenië ging door met heffen van invoerrechten op importen in het eigen grondgebied.

Op 13 en 14 juni herhaalde de Federale Uitvoerende Raad zijn eis en opnieuw weigerde Slovenië de douaneheffing aan de federale autoriteiten over te dragen. De federale regering kondigde aan dat Sloveense importeurs geen toestemming zouden krijgen hun goederen op te halen, tenzij zij de invoerrechten direct op de federale rekening zouden overboeken. De uitstaande invoerrechten van Sloveense importeurs liepen naar verluidt op tot ongeveer 2,5 mrd dinar ($ 110 mln) Slovenie kondigde op 17 juni aan dat het eigen douanebeambten zou aanstellen uanneer de douaneoorlog verder zon intensiveren, maar volgens berichten deed het een stapje terug toen dc Fcderalr Uitvoerende Raad met onmiddellijk ingrijpen had gedreigd

Sloveense onafhankelijkheidswetgeving

Terwijl alles op alles werd gezet om voor 26 juni de benodigde wetgeving voor de onafhankelijkheid rond te krijgen, keurde de Sloveense Vergadering op 25 juni een grondwetsartikel goed voor de invoering van het basisdocument betreffende autonomie en onafhankelijkheid. De republiek verklaarde als soevereine en onafhankelijke staat dat de grondwet van de Socialistische Federale Republiek Joego-Slavië niet langer op Sloveens grondgebied geldig was en dat zij door zou gaan met het proces dat als doel had het gezag volledig over te nemen. Op 26 juni werd de onafhankelijkheidsdag gevierd.

KROATIË: REFERENDUM OVER AFSCHEIDING. VOORBEREIDINGEN VOOR ONAFHANKELIJKHEID

Bij een referendum dat op 19 mei in Kroatië werd gehouden, bleek dat 83,6 procent van de 3.652.225 geregistreerde stemgerechtigden was opgekomen, en dat 93,2 procent daarvan het eens was met de stelling dat Kroatië ,,alseen soeverein en onafhankelijk land met andere republieken een confederatie van soevereine staten kan aangaan, met respect voor de culturele autonomie en burgerrechten van de binnen zijn grenzen woonachtige leden van de diverse nationaliteiten, inclusief de Serviërs".

Slechts 4,2 procent stemde tegen dit voorstel, en 1,9 procent van de stembiljetten was ongeldig. In antwoord op het tweede voorstel, of Kroatië als federale staat binnen Joego-Slavië zou moeten blijven, stemde 5,4 procent vóór en 92,2 procent tegen. Naderhand verklaarde Mesic dat men geen haast zou maken met de afscheiding van Joego-Slavië en dat de onderhandelingen zouden moeten beginnen op basis van een nieuwe, lossere confederatie.

Evenals Servië zette Kroatië vaart achter zijn voorbereidingen voor de onafhankelijkheid en op 18 juni kwam de Kroatische Assemblée in permanente zitting bijeen om alle voor de onafhankelijkheid benodigde wetgeving af te ronden.

Op 24 juni bezocht Markovic Zagreb, waar hij do Kroatische Vergadering toesprak. Hij waarschuwde dat de federale regering .,elk wettelijk middel" zou gebruiken om het uiteenvallen van Joego-Slavië te voorkomen.

Desalniettemin riep de Kroatische president Franjo Tudjman op 25 juni de volledige soevereiniteit en onafhankelijkheid van de Republiek Kroatië uit. De volgende dag werd bekendgemaakt dat meer dan 40 federale wetten in de republiek waren opgeschort.

Voorafgaand aan de onafhankelijkheidsverklaring waren volgens berichten 230 Serviërs afkomstig uit het grensgebied van Kroatië naar het naburige Vojvodina gevlucht. In de loop van juni bleven zich sporadisch schermutselingen en moord- en schietpartijen voordoen, waarbij etnische Serviërs en Kroaten betrokken waren.
Vier mensen kwamen in Glina om het leven tijdens dagenlange gevechten die waren begonnen op 26 juni toen Serviërs probeerden het politiebureau in handen te krijgen. Gedurende dezelfde periode werd bij een schermutseling in Brsadin een politieman gedood en werden vier mensen gewond.

Federale parlement vraagt om ingrijpen leger

Tijdens een spoedzitting op 25 juni riep

De spoedzitting van het federale parlement in Belgrado op 25 juni werd bijgewoond door de federaleminister van defensie, Veljko Kadijevic (l.) en zijn onderminister Stane Brovet.

Militairen van het Joegoslavische leger blokkeren de toegang tot Glina (Kroatië),nadat daar op 27 juni gevechten warenuitgebroken tussen Serviërs en Kroaten.

het federale parlement in Belgrado het JNL op in te grijpen om ,,deJoegoslavische grenzen te beschermen". In een spoedbijeenkomst van de Federale Uitvoerende Raad werd de oproep later diezelfde avond bekrachtigd.

De post van voorzitter van het federale staatspresidium, die tevens de functie van opperbevelhebber van het leger omvatte, was nog steeds onbezet na de impasse in mei (zie hieronder) en de regering had geen constitutionele bevoegdheid om het leger te mobiliseren. Enkele dagen later verklaarde Markovic in een poging de beslissing te rechtvaardigen: ,,Slovenië had aan geen enkele oproep van de federale regering gehoor gegeven en ik kon niet langer de verantwoordelijkheid op mij nemen voor de verdere ontu-ikkelingen in de republiek."

De volgende dag berichtte Radio Ljubljana over de opmars van troepen en de hele dag waren er berichten over laag overvliegende gevechtsvliegtuigen.
Op 27 juni mobiliseerde het federale ministerie van nationale defensie 1990 soldaten van het JNL. De legermanoeuvres begonnen om 9 uur 's ochtends toen kolonnes koers zetten naar de Sloveense grenzen met Oostenrijk, Italië en Hongarije. De federale autoriteiten meldden dat troepen van het JNL onderweg op talrijke wegversperringen en zwaar be apende verzetstrijders waren gestuit maar desondanks om 9 uur 's avonds de grens hadden bereikt.
Kolonel-generaal Konrad Kolsek, bevelhebber van het Vijfde Legerdistrict, berichtte Peterle dat zijn commando was ,,belast met de taak om alle grensovergangen in te nemen en de staatsgrenzenvan de Socialistische Federale Republiek Joego-Slavië te beschermen". Hij voegde daaraan toe dat elke vorm van verzet zou worden ,,verpletterd".

Op dat punt beschuldigde de Sloveense president Milan Kucan het Joegoslavische Nationale Leger van ,,directe agressie en pogingen de Republiek Slovenië te bezetten". Hij riep de 4000 Slovenen die in het federale leger dienden op te deserteren en naar huis terug te keren.
Op 27 juni sloten de federale autoriteiten via de verkeerscontrole in Belgrado alle Sloveense vliegvelden. Dezelfde dag bombardeerde het JNL het vliegveld van Ljubljana, waarbij twee Oostenrijkse journalisten om het leven kwamen. De Sloveense troepen beweerden zes helikopters en een vliegtuig van de federale luchtmacht te hebben neergehaald. Er werd melding gemaakt van zware gevechten.
De Federale Uitvoerende Raad eiste op 27 juni dat de uitvoering van alle beslissingen aangaande de afscheiding, losmaking en verandering van interne grenzen tussen republieken drie maanden zouden worden opgeschort. Tevens kondigde de Raad aan dat het federale staatspresidium zo snel mogelijk in vergadering bijeen zou komen om een president en een vice-president te benoemen en de veiligheidssituatie te bespreken.

De gevechten en de luchtaanvallen gingen door tot in de middag van 28 juni toen Radio Ljubljana berichtte dat het JNL ,,alle activiteiten had gestaakt" op Sloveens grondgebied. Radio Belgrado, die verslag deed van een zitting van de Federale Uitvoerende Raad, verklaarde dat het federale leger was gestopt niet alle activiteiten ,,aangezienhet de beoogde taken had volbracht". Het JNL beweerde alle 27 Sloveense grensovergangen te controleren, alhoewel de Sloveense strijdkrachten zeiden er nog enkele in handen te hebben. In de vier dagen durende gevechten zouden naar verluidt meer dan 100 mensen zijngedood.

EG-bemiddelingspoging inzake een staakt-het-vuren

Een EG-trojka-missie, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van Luxemburg, Italië en Nederland Jacques Poos, Gianni De Michelis en Hans van den Broek, had op 28 juni in Zagreb een ontmoeting met de federale en republikeinse leiders.

Intussen had Oostenrijk enkele honderden militairen extra naar de zuidgrens gestuurd en eiste een verklaring voor de ,,buitengewone militaire bedrijvigheid", waarbij het land opmerkte dat zijn luchtruim door vliegtuigen var, het JNL was gcschondcn. Diezelfde dag vroegen Italië en Oostenrijk om een spoedvergadering van het Centrum ter Voorkoming van Conflicten van de CSVE. Het Europese Parlement van de EG vroeg om een spoedvergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de CVSE en de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans Dietrich Genscher stelde voor de noodprocedures van de CVSE, waarover de voorgaande week overeenstemming was bereikt,in werking te laten treden.
Het lukte de trojka een akkoord over een staakt-het-vuren tot stand te brengen. waarin werd geëist dat het Joegoslavische Nationale Leger onmiddellijk naar de kazernes zou terugkcren, de invoering van de onafhankelijkheidsverklaring van Slovenië drie maanden zou worden opgeschort en de Kroaat Stipe Mesic zou worden gekozen voor het roterende ambt van Voorzitter van het federale staatspresidium.
De overeenkomst hield echter niet lang stand. Alhoewel Kucan het uitstel van de onafhankelijkheid had gesteund, werd zijn besluit binnen 24 uur door de Sloveense Assemblée ingetrokken. Nog steeds deden zich sporadische gevechten voor en de partijen schoven elkaar over en weer de verantwoordelijkheid in de schoenen. Op de avond van 29 juni verscheen generaal Marko Negovanovic, lid van het opperbevel van het Joegoslavische Nationale Leger, op de televisie om Slovenië te waarschuwen een einde te maken aan de gevechten want anders zou ,,resoluut militair ingrijpen" volgen. Deze uitspraak leidde tot het zorgwekkende vermoeden dat het JNL niet langer rekenschap verschuldigd was aan de federale regering. Binnen enkele uren beloofde Markovic aan Kucan dat geen nieuwe luchtaanvallen zouden worden ingezet.

Op 30 juni keerde de EG-trojka terug naar Joego-Slavië om een poging te ondernemen het vredesakkoord te redden. Poos zei tegen Markovic en de presidenten van Slovenië, Kroatië en Servië dat, totdat een staakt-het-vuren zou zijn ingesteld en de eenheden van het JNL naar de kazernes zouden zijn teruggekeerd. het vijfjaren-hulpprogramma ter waarde van $1,155mrd van de EG aan Joego-Slavië zou worden bevroren. Na een bespreking in Ljubljana tussen Markovic, Kucan en Peterle besloot het JNL zich op 1 juli uit Slovenië terug te trekken.

Mesic, de vice-president van Kroatië, werd prompt op 30 juni benoemd tot voorzitter van het federale staatspresidium.

Mesic zou op 15 mei volgens het systeem van het roterend voorzitterschap de functie aanvaarden, maar Servië, Vojvodina en Bosnië-Herzegowina blokkeerden toen deze afspraak, waardoor een constitutionele patstelling werd bespoedigd (zie boven). (Een motie van wantrouwen in de federale regering, die door de delegatie van Vojvodina in de Kamer der Republieken en Provincies van de Federale Vergadering was ingediend, was op 23 mei afgewezen.)

Op 1 juli had de Nederlandse minister van buitenlandse zaken. Hans van den Broek (m), samen met zijn twee collega's van de EG-trojka, een ontmoeting met president Franjo Tudjman van Kroatië (l.) en diens Sloveense ambtgenoot Milan Kucan (r.).

KRAJINA: REFERENDUM OVER AUTONOMIE

Op 12 mei werd een referendum gehouden in het overwegend Servische ,,autonome gebied" Krajina, zoals de lokale leiding op 30 april had aangekondigd.

Uit de uitslagen bleek dat 95 procent van de 193.800 geregistreerde stemgerechtigden was gaan stemmen, en dat daarvan 90 procent had gestemd om ,,samen met Servië en Montenegro en anderen die Joego-Slavië willen behouden, deel te blijven uitmaken van Joego-Slavië". De Assemblée van Krajina, waarvan de oprichting eveneens op 30 april was aangekondigd, bevestigde op 16 mei dat .,het gebied van Kraiina onder het staatsgebied van Servie valt, en dat de Servische wet er van kracht is". Of men al dan niet zou overgaan tot verdere integratie op het institutionele vlak zou afhangen van de politieke situatie, en men overwoog het mandaat van de Assemblée van Krajina door de Servische Assemblée te laten bekrachtigen.

Op 29 mei verkondigde Krajina dat zijn bestaande ,,grondstatuten" voortaan een grondwet zouden vormen. De leider van de regio, Milan Babic, kondigde aan dat Krajina een federale eenheid vormde waarin de wetten en bepalingen van de Republiek Servië van toepassing waren. De afgevaardigden van het parlement van Krajina keurden een aantal wetten goed met betrekking tot de rechtspraak, het bestuur en de vorming van ministeries, en benoemde een regering.

Op 6 juni vaardigde de regio arrestatiebevelen uit tegen de Kroatische ministers van defensie en binnenlandse zaken wegens hun misdaden jegens Servenin Kroatië.
Op 27 juni werd een document verspreid waarin de eenwording van de .,twee Krajina's" - de ,.Autonome Regio" en de gemeente Bosanska Krajina - werd uitgeroepen. Deze stap vormde een duidelijke reactie op de ,,desintegratievan Joego-Slavië. veroorzaakt door het afscheiden van Slovenië en Kroatië" en was in overeenstemming met ,,het principe dat alle Serviërs in één staat zoudenmoeten leven".

MACEDONIË: STAPPEN RICHTING ONAFHANKELIJKHEID

De Assemblée van Macedonië schrapte op 7 juni het aanhangsel ,,socialistisch" uit de officiële naam van de republiek, die daarmee veranderde in Republiek Macedonië. Tevens nam de Vergadering vier grondwetswijzigingen aan.

In één daarvan werd vastgelegd dat alleen de Assemblée van Macedonië de noodtoestand in de republiek kon afkondigen. In een speciale wijziging werd uiteengezet dat Macedonië vanaf dat moment zijn eigen betalingsbalans zou beheren. Op 22 juni maakte Macedonië een programma bekend in geval van afscheiding.

KOSOVO: VERZET TEGEN GEWELD

Op 13 juni vond in Kosovo een openbaar protest plaats in de vorm van een symbolische begrafenisstoet om ,,het huidige geweld ter aarde te bestellen". Daarna werd de leider van de Parlementaire Partij van Kosovo, Veton Suroi, tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld omdat hij de optocht had georganiseerd zonder toestemming van of melding bij de politie.
De Federatie van Onafhankelijke Vakbonden in Kosovo riep alle bedrijven en instellingen op de etnische Albanezen, die waren ontslagen omdat zij hadden deelgenomen aan nationalistische protestacties en de algemene staking in 1990, opnieuw in dienst te nemen. In een reactie hierop verklaarde de Republiek Servië op 14 juni dat ,,met verstrekkende consequenties rekening moest worden gehouden wanneer men in Kosovo met geweld bedrijven zou binnendringen."

BEZOEK VAN BAKER

James Baker, de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, bracht op 21 juni een bezoek aan Joego-Slavië voor een reeks besprekingen met Markovic, Loncar, de leiders van de zes republieken, vertegenwoordigers van de Albanese oppositiebeweging in Kosovo en de leiders van de Democratische Alliantie, de Parlementaire Partij en de Commissie voor de Bescherming van de Mensenrechten.

Baker verklaarde dat de Verenigde Staten een onafhankelijk Slovenië en Kroatië niet zouden erkennen, maar hij sprak wel in positieve bewoordingen over het idee van Joego-Slavië als een losse alliantie van staten, zoals in het compromisvoorstel van Izetbegovic en Gligorov was voorgesteld (zie hierboven). Aan het einde van zijn bezoek waarschuwde hij voor de tragische gevolgen van een instabiel Joego-Slavië.

(Vor.ber. pag. 433/3 e.v. - 1991)

SOWJET-UNIE

ONTWIKKELINGEN IN BALTISCHE STATEN

Estland: Scheuring in CPSU

In de Communistische Partij van Estland deed zich op 31 januari 1991 een scheuring voor toen het plenum Lembit Annus, die eerste secretaris was van een onlangs opgerichte ,,Communistische Partij van Estland binnen het platform van de CPSU" in het politburo koos. Op 19 februari werd bevestigd dat de CPSU de onafhankelijkheidsgezinde CP van Estland van voorzitter Vaino Vaelaes en eerste secretaris Enn-Arno Sillari ook bleef erkennen als onderdeel van de CPSU. Sillari had ook zitting in het politburo van de CPSU.

Litouwen: referendumover onafhankelijkheid

Litouwen versterkte zijn verzet tegen deelname aan het op 17 maart geplande nationale referendum over het nieuwe Unieverdrag door op 9 februari een eigen nationaal referendum te houden. De kiezers kregen de volgende vraag voorgelegd: ,,Bent u voor een onafhankelijke democratische Litouwse republiek?" Volgens de op 11 februari bekendgemaakte uitslag was de opkomst 84,43 procent en had 90,47 procent ,,ja" en slechts 6,56 procent ,,neen"gestemd.

Tot het referendum was op 16 januari (de dag waarop de Opperste Sowjet van de SU de datum vaststelde voor een nationaal ref erendum) besloten in een resolutie van de Opperste Raad van Litouwen. In een andere resolutie van 18 januari werd het referendum toegelicht. Gorbatsjow reageerde pas op 5 februari, toen hij een decreet uitvaardigde waarin het referendum van Litouwen juridisch ongeldig werd verklaard en waarin hij de gekozen organen in Litouwen opdracht gaf ervoor te zorgen dat het werd gehouden.
Iedereen die sinds 2 november 1989 permanent in Litouwen woonde, mocht aan het referendum deelnemen. Dit betekende dat Sowjet-officieren en hun gezinnen die permanent in de republiek waren gestationeerd, konden deelnemen, maar dienstplichtige soldaten niet.
In hun enthousiaste reactie op de uitslag van het referendum wezen Litouwse leiders erop dat veel etnische Polen en Russen (die 20 procent van de bevolking in Litouwen vormden) vóór onafhankelijkheid moesten hebben gestemd, in tegenstelling tot de beschuldigingen van Sowjet-zijde dat de minderheden in Litouwen zich vervolgd voelden en door Sowjettroepen beschermd moesten worden. Bericht werd echter dat de opkomst in de voornamelijk Russische voorstad Nowaja Wilnia van Vilnius en het voornamelijk Poolse plattelandsdistrict Saltcininkai laag was.
Hoewel de regering zich officieel niet gebonden voelde aan het referendum, keurde de Opperste Raad op basis van de overtuigende resultaten op 11 februari een grondwet goed waarin Litouwen werd uitgeroepen tot een ,,onafhankelijke democratische republiek". Ook nam de Raad een verklaring aan ,,over de wettige deelname van de Litouwse republiek in de gemeenschap van wereldstaten". waarin een beroep werd gedaan op ,.alle staten, hun parlementen en regeringen rekening te houden met de uitslag van het referendum ... en Litouwen te steunen" (voor referenda in Letland, Estland en Georgië, zie pag. 382/1 en 383/1-'91).

Nieuwe onderhandelingen tussen Litouwen en de Sowjet-Unie

Gorbatsjow maakte op 1 februari in een decreet de vorming bekend van delegaties die met de Baltische staten besprekingen zouden voeren over ,,politieke, sociale en economische vraagstukken". Deze stap duidde erop dat Gorbatsjow deels terugkwam op het harde standpunt dat waarschijnlijk had geleid tot het militaire ingrijpen in januari. Iedere delegatie zou worden geleid door een vice-premier van de Sowjet-Unie. Voorbereidende besprekingen tussen Litouwen en de Sowjet-regering, die sinds begin januari waren opgeschort, werden op 7 februari hervat. Premier Gediminas Vagnorius creëerde op 21 februari de functie van minister voor besprekingenmet de Sowjet-Unie.

Kazimiera Prunskiene, die premier was tot 8 januari. zou volgens berichten op 20 februari zijn teruggekeerd naar Litouwen. Op 28 februari werd ze lid van de economische commissie van de Opperste Raad, hoewel er aanwijzingen waren dat ze oppositie wilde voeren tegen de leiding van president Vytautas Landsbergis.

Amerikaanse hulp aan Baltische republieken. Baker waarschuwt tegen CFE-ratificatie

De verschuiving naar rechts van de Sowjet-leiders in de voorgaande twee maanden leidde op 6 februari tot twee ontwikkelingen, waaruit commentatoren concludeerden dat de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen verslechterden

De Amerikaanse regering kondigde aan rechtstreeks medische noodhulp naar de Baltische staten te sturen. In een toelichting waarin hij stelde dat president Bush de ..Amerikaanse bezorgdheid (wilde tonen) over de situatie in de Baltische staten", zei Witte Huis-woordvoerder Marlin Fitzwater dat de regering $ 5 mln zou bijdragen aan de kostenvan het transport van de geneesmiddelen en medische apparatuur, die door particuliere organisaties waren geschonken. Hoewel de hulppakketten nauwkeurig waren samengesteld om de Sowjet-autoriteiten niet te irriteren, bevatten ze toch humanitaire hulp voor de kankerslachtoffers van de Tsjernobil-ramp in 1986.
In het Amerikaanse Congres adviseerde minister van buitenlandse zaken James Baker de president het in Parijs in november 1990 ondertekende Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE)(zie pag. 141/2 e.v.-'91) niet ter ratificatie aan de Senaat voor te leggen. Zinspelend op recente pogingen van de Sowjet-Unie drie gemotoriseerde divisies die ontbonden moesten worden, te onttrekken aan de bepalingen van het verdrag door ze kustbewakingseenheden te noemen, verklaarde hij dat er problemen rezen die ,,deessentie van de geloofwaardigheid en het vertrouwen betreffen". Tegelijkertijd sprak Baker zijn steun uit voor het ,.moedige volk" van de Baltische staten, en waarschuwde hij de Sowjetleiders dat de ,.perestrojkaniet uit de loop van eengeweer komt"

WESTEN BESCHULDIGD VAN ,,ECONOMISCHE COUP"

Premier Walentin Pawlow maakte op 12 februari 1991 bekend dat de directe aanleiding voor het plotseling onttrekken van bankbiljetten van 50 en 100 roebel (zie pag. 234/2/3-'91) de ontdekking van een westerse samenzwering was geweest om de Sowjet-markt met miljarden roebels te overspoelen teneinde een kunstmatige hyperinflatie te creëren. Hij zei dat het de bedoeling was geweest Michail Gorbatsjow af te zetten en ,,voorstanders van een snelle privatisering", die 's lands bezittingen aan de hoogste bieders zouden hebben verkocht, de Sowjet-regering te laten overnemen. Hij suggereerde bovendien dat onafhankelijkheidsgezinde republieken bij de samenzwering waren betrokken en zei dat de monetaire ineenstorting van de Sowjet-Unie het voor ,,ultra-radicalen in een aantal republieken (gemakkelijker zou maken) over te stappen op hun eigen munteenheden".

In een interview in de vakbondskrant *Troed* verklaarde Pawlow dat (niet met name genoemde) banken in Zwitserland, Oostenrijk en Canada met de hulp van particuliere Sowjetorganisaties enorme hoeveelheden grote coupures op de zwarte markt hadden gekocht en deze vervolgens het land uit hadden gesmokkeld. Hij verklaarde dat hun plan de roebels in de Sowjet-Unie opnieuw in circulatie te brengen op het nippertje was verhinderd door zijn snelle besluit de onmiddellijke onttrekking van grote coupures te gelasten.
Pawlow combineerde zijn beschuldigingen met een aanval op de voorstanders van de vrije markt en joint ventures van particuliere ondernemers. Hij suggereerde dat veel westerse partners in joint ventures schaamteloze speculanten waren, ,,onduidelijkescharrelaars" en het ,,uitschotvan het ondernemerschap".

De beschuldigingen van Pawlow waren in tegenspraak met eerdere officiële verklaringen waarin was gezegd dat op de roebels beslag was gelegd om de zwarte-markthandelaren en de te grote geldhoeveelheid te bestrijden. Westerse commentatoren geloofden de beschuldigingen van Pawlow niet. Bovendien beschouwden zij Pawlows xenofobie en zijn negatieve oordeel over de vrije markt als een nieuwe bevestiging van de toenemende conservatieve invloed in de Sowjet-top.

Velen concludeerden dat hij anderen de schuld probeerde te geven voor de zeer impopulaire confiscatie van de roebels. Tevens wezen zij op de schade die de geloofwaardigheid van de regering waarschijnlijk van Pawlows uitleg zou ondervinden bij toekomstige onderhandelingen met buitenlandse banken en bedrijven, vooral als de Sowjet-Unie haar buitenlandse schulden in 1991 of 1992 moest herschikken, zoals veel banken vreesden. Zich blijkbaar goed bewust van deze consequentie zei Pawlow op 22 februari tijdens een persconferentie dat het hem ,,zeer speet" dat zijn beschuldigingen waren opgevat als een aanval op het buitenlandse bedrijfsleven. Hij beklemtoonde dat zijn regering ,,vóór samenwerking is met het Westen en buitenlanders zal aanmoedigen voor 100 procent eigenaar van ondernemingen te worden". Desalniettemin herhaalde hij zijn beschuldigingen dat de Sowjet-Unie het slachtoffer was geworden van een grootscheepse geldzwendel.

De Centrale Bank van de Sowjet-Unie (Gosbank) maakte op 8 februari bekend dat in januari voor ongeveer Rbs 40 mrd van de Rbs 48,2 mrd aan coupures van Rbs 50 en Rbs 100 uit de circulatie was genomen. Aangezien deze Rbs 40 mrd legaal voor kleinere coupures was gewisseld, was eigenlijk slechts Rbs 8,2 mrd uit de circulatie genomen. Dit was minder dan eenderde van de nagestreefde Rbs 26 mrd (dat wil zeggen 20 procent van de geldvoorraad; $ 1,00 = Rbs 0,5425 op 11 februari 1991).

Russische regering betrokken bij dubieuze financiële transacties

Vice-premier van de Russische Federatie Gennadi Filsjin, een van de toonaangevende architecten van de radicale economische hervormingen in de republiek, trad op 13 februari af naar aanleiding van een financieel schandaal over het soort dubieuze buitenlandse investeringen waarop Pawlow had gedoeld.

De zaak was eind januari aan het licht gekomen toen de Britse zakenman Paul Pearson. die het in Zuid-Afrika geregistreerde bedrijf Dove Trading International vertegenwoordigde, op het vliegveld Sjeremetjewo van Moskou bij zijn vertrek werd aangehouden en gevisiteerd. Hij bleek een brief van Filsjin in zijn bezit te hebben waarin een overeenkomst werd bekrachtigd waarbij Dove Trading International een Russische firma. De Heropleving van het Platteland van de Oeral, een krediet van $ 7,5 mrd zou verstrekken voor de import van consurnentengoederen en voedsel. In ruil daarvoor zou Dove Trading International de op Rbs 140 mrd geschatte winst uit de verkoop van de goederen in de Sowjet-Unie mogen besteden, Filsjin verklaarde dat de winsten zouden worden gebruikt voor investeringen in de Russische industrie. Hij vergeleek de overeenkomst met de maatregelen die na de oorlog in het kader van het Marshall-plan in West-Duitsland waren genomen, waarbij de Verenigde Staten in waarde gedaalde Duitse marken hadden geïnvesteerd in de Duitse industrie. De KGB beweerde echter dat Dove Trade International de activa verkocht en de vennootschap geliquideerd zou hebben na overname, en de winsten zou gebruiken om Sowjet-artikelen zoals kaviaar, goud en diamanten te kopen om deze vervolgens in het buitenland voor harde valuta te verkopen. De conservatieve Sowjet-pers stortte zich op de affaire en wees erop dat in de overeenkomst Rbs 140 mrd $ 7,5 mrd waard was, waardoor het leek of de zwarte-marktkoers was gehanteerd.

Filsjin beweerde dat hij in de val was gelokt en maakte bekend dat hij zou aftredenuit protest tegen de door de KGB en ,,elementen in de Sowjet-top" op touw gezette ,,anti-democratische campagne" ten einde de regering van de Russische Federatie in diskrediet te brengen.

Ruimere bevoegdheden voor KGB om op te treden tegen ,,economische sabotage"

Op 26 januari vaardigde Gorbatsjow een decreet uit ,,met maatregelen ter stimulering van de strijd tegen economische sabotage en andere economische misdrijven". Dit decreet machtigde de KGB en de politie ieder bedrijf of instituut (inclusief buitenlandse ondernemingen) zonder huiszoekingsbevel binnen te gaan, de inboedel, documenten en rekeningen te inspecteren, monsters van goederen te eisen, kluizen en kassa's te verzegelen en bankbescheiden te controleren.

Critici van het decreet spraken er hun bezorgdheid over uit dat het decreet niet alleen zoals de bedoeling was de zwai-thandelaars zou treffen, maar ook de wettige ondernemers in coöperaties en kleine particuliere ondernemingen, en de buitenlandse investeerders nog meer zou afschrikken. De *Financial Times* van 28 januari merkte op dat de coöperaties en de particuliere sector. die ,,in het begin zwaar (hadden)gesteund op de omvangrijke contantgeld-economie en de stijgende prijzen" al wankelde onder de monetaire hervormingen van de voorgaande week.

GEZAMENLIJK OPTREDEN PATROUILLES VAN LEGER EN POLITIE. GEWELD IN DE SU

Vanaf 1 februari liepen in de hele Sowjet-Unie soldaten samen met politieagenten patrouille in de straten van de grote steden. Minister van defensie Dmitri Jazow en minister van binnenlandse zaken Boris Pugo hadden daartoe op 29 december 1990 in een gezamenlijke richtlijn opdracht gegeven.

De richtlijn was niet bekendgemaakt en werd pas op 25 januari officieel bevestigd nadat het onafhankelijke persbureau *Interfax* (dat nu werd gesteund door de regering van de Russische Federatie en de Moskouse gemeenteraad. nadat de staatsomroep Gosteleradio zijn steun in januari had ingetrokken) het nieuws had laten uitlekken. Een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken maakte bekend dat er gezamenlijke patrouilles zouden worden georganiseerd ter bestrijding van de zware misdaad en van de aanslagen op monumenten en leger, en om ,,massabijeenkomsten" in de hand te houden ingeval van ongeregeldheden. De richtlijn werd op 29 januari bekrachtigd door een presidentieel decreet.

Veel progressieve politici uitten er hun misnoegen over dat het leger automatisch dezelfde bevoegdheden als de politie kreeg ten aanzien van de burgers. Ook werd de bezorgdheid uitgesproken dat de aanblik van pantservoertuigen in de straten bij het publiek de vrees zou vergroten voor een op handen zijnde dictatuur. De regering van de Russische Federatie verklaarde op 29 januari dat de patrouilles feitelijk ,,neerkomen op de noodtoestand", en uitte er haar ongenoegen over dat hun aanwezigheid in Russische steden een schending van de Russische soevereiniteit zou betekenen.

Ook de leiders in de Baltische staten, Georgië en Armenië uitten protesten. Zij allen maakten duidelijk dat zij niet samen met het leger patrouilles zouden organiseren. De Opperste Sowjet van Moldavië nam op 31 januari een resolutie aan waarin werd gesteld dat het presidentiële decreet op haar grondgebied niet rechtsgeldig was. Hoge Sowjet-functionarissen beklemtoonden dat de patrouilles een noodmaatregel maren, waartoe was besloten met het oog op de stijgende criminaliteit, en zij ontkenden dat de patrouilles zouden w-orden gebruikt voor politieke doeleinden of een schending betekenden van de mensenrechten

Als reactie op een officiële klacht van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie, vaardigde de Sowjet-commissie van Toezicht op de Grondwet op 15 februari een interimbepaling uit over de rechtsgeldigheid van de gezamenlijke patrouilles. De commissie voncl dat er sprake was van ,,belangrijke gebreken" in Gorhatsjows decreet van 29 januari en in de voor de uitvoering daarvan besteinde bepalingen.
De commissie lichtte toe dat in de bepalingen .,de voorwaarden en een duidelijke wettelijke rechtvaardiging ontbreken voor het inzetten van Sowjet-troepen in eigen land wanneer geen noodtoestand is afgekondigd". Er zou echter waarschijnlijk geen verdere actie worden ondernomen totdat de commissie een definitieve uitspraak had gedaan.

Criminaliteitscijfers 1990

Minister van binnenlandse zaken Pugo maakte op 19 februari somber stemmende cijfers bekend, waaruit de omvang van de misdaadgolf bleek. In 1990 waren bijna 28 mln misdaden gemeld, een stijging van 13 procent in vergelijking met 1989. De zware misdaad, waaronder moord en verkrachting, was met 15 procent gestegen, het aantal inbraken met 18 procent en de drugsmisdrijven met 24 procent.

Derde orthodoxe priester vermoord

Hegoemen Serafim Sjlikow, een priester van een Russisch orthodoxe kerk in het centrum van Moskou, werd op 2 februari in zijn flat doodgeslagen. Hij was de derde orthodoxe priester in vijf maanden tijd die in Moskou werd vermoord. Evenals bij de vorige moorden suggereerde de politie dat roof het motief was, hoewel de kerk en media een campagne van politieke moorden op radicale priesters vermoedden.

ONTWIKKELINGEN IN DE MEDIA. NIEUWE OMROEPORGANISATIE. CONGRES VAN JOURNALISTENVAKBOND

Bij presidentieel besluit werd op 8 februari een nieuwe Nationale Televisie- en Radio-omroeporganisatie opgericht, die in de plaats kwam van Gosteleradio, de staatstelevisie en -radio van de Sowjet-Unie. Leonid Krawtsjenko, tot dan toe voorzitter van Gosteleradio, werd benoemd tot voorzitter van de

nieuwe organisatie Bij de reorganisatie was men uitgegaan van het feit dat veel televisie- en radiocomités in de republieken onafhankelijk waren geworden van Gosteleradio In de nieuwe overkoepelende organisatie zouden alleen Televisie Sowjet-Centraal, Televisie Leningrad. Nationale Radio en de Wereldomroep Moskou worden opgenomen

Op het van 5-7 februari gehouden zevende congres van de Sowjet-journalistenvakbond werd Krawtsjenko fel bekritiseerd over de terugkeer van de politieke censuur bij de staatstelevisie, zoals was gebleken uit het terugtrekken van de serie documentaires *Wzgliad* en de terugkeer naar de officiële propaganda met het nieuwsprogramma *Wremia*. Het congres koos Edoeard Sagalajew tot nieuwe voorzitter van de vakbond. Hij was bij de Sowjet-Centrale Televisie voormalig hoofd van de afdeling die verantwoordelijk was voor het belangrijke laatste nieuws. *The Times* van *8* februari noemde hem een ,,belangrijke pleitbezorger van de vrijheid van meningsuiting en de westerse stijl van verslaggeving".

Radio Rusland gekortwiekt

Een nieuw voorbeeld van censuur was volgens veel waarnemers dat Gosteleradio op 1 februari twee frequenties van Radio Rusland uit de lucht nam, die in de hele Sowjet-Unie konden worden ontvangen. In plaats daarvan kreeg Radio Rusland een golflengte waarmee slechts 60 procent van de bevolking kon worden bereikt en waardoor de kwaliteit van de ontvangst verslechterde.
Het in Moskou gevestigde onafhankelijke station, dat minder dan twee maanden daarvoor met uitzenden begonnen was, sympathiseerde met de ideeën van de leiders van de Russische Federatie. Algemeen bekend was dat het station Gorbatsjow en belangrijke conservatieven tot woede had gedreven met zijn kritische verslaggeving over het militaire ingrijpen in Litouwen en Letland in januari.

Vermeende poging tot moord op voor-aanstaande journalist

Op 3 februari werd melding gemaakt van een poging tot moord op de zeer bekende televisiejournalist Aleksandr Newzorow. Hij bleef ongedeerd bij een aanslag op zijn auto in de buurt van de Letlandse hoofdstad Riga. Officiële Sowjet-berichten suggereerden dat Letlandse nationalisten verantwoordelijk waren. De regering van Letland twijfelde echter aan de betrouwbaarheid van de gemelde gebeurtenissen en liet doorschemeren dat het voorval was georganiseerd door pro-Sowjet-extremisten om de politieke spanningen te vergroten.

Voor veel hervormingsgezinde Sowjet-burgers was Newzorow de personificatie van de redactionele verschuiving naar rechts bij de televisieomroep. Aanvankelijk werd hij beschouwd als de kampioen van de glasnost vanwege zijn controversiële programma *600 Sekoend*, waarin hij herhaaldelijk onderzoek had gedaan naar de onderwereld in de Sowjet-Unie en naar corrupte functionarissen. Na een aantal uitzendingen waarin hij het militaire ingrijpen in de Baltische staten in januari had gerechtvaardigd, was men hem echter gaan zien als de belangrijkste verdediger van het harde regeringsbeleid. De scepsis over een eerder gemelde aanslag op Newzorows leven groeide: op 12 december 1990 zou een gewapend persoon hem hebben verwond, nadat deze hem naar een afspraak in Leningrad had gelokt door hem geheime documenten aan te bieden. Dit voorval had Newzorow veel internationale publiciteit opgeleverd vanwege het gesuggereerde verband met de in mafia-stijl georganiseerde onderwereld en zelfs openlijke uitingen van bezorgdheid van Gorbatsjow. Er rezen echter steeds meer vermoedens dat Newzorow voor de KGB werkte en dat de KGB de schietpartij in scène had gezet om zijn reputatie als heldhaftige onderzoeksjournalist te vergroten.

JELTSIN EIST AFTREDEN GORBATSJOW

Tijdens een rechtstreeks in het hele land uitgezonden televisieprogramma viel president Boris Jeltsin van de Russische Federatie op 19 februari Gorbatsjow persoonlijk aan en eiste hij diens onmiddellijke aftreden. Dit optreden leidde tot een hevige reactie van Jeltsins tegenstanders, inclusief zijn tegenstanders in de Opperste Sowjet waar stappen werden ondernomen om een motie van wantrouwen tegen hem in stemming te brengen.

Voor deze uitzending van 30 minuten was pas toestemming gegeven na vier weken moeizaam onderhandelen met Gosteleradio. Het grootste deel van de uitzending beantwoordde Jeltsin vragen van twee interviewers, maar tegen het eind begon hij plotseling van papier een tekst voor te lezen en verklaarde: ,,In 1987 waarschuwde ik dat Gorbatsjow uit is op absolute persoonlijke macht. Dat heeft hij al bewerkstelligd en hij heeft van het land een dictatuur gemaakt, of- in hun woorden- onder presidentieel bestuur gebracht. Ik distantieer me van de positie en het beleid van de president en ik pleit voor zijn onmiddellijk aftreden (en) overdracht van de macht aan een collectief orgaan, de Federatieve Raad." Tot slot deed hij een beroep op het Russische volk hem te steunen.
De krant van de CPSU de *Prawda* van 20 februari toonde zich geschokt over Jeltsins ,,onverantwoordelijke oproep tot confrontatie". In dezelfde dag in de Opperste Sowjet van de SU gehouden toespraken werd met afkeuring over Jeltsin gesp oken, waarna met 292 stemmen voor en 29 tegen, en 27 onthoudingen een resolutie werd aangenomen waarin werd gezegd dat Jeltsins verklaring een schending van de grondwet betekende en waarin de Opperste Sowjet van de Russische Federatie werd gevraagd hiertegen stelling te nemen Op 21 feb-uari veroordeelden Jeltsins tegenstanderz zijn leiderschap en in een kennelijke poging hem af te zetten slaagden zij erin de vereiste steun van eenvijfde van de afgevaardigden te krijgen om op 28 maart een spoedzitting van het Congres \dn de volksafgevaardigden van de Russische Federatie te beleggen Jeltsin was niet aanwezig bij de zitting van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie

Demonstraties in Moskou

Naar aanleiding van de terugkeer van de politieke censuur (zie verder) namen op 22 februari ongeveer 400.000 mensen deel aan een bijeenkomst op het Manege-plein in Moskou om steun te betuigen aan de glasnost. De volgende dag werd op het Manege-plein daarentegen een bijeenkomst georganiseerd ter ondersteuning van het leger, de CPSU en tegen het uiteenvallen van de Sowjet-Unie. Officieel werd het aantal deelnemers geschat op 300.000, maar onofficiële schattingen kwamen niet verder dan 40.000. Op 24 februari verzamelden zich meer dan 100.000 mensen op het Manege-plein om steun te betuigen aan Jeltsin.

Rivaliteit tussen Gorbatsjow en Jeltsin

Jeltsin hield vast aan het standpunt dat de afzonderlijke republieken eerst werkelijke politieke en economische soevereiniteit moesten verwerven en pas dan konden besluiten of een unie-lidmaatschap voordelen zou bieden.

Op initiatief van Jeltsin waren vertegenwoordigers van de Russische Federatie, Wit-Rusland, Kazachstan en de Oekraïne op 4 februari begonnen met besprekingen die tot doel hadden een alternatieve unie op te richten, los van de in het ontwerp-unieverdrag voorgestelde unie. In een op 5 februari uitgebrachte verklaring stelde het ministerie van buitenlandse zaken van de Russische Federatie dat de vier republieken besloten hadden dat een unieverdrag gebaseerd zou moeten zijn op ,,verklaringen omtrent de soevereiniteit van staten en bilaterale verdragen die werden overgenomen en vastgesteld door de hoogste wettelijke instanties in de republieken".

In een toespraak tijdens een massabijeenkomst op 9 maart die was georganiseerd door de groepering Democratisch Rusland riep Jeltsin zijn mede-radicalen op ,,deleiding van het land de oorlog te verklaren omdat ze ons in een moeras heeft geleid". Hij drong aan op frontvorming door linkse oppositiepartijen om de functionarissen van de Communistische Partij uit de regionale en plaatselijke overheden te verdrijven.

Vervolgens zei hij: ,,Dit zal een beslissend jaar worden. Of de democratie zal vernietigd worden, of de democraten zullen niet alleen overleven maar ook overwinnen."

Op Jeltsins commentaar reageerde de voorzitter van de Opperste Sowjet Anatoli Loekjanow in eerste instantie afwijzend, maar op 11 maart zag de Opperste Sowjet af van censuur, omdat de afgevaardigden besloten dat een dergelijke stap Jeltsins populariteit alleen maar zou vergroten. Een dag eerder hadden verspreid over de Russische Federatie talloze bijeenkomsten plaatsgevonden als steunbetuigingen aan Jeltsin (die een motie van wantrouwen van het Russische Congres van Volksafgevaardigden boven het hoofd hing als gevolg van een aanval op Gorbatsjow in februari) en als protest tegen Gorbatsjow en het unieverdrag. In Moskou kwamen minstens 130.000 mensen op het naast het Kremlingelegen Manege-plein bijeen.
Toch erkende Jeltsin op 14 maart dat zijn oproep ,,deoorlog te verklaren" en andere krachtige uitlatingen in zijn toespraak onverstandig waren geweest. Hij excuseerde zich door te zeggen dat de opmerkingen hem spontaan waren ontvallen.

Tijdens een toespraak op 26 februari ten overstaan van de Witrussische Academie van Wetenschappen had Gorbatsjow, met opmerkingen die hoofdzakelijk tegen Jeltsin gericht leken, openlijk toegegeven dat er een machtsstrijd op komst was. Hij waarschuwde dat de Sowjet-Unie zou kunnen afglijden naar een burgeroorlog tenzij de radicalen hun oppositie lieten vallen. Met een opmerkelijke omkering van de Sowjet-retoriek beschuldigde hij de radicalen ervan het gezag met een ,,neobolsjewistische tactiek" onder druk te zetten, namelijk door de politieke strijd op straat te voeren. Eerder die dag had Gorbatsjow tegen arbeiders van een tractorfabriek in Minsk gezegd dat Jeltsins politieke bedoelingen ,.afweken van de doeleinden van de perestrojka". Vermoedelijk als reactie op de suggestie dat zijn beleid een conservatieve wending maakte, zei Gorbatsjow op 28 februari in Mogilew, tijdens de laatste bijeenkomst van zijn rondreis door Wit-Rusland, dat voor de oplossing van de problemen van het land een centralistische politieke coalitie nodig was die niet de extreme posities zou innemen van zowel de radicalen als de voorstanders van de harde lijn.

Pro-Jeltsin-demonstratie in Moskou ondanks verbod centrale regering. Centrale regeringstelt politie Moskou onder haar gezag

Op 21 maart nam de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie een decreet aan waarin de stadsraad van Moskou werd gevraagd de voor 28 maart in Moskou geplande massademonstraties te verbieden. Democratisch Rusland had toestemming gevraagd voor een bijeenkomst op het Manege-plein op het moment dat de buitengewone zitting van het Congres van de Russische Federatie bijeen zou komen om over Jeltsins gedrag als president te praten. Formeel werd om het verbod verzocht omdat demonstraties op werkdagen de openbare orde in gevaar zouden brengen en het normale werk van ondernemingen en het openbaar vervoer verstoren.
Op 24 maart gaf het uitvoerend comité van de stadsraad van Moskou toch toestemming voor de bijeenkomst op het Manege-plein. Het kabinet van de Sowjet-Unie reageerde de volgende dag door het houden van bijeenkomsten in Moskou tot 15 april te verbieden. Bovendien kwam Gorbatsjow op 23 maart met het decreet dat ,,vanwege de noodzaak om de openbare orde in de hoofdstad te kunnen waarborgen" er voor de stad en de oblast Moskou een nieuw hoofdcommissariaat voor de politie zou worden ingesteld dat onder rechtstreekse verantwoordelijkheid van het ministerie van binnenlandse zaken van de Sowjet-Unie zou komen te vallen en dat zou worden geleid door de eerste onderminister van binnenlandse zaken Iwan Sjilow. Middels dit decreet zou de controle op de politiemacht van Moskou niet meer in handen zijn van het stadsbestuur en de regionale sosvjet.
Op 28 maart ging de demonstratie toch door, hoewel de spanning hoog was opgelopen en er een enorme politiemacht en veel militairen op de been waren gebracht. De confrontatie die veel mensen vreesden omdat die zou kunnen uitmonden in bloedige straatgevechten, bleef echter uit.

De dag tevoren had het plaatsvervangend hoofd van de Moskouse politie gewaarschuwd dat geweld zou worden gebruikt om de demonstratie te verhinderen. In de buurt van het stadscentrum verschenen pantservoertuigen en rond het Rode Plein. dat direct naast het Manege-plein lag. had de politie barricades opgeworpen. In de vroege ochtend van de 28ste maart leek het hele stadscentrum van Moskou belegerd te zijn. Vrachtwagens en pantservoertuigen blokkeerden alle toegangen tot het Kremlin. in zijstraten waren wagens met waterkanonnen. bereden politie en militairen met gasmaskers gestationeerd. terwijl op straathoekenmilitairenstonden om winkelende en rondkijkende mensen bij het Kremlin vandaan te houden. Naar schatting 50.000 militairen en politiemensen waren ingezet. Deze konden echter niet voorkomen dat ten minste 100.000 mensen zich verzamelden op het Majakowski-plein, 1 km van het Kremlin verwijderd. Na pro-Jeltsin- en anti-Gorbatsjou,-toespraken te hebben aangehoord, vertrok de menigte richting Kremlin door Twerskaja (de voormalige Gorkystraat), de belangrijkste verkeersader van Moskou. Bij het Poesjkinplein, 500 meter verwijderd van het Manegeplein, stuitten de demonstranten echter op een cordon van manschappen en voertuigen. Hoewel de demonstranten de troepen uitdaagden, werd geen poging ondernomen door het cordon heen te breken. Korte tijd later begonnen de demonstranten zich te verspreiden. Beide zijden verklaarden met deze gang van zaken een succes behaald te hebben.
Binnen de muren van hit Kremlin veroordeelde het congres van de Russische Federatie intussen het machtsvertoon van de centrale regering en werd het verbod op demonstraties in Moskou in een stemming verworpen. Het congres besloot ook de eerste vice-president van de Russische Federatie, Roeslan Tsjasboelatow, naar Gorbatsjow te sturen om hem te verzoeken de troepen en politiemacht terug te trekken. Tsjasboelatow keerde terug met de mededeling dat Gorbatsjow besloten had de troepen de dag erna terug te trekken.

BENOEMINGEN VEILIGHEIDSRAAD. OVERIGE BENOEMINGEN

De in december 1990 bij de herstructurering van het leiderschap gevormde Veiligheidsraad werd op 7 maart geïnstalleerd toen de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie acht door president Michail Gorbatsjow genomineerden goedkeurde. De lijst werd aangevoerd door vice-president Gennadi Janajew en premier Walentin Pawlow en bestond verder bijna uitsluitend uit ervaren bestuurders. De enige verrassing in het gezelschap was Wadim Bakatin, de voormalige in december 1990 ontslagen minister van binnenlandse zaken (zie pag. 226/2-'91), die door commentatoren werd gezien als de enige liberaal in de raad. Anderen leverden als commentaar dat er slechts één niet-Rus in de raad zat, de etnische Let (maar in Moskou geboren) Boris Pugo, op dat moment minister van binnenlandse zaken.

Sowjet-premier Walentin Pawlow.

Eén genomineerde voor de Veiligheidsraad, de naaste medewerker van Gorbatsjow Waleri Boldin, slaagde er op 7 maart tot tweemaal toe niet in de benodigde bekrachtiging middels een absolute meerderheid in de Opperste Sowjet re krijgen. Onderminister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow, die nog een prominente rol had gespeeld in de bemiddelingspogingen van de Sowjet-Unie om een einde te maken aan het Golfconflict werd eveneens in een eerste stemming afgewezen maar kreeg bij een tweede nominatie voldoende steun.

De Veiligheidsraad van de Sowjet-Unie bestond nu uit de volgende personen: Gennadi Janajew, Walentin Pawlow, Wadim Bakatin, Aleksandr Bessmertnych, generaal Wladimir Krjoetsjkow, Jewgeni Primakow, Boris Pugo, maarschalk Dmitri Jazow.

Overige kabinetsbenoemingen

Op 20 maart nam de Opperste Sowjet wetten aan waarin de werkzaamheden en bevoegdheden van het nieuwe kabinet werden geregeld. Volgens een radiobericht op 25 februari van Wereldomroep Moskou diende het kabinet te bestaan uit 55 leden, veertien leden minder dan in de vroegere ministerraad (terwijl eerdere berichten hadden gesuggereerd dat het kabinet slechts uit vijftien ministers zou bestaan, plus de regeringsleiders van de republieken (zie pag. 228/3-'91).
Tussen 28 februari en 20 maart koos de Opperste Sowjet nog eens 23 door Gorbatsjow voorgedragen kabinetsleden. De meesten van hen behielden de portefeuille die ze in de ministerraad hadden gehad, zoals maarschalk Dmitri Jazow als minister van defensie, Sergei Loesjtsjikow als minister van justitie en generaal Wladimir Krjoetsjkow als hoofd van het Staatsveiligheidscomité (KGB). Nieuwe benoemingen waren Fedor Senko en Wladimir Sjtsjerbakow als vice-premiers, Wjatsjeslaw Tsjernoiwanow als minister van landbouw, Gennadi Koedrjawtsew als minister van communicatie en Wladimir Orlow als minister van financiën. Op 21 maart nam Igor Prostjakow de post van Michail Sjkabardnja over als hoofdsecretaris van het kabinet.

VEROORDELING WEGENS VLAGVERBRANDING

Op 1 maart werd Waleria Nowodworskaja, een van de leiders van de oppositionele Democratische Unie, door een rechtbank in Moskou veroordeeld tot twee jaar werkkamp wegens ,,belediging van de nationale vlag". Zij had in september 1990 tijdens een demonstratie op het Poesjkin-plein in Moskou een vlag van de Sowjet-Unie verbrand. Ze kreeg de mogelijkheid om in beroep te gaan.

Van een andere aanklacht, ,,beledigingvan de eer en waardigheid van de president van de Sowjet-Unie", werd Nowodworskaja door de rechtbank vrijgesproken. Tijdens de eerste rechtszaak over een dergelijke kwestie sinds de Opperste Sowjet op 14 mei 1990 de overtreding strafbaar had gesteld, bekende Nowodworskaja schuld op de aanklacht dat ze Gorbatsjow verschillende keren beledigd had door hem bijvoorbeeld een ,,fascistische crimineel" te noemen en hem met Hitler te vergelijken. De rechter wees de aanklacht echter af nadat hij had vastgesteld dat Nowodworskaja geen obscene taal hadgebiuikt.

Vliegtuigkaper veroordeeld

Op 14 maart werd Oleg Kozlow door een rechtbank in Letland tot vijf jaar werkkamp veroordeeld. Hij had in juni 1990 een Sowjet-vliegtuig op weg naar Helsinki met 54 passagiers aan boord gekaapt.

NIEUWE PRESIDENTIËLE ADVISEURS. OVERIG ECONOMISCH NIEUWS

Op 1 maart berichtte de *Financial* Times dat Gorbatsjow Oleg Ozjerelew tot zijn economisch adviseur had benoemd. Ozjerelew was tot dan toe een functionaris van het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie en voormalig dekaan van de economische faculteit van de Universiteit van Leningrad geweest. Ook werd gewag gemaakt van opmerkingen van Gorbatsjow, geciteerd door de krant *Sowjetskaja Rossija*, dat hij zijn vroegere bondgenoot bij het politburo van de CPSU Aleksandr Jakowlew als zijn adviseur wilde aantrekken. Op 7 maart meldde het officiële persbureau Tass de benoeming van Georgi Ostroumow als medewerker van de president.

Afschaffing limiet voor geldopname

Op 8 maart werd bericht dat het kabinet van de Sowjet-Unie had besloten de limiet van 500 roebel voor het opnemen van privé-spaarrekeningen op te heffen. Op 22 januari was de limiet ingesteld na aankondiging van de omstreden terugtrekking van bankbiljetten met een hoge nominale waarde (zie boven).

EG-hulp vrijgegeven

Op 5 maart 1991 besloten de raad van ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG) en het Europese Parlement de voedselhulp en de kredieten, die in januari waren bevroren als protest tegen het militaire optreden van de Sowjet-Unie in de Baltische staten (zie pag 230/3 e v.-'91), weer vrij te geven Van het totaal van ECU 1,15 mrd (ongeveer $1,535) dat in december 1990 tijdens de EG-top in Rome was uitgetrokken voor voedsel en technische hulp (zie pag 159/3-'91) werd in maart een bedrag van ECU 750 mln vrijgegeven

Tijdens het bezoek van de ministers van buitenlandse zaken van Luxemburg, Italië en Nederland (op dat moment de .,trojka" die de EG-ministerraad vertegenwoordigde) aan Moskou op 16 en 17 februari (waarbij tevens de Golfcrisis werd besproken) werd een verbetering in de betrekkingen waargenomen. De Luxemburgse minister van buitenlandse zaken Jacques Poos verklaarde na afloop dat president Gorbatsjow had gezegd dat ,,hijzou doorgaan op de weg van de he ormingen, ook al moest hij af en toe een omweg maken". Op 19 februari vroegen de EG-ministers van buitenlandse zaken daarom aan de Europese Commissie om de voorbereidingswerkzaamheden voor het hulppakket te hervatten.
Op 12 februari had de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas tijdens een bezoek aan Moskou de Sowjet-Unie kredieten aangeboden ter waarde van F 3 mrd ($ 610 mln)

NIEUWE AMBASSADEURIN DE VS. NIEUWE POST GERASIMOW. BEZOEK MAJOR AAN MOSKOU. CHINESE HULP VOOR S U

Op 19 maart maakten Amerikaanse functionarissen bekend dat Viktor Komplektow de nieuwe Sowjet-ambassadeur in Washington zou worden. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker werd van de benoeming op de hoogte gebracht toen hij van 14-16 maart in Moskou was voor besprekingen met Gorbatsjow en Bessmertnych. Op 18 maart ging de Amerikaanse regering formeel akkoord met de benoeming. Komplektow was een doorgewinterd diplomaat, gespecialiseerd in Amerikaanse zaken en sinds 1982 onderminister van buitenlandse zaken. De Washington Post van 20 maart noemde hem conservatiever dan zijn voorganger Bessmertnych.

Op 11 maart werd Gennadi Gerasimow, tot november 1990 woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken (zie pag. 230/1-'91), benoemd tot ambassadeur in Portugal.

Op 5 maart bracht John Major zijn eerste bezoek aan Moskou als premier van Groot-Brittannië. Tass schreef dat de vier uur durende ontmoeting van de

twee leiders, waarin als belangrijkste gespreksonderwerpen de Golf en de ontwikkelingen in de republieken aan de orde waren gekomen, had geleid tot ,,een goed persoonlijk contact". Major had ook ontmoetingen met minister van defensie maarschalk Dmitri Jazow, premier Walentin Pawlow, vertegenwoordigers van de Baltische republieken enleiders van de oppositie.

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gcmcnebest Douglas Hurd, die eveneens van 19-22 niaart de Sowjet-Unie bezocht. maakte bekend dat in Kiew een Brits consulaat zou worden geopend. Hij voerde besprekingen met de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin. met Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnych en met Gorbatsjow.

Chinese hulp voor de Sowjet-Unie

Op 15 maart, aan het eind van een vijfdaags bezoek aan China, tekenden de vice-premier van de Sowjet-Unie Joeri Masljoekow en zijn Chinese collega Tian Jiyun een verdrag voor een goederenlening. Krachtens het verdrag zou China de Sowjet-Unie een goederenlening ter waarde van 1 mrd Zwitserse frank ($ 730 mln) verschaffen waarmee van China graan, vlees, thee, tabak, pinda's, textiel en lichte industriële produkten konden worden gekocht.

De lening moest vanaf 1993 in een periode van vier jaar worden terugbetaald met ruwe materialen en industriële produkten. De *Independent* van 16 maart noemde het ,,ongekende aanbod" een ommekeer in ,,de historische relatie tussen Moskou en Beijing, die in de jaren '50 zwaar leunde op geld, technologie en politieke adviezenvan de Sowjet-Unie".

(Vor.ber. pag. 376/2 e.v. - 1991)

TSJECHOSLOWAKIJE

ONTSLAG MINISTER VAN DEFENSIE. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 17 oktober 1990 ontsloeg president Vaclav Havel generaal Miroslav Vacek als federaal minister van nationale defensie. De volgende dag echter publiceerde een presidentiële commissie, die de rol van het leger tijdens de November-revolutie van 1989 onderzocht, haar bevindingen die impliceerden dat Vacek, destijds stafchef van het leger en eerste vice-minister van defensie, betrokken was geweest bij voorbereidingen van het opperbevel van het leger voor acties om demonstraties, die uiteindelijk tot de omverwerping van het communistische regime hadden geleid, de kop in te drukken. Ook waren er recentelijk beschuldigingen geuit dat Vacek er alles aan had gedaan om te voorkomen dat relevante documenten in handen van de commissie zouden vallen.

Op 17 oktober had Havel Vacek geprezen omdat hij ,,nooit had toegestaan dat het leger misbruikt zou worden tegen het volk". omdat hij altijd loyaal was geweest aan het nieuwe regime en omdat hij ,.het proces van fundamentele hervormingen binnen het Tsjechoslowaakse leger ûp gang had gebracht". Havel benadrukte dat het ontslag niet was gebaseerd op een teleurstelling in het werk van Vacek, maar dat het slechts het gevolg was van het besluit dat de post aan een burger zou moeten worden toegekend.

Op 18 oktober benoemde hij Lubos Dobrovsky als de nieuwe minister van defensie. Dobrovsky, die voorheen vice-minister voor buitenlandse zaken was geweest, was net als Havel een voormalig dissident en mede-oprichter van de mensenrechtenorganisatie Charta 77. Hij was tijdens de revolutie een van de woordvoerders van Burgerforum geweest.

Verkiezing van Klaus tot voorzitter van **Burger**forum

Burgerforum, de beweging die was ontstaan om in het Tsjechische landsdeel de revolutie van november 1989 te leiden en die met haar Slowaakse zusterorganisatie Burgers Tegen Geweld in juni 1990 de algemene verkiezingen had gewonnen (zie pag. 598/1 -'90), koos tijdens een vergadering van afgevaardigden in Praag op 13 oktober de federale minister van financiën Vaclav Klaus tot haar eerste voorzitter.

Klaus versloeg Martin Palous, de kandidaat van het aftredende collectieve leiderschap, met 115 tegen 52 stemmen in wat een bron uit regeringskringen een opstand van afgevaardigden van het platteland tegen de Praagse organisatie van Burgerforum noemde. Klaus verklaarde vervolgens dat hij van plan was Burgerforum, tot dusver een coalitie op brede basis, meer naar rechts te sturen. Hierop voorspelden commentatoren dat de kloof tussen Klaus en Havel, die nu al duidelijk tot uiting kwam in meningsverschillen over het tempo waarin markthervormingen moesten worden doorgevoerd. breder zou worden en wellicht tot een scheuring in Burgerforum zou leiden.

Devaluatie

Als eerste stap op weg naar de invoering van markthervormingen devalueerde de federale regering per 15 oktober de kroon (koruna) met 54,54 procent. Dit bracht de wisselkoers met de Amerikaanse dollar op $1 = kcs24.

Crisis over Slowaakse taalwet

Op 25 oktober nam de Slowaakse Nationale Raad (parlement) een wet aan waarin het Slo aaks tot officiële staatstaal in de gehele republiek werd uitgeroepen. De nieuwe wet leidde onmiddellijk tot een politieke crisis toen extremistische Slowaakse nationalisten begonnen met demonstraties en een hongerstaking om te protesteren tegen een clausule, waarin het officiële gebruik van minderheidstalen werd toegestaan in steden en dorpen waar de betreffende minderheid minstens 20 procent van de bevolking vormde (een grote etnische Hongaarse minderheid, geconcentreerd in het zuiden van Slowakije, werd steeds vaker het doelwit van nationalistische haat; tevens waren er Poolse en Oekraïnse gemeenschappen, en een zigeunergemeenschap).

Direct nadat de wet, die gesteund w-erd door de drie partijen van de regeringscoalitie, was aangenomen. verlieten afgevaardigden van de Slowaakse Nationale Partij (SNS, de op twee na grootste groepering in het parlement) uit protest de zaal. Zij steunden een ander wetsvoorstel, dat was ingediend door de nationalistische organisatie Matica Slovenska en waarin het Slowaaks als de enige officiële taal werd erkend. Enkele duizenden aanhangers van dit voorstel, die zich voor het parlementsgebouw in Bratislava (de hoofdstad) hadden verzameld. werden door SNS-voorzitter Vitazoslav Moric opgeroepen de reeks demonstraties (begonnen met een bijeenkomst op 5 oktober in Bratislava) voort te zetten en over te gaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid totdat de Nationale Raad zou zwichten voor ,,de wil van het Slowaakse volk" en zou aftreden. Een groep van 80 demonstranten begon meteen met een hongerstaking voor het parlementsgebouw; 35 van hen zetten hun protest voort tot 1 november. Een demonstratie van zo'n 20.000 mensen op 26 oktober noopte de Slowaakse regering de veiligheidsmaatregelen in Bratislava te verscherpen. Op 29 oktober waarschuwde de Slowaakse premier Vladimir Meciar dat ,,extremistische krachten" mogelijkerwijs voorbereidingen aan het treffen waren voor de afscheiding van Slowakije.

(Vor.ber. pag. 87/3 e.v. - 1991)

LOKALE VERKIEZINGEN

Op 24 november 1990 werden lokale verkiezingen gehouden in de Tsjechische deelstaten en van 23-25 november in Slowakije. Het ging om de vervanging van de nationale comités in de districten (die door de centrale overheid werden gecontroleerd) door nieuwe districtbureaus die de bevoegdheid kregen lokale belastingen te heffen en die verantwoordelijk waren voor het in stand houden van scholen, gezondheidsdiensten, wegen en openbare voorzieningen.

In de Tsjechische streken was de opkomst ongeveer 75 procent Burgerforum bleef de populairste organisatie, hoewel deze nu slechts 36 procent van de stemmen behaalde tegen 49,5 procent bij de verkiezingen voor de Tsjechische Nationale Raad in juni Deze terugval werd toegeschreven aan de problemen die Burgerforum had bij het opzetten van een effectieve organisatie op het platteland en aan de bezorgdheid onder de bevolking over de manier waarop de regering de economische hervormingen aanpakte Met onverhulde ongerustheid zagen functionarissen van Burgerforum dat de Communistische Partij het nog beter deed dan bij de verkiezingen in juni, en dat de partij met 17,2 procent van de stemmen weer tweede werd De Tsjechoslowaakse Volkspartij kwam met 11,5 procent op de derde plaats

In **Slowakije,** waar tevens rechtstreekse burgemeestersverkiezingen werden gehouden, was de opkomst 63,75 procent. De Christen-Democratische Beweging kreeg 27 procent van de stemmen en steeg daarmee uit boven Burgers Tegen Geweld, de zusterorganisatie van Burgerforum, die 20 procent behaalde. De Communistische Partij kwam met 14 procent van de stemmen op de derde plaats. maar sleepte het grootste aantal burgemeestersposten in de wacht (24 procent). De Slowaakse Nationale Partij (SNS) zag haar aandeel slinken van bijna 14 procent bij de verkiezingen voor de Slowaakse Nationale Raad in juni naar een luttele 3 procent. Dit leek een reactie op de recente nationalistische protestcampagne, waarin onder andere een wilde pro-onafhankelijkheidsdemonstratie in de Slowaakse hoofdstad Bratislava zorgde voor de verstoring van de viering van de verjaardag op 17 november van de start van de revolutie in 1989.
Ondertussen waren SNS-aanhangers op 8 november weer begonnen met een hongerstaking tegen de Slowaakse taalwet die in oktober was aangenomen. Op 19 november werd de hongerstaking echter beëindigd. De voorzitter van de SNS, Vitazoslav Moric, werd, vanwege zijn oproep op 25 oktober voor een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid tegen de taalwet, op 26 november door de afgevaardigden teruggeroepen uit het presidium van de Federale Assemblée.

BEZITTINGEN COMMUNISTISCHE PARTIJ IN BESLAG GENOMEN. VOORAFGAANDE PARTIJ-ONTWIKKELINGEN

Op 16 november nam de Federale Assemblée een wet aan waardoor de bezittingen van de Tsjechoslowaakse Communistische Partij (CPCz) in beslag konden worden genomen. Toen het wetsvoorstel werd ingediend, stelde de regering dat de bezittingen illegaal waren verkregen en dat de CPCz er een ,,ondemocratisch" voordeel van had ten opzichte van andere partijen. De communistische afgevaardigden, die de stemming veroordeelden als ,,antigrondwettelijk", liepen weg voordat de stemming werd gehouden.

Eerder, op 11 oktober, namen in Praag ten minste 20.000 mensen deel aan een anti-communistische demonstratie. Deze werd gehouden naar aanleiding van controversiële opmerkingen van de voorzitter van de CPCz, Vasil Mohorita (voorheen eerste secretaris, maar sinds de pensionering van Ladislav Adamec in augustus voorzitter).

Op 7 oktober had Mohorita in het Centraal Comité van de Communistische Partij van Bohemen en Moravië (de dochterorganisaties van de CPCz in de Tsjechische deelstaten) gezegd dat de ,,nationale eensgezindheid voorbij is en dat er een harde en compromisloze strijd begint". Dit riep bij veel mensen de herinnering op aan de oproepen van Klement Gottwald die hadden geleid tot de machtsovername van de communisten in 1948. Op 22 oktobeiwerd Mohorita door afgevaardigden uit het presidium van de Federale Assemblée teruggeroepen. Als reden werd echter aangevoerd dat hij het protocol had overtreden door kauwgom te kauwen tijdens een toespraak van de Franse president Mitterrand tot de Assemblée op 13 september.
De CPCz besloot tijdens haar op 3 en 4 november gehouden 18de congres de andere Oosteuropese ex-regeringspartijen niet te volgen en geen nieuwe naam aan te nemen. Het congres keurde een nieuwe structuur voor het leiderschap goed. en Pavol Kanis werd gekozen tot voorzitter van een federale raad.

OVEREENSTEMMING OVER VERDELING BEVOEGDHEDEN

Op 12 december 1990 keurde de Federale Assemblée met 237 tegen 24 stemmen nieuwe constitutionele regelingen goed waarin de verdeling van de bevoegdheden tussen de federale regering en de twee deelrepublieken van het land, het Tsjechische gebied en Slowakije, werd geregeld. Het amendement op de grondwet, dat bekend stond als de machtsdelingswet, bepaalde dat de bevoegdheid op het gebied van het buitenlandse beleid, defensie en de economische en fiscale strategie bij de federale regering zou blijven berusten, terwijl de twee republieken ruime economische bevoegdheden zouden krijgen.

De stemming voorkwam een al een paar maanden sluimerende constitutionele crisis die voornamelijk draaide om de Slowaakse eis inzake vergaande autonomie op de meeste beleidsterreinen. Na het ineenstorten van de communistische heerschappij eind 1989 was in Slowakije de druk toegenomen om een einde te maken aan wat werd gevoeld als de traditionele overheersing door Praag en de Tsjechische republiek.
Een reeks tripartiete bijeenkomsten tussen de premier van de federatie, Marian Calfa, en de premiers van de Tsjechische en de Slowaakse republieken, Petr Pithart en Vladimir Meciar, resulteerde op 13 november in een eerste overeenkomst. Vervolgens ontstond echter onenigheid over wat er in het akkoord was vastgelegd. Ook werd bericht dat de Slowaakse regering gedreigd had de Slowaakse wetgeving boven de federale te plaatsen wanneer de eis van Slowakije voor een meer substantiële decentralisatie niet zou worden ingewilligd. Er werden onderhandelingen gevoerd over een nieuw compromis en dat werd vervolgens aan het parlement voorgelegd.

Controversieel was met name de eis van de Slowaakse regering om de controle over de olie- en gasleidingen vanuit de Sowjet-Unie op te splitsen, wat in de Tsjechische republiek leidde tot ongerustheid over de toevoer van de essentiële energiebronnen. Op 11 december werd overeenstemming bereikt over het oprichten van één gezamenlijk bedrijf dat de pijpleidingen zou gaan beheren.
Het parlementaire debat, dat twee dagen in beslag nam, werd geopend met een toespraak van president Vaclav Havel waarin hij zei dat het land gevaar liep uiteen te vallen onder de nationalistische drukvanuit Slowakije.

Havel vroeg het parlement om ruimere bevoegdheden zodat hij de constitutionele crisis kon bezweren. Hoewel hij niet aangaf aan welke bevoegdheden hij dacht, ging het naar verluidt onder andere om een vetorecht over parlementsbesluiten. De president drong ook aan op de oprichting van een constitutionele rechtbank en op het houden van referenda in geval van toekomstige constitutionele geschillen. Zijn interventie, hoewel bekritiseerd door Slowaakse leiders, had, zo was de algemene opvatting, een oplossing voor de decentralisatiekwestie vergemakkelijkt.

START VAN ECONOMISCHE MARKTHERVORMINGEN. NIEUWE FEDERALE MINISTERS. GRONDWETTELIJKE VERKLARING

Op 1 januari 1991 lanceerde de Tsjechoslowaakse regering haar langverwachte eerste pakket maatregelen voor economische markthervormingen, waarin speciale aandacht werd besteed aan de liberalisering van de prijzen, privatisering van kleine ondernemingen en binnenlandse inwisselbaarheid van de koruna (de nationale munt).

De wetgeving aangaande ,,kleine" privatiseringen, waarbij ongeveer 100.000 staatswinkels, -restaurants en andere kleine staatsbedrijven bij opbod verkocht zouden worden, was op 25 oktober 1990 goedgekeurd na een lang officieel debat over het tempo waarin de wet ten uitvoer zou moeten worden gebracht en een reeks van stakingen onder winkelpersoneel, dat vreesde overbodig te zullen w-orden. De eerste veiling vond op 26 januari plaats en werd een groot succes genoemd. Biedingen voor de 16 ter verkoop aangeboden winkels bereikten 10 keer de beginprijs en brachten 22 mln koruna ($785.700)op.
Als eerste stap in de richting van privatisering had de Federale Assemblée op 2 oktober 1990 goedgekeurd dat sommige bezittingen, die on-

der het communistische bewind in beslag waren genomen, aan hun voormalige eigenaren zouden worden teruggegeven. Zij schafte de wetgeving uit 1959 af, die de inbeslagname van naar schatting 70.000 huizen, winkels en kleine bedrijfjes tussen 1955 en 1962 had gereguleerd. Voormalige bezitters kregen zes maanden de tijd een claim in te dienen voor restitutie of financiële compensatie.
Om de binnenlandse iriwisselbaarheid van de koruna te bereiken (hetgeen inhield dat bedrijven die een vergunning hadden voor de buitenlandse handel zoveel buitenlandse valuta konden kopen als ze zelf wilden), had de federale minister van financiën, Vaclav Klaus, op 28 december 1990 de unificatie van de wisselkoersen voor de koruna ten opzichte van westerse valuta afgekondigd. Dit betekende in feite een devaluatie van 14,3 procent van de commerciële wisselkoers ten opzichte van westerse valuta tot £ 1 = kcs 28, maar een 12 procent stijging van de toeristenkoers.
De algemene bezorgdheid over de prijsliberalisering had tot een golf van paniekaankopen geleid waardoor de winkels de laatste dagen van december leeg raakten. De prijscontrole op 85 procent van de goederen werd opgeheven, waardoor de prijzen alleen al in de loop van januari gemiddeld verdubbelden. Klaus ontkende de aantijgingen van de oppositiepartijen dat hij de ,,schoktherapie" van Polen kopieerde en dat hij opzettelijk de inflatie gebruikte om de overtollige koopkracht op te zuigen.

IMF-krediet

Op 7 januari maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) bekend Tsjechoslowakijke te voorzien van middelen ter waarde van $ 1,8 mrd, die gedurende de komende 14 maanden beschikbaar zouden worden gesteld. De helft van de lening was bedoeld om de koruna te stabiliseren en de andere helft om de kosten voortvloeiend uit de gestegen olieprijzen op te vangen, die het gevolg waren van de omschakeling binnen de COMECON op verkopen in harde valuta (ziepag. 29713-'91).

Nieuwe federale ministers

Op 18 januari benoemde president Vaclav Havel Imrich Flassik van de Christen-Democratische Beweging tot minister, belast met het nieuwe federale Bureau voor Economische Concurrentie. Op 25 januari benoemde Havel Jozef Baksay van Burgers Tegen Geweld (BTG) tot minister van buitenlandse handel, een post die sinds de dood van Slavomir Stracar, in augustus 1990, vacant was (zie pag. 88/2-'91).
Op 19 april werd Emil Ehrenberger door president Havel benoemd tot federale minister van verbindingen. Ehrenberger, een Slowaak zonder partijbindingen, verving Theodor Petrik, die de dag ervoor ontslag had genomen.

Grondwettelijke verklaring

Op 9 januari keurde de Federale Assemblée een grondwettelijke verklaring goed, waarmee volgens sommigen de juridische hoeksteen werd gelegd van de nieuwe grondwet, die in 1991 zou worden aangenomen. In de verklaring werden de democratische rechten en vrijheden gecodificeerd, met inbegrip van het recht van vrije meningsuiting, het recht van vergadering en vereniging en het recht op privébezit. Het wetsontwerp werd aangenomen met 218 stemmen voor en één tegen, bij 19 onthoudingen, na een debat van twee dagen dat vooral ging over abortus en de rechten van minderheden. Een wetswijziging die in feite abortus buiten de wet zou hebben geplaatst, door aan een clausule over het recht op leven toe te voegen dat hiermee het leven vanaf de conceptie werd bedoeld, werd verworpen.

SCHEURING IN BURGERFORUM. WETGEVING. CONSTITUTIONELE STRUCTUUR. POLITICI EN VEILIGHEIDSDIENST

Na enkele maanden onzekerheid over de toekomstige politieke richting van de beweging Burgerforum gingen de strijdende facties er in februari 1991 mee akkoord aparte organisaties op te richten. De aanhangers van de Club van Democratisch Rechts zouden de Burgerdemocratische Partij vormen en de Liberalen zouden opgaan in de Burgerbeweging. De twee partijen zouden echter tot de volgende verkiezingen, die in juni 1992 moesten plaatsvinden, een coalitie blijven vormen onder de paraplu van Burgerforum. Deze ,,vriendschappelijke scheiding" moest een einde maken aan een onderlinge politieke machtsstrijd en moest Burgerforum de gelegenheid geven zich te concentreren op de ernstige economische problemen en op het uitwerken van een grondwet.

Het Tsjechische Burgerforum en de Slowaakse zusterorganisatie Burgers Tegen Geweld (BTG) hadden in november 1989 de revolutie geleid en in juni 1990 de algemene verkiezingen gewonnen. Binnen de eigen gelederen echter voerde Vaclav Klaus, de leider van Burgerforum sinds oktober 1990 en de minister van financiën van Tsjechoslowakije, een rechtse groepering aan die een strakkere partijstructuur wilde invoeren en snel hervormingen voor een vrije-markteconomie wilde doordrukken. Klaus was in december 1990 na een vergadering in Olomouc (Moravie) voor het voetlicht getreden als de leider van de zojuist gevormde Club van Democratisch Rechts. De oprichting van deze partijfactie leidde direct tot de vorming van de rivaliserende Liberale Club. De liberalen, onder wie acht van de tien Burgerforum-leden in de federale regering, waren voor een rustiger hervormingstempo van de economie en benadrukten de individuele rechten.
Tijdens een congres van Burgerforum op 12-13 januari 1991 in Praag leek de factie van Klaus de gang van zaken te domineren. Afgevaardigden besloten dat de groepering een politieke partij zou worden en niet een min of meer los georganiseerde beweging zou blijven. Zij keurden een ontwerpstatuut goed waarin de ontwikkeling van een markteconomie werd benadrukt en steun werd betuigd aan particuliere ondernemingen. Aanhangers van de Libeialc Club protesteerden dat deze stappen het mandaat van de gekozen parlementsleden van Burgerforum zouden ondergraven en dat aldus een constitutionele crisis zou worden geprovoceerd.
De afspraak om afzonderlijke groeperingen te vormen werd uitgewerkt tijdens een ontmoeting op 10 februari in het presidentieel verblijf in Lany. Ook de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel, die veel aanhangers van de Liberale Club tot zijn naaste bondgenoten rekende maar zich buiten het conflict had gehouden, was bij de ontmoeting aanwezig.

De scheiding werd formeel goedgekeurd tijdens een buitengewoon congres in Praag op 23 februari. Elke groep zou even sterk vertegenwoordigd zijn in een coördinatiecommissie en geen van beide mocht de naam of het embleem van Burgerforum gebruiken. Klaus zou niet langer voorzitter zijn van Burgerforum.
Op 24 februari kondigden Klaus' aanhangers aan dat zij de werknaam Burgerdemocratische Partij zouden gebruiken, en bevestigden zij dat zij zich zouden houden aan het ontwerpstatuut dat op 12-13 januari was goedgekeurd. Voormalige leden van de Communistische Partij en werknemers of collaborateurs van de staatsveiligheidsdienst (StB) zouden van deelname worden uitgesloten.

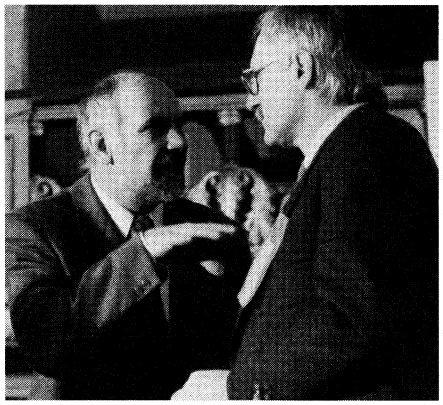

Tijdens het buitengewone congres van Burgerforum op 23 februari werd tot de splitsing in twee organisaties besloten met als respectieve leiders minister van financiën Vaclav Klaus (r., Democratisch Rechts) en vice-premier Pavel Rychetsky (Liberale Club).

Op dezelfde dag begon een voorbereidingscommissie aan het opzetten van een Burgerbeweging. Lid van de commissie waren vooraanstaande liberalen, zoals de federale minister van buitenlandse zaken Jiri Dienstbier, vice-premier Pavel Rychetsky en de Tsjechische premier Petr Pithart.

Wetgeving over teruggave van eigendommen en „grootschalige" privatisering

Na een debat van maanden keurde de Federale Assemblée op 21 februari een wet goed om genationaliseerde eigendommen terug te geven aan de oorspronkelijke eigenaren of hun erfgeriamen.

De wet had betrekking op eigendom dat illegaal in beslag was ingenomen na 25 februari 1948, dat wil zeggen circa 10 procent van het onroerend goed in Tsjechoslowakije met een geschatte waarde van 300 mrd kronen, waarvan ongeveer 60 mrd kronen zou worden uitbetaald in contanten of staatsobligaties en de rest in onroerend goed ($ 1= 26,4234 kronen op 18 februari 1991). Klaus noemde de teruggave een versnelling van het opnieuw instellen van een bezittende middenklasse van ondernemers.

Op 26 februari keurde de Federale Assemblée de daarmee samenhangende wet over ,,grootschalige" privatisering goed die op 1 april 1991 in werking zou treden. Aan het eind van het jaar zouden volgens plannen van de regering 4.500 industriële ondernemingen met een geschatte waarde van 3.500 mrd kronen beschikbaar komen voor binnen- of buitenlandse kopers.

Status Moravië-Silezië. Instelling Constitutioneel Hof

Een belangrijk discussiepunt bij de debatten over de constitutionele structuur van Tsjechoslowakije betrof de status van Moravië-Silezië, op dat moment een deel van de Tsjechische gebieden.

De Beweging voor Zelfbestuurde Democratie - Gemeenschap voor Moravië-Silezië was voor de instelling van een ..tri-federatie" bestaande uit een Tsjechische republiek, een Moravisch-Silezische republiek en een Slowaakse republiek (in plaats van de huidige ,.bi-federatie" van de Tsjechische gebieden en de Slowaakse republiek). Parlementsleden van de Beweging besloten op 19 februari de Tsjechische Nationale Raad te boycotten die de behandeling van de kwestie ,,voor onbeperkte tijd (had) opgeschort".

Op 27 februari keurde de Federale Assemblée een wet voor de instelling van een Constitutioneel Hof per 1 april 1991 goed.

Er zouden 12 rechters (zes uit de Tsjechische gebieden en zes uit Slowakije) worden aangesteld door de president. op voordracht van het presidium van de Federale Assemblée, dat hen uit 24 door de verschillende parlementen genomineerden (acht door het federale parlement en acht door elk van beide nationale parlementen) had gekozen. Zij mochten lid zijn van politieke partijen of bewegingen.

Controverse overbetrokkenheid van politici bij de staatsveiligheidsdienst (StB)

De controverse over de betrokkenheid van politici bij de StB concentreerde zich in januari en februari op Bedrich Moldan die op 7 januari was geschorst als Tsjechisch minister van milieuzaken en op 24 januari was ontslagen door de desbetreffende Tsjechische parlementscommissie. Op 20 februari werd hij opgevolgd door Ivan Dejmal.

Moldan, wiens naam in het register van de StB voorkwam hoewel hij geen agent was geweest, gaf toe dat hij veiligheidsagenten had ontmoet, maar verklaarde dat ,,het in de toenmalige omstandigheden in Tsjechoslowakije nooit in mijn hoofd was opgekomen dat ik kon weigeren". De Federale Assemblée verklaarde dat zijn ontslag ongerechtvaardigd was.
Op 10 januari had de Federale Assemblée toegestemd in een nieuw persoonsonderzoek van degenen die in het parlement, de regering en het bureau van de president werkten om voormalige veiligheidsagenten en collaborateurs te ontmaskeren.

Op 1 februari maakte het staatspersbureau CTK bekend dat de regering een overeenkomst met de staatsveiligheidsdienst van de Sowjet-Unie (KGB) had herroepen, waardoor alle activiteiten van de KGB in Tsjechoslowakije illegaal werden.

SCHEURING IN BURGERS TEGEN GEWELD. SLOWAAKS SEPARATISME

Op 6 maart 1991 bereikte de interne machtsstrijd over de constitutionele en economische hervormingen binnen de in Slowakije regerende partij Burgers Tegen Geweld (VPN of BTG) een hoogtepunt, toen premier Vladimir Meciar de vorming aankondigde van een afzonderlijke minderheidsfactie met de naam Platform voor een Democratisch Slowakije. Hij beweerde de steun te hebben van minstens een derde van de BTG-afgevaardigden in het Slowaakse en het federale parlement. Deze stap, waardoor de BTG in feite uiteen viel, volgde op de scheuring in februari in Burgerforum, de zusterpartij van de BTG in het Tsjechische gebied en haar coalitiepartner op federaalniveau.

Ondanks het in december 1990 gesloten akkoord over de verdeling van de macht tussen de federale regering en de beide deelrepublieken waren de eisen van grotere autonomie en onafhankelijkheid in Slowakije blijven toenemen. Meciar had hieraan steeds gewenlijker steun betuigd door de oprichting van een bureau voor buitenlandse zaken (onder leiding van zijn naaste bondgenoot Milan Knazno) en door het leiden van Slowaakse delegaties naar het buitenland. Door deze initiatieven kwam Meciar dichter te staan bij de politiek van de Christen-Democraten, de kleinere partners in de coalitie.
Meciar sprak de beschuldiging uit dat de BTG-leiding ,,de belangen van Slowakije niet verdedigde", en verklaarde dat de nieuwe groepering steun zou verlenen aan een nieuwe grondwet, die zou zijn gebaseerd op een formeel staatsverdrag tussen de beide republieken, en een vermindering van het tempo van de hervormingen voor de totstandbrenging van een markteconomie.
De meerderheid in de uitvoerende raad van de BTG beschuldigde Meciar op haar beurt van het aanwakkeren van schadelijke nationalistische gevoelens en van ondemocratisch handelen. In een op 16 maart aangenomen resolutie

De Slowaakse premier Vladimir Meciar (l.) in gesprek met vice-premier Jozef Kucerak tijdens de bijeenkomst van de Slowaakse Nationale Raad waarop Meciar de vorming van een afzonderlijke minderheidsfactie aankondigde.

verklaarde de raad dat Meciar en Knazno niet langer het vertrouwenvan de partij genoten.

Op 19 maart stemde het Slowaakse parlement in met een onderzoek naar de activiteiten van het ministerie van binnenlands-zaken sinds november 1989 (d.w.z. onder Meciar, die minister van binnenlandse zaken van Slowakije was geweest voordat hij in juni 1990 premier werd) en naar de bezoeken aan het buitenlandvan Slowaakse delegaties.

Critici beschuldigden Meciar, een voormalig communist die ten tijde van de revolutie lid was geworden van de BTG, van het gebruik van informatie uit de dossiers van de geheime politie om poiitieke rivalen te intimideren en van het handelen in strijd mrt de grondwet door officiële buitenlandse reizen te maken.

Demonstraties voor onafhankelijkheid

Op 5 maart gaven vooraanstaande nationalistische politieke en culturele groeperingen in Slowakije een in het dagblad *Pravda* gepubliceerde verklaring uit, waarin de bestaande grondwettelijke bepalingen (krachtens welke defensie, buitenlandse zaken en economisch beleid onder federale controle bleven) werden verworpen en een volledig soeverein Slowakije werd geëist.

Nationalistische groeperingen organiseerden ook een reeks demonstraties in Bratislava in de week voorafgaande aan 14 maart, de verjaardag van de stichting van de onafhankelijke Slowaakse republiek onder Duits protectoraat in 1939.
Op 11 maart betuigden naar schatting 50.000 betogers hun steun aan een petitie waarin een beroep werd gedaan op het parlement en de regering van Slowakije om ,,onmiddellijk" een soevereiniteitsverklaring te aanvaarden. Op 14 maart werd president Vaclav Havel. die naar Bratislava was gekomen om de Slowaken met klem te verzoeken binnen de federatie te blijven, door demonstranten bedreigd met fysiek geweld.

Ontwerp-grondwet ingediend. Voorstel tot referendum over afscheiding

Op een bijeenkomst op 4 maart bereikten de leiders van alle grote politieke groeperingen en instellingen van Tsjechoslowakije een akkoord over het raamwerk voor een nieuwe grondwet.
De belangrijkste beginselen ervan zouden zijn: (i) Tsjechoslowakije zou een federatieve staat zijn, bestaande uit twee soevereine en gelijkwaardige republieken, de Tsjechische gebieden en Slowakije; (ii) beide republieken zouden zonder dwang met elkaar verbonden zijn uit vrije wil van hun burgers, zoals die tot uitdrukking was gebracht in een gezamenlijke verklaring van coëxistentie; (iii) het handvest van de staat zou de federale grondwet zijn; (iv) en alle bevoegdheden, die niet uitdrukkelijk in de grondwet aan de federatie zouden zijn toegekend, zouden toebehoren aan de republieken.

De deelnemers ontvingen een ontwerp voor de federale grondwet van Havel en ont erpen voor de Tsjechische en Slowaakse grondwetten. Er werd afgesproken dat deze ter beschikking zouden worden gesteld van de in aanmerking komende politieke organen en het pubiiek voor overleg en amendering. Het meest controversieel was het voorstel van de Christen-Democraten dat beide republieken zouden worden verenigd door een formeel staatsverdrag (zoals tussen twee soevereine staten. op basis van het internationale recht) in plaats van door een politieke verklaring. Dit voorstel, dat reeds was verworpen door Havel, Tsjechische politieke groeperingen en de profederatievleugel van de BTG, verwierf later de steun van Meciars Platform voor een Democratisch Slowakije (zieboven).

Als reactie op de toenemende separatistische agitatie in Slowakije erkende Havel op 10 maart in een uitzending voor de hele bevolking dat Tsjechoslowakije uiteindelijk in twee staten uiteen zou kunnen vallen.

Hoewel hij accepteerde dat ,,de Slowaken het recht hebben in een onafhankelijke staat te leven, als zij dat willen", zei hij niettemin dat hij ,,geen enkele aanwijzing" had gezien dat een meerderheid van de Slowaken een afscheiding wilde, en hij verzocht hen dringend binnen de federatie te blijven en niet te bezwijken voor ,,nationalistische bekrompenheid". Hij herhaalde eerdere oproepen van Tsjechische leiders en stelde voor dat over de kwestie een referendum zou worden gehouden.

Nieuwe leider Slowaakse Nationale Partij

Op haar tweede congres koos de Slowaakse Nationale Partij op 23 maart Jozef Prokes tot partijleider. Hij volgde Vitazoslav Moric op, die in december 1990 was afgetreden. Het congres aanvaardde ook nieuwe statuten, waarin werd bepaald dat de partij was gebaseerd op christelijke principes en streefde naar een onafhankelijk Slowakije.

NAMEN BEKENDGEMAAKT VAN VERMEENDE AGENTEN VAN GEHEIME POLITIE

Op 22 maart maakte een speciale parlementaire commissie de namen bekend van 10 leden van het huidige parlement, die zouden hebben samengewerkt met de voormalige Staatsveiligheidsdienst (StB). De StB was twee maanden na de val van het communistische bewind in november 1989 opgeheven (zie pag. 59/1 e. v. en 594/1/2-'90). In een verhitte discussie in het parlement spraken de meesten van de betrokken afgevaardigden de beschuldiging tegen. Zij betoogden op uiteenlopende wijze dat hun namen per abuis in de dossiers van de StB waren opgedoken, als gevolg van chantage of als onderdeel van een poging om hen in de val te laten lopen. Verscheidenen zeiden dat zij via de rechtbank verhaal zouden halen.

De lijst van vermeende spionnen was samengesteld uit informatie die was opgeslagen in StB- en politiedossiers, en omvatte vier leden van de Communistische Partij, drie van het regerende Burgerforum, twee van de Samenleving voor Moravie en Silezië en één van de Volkspartij. De meest prominente figuren waren Jan Kavan, een afgevaardigde van Burgerforum. die van 1968 tot de revolutie van 1989 in ballingschap had geleefd, en Jan Bartoncik, een vroegere leider van de Volkspartij. Ook werd bericht dat nog eens vier afgevaardigden hun zetels ter beschikking hadden gesteld toen hun werd verteld dat hun namen door de commissie zouden worden onthuld.
De commissie, die oorspronkelijk was ingesteld om een onderzoek in te stellen naar de gewelddadige onderdrukking van de demonstratie op 17 november 1989, waardoor de revolutie was ontketend (zie pag. 88/2/3/-'91 voor een verslag), had dossiers onderzocht van gekozen afgevaardigden, zowel in het federale parlement als in de parlementen van de beide republieken. Haar beschuldigingen waren de jongste in een reeks beschuldigingen van collaboratie met de geheime politie, die sinds de revolutie geuit waren en die hadden geleid tot een aantal ontslagen en arrestaties van politici en functionarissen (zie pag. 596/3 e.v.-'90).

STAATSMONOPOLIE VAN DE MEDIA AFGESCHAFT

Op 20 maart nam het parlement een wet aan, waarin de oprichting van onafhankelijke radio- en televisiestations en persbureaus mogelijk werd gemaakt. Hiermee kwam een einde aan het omroepmonopolie van de staat, dat vanaf het begin van de jaren vijftig had gegolden. Krachtens de nieuwe wet zouden de Tsjechische en Slowaakse republieken met onmiddellijke ingang vergunningen voor nieuwsgaring en zendmachtigingen aan particulieren kunnen verlenen.

ONTSLAG SLOWAAKSE PREMIER

Op 23 april 1991 werd Vladimir Meciar door het presidium van de Slowaakse Nationale Raad (het parlement) ontheven uit zijn functie als hoofd van de Slowaakse regering. Zeven aanhangers van hem werden eveneens uit de regering verwijderd; onder wie minister van

buitenlandse zaken Milan Knazko, maar het ontslag van twee anderen werd door het presidium geweigerd Meciar werd vervangen door eerste vice-premier Jan Carnogurski, de voormalige dissidente advocaat en leider van de Christen-Democratische Beweging (CDB), een kleinere partner in de regeringscoalitie

Tegenstanders van Meciar in Burgers Tegen Geweld (BTG. de grootste partner in de regeringscoalitie), waarin Meciar in maart een feitelijke scheuring had veroorzaakt door een eigen minderheidsfactie te vormen (zie hierboven), hadden met de CDB een verbond gesloten bij het doen instellen van een parlementair onderzoek naar het recente gedrag van Meciar. Hij werd bij dit onderzoek schuldig bevonden aan incompetentie, leugens en misbruik van zijn toegang tot vroegere geheime politiedossiers. Een op 19 april door het presidium goedgekeurd rapport had ook al vastgesteld dat de regering niet langer naar behoren kon functioneren vanwege meningsverschillen over het economisch beleid. Meciars regering had een door vice-premier Jozef Kucerak opgesteld economisch programma verworpen dat de hervormingsstrategie van de federale regering volgde. De verwerping van het programma deed bij critici van Meciar de angst ontstaan dat de Slowaakse economie achterop zou raken bij die van de Tsjechische gebieden.

Toen aanhangers van Meciar het nieuws van zijn ontslag hoorden, verzamelden ze zich in de Slowaakse hoofdstad Bratislava voor een protestdemonstratie. Op 24 april namen tienduizenden mensen deel aan een bijeenkomst die door Meciars factie, het Platform voor een Democratisch Slowakije, was georganiseerd. Later marcheerden ongeveer 3.000 mensen op naar het parlementsgebouw, waar zich kleine schermutselingen met de politie voordeden. Op 25 en 26 april hadden kleinere demonstraties plaats en vakbonden dreigden met stakingsacties.
Op 24 april werd in het parlement een motie van wantrouwen tegen Kucerak aangenomen, hoewel een motie van wantrouwen tegen het presidium op 25 april ter nauwernood werd weggestemd.

Het Platform voor een Democratisch Slowakije scheidde zich op 27 april tijdens een in Kosice gehouden buitengewoon congres van Burgers Tegen Geweld formeel van deze beweging af.

OPRICHTINGSVERGADERINGEN VAN BURGERFORUM-PARTIJEN

Op 20 en 21 april hield de rechtse Burgerdemocratische Partij, één van de twee nieuwe politieke partijen die in februari was voortgekomen uit de beweging Burgerforum, haar oprichtingscongres in Olomouc (Moravië). De voormalige voorzitter van Burgerforum, de federale minister van financiën Vaclav Klaus, werd met overweldigende meerderheid tot voorzitter van de nieuwe partij gekozen.

De rivaliserende Burgerbeweging hield haar oprichtingbijeenkomst op 27 april in Praag en koos de federale minister van buitenlandse zaken Jiri Dienstbier tot voorzitter,

TERUGGAVE VAN LAND

Op 21 mei 1991 nam de Federale Assemblée uiteindelijk toch de omstreden wet aan die voorzag in de schadeloosstelling van degenen die na de machtsgreep van de communisten in februari 1948 hun grondbezit waren kwijtgeraakt.

Op 6 april was een eerste poging het wetsontwerp door de Assemblée te krijgen onverwachts spaak gelopen doordat het in de Kamer der Naties was tegengehouden. Hieruit sprak de zorg dat de landbouwproduktie mogelijk verstoord zou raken, en bleek een verschil in opvatting te bestaan inzake de toekomst van de coöperatieve boeren. Daarnaast speelde nog de gevoelig liggende kwestie van de teruggave van land aan etnische Duitsers en Hongaren, van wie het land direct na de Tweede Wereldoorlog was onteigend als straf voor hun vermeende collaboratie met de Duitse bezetters. Teruggave van deze grondstukken viel binnen de bepalingen van deze wet, aangezien de Slowaakse regering in 1948 had besloten dat Hongaren in veel gevallen hun land terug konden krijgen. aan welk besluit echter nooit uitvoering was gegeven.

De wet zoals die na amendering op 21 mei was aangenomen stelde de vroegere eigenaren in de gelegenheid ,,vaste activa" terug te krijgen, plus een aandeel in de coöperatieve boerderijen die op hun voormalig grondbezit waren gevestigd. De kwestie van de teruggave van landbouwgronden die intussen onder beheer van coöperatieve boerderijen waren gekomen bleef onopgelost, in afwachting van nieuwe wetgeving die de opheffing van de coöperaties dan wel de omvorming daarvan tot ,,belangenmeenschappen van landeigenaren" moest regelen. Duitsers en Hongaren zouden krachtens een wet die de Tsjechische en Slowaakse parlementen nog moesten uitwerken voor schadeloosstelling in aanmerking komen, mits zij in 1945 niet ,,uithet landwarengezet" en ze zichzelf hadden uitgesproken ten gunste van het Tsjechoslowaakse staatsburgerschap.

BEZOEK VAN PRESIDENT BUSH

Op 17 november 1990 bracht de Amerikaanse president Bush een ééndaags bezoek aan Praag. Dit bezoek viel samen met de eerste verjaardag van de start van de ,,fluwelen revolutie", die had geleid tot de omverwerping van de communistische heerschappij.
Hij sprak samen met president Vaclav Havel op een bijeenkomst op het Wenceslasplein, waaraan zeker 70.000 mensen deelnamen. Algemeen werd opgemerkt dat de euforische opmerkingen van Bush over de transformatie van Europa in schril contrast stonden met de sombere beoordeiing van Havel van de vooruitgang van Tsjechoslowakije in het afgelopen jaar.

Bush voerde besprekingen met Havel, met di federale premier Marian Calfa, en met leiders van de Tsjechische en Slowaakse regeringen. Hij sprak ook de Federale Assemblée toe, waar hij de belofte deed dat hij er bij het Amerikaanse Congres op zou aandringen toe te stemmen in een Tsjechoslowaaks-Amerikaans ondernemingsfonds van $ 60 mln. Ook beloofde hij dat de Verenigde Staten Tsjechoslowakije bij onderhandelingen met het IMF en de Wereldbank zou steunen.

Op 9 november had Bush een besluit van het Congres ondertekend waarin Tsjechoslowakije de handelsstatus van meest-begunstigde natie kreeg toebedeeld. Na bekrachtiging door de Tsjechoslowaakse Federale Assemblée op 16 november werd dit besluit van kracht.

ONGERUSTHEID OVER TSJECHOSLOWAAKSE KERNCENTRALES

De regeringen van Oostenrijk en Tsjechoslowakije kondigden in januari 1991 aan, jodiumtabletten te zullen uitdelen onder hun staatsburgers om stralingsziekte te bestrijden. Dit besluit werd genomen in verband met de groeiende bezorgdheid over de veiligheid van sommige Tsjechoslowaakse kerncentrales.

De bezorgdheid was toegenomen doordat op 15 en 21 januari kleine branden uitbraken in kerncentrales in respectievelijk Jaslovske Bohunice (in Zuid-Slowakije, 55 kilometer van de Oostenrijkse grens) en in Dukovany. Eerder, in december, had de Oostenrijkse kanselier Franz Vranitzky een verzoek ingediend de centrale in Bohunice, die in een Oostenrijks regeringsrapport als onveilig was bestempeld, te sluiten. Kort daarna bood hij Tsjechoslowakije aan de energie die het land door sluiting van de centrale zou derven, te compenseren met gratis elektriciteit. Een regeringswoordvoerder verklaarde dat dit Oostenrijk $ 330 mlnper jaar zou kosten.

Deze zaak kwam op 29 januari in het Tsiechoslowaakse Bratislava aan de orde tijdens een gesprek tussen Vranitzky en de Tsjechoslowaakse premier Marian Calfa. De twee besloten een gemeenschappelijke commissie in het leven te roepen om de kwestie te onderzoeken. Calfa benadrukte dat zijn regering zou blijven streven naar de ontwikkeling van kernenergie, maar dat daarbij in de toekomst zeker de strengste westerse normen zouden worden toegepast.

(Vor.ber. pag. 26/3 e.v. - 1987)

AMERIKA

ECUADOR

PARLEMENTSCRISIS. KABINETSWIJZIGINGEN

Tijdens een spoedzitting van het parlement op 18 oktober 1990 stemden regeringsgezinde afgevaardigden vóór het ontslag van de rechtse oppositionele parlementsvoorzitter Averroes Bucaram Ortiz, en vóór Edelberto Bonilla Oleas als diens opvolger. Zij achtten Bucaram schuldig aan het controversiële ontslag van de minister van openbare werken en verbindingen, Juan Neira, die op 2 oktober door het parlement van zijn functie was ontheven en op 5 oktober was vervangen door Raul Carrasco Zamora, en aan het eerdere ontslag van minister van landbouw Mario Jalil. De aanhangers van Bucaram, die de zitting boycotten, weigerden de benoeming van Bonilla te aanvaarden en moesten op 20 oktober met geweld door de politie uit het parlementsgebouw verwijderd worden.

Naar verluidt hadden politieke, culturele en vakbondsorganisaties geëist dat het conflict tussen de wetgevende en uitvoerende macht beslecht zou worden middels een nationaal referendum. Deze optie werd echter verworpen door president Rodrigo Borja Cevallos, die verklaarde dat een referendum de economie zou ontwrichten, investeringen zou tegenhouden en ,,het produktieproces van het land zou onderbreken".
Andere controversiële parlementsbeslissingen behelsden de gratieverlening aan de broer van Bucaram, de voormalige presidentskandidaat Abdala Bucaram Ortiz, die beschuldigd was van corruptie toen hij nog burgemeester van Guayaquil was, en het ontslag van 16 rechters van het Hooggerechtshof op 5 oktober. De rechters verklaarden dat deze beslissing strijdig was met de grondwet en Borja weigerde het besluit over te nemen. In een reactie kondigde Bucaram aan dat de president zelf zou worden aangeklaagd. Een ,,parlementscoup" werd ternauwernood voorkomen toen drie afgevaardigden van de oppositie zich aansloten bij de tegenpartij. waardoor Borja een meerderheid achter zich kreeg van 38 van de 72 afgevaardigden.

Op 25 oktober diende het parlement een motie van wantrouwen in tegen de eerste regering van Borja en tegen minister van justitie Andres Vallejo Arco, die aansluitend aftrad als voorzitter van de Monetaire Raad. Een en ander zou de positie van Bonilla verstevigd hebben.

Ontslag ministers

Begin januari 1991 namen de minister van industrie, handel en integratie, Jacinto Jouvin, en de minister van financiën en staatskrediet, Jorge Gallardo, ontslag. Zij werden vervangen door respectievelijk Pablo Better en Juan Falconi. De regering ontkende dat de wijzigingen het gevolg waren van onenigheid over het economische beleid.

Op 13 maart 1991 werd Donald Castillo benoemd tot minister van energie en mijnbouw. Zijn voorganger, Diego Tamariz die de post sinds 1988 had bezet, werd op 12 maart ontslagen nadat hij tijdens een hoorzitting van het Nationale Congres verantwoordelijk was gesteld voor de ,,niet correcte en illegale" afhandeling van de olie- en electriciteitszaken van het land. Het Congres had in oktober 1989 voor de tweede keer opdracht gegeven een procedure tegen Tamariz te beginnen om hem wegens bestuurlijke onregelmatigheden van zijn functie te ontheffen (zie pag. 528/3 - '90).

Nadat in het parlement een motie van wantrouwen tegen hem was ingediend, werd de minister van onderwijs en cultuur, Alfredo Vera Arrata, op 22 juni ontslagen. Hij werd beschuldigd van onregelmatigheden bij de aankoop van bouwmateriaal voor scholen.

LANDELIJKE STAKING TEGEN ECONOMISCHE BEZUINIGINGSMAATREGELEN

Op 6 februari 1991 riep het Verenigd Arbeidersfront (FUT) een algemene 24-uursstaking uit en werden gewelddadige botsingen tussen de stakers en de politie gemeld. De regering had op dezelfde dag een decreet uitgevaardigd waarin openbare activiteiten tijdelijk werden verboden ,,zodat de binnenlandse orde kon worden gehandhaafd". De voorzitter van het FUT, Fausto Dutan, waarschuwde dat een staking voor onbepaalde tijd zou worden uitgeroepen als de regering geen loonsverhogingen zou toekennen ter compensatie van prijsstijgingen die het gevolg waren van de op 24 januari afgekondigde economische bezuinigingsmaatregelen

Als gevolg van de economische maatregelen devalueerde de sucre met 6,1 procent ($ 1 = 966,748 sucre op 28 januari 1991), werden de brandstofprijzen met 15 procent verhoogd en werd het openbaar vervoer 25 procent duurder. Op 25 januari vonden in de straten van de hoofdstad Quito gewelddadige demonstraties plaats. Het FUT noemde het aanbod van de regering om het minimum maandloon met 38 procent te verhogen tot 44.000 sucre (ongeveer $ 48), een ,,grap" en eiste een minimumloon vantenminste 150.000 sucre ($166).

(Vor. ber. pag. 729/2 e.v.-1990)

IDB

JAARVERGADERING IN NAGOYA

Van 7 tot 9 april 1991 vond in Nagoya in Japan de jaarvergadering plaats van de 44 aandeeihoudende landen van de Inter-American Development Bank (IDB).

Dit was de eerste keer dat de vergadering in Azië werd gehouden. De vertegenwoordigers van de 25 deelnemende Latijnsamerikaanse landen, onder wie de Peruaanse president Alberto Fujimori die van Japanse afkomst was, beschouwden de vergadering naar verluidt als een belangrijk forum om de handelsbetrekkingen met Japan aan te halen en Japanse investeringen in hun regio te stimuleren. De directeur van de IDB, Enrique Iglesias uit Uruguay, had op 4 april gezegd dat, hoewel Japanse investeringen in Chili. Mexico, Brazilië en Venezuela waren toegenomen, ,,we mogelijkheden voor nog veel meer zien".

In de loop van de vergadering onderstreepte de Japanse onderminister van financiën, Makoto Utsumi, dat er veel vraag naar kapitaal was in Oost-Europa en na de oorlog ook in de Golf. Volgens Le Monde van 9 april ,,schijnt Tokio (desalniettemin) bereid te zijn een belangrijkere rol in Latijns-Amerika te spelen". De voorzitter van de vergadering, de Japanse minister van financiën Ryutaro Hashimoto. verklaarde dat nieuwe kredietverstrekkingen essentieel waren voor nieuwe groei en dat schuldvermindering alleen onvoldoende zou zijn om de problemen van de debiteurlanden op te lossen.

Op 7 april maakte Hashimoto bekend dat de Japanse regering haar kapitaalaandeel in de IDB in de toekomst wenste te vergroten. Op dat moment bedroeg dat aandeel 1,1 procent van het bankkapitaal in vergelijking met 34,7 procent van de Verenigde Staten. Wat betreft de kwestie van het stemrecht zei Hashimoto het ,,betreurenswaardig" te vinden dat slechts 8 procent van de stemmen van de aandeelhouders in handen was van Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië en Japan, in vergelijking met 34,6 procent in handen van de Verenigde Staten en Canada samen.

Financiering van ,,Enterprise for the Americas Initiative"

Op de eerste dag van de vergadering maakte Hashimoto ook bekend dat Japan het door president Bush in juni 1990 geïnitieerde ,,Enterprise for the Americas Initiative" (zie pag.538/1 en pag. 92/1 - '91) zou steunen. De Japanse bijdrage aan het fonds, dat investeringen in de vrije-marktsector beoogde te stimuleren, werd niet nader gespecificieerd, maar in de Japanse pers werd gesuggereerd dat deze lager was dan het bedrag van $ 1 mln waar de Amerikaanse regering Japan om gevraagd had. De meeste Europese landen deden

geen toezeggingen over hun bijdrage aan het fonds.

Tijdens de vergadering kwam ook een door *Chili en* Brazilië gesteund *voorstel* **aan** de *orde* om de IDB rechtstreeks aan particuiiere ondernemingen leningen te laten verstrekken, zoals in de beginjaren van de bank vaak was gebeurd Zo'n maatregel zou gunstig zijn voor landen als **Chili** dat een groot deel van zijn overheidssector had geprivatiseerd Andere aandeelhouders zoals Mexico en Groot-Brittannië waren echter gekant tegen het voorstel

ENTERPRISE FOR THE AMERICAS INITIATIVE

De president van de Verenigde Staten, George Bush, had op 27 juni 1990 een ,,Enterprise for the Americas Initiative" aangekondigd voor Latijns Amerika en het Caribisch gebied. Onderdelen van dit voorstel vormden (i) een nieuw investeringsfonds voor het stimuleren van vrije-marktinvesteringen, vrijhandel en privatiseringsprogramma's waaraan de Amerikaanse regering $100 mln zou bijdragen; ook Westeuropese landen en Japan zouden het verzoek krijgen een bijdrage te leveren: (ii) de vermindering van de schuld van $ 12 mrd van de regio aan de VS, op voorwaarde dat de debiteurlanden door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank goedgekeurde economische hervormingen zouden doorvoeren; (iii) garanties van maximaal $ 300 mln van de Inter-American Development Bank voor specifieke veranderingen die nodig waren voor de ontwikkeling van vrije-marktvoorwaarden die buitenlandse investeringen konden aantrekken en (iv) preferentiële handelsvoordelen voor landen die handelsbarrières verlaagden met het doel op de lange termijn een vrijhandelszone te creëren over het hele Amerikaanse gebied.
Bush stelde dat welvaart niet afhankelijk was van ,,hulp maar (van) handel" en dat het initiatief tevens bedoeld was ter ondersteuning van de economische en politieke veranderingen die reeds plaatsvonden in de regio.

IDB-jaarverslag

In het op 7 april gepubliceerde IDB-jaarverslag stond dat het bruto nationaal produkt van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied in 1990 een daling vertoonde van 0,8 procent in vergelijking met een groei van 0,9 procent in 1989. Een recessie in Argentinië, Brazilië en Peru vormde de belangrijkste oorzaak van deze daling.

Een exportgroei van 4 procent in Latijns-Amerika viel ongunstig uit ten opzichte van de groei van 8 procent in Aziatische ontwikkelingslanden. De schuldenlast van de regio groeide in 1990 met $ 3,5 mrd, waarvan aan het eind van het jaar 6 procent achterstallige rente was. Volgens het verslag zouden verdere economische hervormingen, ondanks de kosten op de korte termijn, kunnen leiden tot een jaarlijkse groei van ongeveer 5 procent aan het eind van de jaren '90.

PANAMA

POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Sinds medio 1990 deden zich in Panama onder meer de volgende ontwikkelingen voor.

Economisch programma

Eind september 1990 besprak een delegatie van afgevaardigden van de Wereldbank en de Inter-American Development Bank (IDB) het regeringsprogramma ,,Nationaal Beleid voor Ontwikkeling en Economische Modernisering". Dit programma was eind augustus gepresenteerd en had tot doel de privatisering van Air Panama, de Atlantic Banana Company, de door de staat gerunde spoorwegen en elektriciteitsmaatschappijen, en andere grote bedrijven. Verwacht werd dat met het programma in drie jaar tijd meer dan 60.000 banen in de particuliere sector en in de overheidssector zouden worden gecreëerd.

De regering die volgens berichten de twee multilaterale instellingen in de voorgaande zes maanden $120 mln aan achterstallige rente over schulden had betaald, moest nog eens $ 540 mln aan rente terugbetalen, voordat zij in aanmerking kwam voor nieuwe leningen. Op 23 augustus was bekendgemaakt dat ter ondersteuning van het economisch herstelprogramma een overeenkomst met de Verenigde Staten was ondertekend aangaande economische hulp voor een bedrag van $ 244 mln, waarvan $ 130 mln zou worden gebruikt voor de betaling van achterstallige schulden.

Het verdere verloop van het herstelprogramma en de toekomst van de coalitieregering werden zeer onzeker toen tegen het plan verzet rees van de kant van de Christen-Democratische Partij (PDC), die over een meerderheid beschikte in het parlement. De regering beschuldigde de PDC van electorale manipulatie die ertoe moest leiden dat haar kandidaat voorzitter van het parlement werd.

Schadevergoeding geëist voor bij Amerikaanse invasie aangerichte schade

Op 19 september werd bericht dat de Nationale Raad van Particuliere Ondernemers, die de belangen van het bedrijfsleven in Panama vertegenwoordigde, meer dan $ 400 mln van de Amerikaanse regering had geëist voor het herstel van de schade tengevolge van de Amerikaanse invasie in december 1989 (zie pag. 157/2 e.v. - '90).

De Raad beweerde dat de invasietroepen niets hadden gedaan om een ,,lawine" van plunderingen en moedwillige vernielingen tegen te gaan. Halverwege september was in een rapport van de Amerikaanse Algemene Rekenkamer de schade geschat op bijna $ 163,6 mln. Op dat moment had de regering sinds de invasie $ 67 mln aan Amerikaanse hulp ontvangen.

Voormalig hoofd van de veiligheidsdienst ontsnapt

Kapitein Eliecer Gaitan, het hoofd van de veiligheidsdienst onder het bewind van generaal Manuel Antonio Noriega, zou naar verluidt op 16 september zijn ontsnapt uit de pauselijke nuntiatuur in Panama Stad, waar hij na de Amerikaanse invasie op 23 december zijn toevlucht had gezocht.

Gaitan werd door de autoriteiten gezocht voor zijn vermoedelijke betrokkenheid bij de moord op negen legerofficieren. die op 3 oktober een couppoging hadden ondernomen (zie pag. 156/1 e.v. - '90). Er waren geen duidelijke aanwijzingen over wie hem bij zijn vlucht had geholpen. In berichten werden motieven daarvoor toegeschreven aan uiteenlopende groeperingen, variërend van het Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA), de linkse guerrillabeweging December 20 (M-20), de Panamese strijdkrachten (Fuerzas de Defensa de Panama, FDP), waarvan Gaitan bevelhebber was geweest en waarvan werd aangenomen dat zij verantwoordelijk waren geweest voor een aantal bomaanslagen na de Amerikaanse invasie.

Poging tot staatsgreep

Kolonel Eduardo Herrera Hassan, een voormalig hoofd van politie, werd op 5 december 1990 door Amerikaanse troepen gearresteerd nadat hij volgens de bewoordingen van de regering van president Guillermo Endara Galimany een ,,poging tot een staatsgreep" had ondernomen. Hoewel de arrestatie formeel een schending betekende van het in 1977 door de Amerikaanse president Jimmy Carter en generaal Omar Torrijos ondertekende Panamakanaal-Verdrag (zie pag. 590/3 - '77), had het Amerikaanse militaire ingrijpen naar verluidt algemene bijval gekregen.
Herrera, die tot 1987 een medewerker was geweest van generaal Manuel Noriega (de tijdens de Amerikaanse interventie in Panama in 1989 afgezette Panamese leider, zie pag. 154/2 e.v.-'go), was op 25 oktober gearresteerd en ervan beschuldigd een coup tegen de regering voor te bereiden. Aanhangers hadden hem op 4 december met een gedurfde helikopteractie bevrijd van het gevangeniseiland Naos in de Golf van Panama. In de daaropvolgende 17 uur dat hij op vrije voeten was, had hij met

een groep van 100 man het centrale hoofdbureau van politie bezet. Hij legde een aantal verschillende en verwarrende verklaringen af, uiteenlopend van bevestigingen van zijn patriottisme tot beweringen dat hij vocht voor een ,,authentieke democratie". Hij protesteerde ook tegen de omvang van de werkloosheid en vaardigde specifieke eisen uit betreffende het herstel van de status van de Panamese veiligheidstroepen. De door de Verenigde Staten gesteunde burgerregering had deze troepen grotendeels ontwapend en tot politiemacht omgevormd. Eén van Herrera's aanhangers werd door een Amerikaanse soldaat doodgeschoten.

Door deze gebeurtenis bleek hoe kwetsbaar de regering-Endara was en hoe afhankelijk zij was van de aanwezigheid van bijna 10.000 Amerikaanse soldaten. In diezelfde periode circuleerden berichten dat de regering in juli geld van de Verenigde Staten had geaccepteerd voor de oprichting van een nieuwe, 100 man sterke geheime dienst, die de Raad voor Openbare Veiligheid en Nationale Verdediging zou gaan heten en nauw zou gaan samenwerken met de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst (CIA).

Protesten

Op 16 oktober werd de regering geconfronteerd met de grootste demonstratie sinds haar aantreden. Ongeveer 50.000 ambtenaren eisten in Panama City schorsing van het economische bezuinigingsplan, het terugdringen van het grootschalige banenverlies in de overheidssector en het beëindigen van bonusbetalingen voor topsalarissen.

Het besluit van Endara om 400 ambtenaren te ontslaan die op 5 december hadden deelgenomen aan een algemene staking voor loonsverhoging en betere arbeidsvoorwaarden en tegen gedwongen ontslagen, leidde tot solidariteitsstakingen die uitmondden in een demonstratie op 13 december, die de politie met traangas en hagel uiteen dreef. Vakbondsleiders ontkenden de beschuldiging van de regering dat de algemene staking zo gepland was dat zij samenviel met de coup van Herrera. Op 20 december, de eerste verjaardag van de Amerikaanse invasie, trokken duizenden mensen door de straten van Panama Stad. Zij schreeuwden leuzen tegen de regering en verbrandden een Amerikaanse vlag.

Deelverkiezingen voor parlement en lokale bestuursposten

Op 27 januari 1991 werden voor negen zetels in de Nationale Assemblée en voor 170 lokale bestuursposten verkiezingen gehouden. De zetels van de Nationale Assemblée waren vacant sinds de verkiezingen van mei 1989, toen de desbetreffende stembiljetten ongeldig waren gemaakt of waren vernietigd. Het was de eerste keer dat de bevolking haar stem uitbracht sinds Amerikaanse troepen in 1989 generaal Manuel Noriega afzetten en vervingen door president Guillermo Endara Galimany (zie pag. 158/2 e.v.-'90).De opkomst bij de lokale verkiezingen was buitengewoon laag, maar was veel hoger in de negen districten waar zetels voor de Nationale Assemblée op het spel stonden. De linkse oppositionele Nationale Bevrijdingscoalitie (COLINA), die Noriega in 1989 had gesteund, veroverde vijf van deze zetels en Endara's Democratische Alliantie van Burgerlijke Oppositie (ADOC)de overgebleven vier.

Nadat de annulering van de verkiezingen van mei in december 1989 was ingetrokken (zie pag. 158/2 e.v.-'go),zag de verdeling van de 58 zetels, die in februari 1990 door de Kiescommissie was bepaald, er als volgt uit: ADOC - 51 zetels, Revolutionaire Democratische Partij - zes zetels, Arbeiderspartij (PALA) - één zetel.

Nieuwe politieke partij

In maart 1991 vormden leiders van de Nationale Burgerkruistocht (CCN),onder wie Arrigo Guardia en Miguel Antonio Bernal, een nieuwe partij onder de naam Beweging voor Democratie en Vrijheid (Movimiento Pro-Democracia y Libertad, MPDL).

De partij stelde zich ten doel een alternatief te zijn voor de bestaande partijen binnen de coalitie en de oppositie, een ,,functionele en participerende democratie" in te stellen en een wetgevende vergadering bijeen te roepen om de republiek te herstructureren.

Breuk in regeringscoalitie. Kabinetswijzigingen

President Guillermo Endara brak op 8 april met de Christen-Democraten (PDC) in zijn regeringscoalitie toen hij de vijf PDC-leden in zijn regering ontsloeg, die hij ,,arrogantie en gebrek aan loyaliteit" verweet. Andere PDC-functionarissen, onder wie het hoofd van de nationale politie en de burgemeester van Panama Stad, werden ook ontslagen.

De stap volgde nadat sinds eind maart binnen de uit vier partijen bestaande Democratische Alliantie van Burgerlijke Oppositie (ADOC) beschuldigigen over en weer waren gevlogen naar aanleiding van aantijgingen dat er een coup werd voorbereid tegen Endara. De Christen-Democraten op hun beurt beweerden dat de geheime dienst hun telefoons afluisterde. Op 5 april zouden leden van Endara's Arnulfistische Partij hem hebben ,,verzocht bepaalde kabinetsposten te wijzigen", die toen door PDC-politici werden bekleed.
Na de breuk met de PDC beschikte de regering van Endara niet meer over een absolute meerderheid in het parlement, waar de PDC het sterkste blok vormde met 28 zetels (de Arnulfististische Partij had slecht zeven zetels en haar twee overgebleven ADOC-partners, de Nationalistische Liberale Republikeinse Beweging (Molinera) en de Authentieke Liberale Partij beschikten respectievelijk over 16 en vier zetels). PDC-leider Kicardo Arias Calderon bleef aan als een van de twee vice-presidenten, hoewel zijn portefeuille van binnenlandse zaken en justitie werd overgenomen door Juan Chevalier Bravo, tot dan minister van handel en industrie en een naaste medewerker van Endara. Chevalier werd als minister van handel en industrie vervangen door Roberto Alfaro. De andere nieuwe benoemingen waren Guillermo Rolla Pimentel op volksgezondheid, Alfredo Arias op openbare werken, Marcos Alarcon op onderwijs en Guillermo Elias Quijano op huisvesting.

De kabinetswijzigingen wekten bezorgdheid in het Amerikaanse Congres. De voorzitter van de commissie voor regeringsaangelegenheden van het Huis van Afgevaardigden John Conyers noemde de wijzigingen een ,,constitutionele coup". De wijzigingen vonden plaats binnen een week na het uitlekken van een rapport van de Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA), dat was samengesteld door een agent in Panama die de cocaïnesmokkel onderzocht en waarin de namen van meer dan 20 bedrijven werden genoemd die voorkwamen in de administratie van Endara's advocatenkantoor.

Akkoord met de Verenigde Staten over het witwassen van geld

De Verenigde Staten en Panama sloten op 11 april een samenwerkingsakkoord over het verrichten van onderzoek naar het witwassen van geld. Dit Mutual Legal Assistance Agreement zou onder meer de bestaande kanalen formaliseren via welke Amerikaanse rechercheurs toegang hadden tot Panamese bankdossiers.

Amerikaanse onderhandelaars hadden naar een dergelijk akkoord gestreefd sinds de installering van Endara's regering na de omverwerping van het Noriega-regime in december 1989. Het Amerikaanse Congres had sinds begin 1990 $84 mln aan hulp voor Panama vastgehouden in afwachting van de ondertekening van het akkoord.

Het akkoord moest in beide landen door het parlement worden goedgekeurd. Amerikaanse functionarissenzeiden dat het akkoord het onderzoek zou vergemakkelijken naar belastingfraude, verduistering en handelstransacties met voorkennis, alsmede naar transacties in verband met drugshandel. Het aanvankelijk opgestelde akkoord had veel weerstand ondervonden van de 110 Panamese ,,offshore" banken. maar was vervolgens gewijzigd.

(Vor. ber. pag. 387/1 e.v. - 1990)

ST. CHRISTOPHER EN NEVIS

VERKIEZINGEN. SAMENSTELLING KABINET

De verkiezingen van 21 juni 1984 - de eerste sinds de eilanden in september 1983 onafhankelijk waren geworden van Groot-Brittannië (zie pag. 141/1-'84) - hadden een overwinning opgeleverd voor de conservatieve coalitie-regering. Het aantal parlementszetels was uitgebreid van negen tot elf.

De People's Action Movement (PAM), die geleid werd door premier Kennedy Simmonds, won zes van de acht zetels op St. Christopher. Haar coalitiepartner, de Nevis Reformation Party (NRP), met aan het hoofd de toenmalige vice-premier Simeon Daniel, won alle drie de zetels van St. Nevis. De twee resterende zetels op St. Christopher gingen naar de St. Kitts-Nevis Labour Party (SKLP), wier leider Lee Moore echter zijn zetel verloor.

In mei 1989 werd de 36-jarige Denzi Douglas, leider van de oppositie in de Nationale Vergadering, gekozen tot leider van de oppositionele SKLP, nadat Lee Moore er opnieuw niet in geslaagd was een zetel te veroveren tijdens de algemene verkiezingen van 21 maart en zijn ontslag had ingediend. Tijdens de verkiezingen behaalde de PAM zes zetels, de SKLP en de NRP elk twee en de Bezorgde Burgerbeweging (Concerned Citizen's Movement, CCM) één.

De NRP (die bij de verkiezingen in december 1987 voor de Eilandvergadering van Nevis vier zetels had veroverd) verloor bij de algemene verkiezingen één zetel aan de CCM (die de overige verkiesbare zetels had behaald), hetgeen nieuw voedsel gaf aan speculaties over een uiteindelijke afscheiding van Nevis van de federatie. Zowel de NRP als de CCM waren voorstander van autonomie voor Nevis, maar de NRP, die deel uitmaakte van de coalitieregering met de PAM, bracht het onderwerp tijdens de verkiezingscampagne niet ter sprake.

Het kabinet van St. Christopher en Nevis was in oktober 1990 als volgt samengesteld:

Premier, buitenlandse zaken, binnenlandse zaken, financiën - Kennedy Alphonse Simmonds; vice-premier, arbeid, toerisme - Michael Oliver Powell; landbouw, landerijen, huisvesting en ontwikkeling - Hugh Heyliger; onderwijs, jeugd- en gemeenschapszaken, \.erbindingen, openbare werken en openbare voorzieningen - Sydney Earl Morris; handel en industrie - Fitzroy Jones; gezondheid en vrouwenzaken - Constance Mitcham; zonder portefeuille -Ralph Gumbs; minister in het bureau van de premier - Joseph Parry; staatsminister van financiën - Richard Caines; procureur-generaal - Tapley Seaton.

ECONOMISCHE SITUATIE

Premier Kennedy Simmonds presenteerde in zijn hoedanigheid als minister van financiën op 5 december 1989 een begroting voor 1990, waarin de periodieke uitgaven waren geschat op EC$ 93,2 mln en de investeringen op EC$ 65,4 mln. De belastingen op voertuigen werden verhoogd, evenals de elektriciteitsprijzen. Simmonds verklaarde ook dat hulp werd gezocht bij de Wereldbank om de noodlijdende suikerindustrie van de staat uit het slop te helpen.

De suikerproduktie voor 1990 werd geraamd op 18.000 ton, in vergelijking tot 24.700 ton in 1989. Problemen tijdens het loonoverleg leidden tot het omstreden aantrekken van arbeiders van St. Vincent om bij de oogst te helpen.

Tijdens de presentatie in het parlement van de begroting voor 1991 benadrukte premier Simmonds op 15 januari 1991 dat de geringe economische groei in 1990 te wijten was aan de schade die de orkaan Hugo in september 1989 had veroorzaakt.
Simmonds maakte tevens bekend dat de onderhandelingen met de Wereldbank over een lening voor de suikerindustrie in de eindfase waren beland.
In de begroting van EC$ 184 mln werden de kapitaaluitgaven op EC$ 85,1 mln en de periodieke uitgaven op EC$ 98,8 mln beraamd, terwijl de geschatte inkomsten EC$ 103 mln bedroegen.

(Vor. ber. pag. 141/1 e.v.-1984)

ST. LUCIA

VERKIEZINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN

Op 6 april 1987 werden op St. Lucia algemene verkiezingen gehouden, die door de regerende United Workers Party (UWP) werden gewonnen met één zetel winst op de oppositionele St Lucia Labour Party (SLP) De Progressive Labour Party (PLP) verloor haar enige zetel
De uitslag van de stemming, waaraan 59 procent van de kiesgerechtigden had deelgenomen, was als volgt

	Stemmenaantal		Percentage		Zetels	
	1987	1982	1987	1982	1987	1982
UWP	25.961	27 052	52,7	56,4	9	14
SLP	18.775	7.933	38,1	16.5	8	2
PLP	4.534	13.014	9,2	27,1	-	1

John Compton, leider van de UWP, werd opnieuw premier en presenteerde op 8 april zijn nieuwe kabinet:

Premier, financiën, binnenlandse zaken, buitenlandse zaken, planning en ontwikkeling - John Compton*; vice-premier, handel, industrie en toerisme - George Mallet*; verbindingen, openbare werken en verkeer - Allan Bousquet*; gezondheid, huisvesting, arbeid, voorlichting en omroep - Romanus Lansiquot+; procureur-generaal, juridische zaken - Parry Husbands; gemeenschapszaken, jeugd, sport en sociale zaken - Stephenson King+; landbouw, landerijen, visserij en coöperaties - Ferdinand Henry; onderwijs en cultuur - Louis George*; staatsminister in het bureau van de premier belast met huisvesting en stadsontwikkeling - Desmond Braithwaite; staatsminister in het ministerie van landbouw - Gregory Avril.

* ongewijzigd
+gewijzigdeportefeuille

Toen het parlement op 14 april voor zijn eerste zitting bijeenkwam, werd het, overeenkomstig de wens van Compton, direct ontbonden door gouverneur-generaal Sir Allen Lewis.
Volgens Compton was door de lage opkomst bij de verkiezing een vals beeld ontstaan van wat het volk wilde en dreigde er politieke instabiliteit. Er werden nieuwe verkiezingen uitgeschreven voor 30 april. De opkomst bedroeg dit keer 66 procent. De resultaten waren als volgt:

	Stemmenaantal	Percentage	Zetels
UWP	27.973	53,3	9
SLP	21.375	40,7	8
PLP	3.175	6,1	

Compton verklaarde teleurgesteld te zijn omdat de UWP er niet in geslaagd was haar meerderheid in het parlement te vergroten. Hij aanvaardde de beslissing van de kiezers, maar kondigde aan zich na deze ambtstermijn uit de actieve politiek te zullen terugtrekken.

Het kabinet dat op 5 mei door Compton werd gepresenteerd. had slechts één wijziging ondergaan: Desmond Fostin was benoemd tot minister van verbindingen, openbare werken en verkeer in de plaats van Allan Bousquet, die minister zonder portefeuille was geworden.

Op 1 juni werd Neville Cenac, die voor de SLP in het House of Assembly was gekozen. benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Doordat hij de oppositie verliet, kreeg de regering een meerderheid van 3 zetels in het House of Assembly.

Nieuwe gouverneur-generaal

Sir Allen Lewis, die nog vóór de tweede verkiezingen had aangekondigd ie zullen aftreden als gouverneur-generaal, werd op 30 april 1987 opgevolgd door Sir Vincent Floissac; deze zat op 26 mei de openingszitting van het nieuwe parlement voor.

Kabinetswijziging

Op 9 februari 1990 nam de minister van verbindingen, openbare werken en verkeer, Desmond Fostin, ontslag na aantijgingen van corruptie binnen het ministerie. Hij werd vervangen door Gregory Avril, tot dan toe staatssecretaris op het ministerie van landbouw. Premier John Compton verdedigde Fostin door te zegggen dat hij blootgesteld was geweest aan ongegronde aanvallen in de pers over de slechte staat van 's lands wegen.

BEGROTING VOOR 1990-'91

Op 11 april 1990 presenteerde Compton in zijn hoedanigheid van minister van financiën een begroting voor 1990-'91, waarin de periodieke uitgaven waren geschat op EC$ 236,7 mln en de kapitaaluitgaven op EC$ 152,5 mln.

(Vor.ber. pag. 281/2 e.v.- 1986)

VENEZUELA

KABINETSWIJZIGING

Op 27 juli 1990 werd een kabinetswijziging aangekondigd met de benoeming van de volgende ministers:

Defensie - generaal Hector Jurado Toro; vervoer en verbindingen - Roberto Smith; landbouw - Jonathan Coles; secretaris-generaal in het bureau van de president - Armando Duran; toerisme - Vladimir Gessen; justitie - Vladimir Moreno Guacaran; Venezolaans investeringsfonds - Herbert Tori'es; drugsbestrijding - Regulo Villegas; betrekkingen met het Congres - Jesus Ramon Carmona Borjas, tot dusver secretaris-generaal in het bureau van de president.

AKKOORD INZAKE SCHULD. GATT-LIDMAATSCHAP

Op 21 augustus 1990 werd met 450 particuliere kredietbanken een overeenkomst gesloten voor de herstructurering van een schuld van $ 21 mrd. Als reactie op de door de regering geboden opties gingen de banken akkoord met (i) de ruil van een oude schuld van $ 6,6 rnrd voor nieuwe overheidsobligaties met een looptijd van 30 jaar tegen een door het Amerikaanse ministerie van financiën gegarandeerde, vaste rente van 6,75 procent; (ii) de terugkoop van $ 1,5 rnrd van de schuld in plaats van de $ 7 rnrd waarom de regering had verzocht; (iii) het verstrekken van $ 5,7 rnrd aan nieuwe leningen voor ontwikkelingsinvesteringen; (iv) de ruil van oude schulden voor nieuwe overheidsobligaties die op een bedrag van $ 2,5 rnrd een tijdelijke verlaging van de rentetarieven boden; (v) nieuwe obligaties ter waarde van $ 1,63 mrd, wat gelijk stond aan een korting van 30 procent op de hoofdsom.
Het akkoord betekende de afronding van de onderhandelingen over de schuld van maart 1990 (zie pag. 388/1 e.v.-'90).

Volwaardig GATT-lidmaatschap

De regering maakte bekend dat Venezuela op 8 september 1990 als volwaardig lid tot de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) was toegelaten.
Het lidmaatschap, waar de regering medio 1989 om had gevraagd, werd een feit nadat eerst de handelspraktijken van het land waren onderzocht en met 12 landen onderhandelingen waren gevoerd om er zeker van te zijn dat aan de bepalingen van de GATT-overeenkomst zou worden voldaan.

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 30 april 1991 werd Armando Duran benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij verving Reinaldo Figueredo Planchart, die aftrad om campagne te gaan voeren voor het leiderschap van de regerende Democratische Actiepartij (Accion Democratica, AD). Beatrice Rangel verving Duran als secretaris-generaal van het bureau van de president.

(Vor.ber. pag. 602/3 e.v.-1990)

ALGEMEEN

WAARSCHUWINGEN VOOR HONGERSNOOD

In februari en maart 1991 bleven VN-organen, overheidsinstanties en hulporganisaties de aandacht vestigen op een ongekend grote voedselnood in Afrika ten zuiden van de Sahara. De situatie was vooral nijpend in Soedan, Ethiopië, Somalia, Mozambique en Angola. In al deze landen werd de voedseldistributie extra bemoeilijkt door gewapende conflicten. De toegezegde hulpgoederen waren nog verre van toereikend.

Het Wereldvoedselprogramma (WFP) van de VN deed op 28 februari een hernieuwd verzoek om noodhulp voor Soedan en Ethiopië om een dreigende ,,ramp van kolossale omvang" af te wenden. Op dezelfde dag deed de Liga van de Rode Kruis- en Rode Halvemaan-organisaties in Genève een oproep voor $ 64 mln aan noodhulp voor deze twee landen. Op 15 maart wees het United States Agency for International Development (USAID) op de kritieke voedselsituatie in Soedan, de Hoorn van Afrika, Angola en Liberia. In Somalia bestond dringend behoefte aan uitrusting voor het op peil brengen van de watervoorraden en op 5 maart verklaarde de directeur voor Somalia van het VN-kinderfonds UNICEF, dat het land nog slechts voor twee maandenvoedsel had.
Op 20 maart werd bericht dat de Europese Commissie (EG) een extra bedrag van FFr 8,5 mln ($ 1,5 mln) had uitgetrokken voor voedselhulp aan Soedan. VN-functionarissen zouden hebben gezegd dat de Soedanese regering onder druk van donorlanden toestemming had gegeven voor een hervatting van de internationale hulpoperatie.
Op een vergadering van de Wereldbank, die op 27 maart in Parijs werd geopend, bespraken de belangrijkste donorlanden voor Afrika de coördinatie van hulpwerkzaamheden en het effect van de schulden op de pogingen van Afrikaanse landen de verslechterende voedselsituatie het hoofd te bieden.

(Vor.ber.pag. 248/2 e.v.-1991)

ETHIOPIË

REGERING-MENGISTU GEVALLEN. REGERING VAN EPRDF GEVORMD

Op 21 mei 1991 vluchtte president Mengistu Haile Mariam uit Ethiopië, waardoor zijn vice-president formeel aan het hoofd kwam van een regime dat op het punt stond uiteen te vallen.
Een week later stuitten de strijders van het Ethiopisch Revolutionair Democratisch Volksfront (EPRDF) op betrekkelijk weinig weerstand toen zij de hoofdstad Addis Abeba binnentrokken. De

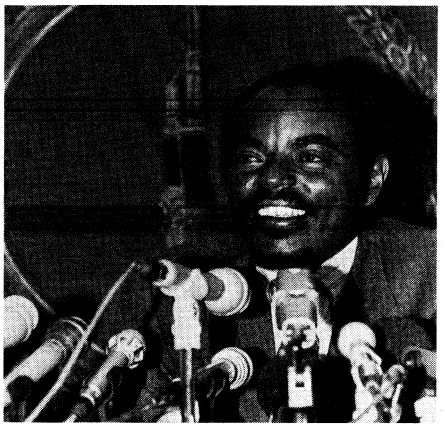

De leider van het EPRDF, Meles Zenawi, tijdens een persconferentie op 28 mei in Londen.

leider van het EPRDF, Meles Zenawi, kondigde aan dat in overleg met andere groeperingen een overgangsregering zou worden gevormd, in afwachting van verkiezingen.
Het separatistische Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF), dat in een strategisch verbond met het EPRDF had samengewerkt om de regering-Mengistu ten val te brengen, kondigde op 29 mei aan dat het in Eritrea zijn eigen voorlopige regering zou vormen. Niettemin zou het EPLF de EPRDF-regering in Addis Abeba erkennen en met haar samenwerken.
Op 27 en 28 mei vonden in Londen door bemiddeling van de Verenigde Staten besprekingen plaats tussen vertegenwoordigers van de in feite niet langer aan de macht verkerende Ethiopische regering en afgevaardigden van het EPRDF, het EPLF en het Bevrijdingsfront van Oromo (OLF). Daarmee was een belangrijke politieke dimensie toegevoegd aan de terreinwinst die het EPRDF en het EPLF hadden geboekt.

Vredesbesprekingen uitgesteld. Opmars van rebellen

Begin mei hield de regering-Mengistu nog staande dat het van april daterende besluit van de Shengo (het parlement) om een overgangsregering te benoemen (zie pag. 475/2-'91), in het buitenland alom was toegejuicht als een vredesvoorstel.

Op 8 mei kondigde de Ethiopische regering aan dat zij, voorafgaande aan het ,,gezamenlijk vredesforum" dat in Londen zou plaatsvinden, het besluit van de Shengo ten uitvoer zou brengen door een vredescommissie in te stellen voor onderhandelingen met ,,alleoppositiegroepen en de krachten die de eenheid willen bewaren".
Op 9 mei werdeennieuwkabinet onderleiding van premier Tesfaye Dinka voorgesteld, dat bij de buitenlandse pers en diplomaten een gunstig onthaal kreeg. Tijdens een bijeenkomst van 10-12 mei wees het uitvoerend comité van het EPRDF de kabinetswijzigingen daarentegen af ais louter ..kosmetisch"

Op 15 mei werden de vredesbesprekingen in Londen, die door bemiddeling van de VS voor 20 mei op de agenda stonden, met een u eek uitgesteld Op 16 mei, toen de regering het uitstel veroordeelde als een poging van rebellengroepen om ,,tijd te winnen om de oorlogsinspanningen te kunnen opvoeren", lanceerde het EPRDF een nieuw offensief tegen het Ethiopische leger in Zuid-Wollo en Noord-Shoa, ten noordoosten van Addis Abeba Verder werden aanhoudend zware gevechten ten westen van de stad geleverd, waar strijdkrachten van het EPRDF op 18 mei opnieuw de stad Ambo veroverden (zie pag 475/2-'91), en rond Beylul in Eritrea

Mengistu opgestapt

Op 21 mei maakte de staatsraad in een verklaring bekend dat Mengistu ,,heden als machthebber is afgetreden en naar het buitenland is gevlucht". De vice-president van Ethiopië, luitenant-generaal Tesfaye Gebre Kidan (van 1981-1986 minister van defensie en op 26 april benoemd tot vice-president), zou ,,als plaatsvervanger optreden", en de regering ondernam via diplomatieke kanalen stappen om tot een staakt-het-vuren en een overgangsregering te komen.

Mengistu zou op de avond van 21 mei in de hoofdstad van Zimbabwe, Harare, zijn aangekomen, en daar op 23 mei asiel hebben gekregen.

Van 21-27 mei concentreerden de gevechten in Zuid-Wollo zich rond pogingen van de rebellen om de weg tussen de hoofdstad en de haven van Assab in het noordoosten af te snijden. Op 21 mei nam het EPRDF Addis Alem in, 55 kilometer ten westen van de hoofdstad, en op 23 mei de strategisch belangrijke plaats Debre Birhan (ongeveer 70 kilometer ten noordoosten van de hoofdstad). In het noorden van Eritrea trokken troepen van het EPLF op 24 mei de provinciehoofdstad Asmara binnen. en op 25 mei namen zij Assab over van gedemoraliseerde regeringstroepen.

Tesfaye Gebre Kidan herhaalde zijn oproep tot een staakt-het-vuren en bevestigde tegenover buitenlandse ambassadeurs dat hij bereid was met de rebellen te onderhandelen. Op 23 mei werden 187 politieke gevangenen op vrije voeten gesteld, op het moment dat verslagen of deserterende regeringstroepen koers zetten naar de hoofdstad. Troepen van het EPRDF die vanuit het westen oprukten, bereikten in het weekeinde van 25 en 26 mei de buitenwijken van Addis Abeba.

Gesprekken in Londen. Het EPRDF trekt Addis Abeba binnen

Op de ochtend van 27 mei begonnen vertegenwoordigers van de regering en rebellengroepen besprekingen in Londen, waarbij de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse zaken Herman Cohen optrad als bemiddelaar. In Addis Abeba verklaarde Tesfaye Gebre Kidan tegenover de Italiaanse ambassadeur en de Amerikaanse zaakgelastigde dat hij niet langer greep had op het leger.

Sinds de voorafgaande nacht vonden in de buurt van het presidentiële paleis afwisselend zware beschietingen plaats en werden tankbewegingen gemeld, naar verluidt op instigatie van dissidente officieren die wilden verhinderen dat Tesfaye Gebre Kidan een eenzijdige wapenstilstand zou afkondigen, waartoe hij die avond inderdaad overging. Intussen had Cohen 's middags in Londen de verrassende mededeling aan de pers gedaan dat het de Amerikaanse regering ,,welkomzou zijn als de troepen van het EPRDF de stad zo spoedig mogelijk zouden binnentrekken om de toestand stabiliseren."

Tijdens de besprekingen in Londen werd de Ethiopische regeringsdelegatie geleid door premier Tesfaye Dinka. De belangrijkste onderhandelaar van het EPRDF was diens voorzitter Zenawi. die tevens secretaris-generaal was van het Volksbevrijdingsfront van Tigre (TPLF), de harde kern van het EPRDF. De secretaris-generaal van het EPLF, Issaias Afewerki, en de leider van het OLF, Yahannes Lata Wagayo, namen eveneens deel aan de besprekingen.
De gesprekken kregen een abrupt einde toen op de ochtend van 28 mei Tesfaye Dinka verontwaardigd protesteerde tegen het feit dat de VS het binnentrekken door het EPRDF in Addis Abeba sanctioneerden, en EPRDF-eenheden in de omgeving van het presidentiëel paleis strijd leverden met regeringstroepen.

Zenawi liet tijdens een persconferentie op 28 mei 's middags in Londen weten dat een tijdelijke regering vóór 1 juli

De vice-president van Ethiopië, Tesfaye Gebre Kidan.

EPLF-leider Issaias Afewerki.

een conferentie zou organiseren met de bedoeling alle groeperingen te laten deelnemen in de vorming van een overgangsregering op brede basis. Deze regering zou vervolgens binnen 9 tot 12 maanden vrije verkiezingen organiseren.

Naar aanleiding van speculaties in de internationale nieuwsmedia over het politiek programma van de EPRDF-regering (waarbij enkele vroegere pro-Stalinistische uitlatingen van guerillaleiders van het TPLF werden aangehaald), waarschuwden functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 29 mei dat humanitaire hulp aan Ethiopië in de toekomst afhankelijk zou zijn van het verloop van de democratisering en van eerbiediging van de mensenrechten.
Op 31 mei gaf de vice-voorzitter van het EPLF, Tamirat Laynie, functionarissen van hulporganisaties tijdens een bijeenkomst in Addis Abeba te kennen dat prioriteit zou worden toegekend aan hulpoperaties. De haven van Assab was heropend met toestemming van het EPLF, en alle hulporganisaties zouden binnen een week met details over hun plannen voor de toekomst moeten komen, aldus Tamirat Laynie.

Op 29 mei werden in Addis Abeba zeven mensen gedood toen troepen van het EPRDF het vuur openden op demonstranten. Groepen van honderd tot vierhonderd mensen waren naar verluidt samengeschoold in verschillende delen van de stad; zij riepen slogans tegen het EPRDF en de VS en vóór het behoud van de eenheid van Ethiopië. Demonstraties werden illegaal verklaard, maar hielden nog twee dagen aan. Op 30 mei kregen hoge ambtenaren van EPRDF-vertegenwoordigers opdracht normaal aan het merk te blijven.

Eritrea

Op 29 mei liet Afewerki in een behoedzaam geformuleerde verklaring weten dat het EPLF voor Eritrea een overgangsregering zou instellen, maar dat dit niet gezien moest worden als een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring.

Het EPLF bleef aandringen op een onder toezicht van de VS te houden referendum over de kwestie van afscheiding van Ethiopië, maar het hield daarvoor volgens Afewerki geen strak tijdschema aan. Het EPLF zou op de conferentie die vóór 1 juli moest plaatshebben aanwezig zijn, maar zou niet deel uitmaken van een vervolgens gevormde regering Volgens de Gunrdian van 30 mei zeiden Amerikaanse functionarissen dat men bij de besprekingen in Londen ,,stilzwijgendakkoord" was gegaan met het gegeven .,dat Ethiopië in feite twee regeringen zou hebben".

Het OLF kondigde op 29 mei aan dat het zou streven naar een referendum over de toekomst van de Oromo-bevolking in Zuid-Ethiopie.

(Vor.ber.pag. 474/1 e.v.-1991)

LUCHTBRUG VAN ETHIOPISCHE JODEN NAAR ISRAËL

Op 24 en 23 mei organiseerden de Israëlische autoriteiten, in afwachting van de val van de Ethiopische regering, een luchtbrug voor 14.087 Ethiopische joden (ook wel bekend onder de door henzelf niet op prijs gestelde naam Falasha's). Op 26 mei maakten Israëlische functionarissen bekend dat de luchtbrug van Addis Abeba naar Tel Aviv in een door het Israëlische leger en het officiële Joodse Agentschap gecoördineerde operatie van 41 vluchten met zowel burger- als militaire vliegtuigen was voltooid.

Op 25 mei zei de Israelische premier Yitzhak Shamir in een vraaggesprek voor de televisie dat de assistentie die men tijdens de laatste fasen van de operatie van de VS had ontvangen ,,vanvitaal belang" was geweest, aangezien de Ethiopische autoriteiten hadden geëist dat de VS ondubbelzinnig om permissie voor de luchtbrug zouden vragen. Naar verluidt had president Bush in april voor de Ethiopische joden een dergelijk verzoek aan Mengistu gericht, en op 21 mei opnieuw aan premier Tesfaye Dinka. waarbij in persberichten vooral aandacht werd besteed aan de rol van de Amerikaanse gezant Rudy Boschwitz. Volgens persberichten uit Washington en Israël had de Israëlische regering op het laatste moment nog $35 mln overgemaakt aan de scheidende regering, voor haar medewerking bij de operatie.

(Vor.ber.pag. 107/3-1991)

CONSOLIDATIE VAN CONTROLE EPRDF OVER WESTEN EN ZUIDEN

Troepen van het Ethiopische Revolutionaire Democratische Volksfront (EPRDF)verstevigden begin en halverwege juni 1991 hun invloed in de gebieden ten westen en zuiden van Addis Abeba. Op 31 mei veroverden ze Dire Dawa in de regio Harer, op 2 juni de stad Harer en op 5 juni Jijiga. Hiermee verzekerden zij zich van de toegang tot de zuidelijke regio Ogaden.

Volgens berichten waren in de strijd om Dire Dawa, waar de lokale bevolking verzet had geboden tegen de binnentrekkende EPRDF-troepen, ongeveer 100 mensen om het leven gekomen. In de stad Harer waren twee medewerkers van het VN Wereldvoedselprogramma (UNWFP) bij onlusten onder de burgers gedood. Volgens ontwikkelingswerkers in de steden Sashemene en Sodo (respectievelijk 200 en 280 km ten zuiden van Addis Abeba) was begin juni, toen de troepen van het EPRDF arriveerden, een einde gekomen aan de plunderingen die op 21 mei waren begonnen. Op 1%juni trokken EPRDF-eenheden Moyale binnen. een stad op de grens met Kenia. Op 19 juni gaven 120 officieren van het Ethiopische leger zich over aan EPRDF-troepen in de regio Ilubabor.

Ontploffingen in Addis Abeba

Naar schatting waren meer dan 100 mensen gedood en omstreeks 7.000 mensen dakloos geworden als gevolg van een serie ontploffingen in een munitiedepot in de zuidelijke voorstad van Addid Abeba, Bekulo Bet, op 4 juni.

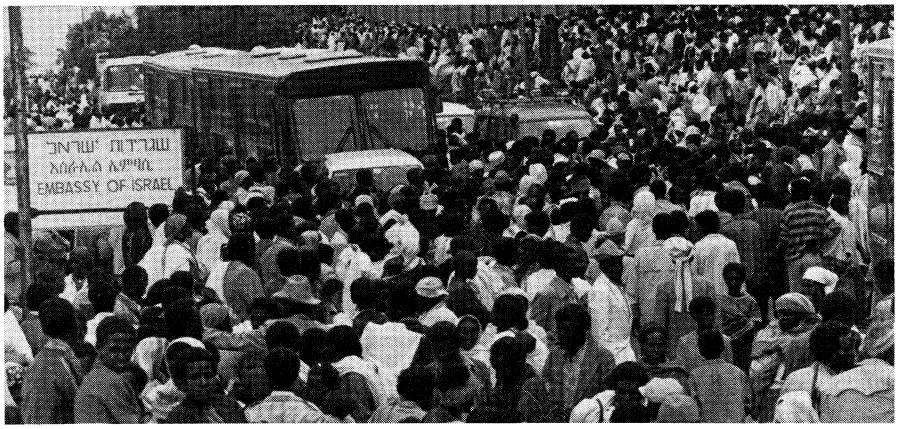

op 24 mei verzamelden zich duizenden Ethiopische joden bij de Israëlische ambassade in Addis Abeba in afwachting van hunvertrek naar Israël.

Volgens het EPRDF waren pro-Mengistu saboteurs verantwoordelijk voor de ramp. Volgens omwonenden had voorafgaand aan de explosies een vuurgevecht plaatsgevonden. Sinds het EPRDF de macht had overgenomen hadden in Addis Abeba en omgeving nog diverse kleinere explosies plaatsgevonden. Een aantal bewoners van de voorstad Shagolle was op 28 mei om het leven gekomen toen een granaat een miinitiefabriek trof. Op 31 mei waren vijf mensen. onder wie twee EPRDF-bewakers, op het terrein van de Universiteit van Addis Abeba door schoten gedood.

Interimregering.Politieke gevangenen

Meles Zenawi, de leider van het EPRDF en tevens waarnemend staatshoofd, arriveerde op 1 juni vanuit Londen in Addis Abeba. Onderweg had hij in de Soedanese hoofdstad Khartoem nog besprekingen gevoerd met het Soedanese staatshoofd, luitenant-generaal Omar al-Bashir. Zenawi en andere EPRDF-leiders benadrukten gedurende de hele maand juni het ,,interimkarakter" van het ËPRDF-bestuur, dat slechts regeerde in afwachting van de conferentie op 1 juli en de vorming van een ,,overgangsregering op brede basis", zoals in een EPRDF-verklaring op 26 juni werd bevestigd.

Op 1 juni werd Seyoum Mesfin aangewezen als waarnemend minister van buitenlandse zaken en op 6 juni werd de vice-voorzitter van het Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF),Tamirat Laynie, waarnemend premier, die verantwoording moest afleggen aan Zenawi. Officiële berichten maakten melding van de ,,overgave" van hoge functionarissen van de voormalig regerende Ethiopische Democratische Eenheidspartij (EDUP) en legerofficieren in Addis Abeba (op 2-4 juni) en in provinciesteden (tot 19 juni).
Op 6 juni werden ongeveer 300 dergelijke gevangenen onder licht regime vastgehouden in Addis Abeba. De interimregering had verklaard dat zij in aanwezigheid van internationale waarnemers zouden worden berecht.

Verbod van EDUP

Op 18 juni werd de EDUP (tot mei 1990 bekend als de Arbeiderspartij van Ethiopië, WPE) onwettig verklaard. Alle ministeries van de regering, behalve die van binnenlandse zaken en defensie, zouden blijven bestaan. Commissies die door de EDUP op het niveau van kebele (wijk) waren opgericht werden omgedoopt tot ,,commissies voor vrede en stabiliteit" en kregen op 16 juni opdracht te bepalen wie van de leden bewapend zou worden. Op 23 juni kregen zij aanwijzingen alle voormalige EDUP-ledenuit te sluiten.

Ethiopische joden

Op 10 juni kritiseerde Zenawi het vorige regime omdat het geld had aanvaard voor de emigratie van Ethiopische joden naar Israël (zie hierboven), hetgeen volgens hem al; een ,,humanitair probleem behandeld had moeten worden". Volgens een Israëlisch bericht van 23 juni zouden de overgebleven Ethiopische joden met commerciële vluchten kunnen emigreren, nadat de interimregering een decreet had uitgevaardigd (op 21 juni) dat alle staatsburgers bewegingsvrijheid verleende.

HULPOPERATIES EN VLUCHTELINGEN

Vertegenwoordigers van VN-hulporganisaties in Addis Abeba gaven op 3 juni uiting aan hun zeer ernstige bezorgdheid over het acute voedseltekort van 500.000 Ethiopiërs.

De situatie was vooral in de gebieden Harer en Ogaden bijzonder ernstig, omdat daar de hulpacties van de VN van eind mei tot 15 juni waren opgeschort. Op 21 juni meldde het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN vanuit Genève dat het een luchtbrug was begonnen om voedselhulp te bieden aan 80.000 mensen die in de buurt van Gode in de zuidelijke Ogaden waren gestrand.
Op 11 juni vertrok het eerste konvooi vrachtwagens sinds de val van Mengistu vanuit de haven Assab op weg naar Addis Abeba met brandstof en voedsel. Bij besprekingen in Assab van 2-6 juni waren vertegenwoordigers van het EPRDF en het EPLF het eens geworden over de toegang tot de haven.
De directeur van het Wereldvoedselprogramma, James Ingram, verklaarde op 15 juni in Nairobi dat de situatie in de Hoorn van Afrika vroeg om ,,dynamisch,snel optreden" van de internationale gemeenschap. De nieuwe autoriteiten in Addis Abeba ,,hadden zich bijzonder behulpzaam getoond" tijdens zijn recente gesprekken met hen.
Het gewapende conflict en de wisseling van de macht hadden tot nieuwe groepen vluchtelingen geleid. Half juni bestonden deze uit: 5.000 a 7.000 Ethiopische vluchtelingen in Jemen, onder wie 1.700 leden van de marine; 3.000 vluchtelingen uit Assab in Djibouti; 300.000 mensen die terugkeerden naar Soedan vanuit kampen in de buurt van Gambela; 130.000 Ethiopiërs in de Soedanese stad Kassala, naar verluidt niet-Tigreanen die onlangs uit Tigre waren gevlucht; en 30.000 Ethiopiërs die bij Moyale de grens met Kenia waren overgestoken.

GUINEE

GOEDKEURING VAN NIEUWE GRONDWET

Op 23 december 1990 werd in een referendum met overgrote meerderheid een nieuwe grondwet aangenomen. Volgens de officiële uitslagen had 98,7 procent van de kiezers het document goedgekeurd en was de opkomst 97 procent geweest.
De grondwet die was opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van de minister van buitenlandse zaken, majoor Jean Traore, voorzag in beëindiging van het militaire bewind, de vorming van een Nationale Overgangsraad (NTC) in plaats van de CMRN (Comité militaire de redressement national) en de oprichting van een twee-partijenstelsel, dat binnen vijf jaar van kracht zou moeten worden.

Oppositiegroeperingen in ballingschap hadden de bepalingen de grondwet verworpen en tot een boycot opgeroepen. Zij streefden naar een onmiddellijke beëindiging van het militaire bewind en zij wilden dat er een nationale conferentie zou worden gehouden waaraan alle politieke krachten zouden kunnen deelnemen.

ALGEMENE STAKING TEGEN REGERING

Een golf van openbare protesten en stakingen van onder andere leraren, die betere betaling en een versoepeling van de bezuinigingsmaatregelen van de regering eisten, bereikte op 6 mei 1991 een hoogtepunt toen de Nationale Federatie van Guinese Arbeiders (CNTG) een algemene staking van onbepaalde duur uitriep.

In een poging de lont uit het kruitvat van toenemende sociale spanningen te halen had de regering van president Lansana Conte, die steeds verder in het nauw werd gedreven, de vorige dag bekendgemaakt de lonen in de overheidssector in twee fasen te verdubbelen, de familietoelagen te verhogen en de salarissen van de ministers te halveren. Deze maatregelen werden echter als onvoldoende van de hand gewezen. Naar verluidt vonden schermutselingen plaats tussen demonstranten en politie. Nadat Conte via de radio een oproep had gedaan aan het volk, ging op 8 mei een kleine groep mensen weer aan het werk.

Toen de Guinese oppositieleider Alpha Conde (Rassemblement du peuple guinéen, RPG), die sinds 1956 in ballingschap had geleefd, op 17 mei terugkeerde in de hoofdstad Conakry, kondigden zeven politieke partijen en vakbonden direct daarna de vorming aan van een Alliantie voor de Invoering van Democratie (AID) om zo aan te dringen op een nationale conferentie over de politieke toekomst van Guinee.
Op 19 mei deed de oppositie een poging een bijeenkomst te organiseren, die echter op het moment dat Conde arriveerde om de menigte toe te spreken, door de politie met behulp van traangas

uiteen werd gejaagd. Op 21 mei vaardigde de regering een verbod uit op openbare bijeenkomsten.

(Vor.ber.pag. 29/3 e.v.-1991)

KAMEROEN

POLITIEKE HERVORMINGEN GEËIST. AMNESTIE. NIEUWE PREMIER

De openbare wanorde en de roep om politieke hervormingen leken in april 1991 een hoogtepunt te bereiken. Er werd melding gemaakt van rellen en repressie in Douala, Yaoundé, Bamenda, Ngaoundéré, Maroua, Bafoussam, Kumba en andere belangrijke centra.
Op het terrein van de universiteit van Yaoundé raakte de politie op 2 april slaags met studenten die de beëindiging van het bewind van president Paul Biya en een nationale conferentie ter voorbereiding van politieke hervormingen eisten. De dag daarna vormde de hoofdstad het toneel van ernstige straatgevechten tussen de politie en duizenden jongeren. In de dagen die volgden sloegen de ongeregeldheden over naar andere delen van het land.

Op 25 april werden mensenrechtenactivisten in Kameroen geciteerd die gezegd zouden hebben dat bij demonstraties mogelijk 48 mensen gedood waren en dat daarnaast 58 studenten in detentie zouden zijn omgebracht. Een regeringswoordvoerder had verklaard dat slechts 2 studenten in hechtenis verbleven.
Na grote demonstraties in 1990 had de regering moeten instemmen met de invoering van een democratisch meerpartijenstelsel en aansluitend waren 11 politieke partijen* gelegaliseerd.
De regering stond er echter wel op dat zij tijdens de verkiezingen, die voor eind 1991 in het vooruitzicht werden gesteld, in functie zou blijven. Oppositiepartijen hadden gedreigd de verkiezingen te boycotten wanneer Biya's regerende Democratische Volksbeweging van Kameroen (Rassemblement démocratique du peuple camerounais, RDPC) niet eerst zou aftreden.
Het Nationale Coördinatiecomité van Oppositiegroeperingen riep 15 april uit tot een dag van burgerlijke ongehoorzaamheid en riep op tot een algemene staking op 18 en 19 april: ,,operatie dode steden". Naar verluidt werd aan deze oproep massaal gehoor gegeven.

Op 22 april meldde radio Kameroen dat de Nationale Vergadering een amnestiewet had goedgekeurd die voorzag in de terugkeer van politieke ballingen en tegemoetkwam aan de door de oppositie geëiste vrijlating van politieke gevangenen, wier aantal in de honderden zou lopen.
Voorts voerde de Vergadering het in 1984 afgeschafte ambt van premier (zie pag. 241/1-'84) opnieuw in en op 25 april werd Sadou Hayatou, tot dan toe secretaris-generaal van het bureau van de president en een voormalige minister van financiën. door Biya op die post benoemd.

Op 6 december 1990 had de Nationale Vergadering een wet goedgekeurd die het recht om politieke partijen te vormen bekrachtigde en de registratieprocedures vereenvoudigde. Tot dan toe had de regering alle pogingen van oppositieleiders om nieuwe partijen op te richten weten te verijdelen, hoewel dat recht formeel in de grondwet was vastgelegd.
Krachtens deze nieuwe wet, die op 19 december door president Biya was afgekondigd. zouden de autoriteiten redenen moeten opgeven voor de afwijzing van een aanvraag en geregistreerde partijen zouden tijdens de verkiezingscampagne steun van de staat krijgen. Partijen op regionale grondslag of op stammen gebaseerde partijen kwamen niet in aanmerking voor registratie.

TOENEMENDE IMPOPULARITEIT VAN REGERING

Ook in mei 1991 bleef de politieke situatie verslechteren. Klaarblijkelijk kon een in de voorgaande maand genomen beslissing van president Paul Biya om een premier te benoemen in de persoon van Sadou Hayatou (zie hierboven) alsook een ,,overgangsregering", die feitelijk in samenstelling nauwelijks verschilde van de vorige regering, hier maar weinig verandering in brengen.

Volgens de regering had de protestcampagne die al een maand duurde, tot dusverre 20 doden geëist. Volgens schattingen van de oppositie beliep het dodental echter 45. Studenten en oppositiepartijen hielden vast aan hun eis van een nationale conferentie over de politieke toekomst van Kameroen. Ondanks Hayatou's oproep om vooral kalm te blijven en zijn aangekondigde beleid gericht op ,,dialoog, gedachtenwisseling en nationale verzoening", werd op 2 mei een bijeenkomst op de Yaoundé Universiteit van studenten en de rector magnificus, die bedoeld was als voorbereiding op een gesprek met Hayatou, door de komst van troepen verstoord.
Een demonstratie op 4 mei in Yaoundé van naar verluidt 3.000 mensen die een democratisch systeem eisten, verliep kennelijk vreedzaam. Op 6 mei meldden onafhankelijke bronnen dat studenten de universiteit hadden ontruimd na een bestorming door gendarmes, waarbij talrijke slachtoffers vielen. Volgens Radio Kameroen waren twee mensen gedood, velen gewond en 219 mensen gearresteerd. De radiozender beweerde tevens dat ,.bepaalde buitenlandse radiostations" opzettelijk verkeerde informatie verspreidden over Kameroen. Volgens andere berichten was er sprake van 20 doden en 1.000 arrestaties. Er waren ook berichten over demonstraties en ongeregeldheden in enkele provinciesteden.

Tijdens een bijeenkomst op 10 en 11 mei in de noordelijke stad Bamenda deden 18 van de 21 oppositiepartijen een oproep tot een algemene staking op 16 en 17 mei. Tevens riepen zij op tot burgerlijke ongehoorzaamheid en demonstraties op 19 en 20 mei. Naar verluidt hadden zij gedreigd zelf een nationale conferentie te beleggen tenzij Biya voor 24 mei bekend zou maken dit zelf te willen ondernemen. De oproep werd door de regeringspartij RDPC van de hand gewezen.
Op 16 mei vond in de oostelijke stad Douala een demonstratie plaats waaraan zo'n 50.000 mensen deelnamen die het aftreden van Biya eisten. Toen troepen wilden ingrijpen weigerde de menigte uit elkaar te gaan. Naar verluidt kwamen bij deze confrontatie vier mensen om het leven. Oppositiegroeperingen en hun aanhangers boycotten de viering van de nationale feestdag op 20 mei.

Op 7 mei, na afloop van een bezoek aan Washington, had Biya in een radio-interview verklaard, dat voor het einde van het jaar presidentsverkiezingen zouden worden uitgeschreven. De laatste verkiezingen voor een termijn van vijf jaar hadden in april 1988 plaatsgevonden (zie pag. 568/3 ex-'88).

(Vor.ber.pag. 834/2/3-1990)

BEGROTING 1990-'91

De begroting voor het financiële jaar 1990-'91, dat op 1 juli 1990 inging, werd goedgekeurd op 27 juni 1990. Zij was geraamd op 550 mrd franc CFA, 8,7 procent minder dan de begroting voor 1989-'90 (zie pag. 540/1-'90). Voor investeringen was 186 mrd franc CFA uitgetrokken en voor bestuurlijke kosten 364 mrd franc CFA. Bezuinigingen op de uitgaven maakten deel uit van het structurele aanpassingsprogramma van het land.

MALI

VORMING VAN NIEUWE REGERING

Na het afzetten van president Moussa Traore op 26 maart 1991 richtten delegerofficieren zich in eerste instantie op het herstel van de orde in de hoofdstad Bamako. Bovendien raadpleegden zij een overkoepelende organisatie van

"Onder deze partijen waren: het Front sociaal-démocrate (FSD), in mei 1990 opgericht door Albert Mukong, en de Mouvement social pour la nouvelle démocratie (MSND), in december 1990 gevormd door Yondo Black.

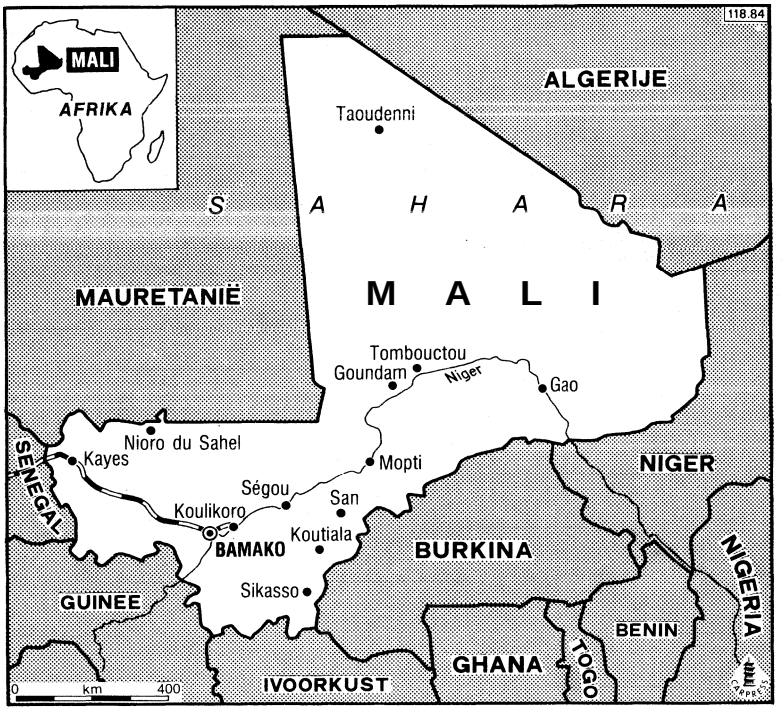

pro-democratische burgergroeperingen, het Coördinatiecomité van Democratische Verenigingen en Organisaties (CCAOD).
Eind maart werd meegedeeld dat de organisatoren van de coup hun Raad van Nationale Verzoening (CRN) hadden opgeheven en dat een 25 leden tellend Overgangscomité voor de Redding van het Volk (CTSP) was opgericht, bestaande uit 10 militairen en 15 burgers. Het CTSP zou worden voorgezeten door luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré, de leider van de coup van 26 maart.

In een gezamenlijk communiqué van CRN en CCAOD, dat op 30 maart werd uitgezonden, werd verklaard dat vóór 1 januari 1992 gemeente-, parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden en dat het leger op 20 januari zou terugkeren naar de kazerne. Binnen drie maanden zou een grondwetgevende vergadering worden uitgeschreven. In een interview met Radio France Internationale op 31 maart bevestigde Touré dat het CTSP zich zou inzetten voor democratie en wetshandhaving. Hij verklaarde dat Traoré en zijn vrouw ,,in zijn paleis in Koulouba" waren gearresteerd, dat de voormalige president het ,,uitstekend" maakte, maar dat het nog te vroeg was om aan een proces te denken.

Op 2 april werd de benoeming bekendgemaakt van een nieuwe premier, Soumana Sacko.

Sacko, een functionaris van het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP) die in de Centraal Afrikaanse Republiek werkzaam was, was zes maanden minister van financiën geweest alvorens in augustus 1987 af te treden uit protest tegen de geringe steun die de regering-Traore hem verleende bij zijn anti-corruptiecampagne (ziepag. 623/1 e.v.-'88).

Op 4 april arriveerde Sacko in Bamako en de dag daarna maakte hij de samenstelling van zijn regering bekend.

De 22 benoemden waren voornamelijk ,,onbekende" technocraten; daarnaast maakten 5 legerofficieren, twee vrouwen en enkele voormalige politieke gevangenen deel uit van het kabinet. De sleuteldepartementen van buitenlandse zaken en van defensie en binnenlandse veiligheid gingen naar militairen, te weten majoor Soulemane Sidibe en luitenant-kolonel Tiecoura Doumbia. Bassary Touré werd benoemd tot minister van economie en financiën en Bakary Mariko tot minister van planning en internationale samenwerking. Op 8 april werd een wijziging van het CTSP aangekondigd.
Frankrijk en Nederland schortten hun hulp op in afwachting van het bezoek van een missie van de Wereldbank aan Bamako eind april.

Voortdurendeonrust

Na een aantal onrustige dagen in de hoofdstad Bamako en andere steden, meldde Radiodiffusion-Télévision Malienne op 3 mei dat het staatshoofd, luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré, de arrestatie had gelast van vier voormalige legercommandanten. Alle vier waren na de omverwerping van voormalig president Moussa Traore op 26 maart oneervol ontslagen.

Op 28 april organiseerden enkele duizenden aanhangers van het regime van Toure een mars voor democratie door Bamako De demonstranten eisten volgens Radio France Internationale informatie over de ,,baronnen van het oude regime" De arrestaties waren volgens de radiozender een direct gevolg van deze eis
Gedurende de voorafgaande dagen was het herhaaldelijk tot gewelddadige botsingen gekomen tussen studenten en politie waarbij in Bamako 47 mensen gewond raakten Volgens berichten kwam het in Gao, Sevare en Mopti tot soortgelijke incidenten Naast berichten over aanhoudende spanningen in de gebieden rond Tombouctou, Gao Sevare en Mopti deden tevens berichten de ronde over botsingen tussen zwarte Afrikanen en Arabieren en tussen Toeareg-opstandelingen en veiligheidstroepen

BUITENLANDSE BEZOEKEN

Gedurende de eerste twee weken van mei bracht Touré bezoeken aan Algerije, Libië, Ivoorkust en Burkina, waar hij ontmoetingen had met de desbetreffende staatshoofden. Een lid van het regerende Overgangscomité voor de Redding van het Volk (CTSP), Demba Diallo, bezocht Niger waar hij besprekingen voerde met president Ali Saibou. Premier Soumana Sacko bracht van 2-5 mei een bezoek aan Frankrijk, waar hij na besprekingen met de minister van ontwikkelingssamenwerking, Jacques Pelletier, toezeggingen kreeg voor onmiddellijke noodhulp ter waarde van FF 90 mln (ongeveer$15,2 mln).
(Vor.ber.pag. 388/1 e.v.-1991)

MOZAMBIQUE

VERDERE VERTRAGING VAN VREDESPROCES. HERVATTING BESPREKINGEN IN ROME

De zesde ronde van de vredesbesprekingen in Rome tussen de regering en het door Zuid-Afrika gesteunde Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo), die aanvankelijk zou beginnen op 8 april 1991, werd eerst uitgesteld tot 15 april, vervolgens tot 26 april en ten slotte tot 2 mei. De verzoeken tot uitstel werden steeds gedaan door het MNR. Toen hij op 24 april een uitstel aankondigde, vroeg president Joaquim Chissano zich af of het MNR wel serieuze bedoelingen had.

De besorekingen in Rome hadden op 1 december een akkoord over een staakt-het-vuren opgeleverd, dat medio januari steeds vaker geschonden werd. De meest recente verzoeken tot uitstel leidden tot speculaties dat het MNR zijn machtsbasis wilde versterken alvorens aan de onderhandelingstafel te verschijnen. In 1990 was een aantal grondwetswijzigingen uitgevoerd om een meerpartijenstelsel moge-

lijk te maken. Deze wijzigingen, die tegemoet kwamen aan één van de belangrijkste eisen van het MNR, waren klaarblijkelijk door de rebellenbeweging genegeerd.

Belangrijke agendapunten voor de voortgezette besprekingen in Rome betroffen de integratie van de twee legers, een datum voor algemene verkiezingen en de terugtrekking van de naar schatting 7.000 man sterke Zimbabwaanse troepenmacht die de transportroutes van Beira en Limpopo naar het Centraalafrikaanse binnenland controleerde. In maait had het MNR gedreigd zijn aanvallen op deze corridors te intensiveren. De beweging herhaalde haar beschuldigingen dat ook in andere gebieden nog steeds Zimbabwaanse troepen gestationeerd u-aren. terwiil de internationale Gezamenlijke verificatiecommissie (JVC) bleef volhouden dat deze beschuldigingen ongegrond waren (zie ook pag. 329/3-'91).

Hervatting van vredesbesprekingen in Rome

Op 6 mei 1991 ging in Rome eindelijk de zesde ronde van de vredesbesprekingen tussen de regering en het Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo) van start.

De besprekingen, die sinds 8 april herhaaldelijk waren uitgesteld omdat men het klaarblijkelijk niet eens kon worden over een agenda, liepen al snel vast, hoewel het MNR naar verluidt op 9 mei een concessie had gedaan door kolonnes met hulpgoederen voor de Mozambikaanse vluchtelingen in Malawi te laten passeren. Op 14 mei klaagde Radio Maputo dat het MNR de vooruitgang van de onderhandelingen blokkeerde door steeds nieuwe punten op de agenda te plaatsen (zie hierboven).
De belangrijkste punten die bij de laatste besprekingen aan de orde kwamen waren naar verluidt het nieuwe pluralistische politieke systeem, een ontwerpkieswet, alsook een tijdschema en een controleregeling voor de meerpartijenverkiezingen die in 1992 gehouden zouden worden. Het MNR zou naar verluidt hebben geweigerd over een staakt-het-vuren te praten voordat overeenstemming over deze kwesties was bereikt.

Op 18 mei werd bericht dat de Verenigde Staten hun onderminister voor Afrikaanse Zaken, Herman Cohen, naar Rome hadden gestuurd om te pogen de besprekingenuit het slop te halen. Op 29 mei werd gemeld dat de twee partijen een compromis hadden bereikt ter wille van eenvoortzetting van de gesprekken.

Aan beide zijden werden voortdurend militaire aanspraken gemaakt en het leek erop dat het MNR het aantal aanvallen had opgevoerd zodat ze zouden samenvallen met de besprekingen in Rome.

Tijdens het weekeinde van 11 en 12 mei werden de elektriciteitsleidingen die vanuit Zuid-Afrika Maputo van stroom voorzagen. gesaboteerd. Tegelijkertijd werden voertuigen aangevallen op de hoofdweg naar het noorden. De belangrijkste spoorwegverbinding met Zuid-Afrika werd eveneens verbroken Het MNR werd opnieuw van gruweldaden beschuldigd.

(Vor.ber.pag. 329/1 e.v.-1991)

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Omdat Mozambique zwaar afhankelijk was van buitenlandse hulp, lanceerde de regering in 1990 met steun van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), dat in juni $ 112,8 mln toezegde (zie pag. 682/1-'90), voor de tweede keer een driejarig economisch herstelprogramma (met de meeste nadruk op de export van landbouwprodukten).
In december werd Mozambique tijdens de vierde vergadering van de adviesgroep van de Wereldbank in Parijs $ 1,2 mrd toegezegd (in de vorm van subsidies, leningen en een verlichting van de schuldenlast). Deze toezegging was bedoeld om het tekort over 1991 te dekken en om het land in staat te stellen de in 1987 geïntroduceerde hervormingen verder door te voeren.
De totale export over 1990 werd geschat op $ 300 mln, terwijl de lopende rekeningen $ 1,15 mrd bedroegen en de schuldenaflossingen $ 300 mln (op een totale buitenlandse schuld van circa $ 5 mrd).
In oktober keurde het parlement een herziening van de begroting voor 1990 goed, waardoor de inkomsten stegen van $252 mln naar $285 mln en de uitgaven van $ 300 mln naar $ 347 mln. Ook werd voorzien in een verhoging van de uitgaven voor investeringsprojectenvan $400 mln naar $424 mln. De minister van financiën waarschuwde dat de overheidsuitgaven in de begroting voor 1991 niet verhoogd zouden worden.

(Vor.ber.pag. 681/1 e.v.-1990)

TUNESIË

OPSCHORTING VAN hTAHDA-ACTIVITEITEN. STUDENTEN GEDOOD. ARRESTATIE NAHDA-ACTIVISTEN

De fundamentalistische Nahda-beweging (Mouvement de la Renaissance) kondigde de opschorting van haar activiteiten aan, na de betrokkenheid van sommige van haar aanhangers bij een aanslag op het hoofdkwartier van de regerende Rassemblement constitutionel démocratique (RCD) in Tunis op 17 februari 1991 (zie pag. 332/1/2-'91). De islamitische leiders hoopten een eventuele legalisering van de partij naderbij te brengen door zich te distantiëren van het gebruik van geweld.

Op 8 maart besteedden de Tunesische media veel aandacht aan een verklaring die de dag daarvoor door Abdelfatah Mourou, de secretaris-generaal van Nahda, en twee andere leden van het uitvoerend comité van de organisatie was ondertekend. In deze verklaring, waarin de beweging nog eens duidelijk stelde zich te zuilen beperken tot ,,vreedzame methoden". werd gezegd dat bij het incident in februari waarschijnlijk jongere Nahda-leden betrokken u-aren geweest ,,met toestemming van sommige leiders van de beweging" en dat het lidinaatschap en de activiteiten van Nahda daarom ,,bevroren (zouden worden)... afhankelijk van de beslissingen die we in de nabije toekomst mogelijk nemen". Sommige studenten en anderen die enkele uren na het incident in februari waren gearresteerd, hadden op de televisie toegegeven dat zij getracht hadden de regering omver te werpen. De meesten van hen gaven ook toe lid van Nahda te zijn.
De 42-jarige Mourou en zijn medeondertekenaars wilden zich klaarblijkelijk distantiëren van de pro-Iraakse stellingname van de verbannen Nahda-president Rachid Ghannouchi.

Doden onder studenten. Arrestatie van Nahda-activisten

Op 22 mei 1991 verklaarde het ministerie van binnenlandse zaken dat de toenemende onrust een voorbode vormde van een militaire staatsgreep, die de verboden fundamentalistische moslembeweging Nahda sinds 1988 voorbereidde. De sinds eind april escalerende spanningen op universiteiten en scholen voor voortgezet onderwijs hadden geleid tot een aantal doden onder studenten en de arrestatie van enkele honderden vermeende Nahda-activisten.

Op 8 mei stierven ten minste twee studenten in het ziekenhuis. nadat de politie naar verluidt het vuur op demonstranten had geopend. Op drie faculteiten van de Universiteit van Tunis werden bestuursgebouwen en politieposten op de universiteitscampus door middel van stenen en benzinebommen beschadigd. De autoriteiten brachten de onlusten in verband met de Algemene Bond van Tunesische Studenten (UGET) die op 29 maart was verboden in het kader van een strafexpeditie tegen Nahda en daaraan gelieerde organisaties.
In een verklaring van 9 mei veroordeelden de zes legale oppositiepartijen weliswaar de Nahda-beweging, maar uitten zij ook impliciet kritiek op het optreden van de politie. Dezelfde dag verklaarde de verbannen Nahda-leider Rachid Ghannouchi op een persconferentie dat 1.500 studenten waren gedetineerd. Zijn beweging streefde naar de vorming van een overgangsregering die zou toezien op de verkiezing van een grondwetgevende vergadering, waardoor ,,het volksgezag gevestigd" zou worden.

Op 14 mei kondigde president Zine el-Abidine Ben Ali aan dat een commissie onder voorzitterschap van Mohammed Moada, secretaris-generaal van de oppositionele Beweging van Democratische Socialisten (MSD) de crisis zou

onderzoeken. Tevens zouden vertegenwoordigers van de UGET in de commissie zitting hebben.

Op de persconferentie van 22 mei verklaarde minister van binnenlandse zaken Abdullah Kallal dat bijna 300 mensen, onder wie 100 militairen, gedurende de afgelopen weken waren gearresteerd in verband met een komplot voor een coup, onder leiding van Ghannouchi.
Kalla leverde bewijzen in de vorm van gedetailleerde plannen die sinds 1988 waren opgesteld. De plannen beoogden aan te zetten tot studentenonlusten als inleiding op de overname van de sleutelministeries en de invoering van een ,,theocratische staat". Ghannouchi wees de beschuldigingen vanuit Parijs van de hand. In een interview met Radio France Internationale op 23 mei verklaarde hij dat zijn beweging weliswaar aanhangers had binnen het leger, maar geen activisten, en dat zij tegen eenmilitaire staatsgreep was.

(Vor.ber.pag. 332/1 e.v.-1991)

MOORD OP NEDERLANDSE DIPLOMAAT

Op 27 februari werd de eerste secretaris van de Nederlandse ambassade in Tunis, Robert-Jan Ackerman, voor zijn huis vanuit een wachtende auto doodgeschoten. In september - oktober 1990 was hij tijdelijk zaakgelastigde bij de Nederlandse ambassade in Bagdad geweest, maar het Tunesische ministerie van buitenlandse zaken verklaarde op 1 maart dat de eerste onderzoeksresultaten niet wezen op een politiek motief voor de moord.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In februari 1991 werd bekendgemaakt dat het exporttekort over 1990 in totaal 180 mln dinar had bedragen en dat het in 1991 300 mln dinar zou bedragen. Europese investeringen in belangrijke binnenlandse ontwikkelingsprojecten, waarbij Frankrijk, Italië en Duitsland betrokken waren, zouden echter worden voortgezet.
De droogte, die het land tussen 1987 en 1989 ernstig had geteisterd en tot een groot banenverlies had geleid, bleef een probleem. De daardoor noodzakelijk geworden verhoging van de voedselimport had het handelstekort doen stijgen (voor de periode tussen januari en juli 1990 bedroeg het in totaal $ 1,125 mrd; 35 procent meer dan in dezelfde periode in 1989) en zou naar verwachting de winsten uit de hogere prijzen voor de olie-export tenietdoen. In november werd echter bekendgemaakt dat de graanoogst van 1990, die zeer belangrijk was voor het BNP, naar verwachting de beste sinds 1987 zou zijn.

BEGROTING VOOR 1991

Op 11 december 1990 keurde de Nationale Vergadering de begroting voor 1991 goed.

De totale staatsuitgaven zouden met 10 procent stijgen tot 4,08 rnrd dinar ($ 4,97 rnrd), waarvan 1,805 rnrd dinar ($ 2,2 mrd) bestemd was voor lopende uitgaven (een stijging van 14,2 procent vergelekenmet 1990). De ontwikkelingsuitgaven zouden met 9.2 procent stijgen tot 1,477 rnrd dinar ($ 1,8 mrd). Voor sociale dienstverlening was 929 mln dinar ($ 1,136 mrd) uitgetrokken. Het begrotingstekort werd geraamd op 410 mln dinar, ofwel 3,4 procent van het BNP.

ZAÏRE

VERDER UITSTEL NATIONALE CONFERENTIE. BLOEDBAD IN MBUJI-MAYI

Nadat de aanvankelijk voor 29 april 1991 geplande nationale conferentie voor hervorming van de grondwet was uitgesteld, werd verwacht dat de zitting van de commissie die de conferentie voorbereidde op 2 mei zou beginnen. Deze zitting werd echter ook op het laatste moment geannuleerd, klaarblijkelijk vanwege de woede van de oppositie over een bloedbad dat had plaatsgevonden in Mbuji-Mayi in Midden-Zaïre.

Aanvankelijk werd bericht dat tijdens gewelddadige demonstraties op 13, 14 en 15 april in Mbuji-Mayi, een stad met diamantmijnen. negen mensen waren gedood en 30 gewond (zie pag. 393/3-'91). Tussen 30 april en 2 mei bleek echter uit berichten, waarin mensenrechtenactivisten werden geciteerd, dat 42 mensen waren gedood en dat 28 andere door toedoen van veiligheidstroepen ernstige verwondingen hadden opgelopen.

Tijdens een demonstratie op 14 mei in de hoofdstad Kinshasa werden naar verluidt twee studenten van het opleidingscollege doodgeschoten en 15 andere gewond bij een botsing met veiligheidstroepen, van wie naar verluidt ook vijf man gewond waren geraakt.
De radiozender Voix du Zaïre meldde dat woedende studenten het hadden gemunt op de onderminister van onderwijs, Issalu Isangi, die ernstig werd toegetakeld. Issalu, die de bijnaam ,,Moeder Courage" had gekregen nadat zij tijdens campusrellen in mei 1990 veiligheidstroepen had getrotseerd die studenten wilden aanvallen, verbleef volgens berichten van 22 mei in een ziekenhuis te Johannesburg, terwijl haar toestand bevredigend werd genoemd.

UITSPRAAK IN PROCES ROND LUBUMBASHI-BLOEDBAD

Op 16 me: sprak het Hooggerechtshof in Kinshasa het vonnis uit over acht van degenen die verantwoordelijk werden geacht voor het bloedbad dat in mei 1990 door troepen was aangericht op de Universiteit van Lubumbashi (zie pag. 781/3 e.v.-'90).

Onder de acht bevond zich de voormalige gouverneur van de provincie Shaba, Koyagialo Ngbase te Geremgbo. die tot 15 jaar dwangarbeid werd veroordeeld. Twee voormalige studenten werden bij verstek veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.
Volgens officiële rapporten over deze affaire was één student gedood en waren 30 andere gewond nadat troepen, onder wie leden van de presidentiële garde, in de nacht van 11 op 12 mei 1990 de universiteit hadden aangevallen. Volgens onafhankelijke berichten, die werden ondersteund door bewijsmateriaal dat door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International was verzameld, zouden verscheidene tientallen studenten zijnvermoord.

(Vor.ber.pag. 392/3 e.v.-1991)

ZUID-AFRIKA

VERSLECHTERING VAN BETREKKINGEN TUSSEN REGERING EN ANC

Terwijl de zwarte woonsteden in toenemende mate geteisterd werden door moorden van verschillende facties en de sfeer in het algemeen steeds gewelddadiger werd (zie hieronder), vaardigde het Afrikaans Nationaal Congres (ANC)op 5 april 1991 een ultimatum uit waarin van de regering vóór 9 mei concrete stappen werden geëist om de vrede te herstellen. Het ultimatum werd onmiddellijk verworpen door president F. W. de Klerk.

In een open brief aan De Klerk en zijn kabinet dreigde de vice-voorzitter van het ANC, Nelson Mandela, de besprekingen over een grondwet na afschaffing van de apartheid af te breken, tenzij de regering instemde met (i) een wet nog tijdens de lopende parlementaire zitting welke het dragen van wapens in het openbaar moest verbieden; (ii) het ontslag van minister van orde en gezag Adriaan Vlok en van minister van defensie generaal Magnus Malan; (iii) het ontslag van leger- en politiefunctionarissen die verantwoordelijk waren voor geheime operaties; (iv) de openbare opheffing van alle anti-oproereenheden; (v) de schorsing van politiemensen die betrokken waren bij het doodschieten van zwarte demonstranten: (vi) de

sluiting van op grond van sekse gescheiden migrantenpensions; en (vii) de instelling van een onafhankelijke commissie die onderzoek moest instellen naar alle beschuldigingen inzake wangedrag van veiligheidstroepen.
In de brief liet het ANC weten dat het onvoorstelbaar was dat de autoriteiten niet in staat waren een einde te maken aan de factiegevechten, waarbij de afgelopen zeven maanden 1.200 mensen waren omgekomen. In de brief was te lezen dat de regering .,georganiseerde terreurdaden" oogluikend toestond ,,in de hoop dat die ertoe bijdragen het ANC te vernietigen of ernstig te verlammen". In de media werd gesuggereerd dat het werkelijke doel van de brief van het ANC de vereniging van zijn aanhangers in de kleurlingenwijken was en dat het ANC aldus de kritiek wilde ontzenuwen dat het meer waarde hechtte aan het doordrukken van de constitutionele onderhandelingen met de r-eger-ingdan aan de verdediging van zijn eigen mensen.
Zowel Vlok als Malan verklaarde in de vijf daarop volgende dagen bereid te zijn af te treden wanneer De Klerk hen daartoe zou oproepen. Op 8 april kondigde de Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP) aan het ultimatum te steunen. De dag daarna zou Mandela het ANC-standpunt afgezwakt hebben: tijdens een ontmoeting met diplomaten in Kaapstad zei hij dat de tijdslimiet verlengd zou kunnen worden wanneer de regering bereid zou zijn het probleem van de moorden in de kleurlingenwijken aan te pakken.

Op 18 april, kort voor het begin van zijn officiële bezoek aan een aantal Europese hoofdsteden, verklaarde De Klerk dat hij op 24 en 25 mei alle partijen uitnodigde deel te nemen aan een ,,vredestop" van politieke leiders met leiders van de gemeenschappen. kerken en de zakenwereld om het geweld in de kleurlingenwijken een halt toe te roepen. De ANC-leiding verwierp deze topontmoeting als een ,,propagandatruc", hoewel er eind april grote diplomatieke druk op de organisatie zou zijn uitgeoefend om deel te nemen aan de ,,vredestop".

Bij een eerder ultimatum, dat werd uitgevaardigd op 6 augustus 1990, had het ANC gedreigd de constitutionele besprekingen te staken, wanneer de regering niet vóór 30 april alle politieke gevangenen zou hebben vrijgelaten. Deze amnestie was vastgelegd in de ,Pretoria-notulen", waarin het ANC had beloofd de gewapende strijd op te schorten (zie pag. 740/1 e.v.-'90).

Toen dit ultimatum verstreken was verklaarde Mandela tijdens een massabijeenkomst in het stadhuis van Johannesburg dat de regering haar verplichtingen niet was nagekomen en hij beloofde ,,massaleacties" om de vrijlating van de overgebleven politieke gevangenen te verzekeren. Ook op 30 april verklaarde De Klerk tegenover het parlement dat hij sinds 1990 opdracht had gegeven **933** politieke gevangenen vrij te laten en dat zij die nog vastzaten binnen enkele dagen vrij zouden komen. Hij bekritiseerde het ANC omdat het pas op 25 april een lijst met de namen van andere politieke gevangeilen hadverstrekt.

NIEUWE GRONDWETSVOORSTELLEN VAN ANC

Op 12 april publiceerde het ANC een 32 pagina's tellend document. waarin de principes van de beweging ten aanzien van een grondwet na de afschaffing van de apartheid op papier waren gezet.

De voorstellen behelsden de instelling van een onafhankelijke rechterlijke macht en een ,,bill of rights" om de gelijkheid van alle Zuidafrikanen te garanderen. Het document sloot enigerlei parlementair veto voor minderheidsgroeperingen uit (hierop had de regering lange tijd aangedrongen), maar kwam de regering tegemoet door in te stemmen met een parlementair systeem op basis van twee kamers. Het lagerhuis zou gekozen worden krachtens een systeem van evenredige vertegenwoordiging op basis van regionale en nationale lijsten. Het hogerhuis zou een vertegenwoordiging op regionale basis behelsen, wat volgens ANC-functionarissen te combineren zou zijn met een systeem van vertegenwoordiging op basis van politieke partijen.
Naar verwachting zou ,,binnen enkele weken" een grondwetsontwerp van de regering gepubliceerd worden.

SANCTIEBESLUITEN. INTERNATIONALE DIPLOMATIE VAN DE KLERK. MANDELA IN LONDEN

Naar verluidt zou de secretaris-generaal van het Gemenebest, Chief Emeka Anyaoku, op 6 april gezegd hebben dat de beloften van de Zuidafrikaanse regering in concrete actie vertaald moesten worden alvorens de economische sancties tegen Zuid-Afrika konden worden opgeheven.

Een topontmoeting van leiders van de ,,frontlijnstaten" (Angola, Botswana, Mozambique, Namibië, Tanzania. Zambia en Zimbabwe), oorspronkelijk gepland op 13 en 14 april in Gaborone (Botswana),werd op 11 april zonder opgave van redenen voor onbepaalde tijd uitgesteld. Tijdens deze ontmoeting hadden de sancties ter sprake moeten komen.

Op 15 april besloten de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG),ondanks verzet van het Deense parlement, het grootste deel van de resterende sancties op te heffen (zie ook pag. 255/1-'91 voor de opheffing van het verbod op nieuwe investeringen in december 1990). De EG-maatregelen, die werden bekritiseerd door het ANC, maakten de weg vrij voor hervatting van de export van ijzer, staal en de krugerrand. Het EG-verbod op de in- en uitvoer van wapens, militaire samenwerking en sportactiviteiten bleef van kracht.

Een functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zou op 16 april gezegd hebben dat de Amerikaanse sancties van kracht zouden blijven zolang Zuid-Afrika niet voldaan zou hebben aan de laatste twee van de vijf voorwaarden die door het Amerikaanse Congres gesteld waren.

Aan drie voorwaarden - de opheffing van de bepalingen ten aanzien van de staat van beleg, de legalisering van verboden oppositiepartijen en onderhandelingen met representatieve politieke groeperingen - was reeds voldaan. Nu restte de vrijlating van alle politieke gevangenen er, de opheffing van de Group Areas Act en de Population Registration Act, die nog tijdens de lopende parlementszitting haar beslag zou krijgen (zie pag. 254/1-'91).

Een week later bracht De Klerk een bezoek aan Europa. Tijdens deze diplomatieke missie trachtte hij buitenlandse investeerders en politielte steun te winnen. Op 22 april, de eerste dag van zijn tweedaagse bezoek aan Groot-Brittannië, had De Klerk een ontmoeting met de Britse premier John Major. Major zou op zijn pleidooi voor Britse investeringen geantwoord hebben dat De Klerks inspanningen om de rassenpolitiek af te schaffen zouden moeten worden beloond met een opheffing van de sancties.

Tijdens zijn rondreis, waarbij ook Denemarken en Ierland werden aangedaan alvorens hij op 26 april naar Londen terugkeerde voor verdere besprekingen met vooraanstaande zakenmensen onderweg naar Johannesburg, benadrukte De Klerk dat buitenlandse investeringen nodig waren om zijn politieke hervormingen te steunen.
Tijdens zijn ontmoetingen met Britse zakenlieden en bankiers benadrukte hij dat Zuid-Afrika een stabiel groeipercentage van 6 procent nodig had om het tempo van de bevolkingsgroei bij te houden. Hij bevestigde dat Major voor een tegenbezoek was uitgenodigd en dat de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, op korte termijn Zuid-Afrika zou bezoeken.

Op 24 april, de dag dat De Klerk naar Denemarken vertrok, arriveerde Mandela in Londen.

Tijdens zijn eerste ontmoeting met Major drong Mandela er tevergeefs bij de Britse premier op aan de sancties te handhaven en drukte hij zijn ongenoegen uit over het voorgenomen bezoek van Hurd. Major riep hem op de besprekingen met de Zuidafrikaanse regering niet te staken (zie boven), maar tijdens een persconferentie herhaalde Mandela dat deze onderhandelingen op 9 mei zouden worden stopgezet, tenzij De Klerk in actie zou komen om een einde te maken aan het geweld in de kleurlingenwijken.

Mandela had tijdens de jaarvergadering van het Internationale Persinstituut in Tokio op 22 april redacteuren en uitgevers opgeroepen de continuering van de sancties te steunen. Voorts stelde hij ,,elementen van het veiligheidsapparaat van de regering" aansprakelijk voor het geweld in de kleurlingenwijken.

VERSLECHTERING VAN DE BETREKKINGEN TUSSEN ANC EN INKATHA \FR-ZOENING VAN ANC EN PAC

In april 1991 braken in verschillende kleurlingenwijken herhaaldelijk gewelddadigheden en moordpartijen uit. In het weekeinde van 27 en 28 april zouden in de Johannesburgse buitenwijken Soweto en Alexandra mogelijk 60 mensen om het leven zijn gekomen, toen ANC-aanhangers slaags raakten met aanhangers van de voornamelijk uit Zoeloes bestaande Inkatha Vrijheidspartij van Chief Gatsha Buthelezi. De aanhoudende gevechten tussen de twee groeperingen torpedeerden het uit vijf punten bestaande plan ter beëindiging van het geweld, waarover op 30 maart tijdens een ontmoeting van Buthelezi en Mandela overeenstemming was bereikt (zie pag. 398/1-'91).

Op 8 april werd bekendgemaakt dat de vredesbesprekingen tussen het ANC en Inkatha, die het weekeinde daarvoor hadden moeten plaatsvinden, waren afgelast op grond van het 9 mei-ultimatum van het ANC aan De Klerk. Buthelezi zou boos zijn omdat het ANC Inkatha ervan beschuldigde met veiligheidstroepen te hebben samengespannen bij het doden van ANC-aanhangers. Hij beschuldigde het ANC ervan het land op de rand van een burgeroorlog te brengen en het onderhandelingsproces te willen verijdelen, om zo de weg te bereiden voor een poging tot machtsovername.

Op 13 april werd bekendgemaakt dat het ANC in de kleurlingenwijken zelfverdedigingseenheden oprichtte. Een woordvoerder van de Zuidafrikaanse politie zou dezelfde dag verklaard hebben dat de vorming van ,,privélegershét recept voor een burgeroorlog" was. Op 17 april werd bekendgemaakt dat Umkhonto we Sizwe, de gewapende vleugel van het ANC, adviseerde bij de verdedigingstactiek van de gemeenschap.
In het weekeinde van 13 en 14 april, toen naar schatting 500 gewapende Inkatha-aanhangers een arbeiderspension in de buurt van het huis van Mandela in Soweto aanvielen, riepen ANC-functionarissen de politie te hulp. Bij gevechten op dezelfde plaats vielen op 14 april 4 doden en raakten ongeveer 40 mensengewond.

Op 29 april waarschuwde De Klerk het parlement dat de aanhoudende slachtingen konden leiden tot een burgeroorlog. Dezelfde dag riep hij Mandela en Buthelezi op samen met hem nieuwe besprekingen te voeren over de manier waarop de vrede kon worden hersteld.

Geen van beide leiders reageerde onmiddellijk op de oproep van De Klerk De betrekkingen tussen hen waren dat dag daar ook sterk verslechterd Volgens riet ANC was Inkatha van plan ANC-leiders te vermoorden en Buthelezi verklaarde dat hij gewaarschuwd was dat er een ANC-komplot bestond om zijn twee kinderen te ontvoeren en te doden.

ANC verzoent zich met PAC

In tegenstelling tot de groeiende vijandigheid van het ANC jegens Inkatha leek er nieuwe toenadering te ontstaan tussen het ANC en het Pan-Afrikaans Congres (PAC), dat in 1958 was ontstaan als een afsplitsing van het ANC. Mandela stond aan het hoofd van een ANC-delegatie die op 15 en 16 april in de Zimbabwaanse hoofdstad Harare een ontmoeting met de PAC-leiding had om een ,,patriottisch front" tegen de apartheid te vormen. Later prezen Mandela en PAC-voorzitter Clarence Makwetu de ontmoeting als een ,,buitengewoon succes". Zij riepen andere organisaties op zich aan te sluiten bij hun ,,patriottisch front", dat tijdens een conferentie in Kaapstad in augustus zou worden opgericht.

Het ANC kreeg ook steun van het Congres van Zuidafrikaanse Vakbonden (COSATU). COSATU kondigde op 29 april aan te overwegen een algemene staking uit te roepen, wanneer de regering geen effectieve maatregelen zou treffen om het geweld te beeindigen. De vakbeweging liet voorts weten volledig achter het 9 mei-ultimatum van het ANC te staan en riep haar leden op zichzelf te bewapenen en ,,opgedisciplineerde en ordelijke wijze" zelfverdedigingseenheden te vormen.

VERDERE TEGENSLAGEN VOOR VREDE IN WOONSTEDEN

Een voor alle partijen toegankelijke conferentie die president F.W. de Klerk voor 24 en 25 mei 1991 hadgepland, bedoeld om een eind te maken aan het toenemende geweld in de zwarte woonsteden, werd het slachtoffer van de steeds slechter wordende betrekkingen tussen de regering en het Afrikaanse Nationale Congres (ANC), dat uiteindelijk besloot te conferentie te boycotten.
Aan de ,,vredestop" namen derhalve alleen de belangrijkste tegenstander van het ANC, de Inkatha Vrijheidspartij, en enkele vertegenwoordigers van verschillende minderheidsgroeperingen deel. Het ANC, het Pan-Afrikaanse Congres (PAC), de Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP), de Azanian People's Organization (AZAPO), het Congres van Zuidafrikaanse Vakbonden (COSATU) en de kerken lieten verstek gaan, evenals de belangrijkste blanke oppositiepartij de Conservatieve Partij De kleine, neo-fascistische Afrikaner Weerstandsbeweging onder leiding van Eugene Terreblanche gaf echter wel acte de présence

Op 2 mei verklaarde president De Klerk (die op 18 april een conferentie van alle partijen had aangekondigd, zie pag. 549/1-'91) in het parlement dat hij van plan was de conferentie te laten doorgaan, met of zonder het ANC dat 9 mei als tijdslimiet had gesteld voor inwilliging van zijn eisen.
Daaronder viel een verbod op het dragen van de traditionele wapens. Inkatha-aanhangers zouden deze hebben gebruikt tijdens gevechten in de woonsteden, waarbij sinds januari 900 doden waren gevallen en sinds september 1984 naar schatting 10.000 doden.
Tegelijkertijd deed De Klerk een aantal concessies, klaarblijkelijk om het ANC gunstig te stemmen. Een van de concessies was een ingrijpende wijziging van de Internal Security Act, zodat mensen niet langer zonder proces konden worden vastgehouden. Dit was eerder vastgelegd in de Pretoria-notulen, die in augustus 1990 door de regering en het ANC waren opgesteld (zie pag. 740/1 e.v.-'90). De concessies behelsden verder een voorstel om tijdens een overgangsperiode, terwijl over een nieuwe grondwet werd onderhandeld, kabinetszetels aan zwarten aan te bieden; de benoeming van een neutrale voorzitter voor de constitutionele conferentie; en de benoeming van een onafhankelijke rechter of jurist voor het onderzoek naar gewelddadige incidenten.
Na een discreet initiatief van dominee Frank Chikane, secretaris-generaal van de Zuidafrikaanse Raad van Kerken, was het ANC op 11 mei naar verluidt bereid zijn ultimatum van 9 mei een week op te schorten. Hiermee wilde het ANC de regering klaarblijkelijk meer tijd gunnen om Inkatha-leider Chief Mangosuthu Buthelezi ertoe te bewegen zijn volgelingen te ontwapenen. Op 9 mei had De Klerk naar verluidt verklaard dat het dragen van speren en andere uitrusting, die volgens Chief Buthelezi slechts een ,,culturele" functie hadden. zou blijven toegestaan mits zij niet ,,misbruikt" zouden worden. Het ANC had geëist dat het dragen van wapens verboden zou worden en daarom was het niet te spreken over het verzuim van De Klerk een dergelijk verbod uit te vaardigen. Op 10 mei had de regering een lijst uitgegeven met verboden wapens waarop blijkbaar niet de speer was vermeld en bovendien een duidelijke uitzondering werd gemaakt voor ,,ceremoniëlestrijdbijlen".
Op 13 mei gaf het Congres van Traditionele Leiders van Zuid-Afrika een verklaring uit, waarin het de argumenten die aangevoerd waren ter verdediging van het dragen van traditionele wapens verwierp. Daarnaast werd in de verklaring gesteld dat het dragen van bijlen, speren, assagaaien en schilden tijdens bijeenkomsten en in stedelijke gebieden een ,,flagrante vertekening van de gewoonten en tradities van onze mensen" vormde.
De volgende dag gaf Inkatha een verklaring

ANC-woordvoerder Pallo Jordan (1.)in gezelschap van Chris Hani, de stafchef van de militaire vleugel van het ANC.

uit waarin werd beweerd dat de oproep van het ANC om de traditionele wapens te verbieden slechts een poging was om de aandacht af te leiden van ,,deechte vraagstukken die aan het geweld ten grondslag liggen". Inkatha beweerde dat slechts enkelen die tijdens de gewelddadigheden waren omgekomen. waren gedood door traditionele wapens, maar dat 75 procent van de doden het gevolg waren van kogels en 20 procent van het slaan met wapens die niet tot de categorie traditionele wapens konden worden gerekend. De overige 5 procent was veroorzaakt door verschillende wapens enmethoden, waaronder verbranding.

In berichten die in de loop van mei verschenen, werd volgehouden dat de veiligheidstroepen een oogje toeknepen wat betreft de activiteiten van de Zoeloe-bendes in de woonsteden. Ze zouden naar verluidt hun ingrijpen uitstellen totdat plaatselijke bewoners de Zoeloe-aanvallen hadden vergolden. Als voorwaarde voor een bespreking met De Klerk op 8 mei had Nelson Mandela, vice-voorzitter van het ANC, gesteld dat de regering een verbod op het dragen van alle ,,gevaarlijke" wapens moest uitvaardigen, iets moest ondernemen om de pensions voor alleenstaande mannen in de woonsteden geleidelijk op te heffen en een halt moest toeroepen aan het gebruik van ,.onacceptabele" middelen door de politie bij het in toom houden van een menigte - met name het gebruik van scherpe munitie.

Opschortingvan constitutionele besprekingen

Op 16 mei waarschuwde Mandela in een toespraak dat het ANC verdere besprekingen met de regering over een post-apartheid-grondwet zou weigeren, tenzij alle wapens werden verboden. Aan de vooravond van een bijeenkomst van het nationale uitvoerende comité van het ANC, waarop het niet inwilligen door de regering van het ANC-ultimatum zou worden besproken, verklaarde Mandela dat het geweld ook in blanke woonwijken de kop op kon steken wanneer de mensen zich eenmaal realiseerden dat ,,de regering met een zwarte organisatie samenwerkt, die onze mensen vermoordt".
Op 18 mei kondigde het ANC aan dat het niet zou deelnemen aan verdere constitutionele besprekingen met de regering ,,of aan een of andere congres van alle partijen om te praten over het mechanisme voor het opstellen van een nieuwe democratische grondwet". Het ANC benadrukte nogmaals niet bereid te zijn deel te nemen aan De Klerks ,,eenzijdig bijeengeroepen" conferentie over geweld, die op 24 en 25 mei in Pretoria zou worden gehouden.

Twee dagen later vloog De Klerk van Kaapstad naar Ulundi. de hoofdstad van het thuisland KwaZulu, voor een ontmoeting met Buthelezi en diens neef, de Inkatha-gezinde koning Goodwill Zwelithini, in een poging om de Zoeloe-leiders tot enige vorm van concessie over te halen in de kwestie van de wapens. Na de bijeenkomst werd bekendgemaakt dat de Zoeloes hadden ingestemd met beperkingen op het dragen van wapens in onrustige gebieden. De bekendmaking werd overal in de media toegejuicht als zijnde een doorbraak, maar de reikwijdte van de beperkingen werd niet nader toegelicht,

In een televisie-interview de volgende dag - 21 mei - verklaarde Pallo Jordan, de belangrijkste woordvoerder van het ANC. dat een hervatting van de besprekingen met de regering ,,mogelijk" was wanneer een ,,neutrale partij" zoals een groep religieuze leiders een conferentie zou organiseren.
In zijn toespraak voor de ,,v edestop" op 24 mei nam De Klerk de boycot van het ANC onder vuur. terwijl Buthelezi tijdens zijn toespraak ten stelligste ontkende dat Inkatha een beleid van geweld voerde. De conferentie zou erop gericht moeten zijn het ANC bij het vredesproces betrokken te houden, zo meende hij.

Lot van politieke gevangenen

Gedurende de hele maand mei hing het lot van meer dat 100 gevangenen die sinds 1 mei in hongerstaking waren, als een donkere wolk boven de in toenemende mate gespannen politieke situatie. Naar verluidt was de gezondheidstoestand van enkele hongerstakers op 31 mei zorgwekkend.

Volgens de voorwaarden van de Pretoria-notulen zouden alle politieke gevangenen voor 30 april worden vrijgelaten. Deze datum was echter verstreken en nog steeds zaten volgens de groepering Advocaten voor de Mensenrechten meer dan 1.000 mensen die aanspraak maakten op de status van politiek gevangene vast. Op 30 april had De Klerk ten overstaan van het parlement verklaard dat de politieke gevangenen die nog vastzaten binnen enkele dagen zouden worden vrijgelaten. Hij hekelde het ANC, dat niet in staat zou zijn gebleken voor 25 april een lijst te produceren met daarop de namen van de personen die volgens het ANC politieke gevangenen waren (zie hierboven). Op 31 mei had De Klerk gezegd dat hij ervan overtuigd was dat alle gevangenen die als politieke gevangenen te boek stonden waren vrijgelaten, maar dat funcionarissen nog steeds bezig waren met het onderzoeken van de petities. Op 21 mei namen alle ANC-leiders een vasten van 24 uur in acht uit solidariteit met de gevangenen.

Geweld in woonsteden

Terwijl zich in veel woonsteden bijna dagelijks gruweldaden voordeden, waarschuwde een lid van het centrale comité van de Inkatha Vrijheidspartij, Musa Myeni, op 5 mei dat de partij in het woonoord Soweto, aan de rand van Johannesburg, 100.000 gewapende mannen zou inzetten en 250.000 op nationaal niveau, tenzij het ANC zijn geweld binnen zeven dagen staakte. Twee dagen eerder was Myeni ongedeerd ontkomen toen iemand een handgranaat in zijn huis in Soweto gooide.

Myeni's waarschuwing kwam drie weken nadat het ANC volgens berichten overgegaan was tot de vorming van ,,zelfverdedigingseenheden" in de woonsteden. In de week voorafgaand aan de waarschuwing waren naar verluidt meer dan 120 mensen gedood tijdens gevechten in de woonsteden.
De dag na Myeni's waarschuwing distantieerde Buthelezi zich ervan in een verklaring. waarin hij ontkende dat was besloten om strijders in te zetten. ,,In tegenstelling tot het ANC beschikken wij niet over een kader dat opgeleid is in de kunst van het oorlogvoeren", verklaarde hij.

Onder de slachtoffers van het toenemende geweld bevonden zich ook twee neven van Mandela die op 3 mei waren doodgeschoten in hun huis te Soweto. Een van de opmerkelijkste incidenten deed zich voor op 1 mei toen zes mensen werden doodgeschoten terwijl ze op een taxi stonden te wachten in het w-uonoord Vos-

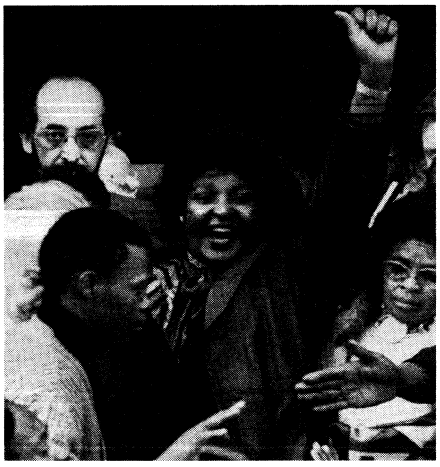

Winnie Mandela verlaat het gerechtsgebouw na haar veroordeling tot zes jaar gevangenisstraf op 14 mei.

loorus ten zuiden van Johannesburg. Naar verluidt zouden diezelfde dag bij andere incidenten nog eens negen mensen zijn gedood. Volgens berichten zouden op 12 mei ten minste 27 mensen op beestachtige wijze zijn vermoord in een kraakpand in Swaniesville in de buurt van Johannesburg, waar zij werden aangevallen door naar verluidt zo'n 1.000 met speren bewapende Zoeloes afkomstig van een nabijgelegen pension. Volgens de politie waren op 9 mei tijdens een vuurgevecht in het woonoord Tembisa, waarbij ANC- en Inkatha-aanhangers en politiemannen betrokken waren, tenminste zes mensen om het leven gekomen.
Op 15 mei werd bericht dat bij het geweld die maand tot dan toe 201 mensen waren gestorven. Aan het eind van de maand was dit cijfer gestegen tot .,ongeveer 300".
Op 17 mei vond in het centrum van Johannesburg een serie onverklaarbare en naar het scheen willekeurige bomexplosies plaats, waarbij 12 mensen, zowel zwarten als blanken, gewond raakten. De politie vond een aantal kleefmijnen die direct onschadelijk werden gemaakt.

Op 26 mei deed koning Goodwill Zwelithini een scherpe aanval op Mandela en het ANC tijdens een massabijeenkomst in een sportstadion in Soweto van zo'n 40.000 Inkatha-aanhangers die gewapend waren met traditionele wapens. De koning eiste een verontschuldiging van het ANC, omdat de aanhangers van het ANC naar zijn zeggen de Zoeloes hadden beledigd.

In een vurige toespraak tijdens de ,,vredestop" op 24 mei had de koning het ANC gewaarschuwd voor verbale aanvallen op zijn volk, die hij betitelde als ,,moordlustig gepraat". Hij verklaarde tevens niet te zullen instemmen met de eis om het dragen van traditionele wapens op te geven.

VEROORDELING VAN WINNIE MANDELA

Het proces tegen de vrouw van de vicevoorzitter van het ANC dat op 4 februari voor het Rand Hooggerechtshof was begonnen (zie pag 396/3-'91), bereikte op 14 mei zijn climax toen rechter Stegmann Winnie Mandela veroordeelde tot zes jaar gevangenisstraf De vorige dag was zij schuldig bevonden aan samenzwering tot ontvoering en aan medeplichtigheid door aansporing tot mishandeling

De strenge straf zorgde voor verwondering en in een verklaring van het ANC werd gesproken van ,,verbijstering". Nelson Mandela die zelf niet in de rechtszaal aanwezig was reageerde onmiddellijk door te verklaren dat zijn vrouw geen enkele misdaad had begaan. Hij voegde daaraan toe dat het vonnis geen invloed zou hebben op zijn ondeïhandelingen met De Klerk over de toekomst van Zuid-Afrika. Winnie Mandela en Xoliswa Falati die eveneens tot zes jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, werden beiden op borgtocht vrijgelaten in afwachting van hun aanvraag voor toestemming om in beroep te gaan.

Haar chauffeur John Morgan kreeg één jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en zou naar verwachting ook in beroep gaan. In een commentaar op de straf verklaarde rechter Stegmann dat Winnie Mandela's leidende positie in combinatie met haar gebrek aan berouw haar schuld had vergroot. Buiten het gerechtshof verklaarde Winnie Mandela tegen haar aanhangers dat de media haar schuldig bevonden hadden.

De zaak was aangespannen na de ontvoeringen van vier jongeren uit een methodistische pastorie in Soweto in 1988. De jongeren werden gevangen gehouden in het huis van de Mandela's, waar zij op wrede wijze werden mishandeld. Het lichaam van een van de vier, ,,Stompie" Moeketsie Seipei, werd vervolgens aangetroffen op een vuilstortplaats. Een van Winnie Mandela's lijfwachten werd wegens de moord op ,,Stompie" ter dood veroordeeld (zie pag. 396/3-'91).

Het proces tegen Winnie Mandela was gekenmerkt door uitgebreide belangstelling van de media en het publiek en werd algemeen gezien als de oorzaak van de ineenstorting van haar persoonlijke populariteit onder ANC-aanhangers. De activiteiten van Winnie Mandela's lijfwacht in Soweto, bijgenaamd de ,,Mandela United Football Club"", werd in de media breed uitgemeten. De lijfwacht zou in het woonoord een terreurbewind hebben uitgeoefend, hetgeen zij oogluikend had toegelaten. Haar aanmatigende persoonlijke stijl had klaarblijkelijk een algemene vijandigheid jegens haar opgeroepen, die in de loop van het proces aan het licht kwam. Dit gebeurde met name toen bekend werd dat er sprake was geweest van een schaamteloze intimidatie van getuigen. Vier medebeklaagden gingen er na betaling van de borgsom vandoor, een getuige a charge verdween en andere klagers besloten alleen te getuigen nadat was overeen gekomen dat ze bescherming zouden krijgen.

Twee weken voor beëindiging van haar proces ondervond Winnie Mandela wat volgens commentatoren een belangrijke politieke tegenslag was, toen zij een zware nederlaag leed bij de verkiezingen voor het nationale voorzitterschap van de vrouwenliga van het ANC. Eerder was verwacht dat zij deze verkiezingen on betwist zou winnen. Deze positie zou had haar zonder meer gekwalificeerd hebben voor toelating tot het nationale uitvoerende comité van het ANC.

Op 30 mei werd bericht dat twee van de bij het proces vermiste getuigen ontvoerd waren en naar Zambia waren gesmokkeld, waar één van hen, Gabriel Pelo Mekgwe, werd vastgehouden door ANC-activisten en de andere, Katiza Cebekhulu, in de gevangenis zat

GEWAPENDE OVERVAL DOOR BLANKE BOEREN

Zo'n 300 blanke boeren, aangesloten bij de neo-fascistische Afrikaner Weerstandsbeweging van Eugene Terreblanche, werden op 11 mei onder vuur genomen door politieagenten die zwarte krakers beschermden tegen een aanval van de boeren op een nederzetting in de buurt van Ventersdorp, 120 km tenwesten van Johannesburg. Vier boeren raakten gewond.

Dit was de eerste keer sinds bijna 70 jaar dat politieagenten in Zuid-Afrika op een blanke menigte hadden geschoten. De rust werd hersteld toen minister van wet en orde Adriaari Vlok per helikopter arriveerde om met de boeren te onderhandelen. Het incident werd gezien als teken van toenemende ongerustheid van de blanken over de plannen van de regering om stukken land terug te geven aan de zwarten. De voorstellen hiervoor zouden in juni en juli in het parlement worden besproken.

(Vor.ber.pag. 394/1 e.v.-1991)

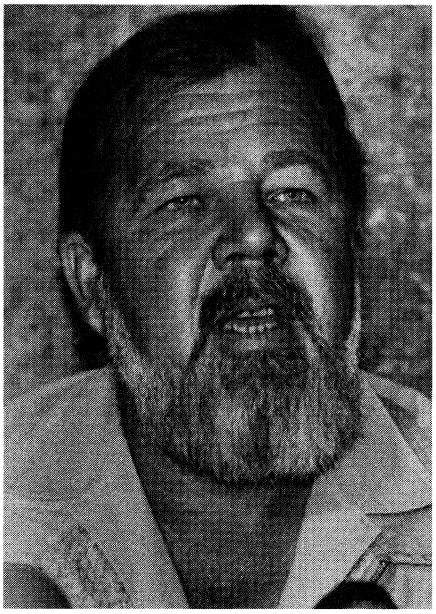

AWB-leider Eugene Terreblanche

ALGEMEEN

VREDESPROCES MIDDEN-OOSTEN. VIER REIZEN VAN BAKER

De uitspraak van de Amerikaanse president George Bush op 6 maart 1991 dat de Golfoorlog aan Israël en de Arabische staten een ,,venster op een geschikte gelegenheid" had geboden om vorderingen te maken in de richting van een veelomvattende vredesregeling, bleek eind mei al te optimistisch. Drie maanden van intensieve diplomatieke activiteiten om een doorbraak te bewerkstelligen leverden geen tastbaar resultaat op.

De vier reizen die de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker in de maanden maart, april en mei naar de regio maakte, bevestigden slechts dat de twee belangrijkste tegenstanders in de regio, Israël en Syrië, ervoor terugdeinsden enigerlei zinvolle concessies te doen. Ook de pogingen van de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnich om Baker te helpen bij het totstandbrengen van een regionale vredesconferentie faalden.

Chronologie van de diplomatie na de Golfoorlog (maart-mei 1991)

2 maart. De Veiligheidsraad van de VN neemt resolutie 686 aan over een staakt-het-vuren in de Golfoorlog (pag. 332/3 e.v.-'91).
6 maart. In een toespraak tot het Amerikaanse Congres zegt Bush dat hij de regeling van het Arabisch-Israëlische conflict beschouwt als een van de topprioriteiten van zijn regeringsperiode.
7 maart. Baker arriveert in Saoedi-Arabië aan het begin van zijn eerste rondreis door het Midden-Oosten na de Golfoorlog.
9 maart. Baker bezoekt Koeweit voor gesprekken met kroonprins sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah.
10 maart. Baker keert terug naar Saoedi-Arabie en ontmoet daar de ministers van buitenlandse zaken van de zes GCC-staten (Samenwerkingsraad voor de Golf), Egypte en Syrie. Er wordt overeenstemming bereikt over een Amerikaans plan voor collectieve veiligheid in de regio.
11 maart. Baker bezoekt Egypte voor gesprekken met president Hosni Mubarak.
11-12 maart. Baker maakt zijn eerste reis naar Israël sinds zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken. Hij ontmoet de Israëlische premier Yitzhak Shamir en een tien leden tellende Palestijnse delegatie die onder leiding staat van Faisal al-Husseini. Baker stelt een geleidelijke benadering voor om vrede in de regio te brengen en doet een beroep op Israëliers en Arabieren ,,vertrouwenwekkende" maatregelen te initiëren.
13-14 maart. Baker bezoekt Syrië voor gesprekken met president Hafez Assad.
25 maart. Voorzitter Yasser Arafat van de PLO maakt een nieuw vredesinitiatief bekend. bedoeld om de geloofwaardigheid van de PLO in het Westen na de Golfoorlog te herstellen (zie pag. 402/1-'91).

8-10 april. Baker bezoekt Israël aan het begin van zijn tweede rondreis door het Midden-Oosten; de discussies gaan met name over het concept van een ,.regionale conferentie". Hij krijgt de toezegging dat Israël een ,,beperkte" conferentie zal bijwonen (d.w.z.een ,,ceremoniële" openingszitting gevolgd door directe ,,dubbelsporige" onderhandelingen tussen Israël en de Arabische staten enerzijds en Israëliërs en Palestijnen anderzijds). Baker heeft een nieuwe ontmoeting met een delegatie van Palestijnen onder leiding van Husseini. Op de dag dat Baker in Israël arriveert. kondigt het Israelische ministerie van defensie de vrijlating aan van 1.300 Palestijnen die werden vastgehouden in verband met de intifada. De waarde van deze aankondiging als ,.vertrouwenwekkende" maatregelen wordt ernstig ondermijnd door verklaringen van de minister van huisvesting, de havik Ariel Sharon, die tijdens het bezoek van Baker een uitbreiding van de joodse nederzettingen in de bezette gebiedenbelooft (zie pag. 482/3 e.v.-'91).
10 april. Baker bezoekt Egypte voor gesprekken met Mubarak.
11 april. In Cairo voeren Baker en de Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Faisal, gesprekken. Zij bespreken mogelijke Palestijnse alternatieven voor de PLO-vertegenwoordiging op een conferentie.
11-12 april. Baker brengt een bezoek aan Syrië voor gesprekken met president Assad. Syrie volhardt in zijn verzet tegen een ,,regionale conferentie" en dringt aan op een volwaardige internationale conferentie waarbij ook de VN aanwezig zijn.
12 april. Baker ontmoet de Jordaanse minister van buitenlandse zaken, Taher al-Masri, in Genève. Dit is de eerste ontmoeting op hoog niveau tussen de twee landen sedert het einde van de Golfoorlog. Masri zegt dat Jordanie zal deelnemen aan een conferentie gebaseerd op de VN-Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 (zie pag. 701-1973).
17 april. De ministers van buitenlandse zaken van de EG laten Baker na hun vergadering van 15-16 april in Luxemburg weten dat zij willen dat Europa deelneemt aan een vredesconferentie over het Midden-Oosten.
18-19 april. Tijdens zijn derde bezoek aan Jeruzalem in zeven weken kan Baker Shamir er niet toe bewegen diens standpunt over een vredesconferentie te veranderen.
21 april. Baker bezoekt Saoedi-Arabië en krijgt van prins Saoed al-Faisal te horen dat de Saoedi's niet zullen deelnemen aan een .,regionale conferentie".
22 april. Baker bezoekt Koeweit-Stad.
23-24 april. Bakers poging om Assad er tijdens gesprekken in Damascus toe te bewegen een gematigder standpunt in te nemen mislukt.
25 april. Baker heeft een ontmoeting met Bessmertnich in de Sowjetrussische stad Kislowodsk. Bessmertnich maakt bekend dat de Sowjet-Unie bereid is met de VS als co-sponsor voor een vredesconferentie op te treden.
26 april. Baker keert terug naar Jeruzalem voor gesprekken met Israeiische leiders, maar hij moet zijn bezoek voortijdig beëindigen wegens de dood van zijn moeder. De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Margaret Tutwiler. geeft uiting aan Bakers misnoegen over Israëls weigering een compromis te sluiten.

8-9 mei. Bessmertnich brengt een bezoek aan Syrië voor gesprekken met Assad aan het begin van een rondreis door de regio bedoeld om de vredespogingen in het Midden-Oosten te bevorderen.
9-10 mei. Bessmertnich brengt een bezoek aan Jordanie waar hij een ontmoeting heeft met koning Hoessein en minister van buitenlandse zaken Masri. Na zijn bijeenkomst met de koning zegt Bessmertnich dat hij geen vredesconferentie kan ,,voorzien, bedenken of aanvaarden" zolang Israël nederzettingen blijft bouwen in de bezette gebieden.
10 mei. Bessmertnich komt aan in Israël. Hij is hiermee de hoogste Sowjet-functionaris die een bezoek aan het land brengt sinds de verbreking van de diplomatieke betrekkingen in 1967 (zie pag. 395/3-'67). Bessmertnich voert gesprekken met premier Shamir en minister van buitenlandse zaken David Levi.
11 mei. Bessmertnich arriveert in Egypte en voert gesprekken met Mubarak.
11 mei. In een verklaring, uitgegeven in Luxemburg, bieden de zes GCC-landen aan een waarnemer te sturen naar een regionale

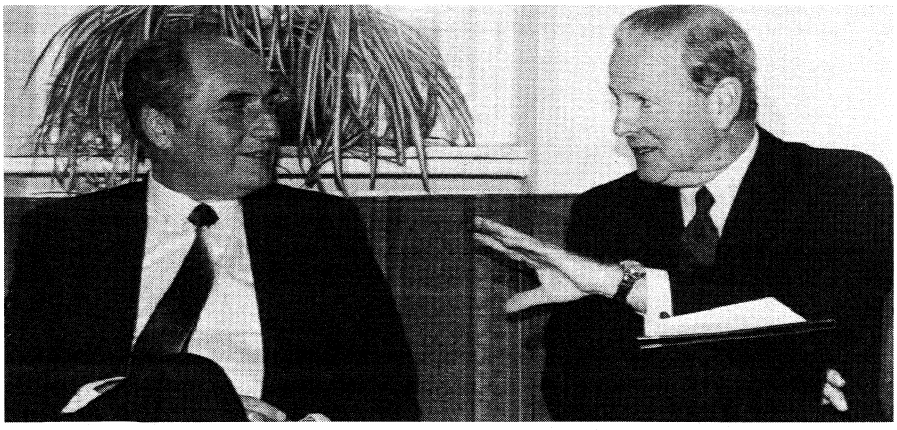

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker (r.),in gesprek met de Palestijnse leider Faisal al-Husseini op 9 april in West-Jeruzalem.

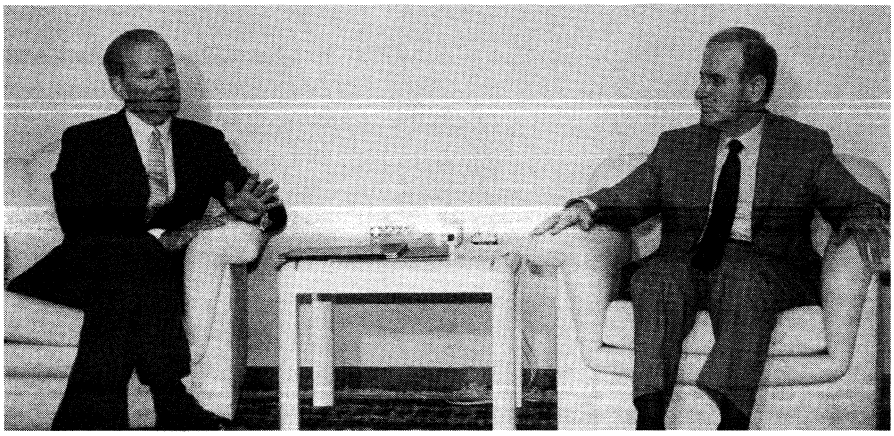

Minister Baker werd op 23 april in Damascus ontvangen door de Syrische president Hafez Assad (r.)

vredesconferentie. Daarmee komen ze gedeeltelijk tegemoet aan een Israëlische eis dat alle Arabische landen een rol in het vredesproces moeten spelen (de waarnemersstatus is bedoeld om de Golfstaten te onderscheiden van de Arabische ,,frontlijnstaten" die grenzen aan Israël en die ieder een volledige zetel aan de conferentietafel zouden krijgen).

11-12 mei. Baker begint aan een nieuwe reis naar het Midden-Oosten, zijn vierde sedert het einde van de Golfoorlog. In Syrië voert hij gesprekken met Assad, die zijn eis herhaalt dat de VN een .,belangrijke" rol in een vredesconferentie moeten spelen en dat de conferentie periodiek bijeen moet komen.
12 mei. Baker en Bessmertnich ontmoeten elkaar tijdens een werkdiner in Cairo in wat de Financial *Times* omschrijft als een ,,tot mislukken gedoemde poging het vredesproces .aan te trappen"'.
13 mei. Baker, Bessmertnich en Mubarak voeren besprekingen in Cairo. In een interview met journalisten na afloop zegt Bessmertnich dat het vredesproces .,tot een betrekkelijke stilstand" was gekomen, maar hij voegt eraan toe dat de mogelijkheden voor een conferentie ,,groeiendezijn". Baker wijst op de .,belangrijke" geschilpunten tussen Syrië en Israël, met name de kwestie van VN-betrokkenheid bij een conferentie, en hij herhaalt dat naar zijn mening ,.niemand dwingend vrede kan opleggen aan de partijen".
13 mei. Bessmertnich bezoekt Saoedi-Arabië en voor de tweede keer Syrië.
14 mei. Bessmertnich reist naar Genève waar hij gesprekken voert met Yasser Arafat. Volgens het Sowjet-persbureau *Tass* bespreken de twee ,,het probleem van de bevordering van de uitwisseling van standpunten over de Palestijnse kwestie"
14 mei. Baker voert in Jordanië besprekingen met koning Hoessein en reist vervolgens over land naar Oost-Jeruzalem waar hij een ontmoeting heeft met een driekoppige Palestijnse delegatie die onder leiding staat van Husseini. Na de bijeenkomst zegt Husseini dat hij ,,niet meer of minder optimistisch" is.
15 mei. Na een vijfdaagse vergadering in Tunis vraagt Arafats Fatah-organisatie om een vergadering van Egypte, Syrië, Jordanie, Libanon en de PLO om de ontwikkelingen van dat moment in het Midden-Oosten te bespreken.
15-16 mei. Baker voert gesprekken met Shamir en andere Israëlische leiders in Jeruzalem. In een voor zijn vertrek uit Israël uitgegeven verklaring, bevestigt Baker dat twee kwesties onopgelost blijven: de rol van de VN op een conferentie en of de conferentie meer dan één zitting zal houden. Later bleek dat ook de kwestie van de Palestijnse vertegenwoordiging nog niet was geregeld.

(Vor.ber.pag. 400/2 e.v. en 487/3-1991)

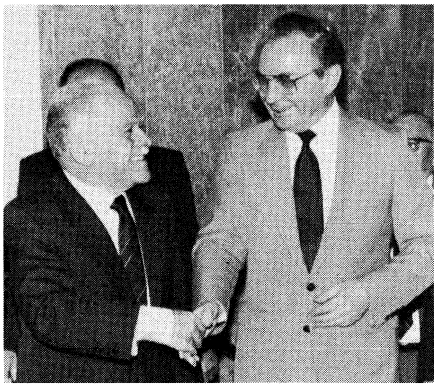

Op 10 mei werd de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Aleksandr Bessmertnych (r.), in Jeruzalem begroet door de Israëlische premier Yitzhak Shamir.

BAHREIN

RAPPORT OVER MENSENRECHTEN

In een op 9 mei 1991 verschenen rapport drong de mensenrechtenorganisatie Amnesty International er bij de regering van Bahrein op aan een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen dat honderden dissidenten willekeurig waren gearresteerd, werden vastgehouden, oneerlijke processen kregen en werden gemarteld.

Hoewel tientallen politieke gevangenen in augustus 1990 en maart 1991 waren vrijgelaten, stelde het rapport dat nog altijd meer dan 100 politieke gevangenen werden vastgehouden, van wie sommigen zelfs zeven jaar zonder aanklacht of proces ' Andere, die eind maart nog steeds in detentie verbleven, zaten al bijna tien jaar in de gevangenis

Amnesty zegt bewijs te hebben gekregen dat ook kinderen in de gevangenis zaten op verdenking van illegale politieke activiteiten Andere kinderen werden vastgehouden met hun vaders van wie sommigen zware straffen uitzaten omdat ze zouden hebben deelgenomen aan de mislukte staatsgreep van 1981 (zie pag 683/1/2 - 87)

Het rapport noemde zes gevallen van gevangenen die kennelijk gestorven waren toen ze gemarteld werden of als gevolg van verwaarlozing.

(Vor.ber.pag. 460/1 e.v.-1991)

EGYPTE

LENING VAN IME CLUB VAN PARIJS VERLICHT SCHULDENLAST

Toen op 17 mei 1991 bekend werd gemaakt dat Egypte een principe-overeenkomst (,,letter of intent") met het IMF had ondertekend betreffende een standby krediet ter waarde van $ 372 mln, dat in de daaropvolgende 18 maanden zou worden uitgekeerd, werd hiermee de weg geëffend voor een belangrijke verlichting van de officiële schuldenlast van Egypte. De 17 crediteurenlanden, die van 20-24 mei in Parijs vergaderden als leden van de ,,Club van Parijs", maakten bekend dat Egypte zou mogen profiteren van een uit twee fasen bestaand schuldenverminderingsplan.

Naar werd gehoopt zou de tegemoetkuming van de leden van de Club van Parijs de schuld van $ 20,2 mrd van de Egyptische regering bij andere regeringen, halveren door middel van een onmiddellijke kwijtschelding van 15 procent van de schuld, gevolgd door een verdere vermindering van 15 procent wanneer een 18 maanden durend programma met door het IMF geinspireerde economische hervormingen was doorgevoerd, en nog eens 20 procent die in juli 1994 zou worden afgeschreven.
De politieke en militaire steun van Egypte aan de door de VS geleide coalitie in de Golfoorlog werd gezien als een belangrijke factor in het besluit van de Club van Parijs de schulden te verminderen. De schuldenvermindering betekende een aanvulling op de afschrijving van Egyptische schulden door de VS en de landen van de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC) in oktober 1990 (zie pag. 49/2-'91).
De Egyptische regering had reeds verschillende stappen genomen om tegemoet te komen

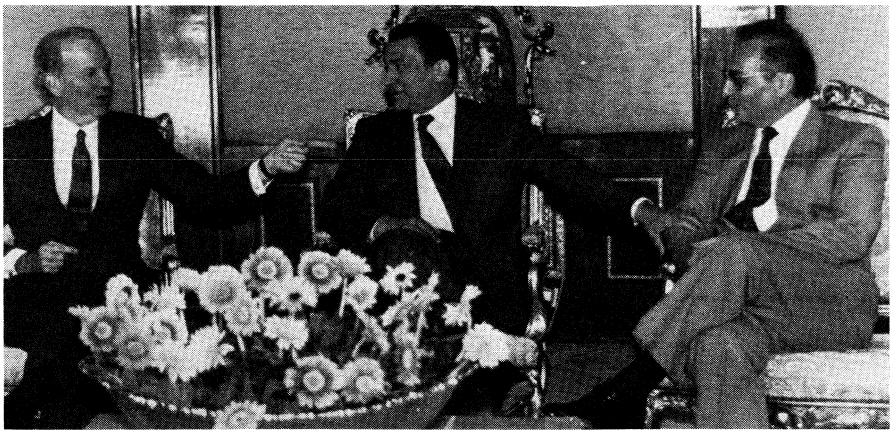

Op 13 mei voerde dr Egyptische president Hosni Mubarak (m.) in Cairo overleg met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Baker (l.) en diens Sowjet-collega Bessmertnych (r.).

aan de aanbevelingen van het IMF. De kapitaal-activa-verhouding bij de banken werd gereguleerd (januari 1991), de wisselkoersen voor buitenlandse valuta werden vrijgelaten (27 februari), de elektriciteits- en benzineprijzen stegen en er werd een omzetbelasting geheven op luxe-goederen tegen het hoogste tarief (4 mei). Een sociaal fonds van $ 400 mln. dat door de regering in samenwerking met de Wereldbank werd opgezet, zou de gevolgen van de economisch6 hervormingen voor de kwetsbaarste delen van de bevolking verzachten en zou mede werkgelegenheid scheppen voor arbeiders die door de Golfoorlog waren verdreven

KABINETSWIJZIGING

Op 20 mei werd een kabinetswijziging bekendgemaakt die reeds enige weken werd verwacht.

Hamdi Ali Abdel-Wahab al-Banbi, tot dan toe directeur van de Algemene Egyptische Oliemaatschappij, werd benoemd tot minister van olie en delfstoffen. Hij verving de oudgediende Abdel Hadi Mohammed Kandil, wiens ontslag algemeen was voorspeld na de kritiek van buitenlandse maatschappijen dat hij te weinig aandacht had geschonken aan de exploratie en produktie.

Luitenant-generaal Mohammed Hussein Tantawi Sulayman, die Youssef Sabri Abu Taleb opvolgde als minister van dcfcnsic, had de leiding gehad over de militaire operaties van het Egyptische contingent in de Golfoorlog. Zijn benoeming en die van generaal Salah Halabi, de commandant van het Egyptische contingent, tot stafchef van de strijdkrachten, werden gezien als beloning voor hun diensten.

De nieuwe minister van buitenlandse zaken is Amr Mohammed Moussa, tot dan toe permanent vertegenwoordiger bij de VN. Hij verving Ahmed Esmat Abdel Meguid die was gekozen tot secretaris-generaal van de Arabische Liga (zie pag. 402/3-'91).
De oudgediende diplomaat Boutros Boutros-Ghali, tot dan toe staatsminister van buitenlandse zaken, werd bevorderd tot vice-premier met de portefeuilles buitenlandse betrekkingen en staatsminister voor emigratie en in het buitenland verblijvende Egyptenaren.
Hussein Kamil Baha al-Din werd benoemd tot minister van onderwijs en Mahmud Sayyid Ahmed Sharif, tot dan toe gouverneur van Cairo, werd benoemd tot minister van plaatselijkbestuur. (Zieookpag. 174/2-1990)

NOODWETTEK VERLENGD

Op 8 mei besloot de Volksvergadering de noodwetten te verlengen van 1 juni 1991 tot 31 mei 1994. Deze noodwetten waren voor het eerst ingevoerd na de moord op president Anwar Sadat in 1981 en gaven veelomvattende bevoegdheden inzake arrestatie en detentie aan politie en leger. Premier Atef Sedki verklaarde tegenover de algemene commissie van de Volksvergadering dat de handhaving van de noodwetten gerechtvaardigd werd door de Iraakse invasie van Koeweit en de verdeeldheid in de Arabisch wereld die daaruit was voortgevloeid.
(Vor.ber.pag. 201/2-1991)

IRAK

VN-RESOLUTIE OVER COMPENSATIE-FONDS

Op 20 mei 1991 nam de Veiligheidsraad van de VN met 14 stemmen voor, 0 tegen en 1 onthouding (Cuba) resolutie 692 aan over de instelling van een compensatiefonds dat gefinancierd moest worden uit de olie-export van Irak. Daarmee zouden buitenlandse regeringen en staatsburgers betaald moeten worden voor de schade die ze hadden geleden in de Golfoorlog (pag. 40/3-'91).

Op grond van de resolutie, die was gebaseerd op een rapport dat de secretaris-generaal van de VN Javier Perez de Cuellar op 2 mei had voorgelegd, zouden naar verwachting claims tussen $ 50 mrd en $ 100 nird worden ingediend.
Hoewel volgens de resolutie een bestuursraad in Genève, bestaande uit de 15 leden van de Veiligheidsraad, zou gaan bepalen hoeveel geld er jaarlijks in het fonds moest vloeien, hadden de Verenigde Staten er volgens berichten op aangedrongen dat Irak elk jaar tussen 40 en 50 procent van zijn olie-inkomsten in het fonds zou storten.

In een reactie op de resolutie vroeg Iraks permanente vertegenwoordiger bij de VN, Abdul Amir al-Anbari, op 20 mei om een moratorium van vijf jaar op de herstelbetalingen, zodat zijn land de essentiële voorzieningen en zijn wederopbouw zou kunnen bekostigen die, zo zei hij, ,,vele malen (Iraks) olie-inkomsten" zouden vergen.
Dit verzoek ging gepaard met een toenemend aantal Iraakse oproepen om de internationale sancties te beëindigen (zie o.a. pag. 408/2-'91). Op 9 mei had de sanctiecommissie van de VN unaniem besloten de bevriezing van Iraakse activa, volgens een officiële schatting $ 1 mrd, op te heffen zodat essentiële goederen voor de burgerbevolking aanschaft konden worden.

De beslissing kwam na een dringend verzoek van de Iraakse regering op 2 mei aan de sanctiecommissie om het verbod op de levering van voedsel en medicijnen die voor 2 augustus betaald waren, te beëindigen.
Een team van het VN-Kinderfonds (UNICEF), geleid door Ezzio Gianni Murzi die op 12 mei over zijn bevindingen berichtte, concludeerde dat hoewel de essentiële diensten en voorzieningen, waaronder medicijnen, langzaam werden hersteld, hulp nog altijd wanhopig gewenst was. Slechts 20 procent van de dringend door de VN gewenste $178 mln was tot dan toe ontvangen.
Op 29 april had Turkije de restricties op de export van voedsel opgeheven en in mei werd bericht dat ook Australië, Canada en Thailand Irak voedsel wilden verkopen.

VN-inspectie van wapenopslagplaatsen

Op 23 mei sloot een speciale commissie van de VN en het Internationale Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) het eerste deel van haar inspecties in Irak af. De commissie was ingesteld om toe te zien op de vernietiging en verwijdering van alle niet-conventionele wapenvoorraden (zie pag. 408/1/2-'91).

Een woordvoerder van het IAEA zei op 23 mei dat de Iraakse voorraden van verrijkt uranium de Golfoorlog bijna intact hadden overleefd. maar nog steeds teruggehaald konden worden.
Op 23 mei zei het hoofd van de commissie, de Zweed Rolf Ekeus, dat hij zou adviseren niet

eerder een verklaring af te geven dat Irak resolutie 687 had uitgevoerd, dan nadat met de vernietiging van wapens was begonnen. Naar verwachting zou de commissie de aanbeveling doen ballistische raketten ter plekke te vernietigen.

Amerikaanse troepen teruggetrokken uit Zuid-Irak. Schermutselingen in het noorden

Op 8 mei trokken de VS hun laatste troepen uit Zuid-Irak terug, ondanks nieuwe berichten dat Iraakse sjiieten nog steed vervolgd werden (zie pag. 333/3 e.v.- '91).

Op 10 mei beweerde de leider van het humanitair-VN-programma voor Irak en Koeweit, prins Sadruddin Aga Khan, dat het Westen niet langer aandacht schonk aan de nog steeds benarde situatie van de sjiitische vluchtelingen.
Bernt Bernander, de speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal, zei op 23 mei in Bagdad dat gewapende VN-wachten zouden patrouilleren in het zuidelijke gebied in een ,,geruststellende rol".

Er waren berichten over hernieuwde spanningen tussen geallieerden en Iraakse regeringstroepen in het noorden die voor een deel het gevolg waren van geruchten dat de geallieerden van plan waren de ,,vrijhaven"zone uit te breiden (zie pag. 405/1 e.v.-'91).

Volgens berichten op 5 mei waren Amerikaanse troepen de stad Dohuk, gelegen ten zuiden van de ,,vrijhaven"zone", tot op minder dan twee kilometer genaderd.
Op 9 mei berichtte de *Guardian* dat Iraakse troepen hadden geschoten op Amerikaanse vliegtuigen in de buurt van de steden Mosul en Dohuk. Op 13 mei zouden Britse mariniers volgens berichten een Iraakse soldaat hebben gedood en twee andere gewond in een reeks schermutselingen bij Sarsank, in het noorden van het land. Een regeringswoordvoerder ontkende deze berichten.

Op 9 mei verwierp de Iraakse regering stappen om in het noorden een VN-politiemacht te legeren c de kans op een confrontatie te verminderen. Op 20 mei besloot de regering echter een uit 10 veiligheidsagenten bestaand VN-waarnemersteam toe te laten in Dohuk om toe te zien op de veiligheid van de terugkerende vluchtelingen. Deze beslissing werd op 22 mei gevolgd door een akkoord tussen de regering en de geallieerde krijgsmacht over de terugtrekking van alle Iraakse militairen uit Dohuk en het herstel van basisdiensten door niet-strijdende geallieerde troepen.
De commandant van de Amerikaanse troepen in het noorden, generaal John Shalikashvili, zei naderhand dat het akkoord geen uitbreiding betekende van de geallieerde ,,veiligheidszone".
Op 29 mei kondigde een Amerikaanse legerwoordvoerder aan dat de geallieerden op 15 juni zouden beginnen met het terugtrekken van hun troepen.

TWEEDE GESPREKSRONDE OVER KOERDISCHE AUTONOMIE

Op 7 mei werd begonnen met een tweede gespreksronde tussen ministers van de regering en Koerdische leiders, bedoeld om de eisen voor een grotere Koerdische autonomie te regelen (zie pag. 404/1/2 e.v. - '91). Aan het hoofd van de Koerdische delegatie stond Masoud Barzani, de leider van de Democratische Partij van Koerdistan (DPK), die voor het eerst de besprekingen bijwoonde.

DPK-leider Masoud Barzani tijdens een persconferentie op 18 mei in Bagdad.

Op 8 mei zei Sami Abdul-Rahman, een lid van de delegatie (zie pag. 404/2-'91), dat ,,de besprekingen in een positieve sfeer (verliepen)". hoewel vraagstukken met betrekking tot internationale garanties van een akkoord en Koerdische zeggenschap over de olieproducerende stad Kirkuk onopgelost bleven.
Op diezelfde dag had president Saddam Hoessein voor het eerst sedert 24 april een bijeenkomst met Koerdische leiders. Functionarissen hadden eerder gezegd dat hij de delegatie niet zou ontmoeten totdat een definitief akkoord was ondertekend.

Op 18 mei beweerde Barzani dat de regering de Koerdische eisen voor democratie had ingewilligd, zoals de scheiding tussen de regerende Baath-partij en de staat, persvrijheid en vrije verkiezingen. Op 15 mei had Talabani aangegeven dat de kwestie van de democratie een ernstig struikelblok op de weg naar een akkoord bleef vormen.

Tijdens een bijeenkomst van vertegenwoordigers van het uit 17 partijen bestaande Gezamenlijke Actiecomité* van de Iraakse Oppositie (zie pag. 334/3 -'91), die op 6 mei plaatsvond in Parijs,

Op 2 mei namen geallieerde troepen posities in tegenover het onvoltooide zomerpaleis van de Iraakse president Saddam Hoessein bij Al-Ahmadiyah.

*In het overzicht van de diverse groeperingen en leiders van dit actiecomité (zie pag. 335/1/2-'91) zijn bij twee groeperingen de namen van de leiders verkeerd weergegeven. De leider van de Iraakse Communistische Partij is Aziz Mohammed, terwijl de als zodanig vermelde Saleh Douglah in werkelijkheid de leider van de Democratische Vergaderingis.

Een teruggekeerde Koerdische vluchteling ziet op 20 mei in Dohuk hoe zijn huis is verwoest.

was opgeroepen tot de instelling van een democratische regering en het afzetten van Saddam Hoessein.

AFSCHAFFING VAN REVOLUTIONAIR HOF EN VOLKSLEGER

Het Iraakse persagentschap INA berichtte op 20 mei dat de regering had besloten het in 1969 opgerichte Revolutionaire Hof af te schaffen. In een commentaar op deze beslissing zei minister van justitie Shahib Lazim-al-Maliki op 23 mei dat het Revolutionaire Hof ,,tegennatuurlijk" was.

Op 26 april had de Revolutionaire Commandoraad (RCC) aangekondigd dat het volksleger werd ontbonden.

In een interview met de Washington *Post* onthulde premier Tariq Aziz op 7 mei dat er een democratische grondwet zou komen ter vervanging van de ,,revolutionaire legaliteit" die sinds 1958 in Irak van kracht was geweest.

GOEDKEURING BEGROTING

Op 8 mei keurde de regering de begroting voor 1991 goed, met een totaalbedrag van ID 13.935 mrd, circa $44 mrd. In de begroting werd een grote post gereserveerd voor wederopbouw. Ook werd een besnoeiing van 24,7 procent op de staatsinvesteringen goedgekeurd. Het verbod op buitenlandse reizen werd weliswaar met ingang van 15 mei opgeheven, maar dat hield niet in dat Iraakse burgers buitenlandse valuta mee mochten nemen als zij het land verlieten.

(Vor.ber.pag. 403/3 e.v.-1991)

JEMEN

REFERENDUM OVER DE GRONDWET

Volgens een officiële verklaring die op 20 mei werd uitgezonden door Radio Jemen was de nieuwe grondwet van het in mei 1990 verenigde Jemen (zie pag. 551/1 e.v.-'90), bij een op 15 en 16 mei 1991 gehouden referendum met een meerderheid van 98,3 procent van de stemmen goedgekeurd. Aan het referendum namen 1.364.788 mensen deel (72,2 procent van alle stemgerechtigden), van wie 1.341.247 voor en 20.409 tegen hadden gestemd. Er werden 3.132 stemmen ongeldig verklaard. Islamitische groepen onder aanvoering van de Liga van de Zonen van Jemen en de Hervormingsgroep* van Jemen hadden opgeroepen tot een boycot van het referendum en hadden op 12 mei in de hoofdstad Sanaa een protestbijeenkomst geo ganiseerd waaraan volgens schattingen 25.000 tot 30.000 mensen hadden deelgenomen. De demonstranten eisten dat de Islamitische wet, de sharia, tot de enige bron van wetgeving werd uitgeroepen. Op 22 april was in een verklaring van de presidentiële raad benadrukt dat de nieuwe grondwet ,,desupremati van de Islamitische snaria boven alle wetgeving" garandeerde.

BEGROTING VOOR 1991. AMERIKAANSE HULP BEPERKT

De eerste begroting van het verenigde Jemen werd in december 1990 gepresenteerd aan het Huis van Afgevaardigden. Op grond van cijfers die voor het verenigde Jemen voor het gehele jaar 1990 waren berekend, voorspelde de begroting een vermindering van het be-

*Deze groep, in september 1990 opgericht. bepleitte naleving van de sharia. Onder haar leiders waren leden van de 43 leden tellende Adviesraad, o.w. sjeik Abdallah bin Hoessein al-Ahmar, de machtige leider van de noordelijke Hashid-stammenbond (zieook pag. 34/1-'82).

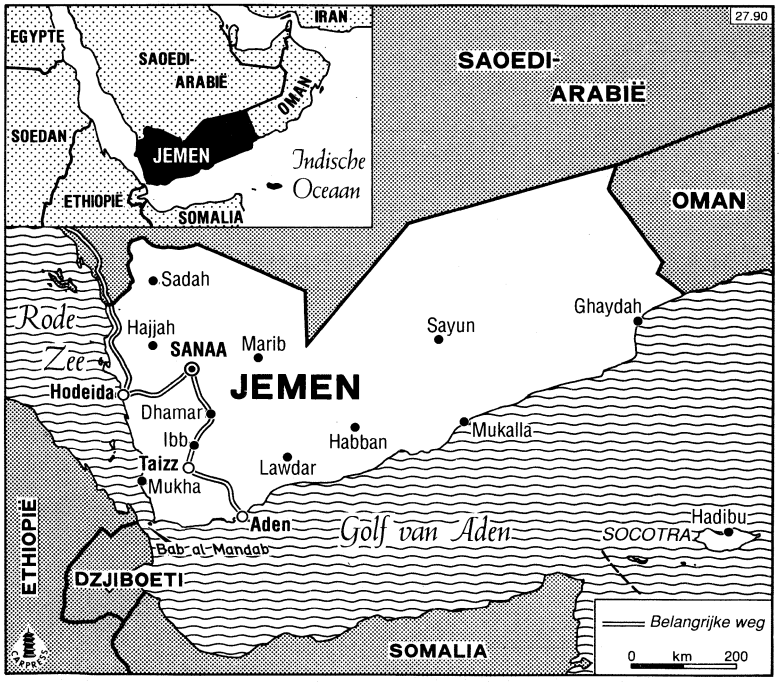

grotingstekort van ongeveer 27 procent in de loop van 1991, bij een toename van de inkomsten met 43 procent en een stijging van de uitgaven met slechts 10 procent.

BEGROTING VOOR 1991 (IN MILJOENEN RIAL)

	1991	1990
Inkomsten	35.218	24.704
Uitgaven	50.980	46.256
Tekort	15.762	21.552

De voornaamste uitgaven in 1990 waren (in miljarden rial): defensie 12,7; investeringen en ontwikkelingsprojecten 11,0; onderwijs 8.3: en rente op buitenlandse leningen 2,4.
Bron: *Middle East Economic Digest*

Vermindering van Amerikaanse hulp

Volgens de *Middle East Econornic Digest (MEED)* van 2 februari 1991 had een Amerikaanse functionaris op 29 januari bevestigd dat de VS hun schenking aan Jemen voor het fiscale jaar 1990/'91 hadden verlaagd van $ 20,5 mln naar $ 2,9 mln en dat ,,alles is uitgesteld".

De *MEED* citeerde deze functionaris van het Bureau voor Internationale Ontwikkeling (USAID). die ook zou hebben laten doorschemeren dat de Amerikaanse hulp voor het fiscale jaar 1991/'92 momenteel werd herzien en dat .,de bijdrage $ 24 mln zou moeten zijn, maar nu kon worden verlaagd tot $ 3 mln". Hoewel er geen aanwijzingen waren dat de eerder toegewezen lening van $ 10 mln voor landbouwgoederen ook zou worden verlaagd, suggereerde de *MEED* dat het voor de hand lag dat dit deel van het hulppakket ook zou worden verminderd.

De maatregel werd beschouwd als een teken van het Amerikaanse ongenoegen over stem die Jemen op 29 november 1990 in de VN-Veiligheidsraad had uitbracht tegen resolutie 678 waarin het gebruik van geweld werd gelegitimeerd om de Iraakse terugtrekking uit Koeweit af te dwingen (zie pag. 41/1 e.v.-'91).
Het aantal Amerikaanse personeelsleden in het USAID-kantoor in Jemen werd voor het uitbreken van de oorlog op 15 januari teruggebracht van 19 tot één. Het overgebleven personeelslid zou op 30 januari vertrekken cn het lokale personeel kreeg met ingang van 2 februari ,,administratief verlof".

(Vor.ber.pag. 50/2/3/-1991)

JORDANIË

NASLEEP VAN GOLFOORLOG. KONING HOESSEIN ROEPT OP TOT REGIONALE VERZOENING. AMERIKAANSE HULP STOPGEZET

Op 1 maart 1991 deed koning Hoessein tijdens een televisietoespraak tot de natie een oproep tot regionale verzoening. De toon van zijn rede stond in schril contrast met de felle aanval die hij op 6 februari op de Verenigde Staten had gedaar, (zie pag. 338/3-'91). Hoewel Jordanië tijdens de Golfoorlog officieel neutraal was, was het land niettemin zwaar bekritiseerd door het Westen en *door sommige* Arabische landen vanwege zijn pro-Iraakse standpunt. Ut. toespraak van de koning werd daarom door velen beschouwd als een poging om het dreigend isolement van Jordanië binnen de regio te voorkomen.

De koning betuigde zijn sympathie met het Iraakse volk. maar benadrukte tegelijkertijd dat het Jordaanse volk de vreugde van zijn ..Koeweitse broeders" drelde. Hij riep de wereld op ,,de Palestijnse kwestie volgens dezelfde criteria aan te pakken als de Koeweitse kwestie".

Stopzetting van Amerikaanse hulp

Op 22 maart stemde het Amerikaanse Congres in met een wetsvoorstel dat het Amerikaanse hulpprogramma voor Jordanië beëindigde. Dit programma was begin februari aan herziening onderworpen, nadat koning Hoessein een pro-Iraakse en anti-Amerikaanse toespraak had gehouden (zie pag. 339/1-'91).

Door dit besluit zou Jordanie het nog niet uitgekeerde bedrag van $56 mln in het kader van het hulpprogramma voor 1990 mislopen, evenals toewijzingen ter waarde van $ 57.2 mln over het fiscale jaar 1991. Omdat de Amerikaanse president George Bush echter dreigde zijn veto uit te spreken over de wet, machtigde het Congres Bush het hulpprogramma weer uit te voeren, wanneer hij kon verzekeren ,,dat de Jordaanse rcgcring stappen ondernomen heeft om het vredesproces in het Midden-Oosten te bevorderen, of dat het verlenen van hulp aan Jordanië gunstig zou zijn voor het vredesproces in het Midden-Oosten".

Op 20 juni keurde het Huis van Afgevaardigden met 410 tegen 8 stemmen een besluit goed om militaire hulp aan Jordanië ter waarde van $27 mln op te schorten. in afwachting van garanties dat ,,de regering van Jordanië stappen heeft ondernomen om het vredesproces in het Midden-Oosten te bevorderen".
Een woordvoerder van het State Department zei de volgende dag dat ,,de regering fel gekant is tegen wetgeving die Amerikaanse hulp aan Jordanië zou verbieden".

POLITIEKE PARTIJEN

In Jordanië waren politieke partijen sinds 1957 formeel verboden, maar de Moslim Broederschap (met 22 leden vertegenwoordigd in het Huis van Afgevaardigden) werd beschouwd als een liefdadigheidsinstelling en viel daarom niet onder het verbod. Regeringsaanhangers, Palestijnse cn Arabische nationalisten, linkse figuren, liberalen en onafhankelijke islamieten maakten deel uit van diverse andere parlementaire groeperingen
Eind oktober i390 werd een 42 leden tellend Parlementair Arabisch-Islamitische Coalitiefront (PAICF) opgericht, bestaande uit de Moslim Broederschap, de onafhankelijke islamieten, de nationalisten en de liberalen. Medio november zorgden stemmen van de PAICF-leden voor de verkiezing van Abdel-Latif Arabiyat van de Moslim Broederschap tot voorzitter van het Huis van Afgevaardigden.
In november 1990 werd de Jordaanse Volkspartij voor Democratische Eenheid (JPDUP) opgericht door aanhangers van het radicale Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP). De oprichting van de JPDUP vond plaats na de komst van PFLP-leider Georges Habache, die in september naar Jordanië terugkeerde om een vergadering bij te wonen van radicale Arabische politieke groeperingen en partijen (zie pag. 845/1-'90).
Deze vergadering werd ook bijgewoond door leiders van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP). Jordaanse aanhangers van deze partij hadden in juli 1989 de Jordaanse Democratische Volkspartij (JPDP) opgericht.

BEGROTING VOOR 1991

Op 2 december 1990 werd de begroting voor 1391 aan het Huis van Afgevaardigden voorgelegd (zie pag. 51/1-'91 voor de begroting voor 1990). Naast de gewone begroting presenteerde minister van financiën Basil Jardaneh een noodbegroting van 120 mln JD.

Jordaanse begrotingen voor 1990-'91 (JD mln)

	1991	1990 (herzien)
Uitgaven, te verdelen in:	1.119,2	1.033,7
kapitaaluitgaven	230,0	188,3
lopende uitgaven	889,2	845,4
Inkomsten. te verdelen in:	902,5	938,7
binnenlands	702.5	746.1
buitenlandse hulp	150.0	162,6
ongebruikte leningen	50.0	30,0
Tekort vóór financiering	216,7	95,0
Terugbetaling van binnen- en buitenlandse leningen	135,2	87,4
Totaal tekort	351,9	182,4

Bron: *Middle East* Economic *Dzgest*

Deze noodbegroting moest de capaciteit van de nationale economie vergroten om de gevolgen van de Golfcrisis op te vangen. Jardaneh verklaarde echter dat de uitvoering van de begroting afhankelijk was van de beschikbaarheid van buitenlandse subsidies en leningen onder gunstige voorwaarden.

RELATIE MET FRANKRIJK. WAPENCONTRACT

Van 11-13 mei 1991 was de Franse minister van defensie, Pierre Joxe, op bezoek in Jordanië. Tijdens zijn bezoek vroegen Jordaanse functionarissen aan Joxe een in 1988 gesloten contract voor de aankoop van 20 vuur. meerdere taken geschikte gevechtsvliegtuigen van het type Mirage 2000 (zie pag. 277/1 - '89) ,,opnieuw te onderzoeken". Jordanië was blijkbaar bezorgd dat het niet in staat zou zijn de kosten van naar schatting $ 1 mrd op te brengen.
In een aantal berichten werd echter beweerd dat ook Frankrijk het contract graag wilde annuleren om zijn risico in een land dat reeds een achterstand had in de aflossingen van buitenlandse schulden te beperken.

IMF-OVERLEG. EG-SAMENWERKINGS-PROTOCOL GEPARAFEERD

Begin mei bracht een team van het IMF een bezoek aan Jordanië voor het jaarlijks overleg over de toestand van de economie.

Jordaanse bronnen ontkenden dat een eventuele heropening van de onderhandelingen over een in 1989 ondertekend economisch aanpassingsprogramma (zie pag. 51/2-'91) tijdens het overleg aan de orde was geweest. Op 24 mei schreef de *Middle East Economic Digest* echter dat een nieuwe IMF-overeenkomst nodig was als de regering tot een nieuw-pakket overeenkomsten voor schuldenherschikking met crediteurenlanden van de .,Club van Parijs" en de ..Club van Londen" wilde komen. Volgens het artikel waren de herschikkingsovereenkomsten met beide clubs voor 1989/90 reeds ,,bevroren".

Het vierde protocol voor samenwerking met de Europese Gemeenschap (EG) werd op 8 mei geparafeerd.

Het protocol, dat ren periode van vijf jaar bestreek te beginnen in november 1991, voorzag in een bedrag van ECU 126 mln aan subsidies en leningen. Jordanië had met de eerste drie protocols, die de periode 1977-1991 bestreken, reeds ECU 203 mln aan subsidies en leningen ontvangen.

GOEDKEURING NATIONAAL HANDVEST

Op 9 juni keurden koning Hoessein en vertegenwoordigers van de belangrijkste politieke bewegingen van Jordanië een nationaal handvest goed waardoor het verbod van politieke partijen werd opgeheven in ruil voor een betuiging van trouw aan de monarchie.

Het nationaal handvest, dat was opgesteld door een in april 1990 benoemde koninklijke commissie (zie pag. 466/3-'90), bekrachtigde de islamitische wet of sharia als de hoofdbron voor de wetgeving en de Arabische islamitische beschaving als het fundament van nationale identiteit.
In zijn toespraak tot meer dan 2.000 afgevaardigden zei de koning dat pluralisme de enige garantie tegen dictatuur bleef. want ..er is geen enkele partij die kan claimen de waarheid te bezitten".
Critici van het handvest hadden naar verluidt de vrees geuit dat de trouwbetuiging van de oppositie aan de monarchie de drang tot verdere democratisering zou verminderen.
Volgens berichten zouden op 3 juni zes à acht leden van linkse partijen zijn gearresteerd.

BENOEMING NIEUW KABINET

In een op 19 juni uitgevaardigd decreet aanvaardde koning Hoessein het ontslag van de regering van premier Mudar Badran, die deze functie sinds 4 december 1989 had vervuld (zie pag. 99/1-'90).

Het aftreden van Badran zou naar verluidt zijn bespoedigd door koninklijke afkeuring van zijn sympathie voor de fundamentalistische Moslim-Broederschap, waarvan leden vijf ministeries in zijn regering beheerden (zie pag. 337/3-'91).

In hetzelfde decreet werd de benoeming van een nieuw kabinet onder leiding van Taher al-Masri bekendgemaakt, waarin slechts zeven leden uit de vorige regering waren opgenomen. Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier en minister van defensie - Taher al-Masri (voorheen minister van buitenlandse zaken); vice-premier en minister van transport en verbindingen - Ali al-Suhaymat*; buitenlandse zaken - Abdullah Nusur*; binnenlandse zaken - Jawdat al-Subul*; justitie - Taysir Kanaan*; religieuze bezittingen (Waqfs) en islamitische zaken - Raif Najm*; onderwijs - Id Duhayyat*; hoger onderwijs - Muhammad al-Hammuri*; financiën - Basil Jardaneh; planning - Ziyad Fariz (voorheen industrie en handel); toerisme en oudheden - Abd al-Karim Kabariti*: arbeid en kabinetszaken - Abdel-Karim al-Dughmi; energie en minerale rijkdommen - Thabit al-Thair; voorlichting en cultuur - Khalid al-Karaki (voorheen cultuur en jeugdzaken); openbare werken en huisvesting - Saad Hayel al-Srour (voorheen irrigatie en waterstaat); gemeente- en plattelandszaken, milieu -Salim al-Zubi*: sociale ontwikkeling - Awni al-Bashir"; irrigatie en waterstaat - Samir Qawar*; landbouw - Subhi al-Qasim*: industrie en handel - Ali Abu al-Raguib*: volksgezondheid - Mamduh al-Abbadi*; jeugdzaken - Salih Irshidat*;staatsminister voor parlementszaken - Abd al-Salam Furayhat*;staatsminister voor kabinetszaken - Muhammad Faris al-Tarawinah"; staatsminister - Jamal Hadithah al-Khurayshah*.

*Nieuw

Taher al-Masri (49) was de eerste Jordaanse premier sinds 1972 die van Palestijnse afkomst was. Hij had de post van minister van buitenlanclse zaken gedurende vijf jaar met tussenpozen vervuld en stond bekend om zijn liberale, pro-westerse opvattingen. Zijn benoeming tot premier werd door waarnemers geïnterpreteerd als een aanwijzing voor de betrokkenheid van koning Hoessein bij een liberale democratie en bij het recente streven het vredesproces in het Midden-Oosten nieuw leven in te blazen.

Na de benoeming van Al-Masri verklaarde de Moslim-Broederschap dat zij niet aan een regering wilde deelnemen die mogelijke territoriale concessies aan Israël zou doen. Maar uit berichten bleek dat de Broederschap van de regering was uitgesloten op instigatie van de koning die op 19 juni. in een verhulde aanval op haar beleid, degenen veroordeelde die zich inlaten met ,,intellectueel en psychologisch terrorisme" en zelfmoord als ,,martelaarschap" afschilderen.

Behalve de premier zijnvolgens Le Monde (21-6-'91) nog drie ministers van Palestijnse afkomst: Taysir Kanaan, Raif Najm en Subhi al-Qasim.

(Vor.ber.pag. 337/3 e.v.-1991)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

BEGROTING 1990. OLIEPRODUKTIE

De federale begroting voor 1990, die geacht werd per 1 januari 1990 in werking te treden, werd pas op 10 december 1990 door het kabinet goedgekeurd. Het begrotingstekort zou moeten dalen van Dh 1,81 mrd in 1989 tot Dh 667 mln in 1990. De inkomsten werden geraamd op Dh 14.978 mln: de uitgaven op Dh 15.645 mln.

In 1990 steeg de olieproduktie met 26 % tot een recordhoogte van 850 mln vaten per dag.

PRESIDENT BEZOEKT OMAN

Van 1-4 mei 1991 bracht president Zaid bin Sultan al-Nahayan (de heerser van Aboe Dhabi) een bezoek aan Oman voor besprekingen met de heerser van dit land, sultan Qaboos bin Said. Zij kwamen overeen de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen te verheffen tot ambassadeursniveau.

(Vor.ber.pag. 118/1-1991)

AFGHANISTAN

AARDBEVING

Op 2 februari 1991 werden afgelegen gebieden in het noorden en oosten van Afghanistan getroffen door een aardbeving. Het epicentrum lag in het Hindu Kush-gebergte en de aardbeving had een kracht van 6.5 tot 6.8 op de schaal van Richter. Volgens een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken waren vermoedelijk bijna 1.000 mensen omgekomen ,,en nog veel meer gewond geraakt".

De aardbeving was het hevigst in de provincie Badakshan, waarvan het grootste deel in handen was van de tegen de regering strijdende mujaheddin.

Op 6 februari kwam Le Monde met het bericht dat in het zuidwesten van het land minstens 200 mensen waren omgekomen door overstromingen die door de aardbeving waren veroorzaakt. Volgens andere berichten waren door de overstromingen naar schatting 3.000 mensen dakloos geworden. De regering deed een beroep op de VN en op het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK) om te helpen bij de coördinatie van hulpleveranties aan de getroffen gebieden.

ONTWIKKELINGEN IN DE BURGEROORLOG. VERVANGING VICE-PRESIDENT

In de maanden februari-mei 1991 deden zich in de burgeroorlog o.m. de volgende ontwikkelingen voor.

Ontmoeting tussen delegaties Sowjet-Unie en mujaheddin

Op 16 februari berichtte The Times dat een hoge Sowjet-delegatie in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad rechtstreekse besprekingen had gevoerd met leiders van de mujaheddin, met als inzet het beëindigen van de burgeroorlog.

Op 15 februari meldde woordvoerder Witaly Tsjoerkin van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken dat de Sowjet-ambassadeur in Afghanistan tijdens een bezoek aan Islamabad routine bijeenkomsten had gehad met , de top van het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken diplomatieke vertegenwoordigers en leden van de Afghaanse oppositie, onder wie Gulbuddin Hekmatyar" Hij voegde er aan toe dat ,,de Sowjet-Unie deelneemt aan het gezamenlijk zoeken naar een oplossing van het conflict in Afghanistan en dat ze in die context bereid is elk contact te onderhouden ook met de oppositie wanneer dat kan bijdragen tot het oplossen van het probleem Hij verwierp de door een Indiase krant geuite suggestie dat mujaheddinleiders in Islamabad van Sowjet-vertegenwoordigers te horen hadden gekregen dat de Sowjet-Unie van plan was druk uit te oefenen op president Najibullah om af te treden

ICRC-vertegenwoordigers gevangen gehouden

Op 21 februari bevestigde het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) dat sinds 12 januari vier vertegenwoordigers van het Rode Kruis werden vastgehouden door een factie van de mujaheddin, naar verluidt de (door Hekmatyar geleide) Hezb-e-Islami. Ze waren uit Quetta (in Pakistan) vertrokken om een onderzoek in te stellen in het gebied van Kandahar.

Val van Khost

Begin april gaf de Afghaanse regering toe dat haar garnizoen in Khost op 31 maart in handen van mujaheddin-strijders was gevallen.

Het ten zuiden van Kaboel gelegen Khost in de provincie Paktia, vlakbij de grens met Pakistan, was gedurende de hele Afghaanse burgeroorlog feitelijk belegerd geweest. Hoewel Khost nauwelijks van strategisch belang was, vormde de verovering van de stad toch een belangrijke symbolische overwinning voor de opstandelingen: hun meest opmerkelijke militaire succes sinds de terugtrekking van de Sowjet-troepen in februari 1989.
De rebellen hadden half maart hun jongste offensief ingezet met artillerie-spervuur en grondaanvallen. Het regime in Kaboel reageerde hierop door het garnizoen van 3.000 a 4.000 reguliere manschappen te versterken en door een reeks bombardementen van grote hoogte uit te voeren. Ook in Kaboel gestationeerde Scud-raketten werden op posities van de rebellen afgevuurd.

Bij het offensief was een verscheidenheid aan mujaheddin-strijders betrokken; onder wie aanhangers van Gulbuddin Hekmatyars fundamentalistische Hezb-e Islami en Jalaluddin Haqqani's rivaliserende Hezb-e Islami (Yunis Khan-factie). Naar verluidt ontvingen de rebellen ook logistieke ondersteuning van de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst (CIA, Centra1 Intelligence Agency) en zijn Pakistaanse tegenhanger, de Inter Services Intelligence (ISI).De Afghaanse regering beweerde dat artillerie- en infanterie-eenheden van het Pakistaanse leger tijdens een beslissende fase eind maart, zich daadwerkelijk in de strijd hadden gemengd.
De uiteindelijke overgave van het garnizoen was naar verluidt bewerkstelligd door luitenant-generaal Shahnawaz Tanay, voormalig minister van defensie en leider van een mislukte coup (zie pag. 121/2 e.v.-'SI), die de soldaten ervan overtuigd had zij geen represailles te duchten hadden.
Nadat het garnizoen gevangen was genomen, nam een uit 23 leden bestaande shura (raad) het bestuur van de stad over.

Bijeenkomst van Pakistaans Bureau voor Afghaanse Zaken

Op 3 april kwam in Pakistan het Bureau voor Afghaanse Zaken van de regering bijeen om 's lands beleid vast te stellen na de verovering van Khost. Volgens

Jalaluddin Haqqani (m.),een van de mujaheddin-leiders bij de verovering van Khost, vergadert in Miram Shah (Pakistan)met guerrilla-leiders Amin Wardak (1.)en Abdul Haq (r.).

Een beeld van Asadabad na de Scud-aanval van 20 april

een bericht in de Middle East International van 3 mei had het Bureau, bestaande uit de premier, de president, de stafchef van het leger en hoofden van de inlichtingendienst, besloten dat Pakistan in dialoog zou treden met de Sowjet-Unie om tot een modus vivendi te komen. Pakistan had recentelijk onder enige druk gestaan van de VS om een nieuw politiek initiatief inzake Afghanistan te formuleren.

Scud-aanval op Asadabad

Mujaheddin-rebellen verklaarden dat op 20 april in de noordoostelijke stad Asadabad zo'n 400 mensen waren gedood als gevolg van een Scud-raketaanval door regeringstroepen. Asadabad, de hoofdstad van de provincie Kunar, stond onder controle van mujaheddin. Maar volgens een bericht dat op 22 april door het radiostation van de regering, Radio Afghanistan, werd uitgezonden, waren de doden gevallen bij een raketaanval van de rebellen.

Ontslag van Keshtmand

Op 8 april stemde de Nationale Vergadering unaniem in met het ontslag van Sultan Ali Keshtmand als eerste vicepresident. Tegelijkertijd stemde zij formeel in met de benoeming van Abdol Wahed Sorabi tot vice-president, die in januari door president Najibullah bekend was gemaakt.

VN-vredesplan aanvaard

Op 27 mei maakte president Najibullah bekend dat zijn regering een wapenstilstand met de mujaheddin zou accepteren om zo de uitvoering van een VN-vredesplan mogelijk te maken.

Het aanbod van een bestand volgde na een verklaring, uitgezonden door radio Kaboel op 22 mei, dat de regering de voonvaardenhadgeaccepteerdvaneen door VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar op 21 mei ontvouwde uitgebreide vredesregeling. Het plan behelsde een wapenstilstand tussen de mujaheddin en de regeringstroepen; stopzetting van wapenleveranties door alle bij het conflict betrokken landen; beëindiging van alle buitenlandse inmenging; en het recht van de Afghanen hun eigen regering te kiezen.

In een toespraak op radio Kaboel zei Najibullah dat hij alle provincie-gouverneurs en lokale organisaties opdracht had gegeven een staakt-het-vuren in hun gebied af te kondigen, op voorwaarde dat de mujaheddin er zich ook aan zouden houden.

Op 23 mei verwierp het hoofd van de Hezb-e Islami, Gulbuddin Hekmatyar, het VN-plan met als argument dat er onder geen enkele voorwaarde een regeling met het Najibullah-regime zou worden aanvaard. De premier van de in Pakistan gevestigde Afghaanse Interimregering (AIR), Abdur-Rabbur Rasul Sayaf, deed het plan af als een ,,belediging" voor de nagedachtenis aan de 1,5 mln Afghanen die in twaalf jaar burgeroorlog waren omgekomen.

Op 28 mei verwierp ook AIR-president Seghbatullah Mujjaddedi het bestandsaanbod van de regering, met de woorden dat zolang ,,Najibullah er is, kan er geen wapenstilstandzijn".

Het jongste vredesplan van de VN volgde na voorstellen van ex-koning Zahir Shah, die op 10 mei opriep tot de vorming van een nationaal comité waarin ook mujaheddin-leiders zitting hadden, tot vrije verkiezingen en tot een parlementair stelsel.

Beëindiging van Amerikaanse hulp

Volgens berichten op 13 mei, waarin Amerikaanse regeringsfunctionarissen werden aangehaald, had de Amerikaanse regering in haar begrotingsvoorstel voor 1992 geen nieuwe bedragen voor de mujaheddin uitgetrokken.

Hoewel definitieve voorstellen nog niet openbaar waren gemaakt, werd aangenomen dat de Amerikaanse regering de oorlog ,moe' was Op 13 mei zei een woordvoerder van de mujaheddin in Peshawar ,We zijn vastbesioten de strijd voort te zetten, met of zonder hulp van de Amerikanen '

Ontslag van AIR-minister

Op 5 mei werd bericht dat Yunus Khales, minister van binnenlandse zaken van de AIR en lid van de Hezb-e Islami, was afgetreden na zijn collega's te hebben beschuldigd van ,,medeplichtigheid" met de regering in Kaboel.

(Vor.ber. pag. 118/2 e.v.- 1991)

BANGLADESH

RAMPSPOED DOOR CYCLOON

Volgens officiële berichten kwamen ca. 140.000 mensen om het leven en werden duizenden mensen door epidemieën bedreigd nadat Bangladesh op 29 en 30 april 1991 door een verwoestende cycloon was getroffen. De regering schatte dat de totale kosten van de-aangerichte schade zouden kunnen oplopen tot boven de $ 3 mrd. Veel slachtoffers vielen in de zuidoostelijke districten rond Chittagong en Cox's Bazar. Volgens officieuze berichten waren meer dan 10 mlnmensen dakloos geraakt. De angst voor een hoger dodencijfer nam toe na berichten dat ongeveer 4 mln mensen door hongersnood met de dood werden bedreigd.

Hulppogingen werden ernstig bemoeilijkt door nieuwe stormen (6-13 mei) en grote overstromingen in het noordoosten. Op 20 mei stormde het hevig in het kustdistrict Barisal en op 25 en 26 mei veroorzaakte zware regenval overstromingen rond Sylhet in het noordoosten. Het aantal doden als direct gevolg van deze nieuwe rampen bedroeg ongeveer 400, terwijl vele honderdduizenden dakloos raakten en zonder voedsel of schoon drinkwater kwamen te zitten.

Op 1 mei verzocht premier Begum Khaleda Zia om internationale hulp en zij

verklaarde dat ,,de door de jongste cycloon aangerichte verwoestingen zo groot zijn dat Bangladesh ze niet alleen het hoofd kan bieden".

De cycloon van eind april was ontstaan in de Baai van Bengalen en bereikte windsnelheden van 235 km per uur. Het grootste aantal doden viel op de eilanden Kutubdia, Maheshkali Sandwip en Chakori in het zuidoosten Deskundigen waren van mening dat het dodencijfer veel hoger had kunnen zijn als het onlangs geïnstalleerde waarschuwingssysteem er niet was geweest. Daardoor hadden veel mensen kunnen vluchten naar veiliger oorden of naar de 300 in het kader van het Cyclone Preparednes Programme gebouwde schuilkelders. waarvan de meeste werden beheerd door de Rode Halvemaan van Bangladesh. De directeur van het cyclonen-project van de Rode Halvemaan, Emdad Hossain, benadrukte echter dat er 5.000 schuilkelders. ieder ter waarde van $ 68.000, nodig waren om de hele bevolking te beschermen. Het jaarlijkse bestedingsbudget van het Cyclone Preparedness Programme bedroeg minder % 136.000.

Hulpverleners waarschuwden dat het grote aantal niet-begraven lichamen en kadavers van dieren grote gezondheidsrisico's met zich meebracht en de kans vergrootte op nog eens duizenden doden als gevolg van door water overgedragen ziekten.

Op 11 mei zei een functionaris van het Kinderfonds van de VN (UNICEF) dat 1,7 mln mensen bedreigd werden door besmetting met darmziekten. De *Guardian* van 13 mei berichtte dat het gezondheidsdirectoraat had bevestigd dat in de twee voorgaande weken 951 mensen aan diarree maren overleden, van wie de meesten in de door de cycloon getroffen gebieden. Schatting van het aantal cholera-slachtoffers was veel moeilijker omdat officieel niet erkend werd dat de ziekte in Bangladesh heerste, naar verluidt uit angst dat dit nadelig zou zijn voor de lucratieve garnalenhandel.

Voorlopige schattingen van de schade

De infrastructuur van het land, vooral de communicatieverbindingen, alsook gebouwen. gewassen en de veestapel liepen enorme schade op.

De *Financial Times* van 7 mei berichtte dat meer dan 520 000 km2 land was overstroomd, terwijl de *Guardian* van 9 mei meldde dat voor meer dan $500 mln aan gewassen en vee verloren was gegaan De belangrijkste haven van het land, Chittagong, raakte onbruikbaar en de gehele zoutindustrie rond Cox'Bazar werd verwoest Een groot aantal garnalenkwekerijen, een belangrijke bron van buitenlandse valuta werd weggespoeld en enorme hoeveelheden bij de oliefaffinaderij in Chittagong opgeslagen brandstof werden verontreinigd met zeewater

Op 2 mei zei de staatsminister van hulpverlening. Lutfur Rahman, dat in 13 districten in het kustgebied bezittingen ter waarde van $ 1,5 inrd waren verwoest. De stafchef van de luchtmacht. vice-maarschalk Momtazuddin Ahmed. bevestigde op 10 mei voor de eerste keer openlijk de acht dagen eerder door de leider van de oppositionele Awami Liga, Sheikh Hasina Wajed. gedane uitspraak dat de kleine luchtvloot van Bangladesh enorme schade had opgelopen. Hij gaf toe dat zeker 44 vliegtuigen en helikopters van de luchtmacht zwaar maren beschadigd. In de nacht dat de cycloon over Bangladesh raasde waren in de haven van Chittagong ook marineschepen verwoest. Volgens niet-officiële schattingen zou de schade van de marine en de luchtmacht in totaal meer dan $2.5 mrd bedragen.
Op 11 mei zei minister van financien en planning Saifur Rahman dat de cycloon een economische schade van $ 3 mrd had aangericht en dat 4 mln mensen dakloos waren geraakt.

Beloften van internationale hulp

Het verzoek van de regering om noodhulp ter waarde van meer dan $ 670 mln, plus $ 740 mln voor de wederopbouw, had medio mei slechts $ 450 mln aan toegezegde hulp opgeleverd. Volgens de voorlichtingsdienst van de VN had de regering op 23 mei net iets meer dan $ 230 mln aan concrete hulp ontvangen.

De secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar. die op 3 mei om internationale hulp had verzocht. vroeg vervolgens op 17 mei dringend om S 168 mln. Ondertussen vroeg de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)S 3 mln om medicijnen te kunnen kopen, terwijl UNICEF $ 1 mln voorschoot uit zijn Noodhulpfonds en bekendmaakte dat het probeerde nog eens $ 5 mln bijeen te krijgen voor het herstel van de watervoorziening in de dorpen De Voedsel en Landbouworganisatie (FAO) meldde voor $ 800 000 aan hulp bij te dragen

Veruit de grootste toezegging bedroeg $ 100 mln en werd gedaan door Saoedi-Arabie De Verenigde Staten schonken op 1 mei $ 2 mln in de vorm van medicijnen en egde nog eens $ 2 mln toe De Europese Gemeenschap (EG) zegde op 2 mei $ 12 mln toe en besloot op 14 mei nog eens $ 67 mln te schenken in de vorm aan noodhulp Op 8 mei zegde Groot-Brittannie nog eens £ 2 mln ($ 3,2 mln) aan hulp toe, waardoor de totale Britse bijdrage op £ 6,5 mln ($ 10 3 mln) kwam Op 20 mei werd een extra bijdrage van £ 3 mln ($ 8 mln) bekendgemaakt Australië, Canada Noorwegen en Zwitserland boden hulp aan evenals een aantal Aziatische landen zoals Japan India en Pakistan

Op 30 mei maakte het Aid to Bangladesh Consortium (een onder auspiciën van de Wereldbank staande groep van landen en multilaterale instellingen) bekend dat de lange-termijnhulp aan Bangladesh zou worden verhoogd: het wees $ 2,3 mrd toe tot juni 1992.

Speciale Amerikaanse eenheid voor hulpverlening

Op 20 mei ondertekende de regering een akkoord met de Verenigde Staten over de inzet van een speciale Amerikaanse militaire eenheid om te helpen bij de coördinatie van de regeringshulp.

Op 11 mei was bekendgemaakt dat de Verenigde Staten een speciale eenheid zouden sturen met helikopters, amfibielandingsvaartuigen en technici ter ondersteuning van de rampenbestrijding. Oppositiepartijen omschreven de inzet van Amerikaans militair personeel bij de hulpverlening als een "Amerikaanse overname van de defensie van Bangladrsh" Op 29 mei zei de commandant van de Amerikaanse eenheid, generaal-majoor Henry Stackpole, dat ongeveer 400 Amerikaanse mariniers en geniesoldaten tot 15 juni in Bangladesh zouden blijven.

Regering beschuldigd van wanbestuur

Bericht werd dat de aanpak van de hulpverlening door de regering had geleid tot wijdverbreide kritiek van oppositiepartijen en bepaalde delen van het politieke establishement. De kritiek richtte zich vooral op het tempo waarmee de regering de door de cycloon aangerichte schade inventariseerde en op het onvermogen van de regering om. met uitzondering van een verzoek om helikopters, hulpverlenende instanties te voorzien van een gedetailleerde lijst met benodigde hulpgoederen. De regering werd ook bekritiseerd omdat zij de ramp niet had zien aankomen.

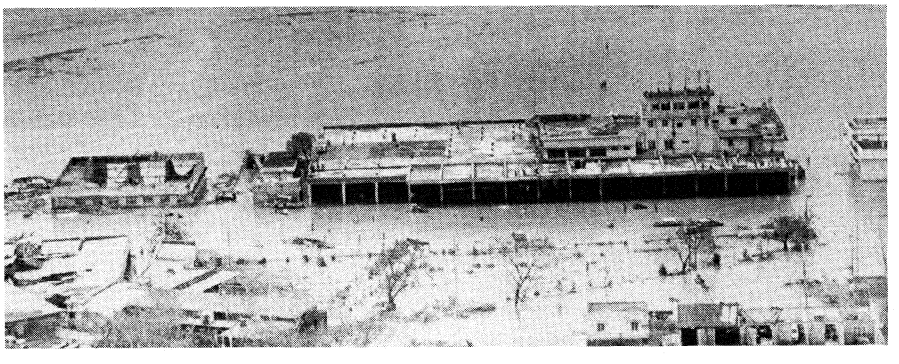

Een foto van het overstroomde vliegveld van Chittagong op 30 april

De leider van de oppositionele Awami Liga, Sheikh Hasina Wajed.

In een televisietoespraak op 1 mei drong premier Zia aan op nationale eenheid met de woorden: ,,Erkanverschil van mening bestaan iti een democratie...(niaar) daar is liet nu niet het moment voor." Op 7 mei maakte zij bekend dat het leger ,,aan de zijde van de burgerautoriteiten" zou helpen bij de coördinatie van de hulpactiviteiten en dat er een nieuwe commandostructuur zou komen, waarin de belangrijkste rol naar verluidt was weggelegd voor militairen. Deze aankondiging volgde na een groeiend aantal berichten dat de burgerregering er niet in was geslaagd adequaat toezicht te houden op de verdeling van de hulp. Beschuldigingen van wanbeheer van de regering gingen samen met berichten over corruptie bij groothandelaren in voedsel, vrachtwageneigenaars en bezitters van treilers.

Tijdens een parlementair debat op 10 mei beschuldigde Sheikh Hasina de regering van incompetentie en eiste zij dat het leger de leiding zou krijgen over de gehele hulpoperatie. Op 19 mei berichtte Radio Bangladesh dat waarnemend president Shehabuddin Ahmed zijn ,.ongenoegen geuit" had over de wijze waarop de regering de hulpacties had aangepakt.

Nieuwe cycloon

Op 2 juni werden de zuidelijke districten van Bangladesh door een nieuwe cycloon getroffen. *The Times* van 3 juni meldde dat daardoor 500 mensen waren omgekomen.

VN-bronnen berichtten op 13 juni dat het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP)een bedrag van S 1,1 mln had goedgekeurd als bijdrage in de kosten van de wederopbouw na de verwoestingen door de cycloon in april.

(Vor. ber. pag. 412/1 e.v. - 1991)

INDIA

ONTWIKKELINGEN IN DEELSTATEN (MEI 1991)

In mei 1991 werden vanuit vier van de 25 deelstaten de volgende ontwikkelingen gemeld.

Jammu en Kashmir

Radio All-India berichtte op 6 mei dat Indiase veiligheidstroepen de dag daarvoor in Jammu en Kashmir 66 ,,inPakistan getrainde extremisten" hadden gedood. De extremisten waren onderschept in sector Tithwal toen zij vanuit Hzad Kashmir (het door Pakistan gecontroleerde gebied) op weg naar India de bestandslijn (Line of Actual Control) overschreden. Het incident vond plaats na een week met ongewoon zwaar artillerievuur en schermutselingen met lichte wapens tussen de aan weerszijden van de Kashmir-grens gelegerde Indiase en Pakistaanse troepen.

Op 7 mei werd het Indiase optreden door een woordvoerder van het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken ,,krachtig veroordeeld". De Indiase premier, Chandra Shekhar. waarschuw-de Pakistan op 10 mei echter dat het .,zwaar zou boeten" indien het niet ophield infiltranten en saboteurs naar Jammu en Kashmir te sturen.

Op 8 mei werden zeker 14 mensen gedood en 24 gewond toen de veiligheidstroepen het vuur openden op een bijeenkomst in Srinagar, de zomerhoofdstad van de deelstaat. De bijeenkomst was een rouwbetoon voor de op 5 mei aan de grens gedode guerrillastrijders.

De in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie Asia Watch publiceerde op 4 mei een rapport waarin zowel de Indiase regering als militante groeperingen werden beschuldigd van ernstige schending van de mensenrechten in Jammu en Kashmir. Het rapport beschuldigde veiligheidstroepen van een ,.opzettelijke terreurcampagne". die onder meer inhield dat ongewapende burgers werden neergeschoten. Ook de extremisten hadden humanitaire normen geschonden met parate executies, ontvoeringen en aanslagen op burgers.

(Vor. ber. pag. 497/3 e.v. - 1991)

Punjab

In een zeer kritisch rapport van 10 mei verklaarde de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat meer dan 10.000 Sikhs in Punjab zonder vorm van proces werden vastgehouden.

Het rapport noemde talrijke voorbeelden van willekeurige arrestaties, martelingen en het zonder proces ter dood brengen van mensen. De mensenrechtenorganisatie drong er bij de Indiase politici op aan om de algemene verkiezingen van mei en juni aan te wenden om een einde te maken aan de zeven jaar van ,,ongebreidelde schendingen van de mensenrechten" in de deelstaat.

(Vor. ber. pag. 497/3 - 1991)

Assam

Radio All-India berichtte op 15 mei dat de regering van Assam met het oog op de verkiezingen in de deelstaat in juni (zie pag 497/3-'91) de Nationale Veiligheidswet (NSA) ,,bij wijze van voorzorgsmaatregel" gedurende drie maanden van kracht had verklaaxd De NSA gaf de deelstaatautoriteiten de bevoeganeid iedereen zonder vorm van proces eén jaar gevangen te houden

Andhra Pradesh

Naxalitische guerrillastrijders van de People's War Group (PWG) van de Communistische Partij van India (Marxistisch-Leninistisch) ontvoerden op 12 mei de voorzitter van de jongerenafdeling van de Congrespartij (I) in Andhra Pradesh, P. Sudhir Kumar. Kumar. een zoon van de voormalige minister van buitenlandse zaken P. Shiv Shankar. werd op 13 mei vrijgelaten nadat de deelstaatregering van de Congrespartij (I) vier PWG-leden uit de Vishakhapatnam-gevangenis hadvrijgelaten.

KREDIETAANBOD VAN HINDUJA-GROEP

De *Financial Times* van 16 mei berichtte dat de Indiase regering een leverancierskrediet van $ 1,2 mrd was aangeboden door de Hinduja-groep, de in Londen gevestigde handels- en financieringsmaatschappij. Het aanbod, dat in het bericht ,,ongekend" werd genoemd, was kennelijk bedoeld om aan te geven dat de Hinduja-groep op de lange termijn vertrouwen had in de economie van India.

Het voorstel hield in dat de regering een lening van $1 mrd zou ontvangen voor de aankoop van olie en van olieprodukten en een krediet van $200 mln voor kunstmest en non-ferrometalen. De dalende hoeveelheid buitenlandse valuta waarover India beschikte had de regering in maart genoopt tot drastische importbeperkingen (zie pag. 497/2-'91), die hadden geleid tot een onmiddellijke vermindering van de invoer van machine-onderdelen en metalen.
In een interview met de Financial Times van 8 mei zei Attila Karaosmanoglu, de vice-president van de Wereldbank voor Azie. dat Westerse donoren waren begonnen kortlopende fondsen bijeen te brengen om India te helpen zijn fiscale crisis en problemen met de betalingsbalans te boven te komen.

GRENSBESPREKINGEN MET CHINA

De derde bijeenkomst van de gezamenlijke Chinees-Indiase werkgroep over

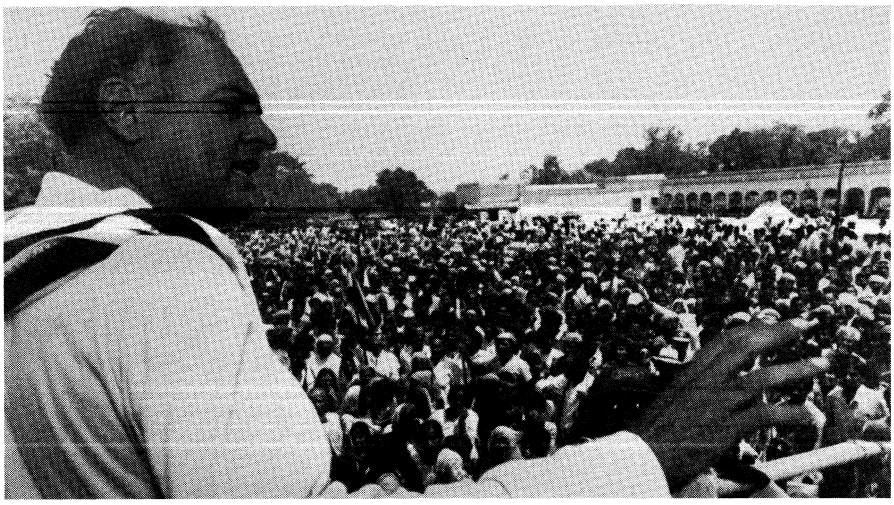

Rajiv Gandhi, de leider van de Congrespartij (I), tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Faizabad op 16 mei.

de grenskwestie vond op 13 mei 1991 in Beijing plaats. De eerste vergadering was van 30 juni tot 4 juli 1989 in Beijing gehouden en de tweede van 30 augustus tot 1 september 1990 in New Delhi.

De oprichting van de gezamenlijke werkgroep was een van de resultaten van het bezoek dat de toenmalige Indiase premier Rajiv Gandhi van 19-23 december 1988 aan Beijing had gebracht. Dit bezoek - het eerste van een Indiase regeringsleider aan China in 34 jaar - werd min of meer beantwoord door de Chinese vicepremier Wu Xueqian, die op 11 oktober 1989 voor een bezoek van een week in India arriveerde als hoogste Chinese functionaris sinds 1962. Later in 1989 werdgemeld dat beide landen het aantal militairen aan de grens hadden verminderd.

De delegaties in mei 1991 stonden onder leiding van de Chinese onderminister van buitenlandse zaken Xu Dunxin en de Indiase secretaris van buitenlands zaken Muchkund Dubey. Het officiële Chinese persbureau *Xinhua* berichtte op *13* mei dat de besprekingen ,,het wederzijdse begrip verder hadden vergroot". Het persbureau *Press* Trust of *India* berichtte dezelfde dag dat de twee partijen hadden besloten afspraken te maken over het heropenen van consulaten-generaal in Bombay en Shanghai.

(Vor. ber. pag. 302/1 e.v. - 1984)

RAJIV GANDHI VERMOORD

Rajiv Gandhi, de 46-jarige voorzitter van de Congrespartij (I) en voormalig premier, werd op 21 mei 1991 vermoord in het zuiden van India tijdens zijn campagne voor de algemene verkiezingen, die de vorige dag begonnen was. Zijn dood maakte een eind aan een politieke dynastie die via zijn moeder Indira Gandhi terugging tot Jawaharlal Nehru, de vader van Indira en de eerste premier van India.

Bijzonderhedenover de moord. Tamil Tijgers beschuldigd van betrokkenheid

Rajiv Gandhi stond op het punt een verkiezingsbijeenkomst toe te spreken in Sriperumpudur in Tamil Nadu (45 km van Madras), toen zich een enorme explosie voordeed. Hij was op slag dood, evenals ongeveer 15 omstanders. Later bleek dat hij was vermoord door een jonge Tamil-vrouw die op haar rug bevestigde explosieven tot ontploffing bracht op het moment dat ze hem een bos bloemen aanbood.

Vanwege de plaats van de aanslag werd onmiddellijk de belangrijkste Srilankaanse Tamil-guerrillagroepering, de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE). verantwoordelijk gesteld. In sommige berichten werd echter gesuggereerd dat Sikh-extremisten bij de moord betrokken zouden zijn geweest.

Hoewel de LTTE iedere betrokkenheid bij de moord ontkenden, werd algemeen opgemerkt dat zij een sterk motief hadden, aangezien zij vonden dat Gandhi hen in 1987 had verraden door het Indiase leger in te zetten in een mislukte poging een einde te maken aan de Srilankaanse burgeroorlog (zie pag 206/1 e.v. - '91).

Radio All-India berichtte op 25 mei dat na de moord meer dan 100 Tamil Tijgers en 3.600 ,,anti-sociale elementen" waren opgepakt. Op 27 mei zei de politie in Tamil Nadu dat zij een Srilankaanse Tamil-vrouw voor ondervraging vasthield in verband met de moord. Subramanian Swamy, minister van handel, gezag en justitie, zei op 29 mei dat de regering ervan overtuigd was dat de LTTE bij de moordaanslag betrokken waren geweest.

De regering kwam op 22 mei in spoedberaad bijeen om een commissie in te stellen die de moord moest gaan onderzoeken. Rechter J.S. Verma werd op 27 mei benoemd tot voorzitter van deze commissie.

Reacties in binnen- en buitenland

Alle belangrijke politieke leiders in India spraken hun afschuw uit over de moord op Gandhi en de regering kondigde meteen een periode van zeven dagen nationale rouw af. De op 23 en 29 mei geplande verkiezingen voor de Lok Sabha (Lagerhuis van het parlement) en een aantal deelstaatparlementen werden door de voorzitter van de kiescommisie opgeschort tot 12 en 15 juni (zie hieronder voor bijzonderheden). Op 22 mei arriveerden in New Delhi de eerste condoleances van leiders uit de hele wereld.

In een op de vroege ochtend van 22 mei door de radio uitgezonden toespraak riep president Ramaswamy Venkataraman de Indiërs op ,,uiterst kalm te blijven" en ,,zich niet door hun gevoelens te laten meeslepen". In New Delhi werd de hoogste staat van waakzaamheid afgekondigd en het leger en paramilitaire eenheden werden op strategische plaatsen rond de stad ingezet. In een aantal gebieden waar problemen werden verwacht werd een uitgaansverbod afgekondigd.

Op 22 mei zond Radio All-India de eerste berichten uit over gewelddadigheden die ondanks voorzorgsmaatregelen waren uitgebroken in een aantal deelstaten, waarbij mogelijk 11 mensen om het leven kwamen. In grote delen van India lag het openbare leven op 22 mei praktisch stil; er reed nauwelijks openbaar vervoer en slechts een klein aantal winkels was open. Op 23 mei was de angst voor wijdverbreide gewelddadigheden geweken en vertoonden de meeste steden weer het normale beeld.

Begrafenis van Gandhi

Rajiv Gandhi werd op 24 mei gecremeerd na een vier uur durende staatsbegrafenisprocessie door de straten van Delhi. De crematie werd bijgewoond door talrijke buitenlandse leiders onder wie de premiers van Pakistan, Sri Lanka en Nepal. De as van Gandhi werd op 28 mei bij Allahabad uitgestrooid over de wateren van de Ganges en de Yamuna tijdens een plechtigheid die de begrafenisceremonie afsloot.

Necrologie

Rajiv Gandhi raakte tegen zijn zin bij de Indiase politiek betrokken na de dood in 1980 van Sanjay Gandhi, zijn jongere broer en de politieke erfgenaam van de familie. Onder druk van zijn moeder, premier Indira Gandhi, beëindigde Rajiv zijn carrière als verkeersvlieger en deed hij in 1981 zijn intrede in de Lok Sabha, nadat hij de vroegere zetel van Sanjay in Amethi had veroverd (zie pag. 128/2-'83). Na de moord op Indira Gandhi in 1984 werd

Rajiv snel beedigd als haar opvolger (zie pag. 738/1/2-'84) en leidde hij de Congrespartij (I) naar een massale overwinning bij de algemene verkiezingen van eind 1984 (zie pag. 5/1 e.v.-'85).
Na een veelbelovende start verging het Rajivs regering in 1987 minder voorspoedig. Wijdverbreide beschuldigingen van corruptie leidden tot toenemende factievorming binnen zijn regering en partij. Bij de algemene verkiezingen van 1989 verloor de Congrespartij (I) haar meerderheid, hoewel ze de grootste afzonderlijke partij in de Lok Sabha bleef (zie pag. 39/1 e.v.-'90).
Gandhi leidde bekwaam de oppositie tegen de nieuwe minderheidsregering van de Janata Dal-partij, die werd aangevoerd door zijn voormalige minister van financiën V. P. Singh. Binnen een jaar viel de regering-Singh nadat Rajir zijn niet geringe steun had geschonken aan een opsiandige Janata Dal-factie onder leiding van Chandra Shekhar. Toen hij zijn steun aan de regering-Shekhar introk, viel ook deze regering in maart 1991 en werden nieuwe verkiezingen uitgeschreven (zie pag. 49613 e.v.-'91). Tijdens de campagne onttrok Rajiv zich opzettelijk aan de strenge veiligheidsmaatregelen waaraan hij als premier onderworpen was geweest en probeerde hij op een minder afstandelijke manier stemmen te werven.

Problemenbij keuze nieuwe leider Congrespartij (I). Narasimha Rao tot partijvoorzittergekozen

De Congrespartij (I)raakte door Gandhi's dood in verwarring. Hij liet geen natuurlijke opvolger na die de scepter van Nehru kon overnemen. Zijn vrouw, Sonia Gandhi, was een christen van Italiaanse afkomst, die haar afkeer had laten blijken van het politieke leven dat haar echtgenoot was opgelegd. Hun 21-jarige zoon Rahul en 19-jarige dochter Priyanka waren zelfs nog te jong om lid te worden van de Lok Sabha.

Ondanks de duidelijke tegenzin van Sonia Gandhi om haar echtgenoot op te volgen trad het partijapparaat direct in werking om haar te overreden dat wel te doen. Binnen 18 uur na Gandhi's dood had een aantal leden van het centrale werkcomité (CWC) van de Congrespartij (I) tijdens een vergadering in New Delhi Sonia ,,unaniem" tot nieuwe partijvoorzitter gekozen. Andere partijleiders die niet bij de ,,verkiezing" betrokken waren geweest, adviseerden Sonia de functie niet te aanvaarden. Op 23 mei gaf zij een verklaring uit waarin zij bekend maakte dat zij had geweigerd de functie van partijvoorzitter te aanvaarden.
Daarop volgde uitgebreid informeel overleg tussen de belangrijkste partijleiders en op 29 mei koos het CWC unaniem een nieuwe partijvoorzitter: de 70-jarige uit het zuiden afkomstige P. V. Narasimha Rao, die minister was geweest onder Indira en Rajiv Gandhi. De benoeming van Rao werd algemeen beschouwd als een tijdelijke maatregel. Hij verkeerde in slechte gezondheid na een recente open-hartoperatie en stond niet kandidaat voor de inmiddeis opgeschorte algemene verkiezingen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De eerste ronde van de algemene verkiezingen vond plaats op 20 mei. Na de aanslag op Gandhi op 21 mei werden de volgende ronden opgeschort (zie hierboven).

Op 20 mei werd in 203 kiesdistricten* gestemd, terwijl de verkiezingen in vijf districten werden geannuleerd wegens de dood van een kandidaat.
De algemene verkiezingen werden op 20 mei voltooid in de deelstaten Haryana, Himachal Pradesh, Sikkim en West-Bengalen en in de unieterritoria Andamanen en Nicobaren, Chandigarh, Delhi en Lakshadweep. Er werden ook verkiezingen gehouden voor de deelstaatparlementen van Haryana en West-Bengalen en voor een aantal zetels in het deelstaatparlement van Uttar Pradesh.

De belangrijkste partijen die aan de verkiezingen deelnamen waren de Congrespartij (I),de Samajwadi Janata-partij (Chandra Shekhars factie van de Janata Dal), V.P. Singhs factie van de Janata Dal, de Bharatiya Janata-partij en de Communistische Partij van India (Marxistisch).

*De 203 verkiesbare zetels waren als volgt verdeeld: Andhra Pradesh (17); Bihar (35); Madhya Pradesh (28); Rajasthan (14); Uttar Pradesh (42); West-Bengalen (42); Haryana (10): Delhi (7);Himachal Pradesh (4);Sikkim (1); Andamanen en Nicobaren (1);Chandigarh (1);Lakshadweep (1).

Tijdens de verkiezingscampagne braken in een aantal deelstaten in april en mei ernstige ongeregeldheden uit.

De ernstigste onlusten deden zich voor in Uttar Pradesh, Bihar, West-Bengalen en Punjab, waar minstens 100 mensen omkwamen bij verkiezingsgeweld. Op 20 mei zette de regering 630 compagnieën paramilitaire troepen in - het hoogste aantal ooit ingezet bij verkiezingen - als aanvulling op het veiligheidssysteem. In Bihar, waar als extra veiligheidsmaatregel de staatsgrenzen werden gesloten, werden de meeste (para)militairen, 14.000 man, ingezet.

Hervatting *verkiezingen*. Uitstel *in* Punjab

Nog voor het begin van de tweede ronde van de algemene verkiezingen elders op 12 juni werden in Assam op 6 en 8 juni verkiezingen gehouden voor de Lok Sabha en het deelstaatparlement.
De rest van de deelstaatverkiezingen vond gelijktijdig met de verkiezingen voor de Lok Sabha plaats op 12 en 15 juni, behalve in Punjab.

Het uitstel van de verkiezingen voor de Lok Sabha en het deelstaatparlement in Punjab werd bekendgemaakt op 21 juni. minder dan 30 uur voordat de stemming daat volgens plan zou beginnen. T.N. Keshan, de voorzitter van de kiescommissie. bepaalde 25 september als nieuwe datum voor de verkiezingen. Hij zei dat recente gebeurtenissen in Punjab. waaronder de moord op kandidaten en de intimidatie van kiezers, de commissie ervan hadden overtuigd dat een eerlijke en vrije stemming in de deelstaat niet mogelijk was.
De deelstaat was op 14 juni tot ,,verstoord gebied" verklaard en de volgende dag hadden separatistische guerrillastrijders twee treinen in Punjab overvallen en 78 passagiers gedood.

De begrafenisprocessie voor de vermoorde Rajiv Gandhi trok op 24 mei door de straten van Delhi.

Tijdens de verkiezingen in juni werd vergeleken met die in mei betrekkelijk weinig stembusgeweld gerapporteerd. Er deden zich echter wel enkele uitbarstingen van geweld voor, in het bijzonder in Bihar waar op 12 juni zeker acht mensen om het leven kwamen.
Volgens de *Far* Eastern *Economic Review* van 27 juni bedroeg de opkomst bij de stembus ,,nauwelijks 50 procent", vergeleken met 88 procent in 1989 en 63 procent in 1984.

Verkiezingsuitslagen

Een hoofdkenmerk van de verkiezingen vormde de vrijwel volledige vernietiging van de traditionele aanhang van de Congrespartij (I)in de noordelijke ,,hindi-gordel". De ernstige verliezen die de partij in 1989 in Uttar Pradesh en Bihar had geleden werden op nog grotere schaal herhaald. De nederlaag was misschien volledig geweest als de moord op Gandhi de anti-Congrespartij tendens bij de stembus in juni niet had afgezwakt. In het zuiden zorgde deze sympathiefactor dat de Congrespartij (I) het er veel beter afbracht dan was verwacht. De Congrespartij (I) was ook succesvol in de kleine oostelijke deelstaten, de westelijke deelstaat Maharashtra en de centrale deelstaat Madhya Pradesh.
Zoals verwacht deed de Bharatiya Janata Party (BJP) het uiterst goed in het noorden, terwijl zij de enige partij was die overal een substantiële winst boekte.
De Janata Dal (JD) had zijn steunvlak beperkt tot Uttar Pradesh, Bihar en Orissa. JD-leiders konden echter met voldoening vaststellen dat de dissidente vleugel van de partij, de Samajwadi Janata Party (SJP) onder leiding van premier Chandra Shekhar, volkomen vernederd werd.

Volgens de voorlopige uitslag van 17 juni werden de 543 zetels in de Lok Sabha als volgt verdeeld:

Congrespartij (I)	226
-daarmee verbonden partijen	16
Bharatiya Janata Party (BJP)	119
-daarmee verbonden partijen	4
Janata Dal en andere partijen	
Nationaal Front	71
Partijen Links Front	55
Overige partijen/onafhankelijk	16
Geannuleerd	12
Resultaten niet vermeld	5
Punjab (geen verkiezingenj	13
Jammu en Kashmir (idem)	6
Benoemd door president	2

(Vor. ber. pag. 496/3 e.v. - 1991)

MYANMAR

AANHOUDENDE ONDERDRUKKING DOOR MILITAIRE AUTORITEITEN. POSITIE ETNISCHE REBELLEN

Eind februari 1991 begon de Mensenrechtencommissie van de VN met de bespreking van een rapport over Myanmar, dat was opgesteld na een zesdaags bezoek in november 1990 van Sadako Ogata, de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN, aan dat land.

Volgens het rapport was ,,een groot aantal" mensen gevangengezet krachtens de beperkende bepalingen voor ,,orde en gezag". In de steden was een avondklok van kracht, demonstraties waren verboden en de universiteiten bleven gesloten.

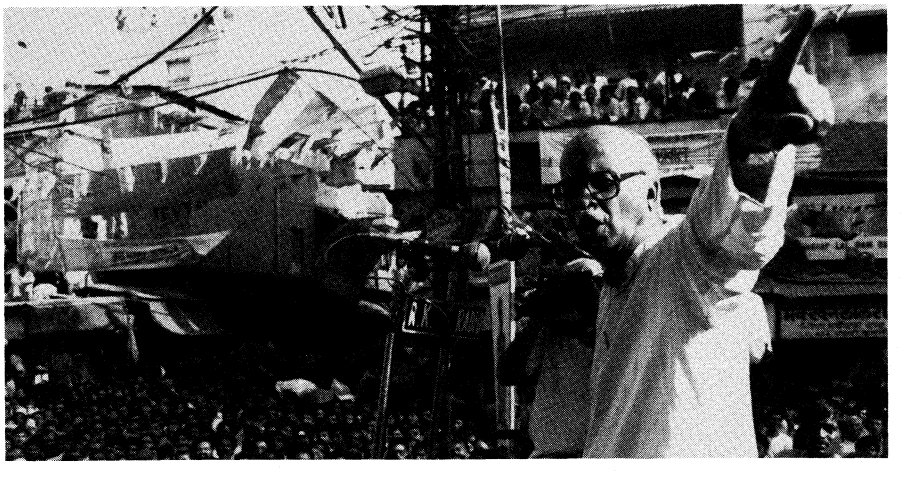

BJP-leider Lal Krishna Advani tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 18 mei in New Delhi.

Dood NLD-afgevaardigden

In de pers werd het overlijden van verscheidene gekozen leden van de Volksvergadering, afgevaardigden van de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD, die bij de verkiezingen in mei 1990 een overweldigende meerderheid haalde), breed uitgemeten Klaarblijkelijk hadden zij in de gevangenis het leven gelaten.

In de *Independent* van 27 februari 1991 werden diplomatieke bronnen geciteerd die verklaarden dat 44 gekozen afgevaardigden sinds mei 1990 gevangen zaten. Op 31 januari had het radiostation Stem van Myanmar gemeld dat Tin Maung Win van de NLD op 18 januari was ,,heengegaan". Op 8 februari meldde AP dat hij volgens diplomaten in de Insein-gevangenis was overleden. Maung Maung Gyi, een andere NLD-afgevaardigde, stierf op 8 februari.
In november 1990 was NLD-afgevaardigde Maung Ko in militaire gevangenschap gestorven. De autoriteiten beweerden dat hij zelfmoord had gepleegd, maar zijn familie hield vol dat hij was doodgemarteld.

Uitschrijving van politieke partijen

De volgende politieke partijen werden gedurende januari en februari door de militaire autoriteiten uitgeschreven: de Anti-Fascistische Volksliga voor Vrijheid (31 januari); de Liga voor Democratie en Vrede (4 februari); het Nationale Politieke Front voor Jongeren (6 februari); en het Patriottisch Democratisch Jeugdfront (11 februari).

Junta tegen machtsoverdracht. Suu Kyi als NLD-leider afgezet

In april 1991 ondernam de regerende militaire junta, de Staatsraad voor Herstel van Recht en Orde (SLORC), verdere stappen om de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD), die een democratische regering wilde vormen, te dwarsbomen.

Op 22 april bevestigde generaal Tan Shwe, plaatsvervangend opperbevelhebber van de strijdkrachten, dat de militairen niet van zins waren de macht over te dragen aan de inactieve Volksvergadering. Generaal Than Shwe verklaarde dat ,,weop het moment geen enkele organisatie kunnen vinden die het land op een vreedzame en stabiele wijze kan regeren".
Op 23 april kondigde de SLORC aan dat het centrale comité van dc NLD met ingang van 26 maart ,,ongeldigwas verklaard". Dit betekende feitelijk dat Aung San Suu Kyi, de belangrijkste oppositieleider van het land, die sinds juli 1989 onder huisarrest stond. werd afgezet als secretaris-generaal van de partij. Generaal b.d. Tin U werd afgezet als partijvoorzitter. In het nieuwe ,,geherstructureerde" centrale comité werd Suu Kyi vervangen door U Lwin en Tin U door Aung Shwe.

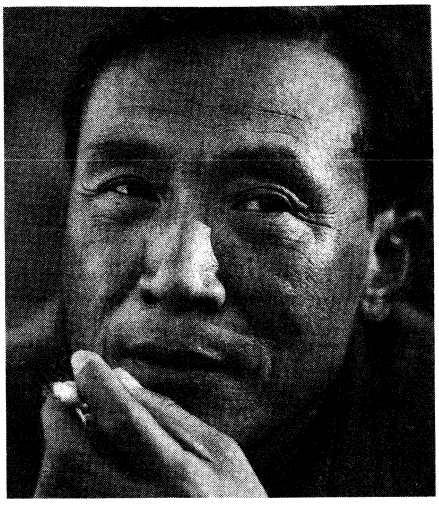

Generaal Khun Sa

Operatiestegen Karen-rebellen. Thaise operaties tegen Khun Sa. Bestand met Pa-o-rebellen.

Begin april waren grote aantallen burgers naar Thailand gevlucht om te ontkomen aan de gevechten in de oostelijke stad Phaw Hta. Eind maart waren daar zware gevechten uitgebroken, toen guerrillastrijders van de Karen Nationale Unie (KNU) met steun van dissidente studenten de stad op regeringstroepen probeerden te veroveren. Voor het eerst gebruikten regeringstroepen jachtbommenwerpers om posities van rebellen aan te vallen.

Eind maart waren ook gevechten uitgebroken ten noorden van het Karen-gebied, toen door de regering gesteunde Wa-guerrillastrijders slaags raakten met het privé-leger van ,,krijgsheer" Khun Sa om controle te verwerven over de narcoticaroutes naar Thailand. Toen de strijd was overgeslagen naar Thais grondgebied, reageerden Thaise troepen door de soldaten van Khun Sa met helikopters en jachtbommenwerpers aan te vallen.
Op 11 april werd bekendgemaakt dat de regering een bestandsakkoord met dc Pa-o Nationale Organisatie had gesloten. Deze kleine groepering opereerde in de heuvels van zuidelijke staat Shan.

Veroordelingvan politici. Heropening van universiteiten

De *Far* Eastern *Economic* Review van 23 mei meldde dat 34 politici van de oppositie onlangs waren veroordeeld - sommigen bij verstek - tot gevangenisstraffen oplopend tot 25 jaar, nadat zij schuldig waren bevonden aan hoogverraad.

De 34 waren lid van de NLD, en op negen na waren zij allen in mei 1990 gekozen als afgevaardigden voor de grondwetgevende vergadering (ziepag 772/1/2-'90)

Op 15 mei openden de universiteiten en colleges opnieuw hun poorten. In 1988 waren de onderwijsinstellingen gesloten toen de vruchteloze, door studenten aangevoerde opstand tegen de regering zijn hoogtepunt bereikte (zie pag. 548/2 e.v.-'88).

(Vor. ber. pag. 278/3 e.v.- 1991)

WAPENTRANSACTIE MET CHINA

Op 11 februari berichtte de Independent dat Myanmar had besloten wapens ter waarde van bijna $ 1 mrd van China te kopen. In het bericht werden diplomatieke bronnen aangehaald die verklaarden dat de transactie eind 1990 was ondertekend en dat was overeengekomen dat Myanmar ten minste de helft van het bedrag in rijst en hout zou voldoen.

NEPAL

BEZOEK VAN INDIASE PREMIER

Het bezoek dat Chandra Shekhar van 13-15 februari 1991 aan Nepal aflegde was het eerste bezoek van een Indiase premier sinds 1977.

Het bezoek dat de Nepalese premier Krishna Prasad Bhattarai in juni 1990 aan India had gebracht, had het einde betekend van een periode van 15 maanden waarin de betrekkingen tussen beide landen ernstig verstoord waren geweest (zie pag. 707/3-'90). Shekhars bezoek vormde de bevestiging dat de goede betrekkingen volledig waren hersteld.
Tijdens gesprekken stemde India in met de aankoop van Nepals overtollige elektriciteit en met de verbetering van de spoorwegverbindingen tussen beide landen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN. NIEUWE PREMIER

Op 12 mei 1991 werden in Nepal de eerste algemene verkiezingen sinds 1959 gehouden waaraan meerdere partijen mochten deelnemen.
De op 11 februari aangekondigde verkiezingen voor een 205 leden tellend Huis van Afgevaardigden resulteerden in een overwinning voor de Nepalese Congrespartij, die eind mei een nieuwe regering vormde. Het was de slotfase van een 15 maanden durend democratiseringsproces dat had geleid tot de vernietiging van het oude panchayat-systeem, waarbij politieke partijen verboden waren en de politieke macht grotendeels in handen lag van de monarch, koning Birendra Bir Bikram Shah Deva.

Verkiezingscampagne en stemmen

De verkiezingscampagne ging gepaard met veel geweld waarbij maar liefst 20 mensen om het leven kwamen.
De *Guardian* van 11 mei zei in een commentaar dat tijdens de campagne het naar Indiaas model gevormde ,,politieke gangsterdom" zich duidelijk had gemanifesteerd.

Volgens de Nepalese Verkiezingscommissie waren op de verkiezingsdag zelf 25 mensen omgekomen bij gewelddadigheden en waren 21 stembureaus op het platteland voortijdig gesloten na beschuldigingen van ,,inbezitneming van stemhokjes". Volgens internationale w-aarnemers was het uitbrengen van de stemmen echter over het algemeen eerlijk en vreedzaam verlopen.

Verkiezingsuitslagen. Nederlaag van premier

De Nepales Congrespartij verwierf een duidelijke meerderheid van 110 zetels. Op de tweede plaats eindigde de Verenigde Nepalese Communistische Partij (UNCP)met 69 zetels.
De verdeling van de overige 26 zetels was als volgt:

Verenigd Volksfront	9
Nepalese Sadbhavana Partij	6
Nationale Democratische Partij (Chand)	3
Nepalese Mazdoor Kisan Partij	2
Communistische Partij van Nepal (Democratisch-Manandhar)	2
Nationale Democratische Partij (Thapa)	1
Onafhankelijken	3

Aan de verkiezingen namen 1.126 kandidaten deel, t.w. 907 vertegenwoordigers van 20 politieke partijen en 219 onafhankelijke kandidaten.

De UNCP* deed het bijzonder goed in de hoofdstad Katmandu, waar zij vier van de beschikbare vijf zetels won. De zittende premier en tevens voorzitter van de Nepalese Congrespartij, K.P. Bhattarai, werd in Katmandu op het nippertje verslagen door de secretaris-generaal van de UNCP, Madan Bhandari. Bhattarai diende op 14 mei zijn ontslag in bij de koning, maar werd gevraagd nog in functie te blijven totdat een nieuw kabinet was geformeerd.
Een aantal voormalige premiers onder het panchayat-systeem, die aan de verkiezingen deelnamen als kandidaten van de Nationale Democratische Partij, werd gemakkelijk verslagen door zowel kandidaten van de Nepalese Congrespartij als van de UNCP.

*De UNCP was op grond van een besluit van 7 januari ontstaan uit een fusie van de twee belangrijkste facties van de Nepalese Communistische Partij, namelijk de facties van de marxistisch-leninisten en de marxisten. Zij hadden volgens een persbericht van de UNCP besloten samen te gaan ,,overeenkomstig de aspiraties van het volk".

De voorzitter van de Nepalese Congrespartij, K.P. Bhattarai, verlaat het stemlokaal op 12 mei nog vol vertrouwen. Maar hij werdverslagen en trad als premier af.

Nieuwe premier en kabinet

Op 26 mei werd de 65-jarige secretarisgeneraal van de Nepalese Congrespartij, Girija Prasad Koirala, benoemd tot premier. Zijn broer, B.P. Koirala, was in de jaren 1959-1960 premier geweest na het vorige kortstondige experiment van Nepal met een democratie volgens het meerpartijenstelsel.

Op 29 mei maakte Koirala zijn nieuwe kabinet bekend, waarin één vrouw (Sailja Acharya) zitting had en slechts één persoon (Basu Dev Risal) was opgenomen die niet als lid van het Huis van Afgevaardigden was gekozen.

In een toespraak tijdens de beedigingsceremonie van het kabinet verklaarde Koirala dat Nepal een ,,nieuw tijdperk van een volwassen democratie" binnentrad. Hij waarschuwde echter ook voor een ,,zeerernstige en verslechterende economische situatie".

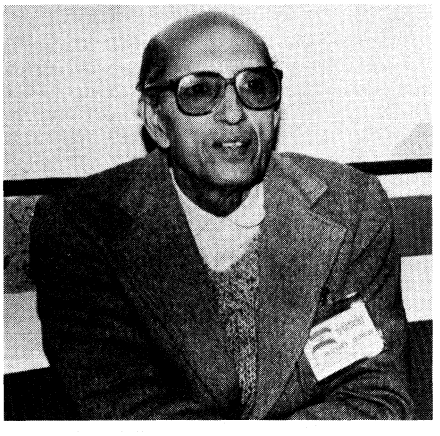

De nieuwe premier van Nepal, Girija Prasad Koirala.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier, defensie, buitenlandse zaken, financiën. gezondheid, kwestirs betreffende het koninklijke paleis - Girija Prasad Koirala; handel - Gopal Man Shrestha; binnenlandse zaken - Sher Bahadur Deupan; industrie - Dhundi Raj Shastri: recht en justitie, parlementaire zaken - Tara Nath Bhatt: watervoorraden verbindingen - Basu Dev Risal; landhervorming, management - Jagan Nath Acharya; sociaal welzijn, arbeid en samenwerking - Sheikh Idris; huisvesting en fysieke planning - Bal Bahadur Rai; bosbouw, bodemconservering en landbouw - Sailja Acharya; ondenvijs en cultuur - Ram Hari Joshi; lokale ontwikkeling - Ram Chandra Paudyel: lokale voorraden - Chiraniibi Wagle; algemeen bestuur - Maheshwore Prasad Singh npenbare werken en transport - Khum Bhadur Khadka

Verkiezing van oppositieleider

Op 25 mei werd Man Mohan Adhikari, voorzitter van de UNCP, gekozen als leider van deparlementsfractie van zijn partij en daarmee tot officiële oppositieleider.

(Vor. ber. pag. 131/3 e.v.- 1991)

SRI LANKA

BEËINDIGING VAN KORT STAAKT-HET-VUREN. TOENEMEND GEWELD. MOORD OP WIJERATNE

Het eind december 1990 onverwacht door de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE) afgekondigde staakt-het-vuren (zie pag. 215/1-'91) liep af op 11 januari 1991. De vorige dag had president Ranasinghe Premadasa geweigerd de zevendaagse gevechtspauze te verlengen die de regering op 3 januari had afgekondigd in antwoord op het initiatief van de LTTE.

De regerende United National Party en de andere belangrijke politieke partijen (waarmee Premasada heel graag een overeenkomst wilde bereiken over de kwestie) stonden tamelijk sceptisch tegenover het initiatief van de LTTE, die ervan verdacht werden dat het hun vooral te doen was om de hergroepering en consolidatie van rebellentroepen, in plaats van zoals werd beweerd voorwaarden te scheppen voor hervatting van de vredesbesprekingen. Het leger benadrukte dat een levensvatbaar vredesakkoord alleen kans van slagen maakte als de LTTE de wapens zouden neerleggen. Militaire commandanten waren bang de vaart in hun campagne tegen de rebellen te verliezen, die naar zij inschatten waren verzwakt door de beperkende maatregelen die de Indiase autoriteiten tegen hun organisatie hadden genomen in de deelstaat Tamil Nadu. De regering was bang de LTTE een propagandaoverwinning te bezorgen door het initiatief direct van de hand te wijzen.

De omvang van de gewelddadigheden (waarbij sinds het afbreken van de vredesbesprekingen in juni 1990 ca 5 000 doden waren gevallen) verminderde aanzienlijk tijdens het stalkt-het-vuren, hoewel beide partijen elkaar beschuldigden van vergaande gewelddadigheden De regering beweerde dat de Tijgers het bestand meer dan 30 keer hadden geschonden. Uit berichten bleek dat ze van de gelegenheid gebruik hadden gemaakt nieuwe versterkingen te bouwen in de tuurt van militaire bases van de regering in de noordelijk gelegen Jaffna-streek en in de buurt van de Olifantpas (de verbinding tussen het schiereiland Jaffna en de rest van het eiland)

Na de hervatting van de vijandelijkheden beëindigden de LTTE hun eigen staakt-het-vuren formeel op 25 januari.

Nieuwe mensenrechtenorganisatie

Een nieuwe Srilankaanse mensenrechtenorganisatie, het Moedersfront (MF), beweerde op 8 februari over schriftelijke bewijzen te beschikken van meer dan 40.000 ,,verdwijningen" die de afgelopen drie jaar in het land hadden plaatsgevonden. Alle gedocumenteerde gevallen hadden betrekking op het overwegend door Singalezen bevolkte zuiden en midden van het land en betroffen voor een deel slachtoffers van de veiligheidstroepen en de Singalese guerrilla-groeperingJVC.

De oprichtingsbijeenkomst van het MF in Colombo op 19 februari werd bijgewoond door ongeveer 10.000 mensen, onder wie een aantal leden van de parlementaire oppositie.

Overval door Tamil-Tijgers

In het noordelijke district van het eiland Mannar werden op 17 februari ten minste 44 Srilankaanse soldaten gedood toen zij in een hinderlaag liepen die was opgezet door guerrillastrijders van de LTTE. Sinds de Tamils in 1983 hun afscheidingsstrijd waren begonnen, hadden de regeringstroepen nog nooit zulke grote verliezen geleden bij één enkel incident. De overval vond plaats na een week waarin het leger zijn activiteit in het noorden had opgevoerd, vooral rond de door regeringstroepen beheerste stad Vavuniya, 100 kilometer ten zuiden van Jaffna.

Moord op Wijeratne.Kabinetswijziging

Bij een bomaanslag in Colombo op 2 maart 1991 werd de om zijn harde aanpak bekend staande veiligheidschef van de regering, staatsminister van defensie Ranjan Wijeratne (59 jaar), gedood. Voorts kwamen zijn chauffeur en vijf lijfwachten om het leven en ongeveer 25 mensen die zich in de straat be-

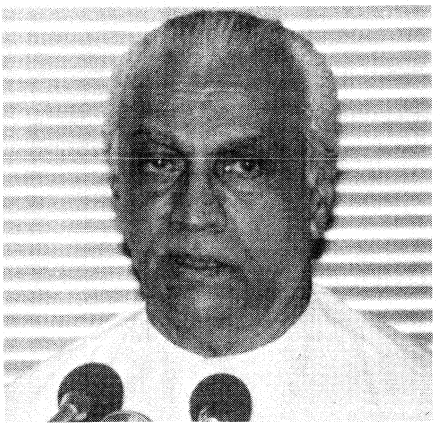

Premier Dingiri Banda Wijctungc van Sri Lanka.

vonden waar hij met zijn gevolg doorheen reed.

De regering legde de verantwoordelijkheid voor de aanslag bij de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE of Tamil-Tijgers) en bevestigde deze beschuldiging op 14 maart. In een op 4 maart uitgegeven verklaring ontkende de LTTE iedere betrokkenheid. maar zei wel dat de Tamils blij zouden zijn met de dood van Wijeratne, die had beloofd ,,de Tijgers van het aardoppervlak weg te vagen".
Wijeratnes andere vijanden waren onder andere de Janata Vimukti Peramuna (JVP), een Singalese groepering wiens opstand in het zuiden hij tijdens een gewelddadige campagne eind 1989 finaal had neergeslagen (zie pag. 212/1 e,\,.-'91). èn de gokwereld, nadat in februari een casinobeheerder was gedeporteerd.

Bij een regeringswijziging op 6 maart werd Wijeratnes portefeuille van defensie (die formeel werd beheerd door president Ranasinghe Premadasa) toegewezen aan de meer verzoeningsgezinde premier Dingiri Banda Wijetunge.

Wijeratnes andere portefeuille van plantagebouw ging naar Rnpasena Karunatilleke. Diens vorige portefeuille van havens en scheepvaart ging naar Alick Aluvihare, die op zijn beurt zijn portefeuille van PTT overdroeg aan A.M.S. Adhikari. Gamini Athukorale werd bevorderd tot minister van grondbezit, irrigatie en Mahaweli-ontwikkeling en volgde P. Dayaratne op, die op zijn beur-t de portefeuille van wederopbouw, rehabilitatie en sociaal welzijn overnam van Adhikari.

Gevechten. Voorbereidingen lokale verkiezingen

Een aanval van de LTTE op twee legerkampen op het schiereiland Mannar in het noordwesten van 19-23 maart, liep uit op een grote nederlaag voor de guerrillastrijders, waarbij volgens officiële berichten 23 soldaten werden gedood en 300 à 500 guerrillastrijders omkwamen. Bij een treffen op 30 maart in dezelfde streek sneuvelden nog eens 100 guerrillastrijders.
Enkele bepalingen van de noodtoestand, die aan politieke vergaderingen en propaganda beperkingen oplegden. werden met ingang van 29 maart versoepeld (behalve in de provincies in het noorden en oosten), zodat de campagnes konden doorgaan voor de lokale verkiezingen in zeven provincies op 11 mei.

Premadasa riep de LTTE op 23 maart op ,.deel te nemen aan het democratisch proces" en beloofde dat ,,indien de LTTE verder afziet van geweld. de regering zo snel mogelijk nieuwe verkiezingen zal houden voor de noordoostelijke provinciale raad en voor de andere lokale bestuursorganen in die provincie"
Bradinan Weerakoon, de adviseur van Premadasa inzake internationale aangelegenheden, maakte op 20 maart bekend dat de mensenrechtenorganisatie Ainnestv International waarnemers kon sturen naar Sri Lanka, dat ,.niets te verbergen" had op het gebied van de mensenrechten. Amnesty, in 1990 door Wijeratne gehekeld als een ,,terroristischeorganisatie", was tot dusverre de toegang tot Sri Lanka ontzegd. De laatste keer was dat gebeurd tijdens het hoogtepunt van de JVP-opstand in 1989 (zie pag. 214/2 - '91 voor rapport van Amnesty International van september 1990).

Toename van geweld

Door een escalatie van het conflict tussen regeringstroepen en de guerrillastrijders van de LTTE eind maart en in april was de maand voorafgaand aan 21 april de bloedigste tot dan toe, aldus officiële cijfers.

Meer dan 950 LTTE-strijders zouden zijn gedood, tweederde van hen rond de stad Mannar op het in het noordwesten gelegen Mannar Island. waar de regering naar eigen zeggen de macht nu stevig in handen had. De veiligheidstroepen zouden naar verluidt 166 man aan doden verloren hebben. Begin april was bekendgemaakt dat sinds juni 1990, toen de beëindiging van het één jaar oude staakt-het-vuren de hoop op een politieke oplossing voor het probleem van het Tamil-separatisme had doen vervliegen, 1.108 man van de veiligheidstroepen waren gedood.
Van 25-29 april voerden regeringstroepen een aanval uit op de even ten westen van het schiereiland Jaffna gelegen eilanden Karaitivu en Kayts, waarbij aan het beleg door de rebellen van de marinebasis Karainagar (op 1 april aangevallen door LTTE-troepen), een eind zou zijn gemaakt. Bij deze gevechten zouden 126 guerrillastrijders en 31 soldaten zijn gedood.

In het oosten van Sri Lanka, waar het in 1990 losgebroken intercommunautaire geweld tussen Tamils. moslims en Singalese boeddhisten in feite had geleid tot de vorming van een aantal elkaar vijandig gezinde ghetto's die verdedigd n-erden door onofficiële milities, stelde de regering de LTTE aansprakelijk voor drie grote aanvallen in april. Bij deze aanvallen zouden vele doden zijn gevallen: op 3 april voor de kust van Trincomalee 11 vissers, op 14 april in een zuidelijker gelegen dorp 17 mannen. vrouwen en kinderen en op 20 april in Neadalla in de buurt van Monaragala nog eens 22 mensen. Up 9 aprii zou het leger naar eigen zeggen een LTTE-kamp in Toppigala in de buurt van Batticaloa veroverd hebben. Hierbij zouden 77 guerrillastrijders zijn gedood en 5 soldaten zijn gesneuveld.

(Vor.ber.pag. 204/1 e.v.-1991)

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Tegen de achtergrond van een voortdurende burgeroorlog tussen het regeringsleger en de LTTE in de noordelijke en oostelijk provincies, werden in de rest van het land op 11 mei 1991 plaatselijke verkiezingen gehouden die op een geweldige overwinning voor de regerende United National Party (UNP) uitliepen.

De UNP kreeg het in 156 van de 194 dorpsraden voor het zeggen, evenals in 26 van de 32 stadsraden en negen van de 10 gemeenteraden. waaronder die van de hoofdstad Colombo. In twee raden was de bondgenoot van de UNP, het Ceylon Workers' Congress, succesvol en in één kwamen de UNP-gezinde onafhankelijken als winnaars uit de bus. Het hoge opkomstpercentage van 75 à 80 procent gaf de UNP volgens velen een veel sterker mandaat dan bij het lage opkomstpercentage van de verkiezingen in 1988 en 1989, waarbij Ranasinghe Premadasa en de UNP de overwinning behaalden (zie pag. 204/1-'91).
Voor sommige verkiezingen hadden de oppositiepartijen een losse linkse coalitie gevormd onder de naam Verenigd Front. De grootste oppositiepartij, de Sri Lanka Freedom Party (SLFP) onder leiding van Sirimavo Bandaranaike, oogste echter veel kritiek omdat zij niet in staat bleek een grotere eenheid te vormen met de kleinere Lanka Sama Samaja Partij (LSSP), de Communistische Partij, de Nava Sama Samaja Partij (NSSP) en de Bahejana

Mevrouw Sirimavo Bandaranaike. de voormalige premier van Sri Lanka en leider van de Sri Lanka Freedom Party.

Nidahas Pakshaya (BNP)onder leiding van de dochter van mevrouw Bandaranaike, Chandrika Kumaranatunga
De verkiezingen verliepen in een relatief gewelddadige sfeer, hoewel & SLFP meende dat er fraude in het spel was en dat de UNP de door de overheid gecontroleerde media manipuleerde Verscheidene noodmaatregelen werden versoepeld gedurende de week voorafgaand aan de verkiezingen om het kiezingscampagnes mogelijk te maken De maatregelen werden echter om middernacht van 11 op 12 mei opnieuw van kracht

UITWIJZING VAN BRITSE HOGE COMMISSARIS

De Britse Hoge Commissaris, David Gladstone, werd op 29 mei persona non grata verklaard en verliet het land 11 dagen later.

Mark Lennox-Boyd, onderminister op het Britse ministerie van buitenlandse en Gemenebestzaken, verklaarde op 11 juni ten overstaan van het Britse parlement dat de uitwijzing, die in verband werd gebracht met klachten dat Gladstone zich met de verkiezingen bemoeid zou hebben door een stemhokje te betreden en door een klacht in te dienen bij de politie waarin hij kwalijke praktijken en het meervoudig uitbrengen van stemmen meldde, klaarblijkelijk bedoeld was om Gladstones kritiek op de ,,onbevredigende reputatie (van Sri Lanka) inzake de mensenrechten" in de doofpot te stoppen. De Britse regering, zo verklaarde hij, had daarop gereageerd door bezoeken op hoog niveau te annuleren en ,,andere aspecten van onze relatie te herzien".

TAIWAN

ZESJARIG ONTWIKKELINGSPLAN

Op 31 januari 1991 keurde de Uitvoerende Yuan een ambitieus zesjarig ontwikkelingsplan goed voor de periode 1991-'96, dat voor een deel moest worden gefinancierd door de uitgifte van een groot aantal staatsobligaties.

Doel van het plan. dat nog moest worden goedgekeurd door de Wetgevende Yuan, was een omvorming van de infrastructuur van het land. Volgens de premier, generaal Hau Pei-tsun, zou Taiwan door de uitvoering van het plan tegen het jaar 2000 bij de eerste 20 landen van de wereld horen, gemeten naar het inkomen perhoofd. De International Herald Tribune meldde echter op 1 februari dat sommige Taiwanese economen dachten dat het plan ,,slechts een tijdelijk lapmiddel zou kunnen blijken. dat zou falen als de wereldwijde economische recessie voortduurt".
Met het plan, dat was ontworpen door de Raad voor Economische Planning en Ontwikkeling, was een investering gemoeid van ruim $ 300 mrd in 779 projecten, waaronder de bouw van wegen en spoorweg- en metro-netwerken, evenals de bouw van installaties voor de petrochemische en andei-e zware industrie, een vierde kerncentrale. en nieuwe voorzieningen voor het controleren van de milieuvervuiling. Het plan ging uit van een inflatie van 3,5 procent per jaar en een gemiddelde werkloosheid van 1,7 procent en moest zorgen voor een jaarlijkse groei van het bruto nationaal produkt (BNP) van 7 procent.

Cijfers van het Bureau voor de Statistiek, die op 12 februari werden gepubliceerd hieten een afname zien van de groei van het BNP van 7,3 procent in 1989 tot 5,3 procent in 1990, het laagste in acht jaar Functionarissen weten de daling aan een ineenstorting van de effectenhandel (waarvan de index met bijna 80 punten gekelderd was tussen februari en oktober 1990), een lagere industriële pioduktie en een afname in binnenlandse investeringen

(Vorberpag 65/3 e v-1991)

PARTIJ KEURT NATIONAAL HERENIGINGSPROGRAMMA GOED

Het permanente Centrale Comité van de regerende Kwomintang bekrachtigde op 6 maart 1991 een door de Nationale Herenigingsraad onder leiding van president Lee Teng-hui opgesteld nationaal herenigingsprogramma.

Lee en de premier. generaal Hau Pei-tsun, die ook lid was van de ontwerpcommissie, zeiden tijdens het debat dat éérst in Taiwan consensus moest worden bereikt over hereniging met het vasteland, en daarna pas aan beide zijden van de Straat van Taiwan. De secretaris-generaal van de KMT, James Soong, zei op 8 maart dat de regering geen tijdschema hanteerde voor de hereniging.

In een redactioneel commentaar in het op het vasteland verschijnende Volksdagblad van 18 maart werd het nieuwe programma verwelkomd, vooral het voorstel voor rechtstreekse post-, handels- en scheepvaartdiensten tussen Taiwan en het vasteland. Er werd echter ook gewezen op ..nogal een aantal vraagpunten", zoals de eis van de Taiwanese regering te worden erkend als een onafhankelijke en gelijkwaardige politieke eenheid en de voorwaarden die werden gesteld voor hereniging: democratie, vrije economie, gelijke samenleving en rationalisatievan destrijdkrachten.

BEËINDIGING VAN PERIODE VAN COMMUNISTISCHE REBELLIE. BELANGRIJKE HERVORMINGSMAATREGELEN. BETREKKINGEN MET CHINA

Op 30 april maakte president Lee Teng-hui bekend dat hij een document ondertekend had dat om middernacht het einde inluidde van de ,,Periodevan Mobilisatie voor de Onderdrukking van de Communistische Rebellie". Het document maakte feitelijk een einde aan de al langer dan vier decennia durende ,,burgeroorlog" tussen de Kwomintang-regering van de Republiek China (Taiwan) en de door de Chinese Communistische Partij (CCP)geleide Volksrepubliek China.

Tijdens een persconferentie op 30 april erkende Lee voor het eerst officieel het bestaan van een door de CCP geleide regering in Beijing. Hij zei dat ,,we moeten aanvaarden dat het vasteland nu beheerst wordt door het Chinese communistische regime". Hij vervolgde echter dat de aanvaarding van het bestaan van communistisch China niet betekende dat Taiwan van zijn ,,één China-beleid" was afgestapt en dat het land bereid was te wachten op een positieve reacrie op zijn voorstellen tot hereniging op basis van een liberaal democratisch beleid. De Chinese regering kwam niet met een onmiddellijke officiële reactie op het document.

Tegelijk met de beëindiging van de ,,Periode van Rebellie" maakte president Lee ook formeel de afschaffing van de ,,Tijdelijke Bepalingen" bekend (die tijdens de ,,rebellie" van kracht waren), een besluit dat hij reeds op 25 december 1990 had aangekondigd. Tevens kondigde hij een aantal belangrijke amendementen op de grondwet van Taiwan af, een grondwetsherziening waarvoor de regerende Kwomintang op 26 december 1990 een tijdschema had gepresenteerd.

De Tijdelijke Bepalingen. die in 1948. vlak voordat de Kwomintang-regering van het vasteland naar Taiwan vluchtte, door de Wetgevende Yuan waren goedgekeurd, hadden de grondwet grotendeels overbodig gemaakt. Zij bekleedden niet alleen de president met enorme macht, maar bevroren ook de ambtstermijn van de bejaarde op het vasteland gekozen leden van de verschillende overlegvergaderingen (zie pag. 560/3 e.v.-'90).
De afschaffing van de Bepalingen en een herziening van de grondwet waren daarom van essentieel belang voor het politieke liberaliseringsproces dat met de beëindiging van de staat van beleg in juli 1987 begonnen was (zie pag. 465/1-'88).

De grondwetswijzigingen voorzagen in een hervorming van het verouderde politieke systeem van het land. Zo werden de zetels van de drie gekozen regeringsorganen herverdeeld en werd bepaald dat het merendeel van de afgevaardigden gekozen zou worden door Taiwanese kiezers (en niet door Chinezen van het vasteland). Alle ,,senior-parlementariërs" (dat wil zeggen zij die in de jaren veertig voor zetels namens het vasteland waren gekozen) zouden gedwongen worden vóór de verkiezing van een nieuwe 327 leden tellende Nationale Vergadering, die eind 1991 zou plaatsvinden. af te treden.
Vóór eind 1993 zouden verkiezingen voor een nieuwe 161 leden tellende Wetgevende Yuan en een 52 leden tellende Controle Yuan plaatsvinden. In de Nationale Vergadering en in de Wetgevende Yuan zou een klein aantal door de president benoemde vertegenwoordigers van de ,,overzeeseChinezen" zitting hebben.

Zitting van Nationale Vergadering. Demonstratie van oppositie in Taipei

Op 22 april waren de afschaffing van de

Tijdelijke Bepalingen en de grondwetshervormingen goedgekeurd tijdens een speciale zitting van de Nationale Vergadering, het enige regeringsorgaan dat gemachtigd was de grondwet te wijzigen.

De zitting, die duurde van 8 tot 24 april, verliep in een verhitte sfrrr en nam vaak een gewelddadig karakter aan. In de kamer braken op dc eerste daggcvechtenirit, toen de acht afgevaardigden van de oppositionele Democratische Progressieve Partij (DPP) een spandoek ontrolden tegen de ,,constitutionele chantagc" door de bejaarcleleden van de Vergadering. De DPP-leden risten dat de Nationale Vergadering niet gebruikt zou worden om de grondwet te wijzigen en zij beschuldigden de Kwomintang ervan zijn controle over het politieke systeem met ondemocratische wijzigingen. zoals het vasthouden aan de presidentiële noodvolmachten, te willen beschermen.
Op 12 april raakten twee leden van de Vergadering gewond bij een vechtpartij die uitbrak nadat een DPP-lid voorzitter Liang Su-yung te lijf was gegaan.
Op 15 april boycotte de DPP de zitting van de Vergadering. De dag daarna noemde president Lee dit besluit in een openbare toespraak .,zeer betreurenswaardig". Op 17 en 18 april organiseerde de DPP in de hoofdstad Taipei een 15 uur durende protestmars. De mars, waaraan wel 20.000 mensen deelnamen, had een vreedzaam verloop. De actie werd uiteindelijk beëindigd door de DPP-leiding. nadat de Kwomintang zich bereid had verklaard de herziening van een deel van de grondwetswijzigingen te ovenvegen. Volgens sommige berichten zou de regering ermee hebben ingestemd dat het presidentiële gezag over drie organen (waaronder de machtige Nationale Veiligheidsraad) in 1994 zou worden opgeheven.

Op 22 april 1991 keurden de leden van Taiwans Nationale Vergadering in een motie de afschaffing van de .,TijdelijkeBepalingen" met ovenveldigende meerderheid goed.

Taiwanese delegatie bezoekt China. China beëindigt ,,luidsprekeroorlog"

De beëindiging van de ,,Periode van Communistische Rebellie" nam een belangrijk obstakel weg voor de ontwikkeling van nauwere banden tussen Taiwan en China. Op 28 april arriveerde in Beijing de eerste officiële Taiwanese delegatie voor een bezoek aan het Chinese vasteland.
De 14 leden tellende delegatie van de Straits Exchange Foundation (SEF), geleid door secretaris-generaal Chen Chang-wen, had twee gespreksrondes met functionarissen van het Bureau voor Taiwanese Zaken (TAO) van de Chinese Staatsraad, alvorens zij op 5 mei haar bezoek beëindigde.

Vóór het bezoek had de Raad voor Vastelandszaken (MAC, een orgaan op kabinetsniveau) de SEF gemachtigd ,,wederzijdse twistpunten" inzake illegale immigranten, smokkel, piraterij en reis-en handelszaken te behandelen.
In een interview met de Taiwanese krant Chung *Yang Jih* Pao van 6 mei verklaarde Chen Chang-wen dat de doelstellingenvan het bezoek verwezenlijkt waren, maar dat .,in de toekomst nog herhaalde inspanningen nodig zullen zijn om de vele details af te handelen". TAO-directeur Wang Zhaoguo zei op 3 mei dat de besprekingen een ,,eerste succes" vormden: zij hadden begrip en consensus bevorderd.

Op 24 april (de laatste dag van de zitting van de Taiwanese Nationale Vergadering) deelde China mee dat het zijn ,,luidsprekeroorlog" met Taiwan gestaakt had.

Voorheen stonden in de zuidoostelijke provincie Fujian luidsprekers opgesteld die propagandaboodschappen uitzonden voor de Taiwanese troepen die waren gelegerd op Quemoy en andere dicht bij het vasteland gelegen eilanden. Het Taiwanese ministerie van defensie liet op 24 april weten dat het zijn op het vasteland gerichte uitzendingen per luidspreker zou voortzetten, omdat die bedoeld waren om ,,onze landgenoten op het vasteland op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in de vrije wereld".

Op 2 mei maakte het ministerie van defensie bekend dat het maatregelen had afgeschaft die Chinese soldaten van het vasteland moesten aanmoedigen om naar Taiwan over te lopen, door een beloning aan te bieden in de vorm van goud of contant geld.

AFTREDEN VAN MINISTER VAN COMMUNICATIE

Op 24 april 1991 aanvaardde premier Hau Pei-tsun het ontslag van minister van communicatie Clement Chang. Drie dagen eerder was Chang gedagvaard in verband met een ,,insider"-schandaal in de aandelenhandel. Begin maart. nadat zijn vrouw en dochter betrokken waren geraakt bij het schandaal, had Chang zijn ontslag ingediend, maar dit was toen, aldus een bericht van 8 maart, niet door de premier aanvaard in afwachting van de resultaten van een nader onderzoek door de ministeries van financiën en justitie.

Changs dochter Chang Chia-yi en een andere functionaris van de Tamkang Universiteit zouden 5 mln aandelen van een niet in de notering opgenomen verzekeringsmaatschappij hebben gekocht voor $22 mln. een bedrag dat volgens schattingen één zesde tot één achtste van de marktprijs was. De aandelen werden verkocht door de Hualung Textiel Groep, waarvan Changs vrouw Chiang Wen-tze directeur was. Zij en de president van de maatschappij, Weng You-ming, werden vervolgd wegens schending van vertrouwen bij de verkoop. Chang zei niets van de transactie af te weten.

INTERNE VEILIGHEID. HERROEPING VAN ORDEVERSTORINGSWET

Op 17 mei 1991 keurde de Wetgevende Yuan een motie goed om de draconische Strafwet voor Ordeverstoring, die sinds 1949 van kracht was, te herroepen. De wet, waarin de doodstraf werd toege-

De premier van Taiwan, generaal Hau Pei-tsun, tijdenseenpersconferentie.

staan voor een aantal vaag omschreven vergrijpen, was een van de belangrijkste instrumenten die door de regerende Kwomintang was gehanteerd om de oppositie te onderdrukken.

Volgens de *Far* Eastern Economie ***Review*** van 30 mei was de wet ingetrokken in een poging studenten en oppositie te kalmeren, nadat op 9 mei vier pro-onafhankelijkheidsactivisten waren gearresteerd. De vier - Liao Wei-cheng, Lin Yin-£u, Chen Cheng-jan en Wang Hsiu-hui - zouden banden hebben met de verboden, in Japan gevestigde Associatie voor een Onafhankelijk Taiwan. Ze werden beschuldigd van ,,samenzwering tot ordeverstoring", maar ze werden op borgtocht vrijgelaten.
Na de arrestaties organiseerden studenten in Taipei een reeks protesten. waaronder een vier dagen durende sit-in in het Centraal Station van de stad. De herroeping van de wet kon echter niet verhinderen dat op 20 maart 10.000 studenten een mars door de straten van Taipei hielden. Zij eisten o.m. het aftreden van de premier, generaal Hau Pei-tsun.

Opheffing van staat van beleg op eilanden voor de kust

Op 7 mei zorgde de Uitvoerende Yuan voor opheffing van de staat van beleg op de vlak voor de kust van het Chinese vasteland gelegen eilanden Matsu en Chinmen (Quemoy). Nadat in juli 1987 in de rest van Taiwan de staat van beleg was opgeheven bleef deze op de eilanden van kracht. De bewoners van de eilanden hadden protest aangetekend tegen het handhaven van de staat van beleg, nadat president Lee Teng-hui op 30 april - 1 mei 1991 een eind had gemaakt aan de ,,Periodevan Communistische Rebellie" en de ,,TijdelijkeBepalingen" had opgeheven (zie hierboven).

Andere buitenlandse betrekkingen

Nicaragua werd het achtentwintigste land dat Taiwan erkende, toen het op 6 november 1990 de betrekkingen weer hervatte nadat het in 1985 was overgegaan tot de erkenning van China.

Intussen opende Taiwan handelskantoren met consulaire faciliteiten in Peru en Bolivia, die beide China officieel erkenden. Feitelijke tweeledige erkenning werd ook versterkt door akkoorden met Australië en Nieuw-Zeeland om hun kantoren in Taiwan een hogere status te geven, terwijl Saoedi-Arabië, dat recentelijk betrekkingen met China had aangeknoopt (zie pag. 56/1-'91), Taiwan toestond zijn vroegere ambassade te blijven gebruiken. Tijdens een bezoek aan Taiwan van 27-29 oktober maakte premier Lee Kuan Yew van Singapore ook duidelijk dat ,,belangrijkebetrekkingen" met Taiwan ongewijzigd zouden blijven ondanks het herstel van banden met China (zie ookpag. 134/2 - '91).

(Vor.ber. pag. 65/3 e.v. en 215/3 - 1991)

GEFEDEREERDE STATEN VAN MICRONESIË

NIEUWE PRESIDENT GEKOZEN NA ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 11 mei 1991 werd de 59-jarige Bailey Olter, afkomstig uit de staat Pohnpei, unaniem door het uit één kamer bestaande Nationale Congres tot president van de Gefedereerde Staten van Micronesië (FSM) gekozen.
Olter werd tegelijk met de 49-jarige Jacob Nena (van Kosrae), die tot vice-president werd gekozen, tijdens een korte plechtigheid direct na de verkiezingen door opperrechter Edward King van het Hooggerechtshof beëdigd.

Op grond van het kiesstelsel van de FSM bestond het 14 leden tellende Congres uit tien senatoren, elk gekozen voor een termijn van twee jaar, en vier senatoren die een staat vertegenwoordigen, elk gekozen voor een termijn van vier jaar uit de vier (deel)staten - Chuuk (voorheen Truk), Kosrae, Pohnpei en Yap. De eerste taak van het nieuwe parlement na de algemene verkiezingen was het kiezen van een nieuwe president en vice-president voor het land uit de vier senatoren die een staat vertegenwoordigen.

Olter, die tot zijn nederlaag bij de algemene verkiezingen van 1987 vice-president was geweest, volgde nu John R. Haglelgam op, die sinds 1987 president was geweest.
Bij de algemene verkiezingen op 5 maart 1991 slaagde Haglelgam er niet in zijn herverkiezing als de vertegenwoordigende senator van Yap te bewerkstelligen. Kort na zijn nederlaag maakte hij zijn vertrek uit de politiek bekend.
De vice-president van het land, Hirosi Ismael, werd ook verslagen bij zijn poging herkozen te worden als de vertegenwoordigende senator van Kosrae.

De republiek van de FSM in het westen van de Stille Oceaan wordt bevolkt door ongeveer 100.000 mensen en bestaat uit meer dan 600 eilandjes verspreid over een oppervlakte van 2.900 km_ in de Carolinen-archipel. De FSM waren oorspronkelijk een van de vier onderdelen van het VN-Trustgebied van de Pacific dat in 1947 was ingesteld. Zij tekenden aanvankelijk een overeenkomst voor vrije associatie met de Verenigde Staten in 1982, waardoor het land intern zelfbestuur kreeg en economische hulp van de VS in ruil voor een voortdurende Amerikaanse controle op het defensie- en buitenlandbeleid van de FSM (zie pag. 45/3 e.v. - '84). In 1986 verklaarden de VS het VN-Trustschap voor beëindigd (zie pag. 604/3 e.v.-'88). Deze stap werd uiteindelijk in december 1990 door de VN-Veiligheidsraad bekrachtigd (zie pag. 280/3-1991).

KIRIBATI

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Bij de algemene verkiezingen voor het Huis van Vergadering van Kiribati (Maneaba), die op 8 mei 1991 voor de vierde keer sinds de onafhankelijkheid in 1979 plaatsvonden en op 15 mei werden gevolgd door een extra, beslissende ronde, behoorde president Ieremia Tabai tot de 39 succesvolle kandidaten. Ten minste 13 van de zittende leden. onder wie twee ministers, verloren hun zetel.

Het was Tabai, die sinds de onafhankelijkheid president was geweest, volgens de grondwet verboden een nieuwe ambtstermijn te aanvaarden. Het feit dat hij zich desondanks opnieuw verkiesbaar had gesteld voor het parlement, werd algemeen gezien als een aanwijzing dat hij zijn invloed - hij zou een absolute meerderheid hebben behouden in het nieuwe Huis - wilde aanwenden om het presidentschap veilig te stellen van zijn vriend en collega, vicepresident Teatao Teannaki, die het gekozen lid voor Abiang was.

Krachtens de grondwet van Kiribati werd de president via een volksstemming gekozen uit een lijst van kandidaten die was samengesteld uit leden van het Huis. Bij de presidentsverkiezing die op 3 juli zou plaatsvinden, waren, naast Teannaki, de afgevaardigden Beniamina Tinga van Nikunau en Boanareke Boanareke van Tamana, beiden aanhangers van Tabai, en Roniti Teiwaki, een onafhankelijk lid van het Huis voor Zuid-Tarawa, de andere kandidaten.

SAMENSTELLING KABINET

In november 1990 was het kabinet van Kiribati als volgt samengesteld:

Minister van buitenlandse zaken - president Ieremia Tabai; minister van financiën - vicepresident Teatao Teannaki; openbare werken en energie - Ieruru Karotu; natuurlijke hulpbronnen en ontwikkeling - Taomati Iuta; binnenlandse zaken en decentralisatie - Babera Kirata; transport en verbindingen - Uera Rabuau; handel, industrie en arbeid - Raion Bataroma; onderwijs - Ataraoti Bwebwenibure; gezondheidszorg en gezinsplanning - Rotaria Ataia: procureur-generaal - Michael Takabwebwe; Line en Phoenix-groep - Tekinaiti Kaiteie.

(Vor.ber.pag. 814/1 e.v.-1988)

ALGEMEEN

WAPENBEHEERSING. ONENIGHEID OVER CONVENTIONELE WAPENS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De besprekingen die op 15 maart 1991 in Moskou plaatsvonden tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en Sowjet-president Gorbatsjow brachten geen oplossing voor de problemen rond de vermeende Sowjet-schending van de bepalingen van het Verdrag over Conventioncle Strijdkrachten in Europa (CFE). Het CFE-verdrag was in november 1990 ondertekend (pag. 141/3 e.v.-'91).

Baker verklaarde op 17 maart op de televisie dat het ,,moeilijk was START (de onderhandelingen over het Verdrag inzake Strategische Wapenbeheersing) af te sluiten", wanneer dit meningsverschil niet zou worden ,,rechtgezet". Met name de Verenigde Staten en andere ondertekenaars van het CFE-verdrag maakten bezwaar tegen het feit dat de Sowjets tanks en ander wapenmateriaal overbrachten naar gebieden ten oosten van het Oeralgebergte (dat wil zeggen buiten de reikwijdte van het verdrag).
Op 21 maart verdaagden de 22 deelnemende delegaties aan de CFE-besprekingen in Wenen (de 16 NAVO-leden en 6 lidstaten van het Warschaupact) hun eerste vijf weken durende onderhandelingsronde in 1991 zonder het probleem op te lossen.

Verwijdering van laatste Amerikaanse kruisraketten uit Europa

Op 26 maart werden de laatste Amerikaanse nucleaire kruisraketten, die in Europa waren gestationeerd krachtens het uit 1979 stammende ,,dubbel"-besluit van de NAVO, vanaf de Amerikaanse basis in Comiso op Sicilië (Italie), naar de Verenigde Staten teruggevlogen.

Op 13 maart waren de laatste Pershing 2-raketten uit Duitsland verwijderd en op 5 maart waren de laatste kruisraketten van de USAF-basis te Greenham Common uit Groot-Brittannië verwijderd. Het materiaal dat onder het INF-verdrag viel zou vóór 31 mei 1991 vernietigd moeten worden.

Ondertekening van verdrag inzake kneedbommen

Op 1 maart ondertekenden Tsjechoslowakije, Frankrijk, Duitsland. de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië. de Verenigde Staten en 34 andere landen een Verdrag inzake het Merken van Kneedbommen voor Opsporingsdoeleinden. Het doel van dit verdrag was het voorkomen van lei-roristischc aanslagen door de ondertekenende landen te vragen fabrikanten te verplichten aan dergelijke explosieven één van de vier chemische opsporingsmiddelen toe te voegen. De ondertekening van het verdrag vormde het besluit van een conferentie over wetgeving in de luchtvaart, die op 12 februari in het hoofdkwartier van de Internationale Organisatie voor Burgerluchtvaart (ICAO) in Montreal was begonnen.

vernietiging SS-20 raketten Sowjet-Unie

Op 12 mei vernietigde de Sowjet-Unie op het testterrein Kapoestin Jar, 90 km ten zuidoosten van Wolgograd de laatste van haar SS-20 raketten voor de middellange afstand Hiermee kwam een eind aan het proces dat drie jaar eerder in gang was gezet volgens de bepalingen van het verdrag over de nucleaire middellange-afstandsraketten van 1987 (het INF-verdrag, zie pag 801/1 e v-'87)

Op 6 mei hadden de VS hun laatste Pershing 11-raketten in de Longhorn munitiefabriek in Texas vernietigd.
Op 28 mei inspecteerde een Sowjet-team op grond van de bepalingen van het INF-verdrag voor de laatste maal de Britse luchtmachtbasis te Greenham Common in Berkshire, nadat de laatste kruisraketten in maart waren verwijderd (zie hierboven).

Voortdurende onenigheid over conventionele bewapening

De gesprekken van 20-22 mei in Washington tussen een militaire Sowjet-delegatie onder leiding van de Sowjet-stafchef generaal Michail Moisejew en hoge functionarissen van de Amerikaanse departementen van defensie en buitenlandse zaken, leidden niet tot een oplossing voor de aanhoudende meningsverschillen over de uitvoering van het CFE-verdrag.
Tijdens een reeks ontmoetingen met president Bush, minister van defensie Dick Cheney en minister van buitenlandse zaken James Baker werd Moisejew te kennen gegeven dat de VS weigerden te accepteren dat drie gemotoriseerde Sowjet-divisies als marine-kusteenheden gedefinieerd werden zodat deze buiten de verdragsbepalingen zouden vallen.

De op 7 mei bekendgemaakte beslissing om een hooggeplaatste militaire Sowjet-delegatie naar Washington te sturen was naar verluidt voortgevloeid uit suggesties dat de VS tot een compromis bereid zouden zijn, waarin de S«\\-jet-Unie haar gemotoriseerde troepen kon herdefiniëren als marine-kusteenheden, mits het totale aantal So jet-troepen werd gereduceerd tot het niveau dat in het verdrag werd genoemd. Ook Sowjet-president Gorbatsjow zou pogingen hebben aangemoedigd om meningsverschillen over het CFE-verdrag op te lossen, omdat hij naar verluidt graag de laatste obstakels voor een Sowjet-Amerikaanse top wilde wegnemen (zie pag. 333/1 e.v. '91).
Op 22 mei erkende Moisejew voor de Sowjet-televisie dat, hoewel ,,er een zekere mate van begrip was gekomen", er toch problemen bleven ,,met betrekking tot de marine".
Op 24 mei vertelde het hoofd van de Amerikaanse delegatie bij de CFE-onderhandelingen in Wenen aan bondgenoten in de NAVO, dat de Sowjet-Amerikaanse gesprekken in Washington niet hadden geleid tot een oplossing van de belangrijkste kwesties met betrekking tot het CFE-verdrag.

VS bieden aan chemische wapens te verbieden

In een verklaring, die werd beschouwd als een aanzienlijke verbetering van het akkoord tussen de supermachten over het gebruik van chemische wapens dat in juni 1990 was gesloten (zie pag. 634/1 e.v.-'90), bood president Bush op 13 mei aan alle bestaande voorraden van Amerikaanse chemische wapens binnen tien jaar te vernietigen en het gebruik van chemische wapens door de VS in alle omstandigheden te verbieden.

In zijn verklaring, die aan de vooravond van de hervatting van de ontwapeningsconferentie in Genève (zie pag. 357/1 e.v.-'91) werd vrijgegeven, zei Bush dat .,wij formeel het gebruik van chemische wapens om welke reden dan ook, inclusief vergelding, afzweren". Hij voegde daaraan toe dat ,,de VS zich onvoorwaardelijk verplichten alle voorraden van chemische wapens te vernietigen binnen tien jaar na het in werking treden (van de conventie)".
Op 23 mei aanvaardde het hoofd van de Sowjet-delegatie bij de ontwapeningsconferentie welwillend het aanbod van Bush met de woorden dat dit voor de conferentie de weg opende om overeenstemming te bereiken over een algeheel verbod op chemische wapens vóór 1992.

Plan voor wapenbeheersing van Bush

Op 29 mei riep Bush op een eind te maken aan de proliferatie van chemische, biologische en nucleaire wapens in het Midden-Oosten en drong hij er bij de grote wapenleveranciers van de wereld, met name de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad, op aan om een internationale conferentie te beleggen voor het opstellen van richtlijnen ter beperking van de wapenverkoop aan die regio.

Bush onthulde zijn plannen in een toespraak voor de Amerikaanse luchtmactitacademie in Colorado. waarbij hij zei dat het doel van zijn initiatief was dat de ,.opeenhoping van onnodige en destabiliserende wapens (in het Mid-

den-Oosten werd) afgeremd en omgekeerd". Hij benadrukte echter dat een effectieve wapenbeheersing afhangt van ,,desamenwerking van vele staten".
In een overzicht van het Witte Huis waarin het plan van Bush gedetailleerd werd uiteengezet, werd gesteld dat de VS streefden naar ,,eenbevriezing van de aanschaf, produktie en proefneming van grondraketten" in het Midden-Oosten die zou leiden tot uiteindelijke eliminatie" De verwerving van conventionele wapens zou bovendien gebaseerd moeten zijn op de doctrine van .,minimale afschrikking", gedefinieerd als de capaciteit die de staten in het gebied ,,legitiem nodig hebben om (vijanden) af te schrikken en zich te verdedigen tegen militaire agressie".
Op 30 mei verwelkomde de Israëlische minister van defensie Moshe Arens het initiatief van Bush met de mededeling dat ,,wij zeer sterke voorstanders zijn van wapenbeheersing".

(Vor.ber. pag. 357/1 e.v. - 1991)

NAVO

VOORSTELLEN VOOR ,,SNELLE-REACTIEMACHT"

Op 11 en 12 april kwam het Militaire Comité van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) bijeen op het niveau van chefs van staven, voor de eerste keer in 1991, op het politieke hoofdkwartier van de NAVO in Brussel onder voorzitterschap van de Noorse generaal Vigleik Eide.
In het licht van de diepgaande veranderingen in Europa sinds 1989 en het einde van de Koude Oorlog onderging de NAVO een ingrijpende herstructurering, een proces dat moest uitmonden in een topontmoeting in de herfst. In dit verband stemde het Militaire Comité in met een niet nader omschreven, algehele troepenvermindering, maar zijn belangrijkste bijdrage was een plan (dat nog moest worden goedgekeurd door de ministers van defensie) om een ,,snelle-reactiemacht"in het leven te roepen. Dit interventieleger zou een belangrijke factor zijn in het vermogen van het bondgenootschap om te reageren op elke toekomstige bedreiging van het grondgebied van zijn lidstaten.

De NAVO had al een Mobiele Geallieerde Strijdmacht, die in 1960 was opgericht en die bestond uit enige tientallen vliegtuigen en een 5.000 man sterke multinationale divisie onder Duits commando. De ,,snelle-reactiemacht" zou op omvangrijker schaal worden ingezet, als een eenheid ter sterkte van een legerkorps (een onnauwkeurige aanduiding. waarmee alles tussen 30.000 en 100.000 manschappen kon worden bedoeld), afkomstig uit verschillende Europese NAVO-lidstaten met Amerikaanse luchtsteun. Zij zou waarschijnlijk haar basis in Duitsland hebben, voor een aanzienlijk deel uit Britten bestaan en naar venvachting onder het bevel van een Britse officier komen.
Het lag niet in de bedoeling om met het voorstel voor de ,,snelle-reactie macht" de suggestie te wekken dat de NAVO militaire operaties ,.buiten het NAVO-gebied" zou uitvoeren. Het plan gaf echter aanleiding tot het oplaaien van de discussie over een mogelijk Europees defensiebeleid buiten de structuur van de NAVO zelf, ofwel binnen de bestaande Westeuropese Unie (WEU), ofwel door een uitbreiding van het werkingsgebied van de Europese Gemeenschap (EG). Indien de eenheid bestond uit troepen van WEU-lidstaten, zo werd betoogd, dan zou zij mogen worden ingezet onder auspiciën van deze organisatie om overeengekomen doelen te bereiken.
In dit verband werd opgemerkt dat Frankrijk niet had deelgenomen aan de vergadering van het Militaire Comité (hei was sinds 1966 buiten de gezamenlijke militaire structuur van de NAVO gebleven), maar in maart wel had besloten lid te worden van een werkgroep die was opgericht op de NAVO-topconferentie van juli 1990 (zie pag. 778/1 e.v.-'90) om de strategische implicaties van de veranderde wereldsituatie onder de loep te nemen.

Inkrimping van NAVO-personeel

Op 15 april werd bekend gemaakt dat tegen het einde van 1992 op het militaire hoofdkwartier van de NAVO in Europa (Supreme Headquarters Allied Powers Europe ofwel SHAPE bij Bergen in België) en op de belangrijkste commandocentra in Europa (Brunssum, Nederland; Kolsaas, Noorwegen; Napels, Italië) het personeel in twee fasen met 10 procent zou worden ingekrompen.

Deelname van NAVO aan conferentie in Praag

Op 25 en 26 april organiseerden de NAVO en Tsjechoslowakije gezamenlijk een conferentie in Praag over ,,de toekomst van de Europese veiligheid".

Deze conferentie werd geopend door de Tsjechoslowaakse president Havel en werd bijgewoond door hoge NAVO-functionarissen zoals de secretaris-generaal van de NAVO, Manfred Wörner. De bijeenkomst, die was bedoeld om de mogelijkheid van betrekkingen tussen de NAVO en Oosteuropese landen te verkennen, kreeg van de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, Oeli Kwitsinski, de waarschuwing dat de NAVO in een wereld na de Koude Oorlog niet moest streven naar de vorming van een „superblok", dat op zijn beurt als reactie een ,,vesting Sowjet-Unie" zou kunnen uitlokken.

VERGADERING MINISTERS VAN DEFENSIE

Op 28 en 29 mei 1991 vond in Brussel een ontmoeting plaats van de ministers van defensie van de NAVO.

Snelle-reactiemacht goedgekeurd

Tijdens de vergadering, die enkele van de radicaalste wijzigingen in de geschiedenis van de alliantie te zien gaf, werd de oprichting goedgekeurd van een door Groot-Brittannië geleide ,,snelle-reactiemacht" (Rapid Reaction Force), als de kei-r, van een nieuwe defensiestructuur op basis van mobiele multinationale eenheden (zie hierboven). De nieuw gestroomlijnde structuur, zo werd beweerd, zou beter beantwoorden aan onvoorzienbare gebeurtenissen na de Koude Oorlog dan de huidige structuur van de NAVO, die was afgestemd op een massale en plotselinge aanval van de Sowjet-Unie.

Hoewel in sommige berichten werd gesuggereerd dat de noodzaak van een kleinere krijgsmacht was gedicteerd door plannen om de omvang van de NAVO-troepen in de loop van de jaren '90 met 30 procent te verminderen, werd in een persbericht aan het eind van de vergadcring gezegd dat de defensie-uitgaven in reële termen .,op korte termijn naar verwachting niet substantieel zouden dalen". Tiidens een persconferentie op 29 mei waarschuwde de Amerikaanse minister van defensie Dick Cheney dat de kosten voor het omvormen van nationale legers in mobiele eenheden hoog konden zijn.

Uit nadere gegevens over de nieuwe krijgsmacht, die naar verwachting eind 1994 operationeel zou worden, bleek dat deze uit drie onderdelen zou bestaan: een ,,snelle-reactiemacht" bestaande uit een multinationaal korps onder Brits bevel; een hoofdleger samengesteld uit zes multinationale korpsen (waarvan twee onder Duits bevel, één onder Amerikaans, één onder Nederlands en één onder Belgisch bevel en nog één onder afwisselend Duits of Deens bevel); en de uitbreidinga- of reservetroepen. De ministers werden het ook eens over de oprichting van een achtste, alleen uit Duitsers bestaand korps dat in het oosten van Duitsland gelegerd zou zijn tot de terugtrekking van alle Sowjet-troepen in 1994 zou zijn voltooid.
Een kleine legermacht (Immediate Reaction Force), gebaseerd op de bestaande mobiele legermacht Geallieerd Commando Europa (Allied Commando Europa, ACE), die op zeer korte termijn operationeel kon zijn, zou ook worden gehandhaafd.

Op 29 mei zei de secretaris-generaal van de NAVO, Manfred Wörner. dat de ,,snelle-reactiemacht" alleen op het grondgebied van de NAVO zou worden ingezet, tenzij de verdragsleden unaniem anders besloten. Hij voegde eraan toe dat ,.de Europeanen zelf beslissen" moesten of zij hun eigen troepen wilden leveren in situaties waarin de NAVO niet kon of wilde optreden.
Op 30 mei zei president Mitterrand van Frankrijk bij de afronding van een Frans-Duitse top in Lille dat Frankrijk, dat geen lid is van het geïntegreerde militaire commando van de NAVO, .,bedenkingen" had over de politieke strategie achter de oprichting van het multinatio-

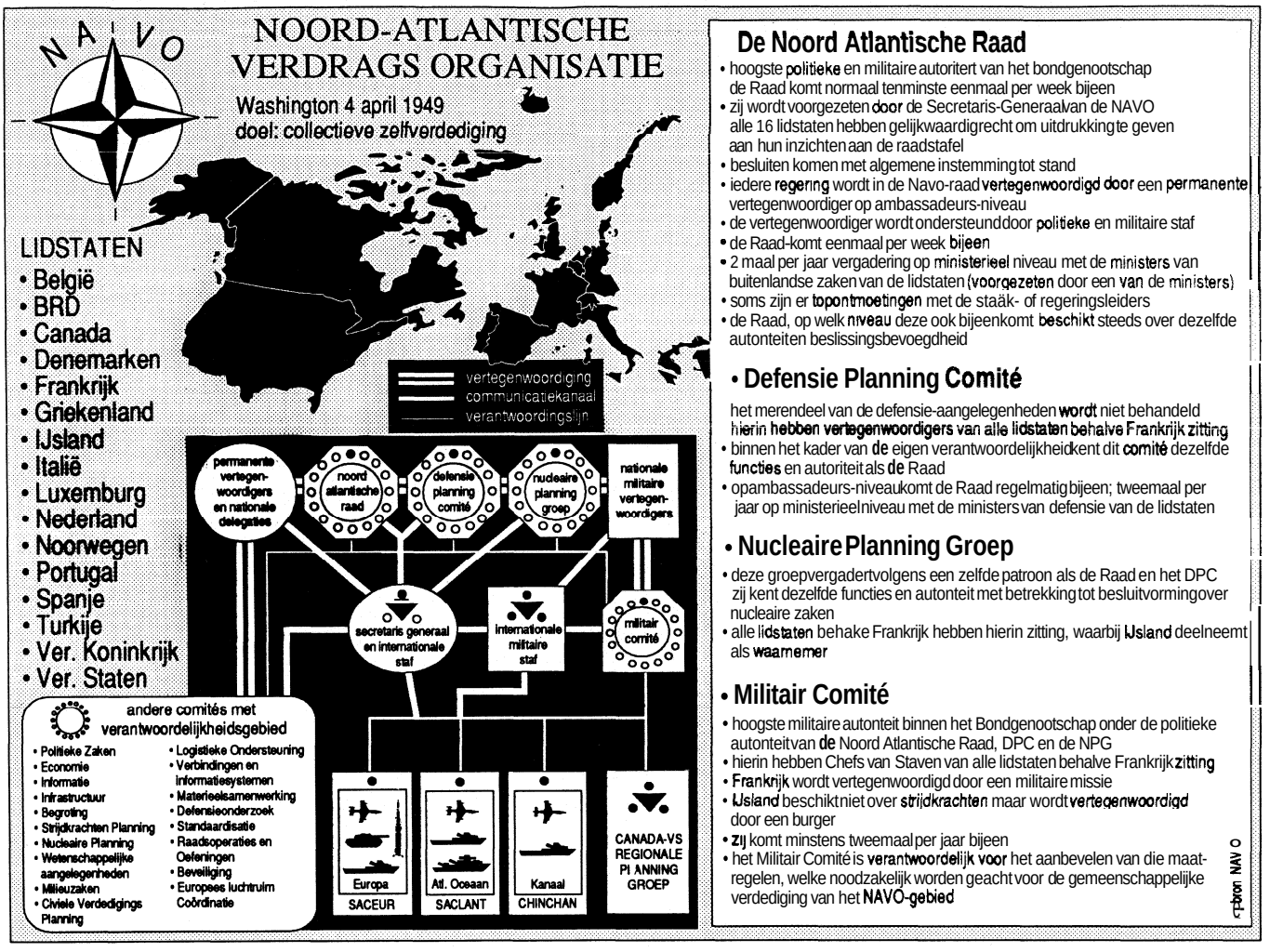

De Noord Atlantische Raad

- hoogste politieke en militaire autoritert van het bondgenootschap
  de Raad komt normaal tenminste eenmaal per week bijeen
- zij wordt voorgezeten door de Secretaris-Generaal van de NAVO
  alle 16 lidstaten hebben gelijkwaardigrecht om uitdrukking te geven
  aan hun inzichten aan de raadstafel
- besluiten komen met algemene instemming tot stand
- iedere regering wordt in de Navo-raad vertegenwoordigd door een permanente
  vertegenwoordiger op ambassadeurs-niveau
- de vertegenwoordiger wordt ondersteund door politieke en militaire staf
- de Raad-komt eenmaal per week bijeen
- 2 maal per jaar vergadering op ministerieel niveau met de ministers van
  buitenlandse zaken van de lidstaten (voorgezeten door een van de ministers)
- soms zijn er topontmoetingen met de staäk- of regeringsleiders
- de Raad, op welk niveau deze ook bijeenkomt beschikt steeds over dezelfde
  autonteiten beslissingsbevoegdheid

• Defensie Planning Comité

het merendeel van de defensie-aangelegenheden wordt niet behandeld
hierin hebben vertegenwoordigers van alle lidstaten behalve Frankrijk zitting

- binnen het kader van de eigen verantwoordelijkheidkent dit comité dezelfde
  functies en autoriteit als de Raad
- opambassadeurs-niveaukomt de Raad regelmatig bijeen; tweemaal per
  jaar op ministerieelniveau met de ministers van defensie van de lidstaten

• Nucleaire Planning Groep

- deze groepvergadertvolgens een zelfde patroon als de Raad en het DPC
  zij kent dezelfde functies en autonteit met betrekking tot besluitvormingover
  nucleaire zaken
- alle lidstaten behake Frankrijk hebben hierin zitting, waarbij IJsland deelneemt
  als waarnemer

• Militair Comité

- hoogste militaire autonteit binnen het Bondgenootschap onder de politieke
  autonteit van de Noord Atlantische Raad, DPC en de NPG
- hierin hebben Chefs van Staven van alle lidstaten behalve Frankrijk zitting
- Frankrijk wordt vertegenwoordigd door een militaire missie
- IJsland beschikt niet over strijdkrachten maar wordt vertegenwoordigd
  door een burger
- zij komt minstens tweemaal per jaar bijeen
- het Militair Comité is verantwoordelijk voor het aanbevelen van die maat-
  regelen, welke noodzakelijk worden geacht voor de gemeenschappelijke
  verdediging van het NAVO-gebied

Bron NAVO

nale korps. Hij benadrukte dat de „NAVO niet het geheel van het Atlantisch bondgenootschap is, en niet alle vraagstukken op dat niveau kunnen worden opgelost".

Meningsverschillen over aparte Europese defensie-identiteit

In hun slotcommuniqué benadrukten de ministers dat zij hadden afgesproken dat de NAVO ,,het belangrijkste forum (zou blijven) voor consultatie onder de bondgenoten ... over beleidszaken die van invloed zijn op de veiligheids- en defensieverplichtingen van haar leden". In de kwestie van een aparte Europese ,,defensie-identeit" drongen sommige NAVO-leden naar verluidt aan op een grotere veiligheidsrol voor de uit negen landen bestaande Westeuropese Unie (WEU) (zie pag. 358/1 e.v.-'91).

Op 28 mei weerlegde de Britse minister van defensie, Tom King, speculaties dat de snelle-reactiemacht overwegend Europees zou zijn, met de bewering dat er ook een Amerikaanse legerdivisie in zou worden opgenomen. Later werd de Duitse minister van defensie, Gerhard Stoltenberg, geciteerd, die zei dat wijzigingen in de strijdkrachtenstructuur van de NAVO waren gekoppeld aan de versterking van de rol van Europa in het bondgenootschap.
Op 29 mei verwoordde Cheney de opstelling van de VS met de verklaring dat ,,water ook wordt gedaan in de Europese context, dat moet worden gedaan op een manier die de alliantie versterkt".
Op 29 mei waarschuwde Wörner in een duidelijke venvijzing naar Noorwegen, Turkije en IJsland, die geen lid waren van de Europese Gemeenschap, dat het ,,onacceptabel" zou zijn wanneer nieuwe Europese defensieregelingen enig Europees lid van de NAVO-alliantie zouden uitsluiten. Op 7 mei zou Wörner hebben gezegd dat hij sterk voor een ,,Europese pijler" in de NAVO was en dat de WEU een geschikte instelling was om daaraan vorm te geven.

De kwestie van een aparte Europese defensie-identiteit beheerste ook de besprekingen die Cheney op 27 mei in Parijs voerde met hoge Franse functionarissen. Na het bezoek van Cheney zei de Franse premier Edith Cresson dat Frankrijk streefde naar een actievere Europese militaire opstelling, hoewel zij benadrukte dat ,,de Amerikanen zich (daarover) geen zorgen moesten maken". Later zei de Franse minister van defensie Pierre Joxe dat ,,Frankrijk niet van plan was het Atlantisch bondgeilootschap te ondermijnen".

Studie militaire commandostructuur

In hun communiqué van 29 mei stelden de ministers dat ,,we hebben afgesproken dat met spoed een studie wordt verricht naar de NAVO-commandostructuren met als doel die te stroomlijnen en aan te passen aan de nieuwe situatie".

Op grond van deze studie zou moeten worden bepaald of een Amerikaanse generaal het opperbevel over NAVO-troepen in Europa moest behouden. Wörnerzei dat het ,.hoogst onwaarschijnlijk" was dat de NAVO een Europese opperbevelhebber zou aanstellen. Later werden de woorden van Cheney geciteerd dat het ,,passend" zou zijn dat een Amerikaanse generaal opperbevelhebber van de NAVO-troepen zou blijven.

(Vor. ber. pag. 357/3/ e.v. - 1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3048

AFGHANISTAN Ontwikkelingen in de burgeroorlog **560**
Vervanging vice-president **561**
VN-vredesplan aanvaard **561**
AFRIKA Waarschuwingen voor hongersnood **541**
ALBANIË Massale uittocht van vluchtelingen **509**
Verkiezingen onder meerpartijenstelsel **510**
Interim-grondwet **511**
Nieuwe regering **512**
BAHREIN Rapport over mensenrechten **554**
BANGLADESH Rampspoed door cycloon 561
BELGIË Derde fase van de staatshervorming vordert moeizaam **505**
André Cools vermoord **508**
ECUADOR Parlementscrisis **537**
Landelijke staking **537**
EGYPTE Lening van IMF **554**
Kabinetswijziging **555**
ETHIOPIE Regering-Mengistu gevallen **541**
Vorming overgangsregering van EPRDF **542**
Luchtbrug van Ethiopische joden naar Israël **543**
Hulpoperaties en vluchtelingen **544**
FRANKRIJK Binnenlandse ontwikkelingenoktober 1990-mei 1991 **513**
Nieuwe ministerraad onder premier Cresson **516**
Bezuinigingen en economisch beleid **517**
GRIEKENLAND Ondertekening van akkoord over Amerikaanse bases **518**
Gemeenteraadsverkiezingen **518**
Nieuwe leiders KKE en Linkse Alliantie **519**
Proces tegen Papandreou verdaagd **519**
Algemene stakingen **519**
GUINEE Goedkeuring nieuwe grondwet **544**
IDB Jaarvergadering **537**
INDIA Ontwikkelingen in deelstaten (mei 1991) **563**
Grensbesprekingen met China **563**
Rajiv Gandhi vermoord **564**
Algemene verkiezingen **565**
INTERNATIONAAL Wapenbeheersing **573**
IRAK VN-resolutie over compensatiefonds **555**
Tweede gespreksronde over Koerdische autonomie **556**
JEMEN Referendum over de grondwet **557**
Vermindering van Amerikaanse hulp **558**
JOEGO-SLAVIË Botsingen tussen Kroaten en Serviërs, leger rukt op **520**
VS bevriezen economische hulp **521**
Onafhankelijkheidsverklaringen Slovenië en Kroatië **522**
Bemiddelingspoging EG voor staakt-het-vuren **524**
Referendum over autonomie in Krajina **525**
Bezoek van Baker **525**
JORDANIË Nasleep van Golfoorlog **558**
Begroting voor 1991 **558**
Benoeming nieuw kabinet **559**
KAMEROEN Politieke hervormingen geëist **545**
Premier benoemd **545**
KIRIBATI Algemene verkiezingen **572**
MALI Vorming van nieuwe regering **545**
MICRONESIË Olter tot president gekozen **572**
MIDDEN-OOSTEN Ontwikkelingen in vredesproces, vier reizen van Baker **553**
MOZAMBIQUE Hervatting vredesbesprekingen in Rome **546**
Economische ontwikkelingen **547**
MYANMAR Aanhoudende onderdrukking door militaire autoriteiten **566**
NAVO Reorganisatie **574**
Ministers van defensie in Brussel bijeen **574**
NEDERLAND Rapport commissie-Stevens over belastingvereenvoudiging **508**
Tweede Kamer akkoord met basisvorming **509**
NEPAL Bezoek Indiase premier **567**
Algemene verkiezingen (mei '91) **567**
Koirala tot premier benoemd **568**
PANAMA Politieke en economische ontwikkelingen **538**
SOWJET-UNIE Ontwikkelingen in Baltische staten **525**
Westen beschuldigd van ,,economische coup" **526**
Geweld in de Sowjet-Unie **527**
Ontwikkelingen in de media **527**
Jeltsin eist aftreden Gorbatsjow **528**
Benoemingen Veiligheidsraad **529**
Nieuwe presidentiële adviseurs **530**
Chinese hulp voor Sowjet-Unie **531**
SRI LANKA Geweld hervat **568**
Lokale verkiezingen **569**
Britse Hoge Commissaris uitgewezen **570**
ST. CHRISTOPHER EN NEVIS Verkiezingen en samenstelling kabinet **540**
ST. LUCIA Verkiezingen en kabinetswijzigingen **540**
TAIWAN Zesjarig ontwikkelingsplan **570**
Nationaal herenigingsplan goedgekeurd **570**
Betrekkingenmet China hersteld **570**
Aftreden minister na aandelenschandaal **571**
TSJECHOSLOWAKIJE Crisis over Slowaakse taalwet **531**
Lokale verkiezingen **531**
Start van economische markthervormingen **532**
Scheuring in Burgerforum **533**
Scheuring in Burgers Tegen Geweld **534**
Ontslag Slowaakse premier **535**
Ongerustheid over Tsjechoslowaakse kerncentrales **536**
TUNESIE Opschorting van Nahda-activiteiten **547**
Economische ontwikkelingen **548**
VENEZUELA Kabinetswijzigingen **541**
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Begroting voor 1990 **559**
ZAÏRE Verder uitstel nationale conferentie **548**
ZUID-AFRIKA Verslechtering van betrekkingen tussen regering en ANC **548**
Sanctiebesluiten **549**
Verslechtering van betrekkingen tussen ANC en Inkatha **550**
Opschorting van constitutionele besprekingen **551**
Geweld in woonsteden **551**
Veroordeling van Winnie Mandela **552**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

KABINETSBESLUITEN INZAKE WAO EN ZIEKTEWET. VERZET VAN VAKBEWEGING EN ONRUST IN PARTIJ VAN DE ARBEID. ONTKOPPELINGSBESLUIT

In de nacht van 13 op 14 juli nam het kabinet besluiten inzake de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)en de Ziektewet. Deze besluiten stuitten op reeds bij voorbaat bekend verzet van de vakbeweging, maar ook op protesten van de achterban van de PvdA, die kennelijk niet in die omvang door de partijleiding waren verwacht. Dit resulteerde in nieuwe kabinetsbesluiten op 26/27 augustus. Deze maakten geen einde aan het verzet van de vakbeweging en evenmin aan de onrust binnen de PvdA.
Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in deze kwestie tot eind augustus.

Op 27 augustus presenteerde het kabinet zijn plannen inzake WAO en koppeling in Nieuwspoort te Den Haag. V.r.n.l. vice-premier Kok, premier Lubbers en minister De Vries.

Kabinetsbesluiten van 13/14 juli

Het kabinet Lubbers/Kok heeft in de nacht van 13 op 14 juli overeenstemming bereikt over maatregelen om het aantal WAO'ers en het ziekteverzuim te beperken.
De belangrijkste maatregelen waren:

Arbeidsongeschiktheid

Ongeveer 120.000 mensen per jaar belanden volgens het kabinet in de arbeidsongeschiktheidsregeling WAO. Om dit aantal te verminderen stelt het kabinet voor de structuur van de WAO te veranderen.

• Voor werknemers jonger dan vijftig jaar die arbeidsongeschikt worden, wordt de duur van de WAO-uitkering bekort. ,.Daarmee wordt de systematiek van de WAO meer in overeenstemming gebracht met de WW; de samenhang van het stelsel van sociale zekerheid wordt hiermee vergroot", aldus het kabinet. De duur van de uitkering wordt ten minste één jaar en is voor de periode daarna afhankelijk van het arbeidsverleden. Wie geen recht meer heeft op de WAO valt terug op een AAW-uitkering. De AAW is een uitkering op het sociaal minimum (zeventig procent van het minimumloon) en geldt tot het 65ste jaar. Het kabinet verwerpt het meerderheidsadvies van de Sociaal-Economische Raad de hoogte van de WAO-uitkering afhankelijk te maken van de leeftijd. Een dergelijk maatregel zou tot gevolg hebben dat ,.in veel gevallen" de WAO-uitkering lager wordt dan een WW-uitkering. Op dit moment zijn 360.000 WAO'ers jongerdanvijftig.

• Voor mensen boven de vijftig jaar verandert het recht op een WAO-uitkering niet. Wie nu een WAO-uitkering heeft en op het moment van invoering van de nieuwe regeling nog geen vijftig jaar is, zal een overgangsregeling gelden. De duur van de uitkering wordt dan berekend naar de leeftijd en het arbeidsverleden van dat moment. Ruim 540.000 WAO'ers zijn dan ouder danvijftig.

• De druk op de werkgevers om gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers in dienst te houden zal worden vergroot. De werkgever moet bewijzen dat hij geen ander, passend werk heeft (omkering van de bewijslast). De boete (malus) die een werkgever moet betalen wanneer een werknemer in de WAO terechtkomt, wordt fors verhoogd.

• Het systeem waarbij bedrijfstakken met veel zieken en arbeidsongeschikten meer premie moeten betalen. zal eerder worden aangescherpt. Als de nieuwe maatregelen geen succes hebben, zal het kabinet met voorschriften komen voor het aantal gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers dat een bedrijf in dienst moet nemen (quotering).

• Het advies van de SER het begrip 'passende arbeid' te verruimen wordt door het kabinet overgenomen. Een werknemer of zelfstandige komt alleen nog voor een AAW/WAO-uitkering in aanmerking als er op medische gronden geen enkel betaald werk meer mogelijk is. De nieuwe baan hoeft niet aan te sluiten bij opleiding en/of arbeidsverleden.

Ziekteverzuim

• Om het ziekteverzuim terug te dringen wil het kabinet dat werkgevers het loon van zieke werknemers ,,gedurende enige tijd" (zes weken) verlagen van honderd naar zeventig procent.

• Per ziekmelding moet een vakantiedag worden ingeleverd, maar de werknemer moet in ieder geval minimaal twintig vakantiedagen per jaar overhouden. Werkgevers en werknemers kunnen bij de onderhandelingen over de collectieve arbeidsvoorwaarden van deze bepalingen afwijken.

De eerste zes weken van het ziekteverzuim komen voor rekening van de werkgever. Voor bedrijven met minder dan vijftien werknemers geldt een termijn van drie weken. Het zwangerschapsverlof en bevallingsverlof valt niet onder de regeling.

• Het kabinet wil een eind maken aan de verplichting voor werkgevers de kosten voor bovenwettelijke doorbetaling van ziektegeld te herverzekeren bij de bedrijfsvereniging. Het ziekengeld bedraagt op dit moment zeventig wrocent van het loon: maar de werkgever is vaak - op grond van de CAO - verplicht de uitkering aan te vullen tot honderd procent. De bovenwettelijke uitkering (het verschil tussen honderd en zeventig procent) moet de werkgever herverzekeren bij de bedrijfsverenigingen. In de plannen van het kabinet blijft vrijwillig herverzekeren mogelijk. Ruim 335.000 mensen 'lopen' thans in de ziektewet.

Voorgeschiedenis WAO-besluit

Het kabinetsbesluit over de WAO had een lange voorgeschiedenis, die wordt samengevat in onderstaande chronologie (grotendeels ontleend aan *NRC/H'blad* van 27 augustus 1991):

26 oktober 1989: In het regeerakkoord van het kabinet wordt over de WAO opgemerkt dat er sprake is van een ,,verontrustende ontwikkeling waartegen weerwerk geboden moet worden". Met ,,maatregelen in de sfeer van preventie en arbeidsomstandigheden" moet het ,,mogelijk zijn tot een situatie te komen waarin het beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen in elk geval niet meer groeit".

Maandblad 61ste jaargang nr. 3049, pag. 46019-46090

27 november: In zijn regeringsverklaring stipt premier Lubbers het probleem van de WAO kort aan. Het kabinet zal 'op korte termijn' een standpunt bepalen over de aanbevelingen die een werkgroep van de Stichting van de Arbeid een maand eerder deed (zie pag. 783/3-'89).
1 december: Kabinet en sociale partners maken afspraken over preventie.

PP juni 1990: Kaoinet en sociale partne s doen de werkgevers het voorstel in te grijpen in de WAO en de duur van de uitkering afhankelijk te maken van het aantal jaren dat iemand gewerkt heeft. In ruil daarvoor willen werkgevers gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers in dienst houden.
3 september: ,,Nederlandis ziek", zegt premier Lubbers bij een rede aan de Universiteit van Nijmegen. Volgens Lubbers is er net als honderd jaar geleden sprake van een 'sociale kwestie' waarvan moet worden vastgesteld dat de ,,politiek het probleem niet alleen aankan".
18 september: Minister De Vries en staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken) verklaren de aanpak van arbeidsongeschiktheid hoofdpunt van beleid.
2 oktober: Kabinet en sociale partners spreken nieuwe preventieve maatregelen af. Als het aantal arbeidsongeschikten na 1991 toch stijgt, dan komt het kabinet met wettelijke maatregelen.
11 oktober: Lubbers verklaart in de Tweede Kamer dat hij opstapt als het aantal arbeidsongeschikten een miljoen bereikt.

8 februari 1991: Lubbers laat proefballon op over het koppelen van de WAO aan het aantal jaren dat iemand heeft gewerkt. Kok is tegen.
19 februari: Het kabinet zegt dat voor het einde van de kabinetsperiode een bedrag van f 3,8 mrd moet zijn bespaard. Aan de SER wordt een adviesaanvraag gedaan. Een van de voorstellen is het afhankelijk maken van de duur van de uitkering van leeftijd en/of aantal jaren dat iemand gewerkt heeft. Ter Veld laat weten dat oudere WAO'ers moeten worden ontzien.
4 **maart:** De SER vraagt het kabinet met meer uitgewerkte voorstellen te komen.
13 april: CDA-fractievoorzitter Brinkman spreekt over 'aanstellers' in de WAO en eist dat het kabinet op korte termijn ,.knopen doorhakt". Hij stelt voor de WAO op te heffen en daarvoor in de plaats een minimum-basisuitkering te verstrekken. Minister De Vries sluit zich hierbij aan.
17 april: De PvdA-fractie spreekt zich uit tegen ingrijpenin de WAO.
20 april: Brinkman dreigt het kabinet te laten vallen als het niet snel met maatregelen komt.
23 april: Lubbers onthult dat het ministerie van sociale zaken ingrepen aan het uitwerken is om de duur van de uitkering voor WAO'ers te bekorten en de uitkering voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten af te schaffen.
25 april: Staatssecretaris Ter Veld zegt dat .,De Vries eerst mij zal moeten afschaffen" als hij de WAO wil afschaffen.
1 mei: Kok zegt dat hij bereid is de duur van de WAO-uitkering tot bepaalde groepen te beperken.
15 mei: Kok zegt dat de PvdA het kabinet verlaat als de WAO wordt afgeschaft.
26 mei: Kroonleden in de SER proberen werkgevers en werknemers op één lijn te krijgen met het voorstel het begrip 'passende arbeid' te schrappen in de WAO.
29 mei: FNV-bonden spreken zich uit tegen afschaffen 'passende arbeid'.
30 mei: PvdA-fractievoorzitter Wöltgens meent dat ,,pijnlijke ingrepen in de WAO onvermijdelijk zijn", maar garandeert dat WAO'ers van 50 jaar en ouder worden ontzien.
18 juni: Kroonleden in de SER stellen voor de WAO-uitkering van jonge arbeidsongeschikten met tien procent te verlagen. Werkgevers stellen de eis dat moet worden ingegrepen in de duur en de hoogte van de uitkering.
19 juni: Ter Veld schrijft de SER dat het aantal arbeidsongeschikten sneller groeit dan verwacht. Kok verhoogt het te bezuinigen bedrag van f 3,8 mrd naar f 4,4 mrd.
29 juni: Kroonleden en vakbeweging bereiken in de SER een compromis over het inleveren van maximaal vier vakantiedagen bij ziekte en het afschaffen van 'passende arbeid'. De opbrengst op korte termijn bedroeg f 2,8 mrd.
3 juli: Kok schrijft dat hij duur en hoogte van de WAO-uitkering ongemoeid wil laten. Werkgevers houden vast aan een ingreep in de WAO-uitkering.
9 juli: De Federatieraad van de FNV keert zich tegen het compromis tussen Kroonleden en werknemers in de SER.
12 juli: De SER komt met eenmeerderheidsadvies van Kroonleden en werkgevers. De hoogte van de WAO-uitkering moet afhankelijk worden van de leeftijd waarop iemand arbeidsongeschikt wordt. Aanbevolen wordt de uitkering voor WAO'ers die jonger zijn dan 35 jaar met tien procent te verlagen. De meerderheid spreekt zich uit tegen ingrijpen in de duur van de uitkering. Het advies beveelt ook aan ziektedagen te verrekenen met vakantiedagen van werknemers (tot een maximum van vier). de eerste zes weken ziekteverzuim voor rekening van werkgevers te brengen en een verruiming van het begrip 'passende arbeid' in de WAO.

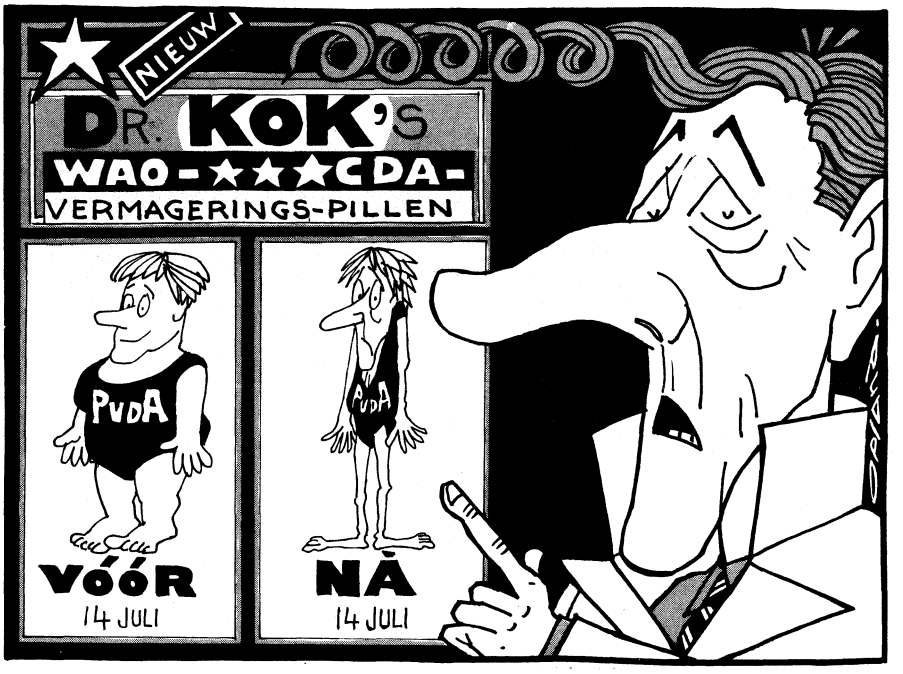

Dr. Kok: ,, . . . Zó heb ik 't niet bedoeld . . . !"

(Volkskrant 13-8-'91)

Reacties

De voorzitters van de drie vakcentrales FNV, CNV en MHP grepen de SER-vergadering van 12 juli aan voor een regelrechte oorlogsverklaring, aldus de Volkskrant (13-7). De vakcentrales zeiden geen enkele ingreep in de WAO te accepteren die de duur of de hoogte van de uitkeringen aantast. CNV-voorzitter Hofstede had het letterlijk over ,,oorlog met het kabinet".

De kabinetsbesluiten van 13/14 juli ontlokten aan de vakbeweging woedende reacties (en de aankondiging van protestacties), terwijl het VNO in eerste instantie met een gematigd positieve reactie kwam: ,,Het is terecht dat het SER-meerderheidsadvies op hoofdlijnen door het kabinet is overgenomen." Het pakket maatregelen is, gezien de bezuinigingsdoelstelling van het kabinet, eigenlijk nog onvoldoende en zou daarom moeten worden beschouwd als een minimumpakket.

De FNV wees de kabinetsvoorstellen hard af en was van mening dat het kabinet met een levensgrote boog' om de kern van het probleem heenloopt Door de nu voorgestelde maatregelen zal het aantal WAO ers niet afnemen maar zullen er alleen maar WAO ers met een lagere uitkering komen Het CNV noemde de plannen van her. kabinea een regelrechte moord' up de WAO Het was er teleurgesteld over dat het kabinet het minderheidsstandpunt in de SER om de duur van de WAO-uitkering te verkorten niet alleen heeft overgenomen maar zelfs heeft aangescherpt De plannen van het kabinet komen erop neer dat arbeidsongeschikte werknemers na korte tijd op bijstandsniveau uitkomen aldus het CNV

Vice-premier en PvdA-leider Kok zei op 14 juli om 3.00 uur: .,Ik durf met iedereen het maatschappelijke en politieke debat aan. Ik vind het een evenwichtig en zakelijk pakket maatregelen. De beperking van de uitkeringsduur is sociaal heel verdedigbaar. Natuurlijk zou het het mooiste zijn als er geen forse ingrepen nodig zouden zijn. Maar iedereen die zijn ogen en oren de kost geeft, ziet dat het een fors pakket moet zijn." Kok toonde enig begrip voor de teleurstelling bij de vakbeweging: ,,Ineen bepaald opzicht heb ik er ook moeite mee. Het is niet leuk om een correctie aan tc brengen in een stelsel, maar je moet je verantwoordelijkheid niet uit de weg gaan."
CDA-fractievoorzitter Brinkman noemde het kabinetsbesluit op 14 juli ,,moedig". Hij betitelde de maatregelen als .,verstandig, onontkoombaar en haalbaar". Brinkman wilde ,,niet juichen", omdat de maatregelen voor arbeidsongeschikten ,,pijnlijk"zijn.
PvdA-fractievoorzitter Wöltgens kwam pas op 14 juli om 17.00 uur met een (schriftelijke) reactie: ,,De hoofdlijn van de nu voorgestelde aanpak is de instroom van nieuwe arbeidsongeschikten met tal van maatregelen terug te dringen, zoals zware boetes voor werkgevers bij iedere afkeuring van een werknemer, en om de kansen op werk voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten fors te verbeteren. Die aannak verdient in principe steun, zonder daarmee een oordeel over alle voorgestelde maatregelen uit te spreken. Het kabinet is somber over de mogelijkheid in 1992 het instrument van de koppeling tussen lonen en uitkeringen toe te kunnen passen. De PvdA-fractie is van mening dat het kabinet die beslissing in hoge mate in eigen handen heeft.(...) Daarnaast geldt dat sociale rechtvaardigheid een wezenskenmerk van dit kabinet is. Als koopkrachtoffers worden gevraagd dan dient dit voor alle burgers in gelijke mate te gelden. De PvdA-fractie zal het kabinet hierop beoordelen."
Wöltgens haakte hiermee in op uitspraken van premier Lubbers 's ochtends, die had gezegd dat de kans ,,reëel" is dat het kabinet volgend jaar de koppeling tussen lonen en sociale uitkeringen moet loslaten en daaraan had toegevoegd: „We moeten rekening houden met koopkrachtverlies volgend jaar, maar het is niet het grootste drama als dat een keer zou moeten. Het doel van het kabinet is niet koopkrachtbehoud, maar groei van de werkgelegenheid." Wel meenrle Lubbers dat het koopkrachtverlies ,,zo evenwichtig mogelijk" over alle inkomensgroepen moet worden verdeeld.

Maar op 15 juli, toen uit de PvdA-achterban de eerste protesten kwamen. zwakte Wöltgens zijn aanvankelijke instemming met het kabinetsbesluit over het verkorten van de duur van de WAO-uitkering af. De PvdA-fractie zou alleen akkoord gaan met de ingreep als de uitkeringsduur twee keer zo lang wordt als die van een werkloosheidsuitkering (d.w.z. maximaal tien jaar) en als de huidige WAO'ers worden ontzien. (Op het ministerie van sociale zaken werd berekend dat deze eis een gat slaat van f900 mln in de f 4,4 mrd die het kabinetsbesluit moest opbrengen.)
Op 17 juli zei Kok in interviews met drie verschillende kranten dat hij bereid was de kabinetsmaatregelen te verzachten: arbeidsongeschikten die geen enkele kans hebben op een baan zouden hun WAO-uitkering moeten houden. Maar iedereen die oproept de huidige arbeidsongeschikten te ontzien bij het verkorten van de duur van de uitkering, ,,moet aangeven hoe het kabinet zijn taakstelling dan wel kan bereiken. We moeten niet van boterzachte plannen naar een keihard pakket en dan weer terug naar boterzacht", aldus Kok. Hij was niet verbaasd over de koerswijziging van zijn eigen fractie, want ,,het is logisch dat de maatschappelijke reacties juist in de PvdA-fractie zwaar doortikken".

Ongenoegen in de PvdA

In de volgende weken - zomervakantie voor regering en parlement - trad in de achterban van de PvdA steeds meer verzet tegen de kabinetsplannen voor de WAO en de Ziektewet naar buiten, wat gepaard ging met toenemende kritiek op de rol van de partijleiding - TK-fractie, bewindslieden en bestuur.

Op 19 juli leverde de Rotterdamse gemeenteraadsfractie van de PvdA als eerste partij-afdeling in een verklaring kritiek op de aangekondigde beperking van de duur van de WAO-uitkering. Een van de initiatiefnemers. het raadslid en oud-voorzitter van de Abva-Kabo, J. van de Scheur, noemde de verklaring ,,een motie van afkeuring tegen het kabinet en iedere PvdA'er die met dit beleid sympathiseert". Indien de Kamerfractie en de PvdA-bewindslieden in het kabinet niet op de voorstellen terugkomen, dan overwoog PvdA-raadslid W. Vleugels de partijraad bij elkaar te roepen.
In het weekeinde van 20/21 juli kondigden de TK-leden Piet de Visser, F Moor en B. Spieker aan het kabinetsplan om de duur van de WAO-uitkeringen te bekorten niet voor hun rekening te willen nemen. Kritiek hierop werd ook geleverd door de PvdA-gewesten Amsterdam, Noord-Holland Zuid, Zeeland. Rotterdam, Den Haag en Limburg. De Visser eiste zelfs openlijk het aftreden van minister Kok.
Op 26 juli besloten waarnemend partijvoorzitter FWC. Castricum (voorzitter M Sint was sinds 16 juli op vakantie), TK-fractievoorzitter Wöltgens en partijleider Kok tijdens spoedoverleg in Amsterdam dat het partijbestuur niet voor half augustus zou reageren op de WAO-plannen van het kabinet en het verzet daartegen binnen en buiten de partij. Ook de eerste bijeenkomst van de fractie, gepland op 23 en 24 augustus, zou niet worden vervroegd. De eerste gelegenheid dat de hele partij zich over de plannen kon uitspreken, was de reeds geplande partijraad van 28 september. Dit werd door Castricum in het weekend van 27/28 juli per brief aan de gewesten en afdelingen meegedeeld.
In *NRC/H'blad* van 29 juli zei de woordvoerder van de TK-fractie inzake de WAO, L.P. Middel, te verwachten dat zijn fractie niet akkoord zou gaan met het kabinetsbesluit de uitkeringsduur van de WAO te beperken. Op 29 juli verklaarde PvdA-minister J.P. Pronk (ontwikkelingssamenwerking) voor Veronica-nieuwsradio dat het kabinet de plannen voor bezuinigingen op de WAO zou moeten herovenvegen. ,,zodra echt serieus duidelijk zou worden dat bepaalde beslissingen onrechtvaardig zouden uitvallen".
In een vraaggesprek met ***Het*** Parool van 29 juli hekelde PvdA-bestuurslid W. Etty de rol van de PvdA-ministers bij het kabinetsbesluit over de wijzigingen van de WAO. Kok en staatssecretaris Ter Veld zouden de besluiten hebben genomen zonder na te gaan hoe er een maatschappelijk draagvlak voor te vormen is. Op 30 juli werd de actiegroep ,,PvdA-weer-sociaal" opgericht door vier teleurgestelde partijleden uit de provincie Utrecht om binnen de PvdA te ageren tegen de WAO-plannen.
Uit de jongste opiniepeiling van het bureau Inter/View (gepubliceerd op 1 augustus) bleek dat de PvdA nog kon rekenen op de steun van 17,7 procent van de kiezers, de laagste stand in tien jaar. In de Tweede Kamer zou het zeteltal van de PvdA terugvallen van 49 naar 27 zetels, terwijl het zeteltal van coalitiepartner CDA daalde van 54 naar 53 zetels.

Het gewest Noord-Holland Zuid van de PvdA, onder voorzitterschap van J. Nagel, eiste in een (op 1 augustus bekendgemaakte) brief aan het partijbestuur dat dit nog in de maand augustus een extra vergadering van de partijraad belegde, bij voorkeur op 24 augustus, om de WAO-plannen van het kabinet van de tafel te vegen. De partijleiders werden beschuldigd van ,.onzorgvuldig handelen" en het maken van ,,ten minste ernstige tactische inschat-

Marjanne Sint

tingsfouten" rond het weekeinde van *13/11* juli. Nog op *1* augustus kreeg deze eis de steun van de gewesten Rotterdam, Noord-Holland Noord en Zeeland.
Op 3 augustus besloot de actiegroep ,,PvdA-weer-sociaal" op *24* augustus een alternatieve partijraad te houden als de extra officiële partijraad niet door zou gaan.
Op *5* augustus kondigde vice-voorzitter Castricum aan dat het PvdA-bestuur op 7 augustus zou besluiten over een eventuele extra partijraadsvergadering, terwijl de zes meest betrokken fractieleden die dag onder leiding van Wöltgens begonnen met het voorbereiden van een fractiestandpunt over de kabinetsvoorstellen. Daarbij achtten zij zich niet gebonden aan het bedrag van f 4.4 mrd dat de voorgestelde maatregelen moest opbrengen.
Op *6* augustus spraken *8* van de 17 PvdA-gewesten zich in een gezamenlijke verklaring uit tegen een extra, vervroegde vergadering van de partijraad.
Op 7 augustus 's avonds besloot het partijbestuur van de PvdA in Amersfoort - in afwezigheid van partijvoorzitter Sint en partijleider Kok. op vakantie - wel een extra partijraad uit te schrijven, maar niet op *24* augustus wegens de vereiste .,zorgvuldige voorbereiding". Partijsecretaris A.H.B. Beck deelde die dag mee dat als gevolg van de WAO-plannen ,,enkele honderden" leden van de PvdA hun lidmaatschap hadden opgezegd.
Volgens op *8* augustus gepubliceerde cijfers van het onderzoeksbureau NIPO zou de PvdA inmiddels nog maar de steun van 13,7 procent van de kiezers genieten, wat neerkwam op *21* zetels in de Tweede Kamer (een verlies van *28* zetels). Het CDA daalde nu ook sterker en kwam uit op *48* zetels, een verlies van zes.
Op *9* augustus keerde PvdA-partijvoorzitter Marjanne Sint in Nederland terug van haar fietsvakantie in Italië, een periode waarin zij voor de partij onbereikbaar was geweest. Dit had in de partij de kritiek op haa positie verscherpt, en WAO-woordvoerder van de TK-fractie Middel had eerder die week in een interview met het weekblad *HP/De Tijd* laten blijken er geen moeite mee te hebben als Sint zou worden vervangen. .,Haar val ik aan want zij heeft als lid van de partijleiding de plicht haar politieke leider af te dekken". aldus Middei.

Kok kondigt herziening van WAO-plannen aan

Op 11 augustus vond spoedberaad van de PvdA-top plaats op het ministerie van financiën in Den Haag. Na afloop daarvan maakte partijleider en vicepremier Kok bekend dat het kabinet op korte termijn de omstreden WAO-plannen opnieuw zou bekijken en wijzigen. De voorgenomen beperking van de uitkeringsduur zou wat hem betreft voor bepaalde groepen arbeidsongeschikten moeten worden heroverwogen. Volgens Kok was premier Lubbers het niet oneens met zijn opvatting dat een nieuw kabinetsberaad over de WAO- en Ziektewet geboden was, nu een maatschappelijk draagvlak voor de plannen leek te ontbreken. Maar uitgangspunt bleef, aldus Kok, dat deze maatregelen het afgesproken bedrag van f 4.4 mrd moeten opleveren. De PvdA-leider rekende daarbij op de volle medewerking van de coalitiepartner, het CDA: ,,Ik reken erop dat de collega's van het CDA bereid zijn samen met ons te kijken of en hoe scherpe kanten van de voorstellen kunnen worden afgeslepen. Ik reken daartoe uiteraard ook de fractie van het CDA. Het WAO-probleem is geen PvdA-probleem, maar een verantwoordelijkheid van de coalitie."
Kok kondigde tevens aan het partijbestuur te hebben verzocht een buitengewoon congres te organiseren, waarop - redelijk voorbereid - de WAO in het kader van het totale sociale-zekerheidsstelsel aan de orde zou moeten komen. Kok wilde tegenover het partijcongres, het hoogste orgaan van de partij, verantwoording afleggen, terwijl de partijleiding en de partijleden recht hadden op een ,,breeddebat" dat niet op het niveau van de partijraad kon worden afgedaan.

Intermezzo

Tussen Koks aankondiging en het nieuwe kabinetsbesluit verliep een halve maand waarin onder meer het volgende gebeurde.

Op *12* augustus vergaderde een brede top van beide regeringspartijcn in het werkvertrek van premier Lubbers; alleen CDA-fractievoorzitter L.C. Brinkman was wegens vakantie afwezig. Daarbij bleek ook het CDA bereid om opnieuw over de kabinetsplannen te praten, onder twee voorcvaarden: het aantal arbeidsongeschikten moet in *1992* zijn teruggebracht naar het niveau van *1989* èn in *1994* moet f *4,4* mrd zijn bezuinigd op de uitgaven voor ziekten en arbeidsongeschiktheid
De eerste reacties uit de vakbeweging op de aangekondigde ,.verzachting" van de kabinetsplannen waren negatief en op *12* augustus kondigden de drievakcentrales FNV, CNV en MHP een gezamenlijk actieplan dat de druk op het kabinet in drie fasen zou moeten opvoeren.
In de eerste fase tot aan Prinsjesdag zouden de 'speren' volledig op de politiek worden gericht: vakbondsdelegaties zouden een bezoek brengen aan alle politieke partijen op landelijk, regionaal en lokaal niveau: politici zouden worden bestookt met petities en uitnodigingen voor gesprekken: en ,,De Nederland Gezond Krant" zou in een oplaag van *5* mln exemplaren huis-aan-huis worden verspreid. Als het aan de vakcentrales iag zou hei een ,,heteherfst" worden.
Op 13 augustus verklaarde CDA-minister B. de Vries (sociale zaken) zich in een vraaggesprek met *NRC/H'blad* bereid tot onderhandelingen over de omstreden WAO-plannen. Maar hij verwachtte niet dat er voldoende speelruimte was om ,,de duurbeperking ongedaan te maken". Ook waarschuwde hij dat ,,demarges voor veranderingen heel smal zijn".
In de PvdA vond op *13* augustus 's avonds in Utrecht spoedberaad plaats tussen de partijtop en vertegenwoordigers van de 17 gewesten. Kok en Wöltgens kregen steun voor hun poging met alternatieven te komen, maar daarbij moest het juli-besluit wel ingrijpend worden gewijzigd.
De volgende avond eiste het gewest Friesland van de PvdA echter dat het kabinet zijn plannen voor WAO en Ziektewet volledig zou intrekken.

In een interview met de Volkskrant van *15* augustus antwoordde PvdA-voorzitter Marjanne Sint op de vraag of het hernieuwde kabinetsoverleg ,,eenultieme poging" voor de PvdA betekende: ,,Alsdit niks wordt. dan is er voor de PvdA geen kabinet meer..." In dezelfde krant stelde PvdA-staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken): ,.Het zou mij een lief ding waard zijn als er enige financiële ruimte werd toegestaan." Zij dacht daarbij aan een bedrag van f *600* mln à *f* 700 mln om ,,de scherpe kantjes" van de WAO-maatregelen af te slijpen. ook al zou dan de gewenste opbrengst van f 4,4 mrd in *1994* niet helemaal worden gehaald.
Maar CDA-fractievoorzitter Brinkman liet op 15 augustus 's avonds weten zich ertegen te verzetten dat de juli-besluiten ..nog weer eens geheel opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden". Ook verklaarde hij zich tegen een omvangrijke afwijking van de afgesproken bedragen, terwijl PvdA-fractievoorzitter Wöltgens die avond van mening was dat ,,we die f *4,4* mrd als uitgangspunt moeten blijven hanteren"
Na afloop van de ministerraad op *16* augustus zei premier Lubbers te verwachten dat de kabinetsplannen van juli slechts marginaal zouden worden aangepast. Hij onderstreepte dat Kok heel bewust had gekozen voor de formulering dat ,,de scherpe kanten" van het besluit moeten worden afgeschaafd. In die formulering kon Lubbers zich vinden. ,,Het zijn anderen in de PvdA die de indruk wekken dat het hier om amendementen gaat". aldus de premier. Wel was het oorspronkelijke bezuini-

gingsbedrag van ƒ 4,4 mrd volgens Lubbers ..niet heilig".
Op 17 augustus liet PvdA-voorzitter Sint in een vraaggesprek met het dagblad *Het Binnenhof* haar in de Volkskrant geuite dreigement van een kabinetscrisis varen: ,,Eruit stappen komt wat mij betreft niet aan de orde." Zij deed dit nadat zij was .,gecorrigeer-d" door partijleider Kok en fractievoorzitter Wöltgens. Maar in hetzelfde vraaggesprek stelde Sint een ander probleem aan de orde, toen zij opmerkte dat het handhaven van de koppeling tussen lonen en uitkeringen niet kan worden gegarandeerd. Zij voegde daaraan toe: ..Een eventueel ontkoppelingsbesluit mag niet net als het WAO-besluit als een dief in de nacht komen." Uit een op 19 augustus gepubliceerde NIPO-enquête bleek dat de WAO-plannen van het kabinet voor 54 procent van de Nederlanders onaanvaardbaar waren, voor 33 procent vervelend maar acceptabel waren en door 8 procent goed werden bevonden. Niettemin rond 60 procent van de ondervraagden dat het kabinet-Lubbers-Kok moest aanblijven.
Op 20 augustus toog het kabinet weer aan het werk, zonder een oplossing te vinden voor de politieke problemen over de WAO en de koppeling tussen uitkeringen en lonen. De relatie tussen de coalitiepartners CDA en PvdA zou zijn verhard.
Het partijbestuur van het CDA sprak tijdens een vergadering op 21 augustus in Den Haag zijn steun op hoofdlijnen aan het kabinetsbesluit van juli uit. Wel werd het kabinet en de CDA-fractie in de Tweede Kamer gevraagd de .,bestaande onontkoombare gevallen" te ontzien.
Op 22 augustus deden PvdA en CDA in het kabinet grote moeite een compromis te vinden voor de ingrepen in de WAO, waarbij een notitie van minister De Vries uitgangspunt van de besprekingen vormde. Een compromis bleef toen uit. Op 23 augustus 's avonds dienden minister De Vries en staatssecretaris Ter Veld van sociale zaken een gezamenlijk voorstel in over de WAO. Na lang passen en meten leek het kabinet daarmee overeenstemming te hebben bereikt over de aanpassing van de WAO, en dit compromis droeg de goedkeuring weg van de fractievoorzitters Wöltgens (PvdA) en Brinkman (CDA).

Dreigende kabinetscrisis

Maar op 23 augustus zorgde de kwestie van de koppeling plotseling voor een oplaaiend conflict tussen CDA en PvdA waardoor het kabinet dreigde te vallen. Aan de Volkskrant (26-8) werden de volgende gegevens ontleend.

Aan het eind van die middag (23 augustus) bracht CDA-fractievoorzitter Brinkman een bezoek aan PvdA-leider Kok. ,,Kok stak een verhaal af over de absolute noodzaak van loonmatiging. Om dit doel te bereiken is het gewenst de vakbeweging niet nog hoger in de gordijnen te jagen. Er kon dus maar beter gekoppeld worden, betoogde Kok. (...) Vanaf hier variëren de lezingen. Volgens de supporters van Kok heeft Brinkman niet teruggezegd dat er maar beter kon worden ontkoppeld en mocht Kok dus aannemen dat de kwestie was geregeld. Maar volgens de aanhang van Brinkman is de CDA-fractievoorzitter duidelijk geweest. Rrinkman zou herhaald hebben wat hij de laatste weken voortdurend had betoogd: voor de koppeling heeft het laatste uur geslagen."
In de vroege avond verliepen de zaken in de ministerraad vlot. ,.Het persbericht van Sociale Zaken, waarin het nieuwe WAO-akkoord werd afgekondigd, lag al klaar. Wel bleek al in het eerste rondje langs de tafel (in de Trèveszaal) dat over de koppeling nog een stevig verschil van mening lag tussen Kok en De Vries.(...) De sfeer veranderde toen rond half negen de berichtgeving van het Journaal doorsijpelde in de Trèveszaal. Brinkman zou spijkerhard een ontkoppeling hebben geëist. De Vries stoof naar de telefoon, Kok verlangde opheldering, hij maakte duidelijk dat ontkoppeling voor de PvdA regelrecht tot een kabinetscrisis zou leiden. Heel snel werd duidelijk dat het bijna-akkoord weer volledig op losse schroeven stond."

In de nacht van 23 op 24 augustus, even na twaalf uur. deelde premier Lubbers zelf aan de pers mee dat het kabinetsberaad was geschorst tot maandagmorgen (26augustus).
Daarop volgde spoedberaad tussen de politieke kopstukken van CDA en PvdA: Lubbers, Brinkman, De Vries, Kok en Wöltgens. Tot tegen half vier werd over een oplossing van het politieke meningsverschil gesproken. Minister De Vries kreeg de taak voor maandagmorgen een compromis te smeden (incl. de WAO-maatregelen).
Op 24 augustus 's morgens leek Kok zijn positie te verscherpen toen hij zei: ,,Ik kan niet leven met ontkoppelen. Dat maak ik niet mee." Maar Wöltgens liet de discussie open door te zeggen dat ontkoppelen dan wel ongewenst is, maar op een zakelijke manier bespreekbaar is. ,,Wijmaken er geen dogma van, zoals het CDA van ontkoppelen een dogma maakt", aldus Wöltgens.
Op 25 augustus kreeg De Vries tijdens overleg met Lubbers en Kok de opdracht zijn concept-plan aan te passen.
Toen het kabinet op 26 augustus 's morgens opnieuw bijeenkwam, legde minister De Vries een nieuw plan op tafel. Daarin was een ontkoppeling van de uitkeringen gepaard aan fiscale maatregelen om de koopkracht van de laagst betaalden c.q. uitkeringsgerechtigden op peil te houden.

Akkoord over ontkoppeling

Op 26 augustus 's avonds werd in het kabinet een akkoord bereikt over ontkoppeling, waarmee de crisis werd bezworen. In de nacht daarop werkten vice-premier Kok en minister De Vries een nieuw WAO-systeem uit. Het bij de ontkoppeling behorende inkomensbeleid behelsde o.a. de volgende maatregelen: De uitkeringen gaan in 1992 met 3 procent omhoog. De salarissen van overheidspersoneel en personeel in gesubsieerde sectoren mogen maximaal met 3procent stijgen.

Om de looneisen in 1992 te matigen tot een loonstijging van 3 procent wordt het volgende voorgesteld:
• De belastingvrije voet wordt verhoogd

Op 26 augustus hadden vertegenwoordigers van de vakcentrales in Den Haag een ontmoeting met de TK-fracties van CDA en PvdA over de WAO. V.l.n.r. Thijs Wöltgens (PvdA-fractievoorzitter), Henk Hofstede (voorzitter CNV) en Karin Adelmund (vice-voorzitter FNV).

met f 200 extra (boven op de verhoging van f 225 die al in februari bij de Tussenbalans was toegezegd),
• de vaste belastingaftrek voor elke werknemer (het arbeidskostenforfait,! wordt met 5 procent verhoogd met een maximum van f 450,
• de inflatiecorrectie wordt alleen toegepast op de belastingvrije som en komt aaarboven te vervallen

Door de kabinetsmaatregelen gaat de koopkracht van mensen met een minimumloon er 0,95 a 1,15 procent op vooruit, die van een werknemers met een modaal inkomen stijgt met 0,3 procent en die van een werknemers met twee maal een modaal inkomen daalt met 0,05 procent. Werkende alleenstaanden en tweeverdieners gaan minder vooruit of achteruit.
Een loonstijging van 3 procent zou in 1993 extra banen voor 15.000 a 20.000 personen moeten opleveren.

Kabinet wijzigt maatregelen ziekteverzuim en WAO

Op 27 augustus zonden minister De Vries en staatssecretaris Ter Veld van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een brief aan de Tweede Kamer over de nieuwe voorstellen van het kabinet met betrekking tot ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. De tekst van de brief volgt hieronder.

Op 16 juli 1991 is u een afschrift gezonden van de brief van die datum aan de Sociaal-Economische Raad (SER),waarin een reactie op de hoofdlijnen is gegeven op het advies van de SER van 12 juli 1991 (kamerstuk 1990-1991. 22 187, nr 1).
De in de brief van 16 juli 1991 opgenomen voornemens met betrekking tot de WAO hebben in de samenleving tot zodanig sterk afwijzende reacties geleid dat aanpassing van die voornemens naar de mening van het kabinet noodzakelijk is. Anderzijds is de problematiek van de toename van het beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen van dien aard dat niet aan ingrijpende maatregelen kan worden ontkomen. Wellicht ten overvloede zij er op gewezen dat ook de SER unaniem deze opvatting is toegedaan.
Het voorafgaande heeft het kabinet ertoe gebracht de in de brief van 16 juli 1991 geformuleerde voorstellen met betrekking tot de beperking van de duur van de WAO-uitkering bij te stellen.

Daarbij onderscheidt het kabinet tussen enerzijds (a) de structurele situatie en anderzijds het overgangsrecht. Binnen het overgangsrecht wordt onderscheid gemaakt tussen (b) personen die eerst na de inwerkingtreding van de wijzigingen arbeidsongeschikt worden (nieuwe gevallen) en personen die reeds ten tijde van de wetswijziging een WAO-uitkering hebben (oude gevallen). Binnen deze laatste groep wordt onderscheid gemaakt tussen (c) personen die op het moment van inwerkingtreding van de wetswijzigingen 50 jaar of ouder zijn en (d)personen die op dat moment jonger dan 50 jaar zijn.

a. In de structurele situatie ontvangt een ieder gedurende enige tijd (naar analogie van de WW afhankelijk van de leeftijd: voor een nadere uitwerking zie bijlage) recht op een uitkering van 70% van het laatst verdiende loon. Aansluitend bestaat recht op een uitkeringsniveau zoals dat door de meerderheid van de SER is voorgesteld. Dit komt neer op 70% van het minimumloon vermeerderd met 1,75% van het verschil tussen het vroegere loon en het minimumloon voor ieder jaar tot het 58e dat men ouder is dan 18 jaar Ten opzichte van de eerdere voorstellen betekent dit dat er geen terugval plaatsvindt tot het AAW-niveau (70% van het minimumloon). Dit betekent voorts dat - anders dan in de voorstellen genoemd in de brief van 16 juli 1991 - ook personen van 50 tot 58 jaar die na inwerkingtreding van de wijzigingen in de WAO komen, na enige tijd geconfronteerd worden met een - gelet op hun leeftijd relatief lichte - terugval in uitkeringsniveau.

b. Voor nieuwe gevallen die op de datum van inwerkingtreding van de wetswijzigingen 50 jaar of ouder zijn wordt de bestaande uitkeringssystematiek van de WAO niet gewijzigd, hetgeen betekent dat tot het 65ste jaar recht bestaat op 70% van het laatstverdicnde loon.

c. Voor oude gevallen die op het moment van inwerkingtreding van de wetswijzigingen jonger zijn dan 50 jaar zal gelden dat zij vanaf die datum allereerst recht hebben op een uitkering van 70% van het laatstverdiende loon gedurende de termijn die ook voor nieuwe gevallen van dezelfde leeftijd geldt. Voor de vaststelling van de duur is bepalend de leeftijd op de datum van inwerkingtreding van de wetswijziging. Daarna gaat men geleidelijk over naar het niveau dat voor nieuwe gevallen van gelijke leeftijd geldt. Dit wordt bereikt door nominale bevriezing van de uitkering. Daardoor gaat niemand er in guldens op achteruit: de koopkrachtontwikkeling wordt bepaald door het inflatietempo en de toekomstige wijzigingen in het bruto-netto traject.

d. Voor oude gevallen die op het moment van inwerkingtreding van de wetswijzigingen 50 jaar of ouder zijn blijft de thans bestaande uitkeringssystematiek onverkort van toepassing, hetgeen betekent dat tot het 65ste jaar recht bestaat op 70% van het laatstverdiendeloon.

Als datum van inwerkingtreding van de wetswijzigingen gaat het kabinet uit van 1 juli 1992. Het resultaat van de beschreven voorstellen is, dat niemand voor 1 juli 1993 een lagere WAO-uitkering ontvangt dan hij onder het oude regime heeft of zou hebben gehad.
De voorgestelde bijstellingen in de WAO-voorstellen zullen tot gevolg hebben dat in 1994 725 miljoenminder aan besparingen optreden.
In de brief van 16 juli 1991 is reeds melding gemaakt van het voornemen om de toekomstige malusbijdrage die zal worden opgelegd aan de werkgever indien een van zijn werknemers in de WAO komt, te verhogen. Het kabinet meent dat die malus stapsgewijs moet kunnen worden gesteld op maximaal 12 maanden salaris, waarbij per bedrijf tevens een maximum geldt van 5% van de loonsom Het kabinet verwacht dat als gevolg van een geringer beroep op de WAO door deze verhoging 300 miljoen besparingen zullen optreden
Ten opzichte van de besparingen die zouden voortvloeien uit het pakket van 16 juli 1991 treedt per saldo als gevolg van deze wijzigingen in 1994 een vermindering op van 425 miljoen

Bijlage

In deze bijlage wordt voor vijf verschillende leeftijden aangegeven hoe de voorstellen in de praktijk uitwerken.

Daarbij is er een vergelijking gemaakt met de voorstellen zoals die in de brief van 16 juli 1991 waren opgenomen. Uitgegaan van doorvoering van de voorstellen per 1 juli 1992.
De duur van de 70% loongerelateerde uitkering is afhankelijk van de leeftijd.

leeftijd	duur
< 33 jaar	1 jaar
33-37 jaar	1,5 jaar
38-42 jaar	2 jaar
43-47 jaar	2,5 jaar
48-52 jaar	3 jaar
53-57 jaar	4 jaar
> 58 jaar	(max)5 jaar

Na afloop van de 70% uitkering bestaat recht op de AAW-uitkering (70% van het minimumloon) vermeerderd met 1,75% van het verschil tussen het laatstverdiende loon en het minimumloon voor ieder jaar tot het 58ste dat men ouder is dan 18. Dit betekent dat de persoon die op 58-jarige leeftijd in de WAO komt, recht heeft op 70% van het laatstverdiende loon, ook na ommekomst van de hierboven genoemde termijn van 5 jaar.
Voor een goed begrip van navolgende tabellen zij erop gewezen dat daarin is geabstraheerd van de mogelijkheid van toekenning van toeslagen op grond van de Toeslagenwet.
Voorts wordt per geval steeds in de laatste tabel tussen haakjes een uitkeringsbedrag in 1991 opgevoerd. Het gaat om een fictief bedrag (betrokkenen ontvangen in dat jaar nog geen uitkering) dat is opgevoerd ter wille van de vergelijkbaarheidmet de overige tabellen.

PvdA-fractie steunt kabinetsplannen. Vertrek De Visser en Sint

Op 27 augustus 's avonds gaf de TK-fractie van de PvdA haar voorzitter Wöltgens het groene licht om in hoofdlijnen akkoord te gaan met de kabinetsplannen. Slechts drie leden bleven er zich tot het bittere einde tegen verzetten: Piet de Visser, F. Moor en L.M. Schoots. Op 28 augustus overleefde het kabinet in de Tweede Kamer een door VVD en Groen Links ingediende motie van afkeuring, die behalve van de indieners alleen steun kreeg van PvdA-lid Piet de Visser. Deze zegde 's avonds zijn

lidmaatschap van de Tweede Kamer op uit protest tegen de koers van de fractie. Op 30 augustus trad Marjanne Sint af als voorzitter van de PvdA. In een schriftelijke verklaring bij het begin van een extra vergadering van het partijbestuur in Doorn liet zij weten ,.de ruimte te willen maken om het debat te concentreren op de inhoudelijke koers waarvan de hoofdlijnen door kabinet en fractie zijn uitgezet". Zij was van mening dat haar aanblijven het debat in de partij zou hinderen.
Op 31 augustus sprak het partijbestuur zijn vertrouwen uit in partijleider Kok. Bij dit vertrouwensvotum, dat op verzoek van Kok zelf plaatsvond, stemden twee van de 25 bestuursleden tegen Voorts werd voldaan aan Koks ,,dringend" verzoek om nog in september een bijzonder congres van de partij te beleggen. Dat zal zich vooral moeten uitspreken over de vraag of Kok nog voldoende vertrouwen geniet voor het leiderschap van de partij.

De plechtige oprichting van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) in Londen werd op 15 april bijgewoond door v.l.n.r. de Franse president François Mitterrand, de Britse premier John Major, EBRD-president Jacques Attali, de Israëlische premier Yitzhak Shamir en de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel.

CYPRUS

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 19 mei 1991 werden in het zuidelijk (Grieks-Cypriotische) deel van het eiland voor circa 381.000 kiesgerechtigden parlementsverkiezingen gehouden. De uitslag werd gezien als steun van de kiezers voor de pogingen van de partijloze president Georgios Vassiliou,

President Georgios Vassiliou van (Grieks) Cyprus

gesprekken in het bijzijn van VN-waarnemers te beginnen met de Turks-Cyprioten (het belangrijkste onderwerp in de verkiezingscampagne).

In de verkiezingen voor de 56 Grieks-Cypriotische gedeputeerden voor het Huis van Afgevaardigden (de 24 zetels voor de Turks-Cyprioten bleven leeg) was de conservatieve Democratische Concentratie (DISY) winnaar met 35,8 procent van de stemmen en 20 zetels (één meer dan in het vorige parlement). Als tweede partij kwam de communistische Progressieve Partij van de Werkende Klasse (AKEL) uit de bus, met 18 zetels en 30.6 procent van de stemmen (tegen 15 zetels en 27,4 procent bij de verkiezingen van december 1985: zie pag. 744/1/2-'87). Beide partijen stonden achter het streven naar hereniging. De ADISOK (Democratisch Socialistische Vernieuwingsbeweging, een van 1990 daterende afsplitsing van vijf hervormingsgezinde afgevaardigden voor de AKEL) kreeg slechts 2,4 procent en behaalde geen zetels. De centrumrechtse Democratische Partij (DIKO) van voormalig president Spyros Kyprianou ging naar 19,5 procent en behaalde daarmee 11 zetels; Kyprianou gaf te kennen zijnparlementszetel niet te zullen bezetten. De Socialistische Partij (EDEK). goed voor 10,9 procent van de stemmen, ging van 6 naar 7 zetels.

ISRAËLI'S HET LAND UITGEZET

Vier Israëli's (twee mannen en twee vrouwen) werden, na hun bekentenis op 4 mei dat ze de Iraanse ambassade in Nicosia clandestien waren binnengedrongen, veroordeeld en het land uitgezet. Op 23 april waren ze betrapt bij het aanbrengen van telefonische afluisterapparatuur in het ambassadegebouw.
(Vor.ber. pag. 645/3 e.v. - 1990)

EBRD

OPRICHTINGSVERGADERING EUROPESE BANK VOOR WEDEROPBOUW EN ONTWIKKELING

De Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD), voortgekomen uit het plan van de Franse president Mitterrand eind 1989 ter ondersteuning van de economische wederopbouw van Midden- en Oost-Europa (zie pag. 802/3 e.v.-'89), beleefde van 15-17 april 1991 in Londen zijn plechtige oprichtingsvergadering.

Aan de Bank namen 39 landen deel, naast de Europese Commissie van de EG en de Europese Investeringsbank (EIB). (Zie voor details van het oprichtingsdocument zoals dat in mei 1990 werd ondertekend pag. 501/1/2-'90.) Het startkapitaal bedroeg 10 mrd Europese munteenheden (S 12,4 mrd). Jacques Attali. de Franse president van de EBRD, schatte dat Oost-Europa de komende twintig jaar 2 bln ECU nodig zou hebben. ,,Het belangrijkste punt" zou evenwel zijn dat ,,hetgeld zou worden opgebracht door herinrichting van de economie en besparingrn in de betrokken landen zelf."

Dertig staatshoofden en regeringsleiders en negenendertig ministers van fi-

nanciën woonden de plechtigheden bij, die door Attali werden omschreven als ,,een informele top over de wederopbouw van Europa". De ministers van financien van de Groep van de Zeven belangrijkste industrielanden kwamen op 14 april eveneens bijeen ter voorbereiding van hun ontmoeting op 28 april.

Benoeming van eerste vice-president

Op 6 juni 1991 werd de 51-jarige Ronald Freeman benoemd tot vice-president van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD).

Freeman was op dat moment compagnon en hoofd beleggingen van Salomon Brothers in Londen en daarvoor had hij de leiding gehad over de Amerikaanse tak van de bank in New York die zich bezighield met internationale fusies en overnames. De Verenigde Staten bezaten het grootste belang in de EBRD met 10 procent van het totale bankkapitaal. Zij hadden erop aangedrongen dat naast de Franse president van de Bank, Jacques Attali, een Amerikaan zou worden benoemd op de post van vicepresident.

EUROPESE GEMEENSCHAP

BUITENGEWONE TOP IN LUXEMBURG

Op 8 april 1991 kwamen de staatshoofden en regeringsleiders van de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap 's avonds in Luxemburg bijeen voor een buitengewone vergadering waarin de Europese Raad zich bezon op de situatie in het Midden-Oosten. De top was oorspronkelijk bedoeld om te komen tot een verbetering van de coördinatie van de buitenlandse politiek van de EG, nu de lidstaten er ten tijde van de Golfcrisis niet in waren geslaagd één front te vormen (zie pag. 45/3 e.v. en 186/2 e.v.-'91).

De ontmoeting verschafte de EG-leiders een forum om hun steun te betuigen aan het plan, ontvouwd door de Britse premier John Major, om de Koerden in Noord-Irak een ,,vrijhaven" te bieden (zie ook pag. 404/3 e.v.-'91).

De vergadering ging akkoord met een programma voor noodhulp aan Koerdische vluchtelingen ten bedrage van 150 mln ECU ($ 200 mln). Tweederde hiervan zou uit EG-fondsen komen. de rest moest door de lidstaten worden opgebracht. (Op 3 april had de Commissie reeds aangekondigd dat zij 5 mln ECU aan noodhulp bestemd had voor Koerdische vluchtelingen binnen Irak: het besluit tot het geven van humanitaire hulp aan Irak was reeds op 25 maart genomen (zie pag. 335/3-'91). Op 28 februari, nog geen vierentwintig uur na beeindiging van de geallieerde operaties, had de Commissie de schenking aangekondigd van een half miljoen ECU ten behoeve van een waterzuiveringsinstallatie in Irak)
Op de vergadering van 8 april kwam men tevens overeen dar Frankrijk, Groot-Brittannie en België (op dat moment tijdelijk lid van de VN-Veiligheidsraad) er bij de VN op zouden aandringen dat alle wapenverkopen geregistreerd werden

De bijeenkomst in Luxemburg van de Europese Raad was de vierde bijzondere vergadering in achttienmaanden tijds (zie pag. 760 e.v.-'89, 436/2 e.v.-'90 en 157/1 e.v.-'91). De *Independent* constateerde op 8 april ,,eensubtiele doch belangrijke verandering in het karakter van de Gemeenschap, van de supranationale traditie waarbinnen de Europese Commissie de scepter zwaait, naar een meer intergouvernementele toekonist waarnaar de Europese Raad de wegwijst."

Vergadering van de WEU

Parallel aan de EG-top hielden de ministers van buitenlandse zaken van de negen lidstaten van de Westeuropese Unie (de WEU, bestaande uit de EG-lidstaten met uitzondering van Denemarken, Griekenland en Ierland), eveneens op 8 april te Luxemburg, een bijzondere vergadering om te komen tot de coördinering van de militaire en logistieke steun bij de hulpverlening aan de Koerden.

De vergadering werd bijgewoond door de ambassadeur van Turkije (geen lid van de WEU) en. voor het eerst, door een commissaris van de EG, Frans Andriessen. belast met de buitenlandse betrekkingen. De niet-lidstaten Denemarken en Griekenland stuurden waarnemers, zulks in tegenstelling tot het neutrale Ierland. Sommige kranten zagen het houden van een dergelijke parallelle vergadering van de WEU als scheppend precedent van een groeiende invloed van de EG op de WEU.

Ontwerpverdrag over politieke eenwording

Medio april presenteerde de regering van Luxemburg, dat de eerste helft van 1991 het voorzitterschap van de Europese Raad bekleedde, een 95 pagina's dik ontwerpverdrag gericht op politieke eenwording Tijdens een bijeenkomst op 15 en 16 april verklaarde de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken Jacques Poos dat ,,een grote meerderheid" zich had uitgesproken ten gunste van het ontwerpverdrag op de sleutelgebieden van (a) een gemeenschappelijke buitenlandse en veiligheidspolitiek, en (b) een uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement. De voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, waarschuwde in een toespraak op 17 april echter dat de voorstellen ,,een reëel gevaar (inhielden) dat de Commissie zal verworden tot niets meer dan een secretariaat in dienst van de Raad".
Het Luxemburgse ontwerp gaf de doelstellingen van de ,,Europese Unie" aan en onderscheidde vervolgens drie competentiegebieden.

Het eerste omvatte de normale activiteiten van de EG, waaronder het Verdrag van Rome van 1957, met dusdanige wijzigingen dat ook de economische en monetaire unie alsmede het afzonderlijke Euratom-verdrag en de kolen- en staalovereenkomsten hieronder kwamen te vallen.

Het tweede deel gaf aan op welke vlakken de nationale bevoegdheden van de EG-lidstaten inzake buitenlandse en veiligheidspolitiek zouden kunnen samensmelten. Aanvankelijk zou het ,,gemeenschappelijk optreden" ook gelden voor het beheren en beheersen van de bewapening, en vredesmissies voor de VN.

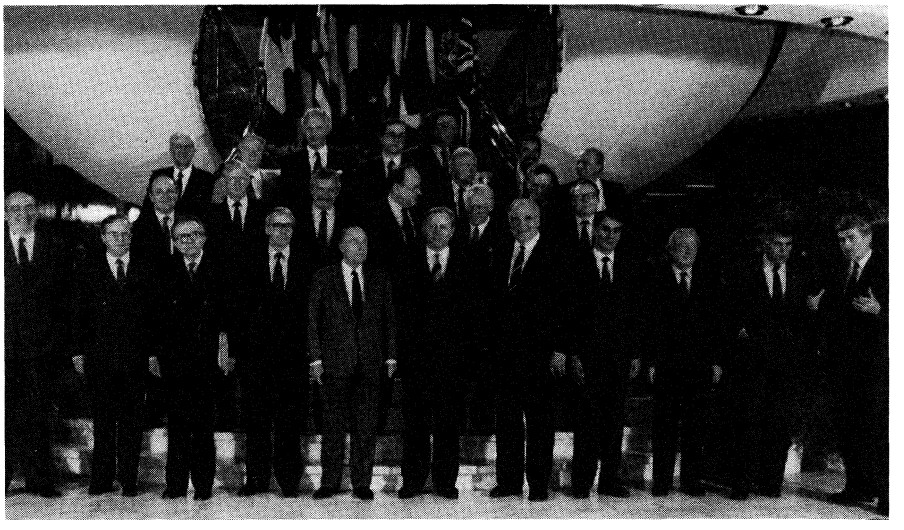

Een familieportret van de buitengewone EG-top in Luxemburg op 8 april 1991.

Frankrijk en Groot-Brittannië, de enige twee permanente EG-leden van de VN Veiligheidsraad. zouden hun stemgedrag aldaar dienen af te passen aan de opvattingen van hun EG-partners.
Unanimiteit moest de regel worden. al zou „de wijze waarop gemeenschappelijk actie zou worden ondernomen door de meerderheid moeten worden beslist". Ten aanzien van de WEU, een gevoelig thema (zie ook boven), stelde het ontwerp alleen dat beslissingen die gevolgen hebben voor de defensie ..geheel of gedeeltelijk iri het kader van de WEU kunnen worden genomen, voorzover deze niet eveneens onder de competentie van dit lichaam vallen". Herziening van deze regeling zou in i996 moetenplaatsviriden.

Het derde gebied legde de bestaande intergouvernementele samenwerking vast op het terrein van drugs- en criminaliteitsbestrijding, politiek-asielverlening en imrnigratiebeleicl - zoals dit tot dusverre in de zogenaamde Trevi-groep (zie pag. 653/1-'91) informeel gestalte had gekregen. Deze besluiten zouden derhalve komen te vallen onder de competentie van de Raad van Ministers, die daarover consensus moest zien te bereiken.

Bovendien w-erd in het ontwerpverdrag voorgesteld de omvang van de Commissie terug te brengen tot één lid per land (Frankrijk. Duitsland. Italië, Spanje en Groot-Brittannië hadden nu elk twee commissieleden). Er was ook een Spaans voorstel opgenomen voor de vrije vestiging van EG-ingezetenen binnen de Gemeenschap (de huidige bepaling gold alleen het vrije werkverkeer) en stemrecht bij lokale en EG-verkiezingen.

Aangaande de bevoegdheden van het Europees Parlement werd in het ontwerpverdrag niet voorgesteld dit het initiatiefrecht toe te kennen (op het moment van indiening had alleen de Commissie dat recht): er werd echter gewezen op een nieuwe categorie .,kaderwetgeving" waarover het Europees Parlement ,,medebeslissingsrecht" zou delen met de Raad.

Op 10 april werd in een gezamenlijk Duits-Italiaans voorstel de mogelijkheid geopperd het Europees Parlement dezelfde rechten te verlenen als de Raad. waaronder medezeggenschap over de keuze van Commissieleden en initiatiefrecht.

Economischeen Monetaire Unie dichterbij

In april concentreerde de discussie over de economische en monetaire unie tussen de EG-ministers van economische zaken en van financiën zich op de voorwaarden en de datum voor de overgang naar de tweede fase van de EMU (zie pag. 155/3 e.v.-'91voor het begin van de eerste fase in juli 1990).

Op een vergadering op 8 april in Luxemburg pleitte Duitsland ervoor, daarbij gesteund door Denemarken en Nederland. dat fase twee in januari 1994 slechts in zou mogen gaan (zoals in oktober 1990 was overeengekomen; zie pag. 157/1-'91) als de nationale economieën van de diverse lidstaten voldoende naar elkaar toe zouden zijn gegroeid, met name wat betreft de beheersing van de inflatie en de tekorten op de betalingsbalans. De regeringen van acht andere lidstaten gaven er de voorkeur aan dat de tweede fase in januari 1994 min of meer vanzelf zou ingaan. Groot-Brittanniël-iad zich in oktober 1990 van een beslissing onthouden en had zijn eigen voorstellen voor een ,,harde ECU" gepresenteerd (zie pag. 363/3 e.v.-'91). Evenmin konden de ministers het eens worden over een datum voor de oprichting van de Europese centrale bank (Eurofed)

Tijdens een reguliere maandelijkse vergadering op 9 april bi] de Bank voor Internationale Betalingen in Basel, hechtten de directeuren van de centrale banken binnen de Gemeenschap hun goedkeuring aan de definitieve ontwerpversie van de statuten voor de beoogde Eurofed, die de voorzitter van de EG als discussiestuk zou worden voorgelegd.
Op 11 mei kwamen de EG-ministers van financiën en de directeuren van de Europese centrale banken in Luxemburg bijeen voor verder informeel overleg. Tijdens de vergadering stelde Europese-Commissievoorzitter Jaques Delors voor in de verdragstekst van de EMU een clausule op te nemen waardoor Groot-Brittannië de beslissing over het uiteindelijke doel van ,.fase drie" van de economische en monetaire unie zou mogen overlaten aan een toekomstig parlement, in plaats van het zittende parlement daarmee te belasten. Naar werd verwacht zou ,,fase drie" de overdracht inhouden van bevoegdheden naar een Europese centrale bank, en de schepping van één enkele Europese munt in plaats van het Britse voorstel voor een naast de bestaande Europese munteenheden te hanteren ,,hardeECU".
Er werd afgesproken liefst tegen het eind van het jaar een strategie voor de middellange termijn te bepalen, om de economische ontwikkeling van de lidstaten op één lijn te brengen.

Dat de EG-lidstaten economisch beter op elkaar afgestemd zouden raken op gebieden als inflatie. begrotingstekort en rentevoet was met name voor Duitsland een voonvaarde voor de EMU. (Zie voor commentaar hierop van Bundesbankpresident Karl-Otto Pöhl uit maart 1991 pag. 366/1-'91). Op de vergadering was het voorstel dergelijke strategieen te ontwikkelen oorspronkelijk gelanceerd met het oog op de economisch zwakste lidstaten van de EG (Griekenland, Italië en Portugal) maar diverse bewindslieden gaven te kennen dat alle lidstaten daaraan dienden mee te werken.
Begin mei droeg de Spaanse regering opnieuw voorstellen aan om de economische ongrlijkheid tussen de noordelijke en zuidelijke EG-lidstaten te verminderen. De voorstellen beoogden (i) een ,,interstatelijk compensatiefonds" in het leven te roepen waaruit gelden moesten kunnen worden geput ten behoeve van de investering in ,,fysiek en menselijk kapitaal" in EG-staten mrt een BNP per hoofd van de bevolking vari minder dan 90 procent van het gemiddelde in de EG: (ii) bijdragen van de lidstaten aan de EG-begroting in te stellen op basis van hun ,,relatievewelvaart."; en (iii) de regelingen ten behoeve van het regionale fonds te versoepelen om de staten in de gelegenheid te stellen hun bijdragen aan de EG af te stemmen op hun ,,financiële capaciteit"
Over deze voorstellen schreef de *Financial Times* van 4 mei dat ze de loch al traag vorderende onderhandelingen ,,sterk bemoeilijkten"

Zweedse kroon en Finse markka gekoppeld aan de ECU

Op 17 mei koppelde de Sveriges Riksbank (de Zweedse Centrale Bankj de Zweedse kroon eenzijdig aan de Europese munteenheid ECU; op 7 juni deed de Bank van Finland hetzelfde met de markka. (Noorwegen had de stap in oktober l990 al gezet; zie pag. 156/3-'91.)

De stap van Zweden moest worden gezien in het kader van het door de regering afgekondigde streven naar toetreding tot de EG (de aanvraagdatum werd daarop formeel gezet op 1 juli 1991). Op 3 mei zei de Zweedse minister van financiën Allan Larsson dat Zweden de wisselkoersen van het Europees Monetair Stelsel ,,zo spoedig mogelijk" wilde overnemen en deel wilde nemen aan EG-gesprekken over economische en monetaire eenwording.

STEUNMAATREGELEN LANDBOUWPRIJZEN VOOR 1991-92

Op 24 mei kwam de Raad van Landbouwministers na een week intensief vergaderen tot overeenstemming (met alleen Italië tegen) over landbouwprijzen en steunmaatregelen voor 1991-92. De Commissie deed op een aantal terreinen consessies, maar slaagde er met steun van Nederland en Groot-Brittannië in het in februari 1988 op ECU 32.5 mrd vastgestelde uitgavenplafond niet tc overstijgen. Andere lidstaten hadden aangedrongen op een verhoging van de uitgaven om de kosten van de integratie van de Oostduitse landbouw in de gemeenschappelijke landbouwpolitiek te kunnen dekken (zie voor de oorspronkelijke, door de Commissie in februari 1991 gelanceerde voorstellen pag. 366/2-'91)

Krachtens de overeenkomst zouden de landbouwprijzen grotendeels worden bevroren dan wel verlaagd. De hardste maatregelen betroffen graan. melk en rundvlees - de sectoren met de grootste overschotten. Voor graan werd de ,,medeverantwoordelijkheidsheffing" op de produktie - voor de kosten van opslag en verwerking van overschotten - verhoogd van 3 naar 3 procent (en niet 6 procent. zoals de Commissie had voorgesteld). De maatregel

gold niet voor boeren die gedurende 1 jaar 15 procent van hun land braak lieten liggen Voor melk bleef de terugdringing van de quota 2 procent, zoals voorzien Rundvleesoverschotten was de Commissie nog steeds verplicht aan te kopen, maar de regels zouden strenger worden De bewindslieden bespraken ook een veel radicalere hervorming van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, waarmee landbouwcommissaris Ray MacSharry hoopte een einde te kunnen maken aan de bestaande situatie waarbij 80 procent van de landbouwsteun binnen de Gemeenschap bij 20 procent van de boeren terechtkwam

BEGROTINGSVRAAGSTUKKEN

Op 2 mei hechtte de Commissie haar goedkeuring aan de ontwerpbegroting voor 1992, de laatste van het in februari 1988 gesloten vijfjarenakkoord. De begroting bleef binnen de in 1988 vastgestelde uitgavengrens en voorzag in een stijging van de uitgaven met 11,3 procent tot een bedrag van ECU 65,2 mrd, vergeleken met een stijging van de begroting van 1991 met 19 procent.

In de ontwerpbegroting over 1992 was geen rekening gehouden met de verhuizing van de Commissie uit haar hoofdkwartier in Brussel. Op 30 mei maakte de Commissie bekend dat het Berlaymont-gebouw moest worden gesloopt, vanwege de hoge concentratie asbest in de bouwmaterialen. Voor de 3300 ambtenaren van de Commissiemoest een tijdelijk onderkomen worden gevonden, en er diende een nieuwe behuizing te komen, waarmee een bedrag van tenminste ECU 100 mln was gemoeid.

EG-TOP OVER EUROPESE EENWORDING

De staats- en regeringshoofden van de 12 lidstaten van de EG ontmoetten elkaar op 28-29 juni 1991 in Luxemburg om de balans op te maken van de voortgang van de onderhandelingen over de economische en monetaire unie (EMU) en de Europese politieke unie (EPU), die op de top in Rome in december 1990 van start waren gegaan (zie pag. 158/2 e.v.-'91 en hierboven). Ze bespraken het door Luxemburg voorgestelde ontwerpverdrag (zie hierboven), maar alle definitieve beslissingen over controversiële onderwerpen werden uitgesteld tot de EG-top in december 1991 in Maastricht.

De bijeenkomst werd ten dele overschaduwd door de gebeurtenissen in Joego-Slavië. Op 29 juni berichtte de „troika" van de ministers van buitenlandse zaken van Italië, Luxemburg en Nederland over hun bezoek aan Joego-Slavië de voorgaande dag (zie pag. 524/2 e.v.-'91). Toen op 30 juni het geweld opnieuw de kop opstak toog de troika weer naar Joego-Slavië.

Vergaderingvan de WEU

Op 27 juni, vlak voor de top, kwamen de ministers van buitenlandse zaken en defensie van de WEU bijeen in het kasteel van Vianden, een plaatsje op de grens van Luxemburg en Duitsland.

Tijdens deze bijeenkomst werd nog eens onderstreept dat de doelstelling van de WEU was een bijdrage te leveren aan „solidariteit binnen het Atlantisch bondgenootschap" maar tevens werd geaccepteerd dat „Europese politieke eenheid een duidelijke identiteit op het gebied van veiligheid en defensie impliceert en dat dat een grotere Europese verantwoordelijkheid met zich meebrengt op het gebied van defensieaangelegenheden". Volgens berichten was men het tijdens de vergadering eens geworden over de oprichting van een snel inzetbare WEU-eenheid (zie voor vergelijkbare „snelle-reactiemacht" van de NAVO: pag. 574/1/2-'91) en een centrum voor de verwerking van satellietgegevens om de Europese afhankelijkheid van Amerikaans inlichtingenwerk te verminderen.

Presentatie van ontwerpunieverdrag

De Luxemburgse regering, die gedurende de eerste helft van 1991 voorzitter was van de Europese Ministerraad, presenteerde op 20 juni een nieuw ontwerp voor een unieverdrag, nadat het eerste ontwerp van april (zie boven) veel kritiek had gekregen.
Het nieuwe 132 pagina's tellende Luxemburgse ontwerp bevatte verwijzingen naar een „federaledoelstelling", naar een eventueel gezamenlijk defensiebeleid, naar een Commissie die zou worden afgeslankt van 17 naar 12 leden, naar een Europees staatsburgerschap zoals voorgesteld door de Spaanse regering, en naar het Europese Parlement dat „medezeggenschapsrecht" zou moeten hebben in de Ministerraad.

Tevens werden in het nieuwe ontwerp de bevoegdheden van de EG waarvoor een meerderheid van stemmen vereist was, uitgebreid naar gebieden waaronder energie, trans-Europese communicatie, gezondheid, onderwijs, cultuur, consumentenrechten, toerisme en industriebeleid. Bovendien zou voortaan zijn vereist dat alle landen die in de EG werden opgenomen alle activiteiten van de EG moesten accepteren, ook de „pilaren" (de EMU; een gezamenlijk buitenland- en defensiebeleid; politionele en justitiele samenwerking), die buiten het reguliere beslissingsproces vielen. Dit gaf het Europese Hof van Justitie de bevoegdheid regeringen die de Europese wet overtraden te straffen.

In het ontwerp werd verklaard dat „hetbeleid van de Unie gericht is op het bestrijken van alle gebieden van buitenland- en defensiebeleid ... waaronder de uiteindelijke vorming van een kader voor het defensiebeleid". Over gebieden die onder een gezamenlijk veiligheidsbeleid zouden vallen, zou door middel van consensus in de Raad van Europa worden beslist, maar daarna zouden beslissingen over deze kwesties door middel van een gewogen meerderheid kunnen worden genomen. De beslissingen van de Unie inzake defensie zouden „geheel of gedeeltelijk kunnen worden uitgevoerd door de WEU", maar dit punt zou in 1996 opnieuw kunnen worden bekeken, wanneer het hele verdrag aan een onderzoek onderworpen zou worden.

Verdeeldheid onder Britse Conservatieven over Europese eenheid

In de weken voor de Luxemburgse top liet de regerende Conservatieve Partij in Groot-Brittannië duidelijk blijken intern verdeeld te zijn over het tempo en de doelstellingen van de Britse integratie in Europa.
Majors moeilijke binnenlandse positie was een van de factoren die de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, die Major op 9 juni ontmoette, en de Franse president François Mitterrand, die op 24 juni besprekingen had gevoerd met Major, hadden doen besluiten tijdens de Luxemburgse top geen bindende besluiten te forceren. De Duitse regering zelf had het de laatste tijd ook wat rustiger aan gedaan wat betreft de EMU (evenals Groot-Brittannië), waardoor de EG-economieën tot een grotere convergentie zouden kunnen komen.

Resultaten van top

Hieronder volgen passages uit de slotverklaring:

„Intergouvernementele conferenties De Raad van Europa bevestigt dat deze twee conferenties (over de EMU en de EPU) gelijktijdig voortgezet moeten worden. De uiteindelijke tekst van het Verdrag over de Politieke Unie en de Economische en Monetaire Unie zal door de Raad van Europa in Maastricht worden opgesteld (in december 1991), zodat de uitkomsten van beide conferenties in de loop van 1992 gelijktijdig ter ratificatie kunnen worden voorgelegd en het nieuwe verdrag op 1 januari 1993 van kracht kan worden. De Raad van Europa neemt in overweging dat het voorstel van de voorzitter de basis vormt van verdere onderhandelingen ... met dien verstande dat de uiteindelijke goedkeuring van de lidstaten alleen aan het verdrag als geheel zal worden gegeven.
Politieke unie De Raad van Europa is van mening dat de Unie gebaseerd zou moeten zijn op de volgende principes: volledige instandhouding en ontwikkeling van de acquis communautaire, een institutioneel kader met procedures dat geschikt is voor de verschillende aandachtsgebieden, de ontwikkeling van het proces van integratie of eenwording, het principe van wederzijdse hulpverlening en het principe van economische en sociale cohesie...
Gezamenlijk buitenland- en veiligheidsbeleid Het ontwerp van de voorzitter geeft het unanieme verlangen weer om de identiteit en de rol van de Unie als politieke entiteit op internationaal gebied kracht bij te zetten en de samenhang van alle externe activiteiten te ga-

randeren. De besluitvormingsprocedure voor de invoering van het gezamenlijke buitenland- en veiligheidsbeleid moet nog aan een nader onderzoek worden onderworpen...

...Het vraagstuk van de versterking van de defensie-identiteit van de Unie zal in de laatste fase van de conferentie worden opgelost. Die identiteit zal rekening houden met de t aditionele posities van bepaalde lidstaten. De rol van de WEU, die een wezenlijke plaats inneemt in het proces van Europese integratie. zal worden opgehelderd.

De (NAVO-)lidstaten van de Gemeenschap..., in uvereensternniing met de richtlijnen die tijdens dc recente vergadering van ministers van buitenlandse zaken van dc NAVO in Kopenhagen zijn opgesteld, beschouwen de uiteindelijke versterking van een Europese identiteit op gebied van defensie als een belangrijke bijdrage aan de versteviging van het Atlantisch Bondgenootschap...

Democratische legitimiteit De Raad van Europa is van mening dat het ontwerp van de voorzitter belangrijke voorstellen bevat die een versteviging vormen van de politieke, wetgevende en controlerende rol van het Europese Parlemcnt. die hand in hand dient te gaan met de ontwikkeling van de Unie...

Sociaal beleid De rol van de Gemeenschap zou op dit gebied moeten worden uitgebreid en er zou daadkrachtiger moeten worden opgetreden, met respect voor het principe van wederzijdse hulpverlening en de respectievelijke rol van de lidstaten en de sociale partners. in overeenstemming met nationale ge oonten en tradities (dezc laatste zin werd toegevoegd op aandringen van Groot-Brittannië, dat zich bleef verzetten tegen elke uitbreiding van de bevoegdheden van de EG naar gebieden die volgens de Britten meer verband hielden met arbeidswetgeving dan met sociaal beleid)...

Economische en sociale cohesie De Raad van Europa gelooft dat een steeds nauwere economische en sociale cohesie een integraal onderdeel vormt van de algemene ontwikkeling van de Unie...

Economische en monetaire unie De intergouvernementele conferentie heeft ... duidelijk gemaakt dat in grote lijnen overeenstemming bestaat over dc basisbestanddelen van de EMU. Bij de volgende vergadering van de Raad van Europa zouden deze ontwerpteksten moeten worden afgerond volgens de richtlijnen die daar zijn uitgewerkt in overeenstemming met de conclusies van de Raad van Europa van 27-28 oktober 1990. volgens welke het Britse voorbehoud dat er tot dan toe aan verbonden was werd ingetrokken (toen de Elf het eens waren geworden over januari 1994 als startdatum voor ,,fase twee" van de EMU, zie pag. 157/1 e.v.-'91).

In deze context merkt de Raad van Europa op dat in de nabije toekomst verscheidene regeringen van plan zijn specifieke meerjarenprogramma's voor te dragen om de vereiste voortgang van de convergentie veilig te stellen .. De Raad van Europa zou ook andere regeringen willen aanmoedigen dergelijke programma's in te dienen...

Interne markt De Raad van Europa ... merkt op dat over driekwart van de maatregelen in het Witte Rapport (over de vorming van een enkele interne markt) een beslissing is genomen. De Raad verheugt zich met name over de overeenkomst ... aangaande het basisplan voor de BTW-tarieven en de accijnzen (zie onder), dat de weg vrijmaakt voor de afronding op 1 januari 1993 van eengebied zonder grenzen...

In deze context verdienen de volgende kwesties gedurende het komende halfjaar extra aandacht: publieke bemiddeling in de dienstensector, financiële dienstverlening, samenwerking tussen bedrijven en vooral het statuut van de Europese onderneming. definitieve afspraken op het gebied van verzekeringen, farmaceutica en de gezondheidssector voor dieren en planten.

Sociale dimensie De Raad van Europa merkt op dat de vooruitgang die is geboekt bij de afronding van de interne markt, niet gepaard is gegaan met vergelijkbare vooruitgang op sociaal-beleidsterrein. De Raad benadrukt dat de Gemeenschap, de lidstaten en de vertegenwoordigers van u-erkgevers en werknemers in overeenstemming met hun respectievelijke verantwoordelijkheden een rol zouden moeten spelen bij de invoering van de principes die in het ,,SociaalHandvest" zijn vastgelegd.

Vrij verkeer van personen De Raad van Europa is verheugd over het feit dat alle lidstaten het Asielverdrag hebben ondertekend ... (Tijdens een bijeenkomst op 13-14 juni van EG-ministers belast met immigratie, kondigde Denemarken aan het verdrag te hebben ondertekend. Het verdrag was opgesteld om een einde te maken aan de problemen die ontstonden wanneer asielzoekers van het ene EG-land naar het andere gingen en om asielzoekers de garantie te geven dat hun aanvraag slechts door één land zou worden behandeld. De ministers slaagden er echter niet in voor eind juni overeenstemming te bereiken over een aanvullend Verdrag over Externe Grenzen om het immigratiebeleid te harmoniseren. Alhoewel Denemarken en Groot-Brittannië tijdelijk werden vrijgesteld van het opheffen van de interne grenscontroles, weigerde Spanje op het laatste moment te tekenen op grond van het feit dat de overeenkomst wellicht de Spaanse claim op de soevereiniteit over Gibraltar zou aantasten.)

Drugs De Raad van Europa heeft kennis genomen van het eerste rapport van de terzakekundige commissie over de invoering van het Europese plan voor de drugsbestrijding. De Raad benadrukt in het bijzonder het belang van de recente goedkeuring van de EG-wetgeving inzake het witwassen van geld (op 10 juni goedgekeurd door de EG-ministers van financiën en vanaf 1 januari 1993 van kracht)."

Inzake de **buitenlandse betrekkingen** stelden de staats- en regeringshoofden een verklaring op over de Sowjet-Unie (hierbij kan worden opgemerkt dat was begonnen inet de voedselleveranties ter waarde van ECU 750 mln. die in december 1990 waren toegezegd, zie pag. 159/3-'91). Zij venvelkomden het geplande begin op 15 juli van de onderhandelingen over een **Europees energiehandvest** .,om tot langdurige Europese samenwerking in de energiesector te komen". Andere verklaringen hadden betrekking op onderhandelingen met de EVA voor een **Europese Economische Zone.**

Bijlagen

Op basis van voorstellen van de Duitse Bondskanselier Kohl zegden de staats- en regeringshoofden in een bijgevoegd document toe om vóór 31 december 1993 unanieme afspraken te maken over de oprichting van een Centrale Europese Criminele Opsporingsdienst (,,Europol").

Kohl had gepleit voor de oprichting van een Europese federale politie volgens liet model van de Amerikaanse Federale Onderzoeksdienst (FBI. Federal Bureau of Investigation), maar Groot-Brittannië toonde zich voorstander van een intergouverueinentele in plaats van een supranationale eenheid, alhoewel de Britse premier Major zelf opriep tot de oprichting van een .,sterke omheining" rondom de EG om een golf van illegale immigranten te weren. (Voor de conferentie in januari 1991 over Europese migratie van oost naar west. zie pag. 369/1 e.v.-'91.)

Andere bijlagen die op de Luxemburgse top werden goedgekeurd betroffen verklaringen over het vredesproces in het Midden-Oosten, de situatie in Irak, Zuid-Afrika, de mensenrechten, de verbetering van noodhulp binnen het kader van de VN. nucleaire non-proliferatie, en wapenexport.

MILIEUKWESTIES

Tijdens een bijeenkomst op 13-14 juni bereikten de EG-ministers van milieu overeenstemming (i) over een striktere norm voor auto-uitlaatgassen, (ii) over de inhoud van een richtlijn ter vermindering van nitraatvervuiling en (iii) over een voorstel om vanaf 1995 de import te verbieden van bont afkomstig van dieren die door middel van de wrede ,,beenklemmen" waren gevangen.

Aan de norm voor uitlaatgassen zou met de huidige technologie alleen kunnen worden voldaan door driewegkatalysators te installeren in auto's die op benzine reden. De nieuwe norm, die overeenkwam met de norm die al vanaf 1983 in de VS gold, zou vanaf 1 juni 1992 gelden voor nieuwe modellen en vanaf 31 december 1992 voor alle auto's. In december 1990 werd over deze normen een principe-akkoord bereikt, maar de officiële goedkeuring werd vertraagd door pogingen om nog strengere normen in te voeren.

BELASTINGHARMONISERING

Op 24 juni stelden de EG-ministers van financiën een verklaring op, waarin alle lidstaten zich met ingang van 1 januari 1993 (wanneer de gezamenlijke markt een feit zou worden) vastlegden op een minimum BTW-norm van 15 procent. Alle lidstaten behalve Groot-Brittannië verplichtten zich tevens deze toezegging wettelijk vast te leggen. De Britse regering, die op dat moment een standaard BTW-tarief van 17,5 procent hanteerde, hield vol dat ,,belastingheffing een zaak voor het nationale parlement was" en dat de tarieven tussen

de EG-landen door het marktmechanisme bepaald zouden moeten worden. De ministers werden het ook eens over minimumaccijnzen op sigaretten, bier en wijn, maar niet op sterke drank.

VERDRAG VAN SCHENGEN OVER GRENSCONTROLES

Op 25 juni ondertekenden Spanje en Portugal het verdrag van Schengen, dat een einde maakte aan de interne grenscontroles tussen de landen die het verdrag hadden ondertekend. Het akkoord was in juni 1990 getekend door België, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg en Nederland (zie pag. 652/3 e.v.-'90). In november 1990 tekende ook Italië (zie pag. 160/1/2-'91).
Het akkoord zou in 1992 van kracht worden wanneer het door alle betrokken landen was geratificeerd. Frankrijk was het eerste land dat het verdrag ratificeerde. De Nationale Vergadering keurde het akkoord in de nacht van 3 op 4 juni goed en de Senaat volgde op 27-28 juni.

VIJFDE VERJAARDAG VAN EUREKA

Tijdens een conferentie op 18-19 juni in Den Haag werden meer dan 120 nieuwe Europese onderzoeksprojecten gelanceerd ter ere van de vijfde verjaardag van het Eureka-programma. Het totaal aantal projecten kwam hiermee op 470 en de totale uitgaven op ECU 8,2 mrd. Koos Andriessen, de Nederlandse minister van economische zaken en tevens voorzitter van de conferentie, verklaarde dat Centraal- en Oosteuropese landen ,,op den duur" als volwaardige leden zouden worden toegelaten.
Eureka ging in 1985 van start met bedrijven uit de 12 EG-landen en uit Oostenrijk, Finland, IJsland, Noorwegen, Zweden, Zwitserland en Turkije (zie pag. 469/1/2-'85). De afgevaardigden kwamen overeen dat de databank van de Eureka-projecten toegankelijk zou worden voor Oosteuropese bedrijven en onderzoeksinstellingen, alhoewel de financiering net als in andere landen uit eigen middelen of van regeringen (die tot nu toe minder dan 30 procent van de middelen hadden opgebracht) zou moeten komen. Van de bestaande 2.800 bedrijven en instituten die bij Eureka-projecten betrokken waren, waren er 20 afkomstig uit Centraal- en Oost-Europa.

EXTERNE BETREKKINGEN. DELORS NAAR TOKIO

Het bezoek dat Europese-Commissievoorzitter Delors van 22-26 mei aan Tokio bracht - zijn eerste sinds 1986 - was bedoeld om het begin te markeren van een nieuwe politieke band tussen Japan en de EG.
Tijdens het bezoek bespraken Delors en premier Toshiki Kaifu van Japan een door beide zijden voorbereide verklaring waarin werd gepleit voor nauwere politieke en economische samenwerking.
De verklaring bevestigde tevens dat beide partijen elkaars politieke status en handelspositie accepteerden. (Zie voor een verklaring van vergelijkbare strekking tussen de Verenigde Staten en de EG van november 1990 pag. 141/2-'91).

Verwijzend naar de aanhoudende wederzijdse geschillen over handelsaangelegenheden duidde Delors op ,,structurele obstakels", met de beperkte toegang voor de EG tot de Japanse markt als een van de grootste struikelblokken van het moment. Eveneens onopgelost bleef het vraagstuk van de export van Japanse auto's naar de EG zodra de gemeenschappelijke binnenmarkt na 31 december 1992 tot stand zou zijn gekomen.
Bij zijn terugkeer gaf Delors de EG-lidstaten de raad de beoogde verklaring niet te ondertekenen zonder dat eerst duidelijke handelsafspraken waren gemaakt. De voorafgaande zes maanden was het handelstekort van de EG ten opzichte van Japan sterk opgelopen, na een in 1988 ingezette daling.

Ontmoeting tussen de EG en de lidstaten

Op 11 mei kwamen de EG-ministers van buitenlandse zaken en de zes leden van de Samenwerkingsraad voor de Golf (de GCC, bestaande uit Bahrein, Koeweit, Oman, Quatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten) in Luxemburg bijeen.

Na de gesprekken onderstreepten de GCC-ministers de bereidheid van de GCC om als ,,waarnemer" aanwezig te zijn op de regionale vredesconferentie voor het Midden-Oosten waarover op dat moment onderhandelingen werden gevoerd (zie onder GCC). De bewindslieden zeiden voor een dergelijke conferentie eveneens een ,,nuttige rol" voor de EG weggelegd te zien.

De ministers bespraken de vooruitgang in de in oktober begonnen onderhandelingen over een vrijhandelszone tussen de landen van de EG en de GCC. Volgens de *Middle East* International van 17 mei had de EG na kritiek van de GCC dat ,,de EG te terughoudend was bij het verlenen van handelsconcessies voor de export uit het Golfgebied van petrochemische produkten" gunstiger voorwaarden aangeboden.

(Vor. ber. pag. 363/3 e.v. - 1991)

GROOT-BRITTANNIË

NOORD-IERLAND. ONDERTEKENING VAN AKKOORD DOOR THATCHER EN FITZGERALD (NOV. 1985)

Op 15 november 1985 werd op Hillsborough Castle (de voormalige residentie van de gouverneurs van Noord-Ierland) de derde bijeenkomst op regeringsleidersniveau gehouden van de Anglo-Ierse Intergouvernementele Raad (de Anglo-Irish Intergouvernmental Council, AIIC; voor de twee vorige ontmoetingen, zie pag. 28/2 e.v.-'82 en pag. 188/2 e.v. + 191/3 e.v.-'87). Tijdens deze bijeenkomst tekenden de Britse premier Margaret Thatcher en haar Ierse collega Garret FitzGerald een akkoord dat hoofdzakelijk (i) bevestigde dat er slechts dan een wijziging in de status van Noord-Ierland zou komen als de meerderheid van het Noordierse volk daarvoor toestemming gaf, met erkenning van het feit dat de huidige meerderheid op dat moment geen statuswijziging wenste; en dat (ii) binnen het kader van het AIIC een Intergouvernementele Conferentie instelde met als thema Noord-Ierland en de betrekkingen tussen de twee delen van het eiland, die zich met enige regelmaat zou buigen over politieke kwesties, veiligheid, juridische zaken en de stimulering van samenwerking tussen de beide delen.

De ondertekening van het akkoord (waarvan de bepalingen op de dag ervoor door de Britse en Ierse kabinetten waren goedgekeurd) vond plaats na een maand van uitvoerige privé-discussies en -raadgevingen door wuordvoerders en ministers van de beide regeringen. Naast Thatcher en FitzGerald waren op 15 november ook op de bijeenkomst aanwezig: sir Geoffrey Howe (de Britse minister van buitenlandse zaken), Tom King (de Britse minister voor Noord-Ierland), Dick Spring (de Ierse vicepremier) en Peter Barry (de Ierse minister van buitenlandse zaken)

Aan het begin van hun gezamenlijke communiqué verklaarden Thatcher en FitzGerald dat het doel van de overeenkomst was om vrede en stabiliteit in Noord-Ierland te bevorderen, om de twee grote tradities in Ierland te helpen verzoenen, om een nieuw klimaat van vriendschap en samenwerking tussen de volkeren van de twee landen te creëren en om de samenwerking bij het bestrijden van het terrorisme te verbeteren.

De beide premiers spraken af elkaar in de toekomst weer te ontmoeten, om de uitvoering van het akkoord te kunnen volgen. Op ministersniveau waren er het jaar voorafgaand aan het akkoord al meer dan twintig ontmoetingen geweest, en ook die zouden in het belang van de vriendschap tussen de beide landen blijven plaatsvinden.

Reacties op het akkoord door Unionisten en Fianna Fáil

Het akkoord werd direct afgekeurd door de twee grootste unionistische partijen in Noord-Ierland, de Official Unionist Party (OUP)en de Democratic Unionist Party (DUP).De ,,buitenlandse" bemoeienis van de Ierse republiek in de Britse binnenlandse aangelegenheden werd gezien als ,,landverraad". De beide partijleiders (resp. James Molyneaux en ds. Ian Paisley) zeiden dat ze overwogen om al hun afgevaardigden in het Britse Lagerhuis te vragen hun zetels op te geven ten einde tussentijdse verkiezingen af te dwingen, waarvan de uitslag de kracht van de oppositie tegen het akkoordzou kunnen aantonen.

De OUP en de DUP hadden resp. 11 en 3 zetels in het Lagerhuis, terwijl nog een zetel in handen was van James Kilfedder, van de Ulster Popular Unionist Party (UPUP). Tijdens een bijeenkomst in Belfast op 24 november ter demonstratie van de mate van oppositie tegen het akkoord, die werd bijgewoond door tussen de 50.000 en 100.000 mensen, zworen 14 van die 15 unionistische Lagerhuisleden hun voornemen om op 1 januari 1986 hun zetels op te geven (de uitzondering was Enoch Powell, de OUP-afgevaardigde voor Down South). De resterende twee Noordierse Lagerhuisleden waren John Hume van de Social Democratie and Labour Party (SDLP)en Gerry Adams van Sinn Féin (die echter zijn zetel in het Lagerhuis niet had ingenomen).

Tijdens een speciale bijeenkomst van de Noordierse Assemblée in Belfast op 16 november 1985 werd een unionistische resolutie waarin een referendum in Noord-Ierland over het akkoord werd geëist, goedgekeurd met 44 stemmen voor (unionisten)en 10 tegen (Alliantiepartij), terwijl de gematigde nationalisten van de SDLP en Sinn Féin (de politieke vleugel van het Ierse Republikeinse Leger, de IRA) hun boycot tegen de Assemblée voortzetten. Unionisten kondigden ook aan dat zij zich zouden terugtrekken uit alle adviesraden in de provincie en uit andere lichamen zoals dat voor huisvesting en politie.

In de Republiek Ierland veroordeelde Charles Haughey, oppositieleider van Fianna Fáil, het akkoord op 15 november als ,,eenzware slag voor het concept van de Ierse eenheid" en als onderstreping van de unionistische positie ,,op de duidelijkst mogelijke manier"; het was volgens hem ,,een zwarte dag voor het Ierse nationalisme".

Ontslag minister Gow

Ian Gow maakte op 15 november zijn ontslag bekend als Britse staatsminister van financiën, een post die hij sinds 2 september '85 bezette, uit protest tegen het sluitenvan het akkoord.

In zijn ontslagbrief aan Thatcher schreef Gow dat hij geen steun kon geven aan de koerswijziging van de regering ten aanzien van Noord-Ierland, ,,die de betrokkenheid inhoudt van een buitenlandse macht als adviseur in het bestuur van de provincie", hetgeen ,,de kwellingen van Ulster in stand zal houden in plaats van verminderen".

Parlementaire goedkeuring van het akkoord

Na drie dagen van debat werd het akkoord op 21 november 1985 door het Ierse parlement goedgekeurd met 88 tegen 75 stemmen. In zijn slotbetoog nam de vice-voorzitter van Fianna Fáil, Brian Lenihan, een iets gematigder positie in dan Haughey eerder had ingenomen. Zijn partij zou nooit ,,enige ontwikkeling willen belemmeren die werkelijk ten voordele zou zijn van de nationalistische gemeenschap in het noorden van Ierland" en zij zou ,,iedere maatregel die werkelijk tot vrede, stabiliteit en verzoening zou leiden" steunen.

Vóór het akkoord stemden Fine Gail en de Labour Party (de twee regeringspartijen) samen met de twee afgevaardigden van de Workers' Party, één onafhankelijke (Desmond O'Malley)en één Fianna Fáil-lid (Mary Harney).

De Ierse Senaat keurde het akkoord op 28 november 1985 goed met 37 tegen 16 stemmen. Mary Robinson (Labour) had inmiddels haar Senaatszetel opgegeven vanwege het gebrek aan steun voor het akkoord in Noord-Ierland.

In het Britse parlement werd het akkoord op 26 november goedgekeurd in het Hogerhuis en op 27 november in het Lagerhuis, na twee dagen debat.

In het Lagerhuis stemden 473 leden vóór (conservatieven, Labour, liberalen, Social Democratie Party en John Hume) en 47 tegen (OUP, DUP. James Kilfedder, 20 conservatieven en 13

Labour-leden) Ian Paisley en DUP-vice-voorzitter Peter Robinson boden direct hun ontslag aan als Brits parlementslid via de traditionele methode van het solliciteren naar het rentmeesterschao van de Chiltern Hundreds en de Manor of Northstead Enorh Powell naa op zijn beurt op 26 november in een brief aan OUP-leider Molyneaux verklaard dat het brsluit om het parlement te verlaten een kwestie van eigen verantw oordelijkheid was, maar dat [illegible] hem zou helpen als Powell een tussenverkiezingsstrijd zou voeren, hij wel ,genegen zou zijn dat te doen"

De ontslagname van Paisley en Robinson uit het Britse parlement werd spoedig nagevolgd door de overige 13 unionistische Lagerhuisleden. Zij vreesden allen, ondanks verzekeringen van premier Thatcher van het tegendeel, dat het akkoord een proces in gang zou zetten dat uiteindelijk zou leiden tot de overdracht van de provincie aan de Ierse Republiek.
Alle 15 unionisten streden mee in de resulterende tussenverkiezingen op 23 januari 1986, die zij beschouwden als een referendum over het akkoord en waarbij zij streefden naar zo groot mogelijke steun voor hun oppositie ertegen met de slogan ,,Ulster says no". Zij deden dat in de wetenschap dat de protestantse meerderheid van de Noordierse bevolking het akkoord als een ,,pact met de duivel" zou verwerpen.
De protestantse unionisten behaalden bij de verkiezingen een klinkende overwinning. Zij kregen 418.230 stemmen (43,8% van het relevante electoraat), goed voor 14 zetels. Ze verloren echter een zetel in het kiesdistrict Newry en Armagh aan de grens met Ierland aan de katholieke onderwijzer Seamus Mallon (SDLP). Mallon had campagne gevoerd als voorstander van het akkoord.

Inwerkingtreding Anglo-Iers akkoord. Eerste bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie

Het akkoord tussen Groot-Brittannië en de Ierse Republiek trad formeel in werking op 29 november 1985. Pogingen van de unionisten om het akkoord op juridische gronden ongeldig te verklaren faalden.
De eerste bijeenkomst van de Intergouvernementele Conferentie, ingesteld door het akkoord, werd op 11 december 1985 in Belfast gehouden, en zou snel worden gevolgd door bijeenkomsten op 10 januarien 11 maart 1986.

Er werd ondermeer gesproken over de opstelling van een gedragscode voor de Noordierse politie, de RUC, die het politieoptreden ten opzichte van leden van de katholieke minderheidsbevolkingmoest regelen. De bijeenkomst ging gepaard met massale demonstraties van protestantse loyalisten en hevige rellen, waarbij zowel onder de demonstranten als onder de politie tientaiiengewonden vielen.
Er werd tevens afgesproken een ambtenarenwerkgroep in te stellen om een verdere discussie van juridische zaken in gang te zetten. Beide partijen hebben tigden dat zij internationale economische hulp voor Noord-Ierland zouden verwelkomen. (Op 11 maart 1986 keurde het Huis van Afgevaardigden van de VS unaniem een regeringsvoorstel goed voor een hulpprogramma ter waarde van $250 mln voor 5 jaar ter ondersteuning van het Anglo-Ierse akkoord.)

De Alliantiepartij had zich intussen op 6 december, na de SDLP en Sinn Féin. ook teruggetrokken uit de Noordierse Assemblée.

In 1986 bleef het politieke theater in Noord-Ierland geheel beheerst worden door het Anglo-Ierse akkoord. De unionistische OUP en DUP bleven fel oppositie voeren tegen het akkoord. De regering verdedigde met grote vasthoudendheid de u-aarde van haar nieuwe politiek met als argument dat dit de vervreemding van de katholieke bevolking zou verminderen en de strijd tegen het terrorisme zou helpen. SDLP-woordvoerders lieten voorzichtig weten niet afwijzend te staan tegenover het akkoord, maar behielden hun bedenkingen over de volledige steun aan de politie. Er werden stappen genomen om de samenwerking op veiligheidsgebied tussen noord en zuid te verbeteren.

Opheffing Noordierse Assemblée

Op 19 juni 1986 gingen het Britse Lager- en Hogerhuis beide akkoord met het wetsontwerp de Noordierse Assemblée op te heffen.

Dit besluit volgde na een periode van boycot van de Assemblée door de SDLP, Sinn Féin en de Alliantiepartij (zie boven) en het opschorten van Assemblée-kwesties door de unionistische OUP en DUP Omdat het Anglo-Ierse akkoord in het middelpunt van de belangstelling bleef staan, deed geen van de grote politieke partijen nieuwe voorstellen voor het toekomstige bestuur van Noord-Ierland In de publieke opinie circuleerden wel allerlei varianten, van onafhankelijkheid via overdracht tot integratie

Kabinetswijzigingen. Algemene verkiezingen (11 juni '87), lokale verkiezingen (17 mei '89) en Europese verkiezingen (15 juni '89)

Dr. Rhodes Boyson werd in september 1986 als onderminister voor Noord-Ierland in het Britse kabinet vervangen door Nicholas Scott (tot dan toe tweede secretaris); parlementslid Peter Viggers werd de nieuwe tweede secretaris. Boyson zelf verhuisde als onderminister naar het departement van milieu.
De Britse minister voor Noord-Ierland, Tom King, werd bij een kabinetswijziging op 24 juli 1989 vervangen door Pe-

Bij de start van Brits-Ierse besprekingen op 25 maart 1988 te Londen poseerden de deelnemers op Trafalgar Square in Londen. V.l.n.r. Tom King (de Britse minister voor Noord-Ierland), Brian Lenihan (de Ierse minister van buitenlandse zaken) en Gerry Collins (de Ierse minister van justitie).

Een vrouw schreeuwt tegen een militair in het overwegend katholieke West-Belfast op 14 augustus 1989. Het was toen 20 jaar geleden dat de eerste Britse troepen in Noord-Ierland arriveerden.

ter Brooke, die tot dan toe voorzitter van de Conservatieve Partij en minister van financiën was geweest. (King ging naar defensie.)

De Britse algemene verkiezjngen van 11 juni 1987 brachten geen grote veranderingen teweeg. Het enige belangrijke gevolg voor Noord-Ierland was, dat in South Down Enoch Powell van de OUP vervangen werd door Eddie McGrady van de SDLP De verkiezingsuitslag was: OUP 9, DUP 3, SDLP **3,** Sinn Féin 1 en Onafhankelijke Unionisten (Independent Unionists) 1.

Op 17 mei 1989 werden lokale verkiezingen gehouden. De uitslag bracht enkele veranderingen in de positie van de partijen. Het OUP ging van 186 naar 191 zetels, de SDLP ging van 102 naar 121 zetels, de DUP verloor 24 zetels en kwam op 110 en Sinn Féin verloor er 11 en kwam op 42.

De OUP en de SDLP hadden respectievelijke 30,1 en 20,8 procent van de stemmen gekregen, terwijl het stemmenaandeel van de DUP daalde tot 18,9 procent, dat van Sinn Féin tot 11,1 procent en dat van de Alliantiepartij tot 6,9 procent. Er was een nieuwe deelnemer aan de verkiezingen. de Conservative Partij. die in oktober daaropvolgend zou worden erkend als de Noordierse afdeling van de Britse Conservatieve Partij.

In de verkiezingen voor het Europese parlement op 15 juni 1989 werden dominee Ian Paisley (DUP) en John Hume (SDLP) herkozen en werd Jim Nicholson (OUP)voor het eerst gekozen.

Besprekingen over bestuur van Noord-Ierland

Sinds het Noordierse parlement in juni 1986 was opgeheven (zie boven), waren er geen vruchtbare gesprekken meer geweest tussen de Britse regering en de tegenstanders van het Anglo-Ierse akkoord. In april en mei 1990 werd een aantal bijeenkomsten gehouden tussen de Britse minister voor Noord-Ierland Peter Brooke en James Molyneaux, leider van de (Officiële) Ulster Unionistische Partij (OUP)enerzijds, en dominee Ian Paisley, leider van de Democratische Unionistische Partij (DUP) anderzijds, en tussen Brooke en Gerry Collins, de Ierse minister van buitenlandse zaken. Deze besprekingen waren bedoeld als inleiding op gesprekken over een nieuwe vorm van uitoefening van de politieke macht binnen Noord-Ierland. Brooke hield ook besprekingen met John Huine, leider van de Social Democratic and Labour Party (SDLP).

Na optimistische berichten op 30 mei dat Brooke spoedig een officiële verklaring zou afleggen waarin formele besprekingen werden aangekondigd tussen de belangrijkste grondwettelijke partijen over de politieke toekomst van Noord-Ierland, kon Brooke op 5 juli slechts een korte verklaring in het Lagerhuis afleggen.
De onthulling van alle details van zijn initiatief werd vertraagd doordat de Ierse regering vasthield aan de garantie, in een vroeg stadium bij de besprekingen betrokken te zullen worden. Men was het er echter algemeen over eens dat het initiatief niet helemaal tevergeefs was geweest.

Anglo-Ierse Intergouvernementele Conferentie

De Anglo-Ierse Intergouvernementele Conferentie zette begin 1990 de bijeenkomsten voort in het kader van het Anglo-Ierse akkoord van november 1985.

Op 2 maart 1990 werden tijdens een bijeenkomst van de Conferentie in Londen de resultaten besproken van een gezamenlijke erkgroep die was opgericht voor het doen van aanbevelingen over hei toezicht op legerpatrouilles door de RUC en over uitleveringsvoorwaarden.
Op 19 april werd tijdens een bijeenkomst in Belfast overeengekomen, bestaande uitleveringsvoorwaarden te herzien. Dit was het gevolg van de weigering van het Ierse Hooggerechtshof op 13 en 16 maart. een aantal verdachten van terreurdaden in Noord-Ierland uit te leveren. Tijdens de besprekingen verwoordde minister Brooke de ontzetting van de Britse regering over deze weigering, en deed hij verslag van onderhandelingen met unionistische partijen over eventuele devolutie. Volgens de Ierse minister Collins waren recente uitspraken over uitlevering niet de verantwoordelijkheid van de Ierse regering.
Op 4 februari hielden Brooke en Collins informele besprekingen over subsidies van de Europese Gemeenschap. internationale samenwerking op het gebied van economie en veiligheid, nieuwe schietpartijen in Nuord-Ierland en recente stappen in de richting van een politieke dialoog.

Vertraging in voortgang besprekingen over zelfbestuur

Op 5 juli 1990 deelde de Britse minister voor Noord-Ierland, Peter Brooke, in het Lagerhuis mee dat de voortgang van de lopende onderhandelingen over zelfbestuur voor Noord-Ierland, vertraging zou oplopen.

Bij het begin van deze besprekingen leek het erop dat er vooruitgang was geboekt ten aanzien van de Unionistische eisen
(i) dat de Britse regering een mogelijk alternatief voor het Anglo-Ierse Akkoord ernstig in overweging zou nemen: (ii) dat het bij Belfast gevestigde Anglo-Ierse secretariaat zijn werkzaamheden zou opschoiten vóór het begin van de besprekingen over zelfbestuur; (iii) dat de gebruikelijke zomeronderbreking tussen de bijeenkomsten van de Anglo-Ierse Intergouvernementele Conferentie van tevoren zou worden vastgesteld en worden benut als een gelegenheid om officiële onderhandelingen aan te knopen.
Eind juni werd echter bericht dat noch de Ierse regering noch de Noordierse SDLP zich konden verenigen met de formulering van een verklaring die Brookc had willen afleggen, waarin werd overwogen welke rol de Ierse regering zou kunnen vervullen bij de onderhandelingen over zelfbestuur.
Tijdens de besprekingen had dominee Ian Paisley, de leider van de DUP, er voortdurend op gehamerd dat de Ierse regering niet kon

Peter Brooke, de Britse minister voor Noord-Ierland.

deelnemen aan de besprekingen voordat er nieuwe politieke regelingen tot stand waren gekomen die de voornaamste grondwettelijke partijen in Noord-Ierland zouden bevredigen. Van haar kant had de Ierse regering vastgehouden aan haar standpunt dat zij bij dergelijke onderhandelingen diende te worden vertegenwoordigd omdat deze de uitwerking van een alternatief voor het door haar mede ondertekende Anglo-Ierse Akkoord ten doel hadden.

Op 17 juli 1990 kwam de Anglo-Ierse Intergouvernementele Conferentie wederom in Belfast bijeen.

De bijeenkomst eindigde zonder enig resultaat na een verdere poging van Brooke om uit de impasse te geraken. Het voornaamste geschilpunt vormde de keuze van het juiste tijdstip en stadium voor de deelname van de Ierse regering aan bovengenoemde onderhandelingen. Op de bijeenkomst werden ook nog veiligheid, uitlevering, toerisme en het milieu besproken.

Op 7 september intensiveerde minister Brooke zijn pogingen om ronde-tafelbesprekingen te organiseren met politieke leiders in Noord-Ierland. Hij riep lokale partijen en de Ierse regering op, over te gaan tot positieve politieke actie en hun politieke wil te tonen.
Op 25 oktober ontmoette Brooke de Ierse minister van buitenlandse zaken Gerry Collins.

Het belangrijkste struikelblok bleef echter de eis van de Ierse regering vanaf het begin bij de besprekingen te worden betrokken. terwijl de Ulster Unionisten (OUP) Ierland niet wilden laten deelnemen voordat aanzienlijke vorderingen waren geboekt bij de onderhandelingen over een nieuwe vorm van gedelegeerd bestuur voor Noord-Ierland. Brooke verklaarde dat ,,bepaalde voorbereidende stappen" (verondersteld werd dat dit onder andere sloeg op besprekingen met de OUP, de Sociaal-Democraten en de Labour-partij) nog genomen moesten morden om te bekijken of een overeenkomst kon worden gesloten.

Op 26 november 1990 ontmoette Brooke de Ierse premier Haughey Centraal in het overleg stond het moment waarop de Ierse regering zou moeten gaan deelnemen aan de geplande besprekingen tussen de verschillende partijen Na afloop van de bijeenkomst verklaarde Haughey dat ,,ernog enkele obstakels zijn, maar ik geloof dat we op weg zijn naar een bevredigend resultaat"

Op 27 november meldde The Guardian dat de Ierse regering tijdens het overleg op 26 november haar voorwaarde om vanaf het begin bij de besprekingen betrokken te worden, klaarblijkelijk verzacht had. In soortgelijke bewoordingen had ook de partijleider van de nationalistische (grotendeels katholieke) SDLP John Hume zich uitgelaten, toen hij tijdens het partijcongres op 18 november in Londonderry verklaarde dat over het tijdstip van deelname van de Ierse regering aan welke besprekingen dan ook een beslissing zou moeten worden genomen door de twee regeringen en niet door de partijen in het Noorden.

Overeenstemming tussen politieke partijen bereikt over gesprekken in Noord-Ierland

Minister Brooke maakte op 26 maart 1991 bekend dat op 30 april gesprekken van start zouden gaan over de toekomst van Noord-Ierland, waarbij alle partijen betrokken zouden zijn. Hij verklaarde dat de gesprekken drie maanden door zouden–kunnen gaan en dat de resultaten in de vorm van een referendum aan de bevolking van zowel Noord-Ierland als de Ierse Republiek zouden worden voorgelegd. De nationalistische SDLP, de OUP, de DUP en de Alliantiepartij zouden voor het eerst sinds de oprichting van de Constitutionele Conventie in 1975 (zie pag. 429/3 e.v.-'75) deelnemen.

Het overleg zou in drie fasen verlopen. Eerst zouden er gesprekken plaatsvinden tussen de constitutionele partijen in Noord-Ierland, die zich zouden richten op decentralisatie en verdeling van de macht. Daarna zouden de Noordierse partijen in Dublin overleg voeren met de Ierse regering. Ten slotte zouden de regeringen in Londen en Dublin met elkaar gaan praten. Het Anglo-Ierse Akkoord uit 1985 (zie hierboven) zou worden opgeschort om het overleg toe te staan.

Op 17 april kondigde het Gecombineerde militair Commando van Loyalisten, met daarin vertegenwoordigingen van paramilitaire Noordierse loyalistische groeperingen, een tijdelijk staakt-het-vuren af, ingaande per 29 april om middernacht Dit ging overigens vergezeld van de waarschuwing dat ,,defensieve en zonodig vergeldende acties" zouden nor den ondernomen indien de IRA de onderhandelingen zou saboteren Enige uren na de afkondiging werd een katholieke taxichauffeur doodgeschoten, de derde dat jaar
Op zijn beurt kondigde de IRA op 22 april aan dat alle aanslagen op de protestantse ,,doodsbrigades" tijdelijk zouden worden opgeschort, hoewel de aanslagen op de Britse regering en het leger gewoon doorgingen

De besprekingen van Brooke werden kort daarna uitgesteld omdat de partijen het niet eens konden worden over de plaats van samenkomst en het voorzitterschap van de tweede fase van de besprekingen. De eerste fase begon uiteindelijk op 17 juni in het Stormont (het parlementsgebouw) in Belfast.

Brooke stelde alle partijen op 14 mei een ultimatum om zijn compromisvoorstel voor een ontmoetingsplaats de volgende dag te accepteren of anders de verantwoordelijkheid te dragen voor het mislukken van het overleg. Dit voorstel hield in dat het grootste deel van de besprekingen in de tweede ronde zou worden gehouden in het Stormont, maar dat ze zouden beginnen in Londen en eindigen in Dublin.
De leiders van de twee Unionistische partijen, James Molyneaux (OUP) en dominee Ian Paisley (DUP) negeerden het ultimatum door op 15 mei naar Londen te vliegen in de hoop een ontmoeting met de Britse premier John Major te hebben. Tegen het advies van Brooke in ontving Major hen, in een poging de impasse te doorbreken. Na deze ontmoeting zei Paisley dat de besprekingen ,,absoluut" zouden doorgaan. De leiders van de Alliantiepartij en de SDLP spraken er hun ongenoegen over uit dat de Unionisten het ultimatum van Brooke zomaar hadden kunnennegeren.

Gezien de onopgeloste kwestie van het voorzitterschap trokken de SDLP-vertegenwoordigers zich op 21 mei tijdelijk uit de besprekingen terug en verklaarden daaraan pas weer te zullen deelnemen wanneer Brooke tot overeenstemming was gekomenmet de Unionisten. Daarop beschuldigden de Unionisten de SDLP ervan de besprekingen te boycotten. De OUP maakte op 29 mei echter bekend zich ook uit de besprekingen terug te trekken totdat Brooke de procedurele kwesties had opgelost. Brooke sprak op 31 mei met Gerry Collins, de Ierse minister van buitenlandse zaken, naar aanleiding van de onenigheid die was ontstaan na de onthulling op 30 mei dat de Unionistische partijen lord Carrington, voormalig Brits minister van buitenlandse zaken, afwezen als mogelijke voorzitter van de tweede fase, met als argument dat hij een .,betreurenswaardige" staat van dienst had inzake Noord-Ierland.

Uiteindelijk werd in juni overeengekomen dat de voorzittershamer zou gaan naar sir Ninian Stephen, een voormalig gouverneur-generaal van Australië.

Een beeld van de ravage na een bomexplosie op 8 november 1987 in Enniskillen (Noord-Ierland).

Terreurcijfers

In 1986 *steeg het aantal dodelijke* slachtoffers van politiek geweld tot 62, zeven meer dan in het voorgaande jaar, vanwie 24 militairen en 38 burgers.

Dit betekende een daling van het aantal militaire slachtoffers en een stijging van het aantal vermoorde burgers. De meeste moorden konden op het conto geschreven worden van de IRA of het Ierse Nationale Bevrijdingsleger (Irish National Liberation Army, INLA), maar een niet-onaanzienlijk aantal werd gepleegd door steeds gewelddadiger optredende loyalistische groepen. De loyalisten vielen ook huizen van katholieken aan en huizen van politieagenten. omdat zij de 'uitvoei-clers' waren van het regeringsbeleid dat vooi-tvloeide uit het Anglo-Ierse Akkoord.

In 1987 *zou het aantal dodelijke slachtoffers van politiek geweld nog verder stijgen tot* 93, *het hoogste aantal sinds* 1982.

13 daarvan waren INLA-leden. vermoord door hun eigen organisatie, 8 waren IRA-leden die in Loughgall in het graafschap Armagh waren gedood door militairen. en 10 waren burgerslachtoffers die op 8 november '87 tijdens een Remembrance Day-plechtigheid in Enniskillen door een IRA-bom om het leven waren gebracht. Deze IRA-aanslag op burgers werd overal in de wereld fel veroordeeld. In mei 1987 werden de rechter van het Hof van Appèl en zijn vrouw lady Gibson vermoord.

Het aantal politieke moorden in 1988 bleef gelijk aan dat van het voorgaande *jaar:* 93.

Dit cijfer bestond uit 54 burgers en 39 leden van de veiligheidstroepen. Nieuw was de stijging van het aantal doden onder het leger. Ook IRA-aanslagen in Engeland, Nederland en West-Duitsland maakten militaire slachtoffers. Drie IRA-leden werden op 6 maart gedood door Britse militairen in Gibraltar, waar zij bomaanslagen wilden plegen. Tijdens hun begrafenis op het Milltown-kerkhof in West-Belfast op 16 maart wierp een protestantse militant granaten naar de rouwenden en vuurde schoten af waarbij drie mensen gedood en zo'n 50 gewond werden. Bij de begrafenis van een van de Milltown-slachtoffers drie dagen later werden twee Britse soldaten in burger, die met hun auto in de stoet terecht waren gekomen, uit hun auto gesleurd, geslagen en latei- doodgeschoten. Het grootste deel van deze gebeurtenis werd vastgelegd door cameralieden van het nieuws.

In de loop van het jaar werden grote hoeveelheden wapens en explosieven ontdekt in Noord-Ierland.

Hrt politieke geweid eiste in 1989 62 le*vrns, beduidend minder dan het voorgaande jaar*

Er werden 9 leden van de RUC (de Noordierse politie) of de RUC Reserve vermoord. 14 leden van het leger of het Ulster Defence Regiment en 39 burgers. De IRA pleegde niet alleen in Noord-Ierland aanslagen maar ook in West-Duitsland en op de muziekschool van de koninkliike marine te Deal in het Engelse Kent.

Werkloosheidscijfers

Eind 1986 was het werkloosheidsciifer *(gecorrigeerd voor seizoensinvloeden) gesteaen tot* 127.600 *of* 18,8 *procent van* de werkende bevolking. Een *jaar* later, eind 1987, bleek *het cijfer gedaald te zijn met* 8.212 tot 120.600, *ofwel* 17,6

Een Britse soldaat in burger tracht zijn wapen terug te pakken, nadat hij op 20 maart 1988 door woedende deelnemers aan een IRA-rouwstoet in Belfast uit zijn auto is gesleurd.

procent van de werkende bevolking (12,4 procent van de mannen en 11,9 procent van de vrouwen) In 1988 zette de daling van de werkloosheid door met 8 700 tot 108 900, ofte wel 15,7 procent van de beroepsbevolking (19 procent van de mannen en 10,6 procent van de vrouwen) Dit cijfer lag weliswaar nog steeds ver boven het Britse gemiddelde maar de aankondiging eind 1988 van plannen voor een reeks grote industrie-ontwikkelingsprojecten stemde verwachtingsvol
Ook eind 1989 bleek het werkloosheidscijfer te zijn afgenomen met 8 400 tot 100 300. ofte wel 14,2 procent van de beroepsbevolking Deze daling was grotendeels te danken aan de inspanningen van twee regeringsinstanties, de Industrial Development Board en de Local Enterprise Development Unit Twee belangrijke economische gebeurtenissen in 1989 waren de verkoop van vliegtuigbouwer Shorts aan de Canadese firma Bombardier en de privatisering van de scheepswerven Harland en Wolff

Gewelddadige incidenten in Noord-Ierland en Groot-Brittannië

Een van de gewelddadige incidenten die tussen het einde van 1989 en april 1990 plaatsvonden, was de moordaanslag op David Mellor, een assistent-commissaris van de koninklijke politiemacht in Ulster (de RUC) op 7 november 1989, nadat de IRA een bom had geplaatst bij zijn woning. De 16-jarige Charles Love werd op 28 januari 1990 gedood toen een IRA-bom explodeerde tijdens een parade in Londonderry ter herdenking van de dood van 13 mensen die in januari 1972 door Britse soldaten waren doodgeschoten. Vier leden van het lokale Ulster Defence Regiment (UDR) werden op 9 april 1990 gedood door een landmijnvan de IRA in het graafschap Down.
In Groot-Brittannië werd op 12 november 1989 een autobom ontdekt en onschadelijk gemaakt buiten de Londense woning van luitenant-generaal sir David Ramsbotham, commandant van de Britse landmacht.

Twee IRA-bombrieven gericht aan hooggeplaatste Britse legerofficieren in Aldershot werden op 16 januari 1990 onschadelijk gemaakt. Een lid van de Woman's Royal Army Corps en een voorbijganger raakten gewond toen op 20 februari in het centrum van Leicester een bom uit een bestelwagen viel en explodeerde. Op 25 februari explodeerde een IRA-bom bij een rekruteringsbureau van het leger in Halifax.
Op 14 mei ontplofte een IRA-bom bij het hoofdkwartier van het Royal Army Education Corps in de Londense voorstad Eltham, waarbij zeven burgers gewond raakten. Een Britse legerofficier werd gedood en een tweede zwaar gewond toen op 16 mei een IRA-bom ontplofte onder een bestelwagen van het leger bij een voorlichtingsbureau van het leger in het Londense Wembley.

Wet tegen terrorisme hernieuwd

Op respectievelijk 6 en 15 maart 1990 bepaalden het Britse Lager- en Hogerhuis dat de in 1989 getroffen voorzieningen in het kader van een wet voor de preventie van terrorisme met 12 maanden zouden worden voortgezet Van terreurdaden verdachte personen konden hierdoor zonder arrestatiebevel gearresteerd en maximaal zeven dagen gevangengehouden worden
Verder stemden het Lagerhuis en het Hogerhuis op respectievelijk 12 en 19 maart in met de verlenging met 12 maanden van de noodmaatregelen en volmachten in de Noordierse Wetten (tijdelijke maatregelen)

IRA-aanslagenin juni 1990 in Groot-Brittannië en West-Duitsland

Een serie aanslagen in Groot-Brittannië en West-Duitsland in juni 1990 werd toegeschreven aan de IRA.

Gemaskerde mannen schoten op 1 juni de 19-jarige soldaat William Robert Davies dood en verwondden twee anderen toen de drie in burger geklede soldaten op een spoorwegstation in Lichfield (Staffordshire) op de trein wachtten. Op 9 juni ontplofte een bom op het dak van het hoofdkwartier van de Honourable Artillery Company in Londen, waarbij 17 burgers gewond werden. voor het merendeel studenten die een verjaardagsfeestje vierden. Op 21 juni werden meer dan 400 mensen gecvacueerd van een luchtmachtbasis van de RAF in het ten noorden van Londen gelegen Stanmore nadat een patrouille een bom had ontdekt, die later ontplofte.
Op 25 juni ontplofte om half negen's ochtends een bom in de hal van de exclusieve Carlton Club in het centrum van Londen, die regelmatig werd bezocht door leidende figuren van de Conservatieve partij. Bij deze aanslag op een niet-militair doel werd een portier ernstig gewond en vielen verschillende lichtgewonden.
In West-Duitsland werd op 2 juni in Dortmund een officier van het Britse leger in burger, majoor Michael Dillon-Lee,doodgeschoten, en op 14 juni beschadigde een bom het opleidingscentrum van het Britse leger in Hamelin.

De Nederlandse en Belgische politie arresteerden op 18 en 19 juni vier mensen die ervan werden verdacht leden te zijn van een IRA-eenheid die actief was op het vasteland.

De vier waren Donna Maguire (24), die op 16 juni in het Belgische Turnhout werd gearresteerd en die werd gezocht in verband met aanslagen in West-Duitsland in 1989: Gerard Majella Harte (27), die op 16 juni net aan de Nederlandse kant van de grens werd gearresteerd nadat hij ontsnapt was aan de Belgische politie in de buurt van Turnhout; een voorlopig als Michael Collins bekendgemaakte man (later geïdentificeerd als Sean Hick [30]), die met de handboeien reeds om was ontsnapt toen hij samen met Harte bij Turnhout was gearresteerd maar die op 18 juni aan de Nederlandse kant van de grens bij Chaam werd opgepakt, en Paul Hughes (27), die op 18 juni door een controlepost van de politie bij Chaam reed en daar op 19 juni werd gearresteerd Maguire was in februari door een rechtbank in Dublin vrijgelaten en Harte was door de Ierse republiek in 1988 uitgewezen naar Noord-Ierland

Op 26 juni werd bekendgemaakt dat drie van de vier aangeklaagd zouden worden voor de moord op twee Australiërs uit Londen, die op 27 mei door t ee gewapende mannen waren doodgeschoten in Roermond. In een op 28 mei in Dublin uitgegeven verklaring had de IRA toegegeven dat de betreffende actieve eenheid .,een tragische vergissing" had begaan door de mannen aan te zien voor Britse soldaten. en dat de IRA ,,dezetragedie diep betreurt".

Vonnis in Roermondse moordzaak

De Ier Gerard Harte werd op 2 april 1991 door een Nederlandse rechtbank veroordeeld tot achttien jaar gevangenisstraf voor zijn betrokkenheid bij de moordaanslag van mei 1990 in Roermond op twee Australische toeristen (zie boven).

De drie andere verdachten die kort na de aanslag waren gearresteerd werden vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs. Zij bleven in voorlopige hechtenis, aangezien de Duitse autoriteiten om hun uitlevering hadden verzocht in verband met aanslagen op burgerpersoneel van de Britse strijdmachten in Duitsland.

Moord op Ian Gow

Op 30 juli 1990 kwam Ian Gow, vanaf 1974 conservatief parlementslid voor Eastbourne, om het leven toen onder zijn auto een IRA-bom ontplofte op het moment dat hij zijn woning in Hank-

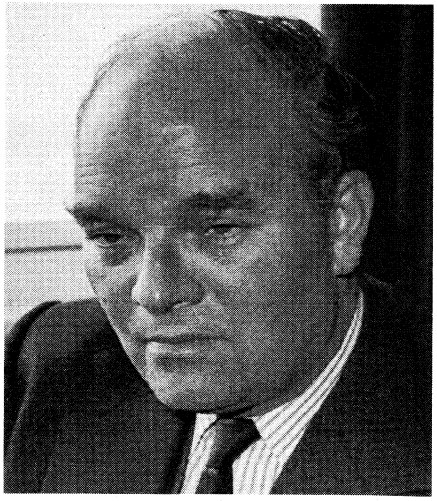

Ian Gow. Brits Lagerhuislid voor de Conservatieve Partij.

ham bij Eastbourne in Sussex wilde verlaten.

Gow was van 1979-1983 de parlementaire privé-secretaris van premier Margaret Thatcher geweest, minister van huisvesting in haar kabinet van 1983-1985 en staatssecretaris van financiën van september tot november 1983. In november 1985 was hij opgestapt uit protest tegen de ondertekening die maand van het Anglo-Ierse Akkoord.
Premier Thatcher omschreef de moord als een ,.smartelijk verlies zowel voor mij persoonlijk als voor het parlcmcntaire leven van ons land en voor zijn kiesdistrict", en als een waarschuwing voor collega-politici voorzichtig te zijn. Gows naam had op een dodenlijst van de IRA gestaan die in december 1988 in een appartement in Zuid-Londen was gevonden.
Op 31 juli liet de IRA in een verklaring weten dat Gow was gedood omdat hij een centrale rol had gespeeld bij de formulering van beleidsbeslissingen van de Britse regering inzake Noord-Ierland, w-aaronder de beslissingen tijdens de hongerstakingen van 1980/'81 en de ,,shoot to kill"-operaties van 1982, en omdat hij tot zijn dood een vertrouweling was geweest van de premier.

IRA-bomaanslag op beurs Londen. Voormalig gouverneur van Gibraltar neergeschoten. Aanslag op Britse onderminister. „Menselijke" IRA-bommen in Londen

Een intensieve reeks terreurdaden in Engeland werd op 20 juli 1990 voortgezet toen de IRA een bomaanslag pleegde op de beurs in het centrum van Londen na een aantal telefonische waarschuwingen aan kranten, persbureaus en de politie. Het gebouw werd ontruimd en niemand liep verwondingen op.

De voormalige gouverneur van Gibraltar luchtmaarschalk sir Peter Terry raakte ernstig gewond en zijn vrouw Lady Betty Terry lichtgewond toen een schutter van de IRA op 18 september 1990 met een automatisch geweer een aanslag op hen pleegde in hun huis in het dorp Milford (bij Stafford).
Sir Peter, die op 1 december 1989 zijn post als gouverneur had neergelegd, bekleedde die functie toen in maart 1988 drie IRA-leden werden doodgeschoten door de Britse veiligheidsdienst; in een verklaring die op 19 september door de Ierse Republikeinse partij Sinn Féin werd uitgegeven, werd hij ervan beschuldigd ,.rechtstreeks verantwoordelijk" te zijn voor de dood van de drie.

Een bom die was bevestigd onder het spreekgestoelte in het gebouw van de Royal Overseas League in Londen ging op 27 september af vlak voor de opening van een internationale conferentie over terrorisme, waar de onderminister van buitenlandse zaken en het Gemenebest William Waldegrave als spreker zou optreden. In een IRA-verklaring uit Dublin op 28 september werd bevestigd dat Waldegrave het doelwit was geweest.

In de vroege ochtend van 24 oktober werden in Londonderry vijf Britse soldaten gedood. tien ernstig gewond en 18 buurtbewoners licht gewond. nadat de IRA een man had gedwongen een met explosieven volgeladen bestelbusje naar een controlepost van het leger te rijden, waar de explosieven op afstand tot ontploffing werden gebracht.
Eén soldaat stierf en elf anderen raakten gewond in Newry bij een vergelijkbare en gelijktijdige aanslag. Bij een derde aanslag werd een bestuurder in zijn met explosieven volgeladen auto vastgebonden en gedwongen naar een legerbasis in Omagh te rijden, maar de ontsteker haperde waardoor de bom niet ontplofte.
Verondersteld werd dat de bomaanslagen een vergelding waren voor de dood van de IRA-activisten Desmond Grew en Martin McCaughey, die op 9 oktober tijdens een geheime operatie in de buurt van Loughgall in Armagh-Zuid door Britse soldaten waren neergeschoten. De .,bestuurde s" van de auto's waren zogenaamde ,,collaborateurs", die werk hadden verricht voor het leger.

De IRA eiste de verantwoordelijkheid op voor een mislukte aanslag met een ,,menselijke bom" op 23 november in het graafschap Tyrone, waarbij een explosieve lading van 3.700 pond werd gebruikt (de grootste lading ooit door de IRA gebruikt). Een man, wiens ouders gegijzeld werden, was gedwongen in een bestelwagenmet de bom aan boord in te rijden op een controlepost aan de grens. De bom kwam niet tot ontploffing.

Op 7 februari 1991, even na tien uur 's ochtends, vond er in Downing Street 10 een mortier-aanslag plaats op de Londense ambtswoning van de premier. De IRA eiste de verantwoordelijkheid op.

Vanuit een bestelbus werden drie granaten afgevuurd. De eerste kwam terecht in de tuin van Downing Street 10-12 en verbrijzelde de ramen van de kamer waar zojuist 15 ministers van het (Golf)oorlogskabinet bijeenwaren. De twee andere kwamen niet geheel tot ontploffing. Vier mensen raakten licht gewond. De daders konden op een motorfiets ontsnappen.
De aanslag, de meest gewaagde IRA-operatie op het Britse vasteland sinds de bomaanslag in Brighton in 1984 (zie pag. 54/2 e.v.-'87), werd uitgevoerd op een tijdstip dat de veiligheidsmaatregelen waren verscherpt vanwege de dreiging van terroristische aanslagen in verband met de Golfoorlog. Het onderzoeksteam sloot echter elk verband met de Golfoorlog uit. Premier John Major verklaarde dat de tactiek van de IRA het beleid ,,geen jota" had veranderd.

Op 18 februari 1991 om 7.46 uur, net voor het begin van de ochtendspits, ontplofte op het Londense Victoria Station een bom. Er was één dode en 40 gewonden. Diezelfde ochtend was om 4.23 uur op Paddington Station een bom ontploft. De bom richtte schade aan, maar er vielen geen gewonden. Voor de beide aanslagen eiste de IRA de verantwoordelijkheid op.

Sinds de bomaanslag in december 1983 op het warenhuis Harrods (zie pag. 189/2-'87), had de IRA afgezien van aanvallen op het vasteland waarbij burgers direct gevaar liepen. De bomaanslagen op de stations werden daarom gezien als een duidelijke wijziging in de tactiek van de IRA

Versterking van het leger

Op 30 november 1990 werd bekendgemaakt dat het in Noord-Ierland gestationeerde Britse leger zou worden uitgebreid met 500 tot 600 manschappen.

Deze maatregel zou zijn genomen niet het oog op ,.sterke aanwijzingen" dat vóór Kerstmis het aantal bomaanslagen en gewapende aanvallen van de kant van zowel republikeinse als loyalistische paramilitairen naar alle waarschijnlijkheid zou toenemen. Sinds vier jaar was het aantal militairen, dat nu op bijna 11.000 kwam (in 1913 was met het aantal van bijna 17.000 een hoogtepunt bereikt), niet meer verhoogd. Het totale aantal veiligheidstroepen, waaronder de Royal Ulster Constabulary en het Ulster Defence Regiment in Noord-Ierland, zou stijgen tot meer dan 29.000.
De beslissing van 30 november volgde op een raketaanval eerder die dag op het huis van een rechter van het Hooggerechtshof in het noorden van Belfast. Bij deze aanval waren twee politiemensen gewond geraakt. Het huis van rechter Higgins was ook in februari 1987 al aangevallen en medio 1988 hadden drie burgers de dood gevonden, toen een landmijn was ontploft onder een auto waarvan was aangenomen dat Higgins de eigenaar was.

Vonnis „Maguire Seven" vernietigd

Op 14 juni 1990 maakte de directeur van het openbaar ministerie bekend dat het vonnis van de ,,Maguire Seven", die in 1976 tot lange gevangenisstraffen waren veroordeeld wegens het bezit van explosieven in verband met de bomaanslagen op cafés in Guildford en Woolwich in 1974, ,,onzeker en onbevredigend" was. Deze mededeling betekende het einde van het justitiële onderzoek dat onder leiding van sir John May in maart was begonnen om alle vonnissen die verband hielden met de bomaanslagen op de cafés aan een nader onderzoek te onderwerpen. Minister van binnenlandse zaken David Waddington vertelde op 14 juni het Lagerhuis dat de vonnissen niet gehandhaafd konden blijven.

De ,,Maguire Seven" waren Anne Maguire en Patrick Maguire, hun zoons Vincent Maguire en Patrick Joseph Maguire (respectievelijk 17 en 14 jaar oud bij hun veroordeling), Patricks zwager Giuseppe Conlon (de vader van Gerard Conlon), die in 1980 in de gevangenis overleed, Anne's broer Sean Smyth en een vriend van de familie Patrick O'Neill. Volgens onder druk gedane bekentenissen van Gerard Conlon en Paul Hill, die later werden ingetrokken. zouden de zeven betrokken zijn geweest bij de bomaanslagen. Conlon en Hill waren twee van

Op 14 maart 1991 werden de ,,Birmingham Six" op vrije voeten gesteld. V.l.n.r. Johnny Walker, Patrick Hill, Hugh Callaghan. (het Lagerhuislid Chris Mullen), Richard McIlkenny, Gerard Hunter en William Power.

de zogenaamde ,,viervan Guildford" die in de gevangenis hadden gezeten voor de bomaanslagen in Guildford en Woolwich maar die in oktober 1989 waren vrijgelaten toen hun veroordeling nietig werd verklaard (zie pag. 14/1/2-'90).
Zij waren veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen 5 en 14 jaar op basis van forensisch bewijsmateriaal dat was verkregen door onderzoek naar sporen van explosieven op de handen van de verdachten. Er waren sporen van nitroglycerine op aangetroffen. In hun huizen werden echter geen explosieven gevonden. In de verklaring van 14 juni zei de directeur van het openbaar ministerie dat de jury in het proces uit 1976 op grond van het wetenschappelijke bewijs wellicht niet beseft had dat de zeven onschuldig in aanraking hadden kunnen komen met nitroglycerine, maar dat ,,zulks in het licht van de huidige wetenschappelijke kennis een reële, zij het zeer kleine mogelijkheid" was.
Op 15 juni vertelden de advocaten van de Maguires de onderzoekscommissie-May dat uit inspectie van de onderzoeksverslagen van destijds bleek dat een tweede serie proeven naar nitroglycerine-sporen op de handen negatief was geweest. De onderzoekers van weleer hadden de rechtbank niet verteld dat andere substanties dan nitroglycerine op de handen van de verdachten ook een positieve uitslag konden veroorzaken. Zij hadden dit evenmin aan de commissie-May verteld. De commissie vernam tevens dat de eigenlijke proeven waren uitgevoe d door een toen achtticnjarige stagiaire, die weigerde te getuigen voor de rechtbank.

Op 26 juni 1991 vernietigde het Hof van Beroep het vonnis tegen de ,,Zeven van Maguire". De drie rechters verwierpen vijf van de zes gronden van hun beroep en vonden alleen het argument steekhoudend dat hun handen ,,buiten hun schuld" in aanraking hadden kunnen komen met nitroglycerine, misschien door hun handen af te drogen aan een handdoek. De familie Maguire was teleurgesteld over de uitspraak van het hof van beroep en verklaarde haar recht te zullen halen bij sir John May, wanneer hij zijn onderzoek in september hervatte.

Vrijlating van de zes van Birmingham

Op 14 maart 1991 werden zes Ieren die levenslange gevangenisstraffen uitzaten voor de moord op 21 mensen bij bomaanslagen in twee cafés in Birmingham in november 1974 (zie pag. 426/1 e.v.-'75), door het Britse Hof van Appel vrijgelaten.

De zes waren Patrick Hill (45), Richard McIlkenny (57), Johnny Walker (55), William Power (44), Gerard Hunter (42) en Hugh Callaghan (60). In augustus 1975 waren ze veroordeeld en een eerder beroep was in januari 1988 afgewezen. Rechter lord Lloyd, die als voorzitter optrad tijdens de laatste zitting van het hoger beroep voor de centrale rechtbank voor strafzaken in Londen, verklaarde hun beroep echter ontvankelijk, gezien het nieuwe bewijsmateriaal dat inmiddels naar boven was gekomen.
Tijdens de zitting van het Hof van Appel, die op 4 maart begon en negen dagen duurde, werd duidelijk dat de twee belangrijkste pijlers in de zaak tegen de zes, onhoudbaar waren. Het wetenschappelijk be ijs dat twee van hen in aanraking waren geweest met explosieven werd ontkracht toen bleek dat in de destijds gebruikte test ook zeepbestanddelen een positief resultaat konden opleveren. Verder werd bewezen dat politiefunctionarissen die destijds met het onderzoek belast waren. met de getuigenissen hadden geknoeid.

Minder dan een uur nadat de zes op vrije voeten waren gesteld, kondigde minister van binnenlandse zaken Kenneth Baker de oprichting aan van een Koninklijke Commissie voor het strafrechtsysteem

De vrijlating van de Zes van Birmingham volgde op die van de Zes van Guildford (okt 89) en de zeven van Maguire (juni 90, zie boven) wier veroordelingen wegens IRA-bomaanslagen op cafés in Engeland in 1974 ook waren herzien
De Commissie, onder voorzitterschap van lord Ruciman of Doxford zou onderzoek instellen naar de wijze waarop de politie haai research veiiichtte de toezichthoudende rol van de aanklager bij de vergaring van bewijsmateriaal, de rol van deskundigen in een strafzaak en de relatie tussen forensische wetenschapsbureaus en de politie, de toegang van de verdachte tot deskundig en juridisch advies de macht van de rechtbank om de procedures te sturen de rol van het Hof van Appel bij het overwegen van nieuw bewijsmateriaal bij een hoger beroep, en regelingen die het mogelijk zouden maken beschuldigingen van gerechtelijke dwaling aan de kaak te stellen nadat het recht op beroep is vervallen

Een formeel beroep aan de koningin van meer dan 100 parlementsleden op 18 maart om opperrechter lord Lane te ontslaan wegens zijn handelwijze tijdens het hoger beroep van de Zes van Birmingham in 1987, werd op 27 maart door het Hof van Appel afgewezen. De wetenschappelijke kwesties zouden niet dezelfde zijn.

SOWJET-UNIE

GORBATSJOW SLUIT VERDRAG MET NEGEN REPUBLIEKEN. PRIJSVERHOGINGEN. STAKINGEN EN POLITIEKE PROTESTEN

Op 23 april tekende president Michail Gorbatsjow met de presidenten van negen van de vijftien Unie-republieken, onder wie Boris Jeltsin van de Russische Federatie, een verdrag dat zou moeten leiden tot het bereiken van stabiele betrekkingen tussen de centrale regering en die van de republieken. Waarnemers noemden deze onverwachte ontwikkeling het grootste tactische succes dat Gorbatsjow sinds maanden had geboekt. Ze merkten op dat Jeltsin blijkbaar weer bereid was met Gorbatsjow samen te werken en dat beide leiders concessies hadden gedaan.
Het verdrag gaf brede steun aan de voorstellen van de centrale regering om de economie te redden, met inbegrip van een beperkende maatregel in verband met politieke stakingen, zij het

dat de uitvoering van die maatregel grotendeels aan de republieken overgelaten diende te worden. Het verdrag werd op 24 april in de *Prawda*, de krant van de Communistische Partij van de Sowiet-Unie, bekendgemaakt. Benadrukt werd het inzicht dat het land alleen door een ,,fundamenteel grotere rol voor de republieken" kon worden gestabiliseerd en uit de huidige crisis gehaald. Het verdrag omvatte ook de opdracht om met name het beleid ten aanzien van de prijsstijgingen te veranderen.

De gezamenlijke verklaring van Gorbatsjow. Jeltsin en de presidenten van Azerbajdzjan, Wit-Rusland, Kazachstan, Kirgizië. Tadzjikistan, Toerkmenie, de ûekraine en Oezbekistan was het resultaat van een dag van besprekingen in Nowoje Ogarewo, een onderkomen van de regering aan de rand van Moskou. In het verdrag was een tijdschema opgenomen voor de belangrijkste politieke veranderingen, te beginnen met het ondertekenen van het nieuwe Unieverdrag dat naar verwachting binnen drie maanden klaar zou zijn. Binnen uiterlijk zes maanden na ondertekening van het verdrag zou een nieuwe Uniegrondwet worden afgekondigd, gevolgd door nieuwe verkiezingen voor het Congres van Volksafgevaardigden.
De verklaring maakte duidelijk dat het Unieverdrag alleen ondertekend hoefde te worden door de negen republieken die hadden deelgenomen aan de bijeenkomst in Nowoje Ogarewo. De enige nader omschreven sanctie voor de zes republieken die niet van de partij waren geweest en die naar verwachting het Unieverdrag niet zouden ondertekenen (Armenie, Estland, Georgië, Letland, Litouwen en Moldavië) was dat ze bijgevolg uitgesloten waren van een nieuwe ,,gemeenschappelijke economische ruimte".

Het crisisbestrijdingsprogramma van de regering

De negen republieken gaven via het verdrag hun voorwaardelijke steun aan het crisisbestrijdingsprogramma dat premier Walentin Pawlow op 22 april aan de Opperste Sowjet van de USSR had gepresenteerd.

De Times van 23 april omschreef het programma, dat was bedoeld om de economie tegen het eind van het jaar te hebben gestabiliseerd, als ,,een mengeling van deregulering en autoritaire maatregelen". Het meest controversiele onderdeel ervan was het voorgestelde verbod op politieke stakingen en op politieke bijeenkomsten in werktijd. Pawlow suggereerde ook nog dat de invoering van een ,,bijzonder regiem" bij de belangrijkste industrieën zou kunnen inhouden dat er geweld gebruikt zou mogen worden om stakingen te breken. Andere opmerkelijke elementen in het programma waren de privatisering van éénderde van de kleine bedrijven in de handel en de consumentendienstverleningssector tegen eind 1991 en volledige prijsliberalisatie tegen oktober. Op 23 april keurde de Opperste Sowjet van de USSR het programma niet 323 tegen 13 stemmen goed. Naar verwachting zou de uitvoering ervan aanvangen in mei middels speciale wetgeving en decreten van president en kabinet.

Prijsverhogingen

Ook al was er steun voor het crisisbestrijdingsprogramma, het verdrag tussen de 10 presidenten verplichtte de regering desondanks tot verlaging van enkele van de op 2 april ingevoerde verhogingen van de detailhandelsprijzen. Het verdrag eiste ook de afschaffing van de in januari ingevoerde impopulaire omzetbelasting van 5 prncent (zie pag. 233/3 - '91).

Op 18 februari openbaarde Pawlow in de Opperste Sou-jet van de USSR de langverwachte prijsverhogingen, die beschouwd werden als een hoeksteen van de markteconomische hervormingen. Ze werden officieel op 19 maart per presidentieel decreet ingevoerd nadat ze door de Federatieraad waren goedgekeurd. De verhogingen vloeiden voort uit een nieuw ingevoerd prijzensysteem dat zo was ontworpen dat prijssubsidies in 1991 met 60 procent konden worden verminderd. Ongeveer 35 procent van de goederen zou worden verkocht tegen niet-gereguleerde prijzen of tegen prijzen die tussen leverancier en detailhandelaar waren overeengekomen. Prijzen voor een reeks andere goederen (waaronder basisprodukten zoals melk, eieren en suiker) en de tarieven voor het openbaar vervoer zouden verhoogd worden naar een nieuw vast niveau. De prijsverhogingen waren ook dringend nodig om het gat te dichten ten opzichte van de groothandelsprijzen, die op 1 januari omhoog waren gegaan. en ten opzichte van de aankoopprijzen die de staat betaaldevoor landbouwprodukten, want die waren in 1990 gestegen. Staatsondernemingen hadden de goederen vastgehouden in plaats van ze tegen de ongunstige detailhandelsprijzen te verkopen. waardoor de tekorten in de winkels nog groter werden (zie pag. 225/2 e.v. - '91).
Op 2 april stegen de prijzen met gemiddeld 60 procent. Brood, rijst, meel en vlees werden 300 procent duurder, evenals kinderkleding. Melk, eieren, kaas, suiker, thee en kleding voor volwassenen werden 200 procent duurder. De tarieven voor het openbaar vervoer gingen omhoog met tussen de 70 en 140 procent. Van een groot aantal goederen en diensten bleven de prijzen echter onveranderd, en deze lijst omvatte ondermeer medische voorzieningen, benzine en electriciteit en ook koffie en wodka (het omstreden besluit om de wodkaprijs niet te verhogen werd gerechtvaardigd door te wijzen op een mogelijke opleving van het illegale distilleren, wat het geval was geweest tijdens de anti-alcoholcampagne die in 1985 was gestart - zie pag. 258/3 - '87).

Het verdrag tussen de presidenten regelde ook de invoering van een volledige loonindexering om de gevolgen van de prijsverhoging te compenseren, wat een verandering was ten opzichte van het bestaande systeem van compensatiebetalingen.

Vanaf 20 maart was de regering begonnen maandelijks een compensatie uit te betalen als aanvulling op de lonen, pensioenen, studiebeurzen en de kinderbijslag. De regering gaf echter toe dat deze slechts 85 procent van de door de prijsverhogingen ontstane kosten dekte. Werknemers kregen een minimum van 60 roebel per maand extra, gepensioneerden 65 roebel per maand, en kinderen afhankelijk van de leeftijdsgroep 40. 80 of 110 roebel per maand. De kosten van de compensatie konden worden opgebracht uit het geld dat met de verlaging van de prijssubsidies werd uitgespaard. Als aanvulling hierop waren twee op 23 maart uitgevaardigde presidentiële decreten erop gericht de klap van de prijsverhogingen te verzachten. De eerste bracht de winstbelasting voor Sowjet-bedrijven terug van 45 procent naar 35 procent met als voorwaarde dat de ondernemingen moesten proberen de lonen op te trekken naar een gemiddelde van 480 roebel per maand voor produktiemedewerkers (het gemiddelde loon was op dat moment 270 roebel per maand). Het tweede decreet gaf opdracht iedereen met een spaarrekening of met staatsspaarobligaties een eenmalige bonus te geven die berekend was op 40 procent van het spaartegoed of van de obligaties.

Mijnwerkersstaking

Op 24 april deden Gorbatsjow en de presidenten van de negen republieken in het kader van het gezamenlijk akkoord een beroep op de mijnwerkers hun acht weken oude staking te beëindigen. In de oproep werd gevraagd de orde en de discipline in het hele land te herstellen en werden alle oproepen om te gaan staken of over te gaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid veroordeeld. Desalniettemin schatten commentatoren in dat het besluit om de prijsverhogingen te herzien was genomen in reactie op de stakingen en de straatprotesten die erdoor waren losgemaakt, met name in het gewoonlijk conservatieve en politiek rustige Wit-Rusland.

De stakingsactie van dc mijnwerkers was begonnen met niet-algemene ééndaagse stakingen in de mijngebieden van Donbass, Workoeta en Karaganda op 1 maart en in de mijnstreek Koezbass op 4 maart. De mijnwerkers van Donbass eisten een loonsverhoging van 100 tot 150 procent, maar de staking bij Koezbass was uitsluitend politiek van aard: de mijnwerkers eisten dat Gorbatsjow zou aftreden, dat het Congres van Volksafgevaardigden van de USSR zou worden ontbonden en dat de macht zou worden overgedragen aan de Federatieraad. Na de ééndaagse stakingen bleef een klein aantal mijnschachten in de Donbass en Koezbass voor onbepaalde tijd in staking, maar in de loop van maart was er een sneeuwbaleffect opgetreden, vooral nadat op 9 maart de besprekingen in Moskou en Kiew tussen de leiders van het stakingscomité en vertegenwoordigers van de regering waren afgebroken. Op 18 maart namen de stakers in de Donbass de politieke eisen van hun collega's van de Koezbass over.

Op 2 april ontmoetten Pawlow en minister van mijnbouw Michail Sjtsjadow vertegenwoordigers van de kolenindustie, onder wie leiders van de Onafhankelijke Mijnwerkersbond (OMB), in een poging door middel van onderhandelingen een eind te maken aan de staking, waaraan op dat moment zo'n 200 000 mijnwerkers deelnamen, ze hadden in 150 mijnen de produktie stilgelegd, wat bijna éénderde **van** het totale **aantal** mijnen was. Op 3 april werd overeenstemming bereikt over een loonsverhoging van 25 procent in elk van de eerstkomende vier kwartalen in ruil voor een verhoging van de produktiviteit. De dag erop meldden vertegenwoordigers van OMB dat de politieke eisen niet waren ingewilligd en dat de staking dus niet zou worden opgeschort. Het loonakkoord zorgde ervoor dat de dagen erop groepen mensen weer aan het werk gingen. maar in de Koezbass. Donbass en Workoeta hielden de stakingen aan. Op 15 april waren over het hele land verspreid 163 mijnen bij de stakingen betrokken.

Op 10 mei 1991 kwam aan de mijnwerkersstaking een einde toen in de Koezbass de laatste grote groep stakers het werk hervatte. Tijdens zijn bezoek aan de Koezbass van 29 april tot 2 mei had president Boris Jeltsin van de Russische Federatie hen weten te overreden hun acties op te schorten. Belangrijkste punt bij-de opheffing van de staking was een door Jeltsin op 1 mei op een bijeenkomst van mijnwerkers in Nowokoeznetsk ondertekend besluit waarbij alle kolenmijnen in de Russische Federatie niet langer onder het centraal gezag van de Sowjet-Unie vielen, maar onder bestuur kwamen van de regering van de Russische Federatie.

Jeltsin gaf de mijnwerkers de verzekering dat de overdracht onderdeel was van het verdrag dat hij en de leiders van acht andere republieken een week eerder met president Michail Gorbatsjow hadden gesloten. Het nieuws van de overdracht maakte dat men in de eerste dagen van mei in de mijnen van Koezbass en Workoeta weer volop aan het werk ging. terwijl de **staking in** de **mijn** van Donbass in de Oekraine geleidelijk afbrokkelde. De ondertekening van de overdracht op 6 mei door de Sowjet-regering leidde ertoe dat men op 8 mei vrijwel overal waar nog werd gestaakt, bereid bleek weer aan het werk te gaan. Naar verluidt werd tegen 15 mei in alle mijnen van Koezbass weer gewerkt.

Wjatsjeslaw Kebitsj, de premier van Wit-Rusland.

Stakingen en politieke protesten in Wit-Rusland en de Russische Federatie

Op 3 april braken in Wit-Rusland in een aantal fabrieken in de hoofdstad Minsk wilde stakingen voor hogere lonen uit om de prijsverhogingen te compenseren. De volgende dag verzamelden zich voor het gebouw van het parlement van Wit-Rusland minstens 10.000 mensen, onder wie stakende arbeiders. Sprekers eisten niet alleen een loonsverhoging, maar ook het aftreden van Gorbatsjow, van de president van Wit-Rusland, Nikolaj Dementej, en van de centrale en de republikeinse regeringen. Tevens wilden ze dat de Opperste Sowjet van Wit-Rusland in een spoedzitting bijeen zou komen om de cellen van de Communistische Partij in de fabrieken te ontbinden.

De premier van Wit-Rusland. Wjatsjeslaw Kebitsj, sprak de menigte toe en verklaarde dat zijn regering bereid was te onderhandelen, maar zijn woorden gingen ten onder in geschreeuw en gefluit. De menigte ging na zes uur vreedzaam uiteen, nadat er een stakingscomité was gekozen dat dreigde met het afroepen van een algemene staking wanneer de eisen niet zouden worden ingewilligd.
Op 10 april bracht het stakingscomité 100.000 mensen op de been in de straten van Minsk. Arbeiders van 66 ondernemingen. waaronder die van de enorme tractorfabriek in Minsk die nog geen zes weken daarvoor door Gorbatsjow was bezocht (zie pag. 529/1-'91), verlieten 's ochtends hun werk. De dag erop gingen de protesten door, maar op 12 april besloot het stakingscomité de stakingen 10 dagen op te schorten in afwachting van het resultaat van onderhandelingen met de leiders van de republiek. Tijdens deze besprekingen beperkten de stakers hun politieke eisen tot de kwestie van de partijcellen, maar de autoriteiten weigerden een spoedzitting van de Opperste Sowjet bijeen te roepen. Bijgevolg werd de stakingsactie op 23 april weer hervat en in het centrum van Minsk kwamen opnieuw 50.000 mensen bijeen. Op 24 april kwam het bericht dat de staking oversloeg naar andere delen van Wit-Rusland. Het stakingscomité van Minsk besloot echter op 25 april de stakingsactie op te schorten tot 21 mei, de datum waarop een reguliere zitting van de Witrussische Opperste Sowjet zou beginnen.

Stakingscomités besloten op 22 mei opnieuw tot een algemene staking, omdat de Opperste Sowjet in een de dag daarvoor begonnen zitting nog altijd weigerde de eis van de instelling van een coalitieregering op de agenda te zetten.

Niettemin bleek uit berichten op 22 mei dat aan de stakingsoproep slechts hier en daar gevolg was gegeven, terwijl voor een demonstratie bij het gebouw van de Opperste Sowjet slechts 1 500 betogers kwamen opdagen

Op 26 april gaven naar schatting 50 mln arbeiders in de Russische Federatie gehoor aan een oproep van de Federatie van Onafhankelijke Russische Vakbonden om deel te nemen aan een waarschuwingsstaking van één uur of om bijeenkomsten te houden op de werkvloer uit protest tegen de dalende levensstandaard.

Decreet inzake „bijzonder regime". Stakingsverbod

Op 13 mei vaardigde Gorbatsjow als onderdeel van het anti-crisisprogramma van de Sowjet-regering een decreet uit waarbij een „bijzonder regime" van kracht werd, bedoeld om de sleutelsectoren van de economie te stabiliseren.

Het omvatte een pakket stimuleringsmaatregelen voor de kolen-, olie-, gas-, petrochemische en metaalindustrie, plus de spoorwegen. Onderdeel hiervan was een loonsverhoging van vijf procent voor elk procent waarmee werknemers de maandelijkse opbrengst van het bedrijf waarin ze werkzaam waren boven het gemiddelde over de periode van januari tot april 1991 zouden weten te brengen. Bovendien zouden bedrijven het recht moeten krijgen tien procent van de produktie ten eigen voordele te verkopen op de binnenlandse markt. Eenverbod om vóór eind 1991 te staken maakte eveneens deel uit van het pakket, dat daarnaast nog voorzag in de vervolging van een ieder die werkonderbrekingen organiseerde of anderszins de produktie poogde te verstoren.

Op 20 mei hechtte de Opperste Sowjet zijn goedkeuring aan een wetswijziging die strengere sancties bevatte tegen wilde en politieke stakingen in de industriële sector.

Degenen die een staking organiseerden konden rekenen op één jaar cel of twee jaar in een heropvoedingskamp, terwijl iedereen die aan een staking deelnam ontslag riskeerde plus een boete van 3.000 roebel. Op grond van deze wetswijziging hadden de presidenten van de Unie en van de republieken bovendien het recht elke staking voor de duur van twee maanden uit te stellen.

RECENTE ONTWIKKELINGEN IN „WETTENOORLOG"

Voordat de presidenten hun gezamenlijke verklaring tekenden, waren er in

april nieuwe voorbeelden te zien geweest van de gevolgen van de zogenaamde ,,wettenoorlog" tussen het centrum en de republieken.
Op 6 april keurde de USSR-minister van binnenlandse zaken Boris Pugo de benoeming ai van luitenant-generaai Wjatsjeslaw Komissarow tot hoofd van de Moskouse politie die onder verantwoordelijkheid viel van de sowjet van de stad Moskou. De benoeming was slechts enkele uren eerder door minister van binnenlandse zaken Wiktor Barannikow van de Russische Federatie bekrachtigd.

Het was de tweede poging de liberale Komissarow te benoemen. In januari had de sowjet van de stad Moskou hem genomineerd om de havik Pjotr Bogdanow te vervangen, maar het ministerie van binnenlandse zaken van de USSR had de nominatie verworpen omdat over de nominatie geen overleg was gepleegd. Bogdanow kreeg de opdracht op zijn post te blijven. Sinds eind maart was de Moskouse politie ondergebracht bij een nieuw directoraat dat onder leiding stond van de eerste onderminister van binnenlandse zaken van de USSR. Iwan Siilow. en dat weer rechtstreeks ressorteerde onder het ministerie van binnenlandse zaken van de USSR. Op 6 april bevestigde het ministerie in een verklaring opnieuw de autoriteit van Sjilow.
Het antwoord dat het presidium van de stadssowjet van Moskou op het decreet van Pugo formuleerde, opende het vooruitzicht op twee rivaliserende politiemachten in de hoofdstad. Op 8 april nam het presidium een resolutie aan over de oprichting van een gemeentelijke militie in Moskou. Met dit besluit kwam een einde aan de hongerstaking van een aantal gemeenteraadsleden die hieraan waren begonnen toen de stad de controle over de politie uit handen was genomen.

Op 4 april deed de Opperste Sowjet van de USSR een dringende oproep aan de parlementen van de republieken het opschorten van de bijdrage aan de Uniebegroting te beëindigen.

In het eerste kwartaal was slechts Rbs 18,5 mrd van de vereiste Rbs 54 mrd door de republieken overgemaakt. Viktor Kiritsjenko, de voorzitter van de begrotingscommissie van de Opperste Sowjet, maakte bekend dat praktisch elke republiek de bijdrage geheel of gedeeltelijk achterhield. Hij zei dat de regering haar toevlucht had genomen tot verhoging van het krediet en het begrotingstekort tot Rbs 35 mrd liet oplopen om de uitgaven te dekken. Kiritsjenko waarschuwde dat doorgaan met wanbetaling door de republieken zou leiden tot besnoeiingen op de salarissen van ambtenaren en de sociale zekerheid. Hij waarschuwde ook voor zeer ernstige consequenties zoals bijvoorbeeld hyperinflatie wanneer het land er niet in slaagde een gezamenlijke begroting en een gecoördineerd fiscaal beleid te handhaven.

Op 12 april vaardigde Gorbatsjow een decreet uit waarin hij de republikeinse en regionale autoriteiten een week de tijd gaf alle verboden op het buiten hun eigen gebied exporteren van grondstoffen en fabrikaten op te heffen. Ook beval hij het ongeoorloofde gebruik te stoppen dat deze autoriteiten maakten van produkten die reeds bestemd waren voor het afwerken van staatsopdrachten. Hij waarschuwde ervoor dat de exportverboden tekorten aan materiaal tot gevolg hadden, waardoor veel bedrijven stil kwamen te liggen.

OVERWINNING JELTSIN IN RUSSISCH CONGRES

Een buitengewone zitting van het Congres van Volksafgevaardigden van de Russische Federatie, in februari uitgeroepen door de conservatieve opponenten van Jeltsin met de bedoeling een motie van wantrouwen tegen hem te houden, eindigde op 5 april in een overwinning voor Jeltsin. Hij sloeg niet alleen moties van wantrouwen af, maar kreeg de steun van het Congres voor de rechtstreekse verkiezing van een president.

Het Congres werd op 28 maart geopend maaiwerd meteen weer geschorst na een onverwachte stemming in verband met de confrontatie die op dat moment plaatshad buiten het Kremlin tussen veiligheidstroepen en demonstrerende aanhangers van Jeltsin (zie pag. 529/1 e.v.-'91). Toen op 29 maart de belangrijkste zaken van het Congres aan bod kwamen. blokkeerden communisten van de harde lijn tot twee maal toe moties om het instellen van een presidentschap voor de Russische Federatie op de agenda te plaatsen. Er werd echter wel besloten de resultaten van het op 17 maart in de Russische Federatie gehouden referendum te bespreken, waarin 70 procent van de kiezers het idee had ondersteund van rechtstreekse verkiezingen voor een president van de Russische Federatie, een post waarvoor Jeltsin duidelijk de favoriete kandidaat was. Verdere pogingen om stemmingen over een rechtstreeks gekozen president en over het plannen van verkiezingen op de agenda te plaatsen, werden op 1 en 2 april weggestemd. Het Congres koos ervoor de bespreking van de kwesties uit te stellen tot de volgende reguliere zitting.
Een agendavoorstel van de opponenten van Jeltsin om hem verantwoording te laten afleggen over zijn gedrag, werd verworpen. Jeltsin hoefde in zijn hoedanigheid als voorzitter van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie slechts zijn gebruikelijke verslag uit te brengen. Dat deed hij op 29 maart. In een breedvoerige en van tijd tot tijd openlijk anticommunistische toespraak, door de *Guardian* op 30 maart omschreven als ,,weloverwogener en specifieker dan de toespraken die hij lange tijd gehouden heeft", hekelde Jcltsin het beleid van de centrale regering en noemde hij de perestrojka de ,,laatste fase van de periode van stagnatie". Hij stelde dat de economische en politieke crisis niets te maken had met de ,,wettenoorlog" met de republieken en gaf als commentaar: ,,Deregeringen van de republieken weigeren hun werk met blinde volgzaamheid te doen, maar de centrale regering heeft dit niet in de gaten en met logheid heeft ze haar dicteerbeleid voortgezet". Jeltsin presenteerde een gedetailleerd programma voor de politieke en economische redding van het land. Hij bepleitte de vorming van een ,,coalitieregering van nationale eensgezindheid waarin het volk vertrouwen had" om de Sowjet-Unie te besturen en hij deed de oproep de invloed ongedaan te maken die de communisten hadden bij de gerechtelijke macht, de veiligheidsdiensten, de ambtenarij en de overheidsinstellingen.
Op 1 april, tijdens de slottoespraak in het debat over het door Jeltsin uitgebrachte verslag. deed Boris Isajew, één van de vice-voorzitters van de Opperste Sowjet, een poging een motie van wantrouwen tegen Jeltsin in te dienen. Het voorstel werd op 2 april met 767 tegen 121 stemmen verworpen. Een tweede poging op 3 april, vermomd in een voorstel om een motie van afkeuring te houden over Jeltsins ,,ongrondwettelijke" oproep in maart om de leiding van de Sowjet-Unie de oorlog te verklaren (zie pag. 528/3-'91), werd met 485 tegen 121 stemmenvenvorpen.

In de ochtend van 4 april keurde het Congres een geamendeerde versie goed van de rapportage die Jeltsin op 29 maart had gegeven. Jeltsin deed er onmiddellijk zijn voordeel mee. Hij won het meningsverschil over de instelling van een gekozen presidentschap met het argument dat de leiding van de republiek nieuwe bevoegdheden nodig had om de in zijn verslag geformuleerde voorstellen voor het overwinnen van de sociaal-economische crisis ten uitvoer te brengen.

De voorstellen van Jeltsingingen er van uit dat hij als voorzitter van de Opperste Sowjet de bevoegdheid zou krijgen ,,bindende opdrachten" te geven, een bevoegdheid die ook de premier zou moeten krijgen. De bevoegdheden die hij als voorzitter zou krijgen, zouden gelden tot het moment waarop rechtstreekse verkiezingen voor een president werden gehouden. Hij deed het voorstel de verkiezingen op 12 juni te houden en op 21 mei een reguliere zitting van het Congres bijeen te roepen om de grondwetswijziging vast te stellen die voor het instellen van een uitvoerend presidentschap nodig was. Zijn critici trokken fel tegen hem van leer en beschuldigden hem ervan zijn ware politieke ambitie te hebben onthuld, maar bij een op 4 april gehouden stemming werden Jeltsins voorstellen voorlopig goedgekeurd met 588 tegen 292 stemmen. Nadat de voorstellen door een redactiecommissie in de juiste vorm waren gegoten, werden ze op 5 april opnieuw aan het Congres voorgelegd voor een definitieve goedkeuring. Ze werden aangenomen met 608 stemmenvóór, 228 tegen en 100 onthoudingen.

GORBATSJOW BLIJFT LEIDER VAN DE CPSU

Tijdens een besloten zitting op 24 en 25 april van het voltallige Centraal Comité van de CPSU wist Gorbatsjow een poging hem afstand te laten doen van de

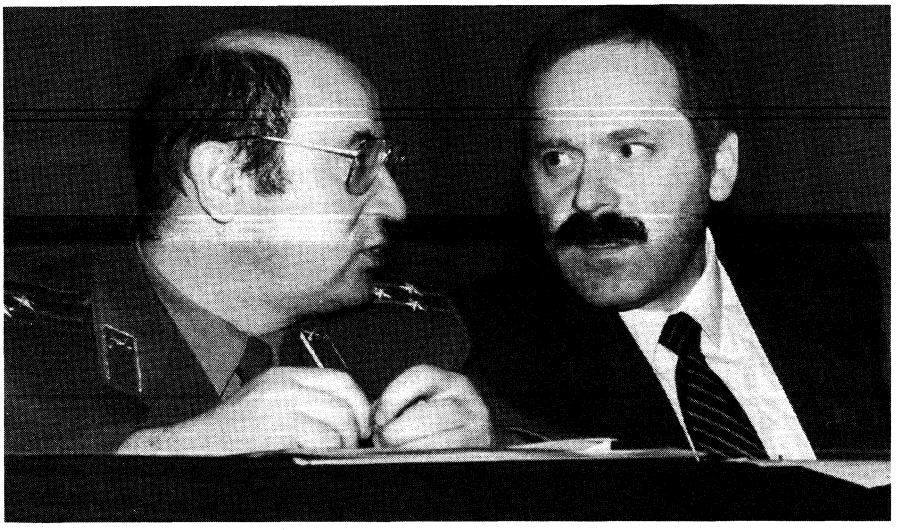

Kolonel Nikolaj Petroesjenko en Joeri Blochin, twee prominente leden van Sojoez, in gesprek tijdens een bijeenkomst in Moskou op 21 april 1991.

post van secretaris-generaal te verijdelen. Hij daagde zijn critici binnen de partij uit door vervolgens zijn ontslag aan te bieden, hetgeen werd geweigerd. Deelnemers aan het plenum beschreven dit als het stormachtigste in de zes jaar van Gorbatsjows partijleiderschap.

Voorafgaand aan het plenum waren binnen partijgelederen stemmen opgegaan die Gorbatsjows aftreden verlangden. Bij aanvang van het plenum stelden conservatieven voor een discussie op de agenda te zetten over het scheiden van de post van secretaris-generaal van die van staatspresident. Gorbatsjow verscheen echter op het plenum met een vernieuwd politiek aanzien na de verrassende bekendmaking dat hij met Jeltsin en de andere republikeinse leiders een verdrag had gesloten (zie hierboven). en dat bleek een beslissende rol te spelen bij de verwerping van de motie.
Gorbatsjow gaf in zijn hoofdrede een duidelijke reactie op oproepen van beide kanten van het politieke spectrum dat hij als partijleider én als president zou moeten aftreden. Hij waarschuwde ervoor dat het vernietigen van de ,,legitieme staatsstructuren" onvermijdelijk zou leiden tot .,een explosief machtsvacuüm". Hij voorspelde dat de partijen die op dat moment verbonden waren in een ,,illusoire coalitie" tegen zijn regering, in een burgeroorlog zouden geraken en dat die zou leiden tot een ,,werkelijk dictatorschap, maar dan niet de vermeende dictatuur die bepaalde mensen in het huidige regime menen te zien".
Gorbatsjow deed zijn ontslagaanbod midden onder het debat op de tweede dag. Hij liep naar het podium, daarbij volgens berichten vice-secretaris-generaal Wolodimir Iwasjko opzijduwend toen deze hem probeerde te weerhouden. Hij had vlak daarvoor stevige kritiek over zich heen gekregen, onder meer van de leider van de Communistische Partij van de Russische Federatie, Iwan Polozkow. die hem ervan beschuldigde ..de partij in de steek te laten" en die kritiek leverde op het achterwege blijven van strenge, orde herstellende maatregelen. Gorbatsjow bood daarop zijn ontslag aan omdat ,,70 procent van de sprekers mij bekritiseren, niet vanuit een persoonlijk standpunt maar namens het volk". Iwasjko schorste de vergadering, het Politburo hield een spoedzitting en liet vervolgens weten Gorbatsjow unaniem te steunen.
Toen het plenum werd hervat hield het Centraal Comité een stemming over de vraag of het ontslag-aanbod van Gorbatsjow moest worden besproken. met als uitkomst 13 stemmen vóór, 382 tegen en 14 onthoudingen.

BENOEMINGEN IN DE CPSU

Het plenum koos op 25 april officieel Grigori Jeremej en Dzjoemgalbek Amanbajew in het Politburo, de nieuwe eerste-secretarissen van de CP's van respectievelijk Moldavië en Kirgizië (zie pag. 377/1-'91 en hieronder). Ook werd Michail Soerkow in het Politburo gekozen, de secretaris van het comité van de CPSU in het Rode Leger. Oleg Baklanow verliet het secretariaat.

NIEUWE PRESIDENTIËLE ADVISEURS

Op 7 mei werd door presidentieel woordvoerder Witali Ignatenko op een voorlichtingsbijeenkomst de benoeming bekendgemaakt van een zestal bekende deskundigen als presidentieel adviseur. Het ging om de econoom Leonid Abalkin (tot december 1990 vicepremier van de Sowjet-Unie), de rechtsgeleerde Wladimir Koedrjawtsew, de natuurkundige Joeri Osipjan (voormalig lid van de inmiddels ontbonden presidentiële raad), Wladilen Martinow, directeur van het Instituut voor Wereldeconomie en Internationale Betrekkingen, de econoom Joeri Jaremenko en de schrijver Boris Olejnik. (Zie voor het aftreden in januari 1991 van Petrakow pag. 230/1-'91; voor de in maart benoemde presidentiële adviseurs zie pag. 530/2-'91).

BENOEMINGEN IN MINISTERRAAD

Op 5 juni keurde de Opperste Sowjet van de USSR de benoemingen goed van Waleri Serow tot voorzitter van de USSR-staatscommissie voor woningbouw en investeringen en van Wladimir Goesew tot voorzitter van de USSR-staatscommissie voor chemie en biotechnologie. Op 21 juni keurde de Opperste Sowjet de benoeming gued van Lew Dmitrijewitsj Tsjoerilow tot minister van olie- en gasindustrie. De samenstelling van de ministerraad, zoals die eruit zou zien na de wijziging van de leiderschapsstructuur (zie pag. 228/3 e.v.-'91), was nog niet volledig bekend.

WETGEVING INZAKE DE ACTIVITEITEN VAN KGB EN POLITIE

Op 16 mei hechtte de Opperste Sowjet van de Unie zijn goedkeuring aan wat wel werd omschreven als de eerste openlijke wetgeving inzake de staatsveiligheidsdiensten. Deze omvatte de activiteiten van de KGB en de daaraan ondergeschikte instellingen in zaken als spionage en contraspionage, bestrijding van terrorisme en de geo ganiseerde misdaad, en grenscontroles.

Witali Ignatenko, de woordvoerder van Sowjet-president Gorbatsjow.

De KGB werd omschreven als het orgaan dat de activiteiten van de instellingen van de republieken ,,bestuurt, coördineert en controleert" (zie onder voor de oprichting van een afzonderlijke Russische KGB). In de wet was bepaald dat KGB-functionarissen bij de uitoefening van hun functie ,,niet gebonden waren aan besiuiten van politieke partijen dan wei politieke doelen nastrevende massabewegingen". Tevens waren hierin de rechten omschreven van burgers ingeval van een onrechtmatige daad door staatsveiligheidsorganen.

Op 6 maart werd de wetgeving inzake de rechten en plichten van politiemachten en de legale en organisatorische grondslag daarvan door de Opperste Sowjet van de Unie aangenomen.

Hierdoor werden de politiemachten van de republieken gelegaliseerd, al behield de centrale regering het gezag over de onder het ministerie van binnenlandse zaken vallende troepen die regelmatig werden ingezet bij hevige onlusten, en over de OMON (,,Speciale eenheden voor bijzondere doelen", ook wel bekend onder de naam ,,zwarte baretten"), de stedelijke oproerpolitie die in 1987 was opgezet en internationale bekendheid had verworven door de gewapende onderdrukking in de Baltische staten in januari (zie pag. 23013 e.v.-'91). Voor de wet definitief werd aangenomen werd nog een motie verworpen om cellen van de communistische partij binnen de politie te verbieden.

EMIGRATIEWETTEN

Op 20 mei hechtte de Opperste Sowjet van de Unie algemene goedkeuring aan de langverwachte wet waarbij vrij reizen en emigratie uit de Sowjet-Unie werden toegestaan. De wet bevatte evenwel een bepaling dat vanwege de financiële problemen die dit opriep een en ander niet van kracht zou worden vóór begin 1993.

Het ontbreken van een wet op vrije emigratie hield een schending in van de slotbepalingen van het in 1975 in Helsinki op de conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa gesloten akkoord (de eerstvolgende CVSE-top, die voor september 1991 op de agenda stond, zou in Moskou gehouden worden). Tevens had dit de ontwikkeling van handelsbetrekkingen met de Verenigde Staten in de weg gestaan, gezien het in 1974 door het Congres aangenomen Jackson-Vanik-amendement, dat het de Amerikaanse regering niet toestond exportfaciliteiten aan de Sowjet-Unie te verlenen zolang vrije emigratie daar niet mogelijk was. (Zieookpag. 23013-'91.)
De herinvoering van de wet op het in- en uitreizen van de Sowjet-Unie had sinds hij voor het eerst in behandeling was genomen achttien maanden vertraging opgelopen. In die tijd hadden tegenstanders van de wet uiting gegeven aan hun vrees voor een ,,brain drain" omdat men voorzag dat miljoenen Sowjet-burgers wilden emigreren. Toen de kwestie echter op 13 mei in de Opperste Sowjet besproken werd, bleek deze vrees verdwenen. In het licht van de invoering door het merendeel van de westerse regeringen van strengere immigratiebepalingen voor Sowjet-burgers. kwamen Sowjet-functionarissen tot de schatting dat het aantal mensen dat jaarlijks wilde emigreren rond het half miljoen zou liggen, slechts weinig meer dan de 454.000 die in 1990 toestemming hadden gekregen te vertrekken. In het debat van i 3 mei richtten de bezwaren zich in plaats daarvan dan ook vooral op de administratieve kosten die gemoeid waren met de uitgifte en afwikkeling van visa en het inzetten van extra personeel voor douane- en immigratiefaciliteiten.
Op 13 mei werd de met door de Sowjet van de Unie aangenomen. maar zij haalde geen tweederde meerderheid in de Sowjet van Nationaliteiten. Pas op 20 mei keurde de Opperste Sowjet de wet goed nadat twee eerdere pogingen hiertoe mislukt waren. Dit was echter niet meer dan een voorlopige instemming, aangezien de Opperste Sowjet vervolgens begon aan een artikelsgewijze behandeling die kon leiden tot de nodige amenderingen.

Indien de wet werd aangenomen zouden Sowjet-burgers automatisch recht hebben op een paspoort binnen een maand na een hiertoe ingediende aanvraag, tenzij de verzoeker was verwikkeld in een strafrechtelijke procedure, zijn dienstplicht nog moest vervullen dan wel in de voorbije vijf jaar toegang tot staatsgeheimen had gehad. Degenen die wilden emigreren zouden niet langer hoeven aan te tonen dat zij in het land van bestemming nauwe verwanten hadden.

WET OP TERUGROEPEN VAN AFGEVAARDIGDEN

De Opperste Sowjet van de USSR nam op 3 juni een wet aan om kiesdistricten in staat te stellen hun Volksafgevaardigden terug te roepen. Om de motie in stemming te brengen was de steun van minstens 10 procent van de afgevaardigden vereist en om het wetsvoorstel goed te keuren moest minstens 50 procent van de afgevaardigden vóór stemmen.

,,HET GROOT AKKOORD"

Na een een intensieve zowel publiekelijk als privé gevoerde lobby in het buitenland van zowel officiële als niet-officiële Sowjet-vertegenwoordigers werd president Gorbatsjow op 13 juni 1991 uitgenodigd een maand later in Londen met de leiders van de G-7 groep van industrielanden te praten over plannen voor hervorming van de Sowjet-economie. Radicale voorstellen van Sowjet-econoom Grigori Jawlinski behelsden een ,,groot akkoord" met het Westen voor grootschalige technische en financiële hulp in het kader van een vijfjarenplan om een markteconomie tot stand te brengen. In het officiële ,,anti-crisis"-programma van Sowjet-premier Walentin Pawlow, dat werd gesteund door een gematigd conservatieve alliantie, speelde directe westerse economische hulp een kleinere rol.

De ,,strijd tussen de plannen" werd vanaf medio juni openlijk gevoerd, toen Jawlinski zijn voorstellen op 17 juni presenteerde aan Gorbatsjow, aan Boris Jeltsin, de president van de Russische Federatie, en aan de president van Kazachstan, Noersoeltan Nazarbajew, terwijl Pawlow het ,,groot akkoord" dezelfde dag tegenover de Opperste Sowjet in het belachelijke trok en aandrong op grotere uitvoerende bevoegdheden van de Sowjet-ministerraad voor de aanpak van de economische crisis.
Jawlinski had zijn ideeën, in feite een vernieuwde versie van het ,,500-dagen-plan" van Sjatalin uit 1990 (zie pag. 81/3-'91) waarvan hij één van de bedenkers was, voor het eerst in april gepresenteerd op een G-7-conferentie in Washington. Aangemoedigd door Amerikaanse functionarissen stelde hij na zijn terugkomst in Moskou samen met Gorbatsjows economische adviseur Jewgeni Primakow een eind mei gepubliceerde open brief aan de G-7-leiders op met het voorstel een plan voor de hervorming van de Sowjet-economie te koppelen aan een economisch hulpprogramma van de G-7. Ondertussen werkte Jawlinski samen met een aantal economen van Harvard aan een gedetailleerder voorstel over de aard en de omvang van de westerse hulp en het tijdschema voor economische (en politieke) hervormingen. Details van dit door Jawlinski, Graham Allinson en Jeffrey Sachs gezamenlijk opgestelde voorstel voor een politiek en economisch ,,groot akkoord" tussen de Sowjet-Unie en het Westen werden begin juni openbaar gemaakt.
De Sowjet-Unie liet voor het eerst officieel en openlijk blijken dat zij grootschalige westerse hulp wilde, toen Gorbatsjow op 22 mei op een conferentie met de Italiaanse premier Giulio Andreotti kenbaar maakte de conferentie van de G-7 te willen bijwonen. Eind mei arriveerden Primakow en eerste vice-premier Wladimir Sjtsjerbakow in Washington om een week lang besprekingen te voeren met het IMF, de Wereldbank cn hoge Amerikaanse functionarissen (onder wie minister van buitenlandse zaken James Baker) over de economische plannen van de Sowjet-Unie en de mogelijkheden voor westerse hulp. Jawlinski nam eveneens aan de besprekingen deel. Ook aan de orde kwam de vraag of Gorbatsjow moest worden uitgenodigd voor de vergadering van de G-7. Gorbatsjow zei op 5 juni in Oslo bij zijn aanvaarding van de Nobelprijs voor de vrede van 1990: ,,Nu de perestrojka in een kritieke fase is gekomen, verwacht de Sowjet-Unie met recht grootschalige hulp, die nodig is voor een goede afloop" en hij waarschuwde dat ,,als de perestrojka mislukt, het vooruitzicht op een nieuwe periode van vrede in de geschiedenis zal verdwijnen".
Op 29 mei nam de Opperste Sowjet in beginsel een wet aan die erop gericht was buitenlandse investeerders aan te trekken.

Pawlows verzoek om grotere economische volmachten werd op 21 juni ver-

worpen door Gorbatsjow, die conservatieve afgevaardigden openlijk bekritiseerde omdat zij Pawlows opmerkingen hadden aangegrepen om Gorbatsjows leidende positie aan te vallen. Pawlow bond in en de Opperste Sowjet besloot de voorstellen voor grotere regeringsbevoegdheden naar Gorbatsjow te verwijzen voor nadere overweging.

In zijn toespraak tot de Opperste Sowjet benadrukte Gorbatsjow dat hoewel er misschien misverstanden tussen Pawlow en hem waren gerezen, er geen sprake was van een belangrijk meningsverschil tussen hen. Aldus gaf hij te kennen voor Pawlows ..anti-crisis"-programma te zijn. terwijl hij tegelijkertijd bleef benadrukken dat de verschillen tussen de plannen van Pawlow en Jawlinski niet onoverbrugbaar waren.

KandidatenRussische presidentsverkiezingen

Presidentschap	Vice-presidentschap	Stroming	Stemmenaantal	Percentage
Boris Jeltsin	Aleksander Roetskoj	radicaal-liberaal	45.552.041	58,20
Nikolaj Ryzjkow	Boris Gromow	centrum-conservatief communistisch	13.395.335	16,85
Wadim Bakatin	Ramazan Abdoelatipow	centrum-liberaal	2.719.757	3,42
Albert Makasjow	Aleksej Sergejew	orthodox-communist	2.969.511	3.74
Wladimir Ziirinowski	Andrej Zawidja	Russische nationalist (Liberaal-Democratische Partij)	6.211.117	7,81
Aman-Geldi Toelejew	Wiktor Bocharow	niet bekend, uit Koezbass	5.417.464	6.81

VERKIEZING VAN JELTSIN TOT PRESIDENT RUSSISCHE FEDERATIE

Boris Jeltsin werd op 12 juni 1991 gekozen tot president van de Russische Federatie (RSFSR).In de eerste ronde behaalde hij een royale overwinning en versloeg hij de vijf andere kandidaten, onder wie voormalig Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow.

Het Congres van Volksafgevaardigden van de Russische Federatie had op 5 april besloten dat er een nieuwe, rechtstreeks gekozen president van de republiek moest komen. Een overweldigende meerderheid had zich al bij een referendum in maart voor dit idee uitgesproken (zie pag. 382/2-'91).
De campagne werd beheerst door de strijd tussen de radicaal Jeltsin en de conservatief Ryzjkow. De vraag was hoeveel stemmen de Russische Communistische Partij kon trekken voor Ryzjkow en of Jeltsin voldoende stemmen wist te behalen om de verkiczingcn in de eerste ronde te winnen. Uit Jeltsins keuze voor kolonel Aleksander Roetskoj, die in het parlement de groep Communisten voor Democratie had opgericht. bleek zijn bedoeling zoveel mogelijk kiezers uit zowel gematigde als radicale kringen te trekken. Wadim Bakatin werd, ondanks het feit dat hij in december 1990 door Gorbatsjow onder druk van de conservatieven was ontslagen als minister van binnenlandse zaken, gezien als Gorbatsjows kandidaat, die ervoor moest zorgen voldoende stemmen te behalen om een overwinning van Jeltsin in de eerste ronde te voorkomen.
De campagnes van de zes kandidaten waren intensief, met veel openbare bijeenkomsten, veel aandacht van de media en een aantal interviews en debatten op radio en televisie. De kandidaten mochten maximaal 200.000 roebel (ongeveer $330.000) aan hun campagne besteden. De enige smet op een verder eerlijke campagne was het aan de vooravond van de verkiezingen in de communistische krant *Sowjetskaja Rossija* gepubliceerde bericht dat Jeltsin betrokken was geweest bij een illegale transactie om miljarden roebels tegen een lage koers te verkopen aan een Brits bedrijf. Eerder had de krant Jeltsin ervan beschuldigd banden te onderhouden met de Italiaanse mafia. De opkomst bedroeg 74,66 procent van de stemgerechtigden. In totaal werden 79.498.240 stembiljetten ingevuld, waarvan er 1.716.757 (2,16 procent) beschadigd of ongeldig werden bevondenener 1.525.410 (1,92 procent) niet werden meegeteld omdat daarop de namen van alle zes de kandidaten waren doorgestreept.
Jeltsin behaalde de meerderheid in meer dan 80 van de 88 kiesdistricten. Zoals verwacht was zijn meerderheid in Moskou, Leningrad en andere Russische steden zeer groot, terwijl zij op het platteland en in veel afgelegen gebieden veel kleiner was.
Veel waarnemers vatten de uitslagen samen als een triomf voor Jeltsin, een ramp voor de Russische Communistische Partij die Ryzjkow had gesteund en een vernedering voor Bakatin die als laatste eindigde.

Jeltsin werd op 10 juli beëdigd als president van de RFSFR. De plechtigheid vond plaats in het Congrespaleis in het Kremlin. Gorbatsjow hield tijdens de plechtigheid een rede, evenals patriarch Aleksej van Groot-Rusland.

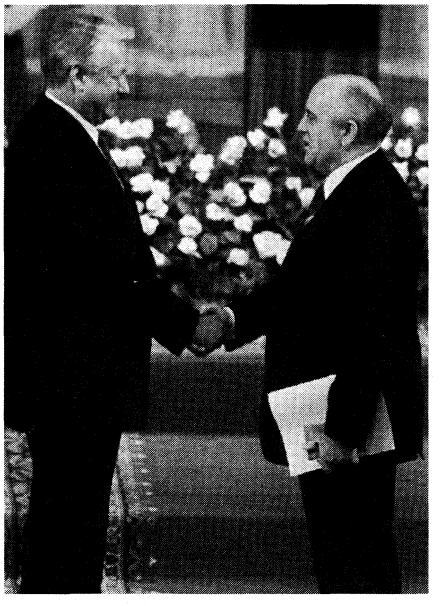

Sowjet-president Michail Gorbatsiow drukt de president van de Russische Federatie, Boris Jeltsin (l.),de hand na diens investituur in de Opperste Sowjet te Moskou op 10 juli 1991.

RFSFR KNOOPT BUITENLANDSE BETREKKINGEN AAN

Het aanknopen van rechtstreekse buitenlandse betrekkingen door de RFSFR, met voorbijgaan aan de centrale Sowjet-autoriteiten, vormde een van de belangrijkste activiteiten die de republiek in juni in het buitenland ondernam. Jeltsin benadrukte het belang van zulke betrekkingen tijdens zijn bezoek aan de Verenigde Staten (van 18 tot 21 juni, zie hieronder). Op 23 juni werd bekendgemaakt dat Rusland zijn eigen consul zou krijgen in de Sowjet-ambassade in Washington en zijn eigen vertegenwoordiger in de Sowjet-missie bij de VN.

De RSFSR sloot ook een rechtstreeks akkoord met Canada over kredieten om Canadees graan te kopen en besloot in de republiek zes economische zones in te stellen met speciale belasting- en douanetarieven voor buitenlandse bedrijven. In juni werd ook bekendgemaakt dat de RFSFR met een aantal Europese banken over leningen onderhandelde.

De regering van de Russische Federatie maakte bij monde van vice-premier Michail Malej op 2 juni een plan bekend om 70 procent van de bezittingen en activa van de republiek te privatiseren. Het voorstel luidde dat het plan in drie fasen zou worden uitgevoerd, waarbij eind 1992 minstens 20 procent van de bezittingen van de republiek in particuliere handen moest zijn overgegaan.

De privatisering zou tot stand komen middels een gemengd systeem waarbij iedere Russische burger van de regering ontvangen „cheques op naam" kon inwisselen tegen aandelen van bedrijven van hun keuze. Daarnaast zou meer dan 30 procent van alle aandelen van een geprivatiseerde onderneming naar de werknemers gaan. De verkoop van aandelen aan derden zou gedurende drie jaar zijn verboden. Daarna konden de aandelen op een effectenbeurs worden gekocht en verkocht. De regering en het parlement zouden zich nog verder over het privatiseringsplan buigen

Een van de belangrijkste aspecten van een werkgelegenheidswet van de

RFSFR. die op 1 juli van kracht zou worden, was de officiële erkenning van ,,werkloosheid" en de invoering van een systeem van ,,werkloosheidsuitkeringen".

Na een vergadering van de gemeenteraad van Moskou werd op 24 juni de hervorming bekendgemaakt van de regerings- en bestuursstructuur in Moskou. De nieuwe structuren hielden in (i)een gemeente-doema met aan het hoofd een bui-gemeester met haar of zijn eigen departement; (ii) een gemeenteraad; (iii) een gemeentebestuur: (iv) tien bestuursdistricten (in plaats van de vroegere 33 districten): en (v) 123 stadsraden. De belangrijkste drijfveer achter deze veranderingen was de versterking van de positie van de bestuurlijke autoriteiten en met name die van de nieuw gekozen burgemeester.
De gemeenteraad van Moskou besloot op 27 juni het huizenbezit van de gemeente te privatiseren. Onder bepaalde voorwaarden zouden de gemeenteflats aan de bewoners worden geschonken.

REFERENDUM OVER NAAMSVERANDERING LENINGRAD

Tijdens een referendum op 12 juni (dat samenviel met de Russische presidentsverkiezingen) stemde de bevolking van Leningrad met 55 tegen 43 procent in met het voorstel de naam van de stad te veranderen in Sint Petersburg. Peter de Grote had de stad in 1703 Sint Petersburg gedoopt. In 1914 werd de naam gerussificeerd tot Petrograd en in 1924 werd de stad na de dood van Lenin naar hem vernoemd.

Na een openbare discussie van een jaar besloot de gemeenteraad in april een referendum te houden. De radicale leider van de gemeenteraad Anatoli Sobtsjak voerde campagne voor de naamswijziging, die vooral werd gesteund door intellectuelen en jongeren.
Het hoofd van de Russisch Orthodoxe Kerk was ook voor de naam Sint Petersburg, evenals Jeltsin. Tegen de naamswijziging waren de communisten in de gemeenteraad, Gorbatsjow, de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie en veel oudere inwoners, die de naam Leningrad associeerden met het heroïsche beleg van Leningrad in de Tweede Wereldoorlog, dat 900 dagen duurde.

In weerwil van de uitslag van het referendum stelden tegenstanders van de naamswijziging dat het slechts om een opiniepeiling zonder wettige betekenis ging. Zij verklaarden dat het oorspronkelijke besluit om de stad naar Lenin te vernoemen was genomen door de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie en dat de naam derhalve alleen kon worden herroepen door het moderne equivalent daarvan, het Congres van Volksafgevaardigden van de Sowjet-Unie.

KERNENERGIE. VIJF JAAR NA DE RAMP BIJ TSJERNOBYL

In de dagen voorafgaand aan de vijfde verjaardag van het ongeluk in de kerncentrale bij Tsjernobyl in de Oekraïne (op 26 april 1986 - zie pag. 305 e.v.-'86), verschenen verschillende berichten over de gevolgen van het ongeluk.

In een naar het Britse televisieprogramma *This* Week uitgelekt document zette het plaatsvervangend hoofd van de Sowjetstaatscommissie voor kernenergieveiligheid, N. A. Steinburg. 32 ontwerpfouten in het reactortype op een rijtje die tot de explosie hadden geleid. In het rapport werd geconcludeerd dat het ontwerp ,.overduidelijk in strijd was met de vereiste regels omtrent nucleaire veiligheia". Vijftien reactoren van hetzelfde type - RBMK 1000 - waren nog steeds operationeel, ondanks oproepen van Sowjet-wetenschappers ze te sluiten ter voorkoming van een soortgelijke ramp.
Op 18 april beweerde een natuurkundige uit de Oekraïne, Wladimir Tsjernoöesenko, in Londen dat ten minste 7.000 mensen die na het ongeluk schoonmaakwerkzaamheden hadden verricht, inmiddels waren overleden aan stralingsziekten. Hij baseerde dit aantal op gegevens; die waren verzameld door hulpgroepen aan slachtoffers, maar andere deskundigen plaatstener vraagtekens bij. Dezen stelden dat er een langere periode moest zijn verstreken voor bij zo'n grote groep mensen kanker kon optreden. Het Britse Atoomenergie Agentschap ging in een ,.ergste-geval-scenario" er vanuit dat vermoedelijk ongeveer 10.000 Sowjet-burgers aan kanker zouden sterven als gevolg van de straling die bij het ongeluk was vrijgekomen en dat er nog eens 30.000 gevallen met dodelijke afloop verspreid over de hele wereld zouden zijn.

Terwijl de werkzaamheden om de reactor volledig in te pakken doorgingen (ondanks oorspronkelijke beweringen dat de reactor in november 1986 met succes geheel en al in beton was verpakt, zie pag. 206/3-'87, waren er alarmerende verslagen verschenen over de toestand waarin deze zich bevond), nam de Opperste Sowjet van de Oekraïne begin april een aantal wetten aan waarin het toegestane stralingsniveau verlaagd werd met als gevolg dat nog eens 73.000 mensen uit het gebied rond Tsjernobyl moesten worden geëvacueerd. Daarmee kwam het totale aantal mensen dat sinds het ongeluk was geëvacueerd uit op 250.000.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. BEGROTINGSTEKORT

In juni werd bekendgemaakt dat het begrotingstekort van de USSR in het eerste kwartaal van 1991 3,6 maal zo groot was als gepland.

Als redenen hiervoor werden onder andere genoemd een produktiedaling van 10 procent ten opzichte van dezelfde periode in 1990, lagere belastinginkomsten dan verwacht, de sociale compensatie voor prijsstijgingen, hogere lonen en het conflict tussen republieken en centrum dat de invoering van een éénduidig financieel beleidverhinderde.

Inkomensindexatie. Loonsverhoging in olie- en gassector

De Opperste Sowjet van de USSR keurde op 25 juni een wet goed die de lonen koppelde aan de sinds 1990 verdubbelde staats- enmarktprijzen.
Op 11 juni bekrachtigde de Opperste Sowjet een loonsverhoging van 40 procent voor de arbeiders in de olie- en gasindustrie.

De loonsverhogirig gold met terugwerkende kracht vanaf 1 juni en zou in het laatste kwartaal van 1991 oplopen tot 75 procent. De Vakbond van Olie- en Gasarbeiders had gedreigd de produktie te ontwrichten door massaal ontslag te nemen en lekkende pijpleidingen precies volgens de veiligheidsvoorschriften te sluiten. De regering verwierp het voorstel van de vakbond om de loonsverhoging te financieren door een verhoging van de binnenlandse olieprijs en besloot in plaats daarvan tot een belastingverlaging voor de oliemaatschappijen. Bovendien zouden 500 miljoen roebel in harde valuta (ongeveer $ 270 mln) en de opbrengst uit de export van 8 mln ton olie in de olie- en gasindustrie worden geïnvesteerd.

Verlaging inkomstenbelasting

Om de economische groei te stimuleren en de privatisering aan te moedigen besloot de Opperste Sowjet op 11 juni tot een verlaging van de inkomstenbelasting.

Na de prijsstijgingen in april waren progressieve belastingtarieven ingevoerd. Door de amendementen van juni werd het niet-belastbaar inkomen verhoogd van 100 naar 160 roebel per maand; het belastingtarief werd verlaagd van 13 naar 12 procent voor inkomens lager dan 1.000 roebel per maand en het hoogste belastingtarief werd vastgesteld op 30 procent (in plaats van op de aanvankelijk voorgestelde 50 procent). Bij iedereen zou op dezelfde manier belasting worden geheven, terwijl voorheen zelfstandigen driemaal zoveel belasting betaalden als de overheidswerknemers. Ter stimulering van de privatisering zou geen belasting worden geheven op geld waarmee aandelen werden gekocht.

Wetgeving op buitenlandse investeringen

De Opperste Sowjet nam op 29 mei een wet aan waardoor volledig buitenlandse bedrijven activiteiten konden ontplooien in de Sowjet-Unie.

Dochtermaatschappijen mochten voor maximaal 50 procent in buitenlandse handen zijn. Volgens premier Walentin Pawlow was dat nodig om te voorkomen dat buitenlandse bedrijven het monopolie in bepaalde industrie-

takken zouden krijgen. De wet stelde buitenlandse investeerders vrij van douanerechten en van de verplichting van im- en exportvergunningen.

Schadevergoeding voor boeren

Wegens een tekort aan 35 a 36 mln ton voedsel e- graan in 1991 werd door middel van een presidentieel decreet, dat op 1 juli in werking trad, geprobeerd de voedselvoorziening te verbeteren door agrarisch-industriele bedrijven compensatie te verlenen

Nieuwe werktuigen en gebouwen zouden worden vergoed, evenals de uitgaven in verband inet de prijshervormingen. Bovendien zou de bijdrage worden verlaagd, die bedrijven leverden aan de staatsbegroting in de vorm van harde valuta en sociale verzekeringen.

ONTWIKKELINGEN IN DE REPUBLIEKEN. ARMENIË - AZERBAJDZJAN

Toen eind april, begin mei het conflict tussen Armenië en Azerbajdzjan uit de hand begon te lopen beschuldigden Armeense leiders de Sowjet-autoriteiten ervan openlijk partij te kiezen voor de Azerbajdzjanen, als beloning voor hun beslissing op 23 april het Unievердrag te ondertekenen, en bij wijze van straf voor de onafhankelijke koers van Armenië.

Op de avond van 30 april bestormden troepen van het Azerbajdzjaanse ministerie van binnenlandse zaken, ondersteund door troepen van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken en van de staatsveiligheidsdienst de door Armeniërs bewoonde dorpen Getasjen en Martoenasjen, binnen Azerbajdzjan, even ten noorden van de omstreden enclave Nagorno-Karabach. De dorpen fungeerden vermoedelijk als bases voor Armeense guerrilla-acties tegen Azerbajdzjaanse gemeenschappen, en officieel brachten de troepen dan ook het decreet van Gorbatsjow van juli 1990 ten uitvoer dat toezag op de ontwapening van paramilitaire groeperingen (zie pag. 18/3 en 19/3 e.v.-'91). Volgens onofficiële Armeense berichten zouden hierbij zeker 17 Armeense dorpelingen zijn gedood en meer dan honderd gewond, en naar de Armeense autoriteiten verklaarden weigerden de troepen de gewonden te evacueren voor medische behandeling. Toen het nieuws van de aanval op de dorpen zich verspreidde, laaiden overal langs de grens tussen Armenië en Azerbajdzjan gevechten op tussen de verschillende bevolkingsgroepen.
Toen het nieuws van de aanval de Armeense hoofdstad Jerewan bereikt had, nam de in spoedzitting bijeengekomen Armeense Opperste Sowjet een resolutie aan waarin Gorbatsjow werd verweten dat hij Azerbajdzjan de gelegenheid had gegeven „staatsterrorisme" te plegen. en „.Armenië in een oorlog te betrekken". Op 3 mei verklaarde de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan na gesprekken met Gorbatsjow in Moskou dat hij de verzekering had gekregen dat de gewonden geëvacueerd zouden worden en dat de Sowjet-autoriteiten tussenbeide zouden komen om te verhinderen dat Armeniërs dorpen in de grensstreek met Azerbajdzjan moesten ontruimen. Ter-Petrosjan bleef echter hij zijn beschuldiging dat de Sowjet-leiding het met de leiders in Azerbajdzjan op een akkoord zou hebben gegooid om de Armeense nationalistische regering te straffen en de afnemende steun voor het communistisch regime van Azerbajdzjan onder leiding van president Ajaz Moetalibow weer te vergroten.

Op 4 mei gaven in reactie hierop de Sowjet-ministeries van binnenlandse zaken en defensie een gezamenlijke verklaring uit volgens welke de verantwoordelijkheid voor de recente gewelddadigheden volledig bij de Armeense leiding lag, aangezien die steun verleende aan paramilitaire groepen. Tevens werd gedreigd dat „alle noodzakelijke stappen" zouden worden ondernomen om hieraan een halt toe te roepen.
Op 7 mei werd namens het ministerie van buitenlandse zaken van Azerbajdzjan verklaard dat Armenië zonder verklaring vooraf een oorlog tegen Azerbajdzjan was begonnen, en dat bij meer dan driehonderd grensincidenten sinds begin 1991 in totaal 61 Armeniërs de dood hadden gevonden. Diezelfde dag weigerde de Opperste Sowjet van de Unie een Armeens verzoek een spoedzitting van het Congres van Volksafgevaardigden te beleggen om de crisis te bespreken.
In de nacht van 4 op 5 mei werd het dorp Woskepar, in het noordoostelijk deel van Armenië en dichtbij de grens met Azerbajdzjan, door Azerbajdzjaanse en Sowjet-troepen onder de voet gelopen. Armeense functionarissen beweerden dat hierbij tanks, zware artillerie en helikopters zouden zijn ingezet. Tevens zouden 36 Armeniërs zijn gedood en veertig in gijzeling zijn genomen. De drie daaropvolgende dagen werden in het noordoosten van Armenië aanvallen gedaan op nog vijf dorpen waarbij zeker twintig mensen in gijzeling werden genomen, voor het merendeel leden van de Armeense politie.
Een aanval op het dorp Artzwasjen werd evenwel voorkomen, toen de vijfduizend inwoners akkoord gingenmet eenultimatum van de omsingelende troepen de wapens in te leveren. De rest van mei vonden geen aanvallen op Armeens gebied meer plaats. maar op 11 mei berichtten Armeense functionarissen dat Getasjen en Martoenasjen met de grond gelijk waren gemaakt, en dat duizenden inwoners waren afgevoerd.

Treinexplosie

Op 30 mei vonden bij een incident dat mogelijk verband hield met het Armeens-Azerbajdzjaanse conflict elf mensen de dood toen een trein van Moskou naar Bakoe, de hoofdstad van Azerbajdzjan, door een explosie werd getroffen. Uit eerste berichten werd niet duidelijk of een bom de explosie had veroorzaakt, die zich had voorgedaan toen de trein door Daghestan reed, een autonome republiek van de Russische Federatie, direct ten noorden van Azerbajdzjan

Leider Armeense Communistische Partij treedt af

Op 14 mei trad, na nog geen zes maanden in functie te zijn geweest, Stepan Pogosjan af als eerste secretaris van de Armeense Communistische Partij en als lid van het politburo van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie waar hij uit hoofde van zijn functie eveneens deel van uitmaakte. De Moskouse krant Komsomolskaja Prawda veronderstelde dat een van de redenen van Pogosjans aftreden was dat hij dagenlang vergeefse pogingen had ondernomen Gorbatsjow te spreken te krijgen inzake de ontwikkelingen in Armenië. Op 1 juni werd Aram Sarkisjan gekozen tot opvolger van Pogosjan.

Op 17 april had de door nationalisten gedomineerde Opperste Sowjet van Armenië een resolutie aangenomen die de nationalisatie inhield van de bezittingen van de Communistische Partij van Armenië. Op 23 april verklaarde Gorbatsjow de resolutie strijdig met de grondwet van de Sowjet-Unie, en in zijn hoedanigheid van Sowjet-president trok hij haar dan ook in. Eind mei werd echter bekend dat de Armeense Communistische Partij nagenoeg al haar onderkomens in de hele republiek had moeten opgeven, en nog slechts opereerde vanuit drie kamers in de drukkerij van Jerewan.

GEORGIË: ONAFHANKELIJKHEIDS-VERKLARING

Op 9 april 1991 nam de Opperste Sowjet

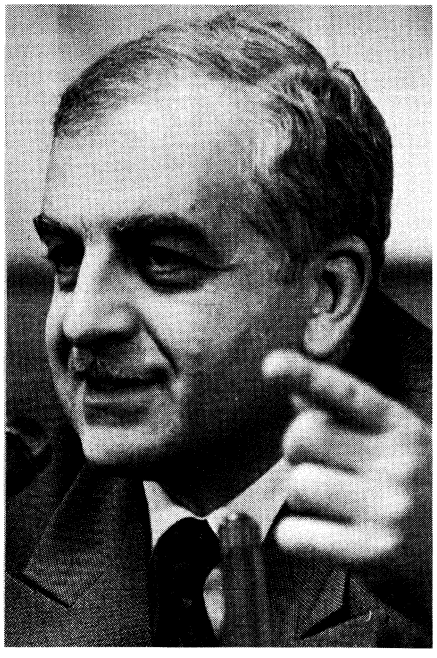

Zwiad Gamsachoerdia. de oresident van Georgie.

van Georgië tijdens een buitengewone zitting unaniem een officiële verklaring aan over het ,.herstel van de onafhankelijkheid van de staat".

De onafhankelijkheidsverklaring viel precies twee jaar na het gewelddadige optreden van het Sowjet-leger in Tbilisi, waarbij 20 Georgische nationalistische demonstranten om het leven kwamen (zie pag. 285/3-'90) en volgde op het op 31 maart in Georgië gehouden referendum waarbij een overweldigende meerderheid zich had uitgesproken voor onafhankelijkheid (zie pag. 382/1 e.v.-'91). De president van Georgië, Zwiad Gamsachoerdia, deelde de Opperste Sowjet echter mee dat de verklaring niet een onmiddellijke afscheiding van de Sowjet-Unie inhield. De dag erop richtte Gamsachoerdia zich in verklaringen tot Sowjet-president Gorbatsjow en tot de internationale gemeenschap en hij riep daarin op de onafhankelijkheid van Georgië te erkennen. Op 12 april eiste de Georgische Opperste Sowjet dat er onderhandelingen zouden starten met de Sowjet-autoriteiten.

Op 14 april werd Gamsachoerdia door de Opperste Sowjet van Georgië gekozen in het nieuwe ambt van president (voorheen was zijn titel voorzitter van de Opperste Sowjet). Hij kreeg uitgebreide bevoegdheden, waaronder het recht de regering te benoemen, indien noodzakelijk per decreet te regeren, en de oorlog te verklaren. Gamsachoerdia zou de functie bekleden totdat de door de Opperste Sowjet voor 26 mei geplande rechtstreekse presidentsverkiezingen werden gehouden.

Een van Gamsachoerdia's eerste daden als president was het op 15 april uitvaardigen van het decreet dat overheidsorganen een burgerlijke ongehoorzaamheidscampagne moesten organiseren tegen de Sowjet-belangen in de republiek. Deze had tot doel het herstel van ,,de volledige feitelijke onafhankelijkheid van Georgië en de bevrijding van zijn ondergeschiktheid aan imperiale structuren". Al sinds 11 april waren spoorwegarbeiders in het westen van Georgië en dokwerkers in de havens aan de Zwarte Zee in staking uit protest tegen de aanwezigheid van Sowjettroepen in het roerige Zuid-Ossetië.

Rechtstreekse presidentsverkiezingen

Op 26 mei werd Zwiad Gamsachoerdia in de eerste rechtstreekse presidentsverkiezingen ooit in deze republiek gehouden volgens verwachting herkozen als president van Georgië. (Zie voor zijn verkiezing door de Opperste Sowjet van Georgië in november 1990 pag. 377/2-'91.)

Gamsachoerdia kreeg 87 procent van de stemmen en versloeg vijf overige kandidaten. De opkomst lag rond de 80 procent, ofschoon in delen van Zuid-Ossetië en Abchazië de stembureaus niet waren opengegaan.

Tijdens de verkiezingscampagne hadden de opponenten van Gamsachoerdia hem beschuldigd van dictatoriale neigingen. Een week voor de verkiezingen had zijn regerende coalitie van Ronde Tafel/Vrij Georgië steun verleend aan een wetsvoorstel dat vervolgens door het parlement van Georgië was aangenomen. Het beledigen van de president van Georgie gold voortaan als een misdrijf waar een gevangenisstraf van maximaal zes jaar op stond. De tegenkandidaten klaagden dat zijzelf onheus waren bejegend en hun verkiezingsbijeenkomsten genegeerd waren doordat in Georgië de media in handen waren van Ronde Tafel/Vrij Georgië. Gamsachoerdia op zijn beurt had al zijn tegenstanders uitgemaakt voor agentenvan de Sowjet-regering.

Vice-president pleegt moordaanslag op president van Adzjarië

Op 29 april vond er een bizar incident plaats toen vice-president Nodar Imiadze van de autonome republiek Adzjarië (ASSR) in zuidwest Georgië probeerde waarnemend president Aslan Abasjidze te vermoorden, en daarbij zelf door veiligheidsmensen werd doodgeschoten.

Volgens een bericht van het officiële persbureau Tass was Imiadze met twee handlangers al schietend met half-automatische wapens het kantoor van Abasjidze binnengestormd toen deze een vergadering voorzat. Abasjidze en de Georgische vice-premier M. Omanadze raakten gewond. Imiadze werd ter plekke door bewakers doodgeschoten en zijn handlangers werden gearresteerd.

Verkiezingenin Adzjarië

Op 23 juni werden verkiezingen gehouden voor de Opperste Raad van de Autonome Republiek Adzjarië.

Volgens de voorlopige uitslagen behaalde de regionale organisatie van het Ronde Tafel/Vrij Georgië-blok 48 procent van de uitgebrachte stemmen, het Electorale Blok van Adzjarië 19 procent en de Adzjarische Organisatie van de Onafhankelijke Communistische Partij van Georgië 18 procent. De opkomst bedroeg 60 procent van de stemgerechtigden; in 24 van de 40 kiesdistricten zouden de verkiezingen opnieuw plaatsvinden, en in elf districten zou een tweede kiesronde worden gehouden.

Aardbeving

Op 30 april werd het noorden van Georgië getroffen door een zware aardbeving met een kracht van 7,2 op de schaal van Richter.

Volgens voorlopige berichten werden bij de aardbeving meer dan 100 mensen gedood in verschillende afgelegen steden en dorpen en in de op één na grootste stad van Georgië, Koetaisi. Naar verluidt werden verschillende dorpen door de aardbeving en de naschokken totaal venvoest. In de steden Satsjchere. Ambrolauri, Oni en Dzjawa werd ernstige schade gemeld. Militairen die daar aanwezig waren om te interveniëren in het etnische conflict in Zuid-Ossetië (het gebied waarin Dzjawa een van de belangrijkste centra was) werden ingezet bij de hulpverleningsoperatie.

KAZACHSTAN

A. Askarow, de voormalige eerste secretaris van de Communistische Partij in het district Chimkent werd op 28 mei veroordeeld tot elf jaar gevangenisstraf omdat hij 19 maal smeergeld had aangenomen met een totale waarde van 112.000 roebel.
President Michail Gorbatsjow bezocht Kazachstan van 28 tot 30 mei. In een rede in Alma Ata loofde hij het landhervormings- en privatiseringsprogramma in Kazachstan.

Het economisch hervormingsprogramma in Kazachstan behelsde de privatisering van de huisvestings- en dienstensector en het plaatsen van sleutelindustrieën onder de jurisdictie van de republiek. President Noersoeltan Nazerbajew liet zich adviseren door economen uit Zuid-Korea en Singapore. Op 23 juni werd een Hogere Economische Raad voor de Bevordering van Marktrelaties ingesteld.

KIRGIZIË: NIEUWE LEIDER COMMUNISTISCHE PARTIJ

Op 6 april koos de voltallige vergadering van het centraal comité van de Communistische Partij van Kirgizië Dzjoemgalbek Amanbajew tot eerste secretaris (en ambtshalve tevens tot lid van het Politburo van de CPSU). Hij volgde Absamat Masalijew op, die vermoedelijk vanwege meningsverschillen met president Askar Akajew van Kirgizië het ambt neerlegde.

LITOUWEN: AANSLAGEN OP GRENSPOSTEN

Op 18 mei waarschuwde de Litouwse president Vytautas Landsbergis in een rede voor de Litouwse Hoge Raad dat de republiek zich met het oog op ,,gewapende provocaties" langs de grenzen van de republiek diende voor te bereiden op nieuwe intimidaties door het Sowjet-leger.

Landsbergis verwees naar een golf van aanslagen op geimproviseerde grensposten die de regering van Litouwen had geposteerd langs de grens met de rest van de Sowjet-Unie om te demonstreren dat Litouwen vastbesloten was als een onafhankelijke staat naar buiten te treden. Onderdeel van de aanslagen waren aanvallen door groepjes gewapende mannen die door Litouwers waren herkend als leden van de speciale Sowjet-militaire eenheid OMON en van het Sowjet-leger. De aanvallen vonden al

maandenlang plaats, maar hadden gaandeweg een steeds gewelddadiger karakter gekregen; medio mei was het zover dat grensposten werden beschoten of invlammen gezet.
Op 18 mei werd een Witrussische politieman aan een grenspost tussen Litouwen en Witrusland doodgeschoten door Litouws douanepersoneel. Naar verluidt was de auto van het slachtoffer bij het verlaten van Litouwen aan de nrenswost tot stoppen gedwongen. waarop een schotenwisseling had plaatsgevonden. cfschoon hierover uit Witrusland en Litouwen tegenstrijdige berichten kwamen. Devolgende ochtend bleek een Litouwer die op een naburige post alleen op wacht had gestaan te zijn doodgeschoten, hetgeen volgens sommige berichten moest worden gezien als een wraakneming voor de dood van de Witrus.
In de nacht van 22 op 23 mei werden vernielingen aangebracht aan zeven Letse en vier Litouwse grensposten langs de grens tussen beide republieken. In Letland gelegerde manschappen van de OMON (zie onder) werden ervan verdacht verantwoordelijk te zijn voor de aanslagen, waarbij de posten in de as werden gelegd en verscheidene douanebeambten werden mishandcld. Op 25 mei brandden vier grensposten langs de grens tussen Litouwen en Witrusland volledig af. Op 30 mei kwamen naar aanleiding van deze aanvallen in de Litouwse hoofdstad Vilnius leiders van de drie Baltische staten (Estland, Letland en Litouwen) bijeen.

Officieel rapport over geweld in Litouwen

Op 3 juni werd onder de afgevaardigden van de Opperste Sowjet van de USSR een voorlopig rapport verspreid van de Sowjet-openbare aanklager, Nikolaj Troebin, over de gebeurtenissen in de Litouwse hoofdstad Vilnius op 13 januari 1991, waarbij 13 burgers werden gedood (zie pag. 230/3 e.v.-'91).

Het in opdracht van president Michail Gorbatsjow gemaakte rapport sprak de Sowjetsoldaten vrij van schuld aan de dood van de slachtoffers. Het rapport stelde daarentegen ,,gewapende" Litouwers verantwoordelijk voor de schietpartij en suggereerde dat niet tanks maar auto's verantwoordelijk waren voor het overrijden van een aantal burgers (in tegenstelling tot wat televisiebeelden lieten zien). Troebin beschuldigde het openbare ministerie van Litouwen van belemmering van het onderzoek en beklemtoonde dat de gebeurtenissen waren uitgelokt door de ,,anti-grondwettelijke activiteiten" van de naar onafhankelijkheid strevende Litouwse leiders.

Nieuwe aanvallen op Litouwse doelen

Op 4 juni omsingelden Sowjet-troepen het parlementsgebouw in Vilnius en richtten controleposten op in de stad, wat de vrees voor een gewapende machtsovername deed toenemen.

Na enige uren van willekeurige identiteitscontroles verspreidden de soldaten zich weer. Twee leden van het onlangs opgerichte Litouwse leger werden kort vastgehouden. Het Sowjet-leger verklaarde dat de troepenbewegingen verband hielden met de lentelichting van dienstplichtigen. In Litouwen hadden slechts 1.000 van de 11.000 dienstplichtigen aan hun oproep gehoor geven.
In juni hielden de aanvallen van Sowjet-troepen op grensposten van de Baltische republieken aan. hoewel OMON-officieren (despeciale troepen van het ministrrir van binnenlandse zaken) op 26 juni de beschuldigingen ontkenden bij meer dan 20 van zulke aanvallen betrokken te zijn geweest.

Een groep van 20 gewapende OMON-soldaten viel op 26 juni de telefooncentrale van Vilnius binnen. Zij verklaarden op last van de p esident op zoek te zijn naar illegale wapens en vonden een pistool, ammunitie en explosieven. De telefoonverbindingen met Vilnius werden gedurende verscheidene uren verbroken, evenals de uitzendingen van de Litouwse radio, die sinds de bezettingen van de radio- en televisiestudio's in januari 1991 plaatsvonden vanuit noodgebouwen.

Het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken zei niet verantwoordelijk te zijn voor dit voorval en verklaarde dat de aan Troebin verantwoording verschuldigde Litouwse openbare aanklager de huiszoeking had gelast (er waren twee openbare aanklagers, van wie de een verantwoording schuldig was aan Troebin en de ander aan de president van Litouwen).
Een woordvoerder van Gorbatsjow veroordeelde de actie als een poging om diens ontmoetingmet de leiders van de G-7 in Londen te laten mislukken en zei verder dat minister van binnenlandse zaken Boris Pugo opdracht had gekregen de zaak te onderzoeken.

MOLDAVIË: SCHEURING IN COMMUNISTISCHE PARTIJ

Op 8 april scheidde een deel van de leden van de Moldavische Communistische Partij zich af en vormde een ,,Onafhankelijke CP van Moldavië (met een Democratisch Programma)". De oprichters gaven te kennen dat de nieuwe partij geen banden met de CPSU zou onderhouden.

Motie van wantrouwen tegen premier. Officiële naam gewijzigd.

Op 22 mei werd premier Mircea (Mirtsja) Droek van Moldavië uit zijn ambt gezet wegens overweldigende steun in de Opperste Sowjet van Moldavië voor een tegen hem gerichte motie van wantrouwen. Hij werd op 28 mei vervangen door vice-premier Waleri Moerawski.

Hoewel Droek pas een jaar aan het bewind was, had hij zich bijzonder ongeliefd gemaakt bij het nationalistische Volksfront dat betogingen buiten het parlement organiseerde op het moment dat de motie van wantrouwen in stemming kwam. Droeks positie was precair geworden na klachten van president Mircea (Mirtsja) Snegoer in februari dat niet met hem viel samen te werken (zie pag. 37711-'91).

Op 23 mei nam de Opperste Sowjet van Moldavië een resolutie aan om de adjectieven ,,Sowjet" en ,,Socialistisch" te schrappen uit de officiele naam van de republiek, waarmee deze de ,,Republiek Moldavie" kwam te heten De Opperste Sowjet doopte zichzelf eveneens officieel om tot ,,Moldavisch parlement"

OEKRAÏNE: BEGIN CHMARA-PROCES

Op 14 mei verscheen Stepan Chmara, namens de Oekraïense Republikeinse Partij afgevaardigde in de Opperste Sowjet van de Oekraïne, voor de rechter in Kiew, op beschuldiging van overschrijding van zijn bevoegdheden, vandalisme, het beschadigen van persoonlijke en staatseigendommen en het organiseren van massale ordeverstoringen. Vijf van zijn medewerkers moesten eveneens voorkomen. De zaak had aanleiding gegeven tot grote onenigheid en politieke opschudding, en velen beschouwden het als een poging van de communistische regering om een van haar meest populaire nationalistische tegenstanders tot zwijgen te brengen. Op 16 mei werd het proces voor onbepaalde duur uitgesteld vanwege betogingen die voor het gerechtsgebouw werden gehouden.

Op 17 november 1990 was Chmara in de Opperste Sowjet gearresteerd, op grond van een incident op 7 november, de dag van de herdenking van de Oktoberrevolutie. toen hij en zijn mede-aangeklaagden betrokken waren bij een handgemeen met een undercover-agent van de KGB in een voetgangerstunnel in Kiew. In de versie die de aangeklaagden van de gebeurtenissen gaven was een vrouw Chmara om hulp komen vragen omdat ze door een man was lastig gevallen; Chmara en de andere leden van het gezelschap probeerden de man toen aan te honden, niet wetende dat het een officier van de KGB betrof. Op 14 november besloot de Opperste Sowjet van de Oekraïne, waar de communisten in de meerderheid waren, Chmara zijn parlementaire onschendbaarheid te ontnemen, ondanks het feit dat het ontbreken van een quorum de stemming ongeldig maakte. Tevens werd Chmara in staat van beschuldiging gesteld omdat hij massale ordeverstoringen zou hebben georganiseerd; hierbij baseerde men zich op zijn deelname op 28 oktober aan een betoging door leden van de geünieerde kerk en de Oekraïense onafhankelijke orthodoxe kerk tegen het gebruik van de Sint-Sofiakathedraal in Kiew door de russisch-orthodoxe patriarch Aleksej II.
Op 5 april werd Chmara uiteindelijk voorlopig op vrije voeten gesteld, kennelijk naar aanleiding van een pleidooi van de kort daarvoor te-

ruggekeerde geünieerde kardinaal Miroslaw Loebatsjiwsky (zie pag. 380/1-'91), na bijna vijf maanden in voorlopige hechtenis te hebben doorgebracht. Het proces tegen hem was uitgesteld doordat de openbare aanklager begin maart de oorspronkelijke beschuldiging had ingetrokken in verband met nader onderzoek. Op 12 apïil, meteen na zijn aaïkûmst in Donetsk waar hij was voor een bijeenkomst van stakende mijnwerkers, was hij echter opnieu gearresteerd, en op 12 mei vervolgens wederom vrijgelaten. Terwijl hij in hechtenis zat vonden diverse protestbetogingen plaats waarin tot 12.000 mensen aan deelnamen; zelf was Chmara tot twee keer toe in hongerstaking gegaan.

Congres van Krim-Tataren

Op 26 juni begon in Simferopol in de Oekraïne het eerste Congres (Koeroeltaj) van Krim-Tataren. Op 28 juni verklaarde het Congres dat de Krim ,,het nationaal grondgebied was van de Krim-Tataren, waar het recht op zelfbeschikking alleen voor hen gold".

De Krim-Tataren. die in 1944 waren gedeporteerd, vormden minder dan 2 procent van de bevolking in de Autonome Republiek de Krim. Op 29 juni kozen zij een 31 leden tellende Majlis als vertegenwoordigend orgaan voor het Krimtataarse volk en als structuur voor lokaal zelfbestuur. Moestafa Dzjemilew, een van de leiders van de Krimtataarse Nationale Beweging. werd gekozen tot voorzitter.

RUSSISCHE FEDERATIE: ETNISCH GEWELD IN NOORD-KAUKASUS. DEMONSTRATIES VOOR SOEVEREINITEIT TATAREN

Terwijl het gebied Zuid-Ossetië in Georgië feitelijk in een staat van burgeroorlog verkeerde, kwam het in april in het aangrenzende Noord-Ossetië, een ASSR in de Russische Federatie aan de andere kant van het Kaukasus-gebergte, tot een op zichzelf staande uitbarsting van etnisch geweld. Na een gewapend treffen op 19 en 20 april tussen Osseten en Ingoesjen in het stadje Koertat kondigde de Noordossetische sowjet op 20 april in en rond de hoofdstad Wladikawkaz (voorheen Ordzjonikidze) de noodtoestand af. Volgens berichten was er sprake van verscheidene ernstig gewonden.

Het geweld was kennelijk een uitvloeisel van een in maart hervatte campagne voor het herstel van de autonomie van de Ingoesjen binnen de grenzen van het voormalige autonome Ingoesjen-gebied. Dit gebiedbestondvan 1919 tot 1934, toen het werd ingelijfd bij de nieuwe Tsjetsjeno-Ingoesjische ASSR. In 1944 behoorden de Ingoesjen en de Tsjetsjenen tot de etnische gruepen die collectief van collaboratie met de Duitse bezetter werden beschuldigd, waarvoor ze naar Centraal Azië werden gedeporteerd. Tsjetsjeno-Ingoesjetie werd opgeheven en een groot deel van het land van de Ingoesjen werd bij Noord-Ossetië gevoegd en bevolkt door Osseten. Toen de Tsjetsjenen en de Ingoesjen in 1937 waren gerehabiliteerd en Tsjetsjeno-Ingoesjetië was heropgericht, kregen de Ingoesjen hun grond niet terug.
Op 27 april en in de periode daarna kwam het ook tot botsingen tussen Ingoesjen en Kozakken in het district Soenzja i s Tsjetsjeno Ingoesjetië. Op 28 april werden acht mensen gedood en raakten meer dan 20 mensen gewond bij een vuurgevecht in het dorp Troitskaja. Volgens Radio Moskou ontstond het gevecht nadat een jonge Kozak door twee Ingoesjenjongeren in elkaar was geslagen.

In de stad Almetewsk in de Tataarse ASSR kwam het op 21 april tot botsingen tussen de politie en demonstranten die voor Tataren volledige soevereiniteit en grotere autonomie binnen de Russische Federatie eisten. De demonstranten waren opgetrokken naar een centraal pompstation aan het begin van de ,,Vriendschapspijpleiding" die olie van de olievelden in Tatarstan naar Oost-Europa transporteerde. Onder het scanderen van de leuze ,,Tataren-olie voor de Tataren" hadden de demonstranten geprobeerd het station buiten werking te stellen. Op 7 en 14 april was de hoofdstad van Tatarstan, Kazan, trefpunt voor enkele duizenden demonstranten die soevereiniteit eisten.

Oprichting van een eigen KGB. Onafhankelijk televisiestation in gebruik genomen

Tijdens een ontmoeting op 5 mei tussen president Boris Jeltsin van de Russische Federatie en het hoofd van de KGB, generaal Wladimir Krjoetsjkow, werd besloten tot de oprichting van een afzonderlijke Russische KGB. Generaalmajoor Wiktor Iwanenko werd benoemd tot uitvoerend hoofd van de nieuwe dienst, die door commentatoren werd omschreven als een volgende stap van Jeltsin in de richting van een soevereine staatsstructuur voor zijn republiek (voor de nieuwe Sowjet-wet inzake de KGB zie boven).
Met de start op 13 mei van een eigen televisie-omroep doorbrak de republiek het staatsmonopolie van de centrale Sowjet-regering op televisie-uitzendingen. De omroep kreeg per dag op het tweede net van de Sowjet-televisie ruim zes uur zendtijd tot zijn beschikking, werd gefinancierd door de overheid van de Russische Federatie, en had als medewerkers overwegend mensen afkomstig van de centrale Sowjet-televisie aangetrokken (voor de muilkorving van Radio Rusland zie pag. 528/1-'91).

Russische anti-semiet pleegt zelfmoord

Op 29 april werd bekend dat Konstantin Smirnow-Ostasjwili, de leider van de extreem nationalistische Pamjat-organisatie. zich in de gevangenis had opgehangen. Hij was in oktober 1990 tot twee jaar werkkamp veroordeeld wegens anti-semitisme (zie pag. 236/1-'91).

VOORSTELLEN VOOR RECHTSTREEKSE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

De Opperste Sowjets van de Oekraïne, Wit-Rusland en Armenië stemden eind juni voor het instellen van de functie van een rechtstreeks gekozen president in hun republiek.

BETREKKINGEN MET DE VERENIGDE STATEN

In juni werd een aantal stappen genomen ter herstel van de politieke schade die de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen hadden opgelopen na de meningsverschillen over de Golfoorlog eerder dat jaar, het Sowjet-ingrijpen in de Baltische Republieken en de moeilijkheden die waren opgetreden bij de onderhandelingen over de wapenbeheersing.

Op 3 juni maakte president Bush bekend dat het Jackson-Vanik-amendement dat beperkingen stelde aan de handel met de Sowjet-Unie, met nog een jaar werd opgeschort. Deze beperkingen, die voortvloeiden uit een amendernent van het Congres op de Trade Reform Act uit 1974. beletten dat de Sowjet-Unie de status van meest begunstigde handelsnatie (MBH) kreeg, tenzij de beperkingen op de emigratie van joden werden versoepeld. Bush hief de met het Jackson-Vanik-amendement verband houdende beperkingen voor het eerst op in december 1990, na een duidelijke toename van de Sowjet-emigratie (zie pag. 230/3 -'91).
De verlenging van deze opschorting met een jaar maakte onmiddellijk $600 mln aan Amerikaanse kredieten en gegarandeerde leningen vrij en kon op de lange termijn de weg vrij maken voor de permanente MBH-status van de Sowjet-Unie.

Op 4 juni maakte Bush de benoeming bekend van Robert S. Strauss, advocaat en zakenman, tot de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in de Sowjet-Unie.
Ondanks zijn achtergrond in de Democratische Partij was Strauss een goede vriend van Bush en Baker. Zijn benoeming (die nog door de Senaat moest worden goedgekeurd) werd algemeen geïnterpreteerd als een teken van de vastberadenheid van de regering-Bush om de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen verder te verbeteren.

Op 11 juni gaf het Congres toestemming voor kredieten ter waarde van S 1,5 mrd aan de Sowjet-Unie voor de aankoop van Amcrikaanse landbouwprodukten. In december 1990 waren al kredieten ter waarde van $ 1 mrd verstrekt. Op 18 juni arriveerde Boris Jeltsin, de nieuw gekozen president van de Russische Federatie in de Verenigde Staten om gedurende vier dagen besprekingen te voeren *met* Bush (op 20 juni), *vice-president* Dan Quayle en andere regerings- en congresleden Hoewel Bush het bezoek van Jeltsin verwelkomde, gaf hij openlijk te kennen dat de betrekkingen met de nieuwe Russische leider de ,,officiële betrekkingen met Gorbatsjow" niet in gevaar mochten brengen.

(Vor.ber. pag. 525/3 e.v.-1991)

IJSLAND

ALGEMENE VERKIEZINGEN. VORMING CENTRUM-RECHTSE COALITIE

Bij op 20 april 1991 gehouden algemene verkiezingen haalde de grootste van de vier belangrijkste partijen, de conservatieve pro-Europese Gemeenschap Onafhankelijkheidspartij (OP), de stemmen weer binnen die bij de verkiezingen van april 1987 naar een afgescheiden liberale Burgerpartij (BP) waren gegaan (zie pag. 377 e.v.-'87). De OP was daardoor tweemaal zo sterk vertegenwoordigd als de op één na grootste partij. De verkiezingen brachten weinig verandering in de onderlinge krachtsverhouding tussen de andere drie partijen.

IJslandse verkiezingsresultaten

	zetels		stemmen perrent.		stemmen
	1991	1987	1991	1987	1991
OP	26	18	38,6	27,2	60.826
PP	13	13	18 9	18,9	29.861
SDP	10	10	15.5	15,2	24.454
PA	9	8	14.4	13,3	22.705
VA	5	6	8,3	10,1	13.068
BP	0	7	1 2	10,9	1.927
overig	0	1	3,1	4,4	4.905

Progressieve Partij - PP; Sociaal-Democratische Partij - SDP; Progressieve Alliantie - PA; Vrouwenalliantie - VA.

In de Althing (het parlement) met in totaal 63 zetels hadden 15 vrouwen een zetel.

Vorming van centrum-rechtse coalitie

Op 23 april nam de vertrekkende premier Steingrimur Hermannsson van de PP ontslag en er werd een nieuwe centrum-rechtse coalitie van OP-SDP gevormd die onder leiding stond van David Oddsson (OP). Het nieuwe kabinet werd op 30 april beëdigd.

Aldus voegde de PP zich bij de oppositie na twintig jaar achter elkaar in de regering gezeten te hebben De leider van de SDP Jon Baldvin Hannibalsson, had verklaard dat zijn partij niet langer kon deelnemen aan de voorgaande centrum-linkse coalitieregering zonder duidelijke overeenstemming over twee centrale beleidsvraagstukken de positie van IJsland in de EFTA-onderhandelingen met de Europese Gemeenschap (EG), waarin hij zelf als minister van buitenlandse zaken een belangrijke rol had gespeeld, en het voorstel voor de bouw van een nieuwe bauxietoven ten zuiden van Reykjavik, een project dat $ 1 mrd zou gaan kosten

Het IJslandse kabinet

Premier, minister bij het statistische bureau van IJsland - David Oddsson (OP): buitenlandse zaken - Jon Baldvin Hannibalsson* (SDP); financiën - Fridrik Sophusson (OP): visserij, justitie en religieuze zaken - Thorsteinn Palsson (OP); verbindingen, landbouw - Halldor Blöndal (OP): industrie en handel - Jon Sigurdsson* (SDP); sociale zaken - Johanna Sigurdardottir* (SDP); milieu - Eidur Gudnason (SDP); onderwijs - Olafur G. Einarsson (OP); gezondheid - Sighvatur Bjorgvinsson (SDP).

* Had in vorige kabinet dezelfde of vergelijkbare portefeuille

Op 10 maart 1991 was de 43-jarige Oddsson, na een korte periode als waarnemend voorzitter, tot voorzitter van de OP gekozen. Hij was populair in Reykjavik, waar hij naam had gemaakt als een dynamische en vastberaden burgemeester, maar hij versloeg ternauwernood de milder gestemde Thorsteinn Palsson, sinds 1983 partijvoorzitter en in 1987-'88 premier.

SOWJET-AMBASSADEUR TERUGGEROEPEN UIT IJSLAND

Op 14 februari 1991 werd bekendgemaakt dat de Sowjet-ambassadeur in Reykjavik, Igor Krasawin, was teruggeroepen totdat IJsland een ,,bevredigende verklaring" gaf voor het besluit van 31 januari om diplomatieke betrekkingen aan te knopen met de onafhankelijke republiek Litouwen (zie pag. 233/2-'91).

(Vor.ber. pag. - 517/1 e.v. - 1990)

ZWEDEN

GELEIDELIJKE AFSCHAFFING KERNENERGIE UITGESTELD

Medio januari 1991 kondigde de Zweedse regering aan. de beloofde geleidelijke afschaffing van kernenergie te zullen uitstellen totdat alternatieve energiewinning rendabel zou zijn. In 1988 had de regering naar aanleiding van de ramp in Tsjernobyl in 1986 toegezegd in 1995 een begin te zullen maken met de sluiting van de 12 kerncentrales in het land Wel bevestigde de regering opnieuw dat vóór 2010 een einde zou komen aan de opwekking van kernenergie (conform de uitslag van een in 1980 gehouden referendum zie pag 512/2- 80 en 558/1/2- 82)

Daarnaast kondigde de regering aan de kamende vijf jaar ongeveer $ 670 mln te investeren in de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen en in de verbetering van de binnenlandse elektriciteitsvoorziening. Tot de te ontwikkelen alternatieve energiebronnen behoorden windenergie en door stoomturbines voortgebrachte energie De stoomturbines zouden worden gevoed met afvalhout. afkomstig uit de omvangrijke houtindustrie in het land.

Het compromis was tot stand gekomen nadat vooraanstaande industriëlen en enkele politici hun vrees hadden uitgesproken dat een versnelde afschaffing van kernenergie tot een grote stijging van de energiekosten zou leiden.

KOERDEN VALLEN IRAAKSE AMBASSADE AAN

35 Koerden werden gearresteerd nadat zij op 7 april 1991 getracht hadden de Iraakse ambassade in Stockholm te bestormen. Een Iraakse zaakgelastigde werd later uitgewezen nadat de ambassade geweigerd had een automatisch wapen in te leveren dat volgens de politie tijdens het incident was afgevuurd vanuit het ambassadegebouw.

ECONOMIE. PARLEMENT KEURT AANVRAAG EG-LIDMAATSCHAP GOED

Op 20 december 1990 keurde de Riksdag het plan van de Sociaal-Democratische regering goed om in 1991 het lidmaatschap van de Europese Gemeenschap (EG) aan te vragen. Deze stap werd gezien als de belangrijkste beslissing op het gebied van het buitenlandse beleid sinds 1945. De uitslag van de stemming in de Riksdag was 198 tegen 105 stemmen, bij 26 onthoudingen. Alleen de Linkse Partij (VP) en de Groene Partij (MdG) waren sterk gekant tegen toetreding tot de EG, maar ook verschillende individuele leden van andere partijen stemden tegen de motie.

Het argument van de regering was dat de economische crisis in het land (zie hieronder), gekoppeld aan het gevaar buitengesloten te worden van de toekomstige gezamenlijke Europese markt binnen de EG en aan het ineenstorten van de communistische regimes in Oost-Europa, de belangrijke beleidsverschuiving ten gunste van een EG-lidmaatschap noodzakelijk maakte. De motie bevatte echter

een aantal voorwaarden voor een EG-lidmaatschap, waarvan de belangrijkste was dat Zweden zijn traditionele beleid van neutraliteit moest kunnen handhaven. De regering verwachtte niet dat Zweden vóór 1994 toe zou mogen treden tot de EG. Ze had eerder haar interesse voor een gezamenlijke aanvraag met Noorwegen en Finland kenbaar gemaakt.

Bezuinigingen

Op 14 december 1990 keurde de Riksdag een omvangrijk pakket bezuinigingen goed waarin onder andere een vermindering van de uitgaven voor sociale voorzieningen, defensie en subsidies, en een vermindering van banen in de overheidssector waren opgenomen.

Het oorspronkelijk op 26 oktober voorgestelde pakket bevatte een vermindering van de overheidsuitgaven met 15 mrd kronor ($2.65 mrd) in drie jaar tijd en over dezelfde periode een vermindering van het aantal banen bij de overheid met 18.000, ofwel 10 procent van het totale aantal overheidsbanen. Onder de besnoeiingen zouden onder andere vallen (i) de ziektewetuitkeringen, met maatregelen om langdurig ziekteverzuim tegen te gaan; (ii) de begrotingen voor defensie en buitenlandse zaken; en (iii) overheidssubsidies voor de industrie. de landbouw, verbindingen, onderwijs en de spoorwegen. Premier Ingvar Carlsson zei dat deze ,,krachtige stappen" noodzakelijk maren voor het handhaven van de internationale kredietwaardigheid, voor het herstel van het ondernemersvertrouwen, en om de groeiende tekorten op de begroting en de betalingsbalans, alsmede de inflatie en de zwakke positie van de kroon aan te pakken.

Begroting over 1991/'92

De ontwerpbegroting voor 19911'92 over het financiële jaar dat op 1 juli 1991 begint, werd op 10 januari gepresenteerd.

De begroting, die door minister van financien Allan Larsson werd omschreven als ,,hard, maar verantwoord", trachtte de toename van de uitgaven in de overheidssector een halt toe te roepen. De bezuinigingen zouden vooral ingrijpen in het ambtenarenapparaat en, binnen de begroting van sociaal welzijn, in de hoogte van de ziektewetuitkeringen. De inkomsten van de overheid zouden naar schatting met 3,9 procent stijgen tot 454,9 mrd kronor (waarvan een derde afkomstig zou zijn uit BTW-opbrengsten) en de uitgaven zouden met 3,4 procent toenemen tot 455,5 mrd kronor (waarvan 28 procent naar sociaal welzijn ging, en onderwijs en de rente op de overheidsschuld elk verantwoordelijk waren voor 13 procent). ($ 1 = 5,7322 kronorop 14 januari 1991.)

In december 1990 was de inflatie op jaarbasis op 11 procent gekomen. Het bruto nationaal produkt zou in 1991 naar verwachting dalen met 0,2-0,5 procent (invergelijkingtot stijgingen van 2,1 procent in 1989 en 0,9 procent in 1990). Voor 1992 werd een herstel verwacht.

(Vor. ber. pag. 518/1 e.v.-1990)

COLOMBIA

VERKIEZINGEN VOOR CONSTITUERENDE VERGADERING

Op 9 december 1990 vonden verkiezingen plaats voor een 70 leden tellende Constituerende Vergadering met een zittingsduur van februari tot juli 1991 (zie pag. 678/1-'90), die voorstellen voor grondwetsher-vormingen moest formuleren. Van de 14,2 mln stemgerechtigde kiezers brachten slechts 3,7 mln in december hun stem uit. Dit was iets meer dan de helft van het aantal mensen dat bij een referendum in mei stemde voor de instelling van de Vergadering (zie pag 677/3-'90). Dit was voor verscheidene Congresleden aanleiding het morele recht van de Vergadering om de aanzet te geven tot politieke hervormingen in twijfel te trekken.

De regerende Liberale Partij (PL) behaalde 24 zetels en won de verkiezingen op het nippertje. Haar historische rivaal, de Sociale Conservatieve Partij (PSC), werd slechts vierde met negen zetels. De voormalige guerrillabeweging M-19 behaalde 19 zetels, wat een duidelijke doorbraak betekende in het van oudsher door de PL en PSC gedomineerde tweepartijensysteem. De conservatieve coalitie van de Beweging van Nationale Redding (MSN) werd derde met 11 zetels. Onafhankelijke kandidaten behaalden zeven zetels, en twee zetels werden gereserveerd voor guerrillastrijders die hun wapens neerlegden. Verwacht werd dat deze zetels zouden worden toegewezen aan de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT), een guerrillagroep die op 28 december een vredesverdrag tekende met de regering en naar verwachting op 26 januari de wapens zou neerleggen in de noordelijke provincie Sucre.

De minister van binnenlandse zaken, Julio Cesar Sanchez. trad op 21 december af nadat hij in de pers verantwoordelijk was gesteld voor de lage opkomst. Hij werd vervangen door de 44-jarige hoogleraar en advocaat Humberto de la Calle.

ONTSLAG VAN PROCUREUR-GENERAAL

Op 22 november 1990 stapte procureur-generaal Alfonso Gomez op in verband met kritiek op zijn pogingen om generaal Jesus Armando Arias te ontslaan. In november 1985, toen het Paleis van Justitie was bezet door guerrillastrijders van de 19 Aprilbeweging (M-19), had Arias de bestorming door regeringstroepen geleid, waarbij meer dan 100 personen waren gedood. Gomez beweerde dat de openbare kritiek op gezagsdragers die disciplinaire maatregelen namen tegen officieren, een gevaar voor de democratie vormde.

AANBOD TOT OVERGAVE VAN DRUGSKARTEL

In een communiqué dat op 22 november 1990 aan de regering werd overhandigd door een groep vooraanstaande burgers die bekend stonden als de ,,notabelen" en die naar men aannam bemiddelden tussen de regering en het Medellin-drugskartel, stond een aanbod van het kartel dat tussen de 200 en 300 van zijn leden zich zouden overgeven om berecht te worden als zij officieel de verzekering kregen dat zij niet aan een ander land zouden worden uitgeleverd. De drugshandelaren eisten ook dat ze in een speciale gevangenis zouden worden geïnterneerd en niet zouden worden gedwongen tegen zichzelf of tegen hun handlangers te getuigen. Zij lieten echter een eerdere eis vallen om te worden behandeld als een politieke organisatie, die vergelijkbaar was met linkse guerriilagroeperingen, die onderhandeiingen hadden gevoerd met de regering.

Op 8 november was Jairo Correa Alzate door de regering uitgeleverd aan de Verenigde Staten om in Jacksonville in Florida terecht te staan op beschuldiging van handel in drugs.

In wat werd beschouwd als een gebaar van goede wil ter ondersteuning van het vredesvoorstel stelde het kartel op 26 november in de stad Medellin een van de zeven journalisten die het in gijzeling hield, redacteur Juan Vitta van het tijdschrift Hoy por Hoy, in vrijheid (zie ookpag. 24/1-'91).

Voorstel aan drugskartels

Fabio Ochoa, een belangrijk lid van het Medellin-drugskartel dat door de Arnerikaanse autoriteiten werd gezocht voor drugshandel en de moord op een agent van de American Drug Enforcement Agency (DEA), gaf zich op 19 december 1990 aan. Dit werd beschouwd als een rechtvaardiging van het beleid van president Cesar Gaviria Trujillo, die liever wettelijke en politieke methoden toepaste dan de drugskartels met militaire middelen aan te pakken zoals in het verleden gebeurde (zie pag. 2411-'91 voor voorstellen in oktober). Op 17 december had de regering gezegd dat ze zou afzien van uitlevering aan de Verenigde Staten en de gevangenisstraffen zou verlagen als de drugsbaronnen zich aangaven en hun misdaden bekenden.

Het Medellin-kartel had erop aangedrongen dat de regering de bekentenisvoorwaarde zou laten vallen. Het wenste beschouwd te worden als een groepering en verlangde een politieke status.
Het kartel liet op 11 en 13 december bij wijze van vredesgebaar twee gegijzelde journalisten vrij. Gaviria erkende in een vraaggesprek op 28 december dat officiële besprekingen hadden plaatsgevonden met het drugskartel. Hij zei dat de gesprekken echter beperkt waren gebleven tot het aanbieden van bescherming aan drugshandelaars die zich aangaven.

Drugshandelaarsgeven zich over. Gijzelaars gedood

Jorge Luis Ochoa, een van de leiders van het Medellin-drugskartel, gaf zich op 15 januari 1991 over aan de autoriteiten, nadat de regering in september en oktober onder andere had verzekerd dat drugshandelaars die zich vrijwillig aangaven, niet zouden worden uitgeleverd aan de Verenigde Staten (zie pag. 24/1-'91).

In totaal hadden zich op dat moment zeven drugshandelaars aangegeven. onder wie Ochoa's broer. De eerste spijtoptant, Gonzalo Mejia, werd op 11 januari door een rechter vrijgesproken. na slechts twee maanden in hechtenis te hebben gezeten. De regering verklaarde dat ze in beroep zou gaan tegen de uitspraak, die ze een ,,opzettelijke schending van de wet noemde".

Diana Turbay Quintero, een journaliste die met zeven anderen gedurende verscheidene maanden werd gegijzeld (zie pag. 24/1 e.v. - '91)door de drugsbaronnen van het Medellin- en Calikartel die zichzelf de ,,Extraditables" (Uitleverbaren) noemden, werd kennelijk doodgeschoten door haar overweldigers toen de politie probeerde hen te bevrijden. Zij was redactrice van een tijdschrift en de dochter van de vroegere president Julio Cesar Turbay Ayala.

De Extraditables hielden de gijzelaars vast om verdere concessies te kunnen afdwingen in onderhandelingen met de regering, die erop was gebrand een einde te maken aan het drugsgeweld in Colombia. Drie van de acht gijzelaars waren al eerder vrijgelaten (zie hierboven), maar na de bevrijdingspoging dreigden de Extraditables twee van de overige vier gijzelaars te doden en kondigden zij een nieuwe totale oorlog tegen de politie af. Op 29 januari deed president Gaviria Trujillo een nieuw aanbod en breidde een eerder uitgevaardigd decreet zodanig uit dat daaronder ook de misdaden vielen die waren begaan tot het moment van aanmelding bij de politie. De Extraditables. die beweerden dat de politie Diana Turbay had vermoord. maakten op 30 januari bekend dat zij hun jongste oorlogsverklaring heroverwogen en voorlopig van verder geweld zouden afzien.
Het lichaam van een andere gijzelaar, Marina Montoya, werd op 31 januari in Bogota gevonden. Ze was toen al een week dood. De Extraditables verklaarden daarop dat zij hadden besloten haar leven te sparen, maar niet hadden kunnen verhinderen dat zij werd vermoord.

Bomaanslag bij arena

Op 16 februari explodeerde bij de arena La Macarena in het centrum van de stad Medellin een bom met naar schatting ruim 180 kg dynamiet. De aanslag eiste 22 doden, onder wie 10 politiemensen, en 135 gewonden.

Het was de ernstigste bomaanslag sinds de ,,wapenstilstand" van juli 1990 die door de drugskartels was uitgeroepen in hun ,,oorlog" tegen de regering. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd door niemand opgeëist. Er werd echter gespeculeerd dat de aanslag het werk was van een ,,zelfstandig opererende" splintergroep in het drugskartel van Medellin of van het rivaliserende drugskartel Cali, aangezien de leiders van het Medellinkartel, en veel van hun volgelingen, trouwe fans van stierengevechten waren. De aanslag kwam bovendien slechts enkele uren nadat de 42-jarige Juan David Ochoa, een belangrijke leider van het Medellin-kartel, zich aan de autoriteiten had overgeleverd; zijn twee jongere broers zaten reeds gevangen, nadat zij waren ingegaan op een aanbod van de regering om strafverkorting te accepteren en niet te worden uitgeleverd, in ruil voor hun overgave en bekentenis.

Laatste gijzelaars vrij

Op 20 mei 1991 werden in de hoofdstad Bogota twee journalisten vrijgelaten. Zij waren de laatste van de negen gijzelaars die door de ,,Extraditables" tussen augustus en november 1990 waren ontvoerd De regering bleef intussen onderhandelen met de Medellin- en Cali-kartels over de voorwaarden waaronder de ,,drugsbaronnen" zich zouden overgeven Na de vrijlating van de journalisten zou naar verluidt de overgave van de leider van het Medellin-kartel, Pablo Escobar Gaviria, op handen zijn

Francisco Santos Castillo, redacteur van de belangrijkste krant van Colombia. El *Tiempo*, was op 19 september 1990 ontvoerd (zie pag. 24/2-'91). Maruja Pachon. directeur van het nationale filminstituut, zat sinds 7 november 1990 ingijzeling.

Op 15 mei besloten twee commissies van de Constituerende Vergadering een amendement op de grondwet te steunen, waardoor uitlevering van Colombianen aan andere landen werd verboden.

GUERRILLA-OFFENSIEF

Volgens berichten waren op 10 november negen soldaten en vijftien guerrillastrijders van het Revolutionaire Colombiaanse Leger (FARC)en het Nationale Bevrijdingsleger (ELN), die beide facties van de Nationale Guerrilla Coördinatieraad (CNG) waren, omgekomen bij twee afzonderlijke aanvallen die door naar schatting 400 guerrillastrijders waren uitgevoerd op de steden Tazara en Caceres in de provincie Antioquia. Naar werd bericht had de regering, die de aanvallen als een ,,misdadige actie" had bestempeld, als reactie de vredesbesprekingen met het FARC en het ELN afgebroken. Naar verluidt was in een regeringscommuniqué eveneens de mogelijkheid uitgesloten dat afgevaardigden van FARC en ELN zitting zouden mogen nemen in de nieuwe Constituerende Vergadering, die in december zou worden gekozen.

Moord op politicus

Het ELN eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord op Juan Barragan, een afgevaardigde in het Congres voor de Conservatieve Partij (PCC),die op 24 november werd doodgeschoten in de stad Bucaramanga in het noordwesten van het land.

Militair offensief tegen guerrilla

Bij een groot militair offensief op 9 december tegen het hoofdkwartier van de FARC in Casa Verde, 200 km ten zuiden van de hoofdstad Bogota, kwamen vol-

gens berichten 60 guerrillastrijders en 20 soldaten om het leven, maar de top van de FARC ontkwam kennelijk.

Na een tegenaanval eiste de FARC de verantwoordelijkheid op voor het opblazen van een bus op 12 december in Medellin waarbij zeven politiemannen gedood werden, voor vijf aanvallen op ver van elkaar gelegen plaatsen op 13 december waarbij een helikopter zwaar werd beschadigd en een niet nader genoemd aantal soldaten werd gedood, voor het opblazen van een politiepost in Medellin op 15 december, en voor het opblazen van een vliegtuig op hei vliegveld van Villa Garzon, 482 km ten zuiden van Bogota in de zuidwestelijke regio Putumayo op 16 december (nadat alle 19 passagiers het vliegtuig hadden verlaten).

Woordvoerders van ELN en FARC lieten eind december aan journalisten weten dat zij bereid waren vredesbesprekingen te beginnen met de regering (zie pag. 24/3-'91).

PRESIDENT BEZOEKT VERENIGDE STATEN

President Cesar Gaviria Trujillo tekende op 26 februari 1991, de eerste dag van zijîî officiële tweedaagse bezoek aan de Verenigde Staten, vier overeenkomsten. De overeenkomsten voorzagen in de bevordering van bilaterale handel en intensievere samenwerking bij de bestrijding van de drugssmokkel. Amerikaanse rechtbanken die bewijzen hadden verzameld tegen drugssmokkelaars, zouden nu de mogelijkheid hebben om deze door te geven aan de Colombiaanse rechtbanken, die ze konden gebruiken tegen terechtstaande verdachten. Gaviria ontkende beschuldigingen dat de drugshandelaren minder hard zouden worden aangepakt als gevolg van zijn beslissing deze niet uit te leveren aan de V.S. om daar terecht te staan.

OPENING VAN DE CONSTITUERENDE VERGADERING

De constituerende vergadering, die per referendum was goedgekeurd, in december was gekozen en tot dusver 73 leden telde, begon op 5 februari aan de vijf maanden durende vergaderingen die moesten leiden tot politieke en wettelijke hervormingen om het land te redden van het binnenlandse geweld.

De 70 leden die via directe stemming waren gekozen, zouden naar verwachting twee grote facties vormen. De regerende Liberale Partij (24 zetels) en haar aanhangers zouden naar verwachting een rivaliserende coalitie tegenover zich treffen. bestaande uit de linkse voormalige guerrillagroepering M-19 (19 zetels), de conservatieve Beweging van Nationale Redding (11 zetels) en de leiders van de Embera- en Guambino-indianen, Francisco Rojas en Lorenzo Muelas, respectievelijk uit het noordwestelijk oerwoudgebied en het zuidelijk berggebied.
Van de drie afgevaardigden die direct door president Gaviria waren benoemd. behoorden twee tot het maoistische Volksbevrijdingsleger (EPL) en een lot de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT). Beide organisaties hadden zetels geaccepteerd in ruil voor het neerleggen van de wapens. Ze zouden naar verwachting de M-19-coalitie steunen.
In haar eerste wet verwierp de Constituerende Vergadering het gebruik van geweld, riep zij de nog vechtende guerrillastrijders op de gewapende strijd op te geven en vroeg zij het kartel van Medellin de drie journalisten die nog gegijzeld werden, vrij te laten (zie hoven). Naar verluidt was een van de journalisten, Beatriz Villamizar. op 5 februari door het kartel vrijgelatenin Bogota.

EPL BEËINDIGT GUERRILLASTRIJD

Overeenkomstig een door de regering en het maoistische Volksbevrijdingsfront (EPL)op 29 januari 1991 ondertekend akkoord, zou het EPL op 1 maart de wapens neerleggen en een officiële politieke partij worden met twee zetels in de Constitutionele Vergadering. De regering keurde op 22 januari een decreet goed dat amnestie verleende aan EPL-guerrillastrijders die weer aan het openbare leven wensten deel te nemen. Het decreet gold ook voor de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT), die de wapens zou neerleggen op 26 januari, en voor het militante inheemse Quintin Lamé-Commando.

Op 1 maart 1991 werd het EPL, na 23 jaar clandestiene strijd, de tweede grote guerrillagroepering die de wapens neerlegde en als partij aan het politieke leven ging deelnemen. (In maart 1990 had M-19 deze overstap gemaakt.) De EPL veranderde zijn naam officieel in Partij voor Hoop, Vrede en Vrijheid, hetgeen in het Spaans eveneens de afkorting EPL opleverde.

Tijdens zes ceremonies op,, verschillende plaatsen in het land droegen bijna 2.000 EPL-strijders hun wapens over aan een commissie onder leiding van de Socialistische Internationale en van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij. De grootste bijeenkomst vond plaats in Uraba, een gebied met veel bananenplantages, u-aar ook de leider van M-19, Antonio Navarro. aanwezig was om de voormalige strijders te verwelkomen. De EPL zou twee van de 73 zetels in het parlement krijgen en gaan samenwerken met de door M-19 geleide Democratische Alliantie (AD). Behalve amnestie was aan de guerrillastrijders ook toegang tot onderwijs, gezondheidszorg. land en kredieten toegezegd. Verder zouden zij tijdens een aanpassingsperiode van zes maanden een maandelijkse uitkering ontvangen terwijl ze merk zochten.

Op 7 maart berichtte Radio Cadena Nacional dat de guerrillabeweging Quintin Lamé met de vredesadviseur van de regering was overeengekomen op 31 mei de wapens neer te leggen, nadat op 6 maart eenvredesakkoord was getekend. De beweging zou in het parlement worden vertegenwoordigd door Carlos Andrade.

FARCEN ELN ZETTEN OFFENSIEF VOORT

De Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (ELN) begonnen samen, onder de overkoepelende Guerrilla-Coö dinatieraad Simon Bolivar (CNGSB), op 5 februari, gelijk met de opening van de Constituerende Vergadering, een groot landelijk offensief.

r

Op 11 februari werden guerrilla-aanvallen gemeld in 15 provincies. Communicatieverbindingen en gas- en elektriciteitsleidingen werden ernstig beschadigd en volgens legerbronnen waren in totaal 14 soldaten, 11 politiemensen en 39 guerrillastrijders gedood.
President Gaviria maakte op 12 februari bekend dat een speciale belasting zou worden geheven op de export van olie, steenkool, gas en nikkel en op internationale telefoongesprekken, naast een toeslag van 15 procent op de inkomensbelasting en andere belastingen (waarvan personen met een laag inkomen zouden worden ontheven). Deze maatregelen waren bedoeld om 50 mln pesos bijeen te brengen voor de vorming van speciale mobiele brigades die de guerrillastrijders moesten bestrijden en de infrastructuur van het land moesten beschermen.

Op 20 februari werd echter bekend dat de regering had besloten tot een ontmoeting met het CNGSB om de mogelijkheden voor een vredesakkoord af te tasten, zonder te eisen dat de guerrillastrijders vooraf een wapenstilstand zouden afkondigen. Sommigen interpreteerden deze stap als een teken dat de strijdkrachten niet meer waren opgewassen tegen de binnenlandse subversie, anderen zagen hem als een listige zet om de guerrillagroeperingen een kans te geven hun gezicht te redden en zich te ontwapenen alvorens tot de Constituerende Vergadering toe te treden.

Begin maart werd bericht dat bij gevechten aan de grens met Brazilië, nabij de Braziliaanse stad Tabatinga in het Amazonegebied, zeven guerrillastrijders van FARC en drie Braziliaanse soldaten waren omgekomen. Daarop kwamen officieren van het Colombiaanse en het Braziliaanse leger in de Colombiaanse grensstad Leticia bijeen om te praten over een gezamenlijke aanpak van de rebellen.
Op 7 maart maakte de Colombiaanse televisie melding van de dood van vijf politiemensen bij een aanval van FARC op een politiegarnizoen in El Retorno in de gemeente San José del Guaviare. Op 20 maart kwamen uit heel Colombia berichten over zware gevechten. In de zuidwestelijke stad Paispamba vonden 23

guerrillastrijders en 11 regeringssoldaten en politiemensen de dood. Op 3 maart maakte het oliebedrijf van de staat ECOPETROL bekend de export van olie te hebben opgeschort na een aanslag van het ELN op de pijpleidingen.
Op 11 maart verwierp de regering een aanbod voor vredesbesprekingen dat de FARC en het ELN via de Guerrilla Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSB)hadden gedaan.
Op 5 maart beschuldigde de leider van de linkse Patriottische Unie (UP), Carlos Romero, de militairen van betrokkenheid bij de repressieve activiteiten van paramilitaire groepen, waar hij aan toevoegde dat in 1991 tot dusverre 50 UP-leden waren gedood en 13 leden waren verdwenen. Op 10 maart werd bericht dat congreslid Dario Aluma tijdens een golf van geweld in de buurt van Cali was omgekomen.

Journalisten en voormalige minister van justitie vermoord

In de nacht van 24 op 25 april werden in Segovia, 700 km ten noordwesten van de hoofdstad, de lichamen gevonden van een verslaggever en een fotograaf van de Bogotase krant El *Espectator*, die onderzoek deden naar een in november 1987 door paramilitairen aangericht bloedbad. Op 30 april werd de 52-jarige Enriquez Low Murtra, voormalig minister van jiistitie. op de La Salle Universiteit van Bogota doodgeschoten. In 1987 had hij een campagne voor de uitlevering van drugshandelaren geleid. Op 20 mei werden twee radiojournalisten op weg naar hun werk doodgeschoten in Florencia, in het zuidenvau het land.

Overeenstemming over vredesbesprekingen

In een op 17 mei door vertegenwoordigers van de Guerrilla Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSB)en de regering getekende overeenkomst werd vastgelegd dat op 3 juni vredesbesprekingen tussen de twee partijen zouden worden gehouden in de Venezolaanse hoofdstad Caracas.

Op 1 mei was bekend geworden dat de Colombiaanse regering bereid was met de guerrillastrijders te praten, nadat drie vertegenwoordigers van de CNGSB de Venezolaanse ambassade in Bogota hadden bezet omdat ze diplomatiek asiel zochten.

VOORUITZICHTEN OP VREDE EN DEMOCRATIE VERBETERD

Algemeen werd aangenomen dat de vraag of er een eind zou komen aan het bloedvergieten van de laatste jaren en er vooruitzichten zouden zijn op vrede in het land en op toenemende democratie, afhing van de loop van drie gebeurtenissen die gelijktijdig plaatsvonden. Namelijk het besluit van de Constituerende Vergadering het Congres te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven, de overgave van 's lands meest gezochte drugshandelaar Pablo Escobar Gaviria, en de vredesbesprekingen tussen de regering en de belangrijkste twee overgebleven guerrillagroepen.

Het Congres ontbonden

Op 8 juni 1991 stemde de uit 79 leden bestaande Constituerende Vergadering in een stemverhouding van 54 tegen 9 voor de ontbinding per 2 juli van het bestaande Congres, ofschoon de geldende zittingsperiode pas tweeeneenhalf jaar later afliep Tevens werd besloten op 27 oktober nieuwe parlementsverkiezingen te houden, het nieuwe Congres zou op 2 februari 1992 geinstalleerd moeten worden

De afgevaardigden besloten verder dat (i) tijdens deze overgangsperiode president Cesar Gaviria Trujillo zou regeren bij decreet, daarbij geassisteerd door een commissie van achttien leden, op 2 juli aan te wijzen door de Vergadering, (ii) zittende ministers en leden van dc Constituerende Vergadering niet aan de verkiezingen mochten deelnemen, (iii) congresleden die zich in hun derde of vierde opeenvolgende ambtsperiode bevonden voortaan niet langer verkiesbaar zouden zijn, zij het dat dit niet met terugwerkende kracht gold. De Constituerende Vergadering zelf zou op 5 juli worden ontbonden, wanneer de nieuwe grondwet werd afgekondigd. Het besluit van de Constituerende Vergadering was gebaseerd op aanbevelingen vervat in een politiek akkoord dat Gaviria had gesloten met de leiding van zijn regeringspartij, de Liberale Partij (PL),en de twee partijen die met elkaar de PL in de Vergadering in een minderheidspositie hielden, te weten de Democratische Alliantie M-19 (een linkse coalitie onder leiding van de vroegere guerrillagroep 19 Aprilbeweging, en de conservatieve Beweging van Nationale Redding (MSN).
Het akkoord was overduidelijk ingegeven door het verlangen een eind te maken aan politieke dynastieën en corruptie, ten gunste van politieke vernieuwing en democratische veranderingen. Sommige waarnemers beschouden het niettemin als een zet van Gaviria om de M-19 en de MSN de wind uit de zeilen te nemen, en de hervormingsbeweging te beteugelen om te voorkomen dat de macht van de PL in de toekomst in gevaar zou komen. Minderheidsgroepen in de Constituerende Vergadering die niet bij het overleg waren betrokken, uitten samen met afgevaardigden van de PL en de Sociaal Conservatieve Partij (PSC) in het Congres felle kritiek op het akkoord, en beweerden dat dit zou leiden tot een periode van ,,presidentiële dictatuur". De scherpste kritiek kwam van congresleden die nu hun regionale machtsbases bedreigd zagen, en van degenen binnen de PL en de PSC die de banen en de functies verdeelden en nu hun positie aangetast wisten. De verwachting was dat dreigende woorden vanuit het Congres om verzet te bieden tegen de ontbinding van het Congres niet in daden zouden worden omgezet. De grootste partijen waren bovendien inmiddels begonnen met de voorbereidingen voor de verkiezingscampagne.

Leider drugskartel geeft **zich** over

Op 19 juni gaf Pablo Escobar Gaviria (42), leider van het Medellin-drugskartel, zich vrijwillig over aan de autoriteiten Hij werd overgebracht naar een privé-gevangenis die op zijn eigen aanwijzingen was gebouwd, en waarvan *de* beveiliging en bewaking aan tevoren aoor net kartei waren geregeld De plek waar hij in detentie werd gehouden was niet ver van zijn geboorteplaats Envigado, tegenwoordig een voorstad van Medellin

Escobar noemde zijn overgave een daad van vrede maar hij toe was geïnspireerd door de pogingen van de Constituerende Vergadering verbetering te brengen in de situatie van de mensenrechten en de democratie te versteviгen. De overgave evenwel had, dank zij de bemiddeling van pater Rafael Garcia Herreros. een priester die een zekere bekendheid genoot, plaats binnen vijf uur nadat de Constituerende Vergadering had besloten de uitlevering van drugshandelaars uit de wet te schrappen, een besluit dat de Amerikaanse regering zonder meer veroordeelde.

In de media werd algemeen kritiek geuit op de regering die voor de drugshandelaren zou zijn gezwicht, maar Gaviria ontkende dat hij onderhandelingen zou zijn aangegaan of het van tevoren met Escobar op een akkoord zou hebben gegooid, als onderdeel van zijn beleid een einde te maken aan de kostbare en gewelddadige ,,drugsoorlog" die het land in zijn greep hield.
De verwachting was dat het proces tegen Escobar op zijn vroegst over een jaar zou kunnen beginnen. De ,,drugsbaron" werd ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor het vermoorden in de voorafgaande tien jaar van honderden mensen, onder wie een minister van justitie, een openbare aanklager, minstens één presidentskandidaat (zie pag. 673/1 e.v.-'90) en 107 passagiers aan boord van een vliegtuig dat een binnenlandse vlucht maakte. Thomas McNamara, de Amerikaanse ambassadeur in Colombia, verklaarde dat ook het Colombiaanse drugsbeleid in de beklaagdenbank zat. Hij zei echter te verwachten dat de VS met de Colombiaanse autoriteiten zouden samenwerken door bewijzen tegen Escobar te overleggen.
Op 20 en 21 juni gaven nog zes andere leiders van het Medellin-drugskartel zich over: Gustavo Gonzalez, Valentin Jesus Taborda, John Jairo Velazquez Vazquez, Carlos Aguilar Gallego, Otoniel Gonzalez Franco en de broer van Escobar, Roberto Escobar. De hoop dat dit zou leiden tot een drastische vermindering van de drugshandel werd

meer gedempt door speculaties dat het rivaliserende Cali-kartel, dat behoedzamer te werk ging en bij de handel in drugs minder terugviel op het gebruik van intimidatie en geweld, de fakkel nu zou overnemen en de cocaïneproduktie zou verhogen. Volgens andere, niet Devestigde berichten zouden de leiders van het Cali-kartel echter eveneens gebruik willen maken van het aanbod van de regering.

Vredesbesprekingen met guerrillastrijders

Van 3-9 juni, 11-15 juni en 20-26 juni werden in de Venezolaanse hoofdstad Caracas vredesonderhandelingen gevoerd tussen vertegenwoordigers van de regering en de Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (ELN), welke twee laatste als facties van de Nationale Guerrilla-Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSB) gezamenlijk aan de onderhandelingstafel verschenen.

De besprekingen leidden echter niet tot een akkoord. dat een eind had kunnen maken aan bijna dertig jaar guerrilla-oorlog: beide partijen bleven verdeeld over de omvang en locatie van de gebieden waar de guerrillastrijders zich in moesten terug trekken vooraleer sprake kon zijn van een staakt-het-vuren.
Niettemin werd overeenstemming bereikt over de instelling van een Internationale Commissie van Toezicht die toezicht zou houden op de diverse fasen van een toekomstig vredesproces. Deze commissie zou worden samengesteld uit personen die voor beide partijen acceptabel waren en internationaal gezag genoten, en uit vertegenwoordigers van regeringen en internationale organisaties. Daarnaast zou op de naleving van het staakt-het-vuren worden toegezien door regionale commissies waarvan de leden geen banden onderhielden met de regering en afkomstig waren uit de roomskatholieke Kerk. de vakbonden en maatschappelijke organisaties, en waaronder zich ook regionaal bekende persoonlijkheden bevonden.

De vredesbesprekingen zouden op 15 juli in Caracas worden hervat.

Guerrillagroep gedemobiliseerd

Op 31 mei legde de Beweging Quintin Lamé, een in 1984 opgerichte inheemse guerrillabeweging en lid van de CNGSB, formeel de wapens neer en demobiliseerde haar naar schatting 130 leden. Deze guerrillagroep, die in het verleden opereerde in het zuidelijk gelegen Cauca-district, was de vierde die de gewapende strijd opgaf in navolging van de M-19 (zie pag. 675/1/2-'90), het Volksbevrijdingsleger (EPL) en de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT, zie boven), die alle de overstap hadden gemaakt naar de reguliere politiek.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Een lening van $ 2,5 mrd van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) voor de periode 1990-1993 was bedoeld ter ondersteuning van het regeringsbesluit van oktober 1990 de invoerbeperkingen op te heffen, waarmee een einde kwam aan het traditionele protectionisme van het land. De toename van de export werd nog versneld door de hogere olieprijzen, die weer een stimulans betekenden voor binnenlandse investeringen, met name in de mijnbouw. De inflatie bleef in december met 2,5 procent laag, maar over het hele jaar 1990 gerekend bedroeg zij 34 procent. De totale buitenlandse schuld bedroeg $ 17,2 mrd. Aflossingen aan commerciële crediteurenbanken, die in november waren opgeschort, zouden volgens plan eind februari 1991 worden hervat. Voor 1990 werd een exportcijfer gemeld van $ 6,363 mrd, en een import van $ 5,726 mrd, waardoor een handelsoverschot ontstond van $637 mrd.

(Vor. ber. pag. 23 e.v.-1991)

URUGUAY

NIEUWE MINISTER VAN GEZONDHEIDSZORG

Begin juni 1991 werd Carlos Delpiazzo, voorheen onderminister van defensie, benoemd als de nieuwe minister van gezondheidszorg.
Zijn voorganger. José Alfredo Solari Damonte, een van de vier ministers die namens de oppositionele Colorado Partij (PC) zitting hadden in de coalitieregering van Nationale Eenheid (Coincidencia Nacional), maakte deel uit van de Foro Batllista, een factie van de PC. Eind mei werd hij gedwongen op te stappen, toen de leider van Foro Batllista, Julio Maria Sanguinetti Cairolo, het privatiseringsbeleid van de regering niet langer ondersteunde.

President Luis Alberto Lacalle Herrera, wiens Nationale Partij (PN of Blancos) bij de parlementsverkiezingen van november 1989 geen meerderheid had weten te behalen (zie pag. 311/2 e.v.-'90).trachtte de afgevaardigden in het Congres ertoe te dwingen te stemmen vóór of tegen een wet waarbij het staatstelefoonbedrijf (Antelj. de nationale luchtvaartmaatschappij (Pluna) en het nationale havenbestuur (ANP) geheel of gedeeltelijk zouden morden geprivatiseerd. Tevens werd voorgesteld een eind te maken aan het staatsmonopolie op verzekeringen. alcohol, gas en elektriciteit. Sanguinetti's factie binnen de PC. ofschoon niet gekant tegen privatisering als zodanig. tekende verzet aan tegen het plan van Lacalle om staatseigendommen in directe onderhandelingen met potentiele kopers te verkopen in plaats van een openbare verkoop te organiseren Doordat zij hun steun introkken stonden nog maar 13 van de 31 senatoren achter de wet op de privatisering, waar 15 leden (van de PC en van links) tegen waren, terwijl drie leden (van de Movimento Nacional de Rocha een factie van de Blancos) hun standpunt nog niet hadden bepaald

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De regering boekte weinig vooruitgang in haar streven te komen tot een politieke consensus met het oog op de economische hervormingen. Een factie van de regerende Blanco-partij bleef zich verzetten tegen de privatisering van staatsbedrijven en het openbreken van de economie, waarin zij werd bijgevallen door de steeds machtiger wordende linkse FA en de vakbonden die verbonden waren aan de Plenario Intersindical de Trabajadores-Convenció Nacional de Trabajadores (PIT-CNT);deze laatste hadden in 1990 in totaal zeven keer een algemene staking uitgeroepen. De aanwezigheid in het kabinet van meer gematigd-e leden van de belangrijkste oppositionele Colorado-partij maakte ook dat de economische politiek slechts mondjesmaat kon worden ingevoerd. De verdeelde stemming binnen het Congres zorgde ervoor dat maar één van de regeringsvoorstellen inzake economische hervorming in behandeling werd genomen. Een stijgende inflatie, een inzakkende economie en een groeiend begrotingstekort deden de geloofwaardigheid van de regering geen goed; de bezuinigingsplannen maakten nog meer protesten los en dwongen de regering via inflatiecorrecties de loonindexering bij te stellen. De uitkering van een overbruggingskrediet, in principe in juli 1990 met het IMF overeengekomen, was afhankelijk van een toename van de economische groei en een scherp gedaalde inflatie. Het overbruggingskrediet waarmee het IMF op 12 december tenslotte instemde hield in dat de komende 15 maanden 94,8 mln SDRs kon worden opgenomen

In februari 1991 werd voor $ 632 mln aan schulden van de commerciele crediteurenbanken afgekocht. legen 56 procent van de nominale waarde, als onderdeel van het Amerikaanse Brady-plan voor schuldsaneringen (zie pag. 246/2 e.v.-'89). Daarnaast werd $89.5 mln verkregen van banken die nieuwe leningen hadden toegezegd. De totale buitenlandse schuld bedroeg S 6,9 mrd.
Over 1990 werd een exportcijfer gemeld van $ 1,693 inrd. terwijl de import $ 1,343 mrd bedroeg, zodat er een handelsoverschot was van $350 mln.

(Vor.ber. pag. 602/1/2-1990)

ALGERIJE

POLITIEKE EN SOCIALE ONRUST. NIEUWE KIESWETTEN. PREMIER VERVANGEN. ALGEMENE VERKIEZINGEN UITGESTELD

Op 12 en 13 maart 1991 vond een algemene staking plaats als protest tegen de prijsverhogingen van 50 tot 200 procent op diverse goederen en diensten in de voorafgaande weken. De tweedaagse staking, waartoe was opgeroepen door de Algemene Unie van Algerijnse Arbeiders (UGTA),was de eerste sinds de onafhankelijkheid van Algerije en zette kracht bij aan de argumenten van leden van het regerende Nationale Bevrijdingsfront (FLN) die zich tegen de economische hervormingen van premier Mouloud Hamrouche hadden gekeerd.

De 800.000 leden tellende UGTA, die aan het FLN was gelieerd. verklaarde op 5 maart dat de huidige omstandigheden de in oktober 1990 getekende overeenkomst (zie pag. 107/2-'91) in gevaar brachten. De vakbond betoogde dat de prijsverhogingen het gevolg maren van ,.de onjuiste toepassing van de wet op prijsliberalisatie, het strenge monetaire beleid" en de zwarte handel.
Aan de stakingsoproep werd gehoor gegeven in grote delen van de overheidssector en (volgens de staatsradio) in mindere mate in de particuliere sector. Op 13 maart maakte de UGTA bekend dat op 16 maart onderhandelingen met de regering zouden beginnen. De Islamitische Vakbond, gelieerd aan het Islamitische Front der Verlossing (FIS), boycotte de staking en noemde deze het gevolg van een geschil tussen facties van het regerende FLN, dat deze partij zou kunnen gebruiken als excuus om algemene verkiezingen met meerdere partijen uit te stellen

Protest tegen Arabisering

Op 27 december 1990 demonstreerden meer dan 100.000 mensen in Algiers tegen politieke en religieuze onverdraagzaamheid en tegen de snel doorgevoerde Arabisering, die werd gesymboliseerd door een nieuwe wet die het gebruik van het Frans en het Berbers verbood

De nieuwe wet, die op 26 december door de Nationale Vergadering was goedgeken-d, riep Arabisch uit tot de nationale taal en verbood het gebruik van iedere andere taal in officiële stukken en op de scholen op straffe van hoge geldboetes. Hocine Aït Ahmed, van het Front des forces socialistes (FFS), beschuldigde de regering van ,.medeplichtigheid" met islamitische krachten die volgens hem voor de nieuwe wet verantwoordelijk waren.

Aankondiging van verkiezingen in juni. Nieuwe kieswetten

Op 3 april 1991 maakte president Chadli Benjedid tijdens een televisietoespraak bekend dat de aanstaande algemene verkiezingen op 27 juni zouden plaatsvinden. Aan deze verkiezingen zouden voor het eerst in de geschiedenis van Algerije meerdere partijen deelnemen. Premier Mouloud Hamrouche, die voor het eerst verkiesbaar zou zijn, verklaarde dat het regerende Nationale Bevrijdingsfront (FLN) misschien zou overwegen voor of na de verkiezingen een coalitie met een van de seculiere oppositiepartijen aan te gaan.
Er was onenigheid gerezen over het wettelijk kader van de verkiezingen en in het bijzonder over de nieuwe grenzen van de kiesdistricten. Op 1 en 2 april had de Nationale Vergadering ingestemd met nieuwe kieswetten, die een einde maakten aan het systeem van evenredige vertegenwoordiging. Bij plaatselijke verkiezingen in juni 1990 had het fundamentalistische Islamitische Front der Ve lossing (FIS) dankzij Uit systeem een aantal klinkende overwinningen behaald (zie pag. 604/3 e.v.-'90).

De op 1 april aangenomen wet regelde de stemprocedures en voorzag in twee verkiezingsronden. De tweede en beslissende ronde zou eind juli moeten plaatsvinden in die kiesdistricten waar in de eerste ronde geen enkele kandidaat ten minste 50 procent van de stemmen had behaald. Volmachtstemmen werden beperkt tot één per persoon (hoewel echtgenoten nog steeds namens hun vrouwen konden stemmen) en verkiezingscampagnes in moskeeen en scholen werden verboden.
Krachtens de tweede wet, die op 2 april werd goedgekeurd, werd het aantal kiesdistricten uitgebreidvan 290 naar 542. In elk district zou één afgevaardigde worden gekozen. Verschillende op het laatste moment doorgevoerde wetswijzigingen ten spijt klaagden enkele van de naar schatting 40 oppositiepartijen dat de kiesdistrictsgrenzen waren getrokken ten faveure van enerzijds de conservatieve stemmers in het dun bevolkte zuiden en anderzijds stemmers in gebieden waar antiklerikale Berberpartijen sterk vertegenwoordigd waren.

Het FIS hield onverminderd vast aan zijn eis dat algemene verkiezingen voor de Nationale Vergadering binnen drie maanden zouden moeten worden gevolgd door presidentsverkiezingen.
Op 7 april kwam een groep van acht oppositiepartijen, waaronder de Beweging voor Democratie in Algerije (MDA) en de Vergadering voor Cultuur en Democratie (RCD), bijeen. Men besloot in elk kiesdistrict één kandidaat te steunen.

Stakingsoproep van FIS

Het FIS riep de bevolking op vanaf 25 mei voor onbepaalde tijd in staking te gaan uit protest tegen de kieswetten die in april waren aangenomen (zie hierboven). Begin mei verklaarden FIS-vertegenwoordigers dat de partij zou deelnemen aan de algemene verkiezingen mits de regering bepaalde ,,garanties" verstrekte.

Demonstranten, met portretten van FFS-leider Hocine Aït Ahmed. protesteerden op 27 december 1990 in Algiers tegen ,,depolitieke en religieuze onverdraagzaamheid" en tegen de ,,goedkope" Arabisering.

Het FIS eiste tevens dat de presidentsverkiezingen gelijktijdig met of kort na de algemene verkiezingen op 27 juni zouden worden gehouden De regering veroo deelde de stakingsoproep als ,,avonturistisch" en ondemocratisch

Tijdens de eerste dagen van de staking - die door de bevolking: volgens een uitzending van Radio France-Inter op 23 mei, ,,praktisch genegeerd" was - vonden uitgebreide demonstraties van het FIS plaats. Op 29 en 30 mei vuurde de politie in diverse wijken var, Algiers traangras af op FIS-demonstranten.

Wijzigingen in kandidatenlijst van FLN

Het regerende Nationale Bevrijdingsfront (FLN)voerde meer dan 80 procent van zijn afgevaardigden in de Nationale Vergadering af van de lijst met kandidaten voor de algemene verkiezingen op 27 juni. Slechts ca. 70 van de 290 FLN-afgevaardigden werden opnieuw verkiesbaar gesteld. Waarnemers merkten op dat veel conservatieven die zich verzetten tegen de politieke en economische hervormingen van premier Mouloud Hamrouche niet opnieuw waren geselecteerd.

Ernstige ongeregeldheden

Aanhoudende demonstraties in Algiers, die volgden op de stakingsoproep van het fundamentalistische FIS leidden op 4 juni tot het aftreden van premier Mouloud Hamrouche en tot het uitstel van de algemene verkiezingen.

Van 29 mei-4 juni (behalve op vrijdag 31 mei) vonden in Algiers dagelijks botsingen plaats tussen de politie en aanhangers van het FIS, die demonstreerden voor de oprichting van een islamitische staat, de toepassing van de islamitische wet de (sjari'a),en het aftreden van president Chadli Benjedid (wiens derde vijfjarige ambtstermijn pas in 1993 zou aflopen!. Diensten die werden uitgevoerd door gemeenteraden onder controle van het FIS bleven opgeschort, hoewel volgens de *Economist* van 8 juni de staking verliep ,,deelsdoordat veel jonge aanhangers van het FIS geen werk hebben om neer te leggen". Naar verluidt waren de universiteiten van Bab Ezzouar (Algiers);Annaba, Constantine en Batna op 2 juni gesloten. Volgens sommige berichten had de politie op 4 juni in Algiers met scherpe patronen en rubberkogels geschoten op stenen gooiende demonstranten. Dit werd ontkend door de autoriteiten, die zeiden dat juist op de politie was geschoten. Honderden mensen werden met klachten veroorzaakt door traangas in ziekenhuizen opgenomen. Volgens de regering waren tot 10 juni 17 mensen bij de ongeregeldheden om het leven gekomen. Het FIS sprak van 20 doden. Volgens officiële cijfers waren in de gehele maand juni 42 politiemensen en demonstranten gedood. Sommige buitenlandse waarnemers schatten het dodental op ten hoogste 70.
In de avond van 29 mei had de adviesraad van het FIS een communiqué uitgegeven waarin de staking voor beeindigd werd verklaard en Abassi Madani, de belangrijkste stakingsleider en de president van het FIS, indirect werd veroordeeld. De 61-jarige Madani en zijn collega Ali Belhadj wezen op hun beurt het communiqué af, dat naar zij beweerden op instigatie van de veiligheidsdiensten was opgesteld.

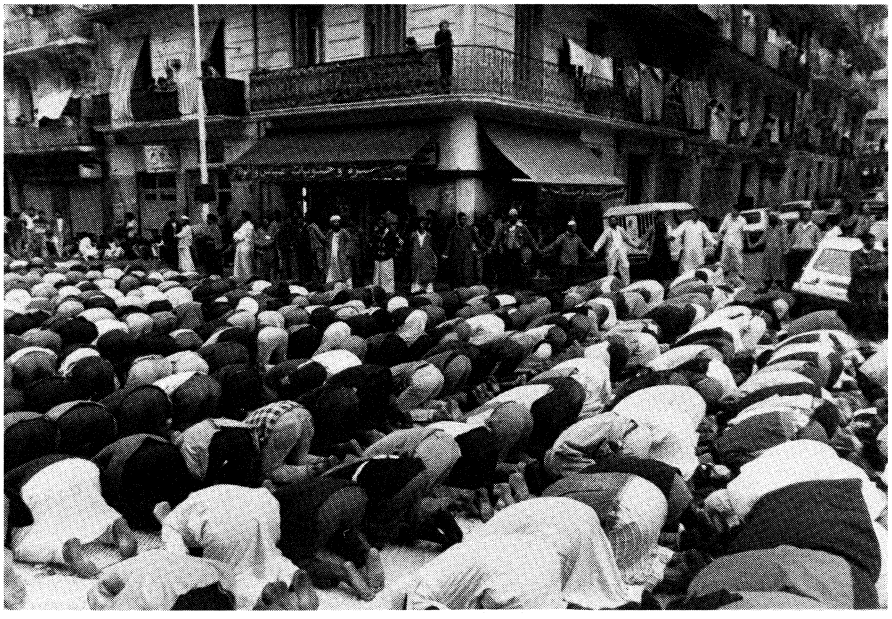

Aanhangers van het Islamitisch Front der Verlossing (FIS) onderbraken hun protestbetoging tegen de regering op 30 mei 1991 in Algiers voor gebed.

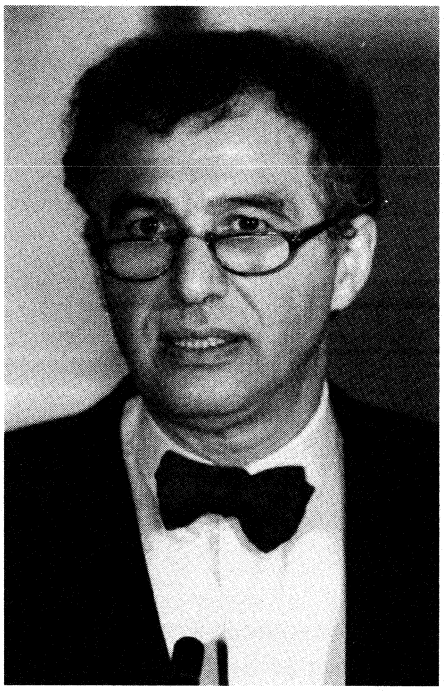

Sid Ahmed Ghozali, sinds 5 juni 1991 premier van Algerije.

In een radiotoespraak op 2 juni zei president Chadli vertrouwen te hebben in de ,,politieke volwassenheid" van de Algerijnen en beweerde hij dat ,,bepaaldeelementen hun activisten, ... die trouwe nationalisten zijn," hadden misleid.

Vervanging van Hamrouche. Uitstel van verkiezingen

Op 5 juni, om 2 uur 's nachts lokale tijd, werd het aftreden van premier Mouloud Hamrouche en zijn regering bekendgemaakt. De algemene verkiezingen (die oorspronkelijk zouden plaatsvinden op 27 juni en 18 juli) werdenuitgesteld.

Nadat in het begin van de middag legereenheden Algiers waren binnengetrokken, kondigde Chadli de staat van beleg af en gaf hij de militairen voor vier maanden extra bevoegdheden, waaronder de bevoegdheid om stakingen in de dienstensector te verbieden en gemeenteraden en politieke partijen te ontbinden.

De bekendmaking op 5 juni dat minister van buitenlandse zaken Sid Ahmed Ghozali de nieuwe premier zou worden, ontlokte gunstige reacties aan de internationale pers. Volgens Radio-Teheran werd Ghozali ,,door de islamieten beschouwd als iemand die zich niet in de binnenlandse confrontatie heeft gemengd".

De 54-jarige Ghozali was sinds 1989 minister

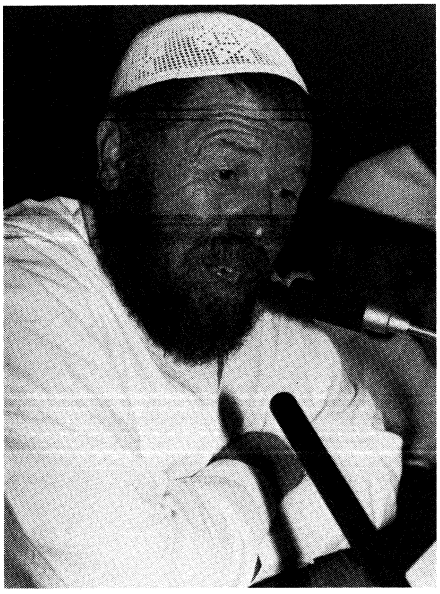

FIS-leider Abassi Madani.

van buitenlandse zaken. Voordien was hij van 1966 tot 1977 president van de staatsolie- en -gasmaatschappij Sonatrach en vervolgens minister van energie.

Op 7 juni had Ghozali een ontmoeting met leiders van oppositiepartijen, onder wie Madani en Mahfoud Nahnah, de leider van de fundamentalistische Hamas-partij. De officiële radio meldde die avond dat voor het einde van het jaar ,,vervroegde en afzonderlijke parlements- en presidentsverkiezingen" zouden worden gehouden. Bij het avondgebed in Algiers noemden Madani en Belhadj deze concessie met name en vroegen zij hun aanhangers de staking te beëindigen.

Nieuwe regering

Op 18 juni maakte premier Ghozali de samenstelling bekend van een overgangsregering als resultaat van intensief overleg met ten minste 13 van de 42 oppositiepartijen en daarnaast met academici, mensenrechtenactivisten en leidinggevende personen van de nieuwsmedia.

In het 29 leden tellende kabinet zaten zes leden van de vorige regering, maar geen enkele hooggeplaatste politicus van het FLN. Nieuwe ministers werden benoemd op de sleutelposten binnenlandse zaken (Abdellatif Rahal), economische zaken (Hocine Benissad) en buitenlandse zaken (Lakhdar Brahimi). De portefeuille van energie, die werd losgemaakt van de portefeuille van mijnbouw en van industrie, ging naar Nordine Ait-Laoussine. Er werden twee vrouwelijke ministers benoemd en er kwamen nieuwe ministeries voor mensenrechten, voor betrekkingen met het parlement en organisaties,en voor communicatie en cultuur. Hoewel er technisch gesproken geen partijen aan de regering deelnamen. was zii volgens de *Middle East Economic Digest* van 23 juni ,,hoofdzakelijk samengesteld uit personen van de gevestigde orde die geen nauwe betrekkingen met het Nationaal Bevrijdingsfront (FLN) meer onderhouden."
Sommige ministers hadden ,,banden" met oppositiepartijen of dissidente stromingen binnen het FLN. Volgens persberichten had Ghozali oppositiepartijen toegezegd dat de omstreden kieswetten die in april waren ingevoerd, zouden worden herzien door de overgangsregering.

Tijdens een persconferentie op 18 juni verwelkomde Madani de regering in voorzichtige bewoordingen en zei hij dat het FIS de verkiezingsuitslagen zou respecteren. Op 28 juni trad Chadli af als voorzitter van het FLN, om zijn politieke onafhankelijkheid te benadrukken.

Arrestatie van FIS-leiders

In juni werden honderden (volgens sommige bronnen 2.600) FIS-activisten gearresteerd. Van 24-26 juni vonden vuurgevechten plaats tussen het leger en fundamentalisten en in de laatste week van juni zouden in totaal 23 doden zijn gevallen in Algiers en omgeving. Op 29 juni veroordeelden leden van de adviesraad van het FIS Madani en Belhadj in langdurige televisieverklaringen, nadat Madani een dag eerder in een moskee in Kouba, een wijk in het oosten van Algiers, duizenden gelovigen had gezegd dat er misschien een jihad (heilige oorlog) nodig was om de terugtrekking van het leger af te dwingen. Madani en Belhadj werden op 30 juni gedetineerd en beschuldigd van het organiseren van een ,,gewapende samenzwering".

BEGROTING VOOR 1991

Op 29 december 1990 nam de Nationale Vergadering de begroting voor 1991 aan.

De inkomsten werden begroot op AD 189,5 mrd, vergeleken met 144,4 mrd voor 1990, en de uitgaven op AD 176 mrd, vergeleken met AD 149 mrd in het voorgaande jaar. Het geraamde overschot van AD 13,5 mrd werd gezien als bewijs voor een opleving van de economie.
Het begrotingsvoorstel, dat uitging van een gemiddelde olieprijs van $23 per vat in het begrotingsjaar, bevatte verder belangrijke veranderingen in de lokale belastingheffing, waaronder de invoering van belasting over de toegevoegde waarde (BTW).

KREDIETOVEREENKOMSTEN MET ITALIË

Met de ondertekening op 2 mei 1991 van twee financiële overeenkomsten met Algerije, werd Italie's positie als een van de belangrijkste handelspartners van Algerije bevestigd Hiermee gaf Italie te kennen dat het het hervormingsprogramma van premier Hamrouche steunde, wat een duidelijke tegenstelling vormde met de meer behoedzame houding van Frankrijk, de belangrijkste handelspartner van Algerije

Volgens de overeenkomsten zou de Centrale Bank van Algerije een krediet ter waarde van $ 2,5 mrd ontvangen voor de herstructurering van de schuldenaflossingen die in de periode tot januari 1993 zouden moeten worden voldaan. Een krediet van nog eens $ 4,5 mrd zou worden gebruikt voor de aankoop van Italiaanse goederen en diensten.

AKKOORDEN OVER LENINGEN

Op 25 juni werd bekendgemaakt dat een lening van $ 350 mln was afgesloten bij de Wereldbank voor de herstructurering van het bankwezen en de industrie. Het IMF maakte op 3 mei bekend dat goedkeuring was verleend aan een standby-krediet van 300 mln SDRs ($ 404 mln) ter ondersteuning van het economisch hervormingsprogramma van de regering.

(Vor. ber. pag. 106/3 e.v.-1991)

ANGOLA

BESPREKINGEN LEIDEN TOT BESTAND EN VREDESAKKOORD

In april 1991 groeide de hoop dat de voortgaande besprekingen tussen de regerende Volksbeweging voor de bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT) en de door de Verenigde Staten gesteunde rebellerende Nationale Unie voor Volledige Onafhankelijkheid van Angola (UNITA), die plaatsvonden in Portugal, zouden resulteren in een uitvoerbare vredesregeling. Het optimisme van sommige berichten werd getemperd door verslagen dat in Angola zelf, waar de twee partijen al sinds de beëindiging van de Portugese heerschappij in 1975 om de macht hadden gestreden, nog steeds zwaar gevochten werd.

De MPLA-delegatie, onder leiding van minister van territoriaal bestuur Lopo Fortunato Ferreira do Nascimento, was op 3 april voor de zesde gespreksronde gearriveerd en had laten weten te zullen blijven zolang dat nodig was.

Deze besprekingen. tot stand gekomen door bemiddeling van Portugal, de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie (zie ook pag. 326/2/3-'91). vonden plaats in Bicesse in de buurt van Estoril. De Angolese president José Eduarclo dos Santos verklaarde in Spanje op 5 april bij het begin van een Europese rondreis dat er mogelijk op 10 april een vredesakkoord zou worden getekend. De voornaamste onopgeloste kwesties waren naar verluidt de modaliteiten van een staakt-het-vuren, de verkiezingen en de vorming van één verenigd leger.

De Angolese radio meldde op 18 april dat er overeenstemming was bereikt over een vereniging van de twee legers. Portugese media berichtten op 19 april dat afgesproken was om 18 maanden na de ondertekening van een staakt-het-vuren vrije verkiezingen te houden. Op 20 april waarschuwde de Angolese radio echter dat de regeringsdelegatie zich zou terugtrekken wanneer UNITA ..haar militaire activiteiten (bleef)intensiveren'..
De aankomst van de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse zaken Herman J. Cohen en een Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, Wladiinir Kasimirow, op 23 april werd gezien als een aanwijzing dat een algeheel akkoord nabij was.

Bij de opening van een buitengewoon MPLA-PT-congres in Luanda op 24 april verklaarde Dos Santos dat er overeenstemming was bereikt over een staakt-het-vuren dat de volgende maand zou ingaan. Daarnaast kondigde hij aan dat in september 1992 verkiezingen zouden plaatsvinden. Op 26 maart had de Nationale Volksvergadering het bestaan van politieke partijen gelegaliseerd.
UNITA-leider Jonas Savimbi kondigde op 29 april in Londen aan dat beide partijen de volgende dag het vredesakkoord zouden paraferen en dat het op 30 mei officieel ondertekend zou worden.

Tijdens de besprekingen gingen de gevechten door, vooral rond de stad Luena in de oostelijke provincie Moxico. Beide partijen maakten afwisselend aanspraak op de stad. De regering verklaarde dat bij UNITA-aanvallen op Luena zeer veel burgers gedood waren.
Op 29 april meldde *Reuter*. dat UNITA haar troepen had opgedragen de regeringstroepen uit de regio te verdrijven. UNITA ontkende echter dat zij overging tot een algemeen offensief.

Vredesakkoordmaakt einde aan burgeroorlog

Op 1 mei kwam het eindelijk tot de lang verwachte afronding van de vredesbesprekingen tussen de MPLA-PT-regering en de UNITA. De partijen kwamen een staakt-het-vuren overeen en parafeerden een vredesakkoord dat een einde moest maken aan de burgeroorlog.

De onderhandelingen die ai een jaar aan de gang waren, drcigdcn in elke fasc opnieuw te mislukken door aanhoudende berichten over gevechten, die ook in april en de eerste twee wekenvanmei voortduurden.
Desondanks werd op 1 mei afgesproken dat er half mei een eind moest komen aan de vijandelijkheden, waarna aan net einde van de maand de vredesdocumentrn formeel zouden worden ondertekend. Zoals eveneens in de overeenkomst was vastgelegd, berichtte de staatscourant dat met ingang van 11 mei een meerpartijenstelsel in werking was getreden.
Gedurende de twee weken voorafgaand aan 15 mei. de datum waarop het staakt-het-vuren van kracht moest worden. waren er berichten over gevechten. soms zelfs zware, w-aarbij beide partijen elkaar over en weer beschuldigden. UNITA zou de oostelijke stad Luena voortdurend hebben beschoten en nog tot enkele uren voor het ingaan van het staakt het vuren aanvallen op andere plaatsten hebben uitgevoerd. UNITA beschuldigde de regering van het gebruik van chemische wapens in de oostelijke provincie Moxico en verklaarde dat daar tussen 1 en 13 mei ten minste 500 burgers waren gedood.

Ondanks deze tegenslagen werd op 15 mei in Lissabon bekendgemaakt dat beide partijen tegenover de Portugese premier Anibal Cavaco Silva formeel hadden bevestigd dat zij het staakt-het-vuren hadden geaccepteerd.

Op 14 mei om 22.00 uur Greenwichtijd telefoneerde UNITA-leider Jonas Savimbi met de radiozender van zijn organisatie, beter bekend als de „Voice of the Resistance of the Black Cockerel" (Stem van het Verzet van de Zwarte Jonge Haan), om ervoor te zorgen dat het bevel tot staakt-het-vuren werd uitgezonden. Om middernacht werd het staakt-het-vuren in het hele land van kracht.

Op 27 mei werd bericht dat de laatste 119 Cubaanse militairen die nog in Angola verbleven, vijf weken vooruitlopend op het schema, in Havana waren aangekomen (zie pag. 271/2/3-'89 voor overeenkomst uit 1988 waarin de terugtrekking van de Cubaanse troepen werd geregeld).

Op 31 mei vond in Lissabon in aanwezigheid van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker, de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnich, VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar en president Yoweri Museveni van

Op 1 mei 1991 wisselden de vertegenwoordigers van de Angolese regering en UNITA, respectievelijk Lopo Fortunato Ferreira do Nascimento (l.) en Jeremias Chitunda (r.) in Bicesse bij Estoril kopieën uit van het vredesakkoord voor Angola. De Portugese staatssecretaris van buitenlandse zaken, José Durao Barroso (m.) ziet toe.

Oeganda, op dat moment voorzitter van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE), de formele ondertekening van het vredesakkoord plaats.

BEGIN VAN NATIONALE VERZOENING

Gedurende het gehele weekeinde van 1 er?2 juni vonden overal in Angola feestelijkheden plaats nadat op 31 mei het vredesakkoord tussen de regerende MPLA-PT en de rebellerende UNITA was ondertekend. President José Eduardo dos Santos nam op 2 juni samen met naar schatting 40.000 mensen deel aan een oecumenische dankmis in een stadion in de hoofdstad Loeanda, ter gelegenheid var: het einde van 16 jaar burgeroorlog.
Zoals in het vredesakkoord was vastgelegd, begonnen functionarissen van de twee partijen op 17 juni in Loeanda met de eerste bijeenkomst van hun Gezamenlijke Politieke en Militaire Commissie, samen met vertegenwoordigers van de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten en Portugal. De bijeenkomst begon 12 dagen te laat, naar het scheen door problemen bij het onderbrengen van afgevaardigden in de hoofdstad. Naar verluidt was de commissie onder andere belast met het toezicht op de uitvoering van het vredesakkoord en de organisatie van nationale parlements- en presidentsverkiezingen die moesten plaatsvinden in 1992.

Terwijl de stemming in het land werd beheerst door een gevoel van nationale verzoening, werkten geniesoldaten van de twee legers de gehele maand samen bij het onschadelijk maken van een deel van de duizenden landmijnen die in grote delen van het land verborgen lagen en begonnen zij wapenopslagplaatsen op te ruimen en burgers te ontwapenen.
Begin juni maakte UNITA via haar radiostation voortdurend melding van aanvallen op haar functionarissen en aanhangers. Het radiostation beweerde ook dat er nog steeds Cubaanse soldaten aanwezig waren, hoewel in mei reeds was gemeld dat deze allen waren teruggetrokken. De eerste soldaten van het 440 man sterke VN-contingent, dat op de handhaving van wapenstilstand moest toezien, kwameninmiddels in Angola aan.

(Vor. ber. pag. 325/3 e.v. - 1991)

GABON

SAMENSTELLING TWEEDE REGERING-OYE MBA

De tweede regering onder leiding van premier Casimir Oye Mba was volgens een mededeling van 26 november 1990 als volgt samengesteld:

Premier - Casimir Oye Mba; openbare werken en bouwnijverheid - Zacharie Myboto; buitenlandse zaken, samenwerking en Franstalige zaken - Ali Ben Bongo; handel en industrie - André Dieudonné Berre*; justitie - Michel Archouey; huisvesting, grondregistratie en stadsplanning - Adrien Nkoghe Essingone*; defensie, openbare veiligheid en immigratie - Martin Fidèle Magnaga; territoriaal bestuur en lokale gemeenschappen Antoine Mboumbou-Miyakou; ambtenarenapparaat en bestuurshervorming - Paulette Moussavou Missambo; financiën en begroting - Paul Toungui; planning, economie en territoriaal bestuur - Marcel Douyamby-Matoka: voorlichting. PTT en regeringswoordvoerder - Jean-Remy Pendy-Bouyiki; mijnbouw, olie, energie en watervoorraden - Jean Ping; nationaal onderwijs, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Marc Ropivia; volksgezondheid en brvolking - Eugène Kalou Mayaka*; werkgelegenheid, arbeidsreserve en beroepsopleiding - Serge Mba Bekale; landbouw, veeteelt en plattelandseconomie - Emmanuel Ondo Methogo*; waterstaat en bosbouw - Eugène Capito*; jeugd, sport, kunst en cultuur - Pierre-Clavier Nzeng; transport - Jerome Ngoua Bekale*; toerisme, milieu en nationale parken - Penin Mongockodji; kleine en middelgrote ondernemingen en ambachten - Victor Mapangou Moucani Muetsa*;decentralisatie - Simon Oyono-Aba'a; inspectie en parastatale hervorming - Jean-Baptiste Obiang Etoughe*;sociale zaken en nationale solidariteit - Patrice Nziengui*; mensenrechten en betrekkingen met parlement - André Mba-Obame.

*Nieuw

In tegenstelling tot wat op pag. 108/1-'91 is vermeld, was drie kwart van de portefeuilles in handen van leden van de regerende Parti démocratique gabonais (PDG), terwijl de vijf grootste oppositiepartijen met acht ministers waren vertegenwoordigd.

BENOEMING VAN NIEUWE REGERING

President Omar Bongo maakte op 7 juni 1991 het aftreden bekend van de tweede regering van premier Casimir Oye Mba en riep oppositiepartijen op zich bij een ,,regering van nationale consensus" aan te sluiten.
Na een bijeenkomst op 15 juni gaven de partijen echter een gezamenlijke verklaring uit waarin de uitnodiging van de president werd afgewezen. Op 18 juni maakte Bongo bekend dat Oye Mba was herbenoemd en drie dagen later maakte Oye Mba zijn derde regering bekend.

Het aftreden van de regering volgde op de invoering van een nieuwe grondwet die op 14 maart door de Nationale Vergadering was goedgekeurd en die voorschreef dat regeringsleden ten minste 35 jaar oud moesten zijn en minimaal zeven jaar beroepservaring moesten hebben.
Onder degenen die door deze bepalingen werden uitgesloten bevond zich Bongo's 33-jarige zoon Ali Bongo, die minister van buitenlandse zaken, samenwerking en Franstalige zaken was geweest Hij werd vervangen door zijn zuster, Pascaline Bongo
De 33-jarige minister van mensenrechten Andre Mba Obame werd eveneens vervangen
Een andere prominente figuur die uit de regering trad, was minister van mijnbouw olie, energie en watervoorraden Jean Ping, die bij de verkiezingen in september 1990 geen zetel had kunnen bemachtigen Zijn functie werd overgedragen aan zijn voormalige onderminister Hervo Akendengue

BEGROTING VOOR 1991

De begroting voor 1991, die in december 1990 was goedgekeurd, was vastgesteld op 490 mrd franc CFA. De inkomsten uit de olieproduktie zouden naar verwachting 257 mrd franc CFA bedragen. De overige inkomsten (exclusief leningen) werden begroot op 181 mrd franc CFA. De investeringsbegroting werd bepaald op 102 mrd francs CFA.

(Vor. ber. pag. 107/3 e.v. - 1991)

IVOORKUST

SAMENSTELLING KABINET

Alassane Ouattara, de op 7 november 1990 benoemde premier (zie pag. 31/3-'91), presenteerde op 30 november zijn nieuwe kabinet. Onder de 20 leden waren slechts acht die deel hadden uitgemaakt van het vorige kabinet, dat uit 31 leden (zie pag. 30/1/2-'91) bestond.
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier, economie en financiën - Alassane Ouattara; gedelegeerd minister in het bureau van de premier voor economie, handel en planning - Daniel Kablan Duncan*; gedelegeerd minister in het bureau van de premier voor grondstoffen - Guy-Alain Emmanuel Gauze*; defensie - Léon Konan Koffi*; buitenlandse zaken - Amara Essy; binnenlandse zaken en veiligheid - Emile Constant Bombet; justitie en zegelbewaarder - Jacqueline Louhoues Oble; nationaal onderwijs - Bamba Vamoussa*; wetenschappelijk onderzoek, beroepsopleiding en technisch onderwijs - Alhassane Salife N"Diaye*; landbouw en veeteelt - Lambert Kouassi Konan; industrie, mijnbouw en energie - Yed Essaie Angoran*; volksgezondheid en sociale bescherming - Alain Frédéric François Ekra*; communicatie en regeringswoordvoerder - Augustc Severin Miremont*; uitrusting, transport en toerisme - Adama Coulibaly; milieu, bouwnijverheid en stadsplanning - Ezan Akele; planning, werkgelegenheid en overheidsdienst - Patrice Kouame; cultuur - Henriette Dagri Diabate; vrouwenemancipatie - Claire-Thérese Elisabeth Grah; PTT - Yao Nicholas Kouassi Akon; jeugd en sport - René Djedjemel Diby.

*lid vorige kabinet (deels met gewijzigde volgorde namen)

Onder de oudgedienden die geen plaats kregen in het nieuwe kabinet waren Mathieu Ekra (staatsminister, sinds bijna 30 jaar vrijwel onafgebroken kabinetslid) en Jean Konan Banny (defensie).

GROEIEND PROTEST

In mei en juni 1991 protesteerden studenten en andere opposanten opnieuw, maar het protest werd op de universiteitsterreinen en in de straten van de hoofdstad consequent door leger en politie onderdrukt.
In dezelfde periode werd ook geregeld gestaakt, onder andere door middelbaar en hoger-onderwijspersoneel en door scholieren en studenten. De onrust leek zich te concentreren op de campussen Cocody en Yopougon van de Universiteit van Abidjan, waar in de nacht van 17 op 18 mei studentenverblijven werden bestormd door soldaten.

Volgens een bericht van de mensenrechtenorganisatie Ligue ivorienne des droits de l'homme (Lidho) raakten daarbij 19 studenten ernstig gewond. De autoriteiten ontkenden latere kranteberichten dat vier studenten waren gedood. Uit protest tegen deze gebeurtenissen en tegen de arrestatie van enkele honderden studenten begonnen universiteitsdocenten op 19 mei aan een staking van 48 uur.

Op 31 mei hielden naar schatting 10.000 mensen een protestmars door het centrum van Abidjan. Het was meer dan een jaar geleden dat een demonstratie van dergelijke omvang had plaatsgevonden. De demonstranten riepen om het aftreden van president Félix Houphouët-Boigny. De protestmars was georganiseerd door het FPI (Front populaire ivorien), de grootste oppositiepartij.

Eisen van de oppositie om een nationale conferentie over de politieke toekomst van het land te houden werden op 1 juni afgewezen door de secretaris-generaal van de regerende PDCI (Parti démocratique de la Côte d'Ivoire), Laurent Dona Fologo, die op een bijeenkomst in Abidjan verklaarde dat ,,de nationale conferentie de Nationale Vergadering heet". Een Franse journalist meldde dat de PDCI slechts 6.000 aanhangers naar de bijeenkomst had weten te krijgen, de helft van het aantal dat in officiele berichten werd opgegeven. Een PDCI-bijeenkomst op 22 juni trok slechts 3.000 mensen.

Naar verluidt duurde het studentenprotest de hele maand juni voort. Eén student, die voor de regering zou hebben geageerd. zou zijn vermoord door zijn medestudenten, hetgeen voor de regering aanleiding was om de studentenbond te ontbinden.
De bond van universiteitspersoneel, het Syndicat national de la recherche et de l'enseignement superieur (Synares), kondigde op zijn beurt met ingang van 25 juni een staking voor onbepaalde tijd af, ondanks een stakingsverbod van de regering.

(Vor.ber. pag. 30/1 e.v.- 1991)

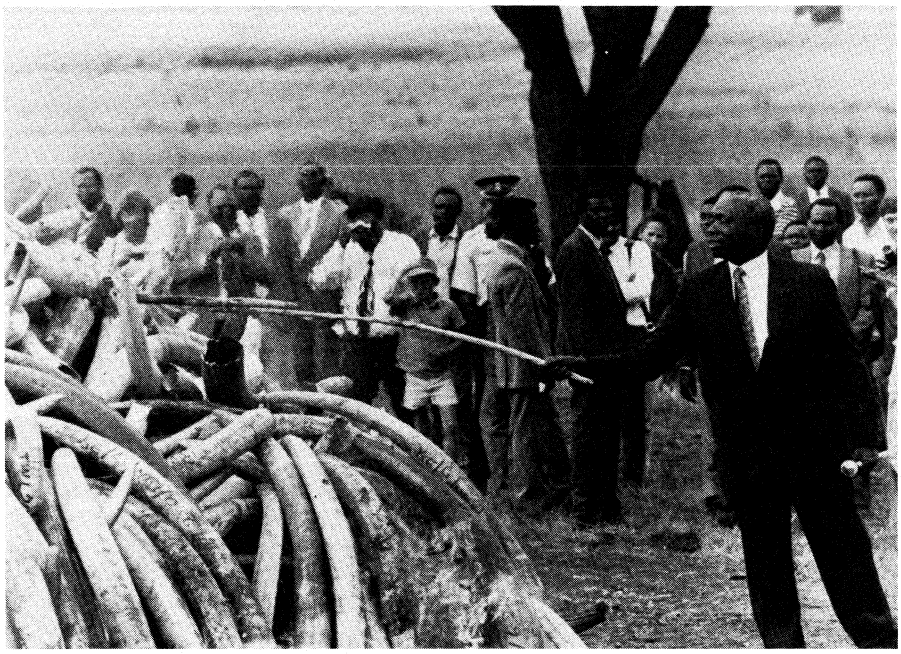

President Daniel Arap Moi van Kenia (r.)stak op 18 juli 1989 in het Nationale Park van Nairobi 12 ton ivoor in de brand in het kader van een campagne tegen de illegale ivoorhandel.

KENIA

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN VOOR-JAAR 1991

In het voorjaar van 1991 deden zich in Kenia o.m. de volgende politieke ontwikkelingen voor.

Vorming oppositiepartij

Op 13 februari 1991 trotseerde de doorgewinterde oppositieleider Oginga Odinga openlijk een in december 1990 genomen besluit van de regerende Kenva African National Union (KANU), waarbij het éénpartijstelsel werd gehandhaafd (zie pag. 179/2-'91), door bekend te maken dat hij bezig was met de vorming van de Nationale Democratische Partij (NDP).

Odinga, die in 1966 aftrad als vice-president van Kenia (zie pag. 268/3 e.v.-'66), vertelde op een persconferentie dat de NDP officiële registratie verlangde en de intrekking van bepalingen in de nationale grondwet waarbij de éénpartijstaat werd ingesteld.

Volgens berichten zou op 23 februari een medestander van Odinga, Luke Obok, zijn aangehouden op beschuldiging van het in bezit hebben van opruiende geschriften.
Op 28 februari werden exemplaren van drie tijdschriften waarin melding werd gemaakt van de vorming van de NDP, in beslag genomen.

Aanklacht tegen advocaat

Gitobu Imanyara, een advocaat gespecialiseerd in burgerrechten en de hoofdredacteur van de Nairobi *Law* Monthly, werd op 5 maart beschuldigd van gezagsondermijning. Vrijlating op borgtocht werd hem geweigerd.

Naar verluidt had de ondervraging door de politie zich voornamelijk gericht op de publikatie in de Nairobi *Law Monthlu* van het manifest van Oginga Odinga's nieuwe Nationale Democratische Partij (NDP, zie hierboven). en het feit dat Imanyara had gepleit voor een democratisch meerpartijenstelsel. De eigenlijke beschuldiging van gezagsondermijning zou echter een reactie zijn op een artikel over stambevoorrechting, waarin Imanyara had geschreven dat hij was benaderd door lezers die beweerden dat op bestuurlijk niveau buitensporige bevoorrechting van bepaalde bevolkingsgroepen plaatsvond. Veel openbare instanties werden volgens het artikel bestuurd door leden van de Kalenjin-stam van president Daniel Arap Moi.
Exemplaren van het tijdschrift waren eind februari in beslag genomen door de veiligheidspolitie en de kantoren en de woning van de hoofdreclacteur waren doorzocht door de politie. Een advocaat uit Nairobi, Martha Njoka, beweerde dat ze was aangerand door een hoofdinspecteur van de politieke veiligheidspolitie toen ze naar een politiebureau ging om Imanyara op te sporen. Dominic Martin, een Brits staatsburger die het tijdschrift drukte. werd beschuldigd van het uitgeven van een publikatie zonder de noodzakelijke voorafgaande kennisgeving daarvan te melden.
Na de arrestatie van Imanyara had het Ameri-

kaanse ministerie van buitenlandse zaken op 1 maart een persbericht uitgegeven, waarin werd opgeroepen tot zijn onmiddellijke vrijlating. De Keniaanse minister van buitenlandse zaken en internationale samenwerking. Wilson Ndolo Ayah, reageerde met de beschulùiging dat de Verenigde Staten Kenia als een ,,koloniale marionet" behandelden. Op 20 maart werd in de Nationale Assemblée door verscheidene ministers e i andere parlementsleden felle kritiek geuit op de Amerikaanse ambassadeur, Nicholas Hempstone, voor ,,activiteiten die gelijkstonden aan gezagsondermijning", aldus Kenya Television Network.

Officiële kritiek op voorzitter van orde van advocaten

De nieuwgekozen voorzitter van de Keniaanse orde van advocaten. Paul Muite, deed in zijn inaugurele rede op 10 maart een oproep tot de legalisatie van de partij van Odinga, politiek pluralisme en de vrijlating van drie politieke gevangenen. Op 13 maart werd echter het verzoek tot registratie van de NDP geweigerd.

Muite kreeg felle kritiek in de regeringsgetrouwe media. Volgens een radio-uitzending op 11 maart zou president Moi hebben gezegd dat hij de politisering van de Keniaanse orde van advocaten betreurde. Voorts werd Muite ervan beschuldigd dat hij taxichauffeurs en straatventers had aangezet tot ordeverstoring. De nationale televisie- en radiostations meldden op 13 maart dat in het gehele land advocaten het aftreden van Muite eisten en in artikelen in drie nationale kranten werd hij ervan beschuldigd Kenia's voormalige president Jomo Kenyatta te belasteren.

Regering wijst buitenlandse kritiek van de hand

Op 6 april noemde president Daniel Arap Moi in een toespraak de buitenlandse kritiek op zijn land ,,ongegrond en beledigend voor de waardigheid van de natie". Op 21 april werd een reisadvies van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken gepubliceerd, waarin Amerikaanse staatsburgers gewaarschuwd werden voor vermeende veiligheidsrisico's in Kenia. Dit advies leidde tot boze reacties in de plaatselijke media en een dag later werd het veroordeeld door een functionaris van de regeringspartij KANU. Shariff Nassir, afdelingsvoorzitter van de KANU in Mombasa, verklaarde dat Kenia op het Afrikaanse continent een veilig toevluchtsoord was en dat de Verenigde Staten ,,zich de gewoonte hadden aangemeten overal ter wereld voor problemen te zorgen".

Op 26 maart had de minister van buitenlandse zaken en internationale samenwerking Wilson Ndolo Ayah in de Nationale Vergadering kritiek geleverd op ,,de uitgesproken slechte manieren" van sommige diplomaten en op 29 maart had John Joseph Kamotho, secretarisgeneraal van de KANU, de Kenianen gewaarschuwd ..niet samen te werken met buitenlandse ambassades". Parlementsleaen hadden naast een beperking van de bewegingsvrijheid van de Amerikaanse ambassadeur inzage geëist in de functieomschrijvingen van de 45 diplomaten die aan de Amerikaanse ambassade verbonden waren.
Keniaanse ministers hadden onlangs de British Broadcasting Corporation (BBC) bekritiseerd wegens vermeende pogingen om Afrika te destabiliseren, en Keniaanse journalisten gewaarschuwd .,hun obsessie voor politiek in toom te houden".

Arrestatie van vooraanstaande dissident

Jaramogi Oginga Odinga, nu actief optredend tegen de handhaving van het éénpartijstelsel door president Daniel Arap Moi, werd gearresteerd op 7 mei, de dag voordat hij voor het Hooggerechtshof zou verschijnen. De 80-jarige Odinga zou naar verluidt zijn ondervraagd door de politie in Nairobi, waarna hij terug werd gereden naar zijn 400 km verderop gelegen huis in de buurt van Kisumu. Er werd geen officiële reden gegeven voor zijn arrestatie.

Odinga wilde bij het Hooggerechtshof in beroep gaan tegen de weigering van de regering zijn op 13 februari gevormde Nationale Democratische Partij (NDP) te erkennen (zie hierboven).
In een verklaring die Odinga op 10 mei aflegde, beloofde hij zijn strijd voor politiek pluralisme voort te zetten. Moi lanceerde in een toespraak op 15 mei opnieuw een aanval tegen het meerpartijenstelsel dat hij omschreef als ,,plebsocratie".

Gitobu Imanyara, die op 5 maart was gearresteerd en beschuldigd van opruiing (zie hierboven), werd op 9 mei door het Hooggerechtshof opnieuw vrijlating op borgtocht geweigerd. Naar verluidt zou de regering op 25 mei de aanklacht tegen hem hebben ingetrokken.
De voorzitter van de Keniaanse Orde van Advocaten, Paul Muite, die het in de regeringsgezinde media had moeten ontgelden (zie hierboven), werd er op 15 mei door de regeringsgezinde advocaat Kokonya Mkolongolo van beschuldigd Odinga als dekmantel te gebruiken voor zijn eigen politieke ambities.

Mkolongolo beweerde tijdens een persconferentie dat de Amerikaanse ambassadeur Smith Hempstone was teruggeroepen als gevolg van ,,misleidende informatie" die hem door Muite was verstrekt. Een woordvoerder van de Amerikaanse ambassade wees de bewering als ongegrond van de hand. Bij de jongste uitbarsting van anti-Amerikaanse gevoelens beweerde de regeringsgezinde Kenya Times op 6 mei dat de VS bezig waren Keniaanse arbeiders om te kopen als onderdeel van een geheim komplot om de macht over de vakbonden over te nemen De Amerikaanse ambassade noemde de brschuldiging belachelijk"

Wijzigingen in regering

Op 13 mei werd bekendgemaakt dat Moi minister van industrie Dalmas Otieno had overgeplaatst naar de vacante post van minister van mankrachtontwikkeling en werkgelegenheid. Zijn vorige portefeuille ging naar John Kyalo. Tegelijkertijd werd Amos Wako benoemd tot minister van justitie als opvolger van Guy Matthew Muli, die benoemd werd bij het Hof van Beroep.

Op 12 mei werd bekendgemaakt dat de voorzitter van de Nationale Vergadering, Moses Kiprono Arap Keino, zijn ontslag had ingediend. Op 22 mei werd de plaatsvervangend voorzitter Kalonzo Musyoka gevangengezet wegens zijn betrokkenheid bij een schandaal aangaande de verkoop van land.

(Vor.ber.pag. 179/2/3-1991)

BEGROTING VOOR 1990-'91

De begroting voor 1990-'91, die moest ingaan op 1 juli 1990, werd op 7 juni gepresenteerd aan de Nationale Assemblée.

De totale uitgaven voor 1990-'91 zouden KSh 79,196 mrd bedragen, waarvan KSh 57,996 mrd was uitgetrokken voor terugkerende uitgaven. De staatsinkomsten werden geraamd op KSh 48,560 mrd. Het tekort van KSh 30,636 mrd moest worden gefinancierd uit buitenlandse hulp en binnenlandse leningen. De groei van het BNP werd geraamd op 5,2 procent in 1990-'91, vergeleken met 5 procent in het voorgaande jaar, en de inflatie zou naar verwachting tot 7,5 procent dalen. Minister van financiën George Saitoti kondigde exportbevorderende maatregelen aan, waaronder een hervorming van het systeem van importtarieven om de invoer van grondstoffen en halffabrikaten te vergemakkelijken. Er moesten met hulp van de Wereldbank en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank speciale zones worden ontwikkeld waarin exportgerichte industrieën gevestigd zouden worden, de zogenaamde ,,export processing zones".

In november 1990 werden bezuinigingen op de uitgaven aangekondigd om de regering te helpen de gevolgen van de door de Golfcrisis gestegen olieprijzen het hoofd te bieden. Regeringsfunctionarissen maakten bekend dat de uitgaven met 15 procent zouden worden teruggebracht en de indienstneming van ambtenaren met 40 procent. Dit zou een besparing van meer dan KSh 600 mln opleveren.

(Vor.ber.pag. 454/3 e.v.-1990)

LIBERIA

IMPASSE OP CONFERENTIE VAN ALLE PARTIJEN. INSTALLATIE INTERIM-REGERING. AANHOUDENDE INSTABILITEIT

De drie rivaliserende facties in de 14 maanden durende burgeroorlog - het Nationale Patriottische Front van Liberia (NPFL),geleid door Charles Taylor, het Onafhankelijke Nationale Patriottische Front van Liberia (INPFL) van Prince Yormie Johnson en de Strijdkrachten van Liberia (AFL, het overblijfsel van het nationale leger van vóór de burgeroorlog) onder aanvoering van generaal Hezekiah Bowen - kwamen op 1 maart 1991 in de Togolese hoofdstad Lomé overeen om elkaar op 15 maart te ontmoeten in de Liberiaanse hoofdstad Monrovia voor een nationale conferentie.

Een gezamenlijke verklaring. die op 1 maart werd ondertekend door de drie leiders, volgde na drie dagen van ,,verzoenings- besprekingen", waarbij kapitein Blaise Compaore. het staatshoofd van Burkina Faso, zijn persoonlijke invloed zou hebben uitgeoefend op Taylor, naar verluidt de meest onbuigzame van de factieleiders. Taylor zou vervolgens hebben ontkend dat hij een voorgestelde interim-regering wilde leiden, een eis die als een belangrijk obstakel in het vredesproces was beschouwd (zie pag. 328/3 -'91). Bij zijn terugkeer in Monrovia zei Taylor echter tegen verslaggevers dat hij uit de conferentie op 15 maart te voorschijn zou komen als de ,.nummer één van Liberia".

Het feit dat de drie groepen hun steun hadden toegezegd aan dc conferentie wekte hoge verwachtingen en op 14 maart deed Amos Sawyer, de interim-president die was geïnstalleerd door de permanente bemiddelingscommissie van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS), in een radio-uitzending een oproep tot ,,grootheid van geest" en nationale verzoening.

De conferentie begon zoals gepland op 15 maart, in aanwezigheid van delegaties van 14 Liberiaanse belangengroepen: de zes erkende politieke partijen, de drie strijdende facties in de burgeroorlog, de drie religieuze gemeenschappen. vakbonden en studenten. Verder werd de conferentie bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken van zeven bemiddelende ECOWAS-staten, maar die van Ivoorkust en Burkina Faso schitte den door afwezigheid.
Een andere afwezige was Taylor, tot woede van sommige delegaties die hem ervan beschuldigden de beraadslagingen te vertragen terwijl hij zijn kansen op het interim-presidentschap trachtte te vergroten.

Op 16 maart reed generaal-maloor b.d. Ike Nwachukwu (de minister van buitenlandse zaken van Nigeria) naar Kakata, in een door het NPFL beheerste zone ten noorden van Monrovia, om er bij Taylor op aan te dringen de conferentie bij te wonen. Op 19 maart was Taylor nog steeds niet komen opdagen, waarop de minister van buitenlandse zaken van Togo. Yaovı~ d o d onaar Kakata werd gestuurd. Gok zijn poging bleek tevergeefs. Naar verluidt had Taylor kritiek geuit op de samenstelling van de conferentie en had hij de deelname geëist van gekozen afgevaardigden van Liberia's 13 ,,counties", waarvan zijn factie beweerde er 12 onder controle te hcbhcn Verder scheen hij de voorkeiir te geven aan de installatie van een uit drie leden bestaande regeringsraad in afwachting van verkiezingen na 12 tot 18 maanden

Met Taylors afwezigheid ,,om veiligheidsredenen" liepen de besprekingen vast door procedureel gekibbel en door de klacht van de delegatie van het NPFL dat het front op de conferentie ondervertegenwoordigd was. De stemming daalde nog verder toen de medevoorzitter van de conferentie, de rooms-katholieke aartsbisschop van Monrovia Michael Francis. een artikel in de lokale krant Torchlight publiceerde, waarin hij tot grote woede van de factie van Taylor fel uithaalde naar de rebellen.

De sporadisch oplaaiende gevechten in maart werden hoofdzakelijk toegeschreven aan weerspannige rebellentroepen. Sierra Leone maakte bekend dat het *2.000* man naar het grensgebied zond, nadat rebellen uit Liberia aanvallen hadden uitgevoerd en daarbij 25 mensen hadden gedood. Volgens de berichten deden gewapende Liberianen nieuwe invallen op het grondgebied van Ivoorkust, dat eveneens het aantal grenspatrouilles verhoogde nadat er begin niaart verschillende keren mensen zouden zijn gedood.

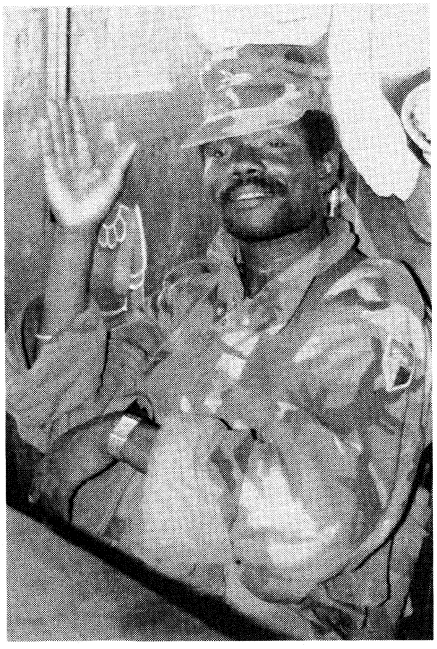

Prince Yormie Johnson. de leider van het Onafhankelijke Nationale Patriottische Front van Liberia (INPFL)

Installatie van interim-regering

Tegen een achtergrond van grensgevechten en een toenemende vrees dat de burgeroorlog buurstaten bij een conflict van veel grotere omvang zou kunnen betrekken, bleef de Liberiaanse nationale conferentie bijeenkomen in Monrovia onder auspiciën van de ECOWAS.
Op 19 april herkozen de overgebleven deelnemers aan de conferentie, voornamelijk het INPFL onder leiding van Prince Yormie Johnson en de AFL onder leiding van generaal Hezekiah Bowen, Amos Sawyer als interim-president.

De belangrijkste rebellengroep, het NPFL onder leiding van Charles Taylor, was op 27 maart weggelopen bij de conferentie. Het NPFL had er eerder mee ingestemd dat zijn vertegenwoordiger deel zou uitmaken van een driemanschap van vice-presidenten onder een onafhankelijke interim-president, maar deze regeling bleek niet werkbaar.
Op 22 april zou Taylor tegenover bezoekende Amerikaanse Congresleden verklaard hebben dat het NPFL zich niet zou onderwerpen aan beslissingen van Sawyer.
De conferentie stemde er klaarblijkelijk toch mee in dat de interim-regering tot januari 1992 zou aanblijven en dat op 15 oktober 1991 algemene verkiezingen zouden worden gehouden.

Eind maart en begin april beschuldigde Sierra Leone de troepen van Taylor ervan overvallen op dorpen in Sierra Leone te hebben uitgevoerd, waarbij tal van burgers zouden zijn gedood.
Medio april zouden Sierraleoonse troepen op door het NPLF bezet Liberiaans grondgebied opereren, terwijl zwaarbewapende NPLF-troepen in Sierra Leone zouden oprukken. Beide partijen meldden successen. Op 23 april zei een militaire woordvoerder van Sierra Leone dat de grensstreek nu rustig was (zie ook berichten onder SIERRA LEONE).

Aanhoudende spanningen en instabiliteit

Terwijl de berichten aanhielden over voortdurende spanningen in de grensgebieden, zoals invallen in Sierra Leone door Liberiaanse NPFL-rebellen van Charles Taylor, deed de veldcommandant van de 10.000 man sterke ECO-

WAS-vredesmacht (Monitoring Group, ECOMOG) op 6 mei 1991 een beroep op Taylor om zich in te zetten voor vrede.

Generaal-majoor Rufus Kupolati (die op M e - bruari de functie van ECOMOG-veldcommandant had overgenomen van generaal Joshua Dogonyaro) zag Taylor in Kakata (in de „countie" Margibi). waarbij Taylor zou hebben ontkend dat zijn groep van plan was om door te vechten. Berichten over instabiliteit in het hele land en over aanhoudende gevechten langs de grens met Sierra Leone (zie ook onder SIERRA LEONE) hielden echter aan. Kupolati zou naar verluidt de garantie hebben gegeven dat de ECOMOG in Liberia zou blijven.

Het Amerikaanse Congreslid Mervyn Dymally, tevens voorzitter van de subcommissie voor Afrika van het Huis van Afgevaardigden, bracht begin mei een bezoek aan Liberia en drong bij de Liberiaanse interim-president Amos Sawyer en bij Taylor aan op deelname aan de nieuwe vredesbesprekingen die op 23 mei in Abidjan (Ivoorkust) zouden plaatsvinden. Beiden zouden daarmee hebben ingestemd, maar de besprekingen werden op het laatste moment afgezegd. Op 21 april verklaarde Taylor in een radio-interview dat president Joseph Momoh van Sierra Leone de Liberianen de schuld gaf van wat in feite een opstand in zijn eigen land was.

Op 3 mei werd bericht dat de interim-regering van Sawyer, die op 19 april was benoemd, bereid was om af te treden. Deze stap vormde blijkbaar de voorbereiding op een aanbod (van Sawyer) om een regeling met het NPFL te treffen voor een deling van de macht. Van dit voorstel werd later echter niets meer vernomen.

Het grootste deel van Liberia buiten de hoofdstad bleef kennelijk in handen van het NPFL. Naar verluidt zouden Taylors strijdkrachten op 13 mei via de haven van Buchanan een lading militair materieel uit Libië hebben ontvangen en zouden de rebellen ongehinderd gebruik maken van aanvoerroutes via Ivoorkust.

Rebellenleider belooft vrede

Aan het einde van mei en in een groot deel van juni deden zich nog sporadisch gevechten voor. Er zouden na de afgelasting van de vredesbesprekingen, die voor 23 mei in Abidjan waren gepland, uit vergelding moorden en gruweldaden zijn gepleegd.

Twee rebellerende facties, de AFL en het INPFL, hadden eind mei aangekondigd dat zij de vijandelijkheden zouden staken. Op 30 mei werd bekendgemaakt dat interim-president Amos Sawyer en Charles Taylor, de leider van het NPFL. hadden afgesproken elkaar in Abidjan te ontmoeten.
In een verzoenende toespraak tot de natie op 11 juni beloofde Sawyer de gelijke behandeling van alle Liberianen in een voorstel voor een vredesregeling onder toezicht van de ECOMOG.

Tijdens vredesbesprekingen met Sawyer in Yamoussoukro (Ivoorkust) maakte Taylor op 30 juni bekend dat er niet meer zou worden gevochten en dat de oorlog voûrbij was.

De bijeenkomst, die werd bijgewoond door de presidenten van Burkina Faso, Ivoorkust Gambia Nigeria en Togo leek het einde te bezegelen van de 19 maanden oude burgeroorlog, die naar schatting 15 000 levens had gekost, waaronder dat van voormalig president Samuel Doe De conferentie stelde een commissie in die nationale verkiezingen moest organiseren Ondanks de schijnbare goede wil, bestond naar verluidt nog diep wantrouwen tussen de facties

(Vorber pag 327/3e v - 1991)

SIERRA LEONE

GEVOLGEN VAN LIBERIAANSE BURGEROORLOG

Vanaf 23 maart 1991 bleven berichten verschijnen over invallen vanuit het Liberiaanse grensgebied dat in handen was van rebellen die trouw waren aan het Nationale Patriottische Front van Liberia (NPFL) onder leiding van Charles Taylor. Hierbij zouden dorpelingen zijn gedood. Op 31 maart werd bericht dat Sierraleoonse legerleiders verklaard hadden dat 2.150 manschappen van het 3.000 man sterke nationale leger een deel van de „countie" Lofa in Liberia hadden bezet.

President Joseph Momoh zou op 6 april verklaard hebben dat het leger alleen maar rebellen tot over de grens had achtervolgd. Momoh zei voorts dat geregelde troepen van Burkina Faso had samengewerkt met de rebellen. Dezelfde dag werd bekendgemaakt dat 40 Liberiaanse rebellen en één Sierraleoonse soldaat bij gevechten in het zuiden van Sierra Leone gedood waren. De groepering van Taylor ontkende iedere betrokkenheid en verklaarde dat de aanvallers Sierraleoonse dissidenten waren. Op 7 april werd bericht dat een helikopter een dorp in Sierra Leone had gebombardeerd.

Op 12 april verzocht Sierra Leone de Verenigde Staten om militaire bijstand. Er werd melding gemaakt van zware gevechten; 150 mensen zouden zijn gedood (zie ook onder LIBERIA). Twee dagen later verklaarde Momoh dat bevriende Nigeriaanse en Guineese troepen ook de strijd hadden aangebonden met de indringers.

Intensivering van gevechten met Liberiaanse rebellen

In de loop van mei werd het leger van Sierra Leone geconfronteerd met steeds heftiger gevechten tegen de strijdkrachten van de Liberiaanse NPFL, ondanks het feit dat NPFL-leider Charles Taylor elke betrokkenheid ontkende (zie ook onder LIBERIA).

Volgens hulpverleners in Freetown zouden naar schatting tussen de 3.000 en 5.000 burgers uit Sierra Leone en Liberiaanse vluchtelingen door het NPFL zijn gedood sinds het begin van de invasie in maart.
Volgens het Internationale Comité van het Rode Kruis in Genève, dat op 4 mei werd geciteerd, zouden 10.000 mensen uit het grensgebied zijn weggevlucht. Er waren verscheidene lugubere berichten in omloop over de gruweldaden die in het grensgebied werden gepleegd. Op 8 mei had het leger van Sierra Leone naar verluidt drie grenssteden heroverd en op 20 mei zou het nog eens zeven steden hebben heroverd.

Nigeriaanse en Guincse troepen zouden naar verluidt de troepen van Sierra Leone langs de grens te hulp zijn geschoten. Volgens Britse persberichten uit de hoofdstad van Sierra Leone, Freetown, waren de NPFL-eenheden half mei tot zo'n 150 km Sierra Leone binnengedrongen en waren zij van plan het land te destabiliseren en zodoende de doeltreffendheid van de 10.000 man sterke, door Nigeria geleide ECOWAS-vredesmacht in Liberia (ECOMOG) te verminderen. Door de voortdurende aanwezigheid van de ECOMOG in Liberia was het

NPFL er niet in geslaagd de hoofdstad Monrovia te veroveren.

In april had president Joseph Momoh een beroep gedaan op Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, maar er waren geen aanwijzingen dat een van beide landen van plan was troepen te sturen of militair materieel te leveren.

Voortdurende aanvallen van rebellen

De gehele maand juni hielden legereenheden van Sierra Leone en Guinee, vanaf 10 juni versterkt door de komst van Nigeriaanse troepen in het oorlogsgebied, stand tegen aanvallen van eenheden van het Liberiaanse NPFL. Een Sierraleoonse dissidente leider, Foday Sankoh, en zijn volgelingen zouden partij gekozen hebben voor de Liberiaanse guerrillastrijders die trouw waren aan Charles Taylor, met het gemeenschappelijke doel om de controle te krijgen over de delfstofrijke gebieden dichtbij de Liberiaanse grens, rond de plaatsen Pujehun, Kenema, Segbwema en Bo.

Volgens het tijdschrift *West Africa* waren de jaarlijkse opbrengsten van de diamantsmokkel vanuit Sierra Leone naar Liberia zelfs voor het conflict al geschat op $ 100 mln en was de verovering van de mijnen nu een van de belangrijkste doelen van de rebellen. Troepen van de regering en haar bondgenoten beweerden aan het eind van de maand de aanvallen van de rebellen op de grensplaatsen tot staan te hebben gebracht.
Naar verluidt was op 9 juni een contingent Nigeriaanse troepen in Bo aangekomen. De Nigerianen en hun Guincsc en Sierraleoonse bondgenoten beweerden bij hun eerste actie, op 21 juni bij Pujehun, ,,honderden˘ NPFL-strijders te hebben gedood. De Nigerianen zouden ook belangrijke installaties in de hoofdstad Freetown bewaken.
Naar verluidt waren ongeveer 120.000 Sierraleoonse vluchtelingen voor de gevechten uitgeweken naar Guinee.

KOERSWIJZIGING VAN PRESIDENT TEN AANZIEN VAN DEMOCRATIE

President Joseph Momoh, die zich tot dan toe heftig verzet had tegen de eis om de parlementsverkiezingen in mei te houden op basis van een democratisch meerpartijenstelsel, kondigde op 28 maart geheel onverwacht aan dat hij het voorstel om Sierra Leone te veranderen in een meerpartijendemocratie verwelkomde.

In maart hadden studenten van het Fuurali Bay College en andere onderwijsinstellingen gedemonstreerd en gestaakt om een meerpartijenstelsel af te dwingen. Studenten uit bet grensgebied met Liberia zouden bijzonder verregaande eisen hebben gesteld. Nog tijdens een ontmoeting met studentenleiders op 22 maar? had Momoh de eisen als ,,absurd" van de hand gewezen

Het regerende All-People's Congres (APC) had zich aanvankelijk verzet tegen de steeds luider klinkende roep om de invoering van een regeringssysteem met meerdere partijen. maar het Centrale Comité van de partij had in augustus 1990 besloten een commissie in het leven te roepen ter herziening van de grondwet. Deze commissie moest .,de volledige participatie en gelijke kansen van iedere inwoner van Sierra Leone bij het bcsluitvurmingsproces van het land garanderen". Haar voorzitter, Peter Tucker. verklaarde tijdens de eerste zitting op 13 november 1990 dat zowel regeringsvormen met één partij als met meerdere partijen overwogen zouden worden.

Indiening van ontwerp nieuwe grondwet

De door de regering voorgestelde nieuwe grondwet, die na 21 jaar éénpartijbewind voor de invoering van een democratie met meerdere partijen moest zorgen, werd op 4 juni ingediend bij het Huis van Afgevaardigden, dat hierop zijn zitting verdaagde om zijn leden in staat te stellen het ontwerp te bestuderen. Op 8 juni werd bekendgemaakt dat de zittingstijd van het parlement, die officieel op 9 juni afliep, vanwege de ,,oorlogssituatie" werd verlengd met 12 maanden.

(Vor. ber. pag. 36/3 e.v. - 1991)

SOMALIA

VERZET TEGEN USC-REGIME. AFSCHEIDING VAN HET NOORDEN. VERZOENINGSGESPREKKEN IN DJIBOUTI

Een conferentie, die door interim-president Ali Mahdi Mohammed was bijeengeroepen om over een nieuwe grondwet te spreken, werd uitgesteld toen bleek dat diverse groepen een erkenning van zijn voorlopige regering bleven weigeren. Deze regering was gevormd door het Verenigde Somalische Congres (USC, actief in centraal Somalia), waarin de Hawiye-clan een overheersende rol speelde.

De ,,conferentie van nationale verzoening", die het USC oorspronkelijk voor 28 februari 1991 gepland had, werd in eerste instantie tot 14 maart uitgesteld en vervolgens voor onbepaalde tijd, toen duidelijk werd dat andere groeperingen die betrokken waren geweest bij de omverwerping van het regime van voormalig president Siad Barre, niet zouden deelnemen. Op 2 maart voerden USC-leiders besprekingen met leden van de Somalische Patriottische Beweging (SPM), die onder leiding van kolonel Omar Sheiss gebieden in het zuiden beheerste.

Op 7 maart meldde radio Mogadishu dat een door het USC gesteund .,vredescomité" naar de Gedo-regio (het in het zuidwesten gelegen thuisland van Siad Barre) zou reizen om duidelijk te maken dat de regio .,niet zou worden aangevallen, mits de voormalige dictator het gebied zou verlaten". *Le* Monde had op 12 februari vluchtelingen in Kenia geciteerd die te kennen gaven dat ex-president Barre de SPM in het zuiden van wapens had voorzien. Een SPM-woordvoerder verklaarde op 13 maart echter dat in het zuiden van het land nog steeds schermutselingen plaatsvonden met de ,,resterende" troepen van Siad Barre.

De SPM was met andere groeperingen van de Darod-clan samengegaan in het overkoepelende Somalische Nationale Front (SNF). Later werd bericht dat SPM-troepen de hoofdstad vanuit het zuiden naderden. Hierbij zouden zij hulp krijgen van het Somalische Democratische Reddingsfront (SSDF), dat op 21 maart bekendmaakte USC-troepen in de buurt van Ceel Buur (350 km ten noordoosten van Mogadishu) te hebben verslagen.

In februari en begin maart bereikten naar schatting 600.000 mensen, voornamelijk Darod-vluchtelingen uit Mogadishu, de zuidelijkestad Kismayu.

Op 27 februari meldde Le Monde dat leiders van de Somalische Nationale Beweging (SNM) in het noorden overwogen een herziening van het verenigingsverdrag uit 1960 te eisen. Door dit verdrag was het voormalige Brits Somaliland in het noorden verenigd met de voormalige Italiaanse kolonie in het zuiden.

In Mogadishu protesteerden op 14 maart meer dan 1.000 mensen tegen de gebrekkige overheidsdiensten: ook werd de confiscatie van illegale vuurwapens geëist. Functionarissen van hulporganisaties en woordvoerders van de voorlopige regering vroegen dringend oin medische hulp en voedselhulp.

Tijdelijke wapenstilstand in het zuiden

Van 2-4 april vonden in de zuidelijke havenstad Kismayu besprekingen plaats tussen het regerende USC en in het zuiden opererende groeperingen. Deze besprekingen resulteerden in een akkoord over een tijdelijk staakt-het-vuren.

Op 8 april verklaarde een vertegenwoordiger van de SPM in Nairobi dat de onderhandelingen over een wapenstilstand voortgang moes-

ten vinden ondanks de gevechten die die dag plaatsvonden tussen leden van het USC enerzijds en troepen van de SPM en het SSDF anderzijds Dit treffen vond plaats bij Afgoye, 30 kilometer ten westen van de hoofdstad Mogadishu
Op 25 april arriveerde een USC-delegatie, met o a de minister van binnenlandse zaken Ahmad Shaykh Hasan, in Kismayu Op 29 april meldde de Keniase televisie dat hulpverleners gezegd hadden dat de stad n; stevig in handen was van troepen die trouw waren aan het USC

Op 2 en 3 april beschuldigden USC-functionarissen de Keniaanse regering ervan wapens te leveren aan aanhangers van de voormalige president Mohammed Siad Barre in het zuiden van Somalia. Deze aantijgingen werden tegengesproken door de Keniaanse minister van buitenlandse zaken, Wilson Ndolo Ayah. Op 3 april verklaarde hij dat Kenia er alleen maar mee had ingestemd dat hulporganisaties vanaf Keniaans grondgebied een luchtbrug opzetten.Op 17 april ontkende de voormalige Italiaanse ambassadeur in Somalia, Mario de Sica, geruchten dat Italië groeperingen steunde die trouw waren aan Siad Barre. Op 22 april had De Sica in Mogadishu een ontmoeting met interim-president Ali Mahdi Mohammed om te praten over mogelijke oplossingen voor het gewapende conflict.

Rivaliserende regering in het noorden

Op 4 april meldde Le Monde dat de SNM in het noorden een 11 leden tellende ,,regering" had ingesteld. Radio Mogadishu berichtte dat SNM-vertegenwoordiger Uthman Jama Ali, die op 20 april in Mogadishu arriveerde met een schriftelijke boodschap voor het USC, ontkende dat de SNM streefde naar afscheiding.

Buitenlandse bezoeken van interim-premier

Tussen 18 maart en 23 april bezocht Umar Arteh Ghalib, de interim-premier van de USC-regering, vier Golfstaten en Egypte, Syrië, Tunesië en Libië. Bij die gelegenheden vroeg hij om hulp en steun bij de oplossing van het gewapende conflict. Op 3 april bepleitte hij in Oman een interventie van de Arabische Liga en de Organisatie van Afrikaanse Eenheid. Tegenstanders van het USC verklaarden dat hij uit was op internationale erkenning voor zijn regering.

Noodhulp

Op 22 maart zegde de Europese Gemeenschap Somalia noodhulp ter waarde van $12 mln toe en op 27 maart liet de Duitse regering weten dat vóór eind april voedselhulp ter waarde van DM 2,12 mln (ongeveer $ 1,27 mln) naar het land verscheept zou worden.

Op 24 april werd in Kismayu een Italiaans schip met voedsel aan boord gekaapt door ca Qnrvluchtelingen

Afscheiding van het noorden

Op 18 mei werd de afscheiding van het noordoostelijke deel van Somalia, dat een nieuwe onafhankelijke staat - de Republiek Somaliland - wilde vormen, bevestigd door de voorzitter van de SNM, Abdel-Rahman Ahmed Ali.
Diezelfde dag verklaarde Ahmed Ali tijdens een uitzending van Radio Somalia, dat een interim-bestuur zou worden gevormd en dat na twee jaar verkiezingen zouden worden gehouden waaraan meerdere partijen konden deelnemen. Voorts zouden met de Somalische interim-regering in Mogadishu broederlijke en coöperatieve betrekkingen blijven bestaan.
Op 28 mei kondigde de SNM aan dat Ahmed Ali was gekozen tot president van de nieuwe republiek en dat voor het ambtenarenapparaat, de rechterlijke macht en de centrale bank een gouverneur zou worden benoemd en voor de hulpverlening een coördinator.

Het gebied waar het bij de afscheiding om ging was tot juli 1960 het protectoraat Brits Somaliland geweest, waarna het werd samengevoegd met het gebied in het zuiden - dat een VN-trustgebied was geweest en daarvoor een Italiaanse kolonie onder de naam Somalia - om de onafhankelijke staat Somalia te vormen. De bewoners van het gebied waren voornamelijk leden van de Issaq-clan en in mei 1988 was de SNM er opgericht. Volgens berichten in de buitenlandse pers leefden in de belangrijkste stad in het noorden, Hargeisa, sterke onafhankelijkheidsgevoelens. De stad was tussen mei en augustus 1988 zwaar gebombardeerd door troepen van voormalig president Mohammed Siad Barre (zie pag. 463/2 e.v.-'89).
De afscheiding volgde op het falen van zogenaamde bemiddelaars - met name de regeringen van Egypte, Italië en Djibouti – die ervoor wilden zorgen dat de SNM en de Somalische Patriottische Beweging (SPM) zouden deelnemen aan onderhandelingen met de interim-regering van het USC in Mogadishu.
Op 17 mei hadden plaatselijke leiders tijdens een ontmoeting met SNM-vertegenwoordigers in de noordoostelijke stad Burao hun steun betuigd aan de afscheiding. Volgens Le Monde van 16 en 21 mei hadden de SNM-leiders de voorkeur gegeven aan een federalistische oplossing maar waren zij gezwicht voor de mening van het volk.

In een communiqué, dat op 18 mei door het USC werd uitgegeven, werd de afscheiding van de hand gewezen als ,,destructief" en in strijd met recente akkoorden tussen het USC en de SNM.
Op 29 mei verklaarde het USC dat het tijdens de besprekingen die binnenkort in Djibouti zouden worden gehouden, open zou staan voor een dialoog met alle groeperingen.

Benoeming van regering voor republiek Somaliland

Op 4 juni werd in een radio-uitzending vanuit Hargeisa de samenstelling bekendgemaakt van de door de Somalische Nationale Beweging (SNM) gevormde regering van de recentelijk afgescheiden republiek Somaliland.

De meesten van de 17 leden van de nieuwe regering kwamen uit de Issaq-clan. Volgens de *Africa* Confidential van 14 juni waren de regeringsleden ,,zorgvuldig en evenwichtig" verdeeld tussen de grote Issaq-subclans en andere clans, ook al waren 13 van de regeringsleden Issaqs.
De vertraging bij het benoemen van de regering benadrukte het gebrek aan overeenstemming over de afscheiding onder de SNM-leiders, van wie sommigen de maatregel niet als definitief beschouwden, maar slechts als een ,,stap naar nieuwe onderhandelingen over de vereniging van 1960 en het herstellen van het evenwicht in een ongelijke relatie".

Verzoeningsgesprekken in Djibouti

Van 5-15 juni vonden onder bemiddeling van de Djiboutiaanse president Hassan Gouled Aptidon in Djibouti gesprekken plaats tussen de leiders van vier Somalische groeperingen: het Verenigd Somalisch Congres (USC), dat in januari in Mogadishu een interim-regering had gevormd (zie pag. 251/3 e.v.-'91); het Democratisch Front voor de Redding van Somalia (SSDF); de Somalische Patriottische Beweging (SPM); en de Somalische Democratische Beweging (SDM).
SNM-leiders waren niet ingegaan op de uitnodiging van de interim-regering van het USC van 26 mei om de gesprekken bij te wonen.

De ontmoeting leverde overeenstemming op over een wapenstilstand, over een beslissende aanval op de laatste aanhangers van ex-president Siad Barre en over een volgende bijeenkomst een maand later. Op 13 juni werd gemeld dat de vier groepen afgezanten naar SNM-leiders hadden gestuurd om hen ertoe te overreden af te zien van de afscheiding en deel te nemen aan een overgangsregering voor geheel Somalia.

(Vor.ber. pag. 251/3 e.v. - 1991)

GCC

SPOEDVERGADERING MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN. TERUGTREKKING EGYPTISCHE TROEPEN UIT GOLF AANGEKONDIGD

De ministers van buitenlandse zaken van de Samenwerkingsraad van de Golf (Gulf Co-operation Council, GCC) kwamen op 5 mei 1991 in Koeweit in spoedvergadering bijeen om regelingen voor de regionale veiligheid te bespreken. De aanleiding voor de vergadering, de eerste in haar soort die in Koeweit plaatsvond na het einde van de Golfoorlog, was het streven van Koeweit zijn betrekkingen met Arabische staten te herbezien in het licht van hun houding ten opzichte van Irak.

In een interview in de *Middle East Economic* Digest van 29 april had de secretaris-generaal van de GCC. Abdullah Yacoub Bishara (Koeweit). met nadruk gewezen op de nieuwe noodalliantie van de GCC met Egypte en Syrië. die hij een nieuwe ,,zes-plus-twee-groep" noemde. (Zie pag. 4001213 -'91 voor een vergadering van de ministers van buitenlandse iaken van de GCC, Egypte en Syrië in Damascus op 5-6 maart en de ,,verklaring van Damascus" over de vorming van een regionale Arabische vredesmacht gedomineerd door Egyptische en Syrische troepen.)

In een toespraak tot de spoedvergadering prees de Koeweitse minister van buitenlandse zaken, sjeik Salim as-Sabah as-Salim as-Sabah, Egypte en Syrië voor hun ,,broederlijke en eerlijke verbondenheid met Koeweit" en noemde hij de verklaring van Damascus een ,,een ideale formule voor gemeenschappelijke Arabische actie".

Egypte kondigt aan zijn troepen terug ie trekken

Op 8 mei kondigde de Egyptische president Hosni Mubarak aan dat binnen , ten hoogste drie maanden" alle Egyptische troepen in Saoedi-Arabië en Koeweit, naar schatting in totaal 38 000 manschappen, zouden worden teruggetrokken

Deze aankondiging. die door analisten werd gezien als een herziening van Egyptes verbintenis jegens een regionaai defensiepact, zou volgens berichten te wijten zijn aan het Egyptische verzet tegen het betrekken van niet-Arabische landen. waaronder Turkije en Iran, bij regionale veiligheidsregelingen.

OSTWIKKELINGSFONDS

De ministers van financiën van de GCC keurden op 22 april de oprichting goed van een fonds ter waarde van $10 mrd om regionale ontwikkelingsprogramma's te financieren.

39STE ZITTING MINISTERRAAD

Op 3 juni kwam de ministerraad van de GCC, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van de zes Arabische lidstaten, in de Saoedische plaats Khubar bijeenvoor zijn 39ste zitting.

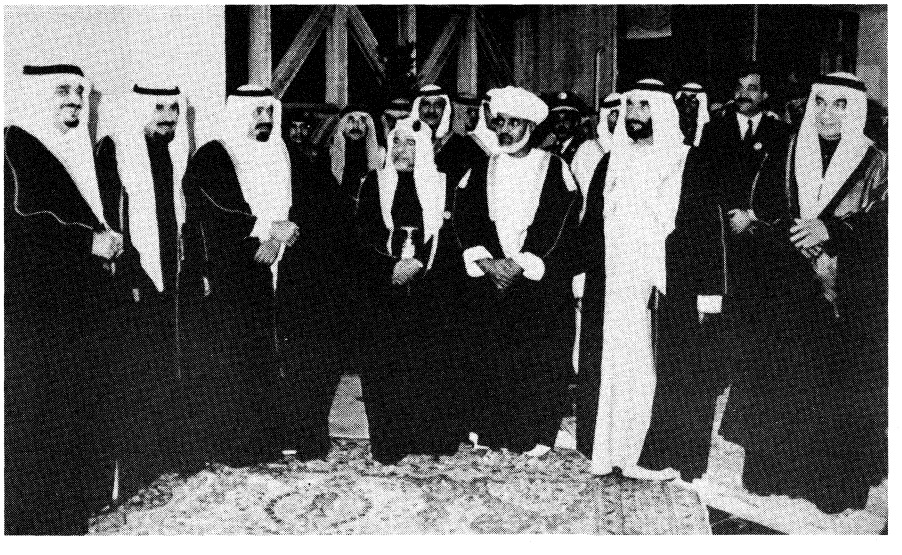

De deelnemers aan de achtste GCC-topconferentie op 29 december 1987 in Riad (Saoedi-Arabie). V.l.n.r.koning Fahd van Saoedi-Arabie. sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah van Koeweit, sjeik Khalifa bin Hamad al-Shani van Qatar, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa van Bahrein, sultan Qaboos bin Said van Oman. sjeik Zayed bin Sultan ai-Nahayan van de Verenigde Arabische Emiraten en de secretaris-generaal van de GCC, Abdullah Yacoub Bishara (Koeweit).

In een communiqué dat aan het einde van de zitting werd voorgelezen door Abdullah Yacoub Bishara, de secretaris-generaal van de GCC. werd meegedeeld dat ,,de ministerraad de gebeurtenissen in de regio onder de loew had genomen". en nogmaals had gewezen op ,,denoodzaak van de volledige uitvoering" van de resoluties van de VN-Veiligheidsraad met betrekking tot de Iraakse invasie van Koeweit. In het cominuniqué heette het dat de raad erop gebrand was ,,een gemeenschappelijk platform te vinden voor constructieve samenwerking tussen de GCC en Iran"
De ministers lieten weten dat de ..nobele vredespogingen" van de VS om het Arabisch-Israelische conflict op te lossen op hun ,,volledige steun" konden rekenen en zij zeiden dat de GCC ,.als waarnemer (zou) deelnemen, indien iiitgenodigd. aan de voorgestelde vredesconferentie".

De *Financial* Times van 18 juni berichtte dat de lidstaten van de GCC met Egypte en Syrië de laatste hand hadden gelegd aan een akkoord op basis van de ,,Verklaring van Damascus" om grondtroepen te leveren ter bescherming van Koeweit na de aftocht van de westerse troepen.

(Vor.ber.pag. 400/2 e.v.-1991)

IRAN

ROGER COOPER VRIJGELATEN. EG-MINISTERS BEZOEKEN IRAN. RAFSANJANI NAAR SYRIË, LIBANON EN TURKIJE. ANDERE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Roger Cooper, een 55-jarige Britse zakenman, werd op 1 april 1991 op vrije voeten gesteld, en op 2 april overgebracht naar Londen. Hij was beschuldigd van spionage en zat zonder vorm van proces sinds december 1985 in hechtenis (zie ook pag. 846/1-'90).

De Britse minister van buitenlandse zaken. Douglas Hurd. juichte de vrijlating van Cooper toe als .,eenbelangrijke stap" (voor herstel van de Brits-Iraanse diplomatieke betrekkingen, in september 1990, zie pag. 845/3 e.v.-'90). In berichten werd gesuggereerd dat het bezoek aan Iran van een hoge EG-delegatie (zie hieronder) Coopers vrijlating mogelijk had bespoedigd. Twee weken eerder, op 15 maart. was Mehrdad Kowkabi, een Iraanse student die vijftien maanden in Groot-Brittannië had vastgezeten. het land uitgezet, nadat een aanklacht tegen hem wegens brandstichting was ingetrokken. Iraanse functionarissen zouden toen te kennen hebben gegeven dat de regering deze .,positievestap" wellicht zou beantwoorden met de vrijlating van Cooper.
Op deze regeringsbeslissing werd kritiek geuit door dat deel van de Iraanse pers dat nauwe banden onderhoudt met radicale stromingen. Het dagblad *Jomhuriye Eslami* verweet de justitiële autoriteiten op 3 april Cooper ,,onver-

wacht vrijgelaten" te hebben en ,,verzuimd te hebben het publiek te informeren".

EG-ministers bezoeken Iran

Minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati voerde op 3 april besprekmgen met een EG-delegatie, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van Nederland Italië en Luxemburg

Op een persconferentie die na afloop werd gegeven zei Velayati dat ,,overeenstemming was bereikt over uitbreiding van de economische banden tussen Iran en de EG". De minister verklaarde dat de bewindslieden ook de binnenlandse situatie in Irak ter sprake hadden gebracht; de Afghaanse en Libanese problematiek was eveneens aan de orde gekomen. Op 28 maart had Gianni De Michelis, de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, gesproken met Velayati en president Rafsanjani over de westerse gijzelaars in Libanon.

Rafsanjani naar Syrië en Libanon

President Rafsanjani bracht van 27-29 april een bezoek aan Syrië. Het was zijn eerste buitenlandse reis sinds zijn ambtsaanvaarding als president.

Rafsanjani en de Syrische president Assad bespraken de bilaterale betrekkingen, de gevolgen van de Golfoorlog. Libanon en het Arabisch-Israëlische conflict. Tevens onderstreepten zij hun respect voor de territoriale integriteit van Irak.

Rafsanjani onderbrak zijn bezoek aan Syrië op 28 april voor besprekingen in Libanon met leiders van de Hezbollah-beweging over de daar gegijzelde westerlingen. Ook had hij een ontmoeting met de Drusische leider Walid Joumblatt en met Ahmed Jibril, de leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC).

Rafsanjani in Turkije

Van 29 april - 2 mei bracht president Ali Akbar Rafsanjani een bezoek aan Turkije, dat zo voor het eerst sinds 1975 een Iraans staatshoofd voor een officieel bezoek ontving.

Na gesprekken met president Ozal van Turkije zei Rafsanjani op een persconferentie op 1 mei dat ,,Iran en Turkije de opvatting deelden dat er geen Koerdische staat in het noorden van Irak moet komen". Rafsanjani had ook een ontmoeting met de Turkse premier Yildirim Akbulut en hij sloot een overeenkomst over de verkoop van Iraanse olie en gas aan Turkije.

Bezoek van ministers van buitenlandse zaken van Frankrijk en Duitsland. Overeenkomst met Australië

De Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, en diens Duitse ambtgenoot, Hans-Dietrich Genscher, brachten respectievelijk van 3-5 mei en van 6-8 mei een bezoek aan Iran.

Tijdens een persconferentie op 5 mei zeiden Dumas en de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati dat hun gesprekken ,,zeer positief' waren geweest en spraken zich de hoop uit dat de besprekingen die als doel hadden het rinanciele geschil tussen de twee landen (zie pag 409/2-'91) op te lossen met ,,positieve resultaten" zouden worden afgesloten. Dumas maakte ook bekend dat Rafsanjani een uitnodiging van president Mitterrand voor een bezoek aan Frankrijk had aanvaard.
De Stem van de Islamitische Republiek Iran (VIRI) maakte op 7 mei bekend dat Genscher en Velayati hadden gesproken over de bilaterale betrekkingen en elkaar hadden gevonden in de opvatting dat de territoriale integriteit van Irak behouden moest blijven. Tijdens een persconferentie op 8 mei zei Genscher dat Rafsanjani een uitnodiging had aanvaard om Duitsland te bezoeken.

Velayati vertrok op 14 mei voor een bezoek aan Maleisië, Australië en Nieuw Zeeland. Op 22 mei maakte hij bekend dat overeenstemming was bereikt met Australië over samenwerking bij het uitbannen van chemische wapens.

Bezoek van de Saoedische minister van buitenlandse zaken

Op 5 en 6 juni bracht de Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Faisal, een bezoek aan Iran. Daarmee was hij de eerste hoge Saoedische minister die het land bezocht sinds de diplomatieke betrekkingen in maart waren hersteld (pag. 488/3 - '91). De Iraanse minister Ali Akbar Velayati, die in april een ontmoeting had gehad met koning Fahd in Riad, bezocht Saoedi-Arabië nogmaals van 15-24 juni om deel te nemen aan de hadj, de islamitische pelgrimstocht naar Mekka.

Op 6 juni berichtte radio-Teheran dat president Ali Akbar Rafsanjani ,,denieuwe bladzijde in de bilaterale betrekkingen" had verwelkomd. Ook werd prins Saoed geciteerd die gezegd zou hebben dat de toenadering ,,belangrijke gevolgen zou hebben voor de islamitische gemeenschap".

De betrekkingen tussen de twee landen werden echter bekritiseerd door Iraanse voorstanders van de harde lijn en de voormalige minister van binnenlandse zaken, Hojatolislam Ali Akbar Mohtashemi, werd in Le Monde van 7 juni geciteerd als zou hij sterk gekant zijn tegen het Saoedische regime.

Bezoek van Waldheim

Van 9-11 juni bezocht de Oostenrijkse president Kurt Waldheim Teheran. Hij was het eerste Westeuropese staatshoofd dat een bezoek bracht aan de Iraanse hoofdstad sedert de revolutie van 1979.

OLIE-EXPORT NAAR VS HERVAT

Op 11 juni werd de verkoop van Iraanse olie aan de VS die in 1987 was stopgezet, officieel hervat nadat het Amerikaanse ministerie van financien Amerikaanse oliemaatschappijen toestemming had gegeven om 2,5 mln vaten ruwe Iraanse olie te kopen ter waarde van naar schatting $ 35 tot 40 mln. De Iraanse inkomsten uit de olie-export wereldwijd stegen in het jaar dat eindigde op 20 maart met 28 procent tot $16,5 mrd.

Op 30 mei haalde LP *Monde* een woordvoerster van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken aan die gezegd had dat ,,normale betrekkingen tussen de VS en Iran in het belang van beide landen zouden zijn". Aanleiding tot dit commentaar waren naar verluidt verzoenende verklaringen van ministers tijdens een internationale olieconferentie die van 27-29 mei was gehouden in Isfahan en die werd bijgewoond door o.a. vertegenwoordigers van Amerikaanse oliemaatschappijen. Op 3 juni verwierp de geestelijk leider van Iran. ajatollah Ali Khamenei, de mogelijke normalisering van de betrekkingen met de VS toen hij zei dat dit ,,nooit kon plaatsvinden" zolang ,,de VS hun wil blijven opleggen aan andere volkeren en naties".

SCHADE TEN GEVOLGE VAN IRAANS-IRAAKSE OORLOG VASTGESTELD

Op 31 mei arriveerde een team onder leiding van Abdulrahim Farah, de speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal, in Teheran om de schade vast te stellen die het gevolg was van de acht jaar durende oorlog met Irak.

Volgens cijfers die op 9 juni door de Planning- en Begrotingsorganisatie waren vrijgegeven. bedroegen de totale verliezen ten gevolge van de oorlog naar schatting 65.333 mrd rial ($ 916,34 mrd).
Rafsanjani kritiseerde het op 30 juni bekendgemaakte Duitse besluit om niet te helpen bij de wederopbouw van een in de oorlog beschadigde kerncentrale bij de Golfhaven Bushehr.

DISSIDENT VERMOORD

Abdul Rahman Broumand, lid van de dissidente Nationale Verzetsbeweging van Iran (NIRM)werd op 18 april in Parijs doodgestoken.

BESCHULDIGINGEN TEGEN KHALKHALI. HERVERKIEZING VAN KARROUBI

Naar verluidt had een revolutionair hof op 14 mei opdracht gegeven tot de ar-

Ayatollah Mehdi Karroubi. de voorzitter van het Iraanse parlement.

restatie en gerechtelijke vervolging van ayatollah Sadeq Khalkhali, een voormalig hoofd van de Islamitische revolutionaire gerechtshoven, op beschuldiging van illegale executies, verduistering van staatsgelden en corruptie.

Het bericht verscheen na speculaties dat radicale facties die werden gesteund door Khalkhali hun aanvallen op de regering hadden verscherpt vanwege haar toenaderingsbeleid tot het Westen. Op 27 mei zou Rafsanjani hebben gezegd dat hij alle pogingen om zijn regering te ..saboteren" zou weerstaan.

Op 30 mei werd bekendgemaakt dat ayatollah Mehdi Karroubi, een verklaard tegenstander van nauwere betrekkingen met de Verenigde Staten, door de majlis was herkozen als voorzitter.

(Vor.ber.pag. 409/1 e.v.-1991)

KOEWEIT

OORLOGSPROCESSEN. ARRESTATIE VAN OPPOSITIELEIDERS. WEDEROPBOUW. HERVATTING OLIE-EXPORT

Op 19 mei 1991 werden bij het eerste van een serie oorlogsprocessen zes mensen (vijf Irakezen en een Jordaniër) door een tribunaal onder de staat van beleg veroordeeld tot gevangenisstraffen die opliepen tot 15 jaar, nadat zij schuldig waren bevonden aan collaboratie met de Iraakse bezettingsmacht. Geen van de veroordeelden werd toegestaan in beroep te gaan.

Een tweede proces, waarbij 24 personen werden berecht die ervan werden beschuldigd voor de als pro-Iraaks beschouwde krant *Al-Nidaa* gewerkt te hebben, werd op 21 mei verdaagd, mogelijk onder druk van de brede internationale kritiek die vooral betrekking had op de procesgang. Advocaten van de verdachten beweerden dat er bewijzen noch getuigen waren aangevoerd om de rechtsvervolging te ondersteunen.

Op 13 mei zei waarnemend procureur-generaal Hamad al-Othman dat 43 collaboratiezaken klaar waren om voor te komen. Hij voegde eraan toe dat 900 misdaadzaken in behandeling waren, waarvan 200 specifiek verband hielden met beschuldigingen van collaboratie. In april had dc regering beweerd dat meer dan 600 mensen werden vastgehouden op verdenking van collaboratie (zie pag. 485/1-'91).
Op 15 mei zei de minister van binnenlandse zaken, sjeik Ahmad Hamoud al-Jabir as-Sabah, dat de regering niet zou aarzelen degenen die schuldig werden bevonden aan collaboratie op te hangen. Hij benadrukte echter dat de processen eerlijk en openbaar zouden zijn en dat ,,de beschuldigden zullen worden verdedigd door advocaten"

Als reactie op de gang van zaken bij het eerste proces zei de Amerikaanse president George Bush op 21 mei dat ,,het in het belang van Koeweit zou zijn iedereen een eerlijk proces te geven". Een woordvoerder van het Britse ministerie van buitenlandse zaken zei dat ,,de juiste rechtsgang en de mensenrechten in acht moesten worden gehouden voor gedetineerden en beklaagden".

Op 20 mei had de mensenrechtenorganisatie Amnesty International haar bezorgdheid uitgesproken over de gebrekkige bewegingsvrijheid van de verdediging en de ,,selectie"-procedure waaraan de 200 gevangenen die op hun proces wachten, werden onderworpen.
De staatsminister van kabinetszaken, Dhari Abdullah al-Othman, verklaarde op 23 mei dat de processen die ,.op dit moment in het openbaar plaatsvinden, worden gevoerd binnen het raamwerk van de wet" en hij omschreef artikelen waarin het tegendeel werd beweerd als ,,tendentieus".

Arrestatie van oppositieleiders

De oppositionele fundamentalistische partij, de Islamitische Constitutionele Beweging (ICM), maakte op 14 mei melding van de arrestatie van vijf van haar leden. De bekendmaking vond plaats ten tijde van aanhoudende berichten over schendingen van de rnensenrechten.

Op 16 mei gaven oppositiepartijen, waaronder de ICM en het liberale Democratisch Forum van Koeweit (zie pag. 484/2-'91), een gezamenlijke verklaring uit waarin zij stelden dat officiële en niet-officiële partijen zich bij herhaling bedienden van praktijken, vergelijkbaar met die waaronder tijdens de Iraakse bezetting was geleden. Volgens de verklaring waren ten minste 300 mensen, onder wie Palestijnen, Jordaniers, Irakezen en Aziaten, verdwenen.

De premier, sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah, gaf op 28 mei toe dat in het emiraat nog geen eind was gekomen aan de marteling en ontvoering van niet-Koeweiti's en hij beloofde dat hij opdracht zou geven tot een diepgaand onderzoek.

Zijn verklaring kwam enkele uren voor de bekendmaking van de regering dat de staat van beleg (die in februari was uitgeroepen, zie pag. 265/3-'91) met éénmaand werd verlengd. Voor de verlenging werd geen reden gegeven.

Vorderingen bij doven van oliebranden. Schatting van kosten wederopbouw

De minister van oliezaken, Hamud Abdullah al-Raqaba, zei op 11 mei dat 100 oliebranden waren gedoofd en dat de bronnen onder controle waren gebracht.

Op 13 mei gaf de regering haar fiat aan een overeenkomst met Iran voor het sturen van een 50 leden tellend Iraans team dat moest helpen bij het doven van oliebranden in de provincie Burgan. Op 13 mei werd gemeld dat de regering een Britse onderneming, de Kuwaiti British Fire Group, opdracht had gegeven 73 branden te doven. De maatschappij zou, afhankelijk van de resultaten in de olievelden Sabriya en Arrawdatayn, nog voor 127 andere branden worden gecontracteerd.

In een op 2 mei gepubliceerd VN-rapport werd geschat dat de wederopbouw ten minste 10 jaar (zie pag. 485/1/2-'91) in beslag zou nemen en dat de Iraakse bezetting Koeweit $ 8,5 mrd had gekost. Het rapport meldde dat eind april ca. 700 van de 1.330 actieve oliebronnen in brand stonden, waarbij per dag tussen de 2 mln en 6 mln vaten verloren gingen, en dat het onder controle brengen van de branden ,,wel 18 maanden kon vergen".

Olie-export hervat

Op 11 juni werd voor het eerst sedert

het begin van de Golfoorlog de olie-export hervat.

Minister van oliezaken Hamud Abdullah al-Raqaba zei op 3 juni in Wenen dat de schade aan de oliesector, waarbij kennelijk ook de gederfde olie-inkomsten en de kosten voor het blussen van de brandende oliebronnen werden meegerekend, op $40 mrd a $50 mrd werd geraamd.
Le Monde van 24 juni citeerde Al-Raqaba dat tot dan toe 170 oliebronnen waren geblust terwijl het grootste deel van de rest naar verwachting in maart 1992 onder controle zou zijn (zie pag. 485/1/2 - '91). Op 23 juni had de beroemde Texaanse bestrijder van oliebranden Red Adair beweerd dat het blussen van alle oliebranden vijf jaar zou duren.
Ondertussen was op 3 juni bericht dat de Samenu-erkingsraad van de Golf (GCC) het recente verzoek van de Koeweitse regering voor een olielening had afgewezen omdat de GCC-staten niet genoeg olie zouden hebben om Koeweit tevoorzien.

De emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah (r.),begroet op 9 juni koning Fahd van Saoedi-Arabie (l.) bij diens aankomst op het vliegveld van Koeweit-stad.

STAAT VAN BELEG OPGEHEVEN. DOODSTRAFFEN OMGEZET. BUITENLANDERS UITGEWEZEN. VERKIEZINGEN AANGEKONDIGD

De premier, sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabah, zette op 26 juni de doodstraf die was uitgesproken tegen 29 mensen (van wie drie vrouwen) wegens collaboratie met de Iraakse autoriteiten, om in lange gevangenisstraf. Diezelfde dag hief de regering de staat van beleg op die aan het einde van de Golfoorlog was ingesteld (zie pag. 265/3 - '91).
In een reactie op de opheffing van de staat van beleg zei Abdullah al-Naibari van het Democratisch Forum van Koeweit (zie pag. 410/1 - '91) dat dit besluit geen grotere politieke vrijheid zou stimuleren en hij voegde eraan toe dat ,,het enige verschil is (dat) onder de staat van beleg de straffen strenger zijn".

De omzetting van de doodstraffen werd bekengemaakt na gesprekken in Londen tussen sjeik Saad en de Britse premier John Major. Het besluit werd bevestigd door minister van justitie Ghazi Obeid as-Sammar die zei dat alle overige vonnissen uitgesproken door tribunalen tijdens de staat van beleg gehandhaafd zouden blijven. Op 25 juni droeg de regering de vervolging van vermeende collaborateurs over aan civiele rechtbanken.
Sedert het begin van de processen op 19 mei waren tussen 200 en 250 van collaboratie verdachte personen - voornamelijk Jordaniërs van Palestijnse oorsprong, Iraki's en statenloze Arabieren - voor de rechter verschenen. Op 8 juni sprak een tribunaal de eerste doodstraf uit tegen een statenloze inwoner van Koeweit die ervan beschuldigd werd zich te hebben aangesloten bij het Iraakse Volksleger. Op 13 juni werd de eerste doodstraf tegen een vrouw, een Libanese, uitgesproken. Tussen 15 en 20 juni kregen nog eens 27 mensen, onder wie zes journalisten die ervan beschuldigd werden de krant *Al-Nidaa* uitgegeven te hebben, de doodstraf.
Op 18 juni zei VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar dat hij de doodvonnissen betreurde en riep hij op clementie te tonen. Ook Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië toonden zich bezorgd over de vonnissen. Amerikaanse functionarissen onthielden zich van rechtstreeks commentaar op de uitspraak van de doodstraffen, maar een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei op 20 juni dat de regering-Bush een beroep had gedaan op de regering van Koeweit om de mensenrechten te respecteren. Eerder, op 12 juni, had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker voor een senaatscommissie gezegd dat hoewel de Koeweitse regering ,,mogelijk niet het allerbeste soort regime is", de VS er niet naar zouden streven om Koeweit om te vormen in een democratie naar westerse snit.
Op 17 juni deed Jordanië een beroep op de internationale gemeenschap om de processen te stoppen en vijf Jordaniërs te redden die tot de groep terdoodveroordeelden behoorden. Op 23 juni dreigde een groepering die zich het Islamitische Bevrijdingsfront noemde, terreuraanslagen op de Koeweitse regering uit te voeren tenzij deze de doodvonnissen zou intrekken. Een officiele Sou-jet-woordvoerder zei op 24 juni dat ,,de processen niet moeten ontaarden in represailles".
Amnesty International riep op 11 juni op om de ,,onrechtvaardige" processen te beëindigen en de doodvonnissen te herzien. Op 18 juni eiste de in Washington gevestigde organisatie Human Rights Watch dat de veroordeelden zouden worden vrijgelaten of nieuwe processen zouden krijgen.

Buitenlanders uitgewezen

Volgens berichten waren sedert 9 juni meer dan 400 Iraki's en Palestijnen naar Irak gedeporteerd, wat een schending betekende van de bepalingen van het staakt-het-vuren in de Golfoorlog (pag. 407/3 e.v.-'91) en van de vierde Geneefse Conventie die de gedwongen repatriëring verbiedt van burgers die vervolging vreesden.
In de tussentijd werd bericht dat het aantal Palestijnen in Koeweit drastisch was gedaald naar 150.000 à 200.000 (de helft van het aantal in het land woonachtige Palestijnen vóór de Iraakse invasie) als gevolg van een massale exodus die veroorzaakt was door angst voor verdere moeilijkheden (zie pag. 410/3 e.v.-'91).

Aankondiging verkiezingen

In een op 2 juni uitvaardigd decreet beval de emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah, dat er in oktober 1992 verkiezingen zouden worden gehouden voor een ,,nieuwe Nationale Vergadering". Ook gaf hij de Nationale Vergadering, in juni 1990 gekozen als een interim-lichaam en geboycot door de oppositie (zie pag. 623/3 e.v.-'90), opdracht op 9 juni bijeen te komen om de verkiezingen te bespreken en deze te organiseren.

Politici van de oppositie wezen het decreet af als een ,,democratische façade". Velen van hen waren naar verluidt vertoornd over de beslissing van de emir de Nationale Vergadering in ere te herstellen ondanks het verzoek dat zij op 28 mei hadden gedaan op een bijeenkomst van

oppositieleiders en ministers. zulks niet te doen.
Op 4 juni namen naar schatting 1.000 mensen deel aan een door de oppositie georganiseerde bijeenkomst waarin werd gevraagd om het onmiddellijke herstel van de democratie. De bijeenkomst werd gehouden tegen een achtergrond van berichten over onvrede bij legerofficieren, van wir sommigen met hun ontslag hadden gedreigd tenzij de hoge defensiestaf, die de schuld kreeg van de Koeweitse nederlaag tegen Irak in augustus 1990, werd ontslagen.

BCITENLANDSE BETREKKINGEN

Volgens de door de staat gecontroleerde krant *Al* Fajr van 3 juni had de regering ambassadeurs teruggeroepen uit zes Arabische staten - Tunesië, Mauretanië, Algerije, Jemen, Soedan en Jordanië - naar verluidt omdat deze landen de kant van Irak hadden gekozen in de Golfoorlog. Volgens Al Fajr ,,betekende deze stap geen verbreking van de diplomatieke betrekkingen ... maar een verlaging van het niveau van de diplomatieke betrekkingen".

Koning Fahd van Saoedi-Arabië bezocht op 9 juni Koeweit voor de eerste keer sedert het einde van de Golfoorlog. Volgens het persbureau KUNA prees de koning sjeik Jabirs ,,wijze beleid" van wederopbouw.
President Hosni Mubarak van Egypte bracht op 18 juni zijn eerste bezoek aan het emiraat sedert het einde van de Golfoorlog. Na gesprekken met sjeik Jabir bevestigde Mubarak dat Egypte had besloten zich aan te sluiten bij een geplande Arabische vredesmacht in de Golf. In mei had Mubarak aangekondigd dat alle Egyptische troepen zouden worden teruggetrokken uit Koeweit (zie onder GCC).

(Vor.ber.pag. 483/2 e.v.-1991)

SAOEDI-ARABIË

PETITIE

Volgens berichten uit medio juni 1991 had eind april een groep religieuze conservatieven, onder wie 's lands hoogste religieuze leider Abdulaziz bin Abdullah bin Baz, een uit 12 punten bestaande petitie ondertekend waarin koning Fahd werd gevraagd een ,,adviserende raad" in te stellen die zich zou moeten bezig houden met ,,binnen- en buitenlandse zaken" (zie 488/2-'91), vrij van ,,iederedruk die zijn verantwoordelijkheden zou kunnen beïnvloeden".

CAMBODJA

HUN SEN OVER VN-VREDESPLAN. DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN. CHINESE WAPENLEVERANTIES. GEVECHTEN. VOEDSELTEKORTEN. BETREKKINGEN MET VS

Premier Hun Sen van de Staat Cambodja (SOC)hield op 7 maart 1991 een belangrijke toespraak in de hoofdstad Phnom Penh, waarin hij op duidelijke wijze de bezwaren uiteen zette van zijn regering tegen het in een impasse geraakte VN-vredesplan.

Volgens Hun Sen wilde de regering, die het grootste deel van het plan accepteerde, dat er ook ,,concrete maatregelen" werden genomen om te verhinderen dat het ,,genocidale" regime van Pol Pot (het regime van de Rode Khmers van 1976-'79) weer zou worden ingesteld. De regering was het niet eens met het plan om de SOC-regering en de strijdkrachten te ontbinden vóór de algemene verkiezingen onder VN-toezicht. Hun Sen stelde daarentegen voor dat de politieke en militaire status quo gehandhaafd zou blijven tot na de verkiezingen.
Bovendien drong Hun Sen aan op een bijeenkomst in Bangkok van de Opperste Nationale Raad (SNC), waarin alle partijen zitting hadden. Hij deed de volgende voorstellen: de afkondiging van een vrijwillige wapenstilstand; de beëindiging van de buitenlandse militaire hulp aan alle oorlogvoerende partijen; een akkoord over de beeindiging van de wapenaanvoer via Thailand, Vietnam en Laos; en het sturen van VN-waarnemingsteams naar door de rebellen gecontroleerde gebieden.

Aanwijzingenvoor de hervatting van Chinese wapenleveranties aan Rode Khmers. NGC-bijeenkomstin Beijing

Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken zei op 7 maart dat China de wapenleveranties aan de Rode Khmers had hervat. China had in november 1990 bekendgemaakt dat het zulke wapenleveranties onlangs gestaakt had (zie pag. 125/2-'91).

De leiders van de uit rebellen bestaande Nationale Regering van Cambodja (NGC, gevormd door Rode Khmers, aanhangers van Sihanouk en het Nationale Volksbevrijdingsfront van de Khmer, KPNLF) kwamen van 12-14 maart bijeen in Beijing. Volgens de *Economist* van 16 maart legden de drie groeperingen de Chinese autoriteiten .,boodschappenlijstjes" met wapens voor. Vooral de aanhangers van Sihanouk en het KPNLF zouden een tekort hebben aan artilleriegranaten.

Functionarissenuit de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie bezoeken China. Nieuwe initiatieven van Indonesiëen Japan

Richard Solomon, de Amerikaanse onderminister van biritenlandse zaken voor Oost-Azië en de Pacific, bracht medio maart een bezoek aan China. Japan, Indonesië en Thailand om te pogen het in een impasse geraakte VN-vredesplan nieuw leven in te blazen. Zijn bezoek aar, China viel samen met een bezoek van zijn Sowjet-ambtsgenoot, onderminister van buitenlandse zaken Igor Rogatsjow. Solomon en Rogatsjow zouden beiden hun bezorgdheid hebben uitgesproken over China's drastische meningsverandering inzake de militaire hulp aan de Rode Khmers.

Na het bezoek van Solomon benaderde Ali Alatas. de Indonesische minister van buitenlandse zaken. Roland Dumas. zijn Franse ambtsgenoot en medevoorzitter van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodia (PICC) met het voorstel voor een nieuwe ontmoeting van de rivaliserende partijen in Jakarta medio april.
Japan nam in maart ook een nieuw initiatief waarin het onder andere opriep tot de instelling van een speciale commissie, die toezicht zou houden op de activiteiten van de Rode Khmers.

Gevechten. Vermeende inmenging van Vietnamese troepen

SOC-troepen ondernamen begin maart een grootscheeps offensief tegen KPNLF-posities langs de grens met Thailand. Thmar Puok, het centrum van een gebied waarin door het Amerikaanse Agency for International Development (USAID) gefinancierde civiele ontwikkelingsprogramma's werden uitgevoerd, werd tijdens het offensief aangevallen.

Intussen werd bericht dat SOC-troepen in maart voor het eerst door de Sowjet-Unie geleverde gevechtshelikopters zouden hebben ingezet bij een aanval op posities van de Rode Khmers rond Pailin.
De *Independent* van 2 maart berichtte dat in de voorgaande twee maanden een ,,grootaantal" Vietnamese gevechtseenheden in Cambodja waren gestationeerd om de opmars van de Rode Khmers tot staan te brengen. In het bericht van een correspondent in Bangkok werd gezegd dat dit de eerste keer was dat sinds de Vietnamese terugtocht uit Cambodja in september 1989 (zie pag. 325/3-'90) Vietnamese troepen waren ingezet zonder dat sprake was van eennoodtoestand.

Voedseltekorten. Sterke vermindering van Sowjet-hulp

Op 29 maart deed de SOC-regering een beroep op niet-gouvernementele en internationale organisaties om voedselhulp te verlenen. De regering zei dat het land kampte met een voedseltekort van 1 mln ton rijst als gevolg van een door

droogte en gebrek aan kunstmest veroorzaakte slechte oogst in 1990.

Een functionaris van het SOC-ministerie van handel zei in een interview op 12 maart dat de economische hulp van de Sowjet-Unie aan Cambodja in 1991 met 80 procent was verminderd tot ongeveer $ 170 mln. De functionaris verklaarde dat de besnoeiing ,,de hele economie in moeilijkheden zou brengen" en dat de regering op zoek was naar buitenlandse particuliere ondernemingen om deel te nemen aan joint-ventures om zo te pogen het begrotingstekort van het land terug te dringen.

Opschorting van Amerikaanse hulp aan niet-communistische rebellen. Bezoek van Amerikaanse delegatie aan Phnom Penh

In april 1991 werd duidelijk dat de Verenigde Staten in januari 1991 de hulp aan de twee niet-communistische facties binnen de rebellerende Nationale Regering van Cambodja (NGC) - de aanhangers van Sihanouk en het Nationale Volksbevrijdingsfront van de Khmer (KPNLF) - hadden opgeschort. De details omtrent de opschorting werden pas enkele dagen later bekend, nadat de VS een vierfasenplan hadden geformuleerd voor de normalisering van de Amerikaans-Vietnamese betrekkingen. Dit plan stelde elke verbetering van de betrekkingen tussen beide landen volledig afhankelijk van de Vietnamese aanvaarding van het in het slop geraakte VN-vredesplan voor Cambodja (zie pag. 852/2 e.v.-'90).

Het nieuws over de opschorting van een pakket humanitaire hulp en ,,niet-dodelijke militaire hulp" ter waarde van $ 20 mln kwam na een maandenlang intensief debat tussen het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en het Congres inzake de aantijgingen van militaire samenwerking tussen de niet-communisten en de derde factie in de NGC, de communistische Rode Khmer. De opschorting volgde na berichten over ,,tactische militaire samenwerking" tussen de drie facties (zie pag. 124/3-'91 voor de goedkeuring van het hulppakket door de Senaat in oktober 1990).
Details van de opschorting werden op 11 en 12 april bekend door een verklaring die de Amerikaanse onderminister voor Oost-Azië en de Pacific, Richard Solomon, aflegde tegenover commissies van het Huis en de Senaat. Solomon venvoordde het ongenoegen van het ministerie van buitenlandse zaken in deze kwestie door te verklaren dat een volledige stopzetting van de Amerikaanse hulp een ,,ramp" zou zijn.

Van 2-4 april bezocht een delegatie van het Amerikaanse Congres, geleid door senator Robert Kerrey, Phnom Penh. De delegatie voerde gesprekken met onder anderen Hun Sen, de premier van de Staat Cambodja (SOC) en Chea Sim, de invloedrijke voorzitter van de Nationale Vergadering. Tijdens dit bezoek liet Kerrey weten dat hij zich inzette voor de opheffing van het Amerikaanse embargo tegen de SOC en voor meer investeringen en hulp van niet-gouvernementele Amerikaanse organisaties.

(Vor. ber. pag. 345/2 e.v. - 1991)

WAPENSTILSTAND

Voor de eerste keer in de twaalfjarige burgeroorlog werd op 1 mei 1991 in Cambodja een wapenstilstand van kracht tussen de elkaar bestrijdende partijen. Het bestand werd afgekondigd om zo de kansen te vergroten op een akkoord over een vastgelopen vredesplan van de VN (pag. 852/1/2-'90) tijdens een bijeenkomst van de Cambodjaanse facties begin juni in Jakarta (Indonesië). Medio mei maakte de belangrijkste rebellengroepering, de Rode Khmer, duidelijk dat ze de wapenstilstand niet langer zou naleven als de besprekingen in Jakarta afgebroken zouden worden zonder een akkoord over het VN-plan.

Frankrijk en Indonesië (de twee voorzitters van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodja) en VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar hadden op 22 april opgeroepen tot een vrijwillig tijdelijk bestand.
De regering van de Staat Cambodja (SOC) in Phnom Penh maakte op 24 april bekend dat zij aan de oproep gehoor gaf. Twee dagen later maakte de Nationale Regering van Cambodja (NGC, bestaande uit vertegenwoordigers van alle drie rebellengroeperingen) bekend dat zij ,,met vreugde instemde" met de oproep. Tegelijkertijd gingen de vier partijen akkoord met een nieuwe ronde van vredesbesprekingen van 2-4 juni in Indonesië.

Chea Sim, de voorzitter van de Nationale Vergadering van Cambodja.

Wapenstilstand nageleefd. Bezoek VN-missie

Hoewel alle partijen elkaar in de loop van mei beschuldigden van bestandsschendingen, maakten waarnemers melding van een definitieve pauze in de gevechten. Langs de Cambodjaanse grens gestationeerde Thaise officieren meldden slechts verspreide incidenten in het noorden en noordwesten van Cambodja en geen gevechten langs de grens. Functionarissen in Cambodjaanse ziekenhuizen meldden een daling van het aantal opgenomen slachtoffers met verwondingen door geweerschoten en granaten; het aantal door landmijnengetroffenslachtoffersbleef gelijk.

Een vier leden tellende onderzoekscommissie van de VN. met aan het hoofd generaal-majoor Timothy Dibuama uit Ghana, bezocht Cambodja van 12-17 mei voor besprekingen met de leidersvande oorlogvoerendepartijen.

DOORBRAAK IN VREDESPROCES

Eind juni 1991 zette prins Norodom Sihanouk, leider van de rebellerende Nationale Regering van Cambodja (NGC), een belangrijke diplomatieke coup op touw door met alle strijdende partijen overeenstemming te bereiken over een permanent staakt-het-vuren en over een terugkeer naar de hoofdstad Phnom Penh. De nog voorlopige overeenkomst was op dat moment de belangrijkste doorbraak die ooit was bereikt in het zoeken naar een beëindiging van de al 12 jaar slepende burgeroorlog in Cambodja.
Er bleven echter belangrijke problemen bestaan, niet in het minst het feit dat het initiatief van Sihanouk praktisch voorbijging aan een VN-plan dat, sinds medio 1990, het brandpunt van de diplomatieke inspanningen had gevormd om een einde te maken aan de oorlog.

Bijeenkomst in Pattaya van SNC

Sihanouk realiseerde de doorbraak tijdens een bijeenkomst van de uit alle partijen bestaande Opperste Nationale Raad (SNC), die van 23-25 juni in Pattaya (Thailand) plaatsvond. Voor het eerst maakte Sihanouk deel uit van de 12 leden tellende raad.
Op 7 juni had Sihanouk zijn besluit bekendgemaakt om de plaats van Chausen Kosal in te nemen als één van de twee afgevaardigden van de Sihanoukistische stroming.

Prins Norodom Sihanouk (derde v.l.) maakt bekend dat op 24 juni in Cambodja een onvoorwaardelijk staakt-het-vuren zal ingaan. Bij hem staan (v.l.n.r.) Khieu Samphan (leider van de Rode Khmer), Son Sann (leider van het KPNLF), Anand Panyarachun (de premier van Thailand), Hun Sen (de premier van de Cambodjaanse regering in Phnom Penh) en prins Norodom Ranaridh.

De overige SNC-leden waren afgevaardigden van de andere twee groeperingen binnen de NGC (de Rode Khmer en het Nationale Volksbevrijdingsfront van de Khmer, KPNLF) en van het regime in Phnom Penh (SOC). De bijeenkomst werd ook bijgewoond door Indonesische en Franse afgevaardigden (de twee voorzitters van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodja, PICC) en door een vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN.

Krachtens de bepalingen van een op 26 juni uitgegeven slotcommuniqué besloten alle facties tot een onbeperkt staakt-het-vuren en beloofden ze geen verdere buitenlandse militaire hulp te aanvaarden. In Phnom Penh zou een SNC-hoofdkwartier worden ingericht en zouden de leden van elke factie een woonkwartier toegewezen krijgen dat door hun eigen troepen zou worden bewaakt. Het SNC, waarvan Sihanouk de facto de voorzitter zou zijn, zou optreden als een „superregering" die boven de SOC en de NGC zou staan. Deze zouden geen van beide onmiddellijk worden ontmanteld.

Op 26 juni maakte premier Hun Sen van de regering in Phnom Penh (SOC) bekend dat zijn regering bereid was bij het staakt-het-vuren een „beperkte" toezichthoudende rol van de VN te accepteren. Het was echter niet duidelijk in hoeverre de SOC haar terughoudendheid ten aanzien van het vredesplan van de VN zou laten varen. Dit plan ging er vanuit dat de SNC tijdelijk de soevereiniteit over Cambodja had in een door de VN gecontroleerde overgangsperiode naar vrije verkiezingen.
De Rode Khmer, die de laatste stadia van de besprekingen in Pattaya had geboycot, hield stappen tegen om een klein VN-team uit te nodigen dat toezicht moest houden op de wapenstilstand. Gevreesd werd dat de regering in Phnom Penh een dergelijk team als legitimatie voor zichzelf zou gebruiken. De Rode Khmer probeerde mogelijk ook een grotere betrokkenheid van de VN bij de organisatie van de verkiezingen te vermijden.
Op 27 juni werd in de *Independent*, in een commentaar op de positie van de Rode Khmer tijdens de besprekingen. gezegd dat het er voor het eerst in drie jaar diplomatie op leek alsof de groepering „onzeker van zichzelf" was „en bang om uitgerangeerd te worden". Commentatoren suggereerden dat de Rode Khmer door zijn Chinese helpers onder druk werd gezet om het plan van Sihanouk te accepteren.

Bijeenkomst in Jakarta

De succesvolle bijeenkomst in Pattaya volgde op een minder succesvolle ontmoeting van de vier Cambodjaanse facties van 2-4 juni in Jakarta (Indonesië), die onder gezamenlijk voorzitterschap van Indonesië en Frankrijk stond.

Aanvankelijk leek er op de bijeenkomst in Jakarta enige vooruitgang te zijn geboekt toen Sihanouk en Hun Sen bekendmaakten dat ze uiteindelijk overeenstemming hadden bereikt over een compromis inzake de kwestie van het voorzitterschap van het SNC (Sihanouk voorzitter, Hun Sen vice-voorzitter). Het tweetal kwam ook overeen een staakt-het-vuren te verlengen dat sinds begin mei van kracht was (zie hierboven). De Rode Khmer verzette zich tegen de Sihanouk-Hun Sen-regeling met als argument dat de regering in Phnom Penh zich volledig achter het VN-plan moest scharen. De Rode Khmer weigerde ook zich te verbinden tot een verlenging van het staakt-het-vuren van mei, hoewel de mogelijkheid dat er gevechten op grote schaal zouden oplaaien, erg klein was omdat het regenseizoen begonnen was.

INDIA

ALGEMENE VERKIEZINGEN. RAO VOLGT SHEKHAR OP ALS PREMIER

In juni 1991 kwam de Congrespartij (I) weer aan het bewind, ongeveer 17 maanden nadat ze de macht was kwijtgeraakt aan een coalitie onder leiding van de Janata Dal (JD) (zie pag. 39/1 e.v.-'90).
De overwinning bij de verkiezingen voor de Lok Sabha (zie pag. 565/2 e.v.-'91) was echter allesbehalve overtuigend en was zeker ook te danken aan de zogenaamde „sympathiestemmen" als gevolg van de moord op partijleider Rajiv Gandhi, kort na het begin van de verkiezingen medio mei (zie pag. 564/1 e.v.-'91).
Net als zijn twee voorgangers, V.P. Singh en Chandra Shekhar, leidde de nieuwe premier. P.V. Narasimha Rao. een minderheidsregering. De uit de opleving van het hindoeïsme voortgekomen Bharatiya Janata Partij (BJP) behaalde in de Lok Sabha meer dan een vijfde van het aantal zetels en werd daarmee de voornaamste oppositiepartij.

Verkiezingsresultaat Lok Sabha per deelstaat

De gedetailleerde resultaten van de Lok Sabha-verkiezingen worden hieronder gegeven, waarbij het totale aantal zetels dat op het spel stond tussen haakjes is vermeld.

NOORDELIJKE DEELSTATEN

Haryana (10).Congrespartij (I)9. HVP 1.
Himachal Pradesh (4).Congrcspartij **(I)** 2, BJP 2.
Uttar Pradesh (83). BJP **50,** JD 22, Congrespartij (I)5, SJP 4, CPI **1**, geannuleerd **3.**

OOSTELIJKE DEELSTATEN

Arunachal Pradesh (2).Congrespartij (I)2.
Assam (14). Congrespartij (I)8. BJP 2, CPI(M) 1, AGP 2.
Bihar (54).JD 27, CPI 7, JMM 6, BJP 5, CPI(M) 1, geannuleerd 5.
Manipur (2).Congrespartij **(I)**1, MPP 1
Meghalaya (2).Congrespartij (I)2.
Mizoram (1).Congrespartij (1)1.
Nagaland (1).NPC 1.
Orissa (21). Congrespartij (I) 12, JD 6, CPI 1, CPI(M) 1, geannuleerd 1.
Sikkim (1).SSP 1.
Tripura (2).Congrespartij (I)2.
West-Bengalen (42).CPI(M) 27, Congrespartij (I) 5, RSP 4, CPI 3, FB 3.

WESTELIJKE DEELSTATEN

Goa (2).Congrespartij **(I)** 2.
Gujarat (26).BJP 20, Congrespartij (I)4. JD-G **1**, geannuleerd **1.**
Madhya Pradesh (40). Congrespartij (I) 27, BJP 12, BSP 1.
Maharashtra (48). Congrespartij (I) 37, BJP 5, SS 4. CPI(M) **1**, geannuleerd 1.
Rajasthan (25).Congrespartij **(I)**13, BJP 12

ZUIDELIJKE DEELSTATEN

Andhra Pradesh (42). Congrespartij (I) 24, TD 14, BJP 1, CPI 1, CPI(M) 1.
Karnataka (28). Congrespartij (I) 22, BJP 4. SJP 1, geannuleerd 1.
Kerala (20). Congrespartij (I) 13, CPI(M) 3, IUML 2, KC(M) 1, onafhankelijken 1.
Tamil Nadu (39). Congrespartij **(I)** 28, A-IADMK 11

UNIE-TERRITORIA

Andamanen en Nicobaren (1). Congrespartij (I) 1.
Chandigarh (1). Congrespartij (I) 1.
Dadra en Nagar Haveli (1). Congrespartij (I) 1.
Daman en Diu (1). BJP 1.
Delhi (7). BJP 5, Congrespartij (I) 2.
Lakshadweep (1). Congrespartij (I) 1.
Pondicherry (1). Congrespartij (I) 1.

(HVP = Haryana Vikas Party; SJP = Samajwadi Janata Partv: CPI = Communistische Partii van India: CPI(M) = Communistische Partij van India (Marxistisch); AGP = Asom Gana Parishad; JMM = Jhatkhand Mukti Morcha; MPP = Manipur People's Party; NPC = Nagaland People's Council; SSP = Sikkim Sangram Parishad: RSP = Revolutionaire Socialistische Partij: FB = Forward Bloc; JD-G = Janata Dal-Gujarat; BSP = Bahujan Samaj Party; SS = Shiv Sena; TD = Telegu Desam; IUML = Indian Union Moslem League; KC(M) = Kerala Congress (Mani); A-IADMK = All-India Anna Dravida Munnetra Kazhagam.)

Met de Congrespartij **(I)** zijn verbonden: SSP, JD-G. IUML, KC(M) en A-IADMK. Shiv Sena is verbonden met de BJP. Janata Dal, AGP en TD vormen samen het Nationale Front. CPI, CPI(M), RSP en FB vormen samen het Links Front.

Verkiezingsresultatendeelstaatparlementen

De resultaten van de in mei en juni gehouden verkiezingen voor de zes deelstaatparlementen staan hieronder vermeld, samen met informatie over de regeringsveranderingen die daaruit voortvloeiden.

Assam (126). Congrespartij (I) 65. AGP 19, BJP 10. CPI 4, CPI(M) 2, JD 1, onafhankelijken 24, geannuleerd 1. De verkiezingen werden gehouden op 6 en 8 juni.
Op 30 juni werd Hiteshwar Saikia van de Congrespartij (I) beëdigd als de nieuwe premier. In november 1990 was de AGP-regering van Prafulla Kumar Mahanta ontbonden toen de staat onder presidentieel bestuur was gesteld (zie pag. 129/3-'91).

Haryana (90). Congrespartij (I) 51. SJP 16. HVP 12, JD 3. BJP 2, onafhankelijken 5, andere partij 1. De verkiezingen werden gehouden op 20 mei.
Bhajan Lal van de Congrespartij (I) werd op 23 juni beëdigd als de nieuwe premier. In april 1991 was de SJP-regering van Om Prakash Chauthala afgezet toen de staat onder presidentieel bestuur was gesteld (zie pag. 498/1-'91).

Jyoti Basu. de premier van West-Bengalen.

Kerala (140). Congrespartij (I) 55, CPI(M) 29, CPI 12, JD 3, onafhankelijken 2. overige partijen 38, geannuleerd 1. De verkiezingen werden op 12 juni gehouden.
K. Karunakaran werd op 23 juni beëdigd als premier van een door de Congrespartij (I) geleide Verenigd Democratisch Front (UDF)-regering. De UDF-regering kwam in plaats van de regering van E.K. Nayanar van het door de CPI(M) geleide Linkse Democratische Front (zie pag. 93/2/3-'89).

Tamil Nadu (234). A-IADMK 163. Congrespartij (I) 61, JD 1, CPI 1, CPI(M) 1, Dravida Munnetra Kazhagam (DMK) 1, onafhankelijken 1, overige partijen 3, geannuleerd 2. De verkiezingen werden op 15 juni gehouden.
Op 24 juni werd de secretaris-generaal van de A-IADMK, Jayalalitha, als premier beëdigd. De DMK-regering van M. Karunanidhi was in januari 1991 met het instellen van presidentieel bestuur naar huis gestuurd (zie pag. 495/2-'91).

Uttar Pradesh (425). BJP 211. JD 91, Congrespartij (I) 46, SJP 30, BSP 12, CPI 4, CPI(M) 1, Soshit Samaj Dal (SSD) 1, onafhankelijken 8, geannuleerd 21. De verkiezingen werden gehouden op 20 mei en 15 juni.
Kalyan Sing van de BJP werd op 24 juni beëdigd als premier. De BJP versloeg de door Mulayem Singh Yadav geleide JD-regering (zie pag. 33013-'90).

West-Bengalen (294). CPI(M) 188. Congrespartij (I) 43, CPI 6, JD 1, overige partijen 56. De verkiezingen werden gehouden op 20 mei.
Op 29 juni werd Jyoti Basu beëdigd voor een vierde ambtsperiode als premier van een door de CPI(M) geleide regering.

In het unie-territorium **Pondicherry** werden de verkiezingen voor het 30 leden tellende parlement op 15 juni gehouden. De uitslag: Congrespartij (I) 15, A-IADMK 6, DMK 4, JD 1, CPI 1, onafhankelijken 2, overige partijen 1.
De eis van de Congrespartij (I) een regering onder leiding van V. Vaithilingam te vormen, werd op 22 juni door luitenant-gouverneur Har Swarup Singh aanvaard, maar begin juli was nog steeds geen regering gevormd. Op 12 januari 1991 was Pondicherry onder presidentieel bestuur gesteld nadat de coalitieregering van DMK en JD in december 1990 was afgetreden (zie pag. 493/3-'91).

Aftreden premier Shekhar. Besprekingen inzake formatie regering. Rao gekozen tot fractieleider Congrespartij (I)

Uit de onvolledige verkiezingsuitslagen van 17 juni was al op te maken dat de Congrespartij (I) de enige partij zou zijn die een regering kon vormen, zij het een minderheidsregering. Daarom bracht premier Chandra Shekhar op 17 juni president Ramaswamy Venkataraman ervan op de hoogte dat hij zo snel mogelijk wilde aftreden.

Op dat moment begonnen de leiders van de Congrespartij (I) besprekingen te voeren met andere partijleiders om hun houding ten opzichte van een coalitie te peilen. Op 17 juni zei secretaris-generaal Bal Ram Jakhar van de Congrespartij (I) tegen verslaggevers dat de partij serieus overwoog de steun van elke andere partij dan de BJP te accepteren.
De leider van de BJP, L.K. Advani, had de mogelijkheid al uitgesloten dat zijn partij de Congrespartij (I) zou steunen en verklaarde dat zijn partij als „effectieve oppositie" zou fungeren.
De JD en de partijen van het Links Front sloten de mogelijkheid van deelname aan een coalitie ook uit, maar besloten in specifieke kwesties steun van buitenaf te verlenen aan een minderheidsregering van de Congrespartij (I). Naar verluidt werd de leider van de JD, V.P. Singh, door vooraanstaande figuren in de partij tijdens de onderhandelingen onder druk gezet om in te stemmen met een fusie van de JD met de Congrespartij (I).

Tijdens de formatiebesprekingen werd ook binnen de Congrespartij (I) beraadslaagd over het vraagstuk van de

nieuwe premier. Op 19 juni, toen de meeste nieuwgekozen parlementsleden van de Congrespartij (I)in Delhi bijeenkwamen voor een fractievergadering, werden twee kandidaten naar voren geschoven. te weten Narasimha Rao, die in mei Rajiv Gandhi als partijvoorzitter had vervangen (zie pag. 565/1/2-'91), en Sharad Pawar, de premier van Maharashtra.
Pawar vroeg om een geheime stemming bij de verkiezing van de fractieleider. Toen hij niet genoeg steun kreeg voor een geheime stemming, zei hij Rao te zullen steunen, die vervolgens op 20 juni unaniem als leider werd gekozen.

Narasimha Rao benoemd tot premier, Nieuwe ministerraad. Pawar benoemd tot minister van defensie. Toespraak premier

Op 21 juni werd P.V. Narasimha Rao door president Venkataraman beëdigd als de negende premier van India. Later die dag benoemde Rao een nieuwe ministerraad. Op 20 juni had president Venkataraman aan Rao opdracht gegeven om binnen 30 dagen te onderzoeken of zijn regering voldoende steun in de Lok Sabha had. Deze voorwaarde had hij ook gesteld aan de twee voorgaande minderheidsregeringen.

In het kader van zijn streven de partij op één lijn te krijgen stelde Rao alles in het werk om zijn rivaal Pawar in het kabinet op te nemen. Uiteindelijk werd Pawar op 26 juni beëdigd als minister van defensie nadat hij een dag eerder als premier van Maharashtra was vervangen door Sudhakarrao Naik.

Rao behandelde op 22 juni in zijn eerste toespraak als premier voornamelijk de economie van het land, welke naar zijn zeggen in een crisissituatie verkeerde. Hij zei dat de regering de hoogste prioriteit gaf aan het herstel van de gezondheid van de economie en hij beloofde binnen een maand een begroting voor te zullen leggen. Ook zou de dialoog met het IMF worden voortgezet. Rao waarschuwde ervoor dat ,,harde" maatregelen moesten worden genomen om de betalingsbalans recht te trekken en om de inflatie te beteugelen.

Nieuwe ministerraad

Per 26 juni was de nieuwe ministerraad als volgt samengesteld:

Kabinetsministers:
Premier; particuliere en openbare klachten: wetenschap en technologie: oceaanontwikkeling; electronica; kernenergie; ruimte; chemicaliën en meststoffen; civiele voorraden en openbaar distributiesysteem;industrie (toegevoegde taak) - P.V. Narasimha Roa; ontwikkeling menselijk kapitaal - Arjun Singh; landbouw - Bakram Jakhar; binnenlandse zaken - S.B. Chavan; gezondheid en gezinszorg - M.L. Fotedar; parlementszaken - Ghulam Nabi Azad; spoonvegen - C.K. Jaffer Sharief; stadsontwikkeling - Sheila Kaul (v);welzijn - Sitarem Kesri: wetten, justitie en bedrijfszaken - K. Vijaya Bhaskara Reddy; burgerluchtvaart en toerisme - Mandhav Rao Scindia; olie en aardgas - B. Shankaranand: waterbronnen - V.C. Shukla; financiën - Manniohan Singh; buitenlandse zaken - Madhavsinh Solanki; defensie - Sharad Pawar*

Staatsministers (metonafhankelijke taak):
planning en programmauitvoering - H.R. Rhardwaj: handel - P. Chidambaram; staal - Santosh Mohan Deb; textiel - Ashok Gehlot; voedsel - Tarun Gogoi: voedselverwerkende industrie - Giridhar Gomango; milieu en bosbouw - Kamal Nath; voorlichting en omroep - Ajit Kumar Panja; verbindingen - Rajesh Pilot; energie en niet-conventionele energiebronnen - Kalpnath Rai; arbeid - K. Ramamurthy; steenkool - P.A. Sangma; transport over land - Jagdish Tytler; mijnbouw - Balram Singh Yadav.

Staatsministers:
civiele voorraden en openbare distributie - Kamaluddin Ahmed; particuliere en openbare klachten, en pensioenen - Margarat Alva (v); stadsontwikkeling - M. Arunachalam; ontwikkeling menselijk kapitaal (departement van jeugdzaken en sport),# ontwikkeling van v ouwen en kinderen - Marnta Banerjee (v); buitenlandse zaken - Eduardo Faleiro: burgerluchtvaart en toerisme - M.O.H. Farook; parlementszaken, binnenlandse zaken - M.M. Jacob: parlementszaken, wetten, justitie en bedrijfszaken - Rangarajan Kumaramangalam; olie en aardgas, # defensie - S. Krishna Kumar: industrie - P.J. Kurien; landbouw - K.C. Lenka; spoorwegen - M. Mallikarjun; chemicaliën en meststoffen - Chinta Mohan: plattelandsontwikkeling - Uttambhai H. Patel; financiën - Shantaram Potdukhe; landbouw - Mullappally Ramachandran: financiën - Dalbir Singh; plattelandsontwikkeling - G. Venkat(Swamy); industrie - P.K. Thungon; financiën - Rameshwar Thakur*;gezondheid en gezinszorg - D.K. Tara Devi (v)*.

Onderministers:
arbeid - Paban Singh Ghatowar; welzijn - K. Kamala Kumari (v); handel - Salman Khursheed; verbindingen - P.V. Rangaya Naidu; binnenlandse zaken - Ram Lal Rahi; voorlichting en omroep - Girja Vyas (v); steenkool - Nayma Gowda*.

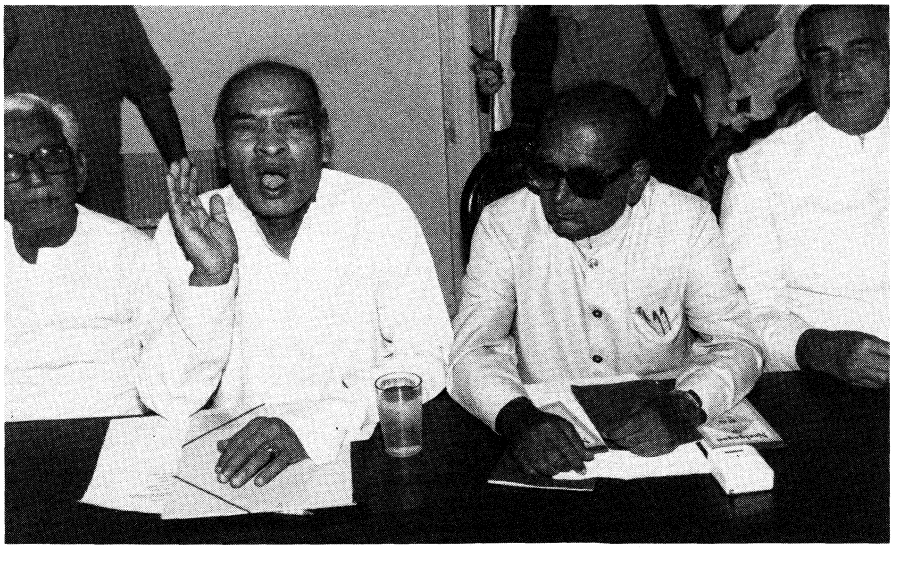

P.V. Narasimha Rao (tweede v.l.) tijdens een persconferentie op 29 mei na zijn verkiezing tot voorzitter van de Congrespartij (I).Rechts partijgenoot H.K.L. Bhagat.

* Op 26 juni benoemd.
# Op 26 juni toegevoegde portefeuilles.
(v)vrouwen.
(Vor.ber. pag. 492/3 en 563/2 e.v. - 1991)

KOREA (NOORD)

TWEEDE EN DERDE RONDE VAN NORMALISERINGSBESPREKINGEN MET JAPAN

De tweede gespreksronde over de normalisering van de diplomatieke betrekkingen tussen Noord-Korea en Japan eindigde op 12 maart 1991 in Tokio. De besprekingen hadden twee dagen geduurd en ook ditmaal waren er geen vorderingen geboekt inzake de schadevergoeding en inspectie van kerninstallaties, evenmin als tijdens de eerste ronde op 30 en 31 januari in de Noordkoreaanse hoofdstad Pyongyang.

De delegatie onder leiding van onderminister van buitenlandse zaken Chon In-chol was de eerste Noordkoreaanse regeringsdelegatie die Japan bezocht. Noord-Korea herhaalde zijn

De delegaties van Noord-Korea (boven) en Japan tijdens de tweede ronde van de normaliseringsbesprekingen in Tokio op 12 maart 1991

eis tot schadevergoeding. niet alleen voor de bezetting van Korea van 1910-'45, maar ook voor de in de naoorlogse periode geleden schade, waarvoor Japan de verantwoordelijkheid echter afwees. Na de besprekingen zei Chon tegen de Japanse pers dat Noord-Korea zich flexibel zou opstellen ten aanzien van de vorm waarin het de schadevergoeding zou accepteren, en voegde daaraan toe dat hij ,,optimistisch" was over de normalisering van de betrekkingen.
Japan drong bij Noord-Korea aan op terugbetaling van schulden, die waren opgelopen tot 80 mrd yen ($ 580 mln) en herhaalde eerdere verzoeken de nucleaire installaties in Noord-Korea open te stellen voor inspectie door de International Atomic Energv Agency (IAEA). Noord-Korea reageerde daarop met de verklaring dat de kerninstallaties in Zuid-Korea dan ook geïnspecteerd zouden moeten worden.

De twee partijen besloten op 13 maart tijdens een extra, niet-officiële ontmoeting, in mei een derde gespreksronde te houden in Beijing.

Op 5 maart maakte het Japanse ininisterie van buitenlandse zaken bekend dat het verbod om naar Noord-Korea te reizen vanaf 1 april werd opgeheven.

Derde ronde

Vertegenwoordigers van Japan en Noord-Korea ontmoetten elkaar op 20 mei in Beijing voor de derde ronde in de lopende normaliseringsbesprekingen. De vergadering die twee dagen zou duren, raakte echter op dood spoor doordat Japan erop bleef aandringen dat Noord-Korea zijn nucleaire installaties openstelde voor internationale inspectie overeenkomstig het Verdrag tegen de Verspreiding van Kernwapens (nonproliferatieverdrag), dat Noord-Korea in 1985 had ondertekend.

De regering in Pyongyang ontkende krachtig recente door satellietfoto's bevestigde verklaringen van de Amerikaanse inlichtingendienst waarin werd gesuggereerd dat de Noordkoreaanse regering werkte aan de ontwikkeling van een atoombom. De Noordkoreaanse regering bleef op het bekende standpunt staan dat kwesties als de inspectie van nucleaire installaties pas bespreekbaar waren wanneer de betrekkingen met Japan waren genormaliseerd en dat die geen deel van het normaliseringsproces zelf konden uitmaken. Ook herhaalde zij de eis dat de Verenigde Staten een gelijktijdige inspectie moesten toestaan van hun - volgens Noord-Korea - in Zuid-Korea gelegerde kernwapens.
De besprekingen werden met één dag verlengd nadat de Japanners ermee hadden ingestemd de eis aangaande de nucleaire inspectie voor de lopende zitting te laten vallen. Desalniettemin werden de besprekingen op 22 mei in een venijnige stemming afgebroken nadat de Japanse delegatie had geïnformeerd naar een Japanse vrouw, die 13 jaar eerder door Noordkoreaanse agenten zou zijn ontvoerd. Het bestaan van de vrouw was bevestigd door een Noordkoreaanse agente die in Zuid-Korea gevangen zat wegens het plaatsen van een bom in een Zuidkoreaans lijnvliegtuig in 1987 (zie pag. 761/2 e.v.-'90).

Onderminister van buitenlandse zaken Chon In Chon, de leider van de Noordkoreaanse delegatie, beschuldigde de Japanners ervan de kwestie als excuus te gebruiken om de onderhandelingen te saboteren. Hij verklaarde alleen nog aan verdere gespreksrondes over normalisering te zullen deelnemen als de Japanners hun excuses voor het voorval aanboden.

(Vor.ber.pag. 347/3 e.v.-1991)

BEZOEK VAN CHINESE PREMIER. GEWIJZIGDE HOUDING INZAKE VN-LIDMAATSCHAP

De Chinese premier Li Peng arriveerde op 3 mei in Pyongyang voor een driedaags staatsbezoek aan Noord-Korea. Aangenomen werd dat de twee belangrijke agendapunten bij Li's bezoek waren: het voornemen van Zuid-Korea een afzonderlijk lidmaatschap voor de Verenigde Naties aan te vragen (Noord-Korea gaf er de voorkeur aan dat de twee Koreaanse staten één VN-zetel zouden delen,! en de toenemende druk op de Noordkoreaanse regering om internationale inspectie van zijn nucleaire installaties toe te staan. De laatstgenoemde kwestie vormde de kern van de normaliseringsgesprekken tussen Noord-Korea en Japan (zie hierboven).

Het bezoek van Li werd officieel begroet als een teken van de traditioneel nauwe banden tussen de twee communistische staten. In de loop van het bezoek werd in brede kring gespeculeerd dat Li zijn gastheren duidelijk had gemaakt dat China zijn vetorecht in de VN-Veiligheidsraad niet zou gebruiken om een aanvraag van Zuid-Korea voor een afzonderlijk lidmaatschap van de VN te blokkeren. China was bezig zijn handelsbetrekkingen en diplomatieke banden met Zuid-Korea uit te breiden. Vóór het bezoek van Li had de Chinese regering al laten doorschemeren wat haar standpunt in deze kwestie was. De Sowjet-Unie, waarmee Zuid-Korea in 1990 volledige diplomatieke betrekkingen had aangeknoopt, had al eerder beloofd de aanvraag van Zuid-Korea te steunen.

Deze speculatie werd bevestigd toen het Noordkoreaanse ministerie van buitenlandse zaken op 28 mei in een beknopte verklaring bekendmaakte dat de regering had besloten het lidmaatschap van de VN aan tc vragen. In het op 27 mei gedateerde communiqué werden de in het verleden door Pyongyang ondernomen pogingen aangehaald om de formalisering van een ,,definitieve splitsing" van het Koreaanse schiereiland door een dubbel lidmaatschap te voorkomen. Geconcludeerd werd ,,dat ons geen alternatief rest dan in het huidige stadium lid te worden van de VN om de door de Zuidkoreaanse autoriteiten opgeworpen tijdelijke moeilijkheden te overwinnen".
Zuidkoreaanse diplomaten verwelkomden de koerswijziging van Noord-Korea onmiddellijk als ,,een positieve stap" naar verbetering van de betrekkingen tussen de twee Koreaanse staten. Dit standpunt werd gedeeld door vertegenwoordigers van andere landen, van wie velen zeiden te geloven dat als

de Koreaanse aanvragen werden geaccepteerd, de VN als vruchtbaar forum kon dienen voor besprekingen tussen de twee staten.

STOFFELIJKE OVERSCHOTTEN AMERIKAANSE SOLDATEN TERUGGESTUURD

De regering van Noord-Korea stuurde op 24 jun: de stoffelijke overschotten van 11 Amerikaanse militairen naar de Verenigde Staten terug die tijdens de Koreaanse Oorlog (1950-'53) waren gesneuveld Zij beloofde te helpen zoeken naar de andere nog vermiste geallieerde militairen (MIA's)

(Vor.ber.pag 555/2/3-1990)

OVERLIJDEN HO DAM

De 62-jarige Ho Dam, een van de voornaamste staatslieden van Noord-Korea, stierf na een lang ziekbed op 11 mei 1991 in Pyongyang.

Ho was van 1970 tot eind 1983 minister van buitenlandse zaken geweest, in melke periode Noord-Korea in een felle strijd met Zuid-Korea was gewikkeld voor internationale erkenning. Sinds 1983 was hij lid van het politburo van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij en voorzitter van de Commissie voor de Vreedzame Hereniging van het Vaderland

KOREA (ZUID)

DLP-OVERWINNING IN LOKALE-RAADSVERKIEZINGEN. GIF-AFFAIRE. FCSIE VAN OPPOSITIEPARTIJEN

De eerste gemeenteraadsverkiezingen in 30 jaar, gehouden op 26 maart 1991, leverden een duidelijke overwinning op voor de regerende Democratische Liberale Partij (DLP). Dit ondanks de lage opkomst van 55 procent, die volgens de oppositie een aanwijzing vormde voor het gebrek aan vertrouwen in de regering. (De opkomst bij de algemene verkiezingen van 1988 bedroeg 75,8 procent.)

Inzet van de verkiezingen waren de zetels in de lokale raden in de kleinere „basiseenheden" (kleine steden. gemeenten en stadswijken) in het land. Verkiezingenvoor de raden in ..grotere eenheden" (grote steden en provincies) zouden eind juni afzonderlijk plaatsvinden. De oppositionele Partij voor Vrede en Democratie (PPD)protesteerde dat dit een schending betekende van een eerder akkoord om de lokale verkiezingen in de grotere en kleinere eenheden tegelijkertijd te houden. Politieke partijen kregen officieel geen toestemming om bij de lokale verkiezingen kandidaten te stellen in de kleine kiesdistricten.
DLP-leden behaalden 49 procent van de 1.304 netels. De grotendeels regeringsgezinde kandidaten behaalden 32.4 procent. De PPD behaalde slechts 18.8 procent. Alleen in de provincie Zuid-Cholla was er wijdverbreide steun voor de PPD.
President Roh Tae Woo, volgens wie de verkiezingen de eerlijkste aller tijden waren, had eerder gezegd, in een op 5 maart üp de televisie uitgezonden toespraak tot het volk waarin hij de verkiezingsdatum bekendmaakte. dat de verkiezingen een keerpunt betekenden in de lokaie autonomie en een ..beginpunt dat leidde naar verscheidene democratische organen en naar een echte scheiding van de macht"

Regeringsfunctionarissengearresteerd in gif-affaire

Op 25 maart werd bericht dat zeven regeringsfunctionarissen van het Taegumilieubureau waren beschuldigd van nalatigheid of valsheid in geschrifte, nadat het bedrijf Doosan Electro-Materials Corporation honderden tonnen giftig afval had geloosd in de rivier de Naktog, de drinkwaterbron voor miljoenen mensen.

Fusie PPD met dissidente groep

Op 22 maart werd gemeld dat Kim Dae Jung, de PPD-leider, een fusie had aangekondigd met de dissidente groepering van Lee Woo Jung, een mensenrechtenactiviste.

De Zuidkoreaanse oppositieleider Kim Dae Jung zwaait op 9 juni met de vlag van de Nieuwe Democratische Unie (NDU). die zojuist door de fusie van twee oppositiepartijen is gevormd.

Oppositiepartijen gaan samen

Tijdens een nationale conventie op 9 april werd officieel een nieuwe oppositiepartij onder de naam Nieuwe Democratische Unie (NDU) gepresenteerd onder leiding van Kim Dae Jung. De partij kwam tot stand door een fusie van Kims Partij voor Vrede en Democratie (PPD) en de kleine dissidente Partij voor Nieuwe Democratische Alliantie, Het nieuwe partijprogramma leek op dat van de PPD: het bevatte onder meer een pleidooi voor een vrijemarkteconomie, een onafhankelijk diplomatiek beleid en het herstel van de ethiek binnen het politieke domein.
Hoewel de belangrijkste oppositiepartij door de fusie niet spectaculair in grootte toenam, breidde zij wel haar geografische basis uit tot buiten het traditionele zuidwestelijke PPD-bolwerk met als centrum Kwangju. Daarmee werden de vooruitzichten voor de campagne van Kim voor de aanstaande presidentsverkiezingen van eind 1992 of begin 1993 verbeterd.
Kims poging om .,een grote coalitie" van oppositiegroepen tot stand te brengen, vormde een reactie op het succes van president Roh Tae Woo, die in februari 1990 de regerende Democratische Liberale Partij (DLP) had gevormd middels een fusie van zijn regeringspartij en twee belangrijke oppositiegroeperingen (zie pag. 335/3 e.v.-'90).
In voorgaande maanden was de DLP in toenemende mate het toonbeeld geweest van ruzies tussen haar drie facties over de interne hegemonie en de kandidatuur voor de presidentsverkiezingen.

BEZOEK VAN SOWJET-PRESIDENT

Op 19 en 20 april bracht Sowjet-president Gorbatsjow, tijdens een tussenstop op het Zuidkoreaanse eiland Cheju, een officieel bezoek aan Zuid-Korea. Gorbatsjow had net een vierdaags bezoek aan Japan achter de rug (zie pag. 502/1-'91) en was op de terugweg naar Moskou. Het was de eerste keer dat een Sowjet-leider een bezoek bracht aan het verdeelde Koreaanse schiereiland. Het bezoek gaf blijk van de recentelijk verbeterde betrekkingen tussen Zuid-Korea en de Sowjet-Unie. Zo hadden beide landen in 1990 volledige diplomatieke betrekkingen aangeknoopt (zie pag. 59/2-'91).

Tijdens zijn gesprekken met Roh Tae Woo zinspeelde Gorbatsjow op een ,,Koreaans-Sowjetrussisch vriendschaps- en samenwer-

kingsverdrag". Dit voorstel zou, zo werd overeengekomen, verder worden besproken door de ministers van buitenlandse zaken van beide landen. Gorbatsjow zou ook zijn steun hebben betuigd aan het Zuidkoreaanse streven om lid te worden van de Verenigde Naties. De door Noord-Korea voorgestelde gedeelde Koreaanse zetel noemde hij ,,onrealistisch".
De twee leiders bevestigden opnieuw dat zij voorstander waren van een verbetering van de betrekkingen tussen Noord- en Zuid-Korea en bepleitten een spoedige hervatting van de opgeschorte besprekingen tussen de premiers van beide landen. Ook waren zij van mening dat de Noordkoreaanse regering haar nucleaire faciliteiten moest openstellen voor inspectie door het Internationale Bureau voor Atoomenergie (IAEA).

(Vor. ber. pag. 349/1 e.v. - 1991)

ANTI-REGERINGSPROTESTEN. KABINETSWIJZIGING

In de loop van mei 1991 wankelde de Zuidkoreaanse regering onder de ernstigste onlusten sinds president Roh Tae Woo in 1988 aan de macht kwam. Hoewel de protesten grotendeels beperkt bleven tot studenten, overtroffen ze zowel in omvang als in hevigheid de gebruikelijke ,,lenteprotesten".

De aanleiding voor de onlusten was de dood van Kang Kyong Dae op 26 april. Kang, een student aan de Myungji Universiteit van Seoel, werd door met stalen pijpen bewapende oproerpolitie dood geslagen terwijl hij deelnam aan een anti-regeringsdemonstratie. Tot de golf van protesten die na het incident volgde, behoorde onder andere een demonstratie op 29 april in Seoel waaraan 30.000 studenten deelnamen. Na een herdenkingsdienst voor Kang probeerden de met benzinebommen en projectielen gewapende studenten op te marcheren naar het stadscentrum, maar zij werden door 6.000 man oproerpolitie met waterkanonnen en traangas tegengehouden. Na hevige botsingen verspreidden de demonstranten zich in kleinere groepen en er werd melding gemaakt van gewelddadigheden op andere plaatsen in de stad tot diep in de nacht.
Op dezelfde dag vonden vergelijkbare demonstraties plaats in Pusan, Kwangju en verscheidene andere steden, nadat de anti-regeringsstemming was versterkt door de zelfverbranding van een studente van de Chonnam Nationale Universiteit. Terwijl ze anti-Roh-leuzen riep, goot Park Seung Hee verfverdunner over zichzelf uit, die ze vervolgens aanstak. Zij werd in kritieke toestand met derdegraadsverbrandingen in het ziekenhuis opgenomen en overleed 21 dagen later.

Vervanging van minister van binnenlandse zaken

In een poging de protesten te doen afnemen, ontsloeg Roh op 27 april zijn minister van binnenlandse zaken, Ahn Eung Mo, die werd vervangen door Lee Sang Yeon. Ook verzekerde hij dat de verantwoordelijken voor de dood van Kang zouden worden vervolgd en op 2 mei bood hij openlijk zijn excuses aan voor diens dood. Hij zei dat het ,,hem zeer speet het volk zoveel verdriet en leed te berukkcnen".
De nieuwe minister van binnenlandse zaken maakte op 4 mei een aantal procedurele veranderingen bekend ter verbetering van het publieke vertrouwen in de politie en ter voorkoming van nieuw politiegeweld. Deze maatregelen behelsden onder meer een beperking van de inzet van de eenheden in burger, het zogenoemde "Skelettenkorps", dat als taak had demonstranten te achtervolgen en te arresteren; beperking van het gebruik van traangas en een verbod op het gebruik van ander materieel (zoals stalen pijpen) dan de officiële uitrusting door de oproerpolitie.

Gedurende de eerste helft van mei vonden er dagelijks demonstraties plaats in Seoel en andere steden en deden zich nog minstens vier nieuwe gevallen van zelfverbranding voor. De demonstranten eisten steeds harder het aftreden van de regering en het invoeren van democratische hervormingen. Roh reageerde hierop door de betogers ervan te beschuldigen het ,,liberale democratische stelsel" te willen omverwerpen en benadrukte dat kabinetswijzigigen ,;nooit door activisten of oppositiepartijen gedicteerd kunnen worden".

Op 9 mei, de eerste verjaardag van de formele inauguratie van de regerende Democratische Liberale Partij (DLP, zie pag. 556/2-'90), organiseerden arbeiders en studenten demonstraties in zeker 88 Zuidkoreaanse steden, waaraan meer dan 200.000 mensen deelnamen. Op 14 mei waren er zelfs nog meer mensen op de been toen er door Seoel en andere steden begrafenisstoeten trokken in verband met de dood van Kang. Ongeveer 22.000 politieagenten grendelden het centrum van Seoel af om te verhinderen dat 75.000 a 150.000 betogers de lijkkist van Kang door het stadscentrum droegen. Een regen van traangasgranaten werd afgeschoten en gedurende de gehele dag werden naar schatting 2.000 benzinebommen gegooid door de betogers, die probeerden door de politielinies heen te breken.

De aanhoudende protesten vielen op 18 mei samen met de herdenking van de elfde verjaardag van de gewelddadige onderdrukking van de opstand in Kwangju (zie pag. 354/3 e.v.-'80). In Seoel, Pusan, Inchon, Taegu, Masan, Chunchon en Suwon werden demonstraties gehouden waarbij het veelvuldig tot botsingen kwam tussen de demonstranten en de oproerpolitie. In Kwangju zelf gingen meer dan 100.000 mensen de straat op en zij leverden tot diep in de nacht ononderbroken gevechten met de oproerpolitie.

In Kwangju werd een betoger bijna doodgeslagen door de politie waardoor de protesten nog meer werden aangewakkerd Een 38-jarige vrouw stak zichzelf in brand in Seoel en sprong haar dood tegemoet voor het gebouw van de Yonsei Universiteit Twee andere mensen werden in het ziekenhuis opgenomen nadat ze zichzelf tijdens de demonstraties op 18 mei in brand hadden gestoken, waarmee het aantal zelfverbrandingen dat verband hield met de jongste protesten, op acht (waarvan zei met dodelijke afloop) kwam

Kabinetswijziging

Hoewel de omvang van de demonstraties na 18 mei afnam, bleven er in Seoel en andere steden botsingen plaatsvinden tussen anti-regeringsbetogers en de politie. Op 22 mei pleegde in Kwangju een 25-jarige man zelfmoord door brandend van het dak van het mortuarium te springen waarin het lichaam van Park Seung Hee lag. Op dezelfde dag trad premier Ro Jai Bong af om aan te geven dat hij zich verantwoordelijk achtte voor de aanhoudende onrust.
President Roh benoemde op 23 mei voormalig minister van onderwijs Chung Won Shik tot premier en op 26 mei verving hij nog een aantal vooraanstaande ministers in het kabinet.

Voormalig openbaar aanklager Kim Ki Choon werd benoemd tot minister van justitie; het hoofd van het Bureau voor toezicht op het bankwezen, Rhee Yong Man, werd minister van financiën; de onderminister van de economische planningsraad, Jin Nyum, werd benoemd tot minister van energie en delfstoffen; en Ahn Pil Joon, een gepensioneerde legergeneraal, werd minister van volksgezondheid en sociale zaken.
(Bij een eerdere wijziging op 23 april was Kwon Hwi Hyuk benoemd tot directeur van het Milieubureau, nadat zijn voorganger Huh Nam Hoon was ontslagen wegens de vervuiling van de watervoorziening in Taegu door de lozing van 300 ton fenol, een caustische chemische verbinding.)

De nieuwe premier verklaarde dat herstel van de orde de eerste prioriteit zou krijgen. Hij ontkende echter beweringen van de oppositie dat hij een voorstander van de harde lijn zou zijn en hij beloofde ,,een verstandige en redelijke aanpak" van de heersende onrust in plaats van ,,harde maatregelen". Op de dag van zijn benoeming werd amnestie verleend aan 238 gevangenen die krachtens de Nationale Veiligheidswet in verband met politieke misdrijven waren beschuldigd of veroordeeld.

Naast de kabinetswijzigingen en de amnestie kondigde Roh ook diverse hervormingsmaatregelen aan in een poging het vertrouwen in zijn regering te herstellen.
In een door de televisie uitgezonden

toespraak tot een gezamenlijke zitting van het kabinet en invloedrijke leden van de DLP op 29 mei kondigde Roh belastingherzieningen en strengere maatregelen ter bestrijding van het speculeren in onroerend goed aan en garandeerde hij het recht op vreedzame bijccnkomsten. Hij zegde ook toe dat hij afzag van plannen om de grondwet zo te wijzigen dat de uitvoerende macht bij de premier zou komen te liggen in plaats van bij de president, De oppositie had zich fel tegen een dergelijke wijziging verzet met het argument dat Roh, die krachtens de grondwet niet langer dan één ambtstermijn van vijf jaar president mocht zijn, zijn macht op die manier wilde behouden.

HARD OPTREDEN REGERING TEGEN STUDENTENPROTESTEN. PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

De golf van protesten tegen de regering die eind april was begonnen nadat de oproerpolitie een demonstrerende student had doodgeknuppeld, ging in juni door. De autoriteiten traden echter harder op na een incident op 3 juni waarbij premier Chung Won Shik door dissidente studenten werd mishandeld.

Chung Won Shik werd tijdens een bezoek aan de Hankuk Universiteit voor buitenlandse studies door vijandige studenten gemolesteerd. Toen Chung een lezing wilde geven over .,richtlijnen voor het studentenleven", werd hij door ongeveer 500 studenten opgepakt en een half uur lang de campus rondgesleept; waarbij hij werd geschopt, gestompt en met eieren en meel bekogeld.
Op de mishandeling van Chung werd algemeen woedend gereageerd. Minister van openbare voorlichting Choi Chang Yoon beweerde dat dit incident een ommekeer teweeg had gebracht in de manier waarop de regering de jongste golf van studentenonrust bestreed, de ergste die de regering van Roh had meegemaakt. Het incident bleek voor de regering een voorwendsel om strengere maatregelen te nemen tegen protesterende studenten. President Roh Tae Woo veroordeelde de mishandeling van Chung en riep op tot een hard optreden tegen studentenonlusten.
Vertegenwoordigers van het ministerie van onderwijs en van de regerende Democratisch Liberale Partij (DLP)stelden onmiddellijk een reeks „campusstabilisatiemaatregelen" op om de veiligheid te vergroten en de politieke activiteiten van studenten te beperken. Ook werden arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen 16 studenten die rechtstreeks bij de mishandeling van Chung betrokken zouden zijn geweest. De zestien waren geïdentificeerd aan de hand van in beslag genomen banden van het televisiejournaal. Onder hen bevond zich de voorzitter van de studentenorganisatie van de Hankuk Universiteit, Chong Won Taek, die naar verluidt was ondergedoken. In de nasleep van de gebeurtenissen werden 360 willekeurige studenten in hechtenis genomen, maar op 4 juni waren ze aan het eind van de dag u-eer allemaal op vrije voetengesteld.
Op 5 juni diende de minister van onderwijs, Yoon Hyon Sup, zijn ontslag in als een gebaar van boetedoening voor de mishandeling van de premier, maar op 7 juni weigerde president Roh dit ontslag te verlenen.

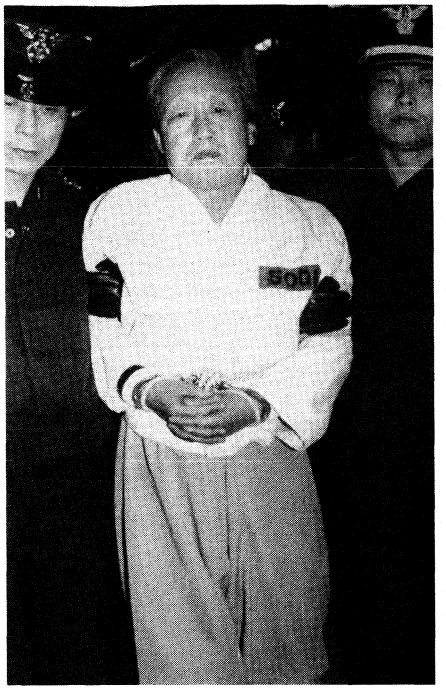

De Zuidkoreaanse dissident Mnon Ik Hwan werd op 10 februari 1990 geboeid overgebracht naar een gerechtshof in Seoel voor de behandeling van zijn beroep tegen de hem opgelegde gevangenisstraf van zeven jaar.

De dagen erna werden razzia's uitgevoerd op de campussen in het hele land om diegenen te arresteren van wie de autoriteiten beweerden dat ze de aanstichters van de onlusten waren.
Op 6 juni werd ook de dissidente dominee Moon Ik Hwan gearresteerd. De 73-jarige Moon was een presbyteriaans predikant die in 1989 tot zeven jaar gevangenisstraf was veroordeeld omdat hij een illegale reis naar Noord-Korea had gemaakt. Hij was in oktober 1990 vanwege zijn slechte gezondheid voorwaardelijk vrijgelaten.
Op 14 juni werd Hyon Ju Ok, leider van de radicale arbeidersorganisatie Chonnohyop, gearresteerd, nadat de politie de Myongdong-kathedraal in Seoel had omsingeld waar hij samen met enkele andere dissidenten medio mei zijn toevlucht had gezocht. Volgens berichten gaf één van zijn metgezellen, Kang Ki Hung, zich ten slotte op 24 juni over nadat de politie had gedreigd het gebouw te zullen bestormen. Kang was een vooraanstaand lid van Chonminnyon, de grootste dlssidentenorganisatie in het land

Winst regering bij plaatselijke verkiezingen

Ondanks de protesten gingen de op 20 juni geplande plaatselijke verkiezingen voor de grote provinciale en hoofdstedelijke raden gewoon door. De kleinere raden waren in mei al gekozen, Het was meer dan 30 jaar geleden dat dergelijke verkiezingen waren gehouden.

De DLP verzekerde zich van een overweldigende overwinning. Ze haalde 564 van de 866 zetels binnen en verzekerde zich daarmee een overwicht in 11 van de 15 raden. De belangrijkste oppositiepartij, de Nieuwe Democratische Partij (NDP),won 165 zetels. In het eigen bolwerk Kwangju en in de naburige provincie Cholla behaalde de NDP een meerderheid. In andere gebieden deed ze het slecht, wat tot speculaties leidde dat de leider van de partij. de oudgediende dissident Kim Dae Jung. zich misschien wel zou terugtrekken. De afgescheiden Democratische Partij (DP) en de Minjung (Volks-)Partij van Korea behaalden respectievelijk 21 zetels en één zetel. Onafhankelijken deden het boven verwachting goed. Ze zorgden voor éénderde van het totale aantal kandidaten en behaalden 115 zetels.
Volgens de Centrale Beheercommissie voor de Verkiezingen nam 28,9 procent van de 28 mln kiesgerechtigden deel aan de verkiezingen. De DLP behaalde 40 procent van het totale aantal stemmen, de NDP 22 procent, de DP 14 procent en de Minjung 1 procent. De overige 23 procent waren voor de onafhankelijken.

Na een debat van acht uur besloot een vergadering van parlementsleden en partijbestuurders van de NDP op 30 juni de zittende leiding van de partij te handhaven. Eerder was gemeld dat Kim Dae Jung had aangeboden af te treden om zo de vorming van een oppositiegroepering op brede basis te vergemakkelijken. Deze zou in staat moeten zijn de DLP in 1992 bij de presidents- en parlementsverkiezingen te verslaan.
(Vor. ber. pag. 348/2 e.v. - 1991)

LAOS

BEZOEK VAN THAISE LEGERCOMMANDANT. AKKOORD OVER TERUGTREKKING TROEPEN UIT BETWISTE GRENSGEBIEDEN. PLAN VOOR VLUCHTELINGEN

Generaal Suchinda Kraprayoon, opperbevelhebber van het Thaise leger en een van de leiders van de februari-coup in Thailand (zie pag. 353/2 e.v.-'91), bezocht Laos op 11 en 12 maart 1991 voor besprekingen met de stafchef van Laos

generaal Sisavat Keobounphanh, premier Kaysone Phomvihane en minister van defensie generaal Khamtay Siphandon.

Tijdens de besprekingen werd een akkoord gesloten over de terugtrekking van alle strijdkrachten van beide partijen uit de betwiste gebieden langs de Laotiaans-Thaise grens. Dit waren de districten in de omgeving van hit dorp Ban Rom Klao, die eind 1987 en begin 1988 het toneel waren geweest van zware gevechten, en de districten in de omgeving van de drie dorpen Ban Mai, Ban Klang en Ban Sawang, waarin 1984 wasgevochten.
De terugtrekking van de troepen begon op 13 maart en werd voltooid op 19 maart.

Laos, Thailand en het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR)bereikten op 29 juni overeenstemming over een plan voor alle Laotiaanse vluchtelingen in Thaise kampen. Volgens dit plan zouden deze 60.000 vluchtelingen vóór eind 1994 moeten zijn gerepatrieerd dan wel ondergebracht in derde landen.

(Vor. ber. pag. 277/1/2 - 1991)

STRUCTURELE AANPASSINGSFACILITEIT VAN IMF

In een op 8 april uitgegeven persbericht van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) werd bekendgemaakt dat een lening aan Laos ter waarde van 8,79 mln SDRs (SDR 1 = $1,35476 op 8 april 1991) was goedgekeurd.

De lening diende ter ondersteuning van het t eede jaarprogramma in het kader van een structurele aanpassingsfaciliteit (SAF),dat in september 1989 voor een bedrag van 20,51 mln SDRs was goedgekeurd. In het kader van het eerste SAF-jaarprogramma had de regering 5,86 mln SDRs opgenomen.
Het persbericht meldde dat het economische marktsysteem in Laos goed functioneerde. De regering was van plan haar directe betrokkenheid bij de produktie in het land verder te beperken en de liberalisering van de handel met het buitenland voort te zetten. Het economische programma van de regering voor 1991 was erop gericht een reële economische groei van 5 procent te bereiken, de inflatie tot 14 procent te beperken en de verslechtering van de balans van de lopende rekening aan banden te leggen.

VIJFDE PPPL-CONGRES

Van 27-29 maart 1991 vond in de hoofdstad Vientiane het vijfde congres van de regerende Revolutionaire Volkspartij van Laos (PPPL) plaats (zie pag. 556/3 e.v.-'87 voor het vierde congres dat plaatsvond in november 1986).

De 60.000 partijleden werden vertegenn'00rdigd door 367 afgevaardigden. Het congres werd ook bijgewoond door de secretaris-generaal van de regerende Communistische Partij van Vietnam Nguyen Van Linh. door de secretaris-generaal van de Kampucheaanse Revolutionaire Volkspartij Heng Samrin en door een delegatie van de Communistische Partij van China.

Phoumi Vongvichit (r.),het waarnemend staatshoofd van Laos. tijdens een ontmoeting met de Chinese premier Li Peng op 17 december 1990 in Vientiane.

Politiek rapport van Kaysone

Op 27 maart presenteerde Kaysone Phomvihane in zijn hoedanigheid van secretaris-generaal van de PPPL het politieke rapport aan het congres.

Hij verklaarde dat het in de afgelopen vijf jaar gevoerde herstructureringsbeleid zowel de particuliere sector als de staatssector van de economie ,,nieuw leren en flexibiliteit had ingeblazen". Toch waren er nog ..vrij veel" tekortkomingen op economisch gebied, zoals een slecht transport- en communicatienetwerk, de gebrekkige kwaliteit van sociale voorzieningen. onderwijs en volksgezondheid en groeiende tekorten op de handelsbalans en de begroting.
Kaysone riep de partij op .,de herstructurering diepgaand (te blijven) aanpakken". Hij presenteerde een lijst van economische taken die betrekking hadden op een versnelde privatisering van landbouwcoöperatieven en een hervorming van het financiële systeem en het bankwezen van het land.

Verkiezing van bestuursorganen

Op 29 maart lieten de afgevaardigden weten dat Kaysone gezien .,zijn grote deugden en onvermoeibare toewijding" unaniem tot ,,partijvoorzitter" gekozen was. Het negen leden tellende secretariaat, dat voorheen als dagelijks bestuur de partijzaken had beheerd, werd afgeschaft, hetgeen volgens sommige commentatoren zou wijzen op een vergroting van de persoonlijke macht van Kaysone binnen de partij. Er werd een nieuw politiek bureau gekozen (zie pag. 557/1/2-'87 voor de samenstelling van het vorige bureau), dat drie nieuwe leden telde. De nieuwelingen waren allemaal onvoorwaardelijke aanhangers van het economische hervormingsbeleid van Kaysone.

Er werd een centrale adviescommissie in het leven geroepen waarin drie revolutionaire ,,oudgedienden", die niet waren herkozen in het politieke bureau. zitting namen: Souphanouvong, Phoumi Vongvichit en Sisomphone Lovansay.
De vierde persoon die zijn plaats in het politieke bureau verloor was generaal Sisavat Keobounphanh, de chef van de generale staf en tevens burgemeester van Vientiane. Volgens sommige berichten zou het vertrek van Sisavat verband houden met beschuldigingen inzake corruptie en nepotisme. (Zie pag. 277/2-'91 voor de dood van politburo-lid Saly Vongkhamsao op 23 januari 1991.)

Het nieuwe politieke bureau (zie ook pag. 557/1/2-'87) bestonduit de volgende volwaardige leden:

Kaysone Phomvihane, Nouhak Phoumsavan, generaal Khamtay Siphandon, generaal Phoune Sipaseuth, Maychantane Sengmany, luitenant-generaal Saman Vignaket, Oudom Khattigna+, brigade-generaal Choummali Saignakong+, Somlak Chanthamat", Khamphoui Keoboualapha*, Thongsing Thammavong*.

*Nieuw lid. +Voorheen kandidaat-lid

Het nieuwe centrale comité bestond uit 55 volwaardige leden en 4 kandidaatleden (het vorige comité telde 51 volwaardige en 9 kandidaat-leden).

Thongvinh Phomvihane, de echtgenote van Kaysone, werd verwijderd uit het centrale comité, maar Saysomphone Phomvihane, zijn zoon, werd als nieuw lid gekozen.
Volgens een officiële mededeling was 47 procent van de leden van het nieuwe centrale comité, dat vier vrouwen telde, jonger dan 49 jaar; 41 procent van de leden had een opleiding op universitair niveau genoten.

MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK

VLEESRANTSOENERING

De Mongoolse regering voerde op 17 mei 1991 de rantsoenering van vlees in. Drie dagen eerder had de minister van

nationale ontwikkeling, Jamyangiyng Batsuur, het buitenland verzocht om noodhulp vanwege de ernstige tekorten aan voedsel en medicijnen. Rijst, meel, suiker en plantaardige olie waren al op rantsoen.

Vlees was het belangrijkste bestanddeel van het Mongoolse eten, met een gemiddelde maandelijkse consumptie van acht kilo per persoon. De vleesconsumptie zou in de steden, waar vrijwel de helft van de 2 mln zielen tellende bevolking leeft, m-orden teruggebracht tot drie kilo per persoon per maand.
De pers beschuldigde de regering ervan het tekort te hebben veroorzaakt door niet volgens het nationale aankoopplan vlees van de herders te kopen. Er waren echter ook berichten dat de herders terughoudend waren om de regering vlees te verkopen in afwachting van hogere staatsinkoopprijzen. Als andere factoren bij het voedseltekort noemden waarnemers de transportproblemen die voortvloeiden uit de beëindiging van de levering van goedkope olie uit de Sowjet-Unie en de drastische vermindering van andere vormen van economische hulp door de Sowjet-Unie.

Unen, de krant van de regerende Mongoolse Revolutionaire Volkspartij, had op 3 april melding gemaakt van een presidentieel bevel in verband met de handhaving van de openbare orde en zware straffen voor schenders daarvan. Het bevel bleek vooral betrekking te hebben op zwarthandelaren en op speculanten die goederen hamsterden om kunstmatige tekorten te doen ontstaan.

PRIVATISERINGSWET

De Kleine Volkshoeral, het permanente parlement, keurde op 22 mei een privatiseringswet goed. De privatisering viel in twee categorieën uiteen: de verkoop van staatswinkels en -restaurants, die in feite al 1 mei begonnen was; en de verkoop van staatsfabrieken en -ondernemingen, waarvan werd verwacht dat 40 procent binnen drie jaar in particuliere handen zou zijn. De regering zou coupons uitgeven om iedere burger in staat te stellen aandelen in fabrieken en ondernemingen te kopen.

Privatiseringsprogramma

In een op 5 juni gepubliceerd interview zei premier Dashiyn Byambasuren dat tegelijk met de verkoop van staatseigendommen en met de prijshervormingen de buitenlandse investeringen zouden worden aangemoedigd. De leden van de ongeveer 300 landbouwcoöperaties moesten zelf beslissen over de manier waarop ze geprivatiseerd wilden worden.

Op 7 juni werd bevestigd dat iedereen die vóór 31 mei 1991 was geboren regeringswaardebonnen kreeg ter waarde van 10.000 tugrik ($ 1.400) waarmee men aandelen kon kopen in staatseigendommen. Meer dan 200 sleutelbedrijven in de sectoren vervoer, mijnbouw: brandstoffen, post en telecommunicatie bleven in handen van de staat.
Op 19 juni zei minister van buitenlandse zaken Tserenpiliyn Gombosuren tijdens een bezoek aan Londen dat Mongolië hulp en leningen ter waarde van $ 250 mln nodig had om zijn begrotingstekort te dekken en te voorzien in de behoefte aan hardevaluta.

GRONDWETSONTWERP

Op 6 juni werd een nieuw grondwetsontwerp gepubliceerd. Het was op 25 mei goedgekeurd door een commissie van de Kleine Hoeral, het permanente orgaan van het parlement.

Het ontwerp zou vóór 1 oktober, nadat het door ,,de hele natie" was besproken, opnieuw aan de Kleine Hoeral worden voorgelegd. Er werden onder andere voorstellen gedaan over een verandering van de naam van het land (die eenvoudig Mongolië zou worden in plaats van Mongoolse Volksrepubliek); over de samenstelling en de zittingstermijn (met als voorstel zes jaar) van een nieuwe, rechtstreeks gekozen Grote Hoeral; over de procedure volgens welke elke partij die in de Grote Hoeral vertegenwoordigd was presidentskandidaten kon stellen; over de ambtstermijn van de president (met als voorstel een termijn van vier jaar): en de bepaling dat het parlement met meerderheid van stemmen een presidentieel veto ter zijde zou kunnen schuiven.

(Voc ber. pag. 350/3 e.v. - 1991)

OVERLIJDEN TSEDENBAL

Yumjaagiyn Tsedenbal, de vroegere communistische leider, overleed op 18 april in ballingschap te Moskou op 74-jarige leeftijd.

Hij was secretaris-generaal c.q. eerste secretaris van de Mongoolse Revolutionaire Volkspartij (MPRP) in de jaren 1940-'54 en 1958-'84. Daarnaast vervulde hij de functies van premier (1952-'74) en van staatshoofd (1974-'84). (Zie ook pag. 59/3-'85)

PAKISTAN

AARDBEVING. INVOERING VAN ECONOMISCHE HERVORMINGEN. ONENIGHEID OVER GOLF-BELEID. AFTREDEN VAN TWEE MINISTERS

In de ochtend van 1 februari 1991 werden delen van de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP) getroffen door een aardbeving met een kracht van 6.8 op de schaal van Richter. Volgens officiële schattingen werden tenminste 300 mensen gedood en niet minder dan 500 gewond.
In het district Malakand waren volgens de berichten 111 doden gevallen en ook vanuit de uiterst noordelijke districten Swat, Chitral, Dir en Bajaur werden slachtoffers gemeld. De aardbeving verwoestte huizen, elektriciteitsvoorzieningen, telefoonlijnen en wegen.
Premier Mian Mohammad Nawaz Sharif, die op 2 februari een bezoek bracht aan getroffen gebieden in Chitral en Bajaur, riep de regio uit tot rampgebied. Op 29 februari maakte Saoedi-Arabie bekend dat het $ 10 mln zou schenken voor hulpwerkzaamheden in de getroffen gebieden.

Invoering van economische hervormingen

Op 7 februari kondigde p emier Sharif een economisch hervormingsprogramma aan ter bevordering van buitenlandse investeringen en ter compensatie van verliezen die waren geleden als gevolg van de Golf-crisis.

De *Far* Eastern *Economic* Review maakte op 14 februari bekend dat de regering de door de oorlog geleden exportverliezen had geschat op 30 procent van het resultaat van 1990. Het tekort op de rekening-courant voor het financiële jaar 1990/'91 (begonnen op 1 juli 1990) had de $2 mrd reeds overschreden. Over het gehele boekjaar 1989/'90 had dit tekort $ 1,6 mrd bedragen.
De nieuwe maatregelen betekenden dat alle controle op de invoer van buitenlandse valuta werd opgeheven; dat langdurige goedkeuringsprocedures voor handelstransacties werden afgeschaft; en dat buitenlandse banken en bedrijven werd toegestaan kapitaalemissies over te nemen. Verder werd meer toegang geboden tot de binnenlandse kredietmarkten. Beperkingen op het repatriëren van winsten en kapitaal van particulieren en ondernemingen werden eveneens opgeheven.
Eerder, op 22 januari, had de regering de afschaffing bekendgemaakt van maxima voor de rentevoet en voor honoraria bij het afsluiten van particuliere buitenlandse leningen ten behoeve van nieuwe industrieën, modernisering en vervanging. De regering zette ook plannen door voor een omvangrijkere privatisering van staatsbedrijven. In januari mislukten echter de pogingen om een privatiseringsprogramma voor de banksector door te zetten vanwege juridische problemen, en op 19 februari kwam het in Karachi tot ongeregeldheden tussen de politie en vakbondsactivisten die protesteerden tegen de regeringsplannen voor het verkopen van staatsbedrijven.

Onenigheid over het Golf-beleid

Terwijl er steeds vaker berichten verschenen over een scheuring tussen het leger en de regering over het beleid inzake de Golf-oorlog, verklaarde premier Sharif op 9 februari dat zijn regering haar standpunt niet zou wijzigen.
De levering van 8.000 Pakistaanse soldaten aan de door de Verenigde Staten geleide coalitie (zie pag. 744/1-'90) had tegenstand ondervonden in brede lagen van de bevolking.

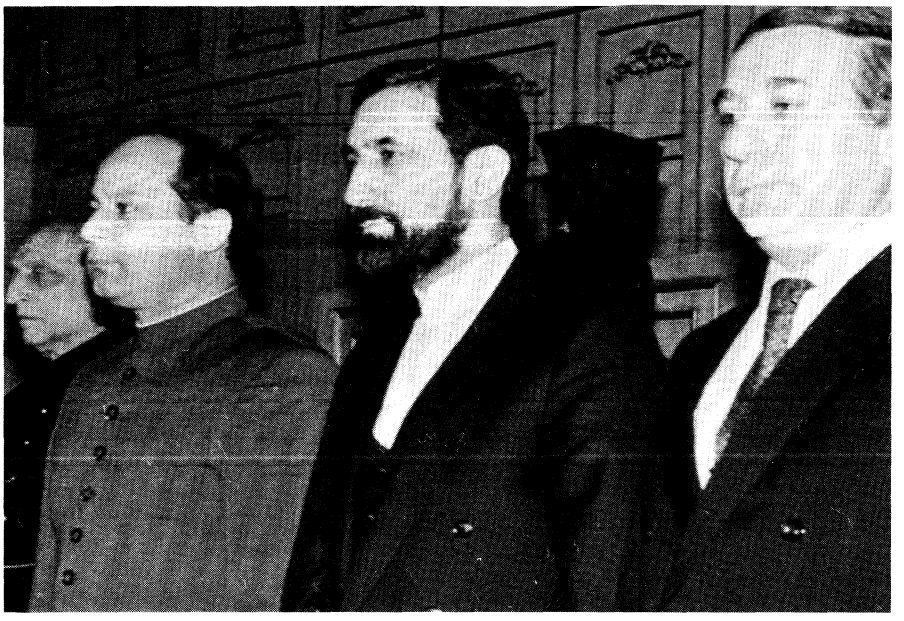

De Pakistaanse premier Mian Mohammad Nawaz Sharif (tweede van links) met zijn toenmalige minister van buitenlandse zaken Sahibzada Yaqub Khan (l.) tijdens een ontmoeting met de ministers van buitenlandse zaken van Iran en Turkije, resp. Ali Akbar Velayati (m.)en Ahmet Kurtcebe Alptemocin (r.),op 3 januari 1991 in Islamabad.

De kritiek in de strijdkrachten op het regeringsbeleid was op 28 januari naar buiten gebracht in een toespraak van de stafchef van het leger, generaal Mirza Aslam Beg, die de Golfoorlog beschreef als onderdeel van een ,,zionistische" strategie. Verwijzend naar de golf van recente pro-Irak demonstraties, zei Beg dat ,,het wantrouwen jegens de VS onder het (Pakistaanse) volk heerst omdat het zeker weet dat Israëls veiligheidsbelangen de VS nader aan het hart liggen dan wie dan ook".
President Ghulam Ishaq Khan waarschuwde het leger, met een toespeling op de toespraak van Beg op 31 januari. zich niet In te laten met de politiek.
Berichten in de *Independent* van 24 februari suggereerden dat onenigheden over het regeringsbeleid inzake de Golfoorlog hadden geleid tot nieuwe politieke banden tussen het leger en rechtse tegenstanders van Sharif. Volgens deze berichten waren er ook tekenen van een groeiende toenadering tussen bepaalde delen van Sharifs Islamitische Democratische Alliantie (IDA) en pro-Amerikaanse facties in de Pakistaanse Volkspartij (PPP) van Benazir Bhoetto.

Aftreden van minister van buitenlandse zaken

Op 26 februari maakte premier Sharif tijdens een officieel bezoek aan China in Beijing bekend dat de minister van buitenlandse zaken, Sahibzada Yaqub Khan, om persoonlijke redenen was afgetreden.

Yaqub Khan. een gepensioneerde generaal, was tot minister van buitenlandse zaken benoemd in 1982. ten tijde van het regime van generaal Zia ul-Haq (zie pag. 762/3-'83). Naar verluidt had premier Sharif de minister dringend verzocht aan te blijven, maar was grote druk op Yaqub Khan uitgeoefend door delen van de IDA die kritiek hadden op zijn steun aan de door de VS geleide alliantie in de Golf.

Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken bevestigde op 27 maart dat de verantwoordelijkheden van Yaqub Khan, wiens ontslag officieel op 20 maart was ingegaan, zouden worden overgenomen door Akram Zaki, secretaris-generaal op het ministerie van buitenlandse zaken.

Aftreden minister Niazi. Kabinetswijzigingen

De minister van plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en speciaal onderwijs. Maulana Abdus Sattar Khan Niazi, trad op 4 maart af, nadat premier Mian Mohammad Nawaz Sharif hem had bekritiseerd omdat hij niet achter het regeringsbeleid inzake de Golfoorlog stond.

Niazi, wiens Jamiat Ulama-i Pakistan (Niazi)-partij (JUP)desalniettemin lid bleef van de regering van de Islamitische Democratische Alliantie (IDA). protesteerde tegen het pro-Amerikaanse beleid van Sharif en beschuldigde hem verder van het niet nakomen van een van de verkiezingsbeloften van de IDA, namelijk het invoeren van de islamitische Sharia-wet als de belangrijkste wet van Pakistan. Hoewel Sharif over een voldoende parlementaire meerderheid beschikte om de betreffende wetten aan te nemen. had hij voor een consensus gepleit om sociale tweespalt in het land te voorkomen.

Op 9 maart werd Chaudhary Amir Hussain benoemd tot staatsminister van wetten, justitie en parlementaire hervormingen.

De post werd eerder bekleed door minister van onderwijs Fakhar Hussain. die niet populair bleek te zijn bij rechtse religieuze partijen in verband met de invoering van de Sharia. De onafhankelijke afgevaardigde Muhammad Ajmal Khan trad toe tot het kabinet als staatsminister van sport.

(Vor.ber. pag. 279/3 e.v. - 1991)

SENAATSVERKIEZINGEN

De IDA boekte aanzienlijke winst bij de indirecte verkiezingen op 14 maart. De vier provinciale parlementen en de Nationale Vergadering kozen bij die gelegenheid de 42 leden van de Nationale Senaat (Hogerhuis)

De IDA behaalde **23** zetels. Andere kleine partijen en onafhankelijke kandidaten, waarvan de meeste de regering-Sharif steunden. behaalden er 14. De oppositionele Pakistan People's Party (PPP) behaalde slechts vijf zetels en beschuldigde de regering van intimidatie en geknoei met stemmen en beweerde met name dat vijf leden van het parlement van Sind door de politie waren ,,ontvoerd".(Tijdens de verkiezingen trad de regering op tegen de PPP, wat leidde tot de aanhouding van minstens 1.200 van haar aanhangers.)
Zowel PPP- als IDA-politici bekritiseerden het ,,onbeschaamde onderhandelen" over senaatszetels, dat volgens hen de democratie ondermijnde en het leger een excuus gaf om opnieuw in te grijpen.

KAPING AIRBUS

Vier Pakistani kaapten op 26 maart een Airbus van Singapore Airlines, die op weg was van de Maleisische hoofdstad Kuala Lumpur naar Singapore. Op 27 maart werden zij in Singapore na acht uur onderhandelen door commando's doodgeschoten. Onder de 118 passagiers vielen geen slachtoffers.

De kapers hadden de vrijlating geëist van een aantal gevangenen in Pakistan, onder wie Asif Ali Zardari, echtgenoot van PPP-leider en voormalig premier Benazir Bhoetto. Zij hadden de piloot opdracht gegeven naar Aust alië te vliegen, maar hadden aangeboden passagiers vrij te laten als het vliegtuig bijgetankt had.
De PPP en de coalitieregering beschuldigden elkaar ervan, het brein te zijn achter de kaping. De PPP eiste een onafhankelijk onderzoek om haar reputatie van smet te zuiveren. Zij was in haar goede naam aangetast door de bewering dat de kapers leden waren van Al Zulfiqar, een gewapende verzetsgroep met

banden met de PPP, die in de jaren tachtig actief was geweest en in 1981 betrokken was bij een kaping (zie pag. 177/1 e.v.-'81).

INDIENING SHARIA-WETSONTWERPEN. OUD-MINISTER VRIJGESPROKEN. REGERING VAN AZAD KASHMIR AF[redacted]N

Op 10 april 1991 kondigde premier Mian Nawaz Sharif een aantal wetten aan die gericht waren op de stichting van een ,,islamitische verzorgingsstaat". Deze stap, die werd gezien als een poging om tegemoet te komen aan kritiek van rechts op de regering over het langzame tempo van de islamitische hervormingen en het recente beleid in de Golfoorlog, zou naar verwachting op stuiten van vrouwengroeperingen en minderheden.

Tijdens een toespraak tot een bij uitzondering gezamenlijke vergadering van het federale parlement - mogelijk gemaakt door de beëindiging van een al twee maanden durende boycot van de oppositie uit protest tegen de vermeende intimidatie van leden van de Pakistaanse Volkspartij (PPP) in Sind - verklaarde Sharif dat het zou gaan om twee wetsontwerpen. Het eerste ontwerp zou de de grondwet herzien en het tweede zou de Koran en Soenna (de levensregels van de profeet Mohammed) tot hoogste wet verheffen. Bij zijn pleidooi voor de noodzaak van islamitische hervormingen onderstreepte Sharif niettemin het feit dat hij niet ,,een fundamentalist" was die geen oor had voor ,,de eisen van de moderne tijd".

In haar reactie op de rede van de premier verklaarde PPP-leider Benazir Bhoetto dat ..zijn voorstellen bepaalde goede elementen bevatten. die, indien doorgevoerd, tot sociale hervormingen en verbeteringen zouden kunnen leiden". Bhoetto tekende daarbij aan dat haar partij bereid zou zijn met Sharif samen te werken ,,als hij met niet-fundamentalistische wetsontwerpen komt".
De leider van de Jama'at-i-Islami, senator Qazi Hussain Ahmad, verklaarde dat .,dit een goed pakket is, maar we moeten afwachten welke stappen de premier in de praktijk zet op de weg naar de doorvoering (ervan)".

Tijdens de bespreking van de details van de sharia-wetsontwerpen in de Nationale Vergadering op 11 april verklaarde de staatsminister van wetten, justitie en parlementszaken, Chaudhary Amir Hussain, dat ze zouden voorzien in maatregelen om de corruptie bij de overheidsdiensten te controleren en om het onderwijs af te stemmen op islamitische waarden. Daarnaast zei hij dat er een commissie in het leven zou worden geroepen om ,,toezichtte houden op het uitbannen van riba (rente) uit alle economische activiteiten" en binnen drie jaar ,,geschikte alternatieven" te bieden.

Op 13 april verwierpen de belangrijkste religieuze partijen de voorgestelde islamitische wetten, omdat deze huns inziens een op rente gebaseerde economie in stand wilden houden.
Op 27 april citeerde de *Independent* een uitspraak van de staatsminister. Hij zou hebben gezegd dat de sharia-wetsontwerpen moesten voorkomen dat een vrouw premier zou worden.

Vrijspraak voor oud-minister van justitie

Op 28 april verklaarde het Hooggerechtshof de veroordelirig van Syed Iftikhar Hussein Gilani, PPP-lid en voormalig minister van wetten en justitie in de regering-Bhoetto (zie pag. 175/3-'90), nietig.

Dit besluit kwam tot stand nadat een speciaal tribunaal in Peshawar Gilani op 24 april schuldig had bevonden aan de verduistering van overheidsgelden en hem voor een periode van 7 jaar had verboden een zetel in de Nationale Vergadering te bezetten.
Inmiddels was Ghulam Abbas Chandio, een adviseur van de voormalige PPP-premier van Sind, op 25 april gearresteerd op beschuldiging van ,,nauwe betrokkenheid" bij de kaping van een Airbus van Singapore Airlines in maart (zie hierboven). Zijn arrestatie zou naar verwachting een bedreiging vormen voor het op 9 april gesloten akkoord tussen Sharif en de PPP. Op grond van dit akkoord zou in ruil voor een beëindiging van de boycot van het parlement door de oppositie een onderzoek worden ingesteld naar beschuldigingen dat PPP-leden in Sind voortdurend werden geïntimideerd (zie ook hierboven). Op *8* april werd Abdur Rahman Sheikh, de gouverneur van de gevangenis in Karachi waar Bhoetto's echtgenoot Asif Ali Zardari op beschuldiging van samenzwering tot moord was opgesloten, door onbekende schutters gedood.

Aftreden regering van Azad Kashmir

Op 13 april kondigde de premier van Azad Jammu en Kashmir (AJK), Mumtaz Hussain Rathore, in Muzaffarabad aan dat op 29 juni verkiezingen voor een nieuw deelstaatparlement zouden worden gehouden.

De regering-Rathore, die gecontroleerd werd door de Volkspartij van Azad Kashmir, was op 31 maart afgetreden. Zij klaagde over ,,herhaalde pogingen van dc oppositionele Moslim Conferentie om de regering met ongrondwettige middelen ten val te brengen".
Berichten suggereerden dat het voor Rathore steeds moeilijker werd om samen te werken inet AJK-voorzitter Sardar Abdul Qayyum Khan van de Moslim Conferentie. een partij die nauw verbonden was met de door de Islamitische Democratische Alliantie (IDA) gedomineerde regering van Pakistan (zie pag. 65/1-'91).

BESPREKINGEN TUSSEN INDIA EN PAKISTAN

Van 4-6 april vond in New Delhi de vierde ronde van Indiaas-Pakistaanse besprekingen plaats over vertrouwenwekkende maatregelen. De besprekingen werden gehouden op het niveau van secretarissen van buitenlandse zaken.

Op 6 april tekenden beide partijen akkoorden over hei voorkomen van schendingen van het luchtruim door militaire vliegtuigen en over een aankondiging vooraf van militaire oefeningen en troepenbewegingen. In een gemeenschaowelijke verklaring werd gesteld dat ze ,.in principe afgesproken hadden de dialoog over Siachen (het omstreden gletsjergebied in het noorden) te hervatten".
Eerder. op 26 maart. hadden grensfunctionarissen uit beide landen overeenstemming bereikt over een spoedige demarcatie van het Sir Creek-gebied in de Grote Rannvan Kutch.

(Vor. ber. pag. 280/1/2 - 1991)

SHAKIA-WET AANGENOMEN. NIEUWE BESCHULDIGINGEN TEGEN BHOETTO. BENOEMING VAN VROUWELIJKE MINISTER EN NIEUWE STAFCHEF

Op 16 mei 1991 keurde de Nationale Vergadering de sharia-wetsontwerpen goed, waarmee de islamitische wetgeving werd bekrachtigd. De Senaat stemde op 28 mei met de voorgestelde wet in, nadat een aantal amendementen van de oppositiepartijen, die de wetgeving fundamentalistisch en ondemocratisch noemden, was verworpen. De wet zou na goedkeuring door president Ghulam Ishaq Khan in werking treden.

Volgens een bericht in de *Independant* van 18 mei zouden slechts 138 parlementsleden van de 217 zetels tellende Nationale Vergadering hebben deelgenomen aan de stemming. Parlementsleden van de Pakistaanse Volkspartij (PPP) stemden tegen. Benazir Bhoetto, leider van de PPP en voormalig premier, verwierp de wet op 15 mei als een ,,samenzwering om Pakistan in een theocratie te veranderen" die ,,gekozen instellingen zou ondermijnen". De Muhajir Qaumi Beweging (MQM), een bondgenoot van de regerende Islamitische Democratische Alliantie (IDA), onthield zich van stemming. terwijl de fundamentalistische Jamiat Ulema-i-Islam de gang van zaken boycotte en beweerde dat de wet niet voldoende islamitisch van aard was.
Berichten suggereerden dat vrouwengroepen en niet-islamitische minderheden zich tegen de invoering van de wet zouden verzetten.

Nieuwe beschuldigingen tegen Bhoetto

Op 13 mei werd Benazir Bhoetto het vermeende misbruik van fondsen van de inlichtingendienst ter waarde van Rs 95,5 mln (ongeveer $4,135 mln) ten laste gelegd.

Bhoetto ontkende deze nieuwe beschuldigingen, hoewel ze weigerde details te geven over de manier waarop de fondsen waren besteed. Ze verklaarde dat .,dergelijke onthullingen niet in het nationale belang zouden zijn".

Intussen meldde de Independant op 13 mei dat Bhoetto's echtgenoot, Asif Ali Zardari. in staat van beschuldiging was gesteld wegens criminele samenzwering die de dood van politieke tegenstanders tot gevolg had gehad Op 5 mei had een speciaie rechtbank Zardari vrijgesproken van het onrechtmatig verkrijgen van een banklening.

Benoeming van vrouwelijke minister

Op 20 mei werd bericht dat Syeda Abida Hussain benoemd was tot adviseur van de premier inzake het welzijn van de bevolking. Daarmee werd zij de eerste vrouw in het kabinet van premier Mian Mohammad Nawaz Sharif.

Nieuwe stafchef

Op 11 juni werd luitenant-generaal Asif Nawaz Janjua door president Ghulam Ishaq Khan als opvolger van generaal Mirza Aslam Beg benoemd tot stafchef. Luitenant-generaal Shameem Alam Khan werd benoemd op de voornamelijk ceremoniële post van voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven.

De benoeming van de liberale pro-Amerikaanse, in Groot-Brittanniè opgeleide 53-jarige generaal Janjua (gewoonlijk generaal Nawaz genoemd) maakte een einde aan maanden van speculaties in politieke kringen dat Beg, die op 17 augustus met pensioen zou gaan, zijn mandaat mogelijk via een militaire machtsovername wilde verlengen. Daarnaast werden geruchten over een mogelijke militaire coup aangewakkerd door toenemende politieke meningsverschillen tussen Beg en de burgerregering van Sharif (zie hierboven).

BETREKKINGEN MET DE VS

Een hoge delegatie onder leiding van senaatsvoorzitter Wasim Sajjad en waarnemend minister van buitenlandse zaken Akram Zaki voerde van 11-14 juni in Washington besprekingen met functionarissen van de Amerikaanse ministeries van buitenlandse zaken en defensie.

Het bezoek betekende een eerste stap in de richting van een verbetering van de betrekkingen tussen de twee landen sinds de VS in oktober 1990 de militaire hulp hadden opgeschort (zie pag. 65/1 e.v.-'91). Op 6 juni had premier Mian Nawaz Sharif verklaard de heersende ,,misverstanden of twijfels" met de VS uit de weg te willen ruimen.
Volgens berichten zou het bezoek van de delegatie zo zijn gepland dat het samenviel met de start van de Amerikaanse begrotingsprocedures waarin uitgemaakt wordt waar de buitenlandse hulp in het volgende begrotingsjaar naar toe zal gaan. Pakistan zou in de begroting voor 1992 van de regering-Bush naar verluidt voor $ 113 mln aan militaire hulp genoteerd staan met een optie van nog eens maximaal $ 200 mln voor de aankoop van militair materieel Op 10 juni maakte een woordvoerster van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken een einde aan speculaties over een mogelijke ommezwaai in het beleid van de regering met de mededeling dat de VS de verkoop van conventionele militaire apparatuur zouden blijven blokkeren totdat ze het bewijs hadden gekregen dat Pakistan zich verplichte tot een vreedzaam nucleair programma

Op 11 juni noemde Zaki de eerste gespreksronde ,,constructief" en ontkende hij dat Pakistan erop uit zou zijn het Amerikaanse besluit om de hulp op te schorten ongedaan te maken. Hij onthulde ook dat Amerikaanse functionarissen positief hadden gereageerd op het op 6 juni door Sharif gelanceerde voorstel. namelijk dat de VS, de Sowjet-Unie en China zouden moeten bemiddelen bij bilaterale besprekingen over nucleaire non-proliferatie tussen India en Pakistan.

Op 13 juni besloot het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden met overweldigende meerderheid de strikte voorwaarden aan de Amerikaanse hulp aan Pakistan te handhaven.

De uitslag van de stemming werd ten dele bepaald door berichten dat Pakistan had geprobeerd van China technologie voor ballistische raketten te krijgen.
Op 11 juni zou Zaki gezegd hebben dat Pakistan zich ,,kwetsbaar voelt" vanwege de lange-afstandsraketten van India.

Op 20 juni bevestigde China dat het Pakistan had voorzien van tactische korte-afstandsraketten.

BEGROTING 1991-'92. ANDERE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 16 juni werd de begroting voor 1991-'92 van in totaal Rs 258,3 rnrd ($ 11 mrd) door de Nationale Vergadering goedgekeurd.

Volgens de op 30 mei bekendgemaakte begroting stegen de defensieuitgaven met 11,6 procent naar Rs 70.95 rnrd (ruim $ 3 rnrd). De schuldendiensten liepen op tot Rs 80,71 rnrd ($ 3,415rnrd). Het begrotingstekort werd geschat op Rs 18,5 rnrd ($ 782 mln); sociale uitgaven werden tot de helft teruggebracht, waarbij sterk werd bezuinigd op ondenvijs, plattelandsontwikkeling en maatschappelijk welzijn.

Consortium biedt hulp

Op 7 mei werd bericht dat tijdens een vergadering in Parijs het Consortium voor Hulp aan Pakistan. bestaande uit 14 westerse landen en de Wereldbank, hulp ter waarde van $ 2,3 rnrd had goedgekeurd. Bovendien werd nog eens een bedrag van $174 mln ter ondersteuning van Afghaanse vluchtelingen goedgekeurd.

Privatisering

Op 31 mei publiceerde de *Middle East* Economic *Digest* een lijst van 30 bedrijven die de regering overwoog te privatiseren

Volgens de Middle East Times van 11-17 juni waren maximaal 115 van de 150 overheidsbedrijven voor privatisering geselecteerd.
Op 27 mei had de regering de Aga Khan Foundation for Economic Development (AKFED) toestemming gegeven om een particuliere luchtvaartmaatschappij te exploiteren om op de binnenlandse vluchten te concurreren met het staatsbedrijf Pakistan International Airlines (PIA).

Economische akkoorden

Volgens de *Financial* Times van 17 juni tekende de regering een door de Wereldbank ondersteund akkoord ter waarde van $ 1,3 rnrd met een consortium van westerse bedrijven voor de bouw van een oliegestookte energiecentrale op 50 km ten westen van Karachi.
Op 16 mei had in Islamabad de ondertekening plaats van een overeenkomst met Iran om joint ventures in olie en gas op tc richten.

RECHTER VAN SPECIAAL HOF VERMOORD

Op 18 juni werd rechter Nabi Sher Junejo door gemaskerde mannen in Karachi doodgeschoten. Hij stond aan het hoofd van het speciale hof dat hoorzittingen hield over de beschuldigingen tegen Asif Ali Zardari, de echtgenoot van oud-premier Benazir Bhoetto. Op 21 juni waren 750 arrestaties verricht in verband met de moord.

NIEUW ONDERZOEK NAAR DE DOOD VAN ZIA

Op 2 juni gaf de regering opdracht tot een nieuw onderzoek naar de oorzaak van het vliegtuigongeluk in augustus 1988 waarbij voormalig president Mohammad Zia ul-Haq om het leven kwam (zie pag. 813/1 e.v.-'88).

Over een onderzoek naar het ongeluk door het Amerikaanse Federale Onderzoeksbureau (FBI), dat twee jaar hadgeduurd, werd op 7 juni bericht dat het ,,niet tot een overtuigend resultaat" hadgeleid.

(Vor. ber. pag. 279/3 e.v. - 1991)

VIETNAM

BETREKKINGEN MET VERENIGDE STATEN

Op 9 april 1991 lieten de Verenigde Sta-

ten Vietnam weten dat zij bereid waren de betrekkingen te normaliseren in ruil voor Vietnamese samenwerking bij de onderhandelingen over een regeling van het Cambodjaanse conflict en bij het opsporen van Amerikaanse militairen die tijdens de oorlog in Vietnam vermist waren (missing in action, MIA).
Op 20 april leverde de Vietnamse minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach tijdens een persconferentie commentaar op het voorstel Hij zei dat hij de Amerikaanse voorwaarden ,,aanvaard noch verworpen" had.

Het aanbod werd gedaan tijdens een ontmoeting in New York tussen Richard Solomon, de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Oost-Azie en äe Pacific. en Trinh Xuan Lang, de permanente vertegenwoordiger van Vietnam bij de VN.

Op 10 april meldde de Washington Post dat het plan van Solomon uit vier fasen bestond:
(i)wanneer er een internationaal akkoord over Cambodja ondertekend zou worden, zouden de Verenigde Staten en Vietnam besprekingen over de normalisering van de betrekkingen openen; daarnaast zouden de Verenigde Staten officieel hun goedkeuring hechten aan bezoeken van Amerikaanse zakenmensen en oorlogsveteranen aan Vietnam;
(ii) met de totstandkoming van een voorlopige VN-aanwezigheid in Cambodja zouden de Verenigde Staten hun handelsembargo tegen Vietnam en Cambodja gedeeltelijk opheffen: in de tweede fase zou er ook opheldering moeten komen over het lot van een groot aantal Amerikaanse MIA's;
(iii)de derde fase zou beginnen nadat het VN-proces in Cambodja ten minste zes maanden had geduurd; op het programma stonden dan o.a. de vestiging van Amerikaanse en Vietnamese diplomatieke kantoren in respectievelijk Hanoi en Washington, een volledige opheffing van het Amerikaanse handelsembargo jegens Vietnam en een versoepeling van het Amerikaanse verzet tegen internationale bankleningen aan Vietnam; ook in de derde fase zou er aanzienlijke voortgang geboekt moeten worden bij het opsporen van Amerikaans MIA's;
(iv) de eindfase, die zou worden ingeluid door verkiezingen in Cambodja onder VN-toezicht, zou resulteren in een volledige normalisering van de Amerikaanse economische en diplomatieke betrekkingen met Vietnam en Cambodja alsmede in het verlenen van steun voor internationale bankleningen.

Amerikaanse delegatie bezoekt Hanoi. Akkoord over vestiging MIA-kantoor in Hanoi

Op 19 en 20 april bracht een Amerikaanse delegatie onder leiding van de speciale afgezant van president Bush generaal John Vessey een bezoek aan Hanoi voor besprekingen met Vietnamese functionarissen, onder wie Nguyen Co Thach.
Tijdens deze besprekingen werd overeengekomen dat de VS een ,,tijdelijk kantoor" in Hanoi zouden vestigen om de onopgeloste MIA-gevallen te onderzoeken Van Amerikaanse zijde werd benadrukt dat het kantoor alleen maar onderzoek zou doen naar het lot van de resterende 2 278 MIA's en geen ,,verkapte ambassade" zou zijn

Op 27 april meldde de Guardian dat de VS via humanitaire instanties een bedrag van $ 1 mln hadden aangeboden om Vietnamese oorlogsslachtoffers te voorzien van kunstmatige ledematen.

BEZOEK VAN VIETNAMESE LEIDERS AAN SOWJET-UNIE

Do Muoi, voorzitter van de Vietnamese ministerraad, en Nguyen Van Linh, secretaris-generaal van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CVP), brachten gedurende de eerste helft van mei 1991 ieder afzonderlijk een bezoek aan de Sowjet-Unie.

Tijdens zijn bezoek van 5-9 mei voerde Do Muoi besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Walentin Pawlow.

Verschillende onderwerpen kwamen aan de orde. waaronder de nieuwe reeks overeenkomsten met betrekking tot de handel en de economische betrekkingen, die beide partijen in januari hadden ondertekend (pag. 355/3 e.v.-'91).De Far Eastern Econornic Review van 23 mei speculeerde dat Do Muoi ,,wellicht een uitstel van de tijdslimiet van 1 april; waarop in de boekhouding moest worden overgeschakeld van inwisselbare roebels naar harde valuta, had weten te bedingen". Do Muoi en Pawlow bespraken ook de aflossing van de Vietnamese schuld van naar schatting $ 10 mrd aan de Sowjet-Unie, die langzaam werd afbetaald door middel van voedselprodukten en consumptieartikelen.

Nguyen van Linh bezocht de Sowjet-Unie van 8-13 mei en voerde op 11 mei besprekingen met president Michail Gorbatsjow. Het officiële Sowjet-persbureau Tass meldde op 12 mei dat de twee ,,het belang van Sowjet-Vietnamese, Sowjet-Chinese en Vietnamees-Chinese betrekkingen voor elk van de landen" hadden besproken.

Sommige commentatoren vonden het tijdstip van Nguyens bezoek opmerkelijk, omdat een paar dagen erna de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij, Jiang Zemin, in Moskou zou arriveren.

LE DUC THO OVERLEDEN

Le Duc Tho, leider van de Communistische Partij van Vietnam (CPV) met een lange staat van dienst, overleed op 13 oktober 1990 in Hanoi op 79-jarigeleeftijd aan kanker.

De in 1911 als Phan Dinh Khai in Noord-Vietnam, toen deel uitmakend van Frans Indo-China, geboren Le Duc Tho was in 1929 mede oprichter van de Indochinese Communistische Partij (ICP). Samen met andere toekomstige communistische leiders werd hij gedurende het grootste deel van de jaren dertig door de Franse koloniale autoriteiten gevangengehouden. In 1940 ontsnapte hij naar China en het daaropvolgende jaar hielp hij mee aan de oprichting van de Revolutionaire Liga voor de Onafhankelijkheid van Vietnam (de Viet Minh). Na het uitroepen van de Democratische Republiek van Vietnam (DRV) in het noorden door de Viet Minh in 1945, werd hij in het begin van de jaren vijftig tijdens de oorlog tegen de Fransen naar het zuiden gestuurd, maar hij keerde cpocdig terug naar Hanoi om plaats te nemen in het politburo van de communistische par-tij. Ondertussen was Vietnam in 1954 in twee militaire zones verdeeld. met de strijdkrachten van de DRV in het noorden en de Franse troepen in het zuiden.
Le Duc Tho werd in 1960 benoemd in het secretariaat van de communistische partij (verantwoordelijk voor ideologische en organisatorische aangelegenheden), en werd na 1968 internationaal een vooraanstaand figuur als ,.speciaal adviseur" van de Noordvietnamese delegatie bij de vredesbesprekingen in Parijs. In deze rol voerde Le Duc Tho in het begin van de jaren zeventig geheime onderhandelingen met Henry Kissinger. de nationale veiligheidsadviseur van de Amerikaanse president Nixon, die uiteindelijk in 1973 leidden tot de ondertekening van de akkoorden van Parijs. In tegenstelling tot Kissinger weigerde Le Duc Tho de Nobelprijs voor de vrede die hem was toegekend voor zijn aandeel in de totstandkoming van het akkoord. Na zijn terugkeer uit Parijs reisde Le Duc Tho in het geheim naar Zuid-Vietnam om het bevel te voeren over de beslissende militaire aanval (de ,,Ho Chi Minh-campagne") op Saigon, die het door de Verenigde Staten gesteunde regime Thieu in 1975 ten val bracht. Nog geen vier jaar later speelde hij een belangrijke rol toen Vietnam het door China gesteunde regime van de Rode Kmer uit Cambodja verdreef.
Le Duc Tho werd tijdens het vierde en vijfde congres van de CVP in respectievelijk 1976 en 1982 herkozen in het politburo en het secretariaat. Tijdens het zesde congres in 1986 legde hij al zijn officiële partijfuncties neer, maar hij bleef ,,adviseur" van het Centraal Comité. De Far Eastern Econornic Review van 1 november wees erop dat hoewel veel waarnemers het oneens waren over zijn precieze functie als ,,adviseur", zij allen het erover eens waren dat hij een sleutelfiguur bleef. Sommige waarnemers beschouwden hem als de leider van een conservatieve factie die zich had verzet tegen het economische hervormingsbeleid van de secretaris-generaal van de CPV, Nguyen Van Linh. Anderen bestreden deze opvatting en benadrukten dat veel van Le Duc Tho's beschermelingen (onder wie zijn broer de minister van binnenlandse zaken Mai Chi Tho) het beleid van Nguyen Van Linh juist enthousiast hadden ontvangen.

„GROOTSTE FRAUDEZAAK". REVALUATIE VAN DE DONG

De rechtszaak tegen 22 managers van de Thanh Huong parfumfabriek, die

beschuldigd werden van ,,de grootste tot dan toe bekende fraudezaak", waarmee 153 mrd dong gemoeid was, werd op 27 oktober 1990 afgerond De gedaagden kregen gevangenisstraffen opgelegd varierend van één jaar voorwaardelijk tot levenslang.
Op 1 oktober maakte de Vietnamese Staatsbank een nieuwe officiële wisselkoers bekend van $ 1,00 = 5.800 dong
Op 29 september was een nieuw ruilmechanisme ingevoerd dat de dong de mogelijkheid moest geven te reageren op de prijs van goud en op fluctuaties van de buitenlandse wisselkoersen op de vrije markt

(Vorber pag 628/3 e v - 1990)

FORUM OVER BUITENLANDSE INVESTERINGEN

Van 11-15 maart 1991 vond in Ho Chi Minh-stad het eerste Vietnamese forum over buitenlandse investeringen plaats. Aan dit forum, gehouden op initiatief van de Vietnamese regering en de Organisatie voor Industriële Ontwikkeling van de Verenigde Naties (UNIDO), werd deelgenomen door meer dan 600 afgevaardigden uit 31 landen. Meer dan 180 plaatselijke industriële projecten met een totale waarde van $ 6,8 mrd waren tijdens dit forum gepresenteerd.

Volgens Vietnamese functionarissen waren sinds de aanvaarding van liberale wetten voor buitenlandse investeringen, door de Nationale Vergadering op 29 december 1987, 217 buitenlandse investeringsprojecten met een totale waarde van $ 1,4 mrd goedgekeurd.

VOORBEREIDINGEN VOOR ZEVENDE CPV-CONGRES. VOORAANSTAANDE INTELLECTUEEL VALT CPV AAN. VERWIJDERING VAN BUI TIN. PARTIJZUIVERING

De intensieve voorbereidingen voor het zevende congres van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CPV) vonden doorgang ondanks berichten dat er binnen de partij een fel debat gaande was over het economische en politieke beleid.

Er waren enkele aanwijzigingen dat het congres, dat aanvankelijk in mei 1991 zou hebben plaatsgevonden, tot juni was uitgesteld. Op 4 maart meldde het radiostation De Stem van Vietnam dat sommige lokale partijcongressen ,,oppervlakkig en onbevredigend verlopen" waren, terwijl elders ,,bepaalde onderwerpen tegengestelde opvattingen en suggesties opleverden".
Op 3 maart had AFP gemeld dat Nguyen Khac Vien, een vooraanstaand intellectueel en historicus, tijdens een CPV-vergadering in januari een uiterst kritische petitie had ingediend. Hij karakteriseerde de huidige CPV-leiding als ,,volledig onmachtig" en beschuldigde haar ervan ,,het land in wanorde te hebben gestort en alle ontwikkeling in de weg te hebben gestaan". De petitie, die kort daarop in Parijs opdook, waarschuwde dat wanneer er niet een ..aantal algemene regels voor democratie" zouden worden doorgevoerd, Vietnam ,,nooit in staat (zou) zijn zelfstandig te opereren en met zijn buurlanden te concurreren".

Bui Tin uit **CPV gestoten**

De Stem van Vietnam meldde op 12 maart dat Bui Tin uit de CPV gestoten was en ontslagen als plaatsvervangend hoofdredacteur van het partijdagblad Nhan Dan.

Bui Tin, die sinds september 1990 in Parijs woonde, had in december een omstreden ,,burgerpetitie" gepubliceerd, waarin hij de CPV-leiding bekritiseerde en grotere hervormingen eiste. Hij herhaalde zijn eisen in een aantal interviews die werden uitgezonden door de Vietnameestalige dienst van de British Broadcasting Corporation (BBC).

Resultaten **van** partijzuivering

Op 3 mei bracht het ministerie van buitenlandse zaken verslag uit over een ,,rectificatiecampagne" die in 1987 binnen de CPV van start was gegaan.

Tussen 1987 en 1990 werden tegen meer dan 206.000 partijleden ,,disciplinaire maatregelen" getroffen, van wie 78.200 zelfs uit de partij werden ,,verwijderd". In dezelfde periode werden meer dan 303.200 personen tot de partij toegelaten die inmiddels ongeveer 2.155.000 leden telde.

ZEVENDE PARTIJCONGRES

Na herhaaldelijk uitgesteld te zijn vanwege het diepgaande debat binnen de partij over het economische en politieke beleid, werd het zevende congres van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CPV) uiteindelijk van 24-27 juni 1991 in Hanoi gehouden (zie voor voorgaande partijcongres, in december 1986, pag. 5/1 e.v.-'87).
Uiteindelijk vermeed het congres discussies over de meer controversiële beleidsdetails in verband met het sinds midden jaren '80 in gang gezette proces van vernieuwing (doi moi). Wel werden vergaande veranderingen in het leiderschap goedgekeurd.

Het congres werd bijgewoond door 1.176 afgevaardigden die samen meer dan 2 mln partijleden vertegenwoordigden. Delegaties van de communistische partijen van Laos en Cambodja onder leiding van hun respectievelijke secretarissen-generaal Kaysone Phomvihane en Heng Samrin waren aanwezig en ook de Communistische Partij van de Sowjet-Unie en de Communistische Partij van Cuba waren vertegenwoordigd.

Politiek **rapport**

Tijdens de openingszitting van het congres op 24 juni gaf de vertrekkende secretaris-generaal, Nguyen Van Linh, een samenvatting van het politieke rapport van het Centraal Comité. Op de slotzitting op 27 juni werd het rapport door het congres goedgekeurd.
Het congres stemde ook in met het tweede politieke platform van de partij en het sociaal-economische tienjarenplan, hoewel beide zaken na de aanvaarding ervan door het 10de plenum van de partij in november 1990 (zie pag. 356/2/3 -'91) onderwerp waren geweest van wijdverbreide en vaak ruzieachtige debatten.
In het politieke rapport kwamen o.a. de volgende zaken aan de orde:

De socialistische landen maakten een diepgaande crisis door, zowel theoretisch als praktisch. Desalniettemin had het Vietnamese volk besloten geen andere weg dan de socialistische te aanvaarden. De voortgaande vernieuwing van het politieke systeem was gericht op het voortbrengen van een volledig socialistisch-democratisch systeem. Om dit te bereiken waren oppositiepartijen niet nodig; een meerpartijensysteem zou eenvoudigweg de voorwaarden scheppen voor de groei van binnenlandse en buitenlandse reactionaire krachten.

Het vernieuwingsproces was moeilijk geweest en hoewel er enige successen waren geboekt. was er ook sprake geweest van tekortkomingen en grove fouten. Tot de successen kon een zekere mate van economische vooruitgang gerekend worden, met name in de landbouw en meer specifiek wat betreft de graanproduktie. Het tempo van de inflatie was omlaaggebracht en de export was toegenomen. Er bleven nog gigantische problemen over: de inflatie bleef hoog, de werkloosheid nam toe en in veel produktiesectoren was sprake van stilstand.

De belangrijkste algemene taken voor de jaren '90 waren een versnelling van de produktie, het perfectioneren van nieuwe mechanismen van economisch management, beheersing van dringende sociale problemen waaronder die voortkomend uit oorlog en armoede, en een krachtige verdediging van het vaderland.
Onder de meer specifieke taken in verband met het econoinische vernieuwingsproces vielen: (i) de ontwikkeling van de landbouw en het opvoeren van het tempo en het bereik van de industrie; (ii)de uitbreiding van de op diensten gerichte economie naar de produktie van consumptie- en exportgoederen; (iii) de uitbreiding van de exploratie van olie, gas en mineralen; en (iv) de ontwikkeling van de infrastructuur, in het bijzonder elektriciteit, verbindingen en milieubeheer van water.

Vietnam zou doorgaan met het versterken van de samenwerking met de Sowjet-Unie, Laos en Cambodja en het zou blijven werken aan de normalisering van de betrekkingen met China. Vietnam zou zich inzetten voor het bereiken van een snelle allesomvattende politieke oplossing voor de oorlog in Cambodja.

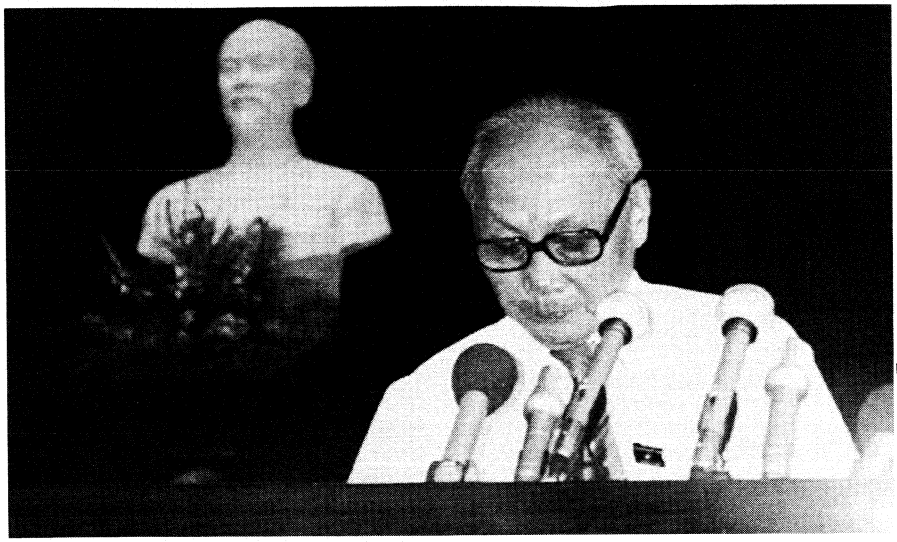

De president van de Vietnamese Staatsraad, Vo Chi Cong, tijdens een toespraak tot de Nationale Assemblée op 27 juli 1991.

Benoeming nieuwe secretaris-generaal

Tijdens de slotzitting van het congres werd bekendgemaakt dat Do Muoi, de 74-jarige voorzitter van de ministerraad, in plaats van de 75-jarige Nguyen Van Linh was gekozen als secretaris-generaal van de CPV.

Ten tijde van zijn benoeming als premier in 1988 werd Muoi algemeen gezien als een conservatieve kracht, maar hij had zijn critici vaak in verwarring gebracht door over het algemeen de hervormingsgezinde lijn van Linh te steunen. Toch werd Muoi beschouwd als een voorzichtig leider die het tempo van de hervormingen niet gauw zou opvoeren.
Linh stemde ermee in om, samen met de president van de Staatsraad en vertrekkend politburolid Vo Chi Cong en de oude leider Pham Van Dons. het Centraal Comité in een adviserende rol te dienen.

Verkiezingen voor leidinggevende posities CPV

Linh en zes andere leden van het politburo (zie ook pag. 557/2/3-'87) werden van hun posten ontheven. De zes andere leden waren Vo Chi Cong, hoofd van het machtige organisatiecomité van het Centraal Comité Nguyen Duc Tam, minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach, minister van binnenlandse zaken generaal-majoor Mai Chi Tho. alsook Dong Sy Nguyen en Nguyen Thanh Binh.

Volgens commentatoren waren Tho, Tam en Thach uit het politburo verwijderd onder andere vanwege hun nauwe banden met wijlen Le Duc Tho, de oude CPV-leider en de broei van Mai Chi Tho. De verwijdering van Thach weerspiegelde ook de diepe onderlinge verdeeldheid tussen de leiders over het te voeren buitenlandse beleid. Thach was lange tijd binnen het partijleiderschap in de minderheid geweest vanwege zijn onverzoenlijke oppositie tegen een normalisering van de betrekkingen met China. Zijn verwijdering werd daarom beschouwd als een belangrijke stap in het normaliseringsproces.

Het nieuwe politburo (in de volgorde zoals op 27 juni bekendgemaakt) bestond uit de volgende leden:

Do Muoi, Le Duc Anh, Vo Van Kiet, Dao Duy Tung, Doan Khue. *Vu Oanh. *Le Phuoc Tho, *Pham Van Kai, *Bui Thien Ngo, *Nong Duc Manh. *Pham The Duyet, *Nguyen Duc Binh en *Vo Tran Chi.

*nieuw lid.

De 67 jaar oude Vu Oanh en de 64-jarige Le Phuoc Tho waren beide in 1986 gekozen in het secretariaat en waren verantwoordelijk geweest voor respectievelijk de massamobilisatie en de landbouw; de 58-jarige Pham Van Kai. de in de Sowjet-Unie opgeleide voorzitter van de Staatscommissie voor Planning, was een van de vijf mensen uit het zuiden in het nieuwe politburo, bovendien was hij burgemeester van Ho Chi Minh-stad geweest; de 62-jarige Bui Thien Ngo was de permanente onderminister van binnenlandse zaken; de 51-jarige Nong Duc Manh, behorende tot de etnische Tay-groepering en de eerste leider van een minderheid die in het politburo werd gekozen, was hoofd van de commissie voor nationaliteiten van het Centraal Comité; de 55 jaar oude Pham The Duyet was secretaris van het partijcomité van Hanoi en een voormalig vakbondsleider: de 64-jarige Nguyen Duc Binh was directeur van het naar hem vernoemde Nguyen Duc Binh-instituut voor het trainen van partijkaders; de 64-jarige Vo Tran Chi was secretaris van het partijcomité van Ho Chi Minh-stad.

Degenen die de wijzigingen in het politburo overleefden waren: de 71 jaar oude Le Duc Anh, minister van nationale defensie en ondersecretaris van de partijcommissie van het Volksleger van Vietnam (VPA);de 69-jarige Vo Van Kict. ccrstc vice-voorzitter van de ministerraad, een vooraanstaand hervormer: de 62-jarige Dao Duy Tung, die de leiding had over ideologische. wetenschappelijke en onderwijskundige zaken; de 68-jarige Doan Khue, chef van de generale staf van het VPA en onderminister van nationale defensie.

Het nieuwe secretariaat (in de op 27 juni bekendgemaakte volgorde) bestond uit:

*Do Muoi. *Le Duc Anh. Dao Duy Tung, Le Phuoc Tho, *Nguyen Ha Phan, *Hong Ha, *Nguyen Dinh Tu, *Trong Mg Hoa en *Do Quang Thang.

*nieuw lid

De 58-jarige Nguyen Ha Phan was de burgemeester van Hau Giang; de 63-jarige Hong Ha was de directeur van het bureau van het Centraal Comité van de partij; de 59 jaar oude Nguyen Dinh Tu was lid van de staatsraad en directeur van het Nationaal Instituut voor Kernenergie; de 46-jarige Trong My Hoa was vice-voorzitter van de Vietnamese Vrouwenbond en de eerste vrouw die tot de hoogste geledingen van de partij doordrong; de 64-jarige Do Quang Thang was secretaris van het partijcomité van de provincie Quang Ngai.

Het Centraal Comité werd uitgebreid van 124 naar 146 volwaardige leden; kandidaat-leden werden niet gekozen. Er werden slechts 42 nieuwe leden voor het comité gekozen, merendeels partij- of regeringsfunctionarissen van centraal of provinciaal niveau.

BEZOEK JAPANSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 11-13 juni bracht de Japanse minister van buitenlandse zaken, Taro Nakayama, een bezoek aan Vietnam en voerde besprekingen met zijn Vietnamese collega Nguyen Co Thach en met andere hooggeplaatste Vietnamese leiders (voor het bezoek van Thach aan Japan in oktober 1990 zie pag. 355/2-'91). Het was het eerste bezoek van een Japanse minister aan Vietnam sinds de Vietnamese hereniging in 1976.

Het bezoek van Nakayama was deels gericht op het bevorderen van de Japanse betrokkenheid bij het Cambodjaanse vredesproces. Om dit te bereiken voerde Nakayama op 13 juni besprekingen met de Cambodjaanse premier Hun Sen. die ook in Vietnam op bezoek was. De Japanse en Vietnamese gesprekspartners bespraken tevens een aantal andere kwesties, zoals de voortgang van het economische liberaliseringsprogramma van Vietnam.

(Vor.ber. pag. 354/3 e.v. - 1991)

AUSTRALIË

RAPPORT VAN DE KONINKLIJKE COMMISSIE AANGAANDE IN GEVANGENSCHAP GESTORVEN ABORIGINALS

Op 9 mei 1991 besprak het Federale Parlement het rapport van de Koninklijke Commissie aangaande in gevangenschap gestorven Aboriginals (opgericht in augustus 1987), waarin een beroep op Australie werd gedaan om de behandeling van de zwarte minderheid te verbeteren en aldus zijn internationale verplichtingen na te komen. In het document waren de bevindingen opgenomen van een drie jaar durend onderzoek naar de dood van 99 Aboriginals en eilandbewoners uit de Straat van Torres in politiecellen of in detentiecentra voor jongeren in de periode 1980-1987.
Op basis van een studie die in augustus 1988 door de Commissie was ondernomen, werd in het rapport gemeld dat 29 procent van het aantal door de politie opgepakte personen in heel Australië Aboriginals waren (die 1,1 procent vormen van de gehele bevolking van Australië). In West-Australië (waar meer mensen in politiecellen waren overleden dan in andere staten) werden Aboriginals 43 maal vaker in politiecellen opgesloten dan niet-Aboriginals.

Van de 99 overleden Aboriginals op wie het onderzoek betrekking had, waren er 30 omgekomen door ophanging, 11 door hoofdwonden, twee door schotwonden, 19 door een natuurlijke oorzaak en slechts vijf door alcoholmisbruik. In totaal 43 van de slachtoffers waren als kind door de nationale autoriteiten bij de familie weggehaald, op twee na hadden allen de school verlaten voordat zij het voortgezet onderwijs hadden voltooid en 43 van hen waren op 15-jarige leeftijd aangeklaagd wegens een misdrijf. Veel van de slachtoffers hadden een slechte gezondheid en waren in sommige gevallen door de politie opgesloten wegens vermeende dronkenschap, terwijl zij in feite leden aan ziekten die dodelijk waren wanneer medische behandeling achtenvege bleef.

Naast deze bewijzen van racisme bij de politie werden ook gevallen gevonden waarin politiefunctionarissen meineed hadden gepleegd, bewijzen in elkaar gedraaid, zwarte gevangenen verwaarloosd en ten onrechte Aboriginals opgesloten. De Commissie deed de aanbeveling in dergelijke gevallen een aanklacht in te dienen. De Commissie vond echter geen bewijs om de suggestie van families van enkele slachtoffers dat hun dood het resultaat was van bewust geweld door politieagenten of gevangenbewaarders te rechtvaardigen.

De 339 aanbevelingen in het 5.000 pagina's tellende, breed opgezette rapport betroffen beleids- en procedurele wijzigingen in het hele Australische strafrechtsysteem. Bovendien bevatte het rapport voorstellen om niet-Aboriginals in Australië te onderwijzen in de cultuur van de inheemse bevolking van het land en om de oorzaken van het wantrouwen en vijandschap tussen de twee gemeenschappen weg te nemen. Een van di belangrijkste maatregelen bij dit laatste voorstel was aat de Aboriginals meer mogelijkheden kregen om land te bezitten, een kwestie waarbij weinig vooruitgang was geboekt (behalve misschien in het dun bevolkte Northern Territory) en dat ten grondslag ligt aan een groot deel van de onvrede van de Aboriginals.(Zie ook pag. 134/3 e.v.-'91)

VERKIEZINGEN IN NEW SOUTH WALES

Bij de verkiezingen voor het deelstaatparlement van New South Wales op 25 mei 1991 behield de coalitieregering van de conservatieve Liberaal-Nationale Partij van Nick Greiner maar net de macht.
Na de eerste tellingen bleek dat de conservatieve coalitie 47 zetels had behaald in het 99 zetels tellende parlement van de dichtstbevolkste staat van Australië, terwijl zij 60 zetels had bezet in het aftredende parlement. De Australische Labor Party (ALP)won 46 zetels en onafhankelijke kandidaten behaalden vier zetels. Over de twee resterende zetels was gedurende enkele dagen enige twijfel, maar tenslotte werden die toegewezen aan de conservatieve coalitie op grond van de voorkeurstemmen.

Toen bijna alle stemmen waren geteld. had de coalitie ongeveer 44 procent van de 3,6 mln uitgebrachte stemmen gekregen. Dit betekende een daling van 5 procent vergeleken met de verkiezingen van 1988. De ALP daarentegen leek de haar stemmenaandeel slechts met 1 procent te hebben vergroot tot 39.5 procent. De Australische Democraten zagen hun aanhang stijgen met ongeveer 2 procent tot circa 5,5 procent, maar wonnen daarmee geen zetel, en de aanhang van de onafhankelijke kandidaten steeg met 0,7 procent tot bijna 11 procent.

De liberale premier van de deelstaat, Greiner, had tien maanden eerder dan nodig de verkiezingen uitgeschreven en was de campagne ingegaan in de verwachting zijn meerderheid te vergroten. Hoewel de verkiezingen officieel waren uitgeschreven omdat de door de ALP overheerste Senaat geweigerd had wetgeving goed te keuren over industriële betrekkingen die een eind zou maken aan het verplichte vakbondslidmaatschap, vermoedden veel waarnemers dat Greiner de verkiezingen had uitgeschreven om munt te slaan uit een recente reeks problemen die in verband werden gebracht met de ALP zowel op federaal niveau als in de deelstaten.
Aangezien New South Wales de enige staat was zonder een ALP-regering, werd in het algemeen verwacht dat de Liberaal-Nationale coalitie zou profiteren van de heersende impopulariteit van de regering-Hawke. Deze verwachting werd schijnbaar onderbouwd door de uitslagen van opiniepeilingen die tijdens de campagne waren bekendgemaakt waaruit bleek dat de coalitie ren voorsprong vanvrijwel 16 procent op de ALP had
Na de verkiezingen zei Greiner dat het te vroeg was om te bepalen ,,waarom ik geen gelijk heb gekregen en waarom bijna niemand in de gemeenschap gelijk heeft gekregen" De leider van de ALP voor New South Wales, Bob Carr, suggereerde dat de kiezers de coalitie hadden afgewezen wegens de .,arrogantie" van Greiner

Hoewel de Liberaal-Nationale coalitie uiteindelijk aan de macht bleef door een minderheidsregering te vormen, kreeg de coalitie op federaal niveau door de verkiezingsuitslag een zware klap te verduren. Men had gehoopt dat een eclatante overwinning in New South Wales de basis zou leggen voor een conservatieve overwinning bij de volgende federale verkiezingen in mei 1993.
(Vor.ber. pag. 343/1/2-1990 en 134/3 e.v.-1991)

VERKIEZINGEN VOOR LEIDER ALP. WIJZIGINGEN IN KABINET. VERBOD OP MIJNBOUW IN GEBIEDEN VAN ABORIGINALS. ALP-CONGRES

De 61-jarige premier Bob Hawke werd op 3 juni 1991 tijdens een speciale vergadering van de 110 leden tellende partijfractie herkozen als leider van de Australische Labor Party (ALP).Hawke kreeg 66 stemmen terwijl op zijn uitdager, de 47-jarige minister van financiën en vice-premier Paul Keating, 44 stemmen werden uitgebracht.

De strijd om het leiderschap speelde zich af tegen een achtergrond van economische recessie - met een stijgende werkloosheid en hoge rentetarieven - en opiniepeilingen die voortdurend suggereerden dat de ALP naar alle waarschijnlijkheid de volgende verkiezingen zou verliezen. Alhoewel Keating als minister van financiën grotendeels verantwoordelijk was voor de huidige economische situatie - in brede kring was bekend dat hij in 1987 niets had ondernomen om de oververhitting van de economie te voorkomen en dat hij ged ongen was geweest de rentetarieven te verhogen om de economie weer in evenwicht te brengen, aardoor de invloed van de wereldwijde recessie nog sterker voelbaar werd - werd hij ook gezien als het enige kabinetslid met de ervaring en het formaat om een alternatief te kunnen bieden voor het leiderschap van Hawke.
De onthulling van Keating op 30 mei, dat Hawke in november 1988 in het geheim had toegezegd na de verkiezingen in 1990 ten gunste van Keating af te treden. werkte als kataly-

sator in de strijd om het leiderschap. Na de verkiezingen in 1990 was Keating ter voorbereiding op deze wisseling van de wacht benoemd tot vice-premier. Toen Hawke over deze kwestie aan de tand werd gevoeld gaf hij toe dat er een regeling was getroffen, maar hij beweerde zich in december 1990 van deze regeling gedistantieerd te hebben nadat Keating ten overstaan van de pers ,.verraderlijke"opmerkingen had gemaakt over zijn leiderschap. Tijdens een fractievergadering op 31 mei probeerde Hamke een open stemming over de kwestie van het leiderschap af te dwingen, maar hij werd uiteindelijk door de aanhangers van Keating gedwongen in te stemmen met een geheime stemming op 3 juni.

Hoewel Hawke met een duidelijke meerderheid won, geloofden de meeste commentatoren dat her een pyrrhusoverwinning was die hem duidelijk h-d verzwakt en hem kwetsbaar had gemaakt voor een volgende uitdaging. De onthulling over zijn akkoordje met Keating in 1988 wekte niet alleen de indruk dat Hawke zijn belofte aan Keating had verbroken, maar ook dat hij tegen zijn kiezers had gelogen. Tijdens de verkiezingscampagne in 1990 had hij bij ten minste acht verschillende gelegenheden verklaard dat hij de hele ambtstermijn als premier zou uitzitten wanneer hij opnieuw zou worden gekozen. De strijd om het leiderschap resulteerde niet alleen in een aantasting van Hawke's integriteit, maar ook in het onmiddellijke aftreden van Keating, wiens intellect en debatteerkunst hem een van de meest geduchte parlementsleden van ALP maakten. De samenwerking tussen Hawke en Keating lag aan de basis van vier opeenvolgende verkiezingsoverwinningen, hetgeen een record vormde voor de ALP.

Kabinetswijzigingen

Direct nadat Keating zich uit het kabinet had teruggetrokken benoemde Hawke Brian Howe, minister voor gemeenschapsdiensten en gezondheid. tot nieuwe vice-premier. De benoeming van Howe, een voormalige methodistische predikant uit Victoria en een vooraanstaand lid van de linkervleugel binnen de ALP, werd in brede kring uitgelegd als beloning voor de linkse steun die Hawke in de strijd om het leiderschap had gekregen. Op 4 juni benoemde Hawke echter de rechtse minister voor primaire industrie en energie John Kerin tot de nieuwe minister van financiën.

De 53-jarige Kerin, een econoom, werd beschouwd als flexibeler dan zijn op belastinggebied conservatieve voorganger. Hij trachtte echter snel het bedrijfsleven op zijn gemak te stellen door te bevestigen dat het financiële beleid niet gewijzigd zou worden. Hij verklaarde dat het belangrijk was ,,alle voordelen van de harde beslissingen" die de laatste jaren waren genomen te behouden.
Andere kabinetswijzigingen die voortvloeiden uit Keatings vertrek waren: de benoeming van Simon Crean op de plaats van Kerin; de benoeming van Ross Free ter vervanging van Crean tot onderminister voor wetenschap en technologie, en de toevoeging van de verantwoordelijkheid voor het huisvestingsbeleid aan de portefeuille van Brian Howe

Verbod op mijnbouw op land van Aboriginals. Wet voor Verzoeningsraad

Speculaties dat links Hawke in een houdgreep had, werden op 18 juni gevoed toen hij de meerderheid van het kabinet dwong steun te verlenen aan een permanent verbod op mijnbouw bij Coronation Hill in het Noordelijke Territorium. Algemeen werd aangenomen dat de meeste ministers, onder wie Kerin, voorstander waren van de exploitatie van de enorme voorraden goud, platina en palladium in dr Hill.

Coronation Hill lag binnen het afgelegen Kakadu Reservaat. vlak naast het 1,9mln hectare grote Kakadu Nationaal Park. In de jaren '60 werd het gebied op kleine schaal ontgonnen, maar aanvragen eind jaren '80 om de ontginning voort te zetten werden op grond van mogelijke schade aan het milieu afgewezen. In 1990 vroeg Hawke de nieuw opgezette Commissie voor de Schatting van de Voorraden in de zaak te arbitreren; het rapport dat in 1991 werd ingediend, stelde voor dat de mijnbouw niet op grond van het milieu verboden zou moeten worden, maar wees erop dat de Hill heilig was in de ogen van een Aboriginal-groepering, het Jawoyn-volk. wier geest, Bula, bezit zou hebben genomenvan het gebied.
Ondanks grote onenigheid over de vraag of de Hill inderdaad een heilige plek was voor de 600 Jawoyns en verzoeken van sommige van hen om de ontwikkeling voort te zetten, drong Hawke zijn standpunt dat mijnbouw in deze streek zou leiden tot ,,ontheiliging en heiligschennis" van Aboriginal-geloof en derhalve definitief verboden zou moeten worden door het gebied op te nemen in het aangrenzende nationale park, op aan het kabinet. De directeur van Newcrest Mining, de partner in de joint venture die plannen had ontwikkeld om het gebied te ontginnen, hekelde Hawkes beslissing als een gevaarlijk precedent. Hij schatte dat de beslissing het land zo'n A$ 500 mln ($ 380 mln) zou kosten aan verloren delfstoffen en hij eiste een compensatie voor de ,,onteigening" van de bezittingen van de aandeelhouders van Newcrest.

Op 5 juni gaf het parlement zijn goedkeuring aan een wetsontwerp om een 25 leden tellende Raad voor de Verzoening van de Aboriginals op te richten, die tot 2001 zou blijven bestaan om de achterstand van de Aboriginals weg te werken en te komen tot een hoger bewustzijnsniveau van de geschiedenis en cultuur van de Aboriginals.

ALP-congres

Op 24 juni ging in Hobart, Tasmanië, het tweejaarlijkse ALP-congres van start. Hoewel het congres was bedoeld om de 100ste verjaardag van de oprichting van de partij te vieren, raakten de deelnemers al meteen verstrikt in een bittere strijd over de verkiezing van de voorzitter van de ALP. voornamelijk een ceremoniële functie.

Van de 101 afgevaardigden waren er honderd in twee gelijke kampen verdeeld, waarvan de een de rechtse kandidaat senator Stephen Loosley steunde, en de andere groep de linkse Barry Jones. De resterende stem werd wegens een technische fout ongeldig verklaard, hoewel deze klaarblijkelijk op Jones was uitgebracht. Na een langdurige procedurele twist werd besloten op 25 juni opnieuw te stemmen. maar kort voordat de stemmen zouden worden uitgebracht trok Jones zich terug en werd Loosley tot voorzitter uitgeroepen.
Het debacle dat een illustratie vormde van de diepe kloof tussen de partijfacties, bevestigde ook dat de traditionele rechtse overheersing binnen de partij niet was ondermijnd door de strijd om het leiderschap. Links leed nog meer nederlagen, waaronder de afwijzing van haar poging om het terugdringen van de werkloosheid een hogere prioriteit toe te kennen dan de beteugeling van de inflatie.
De afgevaardigden keurden tevens een resolutie goed ,,omeenmaatschappelijke discussie te beginnen die het mogelijk zou moeten maken dat Australië op 1 januari 2001 een republiek zou worden", de datum waarop het eeuwfeest van de Australische Gemenebest werd gevierd. De vorming van een republiek was al sinds 1981 opgenomen in het beleid van de ALP, maar tot dan toe was nog nooit een datum vastgesteld.
Overeenstemming werd bereikt over het instellen van een openbaar onderzoek naar manieren om de eigendomsconcentratie van kranten en tijdschriften te beperken.

Links behaalde zijn enige overwinning toen de afgevaardigden stemden tegen uitbreiding van het huidige maximale aantal van drie uraniummijnen.
Hoewel Australië over ongeveer 30 procent van de wereldvoorraad aan uranium beschikt, leverde het land slechts 10 procent van de wereldproduktie. Dit hing voornamelijk samen met de traditioneel vijandige opstelling van links jegens de kernindustrie. Hawke, van wie verwacht werd dat hij zich zou uitspreken voor een partijrapport waarin werd voorgesteld dat per geval bekeken zou worden of een mijn zou worden goedgekeurd. leverde geen enkele bijdrage aan het debat.

In zijn programmaverklaring die hij op 26 juni ten overstaan van het congres aflegde, deed Hawke een felle aanval op de oppositionele Liberal-National Party en beloofde hij zijn partij naar een nieuwe overwinning te voeren. Alhoewel hij een staande ovatie kreeg van de afgevaardigden, bleven de aanhangers van Keating voorspellen dat - ondanks de ontkenning van de voormalige minister van financiën - voor het einde van het jaar Hawke opnieuw zou worden uitgedaagd om zijn positie te verdedigen.

INDEX AFLEVERING NR. 3049

ALGERIJE Nieuwe kieswetten **614**
Kabinet-Hamrouche treedt **af 615**
Nieuwe regering **616**
Economischezaken **616**
ANGOLA Burgeroorlog beëindigd door akkoord **616**
AUSTRALIË Rapport over aboriginals **646**
Verkiezingen in New South Wales **646**
Bob Hawke herkozen als leider ALP **646**
Kabinetswijzigingen **647**
Verbod op mijnbouw in gebieden van aboriginals **647**
ALP-congres **647**
CAMBODJA Chinese wapenleveranties aan Rode Khmers **629**
Buitenlandse hulp **629**
Wapenstilstand en vredesdoorbraak **630**
COLOMBIA Verkiezingen voor Constituerende Vergadering **609**
Drugshandelaren geven zich over **609**
Guerrilla-offensief **610**
Economische ontwikkelingen **613**
CYPRUS Parlementsverkiezingen **583**
EBRD Oprichtingsvergadering **583**
EG Buitengewone top in Luxemburg (april '91)**584**
Ontwerpverdrag politieke eenwording **584**
Tweede fase Economische en Monetaire Unie **585**
Landbouwbeleid **585**
Luxemburgse top over Europese eenwording (juni '91)**586**
Meer landen ondertekenen Verdrag van Schengen **588**
Externe betrekkingen **588**
GABON Tweede en derde regering-Oye Mba **618**
Begroting 1991 **618**
GCC Regionale veiligheid besproken **625**
39ste zitting ministerraad **625**
GROOT-BRITTANNIE Anglo-Iers Akkoord ondertekend (nov.'85)**588**
Noordierse Assemblée opgeheven **590**
Kabinetswijzigingen en verkiezingen **590**
Alle partijen bereid tot overleg over politieke toekomst Noord-Ierland **592**
IRA-aanslagen **594**
„Birmingham Six" vrijgelaten **596**
INDIA Algemene verkiezingen **631**
Samenstelling kabinet-Rao **633**
IRAN Britse „spion" vrijgelaten **625**
Buitenlandse betrekkingen **626**
Schade van oorlog met Irak vastgesteld **626**
IVOORKUST Samenstelling kabinet **618**
Studentenprotesten **619**
KENIA Vorming oppositiepartij (NDP) **619**
Begrotingvoor **1990-'91620**
KOEWEIT Oorlogsprocessen **627**
Wederopbouw **627**
Staat van beleg opgeheven; verkiezingen op komst **628**
Buitenlandse betrekkingen **629**
KOREA (NOORD) Normaliseringsbesprekingen met Japan **633**
Lidmaatschap VN aangevraagd **634**
KOREA (ZUID) DLP wint eerste gemeenteraadsverkiezingen **635**
Fusie oppositiepartijen **635**
Kabinetswijziging **636**
Studentenprotesten hard neergeslagen **637**
LAOS Lening van IMF **638**
Vijfde congres PPPL **638**
LIBERIA Overleg ter beëindiging van burgeroorlog in impasse **621**
Interim-regering geïnstalleerd **621**
MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK Vlees op rantsoen **638**
Privatiseringswet goedgekeurd **639**
Grondwetsontwerp gepubliceerd **639**
NEDERLAND Kabinetsbesluiten inzake WAO en Ziektewet **577**
Ontkoppelingsbesluit **581**
Partijvoorzitter Sint (PvdA) treedt af **583**
PAKISTAN Economische hervormingen **639**
Wijzigingen ministerraad **640**
Senaatsverkiezingen **640**
Regering Azad Kashmir afgetreden **641**
Islamitische wetgeving bekrachtigd **641**
Betrekkingenmet VS **642**
Economische situatie **642**
SAOEDI-ARABIE Petitie voor „adviserende raad" **629**
SIERRA LEONE Gevolgen van Liberiaanse burgeroorlog 622
President bekeert zich tot meerpartijenstaat **623**
SOMALIA Verzet tegen USC-regime **623**
Afscheiding van het Noorden **624**
Verzoeningsgesprekken en wapenstilstand **624**
SOWJET-UNIE Gorbatsjow sluit verdrag met negen republieken **596**
Economische reddingsplannen **597**
Stakingen en politieke protesten **597**
Overwinning Jeltsin in Russisch Congres **599**
Politieke benoemingen **600**
„Groot Akkoord" met Westen ter vorming van een markteconomie **601**
Jeltsin gekozen tot president Russische Federatie **602**
Binnenlandse economische ontwikkelingen **603**
Conflict Armenië-Azerbajdzjan **604**
Onafhankelijkheidsverklaring Georgië **604**
Ontwikkelingen in overige republieken **605**
Betrekkingen met de VS hersteld **607**
URUGUAY Kabinetswijziging **613**
Economische ontwikkelingen **613**
VIETNAM Betrekkingen met VS en SU **642**
Economische zaken **643**
Zevende partijcongres CPV **644**
Bezoek Japanse minister van buitenlandse zaken **645**
IJSLAND Algemene verkiezingen **608**
ZWEDEN Afschaffing kernenergie uitgesteld **608**
Parlement akkoord met EG-lidmaatschap **608**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13,1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118,1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

COMMUNAUTAIR DISPUUT OVER WAPENVERKOOP EN TELECOMBESTELLING LEIDT TOT REGERINGSCRISIS EN VERVROEGDE VERKIEZINGEN

Nagenoeg een half jaar eerder dan haar normale legislatuur, is het kabinet van christen-democraten, socialisten en Volksunie, geleid door de christen-democraat Wilfried Martens, eerst op 29 september en vervolgens op 4 oktober, ten val gekomen.
Dat gebeurde in een zodanig communautair geladen sfeer, dat vele buitenlandse waarnemers zich vragen stelden over de overlevingskansen van België. In eigen land beschouwde men de confrontaties tussen Vlaamse en Waalse ministers over dossiers als de wapenhandel, het RTT-contract en de overheveling van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen, als het failliet van het unionistisch federalistisch staatsmodel, waaraan premier Martcns nu al meer dan tien jaar heeft gewerkt. Aan Vlaamse kant schreef mcn de mislukking toe aan een steeds driester eigengereid optreden van PS-voorzitter Guy Spitaels. Aan Waalse kant wrijft men de Vlaamse partijen misprijzen aan ten aanzien van essentiële Waalse economische belangen. Het wantrouwen tussen de beide gemeenschappen was zo groot, dat een derde regeringscrisis op het nippertje werd vermeden.
Het overgangskabinet van christen-democraten en socialisten slaagde erin een verklaring tot grondwetsherziening te doen goedkeuren. alsmede de wetten, die essentieel zijn voor de werking van het land. Daarna werd het parlement van rechtswege ontbonden. Op 24 november worden vervroegde parlementsverkiezingen gehouden.

Regeringsbeslissing van 24 mei

De kabinetscrisis kende een lange aanloop, met de voor Wallonie belangrijke dossiers inzake de uitvoer van wapens naar het Midden-Oosten en de communautaire moeilijkheden die de Franstalige meerderheidspartijen opwierpen bij de behandeling van het voor Vlaanderen belangrijke contract voor de aankoop van telecommunicatiemateriaal voor de Regie Telegrafie en Telefonie (RTT). De wapenbestellingen hebben een waarde van 9,6 miljard Bfr, waarover de besluitvormingsprocedure op 24 mei in het sociaal-economisch kernkabinet op gang was gebracht.
Toen werd een uitvoervergunning toegekend voor de levering van wapens ter waarde van 2,3 miljard aan Saoedi-Arabië, Oman en de Verenigde Emiraten. Tevens kreeg de Delcredere-dienst toestemming om positief te reageren op de vraag van FN om een wapenuitvoer ter waarde van 7,3 miljard aan Saoedi-Arabië te verzekeren.

Alleen vice-premier Hugo Schiltz tekende toen verzet aan. Aan de Financieel Ekonomische Tijd verklaarde hij in mei: ,,Bij dergelijk verzet heb je de volgende keuze: zich neerleggen bij de consensus van de anderen of opstappen".
De regering was overigens niet van plan om haar beslissing van 24 mei bekerid te maken. De *Financieel Ekonomische* Tijd publiceerde het besluit echter 's anderendaags. SP-voo zitter Frank Vandenbroucke noemde de beslissing een enorme stommiteit; ACW-secretaris-generaal Luc Delanghe sprak van een onbegrijpelijke regeringsbeslissing: VU-voorzitter Jaak Gabriëls kondigde aan dat zijn parlementsfracties een resolutie zouden indienen tegen de regeringsbeslissing.
Op 24 juni sloot Vandenbroucke zich aan bij Gabriëls en 's anderendaags stelde CVP-voorzitter Herman Van Rompuy dat de leveringen getoetst moeten worden aan de criteria van de nieuwe wapenwet. VU en SP stelden daarop de indiening van hun resolutie uit.

Wapenwet

Op 2 juli bereikten de meerderheidspartijen een akkoord over de verscherping van de wet op de wapenhandel en over de indiening van een parlementaire resolutie over de wapenuitvoer.
De regering diende op deze wet een amendement in om de uitvoercriteria strenger te maken. Aan de verbodslijst worden de landen toegevoegd, die aan zware interne spanningen blootstaan, in een burgeroorlog verwikkeld zijn, meewerken aan terreurdaden of aan drugshandel. In de wet wordt o.m. ook bepaald: .,De uitvoer van wapens moet afgewogen worden tegeriover de doelstellingen van het Belgisch buitenlands beleid. Die zijn aan veranderingen onderhevig. Er zijn voortdurend aanpassingen nodig. De afspraken binnen de Europese gemeenschap fungeren als leidraad." Eerder was in de senaat al een amendement aangenomen, waarbij gesteld werd dat landen die de mensenrechten schenden op een embargolijst terecht kunnen komen.
Daarnaast zou men een resolutie indienen om de regering ertoe aan te zetten te handelen volgens de nieuwe wet. De regeringsbeslissing van 24 mei over de wapenuitvoer ter waarde van **2,3** miljard werd bevestigd. De FN-leveringen ter waarde van 7,3 miljard bleven een heet hangijzer.
Na de senaat, keurde de kamer op 14 ju-

Premier Martens verlaat de Wetstraat om het ontslag van zijn kabinet bij de koning in te dienen (4 oktober 1991).

Maandblad 61ste jaargang nr. 3050. pag. 46091-46170

li meerderheid tegen oppositie de nieuwe wet op de wapenhandel goed.
Verbodsbepalingen moeten met twee in ministerraad overlegde koninklijke besluiten aangevuld worden, met name een KB dat de wapens aanduidt die onder de verbondsbepalingen vallen en een KB over de procedure over de toekenning van de uitvoervergunning

Escalatie

Op 6 september besprak de regering het contract over de aankoop van telecommunicatie-apparatuur voor de Regie van Telegraaf en Telefoon (RTT). Dat contract heeft een waarde van 35 miljard Bfr. De uitvoering van dat contract werd door de Franstalige ministers gekoppeld aan de dossiers over de uitvoer van, in hoofdzaak. in Wallonië vervaardigde wapens en munitie naar het Midden-Oosten. SP en VU verzetten zich tegen deze wapenuitvoer.
Op 13 september werd het sociaal-economisch kernkabinet het niet eens over de uitvoering van het RTT-contract en stelde de minister van PTT, Marcel Colla, zijn eerste ultimatum. Hij liet verstaan dat, indien de regering niet vlug de dossiers zou goedkeuren, hem juridisch niets in de weg kon worden gelegd om alleen met de betrokken partijen de contracten te sluiten. Colla zei dat het dossier al enig tijd rijp was voor besluitvorming.
Op 17 september ontbood premier Martens één voor één de voorzitters van de meerderheidspartijen in een poging de standpunten dichter tot elkaar te brengen. Vanaf dat moment was de crisissfeer in de Wetstraat in feite niet meer van de lucht.
Van Waalse zijde ontkenden PS-vicepremier Philippe Moureaux en PS-minister van buitenlandse handel Robert Urbain dat er enige koppeling zou bestaan tussen het RTT-contract en de levering van wapens aan Golfstaten, die tot het bondgenootschap tegen Irak behoren. Zij zegden te streven naar een communautair evenwicht binnen het RTT-contract zelf en wezen erop dat dit er voor de Waalse industrie al beter uitzag dan de oorspronkelijke voorstellen van Colla. De minister van PTT ontkende echter formeel het bericht in de Franstalige Brusselse krant Le *Soir*, als zou de communautaire verdeelsleutel van het RTT-contract aangepast zijn in het voordeel van de Franstaligen. ,,Aan het contract zoals het oorspronkelijk bij de regering werd ingediend, is geen komma gewijzigd." zei men op het kabinet van de Vlaamse minister.
Anderzijds zetten de Waalse socialistische ministers zich af tegen ,,het Vlaams misprijzen voor vitale Waalse economische belangen uit electorale overwegingen".
VU-voorzitter Jaak Gabriëls gaf op 17 september te kennen geen vrede te kunnen hebben met het plan tot samenwerking tussen de luchtvaartmaatschappijen Sabena en Air France Hij verwees daarbij naar het veto dat PS-voorzitter Guy Spitaels had gesteld tegen een mogelijke samenwerking tussen Sabena en KLM.
Op 18 september bereikte het sociaal-economisch kernkabinet andermaal geen akkoord over de uitvoering van het RTT-contract en de in hoofdzaak Waalse wapenuitvoer naar de geallieerde Golfstaten. Niet alleen de Waalse bedrijven FN, Mecar en Cockerill Mechanical Industries waren hierbij betrokken, maar ook de FN-vestiging in het Limburgse Zutendaal, waarvan de directeur-generaal provincieraadslid voor de VU is in Limburg.

VU en SP bleven gekant tegen de wapenuitvoer. Vice-premier Hugo Schiltz verklaarde ,,persoonlijk tegen elke wapenhandel gekant te zijn. wat niet wegneemt dat er voortdurend vergunningen worden gegeven voor wapenuitvoer naar minder omstreden gebieden". Schiltz suggereerde dat de wapenindustrie zich best kon toeleggen op reconversie naar andere activiteiten.
Vice-premier Moureaux kantte zich niet tegen reconversie van de wapenindustrie, maar beklemtoonde meteen dat de kosten van deze miljarden-operatie niet door Wallonië, maar nationaal gedragen moeten orden. De wapenuitvoer werd immers op nationaal niveau in het gedrang gebracht. Bovendien kon de suggestie van Schiltz voor Moureaux niet betekenen dat de hangende contracten worden geschrapt. In een interview met De Standaard (20 september) oppert Moureaux voor het eerst de mogelijkheid het vergunningenbeleid voor de wapenuitvoer te federaliseren. Hij voegde eraan toe: ,,Dat kunnen we nu niet doen en het helpt ons in dit geval dus niet vooruit".
Op 20 september reageerde Wallonië verbolgen op de impasse rond het wapendossier. De Waalse socialistische partijkrant Le *Peuple* wreef SP-voorzitter Frank Vandenbroucke paniek en gebrek aan zenuwen aan. De Waalse Gewestregering zei in een communiqué ,,het onaanvaardbaar te vinden dat één gemeenschap van het land het faillissement van Waalse bedrijven kan veroorzaken. De gevolgen hiervan moeten alleen door de Waalse gemeenschap worden gedragen" De idee van reconversie werd op korte termijn niet realiseerbaar genoemd
Op 23 september lanceerde PS-voorzitter Spitaels de idee dat de Franstalige ministers alleen over het dossier van de wapenuitvoer zouden beslissen Hij verwees daarvoor naar een techniek die werd toegepast bij de voorlopige gewestvorming van de jaren zeventig en bij de federalisering van de nationaal gebleven economische sectoren en de verdeling van de lasten van het verleden in 1984

Spitaels bedoelt hier de wet van 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen in voorbereiding van de toepassing van artikel 107 quater van de grondwet, dat België in drie gewesten opdeelt. De wet van 1/8/1974 is in het *Staatsblad* van 22/8/1974 gepubliceerd. Deze wet werd gewijzigd op 19/7/1977 (*Staatsblad* van 20/7/1977) en op 5/7/1979 (*Staatsblad* van 10/7/1979). De gehele wetgeving werd gecoördineerd bij KB van 20/7/1979 (*Staatsblad* van 31/7/1979). In de wet van 9/8/1980 op de staatshervorming werd de wet van 1/8/1974 en alle volgende wetten opgeheven wat betreft het Vlaams en Waals gewest en de Vlaamse en Franstalige geineenschap. Alleen artikel 7 van de wet van 1/8/1974 werd behouden. Dat artikel heeft betrekking op de financiering van het gewestelijk beleid.
De tweede wet die Spitaels bedoelt is de wet van 5 maart 1984 ,.betreffende de saldi en de lasten van het verleden van de gemeenschappen en de gewesten en de nationale economische sectoren" (*Staatsblad* van 16 maart 1984). Een groot aantal artikelen van deze wet werden bij bijzondere wet van 16 januari 1989 (*Staatsblad* van 17 januari 1989) behouden of opgeheven. Artikel 1 werd behouden. Het handelt over de gewestelijke ministercomités, zoals die bij wet van 1 augustus 1974 w-erden ingevoerd.
Voor de andere bijzonderheden omtrent de bepalingen van deze wet, die bij de staatshervorming van 16 januari 1989 werden behouden of opgeheven, raadplege men het boek ,,Staatshervorming, de nieuwe grondwet en haar uitvoeringsbesluiten" van André Alen en Jean Dujardin.

Spitaels verduidelijkte dat de beslissingsbevoegdheid van de Franstalige ministers in zijn opvatting slechts zou gelden voor een periode van 10 weken en voor de specifieke problemen waarmee de Waalse wapenfabrikanten vandaag te kampen hebben. Spitaels zei voorstander te zijn van de herstructurering van de wapenindustrie ,,alsde gemoederen bedaard zijn". Het voorstel om een nationaal fonds op te richten om de wapens voor het Midden-Oosten op te kopen, noemde Spitaels ridicuul.
Nog geen uur later kantte VU-voorzitter Gabriëls zich radicaal tegen het voorstel van Spitaels, dat Gabriëls bestempelde als federalisering ,,a la carte". SP-voorzitter Vandenbroucke

noemde Spitaels' voorstel hypocriet en getuigend van iinprovisatie.
PSC-voorzitter Gérard Deprez was het niet Spitaels eens en zei ,,dat Wallonië zich in staat van wettige zelfverdediging bevindt". Deprez haalde ongemeen scherp uit naar SP en VU, die hij verweet een ,,slechte cinema op te voeren uit electorale overwegingen".
De CVP hield zich op de vlakte en zei dat een regeringscrisis vermeden moest worden omwille van de internationale toestand en meer bepaald de ontwikkelingen in Zaïre.
Spitaels repliceerde echter onmiddellijk dat de toestand in Zaïre niet mocht dienen als dekmantel om de problemen rond de wapenuitvoer weg te moffelen.
Op 24 september legde men in de pers een verklaring van SP-voorzitter Vandenbroucke uit als een versoepeling van het standpunt van de Vlaamse socialisten. Vandenbroucke zei ,,zicher niet tegen te verzetten dat men in de schoot van de regering een beperkte economische oplossing zoekt voor een beperkt economisch probleem". Vandenbroucke sloot een federalisering van de buitenlandse handel niet uit.
Het aanstaande feest van de Franstalige gemeenschap (27 september) vereenvoudigde het probleem niet en vicepremier Moureaux liet verstaan dat de kwestie op die dag zeker geregeld moet zijn. ,,Ik hoop dat de Vlamingen op die dag redelijk zullen zijn," zei hij.
Van Waalse zijde groeide de druk om de Waalse Gewestraad op 30 september in Namen in spoedzitting bijeen te roepen ,,om de nodige maatregelen te nemen en de belangen van de Waalse wapenindustrie te vrijwaren", wat aan Vlaamse kant werd uitgelegd als het eigenmachtig toekennen van de uitvoervergunningen door de Waalse Gewestraad. Vicepremier Moureaux had immers al bij herhaling gezinspeeld op de gebeurtenissen in Centraal- en Oost-Europa.

Op 26 september sprak het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) zijn ongerustheid uit over de politieke toestand en over het feit dat ,.werkgevers en werknemers om zuivere politieke redenen gegijzeld worden". Gewezen VBO-voorzitter André Leysen verklaarde op het BRT-radioprogramma Aktueel dat de geloofwaardigheid van de hele Belgische industrie geschaad wordt indien de wapenlevering niet zou doorgaan. Hij verwees naar de weigering tijdens de Golfoorlog om Belgische munitie te leveren aan Groot-Brittannië en de negatieve reacties die dat in het buitenland had opgeroepen. De wapenindustrie kan op termijn verdwijnen, maar op dit ogenblik mag de regering niet toegeven aan een bepaalde hypocrisie, zei Leysen.
De directie van FN wees op de dramatische gevolgen van het niet afleveren of hernieuwen van de uitvoervergunningen. Als de leveringen niet kunnen doorgaan komt het bedrijf in betalingsmoeilijkheden.

De regeringstop, bestaande uit premier Martens en de vice-premiers Dehaene, Claes, Schiltz. Moureaux en Wathelet besprak in de ochtend van 27 september een voorstel tot snelle federalisering van het vergunningenbeleid voor wapenuitvoer. Om deze bevoegdheidsoverdracht te verwezenlijken zou men vóór 10 oktober in het parlement een wet stemmen met bijzondere meerderheid (tweederde meerderheid en een meerderheid in elke taalgroep).
De VU had het echter moeilijk met dit voorstel en drong onder meer ook aan op compensaties voor deze snelle federalisering van de uitvoerlicenties. In regeringskringen dacht men aan de toekenning van het verdragsrecht aan de gewesten. Er was ook sprake van de federalisering van de hele buitenlandse handel, van de landbouw en van grote onderdelen van de ontwikkelingssamenwerking. De VU koppelde Vlaamse eisen aan de federalisering van de wapenuitvoer en eiste gelijktijdigheid ,,opdat de Franstaligen niet eerst hun zin zouden krijgen, zonder de waarborg dat de rest wordt goedgekeurd".

Op 28 en 29 september onderhandelde de regeringstop nog intens om uit het slop van de wapenuitvoer te geraken, maar op 29 september om 17 uur kwam het tot een eerste breuk tussen de VU enerzijds en de andere meerderheidspartijen (CVP, SP, PS en PSC) anderzijds. Schiltz stelde toen vast dat christendemocraten en socialisten te weinig tegemoet kwamen aan zijn eis om de federalisering van de wapenuitvoer afhankelijk te maken van een ve zekerde vooruitgang in diverse dossiers van de staatshervorming. De andere meerderheidspartijen verweten de VU te veel te willen. Door het dreigende vertrek van de VU zou de coalitie niet meer over de vereiste bijzondere meerderheid beschikken om een snelle federalisering van de wapenuitvoer mogelijk te maken.
Anderzijds legde vice-premier Moureaux bij zijn aankomst op het kabinet van de eerste minister een bijzonder scherpe verklaring af, waarin hij ermee dreigde dat de Waalse Gewestraad eigenmachtig de uitvoervergunning zou toekennen. ,,Als er vandaag geen oplossing uit de bus komt, dan is de wapenuitvoer niet langer een probleem voor de nationale regering. Dan wordt dit een zaak voor het Waals parlement." zei Moureaux. Volgens di CVP maakte deze verklaring elke oplossing onmogelijk.
In de nacht van zaterdag op zondag (29 september) gingen christendemocraten en socialisten na wat hen te doen stond. Men viel uiteindelijk terug op het voorstel dat PS-voorzitter Spitaels eerder lanceerde, naar analogie van de voorbereidende gewestvorming van i974 en de afhandeling van het staaldossier in 1983. In dit laatste geval werden bij KB binnen de regering regionale ministercomités opgericht in afwachting van de federalisering van de nationaal gebleven economische sectoren. Nu zouden de regionale ministercomités uitsluitend bevoegd zijn voor de toekenning van licenties voor de uitvoer van wapens. Voor het overige zou men de rest van de staatshervorming verder afwerken.

VU verlaat coalitie

Op 29 september om 11 uur kwam de kabinetsraad bijeen en premier Martens legde het voorstel van christendemocraten en socialisten ter stemming voor. VU-vice-premier Schiltz en VU-minister van ontwikkelingssamenwerking André Geens stemden tegen. De VU verliet de coalitie.
Schiltz en Geens werden daarop vervangen door, respectievelijk, staatssecretaris voor financiën Wivina Deineester (CVP), die dus ook bevoegd werd voor het begrotingsbeleid, en staatssecretaris voor wetenschapsbeleid Eric Derycke, die naast het wetenschapsbeleid ook bevoegd werd voor ontwikkelingssamenwerking.
Om 15 uur vergaderde de ministerraad in zijn nieuwe samenstelling en keurde de KB's goed tot oprichting van drie ministercomités (Wallonië, Vlaanderen en Brussel) voor de toekenning van wapenuitvoeniergunningen in afwachting van de wet, waarbij deze bevoegdheid wordt gefederaliseerd. De regering bevestigde haar voornemen om de staatshervorming verder af te werken, desnoods langs alternatieve wegen. Ten slotte bevestigde de ministerraad dat het RTT-contract op de volgende kabinetsraad goedgekeurd zou worden.
Op de bijeenkomst van de Waalse Gewestraad op 30 september in Namen was er grote tevredenheid over het verloop van de regeringscrisis en de mogelijkheid dat Waalse ministers alleen

Vice-premier Hugo Schiltz (r.)en minister André Geens staan de pers te woord na hun aftreden uit het kabinet Martens-VIII op 29 september 1991.

zouden beslissen over de wapenuitvoer. Anderzijds eiste de Waalse Gewestraad met een urgentieplan voor de landbouw in feite de federalisering van deze sector.

Naar een **tweede** crisis

In Vlaanderen was men verbijsterd over de gang van zaken, die men uitlegde als een striemende nederlaag voor de Vlamingen en een klinkende overwinning voor PS-voorzitter Spitaels. Voorzitter Van Velthoven (SP) riep de Vlaamse Raad bijeen ,,omte praten over de vraag in welk land de Vlamingen verder wensen te leven". Aan Vlaamse kant gingen ook stemmen op om snel werk te maken van de federalisering van de sociale zekerheid en de jaarlijkse transfer van miljarden van Vlaanderen naar Wallonië in het raam van de nationale solidariteit.
Binnen de socialistische vakbond ABVV kwam het tot een tweespalt tussen de Vlaamse en Waalse vleugel omdat men het niet eens werd over een standpunt inzake de wapenuitvoer. Algemeen secretaris van het ABVV Mia De Vits zei het niet eens te zijn met SP-voorzitter Vandenbroucke, die de federalisering van de sociale zekerheid bespreekbaar had gevonden.
Grondwetspecialist Robert Senelle noemde de oprichting van de ,,nationale-gewcstelijkc ministercomités" voor de wapenuitvoer ongrondwettelijk. Bij de jongste staatshervorming is er een strikte scheiding tot stand gekomen tussen de bevoegdheden van de gemeenschappen, de gewesten en de centrale overheid. Met de oprichting van de ,,nationale-gewestelijke ministercomités" voor de wapenhandel wordt deze regel overtreden. Het feit dat deze ministercomités eigenmachtig kunnen beslissen zonder bekrachtiging door de Belgische regering, doet afbreuk aan de bevoegdheden van de Belgische regering.
Voor professor Van Orshoven van de KU Leuven kan de overdracht van bevoegdheden naar ministercomités alleen als de regering de eindverantwoordelijkheid blijft dragen.
De VU diende bij de Raad van State een klacht in tegen de oprichting van de ,,nationale-gewestelijke ministercomités" voor de wapenhandel.

Tijdens het korte investituurdebat van, wat genoemd werd, de regering-Martens 9, tekenden zich nieuwe problemen af. De zenuwachtigheid bij CVP en SP was groot. Men was er zeer gegriefd over het triomfantelijke optreden van de PS.
In dit debat kondigde CVP-fractieleider Luc Dhoore aan dat zijn fractie niet kon instemmen met de volledige overheveling van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen, als dat niet kon gebeuren door de herziening van de financierings et en bijgevolg met een bijzondere meerderheid. De CVP-fractie radicaliseerde haar standpunt en verwierp de overheveling bij koninklijk besluit. Dat betekende dat de Franstalige gemeenschap niet kon beschikken over dit geld. dat zij nochtans hard nodig had om haar leerkrachten te betalen. De Waalse socialisten reageerden heftig op dit standpunt en verwezen naar het akkoord binnen de regering.

In zijn antwoord zei premier Martens dat men binnen de regering overeengekomen was voort te werken aan de geplande grondwetswijzigingen en de herziening van de financieringswet, indien dat niet kan met een bijzondere meerderheid na het vertrek van de VU, dan langs alternatieve wegen

Op 4 oktober kwam het tot een definitieve breuk tussen Vlaamse en Franstalige ministers, nadat vice-premier Moureaux de verdere afhandeling van het RTT-contract ditmaal koppelde aan de integrale overheveling van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen. Hij eiste garanties dat alle Vlaamse ministers nog achter deze regeringsbeslissing stonden.
Dit was te veel voor de Vlaamse ministers. De vice-premiers Dehaene en Claes gaven daarop PTT-minister Colla toestemming de onderdelen van het RTT-contract die volledig binnen zijn bevoegdheid vallen te ondertekenen. Het betrof hier de luiken die belangrijk zijn voor de Vlaamse industrie. Om 12.43 uur ondertekende minister Colla onder de spots van de TV-camera's de contracten.
Bij de hervatting van de kabinetsraad eiste vice-premier Moureaux dat eerst zou worden gepraat over het KB inzake de volledige overheveling van het kijk- en luistergeld. Toen de Vlaamse ministers dat weigerden, volgde een heftige woordenwisseling. Daarna diende premier Martens bij de koning het ontslag van zijn regering in.
De koning hield zijn antwoord in beraad.
Om 17 uur kwam de kabinetsraad opnieuw bijeen om te onderzoeken welke artikelen van de grondwet voor herziening vatbaar verklaard kunnen worden, opdat het volgende parlement grondwetgevende bevoegdheid zou hebben.

Op 5 oktober, 's avonds, weigerde de koning het ontslag van de regering-Martens 9. De koning gelaste het kabinet met het opstellen van een ontwerp van verklaring tot herziening van de grondwet, alsmede van de dringende ontwerpen, die nodig zijn voor de goede werking van de staat.
Premier Martens zag nog volgende taken voor zijn kabinet: het opstellen en doen goedkeuren van een financiewet, die de regering in 1992 toelaat belastingen te innen en leningen aan te gaan en die de gewesten en de gemeenschappen de nodige middelen verschaft; het openen van voorlopige kredieten, wat de instelling moet toelaten normaal verder

te blijven werken; het wetsontwerp tot vaststelling van de legersterkte, dat bepaalt hoeveel dienstplichtigen in 1992 opgeroepen zullen worden; en ten slotte de verklaring tot grondwetsherziening. Zodra deze door kamer en senaat goedgekeurd, door de ministerraad bevestigd en door de koning ondertekend is, is het parlement van rechtswege ontbonden. Bij de voorbereiding van de verklaring tot grondwetsherziening kwam de rol van de koning in het staatsbestel ter sprake. Deze is niet meer zo onbetwist sedert de ,,mini-koningskwestie" naar aanleiding van de abortuswet (ziepag. 269/1 ex-'90).

Derde crisis nipt vermeden

Tijdens het kamerdebat, op 9 oktober, over de verklaring tot herziening van de grondwet kwam te herhaaldelijk tot incidenten met de VU, meer bepaald toen Nelly Maes minister van buitenlandse handel Urbain verweet dat het Waals ministercomité meer uitvoerlicenties had toegekend dan waarvan sprake was op het ogenblik van het vertrek van de VU uit de coalitie. Urbain antwoordde niet op deze beschuldiging.
Daarop maakten Vlaamse kamerleden van de meerderheid en de oppositie bekend dat zij de leden van het Waals ministercomité, de ministers Urbain, Rusquin en Langendries, zouden interpelleren over deze zaak. Leden van de meerderheid sloten daarbij niet uit dat zii deze ministers niet langer het vertrouwen zouden schenken, indien zou blijken dat de wettelijke procedure niet is gevolgd bij de toekenning van uitvoerlicenties voor wapens.
Er dreigde dus een derde regeringscrisis, die de verklaring tot grondwetsherziening in het gedrang bracht. Dit gevaar werd nog groter toen ook premier Martens 's anderendaags uitleg vroeg over de beslissingen van het Waals ministercomité voor de wapenhandel.
Het bureau van de kamer besliste echter dat de interpellaties over de Waalse uitvoerlicenties voor wapens niet bij voorrang zouden worden gehouden. Dat betekende de redding van het overgangskabinet.
De Franstalige Brusselse krant Le *Soir* meldde op 15 oktober dat het Waals ministercomité drie maal had vergaderd; dat het ter waarde van 10 miljard uitvoervergunningen had goedgekeurd en dat het inmiddels zijn werkzaamheden had opgeschort.
Op 16 oktober kwam de Vlaamse Raad bijeen. Met uitzondering van het Vlaams Blok, vormden alle Vlaamse partijen één blok tegen de Franstalige partijen. Dat gebeurde op basis van 5 punten die alle Vlaamse partijen binden bij het formatieberaad na de parlementsverkiezingen. Die punten zijn: de rechtstreekse verkiezing van de Vlaamse Raad in 1994; de afschaffing van de proportionaliteit bij de samenstelling van de Vlaamse regering en de invoering van een meerderheidkabinet; beperking van het aantal ministers; duidelijke afbakening van de bevoegdheden van de nationale overheid, de gewesten en de gemeenschappen; de splitsing van de provincie Brabant; een meer evenwichtige verdeling van het aantal zetels in het Europees parlement.

Aan de goedkeuring van deze vijf punten ging nog eenlangdurig debat vooraf.
In een vraaggesprek met De *Standaard* eiste CVP-voorzitter Herman Van Rompuy op 17 oktober dat de werkzaamheden van het Waals ministercomité voor de wapenuitvoer in de volgende regering zouden worden stilgelegd. Hij voegde eraan toe dat die ,,ministercomités een noodoplossing waren om twee Waalse bedrijven van de ondergang te redden. De bedrijven zijn gered. Maar de Walen gaan veel verder. Zij brengen zelfs de elementaire loyaliteit niet op om de afspraken na te komen". Voor Van Rompuy is het ondenkbaar dat deze deze ministercomités onder een volgende regering met de CVP nog functioneren. Hij zei dat de andere Vlaamse partijen er ook zo over denken.
Oki 17 oktober interuelleerden vertegenwoordigers van Vlaamse partijen in de verenigde commissies van buitenlandse zaken en economische zaken de ministers van het Waals ministercomité voor de wapenhandel. Veel wijzer werden ze niet, want minister van buitenlandse handel Urbain verwees naar het vertrouwelijk karakter van dergelijke handelstransacties. Urbain diende premier Martens van antwoord en zei dat de eerste minister ingelicht werd over de beslissingen van het ministercomité.
,,Het komt de regeringsleider toe om daarover gedetailleerde informatie in ruimere kring te verspreiden," zei hij. Urbain verklaarde voorts dat het Waals ministercomité voor 12,9 miljard uitvoerlicenties goedkeurde of verlengde. De minister waarschuwde echter dat men die cijfers moet relativeren. ,,De echte cijfers kan men bij de douane vinden," zei hij. Urbain haalde scherp uit naar de VU en zei dat deze partij tussen september 1990 en april 1991 39 dossiers in verband met de uitvoer van wapens naar Saoedi-Arabië had goedgekeurd.
Nelly Maes (VU) repliceerde hierop dat deze licenties in volle Golf-oorlog goedgekeurd werden.

In de avond van 17 oktober keurde het parlement en de ministerraad de verklaring tot grondwetsherziening goed. Onmiddellijk daarna werd die door de koning ondertekend. Het parlement was daarmee van rechtswege ontbonden, zodat er geen stemming meer kon volgen na de interpellaties van de Vlaamse partijen over de Waalse wapenhandel.

NEDERLAND

TROONREDE

In een verenigde vergadering van beide Kamers der Staten-Generaal heeft Koningin Beatrix op 17 september in de Ridderzaal te Den Haag de troonrede van 1991 uitgesproken.
De tekst ervanluidde als volgt:

Leden van de Staten-Generaal,

1992 wordt geen gemakkelijk jaar, internationaal noch nationaal. Onze economie krijgt nu te maken met een terugslag zoals die zich eerder in andere landen heeft voorgedaan. Hierdoor dreigt na een aantal goede jaren de werkloosheid weer op te lopen.
Daarom moeten behoud en groei van werkgelegenheid vooropstaan. Dit zowel om ons te weer te stellen tegen de terugslag nu, als om

Koningin Beatrix en kroonprins Willem Alexander betreden het bordes van de Ridderzaal op 17 september 1991.

daarna het internationaal economisch herstel zo goed mogelijk te benutten.
Deze koers is te meer geboden omdat in ons land het aantal mensen voor wie werk beschikbaar moet zijn, nng vele jaren duidelijk zal blijven groeien. Meer vrouwen willen tot de arbeidsmarkt toetreden. Meer mensen die nu nog op een uitkering aangewezen zijn moeten aan de slag. Bovendien neemt de migratie naar ons land toe door de voortgaande gezinshereniging en door degenen die hier asiel zoeken en krijgen.
De bijzondere aandacht die de regering daarom vraagt voor de groei van de werkgelegenheid, kan niet los gezien worden van andere belangrijke doeleinden: het in stand houden van het draagvlak voor gemeenschapsvoorzieningen, het behoud en herstel van het milieu en het nakomen van onze internationale verplichtingen. Reeds bij zijn aantreden heeft het kabinet de samenhang in deze doeleinden onderstreept. Doeltreffend beleid vraagt om bestuurlijke en sociale vernieuwing, om een beleid dat zo dicht mogelijk bij de burger staat, om een samenleving die gekenmerkt wordt door persoonlijk beleefde en samen gedeelde verantwoordelijkheid en door een nieuw evenwicht van rechten en plichten.
Werken aan de kwaliteit van het bestaan en investeren in de toekomst is niet eenvoudig. Heel begrijpelijk is immers het verlangen nu niet lastig gevallen te worden met de zorg voor morgen. Heel begrijpelijk is eveneens het verzet tegen verandering van wetten, regelingen en voorzienigen als groepen burgers daarvan ook nadelen zullen ondervinden. Toch wil en kan de regering niet anders dan kiezen voor de toekomst. Dat moet wel een gezamenlijke toekomst zijn, gebaseerd op verbondenheid. Ook in moeilijke tijden moet het kiezen voor duurzame en houdbare ontwikkeling - of het nu het milieu of de samenleving betreft - voorop blijven staan, al vraagt dit nu om pijnlijke keuzen.

Met het oog op de werkgelegenheid en het ook bij lage groei in stand houden van gemeenschapvoorzieningen moet werk boven inkomen gaan. De regering kiest daarom in 1992 voor een duidelijke lijn voor de inkomens waarvoor zij de verant oordelijkheid draagt.
Concreet stelt zij voor de uitkeringen met drie procent te verhogen, geen inflatiecorrectie toe te passen voor de hogere inkomens. en de belastingvrije voet te verhogen. Op die wijze stijgt de netto-minimumuitkering - in guldens dus - met meer dan drie procent. Bovendien wordt het arbeidskostenforfait verhoogd. Door deze maatregelen wordt het doel van de inkomensmatiging gediend - er blijft immers netto meer over - en wordt een bijdrage geleverd aan het beter functioneren van de arbeidsmarkt: werken loont dan méér.

De verantwoordelijkheid voor de inkomens in de marktsector ligt overigens bij de sociale partners. Echter, ook daar behoort de verantwoordelijkheid voor behoud en groei van werkgelegenheid. alsmede het belang van het milieu en de gemeenschapsvoorzieningen zwaar te wegen. Voor haar eigen werknemers en voor anderen die werken in de collectieve sector stelt de regering een loonstijging voor van eveneens drie procent. Als dit voorbeeld breed navolging krijgt, kunnen werkgelegenheid en solidariteit in 1992 voorrang krijgen en zal het mogelijk zijn de prijsstijging te beperken.

Het beleid van arbeidskostenmatiging kan niet los gezien worden van het totale regeringsbeleid, zoals bij de Tussenbalans is uiteengezet. Bij die gelegenheid is de koers bepaald naar minder overheidssubsidies en soberheid in de overheidsuitgaven. Dit is hard nodig. De staatsschuld neemt nog steeds fors toe. Het voor deze kabinetsperiode gestelde doel dat de staatsschuld als percentage van het nationaal inkomen niet langer groeit wordt gelukkig wel bereikt. De rentelasten die over de staatsschuld betaald moeten worden, stijgen echter nog.
De internationale rente-ontwikkeling valt immers tegen en blijft onverminderd hoog, hetgeen betekent dat de ruimte voor andere overheidsuitgaven buitengewoon krap is. Dit te meer omdat ook de internationale ontwikkelingen - de Derde wereld. Cent aal- en Oost-Europa en vredesoperaties - van ons land meer inspanningenvergen. Nationaal moet de rijksoverheid zich bezinnnen op haar taken en de daarvoor benodigde middelen.
Zowel om principiële redenen - de politiek dichter bij de burger - als om praktische redenen - het moet doelmatiger - wil de regering tal van taken decentraliseren. Rijk; provincies en gemeenten hebben dit samen ter hand genomen. Wil dit proces van decentralisatie slagen, dan inoet het gepaard gaan met minder regelgeving door het Rijk.
In aansluiting hierop wordt hard gewerkt aan een andere vorm van bestuurlijke vernieuwing: Grote Efficiency. De rijksoverheid moet zich richten op kerntaken. Bovendien wordt bezien of bepaalde dienstenniet te veel zijn gegroeid en of er dubbel werk wordt verricht. Door deze aanpak van gericht-minder-uitgeven kan bij de taakvervulling door de overheid kwaliteit centraal staan en toch de noodzakelijke soberheid bij het geheel van de rijksuitgaven in acht worden genomen. Alleen zo is het mogelijk dc bij het regeerakkoord bewust gekozen prioriteiten te blijven realiseren. Bestuurlijke vernieuwing en structurele verbeteringen in het maatschappelijk bestel. dat is wat de regering bij U, volksvertegenwoordigers. wil bepleiten.

Het bestuur in stedelijke gebieden moet versterkt worden om ruimtelijke problemen op te lossen en daardoor economische kansen beter te kunnen benutten. Daartoe zal U een voorstel bereiken.
Op het terrein van de herziening van de belastingen acht de regering de voorstellen van de Commissie-Stevens van groot belang. Zij wil advies vragen over de mogelijkheid deze voorstellen op korte termijnintegraal in te dienen.
In de gezondheidszorg wordt gestreefd naar een basisvoorziening voor iedereen, met daarbij de keuzemogelijkheden waarvoor de burger zich wel of niet u-il verzekeren. Het gaat om een voor ieder toegankelijke maar ook betaalbare gezondheidszorg.
In de volkshuisvesting vindt in het kader van een nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden een belangrijke decentralisatie plaats naar provincies en gemeenten. Daarnaast zal een besluit tot verzelfstandiging van de woningcorporaties morden afgerond. Naar verwachting kan volgend jaar de zes miljoenste woning in gebruik worden genomen. Het eigen woningbczit stijgt gestaag. De sociale huursector en de individuele huursubsidie worden steeds meer gereserveerd voor hen die er echt op aangewezenzijn.

Het onderwijs heeft een klassieke taak bij het toerusten van de burgers voor het leven. Dit krijgt nu een nieuw reliëf door de grote aantallen landgenoten die niet in Nederland geboren zijn, en hun kinderen. Basisvorming is belangrijk voor een ieder. Voor degenen die verder opleiding kunnen volgen, geldt evenzeer het recht op toegang tot dat vervolgonderwijs alsook de plicht daar een goed gebruik van te maken De k\\ aliteit moet verder worden verbeterd. In dat verband is het nodig dat ouders van hun kinderen boven de leerplichtige leeftijd naar de mate van hun inkomen meer meebetalen aan het onderwijs. De regering beseft hoe zwaar het onderwijsveld het in alle geledingen heeft en hecht daarom zowel aan de verbetering van de positie van de leerkrachten als aan het stimuleren van samenwerking en goede afstemming binnen het onderwijs.
Kunst en cultuur gedijen in Nederland. Behoud van ons culturele erfgoed en het ondersteunen van kwalitatief hoogwaardig nieuw aanbod zijn te meer van betekenis om in het integrerend Europa onze eigen identiteit inhoud te geven. Met het oog daarop wordt een cultuurnota voorbereid.
Voor het behoud vam de positie van ons land is het ook nodig te investeren in infrastructuur. Een goede, aan internationale eisen aangepaste infrastructuur is immers van levensbelang voor onze economie. Rail 21 is definitief gestart; over de hogesnelheidslijn zullen in het komend jaar besluiten moeten vallen. Ook kunt U de eerste nota over de Betuwelijn verwachten. Om de te lange planperiode voor nieuwe infrastructuur te stroomlijnen en in te perken, komt er een wetsvoorstel voor een nieuwe Tracéwet, die de lengte van de procedures met de helft bekort, overigens zonder de rechten van de burgers wezenlijk aan te tasten. Dit is allereerst van belang voor grote nieuwe projecten, waarbij voor private financiering meer plaats zal worden ingeruimd, maar evenzeer om knelpunten uit ons wegennet te halen, achterlandverbindingen te verbeteren en gevaarlijke routes aan te passen.

Voor het gewijzigde verkeers- en vervoersbeleid is inmiddels een breder draagvlak ontstaan: de eerste resultaten tekenen zich af. De groei van het openbaar vervoer is onmiskenbaar en de automobiliteit groeit minder hard dan in vorige jaren. Ook is in de eerste helft van dit jaar het aantal verkeersslachtoffers afgenomen, al is elk slachtoffer er één te veel. Het streven is erop gericht in Europees verband te komen tot een regeling voor snelheidsbegrenzers op vrachtwagens en bussen.
Op het terrein van de bestrijding van de criminaliteit blijven extra inspanningen nodig; in het bijzonder de agressieve criminaliteit baart zorg. Maar ook de handhaving van de milieuwetgeving en van de sociale-zekersheidswetgeving vraagt meer inspanningen van Justitie.
Het algemeen wetgevingbeleid richt zich op een selectieve inzet van wetgeving en op ruimte voor burgers en instellingen om in eigen aangelegenheden zelf aan hun verantwoordelijkheid vorm en inhoud te geven. Over de mogelijkheden van convenanten als alternatief voor wetgeving zal de regering in het komend jaar haar standpunt bepalen. Om meer politie op straat te kunnen hebben en beter bereikbaar te doen zijn, wil de regering het mogelijk maken dat bij de politie wachtpersoneel met beperkte opleiding kan worden aangesteld.
Op het gebied van de jeugdbescherming zijn

diverse maatregelen ter verbetering van dc doelmatigheid in voorbereiding. Zo wordt gewerkt aan een reorganisatie waarbij de reclasseringsstichtingen, de instellingen voor voogdij en de raden voor de kinderbescherming betrokken zullen zijn.
De toenemende migratie vraagt om een integrale benadering van de vreemdelingenproblematiek door een internationale aanpak van de migratiestromen, een vereenvouding cn versnelling van de procedures en een meer consistent handhavingsbeleid. Daartoe zijn voorstellen gedaan. Tegelijkertijd zal de rechtspositie van de legaal in Nederland verblijvende vreemdelingen worden versterkt.
Al de noodzakelijke voorzieningen en investeringen vragen om een groeiend economisch draagvlak om dit alles te kunnen betalen. De verhouding tussen het aantal werkenden en hen die een uitkering ontvangen is echter uit het lood. Dit is ook een fundamentele overweging die ten grondslag ligt aan de voorstellen om het ziekverzuim en het beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen terug te dringen. De kern van deze voorstellen is bedrijven en instellingen ertoe te brengen een arbeidsongeschikten veel meer kansen te geven dan tot nu toe, zonodig in ander werk. Het gaat er dus om meer mensen aan de slag te houden, en nieuwe mogelijkheden te bieden aan die arbeidsongeschikten die nog wel enig werk kunnen verrichten. Dat geldt in het bijzonder voor diegenen die tot hun pensioen nog tientallen jaren te gaan hebben: dit is belangrijk voor de samenleving. maar ook voor vele betrokkenen die zo een betere positie en een beter inkomen zullen verwerven dan wanneer zij blijvend op alleen een uitkering aangewezen zijn. Om dit beleid doeltreffend te maken, is gekozen voor een benadering waarin de uitkering niet alleen aan het laatst verdiende loon maar ook aan de leeftijd gebonden zal zijn. In de toekomst bouwt men boven de voor ieder altijd geldende Algemene Arbeidsongeschiktheidswet meer rechten op naarmate men ouder is.

Dit betekent dat het verschil tussen vroeg-gehandicapten en hen die al arbeidsongeschikt m-orden nadat zij pas relatief korte tijd gewerkt hebben. beperkt zal zijn. Anderzijds krijgen ouderen een uitkering waarbij meer rekening gehouden wordt met het verdiende salaris. Bij de uitwerking van deze voorstellen gaat de regering uit van lange overgangstermijnen. waarbij zij die thans vijftig jaar of ouder zijn geen enkel nadeel ondervinden. en zij die nu jonger dan vijftig jaar zijn hun uitkering. althans in guldens, niet achter zien gaan.
De soberheid bij de overheidsuitgaven, de inkomensmatiging en het herijken van de sociale zekerheid staan alle drie in het teken van de werkgelegenheid voor een groeiende beroepsbevolking en van welvaart, die het draagvlak biedt voor behoud van gemeenschapsvoorzieningen. Deze welvaart moet echter. met het oog op duurzame ontwikkeling. nadrukkelijk getoetst worden aan behoud en herstel van het milieu
In ons land zijn wij volop bezig het Nationaal Milieubeleidsplan zo snel en concreet mogelijk uit te voeren. Daarbij hoort ook het verbeteren van de handhaafbaarheid van de milieuregelgeving. Mede het in het licht van de ontwikkelingen in Europese Gemeenschap wordt de mogelijkheid van regulerende heffingen zorgvuldig overwogen. De opbrengst zal worden aangewend voor de verlaging van de arbeidskosten. Hopelijk kan hiermee op 1 januari 1993 een aanvang worden gemaakt. Intussen wordt ook hard gewerkt aan het milieubeleid van de Europese Gemeenschap.
De mondiale milieu-uitdaging zal volgend jaar een belangrijke impuls krijgen door de Conferentie van de Verenigde Naties over milieu en ontwikkeling. die in Brazilië zal plaatsvinden. De Nederlandse regering hoopt dat dan een Wereldklimaatverdrag gereed zal zijn, evenals een verdrag over tropische bossen en biologische diversiteit. Op deze conferentie zullen de geïndustrialiseerde landen moeten tonen dat het hun ernst is met hun streven naar duurzame ontwikkeling. Bij deze duurzame ontwikkeling gaat het ook om natuur en natuurbehoud in ons eigen land. waar-bij gelukkig steeds niecr burgers, verenigingen en organisaties zich betrokken blijken te voelen.
De spectaculaire ontwikkeling van de landbouw in de laatste decennia heeft ons voor grote milieuproblemen gesteld. die nu tot een oplossing gebracht moeten worden. Met het bedrijfsleven. dat in dezen voor een zware opgave staat, zal overleg worden gevoerd over de noodzakelijke maatregelen. Gegeven de ernst van de problemen zal wél strikt de hand gehouden moeten worden aan het afgesproken tijdpad. In meer algemene zin staat onze landbouw nog voor forse aanpassingsproblemen. Europese en mondiale ontwikkelingen dwingen hiertoe. De problemen zijn niet gering. De geschiedenis leert echter dat de beste weg is een tijdige gemeenschappelijke aanpak gericht op verandering
Aan de verdere ontwikkeling van de Europese Gemeenschappen kan Nederland als voorzitter de komende maanden richting helpen geven. Het gaat oin daarbij om drie aspecten: ten eerste de voltooiing van de interne markt in ruime zin, dus ook met een sociale dimensie; ten tweede het leggen van de fundamenten voor een verdere integratie door middel van de Economische en Monetaire Unie en de Europese Politieke Unie; ten slotte zorgen dat Europa openstaat naar de wereld buiten de huidige grenzen van de Gemeenschappen. Dit laatste heeft concreet betrekking op de samenwerking met de leden van de Europese Vrijhandelsassociatie en met de nieuwe democratieën op ons continent. Daarnaast is een succesvolle afronding van de internationale handelsbesprekingen, de zogeheten Uruguay-Ronde. van grote betekenis. De verdere economische expansie van ontwikkelingslanden is hiermee gediend, alsmede het proces van economische hervormingen in de landen van Oost-Europa. Bovendien is het van wezenlijk belang voor het mondiaal herstel van de economie.

Ontwikkelingssainenwerking is een proces van lange adem. Ondanks teleurstellingen zijn er de afgelopen dertig jaar resultaten geboekt: de kindersterfte is gehalveerd, de gemiddelde levensverwachting is met ruim tien jaar toegenoinen en de economische groei resulteerde in inkomensverdubbeling. Maar dat neemt niet weg dat de kloof tussen Noord en Zuid en de tweedeling in welvaart binnen de landen zijn vergroot. Meer dan een miljard mensen leven nog in absolute armoede. De wereldgemeenschap zal daarom met onverminderde energie door moeten gaan met armoedebestrijding en ontwikkeling. Het niet langer beschikbaar stellen van kapitaalmarktmiddelen maakt op korte termijn de mogelijkheden krapper, doch heeft struetueel belangrijke voordelen. Twee begrotingsposten bij Ontwikkelingssamenwerking worden volgend jaar aanzienlijk verhoogd: het budget voor noodhulp en de uitgaven voor milieubeleid in ontwikkelingslanden. Intussen vraagt naast de Derde wereld ook de vroegere Tweede Wereld. bij de instorting van het communisme, op geheel nieuwe wijze onze aandacht. In de komende tijd komt het er voor de Sowjet-Unie op aan nieuwe staatkundige structuren inhoud te geven en tevens het hoofd bieden aan grote economische problemen. Samen met zijn Europcsc cn Atlantische partners wil Nederland aan deze inspanningen zijn bijdrage leveren Het verlangen van de nieuwe democratieen in Midden- en Oost-Europa om bij de vrije wereld te horen, vraagt om een antwoord. Onze tegemoetkomendheid mag niet beperkt blijven tot financiële inspanningen maar moet ook grotere toegankelijkheid van onze markten inhouden.
Op de NAVO-top in november aanstaande zal het bondgenootschap de besluitvorming over zijn nieuwe politiek-militaire strategie afronden. Ook in de huidige omstandigheden behoudt de NAVO haar essentiële rol voor cle veiligheid van haar lidstaten en voor de stabiliteit van Europa in wijdere zin. Joego-Slavië laat zien hoe een moeizaam proces van hervormingen door etnische spanningen en machtsconflicten kan ontspo en. Het is van het grootste belang, dat deze problemen tot een bevredigende oplossing worden gebracht. Daarom ook wordt hier in Den Haag de Joego-Slavië-conferentie gehouden.
Met betrekking tot het Israëlisch-Arabische conflict en de Palestijnse kwestie biedt de aangekondigde vredesconferentie uitzicht op de zo noodzakelijke onderhandelingen tussen de betrokken partijen. Als huidig voorzitter van de Europese Gemeenschap zal Nederland deelnemen aan de conferentie en zich krachtig inzetten voor deze historische kans op een rechtmatige vrede. De Golfcrisis heeft pijnlijk duidelijk gemaakt welke gevaren schuilen in ovcrbcwapcning en ongebreidelde wapenexport. Nederland heeft, samen met de Europese partners, het initatief genomen om bij de Verenigde Naties een register op te zetten voor de internationale wapenhandel, waardoor bestrijding ervan beter mogelijk wordt.

De uitvoering van de Defensienota is voortvarend ter hand genomen. De gewijzigde internationale politieke verhoudingen hebben niet allleen een lager budget. maar ook een herstructurering en verkleining van de defensieorganisatie mogelijk gemaakt. De gevolgen die deze veranderingen hebben voor het personeel worden opgevangen in een zorgvuldig personeelsbeleid. In het kader van herstructurering zal een binnenkort in te stellen Adviescommissie onderzoeken of de dienstplicht in zijn huidige vorm kan blijven bestaan.
Tussen de landen en volkeren van Nederland en Suriname bestaat een bijzondere verbondenheid. Surinaamse inspanningen voor herstel van democratie, rechtsstaat en welvaart kunnen dan ook rekenen op Nederlandse steun. Om juist die inspanningen te ondersteunen is de regering bereid besprekingen te voeren over een nauwer samenwerkingsverband indien de Surinaamse regering de wens daartoe uit.
Er bestaat tussen de regeringen van de landen van het Koninkrijk overeenstemming over de voortzetting van de koninkrijksbanden en de

ONTVANGSTEN VAN HET RIJK IN **1992** : 183,4 miljard

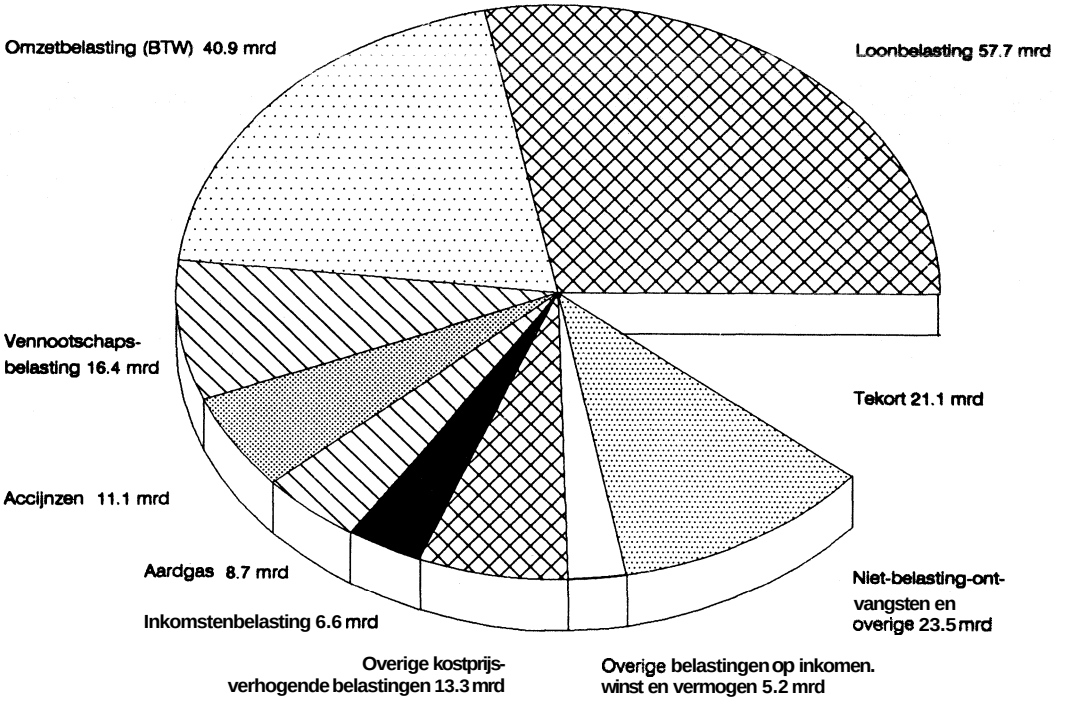

vernieuwing van het Statuut Daarbij zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan de mogelijkheden tot versterking van de waarborgen voor democratie en rechtsstaat, en zal de samenwerking op het gebied van de rechtshandhaving worden geintensiveerd

Leden van de Staten-Generaal.

1992 wordt een moeilijk jaar. Indien men kennis neemt van de zeer ernstige problemen in tal van landen. plaatst dat onze eigen situatie zonder twijfel in een ander licht.
Te meer maakt het de noodzaak helder zelf in ons land de verantwoordelijkheid voor behoud en versterking van democratie en welvaart gestalte te geven door een op de toekomst gericht beleid, ook als dit offers vraagt. Het staat vast dat een aantal beslissingen burgers in hun dagelijkse bestaan zal raken. Dit vraagt in onze democratische rechtsstaat niet alleen om een helder besef van wat moet gebeuren, maar bij de uitvoering ook om zorgvuldig overleg.
Van harte wens ik U toe dat Gods zegen op Uw werk rust.

Minister van financiën W. Kok arriveert met het begrotingskoffertje voor Prinsjesdag 1991 op het Binnenhof.

BEGROTING 1992. MILJOENENNOTA

Minister Wim Kok van financiën heeft op 17 september in de Tweede Kamer de begroting voor 1992 ingediend samen met de miljoenennota.
In een woord vooraf schreef de minister o.a.:

,,Destructureel te geringe arbeidsdeelname in ons land en de hoge staatsschuld met bijbehorende rentelasten vormen belangrijke hinderpalen op weg naar sociaal-economische vooruitgang.(...)
Voor volgend jaar moet rekening worden gehouden met een tijdelijke vertraging van het tempo van economische groei ten opzichte van 1990 en 1991.(...) Daarom is van het grootste belang dat er van alles aan wordt gedaan om de ontwikkeling van de werkgelegenheid zoveel mogelijk in gunstige zin te beinvloeden.
Verbetering van de werking van de arbeidsmarkt, bevordering van de arbeidsdeelname, beperking van het beroep op de sociale zekerheid en een beheerste inkomensontwikkeling zijn de trefwoorden. Met gerichte fiscale en premiemaatregelen wordt tegelijk de basis gelegd voor een evenwichtig gespreide inkomensontwikkeling. Om het financieringstekort stap voor stap terug te brengen heeft de regering voor 1992 meer dan 9 miljard aan tekortbeperkende maatregelen moeten nemen, oplopend tot meer dan 17 miljard in 1994.
Een herbezinning op de taken en doelmatigheid van de overheid staat centraal. Met grote operaties als het beperken van de subsidiestromen, grote efficiency en decentralisatie wordt een stevig begin gemaakt.
Ondanks de tekortreductie en de daarvoor benodigde ombuigingen slaagt het kabinet er in voort te gaan met het investeren in vernieuwing. Meer personeel in de gezondheidszorg. meer accent op criminaliteitsbestrijding, uitbreiding van in het bijzonder de railinfrastructuur, banenpools en het jeugdwerkgarantieplan en voortgaande omvangrijke milieuinspanningen. De maatregelen die nu genomen worden. zijn niet onomstreden. Wie kiest voor de toekomst ontkomt echter juist vandaag niet aan keuzes."

Terwijl de uitgaven van het Rijk in 1992 op f 204,5 mrd zijn geraamd, bedragen de geschatte ontvangsten f 183,4 mrd,

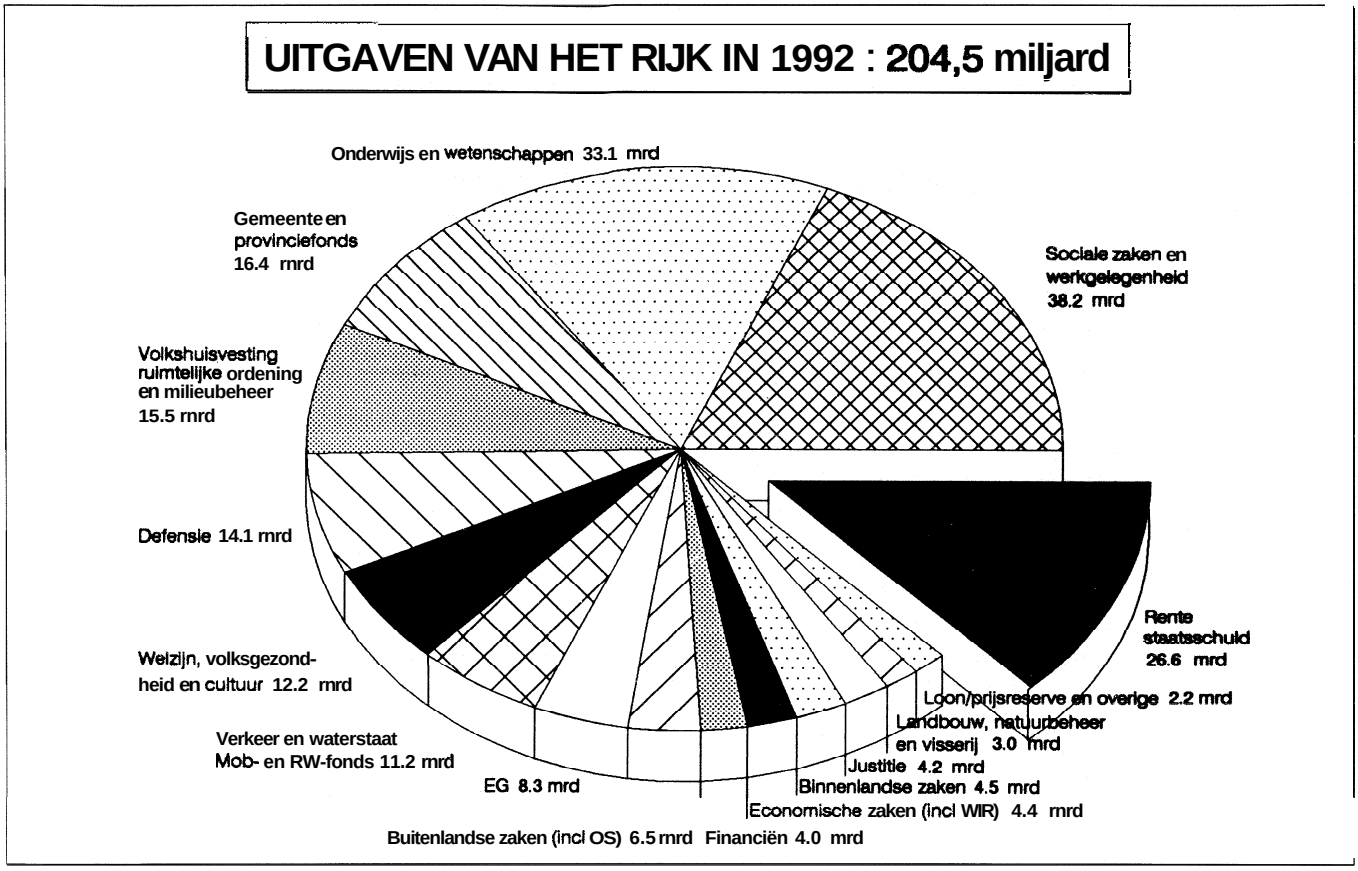

zodat een tekort van f 21,1 rnrd resulteert. Het financieringstekort daalt van 4,75 naar 4,25 procent van het nationaal inkomen, dat zelf van f 478 rnrd naar f 498 rnrd gaat. De staatsschuld neemt toe van 70.9 naar 72,2 procent van het nationaal inkomen. De collectieve lastendruk stijgt van 52,9 naar 53,4 procent.

De economische groei loopt in 1992 terug van 2 naar 1,5 procent. De werkgelegenheid daalt met 8.000 arbeidsjaren tot 5.047.000 arbeidsjaren, terwijl de werkloosheid toeneemt met 20.000 arbeidsjaren tot 345.000 arbeidsjaren. Een forse toename van het aantal uitkeringsgerechtigden (in uitkeringsjaren 62.000) doet de verhouding inactieven/actieven stijgen van 85,5 in 1991 naar 86.7 in 1992. De inflatie zou zich stabiliseren op 3,25 procent.

In totaal gaat het kabinet in 1992 voor f 10,3 rnrd het mes zetten in de collectieve sector. Ongeveer tweederde van het beleidspakket bestaat uit uitgavenbeperkende maatregelen, terwijl één derde deel inkomensverhogende voorstellen betreft.

De belangrijkste uitgaven-beperkende maatregelen zijn, aldus Het Parool (17-9):

• De subsidies worden met f 159 mln beperkt, oplopend tot f 3,08 rnrd in 1994. Het ministerie van economische zaken moet f 220 mln inleveren doordat de innovatie-stimuleringsregeling (Instir) wordt geschrapt. Voor het bedrijfsleven is f 134 mln minder subsidie beschikbaar voor energiebesparing. WVC wordt ook gekort, oplopend tot f 1,4 rnrd in 1994. Aan gezondheidszorg geeft het kabinet f 365 mlnminder uit.

• Defensie wordt voor f 245 mln extra gekort en ontwikkelingssamenwerking levert f 160 mlnin.

• Alle departementen krijgen in 1992 nog maar een derde deel van de prijsstijgingen gecompenseerd.

• De universiteiten en hogescholen betalen aan het ministerie van onderwijs f 1 rnrd voor de aankoop van 350 gebouwen, die nu nog in het bezit zijn van de overheid.

• Het kabinet wil uiterlijk in 1994 voor bijna f 8,5 rnrd aan overheidstaken overdragen aan provincies en gemeenten. Doordat deze slagvaardiger kunnen werken (zo wordt verondersteld) moet deze operatie f 550 mln aan bezuinigingen opleveren.

• Bejaardenoorden krijgen in 1992 f 21,5 mln minder subsidie.

• De Ziektewet- en WAO-maatregelen besparen de collectieve sector in 1992 f 1,1 mrd. Bij de overheid leiden ze volgend jaar tot een uitgave-beperking van f 800 mln.

• De huren gaan op 1 juli 1992 opnieuw met 5,5 procent omhoog. Dat levert besparingen op objectsubsidies voor woningen op.

De voornaamste inkomenverhogende voorstellen zijn, aldus Het Parool:

• De brandstoffenheffing gaat omhoog van f 926 mln dit jaar naar bijna f 1,5 rnrd in 1992 (Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne).

• De inflatiecorrectie voor de midden- en hogere inkomens gaat niet door: opbrengst bijna f 1,2 mrd.

• De verhoging van het huurwaardeforfait voor huiseigenaren met 0,4 procent levert de staat ca. f 325 mln op.

• De accijns op sigaretten gaat in fasen met in totaal 90 cent per pakje omhoog, shag wordt f 1,15 per pakje duurder. Deze accijnsverhoging moet de schatkist f 130 mln opleveren.

• Bloemen en planten worden duurder doordat ze van het lage BTW-tarief van

6 procent naar het hoge tarief van 18 procent gaan. Opbrengst in 1993 f 400 mln.
• Het lesgeld voor middelbare scholieren boven de 16 jaar gaat f 287 omhoog; voor wie twee keer is blijven zitten moet f 537 meer worden bijgedragen. Het collegegeld voor deeltijd-studenten gaat ook omhoog.
• De tarieven van het openbaar vervoer gaan op 1 januari 1992 met 6 procent omhoog. Ook op 1 januari 1993 en 1994 gaan deze tarieven met 6 procent omhoog.
• De boeten voor verkeersovertredingen gaan fors omhoog. Door rood rijden gaat f 150 kosten (nu 100) Ook te hard rijden wordt zwaarder beboet: wie 25 km te hard rijdt krijgt een bon van f 150 (nu 80).

Aan een samenvatting van de Miljoenennota in de Staatscourant (17-9) werd nog het volgende ontleend:

2 Het budgettaire beeld van 1991 en 1992

2.1 Inleiding

De voorbereiding van de begroting van 1992 heeft vooral in het teken gestaan van de nadere invulling en fasering van de bij de Tussenbalans gemaakte keuzen. Daarbij zijn waar en voor zover nodig. aanvullende maatregelen getroffen om aan de budgettaire randvoorwaarden voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk te voldoen. De budgettaire doelstelllingen uit het regeerakkoord worden naar verwachting gerealiseerd (zie tabel 3).
Het financieringstekort van het Rijk wordt geraamd op vier driekwart procent NI (Nationaal Inkomen) in 1991 en op 4_% NI in 1992. Het financieringstekort zal in 1993 en 1994 conform het taakstellende tijdpad met 0,5%-punt NI per jaar verder dalen naar 3_% NI in 1994.
De reductie van het financieringstekort van het Rijk maakt het onmogelijk dat in deze kabinetsperiode een einde komt aan de groei van de staatsschuld, uitgedrukt als aandeel van het nationaal inkomen. Volgens de huidige inzichten zal de staatsschuldquoten in 1992 een top van 71% NI bereiken. Daarna kan een daling worden ingezet. In 1994 komt de staatsschuldquote naar de huidige inzichten ongeveer uit op 70% NI. Een daling van de staatsschuldquote zal op termijn het verdringingseffect dat gepaard gaat met rente-uitgaven. terugdringen en de rentegevoeligheid van de begroting beperken. De hogere rentevoet (hoger dan in het regeerakkoord geraamd) doet het verdringingseffect toenemen.

De collectieve-lastendruk komt in 1991 uit op 53,4% NI. In beide jaren blijft de collectieve lastendruk dus onder het bij het regeerakkoord afgesproken plafond van 53.6% NI. Volgens de huidige berekeningen zal de collectieve-lastendruk na 1992 dalen naar 52,3% NI in 1993 en 51,9% NI in 1994. Dit is van groot belang voor een gematigde loonkostenontwikkeling en de groei van de w-erkgelegenheid.
De rijksuitgaven als percentage van het nationaal inkomen dalen van 41,4% NI in 1991 naar 41,1% NI in 1992. Daarna daalt dit percentage verder naar 39,4% NI in 1993 en 38,7% NI in 1994.

Tabel 3 Budgettair overzicht 1990–1994; in %NI

	1990	1991	1992	1993	1994
Financieringstekort[1]	5.25%	4.75%	4.25%	3.75%	3.25%
Collectieve-lastendruk[2]	52.2 %	52.9 %	53.4 %	52.3 %	51.9 %
Rijksuitgavenquote	41.4 %	41.4 %	41.1 %	39.4 %	38.7 %
Collectieve-uitg quote	63,9 %	63 1 %	63.2 %	60 9 %	59 9 %
Staatsschuldquote	70.0 %	70.9 %	72.2 %	71,0 %	70.3 %

[1] Exclusief effect vervroegde aflossingen woningwetleningen, inclusief debudgetteringen en exclusief stu. dieleningen.
[2] Inclusief correcties voor de periode 1990–1994.

Tabel 4 Overzicht mutaties na de Voorjaarsnota 1991; in miljarden; + = tekort-verslechterend

A. Mutaties uitgaven	− 0,1
B. Mutaties niet-belastingontvangsten	− 0.4
C. Mutatie belastingontvangsten	+ 0.5
D. Derdenrekening	+ 0.1
Saldo	+0,1

Tabel 5 Financieringsbeeld van het Rijk op kasbasis; in miljarden guldens

	1991
Financieringstekort	21,4
Aflossingen	25,1
Financieringsbehoefie	46,5
Bruto kapitaalmarktberoep tot en met 31 juli	36.2
Nog te financieren via de kapitaalmarkt	10.3

(Staatscourant)

2.2 De begrotingsuitvoering 1991

In de Voorjaarsnota 1991 kwam het financieringstekort van het Rijk in 1991 overeenkomstig met het tijdpad op 4,75% NI uit. Dit kon worden gerealiseerd door het treffen van een aantal maatregelen die het tekort beperken. Ook volgens de huidige inzichten blijft de raming voor het financieringstekort van het Rijk voor 1991 4,75% NI.
Na de Voorjaarsnota 1991 zijn diverse mutaties opgetreden. In tabel 4 blijkt dat per saldo het budgettaire beeld ten opzichte van de Voorjaarsnota nauwelijks is gewijzigd. Dit is onder meer het gevolg van de ombuigingen waartoe het kabinet heeft besloten.
De uitgaven in 1991 komen per saldo 0,1 miljard gulden lager uit dan in de Voorjaarsnota werd geraamd. Een belangrijke mutatie betreft een meevallende ontwikkeling bij de r.w.w.-uitgaven (0,3 miljard gulden). Voorts is sprake van een onderuitputting bij de uitgaven van Onderwijs en Wetenschappen. Daar staat een beperking met 400 miljoen gulden van de in de Voorjaarsnota 1991 venverkte kasschuif OenW van 1991 naar 1992 van 480 miljoen gulden tegenover. Wat betreft de niet-belastingontvangsten is de winstafdracht van De Nederlandsche Bank met 75 miljoen gulden opwaarts bijgesteld.
De belastingontvangsten zullen naar verwachting in 1991 uitkomen op 147,6 miljard gulden. Dit is 0,5 miljard gulden minder dan werd verwacht ten tijde van de Voorjaarsnota. De mutatie is grotendeels het gevolg van het gewijzigde economische beeld.
De raming van de omzetbelasting is met 0,3 miljard gulden verlaagd omdat het Centraal PLanbureau (CPB) thans de raming van de bestedingen (zowel particuliere consumptie als investeringen) neerwaarts heeft bijgesteld.
De raming van de loonbelasting is met 0,2 miljard gulden verlaagd omdat door het CPB voor 1991 een gematigder loonontwikkeling wordt voorspeld dan ten tijde van het Centraal Economisch Plan (CEP) 1991.
De geraamde kasopbrengst bij de inkomstenbelasting is met 1,5 miljard gulden verhoogd. In 1991 treedt door een hoger niveau van de in 1991 opgelegde voorlopige aanslagen over 1990 en 1991. een kasversnelling op. Deze kasversnelling hangt nauw samen met het feit dat de eerste aangiften uit 1990 (het eerste 'Oort-jaar') binnenkomen, waardoor het mogelijk is de voorlopige over 1990 en 1991 op te trekken naar een meer realistisch niveau.
De raming van de vennootschapsbelasting voor 1991 is met 1,4 miljard gulden neemaarts bijgesteld. Het CPB raamt de winstontwikkeling van NV's en BV's voor 1991 lager dan ten tijde van het CEP 1991. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de gestegen rentelasten.

Financieringsbeeld 1991 – Het te financieren

tekort wordt voor 1991 geraamd op 21.4 miljard gulden. De totale aflossingen op de gevestigde schuld bedragen 25,1 miljard gulden. Hiervan bedraagt 22,8 miljard gulden uit reguliere aflossingen van hoogrentende openbare en onderhandse leningen. De totale financieringsbehoefte. zijnde de som van het financieringstekort en de aflossingen. bedraagt daarmee 46,5 miljard gulden (zie tabel 5).

2.3 Het budgettaire beeld 1992-1994

Bij de voorbereiding van de begroting 1992 stond het kabinet voor de taak het hoofd te bieden aan een zeer omvangrijke problematiek, zowel op de rijksbegroting als bij de sociale fondsen. Daardoor dreigden de doelstellingen voor het financieringstekort en voor de collectieve-lastendruk in meerjarig perspectief niet gerealiseerd kunnen worden.
Om de doelstellingen van het Regeringsbeleid binnen de budgettaire randvoorwaarden te realiseren, heeft het kabinet een omvangrijk pakket maatregelen getroffen.
Bij de samenstelling en invulling van het totale beleidspakket heeft het kabinet een primair kwalitatieve benadering gevolgd. Voor het kabinet is het de hoofdzaak geweest tot fundamentele beleidsingrepen te komen. waardoor bestaande onevenwichtigheden worden aangepakt en maatregelen worden getroffen die een bijdrage leveren aan tiet structureel gezond maken van de overheidsfinanciën en de economie.
Zo morden maatregelen genomen om de toenemende inactiviteit tegen te gaan. Verder worden er maatregelen getroffen ter beperking van de subsidies, mede om voldoende ruimte voor investeringen te creëren. Een ander belangrijke overweging bij de samenstelling van het beleidspakket is het bevorderen van het doelmatig functioneren van de overheid geweest.

Subsidies - De achtergrond van de uitgavenbeperking bij subsidies is dat de actualiteit. de doeltreffendheid en de doelmatigheid van subsidies vaak te wensen overlaat. In het navolgende wordt op hoofdlijnen ingegaan op de invulling van de subsidie-taakstellingen.
De subsidies voor het openbaar vervoer worden in de komende jaren beperkt. In de eerste plaats zal dit gebeuren door de efficiency bij het openbaar vervoer, met name bij het stads- en streekvervoer, te verhogen. Ten tweede zullen jaarlijks de tarieven stijgen. Om de concurrentiepositie van het openbaar vervoer ten opzichte van de auto niet te verslechteren wordt ook de benzine-accijns verhoogd.
De overheid neemt nog steeds een groot deel van de kosten van het wonen voor haar rekening. De overheid heeft altijd een deel van de rente en aflossing van de bouwkosten van een woning betaald om de huren betaalbaar te houden. Aangezien er tegenwoordig veel mensen met boven modale inkomens in deze huizen wonen, is besloten de huren extra te verhogen. Hierdoor worden de lasten voor de overheid beperkt. Lagere inkomens worden hierbij ontzien. zij kunnen individuele huursubsidie aanvragen. In samenhang met de huurverhoging zijn ook de lasten van de huiseigenaren verhoogd.
Bij de subsidietaakstelling voor Onderwijs en Wetenschappen is in de Tussenbalans een onderscheid gemaakt naar studiefinanciering en overige subsidie-uitgaven. De taakstelling studiefinanciering (50 miljoen gulden in 1992 en 180 miljoen gulden in 1994) wordt overeenkomstig de Tussenbalans hoofdzakelijk ingevuld door de hogere waarde van de OV-studentenkaart te verrekenen met de basisbeurs en een stringentere voortgangscontrole. De afschaffing van de garantieregeling voor academische ziekenhuizen vormt in de hoofdzaak de invulling van de taakstelling voor overige subsidie-uitgaven (85 miljoen gulden in 1992 en 115 miljoen gulden in 1994).

Sociale Zekerheid - Bij de Tussenbalans heeft het kabinet besloten het Ziekteverzuim tot en met 1994 met 1,5%-punt terug te dringen en het beroep op AAW en WAO te stabiliseren op het niveau in 1989.
In de Ziektewet gaat het wat dat betreft de gevolgen voor de werknemers vooral om twee maatregelen. De huidige plicht van de werkgever om 'gedurende korte termijn' het loon voor 100% door te betalen. wordt teruggebracht tot 70%. Verder zullen ziektedagen kunnen worden verrekend met vakantiedagen. Per ziektemelding kan één dag van het vakantie-tegoed van de werknemer worden afgeboekt. In ieder geval dient een minimum van 4 weken (nu gemiddeld 5 weken) te blijven bestaan.
Wat betreft de gevolgen voor de werkgevers gaat het bij de ziektewet om de volgende maatregelen. De eerstezes weken van het ziekteverzuim zuilen ten laste van de werkgever komen (voor bedrijven met minder dan 15 werknemers gaat het om de eerste drie weken). Verder wordt voorgesteld de mogelijkheid tot verplichte herverzekering van bovenwettelijke aanspraken bij de bedrijfsvereniging te verbieden. Vrijwillige herverzekering blijft mogelijk. Daarnaast moet de mogelijkheid om het eigen risico te dragen, worden verruimd.
De totale besparingen op grond van het bovenstaande pakket van maatregelen bij de Ziektewet bedragen circa 510 miljoen gulden in 1992, oplopend tot 1445 miljoen gulden in 1994 (structureel 1645 miljoengulden).
Wat betreft de AAW/WAO heeft het kabinet tot de volgende maatregelen besloten. In de eerste plaats zal bij de beoordeling van de mate van arbeidsongeschiktheid het criterium «passende arbeid» een verruimde betekenis krijgen. Het is hierbij de bedoeling dat werknemers. niet ouder dan 50 jaar, die reeds een AAW/WAO-uitkering hebben opnieuw zullen worden beoordeeld. In de tweede plaats vindt voor de deze groep een wijziging in het uitkeringsrecht plaats. Het kabinet heeft ervoor gekozen om - overeenkomstig met de systcmatiek bij de WW-uitkering - de WAO-uitkeringsduur en de uitkeringshoogte voor werknemers, jonger dan 50 jaar, afhankelijk te maken van leeftijd en arbeidsverleden. Voor mensen boven de 50 jaar blijft de huidige WAO ongewijzigd. De reeds ingegane uitkeringen voor personen beneden de 50 jaar worden niet meer aangepast tot zij het niveau behorende bij de nieuwe systematiek hebben bereikt.
Opgemerkt zij dat het recht op de AAW-uitkering in dit verband niet wordt aangetast. Als complement van het beperken van het uitkeringsrecht wordt een versterking van het reintegratiebeleid nagestreefd. WAO'ers die weer kunnen werken, worden onder meer geholpen met een loonkostensubsidie. Verder stelt het kabinet voor om bij het reeds eerder vastgestelde bonus/malus systeem in de AAW/WAO de malus voor de werkgever aanzienlijk verhogen.
Op grond van dit AAW/WAO pakket maatregelen wordt rekening gehouden met een besparing van 300 miljoen gulden in 1992. oplopend tot 2070 miljoen gulden in 1994 (structureel 5750 miljoen gulden).

Ziekteverzuim - In de Tussenbalans is besloten liet ziekteverzuim in de collectieve sector met in totaal 1.5%-piint in 1994 te verminderen. Deze totale besparing dient door een gelijkmatig toenemende beperking niet 0.5%-punt te worden gerealiseerd. Het kabinet zal in het najaar een nadere beslissing riemen over de werkwijze waarop de taakstelling ziekteverzuim voor de overheidssector definitief zal morden verwerkt. Vooralsnog is deze taakstelling in technische zin afgeboekt van de ruimte arbeidsvoorwaarden. De besparingen op het ziekteverzuim bij de lagere overheden lopen via de methodiek van de nominale compensatie. Bij de gepremieerde en gesubsidieerde sector (g&g-sector) komt dit tot uitdrukking via een daling van de ziektewetpremie,

Milieuheffingen - De milieu-uitgaven op de rijksbegroting worden thans voor een beperkt deel uit milieuheffingen gefinancieerd. Het kabinet is vari mening dat in de komende jaren een groter deel van de milieu-uitgaven uit milieuheffingen dient te- orden gedekt.
Om dit te bereiken zal de Wet algemene bepalingen milieuhygiene (WABM) zodanig worden aangepast dat een verbreding van de besteding van de WABM-ontvangsten mogelijk wordt. Het voorstel voorziet erin dat het milieubeleid zijn prioriteit van het regeerakkoord behoudt, terwijl tevens een bijdrage wordt geleverd aan de oplossing van de financiële problematiek.

Verkoop staatsdeelnemingen - In de Miljoennennota 1991 werd voor 1991 een bedrag van 1 miljard gulden aan opbrengsten uit hoofde van de verkoop van staatsdeelnemingen ingeboekt. In de Voorjaarsnota is reeds gemeld dat van deze 1 miljard gulden een bedrag van 375 miljoen gulden nog in 1991 kan worden gerealiseerd. Het resterende bedrag van 625 miljoen gulden wordt thans naar 1992 overgeheveld.

Fiscale Maatregelen - Voor het fiscale beleid 1992 zijn twee belangrijke elementen bepalend. In de eerste plaats moet hier het uitzicht op de voorstellen van de commissie voor de belastingherziening worden genoemd, kortweg de Commissie-Stevens. In het najaar 1991 zullen regeringsstandpunt en adviesvragen gereed komen. Dat is de eerste stap op weg naar het realiseren van het doel dat in het rapport van de commissie is gesteld. Dat omvat een samenhangend geheel van fiscale voorstellen die de structuur van de werknemersverzekeringen ingrijpend moeten stroomlijnen. Het wetgevende proces zal vóór 1994 moeten zijn afgerond, waarbij het streven erop is gericht het tijdpad zoveel mogelijk te bekorten.
Het tweede, maar al per 1 januari 1992 te realiseren. element is de vormgeving van het werkgelegenheids- en inkomensbeleid in het kader van het budgettaire beleid.
Van de elementen die een belangrijke rol hebben gespeeld voor de fiscaliteit wordt de hoofdrnoot gevormd door het beleidspakket

werkgelegenheid en inkomensbeleid Dat beleid is erop gericht te komen tot een loonmatiging en een verbetering van de werkgelegenheidssituatie Hiertoe worden maatregelen neergelegd die het inkomensbeeld verbeteren en de druk op de loonkosten verminderen In dat kader wordt voorgesteld de belastingvrije som met 425 miljoen gulden te verhogen Dit kost de schatkist 1175 miljoen gulden structureel Verder bestaat het fiscale deel van dat pakket uit een verhoging van het arbeidskostenforfait voor werkenden tot 5% en van het maximum met 450 gulden Hiermee is structureel 550 miljoen gulden gemoeid Te zamen met andere maatregelen leidt dit ertoe dat het koopkrachtbeeld wordt verbeterd

Maatschappelijke reacties op de Miljoenennota en de verdere ontwikkelingen rond WAO- en Ziektewet komen in de volgende aflevering aan de orde.

OUD-HOOFDREDACTEUR MR. J.A. MOMMERSTEEG OVERLEDEN

Op 21 september 1991 overleed op 74-jarige leeftijd de oud-hoofdredacteur van Keesings Historisch Archief mr. J.A. Mommersteeg.

Joep Mommersteeg werd op 6 maart 1917 geboren in 's Hertogenbosch. Hij studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.
Na zijn afstuderen in 1945 was Mommersteeg als waarnemend hoofdredacteur onder dr. P.H. Ritter verbonden aan het Keesings Historisch Archief. Van 1949 tot 1968 was hij hoofdredacteur van deze uitgave.
Op 5 juni 1963 kwam Mommersteeg voor de KVP in de Tweede Kamer. In 1971 werd hij gekozen tot lid van het Europees Parlement voor de KVP. Gedurende twee jaar combineerde hij het Kamerlidmaatschap met een plaats in het Europarlement.
Op 11 mei 1973 werd Mommersteeg staatssecretaris van defensie in het kabinet Den Uyl. In deze functie was hij onder meer verantwoordelijk voor de invoering van dc vereenvoudigde groetplicht voor militairen. Op 28 februari 1974 trad hij om gezondheidsredenen af. Hij was van 1975-1978 voorzitter van de Staatscommissie Personeelsvoorziening Krijgsmacht. die onder meer een onderzoek instelde naar de mogelijkheden en wenselijkheden van de invoering van een beroepsleger, en kwam tut de conclusie dat die mogelijkheden er praktisch niet waren.
Op 13 mei 1976 keerde Mommersteeg terug in de Tweede Kamer. nu voor het CDA. In 1982 maakte hij de overstap naar het Europees Parlement, waarin hij twee jaar zitting had.
In 1987 werd Mommersteeg, als eerste Nederlander, benoemd tot lid van de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties, een functie die hij tot 1990 zou behouden.

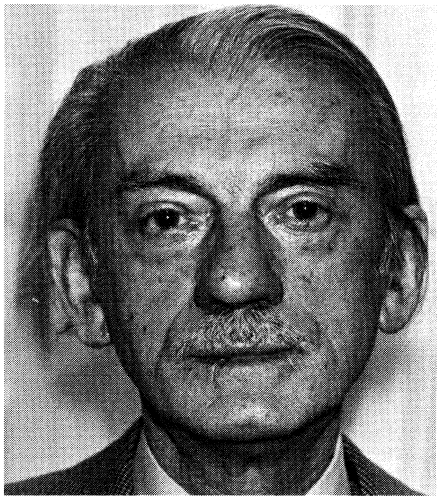

J.A. Mommersteeg

Eenbeeldvande slotzittingvan de COMECONop 28 juni 1991.

ALGEMEEN

CONFERENTIE OVER ELROPESE STATENBOND

Op 12-14 juni 1991 vond in de Tsjechoslowaakse hoofdstad Praag onder voorzitterschap van de Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel een conferentie plaats over het idee van een ,,Europese statenbond". De Franse president François Mitterrand had in een toespraak op 31 december 1989, vlak na de val van de Oosteuropese communistische regimes, dit idee geopperd. Tijdens een bezoek aan Praag op 13-14 september 1990 herhaalde hij dezeideeën.

Hoewel Mitterrand naar verluidt aanvankelijk niet van plan was de Verenigde Staten erbij te betrekken. wist Havel hem tijdens een bezoek aan Parijs in maart 1991 ervan te overtuigen dat ook vertegenwoordigers van de lidstaten van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) moesten worden uiteenodigd, onder wie vertegenwoordigers uit de VS, Canada en Japan (zie pag 583/3 e.v.-'91).

De vergadering, die geen beslissende bevoegdheden had, werd bijgewoond door meer dan 150 vooraanstaande personen, varierend van politieke leiders tot kunstenaars. In werkgroepen werden kwesties als energie. communicatie, milieu. migratieproblemen en cultuur besproken.

In zijn openingstoespraak benadrukte Havel dat het ,,in de buitengewoon gevoelige en riskante fase van economische verandering waarin de post-communistische landen zich bevinden, voor alle betrokkenen bijzonder gevaarlijk zou zijn deze landen te behandelen als een min of meer geïnstitutionaliseerde zone van semi-ontwikkelde landen die de welvarende landen van de Europese Gemeenschap (EG) en de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) omringen". Hij verklaarde: ,,De nieuwe statenbond zou daarom juist voor deze landen het pad naar de EG moeten effenen en als bemiddelaar moeten optreden."

Tijdens de slotceremonie uitte Mitterrand de hoop dat de conferentie een impuls zou vormen om ideeën om te zetten in concrete stappen. Volgens *Le Monde* van 16/17 juni zag hij zich genoodzaakt een ,,bescheidenen pragmatische benadering" te kiezen. Besloten werd in Praag een klein permanent secretariaat te vestigen.

COMECON

OFFICIËLE ONTBINDING

De negen leden tellende Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (COMECON) werd op 28 juni 1991 na de 46ste zitting in Boedapest officieel ont-

bonden. Een liquidatiecommissie kreeg 90 dagen de tijd om toezicht te houden op de ontbinding van de organisatie.

(Vor.ber. pag. 296/3 e.v.- 1991)

DUITSLAND

GEWIJZIGDE ONTWERPBEGROTING VOOR 1991. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 12 maart 1991 diende minister van financiën Theo Waigel in de Bondsdag (Tweede Kamer van het parlement) een gewijzigde ontwerpbegroting voor 1991 in. Deze kwam in de plaats van een ontwerpbegroting die op 14 november 1990 was gepresenteerd, vóórdat op 2 december de verkiezingen in het verenigde Duitsland hadden plaatsgevonden (voor de begroting van juli 1990, die vervolgens weer werd ingetrokken, zie pag. 650/2-'90). De kosten van de hereniging van beide Duitslanden, die veel hoger waren dan verwacht, (zie hieronder), evenals de Duitse bijdrage aan de Golfoorlog en de hulp aan de Sowjet-Unie en Oost-Europa, hadden Waigel ertoe gedwongen zijn eerdere begroting ingrijpend te herzien. In de nieuwe begroting waren belastingverhogingen opgenomen, ondanks het feit dat bondskanselier Helmut Kohl tijdens de verkiezingscampagne had verklaard dat er geen belastingverhogingen nodig zouden zijn om de kosten van de eenwording te dekken.

Eind 1990 had Waigel bezuinigingen en een stijging van de inkomsten aangekondigd van in totaal DM 35 mrd. Het grootste deel daarvan, DM 18 mrd, zou worden opgebracht door een stijging van de premies voor sociale verzekeringen per 1 april 1991. Deze kosten zouden gelijkelijk worden gedragen door werkgevers en werknemers. Een verhoging van de telefoontarieven zou nog eens DM 2 rnrd opleveren. Begin februari moest hij echter toegeven dat een belastingverhoging onvermijdelijk was als Duitsland over 1991 zijn leningen wilde beperken tot DM 140 mrd of 5 procent van het BNP (waarvan de federale regering DM 70 rnrd voor haar rekening zou nemen).

De nieuwe ontwerpbegroting voorzag voor 1991 en 1992 in een verdere stijging van de inkomsten met DM 48 rnrd ($ 1,00 = DM 1,57 op 11 maart 1991). Deze zou moeten worden opgebracht door middel van een tijdelijke, eenjarige toeslag van 7,5 procent op de inkomsten- en vennootschapsbelasting per 1 juli 1991, een accijnsverhoging van 25 pfennig op elke liter gewone benzine (plus soortgelijke verhogingen van de accijnzen op diesel stookolie en gas) en een verhoging van de tabaksaccijns en assurantiebelasting.

Loonakkoord in de overheidssector

In het weekeinde van 16 en 17 maart bereikten de ambtenarenbond OTV en de federale regering na een week van stakingen overeenstemming over een loonsverhoging met terugwerkende kracht van 6 procent per 1 januari 1991. Soortgelijke overeenkomsten werden dat weekeinde bereikt met het personeel van de spoorwegen en van de PTT.

Pogingen om economische crisis in oostelijk Duitsland te verlichten

Gedurende februari en maart verslechterde de economische situatie in de nieuwe Länder (deelstaten) van het voormalige Oost-Duitsland steeds verder. De werkloosheid steeg en de regionale en lokale overheden werden met faillissement bedreigd. Op 12 februari verklaarde minister van economische zaken Jürgen Möllemann: ,,Ik moet toegeven dat we de problemen onderschat hebben." Onopgeloste aanspraken op land en eigendommen hadden investeringen tegengehouden, en de handel met de Sowjet-Unie en het oostblok was ingestort, aldus Möllemann.

Eind februari was de werkloosheid in de oostelijke Länder gestegen tot 787.992 of 8.9 procent van de beroepsbevolking (voor cijfers van september 1990 zie pag. 5/1-'91). Bovendien werkten 1,9 mln mensen korter als gevolg van arbeidstijdverkorting en ongeveer 300.000 mensen forensten dagelijks naar hun werk in West-Duitsland (waar de werkloosheid eind februari licht was gedaald tot 1,87 mln of 7 procent van de beroepsbevolking).

Een ,,gezamenlijk programma voor herstel van het oosten" (Gemeinschaftswerk Aufschwung Ost) dat op 12 februari door Mollemann was gepresenteerd, werd op 8 maart door het federale kabinet goedgekeurd Gedurende de komende twee jaar zou nog eens DM 24 rnrd in de oostelijke economie worden gestoken Het programma was bedoeld om 278 000 nieuwe banen te scheppen, de lokale autoriteiten te ondersteunen, projecten op het gebied van de infrastructuur te financieren en nieuwe investeerders aan te trekken

Op 8 maart verklaarde minister van werkgelegenheid Norbert Blum dat de regering van plan was haar ,,kortetermijn"-beleid met zes maanden (tot eind 1991) te verlengen. Daarbij zouden werknemers voor wie weinig of geen werk beschikbaar was toch 70 procent van hun salaris ontvangen. in plaats van te worden ontslagen. Het aantal werknemers in oostelijk Duitsland dat in deeltijd werkte was snel gestegen nadat op 1 juli 1990 de economische en monetaire unie een feit was geworden. Eind september 1990 betrof het ongeveer 20 procent van de beroepsbevolking

Wat betreft de onopgeloste aanspraken op eigendommen (1,2 mln gevallen. waarvan 10.000 met betrekking tot bedrijven) besloot hel kabinet op 12 maart dat tot eind 1992 investeerders die nieuwe banen zouden scheppen of bestaande banen zouden behouden voorrang zouden genieten boven voormalige bezitters (voor de overeenkomst over eigendomsrechten en -regelingen in het eenwordingsverdrag zie pag. 572/1 en 652/1-'90).

Op 13 maart stemde de EG-Commissie in met structurele hulp ter waarde van ECU 3 rnrd (ongeveer $ 3,9 mrd) voor de vijf oostelijke Länder gedurende 1991-'93. Hiermee zou een bijdrage worden geleverd aan de modernisering van de infrastructuur en de industrie en aan de vermindering van de schade aan het milieu.

Duitse bijdrage aan Amerikaanse kosten van Golfoorlog

Na een bijeenkomst op 26 maart met de Amerikaanse minister van financiën Nicholas Brady, verklaarde Waigel dat de laatste termijn van de Duitse bijdrage aan de Amerikaanse kosten van de Golfoorlog ter waarde van $ 1,68 mrd, volgens schema de volgende dag zou worden voldaan. In totaal had Duitsland $ 6,5 rnrd toegezegd.

Geplande amnestie voor Stasi's vervallen. Vrijspraak De Maiziere

Op 19 maart besloot het federale kabinet een geplande amnestie voor voormalige Oostduitse agenten van het ministerie van staatsveiligheid (,,Stasi") niet te laten doorgaan (zie pag. 8/3 e.v.-'91).

Op 22 februari werd bekendgemaakt dat een regeringsonderzoek naar de positie van de voormalige Oostduitse premier Lothar de Maizière, die zich in december 1990 uit het Duitse kabinet moest terugtrekken vanwege vermeende connecties met de Stasi, niet had aangetoond dat De Maizière voor de Stasi had gespioneerd. Twee hooggeplaatste leden van het team dat onderzoek verrichtte naar de connecties van de Stasi werden begin maart ontslagen, nadat zij in het openbaar kritiek hadden geleverd op het feit dat de regering De Maizière vrijuit liet gaan.

Goedkeuring twee-plus-vier-verdrag. Honecker overgebracht naar Sowjet-Unie

Op 4 maart bekrachtigde de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie het ,,twee-

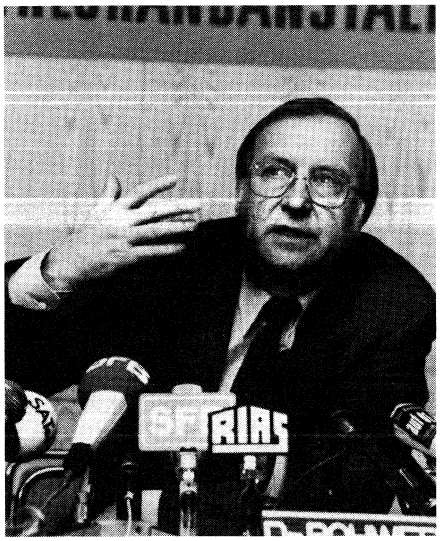

Een archiefopname van Detlev Rohwedder. de vermoorde directeur van Treuhand, tijdens een persconferentie op 25 februari 1991.

plus-vier"-verdrag inzake dc uiteindelijke regeling met betrekking tot Duitsland en het Duits-Russische samenwerkingsverdrag. Twee verdragen over de terugtrekking van Sowjet-troepen uit Duitsland en overgangsregelingen voor de terugtrekking werden diezelfde dag in principe goedgekeurd en op 2 april bekrachtigd. Het twee-plus-vier-verdrag was door Duitsland en de Verenigde Staten in oktober 1990 bekrachtigd (zie pag. 6/1/2-'91), door Groot-Brittannië in november en door Frankrijk op 13 december.

De Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher bracht op 17 en 18 maart een bezoek aan Moskou. Tijdens zijn bezoek protesteerde hij officieel tegen het feit dat de voOrmalige Oostduitse leider Erich Honecker (78) en zijn vrouw Margot Honecker ,.op medische gronden" vanuit een Russisch militair hospitaal buiten Berlijn naar Moskou waren overgebracht. Honeckers overplaatsing, die op 13 maart zonder Duitse toestemming had plaatsgevonden, werd op 14 maart bekendgemaakt. Een arrestatiebevel tegen Honecker op grond van beschuldigingen wegens doodslag (zie pag. 9/3 e.v.-'91) was op 30 november 1990 door een Berlijnse rechtbank bevestigd. Honecker was driemaal in beroep gegaan tegen het arrestatievel. en het laatste beroep was de week daarvoor afgewezen.

Snelle kweekreactor in Kalkar wordt stopgezet

Op 21 maart maakte de Duitse regering bekend dat het project rond het prototype van de snelle nucleaire kweekreactor in Kalkar, na bijna twintig jaar verzet van milieuactivisten, boeren en de Sociaal-Democratische regering van de deelstaat Noordrijn-Westfalen, zou worden stopgezet.

Met de bouw van de reactor, bedoeld voor het opwekken van elektriciteit zowel voor binnenlands gebruik als voor verkoop aan België en Nederland. was in 1972 begonnen. Volgens plan had de reactor in 1979 in gebruik moeten worden genomen. Door een volhardende campagne van juridische stappen en demonstraties was de ingebruikname vertraagd tot 1986. Als gevolg van de kernramp bij Tsjernobgl in de Sowjet-Unie, die in datzelfde jaar plaatsvond (zie pag. 303 e.v.-'86), weigerde de regering van Noordrijn-Westfalen de benodigde vergunningen te verstrekken. Sinds 1986 werkte de centrale in de pre-nucleaire ,.opwarmfase", terwijl de federale regering zonder succes trachtte de deelstaatregering over te halen haar tegenstand op te geren.

Directeur van Treuhand vermoord

Detlev Rohwedder, de 58-jarige directeur van Treuhand, het orgaan dat toeziet op de privatisering van vroegere DDR-staatsbedrijven, werd op 1 april 1991 in zijn huis te Dusseldorf doodgeschoten. Bij de aanslag, die werd gepleegd vanuit een tuin op zestig meter afstand, raakte zijn vrouw gewond.

De Rote Armee Fraktion (RAF) eiste de verantwoordelijkheid voor de daad op. Op de plaats van het misdrijf werd een briefje gevonden. afkomstig van het commando-Ulrich Wessel (zo genoemd naar een in 1975 omgekomen RAF-lid). De autoriteiten wezen de mogelijkheid dat de vroegere Oostduitse staatspolitie (de ,,Stasi") achter de aanslag zat van de hand, ondanks de verklaring op 26 maart van de openbare aanklager dat de Stasi sinds 1978 onderdak cn training aan RAF-leden had verschaft.
De RAF had in novcìnbcr 1989 dc bankier Alfred Herrhausen vermoord (zie pag. 57/3-'90); op 27 juli 1990 had zij een mislukte aanslag gepleegd met een autobom op Hans Neusel, staatssecretaris op het Westduitse ministerie van binnenlandse zaken: en in januari 1991 waren het leden van de RAF die schoten losten op de Amerikaanse ambassade in Bonn (zie pag. 26912-'91).

Rohwedder werd op 13 april opgevolgd door Birgit Breuel, een 53-jarige christendemocratische (CDU) politicus die voor zij bij Treuhand kwam werken in Nedersaksen minister van economie en minister van financiën was geweest. Sinds de herfst van 1990 zat ze in de directie waar zij het werk van de vijftien regionale vestigingen van Treuhand coördineerde.

Kritiek op de politiek van Treuhand

Volgens de *Guardian* van 3 april zou Treuhand de voorbije maanden het ..doelwit van toenemende publieke verontwaardiging" zijn geworden en werd het orgaan beschouwd als ,,de belichaming van de economische ellende van Oost-Duitsland". Begin april had Treuhand duizend van dc in totaal 8000 bedrijven verkocht Daarnaast hadden meer dan 330 ondernemingen, met ruim tachtigduizend werknemers, hun poorten moeten sluiten omdat deze geacht werden in een vrijemarktsituatie geen overlevingskansen te hebben

Op 8 februari had Treuhand aangekondigd dat Interflug, de vroegere Oostduitse staatsluchtvaartmaatschappij, opgeheven zou worden, hetgeen een verlies inhield van 2.900 banen. Interflug had in januari dramatische verliezen geleden als gevolg van de Golfoorlog. De Westduitse staatsluchtvaartmaatschappij Lufthansa had naar werd bericht verschillende overnameplannen op tafel gelegd, doch deze waren bij het federale kartelbureau op verzet gestuit.
Associated *Press* berichtte op 26 maart dat Pentacon, het bedrijf uit Dresden dat de camera's van het merk Praktica vervaardigde, samen zou gaan met het Westduitse Beroflex. fabrikant van Rollei foto-apparatuur. Hierdoor zouden vier- van de vijfduizend banen verdwijnen. Bij Robotron, ooit het paradepaardje van de Oostduitse technologie, was het personeelsbestand begin april ingekrompen van 68.000 tot 15.000.
De *Financial* Times van 22 maart kwam met het bericht dat Treuhand ,,niet langer grote fabrieken zou kunnen sluiten zonder de goedkeuring van de betrokken lokale Oostduitse autoriteiten". Op 27 maart kondigde Treuhand aan dat de uiterste datum van eind maart waarop leningen moesten zijn terugbetaald, onbeperkt was uitgesteld. Het betrof leningen door particuliere banken aan door Treuhand beheerde ondernemingen ter waarde van in totaal DM 19 mrd.
Op 9 april hechtte het kabinet zijn goedkeuring aan de invoering van belastingvrije aanmoedigingspremies voor ambtenaren die bereid waren van west naar oost te verhuizen.

Het nieuwe hoofd van Treuhand, Birgit Breuel.

In Leipzigrond op 25 maart 1991 een massale demonstratie plaats tegen de economische crisis in de voormalige DDR

Tevens werd met ingang van 1 juli een verhoging met vijftien procent aangekondigd van de oudedagsvoorziening voor burgers van de vroegere DDR (die daarmee overigens een toelage zouden ontvangen die nog altijd slechts de helft bedroeg van die van hun nieuwe landgenoten in het Westen). Een dag later berichtte de *Financial Times* dat Leuna en Buna, de twee grootste chemieconcerns in Oost-Duitsland. elk een bedrag van 250 mln mark zouden ontvangen in de vorm van door Treuhand gegarandeerde kredieten. als bijdrage voor hun herstructurering.

Moord op Berlijnse functionaris

Op 13 juni werd Hanno Klein, een functionaris van het Berlijnse stadsbestuur. door een bombrief vermoord.

Klein was verantwoordelijk geweest voor de omstreden verkoop van grond in het centrum van Berlijn aan de machinebouwfirma Daimler-Benz. Tevens had hij nauw samengewerkt met het bureau Treuhand dat verantwoordelijk was voor het beheer en de verkoop van industriële staatseigendommen in Oost-Duitsland.

Protesten tegen de economische crisis

De economische crisis en de groeiende werkloosheid veroorzaakten in maart een aanzwellende golf van protesten in Oostduitse steden, waarbij de grootste opkomst te signaleren viel in Leipzig (de stad waar in 1989 elke maandag de beroemde demonstraties tegen het bewind van Honecker hadden plaatsgevonden). De demonstratie in Leipzig van 25 maart. georganiseerd door de vakbond IG Metall, trok meer dan 60.000 mensen. De betogers riepen om het aftreden van kanselier Helmut Kohl. Op 8 april kwamen er in Leipzig tussen de 15.000 en 30.000 demonstranten op de been, toen voor Rohwedder een minuut stilte in acht werd genomen; het aantal betogers nam de weken daarna gestaag af. hoewel een bijeenkomst georganiseerd door de IG Metall op 17 april bij de Brandenburger Tor toch nog 30.000 mensen telde.

Op 7 april werd Kohl bij zijn eerste bezoek aan het oosten van Duitsland sinds de algemene verkiezingen van december 1990 in Erfurt door enige honderden betogers uitgejouwd en met eieren bekogeld. De laatste keer dat de bondskanselier deze stad bezocht, in februari 1990. was hij er nog verwelkomd door honderdduizenden enthousiaste mensen (zie pag. 427/3-'90).

Op 12 april werden Kohl en de fractieleider van de Sociaal-Democratische Partij (SPD), Hans-Jochen Vogel, het eens over de instelling van twee werkgroepen die zich bezig zouden houden met de werkloosheidsproblematiek en met juridische en administratieve belemmeringen bij het doen van investeringen in het oosten van het land. Er deden zich echter direct verschillen van mening voor op het vlak van de bevoegdheden die aan deze organen moesten worden toegekend.

Uitspraak van het constitutionele hof

Het federale constitutionele hof bepaalde op 23 april dat landeigenaren en industrielen wier bezittingen ten tijde van de Sowjet-bezetting van Oost-Duitsland in de periode 1945-1949 waren onteigend, geen recht op teruggave konden doen gelden. Het hof achtte dit niet in strijd met de federale grondwet inzake het eigendomsrecht en de gelijkheid voor de wet.

De Sowjet-Unie had het ,,twee-plus-twee"-akkoord met betrekking tot de externe aspecten van de Duitse eenwording afhankelijk gemaakt van de erkenning van het onherroepelijke karakter van deze onteigeningen (zie pag. 572/1-'90), waarmee tweederde van het totale Oostduitse grondoppervlak was gemoeid. Het hof gaf de Duitse regering het advies de vroegere eigenaren voor de geleden schade te compenseren. De hoop werd gevestigd dat deze uitspraak het proces van wederopbouw in het oosten van Duitsland zou bespoedigen.

Het hof bepaalde op 24 april dat de regering gerechtigd was de bijna 600.000 voormalige Oostduitse ambtenaren te ontslaan die ten tijde van de eenwording een tijdelijk arbeidscontract hadden gekregen.

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN. PRESIDENT BUNDESBANK NEEMT ONTSLAG

Op 16 mei 1991 kondigde de 61-jarige Karl Otto Pöhl aan dat hij aftrad als president van de Bundesbank, ofschoon zijn tweede ambtstermijn van acht jaar pas eind 1995 zou aflopen. Op 29 mei vervroegde hij zijn voorgenomen vertrek van 31 oktober naar 31 juli, nadat het kabinet had bevestigd dat de vicepresident van de bank, de 66-jarige Helmut Schlesinger, Pöhl zou opvolgen en dat de 59-jarige Hans Tietmeyer vice-president werd. De bedoeling was dat Tietmeyer Schlesinger zou opvolgen als deze in 1993 de pensioengerechtigde leeftijd zou bereiken.

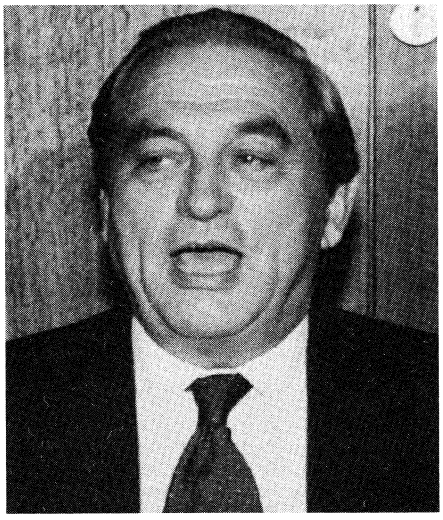

Karl Otto Pöhl kondigt op 16 mei 1991 zijn aftreden aan als president van de Bundesbank.

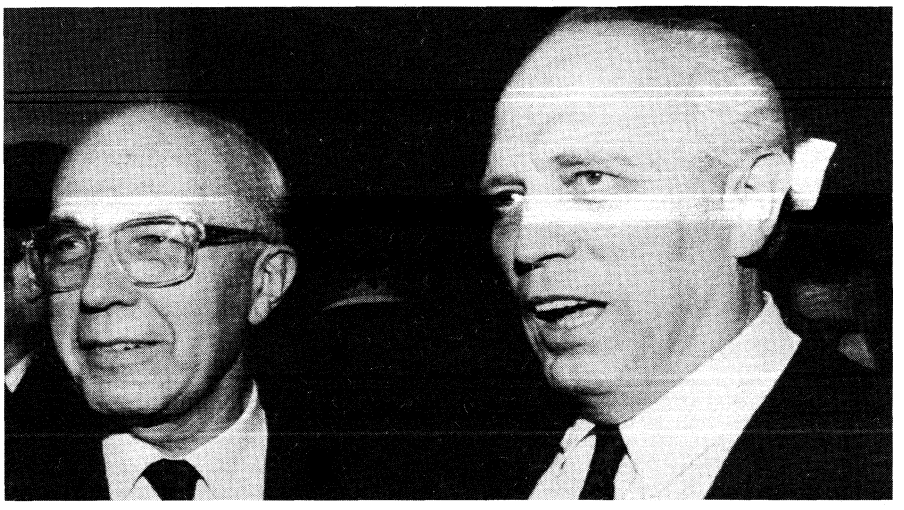

Op 28 mei 1991 werd bekend dat Helmut Schlesinger (l.) de nieuwe president van de Bundesbank zou worden en Hans Tietmeyer (r.)de nieuw-c vice-president.

Pöhl zei dat hij tot zijn beslissing was gekomen omdat hij meer tijd voor zijn gezin en zijn liefhebberijen wilde hebben, en dat speculaties over mogelijke ,,verongelijktheid of frustratie" iedere grond misten. Niettemin volgde het nieuws op een reeks aanvaringen met de bondsregering gedurende de voorafgaande anderhalf jaar. Pöhl, lid van de Sociaal-Democratische Partij (SPD), had in het openbaar kritiek geuit op de invoering van de economische en monetaire eenheid met het vroegere Oost-Duitsland (zie pag. 433/1-'91), en was met de regering in onmin geraakt naar aanleiding van plannen inzake de economische en monetaire eenheid binnen de EG (zie pag. 156/2-'91). Ook de verslechterende binnenlandse economie en plannen voor de reorganisatie van de centrale bank ten behoeve van de vijf oostelijke deelstaten (Länder) hadden hierbij een rol gespeeld. In de pers werd als extra bijkomstigheid genoemd dat Pöhl bezorgd was om zijn persoonlijke veiligheid.
Schlesinger kwam in 1952 bij de Bundesbank, en werd in 1959 vice-president. Hij bouwde een reputatie op als ,,man van de harde lijn" vergeleken met de meer pragmatische benadering van Pöhl, en zijn benoeming was bedoeld ter onderstreping van het aanhoudend belang dat de regering hechtte aan prijsstabiliteit. Tietmeyer zat in de raad van bestuur van de Bundesbank en was tot 1988 economisch adviseur van kanselier Helmut Kohl geweest.

CDU VERSLAGEN IN RIJNLAND-PALTS

Bij deelstaatverkiezingen op 21 april in het thuisland van Kohl, Rijnland-Palts, verloor de CDU voor het eerst sinds 1949 de meerderheid.

Het resultaat vormde een afspiegeling van de groeiende ontevredenheid onder de bevolking over de CDU sinds de Duitse eenwording. Hiermee werden voor het eerst sinds het eenwordingsproces in gang werd gezet vraagtekens gezet bij de toekomst van Kohl, die in de verkiezingscampagne veertien keer als spreker was opgetreden. De bondskanselier gaf toe dat het resultaat een ,,bittere nederlaag" was. De uitslag betekende dat de SPD nu in tien van de zestien deelstaten aan het bewind was, hetzij alleen, hetzij als de belangrijkste regeringspartner. De regerende fede ale coalitie verloor de meerderheid in de Bondsraad (de Eerste Kamer van het federale parlement) die ze in oktober 1990 heroverd had.

De verkiezingen in Rijnland-Palts

	zetelverdeling		stemmenpercentage	
	1991	1987	1991	1987
SPD	47	40	44.8	38,8
CDU	40	40	38,7	45,1
FDP*	7	7	6,9	7,3
Groenen	7	5	6,4	5,9
Overige+	0	0	3 1	2,9

*Freie Demokratische Partei
+Waaronder in 1991 de Republikaner met 2.0 procent; de Okologisch Demokratische Partei (ODP) met 0.9 procent en de Deutsche Allianz met 0,2 procent. De opkomst was 73,9%.

SPD-FDP coalitie in Rijnland-Palts

Op 21 mei werd Rudolf Scharping (SPD) beëdigd als minister-president van een ,;rood-gele" coalitie in Rijnland-Palts van SPD en FDP, na de verkiezingsnederlaag van de CDU van april (zie boven). Ook in Hamburg was een ,,rood-gele" coalitie aan het bewind.

Na de verkiezingen in Rijnland-Palts dreigde de CSU op federaal niveau uit de regerende coalitie van CDU, CSU en FDP te stappen, maar op 8 mei kwamen de partijen na een vijf uur durende vergadering overeen samen te werken in een gemeenschappelijk beleid ten aanzien van kwesties als abortus en immigratie, en zich te herbezinnen op hun traditionele waarden.

Formatie van de ,,rood-groene" coalitie in Hessen

Op 5 april werd Hans Eichel in Hessen beedigd als premier aan het hoofd van een coalitie van SPD en Groenen (zie voor de deelstaatverkiezingen pag 300/3-'91)

Radicale afsplitsing binnen de Groenen

In het weekeinde van 11 en 12 mei splitste een groepering van ongeveer tweehonderd radicale ecologen en feministe zich van de Groenen af en richtte een eigen Ecologisch Links/Alternatieve Lijst op. De afsplitsing voltrok zich onder aanvoering van Jutta Ditfurth, voormalig lid van de Bondsdag.

Bij de algemene verkiezingen in december 1990 waren de Groenen er niet in geslaagd een parlementszetel te veroveren (zie pag. 298/1 e.v.-'911,maar sindsdien was hun positie bij lokale verkiezingen in Hessen en Rijnland-Palts versterkt. Ditfurth beschuldigde de Groenen ervan een ,,bourgeoispartij" te zijn geworden. Volgens haar hadden zij zich veel te bereidwillig betoond een verbinding aan te gaan met de SPD (in Hessen en Saksen), en hadden zij bovendien tijdens hun van 26 tot 28 april in Neumunster (in Sleeswijk-Holstein) gehouden congres het principe opgegeven dat men binnen de partij geregeld van functie moest wisselen.
Meer realistisch ingestelde afgevaardigden van de Groenen (de ,,realo's") waren er in Neumunster niet in geslaagd de scheiding tussen partijfuncties en parlementaire functies ongedaan te maken. Evenmin slaagden zij erin hun medestanders in de partijleiding te krijgen. aangezien Ludger Volmer en Christine Weiske als woordvoerders werden aangewezen. Tijdens een congres op 8-9 juni in Keulen kozen de Groenen Heide Ruhle tot partijleider en vond het streven naar een coalitie met de SPD na de eerstvolgende algemene verkiezingen brede steun.

Vonnissen in financieringsaffaire CDU

Op 8 mei veroordeelde het Landesgericht in Dusseldorf de penningmeester van de Christen-Democratische Unie (CDU) Walther Leisler Kiep tot een boete van DM 675.000 wegens het onttrekken aan de staat van belastinginkomsten ter waarde van DM 17.5 mln. Tussen 1971 en 1981 had een vijftiental bedrijven kans gezien onbelaste gelden over te maken naar de CDU (alsmede naar de Freie Demokratische Partei FDP en de Christen-Sociale Unie CSU) via een in Keulen zetelende stichting.

Congres SPD

Op een van 28 tot en met 31 mei in Bre-

men gehouden federaal congres stemde 97.4 procent van de aanwezigen voor de 51-jarige Björn Engholm als opvolger van Hans-Jochen Vogel (65)als voorzitter van de SPD, een functie waaruit Vogel zich na vier jaar terugtrok (al bleef hij fractievoorzitter van de SPD in de Bondsdag).

Deze wisseling van de wacht werd alom omschreven als het hoogtepunt van de ,.verjongingskuur" van de SPD. die ondanks de magere resultaten in de algemene verkiezingen van december 1990 en de onmin binnen de partijgelederen datzelfde jaar naar aanleiding van de Duitse vereniging. in tien van de zestien deelstaten aan het bewind was
De in 1970 voor het eerst in het parlement gekozen Engholm werd meer gezien als een man van het midden, met een noordelijker inslag en nauwere banden met de vakbeweging dan zijn rivaal Oskar Lafontaine, die in 1990 een mislukte gooi naar het kanselierschap had gedaan en toen voor het leiderschap van de partij had bedankt. Engholm werd door de *Neue Zürcher* Zeitung omschreven als de .,politieke kleinzoon" van de vroegere kanselier Willy Brandt. en de Economist noemde hem een volgeling van de ,,pragmatische school van de sociaaldemocratie" in de stijl van ex-kanselier Helmut Schmidt, onder wie hij tot 1982 diende als minister van onderwijs. In 1988 was Engholm na twee eerdere pogingen gekozen tot minister-president van zijn eigen deelstaat Sleeswijk-Holstein (zie pag. 39412-'88).

Op 31 mei gingen de afgevaardigden akkoord met een motie voor aanpassing van de grondwet, waarbij operaties van de Bundeswehr (de federale verdedigingsmacht) buiten NAVO-gebied werden beperkt tot deelname aan vredesmissies van de ,,blauwe baretten" van de VN.

Björn Engholm werd tijdens het SPD-congres in Bremen op 29 mei 1991 gekozen tot voorzitter van de partij.

De uitslag betekende een succes voor het nieuwe leiderschap van Engholm, aangezien veel oudgedienden uit de partij reserves koesterden tegen internationale militaire activiteiten van Duitsland, zelfs op dit niveau. (Op hun congres in Keulen - zie boven - verwierpen de Groenen het idee van Duitse deelname aan vredesmissies in het kader van de VN. Zie onder voor het standpunt hierover van de regering-Kohl.)
De congresgangers kwamen daarnaast met één stem verschil tot het besluit dat regering en parlement in Bonn dienden te blijven. maar ronden vrijwel unaniem dat over dit onderwerp een referendum moest worden gehouden.

Overwinning van SPD in Hamburg

Tijdens verkiezingen voor de Burgerschaft (stadsparlement) in Hamburg heroverde de Sociaal Democratische Partij (SPD) op 2 juni 1991 de absolute meerderheid, die zij bij de verkiezingen van juni 1987 had verloren (zie pag. 347/1/2-'87). De uitslag betekende de derde opeenvolgende regionale verkiezingsnederlaag voor de federale coalitie van Christen-Democraten (CDU), de Christelijke Sociale Unie (CSU) en de Vrije Democraten (FDP) sinds de algemene verkiezingen in december 1990 (zie boven voor de verkiezingen in januari 1991 in Hessen en de verkiezingen in april 1991 in Rijnland-Palts). Het opkomstpercentage van 66,1 procent was het laagste van alle naoorlogse Burgerschaft-verkiezingen in Hamburg.

De SPD-meerderheid van één zetel in het stadsparlement gaf Henning Voscherau, burgemeester sinds juni 1988 (zie pag. 396/1/2-'88), de kans een SPD-regering te vormen, aangezien de FDP een coalitie van SPD en FDP, zoals die sinds 1987 aan de macht was geweest, haduitgesloten (zie pag. 21811-'88).

Burgerschaft-verkiezingen in Hamburg

	Stemmenpercentage		Zetels	
	1991	1987	1991	1987
SPD	48,0	45,0	61	55
CDU	35,1	40,5	44	49
*Groenen	7,2	7,0	9	8
FDP	5,4	6,5	7	8
+Overige	4,3	1,0	0	0

* Groenen - Groene Alternatieve Lijst (GAL)
\+ Het percentage van de overige partijen omvatte dat van de Republikaner, 1,2; de Grijzen (een partij van gepensioneerden), 0,9; Hamburgse Lijst tegen Immigratie. 0.7; Partij van Democratisch Socialisme/Linkse Lijst. 0.5; Alternatieve Lijst, 0,5

VOORMALIGE OOSTDUITSE KOPSTUKKEN VERVOLGD

Op 20 mei werden de 76-jarige voormalige premier van de DDR, Willi Stoph, en de 71-jarig? Heinz Kessler die van 1985 tot 1989 minister van nationale defensie was, samen met twee leden van de vroegere Nationale Defensieraad van de DDR. de 71-jarige Fritz Streletz en de 81-jarige Hans Albrecht. gearrestee d op beschuldiging van aanzetting tot doodslag in het kader van de Oostduitse politiek van ,,schieten met scherp" op vluchtelingen naar het Westen

Zowel Stoph als Kessler waren eind 1989 gearresteerd in verband met een onderzoek naar corruptie (zie pag. 129/1-'91), maar waren respectievelijk in januari en februari 1990 in vrijheid gesteld. Er circuleerden berichten als zou Kessler van plan zijn geweest naar de Sowjet-Unie te ontkomen.

Op 8 mei maakte de Berlijnse senator (minister) van justitie bekend dat drie vroegere functionarissen van de Partij voor Democratisch Socialisme (PDS, de opvolger van de Socialistische Eenheidspartij van Duitsland) in staat van beschuldiging waren gesteld vanwege het verdwijnen eind 1990 van DM 107 mln uit de partijkas van de PDS. Vice-voorzitter van de PDS Wolfgang Langnitschke en vroegere penningmeester Wolfgang Pohl werden beschuldigd van vertrou ensmisbruik, en PDS-lid Karl-Heinz Kaufmann van medeplichtigheid.
Op 14 mei werd bericht dat Wolfgang Berghofer, de vroegere hervormingsgezinde burgemeester van Dresden (zie pag. 8/2-'91) was beschuldigd van verkiezingsfraude bij de gemeenteraadsverkiezingen van mei 1989. Op 22 mei maakte de Berlijnse senator voor justitie bekend dat de 83-jarige voormalige minister voor staatsveiligheid Erich Mielke in staat van beschuldiging was gesteld wegens aanzetting tot doodslag in het kader van de Oostduitse politiek van .,schieten met scherp". Op 27 april werden aanklachten tegen de inmiddels in hechtenis genomen Mielke ingediend wegens het illegaal aftappen van telefoons. verduistering en medewerking aan de vervalsing van verkiezingsresultaten (zie pag. 9/1-'91).

Veroordeling van Tisch

Harry Tisch. de voormalige voorzitter van de Oostduitse Vrije Duitse Vakbondsfederatie (Freier Deutscher Gewerkschaftsbund, FDGB) werd op 6 juni door een Berlijnse rechtbank veroordeeld tot 18 maanden gevangenis wegens verduistering van vakbondsgelden ten behoeve van zichzelf. Aangezien hij echter bijna een jaar gevangen had gezeten in afwachting van zijn proces, werd hij na afloop ervan vrijgelaten. De rest van de straf werd wegens goed gedrag kwijtgescholden.

Tisch werd vrijgesproken van beschuldigingen

die verband hielden met het doorsluizen van geld voor de financiering van een jeugdfestival maar de officier van justitie tekende beroep aan tegen dit vonnis De zaak werd gezien als een goed voorbeeld voor de juridische problemen die zich voordeden wanneer het rechtssysteem van het verenigde Duitsland weid gebruikt om zaken op te lossen die onder het Oostduitse rechtssysteem waren vergevallen

PROCES TEGEN VERDACHTE VAN AANSLAG OP MINISTER SCHAÜBLE

Op 7 mei bepaalde het Landesgericht in Offenburg dat de 37-jarige Dieter Kaufmann, die in oktober 1990 een poging had gedaan minister van binnenlandse zaken Wolfgang Schauble om het leven te brengen (zie pag. 7/2-'91) niet toerekeningsvatbaar was; Kaufmann werd overgebracht naar een gesloten psychiatrische inrichting.

BELASTINGVERHOGINGEN

Op 7 juni weigerde de Bondsraad (die sinds april 1991 uit een SPD-meerderheid bestond, zie boven) belastingverhogingen goed te keuren die in maart door de regering waren voorgesteld ter dekking van de kosten van de eenwording en de Golfoorlog en die door de Bondsdag waren aanvaard. Vervolgens werd echter een compromis bereikt in dc Vermittlungsausschuss (gezamenlijke bemiddelingscommissie bestaande uit een evenredig aantal leden van Bondsraad en Bondsdag), dat de regering de gelegenheid gaf de belastingverhogingen per 1 juli in te voeren, terwijl bepaalde aftrekposten voor bedrijven werden afgeschaft.

Beperking van wapenexport

De Bondsdag stemde op 7 juni ook tegen een wetsvoorstel om de wapenexport aan banden te leggen. Alhoewel de SPD het eens was met de opzet van het wetsvoorstel en zich kon vinden in het grootste deel van de nadere uitwerking ervan, gebruikte zij haar meerderheid in de Bondsraad om het wetsvoorstel te verwerpen, omdat de wet de regering de bevoegdheid gaf telefoons af te tappen en post te onderscheppen om bewijzen van illegale wapenverkopen te verzamelen. Het wetsvoorstel zou derhalve door de bemiddelingscommissie in overweging moeten worden genomen.

De poging om de wapenexport aan banden te leggen was een gevolg van de kritiek ten tijde van de Golfoorlog op de Duitse wapenleveranties aan Irak die gedurende lange tijd hadden plaatsgevonden (zie pag. 550/2-'90). De kritiek werd nog heftiger omdat Duitsland grondwettelijk niet in staat was in militair opzicht bij te dragen aan de VN-troepen die in de Golfoorlog waren ingezet (zie pag. 198/2 ex-'91).

STEMMING OVER BERLIJN ALS ZETEL VOOR REGERING EN PARLEMENT

Na een lang debat stemden op 20 juni 337 afgevaardigden van de Bondsdag vóór Berlijn als zetel van de wetgevende macht en de regering van het verenigde Duitsland, terwijl 320 afgevaardigden voor Bonn stemden Hoewel in het eenwordingsverdrag Berlijn als de Duitse hoofdstad was aangewezen. was de vraag of de regeringsorganen die in Bonn waren gevestigd naar Berlijn zouden moeten worden overgeheveld, niet opgelost Compromisvoorstellen om de ministeries in Bonn te laten en de Bondsdag naar Berlijn over te hevelen vonden onvoldoende steun

In de maanden voorafgaand aan de stemming was door voorstanders van beide steden intensief campagne gevoerd. Twee voormalige burgemeesters van Berlijn. federaal president Richard von Weizsacker en voormalig bondskanselier van West-Duitsland Willy Brandt, steunden de kandidatuur van Berlijn, evenals minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher. De publieke opinie in deze kwestie bleef erg verdeeld. De uiteindelijke keuze van Kohl voor Berlijn zou volgens sommigen verscheidene Bondsdag-leden hebben overgehaald.
De federale regering riep een werkgroep in het leven om toezicht te houden op de voorbereidingen voor de verhuizing naar Berlijn, die volgens de plannen acht tot 12 jaar in beslag zou nemen, hoewel de Bondsdag binnen ongeveer vijf jaar zitting zou hebben in Berlijn. De kostenramingen liepen uiteen van DM 50 tot 100 mrd. De beslissing zou naar verwachting in Bonn ongeveer 100.000 banen kosten en zou zowel in Bonn als Berlijn invloed hebben op de prijzen van onroerend goed.

VEROORDELING VAN EXTREMISTEN

Tijdens het eerste proces van leden van de extreem linkse Rote Armee Fraktion die in het voormalige Oost-Duitsland onderdak hadden gevonden (zie pag. 9/1/2-'91), werd Susanne Albrecht op 3 juni door een rechtbank in Stuttgart veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf.

De belangrijkste aanklacht tegen haar betrof haar medeplichtigheid aan de moord op bankier Jurgen Ponto in 1977 en de poging tot moord in 1979 op de toenmalige opperbevelhebber van de NAVO. generaal Alexander Haig. Albrecht kreeg strafvermindering omdat zij had getuigd tegenmedeplichtigen.

Een Palestijn, Hafez Kassem Dalkamoni, en een Jordaniër. Abdel Fatar Ghadanfar, werden op 3 juni door een rechtbank in Frankfurt veroordeeld tot 15 en 12 jaar gevangenis wegens poging tot moord en het bezit van explosieven. die leken op het soort dat bij de vliegtuigramp boven Lockerbie in december 1988 was gebruikt. Zij hadden twee keer, in 1987 en in 1988, gepoogd een Amerikaanse legertrein in Nedersaksen op te blazen.

Neo-nazi's in Oost-Duitsland

Rainer Sonntag, een leider van neo-nazistische groeperingen in Saksen. werd in de nacht van 31 mei in Dresden door twee aanvallers doodgeschoten tijdens een onderwereldgevecht waarbij zo'n 50 andere radicale rechtse jongere betrokken waren. In juni werden in Bangkok twee Duitsers gearresteerd die aan Duitsland zouden worden uitgeleverd, waar zij terecht zouden staan in verband met de moord op Sonntag.

De moord op Sonntag leidde op 15 en 22 juni in Dresden tot bijeenkomsten van 1.500 a 2.000 extreem rechtse jongeren. Het stadsbestuur van Dresden had toestemming gegeven voor de bijeenkomsten, omdat werd gevreesd dat een verbod tot gewelddadige demonstraties zou kunnen leiden in de stad, die sinds de verdwijning van het communistische bewind in Oost-Duitsland het centrum was geworden van extreemrechtse activiteiten.

Op 11 juni schatte een woordvoerder van de Berlijrise politie het aantal leden van een extreem rechtse organisatie in Oost-Duitsland op ongeveer 1.500 a 2.000 en het aantal aanhangers op ongeveer 30.000. Het rechtse geweld manifesteerde zich in voetbalvandalisme, anti-semitisme, aanvallen op buitenlanders (hetgeen in een geval in Dresden leidde tot de dood van een man uit Mozambique, die door skinheads uit de tram was geduwd) en hun pensions en clubs en geweld gericht tegen Polen die in Duitsland op bezoek waren.

BEZOEK KOHL AAN DE VS. DE ROL VAN DE DUITSE BUITENLANDSE POLITIEK

Tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten van 19-22 mei gaf Kohl (die zich liet vergezellen door minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher) zijn gastheren de verzekering dat zijn regering ,,de beproefde Atlantische band onverzwakt wilde aanhouden, en zeker niet wilde inruilen voor een Europese defensiestructuur." In antwoord op kritiek op de weigering van Duitsland militair betrokken te raken in de Golfoorlog zei Kohl dat het zijn streven was ,,in Duitsland een duidelijke constitutionele basis te vinden" waarop Duitse troepen buiten NAVO-gebied onder auspiciën van de VN dan wel de Westeuropese Unie (WEU) zouden kunnen opereren. Kohl, die de optie van de ,,blauwe baretten" ontoereikend achtte, had voor zijn voorstellen in de

De Duitse bondskanselier Helmut Kohl (r.)en de Poolse premier Jan Krzysztof Bielecki ondertekenen op 17 juni 1991 in Bonn een verdrag van goede nabuurschap.

Bondsdag een tweederde meerderheid nodig (zie boven voor het besluit van het congres van de SPD dat Duitse deelname beperkt moest blijven tot vredesmissies voor de VN).

Eind april kwam het thema van Duitse militaire betrokkenheid in het buitenland enigszins in de lucht te hangen toen in totaal 730 manschappen van de Bundeswehr naar Iran werden gezonden om kampen in te richten voor de opvang van Koerdische vluchtelingen (zie boven). De regering verklaarde dat deze operatie een humanitair en geen militair karakter droeg, maar de SPD wees haar af als ongrondwettig. Twee Duitse mijnenvegers waren eveneens naar de Golf gestuurd en volgens berichten hielp een tweetal vliegtuigen van de Duitse marine mee met het opruimen van het aldaar aanwezige olieslib.

ONDERTEKENIKG VAN VERDRAG INZAKE GOEDE NABUURSCHAP MET POLEN

Op 17 juni, bijna negen maanden na de Duitse eenwording, ondertekenden de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Poolse premier Jan Krzysztof Bielecki in Bonn een verdrag van goede nabuurschap en vriendschappelijke samenwerking.

Het verdrag. dat een geldigheid van 10 jaar bezat en door beide parlementen moest worden geratificeerd, volgde op het verdrag van 14 november 1990. waarin de Oder-Neisse-grens als definitieve grens tussen beide landen werd erkend (zie pag. 302/1/2-'91). De sluiting van het verdrag kwam overeen met hetgeen was vastgelegd in het Verdrag over de Definitieve Regeling van Duitsland. dat in september 1990 was ondertekend.

Het verdrag verplichtte beide partijen tot ,,hechte, vreedzame samenwerking op gelijkwaardige basis" en tot wederzijdse non-aggressie. De Duitse regering verleende haar steun aan een eventueel Pools lidmaatschap van de Europese Gemeenschap (EG) en aan de inspanningen van Polen om kwijtschelding van de buitenlandse schuld te krijgen.

Voor het eerst werden in het verdrag officieel de rechten erkend van de 500.000 leden tellende Duitse minderheid in Polen op hun eigen taal, cultuur, familienamen en godsdienst. In drie aparte overeenkomsten werden een Duits-Poolse jeugdorganisatie, een gezamenlijke grens- en een milieubeschermingscommissie in het leven geroepen.

In een briefwisseling verklaarde de Poolse regering onder meer dat het ,.vooruitzicht" op een Pools EG-lidmaatschap ,.het in toenemende mate, ook voor Duitse staatsburgers. makkelijker zou maken om zich in de Republiek Polen te vestigen".
De Christelijke Sociale Unie (CSU, onderdeel van Kohls coalitieregering) en organisaties die in het bijzonder de 12 mln Duitsers vertegenwoordigden die waren gevlucht uit het gebied dat na 1945 Pools grondgebied werd, hadden geëist dat in het verdrag het ,,recht op terugkeer" zou u-orden opgenomen en dat Duitse ,,topografische aanduidingen" binnen de traditionele vestigingsgebieden in Polen een officiële status zouden krijgen.
De CSU had echter op 28 mei besloten de ratificatie van het verdrag te steunen wanneer deze kwesties in een briefwisseling ter sprake zouden komen.

(Vor. ber. pag. 298/1 e.v.-1991)

JOEGO-SLAVIË

BURGEROORLOG

Joego-Slavië raakte praktisch verwikkeld in een burgeroorlog toen Kroatië en Slovenië zich op 25 juni 1991 onafhankelijk verklaarden van de Joegoslavische federale staat.
Als reactie op de onmiddellijk daarna uitgebroken gevechten in Slovenië was op 25 juni door een ,,trojka" van ministers van buitenlandse zaken die de EG vertegenwoordigden, een broos staakt-het-vuren tot stand gebracht (zie pag. 524/2 e.v.-'Y1). Hoewel er begin juli nog werd gevochten in Slovenië, was de strijd daar snel afgelopen nadat het goed georganiseerde Sloveense Territoriale Verdedigingsleger een succesvolle campagne had gevoerd tegen het Joegoslavische Nationale Leger (JNL).

De gevechten hielden langer aan in Kroatië waar medio augustus ongeveer 300 mensen waren gedood. Servische strijders, die gesteund werden door het voornamelijk uit Serviërs bestaande JNL en die naar eigen zeggen de bevolking van ongeveer 600.000 in Slavonië (Oost-Kroatië) geconcentreerde Serviërs wilden beschermen, namen de controle over bijna een vijfde van het Kroatisch grondgebied over. De Servische president Slobodan Milosevic werd er door niet-Servische tegenstanders van verdacht de crisis uit te buiten om een basis te leggen voor een Groot Servië dat de door Serviërs bevolkte delen van Kroatië zou omvatten (met name de eenzijdig uitgeroepen ,,Servische Autonome Regio van Krajina" die zich uitstrekte langs een deel van de grens tussen Kroatie en Bosnië-Herzegovina, alsmede Glina en andere gebieden ten zuiden van de Kroatische hoofdstad Zagreb waar Serviërs de meerderheid van de bevolking vormden), Montenegro, de provincies Vojvodina en Kosovo en delen van Bosnië-Herzegovina.

Vergaderingen van CVSE en EG over crisis

De allereerste spoedvergadering van de commissie van hoge functionarissen van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, waarvan Joego-Slavië lid was, werd op 3-4 juli gehouden in Praag op instigatie van de EG om de Joegoslavische toestand te bespreken. Na een moeizame zitting (waarin Joego-Slavië en de Sowjet-Unie bezwaren hadden tegen de gebruikte terminologie) werd besloten de aanbeveling te doen om een EG-missie naar Joego-Slavië te sturen die toezicht moest houden op het broze staakt-het-vuren, en tevens een missie ,,van goede diensten" van de CVSE te zenden ter ondersteuning van de politieke dialoog. Eerder. op 1-2 juli, was het nieuwe Cen-

trum ter Voorkoming van Conflicten van de CVSE voor het eerst bijeengekomen op verzoek van Oostenrijk. De bijeenkomst riep de partijen op onmiddellijk een staakt-het-vuren in te stellenen vroeg het JNL zijn troepen terug te trekken in de kazernes, maar slaagde er niet in om de vereiste unanimiteit te bereiken over het sturen van een waarnemersmissie van de CVSE.

Ook de ministers van buitenlandse zaken van de EG kwamen op 5 juli bij elkaar voor spoedoverleg. Zij besloten de ministeriële trojka (de ministers van buitenlandse zaken van Luxemburg, Nederland en Portugal) opnieuw naar Joego-Slavië te sturen, een wapenembargo in te stellen en de financiële hulp van de EG (ter waarde van ECU 807 mln, ongeveer $915 mln) te bevriezen.

De leden van de EG verschilden van mening over de vraag of de EG Slovenië en Kroatië moest erkennen zoals België en Denemarken bepleitten. In een Opmerkelijke verandering van standpunt verklaarde de Duitse bondskanselier Helmut Kohl voor de vergadering dat de volkeren van Europa vrij moesten zijn om hun eigen toekomst te kiezen, terwijl de Duitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher waarschuwde dat Duitsland zou streven naar zware politieke en economische sancties tegen Joego-Slavië als het leger de federale autoriteiten bleef tarten. In de uiteindelijke verklaring erkende de EG eenvoudig dat er sprake was van een ,,nieuwe situatie" in het land en besloot zij haar houding te herzien als het staakt-het-vuren werd geschonden of eenzijdige militaire activiteiten werden ontplooid. In lijn met de conclusies van de CVSE en op verzoek van de Joegoslavische autoriteiten werden voorzieningen getroffen om een delegatie van maximaal 50 personen te ;turen die, samen met functionarissen die de missie van goede diensten van CVSE zouden bijstaan, moest helpen het staakt-het-vuren duurzaam te maken.

De EG-trojka. v.l.n.r. Joao de Deus Pinheiro, Hans van den Broek en Jacques Poos, voert op 8 juli 1991 in Brioni overleg met het Servische lid van het Staatspresidium Borisav Jovic (2de er.).

De federale minister van defensie, Veljko Kadijevic (l.), en zijnonderminister Stane Brovet (m.) nemen op 4 juli 1991 deel aan de zitting van het Staatspresidium.

De Verenigde Staten, die net als Duitsland tot dan toe een sterke voorkeur hadden gehad voor handhaving van de Joegoslavische eenheid, maakten op 2 juli duidelijk dat ze tegen het gebruik Jan geweld waren om deze eenheid in ;tand te houden. Diezelfde dag liet president Bush doorschemeren in een brief aan het onlangs geïnstalleerde hoofd van het Collectieve Staatspresidium, de Kroaat Stjepan Mesic (zie pag. 524/3 - '91), dat de VS de onafhankelijkheid van de republieken zouden accepteren als deze op vreedzame wijze werd bereikt. De Amerikaanse regering sloot zich op 8 juli bij het wapenembargo van de EG aan.

Gevechten in Slovenië. Staakt-het-vuren van 3 juli. Incidenten in Zagreb

De ernstigste gevechten vonden begin juli plaats in Slovenië, met name in het gebied rond de kerncentrale van Krsko (Oost-Slovenië), waarvan de Sloveense autoriteiten op 2 juli de capaciteit met 25 procent verminderden als voorbereiding op een eventuele noodsluiting nadat gevechtsvliegtuigen van het JNL laag over de centrale waren gescheerd. Op 2 juli bombardeerde de luchtmacht de Sloveense hoofdstad Ljubljana.

Na gesprekken tussen Mesic en enkele Sloveense leiders op 2 juli, besloot Slovenië echter gevangenen vrij te laten en de federale troepen van het JNL (ingesloten door het Sloveense Territoriale Verdedigingsleger) toestemming te geven terug te keren naar de kazernes met al hun wapens en materieel. Er werd een broos staakt-het-vuren ingesteld en enkele JNL-eenheden begonnen zich op 3 juli terug te trekken overeenkomstig de door bemiddeling van de EG tot stand gekomen overeenkomst. Generaal Blagoje Adzic, de chefstaf van het JNL en een voorstander van de harde lijn, beloofde in een televisieoptreden op 2 juli plechtig dat hij de situatie weer onder controle zou brengen en dat hij een einde zou maken aan de oorlog die het leger naar zijn zeggen was opgedrongen.

Met uitzondering van de Sloveense vertegenwoordiger Janez Drnovsek kwam het Collectieve Staatspresidium op 4 juli voor het eerst bijeenmet Mesic als president. Er werd een beroep gedaan op Slovenië om zich strikt te houden aan het staakt-het-vuren. om op 7 juli om 12.00 uur de controle van zijn internationale grenzen op te geven, om alle gevangenen en materieel van het leger vrij te laten, om op 4 juli middernacht zijn gewapende eenheden te-

rug te trekken en om op 5 juli om 12.00 uur de blokkade van de federale legereenheden op te heffen. Terwijl het deze tijdslimieten officieel verwierp als een ultimatum en slechts toegaf te zullen onderhandelen over het tere punt van de grenscontroles, maakte Slovenië op 5 juli bekend dat het 10.000 leden van zijn leger had gedemobiliseerd. Bovendien werd op 5 juli een begin gemaakt met de vrijlating van gevangengenomen soldaten en de opheffing van de blokkades. Volgens het Sloveense Rode Kruis waren 36 soldaten gedood en 160 gewond sedert de onafhankelijkheidsverklaring, tegenover 10 Sloveense burgers en 10 buitenlanders. Er waren 2.316 soldaten en 129 agenten van de federale politie gevangengenomen.

Op 2 juli waren bij de eerste incidenten in Zagreb zeven soldaten gedood.

Besprekingen in Brioni met EG-trojka

Op 7 juli werden in Brioni aan de Adriatische Zee gesprekken gevoerd tussen de EG-trojka en vertegenwoordigers van Slovenië, Kroatië en het Federale Presidium, die 's nachts uitmondden in een akkoord.

Slovenië en Kroatië stemden ermee in de uitvoering van hun onafhankelijkheidsverklaringen op te schorten, maar niet de verklaringen zelf. Tijdens een afkoelingsperiode van drie maanden zouden onderhandelingen begonnen worden over de toekomst van alle republieken en provincies. Aan de vijandelijkheden zou onmiddellijk een einde komen en op 8 juli om middernacht zou het JNL terugkeren in de kazernes, zou de Sloveense militie gedemobiliseerd zijn, zou de blokkade van JNL-eenheden zijn opgeheven en zouden gevangenen zijn vrijgelaten. De Sloveense politie zou de controle mogen behouden over de internationale grens van de republiek terwijl het JNL de verantwoordelijkheid op zich zou nemen voor de veiligheid in deze drie maanden. De douaneformaliteiten zouden door het JNL en de Sloveense politie samen worden afgehandeld. Maximaal 30 Europese waarnemers zouden naar Slovenië komen om het staakt-het-vuren aldaar en „mogelijk" in Kroatië te beschermen (op 9 juli zou een eerste delegatie arriveren). Alle monetaire restricties die de Nationale Bank na 25 juni had opgelegd. zouden worden opgeheven (maar in praktijk bleven deze van kracht).
Het akkoord van Brioni werd op 9 juli geratificeerd door het Kroatische parlement en op 10 juli door het Sloveense parlement. Na verschillende mislukte pogingen kwam het Collectieve Staatspresidium op 12 juli in vergadering bijeen (wederom zonder Drnovsek) en keurde het akkoord na een zitting van 14 uur goed maar stelde nieuwe eisen en tijdslimieten.
Deze hadden betrekking op de demobilisatie van alle niet-geregelde „gewapende formaties" overal op Joegoslavisch grondgebied (tegen middernacht op 18 juli). de terugkeer van de Sloveense grenzen naar de toestand voor 25 juni (tegen middernacht op 16 juli), de vrijlating van alle soldaten en de teruggave aan het JNL en de politie van in Slovenië in beslag genomen goederen en materieel (tegen middernacht op 15 juli) en de opheffing van de blokkades (tegen middernacht op 13 juli). De republieken kregen het bevel met ingang van 20 juli weer dienstplichtigen te leveren aan het JNL (Slovenië en Kroatië hadden dit geweigerd te doen terwijl de rangen van het federale leger tijdens het recente conflict bovendien waren uitgedund door desertie van reel jonge dienstplichtigen). Er werd een commissie ingesteld om toe te zien op de uitvoering van de nieuwe besluiten.
Terwijl Mesic stelde dat de Kroatische Nationale Garde niet behoorde tot de „gewapende formaties" die gedemobiliseerd moesten worden. waarschuwde hij dat de staat met alle hem ter beschikking staande middelen zou ingrijpen als de republieken zich niet zouden houden aan deze eisen.

De Sloveense vliegvelden. die op 27 juni waren gesloten door de federale autoriteiten, gingen op 26 juli weer open. In de tussentijd had de Sloveense regering op 17 juli uit protest vijf legerbases afgesloten van elektriciteit.
Op 30 juli slaagde de Sloveense minister van defensie Janez Jansa er niet in premier Lojze Peterle tot aftreden te dwingen.

Akkoord over Kroatië op 18 juli

Als gevolg van steeds heviger gevechten tussen de Kroatische Nationale Garde, Servische strijders en het JNL in de Kroatische streek Slavonië begin juli, vluchtten duizenden burgers naar het naburige Vojvodina uit angst voor een dreigende legeraanval op Kroatië. Het Collectieve Staatspresidium slaagde er niet in een vergadering te beleggen in Brioni op 15 en 16 juli omdat het Servische blok weigerde daaraan deel te nemen. Toen het Collectieve Staatspresidium uiteindelijk op 18 juli in Belgrado bijeenkwam in aanwezigheid van alle leden, en tevens van de federale premier Ante Markovic en de ministers van defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse zaken, werd onverwacht overeengekomen (Mesic stemde tegen en de Bosnische afgevaardigde onthield zich van stemming) om onmiddellijk te beginnen met de terugtrekking van alle troepen uit Slovenië binnen drie maanden naar de naburige republieken Bosnië-Herzegovina en Servië. Op 19 juli deed minister van defensie generaal Veljko Kadijevic namens het JNL het voorstel dat het Presidium onmiddellijk besprekingen zou beginnen over de toekomst van Joego-Slavië en dat deze op 15 augustus moesten zijn afgerond.

Nieuwe Kroatische premier

Op 18 juli werd Franjo Greguric, voorheen vice-premier, benoemd tot premier van Kroatië als opvolger van Josip Manolic, die aan het hoofd kwam te staan van een nieuw oorlogskabinet in de republiek. In een eerdere wijziging was Onesin Cvitan op 3 juli benoemd tot minister van binnenlandse zaken en Sime Djodan tot minister van defensie, terwijl Martin Spegelj commandant van de Nationale Garde werd.

Vredesbesprekingen in Ohrid

Op 22 juli begonnen besprekingen over de toekomst van Joego-Slavië in de Macedonische stad Ohrid. De besprekingen, die werden bijgewoond door de leden van het Collectieve Staatspresidium en door de presidenten van de zes republieken, leidden uiteindelijk tot een akkoord met soortgelijke bepalingen als eerdere vredesplannen. Daarenboven werd de hulp van EG-waarne-

Een lid van de Servische garde (r.)en een soldaat van het federale leger patrouilleren op 29 juli 1991 in de buurt van de Servische stad Glina.

mers ingeroepen om toezicht te houden op de demobilisatie van alle illegale paramilitaire groepen in Kroatie, waarna het JNL gehouden was zich terug te trekken in de kazernes Terwijl de vergadering aan de gang was, woedden in Oost-Kroatie hevige gevechten waarbij 21 mensen werden gedood in de opwelddadigste dag tot dan toe De Kroatische president Franjo Tudjman, die weigerde het akkoord te ondertekenen, keerde terug naar Zagreb waar hij waarschuwde dat elk moment een ,,totale" oorlog kon losbarsten Ook riep hij zijn oorlogskabinet voor crisisberaad bijeen

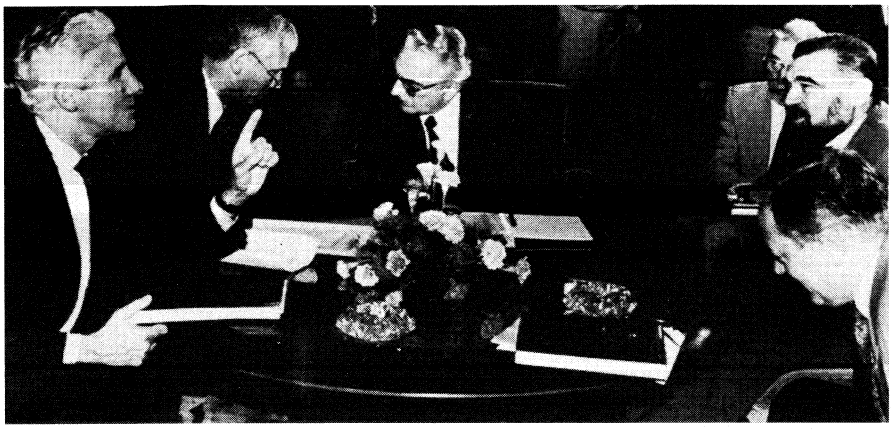

Leden van de EG-trojka in gesprek met Joegoslavische leiders op 4 augustus 1991 in Belgrado na het mislukken van een nieuwe vredesmissie. V.l.n.r. Jacques Poos, Hans van den Broek, Franjo Tudjman en Stipe Mesic.

Negen leden van de Kroatische Nationale Garde werden op 25 juli in het Oostslavoonse grensstadje Erdut gedood bij een aanval van het leger op hun kazernes. Drie anderen werden gedood in het nabijgelegen Dalj. Een Duitse journalist werd op 26 juli gedood in Noord-Kroatië. Op 26-27 juli werden tijdens hevige gevechten tussen Serviërs en Kroaten ten minste 36 mensen gedood (mogelijk zelfs 100).
Tudjman boycotte een vergadering van het Presidium op 30 juli, die Mesic in woede verliet uit protest tegen de voorgestelde benoeming van Branko Kostic, de Montenegrijnse vertegenwoordiger in het Collectieve Staatspresidium, tot hoofd van een commissie die toezicht zou houden op een staakt-het-vuren in Kroatië. Kroatië kondigde een gedeeltelijke mobilisatie af van zijn Nationale Garde en politie, maar gaf toe dat de reserves van de republiek niet voldoende waren voor een volledige mobilisatie. Terwijl de gevechten doorgingen, vluchtten duizenden mensen naar Zagreb om te ontkomen aan Servische strijders die terrein

Franjo Greguric, het hoofd van de nieuwe Kroatische regering, spreekt op 3 augustus 1991 het parlement in Zagreb tor.

wonnen en optrokken mede dank zij ondersteunende bombardementen van het leger. Kroatische troepen heroverden op 2 augustus Kostajnica (in de regio Banija) maar verloren de dorpen Erdut. Dalj en Aljmas nabij Osijek waarbij ongeveer 80 personen, voor het merendeel Kroaten, het leven lieten bij de tankbeschietingen. Op 4 augustus verbrak Kroatië alle banden met Servië.

Kroatische Serviërs zelfbestuur aangeboden

Na twee weken van kennelijk geheime besprekingen met prominente Kroatische Serviërs, maakte Tudjman op 31 juli bekend dat er wetten waren voorbereid om de Servische gemeenschap in de op eigen gezag uitgeroepen ,,Autonome Regio Krajina" zelfbestuur aan te bieden. Tegelijkertijd deed Lazar Macura, de ,,minister van voorlichting" van Krajina, het voorstel een territoriale corridor in te stellen dwars door Bosnië-Herzegovina om Krajina en Servië met elkaar te verbinden. Macura beweerde dat er in Bosnië besprekingen gevoerd werden met de Servische Democratische Partij en de kleine Organisatie van Moslims in Bosnië (MBO), waarvan de laatste zich op 29 augustus uit de besprekingen terugtrok.
Op 13 augustus werd een Servische Autonome Regio van West-Slavonië gevestigd.

In een wijziging van de Servische regering werd Budimir Kosutic op 31 juli benoemd tot vice-premier en minister voor internationale samenwerking.

Kroatische regering van deniocratische eenheid benoemd

In een belangrijke regeringsreorganisatie in Kroatië nam Tudjman op 1 augustus voor het eerst politici van de oppositie op in een nieuwe ,,regering van democratische eenheid" waarin de Kroatische Democratische Unie (HDZ) de overhand behield met 11 van de 27 posten.

Het kabinet telde tevens twee communisten. twee sociaal-democraten, zeven onafhankelijken en vijf leden van kleinere partijen. De nieuwe benoemingen behelsden onder andere Luka Bebic (defensie), Zvonimir Separovic (buitenlandsezaken), Ivan Vekic (binnenlandse zaken) en Bosiljko Misetic (justitie), terwijl Zivko Juzdbasic, een Serviër, werd benoemd zonder portefeuille als vertegenwoordiger van de Servische bevolking. Later werd Branko Salaj benoemd tot minister van voorlichting.

Vergaderingen in Brussel en Den Haag. EG-missie van begin augustus mislukt

Federaal premier Markovic, minister van buitenlandse zaken Budimir Loncar en de presidenten van Macedonië en Bosnië-Herzegovina woonden op 29 juli een vergadering in Brussel bij van de EG-ministers van buitenlandse zaken. De EG bood bij die gelegenheid aan, het aantal waarnemers te verviervoudigen tot 200 plus 400 personen voor ondersteunende werkzaamheden. De EG-waarnemers zouden zich echter alleen naar Kroatië begeven als hun veiligheid werd gegarandeerd en als alle partijen een staakt-het-vuren aanvaardden onder gezamenlijke patrouilles van het JNL en de Kroatische Nationale Garde die weer rapport zouden uitbrengen aan de EG-waarnemers. (Een EG-helicopter werd op 16 augustus ten oosten van Zagreb geraakt door geweervuur en was gedwongen te landen.)
De EG-trojka arriveerde op 2 augustus in Zagreb maar de besprekingen in Belgrado werden op 4 augustus na de derde

ronde, die door Milosevic werd geboycot, afgebroken.

De ministers van buitenlandse zalrcn kwamen op 6 augustus weer bijeen in Den Haag en besloten in overweging te nemen om geblokkeerde leningen (in juli bevroren en ECU 900 mln waard) vrij te geven maar alleen aan die republieken die bemiddeling aanvaardden. Een oproep van het Presidium op 6 augustus om op 7 augustus om 6.00 uur een staakt-het-vuren te laten ingaan en aan de Servische en Kroatische troepen om zich binnen 12 uur terug te trekken uit elkaars bereik, had weinig effect. Nieuwe aanvallen werden uitgevoerd bij Glina en Vukovar.

VergaderingenWEU en CVSE

Op verzoek van Frankrijk kwam de Westeuropese Unie (WEU) op 7 augustus in Londen bijeen om te vergaderen over een eventuele toezichthoudende rol.
De CVSE-commissie van hoge functionarissen kwam op grond van de noodprocedures nogmaals bijeen op 8-9 augustus in Praag.

Op alle partijen werd een beroep gedaan het staakt-het-vuren te stabiliseren door de troepen van elkaar te scheiden en deze terug te trekken uit de gebieden waar gevochten werd, en op 15 augustus gesprekken te beginnen waaraan alle bij het conflict betrokken partijen zouden deelnemen Het gebruik van geweld werd veroordeeld en er werd geëist dat de mensenrechten werden gerespecteerd .,waaronder de rechten van nationale minderheden". Een volgende CVSE-vergadering over deze kwestie werd voor de eerste week van september op de agenda gezet.

Aanhoudende gevechten in Kroatië. Aantal vluchtelingen medio augustus

Het officiële persbureau Tanjug berichtte op 13 augustus dat ongeveer 90.000 mensen hun huizen hadden verlaten in Kroatië sedert het begin van de gevechten.

Het persbureau haalde cijfers van het Rode Kruis aan volgens welke 48.161 Serviërs naar Servië waren gevlucht en 30.651 Kroaten naar Kroatië, terwijl ongeveer 10.000 mensen naar Bosnië waren gevlucht. Ook u-aren ettelijke duizenden mensen naar Hongarije gevlucht.
Op 19 augustus ontploften twee zware bommen in Zagreb, een bij de gebouwen van de joodse gemeenschap en de andere op het joodse kerkhof.

Topconferentie van drie republieken. Toekomst van Bosnië-Herzegovina, Kosovo en Macedonië

Op 12 augustus ontmoette Milosevic de president van Montenegro, Momir Bulatovic, en de parlementsvoorzitter van Bosnië-Herzegovina, Momcilo Krajisnik (een etnische Serviër), op een topconferentie in Belgrado waarvoor geen afgevaardigden uit Macedonië, Kroatië en Slovenië waren uitgenodigd. De drie stelden voor een nieuwe grondwet te ontwerpen voor die republieken die in Joego-Slavië wilden blijven als een ,,confederatie van gelijke republieken en volkeren", en een ,,historisch akkoord" te tekenen tussen de Servische en moslim-gemeenschappen in Bosnië.
De moslim-president van Bosnië-Herzegovina, Alija Izetbegovic, protesteerde tegen het houden van de conferentie die hij beschouwde als niet-representatief en als een zet om een scheuring teweeg te brengen in de moslim-gelederen in de republiek. Op 16 augustus maakte hij bekend dat er een referendum gehouden zou worden over de toekomst van Bosnië-Herzegovina op een tijdstip dat door het Bosnische parlement zou worden vastgesteld.

Izetbegovic vroeg Turkije en de EG om steun in het verzet tegen Servische plannen om Bosnië-Herzegovina op te delen tussen Servië en Kroatië met een moslim-bufferstaat ertussen, een plan waarvoor ook Tudjman belangstelling had getoond. Moslims vormden ongeveer 43 procent van de bevolking in Bosnië, Serviers 31 procent en Kroaten 17 procent.

Begin augustus legde Servië ,,tijdelijke maatregelen" op in het voornamelijk Albanese Kosovo, dat sinds 1989 onder direct Servisch bestuur stond, om de gemeenteraden in verschillende steden, die voorheen door Albanezen waren bestuurd, onder Servisch toezicht te plaatsen.

Servië nam ook de controle over van radio- en televisiecentra in de hoofdsteden van Kosovo (Pristina)en Vojvodina (NoviSad).
Op 8 augustus deed de Albanese Democratische Partij het voorstel Kosovo te incorporeren in Albanië als Joego-Slavië verder uit elkaar zou vallen. Op 16 augustus maakte de Democratische Alliantie van Kosovo bekend dat er een referendum zou worden gehouden voor Albanezen in de regio over hun toekomst in Joego-Slavië.
Macedonië, dat op 4 augustus de noodtoestand had uitgeroepen, besloot op 7 augustus een referendum te houden op 8 september over de onafhankelijkheid. Op 23 augustus werd een ontwerp voor een nieuwe grondwet goedgekeurd. De minister van defensie van Macedonië, Risto Damjanovski, werd op 22 augustus vervangen en minister van onderwijs Dimitar Dimitrov trad op 26 augustus af.

Economische maatregelen op federaal niveau

Het P esidium en de leiders van de zes republieken werden het op 20-21 augustus eens over maatregelen om de federatie nog eens drie maanden te laten functioneren op een minimaal economisch en politiek niveau, waarbij de handel tussen de republieken werd voortgezet en een monetair beleid werd gevoerd waardoor het land zijn buitenlandse krediteuren Kon terugbetalen.

Een uit vier punten bestaand akkoord legde vast dat grenzen alleen veranderd konden morden door democratische en wettelijke procedures, en dat de democratisch geuite wil van naties en republieken betreffende zelf beschikking, waaronder afscheiding en associatie, gerespecteerd rnoest worden.

Op 11 juli had de regering een noodbegroting aangenomen om de totale ineenstorting van de economie af te wenden.

Met geld afkomstig uit douane-inkomsten en van de Nationale Bank zou de begroting alleen het staatsbestuur en het leger financieren. Tot dat moment hadden de republieken en provincies het niet eens kunnen worden over een begroting en hadden internationale financiële instellingen als gevolg daarvan kredieten geblokkeerd. Ook werd een strak monetair beleid aangekondigd en werd een plan om de inflatie onder de 80 procent te houden herzien.

Nieuwe pogingen te komen tot staakt-het-vuren

Na twee dagen van zware gevechten rond Osijek, de belangrijkste stad in Slavonië, waarbij het leger op grote schaal betrokken was, stelde Tudjman op 22 augustus een ultimatum aan het Presidium. Hij waarschuwde dat tenzij de Servische agressie tegen Kroatië werd beëindigd en het leger Kroatië op 31 augustus had verlaten, ,,allenoodzakelijke stappen" zouden worden genomen om de republiek te beschermen en het leger tot een bezettingsmacht zou worden verklaard (wat gelijkstond aan een oorlogsverklaring).

De steden Vukovar en Vinkovci ten zuiden van Osijek werden op 25 augustus gebombardeerd met een hevigheid die het conflict tot dan toe niet had gekend. Dit was mogelijk een vergelding voor het neerhalen van twee gevechtsvliegtuigen van de luchtmacht op 24 augustus door Kroatische troepen in het gebied. Ook rond Knin hielden de gevechten aan. Servische opstandelingen bevalen daar de algemene mobilisatie van alle mannen jonger dan 60 jaar. De presidentiële commissie die toezicht moest houden op het staakt-het-vuren viel uiteen toen de secretaris op 26 augustus aftrad, nadat hij had verklaard dat het staakt-het-vuren sinds 7 augustus ongeveer 200 keer was geschonden en dat meer dan 70 mensen waren gedood.

Kroatië en het JNL kwamen op 27 augustus een nieuw staakt-het-vuren overeen na gesprekken in Brioni tussen Tudjman, minister van defensie Kadi-

Moeders van soldaten, die dienen in het Joegoslavische Nationale Leger, vormen een menselijke keten rond het JNL-hoofdkwartier in Zagreb uit protest tegen de voortdurende strijd tussen Serven en Kroaten.

jevic en stafchef generaal Adzic, maar het bestand hield slechts enkele uren stand aangezien de gevechten in Vukovar weer oplaaiden.

EG en VS benadrukken Servische verantwoordelijkheid

De ministers van buitenlandse zaken van de EG die op 27 augustus in Brussel bijeenkwamen, lieten onomwonden weten dat naar hun mening de verantwoordelijkheid voor het conflict bij Servië lag (een mening die op 29 augustus door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken werd overgenomen). Nieuwe voorstellen van de EG behelsden een staakt-het-vuren onder toezicht met ingang van 1 september, de vorming van een bemiddelingscommissie van de EG en een internationale vredesconferentie.

Tudjman aanvaardde de voorstellen ,,in principe", maar Milosevic venvierp de EG-beschuldigingen dat Servië de agressor was in het conflict en weigerde zijn goedkeuring te hechten aan het plan.

(Vor.ber. pag. 520/2 e.v.-1991)

OOSTENRIJK

HAIDER AFGETREDEN ALS GOUVERNEUR VAN KARINTHIË

Op 21 juni 1991 moest Jörg Haider, 40 jaar. de populistische leider van de Oostenrijkse Vrijheidspartij (FPO) aftreden als provinciegouverneur (Landeshauptman) van Karinthië.

Haider, die dit ambt sinds 1989 bekleedde (zie pag. 679/3 e.v.-'89), had opschudding veroorzaakt door op 13 juni tijdens een debat in de Landtag (provinciaal parlement) te verklaren dat ,,in het Derde Rijk een adequaat werkgelegenheidsbeleid werd gevoerd, iets waartoe de regering in Wenen niet in staat is". Op 18 juni eisten de partijen van de nationale coalitie, de Socialisten (SPO) en de Volkspartij (OVP), het ontslag van Haider met als argument dat zijn opmerkingen ,,beledigend waren voor de miljoenen mensen die afschuwelijk hebben geleden onder de nazi's". De OVP in Karinthië, die deel uitmaakte van de door de FPO van Haider gedomineerde provinciale regeringscoalitie, steunde een door de Landtag aangenomen resolutie van de SPO, waarin het ontslag van Haider werd geëist.
Op 25 juni werd Haider gekozen tot vice-gouverneur, waarbij de ÖVP zich van stemming onthield en de SPO het parlement uitliep. De provinciale ÖVP-leider Christof Zernatto werd de nieuwe gouverneur.

WALDHEIM ZIET AF VAN TWEEDE PRESIDENTIËLE AMBTSTERMIJN

Op 21 juni maakte Kurt Waldheim, 72 jaar, bekend dat hij zich niet voor een tweede ambtstermijn kandidaat stelde bij de in 1992 geplande presidentsverkiezingen. (Voor controverse over Waldheims oorlogsverleden zie pag. 662/3 e.v.-'89.)

In een verklaring voor de Oostenrijkse televisie zei hij: ,,Gezien de belangen van ons land. de ervaringen van de afgelopen jaren en mijn persoonlijke plannen voor de toekomst, heb ik besloten mij niet voor herverkiezing kandidaat te stellen." Waldheim, voormalig secretaris-generaal van de VN, was de toegang tot de Verenigde Staten ontzegd en had tijdens zijn ambtstermijn als president slechts enkele islamitische landen (waaronder Irak, pag. 39/3 - '91, en Iran) en het Vaticaan bezocht (pag. 102/2 e.v.-'88).

SPO-CONGRES. NIEUWE OVP-LEIDER

Tijdens een congres in Linz op 14 en 15 juni veranderde de SPÖ haar naam van Socialistische Partij van Oostenrijk in Sociaal-Democratische Partij van Oostenrijk (Sozialdemokratische Partei Osterreichs, SPO). Kanselier Franz Vranitzky werd door 98,5 procent van de afgevaardigden herkozen tot voorzitter van de SPO.
Op 28 juni werd de 50-jarige Erhard Busek gekozen tot voorzitter van de OVP. Hij volgde Josef Riegler op.

Busek, die in de rcgcring-Vranitzky minister van wetenschap en onderzoek was en werd beschouwd als iemand van de progressieve vleugel van de OVP, behaalde 325 stemmen tegenover de 252 stemmen voor de econoom Bernard Görg.
Riegler, de federale vice-kanselier, had de partij sinds mei 1989 geleid (zie pag. 680/3 - '89), maar kondigde op 23 mei zijn aftreden aan als partijvoorzitter. (Voor de slechte verkiezingsresultaten van de OVP bij de algemene verkiezingeninoktober 1990, zie pag. 794/1 - '90.)

VERKIEZINGEN IN BURGENLAND

23 juni vonden vervroegde verkiezingen plaats voor de Landtag van Burgenland.

SPO van Hans Sipòtz, de provinciale gouverneur, had de verkiezingen uitgeschreven nadat de veroordeling van voormalig kanselier Fred Sinowatz wegens meineed bleef gehandhaafd*. Sipötz en anderen uit de partijtop hadden ten overstaan van de rechter voor Sinowatz gunstige getuigenverklaringen afgelegd.
De SPO behaalde 17 zetels (evenals in oktober 1987, zie pag. 678/1-'89), de OVP behaalde 15 zetels (16 in 1987) en de FPÖ vier (drie in 1987).

(Vor.ber. pag. 366/3 e.v. - 1991)

POLEN

NIEUWE VOORZITTER VAN SOLIDARITEIT

Tijdens een speciaal congres van de vakbond Solidariteit werd op 23 februari 1991 tot ieders verbazing Marian

* Een hof van beroep handhaafde op 15 april de veroordeling van voormalig kanselier Fred Sinowatz wegens meineed (zie pag. 793/2 - '90). Hij werd veroordeeld omdat hij ontkende in 1985 te hebben voorgesteld om informatie over het nazi-verleden van Kurt Waldheim openbaar te maken.

Krzaklewski tot voorzitter gekozen als opvolger van Lech Walesa.

Na drie kiesronden op de eerste dag van het tweedaagse congres in Gdansk, kwam Krzaklewski van de zeven kandidaten als winnaar uit de bus. Walesa's voorkeur ging uit naar de voormalige ondergrondse leider van Solidariteit in Gdansk, Bogdan Borusewicz, die echter in de tweede ronde was verslagen. In de laatste ronde versloeg Krzaklewski Lech Kaczynski. die secretaris-generaal was geweest en de facto de tweede man na Walesa was. Sinds Walesa's aftreden (een gevolg van zijn verkiezing in december 1990 tot president van Polen) had hij tijdelijk als mede-voorzitter opgetreden.

De 41-jarige Krzaklemski was lid van het presidium van het nationale comité van Solidariteit. Hij had een opleiding tot ingenieur gevolgd en was als docent verbonden aan de Silezische Technische Universiteit in Wroclaw. Verslaggevers suggereerden dat door zijn verkiezing het machtscentrum van Solidariteit zou verschuiven van Gdansk en de Baltische scheepswerven naar de Silezische kolenmijnen en staalfabrieken.

SEJM WIJST VERZOEK WALESA VOOR VERKIEZINGEN IN MEI AF

Op 7 januari schreef president Walesa de Sejm (het parlement) een brief waarin hij aandrong op ontbinding van het parlement voor de verkiezingen op 26 mei.

Walesa schreef: ..De tijd heeft reeds uitgewezen dat het ronde-tafelcontract (dal de voormalige rege ende PUWP en haar coalitiepartners 65 procent van de parlementszetels garandeerde, zie pag. 526/1 e.v.-'S9 voor de verkiezingen die in juni volgens dit systeem plaatsvonden) verouderd is... Vandaag de dag verlamt het de nationale energie en werkt het demoraliserend op het openbare leven... Het wordt hoog tijd dat alle gekozen bestuurders van deze republiek voortkomen uit de keuzevrijheid van haar burgers."
Walesa's oproep werd gesteund door het Parlementaire Burgercomité. een partijorganisatie die vóór Walesa was, en door de Centrum-RIliantie en de Groene Partij. De Democratische Partij en de parlementaire groeperingen van Democratisch Links meenden echter dat de kwestie van de ontbinding van het parlement pas ter sprake zou moeten komen wanneer de kieswet en de wijzigingen van de grondwet waren aangenomen.

Tijdens een zitting van het parlement van 7-9 maart kreeg Walesa in zijn functie van president zijn eerste belangrijke tegenslag te verwerken, toen hij met een aanzienlijke meerderheid bij verschillende stemmingen werd verslagen. De Sejm (i) verwierp zijn voorgestelde grondwetswijzigingen; (ii) besloot na stemming de presidentiéle ontwerpkieswet voor verdere bestudering naar de Constitutionele Commissie te sturen; (iii) verwierp de door Walesa voorgestelde datum van 26 mei voor de parlementsverkiezingen; en (iv) keurde in plaats daarvan 31 oktober 1991 goed als datum voor de verkiezingen. Op 13 maart ve klaarde de voorzitter van het parlement, Mikolaj Kozakiewicz, echter dat de uiteindelijke besiissing over het tijdstip van de verkiezingen bij de president lag.

NIEUWE PARTIJEN

Een christen-democratische Centrum-Alliantie naar het voorbeeld van de Duitse Christen-Democratische Unie, die naar eigen zeggen 20.000 leden zou tellen, hield op 2 maart in Warschau haar eerste partijcongres.

Onder leiding van Jaroslaw Kaczynski, hoofd van de presidentiele kanselarij, gaf de nieuwe partij vorm aan een groepering die voor het eerst in mei 1990 uit de gelederen van Solidariteit was gevormd (zie pag. 721/3 e.v.-'90)en die werd gesteund door Walesa en het Poolse episcopaat. In haar programma streefde de partij naar een sterke, onafhankelijke Poolse staat met een moderne markteconomie gebaseerd op particulier bezit en putte zij uit de Poolse nationale en historische traditie en identiteit.
Op 14 maart kondigde de bij de verkiezingen in december 1990 verslagen presidentskandidaat Stanislaw Tyminski de vorming van een nieuwe politieke partij aan met de naam Partij X (genoemd naar de ,.X" op een stembiljet). Naar verluidt zouden ongeveer 40.000 mensen zich aansluiten bij de nieuwe partij.

MINISTERIËLE BENOEMING

Op 12 maart benoemde Walesa, nadat hij het ontslag van Jack Merkel als staatssecretaris belast met defensie en nationale veiligheid had aanvaard, Lech Kaczynski, een belangrijke presidentiële adviseur en de tweelingbroer van Jaroslaw Kaczynski, tot Merkels opvolger.

De secretaris-generaal van de Democratische Unie, Piotr Nowina-Konopka, was het niet eens met deze beslissing. Volgens hem was het onaanvaardbaar dat de ene tweelingbroer verantwoordelijk zou zijn voor defensie en nationale veiligheid, terwijl de andere als hoofd van Walesa's presidentiële kanselarij de ontbinding van het parlement nastreefde en voor dit doel de bevolking wilde oproepen om druk uit te oefenen.

OPRICHTING VAN NIEUWE, UIT SOLIDARITEIT VOORTGEKOMEN PARTIJ

Op 20 april bracht de Poolse televisie het bericht dat de in juni 1990 door aanhangers van Solidariteit opgerichte Burgerbeweging voor Democratische Actie (ROAD. zie pag. 723/1 e.v.-'90) zichzelf had ontbonden en was omgevormd tot de Democratisch-sociale Beweging.

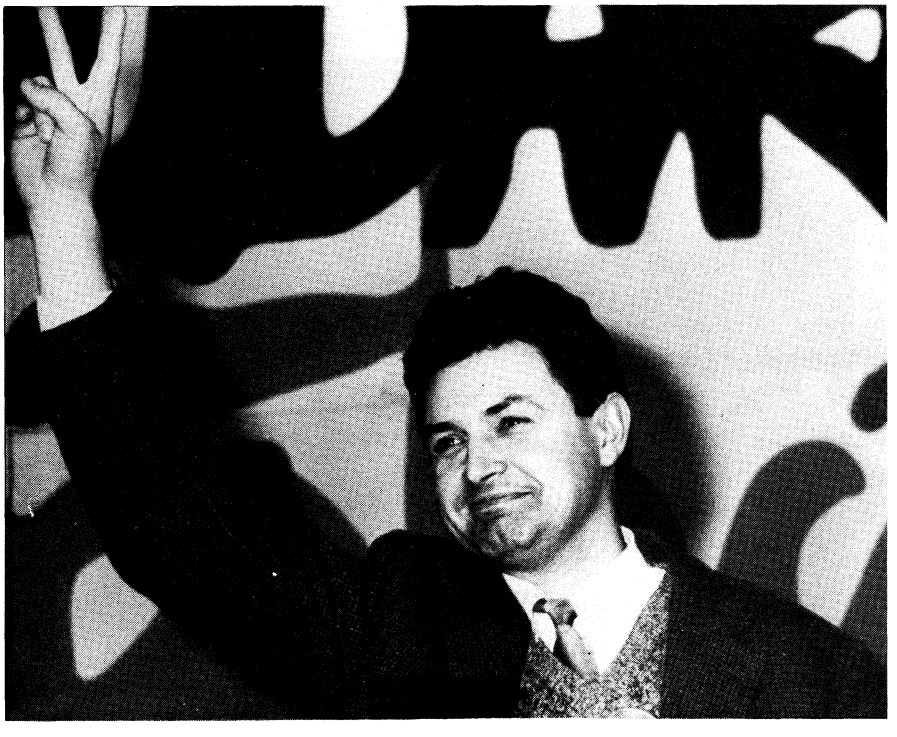

Marian Krzaklemski werd op 23 februari 1991 gekozen tot voorzitter van de vakbond Solidariteit.

De voormalige Solidariteitsactivist Zbigniew Bujak, die in ROAD een prominente rol had gespeeld, werd tot leider gekozen De beweging zou deelnemen aan dc later in het jaar te houden parlementsverkiezingen en richtte zich op fabrieksarbeiders, gewone werknemers en boeren
De beweging sprak zich uit voor een volledige scheiding van kerk en staat in Polen en ,
eron ae belangrijkste rivaal te worden van de Centrum-Alliantie, opgericht door Walesa-aanhangers binnen Solidariteit (zie hierboven).

KWIJTSCHELDING VAN SCHULDEN

In maart begon Polen aan een gecombineerde poging zijn gigantische buitenlandse staatsschuld en handelsschulden van in totaal $ 48,5 rnrd te verminderen.

Het ministerie van financiën maakte op 1 maart 1991 bekend dat de achterstallige rentebetalingen aan de ,,Club van Londen" van schuldeisende banken zou worden bevroren totdat de banken besloten hadden de Poolse schuld van $ 11 mrd te verminderen. De banken eisten dat Polen $ 250 mln aan achterstallige rente zou betalen als allereerste voorwaarde voor elke vorm van overeenkomst.

Op 15 maart stemde de ,,Club van Parijs" van 17 schuldeisende landen in met de ongekende stap om 50 procent van de Poolse schuld ter hoogte van $ 33 rnrd aan buitenlandse schuldeisende regeringen kwijt te schelden. Dit zou in twee fasen moeten gebeuren. In de eerste fase zou ongeveer 30 procent van de schuldkwijtschelding plaatsvinden door de rentebetalingen van Polen gedurende drie jaar met 80 procent te verminderen. De schuld zou daarna in het vierde jaar nog eens met 20 procent worden verlaagd, mits de driejarige overeenkomst met het IMF tegen die tijd vruchten had afgeworpen. (Volgens een eerste overeenkomst die in februari was bereikt, zou het IMF meer dan $ 2 rnrd ter beschikking stellen voor het Poolse hervormingsprogramma.) De Club van Parijs ging ermee akkoord dat de individuele leden op bilaterale basis nog eens 10 procent of meer konden kwijtschelden. Duitsland, dat in de voorgaande tien jaar al bijna DM 6 mrd van de Poolse schuld had geschrapt, zou nu nog eens DM 4,5 mrd (ongeveer $ 2,75 mrd) moeten schrappen, terwijl Frankrijk nog $ 5.2 rnrd tegoed had.

Op 20 maart beloofde president Bush tijdens het bezoek van president Lech Walesa aan de Verenigde Staten, 70 procent van de totale officiële Poolse schuld aan de VS van $ 2,9 rnrd kwijt te schelden. ,,Wij willen dat jullie economische omschakeling een succes wordt en wij willen dat jullie nieuwe democratie zal floreren", verklaarde Bush. Voor het bezoek had Walesa gezegd: ,,We komen niet om te smeken,.....maar de revolutie die wij aanvoeren moet een succes worden, zowel in termen van economie als in politiek opzicht." Bij zijn bezoek aan Moskou in april, werd van Walesa verwacht dat hij de Sowjet-Unie zou verzoeken het voorbeeld van de schuldeisers uit het Westen te volgen en de Poolse schuld aan de Sowjet-Unie van $ 1,7 rnrd te verminderen.

BEZOEK WALESA AAN BELGIE, FRANKRIJK EN GROOT-BRITTANNIE

Van 2-4 apr?! 1991 bracht president Lech Walesa een werkbezoek aan Brussel Hij voerde besprekingen met de Belgische premier Wilfried Martens, met de voorzitter van de Commissie Jacques Delors en met secretaris-generaal Manfred Wörner van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO).Tevens sprak hij het Europese Parlement toe.

Ten overstaan van de Europese Commissie zei Walesa dat ,.vanaf dit moment er geen belangrijkere kwestie voor Polen zal zijn dan het lidmaatschap van de EG". Zowel Walesa als Delors spraken de hoop uit dat de onderhandelingen over een samenwerkingsovereenkomst van de EG met Polen (in februari 1991 begonnen - zie pag. 366/2-'91) eind 1991 zouden zijn afgerond. Delors waarschuwde echter voor een overhaaste volledige toetreding van Polen tot de EG. Walesa zei na zijn bespreking met Wörner dat Polen niet van plan was bet NAVO-lidmaatschap aan te vragen en hij merkte op dat de Sowjet-Unie een plaats moest krijgen binnen het Europese veiligheidssysteem.

Tijdens een staatsbezoek aan Frankrijk van 9-11 april tekenden Walesa en de Franse president François Mitterrand een vriendschaps- en solidariteitsverdrag voor een termijn van 10 jaar. Het was het eerste verdrag in zijn soort dat de Derde Poolse Republiek met een westers land sloot.

Het verdrag bepaalde dat de landen elkaar zouden raadplegen wanneer de vrede in Europa in gevaar zou komen of geweld werd aangedaan. Het verdrag benadrukte het belang van samenwerking op gebieden als telecommunicatie, transport, milieubescherming, industrie, landbouw en gezondheidszorg, en het getuigde van een ongekend krachtige internationale steun voor het Poolse streven naar een EG-lidmaatschap.
Op 7 april had Milterrand bekend gemaakt dat Frankrijk 10 procent van de totale Poolse schuld aan Frankrijk van $ 5,2 rnrd zou schrappen. Frankrijk was het op één na grootste krediteurenlandvan Polen.

Tijdens een staatsbezoek aan Groot-Brittannië van 23-25 april tekenden Walesa en de Britse premier John Major een gezamenlijke verklaring betreffende de Pools-Britse betrekkingen. Beide landen namen de verplichting op zich samen te werken om ,,een verenigd en vrij Europa" te verwezenlijken. Walesa deed echter geen verzoek om nog meer van de Poolse schuld aan Groot-Brittannië kwijtgescholden te krijgen dan al in maart met de Club van Parijs was overeengekomen.

IMF-LENING

Op 18 april maakte het IMF bekend dat het een aanvullend financieringsprogramma voor Polen had goedgekeurd Het begin 1990 in gang gezette economische hervormingsprogramma van de regering, dat al ondersteuning had gekregen middels een standby-lening van het IMF, werd met extra leningen van in totaal 1,8 rnrd SDR's ondersteund Volgens het IMF had de Poolse economie met behulp van dit programnia ,,belangrijke vooruitgang geboekt".

Hetpakketbestonduit eenuitgebreidemiddelenfaciliteit (EFF) van 1,224 mrd SDR's die voor een periode van drie jaar beschikbaar was. Tevens was via de compenserende financieringsfaciliteit voor onvoorziene uitgaven (CCFF) van het IMF nog eens 442 mln SDR's beschikbaar voor het geval dat dc Poolse betalingsbalans onder druk zou komen te staan. Om de te verwachten stijging van de kosten voor de import van energie het hoofd te bieden was 162.6 mln SDR's uit de CCFF beschikbaar. Wanneer in een later stadium aan bepaalde voorwaarden was voldaan, kon een verdere uitbetaling van 87,6 mln SDR's gedaan worden. (1 SDR = $ 1,34667 op 19 april 1991.)
De economische doelstellingen die de Poolse regering voor de periode van 1991 tot '93 had geformuleerd. waren een snelle en afdoende stabilisering van de economie, de versnelling van de overgang naar een volledig functionerend marktsysteem en het ongedaan maken van de dreiging die uitging van de buitenlandse schuld. Stabilisering van de economie moest in 1991 de inflatie beperken tot 36 procent en in 1993 terugbrengen tot onder de tien procent (tegenover een percentage van rond de 250 in 1990). Tegen eind 1993 moest de helft van het aantal staatsondernemingen zijn geprivatiseerd, terwijl een groot deel van het overgebleven deel moest zijn omgevormd tot volledig in staatshanden zijnde aandelenvennootschappen. De concurrentie moest worden aangemoedigd, de landbouw gemoderniseerd, er moest een gezond systeem van bankieren worden ingesteld en een modern belasting- en begrotingssysteem worden ingevoerd.

Op 21 april werd een document getekend betreffende de details van de in maart bereikte schuldenverminderingsovereenkomst met de Club van Parijs (zie hierboven).

HEROPENING VAN DE AANDELENHANDEL

Op 16 april werden in Warschau voor het eerst sinds het begin van de Tweede Wereldoorlog aandelen verhandeld, en wel van de vijf in januari 1991 geprivatiseerde bedrijven (zie pag. 225/3-'91). Tot de heropening van de effectenbeurs in juni 1991 zouden dergelijke handelsbijeenkomsten wekelijks worden gehouden.

DEVALUATIE. SOLIDARITEIT ORGANISEERT PROTESTDAG

Op 17 mei werd de zloty ten opzichte

van de dollar met 14,4 procent gedevalueerd, tot een koersverhouding van $ 1= Zl 11.100. Dit was de eerste devaluatie sinds de invoering van de wel als ,,big bang" omschreven economische hervormingen van januari i 990. Op i 7 mei kondigde de regering daarnaast aan dat met ingang van 20 mei de wisselkoers van de zloty niet langer gekoppeld zou zijn aan de dollar, maar aan een samenstel van inwisselbare valiita's. Op 22 mei organiseerde Solidariteit een landelijke protestdag tegen de economische bezuinigingspolitiek van de regering. In Opper-Silezië gingen de fabrieken voor twee uur dicht. Ofschoon in de meeste ondernemingen het protest beperkt bleef tot het zwaaien met vlaggen en spandoeken werden uit sommige districten werkonderbrekingen gemeld variërend van 15 minuten tot acht uur. Een georganiseerde protestmars door Warschau trok slechts vierduizend arbeiders, hoewel sommige waarnemers de lage opkomst weten aan het feit dat de dag daarvoor bij het openbaar vervoer een staking was uitgebroken.

POGINGEN OM INDUSTRIËLE ONRUST IN DE HAND TE HOUDEN

Een aantal besprekingen tussen regering en vakbonden in juni leidde niet tot een definitieve overeenkomst over de vakbondseisen voor hogere lonen, voor een regeling van achterstallige uitbetaling van overwerk, voor compensatie voor de op 27 mei ingevoerde prijsstijgingen van 140 en 110 procent voor respectievelijk gas en elektriciteit en voor terugdraaiing van de in de begroting van juli opgenomen regeringsplannen voor hogere rente en andere toeslagen. Op 24 juni werd echter bericht dat de regering, Solidariteit en de Nationale Vakbond overeenstemming hadden bereikt over een nieuw minimum maandloon van Zl 632.000 ($ 55) dat op I juli zou ingaan.

Walesa greep op 10 juni persoonlijk in om een einde te maken aan een staking van 's lands 200 luchtverkeersleiders, die even hoge salarissen eisten als hun collega's in andere Europese landen. De stakingen eindigden na tien uur toen Walesa toestemde in een ontmoeting met een afvaardiging van hen. Vervolgens beschuldigde hij hen ervan de regering te chanteren en dreigde hij hun taken onder militaire controle te plaatsen als ze hun staking voortzetten.

KOSTEN VAN ECONOMISCHE HERVORMINGEN

Uit op 11 juni bekendgemaakte regeringscijfcrs bleek dat eind mei 1.434.000 mensen werkloos waren ofwel 7,7 procent van de werkende bevolking.

De Wereldbank maakte op 6 juni een lening van $ 100 mln bekend voor de bestrijding van de werkloosheid en voor banentoewijzing en opleidingen.
Op 21 juni werd bericht dat besprekingen met commerciele banken niet tot concrete resultaten hadden geleid. Polen zou bij ongeveer 500 commerciële banken een schuld hebben van $ 10.6 mrd plus $ 1,2 mrcl aan achterstallige rente.
De in april 1991 opgerichte Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) maakte op 25 juni haar eerste lening aan een voormalig communistisch Oosteuropees land bekend. een bedrag van $30 mln voor de Wielkopolski Bank Kredytowy (WBK) in Poznan voor het op gang helpen van ondernemingen in tien Poolse steden. De lening vormde een aanvulling op een krediet van $20 mln van de Wereldbank, dat voor hetzelfde doel was bestemd.

PLAN VOOR MASSALE PRIVATISERING

De regering kondigde op 27 juni plannen aan voor de privatisering van 400 industriële ondernemingen, een kwart van het totaal, tegen het einde van het jaar. Volgens commentatoren kende dit project zijn weerga niet in de wereld. Janusz Lewandowski, minister van privatisering, zei dat alle 27 mln volwassen Polen een coupon zouden ontvangen als aandeel in elk van de 20 op te richten investeringsgroepen, of Nationale Welvaartsfondsen, en dat aandelen van de geprivatiseerde ondernemingen verdeeld zouden worden. De plannen vloeiden voort uit het overleg tussen het ministerie van Lewandowski en de Britse investeringsbank S.G. Warburg.

Dc dagclijkse leiding van de groepen zou naar ve achting in handen komen van ervaren westerse managers, terwijl de voorzitters van de raden van bestuur de Poolse nationaliteit zouden hebben. De staat zou 30 procent van de aandelen van iedere fabriek behouden, terwijl 10 procent van het eigen vermogen voor de werknemers zou zijn. Verwacht werd dat het zogenaamde Omvangrijke Privatiseringsprogramma in de herfst ter goedkeuring aan het parlement zou wordenvoorgelegd.

ANTI-ABORTUSWETGEVING VERWORPEN

Op 16 mei 1991 stemde de Sejm tegen de omstreden, door de RK-Kerk ondersteunde wet waarbij abortus vrijwel zonder uitzondering verboden zou worden. De uitslag had tot gevolg dat dit thema, dat maandenlang voor scherpe verdeeldheid in het hele land had gezorgd en dat als een schaduw over het bezoek in juni van paus Johannes Paulus II aan zijn vaderland dreigde te gaan hangen, in elk geval voor het moment van de agenda verdween.

Het ontwerp voor een anti-abortuswet, dat eind september 1990 de Senaat reeds was gepasseerd, was bedoeld ter vervanging van een wet van 1956 waarbij abortus vrij werd toegestaan en op verzoek kon worden geregeld. De nieuwe wet zou abortus te allen tijde strafbaar hebben gesteld, behalve als het leven van de vrouw gevaar liep: voor zwangerschappen ten gevolge van verkrachting of incest werd geen uitzondering gemaakt, en evenmin werd in de nieuwe wet rekening gehouden met een eventuele zwakke gezondheid of de behoeftige omstandigheden van betrokkene. Op het clandestien uitvoeren van abortussen door artsen en hun medewerkers stond twee jaar gevangenisstraf, al zou de vrouw in kwestie buiten vervolging blijven, tenzij ze de abortus zelf had gepleegd.

Door het tekort aan deugdelijke voorbehoedsmiddelen was abortus in Polen het belangrijkste middel voor geboortenbeperking. Het jaarlijks aantal abortussen schommelde tussen de 300.000 en 600.000, terwijl per jaar 550.000 kinderen werden geboren.
Het voorstel de anti-abortuswet in te trekken en het referendum over deze kwestie niet door te laten gaan was afkomstig van de Democratische Unie, de liberale vleugel van de parlementaire partijorganisatie van Solidariteit. Hoewel de Democratische Unie toegaf dat de grote schaal waarop abortus voorkwam een ,,sociale catastrofe" was, noemde zij de voorgestelde wetgeving draconisch. Vanuit deze partij kwamen dan ook geluiden dat de abortuswetgeving diende te worden aangepast in het kader van een algemene herziening van de sociale politiek en tegen de achtergrond van het stimuleren van meer individuele verantwoordelijkheid. In dit voorstel - dat met 208 tegen 145 stemmen werd aangenomen, met 14 onthoudingen - werd de taak de van 1956 daterende wetgeving te vervangen toegewezen aan een Sejm-commissie die zich boog over een nieuwe grondwet, alsmede aan het ministerie van justitie dat bezig was met de hrrziening van het strafrecht. Daarnaast bevatte het voorstel het advies aan de regering het niveau van de zuigelingenzorg te verhogen.

VERHOUDING TUSSEN WALESA E N PARLEMENT IN IMPASSE

President Lech Walesa en de Sejm (de Tweede Kamer) kwamen ook in juni niet tot overeenstemming over de goedkeuring van een wetsvoorstel over de procedures voor 's lands eerste democratische algemene verkiezingen, die naar verwachting in oktober zouden worden gehouden. De parlementsleden stemden op 28 juni tegen een tweede poging van Walesa om de wet tegen te houden. wat voor hem een vernedering betekende. De kwestie beheerste de werkzaamheden van het parlement gedurende de hele maand, tegen de achtergrond van een verergerende economische crisis, stakingen en groeiende sociale spanningen.

Walesa verklaarde in een toespraak tot zijn voormalige collega's op de scheepswerf in Gdansk dat hij gedurende een overgangsperiode per decreet wilde regeren. maar dat het parlement daartegen was. Volgens eigen zeggen was hij vast besloten dat de verkiezingen, die cruciaal waren voor de normalisering van de Poolse economie en politiek, in oktober zouden moeten plaatsvinden

Op 6 juni schreef hij de voorzitters van Sejm en Senaat een brief waarin hij naar zijn grondwettelijk recht verwees om wetten te verwerpen en waarin hij zei dat hij voor de verkiezingen van oktober de kieswet wilde herzien. De in mei door het parlement goedgekeurde wet, klaagde hij, was .,te ingewikkeld", zou het parlement verdelen en was discriminerend voor de katholieke kerk (door het gebruik van bezittingenvan de kerk voor politieke doeleinden te verbieden) en de Polen in het buitenland. Volgens het persbureau Reuter bestemde het wetsvoorstel minder dan een kwart van de 460 Sejm-zetels voor kandidaten die in de verkiezingen de absolute meerderheid in hun kiesdistrict zouden halen; de meeste zetels zouden onder de partijen morden verdeeld evenredig aan het aantal op hun nationale kandidatenlijsten uitgebrachte stemmen. Walesa verklaarde dat deze wet het volk in verwarring zou brengen en zou leiden tot een uit vele kleine partijen bestaand besluiteloos parlement: hij gaf de voorkeur aan een stelsel waarbij de kiezers eerst op een partij zouden stemmen en daarna op kandidaten van een partijlijst.

De voorzitter van de Sejm, Mikolaj Kozakiewicz, reageerde onmiddellijk op Walesa's brief en weigerde op diens eis in te gaan de wet te herzien. Op 10 juni maakte Walesa officieel gebruik van zijn vetorecht.

De volgende dag stelde Walesa in een brief aan premier Jan Krzysztof Bielecki voor om de regering gedurende een jaar speciale volmachten te geven om decreten uit te vaardigen voor de aanpak van de economische problemen van Polen.

Het optreden van Walesa wekte verontrusting bij hen die vreesden dat hij in feite als dictator zonder parlement wilde regeren, ervan uitgaand dat hij democratisch was gekozen. wat gezien de overeenkomst van 1989 die leidde tot de instelling van het parlement (zie pag. 562/1 e.v.-'89) niet gold voor 65 procent van de Sejmleden. Zijn aanhangers verwezen naar de chaotische economische situatie. die te lijden had onder stakingen van zich tegen de bezuinigingsmaatregelen verzettende arbeiders. en bepleitten de noodzaak om het vertrouwen van de buitenlandse investeerders te bewaren. Commentatoren wezen erop dat nog geen van de 27 wetsvoorstellen van de in januari aangetreden regering-Bielecki was aangenomen.

Op 12 juni liet Walesa de leiders van de vakbond Solidariteit weten dat hij bereid was indien noodzakelijk geweld te gebruiken om te verhinderen dat de economische toestand zou uitmonden in sociale onrust en anarchie Hij zei dat zijn eigen aanhangers druk op hem uitoefenden om de regeringsaanpak van de economische problemen radicaal te wijzigen.

Op 13 juni kwam de Sejm slechts zeven stemmen tekort voor de vereiste tweederde meerderheid die nodig was om het veto van Walesa ongedaan te zaken De volgende dag dreigde Walesa dat hij het parlement zou ontbinden, tenzij het de door hem gewenste amendementen voor de verkiezingen in oktober goedkeurde Hij zei dat hij het volk dan verkiezingen had beloofd en dat hij deze belofte met behulp van alle grondwettelijke middelen zou houden

Op 15 juni stemde de Sejm, na in twee dagen de wet in hoog tempo te hebben geamendeerd, voor een herziene versie van de kieswet. Van een naaste medewerker van de president werd vernomen dat de nieuwe versie nog steeds niet voldeed aan de eisen van Walesa. De volgende dag dreigde hij opnieuw zijn veto over de wet uit te spreken en, indien nodig, het parlement te ontbinden. Op 20 juni stemde de 99-koppige Senaat, waarin de aanhangers van Walesa de meerderheid vormden, vóór de amendementen van Walesa.

Op 21 juni verwierp de Sejm met een meerderheid van 268 tegen 88 stemmen de geamendeerde versie. Kozakiewicz zei te hopen dat de president zich nu ,,aan de grondwet zou houden en de ontwerpwet zou ondertekenen".

Tijdens een ontmoeting met aanhangers op 24 juni in Gdansk zei Walesa dat hij ,,twijfelde tussen vasthouden aan de democratie en pluralisme en iets minder democratie". De volgende dag zei hij tegen een bijeenkomst van fabrieksarbeiders dat het parlement ,.opgedrongen, benoemd en illegaal" was, maar dat hij niet het recht had het te ontbinden.

Op 26 juni sprak Walesa opnieuw zijn veto uit over het besluit van de Sejm en stelde dat het geamendeerde wetsvoorstel opnieuw door het parlement zou worden behandeld Op 28 juni leed hij een zware nederlaag toen het parlement met 283 tegen 100 stemmen en negen onthoudingen zijn veto verwierp en hem aldus verplichtte het wetsvoorstel binnen zes dagen te ondertekenen

BEZOEK VAN PAUS JOHANNES PAULUS II

Op 1 juni begon paus Johannes Paulus II aan zijn vierde bezoek aan zijn geboorteland, dat negen dagen zou duren.

Hij riep de gelovigen herhaaldelijk op tot een spirituele kruistocht om de aan het communisme kwijtgeraakte Europese landen terug te winnen. Daarbij wees hij abortus af en bekritiseerde hij impliciet de Sejm. die twee weken voor zijn komst een door de Kerk geïnspireerde anti-abortuswet had verworpen (zie boven). Hij kreeg felle kritiek van joden en veel niet-joodse Polen voor zijn vergelijking van abortus met de Holocaust in de Tweede Wereldoorlog, waarbij 600.000 Polen werden vermoord. Hij viel de ,,sensuele" Europese levensstijl aan en drong er bij de Polen op aan katholieke beginselen in hun toekomstige grondwet op te nemen. Commentatoren meenden dat de rol van de Kerk in de staat een doorslaggevende kwestie zou vormen in de in oktober geplande verkiezingen.

(Vor. ber. pag. 221/1 e.v.-1991)

Meer dan tweederde van de Poolse parlementsleden verwierp op 28 juni 1991 president Lech Walesa's veto over de kieswet.

ROEMENIË

TWEEDE FASE VAN LIBERALISERING PRIJZEN. VERDERE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 1 april 1991 zette de regering de tweede fase in van het prijzenliberaliseringsprogramma. Vanwege grote besnoeiingen op de staatssubsidies verdubbelden van de ene dag op de andere de prijzen van basisgoederen, terwijl van andere goederen werd verwacht dat hun prijzen op het uiteindelijke marktniveau nog hoger zouden uitkomen.

Vanaf november 1990, toen de eerste fase van de prijsliberalisering van start ging, waren de kosten voor levensonderhoud met meer dan 50 procent omhooggeschoten. Omdat de regering bezorgd was over oplaaiende onrust heroverde haar voornemen om in de tweede fase alle subsidies te beëindigen en stelde een gemiddeld maximum van 125 procent vast voor de prijsstijging van een aantal basisvoedselprodukten zoals brood. suiker en spijsolie. De kosten voor huisvesting, verwarming en enkele medische voorzieningen bleven ongewijzigd.

Daarnaast werden de prijsstijgingen gedeeltelijk ondervangen door verhoogde compensatiebetalingen bovenop de lonen en pensioenen. In vergelijking met de compensatiebetalingen die tijdens de eerste fase van de prijsliberalisering werden gedaan, werden ze verhoogd van 750 lei naar 2.100 lei per maand voor werknemers, en van 400 lei naar 1.470 lei voor gepensioneerden. Ook werden dit keer de kinderbijslag, zwangerschapsuitkeringen en studiebeurzen verhoogd. De regering gaf echter toe dat de meeste mensen er netto bijna 30 procent op achteruit zouden gaan. Vanaf 1 juli zouden de lonen en de pensioenen worden geïndexeerd.

Blijkbaar had de regering pas op 19 maart, nadat president Ion Iliescu zich ermee had bemoeid. besloten tot het invoeren van prijslimieten en de compenserende verhoging van lonen en pensioenen. Iliescu had tijdens een kabinetsvergadering de door vakbondsleiders geuite bezorgdheid over de voorgenomen prijsverhogingen overgebracht. De aanpassing van het programma was bij minister van financiën Theodor Stolojan en bij staatsminister van handel en industrie Anton Vatasescu in het verkeerde keelgat geschoten. Op 20 maart dienden zij hun ontslag in omdat ze vonden dat het programma zoals het er nu uitzag niet radicaal genoeg was. Op 21 maart trokken zij op verzoek van premier Petre Roman hun ontslagaanvraag weer in. Ook minister van hulpbronnen en industrie Mihai Zihu trok zijn ontslagaanvraag in (die officieel was ingediend om gezondheidsredenen).

Op 20 maart organiseerde de grootste onafhankelijke vakbond van Roemenië, Alfa Kartel. een protestmars en een bijeenkomst in het centrum van Boekarest waaraan ongeveer 5.000 mensen deelnamen. Op 12 april werd in Boekarest op het Plein van de Revolutie een door de Burgeralliantie en andere oppositiegroeperingen georganiseerde anti-regeringsdemonstratie gehouden. Afgezien van deze demonstraties, en een ware hamsterwoede eind maart, was de reactie van de bevolking op de tweede fase van de prijsliberalisering echter verflauwd, dit in scherpe tegenstelling tot de straatprotesten die in november 1990 losgebarsten waren als reactie op de eerste fase (zie pag. 372/1 e.v.-'gij.

Individuele inkomstenbelasting ingevoerd

Vanaf I april werd een systeem van individuele inkomstenbelasting gehanteerd waarin de percentages varieerden van 6 tot 43 procent Onder de regelingen van het oude communistische regime werden de belastingen afgeleid van het totale loonfonds van elke individuele onderneming

Devaluatie. IMF-lening

Eveneens op 1 april werd de lei met 72 procent gedevalueerd, van $ 1,00 = 33 lei naar $ 1,00 = 60 lei. Dit werd aangekondigd als een stap op weg naar internationale inwisselbaarheid in 1992. Tevens werd ermee tegemoet gekomen aan voorwaarden die het Internationale Monetaire Fonds (IMF) had gesteld. Een IMF-lening, op 11 april door het IMF bekend gemaakt, maakte het de regering mogelijk over een periode van 12 maanden $748 mln te lenen.

Wet op buitenlandse investeringen

Op 8 april nam de Nationale Assemblée een wet aan die het mogelijk maakte vanuit het buitenland rechtstreeks te investeren in Roemenië. Volledig buitenlands bezit van bedrijven was toegestaan, alsook kapitaalbescherming en repatriëring van winsten. Voor buitenlandse investeerders zouden belastingvoordelen worden ingevoerd. De belangrijkste beperking zou zijn dat slechts 15 procent van de in Roemeens geld verdiende winst in harde valuta naar het buitenland mocht worden overgemaakt.

REGERINGSWIJZIGING

Premier Petre Roman kwam op 29 april 1991 met het voorstel de regeringsploeg diepgaand te wijzigen, naar zijn zeggen om deze te versterken met dynamische persoonlijkheden die de vaart in de economische hervormingen moesten houden. In diverse commentaren werd de stap opgevat als een aanval op de bureaucratische tegenwerking van de hervormingen vanuit diverse departementen. Toen op 30 april echter de voorstellen in stemming werden gebracht, werden twee kandidaten van Roman, in wat een tegenactie leek van de conservatieve vleugel van het regerende Front voor Nationale Redding (FNR) tegen radicale hervormers, door de Nationale Vergadering afgewezen.

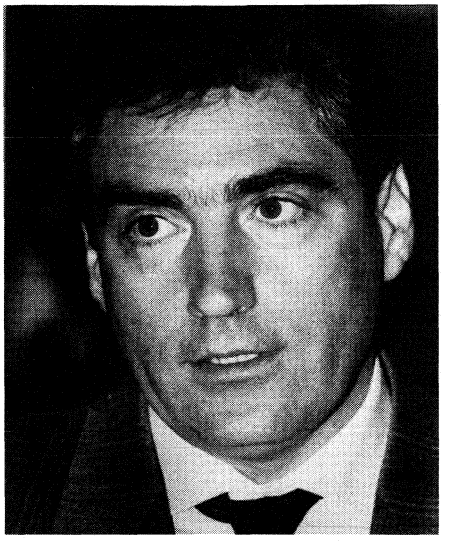

Premier Petre Roman

De voorstellen behelsden het opnemen in de regering van drie leden van buiten het FNR. Hun achtergrond als vertegenwoordigers van de oppositie werd in commentaren echter in twijfel getrokken.

Mihnea Marmeliuc, die terugkeerde als minister van arbeid en sociale zekerheid (een portefeuille die hij van januari tot juni 1990 in de voorlopige regering van het FNR had beheerd) werd meteen na zijn benoeming uit zijn eigen partij gestoten, de Nationaal Liberale Partij (NLP). Deze partij, na de Hongaarse Democratische Unie de grootste partij in het parlement, had een week voordat de wijzigingen binnen de regering plaatsvonden gepleit voor een regeringscoalitie waar alle partijen aan zouden deelnemen. Beoogd minister van openbare werken Dinu Patriciu was lid van de jeugdafdeling van de NLP, die zich ten gevolge van een afsplitsing in zijn contacten met de moederpartij formeler was gaan opstellen. Valeriu Pescaru, aan het kabinet toegevoegd als staatssecretaris verantwoordelijk voor de privatisering van de landbouw, was lid van de kleine Democratische Agrarische Partij, die gezien werd als een satelliet van het FNR.

Op 14 mei werd de aftredende minister van financiën Theodor Stolojan door Roman aangewezen om in de rang van staatssecretaris het regeringsbureau te leiden voor het toezicht op de privatiseringen.

Het Roemeense kabinet was op 30 april 1991 als volgt samengesteld:

Premier - Petre Roman; staatsminister voor industrie en handel - Anton Vatasescu; staatsminister voor welzijn en sociale zekerheid -

Dan Mircea Popescu*; staatsminister, minister van economische zaken en financiën - Eugen Dijmarescu+; vice-premier, minister voor hervormingen en parlementaire betrekkingen - Adrian Severin; buitenlandse zaken - Adrian Nastase; defensie - generaal Nicolae Constantin Spiroiu*; begrotingszaken - Florian Bercea*; binnenlandse zaken - Doru Viorel Ursu; justitie - Victor Babiuc*; kolonel generaal Victor Atanasie Stanculescu+; handel en toerisme - Constantin Fota; landbouw en voedselindustrie - Ioan Tip; verbindingen - Andrei Chirica; transport - Traian Vasescu*; openbare werken en territoriale planning - vacant; onderwijs en wetenschap - Stefan Gheorghe; milieu - Valeriu Eugen Pop; cultuur - Andrei Gabriel Plesu; gezondheid - Bogdan Marinescu; arbeid en sociale zekerheid - Mihnea Marmeliuc*: jeugd- en sportzaken - vacant; staatssecretaris op hei ministerie van landbouw en voedingsindustrie, verantwoordelijk voor de privatisering - Valeriu Pescaru*; minister zonder portefeuille - Ion Aurel Stoica+.

*nieuwe benoeming
+gewijzigde portefeuille

GENERAALS VAN SECURITATE VEROORDEELD

Op 10 mei veroordeelde de militaire afdeling van het Hooggerechtshof twaalf hoge officieren van de vroegere geheime politie Securitate tot gevangenisstraffen variërend van dertig maanden tot vijf jaar, wegens het ,,in onwettige hechtenis nemen" en ,,op wrede wijze verhoren" van betogers tijdens de revolutie van december 1989. Het voormalige hoofd van de Securitate, generaal Iulian Vlad, die reeds een straf uitzat van 3 1/2 jaar die hij in maart had opgelopen voor een vergelijkbaar vergrijp (zie pag. 373/3 e.v.-'91), hoorde een straf tegen zich eisen van vier jaar, waarbij het onduidelijk bleef of deze nieuwe straf al dan niet in de vorige was verdisconteerd. Voormalig minister van binnenlandse zaken Tudor Postclnicu, die al een levenslange gevangenisstraf uitzat wegens het ,,mede-aanzetten tot volkerenmoord" (zie pag. 284/2/3-'90), kreeg vijf jaar.

STRAFVERMINDERING VOOR NICU CEAUSESCU

Een militair hof van beroep bepaalde op 3 juni 1991 in Boekarest dat de 20 jaar gevangenisstraf voor Nicu Ceausescu, de zoon van de afgezette en geëxecuteerde president Nicolae Ceausescu, verminderd diende te worden tot 16 jaar, gevolgd door acht jaar ontzegging van zijn burgerlijke vrijheden.

Eerder had een rechtbank hem op 21 september 1990 veroordeeld wegens moord met voorbedachte rade, nadat was gebleken dat hij troepen opdracht had gegeven het vuur te openen op demonstranten tijdens de onlusten in december 1989, die leidden tot de val en de dood van zijn vader. Het hof van beroep vernietigde deze uitspraak en vond hem slechts schuldig aan het minder ernstig geachte vergrijp van volkerenmoord.
Ondertussen ging het onderzoek door naar onder het regime-Ceausescu gepleegde misdrijven. Generaal Marin Neagoe, een voormalige divisiechef van de veiligheidstroepen van de Securitate, werd op 29 mei tot zeven jaar veroordeeld wegens zijn rol bij het neerslaan van de onlusten.

SOWJET-MOLDAVISCHE GRENS EEN DAG OPEN

Ongeveer 500.000 inwoners van de Sowjet-republiek Moldavië mochten op 16 juni één dag de grens oversteken naar het Roemeense Moldavië voor een symbolische hereniging van de sinds 1940 in tweeën gedeelde gemeenschap. Het gebaar was een reactie op een vergelijkbare gelegenheid in juni 1990 waarbij Roemeense Moldaviërs een bezoek hadden mogen brengen aan Sowjet-Moldavië.

De voormalige Roemeense gebieden Bessarabië en het noorden van Boekowina waren in juni 1940 bij de Sowjet-Unie ingelijfd tijdens de Sowjet-opmars tegen de pro-Duitse Roemeense troepen. Na 1947 waren zij samengevoegd tot de Socialistische Sowjet-republiek Moldavie. In feite bestond het geschil al veel langer en ging terug tot de tijd dat Rusland het gebied in het begin van de 19de eeuw bevrijdde van de Turkse overheersing. In het begin van de jaren zeventig had het toenmalige Brezjnew-regime een streng Russificatie-programma in het gebied op gang gebracht, maar tweederde van de 4,3 mln inwoners bleef het Roemeense dialect spreken dat Brezjnew had willen onderdrukken.
President Ion Iliescu en de president van Sowjet-Moldavië, Mirtsja Snegoer, besloten op 20 juni in Boekarest een politiek verdrag op te stellen over de betrekkingen tussen de twee Roemeens sprekende Moldavische culturen. Minister van buitenlandse zaken Adrian Nastase bevestigde op 24 juni tegenover het parlement dat Roemenië niet van plan was territoriale eisen te stellen aan de Sowjet-Unie, en voegde daaraan toe dat Roemenië ,,het idee moest accepteren dat er twee Moldavische naties zijn, die zich ieder in hun eigen richting ontwikkelen".

GOLF VAN STAKINGEN

De teleurstelling onder het volk over het langzame tempo van de economische hervormingen kwam halverwege juni tot uiting in een golf van stakingen en demonstraties, toen de twee grootste vakbonden, de Nationale Confederatieve Vakbond en de vakvereniging Fratia, het ontslag eisten van premier Petre Roman in verband met de snel stijgende werkloosheid (voorzichtige schattingen bedroegen 1.100.000).

BEZOEK VAN FRANSE PRESIDENT MITTERRAND

Op 18 en 19 april was de Franse president Mitterrand het eerste West-europese staatshoofd dat een staatsbezoek bracht aan Roemenië na de val van Ceausescu in december 1989

Roemeense oppositieleiders noemden zijn bezoek ,,niet gepast", maar Mitterrand zei stellig: .,Ik voel dat de terugkeer naar de democratie in Roemenië definitief is en in wat ik gezien en gehoord heb is er niets dat dit gevoel wegneet." Tijdens een diner te zijner ere stelde hij met nadruk: ,,U moet hervormingen op gang brengen die zullen leiden tot een rechtsstaat en een open markteconomie. Daarenboven moet u het democratiseringsproces versnellen en autoritaire structuren, zoals de dominantie van één partij, uitbannen". Hij onderstreepte ook het belang van ,,garanties" voor de in het land levende minderheden. Tijdens het bezoek werd een Frans-Roemeens managementinstituut opgericht. Beide regeringen kwamen overeen te onderhandelen over een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag.

(Vor.ber. pag. 369/3 e.v. - 1991)

SOWJET-UNIE

POSITIE COMMUNISTISCHE PARTIJ BEDREIGD. DEMOCRATISCHE HERVORMINGSBEWEGING

Op 1 juli 1991 gaven negen prominente politici een verklaring uit waarin de oprichting werd bekendgemaakt van een Democratische Hervormingsbeweging (DHB) die de verschillende democratische facties moest verenigen, waaronder die in de hervormingsgezinde vleugel van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU). De DHB beoogde het land te redden van een ,,opstand van de reactionaire krachten, die verblind waren door haat tegen vrijheid en vooruitgang".

De negen initiatiefnemers waren Edoeard Sjewardnadze. Aleksandr Jakowljew, de economen Nikolaj Petrakow en Stanislas Sjatalin, Gawriil Popow en Anatoli Sobtsjak (respectievelijk burgemeester van Moskou en Leningrad), de voorzitter van de Wetenschappelijk-Industriële Unie Arkadi Wolski, premier en vice-president van de Russische Federatie Iwan Silajcw en kolonel Aleksandr Roctskoj. Een aantal van hen had nauw samengewerkt met president Michail Gorbatsjow en vijf van hen waren nog altijd lid van de CPSU. Een woordvoerder van Gorbatsjow noemde diens reactie op de nieuwe beweging .,positief".

Kolonel Aleksandr Roetskoj

Op 11 juli werd Sjewardnadze benoemd tot voorzitter van de commissie die de in september 1991 geplande oprichtingsconferentie van de DHB zou organiseren. Daar zouden de deelnrmers besluiten al dan niet een politieke partij op te richten. Jakowljew, Wolski en iwan Laptjew, de voorzitter van de Raad van de Unie, één van de twee kamers van de Opperste Sowjet van de USSR, werden vice-voorzitters.

Sjewardnadze (zie pag. 227/3 e.v.-'91 voor zijn aftreden als minister van buitenlandse zaken in december 1990) trad op 3 juli uit de CPSU uit protest tegen het onderzoek van de Controlecommissie naar zijn uitlatingen in Wenen op 10 juni dat er behoefte was aan ,,eensterke georganiseerde democratische partij" die zou optreden ..parallel met de CPSU".

Op 25 juli maakte Jakowljew, de ,,architect van de perestrojka". zijn aftreden bekend als belangrijkste adviseur van Gorbatsjokv. (Voor zijn uittreden uit de CPSU medio augustus en zijn waarschuwingen voor een op handen zijnde coup zie onder.)
Binnen de Russische republiek maakte de beweging Communisten voor Democratie, geleid door Roetskoj en opgericht in april 1991 op het Russische Congres van Volksafgevaardigden (zie pag. 599/2 e.v.-'91), op 10 juli bekend dat ze een politieke partij zou vormen. Vervolgens leidde Roetskoj een Democratische Partij van Communisten van Rusland (DPCR) die werd opgericht op een conferentie op 2-3 augustus. De DPCR zag zichzelf als een partij die oppositie voerde tegen de conservatieve Russische Communistische Partij (RCP)en beoogde deze laatste te vervangen terwijl ze deel bleef uitmaken van de CPSU. De CPSU veroordeelde de oprichting van de DPCR echter als ,.een partij binnen de partij", verklaarde de op de conferentie aangenomen resoluties ongeldig en zette Roetskoj op 6 augustus uit de partij.

Op 16 juli maakte Sjatalin de vorming bekend van een nieuwe politieke partij samen met Swjatoslaw Fedorow, de leider van de Democratische Partij van Rusland Nikolaj Trawkin en vertegenwoordigers van de Democratische Partijen uit republieken die van plan waren het Unieverdrag te tekenen.

Trawkin was betrokken geweest hij de besprekingen over de oprichting van de DHM, maar had zijn steun ingetrokken toen werd besloten geen aparte politieke partij te vormen zodat DHM-aanhangers in de CPSU konden blijven.

Activiteiten van CPSU in Russische Federatie beperkt

Op 20 juli gaf de president van de Russische Federatie, Boris Jeltsin (die in juli 1990 uit de CPSU was gestapt, zie pag. 801/2-'90) een decreet uit waarin het alle partijpolitieke organisaties met ingang van 4 augustus verboden werd activiteiten te ontplooien binnen ondernemingen en regeringsinstanties, zowel van de republiek als van de Unie.

Het decreet ging nader in op de voorrang van regeringsinstanties op parrallelle bestuursorganen van de CPSU. Dit gold niet voor activiteiten van vakbonden en publieke organisaties. Tevens riep Jeltsin de Opperste Sowjet van de USSR op alle politieke activitciten tc verbieden van het Hooggerechtshof van de USSR. het Constitutionele Hof, het openbaar ministerie. de strijdkrachten. de KGB en het ministerie van binnenlandse zaken - organen die nog steeds grotendeels gecontroleerd werden door leden van de Communistische Partij.
Het Politburo van de CPSU noemde het decreet ,,een ongrondwettelijke, anti-democratische daad" en op 24 juli verzocht de Opperste Sowjet van de USSR de commissie van toezicht op de grondwet. te onderzoeken of het decreet in strijd was met het Sowjet-recht. Jeltsin weigerde echter het decreet op te schorten hangende de uitkomst van het onderzoek en waarschuwde dat iedere poging van president Michail Gorbatsjow het decreet te herroepen zou leiden tot verscherpte tegenstellingeil.

Plenum CPSU. Nieuw partijprogramma

Op 25 juli kwam het voltallige plenum van het Centraal Comité van de CPSU bijeen om het ontwerp voor een nieuw partijprogramma te nespreken waarin het orthodoxe marxistisch-leninisme vervangen moest worden door een socialistische democratie. Voorspellingen dat de nieuwe partij op het plenum zou splijten werden niet bewaarheid on-. danks verzet van conservatieve zijde tegen Gorbatsjow en stappen in de richting van nieuwe democratische partijen (zie boven).

Het programma. getiteld ..Socialisme. democratie, vooruitgang" was geschreven door Gorbatsjow en zijn naaste medewerker Georgi Sjachnazarow nadat een commissie, die in juli 1990 was ingesteld op het 28ste Partijcongres (zie pag. 797/2 e.v. - '90), een eerste ontwerp had gemaakt. Het programma veroordeelde het stalinisme ondubbelzinnig en liet weten dat de partij een ,,gecontroleerdemarkteconomie" wilde vormen (met het principe van het particuliere eigendom) en ernaar steefde om de Sowjet-Unie om te vormen tot een ,,democratische federatie van soevereine republieken". Daarbij werd het ,.principe van de onafhankelijkheid van de tot de CPSU behorende partijen in de republieken" erkend. In een toespraak tot het plenum op 25 juli kritiseerde Gorbatsjow .,de vertegenwoordigers van communistisch fundamentalisme die niet in staat zijn zich te ontworstelen aan de greep van dogmatische denkbeelden" en zei hij dat de partij het maixistisch-leninisme moest verlaten om ,.alle rijkdommen van het socialistische en democratische gedachtengoed van onszelf en van de wereld (te)integreren in ons ideologisch arsenaal". Hij gaf tevens toe dat het aantal partijleden in de voorgaande 18 maanden met 4,2 mln was gedaald tot 15 mln, het niveau van 1973.

Het ontwerpprogramma werd op 27 juli door het plenum aangenomen met 358 tegen 15 stemmen als een basis voor verdere discussies. In november of december 1991 zou het partijcongres uiteindelijk beslissen of het programma werd aangenomen en of de partij haar naam zou wijzigen.
Het ontwerpprogramma van de CPSU zoals dat op 8 augustus werd gepubliceerd bevatte wijzigingen ten opzichte van de versie die in juli door het plenum was bekrachtigd. Dit was een concessie aan de conservatieven om een splijting van de partij te voorkomen. Een passage waarin kritiek werd uitgeoefend op het bolsjewisme was verwijderd en aan de tekst waren op verschillende plaatsen het woord ,.communisme" en een verwijzing naar de ,,leervan Marx, Engels en Lenin" toegevoegd. Ook werd in deze nieuwe versie gepleit voor verenigde en centraal geleide strijdkrachten.

ECONOMIE. PRIVATISERINGSWET

Op 1 juli nam de Opperste Sowjet na ten verbitiei-d debat met 304 tegen 14 stemmen en 26 onthoudingen een wet aan ,,over de basisprincipes van ontnaasting en privatisering van ondernemingen" als onderdeel van een bakket wetten van ut: regering om de crisis *te* bestrijden. De wet voorzag in de denationalisatie van 40 tot 50 procent van het staatseigendom tegen het eind van 1992, oplopend tot 60-70 procent omstreeks 1995, eenmaatregel die 400 mrd roebel moest opleveren.

De wet maakte een onderscheid tussen ontnaasting - waarmee werd bedoeld de overdracht van staatseigencloin aan vennootschappen - en privatisering - de verkoop van aandelen aan particulieren. Er zou een staatseigendomsfonds worden opgezet om de verkoop van ondernemingen in goede banen te leiden en werknemers zouden voorrang krijgen bij het kopen van aandelen van de onderneming waar ze werkzaam waren (behalve in gevallen van gedwongen ontnaasting en bankroet). met vaste quota's voor verkoop aan Sowjetrnssische en buitenlandse investeerders. Bepaalde staatsbezittingen waren uitgesloten van privatisering: onderdelen van de defensieindustrie die niet op de nominatie stonden om te worden omgevormd tot ondernemingen in de civiele sector. spoorwegen, vliegvelden en zeehavens, ruimteonderzoek en energiecentrales. De republieken zouden hun eigen vorm van privatisering mogen bepalen. (Voor wetgeving Russische Federatie zie pag. 602/3-'91.
De Moldavische Opperste Sowjet nam op 4 juli een privatiseringswet aan waarin werd bepaald dat burgers aanspraak konden maken op niet-overdraagbare effecten waarvan de hoeveelheid afhankelijk was van de lengte van hun arbeidsverleden. Op 6 juli werd bericht dat de Oekraiense Opperste Sowjet had besloten om zeven voor de hele Unie geldige wetten op te schorten, waaronder het privatiseringsplan dat, naar werd beweerd, het eigen crisisprogramma van de republiek in de wielen reed.
Op 10 juli werd bericht dat een boven de ministeries staande commissie was ingesteld om toe te zien op het gebruik en de instandhouding van land in Kazachstan. Tot de taken van de commissie behoorden de herverdeling van grond die toebehoorde aan de staatsboerderijen en collectieve boerderijen bij hun privatisering, en het toezicht op land van het ministerie van defensie in Kazachstan met een omvang van ongeveer 10 mln hectare.)
Afgevaardigden die tegen de wet waren, onder aanvoering van Jegor Ligatsjow, vreesden dat dit zou leiden tot de herleving van een klassenmaatschappij en misdadige elementen de gelegenheid zou bieden industrieen op te kopen. Liberale afgevaardigden brachten hiertegenin dat .,ongecontroleerde privatisering" wild om zich heen greep op alle niveaus, waaronder het staatsbestuur (zie datsja-schandaal hieronder).

Economische conferentie

Sowjet-premier Walentin Pawlow waarschuwde voor een naderende economische ineenstorting en voorspelde een sterk verminderde graanoogst toen hij op 2 juli een conferentie toesprak die werd bijgewoond door vertegenwoordigers van de regeringen van alle 15 republieken en door president Gorbatsjow. Gorbatsjow riep op de ,,gemeenschappelijke economische ruimte" in stand te houden en samenwerking en stabiiiteit te vergroten, essentiële voorwaarden voor hulp van de G-7 groep van geïndustrialiseerde landen.

In de Komsomolskaja *Prawda* van 23 juli deed vice-minister van landbouw en voedsel Nikolaj Awerjanow voorspellingen over de landbouwproduktie in 1991. Hij verwachtte een graanoogst van 190-200 mln ton tegen de recordoogst van 218 mln ton in 1990. Deze terugval was te wijten aan slechte weersomstandigheden. met name de droogte in de Oeral, in Kazachstan en in het zuiden. Hij zei dat er graan geïmporteerd moest worden, hoewel de olie-inkomsten waren gedaald waarmee voor de graanimporten werd betaald. Ook meldde hij een terugval van 13 procent in de melk- en vleesproduktie vanwege een tekort aan veevoeder. Wel zag hij mogelijkheden een aardappeloogst binnen te halen die groot genoeg was om geen aardappels te hoeren importeren. De import van groenten uit landen van de voormalige COMECON (Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand) was gedaald en de import van fruit uit Cuba was verminderd met 75 procent.
Een presidentieel nooddecreet, waarover op 6 augustus werd bericht, bood boeren geïmporteerde consumptiegoederen. gekocht met harde valuta. als een stimulans om graan te leveren aan de staat. Volgens schattingen lag 80 procent van het graan op boerderijen opgepot om te ruilen tegen machineonderdelen en andere goederen.

Crisisbestrijdingsprogramma

Op 11 juli werd het gezamenlijke crisisbestrijdingsprogramma van de Unie en de republieken gepubliceerd nadat het op 8 juli formeel was goedgekeurd door Gorbatsjow en door alle negen republieken was ondertekend die onderhandelden over het Unieverdrag (zie beneden), alsmede Armenië. Het verklaarde doel van het programma was een ,,sociaal georiënteerde markteconomie op te bouwen binnen één zich over de gehele Unie uitstrekkende economische ruimte".

Tot de maatregelen in het programma behoorden de coordinatie van de activiteiten van organen van de Unie en de republieken, en de herroeping van bureaucratische besluiten die het goederenverkeer tussen de republieken zouden belemmeren; het nakomen van bestaande economische contracten; bezuiniging op begrotingsuitgaven; het doen van investeringen op basis van commerciële banken in plaats van niet terug te betalen centrale financiering; een privatiseringswet (zie boven) en sociale bescherming van de bevolking.

Het programma, dat Gorbatsjow zou presenteren op de G-7-topconferentie in Londen zou volgens zeggen elementen combineren van de concurrerende plannen die in juni diepgaand waren bediscussieerd (zie pag 601/2 c v - 91), dat wil zeggen het officiele crisisbestrijdingsprogramma van premier Pawlow en de radicale voorstellen in het kader van het ,,Groot Akkoord" van de econoom Grigori Jawlinski. Pawlow benadrukte dat het belangrijkste verschil tussen de plannen was dat westerse economische hulp een integraal onderdeel vormde van Jawlinski s ,,Groot Akkoord , terwijl ,,wij het programma, weerspiegeld in de Jawlinski-variant", zei hij, ,,zullen doorvoeren met of zonder westcrsc hulp' Jawlinski wees de uitnodiging i a n Gorbatsjow om deel te nemen aan de G-7-topbllleenkomst af omdat zijn programma te veel verzwakt zou zijn om nog levensvatbaar te zijn

Aanvraag lidmaatschap IMF en Wereldbank

Op 23 juli maakte de Sowjet-Unie bekend dat ze een aanvraag wilde indienen voor het volledige lidmaatschap van het IMF en de Wereldbank.

De beslissing om de aanvraag in te dienen was in mei 1991 door de regering genomen. Terwijl de leden van de G-7 hadden ingestemd met het geassocieerde lidmaatschap van de Sowjet-Unie (en dus met technische economische hulp). was de eerste Amerikaanse reactie op het idee van een volledig lidmaatschap (dat ook financiele hulp aan de Sowjet-Unie zou betekenen) koel. Op 26 juli verwelkomde de directeur van het IMF, Michel Camdessus, de Sowjet-aanvraag echter.
Het lidmaatschap zou met zich meebrengen dat gedetailleerde informatie over de Sowjeteconomie zou vrijkomen en waarnemers beschouwden de overzichten die Gosbank (de Sowjet-staatsbank) op 16 juli voor het eerst sedert 1936 publiceerde. als een eerste begin hiervan. De cijfers lieten bezittingen zien van 638 mrd roebel en meer dan 374 ton goud, maar de bank zou gebukt gaan onder een topzware last van kredieten ter waarde van 462,06 mrd roebel aan de ministeries van financien van de Unie en de republieken (waarvan slechts 23.6 mrd roebel naar de ministeries van de republieken ging)

Nieuwe invoerrechten

Op 1 juli werden de nieuwe invoerrechten van kracht voor Sowjet-burgers die goederen het land in brachten. Volgens de douanedienst was dit om te voorkomen dat commerciële handelaren het betalen van accijnzen ontdoken door als privé-personen goederen te importeren.

Volgens de in juli genomen maatregelen zouden over goederen die niet bestemd waren voor privé-gebruik, tarieven geheven worden die maximaal 20 keer hoger konden zijn dan voorheen. De beslissing of goederen voor commercieel of particulier gebruik bestemd waren. zou genomen worden door de douanebeambte

aan de grens Waarnemer.; gaven als commentaar dat de nieuwe tarieven de toch al hoge prijzen zouden opjagen en de beperkte verkrijgbaarheid van consumptiegoederen nog verder zou verminderen. Op 1 juli had een gemeenschappelijke douanecomniissie van de Unie en de republieken ingesteld moeten worden om overeenstemming te bereiken met de republieken over de nieuwe tarieven. Maar op 24 juni had het Sowjet-ministerie van financiën de tarieven goedgekeurd zonder overleg met de regeringen van de republieken. De Oekraïense regering weigerde de nieuwe invoerrechten door te voeren omdat deze als een schending van de soevereiniteit werden beschouwd, en de regering van de Russische Federatie noemde de invoering in tegenspraak met het nieuwe Unieverdrag

Wet op werkgelegenheid

Vanaf 1 juli werd werkloosheid voor het eerst sedert 1930 (toen Stalin had verklaard dat werkloosheid niet meer bestond) officieel in de Sowjet-Unie geregistreerd.

De hoogte van de werkloosheidsuitkeringen verschilde per republiek. waarbij de Russische Federatie tot de meest genereuze behoorde met een gegarandeerde uitkering van 45 à 75 procent van het laatstgenoteïï inkomen en een minimum van 160 roebel per maand (350 roebel waren naar schatting nodig om de levenskosten te dekken). De centrale regering betaalde 10 procent van de werkloosheidsuitkering en de rest moest komen van de regering van de republiek. De wet voorzag ook in de oprichting van 2.000 arbeidsbureaus. Iedere onderneming moest 1 procent van haar loonfonds afdragen aan het in mei 1991 opgerichte Staatswerkgelegenheidsfonds om de kosten van de invoering van de nieuwe wet te dekken. Er waren verschillende, zeer uiteenlopende werkloosheidscijfers in omloop, maar volgens Sowjet-economen zouden er tegen eind 1991 10 mln werklozen zijn (8 procent van de werkende bevolking).(Voor werkgelegenheidswet van Russische Federatie zie pag. 602/3 e.v.-'91.)

Datsja-schandaal

Op 12 juli werd bericht dat premier Walentin Pawlow de opdracht had gekregen om maatregelen te treffen tegen functionarissen die hun aan de staat toebehorende datsja's (buitenhuizen) hadden gekocht tegen sterk gereduceerde prijzen. Op 1 augustus gelastte de Ministerraad een tijdelijke stop op de privatisering van datsja's totdat de desbetreffende wetgeving was aangenomen.

De aanleiding tot deze .,privatisering door diefstal" werd gevonden in het decreet van voormalig premier Nikolaj Ryzjkow uit maart 1990 waarin toestemming werd gegeven voor de verkoop van datsja's aan regeringsfunctionarissen. Er werd onthuld dat Ryzjkow in juli 1990 zijn datsja had gekocht voor 35.359 roebel, terwijl de waarde drie dagen later werd getaxeerdop 78.017 roebel.

WETBOEK VAN STRAFRECHT

Op 2 juli nam de Opperste Sowjet met 321 tegen 5 stemmen en 5 onthoudingen wetten aan waarin de republieken toestemming kregen om hun eigen strafrechtwetgeving op te stellen binnen bepaalde richtlijnen.

Een voorstel om de doodstraf af te schaffen haalde het niet. Dc doodstraf kon worden opgelegd voor verraad, rnoord mrt verzwarende omstandigheden. verkrachting van een minderjarige en ..misdaden tegen de vrede en tegen de veiligheid der mensheid". Aan gevangenisstraffen werd een maximum gesteld van 15 jaar.

ONDERHANDELINGEN OVER UNIEVERDRAG

Op 24 juli maakte Gorbatsjow bekend dat na onderhandelingen van 12 uur met delegaties van negen van de vijftien Sowjet-republieken, het werk aan het ontwerp van het Unieverdrag was afgerond.

Dit derde ontwerp van het Unieverdrag. het meest radicale tot dan toe wat betreft het overdragen van bevoegdheden aan de republieken (,,staten").was eind juni 1991 ter discussie gestuurd naar de Opperste Sowjet van de USSR en de Opperste Sowjets van de republieken. Het ontwerp stelde dat over zaken betreffende defensie, buitenlandse politiek. energie, verbindingen, vervoer en de uniebegroting beslist zou worden door Unie en republieken samen maar dat op alle andere gebieden de wetten der republieken voorrang zouden hebben boven wettenvan de unie. De republieken zouden zelf het beheer voeren over hun natuurlijke hulpbronnen. met uitzondering van goud. diamanten en harde valuta.
De USSR zou het woord ,,socialistisch" verwijderen uit haar naam en de ,.Unie van Soevereine Sowjet-Republieken" worden. De president zou door ten minste 50 procent van de kiezers gekozen moeten worden en zou in een meerderheid van staten niet langer dan twee termijnen van vijf jaar in functie mogen zijn. De Opperste Sowjet nieuwe stijl zou uit twee Kamers bestaan. een Sowjet van de Unie. ondergeschikt aan een Sowjet van de Republieken die gekozen zou worden uit de parlementen der republieken en waarin iedere republiek gelijk stemrecht zou hebben. Een Constitutioneel Hoi zou oordelen over geschillen tussen de Unie en de republieken en tussen de republieken onderling.

Gorbatsjows hoop dat het Unieverdrag op tijd getekend zou worden zodat hij medio juli aan de topconferentie van de G-7 een akkoord over de toekomstige vorm van de USSR kon voorleggen, werd de grond ingeboord door de Oekraïne.

De Oekraiense regering besloot op 27 juni met 402 tegen 345 stemmen het debat over het Unieverdrag uit te stellen tot 15 september om mogelijke contradicties te onderzoeken met de Oekraiense onafhankelijkheidsverklaring van juli 1990 (zie pag. 15/3-'91). Sommige afgevaardigden eisten dat eerst een besluit moest vallen over de Oekraïense grondwet alvorens samen te gaan niet andere republieken. Toen de Opperste Sowjet in debat was over de kwestie, werden buiten het parlementsgebouw 2.000 betogers tegen de Oekraïense ondertekening van het Unieverdrag aangevallen met stokken en traangas door de militie en door ,.zwarte barretten" (ook wel OMON genaamd) van het Sowjet-ministerie van binnenlandse zaken. Tijdens de voortzetting van de onderhandelingen met het centrum op 3 juli eisten de delegaties van de republieken meer concessies, waaronder de controle van de republieken over lokale militair-industriele ondernemingen en over im- en exportvrrgunningcn, de gemeenschappelijke controle over de douane en de garantie dat autonome republieken niet in staat gesteld zouden worden om het Unieverdrag onafhankelijk te ondertekenen - een belangrijke bepaling voor de Russische Federatie waarvan 16 autonome republieken deel uitmaakten.

Over het ontwerp van het Unieverdrag werd op 12 juli gedebatteerd in de Opperste Sowjet waar het diezelfde dag werd goedgekeurd met 307 tegen 11 stemmen en i 8 onthoudingen nadat het was goedgekeurd door de parlementen van acht van de negen republieken maar niet door dat van de Oekraïne. De Opperste Sowjet deed de aanbeveling het ontwerpverdrag op enkele plaatsen te wijzigen zodat werd voorzien in directe verkiezingen voor de Sowjet der Republieken en de heffing van federale belastingen door het centrum.

De Sojoez-groep (Unie-groep) van afgevaardigden verzette zich fel tegen het Verdrag omdat het zou leiden ,,tot de desintegratie van de staat", maar leed een nederlaag toen ze probeerde het Verdrag ter goedkeuring voor te leggen aan het Congres van Volksafgevaardigden van de USSR. Voorzitter Anatoli Loekjanow van de Opperste Sowjet zei dat de goedkeuring van het Verdrag was voorbehouden aan de republieken.

De kwestie van de belastingheffing was het belangrijkste struikelblok dat een akkoord in de weg stond. De Russische Federatie, de Oekraïne en Kazachstan hadden bezwaar aangetekend tegen het voornemen van de federale regering om belasting te heffen en eisten dat de Uniebegroting gefinancierd moest worden met belastingen die door de republieken afzonderlijk waren geïnd. In juni gaf Kazachstan het verzet tegen deze kwestie op en op 25 juli stemde de Russische Federatie ermee in dat een vast percentage van de door de Russische Federatie geïnde ondernemingsbelastingen (in plaats van een van te voren bepaald bedrag zoals eerder was geëist) naar de Uniebegroting zou vloeien.

Gorbatsjow verklaarde dat het Verdrag ook ondertekend kon worden door de zes republieken die zich onafhankelijk hadden verklaard (Armenie, Estland, Georgië, Letland, Litouwen en Moldavië) Het feit dat de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan voor het eerst aanwezig was bij de onderhandelingen opende de mogelijkheid dat Armenië het Unieverdrag zou tekenen Volgens het Verdrag zouden niet ondertekenaars met harde valuta moeten betalen voor importen uit de nieuwe Sowjet-Unie

Het Verdrag verzwakt door enkele ontwikkelingen

Op 26 juli kwamen voor de buitenlandse handel verantwoordelijke functionarissen uit alle 15 Unierepublieken bij elkaar en tekenden zij een akkoord om alle Sowjet-voorraden diamant, goud en harde valuta alsmede buitenlandse kredieten aan de Sowjet-Unie te verdelen onder de republieken. Ook besloten zij de verantwoordelijkheid voor de $ 65 mrd grote buitenlandse schuld van de Sowjet-Unie te delen. Ieders aandeel zou proportioneel zijn naar rato van bevolkingsomvang en bruto nationaal produkt.

(De vijf Centraalaziatische republieken - Kazachstan, Oezbekistan, Kirgizie, Tadzjikistan en Toerkmenie – bereikten op 14 augustus tevens een akkoord over het aanknopen van directe onderlinge handelsbetrekkingen en het verkleinen van hun afhankelijkheid van centrale economische planning. Kirgizië had op 16 juli een economische overeenkomst getekend met Toerkmenië en op 21 juli een verdrag met de Russische Federatie, waarin de Russische Federatie krediet verleende aan Kirgizië en de economische samenwerking tussen beide republieken werd uitgebreid.)

De presidenten van de Russische Federatie en Litouwen tekenden in Moskou op 29 juli een samenwerkingsverdrag voor een periode van 10 jaar. In de eerste bepaling - van onbeperkte duur - legden beide republieken vast dat zij elkaars soevereiniteit erkenden.

Tevens werden akkoorden getekend over Kaliningrad, dat bestuurlijk gezien deel uitmaakte van Rusland maar daarvan gescheiden was door Litouws grondgebied, en over de rechten van elke bevolking in de andere republiek.

Gorbatsjow nodigt Jeltsin en Nazarbajew uit de Sowjet-Amerikaanse top bij te wonen

Het belang van het Unieverdrag werd nog eens onderstreept door Gorbatsjows uitnodiging aan de presidenten van de Russische Federatie en Kazachstan om enkele van de topontmoetingen bij te wonen die in juli zouden plaatsvinden met de Amerikaanse president Bush Jeltsin weigerde echter samen met Gorbatsjow onderhandelingsbijeenkomsten bij te wonen.

KAGANOWITSJ GESTORVEN

Op 25 juli stierf in Moskou op 97-jarige leeftijd Lazar Kaganowitsj Kaganowitsj, een van Stalins nauwste medewerkers, was de man die de verantwoordelijkheid had gehad voor de gedwongen collectivisatie van de landbouw in de jaren '30

ONTWIKKELINGEN IN DE REPUBLIEKEN. RSFSR: VERKIEZING VOORZITTER OPPERSTE SOWJET

Het belangrijkste onderwerp op de agenda van het Russische Congres van Volksafgevaardigden, dat op 10 juli in Moskou werd geopend met de formele inauguratie van Jeltsin als Russische president (voor zijn verkiezing in juni zie pag. 602/1 e.v.-'91), was de verkiezing van een voorzitter van de Opperste Sowjet (het permanente parlement) ter vervanging van Jeltsin die deze functie had neergelegd toen hij president werd. In zes stemronden slaagden de afgevaardigden er niet in een kandidaat te kiezen met de vereiste meerderheid van 531 stemmen. Hoewel het Congres werd verlengd (oorspronkelijk had het op 13 juli afgesloten moeten worden), werd de beslissing op 17 juli uitgesteld tot de herfst. Tot die tijd zou de voormalige vice-voorzitter Roeslan Chasboelatow als interim-voorzitter blijven fungeren. Uit de stemming bleek dat zich in de democratische beweging een scheuring had voorgedaan en tevens dat Jeltsin mogelijk op problemen zou stuiten; Jeltsin had verzekerd dat zijn presidentiële bevoegdheden onder de nieuwe grondwet beperkt zouden worden door de Opperste Sowjet en haar voorzitter.

De twee belangrijkste kandidaten waren geweest Chasboelatow, die was voorgedragen door de groep Democratisch Rusland, en Sergej Baboerin, die was voorgedragen door de parlementaire centrumgroep Rossija, gesteund door de groep Communisten van Rusland. Baboerin kreeg telkens meer stemmen dan Chasboelatow omdat een groep van ongeveer 150 afgevaardigden in de Smena-groep („verandering"), op zich weer deel uitmakend van Democratisch Rusland. weigerde Chasboelatow te steunen omdat zij hem beschuldigden van een autoritaire stijl van leidinggeven. In de laatst gehouden stemronde was het verschil tussen beide kandidaten geslonken tot 3 stemmen, waarbij Baboerin 412 stemmen kreeg en Chasboelatow 409

De kwestie van de benoeming van rechters in een constitutioneel hof (een onafhankelijk lichaam dat de grondwettelijkheid van presidentiele decreten en wetten zou onderzoeken) bleef onbeslist, aangezien slechts de voorzitter van het Congres de rechters kon benoemen Het Congres besloot wel Iwan Silajew te herbenoemen tot premier van *de* Russische *Federatie* Op 13 juli werd Silajew gekozen met 827 tegen 69 stemmen en 33 onthoudingen

Duitse autonome regio

Op *3* juli werd bericht dat de Opperste Sowjet van de Russische Federatie had besloten een autonoom Duits rajon te scheppen in het Altaj-gebied in Siberië, van oudsher een gebied met veel Duitse nederzettingen, waar op dat moment nog 127.000 etnische Duitsers woonden. Het rajon zou de regio's Slawgorod en Tsjabary omvatten, en Galbstadt zou het bestuurscentrum worden.

Militie patrouilleert in Leningrad

De invoering van gemeenschappelijke patrouilles van militie en leger in Leningrad was aanleiding voor controverses (zie ook pag. 527/2 e.v.-'91). Het besluit van burgemeester Anatoli Sobtsjak om met ingang van 15 juli te laten patrouilleren in de stad werd herroepen door het presidium van de stadssowjet, die op 2 juli de voormalige voorzitter van de plannings- en begrotingscommissie van de stadssowjet, Aleksandr Beljajew, tot nieuwe voorzitter had gekozen. Sobtsjak zei dat het besluit van het presidium onwettig was aangezien zijn maatregelen in overeenstemming waren met het presidentiële decreet van januari 1991.

OEKRAÏNE: PROTECTIE IN DE LANDBOUW. PROCES TEGEN CHMARA

Op 1 juli werden de bonnen afgeschaft waarmee burgers moesten bewijzen dat ze in de Oekraïne woonachtig waren om voedsel en consumptiegoederen te kunnen kopen. Op 1 augustus werd echter een nieuw type bon ingevoerd om te voorkomen dat voorraden werden opgekocht door consumenten van buiten de republiek.

Er waren plannen geweest om een aparte munt in te voeren in de vorm van Sowjet-roebels waar de letter „OE" (Oekraïne) op was gestempeld en die moest dienen voor het kopen van basisartikelen. Naar werd beweerd hadden de Sowjet-autoriteiten de plannen echter op het laatste moment tegengehouden en daar voor in de plaats de herinvoering van bonnen opgedrongen.
Ook werden protectionistische maatregelen

doorgevoerd om de voedselvoorraden van de republiek veilig te stellen. Tot de maatregelen behoorden de bevriezing van de goederenhandel en de oprichting van douaneposten langs de grens met de Russische Federatie en Moldavië, alsmede een verbod op de export naar andere republieken van alle produktie die de in de jarenplannen bepaalde doelstellingen overschreed, totdat de Oekraïense regering haar staatsinkopen had voltooid. In een poging om de boerderijen ertoe te bewegen de oogstopbrengst die de streefcijfers van de jarenplannen overschreed. te verkopen aan de republiek werden schaarse consumptiegoederen gereserveerd voor verkoop aan de boerderijen in ruil voor graan (bijvoorbeeld een televisietoestel voor 30 tongraan).

Eet proces tegen de Oekraïense nationalistische leider Stepan Chmara, dat in mei was begonnen (zie pag. 606/3 e.v.-'91), werd verschillende keren uitgesteld omdat de rechters volgens Chmara bevooroordeeld waren.

Op 5 juni hadden 50 militairen Chmara's medeverdachten uit de rechtzaal gesleurd nadat een van hen, Kowaltsjoek, de voorzitter van de rechtbank had aangevallen. Toen Chmara weigerde voor de rechtbank te verschijnen, kreeg hij een gerechtelijk bevel en op 18 juli vielen 30 OMON-soldaten en militieleden zijn hotelkamer binnen en arresteerden hem opnieuw. 23 mensen raakten daarbij gewond. Oleksandr Serhienko, Chmara's collega in de Republikeinse Partij, werd op 20 juli in elkaar geslagen en gearresteerd. Het proces werd op 22 juli opgeschort toen Chmara weer uit de rechtszaal werd verwijderd omdat hij uiting had gegeven aan zijn wantrouwen tegenover de rechters.

WITRUSLAND: UNIEWET BUITEN WERKING GESTELD

Op 18 juli weigerde Witrusland, dat als een van de meer meegaande republieken werd beschouwd, een resolutie van de Ministerraad van de USSR te erkennen over de produktie tijdens de overgang naar een markteconomie, omdat de wet in tegenspraak was met de Witrussische wetgeving.

LITOUWEN: PRIJSSTIJGINGEN. DODEN BIJ GRENSPOSTEN

Met ingang van 1 juli verhoogde de Litouwse regering de voedselprijzen in de winkels met 20 tot 56 procent. Op 29 juli werd een bonnensysteem ingevoerd om de markt voor veel gevraagde basisconsumptiegoederen te reguleren. De bonnen zouden een vijfde van het loon van een inwoner van Litouwen waard zijn en de helft van de prijs van de goederen dekken.

Zes Litouwse grenswachten werden op 31 juli doodgeschoten bij een grenspost bij Medininkai. Later stierf nog een zevende wacht. De enige overlevende, Tomas Cernac, zei dat OMON-militairen verantwoordelijk waren voor het incident.

Het ministerie van binnenlandse zaken ontkende iedere betrokkenheid. Het incident aan de Litouws-Witrussische grens vond plaats tijdens de top van Gorbatsjow en de Amerikaanse president Bush. Gorbatsjow gelastte een onderzoek. Op 3 augustus eiste een groep die zich de „Veiligheidsdienst ter verdediging van de belangen van het Russische volk" noemde de verantwoordelijkheid op. De Litouwse regering zei daarop dat volgens haar deze groep een .,dekmantel voor OMON of nog waarschijnlijker de KGB" was. Op 5 augustus beschuldigde de onafhankelijke „soldatenvakbond" Sjtsjit (.,Schild") de KGB van betrokkenheid bij de aanslag, welke door de KGB werd ontkend. OMON-troepen hadden de schuld gekregen van een reeks aanvallen op meer dan 20 Baltische grensposten in de voorafgaande maanden.

ESTLAND: PRIJZEN VRIJGEGEVEN. GRENSPROBLEMEN

Met ingang van 1 juli werden in Estland de prijzen van landbouwprodukten vrijgegeven (met uitzondering van melkprodukten die onder staatscontrole bleven). Premier Iwan Silajew van de Russische Federatie klaagde bij Litouwen en Estland dat hun prijsbeleid een schending was van de intergouvernementele afspraken omdat als gevolg van de prijsstijgingen goedkopere voedselprodukten werden geëxporteerd van de Russische Federatie naar de Baltische staten.
Op 23 juli gaven drie steden aan de grens met de Russische Federatie - Narva, Sillamae en Kohtla-Jarve - een verklaring uit waarin zij vroegen om een speciale status binnen Estland.

Het verzoek werd gedaan na betogingen in Nama tegen de Estlandse weigering om een vrije economische status toe te kennen aan het gebied. alsmede tegen de heropening van douanekantoren nadat de stadssowjet van Nama ze had afgeschaft. De inwoners van Narva wilden de ruilhandel met de Russische Federatie voortzetten om de scherpe prijsstijgingen te compenseren. Op 19 juli stemde de Estlandse minister van binnenlandse zaken Olev Laanjarv ermee in de douanekantoren in Narva tijdelijk te sluiten.

Op 28 juli werd bericht dat Estland zijn eigen binnenlandse wisselkoers voor de roebel had gesteld op 33 roebel = $1.

AZERBAJDZJAN: GEWELD IN NAGORNO-KARABACH. VERDRAG MET GEORGIË

In een operatie die volgens het Sowjetministerie van binnenlandse zaken was bedoeld om illegale wapens te confisqueren in drie Azerbajdzjaanse dorpen met een groot aantal Armeense bewoners, werden volgens berichten vier mensen gedood en werd de bevolking uit de dorpen verdreven.

Het hernieuwde geweld kwam nadat Gorbatsjow een decreet had uitgevaardigd waarin de iioodtoestand werd opgeheven in twee gebieden in Nagorno-Karabach nadat de Azerbajdzjaanse president Ajaz Moetalibow de veiligheid van de bevolking had gegarandeerd. De Sowjet-ministeries van binnenlandse zaken en defensie ontkenden iedere betrokkenheid bij de operatie.

Georgië en Hzerbajdzjan tekenden op 12 juli een samenwerkingsverdag, waarin de wederzijdse soevereiniteit en het beginsel van niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden werden erkend.

COUPPOGING. ACTIVITEITEN VAN DE CPSU OPGESCHORT

Dramatis personae

Michail Gorbatsjow
president van de Sowjet-Unie. op dat moment ook secretaris-generaal van de CPSU

Boris Jeltsin
president van de Russische Federatie

Waleri Boldin
op dat moment hoofd van de staf van Gorbatsjow

generaal Joeri Plechanow
op dat moment hoofd van de afdeling veiligheid van de KGB

Oleg Sjenin
op dat moment lid van het secretariaat van de CPSU

Gawriil Popow
burgemeester van Moskou

Anatoli Sobtsjak
burgemeester van Leningrad

Jewgeni Primakow
Veiligheidsraad

Aleksandr Bessmertnych
op dat moment minister van buitenlandse zaken

Wadim Bakatin
Veiligheidsraad

generaal Wladimir Lobou

Alexander Jakowljew
voormalig adviseur van Gorbatsjow

Iwan Silajew
premier van de Russische Federatie

Anatoli Loekjanow
op dat moment voorzitter van de Opperste Sowjet van de Unie

Grigori Jawlinski
radicaal econoom

Arkadi Wolski
voorzitter van de Wetenschappelijk-Industriële Unie

generaal Pawel Gratsjew
commandant van de luchtlandingstroepen

generaal Wiktor Samsonow
op dat moment commandant van het militaire district Leningrad

generaal Walentin Warennikow
op dat moment onderminister van binnenlandse zaken

generaal Jewgeni Sjaposjnikow
op dat moment opperbevelhebber van de luchtmacht

generaal Fjodor Koezmin
op dat moment commandant van het Baltische militaire district

generaal-majoor Aleksandr Roetskoj
vice-president van de Russische Federatie

Roeslan Chasboelatow
waarnemend voorzitter van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie

Wolodimir Irasjko
vice-secretaris-gene aal van de CPSU

generaal Michail Mojsejew
op dat moment hoofd van de generale staf

Witali Dogoezjijew
op dat moment vice-premies

Aksar Akajew
president van Kirgizie

Noersoeltan Nazarbajew
president van Kazachstan

De leden van het „Staatscomité":

Gennadi Janajew, vice-president
Walentin Pawlow, premier
Wladimir Krjoetsjkow, hoofd van de KGB
maarschalk Dmitri Jazow, minister van defensie
Oleg Baklanow, vice-voorzitter van de defensieraad
Boris Pugo, minister van binnenlandse zaken
Wasili Starodoebtsew. voorzitter van de Boerenbond van de USSR (de hoofden van de collectieve en staatsboerderijen)
Aleksandr Tizjakow, president van het Verbond van Staatsondernemingen
Waleri Boldin hoofd van de staf van Gorbatsjow
generaal Joeri Plechanow hoofd van de presidentiele veiligheid, KGB
Oleg Sjenin, lid van het secretariaat van de CPSU

In de morgen van 19 augustus 1991 werden tanks de straten van Moskou en andere grote steden in gestuurd toen bekend was geworden dat president Michail Gorbatsjow feitelijk was afgezet.

Het eerste nieuws van de coup kwam nn de ochtend van 19 augustus in de vorm van een verklaring ondertekend door Gennadi Janajew, Walentin Pawlow en Oleg Baklanow en verspreid door het officiële persbureau *Tass.* Daarin heette het dat overeenkomstig de grondwet de presidentiële bevoegdheden aan vice-president Gennadi Janajew waren overgedragen ..aangezien Michail Gorbatsjow om gezondheidsredenen niet langer in staat is tot het uitoefenen van zijn functies." Tevens werd voor een periode van zes maanden de noodtoestand afgekondigd voor (niet nader aangegeven) delen van de Sowjet-Unie, ter overbrugging van .,de diepe crisis. de wrijvingen op politiek en etnischgebied, de chaos en de anarchie die de levens en de veiligheid van de burgers van de Sou-jet-Unie bedreigen." In de verklaring waren de namen opgenomen van de leden van het Staatscomité van de Noodtoestand, dat geformeerd was ,.om het land te besturen en de noodtoestand feitelijk ten uitvoer te brengen."

De machtsovername door conservatieve politici hield slechts drie dagen stand. Binnen die periode werd duidelijk dat het leger en de staatsveiligheidstroepen niet als één blok achter de coup stonden, met name vanwege de wee stand onder de bevolking. President van de Russische Federatie Boris Jeltsin stelde zichzelf aan het hoofd van de tegenstanders tegen de coup, die kennelijk bereid waren te vechten voor de nieuwe vrijheden van de perestrojka. Onmiddellijk na zijn terugkomst als president op 21 augustus zag Gorbatsjow zich, vanwege het gegroeide politieke prestige van Jeltsin en vanwege het feit dat de meeste overheidsinstanties zich tijdens de couppoging in meer of mindere mate hadden gecompromitteerd. gedwongen de noodzaak van een nieuwe staatsstructuur te erkennen. De meerderheid van de republieken verklaarde zichzelf onafhankelijk van de Sowjet-Unie en er werden fundamentale hervormingen in gang gezet binnen de regering en de staatsveiligheidsdienst (KGB).Op 24 augustus trad Gorbatsjow terug als secretaris-generaal van de CPSU (de Communistische Partij van de Sowjet-Unie), de activiteiten van de partij werden opgeschort en het Centraal Comité werd ontbonden.

Waarschuwingen voor een coup

Achteraf gezien bleken er diverse aanwijzingen te zijn geweest dat er een coup op handen was.

In de .,boodschap aan de Sowjet-bevolking" van het „Staatscomité van de Noodtoestand" (zie hieronder) werd herhaald wat reeds op 23 juli had gestaan in een ingezonden brief in het ultra-conservatieve dagblad *Sowjetskaja Rossija* (het orgaan van het centraal comité van de CPSU). onder de kop .,Een woord tot het volk". Deze brief was ondertekend door twaalf prominente figuren, onder wie Tizjakow en Starodoebtsew, en bevatte kritiek aan het adres van leiders die „zichvernederen voor beschermheren in het buitenland en hun heil buiten de landsgrenzen zoeken". In de brief werden alle geledingen van de maatschappij. met inbegrip van het leges, opgeroepen zich aan te sluiten bij een patriottische beweging ,.om een eind te maken aan de rampzalige kettingreactie van desintegratie". Onder de opstellers van de brief bevonden zich eveneens de onderministers van binnenlandse zaken en defensie, de generaals Gromow en Warennikow, waardoor sommige commentatoren de brief beschouwden als een verkapte coupdreiging. Waarnemers wezen daarnaast op de grotere

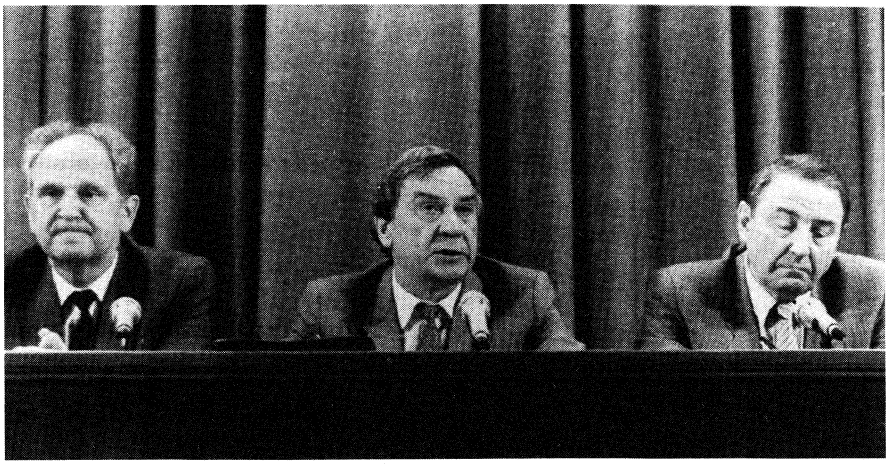

Op 19 augustus 1991 gaven enkele leden van het „Staatscomité van de Noodtoestand" een persconfcrcntie. V.l.n.r. Boris Pugo. Gennadi Janajew en Oleg Baklanow.

bevoegdheden die premier Waleniin Pawlow in juni voor zichzelf had geëist (zie pag. 601/3 e.v.-'91)en de besloten zitting van de Opperste Sowjet van de USSR op 17 juni, toen maarschalk Dmitri Jazow, Boris Pugo en gen. Wladimir Krjoetsjkow, respectievelijk minister van defensie, minister van binnenlandse zaken en hoofd van de KGB, deze eisen ondersteunden. Krjoetsjkow had daarbij nog gewaarschuwd voor de Amerikaanse spionagediensten als een aanhoudende bron van gevaar.
Aleksandr Jakowljew, die op 28 juli was afgetreden als adviseur van Gorbatsjow (zie boven), waarschuwde op 16 augustus expliciet voor een komende coup. In een verklaring waarin hij bekendmaakte uit de CPSU te zijn getreden. zei hij: .,Ik wil de maatschappij waarschuwen dat er een invloedrijke Stalinistische kliek bestaat in de kern van de partijtop, die gekant is tegen de politieke koers zoals deze sinds 1985 (het jaar dat Gorbatsjow aan de macht kwam) wordt gevaren... In werkelijkheid is de partijleiding, in tegenspraak met haar eigen verklaringen, zichzelf aan het ontdoen van de democratische vleugel van de partij en treft ze voorbereidingen om haar inaatschappelijke gram te halen, door middel van een coup binnen de partij en de staat". Jakowljew trad uit de CPSU nadat de controleconimissie van de partij had aangedrongen op zijn verwijdering uit de partijgelederen wegens .,gedragingen die indruisen tegen de partijstatuten en tot een scheuring binnen de partij kunnen leiden".

Waarnemers leidden hieruit af dat de angst dat het Unieverdrag het einde zou betekenen van de huidige centrale uitoefening van het gezag er zo diep inzat dat ze kon uitmonden in een machtsovername. Het Verdrag (zie boven) zou op 20 augustus worden ondertekend door de Russische Federatie, Wit-Rusland, Kazachstan, Tadzjikistan en Oezbekistan. Pawlow had op 13 augustus gewaarschuwd dat een potentieel gezagsvacuüm kon ontstaan als het centrum geen greep meer had op de economie

Leden van het ,,Staatscomité"

De leden van het ,,Staatscomité" waren vertegenwoordigers van die machtscentra waar naar alle waarschijnlijkheid de bedreiging van de status quo door de perestrojka en het Unieverdrag het sterkst werd gevoeld. De strijdkrachten, de KGB en de eenheden van het ministerie van binnenlandse zaken waren alle drie vertegenwoordigd, evenals het machtige militair-industriële complex en de collectieve boerderijen.

Gorbatsjow had de benoeming van Janajew tot vice-president geforceerd tijdens het Congres van Volksafgevaardigden op 27 december 1990 (zie pag. 229/1/2-'91). Pawlow werd premier op 14 januari 1991 (zie pag. 229/2/3-'91). Krjoetjskow was sinds oktober 1988 hoofd van de KGB (zie pag. 658/1/2-'88) en Jazow was minister van defensie sinds 1987. Voordat hij onder Gorbatsjow plaatsvervangend voorzitter van de Defensieraad werd had Baklanow deel uitgemaakt van het secretariaat van de CPSU (zie pag. 600/2-'91) en was hij werkzaam geweest binnen het militair-industrieel complex. Pugo werd minister van binnenlandse zaken op 2 december 1990 (zie pag. 226/2-'91), nadat hij eerste secretaris van de Communistische Partij van Litouwen was geweest en vanaf 1988 voorzitter van de CPSU-controlecommissie. Allen waren lid van de CPSU. terwijl Jazow, Jaiiajew en Krjoetsjkow lid waren geweest van het Politburo. ai konden na de reorganisatie van de partij in juli 1990 (zie pag. 797/2 e.v.-'90), volgend op de afschaffing in maart van haar grondwettelijk machtsmonopolie (zie pag. 586/2-'90), ministers die in de regering zaten niet tevens zitting hebben in de bestuursorganen van de partij. Lij waren ailen door Gorbatsjow persoonlijk benoemd, met uitzondering van Tizjakow en Starodoebtsew.

Besluitenvan het ,,Staatscomité"

In de verklaringen van het ,,Staatscomité" kwam het woord socialisme niet voor, maar in plaats daarvan werd de nadruk gelegd op een vorm van Sowjetpatriottisme. In de ,,Boodschap aan de Sowjet-bevolking", uitgezonden op de ochtend van 19 augustus. verwees het ,,Staatscomité" naar ,,extremistische krachten" die misbruik maakten van de nationale gevoelens in een poging ,,de Sowjet-Unie ten gronde te richten". De economie had schade opgelopen door de ,,verwoesting van de verenigde machinerie van de nationale economie", en ,,alleen mensen zonder verantwoordelijkheidsgevoel stellen al hun hoop op buitenlandse hulp in de een of andere vorm".

Het .,Staatscomité" beloofde de orde te herstellen en de voedselproblemen en de woningnood op te lossen, ,,het particulier initiatief te ondersteunen", de internationale verplichtingen van de Sowjet-Unie na te komen en ervoor te zorgen dat men weer trots kon zijn op het vaderland. Het comité trachtte zich meester te maken van het gezag door alle lokale autoriteiten tc dwingen zich akkoord te verklaren met de noodtoestand of het risico te lopen te worden ontslagen, en door het verbieden van politieke partijen, protestbijeenkomsten en stakingen. Televisie- en radiozenders kregen beperkingen opgelegd en slechts zeven conservatieve dagbladen en de *Izwestija* (het orgaan van het presidium van de Opperste Sowjet) mochten blijvenverschijnen.
De in de eerste resolutie van het ,,Staatscomité" voorgestelde maatregelen leken bedoeld om de bevolking gunstig te stemmen, en Le Monde berichtte op 22 augustus dat voedsel dat maandenlang niet verkrijgbaar was geweest tijdens de coup opeens in de Moskouse winkels opdook. Het ,,Staatscomité" stelde noodmaatregelen voor om ,,de oogst te redden" en te zorgen voor woonruimte en brandstof door stadsbewoners kleine stukken land ter beschikking te stellen, een prijsstop af te kondigen op de nieest noodzakelijke levensmiddelen, toe te staan dat goederen vrijelijk op de markt werden verhandeld (in sommige gebieden waren wetten van kracht geworden die de uitvoer van bepaalde produkten verboden: zie boven), ziekenhuizen en kindertehuizen bij de voedselclistributie voorrang te verlenen en de salarissen hij te stellen.

De rol van Loekjanow

Tegelijk met het eerste decreet van het ,,Staatscomité" verspreidde *Tass* ook een verklaring van Anatoli Loekjanow, voorzitter van de Opperste Sowjet inzake het voorgestelde Unieverdrag.

Daarin hccttc het dat het Verdrag onderwerp van verdere besprekingen zou zijn, aangezien het niet overeenkwam met de wens van het volk, zoals die in het referendum in maart tot uitdrukking was gekomen (zie pag. 381/2 e.v.-'91), om de Sowjet-Unie als federatie te laten voortbestaan. Loekjanoms kritiek op het Unieverdrag was dat het te veel centrale bevoegdheden overhevelde naar de republieken, met name op het gebied van bankzaken, belastingen en eigendommen. Hoewel hij geen deel uitmaakte van het ,,Staatscomité" werd Loekjanow er door de leiding van de Russische Federatie van beschuldigd de ..voornaamste ideoloog" achter de coup te zijn.

De vorming van het ,,Staatscomité"

Op de persconferentie die president Gorbatsjow gaf na het mislukken van de coup (op 21 augustus) vertelde hij dat een delegatie bestaande uit Waleri Boldin, gen. Joeri Plechanow, Oleg Sjenin en gen. Walentin Warennikow hem op 18 augustus in zijn datsja op de Krim was komen opzoeken en hem onder huisarrest plaatste omdat hij weigerde in te stemmenmet de noodtoestand.

Deze delegatie zou daaroo naar Moskou ziin teruggekeerd waar zij de leden van het toekomstige ,,Staatscomité" (met uitzondering van Tizjakow en Starodoebtsew) plus Loekjanow en minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnych mededeelden dat zij Gorbatsjow ernstig ziek hadden aangetroffen. Krjoetsjkow zou hebben bew-eerd dat er in Moskou een gewapende opstand aan de gang was, om zo de noodtoestand af te dwingen en een uit acht man bestaand comité te kunnen oprichten.

Verzet tegen de coup

Het verzet was geconcentreerd rond de Russische Opperste Sowjet en de prodemocratische krachten uit de omgeving van Jeltsin, die het ,,Staatscomité" beschuldigde van ,,verraad" en troepen opriep te gehoorzamen aan de leiding van de Russische Federatie. Hij vroeg de Russische patriarch Aleksi om steun. Op 19 augustus deed hij. staande op één van de tanks die voor het gebouw van de

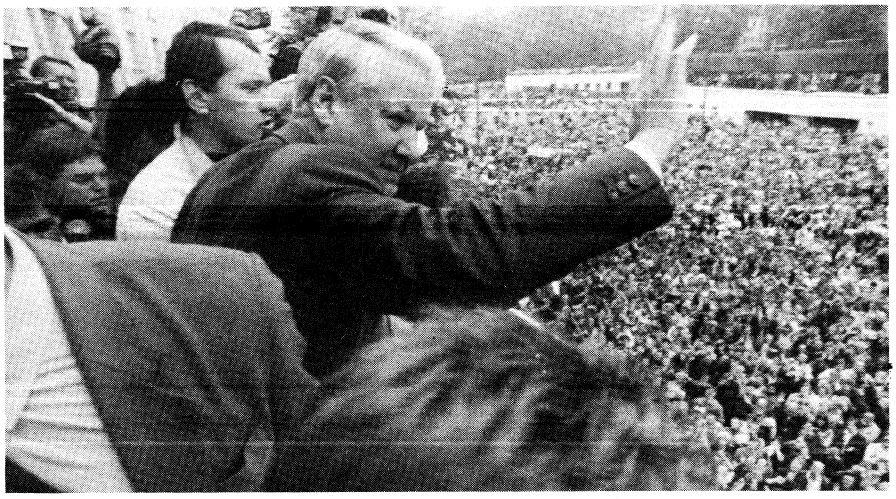

De Russische president Boris Jeltsin spreekt op 20 augustus 1991 de menigte voor het ,.Witte Huis" toe.

Opperste Sowjet stonden opgesteld, een dramatische oproep tot verzet. (In de nacht van 19 augustus was de bemanning van een tiental tanks overgelopen naar het kamp van Jeltsin (zie onder); de commandant van de tankbrigade die voor het gebouw van de Opperste Sowjet stond opgesteld had naar verluidt gezegd dat hij geen opdracht zou geven tot een aanval op Jeltsin.) Jeltsin riep op tot een algemene staking, bij wijze van verzet tegen ,,deze rechtse, reactionaire, anti-constitutionele coup." Hij verklaarde met ingang van 20 augustus, om vijf uur in de middag, het commando te hebben overgenomen over de veiligheidstroepen van de Sowjet-Unie die zich op Russische bodem bevonden, totdat het wettig gezag zou zijn hersteld.

Via buitenlandse radiozenders nam de bevolking kennis van Jeltsins tegen het ,,Staatscomité" gerichte decreten. De Sowjet-televisie daarentegen kwam, in gecombineerde uitzendingen op beide kanalen, alleen met officiële verklaringen van het ,,Staatscomité", evenals radio Moskou. Onafhankelijke radiostations waren uit de lucht gehaald, terwijl voor de kantoren van de dagbladen troepen werden gestationeerd die zich meester maakten van uitzendmasten. *Radio* Rusland werd door het ,,Staatscomité" op 20 augustus per decreet opgeheven. maar de correspondenten daarvan bleven uitzendingen verzorgen vanuit het gebouw van de Russische Opperste Sowjet, op golflengte Radio-3 Anna. Op 20 augustus werden grote scharen betogers voor het gebouw van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie, het ,,Witte Huis", toegesproken door Jelena Bonner, activiste voor de mensenrechten en weduwe van Andrej Sacharow, door voormalig minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze en andere strijders voor democratie. In de nacht van 20 augustus negeerden de Moskovieten in een zeer gespannen sfeer het uitgaansverbod dat vanaf 11 uur 's avonds van kracht was. Men bleef in groten getale bijeen om het .,Witte Huis" te beschermen tegen een aanval die volgens de geruchten die nacht door eenheden zou worden ingezet. Er werden geimproviseerde barricades opgeworpen tegen tankaanvallen en naar verluidt werden er ,,verdedigingseenheden" geformeerd. Het gebouw werd bovendien beschermd door gewapende KGB'ers en politiemanschappen die Jeltsin trouw waren gebleven. Van de commandanten van de KGB in Leningrad en Swerdlowsk was bekend dat ze zich tegen de coup hadden gekeerd, en burgemeester Gawriil Popow zei later dat het aan een tip van een KGB-officier te danken was geweest dat hij en Joeri Loezjkow (die later in de voorlopige economische raad zou worden benoemd; zie onder) aan arrestatie hadden weten te ontkomen. Die nacht kwamen drie mensen om het leven - één persoon werd doodgeschoten en twee anderen verpletterd onder tanks die op de ringweg van Moskou onderweg waren naar de Russische Opperste Sowjet - maar de gevreesde aanval op het gebouw zelf bleef uit.

Militair verzet

Dat een deel van de strijdkrachten zich tegen de coup verzette was een van de belangrijkste oorzaken voor het talen daarvan De staf van het ministerie van defensie besloot in een vergadering in de ochtend van 21 augustus de troepen terug te trekken

Eveneens werd duidelijk dat opperbevelhebber van de luchtmacht gen. Jewgeni Sjaposjnikow en opperbevelhebber van de luchtlandingstroepen Pawel Gratsjew de bevelen van het ,,Staatscomité" naast zich neer hadden gelegd. Gratsjew had de luchtlandingsdivisie Swirkskaja bevolen zich te onthouden van aanvallen op het gebouw van de Russische Opperste Sowjet. De Baltische vloot verklaarde zich tegen de coup. Tankeenheden van de Taman- en Toela-divisies. bii elkaar tien tanks. kozen op 19 augustus positie voor het gebouw van de Russische Opperste Sowjet, ter ondersteuning van Jeltsin. De anti-terroristische KGB-eliteyruep Alpha had geweigerd een bestorming uit te voeren op het gebouw van de Russische Opperste Sowjet.

Leningrad

Leningrad vormde een verzetshaard onder leiding van burgemeester Anatoli Sobtsjak, ondanks het feit dat daar de noodtoestand was uitgeroepen door de militaire commandant van het district Leningrad, gen. Wiktor Samsonow.

In berichten van radio Boedapest op 19 augustus was er sprake van dat de stad door legertroepen omsingeld was en dat de omroepcentrales van radio- en televisie van de buitenwereld waren afgesneden. Sobtsjak en Samsonow kwamen echter overeen dat de legeronderdelen de stad niet binnen zouden trekken, hoewel de KGB-divisie van Witebsk en de militaire divisie van Pskow volgens de Litouwse radio op 20 augustus onderweg wa-

Op 24 augustus 1991 vond de begrafenis plaats van de drie slachtoffers van de mislukte coup, Wladimir Oesow. Dmitri Komar en Ilja Kritsjewski.

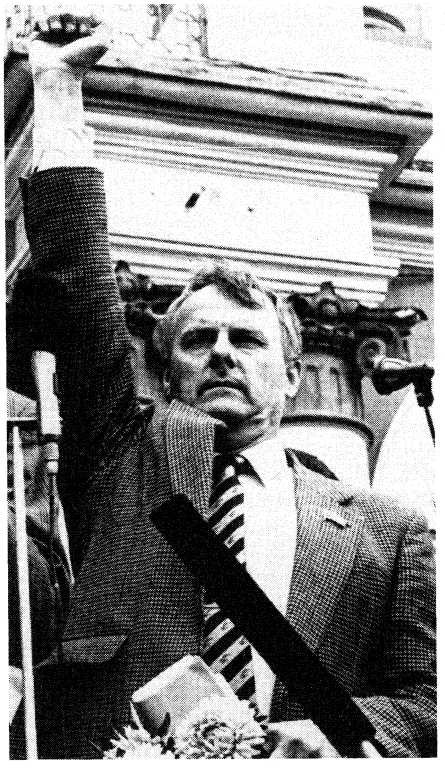

Anatoli Sobtsjak, de burgemeester van Leiiingrad, spreekt op 20 augustus 1991 de betogers toe.

ren naar Leningracl. De OMON en de politie van Leningrad, die Sobtsjak en de gemeenteraad trouw waren gebleven. verdedigden de gemeentelijke bestuursgebouwen. Volgens het persbureau *Interfax* slaagden zij erin het televisiestation van Leningrad en de plaatselijke dagbladen weer in handen te krijgen. Sobtsjak verzocht de arbeiders van twintig fabrieken die gevolg hadden gegeven aan de stakingsoproep van Jeltsin weer aan het werk te gaan. Op 20 augustus verzamelden zich 200.000 mensen op het Paleisplein.

Reacties van elders in de Russische Federatie

Aan de stakingsoproep van Jeltsin werd niet overal gehoor gegeven: in de militante regio's van Koezbass en Donbass gingen de mijnwerkers in staking, evenals in vijf van de dertien andere mijnen in Workoeta, maar de olie- en gasbedrijven van Tjoemen (Siberië) draaiden gewoon door. In Jeltsins geboorteplaats Swerdlowsk werd in vijf ondernemingen gestaakt. In de meeste regio's stonden de plaatselijke autoriteiten achter de afwijzing van de coup door de leiding van de Russische Federatie. In sommige streken echter. zoals Kamtsjatka en Krasnodar, was men vanwege de slechte economische situatie tegen stakingen gekant.

De overige republieken

Gevreesd werd dat het in republieken die hun onafhankelijkheid eisten tot een chaos zou komen, met name in de Baltische staten. gezien de gebeurtenissen van januari 1991 (zie pag. 230/3 e.v.-'91) en meer recent de aanvallen op grensposten (zie pag. 605/3 e.v.-'91 en boven).

In **Estland, Letland en Litouwen** werden op 19 augustus in alle drie de hoofdsteden tanks gestationeerd. In Litouwen en Letland raakten verbindingslijnen verstoord en werden uitzendingen van radio en tv verbroken, met uitzondering van Tallinn (Estland). De haven van Tallinn werd op 19 augustus voor korte tijd gesloten. Gen. Fjodor Koezmin, opperbevelhebber van het Baltische militaire district. verordonneerde dat de regering onder zijn gezag kwam te staan. Alle Baltische leiders verkiaarden het „Staatscomité" onwettig. maar riepen op tot kalmte. uit vrees voor de gevolgen indien militair optreden werd uitgelokt. Vertegenwoordigers van de regering kregen de bevoegdheid tot het oprichten van een regering in ballingschap. voor het geval de wettige regering ten val zou worden gebracht.

In **Kazachstan** en de **Oekraïne,** na de Russische Federatie de grootste republieken, werden decreten uitgevaardigd krachtens welke het „Staatscomité" in deze gebieden ieder gezag werd ontzegd, hetgeen de kansen dat de coup zou slagen gevoelig verkleinde. President Noersoeltan Nazarbajew van Kazachstan stelde dat ofschoon de situatie in de Sowjet-Unie een „onmiddellijk ingrijpen vereiste" omdat alles op instorten stond, de decreten van het „Staatscomité" illegaal en ongrondwettig waren. Hij riep op tot een bijeenkomst van het Congres van Volksafgevaardigden en de onmiddellijke ondertekening van het Unieverdrag. In de Oekraïne lieten op 20 augustus 15 van de 25 leden van het Presidium van de Oekraïense Opperste Sou-jet na een stemming u-eten dat het „Staatscomité" binnen de republiek geen zeggenschap had. Volgens de *Independent on* Sunday van 23 augustus vond de vertraging van dit besluit zijn oorzaak in de inspanningen van generaal Warennikow. die aangeboden had de Oekraiense aangelegenheden ongemoeid te laten mits de republiek de regering van het „Staatscomité" zou erkennen.

In *Moldawa* verklaarde president Mirtsja Snegur dat de resoluties van het „Staatscomité" geen rechtsgrond hadden er. werden de door het „Staatscomité" goedgekeurde dagbiaden uit de roulatie genomen. In de hoofdstad Kisjinjow werden grote demonstraties gehouden tegen de coup. President Askar Akajew van *Kirgizië* veroordeelde de „ongrondwettige coup" en de decreten van Jeltsin werden herhaaldelijk ria radio en televisie uitgezonden; de Communistische Partij van Kirgizië betuigde echter steun aan het „Staatscomité". In *Azerbajdzjan* werd de machtsovername door het „Staatscomité" verwelkomd. Volgens president Ajaz Moetalibow was cieze ..het natuurlijke gevolg van ern politiek die de laatste jaren voor chaos in de Sowjet-Unie heeft gezorgd": in de hoofdstad Bakoe waren tanks gesignaleercl.

Vanuit de overige republieken (**Oezbekistan, Tadzjikistan, Wit-Rusland, Georgië en Armenië)** werd gemeld dat de situatie er „stabiel" was: de coup werd er begroet noch veroordeeld. Autonome republieken binnen de sterk separatistische republieken **Moldawa** (Dnjestr en Gagaoezie) en **Georgië** (Abchazië en Zuid-Ossetië) spraken zich, evenals de Russisch sprekende minderheden in de Baltische staten. uit vóór het „Staatscomité".

Reacties in het buitenland

Op 19 augustus deelde Janajcw de buitenlandse staatshoofden in een verkla-

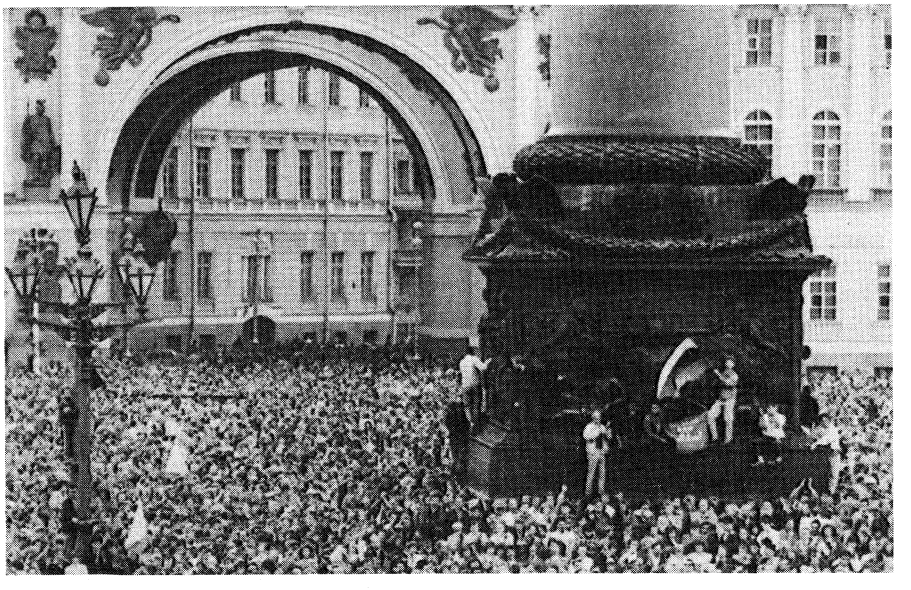

Op 20 augustus 1991 vond op het Paleisplein in Leningrad een massale betoging plaats tegen de staatsgreep.

ring mee dat de noodmaatregelen in de Sowjet-Unie van tijdelijke aard waren en niet van invloed zouden zijn op de internationale verplichtingen e voortvloeiden uit de bestaande verdragen
De coup werd echter in de hele wereld beschouwd als een ontwikkeling van de allergrootste betekenis die de grondvesten raakte van **Ut** recente belangrijke wijzigingen in de verhoudingen tussen de supermachten en de Oost/-West-relatie De overeenkomsten inzake wapenbeheersing kwamen hiermee op losse schroeven te staan, evenals de voortzetting van het proces van terugtrekking van Sowjettroepen uit Oost-Europa, de bevoorrading met olie en gas werd er onzeker door, evenals de toekomst van de vredesconferentie over het Midden-Oosten Jeltsin had tijdens de crisis herhaaldelijk contact met diverse regeringsleiders

Dc Noordatlantische Raad, de hoogste instantie van de Noordatlantische Verdragsorganisatie **(NAVO)**kwam op 19 augustus bijeen om te bespreken hoe het antwoord van de NAVO op de coup moest luiden. De NAVO riep de Sowjet-Unie op zich te huuden aan haar internationale verplichtingen. De buitengewone vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten van de NAVO in Brussel op 21 augustus eiste dat Gorbatjow onmiddellijk in zijn ambt diende te worden hersteld en betuigde steun aan ,,de democratisch gekozen leiders", waarbij Jeltsin bij naam werd genoemd. (De oproep werd echter ingehaald door de gebeurtenissen toen de coup bleek te zijn mislukt.) De ministers kwamen overeen dat niets moest worden gedaan wat zou kunnen worden uitgelegd als een erkenning van de regering van de Sowjet-Unie van dat moment. De maatregelen die de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-lidstaten zouden treffen. hielden in dat alle officiële contacten met de Sowjet-Unie zouden worden opgeschort. dat men zou weigeren deel te nemen aan de komende Conferentie over Veiligheid en Samenw-erking in Europa (CVSE), die in Moskou zou vergaderen over ,,De Menselijke Dimensie", en dat gedreigd werd met stopzetting van alle hulpverlening. Toen Gorbatsjow op 23 augustus naar Moskou terugkeerde werden deze maatregelen echter weer ingetrokken en werden de diplomatieke betrekkingen hersteld.
Op een spoedbijeenkomst van de **Europese Gemeenschap** (EG) op 20 augustus in Den Haag eisten de ministers van buitenlandse zaken het herstel van de grondwettige regering in de Sowjet-Unie en werd EG-hulp ter waarde van ECU 900 mln (circa $ 1 mln) opgeschort. Humanitaire hulp voor een bedrag van ECU 250 mln werd echter voortgezet, mits deze eerlijk zou worden gedistribueerd. Een extra EG-top werd gepland voor 23 augustus, maar ging niet door toen de coup bleek te zijn mislukt.
Duitsland was vooral bezorgd over de 275.000 Sowjet-manschappen die daar nog gelegerd waren tot eind 1994. Duitsland had sinds 1989 hulp tot een waarde van DM 60 mrd aan de Sowjet-Unie toegezegd.

De **Britse** premier John Major, die de avond van 20 augustus telefonisch in contact had gestaan met Boris Jeltsin, herhaalde diens eis dat Gorbatsjow werd vrijgelaten. Jeltsin had op dramatische wijze beschreven hoe de tanks dichterbij kwamen en gezegd te geloven dat hem niet veel tijd restte. De **Verenigde Staten** schortten op **19** augustus hun economische hulp ($ 78 mln aan leningen) op. Robert Strauss, die op 20 augustus in Washington was beedigd als nieuwe ambassadeur voor de Sowjet-Unie. werd naar Moskou gezonden om polshoogte te nemen; hij kreeg de instructie een bezoek te brengen aan Jeltsin, maar zijn geloofsbrieven niet aan de als president fungerende Janajew te overhandigen. Toen hij echter op 21 augustus in Moskou arriveerde bleek deze instructie achterhaald. Strauss had op 24 augustus een officiële ontmoeting met Gorbatsjow. **Cuba** onderstreepte het recht op zelfheschikking van de Sowjet-Unie en **China** herhaalde dat het zich niet wilde mengen in de binnenlandse aangelegenheden van de Sowjet-Unie. **Libië. Soedan** en **Irak** betoonden zich voorstander van de coup en lieten weten dat deze zou leiden tot herstel van .,het internationale evenwicht".

Reacties in Oost-Europa

Op 20 augustus kwamen in Warschau afgevaardigden bijeen uit **Tsjechoslowakije**, **Hongarije** en **Polen.**

Onderwerp van gesprek maren de gevolgen van de Sowjetcoup voor hun landen. het streven naar meer integratie met de EG en de coördinatie van het vluchtelingenbeleid. Op 19 augustus werd bekend dat Tsjechoslowakije het toezicht langs de Sowjetgrens had verscherpt, ofschoon de situatie langs alle Oosteuropese grenzen met de Sowjet-Unie naar werd gerapporteerd normaal was. In een Poolse tv-reportage op 19 augustus werd gesteld dat de resterende 450.000 Sowjetsoldaten Polen volgens plan aan het verlaten waren, en president Lech Walesa merkte op dat de coup de noodzaak aantoonde van een blijvende militaire aanwezigheid van de NAVO in Europa. **Finland** sloot op **19** augustus eengrensovergang tijdelijkaf.
De **Roemeense** regering bracht haar bezorgdheid tot uitdrukking voor ,.onze broeders in de republiek Moldaw-a (Moldavië)" en waarschuwde dat ,,iedere vorm van heimwee naar een communistisch totalitarisme slechts het kwaadaardige gevolg is van een gevaarlijk soort geheugenverlies".

De coup mislukt. Terugkeer van Gorbatsjow

Op 21 augustus begonnen de militairen zich uit Moskou terug te trekken en werden de censuurmaatregelen opgeheven. Vóór zijn terugkeer die avond naar Moskou verklaarde Gorbatsjow tegenover de media dat hij de macht over het land weer had overgenomen.

Diezelfde dag vertelde Jeltsin de Russische Opperste Sowjet dat de leden van het ..Staatscomité" naar het Moskouse vliegveld Wnoekowo waren getogen. Naar verluidt gingen de soldaten uit Moskou weg, volgens Sobtsjak op orders van Jazow. Jeltsin, Roetskoj en Chasboelatow waren dat volgens Tass met Loekjanow overeengekomen tijdens een ontmoeting op 30 augustus, toen zij hun overige eisen aan hem herhaalden, waaronder de opheffing van het ,,Staatscomité" en een medisch onderzoek van Gorbatsjow door een onafhankelijk team artsen. De door het wat *Tass* noemde ,,normalere Staatscomité" opgelegde censuurmaatregelen werden opgeheven, en de Russische radio en televisie begon weer uit te zenden.
Toen duidelijk werd dat de coup geen stand zou houden. verhieven allerlei instanties die tot dan toe hadden gezwegen, met als belangrijkste de CPSU. opeens hun stem. Het presidium van de Opperste Sowjet van de Unie verklaarde op 21 augustus dat het optreden van het ,,Staatscomité" onwettig was, en vanuit het bureau van de procureur-generaal werd aangekondigd dat tegen de leden van het comité strafvervolging was ingesteld wegens hoogverraad. Het collegium van de KGB gaf op 22 augustus de volgende verklaring uit: ,,De leiding van de KGB heeft geen enkele bemoeienis gehad met het onwettige optreden van een groep avonturiers."

Op 23 augustus werd Aleksandr Bessmertnych ontslagen als minister van buitenlandse zaken, wegens zijn ,,passieve houding" ten tijde van de coup, toen hij naar eigen zeggen ziek was geweest. Pas op 21 augustus had hij de coup ongrondwettig genoemd; hij beweerde niet te zijn ontslagen maar uit eigen beweging te zijn afgetreden.

Bekend werd dat Jazow, Krjoetsjkow. Baklanow en Tizjakow naar de Krim waren gevlogen voor een ontmoeting met Gorbatsjow, die hen daarop had laten arresteren (zijn 32 man sterke lijfwacht was geen moment van zijn zijde geweken). Loekjanow en Iwasjko arriveerden eveneens, kort voordat een delegatie van de Russische Federatie bestaande uit onder meer Roetskoj, Silajew en de leden van de Veiligheidsraad van de Unie. Primakow en Bakatin. aan zou komen; de dertig gewapende manschappen die het ministerie van binnenlandse zaken de delegatie had meegegeven om Gorbatsjow te ,,redden",konden onverrichterzake vertrekken. Gorbatsjow gaf stafchef generaal Michail Mojsejew opdracht zijn manschappen naar de kazernes te dirigeren, maar daar was al voor gezorgd.

Strafvervolging tegen de leiders van de coup. Zelfmoord van Pugo en Achromejew

Eind augustus waren veertien mensen die betrokken waren geweest bij de couppoging in staat van beschuldiging gesteld wegens hoogverraad, waar de doodstraf op stond.

De leden van het ,,Staatscomité" werden op 21 en 22 augustus gearresteerd (de parlementaire onschendbaarheid van Baklanow en Starodoebtsew werd opgeheven). Pugo pleegde op 21 augustus zelfmoord. Pawlow, die naar ver-

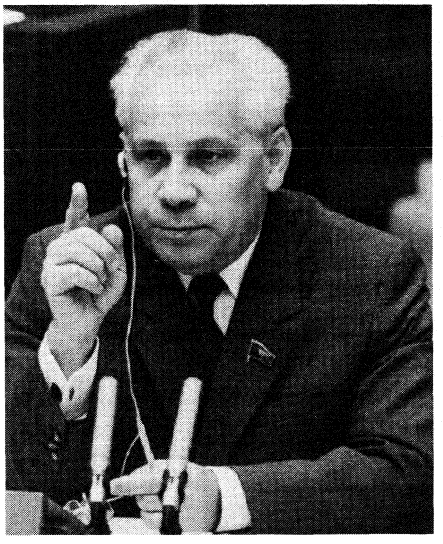

Anatoli Loekianow

luidt op 19 augustus te kampen kreeg met een te hoge bloeddruk en door zijn plaatsvervanger, Witali Dogoezjijew. werd opgevolgd, werd in het ziekenhuis onder bewaking gesteld. Voor het gerechtelijk onderzoek in deze zaak werd een team aangewezen dat bestond uit procureurs afkomstig van gerechtsdistricten van de centrale Unie en van de Russische Fede atie, waar zich later nog collega's uit de Oekraïne en Wit-Rusland bij zouden voegen. Op 22 augustus kwam het bevel tot arrestatie van Boldin, Warennikow en Sjenin (eveneens volksafgevaardigden).
Loekjanow trad op 26 augustus af als voorzitter van de Opperste Sowjet en werd op 29 augustus gearresteerd, Procureur-generaal Nikolaj Troebin nam op 29 augustus ontslag, vanwege de ,,onprincipiële opstelling" van het openbaar ministerie tijdens de coup. Maarschalk Sergej Achromejew, de belangrijkste militaire adviseur van Gorbatsjow, beroofde zichzelf op 24 augustus van het leven. Volgens Troebin hadden de inmiddels gearresteerde leden van het ,,Staatscomité" aanwijzingen gegeven dat ook hij deel had uitgemaakt van het komplot.

Extra bevoegdhedenvoor Jeltsin

Op 21 augustus kreeg Jeltsin van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie extra bevoegdheden, hetgeen een versterking betekende van zijn positie ten opzichte van Gorbatsjow. Op 23 augustus ging Gorbatsjow in de Opperste Sowjet van de Russische Federatie akkoord met Jeltsins eis de decreten te ondertekenen die de ten tijde van de coup genomen maatregelen van de regering van de Russische Federatie bekrachtigden en daarmee grondwettelijk gezien bindend maakten.

Op 23 augustus werd een zeer belangrijk decreet aangenomen waarbij alle Sowjetondernemingen–en natuurlijke hulpbronnen die zich op het grondgebied van de Russische Federatie bevonden onder het gezag van de Russische Federatie kwamen ,,teneinde de economische basis van de soevereiniteit van de Russische Federatie veilig te stellen". Jeltsin had reeds op 13 augustus aangegeven dat als het Unieverdrag zou zijn getekend, de Russische Federatie bet beheer moest krijgen over de eigen hulpbronnen. Het werk van de inlichtingendiensten op het grondgebied van de Russische Federatie kwam tnet ingang van 24 augustus onder jurisdictie van de Russische KGB en het Russische ministerie van verbindingen.
De voorzitters van de regionale sowjets binnen de Russische Federatie die de coup hadden gesteund (die van Rostow, Krasnodar. Lipetsk en Samara) werden van hun ambt ontheven. Op 22 augustus introduceerde Jeltsin in een decreet, dat zijn centrale uitvoerende macht binnen de Russische Federatie vergrootte. een systeem van speciaal benoemde ,,presidentiële vertegenwoordigers" in elke regio. Deze waren verantwoording verschuldigd aan de controleraad van de presidentiële regering, en kwamen in de plaats van de uitvoerende raden van de lokale sowjets. Deze maatregel was een afspiegeling van plannen die Jeltsin op 11 augustus had onthuld over de benoeming van ,,gouverneurs-generaal" die het presidentiële beleid in de regio moesten doorvoeren.
Jeltsin kondigde eveneens aan dat hij het bevel over de gewapende Sowjetstrijdmachten op Russisch gebied had overgenomen, en op 23 augustus vaardigde hij een verbod uit op partij-organisaties binnen het leger. Bovendien verving hij Leonid Krawtsjenko als directeur van de omroep van de Sowjet-Unie door de mediaminister van de Russische Federatie, Michail Poltoranin. Dagbladen die uitsluitend de decreten van het ,,Staatscomité" in hun kolommen hadden opgenomen troi hij met een tijdelijk verschijningsverbod; hij ontsloeg de directeuren van *Tass* en *Novosti*, en liet Samsonow als opperbevelhebber van het militaire district Leningrad vervangen door schout-bij-nacht Wjatsjeslaw Sjtsjerbakow.

De rol van de Communistische Partij

Op zijn persconferentie van 22 augustus volhardde Gorbatsjow in zijn steun aan de CPSU, toen hij zei: ,,Ikzal tot het eind blijven vechten voor de vernieuwing van de partij." Op 24 augustus maakte Gorbatsjow echter zijn aftreden bekend als secretaris-generaal van de CPSU, en zei toen dat als het Centraal Comité van de CPSU had nagelaten de coup te veroordelen, dit ,,de moeilijke maar eerzame beslissing zou moeten nemen zichzelf op te heffen".

De communistische partijen in de republieken en lokale afdelingen zouden hun eigen lot moeten bepalen, maar alle eigendommen van de CPSU kwamen te vallen onder het gezag van de lokale sol\-jets. Partijcellen in het leger, het ministerie van binnenlandse zaken en de KGB zouden worden ontbonden. De controlecommissie van de CPSU zette de leiders van de coup op 23 augustus de partij uit en veroordeelde hun optreden. maar waarschuwde tegelijk voor ..anti-communistische hysterie". In Moskou en Leningrad werden op 23 augustus de hoofdkwartieren van de CPSU verzegeld, terwijl demonstraties tegen de partij aanhielden,
De CPSU had zich pas op 21 augustus tegen de coup uitgesproken toen Iwasjko eiste Gorbatsjow te spreken te krijgen. omdat de partij haar houding inzake de recente gebeurtenissen niet kon bepalen zonder met haar leider te overleggen. De leider van de partijo ganisatie van Moskou. Joeri Prokofjew, en Oleg Sjenin traden op 22 augustus uit het Politburo, bij wijze van protest tegen het gebrek aan steun voor het ,,Staatscomité". Onthuld werd dat Prokofjew een vergadering van het Centraal Comité belegd had voor 20 augustus, met als doel zich te ontdoen van Gorbatsjow als secretaris-generaal. Democratische kopstukken zegden hun partijlidmaatschap op, zoals Chasboelatow (op 23 augustus) en de econoom Grigori Jawlinski (op 19 augustus)

De Raad van Ministers ontbonden. Nieuwe benoemingen

In de Opperste Sowjet van de Russische Federatie liet Jeltsin Gorbatsjow op 23 augustus het verslag voorlezen van de kabinetsvergadering van 19 augustus, toen Pawlow goedkeuring kreeg voor het uitroepen van de noodtoestand.

Niemand van de ministers met verantwoordelijkheid voor veiligheidsaangelegenhrden had het woord gevoerd, en was daar door Pawlow evenmin om verzocht. Alleen Nikolaj Worontsow. minister voor milieu en geen partijlid, was standvastig gebleven in zijn verzet tegen de coup.

Na een poging de ministers die geaarzeld hadden hun steun te betuigen aan de coup in de verdediging te nemen, ging Gorbatsjow ermee akkoord dat het hele kabinet zou opstappen, en dat de nieuwe premier een Rus moest zijn - mogelijk Silajew. Een en ander was een afspiegeling van Jeltsins eisen van vóór de coup (zoals neergelegd in de *Nezawisimaja Gazeta)* inzake het recht tot het benoemen van de Sowjetpremier.

Op 28 augustus werd door de Opperste Sowjet van de Unie formeel een motie van wantrouwen aangenomen tegen het gehele kabinet-Pawlow. met 402 stemmen vóór. 16 tegen en 26 onthoudingen. Als gevolg hiervan werd het kabinet, dat sinds maart 1991 in een formatiefase had verkeerd (zie pag. 530/1-'91) en nog altijdniet compleet was, ontbonden.

Ondertussen stelde Gorbatsjow op 24 augustus een comité in voor het beheer van de economie tijdens de overgangsfase; het comité stond onder leiding van Silajew en drie hervormers als plaatsvervangers: Arkadi Wolski, hoofd van de Wetenschappelijk Industriële Unie, Joeri Loezjkow, van de stadssowjet van Moskou, en de econoom Grigor Jawlinski.

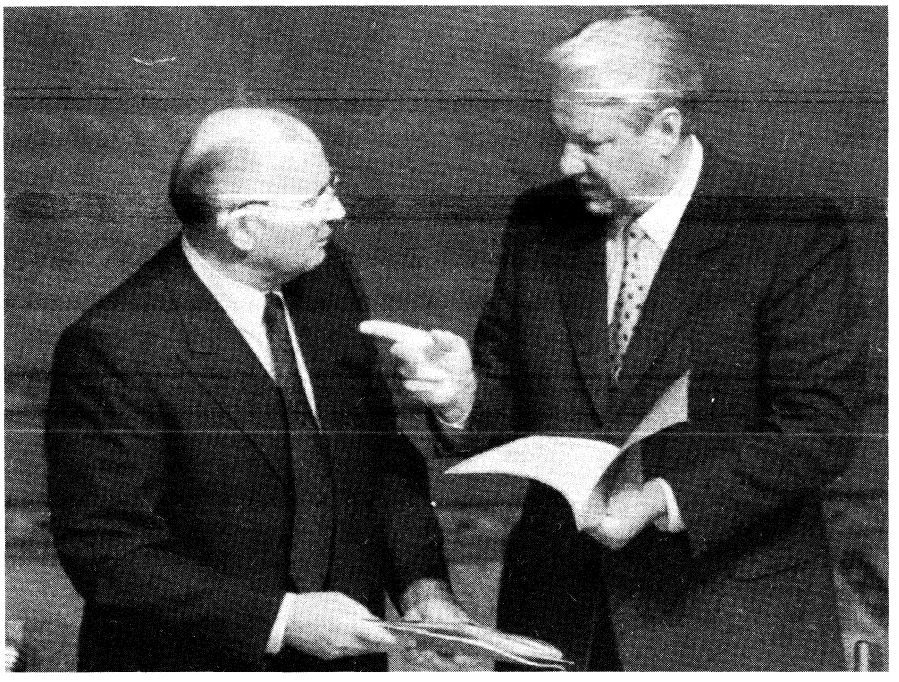

Sow-jet-president Michail Gorbatsjow (l.) en de Russische president Boris Jeltsin in gesprek tijdens de zitting van het Russische parlement op 23 augustus 1991.

Op 28 augustus maakte Silajew de samenstelling bekend van het interimcomité. Van de 21 mensen die waren uitgenodigd zitting te nemen, waren er zes minister van de Russische Federatie; er zaten drie Russen in, die werkzaam waren in de industrie: de overigen waren ministers uit de andere republieken (met uitzondering van de premiers. die uit hoofde van hun functie deel hadden uitgemaakt van het ontbonden kabinet van ministers). De drie Baltische staten stuurden een minister die binnen het nieuwe comité de status van waarnemer kreeg.
Ondertussen was op 26 augustus bekend geworden dat Silajem met instemming van Gorbatsjow de taken van diverse s~\\-jet-ministeries en twee centrale banken onder het gezag had gebracht van de desbetreffende ministers van de Russische Federatie. E r bestond niettemin enige verwarring aangaande de positie van de twee centrale banken. Gosbank en Wnesjckonombanli (Bank voor economische betrekkingen met het buitenland). Op 29 augustus werden de bevoegdheden hiervan vanuit de Russische Federatie weer overgedragen aan het centrale gezag, terwijl de directeuren van beide banken. Wiktor Gerasjtsjenko en Joeri Moskowski, opnieuw werden geïnstalleerd. Volgens de Financial *Times* van 30 augustus was deze uitkomst deels door Europese banken afgedwongen.

Ministers van de Russische Federatie die ministeries van de Sowjet-Unie overnamen:

I. Lazarew - financien:
A. Chlistow - handel:
J. Saboerow - economie en planning:
W Mangazejew - economische relaties met het buitenland:
M. Koerjatsjew - kamer van handel en industrie:
A. Zacharowa - secretariaat van het kabinet vanministers van de USSR

Wijzigingen in de top bij binnenlandse zaken, defensie en KGB

Gorbatsjow maakte op 23 augustus in de Opperste Sowjet van de Russische Federatie bekend dat hij en Jeltsin overeen waren gekomen dat ze in noodgevallen elkaar functies zouden waarnemen. Hij maakte eveneens ijzigingen bekend in de leiding van de drie staatsorganisaties met militaire bevoegdheden. Deze veranderingen waren doorgevoerd in overleg met Jeltsin en dienden ter vervanging van de tijdelijke benoemingen die deze daags daarvoor had gedaan.

Aan het hoofd van het ministerie van binnenlandse zaken kwam het hoofd van politie van de Russische Federatie, Wiktor Barannikow, te staan. die luitenant-generaal W. Troesjin verving. Generaal Jewgeni Sjaposjnikow werd benoemd tot minister van defensie. en verving daarmee Michail Mojsejew, wiens vroegere functie van stafchef werd overgenomen door Wladimir Lobow, die als hervormer te boek stond; Pawel Gratsjew werd plaatsvervangend ininister van defensie. Krjoetsjkows vroegere plaatsvervanger bij de KGB, Leonid Sjebarsjin, werd als hoofd daarvan vervangen door Wadim Bakatin. die de opdracht kreeg de organisatie te hervormen.

REORGANISATIE STAATSORGANEN

Na de coup haastten de vroegere steunpilaren van de staat zich te verklaren dat zij er geen aandeel in hadden gehad Uit wijzigingen op het personele vlak bleek dat het liberalisme in de Sowjet-Unie *voet* aan de grond *kreeg. en* het streven de banden met vroeger te verbreken serieus was.

Ondanks stemmen om Sjewardnadze wederom te benoemen tot minister van buitenlandse zaken was het Boris Pankin, ambassadeur in Tsjecho-Slowakije. die op 28 augustus werd aangesteld in deze functie. Pankin had zich op 21 augustus openlijk gedistantieerd van het .,barbaarseoptreden" van de coupplegers.
Ongeveer dertig ambassadeurs werden naar Moskou teruggeroepen om verantwoording af te leggen voor hun gedrag ten tijde van de coup. Bessmertnych werd ervan beschuldigd ambassadeurs te hebben voorgehouden zich .,te laten leiden" door hetgeen het .,Staatscomité" hun voorschreef. Op 23 augustus werden de communistische partijcellen binnen het ministerie van buitenlandse zaken ontbonden.

Het leger

Jewgeni Sjaposjnikow en Wladimir Lobow lieten in interviews weten dat ze van plan waren de dienstplicht terug te brengen naar achttien maanden, en tachtig procent van het uit vijftien leden bestaande collegium van het ministerie van defensie te vervangen.

Er was sprake van dat er eventueel een beroepsleger zou komen en dat de republieken meer vrijheicl zouden krijgen in militaire aangelegenheden, met uitzondering van de kernwapens die in centrale handen zouden blijven. Op 24 augustus werden via eex presidentieel

Wadim Bakatin. het nieuwe hoofd van de KGB.

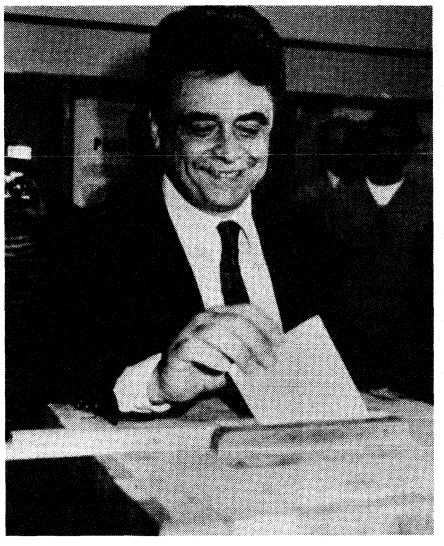

Boris Pankin, de nieuwe Sowjet-minister van buitenlandse zaken.

decreet, volgend op het decreet van Jeltsin van soortgelijke strekking, de politieke partijen voortaan uit het leger geweerd.

De KGB hervormd

Een gebeurtenis die symbolisch was voor de onttakeling van de KGB vond op 22 augustus plaats toen het standbeeld van Felix Djerzjinski, het eerste hoofd van de Tsjeka (de voorloper van de KGB), voor het hoofdkwartier van de dienst in Moskou (de Loebjanka) werd neergehaald.
Om de ,,staat binnen de staat" te kunnen breken werd een fundamentele hervorming van de KGB (die als motto droeg: ,,het zwaard en het schild van de partij") van wezenlijk belang beschouwd. Op 23 augustus werden partijcellen binnen de KGB verboden. Op 28 augustus stuurde Gorbatsjow de leiding (het collegium) van de KGB naar huis; hij plaatste de KGB-troepen onder het gezag van het ministerie van defensie en stelde een commissie in die moest nagaan in hoeverre de KGB medeplichtig was aan de coup. Wadim Bakatin kondigde op 30 augustus fundamentele herzieningen van de verantwoordelijkheden van de KGB aan.

De presidentiële garde viel niet langer onder de verantwoordelijkheid van de KGB, en de inlichtingendienst werd ondergebracht bij een staatscomité: tevens lag er een voorstel de KGB te ontheffen van het commando over de grenstroepen. De archieven van de KGB zouden vanwege het risico van persoonlijke wraakoefeningen evenwel niet worden opengesteld. De KGB zou van dat moment af dienen te opereren op een viertal terreinen: spionage. contra-spionage. de bestrijding van terrorisme en de bescherming van de belangrijkste staatsinstellingen.

De **RCP** en de CPSU op non-actief gesteld

Op de vergadering van de Opperste Sowjet van de Russische Federatie van 23 augustus stelde Jeltsin Gorbatsjow voor een voldongen feit toen hij voor diens neus een decreet ondertekende waarbij de activiteiten van de Russische Communistische Partij (RCP)werden opgeschort, ,,hangende het onderzoek door de gerechtelijke instanties naar haar betrokkenheid bij al deze gebeurtenissen".

Op 6 augustus had de RCP haar eerste secretaris Iwan Polozkow. iemand van de harde lijn, vervangen door de meer gematigde Walentin Koeptsow, die had toegezegd met Gorbatsiow en Jeltsin te zullen samenwerken. Jeltsin wees erop dat de RCP nog niet als politieke partij geregistreerd stond.

Met ingang van 29 augustus werden de activiteiten van de CPSU in de gehele Sowjet-Unie opgeschort, op mandaat van de Opperste Sowjet van de Unie.

De uitslag van de stemming was 283 stemmen vóór en 29 tegen, met 52 onthoudingen. De banktegoeden en de financiele transacties van de CPSU werden geblokkeerd. totdat het Opperste Gerechtshof zich zou hebben uitgesproken over het voortbestaan van de partij, nadat uit onderzoek zou zijn gebleken hoe de partij zich ten tijde van de coup had opgesteld. Op 26 augustus werd bekend dat de hoofdadministrateur van de CPSU. Nikolaj Krjoetsjina. verantwoordelijk voor de partijfinanciën. zelfmoord had gepleegd.

Ontmanteling van de Komsomol voorgesteld

In een verklaring van 23 augustus veroordeelde de Komsoniol (de Bond van jonge communisten) de leiding van de CPSU - die ze niet meer te hervormen achtte - vanwege haar aandeel in de coup.

De Komsoiriol zou uiteenvallen in afdelingen per republiek, en ei. waren voorstellen de organisatie te ontmantelen en te vervangen door jongerenvleugels van verschillende partijen en een non-politieke jeugdai-ganisatie.

Buitengewone zitting van de Opperste Sowjet van de Unie

Op 26 augustus, de datum die Loekjanow ten tijde van de coup had voorgesteld voor de dag dat men zijn instemming kwam betuigen met het ,,nieuwe leiderschap". vond een buitengewone zitting van de Opperste Sowjet van de Unie plaats. In zijn openingstoespraak tot de Opperste Sowjet gaf Gorbatsjow toe in zoverre verantwoordelijk te zijn geweest voor de coup dat hij conservatieven had benoemd aan het hoofd van organisaties die het bevel voerden over legereenheden, en dat hij zich ,,liberaal en toegeeflijk" had betoond ondanks tekenen van ontevredenheid onder de conservatieven.

Besloten werd dat het Congres van Volksafgevaardigden op 2 september in een buitengewone vergadering bijeen zou worclen geroepen. Op de agenda zouden besprekingen komen te staan over grondwetswijzigingen en de erkenning van de onafhankelijkheid van de Balti-

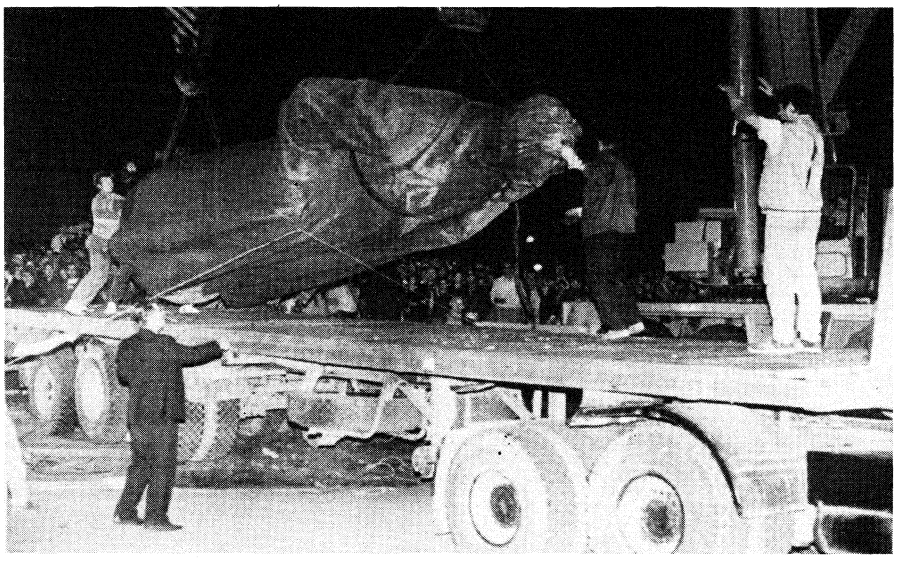

Het standbeeld van Felix Dzerzjinski wordt op 22 augustus 1991 neergehaald.

De Oekraïense parlementsvoorzitter, Leonid Krawtsjoek (r.)schudt de hand van de Russische vice-president Aleksandr Roetskoj na het ondertekenen op 29 augustus 1991 van een akkoord tussen beide republieken.

sche staten. Afgevaardigden van de Opperste Sowjet besloten met 375 stemmen vóór en vier tegen dat het Congres de 542 leden van de Opperste Sowjet opnieuw zou dienen te kiezen uit de 2.250 afgevaardigden van het congres. De uitzonderlijke bevoegdheden die Gorbatsjow op 24 september 1990 waren toegekend (zie pag. 82/1 e.v.-'90) werden met 279 stemmen vóór, 37 tegen en 38 onthoudingen weer ingetrokken. Op 29 augustus deed Gorbatsjow een aantal benoemingen ten behoeve van de Veiligheidsraad waar tot dan toe Jazow, Pugo, Pawlow, Janajew, Krjoetsjkow en Bessmertnych zitting in hadden gehad (zie pag. 529/3 e.v.-'91). De benoemingen golden onder meer prominente hervormers als Aleksandr Jakowljew, Popow, Sobtsjak, maar ook Sjewardnadze. die de uitnodiging echter onmiddellijk afwees.

Ontwikkelingen rond de media

Een belangrijke oorzaak van het mislukken van de coup was volgens commentatoren gelegen in het feit dat de media recentelijk grotere vrijheden hadden gekregen. Het groeiende aantal fotokopieer- en faxapparaten en computers maakte het mogelijk beperkingen die de media werden opgelegd te ontduiken.

Na de coup legde Jeltsin zes dagbladen die de instemming hadden genoten van het .,Staatscomité" een verschijningsverbod op. Het officiële persagentschap *Tass* werd onafhankelijk, en Gorbatsjows woordvoerder Witali Ignatenko werd aangewezen als directeur. Het persagentschap *Nowosti* kwam onder de hoede van de regering van de Russische Federatie, met Andrej Winogradow als directeur. Verschillende dagbladen werden onafhankelijk. met inbegrip van de *Izwestija*, waar de redactie redacteur Nikolaj Jefimow de laan uitstuurde omdat deze had geprobeerd de krant steun te laten betuigen aan het ,,Staatscomité". Op 31 augustus verscheen de *Prawda* weer, na de banden met de CPSU te hebben verbroken. Jegor Jakowljew, redacteur van het liberale *Moskowskije Nowosti* (Het Nieuws van Moskou), werd benoemd tot hoofd van de omroep van de Unie. Het tweede net van de centrale televisie werd overgedaan aan de regering van Rusland.

DE REPUBLIEKEN

Eind augustus hadden de republieken zich in meerderheid onafhankelijk verklaard van de Sowjet-Unie. Niettemin groeide het besef dat het nodig was gemeenschappelijke economische structuren aan te brengen. Gorbatsjow had op 27 augustus ontmoetingen met Aleksandr Jakowljew, Noersoeltan Nazarbajew, Askar Akajew en Boris Jeltsin, en riep op het werk aan het Unieverdrag te hervatten. Hij dreigde in september bij de Opperste Sowjet op te stappen als er geen eind kwam aan ongecontroleerde desintegratie van de Sowjet-Unie.

Vrees voor Russische expansiedrift

In een verklaring die Jeltsin op 26 augustus uitgaf heette het dat met het oog op de recente onafhankelijkheidsverklaringen van diverse republieken, de Russische Federatie ,,zich het recht voorbehield het onderwerp van een herziening van de grenzen ter sprake te brengen" tegenover alle aangrenzende republieken, met uitzondering van de Baltische staten.

Deze verklaring ontlokte verontwaardigde reacties vanuit de Oekrdine en Kazachstan waar grote groepen Russen woonachtig waren De Kazachstaanse president Nazaibajew waarschuwde voor een burgeroorlog Russische delegaties onder leiding van Roetskoj en [illegible] Kazachstan Rusland en de Oekraine kwamen op 29 augustus overeen hun van 19 november 1990 daterende verdrag te respecteren, waarbij de wederzijdse grenzen werden gegarandeerd en zegden toe te zullen werken aan een economische overeenkomst met de .,staten die onderdeel uitmaakten van de voormalige Sowjet-Unie". Op 30 augustus kwamen Kazachstan en Rusland overeen op te zullen treden tegen ,,het oiîbeheerd uitelkaar vallen van de uniestaat".

Op 29 augustus legden tien van de zestien autonome republieken binnen de Russische Federatie een gezamenlijke verklaring af dat ze in de Russische Federatie wensten te blijven.

Van de overige werd op 31 augustus gemeld dat Kabardino-Balkar zonder regering zat nadat de president daar was afgetreden en de Opperstc Sowjet was ontbonden. In Tsjetsjeno-Ingoesjetië ontbond het Nationaal Congres na twaalf dagen van protest de Opperste Sowjet en werd er een overgangsregering geformeerd die tot taak kreeg presidentiële verkiezingen te organiseren. In Tatarstan, dat het Unieverdrag buiten Rusland om wilde ondertekenen, trad president Mitimir Sjajmijew terug uit het

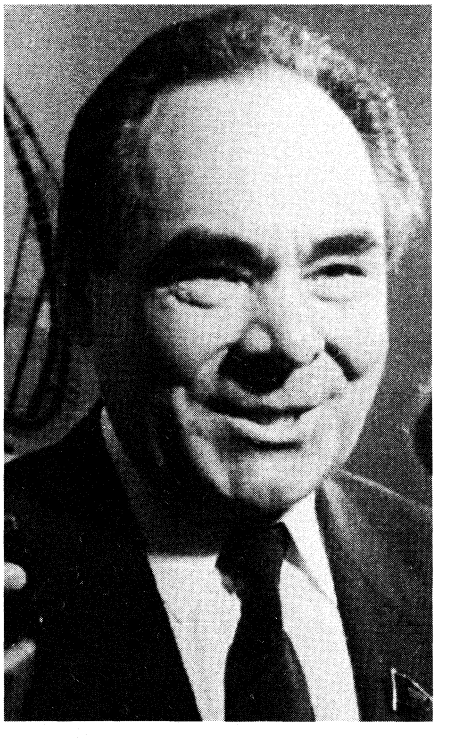

De Tataarse president Mitimir Sjajmijew

Feest in Moldawa na het uitroepen van de onafhankelijkheid van de republiek op 27 augustus 1991

Centraal Comité van de CPSU, en trok de Opperste Sowjet het besluit van de Raad van Ministers de eigendommen van de CPSU te nationaliseren in.

De Baltische staten

Op 20 en 21 augustus riepen respectievelijk Estland en Letland de onafhankelijkheid uit (Litouwen was daar reeds op 11 maart 1990 toe overgegaan; zie pag. 575/1 e.v.-'90). Russisch-sprekende afgevaardigden van de Opperste Sowiet van Estland beklaagden zich over het unilaterale karakter van de verklaring.

De Sowjet-veiligheidstroepen begonnen zich uit de Baltische landen terug te trekken. en ook de televisietoren van Vilnius, die ze sinds januari 1991 bezet hadden gehouden, kwam vrij. De OMON-eenheden zouden in Rusland worden ingezet. zo werd op 23 augustus bekendgemaakt. Koezmin werd vervangen door de plaatsvervangend commandant van het militaire district Leningrad, luitenant-generaal Waleri Mironow, en op 29 augustus verordenneerde Sjerbakow de demobilisatie van alle Baltische dienstplichtigen uit het leger De activiteiten van de KGB werden opgeschort en de bezittingen van de dienst overgedragen aan de regeringen van de diverse republieken. De CPSU werd in Litouwen en Letland met ingang van 23 augustus verboden. en in Estland met ingang van 24 augustus. De eerste secretaris van de CP van Letland, Alfred Roebiks. werd nog diezelfde dag gcarrcsteerd. De Russische Federatie erkende de onafhankelijkheid van Estland en Letland op 24 augustus. Jeltsin bracht op 29 augustus een bezoek aan Letland.

Moldawa

Op 27 augustus werd in Moldawa (de oude naam Moldavië was in juni 1990 vervangen) de onafhankelijkheid uitgeroepen, die formeel werd erkend door Roemenië waar op 29 augustus diplomatieke banden mee werden aangegaan.

De eerste secretaris van de CP van Moldawa, Grigori Jeremej, trad op 22 augustus uit het Politburo en president Snegur verbood partijactiviteiten op de werkvloer met ingang van 23 augustus.

Transkaukasië

Azerbajdzjan riep op 30 augustus de onafhankelijkheid uit. en de noodtoestand die voor Bakoe was afgekondigd in januari 1990 (zie pag. 297/3 e.v.-'90) werd opgeheven.

Op 23 augustus werd met harde hand een eind gemaakt aan een demonstratie die door het Volksfront was georganiseerd uit protest tegen de steun van de leiding aan de coup. De CP van de republiek verliet de CPSU op 29 augustus, met de bedoeling verder te gaan als onafhankelijke partij. Moetalibow trad af als lid van het Politburo en de Azerbajdzjaanse leden van de centrale organen van de CPSU traden af.
In Georgië, maar op 9 april 1991 de onafhankelijkheid was uitgeroepen (zie pag. 603/4 e.v.-'91), verbood de Opperste Sowjet de CP op 27 augustus: op 28 augustus werd bekendgemaakt dat er een Georgisch ministeric van defensie zou worden ingesteld. Vanuit Armenië liet men weten dat er afscheidingsplannen waren, volgens de grondwettelijke procedure die daarin voorzag.

De Oekraïne

Op 24 augustus werd een resolutie inzake de onafhankelijkheid van de Oekraïne aangenomen door de Opperste Sowjet, in afwachting van een referendum dat op 1 december zou moeten worden gehouden.

Via resoluties werd bepaald dat militaire eenheden in de Oekraïne onder het gezag van de republiek kwamen te staan, waarbij het idee meespeelde te komen tot de oprichting van een afzonderlijk Oekraiens leger. De Oekraïne riep zichzelf op 28 augustus uit tot kernwapenvrij gebied en streefde ernaar de atoomwapens dit: zich nog in de republiek bevonden naar Rusland overgebracht te krijgen.

Wit-Rusland

De president van Wit-Rusland, Nikolaj Dementej, die zijn steun had betuigd aan de coup, trad op 25 augustus af, en de Opperste Sowjet besloot .,de politieke en economische onafhankelijkheid van Wit-Rusland" uit te roepen.

De communistische partij in de republiek stapte uit de CPSU, cn dc eerste sccrctaris van de CP van Wit-Rusland, Anatoli Molofejew, trad op 25 augustus uit het Politburo van de CPSU; de eigendommen daarvan werden genationaliseerd. De regeringsleden van de republiek traden op 28 augustus af als lid van de CP, waarvan de activiteiten door het ministerie van justitie werden ..opgeschort". Wit-Rusland was voornemens een eigen nationale garde op te richten.

De Centraalaziatische republieken

In Kazachstan hief de CP zichzelf op 28 augustus op en vormde een organisatie die de progressieve krachten bundelde. Nazarbajew trad op 22 augustus af als eerste secretaris, en gaf daarmee zijn

De Azerbajdjaanse president, Ajaz Moetalibow.

lidmaatschap van het Politburo van de CPSU op. Partijfunctionarissen werden uit de belangrijkste overheidsfunctier gezet.

Op 29 augustus sloot Nazarbajew het atoomproefgebied in de buurt van Semipalatinsk. waar sinds 1949 meer dan 500 proeven waren gedaan. Op 1 september werd bekend dat president Kachar Machkamow van Tadzjikistan was afgetreden nadat een motie van wantrouwen tegen hem was aangenomen en er in Doesjanbe demonstraties voor meer democratie waren gehouden. De bezittingen van de CPSU in de republiek werden op 28 augustus genationaliseerd. en partijen werden voortaan uit de bestuursorganen van de Opperste Sowjet geweerd. De plaatselijke communistische partij besloot op 29 augustus uit de CPSU te treden. De republiek schrapte de woorden ,,Sowjet Socialistisch" uit zijn naam en ging derhalve ,,RepubliekTadzjikistan" heten.
Op 28 augustus trad president Akajew van Kirgizië uit de CPSU, en zowel het Politburo als het secretariaat van de plaatselijke communistische partij werden opgeheven. De bezittingen van de partij werden genationaliseerd en op haar tegoeden werd beslag gelegd. De activiteiten van de CP werden op 30 augustus voor zes maanden opgeschort.

Oezbekistan

Tijdens een bijzondere zitting van de Opperste Sowjet op 31 augustus riep Oezbekistan de onafhankelijkheid uit en werd de naam van de republiek veranderd in ,,RepubliekOezbekistan".

President Islam Karimow was het niet eens met het ontbinden van de CPSU, maar trad op 23 augustus terug uit het Politburo. De bezittingen van de CP werden op 24 augustus genationaliseerd. en op 28 augustus besloot de plaatselijke partij zich af te splitsen van de CPSU. Oezbekistan stelde alle ondernemingen van de unie die zich op haar grondgebied bevonden onder haar gezag en zou voortaan een eigen buitenlandse politiek voeren. Karimow verleende algemene amnestie, maar een bijeenkomst die door een aantal democratische groeperingen was georganiseerd werd door de militie uiteengejaagd.
In Toerkmenistan zou president Saparmoerad Nijazow hebben gezegd dat de CP diende te blijven voortbestaan. De *Komsomolskaja* Prawda beweerde dat democratische activisten zouden zijn gearresteerd omdat ze aan de kaak hadden gesteld dat Nijazow steun aan de coup hadbetuigd.

(Vor. ber. pag. 596/3 e.v. - 1991)

SPANJE

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Bij verkiezingen op 26 mei 1991 voor gemeenteraden en dertien van de zeventien regionale overheden in Spanje wist de regerende Spaanse Socialistische Arbeiderspartij PSOE haar aanhang over de hele linie enigszins te vergroten, al verloor ze in een aantal grote steden haar machtspositie De conservatieve Volkspartij (PP)vergrootte haar stemmenaandeel tot 25,2 procent, en het door communisten geleide Verenigd Links (IU) boekte voldoende winst om de partij tot de derde grootste politieke macht in het land te maken, die in het bestuur van enkele gemeenteraden en regionale overheden op de wip zat.

De PSOE kreeg 38,4 procent van de stemmen, vergeleken met 36 procent bij de laatste plaatselijke verkiezingen in 1987 (zie pag. 794/1 e.v.-'88). De 25,2 procent van de PP was een verbetering ten opzichte van de 21 procent die zij in 1987 behaalde; de IU trok 8,5 procent van de stemmen (was 6.9 procent). Het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) verwierf slechts 3.87 procent van de stemmen (was in 1987 nog 9.67 procent), waarop zijn leider Adolfo Suarez (premier van 1976 tot 1981) meteen aftrad.
Opzienbarend was de nederlaag van de PSOE in een aantal grote steden. In zowel Valencia als Sevilla (de thuisbasis van premier Felipe Gonzalez en een groot deel van diens medestanders) verloor ze haar machtspositie. In beide steden leken coalities tussen PP en rechts georiënteerde regionale groeperingen nu mogelijk. In Barcelona en elders zou de PSOE inmiddels afhankelijk zijn van de IU als coalitiepartner, terwijl de PP voor het eerst een algemene overwinning in Madrid behaalde.

PENNINGMEESTER PSOE-FRACTIE TREEDT AF

Op 20 juni 1991 trad Carlos Navarro af als penningmeester van de parlementsfractie van de regerende Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE). Zijn aftreden was het gevolg van beschuldigingen dat twee Madrileense adviesbureaus waaraan hij verbonden was geweest, een dekmantel vormden om illegale donaties van bedrijven en banken naar de PSOE te sluizen.

Navarro behield zijn zetel in het Congres van Afgevaardigden. De algemene penningmeester van de partij, Guillermo Galeote, werd van zijn taken ontheven hangende een extern onderzoek naar de financien van de PSOE sedert 1986.
De twee adviesbureaus - Filesa en Time Export - hadden betalingen van in totaal $10 mln ontvangen van een aantal bedrijven (waaronder Asea Brown Boreri, de olieraffinaderij Cepsa en de Banco Bilbao Vizcaya), zogenaamd voor ,,rapporten" over een aantal commerciële onderwerpen. De twee adviesbureaus zouden vervolgens gedeelten van de verkiezingscampagnes van de PSOE in 1988 en 1989 hebben betaald. De Spaanse wetgeving stelde een bovengrens van 10 mln peseta aan het bedrag dat een individu of bedrijf aan een politieke partij mocht schenken, met een maximum van 1 mln peseta aan donaties voor campagnes ($1,- = 111.6 ptas op 24 juni 1994).
Commentaren in de Spaanse pers zagen in de behandeling van de affaire een bewijs voor de aanhoudende strijd tussen de premier en de secretaris-generaal van de PSOE, Felipe Gonzalez en aanhangers van Alfonso Guerra, die in januari 1991 was atgetreden als vice-premier maar nog steeds vice-secretaris-generaal van de partij was (zie pag 444/1 e v- 91) De ,,Guerristas" in het partijapparaat van de PSOE zonden dat functionarissen die met onorthodoxe maar voorheen gedoogde methoden geld bijeen wisten te brengen, niet schuldig waren aan persoonlijke corruptie (Zie voor het financiele schandaal van de PP in mei 1990 pag 443/2-'91)

STAKINGEN

De op 8, 14, 17 en 20 mei door de vakbonden georganiseerde werkonderbrekingen ter verbetering van lonen en arbeidsomstandigheden vonden met het oog op de voorbereidingen voor de verkiezingen op een strategisch goed gekozen moment plaats.

Ongeveer 150.000 werknemers, voornamelijk werkzaam bij de overheid, bij Iberia (de belangrijkste luchtvaartmaatschappij), RENFE (de staatsspoonvegen) en Telefonica, en medewerkers van de benzinemaatschappijen Aviaco en Campsa ondersteunden de werkonderbrekingen waartoe de CCOO (Confederacion Sindical de Comisiones Obreras) samen met de UGT (Union Genera1 de Trabajadores) en de SATT hadden opgeroepen. Op 24 mei vonden in het hele land opnieuw stakingen plaats en werden in een twaalftal steden demonstraties gehouden.

ETA-AANSLAGEN

Gedurende de maanden mei en juni zette de ETA, de Baskische afscheidingsbeweging, haar campagne van bomaanslagen voort. Tot de aanslagen die werden opgeëist (in de meeste gevallen) door of werden toegeschreven aan facties van de organisatie behoorden: een autobom buiten een kazerne van de Guardia Civil in Casalarreina (Rioja)op 20 mei; een autobom buiten een kazerne van de Guardia Civil in het plaatsje Vic bij Barcelona op 29 mei (negen mensen werden gedood, onder wie vier kinderen); drie bomaanslagen op Spaanse doelen in Rome op 28 mei, nog twee in Rome, één in Milaan en één in Bologna op 11 juni; een bombrief in de hoofdgevangenis van Sevilla (waarbij vier mensen de dood vonden) op 28 juni. Na de bomaanslag in Vic werden twee sleutelfiguren van de ETA-cel in Barcelona op 30 mei door de Guardia Civil gedood bij een overval op een huis in Llica de Munt. 30 kilometer van Barcelona.

GONZALEZ BEZOEKT GROOT-BRITTANNIË. GIBRALTAR ONDERWERP VAN GESPREK

Tijdens zijn eerste officiële bezoek aan

Groot-Brittannië van 7-9 mei 1991 had premier Gonzalez een ontmoeting met de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd en met premier John Major. Belangrijkste onderwerp van gesprek waren de Europese Gemeenschap en de NAVO.

Gonzalez zei ook dat de kwestie-Gibraltar van negatieve invloed bleef op de wederzijdse betrekkingen. Op 8 mei verwees hij in een persconferentie naar de weigering van de eerste minister van Gibraltar, José (Joe) Bossano. Spanje toegang te verschaffen tot de internationale luchthaven van Gibraltar (hetgeen in strijdwas met een in 1987 gemaakte afspraak). Volgens persberichten werd er gesproken over een voorstel om de soevereiniteit over Gibraltar te delen. maar dit werd niet officieel bevestigd.

VISA BEZOEKERS UIT MAGHREB-LANDEN INGEPERKT

Tegen 3 mei werden vanuit de Zuidspaanse havenstad Algeciras dagelijks ongeveer vijfhonderd Marokkanen teruggestuurd die het land nog probeerden binnen te komen vóór 15 mei, de dag waarop ingezetenen van Marokko, Algerije, Tunesië en Mauretanië voor een bezoek aan Spanje een visum moesten overleggen. In de nacht van 27 op 28 april werd aan een veerboot in Algeciras zware schade toegebracht door 167 Marokkanen die daarop werden vastgehouden in afwachting van hun repatriëring omdat ze niet voldeden aan de bestaande immigratievoorschriften. Naar verluidt was Spanje door de Schengengroep van de EG onder druk gezet om het immigratiebeleid te verscherpen. Het uiteindelijke doel van de ondertekenaars van het akkoord van Schengen (de Beneluxlanden, Frankrijk, Duitsland en Italië) was te komen tot afschaffing van grenscontroles binnen de EG, in combinatie met verscherping van de bewaking aan de buitengrenzen. In november 1990 waren Spanje en Portugal als waarnemers tot de groep toegetreden, in de hoop er met ingang van juni 1991 zelf deel van te kunnen uitmaken (zie 652/3 e.v.-'90 en 160/2-'91).

(Vor.ber. pag. 437/2 e.v. - 1991)

TURKIJE

ALGEMENE STAKING. PROTESTMARS VAN MIJNWERKERS. ERKENNING VAN KOERDISCHE TAAL

Bijna 1,5 mln arbeiders en middenkaderpersoneel hielden op 3 januari 1991 een algemene staking uit verzet tegen een gerechtelijk bevel dat stakingen verbood.

De twee grootste vakbondsfederaties, Turk-1s en Hak-Is, die de staking organiseerden, eisten een stijging van het arbeidsloon met 500 procent en riepen op de restrictieve arbeidswetten af te schaffen
De staking volgde op weken van bedrijfsonrust en werd gesteund door oppositiepartijen, waaronder de Partij van het Juiste Pad (DYP) en de Sociaal Democratische Volkspartij (SHP).

Bijna 50.000 stakende mijnwerkers uit het stadje Zonguldak aan de Zwarte Zee, die begin januari te voet een protestmars naar Ankara waren begonnen, gelastten de mars op 9 januari af na een oproep daartoe van Semsi Denizer, de leider van de grootste mijnwerkersbond, Maden-Is.

De mijnwerkers waren sinds 30 november 1990 in staking en eisten loonsverhogingen van 300-600 procent. Op 4 januari hadden hun leiders opgeroepen tot een tijdelijke onderbreking van de mars, nadat premier Yildirim Akbulut had aangeboden te onderhandelen. Twee dagen later was de mars echter hervat, nadat de vakbondsleiders een regeringsvoorstel voor een loonsverhoging van 250 procent hadden verworpen. Veiligheidstroepen weerhielden de mijnwerkers ervan verder op te rukken in de richting van de belangrijkste snelweg tussen Istanboel en Ankara.

GebruikvanKoerdischetaal toegestaan

Op 26 januari besloot de ministerraad de in 1983 ingevoerde wet die het gebruik van andere talen dan het Turks verbood, af te schaffen. Daarmee erkende zij in feite de Koerdische taal.

ONTSLAG LEGERLEIDER EN MINISTER VAN DEFENSIE. TERRORISTISCHE AANSLAGEN. ONRUST ONDER KOERDEN

Op 22 februari 1991 ontsloeg president Turgut Ozal minister van defensie Hüsnü Dogan (voor zijn benoeming in oktober 1990: zie pag. 241/1 '91). Zijn opvolger Mehmet Yazar, voormalig staatsminister, werd op 1 maart benoemd en werd daarmee de derde minister van defensie sinds het begin van de Golfcrisis.

Dogan was een neef van de p esident en een vooraanstaand conservatief van de regerende *Moederlandpartij* (ANAP). Volgens officiële bronnen was hij ontslagen op bevel van de president, ,,waarschijnlijk in verband met onenigheid over de binnenlandse politiek". Officieus werd gesuggereerd dat de onenigheid te maken had met Dogans verzet tegen de campagne van de echtgenote van de president Semra Ozal om het leiderschap van de afdeling Istanboel van de ANAP.

Het hoofd van de Generale Staf, generaal Necip Torumtay, was op 3 december 1990 afgetreden, omdat hij naar eigen zeggen niet in staat was ,,te dienen met de principes en visie op de staat waarin ik geloof". Terwijl in de *Financial* Times van 4 december werd gesuggereerd dat het aftreden van Torumtay op 5 december zou zijn versneld door het pro-islamitische beleid van de regering (zie pag. 237/3 e.v.-'91), schreven hoge legerofficieren het aftreden ook toe aan meningsverschillen met Ozal over de Turkse reactie op de Golfcrisis (zie pag. 703/2/3-'90). Torumtay, die medio 1987 was benoemd (zie pag. 786/3 e.v.-'87), werd op 4 december opgevolgd door generaal Dogan Gures,

Tienduizendenmijnwerkers uit Zonguldak begonnen op 30 november 1990 een staking uit protest tegen hun lage inkomens.

die tot dan toe leider van de landmacht was geweest. Deze werd op zijn beurt opgevolgd door generaal Muhittin Fisunoglu.

Extremistische aanslagen

Leden van de links-extremistische organisatie Dev Sol eisten de verantwoordelijkheid op voor de moord op 30 januari in Ankara op generaal(bd) Hulusi Sayin, die van 1987 tot 1989 bevelhebber was geweest van de veiligheidstroepen die in het zuid-oosten tegen de Koerden vochten.
Dev Sol eiste ook de verantwoordelijkheid op voor de moordaanslag op de Amerikaanse staatsburger Bobby Eugene Mozelle op de luchtmachtbasis Incirlik bij Adana op 7 februari, en voor bomexplosies op het terrein van het Franse consulaat in Istanboel op 9 februari. Bij deze laatste was geen schade toegebracht en er waren geen doden gevallen.
Op 16 februari viel één dode en werd een aantal mensen gewond toen een trein die deel uitmaakte van een militair konvooi met goederen voor de NAVO-basis in Malatya, bij Pazarcik ontspoorde als gevolg van sabotage.
Op 27 maart werd een Turkse vakbondsfunctionaris, Mehmet Mustafa Inci, buiten zijn woning in Istanboel doodgeschoten.
Dev Sol eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord op 22 maart in Istanboel op een Amerikaanse zakenman.
Dev Sol claimde ook de aanslag op brigade-generaal Temel Cingoz op 23 mei in de zuidelijk gelegen stad Adana (Cingoz overleed vier dagen later) en de moord op generaal-majoor Ismail Selen in Ankara diezelfde dag. Beide generaals hadden het commando gevoerd over eenheden in Koerdisch gebied in Zuidoost-Turkije, en het vermoeden bestond dat Dev Sol opereerde in samenwerking met de Koerdische Arbeiderspartij (PKK).

Besprekingen met Iraakse Koerdenleiders

Op 11 maart 1991 onthulde president Turgut Ozal onverwacht: ten overstaan van journalisten dat op 8 maart in Istanboel besprekingen waren gevoerd met Iraakse Koerdenleiders

Hoge functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken hadden een ontmoeting gehad met Jalal Talabani, de leider van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK), en Mohsen Dezavi. die Masoud Barzani vertegenwoordigde, de leider van de Democratische Partij van Koerdistan (DPK).
Volgens berichten vroegen de Koerdische leiders om de opening van een aanvoerroute van wapens via Turkije ter ondersteuning van de Koerdische opstand in Noord-Irak. De Turkse functionarissen gingen echter in principe alleen akkoord met het sturen van voedsel en medicijnen. Zij maakten duidelijk dat Turkije geen bezwaar zou hebben tegen Koerdische autonomie in een federaal Irak, maar in een interview op 29 maart zei Özal dat de Koerdische leiders ,,duidelijk te verstaan was gegeven dat zij beslist niet moesten denken aan een aparte staat".

Onrust onder Turkse Koerden. Versoepeling culturele beperkingen

Op 19 maart had een golf van onlusten in Koerdische steden en dorpen in Zuidoost-Turkije geleid tot zeven doden.

Op 28 februari raakten in Sirnak Turkse soldaten betrokken bij een treffen met dorpsbewoners die de Koerdische Arbeiderspartij (KAP) steunden. Op 3, 7 en 15 maart volgden botsingen in andere dorpen, waarbij de soldaten het vuur openden op de betogers en aanhoudingen verrichtten Op 5 madrt waren de meeste buitenlandse journalisten uit het gebied verwijderd

Özal ging door met zijn initiatief om de steun voor de KAP te ondergraven door de versoepeling van culturele beperkingen en stond toe dat op 21 maart het Koerdische nieuwjaar openlijk werd gevierd.

In de Koerdische gebieden in Zuidoost-Turkije bleef het onrustig.

Op 3 april werd in een officiele verklaring gemeld dat zes .,separatistische terroristen", onder wie twee vrouwen, in de provincie Sirnak door het leger waren gedood toen ze het bevel om zich over te geven negeerden. Op 9 april raakte in Diyarbakir een menigte van 5.000 demonstranten die zelfbeschikking eisten slaags met de politie. Op 15 april werden in de streek Kahramanmaras zeven passagiers van een minibus door ,.terroristen" gedood. Op 29 april werden bij een aanslag door ongeïdentificeerde gewapende mannen in het district Solhan in Oost-centraal-Turkije drie hogere plaatselijke regeringsfunctionarissen gedood.

Eind maart en in april hadden in Ankara en Istanboel verschillende bomexwlosies en schietincidenten ulaats.

In Ankara raakte de Iraakse handelsattaché gewond door een autobom. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door de organisatie Islamitische Jihad. Op 5 april werden twee demonstranten gedood en één gewond door machinegeweervuur vanuit het Iraakse consulaat in Istanboel. De verantwoordelijkheid voor het neerschieten van een politieman op 5 april in Istanboel werd opgeëist door Dev Sol. Ook eiste deze de verantwoordelijkheid op voor het neerschieten van generaal Memduh Unluturk in zijn huis in Istanboel op 9 april, en voor negen bommen die op 29 en 30 april in Istanboel en Adana banken en kantoorpanden beschadigden maar geen gewonden veroorzaakten.

Aanslag op Griekse toeristen

Op 9 april stapte volgens ooggetuigen een als bedelaar geklede man in een bus met Griekse toeristen, goot een ontvlambare vloeistof uit over het bovendek en stak het aan. Bij de daarop volgende explosies kwamen vierendertig passagiers om het leven.

Op 12 april, nadat de Griekse regering druk gezet had achter haar verzoek om een grondig

Abdullah Ocalan, de leider van de Koerdische rebellen in Turkije, beschuldigde de Iraakse Koerdenleider Jalal Talabani op 27 maart 1991 van samenwerking met de Turkse autoriteiten.

onderzoek. identificeerden de Turkse autoriteiten een 33-jarige Turk (diezelf bij de explosie was omgekomen) als brandstichter.

Spanningen door aanwezigheid buitenlandstroepen

Op 9 mei 1991 werd. na afkeurende commentaren in de pers in mei over de aanwezigheid van buitenlandse troepen in Turkije, bekend dat de Turkse autoriteiten de douanecontrole op het vervoer over Turks grondgebied van voorraden naar Noord-Irak door buitenlandse militaire eenheden hadden verscherpt.
Tijdens een persbijeenkomst op 1 mei zei een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken dat ofschoon Iran en Turkije gemeenschappelijke belangen hadden bij het oplossen van de vluchtelingencrisis, Turkije de geallieerde strijdkrachten in de grensstreek wilde houden, terwijl Iran de voorkeur gaf aan toezicht van de VN. Op 8 mei kwam van het ministerie van buitenlandse zaken het bericht dat zich langs de Turks-Iraanse grens ongeveer 411.000 Iraakse vluchtelingen ophielden.

WETSWIJZIGINGEN. VERKIEZING SEMRA ÖZAL IN PARTIJ. YILMAZ TOT PREMIER BENOEMD. NIEUW KABINET

In de ochtend van 12 april 1991 keurde de Grote Nationale Assemblée een pakket wijzigingsvoorstellen voor het wetboek van strafrecht goed. De voorstellen moesten de mensenrechtensituatie in Turkiie verbeteren. Een paar uur later werden de voorstellen door president Turgut Ozal officieel bekrachtigd.

Beruchte, uit de jaren '30 stammende artikelen in het wetboek van strafrecht (141, 142 en 163). die er feitelijk voor zorgden dat communistische of fundamentalistische opvattingen illegaal werden, waren in de nieuwe wetgeving afgeschaft. De wet van 1983 die het gebruik van de Koerdische taal in het privé-leven en in liederen verbood, werd eveneens herroepen. maar het bleef onwettig om tijdens uitzendingen of in geschriften de Koerdische taal te gebruiken.
Ter dood veroordeelde gevangenen (ongeveer 256) kregen strafvermindering. Samen met naar schatting 43.000 andere gevangenen die een lichtere straf uitzaten. kwamen ze in aanmerking voor vrijlating na koi-te gevangenisstraffen. afhankelijk van de gepleegde misdaden en gevonniste straffen.
De definitievan een terroristische organisatie werd in de nieuwe wetgeving echter ruimer geforinulccrd cn de gevangenisstraffen en boetes voor met te rorisme in verband staande overtredingen werden verhoogd. Propaganda en demonstraties tegen de integriteit van de staat waren verboden.

Premier Yildirim Akbulut kondigde op 16 juni 1991 zijn ontslag aan.

VerkiezingSemra Ozal op partijpost

Op 28 april werd Semra Ozal, de vrouw van de president, gekozen als voorzitter van de afdeling Istanboel van de regerende Moederlandpartij (ANAP). Ze versloeg de islamitische kandidaat Talat Yilrnaz. Een ee dere stemronde, op 4 april tijdens een provinciale partijconferentie, was vanwege schermutselingen en geknoei met stemmen de mist in gegaan.

Semra Ozal had haar aanhang voornamelijk onder secularisten in de partij die de groeiende invloed van islamitisch rechts binnen de partij wilden tegenhouden. met name in Istanboel. De broer van president Ozal, Korkut Ozal, zelf een vooraanstaand islamiet. had de stap van Semra Ozal in de politiek publiekelijk gehekeld. De neef van de president, Husnu Dogan, was in februari naar verluidt vanwege soortgelijke kritiek ontslagen als minister van defensie (zie hierboven).

Yilmaz benoemd tot premier

Op 17 juni 1991 kreeg de voormalige minister van buitenlandse zaken Mesut Yilmaz het verzoek van president Özal de leiding op zich te nemen van een nieuwe regering. Hij zou Yildirim Akbulut vervangen, die hij twee dagen daarvoor had verdreven als voorzitter van de ANAP. Akbulut had op 16 juni ontslag genomen als premier na zijn nederlaag in de strijd om het partijleiderschap, maar hij bleef in functie tot 24 juni.

Op het derde congres van de ANAP op 15 juni had Akbulut in de strijd om het partijvoorzittrrschap 523 stemmen gekregen tegen 631 voor Yilmaz. (In november 1989 was Akbulut Özal opgevolgd als premier en partijvoorzitter. zie pag. 749/2-'89 en 63/3-'90.) De 43-jarige Yilinaz was minister van buitenlandse zaken geweest van 1987 tot zijn aftreden in februari 1990 (zie pag. 449/3 e.v.-'90).Hoewel hij minder afhankelijk van de president zou zijn dan Akbulut. interpreteerden sommige waarnemers zijn benoeming desalniettemin als een poging van Özal de invloed van een wereldlijke. liberale stroining binnen de ANAP te vergroten ten koste van de invloed van de islamitische fundamentalisten.

Nieuw kabinet

Op 23 juni maakte Yilmaz een nieuw kabinet bekend. Van de 30 ministers hadden 19 geen zitting gehad in het vorige kabinet. Safa Giray, die in oktober 1990 was afgetreden als minister van defensie (zie pag. 241/1-'91), werd minister van buitenlandse zaken. Ekrem Pakdemirli, die minister van financiën was geweest tot maart 1990 (zie pag. 237/2-'91), werd vice-premier en staatsminister verantwoordelijk voor economische zaken.

Het nieuwe Turkse kabinet was in juni 1991 als volgt samengesteld:

premier - Mesut Yilmaz; vice-premier, staatsminister - Ekrem Pakdemirli; staatsminister - Fahrettin Kurt; staatsminister - *Mustafa Tasar; staatsminister - +Imren Aykut (v); staatsminister - *Vehbi Dincerler; staatsminister - *Kamran Inan: staatsminister - +Ilhan Akuzum; staatsminister - +Cengiz Tuncer; staatsminister - Sabahettin Aras; staatsminister - Ersin Kocak; staatsminister - Mehmet Cevik; staatsminister - Cenap Gurpinar; staatsminister - Birsel Sonmez: staatsminister - Ali Talip Ozdemir: justitie - Sakir Seker; nationale defensie - Barlas Dogu; binnenlandse zaken - Mustafa Kalemli: buitenlandse zaken - Safa Giray; financien en douane - *Adnan Kahveci: nationaal onderwijs - *Avni Akyol; openbare werken en huisvesting - +Husamettin Oruc; gezondheid - Yasar Eryilmaz; vervoer - +Ibrahim Ozdemir; land- en bosbouw en dorpsaangelegenheden - Ilker Tuncay; arbeid en sociale zekerheid - Metin Emiroglu; industrie en handel - Rustu Kazim Yucelen: energie en natuurlijke rijkdominen - Muzaffer Arici; cultuur - Gokhan Maras; toerisme - Bulent Akarcali.

* Zelfde portefeuille in vertrekkend kabinet
+ Andereportefeuille
\ Vrouw

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. OZAL BEZOEKT SOWJET-UNIE. AMERIKAANSE HULP. AKKOORD MET SOWJET-UNIE. IRAAKS BEZOEK

Tijdens een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie van 11-16 maart 1991

bracht president Ozal een economische samenwerkingszone rond de Zwarte Zee ter sprake Hij zei dat deze zou kunnen worden uitgebreid tot de Sowjetrepublieken waar Turkse talen werden gesproken Na een ontmoeting met de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin bezocht hij Kazachstan Azerbajdzjan en de Oekraine

Amerikaanse hulp

Op 8 februari werd in Ankara officeel bekendgemaakt dat de VS hadden toegezegd militaire hulp ter waarde van $ 82 inln te geven voor 1991. Deze hulp kwam naast de toezeggingen van $ 553,4 mln eerder die maand.
Op 22 maart werd in de VS door het Congres definitief goedkeuring gegeven aan verdere steun aan Turkije ter waarde van $200 mln. De volgende dag had Ozal in Camp David een ontmoeting met de Amerikaanse president Bush, en naar men aannam had hij aan de Amerikaanse regering verslag uitgebracht over de recente besprekingen van de Turkse regering met Iraakse Koerdische leiders in Istanboel (zie boven).

Akkoord met Sowjet-Unie inzake export van voedsel

Op 18 en 19 mei tekende de regering een akkoord om verspreid over het komende jaar 1,7 mln ton tarwe. gerst, meel en deegwaren ter waarde van $ 218 mln naar de Sowjet-Unie te verschepen. De staatsbank voor exportkredieten van Turkije (de Turk Eximbank) had zich reeds bereid verklaard op korte termijn een krediet van $18 mln aan de Sowjet-Unie te verlenen voor de aankoop van deze voedingsmiddelen, als onderdeel van een meer omvattende kredietovereenkomst die op 6 april was ondertekend.

Bezoek van Tariq Aziz

Op 12 juni had de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz een ontmoeting met Özal, hoewel de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen officieel opgeschort bleven.

Er werd gesproken over de heropening van de dubbele oliepijpleiding (sedert augustus 1990 gesloten) die van de Iraakse stad Kirkuk naar de Turkse Middellandse-Zeehaven Iskenderun liep. De Turkse regering bleef op het standpunt staan dat de pijpleiding pas heropend kon worden nadat de VN-Veiligheidsraad de sancties tegen Irak zou hebben opgeheven.

(Vor. ber. pag. 237/2 e.v.- 1991)

ALGEMEEN

DRIEJAARLIJKSE CARICOM-CONFERENTIE

De eerste driejaarlijks te houden conferentie van de Caraïbische Gemeenschap (CARICOM) over de economiscne toekomst en ontwikkeling van het gebied vond van 27 februari tot 1 maart 1991 plaats in de hoofdstad van Trinidad, Port of Spain, onder voorzitterschap van premier Arthur Ray Robinson van Trinidad en Tobago

Naast regeringsleiders en -afgevaardigden waren aanwezig de voorzitter van de Westindische Commissie en voormalig secretaris-generaal van het Britse Gemenebest Sir Shridath (Sonny) Ramphal, en afgevaardigden van regionale werkgevers- en vakbondsorganisaties en andere niet-overheidsinstanties.
Deelnemers spraken hun frustratie uit over het feit dat CARICOM-beslissingen vaak niet werden uitgevoerd doordat de middelen hiertoe ontoereikend waren. In een document getiteld de 'Port of Spain-consensus' wezen de deelnemers aan de conferentie op de behoefte aan (i) onderwijs en beroepstraining; (ii) behoud van het milieu en de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen; (iii) cultivering van deinocratische tradities en processen; (iv) regionale economische integratie en samenwerking; en (v) onderzoek en ontwikkeling, vooral op wetenschappelijk en technologisch gebied. waarbij regeringen in de regio werd aanbevolen gedurende een periode van vijf jaar 1 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) uit te trekken voor onderzoek en ontwikkeling.

(Vor.ber. pag. 91/1 e.v.- 1991)

ZEVENDE JAARLIJKSE BIJEENKOMST Van SAN JOSÉ-groep en eg

De ministers van buitenlandse zaken van de Groep van San José, waarin de vijf Middenamerikaanse landen en Panama waren vertegenwoordigd, ontmoetten op 18 en 19 maart 1991 hun collega's van de 12 lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) voor de zevende jaarlijkse bijeenkomst over samenwerking tussen de EG en Midden-Amerika. De bijeenkomst, die plaatsvond in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua, werd verder bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken van Colombia, Venezuela en Mexico.

De Middenamerikaanse deelnemers pleitten voor de liberalisatie van de bananenmarkt, met het oog op de mogelijke daling in de bananenexport na de eenwording van de Europese markt aan het einde van 1992. Zij drongen er bij de EG op aan het algemeen preferentiestelsel (GSP) uit te breiden met een reeks produkten uit de regio en deze daarmee in feite belastingvrije toegang tot de Europese markt te verschaffen. Zij wezen erop dat produkten van de voormalige koloniën van de EG-lidstaten onder het Verdrag van Lomé vielen en dat soortgelijke maatregelen waren overeengekomen voor de landen van het Andespact. (Abel Matutes, de EG-commissaris voor Zuid-Amerika, merkte op dat de toegangsregelingen voor landen van het Andespact ,,tijdelijk en een uitzondering' waren. bedoeld om de drugshandel te helpen uitroeien, maar hij was het er mee eens dat de Middenamerikaanse landen moesten worden gecompenseerd voor de verliezen die een gevolg waren van de concessies, met name in de koffie-export.)
In het slotcommuniqué zeiden de EG-ministers dat de EG naar verwachting de tarieven op tropische produkten zou opheffen of verlagen ,,zodra een bevredigende en afgewogen conclusie was bereikt in de Ronde van Uruguay".
Matutes wees erop dat de regio van de EG meer economische hulp per hoofd van de bevolking kreeg dan welke andere regio van de wereld ook. In de periode 1991-95, zei hij, zou de hulp aan de regio met ongeveer 80 procent toenemen ten opzichte van de voorgaande periode van vijf jaar.

(Vor.ber. pag. 821/2 - 1990)

MERCOSUR-VERDRAG OVER DE ZUID-AMERIKAANSE GEMEENSCHAPPELIJKE MARKT

De presidenten Carlos Saul Menem van Argentinië, Fernando Collor de Mello van Brazilië, Andres Rodriguez van Paraguay en Luis Alberto Lacalle Herrera van Uruguay tekenden op 26 maart 1991 in de Paraguayaanse hoofdstad Asuncion een akkoord ter oprichting van een gemeenschappelijke markt in de regio, onder de naam Mercosur. Het hoofdkwartier zou gevestigd worden in Uruguay. Volgens het opgestelde tijdsschema moest het vrij verkeer van goederen en diensten in het Mercosur-gebied op 31 december 1994 een feit zijn.

Aangespoord door het ontstaan van andere regionale handelsblokken probeerden Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay - alle met min of meer centrum-rechtse regeringen die het vrije-marktprincipe huldigden - gebruik te maken van het Ondernemingsinitiatief voor Noord- en Zuid-Amerika dat in juni 1990 door de Amerikaanse president Bush was aangekondigd en dat voorzag in investeringen en officiële schuldvermindering door dc Verenigde Staten in een vrije handelszone die de beide Amerikaanse werelddelen omvatte (zie pag. 92/1 e.v. en 538/1-'91). De Verenigde Staten zouden met de vier landen onderhandelen over een raainovereenkomst.
De gezamenlijke bruto nationale produkten van de Mercosur-landen, die samen een markt van 192 mln mensen omvatten, bedroegen $ 420 mrd, meer dan de helft van de gezamenlijke BNP's van heel Zuid-Amerika en het Caraïbische gebied. Het onderlinge handelsvolume van de vier landen had op dat moment een jaargemiddelde van $ 5,5 mrd.

Door ondertekening van het Verdrag

van Asuncion verplichtten de deelnemers zich tot een eerste tariefverlaging van 47 procent in juni 1991, nadat het verdrag was geratificeerd door de parlementen van de lidstaten. Argentinië en Brazilië zouden vervolgens de tarieven voor Mercosur-landen aan het einde van 1994 opheffen en Paraguay en Uruguay kregen een jaar extra om te harmoniseren. De vier landen zouden hun beleid ten aanzien van de landbouw, de industrie en het vervoer coördineren en ook de behandeling van financiële en monetaire zaken op elkaar afstemmen.

Volgens een reeks bilaterale samenwerkingsovereenkomsten (waarvan de meest recente was geslotenin 1988. zie 526/3 e.v.-'90) hadden Brazilie en Argentinië hun onderlinge handelsvolume zodanig opgevoerd dat Brazilië de Verenigde Staten was voorbijgestreefd als belangrijkste handelspartner van Argentinië. In juli 1990 ontmoetten president Collor en president Menem elkaar in de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires en besloten zij andere landen te betrekken bij hun overeenkomsten. Paraguay en Uruguay werden vervolgens partners in deze overeenkomsten. Chili had daarentegen medio 1990 een uitnodiging afgeslagen om aan het Mercosur-proces deel te nemen en in plaats daarvan gekozen voor bilaterale vrije-handelsverdragen met de Verenigde Staten en Mexico. De externe tarieven van Chili lagen al ver beneden het niveau waartoe de Mercosur-landen met hun eerste tariefverlagingen beoogden te gaan. Onderhandelingen over het Chileense lidmaatschap van de gemeenschap zouden in de tweede helft van 1991 worden hervat.

RONDREIS VAN GENERAAL POWELL

De voorzitter van de Gezamenlijke VS-Stafchefs generaal Colin Powell bracht op 8 en 9 april 1991 een bezoek aan de belangrijkste bondgenoten van de Amerikaanse regering in de regio, Honduras, El Salvador en Panama, voor besprekingen met regerings- en legerleiders.

Amerikaanse diplomaten benadrukten dat het bezoek geen ,,politieke boodschap" verkondigde, maar als belangrijkste doel had de activiteiten van de in deze drie landen gestationeerde Amerikaanse troepen te beoordelen. Powells verklaringen tegenover de pers op 8 april in de Hondurese hoofdstad Tegucigalpa veroorzaakten echter enige opschudding. Hij verklaarde dat Amerikaanse militaire interventie niet uitgesloten zou kunnen worden ,,wanneer het nodig is de vrijheid te verdedigen". In bepaalde mediakringen werd deze opmerking geïnterpreteerd als zou de Amerikaanse regering bereid zijn geweld te gebruiken wanneer het vredesproces in El Salvador zou stagneren (zie pag. 383/2 e.v.-'91). Een woordvoerder van dc Amerikaanse ambassade in El Salvador zei dat de verklaring van Powell ,.een algemeen commentaar inhield op het streven naar een nieuwe en vreedzameinternationale wereldorde".

ONTMOETINGEN VAN RIO-GROEP IN BOGOTA EN LUXEMBURG

De elf ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten van de Rio-groep ontmoetten elkaar op 3 en 4 april 1991 in Bogota om de agenda vast te stellen voor de vergadering met de EG-ministers van buitenlandse zaken in Luxemburg op 26 april.

Tijdens de vergadering in Bogota werden de mogelijkheden besproken van zowel nieuwe investeringen in de landen van de Rio-groep door de Europese Investeringsbank als van financiële EG-maatregelen ter vermindering van de Latijnsamerikaanse buitenlandse schuld. De ministers van buitenlandse zaken van Colombia, Mexico en Venezuela ondertekenden akkoorden op het gebied van energie. transport en communicatie en kondigden aan dat zij medio 1994 een vrijhandelszone tussen hun landen zouden instellen.

Ontmoeting met EG-landen in Luxemburg

De eerste ontmoeting op ministerieel niveau tussen de Europese Gemeenschap (EG) en de lidstaten van de Riogroep op 26 april in Luxemburg vond plaats in het kader van een op 20 december 1990 in Rome ondertekend akkoord over interregionale samenwerking.

Behalve de ministers van buitenlandse zaken van de elf landen van de Rio-groep werd de vergadering bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken van Costa Rica en Jamaica als de respectievelijke vertegenwoordigers van Midden-Amerika en het Caribisch gebied. Van EG-zijde waren de ministers van buitenlandse zaken van vijf lidstaten (Spanje, Portugal, Luxemburg, Nederland en Italië) bij de vergadering aanwezig. In een aan het eind van de ontmoeting ondertekende verklaring werd de samenwerking op verscheidene terreinen. zoals de bestrijding van drugs en van de cholera-epidemie in Latijns-Amerika, benadrukt. In de verklaring werden echter geen maatregelen genoemd om de kredietverstrekking door de Europese Investeringsbank te verhogen. De Spaanse pers berichtte dat verzet van Groot-Brittannië tegen nog meer leningen aan Latijns-Amerika hadgeleid tot het standpunt dat daar .,van geval tot geval" over besloten zou worden.

(Vor. ber. pag. 92/2/3 - 1991)

ANDESPACT ONDERTEKENT VERKLARING VAN CARACAS

Op 18 mei 1991 vond in de Venezolaanse hoofdstad Caracas een topontmoeting plaats tussen de presidenten van de vijf lidstaten van het Andespact (Bolivia; Colombia, Ecuador, Peru en Venezuela). Ze ondertekenden de Verklaring van Caracas. die een raamwerk verschafte voor een in januari 1992 in te voeren vrijhandelszone tussen de vijf Andeswact-lidstaten.

De Verklaring voorzag in de afschaffing van alle tarieven binnen het pact, zij het dat Ecuador toestemming had zijn sterk protectionistische systeem in twee fasen af te bouwen - eind 1991 zou 50 procent van de tarieven zijn opgeheven, het resterende deel op 30 juni 1992. In de loop van 1992 zouden de landen van het Andespact een gezamenlijk tarievenbeleicl gaan voeren in de handel met de rest van de wereld. Enkele daartoe benodigde integratiemaatregelen waren een gezamenlijke bevordering van de export, dezelfde commerciële luchtvaartrechten en toegang tot luchthavenvoorzieningen, hervormingen bij de overheid en het aanmoedigen van buitenlandse investeringen. De verwachting was dat de zone in 1995 zou functioneren als een volledig geïntegreerde gemeenschappelijke markt van 90 mln mensen.

Tijdens de top werd tevens besloten dat Peru $ 40 mln hulp van de andere vier Pact-leden zou krijgen om het land weer toegang te verschaffen tot de internationale kredietverleners. Aan de Amerikaanse president Bush werd het voorstel gedaan een bijeenkomst te houden over het probleem van de produktie van en handel in drugs. Vertegenwoordigers van de vijf Andespact-landen zouden een dergelijke bijeenkomst bijwonen.

De bijeenkomst in Caracas was de laatste van een reeks van vijf in februari 1989 geplande bijeenkomsten om het Andespact nieuw leven in te blazen. Het Pact was in 1973 opgericht en tot 1976 was ook Chililidgeweest.

ANTIGUA EN BARBUDA

KABINETSCRISIS EN -WIJZIGINGEN

Als reactie op voortdurende onenigheid binnen de regerende Arbeiderspartij van Antigua (ALP), wijzigde premier Vere Bird op 15 maart 1991 de samenstelling van zijn kabinet, waarbij hij zijn eigen directe verantwoordelijkheden uitbreidde.

Na het aftreden van minister van financiën John St Luce op 22 februari had de premier zichzelf de portefeuille van financiën toebedeeld. Op 7 maart presenteerde hij de begroting voor 1991 aan het parlement, waarbij hij alleen een samenvatting van de voorstellen gaf in plaats van een gedetailleerde begrotingsrede te houden. Deze procedure werd als ,,ongrondwettelijk" gekenschetst door een groep ministers, onder wie St Luce, de zoon van de premier Lester Bird (vice-premier. buitenlandse zaken, economische ontwikkeling en toerisme). Hugh Marshall (handel, industrie en energie), Robin Yeaiwood (openbare voorzieningen), Eustace Cochrane (openbare werken en verbindingen), en Henderson Simon

(minister zonder portefeuille), die allen het aftreden van de premier eisten
Op 15 maart maakte premier Bird zijn voorstellen voor kabinetswijzigingen bekend, maai Lester Bird (voorgedragen als minister van financien), Hugh Marshall (die de portefeuille van Caraibische zaken en OAS-zaken kreeg aangeboden) en Henderson Simon \weigerden plaats te nemen in het gewijzigde ??ûiriet, waardoor verdere wijzigingen noodzakelijk waren

Het kabinet van Antigua en Barbuda

Het kabinet was nu als volgt samengesteld:

Premier. buitenlandse zaken - +Vere C. Bird Sr.; binnenlandse zaken en sociale voorzieningen - +Christopher O'Marde; landbouw. visserij, grond en huisvesting - Hilroy Humphreys; onderwijs. cultuur en jeugdzaken - Reuben Harris; financiën en handel - *Molwyn Joseph: volksgezondheid en arbeid - Adolphus Freeland; juridische zaken, procureur-generaal - Keith Ford; openbare voorzieningen, transport en energie - *Robin Yearwood: openbare werken en verbindingen - Eustace Cochrane; economische ontwikkeling, industrie en toerisme - *Rodney Williams.

+ Gewijzigde verantwoordelijkheden

* Nieuw kabinetslid

Geen politieke vereniging OECS-leden

Antigua en Barbuda distantieerde zich, te zamen met de andere Leeward Eilanden (Montserrat,St. Kitts en Nevis), in november 1990 van de voorgenomen politieke vereniging van de leden van de Organisatie van Oostcaraïbische Staten (OECS),een idee dat in beginsel in 1987 was goedgekeurd.
De OECS is op 2 juli 1981 opgericht.

(Vor.ber. pag. 166/2 e.v. - 1991)

ARGENTINIË

KOPPELING VAN AUSTRAL AAN DOLLAR

Op 27 maart 1991 keurde het Huis van Afgevaardigden met spoed een wetsvoorstel van de regering goed dat de austral vrij inwisselbaar maakte tegen de Amerikaanse dollar, met als doel de economie te stabiliseren en de groei te stimuleren. Het wetsvoorstel was op 20 maart ingediend door minister van economische zaken Domingo Cavallo, nadat in februari de inflatie was gestegen tot 27 procent.

De zogenoemde ,,dollarisatie" van de economie vereiste dat de geldvoorraad in australs werd ondersteund door buitenlandse valuta of goudvoorraden op de centrale bank Dit betekende dat de regering geen geld kon laten drukken cm belastingtekorten aan te vullen, zodat opvoering ban de inflatiedruk werd voorkomen
De wet legde vanaf 1 april de wisselkoers vast op $ 1 = 10 000 austral De maatregel werd door de oppositionele Radicale Partij (UCR) beschreven als een kunstmatige versterking van de nationale valuta voor verkiezingsdoeleinden De UCR stemde daarom tegen de wet, hoewel de partij voorstander was van het principe van inwisselbaarheid

Het nieuwe programma van de regering bevatte verder de beëindiging van de loonindexering en verlaging van het gemiddelde importtarief van 22 procent naar 9,4 procent, met als doel de Argentijnse industrie beter te laten produceren en concurreren.

Op de invoering van de inwisselbaarheid werd eind maart positief gereageerd door de financiële markten. De rentestanden maakten een scherpe val, de buitenlandse-valutamarkt stabiliseerde en het maandelijks geregistreerde inflatietempo werd gehalveerd- ten opzichte van februari.

Afschaffing van exportbelastingen op landbouwprodukten

In een poging om de export van landbouwprodukten te stimuleren, sloot de minister van economische zaken op 18 maart een ,,fiscaal pact" met twee van de grote boerenorganisaties, het Argentijnse Plattelandsgenootschap (SRA)en de Argentijnse Plattelandsconfederatie (CRA).

In ruil voor de afschaffing van de exportbelastingen zouden de CRA en de SRA, die grote en middelgrote landbouwbedrijven vertegenwoordigden, trachten hun leden ertoe te bewegen te stoppen met het ontduiken van de BTW en de eigendoms- en inkomstenbelasting. en hun produktiviteit te verhogen.

Regeringsmaatregelen voor probleem over privatisering luchtvaartmaatschappij

In februari en maart nam de regering-Menem stappen om de ineenstorting van de geprivatiseerde nationale luchtvaartmaatschappij Aerolineas Argentinas te voorkomen. De maatschappij was in november 1990 via een transactie waarbij het eigen vermogen voor $2,3 mrd contant en de vereffening van vorderingen van de hand gedaan aan een consortium dat werd aangevoerd door de Spaanse luchtvaartmaatschappij Iberia.

Het probleem was ontstaan toen de Argentijnse investeerders, aangevoerd door Austral, het grootste particuliere transportbedrijf van Argentinie, er niet in waren geslaagd voldoende financiele middelen bijeen te krijgen binnen de termijn van drie maanden die was vastgesteld door de regering Iberia bergrootte haar aandeel vervolgens van 20 tot 49 procent Volgens de Argentijnse met mocht er geen meerderheid van aandelen in buitenlandse handen komen en het feit da Iberia het maximale percentage dat dient was genaderd, werd gezien als een bedreiging voor het gehele privatiseringsproces Medio maart had Austral zich na onderhandelingen met de regering en Iberia uit de transactie teruggetrokken, maar de Argentijnse groepen Amadeo Rivas en Construcciones Devicenzo vergrootten hun gezamenlijke belang tot 36 procent Het aandeel van Iberia werd teruggebracht tot 30 procent

Bezoek aan de Falkland-eilanden door familieleden van gesneuvelden

Op 18 maart gaf de Britse regering voor het eerst toestemming aan 375 familieleden van Argentijnse soldaten die waren gesneuveld tijdens de Falklandoorlog van 1982, om hun graven op de eilanden te bezoeken. De gebeurtenis werd gezien als een verder herstel van de banden tussen de twee landen. na het herstel van de diplomatieke betrekkingen in februari 1990 (zie pag. 303/1 e.v.-'90).

(Vor.ber. pag. 521/2 e.v. - 1990)

DRUGSBESTRIJDING. NIEUW MINISTERIE VAN JUSTITIE

President Carlos Menem presenteerde op 17 april 1991 maatregelen om het dubbele probleem van de drugshandel en de corruptie te bestrijden. De maatregelen behelsden het ontslag van de Peronistische gouverneur van de noordwestelijke provincie Catamarca, Ramon Saadi; samenwerking met de Amerikaanse autoriteiten bij het vanuit de lucht opsporen van drugshandel; en de oprichting van een ministerie van justitie.

Verwijzend naar het ontslag van Saadi zei Menem dat was besloten ,,het uitvoerend bestuur en de wetgevende macht in de provincie Catamarca direct onder de federale regering te plaatsen". El *País* van 19 april verklaarde dat Menem hiermee ..een nieuw front had geopend voor de politieke strijd binnen het peronisme"; de steun van de familie Saadi, die tientallen jaren aanzienlijke macht had uitgeoefend in Catamarca, was voor Menem van doorslaggevend belang geweest tijdens zijn aanloop naar het presidentschap.
Algemeen werd aangenomen dat Saadi in drugs handelde en corrupt was. De plaatselijke publieke opinie had zich in toenemende mate boos gemaakt over de vermeende betrokkenheid van familieleden van de gouverneur bij de dood van een plaatselijke tiener in september 1990. De 42-jarige Saadi. die verbolgen reageerde op het nieuws van zijn ontslag,

belegde op 18 april in Buenos Aires een persconferentie waar hij Menem en andere vooraanstaande peronistische politici van verraad beschuldigde en opperde dat bij de opsporing van cocaplantages ook hun neusvleugels morsten worden onderzocht (,,rinoscopia").
In Argentinië zou ,,in samenwerking met de Amerikaanse regering" een luchtfotografisch onderzoek worden uitgevoerd om clandestiene landingsbanen, cocaplantages en andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van drugshandel op te sporen.

Menem maakte ook bekend dat een nieuw opgericht ministerie van justitie onder leiding van Leon Carlos Arslanian nieuwe wetten zou opstellen om .,de corruptie effectief te bestrijden".

De Senaat keurde op 18 april de oprichting van het ministerie gord en Arslanian, die ervaring had opgedaan als rechter in processen tegen leden van de militaire junta, werd op 23 april beëdigd.

RAKETPROGRAMMA VAN DE BAAN. BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE VOORGESTELD

Op 21 juni 1991 bevestigde minister van defensie Antonio Erman Gonzalez dat een nieuwe commissie, de Nationale Ruimtevaartcommissie (CONAE), een vreedzame toepassing zou zoeken voor de technische en wetenschappelijke ervaring die men had opgedaan met het geheime ballistische-raketprogramma Condor-2. De opschorting van dit in april 1990 bekendgemaakte programma werd op 28 mei door hem ,,onherroepelijk" genoemd.

Het raketprogramma was in 1982. nadat Argentinië in de Falklandoorlog door Groot-Brittannië was verslagen, van de grond gekomen in samenwerking met Egypte en met financiële ondersteuning van Irak. Europese bedrijven hadden de technologie voor het project geleverd. en ook ,,vooraanstaande" ondernemingen uit de Verenigde Staten hadden eraan deelgenomen. Het project was volledig tot stilstand gekomen vanwege het VN-embargo tegen Irak als gevolg van de inval in Koeweit. en vanwege een besluit van het Amerikaans Congres tijdens de daaropvolgende Golfoorlog om de sanctiewetgeving te verscherpen die de overdracht van technologie, ook niet-militair. aan raketproducerende landen verbood.
In sommige Argentijnse militaire kringen evenals in de oppositiepartij UCR werd het opgeven van het raketprogramma gekarakteriseerd als een capitulatie voor Amerikaanse eisen, en werd de stap onverantwoordelijk gevonden nu Chili vermoedelijk een nieuwe raket voor militaire doeleinden aan het ontwikkelen was.

In dezelfde uitzending kondigde Erman regeringsvoorstellen aan om de omvang van de strijdkrachten terug te brengen van naar schatting 73.000 manschappen tot 55.000, en de dienstplicht te verkorten van één jaar tot zes maanden, hoewel in het lopende jaar het aantal opgeroepen dienstplichtigen naar verwacht werd twee keer zo groot zou zijn. Minister van economische zaken Domingo Cavallo had reeds geweigerd in te gaan op de eis van 27 procent verhoging van de militaire wedde, conform zijn pogingen van maart de inflatie te beteugelen

Pensioengerechtigden in protest

Op 5 juni zag de regering zich gedwongen toe te geven aan de eis de minimumuitkering voor gepensioneerden van $ 120 per maand met 25 procent tc verhogen, nadat honderden pensioengerechtigden in de hoofdstad Buenos Aires vier maanden lang een wake hadden gehouden rondom het ministerie van financiën en het hooggerechtshof, waarbij zij in hun tentenkamp op het Lacalleplein veel steun van het publiek hadden ondervonden.

Ruwweg 12 procent van de uit 32 mlnpersonen bestaande bevolking genoot op dat moment een pensioenuitkering, en de verhoging van de minimumuitkering betekende jaarlijks een extra aanslag op de schatkist van $1.2 mrd. De leiders van de protesterende gepensioneerden eisten echter een minimumpensioen tussen S 250 en $ 300 per maand, afhankelijk van de uitkomst van de loonrondes die op dat moment werden gehouden.

ECONOMISCHE RESULTATEN 1990

Het handelsoverschot over het jaar 1990 bereikte een recordhoogte van $ 7,89 mrd, een toename van 46.9 procent ten opzichte van 1989 (toen het handelsoverschot S 5 mrd bedroeg).

De groei van de export (naar S 11,9 mrd) was vooral te danken aan een verbetering van de resultaten in de agrarische sector. waar men profiteerde van de vergroting van de hoeveelheid in cultuur gebrachte grond en van de gunstige weersomstandigheden die een goede oogst mogelijk hadden gemaakt. Het handelsoverschot kwam tot stand ondanks de sterke stijging van de austral in de tweede helft van het jaar. wat een ongunstig effect had op de wisselkoers en waardoor in de export zware financiële verliezen werden geleden (zie voor de scherpe devaluatie van de austral in januari 1991 pag. 31613-'91). Daar kwam nog bij dat de landbouwsubsidies in de VS en de Europese Gemeenschap wereldwijd zorgden voor daling van de landbouwprijzen.

De import was in 1990 teruggezakt naar S 4,01 mrd als gevolg van de door de recessie veroorzaakte inkrimping van de binnenlandse vraag. De investeringen gingen scherp naar beneden en waren naar schatting blijven steken op 9 procent van het BNP. In de industriele sector daalde de produktie met 3.1 procent. waarbij de auto-industrie het hevigst werd getroffen met een terugloop in de produktie van 23,4 procent.

(Vor.ber. pag. 313/2 e.v. - 1991)

NICARAGUA

ONTSLAG VAS PRESIDENT CENTRALE BANK. NATIONALE DIALOOG. VORMING LANDBOUWCOMMISSIE

Op 30 oktober 1990 ontsloeg de regering Francisco Mayorga, president van de centrale bank en architect van het economische bezuinigingsplan van de regering voor de vrije markt. De conservatieve ondernemersorganisatie Hoge Raad van Particulier Initiatief (Cosep) betichtte de regering daarop van het breken van verkiezingsbeloften. Tevens was de organisatie van mening dat de regering hiermee een belangrijke concessie deed aan de Sandinistische oppositie (FSLN). Mayargo werd vervangen door de vice-president van de bank Raul Lacayo.
Cosep weigerde tevens een overeenkomst te erkennen die op 26 oktober was ondertekend tijdens de hervatte gesprekken van de regering en de Sandinistische Nationale Arbeidersbond (FNT) in het kader van de .,nationale dialoog". Deze gesprekken waren op 20 september door de regering geïnitieerd als reactie op de wijdverspreide onrusten in mei en juli (zie pag. 822/3 e.v.-'90). Vanaf het begin waren de gesprekken echter door werknemers en bonden geboycot of afgebroken.

De FNT toonde zich bereid zes maanden lang geen stakingen te organiseren in ruil voor een belofte van de regering om plannen voor het ontslag van 25.000 ambtenaren op te schorten, de munteenheid te stabiliseren en een ..realistische" kijk te ontwikkelen inzake kwesties als economisch herstel, privatisering en eigendomsrecht van bezittingen die tijdens het Sandinistische bewind waren geconfisqueerd. De regering verklaarde tevens dat zij met onmiddellijke ingang een landbouwhervormingswet zou invoeren (zie hieronder). Verder deed zij toezeggingen de belastinginning te verbeteren en de overheidsuitgaven te beperken. waaronder de uitgavenvoor het leger.
Het FSLN en de FNT hadden de bevolking opgeroepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid tegen de bezuinigingsmaatregelen. Zij drongen er bij de bevolking op aan te weigeren de verhoogde elektriciteits- en waterrekeningen te betalen, staatsbedrijven te bezetten die op de nominatie stonden voor privatisering; en hun steun te verlenen aan een algemene 24-uursstaking op 1 oktober. Aan de stakingsoproep werd door weinigen gehoor gegeven. Het aantal stakers werd geschat op slechts 6.000 in tegenstelling tot de vcnvachtc 60.000, waarvan in de Sandinistische media (hun radiostation Radio Primerisima werd op 30 september

door middel van dynamiet vernietigd) sprake was De leiding van de FNT stemde toen in met gesprekkenmet de regering Het FSLN besloot een einde te maken aan zijn campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid en mee te doen aan de nationale dialoog nadat op 2 oktober onderhandelingen hadden plaatsgevonden tussen de Sandinistische leider Daniel Ortega Saavedra en Anton o l acavo een na iste adv seur van president Violeta Barrios de Chamorro

Op 15 oktober 1990 kondigde de regering de vorming aan van een Nationale Landbouwcommissie. De 12-koppige leiding van de commissie onder. voorzitterschap van Antonio Lacayo, zou bestaan uit vakbondsleiders, voormalige contra's, twee ministers en de opperbevelhebber van het Sandinistische Volksleger. De opdracht van de commissie was de problemen te onderzoeken omtrent de distributie van land en de spanningen op het platteland die het gevolg waren van wijdverspreide illegale landconfiscaties.

HERNIEUWDE AANVALLEN VAN CONTRA'S

Naar verluidt had de regering op 4 oktober 1990 overeenstemming bereikt met 200 gewapende voormalige contra's, die beslag hadden gelegd op land dat toebehoorde aan Sandinistische coöperaties.

De bezetting van de noordelijke stad Waslala door de contra's had geresulteerd in vijf doden en naar verluidt zeven gewonden. De contra's beweerden dat hun actie bedoeld was om de aandacht te vestigen op het falen van de regering om geld uit te trekken voor de hervestiging van roormalige contra's en hun families. Op 26 oktober was sprake van verdere onlusten in het noord-westen van het land. Daarbij kwam naar verluidt in El Jicaro één contra om het leven en raakten verscheidene anderen gewond na botsingen met Sandinisten.

De regering arresteerde op 18 november 1990 de vroegere contra-leider Aristides Sanchez en nam wapens in beslag die naar verluidt door de contra's zouden worden gebruikt bij een ,,gevaarlijk plan" om het land te destabiliseren. Het ingrijpen viel samen met het afbreken van de besprekingen tussen de regering en de voormalige contra-leiders.

De ex-contra's kregen steun van een groep van 15 burgemeesters, die behoorden tot de rechtse partijen van de regerende Nationale Oppositie Unie (UNO), en van vice-president Virgilio Godoy Zij eisten dat de regering de beloften, die zij vóór de demobilisatie van de contra's in juni (zie pag. 820/3 -'90) aan hen had gedaan over de verstrekking van land en kredieten, zou nakomen. Bovendien eisten zij het ontslag van de voormalige Sandinistische leider generaal Humberto Ortega Saavedra als opperbevelhebber van de strijdkrachten, en het ontslag van Antonio Lacayo Oyanguren, voorzitter van de presidentiele raad, en van Carlos Hurtado Cabrera minister van binnenlandse zaken, die zij verantwoordelijk achtten voor het economisch verdrag dat in oktober gesloten was tussen de regering en de door Sandinisten geleide vakbonden
In de twee weken voor de arrestatie van Sanchez hadden voormalige contra s politiebureaus en kerken bezet en een gedeelte van de weg tussen de hoofdstad Managua en Rama, in de buurt van de stad Bluefields aan de Atlantische kust, gebarricadeerd Vijf politiemannen en drie voormalige contra's zouden zijn gedood en tientallen burgers zijn gewond tijdens gewapende botsingen, hoewel volgens onbevestigde berichten het aantal doden meer dan 24 bedroeg Volgens officiële cijfers hadden slechts 3 000 van de 20 000 gedemobiliseerde contra's een stuk land ontvangen De regering verklaarde dat van de door de Verenigde Staten beloofde $ 30 mln als bijdrage aan de financiering van de landtoewijzing, pas S 16,5 mln was ontvangen

Op 27 november 1990 werd in El ***Pais*** de oprichting bekendgemaakt van een nieuwe politieke partij, die onafhankelijk was van de vroegere militaire top van de contra's en beweerde meer dan 3.000 voormalige contra's te vertegenwoordigen.

Moord op voormalige contra-leider

Op 16 februari 1991 werd in de hoofdstad Managua een voormalige leider van de contra's, de 58-jarige Enrique Bermudez Varela, doodgeschoten.

Bermudez, die ooit kolonel was geweest in de om haar wreedheid beruchte Nationale Garde van de voormalige dictator Anastasio Somoza Debayle, had met de hulp van de Verenigde Staten meegewerkt aan het opzetten van de contrastrijdkrachten van het Nationaal Verzet (RN), die streden tegen de toen regerende Sandinistische regering. Hij werd in het midden van de jaren '80 de militaire chef van de contra's, maar werd in februari 1990 uit de leiding gezet door een aantal van zijn mede-bevelhebbers (zie pag. 820/1 - '90) die zijn reputatie dermate bezoedeld achtten door schendingen van de mensenrechten en betrokkenheid bij de corruptie in de jaren van het Somoza-bewind, dat hij niet over de uiteindelijke ontbinding en hervestiging van de contra's kon onderhandelen (zie pag. 822/1 e.v.-'90).
Vice-president Virgilio Godoy verklaarde dat de moord, die werd gezien als een tegenslag voor de pogingen van president Violeta Barrios de Chamorro om nationale verzoening te bevorderen, niet ongestraft mocht blijven en zou moeten worden opgelost ,,zelfs als dit buiten de regeringsinstanties om moet gebeuren". Het nationale directoraat van het Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) ontkende in een op 18 februari uitgegeven communiqué iedere betrokkenheid bij de moord, waarvoor het precieze motief een mysterie bleef. Bermudez had echter nooit onder stoelen of banken gestoken dat hij gekant was tegen iedere politieke schikking met het FSLN en het was bekend dat hij van plan was geweest om een van de speciale hervestigingsgebieden voor voormalige contra's te bezoeken.

INKRIMPINGEN IN LEGER

Generaal Humberto Ortega maakte op 8 november bekend dat ,,onmiddellijk of binnenzeer korte tijd" in totaal 5.000 officieren zouden worden gepensioneerd om de volledige getalssterkte van het Sandinistische Volksleger (EPS) terug te brengen tot 28.000. Het EPS bestond in januari 1990 uit 90.000 soldaten, maar was overeenkomstig Chamorro's inaugurale rede uit april (pag. 820/3 - '90) teruggebracht tot 33.000 in oktober. De vermindering van het aantal manschappen zou de hoogte van de defensiebegroting met 10 procent verlagen.

BEGROTING 1991

De regering maakte op 15 november haar begroting voor 1991 bekend. Daarin verklaarde zij dat zij van plan was de uitgaven met 22 procent (tot een totaal van $499 mln) te verhogen en dat zij zich gesteld zag tegenover een belastingtekort van $ 150 mln, waarvan vermoedelijk slechts $ 91 mln gedekt zou kunnen worden met toekomstige leningen. Voorspeld werd dat zonder binnenlandse besparingen de regering gedwongen zou worden om terug te komen op het plan de koers van de nieuwe ,,gouden cordoba" in 1991 middels vaste pariteit te koppelen aan de Amerikaanse dollar. Op 5 november werd de cordoba voor de 43ste maal gedevalueerd sind Chamorro in april in functie trad. De koers daalde van $ 1,00 = 1.540.000 cordoba naar $ 1,00 = 1.610.000 cordoba.

NIEUWE ONDERWIJSMINISTER EN VOORZITTER VAN NATIONALE VERGADERING

President Violeta Barrios de Chamorro benoemde op 10 januari 1991 Humberto Belli Pereira tot nieuwe minister van onderwijs, ter vervanging van Sofonias Cisneros Leiva. Tegelijkertijd werd een aantal voormalige contra-leiders benoemd op hoge regeringsposten en werd een aantal aanhangers van vicepresident Virgilio Godoy niet opnieuw benoemd.
Alfredo Cesar, een presidentieel adviseur en voormalig leider van de contra's, volgde op 9 januari Miriam Arguello op als voorzitter van de Nationale Vergadering. Hij werd gekozen met behulp van de stemmen van 64 van de in

totaal 92 afgevaardigden (afkomstig van het Sandinistisch Nationaal Bevrijdingsfront en Chamorro-aanhangers van de regerende Nationale Oppositionele Unie, UNO).

VERKOOP LEGERRAKETTEN AAN SALVADORAANSE GUERRILLASTRIJDERS

De bevelhebber van de strijdkrachten, generaal Humberto Ortega Saavedra, zwoer op 10 januari dat hij en zijn strijdkrachten trouw zouden zijn aan de president en de grondwet. Eerder had Chamorro zich verzet tegen de druk die op haar werd uitgeoefend om Ortega te ontslaan, nadat het leger op 3 januari had toegegeven dat vier officieren in oktober 28 luchtdoelraketten van Sowjet-makelij uit een legeropslagplaats hadden gestolen en vervolgens hadden verscheept naar guerrillastrijders in El Salvador. De vier officieren werden samen met 11 burgers gearresteerd.

Woordvoerders van de regering-Chamorro beklemtoonden dat een kleine groep officieren op eigen initiatief had gehandeld bij de verscheping van de raketten, waaronder zich Sam-7 en Sam-14 raketten bevonden; deze waren op 23 november en 4 december gebruikt om een Salvadoraans legervliegtuig neer te schieten. Minister van buitenlandse zaken Enrique Dreyfus, die de kwestie met president Alfredo Cristiani van El Salvador had besproken, behoorde tot degenen die Ortega verantwoordelijk achtten. Op 4 januari wees hij erop dat Nicaragua internationale overeenkomsten had geschonden door toe te staan dat Sowjetraketten zonder machtiging door een derde partij werden gebruikt. Ortega's departement veroordeelde op 4 januari de verantwoordelijke officieren en de levering van legerwapens, onder welke omstandigheden dan ook, ,,aan een guerrillabeweging, ongeacht het feit of haar strijd als rechtvaardig zou kunnen worden beschouwd".

BEZUINIGINGSMAATREGELEN EN DEVALUATIE AANGEKONDIGD

Op 2 maart 1991 maakte de regering strenge bezuinigingsmaatregelen en maatregelen voor de economie bekend nadat met de Wereldbank en de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank besprekingen waren gevoerd. De belangrijkste maatregel betrof de devaluatie van de in 1990 nieuw ingevoerde gouden cordoba, die van pariteit met de dollar werd gedevalueerd naar $ 1 = 5 cordobas.

De bestaande geldsoort, de nieuwe cordoba, zou vanaf 1 mei uit de circulatie worden genomen en werd tot die tijd eveneens gedevalueerd naar 5 mln per gouden cordoba. De prijs van basisvoedselprodukten als rijst en bonen moest niet maximaal 400 procent worden verhoogd, evenals de prijs van benzine. De lonen van werknemers in de overheidssector werden met maximaal 200 procent verhoogd en de werknemers in de gezondheidszorg en het onderwijs kregen een loonsverhoging van 350 procent.
Volgens Antonio Lacayo Oyanguren, de voorzitter van de presidentiële raad die de maatregelen bekend maakte, zouden er voortaan geen regelmatige valutadevaluaties meer zijn. Er ,,, ook geen geld meer worden gedrukt zonder dat er een solide dekking voor was. Hij zei dat de beheersing van de inflatie, die in 1990 op een jaarpercentage van 13.000 procent was uitgekomen. bet meest nijpende economische probleem was.

NATIONALE VERGADERING DOOR SANDINISTEN GEBOYCOT

Op 18 juni 1991 trok het oppositionele Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) zijn 39 afgevaardigden voor onbepaalde tijd terug uit de 92 leden tellende Nationale Vergadering, uit protest tegen het ,,reactionaire initiatief" om twee wetten uit 1990 inzake de herverdeling van land in te trekken. Deze stap werd het begin genoemd van een campagne om de verworvenheden van de revolutie van 1979 teniet te doen.

De rechtervleugel van de regerende Nationale Oppositie Unie (UNO).geleid door vice-president Virgilio Godoy, had voorgesteld de wetten nummer 85 en 86 te herroepen die door het FSLN in maart 1990 waren goedgekeurd, na zijn nederlaag bij de presidentiële verkiezingen van februari 1990 (zie pag. 818/3 e.v.-'90). Deze wetten bepaalden dat de rechten die grote boeren deden gelden op gemeentelijke grond en eigendommen toevielen aan tienduizenden kleine boeren; onder de Sandinistische regering hadden landbouwhervormingen plaatsgehad die gepaard gingen met duizenden landonteigeningen, echter zonder dat dit formeel was gelegaliseerd.

Aanhangers van de Sandinisten bezetten in het hele land radiostations en gemeentehuizen, inclusief het stadhuis en de conservatieve Radio Corporatie in de hoofdstad Managua, en verschillende bomexplosies veroorzaakten lichte schade aan huizen en kantoren van diverse politici en partijen van rechts, in wat leek op een gecoördineerde aanval.

FSLN-leider en voormalig president Daniel Ortega Saavedra verwierp het verzoek van de Mexicaanse regering in het centrum van Managua een woning te ontruimen die oorspronkelijk het eigendom was geweest van een bankier en diens Mexicaanse echtgenote; eind mei werd in verband met deze kwestie de Mexicaanse ambassadeur voor ,.overleg" teruggeroepen. De woning kreeg voor het FSLN prompt symbolische waarde, en het aanhouden ervan werd een belangrijke troef in het debat over de confiscaties. FSLN-leiders hadden boerderijen en huizen gekregen omdat, zo verklaarden de Sandinisten, zij het al tien jaar moesten stellen zonder het goede inkomen dat ze vroeger ooit hadden genoten, en zij bovendien hun leven in de waagschaal hadden gesteld voor de verdediging van het land tegen de door de VS gesteunde contra-rebellen.

Door de crisis kwam meer dan ooit druk te staan op het broze en stilzwijgende pact, op grond waarvan de Sandinisten de pogingen van president Violet Chamorro de Barrios tot nationale verzoening te komen ondersteunden, in ruil waarvoor zij de macht over leger en politie konden houden.

De aanhangers van Godoy verzetten zich tegen een dergelijke verzoenende houding jegens de Sandinisten en zagen de teruggave van eigendommen als een test voor de houding van de regering ten opzichte van de particuliere sector Zelf stelde de regering zich op he? standpunt dat conflicten over eigendomclaims zoveel mogelijk door arbitrage moesten worden beslecht, in de context van een nationale dialoog tussen vakbonden en werkgeversorganisaties (zie boven). De regering had eind mei een decreet uitgevaardigd dat de procedure vergemakkelijkte waarmee vroegere eigenaren in beslag genomen eigendommen terug konden vorderen. Daarop gaf het FSLN te kennen dat dit een schending inhield van de belofte de bestaande wetgeving te respecteren, die in dit geval bepaalde dat de goederen toevielen aan degenen die ze op dat moment beheerden (zie pag. 820/3-'90).

Godoy werd er door zowel het FSLN als Antonio Lacayo Oyanguren, de invloedrijke voorzitter van de presidentiële raad, van beschuldigd voor politieke onrust te hebben gezorgd en mede verantwoordelijk te zijn geweest voor het mobiliseren van honderden voormalige contra-rebellen (zie onder). Op 11 juni maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat een complot was ontdekt om Chamorro, Lacayo en opperbevelhebber van het leger generaal Humberto Ortega Saavedra uit de weg te ruimen.

HERNIEUWDE CONTRA-ACTIVITEITEN

Op 24 juni hadden kopstukken uit het FSLN onder leiding van Daniel Ortega een ontmoeting met voormalige contra-leiders. Dit was de eerste keer dat de twee partijen bijeenkwamen sinds de Sandinisten in april 1990 de macht verloren.

Aan beide zijden verklaarde men zich bereid tot samenwerking om ,.dorp voor dorp, stad voor stad, provincie voor provincie" de rust en orde op het platteland te herstellen door de boeren hun wapens te laten inleveren en twisten over land op te lossen. De vergadering was belegd om op te treden tegen de mobilisatie van naar schatting vier- tot vijfhonderd recontra's (gedemobiliseerde contra's die de wapens weer hadden opgenomen) in de noordelijkeprovincie Jinotega.
Op 13 juli hadden dere-contra's onder aanvoe-

ring van Dimas ,,wilde kat" Tigrillo de stad San José Bocay, 250 km ten noorden van Managua, met geweld ingenomen om hun eisen kracht bij ie zetten. Deze hielden onder meer in dat de overwegend uit Sandinisten bestaande politiemacht in het noorden geherstructureerd diende te worden en dat de contra's daarin geïntegreerd moesten worden. en dat Humberto Ortega van zijn post werd ontheven Tijdens een vijfdaagse bijeenkomst eerder die maand met afgevaardigden van de Internationale Ondersteunings- en Verificatie-Commissie van de VN en vroegere contraleiders herhaalde de regering dat zij voornemens was een aantal Sandinistische politie-functionarissen te vervangen door voormalige contra's.

COMPENSATIEREGELING MET VS

Op 5 juni besloot de Nationale Vergadering met 49 stemmen tegen 1 om een destijds door de Sandinisten ingevoerde wet in te trekken waarbij van de VS een schadevergoeding werd geëist ter hoogte van $ 17 mrd voor geleden economische schade ten gevolge van de burgeroorlog tussen het FSLN en de contra's. (Vóór de stemming plaatsvond hadden de 39 Sandinistische afgevaardigden de vergadering uit protest verlaten. terwijl drie andere afgevaardigden afwezig waren.) De schadeclaim had voor de Sandinisten symbolische betekenis, en volgde op een uitspraak van het Internationale Hof van Justitie in 1986 dat de VS de internationale rechtsorde hadden geschonden en onrechtmatig hadden gehandeld bij het ondersteunen van de vroegere contra's. Het besluit van 5 juni maakte voor de regering de weg vrij af te zien van de schadeclaim.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Minister van buitenlandse zaken Enrique Dreyfus verklaarde in november dat de overlevingskansen van de democratie afhingen van de ,,Club van Parijs" van westerse crediteurenlanden, die in maart 1991 zouden beslissen over een eventuele herschikking van de achterstallige betalingen van Nicaragua van $ 350 mln over zijn buitenlandse schuld van $10 mrd. Alleen dan zouden nieuwe kredieten kunnen loskomen. De enige noemenswaardige steun die de regering tot dan toe had ontvangen waren de $ 300 mln van de VS geweest waarmee het Amerikaanse Congres in mei 1990 akkoord was gegaan (zie pag. 820/2-'90). Dit bedrag was in gedeelten uitgekeerd, met uitzondering van de $ 50 mln die opzij waren gezet om te kunnen voldoen aan de achterstallige betalingsverplichtingen.

In de loop van 1990 was de cordoba ten opzichte van de dollar in fasen gedevalueerd, van $ 1,- = 23.492 cordoba in januari via $ 1.- = 2.501.943 cordoba in december naar S 1,- = 5 201.919 cordoba in maart 1991. vóór zijn omdoping tot gouden cordoba op 4 maart waarbij de waarde werd gesteld op S 1,- = 5.0726 cordoba. De devaluatie wakkerde de inflatie aan. die op jaarbasis een hoogte bereikte van naar. schatting 13 000 procent Dit resulteerde in belangrijke inperkingen van de overheidsuitgaven en drastische verhogingen van de brandstofaccijnzen en openbare nutstarieven. Het bruto nationaal produkt liep terug met 5,7 procent, en naar schatting 40 procent van de beroepsbevolking was werkloos, terwijl het gemiddelde jaarinkomen per hoofd van de bevolking zakte tot onder S 300. De handelsbalans over 1990 vertoonde een tekort van $ 310 mln: de uitvoer bedroeg $320 min. de invoer $630 mln.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

In april was Violeta Chamorro de eerste Nicaraguaanse president in 52 jaar die een officieel bezoek bracht aan de Verenigde Staten, evenwel zonder dat zij daar een definitieve toezegging voor extra Amerikaanse hulp aan wist over te houden.

(Vor.ber. pag. 802 e.v.-1990)

VERENIGDE STATEN

PRESENTATIE BEGROTING VOOR 1992

Op 4 februari 1991 presenteerde president George Bush aan het Congres een begrotingsvoorstel ter waarde van $ 1.445,9 mrd voor het fiscale jaar 1992 (beginnend op 1 oktober 1991). Deze begroting betekende een bescheiden stijging van 2,9 procent van de totale overheidsuitgaven, wat zou neerkomen op een reële daling van 1,5 procent (na inflatiecorrectie).

Begrotingsdirecteur Richard Darman verklaarde dat de begroting ,,hervormingsgericht" was, en als belangrijkste doel had de ,,noodzakelijke" overheidsuitgaven te verschuiven van de middenklasse naar de armen. Aan de in de begroting gedane voorspelling dat de huidige economische recessie van korte duur zou zijn en dat de economie spoedig tekenen van groei zou tonen, werd algemeen getwijfeld, vooral gezien de jongste werkloosheidscijfers en economische indices (zie hieronder).

Volgens de begrotingsvoorstellen van de regering zou het begrotingstekort een recordomvang bedragen van $ 318,1 mrd in het fiscale jaar 1991, maar zou in het fiscale jaar 1992 dalen tot $ 280,9 mrd. Deze voorspelling was gebaseerd op een geschatte stijging van 5,7 procent van de inkomsten tot $1.165 mrd.

Darman verklaarde dat de omvang van het tekort over 1991 een weerspiegeling was van (i) een stijging van $ 105,5 mrd van de geschatte uitgaven door de bijdrage aan de afbetaling van schulden die voortvloeiden uit het faillissement van spaar- en kredietinstellingen, en van (ii) een daling van $87 mrd van de geschatte ontvangsten als gevolg van een zwakkere economie dan verwacht

In de overheidstekorten voor de fiscale jaren 1991 en 1992 was geen rekening gehouden met de kosten van de Amerikaanse militaire aanwezigheid en operaties in de Golf. Later in de maand zou daarover een afzonderlijke begroting worden ingediend bij het Congres. Aangenomen werd dat deze kosten, die rut dusver waren begroot op $15 mrd, zouden worden gecompenseerd door toezeggingen ter waarde van S 51 mrd van de bondgenoten van de Verenigde Staten (zie hieronder voor bijzonderheden defensiebegroting)

In de begroting werd voorgesteld de uitgaven voor 230 federale overheidsprogramma's (waaronder drugspreventie, ruimtevaart, onderwijs, onderzoek en ontwikkeling, en aanleg van autowegen) met $ 17,8 mrd te verhogen, maar de uitgaven voor 109 andere programma's (waaronder subsidies op openbaar stadsvervoer en Amtrak, het openbare spoorwegnet, zie verder hieronder) met $ 8,3 mrd te verlagen. Bovendien werd de volledige beëindiging voorgesteld van 238 programma's (waaronder sociale woningbouw en studiebeurzen, zie hieronder) wat een geschatte besparing zou opleveren van $ 4,6 mrd. De verantwoordelijkheid voor 11 federale programma's, die naar schatting $ 15 mrd kostten, zou worden overgedragen aan afzonderlijke staten ter stimulering van een ,,flexibel"uitgavenbeleid.
Globaal gezien bleven de belastingen op hetzelfde niveau, hoewel in de begroting opnieuw werd voorgesteld in 1993 stapsgewijs een verlaging op basis van een glijdende schaal van de vermogenswinstbelasting op beleggingen op lange termijn in te voeren, afhankelijk van de duur van de belegging. (Het Congres had Bush gedwongen tot intrekking van zijn omstreden voorstellen de vermogenswinstbelasting in 1990 te verlagen.) Door kleine belastingwijzigingen werd het mogelijk speciale gezinsspaarrekeningen te openen, waarop per keer niet meer dan $2.500 mocht worden gestort, en waarvan de rente na zeven jaar belastingvrij zou zijn.

Bijzonderhedenbegrotingsvoorstellen

Defensie

De uitgaven in de defensiebegroting voor 1992, die was opgenomen in de presentatie van de hele overheidsbegroting, bedroegen S 295,5 mrd. dat wil zeggen $ 3.7 mrd minder dan in het fiscale jaar 1991.

Meer geld werd gevraagd voor grote strategische wapensystemen, bijvoorbeeld $ 2,9 rnrd meer voor SSN-21 kernonderzeeërs, $ 1.6 mrd meer voor het eerder bekritiseerde Strategie Defence Initiative (SDI) antiraketprogramma. en S 4.8 mrd meer voor vier nieuwe B-2 (,,stealth") bommenwerpers. Verwacht werd dat het Congres zich sterk zou verzetten tegen de laatste twee projecten

Bovendien zou de marine een nieuw vliegdekschip krijgen. De land- en luchtmacht zouden de beschikking krijgen over de LH-helikopter en een supermodern tactisch gevechtsvliegtuig. Verwacht werd dat dit materieel en andere sterk geavanceerde technologische systemen deels gefinancierd zouden worden door veel bestaande systemen af te danken.
Tot het materiaal dat zou worden afgedankt of geleidelijk zou worden vervangen (afhankelijk van de evaluatie na de Golfoorlog), behoorden het gevechtsvliegtuig F-14D en de onderzeeer Trident van de marine, de Maverick-raket en de gevechtsvliegtuigen van het type F-15E en F-16 van de luchtmacht, en de M-l tank, de Apache-helikopter en het Bradley-gevechtsvoertuig van de landmacht. De twee Amerikaanse slagschepen Missouri en Wisconsin stonden op de nominatie om in september 1991 uit de vaart te worden genomen. Andere moderniserings- en ontwikkelingsprogramma's die werden stopgezet waren het A-12 ,,stealth" gevechtsvliegtuig en de P-7 duikbootjager van de marine, en het gemoderniseerde F-14D gevechtsvliegtuig. de Lance-raket en de radiografisch bestuurde Tacit Rainbocv-raket.

De bezuinigingen maakten deel uit van een uitgebreid vijfjarenplan van het ministerie van defensie om de omvang van de strijdmacht met 25 procent terug te brengen, aangezien de Sowjet-Unie minder als een bedreiging werd ervaren.

Het plan was bedoeld om een efficiënte strijdmacht te creëren die snel zou kunnen reageren op ,,crisesin de hele wereld". Minister van defensie Dick Cheney verklaarde echter dat het inkrimpingsprogramma gezien de recente politieke gebeurtenissen in de Sow-jet-Unie. die hem ,,de gelegenheid tot bezinning" hadden gegeven, stopgezet kon worden als bleek dat de Sowjet-militairen hun macht opnieuw wilden doen gelden. Volgens het plan zou het aantal parate en niet-parate legerdivisies worden teruggebracht van 28 naar 18, het aantalvliegdekschepen van 14 naar 13 en het aantal marineschepen van 545 naar 451, het aantal tactische gevechtsvliegtuigen van 36 naar 26 en het aantal strategische bommenwerpers van 268 naar 181.

Sociale programma's
De begroting was vooral gericht op inkrimping van de .,noodzakelijke" overheidsuitgaven. De bewering van Darman dat op deze wijze een bedrag van $ 47 mrd op de sociale uitgaven bespaard zou worden. leidde tot sceptische reacties van oppositionele Democraten, die bang waren dat de werkelijke maar onuitgesproken bedoeling was te bezuinigen op sociale programma's. Verondersteld werd echter dat hun bewegingsruimte klein was. omdat de begroting algemeen werd beschouwd als het resultaat van de bezuinigingen op de uitgaven voor defensie en binnenlandse aangelegenheden, waarvoor het door de Democraten gedomineerde Congres verantwoordelijk was (zie pag. 101/1 e.v.-'91).

Subsidies op gezondheidszorgtoeslagen voor alleenstaanden met een inkomen hoger clan $ 125.000 en samenwonenden met een inkomen hoger dan $ 150.000 zouden worden verlaagd. wat een besparing opleverde van naar schatting $ 2,85 rnrd in het fiscale jaar 1992. die zou oplopen tot S 6,88 mrd in 1996. Het Congres had een vergelijkbaar voorstel in oktober 1990 afgewezen. Ook werd voorgesteld de vergoedingen aan artsen, ziekenhuizen en laboratoria in de loop van vijf jaar te verminderen met C 25,3 inrd.

Subsidies aan boeren met jaarlijkse inkomsten van $ 125.000 en meer uit andere dan boerenactiviteiten zouden w-orden beëindigd.

Het ,,stimulerings"-programma van de regering was bedoeld om het huizenbezit onder gezinnen met lage inkomens te bevorderen, de ouderlijke inbreng bij het maken van .;keuzes" in het onderwijs te stimuleren, en arme gezinnen meer ,,keuze" te bieden op het gebied van kinderverzorging en ziektekostenverzekering voor kinderen. Het Home Ownership and Opportunity for People Everywhere (Hope)-programma zou worden uitgebreid, maar de totale uitgaven voor het ,,keuzes"-programma zou in het fiscale jaar 1992 ongeveer $ 16 mrd bedragen, ongeveer S 3,7 rnrd minder dan in 1991.

De kern van de onderwijsbegroting werd gevormd door een programma voor leerlingen in achterstandsituaties, dat S 6,2 rnrd kostte. Ook werd voorgesteld S 200 mln uit te trekken voor schooldistricten die al werkten met een couponsysteem waarin ouders konden kiezen uit verschillende scholen, en $30 mln voor schooldistricten die dat van plan waren. Nog eens $ 100 mln was bedoeld voor in bijzondere onderwerpen gespecialiseerde ,,magneetscholen". Verwacht werd dat naar schatting 400.000 studenten in het hoger onderwijs hun studiebeurs zouden kwijtraken als gevolg van het voorstel het federale studiefonds van S 5,8 mrd. een stijging van 7 procent, voortaan alleen te bestemmen voor studenten uit gezinnen met eeninkomenlager dan $ 10.000.

Ruimtevaart
Voor de begroting voor de National Aeronautics and Space Administration (NASA) werd een verhoging voorgesteld van $ 1,2 mrd tot $ 14,7 mrd, inclusief $ 173 mln voor het ontwerpen van een nieuwe generatie zware draagraketten.

Buitenlandse hulp
Voorgesteld werd de humanitaire en economische hulp te verhogen van $ 5,7 rnrd tot S 6.7 mrd. Ook werd gevraagd de militaire hulp te verlagenvan $ 7,8 mrd tot $7.1 mrd.

Andere programma's
Voor onderzoek en ontwikkeling werd een recordbedrag gevraagd van $ 76 mrd, wat een verhoging betekende van $8.4 mrd. Van dit bedrag was S 43 mrd bestemd voor militair en de overige S 33 mrd voor civiel onderzoek, zoals op het gebied van de geneeskunde en de astronomie. Voor programma's van het ministerie van landbouw, zoals oogstsubsidies, het onderhoud van bossen en federale voedingsprogramma's, werd $ 55,7 mrd gereseiveerd ($55.43mrd in het voorgaande jaar).

Verlaging rentetarieven

De optimistische voorspellingen over de economie die Bush deed in zijn State of the Union-toespraak op 29 januari (zie pag. 32312 e.v.-'91), werden niet bevestigd door de op 1 februari bekendgemaakte werkloosheidscijfers, die sinds de recessie in het begin van de jaren tachtig niet zo hoog waren geweest. Door het nieuws bereikte de dollar op de Europese geldmarkten een absoluut dieptepunt ten opzichte van de Duitse mark, en zakte hij op 4 februari tot DM 1,44.

Uit de cijfers bleek dat het aantal werklozen in januari was gestegen tot boven de 7,7 mln ofwel 6,2 procent van de beroepsbevolking. De maand daarvoor bedroeg dit cijfer 6,1 procent. Het aantal werklozen buiten de agrarische sector was met 230.000 gestegen.

De centrale bank reageerde op 1 februari met een verlaging van 0,5 procent van haar discontotarief (dat bepalend is voor de kosten van kort lopende leningen) tot 6 procent. Het was de tweede verlaging van 0,5 procent in zes weken en was bedoeld ter stimulering van investeringen door banken aan te moedigen cliënten meer geld te lenen. Een aantal grote commerciële banken verlaagde het bankdisconto met 0,5 procent tot 9 procent.

Een andere aanwijzing voor een dreigende economische recessie was de door de National Association of Purchasing Managers aangekondigde duidelijke daling van de index voor het bedrijfsklimaat tot 37,7 in december 1990, het laagste cijfer sinds mei 1982 (voor presentatie begroting voor 1991 zie pag. 231/3 e.v.-'90).

Congres keurt ontwerpbegroting goed

Op 17 april 1991 keurde het Huis van Afgevaardigden de begroting goed met 261 tegen 163 stemmen.
Op 25 april nam de Senaat bij mondelinge stemming een begrotingsvoorstel aan dat in grote lijnen gelijk was aan het door het Huis aangenomen voorstel. Het verschilde van de door de president voorgestelde begroting in zoverre dat er $ 4,4 mrd extra in was opgenomen voor binnenlandse bestedingen, aan onderwijs, gezondheidszorg en sociale welzijnsprogramma's ten koste van programma's voor ruimtevaart en wetenschap.

(Vor.ber. pag. 322/2 e.v. - 1991)

BURKINA FASO

NIEUWE GRONDWET. VORDERINGEN IN AANLOOP NAAR VERKIEZINGEN MET MEERDERE PARTIJEN

Volgens berichten was de uitslag van het nationale referendum van 2 juni 1991 dat 93 procent van de kiezers voor de nieuwe grondwet had gestemd die voorzag in een meerpartijenstelsel, waarmee een einde kwam aan 13 jaar militaire heerschappij. Negen dagen later verordonneerde president Rlaise Compaore per decreet de onmiddellijke invoering van de grondwet en de ontbinding van de regering.
Op 16 juni benoemde Campaore een overgangsregering van 28 ministers en zes staatssecretarissen. Een premier werd niet benoemd, maar Roch Marc Christian Kabore werd aangesteld als staatsminister belast met de coördinatie van regeringszaken.

Compaore had ook 24 politieke partijen bijeengeroepen voor een ronde-tafelconferentie op 11 juni, maar de vertegenwoordigers van 13 partijen (G-13)liepen weg van de vergadertafel, uit protest tegen het feit dat Compaore de conferentie beschouwde als een adviserend en niet als een soeverein orgaan dat bevoegd was tot het nemen van beslissingen.

Aangenomen werd dat de nieuwe regering het land zou leiden naar presidentsverkiezingen in november en naar parlementsverkiezingen met meerdere partijen in december.
(Vor.ber. pag. 27/2 e.v. - 1991)

CENTRAALAFRIKAANSE REPUBLIEK

TOENEMENDE ONVREDE

Sporadische studentenacties in april 1991 veranderden in de loop van mei in protestdemonstraties, waarbij in de straten van Bangui traangas werd ingezet tegen honderden studenten en schoolkinderen. Tevens waren er berichten over geweld en vernielingen. Het protest was voornamelijk gericht tegen de regering die al weken niet in staat was de salarissen uit te betalen. De ambtenaren zetten hun staking voort nadat de vijf belangrijkste vakbonden op 29 april hadden opgeroepen het werk voor onbepaalde tijd neer te leggen.
Op 18 mei deed president André Kolingba een oproep de strijd te staken in ruil voor de toezegging de politieke hervormingen in versneld tempo door te voeren. Ondanks soortgelijke oproepen van regeringsfunctionarissen bleef het volk in hoge mate ontevreden en de meeste arbeiders zetten hun staking voort.

WIJZIGINGEN IN REGERING

Op 16 april wijzigde de pas benoemde premier Edouard Frank zijn op 20 maart gevormde kabinet (zie pag. 387/2/3-'91).

Jean Kpwoka werd benoemd op het ministerie van justitie, waar hij Pejot Pekan verving; Etienne Goyemide kwam in de plaats van Michel Brenidjet op de post van minister van lager, voortgezet en technisch onderwijs, jeugd en sport; Geneviève Lombilo werd minister van volksgezondheid en sociale zaken in plaats van Georgette Monglet: Edouard Akapekabou nam het ministerie van mijnbouw en energie, geologie en watervoorraden over van Omoua Akirebi; en op het ministerie van financiën, handel, industrie, midden- en kleinbedrijf kwam Auguste Tene Koezoua in plaats van Enzi Paytine Oyigoua.
(Vor. ber. pag. 387/1 e.v. - 1991)

GUINEE-BISSAU

KABINETSWIJZIGINGEN

Brigade-generaal Joao Bernardo Vieira bracht op 10 maart 1991 enkele wijzigingen aan in het kabinet. Hij benoemde Vasco Cabral, de tweede vicevoorzitter van de Staatsraad en staatsminister voor coördinatie van de sociale sector, tot minister van justitie. De vorige minister van justitie, Mario Cabral, kreeg de portefeuille van ambtenaren en arbeid als opvolger van Nicandro Pereira Barreto.
(Vor.ber. pag. 249/2/3 - 1991)

KAAPVERDIË

INHULDIGING VAN NIEUWE PRESIDENT

Antonio Mascarenhas Monteiro werd op 22 maart 1991 beëdigd als de eerste vrij gekozen president van Kaapverdië. Zijn verkiezing op 17 februari gold als de eerste stembusnederlaag van een Afrikaans staatshoofd (zie pag. 250/1-'91). De beëdigingsplechtigheid werd bijgewoond door de Portugeestalige Afrikaanse leiders en door de Portugese president Mario Soares, die bij zijn aankomst op 21 maart zei dat het functioneren van het democratische proces in Kaapverdië ,,een voorbeeld voor andere gebieden in Afrika" was.
Op 5 april zei Carlos Veiga, de nieuwe premier (sinds 26 januari in functie), dat zijn regering stappen zou ondernemen in de strijd tegen ,,mensonwaardige levensomstandigheden", door haar aandacht te concentreren op de visserij, het toerisme, de dienstensector en de industrie. De regering zou in haar buitenlandse beleid de doelstellingen verdedigen van de Organisatie van Niet-gebonden Landen, de VN en de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE), en speciale aandacht besteden aan de betrekkingen met Portugeestalige Afrikaanse landen, Braziiie, Portugal en de Europese Gemeenschap.
(Vor. ber. pag. 249/3 e.v. - 1991)

KONGO

AANKONDIGING VAN VERKIEZINGEN

De op 25 februari 1991 begonnen nationale conferentie over de politieke toekomst van het land werd op 10 juni afgesloten.

Op de conferentie werd besloten dat de naam van het land (tot dan toe Volksrepubliek Kongo) moest worden gewijzigd in Republiek Kongo. Tijdens de overgang naar een pluralistische democratie moest de regering worden belast met de uitvoering van besluiten van de conferentie. In november zou een referendum worden gehouden over de grondwet, gevolgd door plaatselijke verkiezingen in januari 1992. parlementsverkiezingen in maart 1992 en presidentsverkiezingen in mei 1992.

Deelnemers aan de conferentie uitten scherpe kritiek op Denis Sassou-Nguesso, die tijdens de overgangsperiode zou aanblijven als president, zij het met sterk verminderde uitvoerende bevoegdheden. Hij werd verantwoordelijk geacht voor het flagrante wanbeheer van inkomsten uit de olieproduktie en hij zou bovendien betrokken zijn geweest bij een aantal politieke moorden.

Op 8 juni werd André Milongo gekozen tot premier. Hij kreeg de bevoegdheid de regering samen te stellen en het bevel over de strijdkrachten.
Op 15 juni benoemde Milongo een 25-koppige regering. Hierin zetelden onder andere Edouard Ebouka-Babackas als minister van economische zaken, financiën en planning; Alexis Gabou als minister van binnenlandse zaken en decentralisatie; en Jean-Blaise Kololo als minister van buitenlandse zaken en samenwerking. Milongo beheerde zelf de portefeuilles van defensie en energie.
(Vor. ber. pag. 475/3 - 1991)

OAE

26STE TOPCONFERENTIE

Van 9-11 juli 1990 hield de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba haar 26ste vergadering van staatshoofden en regeringsleiders. De zitting werd geopend door de (toenmalige) Ethiopische president Mengistu Haile Mariam, die Namibië als het 51ste lid van de organisatie verwelkomde. Mengistu stond stil bij de aanwezigheid van Nelson Mandela, de vice-voorzitter van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC), die voor het eerst een OAE-top bijwoonde. Hij beschreef Mandela als ,,een stralend symbool van de bevrijdingsstrijd".
De kwestie van de steeds nadrukkelijker gestelde eis voor meer democratie op het continent nam de Afrikaanse leiders die de top bijwoonden geheel in beslag.

In hun slotverklaring beloofden zij ,.onze samenleving verder te democratiseren en de democratische instellingen in onze landen te versterken". De top wees echter westerse druk om in Oosteuropese stijl hervormingen door te voeren af en benadrukte dat iedere staat het recht had ,,in alle soevereiniteit" te beslissen over zijn eigen democratische structuren en wel op basis van zijn eigen ,,socialeen culturele waarden". De vrees werd uitgesproken dat westerse donorlanden het geven van hulp zouden kunnen verbinden aan politieke hervormingen.

De secretaris-generaal van de OAE, Salim Ahmed Salim*, zei in zijn verslag aan de topconferentie dat ,.Afrika de betekenis moet peilen van de fundamentele veranderingen die zich in de wereld afspelen en zich dienovereenkomstig moet aanpassen". Hij riep de Afrikaanse leide s op universele democratische waarden te respecteren, maar zich te verzetten tegen van buitenaf opgelegde democratische modellen: ,,Net als revoluties, die niet geëxporteerd kunnen worden, moet democratie van binnenuit komen."
Na de topconferentie zei de Oegandese president Yoweri Museveni, die tot opvolger van president Hosni Mubarak (Egypte) als voorzitter van de organisatie voor het komende jaar was gekozen. dat Afrika in de gelegenheid moest worden gesteld een eigen antwoord op de druk voor politieke veranderingen te ontwikkelen. ,.Afrika moet zelf beslissen welke vorm van democratie het zal overnemen. Ik wijs de oppervlakkige preken die we uit bepaalde hoeken krijgen af."

"De Tanzaniaan Salim Ahmed Salim was tijdens de 25ste OAE-top (24-26 juli 1989 in Addis Abeba) met 38 van de 50 stemmen als secretaris-generaal gekozen voor een termijn van vier jaar. Hij versloeg zijn voorganger, Ide Oumarou uit Niger, die sinds juli 1983 dit ambt had vervuld (zie pag. 821/3-'87).

De topconferentie werd gekenmerkt door een nieuwe realistische stemming onder de aanwezige leiders. In zijn verslag zei Salim dat de sociaal-economische achteruitgang en de toenemende schuldenlast van Afrika de gevolgen waren van gebrekkig beleid, maar eveneens van het ,,oneerlijke,vijandige internationale economische systeem". President Ibrahim Babangida van Nigeria zei dat Afrika er niet in was geslaagd de uitdagingen tegemoet te treden: .,Al vanaf het moment dat het merendeel van onze landen in de jaren '60 zelfstandig werd, hebben we ons leven geleid alsof de wereld ons moet onderhouden."

De leiders beloofden te zullen samenwerken bij het beeindigen van de burgeroorlogen en de conflicten tussen staten die een bclemmering vormden voor de ontwikkeling van het continent. Bedoeld werden vooral het grensconflict tussen Mauretanië en Senegal, onderwerp van een tijdens de top gepresenteerd rapport van een OAE-commissie, en de burgeroorlog in Liberia.

27STE TOPCONFERENTIE

Van 3-5 juni 1991 vond in de Nigeriaanse plaats Abuja de 27ste vergadering plaats van de staatshoofden of regeringsleiders van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE).

De top werd voorafgegaan door de 54ste gewone vergadering van de raad van ministers van de OAE (27 mei - 2 juni) waarin de agenda voor de topontmoeting werd opgesteld. Van de 51 lidstaten ontbraken alleen de vertegenwoordigers van Benin. Djibouti en Somalia. Op de topontmoeting zelf werden 34 delegaties aangevoerd door staatshoofden. Aan het begin van de top arriveerde een delegatie van het nieuwe regime in Ethiopië.
De Libische delegatie trok zich terug na de openingszitting, uit protest tegen ,.deonvriendelijk houding van Nigeria jegens het Arabische volk van Libië" (zie pag. 184/3-'91 voor de rol van Nigeria in de luchtbrug voor de evacuatie van krijgsgevangenen uit Tsjaad in december 1990).

President Ibrahim Rabangida van Nigeria, die het voorzitterschap van de organisatie voor het volgende jaar overnam van de Oegandese president Yoweri Museveni, zei dat zijn belangrijkste taken ,,de ontmanteling van de apartheid, het herstel van de vrede in de onrustige delen van het continent en het toewerken naar een soepele start van de Afrikaanse Economische Gemeenschap (AEC)"zouden zijn.
Het AEC-verdrag werd op 3 juni ondertekend. (Het idee van een economische gemeenschap was voor het eerst geformuleerd in de Verklaring van Algiers van 1968).

Het verdrag voorzag in de totstandkoming van een continentaal raamwerk voor de ontwikkeling van bestaansmiddelen; voor samenwerking tussen de lidstaten op het gebied van economie en handel; en voor het voeren van een gemeenschappelijk handelsbeleid ten opzichte van niet-lidstaten. Het verdrag zou volgens een tijdschema van 34 jaar, verdeeld in zes fasen, worden uitgevoerd en zou 30 dagen na ratificatie door tweederde van de OAE-lidstaten van kracht worden.

Op 5 juni aanvaardde de top een verklaring die inhield dat de sancties tegen Zuid-Afrika zouden worden gehandhaafd totdat ,,positieve, diepgaande en

Bij de opening aan de 27ste topconferentie van de OAE in Abuja (Nigeria) poseerden de deelnemers voor een familieportret. Op de voorste rij v.l.n.r. de presidenten Ali Hassan Mwinyi (Tanzania). Kenneth Kaoenda (Zambia), Ibrahim Babangida (Nigeria) en Moboetoe Sese Seko (Zaire).

onomkeerbare veranderingen in de richting van de afschaffing van de apartheid" waren aangebracht. Hiermee werd het OAE-beleid bevestigd, terwijl tegelijk werd erkend dat, bijvoorbeeld met de intrekking van de Wet op de Groepsgebieden en de Landeigendomswet, enige vooruitgang was geboekt.

De vergadering bestudeerde tevens rapporten over andere conflicten in Afrika.

Een commissie van staatshoofden van buurlanden van Ethiopie werd ingesteld om hulp te bieden bij de terugkeer naar een normale, stabiele enveilige situatie in Ethiopie.
De secretaris-generaal van de OAE, Salim Ahmed Salim, werd verzocht alle partijen in Somalia te helpen bij het bereiken van een akkoord over het behoud van de nationale eenheid en het veilig stellen van vrede en stabiliteit.
Het volk van Liberia werd op het hart gedrukt zich te verenigen in het proces van nationale verzoening en wederopbouw.

RWANDA

WIJZIGINGEN IN DE GRONDWET. VOORTDUREND VERZET

Op 10 juni 1991 bekrachtigde president Juvénal Habyarimana de nieuwe grondwet, hetgeen volgens hem betekende dat ,,de wapens worden vervangen door stembussen". De grondwet, die onmiddellijk van kracht werd. maakte politiek pluralisme mogelijk en scheidde de uitvoerende, de wetgevende en de rechterlijke macht. Verder voerde zij de functie van premier in en beperkte zij de ambtstermijn van de president. Een tijdschema voor verkiezingen werd niet gegeven.

De wijzigingen in de grondwet waren voor het eerst aangekondigd op 28 april tijdens het buitengewone congres van de regerende Nationale Revolutionaire Beweging voor Ontwikkeling (MRND) dat op dezelfde dag begon. Tijdens het congres werd de MRND geherstructureerd en omgedoopt tot Nationale Republikeinse Beweging voor Democratie en Ontwikkeling (MRNDD). Als reactie op de aangekondigde grondwetswijzigingen werden twee oppositiegroepen gevormd.

Het Patriottisch Front van Rwanda (FPR) wees de wijzigingen in de grondwet echter af en bleef in mei en juni doorvechten (ondanks de wapenstilstand die het met de regering was overeengekomen) volgens eigen zeggen ,,uit zelfverdediging".

(Vor.ber. pag. 477/3 e.v. - 1991)

ISRAËL

BEZOEK VAN SOWJET-MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN. AMERIKAANSE KRITIEK OP ISRAELISCH NEDERZETTINGENBELEID. IMMIGRATIE.VEILIGHEID BUITENLANDSE BETREKKINGEY

Aleksandr Bessmertnych, de minister van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, bracht op 10 mei 1991 een kort bezoek aan Israël voor besprekingen met zijn Israëlische ambtgenoot David Levi en de Israëlische premier Yitzhak Shamir, die zelf op 16 april in Londen besprekingen had gevoerd met Sowjet-premier Walentin Pawlow t.g.v. de oprichtingsvergadering van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD, zie pag. 583/3-'91).

Het was het eerste keer dat een Sowjet-minister van buitenlandse zaken een bezoek bracht aan Israël. In tegenstelling tot de verwachtingen van sommige commentatoren greep Bessmertnych de gelegenheid niet aan om het herstel van de volledige diplomatieke betrekkingen bekend te maken, die door de Sowjet-Unie waren verbroken tijdens de Zesdaagse Oorlog van 1967. Zijn bezoek maakte deel uit van een rondreis door het Midden-Oosten ter ondersteuning van de pogingen van de VS om een regionale vredesconferentie op touw te zetten (zie ook pag. 553/3 e.v.-'91).

Omstreden bezoek aan de VS door Sharon

Een bezoek dat Ariël Sharon, minister van huisvesting en woningbouw en voorstander van de harde lijn, eind april-begin mei aan de Verenigde Staten bracht, verhoogde de spanning tussen Israël en de VS.

Sharon beweerde dat hij op 2 mei diplomatiek was vernederd, toen de Amerikaanse minister van huisvesting en stedelijke ontwikkeling. Jack Kemp, een officiële ontmoeting met hem had geweigerd. Kemp had dit gedaan op aandringen van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker, die als argument had aangevoerd dat Sharons nederzettingenbeleid (zie pag. 482/3 e.v.-'91) schadelijk was voor de Amerikaanse vredespogingen in het Midden-Oosten. Op 3 mei schreef de *New* York Times in een commentaar op het incident dat de Amerikaanse regering ,,diplomatieke symboliek" had gebruikt om haar irritatie over Israëls onverzettelijkheid in de lopende vredesonderhandelingen kenbaar te maken. De Israëlische regering deed op 2 mei officieel haar beklag bij de Amerikaanse ambassadeur in Tel Aviv over het voorval.

Nieuwe nederzetting op de Golanhoogte. Kritiek van de VS op nederzettingenbeleid

Op 21 mei gaf Sharon formeel het startsein voor de bouw van de nieuwe nederzetting Kanaf, in het zuiden van de Golan-hoogte Tijdens de ceremonie bezwoer Sharon het joodse bevolkingsaantal van de Golan-hoogte (dat op dat moment circa 12.400 bedroeg) te zullen verdubbelen, om te verzekeren dat het gebied nooit aan Svrië teruggegeven zou worden.
Op 22 mei zei Baker tegen de subcommissie voor financiering van buitenlandse operaties van het Huis van Afgevaardigden dat het stichten van nederzettingen in de bezette gebieden door Israël de grootste belemmering vormde voor de Amerikaanse pogingen om een vredesregeling voor het Midden-Oosten te bewerkstelligen. Bakers kritiek op het nederzettingenbeleid van Israël werd onmiddellijk van de hand gewezen door Israëlische functionarissen.

Op 23 mei betuigde president Bush echter zijn volledige steun aan Bakers uitspraak. ,,Ik sta achter hem," zei hij. ,,Ik verwoord het beleid van de Verenigde Staten, net zoals de minister dat deed ... We zouden graag zien dat er werd gestopt met die nederzettingen."

Bezoek van Walesa

Lech Walesa kwam op 20 mei voor een vierdaags bezoek naar Israël. Het was voor het eerst dat een Poolse president deze staat bezocht.

De Israëlische president Yitzhak Shamir, zelf in Polen geboren, had eens gezegd dat ,,Polen het antisemitisme met de moedermelk opzuigen", en het bezoek van Walesa was voor een belangrijk deel bedoeld om iets weg te nemen van de spanningen tussen de beide landen, die voornamelijk voortkwamen uit het hardnekkige Poolse antisemitisme. Walesa zelf trachtte nog steeds de controverse te bezweren die hij had veroorzaakt door tijdens zijn campagne in 1990 voor de presidentsverkiezingen te verklaren dat hij ,,zuiver" was omdat zijn familie geen joods bloed had.
Walesa sprak op 20 mei een speciale vergadering van de Knesset toe, een eer die daarvoor slechts aan de presidenten Jimmy Carter van de Verenigde Staten, Anwar Sadat van Egypte en François Mitterrand van Frankrijk was toebedeeld. Tijdens zijn toespraak week Walesa van zijn voorbereide tekst af en vroeg hij de joden om vergiffenis voor eeuwen Pools antisemitisme en vooral voor de collaboratie van sommige Polen met de Nazi's bij de vernietiging van bijna het gehele 3 miljoen tellende joodse bevolkingsdeel van Polen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De volgende dag bezocht Walesa het gedenkteken Yad Vashem voor de slachtoffers van de holocaust.
Walesa's bezoek had tevens ten doel de bilaterale handel en culturele uitwisseling te bevorderen. Hij had ontmoetingen met president Chaim Herzag. met Shamir en met minister

van defensie Moshe Arens en met partij- en vakbondsleiders. Een belangrijk resultaat van het bezoek, dat op 23 mei werd bekendgemaakt, was dat Walesa de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar. had gevraagd zich in te zetten voor *de* herroeping van een VN-resolutie uit 1975 die zionisme aan racisme gelijkstelde (zie pag. 264/2-'76). Walesa steunde hiermee de campagne van Israëlische functionarissen voor het ongedaan maken van de resolutie.

„Koppeling" Amerikaanse hulpverlening aan nederzettingenkwestie

De controversiële kwestie van de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden (zie pag. 482/3 e.v.-'91 en hierboven) bleef de Israëlische betrekkingen met de VS ook in juni beïnvloeden. Volgens persberichten in juni hadden de VS gedreigd de hulp aan Israël voor de opvang van immigranten stop te zetten als de nederzettingspolitiek niet werd beëindigd.

Desalniettemin zei premier Yitzhak Shamir op 18 juni dat de nederzettingendynamiek „niet te stuiten" was. De Vrede Nu-beweging beweerde op 17 juni harde bewijzen te hebben van Israëlische plannen om de kolonisatie in de bezette gebieden aanzienlijk uit te breiden.

Amerikaanse functionarissen ontkenden publiekelijk dat de regering-Bush van plan was om de nederzettingskwestie te koppelen aan hulp voor de opvang van de immigranten. Op 23 juni berichtte de Washington Post echter dat Israëlische functionarissen „oppersoonlijke titel" een inschatting hadden gemaakt dat de VS van plan waren „achter de schermen" een dergelijke koppeling aan te brengen.

Israël, dat hoopte op goedkeuring van het Ame ikaanse Congres voor leningen ter waarde van ongeveer $ 10 mrd in de loop van 1991, had ook actief geprobeerd een bijdrage van Duitsland los te krijgen. Volgens een bericht in de *Jerusalem* Post van 21 juni had Duitsland echter op aandringen van de VS besloten $ 1 mrd aan financiële bijstand voor de Israëlische opvang van immigranten niet te verlenen in een poging om de vestiging van kolonisten in de bezette gebieden tegen te houden.

Bezoek van Amerikaanse minister van defensie

Op 30-31 mei bracht de Amerikaanse minister van defensie, Dick Cheney, een bezoek aan Israël. Bij die gelegenheid maakte hij onverwacht bekend dat de VS op dat moment in Israël wapenvoorraden aan het aanleggen waren voor gebruik in een toekomstig conflict in het Midden-Oosten. Cheneys bekendmaking kwam kort nadat de Amerikaanse president Bush een plan voor wapenbeheersing in het Midden-Oosten had onthuld (zie pag. 57313-'91).

Cheneys bezoek resulteerde ook in een akkoord over de voortzetting van de gezamenlijke ontwikkeling van het „Arrow-project", een verdedigingssysteem tegen tactische ballistische raketten. De Israelische minister van defensie. Moshe Arens, vertelde journalisten dat de tweede fase van het Ari-ow-programma voor 72 procent door de VS en voor 28 procent door Israël gefinancierd zou worden. Ook werd ovcreensteinming bereikt over de levering van 10 gebruikte Amerikaanse F-15 A of F-15 B jachtvliegtuigen aan Israël.

Toename van Sowjet-immigratie

In de laatste week van juni kwamen ongeveer 13.000 Sowjet-immigranten aan in Israël, waarmee het totaal die maand uitkwam op meer dan 20.000. Dit was op maandbasis een van de grootste contingenten Sowjet-immigranten tot dan toe.

De plotselinge toename van de immigratie was een direct gevolg van nieuwe emigratieregels in de Sowjet-Unie die op 1 juli van kracht zouden worden en volgens welke alle emigranten in het bezit moesten zijn van een Sowjet-paspoort. Voorafgaand aan 1 juli hadden Sowjetjoden naar Israël kunnen vertrekken met alleen een visum.

Controversiële documentaire over undercover-legereenheden

In een documentaire die op 21 juni door de Israëlische televisie werd uitgezonden, werden leden van speciale undercover-legereenheden geïnterviewd die Palestijnse groeperingen in de bezette gebieden hadden geïnfiltreerd. De documentaire, die was goedgekeurd door de militaire censuur, leidde tot heftige reacties van een aantal belangrijke politici die zich afvroegen of het verstandig was dat het leger had besloten het bestaan van undercover-teams te onthullen.

De onthulling werd sterk gekritiseerd door rechtse leden van het kabinet. Rehavam Ze'evi. minister zonder portefeuille. dreigde zijn kleine Moledet-partij uit de regeringscoalitie terug te trekken. Hoge legerofficieren verdedigden deze stap echter als een noodzakelijke waarschuwing aan Palestijnse activisten.

Hongerstaking van Abie Nathan. Ontmoeting met Arafat

Op 6 juni beëindigde Abie Nathan, de oudgediende Israëlische vredesactivist, een hongerstaking van 40 dagen die hij was begonnen uit protest tegen een wet die Israëlische contacten met de PLO verbood. Eind juni reisde Nathan naar Tanger waar hij een ontmoeting had met PLO-voorzitter Yasser Arafat.

Herzog bezoekt Hongarije en Bulgarije

Op 11 juni arriveerde president Chaim Herzog in Hongarije voor een zevendaags bezoek, het eerste van een Israëlische president aan een Oosteuropees land. Tijdens zijn bezoek voerde Herzog gesprekken met zijn Hongaarse collega Arpad Göncz en met de Hongaarse premier Jozsef Antall.

Op 17 juni verliet Herzog Hongarije voor een vierdaags bezoek aan Bulgarije waar hij gesprekken voerde met president Zjelju Zjelew.

Eerste officiële akkoord met China

Op 4 juni ondertekenden de hoofden van de Israëlische en Chinese academies der wetenschappen in Jeruzalem een akkoord over wetenschappelijke samenwerking. Het was het eerste officiële akkoord tussen de twee landen.

(Vor.ber. pag. 481/2 e.v. - 1991)

PALESTIJNSE ZAKEN

BETREKKINGEN TUSSEN SYRIË EN DE PLO. INTERNE AANGELEGENHEDEN

Van 26-28 mei 1991 bezocht een hoge

Farouk Kaddoumi leidde de PLO-delegatie bij het bezoek aan Damascus (26-28 mei 1991).

PLO-delegatie Syrië voor gesprekken met onder andere president Hafez Assad. vice-president Abdel Halim Khaddaam en minister van buiteniandse zaken Farouk el-Chareh. De gesprekken waren een signaal dat een geschil dat in 1983 tussen de twee partijen was ontstaan toen Syrië Fatah-rebellen steunde in een opstand tegen Fatah-leider en PLO-voorzitter Yasser Arafat, mogelijk bijgelegd zou worden (zie pag. 353/1 e.v.-'83).

De vrijlating van een aantal Palestijnen uit Syrische gevangenissen in maart 1991 (zie pag. 486/3-'91) gaf aan dat mogelijk een zekere dooi was ingetreden in de betrekkingen, hoewel sommige commentatoren beweerden dat dit onderdeel was van een plan van Assad om Arafat de controle over de PLO afhandig te maken.

Van de Palestijnse delegatie maakten vier leden van het Uitvoerend Comité van de PLO (zie pag. 140/3-'88) deel uit, namelijk Farouk Kaddoumi van Al-Fatah (minister van buitenlandse zaken van de PLO). Yasser Abd Rabbo van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP),Abu Ali Mustapha az-Zibri van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) en Soleiman Najab van de Palestijnse Communistische Partij (PCP)
Het Uitvoerend Comité van de PLO kwam van 29-30 mei bijeen in Algiers om te discussiëren over de besprekingen met Syrië, die in een officiele verklaring ,,positief" werden genoemd. Het Comité gaf uitdrukking aan zijn u-aardering voor het ,.broederlijke Syrische standpunt" en benadrukte het belang van voortdurende consultatie en de ontwikkeling van de betrekkingen.

Berichten over vestiging van bureau Abu Nidal in Jeddah

Op 7 juni berichtte The Times dat de Revolutionaire Raad van Fatah (de groep van Abu Nidal) kort daarvoor een bureau had gevestigd in de Saoedische stad Jeddah.

In het bericht werd dit een bewuste Saoedische manoeuvre genoemd om Arafats positie als leider van de PLO te ondermijnen. Arafats beslissing om de kant van Irak te kiezen in de Golfoorlog had tot grote woede geleid bij de Saoedi's die voorheen tot zijn grootste financiers hadden behoord.

Dood leider ALF

Op 30 juni stierf Abdel Rahim Ahmad, de leider van het pro-Iraakse Arabische Bevrijdingsfront (ALF), aan kanker. Ahmad was lid geweest van het Uitvoerend Comité van de PLO waar hij aan het hoofd stond van de afdeling voor arbeid en volksorganisaties.

VOORTGANG INTIFADA

De begin maart 1991 hervatte Palestijnse intifada (ziepag.487/1-'91) leidde in mei en juni tot de volgende ontwikkelingen.

Moord op Franse toerist. Steekpartijen

Khaled Ahmad Asakra, een 18-jarige Palestijn, werd op 1 mei gearresteerd nadat hij had bekend op 30 april in Bethlehem een Franse toerist, Anne Ley, te hebben vermoord. Het was de eerste moord op een buitenlandse toerist sinds het begin van de intifada in 1987.

Een Palestijn die op 17 mei in Jeruzalem messteken en andere verwondingen had toegebracht aan drie joden, werd snel gearresteerd door de politie. De Islamitische Jihad eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op die volgens deze groepering was bedoeld als protest tegen ,,Amerikaanse projecten".

Deportaties

Op 18 mei deporteerde Israël vier ,,activisten van Al-Fatah" uit de Gazastrook naar Libanon. Voor Jabaliyah en Bayt Lahiya werd onmiddellijk een uitgaansverbod afgekondigd om rellen te voorkomen.

De Veiligheidsraad van de VN nam op 24 mei unaniem een resolutie aan waarin Israël werd opgeroepen zich te onthouden van verdcrc deportaties en .,zorg te dragen voor de veilige en onmiddellijke terugkeer van alle gedeporteerden". Volgens de Middle East International van 31 mei was de Amerikaanse VN-ambassadeur, Thomas Pickering, duur minister Baker persoonlijk opgedragen tegen het Israëlische optreden te stemmen.

Herbeoordelingintifada

In juni entameerden Palestijiise activisten een herbeoordeling van de intifada, ten dele als reactie op de toename van het geweld tussen Palestijnen onderling.

In de stad Nabloes op de Westoever raakte op 2 juni een aantal Palestijnen gewond bij hevige vuurgevechten tussen aanhangers van Al-Fatah en van de islamitisch-fundamentalistische Harnas. Tezelfdertijd nam ook de bezorgdheid toe over de aantallen zogenaamde Palestijnse collaborateurs die werden vermoord. De *Economist* berichtte op 8 juni dat in april en mei 45 Palestijnse collaborateurs waren gedood tegen 18 Palestijnen die door Israëlische veiligheidstroepen waren gedood.

Op 6 juni stonden in de krant Al-Fajruit Oost-Jeruzalem artikelen van een aantal Palestijnen die een oproep deden de intifada aan een herbeoordeling te onderwerpen. Adnan Damiri. een studentenleider die kort daarvoor was vrijgelaten uit de Qeziot-gevangenis stelde dat het onophoudelijke doden van vermeende collaborateurs de intifada ondermijnde
Tijdens een op 11 juni in Oost-Jeruzalem gehouden Palestijns forum riepen gematigde figuren op om de intifada aan een algehele herbeoordeling te onderwerpen Ook werd gevraagd een einde te maken aan het stilleggen van het economische leven en het betrekken van kinderen bij de intifada

Verkiezingen voor kamer van koophandel in Hebron

Op 18 juni namen leden van de Palestijnse zakengemeenschap deel aan verkiezingen voor dc kamer van koophandel in de stad Hcbron op de Westoever.

Sommige commentatoren beschouwden de verkiezingen als een proef van de Israëli's om een precedent te scheppen voor meer uitgebreide gemeentelijke verkiezingen in de bezette gebieden. Kandidaten die werden geidentificeerd met fundamentalistische islamitische groepen wonnen zes van de 11 te verdelen zetels; vier zetels werden gewonnen door kandidaten met PLO-banden en één door een onafhankelijke kandidaat. In een commentaar op het succes van de fundamentalistische kandidaten speculeerde de Independent van 20 juni dat veel kooplieden een stem tegen de PLO hadden uitgebracht uit protest tegen de eindeloze stakingen en winkelsluitingen die werden opgelegd door de intifada-leiding.

Nieuwe Palestijnse partij

Diverse Israëlische media meldden in juni dat sedert medio 1989 een Palestijnse politieke partij, de Palestijnse Nationale Eenheidspartij (PNUP) of Hizb al-Ittihad al-Watani al-Falastani, in het geheim actief was in de bezette gebieden.

In een bericht van de Israëlische legerradio op 11 juni werd gezegd dat de partij ,,op het punt (stond) openlijke activiteiten te ontplooien in de gebieden" met het oog op de vraag om een herbeoordeling van de intifada. De partij had volgens dit bericht geen banden met de PLO, was gekant tegen de gewapende strijd en was vóór een Palestijnse staat binnen de grenzen van 1967 op basis van een directe dialoog met Israël.

Decreet om economische groei in de bezette gebieden te stimuleren

Generaal-majoor Dani Rothschild, de coördinator van de activiteiten van de Israëlische regering in de bezette gebieden, vaardigde op 9 juni een decreet uit dat beoogde de investeringen te stimuleren. Tot de maatregelen behoorde een belastingvrije periode van drie jaar voor nieuwe investeringen in de industrie. Het pakket maatregelen, hoewel bescheiden, betekende niettemin een beleidsverandering van de Israëlische autoriteiten jegens de gestagneerde Palestijnse economie.

(Vor. ber. pag. 486/3 e.v. - 1991)

FILIPPIJNEN

INTERNE ONTWIKKELINGEN (1986-1989)

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse politiek en veiligheid in de eerste jaren van het presidentschap van Corazon Aquino (zie ookpag. 97/1 e.v.-1987).

Kabinetswijzigingen (tot eind maart 1987)

Nadat Juan Ponce Enrile op 23 november 1986 als minister van defensie was vervangen door generaal Rafael Ileto vonden nog enkele mutaties plaats in het kabinet. Toen de laatste van deze wijzigingen op 3 januari 1987 was bekendgemaakt, bleken de kabinetsposten als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken - vice-president Salvador Laurel; defensie - generaal Rafael Ileto*; justitie - Neptali Gonzales; financiën - Jaime Ongpin: onderwijs - mevr. Lourdes Quisumbing: piaatselijk bestuur - Jaime Ferrer*; openbare werken en autowegen - Vicente Jayme*; handel en industrie - José Conception; landbouw - Ramon Mitra: presidentiële commissie voor een goede regering - Jovito Salonga; uitvoerend secretaris - Joker Arroyo; presidentieel woordvoerder - René Saguisag; presidentiële commissie voor reorganisatie regeringsstructuur - Luis Villafuerte; toerisme - José Antonio Gonzales; natuurlijke hulpbronnen - Carlos Dominques jr*; voorlichting - Teodoro Locsin: begroting - Alberto Romulo; presidentieel adviseur voor openbare zaken - Aquilino Pimentel (voorheen plaatselijk bestuur); arbeid en werkgelegenheid - Franklin Drilon*: sociale diensten en ontwikkeling - Mita Pardo de Tavera; gezondheid - Alfredo R.A. Bengzon; transport en verbindingen - Hernando B. Perez; politieke zaken - Antonio V. Cuenco: algemene diensten en bestuur - Victor S. Ziga; directeur-generaal van nationale raad voor economie en ontwikkeling - mevr. Solita Monsod; landbouwhervorming - Heherson Alverez.

* nieuw.

Jaime Ferrer verving Aquilino Pimentel die een nieuwe post kreeg (mededeling 3-12-'86). Vicente Jayme (tot dan toe president van de Filippijnse Nationale Bank) was de opvolger van Rogaciano Mercado (op 26 februari 1986 benoemd, maar niet opgenomen in kabinetslijst op pag. 177/1/2-'86), terwijl Carlos Dominques (tot dusver onderminister van landbouw) in de plaats kwam van Ernesto Maceda (mededeling van 28-11-'86).
Franklin Drilon (voorheen onderminister van arbeid) verving op 3 januari 1987 zijn vroegere superieur Augusto S. Sanchez. die op 7 maart 1986 in het kabinet was opgenomen tegelijk met Mita Pardo de Tavera. Alfredo R.A. Bengzon, Hernando B. Perez. Antonio V. Cuenco en Victor S. Ziga.

Op 20 februari 1987 keurde president Corazon Aquino formeel 24 kandidaten goed voor een zetel in de Senaat bij de aanstaande Congresverkiezirigen. Daaronder waren acht kabinetsleden, die volgens de wet hun posten op moesten geven voordat zij zich als kandidaten konden laten registreren. Voorts trad Ramon Mitra op 3 maart af als minister van landbouw om zich kandidaat te stellen voor het Huis van Afgevaardigden.
De volgende acht nieuwe ministers werden benoemd (pereind maart 1987):

Justitie - Sedfrey Ordonez; landbouw - Carlos Dominguez; presidentiële commissie voor een gocdc regering - Ramon Diaz; wetenschap en technologie - Antonio Arizabal: natuurlijke hulpbronnen - Fulgencio Factoran; begroting - Guillermo Saragues; transport en verbindingen - Reinerio Reyes; perssecretaris - Teodoro Benigno.
Teodoro Locsin kreeg in plaats van de portefeuille van voorlichting de functie van p esidentieel raadsman.

Generaal Fidel Ramos (l.).stafchef van de Filippijnse strijdkracnten. en Rafael Ileto, de zojuist benoemde minister van defensie, tijdens een persconferentie op 23 november 1986.

Congresverkiezingen (mei 1987)

Op 11 mei 1987 vonden verkiezingen voor het Congres plaats onder de bepalingen van de nieuwe grondwet, die op 2 februari 1987 bij een nationaal referendum was goedgekeurd (zie pag. 97/1-'87) en op 11 februari formeel van kracht was geworden. Voor de te kiezen Senaat waren 89 kandidaten toegelaten, voor het Huis van Afgevaardigden 1.899 kandidaten.
Kandidaten die door president Aquino werden gesteund wonnen 22 zetels in de Senaat; de overige twee zetels werden veroverd door kandidaten van de oppositionele Grote Alliantie voor Democratie (GAD), onder wie oud-minister Enrile. Van de 200 verkiesbare zetels in het Huis ging ruim 70 procent naar aanhangers van president Aquino.
Jovito Salanga werd tot Senaatsvoorzitter gekozen en Ramon Mitra tot voorzitter van het Huis.

Wijzigingen in kabinet en militaire top (augustus 1987-augustus 1988)

Op 2 augustus 1987 werd de minister van plaatselijk bestuur, Jaime Ferrer, bij zijn huis in Manila doodgeschoten door drie mannen. Voor de aanslag werd een ,,mussen-eenheid" van het communistische Nieuwe Volksleger (NPA)verantwoordelijk geacht.

Op 9 september 1987 verlangde president Aquino het aftreden van het hele kabinet om haar de vrije hand te geven voor het benoemen van nieuwe bewindslieden. Op 16 september deelde vice-president Laurel mee dat hij niet langer wenste aan te blijven als minis-

ter van buitenlandse zaken, omdat hij door de president zou zijn genegeerd bij de besluitvorming; ook stelde Laurel dat er communistische sympathisanten in de regering zaten.
Op 17 september werd het gewijzigde kabinet benoemd, met andere bewindslieden op de volgende posten:

Presidentieel raadsman - José de Jesus (voorheen kabinetssecretaris); uitvoerend secretaris - Catalino Macaraig; financiën - Vincente Jayme (voorheen openbare werken en autowegen): openbare werken en autowegen - Fiorello Estuar; buitenlandse zaken - senator Raul Manglapus (benoemdop R oktober).
Geen plaats in het kabinet kregen, afgezien van Laurel, de volgende oudgedienden: Joker Arroyo (uitvoerend secretaris), Teodoro Locsin (presidentieel raadsman) en Jaime Ongpin (financien). Op 7 december werd Ongpin dood aangetroffen in zijn woning; in veel commentaren werd zijn doodverklaard als zelfmoord.

Op 21 januari 1988 trad generaal Rafael Ileto af als minister van defensie. Hij werd vervangen door generaal Fidel Ramos, die als stafchef van de strijdkrachten werd opgevolgd door generaal Renato de Villa.(Deze was eind juni 1987 plaatsvervangend stafchef geworden als opvolger van generaal-majoor Salvador Misson. Toen ook was generaal-majoor Rodolfo Canieso als opperbevelhebber van het leger vervangen door brigade-generaal Restituto Padilla.)

Op 12 juli 1988 werd Ramon Diaz als leider van de presidentiële commissie voor een goede regering ontslagen, nadat de procureur-generaal, Frank Chavez, de commissie had bekritiseerd wegens ,,dwaasheid, incompetentie en corruptie". Medio augustus werd Diaz vervangen door Mateo Armado Caparas.

Vervreemding tussen president Aquino en vice-president Laurel. Vorming politieke allianties (1988-1989)

Op 17 augustus 1988 maakte vice-president Salvador Laurel bekend dat hij een nieuwe politieke partij had opgericht, de Unie voor Nationale Actie, die de (rechtse) anti-Aquino krachten moest bundelen. De nieuwe partij was gebaseerd op de ,,National Movement for Economic Reconstruction and Survival", die Laurel samen met senator Juan Ponce Enrile in maart 1988 had opgericht.
Op 21 mei 1989 werd de 72 jaar oude, inactieve Nacionalista Partij (NP) tot nieuw leven gewekt. Zij omvatte elementen van de Grote Alliantie voor Democratie (GAD, voornamelijk conservatieve politici) en de leden van de Unie voor Nationale Actie. Tijdens de partijconventie werd Laurel tot voorzitter van de NP gekozen en Enrile tot secretaris-generaal.

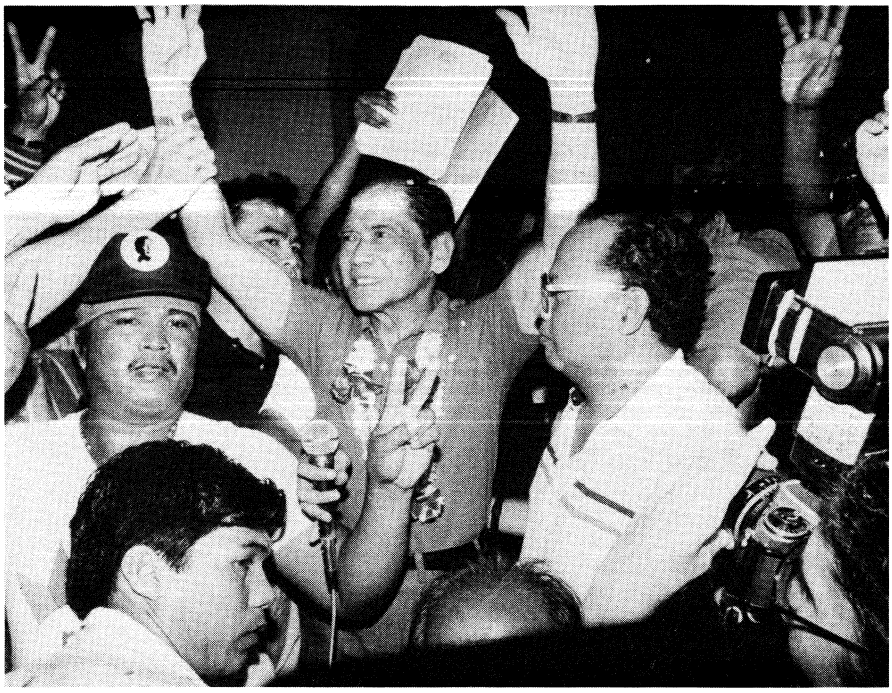

Arturo Tolentino proclameerde zichzelf tot president van de Filippijnen op 6 juli 1986.

Regeringsaanhangers vormden op 16 september 1988 de ,,LabanA Demokratiko ng Pilipino (Democratische Strijd voor de Filippijnen), op basis van een hergroepering van de twee partijen die Aquino in haar verkiezingscampagne van 1986 hadden gesteund: de Partido Demokratiko ng Pilipinas (PDP, Filippijnse Democratische Partij) en de Lakas ng Bayan (Laban).De nieuwe partij beweerde de steun te hebbenvan 158 leden in het 200 leden tellende Huis van Afgevaardigden. De voorzitter van het Huis, Ramon Mitra, werd voorzitter.

Mislukte couppogingen (1986-1988)

In de loop van 1986 werd twee maal melding gemaakt van een mislukte couppoging.

(I)Op 6 juli 1986 proclameerde Arturo Tolentino, Marcos' running mate voor het vice-presidentschap bij de verkiezingen van februari 1986, zichzelf tot waarnemend president om zo de ,.constitutionele democratie aan het land terug te geven". In het door hem bekendgemaakte kabinet was ook Juan Ponce Enrile (de minister van defensie) opgenomen. Gesteund door 300 militairen. onder aanvoering van brigade-generaal José Maria Zumel, en enkele duizenden burgers bezette Tolentino een hotel in Manila. Enrile distantieerde zich echter van de rebellie en gaf regeringsgetrouwe troepen opdracht het hotel en de radiostations in Manila te omsingelen. Het grootste deel van de rebellerende militairen gaf zich na enkele uren over en op 8 juli trokken ook de overige rebellen zich terug.

(II)Op 22 november kozen legereenheden in opdracht van president Aquino en de stafchef van de strijdkrachten. generaal Fidel Ramos, positie bij strategische plaatsen in de hoofdstad. Zij moesten een poging verhinderen van officieren, die trouw waren aan minister Enrile en banden onderhielden met de RAM (Beweging voor Hervorming van de Strijdkrachten), om de in maart 1986 afgeschafte Nationale Assemblée opnieuw bijeen te roepen. Doordat generaal Ramos ondubbelzinnig trouw bleef aan de president kwam de couppoging niet van de grond.
Op 23 november aanvaardde president Aquino het ontslag van minister Enrile na beschuldigingen over diens betrokkenheid bij de samenzwering.

In de loop van 1987 was er vier maal sprake van een couppoging of van een eigenmachtig optreden van militairen.

(I)In de vroege ochtend van 27 januari voerden legereenheden met ca. 500 militairen gecoördineerde aanvallen uit op zeven militaire en civiele installaties in Manila. Alleen de aanval op de particuliere zender Channel 7 slaagde. die door een groep van omstreeks 150 militairen en 60 burgers onder aanvoering van kolonel Oscar Canlas werd overmeesterd.
De gebouwen van Channel 7 werden vervolgens door regeringsgetrouwe troepen bele-

gerd. De stafchef van de st ijdkrachten, generaal Fidel Ramos, trachtte de rebellen ertoe te bewegen zich over te geven zonder bloedvergieten. Na een gespreksronde met o.a. kolonel Canlas, generaal Ramos. generaal Rafael Ileto (de minister van defensie) en andere hoge officieren eindigde het beleg (na ruim 60 uur) in de morgen van 29 januari. Aan de zijde van de rebellen zou één militair zijn gedood.
Op 30 januari maakte generaal Ramos bekend dat 13 officieren (onder wie brigade-generaal José Maria Zumel, ook betrokken bij de couppoging van juli 1986) en 885 andere militairen waren gearresteerd en zouden worden berecht wegens muiterij, onbehoorlijk gedrag als militair en aanverwante zaken. Ook waren volgens Ramos 137 burgers in verband met de couppoging gearresteerd.

(II)Op 18 april, kort voor zonsopgang, overviel een groepje inilitairen de militaire basis Fort Bonifacio om 108 militairen te bevrijden die daar werden vastgehouden in afwachting van hun berechting wrgens de couppoging van januari. De aanvallers vochten enkele uren met loyale troepen en gaven zich ten slotte over. nadat één van hen was gedood. Van de gevangenen zouden 19 hebben weten te ontsnappen.

(III)Op 13 juli werden diverse militairen gearresteerd in verband met een vermeende samenzwering om een luchtmachtbasis te overmeesteren en daarna een coup te plegen. Hun aanhouding leidde op 27 juli tot de arrestatie van kolonel Rolando Abadilla. de voormalige chef van de militaire inlichtingendienst. die ervan verdacht werd een centrale rol te hebben gespeeld bij de muiterijen van januari en april.

(IV)Op 27 augustus, 's avonds laat, overvielen ca. 300 opstandige militairen het Malacangang-paleis (het kantoor van president Aquino) en bezetten twee TV-stations (een derde TV-station werd de volgende morgen bezet). Voorts omsingelden rebelleneenheden het gebouw van de Nationale Assemblée en het Camelot-hotel.
Op 28 augustus om 3.00 uur 's morgens betuigde generaal Fidel Ramos, de stafchef van de strijdkrachten, opnieuw zijn trouw aan president Aquino, terwijl de rebellen in het Malacanang-paleis werden overmeesterd door regeringsgetrouwe troepen. Maar diezelfde morgen wisten rebellentroepen het legerhoofdkwartier in Noord-Manila. Camp Aguinaldo, te veroveren zodat generaal Ramos en andere hoge officieren moesten vluchten. Voorts werd zware strijd geleverd bij het hoofdkwartier van de luchtmacht in Villamor. waar de rebellen werden aangevoerd door kolonel Tito Legaspi, een nauwe medewerker van Juan Ponce Enrile (de voormalige minister van defensie). In Cebu City leidde brigade-generaal Eduardo Abenida een rebelleneenheid die provinciale regeringskantoren, banken en TV-stations bezette.
De algemene leider van de coup was de 39-jarige kolonel Gregorio „Gringo" Honasan. de vroegere veiligheidschef van Enrile. Na diens ontslag als minister van defensie was Honasan overgeplaatst naar Fort Magsaysay, vanwaar hij de couppoging ondernam.
In de vroege ochtend van 28 augustus slaagden regeringsgetrouwe troepen erin de rebellen te verdrijven uit hun posities rond het gebouw van de Nationale Assemblée en het Camelot-hotel, ook al bleven ca. 100 rebellen in het hotel verschanst. Later die dag werd Camp Agiinaldo twee maal door vliegtuigen gebombardeerd en in de vroege avond drongen regeringsgetrouwe troepen met behulp van pantserwagens het hoofdkwartier binnen.
Pas na het invallen van de nacht werd het verzet van de rebellen gebroken, maar kolonel Honasan en enkele naaste medewerkers waren toen reeds per helikopter ontkomen. Omstreeks dezelfde tijd gaven de laatste rebellen in het Camelot-hotel zich over, nadat zij door zwaarbewapende helikopters waren bestookt.

Kolonel Gregorio ,,Gringo" Honasan, instrueert de door hem aangevoerde rebellen in Camp Aguinaldo, het legerhoofdkwartier in Manila, op 28 augustus 1987.

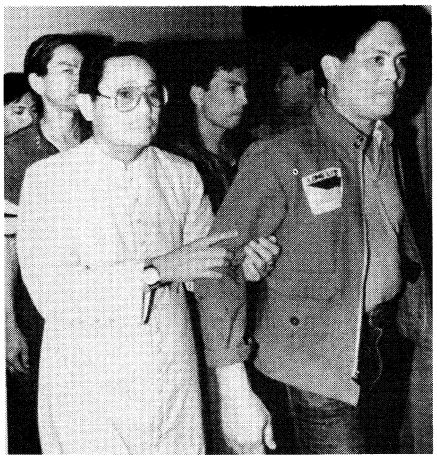

Kolonel Oscar Canlas (r.), de leider van de couppoging op 27 januari 1987, wordt door een priester begeleid nadat hij heeft ingestemd met de beeindiging van de bezetting van het TV-station Channel 7

Op 1 september zegde generaal Ramos toe dat tegen de leiders van de coup hard zou worden opgetreden. President Aquino verklaarde op 2 september dat 1.330 militairen. o.w. 50 officieren. aan de rebellie hadden deelgenomen. Volgens haar waren er 33 doden gevallen (19 rebellen. 12 loyalisten en 22 burgers) en raakten 100 militairen gewond (61 loyalisten en 39 rebellen); voorts waren talrijke burgers verwond.
Zeventien legerofficieren, o.w. kolonel Honasan en drie generaals. werden uit de krijgsmacht ontslagen.

Kolonel Gregorio ,,Gringo" Honasan werd ten slotte op 9 december gevangengenomen in een buitenwijk van Manila in een huis dat eigendom was van Guillermo Fernandez, de voormalige privé-secretaris van Enrile.
Maar op 2 april 1988 ontsnapte Honasan van het gevangenisschip in de Baai van Manila, waarop hij in hechtenis zat. samen met 14 bewakers.

Op 10 mei 1988 werden 39 militairen. o.w. zeven officieren, veroordeeld wegens betrokkenheid bij de couppoging van augustus 1987. Elf van hen kregen 12 jaar dwangarbeid; de anderen 6 jaar dwangarbeid.

Bestandsbesprekingen met communistische opstandelingen. Voortdurende strijd (1986-1989)

President Aquino maakte op 5 juni 1986 melding van een akkoord om formele onderhandelingen te beginnen met de maoistische Filippijnse Communistische Partij (CPP) teneinde een staakt-het-vuren te bereiken in de al 17 jaar durende strijd, die gevoerd werd door de militaire vleugel van de CPP, het Nieuwe Volksleger (NPA).

Het NPA zou worden vertegenwoordigd door Satur Ocainpo. lid van het Centrale Comité van de CPP) en Antonio Zumel, de voorzitter van het Nationale Democratische Front (NDF, een overkoepelende organisatie van linkse groepen zoals de CPP en het NPA). Op 26 juni

benoemde mevr Aquino de twee vertegenwoordigers van de regering bij het overleg Ramon Mitra, de minister van landbouw: en Jose Diokno de voorzitter van de presidentiële commissie voor a e mensenrechten

Officieel begonnen de onderhandelingen op 5 augustus in Manila
Inm ddels du den de gev ec ht n tusse n regeringstroepen en het NPA (naar schatting maximaal 30 000 man, die 20 procent van het platteland in handen hadden) voort

Op 4 juni meldde generaal Ramos dat sinds de verkiezing van mevr. Aquino tot president bij gevechten met de veiligheidstroepen 373 NPA-strijders waren gedood.

Op 13 september tekende president Aquino een afzonderlijk vredespact met frater Conrado Balweg, die in april het NPA had verlaten om het Cordillera Volksbevrijdingsleger (CPLA) te vormen. Balweg had dit zelf op 29 april bekendgemaakt.

Na de ondertekening van een volgend akkoord op 15 december werd het CPLA lid van de zojuist ingestelde Regionale Ontwikkelingsraad van Cordillera, die over de vorming van een autonome Cordillera-regio ten noorden van Manila moest adviseren.

De besprekingen met de regeringsvertegenwoordigers werden door de NDF-afgevaardigden opgeschort na de arrestatie op 30 september van Rodolfo Salas, een vooraanstaand lid van de CPP. Op 18 oktober werden de onderhandelingen in Manila hervat, maar zij werden opnieuw door het NDF opgeschort na de moord op vakbondsleider Rolando Olalia op 12 november Op 25 november kwamen beide partijen opnieuw bijeen en op 27 november werd een akkoord getekend over een bestand van 60 dag' n dat op 10 decembe 1986 ing ing

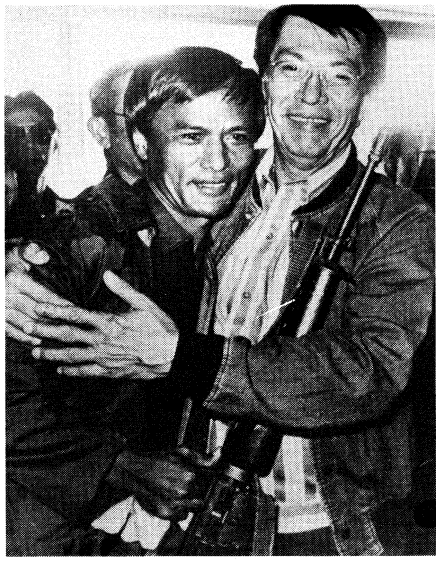

Conrado Balweg (l.). de leider van het CPLA, wordt omarmd door Juan Ponce Enrile, de minister van defensie, tijdens een ontmoeting op 13 september 1986

Hoewel dit bestand in het algemeen werd geëerbiedigd, werd geen voortgang geboekt bij de nieuwe onderhandelingsronde over een meer permanente regeling die op 6 januari 1987 begon. Na het aflopen van het bestand op 8 februari werd de strijd hervat en in de eerste drie volgende dagen werden naar verluidt meer dan 50 mensen gedood.

Op 28 februari 1988 onthulde president Aquino een plan om guerrillastrijders aan te moedigen hun wapens in te leveren in ruil voor een onvoorwaardelijke amnestie plus een financiële beloning en de belofte te zorgen voor scholing voor een toekomstige baan.

Hoewel het plan door de NPA-leiding werd veroordeeld als ,,een wanhopige poging tot omkoping". meldde generaal Ileto dat tegen eind mei omstreeks 4.000 rebellen en hun aanhangers (o.w. 1.000 NPA-strijders) van het amnestieaanbod gebruik hadden gemaakt.

Vervolgens ontwikkelde de regering initiatieven om onderhandelingen te beginnen met regionale en lokale commandanten van NPA-eenheden. Een aanbod van de centrale NPA-leiding om de besprekingen op nationaal niveau te hervatten werd door de regering op 5 maart verworpen met het argument dat er bij de lokale onderhandelingen bevredigende vooruitgang werd geboekt.

Op 15 juli tekende president Aquino een decreet t.b.v. de instelling van de Cordillera Bestuursregio voor de één miljoen stamleden van Noord-Luzon. Naar verluidt maakte frater Conrado Balweg, de leider van het CPLA: deel uit van het interimbestuur.

Hoewel de regering beweerde dat grote aantallen communistische rebellen zich overgaven, bleek dat velen van de mensen die aan overgaveceremoniecn deelnamen in werkelijkheid slechts ,,aanhangers" van de opstand waren en geen communistische guerrillastrijders. Na een overgave van 2.500 .,communisten" op 6 augustus in Bislig gaf een militaire woordvoerde toe dat slechts 206 van hen guerrillastrijders waren.

In augustus boekte het NPA een aantal successen op het schiereiland Bicol, ten zuidoosten van Manila. Ook in september bleef het NPA actief en generaal Ramos erkende op 22 september dat de militaire verliezen sinds de mislukte couppoging van 27/28 augustus met 40 procent waren toegenomen Maar op 6 oktober meldde een militaire woordvoerder dat een belangrijke NPA-basis in So goso r (op het schiereiland Bicol) op de guerrillastrijders was veroverd

Op 13 oktober bood het Nationaal Democratisch Front (NDF) aan de onderhandelingen met de regering te heropenen. NDF-woordvoerders verklaarden zich bereid samen te werken met elke politieke groepering om .,Amerikaanse interventie en fascistische pogingen om een repressiever bewind in dit land te vestigen" te dwarsbomen.
Op 28 oktober werden drie Amerikaanse militairen en een Filippijnse burger gedood bij afzonderlijke aanslagen in de buurt van de Amerikaanse luchtmachtbasis Clark. Deze aanslagen werden vrij algemeen toegeschreven aan ,,mussen-eenheden"van het NPA, en de verantwoordelijkheid ervoor werd de volgende dag opgeëist door de ,,Alex Boncayao Brigade" (vernoemd naar een dode NPA-leider).
Onderhandelingen tussen regering en het NPA werden niet meer gevoerd en de relatie tussen de beide partijen werd vervolgens gekenmerkt door een harde confrontatie.

Op 1 november werden 39 vermeende leden van ,.mussen-eenheden" gearresteerd bij een

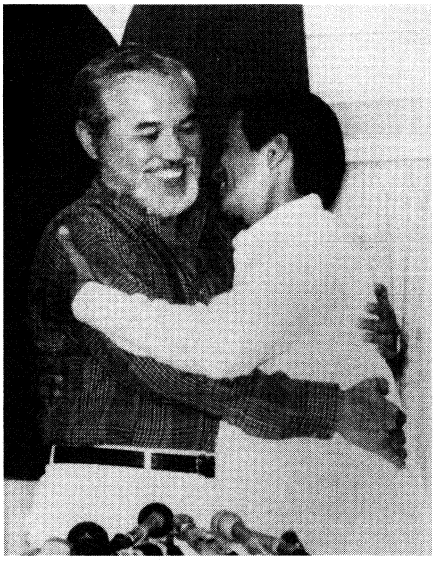

Na de ondertekening van het bestandsdocument op 27 november omhelsde de regeringsonderhandelaar Ramon Mitra (1.) zijn communistische collega Satur Ocampo.

raid op de Polytechnische Unive siteit van de Filippijnenin Manila.
In een door NDF-secretaris-generaal Satur Ocampo ondertekende verklaring deelde het NDF op 6 november mee dat Amerikaanse militairen en burgers voortaan als legitieme doeienvoor aanslagen werden beschouwd.

In januari 1988 voerde het NPA zijn aanvallen op militaire bases op. Op 27 januari leverde het zware strijd met legereenheden in Santa Ana (bij de luchtmachtbasis Clark). Dezelfde dag zei president Aquino in een toespraak ter gelegenheid van de ambtsaanvaarding als minister van defensie door generaal Ramos dat zij het leger de vrije hand zou laten bij het voeren van de strijd tegen de communisten. Op 2 februari maakte Ramos bekend dat het amnestieaanbod aan NPA-strijders vanaf eind februari nirt meer zou gelden.
Op 5 februari meldde het leger dat bij een zoekactie in Manila 20 vooraanstaande communistische activisten, onder wie twee leden van het Centrale Comité van de CPP en vier leiders van .,mussen-eenheden". u-aren gearresteerd.
Op 29 maart volgde de arrestatie in San Juan (Manila) van zes belangrijke communisten, onder wie Romulo Kintanar (de militaire bevelhebber van het NPA) en Rafael Baylosis (de secretaris-generaal van de CPP). Kintanar wist op 12 november samen met zijn vrouw te ontvluchten. Baylosis werd als secretaris-generaal van de CPP vervangen door Saturnino Ocampo, aldus een bericht van 14 april.

Op 5 september 1986 vond op het eiland Jolo overleg plaats over een vredesregeling tussen de regering en separatistische moslims. Op de foto staan o.a. MNLF-leider Nur Misuari (2de v.l.), president Corazon Aquino (3de v.l.) en minister van defensie Juan Ponce Enrile (r).

In februari 1989 liet het NPA weten dat het bereid zou zijn vredesbesprekingen met de regering te beginnen als president Aquino zou beloven de pachtovereenkomsten inzake de Amerikaanse bases op de Filippijnen niet te vernieuwen. Maar het NPA verklaarde tevens dat als Aquino weigerde die toezegging te doen - wat het geval was - de Amerikaanse installaties doelwit van aanslagen zouden worden.

Onderhandelingen met moslem-separatisten (1986-1988)

Op 13 maart 1986 begonnen in Manila onderhandelingen om een eind te maken aan de al 16 jaar durende afscheidingsoorlog die op Mindanoa werd gevoerd door het Moro Nationaal Bevrijdingsfront (MNLF). De MNLF-delegatie vertegenwoordigde twee facties binnen het MNLF: het Moslem Islamitisch Bevrijdingsfront (MILF) o.l.v. Hashim Salamat (de leider van het politieke comité van het MNLF), dat naar verluidt werd gesteund door Egypte, en het kleinere Bangsa Moro Nationaal Bevrijdingsfront (BMNLF) o.l.v. Dimas Pundato, dat gesteund zou worden door Saoedi-Arabie.

MILF en BMNLF hadden een zekere bereidheid aan de dag gelegd om een compromis te sluiten op het punt van dc volledige onafhankelijkheid voor de overwegend islamitische gebieden van Mindanao en de naburige eilanden in de Sulu Zee. Beide facties drongen aan op de volledige toepassing van het akkoord van Tripoli. dat in 1976 met de regering-Marcos was getekend (zie pag. 48/3-'77). Dit voorzag in regionale autonomie voor de 13 zuidelijke provincies van de Filippijnen. die islamitische gerechtshoven en scholen zouden krijgen alsook een ononafhankelijk gekozen parlement.

Ondanks pleidooien voor geduld van president Aquino, verliet de moslem-delegatie Manila op 25 april 1986, met als argument dat de regering zich niet inzette voor de onderhandelingen.

Diezelfde dag bezetten legereenheden in de provincie Lanao del Sur. de bakermat van het MILF, de stad Marawi om de benoeming van een nieuwe provinciale gouverneur door te zetten. De vorige gouverneur, Ali Dimapora, en 400 gewapende volgelingen trokken zich op 27 april na enkele gevechten met de regeringstroepen uit de stad terug. Dimapora en diverse andere lokale leiders waren actief in de zojuist gevormde Volksdemocratische Beweging van Mindanao (MPDM), die op 25 april een ,.constitutionele conventie" hield welke - bijgewoond door 700 afgevaardigden - een nieuwe grondwet opstelde voor een onafhankelijke staat Mindanao.

Op 4 juni meldde generaal Fidel Ramos dat bij gevechten met regeringstroepen sinds de verkiezing van president Aquino 46 MNLF-leden waren gedood tegen 358 militairen en 261 burgers.

Maar eind augustus werd een voorlopig staakt-het-vuren van kracht en keerde Nur Misuari, de leider van de voornaamste MNLF-factie en voorzitter van het Centrale Comité, op uitnodiging van president Aquino naar de Filippijnen terug (na een vrijwillige ballingschap van 10 jaar in het Midden-Oosten; hij onderhield contacten met Libië en de laatste jaren ook met Iran) in aansluiting op diverse gespreksronden met de zwager van de president, Agapito ,,Butz" Aquino.

Tijdens een MNLF-congres van 3-5 september op het zuidelijke eiland Jolo zou Misuari zich hebben uitgesproken vóór een vredesregeling via onderhandelingen op basis van een wetgevende en rechterlijke autonomie voor de overwegend islamitische gebieden boven een voortzetting van het conflict terwille van volledige onafhankelijkheid voor de 5 mln moslems.

Op 5 september vloog president Aquino naar Jolo voor overleg met Misuari. Na afloop van de gesprekken suggereerden de deelnemers dat zij ,,optimistisch" waren over de kansen op het bereiken van een vredesregeling voor lange tijd. Zij kwamen overeen het voorlopige bestand te handhaven en substantiële onderhandelingen te beginnen vóór het einde van het jaar onder auspiciën van de Islamische Conferentie Organisatie (ICO).

Na drie dagen van besprekingen in Jedda (Saoedi-Arabië) met Aquilino Pimentel (de presidentiële adviseur voor openbare zaken) en Agapito Aquino maakte Misuari op 4 ianuari 1987 bekend dat hij een overeenkomst had getekendinzake ,,volledigeautonomie".

Verdere besprekingen stonden op het programma na het constitutionele referendum over de bepalingen van de tenvoledige autonomie" Misuari zei nog dat hij onderhandelde met vertegenwoordigers van Salamat (MILF) om tot een gemeenschappelijk standpunt te komen voor het referendum

Op 13 januari opende het MILF echter een serie gecoördineerde aanvallen op bruggen, energiecentrales en regeringsgebouwen op westelijk Mindanao.
Op 17 januari leidden onderhandelingen tot een bestand. De volgende dag voerde president Aquino in Cotabato City besprekingen met MILF-afgevaardigden.
Bij de besprekingen in Manila op 9 februari waren vertegenwoordigers van het MNLF en het BMNLF aanwezig, maar afgevaardigden van het MILF kwamen niet opdagen

Tijdens een gespreksronde op 20 maart dreigde de hoofdonderhandelaar van het MNLF, Habid Hashim, de strijd te hervatten als niet onverwijld een overeenkomst over de ,.volledige autonomie" werd bereikt. Dezelfde dag liet het MILF weten dat het geen overeenkomst zou erkennen waarin het geen partij was. Het MILF zou naar eigen zeggen pas naar de onderhandelingstafel terugkeren mits toekomstige besprekingen onder auspiciën van de ICO werden gehouden.
Hoewel bericht werd dat op 6 mei een akkoord was bereikt over de vorming van een gemeenschappelijk commissie die een autonomieovereenkomst moest opstellen ter beoordeling van het Congres. liepen de onderhandelingen vervolgens vast op de kwestie van het aantal provincies dat in de voorgestelde autonome moslemregio moest worden opgenomen en op de eis van de regering dat in alle betrokken gebieden referendums mesten worden gehouden alvorens zij het onderbrengen van die gebieden in zo'n regeling zou goedkeuren.

In juli 1987 werden de onderhandelingen hervat in Jedda (Saoedi-Arabië), maar aan het eind van die maand werden zij opnieuw afgebroken.
Op 21 juli keurde president Aquino een autonomieaanbod aan het MNLF goed. In dit aanbod werd voorgesteld dat 10 provincies als de ,,Autonome Regio Moslem Mindanao" een beperkte autonomie zouden genieten. De bestuursraad van de regio, die door de president moest worden benoemd, zou ,,ten minste 50 procent" van de in de regio geheven belastingen ontvangen en zou de regering moeten bijstaan in de supervisie op de Ontwikkelingsraad van de zuidelijke Filippijnen. De regio zou formeel worden ingesteld na goedkeuring van het Congres en na een positieve uitslag van een volksstemming in het gebied
Het aanbod werd echter verworpen door MNLF-functionarissen in Jedda.

Naar verluidt waren hun bezwaren dat het (a) betrekking had nn slechts 10 provincies (in tegenstelling tot de 13 provincies volgens het akkoord van Tripoli uit december 1976); (b) niet specifiek aangaf welke figuren in de bestuursraad zouden worden benoemd, en (c) gekoppeld werd aan een volksstemming waartegen het MNLF zich altijd had gekant

Op 29 februari 1988 verwierp het MNLF participatie in de zojuist gevormde Regionale Consultatieve Commissie.

Lokale verkiezingen

Verkiezingen voor meer dan 16.000 lokale bestuursposten vonden plaats op 18 januari 1988. Uit voorlopige resultaten werd afgeleid dat een aantal nauwe relaties en verwanten van president Aquino niet werden verkozen.

Tot de succesvolle controversiële kandidaten behoorden luitenant-kolonel Rodolfo Aguinaldo (na de couppoging van augustus 1987 ontheven van zijn post als militaire commandant van Cagayan), die tot gouverneur van de provincie Cagayan werd gekozen, kolonel Rolando Abadilla (in juli 1987 in verband met eerdere couppogingen gearresteerd), die vicegouverneur van de provincie Ilocos Norte werd (maar in detentie bleef), cn Jcrry Salapudin (ex-guerrillacommandant van het MNLF), die tot gouverneur van de provincie Basilan werd gekozen.

Referendum over autonomie

Op 19 november 1989 werd een referendum gehouden over het voorstel een autonoom gebied te creëren dat zou bestaan uit de 13 zuidelijke provincies van het land. inclusief Mindanao en de naburige eilanden. De opkomst was minder dan 50 procent, en in slechts vier van de 13 provincies en in geen van de negen steden werd het voorstel aanvaard.

Het Moro Nationaal Bevrijdingsfront (MNLF), de belangrijkste moslem-guerrillagroep, drong er bij de kiezers op aan de volksstemming te boycotten omdat in het akkoord van Tripoli een grotere mate van autonomie was beloofd zonder referendum.

In een reactie op de uitslag verklaarde president Aquino dat ze met het Congres zou overleggen welke stappen als eerste gezet moesten worden in de kwestie van het moslem-separatisme. Ze verwierp echter de suggestie van het

MNLF de vredesonderhandelingen te heropenen.

Autonomie voor Cordillera-regio. Referendum

Op 26 oktober 1989 werd bericht dat Aquino een wet had ondertekend waarbij autonomie werd verleend aan de Cordillera-regio in het noorden van Luzon, waar op kleine schaal strijd had gewoed voor afscheiding. In de wet (Cordillera Organic Act) werden ,,de culturele verscheidenheid en de voorvaderlijke rechten van het volk van de Cordilleras" erkend, maar werden de bewoners ondubbelzinnig aangeduid als ,,onafscheidelijke elementen van onze ene, soevereine natie".

Op 29 januari 1990 werd in de vijf bergprovincies van Noord-Centraal Luzon een referendum gehouden over autonomie volgens bovengenoemde wet. De uitslag leidde ertoe dat de voorgestelde autonome Cordillera-regio alleen zou bestaan uit Ifugao, als de enige provincie die vóór autonomie had gestemd.

Drie andere provincies - Benguet, Abra en Kalinga-Apayo - stemden in overgrote meerderheid tegen. In de vijfde provincie. Mountain Province, was een krappe meerderheid tegen.
Na het referendum verklaarden regeringsbronnen dat de bestuursregio Cordillera. gevormd in juli 1987, zou ophouden te bestaan. Abra, Benguet en Mountain Province zouden weer worden ondergebracht in Regio 1 (Ilocos) en Kalinga-Apayao in Regio 2 (Cagayan-vallei).

COUPPOGING VAN DECEMBER 1989. NASLEEP EN VERDERE ONTWIKKELINGEN TOT DECEMBER 1990

Op 1 december 1989 werd de regering van de Filippijnen opgeschud door de meest seiieuze couppoging sinds Corazon Aquino in februari 1986 president werd De rebellen werden uiteindelijk met behulp van de Amerikaanse luchtmacht, verslagen, hoewel de laatste opstandelingen zich pas op 11 december overgaven Bij de gevechten vonden zekei 119 mensen de dood en vielen ruim 600 gewonden

Aanvankelijke successen rebellen en Amerikaanse interventie

De couppoging begon in Manila (de hoofdstad) in de vroege uren van 1 december. toen rebellerende troepen Fort Bonifacio innamen, een kazerne in Manila, plus Villamor, het naburige hoofdkwartier van de luchtmacht, waarvandaan zij luchtaanvallen uitvoerden op de bastions van aan Aquino loyale troepen en op het presidentiële Malacanang-paleis. Zeker twee televisiestations werden eveneens overrompeld en een derde werd uit de lucht gehaald. De rebellen voerden ook bombardementen uit op Camp Aguinaldo, het hoofdkwartier van het leger, maar het grondoffensief dat daarop volgde werd na vier uur door loyale troepen afgeslagen. Buiten de hoofdstad veroverden rebellen de luchtmachtbasis Mactan in Cebu, 565 km ten zuiden van Manila.

Van de naar schatting ongeveer 3.000 rebellen werd verondersteld dat zii banden onderhielden met de Beweging voor Hervorming van de Strijdkrachten (RAM), die Aquino in februari 1986 onmisbare diensten had bewezen voor het verwerven van voldoende militaire steun om Ferdinand Marcos uit zijn ambt te ontzetten. Tijdens het presidentschap van Aquino hadden officieren van de RAM toenemend kritiek op het liberalisme van de nieuwe president en op haar verzoeningspogingen t.a.v. de communistische opstandelingen van het Nieuwe Volksleger (NPA)

Bij een groot aantal couppogingen tegen Aquino waren leden van de RAM betrokken geweest, en de meest charismatische leider van de organisatie, kolonel Gregorio ,.Gringo" Honasan - dc architect van dc couppoging van augustus 1987 die sinds zijn ontsnapping uit de gevangenis in april 1938 voortvluchtig was - zou een leidende rol hebben gespeeld in de opstand van december 1989.

Toen loyale troepen terrein verloren op de rebellen, nam Aquino op 1 december om 11 uur 's ochtends plaatselijke tijd contact op met de Amerikaanse ambassadeur in Manila, om te vragen om ondersteuning van de Amerikaanse luchtmacht.
Het verzoek werd ingewilligd door president George Bush (die onderweg was naar een topontmoeting met zijn Sowjet-ambtgenoot; zie pag. 785/1 e.v.-'89). en halverwege de middag had een aantal F-4 Phantom jachtbommenwerpers van de Amerikaanse luchtmachtbasis Clark het luchtruim boven de vliegvelden van Villamor en Sanglcy Point onder controle. De Amerikaanse vliegtuigen openden niet het vuur. maar hun aanwezigheid was voldoende om de rebellen af te houden van eventuele luchtoperaties. President Bush betuigde tevens zijn ondubbelzinnige steun aan de regering-Aquino en dreigde alle Amerikaanse hulp aan de Filippijnen stop te zetten indien de couppoging zou slagen.

Rebellen verslagen. Noodtoestand uitgeroepen

Binnen 24 uur na het begin van de coup waren de meeste posities van de rebellen overmeesterd dan wel verlaten aangetroffen, hoewel ongeveer vierhonderd leden van het elitekorps van de Scout Rangers de opstand voortzetten door hotels en flats in Makati, de financiële wijk van de hoofdstad, te bezetten waar zij uiteindelijk door regeringstroepen werden overmeesterd. Aquino stelde de rebellen voor de keus ,,zich over te geven of te sterven", hoewel de van haar vervreemde vice-president Salvador Laurel, die zich op het moment dat de coup begon in Hongkong bevond, de president opriep af te treden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven om de crisis op die manier te bezweren.
De gevechten hielden aan tot 6 december, toen een staakt-het-vuren werd overeengekomen om de evacuatie van 1.500 buitenlanders uit de Makati-wijk mogelijk te maken.

Aquino kondigde op 6 december de noodtoestand af, hoewel ze onderstreepte dat deze stap slechts voor het moment gold en geen staat van beleg inhield; van die laatste maatregel had Marcos dermate uitgebreid gebruik gemaakt dat die in diskrediet was geraakt. De noodtoestand was naar werd aangenomen uitgeroepen om te voorkomen dat er oorlogswinsten werden gemaakt, aangezien hamsteren en distributieproblemen als gevolg van de couppoging hadden geleid tot snelle prijsverhogingen van rijst en andere levensmiddelen.
Aan de belegering van de Makati-wijk kwam op 7 december ten slotte een einde, toen werd overeengekomen dat de rebellen met al hun wapens en munitie naar de kazerne konden terugkeren. Op 11 december gaven de laatste rebellen, de bezetters van de luchtmachtbasis Mactan. zich over.

Op 7 december werd formeel een commissie ingesteld om de couppoging te onderzoeken en uit te zoeken welke militairen en burgers er hun steun aan hadden gegeven. De dag daarop was Aquino aanwezig op een bijeenkomst waar 100.000 mensen hun steun aan

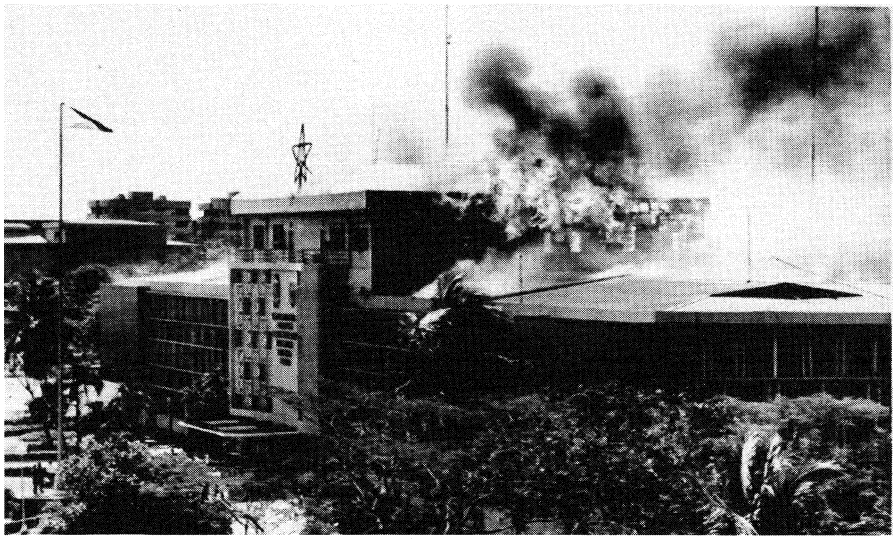

Het hoofdkwartier van de Filippijnsepolitie. Camp Crame, staat in brandnadat het door rebellen is gebombardeerd (1 december 1989).

haar betuigden, bij die gelegenheid suggereerde zij dat Salvador Laurel en Juan Ponce Enrile, de leider van de minderheid in de Senaat en oud-minister van defensie, bij de opstand betrokken waren geweest Diezelfde dag voldeed Enrile, van wie bekend was dat hij een van de belangrijkste beschermers van Honasan was, aan Aquino's verzoek af te treden als lid van de Senaatscommissie die was ingesteld om de omstandigheden rond de coup te onderzoeken.

Volgens bïunnen van de inlichtingendienst was naar schatting 70 procent van de strijdkrachten bereid geweest een door de samenzweerders geïnstalleerd regime te steunen. Regeringsfunctionarissen zeiden dat de gebeurtenissen in gezamenlijk overleg waren beraamd door de RAM en aanhangers van ex-president Marcos (onder wie zijn weduwe Imelda Marcos), die een groot deel van de financiën voor de couppoging zouden hebben verschaft.
Het mislukken van de coup werd door RAM-rebellen geweten aan de sterke Amerikaanse steun voor Aquino alsook aan hun eigen onvermogen om zichtbare steun van het volk te verwerven, vooral omdat zij niet voldoende mensen ervan wisten te overtuigen dat zij genoeg ervaring hadden om het land te besturen. Daarom had de RAM, aldus rebellenbronnen. haar naam veranderd in Nationalistische Revolutionaire Alliantie (NRA) en zich ontwikkeld tot een meer civiel-militaire vereniging.

Wet over speciale bevoegdheden aangenomen. Kabinetswijzigingen

Op 11 december vroeg president Aquino het Congres haar speciale bevoegdheden te geven voor de duur van zes maanden, om nu de couppoging voorbij was het vertrouwen en de stabiliteit te herstellen. Krachtens de Nationale Noodwet, die op 20 december in werking trad. kreeg de president de bevoegdheid wapens te vorderen, openbare nutsvoorzieningen en aanverwante bedrijven over te nemen, maatregelen te nemen ter voorkoming van woeker, de energievoorziening te regelen en prijzen plus de hoogte van de rente te bepalen.

Op 13 december werd bericht dat 16 officieren van hun commando waren ontheven in verband met de coup en dat veel leden van de 2.500 man sterke Scout Rangers bij andere eenheden waren ondergebracht om daar omgeschoold en heropgevoed te worden.

Op 31 december voerde president Aquino belangrijke wijzigingen in haar kabinet door. Zo werden negen nieuwe ministers benoemd. Daarna was het kabinet als volgt samengesteld:

Defensie - generaal Fidel Ramos; justitie - Franklin Drilon+; financien - Jesus Estanislao*; uitvoerend minister - Catalino Macaraig: buitenlandse zaken - Raul Manglapus; lokaal bestuur - Luis Santos; openbare werken en snelwegen - Fiorello Estuar; handel en industrie - José Concepcion; landbouw - Senen Bacani*; landbouwhervorming - Florencio Abad*; presidentiële commissie voor goed bestuur - Mateo Armando; presidentiële commissie voor regeringshervorming - Luis Villa-Iuerte, toeïisnie - Peter Garrucho; wetenschap en technologie - Cefrino Follosco; onderwijs, cultuur en sport - Isidro Carino*: natuurlijke hulpbronnen - Fulgencio Factoran; begroting - Guillermo Carague; arbeid en werkgelegenheid - Dionisio de la Serna*; sociale diensten en ontwikkeling - Mamita Pardo de Tavera; gezondheidszorg - Alfredo R.A. Bengzon: transport en communicatie - Oscar Orbos*; perszaken - Tomas Gomez*; directeur-generaal van de raad voor nationale economie en ontwikkeling (later ook vermeld als minister van economische hervorming) - Cayetano Paderanga*; directeur-generaal van het bureau voor moslimzaken - Jiamil Dianalan; directeur van de Centrale Bank - José Cuisia*: presidentieel woordvoerder en hoofd van de presidentiële raad van juridisch advies - Adolfo Azcuna+.

*nieuwe benoeming
+gewijzigde portefeuille

Onder de ministers die het kabinet verlieten waren Miriam Santiago Defensor (landbouwhervorming) en Reinerio Reyes (transport en communicatie).

Arrestatie van Enrile

Op 27 februari 1990 werd senator Juan Ponce Enrile, de voornaamste conservatieve tegenstander van president Corazon Aquino, gearresteerd op beschuldiging van moord, rebellie en het verbergen van misdadigers. De beschuldigingen tegen Enrile kwamen voort uit de mislukte couppoging van december 1989. Aangenomen werd dat de rebelse kolonel Gregorio ,,Gringo" Honasan, een naaste medewerker van Enrile, een van de leiders van die couppoging was geweest. De senator werd ervan beschuldigd Honasan de dag vóór de couppoging in zijn huis te hebben verborgen. Na zijn arrestatie werd Enrile in een gevangenis in Manila vastgehouden zonder de mogelijkheid op borgtocht vrij te komen, in afwachting van een voorlopige rechtszitting begin maart. In de hoofdstad werden militairen in verhoogde staat van paraatheid gebracht in verband met mogelijke vergeldingsacties van aanhangers van Enrile.

De 66-jarige Enrile was in de regering van Aquino minister van defensie geweest en had een cruciale rol gespeeld toen president Marcos werd gedwongen af te treden na zijn verkiezingsnederlaag tegen Aquino in 1986 (zie pag. 162/3 e.v.-'86).

De relatie tussen Enrile en Aquino verslechterde daarna echter snel en in november 1986 werd Enrile uit het kabinet ontslagen (zie pag. 98/2-'87). Vanwege zijn banden met Marcos-aanhangers en rechtse elementen binnen het leger, werd hij regelmatig beschuldigd van betrokkenheid bij de frequente couppogingen tegen de regering van Aquino.

De van Aquino vervreemde vice-president, Salvador Laurel (een bondgenoot van Enrile), hekelde de arrestatie als een poging legitieme politieke oppositie te onderdrukken. Deze visie werd gesteund door de Nacionalista Partij van Enrile, die de regering ervan beschuldigde de aanklacht om politieke redenen te hebben verzonnen. Aquino verzekerde dat Enrile een eerlijk proces zou krijgen ,,volgensons democratische systeem en grondwet, die hij en zijn mede-beklaagden volgens de aanklacht ironisch genoeg hebben trachten omver te werpen en te vernietigen".

Opstand aanhangers rebellerende gouverneur

Op 4 maart 1990 sloegen aan president Corazon Aquino getrouwe troepen een opstand neer van aanhangers van Rodolfo Aguinaldo, de geschorste gouverneur van de provincie Cagayan (het noordelijke deel van het eiland Luzon). Volgens berichten werden bij de gevechten mogelijk 20 mensen gedood, onder wie een hoge legerofficier, brigade-generaal Oscar Florendo, die door de rebellen als gijzelaar werd vastgehouden.

Rodolfo Aguinaldo, de geschorste gouverneur van de provincie Cagayan, en zijn aanhangers kwamen op 4 maart 1990 in opstand toen de regering hem wilde arresteren.

Aguinaldo was in januari voor 60 dagen geschorst omdat hij de couppoging van rebellerende militairen in december 1989 had gesteund (zie hierboven). Na aanvankelijk verzet tegen de schorsing dook hij met enkele honderden gewapende aanhangers onder in de bergen ten noorden van Tuguegarao, de provinciehoofdstad van Cagayan.
Eind februari werd opdracht gegeven hem te arresteren nadat bij een rechtbank in Manila aanklachten wegens rebellie en moord tegen hem waren ingediend. Toen troepen zijn bastion in de bergen naderden, keerde Aguinaldo met zijn compagnons terug naar Tuguegarao en bezette een hotel. Daar werden ze op 4 maart geconfronteerd met een team dat was gestuurd om Aguinaldo te arresteren.

Toen hij probeerde te onderhandelen met Aguinaldo werd Florendo, directeur van het bureau voor burgerbetrekkingen van de Filippijnse strijdkrachten en een vroegere vriend van Aguinaldo, in gijzeling genomen samen met drie andere leden van het arrestatieteam. Regeringstroepen belegerden vervolgens het gebouw en na een impasse van enkele uren begon een vier uur durend vuurgevecht dat uitmondde in de bestorming van het hotel. Volgens berichten werden ongeveer 200 aanhangers van Aguinaldo gevangengenomen, maar 100 of meer anderen, onder wie Aguinaldo, wisten te ontsnappen.

Aquino noemde het doden van Florendo ..een daad van lafheid en verraad" en beloofde dat de ,,volle macht van de rechtbanken de verantwoordelijken] zal treffen".

Vrijlating Enrile

Op 6 maart werd senator Juan Ponce Enrile op borgtocht vrijgelaten. Een meerderheidsbesluit van het 15 leden tellende hooggerechtshof bepaalde dat Enrile, hangende een beslissing over zijn bewering dat de aanklachten tegen hem in het wetboek van strafrecht niet bestonden, tegen een borgtocht van 100.000 pesos (ongeveer $4.600) vrijgelaten moest worden.
Op 10 maart werd bericht dat nieuwe aanklachten tegen hem waren ingediend waarin hij werd beschuldigd van een poging via corruptie de macht te grijpen in de kokosindustrie van het land. Ook werd bericht dat drie ontslagen militaire officieren waren aangeklaagd wegens rebellie en moord in verband met de couppoging van december.

Arrestatie officieren. Voorstel tot oprichting van nationale politie

In maart zaten omstreeks 54 officieren en manschappen. beschuldigd van deelname aan de couppoging, in militaire hechtenis. Onder hen waren zes officieren die als de belangrijkste leiders werden beschouwd, zoals brigadegeneraal Edgardo Abenina van de Filippijnse politie en marinecommandant Proceso Maligalig.

In een geheim interview vóór zijn arrestatie beweerde Abenina dat hij de troepen van Gregorio ,,Gringo" Honasan (de voor zijn aandeel in de couppoging van augustus 1987 oneervol ontslagen officier) en groepen onder leiding van brigade-generaal José Maria Zumel (een aanhanger van Marcos) had samengebracht.

President Aquino onderstreepte haar vaste voornemen de samenzweerders te vervolgen door de voormalige politiechef Alfredo Lim te benoemen tot de nieuwe directeur van het aanzienlijk versterkte National Bureau of Investigation. Lims informatiebronnen leken veel effectiever dan de gecompromiteerde inlichtingendienst van het leger, zoals bleek uit het feit dat vier van de voornaamste rebellen-officieren die sinds de couppoging waren opgepakt door de politie waren opgespoord en gearresteerd.

Bezorgd over de twijfelachtige loyaliteit van de strijdkrachten, zette de regering haar plannen door om als tegenwicht een verenigde nationale politiemacht te vormen. Ondanks tegenstand in het Congres was een wetsvoorstel ingediend om de in Manila gelegerde Philippine Constabulary samen te voegen met de Integrated National Police om zo een Philippine National Police (Nationale Filippijnse Politie) te vormen met een constitutioneel mandaat en een uiteindelijke sterkte van 120.000 leden - bijna 30.000 man meer dan de gecombineerde sterkte van de twee bestaande politiemachten. Intussen hadden de autoriteiten lichte antitankwapens en terugslagvrije geweren toegevoegd aan het arsenaal van de hoofdstedelijke politie.

Ontsnapping van bij couppoging betrokken rebellen

In de vroege ochtend van 8 april 1990 ontsnapte luitenant-kapitein Bilbastro ,,Billy" Bibit. een vermeende leider van de couppoging tegen de regering van president Corazon Aquino in december 1989, uit een gevangenis in Manila. Bibit en vier metgezellen werden bij hun ontsnapping geholpen door 15 soldaten van de Young Officer's Union (YOU). een vage dissidente groepering binnen de strijdkrachten die een leidende rol gespeeld zou hebben bij de organisatie van de couppoging.

Aquino gaf onmiddellijk bevel een landelijke operatie op touw te zetten om Bibit weer gevangen te nemen. Het prestige van de regering kreeg echter een nieuwe slag toen op 9 april werd ontduid dat een tweede opstandeling uit de gevangenis was ontsnapt. Kapitein Rogelio Seradoy, de helikopterpiloot van kolonel Gregorio .,Gringo" Honasan (de leider van de couppoging van augustus 1987), was kennelijk gevlucht van een luchtmachtbasis in Manila nadat hij een verlofpas van twee dagen had gekregen. Voor zowel Bibit als Seradoy was dit de tweede geslaagde ontsnappingspoging.

Een tweede van Honasans piloten, kapitein Christopher Mecias, werd op 10 april gevangen genomen, enkele uren na Bibits ontsnapping. Politiekapitein Leovic Dioneda, een andere decemberrebel, werd op 16 april gearresteerd in de buurt van de oostelijke stad Legazpi.

Economische repercussies van couppoging

In december 1989 werd steeds duidelijker dat consumptie plaats maakte voor investeringen als belangrijkste bron van economische groei. Een aanzienlijke toename van buitenlandse investeringen was volgens de regering en internationale organisaties van vitaal belang. Van hogerhand werd voorspeld dat een combinatie van herschikking van schulden, toezeggingen voor extra hulp en een stijging van inkomsten uit onzichtbare bronnen als toerisme zouden zorgen voor een vermindering van het tekort op de betalingsbalans en de reserves van het land zouden verbeteren. Deze waren sinds eind 1988 gehalveerd en bedroegen medio 1989 slechts $ 500 mln. Ondanks de politieke onzekerheden, de communistische opstand en de toenemende misdaad waren de Filippijnen meer buitenlandse investeringen gaan aantrekken, vooral uit Japan en Taiwan.

Volgens het Japanse ministerie van financiën hadden Japanse bedrijven in 1987 in de Filippijnen investeringen gedaan ter waarde van $72 mln, terwijl dit cijfer in 1988 was gestegen tot S 134 mln en er in de eerste helft van 1989 reeds voor S 101 mln was geinvesteerd.

Het vertrouwen van de Japanse investeerders nam af na berichten over de couppoging. Een onmiddellijk resultaat was het uitstel van een plan van de Japanse electronica-firma Sony om bij Manila een fabriek voor geluidsapparatuur ter waarde van $35 mln te bouwen. De fabriek had een symbool moeten worden van het vertrouwen van Japan-

se bedrijven in de politieke stabiliteit van het land onder de regering van Aquino.

Voor de couppoging had de Filippijnse Raad voor Investeringen aanvragen goedgekeurd voor investeringen in 1989 met een totale waarde van $ 781,6 mln, een stijging van 128 procent. De belangrijkste investeerders waren Japan, Taiwan en de Verenigde Staten, terwijl andere grote investeringen afkomstig waren wit Hongkong, Singapore en Australie

Nu het vertrouwen van de investeerders was geschokt door de couppoging probeerde de regering voor 1990 meer binneniandse investeerders aan te trekken die het jaar daarvoor 57 procent van de investeringen op de aandelenmarkt voor hun rekening hadden genomen.

Volgens het Filippijnse Nationaal Bureau voor de Statistiek was de inflatie in december 1989 gestegen tot 14,1 procent, het hoogste cijfer sinds Aquino aan de macht kwam. In januari 1990 was dit cijfer echter gedaald tot 13,1 procent, wat altijd nog hoger was dan de 12,8 procent in november 1989. Het cijfer voor december bracht het jaargemiddelde voor 1989 op 10,6 procent, meer dan het streefcijfer van 8 procent van de regering. De regering berekende de getallen op grond van de prijsstijgingen van consumptiegoederen op jaarbasis. De Centrale Bank vergeleek echter een driemaandelijks gemiddelde op jaarbasis en stelde de inflatiestijging voor december op 18 procent. Verhogingen van de benzineprijs, een toegenomen vraag naar consumptiegoederen rond de Kerstdagen en de mislukte couppoging die had geleid tot speculatie en hamsterwoede, waren samen verantwoordelijk geweest voor forse prijsstijgingen.
De inflatie van meer dan 10 procent en het groeiende handelstekort waren de grootste economische problemen waarvoor de regering zich gesteld zag.

De inflatie had in 1989 grote invloed op de betalingspositie ten opzichte van het buitenland. De koopkracht van de peso daalde, maar de internationale wisselkoers veranderde niet evenredig. De waarde van de import voor het hele jaar overtrof dan ook die van de export. In 1989 werd in totaal voor $ 10,4 mrd geïmporteerd, terwijl de export slechts $ 7.9 mrd bedroeg. Het resultaat was een ongekend hoog handelstekort van $ 2,5 mrd. Om een gunstige export-concurrentiepositie te behouden en de buitenlandse valutareserves te versterken besloot de regering de peso tot zwevende valuta te maken. Ëind 1989 was de koers van de peso $ 1 = P 22,44. De gemiddelde koers dat jaar was $ 1 = P21,737 geweest. In 1988 had de koers $ 1= P 21,094 bedragen. Voor 1990 plande de regering een wisselkoers tussen $ 1 = P 21,5 en $ 1 = P 23,5

In het akkoord met het IMF (zie hieronder) plande de regering bezuinigingsmaatregelen die een oplopende werkgelegenheid bij de overheid zou beperken. Critici waren van mening dat de regering zelf grote schuld had aan de economische problemenvan het land.

In een poging om steun te verkrijgen had de regering in 1989 de soldij verhoogd met 20 procent. Ook ambtenaren hadden een loonsverhoging gekregen. Het effect van de inflatie was versterkt toen de president in het Congres een wetsvoorstel goedkeurde voor een nog nooit eerder voorgekomen stijging van 40 procent voor het minimumloon in de particuliere sector.
Aangezien in het hele land de hand werd gelicht met akkoorden over het minimumloon droeg deze loonstijging nauwelijks bij tot verbetering van het lot van de laagstbetaalde arbeiders. Wel werden de loonschalen voor aan vakbondsregels onderworpen industrieën opgeschroefd. waardoor de inflatie nog hoger werd.

De minister van economische planning en directeur-generaal van de Raad voor Nationale Economie en Ontwikkeling (NEDA),Cayetano Paderanga, zei naar verluidt in mei 1990 dat de regering de monetaire teugels wat wilde vieren maar de inflatie voor 1990 wilde beperken tot 11 a 13 procent door middel van fiscale belemmeringen. Gezien de heersende tekorten aan energie en de hoge rentestand bracht het NEDA zijn streefcijfer voor industriële groei voor 1990 terug van 7,8 naar 5,1 procent. Ook de investeringen in de industrie werden teruggebracht van de eerder geplande groei van 12,8-18,4 procent naar 10,2 procent. Het NEDA bleef echter hopen dat de groei van het bruto nationaal produkt (BNP) in 1990 ongeveer 5 procent zou kunnen bedragen in plaats van de oorspronkelijk geplande 6 procent. De cijfers van de Raad waren gebaseerd op de veronderstelling dat de regering dc rentetarieven zou verlagen, de energievoorziening zou normaliseren en het vertrouwen van de investeerders zou herstellen door middel van politieke stabiliteit.
De dagelijkse stroomuitval in Manila kostte de industrie in totaal $ 1.100 per dag, waardoor de economische groei voor het hele jaar 1 procent lager zou kunnen uitvallen dan gepland. De regering had plannen voor een investeringsprogramma ter waarde van $ 8 mrd om de capaciteit van elektriciteitscentrales in de loop van de komende tien jaar te verdubbelen, terwijl het probleem op de korte termijn moest worden verholpen door maatregelen als de import van mobiele. op boten gemonteerde generatoren. Ondertussen diende de regering een aanklacht in tegen het bedrijf Westinghouse Corporation, dat de vorige regering eerst commissie had geboden om het contract in de wacht te slepen en vervolgens een elektriciteitscentrale van 620 megawatt met mankementen gebouwd zou hebben in Bataan.

In 1989 werd duidelijk dat het landhervormingsprogramma van de regering fouten had bevat waardoor de verbetering binnen de agrarische sector, waarvan de economische opleving van het land afhankelijk was, niet op gang kwam.

Doel van het programma was geweest de grote agrarische bedrijven op te splitsen in kleinere stukken grond en het land onder de arbeiders te verdelen. Dit had echter geleid tot onzekerheid bij landeigenaars en ondernemers. van wie velen die geen afstand wilden doen van hun bezit, hadden gewacht met investeren. Doordat de wet enige mankementen vertoonde konden landeigenaars zelfs profiteren van het programma. De regering had de grondprijzen willen baseren op een ,,reële marktwaarde" in plaats van op de produktiewaarde van de grond (2,5 maal de waarde van de jaarlijkse oogst). Hierdoor werd het mogelijk dat landeigenaars profiteerden van het programma.

Schuldenovereenkomsten

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) keurde op 24 mei 1989 het gebruik goed van fondsen ter waarde van 946,9 mln SDRs (ongeveer $1.190 mln) door de Filippijnen.

Van dit totaal zou 660,6 mln SDRs in de loop van de komende drie jaar in het kader van een uitgebreide overeenkomst beschikbaar komen. De rest van het bedrag, SDK 286,3 mln, zou beschikbaar komen in het kader van de compenserende financieringsfaciliteit voor onvoorziene uitgaven (CCFF) om tegemoet te komen aan de behoefte aan extra middelen, in het geval zich onvoorziene externe problemen mochten voordoen tijdens de duur van de uitgebreide overeenkomst.

Op 28 februari 1990 tekenden de Filippijnen een overeenkomst met internationale banken in het kader van het nieuwe schuldeninitiatief dat in 1989 was gestart door Nicholas Brady, de Amerikaanse minister van financiën.

Hierdoor werd de nadruk van de internationale schuldenstrategie verplaatst van nieuwe leningen naar vermindering van de schuldenlast.
In het kader van deze overeenkomst kregen de Filippijnen een lening van $ 712,5 mln van 82 banken, waaronder 10 Filippijnse. De lening volgde op een transactie waarbij kapitaalgoederen werden betaald uil daarmee gegenereerde exploitatiebaten. Ongeveer $ 1,3 mrd van de Filippijnse schuld werd door de banken teruggekocht voor 50 procent van de nominale waarde.
De overeenkomst verschafte de Filippijnen ongeveer $ 1,4 mrd voor 1990 en 1991. Daarnaast had de regering, zoals de Financial Times op 1 maart berichtte, nog eens $ 850 mln gekregen van het IMF, de Wereldbank en de Japanse Import-Export Bank voor de financiering van verdere verminderingen van de schuld of de last van de schuldendienst.

Nieuwe politieke beweging

Tijdens een toespraak op 12 juni 1990 maakte president Corazon Aquino de

oprichting bekend van een nieuwe politieke beweging, ,,Kabisig" genaamd. Deze naam, afkomstig uit het Tagalog, betekent ,,arm in arm" of ,,broederschap". De aankondiging werd gedaan op een bijeenkomst in Manila ter gelegenheid van de 92ste verjaardag van de Filippijnse onafhankelijkheid van Spanje. Aquino benadrukte dat de nieuwe organisatie niet was bedoeld als politieke partij maar als voertuig voor ,,alle burgers die de Filippijnse natie willen helpen".

w

Veel commentatoren interpreteerden Aquino's initiatief als een poging om haar reputatie als populiste nieuw leven in te blazen en om zich te distantiëren van de beschuldigingen van nepotisme, corruptie en incompetentie die steeds vaker zo el door linkse als door rechtse critici u-erden geuit jegens haar regering. De stap werd verder algemeen beschouwd als een poging om een onafhankelijke politieke organisatie te creeren waarmee Aquino - ondanks eerdere beloften in tegengestelde zin - kon meedingen naar het presidentschap bij de verkiezingen in 1992.

Cassatie van aanklachten tegen Enrile

Eerder die maand had Aquino een politieke nederlaag geleden toen het Hooggerechtshof op 5 juni de aanklachten wegens ,,rebelliemet poging tot moord" tegen senator Juan Ponce Enrile en 22 andere vermeende deelnemers aan de mislukte staatsgreep in december 1989 casseerde. Het Hof verordende met 11 stemmen tegen twee dat ,,rebellie met poging tot moord" geen misdrijf meer was volgens een presidentieel decreet uit 1986, toen Aquino een groot deel van het onderdrukkingsapparaat van de vroegere president Ferdinand Marcos had ontmanteld kort nadat zij de macht had overgenomen. Wel verklaarde het Hof dat de regering een aanklacht kon indienen wegens ,,rebellie", een minder ernstig misdrijf waarop een lichtere straf van 12 jaar gevangenschap stond.
De beslissing werd beschouwd als uiterst vernederend voor Aquino, daar de formulering van de oorspronkelijke aanklacht juist wegens de bijbehorende zware straf was gekozen om verdere couppogingen te voorkomen door een nieuwe vastberadenheid te tonen bij het straffen van opstandelingen.

Aardbeving

Op 16 juli 1990 werd hetnoordenvande Filippijnen getroffen door een zware aardbeving met een kracht van 7.7 op de schaal van Richter. Ten minste 1.653 mensen kwamen om en meer dan 3.000 mensen raakten zwaar gewond, terwijl ongeveer 110.000 mensen dakloos werden. Het epicentrum van de aardbeving lag 95 km ten noorden van Manila in de stad Cabanatuan. De nabij gelegen bergstad Baguio, een populair toeristenoord mei. 110.000 inwoners, werd eveneens zwaar getroffen. Honderden mensen raakten bedolven onder het puin van ingestorte hotels en fabrieken. De eerste reddingspogingen werden belemmerd door gebrek aan zwaar materieel en door aardverschuivingen die de eerste aardbeving had veroorzaakt. De reddingsteams werden snel aangevuld met Amerikaanse militaire eenheden die vanaf bases op de Filippijnen in actie kwamen.
In de dagen erna, toen een aantal naschokken met een kracht tot 6.3 op de schaal van Richter het land teisterde, arriveerden uit de hele wereld de eerste medische teams en medische goederen. Op 22 juli werd het zoeken naar overlevenden in Baguio door buitenlandse reddingswerkers gestaakt, maar plaatselijke vrijwilligers gingen door met zoeken. Op 30 juli nog werd een man gered die onder de puinhopen van een hotel lag. Ten minste 1.000 mensen werden als vermist opgegeven.

Vrijspraak voor Imelda Marcos

Imelda Marcos, de weduwe van de afgezette Filippijnse president Ferdinand Marcos, werd door een Amerikaans federaal gerechtshof vrijgesproken van beschuldigingen wegens omkoperij, fraude en belemmering van de rechtsgang, in verband met de aankoop van onroerend goed, juwelen en kunstwerken. Na vijf dagen van beraad werd ze op 2 juli, op haar 61ste verjaardag, door de Newyorkse jury vrijgesproken.

De aanklacht. waarvoor Imelda Marcos een maximum gevangenisstraf van 50 jaar en een boete van $ 1 mln had kunnen krijgen, luidde dat ze in het geheim had belegd in onroerende goederen in Manhattan en in kostbaarheden door middel van geld dat van de Filippijnen was ontvreemd. Tijdens de rechtszitting, die op 20 maart begon en waar 95 getuigen werden gehoord, huilde ze vaak en werd ze enkele malen onwel vanwege hoge bloeddruk en maagaandoeningen.
Hoewel de aanklager beweerde dat ze meer dan $ 222 mln uit de Filippijnse schatkist had gestolen. berustte de zaak voornamelijk op indirecte bewijzen. De ve dediging riep geen getuigen op en presenteerde haar als een verdrietige weduwe die w-eliswaar een .,inkoopster van wereldklasse" was. maar die nauwelijks wist waar haar overleden echtgenoot al zijn rijkdom vandaan had. (Hoewel de beide Marcossen in oktober 1988 waren aangeklaagd, werd Ferdinand te ziek bevonden om terecht te kunnen staan. Hij stierf op Hawaii in september 1989, zie pag. 826/3-'89.) De rechter stelde in zijn resumé dat de jury alleenmoest bepalen of Imelda Marcos sinds haar verblijf in de VS betrokken was geweest bij misdadige activiteiten.

Corazon Aquino, die in 1986 Ferdinand Marcos als president van de Filippijnen had vervangen, betuigde haar spijt over het feit dat de ,,moedige pogingen van de Amerikaanse openbare aanklager" op niets waren uitgelopen, en ze gaf te kennen dat Imelda Marcos ergens in de toekomst volgens het strafrecht van de Filippijnen zou worden berecht. Aquino stelde ook dat Imelda Marcos wegens ,,nationale belangen en veiligheidsoverwegingen" het land niet in mocht, ondanks haar herhaaldelijk geuite verlangen terug te keren om het lichaam van haar echtgenoot in zijn geboortegrond te kunnen begraven.

De medegedaagde in de Marcos-zaak, Adnan Khashoggi, een rijke Saoedische zakenman en wapenhandelaar. werd vrijgesproken van de aanklacht dat hij haar en haar man geholpen had te verbergen dat zij Amerikaans onroerend goed in bezit hadden. Vermoed werd dat Khashoggi, die in april 1989 door Zwitserland was uitgeleverd, vier geheime panden van de familie Marcos in Manhatten had gekocht en dat hij de verkoopdocumenten had geantedateerd om zo de opdracht van een rechtbank in New York tot bevriezing van de tegoeden van de voormalige president en zijn vrouw te omzeilen.

Bomaanslagen door rechtse rebellen. Onderhandelingsaanbodregering aan rebellen

De laatste twee weken van augustus 1990 explodeerden in de hoofdstad Manila ten minste 17 bommen. Er leek sprake te zijn van een door dissidente rechtse elementen in het leger beraamde destabilisatiecampagne. De explosies vonden plaats na de aankondiging van kolonel Gregorio ,,Gringo" Honasan, voortvluchtig sinds hij in 1987 een couppoging geleid had, dat zijn rebellenleger ,,tactische operaties" zou hervatten na de opschorting ervan wegens de aardbeving in Cabanatuan in juli. Door de campagne. en door de verspreiding van steeds meer propagandamateriaal van de rebellen binnen de strijdkrachten, namen de geruchten toe dat er een nieuwe couppoging tegen de regering van president Corazon Aquino op stapel stond.
Het antwoord van Aquino was tweeledig. Hoewel zij weigerde de noodtoestand uit te roepen, werden regeringsgetrouwe troepen in staat van paraatheid gebracht en keurde het Huis van Afgevaardigden op verzoek van de regering een wet goed die deelname aan

een couppoging tot een misdaad maakte waarop een straf van maximaal levenslang stond
Op 29 augustus prnbeerde Aquino tevens de druk op haar zwaar op de proef gestelde regering te verlichten door onderhandelingen over een staakt-het-vuren aan te bieden aan elk van de drie groeperingen waarmee ze in een gewapende strijd was verwikkeld, t w de rechtse rebellerende militairen, separatistische moslims en het communistische Nieuwe Volksleger (NPA)

NPA laat gijzelaars vrij. Peace Corps vrijwilligers terug naar VS

Het aanbod van de regering aan het NPA had een bijzondere betekenis omdat het de constante beweringen van de regering ontkrachtte dat de volkssteun voor de al 21 jaar durende guerrilla aan het afnemen was. De afgelopen maanden hadden de guerrillastrijders een succesvolle moordcampagne tegen leden van de veiligheidstroepen en tegen VS-personeel uitgevoerd. Daarbij werd op 11 juni ook kolonel Saturnino Dumlao gedood, een van de hoogst geplaatste slachtoffers in de guerrilla-oorlog.
In juni werden alle 261 vrijwilligers van het Amerikaanse Peace Corps geëvacueerd van de Filippijnen nadat een van hen, Timothy Swanson, op 13 juni op het eiland Negros door het NPA was ontvoerd. Al eerder, op 29 mei, was een op Negros gevestigde Japanse hulpverlener, Fumio Mizuno, door het NPA gevangengenomen. Op 2 augustus werden beide mannen ongedeerd vrijgelaten nadat op het eiland een driedaagse wapenstilstand was afgesproken.

De Amerikaanse autoriteiten beweerden dat het besluit tot evacuatie van het Peace Corps was genomen op grond van algemene inlichtingen over de bedoelingen van het NPA en dat de ontvoering van Swanson pas bekend werd nadat het besluit al was genomen. Desalniettemin bleek uit de terugtrekking, in een tijd van voortdurende onderhandelingen over de toekomst van de Amerikaanse bases, een pijnlijke diplomatieke kloof tussen de twee landen. Aquino, die altijd had volgehouden dat het voor buitenlanders op de Filippijnen veilig was. leverde kritiek op het besluit het vrijwilligersprogramma op te schorten met de uitspraak dat het overhaast en zonder overleg met het gastland was genomen.

Begin besprekingen met Verenigde Staten over toekomst militaire bases

Op 14 mei 1990 begonnen in Manila oriënterende besprekingen over de toekomst van de zes Amerikaanse militaire bases op de Filippijnen. De besprekingen vonden plaats tegen een achtergrond van anti-Amerikaanse studentenbetogingen en aanslagen op Amerikaans militair personeel door leden van het communistische New People's Army (NPA) De onderhandelingsteams werden geleid door de Filippijnse minister van buitenlandse zaken, Raul Manglapus en de speciale Amerikaanse onderhandelaar Richard Armitage, voormalig onderminister van defensie
De besprekingen waren bedoeld om na te gaan of onderhandelingen mogelijk waren over een nieuw verdrag voor de Amerikaanse bases dat op 16 september 1991 zou moeten ingaan. de vervaldatum van het lopende huurcontract

Het lopende basesakkoord. dat sinds de ondertekening ervan in maart 1947 verscheidene malen was herzien, stond de Verenigde Staten het gebruik toe van een aantal militaire installaties, inclusief de uitgebreide faciliteiten op Clark Field en Subic Bay, respectievelijk de grootste Amerikaanse luchtmacht- en marinebasis buiten Noord-Amerika.
In de afgelopen jaren had een breed spectrum van de publieke opinie op de Filippijnen - uiteenlopend van conservatieve nationalisten tot het communistische NPA - zich tegen de bases verzet omdat deze een belediging vormden voor de Filippijnse soevereiniteit en een overblijfsel waren van de vroegere koloniale betrekkingen tussen de Filippijnen en de Verenigde Staten.
Sinds oktober 1987 had het NPA minstens tien Amerikaanse militairen gedood. onder wie kolonel James Rowe op 21 april 1989. De meest recente aanslag vond plaats op 13 mei 1990 toen twee Amerikaanse luchtmachtmilitairen buiten Clark Field werden doodgeschoten. Op 14 mei waarschuwde het NPA in een verklaring dat als de 40.000 op de Filippijnen gestationeerde Amerikaanse militairen niet zouden worden teruggetrokken, zij ,,de uitputtingsstrijd (zouden)ondergaan".
Sinds haar verkiezing in 1986 had president Corazon Aquino bewust een tweeslachtige houding ten aanzien van de bases aangenomen. Hoewel Aquino in de eerste jaren van haar ambtstermijn blijk gaf van enig verzet tegen de Amerikaanse aanwezigheid, had zij dit standpunt afgezwakt nadat de op de bases gestationeerde Amerikaanse vliegtuigen haar in zeer belangrijke mate hadden gesteund bij het neerslaan van een serieuze couppoging van rechtse militairen in december 1989. Volgens Amerikaanse schattingen betekenden de bases direct en indirect werkgelegenheid voor ongeveer 500.000 Filippijnen, plus een inkomstenbron van $1 mrd (3 procent van het BNP) voor de Filippijnse economie.

Vóór het begin van de besprekingen probeerden de Verenigde Staten hun onderhandelingspositie te versterken door te suggereren dat de bases beslist niet onmisbaar waren. Op een persconferentie benadrukte president George Bush dat de Verenigde Staten niet over onbeperkte fondsen beschikten en dat ,.we in goed vertrouwen zullen onderhandelen. maar dat er grenzen zijn aan wat ik zal accepteren". ,,Hiervoor hebben we geen blanco cheque," voegde hij eraan toe, .,en als we daar niet gewenst zijn. zullen we daar niet blijven."

In een verklaring op 13 mei benadrukte Aquino dat haar regering aan de besprekingen begon ,,met onze nationale belangen als voornaamste punt van overweging".

Na een meningsverschil over de onopgelost gebleven vraag of het lopende verdrag in 1991 dan wel in 1992 zou aflopen, verliepen de besprekingen snel rancuneus toen de Filippijnse delegatie de Verenigde Staten ervan beschuldigde zich niet te houden aan een uit 1988 stammende revisie-overeenkomst waarin de Verenigde Staten zich verplichtten de Filippijnen jaarlijks met $481 mln te steunen.

Armitage opperde dat het tekort over het fiscale jaar 1990 $96 mln bedroeg en was veroorzaakt door besnoeiingen van het Congres op de door Bush gevraagde hulp, terwijl Manglapus beweerde dat het werkelijke cijfer, gebaseerd op geschatte kosten van andere ,,niet nagekomen beloften" S 222.58 mln bedroeg. Op haar beurt beschuldigde de Amerikaanse delegatie het gastland van verzaking van zijn verplichtingen, te zorgen voor voldoende veiligheid rondom de bases.

De spanning tussen de beide partijen liep verder op toen Manglapus op 15 mei tot een formele opzegging van het basesakkoord, met ingang van september 1991, overging.
De besprekingen eindigden op 18 mei met de afspraak in juni opnieuw bijeen te komen.

Hervatting besprekingen over Amerikaanse bases

Op 18 september 1990 werden de besprekingen over de toekomst van de Amerikaanse militaire bases op de Filippijnen hervat.

Tijdens een eerdere gespreksronde had de Filippijnse minister van buitenlandse zaken, Raul Manglapus, op 15 mei 1990 een formele opzegging van het akkoord met ingang van 16 september 1991 aangemeld. Op de Filippijnen bevonden zich omstreeks 40.000 Amerikaanse militairen, waaronder een 16.000 man sterke troepenmacht op Clark Air Base, de grootste Amerikaanse luchtmachtbasis in het buitenland. De Amerikaanse Zevende Vloot opereerde vanuit het Subic Bay Naval Station en er waren vier kleinere Amerikaanse bases.
Omdat de Filippijnse grondwet bepaalde dat het huidige akkoord in 1991 moest aflopen, zou een volgend akkoord een nieuw verdrag noodzakelijk maken, hetgeen zou moeten worden goedgekeurd door een tweederde meerderheid in de Senaat. De minister van defensie, generaal Fidel Ramos, wilde de terugtrekking van alle Amerikaanse troepen geregeld hebben vóór 12 juni 1998. de honderdste verjaardag van de onafhankelijkheid van het land van Spanje. Andere regeringsleden verzetten zich tegen zo'n lange terugtrekkingsperiode en prefereerden een termijn van 2 tot 6 jaar Het door communisten geleide Na-

tionale Democratische Front (NDF) beloofde een staakt-het-vuren wanneer de bases vóór september 1991 gesloten zouden worden.
President Corazon Aquino liet net voor het begin van de onderhandelingen voor het eerst in het openbaar weten dat de Filippijnse regering de opheffing van de bases nastreefde. Corazon sprak bij die gelegenheid van een ..herdefiniëring" van de Amerikaans-Filippijnse betrekkingen en zij drukte de hoop uit dat de besprekingen zouden leiden tot .,de totstandkoming van een nieuwe relatie, meer gelijkwaardig, vruchtbaar voor beide partijen en met respect voor elkaars soevereiniteit".
De Amerikaanse regering bleef volhouden dat zij .,klaar" was voor de start van een geleidelijkc opheffing van haar Filippijnse faciliteiten. omdat deze gezien het veranderende internationale beeld van minder strategisch belang zouden zijn geworden, en er alternatieve plaatsen beschikbaar waren in Singapore, Broenei en mogelijk Noord-Australië. Toch bepleitten de Amerikanen een geleidelijke terugtrekking met het recht de bases op de Filippijnen te blijven aandoen, eventueel op commerciële basis. Een beslissing over een volledige terugtrekking zou met nog eens tien jaar moeten worden uitgesteld.

De gespreksronde in september, die afliep op 21 september, werd gekenschetst als ,.gezond", ,,gelijkgezind" en ,,openhartig". De kwestie van een Amerikaanse schadevergoeding aan de Filippijnen na de terugtrekking kwam niet aan de orde.

Na beeindiging van de besprekingen werd bekendgemaakt dat de Verenigde Staten zich beraadden over een Filippijns voorstel om Clark Air Base en de vier kleinere bases vóór september 1991 te verlaten, maar de terugtrekking uit Subic Bay geleidelijk, binnen een tijdsbestek van 10 tot 12 jaar, te laten verlopen. Manglapus verklaarde op 22 september dat de Amerikaanse troeuen na seutember 1991 nog slechts op commerciële basis toegang tot de bases zouden hebben.
Met wederzijdse instemming werd ook gesproken over andere bilaterale zaken. De Filippijnen vroegen de Verenigde Staten om een schuldenkwijtschelding, zoals verleend aan Egypte, en handelsconcessies, zoals verleend aan China en Caribische landen.

Bestand met NPA beëindigd

President Aquino verklaarde begin september, na op 29 augustus gezegd te hebben bereid te zijn over een staakthet-vuren te onderhandelen met verschillende haar regering bestrijdende groeperingen, in principe akkoord te gaan met een beperkte wapenstilstand met communistische rebellen en met rebellen onder leiding van de voortvluchtige officier Gregorio Honasan. Een en ander zou gelden voor de noordelijke gebieden die door de aardbeving in juli getroffen waren. In juli hadden de communisten eenzijdig een staakt-het-vuren in het rampgebied afgekondigd.
Het NDF, dat een bestand voor het gehele land bepleitte, liet weten dat vredesbesprekingen met de regering nutteloos zouden zijn. tenzij Aquino zou willen praten over de oplossing van problemen als de Amerikaanse economische overheersing, de gebrekkige herverdeling van landbouwgrond, armoede en repressie van de kant van de regering.
Begin september, toen de onderhandelingen over de bases naderbij kwamen. werden alle verloven van Amerikaanse militairen en regeringspersoneel ingetrokken, omdat de veiligiieidssituatie verslechterde.
Op 12 september gelastte Aquino een wapenstilstand voor onbepaalde tijd in Manila en in de door de aardbeving getroffen noordelijke gebieden - Baguio City en de provincies Benguet, Mountain en Nueva Vizcaya. Deze lijst kon nog worden uitgeb eid. Het bestand gold niet voor legerrebellen. Dit staakt-het-vuren werd gezien als een poging de communisten opnieuw te overtuigen van de oprechtheid van de regering bij de onderhandelingen over de Amerikaanse bases en daarnaast als een kans voor de regering om af te rekenen met de legerrebellen.

Op 24 september beëindigde het communistische Nieuwe Volksleger (NPA) echter van zijn kant een twee maanden di-].rende wapenstilstand. Het NPA heschuldigd de regering van dubbelhartigheid door aanvallen te blijven uitvoeren op het NPA en door een geheim akkoord met de Verenigde Staten te sluiten om de bases open te houden.

Het NPA liet weten dat het zijn opstand zou uitbreiden en aanvallen zou lanceren ,,ongeacht alle hulp- en herstelwerkzaamheden". Ook rechtse legerrebellen verklaarden de regering omver te willen werpen en gingen voort met hun bomaanslagen.

Uitspraak in moordzaak Benigno Aquino

Op 28 september 1990 werden na een proces van drie jaar de voormalige chef van het luchtvaartveiligheidscommando, brigade-generaal Luther Custidio, en vijftien anderen, onder wie een kapitein en een luitenant, tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld wegens de moord op Benigno Aquino en zijn vermeende moordenaar Rolando Galman. Twintig anderen, onder wie de voormalige minister van toerisme José Aspiras, werden vrijgesproken.
Benigno Aquino, echtgenoot van Corazon Aquino en de leider van de liberale politieke oppositie onder het Marcosregime, was in augustus 1983 doodgeschoten op het vliegveld van Manila bij thuiskomst na een zelfopgelegde ballingschap in de Verenigde Staten. Custidio, die moest waken over zijn veiligheid, verklaarde tijdens het proces dat de voormalige stafchef van de strijdkrachten, generaal Fabian Ver, die met Marcos in 1986 de Filippijnen verliet, hem had opgedragen het veiligheidsplan voor de aankomst van Benigno Aquino op te stellen (Ver was in 1984 aangeklaagd wegens moord, maar vrijgesproken, zie pag 168/1 e v-'86 Dit vonnis werd in 1986, nadat Corazon Aquino aan de macht was gekomen, ongeldig verklaard) Het hof bevond de soldaat Rogelio Moreno schuldig aan het lossen van het fatale schot, hoewel hij dat ontkende De verdediging liet weten dat tegen de vonnissen beroep zou worden aangetekend

Couppoging op Mindanao

Op 4 oktober 1990 veroverden naar schatting 350 muitende soldaten onder leiding van de afvallige kolonel Alexander Noble twee belangrijke militaire bases in de provinciehoofdsteden Butuan en Cagayan de Oro op Noord-Mindanao. In een per fax aan westerse ambassades doorgegeven verklaring werd het eiland Mindanao (het op één na grootste van de Filippijnen) uitgeroepen tot ,,de vrije en soevereine federale republiek Mindanao".

Noble was ondergedoken sinds zijn deelname aan de couppoging van december 1989 tegen de regering-Aquino. Hij zou nauwe banden hebben met de Beweging voor Hervorming van de Strijdkrachten (Reform the Armed Forces Movement, RAM), de dissidente beweging binnen het leger onder leiding van de voortvluchtige kolonel Gregorio ,,Gringo"Honasan.
Enkele commentatoren waren van mening dat de actie van Noble aanvankelijk deel uitmaakte van een breder komplot tegen de regering-Aquino en volgens plan moest samenvallen

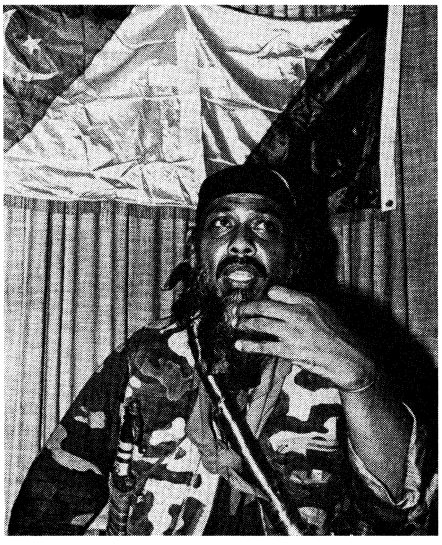

Kolonel Alexander Noble, de leider van de mislukte couppoging op Mindanao. na zijn overgave op 6 oktober 1990.

met opstanden elders op Mindanao en mogelijk in andere delen van de Filippijnen. Doordat andere partijen geen actie ondernamen stond Noble echter alleen en bleven de regeringsgezinde troepen in de meerderheid.

De rebellen veilieten het legerkamp Bancasi in Butuan, het hoofdkwartier van de 402de brigade nadat regeringsvliegtuigen de bebangsste gebouwen van het kamp en de communicatiesystemen van het kamp op 5 oktober gebombardeerd hadden Ze bleven echter het kamp Evangalista in Cagayan de Oro, het hoofdkwartier van de 4de divisie, bezet houden Dit kamp had Noble uitgeroepen tot zijn hoofdkwartier
Hoewel de rebellen de commandopost van de divisie in handen hadden, maakten zij geen aanstalten de rest van het kamp, verdedigd dooi 200 regeringsgezinde militairen, te veroveren Toen er steeds meer regeringsgezinde troepen ter plekke arriveerden, zouden de voorraden van de rebellen uitgeput zijn geraakt, waardoor zij voor hun voedsel afhankelijk werden van een plaatselijke religieuze groepering. Hoewel hij gezworen had zijn leven voor de verdediging van Evangalista te geven, gaf Noble zich in de vroege morgen van 6 oktober onvoorwaardelijk over.
Bepaalde facetten van de revolte illustreerden eens te meer de onbetrouwbaarheid van bepaalde onderdelen van de strijdkrachten. De commandant van de 4de divisie, brigade-generaal Miguel Sol, bleek geen stappen te ondernemen om de opstand neer te slaan, en kolonel Hercules Galon leek niet in staat dissidente elementen binnen de 402de brigade in toom te houden. Voornoemde elementen lieten de troepen van Noble bij verscheidene militaire controleposten op de weg van Butuan naar Cagayan de Oro ongehinderd passeren. Het feit dat uiteindelijk een bataljon mariniers uit Basilon en een politie-eenheid uit Leyte tegen de rebellen werden ingezet, deed ook al vermoeden dat de regering weinig vertrouwen had in de op Mindanao gestationeerde lokale eenheden.

Enkele dagen na de overgave van Noble keurde het Filippijnse parlement eindelijk een wet goed die voorzag in zware straffen voor hen die betrokken waren bij het beramen van couppogingen. Krachtens deze wet, die nog ondertekend moest worden door president Corazon Aquino, konden leiders van een coup, zowel burgers als militairen, levenslange gevangschap tegemoet zien, terwijl de overige deelnemers een gevangenisstraf van 20 jaar konden krijgen.

Tweede gespreksronde over Amerikaanse bases

Hoge onderhandelaars van de Filippijnen en de Verenigde Staten kwamen van 7-9 november 1990 bijeen in Manila voor een tweede gespreksronde over de toekomst van de zes Amerikaanse militaire bases op de Filippijnen.
De twee onderhandelingsteams traden wederom aan onder leiding van de Filippijnse minister van buitenlandse zaken, Raul Manglapus, en de speciale onderhandelaar van de VS Richard Armitage, een voormalig onderminister van defensie

Beide partijen waren het erover eens dat er tijdens de gesprekken „vooruitgang" was geboekt. Geen van beide partijen bleek bereid nadere details te verschaffen. behalve het feit dat besloten was de bestaande overeenkomst ter zijde te schuiven en een nieuwe te formuleren. Van Filippijnse zijde werd deze ontwikkeling als een „doorbraak" omschreven, aangezien de bestaande overeenkomst „controversiële punten" bevatte. De Amerikaanse woordvoerder verklaarde dat „we bij nul beginnen om vorm te geven aan een nieuw- soort relatie".

Tijdens de gesprekken bleven de Filippijnse afgevaardigden vasthouden aan de overname van de bases na het aflopen van de geldende overeenkomst, in september 1991.

Tijdens een persconferentie op 9 november leek de Filippijnse woordvoerder, Rafael M. Alunan, echter te duiden op een verzachting van het standpunt van de regering, door voor het eerst een onderscheid te maken tussen „soevereine zeggenschap" en „operationele zeggenschap". Hij merkte daarbij op dat het Filippijnse personeel nog niet geheel gereed zou zijn om in 1991 de bases over te nemen. Amerikaans personeel zou nodig blijven om de bases tijdens een overgangsperiode onder Filippijnse soevereiniteit operationeel te houden.

Aan de vooravond van de gesprekken verklaarde de Amerikaanse regering dat alle permanent op de Filippijnen gestationeerde Amerikaanse gevechtsvliegtuigen „ergens in de loop van 1991" zouden worden teruggetrokken. Als gevolg daarvan zouden bovendien 1.800 man militair personeel het land verlaten.

In een officiële verklaring werd medegedeeld dat de beslissing losstond van de besprekingen over de bases, maar dat zij wel was „beïnvloed" door de eis van de Filippijnse regering dat voor september 1991 alle gevechtsvliegtuigen verwijderd zouden moeten worden.

Schade door tyfoon

Half november 1990 verwoestte een tyfoon, die de naam „Mike" kreeg, grote gebieden op de centraal gelegen Visayan-eilanden en de noordkust van het eiland Mindanao.

Volgens berichten van de regering kostte de storm aan 333 mensen het leven. 205 mensen werden vermist en bijna 500 gewond. De tyfoon verwoestte of beschadigde ongeveer 410.000 huizen, waardoor naar schatting 1,2 mln mensen dakloos werden. Ten minste 77 schepen zouden zijn vergaan. De schade aan gewassen, vee en eigendommen werd geschat op $29 mln. De meeste doden vielen door verdrinking, maar sommige slachtoffers werden bedolven onder het puin van hun instortende huizen of door aardverschuivingen.

Arrestatie van NPA-leider

Op 5 november 1990 meldde het leger de arrestatie van Reynaldo Bernardo, vermeend onderbevelhebber en hoofd van de inlichtingendienst van de in Manila gevestigde brigade van het communistische Nieuwe Volksleger (NPA). Deze brigade had sinds 1984 de verantwoordelijkheid opgeëist voor moordaanslagen op ruim 300 militairen, politieagenten en regeringsfunctionarissen.

BENOEMINGEN IN KABINET EN LEGER. BESPREKINGEN OVER AMERIKAANSE BASES. VERDERE ONTWIKKELINGEN TOT JULI 1991

Op 10 december 1990 ontsloeg president Corazon Aquino haar plaatsvervanger binnen het kabinet, uitvoerend minister Catalino Macaraig. Hij werd vervangen door Oscar Orbos, de minister van transport en communicatie, in wie Aquino volgens sommigen een potentiële opvolger zag voor het presidentschap, wanneer haar ambtstermijn in 1992 zou aflopen.

Het vertrek van Macaraig, die tevens regeringscoördinator was op energiegebied, werd versneld door de venvarring en onvrede die waren ontstaan als gevolg van flinke bezuinigingen op subsidies voor olieprijzen in de detailhandel, die eerder die maand waren aangekondigd. Op 3 december had de Regeringscommissie voor Energie bekendgemaakt dat de olieprijzen tussen de 50 en 80 procent zouden stijgen. De volgende dag verklaarde de Commissie dat er een fout was gemaakt in de eerder door haar gemaakte berekeningen en dat nu bleek dat de prijzen nog eens met 50 procent zouden moeten worden verhoogd. De regering verklaarde dat de hogere prijzen voor ruwe olie als gevolg van de Golfcrisis en de verslechtering van de koersverhouding tussen peso en dollar prijsverhogingen noodzakelijk maakten. Op de prijsverhogingen werd gereageerd met een aantal stakingen en protestdemonstraties, die - samen met de dreiging van een nationale staking - ertoe leidden dat de regering op 10 december de tweede prijsverhoging introk.

Naar verluidt had Aquino op 17 december José Conception, minister van handel en industrie en tevens een van haar trouwste bondgenoten, uit het kabinet ontslagen in een poging het hoofd te bieden aan de toenemende kritiek op haar regering. Conception was er in brede kring van beschuldigd zijn ambt te gebruiken om de belangen van zijn familie te behartigen.

Op 30 tlerember werd hij vervangen door Peter Garrucho, tot dan toe minister van toerisme. Dezelfde dag nam José de Jesus de plaats in van Fiorello Estuar als minister van openbare werken en snelwegen.

Op 21 december 1990 maakte Aquino de benoeming bekend van generaal-majoor Rodolfo Biazon tot opvolger van generaal Renato de Villa als stafchef van de Filippijnse strijdkrachten. wanneer laatstgenoemde zijn driejarige ambtstermijn in januari 1991 zou hebben voltooid. Biazon had veel lof geoogst voor de succesvolle loyalistische verdediging van Camp Aguinaldo tijd e de couppoging in december 1989.

Biazon zou echter niet dezelfde bevoegdheden krijgen als zijn voorganger, aangezien Aquino op 13 december een wet had getekend, waardoor het bestuur van de strijdkrachten gescheiden werd van dat van het Filippijnse politiekorps. De 40.000 leden van het politiekorps werden samengebracht in een nieuwe Filippijnse Nationale Politie (PNP) onder controle van het departement van binnenlandse zaken en lokaal bestuur.
De maatregel werd algemeen beschouwd als onderdeel van een voortgaand proces, bedoeld om de betrouwbaarheid van zowel politie- als legereenheden te vergroten. Om dit te bereiken waren 224 soldaten uit het leger gezet wegens hun betrokkenheid bij de mislukte Mindanao-opstand in oktober 1990, terwijl op 19 december in totaal 81 officieren en andere militairen gevangenisstraffen van maximaal 32 jaar krcgen opgelegd voor hun deelname aan een couppoging in augustus 1987, waarbij meer dan 50 mensen om het leven waren gekomen. De militaire rechtbank; die deze tot dan toe zwaarste straffen aan deelnemers van een anti-Aquino coup had opgelegd, sprak 20 andere militairen vrij. In rechtszaken tegen nog eens 16 militairen duurde de procesgang voort

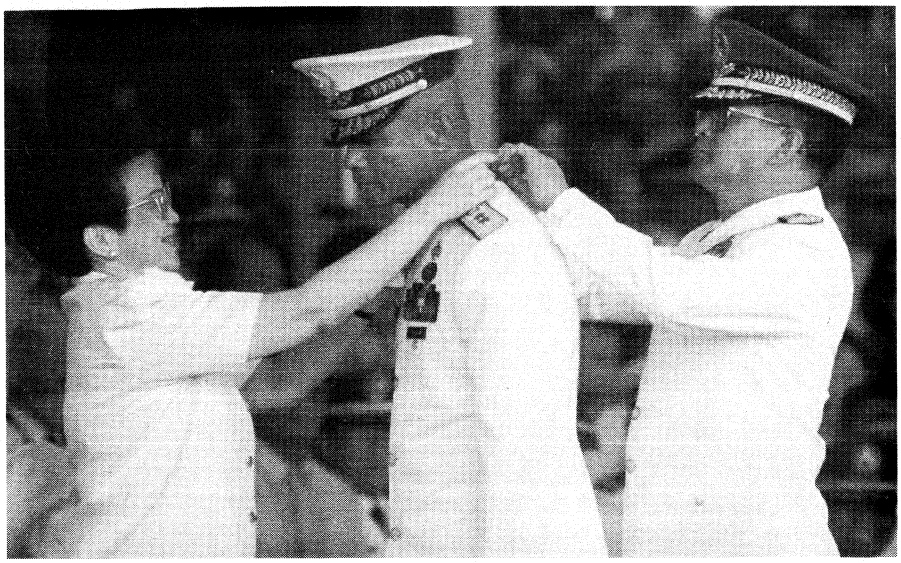

President Corazon Aquino (1.) verleent op 21 december 1990 de Distinguished Conduct Star aan generaal-majoor Rodolfo Biazon (m.), de nieuwe stafchef van de strijdkrachten. Rechts diens voorganger. generaal Renato de Villa.

Voortgang van besprekingen over Amerikaanse bases

De vier dagen durende derde gespreksronde over de toekomst van de Amerikaanse militaire bases op de Filippijnen werd op 7 december 1990 afgerond. Hoewel geen bijzonderheden over de besprekingen werden verstrekt, zouden beide partijen naar verluidt nog duidelijke meningsverschillen hebben over de details van een nieuwe overeenkomst.
Van 9-11 januari 1991 vond een volgende gespreksronde plaats. Voorheen had de Filippijnse regering 31 januari als uiterste datum vastgesteld waarop een nieuw akkoord zou moeten zijn bereikt.

Tijdens het overleg hadden de VS er naar verluidt mee ingestemcl de zeggenschap over Clark en de vier kleinere militaire bases over te dragen aan de Filippijnse regering, maar over de toekomst van Subic Bay bleven meningsverschillen bestaan. De Filippijnse regering zou hebben afgezien van haar eerdere eis dat het Amerikaanse leger zich binnen vijf jaar geheel moest hebben teruggetrokken.
Kort voor aanvang van het overleg had de Amerikaanse marine Subic Bay gebruikt om grote delen van haar speciale eenheid die naar de Golf zou vertrekken, samen te voegen. De Amerikaanse matrozen hadden naar schatting $25 mln uitgegeven tijdens hun verlof voor vertrek. hetgeen in een van Manila's kranten werd omschreven als een .,feest in de hel".

Aan de vooravond van het overleg hadden beide partijen zich in krachtige bewoordingen over de kwestie uitgelaten. Richard Armitage, voormalig onderminister van defensie en een van de Amerikaanse onderhandelaars, waarschuwde dat de Filippijnen ,,onherstelbare schade" aan de bilaterale betrekkingen riskeerden door hun vermeende onverzoenlijkheid. Hij riep de regering Aquino op afstand te doen van standpunten die ,,door het Amerikaanse publiek als een daad van anti-Amerikanisme geïnterpreteerd zouden worden". Zijn uitlatingen volgden op een opmerking van een woordvoerder van de Filippijnse regering, Rafael Alunan, dat zij ,.niet geïnteresseerd" was in een belofte van de Amerikaanse regering om zich ,,tot het uiterste in te spannen" om het Congres te overreden in te stemmen met een verhoging van de hulp in ruil voor voortdurend gebruik van de bases. Alunan voegde daaraan toe dat ,,de tijd rijp was de daad bij het woord te voegen".

Arrestatie van rechtse rebellerende officieren en NPA-bevelhebbers

Verscheidene ,,rechtse" legerofficieren die betrokken waren bij couppogingen, werden eind december 1990 en in januari 1991 gearresteerd.

Onder de arrestanten bevonden zich (i) luitenant-kolonel Roclolfo Calzado die betrokken zou zijn geweest bij de couppoging in augustus 1987; hij werd op 31 december gearresteerd; (ii) luitenant-kolonel Billy Bibit die op 17 januari door de militaire inlichtingdienst werd gearresteerd in verband met de couppoging in december 1989; en (iii) luitenant Vincente Tomas en luitenant Emil Ong die een aantal ,,destabiliserende" acties zouden hebben gepland die moesten samenvallen met de Golfcrisis.
Op 3 januari maakte een legerwoordvoerder bekend dat het leger een nieuwe couppoging had weten te verijdelen. De couppoging die naar men aannam was beraamd door de rechtse Beweging voor Heivorming van de Strijdkrachten (RAM) en het linkse Nieuwe Volksleger (NPA), zou beginnen met een bombardement op de luchtmachtbasis in Pampanga.

Twee bevelhebbers van NPA-eenheden, die in 1988 een verrassingsaanval uitvoerden op een legerpatrouille in de provincie Bohol, werden op 27 december 1990 tot in totaal 144 jaar gevangenisstraf veroordeeld. De rechter verklaarde dat de zwaarte van de vonnissen samenhing met het feit dat de in een hinderlaag gelokte soldaten slechts bewapend waren met schoppen.

Ontwerpakkoord door IMF goedgekeurd. Japanse lening. Toezegging van adviesgroep

De regering bereikte op 17 januari 1991 met vertegenwoordigers van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) een ontwerpakkoord. De overeenkomst. die op 20 februari door het IMF-bestuur werd goedgekeurd, voorzag in leningen voor een totaalbedrag van 629,4 mln SDR's ($916 mln).
De leningen vormden de kern van een 18 maanden durend economisch stabi-

lisatieprogramma dat moest zorgen voor een daling van de inflatie en een vermindering van het tekort op de betalingsbalans. De belangrijkste doelstelling van dit programma was het terugbrengen van het begrotingstekort over 1991 met $904 mln.

De voornaamste bijzonderheden van het geplande programma kwamen in de loop van januari naar buiten. Het omvatte de invoering van nieuwe belastingen, de heffing van toeslagen op brandstof en elektriciteit, het handhaven van de hoge benzineprijzen (ondanks de onrust die was veroorzaakt door de laatste prijsverhogingen), en de invoering van een belasting van 9 procent op importen, die naar verwachting jaarlijks $ 700 mln zou opbrengen. Een woordvoerder van de president omschreef deze stappen als .,bittere pillen", die moesten worden geslikt om aan de eisen van het IMF te voldoen.
De importheffing werd door enkele regeringsleden bekritiseerd, onder wie Tomas Alacantra. onderminister van handel en industrie, die waarschuwde dat de heffing buitenlandse investeerders zou ontmoedigen en tot hogere goederenprijzen zou leiden.
Minister van financiën Jesus Estanislao verklaarde op 15 januari dat de regering zou pogen onderhandelingen te openen met de .,Club van Parijs" van westerse crediteuren met de bedoeling tot een nieuwe aflossingsregeling te komen voor leningen ter waarde van S 500 mln, die tussen juli 1991 en december 199% moesten worden afgelost.
De Japanse regering kondigde op 23 januari aan dat zij hulp aan de Filippijnen zou verlenen ter waarde van S 638 mln ter ondersteuning van de economische hervormingen. Het bedrag werd opgesplitst in S 338 mln voor ontwikkelingshulp en S 280 mln aan snel uit te betalen leningen.

De goedkeuring van het IMF maakte ook de weg vrij voor verdere bijstand door westerse huluverleners. Tiidens een bijeenkomst van de adviesgroep voor de Filippijnen, georganiseerd door de Wereldbank op 26 februari in Hongkong, zegde de groep voor het lopende jaar voor een totaal van $ 3,3 mrd aan leningen en subsidies voor de Filippijnen toe. Het totale bedrag lag aanzienlijk hoger dan was verwacht.

Zwitserse uitspraak over bezittingen van Marcos

Het Zwitserse Federale Tribunaal (Hooggerechtshof) vaardigde op 27 december 1990 een vonnis uit, dat voor de Filippijnse regering de weg vrijmaakte om het geld dat ex-president Ferdinand Marcos verduisterd had en op geheime Zwitserse bankrekeningen had vastgezet, terug te vorderen.

Het Tribunaal verwierp de beroepen van de advocaten van de erfgenamen van Marcos, onder wie zijn vrouw Imelda Marcos, tegen eerdere beslissingen van de Zwitserse kantons Fribourg en Zurich om de Filippijnse regering juridische steun te verlenen in haar pogingen het geld dat volgens verschillende schattingen $ 330 mln a $ 500 mln bedroeg, terug te vorderen

De uitspraak van het Tribunaal legde echter vast dat het geld alleen naar de Filippijnen kon worden overgeboekt, wanneer een Filippijnse rechtbank een ,,juridisch bindend uitspraak" had gedaan over de vraag of het geld in beslag zou worden genomen of dat het terug zou worden gegeven aan degenen die aanspraak maakten op de bezittingen

Eerder had de regering Aquino nagelaten Marcos of zijn vrouw van een misdrijf te beschuldigen, uit angst dat hun aanwezigheid in het land zou leiden tot een opstand van hun aanhangers. Een woordvoerder van het Zwitserse ministerie van justitie eiste echter dat ,.strafrechtelijke procedures moeten worden afgewikkeld en de beschuldigde het recht op verdediging moet worden verleend, zoals dat in de (Zwitserse) grondwet en in de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens is vastgelegd"

Veiling van bezittingen van Marcos

Op 10-11 januari 1991 werd in New York ten behoeve van de Filippijnse regering een veiling gehouden van antiek zilver en schilderijen die Marcos gedurende zijn bewind had vergaard. De veiling bracht $ 20,2 mln op, die volgens de regering gebruikt zouden worden voor steun aan de landbouwhervormingen en voor projecten ter leniging van de nood die was ontstaan door de aardbevingen.

Rebellenleiders gearresteerd

Op 6 februari 1991 boekten de autoriteiten met de arrestatie in Manila van luitenant-kolonel Victor Batac en majoor Abraham Purugganan een belangrijk succes in de voortdurende strijd tegen de ondergrondse beweging binnen de strijdkrachten, die verantwoordelijk was voor talrijke couppogingen tegen de regering van president Corazon Aquino.

Batac was een sleutelfiguur geweest bij de couppoging van december 1989 en werd ervan verdacht lid te zijn van het bestuur van de door Gregorio ,.Gringo' Honasan geleide dissidente Reform the Armed Forces Movement (RAM). Van Purugganan werd vermoed dat hij lid was van een nieuwere ondergrondse groepering, bekend onder de naam Unie van Jonge Officieren (YOU), die ren hardere politiek voorstond.

Benoemingvannieuwe stafchef

De plaatsvervangend stafchef van de Filippijnse strijdkrachten (AFP), generaal-majoor Alexander Aguirre, diende op 8 april 1991 zijn ontslag in uit protest tegen president Corazon Aquino's keuze voor een nieuwe stafchef als opvolger van generaal Rodolfo Biazon, die op 14 april met pensioen ging Door generaal-majoor Lisandro Abadia te kiezen, passeerde Aquino een aantal figuren die wat dienstjaren betreft eerder in aanmerking zouden komen, onder wie Aguirre - 's lands derde officier in rang - en diens directe superieur generaal-majoor Guillermo Flores, de huidige vice-stafchef en aanvankelijk de favoriete kandidaat voor de opvolging van Biazon.

Met Aquino's keuze voor Abadia, die op 6 april bekend werd gemaakt, en haar benoeming van brigade-generaal Arturo Enrile, die naar verwachting Abadia zou opvolgen als deze in mei 1992 zou terugtreden, als bevelhebber van het leger. werd de overheersende invloed bevestigd van de klas die in 1962 aan de Filippijnse Militaire Academie was afgestudeerd.
Als veteraan van de oorlog in Vietnam was Abadia een ,,soldaat uit het veld" die zich het vak zelf had eigengemaakt. Tevens was hij de architect van de huidige strategie van ,,veroveren, bezethouden. consolideren, ontwikkelen", die sinds 1988 met enig succes was toegepast tegen de guerrillastrijders van het Nieuwe Volksleger (NPA).

Hoewel Abadia in de lagere rangen werd gerespecteerd, leek het erop dat zijn benoeming onder de hogere officieren tot verontwaardiging had geleid. Zij zagen in Abadia's benoeming een afwijking van de opvolging op basis van anciënniteit, waaraan tot op dat moment altijd was vastgehouden. Aguirre,

Generaal-majoor Lisandro Abadia, in april 1991 benoemd tot stafchef van de Filippijnse strijdkrachten.

die voorheen werd beschouwd als een van de trouwste officieren van de president, kenschetste de benoeming als ,,oneerlijk en onrechtvaardig" en verklaarde dat van een leider die niet in staat was ,,een recht-<aardigen juist be sluit te nemen in een simpele kwestie als een benoeming, ook niet verwacht kan worden dat zij juiste beslissingen kan nemen in ingewikkelde staatsaangelegenheden"

Besprekingen over Amerikaanse bases niet afgerond

De regeringen van de Filippijnen en de Verenigde Staten beëindigden op 3 mei 1991 de zevende onderhandelingsronde over de verlenging van het contract inzake de Amerikaanse militaire bases op de Filippijnen, dat op 16 september 1991 zou aflopen, zonder overeenstemming. De belangrijkste onopgeloste kwesties bleven de looptijd van het nieuwe verdrag en de hoogte van de door de Verenigde Staten te betalen financiële vergoeding.

President Corazon Aquino van de Filippijnen drong aan op een verdrag van zeven jaar en een jaarlijkse vergoeding van $825 mln (S 400 mln in contanten en de rest van het bedrag in de vorm van schuldvermindering en handelsconcessies). De Amerikaanse onderhandelaar Richard Armitage stelde echter een verdrag van 10 jaar met een jaarlijkse vergoeding van $360 mln en nog eens $160 mln voor het Philippines Assistance Programme (PAP) voor.

Volgens de Filippijnse grondwet van 1987 zullen na het aflopen van het verdrag .,buitenlandse militaire bases, troepen of faciliteiten niet op de Filippijnen worden toegestaan, tenzij krachtens een verdrag waarmee de Senaat (Hogerhuis van het parlement) heeft ingestemd... en dat als verdrag door de andere partij wordt erkend". Ondanks de grote publieke steun voor een verlenging van de Amerikaanse aanwezigheid. was onduidelijk of een nieuw verdrag de vereiste 16 stemmen (tweederde meerderheid) zou halen in de 24 leden tellende Senaat. Er werd gesuggereerd dat de onderhandelingen onderwerp zouden worden van de campagne voor de presidents- en parlementsverkiezingen in mei 1992.

Rodolfo Salas, een van de leiders van de Filippijnse Communistische Partij

Geologeninspecteren op 22 juni 1991 een muurv a n vulkanische as, teweeggebracht door de uitbarsting van de Pinatubo.

Veroordeling van Salas

Rodolfo Salas, een vooraanstaand lid van de illegale Marxistisch-Leninistische Communistische Partij van de Filipijnen werd op 14 mei wegens rebellie veroordeeld tot zes jaar en één dag gevangenisstraf. Salas was in 1986 gearresteerd.

Uitbarsting Pinatubo-vulkaan. Bases VS geëvacueerd

Vanaf 9 juni 1991 kwam het in de 1.460 meter hoge vulkaan Pinatubo na een periode van 600 jaar tot een reeks uitbarstingen. De ernstigste uitbarstingen vonden plaats van 12-15 juni, waarbij in een omtrek van 100 km stof en stenen werden rondgeslingerd en waarbij een serie aardbevingen plaatsvond (die tot 18 juni doorgingen), sommige met een kracht van 5.34 op de schaal van Richter.

De uitbarsting van de Pinatubo (ongeveer 90 km ten noordwesten van de hoofdstad Manila. op het belangrijkste eiland Luzon) maakte in combinatie met een tropische storm op 15 en 16 juni naar schatting 100.000 tot 200.000 mensen dakloos. Minstens 343 mensen kwamen om het leven, de meesten door het instorten van gebouwen die het begaven onder het gewicht van de neerslag van as en modder. Op 21 juni schatte de Filippijnse regering dat 600.000 Filippijnen van hun bestaansmiddelen waren beroofd; 65.000 van hen waren in dienst van de Amerikaanse strijdkrachten.

Op 10 juni maren 14.500 Amerikaanse militairen met hun gezinnen van de 15 km ten oosten van Pinatubo gelegen luchtmachtbasis Clark geëvacueerd naar de 40 km ten zuidwesten van de vulkaan gelegen marinebasis Subic Bay. Op 15 juni waren er geen Amerikaanse militairen meer op de basis Clark. Een bericht in de *Guardian* van 13 juni dat ondergrondse bunkers met conventionele en nucleaire wapens onbewaakt op Clark zouden zijn achtergclatcn, werd door Amerikaanse militaire bronnen en door de Filippijnse regering ontkend.

Van 17-22 juni werden 20.000 familieleden van de op de bases Clark en Subic Bay gelegerde Amerikaanse militairen naar de Verenigde Staten geëvacueerd; 15.000 Amerikaanse militairen bleven achter. Op 21 juni werden 4.500 personeelsleden van de Amerikaanse luchtmacht van Subic Bay geëvacueerd naar posten overzee. Men ging ervan uit dat de schade aan de beide bases een drastische verandering zou betekenen voor de onderhandelingen tussen de regeringen van de Filippijnen en de VS over de toekomst van de bases.

INDEX AFLEVERING NR. 3050

AMERIKA Driejaarlijkse CARICOM-conferentie **698**
Andespact ondertekent Verklaring van Caracas **699**
ANTIGUA EN BARBUDA Kabinetswijzigingen **699**
ARGENTINIE Koppeling van austral aan dollar **700**
Drugsbestrijding **700**
Economische resultaten 1990 **701**
BELGIË Communautair dispuut over wapenverkoop en telecombestelling **649**
VU verlaat regeringscoalitie **651**
Premier Martens dient ontslag regering in **652**
Grondwetsherziening goedgekeurd **653**
Parlement ontbonden **653**
BURKINA FASO Nieuwe grondwet **706**
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK Toenemende onvrede **706**
COMECON Officiële ontbinding **660**
DUITSLAND Gewijzigde ontwerpbegrotingvoor 1991 **661**
Directeur van Treuhand vermoord **662**
President Bundesbank neemt ontslag **663**
CDU verslagen in Rijnland-Palts **664**
Overwinning van SPD in Hamburg **665**
Voormalige Oostduitse kopstukken vervolgd **665**
Stemming over Berlijn als zetel van regering en parlement **666**
Neo-nazi's in Oost-Duitsland **666**
Ondertekening van verdrag inzake goede nabuurschap met Polen **667**
EUROPA Conferentie over Europese statenbond **660**
FILIPPIJNEN Interne ontwikkelingen (1986-1988) **711**
Mislukte couppogingen (1986-1988) **712**
Bestandsbesprekingen met communistische opstandelingen **713**
Onderhandelingen met moslem-separatisten **715**
Couppoging van december 1989 en nasleep **717**
Economische repercussies **719**
Schuldenovereenkomsten **720**
Begin besprekingen met VS over toekomst militaire bases **722**
Benoemingen in kabinet en leger **724**
Uitbarsting Pinatubo-vulkaan **727**
GUINEE-BISSAU Kabinetswijzigingen **706**
ISRAËL Bezoek van Bessmertnych en Walesa **708**
Kritiek VS op nederzettingenbeleid **708**
Toename van Sowjet-immigratie **709**
JOEGO-SLAVIË Burgeroorlog **667**
Gevechten en staakt-het-vuren in Slovenië **668**
Besprekingen in Brioni met EG-trojka **669**
Vredesbesprekingen in Ohrid **669**
EG-missie van begin augustus mislukt **670**
Topconferentie van drie republieken **671**
KAAPVERDIË Inhuldiging van nieuwe president **706**
KONGO Aankondiging van verkiezingen **706**
NEDERLAND Troonrede **653**
Begroting 1992. Miljoenennota **656**
Mr. J.A. Mommersteeg overleden **660**
NICARAGUA Ontslag president centrale bank **701**
Hernieuwde aanvallen van contra's **702**
Nationale Vergadering door Sandinisten geboycot **703**
Economische ontwikkelingen **704**
OAE 26ste en 27ste topconferentie **707**
OOSTENRIJK Haider afgetreden als gouverneur van Karinthië **672**
Nieuwe OVP-leider **672**
PALESTIJNSE ZAKEN Betrekkingen tussen de PLO en Syrië **709**
Voortgang intifada **710**
POLEN Nieuwe voorzitter van Solidariteit **672**
Sejm wijst verzoek van Walesa voor verkiezingen in mei af **673**
Nieuwe partijen **673**
Kwijtschelding van schulden **674**
Anti-abortuswetgeving verworpen **675**
Verhouding tussen Walesa en parlement in impasse **675**
ROEMENIË Tweede fase van liberalisering prijzen **677**
Regeringswijziging **677**
Generaals van Securitate veroordeeld **678**
RWANDA Wijzigingen in de grondwet **708**
SOWJET-UNIE Democratische Hervormingsbeweging opgericht **678**
Plenum CPSU over nieuw partijprogramma **679**
Economische ontwikkelingen **680**
Onderhandelingen over Unieverdrag **681**
Ontwikkelingen in republieken **682**
Couppoging van 19 augustus 1991 **684**
Verzet tegen de coup **685**
Reacties in het buitenland **687**
Coup mislukt, terugkeer Gorbatsjow **688**
Raad van Ministers ontbonden **689**
Reorganisatie van staatsorganen **690**
Buitengewone zitting Opperste Sowjet van de Unie **691**
Verdere ontwikkelingen in republieken **692**
SPANJE Plaatselijke verkiezingen **694**
Visa bezoekers uit Maghreb ingeperkt **695**
TURKIJE Erkenning van Koerdische taal **695**
Ontslag legerleider en minister van defensie **695**
Aanslagen **696**
Yilmaz benoemd tot premier **697**
Amerikaanse hulp **698**
VERENIGDE STATEN Presentatie begrotingvoor 1992 **704**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13,1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118,1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 0313243290

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ALGEMEEN

TOPONTMOETINGEN PENTAGONALE-GROEP

De eerste, tweedaagse topconferentie van de ,,Pentagonale"-groep van middeneuropese landen, bestaande uit Hongarije, Italië, Joego-Slavië, Oostenrijk en Tsjechoslowakije, eindigde op 1 augustus 1990 in Venetië (Italië). Aan de top werd deelgenomen door de premiers en de ministers van buitenlandse zaken van de vijf landen (waarbij vicepremier Claudio Martelli de Italiaanse premier Giulio Andreotti verving). Waarnemers van de Europese Commissie, de Wereldbank, de Europese Investeringsbank en de nieuwe Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling woonden de top eveneens bij.

De belangrijkste initiatiefnemer van de groep, die in november 1989 in Boedapest was opgericht (Tsjechoslowakije had zich in mei 1990 aangesloten), was de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Gianni De Michelis geweest. Aanvankelijk was de formele doelstelliing economische en culturele samenwerking te bevorderen, maar de revolutionaire ontwikkelingen in Oost-Europa sinds 1989 hadden daar een nieuwe dimensie aan toegevoegd, en gaandeweg werd de groep gezien als een middel om de ontluikende Oosteuropese democratieën onder te brengen in de westerse gemeenschap. De Michelis erkende openlijk dat de Italianen de Pentagonale als een middel beschouwden om een tegenwicht te vormen tegen de politieke en economische macht van een verenigd Duitsland.

Tijdens de top werden werkgroepen opgericht om specifieke kwesties betreffende regionale samenwerking te onderzoeken, en werden ontwerpovereenkomsten opgesteld over een aantal economische initiatieven zoals de aanleg van wegen, spoorwegen en telecommunicatieverbindingen. In de slotverklaring werd nadruk gelegd op het zoeken naar oplossingen voor etnische conflicten en het waarborgen van minderheidsrechten (voor alle lidstaten een netelig probleem). Tijdens de top kwamen echter ook geschilpunten aan het licht, met name de bezwaren van Oostenrijk tegen het door de andere landen gestelde vertrouwen in kernenergie, en het verzet van Italië tegen toelating van andere landen (vooral Polen) tot de groep.

Pentagonale wordt Hexagonale

Tijdens de tweede jaarlijkse topontmoeting van de Pentagonale groep van middeneuropese landen, die van 26-27 juli 1991 in het Joegoslavische Dubrovnik werd gehouden, veranderde deze door de toetreding van Polen in de Hexagonale groep. De groep bracht een verklaring uit. waarin steun werd betuigd aan de EG-voorstellen om een eind te maken aan het geweld in Joegoslavië.

BULGARIJE

ECONOMISCHE HERVORMINGEN

De afschaffing van de subsidies op prijzen van veel primaire goederen en gebruiksvoorwerpen per 1 februari 1991 luidde de eerste fase in van de belangrijke economische markthervormingen in Bulgarije.

De binnenlandse brandstof- en elektriciteitsprijzen stegen met 400 a 600 procent, de prijs van het openbaar vervoer steeg met 1.200 procent, en de prijzen van de belangrijkste levensmiddelen, waaronder brood, vlees en zuivelprodukten, stegen met 700 procent. Als voorbereiding op de hervormingen had de regering op 8 januari samen met vertegenwoordigers van de vakbonden en de werkgeversorganisaties een overeenkomst ,,voor het bewaren van de sociale vrede" ondertekend, met een geldigheidsduur van zes maanden. Hierin was vastgelegd dat de salarissen met 270 leva ($ 90) en de pensioenen met 182 leva per maand zouden worden verhoogd. In de overeenkomst was tevens een toezegging opgenomen van de twee belangrijkste vakbondsfederaties dat zij geen stakingen zouden uitroepen. Op de dag voordat de prijsliberalisering inging, werd in een golf van paniek massaal ingekocht.
Op 1 februari verhoogde de regering tevens het basisrentetarief van 15 naar 45 procent.

Op 31 januari had de Grote Nationale Vergadering (het parlement) een uitgebreid programma voor economische hervormingen goedgekeurd.

Toen premier Dimitur Popow op 23 januari het hervormingsprogramma presenteerde, klaagde hij dat door de tijd die in 1990 verloren was gegaan aan de uitwisseling van partijgebonden argumenten omtrent de hervormingen, de regering een ,,aanzienlijk ingrijpender begrotingsbeleid zou moeten voeren, hogere rentetarieven zou moeten handhaven en de inkomens meer dan in andere landen zou moeten beperken". Centraal binnen de hervormingen stond de snelle en vergaande privatisering (een wet inzake het privébezit van grond, waarin ook de teruggave van gecollectiviseerde grond aan de oorspronkelijke eigenaren werd geregeld, werd op 22 februari door het parlement aangenomen, en een decreet inzake privatisering van kleine bedrijven werd op 26 februari goedgekeurd). Op 12 februari verwierf het programma de steun van het Internationale Monetaire Fonds.

Op 8 februari werd de begroting voor 1991 door het parlement goedgekeurd. De begroting voorzag in inkomsten ter hoogte van 62,9 mrd leva en uitgaven ter hoogte van 70,4 mrd leva.

Sociaal vredesakkoord

Op 13 juni tekende de regering met de Confederatie van Onafhankelijke Vakbonden en de Arbeidersconfederatie Prudkrepa een ,,sociaal vredesakkoord" dat de tweede fase van de economische hervormingen omvatte. De twee vakbondsfederaties garandeerden geen algemene stakingen te zullen organiseren in ruil voor minimumlonen en toezeggingen voor werkloosheidsuitkeringen.

Op 3 juni liet de regering de prijzen van vloeibare brandstoffen los, hetgeen leidde tot prijsstijgingen variërend van 70 tot 113 procent. Om tegenwicht te bieden aan het effect van de prijsstijgingen op de inflatie, werd op 5 juni bekendgemaakt dat de rentepercentages van de banken van 42 tot 52 procent zouden worden verhoogd.

De Grote Nationale Vergadering nam op 6 juni een wet aan die de Nationale Bank van Bulgarije onafhankelijk maakte van overheidsinmenging, ofschoon zij nog wel verantwoording schuldig was aan het parlement. De wet veranderde de bank in een nieuwe centrale bank en vestigde een nieuwe reeks commerciële banken en andere kredietinstanties.

PROCESSEN TEGEN ZJIWKOW EN OWTSJAROW

Todor Zjiwkow was op 25 februari de eerste Oosteuropese voormalige communistische leider die in het openbaar terechtstond, 14 maanden na de ,,paleiscoup" die een einde had gemaakt aan zijn 35-jarig bewind. Milko Balew, Zjiwkows voormalige plaatsvervanger, stond eveneens terecht.

Voor de aanklacht van grootschalige verduistering en machtsmisbruik kon een maximumstraf van 20 jaar worden opgelegd. De 79-jarige Zjiwkow stond dit lot echter naar alle waarschijnlijkheid niet te wachten, aangezien de Bulgaarse wet het niet toestond dat iemand boven de 80 jaar gevangenisstraf moest uitzitten. Op 26 februari ontkende Zjiwkow schuld aan het hem ten laste gelegde. Balew deed de dag daarop hetzelfde. Tijdens een geïnspireerd optreden, hetgeen het Britse dagblad de *Independent* van 27 februari ertoe bracht hem te beschrijven als ,,een virtuoos in de kunst van presidentieel geheugenverlies en pure zotternij", discussieerde Zjiwkow drie uur lang met de advocaten van de aanklagers en maakte hij grapjes met de rechtbank, waarna hij de getuigenbank verliet, klagend dat het proces een ,,farce" was. Hij weigerde daarop verdere vragen te beantwoorden.

Maandblad 60ste jaargang nr 3051, pag. 46171-46242

Op 12 juni werd het proces vanwege Zjiwkows gezondheidstoestand voor onbepaalde tijd verdaagd.

Volgens een mediscne verklaring leed de 79-jarige Zjiwkow aan een reeks fysiologische en neurologische klachten De rechtbank gaf een commissie van deskundigen, die door het ministerie van gezondheid moest worden aangesteld opdracht uitspraak te doen over de vraag of verwacht kon worden dat Zjiwkow weer voor de rechtbank zou kunnen verschijnen Het proces was al sinds 15 april verdaagd omdat Zjiwkow vanwege zijn slechte gezondheid niet voor de rechtbank was verschenen

Op 13 februari begon het proces tegen Stojan Owtsjarow, die vlak na de val van Todor Zjiwkow in november 1989 was afgezet als minister van economie en planning en als kandidaatlid van het voormalige Politburo van de Bulgaarse Communistische Partij (zie pag 54/2 - '90).

Hij werd beschuldigd van ,,het op ongepaste wijze uitbuiten van invloed ten behoeve van derden". Hij zou in oktober 1989 toestemming hebben gegeven voor het vertrek van Zjiwkows kleinzoon Todor Slawkow naar Zwitserland, waar deze vijf jaar lang op kosten van de staat zou hebbengestudeerd.

Owtsjarow werd op 6 juni schuldig bevonden aan het hem ten laste gelegde en veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en het terugbetalen van enkele duizenden Zwitserse francs aan de staat.

DISCUSSIE OVER TURKS TAALONDERWIJS OP SCHOLEN

Het op 14 februari 1991 gedane voorstel van het ministerie van onderwijs om Turks met ingang van 1 maart in sommige gebieden als keuzevak op school in te voeren, lokte vrijwel onmiddellijk protesten uit in het zuidoosten en noordoosten van het land. Op 8 maart besloot de Nationale Vergadering de invoering van Turkse lessen uit te stellen tot het begin van het nieuwe schooljaar, in de herfst.

Begin februari waren duizenden etnisch-Turkse kinderen in het zuidoosten van school thuisgebleven om kracht bij te zetten aan hun eis dat de Turkse taal in het onderwijsprogramma zou worden opgenomen. Na het besluit van 14 februari inzake de lessen hielden Bulgaarse nationalistische ouders op hun beurt hun kinderen thuis. Zij organiseerden hongerstakingen en sit-down-demonstraties in openbare gebouwen, waarbij ze elkaar in ploegen aflosten. Honderden leraren gingen uit solidariteit in staking. De weerstand tegen Turkse lessen was het grootst in het district Koerdzjali in het zuidoosten, waar zich in januari 1990 de nationalisten hadden verzet tegen het herstel van de rechten van de Turksprekenden (zie pag. 193/1 e.v.-'90).In de districten Sjoemen en Razgrad in het noordoosten was sprake van een soortgelijk verzet.
De Nationale Radicale Partij verzette zich tegen Turkse ies omdat zij die als verraad van de nationale belangen beschouwde, terwijl de belangrijkste oppositiepartijen, de Unie van Democratische Krachten (UDK) en de (voornamelijk etnisch-Turkse) Beweging voor Rechten en Vrijheden, volhielden dat het hier een grondwettelijk recht betrof. Op 9 maart hield premier Dimitur Popov een uitgebreide televisietoespraak, waarin hij de invoering van Turkse les in de herfst bekrachtigde. Hij merkte op dat de rechten van minderheden waren beschermd door het VN-Handvest en bracht de kwestie zo in verband met het voortgaande democratiseringsproces in Bulgarije. De UDK beweerde dat degenen die het plaatselijke verzet tegen de Turkse les toelieten, dezelfden waren die na 1984 de aanzet hadden gegeven tot de onderdrukking van de Turksprekenden.

GEWELD TEGEN VIETNAMESE ARBEIDERS

Op 17 maart werd één Vietnamees gedood en liepen er vier schotwonden op tijdens een incident in een pension voor buitenlandse arbeiders in Sofia.

Een Vietnamees zou een taxichauffeur hebben aangevallen tijdens een twistgesprek over zwarte handel. Volgens andere berichten ging het om een operatie van de politie tegen zwarthandelaars. Het Vietnamese ministerie van buitenlandse zaken eiste een onderzoek en verzocht de Bulgaarse regering te voldoen aan de belofte om Vietnamese arbeiders vliegtickets naar huis te verstrekken wanneer hun contract was verlopen. Op 28 maart werden dergelijke vluchten, voor het eerst sinds het uitbrekenvan de Golfoorlog, hervat.

BEROERING OVER HET UITLEKKEN VAN POLITIEDOSSIERS

Op 22 april onthulde het dagblad *Faks* de namen van 32 leden van de Nationale Vergadering die door een parlementaire onderzoekscommissie waren herkend als informanten van de geheime politie ten tijde van het voormalige communistische bewind.
Op 22 april liepen de gemoederen binnen de Nationale Vergadering hoog op. Een aantal oppositieleden trad af en riep op tot ontbinding van het parlement. Op 23 april liet minister van binnenlandse zaken Christo Danow een strafrechtelijk vooronderzoek instellen naar het overwegend met de Bulgaarse Socialistische Partij (de BSP, voorheen communistisch) sympathiserende *Faks*. Eveneens werd een onderzoek ingesteld naar het parlementaire blad Debati, dat op 17 april een lijst had gepubliceerd van Bulgaarse diplomaten die actief waren geweest als veiligheidsagenten, alsmede naar het weekblad Reporter 7; dit had het politiedossier van een vermoedelijke geheim agent gepubliceerd.

ANNULERING VAN REFERENDUM OVER MONARCHIE

De Nationale Vergadering stemde op 5 iuni 1991 met 177 tegen 35 stemmen en 33 onthoudingen voor de intrekking van een op 28 mei genomen besluit om een referendum te houden ,,over 's lands toekomstige staatsvorm". Dit referendum had de eerste stap moeten vormen op weg naar een nieuwe grondwet. Het referendum dat op 6 juli gehouden zou worden, ging over de vraag of Bulgarije een republiek zou moeten blijven of terug zou moeten keren naar de monarchie.

De beslissing om een referendum te houden, onderdeel van een pakket resoluties aangaande de ontwerpgrondwet, was op 28 mei genomen met 198 stemmen vóór, 29 tegen en 37 onthoudingen. Alhoewel het van officiële zijde werd ontkend, suggereerden commentatoren dat de beslissing was genomen om een voortslepend conflict te beëindigen omtrent het referendum uit 1946, dat volgens velen door de communisten was gemanipuleerd en waarmee de monarchie was afgeschaft. Het intrekken van de beslissing volgde na felle openbare kritiek op het idee van een referendum en na verklaringen van verscheidene politieke partijen dat een referendum tot sociale verdeeldheid zou kunnen leiden. In opiniepeilingen sprak minder dan één op de zes Bulgaren zich uit voor terugkeer van de monarchie.
Tsaar Simeon II, die in 1943 op 7-jarige leeftijd de troon had bestegen, was na de uitslag van het referendum in 1946 verbannen en leefde momenteel in Madrid. Zijn Bulgaars staatsburgerschap was hem nooit ontnomen en op 12 juni werd van officiële zijde bericht dat hij een Bulgaars paspoort had gekregen.

VERKLARINGEN OVER DE MOORD OP MARKOW EN DE AANSLAG OP DE PAUS

Minister van binnenlandse zaken Christo Danow verklaarde op 5 juni ervan overtuigd te zijn dat de voormalige Bulgaarse geheime politie verantwoordelijk was voor de moord op Georgi Markow in 1978. Zijn verklaring viel samen met de komst van twee Britse rechercheurs naar Sofia, die met de Bulgaarse politie zouden gaan samenwerken in het onderzoek naar de moord op Markow.

Markow, schrijver en omroepman in ballingschap, was in september 1978 op de Londense Waterloo-brug gedood door een vergiftigd kogeltje, afkomstig uit een namaakparaplu. Danow verklaarde: ,,Ik neem in ieder geval aan dat Zjiwkow en enkele andere leden van zijn regering die de afgelopen jaren te koop hebben gelopen met hun onschuld, zullen worden aangeklaagd." Danow bevestigde tevens de aantijging dat 17 belangrijke dossiers in de

zaak Markow waren verdwenen. Hij suggereerde dat deze waren vernietigd door generaal Wladimir Todorow, die in 1978 hoofd van de inlichtingendienst was op het ministerie van binnenlandse zaken en die in mei naar Moskou was gevlucht, in weerwil van een verbod om Bulgarije te verlaten. (Op 27 juni zou naar verluidt de uitwijzingsprocedure tegen Todorow op gang zijngebracht.)
Danow verklaarde tevens ervan overtuigd te zijn dat Bulgaarse agenten niet betrokken waren geweest bij de aanslag op paus Johannes Paulus II in 1981 (zie pag. 321 e.v.-'81).Hij verwierp de recente aantijgingen in de Bulgaarse en Italiaanse pers, dat Konstantin Karadzjow, voormalig burgemeester van een gemeente in Sofia, bij de zaak betrokken zou zijn. Danow verklaarde dat hij geneigd was in het scenario van enkele westerse kranten te geloven, die veronderstelden dat krachten binnen het Vaticaan achter demoordaanslag schuil gingen.

BEZOEK VAN ZJELEW AAN GROOT-BRITTANNIË

President Zjelju Zjelew begon op 16 februari 1991 aan een zevendaags officieel bezoek aan Groot-Brittannië. Het was de eerste keer sinds het bezoek van koning Boris in 1936 dat een Bulgaars staatshoofd Groot-Brittannië bezocht. Nadat hij op 18 februari gesprekken had gevoerd met premier John Major, werd bekendgemaakt dat Bulgarije gedurende het eerste jaar een bijdrage zou ontvangen uit het Britse ,,Know How-Fonds", die in het eerste jaar naar schatting £ 1 mln zou bedragen. Dit Fonds was bedoeld om technologische en onderwijskundige steun te verlenen aan de nieuwe democratieën in Oost-Europa. Op 19 februari werd Zjelew door koningin Elizabeth II ontvangen.

Op 21 februari bracht Zjelew een bezoek aan Whitchurch Canonicorum in Dorset, waar zich het graf bevond van Georgi Markow (zie hierboven). Hij beloofde de weduwe van Markow zijn steun bij het onthullen van de waarheid omtrent de moord op haar man.

NIEUWE GRONDWET. VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN

Op 12 juli 1991 nam Bulgarije een nieuwe grondwet aan, toen na enkele maanden van parlementaire debatten 309 van de 400 leden van de Grote Nationale Vergadering het definitieve ontwerp ondertekenden. President Zjelju Zjelew kondigde op 16 juli aan dat op 29 september plaatselijke en algemene verkiezingen zouden worden gehouden.
De nieuwe grondwet, die op 13 juli van kracht werd, definieerde Bulgarije als een republiek met een parlementaire regeringsvorm en als een ,,democratische, constitutionele verzorgingsstaat". De grondwet voorzag in een scheiding van de macht, de vestiging van een constitutioneel gerechtshof en het houden van directe presidentsverkiezingen. De voorwaarde dat presidentskandidaten vijf jaar woonachtig moesten zijn in Bulgarije, betekende de uitsluiting van Simeon II, die aanspraak maakte op de in 1946 afgeschafte Bulgaarse kroon.

De plechtigheid ter invoering van de nieuwe grondwet werd geboycot door een aantal leden van de Unie van Democratische Krachten (UDK) en andere oppositieleden in de Nationale Vergadering en ging gepaard met massademonstraties in Sofia.
Eerder waren 23 leden van de oppositie aan een 10-daagse hongerstaking begonnen om hun eis tot het houden van een referendum over de nieuwe grondwet en de vaststelling van een datum voor nieuwe verkiezingen kracht bij te zetten en uit protest tegen het feit dat zij een eed van trouw aan de grondwet moesten afleggen. De hongerstaking werd beëindigd nadat nieuwe verkiezingen waren uitgeschreven (zie boven) en nadat het parlement zijn houding ten opzichte van het afleggen van de eed had versoepeld. Over het type kiessysteem moest in de Nationale Vergadering nog overeenstemming worden bereikt.
Volgens de eerste grondwet van Bulgarije, de ..Tirnowo Grondwet" van 1879, had het land een parlementaire democratie met een constitutionele monarchie. Na de communistische machtsovername was deze vervangen door de ,,Dimitrow Grondwet" van 1947, naar het model van de Sowjet-grondwet van 1936. Een herziene versie van de grondwet van 1947 (de ,,Zjiwkow Grondwet") werd in 1971 ingevoerd.

Uitstel van verkiezingen

De plaatselijke en algemene verkiezingen die waren gepland op 29 september 1991 werden uitgesteld tot medio oktober, nadat in augustus een verhit parlementair debat was gevoerd over een voorstel voor een kieswet. Het wetsontwerp, dat voorzag in een stelsel van evenredige vertegenwoordiging, werd uiteindelijk op 22 augustus goedgekeurd, nadat wijzigingen waren overeengekomen met de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP, de voormalige communistische partij), die 210 van de 400 parlementszetels bezette. Op 20 augustus waren niet-communistische afgevaardigden massaal de vergadering uitgelopen omdat de ongewijzigde versie de BSP zou bevoordelen.

Op 20 augustus werd gemeld dat ex-premier Andrej Lukanow was afgetreden als vicevoorzitter van de BSP. naar werd vermoed uit onvrede over het feit dat de partij niet op gepaste wijze had gereageerd op de staatsgreep in de Sowjet-Unie.

SLUITING VAN KERNREACTOREN

De Bulgaarse regering maakte op 10 juli bekend dat zij twee van de oudste kernreactoren van Bulgarije zou sluiten, nadat een uiterst kritisch rapport over hun veiligheid was verschenen naar aanleiding van een onderzoek dat in opdracht van het Internationale Bureau voor Atoomenergie (IAEA) was uitgevoerd. De sluiting van de reactoren geschiedde onder de voorwaarde van economische hulp voor de modernisering van de Bulgaarse kerncentrales, die voorzagen in eenderde van de elektriciteitsbehoefte van het land.

Een team van deskundigen had de kerncentrale bij Kozloduj. ten noorden van de hoofdstad Sofia. geïnspecteerd en gewaarschuwd dat vier van de zes reactoren van de centrale zo onveilig waren dat ,,het onverantwoord zou zijn ze in bedrijf te houden". De reactoren waren alle vier van het type VVER 230, het oudste type drukwaterreactor van Sowjet-makelij. Volgens een woordvoerder van IAEA hadden de deskundigen door de gehele centrale een groot aantal lekken aangetroffen, waardoor olie, water en radioactieve stoom vrijkwamen en daarnaast lekkages in het waterkoelsysteem dat voor alle vier de reactoren diende. Ze bekritiseerden de afwezigheid van een automatisch afsluitmechanisme in het koelsysteem.

De Europese Commissie kondigde op 13 juli aan dat $ 13 mln aan noodhulp beschikbaar zou worden gesteld voor de modernisering van de centrale bij Kozloduj.

ARBEIDSGESCHILLEN

Na negen dagen actievoeren leek op 22 augustus een einde te zijn gekomen aan de mijnstaking waaraan de meerderheid van de 21.000 Bulgaarse mijnwerkers deelnam, en waarbij sommigen van hen onder de grond een hongerstaking hielden, toen hun vertegenwoordigers akkoord gingen met onderhandelingen.
De volgende dag werd echter bekend dat de onderhandelingen waren mislukt en dat de werkgevers de uitbetaling van lonen aan de stakers hadden stopgezet.

Het geschil draaide vooral om voorstellen die de sluiting van de lood- en zinkmijnen tot gevolg zouden hebben, waardoor banen verloren dreigden te gaan. In het land stonden half augustus meer dan 302.000 werklozen geregistreerd. Er zouden ook spanningen heersen in de gezondheids- en telecommunicatiesector, waar met stakingen werd gedreigd om eisen voor betere arbeidsvoorwaarden kracht bij te zetten.

HANDELSVERDRAG MET WIT-RUSLAND

Op 11 juli tekende Bulgarije een handelsverdrag ter waarde van $ 180 mln met Wit-Rusland. De overeenkomst, in

feite een ruilhandelsovereenkomst voor 1991, was de eerste intergouvernementele overeenkomst van Bulgarije met een Sowjet-republiek

LENING VAN DE WERELDBANK

De Wereldbank maakte op 5 augustus bekend dat zij Bulgarije een lening van $ 250 mln met een looptijd van 17 jaar zou verstrekken om het land in staat te stellen tijdens de overgang van de planeconomie naar de markteconomie de eerste levenbehoeften te importeren De lening zou in twee delen worden verstrekt. Voor het tweede deel, ter waarde van $ 100 mln, gold als voorwaarde dat vooruitgang moest zijn geboekt met economische hervormingen.

(Vor. ber. pag. 151/2 e.v. - 1991)

DENEMARKEN

BEGROTING VOOR 1991 GOEDGEKEURD

Op 1 februari keurde de Deense Folketing (parlement met één wetgevende kamer) de begroting voor 1991 goed.

De begroting voorzag in uitgaven ter hoogte van DKr 312,1 rnrd (waaronder renteaflossingen ter hoogte van DKr 58,2 mrd) en in inkomsten ter hoogte van DKr 282,6 mrd, hetgeen zou leidden tot een tekort van DKr 29,5 rnrd ($ 1,00 = DKr 5,65 op 4 februari 1991). De goedkeuring van de begroting was vertraagd door de algemene verkiezingen in december, waarbij premier Poul Schluter had getracht zijn positie te verbeteren door een mandaat voor zowel de begroting als het programma voor hervormingen in het belastingstelsel te bemachtigen (zie pag. 154/2 e.v.-'91). Bij die gelegenheid was Schluter uiteindelijk aanvoerder van een minderheidscoalitie met de Liberalen (Venstre) geworden. Om de steun van de Radicale Liberalen, de Centrum Democraten en de Christelijke Volkspartij voor de begroting veilig te stellen, moest hij zijn plannen voor verlaging van de directe belastingen opgeven (hoewel de vennootschapsbelasting wel werd verlaagd).
De Socialistische Volkspartij en Vooruitgangspartij stemden tegen de begroting, terwijl de Sociaal-Democratische Partij (de grootste fractie binnen het parlement) zich van stemming onthield, omdat zij wilde voorkomen dat opnieuw vervroegde verkiezingen moesten worden gehouden.

Presentatie begroting voor 1992

De Deense regering presenteerde op 27 augustus haar begroting voor 1992, waarin zij verregaande bezuinigingen voorstelde om het rijksbegrotingstekort terug te dringen van de verwachte DKr 35,8 rnrd in 1991 tot ongeveer DKr 30,5 rnrd ($ 2,7 mrd). De uitgaven moesten worden teruggebracht tot DKr 326,2 mrd, waarvan DKr 57,9 rnrd was bestemd voor rentebetalingen op de officiële staatsschuld van DKr 560,4 mrd.

De regering gaf toe dat het voor 1991 geschatte tekort het oorspronkelijk geplande bedrag ruim overschreden hac De groei van het tekort was volgens haar het gevolg van een snelle stijging van de werkloosheid die de uitkeringen had opgedreven en de belastinginkomsten had verminderd De regering voegde hieraan de verwachting toe dat het Deense bruto nationaalprodukt in 1992 zou toenemenmet 2,25 procent, tegenover 2 procent in 1991

OVEREENKOMST OVER WEG- EN SPOORVERBINDING MET ZWEDEN

Denemarken en Zweden tekenden op 27 augustus 1991 een overeenkomst over de aanleg en financiering van een nieuwe weg- en spoorverbinding over de Sont tussen Malmö en Kopenhagen. De twee landen zouden ieder de helft van de kosten dragen voor de 17 km lange verbinding, waarvoor twee bruggen en een tunnel moesten worden aangelegd, en waarvan de kosten voorlopig waren geraamd op DKr 12 rnrd ($ 1 rnrd). De bouwcontracten waren reeds toegewezen en de werkzaamheden zouden eind 1991 van start gaan.

Bij een stemming op 15 augustus had het overgrote deel van de Folketing zich voor het project uitgesproken. Het parlement had in 1973 een soortgelijk project afgewezen, hoewel Zweden destijds zijn goedkeuring had gegeven. Het project ondervond nog tegenstand van Deense milieuactivisten. Volgens hen zou het zoutgehalte van de Baltische zee worden aangetast doordat de Sont praktisch werd afgesloten en zou het gebied rond Kopenhagen te lijden krijgen van sterkere vervuiling door de toename van het verkeer. De voorstanders van het project wezen op de economische voordelen voor het gebied.
Finland was tegen de bouw van de bruggen over de Sont en had bezwaar aangetekend bij het Internationaal Gerechtshof omdat de doorvaarthoogte van 65 meter onvoldoende zou zijn voor de olieplatforms die op de scheepswerven in het gebied werden gebouwd. Het gerechtshof verwachtte de zaak echter pas eind 1994 volledig te hebben bestudeerd en bepaalde op 29 juli dat er geen gronden waren waarop de bouw van de bruggen tussentijds kon worden verboden, omdat Denemarken de garantie had gegeven dat de vaart door de Sont voor die tijd niet zou worden belemmerd.

VERKIEZINGEN IN GROENLAND. NIEUWE PREMIER

Op 5 maart 1991 werden in Groenland, een deel van Denemarken met binnenlands zelfbestuur, verkiezingen gehouden voor het 27 leden tellende parlement, de Landsting.

De verkiezingen waren op 10 december 1990 vervroegd uitgeschreven door premier Jonathan Motzfeldt, de leider van het linkse Voorwaarts (Siurnut), nadat leden van de oppositie hadden beweerd te kunnen bewijzen dat ministers misbruik hadden gemaakt van overheidsgelden voor het vermaak van partijleden Deze kwestie speelde een prominente rol tijdens de verkiezingscampagne en leek de Centrumpartij die voor het eerst zetels won in de kaart te spelen Andere punten die tijdens de campagne naar voren kwamen waren de economische problemen van het gebied en het voorstel te proberen opnieuw tot de Europese Gemeenschap te worden toegelaten (Groenland had zich in 1985 uit de EG teruggetrokken, zie pag 470/3-'85)

Siumut verloor stemmen maar behield de 11 zetels die het in de vorige Landsting bezette. Siumuts coalitiepartner, de extreem-linkse Inuit Broederschap (Inuit Ataqatigiit, IA) behaalde vijf zetels, hetgeen een winst van één zetel betekende. De belangrijkste oppositiepartij, de rechtse Gemeenschapspartij (Atassut), verloor drie zetels, waardoor zij uitkwam op een totaal van acht. Een deel van haar aanhang ging over naar de Centrumpartij, die voor het eerst in het parlement kwam met twee zetels. De Polaire Partij (Issittrup-partii) behield haar enige zetel (voor vorige verkiezingen in mei 1987 zie pag. 27/2 e.v.-'88).

Na de verkiezingen verklaarde Motzfeldt, premier sinds Groenland in 1979 zelfbestuur kreeg, van plan te zijn in het nieuwe kabinet met de oude coalitie verder te gaan. Zijn eigen positie was echter verzwakt door de beschuldigingen van financieel wanbeheer onder zijn regering. Zijn positie als leider van de Siumut werd dan ook met succes aangevochten door Lars Emil Johansen, de voorzitter van Siumut. Johansen ging vervolgens door met de vorming van een nieuwe coalitie met Inuit Ataqatigiit en op 5 april werd het zes leden tellende kabinet beëdigd.

(Vor. ber. pag. 153/1 e.v. - 1991)

EVA

BETREKKINGEN MET DE EG. ONDERHANDELINGEN OVER EER

De regeringsleiders van Finland, Noorwegen, Oostenrijk, IJsland, Zweden en Zwitserland - de zes lidstaten van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA)-kwamen op 14 juni 1990 in Goteburg (Zweden) bij elkaar om de dertigste verjaardag van de oprichting van de organisatie te vieren. Tegelijkertijd kwam op 14 en 15 juni de Raad van ministers van buitenlandse zaken bijeen om te discussieren over de voorgestelde

instelling tegen eind 1992 van een Europese Economische Ruimte (EER), die de landen van de EVA en de Europese Gemeenschap (EG) zou omvatten. Jacques Delors. de voorzitter van de Europese commissie en Frans Andriessen, de EG-commissaris voor externe betrekkingen, woonden de vergaderingen eveneens bij.

Tijdens een speciale conferentie op 14 en 15 maart 1989 in de Noorse hoofdstad Oslo hadden de zes EVA-leden besloten toenadering te zoeken tot de EG, welke moest leiden tot een meer gestructureerd samenwerkingsverband, een zogeheten Europese Economische Ruimte. De conferentie was bijeengeroepen door de Noorse premier Gro Harlem Brundtland. die voorzitter was van de EVA gedurende de eerste helft van 1989.
Op 19 december 1989 waren de ministers van buitenlandse zaken van de EVA in Brussel bijeengekomen met hun collega's van de EG. Zij besloten in het voorjaar van 1990 formele onderhandelingen te beginnen over een samenwerkingsverband.
Zoals was vastgesteld in oriënterende besprekingen, die plaatsvonden in de periode januari-maart 1990, was een ernstig obstakel voor de totstandkoming van de EER bij de aanstaande onderhandelingen met de EG de eis van de EVA tot een gelijke status met de EG in een orgaan voor gezamenlijke besluitvorming.
Het Europees Parlement (EP) aanvaardde op 13 juni een rapport van zijn leden waarin werd gewaarschuwd dat men niet moest toestaan, dat de voorgestelde EER de zelfstandige besluitvorming van de EG in gevaar zou brengen, de macht van het EP zou ondermijnen of het tempo van de economische en politieke integratie in de EG zou beïnvloeden.

In een gezamenlijke verklaring deelden de regeringsleiders en ministers van de EVA mede dat ,,wenu op het punt staan een nieuwe stap voorwaarts te nemen in de richting van de Europese integratie door een nauw en gestructureerd partnerschap met de EG te smeden". Er werd opgemerkt dat de relevante EG-wetgeving die als gemeenschappelijke wettelijke grondslag in het EER-verdrag opgenomen moest worden, in zijn algemeenheid was vastgesteld en in beginsel acceptabel zou zijn, maar dat men de kwestie van gezamenlijke leiding en ontwikkeling van een EER-wetgeving zou moeten oplossen en een geschikt juridisch en institutioneel raamwerk moest creëren. De instelling van een mechanisme voor echte gezamenlijke besiuiivorming was een fundamentele voorwaarde voor een politiek aanvaardbaar akkoord om te verzekeren ,,datgeen van beide partijen wordt geplaatst voor een fait accompli".

De bijeenkomst van juni werd bijgewoond door Hans Brunhart, regeringsleider en minister van buitenlandse zaken van Liechtenstein, dat door een speciaal protocol in de Conventie van Stockholm verbonden was met de EVA. Op 3 april verklaarde Brunhart dat zijn land was geaccepteerd als de zevende onderhandelings- en verdragspartner van de EVA in de EER en bereid was volwaardig lid van de EVA te worden of de banden met de organisatie te verste ken, zodra een EER-akkoord was gesloten.

Gezamenlijke verklaringen tot samenwerking werden op 13 juni 1990 getekend tussen de EVA en Tsjechoslowakije, Hongarije en Polen.

Op **24** mei 1991 kwamen de regeringsleiders van de EVA-landen in Wenen bijeen op uitnodiging van de Oostenrijkse kanselier Franz Vranitzky. V.l.n.r. Hans Brunhart (Liechtenstein), Ingvar Carlsson (Zweden), David Oddsson (IJsland), Gro Harlem Brundtland (Noorwegen), Franz Vranitzky, Esko Aho (Finland), Flavio Cotti (Zwitserland), Wolfgang Schüssel (minister van buitenlandse zaken van Oostenrijk).

Op 22 mei 1991 werd Liechtenstein volwaardig lid van de EVA.

Uitstel EER-akkoord

De ministers van de zeven lidstaten van de EVA en vertegenwoordigers van de twaalf lidstaten van de EG sloten in Luxemburg na langdurige onderhandelingen op 18 en 19 juni 1991 een compromis-akkoord, waardoor zij zich politiek verbonden aan de definitieve vaststelling op 1 augustus (in plaats van 25 juni) van de bepalingen van een gemeenschappelijke Europese Economische Ruimte, die in januari 1993 van kracht zou worden. Er werd verkiaard dat dit compromis een belangrijke stap vooruit betekende sinds de EVA-EG-bijeenkomst op 13 mei in Brussel, waar vooral was gepraat over de terughoudendheid van Noorwegen en IJsland om EG-landen toe te staan meer vis in hun wateren te vangen. Tijdens een bijeenkomst in Salzburg op 24 en 25 juni, oorspronkelijk gepland om de EER-onderhandelingen af te ronden, bleek het visserijprobleem opnieuw onoplosbaar. De kwestie werd voor verdere onderhandelingen voorgelegd aan de gezamenlijke toponderhandelingscommissie, terwijl de ministers in een gezamenlijke communiqué opnieuw bevestigden dat zij de onderhandelingen vóór het zomerreces wilden afronden.

Tijdens de vergadering in Brussel was besloten lot de instelling van een afzonderlijk hof. samen te stellen uit leden van het Europese Hof (vijf rechters) en van de EVA (drie rechters), dat uitspraken moest doen in uit de EER-bepalingen voortvloeiende geschillen. De uitkomst van de zitting in Luxemburg werd als een ,,politiek akkoord" gepresenteerd en de daarop volgende onenigheid in Salzburg werd een weerspiegeling genoemd van de verschillende interpretaties over hoe dit akkoord in concrete termen vertaald moest worden; met betrekking tot ,.een aantal onopgeloste kwesties was sprake van toenadering, terwijl op andere gebieden nog veel moest gebeuren". *De* toponderhandelingscommissie zou op 11 en 24 juli vergaderen over het visserijprobleem. over het andere belangrijke struikelblok (een financieel mechanisme van de EVA of el ,,cohesiefonds" ter ondersteuning van de ontwikkeling van minder ver ontwikkelde landen, vooral Spanje, Portugal. Griekenland en IJsland) en over de definitieve vaststelling van de concurrentiebepalingen. van de voorwaarden voor overheidshulp en van de herkomstbepalingen. Een EER-akkoord werd ook afhankelijk geacht van de succesvolle afronding van de afzonderlijke onderhandelingen tussen de EG en Oostenrijk en Zwitserland over het vrachtvervoer door de Alpen.

Ondanks verschillende vergaderingen in juli slaagden onderhandelaars er

opnieuw niet in voor de voorgenomen datum een akkoord te bereiken over een gemeenschappelijke Europese Economische Ruimte. die in januari 1993 in werking zou moeten treden. De Finse minister van buitenlandse zaken Pertti Salolainen, die aan het hoofd stond van de EVA-delegatie sinds Finland op 1 juli het roulerende i-oorzilterschap van d-EVA had overgenomen, bevestigde op 30 juli dat de besprekingenzouden worden hervat in september. Eind augustus nodigde hij de EVA-ministers uit voor een bezoek aan Helsinki op 8 en 9 september, voor informele besprekingen over de belangrijkste zaken die nog niet waren afgehandeld, namelijk de visserij, de financiering van een steunfonds voor de minder ontwikkelde regio's, en het wegtransport door de Alpen.

Visserij: De EG trachtte toegang te krijgen tot de territoriale wateren van de EVA-landen. Spanje had oorspronkelijk een jaarlijks vangstquotum voor kabeljauw van 90.000 ton voorgesteld. IJsland, het land waarvoor toelating van de EG-landen de grootste gevolgen had, wilde exclusieve rechten voor zijn visserij behouden (en kondigde op 31 juli voor het volgende jaar een vermindering van 10 procent aan van de vangstquota voor zijn eigen vissers), maar wilde vrije toegang tot de EG voor zijn eigen visserijprodukten. Noorwegen stelde in juni een compromis voor, waarbij trawlers van de EG-landen meer toegang werd geboden naarmate de visstand groeide, met een maximale verhoging van 2 procent, in ruil voor vrije toegang tot de EG-markt. De EG wilde op dat moment een quotum van 3 procent van de totale Noorse vangst (hetgeen neerkwam op een geschatte 21.000 ton in plaats van de 14.000 ton die waren geschat voor de periode tot 1997). EG-landen die pleittenvoor een continue bescherming van de visserijmarkt, waren met name Groot-Brittannië en Ierland.

GROOT-BRITTANNIË

BEGROTING 1991-1992

Op 19 maart presenteerde minister van financiën Norman Lamont in het Lagerhuis de begroting voor het financiële jaar dat op 5 april 1991 van start zou gaan. In de begroting werd onverwacht aangekondigd dat een aanzienlijk deel van de lasten van de gemeentebelasting (poll tax), van de individuele belastingbetalers zou worden overgeheveld naar de centrale overheid, die deze kosten grotendeels zou compenseren door een verhoging van de BTW.

De begroting - de eerste sinds het pond sterling deel uitmaakte van het wisselkoersmachanisme van het Europese Monetaire Stelsel (zie pag. 156/2 e.v.-'91) - werd gepresenteerd tegen een achtergrond van toenemende angst voor recessie. Terwijl de inflatie van 10,9 procent in september-oktober 1990 was gedaald naar onder de 9 procent in februari 1991, was de werkloosheid in Groot-Brittannië (inclusief Noord-Ierland) gestegen (rekening houdend met seizoensverschillen) van ongeveer 5,7 procent in de eerste helft van 1990 tot 6 procent in oktober en 7 procent in februari 1991. Tijdens het laatste kwartaal van 1990 was het indexcijfer voor de industriële produktie met ongeveer 3 5 procent gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. Het bruto nationaal produkt, dat sinds 1985 constant was gebleven, was met 1,5 procent gedaald.

Daarentegen was het tijdelijke handelstekort van Groot-Brittannië in 1990 vastgesteld op £ 17 mrd in tegenstelling tot £ 24 mrd in 1989 en het lopende tekort bedroeg in 1990 £ 12,8 mrd in vergelijking met £ 19,9 mrd in 1989 (voor 1991 werden tekorten voorspeldvan respectievelijk £ 12 mrd en £ 6 rnrd). Bovendien waren in de week voorafgaand aan de presentatie van de begroting de rentetarieven gedaald; de basistarieven van de clearing-banken waren in twee fasen verlaagd naar 13 procent en ook de hypotheekrente was verlaagd.

Andere maatregelen in de begroting behelsden onder meer de verhoging van de accijnzen op tabak, benzine en diesel met een percentage dat hoger lag dan het inflatiepercentage. Het tarief van de vennootschapsbelasting werd voor 1990-'91 verlaagd van 35 naar 34 procent en voor 1991-'92 nog verder naar 32 procent. De kinderbijslage werd verhoogd.

De meest verstrekkende aankondiging van Lamont hield echter verband met de poll tax (in verband daarmee was al in januari een plan bekendgemaakt voor de verlaging van de gemeentebelasting, dat de belastingbetalers over 1991-'92 meer dan **t** 1 mrd zou schelen). Lamont stelde nu een ,,ingrijpende verandering" voor van gemeentelijke naar centrale belastingheffing. Daarbij ging het in 1991-'92 om ongeveer £ 4,25 mrd en werd de netto opbrengst van de plaatselijke belastingen verlaagd naar ongeveer £ 7 mrd. Het beschikbaar gekomen geld zou worden gebruikt om het bedrag op het aanslagbiljet van de belastingbetaler ,,over de hele linie" met £ 140 per jaar te verlagen en zou dus niet ten goede komen aan de gemeenten. (Het gemiddelde bedrag dat men na aftrek van steungelden en toelagen daadwerkelijk zou moeten betalen zou in Groot-Brittannië als geheel onder de £ 175 komen.)Om deze nieuwe uitgaven van de centrale overheid grotendeels te dekken, zou het basistarief van de BTW met ingang van 1 april worden verhoogd van 15 naar 17,5 procent (de eerste verhoging sinds juni 1979). Die verhoging zou naar verwachting over 1991-'92 een extra bedrag van bijna £ 4 mrd opleveren.

HERZIENING VAN STRUCTUUR EN FINANCIËN VAN PLAATSELIJKE OVERHEDEN

Op 21 maart maakte minister van milieu Michael Heseltine de voorlopige resultaten bekend van de herziening van de structuur, taken en financiën van de plaatselijke overheden, een taak die hem in november 1990 bij zijn benoeming in de regering-Major was toevertrouwd (zie pag. 14/1 e.v.-'91).

Een regeringscommissie voor lokaal bestuur zou de meest geschikte vorm van lokaal bestuur voor alle gebieden afzonderlijk bestuderen. Waarschijnlijk zouden ofwel op districtsniveau of op het niveau van het graafschap gecentraliseerde besturen worden gevestigd (zoals als sinds 1986 in Londen en de zes belangrijkste Engelse agglomeraties het geval was op het niveau van de stedelijke gemeente of het stadsdistrict). Verder zou er een adviesrapport worden uitgegeven over het interne functionerenvan de lokale autoriteitenmet als doel de verbetering van het besluitvormingsproces.

Wat betreft de financiën gaf Heseltine toe dat het publiek er ,,niet van overtuigd was dat de (gemeente)belasting eerlijk is" en hij verklaarde dat de heffing zou worden vervangen door een nieuwe plaatselijke belasting. Onder deze nieuwe maatregel zou elk huishouden slechts één aanslagbiljet krijgen bestaande uit de volgende twee belangrijke elementen: het aantal volwassenen dat op het adres woonde en de waarde van het huis.

Voor Wales en Schotland werden diezelfde dag in grote lijnen dezelfde maatregelen aangekondigd. Het was de bedoeling dat in april een adviesrapport gepubliceerd zou worden. Als de wet aan het begin van het volgende parlementaire jaar (begin november 1991) gepresenteerd kon worden zou het eerste nieuwe bestuur in april 1994 geïnstalleerd kunnen zijn. De plaatselijke overheden zouden worden geraadpleegd op voorwaarde dat de nieuwe belasting in 1993-'94 ingevoerd kon zijn.

Op 21 maart werd tevens aangekondigd dat het de bedoeling was dat vanaf april 1993 alle scholen voor voortgezet onderwijs die volledig dagonderwijs boden en alle instituten die alleen eindexamenonderwijs boden, niet langer onder plaatselijk bestuur zouden vallen, aangezien die nieuwe sector van het onderwijs voor mensen ouder dan 16 jaar direct door de centrale overheid gefinancierd zou worden.

TUSSENTIJDSE PARLEMENTAIRE VERKIEZINGEN EN LOKALE VERKIEZINGEN

De Liberaal-Democraten (de derde partij in het Lagerhuis) boekten op 7 maart bij een tussentijdse parlementaire verkiezing in Ribble Valley een spectaculaire winst. Daarmee wierpen zij de bij de algemene verkiezingen van 1987 behaalde Conservatieve meerderheid van 19.528 (zie pag. 385 e.v.-'87) omver door met een meerderheid van 4.601 stemmen te winnen.

De overstap van 24,7 procent van de kiezers naar de Liberaal-Democraten was zelfs groter dan die in oktober 1990 in Eastbourne (zie pag. 12/3 e.v.-'SI), of de overgang naar Labour in Mid-Staffordshire in maart van dat jaar (zie pag. 440/2 e.v.-'90). De belangrijkste factor die bij de tussentijdse verkiezing in het nadeel van de Conservatieven werkte, was de verguisde gemeentebelasting (poll tax), die in april 1990 in Engeland en Wales van kracht was geworden (zie pag. 441/1 e.v.-'90).

Bij tussentijdse parlementsverkiezingen op 4 april en 16 mei 1991 in twee kiesdistricten in Wales, en bij lokale

verkiezingen op 2 mei in Engeland en Wales, deed de regerende Conservatieve partij het dermate slecht dat daarmee het vooruitzicht dat premier John Major medio 1992 vervroegde algemene verkiezingen zou uitschrijven van de baan was.

Op 4 april behield Labour in Neath haar zetel, met een tot 9.830 stemmen teruggebrachte meerderheid (die bij de algemene verkiezingen van 1987 nog 20.578 stemmen had bedragen, zie pag. 385 e.v.-'87). Labour won 51,77 procent van de stemmen (in 1987 was dat nog 63,37 procent), Plaid Cymru, dc nationalistische partij van Wales, behaalde 23,44 procent (voorheen 6,41 procent), de Conservatieven 8,52 procent (was 16,15 procent); de Liberaal-Democraten 5,76 procent en de Sociaal-Democraten 5,26 procent. Op 16 mei verloren de Conservatieven in Monmouth hun zetel aan Labour dat een meerderheid behaalde van 2.406 stemmen (in 1987 hadden de Conservatieven een meerderheid van 9.350 stemmen). Labour ging strijken met 39,3 procent van de stemmen (tegen 27,7 procent in 1987), de Conservatieven behaalden 33,9 procent (was 47,5 procent) en de Liberaal-Democraten 24,7 procent. Plaid Cymru, dat deelnam onder de naam Plaid Cymru/Groen, behaalde minder dan 1,1 procent.

Op 2 mei boekten zowel Labour als de Liberaal-Democraten winst bij lokale verkiezingen waarbij 12.000 zetels te vergeven waren in 369 lokale raden in Engeland (met uitzondering van de agglomeratie Londen) en Wales. De Conservatieven leden per saldo een verlies van 890 zetels, terwijl Labour en de Liberaal-Democraten winsten boekten van respectievelijk 490 en 520 zetels.

Voornaamste thema's in de campagnes voor beide verkiezingen waren de gezondheidszorg, de economische recessie, en de door de regering voorgestelde gemeenteraadsbelasting, ter vervanging van de gemeenschapsbelasting voor de financiering van het lokaal bestuur (zie onder).

Op 1 april trad de nieuwe wet op de gezondheidszorg, de national health service (NHS) in werking. Deze maakte het ziekenhuizen mogelijk zich te onttrekken aan het beheer van de lokale autoriteiten, om over te gaan tot zelfbeheer; huisartsen werden in staat gesteld hun eigen budget vast te stellen. Vlak voor de lokale verkiezingen maakten twee ziekenhuiscorporaties met zelfbeheer nieuwe stijl bekend dat er duizend banen moesten afvloeien. Op 9 mei verklaarde Labourleider Neil Kinnock in het Britse Lagerhuis dat de hervormingen betekenden dat de medische zorg voor de patiënten moest wijken voor commerciële overwegingen. Daags na de tussentijdse verkiezingen in Monmouth beschuldigde Major Labour ervan tijdens de campagne inzake de gezondheidszorg „de waarheid geweld aangedaan" te hebben.

De op 18 april bekendgemaakte werkloosheidscijfers voor maart gaven de grootste stijging binnen een maand tijd te zien sinds 1945, tot een voor het seizoen gecorrigeerd cijfer van 2.081.000, ofwel 7,4 procent van de werkende bevolking. Op 16 mei werd het cijfer over april bekendgemaakt, waaruit een verdere toename bleek tot 2.175.000 (7,6 procent). Op 14 mei waarschuwde Robin Leigh-Pembei-ton, de directeur van de Bank van Engeland. tegen het verlagen van de rentevoet, aangezien dit „de inflatiedruk zou opschroeven op het moment dat de economische opleving juist in gang was gezet". Het op 17 mei bekendgemaakte jaarlijkse prijsindexcijfer voor consumptiegoederen over de periode van twaalf maanden die afliep op 30 april. gaf een scherpe daling te zien tot 6,4 procent (had de maand ervoor nog 8,2 procent bedragen).

Op 23 april werden zoals op 21 maart was aangekondigd details bekendgemaakt van een nieuwe gemeenteraadsbelasting ter vervanging van de in diskrediet geraakte poll tax. De nieuwe gemeentebelasting zou (i) worden ingevoerd in april 1993; (ii) uitgaan van de marktwaarde van een door twee volwassenen bewoond huis, met een korting van 25 procent voor alleenstaanden; en (iii) worden berekend op basis van de op een zevental punten te bepalen waarde van onroerend goed. De regering verklaarde dat twee van de drie huishoudens er met de nieuwe regeling op vooruitgingen. De Liberaal-Democraten hadden liever een vorm van lokale inkomstenbelasting.

Bij een tussentijdse verkiezing voor de Lagerhuiszetel van het kiesdistrict Liverpool Walton op 4 juli werd Peter Kilfoyle, de officiële kandidaat van de Labour-partij, gekozen met 53 procent van de stemmen. De Lagerhuiszetel was vrijgekomen door het overlijden van Eric Heffer op 27 mei Deze had de zetel sinds 1964 voor Labour bezet en bij de parlementsverkiezingen van 1987 64,2 procent van de stemmen in het district verworven.

De kandidaat van de Liberaal-Democraten, Paul Clark, kreeg op 4 juli 36 procent van de stemmen en de kandidaat van de Conservatieve Partij, Berkeley Greenwood, vergaarde slechts 2,8 procent. De onofficiële Labourkandidaat van „Real Labour" („Broad Left"), Lesley Mahmood, trok 6,5 procent van de stemmen.
De rivaliserende kandidatuur van Mahmood voor de zetel van het district Walton had de woede gewekt van de Labour- leiding, die zich trachtte te ontdoen van de onofficiële radicaal linkse Labour-beweging Militant Tendency, waaraan deze was verbonden. Na de verkiezing maakte de Labour-leiding bekend dat zij verdere stappen zou ondernemen tegen Militant Tendency en royeerde zij ongeveer 145 partijleden, onder wie Mahmood en twee Lagerhuisleden, Terry Fields (Liverpool Broad Green) en Dave Nellist (Leicester East).

Een gerechtshof in Bootle veroordeelde Fields op 11 juli tot 60 dagen gevangenisstraf omdat hij had geweigerd de gemeentebelasting („polltax") te betalen. Fields beweerde dat hij uit principe weigerde te betalen omdat de belasting onrechtvaardig was. Labour-leider Neil Kinnock zei dat hij „absoluut geen sympathie" had voor het gedrag van Fields, en dat „makers van de wet geen overtreders van de wet" mochten zijn.

PRIVATISERING ELEKTRICITEITSBEDRIJVEN

De tot dan toe grootste privatisering in Groot-Brittannië, de verkoop van de elektriciteitsbedrijven in Engeland en Wales, werd op 12 maart 1991 een feit. Op dat moment nam de beurshandel in de pas uitgegeven aandelen van de nieuwe elektriciteitsbedrijven National Power en PowerGen een aanvang. De wet die de privatisering mogelijk moest maken was in november 1988 gepresenteerd en in juli 1989 ingevoerd (zie pag. 440/1/2-'90). De 12 regionale elektriciteitsbedrijven waren vervolgens in december 1990 verkocht.
De privatisering van de 12 regionale elektriciteitsbedrijven werd gerealiseerd door middel van de uitgifte van aandelen met een bruto opbrengst van £ 7,2 mrd. De aandelen werden tussen 21 november en 5 december aangeboden. De handel in de aandelen van deze bedrijven ging vervolgens op 11 december van start.

De bruto opbrengst van de aandelenemissie van National Power en PowerGen in maart 1991, bedroeg £ 2,2 mrd.
De overheid behield 40 procent van de aandelen in beide bedrijven in ieder geval tot 31 maart 1993 in haar bezit. Dan zouden de aandelen worden verkocht, hetzij aan institutionele beleggers, hetzij op de beurs.

In juni 1991 werd het gehele aandelenkapitaal van de twee Schotse samengevoegde elektriciteitsmaatschappijen openbaar verkocht, waarmee de privatisering van de niet-nucleaire elektriciteitsbedrijven werd voltooid.

Het nucleaire deel van de bezittingen en verantwoordelijkheden van de reeds genationaliseerde Schotse elektriciteitsraad waren al eerder overgedragen aan Scottish Nuclear dat, evenals de Engelse kernenergiebedrijven, volledig eigendom bleef van de regering. Zoals op 17 juni werd bekendgemaakt, bedroeg de inschrijving 3,2 maal het aantal geboden aandelen. Dienovereenkomstig werd een aantal aan institutionele beleggers toegewezen (deels middels inschrijvingen) en voor buitenlandse beleggers bestemde aandelen „teruggevorderd" ten gunste van (i) vaste klanten en (ii) andere particulieren die voor minder dan 1.000 aandelen hadden ingeschreven.

De totale opbrengst van de verkoop bedroeg bij benadering £ 2,9 mrd. Bij het begin van de verkoop op 18 juni werden de aandelen aanvankelijk verhandeld tegen een meerprijs van ongeveer 23 procent.

George Carey werd op 19 april 1991 geïnstalleerd als de 103de aartsbisschop van Canterbury.

NIEUWE AARTSBISSCHOP VAN CANTERBURY

Op 19 april 1991 werd George Carey (55), tot dan toe bisschop van Bath en Wells, geïnstalleerd als aartsbisschop van Canterbury. Hij volgde Robert Runcie op, die dit ambt had vervuld sinds 25 maart 1980 (zie pag. 285/2-'80).

BCCI-SCHANDAAL

Op 5 juli 1991 werd de Bank of Credit and Commerce International (BCCI) door toonaangevende bankbestuurders gesloten en werd onmiddellijk overgegaan tot inbeslagneming van bezittingen van de bank, waarvan de waarde werd geschat op $20 mrd.
Nadat in het begin van 1991 bewijzen aan het licht waren gebracht dat binnen de bank fraude was gepleegd had de Bank of England de accountant Price Waterhouse, die BCCI controleerde, opgedragen een onderzoek in te stellen. Dit onderzoek leverde bewijzen op dat grote verliezen bij de leen- en beheeroperaties van de bank waren verborgen door onjuiste boekingen en dat reeds enkele jaren op grote schaal fraude was gepleegd. De Bank of England zette in samenwerking met internationale bankautoriteiten een geheime operatie op touw om BCCI te sluiten en binnen een week nadat het accountantsrapport was overgelegd, waren de meeste bezittingen van de bank in beslag genomen.

De structuur van de bank was complex. BCCI SA stond geregistreerd in Luxemburg, maar regelde haar internationale operaties vanuit haar kantoor in Londen, dat bijna de helft van de tegoeden van het consortium beheerde. BCCI Overseas, dat ongeveer een even groot deel van de bezittingen beheerde, was gevestigd op de Kaaiman-eilanden. De bank was voor 77 procent in het bezit van sjeik Zayed bin Sultan al-Kakavan, de vorst van Aboe Dhabi en president van de Verenigde Arabische Emiraten, en werd voor het grootste deel gesteund door Arabische aandeelhouders. BCCI opereerde in 69 landen over de hele wereld.
De bank, die in 1972 was opgericht door Agha Hasan Abedi, voormalig president van de United Bank in Pakistan, ging van start met een beginkapitaal van $ 2.5 mln en beweerde dat zij in 1980 tegoeden had ter waarde van $ 20 mrd In de loop van de jaren '80 werd de bank in verschilleiide kranteberichten beschuldigd van corruptie. BCCI werd in verband gebracht met het witwassen van winsten uit de drugshandel in de Verenigde Staten (zie pag. 95/3-'91) en zou rekeningen hebben beheerd voor de Palestijnse terreurorganisatie Abu Nidal. In 1990 bekende BCCI dat haar vestiging in Florida zich schuldig had gemaakt aan het witwassen van drugsgeld ter waarde van $32 mln. In 1989 leed BCCI verliezen ter waarde van $ 489 mln en was zij gedwongen te herstructureren. Sjeik Zayed pompte $ 1 mrd aan kapitaal in de bank en het management van BCCI verhuisde in mei 1990 naar Aboe Dhabi. Abedi trad in oktober 1990 af als president van de bank. BCCI verwachtte voor 1990 opnieuw verliezen, ditmaal van rond $ 450 mln, en werkte op het moment dat haar bezittingen in beslag werden genomen aan plannen voor een ingrijpende sanering.
In Groot-Brittannië had BCCI 25 filialen. 1.200 werknemers en in totaal 120.000 rekeningen met deposito's ter waarde van naar schatting £ 2 mrd. Niet minder dan 40 gemeenten stond een gezamenlijk verlies van maximaal £ 100 mln te wachten door de ineenstorting van BCCI. Het grootste verlies zou waarschijnlijk worden geleden door gemeenten op de Schotse eilandengroep de Hebriden, die £ 23 mln in de bank hadden geinvesteerd
De Bank of England trachtte de bank insolvent te laten verklaren om rekeninghouders compensatie te kunnen bieden uit het Britse bankgarantiefonds (dat 75 procent van rekeningen tot £ 15 000 vergoedde) Nadat op 30 juli een compensatiepakket voor Britse rekeninghouders en BCCI-personeel ter waarde van £ 50 mln bijeen was gebracht door de regering van Aboe Dhabi, gaf het Hooggerechtshof in Londen de bank echter vier maanden uitstel, opdat de grootaandeelhouders naar mogelykheden konden zoeken om BCCI nieuw leven in te blazen Het reddingspakket bood de 48 400 kleine aandeelhouders in Groot-Brittannie een vergoeding van driekwart van hun deposito s in Britse ponden met een maximum van £ 5000, en werknemers van BCCI zouden hun salaris wekelijks vooruit doorbetaald krijgen

De Britse premier John Major, die werd bekritiseerd omdat hij van de fraude bij BCCI op de hoogte zou zijn geweest toen hij in 1990 minister van financiën was, maakte op 22 juli bekend dat appelrechter Bingham een onderzoek zou leiden naar de BCCI-affaire.

Major beweerde nadrukkelijk dat hij niets had geweten van de fraude bij BCCI voordat hij op 28 juni 1991 was ingelicht door de Bank of England. De president van de Bank of England, Robert Leigh Pemberton, was eveneens fel bekritiseerd omdat hij niet sneller had gehandeld nadat hij op de hoogte was gebracht van de fraude bij BCCI.

In de Verenigde Staten werd BCCI op 29 juli door een gerechtelijke instantie in New York in staat van beschuldiging gesteld, evenals haar oprichter Abedi, die op dat moment in slechte gezondheid verkeerde en in Sind in Pakistan verbleef, en de voormalige topfunctio-

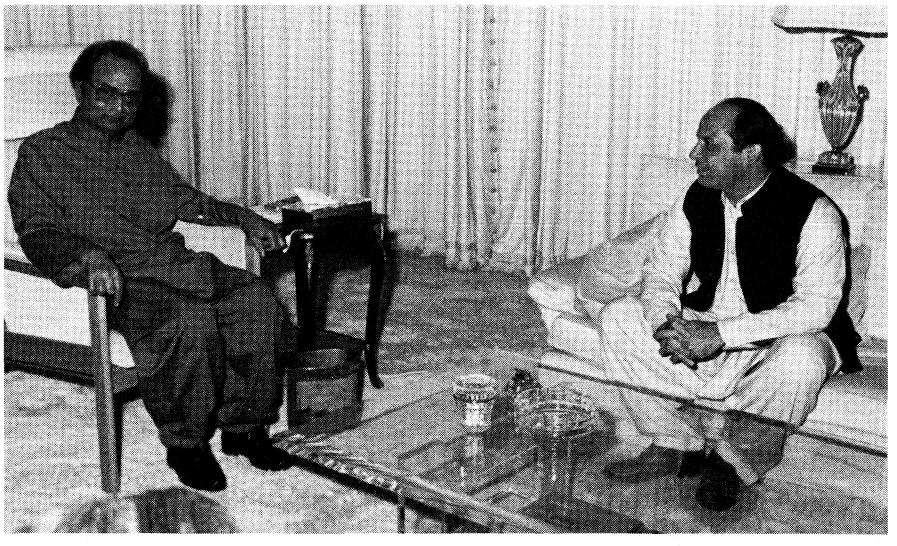

BCCI - oprichter Agha Hasan Abedi (l.) tijdens een ontmoeting met premier Mian Nawaz Sharif van Pakistan (10 februari 1991).

naris Swaleh Naqvi. De bank en vier van haar gelieerde vennootschappen werd bankfraude op wereldschaal voor een bedrag van $ 20 mrd ten laste gelegd, na een onderzoek van twee jaar door de officier van justitie van Manhattan, Robert Morgenthau. Vanuit Aboe Dhabi werd een poging ondernomen om beslag te leggen op de drie filialen van BCCI in Pakistan, die ondanks een eerder bevel tot sluiting zaken bleven doen. Er kwamen nog steeds nieuwe beschuldigingen dat de Pakistaanse regering verwikkeld was in de BCCI-affaire.

WITBOEK OVER OPENBARE DIENSTEN. VERLAGING VAN LEENRENTE

Premier John Major presenteerde op 22 juli een 50 pagina's tellend witboek, dat hij een ,,Citizen's Charter" noemde en dat ongeveer 70 voorstellen bevatte voor verbetering van de openbare diensten. Het witboek bevatte plannen voor de privatisering van de Britse spoorwegen en de Londense busmaatschappij, voor het vergroten van de concurrentie van de posterijen, voor het bespoedigen van de privatisering van gemeentelijke diensten en voor de verkorting van wachttijden voor ziekenhuisopname. Major zei dat nadere informatie later zou worden verstrekt in een reeks ,,mini-charters".

Kinnock keurde het witboek af als een ,,verkiezingsstunt" met het oogmerk de gunst van de kiezers te winnen in plaats van belangrijke problemen aan te pakken, en zei dat de regering er indirect mee erkende dat zij de kwaliteit van de openbare diensten had laten verslechteren gedurende haar bewind.

De meeste Britse banken maakten op 13 juli bekend dat zij hun leenrente verlaagden met 0,5 procent, van 11,5 tot 11 procent, op aangeven van de Bank of England. In oktober van het vorig jaar had de rentevoet nog op 14 procent gestaan.

De renteverlaging volgde op het nieuws dat fabrieksprijzen in juni slechts 5,7 procent waren gestegen ten opzichte van dezelfde maand een jaar geleden. In mei bedroeg deze stijging nog 6 procent. Het nieuws dat de Britse betalingsbalans in juni voor het eerste sinds februari 1987 van een tekort was omgeslagen naar een licht overschot droeg bij tot verhoogde activiteit op de Londense effectenbeurs, waar de FT-Actuaries All-Share Index op 29 juli een nieuw hoogterecord bereikte van 1.238.

NOORD-IERLAND. OVERLEG TUSSEN ALLE PARTIJEN MISLUKT

Op 3 juli 1991 maakte de Britseminister voor Noord-Ierland, Peter Brooke, bekend dat de besprekingen tussen de partijen over de toekomst van Ulster zouden worden beëindigd zonder overeenstemming over enig onderwerp van betekenis. De directe oorzaak van de mislukking was de Unionistische eis tot uitstel van een bijeenkomst van de Anglo-Ierse Intergouvernementele Conferentie, die voor 16 juli was vastgesteld.

Oorspronkelijk was Brooke ervan uitgegaan dat de besprekingen tussen alle partijen 10 weken zouden duren. Gedurende deze tijd zou de werking van het Anglo-Ierse Akkoord worden opgeschort. De ronde-tafelbesprekingen tussen de grondwettelijke partijen stuitten echter op procedurele problemen en begonnen zeven weken te laat op 17 juni (zie pag. 592/2 e.v.-'91). Brooke weigerde zijn geplande ontmoeting met de Ierse minister van buitenlandse zaken, Gerry Collins, op de Anglo-Ierse conferentie uit te stellen en suggereerde dat de besprekingen naderhand zouden worden voortgezet.
Op 3 juli weigerde Brooke het overleg een mislukking te noemen. Hij zei dat hij hoopte dat het in de herfst nieuw leven kon worden ingeblazen. Hij verklaarde dat hij had gehandeld wegens tijdgebrek en niet wegens onoverkomelijke meningsverschillen.

IRA-VERDACHTEN IN NEDERLAND IN VRIJHEID GESTELD

Op 5 juli vernietigde in Nederland het Gerechtshof in hoger beroep het vonnis van de van moord beschuldigde Gerald Hart en bevestigde het de vrijspraak van drie andere Ieren, Sean Hick, Paul Hughes en Donna Maguire. Alle vier waren beschuldigd van betrokkenheid bij de moord op twee Australische advocaten, die met vakantie waren in de Nederlandse stad Roermond in mei 1990 (zie pag. 594/2 e.v.-'91). Het Ierse Republikeinse Leger (IRA) had gezegd dat de twee Australiërs waren gedood, omdat ze bij vergissing voor Britse soldaten waren gehouden. Het gerechtshof bepaalde dat de aanklacht tegen Hart niet ,,afdoende of wettig was bewezen" en vernietigde het vonnis van 18 jaar, dat op 2 april tegen hem was uitgesproken.

Op 12 juli sprak een Nederlandse rechtbank alle vier de Ieren vrij van het lidmaatschap van een illegale organisatie. Hart werd op vrije voeten gesteld en vloog naar Ierland, waar hij bij aankomst in Dublin werd gearresteerd. Op 16 juli werden Hick en Hughes uitgeleverd aan Duitsland om terecht te staan in verband met de bomaanslag op een kazerne in Langenhagen bij Hannover in mei 1990 en de moord op een Britse majoor in Dortmund, vier dagen na de schietpartij in Roermond.

KAPITEIN VAN DE EKSUND IN GEVANGENIS

Op 29 juli werd Adrian Hopkins, de kapitein van de Eksund, het schip dat wapens smokkelde voor de IRA, door de Bijzondere Rechtbank voor Strafzaken in Dublin tot acht jaar gevangenisstraf veroordeeld. Van dit vonnis werd echter vijf jaar voorwaardelijk opgelegd, nadat de rechter de tijd die Hopkins al in voorarrest had doorgebracht, en diens bekentenis, dat hij schuldig was aan het bezitten van wapens en explosieven in Franse territoriale wateren in 1987, in zijn overwegingen had betrokken. Elf andere tegen hem ingediende aanklachten werden ingetrokken.

In oktober 1987 werd de Eksund voor de kust van Bretagne aangehouden door de Franse douane, toen het 150 ton wapens vervoerde Het was onderweg geweest van Libië met de laatste van vijf wapenzendingen voor de IRA. De vijf bemanningsleden werden in maart 1991 door een rechtbank in Parijs berecht en veroordeeld tot een boete.

TWEE IRA-VERDACHTEN ONTSNAPT UIT GEVANGENIS

Op 7 juli ontsnapten twee gewapende IRA-verdachten, de 28-jarige Nessan Quinlivan en de 25-jarige Pierce McAuley, uit de Brixton-gevangenis in Londen. De twee mannen, die beiden terecht moesten staan wegens terrorisme, ontkwamen nadat ze een pistool hadden getrokken, dat in een van hun schoenen was verborgen, toen zij na het bijwonen van de mis in de kapel terug werden gevoerd naar de streng bewaakte vleugel van de gevangenis. Zij verwondden een man voordat zij zijn auto kaapten, die later onbeheerd werd aangetroffen. Op 8 juli maakte de Britse minister van binnenlandse zaken, Kenneth Baker, bekend dat er een onderzoek zou worden ingesteld naar de ontsnapping en naar de kwestie van de gevangenisbewaking in het algemeen.

NIEUW SEKTARISCH GEWELD

Nadat de besprekingen over de toekomst van Noord-Ierland, waaraan alle partijen deelnamen, in juli waren mislukt, vonden in augustus overal in de provincie nieuwe sektarische moorden plaats.

Het Provisionele Ierse Republikeinse Leger (IRA) vermoordde op 9 augustus een loyalistische politieke medewerker, toen hij op zijn werk in Londonderry aankwam. Op 15 augustus werd een burger gedood door een IRA-bomaanslag bij een politie- en legerpost in Belfast. Dezelfde dag werd in het graafschap Tyrone een voormalige part-time soldaat van het Ulster Defence Regiment (UDR) doodgeschoten door de IRA. Ou 17 augustus werd in het graafschap Armagh een soldaat van het Britse leger gedood bij een bomexplosie terwijl hij te voet surveilleerde.

In de Ierse plaats Dundalk, bij de grens met Noord-Ierland, werd op 4 augustus 1991 gedemonstreerd uit protest tegen de moord door de IRA op de Ierse boer Thomas Oliver.

Een loyalistische paramilitaire groep, de Ulster Freedom Fighters (UFF) bracht op 12 en 16 augustus respectieveljik in de graafschappen Tyrone en Londonderry twee leden van Sinn Féin en op 16 augustus twee leden van het IRA om het leven. Twee burgers die respectievelijk op 5 augustus in het graafschap Tyrone en op 24 augustus in Lisburn dood werden aangetroffen, waren naar werd vermoed eveneens het slachtoffer van het sektarische geweld.

In het weekeinde van 17 en 18 augustus zei Hugh Annesley, een officier van het Noordierse politiekorps, de Royal Ulster Constabulary (RUC), dat personen die werden verdacht van terrorisme mogelijk zonder proces gevangen zouden worden gezet als het geweld met dezelfde heyigheid zou voortduren. In hetzelfde weekeinde veroordeelde Peter Brooke, de Britse minister voor Noord-Ierland, wat hij de ,,constantelitanie van geweld" noemde.

(Vor. ber. pag. 588/3 e.v. - 1991)

IERLAND

NIEUWE MINISTER VAN DEFENSIE

Op 5 februari 1991 werd Brendan Daly benoemd tot minister van defensie. Premier Charles Haughey had deze portefeuille zelf beheerd sinds oktober 1990, toen hij Brian Lenihan had ontslagen (die in zijn functie als vice-premier was opgevolgd door John Wilson).

PARTIJCONGRES FIANNA FAIL

Tijdens het jaarlijkse partijcongres dat in het weekeinde van 9-10 maart 1991 plaatsvond, verklaarde premier Charles Haughey dat zijn Fianna Fáil-partij een aantal veranderingen in het sociaal beleid zou aanbrengen. Hij beloofde hervormingen op het gebied van geboortenbeperking, echtscheiding, het aftappen van telefoons en officiële geheimen.

In zijn toespraak zei Haughey dat het doel van Fianna Fáil voor de komende tien jaar bestond uit het creërenvaneennieuwe, verlichte, open Ierse samenleving. Hij distantieerde zich echter van een eerdere aankondiging met betrekking tot een versoepeling van de wet, die het 16-jarigen zou toestaan condooms te kopen. Hij verklaarde dat dit idee (waarvoor hij in de week vóór het congres felle kritiek had gekregen van de rooms-katholieke bisschoppen) slechts een voorstel was dat onderzocht diende te worden.

Haughey's omhelzing van liberale hervormingen werd gezien als een reactie op het schokkende resultaat van de presidentsverkiezingen in november 1990 (zie pag. 219/3 e.v.-'91). De overwinning van een vrouw, Mary Robinson, die werd gesteund door de Labour-partij en de Worker's Party, vormde volgens velen een weergave van een belangrijke verschuiving in de houding van de kiezers en een uitdaging aan het traditionele politieke overwicht van Fianna Fáil en Fine Gael.

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Op 27 juni 1991 vonden verkiezingen plaats voor 883 zetels in 32 gemeenteraden.

De twee grootste partijen verloren allebei zetels. Fianna Fáil, de grootste partij van de regeringscoalitie, behaalde 358 zetels (437 zetels bij de plaatselijke verkiezingen in 1985) en raakte de meerderheid kwijt in de gemeenteraad van de stad Dublin en in de gemeenteraden van het gelijknamige district. De oppositionele Fine Gael behaalde 270 zetels (283 in 1985).
De Progressive Democrats (de kleinste partij van de regeringscoalitie), die voor de eerste maal aan plaatselijke verkiezingen deelnam, behaalde 37 zetels. Winst werd geboekt door de Labour Party, die 90 zetels bemachtigde (58 in 1985), en door de Workers' Party, die 24 zetels behaalde (20). Voor het eerst werden in een beperkt aantal gemeenteraden kandidaten gekozen van de Green Party, die 14 zetels behaalde. Sinn Féin behaalde zeven zetels (10 in 1985).

UITLEVERING ONTSNAPTE IRA-GEVANGENEN GEWEIGERD

Op 13 maart 1990 weigerde het Ierse Hooggerechtshof in een unanieme beslissing twee ontsnapte gevangenen. beiden leden van het Ierse Republikeinse Leger (IRA), uit te leveren aan Groot-Brittannië met als reden dat ze het risico liepen door gevangenispersoneel mishandeld te worden.

Dermot Finucane en James Pius Clarke werden door de Noordierse politie gezocht nadat ze tijdens een massale uitbraak van IRA-gevangenen in 1983 uit de zwaarbewaakte Maze-gevangenis bij Belfast ontsnapt waren. Beiden zaten lange gevangenisstraffen uit, Finucane voor bezit van wapens en ammunitie en Clarke voor een poging tot moord op een lid van het Ulster Verdedigingsregiment (een part-time regiment van het Britse leger). Ze waren respectievelijk in 1987 en 1984 in Ierland gearresteerd en hun beroep tegen uitlevering was eerder door het Hooggerechtshof afgewezen.

Op 6 april 1990 kende het Ierse Hooggerechtshof in Dublin een hoger beroep toe tegen de uitlevering aan Noord-Ierland van Owen Carron, het voormalige parlementslid van Anti-H Block/Armagh voor Fermanagah en Zuid-Tyrone (in 1981-'83) dat in Noord-Ierland werd gezocht op beschuldiging van overtredingen van de wawenwet. De uitspraak volgde na de weigering van het hof in maart Dermot Finucane en James Pius Clarke, twee uit de gevangenis ontsnapte leden van het Ierse Republikeinse Leger (IRA), uit te leveren waardoor de Iers-Britse betrekkingen nog verder verslechterden.

Het Hooggerechtshof, dat een uitspraak van het hof van 16 maart 1989 vernietigde, bepaalde dat dergelijke misdrijven vielen onder de politieke delicten van paragraaf 50 van de Uitleveringswet 1965, en dat de gehanteerde beginselen in de zaak-Finucane ook van toepassing waren op de zaak-Carron.

De vrijlating van de drie gevangenen versterkte opnieuw de verwachting dat anderen zich langs politieke weg tegen uitlevering zouden beschermen en zouden proberen Ierse rechtbanken ervan te overtuigen aangeklaagden wegens terroristische aanslagen niet uit te leveren, als kon worden bewezen dat die aanslagen waren gepleegd ter wille van de Ierse hereniging.

(Vor. ber. 219/3 e.v. - 1991)

ITALIË

LOKALE VERKIEZINGEN

Op 12 en 13 mei 1991 maakten ongeveer één miljoen Italianen de gang naar de stembus voor de verkiezing van 28 gemeenteraden en voor het provinciaal bestuur van Caserta, bij Napels, Voor het eerst sinds de oorlog slaagde de Democratische Partij van Links (de PDS, de vroegere Communistische Partij PCI) er niet in haar positie als de tweede politieke partij te handhaven.

De regerende Christen-Democraten (CD) stegen licht in de kiezersgunst, en wonnen 37.7 procent van de stemmen. De Socialistische Eenheidspartij (de PSU, de voormalige Italiaanse Socialistische Partij) won 20 procent (vergeleken met 15,4 procent bij grotere plaatselijke verkiezingen van mei 1990; zie pag. 508/2-'90). Het votum voor de PDS viel terug naar 16,4 procent (was 24 procent). De afgesplitste Heropgerichte Communistische Partij (zie onder) behaalde 2,6 procent van de uitgebrachte stemmen, en werd daarmee groter dan sommige van de kleinere partijen die aan de regeringscoalitie deelnamen. In het noorden boekten de partijen voor regionale autonomie opnieuw vooruitgang, maar behaalden slechts 2,5 procent van de stemmen.

REFERENDUM OVER VERKIEZINGSHERVORMINGEN

Een nationaal referendum op 9 en 10 juni 1991 leidde tot een onverwacht grote meerderheid van 95,6 procent voor een aantal hervormingen van de kiesprocedures bij de parlementaireverkiezingen.

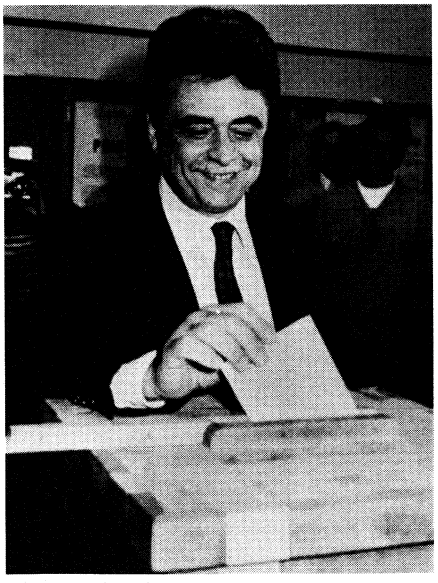

Achille Occhetto, de leider van de Linkse Democratische Partij, brengt op 9 juni 1991 in Rome zijn stem uit in het referendum over verkiezingshervormingen.

Bijna 30 mln mensen (62,5 van de kiesgerechtigden) namen aan het referendum deel. De kiezers werd gevraagd of zij het huidige systeem, waarbij zij in volgorde van afnemende voorkeur vier kandidaten van één partij aanwezen, wilden veranderen en in plaats daarvan een systeem wilden waarbij zij op nog slechts één kandidaat konden stemmen. De bedoeling van deze wijziging was de omvang van de corruptie terug te dringen. Het „voorkeursysteem" had er toe geleid dat eenvoudig te identificeren groepen kiezers die georganiseerd konden worden, vooral door de mafia en andere vergelijkbare groeperingen in het zuiden, zich achter een bepaalde kandidaat schaarden in ruil voor wederdiensten in de toekomst. In verband met de verkiezingsfraude werd ook het ingewikkelde stembiljet vereenvoudigd'

De PSU en een aantal Christen-Democraten hadden de kiezers opgeroepen het referendum te boycotten met als argument dat een beperking van de keuzemogelijkheden bij de verkiezingen het gevolg kon zijn. De grote meerderheid voor het referendum betekende dat de wijzigingen tot wet werden nadat ze bij presidentieel decreet in de staatscourant waren gepubliceerd.

REGIONALE VERKIEZINGEN OP SICILIË

Op 16 juni vonden verkiezingen plaats voor het 80 zetels tellende Siciliaanse regionale parlement en voor 12 gemeenteraden. De Christen-Democraten behaalden 42 procent van de stemmen (vergeleken met 38,8 procent in 1986).

De PSU behaalde 14 procent, ten opzichte van 15 procent in 1986. Samen met de uitslagen van de plaatselijke verkiezingen van mei (zie boven) bevestigde deze uitslag desalniettemin haar positie als de op één na grootste partij van Italië.

De hervormde Linkse Democratische Partij (PDS) behaalde 10,8 procent en de Heropgerichte Communistische Partij (RC) 3,5 procent. Gezamenlijk bleven zij ver achter bij de 19,4 procent van de Italiaanse Communistische Partij (PCI) in 1986. Een nieuwe partij met de naam La Rete (,,het Netwerk"), die werd geleid door een voormalige christendemocratische burgemeester van Palermo, Leoluca Orlando, behaalde 7,8 procent. Deze partij, die op veel steun kon rekenen van de katholieke kerk, had als belangrijkste programmapunt de bestrijding van de mafia.

CONGRES HEROPGERICHTE COMMUNISTISCHE PARTIJ

Op 4 en 5 mei werd tijdens een congres te Rome de Heropgerichte Communistische Partij (RC) ten doop gehouden. De partij kwam voort uit een groepering, geleid door Armando Cossutta en Sergio Garavini, die zich had verzet tegen de omvorming van de PCI in de PDS in februari 1991. Sinds de afsplitsing telde de groepering zo'n 143.000 leden.

CONGRES SOCIALISTISCHE PARTIJ. UITLATINGEN VAN COSSIGA

Op 28 juni begon in Bari het 48ste congres van de PSU.

Partij-secretaris Bettino Craxi bleek de mogelijkheid van een verkiezingsalliantie met de PDS uit te sluiten toen hij het congres voorhield dat „er geen mogelijkheden voor een links alternatief in het verschiet liggen". Deze uitspraak werd beschouwd als een reactie op president Francesco Cossiga, die in een toespraak op 26 juni pleitte voor een „democratische revolutie" teneinde het politieke stelsel te moderniseren.

MAFIAMOORDEN

Nadat in de periode van 2 tot 6 mei in Calabrië acht moorden waren gepleegd, zond minister van binnenlandse zaken Vincenzo Scotti een hoge anti-mafiafunctionaris, Domenico Sica, naar deze streek in Zuid-Italië. In ontmoetingen met hoofden van politie en magistraten besprak Sica de bendenoorlog tussen leden van de lokale 'ndrangheta (de Calabrische tegenhanger van de mafia) die zou zijn losgebroken nadat de politie benden had opgerold die zich bezig hielden met drugshandel, ontvoeringen en het witwassen van geld.

Op 13 mei onthief president Francesco Cossiga de vice-president van de Consiglio Superiore della Magistratura (CSM, het controlerend lichaam binnen het rechtsstelsel) Giovanni Galloni in het openbaar van diens bevoegdheden. Ofschoon Cossiga zelf niet gerechtigd was Galloni uit zijn ambt te zetten, beging hij een unieke stap door te verklaren dat Galloni niet langer bevoegdheden kon uitoefenen die aan hem waren gedelegeerd door de president (ambtshalve tevens president van de CSM). Cossiga spuide openlijk kritiek op het gebleken onvermogen van Galloni het gecompliceerde opsporingsbeleid ten aanzien van mafia en drugshandel gestalte te geven.

WET TEGEN WITWASSEN VAN GELD. MAFIA-ARRESTATIES

In een nieuwe wet, die op 4juli 1991 door de Senaat was goedgekeurd, werd bepaald dat vanaf juli alle kastransacties boven L 20 mln ($ 15.000) tot stand gebracht moesten worden via erkende tussenpersonen. De maatregel was bedoeld om het voor misdaadsyndicaten moeilijker te maken op illegale wijze verkregen geld wit te wassen.

Naar verluidt was de wet een antwoord op het advies van de Amerikaanse autoriteiten dat controle op kastransacties zoals die bestond in de VS, door andere industrielanden moest worden overgenomen. Een regeringsvoorstel om een centraal register van verdachte bedrijfsactiviteiten in het leven te roepen kreeg geen parlementaire goedkeuring.

Op 9 juli werden in Milaan, Turijn, Rome en de provincie Calabrië 24 personen aangehouden, nadat een officieel onderzoek onder leiding van Domenico Sica had uitgewezen dat jaarlijks ongeveer L 15 mrd was witgewassen door een regionale bank, de Banco Popular de Scilla Het geld zou de opbrengst zijn geweest van narcoticahandel en ontvoeringen In persberichten werd verschillende keren gezegd dat de ndrangheta of de camorra-clan uit Napels betrokken was geweest bij de zaak

(Vorber pag 430/2 e.v.-1991).

VATICAAN

FINANCIËLE SITUATIE

Het college van kardinalen dat toezicht houdt op de economische zaken van het Vaticaan, maakte op 26 oktober 1989 bekend dat het begrotingstekort over 1988 $ 43,5 mln had bedragen. Dit betekende ten opzichte van 1987, toen het tekort een recordhoogte bereikte, een vermindering met $ 63,8 mln.

In 1987 had de bekendmaking van de omvang van het tekort een ernstige financiële crisis teweeggebracht en de invoering van bezuinigingsmaatregelen noodzakelijk gemaakt. Bovendien werd aan congregaties overal ter wereld een oproep gedaan tot financiële steun. De jaarbegroting had betrekking op de centrale administratie van de kerk, waartoe naast departementen van sociale, religieuze en diplomatieke zaken ook een dagblad en een radiozender behoorden.

PROCES TEGEN BANCO AMBROSIANO GEOPEND

Op 29 mei 1990 werd in Milaan in Italië het proces geopend tegen 35 mensen die beschuldigd waren van medeplichtigheid bij het frauduleuze faillissement van de Banco Ambrosiano, een particuliere bank die nauwe banden onderhield met de eigen bank van het Vaticaan. De openbare aanklager verklaarde tijdens zijn openingsrede dat de Vaticaanse bank (Istituto per le Opere di Religione, IOR) in grote mate verantwoordelijk was voor de ondergang van de Banco Ambrosiano in 1982 (zie pag. 691/3 e.v.-'85).Het proces zou naar verwachting ten minste een jaar gaan duren.

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN TREEDT AF

Op 1 december 1990 maakte een woordvoerder van het Vaticaan het aftreden bekend van de minister van buitenlandse zaken van de pauselijke curie, kardinaal Agostino Casaroli. Casaroli werd op 2 december officieel opgevolgd door de minister voor de betrekkingen met andere staten van de curie, de 63-jarige Angelo Sodano, die 10 jaar lang pauselijk gezant in Latijns-Amerika was geweest. De 48-jarige monseigneur Jean-Louis Tauran nam van Sodano de verantwoordelijkheid voor buitenlandse zaken over.

De 76-jarige Casaroli was sinds 1979 minister van buitenlandse zaken geweest. Hij werd algemeen beschouwd als de architect van de „Ostpolitik" van het Vaticaan waarin de nadruk kwam te liggen op nauwere banden met Oost-Europa en het aangaan van diplomatieke banden met de Sowjet-Unie.

ENCYCLIEK

Op 2 mei 1991 werd ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de encycliek Rerum Novarum van 1891 een belangrijke pauselijke encycliek gepubliceerd onder de naam Centesimus Annus. Commentatoren was het opgevallen dat deze nieuwe encycliek in zijn pleidooi voor sociale rechtvaardigheid gekoppeld aan het vrije opereren van de markt, deed denken aan het honderd jaar oudere document.

In het commentaar op de gebeurtenissen in Oost-Europa dat tussen de regels door te lezen viel, gaf de stellingname van paus Johannes Paulus II volgens diverse waarnemers een kleine verschuiving naar rechts te zien vergeleken met andere uitlatingen van de paus van de laatste jaren. De in zorgvuldig bewoordigingen gestelde waarschuwing dat ongebreideld „kapitalisme" en een sluipend „materialisme" aan morele beperkingen moesten worden gebonden kreeg in verschillende sectoren van de katholieke gemeenschap een gunstig onthaal.

PAUS BEZOEKT PORTUGAL, HONGARIJE EN POLEN

Bij zijn tweede bezoek aan Portugal van 10 tot 15 mei (zijn eerste bezoek aan dit land had plaatsgevonden in mei 1982) zegde Johannes Paulus II voor een beeld van Onze Lieve Vrouwe van Fatima, in de buurt van Lissabon, een dankgebed vanwege het feit dat hij precies tien jaar daarvoor een moordaanslag had overleefd.

In een toespraak in de basiliek die was opgericht op de plaats waar in 1917 naar werd gezegd de heilige Maagd was verschenen zei de paus dat men de Maagd Maria dank was verschuldigd omdat zij de „volkeren naar de vrijheid had geleid", hetgeen werd uitgelegd als een verwijzing naar de ineenstorting van de communistische regimes in Oost-Europa.

De paus bracht van 13 tot 16 augustus 1991 zijn vierde bezoek aan Polen. Tijdens dit driedaagse bezoek woonde hij op 13 augustus een mis bij in Krakow en bracht hij in zijn geboortedorp Wadowice een eerbetoon aan de vooroorlogse joodse gemeenschap, waarvan een groot gedeelte was omgekomen in het nabijgelegen concentratiekamp Auschwitz.

Op 16 augustus vloog hij van Polen naar Hongarije, waar hij tijdens een vierdaags bezoek missen opdroeg in Esztergom, Pecs, Mariapocs (volgens de Grieks-orthodoxe rite), Szombathely en ten slotte in Boedapest. Verder had de paus ontmoetingen met Hongaarse regeringsleiders en met de opperrabbijn.

Aartsbisschop Angelo Sodano (l.) werd op 1 december 1990 beëdigd als minister van buitenlandse zaken van het Vaticaan. Naast hem zijn voorganger kardinaal Agostino Casaroli.

BOLIVIA

DECRETEN OVER INDIAANS GRONDGEBIED

Op 23 september 1990 ondertekende president Jaime Paz Zamora vier decreten ter bekrachtiging van een overeenkomst die de vorige dag was bereikt tussen de regering en Indiaanse leiders. Volgens waarnemers ging het om enkele van de belangrijkste wetsbesluiten uit de geschiedenis van het land.

De overeenkomst (i) verleende aan etnische Indianen uit het departement Beni in het oosten van het Amazone-gebied waarin het nationale park Isiboro Secure el Iviato ligt en 170.000 hectare van het centrale Chimaneswoud, de rechten op het land; (ii) bepaalde dat een commissie zou worden samengesteld uit vertegenwoordigers van de regering en inheemse Indianen en andere afgevaardigden van ,,gerespecteerde instellingen" om een nieuwe wet op te stellen voor de inheemse Indianen uit het oosten en het Amazone-gebied; (iii) bepaalde dat houthandelaren in het centrale Chimanes-woud per 31 oktober 1990 hun activiteiten moesten staken omdat hun kapvergunningen dan niet zouden worden verlengd; (iv) voorzag in een andere commissie bestaande uit vertegenwoordigers van de verschillende partijen voor de controle op de uitvoering van de overeenkomst.
Het verbond van particuliere zakenlieden, dat de houthandelaren en veehouders van dat gebied vertegenwoordigde, noemde de actie van de regering ,,onverantwoordelijk en demagogisch".

De wetgeving volgde op een mars van 32 dagen van 700 inheemse Indianen van de stad Trinidad in het departement Beni naar de hoofdstad La Paz, 600 km verderop.

GUERRILLA-AANSLAGEN. MOORDKOMPLOT. NIEUWE LEIDING STRIJDKRACHTEN

Bij twee guerrilla-aanslagen in de hoofdstad La Paz op 10 oktober en in de vroege ochtend van 11 oktober 1990, vond een explosie plaats in het gebouw van de Amerikaanse marine en werd een monument ter ere van de Amerikaanse president John F. Kennedy vernield.

Bij de eerste aanslag werd een Boliviaanse wacht gedood en raakte een andere gewond, terwijl zes Amerikaanse mariniers lichte verwondingen opliepen. Bericht werd dat een van de twee aanvallers gewond was geraakt toen hij vluchtte. In daaropvolgende speculaties werden de aanslagen toegeschreven aan de Comision Nestor Paz Zamora (CNPZ), genoemd naar de overleden broer van president Jaime Paz Zamora, die een militant lid was van het Nationaal Bevrijdingsleger (ELN),een linkse guerrillagroep die in 1970 een weinig succesvolle guerrillabeweging had opgericht.

Vermeend moordkomplot

Generaal Lucio Añez Rivera, bevelhebber van een speciaal drugsbestrijdingsonderdeel, zei op een zitting van het Congres op 8 oktober dat hij een moordkomplot tegen hemzelf, de president, de Amerikaanse ambassadeur Robert S. Gelbard en drie andere vooraanstaande personen onderzocht.

Gelbard zou in september Amerikaanse fiinctionarissen hebben gewaarschuwd dat hij het doelwit zou zijn van een moordaanslag. die volgens Boliviaanse functionarissen zou plaatsvinden op 10 december, de verjaardag van de uitlevering van de van drugshandel verdachte voormalig minister van binnenland. aken Luis Arce Gomez aan de Verenigde Staten. Voormalig president generaal Luis Garcia Meza Tejada, wiens verblijfplaats onbekend was, werd in verband met het komplot gezocht.

Nieuwe bevelhebbersstrijdkrachten

Tijdens een onverwachte aankondiging op 6 oktober werd bevestigd dat generaal Guido Sandoval Zambrana de nieuwe opperbevelhebber van het leger was; generaal Victor Guzman Bruno werd de nieuwe chef van de generale staf; en generaal Alejandro Camponovo Ulloa werd de nieuwe opperbevelhebber van de luchtmacht. Admiraal Anibal Gutierrez Chavez bleef opperbevelhebber van de marine en generaal Jorge Moreira Rojas bleef opperbevelhebber van de strijdkrachten. Moreira verklaarde dat de wijzigingen niet tot wrok of onrust binnen het leger hadden geleid.

POLITIEKE CRISIS

Op 17 november 1990 riep de opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Jorge Moreira Rojas, de regering en de oppositie op hun kalmte te bewaren ,,ten behoeve van het imago van de Boliviaanse democratie". Hij riep op tot een verstandige en niet-dogmatische dialoog om een conflict tussen de regering en de rechterlijke macht tot een oplossing te brengen. Het conflict had ogenschijnlijk betrekking op de grondwettigheid van een verhoging van de belasting op bier. Hierdoor was het land in de ernstigste constitutionele crisis beland sinds het herstel van de democratie in 1982.

In april had het twaalfkoppige Hooggerechtshof bepaald dat een verhoging met 15 procent van de belasting op bier in strijd met de grondwet was. Op 7 november sprak het Hof verder uit dat de brouwerij La Taquina niet verplicht was de verhoogde belasting te voldoen. De coalitieregering van het Patriottisch Akkoord onder leiding van president Paz Zamora wees de uitspraak van de hand. Zij zou in strijd zijn met een recentelijk door het Congres aangenomen financiële wet, en bovendien een precedent scheppen dat de schatkist uiteindelijk een verlies ter waarde van $58 mln zou kosten. Vier afgevaardigden van het Patriottisch Akkoord namen meteen stappen om acht leden van het Hooggerechtshof in staat van beschuldiging te stellen op grond van incompetentie. Vervolgens werden de acht geschorst en kregen zij het verbod opgelegd om de zuidelijke stad Sucre, de hoofdzetel van de rechterlijke macht, te verlaten. Uit protest begon een van de rechters een hongerstaking.
De Nationale Revolutionaire Beweging (MNR), de oppositiepartij waarvan veel rechters van het Hooggerechtshof lid waren, reageerde hierop door het starten van een procedure om Paz Zamora in staat van beschuldiging te stellen. De MNR beweerde dat hij de grondwet en de jurisdictie van het Hooggerechtshof had genegeerd door in december 1989 in te stemmen met de uitlevering van drugshandelaar en voormalig minister van binnenlandse zaken Luis Arce Gomez aan de Verenigde Staten (zie pag. 525/1 - '90).
In een poging tot ,,zelfverdediging" dreigde het Hooggerechtshof bovendien alsnog een 18 maanden eerder bij het Nationaal Electoraal Hof ingediend verzoek van de MNR in behandeling te nemen, om de presidentsverkiezingen van mei 1989 ongeldig te verklaren, dit wegens vermeende grootschalige fraude in de departementen Beni, Oruro en Potosi.

Het hoofd van het Hooggerechtshof, Edgar Obilitas Fernandez, verzocht op 15 november generaal Moreira in te grijpen ,,om de rechterlijke macht te beschermen tegen de aanhoudende bedreigingen". Moreira wees dit verzoek echter af op grond van het feit dat hij alleen orders aannam van de president. Op 21 november verklaarde het Hooggerechtshof dat de procedures die in het Congres waren gevolgd ,,ongrondwettelijk" waren en ,,geen enkele juridische waarde" bezaten. Het meende voorts dat de regering ,,opweg was naar een dictatuur".
Paz Zamora reageerde door te verklaren dat hij bereid was de vervolgingsprocedure die de MNR tegen hem had ingeleid te ondergaan om zodoende een politieke oplossing voor de crisis te vinden. Elke beschuldiging zou de steun van een tweederde meerderheid van de daadwerkelijk aanwezige leden van het Congres vereisen.

Voormalig minister staat terecht voor Amerikaanse rechtbank

De voormalige minister van binnenlandse zaken kolonel Luis Arce Gomez, die in december 1989 was uitgeleverd aan de Verenigde Staten, werd op 9 januari 1991 door een federale jury in Miami schuldig bevonden aan twee aanklachten wegens drugshandel. Op

beide aanklachten stond een maximumstraf van 15 jaar.

Arce Gomez, die tijdens zijn ambtstermijn van 1980 'Y? (zie pag 508/2 en 511/1 El) naar verluidt een paramilitair doodseskader had opgericht in samenwerking met de nazi-oorlogsmisdadiger Klaus Barbie, moest ook in Bolivia terecht staan wegens moord op een vakbondsleider en negen leiders van de MIR (Movimiento de la Izquierda Revolucionaria, Beweging van Revolutionair Links), alsmede wegens samenzwering, diefstal van staatsbezittingen en schending van de grondwet

Op 22 maart werd Arce Gomez veroordeeld tot dertig jaar gevangenisstraf.

DRUGSBESTRIJDING. ONENIGHEID OVER BENOEMINGEN

De benoeming op 26 februari 1991 van kolonel Faustino Rico Toro als hoofd van de Speciale Strijdmacht voor de Bestrijding van Drugshandel (FELCN) zorgde voor een controverse in het land, die uiteindelijk leidde tot het ontslag van het hoofd van politie en de minister van binnenlandse zaken. Onder druk van de Verenigde Staten legde kolonel Rico Toro op 4 maart zijn functie neer. Hij werd op 14 maart opgevolgd door generaal Elias Gutierrez.

Toen de regering had aangekondigd dat kolonel Lucio Añez Rivera als hoofd van de FELCN zou worden vervangen door Rico Toro, hadden in het Congres protesten geklonken. Rico Toro was tijdens de regering van generaal Luis Garcia Meza (1980-'81) hoofd geweest van de geheime dienst van het leger, die berucht was om haar betrokkenheid bij de grootschalige en georganiseerde Boliviaanse drugshandel. Bovendien had Rico Toro in het verleden gepleit voor de legaiisatie van de coca-industrie. Zijn benoeming werd verdedigd door minister van binnenlandse zaken Guillermo Capobianco Rivera, die Rico Toro's militaire vakbekwaamheid had beklemtoond; president Jaime Paz Zamora had als antwoord op vragen van de pers gezegd dat de regering weet wat zij doet.
De doorslaggevende factor in Rico Toro's beslissing om af te treden bleek een dreigement van de Verenigde Staten te zijn, dat was overgebracht door de ambassadeur van de VS in Bolivia, Robert Gelbard, en dat inhield dat een slordige $ 100 mln aan militaire en economische hulp zou worden opgeschort als zijn benoeming niet werd herroepen. De affaire gaf nieuw voedsel aan een lopende discussie over de banden van hooggeplaatste regeringsleden met de coca-industrie. Sinds de ineenstorting van de tinprijzen op de wereldmarkt was coca Bolivia's enige belangrijke. zij het illegale, exportprodukt geweest.

Op 4 maart werden in de *Miami Herald* overheidsfunctionarissen geciteerd in een artikel waarin Capobianco en het hoofd van politie, generaal Felipe Carvajal, met name werden genoemd als personen die geld hadden ontvangen van coca-producenten. Carjaval legde op 12 maart zijn ambt neer, waarbij hij de president liet weten dat hij dit deed ter bescherming van ,,hetimago van het land, zijn volk en de politie, wier reputatie werd besmeurd door duistere belangen". Hij werd vervangen door generaal Jaime Cespedes. Capobianco, die een naaste medewerker was van Paz Zamora, nam zelf de volgende dag ontslag en werd op zijn beurt vervangen door Carlos Armando Saavedra Bruno

Onenigheid over inzet Amerikaanse militairen bij drugsbestrijding

In de vroege ochtend van 4 april 1991 werd tijdens een buitengewone zitting van het Congres besloten dat Amerikaanse militairen zouden worden ingezet bij de training van legereenheden voor operaties tegen coca-handelaren. Het eerste contingent Amerikaanse adviseurs en materieel arriveerde later die dag.

De helft van de 112 Amerikaanse adviseurs bevond zich op 24 april in Bolivia, samen met door de Amerikaanse regering geschonken communicatieapparatuur en transportmaterieel. De Boliviaanse autoriteiten benadrukten dat de Amerikaanse militairen een strikt adviserende functie hadden. De training van speciale eenheden van het Boliviaanse leger zou tweemaal tien weken duren, inclusief veldoefeningen.
Oppositiepartijen in het Congres hadden met vertragingstactieken de goedkeuring van de komst van de Amerikaanse instructeurs weten uit te stellenmet als argument dat dat in strijd was met de grondwet. Zowel binnen als buiten het Congres bestond de vrees dat een ,,militarisering" van de drugsbestrijdingscampagne zou leiden tot onderdrukking van coca verbouwende boeren en tot corruptie in het leger. Boerenorganisaties in gebieden waar coca werd verbouwd dreigden met blokkades van wegen om verplaatsingen van leger en militaire adviseurs te verhinderen. De Boliviaanse Arbeiderscentrale (Centra1 Obrera Boliviana, COB) kondigde een 24-uursstaking af uit protest tegen de anti-cocacampagne en tegen de op dezelfde dag door het Congres goedgekeurde nieuwe wetgeving in de mijnbouwsector, die werd beschouwd als eerste stap richting privatisering.

President Paz Zamora zei echter in een boodschap aan het Congres dat de ,,grotere betrokkenheid" van het leger een uitbreiding was van de activiteiten van speciale luchtmacht- en legereenhedenin 1983 en 1988. De verbouw van vervangingsgewassen, waarvan het belang was erkend in de Cartagena-Verklaring van februari 1990 (zie pag. 90/3 e.v.-'91)en in andere internationale akkoorden, zou onder andere worden gestimuleerd door het Amerikaanse economische hulpprogramma ter waarde van $ 150 mln voor het fiscale jaar 1991 (een stijging van 70 procent). Verder zei hij dat ,,onderdrukking" gericht zou zijn tegen handelaars en niet tegen boeren. Op de gewassen zouden geen chemische ontbladeringsmiddelen worden gespoten en evenmin zouden boeren worden gearresteerd of zou eigendom in beslag worden genomen.

Akkoord met drugshandelaren

Op 17 juli 1991 kondigde minister van binnenlandse zaken Carlos Saavedra Bruno een amnestieperiode van 120 dagen af waarbinnen drugshandelaren zich vrijwillig konden overgeven in ruil voor de garantie dat ze niet aan de Verenigde Staten zouden worden uitgeleverdom daar terecht te staan

Drugshandelaren die een bekentenis zouden afleggen voor hun misdaden, handlangers zouden aangeven en hun bezittingen beschikbaar zouden stellen, mochten rekenen op strafvermindering. De regering verklaarde dat het besluit genomen was om te voorkomen dat zich rond de handel in drugs een zelfde spiraal van geweld zou voordoen als in Colombia, waar de regering zich genoodzaakt had gezien de uitlevering stop te zetten (zie pag. 609/3-'91).
Het nieuwe beleid werd echter beschouwd als een tegenslag voor de Amerikanen die de drugshandel in het Andesgebied trachtten tegen te gaan en tevergeefs hadden geprobeerd de regering zover te krijgen het uit 1901 stammende uitleveringsverdrag ook te laten gelden voor drugsclelicten.

Belangrijke drugshandelaargeeft zich over. Kritiek vanuit de VS

Op 11 juli gaf Erwin Guzman Gutierrez, een van de grootste drugshandelaars van het land, van wie werd aangenomen dat hij nauwe banden onderhield met het Colombiaanse Calikartel, zich over aan de autoriteiten nadat hem een garantie van ,,gerechtelijke zekerheid" was gegeven.

Guzman was samen met twee andere grote handelaren aan arrestatie ontsnapt toen op 28 juni de grootste operatie tegen de drugshandel die ooit in het land was gehouden, ,,Operatie Thuishaven", van start ging in de plaats Santa Ana del Yacuma, een belangrijk centrum voor de handel in drugs.
Meer dan zeshonderd leden van de drugsbestrijdingspolitie en twintig agenten van het Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA) namen deel aan de actie die overigens de nodige weerstanden opriep onder de lokale bevolking.
Tijdens deze campagne zou een Boliviaanse luitenant van de marine, Carlos Revollo Alcoreza, naar verluidt geschopt, vastgebonden en gekneveld zijn door twee agenten van de DEA. Opperbevelhebber van de strijdkrachten generaal Jorge Moreira Rojas noemde een en ander een ,,affront" voor het leger en eiste dat de agentenvan de DEA het land uit werden gezet. In antwoord daarop verklaarde Robert Gelbard, wiens driejarige ambtstermijn als Amerikaans ambassadeur op 5 juli afliep, dat Alcoreza corrupt was en het hele marinecontingent in Santa Ana het drugskartel beschermde en dit had gewaarschuwd voor de inval. Op zijn beurt werd Gelbard er door de regering van beschuldigd zich te hebben gemengd in binnenlandse aangelegenheden.

ADVIESCOMMISSIE GRONDWETSHERZIENING. NIEUWE KIESWET

Op 7 juli maakte president Paz Zamora de samenstelling bekend van een presidentiële adviescommissie die de basis zou leggen voor een constitutioneel hervormingsprogramma dat erop gericht was de staat te moderniseren.

Onder de leden bevonden zich twee voormalige presidenten, een aantal deskundigen op het gebied van de grondwet en drie Spaanse juristen. Op 30 juni had Paz Zamora reeds een nieuwe kieswet aangekondigd en één nationaal kiesregister (RUN)zodat men een garantie had dat de kiesprocedures in alle onpartijdigheid zouden verlopen en het aantai geregistreerde kiezers groter uitviel, met name onder de etnische minderheden en degenen die in het buitenland vertoefden.

KABINETSWIJZIGINGEN

Het gehele kabinet diende op 8 augustus 1991 formeel zijn ontslag in om president Jaime Paz Zamora in de gelegenheid te stellen acht nieuwe ministers te benoemen.

Volgens Paz Zamora maakten de veranderingen deel uit van een algemeen ,,herplaatsingsproces" dat betrekking had op de rol van alle burgers bij het uitvoeren van taken ,,ten behoeve van de natie". Over de wijzigingen, die tot gevolg hadden dat het aantal ministers werd teruggebracht van 18 naar 17, was overeenstemming bereikt tussen de leiders van de centrum-linkse Beweging van Revolutionair Links (MIR) en de rechtse Nationalistische Democratische Actie (ADN), de partijen die een sleutelrol vervulden binnen de twee jaar oude coalitieregering van het Patriottisch Akkoord (AP). In sommige delen van de locale pers werd echter gesteld dat een ,,plotselinge" regeringswijziging van een dergelijke omvang een poging was van Paz Zamora om iets te doen aan de echte crisis en de corruptie, waarvan op de ministeries sprake zou zijn.
De ADN en de MIR beschikten nu elk over acht zetels in het kabinet. Drie MIR-posten werden bezet door leden van de ,,Nieuwe Meerderheid"-factie (MIR-NM). De andere zetel werd ingenomen door een lid van het Revolutionaire Front van Links (FRI).De Christen-Democratische Partij (PDC) van vice-president Luis Ossio Sanjines slaagde er niet in bij de wijzigingen haar ,,deelvan de macht" op te eisen.

President Jaime Paz Zamora van Bolivia.

Tot ieders verbazing werd Carlos Iturralde Ballivian gehandhaafd als minister van buitenlandse zaken. Hij was in brede kring fel bekritiseerd vanwege zijn diplomatiek optreden binnen de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), vanwege de manier waarop hij grensgeschillen met Chili had aangepakt en vanwege het feit dat hij er niet in was geslaagd het Boliviaanse lidmaatschap van de Mercosur, de gemeenschappelijke markt met Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay (zie pag. 698/3-'91), veilig te stellen.

Samenstelling kabinet

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Buitenlandse zaken, godsdienst - Carlos Iturralde Ballivian (ADN); binnenlandse zaken, justitie, migratie - Carlos Armando Saavedra (MIR);minister in het bureau van de president - Gustavo Fernandez Saavedra (MIR-NM);defensie - schout-bij-nacht Alberto Sainz Klinsky (ADN)*; sociale voorzieningen, gezondheid - Mario Paz Zamora (MIR); huisvesting en stadsontwikkeling - Fernando Kieffer (ADN)*; zonder portefeuille - Jorge Landivar (ADN)*; onderwijs - Edim Cespedes (ADN)*; industrie, handel, toerisme - Leopoldo Lopez (MIR)*; planning - Samuel Doria Medina (MIR)*; financiën - David Blanco Zabala (ADN); arbeid - Oscar Zamora Medinacelli (FRI); transport en verbindingen - Willy Vargas Vacaflor (ADN); mijnbouw en metaalindustrie - Gonzalo Valda (MIR)*; energie - Herbert Muller (MIR-NM)*; landbouw, campesino-zaken, veeteelt - Mauro Bertero Gutierrez (ADN); voorlichting - Mario Rueda Pena (MIR-NM).

* Nieuwe benoeming.

NIEUWE OPPERBEVELHEBBER VAN DE STRIJDKRACHTEN

Generaal Victor Guzman Bruno werd op 14 augustus benoemd tot de nieuwe opperbevelhebber van het leger. Hij volgde generaal Jorge Moreira Rojas op die had verklaard dat de ,,beroepsethiek" hem niet in staat stelde bevelen op te volgen van de nieuwe minister van defensie, Alberto Sainz Klinsky, die als schout-bij-nacht aan hem ondergeschikt was.

ADDITIONELE: INTERNATIONALE LENINGEN

De adviesgroep inzake Bolivia van de Groep van Acht (westerse) landen kwam in samenwerking met de belangrijkste multilaterale organisaties op 8 november 1990 in Parijs bijeen. De adviesgroep werd het eens over een totaalbedrag van $ 926 mln aan leningen ten behoeve van de economie en de ontwikkeling gedurende de periode 1991-'93. Naar verluidt zouden de leningen ,,op zeer voordelige voorwaarden" worden verstrekt.

Een totaalbedrag van $ 395 mln zou worden verstrekt door de Wereldbank ($ 65 mln), de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) ($ 200 mln), de Verenigde Naties ($ 65 mln) en de Andes Promotiecorporatie (CAF) ($ 65 mln). De resterende $ 531 mln zou worden betaald door de Verenigde Staten ($150 mln), Japan ($ 115 mln), Duitsland ($ 90 mln), Spanje ($ 60 mln), Nederland ($ 35 mln), Zwitserland ($30 mln), Italië ($ 25 mln), Canada ($10 mln), Frankrijk ($ 7 mln), Zweden (S 5 mln) en het Verenigd Koninkrijk ($4 mln).

BEGROTING 1991

In de eind januari 1991 aan het Congres gepresenteerde begroting voor 1991 werd uitgegaan van een daling van 5 procent van de uitgaven en van een vermindering van het tekort in de overheidssector tot 2,8 procent van het bruto nationaal produkt. Op onderwijs, volksgezondheid en defensie zou niet worden bezuinigd. Er werd een inflatie van 12 a 15 procent op jaarbasis voorspeld en er werden maatregelen getroffen om de salarissen overeenkomstig deze percentages te verhogen.

HULP VAN DE VS

Op 30 juni maakte de Amerikaanse ambassadeur Gelbard bekend dat de VS een donatie zouden doen van $140 mln als steun voor ,,hetontwikkelen van alternatieven", waarvan $ 120 mln bedoeld was voor het creëren van alternatieve bronnen van werkgelegenheid voor degenen die betrokken waren bij de cocaproduktie op het platteland, rond of in de steden van het departement Cochabamba en de naburige streken rond Santa Cruz, Potosi en Chuquisaca.

De omstreden beslissing van de regering in april om de strijd tegen de handel in drugs met militaire middelen te gaan voeren (zie boven) was voor landarbeiders aanleiding geweest op 15 mei een Eenheidsvakverbond van Landarbeiders in Bolivia (CSUTCB) op te richten. Doel van het CSUTCB was een onafhankelijke, multinationale en socialistische staat te

stichten, met een eigen vlag en een eigen leger, waarin tegemoet zou worden gekomen aan de behoeften en aspiraties van de inheemse Indiaanse bevolking In juni waren vanuit plattelandsgemeenschappen tevergeefs pogingen ondernomen om alle toegangswegen naar de cocaplantages te blokkeren, de inwoners daar klaagden dat het leger er meer op gebrand leek de cocatelers in de streken rond Chapare, Yungas en t ochabamba aan 'c pakken dan om de drugshandel een slag toe te brengen

LENING VAN HET IMF

Op 3 juli maakte het IMF bekend akkoord te gaan met een lening van 45,35 mln SDR's (circa $ 60 mln) ter ondersteuning van zijn derde jaarregeling binnen het kader van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit, waaruit een eerste bedrag van 22,68 mln SDR's onmiddellijk beschikbaar werd. De lening was bedoeld ter bevordering van het bestaande programma van economische hervorming waar in 1985 mee was begonnen.

(Vor. ber. pag. 524/2 e.v.-1990)

BRAZILIË

NIEUW ANTI-INFLATIEPLAN

Op 1 februari 1991 trad een nieuw plan in werking ter bestrijding van de inflatie, die in januari tot boven de 20 procent was gestegen. Het plan, dat per presidentieel decreet werd uitgevaardigd en door minister van economie Zelia Cardoso de Mello werd beschreven als een ,,verdieping" van het economische regeringsbeleid, werd algemeen gezien als teken dat de anti-inflatiemaatregelen die in maart 1990 waren ingevoerd door president Fernando Collor de Mello (zie pag. 370/1 e.v.-'90) hadden gefaald. Het nieuwe plan werd door zakenmensen, bankiers en vakbondsleiders eenstemmig verworpen.

Er werd een onmiddellijke bevriezing van prijzen en lonen verordend. De lonen zouden tweemaal per jaar worden aangepast en niet meer volgens maandelijkse indexatiemechanismen. De benzineprijs werd verhoogd met 47 procent, butaangas voor huishoudelijk gebruik met 60 procent, elektriciteit met 71 procent en de telefoon- en posttarieven gingen respectievelijk met 58 procent en 81 procent omhoog.

Kortlopende rekeningen op de geldmarkt met hoge rente werden afgeschaft. Hiervoor in de plaats zou een ,,sociaal ontwikkelingsfonds" komen, waarin direkt opneembaar geld zou worden bijeengebracht ter financiering van de schulden van overheden op staatsniveau en lokaal niveau, die volgens de regering de hoofdschuldigen waren in het opdrijven van de geldvoorraad. Verder zouden spaarrekeningen en deposito's naast de daarop uitgekeerde rente niet meer automatisch worden gecorrigeerd aan de hand van de inflatie. De dagelijkse er, maandelijkse indicatoren voor schatkistobligaties (de BTN en de BTNF), die prijzen koppelden aan de inflatie en algemeen werden gebruikt als economische indices, werden eveneens afgeschaft in een poging om de officiële munt, de cruzeiro, te herstellen als het enige mechanisme voor financiële transacties. De overheidsuitgaven zouden verder worden teruggebracht met het equivalent van $ 5 mrd.

De banken werden op 1 februari gesloten zodat zij zich konden aanpassen aan de nieuwe maatregelen. Voor de loketten vormden zich lange rijen van mensen die probeerden geld op te nemen. Op de beurzen van Sao Paolo en Rio de Janeiro werden record indexwinsten genoteerd van respectievelijk 36 en 32 procent, toen personen geld overbrachten van bankrekeningen als reactie op de afschaffing van de indexatie van spaarrekeningen en depositobewijzen. Supermarkten en winkeliers, die vooruitlopend op de prijsbevriezing hun prijzen hadden verhoogd, weigerden nieuwe voorraden vlees, melk, rijst en olie in te slaan, omdat het niet meer rendabel zou zijn dergelijke produkten te verkopen. Naar verluidt waren de tekorten aan de belangrijkste levensmiddelen veel ernstiger en nam de zwarte handel veel sterker toe dan tijdens de vorige vier prijsbevriezingen sinds 1986.

Vakbondsleiders protesteerden dat bij een bevriezing van de lonen op een laag niveau een prijsbevriezing niet kon worden gehandhaafd vanwege het gebrek aan overheidsinspecteurs. Dat deze vrees gegrond was, werd op 3 februari bevestigd toen president Collor het publiek in een televisietoespraak opriep te waken tegen prijsverhogingen. De gemeentebesturen van Sao Paolo en Rio de Janeiro verhoogden op 1 februari de prijs van buskaartjes met 40 procent, ondanks waarschuwingen van de regering dat dit hen op een korting van hun financiële middelen zou komen te staan.

Werknemers in de olie- en petroleumindustrie dreigden met acties in de bedrijven om kracht bij te zetten aan hun eis tot een loonaanpassing van 310 procent, het schrappen van de privatisering van de staatsoliemaatschappij PETROBRAS en de herindienstneming van de 800 werknemers die door de overheid waren wegbezuinigd. Als reactie op de bekendmaking van de grote autofabrikant Autolatina (de houdstermaatschappij voor Ford en Volkswagen in Brazilië) op 19 februari, dat zij van plan was 8.000 banen te schrappen, staakten werknemers van twee autofabrieken in Sao Bernardo, bij Sao Paolo, de produktie en blokkeerden zij een snelweg. Leiders van de Metaalbewerkersbond van Sao Paolo verklaarden dat zij de ontslagen niet zouden accepteren. Autolatina beweerde dat de combinatie van de prijsbevriezing en het overheidsbesluit om de invoerrechten op auto's te verlagen (zie verder), haar tot de beslissing had gedwongen.

Liberalisatie van het handelsverkeer

In een poging om de import te stimuleren en daarmee een prijs- en inflatieverlaging te forceren, maakte de regering op 6 februari maatregelen bekend om de toegang tot de sterk beschermde binnenlandse markt van Brazilië te versoepelen. Onder deze maatregelen zou het gemiddelde tarief tegen 1994 zijn gedaald tot 14,2 procent en zouden de tarieven voor 13.500 andere goederen, die later met name zouden worden genoemd, van 32,2 procent dalen tot 25,3 procent. Tarieven op geïmporteerde auto's zouden van 85 procent dalen tot 60 procent in 1991 en tot 35 procent tegen 1994. Een ontwikkelingsfonds van $ 5,9 mrd zou worden opgezet om de binnenlandse industrie te helpen moderniseren, zodat zij kon concurreren met de nieuwe importprodukten.

PLAN VOOR NATIONALE WEDEROPBOUW

Op 14 maart 1991, precies een jaar na zijn ambtsaanvaarding, kondigde president Fernando Collor de Mello een Plan voor Nationale Wederopbouw aan, dat het vertrouwen van het publiek moest herstellen in de vastberadenheid van zijn regering om te zorgen voor een stabiele economische groei op middellange termijn, en in haar verslapte pogingen tot het beheersen van de inflatie (zie pag. 370/1 e.v.-'90 voor de anti-inflatieplannen voor maart 1990 - februari 1991).

Het nieuwe plan legde de nadruk op bevordering van de groei door het terugbrengen van de overheidsbemoeienis en het bieden van meer ruimte aan particuliere investeringen. Staatsmonopolies in de haven-, telecommunicatie- en brandstofsector zouden worden opgeheven en landbouw- en industriesubsidies afgeschaft. Binnen- en buitenlandse investeringen zouden gelijk worden behandeld. Als onderdeel van een hervorming van de overheidssector zouden banen verdwijnen. Op het punt van het sociale beleid beoogde het plan een winstdelingssysteem voor werknemers, belastingverhogingen (waaronder hogere belasting

voor de rijken), verplichte pensionering op 60-jarige leeftijd en pensioens- en onderwijshervormingen. Op 24 maart begon het congres zijn debat over het plan, waarvan de uitvoering verschillende wijzigingen in de grondwet van 1988 nodig maakte.
Eind januari was de regering van start gegaan met het lang uitgestelde programma voor de privatisering van 100 staatsbedrijven, dat als doel had $ 7 mrd op te brengen in 1991 en maximaal S 18 mrd voor eind 1992. De eerste vier verkopen betroffen bedrijven met schulden in de metaalsector, de petrochemische en de openbaar-vervoerssector.

ONTSLAG VAN MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR

Op 25 maart nam de minister van infrastructuur, Ozires Silva, zijn ontslag.

Silva, die ontevreden zou zijn de over steeds grotere centralisatie van de economische besluitvorming onder minister van economische zaken Zelia Cardoso de Mello. was tot dan toe de belangrijkste figuur die uit de regering-Collor was gestapt. Zijnministerie was in budgettair opzicht op economische zaken na het machtigste.
Silva werd vervangen door Eduardo Teixeira, die sinds oktober 1990 directeur was van de staatsoliemaatschappij PETROBRAS (zie pag. 169/3-'90) en had samengewerkt met minister van economische zaken Cardoso bij het ontwerpen van de anti-inflatieplannen van de regering.

SCHULDOVEREENKOMST. ANDERE ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 8 april 1991 ondertekenden de Braziliaanse regering en de adviescommissie van kredietbanken in New York een voorlopig akkoord over achterstallige rente. De Braziliaanse regering was deze banken eind 1990 ongeveer $ 8 mrd rente verschuldigd over een lening op de middellange en de lange termijn van ongeveer $60 mrd. De Braziliaanse media verwelkomden de overeenkomst, het resultaat van bijna zes maanden onderhandelen, omdat Brazilië volgens hen hierdoor weer in de internationale financiële gemeenschap werd opgenomen. De Verenigde Staten en andere industrielanden verzetten zich daarop niet langer tegen een kredietverstrekking van $350 mln aan Brazilië door de Inter-American Development Bank (IDB).

Het akkoord, dat door de Federale Senaat moest worden goedgekeurd, voorzag in de betaling van $ 2 mrd aan achterstallige rente in 1991, waarvan 45 procent onmiddellijk betaald moest worden en de rest voor eind 1991 in gelijke maandelijkse termijnen. De balans van dc achterstallige rente zou sluitend gemaakt worden door de uitgifte van obligaties met een looptijd van tien jaar en een respijtperiode van drie jaar en oplopende aflossing. De obligaties zouden gebruikt kunnen worden in het privatiseringsprogramma en andere nog op te zetten schuldconversieprogramma's.
Op 4 april kregen twee grote staatsbedrijven, PETROBRAS dat het monopolie op de oliemarkt had, en Companhia Vale de Rio Doce, een transportbedrijf. van de Braziliaanse centrale bank toestemming de terugbetaling aan buitenlandse banken te hervatten. Zij waren de eerste staatsondernemingen sinds juli 1989 die daar toestemming voor kregen. Particuliere ondernemingen mochten echter al sinds januari 1991 hun buitenlandse commerciële schulden aflossen.
De minister van economische zaken van Brazilië, Zelia Cardoso de Mello, had tijdens de van 7 tot 9 april in Nagoya in Japan gehouden jaarvergadering van de IDB (zie pag. 537/3-'91) scherpe kritiek geuit op de koppeling van de renteovereenkomst aan de goedkeuring van de IDB-lening aan Brazilië die bestemd was voor rioolwaterzuiveringsprojecten. In maart was onder aanvoering van de Verenigde Staten en Frankrijk verzet gerezen tegen de verstrekking van nieuwe kredieten aan Brazilië gezien de trage vorderingen in de onderhandelingen met de particuliere banken. Op 9 april maakte IDB-president Enrique Iglesias enkele uren na de ondertekening van het renteakkoord in New York bekend dat de nieuwe lening goedgekeurd zou worden tijdens een vergadering van het IDB-bestuur later die maand.

Einde bevriezing prijzen

Op 16 april werd een einde gemaakt aan het bevriezen van de prijzen, dat in februari 1991 was ingevoerd als onderdeel van het anti-inflatieplan (zie hierboven). De terugkeer naar het systeem van prijsbeheersing waar in 1990 van afgestapt was. betekende dat vertegenwoordigers van de vakbonden, het bedrijfsleven en de regering per sector zouden beslissen over prijsstijgingen.

Op 5 april verklaarde een federaal hof in Sao Paulo dat de beperkingen op het afhalen van geld van bankrekeningen in strijd waren met de wet. Deze beperkingen waren door president Fernando Collor de Mello ingevoerd als onderdeel van zijn eerste anti-inflatieplan van maart 1990. De regering had het recht in beroep te gaan bij het Hooggerechtshof.

Staking metaalarbeiders. Einde beperkingen op invoer auto's

Op 15 april begon voor onbepaalde duur een ,,strategische" staking van 40.000 leden van de Bond van Metaalarbeiders van Sao Paulo, waardoor het werk bij alle belangrijke autofabrikanten op één na kwam stil te liggen. De vakbond eiste een loonsverhoging van 216 procent, terwijl de fabrikanten 90 procent hadden geboden.

Op 4 april werd bekendgemaakt dat alle nog bestaande beperkingen op de invoer van buitenlandse auto's zouden worden opgeheven. De nationale autoindustrie, die sinds de jaren '50 sterk werd beschermd, had al enige concurrentie ondervonden sinds de gedeeltelijke opheffing van de beperkingen op de import van buitenlandse auto's in juli 1990.

Hervatting van koffie-export

Op 8 april hervatte Brazilië de inschrijving voor de koffie-export, nadat op 21 maart bekend was gemaakt dat de verkoop op de internationale markt werd opgeschort totdat het land zijn positie had bepaald ten aanzien van het nieuwe Internationale Koffieakkoord.
De autoriteiten ontkenden dat er sprake was geweest van transacties met voorkennis door handelaren die anticipeerden op prijsstijgingen na de stopzetting van de handel op 21 maart. In de eerste week van april werden alle op 21 maart verrichte exportinschrijvingen ongeldig verklaard om alle illegale winsten ongedaan te maken.

Algemene staking

Op 22 en 23 mei werd een door de Central Unica de Trabajadores (CUT) georganiseerde, maar weinig succesvolle algemene staking van 48 uur gehouden. De staking was bedoeld als protest tegen de recessie-effecten van het inflatiebestrijdingsbeleid van de regering.

In Sao Paulo werd het openbaar vervoer enigszins ontregeld, gingen winkels dicht en werkten banken met minder personeel, maar in Rio de Janeiro en Brasilia werd het openbare leven nauwelijks beïnvloed.

Aftreden minister van economische zaken

Op 8 mei 1991 trad de minister van economische zaken, de 37-jarige Zelia Cardoso de Mello, af en met haar nog zo'n 50 andere functionarissen. Haar opvolger, de 59-jarige Marcilio Marques Moreira, was een voormalig bankier en op dat moment ambassadeur in de Verenigde Staten. Hij trad op 10 mei aan en nam een groep oudere functionarissen met zich mee die, naar men zei, een verschuiving naar rechts in het economische beleid en een minder gepronceerde onderhandelingsstijl zouden inluiden.

Tot de aanhangers van Cardoso de Mello die tegelijk met haar aftraden, behoorden de minister van infrastructuur Eduardo Teixeira (in maart benoemd), de hoofdonderhandelaar buitenlandse schuld Jorio Dauster, de president van de Centrale Bank van Brazilië Ibrahim Eris en de president van de staatsonderneming Banco do Brasil, Alberto Policaro. Cardoso de Mello had president Fernando Collor de Mello op de hoogte gebracht van haar voornemen op 6 mei af te treden, maar ze werd

gevraagd aan te blijven totdat haar opvolgers konden aantreden
Het team van Cardoso de Mello had de inflatiebestrijdingsprogramma's van maart 1990 en februari 1991 uitgedacht. Factoren die hadden geleid tot haar aftreden waren de impopulariteit van haar interventiebeleid bii de zakenwereld en bij het bankwezen, de strijdlustige stijl in de onderhandelingen met buitenlandse schuldeisers recentr aanvaringen met vertrouwelingen van de president, zoals de staatssecretaris van regionale ontwikkeling Egberto Baptista, die van kwade praktijken werd beschuldigd, en de verhouding die Cardoso de Mello in 1990 had met de toenmalige minister van justitie Bernardo Cabral (zie pag 168/3-'91)

Joao Santana werd de nieuwe minister van infrastructuur en tot president van de Centrale Bank werd Francisco Gros benoemd, die deze functie van februari tot april 1987 ook al had bekleed.

Directe buitenlandse investeringen. Schuldenakkoord

Met ingang van 5 juni werden buitenlandse investeerders voor het eerst direct toegelaten op de binnenlandse beurs. Voorheen konden dezen alleen aandelen in Braziliaanse bedrijven bemachtigen via door Brazilianen beheerde fondsen. Vooruitlopend op dit besluit ontwikkelden de beurzen van Sao Paulo en Rio de Janeiro zich van 's werelds slechtst renderende beurzen die ze in 1990 nog waren, tot's werelds beste. De aanwas van kapitaal alleen al in Sao Paulo, dat in 1990 een terugval met 70 procent had beleefd naar $ 15,4 mrd, had rond mei weer een piek bereikt van $ 36,9 mrd, terwijl het aantal verhandelde aandelen was gestegen van naar schatting 17 mln per dag in januari 1991 naar ongeveer 40 tot 50 mln per dag in juni. Op koopjes jagende buitenlandse fondsen werden daarvoor in eerste instantie verantwoordelijk geacht; heel wat binnenlandse topbedrijven, vooral staatsbedrijven die op de nominatie stonden te worden geprivatiseerd, gingen weg voor prijzen die gemiddeld 35 procent beneden hun geschatte boekwaarde lagen.

Op 20 juni ging de Senaat in principe akkoord met de ratificatie van het door de regering in april genomen besluit om naar schatting $ 8,5 rnrd aan rente te betalen over middellange- en langetermijnleningen van ongeveer $60 rnrd bij commerciële banken. Collor had tijdens zijn bezoek aan de Verenigde Staten (zie hieronder) andermaal laten blijken dat de Braziliaanse regering belangstelling had voor het Amerikaanse Brady-plan voor schuldsanering (zie pag. 246/2 e.v.-'89).

Opschortingen hervatting van IMF-besprekingen

Op 33 juli 1941 werd het hoofd van de afdeling voor het Westelijk Halfrond van het IMF, Sterie Beza, benoemd tot hoofd van de missie van het IMF die ging onderhandelen met Brazilië over de herstructurering van de $ 122 mrd hoge buitenlandse schuld van het land. President Fernando Collor de Mello had het vertrek geëist van Beza's voorganger, de Argentijnse econoom José Fajgembaum, omdat deze bepaalde uitlatingen had gedaan die naar zijn mening een ontoelaatbare inmenging vormden in de binnenlandse aangelegenheden van Brazilië.

De plaatselijke pers berichtte op 18 juli dat Fajgembaum erop had gezinspeeld (i) dat als de regering in aanmerking wilde komen voor een uitgebreide lening van het IMF ter hoogte van $ 2 mrd, zij de grondwettelijke bepaling krachtens welke een deel van de belastingopbrengst naar de afzonderlijke staten toevloeide, ongedaan moest maken; en (ii) dat de inflatie alleen dan drastisch kon worden teruggebracht als de federale tekorten werden verminderd. Collor schortte de lopende besprekingen met het IMF op totdat Fajgembaum zou zijn vervangen, en riep op 22 juli de Braziliaanse vertegenwoordiger bij het IMF, Alexander Kafka, terug.
Op 1 juli werd een eerste betalingstermijn van $ 886 mln aan rente voldaan aan de kapitaalverschaffende internationale handelsbanken, in overeenstemming met een in april gesloten akkoord over de terugbetaling van rente over de handelsschuld op de middellange en lange termijn van $60 mrd.

Invoerbeperkingen opgeheven

Op 11 juli zag de regering af van het recht dat de staat krachtens de bepalingen van de GATT als ontwikkelingsland toekwam om tijdelijk een aantal invoerbeperkingen op te leggen. Volgens de GATT mochten dergelijke maatregelen, zoals het vaststellen van quota's of licentieregelingen, door een ontwikkelingsland worden toegepast als dat problemen kreeg met de betalingsbalans. De onzekerheden rond de betalingsbalans waren vanwege recentelijk gesloten overeenkomsten met kredieteuren echter verminderd.

Economische resultaten 1990

Tegen het eind van 1990 bedroeg de inflatie over dat jaar 1.800 procent, een absoluut record. De ernst van de recessie bleek uit de achteruitgang van het bruto nationaal produkt over 1990 met 4,6 procent. Tegenvallende binnenlandse verkopen en hoge rentepercentages betekenden dat de belangrijkste industriele activiteit in 1990 met 11 procent afnam, waardoor meer dan 1 mln mensen hun baan verloren De oogst liep terug met 21,22 procent er, de beurzen noteerden over dat jaar een terugval van 68 procent Over 1990 was het handelsoverschot met $ 11 rnrd (waarbii de export $ 31 4 mrd bedroeg en de import $ 20,4 mrd) 31,6 procent lager dan in 1989

VAKBONDSLEIDERS VERMOORD

De 43-jarige Expedito Ribeiro de Souza, de voorzitter van de Bond van Landarbeiders van Rio Maria, een klein stadje in het oerwoud van het Amazonegebied in de provincie Para, werd op 2 oktober doodgeschoten. De later op verdenking van de moord gearresteerde José Sales zou een huurmoordenaar zijn die in de arm was genomen door de plaatselijke landeigenaars, die eerder verantwoordelijk waren gesteld voor de moord op de vorige vakbondsleider, Joao Canuto, in 1985.

Souza was net als de vermoorde leider van de vakbond van rubbertappers (de zogenaamde seringueiros), Francisco „Chico" Mendes Filho (zie pag. 170/2-'91), een bekende milieudeskundige die actie voerde tegen de vernietiging van het regenwoud voor weiland. en tegen veefokkers die arbeiders zonder land die op hun grond woonden, verdreven en vaak doodden. Een delegatie, die in april 1990 een bezoek bracht aan de toenmalige minister van justitie, Bernardo Cabral, had gewaarschuwd dat Souza's levengevaar liep, maar van de toen beloofde bescherming was nooit iets gekomen.

De internationale bezorgdheid over de golf van moorden op leiders van de plattelandsvakbond nam verder toe toen Carlos Cabral, voorzitter van de Bond van Landarbeiders van Rio Maria, op 4 maart gewond raakte bij een aanslag op zijn leven. (Cabral was de schoonzoon van Joao Canuto, de oprichter van de vakbond, die in 1985 was vermoord.) Op 8 maart werd de vakbondsleider Sebastiao Ribeira de Silva uit Para doodgeschoten, nadat een dag tevoren een ander vakbondslid, José Alves de Souza, was gewond geraakt.

INITIATIEVEN INZAKE DE AMAZONE

Op 24 juni 1991 maakte president Fernando Collor de Mello na een officieel bezoek van vier dagen aan de Verenigde Staten van 17-20 juni nieuwe initiatieven op milieugebied bekend. Bovendien ontsloeg hij het hoofd van de Nationale Stichting van Indianen (FUNAI), Cantidio Guerreiro Guimaraes; als diens opvolger werd onderzoeksleider Sidney Possuelo aangesteld.

Het onverwachte karakter van de bekendmaking werd gezien als reactie op de pressie vanuit de Amerikaanse milieubeweging en op de brief van negen vooraanstaande Democratische senatoren die Collor tijdens zijn bezoek was overhandigd. en waarin hij werd opgeroepen zich te houden aan eerdere beloften inzake de bescherming van de regenwouden en inheemse volksstammen (zie pag. 724/3-'91). Amerikaanse milieu-activisten hadden Guerreiro in een kritisch rapport verweten te lang te hebben gewacht met de afbakening van een reservaat bestemd voor de Yanomami-Indianen, ofschoon de regering hem niedio april daartoe uitdrukkelijk opdracht had gegeven. Degenen die kritiek hadden op het ontslag van Guerreiro stelden evenwel dat deze beslissing puur met het oog op het buitenland was genomen, en wezen erop dat het Collor zelf was geweest die de besluitvorming inzake de afbakening zes maanden had opgeschoven om FUNAI zodoende beter in staat te stellen onderzoek te verrichten in het gebied. De vertraging was door de duizenden uit het gebied verdreven goudzoekers (garimpeiros) opgevat als een signaal de stamgebieden in de noordelijk gelegen staat Roraima opnieuw binnen te vallen, met als gevolg dat de voor de Yanomami en de andere stammen levensbedreigende malaria zich er verspreidde (zie pag. 526/2 e.v.-'90). Collor maakte bekend dat per jaar $ 100 mln van de $120 mrd buitenlandse schuld zou worden omgezet in een ruil van ,,schuld versus natuur" om de bescherming van het milieu te kunnen financieren, en dat hij voornemens was de fiscale aanmoedigingspremies voor landontginning en veeteelt in het Amazonegebied af te schaffen. Reeds vóór het aantreden in maart 1990 van Collor waren deze regelingen opgeschort, maar naar verluidt waren zij in januari 1991 weer van kracht geworden.

RAPPORT OVER LOT ZWERFKINDEREN

Begin juni werd een vertrouwelijk rapport van de federale recherche in de hoofdstad Brasilia, waarin de bange vermoedens van mensenrechtenorganisaties over het doden van ,,zwerfkinderen" werden bevestigd, door een krant in Sao Paulo onderschept en gepubliceerd (zie pag. 170/1-'91).

Op basis van gegevens van plaatselijke politie-eenheden en overheidsinstanties werd in het rapport gemeld dat (i) 4.611 kinderen en minderjarigen in de voorafgaande drie jaar door geweld om het leven waren gekomen, van wie meer dan 50 procent was doodgeschoten en de rest door messteken, mishandeling, vergiftiging of wurging was gedood; (ii) jonge meisjes waren verkracht, en velen van hen die in de prostitutie terecht waren gekomen, waren overleden aan de gevolgen van een illegale abortus; (iii) kinderen vanaf hun derde jaar ingezet werden door beroepsbedelaars en vanaf hun zesde door drugskoeriers, om als ze dat overleefden terecht te komen in gewapende benden waar criminele organisaties en zelfs de politie gebruik van maakten; (iv) het gebruik van drugs en het snuiven van lijm en oplosmiddelen onder zwerfjongeren eerder regel dan uitzondering was: (v) naar schatting 3.000 kinderen per jaar illegaal door buitenlanders werden geadopteerd, van wie 50 procent naar Italië verdween en 30 procent naar Frankrijk, waarbij voor blanke kinderen bedragen tot $ 20.000 werden neergeteld; en (vi) van de 45 mln kinderen er 25 mln chronisch ondervoed waren, 30 procent in armoede leefde en 10.000 kinderarbeid verrichtten.

VOORSTEL TOT GRONDWETSWIJZIGINGEN

De bekendmaking op 22 augustus 1991 van president Fernando Collor de Mello's voorstellen voor 44 wijzigingen in de uit 1988 daterende grondwet, werd door alle politieke partijen met kritiek ontvangen; de voorstellen waren bedoeld om maatregelen mogelijk te maken die de staatsopbrengsten zouden vergroten, en om te bezuinigen op de overheidsuitgaven.

De meest omstreden voorstellen waren erop gericht (i) de ondeiwijsuitgaven te verminderen; (ii) de regering meer bevoegdheden te geven om te kunnen bezuinigen op salarissen van ambtenaren en rechters en om een vaste aanstelling voor ambtenaren met vijf dienstjaren af te schaffen; (iii) een einde te maken aan het bankgeheim, zodat de regering belastingontduikers kon aanpakken; (iv) een bepaling op te schorten, die het de regering niet toestond belasting te innen in het jaar dat de belasting was ingevoerd; en (v) de pensioenregeling te herzien.

Na een bijeenkomst met Collor op 26 augustus gaven de 27 gouverneurs in het land toe dat er wijzigingen nodig waren, maar zij weigerden de voorgestelde wijzigingen goed te keuren voordat er in bredere kring over was gediscussieerd.

OPPOSITIE UIT HET CONGRES. TOENEMENDE ONTEVREDENHEID IN DE STRIJDKRACHTEN

Algemeen werd aangenomen dat de door Collor voorgestelde hervormingen bedoeld waren om de macht van het Congres te beperken, dat hem eind juli zijn ergste nederlaag in het parlement had toegebracht toen het met 329 tegen 111 stemmen zijn ,,voorlopige maatregel" afwees. De maatregel kende loonsverhogingen toe aan het leger en ,,ongrondwettige" selectieve en discriminerende loonsverhogingen aan ambtenaren. Als reactie op de uitslag van de stemming had Collor naar verluidt de bekendmaking goedgekeurd van een openbare verklaring van de militaire ministers in het kabinet, ondertekend door 80 generaals, waarin het Congres werd bekritiseerd en waarin werd benadrukt dat de leden van het Congres en de rechterlijke macht zich onlangs zelf hadden beloond met een loonsverhoging van 37 procent. Waarnemers herinnerden zich dat de militaire staatsgreep in 1964 door soortgelijke beschuldigingen van machtsmisbruik en corruptie van congresleden in gang was gezet.

De verklaring zou ook bedoeld zijn geweest om de grote mate van irritatie en ontevredenheid die in de gelederen van de strijdkrachten was ontstaan, tot bedaren te brengen. De meerderheid van het Congres interpreteerde de verklaring echter als een nieuw bewijs voor het gebrek aan eerbied binnen de strijdkrachten voor de democratische wetgeving. In de pers was al uitvoering aandacht besteed aan een recent verschenen rapport van de Escola Superior de Guerra, een hoge militaire academie, met verwijzingen naar de systematische moord op straatkinderen door ,,doodseskaders" (zie boven) die vaak bestonden uit al dan niet in dienst zijnde politiemensen en militairen. Het rapport kenschetste dergelijke kinderen als een potentieel revolutionair leger van de toekomst. In een ander anoniem militair rapport werd de vernietiging van zulke ,,toekomstige bandieten" aanbevolen.

MINISTER VAN ONDERWIJS ONTSLAGEN

Op 21 augustus werd het aftreden van minister van onderwijs Carlos Chiarelli bekengemaakt. Hij werd opgevolgd door Joshua Goldenburg. Chiarelli zou wel deel blijven uitmaken van de regering om toe te zien op de integratie met de buurlanden in de Zuidamerikaanse Gemeenschappelijke Markt (Mercosur, zie pag. 698/3 e.v.-'91).

De vrouw van Collor, Rosane Malta, zou naar verluidt eind augustus gedwongen zijn haar functie als hoofd van de LBA, de welzijnsinstelling van de regering, op te geven na aantijgingen in de toonaangevende krant *Jornal* do *Brasil* dat zij kredieten van duizenden Amerikaanse dollars had verleend aan organisaties die onder leiding stonden van leden van haar zeer uitgebreide familie, de Malta's, die veel invloed had in de staat Alagoas. De fondsen van de LBA waren bedoeld voor noodhulp aan slachtoffers van droogte.

(Vor.ber. pag. 168/1 e.v.-1991)

CHILI

HERBEGRAFENIS VAN ALLENDE

Op 4 september 1990, de dag waarop werd herdacht dat hij twintig jaar gele-

den via verkiezingen in 1970 aan de macht was gekomen, vond op de centrale begraafplaats van de hoofdstad Santiago de herbegrafenis plaats van de stoffelijke resten van president Salvador Allende.

Allende's stoffelijk overschot was overgebracht uit de 80 km van Santiago gelegen kustplaats Viña del Mar waar het 17 jaar lang in een naamloos graf had gelegen Duizenden mensen stonden langs de route om hem eer te bewijzen Vier bommen die eerder op de dag in Santiago tot ontploffing waren gebracht, vermoedelijke door leden van het uiterst rechtse 11 September-Commando, veroorzaakten lichte materiele schade

De plechtigheid werd geboycot door de opperbevelhebber van de strijdkrachten en voormalig president generaal Augusto Pinochet Ugarte, die de leiding had gehad van de staatsgreep van september 1973 waarbij Allende was omgekomen. De begrafenis werd niet door militairen bijgewoond.

Onder de aanwezigen bij de begrafenis, waaraan een plechtige mis in de kathedraal van Santiago voorafging, waren Allende's weduwe Hortensia Bussi, president Patricio Aylwin Azocar met zijn regering, de Franse premier Michel Rocard en andere buitenlandse hoogwaardigheidsbeklederS. Aylwin, die Pinochets staatsgreep van 1973 had gesteund, werd buiten de begraafplaats dooreen menigte uitgejouwd. In een grafrede zei hij dat hij een politieke tegenstander van Allende was geweest, maar dat hij aanwezig was om ,,getuigenis af te leggen van de waarheid".
In zijn eerbetoon aan Allende, zo zei hij, herstelde hij niet alleen laatstgenoemde in zijn waardigheid, maar ook honderden andere slachtoffers van de militaire repressie, wier lichamen nog steeds in naamloze graven op ontdekking lagen te wachten. De regering ging over tot gerechtelijke stappen tegen de gepensioneerde generaal Alejandro Medina Lois die Aylwin in het openbaar van ,,hypocrisie" had beticht.

Een week na de herbegrafenis werd in een speciaal verslag door het linkse weekblad ***Analisis*** beweerd dat de sectie, die na de opgraving op 14 augustus op Allende's lichaam was verricht, beweringen van een ooggetuige had bevestigd dat hij zelfmoord had gepleegd en niet door soldaten was doodgeschoten.

Op 11 september raakten volgens berichten in totaal 13 mensen gewond en werden 90 anderen aangehouden na gewelddadige confrontaties met de oproerpolitie tijdens plechtigheden en demonstraties die de zeventiende gedenkdag van Allende's dood markeerden. Naar verluidt werden rouwgangers die een bezoek brachten aan Allende's graf. met gummiknuppels en traangas aangevallen, terwijl aanhangers van Pinochet die dag vierden in theaters ende rijke buitenwijkenvan Santiago.

CORRUPTIE-SCHANDALEN BIJ DE STRIJDKRACHTEN. DE ZAAK LA CUTUFA

Op 28 november 1990 gaf Carlos Dupre, de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden van het Congres, opdracht tot een officieel onderzoek naar de echtheid van een brief. die werd toegeschreven aan ,,verscheidene legerleiders" en waarin ex-president Augusto Pinochet Ugarte, de opperbevelhebber van de strijdkrachten, werd verzocht zijn ontslag in te dienen. In de brief werd Pinochet beschuldigd medeverantwoordelijk te zijn voor de verdwijning van talloze personen gedurende de jaren van de militaire dictatuur en medeplichtig te zijn aan een financieel schandaal in het leger dat op dat ogenblik in de belangstelling stond en dat in de volksmond bekend stond als La Cutufa.

Onthullingen in de La Cutufa-zaak hadden geleid tot de gedwongen pensionering van zes generaals, onder wie generaal Hugo Salas Wenzel, de op twee na hoogste in het militair opperbevel, en 16 andere officieren. Volgens berichten waren tegen nog eens 200 officieren disciplinaire maatregelen genomen. Pinochet had een eigen onderzoek naar de zaak gelast, evenals de regering, die op 12 november ontkende dat zij een campagne voerde tegen de strijdkrachten. La Cutufa, een frauduleus lenings- en investeringsproject, was volgens beweringen in het midden van de jaren tachtig op poten gezet door Pinochets Nationaal Inlichtingencentrum (CNI),de geheime politie. Naar werd beweerd had het CNI in de meer dan vijf jaar waarin deze activiteiten had ontplooid, meer dan S 50 mln geïnvesteerd in cocaïnehandel, wapensmokkel en de clandestiene uitvoer van Indiaanse mummies uit de in het noorden gelegen Atacama-woestijn. Het CNI verstrekte ook zowel belastingvrije leningen tegen hoge rentepercentages aan legerofficieren als belastingvrije investeringen tegen hoge rente aan zakenlieden en leden van de hogere kringen in Santiago, die contacten hadden met het leger en het CNI. Het bestaan van de organisatie kwam in het nieuws na de moord in juli 1989 op Silvio Aurelio Sichel, een rijke restauranthouder, die nauwe banden had met het CNI. Zijn echtgenote beweerde dat haar man was doodgeschoten door het leger toen hij dreigde de hele affaire in de openbaarheid te brengen als hij de $ 1 mln die hij in La Cutufa had geïnvesteerd, niet terugkreeg. Begin oktober werd Gaston Ramos, een voormalig legerkapitein en CNI-officier die volgens beweringen van Sichels weduwe aan het hoofd van La Cutufa stond, gearresteerd en vond de uitlevering door Paraguay plaats van de gepensioneerde legerkapitein Patricio Castro Munoz, die van medeplichtigheid werd beschuldigd. Munoz werd aangeklaagd wegens moord op Sichel. In december werd hij door het Hooggerechtshof vrijgesproken.
Op 19 november kwam een burgerrechter die bezig was met het onderzoek naar de zaak, om het leven toen haar auto in de hoofdstad Santiago in de lucht vloog. Zij zou depressief zijn geweest, en haar dood werd als zelfmoord beschouwd. Op 6 november werd de voormalige CNI-majoor Antonio Flores Gallano in Santiago doodgeschoten. Uit in zijn wagen gevonden documenten bleek dat hij banden had met L3Cutufa.

Op 27 november kwam een controversiële wet betreffende de militaire begroting voor 1991 in haar geheel door het Congres ondanks tegenstand van linkse Congresleden. De wet reserveerde $ 5 mln voor salarisbetalingen aan ongeveer 1.100 ex-werknemers van het CNI, die nu deel uitmaakten van de militaire inlichtingendienst. In maart 1990 was het CNI in naam ontbonden, maar volgens de woorden van de minister van defensie verdiende het de voorkeur om vroegere CNI-agenten ,,binnen de krijgsmacht te houden in plaats van hen op straat te zetten".

De zaak Pinocheques

De Kamer van Afgevaardigden ontving eind januari 1991 het rapport van een uit leden van alle partijen bestaande parlementaire commissie, die de zogenaamde ,,Pinocheques"-zaak onderzocht: de door het leger in 1989 verrichte betalingen ter waarde van $ 3 mln aan Augusto Pinochet Hiriart, de zoon van de vroegere president Augusto Pinochet.

Pinochet Hiriai-t zei medio januari in zijn getuigenverklaring tegen de commissie dat het geld, dat ogenschijnlijk was gebruikt om zijn aandeel in een kleine failliete wapenfabriek af te kopen, in werkelijkheid een betaling betrof voor drie leningen die hij persoonlijk in Europa voor het bedrijf had afgesloten. In haar definitieve conclusies maakte de commissie geen toespelingen op de vroegere president.
De door de Pinocheques- en La Cutufa-zaken opgerakelde kwestie van de corruptie in het leger betekende een ernstige aantasting van het aanzien van de strijdkrachten, die zichzelf als onomkoopbaar hadden voorgesteld en op grond daarvan hadden gehoopt zich met succes te verdedigen tegen beschuldigingen van schendingen van de mensenrechten tijdens de militaire dictatuur. President Patricio Aylwin Azocar benoemde in april 1990 een ,,Nationale Commissie voor Waarheid en Verzoening" (CVR,zie ook pag. 727/3-'90), die een rapport samenstelde over de schendingen van de mensenrechten, dat over niet al te lange tijd zou verschijnen. In december bleek dat binnen de strijdkrachten stappen werden ondernomen om generaal Pinochet te ontslaan als opperbevelhebber. Er zouden onderhandelingen gaande zijn tussen de regering en generaal Jorge Ballerino, een van Pinochets naaste adviseurs, over de voorwaarden van het ontslag. Op 19 december 1990 kondigde Pinochet echter bij wijze van machtsvertoon de staat van paraatheid af voor het gehele leger. Toen de staat van paraatheid 18 uur later werd ingetrokken, verklaarde minister van defensie Patricio Rojas Saavedra voor de televisie dat er geen onderhandelingen hadden plaatsgevonden over Pinochets pensionering.

NIEUWE BENOEMINGEN IN HET LEGER

Op 6 november verklaarde president Patricio Aylwin Azocar dat de benoemingen in het leger, die hij op 31 oktober had verricht ,,krachtens de grondwet niet konden worden aangevochten", en dat Pinochet ,,het moeilijk vond om de door hem gekozen rol van opperbevelhebber van de strijdkrachten, die ondergeschikt was aan de president, te spelen". Generaal-majoor Rodrigo Sanchez Casillas werd de nieuwe stafchef van het leger en brigade-generaal Garin Aguirre werd de nieuwe inspecteur-generaal van het leger. Beide vervingen personen die in verband mei de La Cutufa-zaak ,,vrijwillig ontslag hadden genomen". Op 1 november werden door Aylwin twee door Pinochet voor bevordering voorgedragen kandidaten afgewezen, generaal Carlos Parera, de toenmalige commandant van het militaire district Santiago en gewezen hoofd van de de DINA (de geheime politie tijdens de militaire junta), en generaal Ramon Castro, de militaire attaché bij de Chileense ambassade in Washington en voormalig privé-secretaris van Pinochet.

WET OP AMNESTIE VOOR POLITIEKE GEVANGENEN

De Kamer van Afgevaardigden keurde op 22 januari 1991 een grondwetswijziging goed, die president Aylwin in staat stelde amnestie te verlenen aan ongeveer 250 tijdens de dictatuur van Pinochet opgesloten politieke gevangenen. Hoewel zij alleen konden worden vrijgelaten na afronding van hun rechtszaken, maakte de wetswijziging mogelijk dat zij voorlopig in vrijheid werden gesteld.

BEGRAFENIS VAN SLACHTOFFERS COUP

Op 13 januari vond de begrafenis plaats van 16 boeren uit het ten zuiden van Santiago gelegen Huelquen. Het leger had hen begin 1973 vermoord en hun stoffelijke overschotten hadden 17 jaar lang in zakken bewaard gelegen in een mortuarium in Santiago.

COLONIA DIGNIDAD VERLIEST WETTELIJKE STATUS

President Aylwin vaardigde op 1 februari 1991 een decreet uit dat de wettelijke status introk van Colonia Dignidad, een geheimzinnige door Duitsers bestuurde gemeenschap in Parral, 400 kilometer ten zuiden van de hoofdstad Santiago.

De Duitse inwoners van de kolonie waren ervan beschuldigd dat zij kinderen sexueel misbruikten, andere inwoners martelden en als slaven gebruikten, en bovendien dat zij hun kolonie na de militaire coup van 1973 als martelcentrum hadden laten gebruiken door de geheime politie DINA (zie pag. 727/1 - '90). Het decreet benadrukte echter dat het de ,,ernstige en herhaalde schendingen" waren van de status van de kolonie als een niet op winst gerichte liefdadigheidsinstelling, en overtreding van de Chileense belasting-, onderwijs-, arbeids- en gezondheidswetgeving, die aanleiding tot de beslissing hadden gegeven.
Het decreet, waarop positief werd gereageerd door de Duitse regering, stemde echter niet toe in de uitlevering van de stichter van de kolonie, Paul Schaeffer, een baptistische predikant die werd gezocht door Interpol vanwege beschuldigingen van sexueel misbruik van kinderen in een religieuze gemeenschap en in kindertehuizen. Er bestond daarom twijfel over het effect van het decreet, dat ook opdracht gaf tot de overdracht van de bezittingen van de kolonie aan een methodistische kerk, zelfs al was een groot deel daarvan al verkocht aan individuele leden van de kolonie, die zelf geen gevolgen zouden ondervinden van de regeringsmaatregelen.

RAPPORT-RETTIG OVER SCHENDINGEN VAN DE MENSENRECHTEN

Op 4 maart 1991 gaf president Aylwin het begin februari aan hem overhandigde rapport vrij van de Nationale Commissie voor Waarheid en Verzoening (CVR), die een onderzoek had ingesteld naar schendingen van de mensenrechten tussen september 1973 en maart 1990 onder het rechtse militaire regime van generaal Augusto Pinochet Ugarte.

De CVR, ook de commissie-Rettig genoemd naar haar voorzitter Raul Rettig, een voormalig lid van het Hooggerechtshof, was in april 1990 in het leven geroepen en had tijdens haar onderzoek ruim 4.000 getuigenverklaringen afgenomen. Het 1.900 pagina's tellende rapport betrof (i) de maanden na de militaire coup van 1973 tegen de linkse regering-Allende; (ii) de massaterreur die tussen 1974-'77 wasuitgeoefend door de geheime politie van de nationale inlichtingendienst DINA, die volgens de omschrijving van het rapport zorgde voor "centrale coördinatie met de blijkbare intentie een categorie mensen uit te roeien ... waaraan het regime een grote mate van politiek gevaar toeschreef"; en (iii) de periode van geïnstitutionaliseerde onderdrukking na 1977.
In het rapport was de dood van 2.279 mensen gedocumenteerd, van wie er 1.068 waren geëxecuteerd: doodgemarteld of door vuurpelotons waren doodgeschoten, en 957 verdwenen gevangenen, wier lot niet was opgehelderd maar van wie werd aangenomen dat zij dood waren. Het rapport bevatte ook een hoofdstuk over 90 leden van de veiligheidsstrijdkrachten die waren gedood door tegenstanders van het regime. De namen van de slachtoffers werden vermeld, maar het rapport bevatte geen gegevens over de verantwoordelijken, aangezien het de opdracht van de commissie was geweest om de onderdrukking te documenteren en niet om een gerechtelijk onderzoek uit te voeren.

Presidentiële rede. Reacties op het rapport

In een televisietoespraak tot het land op 4 maart verwierp Aylwin de beweringen van Pinochet en zijn aanhangers dat Chili in staat van burgeroorlog zou hebben verkeerd en dat schendingen van de mensenrechten een onvermijdelijke prijs zouden zijn geweest. De strijdkrachten, zei hij, hadden het land na de coup van 1973 binnen enkele dagen volledig onder controle. Hij uitte zijn kritiek op de rechterlijke macht omdat deze niet de "morele moed" had gehad de burgerlijke vrijheid te beschermen en vroeg uit naam van de Chileense staat de nabestaanden van de slachtoffers om vergiffenis.

Aylwin was in 1973 leider van de Democratische Partij geweest, toen deze met andere partijen had opgeroepen tot militaire interventie, maar hij gaf nu toe dat alle politieke krachten die destijds de voorkeur hadden gegeven aan confrontatie boven dialoog verantwoordelijk waren voor het creëren van de omstandigheden waarin de schendingen van de mensenrechten uiteindelijk plaatsvonden.
De Onafhankelijke Democratische Unie (UDI), de partij waarvan de denkbeelden het meest overeenkwamen met die van Pinochet, kenschetste het rapport als geschiedvervalsing. De grootste rechtse oppositiepartij, de partij voor Nationale Vernieuwing (RN), bekritiseerde de beschrijving van de politieke omstandigheden ten tijde van de coup, maar ontving het rapport verder gunstig, net als de partij van Aylwin's centrum-linkse regering en de voornaamste linkse partijen. De Groep van Familieleden van Verdwenen Gevangenen reageerde positief op het rapport, maar riep Aylwin ertoe op alle wetten volgens welke de verdwenen gevangenen als dood beschouwd werden, nietig te verklaren.
De opperbevelhebber van de luchtmacht, generaal Fernando Matthei Aubel, gaf op 8 maart namens de luchtmacht een verklaring uit waarin hij positief reageerde op het rapport en zijn steun toezegde aan het verzoeningsbeleid van de regering. Een soortgelijke, zij het minder enthousiaste reactie kwam op 22 maart van de militaire politie (Carabiñeros).
Pinochet, de opperbevelhebber van het leger, zei in een toeswraak tot 1.500 officieren op de Militaire Academie van Santiago op 29 maart dat het rapport geen "historische of wettelijke geldigheid" had en verklaarde zich een tegenstander van de regeringsplannen voor compensatie aan nabestaanden van de slachtoffers van de onderdrukking. De voormalige DINA-directeur, generaal b.d. Manuel Contreras, verklaarde op de televisie dat het rapport bestond uit "marxistische propaganda".
De regering belegde een vergadering van de Nationale Veiligheidsraad, bestaande uit de drie opperbevelhebbers van de strijdkrachten, het hoofd van politie, de president, de voorzitter van de senaat, de president van het Hooggerechtshof en de thesaurier-generaal. De raad vergaderde op 27 maart en kwam overeen dat ieder onderdeel van de strijdkrachten zijn eigen rapport openbaar zou maken

Senator Jaime Guzman Errazuriz kwam op 1 april 1991 bij een aanslag om het leven.

MOORD OP JAIME GUZMAN

Senator Jaime Guzman Errazuriz, oprichter en leider van de rechtse Onafhankelijke Democratische Unie (UDI), werd op 1 april 1991 van dichtbij door twee gewapende mannen doodgeschoten toen hij de Katholieke Universiteit van Santiago verliet, waar hij een college rechten had gegeven. Later die dag stierf hij op de operatietafel. De moord, die werd toegeschreven aan een linkse groepering, zette de coalitie van president Patricio Aylwin opnieuw onder druk harder op te treden tegen gewapende groeperingen.

De 44-jarige Guzman was rechtskundig adviseur geweest van generaal Augusto Pinochet na de militaire staatgreep van 1973. Hij was een van de belangrijkste architecten van de grondwet van 1980; zijn ideeën werden beschouwd als een combinatie van economisch neo-liberalisme en een autoritair systeem. De UDI, de partij die het dichtst bij Pinochet stond, was uit de verkiezingen van december 1989 te voorschijngekomen als de zwakste van de twee rechtse oppositiepartijen, met elf zetels in het huis van Afgevaardigden en vijf zetels in de Senaat. Guzman had tegen het wetsvoorstel gestemd om politieke gevangenen die in de periode 1973-'90 gevangen waren gezet gratie te verlenen (het Congres keurde op 23 maart dit voorstel definitief goed). Eveneens had hij het door president Aylwin op 4 maart openbaar gemaakte rapport over schending van demensenrechtenscherp afgewezen.
Twee extreem linkse groeperingen, het Manuel Rodriguez Patriottisch Front (FPMR) en het Mapu Latero, zouden de verantwoordelijkheid voor de moord hebben opgeëist. Guzman had ook vijanden bij extreem rechts, dat volgens sommigen bij de moord betrokken was. De politie wierp wegversperringen op, ondervroeg ongeveer 500 mensen en doodde op 9 april twee FPMR-leden in een vuurgevecht in Rancagua, 80 km ten zuiden van Santiago.
Op 19 april werd bekendgemaakt dat er een nieuw Coördinatiecentrum voor de Openbare Veiligheid zou komen, met aan het hoofd een burger, dat. bijgestaan door de militaire politie (Carabiñeros) en de recherche, ,,de veiligheidstroepen moest ondersteunen en maatregelen ter bevordering van de openbare veiligheid moest voorstellen". Het leger was erg gebrand op een rol in het nieuwe orgaan, ondanks de publieke gevoeligheid voor iedere blijk van herleving van het Nationale Inlichtingen Directoraat (DINA) van het regime van na 1973.

GUERRILLASTRIJDERS GEDEMOBILISEERD

Op 1 juni 1991 besloot het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), een belangrijke linkse guerrillagroep die in 1983 was opgericht ter bestrijding van het militair bewind van generaal Augusto Pinochet Ugarte, de gewapende strijd op te geven.

Op 31 mei had de groep zijn naam veranderd in Patriottische Beweging Manuel Rodriguez (MPMR),om de overgang naar de reguliere politiek te vergemakkelijken. Tijdens een Persconferentie verklaarden MPMR-leiders dat ze hun acties uit het verleden geenszins betreurden, en geloofden dat die hadden bijgedragen tot de val van de dictatuur van Pinochet en het herstel van de democratie. Minister van binnenlandse zaken Enrique Krauss Rusque sloot een algemene amnestie echter uit, en verklaarde dat leden van de groep mogelijk voor de rechter verantwoording zouden moeten afleggen voor eerder begane misdaden.
Een Autonome (Autonomo) factie van de FPMR, die zich in november 1987 had afgesplitst van de hoofdgroep, koos er echter voor de gewapende striid voort te zetten.

HOOFD VAN DE LUCHTMACHT NEEMT ONTSLAG

Begin juli 1991 aanvaardde president Aylwin het ontslag van generaal Fernando Matthei Aubel als opperbevelhebber van de luchtmacht. Op 12 juli wees hij als diens opvolger generaal Ramon Vega aan, die op 31 juli met zijn taak zou beginnen.

Het ging hierbij om de eerste wisseling in de toprangen van het leger sinds het einde van de dictatuur van Pinochet en de terugkeer naar een democratisch bestel in maart 1990. Matthei was in zijn functie actief vanaf 1978, maar was eind jaren tachtig een van de eerste leidende militairen die inzagen dat de democratische oppositie aanzienlijk was en politieke veranderingen onvermijdelijk waren. Dientengevolge was hij begonnen zich te distantiëren van de voorstanders binnen de striidkrachten van de harde lijn. Matthei had het rapport-Rettig inzake de mensenrechten toegejuicht en zijn medewerking toegezegd aan de regeringspolitiek van nationale verzoening.

VERLENGING AMBTSTERMIJN DOOR AYLWIN VAN DE HAND GEWEZEN

President Patricio Aylwin Azocar, wiens ambtstermijn in maart 1994 zou aflopen, wees een op 7 augustus 1991 door alle partijen ondersteund voorstel om zijn ambtstermijn met twee jaar te verlengen, ,,onvoorwaardelijk" van dc hand.

Sergio Onofre Jarpa van de partij voor Nationale Vernieuwing (RN), een vooraanstaande rechtse senator en minister van binnenlandse zaken onder het militaire bewind van Pinochet, had zich aangesloten bij de opvatting van enkele kabinetsleden en leden van de regerende Coalitie voor Democratie (CPD) dat de verkiezingen van 1994 een probleemloze terugkeer naar de democratie in de weg zouden staan. Aylwin verklaarde echter dat hij een dergelijk aanbod niet wenste aan te nemen en dat hij evenmin vond dat het gerechtvaardigd was, gezien het feit dat hij ermee had ingestemd gekozen te zijn voor een periode van vier jaar. Het veranderen van de ambtstermijn (door middel van een grondwetswijziging) ,,zou betekenen de spelregels van onze democratische coëxistentie te veranderen".

DE MOORDZAAK-LETELIER

Op 11 september 1990 bekende de 51-jarige José Suarez y Esquivel, een in de Verenigde Staten woonachtige Cubaanse balling, voor een rechtbank in Washington DC dat hij op 21 september 1976 betrokken was geweest bij de moord op Orlando Letelier, de voormalige Chileense ambassadeur in de Verenigde Staten tijdens de regering-Allende (zie pag. 56/1-'78 en 727/2-'90).

Suarez was in awril 1990 in Florida gearresteerd. Twee hoge officieren van de Chileense inlichtingendienst onder het Pinochet-bewind, generaal Juan Manuel Contreras van de DINA (de geheime politie) en luitenant-kolonel Pedro Espinosa, waren eveneens bij het proces in staat van beschuldiging gesteld maar bleven op vrije voeten in Chili.

Medio juli 1991 bepaalde het Chileense Hooggerechtshof in een uitspraak met negen stemmen vóór en zeven tegen dat rechter Adolfo Bañados moest beslissen over het al dan niet heropenen van de zaak Orlando Letelier.

De verjaringstermijn van 15 jaar die de Chileense wet kende zou op 21 september aflopen. Virgilio Paz Romero, een Cubaanse banneling die in de Verenigde Staten in de gevangenis zat, had naar verluidt op 30 juli bekend deel te hebben uitgemaakt van een moordcomplot tegen Letelier.

Begin juli hechtte de Senaat goedkeuring aan een akkoord met de VS op grond waarvan een commissie bestaande uit een aantal door beide landen aan te wijzen juristen diende te bepalen hoe groot de som moest zijn die de Chileense regering bij wijze van compensatie moest uitkeren aan de nabestaanden van Letelier en van diens secretaresse

Ronni Moffitt die tegelijk met hem was vermoord. In 1980 had een Amerikaanse rechter een bedrag voorgesteld van $ 3 mln, terwijl de Amerikaanse regering in 1988 van Chili $12 mln aan compensatiegelden had geëist.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. RESULTATEN 1990

Volgens voorlopige cijfers van de Centrale Bank maakte de economie in 1990 een groei door van 1,6 procent, het laagste cijfer sinds het herstel van de diepe recessie van 1982-'83. De industriële produktie stagneerde en de bouw, de mijnbouw en de visserij gingen aanzienlijk achteruit. De investeringen namen niettemin toe met een recorddeelname van buitenlands kapitaal van $1,037 rnrd over de periode van januari tot oktober. De maandelijkse inflatie bedroeg over december 0,5 procent, waardoor de inflatie op jaarbasis kwam te liggen op 27,3 procent, het hoogste cijfer in tien jaar. De export beliep over 1990 in totaal $ 8,445 mrd, terwijl de import uitkwam op $ 7,050 mrd, hetgeen resulteerde in een handelsoverschot van $1.395 mln.

Op 12 december werd met een aantal commerciële crediteurenbanken onder aanvoering van de Amerikaanse bank Manufacturers Hanover een overeenkomst gesloten inzake schuldsanering tot een hoogte van $ 4,870 mrd. De totale buitenlandse schuld werd in februari 1991 geraamd op $ 16,865 mrd, en de schuldendienst werd geschat op 17,9 procent van de exportcapaciteit.

Akkoord over leningen en schulden

Op 25 september 1990 kwam het bericht dat een comité van 13 crediteurenbanken op een bijeenkomst in Washington akkoord was gegaan met voorstellen om aan de Chileense regering in 1991 en 1992 fondsen ter beschikking te stellen waarmee $320 mln was gemoeid. De regering zou na een respijtperiode van twee jaar overgaan tot de uitgifte van obligaties met een looptijd van vijf jaar en een rentestand die 1,5 procent boven de door de London Interbank (Libor) geboden rentevoet lag. Tien banken zouden een ,,club" vormen om voor $ 200 mln van deze obligaties te kopen en zouden andere instellingen uitnodigen deel te nemen. De banken stemden ook in met het uitstellen van aflossingen die tussen 1991 en 1994 moesten plaatsvinden, een maatregel waardoor volgens berekeningen Chili gedurende de volgende vier jaar jaarlijks ongeveer $ 1,8 rnrd zou besparen. De halfjaarlijkse rentebetalingen op de totale schuld van $ 16,8 rnrd zouden gehandhaafd blijven.

Economischehervormingen

Op 17 juni 1991 werden de invoerrechten van 15 naar 11 procent teruggebracht, en werd de peso met 2 procent gerevalueerd om de grote toevloed van Amerikaanse dollars in te dammen, die de wisselkoers kunstmatig laag had gehouden.

Per 21 juni 1991 ging de officiële wisselkoers ten opzichte van de Amerikaanse dollar omlaag van 363,39 naar 336.12 pesos. Hiermee werd de kloof ten opzichte van de ingezakte werkelijke ruilwaarde van de dollar die de financiële markt hanteerde, enigszins verkleind; op 14 juni sloot de markt bij een dollarkoers van 345,04 pesos.
Teneinde een evenwichtige begroting te kunnen behouden, een van de pijlers van het regeringsbeleid, diende het verlies aan inkomsten als gevolg van de verlaagde invoerrechten te worden goedgemaakt door een uitbreiding van het zegelrecht bij de verstrekking van kredieten, om buitenlandse korte-termijnleningen en binnenlandse leningen te dekken. Dit was bedoeld om een bron van discriminatie tegen nationaal kapitaal weg te nemen en zou de door de verschillen tussen binnenlandse en buitenlandse rentetarieven aangezwengelde kapitaalbeweging belastbaar maken.
Bovendien werd de benzine-accijns met 50 procent verhoogd, waarbij de regering echter benadrukte dat deze verhoging geen gevolgen zou hebben voor de produktiekosten in de industrie, bovendien zou aanzetten tot een selectiever autogebruik voor privé-doeleinden en in overeenstemming was met een geplande inflatie van 18 procent op jaarbasis voor 1991. Minister van financiën Alejandro Foxley Rioseco gaf de consument daarnaast de verzekering dat het overschot op de betalingsbalans zou worden aange end om de meerkosten van de vergroting van de invoer naar beneden te brengen. Hij schatte dat de helft van het modale gezinsinkomen gevolgen zou ondervinden van prijsveranderingen bij importartikelen, en voorspelde dat voedsel, kleding, tv-toestellen en andere apparaten goedkoper zouden worden.

Staking in kopermijnen

Op 15 juli kwam een einde aan een twee weken durende staking van 8.000 mijnwerkers in de kopermijn van Chuquicamata, de grootste ter wereld, die geëxploiteerd werd door de staatsonderneming Corporacion Nacional del Cobre de Chili (CODELCO).

Deze werkonderbreking, de eerste grote aanvaring van de coalitieregering-Aylwin met een vakbond, was de eerste die sinds de militaire coup in 1973 in de mijn had plaatsgevonden. De staking zorgde op de internationale metaalmarkt aanvankelijk voor een snelle stijging van de koperprijzen.
De vakbondsleiders gingen akkoord met het aanbod de mijnwerkers een aandeel te geven van 2 procent (waarmee circa $ 5 mln was gemoeid) van de jaarlijkse winst van CODELCO die naar werd verwacht zou uitkomen op $ 1,6 mrd; een uitbreiding van het aantal van 20 doorbetaalde vakantiedagen met vijf dagen, en bovendien een extra bonus ter grootte van ongeveer $ 990. De onderneming had geweigerd de mijnwerkers een reële loonsverhoging toe te kennen, wat als eis was gesteld in een drietal andere mijnen van de CODELCO waar eind juli begin augustus zou worden gestemd over een eventuele staking.

MODDERLAWINE

In de 250.000 inwoners tellende stad Antofagasta, 1.370 km ten noorden van de hoofdstad Santiago, kwamen 112 mensen om het leven en raakten 700 anderen gewond toen ze werden overvallen door een modderlawine, veroorzaakt door een hevige en onverwachte stortbui. De regering riep in het gebied de noodtoestand uit. In Antofagasta bedroeg de gemiddelde regenval per jaar slechts 12,5 mm, maar nu was binnen drie uur tijd dertien maal zoveel regen gevallen. Naar verluidt waren meer dan 30.000 mensen direct door de modderstroom getroffen en meer dan 6.000 huizen beschadigd.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. ONTWIKKELINGEN IN 1990

Overeenkomsten werden gesloten in juni 1990 met Colombia inzake nauwere samenwerking bij de bestrijding van de drugshandel; in juli met Brazilië, inzake (i) bilaterale gesprekken over economische invulling van het juridisch raamwerk van de Vereniging voor de Integratie van Latijns-Amerika (ALADI); (ii) samenwerking op wetenschappelijk, technisch en technologisch gebied voor een periode van drie jaar; en (iii) terugdringing van de drugshandel; in augustus met Argentinië, inzake het gebruik van kernenergie voor vreedzame doeleinden; in oktober met Spanje, inzake een pakket maatregelen voor economische samenwerking ter waarde van $ 2 mrd; met Mexico, inzake het scheppen van een kader voor een vrijhandelsverdrag om in juni 1991 te komen tot gelijke invoerrechten en in 1995 tot een bilaterale gemeenschappelijke markt; in november met de Verenigde Staten, inzake de afschaffing van uitvoerbeperkingen op goederen geleverd door kleine en middelgrote Chileense bedrijven, op grond van de Amerikaanse bepalingen met betrekking tot het verlenen van de status van bevoorrechte handelspartner; en met Tsjechoslowakije, inzake toekomstige samenwerking.

In oktober werd de verkoop van fragmentatiebommen aan Ethiopië door wapenfabrikant Cardoen, waarmee het militair regime van Pi-

nochet had ingestemd, door de regering ongedaan gemaakt. Bolivia had geprotesteerd tegen de proeven die Cardoen in oktober had genomen met een tweetal bommen op basis van hoogexplosieve gassen, die naar werd aangenomen even krachtig waren als tactische kernwapens. In juni werden met de Sowjet-Unie op ambassadeursniveau de diplomatieke betrekkingen hersteld. in iuni gebeurde hetzelfde met Mongolië en in augustus met Algerije

Europese rondreis president Aylwin

Van 7-25 april 1991 bezochten president Aylwin en minister van financiën Alejandro Foxley een aantal Westeuropese hoofdsteden. Zij wilden potentiële investeerders overtuigen van het toekomstige stabiele politieke klimaat in Chili en belemmeringen voor de invoer van Chileense produkten op de Europese markt wegnemen.

Koning Juan Carlos prees Aylwin tijdens diens bezoek aan Spanje (7-10 april) voor zijn ,,moed" inzake de kwestie van de schending van de mensenrechten. Van 10-15 april bezocht Aylwin Groot-Brittannië; daarna bracht hij bezoeken aan Nederland, Italië, het Europese Parlement in Straatsburg, het Vaticaan en vier Duitse steden.

Buitenlandse reis Pinochet

Van 10-18 mei 1991 bracht de opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Augusto Pinochet Ugarte, een bezoek aan Brazilië, Portugal en Groot-Brittannië. Minister van defensie Patricio Rojas Saavedra zei dat de generaal tot 5 juni mocht reizen ,,om bedrijven te bezoeken die het Chileense leger bevoorraden". Toch werden zijn bezoeken omschreven als privébezoeken.

De 75-jarige Pinochet bracht van 10-14 mei een bezoek aan Brazilië en van 15-17 mei aan Portugal. In beide landen had hij ontmoetingen met wapenleveranciers. Op 18 mei verbleef hij enkele uren in Groot-Brittannië, alwaar hij een bezoek bracht aan een fabriek van Royal Ordnance, een dochteronderneming van British Aerospace. Hij bekeek de ontwikkeling van een meervoudig raketartilleriesysteem waarover in september 1990 een contract was afgesloten tussen Royal Ordnance en het Chileense bedrijf Famae.
Toen op 26 april werd aangekondigd dat Pinochet naar Groot-Brittannië zou komen, protesteerden Labour-parlementsleden vanwege de schendingen van de mensenrechten tijdens het bewind van de generaal van 1973 tot 1990. Op 10 mei werd in Zuid-Afrika bevestigd dat Pinochet dat land zou bezoeken, maar op 16 mei werd het bezoek afgezegd. De ingekorte reis van Pinochet, zo kort na de Europese reis van president Patricio Aylwin in april, werd door enkele waarnemers gezien als een poging om te laten zien dat de Chileense militairen nog steeds een rol speelden in de Chileense politiek.

(Vor. ber. pag. 724/3 e.v.-1990)

COMOREN

INTERNE ONTWIKKELINGEN. MISLUKTE COCPPOGINGEN

Na zijn verkiezing in maart 1990 vormde president Said Mohamed Djohar een nieuw kabinet (zie pag. 391/2-'90). Daarin zaten zowel figuren van het vorige regime (van de vermoorde president Ahrned Abdallah Abderrahman) als enkele van zijn verslagen opponenten.
In april kondigde Djohar maatregelen aan om de democratie te waarborgen. Hij wilde besprekingen beginnen over constitutionele hervormingen om parlementsverkiezingen mogelijk te maken (de laatste waren in maart 1987 gehouden, zie pag. 414/1/2-'87).
Zijn voornaamste tegenstander, Mohammed Taki, die de eerste ronde van de presidentsverkiezingen had gewonnen maar in de tweede ronde was verslagen, bleef Djohar echter beschuldigen van stemmenzwendel.

Couppoging (augustus 1990)

Op 21 augustus 1990 maakte het ministerie van buitenlandse zaken bekend dat een ,,destabilisatiepoging" was ontdekt van aanhangers van Mohammed Taki. In verband hiermee waren twee Comorezen en een Franse huurling gearresteerd.
Op 23 september werd de minister van binnenlandse zaken, Ibrahim Halidi, ontslagen, hoewel hij ontkende dat hij iets afwist van de vermeende couppoging. Hij werd vervangen door Mohammed Taki Mboreha, die voorheen de portefeuille van volksgezondheid en bevolking beheerde. Medio september 1990 trad de staatsminister van financiën, economie en begroting, Said Ali Kemal, af: hij was tot dan toe beschouwd als de tweede man in de regering.

In oktober werd gemeld dat Max Veillard, een Franse huurling en adviseur van Taki, die voor zijn aandeel in de couppoging van augustus werd gezocht, door de politie was doodgeschoten.

Nieuw kabinet

Op 18 oktober 1990 maakte president Djohar de vorming van een nieuw kabinet bekend. De samenstelling was als volgt:

Staatsministers: uitrusting. PTT en regeringswoordvoerder - Said Hassan Said Hachim; transport, toerisme en stadsontwikkeling - Said Ali Youssouf: produktie, industrie, plattelandsontwikkeling en milieu - Ali Mroudjae: financiën, economie, begroting en plan - Ahmed Abdallah Souret; volksgezondheid en bevolking - Houmadi Kaambi; voorlichting, cultuur, jeugd en sport - Adamou Mohamed.

Ministers: buitenlandse zaken en samenwerking - Mtara Maecha; binnenlandse zaken, immigratie. bestuurshervorming en ulaatseliik bestuur - Mohammed Taki Mboreha; justitie openbare diensten, werkgelegenheid en beroepsonderwijs - Said Attoumane; nationaal onderwijs, vakopleiding en technisch onderwijs - Arbabidine Mohammed.

Staatssecretarissen: islamitische en Arabische zaken, Koranonderwijs - Daoud Attoumane; handel en nijverheid - Mouhtare Rachid.

Couppoging (augustus 1991)

Op 3 augustus 1991 ondernam Ibrahim Ahmed Halidi, president van het Hooggerechtshof, met steun van het Hof een poging president Said Mohamed Djohar ten val te brengen, waarbij hij zichzelf uitriep tot interim president.

Volgens het Hooggerechtshof was Djohar niet meer in staat zijn ambt uit te oefenen, omdat hij ,,in zekere mate de geestelijke helderheid voor de politieke leiding van de staat" miste. Krachtens de grondwet (artikel 22) had Halidi het presidentschap ad interim overgenomen.

De coup werd door de regering en haar bondgenoten, waaronder Frankrijk, illegaal genoemd. en de Franse officier die verantwoordelijk was voor de veiligheid van de president verklaarde op het hoofdplein van de hoofdstad Moroni de staatsgreep onwettig. De machtswisseling werd evenmin gesteund door het oppositionele Comorees Democratisch Front. Niettemin prees Abbas Djoussouf, de leider van de Mouvement démocratique populaire (MDP), ,,het legitieme proces dat door het Hooggerechtshof isingezet".

Djohar nam zijn vroegere positie spoedig weer in en Halidi, de openbare aanklager en nog een aantal leden van het Hof werden gearresteerd. Op 5 augustus werd bericht dat Djoussouf zou worden aangehouden en de MDP zou worden verboden, maar dit werd niet bevestigd.
Djohar bracht op 27 augustus wijzigingen aan in zijn kabinet, waarin negen nieuwe leden werden benoemd; op 29 augustus stapten twee leden uit het nieuwe, 15 leden tellende kabinet.

Direct na de couppoging werden een aantal dagen betogingen gehouden ten gunste van Djohar. Op 5 augustus doodden en verwondden veiligheidstroepen zeker drie aanhangers van Halidi, die in Mutsamudu, op het eiland Nzwani (het vroegere Anjouan) een bijeenkomst van regeringssympathisanten zouden hebben verstoord. Op 13 augustus werden alle openbare betogingen voor onbepaalde tijd verboden.

(Vor.ber. pag. 391/1 e.v.-1990)

ECOWAS

TOPCONFERENTIE

De jaarlijkse topconferentie van de 16 lidstaten van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS)vond plaats van 4-6 juli 1991 in Abuja in Nigeria. Met uitzondering van de presidenten van Ivoorkust, Ghana, Mauretanië, Niger en Togo namen alle staatshoofden aan de top deel.
De belangrijkste onderwerpen van de top waren meer politiek dan economisch van aard en hadden vooral betrekking op Liberia en de rol van de door ECOWAS gesteunde vredesmacht ECOMOG in dat land (zie pag. 328/2/3-'91). In het slotcommuniqué werd bekendgemaakt dat een waarnemingscommissie toezicht zou houden op de wapenstilstand en de komende verkiezingen.
De aanhoudende roep vanuit de bevolking om politieke hervormingen in de gehele regio werd weerspiegeld in de aanvaarding door de topconferentie van een ,,Verklaring van politieke beginselen", waarbij de leiders zich verplichtten ,,mensenrechten en fundamentele vrijheden" te respecteren.
Er was weinig nieuws over economische kwesties, vooral over de opheffing van handelsbarrières ter bevordering van de handel tussen de verschillende regio's en over de voltooiing van een monetaire unie.

Krachtens bepalingen die in januari 1990 in werking traden, werden in het gebied ongeveer 70 produkten tariefvrij verhandeld. Alle handelsbarrières geldend voor goederen uit de regio zouden in januari 1994 worden opgeheven. In individuele lidstaten bleven echter problemen bestaan met de invoering van op regionaal niveau genomen besluiten. De handel binnen de regio vormde slechts 4 procent van alle handelstransacties van de ECOWAS-leden. Het merendeel van de handel vond plaats tussen de lidstaten en de Europese Gemeenschap.

(Vor.ber.pag. 535/3 e.v.-1990)

EQUATORIAAL GUINEE

PDGE-CONGRES. OPPOSITIELEDEN VERVOLGD

Van 4-6 augustus 1991 hield de regerende Democratische Partij van Equatoriaal Guinee (PDGE),de enige wettig toegestane partij, in Bata haar eerste buitengewone nationale congres. Het congres riep op tot een grondwetsherziening en legalisering van andere politieke partijen. Eveneens drong het aan op opheffing van de beperkende maatregelen t.a.v.de media.

Op 17 augustus weigerde de ambassade van Equatoriaal Guinee te Madrid het paspoort te vernieuwen van Severo Moto, leider van de Vooruitgangspartij.

Moto was voornemens op 18 augustus naar zijn land terug te keren om daar legalisatie van de politieke partijen en vrije verkiezingen te eisen. Hij veroordeelde de arrestatie op 14 augustus van oppositieleiders die. zoals hij onderstreepte. plaatsvond op dezelfde dag dat sergeant Venançio Miko Obiang op vrije voeten werd gesteld. Deze was in juli 1983 veroordeeld wegens deelname aan een couppoging in mei van dat jaar (zie pag. 429/2/3-'83). Dat Miko amnestie was verleend werd door de Spaanse regering van premier Felipe Gonzalez, die in september een bezoek aan het land zou brengen, met instemming begroet. Op 23 augustus maakte Moto bekend dat Eduardo Ndong Elo Nzang, de ambassadeur in Spanje, in de hoofdstad Malabo was gearresteerd, hetgeen hij in verband bracht met de toenemende onderdrukking in het land.

Volgens een rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International waren begin december 1990 al omstreeks 30 parlementariërs en andere hoge functionarissen gearresteerd omdat zij de invoering van een meerpartijenstelsel hadden bepleit. Onder de gedetineerden waren Francisco Boddien Ngalo (voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers), Julio Ela Mangue (president van het Hooggerechtshof) en commandant Melanio Ebendeng Nsomo (gedelegeerd ministervandefensie).

KABINETSWIJZIGING

Casto Nvono Akhele werd volgens een mededeling van 16 oktober 1990 bevorderd van gevolmachtigd minister van economie, handel en planning tot secretaris-generaal in het bureau van de president. Hij verving Marcelino Nguema Ongueme, die nu staatsminister van economie, handel en planning (een nieuwe post) werd.

(Vor.ber. pag. 536/3 e.v.-1990)

GAMBIA

NIEUWE LEGERLEIDER

Op 4 augustus 1991 arriveerde kolonel Abubakar Dada, uitgeleend door het Nigeriaanse leger, in Banjul om zijn functie als commandant van het nationale leger van Gambia in te nemen. Hij volgde daarmee kolonel Momodou Ndow Njie op, wiens aftreden door zijn eigen strijdkrachten was geëist; tussen Gambia en Nigeria bestond geen formeeldefensieverdrag.

(Vor.ber. pag. 249/2-1991)

GUINEE

OPPOSITIELEIDER GEVLUCHT

Alpha Conde, de secretaris-generaal van de illegale Rassemblement du peuple de Guinée (RPG},vertrok op 10 juli 1991 uit Guinee naar Senegal om daar opnieuw in politieke ballingschap te gaan. Na een lange periode van ballingschap (zie pag. 544/3 - '91) had hij slechts een maand na zijn terugkeer in Guinee asiel aangevraagd en gekregen in de Senegalese ambassade in Conakry.

Medio juni had de politie Conde ondervraagd in verband met de ontdekking van wapens en politieke pamfletten op de luchthaven. Zijn aanhouding leidde tot botsingen tussen aanhangers van hem en de veiligheidstroepen, waarna ongeveer 60 mensen werden gearresteerd en alle demonstraties in de hoofdstad werden verboden.

MEERPARTIJENSTELSEL ?

René Alseny Gomez, secretaris-generaal in het bureau van de president, verklaarde op 15 september dat wetgeving Over de aanvaarding van een democratisch systeem op 31 december gereed zou zijn, waarmee de voorwaarden voor de start van het democratische proces in 1992 werden geschapen. Hoewel de Overgangscommissie voor Nationaal Herstel uitging van een tweepartijenstelsel, konden volgens Gomez meer partijen worden opgericht als ,,nationale omstandigheden" dat eisten.

(Vor.ber.pag. 544/2 e.v.-1991)

KAMEROEN

AANHOUDENDE BURGERLIJKE ONGEHOORZAAMHEID

Op 12 augustus 1991 besloten oppositiegroepen, na de weigering van de regering van president Paul Biya in te gaan-op eisen tot democratische hervormingen, vast te houden aan hun oproep tot burgerlijke ongehoorzaamheid als onderdeel van hun campagne voor een nationale conferentie.

De zogenaamde ,,Campagne Dode Stad", die feitelijk neerkwam op een algemene staking van ambtenaren en werknemers in het particuliere bedrijfsleven, had vanaf 24 juni de meeste steden van 's maandags tot en met vrijdags geheel lamgelegd. waarbij alleen op zaterdag en zondag zaken open waren voor het doen van inkopen. In augustus werden in het hele land demonstraties uiteengejaagd door de

politie, die daarbij traangas gebruikte. Tijdens een betoging in Douala op 4 augustus werd een groep van 700 mensen gearresteerd.

Op 9 augustus werd het paspoort van Celestin Monga ingetrokken en kwam hij onder huisarrest te staan Monga had in januari terechtgestaan wegens de publikatie van een ,,open brief aan president Biya", waarvoor hij drie aar voorwaardelijke gevangenisstraf had gekregen plus een boete Up 17 augustus kreeg het weekblad Le Messagerzonder verdere officiele verklaring een verschijningsverbod opgelegd Het blad was al herhaaldelijk voorwerp van censuurmaatregelen geweest en was in juli in Nigeria gedrukt omdat er moeilijkheden waren met de staatsdrukkerijen

TERUGKEER VAN OPPOSITIELEIDERS

Op 17 augustus keerde Bello Bouba Maigari, in de periode 1982-'83 premier, terug naar Kameroen na zeven jaar zelf opgelegde ballingschap.

Bello Bouba zei dat hij terug was gekomen om zich aan te sluiten bij zijn ,,landgenoten die strijden voor de vestiging van een ware democratie".
Jean-Michel Tekam, die in het Yondo Blackproces in april 1990 bij verstek was veroordeeld wegens subversieve activiteiten (zie pag. 539/3-'90), werd op 24 augustus teruggverwacht. Tekam, die voor de Kameroense oppositie in Frankrijk als coordinator optrad, zei dat hij voornemens was een politieke partij op te richten.

(Vor.ber.pag. 545/1 e.v.-1991)

LIBIË

GROOT-BRITTANNIË WEIGERT LIBISCHE SCHENKING

Tussen 3 en 6 juni 1991 informeerde Teddy Taylor, een Conservatief lid van het Britse Lagerhuis, het Britse ministerie van buitenlandse zaken dat hij tijdens een recent bezoek aan Libië een ontmoeting had gehad met kolonel Moamer al-Kadhafi en minister van buitenlandse zaken Ibrahim Bishari. Hij had een ,,pakket voorstellen" meegekregen voor het herstel van de betrekkingen tussen de twee landen en een cheque van £ 250.000 van de Libische politiebond voor een liefdadigheidsinstelling van de Britse politie.

Het nieuws over de schenking bereikte de Britse pers op 6 juni en leidde tot vijandige reacties, aangezien de schenking werd gezien als een poging tot compensatie voor de dood van de politievrouw Yvonne Fletcher, voor het Libische Volksbureau in Londen in april 1984 (zie pag. 33/2 e.v.-'86). Sinds 29 april 1984 onderhield Groot-Brittannië geen diplomatieke betrekkingen meer met Libië (zie pag. 34/2-'86).

Het ministerie van buitenlandse zaken verklaarde op 6 juni dat er geen sprake kon zijn van ,,verbeterdebetrekkingen" voordat ,,overtuigend bewijs" was geleverd ,dat de Libiers hebben afgezien van steun aan het internationaal terrorisme, waaronder de IRA (Iers Republikeins Leger)" en voordat Libië had meegewerkt om de moordenaars van Fletcher voor het gerecht te brengen
In een toespraak tot het Algemeen Volkscongres op 17 juni antwoordde Kadhafi ,,Groot-Brittannie kan barsten met zijn betrekkingen tot de dag des oordeels Groot-Brittannie en Amerika kunnen barsten, zoals kinderen het zouden zeggen "

RAPPORT VAN AMNESTY

Volgens een op 26 juni gepubliceerd rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International waren in Libië tussen januari 1989 en april 1990 bijna 400 mensen, overwegend islamitische fundamentalisten, om politieke redenen gevangen gezet.

INGEBRUIKNEMING VAN GROTE KUNSTMATIGE RIVIER

De eerste fase van het Libische project van de Grote Kunstmatige Rivier, waarmee in 1984 is begonnen en dat het grootste irrigatieproject in het Midden-Oosten moet worden, werd op 28 augustus 1991 ingewijd toen kolonel Moamer al- Kadhafi tijdens een plechtigheid bij Benghazi het water deed stromen door een kraan open te draaien.

Het project, waarvan de kosten op $25 mrd en de voltooiing op 25 jaar worden geschat, is bedoeld om de dichtbevolkte kustgebieden te voorzien van water uit op 2.000 km afstand gelegen ondergrondse watervoorraden in Zuidoost-Libie. In de eerste fase werd drinkwater naar de gebieden Benghazi en Sirte geleid via een door Zuidkoreaanse bedrijven gebouwd netwerk van ondergrondse pijpleidingen en reservoirs. In latere fasen zou men zich richten op landbouwirrigatie.
De meeste westerse leiders sloegen Kadhafi's uitnodiging om de openingsceremonie bij te wonen af. Sommige waarnemers brachten hun gereserveerdheid in verband met de positieve reactie van Libië op de poging om Sowjet-president Gorbatsjow ten val te brengen. Tot de Arabische en Afrikaanse leiders die wel aanwezig waren, behoorden de staatshoofden van Algerije, Burkina Faso, Tsjaad, Djibouti, Egypte, Mali, Mauretanië, Marokko, Rwanda, Soedan en Tunesië; de vice-presidenten van Afghanistan, Irak en Syrië; de voorzitter van de PLO Yasser Arafat en de secretaris-generaal van de Arabische Liga Esmat Abdel Meguid.
In zijn toespraak bij de inauguratie zei Kadhafi dat Libië het project had uitgevoerd zonder hulp van de ontwikkelde landen of van internationale financiële instellingen. Dit vertoon van kracht, aangewend door een klein land voor vreedzame doeleinden en ter bevordering van zijn onafhankelijkheid zou, zo waarschuwde hij, de macht van het ,,imperialisme" ondermijnen en Libië blootstellen aan aanvallen, vooral door de Verenigde Staten.

Kadhafi en de Egyptische president Hosni Mubarak spraken tijdens de plechtigheid over recente stappen naar de economische integratie van Egypte en Libië.

Op 6 augustus had de Egyptische regering de grens met Libië opengesteld en alle barrières voor het handels- en reizigersverkeer tussen de twee landen opgeheven. Mubarak was de vorige dag teruggekeerd van een bezoek aan Tripoli, terwijl Kadhafi begin juli Cairo had bezocht om tien integratie-akkoorden, die door de twee landen waren getekend, te ratificeren.

DEPORTATIE VAN ILLEGALE IMMIGRANTEN

Ongeveer 180 Ghanezen arriveerden op 13 augustus in de Ghanese hoofdstad Accra na door Libië te zijn uitgewezen in het kader van een campagne om illegale immigranten uit Afrikaanse landen het land uit te zetten.

Volgens bericht werden ook staatsburgers uit Burkina Faso, Tsjaad, Mali, Niger en Nigeria uitgewezen. Een regeringsfunctionaris zei tegen het Libische persbureau dat veel immigranten via woestijnroutes zonder paspoort Libië waren binnengekomen en dat sommigen van hen ernstig ziek bleken te zijn.

(Vor.ber.pag. 32/3 e.v.-1991)

MADAGASCAR

NIEUWE POLITIEKE PARTIJEN. OPPOSITIE ROEPT OP TOT VORMING VAN OVERGANGSREGERING

In maart 1990 werd een decreet van kracht dat de vrije vorming van politieke partijen toestond (zie ook pag. 456/1/2-'90). Voordien moesten alle politieke partijen aangesloten zijn bij het Front national pour la défence de la révolution (FNDR, Nationaal Front voor de Verdediging van de Revolutie). De uitvaardiging van het decreet werd gevolgd door de oprichting van een aantal nieuwe partijen.

Tot de grotere partijen behoorde Antoko'ny Kongresi'ni Fahaleovantenan Madagasikara (AKFM, Congrespartij voor de Onafhankelijkheid van Madagascar), die in maart 1989 was uiteengevallen (zie pag. 805/1-'89); het grootste (marxistische) deel van de partij ging verder als AKFM-Kongresi of AKFM-KDRSM (voorgezeten door Andriantiana Rakotovao, de voormalige minister van PTT), die de regeringspartij AREMA steunde; de zich afscheidende factie vormde de socialistische AKFM-

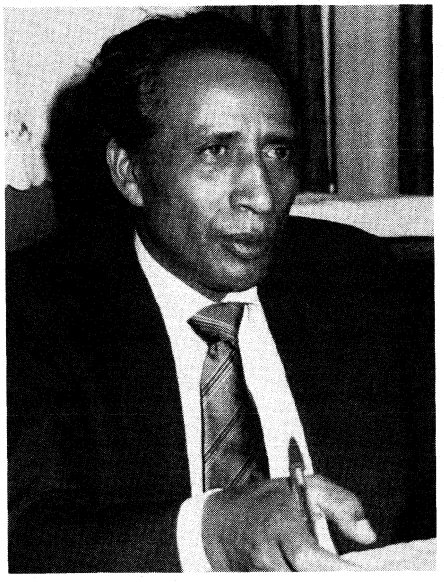

Manandafy Rakotonirina, de leider van de oppositionele MFM op Madagascar.

Fanavoazana, (AKFM-Renouveau, geleid door dominee Richard Andriamanjato).
Andere partijen waren: Parti social-démocrate (PSD, Sociaal-Democratische Partij, geleid door de voormalige minister van binnenlandse zaken, André Resampa); AMFM-3FM (geleid door Andrianalijoana Andriamanmapy); Mouvement des démocrates chrétiens malgaches (Christen-Democratische Beweging, geleid door Jean-Jacques Rakotoniaina); Union nationale pour la démocratie et le développement (UNDD, Nationale Unie voor Democratie en Ontwikkeling, geleid door Zafy Albert); Mouvement pour le pouvoir prolétarien/Mpitolona ho amin'ny Fanjakana ny Madinika (MFM. Beweging voor Proletarische Macht, centrum-links, geleid door Manandafy Rakotonirina); Vonjy Irai Tsy Mivaki (VITM of Vonjy, Volksbeweging voor Nationale Eenheid: centrum-rechts); en Madagaskira Ottronin'ny Malagasy/Monima ka Miviombio (Monima-K, Madagascar voor de Malagasiërs, conservatief, geleid door Monja Jaona).

Het Front voor de Verdediging van het Malagasisch Socialisme (FMSM, een alliantie geleid door Jérôme Marojama Razanabahiny van Vonjy) werd door de regering opgericht als tegenwicht tegen de nieuwe oppositiepartijen.

Veel van de nieuwe partijen riepen op tot verdere politieke hervormingen. Een conferentie die van 16-19 augustus 1990 plaatsvond en werd bijgewoond door afgevaardigden van 14 politieke partijen en hoge geestelijken, vakbonds- en studentenleiders en vooraanstaande zakenmensen, riep op tot de vorming van een overgangsregering van alle partijen. Deze overgangsregering moest verkiezingen organiseren voor een constituerende vergadering die zou worden belast met het opstellen van een nieuwe grondwet. De conferentie bekritiseerde het leiderschap van president Didier Ratsiraka, maar prees diens recente hervormingen.

DEMONSTRATIES VOOR HERVORMINGEN. OPPOSITIE VORMT VOORLOPIGE REGERING. RATSIRAKA BENOEMT NIEUWE PREMIER. BLOEDIGE ONDERDRUKKING VAN DEMONSTRATIES

Een coalitie van 16 oppositiepartijen, die zich het Comité de forces vives noemde, mobiliseerde vanaf 10 juni 1991 tot het einde van de maand dagelijks tienduizenden mensen om in de straten van de hoofdstad Antananarivo te demonstreren voor ingrijpende politieke hervormingen. Volgens schattingen namen aan de demonstraties, die vreedzaam leken te verlopen, op sommige dagen maximaal 200.000 mensen deel.

President Didier Ratsiraka, die sinds 1975 aan de macht was, keerde op 14 juni terug in Antananarivo van een vierdaags officieel bezoek aan Frankrijk*. In een vraaggesprek op Radio France Internationale, dat op dezelfde dag werd uitgezonden, zei Ratsiraka dat hij 62,7 procent van de stemmen had vergaard bij de presidentsverkiezingen van maart 1989 en dat zijn tegenstanders een minderheid vormden.

De menigten die deelnamen aan de massademonstraties eisten zijn aftreden. de afschaffing van de socialistische grondwet, een nationale conferentie en een nieuwe grondwet.

Op 21 juni kondigden de oppositiepartijen de vorming van een ,,voorlopige regering" aan. Eind juni leek het er echter op dat zij geen concessies van de regering hadden weten los te krijgen.

Ontslag regering

President Didier Ratsiraka maakte op 28 juli bekend dat hij de regering had ontslagen en dat hij voor het einde van het volgende jaar een referendum zou organiseren over een nieuwe grondwet. Hij nodigde ook de oppositieleiders uit deel te nemen aan de discussies over een nieuwe kieswet. Hoewel deze concessies tegemoetkwamen aan de eisen, die op 10 juni aan het begin van een nationale protestcampagne zonder weerga waren gesteld, was de oppositie nu niet tevreden en handhaafde zij haar eis dat Ratsiraka moest aftreden.

Oppositiewoordvoerder Richard Andriamanjato zei op 29 juli tegen Radio France International dat de vrijlating van oppositieleiders, die in de dagen vóór Ratsiraka's verklaring waren gearresteerd, en een akkoord over de deelname van oppositieleiders aan een nieuwe regering, tot de voorwaarden behoorden voor besprekingen met de regering. ,,Denatuurlijke gang van zaken," voegde hij daaraan toe, ,,zou zijn dat (Ratsiraka) zo spoedig mogelijk opstapt."

Aan Ratsiraka's concessies gingen zeven weken van stakingen en demonstraties vooraf, die waren georganiseerd door het oppositionele Comité de forces vives (zie hierboven).

* Een bezoek van de Franse president François Mitte rand in juni 1990 had de bekendmaking opgeleverd dat Frankrijk de aanspraak van Madagascar op de eilanden Les Glorieuses, Juan de Nova, Europa en Bassas de India had aanvaard. Deze eilanden hadden sinds 1882 onder Franse controle gestaan (zie ook pag. 453/3-'81 voor een uitspraak van de Algemene Vergadering van de VN). Als tegenprestatie beloofde Madagascar compensatie voor Franse ondernemingen die het in 1972 hadgenaast.

Albert Zafy, premier van de voorlopige regering van de oppositie, en Evaousie Marson, zijn minister van financién, geven het V-teken van victorie na de bezetting op 22 juli van enkele ministeries door de oppositie.

Een algemene stakingsoproep van de oppositie vond op 8 juli wijdverbreid gehoor en mondde uit in een demonstratie van bijna 400 000 mensen in de straten van de hoofdstad Antananarivo De staking werd geannuleerd op 15 juli toen de oppositie besprekingen voerde met Ratsiraka Maar ontevredenheid over de resultaten van dit overleg leidde tot hervatting van de staking en tot de bekendmaking dat een gepensioneerde generaal Jean Rakotoharison tot president van de voorlopige regering van de oppositie was benoemd, en Albert Zafy tot premier
De veiligheidstroepen hadden over het algemeen terughoudend gereageerd op de vreedzame demonstraties, maar op 23 juli, na verscheidene mislukte pogingen van de oppositie om de regeringsgebouwen over te nemen en haar ‚ministers' te installeren, kondigde Ratsiraka de noodtoestand en een nachtelijk uitgaansverbod af en vaardigde hij arrestatiebevelen uit voor de oppositieleiders Tot de gearresteerden behoorden Zafy en verscheidene leden van het schaduwkabinet van de oppositie

Na Ratsiraka's verklaring zouden volgens berichten drie van de gearresteerde oppositieleiders, onder wie Zafy, op 29 juli zijn vrijgelaten. De volgende dag verklaarde Ratsiraka dat hij alle mogelijke concessies had gedaan en dat hij binnen een week een nieuwe regering zou vormen, met of zonder kandidaten van de oppositie.

Nieuwe premier benoemd. Bloedige onderdrukking van demonstraties

Op 8 augustus maakte president Didier Ratsiraka de benoeming bekend van Guy Willy Razanamasy, de burgemeester van Antananarivo, tot premier. Ratsiraka droeg een behoorlijk deel van zijn verantwoordelijkheden over aan Razanamasy, al behield hij de portefeuilles van defensie en buitenlandse zaken.

De stap leek bedoeld om de golf van protesten te breken die in toenemende mate gericht was tegen Ratsiraka persoonlijk, terwijl het Comité de forces vives op zijn aftreden aandrong.

Toch kwam er ook in de dagen na de benoeming van Razanamasy niet meteen een einde aan de doorgaans vreedzame demonstraties voor democratische hervorming die dagelijks tienduizenden mensen op de been brachten in de straten van de hoofdstad en andere centra.
Toen op 10 augustus de menigte optrok naar het presidentiële paleis, openden leden van de door Noord-Korea getrainde presidentiële garde van Ratsiraka het vuur, waarbij ze gebruik maakten van een bewapende helikopter en granaten om de betogers in hun mars langs de 13 km lange route naar het paleis in Iavoloha tot stoppen te dwingen.

Het aantal slachtoffers dat aanvankelijk was gesteld op 10 doden en vele honderden gewonden, liep later volgens schattingen van het Rode Kruis op tot 31 doden in de hoofdstad en 20 doden plus een groot aantal gewonden in de noordelijk gelegen stad Mahajanga Onder de gewonden zou zich Albert Zafy, ‚premier in de op 21 juni tot stand gekomen voorlopige regering van de oppositie, hebben bevonden

Later kwamen meldingen van veel hogere aantallen doden en gewonden. Zo berichtte de oppositiekrant Madagascar Tribune dat 138 mensen door de ga de om het leven zouden zijn gebracht, en dat bovendien een massagraf zou zijn aangetroffen met daarin 40 tot 80 lijken. In de versie van de regering heette het dat 12 mensen de dood hadden gevonden en meer dan 200 mensen gewond waren geraakt als gevolg van een ‚algemene paniek" die was uitgebroken toen een granaat ontplofte, en dat aan ‚eigen kant" 11 doden waren gevallen. In de week na de schietpartijen kwamen in het centrum van Antananarivo elke dag naar schatting tienduizenden mensen op de been. doordat de meeste werknemers gehoor leken te geven aan de oproep van de oppositie tot een algemene staking. Op 12 augustus werd bericht dat de opperbevelhebbers van de luchtmacht en de marine hun steun aan de president hadden ingetrokken, en zich distantiëerden van de incidenten van 10 augustus. Op 14 augustus kondigde de oppositie driedagen van nationale rouw af.

Op 14 augustus riep de Franse regering op tot ‚eensnelle en deugdelijk georganiseerde volksraadpleging" inzake de toekomst van het eiland, waarmee ze feitelijk haar handen aftrok van Ratsiraka.
Op 18 augustus riep Ratsiraka Madagascar uit tot een federatie van zes staten met hemzelf als president. Hij beweerde bij die gelegenheid te kunnen rekenen op de steun van de vijf provincies waar zijn regeringspartij Arema nog altijd de meerderheid in de regionale raad had
Op 19 augustus echter meldde de woordvoerder van de oppositie, dominee Richard Andriamanjato, onder luido toejuichingen van de toehoorders het ‚heenzenden van Ratsiraka en diens ‚vervanging" door de oppositiecoalitie

Andriamanjato stelde voor binnen 18 maanden democratische verkiezingen te houden onder een nieuwe grondwet. Diezelfde dag dreigden de strijdkrachten naar verluidt de macht over te nemen als er niet spoedig een oplossing werd gevonden voor de crisis in het land. De rooms-katholieke aartsbisschop van Antananarivo, kardinaal Victor Razafimahatratra, riep Ratsiraka op zijn ambt neer te leggen.

Op 26 augustus maakte Razanamasy bekend dat hij doende was een regering van 24 leden samen te stellen, met twee hoge legerofficieren, terwijl de ministers voor het merendeel ‚onbekende" technocraten waren. De oppositiepartijen noch de kerken waren vertegenwoordigd. De dag daarop riep de oppositie wederom een algemene staking uit en kwam een menigte bijeen voor een betoging waaraan volgens onafhankelijke schattingen werd deelgenomen door 300.000 mensen.
(Vorberpag. 329/1-1991)

MALI

NATIONALE CONFERENTIE. TIJDSCHEMA VOOR VERKIEZINGEN

De nationale conferentie over het toekomstige politieke stelsel van het land

President Didier Ratsiraka wordt door aanhangers begroet tijdens een receptie in zijn paleis op 31 juli.

begon op 29 juli 1991 in Bamako en werd bijgewoond door meer dan 1.000 afgevaardigden van 42 politieke partijen en 100 organisaties. De conferentie duurde tot medio augustus. Bekendgemaakt werd dat een nieuwe grondwet, die voorzag in verkiezingen met meerdere partijen binnen zes maanden, in een referendum aan de kiezers zou worden voorgelegd.

Het grondwetsontwerp zou worden besproken tijdens de conferentie, die was belegd door de overgangsregering die was ingesteld na de val van president Moussa Traore in maart (zie pag. 388/3 e.v.- '91). In zijn openingstoespraak zei waarnemend staatshoofd luitenant-kolonel Amadou Toumani Touré, die tot voorzitter van de conferentie werd gekozen, dat nationale verzoening en tolerantie geboden waren en dat de conferentie eenheid en veiligheid moest bevorderen. De discussies over het grondwetsontwerp, waarin de nadruk lag op het recht, de scheiding van de uitvoerende. wetgevende en rechterlijke macht, en een meerpartijenstelsel, begonnen op 31 juli. Ook zou worden gediscussieerd over een" verkiezingscode en–over een handvest voor politieke partijen.

Ondertussen gingen de aanvallen op het gezag van de overgangsregering door. Zij maakte op 15 juli bekend dat de vorige nacht een poging tot staatsgreep was verijdeld.

In een radio-uitzending zei Touré dat een groep soldaten van de Kati-kazerne van plan was geweest naar de hoofdstad te marcheren. Majoor Lamine Diabira, oud-minister van territoriaal bestuur, zou het brein achter de coup-poging zijn geweest. Acht andere officieren zouden naar verluidt zijn gearresteerd.
Volgens plaatselijke persberichten was voormalig president Traore in ijltempo weggevoerd uit de Kati-kazerne, waar hij werd vastgehouden. (Traore was op 6 juni voor de rechtbank verschenen. beschuldigd van medeplichtigheid aan de moord op demonstranten tijdens de gebeurtenissen die tot zijn val leidden, maar het hof had zijn berechting tot een niet nader genoemde datum uitgesteld.)

Premier Soumana Sacko van Mali.

Eind juni werd de arrestatie van twee leden van het regerende Overgangscomité voor de Redding van het Volk (CTSP)bekendgemaakt. Dit waren Anatole Sanagare, directeur van de staatsveiligheidsdienst onder Traore, en luitenant Oumar Diallo, een voormalige adjudant van Traore. Sanagare werd op 27 juli vrijgelaten. Meer dan 60 legerofficieren, onder wie Traore en verscheidene voormalige leden van zijn regering, werden door het CTSP met ingang van 1 augustus uit actieve dienst ontslagen

Tijdschema voor verkiezingen

Op 26 september maakte de minister van territoriaal bestuur, majoor Moussa Diabate, een gedetailleerd tijdschema bekend van de data waarop de kiesgerechtigden naar de stembus konden gaan:

1 december 1991 - referendum inzake de grondwet
19 december 1991 – gemeenteraadsverkiezingen
22 december 1991 - eerste ronde parlementsverkiezingen
5 januari 1992 - tweede ronde parlementsverkiezingen. eerste ronde presidentsverkiezingen
22 januari 1992 - tweede ronde presidentsverkiezingen.

OPLEVING VAN TOEAREG-OPSTAND

Een opleving van de opstand van de nomadische Toeareg-gemeenschappen in Noord-Mali en de pogingen van het leger de rebellie onder controle te houden, waren een groeiende bron van bezorgdheid geworden voor de regering en internationale mensenrechtenorganisaties.

Medio juni maakte Touré de benoeming bekend van een commissie die de beschuldigingen moest onderzoeken dat het leger in mei in Noord-Mali minstens 36 Toearegs zonder vorm van proces had geëxecuteerd. De mensenrechtenorganisatie Amnesty International had een diepgaand onderzoek van het incident geëist. Aangenomen werd dat het om een vergeldingsactie ging voor aanvallen van het opstandige Volksfront voor de Bevrijding van Azawad, die het einde betekenden van het in januari 1991 gesloten vredesakkoord (zie pag. 388/1-'91). Amnesty International berichtte in juli echter dat de vergeldingsacties tegen de burgerbevolking onverminderd doorgingen en dat de laatste twee maanden minstens 50 burgers waren gedood. Tijdens een reis door het noorden riep Touré de opstandelingen op 23 juli in Gao op de wapens neer te leggen en met de regering te gaan praten. De volgende dag vond in Tonka in de regio Tombouctou echter opnieuw een aanval van de rebellen plaats, waarbij verscheidene mensen werden gedood.

(Vor.ber.pag. 545/3 e.v.-1991)

MOZAMBIQUE

FRELIMO-CONFERENTIE. VREDESBESPREKINGEN OPGESCHORT

Van 12-23 augustus 1991 hield het regerende Front voor de Bevrijding van Mozambique (Frelimo)in Maputo zijn zesde congres, waarop president Joaquim Chissano werd herkozen als partijvoorzitter en een nieuw Centraal Comité werd gekozen - voor het eerst in een geheime stemming - van 160 leden, onder wie 58 vrouwen. Feliciano Gundana, minister zonder portefeuille in het bureau van de president, werd benoemd tot secretaris-generaal van de partij.

De zevende ronde van de vredesbesprekingen in Rome tussen de regering en het rebellerende Renamo (of MNR) werd op 9 augustus opgeschort, waarbij de gesprekspartners overeenkwamen elkaar in september opnieuw te ontmoeten.

De gesprekken waren op 1 augustus begonnen, ofschoon ze oorspronkelijk medio juli hadden moeten aanvangen. Dat ze waren opgeschort kwam volgens minister van vervoer en communicatie luitenant-generaal Armando Guebuza, leider van de regeringsdelegatie, doordat men het MNR meer tijd wilde geven voor het bestuderen van voorstellen die waren aangedragen door de bemiddelaars gedurende de gesprekken. Naar verluidt hielden deze in dat het MNR een geprivilegeerde status kreeg, waardoor de beweging meteen na het ingaan van het staakt-het-vuren politieke activiteiten in Mozambique kon ontplooien, mits zij zich bereid verklaarde de grondwet te eerbiedigen.

In zijn toespraak bij de opening van het Frelimo-congres op 12 augustus beschuldigde Chissano het MNR ervan een vertragingstactiek te volgen door herhaaldelijk met voorstellen te komen die de onafhankelijkheid en de soevereiniteit van Mozambique op het spel zetten. Het MNR zou naar verluidt nieuwe eisen hebben gesteld ten aanzien van de komende verkiezingen die onder toezicht van de VN zouden worden gehouden. MNR-leider Afonso Dhlakama had een ontmoeting met de Amerikaanse gevolmachtigd staatssecretaris voor Afrikaanse zaken Jeffrey Davidow op 19 augustus in Rome afgezegd omdat de regering plannen zou hebben hem om het leven te brengen. Een lid van de regeringsdelegatie noemde dit een bespottelijke bewering, en voegde daaraan toe dat het uitschakelen van Dhlakama zou betekenen dat het vredesproces nog meer schade opliep doordat in het MNR ,,de interne saamhorigheid dan helemaal ver te zoeken zou zijn".

Berichten over gruweldaden volgden op de inname door de rebellen van de stad Lalauna in de provincie Nampula op 29 juni. Aanvankelijke beweringen van vluchteiingen uit deze streek als zouden duizend mensen zijn afgeslacht, werden tegengesproken door de plaatselijke autoriteiten die meedeelden dat 49 mensen de dood hadden gevonden

MINISTER AANGEHOUDEN WEGENS COUPPOGING

Op 11 augustus werd de minister van binnenlandse zaken, kolonel Manuel José Antonio, aangehouden voor ondervraging in verband met een couppoging die op 24 juni was ontdekt en naar verluidt gepland was voor 25 juni (de 16de verjaardag van de onafhankelijkheid van Mozambique).

Antonio (wiens ministeriële taken werden overgenomen door zijn plaatsvervanger Edmundo Carlos Alberto) was het eerste regeringslid dat met het kornplot in verband werd gebracht; hij was tevens lid van het Centraal Comité van Frelimo. In een regeringsverklaring op 27 juni waren 18 personen genoemd van wie werd aangenomen dat zij medeplichtig waren, onder wie kolonel-generaal Sebastiao Mabote, een veteraan uit de onafhankelijksoorlog die tot 1986 stafchef van de strijdkrachten was geweest, en twee broers van de overleden president Samora Machel.

PERSWET EN REORGANISATIE VAN DE VEILIGHEIDSDIENST

In juli hechtte de Assemblée van de Republiek haar goedkeuring aan nieuwe wetten die de persvrijheid moesten garanderen en de staatsveiligheidsdienst moest reorganiseren.

De vroegere Nationale Volksveiligheidsdienst zou worden vervangen door een nieuwe Staatsinlichtingen- en Veiligheidsdienst wier taken beperkt zouden blijven tot spionage en contra-spionage.

(Vor.ber.pag. 546/3 e.v.-1991)

NIGER

NATIONALE CONFERENTIE. GRONDWET OPGESCHORT. REGERING ONTBONDEN

Op 29 juli 1991 ging in de hoofdstad Niamey de langverwachte nationale conferentie van start met een toespraak van president Ali Saibou. Ongeveer 1.200 afgevaardigden van regering, politieke partijen, werkgevers- en werknemersorganisaties en boeren- en nomadengemeenschappen woonden de conferentie in het sportcentrum van Niamey bij.

De verwachting was dat op de conferentie, die 40 dagen zou gaan duren, fundamentele beslissingen over een nieuwe grondwet genomen zouden worden als voorbereiding op de eerste in 1992 te houden meerpartijenverkiezingen. Op de tweede dag verliet de regeringsdelegatie de conferentie nadat er een verklaring was aangenomen die stelde dat de conferentie de soevereiniteit bezat om bestuurlijke besluiten re nemen over *net* toekomstige politieke systeem van het land. Afgevaardigden van de strijdkrachten waren niet verschenen.
In november 1990 was president Saibou gezwicht voor de eisen van de oppositie om een meerpartijensysteem in te voeren en een nationale conferentie te houden (zie pag. 35/1-'91). Oorspronkelijk zou de conferentie eind mei worden gehouden, maar de regering had de datum naar 15 juli verschoven. Een tweede uitstel, dat medio juli bekend werd gemaakt, leidde tot demonstraties in de hoofdstad.

Op 12 juli had Saibou al aangekondigd dat hij zou aftreden als voorzitter van de Nationale Beweging voor een Ontwikkelingsmaatschappij (MNSD, tot de legalisering in maart van de oppositiepartijen de enige partij) met de mededeling dat hij had besloten zelf voortaan boven de partijpolitiek te staan.

Opschorting grondwet

In augustus zette de nationale conferentie haar beraadslagingen voort onder leiding van André Salifou, die op 5 augustus tot voorzitter van het presidium was gekozen.
Op 9 augustus stelde de conferentie de grondwet buiten werking. Ook ontnam zij president Saibou de uitvoerende macht, al bleef hij wel aan als staatshoofd. De zittende regering zou, totdat er een premier was gekozen en een overgangsregering was gevormd, verantwoordelijk blijven voor het dagelijks bestuur, maar onder toezicht van de conferentie. Tevens nam de conferentie de leiding van de veiligheidsdienst en de strijdkrachten over.

Op 7 augustus werd besloten dat ministers, voormalige leden van de Opperste Militaire Raad en hoge regeringsfunctionarissen het land niet mochten verlaten.

Op 29 augustus schorste de conferentie een viertal hoge ambtenaren, onder wie de inspecteur van de strijdkrachten, omdat zij verantwoordelijk werden gesteld voor de dood van studenten in februari 1990 (ziepag. 396/2/3-'90).
De dag daarop dreigde de stafchefvan het leger, kolonel Toumba Boubacar, met een coup tegen de conferentie die naar zijn zeggen uit was op vernedering van het leger. Maar op 4 september ontkende kolonel Boubacar ten overstaan van de conferentie dat het leger een staatsgreep beraamde.

Ontbinding regering

Op 10 september besloot de conferentie via een stemming de regering te onthinden en de stafchef van het leger, kolonel Toumba Boubacar, te vervangen.

Er hadden speculaties de ronde gedaan dat minister Ten die betrokken zouden zijn geweest bij de moord op wellicht honderden Toedreg-dissidenten in mei 1990 te Tchin-Tabaradene (zie pag 35/3-'91), uit vrees voor berechting tot een preventieve muiterij konden overgaan President Saibou ontkende op 7 september dat hij opdracht tot de massamoord had gegeven

Op 28 september besloot de conferentie een Hooggerechtshof in te stellen dat bevoegd zou zijn regeringsfunctionarissen, met inbegrip van de president, te berechten.

(Vor.ber.pag. 391/2/3-1991)

OEGANDA

ARRESTATIES IN HET NOORDEN

Naar verluidt waren op 11 mei 1991 minstens 1.600 mensen in het noorden van Oeganda gearresteerd na een legeractie in gebieden ten noorden van Gulu, waarbij volgens zeggen grote aantallen dissidenten waren gedood.
In berichten in de plaatselijke pers werd de staatsminister van defensie, generaal-majoor David Tinyefuza, geciteerd, die gezegd had dat 150 van de arrestanten ,,zonder twijfel" rebellen waren en dat op 7 mei tijdens gevechten met de troepen in Padibe, 40 km ten noorden van Gulu, ten minste 180 rebellen waren gedood.

De aanvallen op vermeende verzetshaarden in het noorden volgden op de arrestatie van de van hoogverraad beschuldigde staatsminister van buitenlandse zaken en regionale samenwerking, Omar Atubo, die op 17 april samen met 17 anderen was opgepakt. Op 7 mei verschenen alle 18 arrestanten voor politierechters in Kampala, waarna zij werden doorverwezen naar het Hooggerechtshof. Tegelijkertijd werden vier leden van de Nationale Verzetsraad (parlement)gearresteerd, te weten Zachary Olum, Irene Apiu, Michel Alip Atepo en Okodi Levi.

(Vor. ber. pag. 250/3 e.v. - 1991)

TOGO

START NATIONALE CONFERENTIE. VERKIEZING PREMIER. OVERGANGSREGERING

Op 8 juli 1991 ging in Lomé de langverwachte nationale conferentie eindelijk

van start. Inzet van de conferentie was de formulering van de politieke toekomst van Togo.
President Gnassingbe Eyadema, wiens regime steeds grotere weerstand opriep, was tijdens een bijeenkomst op 12 juni met het uit de illegale oppositiegroeperingen bestaande Democratisch Opposition Front akkoord gegaan met de voorwaarden waaronder de conferentie zou worden gehouden. Eyadema weigerde toe te geven aan de eis dat hij vóór het begin van de conferentie als staatshoofd zou aftreden, maar hij zegde toe zich neer te leggen bij de beslissingen van de conferentie. Vervolgens schortte het Front de op 6 juni uitgevaardigde oproep tot een algemene staking op.
De 900 afgevaardigden, die een interim-premier moesten kiezen, werden voorgezeten door de rooms-katholieke bisschop Sanouko Kpodzro.

Op 16 juli verklaarde de conferentie zichzelf soeverein en besloot tot de ontbinding van de Nationale Assemblée en de intrekking van de grondwet van 1980. Als reactie hierop schortte de regering haar deelname tijdelijk op. Op 23 juli werd de deelname hervat, zij het met ,,reserves".

Op 7 juli keerde Gilchrist Olympio, zoon van Togo's eerste president Sylvanus Olympio (die in 1963 bij de coup van Nicolas Grunitzky werd vermoord), terug na een ballingschap van 25 jaar om aan de conferentie deel te nemen.

Premier gekozen

Op 28 augustus 1991 eindigde de nationale conferentie, nadat de afgevaardigden waren doorgegaan met vergaderen in weerwil van een poging van president Eyadema de bijeenkomst op 26 augustus te schorsen.

President Gnassingbe Eyadema van Togo.

Eyadema had op 26 augustus de schorsing van de conferentie bevolen vanwege de pogingen van de deelnemers ,,onbeperkte soevereiniteit" uit te oefenen. Soldaten omsingelden het gebouw waarin de conferentie plaatsvond, de telefoonverbindingen werden afgesneden en de landsgrenzen gingen dicht.

De conferentie koos op 27 augustus een premier die aan het hoofd zou staan van een overgangsregering. Daaraan voorafgaand had de conferentie op 24 augustus een tijdschema aanvaard waarop 9 februari 1992 prijkte als datum voor een referendum over de nieuwe grondwet, gevolgd door lokale en parlementsverkiezingen en uiteindelijk in mei/juni 1992 presidentsverkiezingen. Het uitvoerend gezag dat Eyadema was ontnomen, werd overgedragen aan de nieuwe premier, Joseph Koukou Koffigoh. De conferentie kondigde tevens de ontbinding aan van de Rassemblement du peuple togolais (RPT), de enige legale politieke partij.
Op 28 augustus, de slotdag van de conferentie, erkende Eyadema de 43-jarige Koffigoh als premier van de overgangsregering.

Overgangsregering

De 17 leden tellende overgangsregering, die op 7 september werd benoemd, kwam op 10 september voor het eerst bijeen. Behalve premier Koffigoh, die ook de portefeuille van defensie beheerde, werden de volgende ministers vermeld: Elias Kwassivi Kpetigo (economie en financiën), Abdou Touré Tchiaka (buitenlandse zaken en samenwerking) en Kokouvi Masseme (territoriaal bestuur en veiligheid).
Op 26 september maakte Koffigoh de instelling bekend van een defensieraad met hemzelf als voorzitter.

(Vor.ber.pag. 479/3 e.v.-1991)

ZAÏRE

NATIONALE CONFERENTIE

Op 31 juli 1991 werd in Kinsjasa de nationale grondwetgevende conferentie geopend en onmiddellijk voor een week verdaagd nadat afgevaardigden van de oppositie bezwaar hadden gemaakt tegen de ondervertegenwoordiging van het platteland. De oppositiepartijen hoopten dat het uitstel afgevaardigden van het platteland de tijd gaf om op de conferentie te arriveren. Men was bang dal aan de conferentie hoofdzakelijk aanhangers van president Moboetoe Sese Seko zouden deelnemen.

Het bleef onduidelijk welke status de conferentie had. In april was Moboetoe gezwicht voor de eis van de oppositie dat er een conferentie moest worden georganiseerd waarop een nieuwe grondwet en hel. uitschrijven van meerpartijenverkiezingen zouden worden besproken (zie pag. 393/3-'91). De conferentie was echter meermalen uitgesteld en op 15 juli had de regering per decreet bepaald dat de conferentie niet soeverein over grondwetszaken kon beslissen. Ais reactie op dit decreet werd tijdens een bijeenkomst van 130 oppositiepartijen besloten dat men niet zou deelnemen aan de conferentie tenzij deze soevereine bevoegdheden had. De partijen besloten zich te verenigen in een „Heilige Unie" om zo tegenover de regering als een verenigd front te kunnen optreden.

Op 22 juli kondigde Moboetoe aan dat één van zijn belangrijkste opponenten, Etienne Tshisekedi wa Mulumba, leider van de Union démocratique pour le progrès social (UDPS), zou worden benoemd tot premier van een regering van nationale eenheid. Na demonstraties voor zijn huis en bedreiging van zijn leven weigerde Tshisekedi de functie en hij ontkende het ambt tijdens een geheime ontmoeting met de president aanvaard te hebben.
Nadat bekend was gemaakt dat Moboetoe de vertrekkende premier, Mulumba Lukoji, opnieuw had benoemd, deelde de oppositie mee dat ze uiteindelijk toch zou deelnemen aan de nationale conferentie. Tijdens een op 30 juli door de Heilige Unie gehouden bijeenkomst zei Tshisekedi voor een gehoor van 80.000 mensen dat de oppositie zou vragen om het aftreden van de regering, om de ontbinding van het parlement en van de regerende Mouvement populaire de la révolution, om het aftreden van Moboetoe en om het installeren van een overgangsregering. Tshisekedi zei verder dat Moboetoe het vertrouwen van het volk had verloren en dat hij gevangengezet zou kunnen worden wanneer hij in het land bleef.

Op 7 augustus 1991 werd de nationale conferentie, die volgens plan een maand zou duren, hervat. De eerste plenaire zitting zou op 12 en 13 augustus plaatshebben. Nadat Isaac Kolonji Mutambay op 12 augustus was gekozen tot voorzitter van het voorlopige bureau van de nationale conferentie, werd de conferentie echter meteen verdaagd. Op 15 augustus werd zij hervat, maar

slechts twee uur later werd er opnieuw geschorst terwijl het geruzie aanhield en de conferentie ten tweede male werd geboycot door de oppositiepartijen omdat er meer afgevaardigden aanwezig waren dan toegestaan (4.288 in plaats van 2.850). Bovendien beschuldigden de oppositiepartijen de regering ervan de samenstelling van de conferentie te hebben gemanipuleerd.
Op 21 augustus legde de Heilige Unie haar eisenvoor aan Mutambay. Diezelfde dag nog werd een comité in het leven geroepen dat het mandaat van elke afgevaardigde moest verifiëren. Op 30 augustus werd bericht dat de Heilige Unie besloten had haar boycot te staken.

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 15 juli werd Ipoto Eyebu-Bakand'Asi benoemd tot minister van buitenlandse zaken als opvolger van de op 19 juni overleden Inonga Lokanga L'Omé. De nieuwe minister was tevoren ambassadeur in Polen.

OPSCHORTING HULP

Op 6 september schortte het IMF voor Zaïre de mogelijkheid op in aanmerking te komen voor kredietfaciliteiten, omdat het er niet in was geslaagd achterstallige aflossingen van uitstaande leningen ten bedrage van $ 81 mln te voldoen.

Op 17 september schortten de Verenigde Staten alle financiële hulp op vanwege schendingen van de mensenrechten en het uitblijven van economische hervormingen. De maatregel zou Zaïre een bedrag van $13 mln aan ontwikkelingshulp in het lopende jaar doen missen.

(Vor.ber.pag. 548/2/3-1991)

ZAMBIA

NIEUWE GRONDWET

Op 2 augustus 1991 werd na maanden ruziën tussen de regerende Verenigde Nationale Onafhankelijkheidspartij (UNIP) en de Beweging voor een Meerpartijendemocratie (MMD) een nieuwe grondwet aangenomen die de weg effende voor een meerpartijendemocratie.

De nieuwe grondwet, die eind augustus nog altijd niet openbaar was gemaakt, ontnam de president het recht zich boven de wet te stellen, de staat van beleg af te kondigen of buiten het parlement om een kabinet samen te stellen. President Kenneth Kaoenda nodigde buitenlandse waarnemers uit om toe te zien op de verkiezingscampagne in oktober en verleende op 21 augustus alle diplomaten volledige bewegingsvrijheid. Functionarissen van de MMD zeiden echter dat de mogelijkheid dat de TINIP de stemmen zou manipuleren nog steeds aanwezig was.
Op 21 augustus stapten hoge officieren uit de rangen van leger en veiligheidstroepen op als lid van het Centraal Comité van de UNIP, en er kwam een toezegging dat geen gebruik gemaakt zou worden van faciliteiten van het leger of de veiligheidstroepen voor politieke doeleinden.

UNIP-CONGRES

Op 9 augustus werd president Kaoenda tijdens een buitengewoon nationaal congres van de UNIP unaniem herkozen als partijleider.

Enoch Kavindele, de eerste rivaal waar Kaoenda ooit mee te maken had gekregen, had op 7 augustus zijn kandidatuur ingetrokken; hij had gezegd dat hij de partij nieuw leven wilde inblazen, maar het had hem op het congres ontbroken aan zichtbare steun van de afgevaardigden. Het congres, dat vooral werd gehouden om de electorale uitdaging van de MMD te beantwoorden, nam een nieuw manifest aan dat de oude omschrijving van de partij als ,,voorhoede van revolutionaire boeren en arbeiders" verving door de benaming ,,partij van het gehele Zambiaanse volk".

ONTBINDING PARLEMENT. VOORBEREIDING VERKIEZINGEN

Op 4 september maakte president Kenneth Kaoenda bekend dat de Nationale Assemblée was ontbonden en dat op 31 oktober verkiezingen zouden plaatsvinden.

Een regeringswoordvoerder bevestigde dat de 28 jaar oude noodtoestand niet vóór de verkiezingen zou worden opgeheven. Deze uitspraak week af van een eerdere verklaring van de Amerikaanse oud-president Jimmy Carter, die een groep internationale waarnemers voor toezicht op het verkiezingsproces in Zambia leidde; volgens Carter zou de noodtoestand op 30 september worden opgeheven. Die dag beschuldigde Kaoenda naar verluidt buitenlandse waarnemers van inmenging in Zambia's politiek.

OPSCHORTING HULP

Op 11 september schortten het IMF en de Wereldbank hun hulp aan Zambia op. Het land kwam niet voor verdere kredieten in aanmerking, omdat het er niet in slaagde achterstallige betalingen van naar schatting $ 20,8 mln te verrichten.

(Vor.ber. pag. 480/3 e.v.-1991)

BAHREIN

GESCHIL MET QATAR OVER HAWAR-EILANDEN

Op 8 juli 1991 ondernam Qatar gerechtelijke stappen tegen Bahrein bij het Internationale Gerechtshof in Den Haag Qatar claimde de soevereiniteit over de Hawar-eilanden en de koraalriffen van Fasht al-Dibal en Qitat Jaradah, evenals een afbakening van de maritieme grenzen Op 13 juli verwierp Bahrein de aanspraken

Het dispuut over de eilandengroep, waar mogelijk rijke olievelden te vinden zouden zijn; was opgelaaid in 1986 (zie pag. 685/3 e.v.-'87) toen Qatar een uit 1939 daterende beslissing aanvocht die destijds was genomen door Groot-Brittannië, de toenmalige koloniale macht. Hierbij waren de eilanden toegewezen aan Bahrein. Qatar had troepen gestuurd naar het koraalrif van Fasht al-Dibal, waar de regering van Bahrein de bouw van een kustbewakingsstation had gelast. Qatar kondigde in februari 1988 aan dat beide zijden waren overeengekomen, de zaak voor te leggen aan het Internationale Gerechtshof.

Vooruitzichten op een op handen zijnde regeling doken begin juli weer op, toen een deel van de Bahreinse pers de kroonprins van Bahrein, sjeik Hamad bin Isa al-Khalifa, citeerde die zou hebben gezegd dat recente contacten tussen Bahrein en Qatar onder bemiddeling van Saoedi-Arabië ,,de goede kant opgingen". De opmerking van sjeik Hamad dat de grenzen binnen de Arabische wereld gehandhaafd dienden te blijven zoals zij waren ten tijde van de onafhankelijkheid, werd echter geïnterpreteerd als teken dat Bahrein nog steeds aanspraak op de eilanden maakte.
Zowel Bahrein als Qatar waren lid van de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC), en op 29

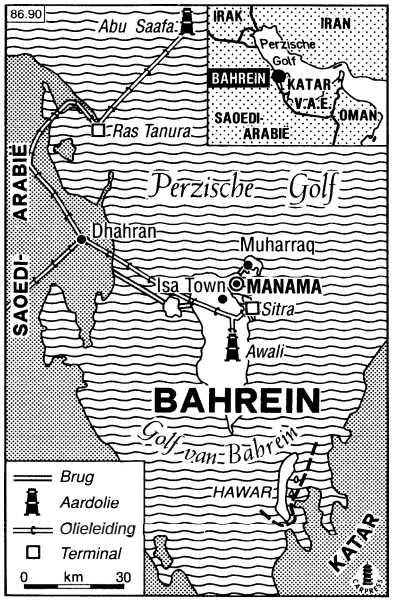

juli werd bericht dat een ieeks voor juli geplande ontmoetingen van GCC-ministers was uitgesteld vanwege ,,toenemende spanning" tussen de twee landen Ondertussen drongen andere GCC-staten, met name Oman, aan op internationale arbitrage Wel erkenden deze staten de soevereiniteit van Qatar over de Hawar-eilanden en Fasht al-Dibal

BUITENLANDSE BEDRIJVEN TOEGESTAAN

In een binnen de Golfstaten zelden eerder vertoonde stap kondigde de regering van Bahrein op 2 juli aan dat zij haar handelswetten aanpaste zodat de vestiging niogelijk zou worden van bedrijven die voor honderd procent buitenlands eigendom zijn.

(Vor.ber.pag. 554/2/3-'91)

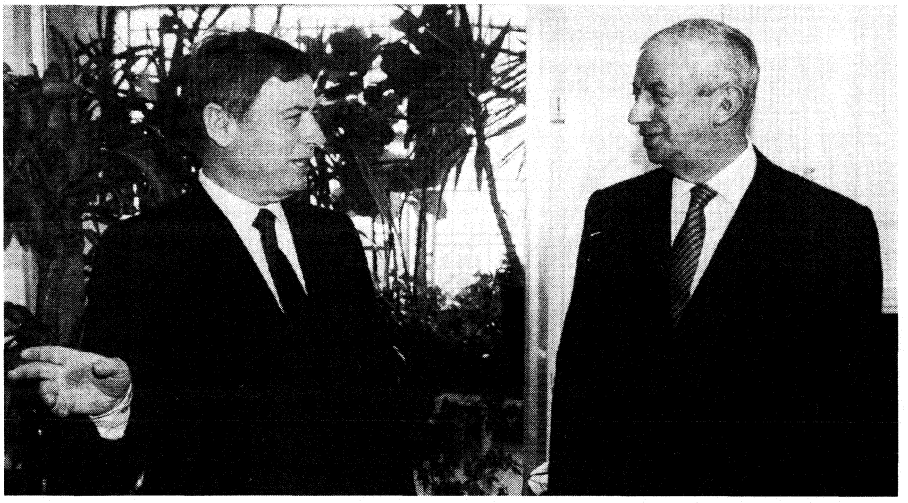

De Libanese president Elias Hraoui (r.)begroet de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam (17 maart 1991).

LIBANON

ONDERTEKENING VAN LIBANEES-SYRISCH VERDRAG

President Elias Hraoui van Libanon en president Hafez al-Assad van Syrië ondertekenden op 22 mei 1991 in Damascus een historisch ,,verdrag van broederschap, samenwerking en coördinatie".

Details van het zes punten tellende verdrag waren op 17 mei in een uitzending van de Falangistische radio, de Stem van Libanon. bekendgemaakt.

• Artikel Eén en Artikel Twee bekrachtigden dat Libanon en Syrië zich zouden inspannen voor samenwerking en coördinatie, onder andere op het gebied van politiek, economie, veiligheid, cultuur en wetenschap.

• Artikel Drie, het belangrijkste van het verdrag, verklaarde dat het .,verband tussen de veiligheid van de twee landen vereist dat Libanon onder geen beding een bron van bedreiging wordt voor de veiligheid van Syrië en vice versa, (...) daarom zal Libanon er niet in toestemmen dat het een doorgangsplaats of basis wordt voor welke strijdmacht, staat of organisatie dan ook die tracht zijn veiligheid of die van Syrie te ondermijnen". Hieruit bleek duidelijk de Syrische overtuiging dat Libanon in het verleden was gebruikt door Israël, Irak en de PLO om Syrische belangen aan te vallen.

• In Artikel Vier was vastgelegd dat, overeenkomstig de bepalingen van het Taif-akkoord van 1989 (zie pag. 772/1 e.v.-'89), opnieuw Syrische strijdkrachten zouden worden gestationeerd in de Bekaa-vallei en zonodig in andere delen van Libanon, die nader zouden worden aangewezen door een Libanees-Syrische militaire commissie. De twee regeringen zouden een overeenkomst sluiten over de omvang van de Syrische strijdkrachten, de duur van hun aanwezigheid en de verhouding tussen deze strijdkrachten en de Libanese autoriteiten.

• In Artikel Vijf werd een aantal beginselen uiteengezet voor het buitenlandse beleid van beide staten.

• Artikel Zes bevatte bijzonderheden van de bestuurlijke structuur die werd gevormd om de doelstellingenvan het verdrag te realiseren. De Opperste Raad, gevormd door de presidenten van Libanon en Syrië, zou ten minste één maal per jaar bijeenkomen om het algemene beleid voor coördinatie en samenwerking vast te stellen. De Uitvoerende Raad, bestaande uit de twee premiers, zou ten minste eens in de zes maanden bijeenkomen om de uitvoering van de beslissingen van de Opperste Raad te coördineren. Drie gespecialiseerde ministeriële commissies (buitenlandse zaken, economische en sociale zaken: defensie en veiligheid) zouden eens per twee maanden bijeenkomen. Verder werd een Algemeen Secretariaat in het leven geroepen.

Israëlischereactie op het verdrag

Het verdrag werd gehekeld door Israël, dat beweerde dat het de feitelijke annexatie van Libanon door Syrië markeerde. Syrische functionarissen beweerden daarentegen met klem dat Syrië met de ondertekening van het verdrag Libanon voor het eerst formeel als onafhankelijke staat had erkend.

Vlak voor de ondertekening van het verdrag voerde Israël zijn militaire activiteiten op in het zuiden van Libanon. Naar verluidt trokken op 21 mei Israelische tanks op naar het noorden. in de door Israël uitgeroepen ,,veiligheidszone" in het Zuid-Libanon.

Reeds begin mei waren Israëlische strijdkrachten actief geweest in Libanon. Op 2 mei hadden toestellen van de Israëlische luchtmacht een aanval uitgevoerd op een basis van Al-Fatah bij Rashidiyah, aan de rand van Tyrus. waarbij drie Palestijnen waren gewond. Op 18 mei viel de Israëlische luchtmacht een commandopost van Amal aan ten noordoosten van Tyrus. Volgens Amal waren bij deze aanval twee mensen gedood, onder wie de plaatselijke ondercommandant van de beweging, Mahmud Haydar,

Interne Libanese kritiek

Onder de Libanese critici van het verdrag bevond zich de maronitische patriarch, Nasrullah Boutros Sfeir, en een aantal vooraanstaande, in Parijs gevestigde maronieten, onder wie Raymond Eddé en Amin Gemayel. Roger Dib, de vertegenwoordiger in het kabinet van de maronitische militie (de Libanese Strijdkrachten, FL), ontkende berichten dat zijn organisatie het verdrag had afgewezen. Naar verluidt had Dib echter medio mei in een kabinetsvergadering tegen het verdrag gestemd.

NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL VAN HEZBOLLAH. NIEUWE LEIDER VAN NATIONALE LIBERALE PARTIJ

Op 22 mei werd bekendgemaakt dat sjeik Abbas Mousawi, een bekend voorstander van de harde lijn, als secretarisgeneraal van Hezbollah was gekozen. Hij verving sjeik Sobhi Tofeili, die de functie sinds 1989 had vervuld.
Dory Chamoun werd op 25 mei unaniem gekozen tot leider van de rechtse Nationale Liberale Partij. Hij volgde zijn broer Dany Chamoun op, die in oktober 1990 was vermoord (zie pag. 55/2 - '91).

ISRAëLISCHE AANVALLEN (JUNI)

Begin juni voerde Israël de aanvallen in Zuid-Libanon op. De aanvallen, gericht op Palestijnse posities rond de

zuidelijke havenstad Sidon, waren de hevigste die Israël had uitgevoerd Sedert het land Libanon was binnengevallen in 1982. De aanvallen vonden plaats slechts enkele weken nadat Syrië en Libanon een vriendschapsverdrag hadden getekend (zie hierboven). Israël beweerde dat het verdrag Libanon volledig onder Syrische controle bracht en zodoende een ernstige bedreiging voor zijn veiligheid vormde.

De eerste aanval werd op 3 juni uitgevoerd toen Israëlische gevechtsvliegtuigen het hoofdkwartier van de militaire inlichtingendienst van al Fatah in het Miyeh Miyeh-vluchtelingenkamp beschoten waarbij twee guerrillastrijders en een burger werden gedood. De dag daarna voerden vliegtuigen een reeks aanvallen uit op Palestijnse posities waarbij 20 guerrillastrijders werden gedood en 60 andere mensen om het leven kwamen, onder wie een groep van 10 schoolkinderen in Abra.

Tot de bestookte doelen behoorden posities van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP), het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP)en de Fatah Revolutionaire Raad. In een zelden voorkomende nachtelijke raid vielen Israëlische gevechtsvliegtuigen in de vroege ochtend van 5 juni een basis van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC)aan waarbij drie guerrillastrijders werden gedood en vier andere werden gewond.

BENOEMING VAN AFGEVAARDIGDEN

Op 7 juni benoemde het kabinet 40 nieuwe afgevaardigden in het parlement krachtens een amendement op de kieswet (zie pag. 486/2-'91) om te voldoen aan de bepalingenvan het Taif-akkoord uit 1989.

Negen van de 40 nieuwe parlementsleden werden benoemd om moslims en christenen een gelijke vertegenwoordiging te geven en de overige 31 namen de zetels in die in de loop der tijd vacant waren geworden door de dood van vertegenwoordigers, gekozen bij de laatste algemene verkiezingen in 1972.

De nieuwe Nationale Vergadering telde 107 leden. Krachtens het oorspronkelijke plan zou de Vergadering 108 leden moeten hebben, maar één afgevaardigde stierf tijdens het benoemingsproces enzijnzetel bleef vacant.

De 40 nieuwe afgevaardigden werden gekozen uit 348 kandidaten die waren goedgekeurd door het ministerie van binnenlandse zaken. Tot hen behoorden:

Omar Karame (premier); Mohammed Jarudi (minister van olie en industrie); Elie Hobeika (staatsminister en vertegenwoordiger van de Al-Waad Partij); Walid Joumblatt (staatsminister en vertegenwoordiger van de Progressieve Socialistische Partij, PSP); Marwan Hamadah (minister van economie en handel); Michel al-Murr (vice-premier en minister van defensie): Talal Arslan (minister van toerisme); Faris Buwayz (minister van buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland); Nabih Berri (staatsminister en vertegenwoordiger van Amal); Mohammed Baydun (minister van huisvesting en coöperaties); Abdullah al-Amin (staatsminister en vertegenwoordiger van de Baath); Muhsin Dallul (minister van landbouw en vertegenwoordiger van de PSP); Soleiman Frangié (staatsministeren vertegenwoordiger van Marada); Nayla Mouawad (wcduwe van de in 1989 vermoorde president René Mouawad);en Roy Hraoui (zakenman en zoon van president Elias Hraoui).

Militieleden van de Nasseristische Volksorganisatie (NPO) verlaten op 1 juli hun posities in Sidon, terwijl Libanese legereenheden de stad binnentrekken.

INZET LIBANESE TROEPEN TEGEN PALESTIJNSE BOLWERKEN. GEVECHTEN IN ZUID-LIBANON

In juli ging de Libanese regering verder met het door Syrië gesteunde plan om haar gezag over heel Libanon uit te breiden door het Libanese leger in te zetten in de zuidelijke gebieden die onder Palestijnse controle stonden, hoewel geen overeenstemming bereikt was met de PLO.

Sinds Libanonin 1987 het uit 1969 stammende ,,Akkoord van Caïro" had opgezegd (zie pag. 512/2-'88), had de PLO gepoogd de betrekkingen met de Libanese regering te formaliseren. Volgens dit akkoord mochten Palestijnse strijders wapens dragen en de grens oversteken om invallen in Israël te doen. De PLO weigerde in te gaan op de eisen van de regering tot ontwapening, hoewel de regering er in april en mei in geslaagd was milities in en rond Beiroet te ontwapenen (zie pag. 486/1/2 - '91). De redenvoor de weigering was dat de PLO-strijders in Zuid-Libanon volgens de PLO geen militie waren maar een leger, in oorlog met Israël en diens bondgenoot het Zuidlibanese leger (SLA).

Het Libanese kabinet kwam bijeen op 12 juni en gaf vice-premier en minister van nationale defensie Michel al-Murr opdracht het leger op 1 juli volledig in te zetten in het zuiden. De PLO had echter verklaard niet te zullen instemmen met het inzetten van het leger voordat een ,,officiële Palestijns-Libanese overeenkomst" was bereikt.

Het Libanese leger kwam daarmee in feite in de ,,frontlijn" te liggen, tegenover het SLA (en Israëlische troepen), bij de strategisch belangrijke plaats Jezzin, ten noorden van de door Israël uitgeroepen ,,veiligheidszone". Op dat moment was Jezzin in handen van het SLA.
Nadat het leger was ingezet gaf de Libanese regering te kennen dat zij als volgende stap diplomatieke druk zou uitoefenen op de Verenigde Staten om Israël over te halen de inzet van het Libanese leger in Jezzin te gedogen als een eerste stap naar de naleving van resolutie 425 van de VN-Veiligheidsraad, waarin Israël werd opgeroepen zich terug te trekken uit Libanon.

Gevechten tijdens inzet troepen rond **Sidon.** Troepen ingezet rond **Tyrus**

Op 1 juli staken bij zonsopgang Libanese legereenheden de rivier de Awali over en namen posities in rond de haven van Sidon. De stad zelf was in handen van de Nasseristische Volksorganisatie (NPO), die de troepen liet binnenkomen. Toen het leger optrok naar het oosten, naar de voorsteden en dorpen rond de Palestijnse kampen Ain al-Helweh en Miyeh Miyeh, stuitte het op tegenstand van Palestijnse guerrillastrijders. In de daaropvolgende dagen escaleerde deze tegenstand.

Plaatselijk gelegde contacten, vanuit een reeks heuveldorpenmet uitzicht op de kampen, en in Damascus en Tunis, bleken niet voldoende om de Palestijnen over te halen hun wapens neer

Militairen van het Libanese leger controleren de toegang tot het Palestijnse kamp Ain al-Helweh bij Sidon (5 juli).

te leggen en zich terug te trekken in de kampen. In de vroege ochtend van 2 juli braken hevige gevechten uit tussen het leger en Palestijnse guerrillastrijders. De PLO gaf vervolgens een verklaring uit waarin werd opgeroepen tot een staakt-het-vuren en tot een „serieuze politieke dialoog ... om de betrekkingen tussen de beide partijen te normaliseren". De gevechten gingen door op 3 juli, maar het leger kreeg duidelijk de overhand en tegen het einde van de dag was het grootste deel van het gebied rond de twee kampen in handen van het leger. Bij de gevechten waren zo'n 60 mensen gedood en nog eens 150 gewond, voor het merendeel Palestijnen. Verder waren 450 Palestijnen gevangengenomen.

Op 4 juli kwamen de staatsministers Shawqi Fakhuri en Abdullah al-Amin bijeen met een Palestijnse delegatie in Sidon, in de woning van NPO-leider Mustafa Sa'd. De Palestijnen zegden toe al hun manschappen te zullen terugtrekken in de kampen en alle zware en middelzware wapens te zullen inleveren. De staatsministers stemden ermee in te onderhandelen over een overeenkomst inzake burgerlijke en sociale rechten voor de Palestijnen. Er was geen sprake van politieke rechten.

Op 6 juli begonnen de Palestijnse strijders met het overhandigen van hun wapens aan het leger. Hoewel op 8 juli grote hoeveelheden wapentuig waren ingeleverd, hield de regering vol dat er nog meer wapens in de kampen aanwezig moesten zijn.
Eind juli werden heide kampen omsingeld door legereenheden, en volgens Murr zou deze blokkade pas worden opgeheven wanneer alle zware en middelzware wapens waren overhandigd aan de regering.

Op 10-11 juli werden legeronderdelen ingezet ten zuiden van Sidon, in het gebied rond Tyrus, tot dan toe het zuidelijkste toevluchtsoord van de PLO.

Hezbollahin het zuiden. Israëlische aanvallen

De ontwapening van Palestijnse strijders begin juli betekende dat de sji'itische fundamentalistische Hezbollah de enige groep was die ongemoeid was gelaten bij de recente acties van de regering. In het algemeen had het leger de Hezbollah-bolwerken gemeden tijdens zijn opmars in het zuiden. Volgens sommige commentatoren zou de Hezbollah een zekere onschendbaarheid genieten vanwege haar nauwe banden met de Iraanse regering, die op haar beurt weer nauwe - maar steeds meer gespannen - betrekkingen onderhield met Syrië.

Begin juli vielen Hezbollah-eenheden ten minste driemaal de Israëlische „veiligheidszone" binnen. Op 16-17 juli doodden Hezbollah-eenheden één soldaat van het SLA en drie Israëlische soldaten tijdens een aanval op een dorp in het noordelijke deel van de zone. In de ochtend van 17 juli reageerde Israël met luchtaanvallen op Hezbollah-dorpen ten noorden van de zone. Deze dorpen werden ook bestookt door artillerie van het SLA en het Israëlische leger.
Israëlische gevechtsvliegtuigen voerden op 24 juli nog een aanval uit op Palestijnse posities bij Damour, ten noorden van Sidon.

VRIJLATING GIJZELAARS. ONDERHANDELINGEN

De vrijlating begin augustus 1991 van twee westerse gijzelaars in Libanon deed de hoop herleven dat op korte termijn een regeling zou kunnen worden bereikt over de vrijlating van de overige gijzelaars. Later die maand nam deze hoop toe, toen VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar een intensieve diplomatieke campagne startte om te komen tot een uitwisseling van sji'itische „gevangenen" in Israël en Israëlische militairen en westerse gijzelaars in Libanon. In september leek hiermee een begin te worden gemaakt.

Vrijlating McCarthy

Op 6 augustus gaf de Islamitische Jihad een verklaring uit waarin werd gezegd dat in de volgende 48 uur een „speciale gezant" met een bijzonder belangrijke boodschap naar Perez de Cuellar zou wordengezonden.

Generaal Antoine Lahad (r.), de commandant van het SLA, ontmoette op 23 juli in Marjayn de Israëlische minister van defensie, Moshe Arens.

De vrijgelaten Amerikaanse gijzelaar Edward Tracy (1.) tijdens een persconferentie in Damascus met de Syrische onderminister van buitenlandse zaken Yousef Chakour.

De Islamitische Jihad, een ondergrondse factie van de pro-Iraanse radicale sji'itische organisatie Hezbollah, hield waarschijnlijk de meeste van de westerse gijzelaars gevangen. Bij de verklaring op 6 augustus was een foto van de Amerikaanse gijzelaar Terry Anderson, die in maart 1985 was ontvoerd en inmiddels langer dan alle andere westerse gijzelaars in Libanon gevangen werd gehouden.

Op 8 augustus werd de Britse gijzelaar John McCarthy in Beiroet vrijgelaten; hij werd snel overgebracht naar de Syrische hoofdstad Damascus en vlooq daarvandaan naar Groot-Brittannië. In een op 8 augustus door de Islamitische Jihad in Beiroet uitgegeven verklaring werd gezegd: ,,Onze gezant, John McCarthy, werd hedenochtend om 11 uur uitgezonden om onze boodschap te overhandigen aan de secretaris-generaal van de VN, en deze boodschap moet aan hem persoonlijk overhandigd worden" (zie hieronder).

McCarthy, de eerste westerse gijzelaar die in Libanon werd vrijgelaten sinds Brian Keenan in augustus 1990 (zie pag. 53/3 -'91), was in Beiroet ontvoerd op 17 april 1986, kort nadat hij in de stad was gearriveerd als waarnemend chef de bureau voor het televisiestation Worldwide Television. Hij was ontvoerd in een periode van grote internationale spanningen, twee dagen nadat Amerikaanse vliegtuigen bombardementen hadden uitgevoerd op doelen in Libië.

Ontvoeringen vrijlating Leyraud

Jerome Leyraud, een Franse medewerker van de hulporganisatie Médecins du Monde, werd enkele uren na McCarthy's vrijlating op 8 augustus in West-Beiroet ontvoerd. Deze ontvoering was waarschijnlijk het werk van een radicale sji'itische factie die gekant was tegen het vrijlaten van gijzelaars. Leyraud werd op 11 augustus bij zonsopgang nagedeerd vrijgelaten.

Een tot dan toe onbekende organisatie met de naam Organisatie voor de Verdediging van de Rechten van Gevangenen en Gedetineerden had een verklaring uitgegeven waarin de verantwoordelijkheid voor Leyrauds ontvoering werd opgeëist. Volgens de organisatie was Leyraud een Franse spion, die zou worden geëxecuteerd als nog meer gijzelaars werden vrijgelaten.

Op 16 augustus berichtte de *Middle* East International dat het ,,bijnazeker" was dat Leyrauds ontvoering was uitgevoerd door dissidenten uit radicale sji'itische kringen. Al snel bleek echter dat de ontvoerders zelfs binnen hun eigen gemeenschap een sterk geïsoleerde positie innamen. In zijn wekelijkse preek op vrijdag 9 augustus zei sjeik Mohammed Hussein Fadlallah. de geestelijke adviseur van Hezbollah, de ontvoering ten sterkste af te keuren. Intussen waren Syrische en Libanese veiligheidstroepen een grootscheepse actie begonnen om Leyraud te bevrijden.

Vrijlating Tracey

De Organisatie voor Revolutionaire Gerechtigheid (OJR)liet op 11 augustus de Amerikaanse gijzelaar Edward Tracey vrij. Hij werd snel overgebracht naar Damascus, waar hij werd overgedragen aan de Amerikaanse zaakgelastigde, John Craig. Tracey was in oktober 1986 ontvoerd door de OJR (zie ook pag. 469/1 - '90).

Op 10 augustus had de OJR een verklaring afgelegd tegenover een persbureau in Beiroet, waarin werd gezegd dat binnen 72 uur een Amerikaanse gijzelaar zou worden vrijgelaten Volgens de verklaring was de op handen zijnde vrijlating vergemakkelijkt door onderhandelingen met de speciale afgezant van de secretaris-generaal van de VN, Giandomenico Picco. In de verklaring bevestigde de OJR nogmaals dat de zaak-ijeik Abdel-Karim Obeid ,,eerste prioriteit" had. Sjeik Obeid, een sji'itische geestelijke en Hezbollah-leider uit Zuid-Libanon, was in juli 1989 door Israëlische commando's ontvoerd (zie pag. 497/1 e.v.-'89). Volgens AFP was bij de verklaring van de OJR een foto van de Amerikaanse gijzelaar Joseph Cicippio.

Overhandigingbrief aan Perez de Cuellar. Onderhandelingenover uitwisseling gijzelaars

Op 11 augustus overhandigde McCarthy aan Perez de Cuellar de brief die de Islamitische Jihad hem gegeven had. Na een ontmoeting met McCarthy in het RAF-hoofdkwartier te Lyneham in Engeland zei Perez de Cuellar dat hij ,,al het noodzakelijke" zou doen om te zorgen dat alle gijzelaars werden vrijgelaten en om een einde te maken aan het ,,humanitaireprobleem".

In de brief werd gevraagd om de vrijlating van alle gedetineerden in de gevangenissen van ,,bezet Palestina" en Europa, in ruil voor de vrijlating van westerse gijzelaars in Libanon. In de brief deed de Islamitische Jihad een beroep op Perez de Cuellar, ,,zich persoonlijk in te zetten, in het kader van een totale oplossing van het probleem, om de vrijlating van alle gevangenen over de hele wereld te bewerkstelligen".

Nadat Perez de Cuellar de brief in ontvangst had genomen, keerde hij terug naar Genève en

John McCarthy (l.) overhandigt de boodschap van de Islamitische Jihad aan VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar op 11 augustus op de RAF-basis Lyneham.

begon hij diplomatieke onderhandelingen die de gijzelaarscrisis tot een einde moesten brengen. Gedurende de rest van de maand augustus hielden hij en Picco een aantal besprekingen met Uri Lubrani, de Israëlische ,,coördinator van activiteiten in Libanon"; Kamal Kharazi, de Iraanse per manente vertegenwoordiger bij de VN; Cornelio Sommaruga, de voorzitter van het Internationale Comité van het Rode Kruis. en vele anderen. Israël had altijd al te kennen gegeven bereid te zijn tot een uitwisseling van gijzelaars. De Israëlische regering hield echter voet bij stuk over het vrijlaten van sji'itische ,,gevangenen" die vastzaten in Israël of in de door Israël uitgeroepen ,,veiligheidszone" in zuidelijk Libanon: dezen zouden alleen worden vrijgelaten in ruil voor zeven Israëlische militairen die waren opgegeven als ,,vermist tijdens actie" in Libanon

Eind augustus kwam uit verschillende bronnen informatie los over de zeven vermiste Israeli's. AFP citeerde op 22 augustus officiële Libanese bronnen en meldde dat een Israëlische navigator, Ron Arad, in leven was maar dat de overige zes militairen om het leven waren gekomen. Volgens berichten in Beiroetse kranten op 28 augustus, waarin een belangrijke bron binnen de sji'itische beweging Amal werd geciteerd. werd Arad vastgehouden door de Iraanse Revolutionaire Garde in Iran. Hij zou in 1986 door Amal in Libanon zijn gevangengenomen. nadat hij uit zijn vliegtuig was ontsnapt, en vervolgens voor $ 500.000 door Amal aan de Revolutionaire Garde verkocht.

Xmal-leider Nabih Berri deelde op 27 augustus mee dat zijn groep de stoffelijke overschotten bezat van twee Israëlische ,,gevangenen". en dat het Rode Kruis de lichamen mocht onderzoeken zodra Israël 28 Libanese vrouwen had vrijgelaten die in Israelische gevangenissen zaten. Sjeik Na'im Qasim, een vice-secretaris-generaal van Hezbollah, zei op 26 augustus in een interview dat Hezbollah twee Israëlische krijgsgevangenen vasthield.

Vrijlating Arabischegevangenen en onderhandelingenover gijzelaars

Op 11 september liet het Zuidlibanese leger (SLA) 31 Arabische gevangenen vrij uit de Al-Khiam-gevangenis in de Zuidlibanese ,,veiligheidszone", en op diezelfde dag gaf Israël de stoffelijke overschotten terug van negen leden van de pro-Iraanse radicale sji'itische Hezbollah-beweging nadat het eerder informatie had ontvangen over twee militairen die sinds 1986 vermist waren.

Het in Damascus gevestigde Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) retourneerde op 11 september via het Internationale Comité van het Rode Kruis te Wenen het stoffelijk overschot van een druzische sergeant in het Israëlische leger. Samir Assad, die in 1983 bij Sidon was ontvoerd. Israël kondigde aan dat in ruil hiervoor Ali Abu Hilal, een Palestijnse activist die in 1986 van de door Israël bezette Westoever was uitgewezen, naar het gebied mocht terugkeren.

Op 11 september zei Hussein Musawi, een lid van de regerende raad van Hezbollah, dat er meer vrijlatingen zouden volgen. Sinds de vrijlating van Edward Tracey in augustus 1991 waren de onderhandelingen over de uitwisseling van gijzelaars opgehouden door de weigering van Israël. eenzijdige gebaren te maken zonder dat het informatie ontving over. zeven vermiste Israëlische soldaten (zie hierboven). Uri Lubrani. de belangrijkste Israëlische onderhandelaar, bevestigde dat verdere informatie over de vermiste Israëli's zou leiden tot het uitleveren van meer gevangenen en stoffelijke overschotten.

Op de [illegible] dag er binnenkort een algemene regeling verwacht kon worden over de gijzelaarskwestie, zei Perez de Cuellar in Teheran dat .,het die kant wel uitging"

Op 12 september liet de Organisatie voor Revolutionaire Gerechtigheid (OJR) in Beiroet in een eerste formele verklaring weten de Britse gijzelaar Jackie Mann in handen te hebben, die in mei 1989 in Beiroet was ontvoerd (zie pag. 501/1-'89). De Islamitische Jihad gaf een verklaring uit waarin vreugde werd uitgesproken over de vrijlatingen en een foto werd vrijgegeven van de Amerikaanse gijzelaar Terry Anderson.

De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor het Midden-Oosten, John Kelly, hield op 14-15 september in Beiroet besprekingen over gijzelaars en andere zaken met president Elias Hraoui, premier Omar Karame en voorzitter van de Nationale Vergadering Hussein Husseini. Het Koeweitse dagblad *Sawr al-Kuwait* berichtte dat op 14 september een geheime bespreking plaatsvond tussen Kelly en het hoofd van de afdeling Midden-Oosten van het Iraanse departement van buitenlandse zaken. Mohammed Kazem Assadi Khonsari, die naar werd bericht zowel met Libanese politici als met de ontvoerders besprekingen had gevoerd. De Libanese minister van buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland, Faris Buwayz, bezocht van 14-17 september Iran om de gijzelaarskwestie te bespreken.

Vrijlating Mann

Op 24 september liet de OJR de Britse gijzelaar Jackie Mann vrij in Beiroet. Mann werd naar Damascus gebracht en vandaar naar Groot-Brittannië overgevlogen.

In een verklaring zei de OJR dat Mann was vrijgelaten vanwege de ,,immense inspanningen" van de secretaris-generaal van de VN, en dat zijn vrijlating het ,,begin zou zijn van de volgende fase waarin het dossier van de gevangenen en de gijzelaars snel moest worden gesloten". De vrijlating van Mann was al op 18 september verwacht. toen het Iraanse persbureau *IRNA* in Beiroet voorspelde dat hij ,,binnen enkele uren" zou worden vrijgelaten.
Op 19 september kondigde de OJR aan dat Mann voorlopig niet zou worden vrijgelaten, omdat Israël in strijd met de eerder gedane belofte 80 Arabische gevangenen vrij te laten, op 11 september slechts 51 gevangenen en 9 stoffelijke overschotten had overgedragen. De OJR betoogde verder nogmaals met klem dat de vrijlating van sjeik Abdel-Karim Obeid een ,,eerste prioriteit" was. Westerse diplomaten in Beiroet meenden dat het uitstel te wijten was aan een intern geschil tussen de ontvoerdersgroepen, of met hun radicale aanhangers in Iran, over de politieke waarde van iedere gijzelaar. Ook zouden de ontvoerders bezorgd zijn over hun eigen persoonlijke bescherming tegen vervolging in de toekomst.

VERTREK GENERAAL AOUN. AMNESTIEWET AANGENOMEN. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Generaal Michel Aoun, de maronitische rebellenleider die eind jaren '80 een succesloze ,,bevrijdingsoorlog" was begonnen tegen het Syrische leger in Libanon, kwam op 29 augustus als balling in Frankrijk aan. Aoun had in de Franse ambassade te Beiroet verblijf gehouden sinds Syrische en Libanese troepen zijn ,,regering" in oktober 1990 hadden omvergeworpen (zie pag. 54/3 e.v.-'91).

Aouns ballingschap was mogelijk gemaakt toen op 26 augustus de Nationale Vergadering een wet goedkeurde waarin algemene amnestie werd verleend voor misdaden begaan tijdens de burgeroorlog (1975-'90). Aoun en zijn twee medewerkers, generaal Issam Abu Jamrah en generaal Adgar Ma'luf, kregen vervolgens een buitengewoon pardon van president Elias Hraoui. Volgens dit pardon moesten Aoun, Jamrah en Ma'luf minstens vijf jaar in het buitenland wonen en zouden ze hun onschendbaarheid kwijtraken als ze zich gedurende die periode bezighielden met politieke activiteiten. Een tegoed van circa $ 30 mln, dat generaal Aoun op Europese bankrekeningen had staan, werd bevroren in afwachting van een regeling.

Een aantal misdaden viel buiten de nieuwe amnestiewet, waaronder de twee incidenten die de burgeroorlog naar alle waarschijnlijkheid hadden doen ontvlammen: de moord in februari 1975 op de vooraanstaande linkse politicus Maarouf Saad in Sidon, en twee maanden later de aanval door gewapende falangisten op een bus die Palestijnen vervoerde in Ain Rumaneh, een voorstad van Beiroet. Andere misdaden die niet onder de amnestie vielen waren onder meer talrijke moorden, waaronder die op Kamal Joumblatt (1977, zie pag. 236/1-'78), Rachid Karame (1987, zie pag. 512/2-'88), sjeik Hassan Khaled (1989, zie pag. 764/1/2-'89), René Mouawad (1989, zie pag. 773/2-'89)) en Dany Chamoun (1990, zie pag. 55/2-'91).

Gevechten in Zuid-Libanon

De radiozender van het Israëlische leger berichtte op 8 augustus dat een officier van het Zuidlibanese leger (SLA)

die dag om het leven was gekomen in de centrale sector van de ,,veiligheidszone". De radiozender van de Hezbollah (Stem der Onderdrukten) beweerde die dag dat een SLA-patrouille door de Hezbollah in een hinderlaag was gelokt, maar maakte geen melding van slachtoffers.

Op 22 augustus vuurde Hezbollah een SLA-patrouille bij de grens met de ,,veiligheidszone" aan. SLA-eenheden reageerden hierop door verder naar het noorden gelegen dorpen te beschieten.

Volgens Israël waren twee SLA-soldaten omgekomen en drie anderen gewond bij de Hezbollah-aanval; volgens Hezbollah waren alle tien leden van de SLA-patrouille gedood of gewond geraakt. Radio Libanon meldde op 24 augustus dat een aantal burgers was gedood of gewond bij het erop volgende SLA-spervuur te midden waarvan, volgens sommige bronnen, reguliere Libanese soldaten (sinds juli ingezet in Zuid-Libanon) slaags raakten met SLA-strijders.

Leger ingezet in het noorden

De regering werkte aan de verwezenlijking van haar plan het gezag van de staat uit te breiden over het hele Libanese grondgebied, door op 25 augustus reguliere legereenheden te stationeren in Bsharri en al-Kurah ter vervanging van de Syrische troepen.

VerlengingUNIFIL-mandaat

Het mandaat van het sinds 1978 in Zuid-Libanon gelegerde VN-interimleger UNIFIL werd op 31 juli met nogmaals zes maanden verlengd.

Aftreden ministers

De sji'itische Amal-leider Nabih Berri diende op 31 augustus zijn ontslag in als staatsminister, en ook de (sji'itische) minister van huisvesting en coöperaties, Mohammed Baydun, verliet de regering vanwege de regeringsbeslissing een officiële delegatie naar Libië te sturen ter gelegenheid van de opening van de ,,grote, kunstmatige rivier" (zie onder LIBIË).

Berri kondigde zijn beslissing aan in een toespraak tot een grote menigte die de 13e verjaardag van de verdwijning in Libië herdacht van de oprichter van Amal, Imam Moussa Sadr. Het sturen van een delegatie naar Libië, aldus Berri, was een belediging van de nagedachtenis van de imam, wiens verdwijning volgens Amal te wijten was aan de Libische autoriteiten. Berri bekritiseerde de regering verder vanwege overdreven geheimhouding en nepotisme.

Ook generaal Michel Aoun, de maronitische rebellenleider die op 29 augustus in Frankrijk asiel kreeg, bekritiseerde de regering In zijn geval ,omdat ze hun land hebben overgeleverd aan Syrië".

In een interview met het Beiroetse dagblad An *Nahar* op 1 september noemde Aoun de leiders van Libanon ,,marionetten die zouden moeten worden berecht wegens hoogverraad". Het Franse weekblad *Paris* Match citeerde Aoun op 7 september als zou hij gezegd hebben dat de Syriërs het niet langer dan een jaar zouden volhouden en dat hij de toekomstige verlosser van Libanon was.
De Franse regering kondigde aan dat zij uiterst strenge maatregelen zou treffen om ervoor te zorgen dat Aoun zich aan de voorwaarden voor zijn ballingschap zou houden, waaronder de eis dat hij zich zou onthouden van publiekelijke uitspraken over politieke zaken.

Veiligheidspact met Syrië

De minister van nationale defensie, Michel al-Murr, en de minister van binnenlandse zaken, generaal-majoor Sami al-Khatib, ondertekenden op 1 september een overeenkomst met Syrië die onder andere een veiligheidspact behelsde tussen de tweelanden, evenals plannen om gezamenlijk de drugshandel in oostelijk Libanon te bestrijden.

UNIFIL-slachtoffers

Eén Palestijnse guerrillastrijder en één Zweeds lid van UNIFIL werden gedood en vijf VN-militairen werden gewond bij een incident met het Zuidlibanese leger (SLA) op 13 september.

Volgens een VN-zegsman opende het SLA het vuur (volgens het SLA zelf was dit zelfverdediging) tijdens onderhandelingen over de vrijlating van 14 ongewapende Franse en Zweedse UNIFIL-leden die door drie Palestijnse guerrillastrijders gegijzeld waren.

De twee overlevende Palestijnen werden beiden gevangengenomen; ze maakten deel uit van een groep die oorspronkelijk uit zes leden had bestaan, en die in twee rubberbootjes in Naquarah aan land waren gegaan nadat een Israëlische marinepatrouille hun geplande aanval op Israël had verijdeld. Drie van hen waren gevangengenomen door UNIFIL, maar de andere drie hadden de 14 UNIFIL-leden gegijzeld. Een zegsman van Al-Fatah, de voornaamste beweging van de PLO, ontkende dat de zes guerrillastrijders tot Al-Fatah behoorden, zoals Israël beweerde.

In een afzonderlijk incident op 14 september werd een Nepalees lid van UNIFIL gedood en een ander gedood tijdens een treffen met een gewapende groep bij het dorp Yatar.

(Vor.ber.pag. 485/2 e.v.-1991)

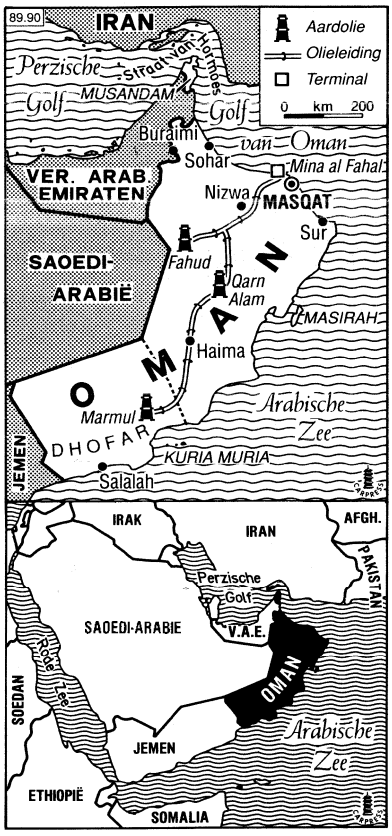

OMAN

BEGROTING 1991

In de op 1 januari 1991 gepresenteerde begroting voor 1991 werden de uitgaven geraamd op 1,81 mrd Rial Omani (RO) en de ontvangsten op bijna 1,58 mrd RO. Het begrotingstekort daalde vergeleken met 1990 van 314 mln RO tot 237 mln RO (zie ook pag. 470/1-'90).

VIERDE VIJFJARENPLAN

Bijzonderheden van Omans vierde vijfjarenplan (1991-95) werden op 7 januari 1991 bekendgemaakt.

Dit plan voorzag in uitgaven van 9,45 mrd RO, waarvan 2,11 mrd RO bestemd was voor ontwikkelingsprojecten en 129 mln RO voor steun aan de particuliere sector. De dekking bestond uit ontvangsten ten bedrage van 8,57 mrd RO (waarvan 6,59 mrd uit de olie), terwijl het tekort zou worden gefinancierd door middel van reservefondsen (450 mln) en staatsobligaties (429 mln). De uitgifte van de staatsobligaties zou plaatsvinden op de effectenbeurs van Muscat, zodat geen beroep op de buitenlandse kapitaalmarkt hocfdc tc worden gedaan.

Voorts zou een rampenfonds worden gevormd

om .,het hoofd te kunnen bieden aan alle internationale of binnenlandse veranderlijke facturen". De privatisering van geselecteerde activa zou worden voortgezet.

(Vor.ber.pag. 116/2-1991)

QATAR

KABINETSWIJZIGING

Sayed Abdullah bin Khalifah al-Attiya trad op 13 mei 1990 af als minister van buitenlandse zaken na dit ambt slechts tien maanden te hebben vervuld. Hij werd vervangen door Mubarak Ali al-Khater, tot dan toe minister van elektriciteit en water. Deze portefeuille werd ad interim overgenomen door sjeik Hamad bin Jasim bin Jabr al-Thani, de minister van gemeentezaken en landbouw.

(Vor.ber.pag. 470/1-1990)

GASPRODUKTIE

Op 3 september 1991 begon in het North Field (voor de noordoostkust van Qatar) de eerste fase van de gaswinning, die naar verwachting 22,667 mln m3 per dag zou opleveren. Het North Field geldt als het grootste gasveld ter wereld.

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

GOEDKEURING HERZIENE BEGROTING

In een herziene begroting voor 1991, goedgekeurd tijdens een bijeenkomst van het federale kabinet op 8 juli, waren de in mei gedane voorstellen voor federale uitgaven verlaagd met 17 procent tot Dh 16,4 mrd ($ 4,47 mrd). Het ministerie van financiën maakte op 9 julli bekend dat het begrotingstekort voor 1991 geraamd werd op Dh 155,6 mln tegenover Dh 666,7 mln in 1990. Uit de begroting bleek dat Aboe Dhabi een bijdrage had geleverd van Dh 11,872 mrd ($ 3,232 mrd) oftewel 72 procent van de totale begroting.

BENOEMING AMBASSADEUR IN IRAN

Het Iraanse persbureau *IRNA* maakte op 1 juli bekend dat Ahmad Muhammad Abu Rahimah was benoemd als eerste ambassadeur van de Verenigde Arabische Emiraten in Iran sinds de revolutievan 1979.

(Vor.ber.pag. 559/3-1991)

ALGEMEEN

OVERLEG SPRATLY-EILANDEN

Aan het eind van een driedaags ,,niet-officieel" werkoverleg in Randoeng (Indonesië) over de ,,aanpak van potentiële conflicten in de Zuidchinese Zee" kwamen Broenei, China, Maleisië, Taiwan, de Filippijnen en Vietnam op 18 juli 1991 overeen dat zij geen geweld zouden gebruiken om de geschillen over hun aanspraken op de Spratly-eilanden te beslechten. Functionarissen uit Indonesië, Laos, Singapore en Thailand waren eveneens aanwezig op de bijeenkomst, waar gesproken werd over de miiieuproblematiek, navigatie, scheepvaart, beheer van nationale hulpbronnen , politiek en veiligheid, grensafbakening en jurisdictie, en een geïnstitutionaliseerd mechanisme voor samenwerking.
De uit zes punten bestaande gezamenlijke verklaring bevatte ook afspraken over samenwerking op het gebied van de scheepvaart, communicatie, wetenschappelijk onderzoek en de bestrijding van piraterij en drugshandel.

Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken zei op 12 juli in Beijing dat de aanwezigheid van Chinese deskundigen bij de besprekingen niet betekende dat er maar ook iets was gewijzigd ten aanzien van China's ,,onbetwistbare" soevereiniteit over de Nansha (Spratly)- en Xisha (Paracel)-eilanden.
De Bandoeng-besprekingen waren het tweede werkoverleg sinds Indonesië zijn initiatief ten aanzien van de Zuidchinese Zee in 1990 lanceerde. Indonesië maakte geen enkele aanspraak op een van deze eilanden, die zeer olierijk zouden zijn.

ASEAN

BIJEENKOMST MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 19 en 20 juli 1991 vond in Koeala Loempoer (Maleisië)de 24ste jaarlijkse bijeenkomst plaats van de ministers van buitenlandse zaken van de zes lidstaten van de Associatie van Zuidoostaziatische Naties (ASEAN, bestaande uit Broenei, Indonesië, Maleisië, de Filippijnen, Singapore en Thailand). Het was de eerste keer dat de Sowjet-Unie en China de bijeenkomst bijwoonden.

Net als voorgaande jaren vormde de Cambodjaanse kwestie een van de belangrijkste gespreksonderwerpen. De voornaamste discussies werden echter gevoerd over plannen voor een uitgebreiding van de economische samenwerking. Verscheidene voorstellen werden besproken, zoals de suggestie van de Maleisische premier Mahathir Mohamed voor een Oostaziatische Economische Groepering (EAEG), bedoeld om de ASEAN aan te sluiten bij haar welvarende noorderburen Japan, Taiwan en Zuid-Korea. Ook werd een Thais voorstel besproken om nog vóór het eind van de twintigste eeuw van de ASEAN een vrijhandelsgebied te maken. Geen van de voorstellen werd aangenomen, maar besloten werd ze in werkgroepen en tijdens de vierde ASEAN-top, die was gepland op 27 en 28 januari 1992 in Singapore, verder te onderzoeken.

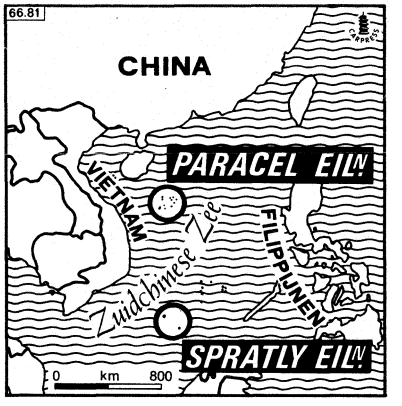

Tijdens de post-ministeriële conferentie (PMC) op 22 en 23 juli tussen de ASEAN en haar belangrijkste handelspartners werd Zuid-Korea aanvaard als de zevende volwaardige ,,dialoogpartner" van de ASEAN. Tijdens de bijeenkomst stelde Japan voor dat de jaarlijkse PMC een forum zou worden voor regelmatig overleg over regionale veiligheidskwesties.

(Vor.ber.pag. 411/3 e.v.-1991)

CHINA

BETREKKINGEN MET SOWJET-UNIE. BEZOEK VAN SECRETARIS-GENERAAL CCP

Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP), bracht van 15-19 mei 1991 een historisch bezoek aan de Sowjet-Unie voor besprekingen met zijn Sowjetambtgenoot Michaii Gorbatsjow. Het bezoek van Jiang aan de Sowjet-Unie was het eerste bezoek van een secretaris-generaal van de CCP sinds Mao Zedong in 1957 Moskou bezocht ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van de Oktoberrevolutie.
Het bezoek van Gorbatsjow aan China in mei 1989, hoewel overschaduwd door massale demonstraties in Beijing, had

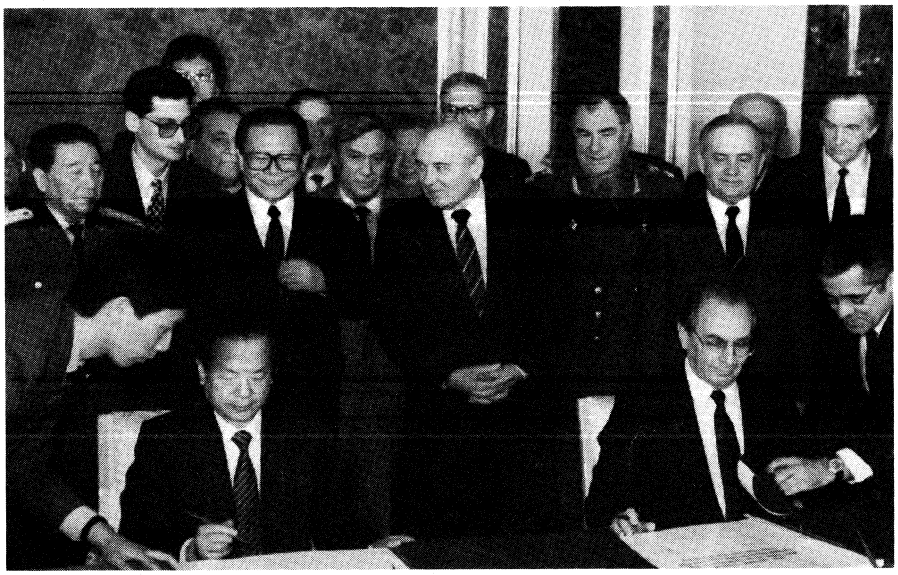

De Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen (links onderaan) en zijn Sowjet-collega Aleksandr Bessmertnych tijdens de ondertekening van een grensakkoord op 16 mei in Moskou. Achter hen staan o.a. Sowjet-president Gorbatsjow (m.)en (aan diens rechterzijde) Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij.

de formele normalisering ingeluid van de staats- en partijbetrekkingen tussen de twee landen na bijna 30 jaar vijandschap (zie pag. 321/1 e.v.-'89). In april 1990 was Li Peng in de Sowjet-Unie geweest voor het eerste bezoek van een Chinese premier in 26 jaar (zie pag. 706/1/2-'90).

Van de delegatie van Jiang Zemin maakten deel uit minister van nationale defensie generaal Qin Jiwei, minister van buitenlandse zaken Qian Qichen en minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel Li Lanqing. Tijdens zijn bezoek voerde Jiang besprekingen met Gorbatsjow. Sowjet-premier Walentin Pawlow en de voorzitter van de Opperste Sowjet. Anatoli Loekjanow.

Grensakkoord. Communiqué

Qian Qichen en zijn Sowjet-ambtgenoot Aleksander Bessmertnich ondertekenden op 16 mei een grensakkoord over de afbakening van het oostelijk deel van de Sowjet-Chinese grens. Van het akkoord werden echter geen bijzonderheden bekendgemaakt. Het akkoord was geparafeerd op 29 april aan het eind van de vijfde ronde van de Sowjet-Chinese besprekingen over grenskwesties in Moskou.
In een gezamenlijk op 19 mei uitgegeven communiqué werd gezegd dat de besprekingen tussen Jiang en Gorbatsjow in een ,,vriendelijke, open en zakelijke sfeer" waren verlopen en betrekking hadden gehad op ,,het hele scala van de Sowjet-Chinese betrekkingen". Wat de grenskwestie betreft besloten beide partijen intensieve besprekingen te blijven voeren over de overige betwiste grenssectoren. Over de sociaal-economische situatie in beide landen werd opgemerkt dat het voor het ,,socialisme moeilijk (was) in een nieuwe in ontwikkeling zijnde sociale structuur complicaties en tegenstrijdigheden te vermijden". Hervormingen waren nodig om ,,demogelijkheden van het socialisme te onthullen". Wat betreft de internationale situatie werd in het communiqué aandacht besteed aan de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen en ontwapening, Korea en de Golf. Wat Cambodja betreft waren de twee partijen het erover eens dat het raamwerk van de VN (zie pag. 852/1/2-'90) een ,,goed uitgangspunt" vormde voor het tot stand komen van een algehele politieke regeling.

Sowjet-ministers van defensie en buitenlandse zaken bezoeken China

Maarschalk Dmitri Jazow, de Sowjet-minister van defensie, bezocht China van 3-7 mei. Volgens het persbureau *Xinhua* was het de eerste Sowjet-delegatie die onder leiding van een minister van defensie een bezoek aan China bracht.

Het Japanse persbureau Kyodo berichtte op 7 mei dat Jazow en zijn Chinese ambtgenoot generaal Qin tijdens het bezoek niet tot overeenstemming hadden kunnen komen over de details van een wapentransactie. In sommige berichten was gespeculeerd dat een overeenkomst zou worden gesloten over de Chinese aankoop van 24 supermoderne Su27-gevechtsvliegtuigen De Far Eastern Economzc *Review* van 30 mei berichtte echter dat de twee partijen een akkoord hadden ondertekend over de opleiding van Chinese Su27-piloten in de Sowjet-Unie

Bessmertnich had China van 31 maart - 2 april voor hpt eerst bezocht (zie ook pag 531/1-91)

RAPPORT ASIA WATCH OVER DISSIDENTENPROCESSEN. VRIJLATING DISSIDENTE VAKBONDSLEIDERS

In een op 30 mei gepubliceerd rapport verklaarde de in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie Asia Watch dat de voorgaande zes maanden in China veel dissidentenprocessen waren gevoerd. Volgens het rapport vonden de processen veelal niet volgens de formele rechtsgang plaats en werden ze vaak ook achter gesloten deuren gehouden. In het rapport stond ook dat het merendeel van de in 1989 gearresteerde personen na het neerslaan van de democratiseringsbeweging door het leger officieel nog niet in staat van beschuldiging was gesteld (zieookpag. 489/2 e.v.-'91).

Han Dongfeng, leider van de Autonome Arbeidersbond in Beijing, werd eind april uit de gevangenis ontslagen na 22 maanden zonder proces in hechtenis te hebben gezeten. Li Jinjin, de juridische adviseur van de bond, werd eveneens vrijgelaten; hij had ongeveer even lang zonder proces gevangen gezeten.

NIEUWE GOUVERNEUR VAN GUANGDONG

Zhu Senlin, tot dan stadspartijsecretaris in Canton, werd op 10 mei benoemd tot nieuwe waarnemend gouverneur van de provincie Guandong. Hij verving Ye Xuanping, die begin april de vooral ceremoniële functie kreeg van vice-voorzitter van de Politieke Raadgevende Conferentie van het Chinese Volk (ziepag. 49211-'91).

GROTE MIJNRAMP

Het officiële persbureau *Xinhua* berichtte op 7 mei dat op 21 april bij een ,,enorme mijngasexplosie" in een kolenmijn in de noordelijke provincie Shanxi alle 147 mijnwerkers waren omgekomen. Het was de ergste mijnramp in China in 30 jaar.

Volgens Xinhua had een voorlopig onderzoek uitgewezen dat de oorzaak ,,een kwestie van onverantwoordelijk handelen" was, voortvloeiend uit ,,onvoldoende investeringen" bij

de renovatie van de mijn na een vergelijkbare ramp in 1980.

NIEUWE DEVALUATIE VAN YUAN. ADB-LENING

De Chinese regering ging in mei door met haar beleid de yuan stapsgewijze te devalueren (zie pag. 492/1-'91). Vanaf 18 mei werd de yuan verhandeld tegen een officiele koers van $ 1,00 = 5,3199 yuan vergeleken met een koers van $ 1,00 = 5,2819 yuan op 20 april.
De Asian Development Bank (ADB) hervatte op 28 mei na een onderbreking van twee jaar het verstrekken van leningen aan China en keurde een lening goed van $ 70 mln voor de bouw van een brug in Shanghai. De ADB had de verstrekking van leningen aan China bevroren na het bloedblad op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989.

40STE VERJAARDAG VAN „BEVRIJDING" VAN TIBET

De Chinese autoriteiten organiseerden op 23 mei op kleine schaal herdenkingsfestiviteiten ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van de ,,bevrijding" van Tibet. Met de festiviteiten werd vooral de ondertekening op 23 mei 1951 herdacht van het zogenaamde ,,17 punten-akkoord", dat de annexatie van het voorheen onafhankelijke Tibet wettig verklaarde.

Tienduizenden Chinese soldaten waren op 23 mei in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa gelegerd om pro-onafhankelijkheidsdemonstraties te voorkomen. Tegelijkertijd werd alle buitenlandse journalisten de toegang tot Tibet ontzegd.
De Guardian van 28 mei meldde echter dat in Beijing berichten waren doorgedrongen over een korte anti-Chinese protestmanifestatie voor de Jokhang-tempel in Lhasa op 26 mei.

Ontmoeting tussen president Bush en Dalai Lama

De verbannen Tibetaanse geestelijke leider, Tenzin Gyatso, de 14de Dalai Lama, ontmoette op 16 april in Washington de Amerikaanse president Bush. Aan de ontmoeting werd veel betekenis toegekend, aangezien de president de Dalai Lama tijdens eerdere bezoeken aan de Verenigde Staten niet had ontvangen.

China ,,protesteerde krachtig" tegen de ontmoeting bij de Amerikaanse ambassadeur in China, James Lilley. Deze kreeg te horen dat de ontmoeting een ,,grove inmenging (was) in de binnenlandse aangelegenheden van China" en ,,degevoelens van het Chinese volk gekwetst" had.

(Vor.ber.pag. 492/3-1991)

BINNENLANDSE POLITIEK EN VEILIGHEID. VOORMALIGE AANHANGERS VAN ZHAO GEREHABILITEERD

Begin juni 1991 werden drie personen die in de nasleep van de ,,contra-revolutionaire rebellie" van juni 1989 uit hoge posten in de Chinese Communistische Partij (CCP) waren gezet, gedeeltelijk gerehabiliteerd.

Op 1 juni berichtte het persbureau Xinhua dat Hu Qili, Rui Xingwen en Yan Mingfu waren aangesteld als onderministers (en de verantwoordelijkheid kregen voor respectievelijk de machinebouw en elektronica-industrie, en de staatsplanriingcommissie en ambtenarenzaken). Ze waren alle drie aanhangers van Zhao Ziyang geweest, de vroegere secretaris-generaal van de partij die sinds zijn ontslag in juni 1989 onder huisarrest stond. Hu had deel uitgemaakt van de permanente commissie en het secretariaat van het politburo; Rui en Yan werkten allebei op het secretariaat.
Op 3 juni zei Li Ruihuan, lid van de permanente commissie van het politburo, in een commentaar op de rehabilitatie dat deze het gevolg was van een ,,beoordeling door de partij". Over Zhao Ziyangzei hij: ,,Dezaak van Zhao is complexer en de partij onderzoekt die nog steeds. We moeten er voorzichtig mee omgaan, tenzij er problemen rijzen."

Jiang Qing gestorven

Op 4 juni werd door het persbureau *Xinhua* in een korte verklaring officieel bevestigd dat Jiang Qing, de 77-jarige weduwe van Mao Zedong en leidster van de ,,bendevan vier", zelfmoord had gepleegd.

In 1981 was Jiang wegens ,,contra-revolutionaire misdaden" ter dood veroordeeld, maar in 1983 werd dit vonnis omgezet in levenslang (zie pag. 801/1 e.v.-'83). Ze pleegde op 14 mei zelfmoord in haar villa in Beijing, waar ze sinds 1984 mocht leven.

Twee jaar na het bloedbad op het Tian An Menplein

De tweede gedenkdag van het bloedbad op 3 en 4 juni 1989 op het Tian An Menplein verliep zonder ernstige incidenten. In de media van Hongkong en in de westerse media werd echter beweerd dat een aantal studenten eind mei en begin juni verschillende protestacties op touw had gezet.

Op 4 juni meldde de Washington Post dat op die dag op de Universiteit van Beijing bierflessen kapot waren gegooid, een handeling die verwees naar de machtigste man van het land, Deng Xiaoping. wiens achternaam een homoniem vormde van de woorden .,kleine fles". In het bericht werd gedetailleerd ingegaan op andere sporadische incidenten, zoals een spandoek tegen de regering dat op de campus van de universiteit van Beijing werd vertoond.

Op 7 juni berichtte het persbureau AFP dat een hoogleraar en een aantal studenten van de universiteit van Beijing na incidenten op de campus waren gearresteerd. Op 8 juni werd het bericht door autoriteiten van de universiteit van Beijing afgedaan als ,,een ongegrond gerucht".

Start anti-drugscampagne. Executies

De regering begon eind juni een ,,volksoorlog" tegen het gebruik van heroine en opium en executeerde een aantal drugscriminelen.

De anti-drugscampagne ging van start tijdens een van 24-26 juni in Beijing gehouden conferentie die door de Nationale Narcotica Controlecommissie (NNCC) was georganiseerd. Bij de opening van de conferentie zei Wang Fang, openbaar aanklager en hoofd van de NNCC, dat het drugsprobleem in China sinds het midden van de jaren '80 weer was gegroeid en dat sinds de jaren '50 de situatie niet meer zo grimmig was geweest.
Op 24 juni werden in de provincie Hunan vijf mensen ter dood veroordeeld wegens handel in drugs. Twee dagen later werden in de provincie Yunnan 21 handelaren geëxecuteerd.

In juli en augustus werd de anti-drugscampagne voortgezet.

Na een openbaar massaproces werden op 6 augustus in Kunming 13 misdadigers terechtgesteld, onder wie ook drugscriminelen. Op 22 augustus vond in Gansu de executie plaats van drie drugscriminelen, onder wie Ma Yonghua, die aangeduid werd als de ,,voornaamste misdadiger in de grootste internationale drugshandelaffaire die ooit door China's openbare veiligheidsorganen is opgelost".De volgende dag werden vier handelaren in Canton geëxecuteerd

Gong Pinmei kardinaal

Op 28 juni werd Ignatius Kung Gong Pinmei, de voormalige rooms-katholieke bisschop van Shanghai en de bekendste dissidente geestelijke van China, samen met nog 22 anderen door paus Johannes Paulus II verheven tot kardinaal. Kung was na 30 jaar te hebben vastgezeten wegens ,,contra-revolutionaire" misdaden in 1985 uit de gevangenis ontslagen . China bekritiseerde de benoeming van Kung en beschuldigde het Vaticaan ervan zich in de binnenlandse aangelegenheden van China te mengen.

Campagne gestart voor daling geboortencijfer

Op 13 juni gaven de autoriteiten opdracht een landelijke campagne te beginnen om het geboortencijfer te verlagen. In een door de Staatsraad en het Centraal Comité van de CCP gezamenlijk uitgebrachte instructie werd ge-

Een beeld van de overstromingen in de provincie Jiangsu.

steld dat ,,bevolkingscontrole net zo belangrijk moet worden geacht als economische opbouw". Provinciale en plaatselijke autoriteiten kregen de opdracht de fondsen voor gezinsplanning te verdubbelen.

OVERSTROMINGEN. VERZOEK OM INTERNATIONALE HULP

Na meer dan twee maanden van zeer zware regenval en de ergste overstromingen sinds 1954 verzocht China op 11 juli 1991 dringend om internationale hulp ter waarde van $200 mln. Het was de eerste keer dat China om buitenlandse hulp vroeg sinds de communisten in 1949 aan het bewind waren gekomen.

Volgens een bericht van het officiële persbureau Xinhua op 16 juli waren sinds begin mei 18 provincies en delen van China's meest vruchtbare gebieden door overstromingen getroffen, waarbij meer dan 1.700 mensen omkwamen, 10 mln mensen dakloos raakten en voor $ 7,5 mrd aan schade werd veroorzaakt. In de provincies Anhui en Jiangsu ging respectievelijk 60 en 20 procent van de graanoogst verloren. In veel gebieden werd ook schade gemeld aan wegen en spoorverbindingen, energiecentrales en lokale industrie. In Jianesu en Hunan werden dammen opgeblazen om het water over de omringende landbouwgronden te leiden. Op 13 juli had het water zowel in de Yangtze, de Huaihe, de Haihe en andere rivieren als in het Taihu-meer recordhoogten bereikt en bedreigde het de steden Wuhan, Nanjing, Suzhou en Wuxi. Terwijl de provincies in het oosten en midden van het land, met inbegrip van Sichuan en Guizhou, het ergste werden getroffen, hadden ook Beijing, Heilongjiang, Binnen-Mongolië en Guizhou onder de regenval en overstromingen te lijden.

Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP), premier Li Peng en vice-premier Tian Jiyun gingen poolshoogte nemen van de situatie in Shanghai, Anhui, Jiangsu en Zhejiang en zegden hulp van de centrale regering toe. Ongeveer 600.000 soldaten van het Volksbevrijdingsleger (PLA)en enige miljoenen leden van volksmilitie werden ingezet om dijken te versterken en vluchtelingen bij te staan. In Anhui en Jiangsu werden de graanvoorraden van de overheid ter beschikking gesteld, terwijl medische teams streden tegen ziekten die door het water werden verspreid, zoals cholera en dysenterie, waarmee volgens berichten meer dan een kwart van de slachtoffers van de overstromingen was besmet.
Tijdens een door Jiang Zemin voorgezeten spoedberaad van het Politburo van de CCP op 16 juli werd gewezen op het belang van ruime aandacht voor de rol van het PLA teneinde de band tussen leger en volk tijdens de bestrijding van de ramp te versterken. Het politburo drong erop aan dat kaders in de ,,frontlinie" werkten om als ,,voorhoede-symbool" te dienen, zodat het ,,krachtigeleiderschap van het superieure socialistische systeem" bij de succesvolle bestrijding van natuurrampen werd benadrukt.

De belangrijkste westerse landen reageerden terughoudend op het verzoek om internationale hulp.

VN-functionarissen maakten gewag van een totaal bedrag van $ 1,8 mln, waaraan Japan $ 600.000 bijdroeg en de Verenigde Staten, Groot-Brittannie en Australië gezamenlijk $ 200.000. Het Taiwanese Rode Kruis gaf $ 1 mln in contanten en 10.000 ton rijst, terwijl schenkingenuit Hongkong in totaal S 25,6 mln bedroegen. Een oproep tot vrijwillige giften in China zelf leverde 50 mln yuan (ongeveer $9,357 mln) op.

Tijdens een bijeenkomst in Shanghai werd op 23 juli een nieuw plan bekendgemaakt om het waterpeil in de rivier de Huaihe en het Taihumeer onder controle te houden. Het plan maakte deel uit van het Achtste Vijfjarenplan (1991-'95, zie pag. 491/3-'91). Tijdens de bijeenkomst bekritiseerde Li Peng de bestaande waterweringssystemen als ,,inadequaat".

CHINEES-AMERIKAANSE BETREKKINGEN MFN-STATUS HERNIEUWD

Het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden besloot op 10 juli de status van meest begunstigde handelsnatie (MFN) voor China te verlengen. De vernieuwing van deze status in 1992 werd echter afhankelijk gesteld van een aantal strenge voorwaarden zoals de verbetering van de mensenrechtensituatie, de beëindiging van de export van in werkkampen geproduceerde goederen en strikte controle op de verkoop van ballistische raketten aan het Midden-00sten. De stemuitslag van 313 tegen 112 stemmen bood het Congres de tweederde meerderheid, die nodig is om een veto van de president te–voorkomen. Eerder op 28 mei had president Bush zich uitgesproken voor een onvoorwaardelijk verlenging van de MFN-status. Een andere door het Congres aangenomen resolutie waarin de MFN-status werd geweigerd, kreeg onvoldoende stemmen om een presidentieel veto te voorkomen.

Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken noemde de voorwaarden een ,,groveinmenging in China's binnenlandse aangelegenheden" en waarschuwde voor een ,,ernstige verslechtering van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen". Eerder hadden Chinese functionarissen laten blijken dat dat zij zich eerder neerlegden bij een verslechtering van de betrekkingen dan de voorwaarden voor de verlenging van de MFN-status te accepteren.
Op 23 juli verwelkomde China de stemuitslag van 55 tegen 44 in de Amerikaanse Senaat over de voorwaardelijke vernieuwing van de MFN-status, die de weg vrijmaakte voor een presidentieel veto. Na intensief lobbyen vóór de stemming in het Congres was Bush echter akkoord gegaan met concessies ten aanzien van de onvoorwaardelijke verlenging van de MFN-status, zoals ,,streng optreden" als China's importtarieven niet werden verlaagd, de illegale scheepsladingen textiel via derde landen verliepen niet werden beëindigd en intellectuele eigendomsrechten niet beter werden beschermd. Op 28 april hadden de Verenigde Staten China op hun ,,lijst 301" van onbetrouwbare handelspartners geplaatst en gedreigd met retorsierechten als vergelding. Als reactie had China copyrights en computersoftware wettelijk beschermd, hoewel de Verenigde Staten deze wetten inadequaat hadden genoemd tijdens handelsbesprekingen die van 11-15 juni in Beijing plaatsvonden. Eveneens om tegemoet te komen aan de Amerikaanse kritiek van onevenwichtige handelsverhoudingen, stuurde China een handelsmissie, die ter waarde van $ 1,2 mrd contracten afsloot.

Op 16 juni had Reginald Bartholomew, de Amerikaanse onderminister voor internationale veiligheidskwesties, in Beijing tijdens besprekingen van drie dagen de verlenging van de MFN-status gekoppeld aan de controle op de verkoop van Chinese ballistische raketten aan Pakistan, Iran en Syrië. Hoewel China niet toezegde de verkoop van raketten te zullen staken, liet het doorschemeren dat het ,,ernstig overwoog" om het Nucleaire Non-Proliferatieverdrag te ondertekenen. (Frankrijk had op 3 juni aangekondigd dit verdrag te zullen ondertekenen, waardoor China het enige permanente lid van de VN-Veiligheidsraad was dat niet door dit verdrag was gebonden.)

70STE VERJAARDAG VAN CCP. TOESPRAAK JIANG ZEMIN

Op 1 juli vond in Beijing een bijeenkomst plaats ter gelegenheid van de herdenking van de oprichting van de CCP in 1921. Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de CCP, sprak een menigte toe van 10.000 mensen, onder wie zich ook president Yang Shangkun, Li Peng en andere vooraanstaande leiders bevonden. Deng Xiaoping was niet aanwezig.

In zijn toespraak van één uur en 40 minuten gaf Jiang Zemin een overzicht van de belangrijkste verrichtingen van de CCP.
Toen hij China's moeizaam verworven onafhankelijkheid en eenheid benadrukte, zei Jiang: ,,De afgelopen 70 jaar bewijzen dat ons land alleen welvarend en machtig en verjongd kan worden en ons volk alleen voorspoedig kan leven wanneer we het leiderschap van de CCP en de weg van het socialisme volgen". Hij zei verder: ,,Dezeervaring komt neer op dit ene punt: we moeten de fundamentele principes van het marxisme integreren in de concrete werkelijkheid van de Chinese revolutie en de nationale ontwikkelingen vasthouden aan onze eigen weg". Terwijl hij de ineenstorting van het communisme in Oost-Europa afdeed als een ,,tijdelijke" tegenslag, zei Jiang dat economische ontwikkeling de sleutel was van de onverminderde macht van de CCP. Hij zei dat China een ,,creatieve° socialistische op overheidsbezit gebaseerde goederencconomie zou ontwikkelen en daarmee kapitalisme of een meerpartijendemocratie, .,nationaal nihilisme" of ,,volledige verwestersing" uitsloot. In de strijd tegen een door ,,vijandigekrachten in binnen- en buitenland" op touw gezette ,,vreedzame evolutie" en tegen ,,bourgeois liberalisering" riep Jiang op tot de bouw van een ,,grotestalen muur" en drong hij aan op de bestudering van de werken van Lenin en Mao.

Op 4 juli verspreidde het Centrale Comité van de CCP circulaires bij de start van een nationale campagne om de pas verschenen tweede editie van de bloemlezing van Mao Zedongs Verzamelde Werken (Deel I-IV) te bestuderen alsook Jiang Zemins verjaardagstoespraak.

RONDREIS LI PENG DOOR MIDDEN-OOSTEN

Op 2 juli begon premier Li Peng aan een ,,goodwill"-reisdoor het Midden-Oosten ter vergroting van China's invloed in de regio na de Golfoorlog. Gedurende zijn dertiendaagse reis naar Egypte, Jordanië, Iran, Saoedi-Arabië. Syrië en Koeweit werd Li Peng vergezeld door minister van buitenlandse zaken Qian Qichen en de minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, Li Lanqing.

Li Peng en de Egyptische premier Atef Sidki waren het eens dat het Midden-Oosten een gebied moest worden zonder massavernietigingswapens. In de Jordaanse hoofdstad Amman sprak Li Peng op 6-7 juli met premier Taher al-Masri over regionale wapencontrole, het vredesproces in het Midden-Oosten en methoden om de samenwerking tussen de twee landen te stimuleren. Met de leiders van Saoedi-Arabië, onder wie koning Fahd, voerde Li Peng ,,vruchtbare" besprekingen over de ,.enorme mogelijkheden" voor handel en economische banden.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN EERSTE ZES MAANDEN VAN 1991

Het Staatsbureau voor de Statistiek .meldde op 22 juli dat ondanks groeiende schuldachterstanden van ondernemingen en door de overstromingen aangerichte verwoestingen, het BNP in de eerste zes maanden van 1991 met 6,1 procent was gestegen. Het bureau zei dat de groei van de kapitaalopbouw, de stijging van de detailhandelsprijzen en toename van de export boven de 10 procent waren uitgekomen, waardoor de ,,vitaliteit van de economie" was versterkt. Het bureau meldde ook dat ondanks de overstromingen de graanoogst van de zomer slechts 1,8 procent kleiner was, hoewel in de tweede helft van het jaar ,,ernstige" economische verliezen werden verwacht.

De industriële produktie was 13,4 procent gestegen, de export 18,5 procent en de import 15,9 procent ten opzichte van dezelfde periode in 1990.

Eerder, op 19 juli, zei Guo Zheqian, de vice-directeur van de Volksbank van China, tijdens een bankiersconferentie in Beijing dat de financiële situatie ,,geen ruimte voor optimisme" toeliet. Hij waarschuwde voor dreigende inflatie tenzij vlottende middelen beter aangewend werden, de economische opbrengsten stegen en de situatie dat ondernemingen bankleningen niet adequaat gebruikten, verbeterde. Hij drong erop aan dat leningen en schuldachterstanden in de volgende zes maanden streng gecontroleerd zouden worden.

Na de opening van de effectenbeurs in Shanghai in december 1990 vond op 3 juli in de Speciale Economische Zone Shenzhen de officiële openings plaats van de tweede effectenbeurs van China. De effectenbeurs in Shenzhen was al in mei 1990 begonnen proef te draaien. Op geen van beide effectenbeurzen waren buitenlandse investeringen toegestaan.

BETREKKINGEN MET JAPAN. VERZOEK OM LENING. QIAN QICHEN IN JAPAN. BEZOEK KAIFU

Op 14 mei 1991 meldde het Japanse persbureau Kyodo dat de Chinese regering Japan had verzocht om leningen van 700 mrd yen (ca. $ 5 mrd) voor de financiering van ontwikkelingsprojecten.

Qian Qichen in Japan

Van 25-28 juni bracht de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, een bezoek aan Japan. Hij voerde met Japanse functionarissen besprekingen over zaken als de bilaterale betrekkingen, Cambodja en Korea.

Het bezoek van Qian viel samen met de uitgifte door China van obligaties in Tokio. Het was voor het eerst dat China internationaal obligaties uitgaf sinds het onderworpen was aan uitgebreide sancties vanwege het bloedbad op het Tian An Menplein in 1989. De obligaties ter waarde van $145 mln werden op 28 juni uitgegeven door de Bank van China, de Chinese deviezenbank.

Bezoek van Kaifu

Van 10-13 augustus bracht de Japanse premier Toshiki Kaifu een bezoek aan China. Dit was het eerste bezoek van een leider van een belangrijk industrieland aan China sinds het bloedbad op het Tian An Menplein in juni 1989. In november 1990 had Japan de weg vrijgemaakt voor de internationale rehabilitatie van China door de economische sancties op te heffen, die waren opgelegd na dit bloedbad (zie pag. 273/3-'91).

Gedurende zijn bezoek hield Kaifu uitvoerige besprekingen met zijn Chinese ambtgenoot Li Peng. Centraal in de gesprekken stonden internationale kwesties, in het bijzonder de wapenbeheersing. (Li had op 10 augustus uiting gegeven aan de bereidheid van China om het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag uit 1968 te ondertekenen, zie boven. Een woordvoerder van de Chinese regering zei dat de aankondiging was gedaan tijdens het bezoek van Kaifu, gedeeltelijk omdat Japan het enige land was dat een atoomaanval had meegemaakt.)
Tijdens hun eerste gespreksronde gaf Li ook te kennen dat hij een voorstel van Kaifu ernstig in overweging zou nemen om gezamenlijk een plan in te dienen bij de VN voor een register om de internationale wapenhandel op het spoor te komen. Het voorstel tot een dergelijk register was goedgekeurd op de G-7-topontmoeting van belangrijke industrielanden in Londen in juli.

De Chinese premier Li Peng (1.)begroet zijn Japanse ambtgenoot Toshiki Kaifu op 10 augustus in Beijing.

Mensenrechtenen ontwikkelingshulp

Op 12 augustus zei Kaifu in een vraaggesprek dat hij met Li en andere Chinese leiders ,,openhartig" van gedachten had gewisseld over kwesties zoals mensenrechten, wapenbeheersing en regionale conflicten. Hij zei dat hij de Chinese leiders de hoofdlijnen had geschetst van het uit vier punten bestaande buitenlandse ontwikkelingsbeleid van Japan, dat hulp koppelde aan de militaire uitgaven van het ontvangende land, zijn import en export van wapens, en zijn mensenrechtensituatie.
Gedurende Kaifu's bezoek werd overeengekomen dat Japan in 1991 officiële ontwikkelingsleningen aan China zou verstrekken ter waarde van 129 mrd yen (ca. $930 mln).

HONGERSTAKING VAN VOORAANSTAANDE DISSIDENTEN

Op 14 augustus meldde het persbureau *AFP* dat twee van China's meest prominente dissidenten, Wang Juntao en Chen Zeming, een hongerstaking waren begonnen uit protest tegen de gevangenisomstandigheden. *AFP* berichtte dat het de informatie had ontvangen van de in Parijs gevestigde dissidentengroep Federatie voor Democratie in China.

Wang en Chen, respectievelijk voormalig redacteur en uitgever van het verboden tijdschrift Economic *Studies* Weekly, waren beiden in febuari 1991 veroordeeld tot 13 jaar gevangenisstraf voor hun rol bij de demonstraties op het Tian An Menplein in juni 1989 (zie pag. 403/1 e.v.-'90). Volgens berichten werden beiden in eenzame opsluiting vastgehouden in gevangenis nummer twee in Beijing en leed Wang aangeelzucht.
De Chinese autoriteiten ontkenden dat Wang en Chen in hongerstaking waren. Niettemin werd in een op 23 augustus afgegeven verklaring door de Amerikaanse ambassade in Beijing gezegd dat zij ,,diep geschokt" was door het nieuws over de hongerstaking, en werd de regering dringend verzocht amnestie te verlenen aan alle politieke gevangenen.

(Vor.ber.pag. 489/2 e.v.-1991)

INDONESIË

RAPPORTEN AMNESTY INTERNATIONAL OVER OOST-TIMOR

Begin februari 1991 bracht de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport uit waarin melding werd gemaakt van voortdurende schendingen van de mensenrechten in Oost-Timor (dat in 1975 door Indonesië was geannexeerd).

Volgens het rapport waren de voorgaande zes maanden in Oost-Timor meer dan 100 mensen gevangengenomen en mogelijk gemarteld vanwege hun vermeende betrokkenheid bij onafhankelijkheidsactiviteiten. Eind 1990 leek het erop dat de veiligheidstroepen geconfronteerd waren met een nieuwe golf van protestdemonstraties, gericht tegen de verhuizing naar Oost-Timor van niet-Timorezen (zie pag. 276/1-'91).

In een op 7 augustus gepubliceerd rapport beschuldigde Amnesty de Indonesische regering opnieuw van voortdurende schendingen van de mensenrechten in Oost-Timor

In het bijzonder werd bezorgdheid geuit over ,,een versneld patroon van detentie op korte termijn marteling en mishandeling" van vermeende politieke opponenten Ook leverde het rapport kritiek op de regering vanwege haar weigering Amnesty-waarnemers in het gebied toe te laten

Op 24 augustus deelde de Indonesische minister van buitenlandse zaken, Ali Alatas, mee dat Indonesië en Portugal het eens waren geworden over de voorwaarden waaronder een delegatie van Portugese parlementariërs Oost-Timor mocht bezoeken. Volgens Alatas zouden in de delegatie ook vertegenwoordigers van de VN worden opgenomen.

EXECUTIE VAN MOSLIM-EXTREMIST

Op 9 februari berichtte *AFP* dat Azhar Muhammad Safar, lid van de verboden Indonesische Islamitische Revolutionaire Raad (IIRC), op 8 februari was geëxecuteerd (zie voor de executie van gedetineerde leden van de Communistische Partij in februari 1990 pag. 758/3-'90).

Azhar was in 1982 ter dood veroordeeld vanwege zijn aandeel in de kaping door guerrillastrijders van de IIRC van een Indonesisch vliegtuig dat op weg was naar Thailand. Op 21 februari kwam de Far Eastern Economic Review met het bericht dat de executie van Azhar algemeen gezien werd als een waarschuwing aan het adres van degenen die in verband met de Golf-oorlog overwogen terreurdaden te plegen.

VORMING VAN DEMOCRATISCH FORUM, LIGA VOOR HERSTEL VAN DE DEMOCRATIE EN FPPS

Op 3 april 1991 werd door vooraanstaande leden van religieuze, culturele en intellectuele gemeenschappen in Indonesië een Democratisch Forum in het leven geroepen met als doel het bevorderen van de politieke dialoog. De 45 leden tellende groepering stond onder leiding van Abdurrahman Wahid, leider van de Nahdatul Ulama, de grootste moslimgroepering van het land. In december 1990 was de Vereniging van Moslim Intellectuelen opgericht, een organisatie die door de regering werd gesteund (zie pag. 276/2-'91).

De Far Eastern Economic Review van 25 april berichtte dat enkele regeringsfunctionarissen en leden van de strijdkrachten de vorming van het Forum hadden toegejuicht, mits het zich

President Soeharto van Indonesië.

zou voegen naar de door de regering opgestelde strikte richtlijnen voor politiek gedrag. In het bericht werd echter ook vermeld dat men de groepering had gevraagd haar naam te wijzigen.

AFP maakte op 8 april melding van de oprichting van een radicalere organisatie. De Liga voor Herstel van de Democratie, onder leiding van Johannes Princen, was opgericht ,,met als doel kiezers over te halen de (algemene) verkiezingen van 1992 te boycotten". Princen was tevens voorzitter van de verboden Onafhankelijke Setiakawan (,,Solidariteit")Vakbond.

Op 22 augustus presenteerde generaal Hartono Resko Dharsono, de meest prominente dissident van Indonesië, een nieuw Forum voor de Zuivering van de Volkssoevereiniteit (FPPS) om democratische waarden in Indonesië te bevorderen.

Dharsono. die in september 1990 was vrijgelaten na ruim vier jaar gevangenschap (zie pag. 276/2-'91), zei dat de FPPS de steun genoot van omstreeks 70 vooraanstaande intellectuelen en dissidenten. De groep kreeg de onmiddellijke ondersteuning van de ..Petisi 50".

RAPPORT TAPOL OVER ATJEH. VRIJLATING GEVANGENE

De in Groot-Brittannië gevestigde Indonesische mensenrechtengroepering Tapol beweerde in haar bulletin van juni 1991 dat het leger in Noord-Sumatra vermeende leden van de Beweging Atjeh Vrij (Free Aceh Movement, FAM) in het openbaar had geëxecuteerd. In het bulletin werd een aantal voorbeelden genoemd, waaronder de executie van vijf mensen medio mei waarvan een correspondent van het persbureau Reuter getuige was geweest. Volgens het bulletin had het offensief van het leger ertoe geleid dat zeker 100 burgers uit Atjeh per boot naar Maleisië waren gevlucht.

Vrijlatinggevangenen

Op 16 augustus liet de regering 226 gevangenen vrij die in Atjeh waren gedetineerd. Allen waren vermeende leden van de Beweging Atjeh Vrij.

IGGI-LENINGEN EN SUBSIDIES. TARIEFHERVORMINGEN

Op de bijeenkomst van de Intergouvernementele Groep voor Indonesië (IGGI) op 12 juni in Nederland werd besloten in 1991/'92 aan Indonesië een recordbedrag van $ 4,75 mrd aan hulp en kredieten te verlenen, 5,3 procent méér dan in 1990/'91. Meer dan de helft van het bedrag bestonduit door de Wereldbank en Japan verleende hulp en kredieten.

Op 3 juni maakte de regering een nieuw pakket hervormingen van de douanetarieven bekend als laatste onderdeel van het vijfjarenplan voor het verlagen van de handelsbarrières.

Het pakket zou volgens Radius Prawiro, coördinerend minister voor economie, financiën, industrie en ontwikkelingssupervisie, zorgen voor ,.een flinke stijging van de export en een verhoging van de efficiëntie in alle produktiesectoren".

In het nieuwe pakket werden de importtarieven voor 562 artikelenverlaagd. Voor 365 artikelen werd de tarieftoeslag verlaagd en voor 137 artikelen afgeschaft. Beperkingen op buitenlandse investeringen werden ook teruggebracht van 75 naar 60 gesloten sectoren.

BEZOEK CHINESE PRESIDENT

Van 5-10 juni bracht president Yang Shangkun een bezoek aan Indonesië. Yang was het eerste Chinese staatshoofd dat sinds het bezoek van Liu Shaoqi in 1963 een rondreis door Indonesië maakte. In november 1990 had de Indonesische president Soeharto een bezoek gebracht aan China (zie pag. 275/3-'91), drie maanden nadat de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen waren hersteld.

(Vor. ber. pag. 275/3 e.v. - 1991)

JAPAN

DOOD VAN SHINTARO ABE. MITSUZUKA NIEUWE FACTIELEIDER

De 67-jarige Shintaro Abe, leider van de op één-na-grootste factie in de regerende Liberaal Democratische Partij (LDP), stierf op 15 mei 1991 na sinds januari wegens een leverkwaal in het ziekenhuis te hebben gelegen. Tot voor zijn ziekte werd algemeen aangenomen dat Abe de meest waarschijnlijke opvolger was van premier Toshiki Kaifu na het verstrijken van diens ambtstermijn in oktober.

Abe werd in 1958 in het Lagerhuis van de Diet gekozen. In 1977 werd hij eerste secretaris van het kabinet. Nadat hij in 1982 niet tot partijleider was gekozen, diende hij van 1982-1986 als minister van buitenlandse zaken.
Abe was in oktober 1987 een belangrijke kandidaat voor het leiderschap, maar trok zich op het laatste moment terug ten gunste van Noburu Takeshita. Algemeen werd aangenomen dat was afgesproken dat hij Takeshita na diens tweejarige ambtstermijn zou opvolgen. Begin 1989 moest Takeshita vanwege het Recruitschandaal voortijdig aftreden, maar ook Xbe moest aftreden als secretaris-generaal van de LDP, wat inhield dat het premierschap hem opnieuw niet ten deel viel.
Na de korte regeringsperiode van Sosuke Uno werd Kaifu aan de vergetelheid onttrokken om waarnemend premier te worden totdat het Recruit-schandaal op de achtergrond was geraakt. Ondanks zijn slechte gezondheid - het nooit bevestigde gerucht deed de ronde dat hij aan kanker leed - bleef Abe ambities koesteren voor het premierschap.

De dood van Abe betekende ook een slag voor de ambities van andere door het Recruitschandaal in diskrediet geraakte oudgediende LDP-leiders, onder wie de voormalig premiers Takeshita en Yasuhiro Nakasone (de laatstgenoemde was onlangs opnieuw lid geworden van de LDP, na twee jaar van boetedoening buiten de partij).
Op 19 mei maakte Shin Kanemaru, leider van wat nog steeds algemeen werd beschouwd als de Takeshita-factie in de LDP, bekend dat zijn factie iemand kandidaat zou stellen voor het leiderschap van de LDP bij de verkiezingen in oktober.
Andere mogelijke kandidaten waren Kaifu zelf; Kiichi Miyazawa, voormalig minister van financiën en leider van de op twee-na-grootste factie; en Michio Wanatabe, leider van de vroeger door Nakasone geleide factie.
De toekomst van de factie van Abe was onduidelijk, omdat van veel leden werd aangenomen dat zij zich bij deze factie hadden aangesloten in de veronderstelling dat Abe de meeste kans maakte op het premierschap. Na de dood van Abe was er niemand in de factie met voldoende gezag om serieus aanspraak te kunnen maken op het leiderschap.

Nieuwe factieleider

Op 20 juni werd Hiroshi Mitsuzuka ver-

kozen als leider van Abe's vroegere LDP-factie. De 63-jarige Mitsuzuka was tot de verkiezing van Kaifu in augustus 1989 minister van buitenlandse zaken geweest. De verkiezing van Mitsuzuka maakte een einde aan een maand van onenigheid binnen de factie als gevolg van de opvolgingsstriid tussen hem en zijn voornaamste rivaal Mutsuki Kato, de 65-jarige voorzitter van de onderzoeksraad van de LDP.

AFTREDEN TAKAKO DOI ALS SDPJ-LEIDER. MAKOTO TANABE OPVOLGER

Op 21 juni maakte de leider van de oppositionele Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), Takako Doi, tijdens een vergadering van de partijtop haar aftreden bekend. Haar vertrek, dat zou ingaan op het moment dat in juli haar opvolger werd aangewezen, was een direct gevolg van de slechte resultaten die de partij bij de plaatselijke verkiezingen in april had behaald. Op 24 juni ging het centrale uitvoerende comité van de partij met haar aftreden akkoord.

De 62-jarige Doi was in 1986 gekozen als leider van de SDPJ (torn nog de Socialistische Partij van Japan genaamd, zie hieronder). Ze was in Japan de eerste vrouw die een grote politieke partij leidde. De zieltogende partij onderging onder haar flamboyante leiding een metamorfose tot een beweging die in staat was een serieuze electorale uitdaging te vormen voor de regerende LDP. In deze periode liet de partij bepaalde facetten van haar marxistische ideologie varen, een proces dat begin 1991 uitmondde in een verandering van de Engelse vertaling van de partijnaam (zie pag. 499/3-'91). Doi buitte de problemen die de LDP van het Recruit-schandaal in 1989 ondervond meedogenloos uit. Als de personificatie van de ontluikende vrouwenbeweging in Japan slaagde Doi erin vrouwelijke kiezers aan zich te binden die teleurgesteld waren geraakt in het politieke proces en waren vervreemd van de regeringspartij. In juli 1989 zorgde haar partij voor een enorme verkiezingsdoorbraak door voor het eerst in de geschiedenis de LDP de meerderheid in het Hogerhuis van de Diet te ontnemen.
Sindsdien won de LDP onder de stabiele leiding van premier Toshiki Kaifu echter weer terrein. terwijl de oppositie steeds vaker verdeeld overkwam en tot weinig méér in staat leek dan het voeren van oppositie tegen de regering. De plaatselijke verkiezingen van april 1991 maakten deze wending zichtbaar, toen de SDPJ 98 zetelsverloor (zie pag. 500/3-'91).

Hiroshi Mitsuzuka, de leider van de op één na grootste factie in de Japanse regeringspartij LDP.

Doi trad af daags nadat het centrale uitvoerende comité van de partij een ontwerp-beleidsdocument had aanvaard waarin werd gevraagd de legitimiteit van het Japanse zelfverdedigingsleger en het recht van Japan op zelfverdediging te erkennen. Het beleid zou, ondanks concessies aan de marxistische vleugel van de partij - onder meer een verkleining van het Japanse leger en een typering van het Amerikaans-Japanse veiligheidsverdrag uit 1960 als een ,,tijdelijke" regeling -, bij aanvaarding door de hele partij neerkomen op een ingrijpende herziening van het eenzijdige defensieprogramma waaraan de SDPJ vanaf 1955 had vastgehouden.
Vice-voorzitter Makoto Tanabe was de voornaamste architect van het document en hij werd algemeen getipt als de opvolger van Doi.

Tanabe opvolger Doi

Op 31 juli werd op de tweede dag van een buitengewoon congres van de SDPJ formeel het leiderschap van Makoto Tanabe bekrachtigd. Hij volgde de charismatische Takako Doi op.
De 69-jarige Tanabe, een hervormer uit de rechtervleugel van de partij, had de centrum-linkse kandidaat Tetsu Ueda op het nippertje verslagen bij de op 23 juli gehouden verkiezingen onder de 83.000 partijleden.

Tanabe was de auteur van een recent beleidsplan dat was ontworpen om de partij weg te voeren van haar traditionele posities, zoals pacifisme en internationale neutraliteit. Hij onderhield ook nauwe banden met enkele vooraanstaande leden van de regerende Liberaal-Deinocratische Partij (LDP), in het bijzonder met haar ,,elder statesman" Shin Kanemaru.

Makoto Tanabe, de 11de leider van de Sociaal-Democratische Partij van Japan.

Het feit echter dat Ueda - in een campagne gericht tegen de beleidswijzigingen - meer dan 40 procent van de stemmen wist te behalen, deed vermoeden dat de partij intern zeer verdeeld was over haar toekomstige koers.

Behalve de bekrachtiging van Tanabes verkiezing, bekrachtigde het buitengewone partijcongres tevens het beleidsplan van de nieuwe leider, maar niet nadat de essentie ervan dusdanig was veranderd dat er weinig meer overbleef van een belangrijke beleidswijziging.

RONDREIS KAIFU DOOR ZUIDOOST-AZIË. VERONTSCHULDIGINGEN VOOR JAPANS OPTREDEN IN VERLEDEN

Op 3 mei 1991 bood premier Toshiki Kaifu als eerste Japanse regeringsleider de landen in Zuidoost-Azië zijn ondubbelzinnige verontschuldigingen aan voor het optreden van Japan tijdens de oorlog in de Pacific (Tweede Wereldoorlog). De 46 jaar na afloop van de oorlog aangeboden excuses werden beschouwd als onderdeel van een proces waarmee Japan probeerde betrekkingen met zijn buurlanden te verbeteren teneinde een diplomatieke en politieke rol in de regio te kunnen spelen die beter paste bij zijn economische macht.

In een rede in Singapore brak Kaifu met de traditie van zijn voorgangers en gaf hij ondubbelzinnig uiting aan berouw. Hij zei: ,,Ik betuig ons oprecht berouw over het optreden van Japan in het verleden dat veel mensen in Azië en de Pacific-regio ondraaglijk leed en verdriet heeft berokkend." De verontschuldigingen volgden na de excuses aan Zuid-Korea een jaar eerder voor de Japanse koloniale onderwerping van het Koreaanse schiereiland van

1910 tot 1945. Kaifu sprak ook het vaste voornemen uit ,.de geschiedenis zich niet te laten herhalen" en hij verklaarde dat ,,het Japanse volk vastbesloten is nooit meer die daden te herhalen welke tragische consequenties hadden". Hij suggereerde ook dat hij zou proberen de schoolboeken aan te passen om een nauwkeuriger beeld te geven van het wrede en agressieve optreden van het Japanse leger voor 1945. De kwestie van de schoolboeken veroorzaakte al lang irritatie in de betrekkingen tussen Japan en zijn buurlanden. Kaifu toonde zich vastbesloten ,,meer ons best te doen om ervoor te zorgen dat de jeugd van vandaag, de leiders van morgen, een volledig en nauwkeurig inzicht krijgt in de moderne en hedendaagse geschiedenis van Japan".

Kaifu benadrukte dat Japan zou blijven helpen met het oplossen van regionale conflicten, in het bijzonder het conflict in Cambodja. Hij roerde ook openlijk de bezorgdheid aan die sommige buurlanden hadden geuit over de wens van zijn regering eenheden van de Zelfverdedigingsmacht te sturen ter ondersteuning van de door de Verenigde Staten aangevoerde coalitietroepen in de Golfoorlog met Irak (zie pag. 131/2/3-'91). Hij zei dat ,,dit optreden niet betekent dat Japan een militaire rol in de internationale gemeenschap aanvaardt en evenmin een verandering in het defensiebeleid van Japan impliceert."
Hij herinnerde hen die bezorgd waren eraan dat ,,Japan krachtens zijn vredesgrondwet sinds de oorlog een zuiver defensief beleid had gevoerd en had gezworen nooit meer een militaire macht te worden die een bedreiging zou kunnen vormen voor andere landen".

De toespraak die Kaifu in Singapore hield voor een gehoor van politici, zakenlieden, buitenlandse diplomaten en journalisten, was de belangrijkste toespraak tijdens een 10-daagse rondreis langs vijf Zuidoostaziatische landen. De reis was begonnen op 27 april en voerde langs Maleisië, Broenei, Thailand, Singapore en de Filippijnen. Op 1 mei, de dag dat de wapenstilstand in Cambodja van kracht werd (zie pag. 630/2-'91), had hij in Bangkok ook een ontmoeting met leiders van de opstandige Nationale Regering van Cambodja.

NATIONALISTISCHE SYMBOLEN WEER IN GEBRUIK

Op 1 juli werd bericht dat de Japanse regering officieel haar goedkeuring had gegeven om de oude lofzang op de keizer - Kimi ga Yo (,,UweMajesteits heerschappij")- weer als Japans volklied te gebruiken, ondanks de associatie die het lied opriep met de periode van militaire expansie van Japan. De bemand met de ronde zon" (zie pag. 631/1 e.v.-'91) werd eveneens formeel als de nationale vlag.

Het besluit werd genomen in de vorm van nieuwe richtlijnen van het ministerie van onderwijs in verband met het goedkeuren van schoolboeken voor de komende drie jaar. Hoewel de symbolen de afgelopen jaren gewoon gebruikt werden, was de vlag met de ronde rode zon, evenals het volkslied, door het na-oorlogse bezettingsleger van de VS in Japan verboden vanwege de associatie met het Japanse imperialisme.
In de nieuwe schoolboeken werd over het algemeen openhartiger gesproken over de Japanse agressie in de periode vóór 1945 dan voorheen het geval was. Tijdens het doorlichten van de schoolboeken had het ministerie van onderwijs echter enkele veranderingen aangebracht die door liberalen werden bekritiseerd. In een stuk over de beruchte verovering van Nanking in 1937 werd in een boek gezegd dat ,,meer dan 70.000 mensen volgens berichten door het Japanse Keizerlijke Leger werden gedood". Op advies van het ministerie werd die passage veranderd in: .,Een groot aantal Chinezen werd gedood."

AKKOORD OVER MICROCHIP-PACT

Na een paar jaar van vaak felle besprekingen kwamen de Verenigde Staten en Japan op 4 juni overeen de in 1986 gemaakte afspraak over het toegankelijker maken van de Japanse markt voor Amerikaanse fabrikanten van chips voor de assemblage van computers met nog eens vijf jaar te verlengen.

De oorspronkelijke afspraak, die op 31 juli zou aflopen, was dat Japan de garantie bood dat Amerikaanse chip-fabrikanten minimaal 20 procent van het marktaandeel zouden hebben. Medio 1991 werd het marktaandeel van Amerikaanse producenten echter ingeperkt tot slechts 12 procent. De Verenigde Staten hadden gedreigd 100 procent retorsierechten te zullen rekenen over de jaarlijkse import van zo'n $ 165 mln aan Japanse personal computers, tenzij Japan ervoor zou zorgen dat de afspraak van 1986 werd nagekomen. Uiteindelijk gingen de VS ermee akkoord Japan nog 18 maanden de tijd te geven, tot eind 1992, om de import uit Amerika op te voeren tot het afgesproken marktaandeel van 20 procent. (Voor andere berichten over handelsgeschillen zie o.a. pag. 482/1 e.v.-'90.)

KAIFU BEZOEKT VERENIGDE STATEN

Op 11 en 12 juli was de Japanse premier Toshiki Kaifu te gast bij de Amerikaanse president George Bush in diens vakantieverblijf in Kennebunkport (Maine). Beide leiders voerden ,,informele" besprekingen in een ,,huiselijke sfeer" en vertrokken vervolgens naar Londen om de G-7-top bij te wonen.

Kort voor Kaifu's vertrek uit Japan besloot zijn kabinet nog eens $ 500 mln bij te dragen aan de geallieerde oorlogsinspanningen tegen Irak. Dit was het bedrag van het tekort - door schommelingen in de munteenheid ontstaan - op het totaal van $ 9 mrd dat Japan had toegezegd te zullen betalen (zie pag. 499/2 - '91). In ruil hiervoor lieten de VS naar verluidt hun eis van een extra betaling van $ 700 mln door Japan vallen. Dit bedrag bestond uit aan Groot-Brittannië, Frankrijk en de Arabische landen gedane betalingen. Japan stond erop dat dit tegenover de oorspronkelijk beloofde $ 9 mrd gesteld zou moeten worden.

Bush en Kaifu bespraken Japans protectionistisch beleid t.a.v. zijn binnenlandse markt en zijn handelsoverschot met de VS. Ook werd uitvoerig gesproken over het vraagstuk van hulp aan de Sowjet-Unie. Kaifu herhaalde het standpunt van de Japanse regering dat de geïndustrialiseerde landen geen massale hulp moesten verlenen aan de Sowjet-Unie voordat er meer duidelijkheid was over de u-erkelijke wil om een markteconomie op te zetten. Japan was bovendien verwikkeld in een territoriaal conflict over de Sowjet-bezetting van wat de Sowjet-Unie de zuidelijke Koerillen noemt en Japan de Noordelijke Territoria (zie pag. 502/1 e.v.-'91).
Bush accepteerde de uitnodiging van Kaifu om Japan eind november 1991 te bezoeken. Een eerder dat jaar gepland bezoek was uitgesteld in verbandmet de Golf-oorlog.

(Vor.ber.pag. 501/3 e.v.-'91)

BEURSSCHANDAAL

In juli kwamen steeds meer feiten aan het licht over een eind juni bekend geworden omvangrijk schandaal waarbij de vier grootste beursbedrijven van Japan betrokken waren. Het schandaal kreeg in toenemende mate een politieke dimensie, wat de reputatie van Kaifu's regering van de Liberaal-Democratische Partij (LDP) ernstig aantastte. Net als indertijd het geval was bij het Recruitschandaal - dat in 1989 leidde tot de val van de regering van Noboru Takeshita (zie pag. 481/1 e.v.-'89) - bleek de omvang van het beursschandaal zich onverbiddelijk uit te breiden.
Leden van het Japanse establishment en medewerkers van het ministerie van financiën waren erbij betrokken en het schandaal vormde een gevaar voor Kaifu's plannen voor een constitutionele hervorming. Wat eveneens duidelijk werd was dat de overheid gebrekkig toezicht hield op de beurssector.

Het beursschandaal draaide om de ontdekking dat de effectenhuizen Nomura, Nikko, Daiwa en Yamaichi compensatie hadden betaald aan belangrijke klanten voor het verlies dat deze hadden geleden ten gevolge van investeringsadviezen van deze effectenhuizen. De firma's werden er tevens van beschuldigd de betalingen verborgen te hebben gehouden, wat op zich niet illegaal was, maar wat indruiste tegen de niet bindende richtlijnen van het ministerie van financiën die sinds december 1989 van kracht waren. Ook kwam aan het licht dat Nomura en Nikko geld hadden geleend aan een groot misdaadsyndicaat (bekend als Inagawa-Kai) en dat men had geprobeerd de waarde van de aandelen die de leider van het syndicaat bezat sterk in waarde te laten stijgen. Ten gevolge van deze informatie namen de directeuren van de twee makelaarsfirma's,

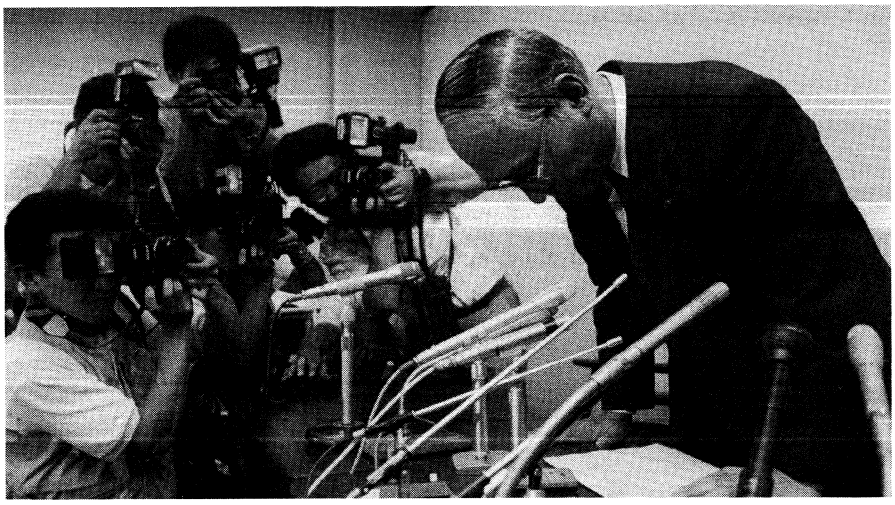

Kitaro Takao, president van Nikko Securities, buigt tijdens een persconferentie op 29 juli na de bekendmaking van de namen van de investeerders die compensatiebetalingen hebben ontvangen

Yoshihisa Tabuchi (Nomura) en Takuya Iwasaki (Nikko),op 24 juni ontslag. De vier firma's kregen daarnaast de straf opgelegd dat ze hun commerciële activiteiten voor vier dagen moesten stoppen. Ze moesten belasting betalen over de compensatiebetalingen en kregen van de effectenbeurs van Tokio een boete opgelegd.
De vier effectenhuizen hadden - evenals enkele kleinere firma's - bekend compensatie betaald te hebben aan sommige cliënten voor een bedrag van ten minste 128,3 mrd yen (ongeveer $900 mln). De bedrijven beweerden echter dat ze het ministerie van financiën in 1990 van de betalingen op de hoogte hadden gebracht, en dat het ministerie ervoor had gekozen de informatie niet openbaar te maken. Het zou er de voorkeur aan hebben gegeven dat de beursbedrijven disciplinaire maatregelen zouden nemen tegen het betrokken personeel. Door de betrokkenheid van het ministerie moest minister van financiën Ryutaro Hashimoto - die zijn ,,diepespijt" over dc connecties met de georganiseerde misdaad betuigde, maar weigerde af te treden - voor drie maanden een verlaging van zijn salaris van 10 procent accepteren als verantwoordelijke voor het schandaal. Verscheidene andere hoge functionarissen van het ministerie accepteerden een korting op hun salaris en kregen disciplinaire maatregelen opgelegd.

De beurs van Tokio toonde in de dagen nadat het schandaal aan het licht was gekomen, een beperkt herstel maar de handel speelde zich algemeen genomen op een veel lager niveau af dan in de afgelopen jaren, aangezien de depressie, die sinds begin 1989 greep had gekregen op de effectenmarkt, aanhield. Medio juli stond de Nikkei-index gemiddeld op 23.000, vergeleken met een piek van bijna 40.000 eind 1988.

Door het schandaal werd de roep luider om de instelling van een onafhankelijk controlerend orgaan voor de beurzen vergelijkbaar met de Securities Exchange Commission in de Verenigde Staten. Een dergelijk orgaan zou het ministerie van financiën kunnen ontlasten van zijn - vaak vaag gedefinieerde - bevoegdheid tot ,,bestuurlijke begeleiding" van de beurssector.

Namen betrokken cliënten openbaar gemaakt

Aangenomen werd dat de lijst van cliënten aan wie compensatie was betaald, meer dan 200 namen zou bevatten. De (nieuwe)president van Nomura, Setsuya Tabuchi - die op 22 juli zijn functie had neergelegd - verklaarde dat hij de namen van deze cliënten niet aan de openbaarheid zou prijsgeven, een standpunt dat zijn collega's van de andere beursbedrijven eveneens verkondigden. Met een zelden vertoonde eensgezindheid dreigden de vier belangrijkste oppositiepartijen - de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDJP), Komeito (Partij voor een Zuiver Bestuur), de Japanse Communistische Partij (JCP) en de Democratisch Socialistische Partij (DSP)-met de verstoring van de op 5 augustus te beginnen speciale zitting van de Diet, tenzij een volledig parlementair onderzoek werd uitgevoerd.

De speciale zitting was bijeengeroepen om een vergaand, door de LDP gesteund pakket hervormingen van het kiesstelsel te bespreken. Veel commentatoren zeiden dat de succesvolle afhandeling van het hervormingspakket cruciaal was voor Kaifu's kans op voortzetting van zijn partijleiderschap (en bijgevolg van zijn premierschap) na het aflopen van zijn ambtsperiode inoktober 1991.

Geconfronteerd met een toenemende druk vanuit de politiek en de media - en de verbreiding van onofficiële lijsten die gebaseerd waren op informatielekken en speculaties - gaven de directeuren van de vier beursbedrijven op 29 juli de lijst met begunstigde cliëntenvrij.

Gigantische bedrijven als Hitachi, Matshushita en Nissan stonden tussen de 231 namen op de lijst, maar ook een aantal kleine firma's, spaarbanken en enkele individuen. Het was niet direct duidelijk waarom dergelijke obscure cliënten compensatiebetalingen hadden ontvangen, hoewel er uitgebreid over werd gespeculeerd dat sommige namen op de lijst façades konden zijn die de ware identiteit van investeerders moesten verbergen.

Op 31 juli maakten nog eens 13 makelaarsfirma's de identiteit van 380 instellingen en de initialen van zes individuen bekend die in totaal 43,697 mrd yen (ongeveer $ 320 mln) aan compensatiebetalingen hadden ontvangen. Tussen de namen op de lijst bevonden zich die van een voormalig functionaris van het ministerie van financiën en die van Soka Gakkai, een boeddhistische lekengroepering met nauwe banden met Komeito. Een andere naam was die van een beursbedrijf in onroerend goed waar de zoon van een van de meest vooraanstaande leden van de LDP, Shin Kanemaru, de leiding over had.

Op 1 augustus besloot de Diet later die maand een speciale commissie in te stellen om het schandaal te onderzoeken.

Itoman en andere financiële schandalen

Op 23 juli werden zes mensen gearresteerd in verband met een schandaal rond Itoman, een Japanse handelsmaatschappij die zich in ernstige financiële problemen bevond als gevolg van betrokkenheid bij speculatieve investeringen in kunst en onroerend goed. Het schandaal, dat in 1990 bekend was geworden, had al geleid tot het aftreden van Ichiro Isoda, de voorzitter van de Sumitomo Bank, de belangrijkste bank van Itoman.

Een van de arrestanten was Yoshihiko Kawamura, tot zijn ontslag begin 1991 de president van Itoman. Hij werd ervan beschuldigd tussen oktober 1989 en november 1990 8,28 mln Itoman-aandelen onrechtmatig verworven te hebben met van dochtermaatschappijen van Itoman verkregen leningen. Ook de voormalige vice-president van het bedrijf, Sadamu Takagaki, werd op grond van soortgelijke beschuldigingen gearresteerd. Aangenomen werd dat beide mannen een onoirbare poging hadden gedaan om de aandelenkoers van het bedrijf te beinvloeden nadat bekend was geworden dat er financiële problemen waren.
De vier andere arrestanten werden beschuldigd van de verkoop van kunstvoorwerpen aan Itoman tegen prijzen die waren opgedreven met behulp vanvervalste waardepapieren.

In juli werd het financiële establishment van Japan naast het beursschan-

daal ook nog in verlegenheid gebracht door een schandaal waarbij de Marubeni Corporation betrokken was en door andere bankschandalen, zoals een omvangrijk programma illegale leningen bij de Fuji Bank.

Op 2 juli viel een team van het bureau van de openbare aanklager van Tokio het hoofdkantoor van Marubeni binnen. de op drie-na-grootste handelmaatschappij van het land, arresteerde vier hoge bestuurders en nam een groot aantal dozen met documenten in beslag. De vier arrestanten werden verdacht van deelname aan een zwendel van 3,6 mrd yen in verband met het loskrijgen van betalingen voor pseudo scheepszendingen van staal. Het bedrijf wees alle verantwoordelijkheid voor de fraude van de hand en benadrukte dat de betrokken medewerkers hadden gehandeld zonder medeweten van hun superieuren.

Op 25 juli werd onthuld dat de Fujibank, de op drie-na-grootste handelsbank van Japan, vier medewerkers had ontslagen die de spil vormden van een programma illegale leningen waarbij gebruik werd gemaakt van vervalste depositobewijzen ter waarde van 260 rnrd yen (ongeveer $ 2 mrd). Drie van de vier medewerkers werden officieel beschuldigd van fraude en het plegen van valsheid in geschrifte. Fuji gaf toe verliezen geleden te hebben van 27,1 rnrd yen (ongeveer $200 mln) als gevolg van dit in 1987 begonnen programma.
Op 26 juli daagde de Kyowa Saitama Bank een voormalige medewerker en twee bedrijven voor de rechter in verband met een vermeende zwendel van 8 rnrd yen (ongeveer $60 mln).
Op 27 juli maakte de op zes-na-grootste bank, Tokai Bank Ltd, bekend dat er een fraude met depositobewijzen van 63 rnrd yen ($450 mln) aan het licht was gebracht.

FINANCIËLE SCHANDALEN HOUDEN AAN. BIJZONDERE ZITTING VAN DIET GEOPEND

Het beursschandaal, waarbij verliezen als gevolg van de schommelingen van de markt aan de beste klanten in het geheim waren vergoed, bleef zich in augustus uitbreiden.
Dertien middelgrote effectenkantoren volgden het voorbeeld van de vier grootste firma's door lijsten vrij te geven van cliënten die compensatie hadden ontvangen en zij werden evenals dit kwartet door de Japanse Vereniging van Effectenhandelaren beboet. Later die maand gaven nog eens vier firma's toe compensatiebetalingen te hebben verricht.
In totaal gaven de 21 betrokken maatschappijen toe tussen oktober 1987 en maart 1990 aan meer dan 700 goede klanten ongeveer 173 rnrd yen (bij een koers op 23 augustus 1991 van $ 1 = 137,111 yen) te hebben betaald.

Betrokkenheid van de minister van financiën

De beursaffaire ondermijnde in combinatie met een reeks andere financiële schandalen (zie hieronder) de positie van minister van financiën Hyutaro Hashimoto.

Hashimoto's kansen als de gedoodverfde opvolger van premier Toshiki Kaifu werden geschaad toen hij de verantwoordelijkheid op zich moest nemen voor het gebrekkige toezicht van zijn ministerie op de beleggingsbranche. Zijn positie kwam verder in gevaar toen op 3 augustus werd onthuld dat zijn privésecretaris als tussenpersoon was betrokken bij weer een ander schandaal rond frauduleuze leningen door de Fuji Bank, waarmee een bedrag van 260 mrd yen was gemoeid. Hoewel van veel kanten op Hashimoto's aftreden werd aangedrongen stond Kaifu erop dat hij zijn portefeuillc zou behouden. Persstemmen zeiden echter dat Hashimoto's kansen op het leiderschap van de regerende Liberaal Democratische Partij (LDP) door dit schandaal volledig verkeken waren.

Bijzondere zitting van de Diet

Op 5 augustus kwam de Diet bijeen voor een bijzondere zitting die weldra in het teken k am te staan van de toenemende roep om financiële hervormingen.

In zijn openingstoespraak voor de bijzondere zitting zegde premier Kaifu toe te komen met wetsvoorstellen die het onmogelijk moesten maken dat zich nog eens zulke beleggingsschandalen zouden voordoen, die hij omschreef als ,,zeer betreurenswaardig, niet alleen omdat ze wereldwijd het vertrouwen van de algemene beleggers in de integriteit van onze beurzen hebben geschokt, maar ook omdat ze op gespannen voet staan met ons ideaal van een eerlijke samenleving."
Op 7 augustus kondigde Hashimoto een reeks strenge maatregelen aan waaronder een wet die het werken met compensatiebetalingen voor zowel investeerders als handelaren strafbaar maakte. Hij zegde ook belangrijke wijzigingen toe in de bestaande regelgeving voor de beleggingsbranche.

Fraude door Tokyo Shinkin-bank onthuld

Op 13 augustus werd een nieuw schandaal onthuld, naar men aannam de omvangrijkste fraude met leningen die ooit in Japan was uitgekomen. In dit schandaal draaide het om de Tokyo Shinkin-bank, een in Osaka gevestigde coöperatieve kredietinstelling.
Naar verluidt had een filiaalmanager van deze bank valse depositobewijzen verstrekt tot een nominale waarde van 342 rnrd yen aan Nui Onoue, een zakenvrouw uit Osaka die naar werd aangenomen verbindingen onderhield met leidende figuren uit de Japanse georganiseerde misdaad. Met de bewuste papieren als onderpand leende Onoue zeker 200 rnrd yen van twaalf financiële instellingen, waaronder de Industriële Bank van Japan (IBJ) en de Fuji Bank, om grote aandelentransacties te kunnen bekostigen. Na zware verliezen te hebben geleden was Onoue naar verluidt bijna bankroet met schulden ter grootte van 410 rnrd yen.

Op 13 augustus maakten de Rank van Japan en het ministerie van financiën bekend dat ze de schade die door het schandaal was ontstaan beperkt zouden proberen te houden en wilden voorkomen dat de kredietcooperatie van Osaka ineenstortte. De bekendmaking kwam nadat de justitiële autoriteiten in Osaka Onoue en een vroegere filiaalmanager van de Tokyo Shinkin-bank, Tomomi Maekawa, hadden gearresteerd.
Het schandaal was het meest recente en het grootste in een keten van soortgelijke gevallen met valse depositobewijzen. Naast de affaire met de Tokyo Shinkin-bank hadden nog drie andere grote banken - Fuji, Kyowa-Saitama en Tokai - recentelijk toegegeven dat ook medewerkers van hen bij soortgelijke gebeurtenissen betrokken waren geweest (zie hierboven).
De vrees dat er misschien veel meer van dergelijke gevallen nog niet waren ontdekt leidde

Ryutaro Hashimito, de Japanse minister van financién, tijdens een persconferentie op 8 juli.

tot berichten dat het ministerie van financiën van plan was een onderzoek in te stellen naar 300 niet-bancaire financiële instellingen die leningen hadden uitgeschreven met depositobewijzen ais onderpand, zoals leasemaatschappijen en verstrekkers van consumptief krediet.

Financiers voor onderzoekscommissie Diet gedaagd

Op 23 augustus werden vijf van de belangrijkste financiers van het land voor een bijzondere onderzoekscommissie van de Diet gedaagd om op 29 en 30 augustus vragen te beantwoorden met betrekking tot de recente beurs- en bankschandalen. Dit was pas de tweede keer dat bankiers voor een commissie waren ontboden, waaraan kon worden afgelezen dat de publieke verontwaardiging groot was en dat de regering door de recente stroom van financiële schandalen de regering in verlegenheid was gebracht.

Naast de voormalige hoofden van twee van de vier grote effectenkantoren - ex-voorzitter van Nomura Beleggingen, Setsuya Tabuchi, en voormalig president van Nikko Beleggingen, Takuya Iwasaki - werden nog drie vooraanstaande bankiers opgeroepen.
Twee van hen - president Yoh Kurosawa van de IBJ, de meest prestigieuze bank van het land, en Toru Hashimoto van de Fuji Bank - vertegenwoordigden instellingen die betrokken waren geweest bij het schandaal rond de Tokyo Shinkin-bank (zie hierboven). De derde die werd opgeroepen, Sotoo Tatsumi, was president van de Sumitomo Bank, waarvan een gewezen filiaalmanager beursspeculanten langs illegale weg had geholpen aan leningen van derden.

Tijdens de door de televisie uitgezonden hoorzitting van 30 augustus gaven de bankiers alle drie toe dat het ontbreken van streng toezicht op de kredietverlening had bijgedragen tot de betrokkenheid van hun banken bij de recente schandalen. Tatsumi en Hashimoto stelden ook dat een bijkomende factor gelegen was in het uitzonderlijke winstbejag van hun banken. Ofschoon de oud-directeuren van de beide effectenkantoren weinig aan hun oorspronkelijke verklaringen hadden toe te voegen, erkende Tabuchi op 29 augustus dat de verbindingen die Nomura onderhield met de Japanse georganiseerde misdaad, onderwerp waren van gerechtelijk onderzoek en wel eens uitgebreider konden blijken dan aanvankelijk was gesuggereerd.

De verklaring van Tabuchi kwam een dag nadat de Japanse nationale politie er bij de banken en effectenkantoren in het land op had aangedrongen regelingen te treffen voor het controleren van transacties waarbij klanten waren betrokken die werden verdacht van het hebben van banden met de georganiseerde misdaad.

Meer beschuldigingen in het schandaal rond Itoman

Op 13 augustus diende het openbaar ministerie in het district Osaka nadere officiële aanklachten in tegen de voornaamste verdachten in het schandaal rond de Itoman Corporation, waarbij het ging om verduistering op grote schaal en dubieuze praktijken in de kunsthandel. De voormalige president van Itoman Corp., Yoshihiko Kawamura, werd beschuldigd van verduistering en overtreding van de bepalingen van het wetboek van koophandel, doordat hij de financiële grondslag van het bedrijf in gevaar had gebracht. Eenzelfde vergrijp werd ook de voormalige vicepresident van de firma, Sadamu Takagaki, ten laste gelegd. Suetmitsu Ito, projectontwikkelaar en vroeger bij Itoman lid van de raad van bestuur, alsmede Ho Yung Chang, een zakenman uit Osaka, werden in staat van beschuldiging gesteld wegens strafbaar misbruik van vertrouwen.

(Vor.ber.pag. 498/2 e.v.-1991)

MACAO

ONTWERP BASISWET GEPUBLICEERD

Op 13 juli 1991 werd het ontwerp van de Basiswet van het speciale bestuurlijke gebied Macao van de Volksrepubliek China gepubliceerd. De basiswet moet de grondwet van het gebied worden op het moment dat het weer onder Chinees bestuur zou komen in 1999

Volgens de *Far* Eastern *Economic* ***Review*** van 25 juli was het een gevolg van de goede betrekkingen tussen China en Portugal dat China bij het opstellen van het wetsontwerp belangrijke concessies had gedaan op het gebied van nationaliteiten om het vertrouwen in het territorium te behouden. Net als in Hongkong zou het kapitalistische systeem in Macao na 1999 gehandhaafd blijven en zou er een grote mate van autonomie blijven bestaan. Buitenlandse zaken en defensie zouden echter onder de verantwoordelijkheid van de centrale regering van China komen te vallen. In tegenstelling tot de Basiswet van Hongkong waren er in het wetsont erp voor Macao geen beperkingen opgenomen voor mensen met een buitenlands paspoort die na 1999 in Macao sleutelposities bekleden. Alleen het bestuurlijke hoofd kon tijdens zijn ambtstermijn geen verblijfsvergunning in het buitenland krijgen. Ongeveer een kwart van de inwoners van Macao kwam in aanmerking voor een Portugees paspoort. Er moest een strenge controle komen op de immigratie vanaf het vasteland. De rond de casino's opgebouwde amusementsindustrie van Macao moest behouden blijven vanwege de belangrijke bijdrage aan de economie van het gebied. Een andere belangrijke concessie in het wetsontwerp was dat er geen bepaling in was opgenomen omtrent het stationeren van Chinese troepen in Macao na 1999

(Vor.ber.pag. 412/3-1991)

MALEISIË

VERKIEZINGSOVERWINNINGEN VOOR UMNO. ARRESTATIES IN SABAH

Op 11 mei 1991 behaalde de United Malays National Organization (UMNO), de grootste landelijke partij, voor de eerste maal een zetel in het parlement van de deelstaat Sabah. Zij versloeg de kandidaat van de regerende Parti Bersatu Sabah (PBS), die tot vlak voor de algemene verkiezingen van oktober 1990 (zie pag. 60/3-'91) deel had uitgemaakt van de door de UMNO geleide centrale regeringscoalitie van het Nationale Front (Barisan Nasional). Tijdens een tussentijdse verkiezing in het kiesdistrict Usakan behaalde UMNO-kandidaat Tun Datuk Mustapha Harun 5.670 stemmen tegenover de 3.100 stemmen van de PBS-kandidaat (zie pag. 769/2/3-'90 voor de deelstaatverkiezingen in Sabah van juli 1990).

Op 4 mei had de UMNO in Bayi in de noordelijke deelstaat Kedah de tussentijdse verkiezing voor het federale Huis gewonnen, zij het met een verkleinde meerderheid van 3.592 stemmen ten opzichte van de grootste oppositiepartij, de Parti Islam (PAS). Bij de algemene verkiezingen van 1990 had de UMNO-kandidaat in Bayu een meerderheid behaald van 5.774 stemmen.

Arrestaties in Sabah

Jeffrey Kitingan, de jongere broer van premier Datuk Joseph Pairin Kitigan van Sabah, werd op 13 mei gearresteerd op beschuldiging van ,,betrokkenheid bij een komplot om Sabah af te scheiden van Maleisië".

De 43-jarige Kitingan, die geen officiele functie bekleedde, had volgens berichten onlangs invloed verworven onder groepen jongeren in de deelstaat. Commentatoren beschouwden de arrestatie als een teken van de groeiende spanning tussen de PBS en de UMNO na de terugtrekking van de eerstgenoemde uit de Nationale Frontcoalitie in oktober 1990.

NIEUW ONTWIKKELINGSBELEID

Op 17 juni 1991 maakte de Maleisische premier Mahathir Mohamad de details bekend van een nationaal beleidsplan

ter vervanging van de Nieuwe Economisch Politiek (NEP) die van 1971 tot 1990 van kracht was geweest. Volgens de Far Eastern *Economic* Review van 27 juni was het doel van de nieuwe strategie, de Nieuwe Ontwikkelingspolitiek (NDP, zie voor het in maart vrijgegeven werkdocument pag. 413/1-'91), een theoretisch raamwerk te verschaffen voor het Tweede Ontwerp Perspectiefplan (OPP2) voor 1991-2000. OPP2 was de beginfase van het ambitieuze plan van Mahathir om Maleisië in 2020 omgevormd te hebben tot een volledig ontwikkelde staat.

Vergeleken met de NEP legde de NDP veel minder nadruk op het gebruik van de controversiële raciale quota's als basis voor een nationale ontwikkeling - één van de doelen van de NEP was geweest om 30 procent van de vennootschapsactiva in het land te herverdelen over de bumiputra-meerderheid (de Maleiers en andere inheemsen, tegenover de economisch dominante Chinese gemeenschap). De verhouding steeg feitelijk van 2,4 procent in 1970 naar 20,3 procent in 1990. Het einddoel van 30 procent bleef ook onder de NDP bestaan, maar er was geen specifieke datum vastgesteld waarop dit percentage bereikt moest zijn.

Een van de belangrijkste doelen van de NDP was een eind te maken aan de armoede in elke sector van de maatschappij, met inbegrip van de Indische plantagearbeiders. Geheel in lijn met het recente economische beleid van Mahathirs regering, beloofde de NDP liberale stimulansen voor buitenlandse investeringen en werd de nadruk gelegd op de vitale rol van de particuliere sector.
In het OPP2 werd een aantal macro-economische doelen in de diverse sectoren gesteld. Het bruto nationaal produkt (BNP) zou in de periode 1991-2000 jaarlijks met gemiddeld 7 procent moeten stijgen. Het aandeel van de industrie in het BNP zou met 10 procent moeten toenemen naar 37,2 procent; terwijl het aandeel van de landbouw omlaag moest van 18,7 procent in 1990 naar 13,4 procent in 2000. Het aandeel van de industrieprodukten in de totale Maleisische export zou moeten stijgen van 60,4 procent in 1990 naar 81,8 procent in 2000.

ZESDE MALEISIË PLAN

Op 10 juli presenteerde premier Mahathir Mohamed in het Huis van Afgevaardigden het eerste van de twee vijfjarenplannen voor de periode 1991-2000, het Zesde Maleisië Plan (SMP).

In het SMP werden de ontwikkelingsuitgaven gesteld op 104 mrd ringgits ($ 1 = 2,7804 ringgit, per 8 juli 1991), terwijl deze in het Vijfde Plan 61,85 mrd ringgits bedroegen. Omstreeks 55 mrd ringgits werden toebedeeld aan de federale regering, voornamelijk om verbeteringen aan te brengen in de sectoren transport en verbindingen, onderwijs, gezondheid, defensie en binnenlandse veiligheid. De resterende 49 mrd ringgits werden toegewezen aan de regeringen van de deelstaten, lokale autoriteiten, statutaire organen en openbare ondernemingen zoals de staatsoliemaatschappij Petronas.

BESPREKINGEN OVER BRITSE WAPENTRANSACTIE

Op 14 juni berichtte de Financial Times dat Maleisië kort daarvoor de Britse regering had beloofd dat het van plan was de laatste hand te leggen aan de nog openstaande delen van een groot defensiepakket dat in september 1988 met Groot-Brittannië was overeengekomen (met een geschatte waarde van £ 1 mrd à £ 1,5 mrd).

De onderhandelingen waren in de loop aan 1989 vertraagd door een reeks meningsverschillen en in mei 1990 had Maleisië het plan laten varen om voor £ 400 mln 12 Tornado gevechtsvliegtuigen van British Aerospace te kopen. Ondanks dit soort problemen had de Maleisische minister van defensie, Najib Razak, tijdens een bezoek aan Londen begin juni beloofd de transactie af te ronden.

NIEUW LID REGERINGSCOALITIE

Op 29 juli liet de regerende coalitie van het Nationaal Front (Barisan Nasional, BN) nog een partij toetreden, waarmee het aantal partijen dat deel uitmaakte van de coalitie op 12 kwam. De hoge raad van de BN besloot het verzoek van de in de deelstaat Sabah gevestigde Liberaal-Democratische Partij in te willigen en de aanvraag van een andere partij uit de deelstaat Sabah, de Partij van Volksgerechtigheid (Anghatan Keadilan Rakyat), goed te keuren.

Het verzoek tot deelname aan de coalitie van een partij uit de deelstaat Sarawak, Persatuan Rakyat Malaysian Sarawak (Permas, de Maleisische Sarawak Partij), werd afgewezen en het besluit over de toelating van de in de deelstaat Terengganu gevestigde Parti Ikatan Masyarakat (Islamitische Alliantiepartij) werd uitgesteld.

OVERWINNING BN BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZING IN DEELSTAAT PENANG

Op 27 juli werd de oppositionele Democratische Actiepartij (DAP) verslagen bij een tussentijdse verkiezing voor de deelstaatassemblée van Penang. De Prai-zetel, bij de verkiezingen in 1990 (pag. 60/2 e.v.-'91) door de DAP veroverd, werd overgenomen door het Maleisische Indische Congres, dat deel uitmaakt van de BN.

SEMANGAT '46 BEHOUDT ZETELS IN KELANTAN

De oppositiepartij Semangat '46 behield twee zetels in de deelstaatassemblée van Kelantan bij tussentijdse verkiezingen op 24 augustus. Deze verkiezingen waren uitgeschreven nadat twee Semangat-leden in deze assemblée waren overgelopen naar de UMNO en vervolgens waren gediskwalificeerd als leden van de assemblée toen deze met terugwerkende kracht een wet tegen het overlopen aannam.

(Vor.ber. pag. 413/1/2 - 1991)

SINGAPORE

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 31 augustus 1991 werden in Singapore algemene verkiezingen gehouden. Hoewel de vijfjarige regeringstermijn van de People's Action Party (PAP) pas in 1993 zou verstrijken, wilde premier Goh Chok Tong, die in november 1990 de oudgediende Lee Kuan Yew was opgevolgd, zich verzekeren van een volksmandaat voor zijn leiderschap en voor het verleggen van het zwaartepunt in zijn beleid (zie ook pag. 132/2-'91).

Goh stond een meer liberale regering voor en had reeds de strenge censuur van Singapore versoepeld en beloofd meer geld uit te trekken voor sociale voorzieningen. Zijn twijfels over de aanhoudende verwesterlijking van Singapore en zijn betrekkelijke gevoeligheid voor de problemen van de etnische groeperingen binnen de stadstaat, hadden hem enige steun opgeleverd.

Vanaf het begin was zijn positie als opvolger van Lee echter ongemakkelijk. Zijn voorganger bleef binnen de regering zeer nadrukkelijk

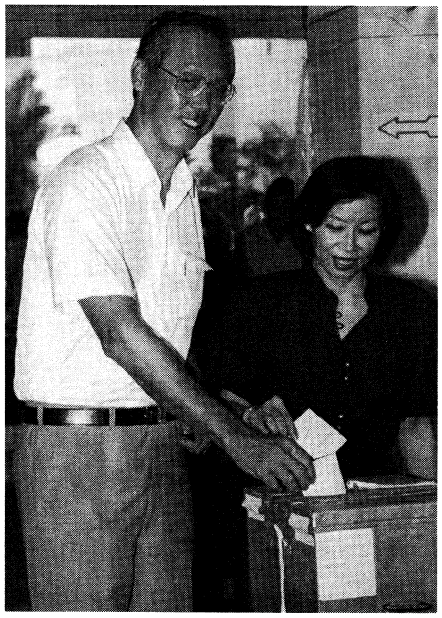

Premier Goh Chok Tong (l.) en zijn echtgenote brengen hun stem uit bij de algemene verkiezingen in Singapore op 31 augustus.

aanwezig (in de rol van ,,senior minister") en velen geloofden dat Gohs ambtsperiode slechts zou duren totdat de zoon van de voormalige leider, brigade-generaal Lee Hsien Loong klaar zou zijn om hem te vervangen Beide Lee's werden zonder tegenkandidaten herkozen in het parlement

Uiteindelijk bleek de tendens van afnemende steun voor de PAP sterker dan de steun van het volk voor Gohs meer open benadering. Het stemmenaandeel van de PAP daalde van Lee's 63 procent in 1988 (hetgeen op zichzelf ook een daling was in vergelijking met de 65 procent in 1984) tot 61 procent. De betekenis hiervan kwam in het parlement niet duidelijk tot uiting, aangezien de PAP 77 van de in totaal 81 zetels won, in vergelijking met 80 zetels in 1988.

De oppositiepartijen hadden echter aangekondigd slechts om 40 zetels te zullen strijden, waarmee zij de regering al vóór de stemming een absolute meerderheid garandeerden. Drie van de vier oppositiezetels gingen naar de Singapore Democratic Party (SDP)en de overgebleven zetel naar de Worker's Party. De leider van de SDP, Chiam See Tong, kondigde aan te streven naar een alliantie met de Worker's Party. De secretaris-generaal van deze partij, Joshua Jeyaretnam, verklaarde tot samenwerking bereid te zijn. •

REORGANISATIE KABINET

Op 5 september maakte premier Goh Chok Tong een beperkte reorganisatie van het kabinet bekend.

De minister van gezondheid, Yeo Cheow Tong, kreeg bovendien de post van waarnemend minister van gemeenschapsontwikkeling in plaats van Seet Ai Mee, de enige minister die zijn zetel bij de algemene verkiezingen had verloren.
De minister van arbeid, Lee Yock Suan, werd tevens belast met de portefeuille van tweede minister van onderwijs.
Mah Bow Tan werd bevestigd als minister van verbindingen, een post die hij sinds juli ad interim had bezet.
Lim Boon Heng werd benoemd tot senior minister van handel en industrie.

PRESIDENT WEE KIM WEE IN CHINA

Op 9 september begon president Wee Kim Wee een achtdaags staatsbezoek aan China.

Hij had die dag een ontmoeting met de Chinese president Yang Shangkun, die sprak van de noodzaak voor China en Singapore om hun samenwerking bij de aanpak van internationale kwesties te versterken.
Voorts voerde Wee Kim Wee besprekingen met de Chinese premier Li Peng, die zijn vertrouwen uitsprak in het bereiken van een vreedzame regeling voor de kwestie-Cambodja.

(Vor.ber.pag. 280/2-1991)

THAILAND

OPHEFFING VAN STAAT VAN BELEG. VERSLAG AOC

De staat van beleg die sinds de militaire staatsgreep van 23 februari 1991 van kracht was (zie pag. 353/2-'91), werd in de meeste gebieden van het land op 3 mei opgeheven. In 21 gevoelige grensprovincies en districten werd de staat van beleg echter door de regering gehandhaafd.
Op 9 mei werd door de Nationale Wetgevende Assemblée (NWA, zie pag. 413/3 e.v.-'91) een verbod op politieke bijeenkomsten en politieke activiteiten dat op 23 februari door de regerende junta was opgelegd, opgeheven.

Onthulling van namen van ,,buitengewoon rijke" politici door anti-corruptiecommissie

In haar eerste bekendmaking sinds de start van het onderzoek naar 25 politici eind februari, bestempelde de Activa Onderzoekscommissie (AOC, een door het leger in het leven geroepen anti-corruptie-orgaan, zie pag. 354/2/3 en 414/1/2-'91) vier ministers die onder de afgezette premier Chatichai Choonhaven hadden gediend als ,,buitengewoon rijk". Die vier waren politiecommandant Chaierm Yubamrung, Pramual Sabhavasu, generaal-majoor Pramarn Adireksarn en Montree Pongpanit.

PARTIJZAKEN

Op 20 juni werd een nieuwe politieke partij, de Samakki Tham Partij, officieel geregistreerd. Waarnemend leider was Narong Wongwan, de voormalige leider van Ekkaparb (Solidariteit).Volgens sommige berichten was de partij opgericht als middel om de politieke ambities te verwezenlijken van generaal Suchinda Kraprayoon, de opperbevelhebber van het leger en leider van de coup op 23 februari (zie pag. 353/2 e.v.-'91).

Op 5 juni besloot de Chart Thai Partij om de verbannen voormalige premier Chatichai Choonhaven tot de volgende algemene verkiezingen als leider van de partij te handhaven.

Op 9 juni werden Montree Pongpanit en Prayut Siriphanit gekozen tot respectievelijk leider en secretaris-generaal van de Sociale Actie Partij (SAP). Montree kwam in de plaats van Siddhi Savetsila, die in augustus 1990 was afgezet als partijleider (zie pag. 352/1-'91).

BEZOEK CHINESE PRESIDENT. GENERAAL SUNTHORN IN VIETNAM

Op 10 juni begon president Yang Shangkun van China aan een zesdaags bezoek aan Thailand. Onderwerpen die tijdens het bezoek van Yang werden besproken waren onder andere de bilaterale betrekkingen en het Cambodjaanse conflict.
Op 7 juni bracht generaal Sunthorn Kongsompong, de opperbevelhebber van de strijdkrachten en hoofd van de regerende militaire junta, een bezoek aan Vietnam. Besloten werd tot het uitwisselen van militaire attachés.

JAARLIJKSE MILITAIRE REORGANISATIE

Leden van klas 5 van de militaire academie Chulachomklao versterkten hun dominante positie binnen de strijdkrachten tijdens de jaarlijkse militaire reorganisatie die op 4 augustus 1991 bekend werd gemaakt (zie pag. 626/3-'90 voor de reorganisatie van 1990). De reorganisatie ging op 2 oktober in en had betrekking op 642 officieren.

De leider van klas 5, generaal Suchinda Kraprayoon, behield zijn post als opperbevelhebber van het leger en werd bovendien bevorderd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten, als opvolger van generaal Sunthorn Kongsompong. Hoewel generaal Sunthorn aanbleef als voorzitter van de regerende militaire junta, de Nationale Raad voor Handhaving van de Vrede (NRHV), onderstreepte de wijziging generaal Suchinda's positie als machtigste man binnen de strijdkrachten.
Generaal Suchinda's klasgenoot, generaal Wimon Wongwanich, werd bevorderd van vice-opperbevelhebber van het leger tot plaatsvervangend opperbevelhebber van de strijdkrachten als opvolger van generaal Phichitr Kullavanijaya. Generaal Wimon werd opgevolgd door de commandant van de eerste legerregio, luitenant-generaal Salya Scripen, eveneens een lid van klas 5. Door de reorganisatie stonden drie van de vier legerregio's nu onder bevel van leden van klas 5.
Terwijl de leden van klas 5 de militaire sleutelposities vervulden, domineerden in de middenposities op divisieniveau de leden van klas 8 en 11. Volgens de Bangkok Post van 16 augustus werd de ,,belangrijkste schakel" tussen officieren van klas 5 en klas 11 gevormd door generaal-majoor Chainarong Noonpakdi van klas 11, een neef van generaal Issarapong Noonpakdi van klas 5, die minister van binnenlandse zaken was, secretaris-generaal van de NRHV en plaatsvervangend opperbevelhebber van het leger. Analisten beweerden dat de nauwe banden tussen klas 5 en klas 11 ervoor zouden zorgen dat de post van opperbevelhebber in de toekomst onbetwist aan generaal Issarapong zou toevallen. Voor veel commentatoren werd admiraal Praphat Kritsanachan (een van de vier vice-voorzitters van de NRHV) geheel onverwacht als opperbevelhebber van de marine vervangen door admiraal Vichet Karunyavanij, die tot dan toestafchef van de marine was.

(Vor.ber.pag. 413/2 e.v.-1991

ALGEMEEN

JAARLIJKSE CONFERENTIE VAN SOUTH PACIFIC FORUM. ONTMOETING MET DIALOOGPARTNERS

De leiders van de 15 landen van het South Pacific Forum kwamen op 30-31 juli 1991 bijeen in Kolonia, op het eiland Pohnpei (een van de vier staten die met elkaar de Gefedereerde Staten van Micronesië - FSM - vormen) voor de jaarlijkse conferentie van regeringsleiders van de organisatie.
Vertegenwoordigd waren Australië, de Cook-eilanden, de FSM, Fiji: Kiribati. de Marshall-eilanden, Nauru, Nieuw-Zeeland, Niue, Papoea Nieuw-Guinea: de Solomon-eilanden, Tonga: Tuvalu, Vanuatu en West-Samoa.
Evenals in voorgaande jaren werden op de conferentie belangrijke regionale milieukwesties aangesneden, waaronder de temperatuurstijging van de aarde, het achteruitlopen van de visstand ten gevolge van het vissen met drijfnetten, de kernproeven en de storting van gifafval.

In een communiqué van 14 pagina's dat na afloop van de tweedaagse conferentie werd uitgegeven. gaven de deelnemers aan de conferentie uiting aan hun ,,grote verslagenheid" over het feit dat Frankrijk doorging met kernproeven in Frans Polynesië. Het Forum verklaarde oppositie op bredere schaal tegen de proeven te zullen nastreven maar gaf geen nadere aanduidingen omtrent specifieke acties.
In het communiqué werd de noodzaak onderstreept om internationale toezeggingen los te krijgen over de beheersing van .,de nadelige gevolgen van de klimaatsverandering". Dit laatste onderwerp was in het bijzonder een bron van zorg voor lage eilanden als Tuvalu, Kiribati en een deel van de Marshall-eilanden, die onder water zouden komen te staan indien de zeespiegel zou rijzen als gevolg van het ,,broeikaseffect". In het communiqué werd opgeroepen tot het verwezenlijken van ,,een belangrijke en onmiddellijke verlaging van de industriële uitstoot van schadelijke gassen, met name kooldioxide". In liet communiqué werden de Verenigde Staten eveneens opgeroepen de recentelijk bekendgemaakte beslissing een op het atol Johnston geplaatste verbrandingsoven voor chemische wapens te ontmantelen, ook daadwerkelijk uit te voeren. Tevens werd de Amerikaanse regering bekritiseerd voor het feit dat ze met het vernietigingsproject was begonnen zonder hierover eerst ,,adequaat"overleg te hebben gevoerd.

Hoewel het Forum waarderende woorden had voor het streven van de Franse regering in het Franse gebied Nieuw-Caledonië ,,het zelfbeschikkingsrecht vreedzaam te laten evolueren" . werd de wens van de Forumlanden de situatie zelf in ogenschouw te komen nemen door de Franse regering zonder meer afgewezen. De premier van Fiji, Ratu Sir Kamisese Mara, zei dat zijn ambtgenoten elk jaar een delegatie naar Nieuw-Caledonië wilden zenden, om toe te zien op de naleving van het Akkoord van Matignon (een verdrag uit 1988 dat een einde maakte aan de gevechten tussen Franse kolonisten en inheemse Kanaken die vóór onafhankelijkheid waren, door de toezegging binnen tien jaar een referendum over zelfbeschikking te organiseren; zie pag. 136/2 e.v.-'91), maar de Franse regering verwierp dit voorstel.

In het eigen secretariaat koos het Forum Ieremia Tabai, de voormalige president van Kiribati, tot opvolger van Henry Naisali als secretaris-generaal.

Ontmoeting met dialoogpartners

Na de top hielden de Forumlanden op 1 en 2 augustus besprekingen met de zeven ,,dialoogpartners", te weten Canada, China, Frankrijk, Japan, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap.

In de gesprekken toonden de VS begrip voor de zorg die de milieuproblematiek de Forumlanden baarde, maar zonder gevolg te geven aan oproepen van die zijde om onmiddellijk een begin te maken met een belangrijke vermindering van de uitstoot van schadelijke gassen. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Oost-Azië en het zuiden van de Stille Oceaan, Richard Solomon, herhaalde de verzekering dat de VS zich zouden inspannen om de milieuzorgen te verminderen zoals die door het Forum in het slotcommuniqué van zijn topconferentie waren benadrukt: het broeikaseffect, het vissen met drijfnetten en de verbranding vanchemische wapens op het atol Johnston.
In veiligheidszaken verzekerde Solomon de leiders opnieuw dat de VS hun toezeggingen inzake een sterke aanwezigheid in de regio zoudennakomen. Hij stelde dat de VS ,,een Pacific-natie (zijn)en van plan zijn nog heel lang in de Stille Oceaan te blijven".

Het Forum wees de aanvraag van Taiwan om zich aan te mogen sluiten bij de dialoogpartners af, maar gaf te kennen belang te stellen in gesprekken met Taiwan over economische ontwikkelingen. De Chinese onderminister van buitenlandse zaken, Liu Huaquiu, liet weten daar moeite mee te hebben, en verklaarde dat ,,de hereniging van China historisch onaiwendbaar is". De Chinese regering, aldus de onderminister, ,.verzette zich tegen officiële betrekkingen, contacten en uitwisselingen op officieel niveau van welke aard ook tussen Taiwan en landen die diplomatieke betrekkingen met de Volksrepubliek onderhouden".

Een voorstel om een commissie in te stellen met als voorlopige standplaats Hawaii, ter bevordering van de handel en de ontwikkeling van vrije markten in het gebied stuitte op moeilijkheden met betrekking tot de financiering. Toen de Amerikaanse president Bush eind 1990 het idee opperde van een Gezamenlijke Handelscommissie, was de reactie van de Pacific-leiders positief geweest. Maar toen tijdens de ontmoeting met de dialoogpartners bleek dat de VS ervan uitgingen dat de Forumlanden ook een bijdrage zouden leveren in de kosten van zo'n initiatief. temperde dit het aanvankelijkeenthousiasme.

(Vor.ber.pag. 775/2/3-1990)

KIRIBATI

NIEUWE PRESIDENT GEKOZEN. KABINET SAMENGESTELD

Op 3 juli 1991 werd scheidend vice-president Teatao Teannaki tot Beretitenti (president) van Kiribati gekozen na 46,3 procent van de uitgebrachte stemmen te hebben veroverd. Zijn beiangrijkste rivaal, Roniti Teiwaki, namens Zuid-Tarawa partijloos lid van het Huis van de Vergadering, behaalde 41,9 procent, terwijl de rest van de stemmen naar Beniamina Tinga en Boanareke Boanareke ging.

De presidentsverkiezingen volgden op de parlementsverkiezingen van mei 1991. Volgens de grondwet werd de president direct gekozen uit een lijst van drie of vier kandidaten afkomstig uit het parlement.

De kandidatuur van Teannaki werd gesteund door de scheidende president Ieremia Tabai, die op zijn beurt werd opgenomen in het kabinet dat Teannaki op 8 juli presenteerde.
Het nieuwe kabinet zag er als volgt uit:

Buitenlandse zaken en internationale handel - president Teatao Teannaki*; financiën en economische planning - vice-president Taomati T. Iuta*; milieu en ontwikkeling van natuurlijke hulpbronnen - Ieremia T. Tabai*; gezondheidszorg, gezinsplanning en sociale zaken - Baitika Toum+; ontwikkeling Line & Phoenix-groep - Boanereke Boanareke+; binnenlandse zaken en ontwikkeling van platteland - Binata Tetaeka+; transport, verbindingen en toerisme - Inatoa Tebania+; onderwijs, wetenschap en technologie - Anterea Kaitaake+; handel, industrie en werkgelegenheid - Remuera Taterake+; openbare werken en energie - Teaiwa Tenieu+.

* gewijzigde portefeuille; + nieuwe benoeming.

(Vor.ber.pag. 572/3-1991)

NIEUW-ZEELAND

SOCIALE-ZEKERHEIDSSTELSEL UITGEDUND

Op 30 juli 1991 presenteerde de National Party-regering van Nieuw-Zeeland een hoogst omstreden begroting als gevolg waarvan het stelsel voor sociale ze-

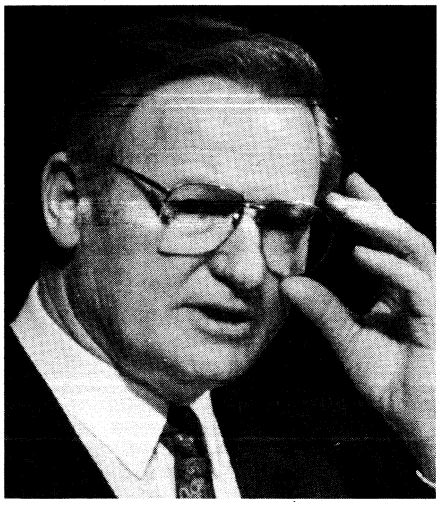

De premier van Nieuw-Zeeland, James Bolger.

kerheid in het land drastisch werd gekortwiekt. De regering stelde dat ongeveer de helft van de bevolking welvarend genoeg was om zelf de voorzieningen wat betreft gezondheid, onderwijs, huisvesting en pensionering te kunnen bekostigen. De minister van financiën, Ruth Richardson, rechtvaardigde de stap met het argument dat het land zich de kosten voor een van 's werelds uitgebreidste stelsels voor sociale zekerheid niet langer kon veroorloven, en dat het noodzakelijk was dit stelsel te vervangen door ,,een als onderneming geleide maatschappij waarin de tering naar de nering wordt gezet".

In de begroting werd sterk op de overheidsuitgaven gekort; doel was deze terug te brengen van 42,9 procent van het BNP in 1990-'91 naar 37 procent in 1992-'93. Ten aanzienvan de vermindering van de schuldenlast en de verlaging van het begrotingstekort had de regering ambitieuze voornemens: het tekort moest van NZ$ 1.739 mln in 1990-'91 worden teruggedrongen naar NZ$ 528 mln in 1992-'93 (op 29 juli 1991 was de koers $ 1,00 = NZ$ 1,7576). In de begroting werd ervan uitgegaan dat patiënten zelf opdraaiden voor alle of vrijwel alle kosten van hun medische behandeling, waarbij een uitzondering werd gemaakt voor de werkelijk behoeftigen. Er zou een nieuw pensioenstelsel worden opgezet, gebaseerd op de hoogte van het inkomen, ter vervanging van de bestaande regeling waarbij men een gegarandeerd pensioen ontving. (Hiermee werd overigens een verkiezingsbelofte van de National Party gebroken.) In het nieuwe stelsel zou de pensioengerechtigde leeftijd geleidelijk worden opgetrokken van 60 naar 65 jaar.
De huren van huizen die eigendom waren van de staat zouden worden verhoogd tot het niveau van de geldende marktprijzen, studenten in het hoger onderwijs zouden hun collegegeld gedeeltelijk zelf moeten betalen en de privatisering van staatsbezittingen zou worden voortgezet.
De begroting voorzag daarnaast in een drastische verhoging van de accijnzen op alcohol en tabak, en in een stijging van de benzineprijs.

Op 15 augustus traden twee parlementsleden uit de National Party uit ongenoegen over de economische politiek van hun partij in het algemeen en de begroting in het bijzonder. Beide parlementariërs, Gilbert Myles en Humish MacIntyre, zeiden van plan te zijn hun zetel in het parlement te behouden en een nieuwe partij op te richten die ervoor moest zorgen ,,dat het er in de politiek van Nieuw-Zeeland weer eerlijk aan toezougaan".

FRANS EERBETOON AAN MAFART VEROORDEELD

Op 5 juli onthulde de Franse regering dat zij een onderscheiding had toegekend aan luitenant-kolonel Alain Mafart, een van de twee Franse agenten die veroordeeld waren in verband met de aanslag op de Rainbow Warrior, het vlaggeschip van Greenpeace, in de haven van Auckland in 1985 (zie pag. 465 e.v. en 503/3 e.v.-'86). De minister van buitenlandse zaken van Nieuw-Zeeland, Don McKinnon, zei dat hij ,,met verbijstering en afschuw" had vernomen dat de betrokken agent benoemd was tot ridder in de Nationale Orde van Verdienste.

(Vor.ber. pag. 503/1/2-1991)

TONGA

STRAATPROTESTEN

Op 8 maart 1991 namen naar schatting 2.000 mensen deel aan wat werd omschreven als de grootste demonstratie uit de geschiedenis van Tonga. Het protest was gericht tegen het besluit om 400 buitenlanders het staatsburgerschap van Tonga te verlenen.
De protestmars door de straten van de hoofdstad Nuku'Alofa werd geleid door de rooms-katholieke bisschop van Tonga, Patelisio Punou-Ki-Hihifo Finau, en oppositionele parlementsleden.

De demonstranten waren verbolgen over het feit dat de regering in februari had bekendgemaakt dat koning Taufa'ahau Tupou IV had ingestemd met een wetswijziging waardoor 426 buitenlanders die Tongaanse paspoorten hadden gekocht, officieel staatsburgers van dat land werden. Onder die 426 mensen bevond zich Imelda Marcos, weduwe van de voormalige Filippijnse president Ferdinand Marcos. In 1988 had het parlement bepaald dat de verkoop van Tongaanse paspoorten, die sinds 1984 $ 10.000 of meer per stuk opbrachten, illegaal was. De meeste kopers waren afkomstiguit Zuidoost-Azië.

(Vor.ber. pag. 282/3 e.v. - 1991)

ALGEMEEN

VERGADERINGen VAN DE G-7-MINISTERS VAN FINANCIEN IN WASHINGTON EN LONDEN

Op 28 april 1991 kwamen de ministers van financiën en centrale-bankdirecteuren van de Groep van Leven grote industrielanden (G-7) in Washington bijeen

Meningsverschillen over rentebeleid

De vergadering vond plaats terwijl de VS opnieuw druk uitoefenden om de internationale rentetarieven te verlagen.

Uit een na de vergadering uitgegeven communiqué, ,,hetbitterste van de laatste tijd", bleek weinig van de kloof tussen de VS en hun westerse handelspartners, in het bijzonder Duitsland. Er werd slechts in opgemerkt dat ,,de aanhoudende hoge reële rentetarieven en de afname van de economische activiteit" een risico vormden voor de wereldeconomie. De ministers beklemtoonden ,,het belang van een monetair en fiscaal beleid dat de basis verschaft voor lagere reële rentetarieven", maar kwamen niet met aanbevelingen voor onmiddellijke maatregelen. Zij besloten slechts ,,de situatie nauwlettend in het oog te houden en de binnen het coördinatieproces benodigde maatregelen te nemen, met de bedoeling een gezond herstel en een groei van de wereldeconomie tot stand te brengen". Er werd aan toegevoegd dat de ministers ,,geloofden dat een dergelijke strategie op middellange termijn de beste methode was voor het verkleinen van mogelijke risico's en onzekerheden in het huidige perspectief".
In het uit twee pagina's bestaande communiqué werd ook opgemerkt dat de ministers ,,tekenen hadden bespeurd van een op handen zijnde economische opleving en lagere inflatie in die landen die een recessie doormaakten".
Aangenomen werd dat de Amerikaanse president George Bush tijdens besprekingen op 28 april, die voorafgingen aan de officiële vergadering, de ministers van financiën en centralebankdirecteuren van G-7 had doordrongen van de groeiende Amerikaanse bezorgdheid dat de Amerikaanse economie niet kon reageren op de prikkel van lagere rentetarieven. Volgens de Duitse minister van financien, Theo Waigel, ,,wasde Duitsers niets verweten" tijdens de bijeenkomst.
Naar verluidt zou de president van de Duitse Bundesbank, Karl Otto Pöhl, eerder, tijdens besprekingen met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van financiën, hebben beklemtoond dat de Duitse rentetarieven de laagste in de Europese Gemeenschap (EG) waren en dat haast geen enkel ander land ter wereld een dergelijke positieve combinatie van sterke groei en lage inflatie had weten te realiseren. Op 11 april had Pöhl geruchten tegengesproken dat de Duitse rentetarieven op korte termijn zouden stijgen, bewerend dat de inflatie feitelijk was gedaald van 2,7 procent in februari tot 2,5 procent in maart, ondanks een krachtige economische groei en leningen door de overheid.

Tijdens gesprekken met ambtenaren van het Amerikaanse ministerie van financiën, die voorafgingen aan de vergadering, zou Waigel ook ,,verschillen in economische groei tussen landen" hebben benadrukt. Hij zou eraan hebben toegevoegd dat Duitsland geen bezwaar had dat andere landen hun monetaire beleid zouden wijzigen, als zij hiertoe gelegenheid zouden hebben.
Het Duitse standpunt werd gesteund door de Japanse minister van financiën, Ryutaro Has-. himoto, die de Amerikaanse minister van financiën. Nicholas Brady. tijdens bilaterale besprekingen voorafgaand aan de officiële vergadering had verteld dat Japan nog niet bereid was zijn economisch beleid teveranderen.
in berichten werd gesuggereerd dat de voortdurende onenigheid over de rentetarieven voortvloeide uit verschillende economische inzichten. Duitsland en Japan legden de nadruk op ,,inflatievrije groei", terwijl andere, vooral de VS, het gevaar van recessie op de voorgrond plaatsten.

Het Amerikaanse disconto werd op 30 april verlaagd van 6 procent tot 5,5 procent; naar verwachting zou deze stap de Duitse Bundesbank niet bewegen tot een wijziging van haar standpunt over de rentetarieven.

Samenwerking op gebied van wisselkoers opnieuw bekrachtigd

In het slotcommuniqué werd ook opgemerkt dat de ministers ,,hun belofte om nauw samen te werken op het gebied van de wisselkoersen" opnieuw hadden bevestigd.

In berichten vóór de vergadering was gesuggereerd dat de recente sterke opmars van de dollar op de valutamarkten de centrale banken zou dwingen in te grijpen in overeenstemming met een akkoord van januari ,,om de ontwikkelingen op de wisselmarkten in de gaten te houden" (zie pag. 419/1 e.v.-'91).
Bij een informele bijeenkomst in Londen op 14 april hadden sommige ministers van financiën van de G-7 de vrees geuit dat het onvermogen om de stijging van de dollar af te remmen een verdere verhoging van de Duitse rentetarieven en van die van andere leden van het Europese Wisselkoersmechanisme (EWM) zou veroorzaken.
Op 29 april wees de Franse minister van financiën, Pierre Bérégovoy, speculaties van de hand over een mogelijk ingrijpen in de valutamarkten, terwijl hij zei dat het huidige niveau van de dollar ,,aanvaardbaar" was. Ook werd de Britse minister van financiën, Norman Lamont, geciteerd, die had gezegd dat hij niet geloofde dat door de huidige dollarkoers de dollar ,,zich uit de markt had geprijsd".

Het was opvallend dat, anders dan in vorige communiaués van de G-7, de gebruikelijke verwijzing naar de internationale schuldenstrategie ontbrak.

Bérégovoy zei later dat Frankrijk ,,categorisch had geweigerd" in te stemmen met een voorstel voor een verklaring over internationale schulden, waarin zou worden geprobeerd recente regelingen over kwijtschelding van Poolse en Egyptische schulden, die door de VS werden gesteund, ,,te verdedigen" (zie pag. 419/3-'91). Voordien was kwijtschelding van schulden van de ene regering aan de andere alleen mogelijk geweest voor de armste, hoofdzakelijk in Afrika geconcentreerde landen, terwijl Egypte en Polen beide werden gekwalificeerd als debiteurenlanden met een gemiddeld inkomen. (Bij recente gelegenheden had Frankrijk zich gekeerd tegen een uitzonderingspositie voor Polen en Egypte, waarbij het de nood van andere landen met een gemiddeld inkomen zoals die in Afrika had beklemtoond).

Communiqué van de Groep van Tien

In een communiqué, dat werd uitgegeven namens een stuurgroep van de ministers van financiën van de Groep van Tien industrielanden (de G-10, bestaande uit de G-7-landen plus de Benelux, Zweden en Zwitserland), die op 29 april in Washington bijeenkwamen, werd Oost-Europa opgeroepen het ,,gradualisme" te laten varen en het Poolse hervormingsmodel over te nemen. In het communiqué werd ook de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) dringend verzocht samen te werken met de Wereldbank en andere internationale instellingen om de ,,privatisering van staatsbedrijven te bevorderen".

Groep van Vierentwintigbijeen

De ministers van financiën van de Groep van Vierentwintig ontwikkelingslanden (G-24), die op 28 april in Washington bijeenkwamen, steunden de herbevestiging van het voornemen van de Wereldbank om bij het verstrekken van leningen de reductie van de armoede als voornaamste doel te hebben. In een slotcommmuniqué werd de aandacht gevestigd op de bezorgdheid van de ministers over de vermindering van de groei in de industrielanden en ,,de verslechtering van de toch al ongunstige milieusituatie, waardoor de ontwikkelingslanden werden bedreigd".

G-7-ministers van financiën bijeen in Londen

De ministers van financiën en centralebankdirecteuren van de Groep van Zeven ontmoetten elkaar op 23 juni 1991 in Londen.

De vergadering, die naar verluidt was belegd op instigatie van Japan, werd beheerst door ongerustheid over de jongste opmars van de Amerikaanse dollar, die volgens de *Financial* Times van 24 juni de voorgaande weken met meer dan 20 procent was gestegen ten opzichte van de Duitse mark en andere munteenheden.
Karl Otto Pöhl, de vertrekkende directeur van de Deutsche Bundesbank, zinspeelde erop dat het communiqué was bedoeld om duidelijk te maken dat de G-7-landen bereid waren in te stemmen met interventie van de nationale banken op de valutamarkt om de stijgende dollar te stuiten. De Japanse minister van financiën Hashimoto zei op een persconferentie na de vergadering dat ,,deG-7-landen het eens zijn (dat de dollar) bijna zijn plafond heeft bereikt". De Amerikaanse minister van financiën Brady verklaarde echter dat de ,,jongste ontwikkeling" van de dollar ,,past binnen rustige (buitenlandse valuta)-markten".
Japan en Duitsland verzetten zich krachtig tegen aanhoudend aandringen van Amerikaanse zijde op een snelle rentedaling ter stimulering van de economische groei (zie pag. 419/1 e.v.-'91 en hierboven). Deze landen waren naar verluidt bang dat hun ten opzichte van de dollar zwakke valuta de inflatiedruk zouden doen toenemen.
In hun slotverklaring ,,erkenden"de ministers dat wijzigingen in ,,het fiscale en monetaire beleid, die de basis vormen voor een lagere reële rentevoet, een analyse van de situatie in ieder land vereisten".
In hun beoordeling van de kansen op groei van de wereldeconomie wezen de ministers met tevredenheid op ,,toenemende tekenen van wereldwijd economisch herstel", maar benadrukten zij dat ,,aanhoudendeuitbreiding van de wereldhandel, (die) een belangrijke impuls voor die groei is, een snelle en succesvolle afronding vereist van de Uruguay-ronde (van handelsbesprekingen)" (zie pag. 286/3 e.v.-'91).

Akkoord over geassocieerd Sowjet-lidmaatschap van IMF

De ministers besloten de Sowjet-Unie het geassocieerd lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds aan te bieden (IMF), hoewel uit de slotverklaring duidelijk werd dat zij zonder tekenen van ingrijpende economische hervormingen niet bereid waren tot grootschalige financiële hulp, het zogenaamde ,,Groot Akkoord".

De Franse minister van financiën Bérégovoy zei op 23 juni op een persconferentie dat terwijl sommige landen voor een geassocieerd lidmaatschap van de Sowjet-Unie waren, andere landen dit als een overgangsstatus hadden beschouwd. Berichten wezen erop dat Duitsland zich had verzet tegen druk van Amerikaanse zijde om de Sowjet-Unie het geassocieerd lidmaatschap te verlenen. Het eerstgenoemde land vreesde dat hierdoor de verlening van het volwaardige lidmaatschap van het IMF aan de Sowjet-Unie vertraagd zou worden. De Britse minister van financiën Norman Lamont zei op 23 juni dat de G-7-ministers hadden geconcludeerd dat het voor de Sowjet-Unie beter was binnenlandse economische her-

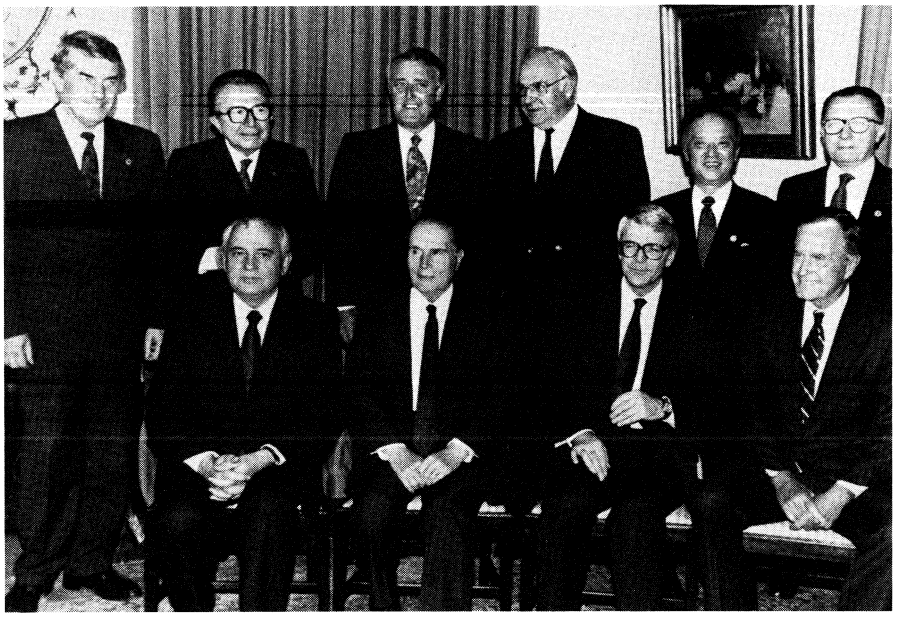

Deelnemers aan de G-7 top in Londen. Zittend v.l.n.r. Gorbatsjow, Mitterrand, Major en Bush Staande v.l.n.r.Lubbers, Andreotti, Mulroney, Kohl, Kaifu en Delors.

vormingen op gang te brengen dan op grote schaal financiële hulp te ontvangen.
Volgens The Times van 24 juni waren de ministers het er evenmin over eens of de Sowjet-Unie meer geld mocht lenen van de EBRD dan de maximaal toegestane 6 procent, evenveel als haar aandeel in de bank. Op 23 juni had Brady het Amerikaanse verzet tegen iedere verhoging van dit maximumbedrag herhaald, hoewel hij toegaf dat sommige landen een verhoging wilden heroverwegen.

G-7 TOP IN LONDEN

Van 15-17 juli 1991 vond in Londen de 17de jaarlijkse economische topconferentie plaats van de regeringsleiders van de Groep van Zeven (G-7) westerse industrielanden (zie pag. 855/3 e.v.-'90 voor de topconferentie in Houston in 1990).
Het historische belang van deze topconferentie, die vooraf werd gegaan door een officiële uitnodiging van de G-7 leiders aan het adres van Sowjet-president Michail Gorbatsjow (zie pag. 601/2-'91), werd onderstreept door een aantal unieke ontmoetingen na afloop van de top tussen G-7 leiders en Gorbatsjowvan 17-19 juli.

De Britse premier John Major trad op als gastheer. Daarnaast werd aan de topbijeenkomst deelgenomen door de Italiaanse premier Giulio Andreotti, de Amerikaanse president George Bush, de Japanse premier Toshiki Kaifu, de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, de Franse president François Mitterrand en de Canadese premier Brian Mulroney.De Europese Gemeenschap (EG) werd vertegenwoordigd door de voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, en de huidige voorzitter van de ministerraad van de EG, de Nederlandse premier Ruud Lubbers.

De gesprekken werden beheerst door de kwestie van de westerse hulp aan de Sowjet-Unie. Er zou een fundamenteel meningsverschil gerezen zijn tussen die G-7 landen, met name Duitsland, die bereid waren enige financiële hulp in de nabije toekomst te overwegen, en landen, met name de Verenigde Staten en Japan, die zich tegen iedere substantiële financiële hulp verzetten.

Het Japanse verzet zou zijn ingegeven door de aanspraak die dat land maakte op de vier Koerillen-eilanden die aan bet einde van de Tweede Wereldoorlog door de Sowjet-Unie waren veroverd (zieook onder JAPAN).

Ook zou er opnieuw onenigheid gerezen zijn over de rentetarieven (zie pag. 419/2-'91) na een inflatiestijging in zes van de G-7-landen in het afgelopen jaar. Na afloop van een vergadering van de ministers van financiën van de G-7 op 15 juli verklaarde de Amerikaanse minister van financiën Nicholas Brady in een optimistische schatting echter dat de recente daling van de leenrentevoet in Groot-Brittannië (zie aldaar) en Japan erop wees dat de beoogde daling van het rentepeil in zicht kwam.

Tijdens een programmaverklaring op 15 juli riep Major de G-7 leiders op ,,een wereldassociatie op te bouwen en de internationale orde te versterken" door in te stemmen met een uit vijf punten bestaand plan inzake wereldwijde wapenbeheersing, een versterking van de Verenigde Naties, internationale vrijhandel, steun aan de democratische bewegingen in Oost-Europa en de Sowjet-Unie en een uitbreiding van de handel met deze landen.

Politieke verklaring vair de G-4

In een politiek communiqué dat na afloop van de eerste gespreksronde op 16 juli werd uitgevaardigd lieten de G-7 leiders weten de positie van de Verenigde Naties te willen versterken door deze organisatie ,,ste ker (...) en effectiever" te maken, Daarnaast bepleitten zij ,,de benoeming van een hoge functionaris, alleen verantwoording verschuldigd aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties", om hulpprogramma's bij ,,grote rampen" te coördineren.

Berichten wezen erop dat de Koerdische crisis en de omvang van het daaruit voortvloeiende hulpprogramma de leiders van de G-7 ertoe gebracht hadden aan te dringen op duidelijker richtlijnen ter sanctionering van een VN-interventie, waardoor het recht gegarandeerd zou zijn internationale grenzen te overschrijden wanneer bewezen kon worden dat er sprake was van schendingen van mensenrechten.

Ten aanzien van Irak besloten de G-7 leiders ,,desancties te handhaven... totdat alle relevante (VN)-resoluties.. volledig ten uitvoer gebracht zijn en het volk van Irak ... kan leven zonder angst voor intimidatie en repressie".
De verklaring steunde ,,hetconcept van een vredesconferentie (inzake het Midden-Oosten)" en riep op tot beëindiging van de Arabische boycot van Israël. Israël werd gemaand het ,,nederzettingsbeleid in de bezette gebieden" te beëindigen.

Ten aanzien van Zuid-Afrika prees het communiqué de ontmanteling van de apartheid, maar vestigde daarnaast de aandacht op de ,,toenemende sociale problemen en de verslechterende economische vooruitzichten voor de meerderheid van de bevolking".

Canada. een van de krachtigste voorstanders van sancties, zou zich naar verluidt verzet hebben tegen Amerikaanse en Britse druk om een volledige hervatting van internationale leningen aan Zuid-Afrika aan te bevelen.

De G-7 leiders waren het eens dat ,,het volk van Joego-Slavië zelf over zijn toekomst moest beslissen". Hierbij werd aangetekend dat ,,militair geweld en bloedvergieten niet tot een duurzame regeling kunnen leiden".

Verklaringover controle op wapenhandel

In een op 16 juli uitgevaardigde aparte verklaring inzake wapenbeheersing bepleitten de G-7 leiders een ,,universele registratie van wapenleveranties onder auspiciën van de Verenigde Naties" en een grotere ,,doorzichtigheid" van de internationale handel in conventionele wapens.

Naar verluidt zou een door Japan en Canada gesteund voorstel om een G-i werkgroep in het leven te roepen, die zou moeten toezien op de naleving van de jongste voorstellen inzake wapenbeheersing, np Franse weerstand gestuit zijn. Frankrijk zou zich hebben uitgesproken tegen iedere stap om de G-7 een permanente institutionele rol toe te kennen.

Economische verklaring

In een op 17 juli uitgevaardigde economische verklaring, waarin beloofd werd een programma van ,,ononderbroken herstel en prijsstabiliteit" na te streven, constateerden de G-7-leiders ,,steeds meer tekenen van economisch herstel". Ondanks berichten over onenigheid ten aanzien van de rentetarieven werd in de verklaring een ,,strategie op middellange termijn" bepleit, die ..de inflatoire verwachtingen" binnen de perken hield en ,,de voorwaarden voor aanhoudende groei en nieuwe banen" schiep.
Daarnaast besloten de G-7 leiders ,,gezamenlijk te bemiddelen" om ,,vóór eind 1991 een succesvolle afsluiting van de Uruguay-ronde (van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel, GATT)" te verzekeren. Dit werd door waarnemers beschouwd als een beslissend gebaar.

Sommige berichten suggereerden dat het communiqué uitgesproken meningsverschillen tussen de G-7 leiders inzake het handelsbeleid verhulde. Hierbij benadrukten de Europese leiders meningsverschillen op het gebied van intellectueel eigendom en financiele diensten, terwijl de Verenigde Staten en Canada hun ongenoegen kenbaar maakten over de kwestie van de Europese landbouwsubsidies (zie pag. 69/2 e.v.-1991).

Op 17 juli, tijdens een persconferentie na afloop van de topconferentie. verklaarde Major echter dat hij een spoedvergadering van de G-7 zou beleggen ,,indien het ernaar uitziet dat de GATT-besprekingen mislukken".

Ten aanzien van schulden merkte het communiqué op dat ,,de armste en meest schuldplichtige landen zeer speciale voorwaarden verdienen". De ,,Club van Parijs" (een informele groep van 17 westerse crediteurenlanden) kreeg carte blanche om van geval tot geval maatregelen te treffen.

Een door Groot-Brittannie gesteund schuldenplan op basis van de zogenaamde Trinidad-voorwaarden, waarover in september 1990 tijdens een vergadering van de ministers van financiën van het Gemenebest in Trinidad overeenstemming was bereikt, verwierf geen steun na verzet van Japan en de Verenigde Staten. Het plan stelde de armste debiteurenlanden in staat twee derde van hun schuldenlast af te schrijven en de resterende schuld over een periode van 25 jaar te herschikken.

Met betrekking tot het milieu beloofden de G-7 leiders te komen tot ,,een effectieve ontwerpconventie inzake klimaatsveranderingen met passende toezeggingen".

Een initiatief van zes van de G-7 landen om de uitstoot van kooldioxide aan banden te leggen, zou op verzet van de Verenigde Staten gestuit zijn. De Amerikanen betwistten de stelling dat de uitstoot van kooldioxide bijdroeg aan het broeikaseffect.

De G-7 leiders besloten ,,stappenin de richting van de politieke en economische transformatie in de Sowjet-Unie" te steunen. Voorts drukten zij hun bereidheid uit ,,de Sowjet-Unie bij te staan bij haar integratie in de wereldeconomie".

GOEDKEURING DOOR G-7 VAN HULP AAN SOWJET-UNIE

Na een ontmoeting met Gorbatsjow in Londen op 17 juli keurden de G-7 leiders een hulpprogramma goed dat was opgesteld om ,,de Sowjet-Unie (te helpen) een volwaardig lid van de wereldeconomie te worden".

Diezelfde dag lichtte Major tijdens een persconferentie het nakket van hulnmaatregelen toe. Hij verklaarde dat de Sowjet-Unie kon rekenen op: (i)een speciale associatie met het Internationale Monetaire Fonds (IMF)en de Wereldbank; (ii) geintensiveerde samenwerking met internationale organisaties, waaronder het IMF. de Wereldbank, de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO): (iii) intensievere technische hulp; (iv) bevordering van de Sowjet-handel, met name met Oost-Europa; (v) vervolgrapporten van de voorzitters van de G-7 topontmoetingen in 1991 en 1992 (respectievelijk Major en Kohl): en (vi) vervolgbezoeken van de ministers van financiën van de G-7 aan de Sowjet-Unie.
In een reactie op het aanbod verklaarde Gorbatsjow tijdens een gemeenschappelijke persconferentie met Major op 17 juli dat .,het ijs in beweging is gekomen" en, in een dubbelzinnige verwijzing naar plannen voor meer geregelde ontmoetingen tussen Sowjet- en G-7 functionarissen, dat ,,dit nu zeven plus één betekent".

Ten aanzien van het ontbreken van een onmiddellijk aanbod van grootschalige westerse financiële hulp verklaarde Gorbatsjow dat we .,onze moeilijkheden met of zonder hulp zullen overwinnen".

De G-i-leiders zouden niet bijster enthousiast gereageerd hebben op een door Gorbatsjow vóór de topontmoeting aangekondigde hervormingsprogramma, dat, in ruil voor grootschalige financiële hulp middels schuldenverlichting en westerse investeringen, onder andere betrekking had op kleinschalige privatisering en de omschakeling van wapenfabrieken voor vreedzaam commercieel gebruik. Toch zou er onder de G-7-leiders grote onenigheid hebben bestaan over de vorm van het uiteindelijke goedgekeurde pakket van hulpmaatregelen voor.de Sowjet-Unie.

Tijdens persconferenties op 17 juli klaagden Europese G-i leiders over het feit dat de Verenigde Staten en Japan stappen om grootschalige financiele hulp aan de Sowjet-Unie te vergemakkelijken in de weg stonden door te weigeren de leenlimiet van de Sowjet-Unie bij de EBRD te verhogen of in te stemmen met een volwaardig Sowjet-lidmaatschap van het IMF. Op 25 juli zou Brady gezegd hebben dat de Sowjet-aanvraag voor een volwaardig lidmaatschap van het IMF, die op 23 juli bekend was gemaakt, ,,averechts zou werken"

(Vor.ber.pag. 419/1 e.v.-1991)

AKKOORD OVER CONVENTIONELE STRIJDKRACHTEN

De Amerikaanse president Bush zei op 1 juni 1991 dat een ,,beginsel"-overeenkomst over de Sowiet-naleving van het CFE-verdrag (vermindering van conventionele strijdkrachten in Europa) van november 1990 ,,een ontmoeting tussen de twee supermachten een belangrijke stap dichterbij bracht". Eerder die dag hadden de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker en de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessmertnych in Lissabon met elkaar gesproken over het Sowjet-verzoek om economische hulp, over de kansen op een vredesconferentie over het Midden-Oosten en over de CFE-kwestie.

Baker noch Bessmertnych ging in op de wijze waarop het CFE-akkoord tot stand kwam, maar Baker benadrukte dat ,,de integriteit en geloofwaardigheid van het verdrag volledig" werden gcrcspecteerd. De Verenigde Staten hadden het Sowjet-leger er tot dan toe van beschuldigd de wapenreducties binnen het CFE-kader te omzeilen, met name door tankeenheden naar gebieden ten oosten van de Oeral te verplaatsen (dit wil zeggen door ze eenvoudig weg te halen uit het gebied dat onder het verdrag viel in plaats van ze te vernietigen, zie pag. 357/1/2 en 573/1 e.v.- '91).
De 21 andere deelnemers aan het CFE-verdrag (in november 1990 gesloten tussen de NAVO en het Warschaupact. zie pag. 141/3 e.v. - '91) accepteerden op 14 juni in Wenen formeel de

toezegging van de Sowjet-Unie. De belangrijkste Sowjet-onderhandelaar Oleg Grinewski zegde toe dat de Sowjet-Unie de in het verdrag genoemde maximale wapenaantallen in acht zou nemen en (bij wijze van proef) 6.000 tanks, 1.500 pantservoertuigen en 7.000 stukken artilleriegeschut uit de wapenvoorraden ten oosten van de Oeral zou vernietigen. Daarnaast zouden in het kader van het verdrag drie gemotoriseerde divisies worden vernietigd, bestaande uit ongeveer 3.700 tanks, artillerie en gepantserde legervoertuigen, die voorheen waren aangeduid als ,,marine-infanterie" en dus niet onder het CFE-verdrag vielen (zie pag. 357/1/2-'91).

Onopgeloste meningsverschillen over START

Tijdens besprekingen op 7 juni in Genève en op 20 juni in Berlijn slaagden Baker en Bessmertnych er niet in om overeenstemming te bereiken over nog onopgeloste meningsverschillen over een START-verdrag (strategische wapenvermindering, zie pag. 357/1-'91).

Baker zei op 20 juni tijdens een persconferentie in Berlijn dat er nog drie belangrijke problemen moesten worden opgelost voor er een START-akkoord kon worden gesloten: een gemeenschappelijke omschrijving van nieuwe rakettypen; overeenstemming over het aantal toegestane kernkoppen per ballistische raket en grotere doorzichtigheid van de telemetrische inscriptie (de gecodeerde elektronische informatie op strategische wapens). De kansen op een Sowjet-Amerikaanse top samenvattend zei Baker: ,,Ik denk dat we precies daar zijn waar we de vorige keer waren."
Op 17 juni had Bush echter bekendgemaakt dat hij van Sowjet-president Gorbatsjow een ,,positieve reactie" had ontvangen op de nieuwe Amerikaanse voorstellen om de meningsverschillen over START op te lossen.

BEKRACHTIGING VAN NPT

Frankrijk maakte op 3 juni bekend het Verdrag over de Non-proliferatie van Kernwapens uit 1968 (NPT, Nuclear Non-Proliferation Treaty) te zullen ondertekenen, dat het tot dan toe had geweigerd te bekrachtigen omdat daardoor de status van Frankrijk als onafhankelijke kernmacht in gevaar zou komen.

De door naaste medewerkers van Mitterrand wereldkundig gemaakte aankondiging maakte deel uit van bredere voorstellen voor wereldwijde ontwapening gericht op de afschaffing van chemische en biologische wapens en het drastisch verminderen van de voorraad kernwapens in de wereld. In het plan werd echter benadrukt dat ,,het gebruik van kernwapens voor vreemdzame doelen gerechtvaardigd is".

De Zuidafrikaanse president De Klerk maakte op 27 juni bekend dat Zuid-Afrika had besloten het Non-proliferatieverdrag te ondertekenen.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker, doet op 14 juli in Washington verslag van het vierdaagse overleg met zijn Sowjet-collega Aleksandr Bessmertnych (r.).

SOWJET-AMERIKAANSE TOPONTMOETING

Op 30 en 31 juli vond in Moskou de derde topontmoeting plaats tussen de presidenten van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, George Bush en Michail Gorbatsjow. Deze ontmoeting, aanvankelijk gepland voor 11-13 februari, werd door Bush en Gorbatsjow op 17 juli gezamenlijk aangekondigd tijdens een ontmoeting in Londen in het kader van een kort bezoek van Gorbatsjow die was uitgenodigd om de verzamelde leiders van de Groep van Zeven-landen (G-7) te treffen (zie hierboven). Ondanks erkende meningsverschillen tussen beide zijden over het tempo van de hervorming van de Sowjet-economie en het beleid ten aanzien van de Baltische republieken, werd de ontmoeting door een Sowjet-regeringswoordvoerder geprezen als ,,een uitzonderlijke internationale gebeurtenis".

Het belangrijkste resultaat van de topontmoeting was de ondertekening van het Verdrag inzake de beperking van strategische wapens (Strategic Arms Reduction Treaty, START), dat beide partijen verplichtte hun arsenaal kernwapens met dertig procent te reduceren. Een ander tastbaar resultaat van de topbijeenkomst vormde het verlenen van de status van meest begunstigste handelsnatie aan de Sowjet-Unie door de Verenigde Staten. Voorts was er de ondertekening van vijf bilaterale akkoorden inzake de preventie van en het beleid bij industrie- en natuurrampen, technische samenwerking in de economische sfeer. veiligheid in de burgerluchtvaart, medische voorzieningen en huizenbouw.

Beide zijden voerden breed opgezette besprekingen over internationale en regionale kwesties en kondigden aan dat ,,de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie als medesponsors zullen werken aan de bijeenroeping van een vredesconferentie (over het Midden-Oosten) in oktober".

Tijdens zijn bezoek aan Moskou sprak Bush ook een vergadering van het Moskouse Staatsinstituut voor Internationale Betrekkingen toe en voerde hij afzonderlijke besprekingen met de president van de Russische Federatie, Boris Jeltsin, en de president van Kazachstan, Noersoeltan Nazarbajew. Op 1 augustus deed Bush Kiew aan, waar hij het Oekraïnse parlement toesprak.

Achtergrond van de topontmoeting

Van 10-14 juli vond in Washington een ontmoeting plaats tussen een Sowjet-delegatie onder leiding van minister van buitenlandse zaken Aleksander Bessmertnich en hoge Amerikaanse functionarissen, onder wie de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker. Hun intensieve besprekingen leidden tot speculaties dat beide zijden de resterende meningsverschillen inzake START nog vóór een voor de zomer geplande Sowjet-Amerikaanse topconferentie zouden kunnen bijleggen.

Berichten wezen erop dat de komst van de Sowjet-delegatie samenhing met een op 6 juli overgebrachte dringende boodschap van Bush

De Amerikaanse president George Bush (l.) wisselt documenten uit met Sowjet-president Michail Gorbatsjow (r.) na de ondertekening van het START-verdrag op 31 juli 1991 in Moskou.

aan Gorbatsjow, waarin Bush de Sowjet-president vroeg de Sowjet-delegatie voor de wapenonderhandelingen te ,,activeren" om de weg vrij te maken voor een spoedige topontmoeting. Op 14 juli verklaarde Baker in zijn commentaar op het resultaat van de besprekingen in Washington dat beide zijden ,,aanzienlijke" vooruitgang hadden geboekt bij de eliminatie van de drie belangrijkste geschilpunten. Er zouden echter nog diepgaande meningsverschillen zijn over het probleem van de definitie van de krachtens START toegestane nieuwe rakettypes en met name over de vraag of het ,,afwerp-gewicht" (throw-weight: een maat voor het stijgvermogen van ballistische projectielen) of de nuttige last een raket tot een nieuw type bestempelde.

Op 18 juli meldde de Washington Post dat de uiteindelijke doorbraak, die geleid had tot de aankondiging van een topontmoeting later die maand, mogelijk werd, toen Amerikaanse functionarissen instemden met een Sowjet-voorstel over de definitie van het ,,afwerp-gewicht".

In zijn welkomsttoespraak in het Kremlin op 30 juli benadrukte Gorbatsjow dat ,,we beginnen te beseffen dat we elkaar nodig hebben". Maar tijdens een staatsbanket later die avond beklemtoonde hij dat ,,we wederkerigheid venvachten en rekenen op voortdurende steun en begrip van Amerika". Bush onderstreepte het ,,historische belang" van de topontmoeting en hij prees Gorbatsjow vanwege ,,zijn ongewone inzicht en moed de oude orthodoxie te vervangen door glasnost en perestrojka". Hij erkende echter dat ,,we meningsverschillen hebben" inzake ,,Cuba, de toekomst van de Baltische republieken en de gebieden die Japan de Noordelijke Territoria noemt" (de Koerillen).

Ondertekening van START-verdrag

Op 31 juli ondertekenden de beide leiders het START-verdrag, dat het resultaat van bijna tien jaar voortdurende onderhandelingen vormde.

Gorbatsjow betitelde de ondertekening als ,,een gebeurtenis van mondiaal belang" en hij verklaarde dat het ,,absurd" zou zijn wanneer de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie al hun kernwapens zouden afschaffen, terwijl ,,renegaten" zich intussen van kernwapens zouden voorzien. In zijn samenvatting verklaarde Bush dat het ,,centrale idee" achter START was dat ,,destabiliserende beperking van onze strategische kernwapens het oorlogsrisico verkleint".

START voorzag in de volgende verplichtingen voor beide partijen:

- een reductie van de strategische Sowjet-kernwapens met meer dan 35 procent (van circa 11.000 kernkoppen naar 7.000);
- een reductie van de Amerikaanse strategische kernwapens met ongeveer 25 procent (van circa 12.000 kernkoppen naar 9.000);
- een voor beide partijen geldende beperking van het aantal ,,telbare" kernkoppen op strategische kernwapens tot 6.000;
- een lager waarderen van bommen en raketten omdat die er tien tot twintig keer langer over doen hun doel te bereiken dan ballistische raketten;
- de invoering van een limiet van 1.540 kernkoppen van de in totaal 6.000 ,,telbare" kernkoppen op 154 zware intercontinentale ballistische raketten (ICBM's), die gepaard ging met een halvering van het Sowjet-arsenaal SS-18 raketten (de Verenigde Staten bezitten geen zware ICBM's);
- een reductie van het aantal transportvoertuigen voor strategische kernwapens, ballistische raketten (tegenover kernkoppen) en bommenwerpers tot 1.600;
- de beperking van het aantal kernkoppen op ballistische raketten tot 4.900;
- de beperking van het aantal kernkoppen op mobiele ICBM's tot 1.100;
- het accepteren van controle op korte termijn op de produktie van mobiele ICBM's;
- een beëindiging van het transport van strategische wapens naar derde landen, zonder daarmee de bestaande regelingen (zoals de Amerikaanse bevoorrading van Groot-Brittannië) te doorkruisen;
- instemmen met een 15-jarige looptijd van het verdrag, eventueel te verlengen met achtereenvolgende perioden van vijf jaar;
- accepteren dat de opgelegde arsenaalbeperkingen niet van toepassing zijn op vanuit zee gelanceerde kruisraketten (SLCM's) in verband met een problematische verificatie;
- instemmen met jaarlijkse verklaringen inzake lange-afstand-SLCM's gedurende de eerste vijf jaar, waarbij beide zijden hun SLCM's moesten beperken tot 880.

De ondertekening van START vond plaats tegen een achtergrond van verwarrende onthullingen van Amerikaanse functionarissen die verklaarden dat de Sowjet-Unie zich had proberen te onttrekken aan het uit 1987 stammende Intermediate Nuclear Forces (INF)-verdrag door in drie Warschaupact-landen SS-23-raketten te stationeren.

Concessies inzake de bilaterale handel

Op 30 juli kondigde Bush een ,,nieuw begin" van de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen aan door handelsconcessies in het vooruitzicht te stellen. Hierbij ging het met name om de toekenning van de status van meest begunstigste handelsnatie aan de Sowjet-Unie, waardoor de bilaterale handel, die nu op slechts $ 5 mrd per jaar werd geschat, naar verwachting aanzienlijk zou worden gestimileerd.

Tijdens een bijeenkomst in het Staatsinstituut voor Internationale Betrekkingen te Moskou liet Bush echter weten dat een volwaardig lidmaatschap van de Sowjet-Unie binnen de economische wereldgemeenschap afhankelijk was van een politiek hervormingsprogramma, dat vrijheid voor de Baltische staten moest garanderen, de teruggave van de vier Koerillen-eilanden aan Japan, de stopzetting van militaire Sowjet-hulp aan Cuba en grotere bezuinigingen op de defensie-uitgaven. Naar verluidt zouden de Verenigde Staten de recente aanvraag van de Sowjet-Unie voor een volwaardig lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) heftig bekritiseerd hebben. De Amerikanen zouden van mening zijn dat het aanbod van een ,,speciale associatie" met het IMF, gedaan tijdens de recente G-7-topontmoeting (zie hierboven), volstond zolang er nog geen veelomvattend programma voor economische liberaliseringbeschikbaar was.

In een reactie op het initiatief van Bush benadrukte Gorbatsjow tijdens een tafelrede op 31 juli ,,de noodzaak van een meer vastberaden wederzijdse beweging", waarbij hij met name doelde op de opheffing van de beperkingen die waren opgelegd door het 17 leden tellende Coördinerend Comité voor Multilaterale Exportcontroles (COCOM) inzake de export van technologie uit het Westen naar de Sowjet-Unie.

Dante Caputo, de voorzitter van de 43ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN.

Gezamenlijke persconferentie

Tijdens hun gezamenlijke persconferentie op 31 juli waren de twee leiders het eens over het feit dat er aanzienlijke voortgang was geboekt bij de ontwikkeling van nauwere betrekkingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.

Gorbatsjow verklaarde dat ,,we voor het eerst in jaren vrij sterke nadruk hebben gelegd op de vraag hoe onze economische betrekkingen er uit zouden moeten zien", hoewel hij geen nadere details bekendmaakte over de precieze inhoud van de besprekingen. Gorbatsjow drukte zijn tevredenheid uit over de ondertekening van START en verklaarde dat er op korte termijn ,,mechanismen" in het leven geroepen zouden worden om toekomstige ontwikkelingen te bespreken.
Bush van zijn kant verklaarde dat de participatie van de Sowjet-Unie binnen het IMF en de Wereldbank op basis van de speciale status die het land tijdens de recente G-7 vergadering was toegekend ,,het belangrijkste (was) dat de Sowjet-Unie op het moment kon doen".

In een gezamenlijke verklaring inzake Joegoslavië riepen beide partijen op tot ,,vredesonderhandelingen en een constructieve dialoog".

Amerikaans standpunt ten aanzien van Baltische republieken

In een toespraak die door tal van waarnemers beschouwd werd als een delicate vorm van koorddansen tussen het Sowjet-centrum en de republieken, gaf Bush leden van het Oekraïense parlement op 1 augustus te verstaan dat de Verenigde Staten ,,zelfmoord nationalisme" niet zouden steunen

De boodschap, die klaarblijkelijk moest fungeren als een relativering van eerdere oproepen tot een meer radicale benadering van de Baltische republieken, werd echter anders opgevat door de Oekraïense leiaers, die juist het belang van het unieke bezoek van Bush benadrukten. De vice-voorzitter van het Oekraïense parlement Iwan Plioesjtsj verklaarde dat ,,het bezoek aantoont dat president Bush, bewust of niet, de onafhankelijkheidsstrijd van het Oekraïense volk erkent". Intussen gaf de moord op zes Litouwse grenswachten te Medininkaj op 31 juli opnieuw voedsel aan geruchten over onderliggende spanningen in de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen.

(Vor.ber.pag. 745/2 e.v.-1990)

VERENIGDE NATIES

43STE ZITTING ALGEMENE VERGADERING. NIEUWE LEDEN VEILIGHEIDSRAAD

Op 20 september 1988 werd in New York de 43ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties geopend (zie voor de 42ste Algemene Vergadering: pag. 725/3 e.v.-'88). Dante Caputo, de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, werd tot voorzitter van de vergadering gekozen.

Caputo kreeg in een geheime stemming 91 stemmen. Op de andere kandidaat, mevrouw Nita Barrow van Barbados, stemden 66 landen. Sinds 1983 was er over het voorzitterschap geen stemming meer geweest (zie pag. 261/3 e.v.-'83) omdat elke geografische regio gewoonlijk haar beurt afwachtte. De overwinning van Caputo werd, in het licht van het slepende meningsverschil tussen de Britse regering en Argentinië over de Falkland-eilanden (Malvinas), gezien als een diplomatieke nederlaag voor Groot-Brittannië, dat de kandidatuur van mevr. Nita Barrow had gesteund.

Op 26 oktober werden Canada, Colombia, Ethiopië, Finland en Maleisië door de Algemene Vergadering als de vijf niet-permanente leden van de Veiligheidsraad gekozen, met ingang van 1 januari 1989 en voor een periode van twee jaar. Ze namen de plaats in van Argentinië, West-Duitsland, Italië, Japan en Zambia, die in oktober 1986 waren gekozen. De andere vijf niet-permanente leden van de Veiligheidsraad, in oktober 1987 gekozen en tot eind 1989 zitting hebbend, waren Algerije, Brazilië, Nepal, Senegal en Joego-Slavië.
Op 23 september keurde de Algemene Vergadering de uit 149 punten bestaande agenda voor de 43ste zitting goed Nieuwe door de Algemene Vergadering te bespreken agendapunten waren (i) het wereldklimaat en met name de gevaren van het broeikaseffect; (ii) noodhulp voor Jamaica in verband met de orkaan van september; en (iii) het bevorderen van vrede. verzoening en dialoog op het Koreaanse schiereiland

Voortgang van de 43ste zitting

Het eerste deel van de 43ste zitting van de Algemene Vergadering duurde tot 22 december 1988. Van 13 tot 15 december kwam de Algemene Vergadering echter bijeen in het VN-kantoor in Genève in Zwitserland, waar de Vergadering werd toegesproken door de voorzitter van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), Yasser Arafat.

Nadat het openingsdebat op 13 oktober was afgerond (in de loop waarvan namens 154 lidstaten verklaringen werden voorgelegd aan de Vergadering), werden in totaal 230 resoluties en 85 besluiten over een groot aantal kwesties aangenomen, onder andere over (i) verschillende aspecten van ontwapening; (ii) milieuproblematiek, zoals de opwarming van de aarde en het opruimen van nucleair en giftig afval; (iii) het Israëlisch-Palestijnse conflict; (iv) de status van Antarctica; (v) Zuid-Afrika en Namibië; (vi) de schuldencrisis van de Derde Wereld: en (vii) de rol van de VN als vredebewaarder.
In zijn toespraak tot de Algemene Vergadering op 26 september prees de toenmalige Amerikaanse president Ronald Reagan de VN voor het vaststellen van ,,doortastende maatregelen" voor de hervorming van de begroting en het programma. Hij zei dat dit de Amerikaanse regering de ,,mogelijkheid" had gegeven gelden vrij te maken voor de VN. Reagan zei dat de V S hoopten dat de VN zouden ,,slagenen de zaak van vrede voor de mensheid (zouden) dienen", en hij voegde eraan toe dat de organisatie ,,dekans had te leven en te ademen als nooit tevoren". Verwijzend naar ,,het gebruik van chemische wapens in de oorlog tussen Iran en Irak"; waardoor ,,de morele en wettelijke restricties in gevaar waren gebracht die het gebruik van deze wapens sinds de Eerste Wereldoorlog onder controle hadden gehouden", sprak hij zich uit voor het bijeenroepen van een conferentie om het protocol van Genève van 1925 over het gebruik van chemische wapens uit te breiden en te versterken.

Resolutie 43/53 (op 6 december aangenomen zonder in stemming te zijn gebracht) stelde met bezorgdheid vast dat ,,ergroeiend bewijs" was dat een verdergaande toename van ,,de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer zou kunnen leiden tot een verwarming van de aarde met uiteindelijk (een) stijging van het zeeniveau", en dat dit ,,desastreuze" gevolgen voor de mensheid zou kunnen hebben. De resolutie verzocht de Meteorologische Wereldorganisatie van de VN en het VN-Milieuprogramma (UNEP) om ,,actie te ondernemen" die tot een ,,uitvoerig overzicht en tot aanbevelingen" zou moeten leiden en elemen-

ten zou moeten verschaffen welke konden worden ,,opgenomenin een mogelijke toekomstige internationale conventie over klimaatverandering". De resolutie nam ook nog in overweging dat de uitstoot van bepaalde gassen zorgde voor ,,de uitdunning van de ozonlaag". en daarom werden die landen die zich nog niet hadden aangesloten bij het Verdrag van Wenen van 1985 en bij het protocol van Montreal van 1987 ter bescherming van de ozonlaag (zie pag. 635/3 e.v.-'87), opgeroepen dat alsnog te doen.

Vanwege bezorgdheid over de toename van de ,,illegale internationale handel" in en het ,,dumpen" van giftig afval, drong resolutie 43/212 (op 20 december aangenomen zonder in stemming te zijn gebracht) bij alle landen aan op het verbieden van elk grensoverschrijdend transport van giftig en gevaarlijk afval dat werd uitgevoerd (i) ,,zonder toestemming vooraf" van de importerende landen; (ii) zonder de ,,schriftelijkekennisgeving vooraf" aan alle betrokken landen. inclusief de doorvoerlanden. van de aard van de getransporteerde stoffen; tevens werden de giftig afval producerende landen opgeroepen ,,al het mogelijke te doen om dit tot het maximaal haalbare in het land van herkomst te verwerken en op te slaan, rekening houdend met milieu-eisen".

Op 7 december werden de delen Q en T *van re*solutie 43/75, over liet dumpen van radioactief afval, aangenomen. Deel Q (aangenomen met 129 stemmen tegen 1 - van Togo - bij 10 onthoudingen) ging alleen over het dumpen voor ,,vijandelijke doeleinden", wat leidde tot onthouding van of niet meedoen aan stemming door 24 Afrikaanse landen (de belangrijkste bestemming voor radioactief en giftig afval). Deel T (aangenomen met 141 tegen 0 stemmen bij 13 onthoudingen), dat opriep om de praktijk van het dumpen van radioactief afval te stoppen, leidde tot onthouding van 11 westerse landen.

In de eerste toespraak voor de Algemene Vergadering van de VN door een Sowjet-leider sinds die van Nikita Chroesjtsjow in 1959, kondigde Sowjet-president Michail Gorbatsjow op 7 december een aantal eenzijdige conventionele troepenverminderingen aan, nadat hij ontwapening als de belangrijkste internationale kwestie had omschreven (zie pag. 785/1 e.v.-'88).

Milieu en ontwikkeling

Als vervolg op de tijdens de 42ste zitting van de Algemene Vergadering aangenomen resoluties 42/186 en 42/187 nam de 43ste zitting op 20 december 1988 (zonder stemming) resolutie 43/196 aan. Besloten werd ,,uiterlijk in 1992" een VN-conferentie over milieu en ontwikkeling bijeen te roepen. Uitgaande van ,,het feit dat het grootste deel van de huidige uitstoot van verontreinigende stoffen in het milieu afkomstig was van ontwikkelde landen". erkende de resolutie dat ,,deze landen de grootste verantwoordelijkheid hebben voor het bestrijden van zulke vervuiling" en riep ze op tot ,.uitwisseling van de technologie voor de bescherming en versterking van het milieu, met name in de ontwikkelingslanden".

Ontwapening

De ratificatie en tenuitvoerbrenging van het Amerikaans-Sowjetrussische verdrag over kernwapens voor de middellange afstand (INF) toejuichend, werden de VS en de Sowjet-Unie in deel A van resolutie 43/75 opgeroepen .,elke inspanning te leveren" om het vastgestelde doel van een reductie van strategische wapens met 50 procent te bereiken ,,alsonderdeel van het proces dat moet leiden tot de totale afschaffing van kernwapens". De resolutie werd op 7 december 1988 aangenomen (op deze dag werden alle ontwapeningsresoluties aangenomen) met 141 stemmen voor, geen tegen en 12 onthoudingen, waarvan 11 van lidstaten van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) met inbegrip van de VS.

Deel B van resolutie 43/76 (aangenomen met 135 tegen 12 stemmen, van dezelfde landen die zich onthielden bij resolutie 43/75, bij drie onthoudingen) riep op tot ,,bevriezing van de kernbewapening" als een ,,effectievestap om de verdergaande toename en kwalitatieve verbetering van de bestaande kernwapens te voorkomen tijdens de periode waarin onderhandelingen plaatsvinden".

Deel A van resolutie 43/74 (zonder stemming aangenomen) drukte de ,.diepe ontzetting (uit) over het gebruik van chemische wapens" (een verwijzing naar het bewezen gebruik van deze wapens door Irak in de oorlog tegen Iran) waardoor de Conventie van Genève van 1923 werd geschonden, en over ,,de aanwijzingen dat deze wapens in toenemende mate in nationale arsenalen voorkomen". De resolutie deed een beroep op alle landen die zich nog niet bij het Geneefse protocol hadden aangesloten dit alsnog te doen, enverzocht de secretaris-generaal van de VN ,,onmiddellijk tot onderzoek over te gaan wanneer gevallen onder zijn aandacht komen" met betrekking tot het gebruik van chemische wapens.

Resolutie 43/89 (aangenomen met 97 tegen 3 stemmen - van de VS, Israël en Japan - en 45 onthoudingen) handelde, net als resoluties uit voorgaande jaren, over een ,,uitvoerige aanpak om de internationale vrede en veiligheid te versterken in overeenstemming met het Handvest van de VN". De resolutie vroeg om ,,praktische maatregelen om op brede grondslag het veiligheidssysteem te bekrachtigen dat in het Handvest van de VN was vastgelegd en om de rol en effectiviteit van de VN bij de handhaving van de internationale vrede en veiligheid in al zijn facetten te versterken".

Antarctica

Deel A van resolutie 43/83 (op 7 december aangenomen met 100 tegen 0 stemmen en 6 onthoudingen) zei het ,,diep te betreuren" dat ,,de adviserende leden inzake het Antarctica-verdrag (in juni 1988) een Conventie voor de regeling van mijnbouwactiviteiten in het Zuidpoolgebied hadden aangenomen", ondanks de oproep in eerdere resoluties van de Algemene Vergadering .,tot een moratorium op onderhandelingen over het instellen van een ontginningsbeleid" in Antarctica. Van de 20 ondertekenaars van het Antarctica-verdrag besloten 19 landen niet deel te nemen aan de stemming. terwijl het resterende land. China, zich onthield.

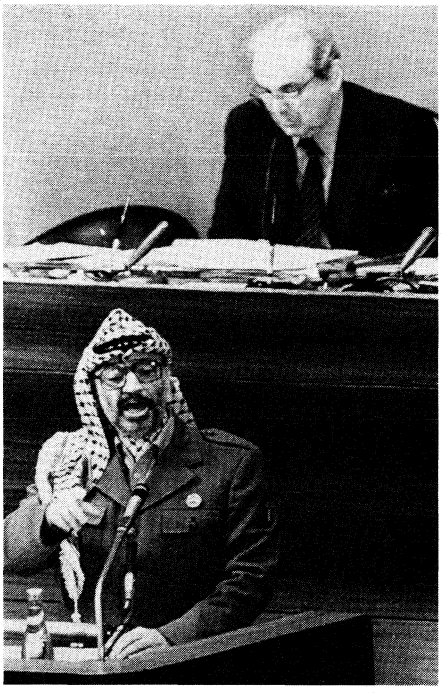

PLO-leider Yasser Arafat spreekt op 13 december 1988 in Genève de Algemene Vergadering van de VN toe. Achter hem VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar.

Deel B van de resolutie (aangenomen met 111 tegen 0 stemmen en 10 onthoudingen) stelde ,,met spijt" vast dat Zuid-Afrika nog steeds deelnam aan bijeenkomsten over het Antarctica-verdrag en riep op dit land .,op de kortst mogelijke termijn" ervan uit te sluiten.

Israëlisch-Palestijnse kwestie. VS weigeren inreisvisum voor Arafat

Resolutie 43/48, op 30 november 1988 aangenomen met 151 tegen 2 stemmen (de VS en Israël) en 1 onthouding (Groot-Brittannië), ,,betreurde" de weigering van de VS op 26 november om PLO-voorzitter Yasser Arafat, die de Algemene Vergadering zou toespreken, een inreisvisum te verlenen. De resolutie noemde de beslissing van de VS een ,,schending van hun internationale wettelijke verplichtingen volgens de (1947 VN-Hoofdkwartier) Overeenkomst". Er werd op aangedrongen dat de VS het besluit zouden ,,heroverwegenen terugdraaien" en dat de VS ,,uiterlijk op 1 december 1988 een rapport over ontwikkelingen in deze zaak zouden voorleggen".

Op 2 december nam de Algemene Vergadering een resolutie aan (met 154 tegen 2 stemmen, van de VS en Israël, en 1 onthouding van Groot-Brittannië) waarin werd opgemerkt dat de VS secretaris-generaal Perez de Cuellar hadden laten weten ,,geen grond voor verandering van het besluit" te zien. In de resolutie werd ,,vanwege de huidige dwingende omstandigheden" besloten ,,het Palestijnse vraagstuk" van 13 tot 15 december 1988 in het VN-kantoor in Genève ,,te overwegen".

Aan het eind van het debat in Genève op 15 december over het Palestijnse vraagstuk, nam de Vergadering resolutie 43/177 aan (met 104 tegen 2 stemmen, van de VS en Israël, en 36 onthoudingen) waardoor de benaming ,,Palestijnse Bevrijdingsorganisatie" (PLO) bij de VN veranderd werd in ,,Palestina", omdat ,,het op 15 november 1988 door de Palestijnse Nationale Raad uitroepen van de Palestijnse Staat (werd erkend".

Dezelfde dag werd resolutie 43/176 aangenomen (met 138 tegen 2 stemmen, van de VS en Israël, en 2 onthoudingen, van Canada en Costa Rica). Daarin werd opgeroepen ,,de Internationale Vredesconferentie over het Midden-Oosten onder auspiciën van de VN bijeen te roepen en alle bij het conflict betrokken partijen, met inbegrip van de PLO, op voet van gelijkheid te laten deelnemen. met daarbij de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad". Aan de conferentie zouden de resoluties 242 (1967) en 338 (1973) van de Veiligheidsraad en ,,delegitieme nationale rechten van het Palestijnse volk, in de eerste plaats het recht op zelfbeschikking" ten grondslag liggen.

Op 3 november had de Algemene Vergadering resolutie 43/21 aangenomen (met 130 tegen 2 stemmen, van de VS en Israël, en 16 onthoudingen). Daarin werd (tegen de achtergrond van de Palestijnse opstand ofwel intifada) een veroordeling uitgesproken over ,,het hardnekkig vasthouden van Israël aan beleid en praktijken die de mensenrechten van het Palestijnse volk (in de bezette gebieden) schenden", met name handelingen als ,,het doden en verwonden van ongewapende Palestijnse burgers, het slaan en het breken van botten, de deportatie van Palestijnse burgers (en) het opleggen van restrictieve economische maatregelen".

Zuid-Afrika. Sancties en ,,gemeenteraadsverkiezingen"

Deel C van resolutie 43/50 (aangenomen op 5 december 1988 met 136 tegen 12 stemmen en 19 onthoudingen) wees op het feit dat Japan ,,de laatste tijd naar voren was getreden als de belangrijkste handelspartner van Zuid-Afrika". Japan en alle andere landen die hun handel met Zuid-Afrika hadden opgevoerd, werden opgeroepen deze betrekkingen ,,af te breken". Met een hernieuwde oproep tot het instellen van ,,omvattende en verplichte sancties" tegen Zuid-Afrika, deed de resolutie een beroep op de regeringen van Groot-Brittannië en de VS met dit beleid mee te werken.

Resolutie 43/13, op 26 oktober aangenomen (met 146 tegen 0 stemmen en 2 onthoudingen, van de VS en Groot-Brittannië), omschreef de op die dag gehouden Zuidafrikaanse gemeenteraadsverkiezingen (zie pag. 574/1 e.v.-'89) als een ,,uitstel" van de ,,grondwetsvoorstellen" van 1983, en keurde ze af als een ,,manoeuvre" van het Zuidafrikaanse regime om ,,de blanke overheersing en apartheid dieper te verankeren".

Namibië

Deel B van resolutie 43/26 (op 17 november 1988 aangenomen met 140 tegen 0 stemmen en 13 onthoudingen) gaf uitdrukking aan de bezorgdheid over ,,de geringe voortgang" bij het uitvoeren van resolutie 435 (1978) van de Veiligheidsraad over de onafhankelijkheid van Namibië. Zuid-Afrika werd ervan beschuldigd de uitvoering te belemmeren, en elke ,,verbinding" of ,,parallel" tussen de Namibische onafhankelijkheid en ,,welke externe of irrelevante kwestie dan ook, in het bijzonder de aanwezigheid van Cubaanse troepen in Angola werd ,,resoluut" afgewezen en veroordeeid (zie voor de Angolees-Cubaans-Zuidafrikaanse overeenkomst op 22 december 1988 pag. 27112-'89).

Afghanistan, de Westelijke Sahara en de Falkland-eilanden

De op 3 november 1988 zonder stemming aangenomen resolutie 43/20 verwelkomde het eindresultaat van de Geneefse akkoorden van april 1988 over de terugtrekking van Sowjettroepen uit Afghanistan (zie pag. 257/1 e.v.-'88), wat ,,een belangrijke stap in de richting van een veelvattende politieke oplossing van het Afghaanse probleem" betekende. De resolutie deed een beroep op de partijen die de akkoorden gesloten hadden ,,zichvolledig neer te leggen bij de letter en geest ervan" en te werken aan het ,,instellen van een breed samengestelde regering om verzekerd te zijn van de breedst mogelijke steun en onmiddellijke participatie van alle lagen van de Afghaanse bevolking".

Resolutie 43/33, op 22 november aangenomen met 86 tegen 0 stemmen en 53 onthoudingen (Marokko had niet deelgenomen aan de stemming), verwelkomde de machtiging door de Veiligheidsraad (op 20 september) van de secretaris-generaal om een speciale VN-vertegenwoordiger voor de Westelijke Sahara te benoemen. Ook werd de in augustus 1988 tussen Marokko en Polisario overeengekomen wapenstilstand verwelkomd. De resolutie nodigde beide partijen uit ,,zo snel mogelijk te onderhandelen" over de modaliteiten voor het organiseren van een referendum onder supervisie van de VN over ,,zelfbeschikking voor het volk van de Westelijke Sahara".

Resolutie 43/23 (op 17 november aangenomen met 109 tegen 5 stemmen, waaronder Groot-Brittannië, en 37 onthoudingen) gaf het gezichtspunt weer dat de oplossing voor het Brits-Argentijnse geschil met betrekking tot de Falkland-eilanden vergemakkelijkt zou worden door ,,algemene onderhandelingen tussen de twee regeringen" over ,,alle aspecten die verband houden met de toekomst van de Falkland-eilanden (Malvinas)".

Herziening VN-vredesoperaties. Financiering van UNIIMOG

Deel A van resolutie 43/59 (zonder stemming aangenomen op 6 december 1988) verwelkomde met ,,diepe waardering" de toekenning van de Nobelprijs voor de vrede van 1988 aan de VN-vredesmacht. Na de bestudering van een door de Speciale Commissie voor Vredesoperaties uitgebracht rapport, werd in de resolutie gevraagd om een ,,uitvoerige herziening van het vraagstuk van de vredesoperaties" met de bedoeling ,,de rol van de VN op dit gebied te versterken".

Met resolutie 43/230 (op 21 december zonder stemming aangenomen) besloot de Algemene Vergadering nog eens $ 18,3 mln (naast de $ 35,7 mln die al eerder was toegewezen) te bestemmen voor de operaties van UNIIMOG (UN Iran-Irak Military Observer Group) voor de zes maanden van 9 augustus 1988 tot 8 februari 1989 (voor de instelling van UNIIMOG, zie pag 792/2-'89)

Schuldencrisis en ontwikkeling

In resolutie 43/198 (op 20 december 1988 aangenomen met 150 stemmen tegen 1, van de VS, bij 1 onthouding van Japan) werd de bezorgdheid uitgesproken dat de ,,achteruitgang in de economische situatie waarmee de ontwikkelingslanden met zware schuldenlasten te kampen (hebben)" een ,,bedreiging voor hun economische, sociale en politieke stabiliteit" vormde.
De resolutie verwelkomde ,,de groeiende acceptatie van een vergroting van het scala van mogelijkheden om het aandeel en de aflossing van schulden te verminderen" en vroeg om uitbreiding ervan. Terwijl erkend werd dat ,,alle landen aanpassingsinspanningen zouden moeten leveren", werd ook gezegd dat ,,de bezorgdheid bleef bestaan over de politieke en sociale implicaties die samenhangen met het structurele aanpassingsprogramma in schuldplichtige ontwikkelingslanden". Multilaterale financiële instituten (zoals het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank) werden daarom uitgenodigd ,,door te gaan met het herzien van voorwaardelijkheidscriteria, daarbij rekening houdend met sociale doelstellingen, groei en ontwikkelingsprioriteiten van de ontwikkelingslanden".

Tussentijds overzicht Afrikaans economisch herstelprogramma VN

Op 18 november 1988 besloot de Algemene Vergadering (in de zonder stemming aangenomen resolutie 43/27) ,,het tussentijdse overzicht en de beoordeling" door de secretaris-generaal van het actieprogramma voor Afrikaans economisch herstel en ontwikkeling voor de periode 1986-1990 aan te nemen. In het tussentijds overzicht werd geconcludeerd dat ,,de meeste Afrikaanse landen belangrijke beleidshervormingen voor de verbetering van het algehele management van hun economieën (hadden) doorgevoerd", ondanks de ,,omvangrijke sociale kosten en politieke risico's". Maar ,,desondanks bleef de algehele prestatie van de Afrikaanse economieen teleurstellend". Aanbevelingen die in het overzicht voor de resterende periode van het programma werden gedaan, waren onder andere dat (i) (door het IMF en de Wereldbank gefinancierde) structurele aanpassingsprogramma's zodanig moesten worden ontworpen ,,dat hun negatieve sociaal-economische gevolgen beperkt zouden blijven, middels de verzekering dat de menselijke dimensie erin geïntegreerd wordt"; (ii) er een regeling ,,onder vriendelijke voorwaarden" getroffen moest worden voor de terugbetaling van officiële bilaterale schulden en rentes door de arme Afrikaanse landen; en (iii) dat de stroom financiële (vooral concessionaire) middelen naar Afrika, ,,met name naar de landen rondom de Sahara", ,,aanzienlijk verhoogd" zou moeten worden.

40ste verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (zie pag. 40/2 e.v.-'89) nam de Algemene Vergadering op 8 december 1988 zonder stemming resolutie 43/90 aan. In de resolutie werd de vooruitgang toegejuicht die sinds de Verklaring op het gebied van de mensenrechten was geboekt, bijvoorbeeld bij de ,,standaardisering en codificatie". Tevens werd echter ,,grote bezorgdheid" geuit over ,,massale en flagrante schendingen van mensenrechten, zoals die welke voortkomen uit racisme, elke vorm van rassendiscriminatie en apartheid" De resolutie riep de VN-mensenrechtencommissie op ,,een actieprogramma te overwegen" dat zich onder andere zou richten op (i) ,,het (versterken van) het VN-apparaat voor de bevordering en bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden zoals in de verklaring zijn vastgelegd"; (ii) ,,activiteiten voor de ontwikkeling van instituten en infrastructuren voor mensenrechten"; en (iii) ,,maatregelen ter versterking van nationale en bestaande regionale instituten voor het bevorderen van mensenrechten".

Decennium voor uitroeiing van het kolonialisme

De Vergadering nam resolutie 43/47 aan (met 135 stemmen voor, 1 tegen, van de VS, en 20 onthoudingen), die was ingediend door de Beweging van niet-gebonden landen en waarin de jaren 1990-2000 werden uitgeroepen tot het Internationale Decennium voor de Uitroeiing van het Kolonialisme. In de resolutie werd de secretaris-generaal verzocht een rapport voor te leggen aan de 44ste zitting van de Algemene Vergadering dat zou moeten leiden tot het aannemen van een ,,actieplan dat een wereld zonder kolonialisme de 21ste eeuw zou binnenleiden".

Beheersing van AIDS

In resolutie 43/15, op 27 oktober 1988 zonder stemming aangenomen, werd ,,diepe bezorgdheid" uitgesproken over het feit dat AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) ,,pandemische vormen (had) aangenomen". De resolutie ondersteunde de inspanningen die de Wereldgezondheidsorganisatie (World Health Organisation, WHO) leverde om met name de verspreiding van het AIDS-virus tegen te gaan, en deed de aanbeveling dat de ,,strijd tegen AIDS in samenhang moest zijn met, en niet de aandacht moest afleiden van, andere prioriteiten en ontwikkelingsdoelstellingen in de nationale gezondheidszorg". Tevens werd een beroep gedaan op ,,alle landen om, bij de aanpak van het AIDS-probleem, rekening te houden met de gewettigde bezorgdheid van andere landen en met het belang van de betrekkingen tussen landen".

VN-begroting 1990/'91 goedgekeurd

Op 21 december 1988 nam de Algemene Vergadering zonder stemming resolutie 43/214 aan over de voorgestelde begrotingsschets voor de jaren 1990 en 1991 (het eerste begrotingsbesluit sinds de oprichting van de VN in 1945 dat op basis van consensus bereikt werd). In de resolutie werd besloten dat het voorgestelde begrotingsprogramma voor deze twee jaar zou moeten worden samengesteld op basis van ,,de geheel voorlopige schatting van $ 1,767 mrd via de cijfers van 1988". In de resolutie werd erkend dat de ,,schetsvan het voorgestelde begrotingsprogramma deel (uitmaakte) van het proces van verbetering van de efficiëntie en effectiviteit" van de VN.

Met resolutie 43/213 (op dezelfde dag zonder stemming aangenomen) werd een herzien begrotingsprogramma voor de jaren 1988 en 1989 goedgekeurd, inclusief vermindering van uitgaven en aantallen stafleden. Bij lidstaten werd aangedrongen op een ,,onmiddellijke een volledige honorering" van hun betalingsverplichtingen aan de VN. In de resolutie werd gezegd dat het succesvol ten uitvoer brengen van het ,,proces van hervorming en herstructurering" binnen de organisatie afhing van het verdrijven van ,,financiële onzekerheden".

Benoemingen bij de VN

Op 26 en 28 oktober 1988 werden onder resolutie 43/309 18 nieuwe landen gekozen in de Economische en Sociale Raad van de VN (ECOSOC). De zittingsperiode zou drie jaar zijn, te beginnen op 1 januari 1989. Dit vanwege de vacatures die ontstonden door het aflopen van de zittingstermijn van éénderde van het aantal leden van de raad. De 18 landen die gekozen werden, waren: de Bahama's, Brazilië, Kameroen, Tsjechoslowakije, Indonesië, Irak, Italië, Jordanië, Kenia, Nederland, Nieuw-Zeeland, Nicaragua, Nigeria, Thailand, Tunesië, de Oekraïne, de VS en Zambia. Irak, Italië en de VS werden herkozen, terwijl de overige 15 leden, gekozen of herkozen in 1983, de raad moesten verlaten.

Op 24 oktober werden onder resolutie 43/308 de volgende 39 landen met ingang van 1 januari 1989 gekozen of herkozen als leden van de 58 leden tellende Bestuursraad van de UNEP (* - nieuw gekozen): (i) (voor een termijn van 1 jaar) Argentinië, Australië, Barbados, China, Frankrijk, Indonesië, Lesotho*, Mauritius*, Joego-Slavië en Zimbabwe*; (ii) (voor een termijn van drie jaar) Bangladesh*, Botswana, Bulgarije, Canada, Chili, Colombia, Costa Rica*, Ivoorkust*, Tsjechoslowakije, Finland*, Guyana*, India, Jordanië, Kenia, Libië, Malta, Mexico, Nederland, Oman, Pakistan*, Polen, Rwanda*, Saoedi-Arabië*, Sri Lanka, Soedan*, Togo*, Turkije, Oeganda en Groot-Brittannië.

Resolutie 43/313 (aangenomen op 28 november) verlengde met nog eens drie jaar (met ingang van 1 januari 1989) de benoeming van Kenneth Dadzie (Ghana) als secretaris-generaal van de VN-Conferentie over Handel en Ontwikkeling (UNCTAD) (hij was voor het eerst op 1 januari 1986 in functie getreden)

De Algemene Vergadering nam op 2 december resolutie 43/314 aan, waardoor Mostafa Tolba (Egypte) werd herkozen als directeur van de UNEP voor opnieuw een termijn van vier jaar, te beginnen op 1 januari 1989 (zijn vorige herverkiezing was in 1984).

44STE ZITTING ALGEMENE VERGADERING. TOESPRAKEN VAN BUSH EN SJEWARDNADZE

Op 19 september 1989 begon de 44ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN met de benoeming zonder tegenkandidaat van de 46-jarige generaal-majoor Joseph Nanven Garba, de permanente vertegenwoordiger van Nigeria bij de VN. Op 25 en op 26 september presenteerden respectievelijk president Bush en de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze in hun toespraken voor de Algemene Vergadering een aantal initiatieven voor wapenbeheersing en wapenvermindering, voornamelijk op het terrein van de chemische wapens.
Bush had als centraal thema in zijn toespraak de voortschrijdende ,,vrijheid" in de wereld, met name in Oost-Europa. Hij zei dat de wereld ,,getuige (was) van een ideologische ineenstorting, het ter ziele gaan van het totalitaire idee van de alwetende, almachtige staat", wat ruimte schiep voor een ,,nieuwe wereld van vrede". Volgens Bush waren ,,economische gezondheid, het welzijn van het milieu en de grote kwesties omtrent oorlog en vrede" de ,,wereldomvattende vragen van de 20ste eeuw". Hij maakte specifieke, op de uiteindelijke uitbanning van chemische wapens gerichte voorstellen bekend.

Bush maakte de schatting dat ,,meer dan 20 landen nu chemische wapens (bezaten) of de mogelijkheid (hadden) ze te produceren", en verklaarde dat de VS bereid waren stappen te ondernemen om tot een verdrag te komen waardoor ,,alle chemische wapens binnen 10 jaar na de dag van ondertekenen van de aarde (zouden zijn) verwijderd". De wereld had ,,al te lang in de schaduw van chemische oorlog-

Bij de opening van de 44ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN op 19 september 1989 wordt de nieuwe voorzitter, Joseph Garba (r.),door secretaris-generaal Perez de Cuellar gelukgewenst.

voering geleefd" en de tijd was gekomen ,,om de aarde van deze gesel te bevrijden". Teneinde een impuls te verschaffen aan de in Genève onder auspiciën van de VN-ontwapeningsconferentie gevoerde onderhandelingen over een verdrag om chemische wapens uit te bannen, zouden de VS (i),,meerdan 98 procent van hun huidige chemische wapenvoorraad vernietigen binnen acht jaar na het van kracht worden" van een dergelijk verdrag, ,,aangenomen dat de Sowjet-Unie eveneens deelnam" aan het verdrag; (ii)de overgebleven 2 procent van hun voorraadvernietigen, ,.twee jaar nadat alle landen die chemische wapens kunnen produceren deelnemers (waren geworden)" aan de conventie; en (iii) in de tussentijd met de Sowjet-Unie, voorafgaand aan het van kracht worden van een conventie, de voorraden terugbrengen naar een ,,voorlopig niveau" vergelijkbaar met 20 procent van de bestaande Amerikaanse voorraden.
Bush sprak van positieve ontwikkelingen op verschillende gebieden van wapenbeheersing (speciaal verwijzend naar het bezoek van Sjewardnadze aan de VS een paar dagen eerder), maar zei dat de wereld nog niet in ,,een tijdperk van eeuwige vrede" was binnengetreden, aangezien ,,de wereldvrede als nooit tevoren (zou kunnen worden) bedreigd" door regionale conflicten. De VS waren daarom bereid de VN bij hun vredesinspanningen te ondersteunen en zelf ,,een actieve rol op zich te nemen bij het oplossen van regionale conflicten". Hij verwelkomde de ,,verschuiving" bij de VN van ,,polemiek naar vredehandhaving", een trend die de steun van de VS had.

Sjewardnadze benadrukte het ,,probleem om universele en nationale belangen met elkaar in overeenstemming te brengen" en legde een plan op tafel voor de volledige vernietiging van de Amerikaanse en Sowjetrussische chemische wapenvoorraden. Hij bood ook aan het Sowjet-moratorium van 1985/'86 op alle kernproeven te herstellen wanneer de VS daarin zouden meegaan, en ,,concrete besprekingen" te beginnen over een algeheel verbod op het doen van proeven. De andere in zijn toespraak gedane ontwapeningsvoorstellen betroffen de produktie van nucleaire brandstoffen voor wapens en het houden van besprekingen over de plaatsing van tactische wapens.

Terwijl Sjewardnadze de voorstellen van Bush over chemische wapens toejuichte, zei hij dat de Sowjet-Unie bereid was ,,verder te gaan" door in te stemmen met bilaterale Sowjet-Amerikaanse maatregelen ,,nog vóór de totstandkoming van een multilateraal verdrag". Deze maatregelen waren (i)het stoppen van de produktie van chemische wapens (wat de Sowjet-Unie al beloofd had te zullen doen) met inbegrip van de produktie van de nieuwe generatie binaire wapens door de VS; (ii) de vermindering of totale vernietiging van Amerikaanse en Sowjet-voorraden ,,alseen stap in de richting van een wereldomvattende vernietiging van chemische wapens"; en (iii)het ,,onder elke omstandigheid" verwerpen van het gebruik van chemische wapens.
(Op 27 september zei Bush in een reactie op de voorstellen van Sjewardnadze, dat een volledig verbod op chemische wapens zonder verdrag onacceptabel was, omdat een ,,zekere mate van afschrikking" en ,,enige pressie om andere landen tot de afschaffing van (chemische) wapens te bewegen" vereist was. Bush zei ook dat de nucleaire proeven niet konden worden gestopt zolang men ,,voorde afschrikking" afhankelijk was van kernwapens.)
Sjewardnadze zei met betrekking tot .,de dringende behoefte aan een verifieerbare beëindiging van de produktie van splijtbaar materiaal voor militaire doeleinden", dat de Sowjet-Unie haar programma zou voortzetten en reactoren zou sluiten die plutonium voor wapens produceerden, zodat ,,tegen het jaar 2000 alle overgebleven reactoren zullen zijn gesloten" (zie ook Gorbatsjows toespraak in Londen van april 1989, pag. 59313-'90). Sjewardnadze deed tevens een dringende oproep besprekingen te beginnen over tactische kernwapens en beloofde dat de Sowjet-Unie op overeenstemming binnen de NAVO om besprekingen te beginnen zou reageren met ,,verdere belangrijke eenzijdige verminderingen van haar tactische kernraketten in Europa".
Sjewardnadze bevestigde dat de Sowjet-Unie de wens had .,actief deel te nemen" aan de wereldeconomie en in het bijzonder ..contacten (wilde) leggen met het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank" alsook met de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT)en met de Wereld Landbouw- en Voedselorganisatie (FAO).
Over de politieke veranderingen in Europa zei Sjewardnadze dat de Sowjet-Unie ,,niets bedreigends" zag in de vorming van een regeringscoalitie van Solidariteit en Communisten in Polen (zie pag. 16/2 e.v.-'go), die ,,in overeenstemming met de wil van het Poolse volk" was gevormd. Verwijzend naar het Duitse nazisme als ,,deextreme en afschuwelijkste vorm van nationalisme en chauvinisme", waarschuwde hij er echter voor dat ,,derevanchistische krachten opnieuw actief (werden) en op zoek (waren) naar vernietiging van de naoorlogse realiteit in Europa", en dat ,,sommige politici de lessen (van de Tweede Wereldoorlog) begonnen te vergeten".
(In een toespraak voor de Algemene Vergadering op 27 september verwierp de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, het beeld dat Sjewardnadze had geschetst. Hij zei dat ,,het rad van de geschiedenis niet (zou) worden teruggedraaid", en voegde eraan toe dat West-Duitsland besef had van zijn ,,plicht" om aan een betere wereld te werken, ,,juist omdat (Duitsers)zich bewust (waren) van (hun) verantwoordelijkheid voor de Tweede Wereldoorlog".

Voortgang van de 44ste zitting

Het eerste deel van de 44ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN vond plaats van 19 september tot 19 december 1989 op het VN-hoofdkwartier in New York.
Tijdens het algemene openingsdebat presenteerden afgevaardigden van 155 landen verklaringen.

In zijn eerste toespraak tot de VN sinds zijn ambtsaanvaarding deed de Amerikaanse president Bush op 25 september voorstellen om het aantal **chemische wapens** drastisch te verminderen. Hij zei dat de VS zouden beginnen met de vernietiging van hun arsenaal chemische wapens met respectievelijk 60 of 98 procent, op voorcvaarde dat de Sowjet-Unie haar voorraad net zoveel zou verminderen of geheel zou vernietigen; de VS zouden al hun chemische wapens binnen 10 jaar vernietigen als de landen die zulke wapens konden produceren een verdrag over een volledig verbod zouden ondertekenen. Bush vertelde de Vergadering

tevens dat de VS net nieuwe voorstellen hadden ingediend voor de vermindering van de conventionele troepen in Europa en de ,,Open Skies"-voorstellen hadden ingetrokken.
Terwijl hij de Vergadering eraan herinnerde dat de Sowjet-Unie de produktie van chemische wapens volledig had stopgezet. stelde de Sowjetrussische minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze op 26 september voor dat de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten hun chemische wapens bilateraal zouden verminderen of vernietigen; dat zij ongeacht de omstandigheden zouden afzien van het gebruik van zulke wapens als de eerste stap naar de wereldwijde vernietiging van chemische wapens. Ook het invoeren van strenge controleprocedures was nodig, zei hij.
Sjewardnadze stelde tevens voor tijdelijk te stoppen met het testen van **kernwapens** en het aantal tactische kernwapens te verminderen. Het concept van ,,Open Skies" en ,,Open Lands" onderschrijvend, gaf hij aan dat de Sowjet-Unie bereid was deel te nemen aan ,,de oprichting van een register van de VN betreffende de verkoop van en de handel in wapens"

Een van de vele sprekers over het onderwerp **drugs,** president Virgilio Barco Vargas van Colombia, zei dat de drugshandel het terrorisme voedde en een van de grootste bedreigingen vormde voor de democratie in Zuid-Amerika. Hij voegde hieraan toe dat .,ieder wapen in de strijd tegen drugs in het niet valt bij de noodzaak de vraag terug te dringen". In zijn toespraak van 29 september vroeg hij om een speciale zitting van de Vergadering over dit ondenverp en verwelkomde hij het Britse voorstel in april 1990 een internationale conferentie over de vermindering van de vraag naar drugs bijeen te roepen.

Wat het **milieu** betreft riep de Britse premier Margaret Thatcher in haar rede van 8 november op tot de implementatie van een gecoordineerd programma voor wereldwijde actie. Zij verwierp de noodzaak van nieuwe instellingen en drong daarentegen aan op de versterking van bestaande lichamen zoals de Meteorologische Wereldorganisatie (World Meteorological Organization) en het Milieuprogramma van de VN (United Nations Environmental Programme - UNEP). Thatcher kondigde de oprichting aan van een nieuw centrum voor klimaatobservatie en ondersteunde de oprichting van een conventie over klimaatverandering tegen de tijd dat de wereldconferentie van de VN over milieu en ontwikkeling in 1992 (een in de resoluties 44/229 en 44/207 gesteund voorstel) zou worden gehouden. Ook stelde zij voor dat het Intergovernmental Panel on Climate Change, dat een rapport zou voorbereiden voor die conferentie, zou worden uitgebreid. Zij stelde dat multinationals niet de schuld moesten krijgen voor schade aan het milieu en beweerde verder dat kernenergie de veiligste vorm van energie voor het milieu was.

Nadat op 12 oktober het openingsdebat was afgesloten nam de Vergadering vervolgens 240 resoluties en 80 besluiten over een breed scala onderwerpen aan, zoals: (i)de versterking van de rol van de VN bij de bevordering van internationale vrede en veiligheid; (ii)internationale samenwerking bij milieuproblemen; (iii)het drugsprobleem; (iv)een aantal regionale conflicten waaronder die in Cambodja; (v)de rechten van het kind; en (vi) verschillende ontwapeningskwesties.

Vrede en veiligheid. Gezamenlijke Sowjet-Amerikaanse resolutie over samenwerking

De zonder stemming op 15 november aangenomen resolutie 44/21 was de eerste politieke resolutie van de Algemene Vergadering die door de VS en de Sowjet-Unie samen werd gesteund. De resolutie maakte melding van ,,de potentie van de VN om een nog effectiever instrument te worden bij het bewerkstelligen van internationale samenwerking" en bevestigde opnieuw de steun ,,voorde geldigheid en betekenis van het handvest van de VN" en riep ,,allestaten op hieraan trouw te blijven".
Aandringend op het respecteren van ,,de beginselen van souvereine gelijkheid, politieke onafhankelijkheid en territoriale integriteit van staten en niet-inmenging in interne aangelegenheden", riep de resolutie de leden ook op ,,af te zien van dreiging of het gebruik van geweld, ... geschillen vreedzaam op te lossen. (en)vast te houden aan de principes van gelijke rechten en zelfbeschikking van volkeren, het respecteren van mensenrechten en fundamentele vrijheden ...". De resolutie moedigde leden aan elke instantie van het VN-kader te gebruiken in het streven naar vrede, veiligheid en internationale samenwerking.

Milieu

Op 22 december werd zonder stemming een aantal resoluties betreffende het milieu aangenomen.

In het verlengde van resolutie 43/196 en eerdere resoluties, besloot de Vergadering in resolutie 44/228 in juni 1992 een twee weken durende VN-conferentie over milieu en ontwikkeling bijeen te roepen. De resolutie nam het aanbod van de Braziliaanse regering aan om als gastheer op te treden voor de conferentie die ,,eenzo hoog mogelijk deelnameniveau" zou hebben.
Volgens de resolutie zou de conferentie onder andere de volgende doelstellingen hebben: te onderzoeken wat de toestand van het milieu was en welke veranderingen hadden plaatsgevonden sinds de VN-conferentie in 1972 over Human Environment en sinds andere bijeenkomsten en akkoorden zoals het Montrealprotocol uit 1987 over de ozonlaag (zie pag. 635/3 - '87 en 374 e.v. - '89): ,,strategieën te onderzoeken voor nationale en internationale actie ... om een ondersteunende internationale economische omgeving te bevorderen die zou resulteren in aanhoudende en qua milieu gezonde ontwikkeling in alle landen. met de bedoeling de armoede te bestrijden en de kwaliteit van het leven te verbeteren"; en ,,de verdere ontwikkeling van internationale milieuwetgeving" te bevorderen. Er zou een apart tijdsschema worden vastgesteld voor het invoerenvan depassende strategieën.

Ook resolutie 44/229 over internationale samenwerking op milieugebied werd aangenomen. De resolutie stelde dat het VN-systeem ,,het passende iorum was voor gezamenlijke politieke actie" met betrekking tot dit onderwerp. In dit opzicht werden regeringen opgeroepen hun bijdragen aan de UNEP ten opzichte van het niveau van 1 januari 1989 met minstens 35 procent te verhogen zodat de UNEP in 1992 een streefbedrag van $ 100 mln aan contributies zou halen.
In de resolutie werd opgemerkt dat de meeste milieuvervuiling ontstond in de ontwikkelde landen en dat die derhalve in eerste instantie verantwoordelijk waren voor de bestrijding ervan. Onderstrepend dat het huidige patroon van produktie en consumptie niet kon worden volgehouden en veranderd nioest worden, .,met name in de geïndustrialiseerde landen", benadrukte de resolutie tevens dat er een belangrijke overdracht van technologie en geld naar de ontwikkelingslanden nodig was.
Contorm resolutie 43/212 en eerdere resoluties nam de Vergadering resolutie 44/226 aan inzake de ,,handel, het storten, de grensoverschrijdende bewegingen van en controle op giftige en gevaarlijke produkten en afval". De resolutie erkende de noodzaak internationale wetgeving te ontwikkelen over aansprakelijkheid en schadeloosstelling als gevolg van het transport of het storten van gevaarlijk afval en vroeg de UNEP over dit onderwerp een werkgroep van experts op te zetten.

Op 22 december werd zonder stemming resolutie 44/236 aangenomen. waarin met ingang van 1 januari 1990 het Internationale Decennium voor de Beperking van Natuurrampen werd uitgeroepen.

In het verlengde van de op de vorige zitting aangenomen resolutie 43/83 over Antarctica, werd in deel B van resolutie 44/124 teleurstelling uitgedrukt over het feit dat de adviserende leden van het Antarctisch verdrag de secretaris-generaal van de VN niet hadden uitgenodigd op hun vergaderingen in oktober 1989 in Parijs (zie pag. 46/3 e.v.-'go), ondanks talloze resoluties dienaangaande. De resolutie drukte de overtuiging uit dat het ecosysteem van de wereld het best beschermd zou kunnen worden door van Antarctica een wereldpark of een natuurreservaat te maken, en riep alle staten op samen te werken met de VN cn een verbod op mijnbouw en bodemexploratie te steunen. De resolutie werd aangenomen met 101 stemmen voor, 0 tegen en 8 onthoudingen. Alle 11 ondertekenaars van het Antarctisch verdrag, die lid waren van de VN, besloten niet aan de stemming deel te nemen.

Drugs

In antwoord op de oproep van de Colombiaanse president Barco nam de Vergadering op 1 november zonder stemming resolutie 44/16 aan, waarin werd besloten een speciale zitting van de Vergadering te houden over de internationale samenwerking tegen drugs. Op 14 november werd resolutie 44/410 aangenomen, die de datum voor deze op het VN-hoofdkwartier in New York te houden zitting bepaalde op 20-23 februari 1990.

Midden-Oosten

Op 6 december nam de Vergadering resolutie 44/42 over de Palestijnse kwestie aan met 151

stemmen voor, 3 tegen (waaronder Israël en de VS) en 1 onthouding De resolutie verklaarde dat de oplossing van deze kwestie cruciaal was voor de regeling van het Arabisch-Israelische conflict en derhalve vuur de internationale vrede

Tot de voorwaarden voor het bereiken van een veelomvattende oplossing behoorden: de Israëlische terugtrekking uit ,,Palestijns gebied dat sinds 1967 bezet wordt, met inbegrip van Jeruzalem, en uit de andere bezette Arabische gebieden"; de ontmanteling van Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden; en het garanderen van de veiligheid van alle staten in de regio, met inbegrip van de in resolutie 181 genoemde, ... binnen veilige en erkende grenzen". Er werd een hernieuwde oproep gedaan te komen tot een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten onder verantwoordelijkheid var. de VN ,,bijgewoond door alle bij het conflict betrokken partijen, inclusief de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie en de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad".

De indieners van een ontwerpresolutie waarin de status van ,,Palestina" veranderd zou worden van die van 'waarnemer' in die van 'staat', werden er door de voorzitter van de Vergadering van overtuigd de resolutie in te trekken. In reactie op de dreiging van de VS dat zij hun bijdrage aan de VN-begroting zouden blokkeren vanwege het ontwerp, beklemtoonde de voorzitter dat de bijdragen geen ,,lening of liefdadigheid" waren maar een verplichting.

De op 6 oktober aangenomen resolutie 44/2 en verschillende delen van de op 8 december aangenomen resolutie 44/48, beide niet gesteund door Israël, uitten hun bezorgdheid over de middelen waarmee Israël de Palestijnse intifada onderdrukte en wezen op Israëlische praktijken in de bezette gebieden, die een inbreuk vormden op demensenrechten. De VS stemden tegen 44/2 en tegen verschillende delen van 44/48.

Afghanistan

Op 1 november herriep de Vergadering de op haar vorige zitting aangenomen resolutie 43/20 (zie boven) en nam zonder stemming resolutie 44/15 aan. Hierin werd de voltooiing van de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan in februari 1989 - in overeenstemming met de in 1988 in Genève gesloten overeenkomsten - verwelkomd en werd een beroep gedaan op alle partijen de Geneefse overeenkomsten nauwgezet te respecteren.

Wijzend op de ,,territoriale integriteit, de politieke onafhankelijkheid en het neutrale en islamitische karakter van Afghanistan" als essentieel voor een politieke oplossing, bevestigde de resolutie opnieuw het recht van het Afghaanse volk zijn eigen regeringsvorm en economisch, politiek en sociaal systeem te bepalen ,,gevrijwaard van buitenlandse inmenging, subversie, (en)dwang". De resolutie benadrukte de noodzaak van ,,eenvroeg begin van de dialoog van Afghanen onderling voor de vorming van een regering met een brede basis om de meest algemene steun en directe deelname van alle sectoren van het Afghaanse volk te verzekeren".

Zuid-Afrika

Op 22 november werd zonder stemming deel B van resolutie 44/27 aangenomen waarin de overtuiging werd uitgedrukt dat hct apartheidssysteem niet hervormd kon worden en daarom afgeschaft moest worden, hetgeen diende te leiden tot de oprichting van een verenigd. niet-racistisch en democratisch Zuid-Afrika
De resolutie ondersteunde ,,de pogingen van het Zuidafrikaanse volk" om via echte onderhandelingen tot een vreedzame regeling te komen en eiste onder andere: de opheffing van de noodtoestand, de onmiddellijke vrijlating van politieke gevangenen en de opheffing van het verbod op organisaties die zich verzetten tegen apartheid. Tevens werd een beroep gedaan op de lidstaten van de VN, de resolutie uit te voeren met ,,gezamenlijkeen effectieve maatregelen".
Andere delen van resolutie 44/27, waarin gevraagd werd om verschillende sancties tegen het regime in Zuid-Afrika, werden aangenomen maar met stemming. De VS en Groot-Brittannië stemden in alle gevallen tegen.

Op initiatief van de niet-gebonden landen, wijdde de Vergadering van 12-14 december een speciale zitting aan apartheid en haar destructieve effecten op Zuid-Afrika.

Centraal-Amerikaen Panama

De op 23 oktober zonder stemming aangenomen resolutie 44/10 deed de aanbeveling, de in 1987 door vijf Centraalamerikaanse landen ondertekende Esquipulás-vredesakkoorden te steunen en drukte de hoop uit dat de in augustus 1989 in het Hondurese Tela ondertekende overeenkomst over de demobilisatie van de Nicaraguaanse contra's zou worden uitgevoerd (zie pag. 813/1 e.v. -'90). De resolutie deed een beroep op alle landen buiten de regio met belangen in Centraal-Amerika geen acties te ondernemen die een dergelijk proces zouden kunnen belemmeren.

De resolutie ondersteunde de oprichting van een VN-missie die als waarnemer zou optreden bij het Nicaraguaanse verkiezingsproces (waarover later een rapport zou worden ingediend) en erkende tevens de pogingen van de secretaris-generaal van de VN om controlemiddelen te scheppen op de naleving van het regionale vredesproces als geheel.

De op 7 december zonder stemming aangenomen resolutie 44/44 wees $ 40,8 mln toe aan de VN-Waarnemersgroep in Centraal-Amerika (op 7 november door de Veiligheidsraad van de VN opgericht voor een periode van zes maanden).

Resolutie 44/240 van 29 december drukte ,,diepebezorgdheid" uit over de mogelijke gevolgen voor vrede en veiligheid in Centraal-Amerika van de Amerikaanse militaire interventie in Panama en betreurde de actie als een ,,flagrante schending van het internationale recht" (zie pag. 157/2 e.v.-'90). De resolutie riep op tot de onmiddellijke terugtrekking van de ,,invasietroepen" en eiste het respecteren van de Torrijos-Carter-verdragen over het Panamakanaal en de souvereiniteit en territoriale onschendbaarheid van Panama. De resolutie werd met 73 stemmen voor, 20 tegen en 40 onthoudingen aangenomen. De Latijnsamerikaanse landen stemden voor (met uitzondering van Costa Rica, dat zich van stemming onthield) en de VS stemden samen met de meeste westerse landen en de nieuwe Panamese regering tegen.

De VS en Israël stemden tegen resolutie 44/217 van 22 december. die het nog steeds voortdurende Amerikaanse handelsembargo tegen Nicaragua betreurde.

Ontwapening

Op 15 december aanvaardde de Vergadering verschillende resoluties over ontwapeningskwesties.

De delen I en U van resolutie 44/116, die zonder stemming werden aangenomen, verwelkomden het openen van onderhandelingen in Wenen over maatregelen ter vergroting van het wederzijdse vertrouwen en de veiligheid, en over de vermindering van de conventionele troepen in Europa, binnen het raamwerk van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Deel K, dat werd aanvaard met 134 stemmen voor, 0 tegen en 18 onthoudingen (de 16 leden van de NAVO, Japan en Israël), drong er bij de VS en de Sowjet-Unie op aan een verdrag te sluiten over een vermindering van 50 procent van strategische nucleaire wapens. De lidstaten van de NAVO onthielden zich van stemming bij deel P, dat een lans brak voor de bevordering van een defensief veiligheidsbeleid.

De lidstaten van de NAVO stemden tegen deel C van resolutie 44/117, dat werd aanvaard met 134 stemmen voor, 17 tegen en geen onthoudingen, waarin opnieuw met klem werd gevraagd om onderhandelingen over een internationale conventie die het gebruik van of het dreigen met kernwapens zou verbieden. Deel D, dat een bevriezing van de produktie van kernwapens voorstond, werd aangenomen met 136 stemmen voor, 13 tegen (de NAVO-lidstaten op Denemarken na, dat voor stemde, en Spanje, dat zich van stemming onthield) en 5 onthoudingen. Deel B van resolutie 44/119 pleitte voor het niet-gebruiken van kernwapens en werd met 129 stemmen voor, 17 tegen (waaronder alle NAVO-lidstaten) en 7 onthoudingen aangenomen.

Resolutie 44/105, die vroeg om de beëindiging van alle kernproeven, werd aangenomen met 136 stemmen. De VS, Frankrijk en Groot-Brittannië stemden tegen. Resolutie 44/107 werd aangenomen met 145 stemmen voor (waaronder 13 NAVO-lidstaten), 2 stemmen tegen (Frankrijk en de VS) en 6 onthoudingen (waaronder Groot-Brittannië); hierin werd aangedrongen op ,,wezenlijk werk" aan een veelomvattend verdrag over een verbod op kernproeven. De met 127 stemmen aangenomen resolutie 44/106 was erop gericht het uit 1963 stammende verdrag over het verbod op proeven met kernwapens in de dampkring, de ruimte en onder water om te zetten in een veelomvattend verbod. De VS en Groot-Brittannië stcmdcn tegen en 22 leden van de VN onthielden zich van stemming (waaronder de resterende lidstatenvan de NAVO).

Resolutie 44/112, die staten opriep een wapenwedloop in de ruimte te voorkomen, werd aangenomen met 153 stemmen voor, 1 tegen (de VS) en geen onthoudingen.

Resolutie 44/115 over chemische wapens werd aangenomen zonder stemming. Deel A van deze resolutie begroette de ,,brede deelname" aan de in januari in Parijs gehouden conferentie alsmede de in september in Canberra gehouden conferentie over de samenwerking van regering en industrie tegen chemische wapens, en riep staten op een nieuwe conventie over een verbod op chemische wapens te sluiten en door te voeren.
Op de lidstaten van de VN werd tevens een dringend beroep gedaan zich te houden aan het Geneefse protocol uit 1925 dat het gebruik van chemische wapens verbood en aan een conventie uit 1972 over de vernietiging van en het verbod op de ontwikkeling van biologische wapens. Deel B eiste dat de secretaris-generaal onmiddellijk een onderzoek zou instellen bij berichten over het gebruik van zulke wapens.

Guido de Marco (m.),de minister van buitenlandse zaken van Malta, zit op 18 september 1990 de 45ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN voor, met aan zijn rechterzijde secretaris-generaal Perez de Cuellar.

VN-begroting goedgekeurd

Deel A van resolutie 44/202 van 21 december dat de begroting van $ 1,9 mrd voor de jaren 1990-'91 goedkeurde. werd zonder stemming aangenomen. Deel B keurde $ 987,3 mln goed voor 1990 (de helft van de begroting voor 1990-'91 minus een herziening van $ 16,4 mln die in resolutie 44/193 was gemaakt in de begroting voor 1988-'89.

In het zonder stemming aangenomen deel A van resolutie 44/195 over de financiële crisis van de VN werd er bij alle lidstaten op aangedrongen de voor ieder land vastgestelde contributie volledig en op tijd te betalen en werden leden met een betalingsachterstand verzocht alle moeite te doen nog uitstaande contributies te betalen. Deel B merkte ,,met bezorgdheid" op dat de VN een kortlopend tekort had van $315 mln.

Op 24 oktober zei de secretaris-generaal dat het begrotingsvoorstel voor 1990-1991 een negatieve groei vertegenwoordigde ten opzichte van 1988-1989 en personeelsbezuinigingen van 12 procent zou betekenen, waaraan hij toevoegde dat de VN-activiteiten voor handhaving van de vrede bijna het normale budget hadden geëvenaard. In zijn rapport aan de Vergadering zei de Secretaris-generaal dat in december slechts 72 landen hun contributie hadden betaald (minder dan het jaar daarvoor) en dat de geldelijke middelen in het laatste kwartaal van 1990 zouden zijn uitgeput. Volgens Le Monde van 4 januari 1990 hadden de VS een totale betalingsachterstand van $733 mln.

Benoemingen

Onder resolutie 44/306 van 18 oktober koos de Vergadering in een geheime stemming Cuba, de Democratische Volksrepubliek Jemen (Zuid-Jemen), Ivoorkust, Roemenië en Zaïre als niet-permanente leden van de **VN-Veiligheidsraad** voor een periode van twee jaar met ingang van 1 januari 1990 (zie pag. 28713-'91).

Onder resolutie 44/308 van 1 november koos de Vergadering de volgende 18 leden in de **Economische en Sociale Raad van de VN** (nadat de ambtstermijn van een derde van de leden van de raad was verstreken) voor een termijn van drie jaar met ingang van 1 januari 1990 (*=herkozen):Algerije, Bahrein, Bulgarije*, Burkina Faso, Canada*, China*, DDR, Ecuador, Finland, Groot-Brittannië*, Iran*, Jamaica, Mexico, Pakistan, Rwanda*, Sowjet-Unie*, Zaïre* en Zweden. De vertrekkende staten uit de ECOSOC waren: Belize, Bolivia, Denemarken, Noorwegen, Oman, Polen, Somalia, Sri Lanka, Soedan en Uruguay.

Onder resolutie 44/309 van 1 november koos de Vergadering de volgende 29 staten in de 58 leden tellende **Bestuursraad van het VN-Milieuprogramma** voor een termijn van vier jaar met ingang van 1 januari 1990 (* herkozen): Argentinië*, Barbados*, Brazilië*, BRD (West-Duitsland)*, Boeroendi*, China*, DDR (Oost-Duitsland), Filippijnen, Frankrijk*, Gabon*, Gambia, Indonesië*, Japan*, Joego-Slavië*, Koeweit, Lesotho*, Mauritius*, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Peru, Spanje, Thailand, Tunesië, Sowjet-Unie*, Venezuela*, VS*, Zaïre* en Zimbabwe*. De vertrekkende staten waren: Australië, Dominicaanse Republiek, Griekenland, Irak, Iran, Korea (Zuid), Mauretanië, Oekraïne, Senegal, Zweden en Zwitserland.

45STE ZITTING ALGEMENE VERGADERING

De opening van de 45ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN vond op 18 september 1990 plaats in New York. De minister van buitenlandse zaken van Malta, Guido de Marco, werd gekozen tot voorzitter van de zitting, waarop naar verwachting 153 kwesties aan de orde zouden komen, waarbij de Iraakse invasie in Koeweit prioriteit kreeg.
Onder resolutie 45/1 (zonder stemming aangenomen) werd op 18 september Liechtenstein toegelaten als het 160ste lid van de VN. De erkenning door de Algemene Vergadering van de hereniging van West- en Oost-Duitsland bracht het aantal leden weer terug tot 159. De toetreding van het herenigde Duitsland vond plaats op 3 oktober.

De gebeurtenissen in de Golf domineerden de toespraken van de vertegenwoordigers van de lidstaatregeringen (zie pag. 688/3 e.v.-'90). In zijn openingstoespraak tot de afgevaardigden zei De Marco dat veel mensen verwachtten dat

De delegatie van Liechtenstein applaudisseert als het land op 18 september 1990 als 160ste lid is toegelaten tot de VN. Op de eerste rij links premier Hans Brunhart.

de VN in moreel en politiek opzicht de weg zouden aangeven voor een oplossing van de Golfcrisis.
Tot de door afgevaardigden aan de orde gestelde kwesties behoorde het voorstel van de onlangs benoemde vice-president van Nigeria, Augustus Aikhomu, dat Afrika een permanente vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad zou moeten hebben, terwijl de president van Oeganda, Yoweri Museveni, een beroep deed op alle VN-leden de kwijtschelding van schulden van de Derde Wereld te steunen.

Secretaris-generaal van de VN Javier Perez de Cuellar zei in zijn toespraak dat ondanks alle spanningen in de wereld, de VN sinds 1948 18 operaties ter handhaving van de vrede had ondernomen, waarvan alleen al vijf in het afgelopen decennium, en gevraagd was conflicten op te lossen in Cambodja, El Salvador en de Westelijke Sahara. Hij merkte op dat de VN echter een ernstige financiële crisis boven het hoofd hing met een schuld van meer dan $ 1 mrd en ,,nog slechts (beschikten) over middelen voor 24 dagen activiteiten"

Onder resolutie 45/3 van 15 oktober hechtte de Vergadering met algemene stemmen haar goedkeuring aan het vredesplan van de Veiligheidsraad voor Cambodja en de instelling van een Hoge Nationale Raad in dat land.
Op 16 oktober werd krachtens resolutie 45/6, die zonder stemming was aangenomen, aan het Internationale Comité van het Rode Kruis de status van waarnemer verleend.
Op 21 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/193 aan, waarbij van de vereniging van Noord- en Zuid-Jemen (zie pag. 551/1 e.v.-'90) met instemming kennis werd genomen en de internationale gemeenschap werd verzocht te helpen bij de verbetering van de economische en sociale infrastructuur van Jemen.

Het Midden-Oosten

Op 6 december nam de Algemene Vergadering met 144 stemmen vóór en 2 tegen (Israël en de Verenigde Staten) resolutie 45/68 aan, waarin zij haar oproep tot het houden van een internationale vredesconferentie herhaalde waar alle betrokken landen aan deel moesten nemen, inclusief de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO).

Op 6 december nam de Algemene Vergadering met 141 stemmen vóór, 2 tegen (Israël en de Verenigde Staten) en 3 onthoudingen eveneens resolutie 45/69 aan, waarbij de rol van Israël bij de moorden op de Tempelberg in oktober 1990 (zie pag. 46/2 e.v.-'91) werd veroordeeld.

Onder resolutie 45/74 van 11 december veroordeelde de Vergadering de politiek van Israël in de bezette gebieden. Israël stemde tegen alle zeven onderdelen van de resolutie; de VS stemden tegen de delen A (samen met 42 andere lidstaten), en tegen de delen D en G.

Resolutie 45/170 van 18 december, aangenomen met 144 stemmen, veroordeelde de invasie van Koeweit door Irak en de schendingen van de mensenrechten in Koeweit ten tijde van de Iraakse bezetting (zie pag. 202/1 e.v.-'91). Alleen Irak stemde tegen.

Afghanistan

Onder intrekking van de Resoluties 43/20 van 3 november 1988 en 44/13 van 1 november 1989 nam de Vergadering op 7 november met algemene stemmen resolutie 45/12 aan, waarbij zij haar oproep een alomvattende politieke regeling voor Afghanistan te vinden herhaalde, met de toevoeging dat een regeling ,,eenstimulans zou betekenen voor de oplossing van andere dringende problemen in de regio".

Met resolutie 45/174 van 18 december stelde de Vergadering zich eveneens met algemene stemmen op achter een rapport van de Commissie van de Mensenrechten waarin melding werd gemaakt van , vermeende wreedheden begaan (door de Afghaanse autoriteiten) tegen Afghaanse soldaten, ambtenaren en burgers"

Afrika ten zuiden van de Sahara

Resolutie 45/178 deel A, B en C van 19 december, aangenomen zonder stemming, stelde dat de Vergadering had kennisgenomen van de kritieke economische situatie in Afrika en dat zij het besluit had genomen een ad hoc-commissie in te stellen om de uitvoering van het actieprogramma van de VN voor Economisch Herstel en Ontwikkeling van Afrika voor 1986-'90 aan een herwaardering te onderwerpen.

Op 21 december riep de Vergadering op tot het verlenen van extra hulp aan Tsjaad (resolutie 45/223); de Frontlijnstaten (resolutie 45/224); Mozambique (resolutie 45/227); Djibouti (resolutie 451228); Benin, de Centraal Afrikaanse Republiek en Madagascar (resolutie 45/230); Angola (resolutie 45/233); en van noodhulp voor Liberia (resolutie 45/232) en Somalia (resolutie 45/229).

Met resolutie 45/226, die diezelfde dag eveneens met algemene stemmen werd aangenomen, riep de Vergadering tevens op noodhulp te verlenen aan Soedan, onder vermelding van ,,de aanhoudend negatieve uitwerking van terugkerende natuurrampen en gewapende conflicten" in het land.

Krachtens resolutie 45/198 (unaniem aangenomen) werd op 21 december Namibië opgenomen in de lijst van minst ontwikkelde staten (LDC's), waarmee het aantal weer op 42 kwam.

De Vergadering riep op tot het verlenen van humanitaire hulp aan vluchtelingen in Somalië (resolutie 45/154); in Tsjaad (resolutie 45/156); Djibouti (resolutie 45/157); Malawi (resolutie 45/159); Soedan (resolutie 45/160); en Ethiopië (resolutie 45/161) en humanitaire noodhulp voor Liberia (resolutie 451139).

Zuid-Afrika

Op 19 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/176, deel A en H aan, waarin kennis werd genomen van het streven van de Zuidafrikaanse regering de apartheid af te schaffen, en waarin de vrijlating van Nelson Mandela en het opheffen van het verbod op het ANC met instemming werden begroet (zie pag. 248/3 e.v.-'90).

De Vergadering nam ook resolutie 45/176, deel B tot en met G, aan waarin bezorgdheid werd uitgesproken over het ontbreken van coördinatie in uitvoering van de sancties - waaronder een olie-embargo - tegen Zuid-Afrika. In de resolutie werden de voortdurende schendingen van het wapenembargo veroordeeld en bijzondere zorg geuit over de toenemende militaire samenwerking tussen Israël en Zuid-Afrika. Groot-Brittannië stemde op alle onderdelen tegen deze resolutie, met uitzondering van de delen E en G; de Verenigde Staten stemden alleen in met onderdeel E.

Midden-Amerika

Onder herroeping van de tijdens de vorige zitting uitgebrachte resolutie 44/10 nam de Vergadering op 20 november met algemene stemmen resolutie 45/15 aan, waarin werd verklaard dat de verkiezingen in Nicaragua (zie pag. 818/3 e.v.-'90) ,,orderlijk, vrij en eerlijk" waren verlopen. In de resolutie werden ook de regeringen van Guatemala en El Salvador opgeroepen om het proces van nationale verzoening in hun land te ondersteunen, en werd een beroep gedaan op de internationale gemeenschap in Midden-Amerika ,,het vredesproces en de democratisering te bespoedigen".

In resolutie 45/172, die op 18 december zonder stemming werd aangenomen, werd gewezen op ,,aanhoudende schendingen van de mensenrechten om politieke redenen" in El Salvador.

Op 21 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/231 aan, waarin werd gepleit voor technische bijstand ,,om de landen van Midden-Amerika voldoende extra financiële middelen ter beschikking te stellen onder gunstige en concessionele voorwaarden".

De Westelijke Sahara

In resolutie 45/21 van 21 november, die unaniem werd aangenomen. werd melding gemaakt van enige vooruitgang bij het zoeken naar een .,snelle oplossing voor de kwestie van de Westelijke Sahara".

Milieu

Op 14 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/94 aan, waarin het recht van het individu op een schone leefomgeving werd onderstreept en erop werd gewezen dat ,,voor het tijdig nemen van de juiste maatregelen de ontwikkelde landen, als de belangrijkste veroorzakers van de vervuiling, de grootste verantwoordelijkheid dragen".

Op 21 december nam de Vergadering, onder intrekking van resolutie 44/207 inzake de klimaatsveranderingen, zonder stemming resolutie 45/212 aan, waarbij de maatregelen werden toegejuicht die door diverse regeringen waren getroffen om ,,de voor het milieu schadelijke uitstoot van gassen die van invloed zijn op het broeikaseffect" te stabiliseren dan wel te reduceren. Dezelfde resolutie getuigde van het streven ,,de ontwikkelingslanden, met name de minst ontwikkelde, volledig en doelmatig" te laten deelnemen aan het Intergouvernementele Forum over Klimaatsverandering.

Op 21 december nam de Vergadering eveneens zonder stemming resolutie 45/211 aan, waarin de noodzaak werd onderstreept in alle fasen van het voorbereidingsproces van de VN-conferentie over Milieu en Ontwikkeling die voor 1992 op de agenda stond ,,het evenwicht tussen ontwikkeling en milieu-aspecten" te bewaren.

Onder herroeping van resolutie 44/124 A en B van 18 december 1989 nam de Vergadering op 12 december resolutie 45/78 aan. In deel A werd ,,het initiatief van sommige bij het Zuidpoolverdrag aangesloten raadgevende partijen om Antarctica te bestemmen tot natuurreservaat of wereldpark" met instemming begroet, en werden alle staten opgeroepen het streven te ondersteunen dat .,exploratie en mijnbouw in en rond Antarctica wordt gestaakt". In deel B werd ,,met spijt" melding gemaakt van de deelname van Zuid-Afrika aan vergaderingen van de bij het Zuidpoolverdrag aangesloten lidstaten. waarvan de belangrijkste zich op dit punt van stemming onthielden. (Zie voor het akkoord over de stopzetting van demijnbouw pag. 422/3-'91.)

Schuldencrisis

Onder herroeping van resolutie 44/208 van 22 december 1989 nam de Vergadering op 21 december zonder stemming resolutie 45/214 aan. waarin ,,met voldoening" kennis werd genomen van de recente ontwikkelingen bij het uitzetten van een schuldenstrategie en van ,,stappen om te komen tot kwijtschelding dan wel verlaging van de officiële schulden in het kader van de ontwikkelingshulp", in het bijzonder voor sommige Afrikaanse landen.
In de resolutie werd echter met bezorgdheid gewezen op de ,,verminderde geldstroom naar de ontwikkelingslanden" en de ,,grote netto overboekingen vanuit veel van deze landen". Daarnaast werd erop aangedrongen dat de ,,Uruguay-ronde" van multilaterale handelsbesprekingen tot een succesvol einde zou worden gebracht en werden multilaterale instellingen en donorlanden opgeroepen steun te verlenen aan landen die gedupeerd waren vanwege de situatie in Koeweit en Irak.

Drugs

Op 18 december werden in resolutie 45/146 alle lidstaten opnieuw opgeroepen tot ratificatie van de VN-overeenkomst van 1988 tegen illegale handel in narcotica en geestverruimende middelen, die op 11 november 1990 van kracht werd. In de resolutie werden het actieplan zoals de Algemene Vergadering dat in februari 1990 had aangenomen (zie pag. 347/2-'90) en de verklaring van de in april 1990 in Londen gehouden ministersconferentie over het terugdringen van drugsgebruik met instemming begroet.

In resolutie 45/149 van 18 december sprak de Vergadering een krachtige veroordeling uit van het betrekken van kinderen bij het gebruik, de produktie en de levering van illegale drugs. Daarnaast bracht zij onder de aandacht dat het voor de drugsbestrijding op wereldschaal aan geld ontbrak. In Deel I van de resolutie werd er tevens op gewezen dat regeringen die zich inspanden om boeren andere produkten te laten verbouwen het verdienden krachtiger te worden ondersteund. In Deel II werd de secretaris-generaal verzocht op de eerstvolgende zitting (de 46ste) de aanbevelingen bekend te maken die hem waren gedaan door de uit resolutie 44/152 van 15 december 1989 voortgevloeide intergouvernementele studiegroep voor de economische en sociale gevolgen van de illegale drugshandel.

Op 21 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/179 aan die een aan de secretaris-generaal gerichte opdracht bevatte te komen met één enkel internationaal VN-programma ter beperking van het drugsgebruik, gevestigd in Wenen, dat de structuren en de functies van alle overige door de VN ondersteunde drugsbestrijdende instanties moest integreren.

Ontwapening

Op 4 december nam de Vergadering een aantal resoluties aan op het gebied van de ontwapening.

Frankrijk, Groot-Brittannie en de Verenigde Staten stemden tegen resolutie 45/49 (waarin stopzetting werd geëist van alle atoomproeven) terwijl de overige lidstaten van de NAVO, met uitzondering vdn Denemarken en Noorwegen zich van stemming onthielden

De onderdelen A en B van resolutie 45/55 inzake het voorkomen van een wapenwedloop in de ruimte werden met 149 stemmen aangenomen, met 1 onthouding (de VS).

De VS en Frankrijk verzetten zich tegen resolutie 45/51 (waarin werd gepleit voor het opnemen van een algemeen verbod op kernproeven in een verdrag), die met 140 stemmen werd aangenomen, terwijl Israël, Groot-Brittannië en nog vier lidstaten zich van stemming onthielden.

Resolutie 45/57 inzake het verbieden van chemische en bacteriologische wapens werd op alle drie onderdelen zonder stemming aangenomen. In de resolutie werd met name de beslissing van de Sowjet-Unie en de VS om ,,de produktie van chemische wapens stop te zetten en te beginnenmet het onschadelijk maken van de bestaande arsenalen aan chemische wapens" met instemming begroet.

De Vergadering nam eveneens de uit 13 delen bestaande resolutie 45/58 inzake algemene en totale ontwapening aan. In Deel B, dat met 131 stemmen werd aangenomen zonder 1 stem tegen, werden de ,,positieve ontwikkelingen" begroet die de bilaterale onderhandelingen inzake atoombewapening tussen de Sowjet-Unie en de VS te zien hadden gegeven. In deel H, aangenomen met 99 stemmen zonder stem tegen, werd eveneens het vooruitzicht begroet van ,,een op handen zijnd akkoord inzake het Strategische Wapenbeheersingsverdrag" (START;zie pag. 357/1/2-'91).

In Deel A van resolutie 45/62, die zonder stemming werd aangenomen, werden de jaren '90 uitgeroepen tot het derde Ontwapeningsdecennium.

In resolutie 45/63 werd bezorgdheid geuit over de Israëlische volharding een atoommacht op te bouwen, en werden alle staten opgeroepen ,,aan Israël bij de opbouw van een atoomwapenarsenaal geen medewerking te verlenen dan wel het land hierbij anderszins terzijde te staan". De resolutie werd met 98 stemmen aangenomen, terwijl Israël en de VS tegen stemden.

Op 12 december nam de Vergadering met algemene stemmen resolutie 45/79 aan, waarin de vooruitgang werd toegejuicht die was geboekt

door de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE, zie pag. 141/2 e.v.-'91) en waarin werd gesignaleerd dat er een draagvlak was voor een Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in landrn rond dr Middellandse Zee (zie pag. 68/3 e.v.-'91).

VN-begroting goedgekeurd

Met resolutie 45/255 van 31 december hechtte de Vergadering haar goedkeuring aan de voorlopig door de secretaris-generaal op $2.006 mln begrote uitgaven voor de zittingsperiode 1992-'93.

In de op 21 december met algemene stemmen aangenomen resolutie 45/236 werd gewezen op de .,verbetering van de hoogte van het korte-termijntekort van de organisatie, dat naar werd verwacht op 31 december 1990 zou zijn teruggebracht naar $ 260 mln". In de resolutie werden alle lidstaten echter opnieuw opgeroepen op tijd aan hun financiële verplichtingen te voldoen.
Volgens een nieuwsbrief van 17 januari 1991 van het in Londen gevestigde informatiecentrum van de VN waren lidstaten de organisatie nog voor $402 mln aan contributie verschuldigd, waarvan $300 mln voor rekening van de VS. Er stond nog een bedrag uit van naar schatting $346 mln aan bijdragen voor maatregelen ter behoud van de vrede.

Benoemingen binnen de VN

Onder resolutie 45/306 van 1 november werden Oostenrijk, België, Ecuador, India en Zimbabwe ingaande per 1 januari 1991 voor een termijn van twee jaar gekozen als niet-permanente leden van de Veiligheidsraad (zie pag. 287/3-'91).

Onder resolutie 45/307 van 15 november koos de Vergadering vijf rechters voor het vijftien leden tellende Internationale Hof van Justitie, voor een termijn van negen jaar, ingaande per 6 februari 1991. Herkozen werden Gilbert Guillaume (Frankrijk) en Sir Robert Jennings (Groot-Brittannië; op 7 februari 1991 door het Hof tot president benoemd voor een termijn van drie jaar); voor een eerste termijn werden gekozen Andres Aguilar Mawdsley (Venezuela), Raymond Ranjeeva (Madagascar) en Christopher Gregory Weeramantry (Sri Lanka).

Met resolutie 45/308 van 16 en 21 november koos (*herkoos)de Vergadering de volgende 18 landen in de 54 leden tellende Economische en Sociale Raad (ECOSOC) van de VN: Argentinië, Botswana, Chili, *Duitsland, *Frankrijk, *Guinee, *Japan, *Joego-Slavië, Maleisië, Marokko, Oostenrijk, Peru, Somalia, Spanje, Syrië, Togo, *Trinidaden Tobago,en Turkije.

Met resolutie 45/319 van 21 december koos de Vergadering de Japanner Sadako Ogata als opvolger van Thorvald Stoltenberg tot VN-Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen (zie pag 358/3-'91).

UNICEF: JAAROVERZICHT 1990

In het op 20 december 1990 onder de naam ,,Wereldsituatie kinderen 1991" uitgebrachte rapport van UNICEF werd gesteld dat $ 20 mrd extra nodig zou zijn om de belofte te kunnen nakomen die tijdens de topontmoeting was gedaan om tegen het jaar 2000 verbetering te hebben gebracht in de levensomstandigheden van kinderen.

Hoewel benadrukt werd dat de benodigde som vergeleken met hetgeen wereldwijd aan militaire doeleinden werd uitgegeven onbeduidend was, en slechts de helft bedroeg van wat Duitsland naar verwachting kwijt zou zijn aan het proces van de eenwording, werd in het verslag niettemin erkend dat het geld dat reeds was uitgegeven, efficiënter besteed had kunnen worden. Algemeen directeur James P. Grant voegde hier nog aan toe dat ,,hulp voor de eerste gezondheidsbehoeften, waaronder ook geboorteregeling, lager onderwijs en watervoorzieningen en sanitair op het platteland, slechts iets meer dan 3 procent van de hulp van de geindustrialiseerde wereld uitmaakt".
In het rapport werd gesteld dat de kostenraming voor de realisering van de op de conferentie gedane toezeggingen de sterfte onder kinderen tot vijf jaar met één derde zou terugbrengen, en het aantal vrouwen dat in het kraambed overleed zou halveren. Hier werd aan toegevoegd dat met de huidige trend het jaarlijks aantal geboorten waarschijnlijk een hoogtepunt zou bereiken in het jaar 2000.

Een ander rapport van UNICEF over de armoede en behoeftige omstandigheden van kinderen in Groot-Brittannië toonde aan dat het aantal kinderen aldaar dat in armoede leefde het laatste decennium was verdubbeld.

(Vor.ber. pag. 70/3 e.v. - 1991)

VN-COMMISSIE VOOR DE MENSENRECHTEN: JAAROVERZICHT 1990

Volgens een rapport dat de Commissie voor de mensenrechten in augustus 1990 werd voorgelegd, waren tussen juli 1989 en juni 1990 in 45 landen in totaal 430 rechters en advocaten vervolgd, van wie 67 de dood vonden.
In november hechtte de Commissie haar goedkeuring aan een verslag van haar speciale rapporteur voor martelingen, Peter Kooijmans, waarin werd uiteengezet dat het aantal kinderen dat was onderworpen aan een wrede en mensonterende behandeling toenam. In totaal waren 48 landen, waaronder vier lidstaten van de EG, bij het onderzoek betrokken. Volgens het rapport werden in de vier EG-landen in kwestie - Duitsland, Griekenland, Italië en Spanje - verreweg de minste overtredingen begaan, al gingen ook zij niet helemaal vrijuit. De ernstigste beschuldigingen betroffen Zuid-Afrika, waarvan Kooijmans rapporteerde dat ,,80 tot 90 procent van de kinderen naar werd aangenomen krachtens de bepalingen van de Noodtoestand de laatste vijf jaar in gevangenschap was gemarteld".
Felix Ermacora, speciaal rapporteur van de Commissie, zei in een verslag dat in november 1990 aan de Algemene Vergadering van de VN werd voorgelegd, dat in Afghanistan de mensenrechten nog niet voldeden aan de internationale normen.
Op 19 november hadden 59 landen de uit 1984 daterende VN Conventie tegen Martelingen geratificeerd, met Duitsland, Paraguay, Somalia en Guatemala als meest recente ondertekenaars. De Independent berichtte dat martelingen in Syrië en op Sri Lanka aan de orde van de dag waren, en dat geen van beide landen de Conventie had ondertekend.
De Commissie riep 10 december uit tot Dag van de Mensenrechten, en maakte bij die gelegenheid bekend dat sinds 1980 over de hele wereld 134 stafleden van de VN vermist waren dan wel gearresteerd, vastgehouden, gevangen of gedood.

(Vor.ber. pag. 566/2 - 1991)

UNCTAD: RAPPORTEN INZAKE DE MINST ONTWIKKELDE LANDEN EN DE KOOPVAARDIJ

Uit een in april 1991 uitgekomen rapport van de UNCTAD inzake de minst ontwikkelde landen bleek dat de economische groei binnen deze landengroep over het geheel genomen was teruggevallen van 2,7 procent in 1989 naar 2,5 procent in 1990.

Volgens het rapport waren ,,de eerdere verwachtingen van een herstel van de economische activiteit in de wereld, en bijgevolg in de minst ontwikkelde landen, sindsdien omgeslagen in voorspellingen van verdere, ernstige teruggang". De doorgezette terugval van het internationale prijspeil voor de belangrijkste uitvoerprodukten van de minst ontwikkelde landen gedurende de laatste tien jaar, het gevaar van het teruglopen van de officiële ontwikkelingshulp en de gevolgen van de Golfcrisis werden genoemd als de belangrijkste factoren in de aantasting van de groei in de minst ontwikkelde landen. Afgezien van Botswana en Kaap Verdië hadden de meeste leden

van de groep van minst ontwikkelde landen te lijden van hetzij teruglopend toerisme, hetzij het uitblijven van gelden overgemaakt door landgenoten die werk hadden in de Golf.

Volgens UNCTAD kwam de omvang van de koopvaardij in 1989 in totaal neer op 3,9 rnrd ton, een toename van 5,5 procent ten opzichte van 1988. 95 procent van de internationale handelscontacten werd in 1989 afgewikkeld via de zeescheepvaart, waarbij tankers 1,73 rnrd ton voor hun rekening namen, ofte wel 6,9 procent méér dan in 1988; vaste ladingen representeerden een totaal van 2,21 rnrd ton, een toename met 4,4 procent

(Vor.ber. pag. 70/2 e.v. - 1991)

UNEP: CONFERENTIE OVER MILIEUGEVOLGEN VAN GOLFCRISIS

Op 5 en 6 februari 1991 vond in Genève een conferentie plaats van de UNEP (United Nations Environment Programme) over de gevolgen van de Golfcrisis voor het milieu. De deelnemers kwamen tot de conclusie dat de ontwikkeling in de regio mogelijk een terugslag zou krijgen als gevolg van de door het conflict veroorzaakte schade aan het milieu. De algemeen directeur van de UNEP zei later dat functionarissen van de UNEP op dat moment ter plekke een onderzoek deden naar de vervuiling in het Golfgebied.

IMO: JAAROVERZICHT 1990

Op 17 september 1990 trad Belize toe tot de Conventie van de IMO (International Maritime Organization). Op 8 maart 1991 werd Luxemburg de 135ste lidstaat van de organisatie.
Volgens secretaris-generaal William O'Neil had de IMO in 1990 te kampen gehad met de grootste financiële crisis in haar bestaan, zonder dat de vooruitzichten voor 1991 beter waren. In zijn rapport voor de 65ste zitting van de Raad van de IMO zei hij dat de organisatie tot dusverre slechts 63 procent van de over 1990 verschuldigde contributie had ontvangen - nooit eerder was het cijfer zo bedroevend geweest.

De financiële crisis van de organisatie, die in 1988 was ingezet, was verergerd doordat Panama en Liberia - die het meest bijdroegen - met hun contributie voor 1990 in gebreke waren gebleven. Panama had zich niettemin bereid verklaard $ 2,8 mln aan achterstallige contributie over 1990 te betalen. Het totaalbedrag aan uitstaande contributies van de lidstaten van de organisatie bedroeg over de laatste drie jaar £ 6 mln ($ 11 mln), waar voor 1990-'91 een begroting tegenover stond van in totaal £ 25,4 mln.

(Vor.ber. pag. 47/1 e.v. - 1990)

UNDP: RAPPORT VOOR 1991 OVER ONTWIKKELING VAN DE MENS

In het rapport over de Ontwikkeling van de Mens in 1991 dat op 22 mei 1991 werd gepubliceerd, deed het VN Ontwikkelingsprogramma (UNDP) een beroep op de ontwikkelingslanden om de ontwikkeling van de bevolking te financieren door het uitgavenpatroon van de overheid te veranderen. Bovendien werd er bij de hulpverlenende instanties op aangedrongen hun toewijzingen te baseren op de mate waarin vorderingen werden geboekt t.a.v. de bevolkingsontwikkeling en de rechten van de mens.
In het rapport werd gesteld dat $ 50 mrd kon worden vrijgemaakt voor de ontwikkeling van de bevolking in de ontwikkelingslanden, wanneer in de nationale begrotingen andere prioriteiten werden gesteld. Bezuinigingen in de defensie-uitgaven, die oplopen tot 5 procent van het bruto nationaal produkt van de ontwikkelingslanden, zouden de belangrijkste bron vormen voor extra inkomsten.
In het rapport werd kritiek geuit op de bestaande prioriteiten bij de toewijzing van buitenlandse hulp, waarbij erop werd gewezen dat slechts één twaalfde van de officiële ontwikkelingshulp was bestemd voor de ontwikkeling van de mens.
In de index van de Ontwikkeling van de Mens (Human Development Index, HDI), gebaseerd op de Situatie in 160 landen, stond Japan op de eerste plaats en Sierra Leone op de laatste.
Voor het eerst was in het rapport ook een Index van Vrijheid van de Mens (Human Freedom Index, HFI) opgenomen, waarin Zweden op de eerste plaats stond en Irak op de laatste.

UNFPA: RAPPORT OVER TOESTAND VAN DE WERELDBEVOLKING

In het rapport over de toestand van de wereldbevolking voor 1991 dat het VN Bevolkingsfonds (UNFPA) op 13 mei publiceerde, werd gewaarschuwd dat de wereldbevolking sneller toenam dan voorspeld. Ondanks aanzienlijke verbeteringen op het gebied van gezinsplanning, aldus het rapport, was geboortenbeperking een voorwaarde geworden voor het voortbestaan van de wereld

Bij de presentatie van het rapport in Londen zei de directeur van het UNFPA, Nafis Sadik, dat het verlies van levens ten gevolge van hongersnood, AIDS of natuurrampen geen blijvend effect had op de uitdijende bevolking van Afrika en Azië.

Volgens het rapport nam de wereldbevolking per dag met 250.000 mensen toe. Men verwachtte dat er medio 1991 5,4 rnrd mensen zouden zijn en 6,4 rnrd in 2001. Eerdere voorspellingen op grond van de verwachting dat de wereldbevolking zich zou stabiliseren op ongeveer 10,2 rnrd in 2085, waren naar boven bijgesteld, omdat sommige deskundigen hadden voorspeld dat dat aantal al in 2060 zou zijn bereikt.
De relatief grootste toename werd gemeld in de ontwikkelingslanden, waarbij de bevolking van Afrika zougroeienvan 650 mln in 1991 tot 900 mln aan het eind van de eeuw. De bevolking van Nigeria (geschat op 108 mln mensen) zou naar verwachting in 2010 verdubbeld zijn.
Uit het rapport bleek dat de bevolking van China tot 2025 weliswaar zou toenemen tot meer dan 1,5 mrd, maar dat de stijging van het geboortencijfer was vertraagd dank zij het succes van de programma's voor gezinsplanning.
Van de ontwikkelde landen werden de laagste geboortencijfers geregistreerd in Europa: de bevolking van Groot-Brittannië zou tot 2025 met slechts 2 mln toenemen en de bevolking van Frankrijk met 5 mln. De bevolking van Italië zou in dezelfde periode met 4 mln dalen. De bevolking van de VS, geschat op 250 mln, zou in 2025 zijn toegenomentotbijna 300 mln.

Hoewel uit het rapport bleek dat het percentage paartjes in ontwikkelingslanden dat aan geboortenbeperking deed van minder dan 10 procent in de jaren '60 was gestegen tot 51 procent in 1991, werd wel benadrukt dat om de vruchtbaarheid wereldwijd van 3,8 tot 3,3 geboorten per vrouw terug te brengen (de doelstelling), het aantal paartjes in ontwikkelingslanden dat voorbehoedsmiddelen gebruikte, moest stijgen van 381 mln in 1990 tot 567 mln in2.000.

(Vor.ber.pag. 345/1 e.v.-1991)

UNHCR: VERWACHTE TOENAME AANTAL VLUCHTELINGEN

Volgens de cijfers die waren vrijgegeven door het bureau van de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) en die op 2 mei 1991 in Le Monde werden gepubliceerd, zou het aantal vluchtelingen wereldwijd naar verwachting in 1991 boven de 15 mln komen. Op grond van sommige schattingen werd echter gesuggereerd dat het totaal nog veel hoger zou kunnen uitvallen.

In Afrika waren naar schatting 4,5 mln vluchtelingen. Alleen al in Mozambique zouden 1 mln mensen binnen het land op de vlucht zijn wegens de burgeroorlog, terwijl van nog eens 1,5 mln anderen bekend was dat zij elders hun toevlucht hadden gezocht.
In Azië leek het aantal vluchtelingen relatief stabiel te zijn en Pakistan zou naar schatting nog ongeveer 3,3 mln Afghaanse vluchtelingen herbergen.
In Zuid-Amerika werden door de UNHCR 1,2 mln vluchtelingen gemeld.
In Europa en Noord-Amerika steeg het aantal asielzoekers van 22.320 in 1986 naar 1.687.200 aan het eind van 1990.

(Vor.ber.pag. 358/3 e.v.-1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3051

ASEAN Bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken **767**
AZIË Overleg Spratly-eilanden **767**
BAHREIN Geschil met Qatar over Hawar-eilanden **760**
BOLIVIA Politieke crisis **741**
Drugsbestrijding **742**
Kabinetswiizigingen **743**
BRAZILIE Nieuw anti-inflatieplan **744**
Economische ontwikkelingen **745**
Vakbondsleiders vermoord **746**
Rapport over lot zwerfkinderen **747**
BULGARIJE Economische hervormingen **729**
Discussie over Turks taalonderwijs op scholen **730**
Nieuwe grondwet **731**
Arbeidsgeschillen **731**
CHILI Herbegrafenis van Allende **747**
Corruptieschandalen bij de strijdkrachten **748**
Rapport-Rettig over schendingen mensenrechten **749**
Moord op Jaime Guzman **750**
Economische ontwikkelingen **751**
Buitenlandse betrekkingen **751**
CHINA Betrekkingen met Sowjet-Unie **767**
40ste verjaardag ,,bevrijding" Tibet **769**
Binnenlandse politiek en veiligheid **769**
Overstromingen **770**
Chinees-Amerikaanse betrekkingen **770**
70ste verjaardag CCP **771**
Economische ontwikkelingen eerste halfjaar 1991 **771**
Betrekkingen met Japan **771**
COMOREN Mislukte couppogingen **752**
DENEMARKEN Begroting voor 1991 goedgekeurd **732**
Verkiezingen in Groenland **732**
ECOWAS Topconferentie **753**
EQUATORIAAL GUINEE PDGE-congres **753**
EUROPA Topontmoetingen Pentagonale-groep **729**
EVA Betrekkingen met EG **732**
Uitstel EER-akkoord **733**
GAMBIA Nieuwe legerleider **753**
GROOT-BRITTANNIE Begroting 1991-92 **734**
Tussentijdse verkiezingen **734**
Privatisering elektriciteitsbedrijven **735**
BCCI-schandaal736
Ontwikkelingen inzake Noord-Ierland **737**
GUINEE Oppositieleider gevlucht **753**
IERLAND Partijcongres Fianna Fail **738**
Plaatselijke verkiezingen **738**
INDONESIË Rapporten Amnesty International over Oost-Timor **772**
Vorming van Democratisch Forum **772**
Rapport Tapol over Atjeh **773**
INTERNATIONALE ZAKEN Vergaderingen **G-7** ministers **782**
G-7 top in Londen **784**
Goedkeuring door G-7 van hulp aan Sowjet-Unie **785**
Sowjet-Amerikaanse top in Moskou **786**
ITALIË Lokale verkiezingen **739**
Referendum over verkiezingshervormingen **739**
JAPAN Dood van Shintaro Abe **773**
Aftreden Takako Doi als SDPJ-leider **774**
Rondreis Kaifu door Zuidoost-Azië **774**
Kaifu bezoekt Verenigde Staten **775**
Beursschandaal **775**
Aanhoudende financiële schandalen **777**
KAMEROEN Burgerlijke ongehoorzaamheid **753**
Terugkeer van oppositieleiders **754**
KIRIBATI Nieuwe president **781**
LIBANON Ondertekening Libanees-Syrisch verdrag **761**
Benoeming van afgevaardigden **762**
Gevechten in Zuid-Libanon **762**
Vrijlating gijzelaars **763**
Amnestiewet aangenomen **765**
UNIFIL-slachtoffers **766**
LIBIË Groot-Brittannië weigert Libische schenking **754**
Eerste fase irrigatieproject **754**
MACAO Ontwerp basiswet **778**
MADAGASCAR Nieuwe politieke partijen **754**
Demonstraties voor hervormingen **755**
Bloedige onderdrukking demonstraties **756**
MALEISIË Verkiezingsoverwinningen voor UMNO **778**
Zesde Maleisië Plan **779**
MALI Nationale conferentie **756**
Opleving van Toeareg-opstand **757**
MOZAMBIQUE Frelimo-conferentie **757**
Vredesbesprekingen opgeschort **757**
NIEUW-ZEELAND Stelsel voor sociale zekerheidgekortwiekt **781**
NIGER Nationale conferentie **758**
Ontbinding regering **758**
OCEANIË Jaarlijkse conferentie South Pacific Forum **781**
OEGANDA Arrestaties in het noorden **758**
OMAN Vierde vijfjarenplan **766**
QATAR Kabinetswijziging **767**
SINGAPORE Algemene verkiezingen **779**
THAILAND Opheffing staat van beleg **780**
Militaire reorganisatie **780**
TOGO Nationale conferentie **758**
Overgangsregering onder premier Koffigoh **759**
TONGA Straatprotesten **782**
VATICAAN Casaroli opgevolgd door Sodano **740**
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Goedkeuring herziene begroting **767**
VERENIGDE NATIES 43ste zitting AV **788**
44ste zitting AV **791**
45ste zitting AV **795**
Jaaroverzicht 1990 UNICEF **798**
Jaaroverzicht 1990 VN-commissie voor de mensenrechten **798**
Rapporten UNCTAD **798**
Conferentie UNEP over milieugevolgen Golfcrisis **799**
Jaaroverzicht 1990 IMO **799**
Rapport UNDP voor 1991 **799**
Rapport UNFPA over wereldbevolking **799**
UNHCR verwacht toename aantal vluchtelingen **799**
WAPENBEHEERSING Akkoord over conventionale strijdkrachten **785**
ZAÏRE Nationale conferentie **759**
ZAMBIA Nieuwe grondwet **760**
Ontbinding parlement **760**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

EXTREEM RECHTS, LIBERTIJNEN EN ECOLO WINNEN VERKIEZINGEN

Bij de parlements- en provincieraadsverkiezingen van 24 november 1991 hebben het extreem rechtse Vlaams Blok van Karel Dillen, de libertijnse lijst R O S S E M van gewezen beursgoeroe Jean-Pierre Van Rossem die op 20 november werd aangehouden op verdenking van beleggingsfraude, geldverduistering en schriftvervalsing. en de Franstalige groene lijst Ecolo gewonnen

Het Vlaams Blok komt op voor een zelfstandig Vlaanderen. voor eigen volk eerst en voor het terugzenden van de migranten, terwijl het zich uitspreekt tegen abortus. Het voerde campagne met een affiche met twee bokshandschoenen en de slogan ..uit wettige zelfverdediging". Van Rossum stak de draak met de heersende politieke klasse. zette zich af tegen politiek gesjoemel en bepleitte een libertijnse maatschappij. Ecolo voerde in Wallonië campagne rond de milieuproblematiek en de problemen in het Franstalig onderwijs. De Franse Gemeenschapsregering is niet bij machte haar onderwijs naar behoren te financieren.

Premier Wilfried Martens (r.)bekijkt met PSC-voorzitter Gerard Deprez verkiezingsuitslagen in de late avond van 24 november.

Heel politiek België, op het Vlaams Blok, het Front National en Van Rossem na, ervoer de forse doorbraak van het Vlaams Blok en van de lijst R.O.S.S.E.M als een schok. Vooral in de provincie Antwerpen was er een politieke aardverschuiving. Eén kiezer op de zes veranderde er van partij ten opzichte van de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 (zie pag. 817/1 e.v.-'87). In het arrondissement Antwerpen wordt het Vlaams Blok voor de Kamer de grootste politieke partij met 20,7 % van de stemmen, tegen 19,2 % voor de CVP Voor de Senaat ziet de volgorde er als volgt uit: CVP 24 %, SP 17,5 % en Vlaams Blok 17,1 %. VU-kopman Hugo Schiltz zei dat hij beschaamd is Antwerpenaar te zijn. De lijsttrekkers van de CVP hekelden de kiezers ,,die voor een gangster hebben gestemd", doelend op Van Rossem. Van Rossem kreeg 27.038 voorkeurstemmen.

De Vlaamse liberalen (PVV),de Vlaamse groene lijst Agalev, de Waalse christen-democraten (PSC)en het Front National des Francophones (FDF)konden zich met kleine winst of verlies handhaven.

PVV en Agalev hadden op een groter stemmenwinst gerekend. Zij kwamen iets ontgoocheld uit de stembusslag. De PVV bouwde haar campage op rond het burgermanifest van Guy Verhofstadt en kwam op voor meer fatsoen in de politiek. De campagne van Agalev verliep vrij onopgemerkt en de PSC lanceerde de slogan ,,Jen'ai pas peur".

De Vlaamse christen-democraten (CVP), de Vlaamse socialisten (SP), de Franstalige socialisten (PS), de Franstalige liberalen (PRL)en de Volksunie-Vlaamse Vrije Democraten (VU-VVD) leden zwaar verlies. Bij deze traditionele partijen kwam de verkiezingsnederlaag bijzonder hard aan, zeker bij de Volksunie. Deze partij had op forse winst gerekend, na haar ontslag uit de regering-Martens omwille van de betwistingen rond de wapenverkoop aan landen van het Westers bondgenootschap in het Midden-Oosten (zie pag. 649/1 e.v.-'91).

De VU voerde campagne rond de slogan ,,Iemand moet zijn nek durven uitsteken" en .,Zeg ja tegen de partij die neen durft zeggen". Ook de PS en de PRL rekenden niet op een nederlaag. CVP en SP vreesden een achteruitgang, maar hadden een dergelijke afstraffing niet verwacht.

Tijdens een persconferentie van het Vlaams Blok op te Brussel wordt het woord gevoerd door Filip Dewinter, met aan zijn linkerzijde partijvoorzitter Karel Dillen. Uiterst links (gedeeltelijk) Gerolf Annemans.

Maandblad 61ste jaargang nr. 3052. pag. 46243-46314

Premier Martens kwam voor het eerst op in het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde om de Europese rol van Brussel te heklemtonen Het werd geen succes voor de CVP, die met Martens blijkbaar alleen in de kieskantons van de 19 Brusselse gemeenten stemmen van de Franstalige partijen had weten aan te trekken Daar bleef het verlies van de CVP relatief beperkt In de Vlaamse kantons van het arrondissement Halle-Vilvoorde verloor de CVP beduidend meer stemmen De Vlaamse Volksbeweging schreef na de verkiezingen dat verlies toe aan de kandidatuur van premier Martens De premier scoorde persoonlijk goed en behaalde 47.356 voorkeurstemmen (53 867 bij de vorige verkiezingen, toen hij in het kiesarrondissement Gent-Eeklo opkwam). De CVP speelde Martens uit op nationaal vlak, met de slogan ,,Zekerheid". Voor het overige beklemtoonde de CVP ,,Geen sterk Vlaanderen zonder een sterke CVP".

De PS, die voorzitter Spitaels ook nationaal uitspeelde, voerde een sterk communautair getinte campagne.

De SP speelde minister van binnenlandse zaken Tobback als nationaal boegbeeld uit met de slogan ,,De mensen willen gezond verstand". De campagne van de PRL was vrij mat.

De KP kwam alleen nog op in de provincie Henegouwen. In alle andere arrondissementen van het land verdwenen de communisten van het politiek toneel.
Bij de communistisch getinte Partij van de Arbeid (PVDA) zette de afkalving zich verder door. De PVDA kreeg bovendien concurrentie van het in de lijst Regenboog verenigde ,,klein links".
De overwegend Franstalige extreem rechtse lijst Front National-Nationaal Front brak niet door, maar veroverde wel een zetel in de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Per parlementsverkiezing blijft het aantal blanco en ongeldige stemmen toenemen. Dat was ook nu het geval, zij het in geringe mate. Ten opzichte van de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 daalde het aantal blanco en ongeldige stemmen in Antwerpen en Limburg. Er was een vrij grote toename in de provincies Luxemburg, Namen en Henegouwen.

Uitslag

Hier volgt de uitslag, zoals deze op 20 december 1991 nog steeds officieus werd meegedeeld door het ministerie van binnenlandse zaken.

KAMER HET RIJK

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
CVP	1195 363	19.45	43	CVP	1.036.043	16.81	39
SP	915 432	14.90	32	SP	737.573	11.97	28
PS	961 361	15.64	40	PS	831.206	13.49	35
Agalev	275 437	4.48	6	Agalev	299.589	4.86	7
PSC	491 908	8.00	19	PSC	476.740	7.74	18
VU	495 120	8.06	16	VU	363.121	5.89	10
PRL	577 959	9.41	23	PRL	501.644	8.14	20
PVV	709 758	11.55	25	PVV	737.988	11.98	26
ECOLO	157 988	2.57	3	ECOLO	312.623	5.07	10
PVDA/PTB	45 218	0.74		PVDA/PTB	31.237	0.51	
Vl Blok	116 534	1.90	2	Vl.Blok	405.281	6.58	12
				B.E.B.	15.422	0.25	
				REGEBO	12.210	0.20	
				ROSSEM	198.192	3.22	3
FN/NF	7.596	0.10		FN/NF	64.993	1.05	1
RW	12.391	0.20		RW	3.756	0.06	
FDF/PPW	71.338	1.16	3	FDF/PPW	90.811	1.47	3
RAD-UDRT	6.452	0.10		RAD-UDRT	2.416	0.04	
SAP/POS	31.446	0.51		SAP/POS	5.258	0.09	
KP/PC.	51.046	0.83		KP/PC	5.713	0.09	
Diversen	22.860	0.37		Diversen	30.846	0.50	
Totaal zetels			**212**	**Totaal zetels**			**212**

Vlaamse partijenvolgens zetel- en stemmenaantal 24-11-91

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
CVP	1.195.363	19.45	43	CVP	1.036.043	16.81	39
SP	915.432	14.90	32	SP	737.573	11.97	28
PVV	709.738	11.55	25	PVV	737.988	11.98	26
Vl.Blok	116.534	1.90	2	Vl.Blok	405.281	6.58	12
VU	495.120	8.06	16	VU.	363.121	5.89	10
Agalev	275.437	4.48	6	Agalev.	299.589	4.86	7
				ROSSEM	198.192	3.22	3
Totaal zetels			**124**	**Totaal zetels**			**125**

Vlaamse partijen volgens stemmenpercentage in Vlaanderen 24-11-91

	%	+/-
CVP	26,9	-4,7
SP	19,9	-4,7
PVV	18,9	+0,5
Vl.Blok	10,3	+7,3
VU	9,3	-3,6
Agalev	8,0	+0,5
Rossem	5,2	+5,2

Franstalige partijenvolgens zetel- en stemmenaantal 24.11.91

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
PS	961.361	15.64	40	PS	831.206	13.49	35
PRL	577.959	9.41	23	PRL	501.644	8.14	20
PSC	491.908	8.00	19	PSC	476.740	7.74	18
ECOLO	157.988	2.57	3	ECOLO	312.623	5.07	10
FDF/PPW	71.338	1.16	3	FDF/PPW	90.811	1.47	3
				FN/NF	64.993	1.05	1
Totaal zetels			**88**	**Totaal zetels**			

SENAAT HET RIJK

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
CVP	1.169.377	19.19	22	CVP	1 028 690	16.82	20
SP	896.294	14.71	17	SP	730 264	11.94	14
PS	958.686	15.74	20	PS	812 787	13.29	18
Agalev	299.049	4.91	3	Agalev	314.313	5.14	5
PSC	474.370	7.79	9	PSC	483.121	7.90	9
VU	494.410	8.12	8	VU	365.222	5.97	5
PRL	364.367	9.26	12	PRL	496.043	8.11	9
PVV	686.440	11.27	11	PVV	713.608	11.67	13
ECOLO	168.491	2.77	2	ECOLO	323.200	5.29	6
PVDA/PTB	43.386	0.71		PVDA/PTB	31.723	0.52	
Vl Blok	122.953	2.02.		Vl.Blok	414.476	6.78	
				BEB	15.893	0.26	
				REGEBO	12.148	0.20	
				ROSSEM	195.989	3.21	
FN/NF	8.186	0.13		FN/NF	60.710	0.99	
RW	14.333	0.24		RW	3.009	0.06	
FDF/PPW	77.522	1.27		FDF/PPW	86.026	1.41	
RAD/UDRT	6.203	0.10		RAD/UDRT	2.209	0.04	
SAP/POS	32.187	0.53		SAP/POS	6.479	0.11	
KP/PC	52.318	0.86		KP/PC	6.527	0.11	
Diversen	23.596	0.39		Diversen	11.287	0.18	
Totaal zetels			**106**	**Totaal zetels**			**106**

Vlaamse partijen volgens zetel- en stemmenaantal 24-11-91

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
CVP	1.169.377	19.19	22	CVP	1.028.690	16.82	20
SP	896.294	14.71	17	SP	730.264	11.94	14
PVV	686.440	11.27	11	PVV	713.608	11.67	13
Vl.Blok	122.953	2.02	1	Vl.Blok	414.476	6.78	5
VU	494.410	8.12	8	VU	365.222	5.97	5
Agalev	299.049	4.91	3	Agalev	314.313	5.14	5
				ROSSEM	195.989	3.21	1
Totaal zetels			**62**	**Totaal zetels**			**63**

Vlaamse partijenvolgens stemmenpercentage in Vlaanderen 24-11-91

	%	+/-
CVP	26.7	-4.4
SP	19.8	-4.7
PVV	18.6	+0.5
Vl.blok	10.7	+7.5
VU	9.4	-3.5
Agalev	8.4	+0.2
ROSSEM	5.2	+5.2

Franstalige partijen volgens zetel- en stemmenaantal 24-11-91

	1987 stemmen	%	zetels		1991 stemmen	%	zetels
PS	958.686	15.74	20	PS	812.787	13.29	18
PRL	564.367	9.26	12	PRL	496.043	8.11	9
PSC	474.370	7.79	9	PSC	483.121	7.90	9
ECOLO	168.491	2.77	2	ECOLO	323.200	5.29	6
FDF/PPW	77.522	1.27	1	FDF/PPW	86.026	1.41	1
Totaal zetels			**44**	**Totaal zetels**			**43**

PROVIXCIALE SENATOREN

Op 9 december 1991 verkozen de provincieraden in totaal 52* provinciale senatoren.
De verkiezing van de provinciale senatoren gaf volgend resultaat:

Antwerpen	8 zetels	
	CVP	**3**
	SP	2
	Vl.Blok	**1**
	Agalev	1
	PVV	**1**
Brabant	11 zetels	
	CVP	2
	PRL	2
	PS	**1**
	PVV	**1**
	SP	**1**
	Agalev	**1**
	FDF/PPW	**1**
	Ecolo	**1**
	PSC	**1**
Henegouwen	6 zetels	
	PS	3
	PSC	**1**
	PRL	**1**
	Ecolo	**1**
Limburg	4 zetels	
	SP	2
	CVP	**1**
	P W	**1**
Luik	**5** zetels	
	PSC	**1**
	Ecolo	1
	PS	2
	PRL	**1**

* In de provincie Limburg steeg het aantal zetels van 3 naar 4 ingevolge de bevolkingsaangroei.
Deze zetelaanpassing, die bij koninklijk besluit werd doorgevoerd, was een gevolg van de tienjaarlijkse volkstelling. Ook de zetelaanpassing voor de Kamer kan bij koninklijk besluit worden doorgevoerd. Voor de zetelaanpassing bij de rechtstreeks verkozen senatoren, is er een wet nodig. De regering ging echter niet over tot een algehele zetelaanpassing omdat, luidens de verklaring van minister van binnenlandse Louis Tobback. vijftig gemeenten hun gegevens nog niet vergeleken hebben met deze van het Rijksregister.
Krachtens de grondwet moeten de resultaten van de volkstelling ten laatste op 1 september gepubliceerd worden. Daarna moet de regering binnen de drie maanden de zetelaanpassing doorvoeren.
Op basis van de jongste volkstelling zou er een zetelverschuiving zijn van het tweetalige kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde naar een Vlaams kiesarrondissement.

ZETELVERDELING PROVINCIERADEN

PROVINCIES	Aantal zetels	CVP of/en PSC	SP of/en PS	PW of/en PRL	VU	Agalev of/en Ecolo	FDF	Vl. Blok	Andere
Antwerpen	90	25 (- 4)	16 (- 7)	15 (+1)	7 (- 3)	8 (- 1)		19 (+15)	0 (-1)
Limburg	70	22 (- 3)	19 (- 2)	13 (+5)	10 (- 4)	3 (+ 1)		3 (+ 3)	
Oost-Vlaanderen ...	90	28 (- 3)	19 (- 4)	24 (+3)	8 (- 3)	3 (- 1)		8 (+ 8)	
West-Vlaanderen ...	90	35 (- 1)	20 (- 4)	19 (+2)	8 (sq)	5 (sq)		3 (+ 3)	
Henegouwen	90	20 (sq)	41 (-11)	15 (-1)		13 (+11)			1 (+1)
Luik	86	19 (+ 1)	36 (- 7)	18 (-2)		12 (+ 8)			1 (sq)
Luxemburg	50	12 (- 2)	19 (sq)	15 (-1)		4 (+ 3)			
Namen	60	18 (+ 1)	22 (- 4)	12 (-2)		7 (+ 4)			1 (+1)
Brabant	90	19 (- 1)	19 (- 6)	25 (-1)	5 (- 2)	11 (t 6)	7 (sq)	4 (+ 4)	0 (sq)
Rijk	716	198 (-12)	211 (-45)	156 (+4)	38 (-12)	66 (+31)	7 (sq)	37 (+33)	3 (+1)

Luxemburg 3 zetels

PSC	1
PS	1
PRL	1

Namen 3 zetels

PSC	1
PS	1
PRL	1

Oost-Vlaanderen 7 zetels

CVP	2
SP	2
PVV	2
VU	1

West-Vlaanderen 5 zetels

CVP	2
SP	1
PVV	1
VU	1

Totaal zetels 52

Per partij was was de verlies- en winstrekening als volgt:

	1987	1991	+/-
CVP	11	10	-1
PS	11	8	-3
SP	8	8	(sq)
PRL	6	6	(sq)
PVV	4	6	+2
PSC	5	5	(sq)
VU	4	2	-2
Agalev	1	2	+1
Ecolo	0	3	+3
FDF	1	1	(sq)
Vl.Blok	0	1	+1
Totaal zetels	**51**	**52**	

NATIONALE COOPTATIE

Op 23 december coöpteerde de senaat 26 nationale senatoren

	1987	1991	+/-
CVP*	6	6	
PS	5	4	-1
SP	4	4	
PVV	3	3	
PRL	3	3	
PSC	2	2	
Ecolo	1	2	+1
VU	1	1	
Agalev	1	1	

* De CVP behaalde een zesde zetel van nationaal gecoopteerd senator met de steun van het Vlaams Blok Zonder deze steun zou de PS een zetel meer hebben behaald Het Vlaams Blok verkoos de CVP te steunen om de Vlaamse vertegenwoordiging in de Senaat te versterken

VOLLEDIGE SAMENSTELLING VAN DE SENAAT

	1987	1991	+/-
CVP	39	36	-3
PS	36	30	-6
SP	29	26	-3
PVV	18	22	+4
PRL	21	18	-3
PSC	16	16	(sq)
Ecolo	3	11	+8
Agalev	5	8	+3
VU	13	8	-5
Vl.Blok	1	6	+5
FDF	2	2	(sq)
Rossem		1	+1
Totaal zetels	**183**	**184**	

NEDERLANDSTALIGE PARTIJEN

CVP	39	36
SP	29	26
PVV	18	22
Agalev	5	8
VU	13	8
Vl.Blok	1	6
Rossem		1
Sub/tot.	*105*	*107*

FRANSTALIGE PARTIJEN

PS	36	30
PRL	21	18
PSC	16	16
Ecolo	3	11
FDF	2	2
Sub/tot.	78	77
Totaal zetels	**183**	**184**

REGERINGSVORMING

Op 29 november belastte de koning minister van Staat Frans Grootjans met een informatie-opdracht. Grootjans kweet zich zeer discreet van zijn taak. Over de besluiten die hij trok uit zijn consultaties gaf hij geen persconferentie.

Op 9 december bracht Grootjans verslag uit bij de koning, waarna hij vroeg van zijn opdracht ontheven te worden. Het staatshoofd ging daarop in en belastte nog dezelfde dag PVV-voorzitter Guy Verhofstadt met een formatie-opdracht. Dat was voor de meesten een verrassing. Dat het Hof premier Martens' aartsvijand Verhofstadt tot for-

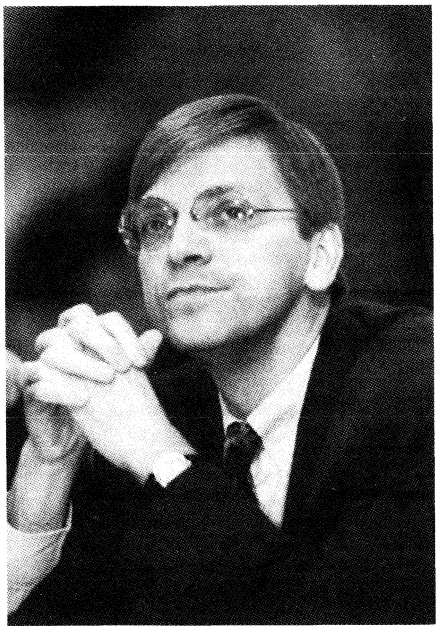

PVV-voorzitter Guy Verhofstadt. die op 9 december door koning Boudewijn met een formatie-opdracht werd belast.

mateur benoemde, op het ogenblik dat de eerste minister 's lands belangen verdedigde op de Europese top van Maastricht. noemden sommige waarnemers ,,niethoffelijk".
Ook Verhofstadt ging zeer discreet tewerk. Uit de politieke leiders die hij uitnodigde, kon men afleiden dat hij werkte aan de vorming van een coalitie van socialisten, liberalen en groenen, met eventuele steun van de VU in de Vlaamse Raad.
Op 19 december haakten de groenen af, omdat zij de voorstellen van Verhofstadt niet vernieuwend vonden. Zij spraken van oude wijn in nieuwe zakken. De Vlaamse socialisten, die Verhofstadt wantrouwden, die niet warm liepen voor een coalitie met de liberalen en die de eisen van de VU vreesden voor steun in de Vlaamse Raad, maakten van de gelegenheid gebruik om de gesprekken met Verhofstadt stop te zetten. SP-voorzitter zei dat de door Verhofstadt beoogde coalitie geen werkbare meerderheid meer had na het afhaken van de groenen.
Vei-hofstadt vroeg de koning om van zijn opdracht ontheven te worden. Het staatshoofd ging daarop in.
's Anderendaags belastte de koning de perfect tweetalige Melchior Wathelet (PSC'er van Verviers, vice-premier en minister van justitie) met de formatie-opdracht.
PS-voorzitter Spitaels uitte zijn ongenoegen door onmiddellijk een aantal eisen op tafel te leggen, met de mededeling ,,dat hij van Wathelet minstens moet bekomen wat Verhofstadt hem al had toegezegd". Spitaels had het over de federalisering van de landbouw en de buitenlandse handel, onder meer door regionale ministercomités op deze terreinen meer beslissingsbevoegdheid te geven. Spitaels eiste ook meer geld voor het Franstalig onderwijs.
Op 19 december verbrak Verhofstadt het stilzwijgen en betreurde hij op een persconferentie dat de groenen en de SP ,,een historische kans lieten voorbijgaan om in ons land iets nieuws tot stand te brengen". Hij schreef de mislukking toe aan een strekking binnen de SP, die een risicoloze coalitie met de CVP verkiest. De SP vroeg bovendien waarborgen dat Willy Claes premier zou worden, een verzoek waarop Verhofstadt niet kon op ingaan.
Verhofstadt weigerde op zijn persconferentie dieper in te gaan op de voorstellen die hij mondeling aan de groenen en de socialisten deed ,,omdat deze voorstellen misschien nog van pas kunnen komen".

VAN ROSSEM KOMT VRIJ

Op 23 december 1991 stemde de Kamer in met het voorstel van de bevoegde commissie om de verkozen Jean-Pierre Van Rossem op 6 januari in vrijheid te stellen. Ondertussen gaat het gerechtelijk en parlementair onderzoek naar de tegen Van Rossem ingebrachte beschuldigingen door.

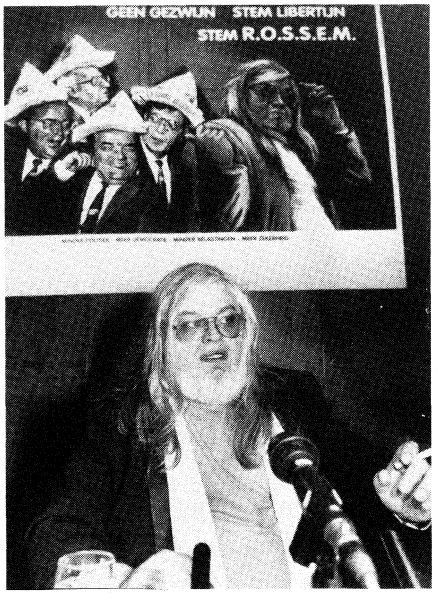

Jean Pierre van Rossem

Op verzoek van de kamer van in beschuldiging stelling van de rechtbank van Antwerpen komt Van Rossem pas op 6 januari vrij. Het gerecht vreest voor de verdwijning van bewijslast en voor beïnvloeding van personen.
(Vor.ber. pag. 649 e.v.-1991)

NEDERLAND

GEZONDHEID PRINS CLAUS

Op 20 november maakte de Rijksvoorlichtingsdienst bekend dat prins Claus is ontslagen uit het ziekenhuis Bronovo in Den Haag waarin hij op 2 juli in verband met een herhaling van klachten van depressieve aard was opgenomen. Zijn gezondheidstoestand is zodanig verbeterd dat verblijf in het ziekenhuis niet langer noodzakelijk is. Zijn behandeling zal ambulant worden voortgezet. Inmiddels is vastgesteld dat prins Claus tevens lijdt aan een lichte vorm van de ziekte van Parkinson. De symptomen daarvan traden voor het eerst in 1987 op; zij zijn sindsdien nauwelijks in ernst toegenomen.
Op advies van de behandelende artsen zal prins Claus voorlopig zijn werkzaamheden nog niet hervatten en nog geen openbare verplichtingen op zich nemen, aldus de Rijksvoorlichtingsdienst.

Op 2 september 1982 werd prins Claus voor depressieve klachten ter observatie opgenomen in het St. Radboudziekenhuis te Nijmegen: acht dagen later mocht hij huiswaarts keren. Op I oktober 1982 wercl per communiqué meegedeeld dat de prins was opgenomen in de psychiatrische kliniek van het universiteitsziekenhuis in Bazel. In november 1982 bleek dat een staatsbezoek aan Groot-Brittannië te veel voor de prins was en in januari 1983 volgde een opname in het Sint Laurentius Ziekenhuis in Breda. In juli 1984 hervatte hij zijn werkzaamheden.(*NRC/H'blad* 2-7-'91; *Trouw* 3-7-'91)

NIEUWE COMMISSARISSEN VAN DE KONINGIN

Op 8 november werd Jan Terlouw (D66) geïnstalleerd als commissaris van de koningin in Gelderland. Hij volgde de op 29 mei overleden M. de Bruijne (VVD) op die dit ambt sinds oktober 1983 had vervuld. In de tussentijd had de oud-commissaris van de koningin in Drenthe. A.P. Oele (PvdA). als plaatsvervangend commissaris gefungeerd.

J.C. Terlouw (59) werd op 11 mei 1971 lid van de Tweede Kamer en op I september 1974 frac-

D66-leider Hans van Mierlo ,,vermaant" de nieuwe commissaris van de koningin in Gelderland. Jan Terlouw, vlak voor diens installatie. Rechts mevr. Alexandra Terlouw.

tievoorzitter van D66. Van 11 september 1981 - 4 november 1982 was hij vice-preinier en minister van economische zaken in de kabinetten Van Agt II en III. Vervolgens werd hij secretaris-generaal van de Europese Conferentie van Transportministers te Parijs.

Sinds 29 juni 1990 is E.M. Mastenbroek (CDA) commissaris van de koningin in Limburg. Hij volgde zijn partijgenoot J. Kremers op die dit ambt sinds 1978 vervulde en het op 16 mei 1990 neerlegde.

Mastenbroek, 63 jaar bij zijn ambtsaanvaarding, was sinds juni 1978 lid van de Gedeputeerde Staten van Limburg en loco-gouverneur. Hij werd als tussenoplossing gezien. om het CDA meer tijd te gevenvoor het vinden van een aanvaardbare kandidaat. Minister Dales van binnenlandse zaken had op 8 juni 1990 geweigerd de kandidatuur van het Tweede Kamerlid en ex-staatssecretaris P.R.H.M. (René) van der Linden voor te dragen.

MAATSCHAPPELIJKE REACTIES OP MILJOENENNOTA. VERZET TEGEN KABINETSPLANNEN INZAKE WAO- EN ZIEKTEWET

Aan de *Staatscourant* van 17 september 1991 werden de volgende reacties op de Miljoenennota 1992 (zie pag. 656/2 e.v.-'91) ontleend:

FNV - Het kabinet verziekt volgens de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) met het doorzetten van de Ziektewet- en WAO-plannen en andere bezuinigingsmaatregelen het sociaal-economisch klimaat in Nederland. De federatie vindt dat des te pijnlijker omdat 1992 in economisch opzicht een minder goed jaar zal zijn. De ,gigantische bezuinigingen en lastenverzwaringen' leggen een domper op de economie. Volgens de FNV voert het kabinet een pro-cyclisch beleid en is het de grootste inflatiemaker.
De federatie ziet de arbeidsmarktparticipatie niet stijgen, maar dalen. Het streven van het kabinet naar een grotere participatie komt volgens de FNV absoluut niet uit de verf. De bezuinigingen in de (semi-)collectieve sector komen op een slecht moment en zijn voor de FNV moeilijk te accepteren. Steun van het kabinet voor arbeidstijdverkorting en herverdeling van arbeid ontbreekt.

De FNV vindt de voorgestelde ontkoppeling van lonen en uitkeringen principieel onjuist. Het pakket fiscale maatregelen dat het kabinet aanbiedt als alternatief is in de ogen van de FNV onvoldoende. niet in het minst omdat dit pakket de uitkeringsgerechtigden geen enkele inkomensgarantie biedt bij een andere prijs- en loonontwikkeling dan nu wordt verondersteld.
Als in de loop van volgend jaar blijkt dat de veronderstellingen waarop het kabinet nu het beleid baseert niet kloppen, dan zal het kabinet met extra maatregelen de koopkracht van de laagstbetaalden veilig moeten stellen, aldus de FNV.
De federatie betwijfelt overigens of de koopkracht-overzichten juist voor de onderkant een getrouw beeld geven van de situatie. Lagere overheden leggen steeds meer lasten op die maar voor een deel in de berekeningen worden meegenomen. De FNV is beducht voor een cumulatie van deze lasten, juist bij laagbetaalden.

Het FNV vraagt zich verder af of het kabinet afstand wil nemen van het doelgroepenbeleid voor vrouwen en ergert zich aan bezuinigingen op de arbeidsmarktvoorziening en het leerlingwezen. Ook maakt de federatie bezwaar tegen de les- en cursusgeldverhogingen in het onderwijs en de bezuinigingen op de studiefinanciering.

CNV - Het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV)ziet in de Miljoenennota een uitwerking van de ,reeds ingezette aanslagen op het sociale klimaat in ons land' Niet alleen snijdt het kabinet in de werknemersverzekeringen WAO en Liektewet, maar ook de koppeling en een goed overlegklimaat sneuvelen in de voorstellen Een noodzakelijke extra inspanning ontbreekt als het gaat om de bestrijding van de werkloosheid Het arbeidsvoorwaardenoverleg, van groot belang voor de werkgelegenheid, wordt onder zware druk gezet Daar waar een gezamenlijke inzet en aanpak cruciaal is, laat het kabinet kans op kans liggen Het begrotingsjaar '92 dreigt daardoor een absoluut dieptepunt te worden, aldus het CNV Het kabinet gaat volgens de vakcentrale voorbij aan de verantwoordelijkheid die de vakbeweging heeft getoond en wil tonen de koppeling het instrument voor rechtvaardig delen vervalt de structurele aanpak van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid krijgt geen werkelijke kans, de gezamenlijke, meer effectieve, aanpak van de werkloosheid wordt financieel uitgehold, een verantwoorde loonontwikkeling wordt vermorzeld door bovenstaande zaken en de door het kabinet opgelegde prijsstijgingen.
Het CNV is van mening dat het kabinet daardoor een zware hypotheek legt op het arbeidsvoorwaardenoverleg. Een bchccrstc loonontwikkeling wordt zeer moeilijk met alle nadelige effecten voor de werkgelegenheid. De ramingen van het kabinet als het gaat om de lonen staan buiten elke realiteit.
Daarbij komt dat er al sprake is van stagnatie van de werkloosheidsdaling en de groei van de werkgelegenheid. Op het terrein van de arbeidsmarkt zal daarom een grotere inspanning moeten worden geleverd teneinde deze trend te keren. In plaats van bezuinigen op de beschikbare middelen is juist extra investeren in arbeidsvoorziening bittere noodzaak. Zeker waar het gaat om de taakstelling voor mensen met de minste kansen op de arbeidsmarkt.

De vakcentrale CNV heeft ook nog positieve ontwikkelingen te melden. De verhoging van de algemene belastingvrije som en het niet doorgaan van de inflatiecorrrctie worden door het CNV ondersteund. Ook geeft het kabinet er blijk van te begrijpen wat het betekent om tijdelijk voorzitter te zijn van de EG. Zo heeft de regeerploeg een aanzet gegeven om in het Europa van morgen te zorgen voor een sociale basis. Het bouwen aan een sociaal Europa reikt nog niet tot grote hoogten. maar het fundament lijkt enigszins solide. Een grotere inspanning is echternog wel gewenst. Op milieugebied kijkt kabinet eindelijk door een wat groen gekleurde bril. Het CNV is blij dat de overheidsinvesteringen het komende jaar zullen toenemen en dan met name ten behoeve van het milieu.

MHP - De vakcentrale voor Middelbaar en Hoger Personeel (MHP) omschrijft de Miljoenennota als een ramp voor de midden en hogere inkomensgroepen. De nota is doorspekt met inkomensnivellerencle maatregelen. zoals het schrappen van de inflatiecorrectie in de inkomstenbelastingschijven en de verhoging van de WAO-premie. Daarom mag het volgens de MHP geen verbazing wekken dat zijn loonmatigingsafsprakenin een centraal overleg afwijst. De MHP is van mening dat het kabinet

zelf de bereidheid om te komen tot loonmatiging om zeep heeft geholpen door het nemen van nivellerende maatregelen, door het niet door laten gaan van de in het regeerakkoord toegezegde lastenverlaging. door het aanwakkeren van de inflatie als gevolg van lastenverzwaringen en door de voorstellen met betrekking tot de Ziektewet en WAO van 27 augustus (zie pag. 582/1 e.v.-'91).
De MHP wil aleen alsnog aan centraal overleg deelnemen als het kabinet bereid is in een dergelijk overleg de in de Miljoenennota bevestigde ZW/WAO-maatregelen van tafel te halen.
De vakcentrale constateert verder dat de begroting 1992 gebouwd is op de veronderstelling dat de contractloonstijging voor 1992 niet boven de 3,75 procent zal uitkomen. De MHP vindt dit een irreële veronderstelling: niet alleen is de inflatie voor het komende jaar al geraamd op 3,25 procent, maar ook is in een groot deel van de meerjarige CAO's een hoger percentage overeengekomen (30 procent kent een stijging van 4.24 procent gemiddeld).
Het kabinet wenst zich volgens de centrale niet te houden aan zijn toezegging dat voor dc werkenden in de collectieve sector een loonruimte wordt vastgesteld die overeenkomt met die in de marktsector en dat de loonontwikkeling via onderhandelingen moet worden bepaald. Het kabinet maximeert de ruimte voor deze sector in de Miljoenennota nu reeds op slechts 3 procent, nog voor enige onderhandeling heeft kunnen plaatsvinden. Tenslotte vindt de MHP het onbegrijpelijk dat het kabinet, zonder enig overleg. een structurele greep van f 150 mln uit de kas van het nieuwe Centraal Bestuur voor Arbeidsvoorziening neemt. Dit wekt des te meer verbazing, omdat juist extra bemiddeling en inzet van het CBA noodzakelijk zijn om de problemen op de arbeidsmarkt de baas te worden.

VNO- Het kabinet moet de plannen die leiden tot een stijging van de collectieve-lastendruk corrigeren. omdat de economische groei van volgend jaar volledig dreigt te worden opgeslokt door de collectieve sector.
Het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) vicdt het buitengewoon betreurenswaardig dat het kabinet volgend jaar vooral ondernemingen en werknemers de rekening presenteert voor de verkeerde inzet via het regeerakkoord en de besluiteloosheid tot nu toe. Als er sprake wil zijn van werkbare verhoudingen tussen kabinet en VNO zullen op tenminsie drie terreinen de plannen drastisch moeten worden bijgesteld, vindt het VNO: ,.In de eerste plaats dient de overheid nu eens en voor altijd afstand te nemen van het centralistische denkmodel t.a.v. de loonvorming. Het is echt niet meer van deze tijd dat de overheid de marktsector oproept de loonstijging beperkt te houden tot 3 % omdat uitkeringsgerechtigden en ambtenaren er ook 3 % bijkrijgen. Het noemen van cijfers, hoe ridicuul ze op zichzelf ook zijn, is kwalijk. Wat betreft de marksector duidt het immers op verregaande bemoeizucht en wat betreft de ambtenaren en uitkeringsgerechtigden op een onwaarachtige oplossing van de koppelingsproblematiek met een kwalijke financieringswijze. In de tweede plaats dient de overheid haar plannen zodanig terug te draaien dat er geen verdere stijging van de collectieve-lastendruk plaatsvindt, te meer daar die ook al dit jaar - in strijd niet de gemaakte afspraken in het Gemeenschappelijk Beleidskader - omhoog is gegaan. In de derde plaats moet de tweede fase van de plannen rond de invoering van een volksverzekering tegen ziektekosten vantafel."
Het VNO heeft met belangstelling kennis genomen van de pogingen die het kabinet gaat ondernemen om voor de jaren na 1992 een gezondere financiële situatie te bewerkstelligen, maar twijfelt over het realiteitsgehalte van de plannen.

NCW - De overdreven aandacht die het kabinet in de begroting voor 1992 toekent aan de inkomenspolitiek gaat ten koste van de groei van onze economie en werkgelegenheid, aldus het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW).

De goede reputatie die Nederland had bij het beteugelen van de inflatie gaat verloren, zo vreest het NCW. De hoge inflatie wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door het kabinet zelf. De lastenverzwaringen voor bedrijven cn burgers zijn in 1992 aanzienlijk. De forse verhogingen van huurwaardeforfait en brandstofaccijnzen zijn al een feit. Voorzien is eveneens in aanzienlijke verhogingen van de tabaksaccijns, schoolgeld en milieuheffingen alsmede het gedeeltelijk niet doorgaan van de inflatiecorrectie.
Daar bovenop komen de inkomensgevolgen van de stelselherziening in de volksgezondheid cn dc toenemende lasten opgelegd door dc lagere overheden.
Hogere huren en hogere tarieven in het openbaar vervoer morden door het NCW als zodanig niet afgewezen, want deze zijn noodzakelijk om de subsidies in deze sectoren te kunnen verlagen. Maar het kabinet dient dan wel anders de lasten te verlichten, bijvoorbeeld door een verlaging van het BTW-tarief. Hiermee had men de inflatie kunnen tegen gaan en een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een beheerste ontwikkeling van de loonkosten. Tevens had het de koopkracht gunstig kunnen beïnvloeden, aldus het NCW.

De formele ontkoppeling van lonen en uitkeringen is een verstandige maatregel. De wijze waarop de koopkracht van de lagere inkomens wordt gerepareerd is echter bijzonder onverstandig. De verhoging van de basisaftrek en het arbeidskostenforfait zijn op zich goede maatregelen. De financiering hiervan via de beperking van inflatiecorrectie voor inkomens vanaf circa f 50.000 is niet fatsoenlijk. Deze werkt nivellerend en maakt voor een deel de Oort-wetgeving ongedaan.
Bovendien staat dit voorstel haaks op de plannen van de commissie-Stevens, zo meent het NCW.
Het kabinet is volgens de christelijke werkgevers te optimistisch over de loon(kosten)ontwikkeling in het komende jaar. Door het noemen van de gewenste loonontwikkeling van 3 procent w-ordt wederom een bodem in de markt gelegd. De hoge inflatie en de lastenverzwaringen zullen het overleg zeer bemoeilijken.

KNOV - De overheid strooit de bezuinigingen onevenredig zwaar uit over het midden- en kleinbedrijf. Dit is, gezien het feit dat deze bedrijfstak slechts in zeer beperkte mate deelt in de malaise op het punt van de werkgelegenheid en voor enkele tienduizenden arbeidsplaatsen extra zorgt, niet te rechtvaardigen, aldus het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (KNOV). Het kabinet leunt bij de realisering van zijn belangrijkste doelstellingen - bestrijding van de werkloosheid en vergroting van de arbeidsparticipatie - veel te zwaar op de sociale partners. Vallen de afspraken tussen werkgevers en werknemers over de loonstijging in 1992 hoger uit dan de door de overheid gewenste 3 %, dan staat de regering met lege handen. Samen met de toch al slechte vooruitzichten voor de werkgelegenheid leidt dit met namen voor de kansarmen op de arbeidsmarkt tot een somber perspectief. Van de hoognodige verbetering in de verhouding tussen actieven en niet-actieven komt daardoor niets terecht.
Het KNOV onderschrijft de kabinetsdoelstelling om ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid terug te dringen van harte en aanvaardt daarvoor medeverantwoordelijkheid. Waar het KNOV bereid is in het kader van de Ziektewet tot een uitruil te komen met werknemers om lasten cn lusten te delen, voelt het KNOV niets voor de kabinetsplannen de uitstoot in de WAO terug te dringen via een eenzijdige verantwoordelijkheid van de werkgevers in de vorm van een bonus/malusregeling.
Voor het midden- en kleinbedrijf is een dergelijke regeling praktisch een onding. Bovendien wordt het betalen van boetes voor vormen van arbeidsongeschiktineid die niets met het werk uitstaande hcbbcn door ondernemers als bijzonder onrechtvaardig beschouwd. Het maakt de zwakke arbeidsmarktpositie van veel mensen er bepaald niet beter op.

Acties vakbonden

Inmiddels werd het gezamenlijk actieplan van de drie vakcentrales FNV, CNV en MHP tegen de kabinetsvoornemens (zie pag. 580/3-'91) uitgevoerd. Tegelijk verslechterde de relatie tussen de PvdA en de vakbeweging.

Fractieleider Thijs Woltgens ging op 3 september in een rede te Eindhoven in op de bijzondere relatie tussen de PvdA en de vakbeweging, vooral de FNV. ,,Ik denk dat de vakbeweging een bijzondere claim legt op de stellingname van de PvdA. Er bestaat een verwachtingspatroon dat de PvdA op dezelfde wijze behoort te reageren als de vakbeweging. Niemand zal dit zo zeggen, maar psychologisch moet het wel zo werken. Anders is de intensiteit waarmee de PvdA en het kabinet nu bejegend worden niet te verklaren". aldus Wöltgens. Toch toonde hij zich verwonderd over de felheid van de kritiek, want de FNV heeft bij de bezuinigingsmaatregelen van de kabinetten Lubbers I en II veel rustiger gereageerd. ,,Is het toeval dat de botsing tussen het kabinet Van Agt/Den Uyl in 1982 over de Ziektewet nu wordt herhaald? Dat de vakbeweging nu te hoop loopt op een wijze die in de tussenliggende jaren bij zeer zware - ik zeg veel zwaardere ingrepen - in de sociale zekerheid niet te zien was?"

Een discussie tussen vice-premier Wim Kok en FNV-voorzitter Johan Stekelenburg in het NOS-programma Het Capitool op 8 september leidde op 10

Op de Dam in Amsterdam kwam op 17 september een groot aantal demonstranten samen voor een protestmanifestatie tegen de WAO-plannen van het kabinet.

september tot een gesprek tussen het kabinet en de vakcentrales FNV, CNV en MHP. Na afloop waren beide partijen teleurgesteld.
Tijdens een debat in de Tweede Kamer over dit overleg met de vakbeweging verklaarde het kabinet zich op 11 september bereid de bevriezing van de - bestaande - WAO-uitkeringen ongedaan te maken als het aantal arbeidsongeschikten terug is op het niveau van 1989 (760.000 gemeten in uitkeringsjaren). Premier Lubbers noemde de voorwaarde van de vakbeweging om het kabinetsbesluit van tafel te halen en twee a drie jaar lang de aandacht alleen te richten op zogenoemde volumemaatregelen echter ,,volstrektonredelijk".
,,Ik doe geen concessies aan het aantal arbeidsongeschikten", aldus Lubbers.

Voor Prinsjesdag (17 september) kondigde het actiecentruin van de drie vakcentrales acties aan in honderden bedrijven (incl. alle streekvervoerbedrijven) in tenminste 75 steden. ,,Miljoenen mensen" zouden gehoor geven aan de oproep van de vakcentrales dan te protesteren tegen de WAO- en Ziektewetplannen van het kabinet; de meesten van hen zouden rond het middaguur het werk onderbreken om demonstratief naar de Troonrede te luisteren, zo verwachtten de vakcentrales. De spoorwegvakbond FSV meldde op 12 september dat zijn leden niet zouden deelnemens aan acties bij de NS op Prinsjesdag en evenmin aan een door de vervoersbond FNV voor 7 oktober aangekondigde staking.
Aan de acties op Prinsjesdag namen naar schatting van de vakcentrales zo'n 600.000 mensen deel. Op de Coolsingel in Rotterdam bijv. keken ca. 30.000 mensen naar een groot televisiescherm waarop de Troonrede werd uitgezonden. De stakingsactie bij de NS mislukte: slechts vier treinen reden niet op 17 september. Wel viel het stads- en streekvervoer overal stil.

Na Prinsjesdag zetten de vakcentrales de acties tegen de kabinetsplannen voort, o.a. in de vorm van een informatiecampagne. Voorts zouden tot aan de landelijke demonstratie van de drie vakcentrales op 5 oktober in vele bedrijven ,,estafettestakingen" en demonstratieve bijeenkomsten plaatsvinden.
Op initiatief van VNO-voorzitter A.S. Rinnooy Kan overlegden de werkgeversorganisaties op 20 september met de vakcentrales op secretariaatsniveau om gezamenlijk voorstellen te ontwikkelen als alternatief voor de kabinetsplannen inzake WAO en Ziektewet. Resultaten blevenuit.
Op 22 september begonnen de estafettestakingen in de bedrijven.
In grote delen van het land lag het stads- en streekvervoer op 26 september vóór 7.00 uur stil. In Amsterdam negeerden stakers bij het Gemeentelijk Vervoerbedrijf massaal het gerechtelijke bevel (van 20 september) om tijdens de spits weer aan het werk te gaan; pas na bemiddeling van het bondsbestuur kwam omstreeks 10.30 uur een einde aan deze wilde staking.
De drie vakcentrales reageerden ,,teleurgesteld" op de uitslag van het PvdA congres van 28 september (zie hieronder), waarbij de PvdA-afgevaardigden akkoord gingen met de omstreden kabinetsplannen. De bonden bleven actie voeren en gaven geen gehoor aan de oproep van staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken) om de acties te beëindigen. Tegelijk stapten bedrijven naar de rechter om via een kort geding een verbod van bepaalde acties af te dwingen. Diverse acties werden door de rechter verboden. Het verbod van de Rotterdamse havenstaking op 1 oktober leidde tot wilde acties.
Op 5 oktober volgde de grote vakbondsmanifestatie op het Malieveld in Den Haag. Schattingen van het aantal deelnemers liepen uiteen van 150.000 tot 250.000. FNV-voorzitter Stekelenburg deed een laatste oproep aan de leden van de Tweede Kamer om de kabinetsplannen de volgende week af te wijzen. Tegelijk kondigde hij aan dat hoger beroep zou worden aangetekend tegen gerechtelijke uitspraken waarin het stakingsrecht, ,,het fundamenteel recht van georganiseerde werknemers", zou zijn aangetast.

Tweede Kamer

Op 8 oktober begonnen de Algemene Beschouwingen in de Tweede Kamer. Aan het slot daarvan, na drie dagen debat, bleken de kabinetsplannen om in te grijpen in de WAO en Ziektewet niet gewijzigd. FNV-voorzitter Stekelenburg verwoordde de teleurstelling van de vakcentrales op 10 oktober aldus: ,,Er is geen spat ruimte geboden om nog wat te wrikken aan de WAO- en Ziektewetmaatregelen." De vakcentrales lieten weten dat een centraal najaarsoverleg met werkgevers en kabinet over het sociaal-economische beleid nu van de baan was. Wel wilden zij proberen in CAO-onderhandelingen met de werkgevers de ingreep in WAO en Ziektewet te ,,herstellen". *NRC/H'blad* concludeerde op 11 oktober: ,,De WAO-kwestie is voor de komende twee jaar afgedekt, de vakbeweging is vrijwel genegeerd."

PVDA-CONGRES STEUNT KOK

Op 28 september kwam in Nijmegen het buitengewone congres van de PvdA bij-

een om de interne problemen op te lossen en vooral om zich uit te spreken over de vraag of Wim Kok nog voldoende vertrouwen genoot voor het leiderschap van de partij na zijn opstelling m.b.t. de kabinetsvoorstellen inzake WAO- en Ziektewet (zie pag. 577/1 e.v.-'91).
Kok kreeg het vertrouwen met 80,5 procent van de stemmen die door 797 congresafgevaardigden namens hun afdelingen werden uitgebracht. Van de 12.565 geldige stemmen waren 10.103 vóór en 2.462 tegen een resolutie met de volgende inhoud (Volkskrant 30-9-'91):

,,Het congres van de Partij van de Arbeid (...)
1. heeft krnnisgrnomen van.
a. de brief van Wim Kok d.d. 4 september 1991 aan de leden van de PvdA:
b. de verklaring van het partijbestuur d.d. 31 augustus 1991;

2. is van mening dat:
a. de WAO/Ziektewet-voorstellen moeten worden gezien in het kader van arbeidsmarktontwikkeling en arbeidsomstandighedenbeleid;
b. bij de uitvoering van de WAO/Ziektewetvoorstellen het volumebeleid de allerhoogste prioriteit moet hebben;
c. nieuwe feiten en inzichten in de volume-ontwikkeling en in de vormgeving van de beperking van duur en hoogte van de WAO-uitkeringen niet mogen worden uitgesloten;

3. draagt de Tweede-Kamerfractie op:
a. bij de behandeling van de wetsontwerpen in het parlement voorstellen te doen voor aanscherping van het voorgestelde volumebeleid en voor een effectieve uitvoering ei-van. onder andere door:
-a1. met alle ten dienste staande middelen zo spoedig mogelijk te bewerkstelligen dat de beoogde cultuuromslag in de l-iitvoerjngsorganisaties wordt gerealiseerd:
-a3. het zonodig snel invoeren van een quotaregeling volgens de WAGW als de voorstellen met betrekking tot preventie, integrale gevalsbehandeling en reïntegratie niet werkelijk effectief worden;
b. alsnog een uiterste inspanning te doen om een bevredigende oplossing te vinden voor de zogenaamde ,,onomkeerbare gevallen":
c. bij de behandeling van de wetsontwerpen de volume-ontwikkeling nauwlettend in de gaten te houden en de voorgestelde beperkingen van hoogte en duur van de WAO-uitkering waar mogelijk teverzachten, met name voor de ,,oude gevallen", naar de mate dat het aangescherpte voiumebeieid succesvol blijkt;

4. steunt de politieke afweging en opstelling van de Tweede-Kamerfractie inzake de kabinetsvoorstellen en aanvaardt de herziene WAO/Ziektewet-voorstellen als onderhandelingsresultaat;

5. spreekt zijn vertrouwen uit in Wim Kok en de overige PvdA-bewindspersonen."

Voorafgaande ontwikkelingen

Op 4 september werd de datum van het buitengewone partijcongres, 28 september. bekendgemaakt. Op 4 september 's avonds sprak Kok in Etten-Leur voor het eerst tot zijn achterban sinds het kabinet de omstreden WAO-besluiten nam. Kok erkende toen dat hij en de partijleiding fouten hadden gemaakt, ,,regiefouten", en dat er ,,te weinig uitleg" w-as geweest,. Hij hield echter vast aan de bijgestelde ingreep in de WAO en noemde deze verdedigbaar. ,,De WAO-plannen zijn impopulair. maar ik ga de verantwoordelijkheid niet uit de weg. Er moeten nu keuzes worden gemaakt.(...) Nog langer wachten durf ik niet aan. Dat wil ik niet voor mijn verantwoording nemen."
Op 6 september verscheen een open brief van Kok aan de ruim 80.000 PvdA-leden.

In deze brief noemde Kok het ,,ondenkbaar" dat het voorgestelde ,,indringende pakket" van WAO- en Ziektewet-maatregelen ,,onder verantwoordelijkheid van PvdA-bewindslieden kan worden uitgevoerd als zij daarvoor uiteindelijk onvoldoende steun zouden krijgen in dc eigen partij". Maar het ging bij het komende partijcongres om meer. aldus Kok: ,,Deinterne discussie over de voorstellen, de scherpte ervan en het vaak onomwonden uitgesproken wantrouwen roepen vragen op over de bereidheid van de PvdA voluit verantwoordelijkheid te willen blijven dragen voor deelname aan dit kabinet.
Voorts stelde Kok: ,,Debereidheid om solidair te zijn met mensen die door ziekte, gebrek, ouderdom of werkloosheid niet voor zichzelf kunnen zorgen hoort voor een partij als de PvdA een rotsvast gegeven te zijn. Maar zelfs de sterkste rots wordt uitgehold als tè lang en tè groot beroep op die solidariteit wordt gedaan. Dat is voor mij de kern van de zaak."
,,Wanneerik u vraag om vertrouwen, vraag ik u ook om vertrouwen in het inzicht dat vernieuwing noodzakelijk is. Beide zijn ondeelbaar tegen de achtergrond van de positie waarin de partij zich maatschappelijk bevindt. Ik vraag uw vertrouwen om mij in de komende jaren - met als inzet het kabinetsbeleid van de resterende periode - de kans te geven de vernieuwing van de partij, van het programma en - waar nodig en mogelijk - van het kabinetsbeleid ter hand te nemen. Ook daarover gaat het aanstaande congres...",aldus Kok.

Vervolgens ondernamen bewindslieden en Kamerleden van de PvdA verdere pogingen om de kabinetsplannen tegenover partijleden in de gewesten te verdedigen.
Op 11 september hield Kok in Scheveningen zijn tweede WAO-spreekbeurt. Op 18 september sprak hij in Hoogeveen het gewest Drenthe toe en op 23 september kreeg hij volgens eigen constatering in Rotterdam ,,de wind van voren".

„Bende van vier"

Op 24 september werd toegegeven dat er een crisiscomité in de PvdA, met o.a. oud-voorzitter André van der Louw, was opgetreden om de partij te redden, nadat geruchten daarover al enige tijd de ronde hadden gedaan.
In Elsevier van 28 september 1991 be-

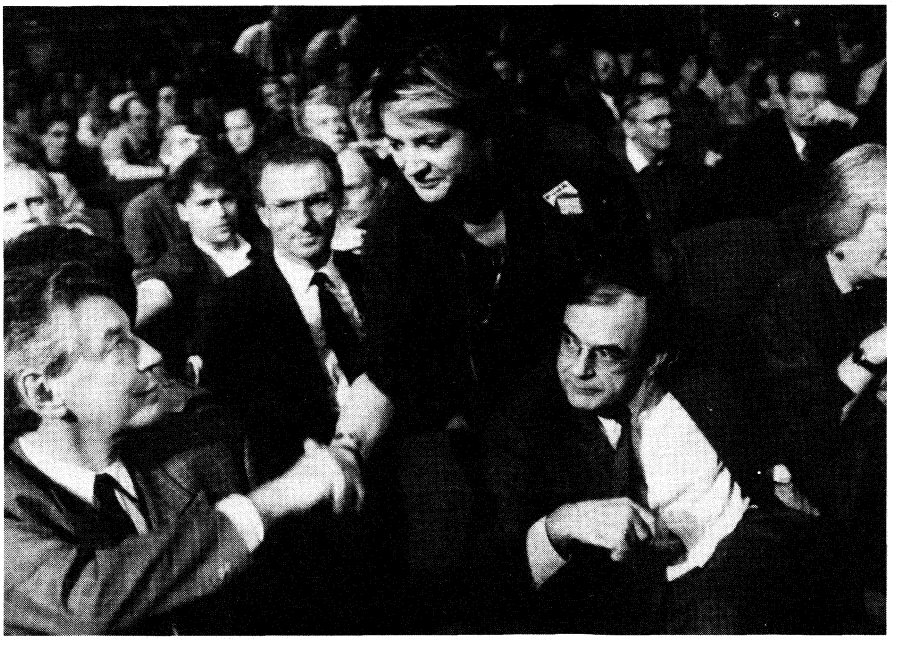

FNV-vice-voorzitter Karin Adelmund feliciteert PvdA-leider Wim Kok op 28 september op het partijcongres in Nijmegen met zijn overwinning. Rechts Jan Pronk.

richten Frank van Empel en Jan Hoedeman o.a.:

..De couppoging van de 'bende van vier' onder ieiaing van André van der Louw is voorlopig afgeslagen. De afgelopen zomer hebben oud-partijvuorzitter Van der Louw, de directeur-generaal Economie en Financiën van Defensie Hans Kombrink opinie-onderzoeker Maurice de Hond en hoogleraar monetaire economie Eduard Bomhoff met tientallen mensen gesprekken gevoerd over de noodsituatie in de PvdA en wat daaraan te doen. Dit 'crisis-comité' wilde leiding geven aan de PvdA, nu de partijen in een noodtoestand verkeert (..).
De samenstelling van de groep is alsnog verrassend. Maurice de Hond: 'We ontmoeten elkaar toevallig bij een of andere sociale gelegenheid, een paar maanden geleden. Nee, waar precies, dat vind ik niet relevant. Het is aus niet zo, dat Van der Louw de alarmbel luidde en ons heeft opgetrommeld. We kwamen elkaar gewoon tegen en vonden alle vier dat de PvdA in een zeer ernstige situatie is geraakt. De partij ligt in puin, er dreigt een schisma te komen. Mijn ervaring in het bedrijfsleven zegt me dan dat je daar met een paar externe deskundigen naar moet kijken. Proberen tot een oplossing te komen. De vier kwamen een stuk of drie, vier keer bij elkaar om te proberen binnen een aantal maanden met een lijn te komen. Een samenhangende visie voor de jaren negentig en een plan om de partij zo te reorganiseren dat zoiets ook echt geïmplementeerd kan worden.'"

In een vraaggesprek met *NRC/H'blad* (25-9) stelde Jan Pronk (minister van ontwikkelingssamenwerking): ,,We hebben aan een crisiscomité geen enkele behoefte. Er is een politiek leider en die vraagt om politiek vertrouwen. Dat wordt uitgesproken, of niet.(...) Zo'n crisiscomité zou betekenen dat het met Kok zou zijn afgelopen. Het is een coup. Dat is dan misschien niet zo bedoeld, maar heeft wél dat effect."
André van der Louw ontkende in dezelfde krant ten stelligste dat hij gepoogd zou hebben de leiding van de partij naar zich toe te trekken. Hij eiste dat de PvdA-leiding ,,absolute klaarheid en excuses aanbiedt" als zijn pogingen om de partij te vernieuwen worden uitgelegd als een couppoging. Zo'n uitleg gaf ,,extrate denken over het klimaat in de PvdA".

Congres

Kort na het begin van het congres verwierp het leeuwedeel van de afgevaardigden het allereerste voorstel om alleen te praten over het WAO-beleid en niet over het aanblijven van Wim Kok als partijleider. Ook orde-moties van de linkervleugel bleken kansloos.
Partijleider Kok nam 55 minuten de tijd voor de verdediging van zijn beleid. Hij zei o.a.:

,,We komen in het regeren niet alleen onszelf tegen, maar ook de grenzen van de verzorgingssamenleving, zoals die mede door ons, na de oorlog in dit land heeft vorm gekregen. (...) Maar de samenleving up weg naar de eeuw wisseling is niet meer dezelfde als die van na de oorlog.(...)
De optelsom van verworven rechten, van deelbelangen kan door de samenleving niet meer genonoreerd worden, dat is het probleem. En dus ontkomen we niet aan een ingrijpende herziening van onze verzorgingsstaat. Om meer ruimte te geven aan nieuwe generaties, die naast bescherming ook vrijheid vragen. Om voor diegenen voor wie dat nodig is, ook voor de lange termijn, zekerheid te bieden. Om het verstoorde evenwicht tussen rechten en plichten te herstellen. (...)
Wij zitten nu in een overgangsfase: van een verzorgingsstaat naar een werkzame. naar een participatiesamenleving. Niet doorschieten naar een maatschappij waar mensen aan hun lot worden overgelaten. waar een onderklasse gaat ontstaan. Maar ook niet blijven hangen in een bureaucratische verzorgingsstaat waarin naast iedere werknemer ook één burger langs de kant staat. Tussen de verbrokkeling in rechts geregeerde landen en de wat weggevallen betrokkenheid en eigen verantwoordelijkheid bij ons is een derde weg nodig: emancipatie in solidariteit. (...)
In een samenleving van zelfstandige mensen is een nieuwe afweging nodig tot welke hoogte risico's door de overheid dwingend moeten worden verzekerd. Een grotere eigen verantwoordelijkheid past bij mondigheid en emancipatie. Solidariteit berust op wederkerigheid. (...)
Velen zullen gemengde gevoelens blijven houden, ook nu. Dat betekent dat eigenlijk het proces pas nu begint. We zullen nu met elkaar vorm en inhoud moeten geven aan het debat over de politieke vernieuwing en daarbinnen over de herijking van de verzorgingsstaat. Ik zou dat dolgraag in de komende dagen en weken en maanden met u alle maal doen. Ook met diegenen die met een mengeling van woede, onmacht en onvrede tegen elkaar hebben gezegd: Dit maak ik niet mee. Die vraag ik - maak het toch alsjeblieft wel mee, want we kunnen niemandmissen..."

Het gros van de zeventig sprekers kreeg van congresvoorzitter Annemarie Grewel niet langer dan twee minuten het woord.

Open brief Van der Louw c.s.

Op 1 oktober ontving Wim Kok een brief die door Van der Louw, Bomhoff en De Hond was ondertekend. De tekst van die brief luidde (Volkskrant 2-10):

,,BesteWim,
We voelen ons gegriefd. Dinsdag jongstleden (24 september) kwam *Elsevier* met de beschuldiging dat wij als leden van de ,,bende van vier" betrokken zouden zijn bij een ,,coup" die, om in de termen van het NOS-journaal te spreken, tot doel had jou af tezetten.
Een bericht dat, zoals je weet, nergens op slaat. Jij weet immers beter dan geen ander dat André je op 13 september een Concept van een brief -kort na gereedkomen- liet overhandigen. Wij hebben deze brief niet verder verspreid, laat staan geprobeerd er in het geheim handtekeningen voor te verzamelen. Jij bent de enige die een exemplaar van deze brief heeft ontvangen.
Op 19 september sprak jij met André gedurende ruime tijd over de inhoud. Daarbij heeft André kenbaar gemaakt dat er geen voornemen bestond die brief voor het congres van zaterdag naar buiten te brengen. In het gesprek liet jij weten dat je de concept-brief in kleine kring besproken had.
Wie schetst onze verbazing dat, nadat *Elsevier* op 24 september het bewuste indianenverhaal naar buiten bracht, dit bericht niet direct door mensen die beter zouden kunnen weten de kop is ingedrukt. Niet door jou, terwijl je heel goed wist dat het hier alleen maar ging over een idee voor een discussieprocedure -zij het een onconventionele- over de vernieuwing van de PvdA. Niet door Thijs Wöltgens, die in geen enkel commentaar de insinuatie over een couppoging heeft weersproken. Ook niet door Jan Pronk, die zelf het woord coup weer in de mond heeft genomen.
Of je het al dan niet eens bent met de inhoud van de brief is op dit moment niet van belang. Het eerste wat je tegenover ons als partijgenoten verplicht bent te doen is, ondubbelzinnig uit te spreken dat er zelfs niet in de verste verte sprake van een couppoging is geweest, zo dat al mogelijk zou zijn in een democratische partij als de PvdA.
Het stuk heeft alleen de status van een concept. Wij zijn medeverantwoordelijk, maar we hebben ons er wel van overtuigd dat deze gedachten ook bij anderen leven. Hoewel de brief in deze vorm nog niet rijp was én is voor publikatie en een voortgezette onderlinge discussie ongetwijfeld tot wijzigingen zou hebben geleid, willen we om elke sfeer van geheimzinnigheid en misverstanden te vermijden, deze nu ter beschikking te stellen aan de pers en het partijorgaan.
Ondertussen voelen we ons vrij om in welke kring dan ook onze gedachten verder te bespreken. Als daar iets uitkomt dat van belang zou kunnen zijn voor het vernieuwingsproces dat jij in het voor jou zo succesvol verlopen congres van afgelopen zaterdag in gang wilt zetten dan zullen we opnieuw de weg naar jou weten te vinden.
Juist als men wil bevorderen dat er op een open en creatieve manier ook door mensen die geen officiële functies in de partij vervullen over de vernieuwing meegedacht wordt, is het van groot belang dat een poging om daaraan een bijdrage te leveren niet in de sfeer van verdachtmakingen wordt getrokken.
In afwachting van je reactie, met vriendelijke groeten (...)."

In de Volkskrant van 2 oktober 1991 werd tevens een bekorte versie opgenomen van het concept van de open brief die was opgesteld door de PvdA-leden Eduard Bomhoff, Maurice de Hond, Hans Krombrink en André van der Louw. Daaraan ontlenen wij het volgende:

,,Voor ons geldt: Nood breekt wet. We moeten niet wegvluchten in regels en procedures, maar durven kiezen voor een uitzonderlijke

Mevr. E. van Leeuwen-Schut, de nieuwe voorzitter van de VVD.

aanpak die past bij deze uitzonderlijke situatie waarin de PvdA verkeert.
1.Op zeer korte termijn wordt er een commissie benoemd van drie personen onder voorzitterschap van André van der Louw.
2.Deze commissie heeft de taak te komen tot een stuk met uitgangspunten voor politiek handelen van de PvdA, waarin integraal vermeld staat wat de antwoorden zijn van de PvdA op de vragenvan de jaren negentig. Daarbij zal het accent gelegd worden op punten, waarbij -door de ontwikkelingen in de samenleving op sociaal-economisch terrein -, die personen en groepen waarmee de PvdA altijd solidair is geweest. in de knel komen. De commissie zal zich niet primair dienen te richten op de vraag hoe bestaande belangen volledig intact kunnen blijven maar, zal vooral aandacht geven aan de vraag hoe de basisuitgangspunten van de sociaal-democratische solidariteit omgezet kunnen worden in een rechtvaardige. betaalbare en uitvoerbare aanpak.
3.Tevens heeft de commissie de opdracht te komen met een uitgewerkt voorstel hoe de interne partijstructuur van de PvdA er in de toekomst uit zal zien en op welke wijze vertegenwoordigers binnen de PvdA en kandidaten voor vertegenwoordigende lichamen worden aangewezen. Dit voorstel zal aansluiting zoeken bij een aantal voorstellen van de commissie Van Kemenade.
4.Deze commissie kan naar eigen inzicht deskundigen van binnen of buiten de partij inschakelen om tot haar voorstel te komen. Binnen drie maanden moeten beide voorstellen in een concept uitkomen. Zij worden dan verspreid onder alle leden van de PvdA met de vraag, indien men daar behoefte aan heeft, binnen drie weken met adviezen te komen voor de commissie ter finalisering van de voorstellen.
5.Drie weken later zal de commissie met haar twee finale voorstellen komen die in de vorm van een referendum aan alle leden van de PvdA worden voorgelegd De leden krijgen dan twee weken de gelegenheid schriftelijk aan te geven of men voor of tegen ieder van de twee stukken is
6 Als meer dan 30 procent van degenen die reageren zich achter de voorstellen schaart dan zal het congres en partijbestuur van de PvdA deze voorstellen zonder verdere amendementen integraal implementeren De partijorganisatie wordt onmiddellijk geuijzigd conform het via het refeiendum aangenomen model '

Pogingen van waarnemend partijvoorzitter Castricum een ontmoeting tussen de PvdA-leiding en de groep-Van der Louw te arrangeren liepen op 4 en 5 oktober stuk op de eis van laatstgenoemde aan Kok om vooraf ,,ondubbelzinnig" te verklaren dat van een couppoging geen sprake is geweest

NIEUWE VOORZITTER VVD

De voorzitter van de VVD, L. Ginjaar, is op 4 oktober op een buitengewone ledenvergadering opgevolgd door mevrouw E.J.J.E. (Dian) van Leeuwen-Schut. De termijn van Ginjaar zou pas in 1992 aflopen, maar hij gaf in maart 1991 reeds te kennen voortijdig te willen aftreden. Mevrouw Van Leeuwen werd benoemd op voordracht van het hoofdbestuur van de VVD en er waren geen tegenkandidaten.

Van Leeuwen-Schut (51) was lid van de Provinciale Staten in Zuid-Holland (1982-84). voorzitter van de Emancipatieraad (1983-89) en lid van de commissie-Stevens voor belastingvereenvoudiging. Zij is sinds 11 juni lid van de Eerste Kamer.
Ginjaar zei de voorzittershamer (sinds november 1986 in zijn handen) over te dragen ,,nuhet herstelproces van de VVD is ingezet".

(Vor.ber.pag. 278-1990)

ALBANIË

ALGEMENE STAKING. NIEUWE REGERING

De nieuwe regering die op 12 mei 1991 was benoemd (zie pag. 512/2-'91) diende op 4 juni haar ontslag in toen zij werd geconfronteerd met een algemene staking die gesteund werd door de belangrijkste oppositionele groepering, de Democratische Partij (DP). Vanaf eind mei had de Volksvergadering gediscussieerd over de vorming van een ,,pluralistische" regering, met of zonder het ontslag van premier Fatos Nano. Op 12 juni trad een niet-partijgebonden ,,regeringvan nationale stabiliteit" aan ter voorbereiding van de algemene verkiezingen

De algemene staking was op 16 mei uitgeroepen door een recentelijk gevormde onafhankelijke overkoepelende vakbondsorganisatie. de Federatie van Onafhankelijke Vakbonden in Albanië (FOVA).De regering had zeven van de 17 eisen die in eerste instantie op 9 april door de FOVA waren voorgelegd afgewczcn (alhoewel hiervan in de pers nauwelijks melding was gemaakt). De belangrijkste eisen waren een stijging van lonen en pensioenen met 50 procent. een zes-urige werkdag (en geen nachtdiensten) voor vrouwen, en een proces tegen degenen die verantwoordelijk m-aren voor de doden die in april in Shkodër waren gevallen (zie pag. 511/2 e.v.-'91).Op 15 mei verwierpen de leiders van de FOVA een voorstel van de regering om de lonen met 22-30 procent te verhogen.
In de tweede helft van mei liepen de schattingen van het aantal werknemers dat in heel Albanië aan het staken was uiteen van 140.000 tot 330.000. Het totale arbeidspotentieel bedroeg 700.000. De belangrijkste instellingen bleven werken, maar door gebrek aan transport werd de voedselsituatie nijpend.
Op 20 mei werd een verhoging met 50 procent van de lonen en pensioenen van ambtenaren door de onderhandelaars van de vakbond geaccepteerd, maar de FOVA verwierp de overeenkomst vervolgens weer als zijnde niet toereikend. Het leek erop dat Valer Xheka, voorzitter van het centrale stakingscomité van de FOVA, toegaf aan de algemene druk van bepaalde groepen arbeiders die de staking voortzetten. De ministerraad verklaarde op 26 mei dat ,,bepaalde niveaus" binnen de organisatie ,,deredelijke economische eisen van werkende mensen ,,misbruikten voor politieke doeleinden".

Hongerstaking in Valias

Op 25 mei begon een aantal mijnwerkers - volgens verschillende schattingen 40 a 100 - in Valias met een hongerstaking onder de grond (voor staking in januari 1991 zie pag. 294/3-'91). Radio Tirana hekelde in zijn binnenlandse uitzendingen de hongerstaking aanvankelijk omdat deze volgens hem ,,nietste maken had met een loyale stakingsactie". In de daaropvolgende dagen-bracht de zender echter nauwkeurig verslag uit van de eisen van de hongerstakers en hun verslechterende gezondheidstoestand en tegen 1 juni was hij overgegaan tot emotionele steun aan de hongerstakers en de FOVA.

Op 29 mei eisten tienduizenden demonstranten op het Skanderberg Plein in Tirana het aftreden van de regering. Zij betuigden steun aan de hongerstakers en vielen politieagenten aan met stenen, flessen en brandbommen. Op 31 mei riep president Ramiz Alia in de Volksvergadering op tot geduld: de eisen van de stakers waren gerechtvaardigd maar konden niet meteen worden ingewilligd, verklaarde hij. De FOVA verklaarde dat degenen die opriepen tot

.,brand en vernietiging" verstoten zouden worden. De DP legde voor het gebouw van de Volksvergadering een verklaring af waarop zij in eendere bewoordingen de demonstraties van de hand wees.

Nano door Bufi vervangen

In de ,,begeleidende brief van 4 juni (de dag waarop mijnwerkers in Tirana een grootscheepse hongerstaking zouden beginnen) werd bekendgemaakt dat de regering zou aftreden en dat een nieuwe premier, voorgedragen door de regerende Partij van de Arbeid (APvdA), Nano zou ven. angen en een a-politieke regering zou vormen Alhoewel er een eind kwam aan de hongerstakingen gingen naar verluidt veel arbeiders door met staken

Nano (in februari tot premier benoemd en op 3 mei opnieuw benoemd, zie pag. 29513-'91) verklaarde bij zijn aftreden dat mogelijk in mei of juni van 1992 nieuwe verkiezingen gehouden konden worden. Op 5 juni werd de 42-jarige Ylli Bufi de nieuwe premier. Hij was lid van de APvdA en in juli 1990 in het kader van de politieke liberalisatie benoemd tot minister van de levensmiddelenindustrie (zie pag. 71612-'90)

Regering van nationale stabiliteit

De samenstelling van Bufi's ,,regering van nationale stabiliteit" werd op 12 juni bekendgemaakt en bestond onder meer uit APvdA-leden, maar voor de eerste keer waren zowel de DP als de Republikeinse Partij, de Sociaal Democratische Partij en de Agrarische Partij in de regering opgenomen. Negen leden waren niet partijgebonden.

Gramoz Pashko (leider van de DP) werd vicepremier en minister van economische zaken, en Muhamet Kapllani (APvdA) behield de post van minister van buitenlandse zaken. Elf van de 23 regeringsleden waren hetzij leden van de APvdA of door de APvdA voorgedragen. Zeven ministers, onder wie Pashko, minister van defensie Perikli Teta en minister van financiën Genci Ruli. waren leden van de DP of door de DP voorgedragen.

Programma van nieuwe regering

Op 12 juni verklaarde Bufi in de Volksvergadering dat prioriteit zou worden gegeven aan het herstel van de voedselvoorziening en de voorziening van industriële goederen; de privatisering zou in versneld tempo worden doorgevoerd en de overheidsuitgaven zouden worden beperkt; er zou gezocht worden naar internationale financiële hulp; er zouden wettelijke ondersteuningsmaatregelen worden gecreëerd voor degenen die door de economische hervormingen werkloos werden; de gezondheidszorg zou worden geprivatiseerd en de depolitisering van het onderwijs en het leger zou worden aangemoedigd.

Op 17 juni werden de ministerraad en vertegenwoordigers van de vakbonden het eens over een overeenkomst, waarin de afspraak om niet te gaan staken, die op 9 juni was gemaakt waardoor op 10 juni de mensen weer aan het werk gingen, werd bevestigd. Afhankelijk van de bedrijfstak zouden in twee fasen (op 1 juli en 1 september) loonsverhogingen van 15 tot 70 procent worden doorgevoerd. Op 16 september zouden prijscontrolemechanismen worden ingesteld samen met een liberalisering van prijzen voor bepaalde consumptiegoederen.

Verandering van naam APvdA. Benoeming van Nano tot partijvoorzitter

Op 11-13 juni werd in Tirana het tiende APvdA-congres gehouden. Afgevaardigden uitten ongekende kritiek op het partijbeleid en op Enver Hoxha (de eerste partijsecretaris van de APvdA van 1944 tot zijn dood in 1985). Op 12 juni waren naar verluidt negen voormalige politburoleden uit de APvdA gezet, onder wie Hekuran Isai (in juli 1990 benoemd tot vice-premier en minister van binnenlandse zaken) en Rita Marko (in juli 1990 uit het politburo verwijderd).

De naam van de partij werd op 13 juni gewijzigd in de Socialistische Partij van Albanië en de volgende dag werd Nano als partijvoorzitter gekozen. Hij kondigde aan in de nieuwe regering zijn functie van minister van buitenlandse economische betrekkingen te zullen neerleggen.
Op 19 juni vonden er wijzigingen plaats binnen de top van het Democratisch Front (DP, dat onder het communistische regime de APvdA en de verscheidene massaorganisaties bij elkaar had gebracht). Het voorzitterschap van de algemene raad ging van de voormalige premier Adil Carcani naar Aleks Luarasi en Vesil Lushaj werd secretaris-generaal.

UITWIJZING VAN VLUCHTELINGEN DOOR ITALIE

In de nacht van 11 juni verliet een nieuwe golf zogenaamde emigranten in kleine boten Albanië op weg naar Italië. Op 14 juni kondigde de Italiaanse regering aan dat 680 Albanezen die aan boord van geïmproviseerde vaartuigen waren gearriveerd, zouden worden gerepatrieerd. Op 17 en 18 juni vervoerden twee Italiaanse veerboten meer dan 800 Albanezen terug naar Durrës.

De verharde officiële Italiaanse opstelling vormde een weerslag van de groeiende locale spanningen in het zuiden van Italië, waar meer dan 20.000 Albanezen die in maart waren geland zich nog steeds in tijdelijke opvangkampen bevonden (zie pag. 509/3 p.~-'91). De Italiaanse regering had eerder aangekondigd alle Albanezen die voor 15 juli, de tijdslimiet voor een nieuwe vluchtelingenwet, geen werk hadden gevonden of niet de status van politiek vluchteling hadden verkregen terug te sturen
Op 13 juni beloofde de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Gianni de Michelis tijdens een officieel bezoek aan Tirana, Albanië meer materiele hulp ter waarde van 60 mrd lire ($43 miljoen) te geven. Twee Albanezen werden gedood aan boord van een boot die op 12 juni het Italiaanse Otranto bereikte De boot was onder vuur genomen door de Albanese kustwacht

Tijdens een ontmoeting in Rome op 3 juli besprak de Albanese premier Ylli Bufi het probleem van de vluchtelingen met de Italiaanse minister van immigratie, Margherita Boniver. Tijdens de voorzetting van de besprekingen op 24 juli in Tirana verklaarde Boniver dat Italië hoopte de helft van de vluchtelingen voor eind juli aan werk te kunnen helpen.

De Italiaanse regering kondigde op 20 juli aan dat de financiële steun aan vluchtelingen zou worden gestaakt. Deze stap werd gezien als het begin van een harder beleid.

Italiaanse functionarissen verklaarden begin augustus dat Italië zou afzien van de gedwongen repatriëring van 10.000 Albanese vluchtelingen, die sinds maart waren overgebleven van het oorspronkelijke aantal van ongeveer 24.000. De Italiaanse autoriteiten hadden eerder gezegd dat de overgebleven vluchtelingen tot eind juli de tijd kregen om werk te vinden of politiek asiel te verkrijgen en dat degenen die hierin niet slaagden zouden worden uitgewezen. Italië wijzigde zijn standpunt echter snel nadat op 7 augustus een nieuwe vloot schepen voor de Adriatische havens verscheen met naar schatting 17.000 vluchtelingen aan boord.

In totaal 12 Albanezen zouden zijn gedood toen op 7 augustus in de Albanese havenplaats Durres duizenden mensen door de bewakingsposten braken. De volgende dag liep het gekaapte 8.000-tons vrachtschip Vlora, ondanks pogingen van de Italiaanse kustwacht om het schip tegen te houden, de haven van het Italiaanse Bari binnen met 10.000 haveloze vluchtelingen aan boord. De volgende dag werd een aantal schepen weggestuurd. Op 9 augustus werden alle Albanese havens onder militaire controle geplaatst.
De meeste opvarenden van de Vlora werden snel opgepakt nadat zij naar de kade waren gezwommen of van het schip af aan wal waren geklauterd. Een deel van hen werd aan boord van Italiaanse schepen en militaire vliegtuigen gezet en teruggebracht naar Albanië, maar ongeveer 7.000 vluchtelingen werden vastgehouden in een oud voetbalstadion, zonder sanitaire voorzieningen of beschutting. Toen zij te horen kregen dat zij zouden worden uitgewezen, braken gevechten uit en werden de poor-

ten geforceerd. De Italiaanse politie opende het vuur nadat zij was aangevallen met stenen en planken. Verscheidene mensen raakten gewond alvorens de Albanezen waren teruggedrongen en de poorten waren gebarricadeerd. Ook op de kade van Bari, waar ongeveer 3.000 op deportatie wachtende vluchtelingen werden vastgehouden bij temperaturen van rond 35 graden Celcius, braken gevechten uit. De volgende dagen deden zich telkens botsingen voor wanneer groepjes mensen met min of meer harde hand werden weggeleid om te warden gerepatrieerd.

Op 14 augustus werden de ongeveer 2.000 overgebleven vluchtelingen, nadat zij waren voorzien van schone kleren en voedsel, en nadat zij van de schijnbaa milder geworden Italiaanse autoriteiten te horen hadden gekregen dat zij konden blijven terwijl hun zaak in behandeling was, in groepjes naar opvangcentra in verafgelegen delen van het land gebracht.
Drie dagen later nam de zaak een abrupte wending toen de vluchtelingen in alle vroegte werden gewekt en naar vliegvelden werden gebracht, vanwaar zij naar Albanië werden teruggevlogen. Onder een stortvloed van beschuldigingen in de pers, die sprak van Machiavellistisch bedrog, zei het Italiaanse ministerie van binnenlandse zaken later dat 2.267 Albanezen waren gedeporteerd en dat 788 vluchtelingen, voornamelijk soldaten die waren gedeserteerd, machten blijven.

AMNESTIE VOOR LAATSTE POLITIEKE GEVANGENEN

Op 2 juli ondertekende Alia een decreet waarin amnestie werd verleend aan de laatste politieke gevangenen in Albanië (zie voor eerdere vrijlatingen van politieke gevangenen pag. 294/3 en 296/2-'91).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. NOODHULP

De Europese Gemeenschap (EG) besloot eind juli tot het starten van een noodprogramma voor medische en voedselhulp aan Albanië.

Volgens het programma, dat door de Commissie van de EG was opgesteld, zou 50.000 ton tarwe door de EG aan Albanië worden geschonken. Nog eens 100.000 ton tarwe zou door andere westerse landen worden geleverd. De eerste transporten zouden naar verwachting pas in de herfst in Albanië aankomen. In de tussentijd zou de EG Albanië voorzien van medicijnen en babyvoeding ter waarde van ECU 500.000 (de waarde van de ECU bedroeg op 29 juli $ 1,17).

Het EG-initiatief volgde op een bezoek aan Tirana op 22 juli door de EG-commissaris voor buitenlandse betrekkingen. Frans Andriessen. Andriessen vernam tijdens zijn verblijf in Tirana dat de graanvoorraad van Albanië nog voor slechts één week toereikend was.

Op 3 september maakte de Europese Commissie bekend dat zij 45.000 ton aan Hongaarse tarwe-overschotten zou opkopen om in december per spoor naar Albanië over te brengen. Het graan was in juli toegezegd, maar de beperkte capaciteit van de Albanese havens was een probleem gebleken. Volgens schattingen zou Albanië door de gecoördineerde hulp van de EG en Italië genoeg graan in voorraad hebben om tot eind januari 1992 brood te kunnen bakken.

Medio juli begon Hongarije met de verzending van conserven aan Albanië ter waarde van 500.000 forint en medicijnen ter waarde van 1,5 mln forint (ongeveer $ 19.600).
Eind juli startte de Amerikaanse luchtniacht het transport van 120 ton voedsel uit militaire voorraden die na de Golfoorlog in Saoedi-Arabië waren overgebleven.

Italiaanse hulp

In augustus was het in Tirana een komen en gaan van Italiaanse functionarissen, onder wie president Francesco Cossiga, minister van buitenlandse zaken Gianni de Michelis en minister van binnenlandse zaken Vincenzo Scotti. Op 28 augustus werd gemeld dat ongeveer 1.000 Italiaanse soldaten zouden helpen bij de distributie van $ 85 mln aan Italiaanse voedselhulp, die voor drie maanden in de behoefte van de Albanese bevolking voorzag. Verder werd gemeld dat Italië $50 mln aan hulp voor de Albanese industrie had aangeboden.

Op 11 september hadden Albanese ambtenaren van het ministerie van buitenlandse zaken en van het ministerie van economische zaken alsmede functionarissen uit het Albanese bankwezen een ontmoeting met Italiaanse collega's en Italiaanse industriëlen. Op 19 september gingen 500 Italiaanse soldaten in Durrës aan land en werden voedsel en vrachtwagens uitgeladen.

Handel in deviezen gestaakt na verliezen

Op 1 augustus werd gemeld dat de Albanese regering de deviezenafdeling van de Albanese Staatsbank had gesloten nadat aan het licht was gekomen dat de afdeling sinds 1988 bij de handel in buitenlandse valuta $170 mln verlies had geleden. Volgens het officiële persbureau ATA waren er geen aanwijzingen voor fraude of misbruik.

Privatisering van land

Minister van landbouw Nexhmedin Dumani kondigde op 5 augustus aan dat functionarissen nog diezelfde week zouden beginnen met het toemeten van land, teneinde dit terug te geven aan boeren van wie het onder het stalinistische regime was onteigend. De maatregel was een gevolg van de bekrachtiging van een wet op de privatisering van land eind juli door het parlement. Geschillen tussen boeren over het eigendomsrecht op land zouden eind augustus hebben geleid tot ongeregeldheden waarbij doden waren gevallen. Dumani zei dat ernaar gestreefd werd de privatisering half september te voltooien, zodat op tijd met zaaien kon worden begonnen.

Voorstellen tot economische hervormingen

Besprekingen in de ministerraad van 28-30 augustus 1991 leidden op 1 september tot de aankondiging van een ontwerp voor een pakket economische en financiële hervormingen. Daartoe behoorde de oprichting van een Nationaal Bureau voor Privatisering dat de privatiseringsplannen zou coördineren en de groei van kleine ondernemingen zou stimuleren. (Voor het privatiseringsdecreet van april zie pag. 512/1 - '91.)

Verder zou aan de centrale bank een grotere onafhankelijkheid toegekend worden bij haar monetaire politiek, en mochten Albanezen rekeningen in harde valuta openen en geldovermakingen uit het buitenland ontvangen. De voorstellen zouden met de vakbonden en oppositiepartijen worden besproken voordat ze zouden worden voorgelegd aan de Volksvergadering.
Op 1 september werd bekendgemaakt dat de Albanese lek voortaan zou worden gekoppeld aan de ECU met een beginkoers van ECU 1 = 30 lek ($ 1,00 = 25 lek).
Op 1 oktober begon een Bureau voor Buitenlandse Investeringen, dat onder toezicht stond van het ministerie van economische betrekkingen met het buitenland en als taak had buitenlandse investeringen aan te moedigen. met zijn werkzaamheden. Op 14 september waren bepalingen die de in- en uitvoer beperkten, ingetrokken. met uitzondering van regelingen betreffende bepaalde produkten, die waren onderworpen aan quota's of bijzondere vergunningen.

ANTICOMMUNISTISCHE BETOGINGEN

Op 14 september woonden tienduizenden mensen, die .,rode nationale vlaggen zonder de rode ster" bij zich hadden, een bijeenkomst bij op het Skanderbegplein in Tirana. Sprekers van een coalitie van drie oppositiepartijen, te weten de Democratische Partij, de Sociaal-Democratische Partij en de

Republikeinse Partij, en van de Unie van Vrije Albanese Vakbonden, eisten dat er een einde zou komen aan de invloed van de communisten in de media en in het ministerie van buitenlandse zaken, en dat hoge partijfunctionarissen voor de rechter zouden worden gebracht.
Op 25 augustus waren bij de eerste grote betoging sinds de in mei en juni gehouden staking (zie boven) minstens 5.000 mensen bijeengekomen in het Dinamostadion in Tirana. Bij deze gelegenheid werden zij namens de oppositiecoalitie toegesproken door Azem Hajdari, een lid van het uitvoerend comité van de Democratische Partij (DP). Hij verwelkomde het feit dat Gorbatsjow weer in zijn macht was hersteld.

Op 31 augustus eiste Hajdari bij een andere bijeenkomst in Tirana de verwijdering van aanhangers van de regerende Socialistische Partij van Albanië (SPA, voorheen de Albanese Partij van de Arbeid, APvdA), uit sleutelposities in de media en de ontbinding van de geheime politie. Op 2 september werden in Vlore en op 13 september in Shkodër door de DP samen met de andere partijen protestbijeenkomsten georganiseerd. Op 7 september hielden aanhangers van de drie partijen een protestbetoging voor het hoofdkwartier van de Albanese Radio en Televisie, waarbij ze aandrongen op het ontslag van ,,het leidinggevend kader" en de afschaffing van ,,de stalinistische censuur" op nieuwsberichten.

Op 31 augustus werden twee SPA-functionarissen gearresteerd.
Een van hen, voormalig vice-premier Manush Myftiu, was een van de negen ex-leden van het politburo geweest, die in juni 1991 uit de APvdA waren gezet (zie boven).

HERSTEL VAN BETREKKINGEN MET GROOT-BRITTANNIE. BETREKKINGEN MET EG. BEZOEK VAN BAKER

Op 29 mei werden de diplomatieke betrekkingen met Groot-Brittannië hersteld. De betrekkingen waren in 1946 verbroken nadat twee Britse fregatten voor de kust van Korfoe tot zinken waren gebracht. Na de weigering van Albanië om schadevergoeding te betalen, weigerde Groot-Brittannië het goud van Albanië (tegenwoordige waarde geschat op $18 mln) terug te geven dat tijdens de Tweede Wereldoorlog door de nazi's in beslag was genomen en sindsdien door Groot-Brittannië werd beheerd (zie pag. 397/1/2-'86). Er werd overeengekomen dat de oplossing van dit probleem voorlopig zou worden uitgesteld.
Op 20 juni werden diplomatieke banden aangeknoopt met de Europese Gemeenschap.
Op 22 juni bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker een bezoek van een dag aan Tirana.

Premier Bufi sprak een uitbundige menigte toe die zich ter ere van Baker op het Skanderberg Plein had verzameld. Volgens berichten had Baker met Bufi gesproken over mensenrechten en politieke rechten en had hij $ 0 mln toegezegd voor onmiddellijke humanitaire hulp. Baker had tevens een ontmoeting met de leiders van de DP.

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET HET VATICAAN

Op 7 september knoopte Albanië diplomatieke betrekkingen aan met het Vaticaan.

Tot het herstel van de diplomatieke betrekkingen, die na de communistische machtsovername in Albanië in 1946 waren verbroken, was besloten tijdens een ontmoeting tussen premier Ylli Bufi en paus Johannnes Paulus II op 4 juli.

Op 11 september had Gramoz Pashko, vice-premier en minister van economische zaken, tijdens een bezoek aan Italië een ontmoeting met paus Johannes Paulus II waarbij onder meer gesproken was over de ,,verdieping van het godsdienstig leven" in Albanië. Naar schatting was ongeveer 10 procent van de Albanese bevolking katholiek.

BEZOEK VAN PARLEMENTSDELEGATIE AAN SOWJET-UNIE

Van 4-8 juli bracht een parlementaire delegatie onder leiding van de voorzitter van de Albanese Volksvergadering, Kastriot Islami, een bezoek aan Moskou.

Het bezoek van de delegatie, dat plaatsvond op uitnodiging van de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie, was het eerste bezoek van Albanese parlementariers sinds de verbreking van de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen in 1961. De delegatie ontmoette een reeks functionarissen en leiders van de Sowjet-Unie, onder wie president Gorbatsjow. De gesprekken verliepen in een vriendelijke sfeer en de venvachting was dat tijdens een gepland bezoek aan Moskou van president Ramiz Alia politieke en economische verdragen zouden worden ondertekend.

Op 13 augustus werd een Sowjet-ambassade geopend in Tirana.

BETREKKINGEN MET ISRAËL EN ZUID-KOREA

In augustus werden officieel diplomatieke betrekkingen aangegaan met Israël en Zuid-Korea.

(Vor.ber. pag. 509/3 e.v.-1991)

BALTISCHE STATEN

ONAFHANKELIJKHEID VAN ESTLAND, LETLAND EN LITOUWEN

Op 6 september 1991 besloot de Staatsraad van de Sowjet-Unie unaniem de onafhankelijkheid van de republieken Estland, Letland en Litouwen te erkennen.
Op 10 september werden de drie staten toegelaten tot de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) en op 17 september tot de Verenigde Naties.

Litouwen was tijdens de middeleeuwen, tot het einde van de veertiende eeuw, al een onafhankelijke staat geweest.
Alle drie de republieken waren onafhankelijk geweest van 1918-19 tot augustus 1940, toen zij in het kader van het uit 1939 stammende Molotow--Ribbentrop-pact onder Sowjet-gezag kwamen te staan.
Tot de landen die vóór 6 september diplomatieke betrekkingen met de Baltische staten hadden aangeknoopt, behoorden IJsland (als eerste, zie pag. 233/2-'91), België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Italie, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Spanje, Zweden, Zwitserland en (op 2 september) de Verenigde Staten. Van de Sowjet-republieken (zie ook pag. 693/1-'91) erkenden Georgië, de Oekraïne en Moldavië vóór 6 september 1991 de onafhankelijkheid van de Baltische staten.
Na de erkenning door de Sowjet-Unie volgde tal van andere landen, waaronder China op 7 september.

Op 6 september reisden de drie ministers van buitenlandse zaken van de Baltische staten, Lennart Merri (Estland), Janis Jurkans (Letland) en Algridas Saudargas (Litouwen), naar Brussel om een verzoek in te dienen tot toetreding tot de Europese Gemeenschap (EG), die de drie landen al officieel als onafhankelijke staten had erkend.
Op 9 september voerde Frans Andriessen, als EG-commissaris verantwoordelijk voor de buitenlandse betrekkingen, het handelsbeleid en de samenwerking met andere Europese landen, in de Estse hoofdstad Tallinn besprekingen met ministers uit de drie Baltische staten. Bij die gelegenheid verklaarde hij dat de EG ,,bereid (was) zo spoedig mogelijk contractuele betrekkingen aan te gaan, maar dit moet stap voor stap geschieden".
Op 14 september bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker, (die via Sint Petersburg terugkeerde van de CSVE-conferentie in Moskou) korte bezoeken aan de drie Baltische hoofdsteden Tallinn, Riga en Vilnius. Hij kondigde een hulppakket

ter waarde van $ 14 mln aan: dat gelijkelijk onder de drie staten verdeeld moest worden en gefinancierd moest worden uit de Amerikaanse begroting voor het fiscale jaar 1991, dat op 30 september afliep. Daarnaast beloofde hij bijna $ 60 mln aan bevroren activa, eigendom van de drie landen, maar in juni 1940 door de Verenigde Staten geconfisqueerd, vrij te maken.

Op 24 september bracht de president van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD), Jacques Attali, een bezoek aan Tallinn. Hij verklaarde dat de EBRD „de laatste hand legde aan het lidmaatschap van de Baltische staten". Er was vooral hulp nodig voor stabilisatiefondsen om de convertibiliteit van de drie geplande valuta te ondersteunen.
Op 2-3 augustus ondertekende Tsjechoslowakije als eerste land handelsakkoorden met de Baltische republieken. (Op dat moment had Tsjechoslowakije al soortgelijke akkoorden gesloten met de Russische Federatie, de Oekraïne en Wit-Rusland).

Economie

Op 24 september kwamen de drie Baltische premiers, Edgar Savisaar (Estland), Ivars Godmanis (Letland) en Gediminas Vagnorius (Litouwen), in Tallinn bijeen. Zij bereikten overeenstemming over een douane-unie om vrijhandel tussen de drie staten mogelijk te maken en om gelijke rechten voor Baltische ondernemers en visumvrij reizen tussen de drie staten te garanderen. De drie landen waren voor wat betreft de import van vooral olie en gas afhankelijk van de Sowjet-Unie.

ESTLAND

In november 1988 bepaalde de Estse Opperste Sowjet dat de republiek „soeverein" was en dat wetten van de Opperste Sowjet van de USSR de goedkeuring behoefden van de Estse Opperste Sowjet (zie pag. 771/3 e.v.-'88).
In maart 1990 initieerde de nieuw gekozen Opperste Sowjet een overgangsperiode naar onafhankelijkheid (zie pag. 573/3 e.v.-'90) en in mei werden de vijf belangrijkste artikelen van de uit 1938 stammende grondwet van de onafhankelijke republiek hersteld (zie pag. 581/2-'90). Na een referendum op 3 maart 1991, waarbij 77,83 procent van de stemgerechtigden zich uitsprak vóór onafhankelijkheid (zie pag. 383/1-'91), werd op 20 augustus de volledige onafhankelijkheid van de Sowjet-Unie uitgeroepen (zie pag. 693/1-'91).

De 105 leden tellende Ulemnoukogu (parlement) was het hoogste wetgevende orgaan, dat in maart 1990 Arnold Ruutel tot zijn voorzitter (de facto president, zie pag. 574/1-'90) koos. De meerderheid van de zetels die de inzet vormden van de verkiezingen van maart 1990 gingen naar groeperingen die de Estse onafhankelijkheid steunden, met name het Estse Volksfront (43 zetels) en de Vereniging voor een Vrij Estland (35 zetels). De overige 27 zetels werden veroverd door de Internationale Beweging, die de Russische minderheid vertegenwoordigde. Bovendien veroverden kandidaten van de Estse Communistische Partij. die in maart 1990 gestemd had vóór onafhankelijkheid van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (zie pag. 573/3 e.v.-'90) en die in al deze groeperingen vertegenwoordigd was. 55 zetels.

Op 7 september 1991 riep het parlement een Constitutionele Assemblée (Pohiseaduslik Assamblee) in het leven. Dit 60 leden tellende orgaan, geleid door Tonu Anton, zou vóór 15 november een nieuwe grondwet opstellen, die bij referendum zou moeten worden goedgekeurd. Het parlement en het Congres van Estland, een 495 leden tellend orgaan dat in maart 1990 gekozen was als pressiegroep door burgers van hel vooroorlogse Estland en hun afstammelingen, leverden beide 30 leden voor de Assemblée.
Op 2 september kondigde de regering een uit drie fasen bestaand programma aan om de overgebleven sporen van het communistische gezag uit te wissen en Estland in politiek en economisch opzicht binnen Europa te integreren.
Op 11 september stemde het parlement in met een wet inzake buitenlandse investeringen die voorzag in verschillende stimuleringsmaatregelen om buitenlandse investeerders te trekken, zoals een tweejarige belastingontheffing voor bedrijven met tenminste 30 procent buitenlands kapitaal en een driejarige ontheffing voor bedrijven met tenminste 50 procent buitenlands kapitaal.
Op 12 september trad Rein Otsason af als president van de Bank van Estland, omdat hij beschuldigd was van fraude en incompetentie. Op 23 september werd hij vervangen door Siim Kallas.

LETLAND

Op 4 mei 1990 bepaalde de Letse Opperste Sowjet dat de onafhankelijke republiek Letland - in 1920 internationaal erkend - de jure nog steeds bestond. Daarnaast werd de soevereiniteit van de Letse wet boven de Sowjet-wet vastgelegd (zie pag. 580/1 e.v.-'90). Bij een in maart 1991 gehouden referendum sprak 73,68 procent van de stemgerechtigden zich uit vóór de onafhankelijkheid (zie pag. 383/1-'91), die op 21 augustus werd uitgeroepen (zie pag. 693/1-'91).

De wetgevende macht werd uitgeoefend door de Opperste Sowjet (Augstaka Padome) van Letland, waarvoor in maart en april 1990 verkiezingen werden gehouden (zie pag. 581/1-'90). Van de 210 zetels werden 128 zetels bezet door afgevaardigden van het Letse Volksfront (zie pag. 582/3 e.v.-'90).
In mei 1990 werd Anatolijs Gorbunows gekozen tot voorzitter van de Opperste Sowjet (de facto president). (Ook werd in april 1990 een 231 leden tellend Congres van Letland - Latvias Kongress - gekozen door burgers van het vooroorlogse Letland en hun afstammelingen. Deze organisatie trad op als pressiegroep, maar had minder invloed dan haar Estse tegenhanger - zie boven).

LITOUWEN

In maart 1990 verklaarde Litouwen zich als eerste Sowjet-republiek onafhankelijk van de Sowjet-Unie (zie pag. 574/2 e.v.-'90). Bij verkiezingen voor de Opperste Sowjet (later omgedoopt tot Opperste Raad) in februari 1990 veroverde de nationalistische Sajudis-beweging meer dan de helft van de zetels. Nadat Sowjet-troepen in januari 1991 het televisiestation in Vilnius bestormd hadden, een actie waarbij burgers om het leven kwamen (zie pag. 232/2/3-'91), sprak bij een referendum in februari 90,47 procent van de stemgerechtigden zich uit vóór onafhankelijkheid (zie pag. 525/3 e.v.-'91).

Het hoogste wetgevende orgaan in Litouwen was de 141 leden tellende Opperste Raad (Auksiausiogi Taryba), die bij zijn oprichtingsvergadering in maart 1990 Vytautas Landsbergis tot voorzitter (de facto president) koos (zie pag. 575/3-'90).

Op 5 september 1991 ontbond het Litouwse parlement drie plaatselijke raden in in meerderheid Poolse en Russische gebieden, omdat zij de augustuscoup in de Sowjet-Unie gesteund zouden hebben. Deze gebieden kwamen onder direct gezag van Vilnius te staan, hetgeen tot heftige protesten leidde. De Litouwse bevolking bestond voor 79,6 procent uit Litouwers en slechts voor 9,4 procent uit Russen (en 7 procent Polen), terwijl de Russische minderheden in Letland en Estland respectievelijk 33,8 en 30,3 procent vertegenwoordigden.

Joodse groeperingen tekenden protest aan tegen het feit dat enkele van de 35.000 mensen aan wie sinds 1988 door de Litouwse autoriteiten gratie verleend was, nazistische oorlogsmisdadigers waren. De regering kondigde daarop aan dat twee gevallen zouden worden herzien.

(Vor.ber. pag. 678/3 e.v.-1991)

ARUBA

BENOEMING PROCUREUR-GENERAAL OMSTREDEN

Begin januari 1991 werd P A Bos ondanks interne departementale bezwaren in Den Haag benoemd tot procureur-generaal op Aruba Ook de oppositie op Aruba had krachtig geprotesteerd tegen deze benoeming, omdat Bos zich in een interview onheus had uitgelaten over het Openbaar Ministerie in het rijksdeel Voor de waarnemend procureur-generaal op het eiland, Werleman, was dat aanleiding haar ontslag aan te bieden
Bos, tot dan toe advocaat-generaal bij het Gerechtshof in Den Haag, bood in een gesprek met minister van justitie en koninkrijkszaken E Hirsch Ballin zijn excuses aan voor zijn ,,kritiek,die niet zo bedoeld was", maar bleef bij zijn kandidatuur

(Vor. ber. pag. 424 e.v.-1989)

CANADA

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN VANAF MEDIO 1990

Door het mislukken van het Meech Lake-akkoord (zie pag. 663/1 e.v.-'90) werd er zowel binnen de liberale provinciale regering van Quebec als vanuit de oppositionele Parti Québecois sterker op aangedrongen dat de provincie zich van Canada zou afscheiden. Op federaal niveau bleek dit medio 1990 uit het opstappen van negen Franstalige parlementsleden van de Progressieve Conservatieve Partij (PCP) en de Liberalen die vervolgens het Bloc Québecois oprichtten (zie pag. 170/3 e.v.-'91). Deze ontwikkelingen, in combinatie met een afnemende bereidheid bij de Engelssprekende provincies om bijzondere concessies te doen aan Quebec, lieten ernstige twijfel rijzen over de toekomst van de federale structuur van Canada in zijn bestaande vorm.

Op 1 november 1990 maakte premier Brian Mulroney, na een ,,afkoelingsperiode" van enkele maanden, de instelling bekend van een nationale commissie die de toekomst van de Canadese federatie moest onderzoeken. Het twaalf leden tellende Burgerforum voor de Toekomst van Canada, samengesteld uit een dwarsdoorsnede van de bevolking met uitzondering van actieve politici, zou rond juli 1991 verslag moeten uitbrengen. De bedoeling was dat de commissie een consensusvormend proces coördineerde door het organiseren van bijeenkomsten in het hele land met een zo groot mogelijke deelname van het publiek. De Nationale Vergadering van Quebec stelde evenwel een alternatieve Commissie voor de Politieke en Constitutionele Toekomst van Quebec in, die op 7 november haar eerste hoorzitting hield. Doel van de commissie van Quebec - die bestond uit 36 leden afkomstig uit het bedrijfsleven, de vakbonden en belangengroepen in Quebec - was een nieuwe verstandhouding te kweken tussen de zeven miljoen inwoners tellende provincie en de federale regering. Naar de overtuiging van de meeste waarnemers kon dit proces niet voltooid worden zonder dat afscheiding in een referendum aan de orde werd gesteld, zoals in 1980, toen de meerderheid zich ertegen uitsprak (zie pag. 519/3 e.v.-'80). In december stelde het federaal parlement een commissie in die moest zoeken naar wegen om het proces van grondwetshervorming tc stroomlijnen, cn die met name moest kijken inhoeverre de op dat moment vereiste unanimiteit tussen alle tien provincies het geëigende middel was om tot belangrijke grondwetswijzigingen te komen.
Op 30 januari 1991 bracht de Liberale Partij die in Quebec aan de macht was, een rapport uit dat Canada een .,laatste kans" gaf met de eis dat de federale regering Quebec een bijzondere status zou verlenen: op grond waarvan de provincie zeggenschap kreeg over nagenoeg alle interne aangelegenheden. Indien een dergelijke overeenkomst niet binnen 18 maanden zou zijn bereikt. zou de regering van Quebec een referendum houden over een mogelijke afscheiding.
Naast het fiasco van Meech Lake en de nasleep daarvan boette de regering-Mulroney in de loop van 1990 aan populariteit in door haar onverzettelijke wil een belasting op goederen en diensten in te voeren (de GST). Deze algemeen gehate BTW van 7 procent stuitte zelfs in delen van de PCP op onvrede. De oppositie ging in haar hevige verzet zelfs zover dat zij dreigde met een nieuwe constitutionele crisis door desnoods het werk in de Senaat te verstoren. De impasse werd uiteindelijk doorbroken doordat de premier zijn toevlucht nam tot een wonderlijke bepaling in de grondwet krachtens welke hij namens de PCP extra leden in de Senaat kon benoemen (zie pag. 171/2 e.v.-'91). Daarnaast maakte hij gebruik van een motie ter afsluiting, voor de Canadese Senaat een novum. Ofschoon de nieuwe belasting op 1 januari 1991 in werking trad, waren de meeste commentatoren het erover eens dat de federale regering hier een pyrrhusoverwinning had behaald.

Voorstellen van liberalen voor autonomie van Quebec

Tijdens haar provinciale partijcongres op 9 en 10 maart 1991 keurde de in Quebec regerende Liberale Partij het rapport-Allaire goed, dat opriep tot bijna volledige autonomie voor de provincie, in tegenstelling tot de voorstellen van het Meech Lake-akkoord en ondanks de tegenstand van partijleider en premier van Quebec, Robert Bourassa.

Volgens de voorstellen van het rapport-Allaire moest de provincie autonoom worden op 22 punten die vooralsnog geheel of gedeeltelijk onder het bestuur van de federale regering in Ottawa vielen en moest de federale regering alleen verantwoordelijk blijven op het gebied van de defensie, het buitenlands beleid, de invoerrechten, en een aantal fiscale zaken. Een ander voorstel dat werd aangenomen garandeerde de rechten van de Engelstalige inwoners van Quebec, in het bijzonder op het gebiedvan de cultuur en de sociale voorzieningen Niettemin waren een aantal partijleden onder wie voormalig partijleider Claude Ryan, tegen de aanbevelingen. Ryan liet weten dat hij zou overwegen af te treden als minister van onderwijs van Quebec.
In zijn slotrede tot het congres op 10 maart pleitte Bourrassa voor het bereiken van een compromis, dat de Franstalige provincie de mogelijkheid zou bieden zich te ontwikkelen binnen de federale status. Hij stelde voor tot een nieuwe verhouding met de rest van Canada te komen, gebaseerd op de wederzijdse economische afhankelijkheid van Quebec en Ontario en een gemeenschappelijk munt- en belastingstelsel.

Voorstel voor datum referendum over onafhankelijkheid Quebec

Op 27 maart deed de Quebec-commissie, voorgezeten door de vooraanstaande zakenmensen Michel Belanger en Jean Campeau, de aanbeveling om een referendum over onafhankelijkheid uiterlijk in oktober 1992 te laten plaatsvinden. Bourrassa had op het congres van de Liberale Partij gezegd dat er geen referendum over de toekomstige status van Quebec zou worden gehouden voor het einde van 1992, maar de separatistische Parti Québecois had er bij de commissie op aangedrongen een uiterste datum vóór eind 1991 voor te stellen.
Op 29 maart werden de voorstellen van de Quebec-commissie afgewezen door de Canadese premier Brian Mulroney, die reeds een groep hoge ambtenaren had belast met de herziening van de federale en provinciale overheidsstructuur. Hij hield vast aan de voorwaarde dat alleen het federale parlement ,,de tijdsschema's zal bepalen, en niet de wetgevende organen of politieke partij van enige provincie".

Debatten over grondwetshervormingen voortgezet. Wetgeving inzake referendum door Quebec bekrachtigd

In juni 1991 werd het nationale debat over de toekomst van de Canadese grondwet - en in het bijzonder de positie van Quebec daarin - voortgezet, zij het dat er zowel aan de zijde van de separatistische Franssprekende minderheid als bij de Engelssprekende meerderheid tekenen waren van een grotere bereidheid tot compromissen te komen.
In Quebec zelf hechtte op 21 juni de Li-

berale Partij-regering van Robert Bourassa haar goedkeuring aan een wet waarbij de provinciale regering het recht kreeg een referendum te houden over de onafhankelijkheid, indien in oktober 1992 niet zou zijn voorzien in een aanvaardbare grondwetswijziging.

Tijdens de behandeling van de wet wist Bourassa de druk te weerstaan die er vanuit de separatistische Parti Québecois op hem werd uitgeoefend om onmiddellijk een referendum te houden, teneinde politieke munt te slaan uit de frustratie van veel Franssprekende inwoners van Quebec na de besprekingen in Meech Lake tegenover Engelssprekend Canada. Hij gaf ook blijk van optimisme inzake het bereiken van een aanvaardbare grondwettelijke regeling. waarmee voor Quebec de noodzaak zou wegvallen onafhankelijkheid na te streven.
De houding van Bourassa kwam overeen met de uitslag van een opiniepeiling, die erop leek te wijzen dat, ofschoon op dat moment de bevolking van Quebec in meerderheid voor soevereiniteit van de provincie was, de bezorgdheid dat de Canadese federatie uiteen zou vallen groeide. Recente waarschuwingen van vooraanstaande zakenlieden uit Quebec over de negatieve gevolgen van de onafhankelijk.. heid voor de economie leken een kalmerend effect op de publieke opinie te hebben gehad. In veel kringen werd ook zorg geuit over de mogelijke uittocht van de Engelssprekende minderheid in de provincie. mocht de onafhankelijkheid een feit worden.

Presentatie van het rapport-Spicer

Op 27 juni maakte het Burgerforum voor de Toekomst van Canada, dat eind 1990 was ingesteld door de federale regering en waarvan de twaalf leden onder voorzitterschap stonden van Keith Spicer, zijn bevindingen wereldkundig in een 168 pagina's tellend rapport.

Het rapport-Spicer, gebaseerd op gesprekken die in de periode direct volgend op het mislukken van het Meech-Lake-akkoord met zo'n 300.000 Canadezen waren gehouden. beval aan om (i)Quebec te erkennen als een op zichzelf staande provincie, die evenwel haar plaats had binnen een federaal Canada: (ii) een onafhankelijk onderzoek te gelasten naar het officiële beleid inzake de tweetaligheid; (iii) aanspraken op grondgebied, voor zover afstammelingen van de oorspronkelijke bevolking deze deden gelden. een eerlijke behandeling te geven. en de inheemse stammen zelfbestuur toe te staan: (iv) de overheidsbijdragen ten behoeve van multiculturele projecten te verlagen; en (v)de Senaat (deniet-gekozen Eerste Kamer van liet federale parlement) te hervormen dan wel af te schaffen.

Nieuwe gevechten in Mohawk-reservaat

Aan het fragiele bestand tussen de politie van Quebec en de Mohawk-Indianen. dat in september 1990 werd gesloten na een omsingeling van 11 weken (waarbij een politieagent om het leven kwam en een groot aantal politiemensen en Indianen gewond raakte, zie pag. 171/3 e.v.-'91), kwam op 8 januari 1991 een eind toen 13 politieagenten en minstens zes Mohawk-Indianen bij nieuwe gevechten gewond raakten.

Deze laatste gewelddadigheden volgden op eenpoging van de politie een vrachtauto aan te houden in verband met een lichte verkeersovertreding in het Kahnawake-reservaat, direct ten zuiden van Montreal. Daarop volgde een zeer langdurige confrontatie, waarbij honderden met stokken en geweren gewapende Mohawk-Indianen vochten met de politie. Ten minste acht Indianen we den aangehouden De minister van veiligheid van Quebec, Claude Ryan, zwoer dat zijn regering een herhaling van de ordeverstoringen in 1990 niet zou toestaan, en stuurde 150 politiemensen naar het reservaat om de orde te herstellen.
Mohawk-opperhoofd Joe Norton waarschuwde voor verdere gewelddadigheden tenzij de autoriteiten van Quebec besloten het bestuur over het reservaat terug te geven in handen van de Indianen. Voordat de problemen in 1990 ontstonden, hadden de Indianen het reservaat 11 jaar lang bestuurd. Bovendieri deed hij een beroep op de federale regering gehoor te geven aan de grieven van de Indianen, die onder meer aanspraken op landcompensatie betroffen en de armoedige levensomstandigheden.

Erkenning van recht op zelfbestuur voor Indianen. Uitspraak Hooggerechtshof over Indiaanse landeis

Ontario werd de eerste provincie die het recht op zelfbestuur van de Indianen erkende, toen op 6 augustus premier Bob Rae van de Nieuwe Democratische Partij een verklaring ondertekende over het onderhouden van politieke betrekkingen met de Indiaanse opperhoofden.

In de verklaring werd vastgelegd dat in de toekomst alle onderhandelingen tussen Ontario en de 180.000 Indianen in de provincie op regeringsniveau zouden worden gevoerd. De overeenkomst was bedoeld om het begin te markeren van een proces van gedachtenuitwisseling over de vraag hoe de beginselen van zelfbestuur zouden kunnen worden toegepast. Daarbij werd tevens gedacht aan de mogelijkheid van grotere Indiaanse zelfstandigheid op het gebied van politiezaken, juridische kwesties. onderwijs, gezondheidszorg en het gebruik van grondstoffen.

De Indiaanse bevolking in de provincie kreeg echter een tegenslag te verwerken in haar streven naar meer autonomie, toen het Canadese Hooggerechtshof op 15 augustus een verdrag uit 1850 geldig verklaarde, waarin de Indiaanse bewoners van het gebied rond het Temagamimeer hun rechten hadden afgestaan aan blanke kolonisten.

In een unanieme beslissing bekrachtigde het Hof de uitspraken die in 1984 en 1989 door lagere gerechtshoven waren gedaan, dat de Teme-Augama Anishnabai Indianen van oudsher de rechten hadden bezeten op het 6.080 vierkante km. grote gebied, dal rijk was aan mineralen en hout, maar dat deze rechten onder het Robinson-Huron verdrag waren overgedragen aan de Britse Kroon. In een reactie op de Indiaanse bewering dat het Indiaanse opperhoofd dat het verdrag had ondertekend geen vertegenwoordiger was van de Temagami. oordeelde de rechtbank dat de Tndianen met het verdrag hadden ingestemd door de in het verdrag vastgestelde jaarlijkse federale betalingen en de toewijzing van een reservaat te accepteren.
De uitspraak viel in een periode dat de Indianen in heel Canada opkwamen voor hun rechten op grote stukken land. Juridische deskundigen voorspelden dat deze zaak als prcccdent zou kunnen dienen in andere zaken betreffende het opeisen van land, waarbij stammen beweerden dat verdragen ten behoeve van hun stam waren ondertekend door vertegenwoordigers van andere taalgroepen.

Kabinetswijziging

Premier Brian Mulroney voerde op 21 april 1991 de grootste kabinetswijziging door sinds zijn aantreden als premier in 1984. De maatregel werd beschouwd als een poging de afnemende steun voor zijn beleid op te vijzelen door de twee moeilijke kwesties van nationale eenheid en de economie aan te pakken.

Joe Clark (tot dan minister van buitenlandse zaken en premier in 1979-'80) w-erd overgehaald een sleutelrol te spelen in het aanhoudende constitutionele debat over de toekomstige federale structuur van Canada en de positie van Quebec. Michael Wilson (tot dan minister van financiën) kreeg de leiding over een „superministerie" met de opdracht de concurrentiepositie van Canada op de wereldmarkt te verbeteren. Zijn opvolger op financien, Donald Mazankowski (tot dan minister van landbouw). beloofde het beleid van sterke overheidsbezuinigingen voort te zetten. De promotie van Clark en Mazankowski, beiden kwamen uit Alberta, werd beschouwd als een poging van Mulroney de westelijke provincies ervan te overtuigen dat hun belangen niet zouden worden opgeofferd aan de eisen van Quebec. (De in 1988 opgerichte Reform Party zie pag. 666/3-'90, een rechtse, populistische protestgroepering, had vanuit haar bakermat in Alberta snel in alle westelijke provincies reel aanhangers gekregen.)

Het nieuwe Canadese kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Rrian Mulroney; minister van grondwettelijke aangelegenheden, voorzitter van de Kroonraad - Joseph (Joe) Clark*; visserij - John Crosbie*; vice-premier, minister van financiën - Donald Mazankowski*; openbare werken - Elmer Mackay; energie, mijnbouw en grondstoffen - Jake Erp; minister van buitenlandse zaken - Robert De Cotret*; verbindin-

gen - Perrin Beatty*; industrie, wetenschap en technologie, internationale handel - Michael Wilson*; staatsminister. regeringsleider in het Lagerhuis - Harvie André: nationale inkomsten - Ottü Jelinek: Indiaanse aangelegenheden en ontwikkeling van het noorden - Thomas Siddon; economische diversificatie in het westen, staatsminister van granen en oliezaden - Charles Mayer: landbouw - William McKnight*; volksgezondheid en welzijn - Ff,-noît Bouchard*; defensie - Marcel Masse*; buitenlandse betrekkingen - Barbara McDougall*; veteranen - Gerald Merrithew; staatsminister van werkgelegenheid en immigratie, bejaarden - Monique Vézina; bosbouw - Frank Oberle: regeringsleider in de Senaat - Lowell Murray*; bevoorrading en diensten - Paul Dick; staatsminister van lichamelijke opvoeding. jeugd en amateursport - Pierre Cadieux*; milieu - Jean Charest+; staatsminister van midden- en kleinbedrijf en toerisme - Tom Hockin; buitenlandse betrekkingen, staatsminister van Indiaanse aangelegenheden en ontwikkeling van het noorden - Monique Landry*; werkgelegenheid en immigratie - Bernard Valcourt*; staatsminister van multiculturele zaken en burgerschap - Gerry Weiner: advocaat-generaal - Douglas Lewis*; consumenten en corporaties. staatsminister van landbouw - Pierre Blais*; staatsminister van privatisering en regelgeving -John McDermid; staatsminister van transport - Shirley Martin*; onderminister van nationale defensie, minister voor vrouwenaangelegenheden - Mary Collins; staatsminister van wetenschap en technologie - William Wineguard; justitie en procureur-generaal - Kim Campbell; transport - Jean Corbeil*; voorzitter van de Raad voor de Schatkist, staatsminister van financiën - Gilles Loiselle*; arbeid - Marcel Danis*; staatsminister vanmilieu - Pauline Browes+

* =gewijzigde portefeuille
\+ = nieuwe benoeming

Nieuwe premier Brits-Columbia

Rita Johnston, tot dan toe vice-premier, werd op 2 april 1991 beëdigd tot premier van Brits-Colurnbia. Zij was de eerste vrouwelijke premier van een provincie in de geschiedenis van Canada. Haar voorganger William Vander Zalm was afgetreden na ernstige kritiek van de provinciale commissaris voor belangenconflicten op zijn rol bij de verkoop van het pretpark Fantasy Gardens van zijn familie aan een Taiwanese investeerder.

Vander Zalm, een Nederlandse immigrant die fortuin hadgemaakt met een tuiniersbedrijf in Vancouver en die sinds 1986 premier was geweest (zie pag. 573/2-'87), was een van de kleurrijkste politici van het land. Tot kort voor zijn aftreden woonde hij in een kasteel in Fantasy Gardens compleet met gracht en nagebouwd Nederlands dorp. Hij hield er streng calvinistische standpunten op na inzake religieuze aangelegenheden, maar scheen onverschillig te staan tegenover sociale welzijnskwesties. Zijn regering raakte in toenemende mate verdeeld en impopulair, wat zijn weerslag vond in een reeks kabinetsontslagen en nederlagen bij tussentijdse verkiezingen. Verondersteld werd dat door zijn vertrek de regerende Social Credit Party (hij trad ook af als leider van dezc partij) bij de verkiezingen in 1991 beter opgewassen zou zijn tegen de steeds succesrijkere sociaal-democratische New Democratie Party (NDP, zie pag. 171/1-'91 voor provinciale verkiezingsovenvinning in Ontario in september 1990).

PCP-congres

De regerende federale Progressieve Conservatieve Partij (PCP) hield medio augustus 1991 in Toronto haar tweejaarlijkse vijfdaagse congres. Hoewel premier Brian Mulroney nog nooit zo impopulair was geweest, werd hij door de 2.500 afgevaardigden met een warm applaus onthaald, toen hij een derde opeenvolgende overwinning voor de PCP bij de federale verkiezingen in 1993 beloofde. Het belangrijkste thema op het congres vormde het belang van eenheid binnen de partij en zelfs het beslissende debat over de toekomst van Quebec kon niet, zoals was verwacht, voor verdeeldheid zorgen. Op 9 augustus stemde meer dan 90 procent van de afgevaardigden vóór erkenning van het recht op zelfbeschikking van Quebec.

Alhoewel de sprekers benadrukten dat het belangrijk was om Quebec in een hervormde federale structuur op te nemen, slaagde de partij er niet in de precieze grondwetswijzigingen aan de orde te stellen. Een van de PCP-parlementsleden uit Quebec wees de resolutie als een cosmetische ingreep van de hand en kondigde aan uit de partij te stappen. Over het algemeen bleef de indruk van eenheid echter gehandhaafd, aangezien de afgevaardigden over 320 niet-bindende resoluties hun stem uitbrachten. Veel van deze moties onderschreven Mulroney's aanpak van de economie en de kwestie van nationale eenheid.

Voorstellen tot grondwetswijzigingen

Op 24 september 1991 presenteerde de PCP een hervormingspakket voor de grondwet bestaande uit 28 punten. Het pakket was bedoeld om de separatistische tendenzen in het Franstalige Quebec te kalmeren en Quebec in de federatie te houden zonder de andere negen provincies te vervreemden.

In het Meech Lake-plan waren volgens de Engelstalige provincies en inheemse Indiaanse bevolking veel te grote concessies gedaan aan Quebec. Voor de nieuwe voorstellen. diegewijzigd konden worden na openbare hoorzittingen in het hele land, zou geen toestemming nodig zijn van alle provincies, maar kon volstaan worden met de steun van zeven provincies die samen 50 procent van de bevolking vertegenwoordigden.
Minister van grondwetszaken Joe Clark kondigde echter aan dat hij de komende maanden een wet zou indienen die de regering in staat zou stellen een nationaal referendum te houden over het uiteindelijke pakket grondwetswijzigingen. Dit zou dan het eerste referendum zijn sedert de volksraadpleging van 1942 over de dienstplicht.

De kernpunten van het pakket waren de volgende (i) binnen 10 jaar zelfbestuur voor de Indiaanse stammen in het land (zie boven voor de erkenning van de Indiaanse rechten door Ontario), (ii) de erkenning van Quebec als een ,,aparte samenleving" met bevoegdheden op terreinen als omscholing, immigratie, culturele programma's, omroepzaken en toerisme maar op voorwaarde dat andere provincies dezelfde bevoegdheden kregen; (iii) de vorming van een gekozen Senaat; (iv) het verbod na medio 1995 op wetten of praktijken die de mobiliteit van mensen, kapitaal, diensten en goederen in het land zouden beperken; (v) grotere regionale vertegenwoordiging in het bestuur van de Canadese centrale bank.

Reacties op de voorstellen

Jean Chrétien, de leider van de Liberale Partij van Canada - de belangrijkste oppositiepartij -, verwelkomde de voorstellen maar hij ging niet zover dat hij het hele pakket goedkeurde.

In Quebec tekende de separatistische Parti Québecois direct verzet aan tegen het pakket. partijleider Jacques Parizeau noemde de voorstellen de ,,grootste machtsgreep" van een regering in de voorbije 50 jaar. De Liberale premier van de provincie Robert Bourassa gaf echter te kennen bereid te zijn te onderhandelen over de toekomst van zijn provincie in een hernieuwde confederatie op basis van de regeringsvoorstellen. Tegelijkertijd benadrukte hij echter dat de bestaande economische bevoegdheden van de provincie geen inzet van de onderhandelingen waren.
In deze opmerking weerklonk de algemene bezorgdheid in het land over de gevolgen van een verlaging van de ingewikkelde interprovinciale handelsbarrières, waardoor duizenden gespecialiseerde belangengroeperingen in het hele land in rep en roer zouden geraken. De regering van Quebec waarschuwde de regering en de Engelstalige provincies echter dat als zij niet met een aanvaardbare constitutionele oplossing zouden komen, Quebec zijn eigen referendum over de onafhankelijkheid zou houden in oktober 1992.

Schandaal over smeergeld voor overheidscontracten

Op 16 september 1991 trok een officier van justitie in Ontario aanklachten wegens het aanvaarden van smeergeld en corruptie in tegen 12 van de 13 beschuldigde prominente PCP-leden. Slechts Roch LaSalle, een voormalig minister

van openbare werken, moest zich voor de rechtbank verantwoorden voor de aanklachten.

Onder de aangeklaagden waren drie voormalige ministers, de zittende minister voor sport, drie ministeriele assistenten, de zittende voorzitter van de Senaat, een gepensioneerde senator en een voormalige premier van de provincie Newfoundland. Ook dc aanklachten tegen d ie hoge politieofficieren, onder wie de commissaris en ondercommissaris van de Koninklijke Canadese Bereden Politie (Royal Canadian Mounted Police, RCMP), werden ingetrokken. Zij werkten bijna allen nauw samen met premier Mulroney.

De aanklachten waren uiteindelijk ingediend na de publiciteitscampagne van Glen Kealey een projectontwikkelaar uit Ottawa, die de beroemdste demonstrant van het land was geworden en het lijdend voorwerp van spot in de twee jaren die hij buiten het parlementsgebouw in Ottawa had gepost in een kruistocht tegen vermeende corruptie in de federale regering. Kealey beweerde dat ministers een verfijnd systeem van ,,provisie" beheerden, giften van geld in ruil voor de toekenning van overheidscontracten, en dat de RCMP daarvan geweten had en dergelijke steekpenningen had verdoezeld. Kealev beweerde dat een minister ,,provisie" van hem verlangd had in ruil voor een huurcontract voor een deel van het gebouw dat zijn bedrijf had gebouwd.
In een afzonderlijke maar daarmee verbonden zaak werd senator Michel Cogger op 12 september aangeklaagd voor het aannemen van smeergeld.

Uitspraak Hooggerechtshof inzake verkrachting

Op 22 augustus oordeelde het Hooggerechtshof dat de rechter mocht bepalen of hij het sexuele verleden van een vermeend verkrachtingsslachtoffer in de rechtszaal als bewijsmateriaal wilde toelaten. Het Hof schrapte een deel van een wet uit 1983, die bedoeld was om slachtoffers van verkrachting te beschermen tegen opdringerige vragen over hun verleden, en bepaalde met zeven stemmen tegen twee dat de wet bewijsmateriaal, dat van essentieel belang kon zijn voor het grondwettelijke recht van de aangeklaagde op een eerlijke rechtszaak, ontoelaatbaar had verklaard.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 20 februari 1990 werd de begroting voor het fiscale jaar dat op 31 maart 1991 afliep, aangeboden aan het parlement (zie pag. 668/2/3-'90). De uitgaven werden gesteld op Can. $ 147,8 mrd, waar inkomsten van naar schatting Can. $ 119,3 mrd tegenover stonden. Het streven was het begrotingstekort te brengen op Can. $28.5 mrd (4,2 procent van het BNP), en voor 1991-'92 werd dit gesteld op Can. $ 26,5 mrd. Hoewel de regering-Mulroney er in grote lijnen in was geslaagd de federale uitgaven stevig in de hand te houden, was het begrotingstekort hardnekkig hoog gebleven met Can. $ 30 mrd per jaar. Belangrijkste oorzaak was de trend dat de rentetarieven stegen - in 1990 bereikten ze de hoogste stand in acht jaar - in combinatie met lagere belastingopbrengsten vanwege de tragere economische groei.

Eind 1990 werd van officiële zijde bevestigd dat de Canadese economie een recessie doormaakte. De cijfers die eind november werden bekendgemaakt gaven aan dat het BNP tussen juli en september (gemeten aan het vaste prijspeil van 1986) was ingekrompen met gemiddeld 1 procent, volgend op een teruggang met 1,2 procent in het kwartaal daarvoor. De bedrijfsinvesteringen waren eveneens matig en liepen in het derde kwartaal terug met netto 3.2 procent.
Naast de recessie had de Canadese economie nog te maken met ingrijpende structurele aanpassingen. voortvloeiend uit het Amerikaans-Canadese vrijhandelsakkoord dat in januari 1989 (zie onder) in werking was getreden en waardoor het bedrijfsleven en de arbeidsmarkt in Canada ten opzichte van Amerikaanse ondernemingen in een minder voordelige concurrentiepositie waren gekomen.
In mei 1990 trad de Canadese regering naar buiten met een pakket steunmaatregelen ter waarde van Can. $ 584 mln ten behoeve van de bedreigde visserij aan de oostkust. Het plan; met maatregelen gericht op behoud, diversificatie en financiële ondersteuning, was bedoeld om iets te doen aan de ernstige vermindering van de visstand aan de oostkust, met name bij Newfoundland en Nova Scotia, die had geleid tot sluiting van diverse visverwerkende bedrijven en het gedwongen ontslag van duizenden werkncmers.
De tarwe-oogst in Canada zou in 1990 naar verwacht uitkomen op 28.6 mln ton, de één na rijkste oogst ooit binnengehaald, 4,2 mln ton méér dan in 1989. Doordat evenwel de wereldmarkt verzadigd was en een internationaal embargo was afgekondigd tegen Irak (dat in 1989 op vier na de belangrijkste afnemer van Canadees graan was), betekende dit dat de transport- en opslagfaciliteiten onder grote druk kwamen te staan.

Grote stakingen

Arbeidsgeschillen, waarbij twee van de machtigste ambtenarenbonden betrokken waren, vormden een uitdaging aan het adres van de regering die met een beperking van de loonstijgingen de inflatie in de hand wilde houden.

Meer dan 70.000 leden van het Ambtenarenverbond van Canada (Public Service Alliance of Canada, PSAC) beëindigden op 18 september 1991 een negendaagse staking tegen plannen van de regering om de lonen in het lopende jaar te bevriezen en een plafond van drie procent te stellen op loonsverhogingen in de komende twee jaar. De staking, de grootste nationale werkonderbreking in het land, trof vliegdiensten, bracht het verkeer over land aan de grenzen tot stilstand. maakte graanleveranties uit de landbouwstaten onmogelijk en verlamde scheeps- en overheidsdiensten, Uiteindelijk ging de regering akkoord met nieuwe onderhandelingen en beloofde zij twee jaar lang het werk aan wetgeving over een stakingsverbod te staken.
Eind augustus begon de 43.000 leden tellende Canadese Bond van Postarbeiders (Canadian Union of Postal Workers, CUPW) een estafettestaking in het hele land voor hogere lonen; arbeidsplaatsgarantie en tegen het groeiende gebruik van particulicrc postdiensten, die niet bij de bond aangesloten tijdelijke arbeidskrachten in dienst namen. Volgens berichten werden verscheidene tijdelijke sorteerkantoren die door de Canadese post waren opgezet, aangevallen en gingen enkele daarvan in vlammen op. Op 8 september maakte de CUPW een einde aan de staking en aanvaardde zij onderhandelingen met een door de regering benoemde bemiddelaar.

BETREKKINGEN MET DE VERENIGDE STATEN

Het vrijhandelsakkoord tussen Canada en de Verenigde Staten (ondertekend in 1988 en in werking getreden op 1 januari 1989) dat voorzag in de uiteindelijke afschaffing van alle invoerrechten tussen de VS en Canada in stappen van één, vijf en tien jaar, zorgde in de loop van 1990 op specifieke onderdelen voortdurend voor onenigheid tussen beide landen. Het akkoord bleef daarnaast controversen oproepen onder het Canadese electoraat, in die zin dat voorstanders stelden dat het onontbeerlijk was met het oog op de concurrentie met andere grote handelsblokken in de wereld, terwijl tegenstanders het akkoord zagen als de oorzaak van de economische malaise waarin Canada op dat moment verkeerde. Ofschoon toenmalig minister voor internationale handel John Crosbie het akkoord ferm had verdedigd, besloot de Economische Raad van Canada, een door het federaal parlement in het leven geroepen onafhankelijk advieslichaam, dat het pas zin had het akkoord op zijn merites te beoordelen na een periode van vijf jaar.

Op 1 april 1990 zorgde druk vanuit het Amerikaanse en Canadese bedrijfsleven ervoor dat een jaar eerder dan oorspronkelijk de bedoeling was de invoertarieven - zoals bepaald in het vrijhandelsakkoord - naar beneden gingen, en wel met een bedrag van in totaal Can. $ 6 mrd. Tot de 400 artikelen. waar de versneld

ingevoerde tariefsverlaging voor gold, behoorden apparatuiir voor telecommunicatie en fotografie, diesellocomotieven, petrochemische produkten, gedrukte bedrading en aluminium produkten. Deze artikelen vertegenwoordigden een aandeel van ongeveer 3 procent van de totale handel tussen beide landen.

(Vor.ber. pag. 170/3 e.v.- 1991)

CUBA

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De verslechterende economische positie van Cuba en de groeiende diplomatieke isolatie van het land tegen de achtergrond van de veranderingen die zich recentelijk hadden voltrokken in het Oostblok resulteerden in een verklaring op 28 september 1990 waarin sprake was van een ,,speciale periode in vredestijd" en waarin de Communistische Partij (PCC) stappen zou nemen om haar positie te versterken door de bureaucratie te verminderen en de corruptie te bestrijden. De regering bleef echter huiverig voor politieke hervormingen volgens de richtlijnen die Sowjet-president Gorbatsjow had gesuggereerd, en gaf er de voorkeur aan vast te houden aan het traditionele Marxistisch-Leninistische ontwikkelingsmodel.

Het apparaat van de regeringspartij werd zelf als een der eerste efficienter ingericht (zie voor details over de afslanking van het personeel op de departementen binnen het Centraal Comité en de secretariaten in oktober pag. 173/1/2-'91). In een poging de sociale gevolgen van de crisis te verzachten gaf de regering in oktober garanties voor de uitbetaling van een basisloon aan werknemers die getroffen werden door fabriekssluitingen of die door de afslanking van het personeel in de bureaucratie hun baan verloren. Werklozen zouden de eerste maand dat ze zonder werk zaten 100 procent van hun vroegere loon ontvangen, daarna 60 procent.

De crisisatmosfeer werd in oktober en november 1990 nog verhoogd toen troepen van het ministerie van binnenlandse zaken in Havanna en elders begonnen te opereren tegen ,,notoire criminelen". Op 27 november werd bekendgemaakt dat deze campagne had gclcid tot de arrestatie van meer dan 500 personen, onder wie enkele politieagenten en regeringsfunctionarissen. De afslankingsoperatie onder het bureaucratisch apparaat en de campagne tegen de corruptie werden afgerond door de bekendmaking op 28 september 1990 dat in Havana 93 „volksraden" (consejos populares) in het leven zouden worden geroepen die een oogje in het zeil moesten houden bij de lokale dienstverlening en de strijd tegen de corruptie. Deze raden werden samengesteld uit gemeentelijke en plaatselijke vertegenwoordigers.

José Ahrantes Fernandez, tot juni 1989 minister van binnenlandse zaken en in juli 1989 veroordeeld tot twintig jaar gevangenisstraf wegens onzorgvuldig beheer en misbruik van overheidsgelden in connectie met de drugshandel (zie pag. 66/1/2-'90), overleed op 21 januari 1991 aan de gevolgen van een hartaanval.

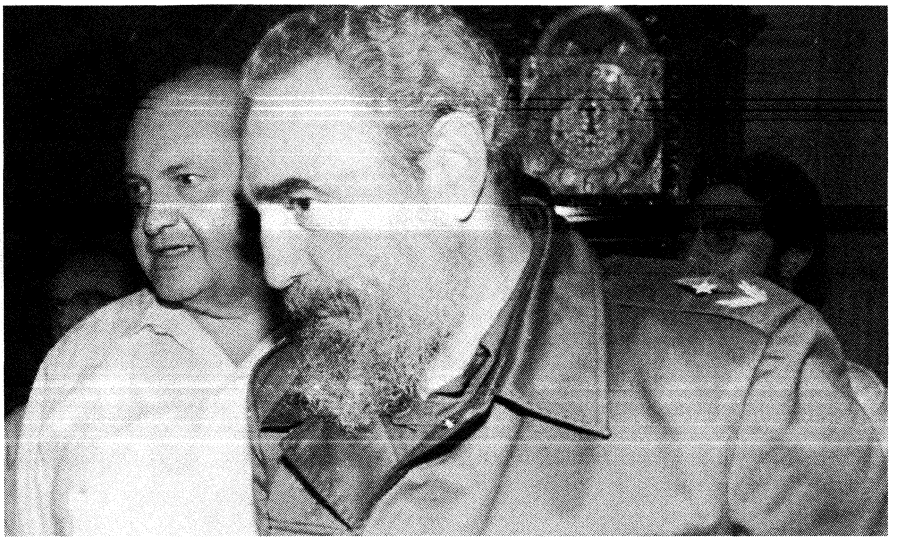

Op 16 september woonde de Cubaanse president Fidel Castro in de Mexicaanse ambassade te Havana een receptie bij t.g.v. de 181ste verjaardag van het begin van de Mexicaanse onafhankelijkheidsstrijd. Links Mario Moya Palencia, de Mexicaanse ambassadeur op Cuba.

Wijzigingen in ministerraad

Eddy Fernandez Boada verving in september 1990 Antonio Esquivel Yedra als minister van lichte industrie, ofschoon Esquivel aanbleef als vice-premier. In november 1990 werd Robert I. Gonzalez Planas, metallurgisch ingenieur, bevorderd tot minister voor de staalverwerkende industrie, en José Ignacio Gomez Gutierrez, tot dan toe rector van de Centrale Universiteit van Las Villas, werd benoemd tot minister van onderwijs, waarmee hij José Ramon Fernandez Alvarez opvolgde die met het oog op de Panamerikaanse Spelen van 1991 werd overgeplaatst naar sportzaken. Fernandez bleef aan als vice-premier.

Dertigste verjaardag Varkensbaai-invasie

President Fidel Castro hield op 20 april 1991 een toespraak voor radio en televisie ter herdenking van de dertigste verjaardag van de mislukte, door de Verenigde Staten gesteunde Varkensbaai-invasie (zie pag. 241 e.v.-'61).

Hij benadrukte dat het verzet van Cuba tegen de Amerikaanse blokkade gedurende de daarop volgende 30 jaar ,,de eer van Latijns-Amerika had gered" en ,,de eer van het socialisme dat tot het einde zal worden verdedigd". Cuba stond alleen tegenover de ,,dreigingen van het door de Verenigde Staten aangevoerde wereld-imperialisme en de reactie", maar zou niet langer de benodigde wapenleveranties ontvangen.

Castro zei dat als gevolg van de val van de Oosteuropese communistische regimes en de politieke veranderingen in de Sowjet-Unie in totaal 85 procent van de buitenlandse handel van Cuba ,,ineen paar maanden ineen was gestort". Hij waarschuwde dat de Cubanen voorbereid moesten zijn zichzelf te verdedigen tegen militaire dreiging van buitenaf en geconfronteerd zouden worden met een verdere verslechtering van de economie, wat weer afhankelijk was van de verdere economische betrekkingen met de So jet-Unie die waren ,,gebaseerd op specifieke voorwaarden". Hij bleef fel gekant tegen een markteconomie, terwijl hij tegelijkertijd toegaf dat er ,,onder de bijzondere omstandigheden van deze bijzondere periode" behoefte was aan realisme in plaats van aan dogmatiek en dat internationale samenwerking wellicht nuttig was, verwijzend naar de succesrijke joint-ventures met Westerse bedrijven bij de ontwikkeling van het toerisme.

Jaarlijkse rede te Moncada

In een radiotoespraak op 26 juli 1991 ter herdenking van het feit dat 38 jaar daarvoor de aanval op de Moncada-kazerne had plaatsgevonden, riep president Fidel Castro zijn onderdanen op hun inspanningen te verdubbelen om aldus het hoofd te kunnen bieden aan de aanhoudende economische blokkade van de Verenigde Staten en de economische en politieke ineenstorting van het

Oostblok, die hij omschreef als .,een ramp".

Castro riep op tot ,,heroïek en moed" in het aangezicht van de druk van buitenaf om het land prijs te geven aan ,,kapitalisme, prostitutie, de plundering van het publieke eigendom en rassendiscriminatie". Daarbij waarschuwde hij dat men het nu wellicht moeilijk had, maar het in de toekomst nog veel moeilijker zou krijgen. Hij verklaarde tevens dat het westerse imperialisme dc Sou-jet-Unie en China onder druk zette om de betrekkingen met Criba te verbreken en zei verrast te zijn over de vreselijke golf van ,,neo-liberalisme" die de wereld en vooral Latijns-Amerika op dat moment teisterde. Hij roemde daarentegen de constructieve politieke atmosfeer en de manier waarop hij door de overige politieke leiders was ontvangen op di recente Latijnsamerikaanse top in Mexico.

Bij de plechtigheid waren aanwezig de voormalige president van Nicaragua, Daniel Ortega Saavedra, Negale Kisiljow, lid van het Presidium van de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie, en de voorzitter van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC), Nelson Mandela, die de Orde José Marti kreeg uitgereikt, de hoogste Cubaanse onde scheiding.

Kisiljow had een boodschap van Sowjet-president Michail Gorbatsjom bij zich waarin deze toezegde de bilaterale betrekkingen op gebieden die voor beide partners van belang waren te vernieuwen en verder te ontwikkelen.

Verkiezingen voor Nationale Assemblée uitgesteld

Ingevolge het besluit van de Nationale Assemblée op 5 juli om haar mandaat van vijf jaar met nog een jaar te verlengen, werden de verkiezingen voor de 450 zetels tellende Assemblée uitgesteld teneinde meer tijd te hebben voor het bestuderen van verbeteringen van de éénpartijstaat. De mandaten van $2^1/_2$ jaar voor provincie- en gemeenteraden werden eveneens verlengd.

Samenzweerders veroordeeld

Op 9 juli werden twee artsen, Julio Bientz Saab (42) en Julian Arana Rosainz (35), veroordeeld tot gevangenisstraffen van twaalf en acht jaar wegens het beramen van een moordaanslag op Castro door het opblazen van het Instituut van Neurologie en Neurochirurgie in de hoofdstad Havana, waar zij beiden werkzaam waren, op het moment dat de president daar in september 1990 een bezoek zou brengen. De openbare aanklager had hogere straffen geëist maar het hof oordeelde dat de twee hun plan niet tot uitvoer hadden gebracht en het slechts hadden besproken.

Politieke gevangenen vrijgelaten

De dissident Elizardo Sanchez Santacruz, die algemeen erkend was als gewetensgevangene. erd op 5 mei 1991 door de Cubaanse autoriteiten vrijgelaten.

Sanchez was inaugustus 1989 tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens het verspreiden van valse informatie die ,,schadelijk voor de internationale vrede" was. Hij zou dat hebben gedaan na de berechting en executie in juli van de van drugshandel beschuldigde hoge legerofficieren (zie pag. 65/3 e.v.-'90).
Hij bevestigde dat hij van plan was in Cuba te blijven en dat hij zich zou inzetten voor de legalisering van het onder zijn leiding staande Cubaanse Comité voor Mensenrechten en Nationale Verzoening (zie pag. 66/2/3-'90). Ook was hii voornemens opnieuw naar ziin oude post van hoogleraar in de filosofie aan de universiteit van Havana te solliciteren.

Op 16 juli werd de 65-jarige Mario Chanes de Armas, die in 1953 had deelgenomen aan de aanval op de Moncada-kazerne en die een van de rebellen van het eerste uur was, die in 1956 in de Granma landden en van daaruit de revolutie waren begonnen, op vrije voeten gesteld. De man had dertig jaar in de gevangenis doorgebracht op de verdenking een moordaanslag op Castro te hebben willen plegen. Hij hield vol onschuldig te zijn en verklaarde dat hij zijn leven had willen geven voor Castro maar geen communist was. Hij maakte kenbaar zich in de Verenigde Staten te willen vestigen.

Nieuwe mensenrechtenorganisatie

Acht illegale dissidentenorganisaties vormden op 4 september 1991 een gezamenlijke oppositiegroepering met het doel aan te dringen op politieke en economische hervormingen. De vorming van de nieuwe organisatie, de Cubaanse Democratische Convergentie (CDC),werd bekendgemaakt door Gustavo Arcos Vergnes, leider van de Cubaanse Commissie voor de Mensenrechten en Elizardo Sanchez Santacruz, leider van het Cubaanse Comité voor Mensenrechten en Nationale Verzoening. Beiden hadden wegens vermeende politieke misdaden gevangenisstraffen uitgezeten.

Beide leiders ontkenden de bewering van het ministerie van binnenlandse zaken dat zij deel hadden genomen aan een Amerikaanse samenzwering om de oppositiepartijen te organiseren en dat zij ..hulp kregen uit Spanje en Venezuela". Kolonel Eduardo Delgado Rodriguez van het Departement voor Staatsveiligheid (DSE) beweerde een document te hebben onderschept, geschreven door Carlos Alberto Montaner. een Cubaanse journalist en een vooraanstaand tegenstander van het Cubaanse bewind in ballingschap in Spanje, waarin hij dissidenten aanraadde zich te verenigen. De regering beweerde dat Montaner een agent was van de Amerikaanse Central Intelligence Agency (CIA,! Sanchez noemde de aantijgingen onderdeel van de ,,gebruikelijkeintimidatiepolitiek" van de regering. In augustus maakte de in Washingtori gevestigde mensenrechtengroepering Americas Watch, melding van ,.een geïntensiveerde rampagne van pesterij en onderdrukking tegen de geringste uitingen van onvrede", waaronder fysieke aanvallen op activisten voor de democratie. Op 17 september werden vier dissidenten veroordeeld tot gevangenisstraffen varierend van 10 tot 24 maanden wegens deelname op 6 septemher aan een demonstratie voor het ministerie van nationale veiligheid in Havana. Zij hadden de vrijlating van politieke gevangenen geëist en waren naar verluidt fysiek bedreigd.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In 1990 en 1991 had Cuba niet alleen te maken met de reeds lang bestaande economische blokkade van de Verenigde Staten. maar ook met nieuwe ontwikkelingen die de levensvatbaarheid van de economie aantastten. De Sowjet-Unie, die door Castro werd omschreven als de vroegere ,,steunpilaar van onze economische en sociale ontwikkeling", was vanwege de eigen economische prioriteiten gedwongen haar betrekkingen met Cuba te herzien. De veranderingen in Oost-Europa droegen het hunne bij aan de problemen waarmee Cuba te kampen had doordat het land er veel van zijn vaste afnemers en leveranciers door verloor. Daar kwam nog bij dat de prijzen voor suiker in 1990-'91 terugvielen naar een niveau dat door Castro werd omschreven als ,,afbraakprijzen",terwijl de olieprijzen door de Golfcrisis omhoog vlogen. Bij elkaar veroorzaakten deze factoren een inkrimping van de economie in 1990 van naar schatting 5 procent.

De verslechtering van de economie leidde in november 1990 tot de aankondiging dat alle voedingsmiddelen zouden worden gerantsoeneerd. In een poging de voedselproduktie omhoog te stuwen werd kantoorpersoneel uit Havana naar verluidt te werk gesteld op boerderijen en maren 20.000 inwoners van Havana in ploegendiensten buiten de stad tewerkgcstcld.

VERSOEPELING VAN REISBEPERKINGEN

Op 5 augustus 1991 kondigde de regering aan dat de leeftijdsgrens voor de aanvraag van een visum voor reizen naar het buitenland zou worden verlaagd naar 20 jaar.

De leeftijdsgrens lag eerst op 35 jaar voor mannen en op 30 jaar voor vrouwen. Ondanks

officiële ontkenningen werd de beslissing gezien als een fel antwoord op de Amerikaanse regering die op 29 juli alle Cubaanse aanvragen voor reisvisa had opgeschort, totdat een achterstand aan 28.000 aanvragen was weggewerkt. Het Amerikaanse ministerie van binnenlandse zaken beweerde tevens dat eenderde van de 36.000 Cubanen die sinds 1 oktober als toerist u-aren toegelaten hun visa hadden laten verlopen en wellicht helemaal niet meer van plan waren terug te keren.

Door de Cubaanse beslissing nam in de Verenigde Staten onmiddellijk de angst toe dat de officieel toegestane exodus van 125.000 Cubanen in 1980 (zie pag. 516/3 e.v.-'81) zich zou kunnen herhalen.
Er warenberichten dat de Amerikaanse marine het rampenplan om een scheepsblokkade op te werpen aan het bestuderen was.

Analytici waren het met elkaar eens dat de Amerikaanse regering, in een periode van economische crisis op Cuba, vastbesloten was de druk op president Fidel Castro Ruz te handhaven door te voorkomen dat een reisvisum voor de Verenigde Staten dienst ging doen als uitlaatklep voor ongenoegen op het eiland. Naar schatting hadden in 1991 reeds 1.400 Cubanen illegaal de oversteek naar Florida gemaakt, driemaalzoveel als in 1990.
De kosten voor de organisatie van de elfde Panamerikaanse spelen, die op 3-18 augustus in de hoofdstad Havana werden gehouden, hadden naar verluidt de sociale spanningen doen toenemen. Door het Amerikaanse handelsembargo kon het Amerikaanse televisiestation ABC $ 8,7 mln aan televisierechten niet betalen. De regering had besloten af te zien van dit geld in ruil voor technische hulp bij haar eigen binnenlandse berichtgeving van de spelen. Er moest gebruik worden gemaakt van vrijwilligers om de kosten van de bouw van 66 sportfaciliteiten te beperken tot S 18 mln op een tijdstip dat Cuba's internationale reserve werd geschat op minder dan $ 100 mln en de nationale schuld $ 7 mrd bedroeg.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 29 december 1990 sloten Cuba en de Sowjet-Unie - goed voor meer dan 70 procent van het totale handelsvolume van Cuba - een handelsakkoord dat slechts zou gelden voor de duur van één jaar, in plaats van de voorheen gebruikelijke vijf jaar. Het akkoord was voor Cuba minder gunstig dan de voorgaande keren omdat de Sowjet-Unie Cuba ditmaal de status van meest bevoorrechte handelspartner onthield. (In juli 1990 was door de Sowjet-Unie bekendgemaakt dat met ingang van 1 januari 1991 de handel tussen de lidstaten van de COMECON in vrij inwisselbare valuta diende te worden afgewikkeld tegen prijzen zoals die golden op de wereldmarkt; zie pag. 296/3 e.v.-'91. De handelsbalans van Cuba met de Sowjet-Unie diende eveneens te worden begroot in Amerikaanse dollars) In het akkoord werd een preferente prijs aangehouden voor Cubaanse suiker die lager was dan die welke had gegolden ten tijde van de vorige periode van vijf jaar, maar hoger dan de prijzen op de wereldmarkt
De Sowjet-Unie ging akkoord met de aankoop van suiker, nikkel, citrusvruchten en farmaceutische produkten, waaronder een nieuw Cubaans vaccin tegen hepatitis B, voor een totale waarde van $730 mln

Hoewel de Sowjet-Unie met ingang van 1 januari 1991 de brandstofsubsidie aan Cuba had stopgezet ging zij akkoord met de levering van 10,5 mln ton olie die Cuba nog tegoed had en die naar werd aangenomen het absolute minimum was om tegemoet te komen aan de behoeften van het land. Vanwege de teruggelopen leveranties viel een van Cuba's belangrijkste bronnen voor buitenlands kapitaal weg: de heruitvoer van ruwe olie uit de Sowjet-Unie, waarmee Cuba in 1985 nog $621 mln had verdiend. Op 16 november maakte Castro bekend dat Cuba vanwege de tekorten ,,het tweewielig tijdperk" zou ingaan, en naar verluidt waren er 750.000 fietsen besteld in China.
Aansluitend op de vermindering van de handelssubsidies trok de Sowjet-Unie in januari 1991 tweeduizend technici uit Cuba terug (tweederde van het totale aantal dat een jaar daarvoor nog in Cuba gestationeerd was) en eiste dat degenen die bleven hun salaris in Amerikaanse dollars zouden ontvangen.
Tijdens de Golfcrisis bleek opnieuw dat er tussen de Verenigde Staten en Cuba sprake was van een onverzoenlijke vijandschap, toen dit laatste land zijn positie in de VN-Veiligheidsraad wilde gebruiken om een veto uit te spreken over de door de Amerikanen geleide operatie tegen Irak (zie pag. 744/3-'90 en 41/2/3-'91).
In januari 1991 werden Mexico en Cuba het na een bezoek van een Mexicaanse handelsdelegatie eens over een formule waarmee Cuba heter in staat zou zijn zijn buitenlandse schuld te voldoen, waaronder een bedrag van $350 mln aan Mexico. Hiertoe werden gezamenlijke handelsinitiatieven ontplooid op het gebied van toerisme, farmaceutische produkten en industriële deelname.
De Spaans-Cubaanse betrekkingen die door de crisis rond de ambassade in juli (zie pag. 174/1/2-'91) waren verstoord, ondergingen een verbetering als gevolg van de gesprekken die op 11 oktober in Madrid werden gehouden tussen de Cubaanse vice-president Rodriguez en de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez.
In januari 1991 werden besprekingen gevoerd tussen Castro en een delegatie uit Mozambique onder leiding van de Mozambiquaanse minister van gezondheidszorg, nadat op 23 december rellen waren uitgebroken waarbij meer dan 700 Mozambiquaanse studenten werden gearresteerd en één dode was gevallen. De studenten. wier optreden door de regering van Mozambique werd afgekeurd, hadden geëist dat hun beursgelden in Amerikaanse dollars zouden worden voldaan.

AANKONDIGING VAN TERUGTREKKING SOWJET-TROEPEN

In een reactie op de aankondiging op 11 september 1991 van president Michail Gorbatsjow, dat 11.000 Sowjet-militairen uit Cuba zouden worden teruggetrokken, verklaarde *Granma*, de officiële krant van de Communistische Partij in een redactioneel commentaar dat de beslissing ,,eenzijdig" was genomen, dat hierdoor historische en wettige bilaterale akkoorden werden geschonden en dat de beslissing gelijk stond aan het geven van ,,groenlicht" aan de Verenigde Staten om ,,agressieve plannen tegen Cuba" uit te voeren. De Sowjet-beslissing, die was bekendgemaakt tijdens een bezoek van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker aan Moskou, werd door de Amerikaanse regering verwelkomd. Desalniettemin wees zij de voorstellen van de Sowjet-Unie en de eis van Cuba af om de Amerikaanse marinebasis in Guantanamo op Cuba nu te verplaatsen naar een gebied in de regio waar minder politieke spanningen heersten.
De onderminister voor buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, Waleri Nikolajenko, die op 21-22 september Havana bezocht, verklaarde dat overeenstemming was bereikt ten aanzien van de praktische aspecten van de geplande terugtrekking van een 3.000 man sterke Sowjet-trainingsbrigade en ten aanzien van een ,,specifiek tijdsschema" voor besprekingen over verdere terugtrekkingen. Hij benadrukte echter dat de vermindering van het militaire personeel van de Sowjet-Unie. door westerse deskundigen op dat moment geschat op niet meer dan 7.800, de veiligheid van Cuba niet in gevaar zou mogen brengen.

De militaire aanwezigheid van de Sowjets in Cuba was een symbool van de spanningen tussen de supermachten gedurende de Koude Oorlog, die haar hoogtepunt bereikte met de Cubaanse raketcrisis in augustus-november 1962. Alhoewel de Sowjet-troepen slechts van twijfelachtige militaire waarde waren voor het zelfstandige Cubaanse leger, vormden zij in de ogen van de Cubaanse regering een mogelijke garantie voor Sowjet-steun in het geval van een Amerikaanse invasie.

Economische implicaties

Gorbatsjow onderschreef ook de opmerkingen van zijn minister van buitenlandse zaken Boris Pankin, die op 5 september verklaarde dat de Sowjet-Cubaanse betrekkingen ,,gedeïdeologiseerd" moesten worden en van nu af aan gebaseerd dienden te worden op vrije handel in plaats van voormalige

militaire of politieke dogma's. Deze uitspraak gaf al aan dat er uiteindelijk een einde zou komen aan de Sowjet-subsidiëring van de Cubaanse economie. Deze subsidiëring bedroeg jaarlijks naar schatting $ 2.5 mrd en bestond uit het ruilen van Sowjet-olie en -graan tegen Cubaanse suiker en nikkel, die vergeleken met de prijzen op de wereldmarkt schromelijk werden overgewaardeerd.

Daar de Cubaanse regering rekening hield met deze ontwikkeling. had zij de bevolking - in een periode dat de economie reeds in een ernstige crisis verkeerde als gevolg van het Amerikaanse economische embargo, het ineenstorten van de handel met Oost-Europa (op dat moment met naar schatting 90 procent gedaald) en een slechte suikeroogst - voorbereid op nog slechtere tijden. Een speciaal bezuiniigingsprogramma had het aanbod van consumptiegoederen en voedingsartikelen verminderd en voor het eerst gingen eieren en brood op de bon. Op 5 september werden plantaardige olie en vloeibaar gas aan deze lijst toegevoegd en op 9 september werd ook de verkoop van sigaren en sigaretten gerantsoeneerd. Bovendien was reeds een plan voor een ,,Speciale Periode in Vredestijd" in werking gesteld om de afnemende leveranties uit de Sowjet-Unie en Oost-Europa op te vangen. Een ,,Nuloptie" voor extreme economische tegenslagen en voedselrantsoenering was in voorbereiding voor het tijdstip waarop er uiteindelijk een eind zou komen aan de leveranties Sowjet-olie. De leverantie van Sowjetgraan was reeds zodanig verminderd dat een kritiek punt was bereikt.

(Vor.ber. pag. 172/3 e.v.-1991)

DOMINICAANSE REPUBLIEK

AFTREDEN PARTIJLEIDERS

De hoogbejaarde partijleiders van de twee belangrijkste partijen van het land, sinds de jaren '60 tevens politieke rivalen van elkaar, legden in februari en maart hun partijfuncties neer.

Op 27 februari 1991 verklaarde de 84-jarige president Joaquin Balaguer Ricardo dat de door hem in 1964 gevormde Sociaal-Christelijke Hervormingspartij (PRSC) een nieuwe leider moest kiezen zodat hij tijd zou krijgen voor andere verplichtingen.
Op 15 maart maakte de 82-jarige Juan Bosch Gaviño bekend zowel het partijleiderschap als het lidmaatschap van de door hem na een breuk met de Dominicaanse Revolutionaire Partij (PRD) in 1973 gevormde Dominicaanse Bevrijdingspai-tij (PLD) te zullen opzeggen vanwege de bittere strijd tussen de rechter- en linkervleugel van de partij.

DEPORTATIES

Volgens een mededeling op de plaatselijke radio had minister van buitenlandse zaken Joaquin Ricardo Garcia op 18 juli 1991 gezegd dat in totaal 13.000 Haïtiaanse staatsburgers - de meesten van hen waren seizoenarbeiders - het land ,,gedurende de laatste paar dagen" hadden verlaten; 2.000 van hen waren gedwongen gerepatrieerd en de rest zou ,,vrijwillig" zijn vertrokken.

Naar verluidt had Ricardo verklaard dat de regering zich niet gedwongen zag deel te nemen aan welke vorm van overleg dan ook over deze kwestie. Hij definieerde repatriëring als een doeltreffend middel dat elke regering ter beschikking stond om op te treden tegen illegale vluchtelingen op haar grondgebied. Jean Claude Bajeux. lid van de mensenrechtenorganisatie Caribische Rechten die de deportaties onderzocht. verklaarde op 18 juli dat de situatie ,,dringende en doorslaggevende onderhandelingen" vereiste tussen de Dominicaanse Republiek en Haïti en ,,vastberaden solidariteit" met andere Caribische regeringen en organisaties.

VEROORDELING VAN VOORMALIG PRESIDENT

De 62-jarige Salvador Jorge Blanco die van 1982-1986 president was geweest, werd op 8 augustus 1991 veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf en een boete van $ 5,76 mln wegens misbruik van overheidsgelden door wapens te kopen van bedrijven die onder leiding stonden van zijn partners. Voor deze aankopen was teveel geld in rekening gebracht. Luitenant-generaal Manuel Antonio Cuervo Gomez, voormalig minister voor de strijdkrachten, werd op grond van dezelfde aanklacht eveneens veroordeeld tot 20 jaar en tot een boete van $ 4,7 mln. De advocaten van Blanco verklaarden in beroep te gaan tegen zowel de gevangenisstraf als de boete.

KABINETSWIJZIGINGEN

Volgens de kabinetswijzigingen die half september 1991 werden aangekondigd, verving Juan Manuel Taveras, voorheen minister zonder portefeuille, minister van buitenlandse zaken Joaquin Ricardo Garcia, die op zijn beurt benoemd werd tot minister zonder portefeuille. Eduardo Estrella volgde Subero Sajuin op als minister van openbare werken en Martha Brown verving Manuel Bello Abreu als minister van openbare gezondheid en sociaal welzijn.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De economische positie van het land verslechte de steeds verder, tegen de achtergrond van een slecht geleide overgang van een buitengewoon protectionistische economie naar een economie gebaseerd op de principes van de vrije markt. Het land bevond zich gedurende 1990 en begin 1991 in een vicieuze cirkel van dalende produktiviteit en chronische tekorten, veroorzaakt door het gebrek aan buitenlandse valuta, waarmee de importen betaald dienden te worden. Een groot deel van de produktiesector kwam op de rand van de totale ineenstorting te staan door een catastrofale daling van de industriële produktie. De daling van de produktie was grotendeels te wijten aan het tekort aan elektriciteit, die in november niet langer dan twee uur per dag te krijgen was. De bevolking kampte met tekorten aan vrijwel alle basisprodukten, waaronder benzine, drinkwater, voedsel en zelfs suiker.

In 1990-'91 nam de bezorgdheid toe over de toenemende stroom illegale immigranten uit de Dominicaanse Republiek. die in Puerto Rico en de VS voet aan wal zetten. De economische ineenstorting van de Dominicaanse Republiek had een uittocht tot gevolg vergelijkbaar met die uit Haïti begin jaren '80. Naar schatting leefden zo'n 90.000 mensen, afkomstig uit dc Dominicaanse Republiek, in New York, waar zij de snelst groeiende etnische groepering vormden.

ONTSLAG VAN HOOFD ELEKTRICITEITSCOMMISSIE. BEËINDIGING VAN STAKINGEN

Op 16 augustus 1991 werd bericht dat Ramon ,,Macoris" Perez Martinez door de regering was ontslagen als hoofd van de staatscommissie voor elektriciteit. De vakbonden hadden op zijn ontslag aangedrongen. Perez had 3.000 arbeiders ontslagen en was er niet in geslaagd de dagelijkse elektriciteitsvoorziening in het land van drie a vier uur te verbeteren.
In de week die eindigde op 9 augustus beëindigden ongeveer 7.000 artsen een staking van 12 weken en de leiders van 32.000 onderwijzers verklaarden dat hun al 14 weken durende staking aan het eind van de maand zou worden beëindigd wanneer er met de regering een overeenkomst was bereikt. De artsen kregen een loonsverhoging van 50 procent, terwijl de onderwijzers een loonsverhoging van 20 procent wisten te bedingen. In juli was er reeds een algemene staking geweest die een reactie vormde op de aankondiging van de regering dat er met het IMF overeenstemming was bereikt over de voorwaarden voor een hulplening. Bronnen in de hoofdstad Santo Domingo omschreven de lening als ,,een van de meest ingrijpende programma's die ooit door het IMF in overweging waren genomen".

Verwacht werd dat in september nadere bijzonderheden bekend zouden worden gemaakt.

IMF-OVEREENKOMST

Op 28 augustus maakte het Internationaal Monetair Fonds (IMF) bekend dat het [illegible] bereikt principe akkoord had goedgekeurd

Voorbarige publiciteit over de strenge voorwaarden had tot sociale onrust geleid (zie boven). De overeenkomst stond het gebuik van IMF-gelden toe tot een bedrag van 84.08 mln SDRs (ongeveer $ 113 mln). Van dit totaalbedrag konden maximaal 39,24 mln SDRs ($ 53 mln) gedurende de komende 19 maanden worden opgenomen ter ondersteuning van het economische bezuinigingsprogramma van de regering over 1991-'92. De resterende 44.84 mln SDRs ($60 mln) waren direct beschikbaar volgens de CCFF (Compensatory and Contingency Financing Facility) om de extra kosten te dekken van de olieimport en een daling van de exportopbrengst gedurende de twaalf maanden voorafgaand aan maart 1991.

Het door het IMF gesteunde bezuinigingsprogramma was gericht op grote bezuinigingen op de overheidsuitgaven en de investeringen in de publieke sector, in combinatie met belastingverhogingen en prijsstijgingen van de goederen en diensten van de overheidssector.
(Vor.ber. pag.92/3 e.v. - 1991)

HAÏTI

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN

Op 14 juni 1991 werden minister van sociale zaken Ernst Verdieu en minister van handel en industrie Smark Michel van hun ambt ontheven en vervangen door respectievelijk Myrtho Céleston en Jean-François Chamblain.

Veroordeling van coupleider

Roger Lafontant, voormalig minister van binnenlandse zaken en de vermeende leider van de Tontons Macoutes, het gevreesde en gehate privéleger van de Duvalieristen, werd op 30 juli 1991 tot levenslange gevangenisstraf met dwangarbeid veroordeeld. Hij werd schuldig bevonden aan het organiseren van een staatsgreep in januari, die moest voorkomen dat priester Jean-Bertrand Aristide, de eerste democratisch gekozen president van het land, zijn functie kon aanvaarden (zie pag. 321/1 e.v.-'91). Eenentwintig van Lafontants vermeende handlangers stonden eveneens terecht op grond van dezelfde aanklacht.

Vermeende couppoging

Naar verluidt had de politie op 17 juli in totaal 31 mensen gearresteerd in de hoofdstad Port-au-Prince en in de stad Gonaives en een pakhuis vol ,,zelfgemaakte" wapens in beslag genomen. Het politieoptreden volgde na wat de regering omschreef als een ,,samenzwering tegen de binnenlandse veiligheid van de staat" door voormalige leden van de Tontons Macoutes.

Onder de arrestanten bevonden zich een marineofficier en Daniel Narcisse, een tegenstander van het voormalige regime van Duvalier. Narcisse had later steun verleend aan generaal Prosper Avril, die in september 1988 een militaire staatsgreep had gepleegd, maar in maart 1990 gedwongen werd afstand te doen van het presidentschap (zie pag. 377/1 e.v.-'90)

Wijzigingen in opperbevel strijdkrachten

De opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Hérard Abraham, werd op 2 juli ontslagen, maar achteraf beweerde hij ,,om persoonlijke redenen" ontslag te hebben genomen. Hij werd vervangen door generaal Raoul Cedras, die verantwoordelijk was geweest voor de veiligheid tijdens de presidentsverkiezingen (zie pag. 320/2 e.v.-'91). Diens benoeming moest door het Congres worden goedgekeurd.

Tevens werd kolonel Alix Sylva benoemd tot waarnemend assistent opperbevelhebber, ter vervanging van generaal André Jean Pierre.
Kolonel Joseph Lemoine Florestant werd benoemd tot Chef van de Generale Staf. kolonel Michel Louis tot inspecteur-generaal en luitenant-kolonel Pierre Cherubin tot hoofd van de politie van Port-au-Prince, ter vervanging van kolonel Ramus Saint-Vil die was benoemd tot directeur van de militaire academie.

Creools verplicht gesteld

Op 29 juli kondigde Aristide in een toespraak aan dat alle officiële kranten zowel in het Frans als in het Creools zouden worden geschreven en dat alle ministers en ambtenaren in staat zouden moeten zijn Creools te lezen en te schrijven, ,,ter nagedachtenis aan alle boeren die voor het land waren gestorven".

Kwijtschelding schulden

In Port-au-Prince werd in juli een bilateraal verdrag met de Franse regering ondertekend waarin Haïti's schuld van $ 55 mln aan Frankrijk werd kwijtgescholden.

Tijdens een buitengewone vergadering van de Adviesgroep voor Economische Samenwerking in het Caribisch Gebied, die op 11 juli in het Europese hoofdkantoor van de Wereldbank in Parijs werd gehouden werd aan Haiti een ,,zachte" ontwikkelingslening verstrekt [illegible] van een vrije-markteconomie te stimuleren

Politieke onrust

De zitting van het parlement werd op 13 augustus 1991 opgeschort. De kritiek uit het parlement op premier René Préval en dreigingen om hem tot aftreden te dwingen hadden geleid tot demonstraties van meer dan 2.000 boze aanhangers van Préval die zich voor het parlementsgebouw in de hoofdstad Port-au-Prince hadden verzameld. Naar verluidt bedreigde de menigte het leven van parlementsleden, die ervan werden beschuldigd de regering te ,,saboteren".

De politie maakte gebruik van traangas bij het uiteenjagen van de demonstranten, die ook een kantoor van een vakbond in brand hadden gestoken en vuurwapens hadden afgeschoten voor het kantoor van het Nationale Front voor Verandering en Democratie (FNCD, een losse coalitiegroepering onder leiding van president Jean-Bertrand Aristide), omdat beide organisaties Prévals ontslag zouden hebben geëist.
De demonstratie vond plaats op het moment dat Préval in het parlement werd berispt wegens de slechte prestaties van de regering op economischgebied en wegens zijn bestuurlijke hervormingsprogramma, dat volgens critici geen duidelijke doelstellingen bevatte, evenmin als een samenhangend beleid inzake het ontslag en de aanstelling van ambtenaren. Van de 43.000 ambtenaren waren er onlangs 8.000 ontslagen.
De parlementsleden klaagden samen met enkele regeringsaanhangers verder dat het kabinet van Préval voornamelijk bestond uit mensen van Lavalas, een groep die nauw verbonden was met Aristide en die het parlement niet betrok bij de vorming van het beleid. Aristide riep de parlementsleden op zich ,,verantwoordelijk" te tonen en waarschuw-de dat het ontslag van Préval ernstige schade zou berokkenen aan de pogingen om meer buitenlandse hulp aan te trekken.

Parlementsvoorzitter treedt af. MOP trekt zich terug uit FNCD-blok

Na het aftreden van Ernst Pedro Casseus als voorzitter van de Kamer van Afgevaardigden (Tweede Kamer van het parlement), als gevolg van onenigheid over zijn beslissing de zitting van 13 augustus op te schorten, werd Duly Brutus op 20 augustus unaniem gekozen tot nieuwe kamervoorzitter.
Onenigheid binnen het FNCD, vooral

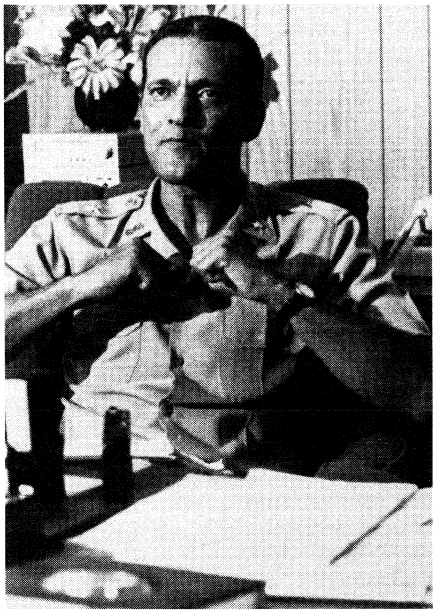

De leider van de coup op Haiti, brigade-generaal Raoul Cedras.

met betrekking tot de onlusten van 13 augustus, bracht de Beweging van de Organisatie van het Land (MOP) ertoe haar afgevaardigden te vragen zich uit het parlementaire FNCD-blok terug te trekken.

Vertrek voormalige overgangspresident

Voormalig interim-president Ertha Pascal-Trouillot, die sinds april 1991 onder huisarrest had gestaan vanwege de verdenking betrokken te zijn geweest bij de couppoging van januari 1991 (zie pag. 321/3-'91), vertrok op 9 september naar het Amerikaanse Florida. Regeringsaanhangers die vonden dat zij voor de rechter moest worden gebracht, hielden op 9 september een demonstratie voor de Amerikaanse ambassade en beschuldigden de Verenigde Staten van betrokkenheid bij haar vertrek.

MILITAIREN NEMEN DE MACHT OVER

Op 30 september 1991 werd de eerste democratisch gekozen president van Haïti, de priester Jean-Bertrand Aristide (zie pag. 320/2 e.v.-'91), in een gewelddadige militaire coup afgezet. Hij was juist teruggekeerd uit New York, waar hij in een toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties had gezegd dat in Haïti de democratie inmiddels hecht verankerd was.

De stafchef van de strijdkrachten en leider van de coup, generaal Raoul Cedras, maande tot kalmte en beloofde nieuwe verkiezingen te zullen organiseren, zonder daarvoor een datum te noemen. Hij zei dat het leger een ,,apolitiek" lichaam was dat er grote waarde aan hechtte dat het ,,schip van staat" bleef drijven, en voegde eraan toe dat ,,na zeven maanden democratie het land opnieuw in de greep van het spook van de onzekerheid is."

De coup begon met een muiterij laat op de avond in het militair trainingskamp van Frères, ten oosten van Port-au-Prince, waar naar verluidt zware gevechten uitbraken. Deze verspreidden zich naar een gevangenis waar diverse tegenstanders van Aristide vastzaten, onder wie Roger Lafontant, die in juli tot levenslang was veroordeeld vanwege zijn leidende rol in de mislukte coup van januari 1991 (zie pag. 321/1/2-'91).

In reactie hierop richtten regeringsaanhangers in de hoofdstad brandende barricades op en koelden hun woede op de woningen van parlementsleden die zij ervan verdachten het lopende hervormingsprogramma van de regering te hebben redwarsboomd. Alle radiozenders werden door de muiters uit de lucht gehaald; sommige ministers, onder wie de premier, werden naar verluidt gearresteerd, terwijl andere asiel zochten in buitenlandse ambassades. In totaal werden 26 doden en 200 gewonden gemeld. Onder de dodelijke slachtoffers bevond zich Sylvio Claude, een vooraanstaand politicus en leider van de Christen-Democratische Partij (PDCH) die Aristide hardnekkig had bekritiseerd. Hij werd gedood in een klaarblijkelijke tegenactie van regeringsaanhangers in de kustplaats Les Cayes, 160 km ten zuidwesten van de hoofdstad Port-au-Prince.

Soldaten openden het vuur op het huis van Aristide in Plains de Cul-de-sac, de arme voorstad waar hij was blijven wonen, en doodden daarbij zijn veiligheidschef. Hijzelf werd afgevoerd naar het legerhoofdkwartier. De ambassadeurs van Canada, Frankrijk, de Verenigde Staten en Venezuela deden vervolgens een succesvolle interventiepoging en wisten de coupleiders te overreden Aristide in leven te laten en hem het land uit te zetten, om verder bloedvergieten te voorkomen. Aristide vloog laat op de avond van 30 septem-

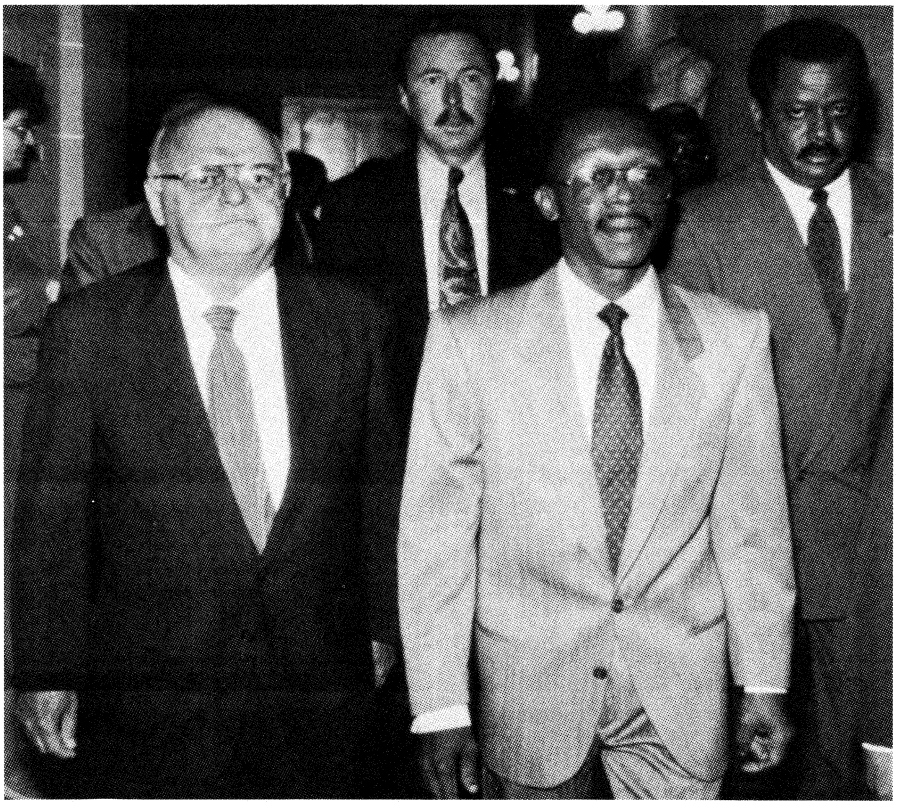

Op 2 oktober bracht de afgezette president van Haïti, Jean-Bertrand Aristide (rechts op de voorgrond), een bezoek aan de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) in Washington. Aan zijn rechterzijde Joao Baena Soares, de secretaris-generaal van de OAS.

ber naar de Venezolaanse hoofdstad Caracas.

Directe internationale reacties

In een reactie op de coup liet de regering van de Verenigde Staten weten dat zij haar militaire en economische hulp ter grootte van $ 85 mln opschortte, Frankrijk maakte eveneens bekend zijn hulp ter waarde van $ 38 mln stop te zetten, en de Europese Gemeenschap zou naar verwacht werd haar hulp ter waarde van $150 mln eveneens opschorten
De VS, Frankrijk, Venezuela en Argentinië veroordeelden de coup en eisten dat Aristide in zijn ambt zou worden hersteld Deze eis werd ook gesteld door de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), ondanks het feit dat zij tijdens haar bijeenkomst in juni haar traditionele standpunt had herhaald dat niet mocht worden geïntervenieerd zodra een nieuwe regering in staat was gebleken de binnenlandse aangelegenheden naar behoren te behartigen

Achtergronden van de staatsgreep

In naam was de coup het werk van jonge rebellerende soldaten van de motorbrigade Engin Lourd, die twee jaar eerder was opgericht door de toenmalige leider van het land, generaal Prosper Avril. Zij hadden Aristide de voorafgaande weken gewaarschuwd af te zien van zijn plan hen te vervangen door een ander gemotoriseerd legeronderdeel, dat in Zwitserland was getraind en waarvan hij meer loyaliteit kon verwachten. Herstel van de invloed en de autonomie van het leger was een van de zes eisen die de opstandelingen stelden, waaronder ook de vervanging van de door Aristide benoemde generaal Cedras door een nieuwe opperbevelhebber.

Deze laatste eis gaf aanleiding tot speculaties over de mate waarin de legerleiding betrokken was bij de organisatie van de coup. Tal van waarnemers gingen ervan uit dat Cedras en zijn collega's slechts het commando hadden overgenomen, omdat zij vreesden voor hun eigen positie. Een aantal hoge officieren had naar verluidt geweigerd samen met Cedras deel uit te maken van de regerende junta.
Niettemin werd aangenomen dat veel legeronderdelen vijandig tegenover Aristide stonden, omdat hij onder druk van de Verenigde Staten begonnen was een eind te maken aan de voor hen profijtelijke drugshandel.

(Vor.ber. pag. 319/2 e.v.-1991)

MEXICO

BESPREKINGEN OVER VRIJHANDEL

Tijdens een rondreis van 7 tot 12 april 1991 bezocht president Carlos Salinas de Gortari zeven staten in de VS en enkele Canadese steden om alle twijfel weg te nemen over Mexico's deelname aan een vrijhandelsblok in Noord-Amerika. Voor zijn rondreis sprak hij op 7 april gedurende een uur met president Bush op een luchtmachtbasis buiten Houston in Texas. Bush beloofde zich te blijven inzetten voor een verlenging van de periode waarin het Congres een vrijhandelsakkoord ria een snelle procedure kon goedkeuren. (De regeringen van Canada, Mexico en de Verenigde Staten hadden op 5 februari bekendgemaakt dat Canada zou gaan deelnemen aan de onderhandelingen over een vrijhandelszone.)

De snelle procedure maakte het mogelijk dat ieder door de Amerikaanse onderhandelaars bereikt akkoord niet op onderdelen maar als een pakket in stemming kon worden gebracht (zie pag. 247/1-'91). In het Amerikaanse Congres bestond echter veel verzet tegen een vrijhandelsverdrag met Mexico. Amerikaanse vakbonden, citrustelers en de textielindustrie wezen op het verlies aan werkgelegenheid dat zo'n akkoord voor de Verenigde Staten met zich mee kon brengen, terwijl milieugroeperingen waarschuwden voor de gevolgen van de minder strenge controle op de industrie in Mexico.
Tijdens ontmoetingen met politici, lobbyisten, vakbondsleiders en journalisten in Ottawa, Montreal en Toronto in Canada en in Boston, Chicago, Austin en San Antonio in de Verenigde Staten benadrukte Salinas dat door een vrijhandelsverdrag de migratie van Mexicaanse arbeiders zou verminderen en pleitte hij ook voor een strikter toezicht op de naleving van de milieubepalingen.

Op 12 juni 1991 begonnen in de Canadese stad Toronto de onderhandelingen tussen Canada, Mexico en de Verenigde Staten over een uitgebreid vrijhandelsakkoord. Men beoogde het werkingsgebied van de Noordamerikaanse Vrijhandelszone (North American Free Trade Area, Nafta) te spreiden van de Yukon tot aan het schiereiland Yucatan (zie ook pag. 246/3 e.v.-'91).

De ministers van handel en hun belangrijkste onderhandelaars stelden werkgroepen in die een zestal specifieke thema's onder de loep moesten nemen - toegang tot de markten, handelsreglementen, dienstverlening, investeringen, intellectueel eigendom en de regeling van geschillen.
Mexico had het initiatief genomen voor deze gespreksronde en had aangegeven het liefst binnen een jaar een overeenkomst te willen tekenen, hoewel de bewindslieden het vermeden zich vast te leggen op een concrete datum. Volgens de Amerikaanse afgevaardigde voor handelsbesprekingen, Carla Hills, waren de VS niet van plan bepaalde aangelegenheden van de onderhandelingen uit te sluiten, maar Jaime Serra Puche, de Mexicaanse minister van handel en industriële ontwikkeling herhaalde dat Mexico niet genegen was energievraagstukken te bespreken. Men kwam overeen dat op een bijeenkomst in augustus in de Amerikaanse stad Seattle zou worden bekeken hoever men met het verdrag was gevorderd, en dat in september of oktober in Mexico een vervolgbijeenkomst zou wordengehouden.

AKKOORD MET EG

De Mexicaanse minister van buitenlandse betrekkingen Fernando Solana Morales, vertegenwoordigers van de Europese Gemeenschap (EG) bij de vergadering van de Groep van Rio en een aantal EG-ministers van buitenlandse zaken ondertekenden op 26 april 1991 in Luxemburg een handelsakkoord (zie pag. 699/2-'91). Dit akkoord was het belangrijkste van deze aard dat ooit was gesloten tussen de EG en een Latijnsamerikaans land.

De 45 artikelen van het akkoord boden een raamwerk voor het oplossen van problemen als produktstandaardisering en andere kwesties inzake douanebepalingen. De EG nam Mexico op in haar algemeen begunstigingssysteem wat betreft de toegang tot de EG-markt, en zegde samenwerking toe op industrieel, cultureel en wetenschappelijk gebied.
Waarnemers wezen op een zwak punt in de landbouwparagraaf van het akkoord, waarvan men de inhoud liet afhangen van vergelijkbare akkoorden die zouden voortkomen uit de onderhandelingen in het kader van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) in Uruguay. De EG wilde samenwerking op het gebied van de drugsbestrijding en volgens berichten had Mexico op het laatste moment een regeling in het akkoord laten opnemen om zijn nationale rechtsbevoegdheid in dit verband te behouden.

Het akkoord werd namens de EG ondertekend door de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken Jacques Poos en de EG-commissaris voor de betrekkingen met Latijns-Amerika Abel Matutes. De krant El ***Pais*** van 26 april merkte op dat EG-functionarissen het belang van Mexico als handelspartner hoger inschatten, nu het land deelnam aan de onderhandelingen over deelname aan een handelsblok met de Verenigde Staten (zie hierboven).

OLIERAFFINADERIJ MEXICO STAD GESLOTEN

Op 18 maart 1991 liet de Mexicaanse regering de grootste olieraffinaderij in het land met onmiddellijke ingang sluiten in een poging de chronische lucht-

verontreiniging boven Mexico Stad te stoppen. De olieraffinaderij was verantwoordelijk voor de uitstoot van kooldioxide, zwaveldioxide, benzeen en andere vervuilende stoffen. President Carlos Salinas de Gortari maakte het besluit bekend tijdens een toespraak ter gelegenheid van het feit dat 53 jaar geleden de Mexicaanse olieindustrie werd genationaliseerd. Op het 175 hectare grote gebied van de raffinaderij zou een park worden aangelegd.

De raffinaderij van de 18de Maart, gelegen aan de rand van de hoofdstad en gebouwd in 1933, was goed voor ongeveer 7 procent van de raffinagecapaciteit van Mexico. De sluiting zou de capaciteit met ongeveer 100.000 vaten per dag doen verminderen. wat de economie jaarlijks $ 500 mln zou kosten. Medewerkers van de olieindustrie zeiden dat Mexico enkele olieprodukten zou moeten importeren totdat een nieuwe fabriek met een capaciteit van 300.000 vaten per dag was afgebouwd. Het besluit werd genomen op een moment van toenemende bezorgdheid onder de bevolking over de hoeveelheid luchtvervuiling in de hoofdstad, die vier keer hoger was dan de door de Wereldgezondheidsorganisatie aanvaardbaar geachte grenzen.

GEVANGENIS BELEGERD

Op 30 mei 1991 kwam een einde aan een dertien dagen durende belegering door de autoriteiten van een gevangenis in de stad Matamoros aan de grens met de Verenigde Staten, in de noordoostelijk gelegen staat Tamaulipas.

Bij vuurgevechten die uitbraken tussen rivaliserende benden gedetineerden na een mislukte moordaanslag op Olioero Chavez Araujo, een drugsbaron die een straf van acht jaar uitzat wegens handel in drugs, lieten achttien gevangenen het leven. Chavez, die aan zijn kaak gewond raakte, had tot dan toe in de gevangenis de lakens uitgedeeld en was vanuit zijn airconditioned cellencomplex via de telefoon doorgegaan met de handel in drugs, terwijl de overige 1.200 gedetineerden in zwaar overbevolkte cellen huisden. Om het gebrek aan ruimte waar zij mee te kampen hadden enigszins goed te maken had Chavez de maaltijden van de overige gevangenen bekostigd en gezorgd voor nieuw sanitair plus elektriciteit. Tijdens de belegering waren de meeste gevangenen op de hand van Chavez, die hen voor hij zich onder doktersbehandeling liet stellen onthaalde op een feestbanket.

De belegering, die opnieuw aan het licht bracht hoe ver de corruptie was doorgedrongen in de gevangenisdirectie en de federale parketpolitie (zie pag. 246/3-'91), leidde tot het ontslag van openbaar aanklager Enrique Alvarez. Zijn opvolger Ignacio Morales Lechuga stelde onmiddellijk een onderzoek in naar de gang van zaken in de gevangenis van Malamoros, waarvan het hoofd

President Carlos Salinas de Gortari brengt op 18 augustus zijn stem uit bij de Congres- en gouverneursverkiezingen in Mexico.

evenals enkele van zijn medewerkers werd aangehouden. Ook de commissaris van politie, de gevangenisbeheerder en een groot aantal politie-agenten werden gearresteerd.

PRESIDENTIELE RONDREIS DOOR EUROPA

President Carlos Salinas de Gortari ondertekende op 8 juli 1991 in Italië olie- en handelsovereenkomsten, waarbij naar schatting een bedrag van $ 1 mrd gemoeid was.

Een van de overeenkomsten was een raamovereenkomst tussen het staatsbedrijf Petioleos Mexicanos (PEMEX) en zijn Italiaanse tegenhanger Ente Nazionale Idrocarburi (ENI) betreffende samenwerking bij een aantal raffinageprojecten. Het Italiaanse exportgarantiebureau SACE zou naar verluidt hebben ingestemd Mexico te verwijderen van de lijst van risicolanden en had tevens het maximumbedrag voor investeringen in Mexico afgeschaft. Deze verhoging van de kredietwaardigheid in combinatie met een algemeen akkoord over economische samenwerking zou naar verwachting resulteren in Italiaanse investeringen van ten minste S 500 mln.

Italië was de laatste stop op Salina's Europese rondreis die hem eerder langs Tsjechoslowakije, de Sowjet-Unie en Duitsland had gevoerd. Duitse bedrijven hadden toezeggingen gedaan voor investeringen ter hoogte van $ 3 mrd in Mexico, voornamelijk in de petrochemische en toeristische sector.

PARLEMENTS- EN GOUVERNEURSVERKIEZINGEN

De regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) behaalde een overweldigende overwinning bij de op 18 augustus 1991, halverwege de zittingstermijn, gehouden parlements- en gouverneursverkiezingen. Hiermee wist de PRI haar aanhang terug te brengen tot het niveau van voor 1988. Rij de presidentsverkiezingen van 1988 was de partij ervan beschuldigd via fraude een krappe overwinning te hebben behaald (zie pag. 449 e.v.-'88).

Het succes van de PRI, dat werd ontsierd door beschuldigingen van wijdverbreide fraude en intimidatie. werd niettemin opgevat als een brede steunbetuiging aan het huidige economische beleid van de regering. Aan de vooravond van de verkiezingen had de regering bekendgemaakt dat de economische groei over het eerste halfjaar 4,8 procent bedroeg, hetgeen het beste resultaat van de afgelopen tien jaar was.
De opkomst werd geschat op ongeveer 60 procent. Het waren de eerste verkiezingen die volgens de nieuwe kieswet werden gehouden (zie pag. 451/2 e.v.-'90 en 246/1 e.v.-'91)en waarbij gebruik werd gemaakt van een nieuwe kiezerslijst waardoor het totale electoraat werd uitgebreid tot zo'n 36 mln kiezers. De PRI eiste 61,4 procent van het totale aantal stemmen op.

Uitslag gouverneursverkiezingen. Omstreden PRI-overwinnaar trekt zich terug

Bij de verkiezingen ging het om het gouverneurschap van zes (van de 31)

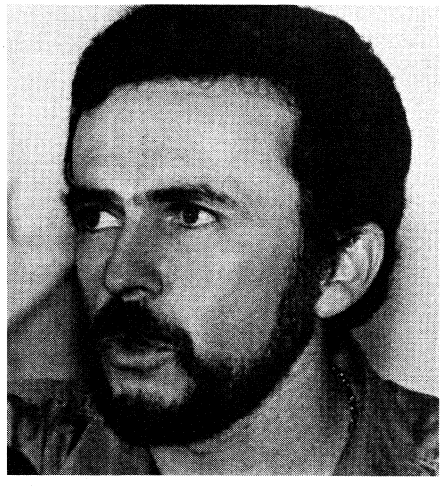

Carlos Medina Plascencia van de oppositiepartij PAN werd interim-gouverneur van Guanajuato.

Salvador Nava, kandidaat van de oppositionele CDP, verloor de gouverneursverkiezing in de staat San Luis Potosi. Op 26 september deelde hij zijn aanhangers mee dat hij een mars naar Mexico Stad zou organiseren om te protesteren tegen de vermeende slembusfraude.

staten, waarbij zich een spannende strijd afspeelde in Guanajuato (zie hieronder) en San Luis Potosi (gewonnen door de PRI); in Cainpeche, Queretaro, Sonoro en Colima behaalde de PRI een ruime overwinning.

De PRI had op 7 juli ook de gouverneursverkiezingen in Nuevo Leon gewonnen, u-aar de oppositiepartijen zich eveneens beklaagden over flagrante verkiezingsfraude.
De PRI won alle 40 zetels in de gemeenteraad van de hoofdstad Mexico Stad.

In een reactie op toenemende binnenlandse en internationale druk had President Carlos Salinas de Gortari naar verluidt zijn invloed aangewend om Ramon Aguirre Velazquez, een PRI-lid van de harde lijn die officieel 55 procent van de stemmen in Guanajuato had veroverd, ertoe te bewegen op 29 augustus de aankondiging te doen dat hij het ambt van gouverneur niet zou aanvaarden.

De oppositie, die beweerde dat er fraude was gepleegd, had geweigerd de nederlaag in Guanajuato te accepteren. Geconfronteerd met protesten van de plaatselijke PRI-hiërarchie en van andere oppositiepartijen, wees Salinas Carlos Medina Plascencia van de conservatieve oppositionele Partij van Nationale Actie (PAN) aan om op 26 september de functie van interimgouverneur te aanvaarden, in afwachting van nieuwe verkiezingen.

Uitslagen van parlementsverkiezingen

Bii de parlementsverkiezingen won de PRI in totaal 326 zetels in de 500 leden tellende Kamer van Afgevaardigden, de Tweede Kamer van het parlement. De partij behaalde 290 van de 300 rechtstreeks verkiesbare zetels (de 200 overige zetels werden toegewezen volgens een ingewikkeld systeem van evenredige vertegenwoordiging, bedoeld om de kleinere partijen ook een kans te geven). Van de helft van de 64 verkiesbare zetels in de Senaat won de PRI er 31, waardoor haar totaal op 61 kwam.

De andere verkiesbare senaatszetel ging voor de eerste keer naar de PAN, die 17.7 procent van de stemmen won en 92 zetels veroverde in de Kamer van Afgevaardigden.
Het aantal stemmers op de centrum-linkse Partij van de Democratische Revolutie (PRD) daalde spectaculair van 31 procent bij de verkiezingen in 1988 tot slechts 8,3 procent. De PRD had nu nog maar 40 zetels in de Kamer van Afgevaardigden. Van haar vier voormalige zetels in de Senaat verloor de partij beide verkiesbare zetels.
De op het centrum gerichte Authentieke Partij van de Mexicaanse Revolutie (PARM), de linkse Partij van bet Cardenistische Front voor Nationale Wederopbouw (PFCRN) en de Socialistische Volkspartij (PPS) beschikten samen over 42 zetels in de Kamer van Afgevaardigden.
In het parlement beschikte de PRI aldus over de t eederde meerderheid, die nodig was voor wijzigingen van de grondwet. Oppositieleiders verklaarden bezorgd te zijn dat de PRI een grondwetswijziging zou doorvoeren waardoor Salinas zich bij de presidentsverkiezingen in 1994 herkiesbaar kon stellen. (Het verbod op herverkiezing van de president. dat een belangrijk strijdpunt had gevormd tijdens de Mexicaanse revolutie van 1910, werd door de oppositie beschouwd als een verdediging tegen het consolideren van het autoritaire PRI-bewind in een feitelijke één-partijstaat.)

Het Federale Electorale Instituut maakte begin september 1991, als correctie op voorlopige schattingen, de definitieve uitslag bekend van de parlementsverkiezingen De uitslag bevestigde dat de PRI een enorme zetelmeerderheid had veroverd in de Kamer van Afgevaardigden
Oppositiepartijen hielden vast aan hun beschuldigingen dat bij een groot aantal stemlokalen met de stembussen was geknoeid kiezers waren geïntimideerd en oppositievertegenwoordigers waren verjaagd Een hoge medewerker van de president zou hebben toegegeven dat zich in sommige gebieden ,,onregelmatigheden" hadden voorgedaan, die hij toeschreef aan ,,een politieke cultuur die moeilijk is uit te roeien"

Kamer van Afgevaardigden

Partij	Rechtstreeks verkozen	Evenredige vertegenwoordiging	Totaal
PRI	290	30	320
PAN	10	79	89
PRD		41	41
PFCRN		23	23
PARM		15	15
PPS		12	12

RAPPORT VAN AMNESTY INTERNATIONAL

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 18 september een rapport waarin zij verklaarde dat het tijd werd dat de Verenigde Staten en de internationale gemeenschap ophielden ,,hunblik af te wenden van de grove schendingen van de mensenrechten door de Mexicaanse regering".

Amnesty verklaarde dat dagelijks mensen die door de politie en het leger werden vastgehouden, werden gemarteld en dat zij de afgelopen twee jaar meer dan 200 meldingen van martelingen had binnengekregen, maar dat de werkelijke cijfers veel hoger moesten liggen. Als martelmethoden werden onder andere genoemd schoppen, slaan, toediening van elektrische schokken, bijna-verstikking in water en in plastic zakken en het inspuiten van een mengsel van spuitwater en chilipoeder in de neusgaten van de slachtoffers. In een rapport dat een week eerder door de in de Verenigde Staten gevestigde mensenrechtenorganisatie Americas Watch was gepubliceerd, werden soortgelijke beweringen gedaan.

DIPLOMAAT OVERLEDEN

De oud-diplomaat Alfonso Garcia Robles, die in 1982 de Nobelprijs voor de vrede had gewonnen voor zijn aandeel in ontwapeningsonderhandelingen voor de Verenigde Naties, overleed op 3 september 1991 op 80-jarige leeftijd (zie pag. 874/1 e.v.-'82).

(Vor.ber. pag. 246 e.v.-1991)

NEDERLANDSE ANTILLEN

VERKIEZINGEN VOOR DE EILANDSRADEN

Op 12 april 1991 vonden verkiezingen plaats voor de in totaal 49 beschikbare zetels in de eilandsraden van de vijf eilanden.
Op St. Maarten moest de DP (Democratische Partij) van Claude Wathey, na ruim 35 jaar aan het bewind te zijn geweest, haar meerdere erkennen in de SPA (St. Maarten Patriotic Alliance) van Vance James.
Op Curaçao boekte de PNP (Partido Nashional di Pueblo) van premier Maria Liberia-Peters de derde verkiezingsoverwinning op een rij.
Op Bonaire behaalde de UPB (Union Patriotico) van Rudy Ellis 6 van de 9 zetels.

Op Saba won de WIPM (Windward Islands People Movement) van Will Johnson vier van de vijf zetels.
Op St. Eustatius won de DP (Democratische Partij) van Kenneth van Putten; deze partij kreeg drie van de vijf zetels.
(Vor. ber. pag. 378/1 e.v.-1990)

Zetelverdeling eilandsraadverkiezingen 1991

Curaçao		Bonaire		St. Maarten		Saba		St. Eustatius	
PNP	10	UPB	6	SPA	4	WIMP	4	DP	3
FOL/SI	5	DP	1	DP	3	SDIP	1	ll	2
MAN	3	PABOSO	2	PDP	2				
DP	2	POB	0						
NOS Patria	1	CAS	0						
	21		9		9		5		5

PERU

KABINETSWIJZIGINGEN. AFTREDEN PREMIER. NIEUW KABINET

Toen de gehele ministerraad eind december 1990 officieel zijn ontslag indiende, kreeg president Alberto Keinya Fujimori de gelegenheid aanpassingen binnen zijn regering door te voeren. De belangrijkste verandering was het vertrek van minister van buitenlandse zaken Luis Marchand Stens, die op 8 januari 1991 werd vervangen door vice-admiraal (b.d.) Raul Sanchez Sotomayor. Felix Alberto Canal Torres nam de post van Sotomayor als minister van visserij over en Jaime Yoshiyama werd benoemd tot minister van transport en verbindingen, als opvolger van Eduardo Toledo Gonzalez.

Premier Juan Carlos Hurtado Miller, die tevens minister was van economische zaken en financiën, trad op 14 februari 1991 uit de regering. De hele ministerraad diende vervolgens zijn ontslag in, hetgeen het tweede officiële ontslag van het kabinet betekende in twee maanden.

Hurtado had over het economisch beleid onenigheid gehad met minister van industrie en handel Guido Pennano, die kritiek had op het strakke door het IMF gesteunde fiscale beleid van de regering, dat volgens hem de recessie verergerde, de hyperinflatie niet bestreed en leidde tot overwaardering van de inti waardoor de exportpositie verslechterde. Pennano had een .,alternatief economisch plan" laten uitlekken. waarin hij pleitte voor indexering van salarissen en prijzen van eerste levensbehoeften en voor de invoering van een nieuwe inti met een vaste pariteit ten opzichte van de Amerikaanse dollar Pennano werd niet benoemd in de nieuwe ministerraad.

Op 15 februari werd een nieuwe ministerraad beëdigd, waarbij Hurtado als premier werd opgevolgd door de vroegere minister van arbeid Carlos Torres y Torres Lara. Torres nam ook de portefeuille van buitenlandse zaken over: aangezien vice-admiraal (b.d.) Raul Sanchez Sotomayor tegen de verwachting in niet werd herbenoemd. De nieuweminister van economische zaken en financiën Carlos Boloña Bohr, een technocraat en vroegere directeur van het Instituut voor Vrijheid en Democratie (ILD), een rechts economisch onderzoeksinstituut, stond bekend als een voorstander van het door het IMF gesteunde beleid. In totaal waren er vier nieuwe benoemingen. Fernando Sanchez Albavera van Socialistisch Links (IS) was het enige kabinetslid met partijpolitieke banden. (Voor eerdere kabinetswijzigingen zie pag. 93/3 en 95/1-'91.)

Samenstelling kabinet

Premier, buitenlandse zaken - Carlos Torres y Torres Lara+; economische zaken en financien - Carlos Boloña Bohr*: binnenlandse zaken - gen. E.P. Victor Malca; justitie - Augusto Antoniolli Vasquez; defensie - gen.(b.d.) Jorge Torres Aciego; energie en mijnbouw - Fernando Sanchez Albavera: industrie, handel, toerisme en integratie - Victor Joy Wa*;landbou - Enrique Ross Link; arbeid - Alfonso de lus Heros': visserij - Felix Canal Torres: onderwijs - Francisco de la Fuente*: volkshuisvesting en bouwnijverheid - Guillermo del Solar Rojas; vervoer en verbindingen- Jaime Yoshivama Tanaka: volksgezondheid - Carlos Vidal Layseca.

* = nieuwe benoeming
+ = gewijzigde portefeuille

NIEUWE PROCUREUR-GENERAAL

Op 2 maart werd Pedro Mendes Jurado benoemd tot procureur-generaal. Hij verklaarde dat hij de strijd tegen het terrorisme en de drugshandel zou opvoeren. De dag daarvoor hadden de Verenigde Staten $ 94,4 mln aan hulp opgeschort omdat Peru onvoldoende resultaten had geboekt bij de bestrijding van de drugshandel.

CHOLERA-EPIDEMIE

Eind februari 1991 verklaarde het ministerie van volksgezondheid een cholera-epidemie, die naar schatting aan 150 mensen het leven had gekost, onder controle te hebben.

Het was de eerste keer sinds 1880 dat in Latijns-Amerika cholera was uitgebroken. Sinds eind januari had de epidemie zich van de vishaven Chimbote langs de kust van de Grote Oceaan zuidwaarts verspreid in de richting van de hoofdstad Lima, waarbij ongeveer 20.000 mensen werden besmet. Aangenomen werd dat de bacil afkomstig was uit Azië en zich vermenigvuldigd had in de zee, die was vervuild door vanaf de kust geloosd ongezuiverd afvalwater. Vis en schelpdieren, die gewoonlijk rauw werden gegeten, waren besmet, hoewel duizenden vissers in Lima betoogden dat verse vis veilig kon worden gegeten. Ook werd het onzuivere drinkwater, met name in dichtbevolkte sloppenwijken van Lima, als oorzaak aangewezen van de epidemie. De Europese Gemeenschap (EG) verstrekte een lening van $ 700.000 in de vorm van medische hulp en de regering richtte een noodfonds op van 54 mln ter bestrijding van de epidemie.
Reizigers uit Peru werden onderzocht bij grensovergangen en bij aankomst op internationale vliegvelden. Medio februari hadden de Verenigde Staten, Duitsland, Frankrijk, Japan, Spanje, Argentinië, Uruguay, Colombia, Ecuador en Bolivia een volledig verbod uitge-

vaardigd op Peruaanse voedselprodukten Het Verbond van Exporteurs voorspelde dat wanneer het verbod niet voor het eind van de maand werd opgeheven, het land door de verminderde export van vooral vismeel visolie vis in blik en bevroren vis een verlies zou lijden van ongeveer $150 mln

Minister van volksgezondheid Carlos V dal Layseca tr d op 18 maart 1991 af na wekenlange onenigheid met president Alberto Fujimori over het regeringsbeleid betreffende de cholera-epidemie

Fujimori en minister van visserij Felix Canal hadden op de televisie en bij openbare gelegenheden ceviche gegeten, het nationale gerecht van in citroen gemarineerde ongekookte vis en schaal- en schelpdieren. Het ministerie van volksgezondheid en internationale medische organisaties hadden echter verklaard dat rauwe vis een belangrijke bron van besmetting vormde. Vidal, wiens portefeuille werd overgenomen door Victor Yamamoto Miyakawa, beschuldigde de regering ervan de omvang van de verspreiding van de ziekte te willen verdoezelen.
Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) had de epidemie eind maart aan 609 mensen het leven gekost en waren 97.715 mensen besmet, van wie er ongeveer 37.000 in het ziekenhuis behandeld werden. De meeste slachtoffers kwamen voor in de departementen Cajamarca en Ayacucho. Directeur-generaal van de WHO Hiroshi Nakajima verklaarde tijdens een bezoek aan Peru dat de omvang van de epidemie aan het afnemen was, ondanks de voorspellingen van plaatselijke en buitenlandse deskundigen.
Tijdens een door het Andes-Pact georganiseerde vergadering op 28 februari in de Peruaanse hoofdstad Lima vroegen de ministers van volksgezondheid van Bolivia. Brazilie, Chili, Colombia, Ecuador. Venezuela en Peru om internationale financiële hulp voor een Latijnsamerikaans medisch bondgenootschap ter bestrijding van de epidemie. Zij besloten ook een gezamenlijke strategie te volgen voor de opheffing van de Latijnsamerikaanse importbeperkingen op de meeste Peruaanse visprodukten.

Begin maart werd bericht dat de epidemie zich had uitgebreid naar Ecuador, waar 20 gevallen waren geregistreerd. Een grensbewoonster was reeds aan cholera overleden. Ecuador kondigde een verbod op de garnalenvangst aan, terwijl Brazilie de bewaking en controle van zijn rivieren en grenzen met Peru intensiveerde.

NIEUWE MUNTEENHEID

De algemeen directeur van de Nationale Munt Javier de la Rocha maakte op 9 april bekend dat de inti in september zou worden vervangen door een nieuwe munt, de sol.

WET OP DE LANDBOUWGROND GEWIJZIGD

De eind april en begin mei 1991 doorgevoerde wijzigingen in de wet met betrekking tot de landbouwgrond vormden de eerste belangrijke hervormingen van de pachtwetgeving sinds 1969. De wijzigingen werden gezien als een poging een bredere markt voor bouwland te verwezenlijken.

Beperkingen ten aanzien van privébezit en verkoop van landbouwgrond werden opgeheven. Land dat bij eerdere landbouwhervormingen was herverdeeld, kon nu worden gebruikt als onderpand voor agrarische leningen. Landbouwcoöperaties konden ervoor kiezen een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid te worden, waarvan de aandelen verkocht mochten worden aan niet-boeren. Pachters die een jaar achterliepen met het betalen van de huur. konden met een termijn van veertien dagen van het land worden gezet.

GUERRILLA-AANVALLEN

De maoïstische guerrillagroepering Lichtend Pad (Sendero Luminoso) saboteerde op 6 april 1991 het nationale elektriciteitsnet. De stroomvoorziening van de hoofdstad Lima en van de steden Trujillo, 500 km naar het noordwesten, en Ica, 250 km naar het zuidoosten, werd afgesneden. Daarna voerden de guerrillastrijders bombardementen en aanvallen met granaten en bazooka's uit op de ambassades van de Verenigde Staten, Canada, Israël, Colombia en Japan, en op banken, openbare gebouwen, benzinestations, bussen en een zinkfabriek. Niemand werd gedood of gewond, maar de schade werd geschat op miljoenen dollars. Volgens berichten vonden kleine schermutselingen plaats tussen de politie en studenten van de San Marcos Universiteit in Lima.
Om de activiteiten van Lichtend Pad in de guerrilla-bolwerken in de zuidelijke departementen van het land te bestrijden, werd op 18 april in nog eens acht provincies de noodtoestandvan kracht.

Krachtens de bepalingen van de noodtoestand, die op dat moment gold in tweederde van het land en de helft van de bevolking betrof, werden alle in de artikelen 7, 9 en 10 van de grondwet vastgelegde rechten opgeschort en kreeg het leger de volledige verantwoordelijkheid voor de binnenlandse orde. De nieuwe provincies waarin de noodtoestand van kracht werd. waren Azangaro, Lampa, Melga, San Antonio de Putina en Huancane in het departement Puno, en Caraveli, La Union en Cayoma in het departement Arequipa.

Op 26 april explodeerde een autobom voor het kantoor van het particuliere Instituut voor Vrijheid en Democratie (ILD) in Lima. De aanslag werd toegeschreven aan de maoïstische guerrillabeweging Lichtend Pad. De directeur van het instituut, Hernando de Soto, was als presidentsadviseur de Peruaanse afgevaardigde in de onderhandelingen over het drugsakkoord met de Verenigde Staten (zie onder). Rij andere incidenten in de week van 20 tot 25 mei werden in Junin en Lima ten minste 12 mensen door guerrillastrijders van Lichtend Pad gedood. onder wie een Australische non en een Canadese pastor.

Bewapening van boerenpatrouilles

Het was de bedoeling dat het aantal door de regering van wapens voorziene Rondas Campesinas (zelfverdedigingspatrouilles van boeren) eind mei zou zijnvergroot van 41 naar 173. Dit beleid werd bekritiseerd door voormalige militaire leiders, de kerk, en door links. Men stelde dat het de gemeenschappen op het platteland gevoeliger maakte voor repressailles van guerrillastrijders.

Op 26 april hadden guerrillastrijders van Lichtend Pad 16 ronderos gedood en huizen in brand gestoken in het stadje Nuevo Progresso in het departement Ayacucho.

Uitzonderingstoestand

Met ingang van 18 juni 1991 verleende het parlement president Alberto Keinya Fujimori voor een periode van 150 dagen uitzonderlijke bevoegdheden, om een nationale vredespolitiek te kunnen uitstippelen die de verhoogde activiteit van de guerrillastrijders en de terreur van drugsbenden moest indammen en moest zorgen voor een verbetering van het economisch klimaat dat te lijden had van uitgebreide stakingen.

Een nieuw guerrilla-offensief

Van midden tot eind juni voerde de guerrillagroepering Lichtend Pad haar laatste, twee maanden eerder ingezette offensief tot een hoogtepunt met goed gecoördineerde aanvallen in het hele land, waarbij in de hoofdstad Lima zeker zestig mensen de dood vonden en vijftien particuliere banken met bommen werden bestookt.

Op 23 juni maakte Fujimori de aanhouding bekend van drie leden van het centraal comité van Sendero Luminoso, te weten Yovanka Pardave Trujillo, Victor Garcia Castano en Tito Valle Travesano, voormalig voorzitter van de Bond van Democratische Advocaten, een organisatie die zich toelegde op de verdediging van mensen die werden verdacht van terroristische activiteiten. Los hiervan leek de reactie van de regering beperkt te blijven tot een met veel publiciteit omgeven campagne om de opschriften die aanhangers van Sendero op de

muren van twee universiteitsgebouwen in Lima hadden gekalkt te verwijderen Daarnaast waren op 23 juni tijdens een militaristisch aandoende ceremonie, gehouden in het in de Andes gelegen dorp Chaquichocha, verouderde Winchester-geweren uitgereikt aan boerenpatrouilles die de plattelandsbevolking bij wijze van zelfverdediging had opgericht (de rondas canipesinas). Critici stelden dat dergelijke maatregelen slechts nieuwe vergeldingsacties van de guerrillastrijders tegen plattelandsgemeenschappen uitlokten.
Een guerrilla-offensief dat in mei door de Revolutionair? Beweging Tupac Amaru (MRTA) werd gelanceerd in het aan de Amazone grenzende district San Martin mondde volgens de berichten uit in de aanhouding begin juni van Alberto Galvez Olaecbea. een van de kopstukken van de MRTA.

Van de dienstplichtigen die - onder provisorische omstandigheden en tegen een lage soldij - steeds meer te duchten hadden van de beter georganiseerde guerrillastrijders, was in het eerste kwartaal van 1991 naar schatting 40 procent gedeserteerd, en f 50 legerofficieren hadden in die periode ontslag genomen.

Solidariteitsheffing

Op 7 juni hechtte een economische parlementscommissie voor een periode van zes maanden, van juni tot december, haar goedkeuring aan een ,.solidariteitsheffing" op inkomens boven de 210 inti per maand (ongeveer $ 242). Een meerderheid in het Congres had ernstige kritiek op het plan, evenals werkgeversorganisaties en vakbonden.

De maatregel was in de eerste plaats bedoeld om een extra bedrag van $ 0,5 mrd bijeen te krijgen om de loonsverhoging te kunnen financieren van 260.000 leerkrachten (die meer dan een maand in staking waren voor een loonsverhoging van 800 procent) en 85.000 werknemers in de gezondheidszorg (die al drie maanden staakten voor een loonsverhoging vanminimaal 200 procent). Ook in politiekringen was een looneis van ten minste 100 procent gesteld. Vakbondsleiders stelden dat van armlastigen werd verlangd dat zij opkwamen voor wie het nog armer hadden, en beschuldigden de regering ervan geen oog te hebben voor het feit dat een ,,armoedepakket" van eerste levensbehoeften op dat moment 250 inti kostte ($ 301), duidelijk meer dan het laagste inkomen dat door de nieuwe heffing werd getroffen. Vanuit de werkgeversorganisatie SNI (De Nationale Industriebond) werd gezegd dat de heffing zou leiden tot een verdere afremming van de economische vraag en een verergering van de recessie.
Een oproep van de Nationale Federatie van Mijnwerkers en Metaalarbeiders (FETIMMP) aan 80.000 mijnwerkers om met ingang van 17 juni voor onbepaalde tijd in staking te gaan werd door de regering illegaal verklaard, waarop de bond de oproep na twee dagen weer introk. In aansluiting op de eis het minimum maandsalaris van $ 211 op te trekken naar $ 500 eiste FETIMMP daarnaast nog dat het kort tevoren ondertekende bilaterale drugsakkoord met de Verenigde Staten (zie onder) zou worden verworpen, en dat Peru zijn buitenlandse schuld niet zou voldoen.
Op 17 juni werd een van de leiders van de mijnwerkers. Juan Deza Meza, vermoord (over de identiteit van de dader of daders werd niets bericht) tijdens een werkonderbreking in de Casapalca, een staatsmijn in de buurt van de centraal in de Andes gelegen stad Cerro de Pasco. In de meeste grote particuliere mijnen had men normaal doorgewerkt.

VARGAS LLOSA TREEDT AF ALS PARTIJLEIDER

Op 20 juni kwam het bericht dat Mario Vargas Llosa was afgetreden als leider van het rechtse Democratisch Front (FREDEMO),naar het scheen vanwege zijn andere verplichtingen in Europa. Vargas Llosa was bij de presidentsverkiezingen van juni 1990 in de tweede ronde verslagen door Fujimori (zie pag. 601/2 e.v.-'90).

DRUGSBESTRIJDINGSOVEREENKOMST MET VERENIGDE STATEN

Op 14 mei werd in de Peruaanse hoofdstad Lima een ontwerpovereenkomst over het terugdringen van de cocaïnehandel getekend door de regeringen van Peru en de Verenigde Staten. De dag erop zei president Alberto Fujimori in het Peruaanse parlement dat het akkoord zou helpen het verbond van drugshandelaren met ,,terroristische subversieve krachten" te bestrijden.

In het document werd uitgegaan van zes maanden van bilaterale onderhandelingen over programma's en financiering. In Peru zou een overheidsinstituut worden opgericht dat met behulp van maatregelen als economische hervormingen, vervanging van gewassen en binnenlandse veiligheid ,,de uitroeiing van de illegale cocateelt en de verkoop van de ervan afgeleide produkten" moest zien te regelen.

Op 24 juli 1991 maakte de regering bekend een bilateraal drugsbestrijdingsakkoord te hebben ondertekend met de Amerikaanse regering. waarin de strijd tegen de drugshandel uitdrukkelijk werd gekoppeld aan die tegen de binnenlandse guerrilla-opstand. Het akkoord voorzag net als het akkoord dat Alberto Keinya Fujimori in september 1990 had afgewezen (zie pag. 94/3-'91), in $ 34,9 mln aan militair materieel en opleidingen voor leger- en politie-eenheden (de eerste keer dat een dergelijk bedrag beschikbaar werd gesteld sinds 1965. toen de VS een anti-guerrillaoperatie financierden) - en in $ 60 mln aan economische hulp (die naar verwachting in 1992 zou worden verhoogd tot $ 100 mln) om (Ie cocatelers te helpen op andere gewassen over te schakelen

Twijfels aangaande de militaire overeenkomst rezen vooral over de vraag of het leger en de politie wel zouden kunnen samenwerken, gezien de traditionele vijandigheid tussen beide en de in beide korpsen alom tegenwoordige, met de drugs verband houdende corruptie, die een direct gevolg was van de lage lonen. Bovendien werd verwacht dat een toekomstig programma voor de omschakeling op andere gewassen ernstig belemmerd zou worden door de moord op 6 juli op Walter Tocas, de leider van het Verdedigingsfront van de Opper Huallagavallei. een 130.000 man sterke organisatie van cocatelers in het belangrijkste cocagebied van het land. De moord was gepleegd door hetzij drugshandelaren, hetzij guerrillastrijders van Lichtend Pad van wie bekend was dat ze in dat gebied samenwerkten. Tocas had naar verluidt van 40.000 telers een getekende toezegging gekregen ter ondersteuning van het programma voor de omschakeling op andere gewassen.

(Vor.ber. pag. 93/3 e.v.-1991)

SURINAME

DRUGSHANDEL. BOERENVEEN TERUG IN SURINAME. ROL VAN BOUTERSE. VRAGEN IN TWEEDE KAMER

Eind april 1991 werd kapitein Etienne Boerenveen door de justitiële autoriteiten in de Verenigde Staten wegens goed gedrag vervroegd op vrije voeten gesteld. Boerenveen was in 1986 veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf wegens betrokkenheid bij de illegale handel in verdovende middelen (zie pag. 824/1 e.v.-'86en 464/1/2-'91).
Op 10 juni maakte legerleider Desi Bouterse bekend dat Boerenveen weer benoemd was tot lid van het Militair Gezag.
Op 5 juli legde Boerenveen zijn functies als commandant van de militaire politie, de centrale inlichtingendienst en de veiligheidsdienst neer, nadat zijn benoeming een storm van kritiek had teweeggebracht in de maatschappij.

Boerenveen vroeg president Johan Kraag een justitieel onderzoek in te stellen om te bepalen of hij de Surinaamse strafwet overtreden had. De presidentiële woordvoerder liet op 10 juli weten dat er geen commissie zou worden benoemd om een dergelijk onderzoek te houden. Suriname en de Verenigde Staten hadden geen bilaterale justitiele verdragen, en daarom konden in de Verenigde Staten geen processtukken worden opgevraagd.

Berichten over betrokkenheid van Bouterse bij drugshandel

Volgens het *NRC/H'blad* van 27 juli 1991 beschikte de Amerikaanse drugs-

bestrijdingsorganisatie DEA (Drug Enforcement Administration) over gedetailleerde getuigenverklaringen betreffende de leidinggevende rnl van legerleider Desi Bouterse bij de handel in cocaine Uit gesprekken, die agenten van de DEA in Nederland hadden gevoerd met gevluchte Surinamers. was gebleken dat Bouterse samen met zijn adviseur H. Herrenberg, stafchef "I. Graanoogst, de commandanten M. Linscheer en minister van defensie R. Christopher het bevel voerde over een organisatie die vanuit Colombia sinds 1983 mininiaal enige tienduizenden kilo's cocaïne had geïmporteerd.

Ce cocaïne werd in de vorm van pasta voornamelijk met vliegtuigjes vanuit Colombia gebracht naar het Tihiti-gebied in Midden-Suriname en naar Apoera in West-Suriname. De drugs werden door militairen in samenwerking met Indianen vervoerd naar laboratoria in het binnenland van Suriname.
De Amerikaanse douane onderzocht het witwassen van drugsgelden door verscheidene Surinamers in Florida. Legerleider Bouterse had volgens Nederlandse en Amerikaanse politiebronnen niet alleen rekeningen bij de Bank of Credit and Commerce International (BCCI),maar ook bij banken in Zwitserland en België.
Het betalen van cocaïnetransporten gebeurde voor een belangrijk deel in Nederland.

In een reactie op het bericht in het *NRC/H'blad* verklaarde minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek al langer over aanwijzigingen te beschikken dat de Surinaamse legertop betrokken was bij de omvangrijke coke-lijn naar Europa. De ministeries van buitenlandse zaken en justitie stonden echter machteloos; omdat de Nederlandse regering na de decembermoorden in 1982 bij wijze van protest het rechtshulpverdrag met Paramaribo had opgeschort, waardoor adequaat recherche-onderzoek naar verdachten in Suriname onmogelijk was geworden.

Minister van defensie dient ontslag in

Minister Rupert Christopher van defensie bood op 29 juli zijn ontslag aan aan president Johan Kraag. Hij verzocht de president de procureur-generaal opdracht te geven tot het instellen van een diepgaand onderzoek naar zijn vermeende betrokkenheid bij drugshandel en tevens hem te ontheffen uit zijn rang van luitenant-kolonel in het Surinaamse leger.

De minister wenste ook onderzoek naar de beschuldigingen dat hij twee lijfwachten van Ronnie Brunswijk, de leider van het junglecommando, zou hebben dooodgeschoten en dat hij betrokken zou zijn geweest bij de verdwijning van een aantal Toekajana-Indianen.

Minister Christopher trok op 30 juli op verzoek van president Kraag zijn ontslagaanvraag in

Reactie Bouterse

In een toespraak tot zijn manschappen in de Memre Boekoekazerne ontkende legerleider Bouterse op 2 augustus betrokken te zijn bij de drugshandel. Hij deed een felle aanval op vakbondsleider en SPA-voorzitter Fred Derby, die hij ervan beschuldigde betrokken te zijn bij het witwassenvan drugsgelden.
Derby daagde de legerleider uit hem aan te geven bij justitie, als hij op de hoogte was van strafbare feiten.

Achtergrond van de aanval w-as volgens Derby dat de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) de defensieportefeuille beheerde in de gesprekken over een nieuw te vormen regering. De partij had duidelijke standpunten ingenomen ten aanzien van het machtsvraagstuk, de drugssituatie en het morele verval van het land, aldus Derby.

Tweede Kamer wenst betere informatie over drugshandel uit Suriname

Eind augustus bleek uit verklaringen van welingelichte justitiële bronnen in de Verenigde Staten en Nederland dat een Nederlandse undercover-operatie op de Antillen, die in 1985 zou hebben geleid tot de arrestatie van Etienne Boerenveen, op het laatste moment op last van de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI)was afgeblazen, omdat de actie ,,politiekte gevoelig" werd geacht.

Nadat de politie een tip had gekregen dat het Colombiaanse Medellin-kartel een drugslijn naar Nederland wilde opzetten via Suriname, werd in november 1984 in overleg met de CRI en na goedkeuring van het openbaar ministerie een Nederlandse informant gestuurd naar Aruba. In samenwerking met een CRI-agent op Curaçao legde deze contact met de Surinaamse drugshandelaren. Vanuit Suriname werd uiteindelijk Boerenveen voor onderhandelingen naar Aruba gestuurd.
Toen dc CRI-functionaris met de diplomatiekc post een rapport stuurde naar Den Haag inclusief foto's die heimelijk van Boerenveen op Aruba waren gemaakt, en meldde dat Boerenveen bereid was naar Nederland te komen voor de afhandeling van coke-transacties, kreeg men van de CRI in Den Haag de opdracht de hele operatie onmiddellijk te beëindigen.
Uit frustratie hadden CRI-medewerkers de reeds verzamelde informatie doorgegeven aan de Amerikaanse drugsbestrijdingsdienst DEA. Undercoveragenten van de DEA hadden de contacten voortgezet, hctgccn op 24 maart 1986 resulteerde in de aanhouding van Boerenveen en twee medeplichtigen in Miami.

De Nederlandse ministers van justitie, binnenlandse en buitenlandse zaken konden op 12 september tijdens een vertrouwelijk overleg met kamerleden over deze kwestie geen bevredigend antwoord geven op de vraag waarom de toenmalige actie was gestaakt en wie daartoe had opgedragen.
Na afloop van het overleg verklaarden Kamerleden op korte termijn een openbaar debat te willen over drugslijnen vanuit Suriname naar Nederland en over de infiltratie door Surinamers van Nederlandse veiligheidsdiensten en politie.

Volgens Het Parool van 13-9-1991 verdacht de Binnenlandse Veiligheidsdienst .,bijna twintig" personen binnen het Amsterdamse politiekorps van het onderhouden van contacten met de Surinaamse cocaïne-mafia. Daarnaast zou de BVD nog eens ,,enkele tientallen" pogingen het korps te infiltreren hebben verhinderd.

Begin oktober verklaarde minister Ernst Hirsch Ballin van justitie in antwoord op vragen uit de Tweede Kamer dat de CRI op 26 november 1984 eigenmachtig had besloten de undercover-operatie op Curaçao af te gelasten.

Als redenen voor het afbreken van de oweratie noemde de minister de politieke gevoeligheid (Nederland had geen rechtsmacht in Suriname en de rechtsbetrekkingen met Suriname waren opgeschort),de onmogelijkheid om de operatie ,,strategisch en tactisch te sturen", het gebrek aan operationele ervaring, veiligheidsrisico's voor de betrokken agenten en twijfel over de rol van de betrokken informant. Volgens de minister was het niet juist dat CRI-agenten uit frustratie over het afblazen van de operatieinformatie hadden overgedragen aan de Amerikaanse DEA, maar had de informant van de CRI zelfstandig contact gezocht met de DEA.

Op 8 november beloofde de minister de Tweede Kamer voortaan beter te informeren over de cocaïnehandel vanuit Suriname. De minister deed zijn toezeggingen nadat Tweede-Kamerlid Dijkstal (VVD)er zich in een motie over had beklaagd dat de informatieverstrekking over dit onderwerp zeer summier was geweest en verbetering behoefde. Het stak de Kamerleden dat zij voor inlichtingen over de drugshandel voornamelijk waren aangewezen op de media.

Suriname wil hulp bij aanpak drugs

In een televisietoespraak ter opening van een voorlichtingscampagne over drugs verklaarde minister Soeshiel Girjasing op 24 oktober het niet uitgesloten te achten dat Suriname ,,fysieke ondersteuning" uit Nederland, de Ver-

enigde Staten en andere landen zou vragen bij de bestrijding van de illegale drugshandel. Girjasing noemde het terugdringen van de drugsproblematiek een ,,immense opgave" die Suriname op eigen kracht niet zou kunnnen volbrengen.

Kantoor narcoticabrigade afgebrand

Het bureau van de Surinaamse narcoticabrigade brandde op 19 november tot de grond toe af.

In Paramaribo bestonden sterke vermoedens dat de drugsmafia de brand had laten stichten om politieonderzoek te hemoeilijken en de dertien man sterke narcoticabrigade te intimideren.
Ook werd de brand inverband gebracht met de terugkeer van Edgar Wijngaarde naar Suriname. Wijngaarde vluchtte in 1982 naar Nederland, nadat zijn zoon om het leven was gekomen als een van de slachtoffers van de decembermoorden. In Nederland was hij een van de oprichters van de Bevrijdingsraad (zie pag. 647/2 e.v.-'86). Het pand van zijn verzekeringsmaatschappij ..Selfreliance" ging ook in vlammen op.

VENETIAAN GEKOZEN TOT PRESIDENT

Op 6 september 1991 werd de 55-jarige Rinaldo Ronald Venetiaan gekozen tot president. Venetiaan, de kandidaat van de partijcombinatie het Nieuwe Front voor Democratie en Ontwikkeling, kreeg 645 van de 811 uitgebrachte stemmen in de Verenigde Volksvergadering, waar de derde stemronde voor het presidentschap werd gehouden. Jules Albert Wijdenbosch, kandidaat van de Nationaal Democratische Partij (NDP), verwierf 116 stemmen, en Hans Orlando Prade, kandidaat van het Democratisch Alternatief '91 (DA'91), kreeg 49 stemmen.

Bij twee eerdere stemroncles in de Nationale Assemblée, op 16 en 25 juli, slaagde geen van de drie kandidaten erin de vereiste tweederde meerderheid van stemmen te halen. Door de patstelling in het parlement werd de presidentskeuze conform de grondwet verwezen naar de nog nooit eerder bijeengeroepen Verenigde Volksvergadering. Deze werd gevormd door 867 gekozen leden van het parlement en de districtsraden en ressortraden (provinciale en gemeenteraden) te zamen.
De verkiezingsbijeenkomst op 6 september, die in de Anthony Nesty-sporthal in Paramaribo werd gehouden, had een vlot verloop nadal de fracties van het Nieuwe Front, de NDP en DA'91 de dag ervoor in de Assemblée overeenstemming hadden bereikt over de te volgen procedure.

Ronald Venetiaan keerde na zijn studie in Leiden halverwege de jaren zestig terug naar Surinamc. waar hij als leraar wis- en natuurkunde en later als directeur werkzaam was aan de Algeniene Middelbare School te Paramaribo. Na een carrière als vakbondsleider werd Venetiaan in 1973 minister van onderwijs. Hij zette zich onder meer in voor de versterking van het beroepsonderwijs en de ,,Surinamisering" van de sterk op Nederland georiënteerde onderwijsprogramma's

Bij de eerste stemronde op 16 juli was Jules Ajodhia door de Nationale Assemblée gekozen tot vice-president van de republiek. Een algemene meerderheid van 28 stemmen was daarvoor voldoende.

Inauguratie Venetiaan

Bij zijn inauguratie op i 6 september kondigde president Venetiaan op ,,zeer korte termijn" een wijziging in de grondwet aan, die een eind moest maken aan de machtspositie van het leger. Hij riep alle niet-grondwettelijke gewapende groepen op de strijd te beëindigen en aan de conferentietafel te zoeken naar realistische oplossingen.
Venetiaan maakte duidelijk dat Suriname de banden met Nederland wilde aanhalen. ,,Bevorderd zal worden dat naast de bestaande samenwerking de betrekkingen met Nederland nauwer worden aangehaald op basis van gelijkwaardigheid en wederzijds respect en de samenwerking op gebieden die daarvoor in aanmerking komen wordt geïntensiveerd."

De inauguratieplechtigheid werd bijgewoond door president Hugh Desmond Hoyte van Guyana en president Carlos Perez van Venezuela, de vice-president van Colombia Luis Fernando Corrca, de minister van Staat van Nederland Max van der Stoel, de minister van handel van de Nederlandse Antillen C. Smits en talrijke diplomatieke vertegenwoordigers.

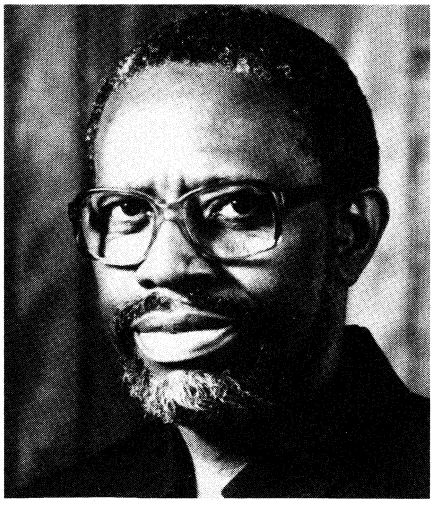

President Ronald Venetiaan

Samenstelling nieuw kabinet

President Venetiaan beëdigde op 17 september veertien van de zestien ministers van zijn nieuwe kabinet. De portefeuilles waren als volgt verdeeld.

Planning en internationale samenwerking - E Sedoc; onderwijs en volksontwikkeling - C. Pigot; natuurlijke hulpbronnen - H Pollack; financiën - R. Roseval; regionale ontwikkeling - R. Nooitmeer; buitenlandse zaken - S. Mungra; justitie en politie - S. Girjasing; volksgezondheid - M. Khiidabuks; openbare werken - R. Randjitsing; sociale zaken en volkshuisvesting - W. Soemita; binnenlandse zaken - R. Setroredjo: defensie - S. Gilds: arbeid - R. Simons: transport. communicatie en toerisme - J.Defares.

Op 7 oktober werd Tjan Gobardhan benoemd tot minister van economische zaken en André Kartoredjo tot minister van landbouw, veeteelt en visserij.

Volgens waarnemers was de toewijzing van het ministerie van defensie aan de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) opvallend, aangezien deze partij steeds een harde lijn had bepleit tegenover het leger.
De regering-Venetiaan bestond voornamelijk uit technocraten, die politieke aanwijzingen zouden krijgen van de vier partijvoorzitters. De voorzitters zouden ook .,meeregeren" vanuit hun verscheidene dubbelfuncties. Ex-premier en ex-vice-president Henck Arron was aangesteld als adviseur van president Venetiaan. Voorzitter Jaggernath Lachmon van de hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP) was tevens parlementsvoorzitter. Voorzitter van de javaanse Kaum Taum Persatuan Indonesia (KTPI) en Nieuw-Frontleider Willy Soemita was ook minister van sociale zaken en volkshuisvesting. De voorzitter van de SPA, Fred Derby, was ook voorzitter van de radicale vakcentrale C 47. De centrale zou geraadpleegd worden over alle saneringsplannen voor de economie.

Regering wil politieke rol leger afbouwen

Medio oktober verklaarde president Ronald Venetiaan de omvang van het leger fors te willen verkleinen en de defensie-uitgaven te willen verlagen.

Ongeveer tien procent van de Surinaamse begroting werd besteed aan het leger. Venetiaan noemde dit ,,internationaal bezien een ongunstige verhouding". Vooral in het licht van de relatief hoge kosten wilde de president de omvang van het leger terugbrengen van de naar schatting 4.500 manschappen naar 1.200 a 1.500. Het was volgens hem niet de bedoeling de mensen zomaar op straat te zetten. ..Het is een proces in de tijd, gekoppeld aan alternatieven om een ander bestaan te kunnen opbouwen."

Eind oktober keurde de regering voorstellen tot wijziging van de grondwet

goed die een politieke rol van het leger zouden uitsluiten.

In het concept, dat op 1 november bij de Staatsraad en het parlement werd ingediend, stond onder meer dat het leger ,,onder verantwoordelijkheid van en in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met geldende rechtsregelen" zijn taak morst uitoefenen. ..Militair Gezag" zou niet meer als orgaan in de grondwet voorkomen. Tot dienstplicht kon alleen worden opgeroepen als het parlement op grond van ,,bijzondere omstandigheden" daartoe besloot. In de gewijzigde grondwet moest een bepaling komen die het militairen en politiefunctionarissen verbood lid te zijn van volksvertegenwoordigende organen.

SURINAAMS-NEDERLANDS TOPOVER-**LEG OP BONAIRE**

De Surinaamse president Venetiaan en de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek kwamen op 25 september in New York overeen in november op ministersniveau besprekingen te beginnen over een intensievere vorm van samenwerking. Volgens Van den Broek zouden in de komende besprekingen drie thema's centraal staan: ondersteuning van de Surinaamse democratie, gezamenlijke bestrijding van de drugshandel en financieel-economische samenwerking.

Aan het overleg, dat op 15 en 16 november op Bonaire plaatsvond, werd onder meer deelgenomen door de Nederlandse ministers Ernst Hirsch Ballin (justitie) en Jan Pronk (ontwikkelingssamenwerking) en de Surinaamse ministers Subhas Mungra (buitenlandse zaken),Edwin Sedoc (planning en internationale samenwerking) en Soeshiel Girjasing (justitie en politie). Minister Hans van den Broek had afgezien van deelname aan het overleg vanwege te drukke EG-werkzaamheden met betrekking tot Joego-Slavië.
In zijn openingstoespraak gaf minister Hirsch Ballin absolute prioriteit aan maatregelen ter bestrijding van drugshandel, ter versterking van de rechtsstaat en maatregelen om ,,het primaat van het civiele staatsgezag over het militaire gezag zeker te stellen".
Minister Mungra besteedde zijn openingstoespraak bijna volledig aan de gewenste hervatting van de ontwikkelingssamenwerking. Een deel van de enorme maatschappelijke problemen van Suriname was volgens hem juist door het wegvallen van de samenwerking met Nederland ontstaan. Nederland stelde echter dat pas over hervatting van ontwikkelingshulp kon worden gesproken als de versterking van de rechtsstaat en de rechtshandhaving in Suriname aan de orde waren geweest. Volgens minister Pronk kon er pas sprake zijn van het vrijmaken van ontwikkelingsgelden als er een ontwikkelingsplan op tafel lag of als de regering-Venetiaan zich alvast zou vastleggen op een aantal maatregelen om de economie te saneren.
Op 16 november werd de conferentie afgesloten met een protocol waarin was vastgelegd dat Nederland voor een periode van zes maanden overbruggingshulp zou verlenen. Na die periode zou Suriname begonnen moeten zijn met concrete maatregelen om de economie te saneren en zou Nederland overgaan op een meer structurele vorm van hulpverlening. Het protocol bevatte geen concrete toezeggingen over de hoogte van monetaire of betalingsbalanssteun voor Suriname.

Op 16 november 1991 werd op Bonaire een zgn raamverdrag getekend tussen Suriname en Nederland. V.l.n.r. de Nederlandse ministers J.P. Pronk (ontwikkelingssamenwerking) en E.M.H. Hirsch Ballin (justitie)en hun Surinaamse collega's S. Mungra (buitenlandse zaken),Fred Derby (delegatievoorzitter)en E. Sedoc (planning en internationale samenwerking).

Aanvankelijk had de Surinaamse delegatie gevraagd om ontwikkelingssteun van f 25 mln per maand, het bedrag dat men maandelijks tekort zou komen op de begroting. Aangezien tijdens de conferentie niet voldoende gegevens beschikbaar waren, was besloten dat ambtelijke commissies deze kwestie nader zouden uitwerken. Na vier maanden zouden de ministers van Suriname en Nederland elkaar treffen voor verder overleg. Op Bonaire zeiden beide partijen te verwachten dat er dan wel overeenstemming was over de ,,omvang,modaliteiten en termijnen" van de Nederlandse overbruggingshulp.
In het ambtelijk vooroverleg op Bonaire waren al vergaande voorstellen uitgewerkt, waaronder een deviezenveiling van Nederlandse ontwikkelingsguldens om de Surinaamse munt te helpen opwaarderen. Omdat er geen overeenstemming was gekomen over de hoogte van de steun werd de uitwerking van deze maatregelen aan ambtelijke werkgroepen overgelaten.
Nederland was wel bereid gebleken ongeveer f 35 mln overbruggingshulp te geven voor de aanschaf van goederen. Ook andere projecten, die na de coup van december 1990 waren opgeschort, werden goedgekeurd. Zo kreeg de Surinaamse staatsoliemaatschappij f 15 mln voor produktie-uitbreiding, ging er f 11 mln naar onderwijsprojecten en f 4,4 mln naar de veerverbindingen in Suriname. Ook de al toegezegde steun voor het binnenland a f 25 mln werd formeel hervat.
Een nieuwe toezegging (van ongeveer f 30 mln) betrof de steun om het herstel van de rechtsorde en democratie in Suriname te betalen. Daarvoor kreeg het land de beschikking over Nederlandse politiemensen, juristen en rechters, die zich vooral met opleiding en training zouden bezighouden. Bovendien zou Nederland een justitiële missie en een militaire missie vestigen op de Nederlandse ambassade in Paramaribo.
Verder waren afspraken gemaakt over een versoepeling van het personenverkeer tussen beide landen, waardoor het vooral voor Surinamers wat gemakkelijker zou worden een visum voor Nederland te krijgen.
Ook zou het rechtshulpverdrag met Suriname worden hersteld. Daardoor konden politiekorpsen informatie uitwisselen en werd het mogelijk over en weer arrestaties te laten uitvoeren.
Tenslotte had Nederland het op zich genomen andere landen. die zouden kunnen helpen bij de sanering van de Surinaamse economie, te attenderen op de vernieuwde relatie tussen Suriname en Nederland. Daarbij werd vooral gedacht aan de Verenigde Staten, Venezuela en Brazilië.

BOTSWANA

OPTREDEN OPPOSITIE

De oppositiepartijen zetten hun streven naar eenheid voort om zo voor de regerende Botswana Democratic Party (BDP) een uitdaging te vormen. In augustus 1990 vormden het Botswana National Front (BNF, geleid door Kenneth Koma), de Botswana People's Party (BPP) en de Botswana Progressive Union (BPU) een gezamenlijke werkgroep onder de leus ,,Eenheid in Verscheidenheid". De Botswana Independence Party (BIP, geleid door Motsamai Mpho) weigerde zich bij de groep aan te sluiten, en maakte bezwaar tegen de meer militante taktiek die volgens de BIP door het BNF werd bepleit.

Bij de opening van het parlement op 19 november 1990 uitte president Quett K.J. Masire zijn bezorgdheid over de ontwikkeling dat het Hooggerechtshof werd overstroomd met gerechtelijke klachten over de gang van zaken bij de algemene verkiezingen in 1989 (zie pag. 88/2/3-'90).

In juli 1990 had het hof een herstemming gelast in het district Mochudi, maar minister Ray Molomo van onderwijs de overwinning had behaald. In september werd onthuld dat de regering aan de oppositiepartijen om commentaar op de verkiezingsprocedure had gevraagd.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. ZEVENDE ONTWIKKELINGSPLAN

Met een gemiddelde BNP-groei van 10 procent was Botswana in de jaren '80 een van de snelst groeiende economieën in de wereld. De snelle expansie was te danken aan de ontwikkeling van 's lands minerale rijkdommen (vooral diamanten, goed voor ruim 84 procent van de inkomsten uit de export) en de vleesindustrie (verantwoordelijk voor het grootste deel van de agrarische bijdrage van 3 procent tot het BNP).
De werkloosheid bleef een groot probleem, mede omdat het aantal Botswanen dat in het buitenland (vooral Zuid-Afrika) werkte, daalde.

Bij de presentatie van het zevende ontwikkelingsplan (1991-97) op 19 november 1990 in de Nationale Assemblée zei president Masire dat hij in de komende periode een vermindering van de inkomsten verwachtte en dat de particuliere sector een grotere rol zou moeten spelen bij de diversificatie van de economie en bij het streven de afhankelijkheid van de export van mineralen te beperken.

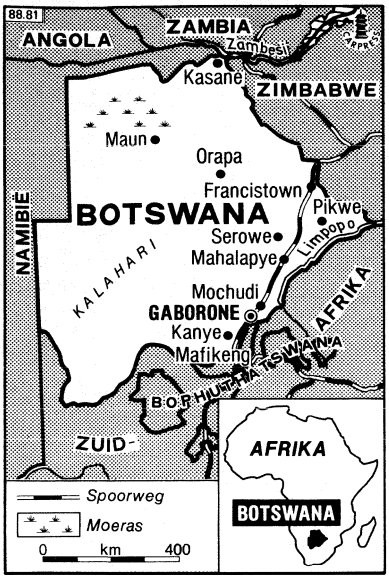

Over het eerste kwartaal van 1990 was er volgens de Bank van Botswana sprake van een belangrijke inkomstendaling uit de export van diamanten, koper-nikkellegeringen en vlees.
(Vorber. pag. 678/3 e.v.-1990)

ETHIOPIË

GOEDKEURING VAN HANDVEST. VERKIEZING RAAD VAN AFGEVAARDIGDEN. REGERINGSBENOEMINGEN

Het Ethiopische Revolutionaire Democratische Volksfront (EPRDF) organiseerde van 1-5 juli 1991 in Addis Ababa een ,,conferentie voor vrede en democratie" om te discussiëren over de vorming van een ,,overgangsregering op brede basis" Honderden afgevaardigden van ongeveer 25 politieke groeperingen amendeerden een door het EPRDF voorgesteld handvest en als eerste stap naar de invoering daarvan kozen zij een 87-koppige Raad van Afgevaardigden.

Het handvest zou van kracht zijn tot de in 1993 geplande algemene verkiezingen. In het handvest werd bepaald dat een raad van afgevaardigden een president zou kiezen en verantwoordelijk zou zijn voor het opstellen van een grondwet. De president (die ook de ministerraad zou voorzitten), de vice-president, de premier en de secretaris en vice-voorzitter van de ministerraad zouden worden gekozen uit kandidaten met een verschillende etnische en politieke achtergrond.

Op 3 juli amendeerden de afgevaardigden delen van het handvest die betrekking hadden op eerbiediging van de rechten van individuen, van de verschillende volkeren en van werknemers, op de toegang tot de massamedia en op de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.
Op 4 juli nam de conferentie een voorstel aan voor een referendum in Eritrea in 1993, waarbij Assab tot die tijd tot vrijhaven werd verklaard.

Tot de groepen die de conferentie niet bijwoonden, behoorden Eritrese groeperingen die niet waren aangesloten bij het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF, dat als waarnemer aanwezig was) en Afar-groeperingen, die niet waren aangesloten bij het Afar-Bevrijdingsfront (ALF). In zijn openingstoespraak zei EPRDF-leider en waarnemend staatshoofd Meles Zenawi dat nog niet erkende ,,vreedzame en democratische krachten" in de toekomst niet zouden worden uitgesloten van de discussies. Op 3 juli hield hij de conferentie voor dat de rechten van individuen en groepen onlosmakelijk met elkaar waren verbonden. Vrees voor separatisme zwakte hij af met de woorden: ,,Wanneer we ons huis opruimen, zal niemand willen vertrekken aangezien het huis dan schoon is."

Raad van Afgevaardigden

In de op 5 juli gekozen 87-koppige Raad van Afgevaardigden had het EPRDF 32 zetels (waarvan er tien bestemd waren voor het Volksbevrijdingsfront van Tigre, TPLF).
De Oromo's vormden de best vertegenwoordigde etnische groep: Het Oromo Bevrijdingsfront (OLF) kreeg 12 zetels en 16 zetels gingen naar vier andere Oromo-organisaties, Op 17 juli sloten de vijf Oromo-organisaties een akkoord over onderlinge eenheid en samenwerking.

Regeringsbenoemingen

De Raad van Afgevaardigden koos Meles Zenawi op 21 juli tot president. Op 24 juli werd Fekadu Gedamu (die lid zou zijn van het Gurage-volk) gekozen tot vice-president. EPRDF-vice-voorzitter en waarnemend premier Tamirat Laynie (eerder ten onrechte aangeduid als EPLF-vice-voorzitter) werd op 29 juli tot premier gekozen (wat kennelijk niet in strijd was met het handvest aangezien het EPRDF uit meerdere organisaties bestond).

HLLPACTIES. REPATRIËRING VAN NIET-ERITREËRS

De Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN, Sadoko Ogata, bezocht Ethiopië van 21-28 juli. In een verklaring riep zij de internationale gemeenschap op het tekort van $ 70 mln op de geplande hulp ter waarde van $376 mln

aan de honger- en oorlogsslachtoffers in de Hoorn van Afrika aan te vullen.

De voorlopige regeringscommissaris voor hulp en rehabilitatie, Yilma Kasye, vertelde haar dat 7 mln Ethiopiërs door droogte en honger werden bedreigd. Meer dan 250.000 voormalige regeringssoldaten wachtten op rehabilitatie en meer dan 1 5 mln mensen waren door de oorlog van huis verdreven

Het EPLF ontkende berichten dat voormalige regeringssoldaten in Eritrea waren mishandeld en, samen met jarenlang in Eritrea woonachtige Amhara's en Tigreanen, met geweld waren verdreven.

EPLF-secretaris-generaal Issaias Afewerki (nu aangeduid als secretaris-generaal van de voorlopige regering van Eritrea) sprak met ondersecretaris-generaal van de VN James Jonah over hulpacties. Volgens een verklaring van de x'00rlopige regering van Eritrea van 1 augustus waren meer dan 82.000 krijgsgevangenen en voormalige regeringsfunctionarissen en meer dan 43.000 familieleden van hen gerepatrieerd uit Eritrea. Gezien de ernstige voedseltekorten was het onmogelijk geweest hen allemaal te voeden, zo werd verklaard.

KABINET BENOEMD

Op 10 augustus benoemde premier Tamirat Laynie 16 ministers in zijn ,,overgangsregering op brede basis". Een 17e minister zou later worden benoemd, zo meldde de radiozender Stem van Ethiopië.
De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier - Tamirat Layne; justitie - Shiferaw Wolde Mikael*; voorlichting - Dima Nogo*; buitenlandse zaken - Seyoum Mesfin; gezondheid - Adanech Kidane Mariam"; ondenvijs - Ibsa Gutema"; industrie - Bekele Tadese*; binnenlandse zaken - Kuma Demeska"; mijnbouw en energie - Izz al-Din Ali*; handel - Ahmad Husayn*; staatsboerderijen, koffie en thee - Hassan Abdullah"; nationale defensie - Siye Abraha*:landbouw, milieubeheer en ontwikkeling - Zegeye Asfaw; huisvesting. stadsontwikkeling en bouwnijverheid - Argaw Tiruneh: zonder portefeuille - Leule Selase Tamamum'; arbeid en sociale zaken - Negaso Gidada*; transport en verbindingen - Belachew Mekbib*.

* Nieuwe benoeming

Leden van het Ethiopisch Revolutionair Democratisch Volksfront (EPRDF). waarvan de strijdkrachten in mei Addis Ababa had ingenomen (zie pag. 542/3 e.v.-'91), werden benoemd op de ministeries van defensie en buitenlandse zaken, waarbij Seyoum Mesfin, die in juni 1991 was benoemd als waarnemend minister van buitenlandse zaken (zie pag. 544/1-'91), zijn functiezag omgezet ineenvast ministerschap. Zegeye Asfaw, thans benoemd tot minister van landbouw, milieubeheer en ontwikkeling, was in een radio-uitzending op 9 mei nog genoemd als minister van arbeid en sociale zaken Argaw Tiruneh, aangewezen als minister van huisvesting, stadsontwikkeling en bouwnijverheid, was in diezelfde radio-uitzending alleen minister van bouwnijverheid genoemd

ERITREA: BUITENLANDSE BETREKKINGEN. VOEDSELHULP

Tijdens de festiviteiten die op 1 september 1991 in Asmara werden gehouden ter gelegenheid van de 30ste verjaardag van de gewapende strijd van het Eritrese volk, waarschuwde de secretaris-generaal van de voorlopige regering van Eritrea, Issaias Afewerki, voor ,,krachten in Ethiopië die zowel officieel als clandestien zijn begonnen zich te mobiliseren en organiseren in naam van de eenheid", alsmede voor vijandige buitenlandse krachten. Daarnaast onderstreepte hij echter het belang van ,,wederzijdse samenwerking" tussen Eritrea en de overgangsregering van Ethiopië.

Op een persconferentie op 5 september beschuldigde Afewerki Frankrijk, Egypte en Saoedi-Arabie ervan mede verantwoordelijk te zijn voor de ,,conflicten aan de grens en de chantage waar mij de laatste drie maanden mee te maken hebben gehad".

Op 1 september liet de vertegenwoordiger van de Ethiopische overgangsregering, Lencho Leta, op de bijeenkomst in Asmara weten dat een permanente commissie inzake Eritrea, die kort tevoren door de Ethiopische Raad van Afgevaardigden was ingesteld, op dat moment een onderzoeksreis in Eritrea maakte ,,om een goede wisselwerking tussen de beide volken te bevorderen".

Kolonel Salah al-Din Karrar, als lid van de Soedanese Revolutionaire Commandoraad verantwoordelijk voor transport en verbindingen, liet op de bijeenkomst weten dat Soedan in alle regionale en internationale fora ,,krachtig en standvastig" op zou komen voor het beginsel van zelfbeschikking voor Eritrea.

Op 3 september ontving Afewerki een delegatie Amerikaanse Congresleden met aan het hoofd Tony Hall, de voorzitter van een bijzondere Congrescommissie die zich bezig hield met de hongerproblematiek. Volgens een bericht in de *New* York Times van 13 augustus beschuldigden Amerikaanse regeringsfunctionarissen de autoriteiten in Eritrea ervan voedsel te hebben achtergehouden dat bestemd was voor de overige delen van Ethiopië.

De voorlopige regering van Eritrea zei daarop in een verklaring van 26 september dat de hulpvoorraden in de haven van Assab bleven liggen als gevolg van transportproblemen waaraan zij niets kon doen Op 18 september werd bericht dat de week daarvoor vijf vrachtwagenchauffeurs onderweg van de havenplaats Assab naar Addis Abeba waren gedood door gewapende benden waarschijnlijk leden van de Afar-clan

Hulppogingen in de streek rond Harar

Eind augustus was de VN gestart met een luchtbrug naar de regio Harar in oostelijk Ethiopie, waar een stammenstrijd de voedseldistributie onder Ethiopische dorpelingen en Somalische vluchtelingen bemoeilijkte In juni had het Rode Kruis ook al een luchtbrug georganiseerd

De met de organisatie van de hulp belaste VN-functionarissen waren van plan vijf vliegtuigen in te zetten waarmee per maand 10.000 ton voedsel kon worden overgevlogen. Eind augustus was aan de schermutselingen tussen lokale Oromo-strijders en troepen die het Ethiopisch Revolutionair Democratisch Volksfront (EPRDF)steunden een tijdelijk halt geroepen, via een op 27 augustus bekendgemaakte overeenkomst tussen het EPRDF en het Bevrijdingsfront van Oromo (OLF). Na verdere vijandelijkheden medio september in de buurt van Dire Dawa en de stad Harar zonden de beide organisaties een gezamenlijke delegatie om de diverse groeperingen met elkaar te verzoenen.

(Vor.ber.pag. 541/3 e.v.-1991)

GHANA

LANGZAAM VERLOOP HERVORMINGSPROCES

Onder druk van westerse donorlanden en van oppositiegroepen, die opriepen tot het herstel van het meerpartijenstelsel en de burgerregering, kondigde de regerende Voorlopige Nationale Defensieraad (PNDC)op 5 juli 1990 het begin aan van ,,een nationale discussie over de politieke toekomst van het land" met als doel de ontwikkeling van een ,,authentieke Afrikaanse vorm van democratie". Hoewel de PNDC de terugkeer naar een meerpartijenstelsel niet bij voorbaat uitsloot, beweerde de raad dat een dergelijk stelsel in het verleden slechts ,,haat, verdeeldheid en bloedvergieten" had veroorzaakt.

Oppositiegroepen noemden de stap ontoereikend en beschuldigden het regime ervan de discussie over het vraagstuk te willen controleren door de toegang tot de media te beperken en slechts interesse in democratie voor te wenden. Zij herhaalden hun oproep tot een volksreferendum over het toekom-

stige politieke systeem van het land.Op 1 augustus 1990 werd een nieuwe overkoepelende organisatie, de Beweging voor Vrijheid en Gerechtigheid (MFJ), in het leven geroepen met het doel de terugkeer naar het meerpartijenstelsel en een burgerregering te bevorderen. Onder de meest prominente leiders van de beweging bevonden zich de voormalige hoogleraar geschiedenis Adu Boahen, die tijdelijk voorzitter werd. en Johnny Hansen (in de jaren 1982-'83 minister van binnenlandse zaken), die benoemd werd tot eerste vice-voorzitter.

Twee belangrijke oppositiegroepen, de KNRG (Kwame Nkrumah Revolutionaire Gardisten) en de NDM (Nieuwe Democratische Beweging). geleid door respectievelijk John Ndebugre en Kwama Karikari. sloten zich bij de nieuwe beweging aan.
De oprichtingsbijeenkomst van de MFJ op 15 september 1990 in Kumasi moest morden afgelast omdat de politie weigerde toestemming voor het evenement te geven.

Op 7 juni 1991 benoemde de regering een commissie van deskundigen die voorstellen voor het ontwerp van een grondwet moest opstellen op basis van eerdere grondwetten en het rapport van de Nationale Commissie voor Democratie, dat pleitte voor een president met uitvoe ende macht en een nationale vergadering die beide moesten worden gekozen op basis van algemeen stemrecht, voor een onafhankelijke rechterlijke macht en voor garanties voor de mensenrechten.
De commissie moest haar voorstellen indienen bij een raadgevende vergadering van 260 leden die aan het eind van het jaar met een ontwerp voor de nieuwe grondwet moest komen. Dit ontwerp zou naar verwachting in een nationaal referendum moeten worden goedgekeurd.

De stappen van de regering kregen geen steun van de MFJ, die eiste dat een tijdschema voor de verkiezingen werd opgesteld en dat het verbod op politieke partijen werd opgeheven. Eind mei demonstreerden studenten in Accra en in provinciesteden tegen de samenstelling van de raadgevende vergadering, die volgens hen vol zat met aanhangers van de regering.

Amnestie voor politieke ballingen

Op 2 juli werd een amnestiewet ondertekend. Eerder, op 19 juni, was bekendgemaakt dat het politieke tegenstanders van het regime in vrijwillige ballingschap vrij stond terug te keren ,,om te helpen bij de nationale wederopbouw".

De amnestie. die iedereen uitsloot die wegens een misdadig vergrijp -met inbegrip van ,,subversie" - was veroordeeld, werd door tegenstanders van de regering koel ontvangen. Een woordvoerder van de MFJ riep op tot een onvoorwaardelijke amnestie en de afschaffing van de w-et welke detentie voor onbepaalde tijd zonder vorm van proces mogelijk maakte. teneinde de terugkeer van ballingen te vei-gemakkelijken.

Nieuwe oppositie-alliantie

Op 6 augustus werd de Coördinatiecommissie van Democratische Krachten van Ghana (CCDFG) in het leven geroepen. Dit was een alliantie van 11 oppositiegroepen waaronder de Beweging voor Vrijheid en Gerechtigheid (MFJ).

De CCDFG verwierp het constitutionele programma van de PNDC en verlangde een constitutionele conferentie om een soevereine grondwetgevende vergadering te vormen die een nieuwe grondwet moest opstellen en een onpartijdig bestuur inoest instellen. Ook eiste de CCDFG de onmiddellijke opheffing van het verbod op politieke activiteiten, met als argument dat de regering haar eigen politieke krachten openlijk organiseerde onder de naam ..The Eagle Club" (Adelaarsclub)

Grondwetsvoorstellen

Op 12 augustus werden grondwetsvoorstellen openbaar gemaakt door de in juni ingestelde commissie van deskundigen (ziehierboven).
Op 26 augustus begon de raadgevende vergadering met de behandeling van deze voorstellen.

De commissie stelde voor (a) een uitvoerende macht. bestaande uit een rechtstreeks gekozen president. een premier die de leider van de meerderheidspartij in het parlement zou zijn en een veiligheidsraad die zou bestaan uit de voornaamste ministers, leden van de veiligheidstroepen en drie door de president benoemde leden; (b)een onpartijdige staatsraad, met de leiders van alle in het parlement vertegenwoordigde partijen en regionale afgevaardigden, die zich zouden wijden aan zaken van ,.constitutioneel of nationaal belang"; (c) een uit één kamer bestaande, rechtstreeks gekozen wetgevende macht (parlement);en (d)een speciale commissie voor mensenrechten en bestuursrecht welke de handhaving van zulke rechten zou bevorderen en controleren.
De voorzitter van de PNDC, Jerry Rawlings, zei dat als de raadgevende vergadering haar werkzaamheden op tijd afrondde er in januari of februari 1992 een referendum over de grondwet gehouden zou worden en dat, bij een positief resultaat, ,.uiterlijk in het laatste kwartaal van 1992" parlementsverkiezingen gehouden zouden worden.

(Vor.ber.pag. 28/3 e.v.-1991)

BEGROTING 1991

De in januari goedgekeurde begroting voor 1991 ging uit van een totaal aan inkomsten van C 385 mrd en uitgaven ter waarde van C 341 mrd.

De regering noemde de doelstellingen van haar economische beleid voor de periode 1991-1993 (i)een toename van het BNP in constante koopkracht van 5 procent per jaar (hoofdzakelijk door de uitbreiding van de particuliere sector), (ii) een afname van de inflatie van 37 procent in 1990 tot 10 procent in 1991 en tot 5 procent in 1993; (iii) het behoud van het overschot op de betalingsbalans: en (iv) verdere verbeteringen in de maatschappelijke infrastructuur.

(Vor.ber.pag. 29/2 e.v.-1991)

MAGHREB

TOPCONFERENTIE AMU IN CASABLANCA

Tijdens de topconferentie van de Arabische Maghreb Unie (AMU),die op 15-16 september in het Marokkaanse Casablanca plaatsvond (Marokko had op 1 juli het voorzitterschap van de presidentiële raad van de AMU aanvaard), bleven de lidstaten op één lijn ten aanzien van de Westelijke Sahara en plannen voor een vredesconferentie over liet Midden-Oosten.

Aan de top werd deelgenomen door de staatshoofden van Mauretanië, Marokko, Algerije en Tunesië. terwijl Libië werd vertegenwoordigd door de ,,Libischetweede man" majoor Abdel Salem Jalloud. Hoewel de Marokkaanse koning Hassan gehoopt had steun te vinden voor zijn oplossing van het probleem van de Westelijke Sahara, besliste de vergadering dat deze kwestie door de Verenigde Naties zou moeten w-ordenbehandeld.
Na afloop van een algemene discussie over de geplande vredesconferentie over het Midden-Oosten werd de ondersteuning van de nationale rechten van de Palestijnen herbevestigd. De onbuigzaamheid van Israël en het ongewijzigde nederzettingsbeleid van dat land werden veroordeeld.

De topconferentie bepleitte de opheffing van de blokkade ten aanzien van Irak en de beëindiging van de sancties van de Europese Gemeenschap (EG) tegen Libië. Ook was men het eens dat de Arabische Liga nieuw leven moest worden ingeblazen. De problemen van de Maghreb-bevolking in Europa kwamen ook ter sprake in het slotcommuniqué van de vergadering. De Raad van ministers van buitenlandse zaken van de AMU kreeg de opdracht wegen te zoeken ,,om de rechten van die gemeenschap te beschermen en haar waardigheid te garanderen".

Secretaris-generaal

Op 22 oktober werd de Tunesiër Mo-

Bij de sluitingsceremonie van de AMU-topconferentie in Casablanca poseerden de deelnemers op 16 september voor de pers. V.l.n.r. prcsidcnt Chadli Bendjedid (Algerije). kroonprins Sidi Mohamed (Marokko), koning Hassan II (Marokko), president Maaouiya Ould Sid'Ahmed Taya (Mauretanië) en majoor Abdel Salam Jalloud (Libië).

hammed Amamou (58 jaar) bevestigd als secretaris-generaal van de AMU.

(Vor.ber.pag. 387/3 e.v.-1991)

MALAWI

BUITENLANDSE HULP

Tijdens een bijeenkomst van 14-16 mei 1990 zegde een groep donors onder aanvoering van de Wereldbank Malawi voor 1990-91 hulp toe ter waarde van $ 508 mln teneinde zijn problemen met de betalingsbalans te verminderen.
Op 9 augustus 1990 keurde het IMF een lening ter waarde van 18,6 mln SDRs goed in het kader van de derde jaarlijkse regeling krachtens de verhoogde structurele aanpassingsfaciliteit (SAF); de helft van het bedrag werd per 31 augustus beschikbaar gesteld.

(Vor.ber.pag. 680/2 e.v.-1990)

MAROKKO

VRIJLATING VAN FAMILIE VAN GENERAAL OUFKIR. AMNESTIE

Op 3 maart 1991, de dertigste verjaardag van de troonsbestijging van koning Hassan, maakten functionarissen bekend dat de acht familieleden van wijlen generaal Mohammed Oufkir op 27 februari na meer dan 18 jaar gevangenisschap waren vrijgelaten.

Generaal Oufkir was een voormalige minister van defensie, die in augustus 1972 zelfmoord zou hebben gepleegd kort nadat hij een leidende rol had gespeeld bij een poging om koning Hassan te vermoorden door diens vliegtuig neer te schieten. Zijn 56-jarige weduwe Fatima Oufkir. zijn zes kinderen (nu tussen de 21 en 37 jaar oud) en zijn neef werden sinds december 1972 in Zuid-Marokko gevangen gehouden. In 1987 waren zij overgebracht naar Marrakesj. Ze waren nooit in staat van beschuldiging gesteld en hun opsluiting stuitte steeds meer op kritiek van internationale zijde (zie pag. 180/2 '91). Volgens Marokkaanse strijders voor de mensenrechten en een bericht in El *País* op 8 maart bleef de familie feitelijk onder huisarrest in Rabat.

Amnestie

Op 1 maart werd in het kader van de feestelijkheden rond de verjaardag een amnestie afgekondigd voor 2.268 gevangenen. Zij konden rekenen op een gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van hun straf. De schrijver Abraham Serfaty (zie pag. 285/3-'77 voor zijn veroordeling tot levenslange gevangenisstraf), de langst zittende politieke gevangene in Afrika, werd niet vrijgelaten. Volgens een op 27 maart door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International gepubliceerd rapport bevonden zich 650 politieke gevangenen in de Marokkaanse gevangenissen, van wie velen zouden zijn gemarteld.
Begin juli lieten de Marokkaanse autoriteiten enkele gevangenen vrij die tevoren geacht werden te zijn „verdwenen"; zij bleken soms 15 jaar lang in geheime detentie te hebben doorgebracht.

De Marokkaanse Organisatie van Mensenrechten veroordeelde op 3 augustus het regeringsbeleid van „politieke detentie" en „onmenselijke omstandigheden in de gevangenis". Op 7 augustus herhaalde Amnesty International haar oproep inzake de „onmiddellijke vrijlating van alle militairen die, nadat zij hun straf hadden uitgezeten, nog

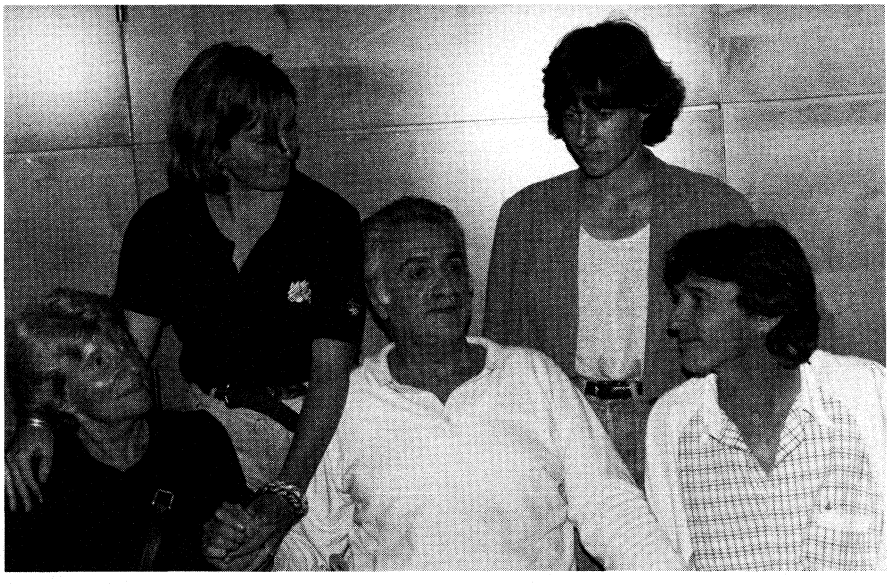

Op 13 september werd Abraham Serfaty na zijn uitwijzing uit Marokko herenigd met zijn gezin. Links zijn echtgenote Christine.

ruim 17 jaar in het geheim waren vastgehouden, daarmee werd gedoeld op ca 60 mensen die naar verluidt nog steeds gedetineerd waren onder .,verzwaarde gevangenschap" in een geisoleerd fort in Tazmamart

Op 14 augustus verleende koning Hassan II een amnestie aan een niet nader gespecificeerd aantal ,,gevangenen die de Marokkaanse identiteit van de herwonnen Sahara hebben erkend".
De in een officieel communiqué afgekondigde amnestie vermeldde geen details over de identiteit van de vrijgelaten personen, maar later werd bekend dat o.a. Abraham Serfaty in vrijheid was gesteld. Hij werd op 13 september naar Frankrijk uitgewezen. Zijn aanspraak op de Marokkaanse nationaliteit was door de Marokkaanse autoriteiten verworpen met het argument dat hij het Braziliaanse staatsburgerschap bezat.

BEGROTING VOOR 1991

Op 22 november 1990 werd de begroting voor 1991 aan de Nationale Vergadering gepresenteerd, maar er werd een wijziging in aangebracht, nadat de regering op 2 januari 1991 besloten had het minimumloon met 15 procent te verhogen tot het equivalent van $ 200 per maand in een poging de binnenlandse politieke spanning te verminderen.

MINISTERIE VOOR BUITENLANDSE INVESTERINGEN

Op 2 juli 1991 werd Mohammed M'Daghri Alaoui benoemd tot gedelegeerd minister voor buitenlandse investeringen, een nieuwe post. Enkele weken eerder was een zeven leden tellende commissie gevormd om de privatisering voor te bereiden van 76 staatsbedrijven, waarin buitenlandse investeerders een minderheid van de aandelen zouden kunnen verwerven.

(Vor.ber.pag. 180/2 e.v.-1991)

MAURETANIË

BROODOPROER. STAKING

Op 2 juni 1991 vonden rellen plaats in Nouadhibou, de belangrijkste havenstad van Mauretanië. Aanzet tot de rellen vormden (volgens een bericht van Radio France Internationale op 3 juni) spontane demonstraties van ,,jongeren uit de arme wijken" die protesteerden tegen stijgingen van de broodprijzen en de toewijzing van gemeentelijke watervoorzieningen. Het geweld richtte zich tegen winkels, vestigingen van staatsbedrijven, openbare gebouwen en twee politiebureaus. Verschillende mensen raakten gewond.

Het ministerie van binnenlandse zaken suggereerde dat de ongeregeldheden hadden plaatsgevonden op ..buitenlandse" instigatie en bevestigde op 8 juni dat zich onder de acht mensen die op 5 juni in verband met de rellen onder huisarrest waren geplaatst Djibril Ould Abdallahi (minister van binnenlandse zaken tot begin 1990) en Messaoud Ould Boukheir, een voormalig minister van plattelandsontwikkeling, bevonden. Volgens het persbureau *AFP* hadden de beide mannen zich aangesloten bij het nieuwe Verenigd Democratisch Front, dat op 4 juni was gevormd door zes oppositiebewegingen.

Staking

De Arbeidersbond van Mauretanië (MWU) riep op tot een 48-uursstaking op 19 en 20 juni, uit protest tegen de patstelling in de loononderhandelingen tussen de regering, werkgevers en de MWU, die volgens de bond met opzet was gecreëerd.

Het was de eerste algemene staking waartoe de 43.000 leden tellende bond opriep. Op 15 juni ondertekenden ongeveer 17 van de 32 leden van de nationale raad van de MWU een communiqué waarin Mohammed Ould Rahdy, de secretaris-generaal van de MWU, werd veroordeeld voor de stakingsoproep die volgens de ondertekenaars uit politieke beweegredenen voortkwam.
In een regeringscommuniqué van 19 juni werd de staking onwettig verklaard omdat de loononderhandelingen nog gaande waren. Stakingsleiders beweerden dat de havens en de mijnen ,,bijna volledig plat" lagen, maar volgens andere berichten zou in de openbare sector normaal zijn gewerkt. Volgens een bericht van *AFP* van 28 juni zouden die dag in Nouakchott MWU-leden die protesteerden tegen het afzetten van Ould Rahdy als secretaris-generaal slaags zijngeraakt met de politie.

REFERENDUM OVER GRONDWET. NIEUWE WETTEN. AMNESTIE. ERKENNING POLITIEKE PARTIJEN. MOORD OP GEDETINEERDEN GEMELD

Op 12 juli vond een referendum plaats over een nieuwe grondwet. Het ministerie van binnenlandse zaken meldde dat 97 procent van de kiezers, bij een opkomst van 85 procent, voor de nieuwe grondwet had gestemd. Een om de zes jaar gekozen uitvoerende president zou aan het hoofd staan van een meerpartijenstelsel met een door de president benoemde premier, met een uit een Nationale Assemblée en een Senaat bestaand parlement en met een onafhankelijke rechterlijke macht.
Mauretanië zou een ,,islamitische, Afrikaanse en Arabische republiek" worden. In de nieuwe grondwet werd het Arabisch als de officiële taal erkend en drie andere talen (het Poular, het Wolof en het Soninke) als nationale talen. De nieuwe instellingen zouden binnen negen maanden moeten functioneren. Volgens berichten trad de nieuwe grondwet op 21 juli in werking na ondertekening door president Moaouia Ould Sidi Taya.

Wetgeving inzake politieke partijen en pers

Het regerende Militaire Comité van Nationale Redding (CMSN) nam op 25 juli een wet aan. die de oprichting van politieke partijen toestond, met uitzondering van specifiek islamitische partijen; streekgebonden partijen of partijen op basis van ras. In een andere op dezelfde dag goedgekeurde wet werd het beginsel van de persvrijheid erkend en bepaald dat de nieuwsmedia onverdraagzaamheid tussen de verschillende stammen of rassen niet mochten aanmoedigen.

Amnestie

Op 29 juli werd een algemene amnestie afgekondigd voor gevangenen die de staatsveiligheid in gevaar zouden hebben gebracht.
In een op 30 juli in Dakar uitgegegeven communiqué maakte het Afrikaanse Bevrijdingsleger van Mauretanië (FLAM) de ,,onmiddellijke opschorting van de gewapende strijd" bekend.

De vorige grondwet (en de Nationale Assemblée) was in 1979 buiten werking gesteld en vervangen door een Constitutioneel Handvest. Toen het CMSN op 10 juni 1991 besloot een referendum te wijden aan een nieuw grondwetsontwerp, had het FLAM opgeroepen het referendum te boycotten. Andere oppositiegroepen, waaronder de Nationale Democratische Beweging. hadden hun bezwaren kenbaar gemaakt.

Erkenning van politieke partijen

Eind september was het aantal officieel erkende partijen gestegen tot vijf. De legalisering van deze partijen was mogelijk gemaakt door een in juli goedgekeurde grondwetswijziging.

De Verzameling voor Democratie en Nationale Eenheid (RDUN), die op 22 augustus erkend was, werd geleid door Ahmed Mokhtar Sidi Baba, burgemeester van de stad Atar en ooit minister onder de eerste president van Mauretanië. Ould Dadah (1960-'78).
De Sociaal-Democratische Republikeinse Partij (PRDS), de partij met de nauwste banden met president Maaouiya Ould Sid'Ahmed Taya, stond onder leiding van Sid Ahmed Ould Baba, die in juli was afgetreden als minister van binnenlandse zaken en PTT.

De Mauretaanse Vernieuwingspartij (PMR) werd geleid door Moulay al-Hassan Ould Jeydid, die werd gepresenteerd als ingenieur en voormalig burgemeester van de noordelijke stad Zouerate. De PMR-leider beschuldigde de PRDS van het gebruik van staatsfaciliteiten en verklaarde dat verschillende ministers functionarissen van de PRDS waren geworden zonder te hoeven afzien van hun ministeriele privileges.

Respectievelijk op 29 en 30 september werden de Socialistische en Democratische Volksunie (onder leiding van Mohammed Mahmoud Ould Mah, een voormalige burgemeester van Nouackchott) en de Democratische Gerechtigheidspartij officieel erkend.

Berichten over moorden op gedetineerden

Op 21 augustus publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport met getuigenissen dat tussen november 1990 en maart 1991 honderden mensen in gevangenschap waren vermoord.

In het rapport. waarin 339 mensen werden genoemd die waren gedood in ,,gevangenissen, legerbarakken of politiebureaus", stond te lezen dat dit wees op een nieuw hoogtepunt in de repressie tegen de zwarte etnische groeperingen in het zuiden van het land. Tot de slachtoffers behoorden legerofficieren en regeringsfunctionarissen, terwijl vele anderen zonder enige vorm van proces waren gedetineerd. Vanaf november 1990 waren bij arrestatiegolven in Nouakchott en Nouadhibou meer dan 140 van in het rapport genoemde mensen in hechtenis gesteld.

Verdere amnestiemaatregelen

Op 18 augustus maakte president Taya, in het verlengde van een op 29 juli afgekondigde amnestie voor overtreders van de wet op de staatsveiligheid en de perswet, een nadere amnestie bekend voor mensen die bij verstek waren veroordeeld en langer dan 15 jaar in ballingschap hadden vertoefd.

OVEREENKOMST MET SENEGAL

Tot herstel van de betrekkingen met Senegal werd in beginsel op 18 juli besloten tijdens een ontmoeting tussen de ministers van buitenlandse zaken van de twee landen in Bissau (Guinee-Bissau).

Afgesproken werd dat vijandige campagnes in de media achterwege zouden blijven en dat een gezamenlijk comité zich op 22 juli in Parijs zou buigen over de schadevergoeding voor hen, die tijdens de gebeurtenissen in 1989 bezittingen waren kwijtgeraakt. Men hoopte eind 1991 de grenzen te openen en de diplomatieke betrekkingen te herstellen.
Senegal had de betrekkingen met Mauretanië in augustus 1989 verbroken na aanvallen op Mauretaniers in Senegal en op Senegalezen in Mauretanie in april 1989 (zie pag. 305/1 e.v.-'89).

(Vor.ber.pag. 476/1 e.v.-1991)

MAURITIUS

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Bij de op 15 september 1991 gehouden algemene verkiezingen behaalde de regeringscoalitie van premier Sir Aneerood Jugnauth een overweldigende meerderheid.

De Mouvement socialiste mauricien (MSM) onder leiding van Jugnauth en de Mouvement militant mauricien (MMM) onder leiding van Paul Bérenger veroverden samen 57 van de 62 direct verkiesbare parlementszetels (vergeleken met 47 zetels in het vorige parlement bij de ontbinding). De Organisation du Peuple Rodriguais (OPR) van Serge Clair, tevens een coalitiepartner, veroverde ook dit maal twee zetels. De drie resterende zetels werden gewonnen door leden van de oppositionele alliantie van de Mauritius Labour Party (MLP) en de Parti Mauricien Social-Démocrate (PMSD), die bij de ontbinding van het oude parlement over 13 zetels beschikten. De leider van de alliantie en de MLP. Navin Ramgoolam, was een van de succesvolle kandidaten van de oppositie.
Toen het nieuwe parlement op 24 september voor het eerst bijeen kwam, weigerden zeven leden van de oppositie hun zetels in te nemen, omdat de verkiezingen een frauduleus verloop gehad zouden hebben. Het betrof Navin Ramgoolam, Arvin Boolell en Vasant Bunwaree alsook vier van de acht ,,besteverliezers" (aan wie de 8 restzetels in het 70 leden tellende parlement werden toegewezen), namelijk Sir Gaëtan Duval (leider van de PMSD), Razack Peeroo, Siddick Chady en Clarel Malherbes.
Aan de verkiezingen, die een jaar eerder dan gepland plaatsvonden nadat Jugnauth op 6 augustus het parlement had ontbonden, werd deelgenomen door 10 partijen die vertegenwoordigd werden door 331 kandidaten. Volgens officiële cijfers was 84 procent van de 682 000 kiesgerechtigden naar de stembus gekomen.

Premier Aneerood Jugnauth van Mauritius

DATUM VOOR INVOERING VAN REPUBLIEK

Op 22 oktober maakte premier Anerood Jugnauth bekend dat Mauritius op 12 maart 1992 een republiek zou worden. Voor de noodzakelijke wijzigingen van de grondwet was de goedkeuring vereist van een driekwart meerderheid in het 70 zetels tellende parlement.
Op 29 oktober zei Sir Gaëtan Duval, de leider van de oppositionele PMSD, dat het land op de ,,drempel van de dictatuur" stond. Hij herhaalde zijn standpunt dat er bij de parlementsverkiezingen was geknoeid.

(Vor.ber.pag. 839/3 e.v.-1990)

NAMIBIË

ANTI-SWAPO ACTIVITEITEN DOOR ZUID-AFRIKA GEFINANCIERD

Op 25 juli 1991 gaf de Zuidafrikaanse regering toe dat ze R 100 mln had uitgegeven om te verhinderen dat de SWAPO (South West African People's Organization) een overwinning zou behalen in de verkiezingen van november 1989 die voorafgingen aan de onafhankelijkheid van Namibië (zie pag. 739/3 e.v.-'89).
Dit kwam aan het licht in de nasleep van het ,,Inkathagate"-financieringsschandaal in Zuid-Afrika (zie pag. 846/1 e.v.-'91).

Minister van buitenlandse zaken Roelof ,,Pik" Botha zei dat het kabinet de financiering had goedgekeurd omdat ,,we tegen SWAPO waren". Volgens Botha werden zeven politieke partijen heimelijk gesteund. Hij benadrukte dat de financiële ondersteuning ,,de onafhankelijkheid van Namibië nooit heeft ondermijnd".
De minister deed de bekentenis nadat majoor Nico Basson, een voormalig inlichtingenofficier van het Zuidafrikaanse leger (SADF), uitgebreid was ingegaan op zijn rol in de operatie in Namibië. Basson, die in juni beschuldigingen had geuit over de betrokkenheid van het SADF bij het geweld in de Zuidafrikaanse woonsteden, zei dat hij deel uitmaakte van een operatie die ervoor moest zorgen dat de Democratische Turnhalle Alliantie (DTA) een verkiezingsoverwinning zou behalen. onder andere door SWAPO in diskrediet te brengen. Volgens Basson had de Zuidafrikaanse regering $ 22,8 mln van het totale DTA-verkiezingsbudget van $25.6 mln verschaft en tevens omvangrijke logistieke steun verleend.

De DTA gaf toe geld te ontvangen van de Zuid-afrikaanse regering, maar verklaarde dat geld uit het buitenland krijgen niet verkeerd was omdat voor SWAPO hetzelfde had gegolden. Een soortgelijke verklaring werd afgelegd door het Verenigd Democratisch Front (UDF) van Namibië.

(Vor.ber.pag. 390/1 e.v.-1991)

NIGERIA

UITWIJZING JOURNALIST. BESTEDING OLIEGELDEN

Op 1 juli 1991 werd William Keeling, een freelance journalist die werkte voor de *Financial* Times, door de Nigeriaanse regering persona non grata verklaard. In een regeringsverklaring werd gesteld dat Keeling was uitgewezen vanwege zijn onverkwikkelijke berichten over de Nigeriaanse regering welke, aldus de verklaring, waren .,doorspekt met onnauwkeurigheden en volstrekte misvattingen die kennelijk ten doel hadden onheil en tweedracht onder Nigerianen te zaaien".

De uitwijzing van Keeling, die de vorige dag was gearresteerd en op een vliegtuig naar Londen gezet, werd vooral in verband gebracht met een bericht in de Finnncial Times van 27 juni, waarin werd beweerd dat Nigeria reeds meer dan de helft van de onverwachte inkomsten die het had ontvangen uit hogere olieprijzen tijdens de Golfcrisis had uitgegeven.
Dooi. de hogere prijzen waren Nigeria's inkomsten uit de olie-export in 1990 met 76 procent gestegen. van $ 7,5 mrd in 1989 naar $ 13,2 mrd in 1990. Keeling citeerde bronnen uit de kring van hulporganisaties die zeiden dat tenminste $ 3 mrd hiervan niet was verantwoord in het onlangs gepubliceerde jaarrapport van de Centrale Bank van Nigeria. Er werd gespeculeerd dat het geld was uitgegeven aan kostbare verplichtingen, zoals de Nigeriaanse deelname aan de ECOWAS-vredesmacht in Liberia. het organiseren van de in juni gehouden topconferentie in Abuja van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en de start van de bouw van een aluminiumsmelterij.
Minister van voorlichting Alex Akinyele noemde het bericht ,,volledig onjuist". Hij zei dat de regering een speciaal fonds had opgericht voor de olie-inkomsten die boven het begrote niveau uitstegen. In oktober 1990 werd voor het eerst geld in het fonds gestort en in maart 1991 werd een piek van $ 2,1 mrd bereikt, aldus Akinyele.
Het rapport van de centrale bank liet zien dat Nigeria in 1990 een overschot op de betalingsbalans had van $ 2.1 inrd. Dit was het tweede achtereenvolgende jaar dat er een overschot was, terwijl het bruto nationaal produkt met 5,2 procent was gestegen, hetzelfde percentage als in 1989. Bijna 65 procent van de overheidsuitgaven in 1990 ging op aan het aflossen van schulden. Met Groot-Brittannië en Duitsland werden in juni in Lagos bilaterale schuldenherschikkingsovereenkomsten getekend als uitvloeisel van de in januari bereikte overeenkomst met de ,,Club van Parijs" van crediteurenlanden.

PARTIJCONGRESSEN

Op 15 juni hielden de twee politieke partijen van Nigeria, de Nationale Republikeinse Conventie en de Sociaal-Democratische Partij, in het hele land congressen om afgevaardigden te kiezen voor de voorverkiezingen op 24 augustus. Hier en daar kwam het tot incidentele gewelddadigheden, maar de bijeenkomsten mondden uit in de keuze van 144.950 gedelegeerden voor de voorverkiezingen die gouverneurskandidaten zouden kiezen voor de in 1992 te houden verkiezingen in de deelstaten.

BETREKKINGEN MET KAMEROEN

Op 17 juli sloot vice-president Augustus Aikhomu de mogelijkheid van een oorlog met Kameroen uit over het al geruime tijd slepende grensconflict tussen de twee buurlanden.

In juni werd gemeld dat legereenheden van Kameroen in geïsoleerde gebieden in het oosten van Nigeria invallen hadden uitgevoerd en onder andere in totaal negen kleine vissersnederzettingen op eilanden voor de kust hadden bezet. In augustus zouden de twee partijen in Yaoundé bij elkaar komen om de kwestie te bespreken.

INKRIMPING LEGER

Eind juni werden nog eens 6.000 soldaten van het Nigeriaanse leger gedemobiliseerd. Het totale aantal gedemobiliseerde soldaten kwam daarmee op 15.000. Deze stappen maakten deel uit van de plannen van president Ibrahim Babangida om Nigeria tot een burgermaatschappij om te smeden door de omvang van het leger terug te brengen van 120.000 naar 60.000 man.

VORMING VAN NIEUWE DEELSTATEN. MACHTSOVERDRACHT AAN BURGERBEWIND TOEGEZEGD

Op 4 september werd een decreet uitgevaardigd, waarin de vorming van negen nieuwe deelstaten en de naamsverandering van drie andere werd gesanctioneerd. Deze veranderingen waren op 27 augustus aangekondigd door president Ibrahim Babangida. Hij verklaarde dat het besluit het aantal deelstaten op 30 te brengen gebaseerd was op ,,sociale rechtvaardigheid, het principe van ontwikkeling en het principe van een evenwichtige federatie".

De nieuwe derlstaten (met tussen haakjes hun respectievelijke hoofdsteden) waren: Osun (Oshogbo); Delta (Asaba); Taraba (Jalingo); Jigawa (Dutse); Yobe (Damaturu); Kebbi (Birnin-Kebbi); Abia (Umuahia); Kogi (Lokoja) en Anambra (Aku-a). De oude staat Anambra werd herdoopt tot de staat Enugu met de hoofdstad Enugu: de staat Bendel kreeg de nieu e naam Edo met Beriin City als hoofdstad. De staat Gongola tenslotte werd herdoopt tot Adamawa met de hoofdstad Yola.
De verkiezingen voor nieuwe gouverneurs en parlementen van de deelstaten werden gepland op 14 december. De federale regering beloofde de onmiddellijke infrastructurele behoeften van de nieuwe deelstaten te financieren.

Be reacties op de vorming van de nieuwe deelstaten waren verdeeld. In de stad Hadejia in de staat Jigawa vonden ge elddadige demonstraties plaats van jongeren die teleurgesteld waren dat de regio Zamfara geen deelstaat was geworden en op 30 augustus kwamen in Gusau twee mensen om het leven bij demonstraties tegen het besluit om de deelstaat Kebbi te vormen door afsplitsing van de deelstaat Sokoto. In andere deelstaten, zoals in Abia en Taraba. vonden daarentegen festiviteiten plaats.

Tegelijkertijd werden nog eens 47 nieuwe plaatselijke regeringsraden gevormd, waardoor het totale aantal raden op 500 kwam.

Burgerbestuur toegezegd

Tijdens een toespraak op 3 september herhaalde president Babangida dat zijn regering ernaar streefde een burgerbestuur in te stellen en hij ontkende dat de vorming van de nieuwe deelstaten de levensduur van het militaire regime zou verlengen. Hij verklaarde dat hij niet geloofde dat het militaire bewind eeuwig zou duren. De minister van justitie en federaal procureur-generaal, prins Bola Ajibola, bevestigde op 12 september dat de macht, ondanks aanpassingen van het voorlopige tijdschema, volgens plan op 1 oktober 1992 aan een burgerregering zou worden overgedragen.

VONNISSEN VOOR DEELNEMERS AAN GODSDIENSTTWISTE N

Tijdens een speciale rechtszitting op 2-3 september werden Mallam Yakubu Yahaya, een sji'itische moslimleider, en 65 leden van zijn sekte veroordeeld naar aanleiding van godsdienstrellen in april.

Yahaya, die tot de 160 mensen behoorde die bij rellen in Katsina in Noord-Nigeria waren gearresteerd (zie pag. 477/2/3-'91), werd veroordeeld tot 18 maanden gevangenisstraf. Zijn volgelingen werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 6 tot 9 maanden.

(Vor.ber.pag. 477/1 e.v.-1991)

SOEDAN

ONTWIKKELINGEN MEI-SEPTEMBER 1991

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in de maanden mei september 1991

Vluchtelingenstroom uit Ethiopië. Luchtaanvallen van Soedanese regering

Op 15 juni 1991 was volgens functionarissen van het Wereldvoedselprogramma van de VN (WFP) het aantal vluchtelingen dat na de omverwerping in mei van het regime-Mengistu uit Ethiopië naar Soedan was uitgeweken, opgelopen tot 400.000. Velen waren door de moerasgebieden getrokken om de grensplaatsen Akobo, Nasir en Jekou in de staten Boven-Nijl en Jonglei te bereiken.

De vluchtelingen waren Soedanezen die in kampen hadden gewoond in de Ethiopische Ilubabor-streek sinds zij in het midden van de jaren '80 waren gevlucht voor de oorlog in het zuiden van Soedan. Op 26 mei u-aren meer dan 200.000 mensen het opvangkamp Itang, bij Gambela in Ethiopie, ontvlucht. Volgens sommige verklaringen had het Oromo Bevrijdingsfront (OLF)het vuur op het kamp geopend. Deze beschuldiging werd door het OLF ontkend.
In Kenia gevestigde VN-functionarissen en journalisten beweerden dat van 30 mei - 2 juni een Antonow-transportvliegtuig van de Soedanese regering onnauwkeurige bombardementen had uitgevoerd op Jekou en Akobo, waar ongeveer 65.000 vluchtelingen waren samengestroomd in een gebied dat in handen was van het rebellerende Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA).Er werd één slachtoffer gemeld.
Op 17 juni was het WFP erin geslaagd de medewerking van de Soedanese autoriteiten te krijgen bij de zending van hulpgoederen naar het gebied per rivierboot en met vliegtuigen vanuit het noorden van Kenia.

Amnestie voor gewapende rebellen

De Soedanese radio maakte in juni bekend dat amnestie werd aangeboden aan ,,al diegenen die gewapende strijd tegen de staat hebbengevoerd". De amnestie, die op 30 april voor het eerst was aangekondigd, werd op 7 juni voor onbepaalde tijd verlengd. ,,Repatrianten" werd gezegd dat zij goed zouden worden behandeld als zij zich bij de plaatselijke autoriteiten hadden gemeld.
Op 25 juni meldde de Soedanese radio dat de Ethiopische interim-regering een ultimatum had gesteld aan SPLA-strijdkrachten in Ethiopië voor hun ontwapening dan wel hun vertrek van Ethiopisch grondgebied.

Diplomatieke activiteiten van regering en SPLA-leider Garang

Op 2 juli besprak een lid van de Revolutionaire Conimandoraad (RCC), kolonel Mohammad al-Amin Khalifah, tijdens zijn bezoek aan de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba een vredesinitiatief met de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse zaken Herman Cohen. Dit in juni ondernomen initiatief had de steun van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). Volgens de officiële berichtgeving werd Cohen door Khalifah tevens geïnformeerd over ,,de toepassing van het federale bestuur in de verschillende deelstaten".

Op 22 juli zei Khalifah tegen buitenlandse journalisten in Khartoem dat meer dan 800 leden van het rebellerende Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) zich onlangs hadden overgegeven en dat onderhandelingen met het SPLA op handen waren. Hij zei dat er al overeenstemming bestond over ,,de noodzaak van nationale eenheid, het gangbaar zijn van vrijheden en het rechtstreeks kiezen van de president".

Verhoogde diplomatieke activiteit vanaf medio juni om tot vredesonderhandelingen te komen had weinig aanleiding tot optimisme gegeven. Cohen zou volgens berichten op 13 juni hebben voorgesteld dat de rebellentroepen zich gedeeltelijk uit het zuiden zouden terugtrekken en dat de routes over land naar de stad Juba zouden worden opengesteld. Op 14 juni had SPLA-leider kolonel John Garang een ontmoeting met de Nigeriaanse president Babangida, de nieuwe voorzitter van de OAE. Garang stelde voor een constitutionele conferentie te houden waarbij alle politieke partijen betrokken zoudenzijn.
Later in juni sprak Garang in Washington met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. Van 26-28 juni sprak hij in Londen met functionarissen van de Britse regering en van hulporganisaties. Volgens een bericht in *Africa* Confidentzal van 12 juli hadden Amerikaanse functionarissen. ondanks hun pessiinisme over een doorbraak, toch voorgesteld tussentijdse onderhandelingen te voeren, mogelijk onder auspiciën van de OAE. over een militaire afzijdigheid in het zuiden en de vrije doortocht van hulpgoederen.

Regering verdedigt mensenrechtensituatie

Tijdens de viering van de verjaardag van de coup uit 1989 die het huidige Soedanese regime aan de macht bracht, nam de Libische leider kolonel Moammar al-Kadhafi op 1 juli deel aan het afbreken van de beruchte Kobar-gevangenis in de hoofdstad Khartoem. Naar verluidt werden de 1.300 gedetineerden - voor het merendeel politieke gevangenen - vrijgelaten.

Op 3 juli ontkende Radio Soedan een rapport van de mcnsenrechtenorganisatie Amnesty International uit juni dat ten minste 60 politieke gevangenen nog in hechtenis zouden zijn (zie voor de amnestie iii april pag. 479/2 - '91 en bericht hierboven). Op 26 juli overhandigde de Soedanese regering een rapport aan de mensenrechtencommissie van de VN in Genève.

Volgens *Le Monde* van 25 juli werd het drie pagina's tellende document door leden van de commissie te weinig gedetailleerd bevonden. De delegatie uit Soedan gaf de commissie uitleg over de toepassing van de islamitische wet (desharia) in Soedan.

Wijzigingenin regering

De waarnemend voorzitter van de regerende Revolutionaire Commandoraad (RCC),generaal-majoor Zubir Mohammed Saleh, had naar op 6 augustus werd bericht tijdens de afwezigheid van luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir, voorzitter van de RCC en tevens staatshoofd, enkele regeringswijzigingen doorgevoerd. Bashir was, naar het Soedanese persbureau *SUNA* berichtte, de week daarvoor naar London afgereisd voor een medische behandeling.

De minister voor presidentiële aangelegenheden, luitenant-kolonel Tayib Ibrahim Mohammed Khayr, werd benoemd tot gouverneur van de provincie Darfur. De portefeuille van presidentiële aangelegenheden ging over naar Awad Ahmad al-Jaz, die daarvoor minister was van handel, samenwerking en bevoorrading; als zodanig werd al-Jaz opgevolgd door Abd el-Munim Khujali, die daarvoor de portefeuille van energie en mijnbouw beheerde, welke post overging naar Uthman Ab al-Wahhab.
Naar verluidt werden de gouverneurs van de onrustige zuidelijke provincies Bahr al-Ghazal en Equatoria bij deze gelegenheid eveneens vervangen.

Vermeende couppoging

Op 23 augustus maakte de officiële woordvoerder van de Soedanese strijdkrachten, generaal-majoor Muhammad Tulbah Uwaydah, bekend dat tien legerofficieren die ten dele nog in actieve dienst waren, en een aantal burgers waren gearresteerd in verband met een couppoging. Onder de aangehoudenen bevonden zich leiders van de verboden Oemma-partij en de eveneens verboden Democratische Unionistische Partij, zo berichtte het Egyptische persbureau *MENA* nog dezelfde dag.

Volgens Radio Omdurman had generaal-majoor Uwaydah gezegd ervan uit te gaan dat de ,,onverantwoordelijke couppoging" was ondernomen door ,,de laatste vertegenwoordigers van het kwijnend sectarisme en een aantal voormalige, uit de dienst ontslagen militairen". Dit zou zijn geschied ,.op instigatie en

met financiële ondersteuning van bepaalde buitenlandse mogendheden", aldus Uwaydah.

Berichten over splitsing in SPLA

Berichten over een opstand binnen het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) tegen het gezag van kolonel John Garang de Mabior werden door Garang en andere veldcommandanten van het SPLA tegengesproken.
De eerste berichten over de controverse werden bekendgemaakt in een op 28 augustus 1991 te Nairobi gepubliceerde verklaring van drie van de 13 veldcommandanten van het SPLA, namelijk Riek Mashar Teny-Dhurgon, Lam Akol en Gordon Koang Chol. De drie verklaarden dat zij de leiding van het SPLA hadden overgenomen en zij beschuldigden Garang, die de organisatie sinds haar oprichting in 1983 geleid had; van dictatoriaal gedrag.

Volgens buitenlandse persberichten vormde de vraag of het zuiden zich wel of niet moest afscheiden de uiteindelijke inzet van de scheuring. De dissidente groepering bepleitte een onafhankelijke zwarte staat, terwijl Garang en zijn aanhangers de vorming van een verenigd en seculier Soedan bleven voorstaan. Er werd gesuggereerd dat de regering in Khartoem nu bereid zou zijn een afscheiding van het zuiden te ovenvegen, hetgeen uiteindelijk zou leiden tot een vorm van federatie met het noorden.

Hulpoperaties

In het weekeinde van 31 augustus-l september schortte de Soedanese regering de toestemming voor hulpvoedselvluchten van de Verenigde Naties naar door de rebellen bezette gebieden op, ook al werd deze toestemming op 2 september opnieuw verleend.

Op 10 september bood ondersecretarisgeneraal van de Verenigde Naties James C. Jonah tijdens een persconferentie in Nairobi zijn verontschuldigingen aan voor verklaringen van verscheidene VN-functionarissen, die de regering beschuldigd hadden van het belemmeren van hulpoperaties in het zuiden.

Tijdens een vergadering in de Keniaanse hoofdstad Nairobi hadden VN-functionarissen overeenstemming bereikt inet vertegenu-oordigers van de Soedanese regering en het SPLA over het transport van hulpvoorraden per rivierboot naar de door de regering bezette stad Juba. 120 kilometer ten noorden van de grens met Oeganda. Daarnaast werd er een akkoord bereikt over voedselbevoorrading vanuit de lucht voor vluchtelingen die vanuit Ethiopië terugkeerden naar het Bakok-gebied.

(Vor.ber.pag. 478/3 e.v.-1991)

ZUID-AFRIKA

AFSCHAFFING VAN LAATSTE APARTHEIDSWETTEN

De laatste overblijfselen van de apartheidswetten werden eind juni 1991 formeel uit het Zuidafrikaanse wetboek geschrapt, overeenkomstig de belofte die president F.W. de Klerk op 1 februari had gedaan (zie pag. 395/1 en 398/2/3-'91). Het Afrikaans Nationaal Congres (ANC)noemde de maatregelen ontoereikend; het had de teruggave van land aan de oorspronkelijke zwarte eigenaren en andere schadeloosstellingen voor de slachtoffers van rassendiscriminatie geëist.

Op 5 juni 1991 keurde het Huis van Afgevaardigden (de blanke kamer van het drie kamers tellende parlement) met 112 stemmen voor en 30 stemmen tegen de Wet op de Afschaffing van Discriminerende Landmaatregelen goed, die feitelijk de Landwetten van 1913 en 1936 en de Wet op de Groepsgebieden van 1930 nietig verklaarde. De 30 tegenstemmen werden alle uitgebracht door leden van de rechtse Conservatieve Partij, de grootste oppositiepartij in het Huis van Afgevaardigden. De woordvoerder van de Conservatieve Partij, Jan Hoon, veroordeelde de afschaffing als ,,eendaad van verraad".

De nieuwe wet bood alle Zuidafrikanen de mogelijkheid het volledig eigendomsrecht van grond te verkrijgen in 87 procent van het land in Zuid-Afrika, dat tot dan toe was gereserveerd voor de blanke minderheid. Blanke eigenaars werden echter niet gedwongen hun grond te verkopen en commentatoren wezen erop dat slechts weinig zwarten de middelen hadden om grond te kopen.
De wet bood geen compensatie voor de naar schatting 3.5 miljoen zwarten wier land sinds 1950 was geconfisqueerd. Critici verklaarden verder dat de wet zwarten evenmin automatisch het recht tot huisbezit gaf in voormalig blanke gebieden.
De omstreden clausule 7 van de nieuwe wet bepaalde dat het 100 of meer bewoners was toegestaan ,,normen en maatstaven" voor het onderhoud en de bevolkingsdichtheid in hun buurt op te stellen en door te voeren. Tegenstanders zeiden dat blanke bewoners zich op de clausule konden beroepen om zwarten te beletten zich in hun buurt te vestigen.

Op 17 juni schafte het Huis van Afgevaardigden met 89 stemmen voor, 38 stemmen tegen en 11 onthoudingen de Wet op de Bevolkingsregistratie van 1930 af, die de wettelijke basis van de apartheid vormde en waarvan honderden andere discriminerende wetten waren afgeleid. De Klerk verklaarde in een gezamenlijke zitting van de drie kamers van het parlement dat de weg nu vrij was voor besprekingen met zwarte leiders over de grondwet om ,,deelnameen vertegenwoordiging van alle Zuidafrikanen in een echte democratie. met afdoende bescherming van minderheden, te garanderen".

Met de afschaffingsmaatregelen maakte de regering een einde aan de registratie naar ras van nieuwgeborenen en immigranten als zwart, blank. Aziatisch of ,.gekleurd" (vangemengd ras). Het register, waarin de overige 36 miljoen inwoners van het land, onder wie slechts 4,5 miljoen blanken, waren geclassificeerd, zou echter worden gehandhaafd totdat overeenstemming was bereikt over de uiteindelijke nieuwe grondwet. die zoals De Klerk tegenover het parlement verklaarde ,.binnen enkele jaren binnen ons bereik" zou liggen.
Het ANC, de belangrijkste gesprekspartner van de regering, hield als voorwaarde voor gesprekken over de grondwet vast aan de vrijlating van de overgebleven politieke gevangenen en stappen van de regering om een einde te maken aan gevechten tussen zwarte facties.

Critici wezen er tevens op dat ondanks de wetsgeving van juni de zwarte Zuidafrikanen, die ongeveer 68 procent van de bevolking vertegenwoordigden, nog altijd geen stemrecht hadden. Onder de wetgeving bleef de dienstplicht exclusief voorbehouden aan blanken en werden ook andere ongelijkheden gehandhaafd. Zo ontvingen blanken nog steeds hogere pensioenen dan andere rassen. waarvan de zwarten het allerminst kregen uitbetaald. Ook veranderde de wetgeving weinig of niets aan de feitelijke rassenscheiding in bepaalde instellingen cn bleef de ongelijke verdeling van de rijkdom in Zuid-Afrika vrijwel onaangetast. Evenmin werd enige actie ondernomen om een einde te maken aan de discriminerende Statuswetten, die tussen 1976 en 1981 waren ingevoerd en eenzijdig de ,,onafhankelijkheid" hadden opgelegd aan de thuislanden Transkei, Bophutatswana, Venda en Ciskei, waarvan de inwoners, in totaal 8 miljoen, waren beroofd van hun Zuidafrikaanse nationaliteit.

Op 21 juni nam het parlement de Binnenlandse Veiligheids- en Intimidatiewet aan als hervorming van de Binnenlandse Veiligheidswet van 1982 waaronder de regering bevoegd was organisaties te verbieden, beperkingen op te leggen aan publikaties en personen, en mensen die werden verdacht van terrorisme vast te houden zonder proces. Een aantal fundamentele bepalingen van de oorspronkelijke wet bleef gehandhaafd, maar de bevoegdheden van de overheid werden vergaand ingeperkt. Zo werd de maximale duur van detentie zonder proces teruggebracht tot l 0 dagen.

Buitenlandse reacties

Hoge regeringsfunctionarissen van de Verenigde Staten zouden op 20 juni

hebben verklaard dat de VS naar verwachting de sancties tegen Zuid-Afrika half juli zou opheffen. De algemene verwachting was dat de meeste andere landen en organisaties dit voorbeeld spoedig zouden volgen. Niettemin veroorzaakte het vraagstuk blijvende verdeeldheid in Washington. Congresleden die zich tegen iedere afzwakking van de Comprehensive Anti-Apartheid Act (CAAA) van 1986 opstelden, voerden aan dat Zuid-Afrika slechts had voldaan aan vier van de vijf voorwaarden voor de opheffing van de sancties (zie pag. 113/2-'91). Volgens een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken hielden de VS vast aan de voorwaarde dat alle Zuidafrikaanse politieke gevangenen moesten worden vrijgelaten.

Het ANC bleef weigeren de onderhandelingen tnet de regering te hervatten, omdat dat geen gehoor was gegeven aan zijn eis dat voor 30 april alle overgebleven politieke gevangenen moesten zijn vrijgelaten (zie pag. 113/2-'91).
Op 27 juni werd gemeld dat de regering en het ANC uiteindelijk een akkoord hadden bereikt over de te volgen weg bij de vrijlating. Op 1 mei waren 100 gevangenen in hongerstaking gegaan, uit protest tegen het vermeende verzuim van de regering om alle politieke gevangenen vrij te laten (zie pag. 551/3-'91). De 17 overgebleven hongerstakers accepteerden weer voedsel nadat Mandela hen hiertoe op 6 juni had verzocht.

Op 12 juni werd gemeld dat de secretaris-generaal van het Gemenebest, chief Emeka Anyaoku, had verklaard dat hij de leiders van het Gemenebest had geadviseerd zich te verzetten tegen iedere afzwakking van de sancties totdat De Klerk duidelijke stappen had ondernomen om een eind te maken aan het geweld in de zwarte woonoorden.
De Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) hield op haar topconferentie in het Nigeriaanse Abuja vast aan hsar eis dat alle sancties moesten worden gehandhaafd totdat de laatste resten van de apartheid waren opgeruimd (zie pag. 707/3-'91), hoewel sommige van haar 51 lidstaten de diplomatieke betrekkingenmet Zuid-Afrika hadden hersteld of wilden herstellen.
Op 11 juni werd gemeld dat de Europese Gemeenschap (EG) Zuid-Afrika had gewaarschuwd dat de teleurstelling in Europa groeiende was over het trage tempo van de hervormingen.
Japan maakte op 21 juni de opschaffing van een verbod op toerisme en de opheffing van ,,niet-economische"sancties bekend.

Betrekkingen met zwart Afrika

In een maand waarin Zuid-Afrika beduidende vorderingen maakte op weg naar de normalisatie van zijn betrekkingen met zwart Afrika, bracht president De Klerk op 8 en 9 juni een bezoek aan Kenia voor gesprekken met president Daniël Arap Moi.

Sinds een niet openbaar gemaakt bezoek van minister van buitenlandse zaken Roelof .,Pik" Botha aan Nairobi in januari waren er discrete contacten tussen beide landen geweest.

De Klerk verklaarde op 9 juni tegenover journalisten dat Zuid-Afrika, Kenia, Nigeria en Egypte de leiders zouden kunnen worden van de met elkaar veraonden nandeisregio s die Bonden concurreren met Europa Hij zei dat het bruto nationaal produkt van Zuid-Afrika in 1990, dat $ 120 mrd bedroeg, bijna het gezamenlijke BNP van de 40 andere Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara evenaarde Botha had naar verluidt tijdens zijn bezoek gezegd dat De Klerk misschien later in het jaar een bezoek aan Nigeria zou brengen
Op 10 juni onderbrak De Klerk zijn terugreis voor een bezoek aan Swaziland waar hij tegenover journalisten verklaarde dat Zuid-Afrika spoedig weer zou terugkeren in regionale multilaterale organisaties

Generaal Ibrahim Babangida. president van Nigeria en op dat moment voorzitter van de OAE, had naar verluidt in een verklaring op 20 juni de stappen van De Klerk bij de ontmanteling van de apartheid na de afschaffing van de Wet op de Bevolkingsregistratie toegejuicht als .,moedigen positief".
Volgens berichten van 12 juni zouden diplomaten in Kinshasa hebben gezegd dat Zaire, dat lange tijd in het geheim handel had gedreven met Zuid-Afrika, bezig was diplomatieke betrekkingen met Zuid-Afrika aan te knopen en dat een ambassadeur was benoemd.
Nog een teken van een verbetering van de betrekkingen met zwart Afrika was de bekendmaking dat tijdens De Klerks bezoek, South African Airways na bijna 30 jaar weer voor het eerst over westelijk Afrika vloog, nadat de regering voor de maatschappij overvliegrechten had gekregen van Marokko, Mauretanië, Mali en Ivoorkust.

BESCHULDIGINGEN VAN EEN VUILE CAMPAGNE

Beschuldigingen dat een ,,vuile campagne" was gevoerd, waarbij het Zuidafrikaanse leger (SADF)betrokken was geweest door het aanstoken van geweld in de zwarte woonoorden, wierpen een schaduw over de goede indruk die de bedoelingen van de regering hadden gewekt.

Nico Basson, een voormalig majoor van de inlichtingendienst van het SADF, uitte op 10 juni tijdens een ontmoeting met journalisten opzienbarende beschuldigingen tegen het SADF. Naar zijn zeggen had het leger personen die trouw waren aan de vooral uit Zoeloes bestaande Inkatha Freedom Party bewapend en opgeleid om moorden te plegen op ANC-aanhangers. Volgens Basson werd hiermee beoogd een scheuring te veroorzaken tussen de Zoeloes en het ANC, dat veel aanhangers had onder de andere grote Zuidafrikaanse stam, de Xhosa. en uiteindelijk te bewerkstelligen dat toekomstige multiraciale verkiezingen zouden worden gewonnen door een coalitie van Inkathr en andere door het SADF als ,,gematigd" beschouwde groeperingen. Hij beweerde dat het leger miljoenen dollars uitgaf aan steun voor ,,gematigde" zwarte partijen en organisaties. waaronder kerken. met het doel de heerschappij van de blanke minderheid in %*,:<- Afrika na de afschaffing van de apartheid veilig te stellen.
Chief Mangosuthu Buthelezi, de leider van Inkatha, gaf op 9 juni een verklaring uit waarin hij de beschuldigingen ontkende. Naar verluidt had het SADF op 11 juni gerechtelijke stappen tegen Basson ondernomen op grond van de Wet op de Bescherming van Informatie.
Eerder waren soortgelijke beschuldigingen tegen de regering geuit door Nelson Mandela en andere leiders van het ANC, dat weigerde de onderhandelingen over de grondwet voort te zetten totdat de regering maatregelen had genomen om een einde te maken aan het geweld (zie pag. 551/3 e.v.-'91).dat in 10 maanden, tot eind juni, aan ongeveer 2.000 mensen het leven hadgekost.

HERNIEUWDE VREDESPOGING

Na de ,,vredestop" die de regering op 24 mei had georganiseerd (zie pag. 550/2 e.v.-'91)volgde een betrekkelijk vredige maand in de woonoorden.
Maar in het weekeinde van 22-23 juni meldde de politie een ernstige toename van botsingen tussen aanhangers van het ANC en Inkatha, culminerend in drie bloedbaden waarbij meer dan 35 doden vielen. Ook in de volgende dagen vonden bloedige incidenten plaats.

De botsingen konden een nieuwe vredesontmoeting op 22 juni echter niet voorkomen, als dat al de bedoeling was geweest, en de ontmoeting werd bijgewoond door vertegenwoordigers van alle belangrijke partijen, behalve de rechtse Conservatieve Partij en een aantal van haar bondgenoten. Als resultaat van de ontmoeting werd een 12 leden tellende ,,voorbereidende commissie" gevormd, bestaande uit zakenlieden en kerkelijke leiders, plus drie vertegenwoordigers elk van de regering, Inkatha en het ANC. De commissie kreeg steunbetuigingen van de aartsbisschoppen Desmond Tutu en Trevor Huddleston, een veteraan onder de anti-apartheidsactivisten, die op 23 juni na 35 jaar terugkeerde naar Zuid-Afrika.

NATIONALE CONFERENTIE ANC

Van 2-7 juli 1991 hield het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) in Durban zijn 48ste nationale conferentie, de eerste in Zuid-Afrika sedert 32 jaar. Tijdens de conferentie werd een nieuw 55

leden tellend nationaal uitvoerend comité (National Executive Committee, NEC) gekozen.

De 72-jarige Nelson Mandela, tot dan toe vicevoorzitter, werd unaniem gekozen tot voorzitter, met de 79-jarige Walter Sisulu, een naaste metgezel van Mandela, als vice-voorzitter. Voormalig ANC-voorzitter Oliver Tambo, die slechts gedeeltelijk was hersteld van een beroerte, kreeg de erefunctie van nationaal voorzitter
De 38-jarige Cyril Ramaphoca, sedert 1982 secretaris-generaal van de Nationale Mijnwerkersbond (NUM) en een belangrijke figuur in de Democratische Massabeweging. werd secretaris-generaal. Hij werd algemeen beschouwd als de bekwaamste onderhandelaar van het ANC cn zou naar verwachting een sleutelrol spelen in de gesprekken met de regering.
Tevens werd een aantal jonge activisten gekozen die sinds 1976 actief waren op de binnenlands politiek gebied. Een groot deel van het nieuwe NEC waren leden, of vermoedelijke leden, van de Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP). Er werden negen vrouwen gekozen onder wie Winnie Mandela.

De conferentie besloot dat het ANC in deze fase een bevrijdingsbeweging zou blijven in plaats van zich om te vormen in een politieke partij. De afgevaardigden stemden tevens in met de gefaseerde opheffing van sancties in categorieën die zouden worden aangewezen door het nieuwe NEC.

GEVANGENEN VRIJGELATEN

Verscheidene duizenden gevangenen werden in juli vrijgelaten nadat het ministerie van justitie een strafvermindering met een derde deel had afgekondigd voor alle gevangenen, met uitzondering van bepaalde beperkte categorieën.

Nelson Mandela (l.) wordt na zijn verkiezing tot voorzitter van het ANC gelukgewenst door de aftredende voorzitter Oliver Tambo.

Een soortgelijke amnestie was ook in december 1990 en mei 1991 afgekondigd. Naar schatting 50.000 mensen waren als gevolg daarvan vrijgelaten. De amnestie kreeg echter geen steun van anti-apartheidsgroeperingen die zeiden dat bijna alle vrijgelatenen misdadigers waren en dat de regering ,,een rookgordijn aan het leggen" was om geen gevangenen te hoeven vrij laten die om politieke redenen vast zaten. Het ANC zei dat er nog minstens 900 politieke gevangenen waren.

MAATREGELEN OM SANCTIES OP TE HEFFEN. BUSH TREKT CAAA IN

Op 10 juli trok de Amerikaanse president George Bush de Uitgebreide Anti-apartheidswet (Comprehensive Anti-Apartheid Act. CAAA) uit 1986 in, waardoor het grootste deel van de sancties op Amerikaanse handel met en investeringen in Zuid-Afrika werd opgeheven. Toen hij zijn beslissing bekendmaakte zei Bush dat zich ,,een grondige transformatie" had voorgedaan in het apartheidssysteem die naar zijn mening ,,onomkeerbaar" was (zie ook pag. 113/2 -'91). Hij voegde eraan toe dat de VS hun hulp aan zwarte Zuidafrikanen zouden verdubbelen tot $80 mln voor huisvesting, economische ontwikkeling en onderwijsprogramma's. Hij riep de internationale gemeenschap op het proces van politieke verandering te ondersteunen.
De CAAA was indertijd aangenomen door het Congres toen het een veto van de toenmalige president Ronald Reagan ongedaan maakte. De wet verbood nieuwe bedrijfsinvesteringen in en leningen aan regeringsbureaus, de import van ijzer, staal, uranium, steenkool, landbouwprodukten en textiel, en tevens luchtvaartdiensten tussen de twee landen.
De wet voorzag in de opheffing van de sancties zonder dat het Congres zich daarover hoefde uit te spreken, als de Zuidafrikaanse regering aan vijf voorwaarden voldeed. Bush zei dat reeds aan alle vijf voorwaarden was voldaan en dat de VS het argument van de regering in Pretoria accepteerden dat alle ,,echte" politieke gevangenen waren vrijgelaten (ziehierboven).

President F.W. de Klerk verwelkomde het besluit en prees Bush als ,,een man met lef". Hij zei te hopen dat deze beslissing andere landen ertoe zou aanzetten nu soortgelijke stappen te nemen. Het ANC en anti-apartheidsgroeperingen in Zuid-Afrika en het buitenland hadden echter kritiek.

ANC-voorzitter Nelson Mandela, die door Bush persoonlijk op de hoogte werd gebracht. probeerde de Amerikaanse president nog van diens beslissing af te brengen. Hoewel het ANC op zijn nationale conferentie eerder die maand had ingestemd met de gefaseerde opheffing van de sancties (zie hierboven), was de organisatie van mening dat de stap voorbarig was aangezien aan twee van de voo aarden in de CAAA niet volledig was voldaan. Ten eerste was het politieke geweld in het land niet bevorderlijk voor een .,klimaat voor vrije politieke activiteit", en ten tweede betwistte het ANC de Amerikaanse opvatting dat alle politieke gevangenen waren vrijgelaten. Het ANC was vooral verontrust over het feit dat het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken 164 gevangenen in het thuisland Bophuthatswana buiten beschouwing had gelaten bij de interpretatie van de wet. Het ANC meende dat de VS het in naam onafhankelijke thuisland Bophuthatswana impliciet hadden erkend door de opvatting van de Zuidafrikaanse regering te accepteren dat deze daar geen jurisdictie had.
Het ANC merkte op dat het Gramm Amendement, dat Amerikaanse steun voor leningen van het IMF en de Wereldbank aan Zuid-Afrika verhinderde, nog steeds van kracht was en dat de opheffing van de CAAA niet van invloed was op het wapenembargo en niet-federale sancties. Ook putte het ANC moed uit het feit dat Bush duidelijk had laten weten van plan te zijn de druk op het Zuidafrikaanse regime te handhaven met andere middelen.

Stappen van andere landen

Finland had op 1 juli sommige sancties opgeheven en de handelsbetrekkingen met Zuid-Afrika hervat.
Op 14 juli besloot het Israëlische kabinet de economische en culturele sancties die sedert 1987 van kracht waren, in te trekken. Militaire contracten bleven echter verboden.
Op 13 juli tekende de Sowjet-kamer van koophandel en industrie een akkoord over samenwerking in de mijnbouw met de Zuidafrikaanse mijnkamer, die meende dat dit ,,de basis (ZOU) leggen voor toekomstige economische betrekkingen".
Op 19 juli zei de Japanse onderminister van buitenlandse zaken, Muneo Suzuki, tijdens het eerste officiële bezoek van een lid van de Japanse regering aan Zuid-Afrika sedert 1969 dat Japan overwoog om de economische sancties op te heffen. De Japanse regering had in juni niet-economische sancties en het verbod op toerisme reeds opgeheven (zie hierboven).

Op 19 juli slaagde de Deense minderheidsregering er niet in om de steun van de oppositiepartijen te winnen voor het opheffen van de EG-sancties. Daarmee werd een principebesluit geblokkeerd dat in april door de ministers van buitenlandse zaken van de EG was genomen (zie pag 594/2 -'91), aangezien voor het opheffen van de EG-sancties toestemming nodig was van alle 12 lidstaten.

De ad-hoc commissie voor Zuid-Afrika van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). die op 29 juli in Nigeria bijeenkwam, besloot de sancties en alle andere vormen van druk te handhaven totdat de apartheid was afgeschaft.

Diplomatieke betrekkingen

Op 18 juli besloot de Tsjechoslowaakse rege-

ring op ambassade-niveau diplomatieke banden aan te knopen met Zuid-Afrika Een dergelijke beslissing werd op 24 juli genomen door Hongarije en het Poolse ministerie van buitenlandse zaken gaf te kennen dat Polen dit voorbeeld zou volgen

Sportcontacten hersteld

Op 9 juli kondigde het Internationaal Olympisch Comité, in vergadering bijeen te Lausanne, aan dat Zuid-Afrika zou worden uitgenodigd in juli 1992 deel te nemen aan de Olympische Spelen in Barcelona. De wederopneming van Zuid-Afrika in de Olympische beweging na 21 jaar volgde op een brief van het IOC aan Sam Ramsamy, de nieuwe voorzitter van het Zuidafrikaanse Olympisch Comité die een van de leiders van een campagne was geweest om de Zuidafrikaanse sport te isoleren. In de brief werden voorwaarden gesteld die moesten leiden tot het neerhalen van de raciale barrières in de sport. Zuid-Afrika stond echter een schorsing te wachten als het comité van Ramsamy er niet van overtuigd was dat alle sportvoorzieningen ook werkelijk voor iedereen waren opengesteld.

Op 10 juli besloot de International Cricket Council op een vergadering in Londen de United Cricket Board of South-Africa na 21 jaar uitsluiting weer het volledige lidmaatschap toe te kennen. De eerste testmatch in Zuid-Afrika zou naar verwachting tegen India zijn, dat had voorgesteld het Zuidafrikaanse lidmaatschap te herstellen.
Zuid-Afrika werd ook weer toegelaten tot de Davis Cup tijdens een vergadering van de Internationale Tennisfederatieop 12 juli.

SCHANDAAL OVER FINANCIËLE STEUN AAN INKATHA

Onthullingen in de pers in juli over geheime financiële steun van de politie aan Inkatha, de Zoeloe-organisatie geleid door Chief Mangosuthu Buthelezi, leidden tot een crisis in de regering van de Nationale Partij. In de media werd gesproken over ,,Inkathagate". Toen het ANC opnieuw een overgangsregering eiste, zag president F. W. de Klerk zich gedwongen een kabinetswijziging door te voeren om de geloofwaardigheidvan zijn regering te herstellen.

De onthullingen, die vanaf 19 juli in de kranten verschenen, gingen vooral om de financiële ondersteuning van de Zuidafrikaanse politie (SAP) voor twee Inkatha-bijeenkomsten die in november 1989 en maart 1990 waren gehouden. Voor de eerste bijeenkomst, zo werd gemeld, verschafte de SAP R 100.000 ($ 25.000) en voor de tweede R 150.000 ($ 40.000). De tweede bijeenkomst was een poging om Inkatha een antwoord te laten geven op de massabijeenkomsten van het ANC na de legalisering van deze organisatie en de vrijlating van Nelson Mandelainfebruari 1990 (zie pag. 247/2 e.v.-'90).

Een van de documenten die uitlekten naar de pers, was een memorandum van majoor Louis Botha van de veiligheidspolitie van Durban waarin hij de bezorgdheid van hemzelf en Buthelezi uiteenzette over de politieke invloed van het ANC. Majoor Botha waarschuwde dat. terwijl het ledental van Buthelezi's organisatie daalde en de populariteit van het ANC groeide, Buthelezi ,,serieus (kon) overwegen om zich aan te sluiten bij het ANC met verreikende gevolgen voor Natal en de RSA (Republiek Zuid-Afrika)".
Vervolgens bracht de majoor een bijeenkomst ter sprake die in maart 1990 in Durban gehouden zou worden waarop Buthelezi zou aandringen op het opheffen van de sancties en president De Klerk zou steunen. Majoor Botha meende dat het van ,,kardinaal belang" was dat de bijeenkomst een succes werd en dat Inkatha een ,,donatie" moest ontvangen voor de financiering van de bijeenkomst.

Op 19 juli gaf Adriaan Vlok, de toenmalige minister van wet en orde, toe dat de politie Inkatha in het geheim financieel had gesteund. maar hij noemde deze hulp ,,niet-politiek" van aard.

Vlok zei dat het geld kwam uit een fonds dat was opgericht om de internationale sancties te bestrijden. Hij betoogde dat de steun aan Inkatha, dat consequent tegen de sancties was geweest, dus ,,niet-partijpolitiek" was.
Dergelijke bekentenissen werden ook gedaan door minister Roelof ,,Pik" Botha van buitenlandse zaken die in juni nog in alle toonaarden had ontkend dat de regering Inkatha financieel steunde. Hij zei dat hij toestemming had gegeven voor de betalingen die ,,strikt binnen het mandaat ter bestrijding van de sancties" vielen. Hij betwistte de stelling dat de ondersteuning Inkatha zonder meer. hielp. Hij was niet van mening dat hij zijn verontschuldigingen moest aanbieden en hij zei dat hij als zich soortgelijke omstandigheden voordeden, op dezelfde manier zou handelen. Botha gaf ook toe dat pro-Zuidafrikaanse partijen die in november 1989 hadden deelgenomen aan de verkiezingen in Namibië, geld hadden ontvangen (zie pag. 737/1 e.v.-'89 en hierboven onder NAMIBIË).
Gerrit Viljoen, minister van constitutionele ontwikkeling en de belangrijkste onderhandelaar van de regering in de gesprekken met het ANC, stond aan het hoofd van een hoge delegatie van de Nationale Partij die een Inkatha-conferentie bijwoonde op 20 juli. Hij deed de sommen geld die aan Inkatha waren betaald, af als ,,onbeduidend" vergeleken met de ,,enorme sommen" die het ANC ontving van buitenlandse organisaties en regeringen.

Op 21 juli gaf Vlok tevens toe dat de SAP de United Workers Union (UWUSA), de vakbondsvleugel van Inkatha, R 1,5 mln had verschaft. Hij zei dat het geld was gegeven om ,,intimidatie en daarmee verbonden geweld op het arbeidsfront" tegen te gaan.

Documenten van de veiligheidspolitie die in handen van de pers waren geraakt, suggereerden dat de SAP niet alleen de vakbond financieel had gesteund maar tevens had samengewerkt met Inkatha bij het besturen en leiden van de vakbond De oprichting van UWUSA in mei 1986, zes maanden na de oprichting van het (pro-ANC) Congres van Zuidafrikaanse Vakbonden (Congress of South African Trade Unions, COSATU), was gevolgd door een golf van geweld op de werkvloer en de moord nn verschillende COSATU activisten Hoewel Vlok benadrukte dat ,,iederecent" van het aan de UWUSA gegeven geld verantwoord kon worden, werd later erkend dat de vakbond er geen boekhouding op na had gehouden

De ministers ontkenden dat president De Klerk van de betalingen had geweten omdat het volgens de procedures in die tijd niet nodig was dat hij ervan op de hoogte werd gebracht. Een verklaring van de president van de rekenkamer echter suggereerde dat zowel de president als de minister van financiën het uiteindelijke accountantsverslag van het regeringsfonds voor ,,geheime diensten", dat voor het lopende jaar was begroot op R 380 mln, hadden moeten ondertekenen.

Ondanks deze bekentenissen van de regering ontkende Buthelezi dat hij iets van betalingen in welke vorm dan ook had geweten. Uit een ander memorandum waarop de pers de hand had gelegd: bleek echter dat Buthelezi ten minste in november 1989 op de hoogte was geweest van de financiële ondersteuning van de bijeenkomst.

In het betreffende document, dat omstreeks die tijd was geschreven, werd majoor Botha geciteerd die gezegd zou hebben dat ,,deeerste minister zeer gëemotioneerd was toen hem een kopie van de kwitantie werd overhandigd. Hij kon me niet genoeg bedanken".
Op 23 juli trad Buthelezi's persoonlijke assistent, Zakhele Khumalo, af. In een geschreven verklaring zei Khumalo dat hij de overmaking van de geheime gelden had georganiseerd. Hij beweerde dat hij de herkomst van het geld opzettelijk voor Buthelezi verborgen had gehouden omdat ,,ik wist dat hij het voorstel direct verworpen zou hebben". In de verklaring werd tevens aangekondigd dat Inkatha R 250.000 zou terugbetalen aan de regering.
Op 28 juli gaf majoor Botha een verklaring uit waarin hij zei dat hij niet met de Inkatha-leider zelf had gesproken over de financiële ondersteuning maar met diens assistent Khumalo. Hij zei dat hij ervan uit was gegaan dat Khumalo sprak namens Buthelezi. maar dat hij nu besefte dat dit niet juist was. In eenreactie op de verklaring van majoor Botha zeiden anti-apartheidsgroeperingen dat hij volgens hen had toegegeven aan druk van de regering om Buthelezi te beschermen.

Aanhoudende beschuldigingen over smerig spel

Volgens het ANC en waarnemersgroepen leken de onthullingen al maanden

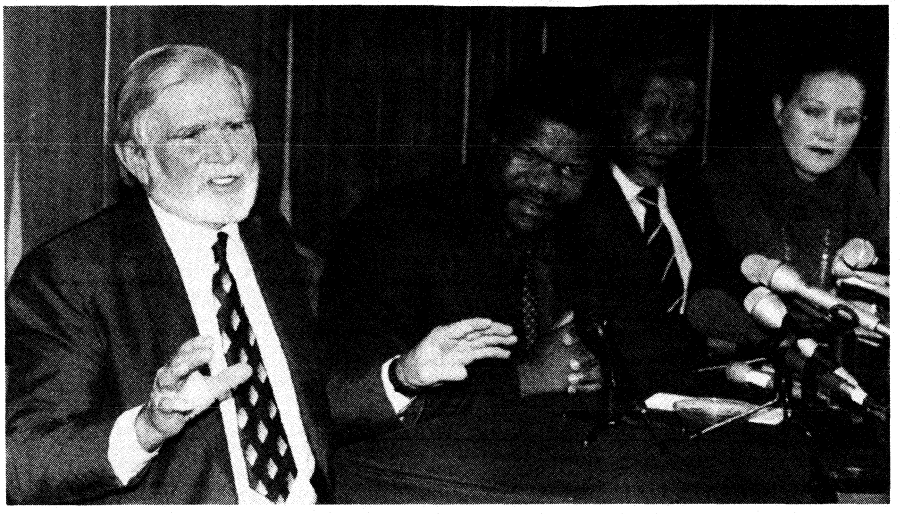

Leiders van de Inkatha Freedom Party staan op 23 juli in Pretoria de pers te woord. V.l.n.r. Walter Fellgate, Musa Myeni, Sensele Mhlungu en Susan Vos.

lang geuite beschuldigingen te bevestigen dat de veiligheidsdiensten betrokken waren bij het geweld in de zwarte woonoorden. Toen het Inkathagate-schandaal naar buiten kwam werden het leger en de politie er opnieuw van beschuldigd betrokken te zijn bij het conflict tussen aanhangers van Inkatha en het ANC.

Naast aanhoudende berichten dat de politie er niet slaagde in te grijpen bij aanslagen van Inkatha-aanhangers op bewoners van de woonoorden, werden er ook zwaardere beschuldigingen geuit. Een voormalig lid van het Zuidafrikaanse leger (SADF), sergeant Felix Ndimene. zei dat hij in een speciale eenheid had gediend die in september 1990 26 passagiers had vermoord in een trein van Johannesburg naar Someto (pag. 112/2 -'91). Deze gebeurtenis had geleid tot een weken aanhoudende golf van geweld in de regio Johannesburg tussen aanhangers van het ANC en Inkatha. Ndimene zei dat zwarte commando's, die waren gerecruteerd in Mozambique, Angola en Zaïre, de opdracht kregen de forenzen te doden als onderdeel van de oorlog tegen het ANC.

Roep om interimregering

In een reactie op de onthullingen zei het ANC dat de bekentenis van de regering dat ze Inkatha financieel had gesteund in tegen het ANC gerichte activiteiten, het vredesproces bedreigde. Het ANC geloofde dat de onthullingen over het SADF ,,onverbrekelijkverbonden" waren met de financiering van Inkatha.
Nelson Mandela, de pas gekozen ANC-voorzitter (zie hierboven), zei dat de besprekingen met de regering niet voortgezet konden worden zolang de regering ,,een dubbele strategie (volgde) van praten over vrede maar oorlog voeren" tegen het ANC.

In een verklaring riep de organisatie op 22 juli nogmaals op een interimregering te vormen. In de Verklaring van Harare uit augustus 1989 was deze oproep voor het eerst gedaan (zie pag. 246/1/2-'90).

De regering, aldus de ANC-verklaring, genoot niet het vertrouwen van de bevolking van Zuid-Afrika. De oorspronkelijke gedachtengang achter de eis voor een interimbestuur, namelijk dat de Nationale Partij anders haar macht zou gebruiken om het politieke proces te beïnvloeden, was juist gebleken.
Het ANC eiste dat Vlok en generaal Magnus Malan, als minister van defensie verantwoordelijk voor het SADF, ontslagen zouden worden. Het ANC wilde tevens (i) een onderzoekscommissie, bestaande uit vele partijen, om de volledige omvang te onderzoeken van de betrokkenheid van de regering bij het geweld en de geheime financiering van politieke activiteiten; (ii) de openbare ontmanteling van alle speciale eenheden binnen het SADF en de SAP, waaronder die bestaande uit buitenlandse huurlingen: (iii) ontslag van rechtsvervolging en bescherming van ambtenaren die bewijzen aandroegen voor geheime operaties: (iv) processen tegen alle politieagenten en leden van het SADF die door vorige commissies schuldig waren bevonden aan het aanstichten van geweld. In de verklaring zei het ANC tevens dat uit de onthullingen treffend bleek dat de opheffing van de economische sancties voorbarig was geweest.

Kabinetswijzigingen

Op 29 juli maakte De Klerk een kabinetswijziging bekend. Hoewel De Klerk later zijn vertrouwen in hen uitsprak, kregen Vlok en Malan minder belangrijke portefeuilles toebedeeld.

Vlok werd benoemd tot minister van begroting en gevangeniswezen. Als minister van wet en orde werd hij opgevolgd door Hernus Kriel, een conservatief. Malan, die 11 jaar minister van defensie was geweest. kreeg de ministerspost van huisvesting en openbare werken en tevens van watervoorziening en bosbouw. In die laatste functie volgde hij Gert J. Kotze op met ingang van 1 oktober, De defensie-portefeuille werden overgenomen door Roelf Meyer, zijn voormalige onderminister die tot de linkervleugel van de Nationale Partij behoorde.

Drie andere liberalen kregen kabinetsposten. Leon Wessels verving Kriel als minister van planning, provinciale zaken en huisvesting en plaatselijk bestuur. Sam de Beer nam de post van Stoffel van der Merwe over als minister van onderwijs. Van der Merwe, ook een liberaal, kreeg een nieuwe functie waarin hij de Nationale Partij moest voorbereiden op de komende constitutionele onderhandelingen. Piet Marais werd minister van bestuur en onderwijs, met ingang van 1 oktober tevens minister van cultuur De andere wijzigingen zouden ingaan op 30 augustus.

Belofte om einde te maken aan geheime financiering

Op een persconferentie op 30 juli beloofde De Klerk een einde de maken aan de geheime financiële ondersteuning van politieke organisaties.

In een document dat tijdens de persconferentie werd vrijgegeven, werd onthuld dat veiligheidstroepen 150 Inkatha-leden hadden getraind maar dat de operatie in 1989 was gestopt. Ook werd verklaard dat overheidsgelden waren gebruikt om twee andere zwarte organisaties te financieren, de Federal Independent Association (FIDA), een conservatieve groep die sterk was gekant tegen sancties), en de Eagles, die volgens anti-apartheidsactivisten verantwoordelijk was voor burgenvachtactiviteiten in de woonoorden. De president deed tevens de toezegging dat hij de geheime financieringsoperaties opnieuw zou bekijken. Totdat deze heroverweging was voltooid zou een uit burgers bestaande adviescommissie hem terzijde staan bij het toezicht op de bestaande geheime projecten en zou deze beslissen welk van de projectenzou wordenvoortgezet. Hij herhaalde dat hij niet op de hoogte was geweest van de geheime financiële ondersteuning.
Hoewel hij aantijgingen ontkende dat de regering of het SADF betrokken was bij de aanstichting of bevordering van het geweld in de woonoorden, gaf hij toe dat individuele leden van de veiligheidstroepen mogelijk onwettig hadden gehandeld. Hij zei dat ,.meedogenloze actie" tegen hen zou worden ondernomen. Ook kondigde hij aan dat dergelijke beschuldigingen onderzocht zouden worden door een commissie over de samenstelling waarvan zou worden besloten door de belangrijkste politieke organisaties. Over een mogelijke overgangsregering zei De Klerk dat hij open stond voor regelingen die een eerlijk landsbestuur zouden garanderen totdat volledige democratie was bereikt.

Nieuwe onthullingen in Inkathagate-schandaal

In augustus kwamen nieuwe details boven water over het zogenaamde Inkathagate-schandaal, zoals onthullingen

over de geheime training van Inkatha-leden door het Zuidafrikaanse leger (SADF).

Na persberichten bevestigde het SADF op 8 augustus dat het Inkatha-leden trainde in een kamp in de Caprivi-strook in Noord-Namibie. De berichten waren gebaseerd op onder ede afgelegde verklaringen van personen die :laa- waren opgeleid. in de zeven maanden durende training hadden ze onder andere leren omgaan met explosieven. Hen werd verteld dat ,,de vijand het Afrikaans Nationaal Congres (ANC)en het Pan-Afrikaans Congres is". Hoewel sommigen van hen gebruikt werden als bewakers, werden anderen geplaatst in bases en gebruikt voor aanslagen op anti-apartheidsactivisten. Met deze verklaring sprak het SADF een eerdere bekentenis van president De Klerk tegen dat het SADF in 1986 150 Inkatha-leden had opgeleid om ,,VIP's" te kunnen beschermen.
Volgens Martin Dolinchek, een voormalig agent bij het niet meer bestaande Bureau van de Staatsveiligheid (BOSS). speelde de Zuidafrikaanse geheime dienst een sleutelrol bij de vergroting van de geloofwaardigheid van Inkatha sedert deze beweging in 1974 was opgericht. Om Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi's aanzien te vergroten had het BOSS volgens hem gezorgd voor een rivaal die vervolgens in de strijd om het leiderschap van Inkatha met opzet onderuit was gehaald. Ook zei hij dat het BOSS een bureau had opgericht ,.met het specifieke doel om het Inkatha-bureau van Chief Buthelezi te leiden". Deze beweringen w-erden door Buthelezi van de hand gewezen.

Conferentie van Umkhonto we Sizwe

In antwoord op de nieuwe onthullingen en de reactie van de regering op het schandaal, riep ANC-president Nelson Mandela president De Klerk opnieuw op af te treden en eiste hij dat het toezicht op de veiligheidsdiensten in handen zou worden overgedragen aan een interimregering van nationale eenheid. Mandela stelde zijn eis op de van 9-11 augustus gehouden conferentie van Umkhonto we Sizwe (Speer van de Natie of MK, dc militaire vleugel van het ANC) waarvan hij opperbevelhebber was.

De MK-conferentie werd gehouden in Thohoyandou, de eerste conferentie van dien aard iri Zuid-Afrika. De 250 afgevaardigden kregen van Mandela de verzekering dat ondanks het een jaar oude akkoord om de gewapende strijd op te schorten (zie pag. 740/1 e.v.-'90), MK niet ingekrompen zou worden en dat MK-leden zich moesten voorbereiden op integratie in de strijdkrachten van een democratisch Zuid-Afrika.

Ontwerpakkoord over einde geweld

Tijdens een bijeenkomst in de periode na de onthullingen over politieke anti-ANC-activiteiten van regering en Inkatha, werden vertegenwoordigers van regering, ANC en Inkatha het op 15 augustus eens over een ontwerpakkoord dat een einde zou moeten maken aan het geweld in het land. Men hoopte 14 september een formeel akkoord te kunnen tekenen op een nationale vredesconferentie van meerdere partijen.

Het ontwerp kwam enigszins tegemoet aan de eisen van het ANC dat politieke partijen en veiligheidsdiensten moesten worden ingetoomd. Het ontwerp introduceerde een gedragscode voor politieke partijen waarbij taalgebruik dat zou kunnen aanzetten tot geweld of haat werd verboden. Onderdeel van het strenge toezicht op de politie en het leger zou een gedragscode zijn voor de politie, waarin zij verantwoording schuldig was aan het publiek, en procedures om klachten tegen de politie te onderzoeken.
Tussen 9 en 13 augustus werden 24 niensen gedood in het woonoord Alexandra bij Johannesburg, toen Inkatha-aanhangers gewapend met speren en stokken daar arriveerden om deel te nemen aan wat was aangekondigd als een niet-politieke schoonmaakactie in het woonoord.

BOTSING TUSSEN AWB EN POLITIE

Op 9 augustus vond in Ventersdorp, 120 km ten westen van Johannesburg, een schotenwisseling plaats tussen de politie en de neo-fascistische Afrikaner Weerstandbeweging (AWB),toen AWB-leden poogden te verhinderen dat president De Klerk een menigte toesprak.

Drie AWB-leden werden gedood en ongeveer 60 personen. onder wie zwarte bewoners van het dorp, werden gewond. Dit was de tweede keer in 70 jaar dat de politie het vuur had geopend op een blanke menigte. Het eerste incident vond plaats in mei, eveneens in Ventersdorp, waar het hoofdkwartier van de AWB was gevestigd (zie pag. 552/3-'91). De gewelddadigheden braken uit nadat AWB-leider Eugene Terreblanche en meer dan 1.000 geuniformeerde aanhangers zich stelden tegenover de politie die een hal aan het afzettem was waar De Klerk zou spreken. Aanvankelijk werd over en weer traangas afgevuurd maar later werd met scherp geschoten.
Terreblanche beschuldigde De Klerk ervan dit incident te hebben uitgelokt door met opzet een bijeenkomst van de Nationale Partij (NP) te beleggen in Ventersdorp. De AWB, zei hij, bereidde zich nu voor op de revolutie en haar prioriteit lag bij de versterking van haar commando's. Hij daagde De Klerk uit verkiezingen te houden waaraan slechts blanken mochten deelnemen.
Minister van financiën Barend du Plessis verdedigde het recht van de NP om de bijeenkomst te houden en beschuldigde Terreblanche ervan verantwoordelijk te zijn voor de doden. De regering werd echter bekritiseerd door een aantal politieke partijen en organisaties. Het ANC herinnerde de regering eraan dat het had opgeroepen alle gevaarlijke wapens te verbieden op openbare bijeenkomsten, en beschuldigde de regering ervan dat zij had toegestaan dat ,,dezeparamilitaire macht zijn eigen wetten stelt". De Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP) beschuldigde president De Klerk van het uitlokken van het geweld in een poging zijn positie terug te winnen na het Inkathagate-schandaal, terwijl de Conservatieve Partij zei dat de verantwoordelijkheid bij De Klerk lag

NIEUWE STRUCTUUR ANC

In augustus werd bericht dat de leiding van het ANC ingrijpend was geherstructureerd. Door de veranderingen, die vermoedelijk in juli waren doorgevoerd toen ANC-president Nelson Mandela op reis was in het buitenland, werden hij en vice-president Walter Sisulu kennelijk uitgesloten van officiële beleidsorganen.

In de overgangsperiode naar democratie was de instelling van een speciale onderhandelingscommissie onder leiding van Cyril Ramaphosa, de secretaris-generaal van het ANC, van cruciaal belang. Verschillende portefeuilles in het Nationale Werkcomité (National Working Committee of NWC, het schaduwkabinet van het ANC), kwamen in handen van een jongere generatie ANC-leiders, die van mening zouden zijn dat Mandela teveel persoonlijke macht naar zich toe had getrokken na zijn vrijlating uit de gevangenis.
Van het NWC maakten onder andere deel uit Thabo Mbeki, hoofd van het departement internationale zaken; Joe Slovo, secretaris-generaal van de SACP; en Mohammed Valli Moosa. Deze drie waren tevens de overige leden van de onderhandelingscommissie. Ook behoorden tot het NWC Patrick ,,Terror" Lekota, die werd benoemd tot assistent van het hoofd van het departement voor veiligheid en inlichtingen; en Cheryl Carolus die werd aangesteld als secretaris van de commissie voor gezondheid, welzijn en personeel.
Tot de stroomlijning van de ANC-leiding behoorde ook de vastlegging van preciese commandostructuren alsmede de instelling van een permanente evaluatiecommissie die resultaten en prestaties moest afwegen tegen resoluties en mandaten.

Chris Hani, stafchef van MK, kreeg geen portefeuille toebedeeld in afwachting van een verzoek van de SACP hem vrij te geven zodat hij de post van vice-secretaris-generaal van de SACP voltijds op zich kon nemen. Geruchten dat Hani aan het einde van het jaar aan het hoofd zou komen te staan van de SACP, namen toe na de bekendmaking op 27 augustus dat Joe Slovo aan kanker leed.

Amnestie voor ballingen

Op 16 augustus stemde de regering in met een door bemiddeling van de VN totstandgekomen amnestie voor politieke ballingen. Daarmee kwam voor 40.000 ballingen de weg vrij om naar Zuid-Afrika terug te keren en werd het grootste obstakel voor directe constitutionale onderhandelingen uit de weg geruimd.

Hoewel het ANC het besluit begroette, vroeg de organisatie zich af of de regering werkelijk van plan was amnestie te verlenen. Het ANC

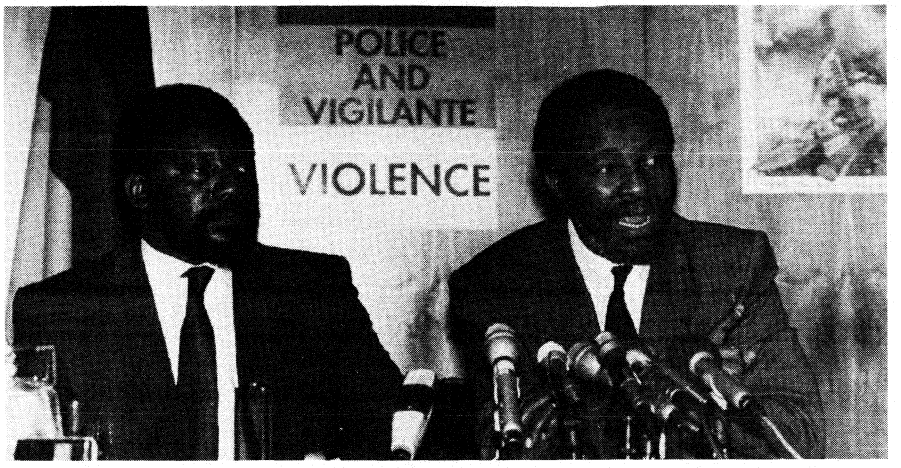

De nieuwe secretaris-generaal van het ANC. Cyril Ramaphosa (l.), en secretaris-buitenland Thabo Mbeki tijdens een persconferentie op 10 juli in Johannesburg.

wees erop dat hoewel volgens de bepalingen van de VN onvoonvaardelijk amnestie moest worden verleend voor alle politieke misdaden, de regering zich het exclusieve recht voorbehield amnestie te verlenen of te weigeren voor misdaden variërend van het illegaal verlaten van het land tot moord.

ANC-gevangenen vrijgelaten

Op 16 augustus liet het ANC 32 gevangenen vrij die waren vastgehouden in kampen in Oeganda en Angola.

Verschillende van hen, volgens het ANC ,,allen vermoedelijk agenten en infiltranten", zeiden tijdens hun gevangenschap gemarteld te zijn. In een reactie op deze aantijgingen zei Mandela, die eerder had erkend dat er sprake was geweest van misstanden, dat alle beschuldigingen grondig zouden worden onderzocht. Hij voegde eraan toe dat 17 ex-gevangenen weer in de organisatie zouden worden opgenomen.

Ontbinding UDF

Op 18 augustus werd het Verenigd Democratisch Front (United Democratic Front, UDF) ontbonden.

Gevormd in mei 1983 en formeel opgericht in augustus van dat jaar (zie pag. 707/1/2-'83) was het UDF snel uitgegroeid tot een anti-apartheidsorganisatie met een zeer groot aantal leden. Aanvankelijk had het UDF voornamelijk gestreden tegen de constitutionele plannen van het regime om een uit drie kamers bestaand parlement in te stellen.
Op de laatste bijeenkomst in Mitchell's Plain in Kaapstad zei Murphy Morobe. de secretaris voor publiciteit van het UDF. dat de bij het UDF aangesloten organisaties zich voortaan zouden inspannen om het ANC, ,.onze ideologische senior en mentor. te maken tot een geweldige kracht voor rechtvaardigheid, democratie en vrede"

ZWARTE RECHTER BENOEMD

Ismail Mahomed werd de eerste zwarte rechter in de geschiedenis van het land toen hij op 12 augustus zijn zetel aanvaardde in het Hooggerechtshof.

Mahomed had in een aantal politieke processen de verdediging gevoerd en was in 1974 de eerste zwarte deken van de orde van advocaten geworden. Daarna was hij president geworden van het Hof van Beroep in Lesotho, lid van het Hof van Beroep van Swaziland en lid van het Hooggerechtshof van Namibië, waarvan hij de grondwet hielp ontwerpen.

GRONDWETSVOORSTELLEN

Op 4 septembe presenteerde president F.W. de Klerk de grondwetsvoorstellen van de Nationale Partij (NP) tijdens een federaal partijcongres in Bloemfontein. Bij die gelegenheid zei hij dat uit de voorstellen bleek dat de NP gekant was tegen ,,welkeoverheersing dan ook".

Het ANC stelde daarentegen dat zij ,,minderheidsprivileges (verankerden) door ervoor te zorgen dat iedere meerderheidspartij machteloos is".

In de voorstellen werd het land verdeeld in negen semi-autonome regio's die in de plaats zouden komen van de bestaande vier provincies en 10 niet-onafhankelijke bantoestans (thuislanden); daarmee zou een einde komen aan de sinds 1948 door de partij gevoerde thuislandenpolitiek. De vier in naam onafhankelijke bantoestans (Transkei, Venda, Ciskei en Bophuthatswana) zouden onderhandelen over hun relatie met Zuid-Afrika.

Het parlement zou bestaan uit twee kamers. Een Lagerhuis zou gekozen worden via een systeem van evenredige vertegenwoordiging op basis van algemeen en niet-raciaal stemrecht voor volwassenen. Alle partijen die in elk van de negen regio's ten minste 10 procent van de kiezers achter zich zouden krijgen, zouden een zelfde aantal vertegenwoordigers afvaardigen naar een Hogerhuis.
De uitvoerende macht zou gedeeld worden tussen de leidende partijen in een opperste raad van drie tot vijf leden. Het kabinet zou worden benoemd op basis van consensus en de drie grootste partijen zouden daarin, ongeacht hun stemmenaandeel, een even grote afvaardiging krijgen. Voor lokale verkiezingen werd een tweeledig kiesstelsel voorgesteld waarbij de stem van de landeigenaren, bijna allemaal blank, zwaarder zou wegen dan die van de andere~~.

Het ANC verwierp de plannen omdat die speciaal ontworpen leken te zijn om de zwarte meerderheid de macht te ontzeggen. Het ANC stond vooral kritisch tegenover de visie van de NP waarin een Hogerhuis (door de NP voorgesteld als een ,,minderhedenhuis") een vetorecht had ten aanzien van wetten die door een democratisch gekozen Lagerhuis waren aangenomen.

De plannen van de NP kregen gemengde reacties van de andere politieke partijen en organisaties. De Conservatieve Partij (CP) noemde de voorstellen ,.een recept voor revolutie", terwijl de Democratische Partij zei dat ze bijna alles bevatten waar deze partij om had gevraagd. Het Pan-Afrikaanse Congres (PAC) noemde de voorstellen ,,de omvorming van rassen- in

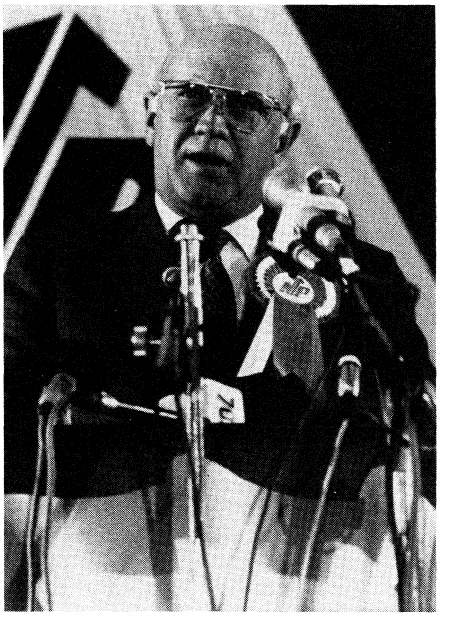

President F.W. de Klerk ontvouwt voor het federale congres van de regerende Nationale Partij op 4 september in Bloemfontcin voorstellen voor een nieuwe grondwet.

klassenstrijd". Chief Mangosuthu Buthelezi, leider van de Inkatha Freedom Party, verwelkomde het beginsel van algemeen kiesrecht.

AANHOUDEND GEWELD

Tegen een achtergrond van aanhoudend geweld werd op 14 september het door de regering met ANC en Inkatha opgestelde multilaterale vredesakkoord (zie hierboven) formeel ondertekend Met het akkoord, dat bedoeld was om een einde te maken aan het politieke geweld, stemden 31 partijen in waaronder religieuze genootschappen en zakengroeperingen
Het initiatief werd niet gesteund door de CP en rechtse blanke organisaties Hoewel het PAC en de Azanian People's Organization (AZAPO) weigerden het akkoord te ondertekenen, deden ze ieder apart de belofte te zullen werken aan vrede

In de week voorafgaande aan de ondertekening werden meer dan 120 mensen gedood. In een incident op 8 september in Thokoza (Johannesburg), waarbij Inkatha-aanhangers in een hinderlaag liepen van onbekende aanvallers, vonden 23 mensen de dood. Daarop werden vergeldingsaanvallen uitgevoerd in de woonoorden van Johannesburg. Het ANC wees de verantwoordelijkheid voor de aanslag van de hand en opnieuw ging de verdenking in de richting van een ,,derde macht" die bewust aanzette tot vijandschap onder de zwarte bevolking. Nadat op 9 september nieuwe gewelddadigheden waren uitgebroken in Natal en Kaapstad, verklaarde de regering vier zwarte woonoorden van Johannesburg tot ,,onrustgebieden".

Volgens de politie echter was er een afname te bespeuren in het niveau van het geweld direct na de ondertekening van het vredesakkoord.

Oproep om MK te ontmantelen

Op 25 september herhaalde De Klerk zijn eis dat Umkhonto we Sizwe (MK), de gewapende vleugel van het ANC) ontbonden moest worden. De president zei dat het bestaan van MK tegen de geest van het vredesakkoord was, aangezien een bepaling daarvan luidde dat ,,geen privé-legers toegestaan zullen zijn of gevormd mogen worden". Het ANC antwoordde dat het het Zuidafrikaanse leger (SADF) beschouwde als het privé-leger van de NP, en riep daarentegen op om MK en SADF te integreren in een nieuw nationaal leger. Het ANC verwierp ook de oproep van De Klerk om van het ANC een politieke partij te maken. Het ANC stelde dat een dergelijke transformatie pas zou kunnen plaatsvinden nadat er een grondwet van kracht was die voorzag in de deelname van zwarten op alle niveaus.

In afwachting van de ondertekening van het Nationale Vredesakkoord op 14 september in Johannesburg heerste een opgewekte stemming, met vooraan (v.l.n.r.) president F.W. de Klerk, ANC-voorzitter Nelson Mandela en Mangosuthu Gatsha Buthelezi (voorzitter van de Inkatha Freedom Party).

Rechtse extremisten ter dood veroordeeld

Op 13 september werden twee leden van de Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB) en de Orde Boerevolk (OB)ter dood veroordeeld nadat zij schuld hadden bekend aan zeven moorden en 27 pogingen tot moord. Zij hadden in oktober 1990 een bus met zwarte forenzen onder vuur genomen.
Begin september braken drie leden van de OB, die in afwachting waren van hun rechtszaak, hun hongerstaking af nadat De Klerk had geweigerd hun politieke amnestie te verlenen. ANC-voorzitter Nelson Mandela probeerde voor hen te bemiddelen op humanitaire en politieke gronden. Hij bracht hun lot in verband met dat van honderden politieke gevangenen van het ANC die nog steeds in de gevangenis zaten.

INVOERING BTW

Op 30 september werd een BTW ingevoerd ter vervanging van de algemene verkoopbelasting (Genera1 Sales Tax, GST). Duizenden mensen eisten de afschaffing van de BTW in demonstraties in het hele land.

Hoewel de BTW met 10 procent lager was dan de GST met 13 procent, gold zij voor een groter aantal produkten. Het verzet tegen de BTW werd geleid door het Coördinerend Comité tegen de BTW (CCVT),een verbondvan 93 groeperingen waarin de COSATU (Congress of South African Trades Unions) het voortouw had genomen.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 16 september maakte de Britse regering een hulppakket bekend ter ondersteuning van het democratiseringsproces. Onderdelen van het pakket waren opleidingscursussen openbaar bestuur en beurzen voor zwarte Zuidafrikanen die waarschijnlijk hoge functies zouden gaan bekleden in het nieuwe politieke stelsel. Er zou ook geld worden besteed aan programma's om hoge zwarte leiders vertrouwd te maken met de Britse instellingen van democratisch bestuur, en om diegenen te ondersteunen die betrokken waren bij de ondertekening van het vredesakkoord.
Frankrijk nam stappen om de handel te vergroten toen Dominique Strauss-Kahn, gedelegeerd minister voor handel en industrie, op 19 september begon aan het eerste bezoek van een Franse minister aan Zuid-Afrika sedert 1975. Zijn bezoek viel samen met het opheffen van de laatste economische sancties van Frankrijk. Op 24 september hief Oostenrijk de meeste economische sancties op voor een jaar, waarin de untmanteling van de apartheid op de voet zou worden gevolgd.

Op 18 september zegde de Australische premier Bob Hawke een in oktober gepland bezoek aan Zuid-Afrika af. Hawke, wiens bezoek zou aansluiten op de vergadering van de regeringsleiders van het Gemenebest in Harare. uitte zijn bezorgdheid over het langzame tempo van de hervormingen. Premier Brian Mulroney van Canada maakte op 19 september een soortgelijke beslissing bekend.

UITGAVE EUROBONDS

Op 19 september schreef de regering haar eerste internationale obligatielening sedert 1985 uit. De obligatielening van DM 300 mln ($ 180 mln) met een looptijd van vijf jaar werd gelanceerd door een groep banken onder leiding van de Deutsche Bank. De vraag was zo groot dat na vier dagen handel de emissie werd verhoogd tot DM 400 mln. De Beeindig Leningen aan Zuid-Afrika Campagne bekritiseerde de emissie als een schending van de sancties.

(Vor.ber.pag. 548/3 e.v.-1991)

ALGEMEEN

VOORBEREIDING VREDESCONFERENTIE

Op 14 juli 1991 toonden Egypte, Saoedi-Arabië en Jordanië zich verheugd over de positieve reactie van Syrië op een Amerikaans voorstel tot het houden van een vredesconferentie over het Midden-Oosten. De Israëlische regering was naar verluidt verrast over de Syrische reactie en had twee weken later nog niet op even positieve wijze op het Amerikaanse voorstel gereageerd.

Brief Bush aan Assad en Shamir met compromisvoorstel

De Amerikaanse president Bush stuurde op 1 juni brieven aan een aantal leiders in het Midden-Oosten in een poging de voorbereidingen voor het bijeenroepen van een vredesconferentie te bespoedigen. Bush schreef onder andere aan de Israëlische premier Yitzhak Shamir, president Assad van Syrië, president Mubarak van Egypte en koning Fahd ibn Abdul Aziz van Saoedi-Arabië.

In de brieven deed Bush compromis-voorstellen voor de twee zaken die overeenstemming inzake de conferentie hadden tegengehouden, te weten de vraag of de VN bij de conferentie vertegenwoordigd zou moeten zijn en de aard van de conferentie zelf. Hij stelde voor dat de conferentie zou worden voorgezeten door de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie en bijgewoond door Israël, Syrië, Egypte, Libanon en een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse afvaardiging; de VN en de Europese Gemeenschap zouden aanwezig zijn als ,,stilzwijgende waarnemers". Bush stelde verder voor dat de conferentie zou worden opgedeeld in een reeks bilaterale onderhandelingen maar met regelmatige tussenpozen opnieuw bijeen geroepen zou worden.

Het Israëlische standpunt luidde dat noch Palestijnen uit oostelijk Jeruzalem, noch openlijke aanhangers van de Palestijnse Bevrijdingsbeweging (PLO) mochten deelnemen aan de conferentie, en naar verluidt deed Bush in zijn brief aan Shamir de toezegging dat hij dit standpunt zou steunen.
Verder deed hij een beroep op Israël, het beleid inzake het bouwen van nederzettingen in bezette gebieden te bevriezen (volgens berichten zouden de VS in een later stadium gedreigd hebben met financiële sancties als Israël de nederzettingspolitiek niet staakte, zie pag. 482/3 e.v.-'91).

In zijn brief aan Assad zou Bush toegezegd hebben, de Israëlische annexatie van de Golan-hoogte nooit te zullen erkennen. Verder zou hij Assad verzekerd hebben dat ,,alle fronten", dus ook de Golan-hoogte. vielen onder de resoluties 242 en 338 van de VN-Veiligheidsraad en derhalve geeigende punten van discussie zouden vormen tijdens een conferentie.

Israëlische en Palestijnse reacties

Op 4 juni hield Shamir een toespraak waaruit kon worden opgemaakt dat hij bereid was het pakket compromissen van Bush te aanvaarden.

Shamir vertelde een aantal religieuze onderwijzers in Tel Aviv dat over de soevereiniteit van de Westoever en de Gazastrook kon worden onderhandeld, terwijl hij vroeger had volgehouden dat de gebieden een integraal deel uitmaakten van Israël. De Egyptische minister van buitenlandse zaken, Amr Mohammed Moussa, zei op 7 juni dat de opmerkingen van Shamir een ,,positieve ontwikkeling en een stap in de juiste richting" vormden.
Ook stemde Israël op 5 juni ,,in principe" in met het voorstel dat de Europese Gemeenschap (EG) een directe rol zou spelen bij de conferentie, zoals de Israëlische minister van buitenlandse zaken, David Levi, tijdens een bezoek aan Parijs meedeelde. Shamir bevestigde later deze instemming. ondanks tegenwerpingen van haviken binnen het kabinet.

Volgens persberichten echter wees Shamir in zijn formele antwoord aan Bush op 6 juni diens compromis van de hand en beschuldigde hij de Arabische landen ervan, het ,,werkelijke doel (van de geplande conferentie) te doen ontsporen". Hij sloot iedere VN-rol bij de conferentie uit en eiste voor Israël het recht op over ieder lid van een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse afvaardiging een veto uit te kunnen spreken.

Ondertussen kwam op 8-9 juni in Tunis het uitvoerend comité van de PLO bijeen. Er werd een verklaring uitgegeven waarin stond dat geen enkel compromis zou worden aanvaard waarin de stad Jeruzalem werd buitengesloten van vredesonderhandelingen over het Midden-Oosten.

Bezoek Assad aan Cairo. Bezoek Levi aan Washington

Op 5 juni bracht de Syrische president Assad een bezoek aan Caïro voor besprekingen met zijn Egyptische ambtgenoot Mubarak over de vorming van een gemeenschappelijk Arabisch front (zie ook pag. 402/2-'91). De Egyptische minister van buitenlandse zaken, Mohammed Moussa, bezocht Syrië op 10-11 juni voor verdere besprekingen.

De Israëlische minister van buitenlandse zaken. David Levi, ontmoette zijn Amerikaanse collega James Baker op 13 juni in Washington, tijdens een privé-bezoek aan de Verenigde Staten. Na de ontmoeting verklaarde hij dat beide regeringen zouden blijven zoeken naar wegen om een conferentie bijeen te roepen. Volgens Levi ,,was het proces niet vastgelopen".

Syrië accepteert Amerikaans voorstel voor vredesconferentie

Op 14 juli werd gemeld dat president Assad eindelijk antwoord had gegeven op de brief die Bush 1 juni had gestuurd. Volgens de Syrische televisie had Assad in zijn antwoord gezegd dat hij de voorstellen van Bush als ,,positief en evenwichtig" beschouwde, en als een ,,acceptabele basis voor het bereiken van een allesomvattende oplossing en een vredesproces in de regio".

Baker reageerde onmiddellijk up Assads antwoord en noemde dit positief. Hij zei dat hierdoor werd aangetoond dat Syrië meer bereidheid vertoonde om rechtstreekse vredesbesprekingen aan te gaan met Israël dan ooit tevoren het geval was geweest. Op 16 juli bevestigde Baker dat Syrië de eis had laten vallen dat de VN een belangrijke rol zouden moeten spelen bij de conferentie. en nu genoegen zou nemen met een VN-waarnemer. Verder scheen het dat Syrië het Amerikaanse voorstel had geaccepteerd dat de conferentie alleen opnieuw bijeengeroepen kon worden met volledige instemming van alle deelnemers.

Op 15 juli werd in een verklaring van het bureau van Shamir gezegd dat Israël een ,,positieve houding" zou aannemen ten opzichte van Assads antwoord als dit betekende dat Israël nu ,,rechtstreekse onderhandelingen met Syrië. zonder tussenkomst van derden" zou kunnen voeren. Het antwoord van Assad werd ook verwelkomd door Jordanië, Egypte en Saoedi-Arabië. De PLO stuurde snel afvaardigingen naar Cairo. Amman en Damascus en liet weten dat zij het proces niet zou verstoren.
Assad en Mubarak voerden op 17-18 juli in Damascus besprekingen, en de Syrische regeringskrant Al-Thawrah meldde op 18 juli dat de ontmoeting van de twee staatshoofden de basis vormde voor .,gezamenlijke Arabische aktie" inzake de conferentie.
Iran, de ..strategische bondgenoot" van Syrië in de regio, reageerde ontstemd op Assads antmoord. In een coininentaar op radio-Teheran werd op 19 juli gezegd dat Syrië ,,door in te stemmen met het plan het Amerikaans imperialisme en hegemonisme in de regio in de hand werkt en de heilige zaak van een islamitisch Palestina verzwakt".

Vijfde rondreis Baker door Midden-Oosten

Op 18 juli begon James Baker aan zijn vijfde rondreis door het Midden-Oosten sinds maart (zie pag. 553 e.v.-'91). Hij arriveerde in Syrië op 18 juli en bracht de ,,waardering" over van president Bush ,,voor ...(Assads) reactie op zijn boodschap ... die de zaak van de vrede stimuleert".
Op 19 juli reisde Baker naar Egypte voor besprekingen met Mubarak. die te

Op 21 juli had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker (m.), in Jeruzalem een ontmoeting met de Israëlische premier Yitzhak Shamir (r.) en diens minister van defensie Moshe Arens.

kennen gaf het Amerikaanse plan te steunen, evenals de Libanese minister van buitenlandse zaken Faris Buwayz, die Egypte bezocht. Tijdens de besprekingen accepteerde Mubarak als eerste Arabische leider de Amerikaanse suggestie dat de Arabische landen hun economische boycot van Israël moesten laten varen wanneer Israël in ruil daarvoor zijn nederzettingenbeleid zou bevriezen.
Op 20-21 juli bezocht Baker Saoedi-Arabië en Jordanië. Zowel koning Fahd als koning Hoessein zegden steun toe aan het Amerikaanse plan en aan het Egyptische initiatief.

In Jordanië vernam Baker dat er besprekingen gaande waren met „de Palestijnen" over „de paraplu van een gezamenlijke ... Palestijns-Jordaanse afvaardiging". Het Jordaanse Huis van Afgevaardigden reageerde echter ontstemd op het Amerikaanse plan. Slechts enkele uren nadat Baker op 21 juli Jordanië had verlaten, keurde het Huis de vredespogingen af vanwege het buitensluiten van de PLO en het feit dat ze ten gunste van Israël bevooroordeeld zoudenzijn.

Baker bracht op 21-22 juli een bezoek aan Jeruzalem, waar hij besprekingen voerde met Shamir, Levi en minister van defensie Moshe Arens. Gedurende zijn verbliji in Israël kreeg Baker geen formele reactie van Shamir op het feit dat Syrië het Amerikaanse plan had geaccepteerd.

Op 21 juli ontmoette Baker een drie man sterke Palestijnse delegatie, voorgezeten door Faisal al-Husseini, de directeur van het Instituut voor Arabische studies uit Oost-Jeruzalem. De Palestijnse groep hechtte geen goedkeuring aan het Amerikaanse plan, zeggende dat de PLO daarover moest beslissen.

Voordat Baker Israël verliet. vertelde hij aan verslaggevers dat dit moment een ,,historische kans" betekende. .,De afgelopen 43 jaar," zo vervolgde hij, ..heeft Israël gepoogd rechtstreekse onderhandelingen aan te gaan met de buurlanden ... Nu is er een reële kans dat deze directe onderhandelingen te verwezenlijken."

Het Israelische kabinet kwam spoedig na Bakers vertrek op 22 juli bijeen. Shamir vertelde het kabinet dat Israël vooralsnog geen antwoord hoefde te geven over het al dan niet bijwonen van de vredesconferentie, aangezien het Amerikaanse standpunt inzake de samenstelling van een Palestijnse delegatie nog niet duidelijk was.
In een verklaring op 23 juli omschreef Shamir Assads reactie echter als .,een verschijnsel van gelijke orde als de gebeurtenissen in Egypte ten tijde van president Sadat, toen die zo revolutionair van gedachten veranderde dat onderhandelingen met Israël en uiteindelijk vrede het resultaat waren". Hij zei besprekingen te verwachten ,,over een maand of twee", maar benadrukte dat nog steeds grote meningsverschillen bestonden over de vraag van de Palestijnse vertegenwoordiging. Ook zei hij dat Israël een veto zou blijven uitspreken over iedereen die het verdacht van banden met de PLO.

Nederzettingenbeleid Israël

Israël bleef verzoeken van de Verenigde Staten om het nederzettingenbeleid in de bezette gebieden te bevriezen, van de hand wijzen (zie pag. 482/3 e.v.-'91).De minister van huisvesting en bouwnijverheid, Ariel Sharon, wijdde op 2 juli een nieuwe woonwijk in de nederzetting Mevo Dotan op de Westoever in, de dag nadat de Amerikaanse president Bush het Israëlische nederzettingenbeleid openlijk had bekritiseerd m d a t het een averechtse uitwerking op de kans op vrede had. In zijn toespraak tijdens de inhuldigingsceremonie zei Sharon dat joodse nederzettingen geen obstakel vormden voor de vrede maar juist voor de oorlog. Er was. zo zei hij, geen verband tussen gebied en vrede.
De Financial Times van 27 juli berichtte dat het Israëlische ministerie van defensie had bevestigd dat stukken land in de bezette gebieden gratis zouden worden verstrekt aan joden die zich daar wilden vestigen. Deze bevestiging volgde op berichten dat Israël tot nu toe in 1991 meer dan 8.000 hectare land had onteigend in de bezette gebieden, tegenover zo'n 600 hectare in heel 1988.
Op 27 juli keurde het ministerie van huisvesting de bouw van 380 nieuwe appartementen goed op de Golanhoogte, waar op dat moment circa 3.200 appartementen voor joodse kolonisten be-

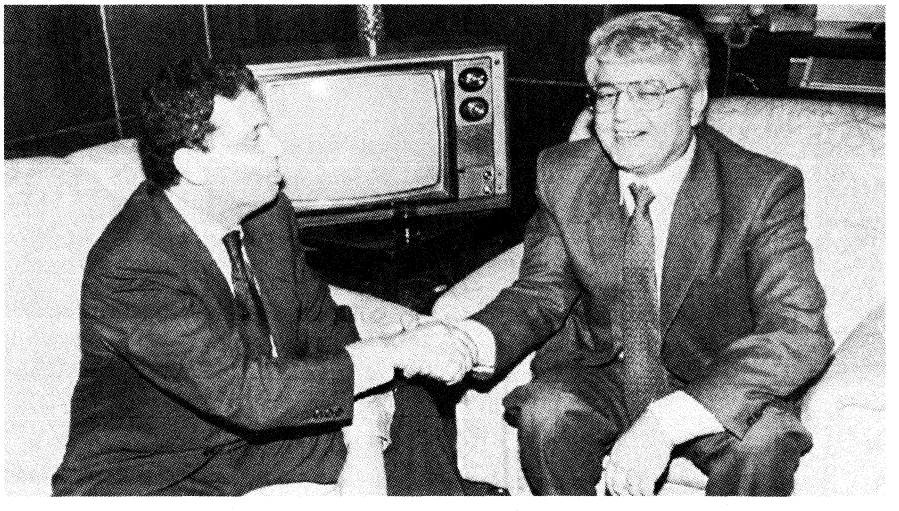

Op 29 juli werd de Israëlische minister van buitenlandse zaken, David Levi (r.), op het vliegveld van Cairo begroet door zijn Egyptische ambtgenoot Amr Mohammed Moussa.

schikbaar waren. Twee dagen later kondigde Sharon aan dat de bouw was begonnen van wat naar hij hoopte de grootste joodse nederzetting op de Westoever zou worden, Avneh Hafetz bij Tulkarm.

Bezoek Levi aan Egypte

De Israëlische minister van buitenlandse zaken Levi bracht van 29-31 juli een bezoek aan Egypte. Hoewel hij na zijn bezoek sprak van het begin van een ,,nieuw tijdperk" in de betrekkingen, gaven Egyptische functionarissen blijk van teleurstelling over het feit dat zij er niet in geslaagd waren met Levi een compromis over de Palestijnse veriegenwoordiging bij de vredesconferentie te bereiken. Het Franse persbureau AFP haalde op 31 juli een westerse diplomatieke bron aan, die gesproken zou hebben van een ,,dialoog tussen doven".

VREDESPROCES (AUGUSTUS1991)

Eind augustus 1991 bleken de Amerikaanse pogingen om een vredesconferentie voor het Midden-Oosten te organiseren, in een impasse te zijn geraakt. Hoewel alle belangrijke partijen hadden toegezegd de conferentie te zullen bijwonen, bleven er meningsverschillen bestaan over de garanties en voorwaarden die zowel Israël als de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO hadden geëist. Het belangrijkste geschilpunt tussen Israël en de Arabieren was het complexe vraagstuk van de Palestijnse vertegenwoordiging bij de geplande conferentie.
Ook weerspiegelde de impasse het op het internationale vlak algemeen heersende gevoel van onzekerheid als gevolg van de gebeurtenissen in de Sowjet-Unie in de maand augustus (zie pag. 683/3 e.v.-'91). Volgens het Amerikaanse vredesplan zouden de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten de conferentie samen voorzitten.

Voorwaardelijke Israëlische instemming met vredesconferentie

Op 1 augustus kwam James Baker, de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken en de architect van het plan voor de vredesconferentie, in Israël aan voor een nieuwe gespreksronde. Na zijn ontmoeting met Baker kondigde de Israëlische premier Yitzhak Shamir aan dat hij het kabinet zou adviseren, Israël te laten deelnemen aan een in oktober te houden vredesconferentie. Israël zou de conferentie echter alleen bijwonen ,,indien een afdoende oplossing wordt gevonden voor het vraagstuk van de Palestijns-Arabische vertegenwoordiging binnen de Jordaans-Palestijnse delegatie". Baker noemde Shamirs aankondiging ,,buitengewoon positief en betekenisvol".

Nadat Syrië medio juli het Amerikaanse plan had goedgekeurd, was druk uitgeoefend op Shamir om positief te reageren (ziehierboven), In feite was hij hiertoe gedwongen toen de Amerikaanse president George Rush en zijn Sowjet-ambtgenoot Michail Gorbatsjow op 31 juli tijdens hun topontmoeting in Moskou (zie pag. 786/2 e.v.-'91) een verklaring hadden uitgegeven waarin werd aangekondigd dat de twee landen samen zouden werken aan het bijeenroepen ~·de conferentie in oktober.

Israëlisch kabinet hecht goedkeuring aan conferentie. Schets „overeenkomsten" door Levi

Op 4 augustus hechtte het Israëlische kabinet zijn goedkeuring aan Shamirs toezegging onder bepaalde voorwaarden een vredesconferentie te zullen bijwonen. Slechts drie ministers stemden tegen deelname, te weten Ariel Sharon, minister van huisvesting en bouwnijverheid; Yuval Ne'eman, minister van wetenschap en energie, en Rehavam Ze'evi, minister zonder portefeuille.

Veel commentatoren hadden voorspeld dat de zitting van het kabinet zou kunnen leiden tot de val van de huidige coalitie onder aanvoering van de Likoed-partij. wanneer Ne'eman en Ze'evi uit protest hun partijen (Tehiya en Moledet, twee kleine partijen die voorstanders waren van de harde lijn) uit de regering zouden terugtrekken. De hele zitting verliep echter relatief vreedzaam; alleen Sharon hield zijn gebruikelijke tirade tegen Shamir.

Op 6 augustus gaf de Israëlische minister van buitenlandse zaken, David Levi, de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken en defensie de details van een aantal ,,overeenkomsten" met de Verenigde Staten die de basis hadden gevormd voor de voorwaardelijke toezegging van Israël dat het zou deelnemen aan de conferentie.

Volgens Levi behelsden die ,,overeenkomsten" de volgende punten: (i) Israël zou niet verplicht worden het principe van ,.land voor vrede" te accepteren: (ii) de conferentie zou geen beslissingen mogen nemen en zou niet gebruikt worden als een podium voor smeekbeden of discussies; (iii) de onderhandelingen zouden rechtstreeks en zonder vooraf gestelde voonvaarden plaatsvinden, en zouden een vredesverdrag als doel hebben: (iv) de PLO zou niet als partner deelnemen aan het proces en de Palestijnen zouden worden vertegenwoordigd door een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse delegatie; (v) de VN-waarnemer bij de conferentie zou zwijgen en een persoonlijke vertegenwoordiger van VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar zijn; (vi) een veriegenw-oordiger van de EG (Europese Gemeenschap) zou aanwezig zijn bij de openingszitting van de conferentie; (vii) de VS mochten niet op hetzelfde moment een parallelle conferentie laten plaatsvinden in de VN-Veiligheidsraad; en (viii) de Sowjet-Unie moest voor de aanvang van de conferentie de volledige diplomatieke betrekkingen met Israël herstellen.

Verder deelde Isi ael op 6 augustus mee dat op de Westoever nog een nieuwe nederzetting met de naam Eshkelot was geopend Hiermee werden Amerikaanse en internationale verzoeken van de hand gewezen om de nederzettingenactiviteiten te staken in de periode voorafgaand aan de conferentie.

Palestijnse reactie op Israëlische voorwaardelijke instemming

Op 2 augustus ontmoette Baker in Oost-Jeruzalem een Palestijnse delegatie onder leiding van Faisal al-Husseini, die alom werd beschouwd als de officieuze PLO-vertegenwoordiger in Jeruzalem. Na de bijeenkomst verwierp Hanan Ashrawi, een ander lid van de Palestijnse delegatie, Shamirs voorwaardelijke instemming met een conferentie. Volgens haar had ,,niemand het recht een veto uit te spreken over de namen van de Palestijnse delegatie(leden) of daarover suggesties te doen".

De PLO vertoonde een buitengewoon grote weerzin tegen het accepteren van de Israëlische voorwaarden; hierdoor zouden immers niet alleen PLO-leden maar ook inwoners van Oost-Jeruzalem worden buitengesloten van de conferentie. De weerzin van de PLO werd deels veroorzaakt door het feit dat de internationale gemeenschap officieel het PLO-standpunt deelde dat Oost-Jeruzalem wederrechtelijk door Israël bezet was en deels doordat onder de Israëlische uitsluitingsvoorwaarden de bekwaamste aanhangers van de PLO (onder wie Husseini) niet zouden kunnen deelnemen aan de conferentie.
In juli en augustus werd in niet-bevestigde berichten gemeld dat de PLO onder enige druk werd gezet van gematigde Arabische staten om de uitsluiting van bewoners uit Oost-Jeruzalem te accepteren. Ook bleek in de loop van augustus dat binnen de Palestijnse gemeenschap grote verdeeldheid heerste over de kwestie. Sommige groepen verwierpen openlijk het idee van een conferentie, terwijl een aantal leidende figuren, onder wie Bassam Abu Sharif (hooggeplaatst adviseur van PLO-leider Yasser Arafat) en Elias Freij, verklaringen uitgaven die leken in te stemmen met de Israëlische voorwaarden.

In een op 2 augustus te Tunis uitgegeven verklaring gaf de PLO zelf een aantal garanties en voorwaarden op, waaronder de uitvoering van de resoluties 242 (november 1967) en 338 (oktober 1973) van de VN-Veiligheidsraad. erkenning van de legitieme en nationale rechten van het Palestijnse volk, Palestijnse deelname aan de conferentie in overeenstemming met het

PLO-besluit, verwerping van de onbespreekbaarheid van de kwestie-Jeruzalem gedurende alle stadia van het vredesproces en een onmiddellijke stopzetting van nederzettingenactiviteiten.

Het radiostation van de republiek Algerije herichtte op 7 augustus dat de Palestijnse Nationale Raad (PNC, het Palestijnse ,,parlement in ballingschap ; in september in Algiers zou vergaderen om ,,te onderzoeken op welke manier het nieuwe vredesinitiatief moet worden behandeld".

Palestijnse, Israëlische en Jordaanse functionarissen kwamen van 7-13 augustus bijeen met functionarissen van het Amerikaanse State Department om te proberen voor alle partijen acceptabele memoranda met afspraken op te stellen als basis voor de vredesconferentie. De Palestijnen wilden onder andere in hun memoranda vastgelegd zien wat de Middle *East International* van 16 augustus omschreef als ,,het legale referentiepunt van de conferentie", naast gedetailleerde Amerikaanse interpretaties van de VN-resoluties 242 en 338 en het Amerikaanse standpunt inzake Oost-Jeruzalem.

Rondreis Baker door Jordanië en Maghreb. Bijeenkomst Assad en koning Hoessein

Baker reisde op 2 augustus vanuit Israël door naar Jordanië, waar hij besprekingen hield met koning Hoessein. Daarna bezocht hij van 3-5 augustus Marokko, Tunesië en Algerije tijdens zijn eerste rondreis door de Maghreb als minister van buitenlandse zaken. Tijdens zijn bezoek aan Noord-Afrika suggereerde Baker dat ook de Maghreb-landen zouden deelnemen aan de vredesconferentie, hetzij als afzonderlijke landen, hetzij als de uit vijf landen bestaande Arabische Maghreb-Unie (AMU).

De Syrische president Hafez Assad en koning Hoessein hielden op 19-20 augustus besprekingen in de Syrische havenstad Latakia. Het was de eerste kee dat de twee leiders elkaar ontmoetten sinds Syrië medio juli had toegezegd te zullen deelnemen aan de conferentie. De Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, bracht op 22 augustus een bezoek aan Alexandrië om de Egyptische president Hosni Mubarak op te hoogte te stellen van de besprekingen tussen Assad en Hoessein.

VREDESPROCES (SEPTEMBER)

De intensieve diplomatieke activiteiten van juli en augustus 1991 duurden voort in september, toen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker werkte aan de organisatie van een in oktober te houden vredesconferentie voor het Midden-Oosten
De aandacht ging vooral uit naar enerzijds de (uiteindelijk geslaagde) pogingen van de regering-Bush om de goedkeuring van Amerikaanse leningen aan Israël uit te stellen anderzijds de formulering van het ,,memorandum of understanding" (afspraken) van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en van de ,,letters of assurances" waarin voor de diverse betrokken partijen de procedure van de vredesconferentie. de voorwaarden voor deelname en de Amerikaanse standpunten zouden worden uiteengezet

Uitstel goedkeuring Amerikaanse leninggaranties aan Israël

Op 6 september deed president Bush een beroep op het Amerikaanse Congres, dat op 2 september opnieuw bijeen was gekomen, om de goedkeuring van de garanties voor nieuwe leningen aan Israël met 120 dagen uit te stellen, aangezien goedkeuring door het Congres de vooruitzichten voor een vredesconferentie in gevaar zouden brengen. Hij zei dat hij zo nodig van zijn presidentieel vetorecht gebruik zou maken. Zijn standpunt werd geïnterpreteerd als een poging om economische pressie uit te oefenen om, althans voor de duur van de vredesconferentie, een stopzetting af te dwingen van de bouw van joodse nederzettingen in de door Israël bezette gebieden.

Met de betreffende garanties kon Israël over een periode van vijf jaar een bedrag van $ 10 mrd lenen bij commerciële banken tegen lagere rentetarieven en met een langere aflossingsperiode dan normaal het geval zou zijn. Deze som was voor het eerst ter sprake gekomen in januari 1991 als het bedrag dat nodig was voor de opvang van Sowjet-immigranten in Israël. In februari was een kleinere Amerikaanse garantie voor de financiering van de huisvesting van immigranten slechts goedgekeurd nadat de Israëlische autoriteiten hadden toegezegd de gelden niet te zullen gebruiken voor nederzettingen in de bezette gebieden (zie pag. 337/2/3-'91). De Amerikaanse regering maakte zich zorgen over het feit dat in de zomer van 1991 de Israëlische minister van huisvesting Ariel Sharon was doorgegaan met het bouwen van huizen voor Israëlische burgers in de bezette gebieden (zie pag. 709/1-'91). Ook heerste er onder Amerikaanse functionarissen bezorgdheid dat de verstrekte leningen Israël zouden sterken in het uitstellen van maatregelen om de economie te liberaliseren.

Na het beroep van Bush op het Congres op 6 september presenteerde de Israëlische ambassadeur in Washington, Zalman Shoval, een formeel verzoek om de leninggaranties Als het verzoek zou worden opgenomen in een wetsvoorstel voor hulp aan het buitenland dat al in behandeling was bij de Senaat, zou goedkeuring kunnen volgen op 30 september (het einde van het fiscale jaar 1991) Naar verluidt was het verzoek al eerdei, in april 1991, uitgesteld op aandringen van de regering-Bush

In een toespraak op 8 september sprak Shamir noginaals zijn afkeuring uit over de koppeling die de Amerikaanse regering wilde aanbrengen tussen de leninggaranties en de vredesconferentie. Shamir zei dat de leninggaranties een afzonderlijke en humanitaire aangelegenheid waren. De Israëlische regering had toegezegd het geld niet te zullen gebruiken in de bezette gebieden, maar Shamir verklaarde nu tevens dat ,,deimpuls van de toenemende immigratie hand in hand gaat met de drang tot het bouwen van nederzettingen". Volgens minister van financiën Yitzhak Modai, die in de Washington Post van 8 september werd geciteerd, zou het geld van de leningen grotendeels worden gebruikt voor werkgelegenheidsprogramma's ten behoeve van nieuwe immigranten.

Tijdens een persconferentie op 12 september die samenviel met een spoedbijeenkomst van pro-Israëlische lobbygroepen in Washington, zei Bush dat hij ,,de telefoon had stukgedraaid" in zijn pogingen de steun te verkrijgen van Republikeinse senatoren voor een uitstel dat volgens hem van cruciaal belang was voor het vredesproces, maar dat hij ,,tegenover enkele machtige politieke krachten" stond.
Terwijl functionarissen en nieuwsmedia in verschillende Arabische landen het standpunt van Bush in deze zaak met vreugde begroetten, werd in de Israëlische media op 13 september bijzonder heftig gereageerd. Ten minste één krant citeerde een commentaar van een Amerikaanse pro-Israël lobbyist, volgens wie de opmerkingen van Bush grensden aan antisemitisme. Deze beschuldiging werd door Rehavam Ze'evi van de Moledet-partij herhaald tijdens een bijeenkomst van het Israëlische kabinet op 15 september.

Eind september was in geen van beide Huizen van het Congres een beslissing genomen over het Israëlische verzoek om een leninggarantie. Volgens de *Jerusalem Post* van 28 september zeiden pro-Israël lobbyisten dat 62 senatoren hadden toegezegd bij een stemming de lening te zullen goedkeuren. Hierdoor waren er vijf stemmen te weinig voor de tweederde meerderheid om het presidentiële veto, waarmee Bush had gedreigd, ongedaan te maken.

Op 9 oktober maakten de leiders van de Amerikaanse Senaat officieel bekend gehoor te zullen geven aan de oproep van Bush voor een uitstel van 120 dagen bij de introductie van het noodzakelijke wetsontwerp.

Bush bepleit herroeping VN-resolutie inzake zionisme

Op 23 september zei Bush in zijn toespraak tot de Algemene Vergadering van de VN dat het gelijkstcllcn van zionisme met racisme zoveel inhield als ,,hetafwijzen van Israël zelf", en dat indien de VN zichzelf wilden beschouwen als vredestichtende instantie, de uit 1975 daterende VN-resolutie over dit onderwerp zou moeten worden herroepen. Het zionisme was: zo zei hij, ,,geen beleid; maar de idee achter het oprichten van een tehuis voor het joodse volk, van de staat Israël"

Op 21 september had VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar te kennen gegeven, geen genoegen te willen nemen met de status van waarnemer voor de VN bij de geplande vredesconferentie.

Diplomatieke rol Sowjet-Unie

Op 13 september had Bush in Moskou een ontmoeting met Boris Pankin, de Sowjet-minister van buitenlandse zaken. Ze bespraken de formulering van de memoranda waarmee de Palestijnen en Israël zouden worden uitgenodigd tot deelname aan de vredesconferentie, waarvoor de Sowjet-Unie als medesponsor zou optreden.

Tijdens een op 20 september eindigend bezoek aan Tunis had de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Aleksandr Belonogow drie ontmoetingen met PLO-leider Yasser Arafat. Belogonow zei later dat hij had getracht ,,wederzijds begrip" te bevorderen tussen de VS en de Palestijnse vertegenwoordigers over de formulering van het memorandum.

Hoewel de speciale Sowjet-afgezant voor het Midden-Oosten, Jewgeni Primakow, de regio medio september bezocht, waren voor hem economische zaken het belangrijkste onderwerp van gesprek. Op 20 september zei hij dat de vooruitzichten op een in oktober te houden vredesconferentie nog onzeker waren, hoewel de VS ,,voor het eerst druk uitoefenen op Israël". Hij legde uit dat hij had gestreefd naar nieuwe leningen en investeringen van de Golfstaten t.b.v. de Sowjet-Unie, en naar de uitbreiding van de handel (in het geval van Iran en Turkije).

Vergadering Arabische Liga

Een vergadering van ministers van de Arabische Liga in Caïro van 10-12 september werd bijgewoond door 18 ministers van buitenlandse zaken. Tijdens de vergadering werd besloten een comité van vertegenwoordigers van Syrië, Egypte, Jordanië, Libanon en Palestina te vormen. Dit comité zou moeten bijeenkomen vóór de vredesconferentie en zou ,,de standpunten van deze landen inzake het Arabisch-Israëlisch conflict en de Palestijnse kwestie (moeten) coördineren". Een ander gesprekstheema tijdens de vergadering was de verzachting van enkele bepalingen van de boycot door de Arabische Liga van bedrijven die zaken deden met Israël.

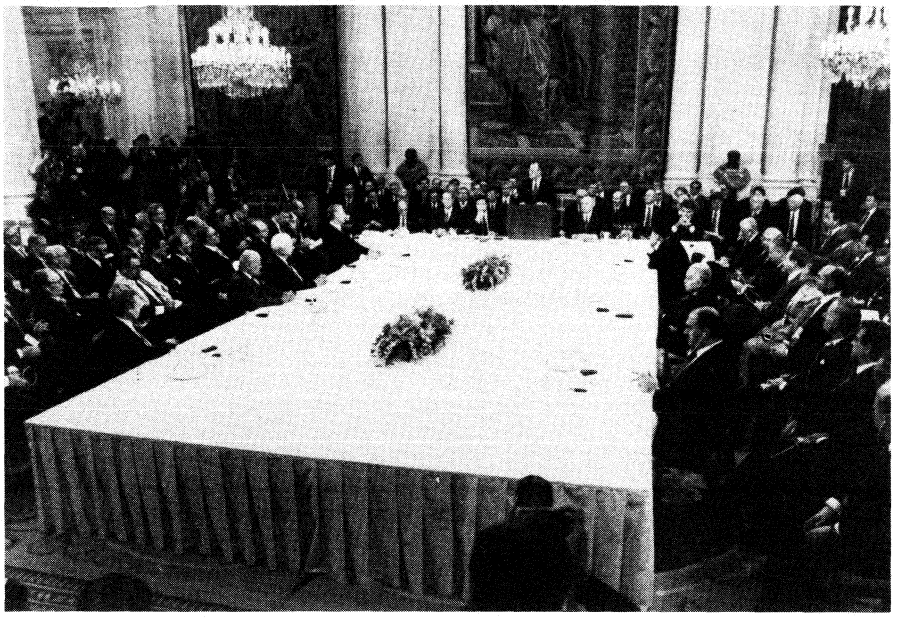

Een beeld van de openingszitting op 30 oktober in Madrid van de vredesconferentie voor het Midden-Oosten. De Amerikaanse president George Bush voert het woord

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN VOORAFGAAND AAN DE VREDESCONFERENTIE

Vooral Amerikaanse functionarissen poogden er op de valreep nog voor te zorgen dat alle partijen in het conflict zouden deelnemen aan een vredesconferentie over het Midden-Oosten. Met name de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker, liet zich hierbij niet onbetuigd.
Op 30 oktober namen delegaties van Israël, Syrië, Libanon en Egypte en een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse delegatie uiteindelijk, onder zeer strenge bewaking, plaats aan de onderhandelingstafel in de Spaanse hoofdstad Madrid.

De conferentie. waarvoor de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zich gezamenlijk als sponsor hadden opgeworpen, zou plaatsvinden in het kader van resolutie 242 en resolutie 338 van de VN-Veiligheidsraad. De in 1967 aangenomen resolutie 242 riep Israël op zich terug te trekken uit de kort daarvoor bezette gebieden en spoorde aan tot erkenning van Israël, en resolutie 338 uit 1973 riep op tot onderhandelingen voor de uitvoering van resolutie 242.

De open agenda van het onderhandelingsproces waarniee in Madrid een aanvang werd gemaakt, zou echter vooral betrekking hebben op het idee van ,,autonomie" voor de Westoever en de Gazastrook, zoals vastgelegd in het Camp David-vredesakkoord uit 1978 tussen Israël en Egypte (zie pag. 622/3 e.v.-'78). In dit akkoord stonden onder meer (nooit ten uitvoer gebrachte) voorstellen voor een overgangsperiode van vijf jaar; waarin een ,,zelfbesturend gezag" het bestaande Israëlische bestuur op de Westoever en in de Gazastrook zou vervangen. Dit idee kwam terug in verschillende vredesvoorstellen in de jaren '80 en (als eerste stap naar een oplossing met twee staten) in verklaringen van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) in 1989.

De regering van de Amerikaanse president George Bush vatte de twee VN-resoluties samen in de uitdrukking .,land voor vrede" en zij had verklaard dat ,,legitieme politieke rechten van de Palestijnen" moesten worden erkend en dat tegelijk de veiligheid van Israël moest worden gegarandeerd (zie pag. 400/2 e.v.-'91).

De voornamelijk ceremoniële ontmoetingen die op 30 oktober in Madrid begonnen, zouden naar verwachting drie dagen duren en waren alleen bedoeld als een aanzet tot een breder onderhandelingsproces. Het volgende stadium zou bestaan uit bilaterale onderhandelingen tussen Israël enerzijds en Syrië, Libanon en de Jordaans-Palestijnse delegatie anderzijds. Men hoopte toen dat binnen twee weken na de openingsconferentie kon worden overgegaan naar de derde fase. Deze fase zou bestaan uit multilaterale onderhandelingen, met Egypte en de Samenwerkingsraad van

Op 14 oktober arriveerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker (l.), in de Jordaanse hoofdstad Amman, waar hij werd opgewacht door zijn nieuwe Jordaanse ambtgenoot Kamil Abu Jabir.

de Golf (GCC) als toegevoegde deelnemers, waarbij ,,regionale kwesties" zoals de watervoorraad, het milieu en de wapenbeheersing, aan de orde zouden komen.

Baker bezoekt Midden-Oosten in september en oktober. Uitnodigingen voor conferentie aangenomen

Van 16-20 september bracht minister Baker een bezoek aan Jeruzalem, Cairo en Amman, en van 12-17 oktober bezocht hij Cairo. Amman, Damascus en Jeruzalem. Dit was zijn achtste reis naar het gebied sinds de Golfoorlog.
Op 17 oktober bezocht ook de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Boris Pankin, Jeruzalem, waar hij een ontmoeting had met de Israëlische minister van buitenlandse zaken, David Levi, terwijl Baker een ontmoeting had met premier Yitzhak Shamir.

Tijdens beide bezoeken aan Jeruzalem en bij het eerste bezoek aan Amman had Baker ook een ontmoeting met Palestijnse vertegenwoordigers. Bovendien voerde hij van 10-11 oktober in Washington besprekingen met de belangrijkste Palestijnse onderhandelaars uit de periode vóór de conferentie, namelijk Hanan Âshrawi, Faisal al-Husseini. Zakaria al-Agha en Sari Nusseibeh.

Op 12 oktober kondigde koning Hoessein van Jordanie aan dat Jordanië de conferentie zou bijwonen.
Na een vergadering van 16-17 oktober in Tunis ging de negentig leden tellende Centrale Raad van de PLO akkoord met de vorming van een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse delegatie.

Op 18 oktober verzonden de VS en de Sowjet-Unie gezamenlijk de uitnodigingen voor een conferentie die op 30 oktober in Madrid zou beginnen (en niet in het Zwitserse Lausanne, zoals tot dan toe vrij algemeen was verondersteld).
Op 20 oktober besloot de Israëlische regering een delegatie naar de conferentie te sturen, en voordat de formele aanvaardiging van de uitnodiging op 23 oktober binnen moest zijn, accepteerden ook de andere partijen de invitatie.

Garantieverklaringen

Naar verluidt had elke deelnemer aan de conferentie, inclusief de Palestijnse delegatie, in de tweede helft van oktober een aparte ,,garantieverklaring" (letter of assurance) ontvangen van de Amerikaanse regering.

De letterlijke tekst van deze documenten, die tot stand was gekomen na onderhandelingen in de voorafgaande weken tussen Baker en Amerikaanse functionarissen. werd niet gepubliceerd. maar de inhoud was in grote lijnen wel ter sprake gekomen in diverse persberichten. Volgens de Independent van 10 oktober hadden dc VS aangeboden schriftelijke verklaringen te geven ,,hetzij in de vorm van een garantieverklaring, hetzij als 'memorandum of understanding', afhankelijk van de wensen van elke delegatie".

Rol van de PLO

Enkele potentiële obstakels voor de conferentie in Madrid werden weggenomen door een aantal regelingen waarbij alle partijen hun waardigheid konden behouden, met onder meer niet erkende compromissen van Israëlische en Palestijnse leiders. Op bepaalde punten had dit betekend dat de Palestijnse delegatie naar de vorm wel, maar inhoudelijk niet toegaf aan prealabele voorwaarden van Israël.

De PLO slaagde er niet in een vredesconferentie onder toezicht van de VN te bewerkstelligen waarnaar het een delegatie zou afvaardigen om ,,het Palestijnse volk" te vertegenwoordigen (zie pag. 487/3 e.v. - '91). De beslissing van de Centrale Raad van de PLO om een gezamenlijke delegatie te vormen met Jordanië werd op 18 oktober vanuit de PLO fel bekritiseerd door de leider van het Volksfront voor dr Bevrijding van Palestina (PFLP), Georges Habache.
Wat betreft de rol van de PLO bij de conferentie waarschuwde Shamir herhaaldelijk (onder meer in zijn openingstoespraak van dc winterzitting van de Knesset op 7 oktober) dat Israëlische afgevaardigden zouden weigeren aan één tafel plaats te nemen met elke afgevaardigde die zou kunnen verklaren ,,dat hij was benoemd door of als vertegenwoordiger optrad van de terroristische organisatie PLO". De regering van Shamir onthield zich echter voorlopig nog van commentaar op de duidelijke PLO-betrokkenheid bij de Jordaans-Palestijnse delegatie. en besloot evenmin deze betrokkenheid als reden te gebruiken om zich uit de conferentie terug te trekken.
Het was desondanks steeds duidelijker geworden dat Ashrawi en Husseini bij de onderhandeling over de laatste versie van de Palestijnse ,,garantieverklaring" in nauwe samenwerking met het PLO-hoofdkantoor in Tunis handelden. De twee ontkenden naar verluidt berichten dat zij hun hotel in Londen hadden verlaten om de zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC) in september in Algiers bij te wonen (zie hieronder). Het persbureau van de PLO *Wafa* meldde op 26 september dat zij de zitting niet persoonlijk hadden bijgewoond, maar een bericht hadden gestuurd dat was voorgelezen in het politieke comité.

Hanan Ashrawi, woordvoerster van de Palestijnse delegatie, staat op 28 oktober journalisten te woord voor haar hotel in Madrid.

Overigens werden op 27 september in persberichten PLO-functionarissen geciteerd die kennelijk bevestigden dat Ashrawi en Husseini de vorige dag de PNC hadden toegesproken, terwijl *Le* Monde berichtte dat Ashraw-i en Hoeseini door de PNC .,gehoord" waren, ,,hoewel behalve de leden van het politieke comité van het congres niemand hen mocht zien en dus niemand een concreet bewijs van hun aanwezigheid kon geven".
Shamir werd in verband hiermee geconfronteerd met protesten van uiterst rechtse Israëlische groeperingen en hij reageerde op 27 septembe met de mededeling aan een radiojournalist dat ,,de Amerikanen kunnen ontmoeten wie ze willen, maar het is duidelijk dat deze mensen bij onderhandelingen niemand zullen vertegenwoordigen". In de *Financial Times* van 16 oktober worden de uitlatingen van PLO-leider Yasser Arafat tegenover Amerikaanse verslaggevers geciteerd dat er ,.dag en nacht telefonisch overleg (was)geweest" met Ashrawi en Husseini in Jeruzalem. en dat hij hun, tijdens hun ontmoeting met Baker in Washington op 10 en 11 oktober, per fax de goedkeuring van de PLO voor bepaalde onderhandelingsposities stuurde.

Een Israëlische militair kijkt toe als kolonisten een prefab woning installeren voor de uitbreiding van de joodse nederzetting in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever.

Kwestie van Israëlisch veto over Palestijnse delegatie en discussie over Jeruzalem

De Israèlische regering bleef volhouden dat de Palestijnse delegatie moest worden samengesteld uit inwoners van de bezette gebieden, en niet uit de Palestijnse ,,diaspora" (een benaming voor degenen die in 1948 het toenmalige Palestina hadden verlaten en hun nakomelingen). en dat de Palestijnse afgevaardigden geen ingezetenen van Jeruzalem mochten zijn (wat Ashrawi en Husseini wel waren). Dit was een logisch gevolg van het door Israël volgehouden standpunt dat niet kan worden onderhandeld over de toekomst van Jeruzalem. Dit principiële standpunt werd door de PLO, en sinds maart 1990 ook door de Amerikaanse egering, verworpen.

De deelnemers aan de zitting van de PNC in Algiers in september betuigden hun instemming met de jongste inspanningen voor een vredesconferentie, maar herhaalden dat de PLO het recht had haar eigen delegatie samen te stellen uit Palestijnenvan ,,binnenen buiten het thuisland, inclusief Jeruzalem".
In de derde week van oktober kwam de oprichting van een .,adviescommissie" ter sprake voor de centrale begeleiding van de veertien Palestijnse onderhandelaars. Deze commissie bestonduiteindelijk uit zeven leden, onder wie Husseini, Ashrawi en leden van de Palestijnse diaspora.

Arafat zei in de Guardian van 22 oktober dat hij Faisal Husseini had .,benoemd tot hoofd van het Palestijnse team" en dat Haidar Abdel Shafi, die oudgediend PLO-lid uit de Gazastrook de belangrijkste Palestijnse spreker zou zijn bij de openingsconferentie, .,slechts het hoofd van de onderhandelingsdelegatie" was. Op 21 oktober vertelde Abdel Shafi voor de Israelische legerradio dat alle afgevaardigden de PLO zouden vertegenwoordigen, ,.in die zin dat alle Palestijnen trouw zijn aan de PLO". In antwoord op de vraag van een journalist op 30 oktober in Madrid wie de delegatie vertegenwoordigde, zei Husseini dat zij ,,alle Palestijnen overal" vertegenwoordigde.

De Palestijnen venvierpen de eis van Israël, die Shamir op 7 oktober tijdens zijn toespraak in de Knesset herhaalde, dat de namen van het ,,Palestijnse element van de Jordaans-Palestijnse delegatie" vóór het begin van de onderhandelingen door de Israelische regering moesten worden ..goedgekeurd". Op 18 oktober werden door de PLO aan Amerikaanse functionarissen in Jeruzalem de namen vrijgegeven van de Palestijnen in de onderhandelingsdelegatie.

Beleid van regering-Shamir voor bouw nederzettingen

De PLO was er niet in geslaagd de bouw van joodse nederzettingen in de bezette gebieden te stoppen, wat de PLO een prealabele voorwaarde had genoemd voor Palestijnse deelname aan een vredesconferentie. Ook de onderhandelaars in de periode vóór de conferentie, Ashrawi en Husseini, hadden die eis gesteld, maar Shamir had deze telkens verworpen.

Shamir zei in zijn toespraak in de Knesset op 7 oktober dat de tweede fase van de bilaterale besprekingen tussen Israël en zijn buurlanden in het geval van de Jordaans-Palestijnse delegatie erop gericht zou zijn om te ,,komen tot een voorlopig akkoord van vijf jaar, dat zal leiden tot de uitvoering van het autonomieprogramma (in de bezette gebieden) zoals overeengekomen in de Camp David-akkoorden".
Terwijl hij verwees naar de derde fase van de onderhandelingen tussen Israël en zijn buurlanden, waarschuwde Shamir dat wanneer de Arabische onderhandelaars telkens weer de bezette gebieden ter sprake zouden brengen en ,,in het middelpunt van de discussie zouden plaatsen ... wij zullen weten dat zij niet streven naar vrede". Naar verluidt vonden rechtse leden van het kabinet van Shamir het tempo waarin de nederzettingen in de bezette gebieden worden gebouwd van cruciaal belang om zo ter plaatse voldongen feiten te scheppen die niet eenvoudig ongedaan konden worden gemaakt door ontwikkelingen op diplomatiek niveau.

Op 20 oktober ging het Israëlische kabinet akkoord met deelname aan de conferentie, met 16 stemmen voor, drie stemmen tegen (van minister van huisvesting Ariel Sharon van de Likoedpartij, Rehavam Ze'evi van Moledet en Yuval Ne'eman van Tehiya) en één onthouding. Het centraal comité van Tehiya stemde ervoor uit de coalitieregering te treden.

Shamir besluit Israëlische delegatie te leiden

Op 23 oktober maakte Shamir bekend dat niet de minister van buitenlandse zaken David Levi, maar hijzelf de Israëlische delegatie naar de conferentie zou leiden. Geen van de andere landen werd door zijn regeringsleider vertegenwoordigd.

Shamirs beslissing werd deels toegeschreven aan een persoonlijke antipathie voor Levi en

deels aan de bedoeling de minder harde functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken buiten de onderhandelingen te houden. Levi trok zich volledig terug uit de Israelische delegatie

Ontmoeting ministers van buitenlandse zaken in Damascus

Van 23-24 oktober vond in Damascus een ontmoeting plaats van de ministers van buitenlandse zaken van Egypte, Syrië, Libië en Jordanië, en van Farouk Kaddoumi, de leider van de buitenlandse betrekkingen van de PLO. De ministers van buitenlandse zaken van Saoedi-Arabië en Marokko waren ook aanwezig als waarnemers; zij vertegenwoordigden respectievelijk de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC)en de Arabische Maghreb Unie (AMU).

Als resultaat van de vergadering werd een ,,coördinatiecomité" opgericht dat regelmatig bijeen zou komen om ervoor te zorgen dat de Arabische landen bii de aanstaande onderhandelingen een gezamenlijk standpunt zouden innemen. Bovendien werd opgeroepen tot een directe stopzetting van de bouw van joodse nederzettingen. Het was echter niet duidelijk of andere regeringen zich zouden aansluiten bij Syrië (dat onlangs overeenstemming had bereikt met de PLO) en ook territoriale concessies zouden eisen als prealabele voorwaarde voor deelname aan de geplande derde fase van de onderhandelingen.

Syrië

Op 18-19 september gaf minister Baker aan de Syrische regering een conceptversie van een ,,garantieverklaring" waarin naar verluidt werd bevestigd dat de VS de Golanhoogte als bezet gebied beschouwden. Op 26 september had de Syrische regering te kennen gegeven dat zii niet zou deelnemen aan de geplande derde fase van de conferentie (demultilaterale onderhandelingen over regionale kwesties), tenzij Israël eerst zijn bereidheid toonde zich terug te trekken uit Arabisch gebied dat het sinds 1967 bezet hield. Tijdens een persconferentie aan het eind van het bezoek van Baker op 16 oktober voegde de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, daaraan toe dat hij niet ,,deschuldige handen (van zijn Israëlische collega zou schudden) die nog steeds ons land bezet houden en de Palestijnse rechten negeren".

Jordanië

Koning Hoessein had zich niet laten beïnvloeden door oproepen van pariementsleden van de Moslim-Broederschap en van linkse figuren om de conferentie te boycotten. Tijdens een emotionele toespraak op 12 oktober tot een bijeenkomst van 2.500 gekozen functionarissen in Amman, zei hij dat de VS hem hadden beloofd dat zij ,,hun uiterste best (zouden) doen" om ervoor te zorgen dat binnen een jaar na de opening van de conferentie zou worden onderhandeld over een overgangsperiode van Palestijnse ,,autonomie" in de bezette gebieden. Hij maakte daarbij bekend dat Jordanie de Amerikaanse voorwaarden voor de voorgestelde vredesconferentie over het Midden-Oosten onvoorwaardelijk accepteerde. De koning zei dat hij had overwogen afstand te doen van de troon in verband met de vraag of Jordanie en Israël oog-in-oog moesten staan, maar dat hij ervan overtuigd was dat wanneer Jordanië de onderhandelingen bilwoonde, dit de internationale oproepen aan Israël om zich terug te trekken uit de bezette gebieden kracht zou bijzetten

In El *Pais* van 27 oktober werd een Jordaanse functionaris die uit naam van de Jordaanse delegatie sprak, Maruan Muasher, geciteerd met de uitspraak dat Jordanië eventueel bereid was een federatie met een onafhankelijke Palestijnse staat te overwegen.

Amerikaansehulp aan Jordanië hervat

De Amerikaanse president Bush schreef in een brief aan het Amerikaanse Congres die op 26 oktober werd gepubliceerd, dat hij van plan was de militaire hulp aan Jordanië te hervatten. Deze hulp was opgeschort in verband met de stellingname van Jordanië in de Golfoorlog (zie pag. 558/2 e.v.-'91). Bush verklaarde dat het vrijmaken van $ 21 mln aan militaire hulp die in het huidige fiscale jaar was toegewezen aan Jordanië ,,in het nationale belang van de Verenigde Staten" was en ,.het vredesproces in het Midden-Oosten ten goede zou komen".

Libanon

Op 17 oktober ontmoette president Hraoui president Assad van Syrie om een gemeenschappelijk standpunt over de vredesconferentie te bespreken. De Libanese regering kreeg op 19 oktober een garantieverklaring van de VS, die naar verluidt verwees naar de uitvoering van VN-resolutie 423. Deze resolutie was in maart 1978 aangenomen na de Israëlische inval in Libanon en riep Israël op zich volledig terug te trekken (zie pag. 210/2 e.v.-'78).

Conferentie in Teheran

Van 19-22 oktober woonden 400 afgevaardigden uit 45 landen in de Iraanse hoofdstad Teheran een conferentie bij die de Iraanse regering had georganiseerd ,,voor de Moslim Revolutie van het Palestijnse Volk".
In het slotcommuniqué werd de conferentie in Madrid veroordeeld, omdat zij zou leiden tot ,,deliquidatie van het Palestijnse volk".

De conferentie in Teheran werd bijgewoond door afgevaardigden van de Palestijnse islamitische fundamentalistische groepering Hamas, en, naar verluidt, door niet bij de PLO aangesloten Palestijnse groeperingen als het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando, de Palestijnse Nationale Bevrijdingsbeweging-Fatah onder leiding van Abu Musa en het Fatah Revolutionair Commando van Abu Nidal.

(Vor.ber.pag. 553/1 e.v.-1991)

PALESTIJNSE ZAKEN

GERECHTELIJK ONDERZOEK BLOEDBAD TEMPELBERG

Een rapport over een gerechtelijk onderzoek naar het bloedbad van Haram al-Sharif of de Tempelberg in oktober 1990 (zie pag 46/3 e v- 91) was in rechtstreekse tegenspraak met de lezing die de Israelische regering had gegeven van deze zaak In het rapport werd niet provocatie van Arabische zijde, maar incompetentie van de politie aangevoerd als aanleiding tot het geweld waarbij 17 Palestijnen werden doodgeschoten en meer dan 100 anderen gewond raakten

Volgens dit rapport, opgesteld door rechter Ezra Kama en gepubliceerd op 18 juli 1991, waren er rellen uitgebroken op de Tempelberg nadat per ongeluk een traangasgranaat van de politie was afgeschoten bij een groep Palestijnse vrouwen. Pas daarna waren Palestijnen begonnen de politie en joodse gelovigen bij de Klaagmuur aan de voet van de Tempelberg met stenen te bekogelen. Het rapport-Kama was in tegenspraak met een rapport dat de regering eind oktober 1990 had gepubliceerd en waarin werd gesteld dat Palestijnen een confrontatie hadden beraamd. Hoewel rechter Kama tot de conclusie kwam dat sommige leden van de politie en de paramilitaire grenspolitie niet naar behoren hadden gehandeld, stelde hij niettemin dat er onvoldoende redenen waren om een aanklacht in te dienen tegen leden van de veiligheidstroepen.

RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL OVER BEHANDELING PALESTIJNSE GEDETINEERDEN

Een rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International, dat op 30 juli werd gepubliceerd, veroordeelde de behandeling van Palestijnse gedetineerden door de Israëlische veiligheidstroepen.

Volgens het rapport waren velen van de 30.000 Palestijnen die sinds het begin van de intifada in 1987 door militaire tribunalen waren berecht ,,veroordeeld na bekentenissen die naar hun zeggen door marteling of andere vormen van slechte behandeling waren afgedwongen". Verder stond in het rapport dat de Israëlische regering in 1987 ,,geheime officiële richtlijnen" had goedgekeurd waarin het uitoefenen van ,,matige fysieke druk tijdens ondervraging" werd toegestaan.

INTIFADA. SLUITING BIR ZEIT-UNIVERSITEIT VERLENGD

Een algemene staking die voor 9 september in de bezette gebieden was uitgeroepen om de 47ste maand van de intifada te markeren, kreeg brede steun. Op de Westoever werden twee Palestij-

nen doodgeschoten door Israëlische legerpatrouilles en in Gaza werden een man en een vrouw gedood, naar verluidt wegens collaboratie met de Israëlische autoriteiten. Half september werden nog eens zes Arabieren gedood voor collaboratie en op 25 september doodden Israëlische soldaten twee Arabieren tijdens botsingen op de Westoever.

De Israëlische minister van defensie, Moshe Arens, gelastte op 4 september de heropening van de Islamitische Universiteit in Gaza als ,,onderdeel van een voortgezet beleid van de regering om alle universiteiten te openen". Deze universiteit was aan het begin van de intifada in 1987 met vijf andere universiteiten gesloten door Israël.
Alle universiteiten, met uitzondering van de Bir Zeit-universiteit (op de Westoever), waren nu weer open, of zouden binnenkort weer open gaan. Bir Zeit had eind augustus echter te horen gekregen dat de sluiting met drie maanden zou worden verlengd, omdat de universiteit niet kon garanderen dat de campus niet zou worden gebruikt als centrum van anti-Israëlische activiteiten.

VERGADERING PNC

Van 23-28 september 1991 vond in de Club des Pins in Algiers de twintigste zitting plaats van de Palestijnse Nationale Raad (PNC), het Palestijnse parlement in ballingschap (zie pag. 737/1/ e.v.-'88 voor de negentiende zitting van 12-15 november 1988). Agendapunten waren de kwestie van de Palestijnse deelname aan de voorgestelde vredesconferentie voor het Midden-Oosten (zie hierboven) en de verkiezing van een nieuw Uitvoerend Comité en een Centrale Raad voor de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO).

Israël weigerde 180 Palestijnse afgevaardigden uit de bezette gebieden toestemming te geven om de vergadering van de Raad bij te wonen en dreigde met wettelijke maatregelen als zij toch aanwezig maren. Israël trok zich daarbij niets aan van de verzoeken van het Uitvoerend Comité van de PLO aan de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad om druk op Israël uit te oefenen zodat de afgevaardigden uit de bezette gebieden de vergadering konden bijwonen.

Resolutie verwelkomt vredesconferentie

Na een reeks verhitte debatten werd de zitting van de PNC afgesloten met een resolutie waarin ,,de oproepen van de Amerikaanse president Bush en de Sowjet-president Gorbatsjow voor het bijeenroepen van een conferentie voor een regeling van het conflict in het Midden-Oosten" met instemming werd ontvangen, evenals de stellingname van de Europese Gemeenschap en van de Beweging van Niet-gebonden Landen.

De PNC herhaalde zijn steun voor het vredesplan dat de Raad in 1988 had goedgekeurd (zie pag. 738/1 e.v.-'88). Dit plan was gebaseerd op de resoluties 242 en 338 van de VN-Veiligheidsraad en op het garanderen van de legitieme nationale rechten van het Palestijnse volk. De PNC verklaarde dat het ,,succes van de inspanningen" om de vredesconferentie bijeen te roepen afhing van de mate waarin een aantal doelstellingen werd gerealiseerd: de uitvoering van resoluties 242 en 338 betreffende de Israëlische terugtrekking uit de bezette gebieden, inclusief Jeruzalem, en het aanvaarden van het principe dat land word? geruild voor vrede; het beëindigen van de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden; het recht van de PLO een eigen delegatie naar de vredesconferentie te sturen .,van binnen en buiten het thuisland. inclusief Jeruzalem": en het bereiken van een allesomvattende oplossing met internationale rechtsgeldigheid.

Een woordvoerder van de Israelische premier Yitzhak Shamir zei dat hij ,,geenenkele wijziging of teken van matiging" zag in de resoluties van de PNC en dat de PLO ,, geen deel heeft aan het politieke proces en wij daarmee niet zullen onderhandelen".

Verkiezing van Uitvoerend Comité van de PLO

Aan het eind van de zitting koos de PNC het nieuwe Uitvoerend Comité van de PLO en vergrootte het aantal Comitéleden van 14 naar 18.

De leider van het Palestijnse Bevrijdingsfront, Mahmoud Abul Abbas, werd niet herkozen (hij had eerder aangekondigd zich niet te beschikbaar te stellen voor het lidmaatschap). na de aanbeveling van een speciale commissie die was ingesteld om zijn mislukte aanval op Israël vanaf zee in mei 1990 (zie pag. 619/1 e.v.-'90) te onderzoeken. Door deze aanval hadden de VS hun dialoog met de PLO opgeschort en men hoopte dat deze dialoog nu zou worden hervat.

Hamas en PNSF doen niet mee

Hoewel PLO-leider Yasser Arafat zich grote inspanningen had getroost om eenstemmigheid te bereiken binnen de organisatie vooruitlopend op de zitting van de PNC, namen noch Hamas, noch het in Damascus gevestigde Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF) en verwante organisaties deel aan de zitting in Algiers. De afgevaardigden van de Islamitische Jihad namen slechts als onafhankelijken deel.

De officiële woordvoerder van Hamas. Ibrahim Ghawshah. verwierp de resoluties van de PNC en zei dat Hamas de vredesconferentie zou ,,confronteren" met een escalatie van de opstand in de bezette gebieden en de druk van de islamitische bewegingen op Arabische leiders om de conferentie niet bij te wonen, zou coördineren. Ook de leider van het PNSF en voormalige voorzitter van de PNC, Khalid al-Fahum. verwierp de resoluties van de PNC met de mededeling dat de stellingname daarin niet representatief was voor alle Palestijnen.
Deze visie werd gedeeld door het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina-Algemeen Commando (PFLP-GC).

(Vor.ber.pag. 709/3 e.v.-1991)

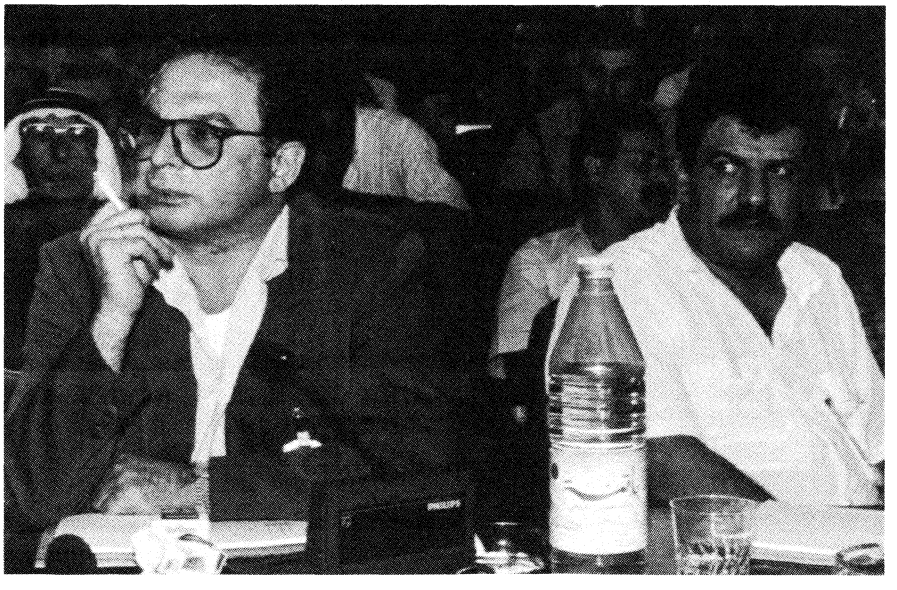

De 20ste zitting van de Palestijnse Nationale Raad in Algiers werd o.a. bijgewoond door twee PLO-leiders. Bassam Abu Sharif (l.) en Ahu Abbas.

BROENEI

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET CHINA EN SOWJET-UNIE

Op 30 september i991 ondeitekeride Broenei met China een gezamenlijk communique over de vestiging van diplomatieke betrekkingen Tevoren had een delegatie van Broenei van 8-11 september een bezoek aan Beijing gebracht (zie ookpag 134/2-'91)
Op 1 oktober ondertekenden Broenei en de Sowjet-Unie in New York een gezamenlijk communique over het aanknopen van diplomatieke betrekkingen

[Vorberpag 257/2-1990)

CAMBODJA

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN. INTERNEAANGELEGENHEDEN

Juli 1991 was een maand vol drukke diplomatieke activiteiten die volgden op het gedeeltelijke vredesakkoord dat eind juni in Pattaya (Thailand) was gesloten door de strijdende Cambodjaanse facties (zie pag. 630/3 e.v.-'91)

„Informele" bijeenkomst van SNC te Beijing

Op 16 en 17 juli hield de Opperste Nationale Raad (SNC), bestaande uit alle partijen, een ,,informele" bijeenkomst in de Chinese hoofdstad Beijing. Men kwam overeen dat de SNC eind augustus in Bangkok (Thailand) in volledige zitting bijeen zou komen. De bijeenkomst werd bijgewoond door premier Hun Sen van de Staat Cambodja (SOC), lid van de SNC en de eerste leider van het regime van Phnom Penh die een bezoek aan China bracht. De Chinese regering beklemtoonde dat de uitnodiging aan Hun Sen niet betekende dat China hel regime van Phnom Penh erkende.

Unaniem koos de SNC prins Norodom Sihanouk tot voorzitter. Consequentie hiervan was dat Sihanouk aftrad als president van de rebellerende, uit drie elementen samengestelde Nationale Regering van Cambodja (NGC), teneinde ..als bemiddelaar neutraal te blijven". De SNC wees tevens een delegatie aan die Cambodja zou vertcgcnwoordigen bij de komende Algemene Vergadering van de VN. De delegatie bestond uit: Hun Sen; de minister van buitenlandse zaken van de SOC, Hor Nam Hong: de vice-president van de NGC en leider van de Rode Khmer, Khieu Samphan; en de premier van de NGC en leider van het Khmer Nationalr Volksbevrijdingsfront (KPNLF), Son Sann. De SNC stemde ermee in dat een verzoek zou uitgaan naar de secrctaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, om waarnemers te sturen die toezicht zouden houden op de wapenstilstand die vanaf begin mei in Cambodja van kracht was.

Bijeenkomst van leden van Veiligheidsraad en PICC in Beijing

Afgevaardigden van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN, alsmede van de beide voorzitters van de PICC (Parijse Internationale Conferentie over Cambodja), Frankrijk en Indonesië, hadden op 17 en 18 juli een ontmoeting in Beijing. Doel van de bijeenkomst was te bespreken hoe het verder moest met het voorlopige VN-vredesplan dat voor de opponenten een punt van discussie bleef. Het plan, waarin de instelling van een VN-overgangsgezag in Cambodja (UNTAC) werd voorgesteld, voor de periode tot aan de algemene verkiezingen, was door de NGC aanvaard, maar de SOC bleef gekant tegen voorstellen die de totale ontmanteling zouden inhouden van zijn strijdkrachten.

In een communiqué dat na afloop van de bijeenkomst werd uitgegeven, werd gewezen op de door de SNC geboekte ,,belangrijke voortgang in de richting van een allesomvattende politieke regeling". Tevens werd aanbevolen een VN-onderzoeksmissie naar Cambodja te sturen om de ,,militaireaspecten" van UNTAC voor te bereiden. Volgens berichten in de westerse media kwamen de deelnemers aan de bijeenkomst in principe overeen de SOC in de periode voorafgaand aan de verkiezingen zijn strijdkrachten voor een deel te laten behouden.

Een konvooi van de VN dat vanuit Bangkok over land medische hulpgoederen vervoerde kwam op 25 juli in Phnom Penh aan. Het was de eerste missie van deze aard sinds 1975.

Besprekingen tussen Hun Sen en Sihanouk in Pyongyang. Commissie voor buitenlandse hulp ingesteld. Hun Sen opnieuw naar China

Op 20 juni reisden Hun Sen en Sihanouk gezamenlijk vanuit China naar de residentie van de prins in Pyongyang (Noord-Korea). Tijdens hun ontmoetingen aldaar kwamen beide leiders overeen een commissie in te stellen die het buitenland moest trachten te bewegen hulp te bieden bij de economische en sociale wederopbouw en ontwikkeling in Cambodja.

Sihanouk kwam aan het hoofd te staan van deze uit twaalf leden bestaande commissie. maar de elf overige leden waren allen functionarissen van de SOC. Als de drie vice-voorzitters van de commissie waren aangewezen Hun Sen. SOC-president Heng Samrin en de voorzitter van de Nationale Vergadering Chea Sim. trrwijl de vice-premier van de SOC. Kong Samol, fungeerde als secretaris-generaal.

Hun Sen bracht van 22-24 juli met zijn del gatie opnieuw een bezoek aan Chiria Hun Sen haa een ontmoeting met minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, naast een aantal andere belangrijke Chinese leiders Op de terugweg naar Cambodja deed Hun Sen Vietnam aan waar hij de Vietnamese leiders vei slag uitbracht van de besprekingen

Couppoginggemeld

Op 27 juli meldde persbureau Kyodo uit ,,welingelichte Vietnamese bronnen" te hebben vernomen dat een groep onder aanvoering van Chea Sim in Phnom Penh een couppoging zou hebben ondernomen. Dit bericht werd door uiteenlopende Cambodjaanse en buitenlandse bronnen evenwel tegengesproken. In 1990 hadden berichten de ronde gedaan als zou binnen de regerende Revolutionaire Partij van Kampuchea een machtsstrijd hebben gewoed tussen voorstanders van de ,,harde lijn", aangevoerd door Chea Sim, en de ,,liberale" factie van Hun Sen (zie pag. 626/1/2-'90).

VOORUITGANG BIJ VREDESPOGINGEN

Na een bijeenkomst van 26-29 augustus van de Opperste Nationale Raad (SNC) in Pattaya (Thailand), leek een allesomvattend Cambodjaanse vredesakkoord in zicht gekomen. De vier strijdende facties kwamen dichter bij een akkoord over het voorgestelde VN-vredesplan. De SNC stemde ermee in op 21 september andermaal bijeen te komen in New York, wanneer daar een delegatie van de SNC aanwezig zou zijn voor de 46ste Algemene Vergadering van de VN.

SNC-bijeenkomst in Pattaya. Gedeeltelijk akkoord inzake ontwapening van Cambodjaansestrijdkrachten. Onenigheid over verkiezingen

Aan de bijeenkomst in Pattaya werd deelgenomen door zes afgevaardigden van de staat Cambodja (SOC) onder leiding van premier Hun Sen van de SOC, en vijf vertegenwoordigers van de drie partijen van de Nationale Regering van Cambodja (NGC), te weten de Rode Khmer, het Khmer Nationale Volksbevrijdingsfront (KPNLF) en de aanhangers van Sihanouk. Eveneens aanwezig waren functionarissen van Frankrijk

en Indonesië (de twee landen die optraden als voorzitter van de PICC) en een afgezant van VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar. De bijeenkomst werd voorgezeten door prins Norodom Sihanoük.

Het belangrijkste onderdeel van de overeenkomst van Pattaya was een compromis over een militaire regeling die inhield dat de vier facties de omvang van hun strijdkrachten, wapens, munitie en uitrusting met 70 procent zouden terugbrengen. De resterende 30 procent van de strijdkrachten zou worden gehergroepeerd en verplaatst naar speciaal aan te wijzen legerplaatsen, die onder toezicht kwamen van het VN-overgangsgezag in Cambodja (UNTAC). De Rode Khmer trok de eis in dat de politie van de SOC in de regeling werd opgenomen.

Op de bijeenkomst zag de SOC uiteindelijk af van zijn pogingen de vermelding van ,,genocide" via amendering in het voorlopige VN-plan te krijgen, onder verwijzing naar de schokkende reputatie van de regering van de Rode Khmer van eind jaren '70 met betrekking tot de mensenrechten. De SOC aanvaardde de bewoordingen van het ontwerp van de VN-overeenkomst (,,Vanwege het tragische recente verleden van Cambodja zijn voor de bescherming van de mensenrechten speciale maatregelen vereist.")
De facties werden het er over eens dat de bevoegdheden van prins Sihanouk binnen de SNC belangrijk dienden te worden uitgebreid. Ze kwamen overeen dat indien bij een bepaald onderwerp onder de leden van de SNC geen consensus werd bereikt, de prins het laatste woord zou hebben.

De SNC vroeg Perez de Cuellar om in september 200 VN-,,waarnemers" naar Cambodja te sturen om toezicht te houden op het staakt-het-vuren en de beëindiging van de buitenlandse militaire hulp. Ook stemde de SNC in met een verzoek om internationale bijstand voor het herstel en de wederopbouw van Cambodja.
Voor wat betreft het politieke stelsel dat het land in de toekomst zou moeten aanhangen, besloot de SNC te opteren voor een liberale democratie op basis van een meerpartijenstelsel.

Het laatste grote geschilpunt vormden de verkiezingen. Alle partijen stemden ermee in dat de UNTAC toezicht zou houden bij de verkiezingen, maar er bestonden tussen de SOC en de Rode Khmer diepe meningsverschillen over het te aanvaarden kiesstelsel. De bepalingen uit het ontwerp van het VN-plan voorzagen in een stelsel van evenredige vertegenwoordiging, een methode waar de Rode Khmer zich sterk voor maakte. De SOC was hier echter tegen en eiste een districtenstelsel.

Bijeenkomst permanenteleden VN-Veiligheidsraad

Op 30 augustus hechtten de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad (China, Frankrijk, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) tijdens een bijeenkomst in Pattaya hun goedkeuring aan het demobilisatieplan. De vergadering werd eveneens bijgewoond door afgevaardigden van de SNC en Indonesië. Sommige commentatoren suggereerden dat de permanente Vijf, vooral de VS, grote moeite hadden belangrijke wijzigingen in het ontwerp-plan goed te keuren.

VN-waarnemersgroep. Werking wapenstilstand

Op 23 augustus arriveerde een twaalf leden tellende VN-waarnemersgroep onder leiding van de Ghanese generaal-majoor Timothy Dibuama in Phnom Penh, om te zien op welke wijze toezicht kon worden gehouden op de wapenstilstand. Tijdens zijn verblijf, dat duurde tot begin september, legde Dibuama met zijn team bezoeken af aan gebieden die door alle vier facties werden gecontroleerd. Dibuama had reeds in mei als hoofd van een onderzoekmissie van de VN een bezoek gebracht aan Cambodja (zie pag. 630/3-'91).

Vanaf mei was in Cambodja een wapenstilstand van kracht. Niettemin werd er door beide zijden veelvuldig melding gemaakt van schendingen. In een communiqué van het ministerie van defensie van de SOC van 23 augustus heette het dat van 11-16 augustus oppositionele facties in drie provincies 19 aanvallen hadden uitgevoerd op regeringsstellingen. Volgens een bericht van de Rode Khmer van dezelfde dag zouden zich medio augustus ca. 200 Vietnamese militairen hebbenverschanst in de provincie Kampot.

Pol Pot mogelijk aanwezig op bijeenkomst SNC in juni. Sihanouk over de bedoelingen van Pol Pot

Op 5 augustus berichtte de Asian *Wall Street Journal* dat Pol Pot, de leider van de Rode Khmer en voormalig premier van Democratisch Kampuchea (1976-1979), de SNC-vergadering in Pattaya van eind juni (zie pag. 630/3 e.v.-'91) in het geheim zou hebben bijgewoond. Officieel was Pol Pot halverwege de jaren '80 ,,teruggetreden" uit de leiding van de Rode Khmer, al beweerden waarnemers dat hij de organisatie nog volledig in de hand hield.

Op 28 augustus zei prins Sihanouk in een verklaring tegenover de pers dat Pol Pot en twee andere leiders van de Rode Khmer, Ieng Sary

Ieng Sary, een van de leiders van de Rode Khmer.

en Chit Choeun (Ta Mok), niet zouden deelnemen aan de komende verkiezingen onder toezicht van de UNTAC. Sihanouk zei dat de drie mannen in kwestie hun groepering evenwel zouden ,,aanvuren" en niet van zins waren zich uit het politieke landschap van Cambodja terug te trekken,

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Vanaf eind juli tot begin september deden zich o.a. de volgende ontwikkelingenin Cambodja voor.

Partijbenoemingen. Zitting van Nationale Vergadering

Op het 13de plenum van het vijfde Centrale Comité van de regerende Revolutionaire Volkspartij van Kampuchea, dat van 8-11 augustus in Phnom Penh plaatsvond, werden enkele personele wijzigingen goedgekeurd.

Men Sam An stapte ,.om gezondheidsredenen" uit het secretariaat en werd vervangen door luitenant-generaal Ke Kimyan, eerste minister van defensie. Men Sam An behield haar positie in het politburo. waar ze zevende in rang was. Ho Non werd uit het Centrale Comité gezet wegens gebleken ,,ongeschiktheid" en ,,verduisteringen ten eigenbate". De 21ste zitting van de eerste Nationale Vergadering vond plaats van 14-19 augustus in Phnom Penh.

Anti-regeringsbetogingen gemeld in Battambang

Op 31 juli berichtte de radio van de Rode Khmer (de Stem van het Nationale Leger van Democratisch Kampuchea, Vonadek) dat in de stad Battambang op 20 en 21 juli anti-regeringsbetogingen waren uitgebroken.

In de uitzending werd beweerd dat demonstrantenhaddenbetoogdtegende ,,verslechtering van het levenspeil veroorzaakt door de

aanhoudende devaluatie van de riel, de nationale munteenheid, en de schrikbarende stijging van de rijstprijs". De geruchten werden in het Thaïse dagblad The *Nation* van 2 augustus herhaald. Op 3 augustus ontkende het officiële persbureau van de SOC, SPK, de geruchten echter categorisch, met het commentaar dat het hier ging om ,,een verraderlijke poging om de publieke opinie af te leiden van de werkelijkheid in Cambodja"

Overstromingen

De zuidelijke provincies Kompong Speu, Takeo, Kampot en Kandal hadden sinds medio augustus te kampen met overstromingen die naar verluidt de ergste waren in vijftig jaar. Zeker honderd mensen verloren daarbij het leven, terwijl huizen, wegen, bruggen en spoorlijnen werden weggespoeld door het water, dat tegen 4 september ook Phnom Penh bedreigde.

Le Monde berichtte op 6 september dat naar schatting 400.000 hectaren rijstvelden schade had opgelopen, en voegde hieraan toe dat in een week tijd de prijs van rijst was verdrievoudigd. De regering van de SOC maakte melding van 28.500 ziektegevallen in Kompong Speu en van 20.000 mensen die in Kandal met de hongerdood werden bedreigd.
Leiders van de SOC, onder wie Hun Sen, en de voorzitter van de Nationale Vergadering Chea Sim brachten een bezoek aan de door het water geteisterde gebieden in Kandal en Takeo, om hulpgoederen te verdelen.
De VN-organisatie voor hulp bij rampen, UNDRO, verschafte voor $ 1 mln aan voedselhulp. Er kwam ook hulp uit Thailand, de Sowjet-Unie en Vietnam (ter waarde van $ 50.000).

Particuliere goudhandel opgeschort. Devaluatie riel

Op 6 september werd bericht dat de regering van de SOC alle particuliere handel in goud en edelstenen had opgeschort teneinde de waarde van de riel, die in augustus forse schommelingen had ondergaan, te stabiliseren. In het besluit werd erop gewezen dat de goudhandelaren zich hadden te houden aan de goudprijs zoals die door de regering was vastgesteld, en hun winsten in de Staatsbank moesten onderbrengen.
Op 30 september was de wisselkoers $ 1 = 799,087 riel vergeleken met $ 1 = 802,15 riel op 29 juli. De riel was op 3 juli met 25 procent gedevalueerd.

SOC OPNIEUW TOEGELATEN TOT DE MEKONG-COMMISSIE

Na een afwezigheid van 13 jaar werd de SOC op een speciale bijeenkomst, die van 30 augustus - 2 september in Bangkok (Thailand) plaatsvond, opnieuw toegelaten tot de Internationale Interim Commissie van de Mekong, waarvan Laos, Vietnam en Thailand deel uitmaken.

SNC-VERGADERING IN NEW YORK. AKKOORD OVER VERKIEZINGEN. SOC MELDT BESTANDSSCHENDINGEN

Op 19 september werd tijdens een vergadering van de Opperste Nationale Raad (SNC) een belangrijk obstakel voor een omvattend Cambodjaans vredesakkoord verwijderd. Onder voorzitterschap van prins Norodom Sihanouk besloot de SNC de regionale verkiezingen in de twintig provincies van Cambodja onder VN-toezicht te houden op basis van evenredige vertegenwoordiging. Dit kwam neer op een belangrijke concessie van de door premier Hun Sen geleide delegatie van de SOC, die had aangedrongen op een stelsel met kiesdistricten waarbij de winnaar een zetel in het parlement zou behalen.
De overeenkomst zou naar werd aangenomen de Rode Khmer verzekeren van een vertegenwoordiging in elke toekomstige Cambodjaanse regering. Commentatoren schreven de bereidheid compromissen te sluiten grotendeels toe aan het streven van China en Vietnam naar normalisering van de onderlinge betrekkingen.

Bijeenkomst permanente leden VN-Veiligheidsraaden PICC. Communiqué

Op 20 september begon een bijeenkomst van de SNC, de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad, een vertegenwoordiger van de VN-secretaris-generaal en een afgevaardigde van Indonesië, één van de twee landen die als voorzitter fungeerden bij de PICC. Prins Sihanouk maakte bekend dat hij zijn beslissingsbevoegdheid binnen de SNC zou overdragen aan de vertegenwoordiger van de VN-secretaris-generaal voor het geval hijzelf niet aanwezig was of niet bereid zou zijn een beslissing te nemen. Op 21 september kregen de deelnemers gezelschap van afgevaardigden van de PICC-lidstaten, waaronder Japan.

In een gezamenlijk communiqué, dat op 21 september werd uitgegeven, werd met instemming gesproken over de ,,laatste fase" in het streven naar een oplossing. Ook werd melding gemaakt van het feit dat de SNC het eens was geworden over het kiesstelsel.
Het communiqué meldde dat de SNC ermee had ingestemd een gedetailleerd verslag over de strijdkrachten aan het secretariaat van de VN uit te brengen ten behoeve van de gedeeltelijke demobilisatie zoals overeengekomen in Pattaya (zie hierboven). Alle partijen waren het erover eens dat de resterende 30 procent van de strijdmachten uiteindelijk ontmanteld moest worden, dan wel geintegreerd in een nationaal Cambodjaans leger
Volgens het communique zou de VN 200 militaire waarnemers naar Cambodja moeten zenden, voordat de SNC medio november naar Phnom Penh terugkeerde, ter voorbereidiiiy van de instelling van het VN-overgangsgezag in Cambodja (UNTAC).

Het communiqué bevatte tevens een oproep tot het houden van een nieuwe bijeenkomst van de PICC, voordat op 31 oktober het uiteindelijke vredesakkoord zou worden ondertekend. Volgens Hun Sen moesten nog slechts enkele ,,detailregelingen van militaire aard" worden uitgewerkt. maar de radiozender van de Rode Khmer (Vonadek).waarschuwde voor de ,,ingewikkelde en moeilijke problemen" waarmee de uitvoering van het vredesplan gepaard zou gaan.

Werking wapenstilstand. Toename banditisme

De SOC maakte melding van verdere schendingen van de wapenstilstand dat sinds 1 mei van kracht was (zie pag. 630/2 e.v.-'91). In een bericht van 27 september werd verklaard dat de oppositionele strijdkrachten op 22 en 23 september drie aanvallen hadden uitgevoerd op Battambang. Ook werd melding gemaakt van hinderlagen, raketaanvallen, troepenbewegingen en wapenverplaatsingen.
De westerse pers berichtte over een toename van het banditisme rond de vluchtelingenkampen aan de grens met Thailand, hetgeen tot gevolg had dat de VN-hulptransporten van Thailand naar Cambodja met ingang van 21 september voor onbepaalde tijd werden opgeschort. Volgens deze berichten bestonden de benden voornamelijk uit gedemobiliseerde soldaten.

BUITENGEWOON CONGRES VAN KPRP

Op 17 en 18 oktober vond in de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh een buitengewoon congres plaats van de regerende Revolutionaire Volkspartij van Kampuchea (KPRP).Het vorige, vijfde, congres van de partij was gehouden in oktober 1985 (zie pag. 606/3 e.v.-'87).
Het congres werd bijgewoond door ongeveer 300 afgevaardigden. Er waren geen vertegenwoordigers van buitenlandse communistische partijen.
De partij zwoer tijdens het congres officieel de marxistisch-leninistische ideologie af en keurde een democratisch meerpartijenstelsel goed. Het congres ging ook akkoord met ingrijpende wijzigingen in de leiding.

In de Far Eastern *Economic* Review van 31 oktober werd gemeld dat het congres de radicale

wijzigingen had goedgekeurd om ,,zijn imago vóór de door de VN gecontroleerde verkiezingen op te vijzelen". De partij had onlangs ook geprobeerd zich te distantiëren van haar Vietnamese beschermheren en had naar verluidt geweigerd de secretaris-generaal van de Communistische Partij van Vietnam (CPV), Do Muoi, vóór het congres volledig op de hoogte te stellen van de situatie. De tweede man in het politburo van de CPV, generaal Le Duc Anh, had echter vóór het congres in het geheim een bezoek gebracht aan Phnom Penh en was over de wijzigingen geïnformeerd.
De KPRP was de pro-Vietnamese vleugel van de Cambodjaanse communistische beweging en in 1979 door Vietnam aan de macht gebracht. De andere vleugel van de Cambodjaanse communistische beweging, de Communistische Partij van Kampuchea (CPK), was de gesloten kern van de Rode Khmer. onder leiding van Pol Pot. Ieng Sary, Ta Mok en Nuon Chea.

Verandering partijnaam. Wijzigingen in leiding

Tijdens het congres werd duidelijk dat de KPRP haar naam had gewijzigd in de Cambodjaanse Volkspartij (CPP). Op 18 oktober werden details van de wijzigingen in de partijstructuur en de leiding bekendgemaakt. De tweede lid in het politburo van de KPRP en voorzitter van de Nationale Assemblée, Chea Sim, werd gekozen tot voorzitter van het Centrale Comité van de CPP. Hij volgde Heng Samrin op, die tot dan toe de secretaris-generaal van de KPRP was geweest. Heng Samrin behield zijn post als voorzitter van de Staatsraad en werd benoemd tot ,,honorair voorzitter" van de partij. Hun Sen, tot dan toe nummer drie in het wolitburo van de KPRP, werd gekozen tot vice-voorzitter van het Centrale Comité van de CPP.

Chea Sim. Hun Sen en Heng Samrin waren de enige leden van de Revolutionaire Volkspartij van Kampuchea die in 1979 door Vietnam aan de macht waren gebracht en nog steeds machtige posities bekleedden in Phnom Penh. Zij waren alle drie lid geweest van de regering van de Rode Khmer in Oost-Cambodja die in 1978 de wapens had opgenomen tegen het regime van Pol Pot. In de westerse media werd Chea Sim meestal afgeschilderd als de leider van een ,,hardefactie" in tegenstelling tot Hun Sen en zijn ,.liberale groepering". Beiden wezen deze analyse echter van de hand in interviews in de periode van het congres.
Het politburo en het secretariaat van de KPRP werden samengevoegd in één permanent comité van de CPP. Er werden geen nieuwe leden gekozen in het Centrale Comité van de partij.

Goedkeuring van liberale democratie. Hun Sen steunt presidentschap Sihanouk

In een toespraak tot het congres op 18 oktober gaf Chea Sim details van het nieuwe politieke platform en de nieuwe statuten van de partij. De CPP stemde in met een liberale democratie met een meerpartijenstelsel en zou het boeddhisme als staatsreligie handhaven. De partij ondersteunde een vrije-markteconomie en was bereid tot samenwerking met andere partijen voor de oprichting van een nationale beweging ter bescherming van de mensenrechten in Cambodja.

In een toespraak op 17 oktober stelde Hun Sen voor dat de partij bij de toekomstige verkiezingen de kandidatuur van Sihanouk voor het presidentschap van Cambodja zou steunen. Hij zei dat dit ,,de meest correcte formule (was) om Cambodja weg te loodsen van een nieuwe politieke crisis".

VREDESAKKOORD

Na bijna vier jaar van ingewikkelde onderhandelingen die in september 1991 in New York waren afgerond (zie hierboven), ondertekenden op 23 oktober de strijdende facties in het Cambodjaanse conflict in Parijs een vredesakkoord onder auspiciën van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodja (PICC). Dit akkoord maakte formeel een eind aan dertien jaar burgeroorlog, hoewel naar verluidt op kleine schaal nog werd gevochten. Waarnemers waren in het algemeen voorzichtig in hun beoordeling van het akkoord en gaven te kennen dat de weg naar ware vrede in Cambodja nog niet geëffend was.

Het akkoord werd ondertekend door de vier Cambodjaanse facties, vertegenwoordigd door de uit alle partijen gevormde Opperste Nationale Raad (SNC). Het bestond uit vier documenten, waarvan het belangrijkste stuk de ,,Overeenkomst over een alomvattende politieke regeling van het Cambodjaanse conflict" was.

Het akkoord voorzag in een zeer grote betrokkenheid van de VN en men was al begonnen bij donorlanden geld in te zamelen voor de vredesoperatie die naar het zich liet aanzien de grootste zou worden ooit door de VN georganiseerd. Volgens sommigc schattingen zouden de kosten oplopen tot $ 2 mrd. Japan, dat naar ven?-achting het grootste deel van de VN-uitgaven voor Cambodja zou betalen, had aangekondigd voor maart 1992 in Tokio een conferentie van donorlanden te willen organiseren.

De Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering van de VN zouden een Overgangsgezag van de VN in Cambodja (UNTAC) instellen met civiele en militaire componenten onder de directe verantwoordelijkheid van de VN-secretaris-generaal. UNTAC zou het land besturen totdat een Wetgevende Vergadering was gekozen en een regering was gevormd. Verder zou UNTAC toezien op de overeengekomen demobilisatie van 70 procent van de strijdkrachten van elke partij, en tegelijk ervoor zorgen dat de overige 30 procent in speciale legerplaatsen bleef. UNTAC zou ook een staakt-het-vuren afdwingen en ervoor zorgen dat geen militaire uitrusting of strijdkrachten het land binnenkwamen.
Toen de overeenkomst werd ondertekend, waren er al vergevorderde plannen voor het sturen van een voorbereidende VN-missie naar Cambodja (UNAMIC). Frankrijk, Australië en Groot-Brittannië hadden al militaire contingenten toegezegd.

Gedurende de overgangsfase zou de SNC Cambodja in het buitenland vertegenwoordi-

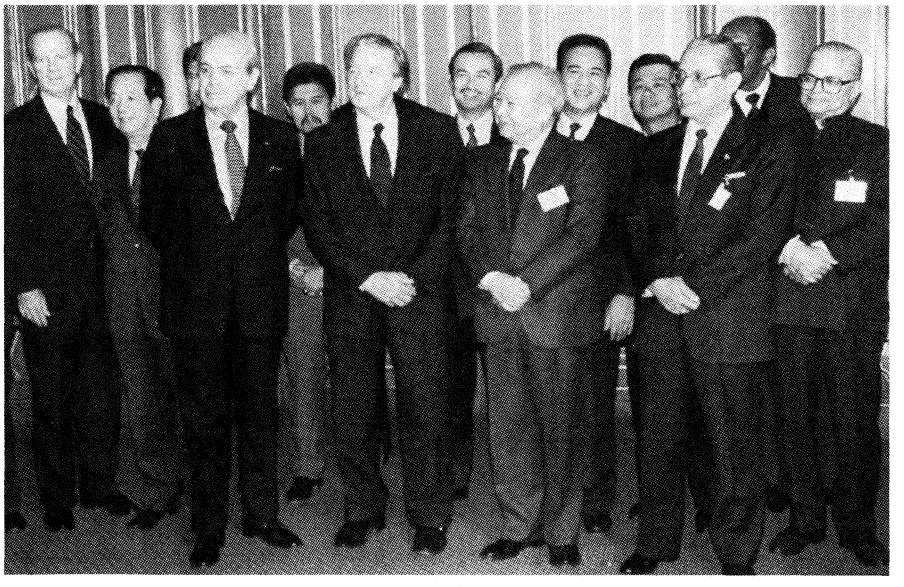

Een groepsfoto van de deelnemers aan de vredesconferentie over Cambodja op 23 oktober te Parijs, met op d? eerste rij (v.l.n.r.) James Baker (VS), Qian Qichen (China). Javier Perez de Cuellar (VN), Roland Dumas (Frankrijk). prins Norodom Sihanouk en Raul Manglapus (Filippijnen).

gen en de zetel van Cambodja in de VN innemen Met betrekking tot de mensenrechten werd in de overeenkomst verklaard dat alle mensen in Cambodja en alle Cambodjaanse vluchtelingen de rechten en vrijheden moesten krijgen die waren vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens Alle vluchtelingen en ontheemden kregen het recht terug te keren naar Cambodja

(Vervolg op pag. 629/2 e.v. - 1991)

HONGKONG

ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE HET TOEKOMSTIGE POLITIEKE BESTEL VAN HONGKONG

Volgens het in september 1984 tussen Groot-Brittannië en China gesloten akkoord (zie pag. 625/1 e.v.-'84) zal de Britse kroonkolonie Hongkong op 1 juli 1997 aan China worden overgedragen. Dit akkoord, vervat in een gezamenlijke Brits-Chinese Verklaring, werd op 26 september 1984 geparafeerden op 19 december 1984 ondertekend in Beijing, nadat het in de tussenliggende periode was goedgekeurd door de parlementen van Hongkong, China en Groot-Brittannië. Op 27 mei 1985 vond de formele uitwisseling van de ratificatieoorkonden in Beijing plaats. Er werd een gezamenlijke verbindingsgroep gevormd. bestaande uit vijf Chinese en vijf Britse leden, alsmede alsmede een commissie voor het opstellen van de Basic Law (Basic Law Drafting Committee - BLDC) die 59 leden telde (van wie 23 uit Hongkong).
Vanaf begin 1990 bereikten de constitutionele ontwikkelingen die aan de overdracht voorafgingen hun eindfase.

Goedkeuring definitief ontwerp Basic Law

Tijdens de negende en laatste plenaire zitting van de BLDC, die van 13-16 februari 1990 in Beijing werd gehouden, werd het definitieve ontwerp van de Basic Law goedgekeurd. Krachtens deze "minigrondwet" zal Hongkong, wanneer het in 1997 weer onder Chinese souvereiniteit valt, bestuurd worden als een Speciale Administratieve Regio (SAR). Het definitieve ontwerp zou eind maart aan de Chinese volksvertegenwoordiging (het Nationale Volkscongres) ter goedkeuring moeten worden voorgelegd (zie ook pag. 705/2-'90).

De BLDC was in Juni 1985 door het Nationale Volkscongres benoemd benoemd. In mei 1988 had deze commissie een eerste ontwerp van de Basic Law gepubliceerd, op 26 februari 1989 gevolgd door een tweede ontwerp. Na de politieke beroering in China, medio 1989, werd besloten tot een verlenging van de vier maanden durende "overlegperiode', die inging na de publikatie van het tweede ontwerp.
Medio januari 1990 had de politieke subcommissie van de BLDC (bestaande uit 10 Chinese leden en zes vertegenwoordigers van Hongkong) de details van de regeringsstructuur van Hongkong na 1997 goedgekeurd. Naar aanleiding van de wijdverbreide kritiek die de voorstellen van de subcommissie had uitgelokt, deed de Britse regering toen echter een laatste poging om China over te halen tot concessies die na 1997 in Hongkong meer democratie moesten waarborgen. Sir Alan Donald. de Britse ambassadeur in China, zou in de weken vóór de laatste plenaire vergadering van de BLDC bijna dagelijks besprekingen hebben gevoerd met functionarissen van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken, maar er werden door China slechts enkele concessies gedaan.

Details van het eindontwerp

Tijdens de slotzitting van de BLDC werden in totaal 24 voorstellen tot herziening van het grondwetsontwerp goedgekeurd.

Volgens het in de Basic Law vastgelegde politieke model zou een derde van de Hongkongse Wetgevende Raad (Legco) - 20 van de 60 zetels -in 1997 rechtstreeks gekozen worden, terwijl in 2003 de helft van de Legco-zetels door gekozen volksvertegenwoordigers zou worden bezet. Na 2007 zou een referendum over de toekomstige samenstelling van dit orgaan moeten beslissen; maar alle bij het referendum goedgekeurde wijzigingen zouden moeten worden bekrachtigd door een twee derde meerderheid in de Legco, terwijl ook de instemming van de president en de goedkeuring door het permanente comité van het Nationale Volkscongres vereist waren. Het model week iets af van het model dat in januari door de politieke subcommissie van de BLDC was goedgekeurd en dat het aantal rechtstreeks gekozen zetels in 1997 op 30 procent had gesteld. Buitenlandse staatsburgers zouden aanspraak kunnen maken op maximaal 20 procent van de 60 zetels in de Legco (5 procent meer clan het door de politieke subcommissie aanbevolen percentage)

Het ontwerp stelde voor de president (een functie vergelijkbaar met die van de huidige gouverneur) voor een ambtsperiode van vijf jaar te laten kiezen door een uit 800 leden bestaande "breed verfegenwoordigde" kiescommissie. Er werden echter geen nadere bijzonderheden bekend gemaakt over de selectieprocedure voor deze commissie, waarvan de leden tot 2003 zitting zouden hebben in de Legco. Tijdens de ambtstermijn van de derde president zou een referendum moeten beslissen over de vraag of de president middels algemene verkiezingen zou moeten worden gekozen. Maar net als in het geval van het referendum over de Legco zou het referendumbesluit pas ten uitvoer worden gelegd na goedkeuring van de Legco, de president en het permanente comité van het Nationale Volkscongres. Iedereen met een verblijfsvergunning overzee zou niet in aanmerking kunnen komen voor het presidentschap, noch voor andere belangrijke regeringsfuncties.

Wetsvoorstellen "die door individuele leden van de wetgevende raad werden ingediend" (in feite particuliere wetsontwerpen) zouden moeten worden goedgekeurd door de meerderheid van twee groepen leden. één groep gekozen door de beroepsorganisaties, en de andere groep gekozen door verschillende kiesdistricten en de kiescommissie". Wetsvoorstellen van de regering zouden alleen maar te hoeven worden goedgekeurd door een meerderheid van de aanwezige Legco-leden. In het januari-rapport van de politieke subcommissie van de BLDC was voorgesteld alle wetsvoorstellen te onderwerpen aan een tweeledig stemsysteem.

De aandacht van het publiek ging vooral uit naar het debat over het politieke model, maar het ontwerp bevatte ook een controversiële clausule met maatregelen tegen subversieve actie. Deze clausule, die was toegevoegd aan artikel 23 dat gewijd was aan verraad, afscheiding en staatsondermijning, verbood "contacten tussen politieke organisaties en groeperingen in de SAR Hongkong en buitenlandse politieke organisaties of groeperingen". Daarnaast verbood zij "politieke activiteiten van buitenlandse politieke organisaties of groeperingen in de SAR Hongkong".

Reacties op eindontwerp

Op 17 februari 1990 verklaarde de Chinese leider Deng Xiaoping dat het eindontwerp "een creatief meesterwerk (van) historisch en internationaal belang" was. In Hongkong zelf waren de reacties veelal negatief, hoewel sommige zakenmensen blij waren dat het eindontwerp aan veel onzekerheid een einde had gemaakt.

Tijdens de slotzitting van de BLDC in Beijing hadden zeven leden (waarschijnlijk leden van de Hongkongse minderheid) tegen het ontwerp gestemd. Op 16 februari hielden duizenden studenten van de universiteit van Hongkong een protestmars naar het kantoor van de Hongkongse vestiging van Xinhua (het persbureau Nieuw China, de onofficiele "Chinese ambassade"). waar zii een koaie van het ontwerp van de Basic Law verbrandden.
De Uitvoerende Raad en de Wetgevende Raad van Hongkong (verenigd in de Omleco) bevestigden in een gezamenlijke verklaring dat het in de Basic Law vastgelegde toekomstige politieke systeem "niet voldoet aan het door de Omleco aanbevolen tijdschema" (namelijk 50 procent direct verkiesbare Legco-zetels in 1997 en uiteindelijk 100 procent in 2003).
Dame Lydia Dunn, eenvooraanstaand politica in Hongkong, riep de gemeenschap op tot "samenwerking" om succesvolle verkiezingen in 1991 te garanderen. Martin Lee; een prominent lid van de Hongkongse "liberale lobby" die in oktober 1989 uit de BLDC was verwijderd, veroordeelde het eindontwerp en beschuldigde de Britse regering van het voeren van een "appeasementbeleid".

Douglas Hurd, de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, erkende op

16 februari in het Britse Lagerhuis dat het ontwerp niet "ideaal" was, en dat het tempo van de democratisering in Hongkong niet „zo hoog zou zijn als de mensen in Hongkong en wijzelf graag gezien zouden hebben". (De Lagerhuiscommissie voor buitenlandse zaken had in juni 1989 voorgesteld om in Hongkong tegen 1997 een geheel rechtstreeks gekozen parlement in te voeren.) Hurd bevestigde tegenover het Lagerhuis dat in 1991 18 van de 60 Legco-zetels via rechtstreekse verkiezingen zouden worden bezet.

Ontwerp Bill of Rights goedgekeurd

Op 6 maart 1990 werd een ontwerp voor de Bill of Rights. die de fundamentele burgervrijheden voor Hongkong moest verzekeren na Xe teruggave van de mevereiniteit aan China in 1997, door de Uitvoerende Raad van de kolonie goedgekeurd en vervolgens op 16 maart gepubliceerd. De wet zou in juli 1990, na twee maanden van openbare gedachtenwisseling, van kracht moeten cvorden.

In het ontwerp werd voorgesteld om de bepalingen over mensenrechten en vrijheden in het Internationale Convenant over de Burgerlijke en Politieke Rechten, die weer gebaseerd is op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 1948, op te nemen in de wetten van Hongkong.
In de kolonie ontstond echter enige venvarring en onzekerheid over de exacte status van het wetsontwerp in relatie tot de Basic Law - de voorgestelde mini-grondwet van Hongkong - en over de vraag of China al dan niet de macht had de Bill of Rights te herroepen. aangezien China zich niet gebonden had aan de bepalingen van het Convenant en benadrukte dat de Basic Law als hoogste wet moest worden beschouwd.

Goedkeuring van Chinese parlement voor Basic Law. Wet op Britse nationaliteit voor inwoners van Hongkong

Op 4 april 1990 keurde het Chinese parlement, het Nationale Volkscongres, met 2.600 stemmen voor, 16 tegen en 37 onthoudingen de Basic Law (basiswet) goed die de "mini-grondwet" van Hongkongzou zijn na 1997.

De gedeeltelijk gekozen Legislative Council (wetgevende raad) van Hongkong nam op dezelfde dag een motie aan waarin werd gevraagd om wijzigingen in de Basic Law, met name om vergroting van het aantal voorzieningen voor democratische vertegenwoordiging en om beperking van de omstandigheden waarin de Chinese autoriteiten een beroep zouden kunnen doen op noodbevoegdheden.

Demonstranten die op 5 april in een door de Hong Kong Alliance in Support of the Democracy Movement in China (Alliantie van Hongkong ter Ondersteuning van de Democratiseringsbeweging in China) georganiseerde optocht door de straten van Hong Kong trokken, werd door de leidende liberaal Yeung Sum op het hart gedrukt de vrijheid van meningsuiting te koesteren zolang dat nog mogelijk was en de aandacht te blijven vestigen op de onderdrukking van die vrijheid in China.

De wet op de Britse nationaliteit (voor Hongkong) werd op 4 april voorgelegd aan het Britse Lagerhuis en bij tweede lezing op 19 april goedgekeurd. Om het vertrouwen van de inwoners van Hongkong te herstellen na de militaire onderdrukking van de demonstraties die in mei-juni 1989 in China waren gehouden voor democratie, had de Britse minister voor buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, in december 1989 bekendgemaakt dat circa 225.000 inwoners van de kolonie volledig Brits staatsburgerschap zou krijgen.

Ongeveer 50.000 gezinshoofden en hun gezinnen zouden in een van de vier categorieën vallen die aanspraak konden maken op volledig Brits staatsburgerschap: aan 36.200 mensen zou in het algemeen het staatsburgerschap worden toegekend. en speciale toewijzingen waren gereserveerd voor belangrijke ondernemers (500):personeel van diensten voor de ordehandhaving als politie, leger en douane (7.000) en personeel van essentiele diensten zoals leraren. onderwijzers enzovoort (6.300). De uitverkiezing was afhankelijk van het aantal punten dat iemand kreeg op basis van criteria als leeftijd en ervaring, kennis van de Engelse taal en banden met Groot-Brittannië. Echtgenotes en kinderen onder 18 jaar kwamen in aanmerking voor het Britse staatsburgerschap: kinderen geboren na de registratie van een gezinshoofd. onder wie iedereen die na 30 juni 1997 werd geboren, zouden automatisch Brits staatsburger worden.

Tot de tegenstanders van de wet (die met 313 tegen 216 stemmen werd aangenomen) behoorden 44 Conservatieven onder aanvoering van Norman Tebbit, voormalig voorzitter van de Conservatieve Partij en voormalig minister.
Zij warengekant tegen de wet omdat de partij in haar verkiezingsprogramma immigratie op grote schaal had afgewezen. Ongeveer 30 Conservatieven onthielden zich van stemming, evenals een aanzienlijk aantal minder vooraanstaande leden van Labour:

Vergadering van de Joint Liaison Group

De Chinees-Britse Joint Liaison Group, die was opgericht om de machtsoverdracht in Hongkong aan China in 1997 soepel te laten verlopen, kwam van 24-27 april 1990 in de Chinese hoofdstad Beijing bijeen.

In een gezamenlijk communiqué dat na de vergadering werd uitgegeven, bleken bridr zijden het eens te zijn dat Hongkong zou moeten blijven deelnemen aan de activiteiten van twee internationale organen voor satellietcommunicatie Er werden afspraken gemaakt voor toekomstige uitleveringsverdragen voor gevluchte misdadigers en men besloot gesprekken te houden over de oprichting van een Hof van Appel als laatste beioepsinstantie

Na de gesprekken noemden hoge Chinese functionarissen de Britse paspoortvoorstellen niet bevorderlijk voor de welvaart en stabiliteit van Hongkong. Ook uitten zij kritiek op Groot-Brittannië omdat het niet voldoende overlegd zou hebben met China over de Bill of Rights van de kolonie.

Oprichting politieke partij

Op 23 april 1990 werd de eerste politieke partij in Hongkong opgericht: de Verenigde Democraten van Hongkong (UDHK). De partij werd geleid door Martin Lee, een prominent voorvechter van meer democratie in Hongkong. Van de nieuwe partij werd verwacht dat ze in het herziene parlement van de kolonie de belangrijkste oppositiegroepering zou worden. Bijna éénderde van de leden van het parlement zou middels algemene verkiezingen worden gekozen.

Bezoek Britse minister aan China

Van 25-27 juli 1990 bracht Francis Maude, onderminister op het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemenebest. een bezoek aan China, in de eerste plaats voor besprekingen over Hongkong.

Maude was de eerste minister van een land van de Europese Gemeenschap (EG) die sinds het bloedbad op het Tian An Menplein in iuni 1989 een bezoek'bracht aan China. Het bezoek was technisch gezien in strijd met het verbod van de EG op bezoeken op hoog niveau sinds het bloedbad, maar Groot-Brittannië wilde vrijstelling op grond van het feit dat het van vitaal belang was met China over Hongkong in gesprek te blijven.

Tijdens zijn bezoek hield Maude besprekingen met de Chinese premier Li Peng en met Wu Xueqian, een vice-premier. Li vertelde Maude dat China ,.ten zeerste (had) ingestemd" met recentelijke ,.vriendelijke gebaren" van de Britse premier Margaret Thatcher. Maude beweerde dat hij tijdens zijn ontmoetingen met Chinese functionarissen ,,stevige gesprekken over mensenrechten en over Hongkong" had gevoerd. Volgens berichten had de Britse delegatie echter de mogelijkheid geopperd de economische sancties te versoepelen die na het bloedbad op het plein van de Hemelse Vrede tegen China waren ingesteld. Na zijn gesprekken met Li zei Maude dat hij .,aangemoedigd` was door de terughoudendheid van de Chinese regering in meningsverschillen tussen Groot-Brittannie en China.

Wet over Britse nationaliteit. Chinese kritiek

De wet op de Britse nationaliteit (voor Hongkong),die in april in tweede lezing door het Britse parlement was aangenomen (zie hierboven), werd op 26 juli, toen Maude in Beijing was, door de koningin ondertekend

Op 25 juli hadden duizenden inwoners van Hongkong het British Dependent Territories Citizenship (BDTC, Burgerschap voor de Britse Afhankelijke Gebieden) aangevraagd. Burgers van Hongkong die het BDTC hadden kregen voordat de Britse nationaliteitswet koninklijk was goedgekeurd, mochten een paspoort voor volwaardig Brits vestiging~recht aanvragen.

Op 28 juli (een dag na het vertrek van Maude uit Beijing) liet de Chinese regering haar voorzichtige houding varen en leverde ze forse kritiek op de Britse nationaliteitswet. Het Chinese ministerie van buitenlandse zaken beweerde dat de wet ,,onacceptabel" was en voor ,,verwarring" onder de bevolking van Hongkong zou zorgen.

Bezoek van gouverneur Hongkong aan China. Onenigheid over plannen voor luchthaven

Sir David Wilson, de gouverneur van Hongkong, voerde van 21-24 januari 1991 in Beijing ,,uitgebreide en nuttige" gesprekken met Chinese leiders om een mogelijk schadelijk conflict over het in oktober 1989 aangekondigde plan van de Hongkongse regering voor de bouw van een nieuwe luchthaven en een havencomplex, in de kiem te smoren. Dit plan had tot verdeeldheid geleid over de vraag wie het in Hongkong voor het zeggen had tot 1997, wanneer Hongkong zou worden overgedragen aan China.

Voorafgaand aan het bezoek van de gouverneur was het overleg tussen regeringsfunctionarissen uit Hongkong en de Chinese regering inzake het voorgestelde, $ 16,3 mln kostende project op 12 januari afgebroken. De Chinese regering had dringend verzocht de bouw stop te zetten. totdat China het project zou hebben goedgekeurd. Zij stelde dat China over deze zaak niet was geraadpleegd en uitte haar bezorgdheid over het feit dat het project een financiële last voor de nieuwe regering na 1997 zou vormen.
Een Chinese vice-premier, Wu Xueqian, verklaarde op 15 januari dat tijdens de overgangsfase tot 1997 ,,alleende centralevolksregering kan en mag spreken namens de bevolking van Hongkong". Volgens het tijdschrift Liaowang uit Hongkong weerspiegelde de Chinese opstelling de orders van Deng Xiaoping, China's leider en ,,elder statesman". Wilson had gereageerd met een verklaring waarin hij te kennen gaf dat het bestuur van Hongkong op dit moment onder verantwoordelijkheidheid viel van Groot-Brittannie en van de regering van Hongkong en dat derhalve de uitvoering van het project gewoon door zou gaan

Na zijn gesprekken met de Chinese premier Li Peng en andere functionarissen, die van Chinese zijde als hartelijk werden gekenschetst, verklaarde Wilson dat de Chinese regering had ingestemd met de voortgang van het project, maar dat zij wel bedenkingen had geuit ten aanzien van de kosten. Bij wijze van tegenprestatie had Wilson toegezegd meer overleg met de Chinese regering te zullen voeren over het project.

Bezoekvan hoge Chinese functionaris. Aanvragen voor Brits paspoort

Lu Ping, de directeur van het Chinese Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao, bracht van 3-6 maart 1991 een officieel bezoek aan Hongkong. In een aantal gesprekken met functionarissen over de overdracht van de kolonie aan China in 1997, benadrukte hij dat zijn regering de betrekkingen tussen Groot-Brittannië en China en tussen Hongkong en China wilde versterken.

In een later gehouden toespraak voor de kamer van koophandel van Hongkong probeerde Lu eveneens het bedrijfsleven en internationale investeerders ervan te overtuigen dat Hongkong na 1997 een vrijhaven en ren internationaal financieel centrum zou blijven, dat het een bloeiend bestaan zou blijven leiden en dat investeringen beschermd zouden worden. Dit werd algemeen beschouwd als de meest positieve verklaring sinds 1989 van een hoge Chinese functionaris over de toekomst van het gebied.

Op 28 februari verstreek de termijn waarin staatsburgers van Hongkong in eerste instantie een Brits paspoort konden aanvragen krachtens de British Nationality (HongKong) Act, die in juli 1990 van kracht was geworden. Het aantal aanvragen lag met 57.900 aanzienlijk lager dan de verwachte 300.000.

Bezoek van minister Hurd aan Hongkong en China. Discussie over plannen voor vliegveld

Van 2-9 april 1991 bezocht Douglas Hurd, de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Hongkong en China om een oplossing te vinden voor het voortslepende conflict tussen China en de regering van Hongkong over het plan van laatstgenoemde voor de bouw van een nieuw vliegveld en havencomplex. Hurd was de hoogste Britse minister die China bezocht sinds het neerslaan van de beweging voor democratiein juni 1989.

China, dat in principe instemde met het vliegveldplan, eiste dat het de gelegenheid zou hebben zijn eigen voorwaarden te stellen voor de omvang en de financiering van het project.
Op 4 en 5 april had Hurd ontmoetingen met een aantal belangrijke Chinese leiders. onder wie premier Li Peng, minister van buitenlandse zaken Qian Qichen. de secretaris-generaal van de communistische Partij Jiang Zemin en de directeur van het Bureau voor Hongkong in de Staatsraad, Lu Ping. Tijdens de gesprekken hield Hurd naar verluidt voet bij stuk inzake de vliegveldkwestie. Hij waarschuwde dat de plannen op de lange baan zouden worden geschoven tenzij de Chinese autoriteiten hun bezwaren tegen het project zouden intrekken. Bij zijn terugkeer in Hongkong op 8 april verklaarde Hurd echter tegenover de pers dat zijn pogingen Chinese goedkeuring voor het project te krijgen geen resultaat hadden gehad.

Gemeenteraadsverkiezingen

Op 6 mei 1991 vonden verkiezingen plaats voor 27 zetels in de gemeenteraad (Urbco).Slechts 23 procent van de kiesgerechtigden bracht zijn stem uit. De United Democrats of Hong Kong (UDHK) onder leiding van Martin Lee kwam uit de verkiezingen te voorschijn als de grootste afzonderlijke partij.
De UDHK behaalde 11 zetels, terwijl andere ,,liberale" partijen drie zetels verwierven. De conservatieve Liberale Democratische Federatie (LDF) behaalde drie van de zeven zetels waarnaar zij had gedongen, pro-Beijing groepen wonnen twee zetels en de overige acht zetels gingen naar onafhankelijke kandidaten.

Herdenking bloedbad op Tian An Menplein

Tijdens een door de Hongkong Alliantie voor Ondersteuning van de Democratie in China georganiseerde protestbijeenkomst op 2 juni 1991 hadden enkele kleine schermutselingen plaats tussen politie en demonstranten.

De bijeenkomst, waaraan ongeveer 20.000 mensen deelnamen, was georganiseerd ter gelegenheid van de tweede verjaardag van de bloedige onderdrukking van de democratiseringsbeweging op het Tian An Menplein in Beijing in juni 1989. Na drie uur onderhandelen kregen de demonstranten van de politie toestemming om voor het hoofdkwartier van het Chinese persbureau Xinhua een doodskist te plaatsen die de dood van de dictatuur moest voorstellen. Nog eens 70.000 mensen woonden op 4 juni een ceremonie bij waarop kaarsen werden aangestoken.

Bill of Rights

Op 5 juni 1991 nam de Wetgevende

Raad een Bill of Rights aan die op 8 juni tot wet verheven werd. Het was voor het eerst in de 150-jarige historie van de kolonie, dat er een handvest van grondrechten en vrijheden in een wet werd opgenomen.

Er stonden clausules in, gebaseerd op het Internationale Convenant over Burgerlijke en Politieke Rechten van de VN, die erop gericht waren om de m-ettelijke basis van burgerlijke vrijheden, zoals de vrijheid. van meningsuiting en privacy. te verstevigen. Duan Jin. een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken, vond het ,.spijtig" dat de wet was aangenomen en benadrukte dat de Basic Law. een door China opgestelde grondwet op grond waarvan Hongkong na i997 zou worden geregeerd. de rechten en vrijheden waarborgde. Hij verklaarde dat China zich het recht voorbehield alle bestaande wetten in Hongkong te herzien.
Wat de nieuwe Bill of Rights niet bevatte was het recht op zelfbeschikking, het recht op het kiezen van uitvoerende en wetgevende raden en het recht van buitenlanders om deportatie aan te vechten (zie hieronder). Ook werd erin toegestaan dat de rechtbanken beroepen tegen zes verordeningen over de handhaving van recht en orde telkens opnieuw voor een periode van een jaar konden bevriezen. (Een controversiële verordening betreffende de openbare orde; waarmee openbare bijeenkomsten en demonstraties gecontroleerd konden worden. was de maand ervoor echter alweer van de lijst van beschermde wetgeving verwijderd.) De Wetgevende Raad verantwoordde de bevriezing van de wrakingen met het argument dat dit noodzakelijk was om leemtes in de uitvoering te voorkomen wanneer de rechtbanken zouden oordelen dat de Bi11 of Rights belangrijke wetgeving onwettig maakte.
De plaatselijke Orde van Advocaten noemde de wet ,,kreupel en gekastreerd" en mensenrechtenactivisten organiseerden een sit-in op de dag van het debat om de eis tot amendering kracht bij te zetten. Critici zeiden eraan te twijfelen dat de raad de bevriezingsperiode zou gebruiken zoals ze was bedoeld, namelijk om mogelijke botsingen tussen de relevante wetgeving en de Bill op te lossen.

Ondertekening van luchthavenovereenkomst

Na vijf dagen geheime besprekingen tussen Sir Percy Cradock, een hoge Britse adviseur inzake de buitenlandse politiek, en hoge Chinese functionarissen, gaven de regeringen van China en Groot-Brittannië op 4 juli 1991 een Memorandum van Overeenkomst (Understanding) uit over dc uitvoering van een omvangrijk luchthavenproject in Hongkong.
Na 20 maanden onderhandelen leidde het akkoord tot een vermindering van de spanningen tussen Groot-Brittannië en China met betrekking tot het overleg over de aangelegenheden van Hongkong in de periode tot 1997, wanneer de kolonie weer onder Chinees gezag zou vallen. Eveneens kwam een einde aan de onzekerheid over het in 1989 aangekondigde luchthavenproject van $ 16,2 mrd, waarvan de financiering door China's verzet in gevaar was gekomen. China was bang dat Hongkong door het project bankroet zou gaan (zie hierboven).

Het memorandum. dat door de gouverneur van Hongkong Sir David Wilson werd geprezen als ,,een goed akkoord voor Hongkong". betekende voor velen dat Groot-Brittannië instemde met de eisen van China voor grotere zeggenschap in de aangelegenheden van Hongkong, hoewel Sir David verklaarde dat China niet het vetorecht over het bestuur van Hongkong zou krijgen.
In het memorandum werd bepaald dat China. toestemming moest geven voor verplichtingen die de schuldenlast na 1997 zouden doen uitstijgen boven $641 mln en dat de regeringsreserves op de overdrachtsdatum tenminste $ 3,2 mrd moesten bedragen. Op zijn beurt beloofde China een bijdrage te leveren aan de bouw door ..positief" te staan tegenover ,,noodzakelijke en redelijke" leningen van de regering van Hongkong. die na 1997 doorliepen.

Afgezien van de luchthavenkwestie, verklaarde Groot-Brittannië het overleg en de samenwerking inzake Hongkong te zullen intensiveren in de periode tot 1997. In het memorandum werd ook bepaald dat de Britse en Chinese ministers van buitenlandse zaken twee maal per jaar met elkaar zouden overleggen over ,,zaken van wederzijds belang". Bovendien werd er een overlegstructuur totstandgebracht tussen de gouverneur van Hongkong en de directeur van het Bureau voor Aangelegenheden van Hongkong en Macao, dat onder de Chinese Staatsraadviel.

Tegelijkertijd werd bekendgemaakt dat de Britse premier John Major naar China zou gaan om het akkourd te ondertekenen, waardoor hij de eerste westerse regeringsleider zou zijn die China bezocht na het neerslaan van de pro-democratie beweging in juni 1989.

Eerste verkiezingen voor Wetgevende Raad

Bij de eerste rechtstreekse verkiezingen voor het parlement van Hongkong, de Wetgevende Raad (Legco) op 15 september 1991, behaalden de kandidaten van de liberale democraten een klinkende overwinning, ondanks de lage opkomst van 39 procent.

De leidende liberale partij, de Verenigde Democraten van Hongkong (UDHK),aangevoerd door Martin Lee en Szeto Wah. won 12 van de 18 rechtstreeks gekozen zetels in de 56 leden tellende Legco. Drie zetels gingen naar andere partijen die een verbinding met de democraten waren aangegaan, en de overige drie zetels vielen toe aan onafhankelijke kandidaten. Ondanks een groots opgezette campagne wist geen van de vier door China gesteunde kandidaten een zetel te winnen.
In zijn commentaar op de verkiezingsuitslag zei het communistische, door China gesteunde dagblad *Ta Kung Pao* op 16 september dat de .,deelname aan de verkiezingen niet uitbundig en niet pluralistisch genoeg was". De krant waarschuwde de verkiezingsoverwinnaars hun politieke opvattingen niet ,,op te leggen" aan de inwoners van Hongkong.

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemcnebest, Douglas Hurd, noemde de verkiezingen op 16 september een ,,succes",en zei dat Groot-Brittannië zich zou inzetten voor een gestage uitbreiding van de democratie in Hongkong. Groot-Brittannië zou. aldus de bewindsman, druk kunnen uitoefenen op China om te komen tot een herziening van de Basiswet, op grond waarvan het aandeel van rechtstreeks gekozen zetels geleidelijk zou toenemen tot de helft van het totaal, in het jaar 2007. Martin Lee, die onomwonden kritiek had op China en voorstander was van volledige democratie voor Hongkong, had ervoor gepleit al in i995 de helft van het aantal zetels in de Legco via rechtstreekse verkiezingen te laten aanwijzen.

Ondanks hun succes bij de directe verkiezingen bleven de liberale democraten in de minderheid in de Legco.

Op 12 september wonnen de kandidaten die de steun hadden van de UDHK bij de indirecte verkiezingen voor 21 vertegenwoordigers in de Legco van ,.functionele kieskringen" (van groeperingen uit het zakenleven, de handel en de welzijnssector) slechts twee zetels. De succesvolle kandidaten traden voornamelijk op als belangenvertegenwoordigers van het zakenleven en bepleitten het aangaan van nauwere banden met China.

Gouverneur Sir David Wilson maakte op 21 september zijn directe benoemingen bekend voor de Legco, 17 in totaal. Van de 20 kandidaten die de UDHK had voorgesteld aanvaardde hij er slechts één; zijn benoemingen golden voornamelijk mensen die zich niet zozeer sterk maakten voor een snellere democratisering, als wel voor stabiliteit. Van degenen die hij aanwees genoot echter geen de steun van China.
Sir David gaf evenmin toe aan druk vanuit de UDHK om deel te mogen nemen aan de Uitvoerende Commissie (Exco), het belangrijkste beleidsvormende orgaan van Hongkong. Er waren berichten dat Chinese functionarissen Sir David erop zouden hebben gewezen dat de Chinese autoriteiten de benoeming van Martin Lee of Seto Wah in de Exco geenszins verwelkomden. Beide mannen waren actief in de Alliantie van Hongkong ter Ondersteuning van Democratische Bewegingen in China. die de Chinese regering had omschreven als .,subversief".

ALGEMEEN

CONFERENTIE OVER CONTROLE OP WAPENHANDEL

Tijdens een vergadering in Parijs op 8-9 juli 1991 besloten vooraanstaande functionarissen van de vijf permanente leden van de Leiligheidsraaa van ae Verenigde Naties (China, Frankrijk, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannie en de Verenigde Staten), samen goed voor 85 procent van de internationale wapenexport, een wapenvrije zone in het Midden-Ousten in te stellen en een internationaal wapenregister goed te keuren (zieookpag 785/1-'91)

In een gemeenschappelijk communiqué, dat na de vergadering werd uitgegeven, verklaarden de vijf landen richtlijnen te zullen opstellen ter ..bevriezing en uiteindelijk ter eliminatie van grond-grondraketten in de regio (het Midden-Oosten)". In een verwijzing naar ,.de speciale situatie van het Midden-Oosten als een belangrijk spanningsgebied", beloofden de vijf .,beperkende regels" in acht te nemen en te komen tot overleg- en informatie-uitwisselingsorganen inzake wapenhandel met de regio. De ontmoeting. die plaatsvond op initiatief van de Amerikaanse president Bush na zijn in mei gedane oproep tot stopzetting van de proliferatie van kernwapens in het Midden-Oosten (zie pag. 573/3 e.v.-'91), zou krachtige steun hebben gekregen van de Franse president Mitterrand, die in juni (zie pag. 786/1-'91) zijn eigen wapenbeheersingsprogramma gelanceerd had.

In hun verklaring riepen de vijf landen alle staten in het Midden-Oosten op in te stemmen met internationale controle op hun nucleaire activiteiten en het verdrag over een wereldwijd verbod op chemische wapens, waaraan op dat moment op de Geneefse ontwapeningsconferenie de laatste hand werd gelegd (zie pag. 573/3-'91), te ondertekenen. Daarnaast riepen zij alle staten in het Midden-Oosten op de import van nucleaire materialen voor wapenproduktie stop te zetten.

Op 9 juli werd bericht dat Franse functionarissen gezegd zouden hebben dat de besprekingen ,,langdurig. complex en delicaat" waren geweest en dat zij erop gezinspeeld zouden hebben dat het door de Amerikanen en Fransen gepropageerde vasthouden aan de doctrine van ,,minimum-afschrikking" de verdenking had doen rijzen dat het hier een list betrof om hun huidige aandeel in de internationale wapenmarkt veilig te stellen. Uit een op 2 juli gepubliceerd Frans regeringsrapport bleek dat in 1990 de buitenlandse vraag naar Franse wapens, met name ten gevolge van de Golfoorlog. met 70 procent gestegen was tot 33,4 mrd franc ($ 5,4 mrd).

Daarnaast zou er onenigheid gerezen zijn naar aanleiding van de Sowjetrussische en Chinese angst dat een onmiddellijk wapenbeperkingsplan voor het Midden-Oosten de Israëlische wapensuperioriteit over de Arabische staten zou stabiliseren. Op 10 juli sprak China zijn „voorbehoud" uit over het wapencommuniqué; het stelde dat de passages inzake wapenhandel er! ontwapening .,niet goed in evenwicht" waren.

De deelnemers aan de conferentie besloten dat regelmatige ontmoetingen in eerste instantie zouden worden voorafgegaan door een vergadering van wapenbeheersingsexperts in september Deze deskundigen zouden de laatste details bespreken van een akkoord, waarover een in oktober geplande plenaire vergadering zich kon uitspreken

IMF roept op tot wapenbeheersing

In een op 4 juli door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) gepubliceerde studie werd er bij de geïndustrialiseerde landen op aangedrongen de wapenexport te beperken en striktere controles door te voeren op het gebruik van financiële steun voor militaire doeleinden.

Op 8 juli riep de directeur van het IMF. Michel Camdessus, regeringen op $100 mrd te besparen door hun defensiebegrotingen met 20 procent te besnoeien om zo de kosten van de Duitse eenwording. de economische hervormingen in Oost-Europa en de Golfoorlog te kunnen opvangen. Camdessus deed zijn oproep in een toespraak tot Sociaal-Economische Raad van de VN (ECOSOC) te Genève, waarin hij de studie toelichtte.

AANKONDIGINGEN VAN BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE

Op 30 juli liet de Amerikaanse regering weten dat zij, overeenkomstig haar in januari 1991 genomen besluit om de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Europa te halveren, 79 militaire bases zou inkrimpen of opheffen. In Duitsland zouden 38 bases verdwijnen, in Groot-Brittannië 13, in Italië 8, in Turkije 7, in Spanje 5 en in Nederland één.

Op 9 juli kondigde de Britse minister van defensie. Tom King, een aantal ingrijpende inkrimpingen van het Britse defensiepersoneel aan. Hij zei dat dit samenhing met de vermindering van het aantal defensieve taken na de beëindiging van de Koude Oorlog.

King liet weten dat de 155.000 personeelsleden tellende Britse landmacht in 1992 zou worden terugebracht tot 116.000 manschappen. Bij de gezamenlijke strijdkrachten zouden 62.000 van de huidige 308.000 banen verdwijnen.

Op 23 juli voegde hij daaraan toe dat de 55 huidige legerbataljons, waarvan vele onderbemand waren, door fusie zouden worden teruggebracht tot 38 eenheden, terwijl het aantal gepantserde verkenningsregimenten van 19 naar 11 zou worden teruggebracht. De Lifeguards, Blues en Royals zouden moeten samengaan en één van de vijf Gurkha-bataljons zou moeten verdwijnen. Vier van de zeven Schotse infanterieregimenten zouden in andere regimenten moeten opgaan, terwijl het Ulster Defence Regiment zou moeten fuseren met de Royal Irish Rangers.

Op 22 juli kondigde ook de Franse regering een omvangrijke personeelsinkrimping aan.

Het huidige Franse leger van 285.000 manschappen zou in „vijf of zes jaar" moeten worden ingekrompen met 50.000-70.000 man, Lietgeen deels verband hield met de terugtrekking van ca. 48.000 man Franse militairen uit Duitsland.

Op 24 juli werd echter ook bekend gemaakt dat de Franse regering besloten had het project met de mobiele S-45-kernraketten te schrappen ten gunste van een nieuwe grondgrondraket, de Hades, die zowel door de landmacht als door de marine gebruikt kon worden. Om deze raketten, die de verouderde S-3 (Pluto)-modellenzouden vervangen, te bedienen, zou een speciale legerbrigade worden opgericht.

Op 6 augustus maakte de Duitse minister van defensie, Gerhard Stoltenberg, de details bekend van het regeringsplan om het Duitse leger vóór eind 1994 (zoals overeengekomen in het ,,Twee-plus-vier-verdrag over de Duitse eenwording - zie pag. 5/1 e.v.-'91) terug te brengen van 461.000 naar 370.000 manschappen.

Voor die datum zouden 116 van de huidige 720 bases in West-Duitsland gesloten worden. waarmee het aantal in dat deel van het land gestationeerde manschappen op 310.000 kwam. In een reactie op een vraag uit het parlement liet de regering op 5 augustus weten dat zij verwachtte dat de NAVO-bondgenoten in de komende jaren naar schatting 133.000 manschappen, onder wie 75.000 Amerikaanse en 25.000 Britse militairen, zouden terugtrekken.

EERSTE RATIFICATIE VAN CFE-VERDRAG

Op 19 juli was de Tsjechoslowaakse president Kavel het eerste staatshoofd dat het Verdrag over Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE) ratificeerde. Het CFE-verdrag, dat voorzag in ingrijpende beperkingen van het aantal troepen, tanks en wapens, was in november 1990 (zie pag. 141/3-'91) door de zes leden van het Warschaupact en de 16 NAVO-leden ondertekend.
Op 17 september volgde de ratificatie van het CFE-verdrag door Hongarije.

AMERIKAANS AANBOD VOOR VERMINDERING VAN TACTISCHE EN STRATEGISCHE KERNWAPENS

Op 27 september maakte de Amerikaanse president George Rush een aantal voorstellen bekend voor een aanzienlijke vermindering van het aantal Amerikaanse kernwapens dat in de lucht, op de grond en op zee is gestationeerd. Deze voorstellen werden een zeer belangrijk initiatief genoemd.

In een televisietoespraak die in het hele land werd uitgezonden, zei Bush dat de ontwikkelingen in de Sowjet-Unie voor de Verenigde State' de deur had-den geopend om eenzijdig ,,stappen te nemen om de wereld een beetje minder gevaarlijk te maken dan ooit tevoren in het nucleaire tijdperk". Hij deed een beroep op de Sowjet-Unie om zich bij de VS aan te sluiten en deze .,historische gelegenheid" met beide handen aan te grijpen.
Bush nodigde de Sowjet-Unie uit voor onderhandelingen over de vernietiging van alle intercontinentale ballistische– raketten met meerdere kernkoppen, waarbij hij verklaarde de alarmstatus op te heffen van alle Minuteman 11-raketten voor de lange afstand, die volgens plan uiteindelijk zouden worden ontmanteld op grond van het zojuist gesloten START-verdrag over de beperking van kernwapens (zie pag. 787/1 e.v.-'91).
Bush kondigde ook aan dat hij de directe opheffing van de alarmstatus had bevolen van alle strategische bommenwerpers en opdracht had gegeven om de bijbehorende wapens op te slaan.

In een poging die naar verluidt bedoeld was om de Sowjet-Unie ertoe te bewegen haar via treinrails verplaatsbare intercontinentale raketsysteem SS-24 af te schaffen, zei Bush dat de VS plannen voor de ontwikkeling van mobiele versies van de MX- en Midgetman-raketten hadden laten varen, en dat ook het programma voor de bouw van een aanvalraket voor de korte afstand (SRAM)was geannuleerd.
Bush gaf aan bereid te zijn een aantal belangrijke concessies te doen, en liet daarbij doorschemeren dat de VS mogelijk zouden afzien van hun verzet tegen formeel onderhandelde beperkingen voor de plaatsing van op zee lanceerbare kruisraketten (SLBM).Wat betreft deze raketten, een marineversie van de Tomahawk-kruisraket die was geschrapt op grond van het INF-akkoord over kernwapens voor de middellange afstand (zie pag. 609 e.v.-'87), hadden de VS een numerieke en technische voorsprong.

Bush bevestigde opnieuw het streven van zijn regering een gestroomlijnde kernmacht te creëren, door aan te kondigen dat hij alle strategische kernstrijdkrachten onder één bevelhebber plaatste.

Hoewel de voorstellen van Rush verder gingen dan de beperking van 30 procent van strategische kernwapens die was overeengekomen in het START-verdrag, zouden deze voorstellen naar verwachting slechts betrekking hebben op een klein deel van het Amerikaanse nucleaire arsenaal. De ..triade" van vanaf de grond gelanceerde raketten, in onderzeeërs geplaatste wapens en bommenwerpers voor de lange afstand bleef namelijk intact. De voorstellen hadden naar alle waarschijnlijkheid ook geen invloed op de Amerikaanse kernwapens in Europa, aangezien de plannen voor de plaatsing van 500 tactische gronddoel-raketten (TASM) voor het eind van de jaren '90 ongewijzigd bleven.
Het fel bekritiseerde programma voor de B-2 ,,stealth" bommenwerper, dat naar schatting $865 mln per vliegtuig zou kosten (zie ook pag. 705/1-'91), en het programma voor de Seawolf-onderzeeër zouden waarschijnlijk ook doorgaan. Het effect op de ballistische raketten, afgezien van de Minuteman II, was nog onzeker. Men verwachtte dat de financiële besparingen door de bezuinigingen op de lange termijn bescheidenzouden zijn.

Reacties uit de Sowjet-Unie en Europa

Het eenzijdige voorstel van Bush werd met enthousiasme, zij het ook met enige behoedzaamheid ontvangen.

Sowjet-president Michail Gorbatsjow zei op 28 september dat het voorstel blijk gaf van de ,,betrokkenheid van de Amerikaanse regering en president Bush persoonlijk bij het proces van de nucleaire ontwapening"; maar hij voegde daaraan toe dat het ,,nog te vroeg (is) om de hele draagwijdte van deze voorstellen te kunnen beoordelen", met name aangezien ze verband houden met beperkingen elders in Europa.
Op 29 september zei de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Boris Pankin, in New York dat de Sowjet-Unie ernaar streefde de voorstellen van Bush te evenaren met ,,soortgelijke daden".

Op 27 september begroette de Britse premier, John Major, het voorstel van Bush met instemming. waarbij hij benadrukte dat Groot-Brittannië een ,,toereikende (macht van) conventionele wapens en kernwapens" zou handhaven om het voortbestaan van de vrede in Europa veilig te stellen.
Op 28 septembermaakte Groot-Brittannië bekend dat het de voor gebruik op het slagveld ontwikkelde kernwapens voor de korte afstand zou vernietigen maar de plannen om de marine te bewapenen met de Trident D-5 raket met meerdere kernkoppen, die vanaf een onderzeeër wordt gelanceerd, zou uitvoeren.

Op 28 september verklaarde president François Mitterrand van Frankrijk het plan van Bush toe te juichen, maar hij liet tegelijk weten dat Frankrijk zijn kernwapens niet zou afschaffen.

De Duitse bondskanselier Helmut Kohl verwelkoinde op 28 september de voorstellen van Bush als ,,een beslissing van historische dimensies", en merkte daarbij op dat deze voorstellen inhielden dat alle raketten voor de korte afstand uit Duitsland zouden verdwijnen. Eind augustus was gemeld dat Duitsland de druk op zijn westerse bondgenoten had vergroot om in te stemmen met een verbod op kernwapens voor de korte afstand en dat dat land verwikkeld was in een conflict met Frankrijk over diens weigering om het Hades-programma voor kernraketten voor de korte afstand te annuleren.

Op 29 september verklaarde China het voorstel van Bush positief te beoordelen maar gaf verder geen informatie over de eigen plannen voor het strategische arsenaal van twaalf intercontinentale kernraketten en 60 kernraketten voor de middellange afstand

CONFERENTIE OVER BEHEERSING VAN BIOLOGISCHE WAPENS

Van 9-27 september ontmoetten specialisten uit 118 landen elkaar in Genève voor de derde conferentie voor de herziening van de Conventie voor Biologische Wapens uit 1972 (zie pag. 255/3 e.v.-'72), die deze landen hadden ondertekend.

Hoewel in de eerste berichten werd gesuggereerd dat de afgevaardigden het niet eens waren over belangrijke kwesties met betrekking tot inspectie en verificatie ter plaatse, werd in de vergadering besloten tot een verscherping van de maatregelen om ervoor te zorgen dat de landen zich aan het verdrag zouden houden. Voorts werd een werkgroep ingesteld die de haalbaarheid van de controlemethoden zou onderzoeken.

Op 5 september had de *Guardian*, op grond van Amerikaanse bronnen, gemeld dat elf landen (te weten Irak, Syrië, Egypte, Libië, Israël, de Sowjet-Unie, China, Noord-Korea, Vietnam, Laos en mogelijk Taiwan) de Conventie van 1972 hadden geschonden.

Argentinië, Brazilië en Chili gingen op 5 september in Mendoza (Argentinië) formeel akkoord met het verbod op chemische en biologische wapens.

CFE- EN ,,OPENSKIES"-GESPREKKEN HERVAT

Op 5 september werden in Wenen de gesprekken hervat over de beperking van strijdkrachten op grond van het verdrag over de conventionele strijdkrachten in Europa (CFE) dat in november 1990 was ondertekend (zie pag. 141/3 e.v.-'91) en die de CFE-1A-gesprekken werden genoemd. De gesprekken waren in maart verdaagd na een formele onderbreking in februari (zie pag. 357/1/2, 573/1 e.v. en 785/3 e.v.-'91).

Op 9 september begon in Wenen de derde ronde van de ,,OpenSkies"-gesprekken.

Tijdens eengemeenschappelijke conferentiein Ottawa (Canada) op 12-13 februari 1990 waren de ministers van buitenlandse zaken van de 16 NAVO-landen en van de zeven Warschaupact-landen het eens geworden over de

basiselementen van een plan dat ongewapende militaire of civiele verkenningsvliegtuigen van elk van beide blokken de mogelijkheid zou bieden legaal boven elkaars grondgebied te vliegen De ministers werden het over vier hoofdpunten eens (1) aan surveillance-vluchten zouden minimale beperkingen worden opgelegd, (2) een quota-systeem zou worden ontworpen om een gelijkwaardige surveillance aan al e deelnemende staten te waarborgen (J) er zouden ongewapende vliegtuigen worden gebruikt met een surveillance-uitrusting die onder alle omstandigheden en bij elk weertype kon functioneren, en (4) andere landen, in het bijzonder de neutrale en niet-gebonden landen van Europa, zouden uiteindelijk worden uitgenodigd om aan het project deel te nemen Werkgioepen werden belast met de bespreking van meningsverschillen
Maar toen de eerste ronde van deze onderhandelingen op lager niveau op 28 februari 1990 werd afgesloten, bleek dat diverse technische kwesties nog niet waren opgelost
Besloten werd een tweede gespreksronde vanaf 23 april in Boedapest (Hongarije) te houden Deze tweede ronde begon op de afgesproken plaats en tijd, maar werd op 10 mei 1990 geschorst. In berichten werd gesuggereerd dat er bij de besprekingen over een wederzijdse surveillance vanuit de lucht tussen beide partijen vooral geschillen waren gerezen over het aantal uit te voeren vluchten, het soort te gebruiken surveillance-uitrusting en de voor surveillance open te stellen gebieden.

Inspecties op grond van CFE-verdrag

Op 20 en 21 september voltooiden militaire inspecteurs van de Sowjet-Unie, die voor het eerst opereerden in het kader van het CFE-verdrag, hun inspectie van Franse en Britse (in Duitsland gesitueerde) militaire lokaties (zie pag. 573/2 e.v.-'91 voor Sowjet-inspecties in het kader van het INF-verdrag).

CVSE

VERGADERING VAN HET CENTRUM TER VOORKOMING VAN CONFLICTEN

Op 13 mei 1991 vond in Wenen een vergadering plaats van de raadgevende commissie van het Centrum ter Voorkoming van Conflicten (zie pag. 142/3 -'91 voor de bepaling in het Handvest van Parijs over de oprichting van het Centrum).

Het officiële Sowjet-persbureau Tass meldde dat de commissie had gediscussieerd over vraagstukken met betrekking tot de uitwisseling van informatie over strijdkrachten en de opstelling van wapensystemen van de lidstaten van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE).
Het persbureau meldde verder dat de deelnemers het belang hadden onderstreept van de uitwisseling van militaire gegevens. Half april had in Wenen voor het eerst een dergelijke gegevensuitwisseling plaatsgevonden, als ,,een van de elementaire schakels in de ontwikkeling van een vertrouwenwekkend stelsel en veiligheidssysteem in Europa"
Volgens *Tass* werden ook vraagstukken ten aanzien van de Centrum-begroting voor 1991 behandeld Er werd gemeld dat terwijl leden van de CVSE al $ 1 mln hadden toegezegd, het Centrum ,,50 procent meer (had verzocht) zonder geldige redenen te geven

(Vor.ber. pag 357/1/2 e.v. - 1991)

VERGADERING VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Ministers van buitenlandse zaken van 34 landen, die deelnamen aan de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), ontmoetten elkaar op 19-20 juni in Berlijn voor de eerste keer sinds de aanvaarding van het Handvest van Parijs in november 1990 (pag. 142/1 e.v.-'91).

De eerste daad van de ministers was de unanieme bekrachtiging op 19 juni van de toetreding van Albanië als het 35ste lid van de CSVE. In een brief aan de CVSE-leiders had de Albanese regering op 14 juni haar ,,verbondenheid met de Europese democratische en pluralistische waarden" bevestigd.
Een meer gedetailleerd mandaat voor het spoedmechanisme van de in Praag gevestigde CVSE-commissie van hoge functionarissen schortte in feite de unanimiteitsregel van de Conferentie op. Een lidstaat kan de voorzitter van deze commissie verzoeken binnen 24 uur contact op te nemen met de betrokken staat of staten, wanneer vragen van deze lidstaat over een ,,belangrijke verstoring van de vrede" door een andere lidstaat niet afdoende worden beantwoord. De voorzitter van de commissie belegt op zijn beurt binnen 2 tot **3** dagen een buitengewone commissievergadering van alle CVSE-leden, wanneer 13 leden instemmen met zo'n vergadering. De procedure vereiste niet de instemming van het betrokken land.
Aanbevelingen die krachtens deze noodprocedures werden aangenomen, konden echter niet zonder consensus worden uitgevoerd, De Sowjet-Unie had zich aanvankelijk verzet tegen de opschorting van de unanimiteitsregel met als argument dat dit een ondermijning betekende van het in de Slotverklaring van Helsinki uit 1975 ,,opgenomen beginsel van niet-inmenging.

Een Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, Joeli Kwitsinski, verklaarde naar verluidt op 20 juni tijdens een besloten zitting dat de status van de Baltische republieken buiten de jurisdictie van de CVSE viel. De Sowjet-Unie eiste echter niet de verwijdering van de afgevaardigden van Litouwen, Letland en Estland, die de openbare zittingen bijwoonden als gasten van de Duitse regering (voor hun verwijdering van de CVSE-top in Parijs, zie pag. 141/2 - '91). (In wat werd beschouwd als een verhulde verwijzing naar de politieke gebeurtenissen in de Sowjet-Unie. had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker in een toespraak tot het Aspen-instituut in Berlijn op 18 juni gepleit voor een democratische ,,Euro-Atlantischegemeenschap die zich uitstrekt van Canada tot Wladiwostok".)

Op 19 juni riepen de ministers van buitenlandse zaken in een gezamenlijke verklaring de Joegoslavische leiders op" .,hun geschillen vreedzaam op te lossen" en spraken zij zich uit voor de ,,territoriale integriteit van Joegoslavië". Vertegenwoordigers van Slovenië woonden de vergadering bij als gasten van de Oostenrijkse afvaardiging, maar het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken weigerde naar verluidt het Sloveense verzoek om deel te mogen uitmaken van de Joegoslavische afvaardiging.

Eerder die maand ontmoetten de ministers van cultuur van de toen nog 34 lid-

De **35** ministers van buitenlandse zaken die deelnamen aan de CVSE-conferentie in Berlijn (19 juni 1991).

staten van de CVSE elkaar in Krakow (Polen). Zij keurden op 6 juni een verklaring goed waarin werd opgeroepen tot internationale samenwerking ter bescherming van het culturele erfgoed van de lidstaten.

CONFERENTIE OVER RECHTEN VAN MINDERHEDEN

Van 1-19 juli hield de CVSE in Geneve een conferentie over de problemen van nationale minderheden in Europa De-ze conferentie, waaraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van alle 35 CVSE-lidstaten, was belegd op initiatief van Zwitserland en de Sowjet-Unie Aan her. eind van de conferentie keurden de deelnemers een document goed over de bescherming van minderheden en hun rechten. De vergadering werd voortdurend onderbroken door woordenwisselingen tussen Oosteuropese afgevaardigden over de behandeling van minderheden in hun eigen land of in buurlanden

WARSCHAUPACT

TERUGTREKKING SOWJET-TROEPEN UIT TSJECHOSLOWAKIJE

Radio-Moskou zei op 26 maart 1991 dat de terugtrekking van alle Sowjet-troepen voor 26 mei zou zijn voltooid, eerder dus dan de in februari 1990 vastgestelde datum (zie pag. 347/3-'90). In het bericht werd voorts gezegd dat de terugtrekking ook betrekking had op de verwijdering van alle soorten munitie, waaronder atoomgranaten.

ONTHULLINGEN OVER KERNWAPENS IN HONGARIJE

De voormalige premier van Hongarije, Karoly Grosz, onthulde op 22 april dat de Sowjet-Unie tot 1988 in het geheim kernwapens had opgeslagen in Hongarije.

Grosz zei dat hij pas lucht had gekregen van de opgeslagen kernwapens nadat hij in 1987 premier werd en dat hij ,,niet navroeg wanneer en hoe ze daar terecht waren gekomen." Hij benadrukte echter dat hij onmiddellijk had geprobeerd om de wapens weg te krijgen met als argument dat hun aanwezigheid in strijd was met de politiek van Hongarije om .,zowel met Oost als West evenwichtige relaties" te onderhouden.
De Hongaarse staatssecretaris van defensie. luitenant-generaal Antal Annus. had op 20 april ontkend dat de regering officieel op de hoogte was van de stationering van Sowjet-kernwapens in Hongarije.

Aleksandr Bessmertnych (l.) Sowjet-minister van buitenlandse zaken. in gesprek met vice-president Gennadi Janajew tijdens de bijeenkomst in Praag op 1 juli 1991 waarop het Warschaupact formeel werd ontbonden.

De verklaring van Grosz, die in tegenspraak was met het officiële Sowjet-standpunt, dat inhield dat alleen in Tsjechoslowakije en het voormalige Oost-Duitsland kernwapens waren gestationeerd, volgde na onthullingen op 8 april van de commandant van de Sowjet-troepen in Polen, generaal Viktor Doebinin, die beu-eerde dat in Polen niet nader omschreven kernwapens waren opgeslagen.

Op 24 april zei een woordvoerder van het Sowjet-ministerie van defensie dat ,,onder auspiciën van het Warschaupact vroeger een te verwaarlozen aantal (kernwapens) in Hongarije was opgeslagen". Bijzonderheden over de militaire afspraken, die vanaf februari 1991 (zie pag. 359/2 - '91) niet meer van toepassing waren, werden niet bekendgemaakt.

FORMELE ONTBINDING

Op 1 juli werd in de Tsjechoslowaakse hoofdstad Praag de Verdragsorganisatie van Warschau of het Warschaupact formeel ontbonden door de zes overgebleven lidstaten (Bulgarije, Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen, Roemenië en de Sowjet-Unie). Het protocol waarmee het verdrag werd ontbonden. bepleitte de bevordering van een geleidelijke overgang naar pan-Europese veiligheidsstructuren op basis van de akkoorden die gesloten waren tijdens de CVSE (Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa)-topconferentie in november 1990. Dit protocol zou naar verwachting eind 1991, wanneer het geratificeerd zou zijn door alle zes parlementen, van kracht worden.

Het Warschause Verdrag van Vriendschap, Samenwerking en Wederzijdse Bijstand werd in 1955 ondertekend. Ook Albanië (dat zich in 1968 terugtrok) en Oost-Duitsland (dat zich in september 1990 vóór de hereniging met West-Duitsland terugtrok) behoorden tot de oorspronkelijke ondertekenaars. De zes landen hadden al op 23 februari besloten het Pact als militair bondgenootschap op te heffen, nadat het Pact en de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in november 1990 verklaard hadden elkaar niet langer als vijanden te beschouwen.
De Sowjet-Unie zag af van haar eis dat in nieuwe verdragen tussen de Sowjet-Unie en haar voormalige bondgenoten een clausule moest worden opgenomen die het deze landen onmogelijk maakte bondgenootschappen aan te gaan die de Sowjet-Unie niet zinden.

Twee weken nadat zijn troepen vertrokken waren, verliet generaal Edoeard Worobjow, de laatste Sowjet-militair die in Tsjechoslowakije diende, op 30 juni het land. De Sowjet-Unie besloot Tsjechoslowakije het equivalent van $ 160 mln uit te keren als herstelbetaling voor de schade die zij het land sinds de invasie in 1968 had berokkend.

Op 19 juni verlieten de laatste Sowjet-troepen Hongarije. De kosten van de schade die door Sowjet-troepen sinds de opstand van 1956 veroorzaakt was, werd door Hongarije op meer dan 60 mrd forint ($ 780 mln) geschat. Volgens de Sowjet-Unie bedroeg de schade 3-3,5 mrd forint, een cijfer dat door de Hongaren verworpen werd. Op 24 en 25 juli kwamen functionarissen van de Hongaarse en Sowjet-ministeries van defensie in Boedapest bijeen om een militaire overeenkomst te bespreken. Hongarije liet weten bereid te zijn in de nabije toekomst een samenwerkingsakkoord te ondertekenen.

Op 24 juli werden onderhandelingen tussen Polen en de Sowjet-Unie over een tijdslimiet voor de terugtrekking van 50.000 Sowjet-militairen afgebroken. Polen wilde dat de troepen zich vóór eind 1991 zouden hebben teruggetrokken, maar de Sowjets wilden respijt tot eind 1993.

(Vor.ber. pag. 359/1 e.v. - 1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3052

ALBANIË Algemene staking **811**
Nieuwe regering **812**
Uitwijzing van vluchtelingen door Italië **812**
Economische ontwikkelingen en noodhulp **813**
Buitenlandse betrekkingen **814**
ARUBA Benoeming procureur-generaal omstreden **816**
BALTISCHE STATEN Onafhankelijkheid van Estland, Letland en Litouwen **814**
BELGIË Parlements- en provincieraadsverkiezingen **801**
Zetelverdeling Kamer **802**
Zetelverdeling provincieraden en samenstelling Senaat **804**
Regeringsvorming **804**
Van Rossem komt vrij **805**
BOTSWANA Optreden oppositie **835**
Zevende ontwikkelingsplan **835**
BROENEI Diplomatieke betrekkingen met China en SU **860**
CAMBODJA Diplomatieke activiteiten en interne aangelegenheden (juli tot begin september) **860**
SNC-vergadering in New York **862**
Buitengewoon congres KPRP **862**
Vredesakkoord **863**
CANADA Politieke ontwikkelingen vanaf medio 1990 **816**
Nieuw kabinet **817**
Economische ontwikkelingen **819**
Betrekkingenmet VS **819**
CUBA Politieke ontwikkelingen **820**
Economische ontwikkelingen **821**
Buitenlandse betrekkingen **822**
CVSE Vergadering ministers van buitenlandse zaken in Berlijn **870**
DOMINICAANSE REPUBLIEK Aftreden partijleiders **823**
Economische ontwikkelingen **823**
ESTLAND Onafhankelijkheid **815**
ETHIOPIË Verkiezing Raad van Afgevaardigden **835**
Hulpacties **835**
Kabinet benoemd **836**
Buitenlandse betrekkingen Eritrea **836**
GHANA Langzaam verloop hervormingsproces **836**
Begroting 1991 **837**
HAÏTI Politieke ontwikkelingen **824**
Militaire coup **825**
HONGKONG Ontwikkelingen inzake toekomstig politiek bestel Hongkong **864**
Ondertekening van luchthavenovereenkomst **867**
Eerste verkiezingen voor Wetgevende Raad **867**
ISRAËL Nederzettingenbeleid **852**
Voorwaardelijke instemming met vredesconferentie **853**
Shamir besluit Israëlische delegatie naar vredesconferentie te leiden **857**
LETLAND Onafhankelijkheid **815**
LITOUWEN Onafhankelijkheid **815**
MAGHREB Topconferentie AMU in Casablanca **837**
MALAWI Buitenlandse hulp **838**
MAROKKO Vrijlating familie van generaal Oufkir, amnestie **838**
Begroting voor 1991 **839**
MAURETANIË Broodoproer en algemene staking **839**
Referendum over nieuwe grondwet **839**
Overeenkomst met Senegal **840**
MAURITIUS Algemene verkiezingen **840**
MEXICO Besprekingen over vrijhandel **826**
Europese rondreis president Salinas **827**
Parlements- en gouverneursverkiezingen **827**
MIDDEN-OOSTEN Voorbereiding vredesconferentie, ontwikkelingen juni-oktober **851**
Conferentie in Teheran **858**
NAMIBIE Anti-SWAPO activiteiten door Zuid-Afrika gefinancierd **840**
NEDERLAND Gezondheid prins Claus **805**
Nieuwe commissarissen van de koningin **805**
Maatschappelijke reacties op miljoennennota **806**
Acties vakbonden tegen kabinetsplannen inzake WAO en Ziektewet **807**
PvdA-congres steunt Kok **808**
Open brief Van der Louw c.s. **810**
Nieuwe voorzitter VVD **811**
NEDERLANDSE ANTILLEN Verkiezingen voor de eilandsraden **829**
NIGERIA Vorming van nieuwe deelstaten **841**
Machtsoverdracht aan burgerbewind toegezegd **841**
PALESTIJNSE ZAKEN Gerechtelijk onderzoek bloedbad Tempelberg **858**
Vergadering Palestijnse Nationale Raad in Algiers **859**
PERU Nieuw kabinet **829**
Cholera-epidemie **829**
Guerrilla-aanvallen **830**
Drupsbestriidingsovereenkomst met VS **83**t
SOEDAN Ontwikkelingen mei-september 1991 **842**
SOWJET-UNIE Diplomatieke rol SU in vredesproces Midden-Oosten **855**
SURINAME Berichten over rol Boutersein drugshandel **831**
Venetiaangekozen tot president **833**
Samenstelling nieuw kabinet **833**
Surinaams-Nederlands topoverleg op Bonaire **834**
SYRIË Assad accepteert Amerikaans voorstel voor vredesconferentie **851**
VERENIGDE STATEN Bush trekt CAAA in **845**
Brieven Bush met compromisvoorstel inzake vredesconferentie over het Midden-Oosten **851**
Vijfde rondreis Baker door Midden-Oosten **851**
Zesde rondreis Baker **854**
Uitstel Amerikaanse goedkeuring leninggarantie aan Israël **854**
Zevende en achtste rondreis Baker **856**
WAPENBEHEERSING Conferentie over controle op wapenhandel **868**
Amerikaans aanbod voor vermindering van tactische en strategische kernwapens **869**
CFE- en ,,OpenSkies"-gesprekken hervat **869**
WARSCHAUPACT Formele ontbinding **871**
ZUID-AFRIKA Afschaffing van laatste apartheidswetten **843**
Nationale conferentie ANC **844**
Gevangenenvrijgelaten **845**
Maatregelen om sancties op te heffen **845**
Schandaal over financiële steun aan Inkatha **846**
Kabinetswijzigingen **847**
Botsingen tussen AWB en politie **848**
Grondwetsvoorstellen **849**
Aanhoudend geweld **850**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief
O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XLV

januari/december 1991

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), E. Brouwers (eindredacteur), M.-A. van Wijnen, P. Brouwers; (voor België) A. Wouters.

Adres redactie: Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, telefoon (020) 564 11 11.

Uitgevers: Systemen Keesing B.V., Amsterdam.

Administratie Nederland: Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 564 12 22.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 03 324 38 90, postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging binnen 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt maandelijks het belangrijkste politieke en economische gebeuren in de wereld vast. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief - **alfabetisch-systematisch** gedeelte **(I),** een lijst met veel voorkomende afkortingen **(11),** een naamregister (III) en een jaarkalender (IV).

Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

AFDELINGEN - De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten - in alfabetische volgorde - de **LANDEN** en verder de volgende begrippen. **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, Grafieken. Landkaarten) AFRIKA, AMERIKA, AZIE. BIOGRAFIEËN, EUROPA, INTERNATIONAAL, MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEËN, OCEANIË EN TEKSTEN.**

RUBRIEKEN - De in bovengenoemde afdelingen geïndiceerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN,** t.w. **ALGEMEEN - ECONOMIE, FINANCIEN EN SOCIALE ZAKEN - OVERZEESE GEBIEDEN - POLITIEK BINNENLAND - BUITENLANDSE BETREKKINGEN.** In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken: **ALGEMEEN - CONFERENTIES - ECONOMIE. FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN - ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING - ORGANISATIES EN VERDRAGEN.**

WIJZE VAN INDICEREN - De in KHA opgenomen berichten zijn - zeer kort omschreven - ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 160/1 - pagina 160, 1ste kolom).

BELANGRIJKE TEKSTEN - Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945)

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038A (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 9291/2, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees verdrag i.z. de Rechten van de mens 11425 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverarag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14451 (1958)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 11961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viermogendhedenakkoord i.z. Berlijn 582/3 e.v. (1971)

Basisverdrag DDR-Bondsrep. Duitsland 740/2 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 292/2 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 404/3 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 374/3 e.v. (1977)

Vredesverdrag Egypte-Israëel 193/3 e.v. + annexen 846/3 e.v. (1979)

Besluiten Ronde Tafel Conferentie Nederland-Nederlandse Antillen (1983) 283/3 e.v. (1984)

OUDE JAARGANGEN - Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931t/m 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel	I	(1931-'34)	pag. 1-1412	uitverkocht
Deel	II	(1934-'37)	pag. 1413-2842	idem
Deel	III	(1937-'40)	pag. 2843-4278	idem
Deel	IV	(1940-'43)	pag. 4279-5582	idem
Deel	V	(1943-'46)	pag. 5583-6788	idem
Deel	VI	(1946-'48)	pag. 6789-7886	idem
Deel	VII	(1949-'50)	pag. 7887-9156	idem
Deel	VIII	(1951-'52)	pag. 9157-10406	idem
Deel	IX	(1953-'54)	pag. 10407-11670	idem
Deel	X	(1955-'56)	pag. 11671-12918	idem
Deel	XI	(1937)	pag. 12919-13750	idem
Deel	XII	(1958)	pag. 13751-14566	idem
Deel	XIII	(1959)	pag. 14567-15398	idem
Deel	XIV	(1960)	pag. 15399-16230	idem

De delen XV t/m XLIV (1961 t/m 1990) zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1977 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Abadia. gen.-maj. Lisandro, stafchef van de Filippijnse strijdkrachten 726

Afewerki, Issaias. EPLF-leider (Eritrea/Ethiopië) 543

Afghanistan. president Najibullah in de Cherpoormoskee te Kaboel 118: lt.-gen. Jalal Razaminda en gouverneur Fazl Haq Khaleqiar van Herat in gesprek inet vertegenwoordigers van de mujaheddin 122: mujaheddin-leider Jalaluddin Haqqani niet guerrillaleiders Amin Wardak en Abdul Haq in Miram Shah (Pakistan) 560: een beeld van Asadabad na de Scud-aanval van 20 april 1991 561

Afrika: familieportret 27ste topconferentie vaii de OAE in Abuja 707: deelnemers AMU-topconferentie in Casablanca 838

Aguinaldo, Rodolfo, geschorste gouverneur van provincie Cagayan (Filippijnen) 718

Akbulut. Yildirim. preniier van Turkije 697

Albanië: VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar en echtgenote bezichtigen de ruïnes van Apollonia. samen iiiet de Albanese minister van buitenlandse zaken Reis Malile 292: president Ramiz Alia ontvangt studenten van de Universiteit van Tirana 293; president Ramiz Alia op het congres van de Partij van de Arbeid 294: het standbeeld van Enver Hoxha wordt neergehaald op het Skanderbegplein in Tirana 295: president Ramiz Alia overlegt met Nexhmije Hoxha en ex-premier Adil Carcani 296: een door honderden mensen bestormd Albanees schip in de haven vaii Durrës 510. Sali Berisha, leider Albanese Democratische Partij, in discussie met aanhangers 511

Aleksej, metropoliet, nieuwe Russisch-orthodoxe patriarch 87

Alesana, Tofilau Eti. premier en minister van buitenlandse zaken van West-Samoa 141

Algerije: FIS-leider Abbasi Madani met medestanders Ali Aya en Mustapha Liman 107: deinonstratie in Algiers met portretten van FFS-leider Hocine Aït Ahmed 614: aanhangers FIS in gebed te Algiers 615; 20ste zitting Palestijnse Kationale Raad in Algiers 859

Alia, Ramiz. president van Albanië 513

Amerika: Middenamerikaanse top in Puntarenas met presidenten van Costa Rica. Guatemala en Nicaragua (Rafael Calderon, Vinicio Cerezo en Violeta Chamorro) 241

Angola: UNITA-leider Jonas Savimbi bij ontvangst door Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze in Washington 179; vertegenwoordigers van Angolese regering en UNITA, resp. Lopo do Nascimento en Jeremias Chitunda, wisselen in Bicesse konieën uit van het vredesakkoord mor Angola. onder het oog van de Portugese staatssecretaris José Durao Barroso 617

Antall. Jozsef, preniier van Hongarije 305

Aristide. Jean-Bertrand, de 40ste president van Haiti 321

Ashrawi. Hanan, woordvoerster Palestijnse delegatie op vredesconferentie voor het Midden-Oosten 856

Athulathmudali, Lalith, sinds 1977 lid van het Srilankaaiise kabinet 205

Auken, Svend, leider van de Sociaal-Democratische Partij van Denemarken 154

Bakatin, Wadim, nieuwe hoofd van de KGB (Sowjet-Unie) 690

Bandaranaike, mevr. Sirimavo, oud-prernier Sri Lanha en leider Sri Lanka Freedom Party 569

Bangladesh: aanhangers van de Awami Liga vieren overwinning in de ttraten van Dhaka 343; Shehabuddin Ahmed wordt beëdigd als waarnemend president van Bangladesh. met schout-bij-nacht Amir Ahmad Mustafa, generaal-majoor Nuruddin Khan, voormalig vice-president Moudud Ahmed en ex-president Hossain Mohammed Ershad 343; Begum Khaleda Zia tekeiit beëedigingsdocument als premier van Bangladesh, iiiet waarnemend president Shehabuddin Ahmed 412: het overstroomde vliegveld van Chittagong op 30 april 1991 562

Barre. Mohammed Siad, ex-president van Somalia 251

Barzani. Masoud, DPK-leider (Iraki 403: 556

Basu. Jyoti, premier van West-Bengalen (India) 632

België: premier Martens verlaat de Wetstraat om het ontslag van zijn kabinet hij de koninp in te dieiien i? oktober 1991) 649: vice-premier Hugo Schiltz en minister André Grens staan de pers te woord na hun aftreden 652: premier Martens en PSC-voorzitter Gerard Deprez bekijken verkiezingsuitslagen op 24 noveniber 1991 801: persconferentie vaii het Vlaams Blok in Brussel met Filip Dewinter. Karel Dillen en Gerolf Annemans 801

Bhoetto Benazir. ex-preinier van Pakistan 63

Bidart, Philippe, Iparretarrak-leider (Frans Baskenland) 438

Bielecki, Jan Krzysztof, nieuwe premier van Polen 224

Boesky, Ivan, arbitrageant Wall Street (VS) 100

Bloch, Felix. Amerikaan, carrièrediplomaat 105

Bolger, James, premier van Nieuw-Zeeland 782

Breuel. Birgit, de nieuwe directeur van Treuhand (Duitsland) 662

Brooke, Peter. Britse minister voor Noord-lerlanii 592

Bulatovic, Momir. president van Montenegro 308

Bulgarije: demonstrerende stakers in het centrum van Sofia 152; de nieuwe Bulgaarse premier Dimitur Popou met zijn voorganger Andrej Lukanow 152

Burck, François, de nieuwe voorzitter van de Union calédonienne 138

Cambodja: leiders van de vier Cambodjaanse partijen - Hun Sen, prins Norodom Ranaridh. Khieu Samphan en Son Sann - tijdens een ontmoeting in Jakarta 124; een guerrillastrijder van de Rode Khmer in westelijk Cambodja 346: prins Norodom Sihanouk kondigt onvoorwaardelijk staakt-het-vuren aan. in aanwezigheid van Khieu Samphan, Son Sann. Hun Senn, prins Norodoni Ranaridh en Anand Panyarachun (premier Thailand, 631: deelneniers aan de vredesconferentie over Cambodja op 23 oktober 1991 te Parijs 863

Care). George, 103de aartsbisschop van Canterbury 736

Carpio Nicolle, Jorge, presidentskandidaat Guatemala. bij de stembus 243

Ceausescu. Nicu. zoon van voormalige Roemeense leider Nicolae Ceausescu 373

Cedras. brigade-generaal Raoul, leider van coup op Haïti 825

Ceka. Neritan. afgevaardigde Democratische Partij (Albanië) 512

Chea Sim. voorzitter Nationale Vergadering ban Cambodja 630

Chen Xitong. burgemeester van Beijing (China) 273

Chiluba. Frederick. leider MMD (Zambia) 481

China: de Indonesische president Soeharto inspecteert de erewacht in Beijing niet zijn Chinese ambtgenoot Yang Shangkun 275; president Yang Shangkun en partijsecretaris Jiang Zemin op zitting Nationale Volkscongres 489: beeld van de overstromingen in de provincie Jiangsu 770; premier Li Peng begroet zijn Japanse ambtgenoot Toshiki Kaifu in Beijing 772

Colombia: nieuwe president Cesar Gaviria Trujillo met zijn gezin bij militaire parade 23: topberaad in Cartagena met presidenten Alan Garcia (Peru). Jaime Paz Zamora (Bolivia). Virgilio Barco (Colombia) en George Bush (VS) 91

Compaore. kapitein Blaise. leider van Burkina Faso 27

Cools. André. minister van staat (België) 508

Cotta Rica: FMLN-leiders Maria Valladares en Roberto Canas ondertekenen in Sari José akkoord niet regering van El Salvador 383: Guillermo Manuel Ungo en FMLN-leider Ruben Zamora bij hun terugkeer in El Salvador uit ballingschap 386

Cuba: president Fidel Castro in Mexicaanse ambassade te Havana met Mexicaanse ambassadeur Mario Moya Palencia 820

Déby, Idriss, nieuwe leider van Tsjaad 184

Diouf, Abdou. president van Senegal 35

Draskovic. Vuk. leider Servische Wedergeboortebeweging (SPO) 309

Duisenberg, W.F., president-directeur van de Nederlandsche Bank 291

Duirsland: Helmut Kohl (voorzitter CDU) met nieuwe vice-voorzitter Lothar de Maizière 5. SPD-leider Oskar Lafontainc bij de stembus in Saarbrucken. met Christa Müller 298: Björn Engliolm, kandidaatvoorzitter van de SPD. met aftredend voorzitter Hans-Joachini Vogel 299; familieportret van het Duitse kabinet na de beëdiging op 18 januari 1991 300: massale demonstratie in Leipzig tegen de economische crisis 663; Helmut Schlesinger en Hans Tietmeyer, resp. nieuwe president en vice-president van de Bundesbank 664: Bondskanselier Helmut Kohl en Poolse premier Jan Krzysztof Bielecki ondertekenen in Bonn verdrag van goede nabuurschap 667

Dunkel. Arthur. directeur-generaal van de GATT 286

Egypte: president Hosni Mubarak tijdens overleg in Cairo iiiet Amerikaanse minister van buitenlandse raken Baker en Sowjet-collega Bessmertnych 555: minister van buitenlandse raken Amr Mohammed Moussa begroet Israëlische collega David Levi op vliegveld van Cairo 852

El Salvador: FMLN-leiders Maria Valladares en Roberto Canas ondertekenen in San Jose akkoord met regering 383

Engholm, Björn, nieuwe voorzitter SPI) (Duitsland) bb5

Ershad. Hossain Mohammed, ex-president van Bangladesh 341

Ethiopië: president Mengistu Haile Mariam begroet in Addis Abeha presidetit Didier Ratsiraka van Madagascar 329. duizenden Ethiopische joden bij de Israëlische ambassade in Addis Abeba in afwachting van hun vertrek naar Israël 543

Europa: Enrique Barron (voorzitter Europese Parlement), Jacques Poos (voorzitter EG-minister raad^ en Jacques Delors (voorzitter Europese Commissie) in Straatsburg 364; oprichting EBRD in Londen. met Franse president François Mitterrand. Britse premier John Major, EBRD-president Jacques Attali, Israëlische premier Yitzhak Shamir en Tsjechoslowaakse president Vaclav Havel 583: faiiiilieportret van buitengewone EG-top in Luxemburg op 8 april 1991 584; de slotzitting van de COMECON op 28 juni 1991 660: regeringsleiders EVA-landen in Wenen 733

Eyadema, Gnassingbe. president van Togo 759

Fahd, koning van Saoedi-Arabië 488

Filippijnen: stafchef Fidel Ramos met minister van defensie Rafael Ileto 711: Arturo Tolentino proclaineert zichzelf tor president 712. kolonel Gregorio ..Gringo" Honasan instrueert rebellen 713: kolonel Oscar Canlas na beeindiging bezetting TV-station Chnnnel 7 713: Conrado Balweg met minister van defensie Juan Ponce Enrile 714: regeringsonderhandelaar Ranion Mitra omhelst communirtische onderhandelaar Satur Ocampo 714, president Corazon Aquino met MNLF-leider Nur Misuari op eiland Jolo 715; politiehoofdkwartier Camp Crame brandt na bombardement door rebellen 717; president Aquino verleent onderscheiding aan nieuwe stafchef, pen.-maj. Rodolfo Biazon. niet assistentie vaii gen. Renato de Villa 725: een muur van vulkanische as na de uitbarsting van de Pinatubo 727

Finland: Esko Aho. nieuwe premier, met vijf van zijn ministers bij hun beëdiging 430

Frankrijk: vertegenwoordigers van Nieuw-Caledonië - Yeiwené Yeiwené, Marie Tjibaou, Jacques Lafleur en Dick Ukeiwé - na de ondertekening van de Matignon-akkoorden in Parijs 136: een familieportret van de delegatieleiders bij de CVSE-topconferentie te Parijs 142; premier Edith Cresson met haar voorganger Michel Rocard 515: deelnemers aan de vredesconferentie over Caiiibodja op 23 oktober 1991 te Parijs 863

Gamsachoerdia. Zwiad, president van Georgië 604

Gebre Kidan, Tesfaye, vice-president van Ethiopië 542

Gerasimow. Gennadi, oud-woordvoerder ministerie van buitenlandse zaken (Sowjet-Unie) 229

Ghozali, Sid Ahmed. premier van Algerije 615

Gligorov, Kiro. president van Macedonië (Joego-Slavië) 308

Gow, Ian. Brits Lagerhuislid 594

Greguric. Franjo, premier ban regering Kroatië 670

Griekenland: betoging in Athene op 26 september 1990 tegen aangekondigde pensioenmaatregelen 519

Groot-Brittannië: de nieuwe Britse premier John Major met echtgenote Norma voor toekomstige ambtswoning 13; premier Margaret Thatcher ontvangt Sowjet-afgezant Jewgeni Primakow 79: plechtige oprichting van EBRD in Londen 583: Brits-Ierse besprekingen in Londen. met Tom King, Brian Lenihan en Gei-r) Collins 590; confrontatie tussen vrouw en militair in West-Belfast 591: ravage na bomexplosie in Enniskillen (Noord-Ierland) 593: Britse soldaat met woedende deelnemers aan IRA-rounstoet in Belfast 593: de ..Birmingham Siu" na hun vrijlating 596: vrijgelaten Britse gijzelaar John McCarthy overhandigt boodschap Islamitische Jihad aan VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar op RAF-hasi, Lyneham 764; deelnemers aan de G-7 top in Londen 784

Guatemala: president Jorge Serrano Elias inet echtgenote na zijn beëdiging 245
Guzman Errazuriz. senator Jaime, leider UDI (Chili) 750

Habre. Hissène. verdreven leider van Tsjaad 184
Hait:: coupleider Roger Lafontant en enkele aanhangers na hun arrestatie op 7 februari 1991 320: afgezette president Jean Bertrand Aristide met secretaris-generaal Joao Baena Soares van de OAS in Washington 825
Hammadi, Saadoun .ice-premier van Irak 255
Hashi ,,Shabel ', lt.-kol. Mahmoud Mohamed, coördinator USC-troepen in Somalia 252
Hashimoto, Ryutaro, minister van financiën (Japan) 777
Hau Pei-tsun, premier van Taiwan 571
Hekmatyar, Gulbuddin. leider Hezb-i-Islami (Afghanistan) 121
Hoekman. J.B., Nederlandse ambassadeur in Suriname 448
Hoeisein. koning van Jordanië, tiidens persconferentie 338
Hol. Abu al-. hoofd van de PLO-veiligheidsdienst 273

Ieng Sar–: een van de leideri Lande Rode Khnier (Cambodja) 861
Ierland: protestdemonstratie in Dundalk tegen moord door de IRA 738
Ignatenko. Witali. woordvoerder Sowjet-president Gorbatsjow 600
India: demonstratie van boeren in New-Delhi tegen aanbevelingen van de commissie-Mandal 127; bloemkransen voor vrijgelaten BJP-leider Lal Krishna Advani 128: premier V.P. Singh betreedt het parlementsgebouw 129: Chandra Shekhar en Devi Lal na benoeming tot resp. premier en vice-premier van India 129; Rajiv Gandhi, toen premier van India, bij ontmoeting met Ranjan Wijeratne, toen minister van buitenlandse zaken van Sri Lanka 210; verwoeste huizen in Saharanpur (Uttar Pradesh) na gevechten tussen hindoes en moslims in maart 1991 493; premier Chandra Shekhar in gesprek met Rajiv Gandhi, leider Congrespartij (I) op 5 maart 1991 496: Chandra Shekhar na zijn aftreden als premier 497: Rajiv Gandhi, leider Congrespartij (I), tijdens verkiezingsbijeenkomst in Faizabad 564: begrafenisprocessie voor vermoorde Rajiv Gandhi op 24 mei 1991 in Delhi 565; BJB-leider L.K. Advani tijdens verkiezingsbijeenkomst in New Delhi 566: voorzitter P.V. Narasimha Rao van de Congrespartij (I) inet partijgenoot H.K.L. Bhagat 633
Indonesië: leiders van vier Cariibodjaanse partijen - Hun Sen. prins Norodom Ranaridh. Khieu Samphan en Son Sann - tijdens een ontmoeting in Jakarta 124
Internationaal: een familieportret van de delegatieleiders bij de CVSE-topconferentie te Parijs 142; de lancering van een Patriot-luchtdoelraket 260: deelneniers aan de G-7 top in Londen 784; deelnemers aan de CVSE-conferentie in Berlijn 870
Irak: president Saddam Hoessein begroet Oostenrijkse president Kurt Waldheim bij aankomst in Bagdad 41; Iraks eerste vice-premier Taha Yassin Ramadhan overlegt met voormalige Westduitse bondskanselier Willy Brandt in Bagdad 44: Iraaks parlement onder voorritterschap van Saadi Mahdi Saleh keurt vrijlating huitenlandze gijzelaars goed 45; VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar met Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz in Bagdad 187: een foto van de hoofdstad Bagdad met een door geallieerde bonibardementen verwoest gebouw 193: besprekingen tussen delegaties van Irak en Sowjet-Unie in Kremlin 257; straatbeeld ban verwoesting in Bagdad 259: de Amerikaanse generaal Norman Schwarzkopf en de Iraakse it.-gen. Sultan Hasheeni Ahmad op de Iraakse luchtmachtbasis te Safwan na hun akkoord over een staakt-het-vuren in de Golfoorlog 263: de Koerdische oppositieleider Jalal Talabani tijdens conferentie van Iraakse oppositiegroepen in Beiroet 331: een straatbeeld in Bagdad op 3 maart 1991 336; de hoofdstraat van Karbala na herovering door Iraakse regeringstroepen 403: Koerdische vluchtelingen tijden\ hun tocht door de bergen bij de grens met Turkije 305: luitenant-generaal John Shalikashvili (VS) en brigade-generaal Nussawan Danun (Irak) in gesprek in Noord-Irak 405: prins Sadruddin Aga Khan (VN) drukt in Bagdad de hand van de Iraakse minister van buitenlandae zaken Ahmad Husayn Khudayyir na akkoord over hulp aan Koerdische vluchtelingen 406: gealliieerde troepen tegenover onvoltooide presidentiele paleis bij Al-Ahmadiyah 556: teruggekeerde Koerdische vluchteling in verwoest Dohuk 557
Iran: president Hashemi Rafsanjani bij afscheid van zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad 117
Israël (incl. bezette gebieden): Israelische politiemannen en gearresteerde Palestijnen bij Al-Aqsa-moskee in Jeruzalem 46: persconferentie Radwan Abu Ayyash, leider van de Bond van Arabische journalisten in de bezette gebieden 18: verwoeste huizen in Tel Aviv na Iraakse Scud-aanval 190; de Israëlische premier Yitzhak Shamir begroet de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger 195: de Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi tijdens een persconferentie in Jeruzalem met zijn Duitse ambtgenoot Hans-Dietrich Genscher 198; de Israëlische premier Yitzhak Shainir in gesprek inet Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze in Washington 270; It.-gen. Ehud Barak. nieuwe staf-chef strijdkrachten, inspecteert troepen na ambtsaaiivaarding 483: Amerikaanse niinister van buitenlandse zaken James Baker in gesprek met Palestijnse leider Faisal al Husseini in West-Jeruzalem 553: Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Bessinertnych wordt in Jeruzalem begroet door Israëlische premier Yitzhak Shamir 554: premier Shamir en minister van defenïie Moshe Arens bij ontnioeting met James Baker in Jeruzalem 852: installatie prefab-woning voor uitbreiding joodse nederzetting in Hebron 857
Ivoorkust: veiligheidstroepen in actie tegen demonstrerende vrouwen in Abidjan 31: oppositiekandidaat Laurent Gbagbo brengt rijn stem iiit bij de prestdentsverkiezingen 32
Iyad. Abu. plaatsvervanger van PLO-leider Yasier Arafat 272
Izetbegovic, Alija, president van Bosnië-Herzegovina 301

Janajew. Gennadi. vice-president Sowjet-Unie 229
Japan: premier Toshiki Kaifu uit de heilwens ,,banzai" voor keizer Akihito 130: familieportret kabinet (29 dec. 1990) 498: gouverneur Shunichi Suzuki van Tokio na zijn herverkiezing met zijn campagneleider Shigeru Kasuya 501: minister van buitenlandse zaken Taro Nakayama schudt de hand van zijn Sowjet-ambtgenoot Aleksandr Bessmertnych in aanwezigheid van Soujet-president Gorbatsjow en de Japanse premier Kaifu 502: tweede ronde van de normaliseringsbesprekingen tussen Noord-Korea en Japan in Tokio 634: Kitaro Takao. president van Nikko Securities, tijdens persconferentie op 29 juli 1991 776
Joego-Slavië: overleg van Servische oppositieleiders met Zarko Gavrilovic, Leon Koen, Vuk Draskovic en Milan Koinnenic 163; drie hooggeplaatste nulitairen - Bozidar Grubisic. Branko Mamula en Veljko Kadijevic - applaudiseren tijdens oprichtingsbijeenkomst van de Bond voor Communisten-Beweging voor Joego-Slavië in Belgrado 306: de initiatiefnemers van het referendum over de onafhankelijkheid van Slovenië: preiiiier Lojze Paterle. Assemblée-voorzitter Franc Bucar en president Milan Kucan 309: aanhangera van de Servische Wedergeboortebeweging tegenover oproerpolitie in Belgrado op 9 maart 1991; president Borisav Jovic en vice-president Stepe Mesic 434: soldaten van het Joegoslavische Nationale Leger bewaken de ingang van het nationale park Plitvice 433: de presidenten van de zes deelrepublieken bij hun topontiiioeting op 4 april 1991 437: presidentskandidaat Stipe Mesic met aftredende president Borisav Jovic 521; Milan Kucan. president van Slovenie. spreekt Sloveense Vergadering toe 523: minister van defensie Veljko Kadijevic en onderminister Stane Brovet bij zitting federale parlement in Belgrado 523; militairen van het Joegoslavische leger blokkeren de toegang rot Glina (Kroatië) 524: Franjo Tudjman (president Kroatië) en Milan Kucan (president Slovenie) tijdens ontiiioeting met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek 525: EG-trojka overlegt op Brioni niet Borisav Jovic. Servisch lid Staatspresidium 668; minister van defensie Veljko Kadijevic niet onderininister Stane Brovet 668; Servische gardist en Joegoslavische soldaat patrouilleren bij Glina 669: leden van de EG-trojka in gesprek inet Joegoslavische leiders in Belgrado 670: moeders van Joegoslavische soldaten vormen protestketen rond hst JNL-hoofdkwartier in Zagreb 672
Johnson, Prince Yormie. leider INPLF (Liberia) 621
Jordanië: Jordaanse koning Hoessein ontvangt PLO-leider Yasser Arafat in Aiiiman 43; minister van buitenlandse zaken Kamil Abu Jabir begroet Amerikaanse collega James Baker in Amman 836
Jugnauth. Aneerood, premier van Mauritius 840

Kaildounii. Farouk. secretaris buitenland PLO 709
Kahane. rabbi Meir. leider van de Kach (Israël) 269
Kamil. Hoessein. minister van defensie (Irak) 408
Karame, Omar. de nieuwe preiiiier van Libanon 203
Karroubi. avatollah Mehdi, voorzitter parlement Iran 627
Kebitsj. Wiatsjeslaw. premier van Wit-Rusland 598
Kecmanovic, Nena. communistische partijleider van Bosnië-Herzegovina, bij de steinbus 307
Keenan, Brian. Brits-Ierse gijzelaar in Libanon na vrijlating 53
Kenia: president Daniel Arap Moi steekt ivoor in brand 619
Khun Sa. generaai. leider privéleger (Myanmar) 567
Klerk, F.W. de, president van Zuid-Afrika 839
Koeweit: een beeld van de hoofdweg van Koeweit-Stad naar Basra na het einde van de strijd (1-3-'91) 262: Koeweitse vrouwen tonen hun vreugde over de bevrijding van Koeweit-Stad 263; brandende oliebronnen (4-3-'91) 267: Amerikaanse technici pogen brandende oliebron af te dichten 410; emir van Koeweit begroet koning Fahd van Saoedi-Arabië bij aankomst up vliegveld van Koeweit-stad 628
Koirala, Girija Prasad, nieuwe premier van Nepal 368
Korea (Zuid): Noordkoreaanse premier Yon Hyong Muk met Zuidkoreaanse collega Kang Young Hoon in Seoel 57; oppositieleider Kim Dae Jung zwaait met vlag van Nieuwe Democratische Unie 635: dissident Moon Ik Hwan wordt geboeid overgebracht naar gerechtshof in Seoel 637
Kraag. Johan, president van Suriname 471
Krjoetsjkow. Wladiniir, hoofd van de KGB (SU) 226
Krzaklewski. Marian, nieuwe voorzitter vakbond Solidariteit (Polen) 673

Laos: waarnemend staatshoofd Phoumi Vongvichit tijdens ontmoeting in Vientiane niet Chinese preiiiier Li Peng 638
Leeuwen-Schut. mevr. E. van, voorzitter VVD (Nederland) 811
Li Peng. premier van China 490
Libanon: Syrische militairen bij ingang van Libanese presidentiële paleis te Baabda 55; president Elias Hraoui met de aftredende premier Selim Hoss 202; conferentie van Iraakse oppositiegroepen in Beiroet met Koerden-leider Jalal Talabani 334; het Libanese leger patrouilleert in de Bekaa-vallei (Oost-Libanon) 340: minister van defensie Michel al-Murr staat peri te woord na mislukte moordaanslag 485; president Hraoui begroet Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam 761: militieleden van de Nasseriitische Volksorganisatie verlaten posities in Sidon 762: militairen van het Libanese leger controleren toegang tot het Palestijnse kamp Ain el-Helweh bij Sidon 763: generaal Antoine Lahad. SLA-commandant. overleg niet Israëlische minister van defensie Moshe Arens 763
Libië: Arabische minitop in Misratah inet Moamer Kadhafi (Libië). Hafez Assad (Syrië), Hosni Mubarak (Egypte) en Omar Hassan Ahmad al-Bashir (Soedan) 188
Loekjanow. Anatoli, voorzitter van de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie 689

Madagascar: Albert Zafy en Evaousie hlarson geven het V-teken na de bezetting van het ministerie van financiën door de oppositie 755; president Didier Ratsiraka wordt begroet door aanhangers 756
Madani, Abassi, FIS-leider (Algerije) 616
Mahdi. Sadiq al-. ex-premier Soedan 479
Mahgoub. Rifaat al-, voorzitter Volksassemblée (Egypte) 49
Maleisie: premier Mahathir Mohamed en zijn echtgenote Sity Hasmah na overwinning van het Nationaal Front bij de algemene verkiezingen 60
Mali: Deinba Diallo roept aanhangers op tot algemene staking uit protest tegen bewind van Moussa Traore 389
Manukjan. Wazguen, preiiiier van Armenië (Sowjet-Unie) 19
Marokko: Abraham Serfaty na uitwijzing herenigd niet zijn gezin 838
Massoud, Ahmad Shah. inuiaheddin-leider (Afghanistan) 123
Medina Plascencia, Carlos. interim-gouverneur van Guanajuato (Mexico) 827
Meguid, Ahmed Esmat Abdel, secretaris-generaal Arabiïche Liga 402
.Mexico: president Carlos Salinas de Gortari bij stembus op 18 augustus 1991 827: oppositiekandidaat Salvador Nava spreekt aanhangers toe 828
Midden-Oosten: deelnemers aan achtste GCC-topconferentie in Riad (Saoedi-Arabië) 625: opening\-zitting vredesconferentie voor het Midden-Oosten in Madrid op 30 oktober 1991 855

h'iitsuzuka, Hiroshi. factieleider in LDP (Japan) 774
Moetalibow. Ajaz, president van Azerbajdjan 693
Monimersteeg, J.A., oud-hoofdredacteur Keesings Historisch Archief 660
Moore. Mike. leider van Labour Party in Nieuw-Zeeland 66

Naibari, Abdullah al-, oppositieleider Koeweit 484
Nakajima. Hiroshi, directeur-generaal van de WHO 71
Nano, Fatos, premier van Albanië 295: 512
NAVO: structuur organisatie 575
Nederland: koningin Beatrix en prins Claus met Zuid-Afrika's president De Klerk en zijn echtgenote op Paleis Noordeinde 114: minister van financiën Kok en premier Lubbers tijdens TK-debat over de Tussenbalans 145, PvdA-top (Thijs Wöltgens, Marianne Sint en Wim Kok) bijeen in het Provinciehuis te Arnhem 149: verkiezingsbijeenkomst van D66 in het Provinciehuis te Den Haag met Aad Nuis. Gerrit Jan Wolffensperger, Ernst Bakker en Hans van Mierlo 149: Piet Steenkamp. voorzitter Eerste Kamer. met opvolger Herman Tjeenk Willink 361; minister van financiën Wim Kok ontvangt rapport commissie-Stevens van voorzitter W.F.C. Stevens in aanwezigheid van staatssecretaris M.J.J. van Amelsvoort 509: kabinet presenteert plannen inzake WAO en koppeling, inet Lubbers. Kok en De Vries 577; Dr. Kok 578; ontmoeting vakcentrales met TK-fracties van CDA en PvdA. met Thijs Wöltgens. Henk Hofstede en Karin Adelmund 581: koningin Beatrix en kroonprins Willem-Alexander betreden het bordes van de Ridderzaal op 17 september 1991 653: minister van iinancieri Wim Kok met liet begrotingskoffertje op het Binnenhof 656; ontvangsten van het Rijk in 1992 656; uitgaven van het Rijk in 1992 657: financiële tabellen 658; D66-leider Hans van Mierlo met dan en Alexandra Terlouw 806: protestmanifestatie in Amsterdam tegen WAO-plannen kabinet 808; PvdA-congres in Nijmegen met Wim Kok, Karin Adelmund en Jan Pronk 809
Nepal: koning Birendra proclameert nieuwe grondwet 131; leider K P. Bhattarai van Nepalese Congrespartij verlaat stemlokaal op 12 mei 1991 568
Kieuw-Zeeland: Jim Bolger, leider van de National Party, met echtgenote Joan na overwinning bij de algemene verkiezingen 67
Noble, kolonel Alexander, leider mislukte couppoging op Mindanao (Filippijnen) 723

Ocalan. Abdullah, leider PKK (Turkije) 696
Ochetto, Achille. leider Linkse Democratische Partij (Italië) 739
Ogata, Sadako, de nieuwe Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN 358
Oostenrijk: president Kurt Waldheim in gezelschap van presidenten Richard von Weizsäcker (Duitsland) en Vaclav Havel (Tsjechoslowakije) 90: SPÖ-leider Vranitzky en ÖVP-leider Josef Riegler 367; Oostenrijks kabinet na beëdiging op 17 dec. 1990 367

Pakistan: president Ghulam Ishaq Khan bij beëdiging van Mian Nawaz Sharif als premier 64: overleg in Miram Shah van Afghaanse mujalieddin-leiders 560; premier Sharif en minister van buitenlandse zaken Sahibzada Yaqub Khan tijdens een ontmoeting met de collega-ministers Ali Akbar Velayati (Iran) en Ahmet Kurtcebe Alptemocin (Turkije) in Islamabad 640; premier Sharif met BCCI-oorichter Agha Hasan Abedi 736
Palestijnse zaken: 20ste zitting Palestijnse Nationale Raad in Algiers, iiiet Bassam Abu Sharif en Abu Abb a 859
Pascal-Trouillot, Ertha, interimpresident van Haïti 319
Pawlow. Walentin, premier van Sowjet-Unie 529
Paz Zamora. Jaime. president van Bolivia 743
Plesu, Andrei, minister van cultuur (Roemenië) 374
Pohive. Akilisi, parlementslid van Tonga 282
Pöhl. Karl Otto, aftredende president van de Bundesbank (Duitsland) 663
Polen: kardinaal Jozef Glemp in beraad met Lech Walesa, senaatsvoorzitter Andrzej Stelmachowski, president Wojciech Jaruzelski en premier Tadeusz Mazowiecki 79; Lech Walesa met vrouw en zoon bij de stembus voor de presidentsverkiezingen 221; premier Tadeusz Mazowiecki hoort eerste resultaat van presidentsverkiezingen van schrijver Adam Michnik 222: president Lech Walesa bij zijn beëdiging met zijn vrouw Danuta 223; familieportret nieuwe ministerraad 224; ondertekening van het Duits-Poolse grensverdrag te Warschau op 14 november 1990 door de beide ministers van buitenlandte zaken. resp. Hans-Dietrich Genscher en Krzystof Skubiszewski. in aanwezigheid van Poolse premier Tadeusz Mazowiecki 301: parlement verwerpt veto van president Lech Walesa over de kieswet 676
Portugal: President Mario Soares na beëdiging voor een tweede ambtsperiode, met zijn vrouw Maria Barroso en premier Anibal Cavaço Silva 312
Preval, René. premier van Haïti 322
Price. George, premier van Belize 167

Rakotonirina. Manandafy, leider MFM (Madagascar) 755
Richards, Ann. nieuwe gouverneur van Texas (VS) 104
Ridley, Nicholas, afgetreden minister van handel en industrie (Groot-Brittannië) 12
Rios Montt. Efrain, presidentskandidaat Guatemala 244
Ro Jai Bong, premier van Zuid-Korea (27-12-'90) 348
Robinson, Mary. president van Ierland 220
Roemenië: demonstratie in Boekarest voor vrijlating van Munteanu 370
Roetskoj. kolonel Aleksandr (Sowjet-Unie) 679
Rohwedder. Detlev, directeur Treuhand (Duitsland) 662
Roman. Petre. premier van Roemenië 677
Roinpuy, Herman van, voorzitter CVP (België) 505
Rossem, Jein-Pierre van. leider lijst ROSSEM (België) 805

Sabah, sjeik Saad al-Abdullah as-Salim as-. kruonprins en premier van Koeweit 484
Sabah, sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir as-. minister van buitenlandse zaken van Koeweit 401
Sacko. Soumana, premier van Mali 757
Salas, Rodolfo, een van de leiders van de Filippijnse Communistische Partij 727
Salinas de Gortari, Carlos, president van Mexico 247
Sandiford, Erskine. premier van Barbados 318
Santos, José Eduardo dos, president van Angola 325
Saoedi-Arabië: Franse militairen tijdens een ABC-oefening in de woestijn 40: Amerikaanse president Bush bezoekt Amerikaans legerkamp in de woestijn 42: generaal Norman Schwarzkopf, opperbevelhebber Amerikaanse strijdkrachten in Saoedi-Arabië. in gesprek met generaal Colin Powell, voorzitter Amerikaanse gezamenlijke chefs van staven 189; Saoedische militairen inspecteren schade in Riad door Iraakse Scud-aanval 191: Saoedische militaire voertuigen in het heroverde Khafji 193; deelnemers aan achtste GCC-top in Riad 625
Savimbi, Jonas, GNITA-leider (Angola) 326
Schlüter, Poul, premier van Denemarken 154
Seineldin. Mohamed Ali, het brein achter de coup van 3 december 1990 in Argentinië 315
Senegal: groepsportret nieuwe regering van premier Habib Thiam 478
Shamrani. Awid al-. kapitein van de Saoedische luchtmacht 190
Singapore Goh Chok Tong legt de eed af als premier in het bijzijn van president Wee Kim Wee 132, premier Goh Chok Tong en echtgenote bij stembus op 31 augustus 1991 779
Sint, Marjanne, voorzitter PvdA (Nederland) 580
Sjajmijew, Mitimir. president van Tatarstan 692
Siewardnadze. Edoeard. minister van buitenlandse zaken (SU) 227
Soeharto, president van Indonesië 773
Soglo, Nicéphore, nieuwe president van Benin 387
Sowjet-Unie: Soujet-tanks in de straten van Osj 17: Boris Jeltsin (president Russische Federatie) en Mirtsja Snegoer (president Moldavië) bij ondertekening samenwerkingsakkoord 20; massabetoging in Moskou voor iteun aan economisch hervormingsplan-Sjatalin 86; barricades bij het parlementsgebouw in Vilnius 231; president Boris Jeltsin van de Russische Federatie tijdens een bijeenkomst met president Arnold Rüutel van Estland 232: besprekingen tussen delegaties van Irak en Soujet-Unie in Kremlin 257: president Roh Tae Woo van Zuid-Korea en zijn Sowjet-ambtgenoot Michail Gorbatsjow ondertekenen in het Kremlin een samenwerkingsovereenkomst tussen beide landen 349; Boria Jeltsin (president Russische Federatie) met Zwiad Gamsachoerdia (president Georgië) in Kazbegi 378; Sojocz-leden kolonel Nikolaj Petroesjenko en Joeri Blochin in gesprek te Moskou 600: Sowjet-president Michail Gorbatsjow drukt Boris Jeltsin de hand na diens inveitituur als president van de Rusiische Federatie op 10 juli 1991 te Moskou 602; persconferentie van het „Staatscomité van de Noodtoestand" op 19 augustus 1991, met Boris Pugo. Gennadi Janajew en Oleg Baklanow 684; Russische president Jeltsin spreekt menigte voor het „Witte Huis" op 20 augustus toe 686; begrafenis van de drie slachtoffers van de mislukte coup 686: massale betoging op 20 augustus tegen de staatsgreep op het Paleisplein in Leningrad 687: burgemeester Anatoli Sobtsjak van Leningrad spreekt betogers toe 687; Sowjet-president Ciorbatsjow en de Russische president Jeltsin in gesprek op 23 augustus 690; het standbeeld van Felix Dzerzjinski wordt neergehaald 691; Leonid Krawtsjoek (parlementsvoorzitter Oekraïne) en Aleksandr Roetskoj (vicepresident Rusland) na ondertekening van een akkoord tussen beide republieken op 29 augustus 692; feest in Moldawa na het uitroepen van de onafhankelijkheid op 27 augustus 693: Sowjet-minister van buitenlandse zaken Aleksandr Beusinertnych en Chinese collega Qian Qicheri ondertekenen grensakkoord in Moskou. met Sowjet-president Gorhatsjow en Chinese partijleider Jiang Zeniin 768; president Gorbatsjow wisselt documenten uit inet Amerikaanse ambtgenoot George Bush na ondertekening START-verdrag op 31 juli 1991 te Moskou 787
Spanje: premier Felipe Gonzales, vice-premier Narcis Serra en minister van buitenlandse zaken Francisco Fernandez Ordoñez op 21 maart 1991 444; openingszitting vredesconferentie voor het Midden-Oosten in Madrid op 30 oktober 1991 855
Sri Lanka: beëdiging van premier Dingiri Banda Wijetunge in aanwezigheid van president Ranasinghe Premadasa. mevr. Hema Premadasa eii presidentssecretaris K H. Wijedaia 204: conferentie van alle partijen met president Premadasa, premier Wijetunge en parlernentsvoorzitter Mohamed Haniffa Mohamed 205; Tamil-leiders Velupillai en Sadasivam Krishna Kumar in Jaffna 206; luitenant-generaal Nalin Senivaratne, gouverneur Noordoostelijke provincie, in gesprek niet Annamalai Varatharaja Perumal, premier van de provinciale regering 208
Stolpe, Manfred, nieuwe SPD-premier van Brandenburg (Duitsland) 7
Suriname: Desi Bouterse bij de stembus op 25 november 1987 447; minister van buitenlandse zaken Eddy Sedoc begroet zijn Nederlandse collega, H. van den Broek, op 27 maart 1988 op het vliegveld Zanderij 449: Jaggernath Lachmon, Henck Arron en Willy Soemita bij viering van Surinaamse Dag van de Omhelzing in Utrecht 455; vice-president Henck Arron met Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking. P. Bukman, bij ondertekening van akkoord over hervatting van de ontwikkelingshulp 457; parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmon, de Franse prefect Lacroix en Ronnie Brunswijk bij overleg op 8 juni 1989 in Frans Guyana 458; leider Thomas van de Toekajana Amazones in zijn woonplaats Bigi Poika 460: mensenrechtenactivist Stanley Rensch met echtgenote 461: Eddy Jozefzoon, woordvoerder Brunswijk, wordt op Schiphol begroet door juridisch adviseur Edwin Marshall 463; minister van financiën Subhas Mungra begroet Nederlandse minister van ontwikkelingssanienwerking, Jan Pronk, op vliegveld Zanderij 467; ondertekening raainverdrag tussen Suriname en Nederland, met J.P. Pronk, E.M.H. Hirsch Ballin, S. Mungra, Fred Derby en E. Sedoc, op Bonaire 834
Syrië: ministersconferentie GCC-landen in Damascus met Farouk el-Chareh (Syrië) en Ahmed Esmat Abdel Meguid (Egypte) 400: Amerikaanse minister van buitenlaiidae zaken James Baker bij ontvangst in Damascus door Syrische president Hafez Assad 554; vrijgelaten Amerikaanse gijzelaar Edward Tracy in Damascus met Syrische onderminister van buitenlandse zaken Youssef Chakour 764

Taiwan: Nationale Vergadering keurt afschaffing „Tijdelijke bepalingen" goed 571
Tanabe. Makoto, Ilde leider Sociaal-Democratische Partij (Japan) 774
Taylor, Charles, leider NPFL (Liberia) 180
Ter-Petrosjan, Lewon. nieuue oresident van Armenië (Sowjet-Unie) 19
Terreblanche, Eugene, leider AWB (Zuid-Afrika)
Thailand: oreinier Cliatichai Chhohaven ontmoet luchtmaarschalk Kaset Rojananil. gen. Sunthorn Kongsompong en gen. Suchinda Kraprayoon (7-11-'90) 352; gen. Sunthorn Kongsompong als gastheer van premier Chatichai Choonhaven en gen. Suchinda Kraprayoon (15-1-'91) 353: ex-premier Chatichai Choonhaven met opvolger Anand Panyarachun 413: koning Bhumibol Adulyadej bij opening van Nationale Wetgevende Assemblee 415
Togo: een stenen gooiende student op het terrein van de universiteit van Lomé 479
Toledano, rabbi Avraham, nieuwe leider Kach (Israël) 481
Toumani, luitenant-kolonel Amadou, nieuwe leider van Mali 389

Traore, Moussa, ex-president van Mali 33
Treurnicht, Andries, leider Conservatieve Partij (Zuid-Afrika', 399
Trinidad en Tobago: procureur-generaal Billy Smart tijdens persconferentie 24: moslimleider Yasin Abu Bakr met enkele medestrijders 25
Tshisekedi wa Malumba, Etienne, leider UPDS in Zaïre 393
Tsjechoslowakije: ministervan financiën Vaclav Klaus en vice-premier Pavel Rychetsky tijdens congres Burgerforum 533: Slowaakse premier Vladimir Meciar en vice-premier Jozef Kucerak tijdens bijeenkomst Slowaakse Nationale Raad 534
Tudjman, Franjo, president van Kroatië 310
Turkije: een helikopter in een vluchtelingenkamp bij Cukurca 407; stakende mijnwerkers uit Zonguldak 695
Tyminski, Stanislaw, presidentskandidaat Polen 222

Ukrit Mongkolnavin, voorzitter van Nationale Wetgevende Assemblée in Thailand 414

Vassiliou, Georgios. president van (Grieks) Cyprus 583
Vaticaan: aartsbisschop Angelo Sodano ria beëdiging als minister van buitenlandse zaken, met voorganger kardinaal Agostino Casaroli 740
Veldt, E. ter, staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid (Nederland) 217
Venetiaan, Ronald, nieuwe president van Suriname 833
Verenigde Naties: Sowjet-ambassadeur Joeli Worontsow met Koeweitse collega Mohammad Abulhasan 258; de Veiligheidsraad gaat akkoord met een verklaring van de Jemenitische voorzitter Abdalla Saleh al-Ashtal (20-12-'90) 271: de voorzitter van de Algemene Vergadering, Guido de Marco, tijdens zijn bezoek aan een Palestijnse school in Jerash 272; de stemming in de Veiligheidsraad op 3 april 1991 over resolutie 687 i.z. een permanent staakt-het-vuren in de Golf 407; VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar ontvangt boodschap van Islamitische Jihad uit handen van John McCarthy 764: voorzitter 43ste zitting Algemene Vergadering, Dante Caputo 788: PLO-leider Yasser Arafat spreekt in Genève Algemene Vergadering toe 789; bij opening 44ste zitting AV wordt voorzitter Joseph Garba gelukgewenst door secretaris-genera1 Perez de Cuellar 792; 45 zitting AV met voorzitter Guido de Marco 795; delegatie van Liechtenstein met premier Hans Brunhart applaudisseert na toelating tot VN op 18 september 1990 796
Verenigde Staten: beëdiging van David Souter als lid van het Hooggerechtshof door opperrechter William Rehnquist in het bijzijn van president Bush 98; Sharon Pratt Dixon, nieuwe burgemeester van Washington DC. met haar voorganger Marion Barry 104: Zuidafrikaanse president F.W. de Klerk in Washington met leiders van de Amerikaanse Senaat, George Mitchell en Robert Dole 113; UNITA-leider Jonas Swimbi bij ontvangst door Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze in Washington 179; de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker tijdens besprekingen in Washington met Sowjet-ambtgenoot Aleksander Bessmertnych 200: minister van defensie Dick Cheney en stafchef generaal Colin Powell brengen verslag uit aan president Bush, met Brent Scowcroft, William Gates, vice-president Dan Quayle. John Sununu en James Baker 260; de Israelische premier Yitzhak Shamir in gesprek met Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze in Washington 270; Oekraiense premier Witold Fokin wordt in Washington begroet door Amerikaanse onderminister Lawrence Eagleburger 379; minister van buitenlandse zaken James Baker doet in Washington verslag van zijn overleg met Sowjet-collega Aleksandr Bessmertnych 786; afgezette president van Haïti Jean-Bertrand Aristide bezoekt secretaris-generaal Joao Baena Soares van de OAS in Washington 825
Verhofstadt, Guy, voorzitter PVV (België) 805
Vlad, generaal Iulian, hoofd van voormalige Securitate (Roemenie) 373
Vo Chi Cong, president Vietnamese Staatsraad 645

Wajed, Sheikh Hasina. leidster van de Awami Liga in Bangladesh 342; 563
Warschaupact: bijeenkomst in Praag over formele ontbinding, met Sowjet-vertegenwoordigers Aleksandr Bessmertnych en Gennadi Janajew 871
Wijdenbosch, Jules, vice-president Suriname 471
Wijetunge, Dingiri Banda, premier van Sri Lanka 569
Zalm, G., CPB-directeur (Nederland) 290
Zenawi, Meles, leider EPRDF (Ethiopië) 542
Zhu Rongji, vice-premier van China 491
Zia. Begum Khaleda, voorzitter van de BNP (Bangladesh) 344
Zou Jiahua. vice-premier van China 491
Zuid-Afrika: Wynand Malan en echtgenote Judy na overwinning bij de parlementsverkiezingen 115; ANC-voorzitter Oliver Tambo bij ANC-conferentie met Nelson en Winnie Mandela 253; brand in zwarte woonstad Thokoza 254: ANC-leider Nelson Mandela met Inharha-leider Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi 394; Zoeloe-demonstranten in zwarte woonstad Thokoza 396; ANC-woordvoerder Pallo Jordan met Chris Hani, stafchef militaire ANC-vleugel 551; Winnie Mandela verlaat het gerechtsgebouw na haar veroordeling op 14 mei 1991 552; Nelson Mandela wordt na zijn verkiezing tot ANC-voorzitter gelukgewenst door voorganger Oliver Tambo 845; leiders Inkatha Freedom Party op persconferentie in Pretoria 847; ANC-bestuursleden Cyril Ramaphosa en Thabo Mbeki op persconferentie in Johannesburg 849; president De Klerk, ANC-leider Nelson Mandela en Inkatha-leider Buthelezi vóór ondertekening Nationale Vredesakkoord in Johannesbure 850
Zwitserland: Ämerikaanse president George Bush met zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad in Genève 42; ministers van buitenlandse zaken van Irak en VS. resp. Tariq Aziz en James Baker. tijdens overleg in Genève 186; Flavio Cotti, president voor 1991, met voorganger Arnold Koller 446

LANDKAARTEN

AFRIKA:
- Botswana 835
- Ethiopie: administratieve indeling 474
- Ghana 29
- Guinee-Bissau 108
- Kaapverdië 249
- Mali 546
- Mauretanië 476
- Nigeria: administratieve indeling 183
- Sao Tomé en Principe 251
- Senegal 36
- Sierra Leone 622
- Togo 110

AMERIKA:
- Caribische-Zeegebied 176
- Colombia 610
- Dominicaanse Republiek 92
- Suriname 473

AZIË:
- Afghanistan 119: ligging Khost 560
- China: Paracel- en Spratly-eilanden 767
- Filippijnen 716
- India 494
- Sri Lanka: Singalezen en Tamils 208

EUROPA:
- Duitsland: districten in Oost-Duitsland 8
- Groot-Brittannië: Noord-Ierland 589
- Ierland 589
- Nederland: ookomst per provincie bij Statenverkiezingen 150
- Sowjet-Unie: administratieve indeling 228
- Spanje: gebied bewoond door Basken 437

INTERNATIONAAL:
- Zuidpoolgebied 422

MIDDEN-OOSTEN:
- Algemeen: gebied bewoond door Koerden 404
- Bahrein 760
- Irak: het geallieerde grondoffensief tegen Irak 261; algemeen 333; gebied bewoond door Koerden 404
- Jemen 557
- Koeweit 192
- Oman 766

OCEANIË:
- Micronesië 281
- Nieuw-Caledonië 137
- Papoea Nieuw-Guinea 416

AFGHANISTAN

Algemeen: ontwikkelingen sinds vertrek Sowjet-troepen 11812
Burgeroorlog: Mujaheddin-beleg van Jalalabad opgeheven 11911; gevechten in juli 1989 11912: nieuwe aanvallen van opstandelingen op Jalalabad 11913; raketaanvallen op Kaboel 120/2; Mujaheddin laat Sowjet-gevangenen vrij 12012: nieuwe formule voor leiderschap Muiaheddin 12013: Tarin Kot ingekomen ? Mujaheddin bespreken alliantie 12311; vredesonderhandelingen in Genève 12313; ICRC-vertegenwoordigers gevangen gehouden 56012; val van Khost 56012; Scud-aanval op Asadabad 56111
Diplomatie: overleg SU-VS 119/3: VN-resolutie unaniem aanvaard 119 3: ontmoeting tussen Sjewardnadze en Zahir Shah 12011; bezoek van Amerikaanse afvaardiging aan Pakistan 12013; ontmoeting tussen delegaties Sowjet-Unie en mujaheddin 56011: bijeenkomst van Pakistaans Bureau voor Afghaanse Zaken 56013; VN-vredesplan aanvaard 56111
Grondwet: amendementen op grondwet door Loya Jirga goedgekeurd 12213
Militaire zaken: vorming Opperste Defensieraad 11813: Mujaheddin-leider stemt in met „negatieve symmetrie" 12011
Mujaheddin: beëindiging van Amerikaanse hulp 561/3: ontslag van AIR-minister 561/3
Natuurrampen: aardbeving 56011
Noodtoestand: Loya Jirga stemt in met verlenging 11911: verlengd 120/1; opgeheven 12211
Oppositie: interne oppositie tegen regering-Najibullah 12111; mislukte poging tot staatsgreep van Tanray 12112
Politieke partijen:
— DVA: conflict tussen Khalq- en Parcham-fracties 12112; nieuwe naam voor DVA: Vaderlandpartij (Hezb-e Watan) 12311
Regering: ontslag niet-DVA ministers 11812; aftreden premier 11812: nieuwe vice-premier 11911: Tanray ontslagen na mislukte staatsgreep 12113; benoeming nieuw kabinet 12211: ontslag van Keshtniand als eerste vice-president 56111
UNGOMAP: mandaat verlengd 12012
Verenigde Naties: AV-resolutie unaniem aanvaard 11913

AFRIKA

Algemeen: dreigende hongersnood 24812; waarschuwingen voor hongersnood in Afrika ten zuiden van de Sahara 54113
ECOWAS: verliezen ECOMOG 32812; extra taak ECOMOG 32813; topconferentie 75311
Economie: rapport Wereldbank 28513
Hoorn van Afrika: dreigende hongersnood 10612
Maghreb: topconferentie AMU 38713: topconferentie AMU in Casablanca 83713: secretaris-generaal in ambt bevestigd 83713
OAE: 26ste topconferentie 70711; 27ste topconferentie 70712

ALBANIË

Amnestie: amnestie voor politieke gevangenen 29413; vrijlating van meer politieke gevangenrn 29612: gratie voor politieke gevangenen 51013: amnestie voor laatste politieke gevangenen 81311
Arbeid: stakingen 29413; algemene staking 81112: hongerstaking in Valias 81113
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: uitbreiding bilaterale en multilaterale betrekkingen 29213
— EG: aanknopen diplomatieke betrekkingen 81411
— Griekenland: uittocht vluchtelingen naar Griekenland 29511
— Groot-Brittannië: herstel van betrekkingen 81411
— Israël: luchtbrug voor Albanese joden naar Israël 48212; aanknopen diplomatieke betrekkingen 81412
— Italië: Albanezen vluchten massaal naar Italië 50913 e.v.; Italiaans-Albanese betrekkingen 51013; uitwijzing van vluchtelingen door Italië 81212: Italiaanse hulp 81312
— Korea (Zuid): aanknopen diplomatieke betrekkingen 81412
— Sowjet-Unie: bezoek van parlementsdclegatie aan Sowjet-Unie 81412
— Vaticaan: diplomatieke betrekkingen met Vaticaan 81412
— Verenigde Staten: herstel diplomatieke betrekkingen 51013; bezoek van minister Baker 81411
Economie: decreet inzake privatisering 51211; economische ontwikkelingen 81311; noodhulp van EG 81311; Italiaanse hulp 81312; handel in deviezen gestaakt na verliezen 81312; privatisering van land 81312; voorstellen tot economische hervormingen 81313
Grondwet: oproep tot grondwetshervorming 29212; interim-grondwet aangenomen 511/3

Justitie: legalisering van particulier autobezit 29613; legalisering van baarden 29613
Kerk en staat: grotere tolerantie t.a.v. religie 29212; heropening moskee in Tirana 29413
Oppositie: schrijver Kadare uitgeweken 29311; massale onlusten 29312; oprichting oppositiepartij 29313: uittocht vluchtelingen naar Griekenland 295/1; studentenstaking 29512; demonstraties 29512; concessies aan demonstranten 29611; voortàurend protest 29611; massale uittocht van vluchtelingen 50911 e.v.; gewelddadige botsingen 51012: gewelddadigheden na afloop verkiezingen 51112: stakingsoproep 51112; hernieuwde onrust onder potentiele emigranten 512/1; anticommunistische betogingen 81313
Parlement: opening van de Volksvergadering 51113
Politieke partijen:
APvdA: Alia partijleider af 51311; verandering van naam APvdA 812/2; benoemingen van Nano tot partijvoorzitter 812/2
President: vorming Presidentiële Raad 29513; Alia herkozen als president 512/1
Regering: wijzigingen in kabinet 294/1; benoeming vooriupige regering 295/3; samenstelling voorlopige ministerrraad 29611: vorming nieuwe regering 51212; samenstelling ministerraad (mei '91) 51212; aftreden regering 81211; Bufi volgt Nano op als premier 81211: regering van nationale stabiliteit 81211; programma van nieuwe regering 81211
Toerisme: versoepeling reisbeperkingen 29113
Verkiezingen: verkiezingen uitgesteld 29412; eerste verkiezingen onder meerpartijenstelsel 51013

ALGERIJE

Algemeen: politieke en sociale onrust 61411
Arbeid: stakingen 10712
Begroting: voor 1991 goedgekeurd 61612
Buitenlandse betrekkingen:
Italië: kredietovereenkomsten 616/3
Mali: bezoek Amadou Touré 54613
Verenigde Staten: bezoek Baker 85411
Economie: kredietovereenkomsten met Italië 61613; akkoorden over leningen 61613
Oppositie: aanhoudende arrestaties 61511: ernstige ongeregeldheden 61511
Politieke partijen:
Algerijnse Beweging voor Gerechtigheid en Ontwikkeling: door Merbah opgericht 10711
FIS: massale anti-regeringsbijeenkomsten 10712; stakingsoproep van FIS 61413; arrestatie van FIS-leiders 61612
Nationale Bevrijdingsfront (FLN): scheuring 10711; wijzigingen in kandidatenlijsten van FLN 61511
Regering: vervanging van premier Hamrouche 61513; nieuwe regering met premier Ghozali 61611
'Taal: protest tegen Arabisering 61412
Verkiezingen: aankondiging van verkiezingen in juni 61412; nieuwe kieswetten 61412; uitstel algemene verkiezingen 61513

AMERIKA

Andespact: Andespact ondertekent verklaring van Caracas 69912
CARICOM: elfde bijeenkomst regeringsleiders 9111; troepenzending naar Trinidad 9112: overeenkomst over gemeenschappelijk tarief 9113; eerste driejaarlijkse conferentie 69812
Groep van Rio: topontmoeting 9212; ontmoetingen in Bogota en Luxemburg 699/2
IDB: jaarvergadering in Nagoya 53713; financiering van ,,Enterprise for the Americas Initiative'' 53713: IDB-jaarverslag 53811
Mercosur: Mercosur-verdrag over de Zuidamerikaanse gemeenichappelijke markt 69813
Midden-Amerika: bijeenkomst veiligheidscommissie 24112: plan voor economische integratie 241/2; negende regionale top 24113
OECS: ontmoeting regeringsleiders 9113; geen politieke verenigine OECS-leden 70011
Organisatie Amerikaanse staten (OAS): veroordeelt coup Suriname 47211
San José-groep: zevende jaarlijkse bijeenkomst 69812
Zuid-Amerika: interamerikaanse top over drugsbeleid 9013; conferentie over oprichting gezamenlijke markt 9211: Enterprise for the Americas Initiative 9913; rondreis president Bush 24211; ontmoeting ministers van buitenlandse zaken van ,,Groep van Rio'' en EG 24213; bijeenkomst Andes-Pact 24213

ANGOLA

Bestand: vorderingen vredesonderhandelingen 178/1; vredesbesprekingen in Washington 179/1; opnieuw gevechten 179/1; vredesplan aanvaard door MPLA 32513; vredesbesprekingen hervat na langdurige w - derbreking 32611: besprekingen leiden tot bestand en vredesakkoord 616/3
Militaire zaken: stafchef benoemd tot onderminister van defensie 32611
Politieke partijen:
MPLA-PT: hervormingen gericht op meerpartijensysteem door CC goedgekeurd 17811: derde congres besluit tot hervormingen 17813
UNITA: beperking hulp CIA aan UNITA 178.12
Regering: wijzigingen in kabinet 32513
Voedselsituatie: verlichting hongersnood 17812: noodhulp 249/1
Vredesakkoord: einde aan burgeroorlog 617/1/2/3: begin van nationale verzoening 61811

ANGUILLA

Grondwet: wijziging grondwet 166/2

ANTARCTICA

Mijnbouw: overeenkomst over mijnbouwverbod 422/3
Milieu: bijeenkomsten over Zuidpoolverdrag 422/1

ANTIGUA & BARBUDA

Begroting: hegroting voor 1990 16613
Economie: zware schade na orkaan Hugo 16613
Regering: samenstelling kabinet 16612: kabinetswijzigingen 69913: samenstelling kabinet 70011
Schandaal: wapenschandaal 16612

ARGENTINIË

Amnestie: amnestie voor militairen 31611
Arbeid: gedwongen einde staking telecommunicatie 31412: stakingsbeperkingen 31413
Bankwezen: onderzoek naar fraude 31411
Buitenlandse betrekkingen:
Brazilië: gemeenschappelijke markt 31713
Groot-Brittannië: uitbreiding bilaterale samenwerking 317/3; nieuwe Britse ambassadeur 318/1: Britse regering staat familieleden gesneuvelde Areentiinse soldaten toe Falkland-eilanden te bezoeken '70013
Sowjet-Unie: president Menem bezoekt Sowjet-Unie 31811
Verenigde Staten president Menem bezoekt Verenigde Staten 31811
Drugs: drugsbestrijding 70013
Economie: schuldconversie-akkoord 31313; staatsluchtvaartmaatschappij verkocht 31313: bezuinigingsprogramma 31411; privatiseringswet 31412; leningen 31413; fiscaal noodplan 31711; koppeling van austral aan dollar 700/1; afschaffing van exportbelastingen op landbouwprodukten 70012; regeringsmaatregelen voor probleem over privatisering luchtvaartmaatschappij 70012; nieuw ministerie van justitie 70013: economische resultaten 1990 70112
Militaire zaken: raketprogramma van de baan 70111; bezuinigingen op defensie voorgesteld 70111
Oppositie: militaire opstand 31511 e.v.; pensioengerechtigden in protest 70112
Overheid: hervormingen in ambtenarenapparaat 315/1
Politieke partijen:
Partido Justicialista: voorzitter Cafiero treedt af 31312; Menem nieuwe partijvoorzitter 31312
UCR: voorzitter treedt af 31312
Regering: militaire opstand 31511 e.v.; kabinetswijzigingen 31612: samenstelling kabinet (jan.'91) 31613: nieuw ministerie van justitie 70013
Terrorisme: moordaanslag op voormalige president 31712

ARUBA

Justitie: benoeming procureur-generaal omstreden 816/1

AUSTRALIË

Aboriginal-zaken: nieuw onderwijsbeleid 134/3; rapport van de Koninklijke Commissie aangaande in gevangenschap gestorven Aboriginals 64611: verbod op mijnbouw op land van Aboriginals 647/2; wet voor Verzoeningsraad 64712
Begroting: voor 1990-'91 13512
Buitenlandse betrekkingen:
Iran: bezoek Velayati 626/2
Nieuw-Zeeland: voltooiing ban CER-akkoord over vrijhandel 13913
Papoea Nieuw-Guinea. Australisch militair hulpprogramma 41711
Zuid-Afrika: premier Hawke zegt bezoek aan Zuid-Afrika af 85013
Deelstaten:
New South Wales: verkiezingen voor deelstaatparlement 64612
Tasmanië: officieuze coalitie van ALP en Groenen 135/1
Economie: economisch beleid van de regering 135/1; faillissementen van ondernemingen en banken 13513
Grondwet: plannen voor wijziging 134/3
Immigratie. nieuwe wetgeving 13413
Politieke partijen:
ALP: verkiezingen voor leider ALP 64613; tweejaarlijks congres 64712
Regering: kabinetiwijzigingen 647/1
Verkiezingen. uitslag Senaatsverkiezingen 13413; parlementsverkiezingen in New South Wales 646/2

AZIË

Algemeen. overleg Spratly-eilanden 76712
ASEAN: economisch Seminar op Bali 41113: bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken 767/2
Buitenlandse betrekkingen:
Japan: rondreis Kaifu door Zuidoost-Azië 774/3
Zuid-Afrika: Mandela bezoekt zes Aziatische landen i1412
Mekong-commissie: SOC opnieuw toegelaten 86211

BAHAMA-EILANDEN

Begroting: begroting voor 1990 16712
Oppositie: nieuwe leider FNM 16712
Regering: samenstelling kabinet 16711; ontslag minister Knowles 16711
Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen 16711

BAHREIN

Buitenlandse betrekkingen
Qatar: geschil over Hawar-eilanden 76013
Economie: buitenlandse bedrijven toegestaan 76111
Mensenrechten: rapport Aninesty International 55412

BALTISCHE STATEN

Algemeen: onafhankelijkheid van Estland. Letland en Litouwen 81413
Economie: economische samenwerking 815/1
Estland: ontwikkelingen voorafgaand aan onafhankelijkheid 81511
Letland: ontwikkelingen voorafgaand aan onafhankelijkheid 81512
Litouwen: ontwikkelingen voorafgaand aan onafhankelijkheid 81513

BANGLADESH

Amnestie: aangekondigd 34413
Binnenlandse veiligheid: gevangenisoproer 34412
Justitie: arrestatie van Ershad en ministers 34312; Ershad van corruptie beschuldigd 34411; arrestatie van voormalige ministers 34412: arrestatie ex-premier 41213; Ershad naar gevangenis in Dhaka 41213
Militaire zaken: rol van het leger hij aftreden Ershad 34213
Natuurrampen: rampspoed door cycloon 56113: voorlopige schattingen van de schade 56211; beloften van internationale hulp 56212: speciale Amerikaanse eenheid voor hulpverlening 56213; regering beschuldigd van wanbestuur 56213: nieuwe cycloon 562/3
Noodtoestand: uitgeroepen 34211
Parlement: opening Nationale Assemblée 41213
President: val van president Ershad 34113; benoeming van waarnemend president 343/1
Regering: benoeming Adviesraad 343/1; kabinetsformatie door Begum Zia 412/1
Staat: zuivering van openlijke aanhangers van Ershad in leger en ambtenarenapparaat 34411
Verkiezingen: parlementsverkiezingen aangekondigd 34311; algemene verkiezingen gedomineerd door BNP en de Awami Liga 34413; verkiezingscampagne 34413; hel stemmen en de resultaten 34511; officiële uitslagen 412/1

BARBADOS

Begroting: 1990-'91 318/1
Economie: econoinische ontwikkelingen 318/1
Gouverneur-generaal. Dame Nita Barrow volgt sir Hugh Springer op 318'3

Politieke partijen:
— DLP: senator treedt af 318/2
Regering: kabinetswijzigingen 31812: nieuw kabinet 31911; samenstelling kabinet 31912
Verkiezingen: algemene verkiezingen 31813

BELAU

Buitenlandse betrekkingen
— Verenigde Staten Guam-akkoord inzake hulp 28013 Amerikaanse ministeriele ontwerpnota inzake [illegible]

BELGIË

ALGEMEEN

Justitie: Van Rossem komt vrij 80512
Terrorisme: André Cools vermoord 50811

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Algemeen: de houding var: België in de Golfcrisis 361/3 e.v
Groot-Brittannië: rel met Londen 36713 e.v.
Polen: bezoek van president Walesa 674/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Handel: meerderheidspartij akkoord over de verscherping van de wet op de wapenhandel en over de indiening van een parlementaire resolutie over de wapenuitvoer 64913
Nationale Bank van België: jaarverslag over 1990 42511
RTT: contract van 35 mrd Bfr over aankoop van telecommunicatie-apparatuur boor RTT betrokken in communautair dispuut 65011 e.v.

POLITIEK BINNENLAND

Grondwet: het parlement en de ministerraad keuren de verklaring tot grondwetsherziening goed 65313
Parlement: ontbonden 65313
Politieke partijen:
— PS: congres 50711; oproep Collignon 50711
Regering: cominunautair dispuut over wapenverkoop en telecombestelling leidt tot regeringscrisis 649/1; VU verlaat coalitie 651/3; Schiltz en Geens vervangen door Wivina Demeester en Eric Derycke 65113: naar een tweede crisis 652/1 e.v.: koning weigert ontslag van de regering-Martens 9 65213: derde crisis nipt vermeden 65311: regeringsvorming 80413: informatie-opdracht voor Frans Grootjans 80414; Formatie-opdracht voor Guy Verhofstadt (PPV) 80413: nieuwe formatie-opdracht voor Melchior Wathelet (PSC) 80511
Staatshervorming: derde fase van de staatshervorining vordert moeizaam 50511 e.v.: initiatief van de premier 507/2
Verkiezingen: extreem rechts,libertijnen en Ecolo winnen bij de pariements- en provincieraadsverkiezingen van 24 nov. 1991 80111 e.v.; uitslagen 802'1 e.v.

BELIZE

Begroting: begroting voor 1990-'91 16712
Buitenlandse betrekkingen:
— Guatemala: grensconflict 16713
Oppositie: UDP-parlementslid verlaat partij 16712

BENIN

Amnestie: voor beramers couppogingen 2711
Begroting: voor 1990 27/1
Buitenlandse betrekkingen
— Nigeria: Kérékou bezoekt Lagos 184/1
Grondwet: ontwerp gepresenteerd 2613:
Militaire zaken: oprichting van nieuwe strijdkrachten 2711
Onderwijs: einde van onderwijsstaking 2712
Politieke partijen:
— Algemeen: vorming van oppositiecoalitie 2613:
— PRBP: vervangen door een nieuwe partij (UFP) 2613;
President: Nicéphore Soglo beëdigd 38711
Vakbeweging: splitsing in vakbondsfederatie 27/1:
Verkiezingen: presidentsverkiezingen 38613

BERMUDA

Begroting: begroting voor 1990 168/1
Regering: kabinetswijzigingen 16811

BHOETAN

Oppositie: demonstraties van etnische Nepalezen vooi democratie 5613

BOEROENDI

Regering: kabinetswijziging 326'3
Staat: handvest van Nationale Eenheid bij referendum goedgekeurd 32711

BOLIVIA

Begroting. begroting voor 1991 74313
Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: voormalig minister staat terecht voor Amerikaanse rechtbank 741 3; onenigheid over inzet Amerikaanse militairen bij drugsbestrijding 74212; hulp van de VS 74313
Drugs: drugsbestrijding 74211; onenigheid over benoemingen 74211; onenigheid over inzet Amerikaanse militairen bij drugsbestrijding 74212; akkoord met drugshandelaren 74213: belangrijke drugshandelaar geeft zich over 74213: kritiek vanuit de VS 74213
Economie: additionele internationale leningen 74313; hulp van de VS 743/3; lening van het IMF 744/1
Grondwet: adviescoinmissie grondwetsherziening 74311
Indianen: decreten over Indiaans grondgebied 741/1
Justitie: voormalig minister staat terecht voor Amerikaanse rechtbank 74113
Militaire zaken: nieuwe bevelhebbers strijdkrachten 741/2; nieuwe opperbevelhebber van de strijdkrachten 74312
Regering: politieke crisis 74112: ontslag van minister van binnenlandse zaken 74211; kabinetswijzigingen 74311; samenstelling kabinet (aug.'91) 743/2
Terrorisine: guerrilla-aanslagen 74111: vermeend moordkomplot 74112
Verkiezingen: nieuwe kieswet 743/1

BOTSWANA

Economie: ontwikkelingen 83511; zevende ontwikkelingsplan (1991-97) 83511;
Oppositie: bundeling BNF, BPP en BPU 83512
Politieke nartijen:
— BNF gezamenlijke werkgroep met BPP en BPU 83511

BRAZILIË

Arbeid: stakingen 1691113: economische ontwikkelingen 16911; staking metaalarbeiders 745/2; algemene staking 74513
Buitenlandse betrekkingen:
— Argentinië: gemeenschappelijke markt 31713
— Chili: bezoek van generaal Pinochet 75211
Economie: loonindexering blijft afgeschaft 16911: uitstel IMF-overeenkomst 16911: liquiditeitsbeperking 16912: start privatiseringsprogramma 16912; nieuwe directeur PETROBRAS 169/3; vermeend financieel schandaal 16913; devaluatie van de munteenheid 17011; prijsverhogingen 17011: nieuw anti-inflatieplan 74411; liberalisatie van het handelsverkeer 74413: plan voor nationale wederopbouw 74413; schuldovereenkomst 745/1; andere economische ontwikkelingen 745/1; einde bevriezing prijzen 74512; einde beperking op invoer auto's 74512: hervatting van koffie-export 74513: directe buitenlandse investeringen 74611; schuldenakkoord 74611: opschorting en hervatting van IMF-besprekingen 74612; invoerbeperkingen opgeheven 746/2; economische resultaten 1990 74612
Grondwet: voorstel tot grondwetswijzigingen 74712
Mensenrechten: rapport Amnesty International 170/1: ontdekking massagraf 17012; Chico Mendes-proces 170/2; rapport over lot zwerfkinderen 74711
Milieu: initiatieven inzake de Amazone 74613
Militaire zaken: toenemende ontevredenheid bij de strijdkrachten 74712
Regering: aftreden minister ban justitie 16813: ontslag minister van infrastructuur 74511: aftreden minister van economische zaken 74513: minister van onderwijs ontslagen 74713
Terrorisme: vakbondsleider vermoord 746'3
Vakbeweging: vakbondsleider vermoord 746/3
Verkiezingen: verkiezingen voor gouveneiirspoaten en voor Congreszetels 16811

BROENEI

Buitenlandse betrekkingen:
— China: diplomatieke betrekkingcii aangeknoopt 860/1
— Sowjet-Unie: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 860/1

BULGARIJE

Algemeen: nieuwe formele naam republiek 15212
Arbeid: algemene staking 151'3: arbeidsgeschillen 73113
Begroting: begroting voor 1991 goedgekeurd 15113
Buitenlandse betrekkingen:
— EG: financiële hulp EG 366/1
— Groot-Brittannië: bezoek van president Zjelew 73111
— Israël: bezoek Israëlische president 70913
— Wit-Rusland: ondertekening handelsverdrag 73113
Zuid-Afrika nieuwe diplomatieke betrekkingen 255/1
Economie: presentatie van hervormingsprogramma 15112; economische hervormingen 72912; sociaal vredesakkoord 72913; lening van de Wereldbank 73211
Extremisme: geweld tegen Vietnamese arbeiders 73012
Grondwet: nieuwe grondwet 73111
Justitie: aanklacht tegen Zjiwkow 15311; processen tegen Zjiwkow en Owtsjarow 729/3
Kernenergie: sluiting van kernreactoreii 73112
Monarchie. annulering van referendum over monarchie 730/3
Onderwijs: discussie over Turks taalonderwijs op scholen 73011
Oppositie: ontslag van oppositieleider 15311
Parlement: onenigheid over wet op politieke partijen 15112: beroering over het uitlekken van politiedossiers 73012
Pers: beroering over het uitlekken van politiedossiers 73012
Regering: ontslag van regering-Lukanow 15112; onderhandelingen over coalitieregering 15211; vorming coalitieregering 15212: samenstelling kabinet (dec.'90) 15213: verklaringen over de moord op Markow en de aanslag op de paus 73013
Verkiezingen: uitstel van verkiezingen 73112

BURKINA FASO

Begroting: voor 1990 28/1
Buitenlandse betrekkingen:
— Mali: bezoek Amadou Touré 54613
— Tsjaad: bezoek Blaise Coinpaoré 39212
Grondwet. ontwerp voorziet in meerpartijenstelsel 2713: nieuwe grondwet in referendum goedgekeurd 70611
Regering: samenstelling kabinet 2712: regering ontbonden, overgangsregering benoemd 706/1
Volksfront: MDP uit Volksfront gezet 2811

CAMBODJA

Buitenlandse betrekkingen:
— China: stopzetting wapenleveranties aan Rode Khmer aangekondigd 12512
— Frankrijk: hoge Franse delegatie in Phnom Penh 12413
Burgeroorlog: oprichting SNC in impasse 12411: Amerikaanse hulp aan niet-communisten 12413; Britse ontkenning van steun aan de Rode Khmers 12413; voortzetting van de strijd 12413; levering van tanks aan de Rode Khmer 12413: „belangrijke vooruitgang" bij conferentie in Jakarta 12511; afronding ban vredesplan tijdens conferentie in Parijs 12511; China kondigt stopzetting van wapenleveranties aan Rode Khmer aan 12512: SNC-overleg in Parijs 345/2; voortdurende onenigheid over vredesplan 34512; hernieuwde gevechten 34513: voorzitters Parijse Cambodja-conferentie bezoeken Vietnam 34611: Thais initiatief 346/1; drie SOC-leden in SNC vervangen 34612; gevechten in het noorden en noordwesten 34613: rapport over strategie Rode Khmer 34613; Hun Sen over VN-vredesplan 62912: aanwijzigingen voor de hervatting van Chinese wapenleveranties aan Rode Khmers 62912; NGC-bijeenkomst in Beijing 629/2; functionarissen uit de VS en de Sowjet-Unie bezoeken China 62912: nieuwe initiatieven van Indonesië en Japan 62912; gevechten 62913: vermeende inmenging van Vietnamese troepen 62913: sterke verinindering van Sowjet-hulp 62913; opschorting van Amerikaanse hulp aan niet-communistische rebellen 63011: bezoek van Amerikaanse delegatie aan Phnom Penh 63011; wapenítilítand van kracht 63012; bezoek VN-missie 630/3: doorbraak in vredesproces 63013; bijeenkomst in Pattaya van SNC 630/3; bijeenkomst in Jakarta 631/2; ..informele" bijeenkomst van SNC te Beijing 860/1: bijeenkomst van leden van Veiligheidsdienst en PICC in Beijing 86012: besprekingen tussen Hun Sen en Sihanouk in Pyongyang 86012: commissie voor buitenlandse hulp ingesteld 86012; Hun Sen opnieuw naar China 860'2; SNC-bijeen-

komst in Pattaya 86013; gedeeltelijk akkoord inzake ontwapening van Cambodjaanse strijdkrachten 86013; onenigheid over verkiezingen 86013; bijeenkomst permanente leden VN-Veiligheidsraad 86112; VN-waarnemersgroep 86112: werking wapenstilstand 861/2; Pol Pot mogelijk aanwezig op bijeenkomst SNC in juni 86112: Sihanouk over de bedoelingen van Pol Pot 86112: SNC-vergadering in New York 86212; akkoord over verkiezingen 86212; SOC meldt bestandsschendingen 862/2; vredesakkoord ondertekend 86312
Economie: particuliere goudhandel opgeschort 862/1
Munt: devaluatie riel 86211
Natuurrampen: overstromingen 86211
Oppositie: anti-regeringsbetogingen gemeld in Battambang 86113
Parlement: zittingstermijn Cambodjaanse Nationale Assembleé verlengd 34612: 21ste zitting Nationale Vergadering 86113
Politieke partijen:
— KPRP: personele wijzigingen 86113: buitcngewoon congres 86213; verandering partijnaam 86311; wijzigingen in leiding 86311; goedkeuring van liberale democratie 86311: Hun Sen steunt presidentschap Sihanouk 86311
Regering: couppoging gemeld 86213
Verenigde Naties. eerste unanieme VN-resolutie over Cambodja 12412
Voedselsituatie: voedseltekort van 1 mln ton rijst 62913
Vredesakkoord: ondertekening in Parijs 86312; bepalingen 863/2

CANADA

Algemeen: politieke ontwikkelingen vanaf medio 1990 81611
Arbeid: grote stakingen 81912
Buitenlandse betrekkingen:
— EG: overeenstemming over en ondertekening van transatlantische verklaringen inzake betrekkingen EG-Canada 14213
— Mexico: besprekingen over vrijhandel 82612
— Polen: premier Mazowiecki bezoekt Canada 81/1
— Verenigde Staten: vriihandelsakkoord leidt tot irritaties 819/3
Economie: economische ontwikkelingen 819/1
Grondwet: debat over grondwetshervorming voortgezet 81713: presentatie van het rapport-Spicer 81711; voorstellen tot grondwetswijzigingen 81812; reacties op voorstellen 81813
Indianen: Mohawk-bezetting 17113 e.v.: nieuwe gevechten in Mohawk-reservaat 81711; erkenning van recht op zelfbestuur voor Indianen 817/2; uitspraak Hooggerechtshof over Indiaanse landeis 81712
Justitie: schandaal over smeergeld voor overheidscontracten 81813; uitspraak Hooggerechtshof inzake verkrachting 81911
Parlement: constitutionele controverse over de Senaat 17112
Politieke partijen:
— PCP: tweejaarlijks congres 818/2
Provincies:
— Brits-Columbia: nieuwe premier 81811
— Quebec: voorstellen van liberalen voor autonomie van Quebec 81612: voorstel voor datum referendum over onafhankelijkheid Quebec 81713: wetgeving inzake referendum door Quebec bekrachtigd 81713
Regering: kabinetswijziging 81713; samenstelling kabinet 81713
Verkiezingen: overwinning voor Bloc Québecois bij tussentijdse verkiezingen 17013; NDP wint tussentijdse verkiezingen 17111; overwinning NDP bij provinciale verkiezingen in Ontario en in Manitoba 171/2/3

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

Oppositie: toenemende onvrede 70611
Regering: benoeming van premier 38711; wijzigingen in regering 70612

CHILI

Algemeen: herbegrafenis van Allende 747/3; begrafenis van slachtoffers coup 1973 749/1; reacties op rapport Rettig 74913
Amnestie: wet op amnestie voor politieke gevangenen 749/1
Arbeid: staking in kopermijnen 751/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: ontwikkelingen in 1990 75113
— Brazilië: bezoek van generaal Pinochet 752/1
Europa: Europese rondreis president Aylwin 752/1
— Groot-Brittannië: bezoek van generaal Pinochet 752/1
— Portugal: bezoek van generaal Pinochet 75211
Corruptie: corruptie-schandalen bij de strijdkrachten 74812; de raak La Cutufa 74812: de zaak Pinocheques 748/3
Economie: economische ontwikkelingen 75111: resultaten 1990 75111: akkoord over leningen en schulden 751/1: economische hervormingen 75112
Justitie: Colonia Dignidad verliest wettelijke status 74911; de moordzaak-Letelier 75013
Mensenrechten: rapport-Rettig over schendingen van de mensenrechten 74912
Militaire zaken: nieuwe benoemingen in het lege; 749/1; hoofd van de luchtmacht neemt ontslag 75012
Oppositie: guerrillastrijders gedemobiliseerd 75012
Politieke partijen:
— UDI: moord op Jaime Guzman 750/1
President: presidentiële rede n.a.v. rapport-Rettig 74913; verlenging ambtstermijn door Alwin van de hand gewezen 75012
Kampen: modderlawine 751/3
Terrorisme: moord op Jaime Guzman 75011

CHINA

ALGEMEEN

Bevolking: campagne gestart voor daling geboortencijfer 76913
Doodstraf: berichten over executies 48913: executies in Wuhan 49212
Drugs: start anti-drugscampagne 76913; executies 76913
Justitie: proces tegen 4 juni-demonstranten 27511; beroep van dissidenten afgewezen 48913; regeringsverklaring inzake ..contrarevolutionaire processen" 492/2
Mensenrechten: buitenlandse kritiek op Chinese regering 489/2; rapport van Asia Watch 492/1; toespraak van Carter 492/1
Natuurrrampen: overstromingen 77011; verzoek om internationale hulp 77012
Sport: gastheerschap Aziatische Spelen 27312

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Algemeen: tekenen van verzachting van internationale sancties 27313
Broenei: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 86011
EG: verlichting sancties 15913
Groot-Brittannië: vergadering van Joint Liaison Group 86512; bezoek onderminister Maude aan China 86513; bezoek van minister Hurd aan Hongkong en China 866'2; discussie over plannen voor vliegveld 86612; ondertekening van luchthavenovereenkomst 86711 v
Guinee-Bissau: diplomatieke betrekkingen met Guinee-Bissau door China verbroken 10912
India: minister van buitenlandse zaken bezoekt China 49611: overeenkomst o er hervatting grenshandel 49611; grensbesprekingen 56313
Indonesië: staatsbezoek president Soeharto 27513; Chinese president bezoekt Indonesië 77312
Israël: eerste officiele akkoord van Israël met China 70913
Japan: hervatting van Japanse leningen 27313; China verzoekt om lening 77113: Qian Qichen in Japan 77113; bezoek Kaifu 77113
Korea (Noord): bezoek van Chinese premier 63413
Korea (Zuid): handelsovereenkomst 59/2
Macao: gouverneur Melancia bezoekt China 6011
Midden-Oosten: rondreis Li Peng door Midden-Oosten 77111
Myanmar: wapentransactie 56712
Saoedi-Arabië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 56/1
Singapore: diplomatieke betrekkingen 13412; bezoek Lee Kuan Yew 13412: nresident Wee Kim Wee in China 78011
Sowjet-Unie: Chinese hulp voor Sowjet-Unie 531/1; bezoek van secretaris-generaal CCP 76713: grensakkoord 76811; cominuniqué 76811: Sowjet-ministers van defensie en buitenlandse zaken bezoeken China 768/2
Taiwan: wetsontwerp betreffende betrekkingen met China 21513: Taiwanese delegatie bezoekt China 57111; China beëindigt ,,luidsprekeroorlog" 57111
Thailand: Chinese president bezoekt Thailand 78013
Verenigde Staten: ontmoeting tussen president Bush en Dalai Lama 769/1; Chinees-Amerikaanse betrekkingen 77013; MFN-status hernieuwd 77013
Vietnam: geheime topontmoeting China en Vietnam 35413; generaal Giap bezoekt Beijing 35413

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Algemeen: economische cijfers over het eerste kwartaal van 1991 49211: economische ontwikkelingen in eerste zes maanden van 1991 77112
Begroting: begrotingsrapport 49012; tekort over 1990 en verwachtingen voor 1991 49012
Economie: conflict over tempo hervormingen 27411
Economische hulp: ADB-lening 76911
Mijnbouw: grote mijnramp 76813
Munt: devaluatie van munteenheid 27412: devaluatie yuan 49211: nieuwe devaluatie van yuan 76911
Plan: richtlijnen voor achtste vijfjarenplan 274/3; economische doelstellingen voor vijf- en tienjarenplan 275/3; streefcijfers koor het jaar 2000 27513; tienjarenprogramma van sociale en economische ontwikkeling (1991-2000) en het achtste vijfjarenplan (1991-96) 49011: resultaten zevende vijfjarenplan 49012; goedkeuring van vijfjarenplan en 10-jarenprogramma 491/2
Prijzen: experiment met vrije graanprijzen 49013; prijsstijgingen 492/1

POLITIEK BINNENLAND

Kerk en staat' Gong Pinmei kardinaal 76913
Nationaal Volkscongres: begin vierde zitting 49011: besluiten vierde zitting 491/1
Oppositie: maatregelen m.b.t. dissidenten 27412; proces tegen 4 juni-demonstranten 27511; dissidentenprocessen 48912; berichten over arrestaties 49212; rapport Asia Watch over dissidentenprocessen 768/3; vrijlating dissidente vakbondsleiders 768/3; protestacties studenten bij tweede gedenkdag bloedbad Tian An Mcnplein 76912: hongerstaking van voor-aanstaande dissidenten 77211
Partij: zevende partijplenum 274/3; richtlijnen voor achtste vijfjarenplan 27413; zitting CPPCC 49211; benoeming van hervormingsgezinde vice-voorzitter 49211; voormalige aanhangers van Zhao gerehabiliteerd 76912; 70ste verjaardag van CCP 77111: toespraak Jiang Zemin 77111
Provincies: nieuwe gouverneur van Guangdong 76813
Regering: vervanging van Li Peng in economische commissie 27313; rede Li Peng op nationale feestdag 27411; benoeming van nieuwe minister 27511; ontslag van ministers 49111: benoemingen in Staatsraad 49111
Tibet: beperkende maatregelen 49213; onrust 49213

COLOMBIA

Binnenlandse veiligheid: dood van een guerrillaleider 2411; vredesaanbod guerrillastrijders 2413; guerrilla-offensief 61013; militair offensief tegen guerrilla 61013; EPL beëindigt guerrillastrijd 61112: FARC en ELN zetten offensief voort 61113; overeenstemming over vredesbesprekingen 61211; vooruitzichten op vrede en democratie verbeterd 61211; vredesbesprekingen met guerrillastrijders 61311: guerrillagroep gedemobiliseerd 61311
Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: president bezoekt VS 61111
Constituerende Vergadering: aankondiging bijeenkomst 2312; opening van de Constituerende Vergadering 611/1
Drugs: dood van leider drugskartel 2313; concessies aan drugskartel 2411; aanbod tot overgave drugskartel 60913: voorstel aan drugskartel 60913: drugshandelaars geven zich over 61011; gijzelaars gedood 61011; laatste gijzelaars vrij 61012; leider drugskartel geeft zich over 61213
Economie: economische ontwikkelingen 613/2
Justitie: rechters ontslagen 23/2; ontslag van procureur-generaal 60912
Parlement: het Congres ontbonden 61212
President: inauguratie president Gaviria 2311;
Regering: samenstelling nieuw kabinet 23/2;
Terrorisme: bomaanslag bij arena 61012; moord op politicus 61012; journalisten en voormalige minister van justitie vermoord 61211
Verkiezingen: verkiezingen voor Constituerende Vergadering 609/2

COMOREN

Regering: couppoging (aug. 1990) 73212: nieuw kabinet 75212; couppoging (aug. 1991) 752/3

COSTA RICA

Arbeid: stakingen 17212
Regering: aftreden van minister van arbeid 17212

CUBA

Algemeen: politieke ontwikkelingen eind 1990 82011: dertigste verjaardag Varkensbaai-invasie 82012; jaarlijkse rede te Moncada 820/3
Buitenlandse betrekkingen:
— Mexico: handelsinitiatieven 82212
— Sowjet-Unie: handelsovereenkomst 17312: handelsakkoord 82211; aankondigingen van terugtrekking Sowjet-troepen 82213; economische implicaties 8227
— Spanje: Cubaanse asielzoekers in ambassade 174 ; verbetering van betrekkingen 82212
— Tsiechoslowakije: Cubaanse asielzoekers in ambassade 17411; protest president Havel tegen mensenrechtensituatie 17413
— Verenigde Staten: relatie met Cuba gespannen 17413
Economie: economische noodmaatregelen 17313: economische ontwikkelingen 1990-1991 82113
Justitie: samenzweerders veroordeeld 82111
Mensenrechten: politieke gevangenen vrijgelaten 821/2; nieuwe mensenrechtenorganisatie 82112
Parlement: nieuwe voorzitter Nationale Assernblée 173/2; verkiezingen voor Nationaie Assemblee uitgesteld 82111
Politieke partijen:
— PCC: buitengewoon plenum 17213: andere bezetting partijposten 17311: aantal partijposten gehalveerd 17311
Regering: wijzigingen in ministerraad 82012
Toerisme: versoepeling van reisbeperkingen 82113

CYPRUS

Buitenlandse betrekkingen:
— Israël: Israëli's het land uitgezet 58312
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 58311

DENEMARKEN

Begroting: begroting 1990 goedgekeurd 15313: begroting voor 1991 goedgekeurd 73211: presentatie begroting voor 1992 73211
Buitenlandse betrekkingen:
— EG: meningsverschil over Grote-Beltproject 154/1
— Hongarije: afspraak over afschaffing visumplicht 155/3
— Polen: akkoord over milieubescherming 15513
— Tsjechoslowakije: afspraak over afschaffing visumplicht 155/3
— Verenigde Staten: sluiting militaire bases op Groenland 15513
— Zuid-Afrika: bezoek De Klerk 54913
— Zweden: overeenkomst over weg- en spoorverbinding 73212
Economie: bankfusies 15411
Faergr-eilanden: vervroegde verkiezingen 15512
Groenland: verkiezingen in Groenland 73212; nieuwe premier 73212
Regering: kabinetswijzigingen 15312
Verkiezingen: lokale verkiezingen 15311; vervroegde algemene verkiezingen 15412

DJIBOUTI

Binnenlandse veiligheid: berichten over couppoging 32712: arrestatie van Afars 32712
Buitenlandse betrekkingen:
— Frankrijk: defensieverdragen 327/3
Regering: kabinetswijziging 107/2

DOMINICA

Begroting: begroting voor 1990-'91 17511
Justitie: oud-premier vrijgelaten 17511
Regering: kabinetswijziging 17511

DOMINICAANSE REPUBLIEK

Arbeid: algemene stakingen 9312; stakingen beëindigd 82313
Buitenlandse betrekkingen:
— Haïti: repatriëring Haïtiaanse burgers 82311
Economie: bezuinigingsmaatregelen 9213; ontwikkelingen in 1989-1990 9312; economische ontwikkelingen 1990-1991 82312; IMF-overeenkomst 82411
Justitie: veroordeling van voormalige president 82312
Overheid: ontslag van hoofd elektriciteitscommissie , 82313
Politieke partijen:
— PLD: aftreden partijleider 82311
— PRSC: aftreden partijleider 82311
President: installatie van president Balaguer 9213
Regering: kabinetswijziging 9311: samenstelling kabinet oktober '90 9311; kabinetswijzigingen 82312
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 93/1

DUITSLAND

ALGEMEEN

Berlijn: stemrecht voor Westberlijners 11/1
Hereniging: DDR gaat deel uitmaken van BRD (3 okt. '90) 5/1, ontbinding van oude orde 5/2; fusie van Christen-Democratische partijen 5/3; externe aspecten van hereniging 611; ontwikkelingen voorafgaand aan de'eenwording 713; lot van politieke organisaties van het oude bewind 713
Hoofdstad: stemming over Berlijn als zetel voor regering en parlement 66612
Justitie: proces tegen voormalig leider Oostduitse vakbond 30112: vonnis Rote Armee Fraktion 301/2: uitspraak van het constitutionele hof 663/2: vonnissen in financieringsaffaire CDU 66413 voormalige Oostduitse kopstukken vervolgd 665/3: veroordeling van Tisch 665/3; proces tegen verdachte van aanslag op minister Schauble 66611; veroordeling van extremisten 66612
Terrorisme: aanslag op minister van binnenlandse zaken 712

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Frankrijk: Frans-Duitse top 51713
Groot-Brittannië: ratificatie twee-plus-vier-verdrag 30212
Iran: Genscher in Iran 62612
Midden-Oosten: missie Brandt 4313; Duitse betrokkenheid en vredesprotesten 19812
Polen: ondertekening grensverdrag 30211; ondertekening van verdrag inzake goede nabuurschap 66711
Roemenië: stroom Roemeense vluchtelingen 37511
Sowjet-Unie: bezoek van Gorbatsjow 30212; ondertekening van bilaterale akkoorden 30212; ratificatie twee-plus-vier-verdrag 66113; Honecker overgebracht naar Moskou 66113; reactie op coup 68811
Verenigde Staten: Duitse bijdrage aan Amerikaanse kosten van Golfoorlog 66113; bezoek Kohl aan de VS 66613
Zwitserland: tripartiete overeenkomst over samenwerking in Boven-Rijn-gebied 44613

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: staking PTT-ambtenaren 30111
Begroting: begrotingsvoorstel voor 1991 29813; gewijzigde ontwerpbegroting voor 1991 ingediend 66111
Belastingen: belastingverhogingen 66611
Economisch beleid: loonakkoord in de overheidssector 66112: pogingen om economische crisis in oostelijk Duitsland te verlichten 66112; kritiek op de politiek van Treuhand 66212
Handel: maatreeelen ter verscherping van de exportcontrole 30113
Kernenergie: snelle kweekreactor in Kalkar wordt stopgezet 66211

POLITIEK BINNENLAND

Amnestie: geplande amnestie voor Stasi's vervallen 66113
Bankwezen: president Bundesbank neemt ontslag 66313
Deelstaten:
— Baden-Wurttemberg: Spath treedt af als premier 30012
— Berlijn: overwinning CDU in Berlijn 29911; vorming verenigd Berlijns bestuur 30013; stemming over Berlijn als zetel voor regering en parlement 66612
— Hessen: deelstaatverkiezingen 30013; verdere ontwikkelingen 30013; formatie van „rood-groene" coalitie in Hessen 66413
— Rijnland-Palts: deelstaatverkiezingen 66411; SPD-FDP coalitie in Rijnland-Palts 66412
Extremisme: neo-nazi's in Oost-Duitsland 66613
Oppositie: studentenonrust in oostelijke deelstaten 30111; protesten tegen de economische crisis 66311
Parlement: eerste vergadering van de nieuwe Bondsdag 611; vergrote Bondsdag 612; inaugurele zitting nieuwe Bondsdag 29911; machtsevenwicht in Bondsraad 30111; beperking van wapenexport 66613
Politieke partijen:
— Groenen: radicale afsplitsing binnen de Groenen 66413
— PDS: herverkiezing van Gysi tot voorzitter 30111
— SPD: Vogel herbenoemd tot leider SPD 29913; congres SPD 66413
Regering: aftreden van Haussmann en Teltschik 29912; aftreden van De Maizière 29913: vorming nieuwe regering 30011: samenstelling kabinet 300/2; vrijspraak De Maizière 66113
Terrorisme: aanslag op minister van binnenlandse zaken 7/2: IRA-aanslagen 594/2; directeur van Treuhand vermoord 66212: moord op Berlijnse functionaris 66311
Verkiezingen: deelstaatverkiezingen in vijf oostelijke Länder 612; verkiezingen in Beieren 711; algemene verkiezingen 298/1, overwinning CDU in Berlijn 299/1, Bürgerschaft-verkiezingen in Hamburg 665/2

ECUADOR

Arbeid: landelijke staking tegen economische bezuinigingsmaatregelen 53712
Parlement: parlementscrisis 53711
Regering: kabinetswijzigingen 53711

EGYPTE

Buitenlandse betrekkingen.
— Israël: bezoek Levi aan Egypte 853/1
— Jordanië: verslechtering van de bilaterale betrekkingen 5113 e.v.
— Koeweit: bezoek Mubarak aan Koeweit 62911
— Syrië: president Assad in Caïro 402/2; Assad in Caïro 85112
— Verenigde Staten: bezoek Baker 40112
Economie: afschrijving van schulden buitenlandse hulp 4912: lening van IMF 55413; Club van Parijs verlicht schuldenlast 55413
Mensenrechten: rapport Amnesty International 4912
Noodwetten: verlengd 55512
Parlement: moord op voorzitter van Volksassemblée 4813: referendum over ontbinding parlement 4911
Regering: kabinetswijziging 55511
Verkiezingen: verkiezing volksvergadering 20112

EL SALVADOR

Binnenlandse veiligheid: moord op linkse politicus 38412; aanslag op krant 39611
Buitenlandse betrekkingen:
— Nicaragua: teruggave van raketten aan Nicaragua 38513
— Sowjet-Unie: gezamenlijke Amerikaans-Russische vredesoproep 38412
— Verenigde Staten: Amerikaanse militaire steun 38411; gezamenlijke Amerikaans-Russische vredesoproep 38412; Amerikaanse adviseurs gedood 38511; voorstel tot vrijgeven Amerikaanse militaire hulp 38512: bezoek van generaal Powell 69911
Economie: IMF-lening 38411
Justitie: militairen beschuldigd van moord op jezuïeten 38412
Mensenrechten: rapport Amnesty International 38413
Oppositie: vredesbesprekingen 38312; guerrilla-offensief 38413; raketaanval 38511; hervatting vredesbesprekingen 385/2; nieuwe ronde vredesbesprekingen 38513; afwijzing van geheim VN-plan 38513
Regering: kabinetswijziging 38512
Verkiezingen: parlementsverkiezingen en lokale verkiezingen 38611

EQUATORIAAL GUINEE

Mensenrechten: rapport Amnesty International 75312
Oppositie: leden vervolgd 75312
Politieke partijen:
— PDGE: buitengewoon congres 75311
Regering: kabinetswijziging 75312

ETHIOPIË

Algemeen: ontwikkelingen februari-april 1991 47411
Buitenlandse betrekkingen:
— Israël: vertrek van Ethiopische joden naar Israël 10713; immigratie van Ethiopische joden naar Israël stopgezet 48213; luchtbrug van Ethiopische joden naar Israël 54312: emigratie overgebleven Ethiopische joden naar Israël 54412
Burgeroorlog: offensief van gezamenlijke rebellengroepen 47413; roep om politieke oplossing 475/1; successen EPRDF en EPLF 47511; vredesbesprekingen uitgesteld 54211; opmars van rebellen 54211; gesprekken in Londen 54213; het EPRDF trekt Addis Abeba binnen 54213: consolidatie van controle EPRDF over westen en zuiden 54313: ontploffingen in Addis Abeba S4313
Economie: ontwikkelingen 1990 47411; nieuwe buitenlandse hulp 47413

Eritrea: opening van haven van Massaa-a 106/3; vredesbesprekingen regering-EPLF 47411: veroveringen EPLF 47511; beleidsverklaring EPLF 543/1: buitenlandse betrekkingen 83612
Handvest: goedgekeurd 83512
Justitie: 300 politieke gevangenen 54411
Parlement: Shengo-resolutie over „vredesforum" 47512
Politieke partijen:
EDUP: onwettig verklaard 544/1
Raad van Afgevaardigden: gekozen 83513
Regering: overgangsregering aangekondigd, Dinka benoemd tot premier 47512; regering-Mengistu gevallen 54113; regering van EPRDF gevormd 541/3; vorming interimregering 54411; benoemingen 83513; kabinet benoemd 83611
Vluchtelingen: hulpacties 835/3; repatriëring van niet-Eritreërs 835/3
Voedselsituatie: akkoord over aanvoer noodhulp via Assah en Massawa 249/1; liulpoperaties en vluchtelingen 544/2; hulppogingen in de streek rond Harar 836/3

EUROPA

Algemeen: Balkanconferentie in Albanië 291/2
EBRD: oprichtingsvergadering Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling 583/3; benoeming van eerste vice-president 58411
Europese statenbond: conferentie over Europese statenbond 66012
Migratie: conferentie over Oost-West migratie 36911
Pentagonale-groep: eerste topconferentie 72911: Pentagonale wordt Hexagonale 72911

EUROPA (OOST)

COMECON: akkoord over inwisselbaarheid van valuta 296/3; Hongaarse opschorting van door roebels gedekte vergunningen 297/1; ECE-rapport 297/1; WIIW-rapport 29711: relaties COMECON-EG 29712; akkoord over opheffing COMECON 29712; afschaffing inwisselbare roebel 29712; officiële ontbinding 66013

EUROPA (WEST)

ORGANISATIES

EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (EG)

Albanië: noodhulp van EG 813/1; aanknopen diplomatieke betrekkingen 81411
Bedrijfsleven: nieuwe regeling voor fusies en concurrentiebeleid 16012
Begroting: ontwerpbegroting voor 1992 goedgekeurd 586/1
Belastingen: overeenstemming over BTW en acciinzen 160/2
Buitenlandbeleid: voorstellen voor gezainenlijk buitenland 36411
Bulgarije: financiële hulp 36611
Canada: overeenstemming over en ondertekening van transatlantische verklaringen inzake betrekkingen EG-Canada 14213
China verlichting sanctie? 15913
Defensie: voorstellen voor gezamenlijk defensiebeleid 36411: voorstel Delors voor gemeenschappelijk defensiebeleid 36512
Denemarken: meningsverschil met Deense regering over Grote-Beltproject 15411
ECU: koppeling Noorse kroon aan ECU 15613; nieuwe Europese centrale wisselkoers voor de ECU 15613; Zweedse kroon en Finse markka gekoppeld aan ECU 58513
EMS: toetreding Groot-Brittannië tot EMS 15612
EMC: eerste stadium van economische en monetaire unie 15513; voorstellen Europese Commissie over EMU 15611; ontmoeting ministers van financiën over EMU 15612: Spaanse en Franse voorstellen 36411: Duits ontwerpverdrag voor monetaire unie 36511: overleg over EMU 365/3; economische en monetaire unie dichterbij 58511
EVA: betrekkingen met de EG 73213; onderhandelingen over EER 73213; uitstel EER-akkoord 73313
Eureka: vijfde verjaardag van Eureka 58811
Europese Raad: topconferentie in Rome (okt. 1990) 157/1; resoluties over Europese Unie 15711 e.v.: top in Rome 15812. opening van intergouvernementele conferenties 15812; buitengewone top in Luxemburg 584/1; ontwerpverdrag over politieke eenwording 584/3; top over Europese eenwording 586/1: presentatie van nieuw ontwerp unieverdrag 58612; verdeeldheid onder Britse Conservatieven over Europese eenheid 586/3; resultaten van top 58613 e.v.
GCC: ontmoeting tussen de EG en lidstaten GCC 588/2
Golfconflict: Europees diplomatiek initiatief 186/2; standpunt EG ten aanzien van vijandelijkheden 19712
Grensverkeer: Italië ondertekent Schengen-akkoord 169/1; Spanje en Portugal ondertekenen verdrag van Schengen 58811
Iran: opheffing sancties 159/3; EG-ministers bezoeken Iran 62611
Israël: EG-hulppakket 48211
Japan: Delors bezoekt Tokio 588/1
Joeeo-Slavië: EG-bemiddelingspoging inzake een staakt-het-vuren 524/2; vergadering over crisis in Joego-Slavië 667/3; besprekingen in Brioni met EG-trojka 66911: vergaderingen in Brussel en Den Haag 67013; EG-missie van begin augustus mislukt 67013: EG achten Servië verantwoordeliik voor conflict 67211
Jordanië: vierde protocol voor samenwerking met EG geparafeerd 559/1
Justitie: principe-akkoord over witwassen van geld 160/3
Landbouw: voorstellen van Commissie voor landbouwsteun over 1991/'92 365/1; bredere hervormingsbraagstukken 365/1; steunmaatregelen landbouwprijzen voor 1991-92 58513
Mexico: handelsakkoord 82613
Milieu: afspraak over CO2-uitstoot 16011: nieuwe normen vastgesteld 58713
Monetaire zaken: Britse voorstellen voor „harde ECU" 36313; belastingharmonisering 58713
PLO: uitgesloten van verdere contacten op hoog niveau 341/1
Polen: premier Mazowiecki bezoekt Europese Commissie 81/1; financiële hulp 36611
Roemenië: financiële hulp 36611
Sowjet-Unie: EG-hulp vrijgegeven 53012; reactie op coup 688/1
Suriname: EG stelt Suriname ultimatum voor sanering economie 46613
Syrië: lening van 146 mln ECU 34112
Tsjechoslowakije: handelsakkoord 8912; President Havel bezoekt EG 366/2
Vervoerskwesties: onenigheid over vrachtverkeer tussen Italië en Oostenrijk 16011
Visserij: maatregelen m.b.t. bedreigde vissoorten 16013
Zuid-Afrika: verzachting sancties aangekondigd 39512
Zuid-Amerika: ontmoeting ministers van buitenlandse zaken van „Groep van Rio" en EG 24213
Zweden: parlement keurt aanvraag EG-lidmaatschap goed 60813

EUROPESE INVESTERINGSBANK (EIB)

Jaarverslag. publikatie jaarverslag 1990 36613

EUROPESE VRIJHANDELSASSOCIATIE (EVA)

EG: betrekkingen met de EG 73213; onderhandelingen over EER 73213: uitstel EER-akkoord 73313

RAAD VAN EUROPA

Europese Commissie voor Mensenrechten: behandeling klachten 36813
Hongarije: speciale gaststatus 36813
Joego-Slavië: speciale gatsstatus 36813
Polen: speciale gaststatus 36813
Sowjet-Unie: speciale gaststatus 36813
Tsjechoslowakije: wordt waarnemend lid 8912: president Havel spreekt Raad van Europa toe 8913
Verdragen: ondertekening verschillende verdragen 36812

WESTEUROPESE UNIE (WEU)

Defensie: uitspraken over veiligheid en defensie 58612
Golfconflict: standpunt WEU t.a.v. Golfoorlog 19712
Joego-Slavië: vergadering over crisis in Joego-Slavië (aug.'91) 67111
Koerden: coördinatie hulpverlening 58412

FALKLANDEILANDEN

Buitenlandse betrekkingen:
— Groot-Brittannië: visserijbesprekingen 17512

FIJI

Begroting: begroting voor 1990 415/1
Bevolking: gegevens over bevolking en emigratie 41511
Buitenlandse betrekkingen:
— India: sluiting van Indiase Hoge Commissariaat 41512
— Nieuw-Zeeland: herstel van rechtstreekc contact 415/3
Economie: toestand van de economie 415/1
Militaire zaken. verdere hulp bij militaire training 415/2

FILIPPIJNEN

Algemeen: interne ontwikkelingen (1986-1989) 711/1
Euitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: aanvankelijke successen rebellen en Amerikaanse interventie in couppoging 71711; Peace Corps vrijwilligers terug naar VS 72211: begin besprekingen met VS over toekomst militaire bases 722/1: hervatting besprekingen over Amerikaanse bases 722/3; tweede gespreksronde over Amerikaanse bases 72411; voortgang van besprekingen over Amerikaanse bases 725/1; besprekingen over Amerikaanse bases niet afgerond 72711; bases VS geëvacueerd 72712
Economie: economische repercussies van couppoging 719/3; schuldenovereenkomsten 720/3; ontwerpakkoord door IMF goedgekeurd 72513; Japanse lening 72513: toezegging van adviesgroep 72513: veiling van bezittingen van Marcos 72612
Justitie: arrestatie van Enrile 718/2: vrijlating Enrile 719/1; arrestatie officieren 719/1; voorstel tot oprichting van nationale politie 71911; ontsnapping van bij couppoging betrokken rebellen 71912; cassatie van aanklachten tegen Enrile 72111; vrijspraak voor Iinelda Marcos 72112; uitspraak in moordzaak Benigno Aquino 72312; arrestatie van NPA-leider 72413; arrestatie van rechtse rebellerende officieren en NPA-bevelhebbers 72512: Zwitserse uitspraak over bezittingen van Marcos 72611; rebellenleiders gearresteerd 72612: veroordeling van Salas 727/2
Militaire zaken: wijzigingen in militaire top (1988) 71113; nieuwe stafchef van de strijdkrachten 72511; benoeming van nieuwe stafchef 72612
MNLF: onderhandelingen met moslem-separisten (1986-1988) 71511 e.v.; onderhandelingsaanbod regering 722/1
Natuurrampen: aardbeving 72111; schade door tyfoon 72412; uitbarsting Pinatubo-vulkaan 72712
Noodtoestand: uitgeroepen 71712: wet over speciale bevoegdheden aangenomen 71811
NPA: hestandsbesprekingen met communistische opstandelingen 71313 e.v.: voortdurende strijd (1986-1989) 71313 e.v.; onderhandelingsaanbod regering 722/1; NPA laat gijzelaars vrij 722/1; bestand met NPA beeindigd 72311: arrestatie van NPA-leider 72413; arrestatie NPA-bevelhebbers 72512
Oppositie: opstand aanhangers rebellerende gouverneur 71813: onderhandelingsaanbod regering aan rebellen 72113
Politieke partijen:
— Algemeen: vorming politieke allianties (1988-1989) 71211: nieuwe politieke beweging 72013
President: vervreemding tussen president Aquino en vice-president Laurel 71211
Regering: kabinetswijzigingen (tot eind maart 1987) 71111: wijzigingen in kabinet (augustus 1987-augustus 1988) 71113; mislukte couppogingen (1986-1988) 712/2; couppoging van december 1989 717/1; kabinetswijzigingen (eind 1989) 71811: couppoging op Mindaiiao 72313; benoemingen in kabinet 72413
Staatshervorming: referendum over autonomie 716/2; autonomie voor Cordillera-regio 71613; referendum 716/3
Terrorisnie: bomaanslagen door rechtse rebellen 72113
Verkiezingen: Congresverkiezingen (mei 1987) 71113; lokale verkiezingen 71612

FINLAND

Economie: Finse markka gekoppeld aan de ECU 58513
Regering: SMP stapt uit regering 42813: vorming nieuwe coalitie 42513: samenstelling van het kabinet 430/1
Verkiezingen: oppositie wint bij algemene verkiezingen 428/3; verkiezingsresultaten 42913

FRANKRIJK

ALGEMEEN

Inlichtingendiensten: reorganisatie 51613
Justitie: Crba financieringsschandaal 51513
Militaire zaken: nieuw hoofd van de strijdkrachten 515/2
Onderwijs: acties leveren meer geld op voor onderwijs 51313
Terrorisme: gecoördineerde anti-terreurmaatregelen door Franse en Spaanse politie 41812

BUITENLANDSE BETREKKINGEN
Djibouti: defensieverdragen 32713
Duitsland: Frans-Duitse top 51713
Iran: bezoek Velayati aan Frankrijk 40911; Dumas in Iran 62611
Jordanië: afgezant Cher in Amman 338/3; wapencontract 559/1
Libanon: politiek asiel aan Aoun verleend door Frankrijk 55/2; ontvoering en vrijlating Leyraud 76411
Mali: bezoek premier Sacko 54613
Marokko: crisis in bilaterale betrekkingen 18012
Midden-Oosten vrijlating van Franse gijzelaars 39 1. Frans initiatief van Vauzelle 186/2; te elfder ure Frans voorstel bij VN 18811; reactie van Frankrijk t.a.v. Golfoorlog 197/3
Nieuw-Zeeland: Franse premier op bezoek 50311; verontschuldigingen voor Rainbow Warrior-affaire 50311: Frans eerbetoon aan Mafart veroordeeld 78212
Polen: Jaruzelski en Mazowiecki op bezoek in Frankrijk 81/1; bezoek van president Walesa 674'2
Roemenië: bezoek van president Mitterrand 678/3
Saoedi-Arabië: minister van buitenlandse zaken bezoekt Frankrijk 488 i
Sowjet-Unie: bezoek van president Gorbatsjow 23711: bezoek van president Mitterrand 51713
Vanuatu: verbeterde relatie 28313
Zuid-Afrika: bezoek Franse minister aan Zuid-Afrika 85013
Zwitserland: tripartiete overeenkomst over samenwerking in Boven-Rijn-gebied 44613

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN
Arbeid: protestacties tegen CSG 51312
Bankwezen: verlaging van banktarieven 517/1
Begroting: bezuinigingen 51711
Economisch beleid: nieuwe maatregelen in stedelijke gebieden 517/2; privatiseringspolitiek 517/3

POLITIEK BINNENLAND
Corsica: opnieuw FLNC-acties 51412: wetgeving over Corsicaanse autonomie 51511
Oppositie: rellen in Lyon 51411: rellen in grote steden 51613
Politieke partijen:
— RPR: burgemeester Noir stapt uit RPR 51411
Regering: kabinetswijziging 51311; motie van wantrouwen over sociale zekerheidsbelasting 51312; kabinetsbenoeming 51411; Cresson volgt Rocard op als premier 51512; nieuwe ministerraad benoemd 51612
Verkiezingen: tussentijdse parlementsverkiezingen 51411

FRANS GUYANA
Buitenlandse betrekkingen:
— Suriname: akkoord over terugkeer vluchtelingen 45213

GABON
Begroting: voor 1991 goedgekeurd 61813
Regering: premier Myba herbenoemd 10811: nieuw kabinet 10811; samenstelling tweede regering 61811; benoeming van nieuwe regering 61812
Verkiezingen: definitieve uitslag kabinetsverkiezingen 10713

GAMBIA
Amnestie: gratie voor politieke gevangenen 24912
Begroting: voor 1990-1991 2812
Buitenlandse betrekkingen:
— Nigeria: bezoek Babangida aan Gambia 18313
— Senegal: nieuwe contacten 2812; vriendschap- en samenwerkingsverdrag ondertekend 24912
Economie: IMF uitbetaling 2812
Militaire zaken: nieuwe legerleider 75312
Regering: wijzigingen kabinet 2811

GEFEDEREERDE STATEN VAN MICRONESIË
President: Olter gekozen 57212
Status: beëindiging van Trustgebied-regeling 28011
Verkiezingen: algemene verkiezingen 57212

GHANA
Algemeen: langzaam verloop hervormingsproces 83613
Amnestie: voor politieke ballingen 83711
Begroting voor 1990 2912, voor 1991 837/3
Economie ontwikkeling in 1989 2913
Grondwet grondwetsvoorstellen in behandeling 83712
Militaire zaken benoemingen in strijdkrachten 2912
Oppositie onderzoek naar couppoging 2911, verdere arrestaties 2, 1 nieuwe oppositie-alliantie 837/2
Regering wijzigingen kabinet 28 3

GRENADA
Binnenlandse veiligheid regeringsgebouwen door brand verwoest 175 3
Economie ontwikkelingen in 89-90 175/3
Regering samenstelling kabinet (okt '90) 17512

GRIEKENLAND
Amnestie: herziening van amnestie voor leiders staatsgreep 51812
Arbeid: algemene stakingen 519'3
Buitenlandse betrekkingen:
— Albanië: toestroom Albanese vluchtelingen 295/1
— Verenigde Staten. ondertekening van akkoord over Amerikaanse bases 518/1
Economie: EG-lening 520/1: versoepeling deviezenstroom 52012
Justitie: veroordeling van voormalige Pasok-minister 51811; Koutsogiorgas overleden 51912; proces tegen Papandreou verdaagd 51912
Oppositie: bom- en raketaanslagen 51912
Politieke partijen:
— KKE-Buiten: nieuwe secretaris-generaal 51911
— Linkse Alliantie: nieuwe leider 51911
Regering: aftreden minister van onderwijs 518/3
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen 51812

GROOT-BRITTANNIË
ALGEMEEN
Justitie: vonnis „Maguire Seven" vernietigd 59513; vrijlating van de zes van Birmingham 59611: BCCI-schandaal 73611
Kerk en staat: nieuwe aartsbisschop van Canterbury 736/1
Mensenrechten: uitspraken van Raad van Europa over „release under licence" en Spycatcher 1311

BUITENLANDSE BETREKKINGEN
Albanië: herstel van betrekkingen 81411
Argentinië: uitbreiding bilaterale samenwerking 31713: nieuwe Britse ambassadeur 31811; Britse regering staat familieleden gesneuvelde Argentijnse soldaten toe Falkland-eilanden te bezoeken 70013
België: rel met Londen 36213 e.v.
Bulgarije: bezoek van president Zjelew 73111
Chili: bezoek van generaal Pinochet 75211
China: vergadering van Joint Liaison Group 86512; bezoek onderminister Maude aan China 86513; bezoek van minister Hurd aan Hong Kong en China 86612; discussie over plannen voor vliegveld 86612; ondertekening van luchthavenovereenkomst 86711
Duitsland: ratificatie twee-plus-vier-verdrag 30212
EG: verdeeldheid onder Britse Conservatieven over Europese eenheid 58613
Falkland-eilanden: visserijbesprekingen 17512
Ierland: premier Haughey bezoekt Noord-Ierland 22011; ondertekening Anglo-Iers akkoord door Thatcher en FitzGerald (nov.1985) 58813; bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie (1985,1986) 59011; besprekingen over bestuur in Noord-Ierland 59112: vertragingen in voortgang besprekingen over zelfbestuur Noord-Ierland 59113; voortzetting bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie (1990) 59113; overeenkomst over gesprekken in Noord-Ierland 59212; overleg tussen alle partijen over Noord-Ierland mislukt 737/1; uitlevering ontsnapte IRA-gevangenen geweigerd 73813
Iran: Roger Cooper vrijgelaten 62513
Libanon: vrijlating McCarthy 76313; vrijlating Mann 76512
Libië: Groot-Brittannië weigert Libische schenking 75411
Maleisië: besprekingen over Britse wapentransactie 77017
Midden-Oosten: verklaringen Hurd 3811: missie van Heath 3912: omvang en bereik van de Britse betrokkenheid 19711 debatten 197/1
Nederland: IRA-aanslag in Roermond 59413: vonnis in Roermondse moordzaak 59413: IRA-verdachten in Nederland in vrijheid gesteld 73712
Polen: premier Mazowiecki bezoekt Engeland 8111; bezoek van president Waleta 674/2
Sowjet-Unie: bezoek Major aan Moskou 53013: reactie op coup 68812
Spanje: premier Gonzalez bezoekt Groot-Brittannië 694/3
Sri Lanka: uitwijzing van Britse Hoge Commissaris 570/1
Syrie: herstel van diplomatieke betrekkingen 118/1; uitwisseling van ambassadeurs 34111
Zuid-Afrika: bezoek De Klerk 11413; bezoek De Klerk 54913; Brits hulppakket voor Zuid-Afrika 850/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN
Begroting: presentatie begroting 1991-1992 73411
Belastingen: wijzigingen in de poll tax 1212
Economische ontwikkeling: verlaging van leenrente 737/1
Monetaire zaken: toetreding Groot-Brittannië tot EMS 15612
Privatisering: privatisering elektriciteitsbedrijven 73513

POLITIEK BINNENLAND
Noord-Ierland: ondertekening Anglo-Iers akkoord door Thatcher en FitzGerald (nov. 1985) 588/3: reacties op het akkoord door Unionisten en Fianna Fáil 58911; inwerkingtreding Anglo-Iers akkoord 59011; eerste bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie 59011; opheffing Noordierse Assembleé 59013: kabinetswijzigingen 59013; algemene verkiezingen (11 juni '87) 59111; lokale verkiezingen (17 mei '89) 59111; Europese verkiezingen (15 juni '89) 59111: besprekingen over bestuur van Noord-Ierland 59112: voortzetting bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie 591/3; vertraging in voortgang besprekingen orer zelfbestuur 59113; overeenstemming over gesprekken in Noord-Ierland 59212; terreurcijfers 59311; werkloosheidscijfers 59313; gewelddadige incidenten in Noord-Ierland en Groot-Brittannië 59411: IRA-aanslagen in juni 1990 in Groot-Brittannië en West-Duitsland 59412: IRA-aanslag in Roermond 59413: vonnis in Roermondse moordzaak 59413; moord op Ian Gow 59413: IRA-bomaanslagen up beurs Londen 59511; voormalig gouverneur van Gibraltar neergeschoten 59511; aanslag op Britse onderminister 59511; „menselijke " IRA-bommen 59512: aanslagen in Londen 59512; versterking van het leger 59513; overleg tussen alle partijen mislukt 73711: IRA-verdachten in Nederland in vrijheid gesteld 73712; kapitein van de Eksund in gevangenis 73712; twee IRA-verdachten ontsnapt uit gevangenis 73713; nieuw sektarisch geweld 73713
Overheid: herziening van structuur en financien van plaatselijke overheden 73412; witboek over openbare diensten 73711
Parlement: goedkeuring Anglo-Iers akkoord ('85) 58913
Politieke partijen:
— Conservatieve Partij: strijd om leiderschap 1313
— Labourpartij: publikatie beleidsherziening Labourpartij 1112
— Schotse Conservatieve Partij: nieuwe panijleider 1213
— Schotse Nationale Partij: nieuwe partijleider 1213
— Sociaal-Democratische Partij: opheffing SDP 1113
Regering: aftreden minister van handel en industrie 1211; andere benoemingen 1211; aftreden vicepremier Howe 13/2; premier Thatcher opgevolgd door John Major 1412; samenstelling kabinet (nov. '90) 1413; ontslag minister Gow 58913
Terrorisme: wet tegen terrorisme hernieuwd 59412
Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen iii Eastbourne 1213; tussentijdse parlementaire verkiezingen en lokale verkiezingen 73413

GUAM
Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: besprekingen over politieke toekomst 28113
Justitie: zelfmoord van voorinalig gouverneur na veroordeling 28113

GUATEMALA
Binnenlandse veiligheid: vredesbesprekingen met guerrillabeweging 24311
Buitenlandse betrekkingen:
— Belize: grensconflict 16713
— Sowjet-Unie: herstel diplomatieke betrekkingen 24511
— Verenigde Staten. opschorting van Amerikaanse militaire hulp 24413
Doodseskaders: regering erkent rol veiligheidstroepen bij moord 243/1

Regering: kabinetswijzigingen 243'1; samenstelling kabinet (jan. 1991) 24412
Verkiezingen: presidentsverkiezingen 24312; uitslagen congres- en gemeenteraadsverkiezingen 24411; tweede ronde presidentsverkiezingen 24412

GUINEE

Amnestie: voor politieke gevangenen 29/3
Buitenlandse betrekkingen:
— Liberia: Liberiaanse vluchtelingen in Guinee 3011
— Sierra Leone: hulp van Guinese troepen voor leger Sierra Leone in strijd met Liberiaanse rebellen 622'3
Economie: investeringsprogramma 30/1
Grondwet: tijdschema voor invoering nieuwe grondwet 2913; in referendum goedgekeurd 544/2
Oppositie: algemene staking tegen regering 54413: leider gevlucht 753/3
Politieke partijen:
— Algemeen: meerpartijenstelsel aangekondigd 753/3
Regering: kleine reorganisatie kabinet 3011

GUINEE-BISSAU

Amnestie: voor beramers staatsgreep in 1985 10813
Buitenlandse betrekkingen:
— China: diplomatieke betrekkingen met Guinee-Bissau door China verbroken 109/2
- Senegal: grensgeschil van Senegal en Guinee-Bissau 10912
Economie: geen toetreding tot franczone 109/1; herbeschikking schuld en bezuinigingsmaatregelen 10911
Politieke partijen:
— Algemeen: verklaring over meerpartijenstelsel 10812
— PAIGC: congres keurt invoering „integraal meerpartijenstelsel" goed 24912
Regering: ingrijpende kabinetswijzigingen 10811; kabinetswijzigingen 70612

GUYANA

Regering: minister van buitenlandse zaken treedt af 17611

HAÏTI

Algemeen: politieke spanningen 31912 e.v.
Binnenlandse veiligheid: vermeende couppoging 82412
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: directe internationale reacties op coup 826/1
— Cuba: repatriëring Haïtiaanse burgers 82311
Economie: economische ontwikkelingen 320/2: kwijtschelding schulden 82412
Justitie: veroordeling coiipleider 824'1
Militaire zaken: wijzigingen in opperbevel strijdkrachten 82412; militairen nemen de macht over 82511
Oppositie: politieke onrust 82413
Parlement: parlementsvoorzitter treedt af 82413; MOP trekt zich terug uit FNCD-blok 82413
President: inhuldiging president Aristide 32112; vertrek voormalige overgangspresident 82511
Regering: aftreden 5 ministers 32011; installatie nieuw kabinet (aug.'90) 32011: mislukte couppoging 32111, benoeming van kabinet 32211; samenstelling kabinet (febr.'91) 32212; kabinetswijzigingen 824/1: militairen nemen de macht over 82511; achtergronden van de staatsgreep 82611
Taal: Creools verplicht gesteld 82412
Verkiezingen: Aristide wint presidentsverkiezingen 32012; parlementsverkiezingen 32112

HONDURAS

Arbeid: staking bananenarbeiders met legeractie beëindigd 176/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: bezoek van generaal Powell 69911

HONGARIJE

Algemeen: teruggave staatsburgerschap 30312
Begroting: begroting 1991 goedgekeurd 30611
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: buitenlands beleid 1989-'90 30511
— Denemarken: afspraak over afschaffing visuniplicht 15513
— Israël: bezoek Israëlische president 70913
— Raad van Europa: speciale gaststatus 36813
— Roemenië: stroom Roemeense vluchtelingen 37511: spanningen rond Hongaarse minderheid 37513; culturele samenwerking 37611
— Vaticaan: bezoek van paus Johannes Paulus II 740/3
— Luid-Afrika: diploinatieke betrekkingen op ambassade-niveau 84611
Ecoiiomie: besnoeiingen op defensieuitgaven 30313; economische hervormingen van HSAP/HSP-regering 304/1; buitenlands krediet 30412. crisis na verhoging brandstofprijzen 30413: devaluatie forint 306/2
Etnische minderheden: discussie over rechten voor minderheden 303/2
Justitie: onthulling over betrokkenheid van HSAP-regime bij iiiternationaal terrorisme 30512
Politieke partijen:
Algemeen: partijpolitieke ontwikkelingen 1989-'90 30212 e.v.
— HDF. congres 305/3
Regering: wet op privatisering 30413; kabinetswijzigingen 30513
Vakbeweging: vakbondsontwikkelingen 30313
Verkiezingen: nederlaag regeringspartijen hij plaatselijke verkiezingen 30311

HONGKONG

Burgerrechten: ontwerp Bill of Rights goedgekeurd 86511: Bill of Rights tot wet verheven 86613
China: bezoek van gouverneur Hongkong aan China 86611: onenigheid over plannen over luchthaven 86611; bezoek van hoge Chinese functionaris 86612: herdenking bloedbad op Tian An Menplein 86613
Immigratiegrondwet: goedkeuring definitief ontwerp Basic Law 86411: details van liet eindontwerp 86412: reacties op het emdontwerp 86413; goedkeuring van Chinese parlement voor Basic Law 86511
Nationaliteit: net op Britse nationaliteit voor inwoners van Hongkong 86511: wet over Britse nationaliteit getekend 86611: Chinese kritiek 86611; aanvragen voor Brits paspoort 86612
Politieke partijen-
— VDHK: opgericht 86513
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen 86613; eerste verkiezingen voor Wetgevende Raad 86712

IERLAND

Begroting: begroting voor 1990 220/3; begroting voor 1991 22013
Buitenlandse betrekkingen:
— Groot-Brittannie: premier Haughey bezoekt Noord-Ierland 22011; ondertekening Anglo-Iers akkoord door Thatcher en FitzGerald (nov. 1985) 58813; bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie (1985,1986)59011; besprekingen over bestuur Noord-Ierland 59112: voortzetting bijeenkomsten Intergouvernementele Conferentie (1990) 591/3; vertragingen in voortgang besprekingen over zelfbestuur Noord-Ierland 59113; overeenkomst over gesprekken in Noord-Ierland 59212; overleg tussen alle partijen over Noord-Ierland mislukt 73711; uitlevering ontsnapte IRA-gevangenen geweigerd 73813
— Zuid-Afrika: bezoek De Klerk 549/3
Doodstraf: voorstel tot afschaffing doodstraf 22012
Economie: plan voor nationale ontwikkeling 22013
Justitie: uitlevering ontsnapte IRA-gevangenen geweigerd 73813
Kerk en Staat: nieuwe primaat van All Ireland 22012
Parlement: goedkeuring Anglo-Iers akkoord ('85) 58913
Politieke partijen:
— Fianna Fail: partijcongres 73811
Fine Gael: Brutoii nieuwe partijleider 22011
Regering: ontslag Lenihan 21913; nieuwe minister van defensie 73811
Verkiezingen: Mary Robinson tot president gekozen 21913: plaatselijke verkiezingen 73812

INDIA

Arbeid: onrust na doorvoering rapport van Mandal-commissie ober banenreservering in overheidssector 12513: uitspraak van Hooggerechtshof inzake reserveringskwesrie 12613
Begroting: presentatie van de begroting uitgesteld 49611
Buitenlandse betrekkingen:
— China: minister van buitenlandte zaken bezoekt China 49611: overeenkomst over hervatting grenshandel 49611
— Fiji: sluiting van Indiase Hoge Commissariaat 41512
— Malediven: Gayoom bezoekt India 277/3
— Nepal: bezoek van Indiase premier 56712
- Pakistan: Sharif ontmoet Indiase premier 28011; ontvoeringen 49713: Pakistaanse beschuldigingen over schending mensenrechten in Jammu 497/3; schermutselingen aan grens 497/3: besprekingen tussen India en Pakistan 64112
Sri Lanka: uitvoering Indiaas-Srilankaans akkoord 20611: optreden Indiase vredesmacht (IPKF) 20611; Jayawardene in India 20712; eerste Indiase terugtrekking 20713: indirecte onderhandelingen India-LTTE mislukt 207/3; verdere terugtrekking Indiase troepen 20911; Premadasa dringt aan op volledige terugtrekking IPKF 20913; compromis over IPKF 21011; overleg in New Delhi zonder resultaat 21013: akkoord over terugtrekking IPKF 21111: uitstel deadline IPKF-teruetrekkirie 211/2; terugtrekking Indiase troepen 211/3
Verenigde Staten ommekeer in regeringsbeleid t a v Anierikaanse bijtankrechten 49513
Deelstaten:
— Algemeen: wijzigingen staatsgouverneurs 49312
— Andhra Pradesh: aftreden premier 49311; ontvoering Kumar 56313
— Assam: presidentieel bestuur ingesteld 12913; ULFA verboden 49511: verkiezingen uitgeschreven 49713: Nationale Veiligheidswet van kracht 56313; Saikia (Congrespartij) nieuwe premier 632/1
— Bihar: gouverneur vervangen 49511
— Goa: onder presidentieel bestuur geplaatst 49312; presidentieel bestuur opgeheven 49413
— Gujarat: regeringspartij versterkt 49613
- Haryana: onder presidentieel bestuur geplaatst 49811: Bhajan Lal (Congrespartij) nieuwe premier 63211
— Jammu en Kashmir: van de nationale verkiezingen uitgesloten 49713; Indiase veiligheidstroepen tegen „in Pakistan getrainde extremisten" 56312
— Karnataka: politieke crisis 12711: gouverneur vervangen 49512
— Kerala: districtsverkiezingen 496/3; deelstaatparlement ontbonden 498/1: VDF-regering met premier Karunakaran 63212
— Manipur: scheuring in MPP 496/2
— Punjab: prolongatie van presidentieel bestuur 12712: ontmoeting tussen Shekhar en Mann inzake Punjab 49311; aantal slachtoffers 1990 49311; ontwikkelingen in januari 1991 49511; verkiezingen uitgeschreven 49713; rapport Amnesty International 56312
— Tamil Nadu: onder presidentieel bestuur 495'2; Jayalalitha (A-IADMK) nieuwe premier 63212
— Uttar Pradesh: Kalyan Sing (BJP) nieuwe premier 63212
— West-Bengalen: premier Basu opnieuw beëdigd b7212
Economie: IMF-financiering 49611; betalingsbalanscrisis 49611; kredietaanbod van Hinduja-groep 56313
Geweld: Naxalieten overvallen trein in Andhra Pradesh 12613; onlusten in Anhra en Uttar Pradesh 49311
Parlement: Mann stapt op uit Lok Sabha 127/2; onenigheid in Lok Sabha over uitsluiting parlementsleden 49313; ontbonden 49712; voorlopige zetelverdeling Lok Sabha 56612
Politieke partijen:
— BJP: wijzigingen in partijtop 49411
— Congrespartij (I): Rajiv Gandhi vermoord 56411; bijzonderheden over de moord 56412; Tamil Tijgers beschuldigd van betrokkenheid 56412; reacties in binnen- en buitenland 56413; begrafenis van Gandhi 56413; problemen bij keuze nieuwe leider Congrespartij (I) 56511; Narasimha Rao tot partijvoorzitter gekozen 56511; Rao tot fractieleider gekozen 632/3
— Janata Dal: Chandra Shekhar middelpunt van een anti-Singh-fractie binnen Janata Dal 12611: splitsing pro-Singh- en pro-Shekhar-factie 12812
Regering: BJP zegt steun op 12612: aftreden van Maneka Gandhi 12613: val van regering Singh 12713; benoeming van Chandra Shekhar tot nieuwe premier 12713; motie van vertrouwen voor regering Shekhar 12911: vorming van nieuwe ministerraad 12911; ontslag „gediskwalificeerde" ministers 49513: aftreden regering-Shekhar 49613; aftreden premier Shekhar 63213; besprekingen inzake formatie regering 63213; Narasimha Rao benoemd tot premier 633/1; nieuwe ministerraad 633/1: Pawar benoemd tot minister van defensie 63311: toespraak premier 633/1
Religie: toegenomen spanning tussen gemeenschappen n a.v. geschil over heiligdom te Ayodhya 12612: mars van hindoe's naar Ayodhya 12811; bestorming van Babri-Masjid moskee 12811; verdere acties bij Ayodhya 49213: onlusten in Ayodhya 494/1
Unie-territoria:
— Pondicherry: probleinen bij regeringsvorming 63211
Verkiezingen: parlementsverkiezingen uitgeschreven 497/2: eerste ronde algemene verkiezingen. opgeschort na moord op Rajiv Gandhi 56512: hervatting verkiezingen 565/3: uitstel in Punjab 565/3; verkie-

zingsuitslagen 56611; uitslag algemene verkiezingen 63112: overwinning Congres partij 63112: verkiezingsresultaat Lok Sabha per deelstaat 63113: verkiezingsresultaten deelstaatparlementen 632/1

INDONESIË

Atjeh: aanhoudende onrust 276/1: rapport Tapol over Atjeh 77311; vrijlating gevangenen 77311
Begroting: 1991-'92 27613
Buitenlandse betrekkingen:
China staatsbezoek president Soeharto 275 3 Chinese president bezoekt Indonesië 77312
Japan: beroek president Soeharto 27611
Papaea Nieuw-Guinea: Indonesische troepen achtervolgen Melanesische separisten uit Irian Jaya tot over de grens 41711
Vietnam: bezoek Indonesische president Soeharto 35512
Doodstraf: executie van moslim-extremist 77213
Economie: IGGI-leningen van subsidies 773/2: tariefhervormingen 77312
Oost-Timor: Indonesische regering wijst voorstel Fretilin voor vredesbesprekingen af 276/1: rapporten Amnesty International 77212
Opposities: vrijlating van Dharsono 27612; vorming van Democratisch Forum, Liga voor herstel van de democratie en FPPS 77213
Staat: vorming van door regering goedgekeurde moslim-organisatie 27612

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

Aids: nationale beleidsplannen voor de bestrijding van aids 42013; medische ontwikkelingen 42013
Nobelprijs voor de vrede 1990: toegekend aan Sowjet-president Michail Gorbatsjow 6813

CONFERENTIES

Aids: zesde internationale aids-conferentie 42011
CVSE: topconferentie in Parijs 14112: goedkeuring handvest van Parijs 14211: opening van CVSE-Secretariaat 35712; vergadering over crisis in Joego-Slavië 66713; vergadering over crisis in Joego-Slavië (aug.'91) 67111; vergadering van het centrum ter voorkoming van conflicten 870/1; vergadering van ministers van buitenlandse zaken 87012: conferentie over rechten van minderheden 87111
CVSM: Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in het Middellandse-Zeegebied 6813
Milieu: tweede wereldconferentie over het klimaat 42111: vergadering London Dumping Convention 42112; conferenties over natuurbehoud 42113; eerste zitting van VN-conferentie over broeikaseffect 42313
Wereldeconomie: vergadering van ministers van financiën van G-7 41911 e.v.. G-7 top in Londen 784/1: politieke verklaring van de G-7 78413; verklaring over controle op wapenhandel 78511; economische verklaring 78511

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Europa: grotere leningen van westerse banken aan Oost-Europa 28513
Schulden: verontrusting bij handelsbanken over Bradyplan 28411; Brits voorstel tot schuldverlichting 284/2; overeenkomst van de Club van Parijs met landen met lagere modale inkomens 28413: Latijnsamerikaanse voorstellen voor schuldaflossiiig 28413: Afrikaanse schulden 28512: rapport Wereldbank over internationale schulden 28611; jaarlijks rapport IMF 28612; rapporten van de OESO en secretarisgeneraal van de VN 28612
Wereldeconomie: economische en financiële trends in de geïndustrialiseerde landen 41712 ev.; vergadering van ministers van financiën van G-7 41911 e.v.: vergaderingen van de G-7-ministers van financiën in Washington en Londen 78213: communiqué van de Groep van Tien 78312; Groep van Vierentwintig bijeen 783/2; G-7 top in Londen 784/1; politieke verklaring van de G-7 78413: verklaring over controle op wapenhandel 78511; economische verklaring 78511; goedkeuring door G-7 van hulp aan Sowjet-Unie 78512

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Algemeen: besprekingen tussen Baker en Sjewardnadze 68/2; plan voor wapenbeheersing van Bush 573/3; conferentie over controle op wapenhandel in Parijs 868/1; IMF roept op tot wapenbeheersing 868/2; aankondigingen van bezuinigingen op defensie 86812
Atoomproeven: PTBT-conferentie in New-York 35711
Biologische wapens: conferentie over beheersing van biologische wapens 86913
CFE: ondertekening van Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE) 14113; opschorting van CFE-besprekingen 357/1: besprekingen Baker-Gorbatsjow 573/1; voortdurende onenigheid over conventionele bewapening 57312: akkoord over conventionele strijdkrachten 78513: eerste ratificatie van CFE-verdrag 86813; CFE-gesprekken hervat 86913; inspecties op grond van CFE-verdrag 87011
Chemische wapens: VS bieden aan chemische wapens te vernietigen 573 3
INF: verwijdering van laatste Amerikaanse kruisraketten uit Europa 57311; vernietiging SS-20 raketten Sowjet-Unie 57312
Kernwapens: bekrachtiging van NPT door Frankrijk en Zuid-Afrika aangekondigd 78611: Amerikaans aanbod voor vermindering van tactische en strategische kernwapens 869/1; reacties uit Sowiet-Unie en Europa 869/2
Ontwapening: Geneefse Ontwapeningsconferentie heropend 35711
"Open Skies": derde gespreksronde van start 86913
Strategisch evrriwicht: hervatting van START-onderhandelingen 35711; onopgeloste meningsverschillen over START 78611: ondertekening van START-verdrag door Bush en Gorbatsjow 78711
Terrorisme: ondertekening van verdrag inzake kneedbommen 57311
Troepenvermindering: akkoord over conventionele strijdkrachten 785/3: Amerikaanse, Britse, Franse en Duitse aankondiging van troepenvermindering 86812

ORGANISATIES

ALGEMENE OVEREENKOMST VOOR TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Macao. toetreding 28713
Uruguay-ronde: controverse tussen VS en EG over landbouwsubsidie 6912: voorstellen van de Cairnsgroep 7011; andere ontwikkelingen in Uruguay-ronde 7011; opgeschort 28613

GEMENEBEST

Zuid-Afrika: Gemenebest-commissie voor zuidelijk Afrika besluit sancties te handhaven 39513

INTERNATIONAAL ATOOMENERGIE AGENTSCHAP (IAEA)

Algemene conferentie 34ste gewone zitting 14213

INTERNATIONAAL ENERGIE AGENTSCHAP (IEA)

Golfconflict: oorlogsplan voor energievoorziening in werking gesteld 20013; kritiek van OPEC op IEA-besluit 201/1
Olie: beslissing olievoorraden aan te spreken 20013; beëindiging van verkoop olievoorraden 42311

INTERNATIONALE MONETAIRE FONDS (IMF)

Leden: akkoord over geassocieerd Sowjet-lidmaatschap van IMF 783/3
Wapenbeheersing: oproep IMF 868/2

NOORDATLANTISCHE VERDRAGSORGANISATIE (NAVO)

Algemeen: onthullingen over clandestiene anti communistische cellen en vermeend Europees netwerk 14312: inkrimping van NAVO-personeel57412; deelname van NAVO aan conferentie in Praag 57412
Defensie Planning Comité: vergadering in Brussel 35713: vergadering ministers van defensie 57412; snelle-reactiemacht goedgekeurd 57413; meningsverschillen over aparte defensie-identiteit 57511: studie militaire commandostructuur 575/3
Militaire Comité: voorstellen voor ,,snelle-reactiemacht" 57411
Nucleaire Planninggroep. vergadering in Brussel 35713
Raad: bijeenkomst Noordatlantische Raad in Brussel (dec. '90) 35811
Sowjet-Unie: reactie op coup 68811
Tsjechoslowakije: president Havel spreekt NAVO-Raad toe 36612

ORGANISATIE VAN NIET-VERTEGENWOORDIGDE NATIES EN VOLKEREN (UNPO)

Oprichting: organisatie van niet-vertegenwoordigde naties en volkeren 42211: ondertekening van oprichtingshandvest 422/1

ORGANISATIE VAN OLIE-EXPORTERENDE LANDEN (OPEC)

Golfconflict: kritiek van OPEC op IEA-besluit 201/1
Ministers: 88ste biieenkomst 35812
Prijs- en produktiebeleid: besluit om niet opnieuw produktiequota op te leggen 423/2

ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

Migratie: conferentie over immigratiebeleid in Rome 423/1

VERENIGDE NATIES

Algemene Vergadering: speciale AV-zitting over economische samenwerking 7011; 43ste zitting Algemene Vergadering 78812; resoluties 43ste zitting 788/3 e.v.; VN-begroting 19901'91 goedgekeurd 79111; benoemingen bij VN (1988) 79112; 44ste zitting Algemene Vergadering 791/3: Joseph Garba tot voorzitter gekozen 791/3: toespraken van Bush en Sjewardnadze 79113: voortgang van de 44ste zitting 79213; resoluties 44ste zitting 79311 e.v : VN-hegroting 1990/'91 goedgekeurd 795/1; benoemingen bij de VN (1989) 79512; 45ste zitting Algemene Vergadering 79513; Guido de Marco gekozen tot voorzitter 79513: resoluties 45ste zitting 79513 e.v.: VN-begroting 19921'93 goedgekeurd 79811; benoemingen binnen de VN (1990) 79811
Commissariaat voor Vluchtelingen: benoeming van Sadako Ogata tot VN-Hoge Conimissaris 35813
Golfconflict: resolutie 674 van Veiligheidsraad over schenden van internationaal recht 4013; resolutie 678 over gebruik van geweld goedgekeurd 4111 e.v.; resolutie 677 veroordeelt Iraakse pogingen demografie van Koeweit te wijzigen 4113; bezoek VN-secretaris-generaal aan Bagdad 18711 e.v.; verstrijken van VN-tijdslimiet 18813: VN-Veiligheidsraad verwerpt Iraaks voorstel voor wapenstilstand 25813; VN-Veiligheidsraad keurt resolutie 686 over bestand goed 33213; VN-resoluties over staakt-het-vuren (687) en gedemilitariseerde zone (689) 40713 e.v.
IMO: jaaroverzicht 1990 79911
Irak: VN-resolutie over compensatiefonds 55512; VN-inspectie van wapenopslagplaatsen 55513
Leden: Liechtenstein toegelaten als 160ste lid 79513
Milieu: eerste zitting van VN-conferentie over broeikaseffect 42313
Palestijnse zaken: resolutie 672 van Veiligheidsraad veroordeelt schietpartij op Tempelberg en besluit missie te sturen 471213; Israël weigert medewerking met VN-missie 4713: rapport Perez de Cuellar 48/1; voorwaardelijke instemming Israël met komst VN-afgezant 48/1
Sahara (West): tijdschema voor referendum 47811
UNCTAD: tweede UNCTAD-conferentie over minst ontwikkelde landen 7012: rapporten inzake de minst ontwikkelde landen en de koopvaardij 798/3
UNDP: rapport voor 1991 over ontwikkeling van de mens 79912
UNEP: conferentie over milieugevolgen van Golfcrisis 79911
UNFPA: rapport over toestand van de wereldbevolking 79917
UNHCR: verwachte toename aantal vluchtelingen 79913
UNICEF: wereldtop voor kinderen 70/3; jaaroverzicht 1990 79812
VN-Commissie voor de mensenrechten: jaaroverzicht 1990 79812

VOEDSEL- EN LANDBOUW-ORGANISATIE VAN DE VN (FAO)

Jaarverslag: situatie in Afrika 24812

WARSCHAUPACT

Algemeen: aankondiging ontbinding van Warschaupact 14211.
Hongarije: onthullingen over kernwapens in Hongarije 37111
Leden: aankondiging van Tsjechoslowaakse. Honeaarse en Poolse beëindiging van lidmaatschap 359/1; trilaterale top 359/3
Militaire alliantie: per protocol ontbonden 35912
Sowjet-Unie: terugtrekking Sowjet-troepen uit Tsjechoslowakije en Hongarije voltooid 87111; onderhandelingen over terugtrekking uit Polen afgebroken 87112
Tsjechoslowakije: terugtrekking Sowjet-troepen uit Tsjechoslowakije 87111
Verdragsorganisatie: formele ontbindine 871/2
Wapenbeheersing: vergadering over conventionele wapens in Europa 7111

WERELDBANK
Afrika: strategie voor Afrika in de jaren negentig 28513
Schulden: World Debt Tables 1989-'90 286/1

WERELDGEZONDHEIDSORGANISATIE (WHO)
Aids: aftreden directeur aids-programma van de WHO 71/2; WHO-rapport inzake verspreiding aids en HIV over de wereld 420/2
Leden: Namibië 167ste lidstaat 7113
Vergadering: 43ste wereldgezondheidsvergadsring 71/2

IRAK

Algemeen: schade door VN-embargo en luchtoorlog 264/1: internationale hulp 264/2; gevolgen van bombardeinenten in Irak 33512: verlichting van VN-sancties 33513: humanitaire hulp van de EG 33513: start van de wederopbouw 336/1; Saddam Hoesseins ,,nieuwe fase"-toespraak 33612; berichten over gevolgen van bombardementen 408/2; hulp aangeboden 408/3
Begroting: begroting over 1991 door dc Nationale Vergadering goedgekeurd 408/3; goedkeuring begroting voor 1991 55711
Buitenlandse betrekkingen:
— Iran: herstel diplomatieke betrekkingen 4913: Iran eist vrijlating vroegere minister 4913; Irak wijst Iraanse dissidenten uit 49/3; bezoek van Iraanse minister van buitenlandse zaken aan Irak 20113; betrekkingen verslechterd 33413; Iraanse reactie op Iraakse vluchtelingen 40712; schade t.g.v. Iraaks-Iraanse oorlog vastgesteld 62613
— Israël: lancerine van Scud-raketten door Irak op Israël 19012 e.v.
— Jordanië: handelsprotocol 51/3; Jordanië sluit grenspost al-Ruweishid 338/1; Jordaanse vrachtwagens in Irak gebombardeerd 33911
— Saoedi-Arabië: lancering van Scud-raketten door Irak op Saoedi-Arabië 190/2
— Sowjet-Unie: twee bezoeken Primakow 3813; Tariq Aziz in Moskou 4213
— Turkije: Turkse reactie op Koerdische vluchtelingen in Irak 407/1; bezoek van Tariq Aziz 69811
— Verenigde Staten: ontnioeting Baker-Aziz in Genève 18613: Amerikaanse troepen teruggetrokken uit Zuid-Irak 55611
— Zweden: uitwijzing Iraakte zaakgelastigde 60813
Economie: effecten VN-sancties 43/3
Energie: brandstofrantsoenering 26413
Golfconflict:
— Midden-Oosten: positie van diplomaten en in het buitenland verblijvende Iraki's 18911: toename van door Irak geïnspireerde terroristitche aanvallen 193/2; Iraakse voorwaarden voor terugtrekking 25613: besprekingen Aziz in Moskou 25711: Irak aanvaardt Sowjet-plan 257'1: VN-Veiligheidsraad verwerpt Iraaks voorstel voor wapenstilstand 25812
Gijzelaars: gedeeltelijke vrijlating 39/11 aankondiging vrijlating alle buitenlanders 4312: president Saddani Hoessein gelast de vrijlating van alle westerse gijzelaars 4413
Justitie: afschaffing van Revolutionair Hof 55711
Koerden: Koerdische guerrilla-opstand in grote delen van Noord-Irak 402/3; Iraaks militair offensief tegen de Koerdische rebellen 40213; beslissende militaire successen van Iraakse zijde 40311: Irak beweert het verzet te hebben neergeslagen 40312: amnestie aangeboden 40312; verzet van Koerdische guerrillastrijders 40313: Irak aanvaardt Koerdische autonomie 404/1; terughoudende reacties op oproepen van Koerdische leiders om interventie van de internationale gemeenschap t.g.v. hen 40412 VN-resolutie 688 aanvaard 40413; groeiende internationale veroordeling van de behandeling van de Koerdische bevolking door de Iraakse regering 405/1; VS en EG steunen instelling ,,vrijhavens" voor Koerden 40511 er.; reactie VN op voorstel voor ,,vrijhavens" voor Koerden 40612: internationale hulp 40612: Turkse reactie 40711; schermutselingen tussen geallieerden en Iraakse regeringstroepen i.v.m. ,,vrijhaven zone" 556/1; tweede gespreksronde over Koerdische autonomie 556/2
Militaire raken: ontslag en verineende éxecutie van stafchef Iraakse leger 44/1; ontbinding volksleger 55711
Oppositie: berichten van oppositieactiviteiten 4313; vorming van oppositioneel front 201/3; verhoogde activiteit van dissidenten 26413; conferentie in Beiroet van Iraakse oppositiegroepen 334/3: leden van Iraaks Nationaal Gezamenlijk Actiecomité 335/1/2
Regering: ontslag ininister van olie 40.3; nieuwe minister van defensie 201/2; benoeming van nieuwe minister van binnenlandse zaken 33611; benoeming van nieuwe vice-president en nieuw kabinet 33612: nieuwe minister van defensie benoemd 40812
Sji'ieten: opstand in het zuiden 33313; regeringstroepen slaan opstand neer 33411
Verenigde Naties: VN-resolutie692 over compensatiefonds 5512: VN-inspectie van wapenopslagplaatsen 55513
Voedselvoorziening: landbouwrapport van Amerikaans congres 33513

IRAN

Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: diploniatieke activiteiten 409/2; regionale uitwisselingen 409/2: Iraanse regering organiseert conferentie ,,voor de Moslini Revolutie van het Palestijnse volk 85812
— Australië: bezoek Velayati 62612
— Duitsland: Genscher in Iran 626/2
— EG: opheffing sancties 15913: EG-ministers bezoeken Iran 626/1
Frankrijk: bezoek Velayati aan Frankrijk 409/1: Dumas in Iran 626/1
— Groot-Brittannië: Roger *Cooper vrijgelaten* 62513
— Irak: herstel diplomatieke betrekkingen 4912. Iran eist vrijlating van vroegere minister 49/3; Irak wiist Iraanse dissidenten uit 49/3; bezoek van Iraanse minister van buitenlandse zaken aan Irak 201/3; betrekkingen verslechterd 33413; Iraanse reactie op Iraakse vluchtelingen 407/2; schade t.g.v. Iraans-Iraakse oorlog vastgesteld 62613
— Jordanië: herstel van de diplomatieke banden 33813
— Libanon: Rafsanjani bezoekt Libanon 626/1
— Oostenrijk: bezoek van Waldheim 626/2
— Saoedi-Arabië: opening Iraanse ambassade 488/3: prins Saoed al-Faisal bezoekt Iran 62612
— Syrie: bezoek Assad 11713: Rafsanjani naar Syrië 626/1
— Tunesië: herstel diplomatieke betrekkingen 33212
— Turkije: verbetering betrekkingen 24013: Rafsanjani in Turkije 62611
— Verenigde Arabische Emiraten: VAE-ambassadeur in Iran benoemd 76711
— Verenigde Staren: olie-export naar VS hervat 62613
Economie: lening van Wereldbank 40913
Golfconflict:
— Midden-Oosten: Iran herhaalt dat het neutraal blijft 19913: Rafsanjani biedt bemiddeling door Iran aan 255/3; kritiek op begin grondoorlog 25812
Justitie: beschuldigingen tegen Khalkhali 62613
Mensenrechten: rapporten VN en Amnesty International 40911
Oppositie: dissident vermoord 62613
Parlement: avatollah Mehdi Karroubi herkozen als voorzitter 62711
Rushdie: handhaving doodvonnis Rushdie 40911
Verkiezingen Assemblée van deskundigen gekozen 5011

ISRAËL

Algemeen: invloed van golfoorlog 336/3 e.v.
Begroting: goedkeuring van begroting voor 1991 48211
Bezette gebieden: optreden Israël door Veiligheidsraad veroordeeld 270113; voorstel voor Israëlische terugtrekking uit Gazastrook 27113: resolutie Veiligheidsraad en bezoek VN-afgezant 27211: avondklok ingesteld 34013: de kwestie van de nederzettingen, felle debatten 482/3: nieuwe nedzrzetting op de Golan-hoogte 70812; controversiële documentaire over undercover-legereenhedeii 70912; decreet om economische groei te stimuleren 71013: nederzettingenbeleid Israël 85213: beleid van regering-Shamir voor bouw nederzettingen 857/2
Binnenlandse veiligheid: grensincidenten 26913; ,,infiltranten" uit Jordanië gedood 48112; Israëlische vrouwen in Weit-Jeruzalem doodgestoken 48112; onenigheid binnen kabinet over maatregelen n.a.v. moorden 481/2; aanhoudende ,,infiltraties" vanuit Jordanië 48113
Buitenlandse betrekkingen:
— Albanië: luchtbrug voor Albanese joden naar Israël 482/2; aanknopen diplomatieke betrekkingen 81412
— Bulgarije: bezoek Israëlische president 70913
— China: eerste officiële akkoord van Israël met China 709/3
— Cyprus: Israëli's het land uitgezet 58312
— EG: EG-hulppakket 482/1
— Egypte: Levi bezoekt Egypte 853/1
— Ethiopië: vertrek van Ethiopische joden naar Israël 10713; immigratie van Ethiopische joden naar Israël stopgezet 482/3; luchtbrug van Ethiopische joden naar Israël 543/2; emigratie overgebleven Ethiopische joden naar Israël 54412
— Hongarije. bezoek Israëlische president 70913
Irak: lancering van Scud-raketten door Irak op Israël 19012 e.v.
— Jordanië: spanningen tussen Israël en Jordanië 338/2; Israëlische aanvallen op Zuid-Libanon 33913: raketten op veiligheidszone 33913
— Libanon: Israëlische luchtaanvallen op Palestijnse en Hezbollah-bases in Zuid-Libanon 5213; reactie op stationering van moslim-milities in het zuiden van Libanon 20311: Israëlische aanvallen op Libanon 48512; Israëlische reactie op verdrag tussen Libanon en Syrië 761/2: Israëlische aanvallen (juni) in Zuid-Libanon 761'3: drie Israëlische soldaten gedood 763/3; Israëlische aanvallen 76313
Polen. bezoek van Walesa 70813
Sowjet-Unie: dalend aantal Sowjet-immigranten 482/2; bezoek van Sowjet-ministers van buitenlandse zaken 708/2
Sri Lanka: diplomatieke betrekkingen door Sri Lanka verbroken 270/2
Syrië: bericht over informeel Syrisch contact met Israël 11711; speculaties ober vredesbesprekingen tussen Syrië en Israël 341/2
Verenigde Staten: bezoek Shamir aan VS 270/2; bezoek Arens aan VS 33712; formeel verzoek om militaire hulp 33712; bezoek van Levi afgezegd 337/2; goedkeuring van Amerikaanse garanties voor huisvestingsleningen 33712; bezoek Baker 40112; Amerikaanse noodhulp 48211; omstreden bezoek aan de VS door Sharon 708/2; kritiek van de VS op nederzettingenbeleid 70812: ,,koppeling" Amerikaanse hulpverlening aan nederzettingenkwestie 70911; bezoek van Amerikaanse minister van defensie 70911: Levi in Washington 85112: uitstel goedkeuring Amerikaanse kredietgaranties aan Israël 85412
Corruptie: schandaal bij luchtmacht 48211
Economie: Amerikaanse noodhulp 48211; EG-hulppakket 48211
Golfconflict.
— Midden-Oosten: de Israëlische dimensie 19413 e.v.
Immigratie: dalend aantal Sowjet-immigranten 482/2; luchtbrug voor Albanese joden 48272; immigratie van Ethiopische joden stopgezet 48213: toename van Sowjet-immigratie 70912
Jeruzalem: besprekingen tussen Teddy Kollek en Faisal al-Hussaini over kwestie-Jeruzalem en de status van haar inwoners 271/3
Justitie: veiligheidszaken 48111: vonnissen 48112
Militaire zaken: nieuwe stafchef IDF 48311
Munt: devaluatie shekel 48211
Politieke partijen:
— Kach: leider Meir Kahane doodgeschoten in New York 26912; nieuwe leider 48113
Regering: motie van wantrouwen verworpen 27011; toetreding Agudat Yisraël tot regeringscoalitie 27011: toetreding Moledet tot regeringscoalitie 27011; Shamir besluit Israëlische delegatie naar vredesconferentie te leiden 85713

ITALIË

ALGEMEEN

Binnenlandse veiligheid: brieven ban Moro ontdekt 43013; onenigheid over vrijlating mafia-leden 43211; mafianioorden 73913; wet tegen witwassen van geld 73913; mafia-arrestaties 74011
Justitie: proces inzake wapenhandel 431/3; aanklacht tegen De Benedetti 43211
Media: akkoord bcrcikt inzake de overname van uitgeverij Mondadori 43312
Militaire zaken: chef militaire inlichtingendienst ontslagen 431/1
Rampen: ramp inet veerboot 13312; tanker ontploft 433/2
Referendum: referenda over jacht en het gebruik van insecticiden 43113: referendum over verkiezingshervormingen 739/1

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Albanië: Albanezen vluchten massaal naar Italië 50913 e.v.: Italiaans-Albanese betrekkingen 51013; uitwijzing van vluchtelingen door Italië 812/2: Italiaanse hulp 81312
Algerije: kredietovereenkomsten 616/3
EG: Italie ondertekent Scheilgen-akkoord 16011
Mexico: handelsovereenkonist 827/2
Midden-Oosten: houding van Italië t.a.v. Golfoorlog 198/1
Oostenrijk: onenigheid over vrachtverkeer 16011
Palestijnse zaken: controverse omtrent vrijlating van Palestijnen 431/3

Polen: premier Mazowiecki bezoekt Italië 8012
Sowjet-Unie: bezoek van president Gorbatsjow 23711
Zwitserland: bezoek vaii premier Andreotti 44613

POLITIEK BINNENLAND
Politieke partijen:
— Algemeen: vorming van regionaal partijbluk 431/2
— Linkse Democratische Partij (PDS): Coinmunistische Partij orrgevormd tot Linkse Democratische Partij 431/1
— PSU: congres Socialistische Partii 73913
RC congres Heropgerichte i ommunistische Partii 739/2
— Socialistische Eenheidspartij (PSU): Socialistische Partij verandert naam 43111
Regering: aftreden kabinetsleden vanwege mediawetsontwerp 43012; minister van binnenlandse zaken treedt af 43013; aftreden van minister van justitie 43112; premier Andreotti treedt af 43212; vorming nieuwe regering 43213; de PRI trekt zich terug 432/3: samenstelling van he: nieuwe kabinet 433/1: vertrouwensvotum 433/1
Verkiezingen: lokale verkiezingen 739/1: regionale vei kiezingen op Sicilië 739/2

IVOORKUST

Buitenlandse betrekkingen:
— Mali: bezoek Amadou Touré 45613
— Vaticaan: paus Johannes Paulus II wijdt basiliek in Yamoussoukro in 3013: komplot moordaanslag paus ontdekt 3111
Grondwet: wijziging grondwet inzake opvolging president 1211
Militaire zaken: benoemingen 30/1
Oppositie: ontmoeting president met oppositieleiders 1013; groeiend protest 61911
Politieke partijen:
— PDCI:
President: wijziging grondwet inzake opcolging preiident 3211
Regering: kabinetswijzigingen 30/2; benoeming premier Alassane Ouattara 3113; sanienstelling kabinet 618/3
Verkiezingen: presidentsverkiezingen, Félix Houphouët-Boigny herkozen 3111. parlementsverkiezingen 3113

JAMAICA

Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: premier Manley bezoekt Verenigde Staten 17713
Economie: ontwikkelingen in 1990 17711
Regering: kabinetswijzigingen 176/3; samenstelling kabinet (mei '90) 17613
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen 17613

JAPAN

Buitenlandse betrekkingen:
— Azië: rondreis Kaifu door Zuidoost-Azië 77413
— China: hervatting van Japanse leningen 27313: China verzoekt om lening 77113: Qian Qichen in Japan 77113; bezoek Kaifu 77113
— EG: Delors bezoekt Tokio 58811
— Indonesië: bezoek president Soeharto 27611
— Korea (Noord): ondertekening van gezamenlijk communiqué 5811; oriënterende geaprekken 34713; tweede en derde ronde van normaliseringsbesprekingen 63313
— Korea (Zuid): bezoek van premier Kaifu aan Zuid Korea 34913
— Laos: bezoek Japanse minister van buitenlandse zaken aan Laos 27711
— Midden-Oosten: bezoek Kaifu aan het Midden-Oosten 3813; poging tot wetgeving voor het inzetten van het Japanse leger in het buitenland 3813: missie Nakasone 4313; meerderheid parlement steunt verhoging bijdrage Golfoorlog 49912; financiële bijdrage aan Golfcoalitie goedgekeurd 500/2
— Singapore: premier Kaifu in Singapore 774/3; verontschuldigingen voor Japans optreden in verleden 77411
— Sowjet-Unie: bezoek van Gorbatsjow 50211; geschil over Noordelijke Territoria 50211 e.v.
— Syrië: Japanse lening aan Syrie 34112
— Verenigde Staten: Nakayama bezoekt Waihington 500/3; besprekingen tussen Bush cn Kaifu 50113; oprichtingsvergadering van Importraad 50211: akkoord over niicrochip-pact 775/2: Kaifu bezoekt Verenigde Staten 77512
— Vietnam: Nguyen Co Thach bezoekt Japan 355/2; bezoek Japanse minister van buitenlandse zaken 64513
Energie: ongeluk in kerncentrale 50011
Geweld: oproer in Osaka 13012
Justitie: veroordeling hinto 130/2: aanklacht regen oud-minisrer 498/3; gerechtelijk verbod op officiële bezoeken aan oorlogsschrijn 499/1
Keizer: troonsbestijging van Akihito 13013
Militaire zaken: pogingen tot wetgeving voor het inzetten van het Japanse leger in het buitenland 38/3; controverse over wetsvoorstel inzake zending van troepen naar Golf 131/2
Parlement: bijzondere zitting van de Diet 7712
Politieke partijen:
— LDP: aftreden van Ozawa als secretaris-generaal 501/2; dood van Shintaro Abe 77313: Mitsuzuka nieuwe fractieleider 77313
— SDPJ: aftreden Takako Doi als SDPJ-leider 77411; Makoto Tanabe opvolger 77411
Regering: kabinetswijziging 130'1: omstreden uitspraak van nieuwe minister van justitie 130/1; kabinetswijzigingen 498/2; mogelijke alliantie niet Komeito mislukt 499/3
Schandalen: beursschandaal 77513 e.v.; Itoman en andere financiële schandalen 776/3; financiele schandalen houden aan 777/1; betrokkenheid van de minister van financiën 77712; fraude door Tokyo Shinkinbank-onthuld 777/2; financiers voor onderzoekscommissie Diet gedaagd 77811: meer beschuldigingen in het schandaal rond Itornan 77812
Symbolen: nationalistische symbolen weer in gebruik 77511
Verkiezingen: campagne voor de gouverneur van Tokio 50011: overwinning LDP bij prefectuur- en gemeenteverkiezingen 500/3; gouverneursverkiezingen in Tokio en elders 50111; tweede fase lokale verkiezingen 50113

JEMEN

Begroting: voor 1991 gepresenteerd 55713
Buitenlandse betrekkingen:
— Saoedi-Arabië: uittocht Jemenieten uit Saoedi-Arabië 5012
— Verenigde Staten: vermindering van Amerikaanse hulp 55811
Grondwet: referendum over de grondwet 55712

JOEGO-SLAVIË

Buitenlandse betrekkingen:
— EG: EG-bemiddelingspoging inzake een staakt-het-vuren 52412
— Raad van Europa: speciale gaststatus 36813
— Verenigde Staten: VS bevriezen economische hulp 52112: bezoek van Baker 52513
Burgeroorlog: uitbreken gevechten 66713: vergaderingen van CVSE en EG over crisis (juli'91) 66713; gevechten in Slovenië 66812; staakt-het-vuren van 3 juli 66812; incidenten in Zagreb 668/2/3; besprekingen in Brioni met EG-trojka 66911: akkoord over Kroatië op 18 juli 66912: vredesbesprekingen in Ohrid 669/3; vergaderingen in Brussel en Den Haag 67013: EG-missie van begin augustus mislukt 67013; vergaderingen WEU en CVSE (aug.'91) 67111: aanhoudende gevechten in Kroatië 671/1; aantal vluchtelingen medio augustus 67111; nieuwe pogingen te komen tot staakt-het-vuren 671/3; EG en VS benadrukken Servische verantwoordelijkheid 67211
Economie: devaluatie dinar 31012: devaluatie dinar 43711; economische maatregelen op federaal niveau b7112
Oppositie: demonstraties in Belgrado 43411
Parlement: federale parlement vraagt om ingrijpen Ieper 52313
Politieke partijen:
— Alliantie van Hervorniingsgezinde Krachten: oprichtingsbijeenkomst 164/3
Bond van Communisten - Beweging voor Joegoslavië: oprichting 30711
President: Mesic benoemd tot vice-president 16512: nieuw lid van Presidentiële Raad 31112; crisis in Presidentiële Raad na Servisch optreden tegen demonstranten 43313; aftreden van Jovic 434/2; intrekking van Servische ontslagen 434/3: Stipe Mesic wordt president 52112
Ramp: mijnramp 16511
Referendum: referendum ober de toekomst van het land voorgesteld 436/3
Regering: minister treedt af 52113

Republieken:
— Algemeen: begin van besprekingen tussen de republieken over de toekomst van Joego-Slavië 31011: topconferentie van drie republieken 671/1; toekomst van Bosnië-Herzegovina. Kosovo en Macedonië 671/1
— Bosnie-Herzegovina: botsingen tussen Serviërs en moslims 16511: parlementsverkiezingen 30712
— Kroatië: constitutionele veranderingen 16312; Kroatische Serven oefenen druk uit 16312: referendum over autonomie 163/3: oproer in Knin 164/1: Suvar ontslagen 164 2 nieuwe Kroatische premier 164 1. Sercische minderheid kondigt autonomie af 16412: nieuwe grondwet 30911; confrontatie met federaal leger 30912; afscheidingswet 31013; Kroatisch-Sloveens defensiepact 31013; aanklacht tegen Kroatische minister van defensie 311/1; eenzijdige afscheiding Servische regio van Kroatië 31111; etnische spanningen in Pakrac 43512: separisten willen zich aarisluiten bij Servië 43513: procei tegen minister van defensie 336'1, botsingen tussen Kroaten en Serviërs 52012, escalatie conflict 52012; refereiidum over afscheiding 52312: voorbereidingen boor onafhankelijkheid 523/2: nieuwe Kroatische premier 66913; Kroatische regering van deniocratische eenheid benoemd 67012
— Macedonië: parlementsverkiezingen 30712; soevereiniteitsverklaring 31011; kabinetswijzigingen 436/3; stappen in richting onafhankelijkheid 52512
— Montenegro: parlementsverkiezingen 30812
— Serviè: referendum over grondwet 16111; aanvaarding van nieuwe Servische grondwet 161/2: ontwikkelingen in Kosovo 16113; algemene staking 16113; gewelddadige onderdrukking van demonstratie 16113: eenzijdige afkondiging van grondwet van republiek Kosovo 16211; arrestatie parlementsleden 16211; naamsverandering Servische conimnnisten 16212; botsingen tussen Serviërs en moslims 165/1; leider Kosovose Bond van Communisten overleden 16513; instellen handelsbarrières 30613; parlementsverkiezingen 30812; financieel schandaal 310/2; minister van binnenlandse zaken treedt af 43612; strafproces tegen Draskovic 43612: stakingen 43612; botsingen tussen Kroaten en Serviërs 52012; escalatie conflict 52012; referendum over autonomie Krajina 525/1: verzet tegen geweld in Kosovo 52512; Kroatische Serviërs zelfbestuur aangeboden 67012
— Slovenie: soevereiniteitsverklaring 16213: federaal leger bezet hoofdkwartier van Sloveens leger 16311; referendum inzake onafhankelijkheid 30911; Sloveense soevereiniteit gewraakt 31011; afscheidingswet 31013: Kroatisch-Sloveens defensiepact 31013; verdere stappen naar afscheiding 43613; conflict tussen JNL en Sloveense defensiemacht 52211; federale pogingen om de afscheiding tegen te houden 52212: stappen in de richting van onafhankelijkheid 52213: onenigheid over douaneheffingen 52311: Sloveense onafhankelijkheidswetgeving 52312
Separatisme: premier Markovic waarschuwt voor separatisme 30612

JORDANIË

Begroting: begroting voor 1990 door Huis goedgekeurd 5111; begroting voor 1991 gepresenteerd 55813
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: koning Hoessein roept op tot regionale verzoening 55811
— EG: vierde protocol voor samenwerking niet EG geparafeerd 55911
— Egypte: verslechtering van de bilaterale betrekkingen 5113 e.v.
— Frankrijk: afgezant Cher in Amman 33813; wapencontract 55911
— Irak: handelsprotocol 51/3; Jordanië sluit grenspost al-Ruweishid 33811; Jordaanse vrachtwagens in Irak geboinbardeerd 33911
— Iran: herstel ban de diplomatieke banden 33813
— Israël: spanningen tussen Israël en Jordanië 33812
— Saoedi-Arabië: Saoedi-Arabië zet olielevering stop 5113; uitwijzing Jordaanse diplomaten 5113: Jordaanse ainbassadeur teruggeroepen 5113; anti-Saoedische rellen in Ramtha 33912
— Syrië: koning Hoessein ontmoet Assad in Latakia 85411
Verenigde Staten: Armitage in Amman 33813: kritiek koning Hoessein op Amerikaans Golfbeleid 338/3: stopzetting van Amerikaanse hulp 558/2; bezoek Baker 85411: Amerikaanse hulp hervat 85812
Doodstraf: executie van Israelische spionnen 33912
Economie: aankondiging ban middellange termijnpro-

gramma 51/1: schuldsaneringsovereenkomsten 5112: handelsprotocol met Irak 5113: Arabische hulp 5113: economische gevolgen van de Golfoorlog 33911; IMF-overleg 55911
Nationaal handvest: goedgekeurd 55911
Oppositie: ontmoetingen regering met Palestijnse groeperingen 50/3
Politieke partijen:
— Algemeen: oprichting nieuwe partijen 55812
Regering: benoeniing leden moslim-broederschap in regering 337/3; benoeming nieuw kabinet 55912

KAAIMAN EILANDEN

Economie ontwikkelingen in 1989-1990 177'3

KAAPVERDIË

Politieke partijen: stap naar meerpartijenstelsel 3211
President: inhuldiging van nieuwe president 70612
Regering: kabinetswijzigingen 3212
Verkiezingen: overwinning voor oppositie hij parlementsverkiezingen 24913: Monteiro tot president gekozen 250/1

KAMEROEN

Amnestie: wet goedgekeurd 545/1
Begroting: 1990-'91 goedgekeurd 54513
Buitenlandse betrekkingen:
— Nigeria: grensconflict tussen de twee buurlanden 84112
Oppositie: politieke hervormingen geëist 54511; toenemende impopulariteit van regering 54512; aanhoudende burgerlijke ongehoorzaamheid 753/3; terugkeer van oppositieleiders 75411

KENIA

Algemeen: politieke ontwikkelingen voorjaar 1991 61912
Begroting: voor 1990-'91 gepresenteerd 62013
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: regering wijst buitenlandse kritiek van de hand 62011
— Zuid-Afrika: geregelde viuchten SAA 25511; bezoek president De Klerk 84411
Justitie: herstel van ambtsbescherming 17912; proces inzake Hoogverraad 179/3: aanklacht regen advocaat 61913
Oppositie: pleidooi van voorzitter van orde van advocaten 62011: arrestatie van vooraanstaande dissident 62012
Politieke partijen:
— KANU: KANU bestendigt eenpartijstelsel 17912
— NDP: vorming oppositiepartij 61912; verzoek tot registratie geweigerd 62011
Regering: wijzigingen in regering 62013

KIRIBATI

President: nieuwe president gekozen 781/3
Regering: samenstelling kabinet (nov. '90) 57213; samenstelling kabinet (juli '91) 78113
Verkiezingen: algemene verkiezingen 572/3

KOEWEIT

Algemeen: gevolgen van de Iraakse bezetting 26511; nieuwe schatting van schade aan infrastructuur 41111: bezoek van VN-missie 41111: schade aan olievcldcn 41112: berichten over wederopbouw na de oorlog 48511; schatting van kosten wederopbouw 62713
Bankwezen: uitgifte van nieuwe bankbiljetten 41112: heropening van commerciële banken 411/2
Bevolking: buitenlanders uitgewezen 62812
Bevrijding: rol verzetsbeweging en buitenlandse troepen 261/3
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: ambassadeurs teruggeroepen uit zes Arabische staten 62911
— Egypte: bezoek Mubarak aan Koeweit 62911
— Irak: Irak beschuldigd van schending mensenrechten in Koeweit 20211
— Saoedi-Arabië: koning Fahd bezoekt Koeweit 62911
Economie: olie-export hervat 62713
Justitie: processen tegen oorlogsmisdaden aangekondigd 485/1; oorlogsprocessen 627/1; doodstraffen omgezet 62811
Mensenrechten: Amnesty International veroordeelt optreden Iraaks herettingsleger in Koeweit 4012: behandeling van de Palestijnse bevolking in Koeweit 41013: rapport Amnesty International 48412
Oppositie: bijeenkomst in Jeddah van de koninklijke familie en dissidenten 4011; campagne van prodemocratie beweging 26513; toenemende roep om politieke hervormingen 41011: hernieuwde roep om politieke hervormingen 48411: arrestatie van oppositieleiders 62712
Regering: aftreden minister ban voorlichting 4413: aftredcn rcgcring 410/1; benoeming van nieuw kabinet 48312 e.v.
Staat: terugkeer van kroonprins en emir 40913
Staat van beleg: op 26 februari afgekondigd 26513; opgeheven 62811
Verkiezingen: in oktober 1992 verkiezingen voor .,nieuwe Nationale Vergadering" 62813
Verzet: berichten over moord op Iraakse gouveneur in Koeweit 4412
Wederopbouw: plannen voor de naoorlogse wederopbouw 265/3

KONGO

Nationale conferentie: proclameert zich tot soeverein orgaan, besluiten 47513
Oppositie. radioprogramma over oppositiepartijen verboden 25013
Politieke partijen:
— Algemeen: stappen naar meerpartijenstelsel 25012
Regering: aftreden van premier 25011; nieuwe premier 25013; regeringswijziging 25013
Verkiezingen: aankondiging van verkiezingen 70613

KOREA (NOORD)

Buitenlandse betrekkingen:
— China: bezoek van Chinese premier 63413
— Japan: ondertekening van gezamenlijk communiqué 5811; oriënterende gesprekken 34713; tweede en derde ronde van normaliseringsbesprekingen 63313
Verenigde Staten: stoffelijke overschotten Amerikaanse soldaten teruggestuurd 63511
Korea (Zuid): Noordkoreaanse premier bezoekt Zuid-Korea 5613: ontmoeting beide premiers 5613; tweede gespreksronde premiers 5713; derde ontmoeting premiers 34613; onthulling vermeende communistische samenzweringen 34711; vierde ontmoeting door Noord-Korea afgezegd 34712; overeenkomst over vorming gezamenlijke sportteams 34712
Partij: berichten over couppoging 34811
Verenigde Naties: gewijzigde houding Noord-Korea inzake VN-lidmaatschap 634/3

KOREA (ZUID)

Buitenlandse betrekkingen:
— Albanië: aanknopen diplomatieke betrekkingen 81412
— China: handelsovereenkomst 59/2
— Japan: bezoek van premier Kaifu aan Zuid-Korea 349/3
— Sowjet-Unie: volledige diplomatieke betrekkingen 5912: officieel bezoek president Roh Tae Woo 34911; bezoek van Sowjet-president 63513
— Tsiechoslowakiie: herstel diplomatieke betrekkingen 8912
Grondwet uitstel van DLP-plan inzake grondwetshervormingen 34812
Korea (Noord): Noordkoreaanse premier bezoekt Zuid-Korea 56/3; ontmoeting beide premiers 5613; tweede gespreksronde premiers 57/3; derde ontmoeting premiers 34613; onthulling vermeende communistische samenzweringen 34711: vierde ontmoeting door Noord-Korea afgezegd 34712; overeenkomst over gezamenlijke sportteams 34712
Milieu: regeringsfunctionarissen gearresteerd in giftaffaire 635/2
Oppositie: voortzetting boycot van het parlement door de oppositie 5813: anti-regeringsprotesten 63611; hard optreden regering tegen studentenprotesten 637/J
Parlement: beëindiging van PPD-boycot van parlement 34812
Politieke partijen:
— DLP: bestuurswijzigingen 59/1; secretaris-generaal vervangen 35012
— NDU: ontstaan uit fusie van PPD en kleine oppositiepartij 63513
— PPD: fusie PPD met dissidente groep 63512
Regering: kabinetsuijzigingen 58/3; ontslag minister van defensie 5911; aftreden minister na incident inzake onderzoekscentrum voor atoomenergie 34813; kabinetswijzigingen 348/3: wijzigingen in kabinet 35012; verbanging van minister van binnenlandse zaken 63611: kabinetswijziging 63613
Schandalen omvangrijk omkoopschandaal aan het licht gebracht 350/1
Verkiezingen: DLP-overwinningen in lokale-raadsverkiezingen 635/1; winst regering bij plaatselijke verkiezingen 637/3

LAOS

Buitenlandse betrekkingen:
— Japan: bezoek Japanse minister van buitenlandse zaken aan Laos 27711
— Thailand: bezoeken van premier en minister van buitenlandse zaken van Thailand aan Laos 27711: bezoek van Thaise legercommandant 63713: akkoord over terugtrekking troepen uit betwiste grensgebieden 637/3; plan voor vluchtelingen 63713
Verenigde Staten: ontmoeting van Amerikaanse en Laotiaanse ministers van buitenlandse zaken 27711
Economie: structurele aanpassingsfaciliteiten van IMF 638/1
Oppositie: arrestatie van voormalige onderministers wegens couppoging 277/2
Politieke partijen:
— Revolutionaire Volkspartij: vijfde PPPL-congres 63811; politiek rapport van Kaysone 63512; verkiezing van bestuursorganen 63812
Regering: vice-premier overleden 27712

LESOTHO

Economie: ontwikkelingen 1990 47611
Nieuwe koning: beëdiging Letsie III 109/2
Regering: militaire staatsgreep 47513; regeringswijzigingen 47513

LIBANON

Amnestie: vertrek generaal Aoun 76513; amnestiewet aangenomen 76513
Begroting: ontwerphegroting voor 1990 door kabinet goedgekeurd 5312
Buitenlandse betrekkingen:
— België: vrijlating familie Houtekins 33912
— Frankrijk: politiek asiel aan Aoun verleend door Frankrijk 5512: ontvoering en vrijlating Leyraud 76411
— Groot-Brittannië: vrijlating McCarthy 76313: vrijlating Mann 76512
— Iran: Rafsanjani in Libanon 62611
— Israël: Israëlische luchtaanvallen op Palestijnse en Hezbollah-bases in Zuid-Libanon 5213: reactie op stationering van moslim-milities in het zuiden van Libanon 203/1; Israëlische aanvallen op Zuid-Libanon 33913: raketten op veiligheidszone 33913; Israëlische aanvallen op Libanon 48512; Israëlische reactie op verdrag tussen Libanon en Syrië 76112; Israëlische aanvallen (juni) in Zuid-Libanon 76113; drie Israëlische soldaten gedood 76313; Israëlische aanvallen 76311
— Syrië: ondertekening van Libanees-Syrisch verdrag 76111: interne Libanese kritiek 76113: veiligheidspact 76612
— Verenigde Staten: vrijlating Tracey 76412
Burgeroorlog: vredesplan 5212: uitbreken van zware gevechten tussen Amal en Hezbollah in Zuid-Libanon 5213; onderlinge twisten Palestijnen 5311: wapenstilstand tussen Amal en Hezbollah 5311; verdrijving van generaal Aoun 5411 e.v.; ontmanteling van .,Groene Lijn" 5511; doorvoering van een veiligheidsplan voor heel Beiroet 5511: uitvoering van het Veiligheidsplan voor Groot-Beiroet 20212; moslim-milities in het zuiden van Libanon 20311; Libanees leger ingezet in Iqlim al-Tuffah 34011; botsingen tussen Palestijnen en het SLA 48512: leger raakt slaags met SLA 48512: plan om milities te ontbinden 48512; inzet Libanese troepen tegen Palestijnse bolwerken 762/2: gevechten in Zuid-Libanon 76212; gevechten in Zuid-Libanon 76513: leger ingezet in het noorden 76611
Grondwet: Taif-grondwetsamendementen goedgekeurd 5411
Gijzelaars: twee Zwitsers vrijgelaten 53/2: vrijlating van Keenan 53/3: vrijlating van de sjiitische .,gijzelaars" uit Khiyam 55/3; interview met Fadlallah 5513; Belgische gijzelaars vrijgelaten 339/2; vrijlating ian drie Westerse gijzelaars 76313: onderhandelingen 76313: vrijlating Arabische gevangenen 76511
Milities:
— Algemeen: plan om milities te ontbinden 48512; ontbinding van milities 48611
— Hezbollah: nieuwe leider 76113

Parlement: uitbreiding van het aantal parlementsleden 48612; benoeming van afgevaardigden 76211
Politieke partijen:
— Nationale Liberale Partij moord op Dany Chamoun 55/2; nieuwe leider 761/3
Regering. benoeming Omar Karame tot premier 203/2; weigering van regeringsposten door Geagea en Saadeh 20312; samenstelling onvolledig kabinet 20313; vertrouwen voor regering-Karame 20313; aftreden Joumblatt 20313: mislukte moordaanslag op minister Murr 485/3; aftreden van Samir Geagea 486 i. aftreden ministers 766/1
UNIFIL: verlenging UNIFIL-mandaat 766/1; UNIFIL-slachtoffers 76612
Verkeer: heropening van havenfaciliteiten in Beiroet 485/3
Verkiezingen: amendering kieswet 48612

LIBERIA

Buitenlandse betrekkingen:
— Sierra Leone: invallen in Sierra Leone van Liberiaanse NPFL-rebellen 62212
Burgeroorlog: oproep tot noodhulp 17913; akkoord over staakt-het-vuren 17913; voortgaande machtsstrijd 32713; ECOMOG-verliezen 32812; moord op journalisten 32812; officiële ondertekening akkoord over toezicht op wapenstilstand 32812; protesten van NPFL-leider 328/3; aanhoudende spanningen en instabiliteit 621/3; rebellenleider belooft vrede 62211
Nationale conferentie: impasse op conferentie van alle partijen 62111
Pers: moord op journalisten 32812
President: nieuwe aanspraak op presidentschap 328/1
Regering: installatie van interim-regering 621/3
Voedselvoorziening: hulpprogramma van start 32811

LIBIË

Buitenlandse betrekkingen:
— Groot-Brittannië: Groot-Brittannië weigert Libische schenking 75411
— Mali: bezoek Amadou Touré 54613
Immigranten: deportatie van illegale immigranten 75413
Mensenrechten: rapport van Amnesty International 75412
Regering: wijzigingen in Algemeen Volkscomité 3213
waterstaat: ingebruikneming van grote kunstmatige rivier 75412

MAAGDENEILANDEN (AMERIKAANS)

Economie: zware schade door orkaan Hugo 24512
Referendum: referendum over status 24511

MACAO

Amnestie: chaos na afkondiging van amnestie voor illegale Chinese immigranten 6011
Basiswet: ontwerp basiswet gepubliceerd 77812
Buitenlandse betrekkingen:
— China: gouverneur Melancia bezoekt China 6011
Gouverneur: Melancia neenit ontslag 6011; nieuwe gouverneur benoemd 41213
Statuut: door Wetgevende Vergadering goedgekeurd 5913

MADAGASCAR

Oppositie: conferentie roept op tot vorming van overgangsregering 75511; demonstraties voor hervormingen 75512; oppositie vormt voorlopige regering 75512
Politieke partijen:
— Algemeen: nieuwe partijen 75413
Regering: kabinetswijzigingen 32911; ontslag regering 75513; nieuwe premier benoemd 75611
Repressie: bloedige onderdrukking van demonstraties 75611

MALAWI

Economie: buitenlandse hulp 83811

MALEDIVEN

Buitenlandse betrekkingen:
— India: Gayoom bezoekt India 27713

MALEISIË

Buitenlandse betrekkingen:
— Groot-Brittannië: besprekingen over Britse wapentransactie 77912
— Vietnam: opening Maleisisch consulaat in Ho Chi Minh-stad 356/1
Economie: aanpassing \dn nieuwe economische politiek 41311, nieuw ontwikkelingsbeleid 77813, Zesde Maleisië Plan (SMP) 77911
Justitie. arrestatie van premier vaii Sabah 27812, vrijlating van assistent van eerste minister van Sabah 41312: arrestaties in Sabah 77813
Kelantan Semangat 46 behoudt zetels in Kelantan 779/2
Penang: overwinning BN bij tussentijdse verkiezing in deelstaat Penang 77912
Politieke partijen:
— VMNO: algemene vergadering 27713
Regering: nieuw kabinet 27713; reorganisatie kabinet 27811: nieuw lid regeringscoalitie 77912
Sabah: arrestaties in Sabah 77813
Verkiezingen: vervroegde algemene verkiezingen 60/2: uitslagen in de deelstaten 6111; verkiezingsoverwinning voor UMNO 77813; overwinning BN bij tussentijdse verkiezing in deelstaat Penang 779/2: Semangat '46 behoudt zetels in Kelantan 77912

MALI

Begroting: voor 1990 3313
Binnenlandse veiligheid: noodtoestand in Midden-Gao voor onbepaalde tijd verlengd 3312: vredesakkoord met de Toearegs 38811
Buitenlandse betrekkingen:
— Algerije: bezoek Amadou Touré 54613
— Burkina: bezoek Amadou Touré 54613
— Frankrijk: bezoek Amadou Touré 54613
— Ivoorkust: bezoek Amadou Touré 54613
— Libië: bezoek Amadou Touré 546/3
— Mauretanië: situatie aan grens explosief 3413
Economie: IMF-lening 3312
Nationale conferentie: verloop en besluiten 75613
Oppositie: demonstraties tegen de regering 38812: groeiende druk voor politieke hervoriningen 388/2; voortdurende onrust 54612
President: Moussa Traore afgezet en gearresteerd 38911; Nationale Verzoeningsraad (CRN) aan de macht o.l.v. lt.-kol. Amadou Toumani Touré 38912; CRN vervangen door CTSP 38913
Regering: samenstelling kabinet 3311; kabinetswijziging 38812; regering-Traore ontbonden 38911; vorming nieuwe regering met premier Soumana Sacko 38912; vorming van nieuwe regering 54513
Toeareg: opleving van Toeareg-opstand 75712
Verkiezingen: tijdscheina voor verkiezingen 75712

MAROKKO

Amnestie: vrijlating van familie van generaal Oufkir 83811; amnestie afgekondigd voor 2.268 gevangenen 83813: vrijlating Abraham Serfaty 83911
Arbeid: algemene staking 18013
Begroting: voor 1991 83911
Buitenlandse betrekkingen:
— Frankrijk: crisis in bilaterale betrekkingen 18012
— Verenigde Staten: bezoek Baker 85411
Economie: overeenkomst over schuldsanering 181/1
Golfconflict:
— Midden-Oosten: Marokkaans voorstel voor Arabisch vredesinitiatief mislukt 4312
Oppositie: omvangrijke onlusten 18013
Regering: ininisterie voor buitenlandse investeringen 83911

MARSHALL EILANDEN

Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: Amerikaanse schadevergoeding voor slachtoffers kernproeven 28212
Status: beëindiging van Trustgebied-regeling 28013

MARTINIQUE

Verkiezingen: succes separatisten tijdens regionale verkiezingen 24513

MAURETANIË

Algemeen: aankondiging van hervormingen 47613
Amnestie: vrijlating van politieke gevangenen 476/2; algemene amnestie afgekondigd 83913: verdere amnestiemaatregelen 84011
Arbeid: staking MWU 83912
Begroting: voor 1990 3412
Buitenlandse hetrekkingen:
— Mali: situatie aan grens explosief 3413
— Senegal: geschil Mauretanië-Senegal duurt voort 3412; geen oplossing van grensconflict in zicht 3613; overeenkomst over herstel betrekkingen 84011
Economie IMF-lening 34/2; broodoproer 839/1
Grondwet: nieuwe grondwet in referendum goedgekeurd 83912
Media: nieuwe perswet 83913
Mensenrechten: bericht over vervolging van zwarten 47612: berichten over moorden op gedetineerden 84011
Oppositie FLAM beschuldigt regering van „racistische genocide" up zwarten 34/1; broodoproer 839/1
Politieke partijen:
— Algemeen: wetgeving inzake politieke partijen 83913; erkenning van politieke partijen 83913
Regering: kabinetswijzigingen 3313; couppoging 47612
Verkiezingen: lokale verkiezingen 47611

MAURITIUS

Staatsvorm: datum voor invoering van republiek 840/3
Verkiezingen: algemene verkiezingen leveren overweldigende meerderheid op voor regeringscoalitie 84012

MEXICO

Buitenlandse betrekkingen:
— Canada: besprekingen over vrijhandel 82612
— Cuba: handelsinitiatieven 82212
— EG: handelsakkoord 82613
— Europa: presidentiële rondreis door Europa 82712
— Italië: handelsovereenkomsten 82712
— Verenigde Staten: vrijhandelsbesprekingen met Verenigde Staten 24613; besprekingen over vrijhandel 82612
Drugs: hoofd drugsbestrijding ontslagen 24613
Economie: veiling in verband met schuldenconversie 24613: PECE verlengd 24712: anti-inflatieplan 24712
Justitie: gevangenis belegerd 82711
Kieswet: wijzigingen in kieswet 24611
Mensenrechten: rapport Amnesty International 82813
Milieu: olieraffinaderij Mexico Stad gesloten 82613
Politieke partijen:
— PRI: wijziging partijstatuten 24611
Verkiezingen: parlements- en gouverneursverkiezingen 82713; uitslag gouverneursverkiezingen 82713; omstreden PRI-overwinnaar trekt rich terug 82713; uitslagen van parlementsverkiezingen 82811

MIDDEN-OOSTEN

Arabische Liga: raad van Arabische Liga vergadert in Caïro 40212; Meguid secretaris-generaal 40213; ministersvergadering in Caïro 85511
Arabisch-Israëlisch conflict: rede Amerikaanse president Bush 40013; reacties 40013; Israël bevestigt opnieuw „vredesplan" van mei 1989 40013; Mitterrand dringt aan op Palestijnse staat 40111; ontmoeting tussen Mitterrand en Bush 40111; Baker maakt rondreis door het Midden-Oosten 40112; de kwestie van de Golanhoogte 401/3; vier reizen van Baker 553/1: reizen Bessinertnych 55311; chronologie van de diplomatie na de Golfoorlog (maart-mei 1991) 55311 e.v.; voorbereiding vredesconferentie 851/1; brief Bush aan Assad en Shamir met compromisvoorstel 85111: Israëlische en Palestijnse reacties 85112; bezoek Assad aan Caïro 85112; bezoek Levi aan Washington 85112; Syrië accepteert Amerikaans voorstel voor vredesconferentie 851/3; vijfde rondreis Baker door Midden-Oosten 85113; nederzettingenbeleid Israël 85213; bezoek Levi aan Egypte 85311; vredesproces (aug. 1991) 85311: voorwaardelijke Israëlische instemming met vredesconferentie 85311; Israelisch kabinet hecht goedkeuring aan conferentie 85312: schets „overeenkomsten" door Levi 85312: Palestijnse reactie op Israëlische voorwaardelijke instemming 85313; rondreis Baker door Jordanië en Maghreb 85411; bijeenkomst Assad en koning Hoessein 854/1; vredesproces (sept.) 85411: uitstel goedkeuring Amerikaanse leninggaranties aan Israël 85412; Bush bepleit herroeping VN-resolutie inzake zionisme 85511, diplomatieke rol Sowjet-Unie 855/1; vergadering Arabische Liga 855/1; diplomatieke activiteiten voorafgaand aan de vredesconferentie 85512; Baker bezoekt Midden-Oosten in september en oktober 85611; uitnodigingen voor conferentie aangenomen 85611; garantieverklaringen 85612; rol van de PLO 85612: kwestie van Iraëlisch veto over Palestijnse delegatie en discussie over Jeruzalem 85711; beleid van regering-Shamir voor bouw en nederzettingen 85712; Shamir besluit Israëlische dele-

gatie te leiden 857'3: ontmoeting tussen ministers van buitenlandse zaken in Damascus 85811; positie Arabische staten 858/1
Buitenlandse betrekkingen:
— China: rondreis Li Peng door Midden-Oosteii 77111
Golfconflict:
— Algemeen: ontwikkelingen oktober-november 1990 38/1: ontwikkelingen december 1990 4413; begin operatie "Desert Storm" in de nacht van 16 op 17 januari 1991 185/3; diplomatieke activiteiten voor 16 januari 185/3: verstrijken van VN-tijdslimiet 18813; vooruitzichten voor diplomatieke initiatieven 20011; Sowjet-Amerikaanse verklaring 20011; pogingen van coalitie oin oorlogskosten te dekken 26611: GFCCG-vergadering 26611: toezeggingen van Duitsland eii Japan 266/1; overige bijdragen 266/1; reactie van uesterse bevolking op grondoorlog 26712; Noordafrikaans verzet tegen de oorlog 26813; internationale aanslagen op geallieerde doelen 26911; ontmoeting van ministers van buitenlandse zaken van Egypte. Syrië en de GCC 40012; plan voor Arabische veiligheidsmacht voor de Golf 40012; Duitse bijdrage aan Amerikaanse kosten van Golfoorlog 661/3
— Duitsland: missie Brandt 4313; Duitse betrokkenheid en vredesprotesten 19812
— EG: Europees diplomatiek initiatief 18612: standpunt EG ten aanzien van vijandelijkheden 197/2
— Egypte: Egypte kondigt aan zijn troepen terug te trekken 62512
— Frankrijk: vrijlating van Franse gijzelaars 3911: Frans initiatief van Vauzelle 18612; te elfder ure Frans voorstel bij VN 18811: reactie van Frankrijk t.a.v. Golfoorlog 19713
— Groot-Brittannië: verklaringen Hurd 3811; missie van Heath 3912; oinvang en bereik van de Britse betrokkenheid 19711; debatten 19711
— Irak: positie van diplomaten en in het buitenland verblijvende Iraki's 189/1; toename van door Irak geïnspireerde terroristische aanvallen 193/2; Iraakse voorwaarden voor terugtrekking 25613: besprekingen Aziz in Moskou 25711; Irak aanvaardt Sowjet-plan 257/1; VN-Veiligheidsraad verwerpt Iraaks voorstel voor wapenstilstand 258/2; gevolgen van de oorlog voor Irak 26411
— Iran: Iran herhaalt dat het neutraal blijft 19913: Rafsanjani biedt bemiddeling door Iran aan 25513; kritiek op begin grondoorlog 25812
— Israël: de Israëlische dimensie 19413
— Italië: houding van Italië t.a.v. Golfoorlog 19811
— Japan: bezoek Kaifu aan het Midden-Oosten 3813; poging tot wetgeving voor het inzetten van het Japanse leger in het buitenland 3813; missie Nakasone 4313: verhoging bijdrage aan Golfcoalitie voorgesteld door regering-Kaifu 49912: financiële bijdrage aan Golfcoalitie door Japans parlement goedgekeurd 50012
— Koeweit: gevolgen van de Iraakse bezetting voor Koeweit 26511
— Marokko: Marokkaans voorstel voor Arabisch vredesinitiatief mislukt 4312
— Milieu: vorming van olievlek in Golf 19113 e.v.; olie- en luchtvervuiling 26711
— Olie: beslissing oliereserves aan te spreken 20013; kritiek van OPEC 20013; ontwikkeling prijzen 26613
— Oostenrijk: bezoek van Waldheim 3913
— Operatie „Desert Storm": begin van de luchtaanval op Iraakse doelen 18913; Iraaks antwoord op luchtaanvallen 19011: lancering van Scud-raketten door Irak op Saoedi-Arabië en Israël 19012; Iraakse vertoning van gevangengenomen geallieerde piloten 19111; officieel overzicht van de voortgang van de luchtoorlog 19112, verovering van eiland Qaruh 19113; vorming van gigantische olievlek 19113 e.v.; schatting van het totaal aantal troepen in de Golf (eind januari) 192/3; bombardementen op wegverkeer tussen Irak en Jordanië 192 3; Iraaks offensief in Khafji 19213: beperkingen inzake verslaggeving in de media 19313; getchatte verliezen (eind januari) 19411: reacties binnen de Arabische wereld 195/3 e.v.; Amerikaanse oorlogadoelen 19612; houding van andere Europcsc landen 19911: andere internationale reacties 199/3: diplomatieke activiteiten om volledige grondoorlog te voorkomen 255/3: begin grondoorlog 258/1; voortgang geallieerde campagnes in de lucht en op zee 25813; luchtaanvallen eisen slachtoffers onder burgerbevolking 259/1; Iraakse Scud-aanvallen gaan door 259/3: rol van de Amerikaanse marine 25913: grondoffensief van de geallieerden 26111: bevrijding van Koeweit-Stad 261/3; vernietiging van Iraakse troepen op weg naar Basra 261/3; Britse soldaten bij vergissing door Amerikaans vliegtuig gedood 262/1; Iraaks militair verzet breekt uit 26212: opschorting aangekondigd van geallieerde militaire acties 262/3; akkoord over officiële wapenstilstand 263/1; verliescijfers 26311: materiële verliezen 26313: resolutie Veiligheidsraad 686 over bestand in Golfoorlog 33213: VN-resoluties over staakt-het-vurrii (687) en gedemilitariseerde zone (689) 40713 e.v.
— Raad van Europa: standpunt Raad van Europa t.a.v. Golfoorlog 19712
— Saoedi-Arabië: verklaringen van Saoedische leiders suggereren verzoening 3913
— Sowjet-Unie: Sowjet-diplomatie 3813; Primakow twee keer in Irak 3813: gezamenlijke verklaring met Verenigde Staten 20011; Sowjet-bemiddeling 25612; Primakow bezoekt Bagdad op 12 februari 256/2; Sowjet-plan herzien 25713
— Turkije: Turkse reactie op het begin van het offensief 199/2: goedkeuring voor gebruik van bases door geallieerden 199/2; anti-oorlogdemonstrdtiea 19912
— Verenigde Naties: resolutie 674 van Veiligheidsraad over schenden van internationaal recht 4013: resolutie 678 van Veiligheidsraad over gebruik van geweld goedgekeurd 41/1: resolutie 677 van Veiligheidsraad veroordeelt Iraakse pogingen demografie van Koeweit te wijzigen 41/2
— Verenigde Staten: verklaringen Bush en Baker 3811: Bush nodigt Irak uit tot gesprekkken 4213; rondreis Baker 43/1; ontmoeting tussen Baker en Aziz in Genève 18613; debat in Amerikaans Congres over oorlog met Irak 187/1; Amerikaanse oorlogsdoelen 19612; vredesdemonstraties in de Verenigde Staten 19612; "State of the Union"-rede van Bush 19613; gezamenlijke verklaring met Sowjet-Unie 20011; ultimatum aan Irak 257/3
— Vluchtelingen: aantal vluchtelingen overschat 26613
— WEU: standpunt WEU t.a.v. Golfoorlog 19712
OAPEC: 45ste ministeriële bijeenkomst 35812
Samenwerkingsraad van de Golf (GCC): topconferentie in Doha 20111; ontmoeting tussen de EG en lidstaten GCC 58812; spoedvergadering ministers van buitenlandse zaken 625/1; ontwikkelingsfonds 625/2; 39ste zitting ministerraad 62512

MONGOOLSE VOLKSREPUBLIEK

Buiteiilandse betrekkingen:
— Algemeen: lidmaatschap van internationale en regionale oreanisaties 35111
— Sowjet-Unie: Premier Dashiyn Byambasuren in Sowjet-Unie 35111
— Verenigde Staten: President Punsalmaagiyn Ochirbat bezoekt VS 35013
Economie: diverse ontwikkelingen 6212; voedselrantsoenering 35013; verdubbeling van lonen en uitkeringen 35111: economische resultaten in 1990 35111; wet inzake oliewinning door Kleine Hoeral aangenomen 35112: vleesrantsoenering 638/3: privatiseringswet 63911
Grondwet: grondwetsontwerp gepubliceerd 63912
Parlement: Gombojav tot voorzitter gekozen 6112: verkiezing en samenstelling van de Kleine Hoeral 6113
Politieke partijen:
— MPRP: 20ste congres 35112; nieuwe partijleiding 351/2
President: president Ochirbat gekozen 6112
Regering: verkiezing premier 6113; vorming nieuw kabinet 6211
Verkiezingen: president gekozen 6112; tussentijdse verkiezing voor Grote Volks-Hoeral 6212

MONTSERRAT

Economie: herstelwerkzaainheden na orkaan Hugo 247'2
Gouverneur: Taylor beëdigd als gouverneur 247/2
Grondwet: nieuwe grondwet van kracht 24712

MOZAMBIQUE

Begroting: herziening begroting voor 1990 547/2
Binnenlandse veiligheid: reorganisatie staatsveiligheidsdienst 758/1
Burgeroorlog: reactie van RNM 18113; voortzetting van besprekingen 181/3: akkoord niet RNM over beperkte aanwezigheid van Zimbabwaanse troepen langs spoorlijnen 181/3; wankel bestand 32911: verdere meningtverschillen over bestand 32913: verdere vertraging van vredesproces 54613; hervatting van vredesbesprekingen in Rome 54711: zevende ronde van vredesbesprekingen in Rome opgeschort 757/3
Economie: ontwikkelingen 1990 54712
Grondwet: inwerkingtreding van nieuwe grondwet 181/1
Pers: nieuwe wetgeving 758/1
Politieke partijen:
— Algemeen: invoering meerpartijenstelsel 181/1; afkondiging van meerpartijenwet 32912
— Frelimo: zesde congres 75713
Regering: kabinetswijziging 32912; minister aangehouden wegens couppoging 758/1
Voedselsituatie: rapport over hongersnood 182/1; noodhulp 249/1

MYANMAR

Buitenlandse betrekkingen:
— China: wapentransactie 56712
Guerrilla: opstand van etnische groeperingen 27912: operaties tegen Karen-rebellen 567/1; Thaise operaties tegen Khun Sa 56711: bestand met Pa-(i-rebellen 56711
Junta: SLORC tegen niachtsoverdracht 56613
Mensenrechten: rapport van Sadako Ogata 56612
Onderwijs: heropening universiteiten 56712
Oppositie: arrestatie van NLD-leiders 62/3: arrestatie van NLD-functionarissen in Mandalay 63/1: voortdurende onrust 63/1; niet-gearresteerde NLD-leiders ondertekenen loyaliteitsverklaring 27813: onderdrukking religieus protest 278/3; studenten kapen vliegtuig 27911; vorming van oppositionele schaduwregering 279/1; leden schaduwregering zouden zich hebben overgegeven 27912; dood NLD-afgevaardigden 56613: Suu Kyi als NLD-leider afgezet 56613: veroordeling van politici 56711
Politieke partijen:
— Algemeeii: uitschrijving van politiekc partijen 566/3

NAMIBIË

Algemeen: overzicht over 1990 39011
Buitenlandse betrekkingen: overzicht over 1990 39013
Zuid-Afrika: besprekingen over de walvisbaaikwestie 39112: anti-SIVAPC activisten door Zuid-Afrika gefinancierd 84013
Economie: overzicht over 1990 39012
Regering: wijzigingen 39111

NAURU

Begroting: voor 1990-'91 136/1
Regering: saneiistelling kabinet 13513

NECROLOGIEËN

Abe, Shintaro, Japans politicus 77313
Cools, André, minister van staat (België) 50811
Gandhi, Rajiv, ex-premier India 56413
Garcia Robles, A., Mexicaans diplomaat 82813
Guillermo. Ungo, politicus El Salvador 38612
Heidweiller, Henk, Surinaams diplomaat 45711
Ho, Dam. ex-minister buitenlandse zaken van Noord-Korea 63511
Kaganowitsj, Lazar, ex-lid Politburo Sowjet-Unie 68212
Le Duc, Tho, leider van de Communistische Partij van Vietnam (CPV) 64312
Mommersteeg, J.A.. oud-hoofdredacteur Keesings Historisch Archief 66011
Morina, Rahman. leider Kosovose Bond van Communisten 16513
Qin, Benli, hoofdredacteur van de World Economic Herald (China) 492/2
Tsedenbal, Yumjaagiym, oud-leider Mongoolse Volksrepubliek 63912
Tunka Abdul, Rahman, eerste premier van Maleisië 27812

NEDERLAND

ALGEMEEN

Bevolking: ruim 1 miljoen inwoners geboren in buitenland 21813
Discriminatie: algemene wet gelijke behandeling bij TK ingediend 218/1
Koninklijk Huis: gezondheid prins Claus 80513
Onderwijs:
— Voortgezet: Tweede Kamer akkoord met basisvorming 509/1
Ouderschapsverlof: Eerste Kamer akkoord met Wet op het ouderschapsverlof 7611
Terrorisme: ETA-aanslagen in Den Haag 44013

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Groot-Brittannië: IRA-aanslag in Roermond 594/3; vonnis in Roermondse moordzaak 59413; IRA-verdachten in Nederland in vrijheid gesteld 73712
Suriname: uitwisseling ambassadeurs 44712; overleg

over hervatting ontwikkelingshulp 449/1/2; 450111213; 451111213; asielbeleid 44912; Bukman opnieuw naar Suriname i.v.m. hervatting ontwikkelingshulp 45211: debat in Tweede Kamer over asielbeleid 45412: delegatie Kamerleden naar Suriname 454/3; Arron, Lachmon en Soemita naar Nederland 45512; opheffing Raad voor Bevrijding en Amsterdams Volksverzet 45513: aanhouding Nederlandse zaakgelastigde 45612; protest Nederland 45612; ambtelijk overleg over hervatting Nederlandse ontwikkelingshulp mislukt 457/2: akkoord over hervatting hulp 457 3; Ronnie Brunswijk bezoekt Nederland 46512: nieuwe noodhulp-bijdrage voor Suriname 46613; oriënterend bezoek van minister Pronk aan Suriname 46711: nieuwe culturele overeenkomst 46913; nieuwe luchtvaartovereenkomst 46913; opschorting ontwikkelingshulp 47211; Nederlands Gemenebest-plan 47211: Tweede Kamer wenst betere informatie over drugshandel uit Suriname 83212: Surinaams-Nederlands topoverleg op Bonaire 83411
Tunesie: moord op Nederlandse diplomaat 54811
Zuid-Afrika: bezoek De Klerk 114/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Begroting: tussenbalans aan Tweede Kamer aangeboden 14511; reacties op tussenbalans van werkgevers en vakcentrales 14513; kamerdebat over tussenbalans 14711: taakstelling 1991 uit tussenbalans ingevuld 217/1: begroting 1992 65612 e.v.; Miljoenennota 65612 e.v.; het budgettaire beeld van 1991 en 1992 65811 e.v.; maatschappelijke reacties op Miljoenennota 80611
Belastingen: commissie-Stevens schort werkzaamheden tijdelijk op 14613: rapport commissie-Stevens voor belastingvereenvoudiging 50812
Betalingsbalans: overschot over 1990: f18.1 mrd 21913
Economische ontwikkeling: groei economie 1990: 3.4% 21911; centraal economisch plan 1991 28911 e.v.; economisch beeld 1992 29011 e.v.
Handel: overschot handelsbalans 1990 ruim f10 mrd 21912
Huren: verhogingen huurwaardeforfait 14712
Lonen: wettelijk minimum(jeugd)loon per 1 januari 1991 7311
Sociale verzekeringen:
— AAW: premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— Algemeen: akkoord over ontkoppeling 58113
— ANW: voorstel voor nieuwe Algemene Nabestaandenwet bij TK ingediend 21711
— AOW: uitkering per 1 januari 1991 7412; premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— AWBZ: premiepercentages per 1 januari 1991 7611: eigen bijdrage per 1 januari 1991 7611
— AWW: uitkering per 1 januari 1991 7413; premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— Bijstand: uitkering per 1 januari 1991 7312
— IOAW: uitkering per I januari 1991 7312
— IOAZ: uitkering per 1 januari 1991 73/2
— Kinderbijslag: uitkering per 1 januari 1991 7511
Vorstverlet: premiepercentages oer 1 ianuari 1991 76/1
— Wachtgeldverzekering: premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— WAO: daglonen per 1 januari 1991 7512; premiepercentages per 1 januari 1991 7611: kabinetsbesluiten van 13114 juli 57711; voorgeschiedenis WAO-besluit 57713 e.v.: reacties 57813 e.v.; ongenoegen in de PvdA 57912: Kok kondigt herziening van WAO-plannen aan 58012: dreigende kabinetscrisis 58111; akkoord over ontkoppeling 58113; kabinet wijzigt maatregelen WAO 58211: verzet vakcentrales tegen kabinetsolannen 80713: kabinetsolannen niet gewijzigd 8081.3
— WW: daglonen per 1 januari 1991 75/2; premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— WWV: daglonen per 1 januari 1991 7512
— Ziekenfondsverzekering: premiepercentages per 1 januari 1991 7611
— Ziektewet: premiepercentages per 1 januari 1991 76/1; kabinetsbesluiten van 13/14 juli 57711; reacties 578/3 e.v.; ongenoegen in de PvdA 57912: kabinet wijzigt maatregelen ziekteverzuim 58211: verzet vakcentrales tegen–kabinetsplannen 80713: kabinetsplannen niet gewijzigd 80813

POLITIEK BINNENLAND

Politieke partijen:
— EVP: opgeheven 15111
— PPR: opgeheven 15111
— PSP: opgeheven 15111
— PvdA: verzet in achterban tegen kabinetsplannen voor WAO en ziektewet 57912 e.v.: Kok kondigt herziening WAO-plannen aan 58012 e.v.; PvdA-fractie steunt kabinetsplannen 58213; vertrek De Visser 582/3; aftreden Marianne Sint als partijvoorzitter 583/1: buitengewoon congres op 28 sept. 808/3; vertrouwen voor Kok 80911; voorafgaande ontwikkelingen 80912; optreden ,,bende van vier" 80913: Kok verdedigt beleid congres 81011; open brief Van der Louw c.s. 81012 e.v.
VVD nieuwe voorzitter R1117
Provincies
— Gelderland: Jan Terlouw conimissaris van de koningin 80513
— Limburg: E.M. Mastenbroek commissaris van de koninein 80611
staten-Generaal:
— Algemeen: troonrede 65313 e.v.
— Eerste Kamer: samenstelling nieuwe Eerste Kamer 361/1; Tjeenk Willink volgt Steenkamp als voorzitter op 361/1
— Tweede Kamer: Piet de Visser (PvdA) zegt lidmaatschap op 58213
Verkiezingen: verkiezingen voor Provinciale Staten 14713; verlies voor PvdA, winst voor D66 147/3 e.v.; reacties politici 149/2; analyses 15011

NEDERLANDSE ANTILLEN

Verkiezingen: voor de eilandsraden 829/1; zetelverdeling eilandsraadverkiezingen 1991 829/1/2

NEPAL

Buitenlandse betrekkingen:
— India: bezoek van Indiase premier 56712
Grondwet: goedkeuring van nieuwe grondwet door koning Birendra 13113
Oppositie: verkiezing van oppositieleider 56812
Regering. nieuwe premier en kabinet 56811
Verkiezingen: algemene verkiezingen 56712; verkiezingscampagne en rtemmen 56713; verkiezingsuitslagen 56713; nederlaag van premier 56713

NICARAGUA

Bankwezen: ontslag van president centrale bank 70113
Begroting: begroting voor 1991 70213
Buitenlandse betrekkingen:
— El Salvador: teruggave van raketten aan Nicaragua 38513
— Taiwan: herstel betrekkingen 57211
— Verenigde Staten: compensatieregeling met VS 70411; bezoek president Chamorro 70412
Economie: bezuinigingsmaatregelen en devaluatie aangekondigd 703/1; economische ontwikkelingen in 1990 704/1
Landbouw: vorming Nationale Landbouwcommissie 70211
Militaire zaken: inkrimpingen in leger 70213; verkoop legerraketten aan Salvadoraanse guerrillastrijders 70311
Oppositie: hernieuwde aanvallen van contra's 70211; moord op voormalig contra-leider 702/2; nieuwe contra-achviteiten 703/3
Parlement: nieuwe voorzitter 70213: Nationale Vergadering door Sandinisten geboycot 70312
Regering: nationale dialoog 70113: nieuwe minister van onderwijs 70213

NIEUW-CALEDONIË

Algemeen: ontwikkelingen sinds mei 1988 13611
Amnestie: vrijlating 51 gevangenen 13811
Arbeid: staking 13911
Econoinie: nikkelproduktie 13911
FLNKS: voorzitter en vice-premier vermoord 13812; nieuwe leider 138/3; toelating tot FLNKS tot SPG 139/1
Frankrijk: akkoord over toekomst Nieuw-Caledonië getekend 13711; bezoek Rocard 13712: referendum Fransen 13713; bezoeken Franse ministers 138/1
Geweld: Tjibaou en Yeiwené vermoord 138/2
Matignon-akkoorden: ondertekening 136/2
Parlement: verkiezing van congresbestuur 13911
Referendum: goedgekeurd door Territoriaal Congres 13712, uitslag 137/3
Verkiezingen: lokale verkiezingen 13811; provinciale verkiezingen 13813

NIEUW-ZEELAND

Arbeid: controversiéle Wet op de Arbeidscontracten 50311
Bcgruting: voor 1990-'91 13912
Buitenlandse betrekkingen:
Australië: voltooiing van CER-akkoord over vrijhandel 13913
— Fiji: herstel van rechtstreeks contact 41513
Frankrijk. Franse premier op bezoek 503/1: verontschuldigingen voor i Warrior-affaire 503/1. Frans eerbetoon aan Mafart veroordeeld 78212
Economie: loonmatigingsakkoorden van regering met vakbonden 6711; privatiseringsprogramina 13912
Politieke partijen:
Labour Party: Palmer als leider afgetreden Moore opvolger 66 3
Regering: aftreden van Palmer 6612; verkiezing van Moore 6613; formatie van nieuwe regering door Bolger 6713; samenstelling nieuw kabinet 6811
Sociale zaken: verlaging van sociale uitkeringen 50311; sociale-zekerheidsstelsel uitgedund 78113
Verkiezingen: overwinning Nationale Partij bij algemene verkiezingen 6712

NIGER

Begrotinp: investeririgsbegroting 1989-1990 3512: begroting voor 1991 door Nationale Vergadering goedgekeurd 39113
Binnenlandse veiligheid rebellenaanval in het noorden 35/2
Grondwet: wijziging aangekondigd 3413; opschorting grondwet door nationale conferentie 75812
Nationale conferentie: voorbereidingen 39112; verloop en besluiten 758/1
Opposities: studenten- en arbeidsonlusten 3511
Politieke partijen:
— Algemeen: aankondiging politiek pluralisine 3413. invloedrijkste nieuwe politieke partijen 39113
— MNSD: Ali Saibou herkozen als voorzitter 39112
Regering: benoeming van nieuwe minister van binnenlandse zaken 39113; ontbinding regering door nationale conferentie 75813

NIGERIA

Algemeen: burgerbestuur toegezegd 84113
Amnestie: aankondiging 18212
Begroting: begroting voor 1991 bekendgemaakt 47711
Buitenlandse betrekkingen:
— Benin: Kérékou bezoekt Lagos 18411
— Gambia: bezoek Babangida aan Gambia 183/3
— Kameroen: grensconflict tussen de twee buurlanden 841/2
— Sierra Leone: hulp van Nigeriaanse troepen voor leger Sierra Leone in strijd met Liberiaanse rebellen 62213
— Tsjaad: president Babangida betuigt steun aan nieuwe regering Tsjaad 39312
Deelstaten:
— Algemeen: vorming van nieuwe deelstaten 84112
— Borno: nieuwe gouverneur 18213
Ecoiiomie: schuldenonderhandelingen 18313; betrekkingen met het IMF 183/3; standby faciliteit van het IMF 47712
Justitie: herziening strafzaken 18213; nasleep couppoeing 18213; vonnissen voor deelnemers aan godsdiensttwisten 84113
Mensenrechten: wijziging Decreet 2 aangekondigd 18212; herriening strafzaken 18212
Militaire zaken: inkrimping leger 84112
Oppositie: nasleep van couppoging 18213
Pers: uitwijzing journalist wegens bericht over besteding oliegelden 84111
Politieke partijen:
— NRC: ledenregistratie afgesloten 18211; partijcongressen 84112
— SDP: ledenregistratie afgesloten 18211: partijcongressen 84112
Religie: godsdienstrelleii 47712
Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 18312

NIUE

Begroting: voor 1990-'91 140/1
Regering: leiderschap premier betwist 14011; ontslag van ministers 140/1
Verkiezingen: zesde algemene verkiezing 13913

NOORDELIJKE MARIANEN

Status: beëindiging van Trustgebied-regeling 280-3
Verkiezingen: Guerrero tot gouverneur gekozen 28212

NOORWEGEN

Economie: koppeling Noorse kroon aan ECU 15613

Regering: Brundtland derde maal premier 16513: samenstelling kabinet (nov.'90) 16611; regeringsprograinma 166/1

OCEANIË

South Pacific Forum: jaarlijkse conferentie 781/1; ontmoeting met dialoogpartners 781/2

OEGANDA

Binnenlandse veiligheid: arrestaties in het noorden 75813
Buitenlandse betrekkingen:
Rwanda: Oegandese leger beschuldigd van hulp aan RPF 33011
— Tanzania: bemiddeling in geschil tussen Rwanda en Oeganda 33013
Justitie: vrijlating van Ruranparanpa 25111; veroordeling voormalige minister 25011
Regering: nieuwe premier 25013

OMAN

Adviesraad: planner. voor oprichting Adviesraad 116/1
Begroting: voor 1991 76613
Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Arabische Emiraten: president bezoekt Oman 55913
Economie: pierde vijfjarenplan 76613

OOSTENRIJK

Begroting: begroting over 1991 36713
Buitenlandse betrekkingen:
— Iran: bezoek van Waldheim 626/2
— Italië: onenigheid over vrachtverkeer 16011
— Roemenië: stroom Roemeense vluchtelingen 37511
— Tsjechoslowakije: controverse over bezoek Havel 89/3
Golfconflict.
— Midden-Oosten: bezoek van Waldheim 3913
Politieke partijen:
— ÖVP: nieuwe OVP-leider 67213
— SPÖ: SPO-congres 672/3
President: Waldheim ziet af van tweede presidentiële ambtstermijn 67212
Provincies:
— Burgenland: verkiezingen in Burgenland 67213
— Karinthië: Haider afgetreden als gouverneur van Karinthië 67211
Regering: vorming van brede coalitie 36711: regeringsprogramma 367/1; samenstelling kabinet 36711; vervanging van minister van milieu 36713
Schandalen: uitspraak in Noricum-proces 36811: vonnissen in Lucona-affaire 36811
Staatsverdrag: wijzigingen in staatsverdrag 36613

PAKISTAN

Arbeid: staking van transportarbeiders 28011
Begroting: begroting voor 1991-'92 goedgekeurd 64212
Binnenlandse veiligheid: rechter van speciaal hof vermoord 64213
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: onenigheid over het Golf-beleid 639/3
— India: Sharif ontmoet Indiase premier 28011; ontvoeringen 497/3; Pakistaanse beschuldigingen over schending mensenrechten in Jammu 49713; schermutselingen aan grens 497/3; besprekingen tussen India en Pakistan 641/2
— Verenigde Staten: opschorting van Amerikaanse hulp 65/1; besprekingen tussen Pakistan en VS 64211
Economie: invoering van economische hervormingen 63913: Consortium biedt hulp 64212; privatiseringsplannen 64213: economische akkoorden 64213
Justitie: beschuldiging van corruptie tegen Bhoetto, haar echtgenoot en voormalige ministers 6412; gerechtelijke uitspraken over ontslag regering-Bliotto 64/3; vrijspraak van oud-minister van justitie 641/2; nieuwe beschuldiging tegen Bhoetto 64113; rechter van speciaal hof vermoord 64213; nieuw onderzoek naar de dood van Zia 64213
Luchtvaart: kaping Airbus 640/3
Militaire zaken: nieuwe stafchef 64211
Natuurrampen: aardbeving 63912
Provincies:
— Azad Kashmir: herverkiezing van president Azad Kashmir 65/1; aftreden regering van Azad Kashmir 64112
Recht: indiening sharia-wetsontwerpen 64111: sharia-wet aangenomen 641/3
Regering: verkiezing van nieuwe premier 64/1; nieuwe regering aangetreden 27913: aftreden van minister van buitenlandse zaken 640/1; aftreden minister Niazi 64012: kabinetswijziging 64012: benoeming van vrouwelijke premier 642/1
Verkiezingen: verkiezingsnederlaag PPP 6311; aantijgingen van geknoei mei stenirneri 63/2; rapporten internationale waarnemers 6313; renaatsverkiezinger! 64013

PALESTIJNSE ZAKEN

Abu Nidal: berichten over vestiging van bureau Abu Nidal in Jeddah 71011
Economie. UNCTAD-rapport over „ Paleitijnse economie'' 48712: decreet om economische groei in de bezette gebieden te stimuleren 710/3
Egypte: bezoek aan Egypte door hoogwaardigheidsbekleders uit Garastrook 487/2
Griekenland: arrestatie van kaper van Achille Lauro 48613: Palestijnse betrokkenheid bij mislukte bomaanslag in Griekenland 487/2
Intifada: unanieme goedkeuring resolutie veiligheidsraad waarin optreden Israël in de hezerte gebieden werd veroordeeld 270/3; aanhoudende „steekpartijen'' 27111: voorstel tot deportatie Hamas-activisten 27111; Israëlische aanval op Palestijnen 27111; gevolgen van Golfoorlog 340/3; avondklok in bezette gebieden 34013; hervatting 48711; nieuwe maatregelen tegen intifada 48711; deportatiebevelen voor Fatah-activisten 487/1; vrijlating gedetineerden 48711: moord op Franse toerist 71012; steekpartijen 70112; deportaties door Israël 710/2; herbeoordeling intifada 710/2; gerechtelijk onderzoek bloedbad Tempelberg 858/3; rapport Amnesty International over behandeling Palestijnse gedetineerden 858/3; sluiting Bir-Zeit-universiteit verlengd 85813
Italië: controverse omtrent vrijlating van Palestijnen 43113
Jeruzalem: besprekingen tussen Teddy Kollek en Faisal al-Hussaini over de kwestie-Jeruzalem en de status van haar inwoners 27113
PLO: Abu Iyad vermoord 27212; moord op Ahu Jihad 27311; de PLO en het vredesproces 34111; EG sluit PLO uit van verdere contacten op hoog niveau 341/1; interne aangelegenheden 487/3: bijeenkomst Centrale Raad 48713; Palestijns eenheidsinitiatief van pro-Syrisch front 48713; verdeeldheid binnen DFLP 488/1; doodvonnis voor moordenaar van Abu Iyad 48811; ontmoeting Arafat met Abie Nathan 70912; hoge PLO-delegatie bezoekt Syrië 71011: dood leider ALF 710/1
Palestijnse Nationale Raad: 20 ste zitting 85911, resolutie verwelkomt vredesconferentie 859/2, verkiezing van Uitvoerend Comité van de PLO 85913, Hamas en PNSF doen niet mee 85913
Politieke partijen: nieuwe Palestijnse partij 71013
Syrië: vrijlating Palestijnse gevangenen 486/3
Verkiezingen: verkiezingen voor kamer van koophandel in Hebron 71013
Vredesinitiatieven: rede Amerikaanse president Bush 400/3; Baker in Midden-Oosten 40112; Baker ontmoet Palestijnse delegatie 40113; nieuw vredesinitiatief van de PLO 40211

PANAMA

Buitenlandse betrekkingen:
— Verenigde Staten: schadevergoeding geëist voor bij Amerikaanse invasie aangerichte schade v63812; akkoord met Verenigde Staten over het wit assen van geld 53913; bezoek van generaal Powell 69911
Economie: economisch programma 53812
Justitie: voormalig hoofd van de veiligheidsdienst ontsnapt 538/3
Oppositie: protesten 539/1
Politieke partijen:
— Beweging voor Democratie en Vrijheid: oprichting 539/2
Regering: poging tot staatsgreep 53813: breuk in regeringscoalitie 539/2; kabinetswijzigingen 539/2
Verkiezingen: deelverkiezingen voor parlenient en lokale bestuursposten 539/2

PAPOEA NIEUW-GUINEA

Bougainville: vredesakkoord in Bougainville-conflict 41513
Buitenlandse betrekkingen:
— Australië: Australisch militair hulpprogranima 41711
— Indonesië: Indonesische troepen achtervolgen Melanesische separatisten uit Irian Jaya tot over de grens 417/1
— Sowjet-Unie: visserij-akkoord ondertekend 41711
— Verenigde Staten: bezoek premier Namaliu 41711
Grondwet: wijziging in eerste steniining goedgekeurd 416/3
Regering: premier Namaliu overleeft moties van wantrouwen 41612: Ted Diro (PAP) benoemd tot vicepremier 416/3

PARAGUAY

Justitie: arreatatie van Gustavo Stroessner 24713
Regering: kabinetswijzigingen 24713

PERU

Arbeid: stakingsacties 94/2
Binnenlandse veiligheid: guerrilla-aanvallen 9512: voormalig minister vermoord 9513
Buitenlandse betrekkingen: afwijzing Amerikaanse militaire hulp 9413; drugsbestrijdingsovereenkomst 831/2
Econoinie: bezuinigingsmaatregelen 9411; schuldencompromis en lening 94/3; hervormingen aangekondigd 9511: solidariteitsheffing 83111
Gezondsheidszorg: cholera-epidemie 829/3
Justitie: nieuwe procureur-generaal 82913
Militaire zaken: ontslag van hoge legerleiders 94/1
Munt: nieuwe munteenheid 83011
Politieke partijen:
— FREDEMO: Vargas Llosa treedt af als partijleider 831/2
President: installatie president Fujimori 9313
Regering: samenstelling kabinet (juli '90) 93/3; aftreden minister 9511; kabinetswijzigingen 82911; aftreden premier 82911; nieuw kabinet 82911; samenstelling kabinet (febr. '91) X2913

POLEN

Algemeen: ontwikkelingen gedurende 1990 76/3
Arbeid: spoorwegstaking 7911; mijnwerkersstaking 22213
Binnenlandse veiligheid: bureau voor bescherming van de staat opgericht 78/2
Buitenlandse betrekkingen:
— België: bezoek van president Walesa 674/2
— Canada: premier Mazowiecki bezoekt Canada 8111
— Denemarken: akkoord over milieubescherming 15513
— Duitsland: ondertekening grensverdrag 30211; ondertekening van verdrag inzake goede nabuurschap 667/1
— EG: premier Mazowiecki bezoekt Europese Commissie 8111; financiële hulp EG 36611
— Frankrijk: Jaruzelski en Mazowiecki op bezoek in Frankrijk 8111; bezoek president Walesa 67412
— Groot-Brittannië: premier Mazowiecki bezoekt Engeland 81/1; bezoek president Walesa 674/2
— Israël: bezoek van Walesa 70813
— Italië: premier Mazowiecki bezoekt Italië 8012
— Raad van Europa: speciale gaststatus 36813
— Sowjet-Unie: bezoek van president Jaruzelski aan Sowjet-Unie 8013
— Vaticaan: bezoek van paus Johannes Paulus II 740/3
— Verenigde Staten: premier Mazowiecki bezoekt Verenigde Staten 8111
Economie: resultaten economische hervormingen 7813; ontwikkelingen m.b.t. schulden en buitenlandse hulp 7911; start van privatisering 22511; kwijtschelding van schulden 67411; IMF-lening 67412: pogingen om industriële onrust in de hand te houden 67511; kosten van economische hervormingen 67511: plan voor massale privatisering 67512
Grondwet. wijziging grondwet 76/3
Justitie: Tyminski niet vervolgd op grond van laster 22413
Kerk en Staat: controverse over Auschwitz 7811; bureau voor religieuze zaken opgeheven 78/1; bezoek van Paus Johannes Paulus II 676/3
Parlement: Sejm wijst verzoek Walesa voor verkiezingen in mei af 67311: anti-abortuswetgeving verworpen 675/2; verhouding tussen Walesa en parlement in impasse 67513 e.v.
Pers: afschaffing censuur 7613
Politieke partijen:
— Centruni-Alliantie: eerste partijcongres 67313
— Democratische Unie: oprichting 22412: Geremek leider 22412
— Democratische-Sociale-Beweging: ontstaan uit RO-AD 673/3
— KKL: oprichting 78/1;
— KPN: jaarlijkse conferentie 7713

— OKP: Gil nieuwe leider 22212; breuk binnen parlementsfractie Solidaiiteit 22412
— Partij X: oprichting van de partij 67313
— Poolse Economische Partij: oprichtingscongres 78/1;
— PPS RD: nationaal congres 77/3
— PPZ: congres 7713
— PSL: herenigingscongres 7711
— PSPP: oprichting 7713
— PUSD: oprichting 7713
PZPR: bezittingen van voormalige regeringspartij in beslag genomen 224 3
— ROAD: ROAD ontbonden 67313
— RPP: oprichting 7712
— SN: landelijk congres 7712
— ZChN: oprichtingscongres 7712
President: carrière van Walesa 22311; beëdiging Walesa tot president 22312
Regering: herschikking kabinet 8011; samenstelling kabinet (september '90) 8012: reacties op verkiezingsuitslag 222/1; aftreden van regering 222/1; nieuwe regering 22313: samenstelling kabinet (jan.'91) 224/1: ministeriële benoeming 673/3
Vakbeweging: landelijke leiding Solidariteit stemt tegen Gazeta Wyborcza 8011; Walesa treedt af als voorzitter van Solidariteit 22311; nieuwe voorzitter van Solidariteit 67213
Verkiezingen: presidentsverkiezingen uitgeroepen 7913; eerste ronde presidentsverkiezingen 22111; kandidaten en programma's 22112; verkiezing van Walesa tot president 222/3

PORTUGAL

Arbeid: langdurige stakingen 31213
Begroting: 1990 31212
Buitenlandse betrekkingen:
— Chili: bezoek van generaal Pinochet 75211
— EG: Portugal ondertekent verdrag van Schengen 58811
— Sowjet-Unie: Gerasimow ambassadeur in Portugal 53013
— Spanje: betrekkingen geïnstitutionaliseerd 31213
— Vaticaan: bezoek van paus Johannes Paulus II 74013
— Verenigde Staten: onderhandelingen over Amerikaans gebruik luchtmachtbasis in Azoren 31311
Economie: privatisering 31211; inflatie 31213
Militaire zaken: ontevredenheid over soldij 31113
Politieke partijen:
— PCP: buitengewoon congres 31112
— PRD: aftreden partijleider 31113
— PSR: moord op partijleider Louca 31113
Verkiezingen: herverkiezing president Soares 31311

PUERTO RICO

Begroting: presentatie begroting 1990-'91 24811
Regering: nieuwe kabinetsleider 24713

QATAR

Buitenlandse betrekkingen:
— Bahrein: geschil over Hawar-eilanden 76013
Economie: gasproduktie begonnen 76711
Regering: kabinetswijziging 767/1

RAAD VAN EUROPA

Golfconflict:
— Midden-Oosten: standpunt Raad van Europa t.a.v. Golfoorlog 19712

ROEMENIË

Algemeen: erfenis uit periode Ceausescu 36913
Arbeid: spoorwegstaking 37213; golf van stakingen 67812
Buitenlandse betrekkingen:
— Duitsland: stroom Roemeense vluchtelingen 37511
— EG: financiële hulp EG 36611
— Frankrijk: bezoek van president Mitterrand 67813
— Hongarije: stroom Roemeense vluchtelingen 37511; spanningen rond Hongaarse minderheid 37513; culturele samenwerking 37611
— Oostenrijk: stroom Roemeense vluchtelingen 37511
— Sowjet-Unie. minister van buitenlandse handel bezoekt Moskou 37612; Sowjet-Moldavische grens een dag open 67812
— Zuid-Afrika: consulaire betrekkingen 25511
— Zwitserland: voormalig minister vraagt politiek asiel 37011
Economie: economische ontwikkelingen 37013; privatiseringswet 371/1 prijsverhogingen 37112; stappen naar markteconomie 37112; economische hervormingen 37113; devaluatie van de lei 37113; energieschaarste 37311; tweede fase van liberalisering prijzen 677/1: individuele inkomstenbelasting ingevoerd 677/2: devaluatie 677/2, IMF-lening 677/2. wet op buitenlandse investeringen 67712
Etnisch geweld: ongeregeldheden in Transsylvanië 37513
Front voor Nationale Redding: landelijke vergadering 374/2
Justitie: gevangenisstraf voor Nicu Ceausescu 373 2 processen tegen voormalige leden van Securitate en Politburo 37313; vonnissen van Brasov-demonstranten nietig verklaard 37412; generaals van Securitate veroordeeld 67811; strafvermindering voor Nicu Ceausescu 67811
Kerk en staat: herstel godsdienstvrijheid 37511
Monarchie: de positie van de voormalige koning Michael 374/3
Oppositie. vrijlating van Marian Munteanu 370/1; demonstraties 37011: nieuwe protesten tegen de regering 37013: arbeidersprotesten in Brasov 371/1; protestdemonstraties 372/1: alliantie van oppositie 373/1
Parlement: parlementaire rapporten over geweld in 1990 37212,
Politieke partijen:
— Socialistische Arbeiderspartij: wedergeboorte Communistische Partij 37311
Regering: regeringswijziging 67712; samenstelling kabinet 67713

RWANDA

Buitenlandse betrekkingen:
Oeganda: Oegandese leger beschuidigd van hulp aan RPF 33012
— Zaïre: vredesinitiatief Moboetoe 33111
Grondwet: wijzigingen in grondwet 70811
Oppositie: nieuwe invallen opstandelingen RPF 33011; wapenstilstandsakkoord 33013; hervatting strijd 331/1; vredesinitiatief 33111; schendingen van staakt-het-vuren 47713; voortdurend verzet RPF 70811
Regering: kabinetswijziging 330/2

SAHARA (WEST)

Verenigde Naties: tijdschema voor referendum 478/1

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

President: Trovoada officieel tot verkozen president uitgeroepen 39211
Verkiezingen: nederlaag regerende partij bij eerste meerpartijenverkiezingen 25112; verkiezing van nieuwe president 39113

SAOEDI-ARABIE

Begroting: voor 1990 en 1991 48813
Binnenlandse veiligheid: berichten over hard optreden tegen „terrorisme" 48811
Buitenlandse betrekkingen:
— China: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 5611
— Frankrijk: minister van buitenlandse zaken bezoekt Frankrijk 48813
— Irak: lancering van Scud-raketten door Irak op Saoedi-Arabië 19012
— Iran: opening Iraanse ambassade 48813; prins Saoed al-Faisal bezoekt Iran 62612
— Jemen: uittocht Jemenieten uit Saoedi-Arahie 5012
— Jordanië: anti-Saoedische rellen in Ramtha 33912
— Koeweit: koning Fahd bezoekt Koeweit 62911
— Syrië: Saoedische financiële bijdrage 48911
— Verenigde Staten: Amerikaanse wapenleveranties 48812
Golfconflict:
— Midden-Oosten: verklaringen van Saoedische leiders suggereren verzoening 3913
Hadj: doden in Mekka 5513
Mensenrechten: kritiek op situatie mensenrechten 48811
Staat: voorstellen voor politieke hervormingen 48812; petitie religieure conservatieven 62911

SENEGAL

Begroting: ontwerp-begroting voor 1990-1991 3613
Binnenlandse veiligheid: separatisme in Casamance 3611
Buitenlandse betrekkingen:
— Gambia: nieuwe contacten 28/2: vriendschaps- en samenwerkingsverband ondertekend 24912
— Guinee-Bissau: grensgeschil van Senegal en Guinee-Bissau 10912
— Mauretanië: geschil Senegal-Mauretanië duurt voort 3412; geen oplossing van grensconflict in zicht 3613: overeenkomst over herstel betrekkingen 840/1
Economie: IMF-lening 36,i
Mensenrechten: rapport van Amneity International 3612: berichten over martelingen en moorden in Casamance 25112
Oppositie: optreden van en tegen oppositie 3513
Politieke partijen:
— PS jaaarvergadering 55 2
Regering: nieuwe regering 47812
Verkiezingen: nieuwe kieswet goedgekeurd 3513

SIERRA LEONE

Begroting: voor 1990-1991 3713
Buitenlandse betrekkingen:
— Guinee: hulp van Guinese troepen voor leger Sierra Leone in strijd met Liberiaanse rebellen 622/3
— Liberia: invallen in Sierra Leone van Liberiaanse NPFL-rebellen 62212
Nigeria: hulp van Nigeriaanse troepen voor leger Sierra Leone in strijd met de Liberiaanse rebellen 622/3
Economie: economische maatregelen 3712; akkoord met IMF 3712
Grondwet: indiening van ontwerp nieuwe grondwet 62312
Onderwijs: protesten 3712
Oppositie: politiek systeem met meerdere partijen geëist 3712; dissidenten zouden samenwerken met Liberiaanse NPFL-rebellen 62212
President: koerswijziging van president t.a.v. democratie 62311
Regering: reorganisatie kabinet 3613
Verkiezingen: onregelmatigheden bij registratie kiesgerechtigden 3711

SINGAPORE

Begroting: voor 1990 13313
Buitenlandse betrekkingen:
— China: diplomatieke betrekkingen 13412; bezoek Lee Kuan Yew 13412; president Wee Kim Wee in China 78011
— Japan: premier Kaifu in Singapore 77413; verontschuldigingen voor Japans optreden in verleden 774/3
— Verenigde Staten: militair akkoord 13411
Economie: ontwikkeling in 1989 13313
Grondwet: stappen ter introductie van .,benoemde parlementsleden" en uitvoerend president 13212; wijziging grondwet vergroot presidentiële macht 28012
Justitie: Jeyaretnam klaagt regering Singapore aan 13213; Lee klaagt uitgever aan wegens smaad 13311; rechtszaak over „Marxistische samenzwering" 13312: vrijlating twee laatste arrestanten 13312
Politieke partijen:
— Samakki Tham Partij: officieel geregistreerd 78012
Regering: premier Lee Kuan Yew afeetreden 13211: reorganisatie kabinet 78011
Verkiezingen: algemene verkiezingen 77913

SOEDAN

Algemeen: ontwikkelingen mei-september 1991 84211
Amnestie: vrijlating van Sadiq Al-Mahdi 47912; voor gewapende rebellen 84211
Begroting: over 1990 en 1991 47913
Deelstaten: regionale herindeling 33113
Economie: IMF verlangt bezuinigingsprogramma 47913
Justitie: nieuu wetboek van strafrecht ingevoerd gebaseerd op de sharia 33113: ontwikkelingen inzake sharia-wet 47813
Mensenrechten: berichten Amnesty International en Africa Watch 11011: regering verdedigt mensenrechtensituatie 84212,
Oppositie: tegenstrijdige berichten over coup 10913; vermeende couppoging 84213
Regering: kabinetswijzigingen 33111; ontslagen 47813: bericht over couppoging 47813; wijzigingen in regering 84213; vermeende couppoging 84213
Vluchtelingen: vluchtelingenstroom uit Ethiopië 84211: luchtaanvallen van Soedanese regering 84211
Voedselvoorziening: diverse schattingen benodigde voedselhulp 24911; kritiek op hongersnoodoperatie 33112; verzoek om levering van vliegtuigen voor hulpoperaties 47911; hulpoperaties 84311
Zuid-Soedan: diplomatieke activiteiten van regering en SPLA-leider Garang 84212; berichten over splitsing in SPLA 84311

SOLOMON EILANDEN

Oppositie: optreden Nori 140/2
Regering. regering van nationale eenheid gevormd 14012; samenstelling kabinet 14013

SOMALIA

Algemeen: ontwikkelingen in laatste kwartaal van 1990 25212: gebeurtenissen in januari 1991 252/1/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: buitenlandse bezoeken van interim-premier USC-regering 62411
Burgeroorlog: SPM-troepen in gevecht met USC-troepen 623/3; tijdelijke wapenstilstand in liet zuiden 623/3
Mensenrechten: moord op medewerkers Rode Kruis 253/1
Militaire zaken: nieuwe opperbevelhebber ieger 25311
Oppositie: militaire successen van SNM in het noorden 25212: demonstranten neergeschoten 25213; verzet tegen USC-regime 623/2; ,,conferentie van nationale verzoening" uitgesteld 62312; verzoenings gesprekken in Djibouti 62413
Regering: bewind Siad Barre omvergeworpen 251/3; kabinetswijziging 25311
Republiek Somaliland: afscheiding van het noorden 62412: benoeming van regering 62413
Voedselsituatie: noodhulp 62411

SOWJET-UNIE

ALGEMEEN

Algemeen: staatsgreep 68313; waarschuwingen voor een coup 68413
Criminaliteit: gezamenlijk optreden patrouilles van leger en politie 52712: cijfers 1990 527/3
Justitie: veroordeling van Russische antisemiet 23611; veroordeling wegens vlagverbranding 53011; vliegtuigkaper veroordeeld 53012; strafvervolging tegen leiders van coup 68813; zelfmoord van Pugo en Achromejew 68813
Kerk en Staat: nieuwe Russisch-orthodoxe patriarch 8712; ontwikkelingen in orthodoxe kerk 23511; wet inzake godsdienstvrijheid 23512; moord op pope Aleksandr Men 23611; Hegoemen Lazar vermoord 23612
Kernenergie: vijf jaar na de ramp bij Tsjernobyl 60312
Kernwapens: protesten tegen atoomproeven 23613
Komsomol: ontmanteling Komsomol voorgesteld 69113
Militaire zaken: decreet over veiligheid in het leger 8612; decreet over dienstplicht 22611; deel strijdkrachten verzet zich tegen coup 686/3; politieke partijen uit leger geweerd 69013
Monumenten: decreet inzake de bescherming van Lenin-monumenten 23513
Pers: activiteiten persbureau *Interfax* beëindigd 23413; nieuwe omroeporganisatie 52713: congres van journalistenvakbond 527/3: radio Rusland gekortwiekt 52811; vermeende poging tot moord op voor-aanstaande journalist 52811; ontwikkelingen rond de media 692/1
Rampen: chemisch ongeluk in Kazachstan 23612
Referendum: referendum over instandhouding Sowjet-Unie 381/1: zes republieken weigeren deelname 38112; pleidooien van Gorbatsjow voor het referendum 38113; resultaten 38211
Rehabilitatie: Solzjenitsyn en anderen krijgen staatsburgerschap terug 235/2; algehele rehabilitatie van slachtoffers stalinisme 23513
Schandaal: datsja-schandaal 68111
Stalinisme: monument voor de slachtoffers van het stalinisme 23513
Terrorisme: schoten tijdens parade op het Rode Plein 235/1; vliegtuigkapingen 23613; derde orthodoxe priester vermoord 52713
Unieverdrag: besprekingen Federatie-raad over nieuw unieverdrag 1613; ontwerp Unieverdrag 22711; onderhandelingen over Unieverdrag 68112; het verdrag verzwakt door enkele ontwikkelingen 68211: Gorbatsjow nodigt Jeltsin en Nazarbajew uit de Sowjet-Amerikaanse top bij te wonen 68211
Veiligheidsdiensten: ruimere bevoegdheden voor KGB in strijd tegen "economische sabotage" 52711; wetgeving inzake de activiteiten van KGB en politie 60013: wijzigingen in top KGB 69012; KGB fundamenteel hervormd 69111

BUITENLANDSE BETREKKINGEK

Albanië bezoek van parlementsdelegatie aan Sowjet-Unie 814/2
Algemeen reacties op coup 688/2
Argentinië: president Xlcnem bezoekt Sowjet-Unie 318/1
Broenei: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 86011
Bulgarije: ondertekening handelsverdrag 73113
China: Chinese hulp voor de Sowjet-Unie 53111; bezoek van secretaris-generaal CCP 76713: grensakkoord 76811; communiqué 768/1: Sowjet-ministers van defensie en buitenlandse zaken bezoeken China 768/2
Cuba: handelsovereenkomst 17312; handelsakkoord 822/1; aankondigingen van terugtrekking Sowjet-troepen 822/3; economische implicaties 822/3
Duitsland: bezoek van Gorbatsjow 302/2; ondertekening van bilaterale akkoorden 30212; ratificatie twee-plus-vier-verdrag 661/3; Honecker overgebracht naar ivloskou 66113; reactie op coup 688/1
EG: EG-hulp vrijgegeven 530/2; reactie op coup 688/1
El Salvador: gezamenlijke Amerikaans-Russische vredesoproep 384/2
Frankrijk: bezoek van president Gorbatsjow 23711; bezoek van president Mitterrarid 51713
Groot-Brittannië: bezoek Major aan Moskou 53013; reactie op coup 68812
Guatemala: herstel diplomatieke betrekkingen 24511
Irak: twee bezoeken Primakow 3813: Tariq Aziz in Moskou 42/3
Israël: dalend aantal Sowjet-immigranten 482/2; bezoek van Sowjet-ministers van buitenlandse raken 708/2
Italië: bezoek van president Gorbatqjow 23711
Japan: bezoek van Gorbatsjow 502'1; geschil over Noordelijke Territoria 502/1 e.v.
Korea (Zuid): volledige diplomatieke betrekkingen 5912; officieel bezoek president Roh Tae Woo 34911; bezoek van Sowjet-president 63513
Midden-Oosten: Sowjet-diplomatie 38/3; Primakow twee keer in Irak 3813; gezamenlijke verklaring met Verenigde Staten 20011: Sowjet bemiddeling 25612; Primakow bezoekt Bagdad op 12 februari 25612: Sowjet-plan herzien 25713: reizen van Bessmertnych 553/1: diplomatieke activiteiten in september 855/2
Mongoolse Volksrepubliek: Premier Dashiyn Byambasuren in Sowiet-Unie 35111
NAVO: reactie op coup 688/1
Papoea Nieuw-Guinea: visserij-akkoord ondertekend 41711
Polen: bezoek van president Jaruzelski 8013
Portugal: Gerasimow ambassadeur in Portugal 53013
Raad van Europa: speciale gaststatus 36813
Roemenië: minister van buitenlandse handel bezoekt Moskou 37612: Sowiet-Moldavische grens een dag open 67812
Spanje: bezoek van president Gorbatsjow 23711
Syrië: bezoek Assad 11712: Chareh in Moskou 48813: berichten over beperking wapenleveranties 489/1
Taiwan: contacten met de Sowjet-Unie 21513
Tsjechoslowakije: Dubcek bezoekt Moskou 8913
Turkije: ondertekening akkoorden 24013: Ozal bezoekt Soujet-Unie 69713: akkoord over export van voedsel 69811
Verenigde Staten: besprekingen Baker-Sjewardnadze in New York (oktober 1990) 6812; Sowjet-Unie ratificeert Verdrag over Verbod op Atoomproeven 6813; Sjewardnadze's ontmoetingen met Baker en Bush 23012; opschorting Sowjet-Amerikaanse top 23311; nieuwe ambassadeur in VS 53013; Jackson-Vanik-amendement een jaar opgeschort 60713; nieuwe Amerikaanse ambassadeur 60713; reactie op coup 68812; derde Sowjet-Amerikaanse topontmoeting gehouden in Moskou 786/2: Amerikaanse concessies inzake bilaterale handel 78713; gezamenlijke persconferentie Bush-Gorbatsjow 78811; Amerikaans standpunt t.a.v. Baltische republieken 78811
Vietnam: aanvang terugtrekking Sowjets uit Cam Ranh Bay 35513: nieuw economisch akkoord 35513: bezoek van Vietnamese leiders aan Sowjet-Unie 64312
IJsland: IJsland erkent Litouwen 23312; Sowjet-ambassadeur teruggeroepen uit IJsland 60812
Zwitserland: compensatie voor geconfisqueerd eigendom 44613; Nowosti heropent kantoor in Bern 446/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: mijnwerkers een dag in staking 8413: mijnwerkersstaking 597/3; stakingen en politieke protesten in Wit-Rusland en de Russische Federatie 59812: stakingsverbod 59813
Begroting: begroting voor 1991 goedgekeurd 23313; decreten over stabilisering begroting en verkoopbelasting 23313: begrotingstekort 60312
Economisch beleid: ontwikkelingen betreffende de overgang naar een markteconomie 81/1; akkoord tussen Gorbatsjow en Jeltsin 8112; geschillen tussen Sowjet-Unie en Rusland over soevereiniteit van banken en export 81/2: pogingen tot compromis tussen hervormingsprogramma's 8113: het plan-Sjatalin 82/2; presidentiële decreten sanctioneren hervormingen 83/2: decreten over harde valuta en niet-essentiële goederen 8413: legalisering van kleine bedrijven 8513; crisis in de voedselvoorziening 22512; voedselrantsoenering 22513; luchtbrug met voedselhulp 225/3; maatregelen tegen zwarte handel 226/1; economische resultaten in 1990 23411; hoogste roebelbankbiljetten uit de circulatie genomen 234/2; biljetten van rbs 50 en 100 uit circulatie genomen na zogenaamde "economische coup" door het Westen 526/2; afschaffing limiet voor geldopname 53012; bet crisisbestrijdingsprogramma van de regering 59711: prijsverhogingen 59712: decreet inzake ,,bijzonder regime" 59813: ,,het groot akkoord" 601/2; inkomensindexatie 60313; loonsverhogingen in olieen gassector 603/3; verlaging inkomstenbelasting 603/3; wetgeving op buitenlandse investeringen 60313: schadevergoeding voor boeren 60411: privatiseringswet 680/1: economische conferentie 68011: crisisbestrijdingsprogranma 68012: aanvraag lidmaatschap IMF en Wereldbank 680/3; nieuwe invoerrechten 68013; wet op werkgelegenheid 68111
Grondwet: uitspraak van constitutionele controlecommissie tegen decreet van Gorbatsjow 8513
Handel: Westerse kredieten 22513
Landhervormingen: decreet over landgebruik 23411
Regering: ontslag vice-premier 8512; pensionering van Birjoekowa 8611; aftreden minister olieraffinering 86/1
Vakbeweging: congres van onafhankelijke mijnwerkers 8511; oprichtingsbijeenkomst onafhankelijke mijnvierkersvakbond 87/2

POLITIEK BINNENLAND

Grondwet: wijzigingen betreffende presidentiële bevoegdheden en nieuwe structuur leiderschap 22812
KGB: KGB dreigt met actie 22613
Oppositie: Moskous protestkamp met de grond gelijk gemaakt 22613; demonstraties in Moskou 528/3: pro-Jeltsin-deinonstratie in Moskou 52911; verzet tegen de coup 68513
Overheid: personeelswijzigingen bij de centrale overheid 23011
Parlement: Opperste Sowjet verleent Gorbatsjow presidentiële volmachten 8211; Opperste Sowjet aanvaardt plan-Sjatalin 82/2; wetten ter bestrijding van de zwarte markt goedgekeurd 8313; Opperste Sowjet dwingt spoeddebat af over de toestand van het land 8313; wet op pers en massamedia goedgekeurd 8511; KGB-ontmaskeraar Kaloegin krijgt zetel in het Congres van Volksafgevaardigden 8613; legalisering van nieuwe politieke partijen 8613; zitting Congres van Volksafgevaardigden 22613; rede van Gorbatsjow 22711; emigratiewetten 60111; wet op terugroepen van afgevaardigden 60112; wetboek van strafrecht 68112: de rol van Loekjanow in de coup 68513; buitengewone zitting van de Opperste Sowjet van de Unie 69113
Politieke partijen:
— CPSU: decreet betreffende vermindering partijcontrole op leger en politie 8611; nieuwe voorzitter controlecommissie 23011; Gorbatsjow blijft leider van de CPSU 59913; benoemingen in CPSU 600/2: positie CPSU bedreigd 67813: plenum CPSU 679/3: nieuw partijprogramma 67913; Gorbatsjow treedt af als secretaris-generaal 68912; activiteiten CPSU opgeschort 69112
— Democratische Hervormingsbeweging: oprichting 67813
President: Gorbatsjows macht uitgebreid 22511; Jeltsin eist aftreden Gorbatsjow 528/2; rivaliteit tussen Gorbatsjow en Jeltsin 52813: nieuwe presidentiële adviseurs 53012; nieuwe presidentiële adviseurs 60012; Gorbatsjow vastgehouden op Krim 68411: terugkeer Gorbatsjow naar Moskou 68812
Regering: ministers van binnenlandse zaken en justitie vervangen 22612: Sjewardnadze treedt af als minister van buitenlandse zaken 227/3: Janajew gekozen tot vice-president 22911: premier Ryzjkow krijgt hartaanval 22912: nieuwe kabinetsbenoemingen 22912; politie Moskou onder centraal gezag 52912: kabinetsbenoemingen 530/1: benoemingen in ministerraad 60013; staatsgreep 68313; leden van het ,,Staatscomité" 68511; besluiten van het ,,Staatscomité"685/2; de raad van ministers ontbonden 68913; nieuwe benoemingen 68913: wijzigingen in de top bij binnenlandse zaken en defensie 69012; Pankin minister van buitenlandse zaken 69013
Republieken:
— Algemeen. bilaterale betrekkingen tussen de republieken 18/3; Gorbatsjow dreigt met optreden tegen gewapende nationalistische groepen 1813; herbevestiging van Centraal Gezag 2211; Gorbatsjow sluit verdrag met negen republieken 59613: recente ont-

wikkelingen in ,,wettenoorlog'' 598/3; reacties op de staatsgreep 686/3 es.; vrees voor Russische expansiedrift 6921213
Armenië: Armenië negeert decreet over opheffing milities 1813; verkiezing president en premier 1912; onafhankelijkheidsverklaring 19/2; verlenging van uiterste tijdslimiet van overgave milities 1913; noodtoestand uitgeroepen 20/1; ontbinding van het Armcensc Nationale Leger 2011; terugkeer van nationalistische balling 38013; nieuwe leider Communistische Partij 38013; geweld aan grens Armenie Azerbajdzjan 380 3; leider Communistische Partij treedt af 604/3, voorstellen vuui rechtstreekse presidentsverkiezingen 60713
Azerbajdzjan: verkiezingen 2212: wijziging naam republiek 380/3; vergadering van nieuwe Opperste Sowjet 38111; onafhankelijkheidsverklaring 69312
Baltische staten: Gorbatsjow ontmoet Baltische presidenten 1613; militair ingrijpen door Sowjettroepen 23013: Gorbatsjow wijst presidentieel bestuur af 233/1: terugtrekking van troepen 233/1: Amerikaanse hulp aan Baltische republieken 52612; Sowjet-troepen trekken zich terug 69311
Estland. immigratiewet 17/2; oprichting van controversieel kartel Integral 1712; militair ingrijpen door Sowjet-troepen 230/3; incidenten 23312; referendum over onafhankelijkheid 38211 e.v.; scheuring in CPSC 52513: prijzen vrijgegeven 68312: grensproblemen 68312; onafhankelijkheidsverklaring 69311
Georgië: verklaring over afscheiding Abchazië 2012; kieswet 21/2; geweld voorafgaande aan verkiezingen 2112; eerste verkiezingsronde 2113; afscheidingsverklaring door Zuid-Ossetië 2211; verkiezingszege van nationalisten 37712; noodtoestand in Zuid-Ossetië 37712: onafhankelijkheid van Communistische Partij 37712; toename van geweld in Zuid-Ossetië 37713; oprichting van Nationale Garde 37713: ontwapening van paramilitaire groepering Mchedrioni 37811 e.v.; ontslag van partijleider 37912; referendum over onafhankelijkheid 38211 e.v.: onakhankelijkheidsverklaring 60413; rechtstreekse presidentsverkiezingen 60511: vicepresident pleegt moordaanslag op president van Adzjarië 60512; verkiezingen in Adzjarië 60512; aardbeving 60512
Kazachstan: soevereiniteitsverklaring 22/1; voormalig partijleider veroordeeld 60513: Sowjet-president looft economisch hervormingsprogramma 60513
Kirgizië: etnisch geweld 1713: geweld houdt aan 1812; nieuwe botsingen in juli 1812; dodental etnische botsingen 1812; soevereiniteitsverklaring 2211; presidentieel systeem 2211; nieuw kabinet en naamsverandering republiek en hoofdstad 38111; veroordeling Osj-relschoppers 38111; nieuwe leider Communistische Partij 605/3
Letland: militair ingrijpen door Soujet-troepen 23013; gewelddadigheden in Riga 23213; referendum over onafhankelijkheid 38211 e.v.; onafhankelijkheidsverklaring 69311
Litouwen: moratorium op onafhankelijkheidsverklaring 1612; regeringsvoorstel voor opschorting onaihankelijkheidsverkiaring 1612; goedkeuring Opperste Raad 1612; Poolse autonomieverklaring in Litouwen 1711; gedeeltelijke opheffing blokkade 1613: militair ingrijpen door Sowjet-troepen 23013: onderhandelingen over onafhankelijkheid gaan niet door 23111; nieuwe naam voor onafhankelijke Communistische Partij 23113: demonstraties buiten parlement 23113: aftreden van premier Prunskiene 23113; Gorbatsjow geeft opdracht tot herstel van de Sowjetgrondwet 232/1; bezetting van televisiestation en andere gebouwen in Vilnius 23212: IJsland erkent Litouwen 23312; referendum over onafhankelijkheid 52513; nieuwe onderhandelingen met Sowjetregering 52611;aanslagen op grensposten 605/3; officieel rapport over geweld in Litouwen 606/1; nieuwe aanvallen op Litouwse doelen 60611; prijsstijgingen 68311: doden bij grensposten 68311
Moldavië: soevereiniteitsverklaring 1511; verkiezing president en premier 1612; afscheiding Gagaoezische minderheid 2013; Russisch separatisme 20/3; presidentieel gezag 20/3; crisis rond Gagaoezische minderheid 2111; Russisch separatisme 37612; decreet van Gorbatsjow om crisis betreffende Gagaoezisch en Russisch separatisme op te lossen 37613; Jeremej partijleider 37711; president Snegoer biedt ontslag aan 37711; scheuring in Communistische Partij 60612: motie van wantrouwen tegen premier 60612; officiële naam gewijzigd 60612; onafhankelijkheidsverklaring 693/1
Oekraïne: soevereiniteitsverklaring 1513; Iwasjko gekozen tot president 1611; herverkiezing premier 16/2; Krawtsjoek volgt Iwasjko op als president 1612; aftreden van premier na studentenprotesten 22/2; congres van Roech 22/3; nieuwe minister-president 379/2; referendum over onafhankelijkheid Krim 37913; terugkeer van primaat Geünieerde Kerk 380/1; berin Chmara-proces 606/3: congres van Krim-Tataren 607/1; voorstellen voor rechtstreekse presidentsverkiezingen 60713; protectie in de landbouw 682/3; proces tegen Chmara 68213; Sowjeteenheden onder Oekraïens gezag 69312
Oezbekistan: soevereiniteits~erklaring15/1; afschaffing van de ministerraad 380 2: geweld in Naman gan 380/2; onafhankelijkheidsverklaring 694/1
Russische Federatie: soevereiniteitsverklaring 1511: verkiezing premier en vice-president 1612: soevereiniteitsverklaring Karelië, Komi en Tatarstan 20/1; Gorbatsjow en Jeltsin discussiëren over reorganisatie centraal bestuur 84/2; oprichting nieuwe politieke partijen 8711; oprichtingscongres RPR 230/2: vice-premier Filsjin treedt af n.a.v. financieel schandaal 527/1: overwinning Jeltsin in Russisch Congres 599/2: verkiezing van Jeltsin tot president Russische Federatie 602/1: RSFSR knoopt buitenlandse betrekkingen aan 60213: etnisch geweld in Noord-Kaukasus 607/1; demonstraties voor soevereiniteit Tataren; oprichting van een eigen KGB 60712: onafhankelijk televisiestation in gebruik genomen 60712; Russische anti-semiet pleegt zelfmoord 60713; activiteiten van CPSU beperkt 67912; verkiezing voorzitter Opperste Sowjet 68212; Duitse autonome regio 68213; militie patrouilleert in Leningrad 68213; extra bevoegdheden voor Jeltsin 68911: Russische Communistische Partij op non-actief gesteld 69112
Tadzjikistan: soevereiniteitsverklaring 2011: invoering van het presidentiële systeem 38011: avondklok in Doesjanbe opgeheven 38012; president treedt af 694/1
Toerkinenistan: soevereiniteitsverkiaring 2011; presidentieel systeem 2211:
Transkaukasus: bomaanslagen 1911; Armeens-Azerbajdzjaans conflict escaleert 60411: treinexplosie 604/2; geweld in Nagomo-Karabach 683/2; verdrag Georgië-Azerbajdzjan 68312
Wit-Rusland: soevereiniteitsverklaring 1513; nieuwe leider Communistische Partij 38111; voorstellen voor rechtstreekse presidentsverkiezingen 60713; uniewet buiten werking gesteld 68311; president treedt af 69313: onafhankelijkheidsverklaring 69313
Topografie: steden krijgen oude naam terug 234/3; referendum over naamsverandering Leningrad 60311
Veiligheidsraad: benoemingen Veiligheidsraad 52913

SPANJE

Andalusië: verkiezingen 443/3; verkiezingsuitslag 44313
Arbeid: stakingen 69413
Baskenland: ontwikkelingen in Baskenland vanaf 1987 43712: militante Baskische leider verongelukt 43713: geheime besprekingen tussen regering en ETA-vertegenwoordigers 43813; ETA-voorstel tot staakt-het-vuren 439/1; sluiting van een ,,Staatspact'' tegen de terreur in Baskenland 43912; vredesbesprekingen tussen ETA en regering begin 1989 43913; akkoord over politiemacht in Baskenland 44011; Bilbao-mars 44012; vreedzaam eerbetoon aan Txomin 440'2; Baskische regionale verkiezingen 441/3; verkiezingsuitslag 441/3; vorming van Baskische regering 44113; bepalingen inzake Baskische afgevaardigden 44313
Buitenlandse betrekkingen:
Cuba: Cubaanse asielzoekers in ambassade 17411; verbetering betrekkingen 82212
EG: Spanje ondertekent verdrag van Schengen 58811
Groot-Brittannië: premier Gonzalez bezoekt Groot-Brittannië 69413
Portugal: betrekkingen geïnstitutionaliseerd 31213
Sowjet-Cnie: bezoek van president Gorbatsjow 237/1
Canarische eilanden: PSOE krijgt meerderheid 443/2
Economie: begroting 1990 44212; arbeidsverhoudingen 44213; blokkade Algeciras 443/1
Immigratie: immigratiebeleid verscherpt 695/1
Kernenergie: tijdelijke sluiting kernreactor 44311
Media: einde omroepmonopolie van de staat 442/3
Parlement: bepalingen inzake Baskische afgevaardigden 44313: coalitie PSOE met oppositiepartijen 444/1
Politieke partijen:
PP: nieuwe voorzitter 443/2; financieel schandaal 44312
PSOE: 32ste congres 44411: penningmeester PSOE-fractie treedt af 69412
Regering: nieuwe minister van arbeid 44312; aftreden van vice-premier Guerra 44411; kabinetswijziging 44412
Terrorisme: ontmanteling ETA-commando'$ 43811; ETA-aanslag op snpermaïkt in Barcelona 43811: gecoördineerde anti-terreurmaatregelen door Franse en Spaanse politie 438/2; hervatting van ETA geweld na beëindiging bestand 440/1; uitwijzing van ETA-leden uit Algerije 44012; arrestatie ETA-leider in Frankrijk 44012; moord op Baskische afgevaardigde 44012; ETA-straffen 44012; ETA-aanslagen in Den Haag 44013: overige ETA-acties buiten Baskenland 441 f. arrestatie van ETA leiders 441 1: nieuwe aanslagen 441/1: onderzoek naar GAL 44211; ontwikkelingen betreffende de GRAPO 44212; ETA-aanslagen 69413
Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 69411
Vooruitgangsverbond: voorstel van premier Gonzales 44413

SRI LANKA

Buitenlandse betrekkingen:
Groot-Brittannie: uitwijzing van Britse Hoge Commissaris 570/1
India: uitvoering Indiaas-Srilankaans akkoord 20611; optreden Indiase vredesmacht (IPKF) 20611; Jayawardene in India 20712; eerste Indiase terugtrekking 20713; indirecte onderhandelingen India-LTTE mislukt 20713: verdere terugtrekking Indiase troepen 20911: Premadasa dringt aan op volledige terugtrekking IPKF 209/3: compromis over IPKF 21011; overleg in New Delhi zonder resultaat 21013; akkoord over terugtrekking IPKF 21111; uitstel deadline IPKF-terugtrekking 21112: terugtrekking Indiase troepen 22113
Israël: diplomatieke betrekkingen door Sri Lanka verbroken 27012
Economie: economische ontwikkelingen 1989190 215/1/2
JVP: moord op JVP-leiding 21211; legeroffensief tegen JVP 21212
Mensenrechten: rapport Amnesty International 214/2; rapport Europees Parlement 21511; nieuwe organisatie 568/3
Oppositie: oppositie verlangt voorlopige regering 20511
Politieke partijen:
PFLT: vorming door LTTE aangekondigd 205/2; vorming politieke partij door LTTE bekend gemaakt 21112
President: oproep president inzake vredesforum 20511
Regering: nieuw kabinet (februari 1989) 20412; aftreden premier Wijetunge 20512: samenstelling nieuw kabinet (maart 1990) 20513; moord op Wijeratne 56813; kabinetswijziging 568/3
Tamil-vraagstuk: uitvoering Indiaas-Srilankaans akkoord 20611; optreden Indiase vredesmacht (IPKF) 20611; onderlinge gevechten Tamil-milities 20612: actie LTTE 206/3; verwerping akkoord door LTTE 20613; escalatie geweld in Oostelijke provincie 20613; Indiaas offensief tegen LTTE 20711; vestiging LTTE-bases in Oostelijke provincie 20711; uitbreiding IPKF 20712; nieuwe Indiase operaties tegen LTTE 207/2; eerste Indiase terugtrekking 20713; indirecte onderhandelingen India-LTTE mislukt 20713; samenvoeging Noordelijke inet Oostelijke provincie 20812; verkiezing Noordoostelijke Provinciale Raad 208/3; vorming provinciaal bestuur 20813; verdere terugtrekking Indiase troepen 20911; besprekingen regering-LTTE 20911; aanvallen op Indiase troepen 20912; bomaanslag in Triricomalee 20912; LTTE aanvaardt gespreksaanbod regering 20912; besprekingen regering-LTTE 20913; akkoord over staking vijandelijkheden 20913: moorden 21012; escalatie geweld 21013; Batticaloa door Tamil Tijgers veroverd 21112: ontwikkelingen in Noordoostelijke provincie 21112; vorming politieke partij door LTTE 21112; terugtrekking Indiase troepen 21113; onafhankelijke staat uitgeroepen door Noordoostelijke Pro inciale Raad 21211; ernstige gevechten in Noordoostelijke provincie 21213 e.v.; ontdekking massagraf bij Tirrukkovil 21312: vermeende aanval van LTTE op Singalese dorpsbewoners 221312; ontmoeting Premadasa en Tamil-groeperingen 21313; aftreden Tamil parlementsleden 21313; regeringsoffensief voor bevrijding belegerde fort in Jaffna 21313; aanvallen op moslem-burgers 21411: fort Jaffna door Srilankaansc troepen ontzet 214/2; leger herovert Mannar 214/3; LTTE-succes bij Mankulam 21413; eenzijdige afkondiging van staakt-het-vuren door Tamil Tijgers 21511: beëindiging van kort staakt-het-vuren 568/2: toenemend geweld 568/2
Verkiezingen. parlementsverkiezingen (februari 1989)

20411: voor Noordoostelijke Provinciale Raad 208/3; voorbereidingen lokale verkiezingen 569/1; uitslag plaatselijke verkiezingen 569/3

ST. CHRISTOPHER EN NEVIS

Economie: economische situatie 540/2
Regering. samenstelling kabinet 54012
Verkiezingen: verkiezingen in 1984 en 1989 540/1

ST. LUCIA

Begroting: voor 1990-'91 541/1
Gouverneur-eeneraal: Sir Vincent Floissac benoemd 541/1
Regering: samenstelling kabinet 540/3; kabinetswijziging 54111
Verkiezingen: algemene verkiezingen (19871 54012

SURINAME

Algemeen ontwikkelingen van begin 1938 tot eind i990 447/2
Amnestie: regering overweegt amnestie voor leden junglecommando 45613
Arbeid: vakcentrales roepen stakingen af 466/1
Begroting: presentatie begroting voor 1989 453/3; begroting voor 1990 462/1
Binnenlandse veiligheid: noodtoestand in binnenland opgeheven 45913
Buitenlandse betrekkingen:
— EG: EG stelt Suriname ultiinatum voor sanering economie 46613
— Frans Guyana: akkoord over terugkeer vluchtelingen 45213
— Nederland: uitwisseling ambassadeurs 44712: minister Van den Broek naar Suriname 44911: brief Van den Broek aan Tweede Kamer 44912: Nederlands asielbeleid 44913: overleg vaste Tweede Kamercommissie voor ontwikkelingssamenwerking en Bukman 45011; Bukman praat in Paramaribo over ontwikkelingshulp 45013 e.v.; Bukman opnieuw naar Suriname i.v.m. hervatting van ontwikkelingshulp 45211; debat in de Tweede Kamer over asielbeleid 45412; delegatie Kanierleden naar Suriname 45413; Arron, Lachmon en Soeinita naar Nederland 455/2; opheffing Raad voor de Bevrijding en Amsterdams Volksverzet 45513; aanhouding Nederlandse zaakgelastigde 45612; protest Nederland 45612; ambtelijk overleg over hervatting Nederlandse ontwikkelingshulp mislukt 45712: akkoord over hervatting hulp 45713; Ronnie Brunswijk bezoekt Nederland 46512; nieuwe noodhulp-bijdrage voor Suriname 46613: oriënterend bezoek van minister Pronk aan Suriname 46711: nieuwe culturele overeenkomst 46913; nieuwe luchtvaartovereenkomst 46913; opschorting ontwikkelingshulp 47211; Nederlands Gemenebest-plan 47211; Tweede Kamer wenst betere informatie over drugshandel uit Suriname 83212: Surinaams-Nederlands topoverleg op Bonaire 834/1
— OAS: OAS veroordeelt coup 47211
— Verenigde Staten: VS veroordelen coup 47212
Drugs: drugshandel in Suriname 46411: berichteti over betrokkenheid van Bouterse bij drugshandel 83113; reactie Bouterse 832/2: Suriname wil hulp bij aanpak drugs 83213
Indianen: gewapende acties door Toekajana-Indianen 45913; Lachmon bereid tot referendum over akkoord 46013: nieune acties Toekajana-Indianen 461/1
Junglecommando: acties junglecommando 458/1; principe-akkoord Brunswijk-Lachmon 45812: akkoord van Kourou 459/1: overleg tussen Bouterse en Brunswijk 46112: verdeeldheid in junglecommando 462/3; Brunsuijk gearresteerd en weer vrij 46312: bezetting Afobaka-stuwdam 46511; strijd om Moengo 46511: Nationale Leger herovert Moengo 46611. Bouterse en Brunswijk beloven einde strijd 472/3
Justitie: directeur SLM in functie hersteld na smokkelaffaire 454/2; Bouterse wil opschorting van vervolging militairen 45611: politie in staking na moord op inspecteur Gooding 46812 e.v.
Mensenrechten: OAS beschuldigt Surinaamse militairen van schending mensenrechten 46413
Militaire zaken: Herrenberg weg als kabinetschef 45711: legerleiding keert zich tegen vredesakkoord 45911; legerleiding treedt terug uit Staatsraad uit protest tegen vredesakkoord 45912; ontwapening volksmilities 461/1; overleg tussen Bouterse en Brunswijk 46112: Bouterse trekt rich terug uit vredesoverieg 462/3: inperking macht militaire politie 464/2; politie in staking na moord op inspecteur Gooding 46812; aftreden Bouterse 470/2: Bouterse opnieuw bevelhebber 47112. Bouterse en Brunswijk beloven einde strijd 472/3: Boerenveen weer lid militair gezag 83113; regering wil politieke rol leger afbouwen 83313
Oppositie: betogingen tegen corruptie en zwarte handel 45313: bezetting van Moengo 46013
Overheid: inajoor Neede ontheven van zijn functie 456/1; Granman Aboikoni overleden 456/3
Parlement: regering en Assemblée aanvaarden vredesakkoord 45912
Fresident: nieuws president en vice-president 47111: Venetiaan gekozen tot president 83311; inauguratie Venetiaan 83312
Rampen: vliegramp SLM-toestel 46212, directie SLM beticht van nalatigheid 46212
Regering: regeringsverklaring (11-3-'88) 44812 e.v.; uitbreiding kabinet 45211; presentatie regeringsplannen boor het nieuwe parlementaire jaar 45213 e.v.; akkoord van Kourou 45911; regering en Assemblée aanvaarden vredeiakkoord 459/2; leger neemt macht over 470/2; voorgeschiedenis militaire coup 470/2; akkoord leger-regeringspartijen 470/3; zakenkabinet 47112: minister van defensie dient ontslag in maar blijft toch aan 832/1; samensteiiing nieuw kabinet (sept.'91) 83313
Staatsraad: wet op de Staatsraad aangenomen 456/2: Raad begint met werkzaamheden 45612
Terrorisme: aanslag op mensenrechtenactivist Rensch 461/2: verdere aanslagen 461/3; opnieuw overheidsgebouw afgebrand 46413: hoofdkwartier MP afgebrand 46913: kantoor narcoticabrigade afgebrand 833/1
Vakbeweging: vakcentrales roepen stakingen af 46611
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 47213 e.v.
Vredeioverleg: Bouterse trekt zich terug uit vredesoverleg 462/3; nationale vredesconferentie 46311; poging tot hervatting vredesbesprekingen 46713: Bouterse start campagne voor Nationale Verzoening 46913

SWAZILAND

Buitenlandse betrekkingen:
- Zuid-Afrika: bezoek president De Klerk 84412

SYRIË

Begroting: voor 1990 11711; begroting voor 1990 goedgekeurd 48911
Buitenlandse betrekkingen:
— EG: EG-overeenkomst over leningen 34112; Japanse toezegging voor lening 34112
— Egypte: president Assad in Caïro 402/2; Assad in Caïro 85112
— Groot-Brittannië: herstel van diplomatieke betrekkingen 11811; uitwisseling van ambassadeurs 34111
- Iran: bezoek Assad 11713; Rafsanjani naar Syrië 62611
— Israël: bericht over informeel Syrisch contact met Israël 11711; speculaties over vredesbesprekingen tussen Syrië en Israël 34112
— Japan: Japanse lening aan Syrië 34112
— Jordanië: koning Hoessein ontmoet Assad in Latakia 85411
— Libanon: ondertekening van Libanees-Syrisch verdrag 76111: interne Libanese kritiek 76113; veiligheidspact 76612
— Saoedi-Arabië: Saoedische financiële bijdrage 48911
— Sowjet-Unie: bezoek Assad 117/2; Chareh in Moskou 48813; berichten over beperking wapenleveranties 48911
— Turkije: bezoek Chareh. gespannen relatie 11712: verslechtering betrekkingen 24013
— Verenigde Staten: Baker bezoekt Damascus 11713: bezoek- aker 401/2
Economie: liberaliseringsplannen 116/2; handelsoverschot 489/1
Justitie: strijd tegen corruptie 11613
Oppositie: oppositiebeweging opgericht 11613
Regering: samenstelling kabinet 11613

TAIWAN

Binnenlandse veiligheid: herroeping van Ordeverstoringswet 571/3
Buitenlandse betrekkingen:
— China: wetsontwerp betreffende betrekkingen met China 21513: Taiwanese delegatie bezoekt China 571/1; China beëindigt ,,luidsprekeroorlog'' 57111
— Nicaragua: herstel betrekkingen 57211
— Sowjct-Unie: contacten met de Sowjet-Unie 21513
Economie: ontwikkeling in 1989 65/3: zesjarig ontwikkelingsplan 570/1
Grondwet, beëindiging van de ,,Periode van Rebellie'' 570/3; afschaffing van dc ,,Tijdelijke Bepalingen'' 570/3: grondwetsherziening 570/3
Parlement: zitting van Nationale Vergadering 57013; optreden DPF 57111
Politieke partijen:
KMT: partij keurt Nationaal Herenigingsprogramma goed 57012
Regering: samenstelling uitvoerende Yuan 6513. aîtreden van minister van communicatie 57112
Staat van beleg: opheffing van staat van beleg op eilanden voor de kust 572/1

TANZANIA

Buitenlandse betrekkingen:
Rwanda: bemiddeling in geschil tussen Rwanda en Oeganda 330/3
Regering: nieuw kabinet 11012: John Malecela premier 110/2
Verkiezingen: president Mwinyi voor een tweede termijn gekozen 110/1

THAILAND

Algemeen: politieke ontwikkelingen (augustui-december 1990) 35113
Buitenlandse betrekkingen:
— China: Chinese president bezoekt Thailand 780/3
— Laos: bezoeken van premier en minister van buitenlandse zaken van Thailand aan Laos 27711; bezoek van Thaise legercommandant 63713; akkoord over terugtrekking troepen uit betwiste grensgebieden 63713; plan voor vluchtelingen 637/3
— Vietnam: generaal Sunthorn in Vietnam 78013
Corruptie: benoeming van anti-corruptiecommissie 35412, onderzoek naar voormalige ministers 35412; onderzoek naar corruptie 41411; onthulling van namen van ,,buitengewoon rijke'' politici door anti-corruptiecommissie 78012
Economie: plan om vakbonden in staatsondernemingen af te schaffen 41411; afschaffing vakbonden staatsondernemingen 41413; officieren in leiding staatsbedrijven 41413
Grondwet: tijdschema voor nieuwe grondwet 35412; interimgrondwet goedgekeurd 41312; verkiezing NWA-voorzitter 41412; vorming grondwetgevetide commissie 41412
Militaire zaken: jaarlijkse militaire reorganisatie 78013
Parlement: aftreden van Siddhi Savetsila 35211: benoeming van Nationale Wetgevende Assemblée 41313; verkiezing NWA-voorzitter 414/2
Politie: campagne tegen misdaad 41411
Politieke partijen:
— NHP: registratie van nieuwe partij van Chaovalit 35212
— SAP: Siddhi Savetsila uit partij getreden 352/1; nieuwe leider en secretaris-generaal 78012
Regering: wijzigingen 126-8-'90) 35113: spanning tussen regering en militairen 35213; kleine kabinetswijziging 35213: vorming nieuwe regering 35311: leger pleegt coup 35312: vorming van Nationale Raad voor Handhaving van de Vrede 35411; reactie op coup 35413; tijdschema voor terugkeer naar een burgerregering 41312; benoeming van interimpremier en kabinet 413/3; regeringsverklaring 41412
Staat van beleg: opheffing aangekondigd 414/3; opheffing 78012
Toerisme: campagne tegen seksindustrie 41411
Verkiezingen: algemene verkiezingen toegezegd 35412

TOGO

Begroting: voor 1990 11112; begroting voor 1991 goedgekeurd 48013
Economie: IMF-leningen 11112: export-ontwikkelingsgebied 11113
Grondwet: nieuwe grondwet om pluralisme mogelijk te maken 11112
Nationale conferentie: verloop en besluiten 758/3
Oppositie: demonstraties voor democratisering 11111: protestacties voor democratie 47913 e.v.: regering doet concessies aan demonstranten 48011: voortdurende openbare onrust 48012
Parlement: samenstelling 11111
Politieke partijen:
— Algemeen: stappen op weg naar pluralisme 25312
Regering: kabinetsaijziging 110/2: wijzigingen in kabinet 48012: premier gekozen 75911; overgangsregering benoemd 75912

TONGA

Algemeen: politieke ontwikkelingeri 28213

Oppositie: straatprotesten 78212
Regering: samenstelling Privy Council 28213
Staatsburgerschap: verleend aan 426 buitenlanders 78212

TRINIDAD EN TOBAGO

Buitenlandse betrekkingen
— Venezuela. premier Robinson bezoekt Venezuela 2612,
Economie ontwikkelingen 1989-1990 2611,
Oppositie couppoging van militante moslims 2611
Parlement nieuwe voorzitter Senaat 25/2; nieuwe voorzitter House of Assembly Tobago 2512,
Politieke partijen oprichting van UNC en beweging voor Sociale Hervorming 2513,
Regering kabinetswijziging 25/2;

TSJAAD

Begroting. herziene begroting voor 1991 392/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Burkina Faso: bezoek Blaise Compaoré 39212
— Nigeria: president Babangida betuint steun aan nieuwe–regering Tsjaad 393/2
President: Habre afgezet 18411; Déby opvolger 18412
Regering: samenstelling nieuwe regering 392/1
Staat: nationaal handvest van kracht 392/2

TSJECHOSLOWAKIJE

Algemeen: politieke veranderingen na de revolutie van november 1989 8713: opheffing van Nationaal Front 8713; afschaffing reisbeperkingen en verwijdering grensversterkingen 8813
Binnenlandse veiligheid: controverse over betrokkenheid van politici bij de staatsveiligheidsdienst (StB) 53412; namen bekend gemaakt van vermeende agenten van geheime politie 53512
Buitenlandse betrekkingen:
— Cuba: Cubaanse asielzoekers in ambassade 17411; protest president Havel tegen mensenrechtensituatie 174/3
— Denemarken: afspraak over afschaffing visumplicht 15513
— EG: handelsakkoord 8912; president Havel bezoekt EG 36612
— Korea (Zuid): herstel diplomatieke betrekkingen 8912
— Oostenrijk: controverse over bezoek Havel 8913
— Raad van Europa: Tsjechoslowakije wordt waarnemend lid 8912; president Havel spreekt Raad van Europa toe 89/2
— Sowjet-Unie: Dubcek bezoekt Moskou 8913
— Verenigde Staten: handelsakkoord 8912; status meestbegunstigde handelspartner 8912; bezoek van president Bush 53612
— Zuid-Afrika: consulaire betrekkingen 25511; diplomatieke betrekkingen op ambassade-niveau 84513
Deelrepublieken:
— Algemeen: overeenstemming over verdeling bevoegdheden 53212
— Slowakije: crisis over Slowaakse taalwet 53113; scheuring in burgers tegen geweld 53413: Slowaaks separatisme 53413; demonstraties voor onafhankelijkheid 53511; nieuwe leider Slowaakse Nationale Partij 53512 ontslag Slowaakse premier 53513
— Tsjechië: status Moravië-Silezië 53411
Economie: ontwikkelingen in 1989-1990 8911; prijsstijgingen 9012; devaluatie 53112; start economische markthervormingen 53213; IMF-krediet 53311
Grondwet: grondwettelijke verklaring 53312; ontwerpgrondwet ingediend 53511
Justitie: instelling van Conititutioneel Hof 53412
Kernenergie: ongerustheid over Tsjechoslowaakse kerncentrales 53613
Milieu: aanpak milieuproblemen 8912
Militaire zaken: invoering vervangende dienstplicht 88/3; mogelijkheid tot beroep op gewetensbezwaar 8813
Parlement: nieuwe defensiewet goedgekeurd 8813; wetgeving over teruggave van eigendommen en "grootschalige" privatisering 534/1: wet op teruggave van land aangenomen 53612
Pers: staatsmonopolie van de media afgeschaft 53513
Politieke partijen:
— Burgerbeweging: oprichtingsvergadering 53611
— Burgerdemocratische Partij: oprichtingsvergadering 53611
— Burgerforum: verkiezing van Klaus tot voorzitter Burgerforum 53112: scheuring in Burgerforum 53312
— Communistische Partij: lotgevallen voormalige CPCz leiders 8811; bezittingen Communistische Partij in beslag genomen 53211: voorafgaande partijontwikkelingen 53211
President: herverkiezing van Havel 9011
Regering: minister van buitenlandse zaken overleden 88/2: verklaring over regeringsbeleid 90/1; ontslag van minister van defensie 53111; nieuwe federale ministers 53311
Verkiezingen: lokale verkiezingen 53113

TUNESIË

Begroting: begroting voor 1991 goedgekeurd 548/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Iran: herstel diplomatieke betrekkingen 33212
— Nederland: moord op Nederlandse diplomaat 54811
— Verenigde Staten: vermindering Amerikaanse hulp 33212; bezoek Baker 85411
Economie: ontwikkelingen 1990 54811
Oppositie: arrestatie islamitische fundamentalisten 332/1: opschorting van Nahda-activiteiten 54712; doden onder studenten 547/3; arrestatie van Nahda-activisten 45713
Regering. reorganisatie kabinet 33212

TURKIJE

Arbeid: algemene staking 69511: protestmars van mijnwerkers 695/2
Begroting: begroting voor 1990 goedgekeurd 240/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: spanningen door aanwezigheid buitenlandse troepen 69711
— Irak: Turkse reactie op Koerdische vluchtelingen uit Irak 40711: bezoek van Tariq Aziz 69811
— Iran: verbetering betrekkingen 24013: Rafsanjani in Turkije 62611
— Sowjet-Unie: ondertekening akkoorden 24013: Ozal bezoekt Sowjet-Unie 69713; akkoord over export van voedsel 69811
— Syrië: bezoek Chareh, gespannen relatie 11712; verslechtering betrekkingen 24013
— Verenigde Staten: voorstel voor vrijhandelsakkoord tussen VS en Turkije 24111; Amerikaanse hulp 69811
Economie: resultaten 1989 24012
Golfconflict:
— Midden-Oosten: Turkse reactie op het begin van het offensief 199/2; goedkeuring voor gebruik van bases door geallieerden 19912: anti-oorlogdemonstraties 19912
Justitie: invoering van wetshervormingen betreffende martelingen en doodstraf 23911; arrestatie politieke ballingen bij terugkeer 23911; regeringsvoorstel voor hervatting van executies 23912
Kerk en Staat: groeiende invloed van islamitische fundamentalisten 23713: moord op prominente persoonlijkheid in hoofddoek-controverse 23811; wet op hoofddoeken aangenomen 23811; arrestatie van leden religieuze groep 23912: fundamentalistische burgemeester in hechtenis 23912
Koerden: Koerdische opstand 23913; vrijlating van pro-Koerdische academicus 24011: gebruik van Koerdische taal toegestaan 69512: besprekingen met Iraakse Koerdenleiders 69612: onrust onder Turkse Koerden 69612: versoepeling culturele beperkingen 69612
Mensenrechten: rapport van Amnesty International over martelingen 23813; andere beschuldigingen van martelingen 238'3
Militaire zaken: nieuw hoofd Generale Staf 69513
Parlement: aftreden van oppositionele parlementsleden 23812; wetswijzigingen goedgekeurd 69711
Pers: start oppositioneel tijschrift 238/2; hoofd radio en televisie treedt af 23812
Politieke partijen:
— Democratische centrumpartij: oprichting 23811; Dalan leider 23811
— Marxistische Partij: plannen voor oprichting 23811
— Moederland Partij: verkiezing Semra Özal op partijpost 69712
Regering: kabinetswijzigingen 23712; ontslag van ministers van buitenlandse zaken en defensie 24111; minister van defensie vervangen 69513; Yilmaz benoemd tot premier 697/2: samenstelling nieuw kahinet 69713
Rehabilitatie: eerherstel voor Menderes 23712
Terrorisme: voormalig hoofd inlichtingendienst doodgeschoten 237/3; escalatie stadsterrorisine 23812; extremistische aanslagen 69611: aanslag op Griekse toeristen 69613
Waterstaat: loop Eufraat hersteld 240/2

URUGUAY

Economie: economische ontwikkelingen 61313
Regering: nieuwe minister van gezondheidszorg 61312

VANUATU

Algemeen: politieke ontwikkelingen 28312
Buitenlandse betrekkingen:
— Frankrijk: verbeterde relatie 28313
Regering: samenstelling ministerraad 28311

VATICAAN

Buitenlandse betrekkingen:
— Albanië: diplomatieke betrekkingen met Vaticaan 81412
— Hongarije: bezoek van paus Johannes Paulus U 74013
— Ivoorkust: paus Johannes Paulus II wijdt basiliek in Yamoussoukro in 3013
Polen: bezoek van paus Johannes Paulus II 740/3
— Portugal: bezoek van paus Johannes Paulus II 740/3
— Vietnam: bezoek Vaticaanse delegatie aan Vietnam 355'i
Economie: financiële situatie 74011
Encycliek: publikatie Centesirnus Annus 74012
Justitie: proces tegen Banco Ambrosiano geopend 74011
Regering: minister van buitenlandse zaken treedt af 74011

VENEZUELA

Buitenlandse betrekkingen:
— Trinidad en Tobago: premier Robinson bezoekt Venezuela 2612;
Economie: akkoord inzake schuld 54112: GATT-lidmaatschap 54112
Regering: kabinetswijziging 54111; nieuwe minister van buitenlandse zaken 54112

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

Begroting: voor 1990 goedgekeurd 55913; goedkeuring herziene begroting 76711
Buitenlandse betrekkingen:
— Iran: VAE-ambassadeur in Iran benoemd 76711
— Oman: president bezoekt Oman 55913
Economie: olieproduktie 1990 55913
Regering: premier gestorven 5612; kabinetswijziging 11811

VERENIGDE STATEN

ALGEMEEN

Bevolking: presidentieel veto over wetten inzake burgerrechten 10211
Immigratie: nieuwe immigratiewet 10512
Justitie: internationale bank bekent schuld witwassen geld 9513; rechtszaak tegen burgemeester 9611; proces tegen Marrion Barry 9711; aftreden rechter Hooggerechtshof 9713; benoeming David Souter tot lid Hooggerechtshof 9713 e.v ; veroordeling van jongeren in verkrachtingszaak 9813: de zaak Bensonhurst 9813; controverse over Noriega-handen 106/1; veroordeling van verdachten Iran-contra-schandaal 32311; uitspraak Hooggerechtshof over rechten van verdachten 32312: beslissing van Hooggerechtshof over handhaving van wet op machinegeweren 32512
Luchtvaart: verslechtering van de crisis in de luchtvaartindustrie 32412
Milieu: olieramp Alaska 99/2; Big Green campagne 10412
Militaire zaken: beëindiging van marine-project voor Stealth-bommenwerper 32511
Ouderschapsverlof: veto over voorstel wet op ouderschaps- en verplegersverlof 9711
Spionage: ontslag Felix Bloch 10513
State of the Union: rede president Bush op 29 januari 1991 32312

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Albanië: herstel diplomatieke betrekkingen 51013: bezoek van minister Baker 814/1
Algemeen: aankondiging van troepenverminderingen in Europa en Azië 9912
Algerije: bezoek Baker 85411
Argentinië: president Menem bezoekt Verenigde Staten 318/1
Belau: Guam-akkoord inzake hulp 28013; Amerikaanse ministeriële ontwerpnota inzake betrekkingen met Belau 28112

Bolivia: voormalig minister staat terecht voor Amerikaanse rechtbank 74113; onenigheid over inzet Amerikaanse militairen bij drugsbestrijding 742/2; hulp van de VS 74313
Canada: vrijhandelsakkoord leidt tot irritaties 81913
China: ontiiioeting tussen president Bush en Dalai Lama 76911; Chinees-Amerikaanse betrekkingen 77013: MFN-status hernieuwd 77013
Colombia: president bezoekt VS 61111
Cuba: relatie met Verenigde Staten gespannen 174/3
Denemarken: sluiting militaire bases op Groenland 15513
Duitsland. Duitse bijdrage aan Amerikaanse kosten van Golfoorlog 661.13: bezoek Kohl aan de VS 66613
EG: reactie op coup 688/2
Egypte: bezoek Baker 401 2
El Salvador: Ainerikaanse militaire steun 384/1; gezamenlijke Amerikaans-Russische vredesoproep 38412: Amerikaanse adviseurs gedood 38511; voorstel tot vrijgeven Ainerikaanse militaire hulp 38512; bezoek van generaal Powell 699/1
Filippijnen: aanvankelijke successen rebellen en Amerikaanse interventie in couppoging 717/1; Peace Corps vrijwilligers terug naar VS 72211: begin besprekingen met VS over toekomst militaire bases 72211; hervatting besprekingen over Amerikaanse hases 72213: tweede gespreksronde over Ainerikaanse bases 72411; voortgang van besprekingen over Amerikaanse bases 725/1: besprekingen over Amerikaanse bases niet afgerond 727/1; bases VS geëvacueerd 72712
Griekenland: ondertekening van akkoord over Amerikaanse bases 51811
Guam: besprekingen over politieke toekomst 28113
Guatemala: opschorting van Amerikaanse militaire hulp 24413
Honduras: bezoek van generaal Powell 69911
India: ommekeer in regeringsbeleid t.a.v. Amerikaanse bijtankrechten 49513
Irak: Amerikaanse troepen teruggetrokken uit Zuid-Irak 556/1
Iran: olie-export naar VS hervat 62613
Israël: bezoek Shamir aan VS 27012; bezoek Arens aan VS 33712; formeel verzoek om militaire hulp 33712; bezoek van Levi afgezegd 337/2; goedkeuring van Amerikaanse garanties voor huisvestingsleningen 33712 e.v.: bezoek Baker 40112; Amerikaanse noodhulp 48211: omstreden bezoek aan de VS door Sharon 70812: kritiek van de VS op nederzettingenbeleid 708/2: ,,koppeling" Amerikaanse hulpverlening aan nederzettingenkwestie 70911: bezoek van Amerikaanse minister van defensie 70911; Levi in Washington 85112; uitstel goedkeuring Amerikaanse kredietgaranties aan Israël 85412
Jamaica: premier Manley bezoekt Verenigde Staten 17713
Japan: Nakayama bezoekt Washington 500'3; besprekingen tussen Bush en Kaifu 50113; oprichtingsvergadering van Imponraad 50211: akkoord over microchip-pact 77512; Kaifu bezoekt VS 77512
Jemen: vermindering van Amerikaanse hulp 558/1
Joego-Slavië: VS bevriezen economische hulp 52113; bezoek van Baker 525/3
Jordanië: Armitage in Amman 338/3; kritiek koning Hoessein op Amerikaans Golfbeleid 33813: stopzetting van Amerikaanse hulp 55812; bezoek Baker 85411: Amerikaanse hulp hervat 858/2
Korea (Noord): stoffelijke overschotten Amerikaanse soldaten teruggestuurd 63511
Laos: ontmoeting van Amerikaanse en Laotiaanse ministers van buitenlandse zaken 27711
Libanon: vrijlating Tracey 76412
Marokko: bezoek Baker 85411
Marshall eilanden: Amerikaanse schadevergoeding voor slachtoffers kernproeven 28212
Mexico: vrijhandelsbesprekingen met Verenigde Staten 246/3; besprekingen over vrijhandel 82612
Midden-Oosten: verklaringen Bush en Baker 3811; Bush nodigt Irak uit tot gesprekken 4213, rondreis Baker 43/1;ontmoeting tussen Baker en Aziz in Genève 186/3: debat in Amerikaans Congres over oorlog met Irak 187/1 e.v.; Amerikaanse oorlogsdoelen 19612; bredesdeinonstraties in de Verenigde Staten 196/2: ,,State of the Union''-rede van Bush 19613: gezamenlijke verklaring met Sowjet-Unie 20011; ultimatum aan Irak 25713; vier reizen van Baker 553/1; brief Bush met compromisvoorstel 85111: vijfde rondreis Baker 851/3: Bush bepleit herroeping VN-resolutie inzake zionisme 85511: bezoeken Baker in september en oktober 856/1
Mongoolse Volksrepubliek: President Punsalmaagiyn Ochirbat bezoekt VS 35013
Nicaragua: compensatieregeling met VS 70411: bezoek president Chamorro 70412
Pakistan: opschorting van Anieribaanse hulp 65/1: besprekingen tussen VS en Pakistan 642/1
Panama: schadevergoeding geëist voor bij Ainerikaanse invasie aangerichte schade 53812: akkoord met Verenigde Staten over het witwassen van geld 53913; bezoek van generaal Powell 699/1
Papoea Nieuw-Guinea: bezoek premier Namaliu 417/1
Peru: afwijzing Amerikaanse militaire hulp 9413: drugsbestrijdingsovereenkomst 831/2
Polen: premier Mazowiecki bezoekt Verenigde Staten 80/1
Portugal: onderhandelingen over Anierikaans gebruík luchtmachtbasis in Azoren 313/1
Saoedi-Arabië: Cheney en Powell bezoeken Saoedi-Arabië 26011: Amerikaanse wapenleveranties 488/2
Singapore: militair akkoord 13411
Sowjet-Unie: besprekingen Baker-Sjewardnadze in New York (oktober 1990) 6812; Sowjet-Unie ratificeert Verdrag over Verbod op Atoomproeven 68/3; Sjewardnadze's ontmoetingen met Baker en Bush 23012: opschorting Sowjet-Amerikaanse top 233/1; nieuwe ambassadeur in VS 53013; Jackson-Vanik-amendement een jaar opgeschort 607/3; nieuwe Amerikaanse ambassadeur 607/3; derde Sowjet-Amerikaanse topontmoeting gehouden in Moskou 78612: Amerikaanse concessies inzake de bilaterale handel 78713; gezamenlijke persconferentie Bush-Gorbatsjow 788/1; Amerikaans standpunt t.a.v. Baltische republieken 78811
Suriname: VS veroordelen coup 47212
Syrië: Baker bezoekt Damascus 11713; bezoek Baker 401/2
Tsjechoslowakije: handelsakkoord 8912: status meestbegunstigde handelspartner 8912; bezoek van president Bush 53612
Tunesië: vermindering Amerikaanse hulp 33212: bezoek Baker 854/1
Turkije: voorstel voor vrijhandelsakkoord tussen VS en Turkije 24111; Amerikaanse hulp 69811
Vietnam: ontmoeting tussen Baker en Nguyen Co Thach 35511; verlenging economisch embargo 355/1; Nguyen Co Thach in Washington 35512; plan-Solomon voor normalisering betrekkingen 64213: Amerikaanse delegatie bezoekt Hanoi 64311; akkoord over vestiging MIA-kantoor in Hanoi 64311
Zaïre: Anierikaanse hulp aan Zaïre opgeschort 11113
Zuid-Afrika: bezoek De Klerk aan Verenigde Staten 11311: president Bush trekt CAAA in 84512
Zuid-Amerika: interamerikaanse top over drugsbeleid 90/3; Enterprise for the Americas Initiative 9913: rondreis president Bush 24211

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: overeenkomst over beëindiging mijnstaking 9512; werkloosheid gestegen 70513
Bankwezen: internationale bank bekent schuld witwassen geld 9513: faillissement Drexel Burnham Lamben 100/1; veroordeling Michael Milken 100/1; bankfaillissementen 32412; herziening van voorschriften voor het bankwezen 32412
Begroting: topoverleg over begrotingstekort 10012: congres keurt begroting af 100/3; goedkeuring federale begroting 10111 e.v.: presentatie begroting voor 1992 70412; bijzonderheden begrotingsvoorstellen 70413; Congres keurt ontwerphegroting goed 70513
Economische ontwikkeling: verlaging rentetarieven 705/3
Handel: presidentieel veto over textielwet 10213
Munt: devaluatie dollar 70513

POLITIEK BINNENLAND

Congres:
— Huis van Afgevaardigden: samenstelling nieuwe Huis van Afgevaardigden 103/3
— Senaat: begin hoorzittingen ethische commissie over ,,vijf van Keating" 105/2
Gemeenten. burgemeestersverkiezing in Washington DC 10412
Overheid: presidentieel veto over herziening Hatch Act 96/1
Politieke partijen:
— Republikeinse Partij: nieuwe voorzitter 32213
Regering. aftreden van Elizabeth Dole en William Bennett 10511; kabinetswijzigingen 322/2
Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen voor Congres 103/1: resultaten gouverneursverkiezingen 10313; burgemeestersverkiezing in Washington DC 10412; resultaten staatsvoorstellen 10412
Vlag: wetgeving ter bescherming Amerikaanse vlag ongeldig verklaard 9612

VIETNAM

Buitenlandse betrekkingen:
China: geheime topontmoeting China en Vietnam 354/3; generaal Giap bezoekt Beijing 354/3
Indonesië: bezoek Indonesische president Soeharto 355/2
Japan: Nguyen Co Thach bezoekt Japan 35512; bezoek Japanse minister van buitenlandse zaken 64513
Maleisië: oprning Maleisisch consulaat in Ho Chi Minh-stad 35611
Sowjet-Unie: aanvang terugtrekking Sowjets uit Cam Ranh Bay 35513; nieuw economisch akkoord 35513; bezoek van Vietnamese leiders aan Sowjet-Unie 643/2
Thailand: generaal Sunthorn in Vietnam 78013
Vaticaan: bezoek Vaticaanse delegatie aan Vietnani 35511
Verenigde Staten, ontmoeting tussen Baker en Nguyen Co Thach 355/1; verlenging economisch embargo 355/1: Nguyen Co Thach in Washington 355/2; plan-Solonion voor normalisering betrekkingen 64213: Amerikaanse delegatie bezoekt Hanoi 64311: akkoord over vestiging MIA-kantoor in Hanoi 643/1
Economïe: forum over buitenlandse investeringen 644/1
Justitie: proces in Hanoi tegen gevangengenomen guerrillastrijder\ 356/1; ,,grootste fraudezaak'' 64313
Munt: devaluatie dong 64411
Oppositie: ontmanteling oppositiegroep 35612
Parlemenr: zitting Nationale Assemblee 35613
Politieke partijen:
CPV: plenum centraal comité 35612; nieuw politiek programma goedgekeurd 35612; voorbereidingen voor zevende CPV-congres 64411; vooraanstaande intellectueel valt CPV aan 644/1: Bui Tin uit CPV gestoten 64412; resultaten van partijzuivering 64412: zevende partijcongres 64412; politiek rapport 64413: benoeming nieuwe secretaris-generaal 645/1; verkiezingen voor leidinggevende positie CPV 645/1

WEST-SAMOA

Kiesrecht: referendum over algemeen kiesrecht 14111
Regering: nieuw kabinet 50313
Verkiezingen: HRPP wint algemene verkiezingen 503/2

IJSLAND

Buitenlandse betrekkingen:
— Sowjet-Unie: IJsland erkent Litouwen 23312; Sowjet-ambassadeur teruggeroepen uit IJsland 608/2
Regering: vorming centrum-rechtse coalitie 60811: samenstelling kabinet 608/2
Verkiezingen: algemene verkiezingen 608/1

ZAÏRE

Amnestie: decreet ondertekend door president Moboetoe 393/2
Begroting: voor 1990 11113; begroting voor 1991 goedgekeurd 39311
Buitenlandse betrekkingen:
Rwanda: vredesinitiatief Moboetoe 331/1
Verenigde Staten: Amerikaanse hulp aan Zaïre opgeschort 111/3
Economie: opschorting hulp 760/1
Justitie: bloedbad in Mbuji-Mayi 54812; uitspraak in proces rond Lubumhashi-bloedbad 54813
Nationale conferentie: Moboetoe akkoord met nationale conferentie 393/3; verder uitstel 548/2; verloop eerste fase 75912
Parlement: ontbonden 76012
Pers: gevangenneming van journalist 39312
Politieke partijen:
Algemeen: wetgeving voor meerpartijenstelsel goedgekeurd 11211: registratie 28 partijen 392/3
— MPR: Moboetoe opnieuw partijvoorzitter 39313
Regering: vermeende couppoging 39311; vervanging van de ene overgangsregering door de andere 393/2; kabinetsleden weigeren posten 39313: Etienne Tshisekedi bedankt voor premierschap 75913; premier Mulumba Lukoji opnieuw benoemd 75913: nieuwe minister van buitenlandse zaken 76011

ZAMBIA

Begroting: presentatie begroting voor 1991 48111
Economie: ontwikkelingen 1990 481/1; opschorting hulp 760'2
Grondwet: nieuae grondwet aangenomen 760/1
Oppositie: universiteit gesloten 48013
Politieke partijen:
— Algemeen: herstel van ineerpartijenstelsel 18413

— UNIP: buitengewoon nationaal congres 76012
Regering: kabinetswijzigingen 18511; kabinetswijzigingen 48013
verkiezingen: voorbereidingen voor verkiezingen in oktober 1991 48013: voorbereidingen 76012

ZIMBABWE

Buitenlandse betrekkingen:
— Zuid-Afrika: Zimbabwe laat Zuidafrikaanse spion vrij 11513
Grondbezit goedkeuring van wet op verplichte landverkoop 185/1 e.v.

ZUID-AFRIKA

Amnestie: gevangenen vrijgelaten 84511; voor ballingen 848/3
ANC: onderhandelingen met regering 11211; ANC-leden vrijgelaten 11212; ontmoeting tussen ANC en regering over geweld 113/2; ontmoeting met Inkatha gepland 114/1; besprekingen met regering voortgezet 11511: terugkeer ANC-voorzitter 253/3; adviesvergadering ANC 253/3; ontmoeting tussen her ANC en Inkatha 39411; vredesakkoord 39411; voorstel van ANC voor een conferentie van alle partijen 39412; betrekkingen tussen het ANC en de regering 39513; nieuw akkoord 39513: relatie met PAC 39611: relatie met AZAPO 39613: nieiiwe fase in betrekkingen tussen ANC en regering 39713; verslechtering van betrekkingen tussen regering en ANC 548'3: nieuwe grondwetsvoorstellen 54912: Mandela in Londen 54913: verslechtering van de betrekkingen tussen ANC en Inkatha 550/1; ANC verzoent zich met PAC 55012; ,,vredestop'' door ANC geboycot 55012; opschorting van constitutionele besprekingen 55111; nationale conferentie 84413; Nelson Mandela tot voorzitter gekozen 84511; Ramaphosa secretaris-generaal 84511: roep om interimregering 84711; conferentie van Umkhonto we Sizwe 84811; nieuwe structuur ANC 84813; ANC-gevangenen vrijgelaten 84911; oproep De Klerk om MK te ontmantelen 85011
Apartheid: president belooft apartheid af te schaffen 39511; Europese en Amerikaanse reacties 39512; standpunt van het Gemenebest 39513: regering presenteert landhervormingswetten 39812; reacties in binnen- en buitenland 39813; afschaffing van laatste apartheidswetten 84312: buitenlandse reacties 84313
AZAPO: nieuwe voorzitter, opstelling t.a.v. overleg 25412; relatie met ANC 39613
Ballingen: terugkeer van ballingen mogelijk gemaakt 11411; voorbereidingen voor de terugkeer van meer ballingen 25412; verzoek om VN-hulp bij repatriëring 39913
Begroting: presentatie van begroting voor 1991-'92 399/2
Belastingen: invoering BTW 85012
Buitenlandse betrekkingen:
— Australië: premier Hawke zegt bezoek aan Zuid-Afrika af 85013
— Azië: Mandela bezoekt zes Aziatische landen 11412
— Bulgarije: nieuwe diplomatieke betrekkingen 25511
— Denemarken: bezoek De Klerk 54913
— Frankrijk: bezoek Franse minister aan Zuid-Afrika 85013
— Groot-Brittannië: bezoek De Klerk 114/3; bezoek De Klerk 54913; Brits hulppakket voor Zuid-Afrika 850/2
— Hongarije: diplomatieke betrekkingen op ambassade-niveau 84611
— Ierland: bezoek De Klerk 54913
— Kenia: geregelde vluchten SAA 25511; bezoek president De Klerk 84412
— Namibië: besprekingen over de walvisbaaikwestie 391/2; anti-SWAPO activisten door Zuid-Afrika gefinancierd 840/3
— Nederland: bezoek De Klerk 11413
— Roemenië: consulaire betrekkingen 25511
— Swaziland: bezoek president De Klerk 84412
— Tsjechoslowakije: consulaire betrekkingen 255/1; diplomatieke betrekkingen op ambassade-niveau 845/3
— Verenigde Staten: bezoek De Klerk aan Verenigde Staten 11311; president Bush trekt CAAA in 84512
— Zimbabwe: Zimbabwe laat Zuidafrikaanse spion vrij 11513
Economie: uitgave eurobonds 850/3
Geweld: spanningen tussen het ANC en de regering over geweld in kleurlingenwijken 11211; operatie ''IJzeren Vuist'' om geweld aan te pakken 11211; ontmoeting tussen ANC en regering over geweld 113/3; spanningen in woonsteden afgenomen 254/3: bloedbad bij begrafeniswake 394'3: bloedige confrontaties tussen aanhangers zwarte organisaties 396/2; opleving van geweld in kleurlingenwijken 39713; geweld in woonsteden (mei '91) 55113; gewapende overval door blanke boeren 552/3; hernieuwde vredespoging 84413: ontwerpakkoord over einde geweld 84811; botsing tussen AWB en politie 84812; aanhoudend geweld 85011
Grondwet: opschorting van constitutionele besprekingen 55111; grondwetsvoorstellen door president De Klerk gepresenteerd 849/2
Inkatha: ontmoeting met ANC gepland 114/1; Buthelezi opnieuw tot leider gekozen 25412; ontinoeting tussen het ANC en Iiikatha 39411; vredesakkoord 394/1: verslechtering van de betrekkingen tussen ANC en Inkatha 55011; schandaal over financiële steun aan Inkatha 8461112; belofte De Klerk om einde te maken aan geheime financiering 847/3; nieuwe onthullingen in Inkathagateschandaal 84713
Justitie: Harms-rapport over de activiteiten van contraspionage-eenheden van politie en leger 11512; opening proces tegen Winnie Mandela 39613; verbod op protestbijeenkomsten opgeheven 39911; opschorting van doodstraf 39911: lot van politieke gevangenen 55113; veroordeling van Winnie Mandela 55211: zwarte rechter benoemd 84911: rechtse extremisten ter dood veroordeeld 850/2
Kerk en Staat: oecumenische conferentie 11511
Militaire zaken: hernieuwde angst voor activiteiten van ,.doodseskaders '' CCB 39712; beschuldigingen van vuile campagne tegen SADF 844/2
Noodtoestand: in Natal opgeheven 11312
Oppositie: verbod op protestbijeenkomsten opgeheven 399/1
PAC: Zephania Mothopeng overleden 11412: nieuwe voorzitter, opstelling t.a.v. overleg 25412: relatie met ANC 396/1; ANC verzoent zich met PAC 55012
Politie: nieuwe verdenkingen m.b.t. „doodseskaders'' 39712
Politieke partijen:
— Nationale Partij: provinciaal partijcongres in Transvaal 11412
President: agenda van De Klerk voor 1991 25411
Regering: kabinetswijziging 39912; kabinetswijzigingen 84712
Sancties: opheffing investeringsverbod van EG 25511; buitenlandse betrekkingen 25511; sanctiebesluiten EG 549/2; maatregelen om sancties op te heffen 845/2; Bush trekt CAAA in 84512
Sport: erkenning door IOC 39913: sportcontacten hersteld 84611
Thuislanden:
— Bophuthatswana: president Mangope verwerpt mogelijke verandering van constitutionele positie 254/3
— Ciskei: couppogingen 400/1; toekomstige status van Ciskei 40011
— Transkei: couppoging 11513
UDF: opheffing 39813; ontbonden 84911
Verkiezingen: winst voor NP bij tussentijdse verkiezingen 115/1

ZWEDEN

Begroting: voor 19911'92 gepreaenteerd 609/1
Buitenlandse betrekkingen:
— Denemarken: overeenkomst over weg- en spoorverbinding 73212
— EG: parlement keurt aanvraag EG-lidmaatschap goed 608/3
— J & ... wijzing Iraakse zaakgelastigde 608/3
Economie: Zweedse kroon gekoppeld aan de ECU 58513; bezuinigingen 60911
Kernenergie: geleidelijke afschaffing kernenergie uitgesteld 608/2
Terrorisme: Koerden vallen Iraakse ambassade aan 60813

ZWITSERLAND

Asielaanvraag: cijfers 1988 en 1989 44512
Buitenlandse betrekkingen:
— Duitsland: tripartiete overeenkomst over samenwerking in Boven-Rijn-gebied 44613
— Frankrijk: tripartiete overeenkomst over samenwerking in Boven-Rijn-gebied 446'3
— Italië: bezoek van premier Andreotti 44613
— Roemenië: voormalig minister vraagt politiek asiel 37011
— Sowjet-Unie: compensatie voor geconfisqueerd eigendom 44613; Nowosti heropent kantoor in Bern 446/3
Emancipatie: besluit vrouwen toe te laten tot de grenswacht 44512: uitspraak Hof over vrouwenstemrecht 446/1
Grondwet: verlaging van stemgerechtigde leeftijd 447/1
Justitie: veroordeling in ,,Libanon-connectie-affaire'' 44513: uitspraak Hof over vrouwenstemrecht 446/1; nasleep affaire-Kopp 446/1
Militaire zaken: gewetensbezwaren niet langer strafbaar 44512; nieuwe opperbevelhebber 44512
Politieke partijen:
— DSP: oprichting Demokratische- Sozialen Partei als afsplitsing van SPS 445/1
— FDP: Steinegger nieuwe partijvoorzitter 44511
— SPS: Bodenmann nieuwe partijvoorzitter 44511
President: verkiezing president en vice-president voor 1991 44711
Referendum: referendums over kernenergie, energiebeleid en verkeerswetgeving 44513
Spionage: veroordelingen voor spionage 44612
Verkiezingen: kantonnale en gemeenteraadsverkiezingen 44511

II afkortingen

ABVV - Algemeen Belgisch Vakverbond
ACV - Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW - Algemeen Christelijk Werknemers-verbond
AFP - Agence France Presse
AGALEV - Anders Gaan Leven
AID - Agency for International Development (VS)
ALADI - Asociacion Latinoamericana de Integracion
ANP - Algenieen Nederlands Persbureau
ANZUS - Australia-New Zealand-United States Securiiy Treaty
AP - Associated Press
ASEAN - Association of Southeast Asian Nations
BENELUX - Belgisch-Nederlands-Luxernburgse Economische Unie
RIS - Bank for International Settlements (Bank voor Internationale Betalingen)
BLEU - Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BRT - Belgische Radio en Televisie
CARICOM - Caribbean Community and Common Market
CBS - Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA - Christen Democratisch Appèl
CERN - Conseil européen pour ia recherche nucléaire
CNV - Christelijk Nationaal Vakverbond
COMECON - Council for Mutual Economic Assistance
CPB - Centraal Planbureau
CPN - Communistische Partij Nederland
CVP - Christelijke Volkspartij
CVSE - Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
D66 - Democraten 66
DAC - Development Assistance Committee (OESO)
DPA - Deutsche Presse Agentur
ECA - Economic Commission for Africa
ECE - Economic Commission for Europe
ECLA - Economic Commission for Latin America
ECOSOC - Economic and Social Council (VN)
ECOWAS - Economic Community of West African States
ECWA - Econoinic Commission for Western Asia
EFTA - European Free Trade Association (zie ook EVA)
EG - Europese Gemeenschappen
EMS - Europees Monetair Systeem
ESCAP - Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
EVA - Europese Vrijhandelsassociatie
FAO - Food and Agriculture Organization
FAZ - Frankfurter Allgenieine Zeitung
FDF - Front Démocratique des Bruxellois Francophones
FNV - Federatie Nederlandse Vakbeu-eging
GATT - General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Osereenkoinst boor Tarieven en Handel)
GCC - Gulf Co-operation Council
GPV - Gereformeerd Politiek Verbond
IAEA - International Atomic Energy Agency
IATA - International Air Transport Association
IBRD - International Bank for Reconstruction and Development
ICAO - International Civil Aviation Organization
ICC - International Chamber of Commerce
ICFTU - International Confederation of Free Trade Unions
ICJ - International Court of Justice
ICO - Islamic Conference Organization
ICRC - International Cornmittee of the Red Cross
IDA - International Development Association
IDB - Inter-American Development Bank
IEA - International Energy Agency
IFAD - International Fund for Agricultural Development
IFC - International Finance Corporation
IFCTU - International Federation of Christian Trade Unions
IHT - International Herald Tribune
ILO - International Labour Organization
IMF - Internationaal Monetair Fonds
IMO - International Maritime Organization
INTELSAT - International Telecommunications Satellite Organization
IOC - Internationaal Olympisch Comité
IPI - Internationaal Pers Instituut
IPU - Inter-Parlementaire Unie
ITU - International Telecommunication Union
MBFR - Mutual and Balanced Force Reductions
NAVO - Noordatlantische Verdragsorganisatie
NBB - Nationale Bank van België
NCW - Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NIS - Nationaal Instituut voor de Statistiek
NOB - Nederlands Omroepproduktie Bedrijf
NOS - Nederlandse Omroepprogramma Stichting
NZZ - Neue Zurcher Zeitung
OAE - Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OAPEC - Organization of Arab Petroleum Exporting Countries
OAS - Organisatie van Amerikaanse Staten
ODECA - Organizacion de los Estados Centroamericanos
OECD - Organization for Econoinic Cooperation and Development (zie OESO)
OESO - Organisatie voor Econonïische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC - Organization of Petroleum Exporting Countries
PLO - Palestine Liberation Organization
PPR - Politieke Partij Radikalen
PRL - Parti réformateur libéral
PS - Parti socialiste
PSC - Parti sociai chrétien
PSP - Pacifistisch Socialistische Partij
PvdA - Partij van de Arbeid
PVV - Partij voor Vrijheid en Vooruitgang
RVD - Rijksvoorlichtingsdienst
RW - Rasemblement Wallon
SAARC - South Asian Association for Regional Economic Co-operation
SACEUR - Supreme Allied Commander Europe
SACLANT - Supreme Allied Commander Atlantic
SALT II - Strategic Arms Limitation Treaty
SELA - Sistema Economico Latinoamericano
SER - Sociaal-Economische Raad
SGP - Staatkundig Gereformeerde Partij
SHAPE - Supreme Headquarters of Allied Poa-er~Europe
SP - Socialistische Partij
START - Strategic Arms Reduction Talks
TNO - Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UDRT-RAD - Union démocratique pour le respect du travaii - Respect voor Arbeid en Democratie
UN - United Nations (zie VN)
UNCTAD - UN Conference on Trade and Developinent
UNDP - UN Development Programme
UNDOF - UN Disengagement Observer Force
UNEF - UN Emergency Force
UNEP - UN Environment Programme
UNESCO - UN Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFICYP - UN Peace-Keeping Force in Cyprus
UNHCR - UN High Commisioner for Refugees
UNICEF - UN Children's Fund
UNIDO - UN Industrial Development Organization
UNIFIL - UN Interim Force in Libanon
UNIIMOG - UN Iran-Iraq Military Observer Group
UNRWA - UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East
UNTSO - UN Truce Supervision Organization
UPI - United Press International
UPU - Universal Postal Union
VBO - Verbond van Belgische Ondernemingen
VEV - Vlaams Economisch Verbond
VN - Verenigde Naties
VNO - Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VU - Volksunie
VVD - Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
WCC - World Council of Churches (Wereldraad van Kerken)
WERELDBANK - zie IBRD
WEU - Westeuropese Unie
WFP - World Food Programme
WFTU - World Federation of Trade Unions
WHO - World Health Organization
WMO - World Meteorological Organization

III naamregister

behorend bij index op Keesings Historisch Archief, deel XLV, januari-december 1991

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hierna volgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeld paginacijfer en kolom (b.v. 600/1 = pagina 600, 1e kolom).
Wanneer achter het i a : foto staat aangegeven, betekent dit dat de desbetreffende naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschillen in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen.

1. Bij Slavische (b.v. Russische) namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.
2. De voorvoegsels ,,Mac'' (,,Mc'') en ,,O'' worden tot de naam gerekend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O'Neil onder de O. Voorvoegsels als ,,de'',,,van'' en ,,el'' worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder A en el-Kassem onder K.
3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid *kunnen in het naamregister onjuistheden zijn* geslopen. De redactie houdt zich daarom aanbevolen voor *eventuele opmerkingen* ten einde *in* volgende *naam*registers onjuistheden te vermijden.

A

Abad, Florencio 718/2
Abadia, Lisandro 726/3/foto
Abadilla, Rolando 71311, 716/2
Abalkin, Leonid 17313, 600/2
Abas, Mustafa 237/3
Abasjidze, Aslan 60512
Abbadi, Mamduh al- 559/2
Abbas, Abdullah Fadil 336/3
Abbas, Mahmoud Abul 859/3/foto
Abbas, Maldom Bada 184/2, 39211
Abbil, Iolu 283/1
Abdala, Ismael 317/2
Abdallah, Barou 3411
Abdallah Abderrahman, Ahmed 75212
Abdallahi, Djibril Ould 839/2
Abderrahman, Ahmed 3313
Abderrahmane, Moustafa Ould 3411
Abdi, Ahmed Ibrahim 10713
Abdoelatipow, Ramazan 602/2
Abdoulaye, Mohammed 35/2
Abdul Rahman Putra al-Haj, 278/1
Abdulhasan, Mohammad 258/foto
Abdullah, Hassan 836/1
Abdullah, Khalid Amin 338/1
Abdullah, Mohamed Omar 331/1
Abdul-Rahman, Sami 33512, 40412, 556/3
Abe, Christopher 14013
Abe, Shintaro 49813, 77313, 77411
Abedi, Agha Hasan 736/2/3/foto
Abenida, Eduardo 713/2
Abenina, Edgardo 71912
Abete, Hugo 315/3
Aboikoni, Daniel 45613
Aboikoni, Songo 457/1
Abraha, Siye 836/1
Abraham, Hérard 319/3, 3211113, 82412
Abrantes Fernandez, José 820/1
Ábreu, Manuel Bello 823/2
Abu Bakr, Yasin 25/1/2/foto
Abu Hassan Omar, 27811, 412/1
Abu Salih, Faisal Ali 478/3
Abu Salih, Husscin Soleiman 331/1
Abulla Osman, Aden 253/1
Acharya, Jagan Nath 568/2
Acharya, Sailja 568/1/2
Achromejew, Sergej 689/1
Ackerman, Robert-Jan 548/1
Acosta, Armando 17311
Acquah, Francis 28/3
Acquah, Prince 29/2
Ada, Joseph K. 281/3, 282/1
Adair, Red 62811
Adamafio, Nii Okaidjab 29/1
Adamec, Ladislav 532/2
Adamija, Vazj 21/3
Adams, Gerry 589/2
Adam-Schwatzer, Irmgard 300/2/foto
Adande, Alexandre 26/3
Adasani, Ahmad Mohammad Saleh al- 483/3
Adderley, Paul L. 16711
Adeang, Kennan 135/3
Adelmund, Karin 581/foto, 809/foto
Adhikari, A.M.S. 20413, 20513, 56911
Adhikari, Man Mohan 568/2
Adil, Bakri Ahmed 109/3
Adodo, Yaovi 110/3, 621/2
Ador, Peter Orat 33111
Adoum, Mahamat Saleh 184/2
Advani, L.K. 12612, 127/1, 128/1/2/foto, 494/1, 566/foto. 632/3
Adyasuren, Tsohiogyyn 61/2
Adyebo, George Cosmas 250/3
Adzic, Blagoje 520/3, 66813, 672/1
Afewerki, Issaias 54213, 543/1/2/foto, 835/1/2
Aga Khan, Sadruddin 406/3/foto, 556/1
Agah, Abdol Qadir 122/1
Aganbegjan, Abel 8211, 83/2
Agbetra, Ayissah 1101213
Agboyibo, Yawo 480/1
Agha, Zakaria al- 856/1
Aghazadeh, Gholamreza 358/2
Agosti, Orlando 31612
Agramonte, Rafael Emiliano 9311
Aguilar Gallego, Carlos 612/3
Aguinaldo, Rodolfo 71612, 718/3/foto, 71911
Aguirre, Alexander 72613
Aguirre, Garin 74911
Aguirre, Severo 17312
Aguirre Velazquez, Ramon 82811
Ahlokoba, Aissa 110/2/3
Ahmad, Abdel Rahim 71011
Ahmad, Ahmad Mohammed 33912
Ahmad, Hasheem 263/foto
Ahmad, Qazi Hussain 641/1
Ahmar, Abdallah bin Hoessein al- 557/3
Ahmat, Mahamat Salch 39211
Ahmed, Abdullah Mohammed 331/2
Ahmed, Fakhruddin 34311
Ahmed, Kafiluddin 343/1
Ahmed, Kamaluddin 633/3
Ahmed, Kazi Zafar 34313, 34412
Ahmed, Mahmud Dhiyab al- 336/3
Ahmed, Mohamed Lamine Ould 3411
Abmed, Momtazuddin 562/2
Ahmed, Moudud 343/3/foto
Ahmed, Mushtaq 49713
Ahmed, Oli 412/3
Ahmed, Rafeeuddin 345/2
Ahmed, Shehabuddin 343/1/foto, 344/3, 34511, 412/3/foto, 56311
Ahmed, Soungui 184/2
Ahmed, Sultan 34213
Ahmed, Wahiduddin 343/1
Ahmed, Yeazuddin 34311
Ahmed, Yusuf al- 117/1
Ahmed, Ziauddin 344/2
Ahmed Ali, Abdel-Rahman 624/2
Abmeti, Vilson 51213
Ahmoundou, Mohammed 3512
Ahn Eung Mo. 349/1, 63611
Ahn Pil foon, 63613
Aho, Esko 429/1/3/foto, 430/1/foto, 733/foto
Ahoi, Ato 29/1
Ahomadegbe, Justin Tometin 26/3
Ahwoi. Kwamena 2911
Aichi, Kazuo 498/3
Aikhomu, Augustus 182/3, 328/1, 79611, 84112
Aikins, G.E.K. 29/1
Aimé, Jean-Claude 48/1
Aït Ahmed, Hocine 614/2/foto
Aitkenhead Castillo, Richard 244/3
Ait-Laoussine. Nordine 61611
Ajami, Hayaf Issam al- 265/2, 26611
Ajibola, Bola 182/2/3, 84113
Ajodhia, Jules 459/1, 462/1, 463/3, 468/2, 469/2, 83312
Ajonpong, Koffi 460/3, 461/1, 466/1
Ajrikjan, Paroeïr 380/3
Ajtmatow, Tsjingiz 23011
Ajuria, Luci Urigoitia 438/2
Ajvanzjan, Wiktor 20/1
Akafia, B.K. 29/2
Akaileh, Abdullah 338/1
Akajew, Askar 2212, 605/3, 684/1, 687/3, 692/2, 69411
Akapekabou, Edouard 706/2
Akarcali, Bulent 69713
Akary, Djibo 39113
Akau'ola, George 282/3, 28311
Akbulut, Yildirim 199/2/3, 24013, 241/1, 626/1, 695/2, 697/2/3
Ake, Siméon 3013
Akele, Ezan 61813
Akendengue, Hervo 61813
Akihito, Keizer 130/3/foto, 131/1
Akinyele, Alex 84111
Akirebi, Omoua 387/3, 70612
Akol, Lam 84311
Akon, Yao Nicholas Kouassi 618/3
Akrasi-Sarpong, Yam 29/1
Aksoy, Muammar 238/2
Akuzum, Ilhan 697/3

Akyoi, Avni 697/3
Alacantra, Tomas 726/1
Alaleh Hared, Khayreh 32712
Alamao, Churchill 493/2
Alaoui, Mohammed M'Daghri 83911
Alarcon, Marcos 53913
Alasia, Sam 140/3
Alatas, Ali 124/2, 275/3, 27611, 345/2, 346/1, 3551213, 62913, 77213
Alawneh. Mohammad 33811
Alberto, Edmundo Carlos 75811
Albrecht, Hans 665/3
Albrecht, Susanne 9/1/2, 66612
Alcalde, Angel 44013
Aldana Escalante, Carlos 174'2
Aleksej II, Patriarch 87/2/foto, 60212, 60613
Alen, André 650/3
Alesana. Tofilau Eti 503/2/3
Alexander, Benny 396/2
Alexander, Lamar 32212
Alexis, Francis 17513
Alfa, Ibrahim 182/2
Alfaro, Roberto 53913
Alfonsin Foulkes, Raul 315/2, 317'2
Ali. Keramat 41213
Ali, Moses 251/1
Ali, Salah Omar 33413
Alia, Ramiz 2921213, 293'1/2/foto, 294/1/2/foto, 295/2/3, 296/foto, 51111, 5121112, 513/1/foto, 81113, 813/1, 81412
Alibux. Errol 471/2
Alimahomed, Henk 45312
Alingue Bawoyeu, Jean 3921112
Alipui, Komlan 110/3
Allende. Salvador 748/1
Alliali, Camille 3012
Allinson, Graham 60113
Almanzar, Nicolas 93/1
Almeida Bosque, Juan 17312
Almeida Cabral, Luis de 10911
Alousi, Abu Yasser al- 33512
Aloysius. 210/2
Alptemocin, Ahmet Kurtcebe 24111, 26413, 640/foto
Alsogaray, Alvaro 31613
Altweg, Peter 25311
Aluma, Dario 612'1
Alunan, Rafael M. 724/2, 725'2
Aluvihare, Alick 20413, 205/3, 56911
Alva, Margarat 63313
Alvarado Fournier, Adolfo 93/3. 9411
Alvarez, Francisco 442/1
Alverez, Heherson 711'2
Alves, Joao 168/2
Alves Pereira, Darci 17012
Alves da Silva, Darli 17012
Alves da Siloa, Gentil 170/3
Alves de Souza, José 74613
Alzaga, Oscar 437'3
Amakpio, Casimir 387/3
Amamou, Mohammed 83811
Amanbajem, Dzjoemgalbek 60012, 60513
Amaret Sila-on, 352/1, 353/2, 41313
Amarsanaa, Jugneegiyn 6212
Amat y Leon, Carlos 93/3, 95/1
Ambroziak, Jacek 8012
Ambu, Natali Yanku 331/2
Amedo Fonce, José 442/1
Amegboh, Gbegnori 110/3
Amegi, Mawulikplimi 11013
Amegi, Yao Mawulikplimi 480/2
Amela, Yao Amelavi 48012
Amelsvoort, M.J.J. van 14613. 509/foto
Amin, Abdullah al- 203/3, 762/2, 76311
Amin, Idi 251/1
Amiri, Rashid Salim ai 358/2
Amiri, Rashid al- 483/3, 485/1
Amirthalingam, Appapillai 210/2/3
Amour. Salmin 110/2
Amson, Orlando van 47311
An Byong Su, 57/3
Anand Panvarachun. 413/3/foto, 414/2/3, 631/foto
Anat Arbhabhirama, 413/3
Anbari, Abdul Amir ai- 405'1, 406'1, 407, 3, 555/3
Anchouey, Michel 61812
Andeljkova, Radmila 16212
Anderson, Errol 17711
Anderson, Terry 764'1, 765/2
Andonov, Jovan 43613
Andov. Stojan 308/1
Andrade, Carlos 61113
André, Harvie 818/1
Andrei, Stefan 37411
Andreotti, Giulio 8013, 14213, 14312'3, 23712, 25712, 43012, 4311113, 432/2/3. 433/1, 446/3, 60113, 72911, 784/1/foto
Andrew, Michael 17513
Andriamanjato, Richard 755/1/3, 756/3
Andriamanmapy, Andrianalijoana 755/1
Andrianoélison, Josc Michel 329/1
Andriessen, Frans 69/3, 8111, 366/2, 395/2, 38412, 73311, 81312, 81413
Andriessen, J.E. 588/1
Anek Tabsuw-an, 353/1
Anez Rivera, Lucio 741/2, 742/1
Angba, Nicolas Kouandi 3012
Angel, Jaime Giraldo 23/3
Anghui, Hortense Aka 30/3
Angjeli, Anastas 51213
Angoran, Yed Essaie 3013, 61813
Angula, Helmut 39111
Anjos, Isaac Francisco Maria dos 32611
Annan, Tom 29/2
Annemans, Gerolf 801/foto
Annesley, Hugh 738/1
Annus, Antal 87111
Annus, Lembit 525/3
Ansari, Khalid 117/1
Ansaruddin, E.M. 34313
Antabi, Mohammed Nur 117/1
Antall, Jozsef 142/1, 30413, 305/1/2/3/foto, 30611, 35913, 376/1, 709/3
Anton, Tonu 81512
Antonio, Manuel José 758/1
Antoniolli Vasquez, Augusto 9411
Anuwat Wattanapongsiri, 352/1. 35312
Anwar, M.K. 412/3
Anwar Ibrahim 278/1
Anyaoku, Emeka 549/2, 844/1
Aoun, Michel 521213, 53/2, 54/1/2/3, 55/1/2/3, 20213, 20311, 76513, 76612
Aoussou, Koffi 301'2
Apithy, Sourou Migan 26/3
Apiu, Irene 758/3
Apostopoulos, Soulis 51812
Aquino, Agapito „Butz" 715/3. 716/1
Aquino, Benigno 723/2/3
Aquino, Corazon 41113, 711/1/2/3, 712/2/3, 713/1/2/3, 714/1/2, 715/1/2/3/foto, 716111213, 717, 113, 718111213, 7191213, 720/1/3, 721/1/3, 722111213, 723111213, 7241113, 725/1/foto, 7261213, 727/1
Arab, Hassan 253/2
Arabiyat, Abdel-Latif 55813
Arad, Ron 765'1
Arafat, Yasser 3813, 43/2/foto, 4511, 52/3, 53/1, 186/2, 188/1. 271/3, 27213, 33913, 34111, 40211, 410/3, 41111, 48613, 48713, 55312, 55412, 70913, 710/1, 75412, 789/3/foto, 85313, 855/1, 857.1, 859/3
Arana Rosainz, Julian 821/1
Aranzadi Martinez, José Claudio 444/3
Arapas, Teoctist 375/2
Aras, Sabahettin 69713
Arce Gomez, Luis 741/2/3, 74211
Arcos Vergnes, Gustavo 821/2
Ardanza, José Antonio 43713, 439/2, 442/1
Ardebili, Abdelkari Moussavi 50/2
Aref Bourhan, Ali 327/2/3
Arenas, Jacobo 24/1
Arens, Moshe 4811,194/3, 195/2, 270/2, 272/1/2, 33712, 574/1, 7091112, 763/foto, 852/1/foto, 85911
Argana, Luis Maria 24713
Arguello, Miriarn 70213
Arias, Alfredo 539/3
Arias. Jesus Armando 609/2
Arics Calderon, Ricardo 539/3
Arias Tascon, John Jairo 23/
Arici, Muzaffer 69713
Aristide, Jean-Bertrand 3201213, 321/1/2/3/foto, 32211, 824/1/2/3, 825/1/2/3/foto, 82611
Arizabal, Antonio 711'3
Arkautz Arana. Jesus 441/3
Armando, Mateo 718/2
Armando Saavedra, Carlor 74312
Armitage, Richard 33813, 722/2/3, 72412, 725/2, 727/1
Arpaillange, Pierre 513/1
Arron, Henck 447/2, 450/3, 451/3, 452/1/2, 453/2/3, 455/2/3/foto, 457/2/3/foto, 458/2, 453'3. 465/2. 466/3, 467/1/2/3, 47013, 471/1, 473/1, 83313
Arrospide Sarasola, Santiago 438/2'3
Arroyo, Joker 71111, 712/1
Arsa Sarasin. 41313
Arsian, Talal 20313, 762/2
Arslanian, Leon Carlos 701/1
Arteh Ghalib, Umar 624/1
Arthit Karnlang-Ek. 352/1, 353/2/3, 354/1/2, 41312
Arthit Urairat, 277/3, 353'2
Arun Phanuphong, 41412
Arunachalam, M. 63313
Arzu Irigoyen. Alvaro 243/2, 2441112
Asakra, Khaled Ahmad 71012
Asamoah, Obed Y. 2911
Asante, K.B. 2911
Asfaw, Zegeye 836/1
Asfour, Mohammad Abdel-Mohsin al- 48313
Ashrawi, Hanan 853/3, 856/1/3/foto, 857/1/2
Ashtal, Abdallah Saleh al- 4611, 271/foto
Ashtal. M A S al- 4211
Askarow, A. 605/3
Asmah, Jeff 2813
Aspin, Les 189/1
Aspiras, José 723/2
Assad, Hafez 3911, 4111, 42/foto, 53/3, 116/2/3, 117/1/2/3/foto, 11811, 18713, 188/1/foto, 34112, 40113, 40212, 40912, 486/3, 553111213, 554/foto. 626/1. 710/1. 761/1. 851/1/2/3. 852/2, 854/1, 85812
Assad, Samir 76511
Assefie, Sjeik al- 33512
Ataia, Rotaria 57213
Atapattu, Ranjith 204/3
Atengdem, J.S. 29/2
Atepo, Michel Alip 75813
Athanasopoulos, Nikos 51811
Athem, Yousef 33811
Athukorale, Gamini 56911
Athulathmudali, Lalith 204/3, 205/3/foto
Atkins, Robert 1212
Attali, Jacques 583/3/foto, 58411, 81511
Attar, Najah al- 117/1
Attiya, Sayed Abdullah bin Khalifah al 76711
Attoumane, Daoud 75213
Attoumane, Said 75213
Atubo, Omar 75813
Atwater, Lee 1051112. 32311
Aubry, Martine 516/2/3
Auken, Svend 154/3/foto
Aukuso, Toi 503/3
Aung San Suu Kyi, 62/3
Aung Shwe, 56613
Aurigema Cruz Pinto, Joao 108/1
Auroux, Jean 51312
Avice, Edmige 346/1, 51613
Aviles, Armando 38412
Avril, Gregory 540/3, 541/1
Avril, Prosper 319/2, 320/2, 82412, 826/1
Awadi, Abdoel Rahman Abdallah al- 484/1
Awan, Amjab 96/1
Awotunsin, Tayo 32812
Aya, Ali 107/foto
Ayah, Wilson Ndolo 62011, 62411
Ayeva, Nassirou 110/2
Aykut, Imren 697/3
Aylwin Azocar, Patricio 748/1/3, 749/1/2/3, 750/1/2/3, 752/1
Ayyash, Radwan Abu 48/3/foto, 487/1

Ayyub, Ibrahim 33811
Azcuna, Adolfo 71812
Azhar Muhammad Safar, 77213
Azimi, Muhammad Nabi 12311
Aziz, Nayef Ibn Abdel 488/2
Aziz, Sartaj 65/2, 279/3
Aziz, Sultan ibn Abdul 18813
Aziz, Tariq 42/1/3, 45/1/2/3, 186/1/2/3/foto, 187/1/foto, 189/2, 19413, 19912, 20012, 20113, 25613, 257/1/2/foto, 2581112, 33213, 33613, 557/1 698/1
Azizi, Hayatollah 122 2
Aznar, José Maria 443/2
Azzaz, Salih al- 48811

B

Baarda, J. 361/1
Baarveld-Schlaman, E.M.P. 361/2
Baba, Ahmed Mokthar Sidi 839/3
Baba, Ahmed Ould 33/3, 34/1
Baba. Kamil al- 117/1
Baba, Sid Ahmed Ould 839/3
Babangida, Ibrahim 1821213, 183/2/3, 39213, 477/1/3, 707/2/3/foto, 8411213, 84212, 84412
Babauta, Juan 282/2
Babic, Milan 525/1
Babikian, Khatchik 20313
Babiuc, Victor 678/1
Baboerin, Sergei 68212
Bacani, Senen 718/2
Bacon, Roger 171/2
Badamhaamb, Choyjamtsyn 62/2/3
Badar, Jehangir 64/3
Badawi, Abdullah Ahmad 27811
Badr, Suleiman Saadoun 48313
Badr, Zaki 4911
Badran, Mudar 5013, 5111, 33811, 339/1, 559/2
Badri, Abdullah Salem al- 33/1
Badzarhuu, Ayuurdzanyn 621112
Baena Soares, Joao 825/foto
Bagabandi, Natsagiyn 351/3
Bahar, Abdollah 118/2
Baher, Abdol Ghafur 11812
Bahro, Rudolf 10/1
Bajeux, Claude 823/2
Bajramovic, Sejdo 435/1
Bajrani, Mir Hazar Khan 279/3
Baka, Wladyslaw 22412
Bakatin, Wadim 1913, 2011, 225/1, 22612, 228/1, 52913, 530/1, 6021112, 683/3, 688/3, 690/2/foto, 69111
Baker, James 381112, 40111213, 42/3, 43/1, 45/2, 62/3, 65/2, 68/2, 71/2, 11713, 11811, 120/3, 17911, 186/1/2/3/foto, 187/1, 18912, 200/3/foto, 22812, 230/2, 233/1, 260/foto, 277/1, 337/2/3, 355/1, 357/2, 401/2/3, 481/2, 483/1, 484/3, 499/3, 50013, 52211, 525/3, 52612, 53013, 553/1/2/3/foto, 554/1/2/foto, 555/foto, 5731112, 601/3, 60713, 617/3, 62812, 708/2/3, 710/2, 73713, 785/3, 786/1/3/foto, 78711, 814/2/3, 822/3, 851/2/3, 852/1/2/foto, 853111213, 854/1/2, 85512. 856/1/2/foto, 85711, 858/1, 863/foto, 870/3
Baker, Kenneth 14/3, 59613
Bakkar, Ibrahim Mohammad 3311
Bakker, Ernst 149/foto
Baklanow, Oleg 60012, 684/1/2/foto, 685/2, 688/3
Baksay, Jozef 533/1
Bala, Ibrahim 29413
Balaguer, Joaquin 9213, 931112
Balaguer Cabrera, José Ramon 17311
Balaguer Ricardo, Joaquin 823/1
Balakumar, Velupillai 206/2
Balasingham, Anton 209/2, 211/2
Balasoiu, Nicolai 37311
Balazs, Artur 80/2
Balcerowicz, Leszek 79/1, 8012, 22313, 224/1/foto
Baldeh, Matthew Yaya 28/1
Balew, Milko 153/1, 72913
Balla, Eva 30213
Ballerino, Jorge 748/3
Balweg, Conrado 714/1/2/foto
Bamba, Vammoussa 30/2
Banados, Adolfo 75013
Banbi, Hamdi Ali Abdel-Wahab al- 55511
Banda, R.M. Dharmadasa 205/3
Bandara, K.D.M.C. 205/3
Bandaranaike, Sirimavo 205/1, 569/3/foto, 570/1
Banerjee, Mamta 633/3
Bangalapp., S 127/2
Bãngurambona, Bonaventure 327/1
Banharn Silpa-Archa, 352/1/2, 353/2, 35413
Banks, John 68/1
Banks, Tony 267/3
Banny, Jean Konan 3012, 619/1
Bao Zunxin, 275/2
Baptista, Egberto 746/1
Baqjaji, Sabah 11711
Barabas, 458/1, 462/3
Barak, Ehud 483/1/foto
Barak, Rudolf 8811
Baraldini, Luis 315/3
Barannikow, Wiktor 599/1, 69012
Bararunyeretse, Libere 327/1
Barbie, Klaus 74211
Barbosa, Luis Proto 49312
Barbosa, Marco 17012
Barco Vargas, Virgilio 23/1, 90/3, 91/foto, 79311'3
Barendregt, H.G. 36112
Barets, Nur Ahmed 11813
Barialay, Mahmud 12212
Barkad Siraj, Hussein 10713
Barnala, Surjit Singh 495/2/3
Baron, Enrique 364/foto
Barosso, José Manuel Durao 178/1
Barque, Barry Moussa 11013
Barragan, Juan 61013
Barre, Maslah Mohammed 253/1
Barre, Mohammed Siad 25311, 623/2/3, 624/1/2/3
Barreto, Nicandro Pereira 706/2
Barrionuevo, José 438/3
Barros, Filinto de 10812
Barroso, Maria 312/foto
Barrow, Errol 318/3, 31911
Barrow, Nita 31813, 788/2
Barry, Marion 97/1/2/3, 9911, 104/2/foto
Barry, Peter 588/3
Barry-Batesti, Ange François 3013
Bartha, Ferenc 30411
Bartholomew, Reginald 77111
Bartlett, Edmund 177/1
Bartlett, George S. 39912
Bartoncik, Jan 535/3
Bartoszcze, Rornan 77/1, 22112
Barzach, Michèle 514/1/2
Barzani, Masoud 33512, 403/1/foto, 40412, 40611, 556/3/foto, 69612
Barzani, Nechirvan 40412
Basdeo, Sahadeo 91/1
Bashari, Ibrahim Mohammad 33/1
Basharmal, Khodaydad 11813
Bashir, Awni al- 55912
Bashir, Omar Hassan Ahmad al- 109/3, 110/1, 188/1/foto, 19612, 24911, 331/1/2/3, 479/1/2, 54411, 842/3
Bassia, Jean-Marie 38713
Basson, Nico 84013, 844/2/3
Basu, Jyoti 632/2/foto
Batac, Victor 72612
Bataroma, Raion 572/3
Bathishig, Badamdorjiyn 351/3
Batista Santana, Sixto 17311
Batjargal, Dzardin 6212
Batsuur, Jamyangiyn 6212, 63911
Bauza, Eduardo 31711
Bawoyeu, Jean Alingue 184/2
Bayarbaatar, S. 62/2
Baydun, Mohammed 20313, 76212, 76611
Baydun, Mohammed Yusuf 203/3, 48611
Baylet. Jean-Michel 51613
Baz, Abdulaziz bin Abdullah bin 62911
Bazarhuu, Ayursaniyn 35111
Bazin, Marc 320/3, 321/2
Bazzaz, Hikmat Abdullah al- 33613
Beassoiimal, Nadjita 3921112
Beatrix, Koningin 114/foto, 455; 3, 653/3/foto
Beattv. Perrin 81811
Beaucé, Thierry de 124/S, 181/1
Beaumont-Dark, Anthony 36213
Bebic, Luka 670.3
Bechio, Jean-Jacques 3012
Beck, A.H.B. 580/1
Beckers-de Bruyn M.B.C. 190/
Beer, Henning 9/2
Beer, Sam de 847/3
Beg, Mirza Aslam 63/2, 6412, 123/2, 640/1, 642/1
Bej, Theodhori 51213
Bekale, Serge Mba 618/2
Bekele, Merid 474/1
Bekesj, Laszlo 29711, 304/1
Belanger, Michel 816/3
Belgrave, Elliot 31912, 459/1
Belhadj, Ali 615/2, 616/1/2
Beljajew, Aleksandr 68213
Belkhadem, Abdel Aziz 10711
Belli Pereira, Humberto 70213
Bellin, Yossi 272/1
Bello, Rafael 93/1
Bello Andino, Rafael 9311
Bellotti, David 12/3
Belonogow, Aleksandr 256/2/3, 855/1
Belstead, Lord 1413
Beltranena de Padilla, Maria Luisa 24413
Ben, Waeta 140/2
Ben Ali, Zine el-Abidine 196/2, 547/3
Benavides, Guillermo Alfredo 38412
Bendfeldt, Manolo 24413
Benedetti, Carlo de 43212, 433/2
Bengzon, Alfredo R.A. 711/2, 718/2
Benigno, Teodoro 71113
Benissad, Hocine 616/1
Benitez de Mendoza, Zoila 173/2
Benkei, Andras 30512
Bennett, William 104/1, 105/1/2, 32213
Bentkowski, Aleksander 78/2, 8012
Bérégovoy, Pierre 13712, 419/3, 516/2, 783/1/3
Bérenger, Paul 840/2
Berghofer, Wolfgang 812, 665/3
Bergmann-Pohl, Sabine 6/1
Berisha, Sali 511/1/foto
Berits, Nur Ahmad 12212
Berlusconi, Silvio 430/3, 43213, 43312, 442/3
Bermudez Varela, Enrique 702/2
Bernal, Miguel Antonio 539/2
Bernander, Bernt 55611
Bernardin, Renaud 32212
Bernardo, Reynaldo 72413
Bernhard, Wouter 39013
Bernini, Carlo 43311
Berntsen, Thorbjoern 16611
Beron, Petur 15311
Berre, André Dieudonné 61812
Berri, Nabih 203/3, 76212, 76511, 766/1
Berry, Lorraine 24512
Bertero Gutierrez, Mauro 74312
Besigye, Kiizi 25111
Besikci, Ismail 24011
Bessmertnych, Aleksandr 20013, 229/3, 23011, 23311, 256/3, 257/1/foto, 35712, 48813, 502/foto, 530/1/3, 531/1, 5531113, 554/1/2/foto, 555/foto, 617/3, 683/3, 68513, 68813, 69013, 692/1, 708/2, 768/1/3/foto, 785/3, 786/1/3/foto, 871/foto
Besson, Louis 514/1
Bethel, Peter 167/1
Bethel, Philip M. 16711
Better, Pablo 53712
Bezuidenhout, Paul 39912
Bhagat, H.K.L. 633/foto
Bhagat, Karam Chand 495/1
Bhandari, Madan 56713
Bhardwaj, H.R. 63313
Bhatt. Tara Nath 56812
Bhattarai, Krishna Prasad 567/2/3, 568/foto
Bhoetto, Benazir 63/2/3/foto, 64111213, 65/2, 12013, 280/1/2, 6401113, 641/1/3, 642/3

Bhumibol Adulyadej, koning 413/2, 414/3/foto
Bianco, Gerardo 430/2
Bianco, Jean-Louis 51612
Biazon, Rodolfo 723,1/foto, 72613
Bibit, Bilbastro ,,Billy'' 7191213, 725/3
Bichara, Djidi 392/1
Bid, Ali Salem al- 46/1
Bidart, Philippe 438/2/foto
Biden, Joseph 9813
Biedenkopf, Kurt 6/3
Bielecki, Jan Krzysztof 223/3, 224/1/foto, 667'1/foto, 676/1
Bientz Saab, Julio 821/1
Bilak, Vasil 88/1
Birigaba, Thierry 387 2
Binka, W.W. 29/2
Birch, Bill 68 '1
Bird, Lester 166/2/3, 69913, 700 '1
Bird, Vere C. sr. 1661213, 699/3, 700/1
Bird, Vere jr. 166/3
Birendra Bir Bikram Shah Deva, koning 131/3/foto, 13211, 56712
Birjoekowa. Aleksandra 8611
Bisliara. Abdullah Yacoub 625/1/3/foto
Bishari, Ibrahim 754 1
Bishop, Maurice 175/3
Biswas, Abdur Rahman 41213
Bitat, Rabat 10711
Bitokotipou, Yagninim 11013
Biya, Paul 54511,213, 75313, 754/1
Bizri, Nazih ai- 20313
Björck, Anders 369/1
Björgvinsson, Sighvatur 60812
Black, Yondo 54511
Blackman, Haroïd 319/2
Blackmun, Harry 9811
Blais, Pierre 81811
Blanc, Christian 13612
Blanchard, James 10411
Blanco, Salvador Jorge 82312
Blanco Gomez, José 243/1
Blanco Zabala, David 74312
Blecha, Karl 368/1/2
Blewett, Neal 28712
Blix, Hans 14213, 14311
Bloch, Felix 105/3/foto
Blochin, Joeri 600/foto
Blom-Cooper, Louis 16613
Blöndai, Halldor 608/2
Blüm, Norbert 300/2/foto, 661/2
Blushi, Kico 295/3
Bo Yibo, 27713
Boadu, Charles 28/3
Boahen, Adu 837/1
Boanareke, Boanareke 57213, 78113
Boateng, D.S. 28/3, 2911
Bocharow, Wiktor 60212
Bodenmann, Peter 445/1
Bodrato, Guido 43311
Boeljanda, Aleksandr 37912
Boer, J.P. de 454/3, 45511
Boer, W.T. de 361/2
Boerenveen, Etienne 46411, 831/3, 83212
Boesky, Ivan 100/2/foto
Bogdanovic, Radniilo 43411, 43612
Bogdanow, Pjotr 59911
Bognessan, Arsene Ye 27/3
Boguinard, Emile Kei 30/2
Böhme, Ibrahim 8/1
Boksteen, Lothar 471/2
Bölcsföldy, Andor 30311
Boldbaatar, Jigjidyn 35113
Boldin, Waleri 53011, 683/3, 684/1, 685/3, 689/1
Bolding, F 36112
Bolger, Jim 67/1/2 3 foto, 68/1, 503/1/2, 782 'foto
Bolkestein, Frits 150/1
Bolkiah, Hassanal 411/3
Bolona Bohr, Carlos 829/2 '3
Bombet, Emile Constant 61813
Bomhoff, Eduard 8101,213
Bommai, S.R. 494/1
Bonane, Maurice Dieudonné 27/3
Bond, Alan 135 '3
Bongo, Ali Ben 61812
Bongo, Omar 108 1, 618/2
Bongo, Pascaïine 618/3
Boni, Michal 224'1/foto
Bonilla Oleas. Edelberto 53711
Boniver, Margherita 432/3, 43311, 812/3
Bonner, Jelena 686/1
Bonnet, Martin 316'2
Boolell, Arvin 840/2
Boonchu Wangkananond, 354/1
Boon-eua Prasertsuwan, 352/1, 353/2
Boorsnia, PB. 361/1
Boppel, Adolfo 244/3
Bordallo, Madeleine Z. 281'3
Bordallo, Ricardo J. 281 3
Bordolo, Noah 18011
Borgen, Kjell 165/3, 166/1
Borja Cevallos, Rodrigo 537/1
Bork, Robert 9812
Boros. Imre 302 '3
Boross, Peter 305/3, 30611
Borrell Fontelles. José 444/2
Borusemicz, Bogdan 673/1
Bos, B.R.A. van den 361/2
Bos, P.A. 816/1
Bosch Gavino, Juan 82311
Boschwitz, Rudy 10312, 47512, 54313
Bossano, José (Joe) 69511
Bossi, Umberto 43112
Bota, K.A. 28/3, 29/1
Botchwey, Kwesi 2813, 2912
Botero Restrepo, Oscar 23/3
Botha, Louis 846/2/3
Botha, Roelof F. ,,Pik'' 116/1, 255/1, 39112, 400/1, 84013, 84412, 84612
Botos, Katalin 306/1
Botsjarow, hlichail 16/2
Botton, Pierre 514/2
Bot-van Gijzen, T. 36111
Boubacar, Toumba 758/2/3
Boubaker, Sidi Mouhamed Ould 33/3, 3411
Bouchard, Benoit 81811
Bouchard, Lucien 170/3
Boucher, Richard 51013
Boudewijn, Koning 305/2
Boukheir, Messaoud Ould 83912
Boulares, Habib 33212
Boumedienne, Houari 107/1
Bounaama, Didi Ould 33/2, 3411
Bouraima, Inoussa 480/2
Bouraleh Robleh, Moussa 107/3
Bourassa, Robert 816/2/3, 81711, 81813
Bourguiba, Habib 33212
Bousquet, Allan 540/3, 54111
Boussena, Sadek 20111, 358/2
Bouterse, Desi 447/foto, 448/1/2/3, 45113, 456/1/2, 45711, 459/1/2, 46012, 461/1/2, 462/1/3, 463/1/2'3,464 1 2/3, 465 1/2, 468/1/3, 469/1/3, 470/1/2/3, 471 2 3 472/2/3, 83113 832 1/2
Boutros-Ghali, Boutros 555/1
Boven, 4. van 361/2
Bowen, Hezekiah 32713, 32812, 6211113
Boyson, Rhodes 59013
Bozer, Ali 237/2, 241/1
Brabazon of Tara, Lord 12/2
Bradley, Bill 103/2
Bradley, Tom 96'1
Brady, Nicholas 181'1, 242/1/2, 284/2, 419/2/3, 661/3, 72013, 783/1/3, 784/1/2, 785/3
Brahimi, Abdelhamid 10711
Brahimi, Lakhdar 61611
Braithwaite, Desmond 540/3
Braks, G.J.M. 361/1
Brandt, Willy 43/3, 44/foto, 66511, 66612
Brash, Donald 67/1
Brathwaite, Nicholas 175/3
Braun, Théo 51312
Bravo Pardo. Flavio 17312
Brazauskas, Algirdas 23113
Bredin, Frédérique 516/3
Breeveld, Hans 47112
Brenidjet, Michel 38713, 706 '2
Brennan. William J. 9612. 97/3, 98/1
Breuel, Birgit 662/2/foto
Brezjnew, Leonid 678/2
Brinkman, L.C. 147'1, 578/1, 579/1, 580/2/3, 581/1/2
Brito, José 3213
Brito, Sancito Coco 9311
Brizan, George 17513
Brizola, Leonel 168/1
Broadbent, Ed 171/1
Broek, Hans van den 364/2, 449/1/3/foto, 452/2, 454/2, 455/2/3, 456/3, 46513, 469/2, 47212. 524/2. 525/foto. 668/foto. 670/foto, 832/1, 834/1
Broka, Sabit 29412, 296 1
Brokaj, Zabit 51213
Brooke, Peter 1413, 591/1/2/3, 592/1/2/3/foto, 737/1/2, 73811
Brouinand, Abdul Rahman 62613
Brouwer. R. 469/2
Brovet, Stane 521/1, 523/foto, 668/foto
Browes, Pauline 818 1
Brown, Martha 82312
Brown. Ralph 177/1
Broxhi, Arben 51113
Bruijne, M. de 805/3
Brundtland, Gro Harlem 165/3, 166/1, 733/1/foto
Brunhart. Hans 733'2/foto, 796/foto
Brunswijk, Ronnie 448/1/3, 449/1/2, 45212, 455/2, 456/3, 458/1/2/3/foto, 4591113, 46011, 461/1/2/3. 462/1/3. 463/1/2/3, 464/1/2/3, 46511,213, 466/1, 468/1, 46913, 470/1, 472/3, 832/1
Bruton, John 220/1
Brutus, Duly 82413
Bucar, Franc 309/foto
Bucaram Ortiz, Abdala 537: 1
Bucaram Ortiz, Averroes 53711
Buchanan. John 17112
Bucin, Nenad 165/2, 43413, 435/1
Buckland, Eric 38412
Buddingh, Hans 473/1
Bufi, Ylli 29611, 51213, 812/1/3, 81412
Bui Thien Ngo, 64512
Bui Tin, 64412
Bujak, Zbigniew 67411
Bukhari, Mohamniad Madani al- 33/1
Bukman, P. 450/1/2/3, 451/1/2/3, 4521112, 455/1, 457/2/3/foto, 45811
Bulatovic, Momir 308/2/foto, 435/1, 437/foto, 671/1
Bulhoes, Geraldo 168/2
Bundon, Philip 6811
Bunwaree, Vasant 84012
Buracchia, Mario 19811
Burck, François 138/3/foto
Busek, Erhard 367/2/foto, 67213
Bush, George 38/1/2/3, 4012, 4111, 42/3/foto, 45/1/2/3, 4611, 65/2/3, 81/1, 9013, 91/foto, 92/1/2, 96111213, 97/1/3, 98/1/2/foto, 9913, 1001213, 101/1/2/3, 102/2/3, 10311, 10411, 105/1/2, 113/1, 14112, 17713, 178/2, 18513, 18613. 187/1, 19112, 192/2, 19413, 196/2/3, 2301213, 23311, 241/1, 242/1/2/3, 24513, 247/1, 25513, 25611, 257/1/2/3, 258/1, 260/1/3/foto, 26113, 26213, 26712, 26813, 27013, 27111, 28412, 31713, 31811, 32012, 32212'3, 323/1/2, 32412, 337/2/3, 33813, 33911, 35013, 355/2, 38512, 39111, 398/3, 400/3, 401/2, 402/1, 40413, 405/2/3, 406/1/3, 409/3, 411/1, 417/1, 484/1, 492/2, 500/3, 501/3, 502/1, 51811, 526/2, 536/2/3, 53713, 53811, 543/2, 553/1, 558/2, 5731213, 574/1, 60713, 608/1, 627/2, 64311, 668/2, 674/1, 682/1, 683/2, 698/1/3, 704/2/3, 705/3, 708/3, 709/1, 71712, 7221213, 769/1, 77013, 775/2/3, 78112, 782/3, 784/1/foto, 785/3, 786/1/2/3, 787/1/2/3/foto, 788/1/2, 79113, 792111213, 82612, 845/2/3, 851/1/2/3, 85213, 853/2, 854/2/3, 855/1/3/foto, 858/2, 859/2, 86811, 869/1/2
Busquin, Philippe 63311
Buss, Hero 2412
Bussi, Hortensia 748/1
Buthelezi, Chief Mangosuthu Gatsha 113/3. 114/2, 23413, 394/1/3/foto, 39613, 398/1, 550/1/2/3, 551/2/3, 844/3, 846/1/2/3, 84811, 850/1/foto

Buwayz, Faris 203'3, 48513, 762 2, 76512, 852 1
Buyoya, Pierre 326/3, 327/1
Buzu, Haydar 11711
Bwebwenibure, Ataraoti 57213
Byambasuren Dashiyn 61/3, 35111 639/1
Bylinski Janusz 80 2

C

Cabral, Bernardo 168/3, 169/1, 746/1/3
Cabral, Carlos 746/3
Cabral, Fernando 170/1
Cabral, Mario 706/2
Cabral, Vasco 108/1/2, 70612
Cabral de Almada, Fidelis 10812
Cabrera Batista, Angel 443'3
Cabrera Hidalgo, Alfonso 243/2
Cabrisas Ruiz. Ricardo 173'3
Cadieux, Pierre 81811
Cadilhc, Miguel Ribciro 312/3
Cafiero, Antonio 31312
Caines, Richard 540/2
Caithness, Earl of 12/2
Calderon Fournier, Rafael Angel 17212, 241/foto
Calfa, Marian 90/1, 29712, 53212, 536/3
Calheiros, Renan 168/2
Callaghan, Hugh 596/2/foto
Calle, Humberto de la 60912
Callejas, Rafael 17612
Calster, Raymond van 143/3
Calvert, John F. 325.1
Calzado, Rodolfo 72512
Camacho, Julio 17311
Camara, Abdoul Karim 388/3
Camara, Iafai 10812, 10911
Camdessus, Michel 70/3, 2841213, 680/3. 868/2
Camerana, Manfredo di 329/3
Campbell, Kim 81811
Campeau, Jean 81613
Camponovo Ulloa, Alejandro 741/2
Camps, Ramon 31612
Can, Adil 24011
Canal Torres, Felix Alberto 829/1/3, 830/1
Canas, Roberto 383/foto
Cani, Shkelqim 294/2, 29611, 512/2
Canieso, Rodolfo 712/1
Canlas, Oscar 71213, 713/1/foto
Canter, Charles 16711
Canuto, Joao 74613
Caparas, hlateo Armado 71211
Capito, Eugène 61812
Capobianco Rivera, Guillermo 742:1/2
Capria, Nicola 43311
Caputo, Dante 788/2/foto
Carague, Guillermo 71113, 71812
Caram, Guillermo 93/1
Carcani, Adil 293/1/2, 294/1, 295/3, 296/foto, 812/2
Cardenas Solorzano, Cuauhtemoc 2461112
Cardoso, Bernardino 10812
Cardoso de Mello, Zelia 169/1/3, 74411, 745/1/2/3, 74611
Carey, George 736/1/foto
Carino, Isidro 71812
Carli, Guido 43311
Carlot, Maxim 28313
Carlsson, Ingvar 60911, 733/foto
Carmona Borjas, Jesus Ramon 541/2
Carnevale, Corrado 432/1
Carnogurski, Jan 53611
Carolus, Cheryl 84813
Carpio Nicolle, Jorge 243/2/foto, 24412
Carr, Bob 64613
Carrasco Zamora, Raul 537/1
Carrington, Lord 59213
Carron, Owen 73813
Carter, Jimmy 11712, 32013,47412, 49212,53813, 70813, 76012
Carter, Joseph 2513
Carvajal, Felipe 74211
Carvalho, Julio de 3212
Carvalho, Otelo Saraiva de 31113
Carvalhos, Carlos 311/3, 313/1
Carvallo, Carlos 31613
Casaroli, Agostino 8013, 740/1/2/foto
Casas Santamaria, Alberto 2313
Casas Vila, Enrique 438/3
Casseus, Ernst Pedro 824/3
Casson, Felice 14312
Castillo, Donald 53712
Castillo Barajas, Antulio 24413
Castricum, F.W.C. 57913, 58011, 811/2
Castro Johan 462 3. 466 1
Castro, Noroerto de 326/2
Castro, Ramon 74911
Castro Munoz, Patricio 748/2
Castro Ruz, Fidel 41/2, 173/1/2, 1741213, 820/2/3/foto, 821/1/2/3, 8221112
Cavaco Silva, Anibal 155/3, 312/3/foto, 61713
Cavallo, Domingo 31613, 317111213, 700/1, 701/2
Cavazos, Lauro 3221213
Ceausescu. Nicolae 36913. 370/3, 371/3, 3721112.13, 3731213, 374/1/3, 375/2, 37611, 678/1/3
Ceausesru, Nicu 373/2/3/foto, 67811
Ceausescu, Zoia 37313
Cebekhulu, Katiza 397/1, 552/3
Cedras, Raoul 824/2, 82512'foto, 82611
Ceka. Neritan 511/3. 512/foto
Céleston, Myrtho 824/1
Celik, Halil Ibrahim 239/3
Celiku, Hajredin 29411
Cenac, Neville 54111
Cerezo Arevalo, Mario Vinicio 167/3, 241/foto, 24311, 24412
Cesar, Alfredo 702/3
Cespedes, Edim 74312
Cespedes, Jaime 74212
Cevik, hlehmet 69713
Chadli, Bendjedid 4612, 5313, 107/1, 186/1, 187/3, 61412, 61512'3, 61612, 838/foto
Chady, Siddick 84012
Chaim See Tong, 280/2
Chainarong Noonpakdi, 78013
Chaisiri Ruangkanchanaset, 352/1
Chakour, Yousef 764/foto
Chalabi, Issam Abdel Rahim al- 4013
Chalerm Yubamrung, 3521113, 3531113, 35412, 78012
Chalermbhand Srivikorn, 35312
Chalker, Lynda 33112, 47911
Cham, Mamadou Cadi 2811
Chamblain, Jean-François 82411
Chamorro, Violeta Barrios de 241/foto, 702/1/2/3, 7031113, 70412
Chamoun, Camille 55/2
Chamoun, Dany 55/2, 761/3, 76513
Chamoun. Dory 76113
Chainras Mangkalarat, 35211, 35312
Chan Aye, 278/3
Chandio, Ghulam Abbas 64112
Chanes de Armas, Mario 821/2
Chang. Clement 65/3. 5711213
Chang Chia-yi, 57113
Chang Chien-han, 65/3
Chang Feng-hsu, 6513
Chanthamat, Somlak 63813
Chao Yao-tung, 6513
Chaovalit Yongchaiyut, 3521213, 35313
Charasse, Michel 51613
Chareh. Farouk el- 117/1/3. 118/1. 341/1/2 400/foto, 488/3, 710/1, 85411, 85811
Charest, Jean 818/1
Charles, Eugenia 175/1
Charles, Pearnel 177/1
Charoen Khantawong, 35311
Chasboelatow, Roeslan 52913, 68212, 684/1, 688/3, 68913
Chatha, Choudhry Hamid Nasir 28011
Chatichai Choonhaven, 277/1, 34611, 351/3, 352/1/2/3/foto, 353/1/2/3/foto, 354/1/2/3, 413/2/foto, 414/3, 78012
Chausen Kosal, 630/3
Chauthala, Om Prakash 12813, 497/1, 498/1, 63111
Chavan, S.B. 63312
Chaves, Manuel 44312
Chavez, Frank 712/1
Chavez Araujo, Olivero 82711
Che, Commandant 463 2
Chea Sim, 630/1/foto, 86013, 86211, 86311
Chem Snguon, 34612
Chen Chang-wen 571/1
Chen Cheng-jan 572/1
Chen Jinhua, 27313, 27412
Chen Li an, 65/3
Chen Man Hin, 61/1
Chen Xiaoping, 48912
Chen Xitong 273 2 foto
Chen Yanbin, 492/2
Chen Yu-chu, 13412
Chen Zeming, 274/2, 4891213, 7721112
Cheney, Dick 38/2, 260/1/2/3/foto, 28211, 3251112, 33712, 35713, 51811, 57312, 57413, 5751213, 70511, 7091112
Cheng, Vincent 1331213
Cher, François 338/3
Cherubin. Pierre 824/2
Chevalier Bravo, Juan 53913
Chevènement, Jean-Pierre 14313, 19713, 19311. 268/1
Chiam See Tong, 78011
Chiang Wen-tze, 571/3
Chiarelli, Carlos 747/3
Chidambaram. P. 63313
Chien, Frederick 5612, 6513
Chigaga, Gibson 48013, 481/1
Chijikwa, Jeremiah 18511
Chikane, Frank 550/3
Chiles, Lawton 10411
Chiluba, Frederick 48013, 481/foto
Chimid, Byaraagiyn 6113
Chin A Sen, Henk 45513, 47011
Chipperfield, Geoffreg 200/3, 42311
Chirac, Jacques 13612, 19811, 514/1/2
Chirdon Abass, Omar 10713
Chirica, Andrei 678/1
Chissano, Joaquim Alberto 18113, 32912, 54613, 757/3
Chit Choeun (Tam Mok), 86113
Chit Khaing, 6213, 27813
Chitunda. Jeremias 32612. 617/foto
Chlistow. A. 690/1
Chmara, Stepan 60613, 60711, 68311
Cho Kyung Shik, 58/3
Cho Kyung Suh, 34911
Cho Nam Pung, 59/1
Choe Byung Yul, 349/1
Choi Chang Yoon, 34911
Choi Gak Kyu, 35012
Choi Ho Joong, 5912, 34911
Choi Sang Yup, 34911
Chol, Gordon Koang 84311
Chon In Chon, 63313, 6341112
Chong Won Taek, 637/1
Chou Hong-tao, 65/3
Choudhury, Mahmud 65/1
Chowdhury, Badruddoja 412/3
Chowdhury, Mizanur Rahman 412/3
Chrétien, Jean 81813
Christen, Emanuel 53/2
Christie, Perry 16711
Christodoulou, Efthymios 52011
Christopher, Rupert 471/2, 832/1/2
Christophersen, Henning 36411
Chroesjtsjow, Nikita 78911
Chrzanowski, Wieslaw 7712, 22411
Chuan Leekpai, 352/1
Chung, Vincent 27813
Chung Kun Mo, 348/3
Chung Soon Duk, 350/3
Chung Tai Soo, 350/2
Chung Won Shik, 63613, 63711
Chung Yong Euy, 349/1
Cicippio, Joseph 764/3
Ciemniewski, Jerzy 22212
Cimoszewicz, Wlodzimierz 22112
Cingoz, Temel 696/1
Ciobanu, Lina 37411
Ciobotea, Daniel 37512
Cisneros Leiva, Sofonias 702/3
Cissoko, Django 3311
Claes, Willy 65112, 65213, 80512

Clair, Serge 84012
Clark, Horace 17613
Clark, Joe 81713
Clark, Paul 735/2
Clark, Ramsay 259/1
Clarke, Carl 31911/2
Clarke, Claude 17613
Clarke, James Pius 738/3
Clarke, Kenneth 1413
Claude, Sylvio 82513
Claudio, Thomas 51411
Claus, Prins 114/foto, 805/3
Clausen, Hans Peter 15312
Clermont, Kesner 320/1
Clines, Thomas G. 3231112
Clodumar, Kinza 135 3, 13611
Cochrane, Eustace 166/2/3, 69913, 700/1
Cocker, Cecil 282/3
Coelho, Tony 9611
Coello Trejo, Javier 246, 3
Coëme, Guy 1431'3, 362/1/2/3, 363/1
Coenemans, P.H. 36111
Coetsee. H.J. (Kobie) 115/3. 399/1
Coetzee. Dirk 115/3, 397/2/3
Cogger, Michel 819/1
Cohen, Herman 32912, 474/2, 542/3. 547/1, 61711, 84212
Cohen, Ran 271/3
Coles, Jonathan 541/1
Colla, Marcel 650/1, 65313
Collignon, Robert 50711
Collin, Jean 36/1
Collins, Gerard 81/1
Collins, Gerry 590/foto, 5911213, 5921113, 737/2
Collins, Mary 818/1
Collor de Mello, Fernando 168/2/3, 1691113, 170/1, 24212, 31713, 69813, 69911, 744'11213, 7451213, 746/1/2/3, 747/1/2/3
Colorado, Antonio J. 24713, 248/1
Colotka, Peter 8811
Comaneci, Nadia 37511
Commey, Richard 2813, 2911
Commissiong, David 318/2
Compaore, Blaise 27/2/foto, 2811, 18313, 32812, 39213, 621/1, 70611
Compaore, Jean-Léonard 2713
Compton, John 54013, 541/1
Conable, Barber 28512, 28612
Concepcion, José 711/1, 71812, 724/3
Concini, Dennis De 105/2
Conde, Alpha 75313
Conlon, Gerard 59513
Conlon, Giuseppe 59513
Conte, Carmelo 43311
Conte, Lansana 2913, 544/3
Conteh, Abdulai 3711
Conteh, Birch Momodu 37/1
Contreras, Juan Manuel 749/3, 75013
Conyers, John 53913
Cools, André 508/1/2/foto
Cooper, Roger 625/3
Cooper, Warren 68.11
Cooray, B. Sirisena 20413, 20513
Coore, David 176/3
Corbeil, Jean 81811
Corcuera. José Luis 441/1/3
Corneanu, Nicolae 37512
Correa, Luis Fernando 833/2
Correa Alzate, Jairo 60913
Correia. Carlos 108/2
Corsino Tolentino, André 3213
Cossiga, Francesco 43013, 43111, 43212, 739/3, 813/2
Cossutta, Armando 73912
Costa, Celestino Rocha da 25112
Costa, Manuel Pinto da 39211
Cotret. Robert de 81713
Cotti, Flavio 446/foto, 447/1, 733/foto
Coulibali, Sinally 388/1
Coulibaly, Adama 618/3
Coulibaly, Mamadou 33/2, 388/2
Coulibaly, Tienan 3312
Coumbassa, Saliou 30/1
Cradock, Percy 867/1
Craig, John 764/2
Cranston, Alan 105 2/3
Craxi, Bettino 286/3, 431/2 432/2/3, 73913
Crean, Simon 647 1
Creech, Wyatt 6811
Cresson, Edith 51311, 515/2/foto, 516/2 517 1, 575/2
Cristiani Burkard, Alfredo 242/1, 38312, 384/1/2, 703/1
Cristofori, Nino 257/2
Crosbie, John 817/3, 819/3
Cruz, Francisco Ramos da 326/1
Cuba g Escobedo, Adolfo 9411
Cubahiro, Constantin 330/2
Cuci, Leontjev 29611, 51213
Cuenco, Antonio V. 711 2
Cuervo Gomez, Manuel Antonio 823/2
Cuisia, José 718/2
Cunhal, Alvaro 311/3
Curien, Hubert 51613
Currie, Austin 219/3
Curticeanu, Silviu 374/1
Custodio, Luther 723/2
Cvitan, Onesin 66913
Cywinska, Izabella 80/2

D

Dabrowski, Bronislaw 7812
Dada, Abubakar 753/2
Dadzie, Kenneth 791/3
Dagra, Mamadou 34/3
Daim, Omar Nour el- 10913
Daim Zainuddin, 278/1
Dalani, Minella 296/1
Dales, Ien 21811, 80611
Dalescu, Constantin 37411
Dali, Abdul Aziz al- 25613
Dalkamoni, Hafez Kassem 666/2
Dallul, Muhsin 20313, 48513, 76212
Daly, Brendan 73811
Daly, Cahal 2201213
Dam, Atli 15512
Damanaki, Maria 51911
Damiba, Beatrice 27/3
Damiri, Adnan 71012
Damjanovski, Risto 436/3, 671/2
Danesh, Mohammad Esmail 11812
Daniel, Simeon 54011
Danis, Marcel 818/1
Danow, Christo 152/3, 730/2/3, 731/1
Dansala, Bambe 39211
Danso, J.A. 28/3, 2911
Dansokho, Asmath 47813
Danun, Nussaman 405/foto
Dao Duy Tung, 645/2/3
Dap, E. 459/1, 468/1
Daprou, Kambou 2713
Darez, Gholam Mahaynodin 122/2
Darman, Richard G. 10012, 10112, 7041213, 705/1
Darsières, Camille 24513
Dashdabaa, Sanduyjavyn 351/3
Dashnyam, Luvsandambyn 6112
Dash-Yondon, Budragchaagiyn 351/2/3
Dassert, Djibrine 18412, 392/1
Dauda, Bandala 37/1
Dauster, Jorio 745/3
Davidom, Jeffrey 75713
Davidson, Jeff 25/3
Davies, William Robert 594: 2
Dayal, Virendra 358/3
Dayaratne, P. 204/3, 20513, 569/1
Deb, Santosh Mohan 63313
Déby, Idriss 184/2/3/foto, 3921112
Déchamps, André 514/2
Defares, J. 83313
Dehaene, Jean-Luc 505/1/2/3, 50612, 507/3, 508/1, 651/2, 652/3
Deira, Desi 462/2
Dejmal, Ivan 534.2
Delafosse, Jean-Claude 3013
Delamuraz, Jean-Pascal 44613
Delanghe, Luc 64912
Delawar, Mohammed Asef 11813
Delebarre, Michel 514/1, 516/2, 517/2
Delgado Rodriguez. Eduardo 821/2
Delich Bentley, Helen 308 3
Delors, Jacques 81/1, 15513, 156/1, 157/1, 158/3, 364/foto, 365/2, 516/2, 522/3, 584/3, 585/2, 588/2, 674/2, 733/1, 784/2/foto
Delpiazzo, Carlos 613/2
Dembele, Souleymane 33/2
Deme, Amadou 33/2
Demeester, Wivina 651/3
Dementej, Nikolaj 59812, 69313
Demeny, Laszlo 376/1
Demeska, Kuma 836/1
Demszky, Gabor 303/2
Dena, Cem 238.2
Deng Xiaoping, 274/2, 490/2, 49111. 769/2, 771/1, 86413
Denise, Auguste 30/2
Denizer, Semsi 695/2
Denoon, Lennox 2513
Deprez, Gérard 505/2, 506/3, 507/2, 651/1, 801/foto
Derby, Fred 466/2, 473/1, 83212, 833/3, 834/foto
Derycke, Eric 651/3
Desinor, Carlo 32011
Detenamo, Vincent 13513
Deupan, Sher Bahadur 568/2
Devesi, Sir Baddeley 140/3
Devi, D.K. Tara 633/3
Devine, Michael 243/1, 245/1
Dewinter, Filip 801/foto
Deza Meza, Juan 831/2
Dezayi, Mohsen 69612
Dharsono, Hartono Resko 276/2, 77311
Dhawan, Harmohan 129/3
Dhlakama, Afonso 757/3
Dhoore, Luc 65212
Dhuhiri, Hammudab bin Ali al- 11811
DiPrete, Edward 1041'1
Diab, Ahmed 117/1
Diabate, Henriette Dagri 61813
Diabate, Moussa 75712
Diabira, Lamine 757/1
Diallo, Abdoulaye 3312
Diallo, Demba 389/1/foto, 546/3
Diallo, Djibril 388/2
Diallo, Oumar 75712
Dianalan, Jiamil 718/2
Diao, Amadou 27/3
Diarra, Niamanto 33/2
Diarra, Oumar 3013
Dias, Lazaro Manuel 326/1
Diaz, Jean-Paul 478/3
Diaz, Ramon 71113, 71211
Diaz, Rodolfo 31613, 31711
Diaz de Guereno, Eloy Uriarte 440/2
Dib, Roger 486/1, 761/3
Dibo, Paul Gui 3012
Dibuama, Tiniothy 63013, 86112
Diby, René Djedjemel 61813
Dick, Paul 818/1
Didi, Hassiny Ould 3313, 34/1
Dienstbier, Jiri 89/2, 534/1, 53612
Diepgen, Eberhard 299/2, 30013 30111
Diestel, Peter-Michael 6/2, 813, 10/1
Digns, Wilmot 180/1
Dijk, C.P. van 361/1
Dijkstal, H.F. 832/3
Dijmarescu, Eugen 37113, 678/1
Dillen, Karel 801/1/foto
Dillon-Lee, Michael 59412
Dimapora, Ali 71312
Dimitrov, Dimitar 671/2
Dimitrow, Filip 15311
Dimow, Dimo 152/3
Din, Hussein Kamil Baha al- 55512
Din Ali, Izz al- 836/1
Din Karrar, Salah al- 83612
Dinca, Dumitru 370/2
Dincerler, Vehbi 69713
Dingizwayo, J.L. 47611
Dini Ahmed, Ahmed 32712
Dinka, Tesfaye 475/1/2, 5421113, 543/2
Diokno, José 714/1
Dioneda, Leovic 719/3

Diouf, Abdou 2813, 35/3/foto, 36/1, 114/3, 478/2/foto
Diria, Ali Hassan 110/2
Diro. Ted 41613
Disha, Qemal 294/1, 296/1
Dissanayake, Gamini 204/3, 205/2
Dit Munty, 346/2
Ditfurth, Jutta 664/3
Dixon, Sharon Pratt 104/2/foto
Djalo, Umaru 10911
Djama Elabe. Mohammed 107 3
Djassi, Mussa 10812
Djedje, Vincent Ticko 3013
Djika, Abara 391/3
Djodan, Sime 669/3
Djoe, Eddy 462/2
Djohar, Said Mohamed 752/2/3
Djondo, Koffi 11013
Djoussouf, Abbas 75213
Djukanovic, Milo 308/2
Do Muoi, 355/1/3, 64312, 645/1/2/3, 86311
Do Quang Thang, 645/3
Doan Khue, 64513
Dobrovsky, Lubos 531/2
Doe, Samuel K. 180/1, 32713, 328/1, 62212
Doebinin, Viktor 871/2
Dogan, Hüsnü 24111, 695/3, 69712
Dogoezjijew, Witali 22913, 684/1, 689/1
Dogoh, Koudjolou 11013
Dogonyaro, Joshua 328/2, 62211
Dogu, Barlas 69713
Dohnal, Johanna 367/2/foto
Doi, Takako 58/2, 187/3, 49913, 77411/2
Dokle, Namik 51211
Dole, Elizabeth 9513, 105/1, 32213
Dole, Robert 113/foto, 161/3
Dolgorsuren, Oydovyn 6112
Dolinchek, Martin 848/1
Dominguez, Carlos 315/3, 7111213
Dompok, Bernhard 27812
Donald, Alan 864/2
Donat-Cattin, Carlo 43212
Dong Sy Nguyen, 645/1
Donkor, E.O. 28/3
Dorlhac, Hélène 51312
Dorligjav, Dambiyn 62/2
Dost, Mohammad Anwar 12212
Dotan, Rami 48211
Doubin, François 51613
Douglah, Saleh 335/2, 55613
Douglas, Denzi 54011
Douglas, Easton 176/3
Douglas. Paul 95/3
Douglas, Roger 66/3
Doumbia, Oumar 3312
Doumbia, Tiecoura 39011, 54612
Doupamby-Matoka, Marcel 618/2
Dourda, Abu Zaid Omar 3311
Doutoum, Habib 39211
Douyon, Chavanne 32011
Dowiyogo, Bernard 13513
Dragasakis, Yannis 51911
Draskovic, Vuk 163/foto, 164/3, 3081213, 309/foto, 434/1
Drenkmann, Giinther von 9/2
Dreyfus Morales, Enrique 70311, 70411
Drilon, Franklin 71112, 718/1
Drnovsek, Janez 66813, 669/1
Droek, Mircea 16/2, 37711, 606/2/3
Dromi, José Roberto 31613
Drzycimski, Andrzej 224/2
Duan Jin, 86711
Duarte, Jose Napoleon 386/2
Dubcek, Alexander 89/3
Dubernard, Jean-Michel 514/1/2
Dubey, Muchkund 280/2, 56411
Duceppe, Gilles 170/3
Duchac, Josef 7/1
Dughmi, Abdel-Karim al- 33811, 559/2
Duhayyat, Id 55912
Duisenberg, W.F. 290/3, 291/1/foto
Dujardin, e a n 650/3
Dukakis, Michael 10313, 323/1
Dukes, Alan 22011
Duli, Craig 116/1
Dumani, Nexhmedin 51213, 81313
Dumas, Roland 4211, 4513, 14213, 18012, 18612, 188/2, 228/2, 345/2, 358/1, 364/2, 36611, 40912, 477/1, 48813, 51612, 53013, 626/2, 629/3, 863/foto
Dumbuya, Moses 37/1
Dumlao, Saturnino 72211
Dunilein, Christine 9/2
Dunai, Imre 19711
Duncan. Daniel Kablan 61813
Dunem Fernando José de Franca Van 326 1
Dunem ,,Loy", Pedro de Castro Van- 17911, 326/1/3
Dunkel, Arthur 286/foto, 28711
Dunkley, Carlyle 17613
Dunn, Lydia 864/3
Dupre, Carlos 748/2
Duran, Armando 541/1/2
Durao Barroin. José 617/foto
Durieux, Bruno 513/1, 516/3
Durr. Kent 399/2
Durrani Asad 123/2
Dursun, Turan 23713
Dutan, Fausto 53712
Duval, Gaëtan 8401213
Duvalier, Jean-Claude 3191213, 32112, 322/1
Dymally, Mervyn 62211
Dyremose, Henning 155/1
Dzardyhan, Kinayatn 6113
Dzjemilew, Moestafa 607/1
Dzjoemagoelow, Apas 1713, 18/2
Dzorig, Sanjaasurengiyn 6113

E

Eagleburger, Lawrence 195/1/foto, 242/1, 379/foto
Eanes, António dos Santos Ramalho 31113
East, Paul 68/1
Ebendeng Nsomo, Melanio 75312
Ebouka-Babackas, Edouard 70613
Eddé, Raymond 76113
Edelmaier, Johann 368/1
Edoh, Koffi 11013
Eersel, Humbert 471/2
Eggar, Tiinothy 1211
Ehrenberger, Emil 53311
Eichel, Hans 30013, 664/3
Eide, Vigleik 57411
Einarsson, Olafur G. 608/2
Eisenhower, Dwight D. 98/1
Eitan, Rafael 481/2
Ejazi, Mehr Mohammad 122/2
Ekert, Bronislaw 7712
Ekeus, Rolf 55513
Ekra, Alain Frédéric François 3013, 618/3
Ekra, Mathieu 3012, 61911
Ela Mangue, Julio 75312
Elberfeld, Lawrence G. 32511
Elizabeth II, Koningin 17113, 73111
Ellemann-Jensen, Uffe 155/1/3
Ellis, Rudy 82912
Elo Nzang. Eduardo Ndong 75312
Emec, Cetin 2381213
Emiroglu, Metin 69713
Emmanueili, Henri 513/2
Empel, Frank van 810/1
Endara Galimany, Guillermo 538/3, 539/1/2/3
Ende, Lex 10/1
Engell, Hans 15312, 155/1
Enggaard, Knud 15511
Engholm, Björn 299/3/foto, 665/1/2/foto
Engler, John 10411
Enrile, Arturo 726/3
Enrile, Juan Ponce 7111113, 712/1/2/3, 713/2/3, 714/foto, 715/foto, 718/1/2/3, 71911, 72111
Erdem, Kerim Aydin 23812
Eris, Ibrahim 74513
Erinacora, Felix 79813
Ermen, M.J.C.A 36112
Ernaga Esnoz, Maria Josefa 43811
Erp, Jake 81713
Erriquez, Elio 53/2
Ershad, Hossain Mohammed 341/3 foto, 342/1/2/3, 343/1 2/3/foto, 344/1/2/3, 412/2/3
Eryilmaz, Yasar 697/3
Esajas, W. 452/1
Escalona Reguera, Juan 17312
Escheikh, Abdelhamid 33212
Escobar Gaviria, Pablo 23/3, 24/3, 610/3, 612/2/3
E. ioia Ii 4 440 2 441
Espina Salguero, Gustavo Adolfo 244 2
Espinosa, Pedro 750/3
Esquivel Yedra, Antonio 820/2
Essingone, Adrien Nkoghe 61812
Essy, Amara 618/3
Estanislao, Jesus 71811, 726/1
Estebaero Feli, Juan 93/1
Estigarribia Elizache, Hugo 247/3
Estrada Medina, Manuel 93/1
Estrella, Eduardo 823/2
Estuar, Fiorello 712/1, 718/2
Etchegaray, Roger 355/3
Etemadi, Saleha Faruq 12212
Etoughe, Jean-Baptiste Obiang 61812
Ettl, Harald 367/2/foto
Etty, W. 57913
Etxebeste, Eugenio ,,Antxon" 43913, 440/1
Eustaquio, Antonio 170/2
Eversdijk, H. van 36111
Eyadema, Gnassingbe 110/3, 111/1/2, 253/2, 480/1/2, 759/1/2/foto
Eyskens, Mark 43/3, 33913, 36113, 362/1/3, 363/3
Eysmontt, Jerzy 224/1/foto
Ezoe, Hiroinasa 13012
Ezzedin, Ibrahim 338/1

F

Fabius, Laurent 513/2
Facchiano, Ferdinando 433/1
Factoran, Fulgencio 71113, 718/2
Fadel, Mahamat Zene Ali 39211
Fadil, Wahib 117/1
Fadlallah, Mohammed Hussein 5513, 76412
Fahd ibn Abdul Aziz, Koning 39/2/3, 40/1, 43/1, 52/1, 56/1, 188/1, 197/1, 488/2/foto, 625/foto, 626/2, 628/foto, 629/1, 771/2, 851/1, 852/1
Fahum, Khalid al- 859/3
Faisal, Saoed al 5611, 409/2, 488/3, 5531213, 626/2
Fajgembaum, José 746/2
Fakafanua, 28213
Fakhar, Syed 28011
Fakhuri, Shawqi 20313, 763/1
Falae, Chief Olu 183/3
Falati, Xoliswa 552/2
Falconi, Juan 53712
Faleiro, Eduardo 633/3
Falk, Elke 9/3
Faloon, John 68/1
Fama, Joseph 9911
Fanayesh, Salem Ahmed al 33/1
Faqir, Ali al- 33811
Farah, Abdulrahim 62613
Farah Lodon, Souleiman 10713
Faraj, Samal Majid 33613
Farakos, Grigoris 51911
Faremo, Grete 16611
Faria, Paulo Cesar 168/2, 16913
Fariz, Ziyad 338/1, 55912
Farook, M.O.H. 63313
Farra, Marwan 117/1
Farrakhan, Louis 9911
Farrelly, Alexander 245/2
Fasslabend, Werner 367/2/foto
Fatafehi Tu'ipelehake, 282/3
Fawehinmi, Chief Gani 182/3
Fawzan, Abdel al-Wahab Sulayman al- 483/3
Fayoum, Khaled 486/3

Fazekas, Ludovic 374/1
Fazlur, Kazi 343/1
Fedorow. Swjatoslaw 67911
Fekter, Maria 367/3/foto
Felber, René 447/1
Feldgrill-Zankel, Ruth 367: 3
Feliho, Florentin 38613
Fellgate, Walter 8471foto
Fernandes, Flavio Joao 32611
Fernandes, Justino José 326/1
Fernandez, Guillermo 713/3
Fernandez, Roquc 31411, 317/2
Fernandez, Simon Tomas 9311
Fersiandez Alvarez, José Ramon 82012
Fernandez Boada, Eddy 820/2
Fernandez Ordoñez, Francisco 69/1, 174/2, 268/2, 444/3 foto
Fernaridez Saavedra, Gustavo 74312
Fernando. Saman Piyasiri 212/3
Fernstein, Dianne 104/2
Ferreira Do Nascimento, Lopo Fortunato 17811
Ferreira da Silva, Genesio 170 '2
Ferrer, Jaime 711/1/2/3
Fetke, Gyula 30311
Field, Michael 13511
Field, Peter 70/1
Fields, Terry 735/2/3
Figueredo Planchart, Reinaldo 541/2
Filali, Abdel Latif 38713
Filmon, Gary 17112
Fiisjin, Gennadi 527/1
Fils-Aime, Serge 32011
Finau, Patelisio Punou-Ki-Hihifo 782/2
Finucane, Dermot 73813
Firmenich, Mario 31611
Fischer, Joschka 30013
Fischer, Oskar 1012
Fischler, Franz 367/2/foto
Fisunoglu, Muhittin 69611
Fiszbach, Tadeusz 77/3
FitzGerald, Garret 588/3
Fitzmater, Marlin 323/1, 33311, 526/2
Flassik, Imrich 533/1
Flemming, Marilies 367/2/3/foto
Fletcher, Yvonne 754/1/2
Floissac, Sir Vincent 541/1
Florakis, Harilaos 519/1
Florencio, Bernardo 9311
Florendo, Oscar 718/3, 71911
Flores, Gilda 384/3
Flores, Guillermo 726/3
Florestant, Joseph Lemoine 824/2
Fokin, Witold 379/2/foto
Foley, Thomas S. 96/3
Follosco, Cefrino 71812
Fologo, Laurent Dona 3012, 619/1
Ford, Keith 16612, 700/1
Ford, Wendell H. 10513
Ford, William D. 9612
Forde. Henry 318/3
Formica, Salvatore 433/1
Forsyth, Michael 1213
Fostin, Desmond 541/1
Fota, Constantin 678/1
Fotedar, M.L. 63312
Fotem, Georgi 15213
Foxley Rioseco, Alejandro 751/2, 75211
Fracanzani, Carlo 43012
Fraga Iribarne, Manuel 443/2
Francis, Michael 621/2
Frangie, Soleiman 203 3, 762 2
Franja Salvador 294/1, 296 1
Frank Edouard 287 1 2 706 2
Franklin. Warwick 318/2. 319: 1/2
Franks, Gary 103/2
Franssen. J. 509'3
Frederiksson, Ove 233'2
Free, Ross 64711
Freeland, Adolphus 166, 2, 700/1
Freeman, Ronald 584/1
Freij, Elias 401/3, 853/3
Freire Monteiro, Vitor 108. 2
Froenze, Michail 381 1
Frutos Vaesken, Alexis 247/3
Fuente, Francisco de la 829/3
Fujimori, Alberto Keinya 9212, 9313, 94/1/2/3, 95/1/2, 53713, 829/1, 830/1/3, 831/2
Fukida, Akira 498/3
Fukofuka, Viliami 283/1
Furayhat, Abd al-Salam 55913
Futo, Dezsö 30213

G

Gabou, Alexis 70613
Gabriëls, Jaak 506/2, 649'2, 650213
Gadea, Suzana 3741
Gadir, Osman Abd al- 33112
Gado, Soulevniane 111/1
Gaffar, H.M.A. 344/2
Gailani, Pir Sayed Ahmed 123/3, 121'1
Gaitan. Eliecer 538/3
Galan Sarmiento, Luis Carlos 24/2
Gale, Ben 14111
Galeote, Guiiiermo 69412
Galla, Mohammed Mustafa Abu 481/2
Gallardo, Jorge 537/1
Gallardo, Miguel Angel Felix 24613
Gallestegui Lagar, José Luis 438/1
Galloni, Giovanni 739/3
Galman, Rolando 72312
Galon, Hercules 724/1
Galszecsy, Andras 30611
Galvez Olaecbea, Alberto 83111
Galy-Dejean, René 51412
Gamanayake, Upatissa 21212
Gammelgaard, Lars 153/2
Gamsachoerdia, Zmiad 377/2/3, 378/2/3/foto, 37911, 604/foto, 605/1/2
Ganbold, Davaadorjiyn 6113, 62/1, 350/3
Gandhi, Indira 12911, 564/1/3
Gandhi, Maneka 126/3, 129/3
Gandhi, Rajiv 127/1/2, 12813, 207/2, 20811, 2091213, 210/1/foto, 21111, 28012, 49411, 496/2/3/foto, 4971112, 564/1/2/3/foto, 565/1/2, 566/1, 631/3, 63311
Gandhi, Sanjay 564/3
Gandhi, Sonia 56311
Ganeshamoorthy, S.G. 21113
Gantt, Harvey 10312
Garaicoetxea, Carlos 439/2
Garang (de Mabior), John 84212, 84311
Garavini. Sergio 739/2
Garba, Joseph Nanven 791.13,792/foto
Garcia, Joaquin Ricardo 9311
Garcia, Marciano 243/1
Garcia ,,Cabelo Branco", Joao Henriques 32611
Garcia Candau, Jordi 443/1
Garcia Herreros, Rafael 612/3
Garcia Lozano. Luis 44112
Garcia Meza Tejada, Luis 74112, 742/1
Garcia Perez, Alan 91/1/foto, 95/2
Garcia Robles, Alfonso 828/3
Garcia Valverde, Julian 444/3
Gardezi, Syed Tasnim Nawaz 28011
Garel-Jones, Tristan 1212
Garrucho, Peter 725/1
Gary, P. 463/2
Gasanow, Gasan 38111
Gaspari, Remo 433/1
Gast, Gabriella 9/2
Gates, Robert William 260/foto
Gaudino, Aiitoine 515/3
Gauze. Guy-Alain Emmanuel 30/2/3. 618/3
Gava, Antonio 430/3
Gaviria Gomez, Luis Hernando 2413
Gaviria Gutiérrez, Juan Felipe 2313
Gaviria Rivero, Gustavo de Jesus 2313
Gaviria Trujillo, Cesar 23/1/2/foto, 60913, 610/1/2, 611/1/2/3, 612/2/3
Gavrilovic, Zarko 163/foto
Gay, Norman 167/1
Gaye, James Akali 28/1
Gayoom, Maumoun Abdul 277/3
Gazana, Jarnes 330, 3
Gazon, Matodja 472/3
Gbagbo, Laurent 30 3, 31/1/2 3, 32/foto
Gbedemah, Mensah 29/1
Gbowo, Christophe 3012
Geagea, Samir 541213, 203/1/2/3, 486/1
Gebre Kidan. Tesfaye 542/2/3/foto
Gedamu, Fekadu 835/3
Geens, André 65113, 652/foto
C-eens, Gaston 507/2
Gehlot, Ashok 633'3
Geingob, Hage 390 1/2, 391/1
Grlbard, Robert S 741/2, 742/1, 743/3
Gelderblom-Lankhout H M 361'2
Gemayel, Amin 54/2. 761/3
Gennip, J. van 457/3
Gennip, J J.A.M. 361/2
Genscher, Hans-Dietrich 45/3, 198/3/foto, 225/3, 266/3, 2681112, 299/1/2, 300/2/foto, 301/foto, 302/1, 33911, 341/2, 364/2, 36611, 40511, 524/3, 62612, 662/1, 666/2/3, 668/1, 792/3
Gentz, Richard C. 32511
George, Louis 540/3
Georgievski, Ljupco 308/2
Gerasimow, Gennadi 229/foto, 23011, 530/3
Gerasjtsjenko, Wiktor 69012
Gerbovics, Jenö 306/1
Gere, Mihai 37411
Gereniek, Bronislaw 7712, 2221213, 224/2
Gergatz, Elemer 30611
Gerhardsen, Tove Strand 165/3. 16611
Gessen, Vladimir 541/1
Ghabbash, Mohammed 117/1
Ghadanfar, Abdel Fatar 66612
Ghafar Baba, Abdul 278/1
Ghafur, Abdul 118/3
Ghali, Iyad Ag 38811
Ghani, Safwat Abdel 4911
Ghannouchi, Rachid 547/3, 548/1
Ghatowar, Paban Singh 633'3
Ghawshah, Ibrahim 859/3
Gheorghe, Stefan 67811
Ghermazien, Tesfai 47412
Ghiasi, Borhanoddin 118/2
Ghofran, Mohammad 12212
Ghozali, Sid Ahmed 615/3/foto, 616/1/2
Ghulabzoi, Sayed Mohammad 12211
Gibbons, Leonard 16811
Gibbs, Lawrence 175/3
Gibson, Lady 59311
Gies, Gerd 6'3
Gijsberg, E. 460/2
Gil, Mieczyslaw 222/2/3
Gilani, Syed Iftikhar 64112
Gilds, S. 833/3
Gilles, Serge 32112
Gingrich, Newt 10312
Ginjaar, L. 361/2, 811/2
Giosan, Nicolae 374/1
Giray, Safa 24111, 697/3
Girjasing, Soeshiel 83213, 833/1/3, 83411
Girukwigomba, Astere 32711
Giscard d'Estaing, Valéry 19811
Gjesteby, Kari 16611
Gjyzari, Niko 29411
Gladstone, David 57011
Glapinski, Adam 224'1/foto
Glastra-van Loon, J.F. 361/2
Glasz, J.R. 361/2
Glean, Carlyle 175/3
Glebocki, Robert 22411
Glemp, Jozef 7811, 79/foto
Glenn, John 105/2
Gligorov, Kiro 308/1/foto, 437/foto, 522/2, 525/3
Gnoléba, Maurice Seri 30'2
Gobardhan, Tjan 833/3
Godinho Gomes, Henriqeta 10812
Godinho Gomes, Pedro 10812
Godmanis, Ivars 815/1
Godoy. Virgilio 7021112,3, 703/2/3
Goebenko, Nikolaj 215/3, 23011
Goeinbaridze, Giwi 21/2, 37713
Goerenko, Stanislaw 16'1
Goesew, Wladimir 600'3
Gogoi. Tarun 633/3

Goh Chok Tong, 132/1/2/foto, 41113, 779/3/foto, 780/1
Gold, Alan 172/1
Goma, Louis Sylvain 25013
Gomango Giridhar 63313
Goma-Foutou, Celestin 250/3
Gombojay, Jambyn 61/2
Gombosuren, Tserenpilyn 62/1/2/3, 351/2, 63912
Gomes, Ciro 16811
Gomes, Ireneu 32 ..
Gomez, Alfonso 609/2
Gomez, René Alseny 75313
Gomez, Tomas 71812
Gomez Gutierrez, José Ignacio 82012
Gomina-Pampali, Laurent 38713
Gomolka, Alfred 6/3
Gomulka, Stanisiaw 78/3
Gonchigdorj. Radnaasumbereliyn 61/3
Goncz, Arpad 305/1, 709/3
Gonifei Gaibounanou, Pierre 387/3
Gonzales, José Antonio 71112
Gonzales. Neptali 71111
Gonzalez, Antonio Erman 24212, 31411, 31613, 70111
Gonzalez, Gustavo 61213
Gonzalez, Rodolfo 24612
Gonzalez Fraga, Javier 31613, 317/2
Gonzalez Franco, Otoniel 612/3
Gonzalez Gonzalez, Ismael 17312
Gonzalez Marquez, Felipe 14113, 19911, 23711, 2681213, 31213, 43813, 444/1/2/3/foto, 694/2/3, 695/1, 753'2, 82212
Gonzalez Planas, Robert I. 820/2
Gonzalez Pozo, Camilo 2313
Gonzalez Torres, Dionisio 247/3
Gooding, Herman 4681112, 469/1/2
Goodlad, Alastair 1212
Gorani, Hajrullah 161/3
Gorbatsjow, Michail 5/1, 16/3, 17/1, 18/3, 19/3, 20/1/3, 38/3, 39/1, 42/1, 59/2, 68/3, 80/3, 81/2/3, 81/1/2/3, 83/1/2/3, 84/1/2, 85/1/3, 86/1/2/3, 89/3, 117/2, 141/2, 173/3, 187/1, 225/1/2/3, 226/1/2/3, 227/1/2/3, 228/1/2/3, 229/1/2/3, 230/1/2, 232/1/2/3, 233/1/3, 234/1, 235/1/2/3, 237/1/2, 256/2/3, 257/1/2/foto, 258/1, 302/2, 318/1, 349/2/foto, 351/1, 359/2, 369/1, 376/3, 377/3, 378/2, 381/3, 382/1, 488/3, 502/1/2/3/foto, 517/3, 526/1/2, 527/1/3, 528/1/2, 529/1/2/3, 530/1/2/3, 531/1, 573/1/3, 596/3, 597/1/3, 598/2/3, 599/1/3, 600/1/2, 601/2/3, 602/1/2/foto, 603/1, 604/1/3, 605/1/3, 606/1/2, 608/1, 635/3, 636/1, 643/2, 678/3, 679/1/3, 680/2/3, 681/2, 682/1/2, 683/2/3, 684/2/3, 685/1/2/3, 688/1/2/3, 689/1/2/3, 690/1/2/foto, 691/1/2/3, 692/1/2, 754/2, 767/3, 768/1/foto, 784/1/foto, 785/2/3, 787/1/2/3/foto, 788/1, 789/1, 814/1/2, 820/1, 821/1, 822/3, 853/2, 859/2, 869/2, 876/1/2
Gorbunows, Anatolijs 1613, 23213, 233/1, 81513
Gordon, Ken 251213
Gordon-Lennox, G. 452/3
Görg, Bernard 67213
Goria, Giovanni 43311
Gottmald, Klement 53212
Goutier, Leslie 32011
Gow, Ian 12/3, 58913, 594/3/foto, 595/1
Gowardhan, Bhagya 495/3
Gomda, Nayma 63313
Goyemide, Etienne 70612
Gqozo, Joshua Oupo 40011
Graafeiland, J.A. van 36112
Graanoogst, Iman 46812, 4691113, 470/2/3, 471/2, 83211
Gracanin, Petar 52013, 52112
Grah, Claire-Thérèse Elisabeth 61813
Graham, Doug 6811
Granda de Laserna, Jacinto 173/2
Granpat, Cliff 46911
Grant, James P. 7111, 798/2
Grant, Mary 2813
Grasset, Bernard 13613
Gratsjew, Pawel 684/1, 68613, 690/2
Gratz, Leopold 3681112
Gray, Robin 13511
Greaves, Evelyn 31912
Greaves, Philip 319/1
Greco, Michele 432/1
Greenwood, Berkeley 735/2
Greguric, Franjo 66913, 670/foto
Greiner, Nick 646/2/3
Grew, Desmond 59512
Grewel, Annemarie 81012
Grinewski, Oleg 786 1
Grol-Overling, A.C. 361/2
Gromow, Boris 226/2, 60212, 684/3
Grootjans, Frans 80413
Gros, Francisco 746/1
Grossetti, Charles 51413
Grossmann, Werner 9/2
Grosz, Karoly 8711112
Grubisic, Bozidar 306/foto
Grunitzky, Nicolas 759/1
Gu Bin, 49212
Guardia, Arrigo 539'2
Guaroa Liranzo, Manuel 93/1
Gudnason, Eidur 60812
Guebuza, Armando 18211, 329/3, 757/3
Guei, Robert 3011
Guerra Gonzalez, Alfonso 444111213, 69413
Guerra Gonzalez, Juan 44412
Guerreiro Guimaraes, Cantidio 746/3, 747/1
Guerrero, Larry I. 28212
Guezo, Romain Vilon 2711
Guigma, Albert 2713
Guigou, Elisabeth 5131112, 51613
Guillaume, Gilbert 79811
Guisasola, Carmen 44112
Gujral, I.K. 211/2
Gul, Hamid 6411
Gumbs, Emile R. 16612
Gumbs, Ralph 54012
Gummer, John 1413
Gundana, Feiiciano 75713
Gungaadorj, Sharavyn 61/3
Guo Haifeng, 275/2
Guo Zheqian, 771/2
Gures, Dogan 69513
Gurirab, Theo-Ben 391/1/2
Gurpinar, Cenap 69713
Gutema, Ibsa 83611
Gutierrez, Elias 74211
Gutierrez Chavez, Anibal 741/2
Guzman Bruno, Victor 74112, 74312
Guzman Errazuriz, Jaime 750/1/foto
Guzman Gutierrez, Erwin 74213
Györivanyi, Sandor 30611
Gysi, Gregor 30111
Gyulay, Ivan 303/1

H

Haakmat, André 45611
Haarder, Bertel 155/1
Habache, Georges 558/3, 85613
Habib, Antonios 11711
Habibi, Hasan 40913
Habre, Hissène 184/1/2/foto, 392/1/2
Habyarimana, Juvénal 3301213, 33111, 47713, 70811
Hachim, Said Hassan Said 752/2
Hafez, Ali Abd al- 33912
Hafiz, Amin al- 11613
Hafiz, Mirza Gholam 41213
Haglelgam, John R. 57212
Hahn, James K. 96/1
Haidara, Moulaye Mohammed 3312
Haidari, Said Mohammad al- 33512
Haider, Jörg 672/1/2
Haig, Alexander 30112, 66612
Haimer, Mohamed Ould 34/1
Hajdari, Azem 814/1
Hakim, Seyyed Mohammad Bakr al- 12212, 265/1, 33411, 33512
Halabi, Ghassan 11711
Halabi, Salah 555/1
Halefoglu, Vahit 6313
Halidi, Ibrahim 752/2
Halidi, Ibrahim Ahmed 75213
Hall, Aleksander 8012, 22212
Hall, Tony 836/2
Hall, Wesley 319. 2
Hamadah, Marman 20313, 762/2
Hanidi, Abdul Rahman Mahmoud 479/1/2
Hameed, A.C.S. 204/3, 205/3, 21311
Hamid, Havil Abd al- 27213
Hammadi. Hamid Yusuf 336/3 406 -
Hammadi, Saadoun 255/foto, 25611, 25913, 33413, 336/2/3, 40412
Hammoudi, Saad Qassem 402/2
Hammuri, Muhammad ai- 55912
Hamrouche, Mouloud 614/1/2, 615/1/2/3, 61613
Hamutenya, Hidipo 391/1
Han Dongfeng, 768/3
Hanena, Ahmed Ould Sidi Ould 33/3, 3411
Hani. Chris 400/1, 551/foto, 848/3
Hannibalsson, Jon Baldvin 608/2
Hansen, Johnny 83711
Happart, José 50512
Haq, Abdul 560/foto
Haq, Majedul 41213
Haq, Mohammad Ejazul 28011
Haqqani, Jalaiuddin 560/3/foto
Harb, Butrus 203/3
Harba, Mohammed 11711
Hardan, As'as 20313
Harms, Louis 11512
Harn Leenanond, 353/2
Harney, Mary 58913
Harouna, Omar Dieng 3313, 3411
Harrington, Odile 115/3
Harris, Reuben 166/2, 70011
Hart, Gerald 737/2
Harte, Gerard Majella 5941213
Hasan, Mahmudul 34313 •
Hasan, Uthman Ahmad 478/3
Hasegawa, Shin 13011
Hasbika, Ahmad 487/2
Hashim, Habid 71611
Hashimi, Abd al-Razzaq Qasim al- 33613
Hashimoto, Ryutaro 26612, 41913, 498/3/foto, 537/3, 77611, 777/2/foto, 783/1/3
Hashimoto, Toru 778/1
Hasib, Kayreddin 334/3
Hasler, Heinz 445/2
Hassan, Khalid al- 48713
Hassan II, Koning 43/2, 11413, 180/2, 196/1, 20012, 268/3, 38713, 837/3, 838/1/2/foto, 83911
Hasselfeldt, Gerda 30012
Hatada, Shigeo 50112
Hatakeyama, Shigeru 50012
Hatef, Abdorrahim 11813, 12213
Hatungimana, Fridolin 327/1
Hau Pei-tsun, 6513, 13412, 570/1/2, 571/2/foto, 572/1
Haughey, Charles 21913, 2201113, 58913, 592/2, 7381112
Haussmann, Helmut 29912
Havel, Vaclav 89/3. 90/1/foto, 14211, 17413, 35712, 35913, 36612, 531/1/2, 53213, 533/1/3, 5351112, 536/2/3, 57412, 583/foto, 6601213, 868/3
Havemann, Robert 10/1
Hawala, Solomon ,,Jesus'' 390/2
Hawatmeh, Nayef 488/1
Hawke, Bob 39513, 64613, 647111213, 850/3
Hawkins, Yusef 9911
Hawlader, Ruhul Amin 34412
Hayat, Faisal Saleh 64/3
Hayat, Habib Jawhar 483/3
Hayatou, Sadou 54512
Haydar, Mahmud 76113
Hayden, Tom 10413
Haye, Moktar Ould 34/1
Hayetzni, Eliakim 27113
Haynes, Richie 318/3, 31911
Hazelwood, Joseph 9912
Heath, Edward 39/2/3
Hedegaard, Connie 15312

Heffer. Eric 73512
Hegenbart, Rudolf 88/1
Heidweiller, Henk 44713, 457/1
Heijmans, H.F. 36112
Heijne Makreel, H. 36112
Hekmatyar, Gulbuddin 11911 12011, 121/1/2/3/foto, 123/1/2/3, 5601213, 56112
Helbing, Monika 912
Helfer, Gloria 9313
Hellströni, Mats 28711
Helms, Jesse 10312
Henipstone, Nicholas 6201112
Heng Samrin, 34513, 638/2, 64412, 86013, 86311
Henigan, Dennis 325/2
Henry, Ferdinand 54013
Henry, Gloria 25/3
Henrys, Daniel 32212
Herath, Harold 205/3
Herath, Renuka 20413, 205/3
Heredia, Alvaro 244/3
Hermannsson. Steingrimur 60811
Hermanowicz, Jozef 77/3
Hernandez Baquero, Jaime Crombet 173/1
Hernandez Colon, Rafael 24811
Hernandez Valicnte, René 38513
Hernes, Gudmund 16611
Heros, Alfonso de los 829/3
Herrenberg, Henk 468/1, 469/3, 47011, 83211
Herrera Hassan, Eduardo 538/3, 53911
Herrhausen, Alfred 66212
Herrigel, Otto 390/1/3
Herrmann, Joachim 1011
Herrnstadt. Rudolf 10/1
Herzog, Chaim 19413, 70913
Heseltine, Michael 1313, 14111213, 7341213
Hesketh, Lord 1212
Hesoun, Josef 367/2/foto
Hewson, John 13513
Heyliger, Hugh 54012
Hick, Sean 594/2, 73712
Hickel, Walter 10412
Hickmet, Richard 1213
Higgins, 59513
Hijaniro, Hildsonse 33012
Hilal, Ali Abu 76511
Hilarides, L. 36112
Hill, Patrick 596/2/foto
Hill, Paul 59513
Hillery, Patrick 22011
Hills, Carla 7011, 2871112, 82613
Hinshiri, Izz al-Din Mohammad al- 3213, 3311
Hirohito, Keizer 130/3
Hirsch Ballin, Ernst 469/2, 472/2, 81611, 83213, 834/1/foto
Hithi, Usamah Abd al-Razzaq Hummadi 33613
Ho Dam. 63511
Ho Non, 861/3
Ho Yung Chang, 778 2
Hobeika, Elie 55/1, 203/1/3
Hocke, Margret 9/3
Hockin, Tom 81811
Hodges, William 95/3
Hodza, Fadilj 16112
Hoedeman, Jan 81011
Hoefnagels, G.P. 361/2
Hoekman, J.B. 447/3, 452/2, 45713
Hoessein, Koning 43/2/foto, 4611, 5013, 187/2/3, 189/3, 33713, 338/2/3/foto, 339/1, 55313, 55412, 558/1/2, 559/1/2/3, 852/1, 85411, 85611, 85811
Hoessein, Saddam 38/2/3, 39111213, 4013, 41/3/foto, 42/1/2/3, 43/2/3, 441113, 45/2, 461112, 47,213, 186/1/2/3. 187111213, 188/1/3, 18911, 19011, 1911213, 19212, 19311, 19413, 195/3, 196/1/2/3, 19812, 201/2/3, 25513, 256/1/2/3, 2571112, 25812, 260/3, 261/3, 26213, 263/3, 265/1, 268/3, 26911, 333/3, 334/1/2/3, 335/2, 336/1/2/3, 337'1, 33911, 34111, 36312, 403/2/3, 4041113, 40511, 407/2, 40812, 556/3, 557/1
Hoeveler, William 106/1
Hofstede, Henk 578/3, 581/foto
Hol, Abu al- 27213, 273/foto
Holdijk, G. 36112
Holkeri, Harri 42911, 430'1
Holomisa, Bantu 11513, 116/1
Holst, Johan Joergen 16513, 16611
Hommes Rodriguez, Rudolf 23/3
Honasan, Gregorio .,Gringo" 713/2/3/foto, 71711, 718/1/2, 719/2/3, 72113, 7231113, 72612
Hond, Maurice de 15011, 810/1/2/3
Honecker, Erich 812, 9/1/3, 10/1, 662/1, 663/1
Honecker, Margot 662/1
Hong Ha, 64513
Hong Sung Chul, 57/3
Hoon, Jan 84312
Hopa, Jack 283/i
Hopffer Cordeiro Almada, David 3213
Hopkins, Adrian 737/2/3
Hor Nam Hong, 125/2, 34612, 86011
Horn, Gyula 30213, 30512
Horta, Basilio 313/1
Horvat, Franc 521/3
Horváth, Balazs 305/1/2/3
Hosein, Emmanuel 25/3
Hoss, Selim 541112, 202/foto, 20312
Hossain, Emdad 56211
Hou Jie, 491/1
Houben-Sipinan, H.P.G.M. 361/2
Houda, Bukhara Salem 3311
Houphouët-Boigny, Félix 30/2/3, 31/1/2/3, 619/1
Houtekins, Emmanuel 339/2
Houten, D.J. van 44713, 44811
Hovmand, Svend Erik 15511
Howard, Michael 1413
Howe, Brian 6471112
Howe, Sir Geoffrey 1312, 1411, 58813
Hoxha, Enver 29411, 29512, 2961112, 812/2
Hoxha, Flamur 51213
Hoxha. Kostandin 512/3
Hoxha, Nexhmije 294/1, 296/foto
Hoyte, Hugh Desmond 176/2, 833/2
Hraoui, Elias 52/2/3, 54/1/2/3, 55/1/2, 202/2/3/foto, 20312, 761/1/foto, 762/2, 7651213, 85812
Hraoui, Roy 76212
Hsu Shui-teh, 65/3
Hu, Richard 13313
Hu Qili, 76912
Hu'akavameiliku, 28213
Huang Ju, 49111
Huang Kun-hui, 65/3
Huang Zhendong, 491/1
Hubacher, Helmut 445/1
Huber, Peter 446/1
Huda, Nabil Abu al- 33811
Huddleston, Trevor 84413
Hughes, Paul 59413, 73712
Huh Nam Hoon, 58/3, 34911, 636/3
Hume, John 589/2/3, 5911112, 59212
Humphrey, John 23/3
Humphreys. Hilroy 166/2 3, 70011
Hun Sen, 124 1/2/foto, 125/2, 345/3, 62912, 63011. 631/1/2/foto, 64513, 860/1/2 3, 862/1/2 3 863/1/2
Hungwana, Teodato 329/2
Hunt, David 14/3
Hunter, Gerard 596/2/foto
Hunziker, Bruno 445 1
Hurd, Douglas 14/2/3, 38/1/2, 4211, 4313, 4713, 118/1, 124/3, 197/1/2, 305/2, 341/2, 363/3, 395/2, 404/3, 521/1, 531/1, 549/3, 625/3, 695/1, 864/3, 865/1/2, 866/2/3, 867/3
Hurtado Cabrera, Carlos 702/2
Hurtado Miller. Juan Carlos 9313 9511 829/1/2
Hurtarte Cano, Carlos Leonel 24413
Husayn. Ahmad 836/1
Husayn, Shah Moazzam 343/3
Husbands, Parry 54013
Hussain, Ashraf 34411
Hussain, Chaudhary Amir 640 3, 64111
Hussain, Choudhry Shujat 279/3
Hussain, Fakhar 64013
Hussain, Sarwar 495/3
Hussain, Syeda Abida 642/1
Hussein, Jumaine 327/1
Husseini, Faisal 46/3, 271/3, 401: 3, 553/1/2/foto, 55412, 85211, 85313, 856/1/3, 857/1/2
Husseini, Hussein 76512
Huzkey. Hylyshyyn 6112
Hyon Ju Ok, 63712

I

Ibrahim, Ahmed Mohammed 3213
Ibraliim, Ali Ahmad 33111
Ibrahim, Izzat 403/2
Ibrahim, Ougure Hassan 107'3
Ibrahimi, Lakhdar 5213
Ickonga, Auxence 25013
Idris, Sheikh 56812
Idris Mohamed, Ibrahim 107/3
Idrisu, Alhaji Mahamad 29/1
Iékawé, Jacques 136/3
Ieng Sary, 861/2/foto, 863/1
Iglesias, Enrique 537/3, 74512
Ignatenko, Witali 257/1, 600/2/foto, 69211
Ihich. Aissa 516/3
Ikast, Kaj 15511
Ikeda, Yukihiko 49813
Ileto, Rafael 711/foto, 71211, 71311, 71412
Iliescu, Ion 2731213, 369/3, 37111, 67711, 678/2
Ilosvay, György 303/1
Im Chhunlim, 346/2
Imadi, Mohammed 11711
Imanyara, Gitobu 61913, 62012
Imaz Martiarena, Francisco 43812
Imiadze, Nodar 60312
Imodibie, Knees 32812
Inamura, Toshiyuki 49911
Inan, Kamran 69713
Inci, Mehmet Mustafa 696/1
Ingraham, Hubert 167/2
Ingram, James 544/2
Ingrao, Pietro 43111
Inonga Lokanga L'Omé, 76011
Inönu, Erdal 199/2, 24011
Inoue, Yuaka 49813
Ionnadis, Dimitrios 51813
Iosif, Dan 37412
Iosseliani, Dzjaba 378/3
Ipoto Eyebu-Bakand'Asi, 760/1
Iriani, Abdel Karim al- 5012
Irshidat, Salih 5591'2
Isai, Hekuran 29612, 81212
Isajew, Boris 59913
Isanow, Nasirdin 380/1
Iscandri, Abdul 37/1
Ishida, Koshiro 50011
Islam, Mohammad Rafiqul 34311
Islani, Rafiqul 34411
Islami, Kastriot 29611, 51113, 81412
Ismael, Hirosi 57212
Isoda, Ichiro 77613
Isohookana-Asunmaa, Tytti 430/1/foto
Isomura, Hisanori 500/1, 5011112
Issa Abbas, Mohammed 43113
Issalu Isangi, 548/2
Issarapong Noonpakdi, 35412, 413/3, 780/3
Ithana, Pendukini 391'1
Ito, Suetmitsu 77812
Iturbe Abasolo, Domingo 43713, 440/2
Iturralde Ballivian, Carlos 74312
Iuta, Taomati T. 781/3
Iwanenko, Wiktor 60712
Iwasaki, Takuya 77611, 778/1
Iwasjko, Wolodimir (Wladimir) 16/1/2, 6001112, 684/1, 688/3, 689/3
Iyad, Abu 272/3/foto, 48811
Izetbegovic, Alija 307/2/foto, 437/foto, 522/2, 52513, 671/2

J

Jaarsma-Buijserd, M F 361/2
Jaber, Saad Saleh 334'3

Jabir, Kamil Abu 856/foto
Jaburi, Saadi Tu'ma Abbas al- 201/3, 33613, 408/2
Jackson, Jesse 9911, 103/2
Jackson Rashleigh 176/1
Jackson, Thomas Penfield r7/1/3
Jacob, M.M. 63313
Jacobs, Sir Wilfred 16613
Jacobsen, Tauveve 14011
Jadambaa, Shagalyn 62/2
Jaime, Aguinaldo 326 ī
Jakes, Milos 88/1
Jakhar, Bakram 633/2
Jakhar, Bal Ram 632/3
Jakowljew. Aleksandr 530/2. 678/3. 679/1. 683/3, 685/1, 692/2. 692/1
Jakowljew, Jegor 69212
Jakomljew, Wenjamin 22612
Jalil, Mario 537/1
Jaijouli, Adnan 338/1
Jalloud, Abdel Salem 837/3, 838/foto
Jama, Sahra Ahmed 253/2
Jama Ali, Uthman 62411
Jamangile, Andrew 40011
James, Vance 829/1
Jammu, Abdel-Baqi 338/1
Jamrah, Issam Abu 765/3
Janajew, Gennadi 229/1/2/foto, 25811, 37711, 52913, 530/1, 684/1/2/foto, 687/3, 68812, 69211, 871/foto
Janjua, Asif Nawaz 642/1
Janka, Walter 10/1
Jankowitsch, Peter 367/3/foto
Janowski, Jan Stanislaw 8012
Jansa, Ivan ,,Janez'' 16312
Jansa, Janez 66912
Jaona, Monja 75511
Jaralla, Abdullah Hassan 483/3
Jardaneh, Basil 51/1/2, 33811, 55813, 559/1/2
Jaremenko. Joeri 60013
Jarpa, Sergio Onofre 75013
Jarudi, Mohammed 203/3, 76211
Jaruzelski, Wojciech 76/3, 79/3/foto, 80/2/3, 81/1, 221/1, 22312
Jassar, Ahmad Ali al- 483/3
Jatoi, Ghulam Murtaza Khan 279/3
Jatoi, Ghulam Mustapha 64/1/2, 65/2
Jatta, Memba 28/3
Jaurequi, Ramon 43713
Jawara, Dawda Kairaba 28/1/2/3, 18313, 24912
Jawlinski, Grigori 8412, 601/2/3, 602/1, 680/3, 68411, 689/3
Jayalalitha, 63212
Jayawardene, Junius R. 206/3, 207/1/2, 208/1/2/3
Jayme, Vicente 711/1/2, 71211
Jaz, Awad Ahmad al- 84213
Jazia, Ali Milad Abu 3311
Jazji, Ahmed 4813
Jazow, Dmitri 80/3, 22612, 23112, 52712, 530/1. 531/1, 684/1, 685/1/2, 69211, 768/2
Ja'far, Majid Abd 33613
Jeanprêtre, Francine 44511
Jean-Louis, Andre 320/1
Jean-Louis, Denise 322/2
Jean-Pierre, André 82412
Jean-Pierre, Thierry 515/3
Jebali, Hamadi 33211
Jefimow, Nikolaj 23011, 69212
Jelinek, Otto 81811
Jeltsin, Boris 16/2, 20/foto, 81/2/3, 8211, 84/2, 227/3, 232/3/foto, 233/3, 235/1, 378/foto, 379/1, 38211, 528/2/3, 529/1/2, 531/1, 596/3, 59711, 59811, 5991213, 60011, 60113, 602/1/2/3/foto, 60311, 607/2, 60811, 679/2, 68212, 683/3, 684/2, 685/3, 686/1/2/3/foto, 687/1/3, 688111213, 689111213, 690/2/foto, 691/1/2, 692/1/2, 69311, 698/1, 78613
Jennings, Sir Robert 798/1
Jeremej, Grigori 37711, 60012, 69312
Jervolino, Rosa Russo 43311
Jessurun, Winston 47311
Jesus, Diogo Jorge de 32611
Jesus, José de 712/1, 72511
Jesus Parra Salinas, Humberto de 2413
Jesus Pina Cacarels. Manuel de 9311
Jesus Rincon Perez, Gonzato de 2411
Jeszenszky, Geza 30511, 311/1, 359/3
Jeyaretnam, J.B. 133/1, 780/1
Jeydid, Moulay al-Hassan Ould 840/1
Ji Pengfei, 60/1
Jiang Qing, 76912
Jiang Zemin, 134/2, 274/2, 276/1, 35511, 49212, 64312. 767/3, 768/1/foto. 770/2. 771/1. 86613
Jibril. Ahmed 626/1
Jiddou, Ahmed Ould Khalifa Ould 34/1
Jigme Singye Wangchuk, Koning 56/3
Jihad, Abu 27311,48311
Jin Nyum. 63613
Johannes Paulus II, Paus 30/3, 31/1, 78/1/2, 8013, 88/2, 111/1, 23712, 268/2, 375/2, 431/1, 67512, 67613, 731/1, 7401213, 769/3, 81412
Johansen, Lars Emil 732/3
John, Patrick 175/1
Johnsen, Sigbjoern 165/3, 166/1
Johnson Kwaouvi Benyi 110/2/3
Johnson, Patrick 3711
Johnson, Will 82912
Johnson, Wiltshire 37/1
Johnson, Yormie 18011, 32713, 32812, 621/1/3/foto
Johnston, Rita 81811
Joiret, Marie-Hélène 50811
Jonah, James 83611
Jonathan, Leabua 47513
Jones, Ben 175/3
Jones, Fitzroy 54012
Jordan, Pallo 39611, 551/2/foto
Jorédié, Léopold 13813
José da Silva, Avito 10812
Joseph, Maynard 17511
Joseph, Molwyn 16612, 70011
Joshi, Murli Manohar 49411
Joshi, Ram Hari 56812
Jospin, Lionel 13811, 516/2
Joumblatt, Kamal 76513
Joumblatt, Walid 5413, 20313, 62611, 76211
Jouvin, Jacinto 53711
Jovic, Borisav 1621213, 164/3, 165/2, 434/1/2/foto, 435/1/3, 43613, 521/3/foto, 668/foto
Joxe, Pierre 198/1, 513/3, 516/2/3, 55911, 57513
Joy Wa, Victor 829/3
Jozefzoon, Eddy 459/1, 463/2/foto, 46811
Juan Carlos, Koning 6911, 75211
Jubani, Simun 292/3
Jubran, Antoine 117/1
Jugnauth, Aneerood 840/2/3/foto
Juhantalo, Kauko 43011
Jumaa, Mohammed 11711
Junejo, Mohammad Khan 64/1
Junejo, Nabi Sher 64213
Junghanns, Ulrich 7/3
Juppé, Alain 137/3
Jurado Toro, Hector 541/1
Jurczak, Stefan 22312
Jurkans, Janis 81413
Jusu-Sheriff. Salia 37/1
Juzdbasic, Zivko 670/3

K

Ka, Djibo Laity 47813
Kaaiman, René 471/2
Kaambi, Houmadi 752/3
Kabariti, Abd al-Karim 559/2
Kabia, Musa 37/1
Kablan, Daniel Duncan 30/2/3
Kabore, Joseph 2713
Kabore, Roch Christian 26/2, 706/1
Kabui, Joseph 415/3
Kaczorowski, Ryszard 22312
Kaczynski, Jaroslavv 22412, 67313
Kaczynski, Lech 223/2, 673/1/3
Kadar, Bela 29713
Kadare, Ismail 293/1
Kaddoumi, Farouk 18613, 709/foto, 71011, 858/1
Kaddour, Mahmoud 11711
Kaddour, Nasir 11711
Kadhafi, Moamer 53/2. 180/1. 184/3. 187/3. 188/1/foto, 196/2, 200/1/2, 339/2, 387/3, 39212, 754/1/2/3, 842/2
Kadijevic, Veljko 306/foto, 308/3, 309/3, 52013, 521/1/2, 523/foto, 668/foto, 66913, 671/3
Kadre, Mahamat Malloum 392/1
Kafka Alexander 746 2
Kaganowitsj, Lazar 682/2
Kagimbi, Laurent 32711
Kahane, Meir 269/2/3/foto, 481/3
Kahveci. Adnan 237/2, 40711. 697/3
Kaifu, Toshiki 38/3, 49/2 58/2, 130/1/foto, 131/1/2/3, 276/1, 41113, 498/2/3/foto, 499/2/3, 50012, 501'213, 502/1/foto, 58812, 771/3, 772'1'foto. 773.3, 774/1/2'3, 775/1/2/3, 776/2, 777/2. 784/1/foto
Kaitaake, Anterea 78113
Kaiteie, Tekinaiti 572/3
Kajiyama, Seiroku 130/1/2
Kaiand, A.J. 36112
Kalemli, Mustafa 69713
Kalisi, Mohammad Mahdi-al 33512
Kallal, Abdaliah 33212, 54811
Kallas, Siiin 81512
Kaloegin, Oleg 86/3
Kaloi, Ricbard 138/3
Kalpokas, Donald 283/1/3
Kalvi, Kalyan Singh 12912
Kama, Ezra 85813
Kamara, Abu Bakar 37/1
Kamara, E.T. 3711
Kamara, Philipson 3711
Kamberi, Ahmet 294/2
Kambovski, Vlado 521/2
Kamikamica, Josefata 41511
Kamil, Hoessein 40/3, 4511, 33613, 358/2, 408/2/3/foto
Kaminski, Bronislaw 8012
Kaminski, Franiszek 77/1
Kamotho, John Joseph 620/2
Kanaan, Ghazi 53/1
Kanaan, Taysir 559/2/3
Kanagarathnam, Balasubramaniam 20713
Kandari, Abdullah al 26512
Kandil, Abdel Hadi Mohammed 55511
Kanemaru, Shin 58/1, 13113, 49813, 773/3, 77412, 77613
Kanerva, Ilkka 430/1
Kanz Bo Seonz, 58/3
Kang Mi Hung, 637/2
Kang Kyong Dae, 636/1/2
Kang Young Hoon, 5613, 57/1/3/foto, 58/1, 34613, 347/1, 34813
Kanis. Pavol 532/2
Kankaanniemi, Toimi 430/1
Kanon, Denis Bra 30/2
Kanturek, Jiri 88/2
Kanu, Hassan Gbassay 37/1/2
Kanu, Sheka 37/1
Kaoenda, Kenneth 18413, 18511, 187/3, 48111, 707/foto, 760/2
Kapek, Antonin 8811
Kapllani, Muhamet 296/1, 510/3. 512/2. 812/1
Karadzjow, Konstantin 731/1
Karakaci, Ndricim 512/2
Karaki, Khalid al- 33811, 559/2
Karambo, Bakary 38911
Karame, Omar 203/2/3/foto, 762/1, 76512
Karame, Rachid 20312, 76513
Karaormanoglu, Attila 563/3
Karikari, Kwama 83711
Karikurubu, Charles 32711
Karimow, Islam 1811, 227/2, 38012, 69411
Karl I Bond, Nguza 39213, 39312
Karotu, Ieruru 572/3
Karpathi, Ferenc 30411
Karrar, Salah 33111
Karrubi, Mehdi 501112, 20012, 25812, 627/1/foto
Kartoredjo, André 83313
Karunakaran, K. 63212

Karunanidhi, M. 632/2
Karunatilleke. Rupasena 20513, 569/1
Karwal, Mir Saheb 122/1
Kasem S. Kasemsri. 413/3
Kasem Suwannagul, 41313
Kaset Rojananil, 352/foto, 354/2
Kasimirow, Wladimir 617/1
Kassem, Marwan al- 337/3
Kassies, J. 361'2
Kassoma, Antonio Paulo 326/1
Kastenmeier, Bob 103/2
Kasuya, Shigeru 501/foto
Kasuya, Tadao 499/1
Kasye, Yilma 836/1
Kategaya, Eriya 231/1
Kato, Mutsuki 77411
Katoesjew, Koristantin 173/3
Kaufmann, Dieter 712
Kaufmann, Karl-Heinz 665/3, 666/1
Kaul, Sheila 63312
Kavan, Jan 535/3
Kaverna, ilkka 428.3
Kavindele. Enoch 760/2
Kaw Sawasdipanich, 41313
Kamaniura, Yoshihiko 77613, 778 2
Kawiani, Najmoddin 12311
Kay, Kathleen 71/2
Kaza, Ali 29411
Kaziende, Léopold 39113
Ke Kimyan. 86113
Kealy, Glen 819/1
Keating, Charles 10312
Keating, Paul 1351112, 64613, 647/1/3
Kebitsj, Wjatsjeslaw 598/2/foto
Kececiler, Mehmet 237/3, 238/1, 239/2
Kecmanovic, Nena 307/foto
Keeling, William 841/1
Keenan, Brian 53/3/foto, 764'1
Kefaloyannis, Yannis 51813
Keilani, Ibrahim Zaid 33713, 33811
Keino, Moses Kiprono Arap 620/3
Keita, Balla 3013
Keke, Joseph Adjigon 26/3
Kelly, John 76512
Kemakeza, Allen 14013
Kemal, Said Ali 75212
Kemp, Jack 70812
Kengo Wa Dondo, 11113
Kenilorea, Sir Peter 14013
Kennedy, Edward 9813, 10212
Kenyatta, Jomo 62011
Keoboualapha, Khamphoui 638/3
Keobounphanh, Sisavat 638/1/3
Kérékou, Mathieu 26/3, 27/1, 18411, 38613, 387/1
Keresztes, Sandor 30311
Kerin, John 647/1/2
Kerrey, Robert 630/1/2
Keshan, T.N. 56513
Keshtmand, Sultan Ali 118.3, 120'2, 122/1, 561/1
Kesri, Sitarem 633/2
Kessler, Heinz 665/3
Kets, Godelieve 33912
Kgase, Kenneth 397/1
Khaddam, Abdel Halim 710/1, 761/foto
Khadka, Khum Bhadur 568/2
Khail, Muhammad Ali Abdul 488/3
Khalaf, Damud 338/1
Khalaf, Najib 44/2
Khalaf, Salah 272/3
Khaled, Abdullrahim 48613, 487/1
Khaled. Hassan 76513
Khaled, Walid 33913
Khalefah, Majed 33811
Khaleqiar, Fazl Haq 122/1/2/foto
Khales, Yunus 561/3
Khalifa, Isa bin Sulman al- 625/foto
Khalifa, Mohammed al-Aniin 332/1
Khalifa, Salah Abd al-Salam al- 109/3
Khalifah, Mohammad al-Amin 842/2
Khalil, Ali 117/1
Khalil, Ali al- 20313
Khalilollah, 12212
Khaliq, Mohammad Abdul 343/1
Khalkhali, Sadeq 50/2, 627/1
Khanienei, Ayatollah Seyed Ali 50/1/2, 117/3, 40911, 447 1, 626/3
Khamidulin, Rashit 355/3
Khamphoui, Latsami 27712
Khan, Abdul Wali 12313
Khan, Choudry Nisar Ali 280/1
Khan, Ghulam Ishaq 63/2/3, 64/foto, 123'2, 27913, 64011, 641/3, 642/1
Khan, Khurshid Alam 495/2
Khan, Malik Mohammad Naeem 279/3
Khan, Mohammad Afzal 279/3
Khan, Muhammad Ajmal 64013
Khan, Nuruddin 342/3, 343/1, foto
Khan, Roedad 280/1
Khan. Sardar Mehtab Ahmad 280/1
Khan, Shahryar 280/2
Khan, Shameem Alam 64211
Khan, Shamsul Islam 412/3
Kliarazi, Kamal 765/1
Khashoggi, Adnan 721/3
Khater, Mubarak Ali al- 767/1
Khati, Zahir al- 203/3
Khatib, Ahmed al- 4011, 26513
Khatib, Sami al- 485/3, 766/2
Khattigna, Oudom 638/3
Khayr, Tayib Ibrahim Mohammed 84213
Khazraji, Abdel Karim al- 44/1
Khieu Samphan, 124/foto, 631/foto, 860/1
Khin Maung Swe, 27813
Khin Nyunt, 279/2
Khoei, Abou Qassim al- 33413
Khoele, Molefi 47611
Khoeniha, Mohanimad Moussavi 50/2
Khomeini, Ahmad 50/1
Khomeini, Ruhollah 50/1
Khonsari, Mohammed Kazem Assadi 765/2
Khosana, Mangmane 40011
Khudabuks. M. 833/3
Khudayyir, Ahmad Husayn 336/3, 40513, 408/1
Khujali, Abd el-Munim 842/3
Khumalo, Zakhele 846/3
Khun Sa, 567/1/foto
Khurayshah, Jamal Hadithah al- 559/3
Knuri, Niqula al- 20313
Khursheed, Salman 633/3
Khzam, Ibrahim Misbah Abu 3311
Kibbih, Jamil 203/3
Kibe, Yoshiaki 13011
Kibir, Alamgir M.A. 343/1
Kibria, A.B.M.G. 34311
Kidd, Doug 68/1
Kiechle, Ignaz 69'3, 300/2/foto
Kieffer, Fernando 74312
Kiejman, Georges 180/2, 51311, 51613
Kiep, Walther Leisler 66413
Kiessling, Gunther 9/2
Kijusev, Nikola 43613
Kilfedder, James 589/1
Kilfoyle, Peter 73512
Kilimite, Hein Theodore 2713
Kim Chin Hyon, 348/3
Kim Chong Il, 34811
Kim Dae Jung, 59/2, 635/2/3/foto, 63713
Kim Dong Young, 59/2
Kim Il Soeng, 57 3, 58/1/2, 34811
Kim Jeong Soo, 349: 1
Kim Jin Hyun, 34911
Kim Jong Pil, 59/1, 34812
Kim Ki Choon, 636/3
Kim Yoon Hwan, 59/2, 349/1
Kim Young Hwan, 350/3
Kim Young Sam, 59/1, 34812
Kiininit, Robert M. 120/3
King, Edward 572/2
King, Maurice 319/2
King, Stephenson 54013
King, Tom 14/3, 19712, 357/3, 391/1, 57511, 588 '3, 540 '3/foto, 591/1, 868/2
Kinkel, Klaus 300/2/foto
Kinnock, Neil 735/1/3, 73711
Kintanar, Romulo 71511
Kirata, Babera 572 3
Kirchner, Martin 9/1
Kiritsjenko, Viktor 599/1
Kirk, Kent 153/2, 155/1
Kirkegaard, Knud Erik 15511
Kis, Janos 302/3
Kisekka, Samson 250/3
Kisiljow, Negale 82111
Kiss, Cszaba 305/3
Kiss, Gyula 30611
Kissinger, Henry 41113, 643/3
Kitamura, Harue 501/3
Kitingan, Datuk Joseph Pairin 27812, 4131'2, 778/3
Kitingan, Jeffrey 278/2, 778/3
Kittir, Hassan Fadoul 392/1
Klaus, Vaclav 89: 1. 531/2, 533/1/2/3/foto, 534/1, 536/1
Klein, Hanno 663/1
Klein, Theo 466/3
Klein, Yair 16613
Kleiner, Michael 482/2
Kleinubing, Vilson 16812
Klerk, F.W. de 112/1/2/3, 113/1/2/3/foto, 114/1/2/3/foto, 115/1/3, 254/1/2, 39412, 395/1/2/3, 39611, 39712, 39813, 399/2, 54813, 5491113, 550111213, 551/1/2/3, 55212, 78611, 8431213, 844,112, 84512, 846111213, 8471213, 84811 2/3, 849/2/foto, 850/2/foto
Kleveland, Aase 16611
Klibi, Chedli 40213
Kloutse, Komlanvi 11012, 11111
Klug, Scott 103 '2
Knapp, Ole 16611
Knauss, John 42112
Knazko, Milan 53413, 53511, 536/1
Knight, K.D. 176/3
Knowles, Ervin 16711
Koassi, Gustav Houphouët 3011
Kocak, Ersin 69713
Koch, Peter 9/1
Koci, Kleanthi 29513, 513/1
Koek-Petersen, Elsebeth 15313
Kodjo, Mensah Agbeyome 11013
Koedrjawtsew, Gennadi 53011
Koedrjawtsew, Wladirnir 60012
Koen, Leon 163/foto
Koeptsow, Walentin 69112
Koerjatsjerv, hl. 690/1
Koezmin, Fedor 23111
Koezmin, Fjodor 684'1, 687/2, 693/1
Koezoua, Auguste Tene 706/2
Koffi. Léon Konan 30/3, 61813
Koffi, Moïse Koummoue 30/2, 3013
Koffigoh, Joseph Koukou 11111, 75912
Kohan, Alberto 316/3
Kohl, Helmut 5/1/2/foto, 7/2, 9/2, 1211, 158/2/3, 1981213, 225/3, 298/1/2/3, 2991112, 300/1/2/3/foto, 3021112, 446/3, 517/3, 586/3, 587/2, 66312, 664/1, 666/2/3, 667/1/foto, 668/1. 784/1/foto, 869/2
Koirala, B.P. 56811
Koirala, Girija Prasad 568/1/2/foto
Koivisto, Mauno 430/1
Kok, Wim 145/1/3/foto, 146/3, 149/3/foto, 21711, 219/3, 509/foto, 577/foto, 578/1/2, 579111213, 580/1/2, 581111213, 58311, 656/2/foto, 807/3, 809/1/2/3/foto, 81011, 811/2
Koko, Abderamane 39211
Kolaneci, Bujar 51213
Kolingba, André 38712, 70611
Kollek. Teddy 27113
Koller, Arnold 446/1/foto
Kolodziejczyk, Piotr 8012, 224/1/foto
Koloembegow, Torez 37811
Kololo, Jean-Blaise 70613
Kolone, Va'ai 50313
Kolonji Mutambay, Isaac 759/3, 76011
Kolsek, Konrad 524/1
Koma, Kenneth 83511
Kombrink. Hans 81011/3
Komissarom, Wjatsjeslaw 59911
Komlanvi, Yao 110/3, 48012
Komnenic, Milan 163/foto
Komplektow, Viktor 530/3
Konan, Lambert Kouassi 61813

Kondo, Motoji 49813
Kondoyannopoulous, Vassilis 518/3
Koné, Abdoulaye 30/2
Kone, Issouf 30/3
Kone Morifing 33/2
Kone Tou Neolie 27 3
Kong Samol 346/2, 860/3
Kooijmans, Peter 79812
Kopelew, Lew 235/2
Kopp, Elisabeth 445/3
Kopp Hans 52
Korbeci, Shane 296/1, 512 3
Kore Dashamir 296/1
Korn Dapparungsi, 352/1, 353/2, 354/3
Koroma, Abdul Karim 37/1
Korsaga, Frédéric 27/3
Korte-van Hemel, V.N.M. 361/2, 449/3, 450/1, 454/2, 455/1/2
Korthals Altes, F. 36112
Kortoenow, Andrej 174/3
Kortsjnoj, Wiktor 23512
Koshani. Mahbobollah 122/2
Kosiniak-Kamysz, Andrzej 80/2
Koskotas, George 519/2
Kosmopoulos, Konstantinos 51812
Kosol Krairiksh, 353/2
Kostelka, Peter 367/3/foto
Kostic, Branko 52113, 670/1
Kostic, Jugoslav 311/2, 434/3
Kostow, Iman 152/3
Kosutic, Budimir 670/2
Kotani, Mitsuhiro 49911
Kotze, Gert J. 847/3
Kouame, Patrice 618/3
Kouanda, Sabne 27/3
Koutsogiorgas, Agamemnon 519/2
Kowalczyk, Jozef 78/2
Kowalczyk, Tadeusz 78/2
Kowaltsjoek, 683/1
Kowkabi, Mehrdad 625/3
Koyadia, Manubhai 129/2
Koyagialo Ngbase te Geremgbo, 548/3
Kozakiewicz, Mikolaj 673/3, 676/1/2
Kozlow, Oleg 530/2
Kozlowski, Krzysztof 78/2, 8012
Kpakra, R.H. Sam 37/1
Kpetigo, Elias Kwassivi 759/2
Kpodzro, Sanouko 75911
Kpwoka, Jean 706/2
Kraag, Johan S.P. 471/1/2/3/foto, 472/3, 831/3, 832/1/2
Krack, Eberhard 8/2
Kraisak Choonhaven. 354/1
Krajisnik, Momcilo 30712, 671/1
Krasawin, Igor 60812
Krase, Joachim 9/2
Krause, Gunther 6/1, 300/2/foto
Krauss Rusque, Enrique 75012
Krawtsjenko, Leonid 230/1, 234/3, 527/3, 528/1, 68912
Krawtsjoek, Leonid 16/2, 692/foto
Kreigler, Johan 397/2/3
Kremers, J. 806/1
Krenz, Egon 8/3
Kriel, Hernus 847/2/3
Krishnakkumar, Sadasivam 206/foto, 20811, 21013
Kristensen, Finn 165/3, 166/1
Krjoetsjina, Nikolaj 691/2
Krjoetsjkow, Wladimir 86/3, 530/1, 60712, 68411, 685/1/2/3, 688/3, 690/2, 692/1
Kroon, Reinier van der 45313, 456/2/3
Krzaklewski. Marian 673/1/foto
Ku Chang Hoe, 59/1
Kuaybah, Miftah Mohammed 33/1
Kucan, Milan 16213, 309/foto, 310/3, 435/1, 437/1/foto, 523/foto, 524/1/3
Kucerak, Jozef 534/foto, 536/1
Kucharski, Marek 80/2
Kuczynski, Waldemar 80/2
Kuilenburg-Lodder, B.E.A. van 36112
Kuiper, D.T. 361/2
Kulcsar, Kalman 30213
Kumar, P. Sudir 563/3
Kumar, S. Krishna 633/3
Kumarainangalain, Rangarajan 633/3
Kumaranatunga, Chandrika 570/1
Kumari, K.Kamala 63313
Kung Gong Pinmei, 76913
Kuo, Shirley 65/3
Kuo Nan-hung 65/3
Kuo Wei-fan. 65/3
Kupa, Mihaly 305/3
Kupolati, Rufus 622/1
Kurien, P.J. 63313
Kuron, Jacek 80/2
Kuron, Klaus 8/2
Kurosawa, Yoh 778/1
Kurt, Fahrettin 697/3
Kuuskoski, Eeva 430/1
Kvietik, Stefan 90/1
Kwitsinski, Joeli 574/2, 870/3
Kwon Hwi Hyuk, 636/3
Kwon Yong Gack, 58/3
Kyalo. John 620/3
Kyaw Min, 278/3
Kyi Maung. 6213, 278/3
Kyprianou, Spyros 583/2

L

Laanjarv, Olev 68312
Labissière, Pierre 32011
Lacalle Herrera, Luis Alberto 613/2/3, 698/3
Lacayo, Raul 701/3
Lacayo Oyanguren, Antonio 7021112, 703/2/3
Lachmon, Jaggernath 452/2, 455/2/3/foto, 457/3, 458/2/3/foto, 459/1, 460/2/3, 461/1, 468/3, 47013, 471/1/3, 473/1, 833/3
Lacina, Ferdinand 367/2/3/foto
Laclé, Kpotivi Tevi Djidjogbe 11013
Lacroix, 458/2/foto
La'eq, Solayman 123/1
Lafleur, Jacques 136/2/3/foto, 138/1/2/3
Lafontaine, Oskar 298/3/foto, 299/1/3, 665/1
Lafontant, Roger 31913, 320/foto, 32111, 824/1, 825/2
Lafortune, Maurice 320/1
Lage Davila, Carlos 173/1
Lagrand, J P J 361/1
Lahad, Antoine 763/foto
Lahens, Alphonse 32111
Lahoud, Emile 52/3, 54/3, 202/2
Lakitani, Sani 14011
Lakrori, Maqo 512/3
Lal, Bhajan 632/1
Lal, Devi 12611, 128'3, 129/1/2/foto
Lalonde, Brice 51312, 516/3
Lalsingh, Kenny 17513
Lalumière, Catherine 369/2
Lama, Jean Kolipe 30/1
Lamboite, Joao Lourenço 326/1
Lambruschini, Armando 316/2
Lamine, Mohamed Ahmed Ould 476/2
Lamont, Norman 14/3, 36313, 420/1, 734/1/2, 783/1/3
Landivar, Jorge 743/2
Landry, Monique 818/1
Landsbergis, Vytautas 1613, 17/1, 231/1/3, 526/2, 605/3, 81513
Lane, Qemal 512/3
Lang, Ian 14/3
Lang, Jack 516/2
Lange, David 6612
Langendries, Raymond 653/1
Langnitschke, Wolfgang 66513
Lansiquot, Romanus 54013
Lanxade, Jacques 515/2
Laore, Albert 14013
Laptjexv, Iwan 67911
Laraki, Azzedine 18012
Larbash, Jumaa Salem 33/1
Larretxeate, José Maria 442/1
Larsen, Ester 153/3, 155/1
Larsson, Allan 58513, 609/1
LaSalle, Roch 81813
Lasi, Ghulam Akbar 64/3
Lassegue, Marie-Laurence 322/2
Lata Wagayo, Yahannes 542/3
Lattanzio, Vito 433/1, 510/1
Laurasi, Aleks 29412, 296/1
Laurel, Salvador 711/1/3, 7121112, 717/2, 718/1/3
Laverse. James 37/1
Lawerow, Nikolaj 229/3
Lawson, Nigel 13/3, 14 2
Laynie, Tamirat 543/1, 544/1, 835/3, 836/1
Lazar, Hegoemen 23612
Lazarew, I. 690/1
Le Duan, 355/1
Le Duc Anh, 645 2 10, 863 1
Le Duc Tho, 643/2/3, 645/1
Le Pen, Jean-Marie 137/3
Le Pensec, Louis 137/1, 13811, 28313, 516/3
Le Phuoc Tho, 645/2/3
Ledworoxvski, Dariusz 224/1/foto
Lee, Martin 864/3, 865/3, 866/3, 867/2/3
Lee Bong Suh, 349/1
Lee Chong Nani. 34911
Lee Hang See, 349/1, 350/2
Lee Hee Il, 349/1
Lee Hsien Loong. 132/2. 134/1. 780/1
Lee Jin Seol, 350/2
Lee Jong Koo, 59/2, 349/1
Lee Ke Soon, 349/1
Lee Kuan Yew, 132/1/2/3, 133/1, 134/1/2, 27412, 572 1, 779/3
Lee O Young, 349/1
Lee Sang Hee, 58/3
Lee Sang Hoon, 5911
Lee Sang Ock, 349/1. 350/1
Lee Sang Yeon, 636/1
Lee Seung Yoon, 349/1, 35012
Lee Teng-hui, 570/2/3, 571/1. 572/1
Lee Woo Jung, 635/2
Lee Yock Suan, 780/1
Lee Yun Tack, 349/1
Leeuwen, L.M. van 361/2
Leeuwen-Schut, E.J.J.E. van 361/2, 811/2/foto
Legagneur, Violène 319/3
Legaspi, Tito 71312
Lehohla, Tsiliso 476/1
Leigh-Pemberton, Robin 364/1, 734/2, 73512, 736/3
Lekhal, Mohamed Ould Sidi Ahmed 33/3, 3411
Lekhanya, Justin 109/2/3, 475/3
Lekota, Patrick „Terror" 848/3
Lemajew, Nikolaj 86/1
Lemon, Idelphonse 27/1/2
Lenart, Jozef 88/1
Lengelo Muangundu, Placide 394/1
Lenihan, Brian 21913, 220/1, 589/3, 590/foto, 73811
Lenka, K.C. 633/3
Lennox-Boyd, Mark 57011
Leon, Nica 370/2
Lepaudert, Gaston 47011
Leta, Lencho 836/2
Letelier, Orlando 242/2, 750/3
Letsie III, Koning 109/2
Levey, Gregory 267/3
Levi, David 47/3, 48/2, 195/1, 270/2, 337/2/3, 400/3, 401/3, 553/3, 70812, 8511213, 852/1/foto, 853/1/2, 856/1, 857/3, 858/1
Levi, Okodi 758/3
Lemandowski, Janusz 224/1/foto, 22511, 67512
Lewis, Charles 97/2
Lewis, Douglas 81811
Lewis, Harcourt 318/2, 319/1/2
Lewis, Sir Allen 540/3, 54111
Ley, Anne 710/2
Leyraud, Jerome 764/1/2
Leysen, André 651/1/2
Li Guiren, 49011
Li Jinjin, 768/3
Li Kuo-ting, 65/3
Li Lanqing, 275/1, 49612, 76811, 771/2
Li Longqing, 49011
Li Minqi, 49212
Li Peicheng, 490/1
Li Peng, 60/1, 13412, 27313, 274/1/2, 276/1, 355/1, 490/1/2/foto, 492/2, 496/2, 634/3, 768/1, 770/2/3, 771/1/2/3, 772/1/foto, 78011, 865/3, 866/2/3

Li Ruihuan, 769/2
Liang Su-yung, 571/1
Liao Wei-cheng, 57211
Liberia-Peters, Maria 82912
Ligatsjow, Jegor 68011
Lilley, James 769/1
Lilley, Peter 12/1/2, 48511
Lim, Alfredo 719/2
Lim Boon Heng, 78011
Lim Chong Eu, 61/2
Lim In Taik, 349/1
Lim Kit Siang, 61/2
Lima, Omar 32/2/3
Lima Gomes, Alberto 108/2
Liman, Mustapha 107/ foto
Lin Hanxiong. 491/1
Lin Yin-£u, 572/1
Linares, Frederico 244/3
Linden, P.R.H.M. (René) van der 80611
Lini, Hilda 283/2
Lini, Walter 283/1/2
Linscheer, M. 83211
Lisbao Ramos, Aguinaldo 3213
Lisenko, Wladimir 230/2
Liu Binyan, 490/1
Liu Gang. 489/2
Liu Huaquiu, 781/2
Liu Shaoqi, 773/2
Liu Xiaobo, 275/2
Liu Zihou, 275/3
Livatino, Rosario 430/3
Lleshi, Haxhi 295/3
Lloyd, Lord 59612
Lobow, Wladimir 690/2/3
Locsin, Teodoro 711/2/3, 712/1
Lodin, Mohamrnad Afzal 11813
Loebatsjiwsky, Miroslaw 380/1, 60711
Loekjanow, Anatoli 84/2, 52911, 681/3, 68411, 685/3, 688/3, 689/1/foto, 69113, 76811
Loesjtsjikow, Sergei 226/2, 530/1
Loetsjinski, Pjotr 1612, 377/1
Loezjkow, Joeri 686/2, 689/3
Löffler, Kurt 10/2
Logothetis, Stelios 51812
Loiselle, Gilles 81811
Lokrou, Vincent Pierre 30/2
Lokubandara, W.J M. 204/3, 20513
Loman, Olle 49811
Lombilo, Genevieve 706/2
Lomponda wa Botende, 393/1
Loncar, Budimir 1871113, 256/2, 52513, 670/3
Loosley, Stephen 64713
Lopes, Mario Ernesto 108/1
Lopes da Silva, Osvaldo 3212
Lopetegui, Mighuel 43812
Lopez, Alfonso 2412
Lopez, Leopoldo 74312
Lopez Quiroz, Giraldo 9512
Lorenc, Alojz 88/1
Lorenzo, Francesco de 433/1
Lőrincz, Kalman 30411
Löschnak, Franz 367/2/foto
Lotze, Werner 912, 30112
Louca, Francisco 311/3
Louceckhote, Simon 13911
Louis, Michel 82412
Louis, Mudber 33312
Louw, André van der 80913, 810/1/2, 81111
Lovansay, Sisomphone 63813
Love, Charles 59411
Low Murtra, Enriquez 612/1
Lu Ping, 866/2/3
Lu You-wen, 65/3
Luarasi. Aleks 812/2
Lubbers. R.F.M. 14313, 145/1/3/foto, 146/1, 149/2, 15812, 290/3, 447/2, 454/2, 45513, 472/2, 577/foto, 579/2, 580/2/3, 58112, 784/2/foto, 808/1
Lubowski. Anton 11513
Lubrani, Uri 339'3, 34012, 765/1/2
Ludzjew, Dimitur 152/3
Lui, Frank 140/1
Luialamo, George 14013
Lukanow, Andrej 151/2/3, 152/1/foto, 731/2
Lunda Bululu, 39312
Lundaijancan, Dansengiyn 35113
Lundholt, Anne Birgitte 15313
Lungu, Hannaniah 185/1
Luo Haixing, 490/1
Lupoi, Mihi 37011
Lushaj, Vesil 812/2
Luteijn, D. 361/2
Lüthy, Eugen 445/2
Luxton, John 68/1
Luz, Silvino Manuel da 3212
Lwin, U 566/3
Ly, Sekou 3312, 3881213

M

Ma Shaofang, 275/2
Ma Yonghua, 769/3
Maarouf, Taha Mohieddin 336/2
Mabote, Sebastiao 758/1
MacEachan, Allan 17113
MacGregor, John 14/3
MacIntyre, Hamish 78212
MacSharry, Ray 69'3, 287111213. 586'1
Macaraig, Catalino 712/1, 71812, 72413
Maccanico, Antonio 43311
Maceda, Ernesto 711/2
Machel, Samora 758/1
Machkamow, Kachar 38011, 694/1
Machow, Jewgenji 23011
Mack, Mirna 243/1
Mackay, Elmer 817/3
Mackay of Clashfern, Lord 14/3
Mackey, George 167/1
hlackiewicz, Aleksander 8012
Macmillan, Harold 503/2
Macura, Lazar 670/2
Madani, Abassi 107/2/foto, 615/2, 616/1/2/foto
Madani, Abdel-Rahman 11711
Madani. Nuri al-Favturi al- 33/1
Madigan, Edward R. 323/1
Maecha, Mtara 752/3
Maekawa, Tomomi 77713
Maes, Nelly 653/1/3
Maetia, Alfred 14013
Mafart, Alain 782/2
Maga, Hubert 2613
Magalaes Paiva „Nvunda", Francisco Antonio 326/1
Magalhaes, Antonio Carlos 168/2
Magaya, Boullaha Ould 3312, 34/1
Magharian, Barkev 445/3
Magharian, Jean 445/3
Magnaga, Martin Fidele 618/2
Maguire, Anne 595/3
Maguire, Donna 5941213, 73712
Maguire, Patrick 595/3
Maguire, Patrick Joseph 595/3
Maguire, Vincent 595/3
Maguni, Rafael 32912
Magureanu, Virgil 369/3
hfah, Mohammed Iviahmoud Ould 84011
Mah Bow Tan, 780/1
Mahanta, Prafulla Kumar 63211
Maharaj, Mac 114/1
Mahathir Mohamed, Datuk Seri 60/2/3/foto, 41113, 41311, 767/3, 778'3, 779/1
hlahayni, Khaled al- 117/1
Mahdi, Sadiq al- 109/3, 479/2/foto
Mahdi Mohammed, Ali 251/3
Mahendrarajah, K. 21112
Maheswaran, Uma 206/2, 210/2
Mahgoub, Rifaat al- 48/3, 49/1'foto
Mahina, Ernest Ndo 3711
Mahit, William 283/1
Mahmood. Lesley 735/2
Mahmood, Syed Tariq 279/3
Mahmoud Mohamed, Abdullahi 253/1
Mahomed, Ismail 84911
Mai Chi Tho, 355 3 . 643/3, 645/1
Maier-Witt, Silke 9/2
Maigari, Bello Bouba 754/1
Maina, Mohammed 18213
Ma'ini, Abd al-Sattar Ahmed al- 336/3
Mainville, Jean 32012
Maizière, Luthar de 5/1 3/foto, 6/1, 8/3, 10 3. 299/3, 66113
Majeed, M.A. 34311
Majewski, Henryk 224/1/foto
Majid, Ali Hassan al- 44/2, 30313, 33412, 336/1/2/3
Major, John 13/2/foto, 14/2/3, 156/1/2/3, 15812, 18812, 191/2, 197/1/2, 25711, 284/2, 363/3, 39513, 40513, 41813, 530/3, 549 3, 583/foto, 584/1, 586/3, 587/3, 592/3, 595/2, 628/1, 674/2, 688/2, 695/1, 731/1, 735/1, 736/3, 737/1, 784/1/foto, 785/1/2, 867/2, 869/2
Major, Norma 13'fotc
Makadi, John 477/2
Makarezos, Nikolaos 518/3
hfakarow. Andrej 236/1
Makasjow, Albert 60212
Maksimow, Wladimir 23513
Maktoum. Maktoum bin Rashid al- 56/2, 11811
Maktoum, Rashid bin Said al- 56/2, 11811
Makwetu, Clarence 254/2 _395/3, 396/2, 398/3, 550/2
Malan, Magnus 3971213, 548/3, 549/1, 84712
Malan, Wynand 115/1/3/foto
Malaviya, Satya Prakash 12912
Malca, E.P. Victor 829/3
Malecela, John 11012
Malej, Michail 60213
Maleuda, Günther 7/3
Malfa, Giorgio la 433/1
Malherbes, Clarel 840/2
Malhotra, O.P. 49312
Malielegaoj, Tuilaepa Sailele 50313
Maligalig, Proceso 719/2
Malik, Abdul Majid 28011
Maliki, Shabib Lazim al- 336/3, 557/1
Malile, Reis 292/foto
Malja, Agim 162/2
Mall, Linnarrat 42211
Mallah, Abakar 18412
Mallet, George 54013
Mallikarjun, M. 633/3
Mallimarachchi, Weerasinghe 205/3
Mallon, Seamus 590/1
Malmierca, Isidoro 4112, 4212
Malofejew, Anatoli 38111
Malta, Rosane 74713
Ma'luf, Adgar 765/3
Malumba Mbangula, Gustave 39411
Mamadou, Tanja 39113
Mamah, Chris 18213
Mamaloni, Solomon 140/2/3
Mamand, Rassoul 335/2
Mammi. Oscar 43213
Mamula, Branko 306/foto
Mana Rattanakoses, 352/1, 35312
Manbu, Victor 3711
Mandal, B.P. 12513
hiandela, Nelson 112/1/2/3, 11313, 1141213, 115/1, 253/foto, 254/1, 23511, 394/1/2/3/foto, 395/1/2/3, 3961112, 54813, 549/1/3. 550/1/2, 551/1/3, 552/1/2, 707/1, 796/3, 82111, 8441113, 845/1/2/foto, 846/2, 847/1, 848/1/3, 849/1, 850/2/foto
Mandela, Winnie 253/foto, 396/1/3, 39711, 552/2/foto, 845/1
Mane, Ansumane 108/1
Maneka, Ahmed Khan 64/3
Mangal, Mohammad Sarwal 122/2
Mangazejew. W. 690/1
Manglapus, Raul 71211, 71812, 722/2/3, 72311, 72412, 863/foto
Mangope, Chief Lucas 116/1, 254/3
Mangwende, Witness 185/2
Manigat, Leslie 31913
Manley, Douglas 17711
Manley, Michael 17613, 177/1/3
hlann, Jackie 7651213
Mann, Jonathan 7112
Mann, Simranjit Singh 127/3, 493/1, 495/1/2
Mannino, Calogero 43012, 43311
Manolic. Josip 164/2. 669/3
Manoon Rupkachorn, 353/3. 3541112

Mansoor, A.R. 20413, 205/3
Mansour, Albert 54/2, 20313
Manukjan, Wazguen 19/2/foto, 380/3
Manz, Johannes 478/2
Mao Kao-wen 65/3
Mao Zedong, 767/3, 769/2
Maphumolo, Chief Mhlabunzima 396/3
Mara Ratu Sir Kamisese 781/1
Marais, G. 399/2
Marais, Jaap 112/3
Marais, Piet 847/3
Maras, Gokhan 697/3
Marboua, Timothée 387/3
Marchand, Philippe 198/1, 516/2
Marchand Stens, Luis 93/3, 829/1
Marck Ortiz, Diana 245/1
Marco, Guido De 272/2/foto, 795/3/foto
Marcos, Ferdinand 717/1/3, 718/1, 7211112, 723/2, 726/1/2, 782/2
ivlarcos, Imelda 718/1, 721/2/3, 726/1, 78212
Margaritescu, Alexandru 37612
Margiani, Awtandil 377/3, 37912
Mariam, Adanech Kidane 836/1
Mariani, Paul 514/3
Mariko, Bakary 390/1, 546/2
Marinescu, Bogdan 67811
Marini, Franco 43311
Marko, Rita 812/2
Markovic, Ante 164/3, 165/1, 306/2/3, 307/2, 310/2, 437/1, 520/3, 521/1/2/3, 522/2, 523/1/3, 5241113, 52513, 669/2, 670/3
Markow, Georgi 730/3, 731/1
Marmand, Rasoul 40412
Marmeliuc, Mihnea 677/3, 678/1
Marongiu, Giovanni 430/2
Marques, Carlos 31311
Marques Moreira, Marcilio 74513
Marshall, Dennis 68/1
Marshall, Edwin 463/foto, 46811
Marshall, Hugh 166/2, 69913, 700/1
Marshall, Thurgood 98/1
Marson, Evaousie 755/foto
Martelli, Claudio 431/3, 433/1, 51013, 729/1
Martens, Wilfried 8111, 362/1/2/3, 363/1, 50512, 5071213, 508/1, 649/1/foto, 650/1, 651/2/3, 652/3, 653/1/2, 674/2, 801/foto, 802/1, 804/3
Martin, Dominic 619/3
Martin, Lynn 322/3
Martin, Shirley 81811
hfartinazzoli, Mino 430/2, 433/1
Martinez, Bob 104/1, 105/2
Martinez, José Alfredo 316/1
Martinez Moya, Ramon 93/1
Martinez Noval, Luis 443/2
Martinez Villanueva, Roberto 93/1
Martinho, Herminio Fernandes 311/3
Martini, Fulvio 143/3, 431/1
Martinotti, Enrico 198/1
Martinow, Wladilen 60012
Martins, Zeca 108/2
Marut Bunnak, 35211
Marza Márquez, Miguel 23/2
Masaadeh, Salim 338/1
Masalijew, Absamat 605/3
Mascarenhas Monteiro, Antonio 706/2
Mashat, Mohammed Shafiq al- 18911
Masire, Quett K.J. 835/1
Maslarowa, Emilija 152/3
Masljoekom, Joeri 229/2/3, 53111
Masol, Witali 22/2/3, 379/2
Masri, Awni al- 338/1
Masri, Maher al- 401/3
Masri, Taher al- 192/3, 337/3, 3381113, 553/2/3, 559/2/3, 771/2
Masse, Marcel 818/1
Masseme, Kokouvi 759/2
Massera, Emilio 316/2
Massoud, Ahmad Shah 119/2, 123/2/foto
Mastenbroek, E.M. 806/1
Mastik-Sonneveldt, M.T. 36112
Matan, Hoessein Abd al-Rahman 25311
Mateew, Matej 152/3
Mathew, C. Nanda 20413, 205/3
Matkovic, Dusan 43612
Matolcsy, Gyorgy 30513, 306/1
Matooq, Matooq Mohammed 3311
Matos Gonzales, Constantino 93/1
Mattarella, Sergio 430/2
Matthei Aubel, Fernando 749/3, 750/2
Matto, 460/3
Matutes, Abel 698/3, 82613
Maud, Humphrey 318/1
Maude, Francis 12/2, 865/3, 866/1
Maung Ko, 566/3
Niaung Maung Gyi, 566/3
hlauroy, Pierre 51611
Mawdsley, Andres Aguilar 798/1
Maxi, Joseph 319/3, 320/1
May, John 59513, 596/2
Mayaka, Engène Kalou 618/2
Maycock, Alfred T. 167/1
Mayer, Charles 818/1
Mayhew, Patrick 19712
Maynard, Charles 175/1
Maynard, Sir Clement T. 167/1
Mayor Oreja, Jaime 437/3
Mayorga, Francisco 70113
Maystadt, Philippe 363/1
Mazankomski, Donald 817/3
Mazdak, Farid Ahmad 123/1
Mazdurvar, Sher Jan 11812
Mazilu, Dumitru 37313
Mazowiecki, Tadeusz 77/1/2/3, 79/foto, 80/1/2/3, 81/1, 221/1/2/3, 222/1/2/3/foto, 22313, 22413, 301/foto, 302/1
Mazula, Aguiar 329/2
Mba, Casimir Oye 10811, 618/1/2
Mbeki, Thabo 848/3, 849/foto
Mbitikon, Raymond 387/3
Mbonimpa, Cyprien 32711
Mboreha, Mohammed Taki 752/2/3
Mboumbou-Miyakou, Antoine 618/2
McAuley, Pierce 73713
McCain, John 105/2
McCarthy, John 764/1/2/3/foto
McCaughey, Martin 595/2
McCray, Antron 98/3
McDermid, John 81811
McDougall, Barbara 818/1
McGrady, Eddie 59111
McIlkenny, Richard 596/2/foto
McKinnon, Don 68/1, 78212
McKnight, William 818/1
McNamara, Thomas 61213
McNeil, Kenneth 176/3, 177/1
McTigue, Morris 68/1
McWeeney, Sean 167/1
Mdlalose, Frank 396/2
Mechai Viravaidya, 41313
Meciar, Vladimir 53113, 532/2, 534/3/foto, 535/1/3, 53611
Mecias, Christopher 719/3
Meckel, Markus 8/1
Medina, Samuel Doria 743/2
Medina Lois, Alejandro 748/1
Medina Plascencia, Carlos 827/foto, 828/1
Medmedjew, Zjores 23513
Meechai Ruchuphan, 41313
Meechai Viravaidya, 41412
Meer, J.H.B. van der 361/2
Meer, M.A. van der 361/2
Meese, Ed 102/2
Meguid, Ahmed Esmat Abdel 19513, 400/foto, 402/2/3/foto, 555/1, 754/2
Meinhof, Ulrike 305/2
Mejdani, Rexhep 296/1
Mejia, Gonzalo 610/1
Mekgwe, Gabriel 397/1
Mekgwe, Gabriel Pelo 552/3
Mekonyo, Koumbaria Laomaye 392/1
Melancia. Carlos 601112, 41213
Melkert, A. 46912
Mellor, David 12/2, 14/3, 59411
Melo, Enrico de 312/1
Men, Aleksandr 2361112
Men Sam An, 86113
Menderes, Adnan 237/2/3
Mendes, Mario 108/2
Mendes Filho, Francisco ,,Chico'' 170/2, 74613
Mendes Jurado, Pedro 829/3
Mendez Ruiz, Ricardo 24412, 244'3
Mendis, Wijayapala 204/3
Mendoza Garcia, Luis 244, 2/Y
Meneguelli, Jair 17012
Menem, Carlos Saul 24212, 313/2/3, 31412, 315/2/3, 316/1/2/3, 31811, 698/3, 699/1, 700/3, 701/1
Menem, Eduardo 313/1
Mengistu Haile Mariam, 329/foto, 474/1, 475/1/2, 54113, 542/2, 54312, 54412, 707/1
Menon, Rashid Khan 342/3
Mensah-Wood, Winston 29/2
Mentor, Alfred 320/1
Mera Figueroa, Julio 316/3
Merbah, Kasdi 10711
Mercado, Rogaciano 711/2
Merces Barreto, Rui dos 1081
Mercouri, Melina 518/2
Meridor Dan 270/2
Merkel, Angela 300/2/foto
Merkel, Jacek 22412, 673/3
Merlot, J.J. 508/2
Mermaz, Louis 69/3, 513/1/2, 516/2
Merri, Lennart 814/3
Merrithew, Gerald 818/1
Merson, Michael H. 71/2/3
Merwe, Stoffel van der 847/3
Mesfin, Seyoum 54411, 836/1
Meshkini, Ali 50/1
Mesic, Stipe 16412, 16512, 434/2/foto, 521/2/3/foto, 52313, 524/3, 668/2/3, 669/2/3, 670/1/foto
Mestrino, Gilberto 168/1
Methogo, Emmanuel Ondo 618/2
Metz, Temistocles 9311
Meulen, H. van der 361/2
Meyer, Roelf 847/3
Meyer, Sir Anthony 13/3
Mezini, Drini 29611, 512/3
Mhlungu, Sensele 847/foto
Mibenge, Benjamin 185/1
Michael, Ex-koning 374/3
Michai Ruchuphan, 414/2
Michalek, Nikolaus 367/2/foto
Michel, Mouhamedou Ould 33/3, 3411
Michel, Smark 322/2, 824/1
Micheiis, Gianni de 45/1/3, 69/2, 197/3, 268/3, 433/1, 510/3, 524/2, 626/1, 729/1, 812/3, 813/2
Michiels van Kessenich-Hoogend, I.P. 36112
Michiko. Keizerin 131/1
Michnik, Adam 8011, 222/foto
Middel, L.P. 579/3, 580/1/2
Midende, Gilbert 327/1
Mielke, Erich 9/1, 10/1, 665/3
Mierlo, Hans van 149/3/foto, 806/foto
Mihailovic, Draza 308/3
Mijnals, Chas 45612, 4591213, 47013, 471/2
Mikael, Wolde Shiferaw 83611
Mikeladze, D. 37912
Miko Obiang, Venançio 753/2
Milken, Michael 96/1, 100/1/2
Milo. Ronni 47/1
Milongo, André 706/3
Milosevic, Slobodan 162/2, 164/3, 3081213, 309/foto, 43313, 434/1/2/3, 435/3, 437/foto, 667/3, 671/1, 672/1
Min Kyung Bae, 349/1
Minnick, Robert S 32312
Mino, Rrapo 51213
Miremont, August 30/2/3, 618/3
Mironow, Waleri 693/1
Mirsajdow, Sjakoeroella 1812, 380/2
Misasi, Riccardo 430/2, 43311
Misetic, Bosiljko 67013
Mishra, Janeshwar 129/2/3
Miskovic, Zoran 521/2
hlissambo, Paulette Moussavou 618/2
Misson, Salvador 712/1
Misuari, Nur 715/3/foto, 71611
Mita, Ciriaco de 43012
Mitcham, Constance 540/2
Mitchell, George 113/foto

Mitra, Ramon 711/1/3, 712'2, 714/1/foto
Mitrovic, Aleksandar 52112
hlitsotakis, Konstantinos 295/1, 518/3, 51913, 52011
Mitsuzuka, Hiroshi 77313, 774/1/foto
Mittag, Günter 1011, 301/2
Mitterrand, Danielle 18012, 23913, 240/1
Mitterrand, François 3811, 3912, 5513, 70/3, 8111, 136/2, 14112, 158/2/3, 187/1, 18812, 197/3, 198/1, 237/1, 267/3, 30512, 338/3, 37012, 38712, 40111, 40912, 44613, 48813, 513/113, 51413, 515/2/3, 51611, 5171213, 51811, 53212, 574/3, 583/3/foto, 58613, 62612, 660/2/3, 67412, 678/3, 708'3, 755/2, 784/2/foto, 786/2, 868'1, 869/2
Miyazawa, Kiichi 49813, i7313
Mizuno, Fumio 722/1
Mjalkov, Jordan 436/3
Mkapa, Benjamin 110/2
Mkhwanazi, Joe 254/2
Mkolongolo, Kokonya 620/2
Mlangeni, Bheki 39712
Moboetoe Sese Seko, 111/3, 112/1, 33111, 392/3, 393/1/2/3, 707/foto, 759/3
Mock, Aloïs 367/2/foto, 52213
Moco, Marcolino José Carlos 32611
Mocumbi, Pascoal 33011
Moczulski, Leszek 221/2/3
Modai, Yitzhak 19511, 27012, 33712, 854/3
Modaressi. Taqi 335/2
Moebarak, Umeed Madhat 33613
Moeketsie Seipei, ,,Stompie'' 39613, 397/1, 552/2
Moeller, Per Sig 155/1
Moerawski, Waleri 60612
Mcerdiono, 27513, 35512
Moetalibow, Ajaz 38013, 60412, 683/3, 687/3, 693/2/foto
Moffitt, Ronni 751/1
Mohamed, Adamou 75213
Mohamed, Mohamed Haniffa 205/foto
Mohammad, Nazar 122/1, 12311
Mohammed, Ali Mahdi 623/2, 624/1
Mohammed, Arbabidine 75213
Mohammed, Aziz 556/3
Mohan. Chinta 63313
Mohiedine, Jaled 20112
Mohmand, Niaz Mohammad 12211
Mohorita, Vasil 53211
Mohtashemi, Ali Akbar 50/1, 19913, 62612
Moi. Daniel Arap 619/3/foto, 620111213, 84411
Moine, Abderrahmane Abou Ould 3313, 3411
Mojsejew, Michail 573/2/3, 68411, 68813, 69012
h'lokretsow, Michail 23711
Molapo, Pius 476/1
Moldan, Bedrich 534/2
Molisa, Sela 28311
Möllemann, Jurgen 300/2/foto, 661/2
Molofejew, Anatoli 69313
Molomo, Ray 835/1
Molyneaux, James 58911, 59011, 591/2, 59213
Mommersteeg, J.A. 660/1/2/foto
Momoh, Joseph Saidu 36/3, 3711, 622111213, 6231112
Momper, Walter 29912
Mondello, Keith 9911
Mondragon, Josu 44113
Monga, Celestin 75411
Monglet, Georgette 38713, 70612
Mongockodji, Pepin 61812
Moniba, Harry 32811
Mono, Barend 397/1
Monsod, Solita 71112
Montaner, Carlos Alberto 821/3
hlonteiro, Antonio Mascarenhas 25011
Montepeque, Miguel Angel 24413
Montes Lecaros, Luis 94/1
hîontoya, Marina 2412, 61012
Montoya Velez, German 2412
Montree Pongpanit, 352/1, 780/2
Moon Ik Hwan, 637/2/foto
Moor, F. 579/3, 58213
Moore, Hazel Rasheeda 97/2
Moore, Lee 540/1
Moore, Mike 66'2, 3/foto, 67/1/2
Moosa, Mohammed Valli 848/3
Moreau, Leopoldo 313/2
Moreira, Vital Martins 311'2
Moreira Rojas, Jorge 7411213, 742/3, 74312
Morel. Félicien 44512
Moreno, Arthur 443/2
Moreno, Rogelio 723/3
Moreno Guacaran, Vladimir 541/1
Morgan, John 552/2
Morgan, Mohammed Siad Hersi 253/1
Morgenthau, Robert 737/1
Moric. Vitazoslav 531/3, 532/1 53512
Morina, Rahman 16513
Moro, Aldo 430/3
Morobe, Murphy 849/1
Morris, Sydney Earl 54012
Morrison, Peter 12/2
Moshoeshoe II, Koning 109/2/3
Moskowski, Joeri 690/2
Moss, Wilbert 167/2
Motaki. Manuschehr 4913
Mothibeli, Moabi 47611
Mothopeng, Zephania 114/2, 254/2
Moto, Severo 75312
Motoshima, Hitoshi 50113
Motta Veiga, Luis Otavio da 169/3
Motzfeldt, Jonathan 732/3
Mouamad, Nayla 76212
Mouawad, René 76212, 765/3
Moulaye, Zeini 33/2
Moureaux, Philippe 5051213, 506/1/2/3, 507/3, 650/1/2. 651/1/2/3
Mourou, Abdelfatah 54713
Mousa, Abou 51/1
Mousa, Abow 858/2
Mousawi, Abbas 761/3
Moushourgi, Mohammad Saqr al- 483/3
Moussa, Amr Mohammed 555/1, 851/2, 852/foto
Momsisjan, Wladimir 1912, 38013
Moya Palencia, Mario 820/foto
Moynihan, Colin 12/2
Mozelle, Bobby Eugene 696/1
Mpho, Motsamai 835/1
Mrema, Augustine Lyatonga 11012
Mroudjae, Ali 75213
Mthakathi, Papai 476/1
Muasher, Maruan 858/2
Mubarak, Hosni 3613, 391113, 4111, 4911, 188/1/foto, 19513, 19711, 20012, 201/2, 40112, 40212, 553111213, 55411, 555/foto, 625/2, 629/1, 707/1, 75413, 851/1/2/3, 852/1, 854/1
Muco, Xhenet 29611
Muelas, Lorenzo 61112
Muetsa, Victor Mapangou Moucani 61812
Mugabe, Robert 18512
Mugemana. Jean-Marie 330/2
Mugika Garmendia, Francisco 441/3
Muguruza, Josu 4401213
Sluhammad, Abu 27213
Muite, Paul 620/1/2
Mujjaddedi, Seghbatullah 123/3, 12411, 56112
Mukong, Albert 54511
Muldoon, Robert 6713, 6811
Mulford, David 26612
Muli, Guy Matthew 62013
Mulier, Patrick van 471'2
Muller, Herbert 74312
Muller, Christa 298/foto
Mullings, Seymour 17613, 177/2
Mulroney, Brian 81/1, 14213, 17013, 1711213, 784/2'foto, 816/1/3, 817/3, 81812, 81911, 850/3
Mulumba Lukcji, 39312, 759/3
Munajjid, Abdel-Hamid 11711
Mungra, A. 46212
Mungra, M. 454/2
Mungra, Subhas 45013, 451/1/2, 454/2, 46211, 467/foto, 833/3, 834/1/foto
Munim, Khalid Abdul 26412
Muntasser, Umar Mustafa al- 32/3, 33/1
Munteanu, Marian 370111213, 373/2
Muresan, Ana 37411
Murr. Michel al- 20313, 340/2, 485/3/foto, 486'1, 762/2, 762/3, 76311, 76612
Murray, Lowell 818/1
Muruoka, Kanezo 498/3
Murwa, Buba 182/3
Muryanama, Theoneste 330/2
Murzi, Ezzio Gianni 555/3
Musa, A.K.M. 343/1
Musa, Balarabe 18113
Musa, Domic 37/1
Musawi, Hussein 76512
Museveni, Yoweri 250/3, 25111, 33013, 617/3, 707/1/3, 796/1
Mustafa, Amir Ahmad 34113, 343/foto
Mustafa, Ghazi 117/1
Mustafa, Taj el-Sir 331/1
Mustapha Harun, Tun Datuk 778.3
Mustaqi, Kico 29611
Musyoka, Kalonzo 62013
Mutaftsjiew, Jordan 15213
Mutawa, Salman Abdoel Razek al- 48413
Mutemba, Octavio 32912
hluyunda, Mavis 18511
Mwananshiku, Luke 18511
Mwinyi, Ali Hass–s II 330/3, 707/foto
Myboto, Zacharie 618/2
Myeni, Musa 55113, 847/foto
Myftiu, Manush 814/1
Myint Aung, 27912
Myles, Gilbert 782/2
Myunyazesa, Faustin 33012

N

N'Diaye, Alhassane Salif 30/3, 61813
N'Sasse Rainazani, 39312
Nabi, Islam 27913
Nabo, Francisco Murteira 60/1, 412/3
Naboho, Kanidoua 27/2
Nacro, Mouhroussine 27/2
Naena, Michael 14013
Nagel, J. 57913
Nagy, Ferenc Jozsef 306/1
Nagy, Sandor 303/3
Nahayan, Hamdan bin Zaid al- 11811
Nahayan, Mubarak bin Mohammad al- 118/1
Nahayan, Sultan bin Zaid al- 118/1
Nahayan, Zaid bin Sultan al- 118/1, 55913, 625/foto, 73612
Nahayo, Adolphe 327/1
Nahnah, Mahfoud 61611
Naibari, Abdullah al- 484/foto, 628/1
Naidu, P.V. Rangaya 63313
Naik, Ravi S. 49413
Naik, Sudhakarrao 633/1
Naim. Edmond 5312
Naisali, Henry 781/2
Najab, Soleiman 71011
Najib Razak, 77912
Najibullah, President 118/2/3/foto, 119/1/2/3, 120'1, 121111213, 1221113, 1231113, 12411, 56012, 561/1/2
Najm, Raif 559/2/3
Nakajima, Hiroshi 71/2/3/foto, 830/1
Nakao, Eiichi 498/3/foto
Nakasone, Yasuhiro 43/3, 13012, 499/2, 77313
Nakayama, Taro 27711, 35011, 498/3/foto, 50013, 502/foto, 64513
Nako, Andrea 294/1
Nallet, Henri 513/1, 51513, 51612
Namaliu, Rabbie 416/2/3, 417/1
Nana, Dieudonné 38713
Nano, Fatos 2941112, 295/3/foto, 29611, 51013, 512/2/foto, 81112, 812/1/3
Nano, Leonard 29611, 51213
Nany, Mohamed Ould 33/3
Naomi, Fiame 50313
Napolitano, Giorgio 43112
Naquib, Hassan al- 33512
Naqvi, Swaleh 737/1
Narain, Hukum Dev 129/2
Naranjo, Plutarco 71/3
Narcisse. Daniel 824/2
Narong Wongwan, 35312, 35413, 78012

Narudon Detpradiyut, 62/3
Nascimento, Lopo do 326/1/2, 616/3, 617/foto
Naseiro, Rosendo 443/2
Naseri, Sjeik al- 335/2
Nasir, Sardar Yakub Khan 279/3
Nassir, Shariff 620/1
Nastase. Adrian 678/2
Natapei, Edward 283/1
Nath, Kamal 63313
Nathan, Abie 709/2
Nava, Salvador 828 foto
Navarro, Carlos 694/2
Navarro Wolff, Antonio 2313, 611/2
Nayanar, E.K. 632/2
Nazaran, Mohammad Ali 49/3
Nazarbajew, Noersoeltan 227/2, 236/2, 382/1, 601/3, 605/3, 684/1, 687/2, 692/2/3, 693/3, 694/1, 786/3
Nazer, Hisham 423/2
Ndaruzaniye, Gamariel 327/1
Ndebugre, John 837/1
Ndikumana, Victoire 32711
Nàimene, Felix 84711
Ndindiliyumana, Augustin 330/2
Nduwimana, Louis 327/1
Neagoe, Marin 678/2
Neal, Richard I. 259/1/2
Néaoutyine, Paul 138/3
Neas, Ralph 102/2
Neede, Laurens 456/1
Ne'eman, Yuval 853/2, 857/3
Neethling, Lothar 397/2/3
Nefolovhodwe, Pandelani 254/3
Negovanovic, Marko 524/3
Nehru, Jawaharlal 564/1
Neira, Juan 537/1
Nekzad, Faqir Mohammad 122/2
Nellist, Dave 73512
Nemin, Noël 30/3
Nena, Jacob 572/2
Nenasjew, Michail 230/1
Nenda Kabita, 393/3
Nesin, Aziz 238/1
Netzler, Jack 503/3
Neusel, Hans 662/2
Newton, Antony 14/3
Newzorow, Aleksandr 528/1/2
Ngalo, Francisco Boddien 75312
Ngatse, Paul 250/3
Ngele, Victor 141/1
Ngendabanyikwa, Norbert 327/1
Ngenzebuhoro, Frederick 327/1
Ngollo, Raymond Damas 250/3
Ngom, Ousmane 36/1, 478/3
Ngothe, Gali Gatta 392/1
Nguema Ongueme, Marcelino 753/2
Nguessan, Odette Kouame 30/3
Nguyen Chinh, 355/3
Nguyen Co Thach, 355/1/2/3, 643/1, 645/1/2/3
Nguyen Dinh TU, 645/3
Nguyen Duc Binh, 645/2
Nguyen Duc Tam, 645/1
Nguyen Ha Phan, 645/3
Nguyen Khac Vien, 644/1
Nguyen Kiet, 35612
Nguyen Thanh Binh, 64511
Nguyen Van Linh, 355/1/2, 638/2, 643/2/3, 644/3, 645/1
Niazi, Maulana Abdus Sattar Khan 279/3, 640/2
Nicholson, Jim 591/1
Niculescu-Mazil, Paul 374/1
Nidal, Abu 49/1, 53/1, 272/3, 339/2, 710/1, 858/2
Niekerk, A.I. van 399/2
Nijazow, Saparmoerad 22/1, 69411
Nikitin. Wladilen 85/2
Nikolajenko, Waleri 82213
Nimaga, Ismaila 387/2
Nimeiry, Jaafar Mohammed al- 479/1
Nimley, David 180/1
Ninn-Hansen, Erik 153/2
Nishida, Mamuro 498/3
Nisjanow, Rafik 231/1
Nixon, Richard 643/3
Njie, Momodou Ndow 753/2
Njoka, Martha 619/3
Noble, Alexander 723/3/foto, 724/1
Nofomela, Almond 115/3
Nogo, Dima 83611
Noir. Michel 514/1/2
Nombre, Alfred 27/3
Nong Duc Manh. 645/2
Nooitmeer. Rufus 459/1/2, 833 3
Noordegraaf, Wim 43311, 471/3, 47213
Nordboe, Eldrid 166/1
Norr. Andrew 140/2 3
Noriega, Manuel 95/5, 106/1, 538/U, 539/2
Norrback, Ole 430/1
Norton, Joe 817/2
Noseir, El Sayed 269/2
Notari, Antonella 253/2
Nothomb, Charles-Ferdinand 505/2
Nottage, Bernard 167/1
Nouman, Aziz Saleh al- 44/1
Noumazalay, Ambroise 250/2
Nouri, Ibrahim al- 26412
Nowicki, Maciej 224/1/foto
Nowina-Konopka, Piotr 22212, 673/3
Nowodworskaja, Waleria 530/1/2
Nsanzimana, Sylvestre 330/2
Nsengumuremyi, François Xavier 330/2
Nsinga Udjuu Ongwakebi, 393/3
Ntahuga, Sebastien 327/1
Ntashamaje, Antoine 330/3
Nteziryayo, Anastase 330/3
Nuaymi, Rashid bin Abdullah Ali al- 118/1
Nuis, Aad 149/foto
Nujoma, Sam 390/2/3, 391/1
Nukul Prachuabmoh, 41313
Nunes Correia, Alexandre 108/1
Nuon Chea, 86311
Nurzay, Abdol Qayum 12212
Nusseibeh, Sari 27212, 48712, 856/1
Nusur, Abdullah 559/2
Nvono Akhele, Casto 753/2
Nwachukwu, Ike 183/1, 621/2
Nyamdavaa, Pagvajavyn 62/2
Nyandwi, Charles 330/2
Nyerere, Julius 110/2, 285/2
Nyers, Rezsö 302/3
Nzabahimana, François 330/3
Nzeng, Pierre-Clavier 618/2
Nziengui, Patrice 618/2

O

O'Connor, Sandra Day 97/3
O Fiaich, Tomas 220/2
O'Malley, Desmond 589/3
O'Marde, Christopher 166/2, 70011
O'Neill, Patrick 595/3
Oakley, Robert 6512
Obame, André Mba 618/2/3
Obeid, Abdel-Karim 764/3, 765/3
Obeng, P.V. 28/3
Oberle, Frank 818/1
Obilitas Fernandez, Edgar 741/3
Obimpeh, Steve 29/1
Oble, Jacqueline Louhoues 618/3
Obok, Luke 619/2
Obote, Milton 251/1
Obuchi, Keizo 501/3
Ocalan, Abdullah 696/foto
Ocampo, Raul Granilla 316/3
Ocampo, Satur 713/3, 714/foto, 715/1
Ocampo, Saturnino 715/1
Ochetto, Achille 431/1/2, 739/foto
Ochi, Michio 498/3
Ochirbat, Gombojavyn 351/2
Ochirbat, Punsalmaagiyn 61/2, 62/1, 350/3
Ochoa, Fabio 609/3
Ochoa, Jorge Luis 24/2, 610/1
Ochoa, Juan David 610/2
Oddsson, David 608/1/2, 733/foto
Odinga, Oginga 619/2/3, 620/1/2
Oele, A.P. 805/3
Oemalatowa, Sazji 227/1
Oeyangen, Gunhild 165/3, 166/1
Ogata, Sadako 358/3/foto, 56612, 798/2, 835/3
Oghuru, Chief Great 183/1
Ohara, Mitsunori 50112
Ohene-Kwapong, Ben 29/2
Ohtsuka. Yuji 498/3
Olalia. Rolando 714/2
Olejnik, Boris 600/3
Olesiak, Kazimierz 77/1
Oliveira Lima, Adrano de 3213
Oliveira Sanca, Luis 108/2
Oliveira Si vestre. Ambrosio Antonio de 326/1
Olmert, Ehud 27012, 402/1
Olszewski, Jan 223/3
Olter, Bailey 572/2
Olum, Zachary 758/3
Olympio, Gilchrist 759/1
Olympio, Sylvanus 759/1
Omanadze, M. 605/2
Omar, Abu Hassan 13412
Omar, Acheikh Ibn 184/2
Omar, Ibrahim Ahmad 331/1
Ong, Emil 725'3
Ong Teng Cheong, 132/2
Ongkili, Maximus 278/2, 413/2
Ongoiba, Issa 33/2, 388/2
Ongpin, Jaime 711/1
Onoue, Nui 777/3
Ooijen, D.A.T. van 361/2
Oold, Tseveenjavyn 62/2
Opseth, Kjell 166/1
Oqueli Colindres, Hector 384/2/3
Orbis Ali, Elaf 107/3
Orbos, Oscar 718/2, 724/3
Ordonez, Sedfrey 711/3
Orkar, Gideon 183/1
Orlando, Leoluca 739/2
Orlow, Joeri 23512
Orlow, Wladimir 530/1
Orshoven, van 65212
Ortega Saavedra, Daniel 187/3, 702/1, 703/2/3, 821/1
Ortega Saavedra, Humberto 385/1, 702/1/3, 703/1/3, 704/1
Ortleb, Rainer 6/1, 300/2/foto
Oruc, Husamettin 697/3
Ory, Félix 30/1
Osborne, John A. 247/2
Osiatynski, Jerzy 80/2
Osipjan, Joeri 60012
Osja, Ahmet 296/1
Ossio Sanjines, Luis 743/2
Osso, Pierluigi Dell' 432/2
Ostroumow, Georgi 530/2
Oteiba, Sayed Manah Said al- 118/1
Othman, Dhari Abdullah al- 483/3, 627/2
Othman, Hamad al- 62712
Otieno, Dalmas 620/3
Otsason, Rein 81512
Ouattara, Alassane 30/2, 31/3, 618/3
Ouattara, Yaya 30/3
Ouchi, Keigo 500/1
Oueddei, Goukouni 184/2
Ouedraogo, Clément Oumarou 27/2
Ouedraogo, François Etienne 27/3
Ouedraogo, Jacques 27/2
Oufkir, Fatima 83812
Oufkir, Mohammed 180/2, 838/2
Oumar, Soumare 34/1
Oumarou, Ide 707/1
Ouologuem, Abdoulay 3312
Owtsjarow, Stojan 730/1
Oyigouwa, Enzi Paytine 387/3, 706/2
Oyono-Aba'a, Simon 618/2
Ozal, Korkut 697/2
Ozal, Semra 695/3, 69712
Ozal, Turgut 198/2, 199/2, 237/2, 239/1/3, 240/3, 241/1, 405/3, 407/1, 409/3, 626/1, 695/3, 696/2/3, 697/1/2/3, 698/1
Ozato, Sadatoshi 498/3
Ozama, Ichiro 498/3, 500/3, 501/1/2/3, 502/2
Ozdemir, Ali Talip 697/3
Ozdemir, Ibrahim 697/3
Ozjerelew, Oleg 530/2
Ozun, Mehmet 240/1

Paasio, Pertti 429/1
Pachon, Maruja 61013
Paderanga, Cayetano 71812, 72012
Padilla, Restituto 712/1
Padmanabha, K. 21211
Paichitr Uathaweekul, 41313
Paihama, Kundi 17912, 32611
Pairoj Ningsanond, 41313
Paisley, Ian 22012, 58911, 59011, 591111213, 592/3
Pakdemirli, Ekrem 23712, 697/3
Paktin, Raz Mohamniad 12212
Paifalvi, Attila 37611
Palmer, Geoffrey 66/2/3, 67/1
Palop, Salvador 44312
Palous, Martin 53112
Palsson, Thorsteinn 60812
Panday, A.G. 455/1/2
Panday, Basdco 2611
Pande, Rajmanfal 12912
Panizo Sariquey, Alfonso 94/1
Panja, Ajit Kumar 633/3
Pankin, Boris 69013, 82213, 856/1, 86912
Pantin, Clive 25/3
Papadopoulos, George 51813
Papandreou. Andreas 51812. 519/2
Papariga, Aleka 5191112
Paparizow, Atanas 15213
Papato, 462/3
Papoaga Gallestegui, José Manuel 44012
Papp, Laszlo 375/2
Parasram, Rampersad 2513
Pardave Trujillo, Yovanka 83013
Pardo de Tavera, Mamita 71112. 71812
Parera, Carios 74911
Parizeau, Jacques 81813
Park Chul Un, 34911
Park Seh Jik, 350/3
Park Seung Hee, 636/1/3
Park Tae Joon, 5911
Parkinson, Cecil 1413
Parry, Joseph 54012
Pascal-Trouillot, Ertha 319/2/3/foto, 32011, 3211113, 82511
Pashko, Gramoz 812/1, 81412
Paszynski, Aleksander 8012
Patel, Chimanbhai 12813
Patel, Uttambhai 63313
Paterle, Lojze 309/foto
Pati, Faasootauloa 503/3
Patil, Basavaraj 495/3
Patil, Veerendra 127/1/2
Patriciu, Dinu 67713
Pattakos, Stylianos 51813
Patten, Chris 1212, 1413
Patterson, Percival 176/3, 177/1
Paudyel, Ram Chandra 568/2
Pavlicek, Frantisek 8812
Pawar, Sharad 49411, 633/1/2
Pawlow, Veselin 15213
Pamlow, Walentin 229/2/3, 233/2/3, 296/3, 35111, 5261213, 527/1, 529/3/foto, 53011, 53111, 5971112, 59811, 60113, 60211, 60313, 64312, 6801113, 68111, 6841112, 68511, 68813, 68913, 69211, 708/2, 76811
Paygir, Sayd Ekram 118/2, 122/2
Paz Romero, Virgilio 750/3
Paz Zamora, Jaime 91/1/foto, 741/1/3, 742/1/2, 74311
Paz Zamora, Mario 74312
Pazhwak, Namatollah 12212
Pearson, Paul 52711
Pedersen. Thor 13511
Pedrossian, Pedro 16812
Peeroo, Razack 84012
Peet, Vincent 167/1
Pekan, Pejot 387/2, 706/2
Pekkarinen, Mauri 430/1
Pelivan. Jure 307/2
Pell, Claiborne 4311
Pelletier, Jacques 54613
Pendy-Bouyiki, Jean-Remy 618/2
Penew, Pentsjo 152 3
Pengel, J 4 . 47111
Pennano, Guido 94 1, 82912
Pewa, Zydi 296/1. 5122
Pewrah. Kwame 2911
Pere, Daoukou 11111
Pereira, Aristides Maria 32/2, 25011
Pereira, Carmen 108/2
Pereira, Francisca 108/2
Pereira, José 10811
Pereira Barreto, Nicandro 10812
Pereira Silva, Joao 3213
Perera, Festus 20413, 20513
Perera, Joseph Michael 20413, 20513
Peres, Shimon 81/1, 27211
Pereyra de Olazabal, Jorge 31712
Perez, Carlos Andres 83312
Perez. Hernando B. 71112
Perez, Luis Julian 93/1
Pérez, Manuel 2412
Perez de Cueilar, Javier 39/1, 47/1/2/3, 4811, 70/3, 71/1, 158/1, 179/3. 185/3, 18611, 187/1/2/foto, 188/1, 200/1/2, 256/1, 270/3, 271/1, 286/2, 292/3/foto, 35813, 385/1, 40413, 406/2/3, 47811, 55513, 56112, 56212, 61713, 628/2. 63012, 70911, 763/3. 764/3/foto, 76512, 789/3/foto, 792/foto, 795/foto, 79611, 85313, 85511, 860/2, 86111, 863/foto
Perez Lezcano, Sergio 17311
Perez Martinez, Ramon ,,Macoris'' 82313
Perrault, Gilles 18012
Perrera, M. Vincent 20413, 20513
Perumal, Annamalai Varatharaja 208/foto, 20911, 21113, 21211
Pescaru, Valeriu 67713, 678/1
Peterle, Lojze 52213, 52311, 52413, 66912
Peters, Winston 6713, 68/1
Petrakow, Nikolaj 23011, 60013, 67813
Petrasovits, Anna 30311
Petrik, Theodor 53311
Petroesjenko, Nikolaj 600/foto
Petrowski, Wladimir 25613
Petsos, Georgios 51912
Pettersen, Oddrun 16513, 16611
Pham The Duyet, 64512
Pham Van Dong, 35511, 64511
Pham Van Kai, 64512
Phichitr Kullavanijaya, 78013
Philips, Danny 14013
Phol Rerngprasertvit, 35211
Phomvihane, Kaysone 277/1/2, 638/1/2/3, 64412
Phomvihane, Saysomphone 63813
Phomvihane, Thongvinh 63813
Phoumsavan, Nouhak 63813
Picco, Giandomenico 76413, 76511
Pickering, Thomas 7012, 271/foto, 71012
Pickersgill, Bobby 17613
Pierre, Ludovic 32012
Pierre-Louis, Jean-Pierre Moise 3201112
Pietikainen, Sirpa 43011
Pietruszka, Adam 7812
Piga, Franco 43012, 43113
Pigot, C. 83313
Pihigia, Fisa 14011
Piliso, Mzwai 397/3
Pilot. Rajesh 633/3
Pimen, Patriarch 87/2
Pimentel, Aquilino 71112, 71611
Pinder, Marvin 16711
Pindling, Sir Lynden O. 167/1/2
Ping, Jean 6181213
Pinheiro, Joao de Deus 668/foto
Pinior, Jozef 77/3
Pinochet Hiriart, Augusto 74813
Pinochet Ugarte, Augusto 24212, 748111213, 749/1/2/3, 750111213, 75211
Piotromski, Grezegorz 78/2
Pires, Pedro Verona Rodrigues 3212, 25011
Pirvulescu, Constantin 37311
Pithart, Petr 53212, 53411
Pitstra, T. 36112
Piyanat Watcharaporn, 353/2
Pianchueio Herresanchez, Miguel 442/1
Piayfair, Frank 44813, 45911, 4731112
Plechanow, Joeri 68313, 684/1, 68513
Plessis, Barend du 399/2
Plesu, Andrei 374/3/foto, 678/1
Plioesjtsj, Iman 78812
Poati-Souchalaty, Alphonse 250111213
Pogace, Gavrosh 51213
Pogosjan, Stepan 380/3. 60413
Poher, Alain 515/1
Pohive, Akilisi 282/3/foto, 28311
Pöhl. Karl Otto 156/2. 366/1, 41912. 58512. 663/3/foto. 664/1. 782/3, 783/3
Pohl, Reynaldo Galindo 409/1
Pohl, Wolfgang 713, 66513
Pokka, Hannele 430/1/foto
Pol Pot, 345/3. 346/3, 629/2, 861/2, 863/1
Polatkan, Hasan 23712
Policarpo, Alberto 74513
Pollack, H. 833/3
Polozkow, Iwan 86/3, 60011, 69112
Poltoranin, Michail 68912
Pomicino, Paolo Cirino 433;1
Ponce, Rene Emilio 38511
Pons, Bernard 13611
Ponto, Jurgen 9/1, 666/2
Poos. Jacques 188/1, 19712, 364/foto, 524/2/3. 53013, 58413, 668/foto, 670/foto, 82613
Pop, Valeriu Eugen 678/1
Poweron. Jean 516/3
Popescu, Dan Mircea 67811
Popescu, Dumitru 374/1
Popieluszko, Jerzy 78/2
Popow, Dimitur 152/3/foto, 729/2, 73012
Popow, Gawriil 86/1, 215/3, 678/3, 683/3, 68612, 69211
Popper, Ami 481/2
Porto, Avelino 316/3, 31711
Porzner, Konrad 9/3
Posada de la Pena, Francisco 2312
Possuelo, Sidney 7461'3
Postelnicu, Tudor 67811
Postma, A 361/2
Potdukhe, Shantaram 633/3
Potgieter, Pieter 115/1
Pow Sarasin, 41313
Powell, Colin 189/foto, 19112, 260/1/2/3/foto, 69911
Powell, Enoch 58912, 59011, 591/1
Powell, Michael Oliver 54012
Power, William 596/2/foto
Pozo Gonzales, Camilo 2313
Prabakharan, Velupillai 206/1/foto, 20713, 21113
Prachuab Chaiyasan, 35211, 353/1
Prade, Hans Orlando 83311
Pradel, Hans 47312
Pramarn Adireksarn, 352'1, 35312, 35413, 780/2
Pramual Sabhavasu, 35113, 35312, 35413, 78012
Prandini, Giovanni 43311
Prapass Uaychai, 41313
Praphat Kritsanachan, 354/2, 41313, 78013
Prasert Sapsunthorn, 35213
Prasong Boonpong, 35211
Prawiro, Radius 275/3, 27611, 355/2/3, 77312
Prayut Siriphanit, 78012
Prebble, Richard 13912
Pregl, Zivko 52112
Prem Tinsulanond, 35211, 35313, 35411
Preinachandra, D.M. 20513
Premadasa, Hema 204/foto
Premadasa, Ranasinghe 204/2/3/foto, 205/1/2/foto, 209/1/2/3, 2101113, 211/3, 21213, 21313, 568/2, 569111213
Preval, René 322/1/2/foto, 82413
Price, George 167/2/3/foto
Primakow, Jewgeni 38/3, 39/1/foto, 4211, 2561213, 257/foto, 53011, 60113, 68313, 68813, 855/1
Princen, Johannes 77311
Pringle, Frank 176/3
Prokes, Jozef 53512
Prokofjew, Joeri 68913
Proksch, Udo 3681112
Pronk. Jan 466/1/3, 467/1/2/3/foto, 472/2, 57913, 809/foto, 8101113, 834/1/2/foto

Pröpper, H.H.L.M. 361/2
Prostjakow, Igor 530/1
Prunskiene, Kazimiera 1613, 17/1, 23211, 526/1
Pugliese. Juan Carlos 317/2
Pugo, Boris 226/2, 229/3. 230/1. 232/2, 233/1, 37812, 527/2/3, 529/3, 530/1, 599/1, 60612, 684/1/foto, 685/1/2, 688/3, 692/1
Pujana Alberdi, Inaki 438/3
Pundato, Dimas 715/1
Pungor, Erno 306 1
Punt, B.C. 450/1
Punwasi, Subhaas 469/2
Pura, Martti 430/1/foto
Purcell, Joan 17513
Purebdorj, Choyjilsurengiyn 62/2, 35113
Purugganan, Abraham 726/2
Pusjkarow, Iwan 15213
Putten. Kenneth van 829/2

Q

Qaboos bin Said, Sultan 116/2, 55913, 625/foto
Qasim, Na'im 765/1
Qasim, Subhi al- 559/2/3
Qatami, Abdullah Youssef al- 483/3
Qa'ud, Abdal-Majid al- 33/1
Qawar, Samir 55912
Qayyum Khan, Sardar Abdul 65/1, 641/2
Qian Qichen, 4112, 42/1, 56/1, 13412, 27611, 491/2, 49612, 768/1/foto, 771/2/3, 86013, 863/foto, 86613
Qian Yongchang, 49111
Qiao Shi, 273/2, 491/1
Qin Benli, 492/2/3
Qin Jiwei, 768/1/2
Quainoo, Arnold 29/2
Quakyi, Kofi Totobi 29/1
Qualo, Harold 283/1
Quashigah, Courage 29/1
Quayle, Dan 134/1, 260/foto, 608/1
Quijano, Guillermo Elias 539/3
Quiles, Paul 51613
Quinlivan, Nessan 73713
Quisumbing, Lourdes 71111
Quli, Adnan 117/1
Qurusu, Allen 141/1
Quwatli, Murad 11711

R

Rabar, Ferenc 305/3, 306/1
Rabbuh, Yassir Abd 488/1, 710/1
Rabout Barcelos, Manuel 108/2
Rabuau. Uera 57213
Rabuka, Sitiveni 415/2
Rachaiah, Basavaiah 493/2
Rachid, Mouhtare 75213
Radjavi, Kazem 44711
Radmilovic, Stanco 306/3
Radnaaragchaa, Dandzangiyn 62/2
Radu, Ion 37411
Radulescu, Georghe 37411
Rae, Bob 1711112, 817/2
Rafi, Mohammed 11813
Rafsanjani, Hashemi Ali Akbar 50/1, 117/3/foto, 19913, 200/3, 25513, 256/1, 258/2, 407/2, 626/1/2/3, 627/1
Raguib, Ali Abu al- 55912
Rahal, Abdellatif 61611
Rahi, Ram Lal 63313
Rahim, Khwaja Ahmed Tariq 6413
Rahim, Mir Abdol Ghafur 122/2
Rahimah, Ahmad Muhammad Abu 767/1
Rahman, A S M. Mustafizur 41213
Rahman, Lutfur 562/2
Rahman, M. Atiqur 342/3
Rahman, Mujibur 34413
Rahman, Saifur 412/3, 562/2
Rahman, Ziaur 344/3, 412/2
Rai, Bal Bahadur 568/2
Rai, Kalpnath 63313
Rainieri Marrancini, Fernando 93/1
Rais Yatim, Datuk 6111
Rajab Mohammed al Zaroug 33/1
Rajjouh, Yassin 117/i
Rakotoharison, Jean 73611
Rakotoniaina, Jean-Jacques 75511
Rakotonirina, Manandafy 755/1
Rakotovao, Andriantiana 75413
Ramachandran D. 493 3
Ramachandran, Muliappaiiy 633/3
Ramadhan, Taha Yassin 38/3, 44/foto, 336/2
Ramaema, Elias Tutsoane 475/3, 47611
Ramajli, Ilijaz 16211
Ramamurthy, K. ,63313
Ramaphosa, Cyril 845/1, 848/3, 849/foto
Ramgoolam, Navin 840/2
Ramirez Cruz, José 173/1
Ramirez Sánchez. Illich 305/2
Ramkisor, Cyril B. 447/3. 456/2/3
Ramlakhan. Ronnie 47112
Ramnath, Kelvin 25/3
Ramos, Fidel 52213, 711/foto, 712/1/3, 713/1/2, 714/1/3, 715/1/2, 718/1
Ramos, Gaston 748/2
Ramphal, Shridath (Sonny) 698/2
Ramsamy, Sam 846/1
Ramsbotham, David 59411
Ramsey, Norman P. 32312
Ramtallie, Orville 177/1
Ranaridh, Norodom 124/3/foto, 631/foto
Randjitsing, R. 83313
Rangel, Beatrice 54112
Ranjeeva, Raymond 798/1
Rao, P.V. Narasimha 21012, 565/2, 63113, 633/1/2/foto
Raqaba, Hamud Abdullah al- 483/3, 62713, 628/1
Rashid, Hussain 44/1
Rashid, Kazi Firoz 344/2
Raskovic, Jovan 164/1
Rasmussen, Anders Fogh 155/1
Rathore, Mumtaz Hussain 65/1, 64112
Ratoesjinskaja, Irina 23512
Ratsiraka, Didier 329/1/foto, 755/2/3, 756/1/2/3/foto
Rattray, Carl 17613
Rausch, Jean-Marie 51613
Raveloson-Mahasampo, Christopher 329/1
Rawabidah, Abd al-Ra'uf al- 33811
Rawdan, Nasir Abdel Allah al- 483/3
Rawlings, Jerry 29/1/2, 83711
Ray, Rabi 493/3
Raymond, Claude 31913
Razafirnahatratra, Victor 75613
Razafitumb, Evariste 329/1
Razaleigh Hamzah, Tengku 601213
Razaminda, Jalal 122/foto
Razanabahiny, Jérome Marojama 75511
Razanamasy, Guy Willy 756/1/3
Reagan, Ronald 9713, 98/2, 102/2/3, 32212, 788/3, 845/2
Rechendorff, Torben 15511
Reddy, B. Satya Narain 49511
Reddy, K. Vijaya Bhaskara 633/2
Reddy, Marri Cheni 493/1
Reddy, N. Janardhan 493/1
Redemeijer, H. 36112
Redina, Velicu 374/3
Reed, Frank 53/
Reenen, P. van 468/3
Regala, Williams 319/3
Regevanu, Sethy 283/1
Rehman, Shakul-Ur- 129/2, 493/3, 495/3
Rehn, Elisabeth 429/foto
Reichel, Frantisek 89/2
Reid, Malcolm 175/1
Reid Cabral, Donald 93/1
Ren Jianxin, 492/2
Ren Wanding, 27512, 489/3
Rensch, Stanley 45312, 45911, 461/2/3/foto, 468/1, 47011
Resampa, André 755/1
Rettig, Raul 74912
Revesz, Andras 303/1
Revilla, Emiliano 43912
Revollo Alcoreza, Carlos 742/3
Rex, Sir Robert 140/1
Rey, Marie Michele 322/2
Reyes, Reinerio 711/3, 718.2
Reynolds, Albert 220/3
Rezende, Iris 16811
Rhee Hai Won, 350/3
Rhee Yong Man. 63613
Ribeiro de Silva, Sebastiao 746 3
Ribeiro de Souza, Expedito 746/3
Ricardo Garcia, Joaquin 823/2
Ricchieri, Pablo 316/2
Richard, Lionel 320/1
Richards, Ann 104/1/foto
Richardson, Jerry 39613, 39711
Richardson, Ruth 68/1, 503/1, 782/1
Rico, Aldo 315/2/3
Rico Toro, Faustino 742/2
Ridley, Nicholas 12/1/foto
Riegle. Donald 10512
Riegler, Josef 367/2/foto, 672/3
Riesenhuber, Heinz 300/2/foto
Rifkind. Malcolm 12/3. 14/3
Rigo, Jozsef 303/1
Rinnooy Kan, A.S. 808/2
Rios Montt, Efrain 243/3, 244/1/2/foto
Risal, Basu Dcv 568/1/2
Risquet Valdes-Saldana, Jorge 17312
Ristovski, Blaze 43613
Rithauddeen, Tengku Ahmad 6013
Ritter, P.H. 660/1
Rivera, Nicolas 17612
Rivera y Damas, Arturo 386/1
Ro Jai Bong, 348/3/foto, 34911, 636/3
Robaina Gonzalez, Roberto 173/1
Robertson, Geoffrey 133/1
Robertson, Paul 177/1
Robinson, Arthur 2413, 25/1/2, 26/2, 9111, 698/2
Robinson, Mary 21913, 220/foto, 589/3, 73812
Robinson, Peter 590/1
Robles, Pineda 243/1/2
Robu, Gheorge 370/1
Rocard, Michel 81/1, 13612, 137/2, 138/2/2, 188/2, 197/3, 283/3, 503/1/2, 51312, 515/2/3/foto, 516/1, 51711, 74811
Rocha, Javier de la 830/1
Rodriguez, Andres 247/3, 69813
Rodriguez, Osmarino Amancio 170/2/3
Rodriguez Campos, Orestes 95/2
Rodriguez Gacha, José Gonzalo 23/3
Rodriguez Rodriguez, Carlos Rafael 173/2, 82212
Roebiks, Alfred 69311
Roetskoj, Aleksandr 602/1/2, 678/3, 679/1/foto, 68411, 688/3, 692/3/foto
Rogatsjow, Igor 62913
Rognoni, Virginio 430/2, 433/1
Roh Tae Woo, 5713, 58/1/3, 59/1/2, 347/1/2, 348/2/3, 349/1/2/3/foto, 350/1/2/3, 635/2/3, 636/1/2/3, 637/1/2
Rohwedder. Detlev 662/2/foto. 66312
Rojas, Francisco 611/2
Rojas Saavedra. Patricio 748/3. 75211
Rolla Pimentel, Guillermo 539/3
Rolle, Darrell 16711
Roman, Peter 370/2/3, 371/1/3, 372/2, 37311, 374/2/3, 375/3, 376/2, 677/1/2/3/foto, 678/2
Roman Hernandez, Enrique 17312
Romero, Carlos 612/1
Romero. Humberto 31613
Romita, Pierluigi 433/1
Rompuy, Herman van 505/1/foto, 506/2, 507/2, 508/1, 649/2, 653/2
Romulo, Alberto 71112
Rongen, E.J. 361/2
Rönsch, Hannelore 300/2/foto
Roosevelt, Franklin D. 96/2
Rooy, R. de 452/1
Ropivia, Marc 618/2
Roriz, Joaquim 168/2

Rosario Sintes Ulloa, Maria del 23/3
Rosen, Mozes 375/3
Roseval. R. 833/3
Ross Leal, Pedro 173/1
Ross Link, Enrique 82913
Rossern, Jean-Pierre van 801/1/3, 805/2/3/foto
Rossl Link, Enrique 95/1
Rostboeil, Grethe 15511
Rostenkowski, Dan 10112
Rostworomski, Marek 22411
Rothschild, Dani 710/3
Rouf, Mohammad Abdur 343/2
Roumeliotis, Panayotis 519/2
Rouse, Edmund 135/1
Rowe, James 722/2
Roygar, Abdol Bashir 122/2
Rozenblad, Heloïse 469/2
Ruberti. Antonio 43311
Rubiks, Alfred 23213
Rubino, Frank 106/1
Rubinstein, Amnon 27113
Rucaj, Gramoz 296/1, 512'3
Rudolph, Piet 113/1
Rueda Pena, Mario 74312
Rueda Rocha, Julio Eduardo 24/2
Ruffolo, Giorgio 433/1
Ruhe, Volker 5/3
Ruhigira, Enoch 33012
Rühle, Heide 66413
Rui Xingwen, 76912
Ruiz, 47012
Ruli, Genci 81211
Rumbold, Angela 12/2
Runcie, Robert 73611
Runciman of Doxford, 596/3
Rupel, Dimitrij 522/3
Ruragaranga, Edward 251/1
Rusanen, Pirjo 430/1/foto
Rushdie, Salinan 40911
Rushtah. Atta Abu 33812
Russel, Fred van 45313
Rusuku, Simon 327/1
Ruttner, György 30311
Ruutel, Arnold 1613, 232/foto, 81512
Ryan, Claude 816/3, 81712
Rychetsky, Pavel 533/foto, 53411
Ryder, Richard 12/2
Ryzjkow, Nikolaj 1613, 1711, 8112, 82/1/3, 8511, 8611, 2281213, 23111, 602/1/2, 68111

S

Saad, Maarouf 76513
Saad, Youssouf Ahmed 431/3
Sa-ad Piyawan, 353/2
Saadeh, Georges 203/2/3, 48611
Saadi, Amir Hammoudi al- 40813
Saadi, Ramon 700/3
Saadoun, Abdul-Aziz al- 40/1
Saarah-Mensah, K. 29/1
Saavedra Bruno, Carlos Armando 7421213
Sabah, Ahmad Hamoud al-Jabir as- 483/3, 627/2
Sabah, Ali Sabah as-Salim as- 483'3
Sabah, Jabir al Ahmad al Jabir as 265/3, 41011, 48312, 625/foto, 628/3/foto, 629/1
Sabah, Jabir Mubarak al-Ahmad as- 44/3, 48313
Sabah, Nawaf al-Ahinad al-Jabir as- 483/2/3
Sabah, Saad al Abdullah as Salim as 40/1, 196/1, 26513, 409/3, 410/1/2/3, 483'3, 484/foto, 553'1. 627/3, 628'1
Sabah, Sabah al Ahmad al Jabir as 25613, 401/foto
Sabah, Salinï as-Sabah as-Salim as- 483/2/3, 625/1
Sabalat, Jean-Robert 320'1
Sabally, Saihou 2812
Sabbagh, Abdul Wahab Mahmoud al- 336/3
Sabdrat, Abd al-Basit 33112
Saboerow, J. 690'1
Saccomandi, Vito 430/2
Sacharow, Andrej 686/1
Sachs, Jeffrey 601/3
Sacko, Soumana 38913, 390 1, 546'1/2/3, 757/foto
Sa'd, Mustafa 763 1
Sadat, Anwar 4911, 555/2, 708/3, 86212
Sadik, Nafis 799/2
Sadr, Imam Moussa 76611
Saeed, Abdel-Salem Mohammed 336/3
Sagalajew, Edoeard 52811
Sagna, Famara Ibrahima 478/3
Saguisag, René 711/1
Sahali, Azmi Shafiq al- 189.1
Sahay, Subodh Kant 494/1, 495/1
Sahhaf, Muhammad Said Kazim al- 336/3
Sahinguvu, Salvator 32711
Saho, Lamin Keba 28/1
Saibou, Ali 34/3, 35/1, 391/2/3, 546/3, 758/1/2/3
Sa'id, Nasir 33913
Saignakong, Choummali 638/3
Saikia, Hiteshwar 632/1
Sainsbury, Timothy 1212
Saint Vil, Ramus 824/2
Sainz Klinsky, Alberto 74312
Saisangkhi, Thongsouk 27712
Saisuree Jutikul, 41313
Saitoti, George 62013
Sajjad, Wasim 642/1
Sajuin, Subero 823/2
Sakamoto, Misoji 498/3/foto
Salaam, Yusef 9813
Salah, Abdol Sainad 12212
Salah, Mohiaaine 18412
Salaj, Braiiko 670/3
Salamat, Hashim 715/1
Salambere, Aminata 27/3
Salapudin. Jerry 716/2
Salas, Rodolfo 714/1, 727/2/foto
Salas Wenzel, Hugo 74812
Saleem. Mohammad Yunus 4951113
Saleh, Mohammad Mehdi 33613
Saleh, Rachid Ould 34/1
Saleh, Saadi Mahdi 45/foto, 33413
Saleh, Zubir Mohammed 47813, 84213
Sales, José 74613
Salgovic, Viliam 88/1
Salifou, André 75812
Salim, Nadim 20313
Salim, Salim Ahmed 707/1/2, 708/1
Salinas de Gortari, Carlos 246/3, 247/1/foto, 82612, 827/1/2/foto, 828/1/2
Salman, Mohammed 11711, 200/2
Salman, Ramzi 358/2
Salmijn, Wouther 47112
Salmond, Alex 12/3
Salolainen, Pertti 43011, 73411
Salomons, S. 462/2
Salomonson, An 451/2
Salonga, Jovito 711/1/3
Salonia, Antonio Francisco 31613
Salya Scripen, 78013
Samak Sundaravej, 353/2, 35413, 414/2
Samaras, Antonis 29113, 518/1
Samba, Sow Adema 3313, 34/1
Sambo, Antoine Komy 27/3
Sammar, Ghazi Obeid as- 48313, 62811
Sampebogo, Salif 27/3
Samper Pizano, Ernesto 2312
Samsonow, Wiktor 684/1, 686/3, 68912
Samsonomicz, Henryk 80/2
Samuda, Karl 177/1
San Suu Kyi, Aung 27813, 279/1/2
Sanagare, Anatole 75712
Sanari Khachornprasat, 352/1
Sanchez, Aristides 702/1/2
Sanchez, Augusto S. 711'2
Sanchez, Julio Cesar 2313, 60912
Sanchez Albavera, Fernando 9313, 829/2/3
Sanchez Casillas, Rodrigo 749/1
Sanchez Santacruz, Elizardo 821/2/3
Sanchez Sotomayor, Raul 9411, 829/1/2
Sanchis, Angel 44312
Sanderson of Bon-den, Lord 12/3
Sandiford, Erskine 318/2/3/foto, 319/1/2
Sandman, Matz 166/1
Sandoval Zambranc, Guido 741 2
Sa-nga Sabhasri, 413'3
Sangma, P.A. 63313
Sanguinetti Cairolo, Julio Maria 613/2
Sankoh, Foday 623/1
Sanoh Unakul, 413/3
Sanon, Thomas 27/2
Santamaria, Oscar 385/2
Santana, Joao 746/1
Santana, Raymond 9813
Santer, Jacques 52213
Santiago Defensor, Miriam 71812
Santo, Akiko 498/3/foto
Santos. Alfonso 392/1
Santos, Francisco 24/2
Santos, José Eduardo dos 178/2/3, 325/3/foto, 326/1/2/3, 61711, 61811
Santos, Luis 718/2
Santos, Manuel dos 108/2
Santos Castillo, Francisco 61013
Santos Daio, Daniei Lima dos 251/2
Santos Franca Ndalu, Antonio dos 32611
Sanusi Junid, 27811
Sapin, Michel 516/3
Sapunziju, Riza 4341213, 43511
Saqer, Abdel Razzaq 4412
Saqqa, Hassan 117/1
Saraireh, Jamal 33811
Saran, Daulat Ram 129/2
Sare, Elie 2713
Sarfati, Maurice 16613
Sarfraz, Zahid 65/2
Sarkisjan, Aram 60413
Sarpong, Nana Akuoko 2911
Sarrag, Shakir el- 331/2
Sarwari, Assadullah 122/1
Sasaki, Man 498/3
Sassin, Michel 203/3, 486/1
Sassot Canadas, Manuel Maria 44013
Sassou-Nguesso, Denis 2501213, 47513, 706/3
Sata, Michael 18511
Sato, Megumu 498/3
Saudargas, Algridas 81413
Saude Maria, Vitor 10812, 10911
Saul, David 168: 1
Saunders, Bernie 103/2
Savimbi, Jonas 178/2, 179/1/2/foto, 325/3, 326/3/foto, 617/1/3
Savisaar, Edgar 815/1
Saw Maung, 6211, 27911
Sawaeng Thirasawat, 35411
Sawanin, Waleri 81/3
Sawasdi Amornvivat, 35412
Sawat Kamprakob, 35312
Sawicki, Janusz 7912
Sawyer, Amos 18011, 32713, 3281113, 621/1/3, 6221112
Sayaf, Abdur-Rabbur Rasul 12013, 561/2
Sayin, Hulusi 69611
Saylani, Mohammad Sediq 12212
Scalia, Antonin 32312
Schaefer, J.L.N. 149/3
Schaeffer, Paul 74912
Schalck-Golodkowski, Alexander 9/3
Scharping, Rudolf 664/2
Schauble, Wolfgang 712, 300/2/foto, 36913, 666/1
Scheer, François 256/1
Scheur, J van de 57913
Schiltz, Hugo 363'1, 506/2, 507'1, 649'2, 65012, 651/2/3, 652/foto, 80112
Schinck, G.J.J. 361/2
Schlesinger, Helmut 663/3, 664/1/foto
Schleyer, Hans-Martin 9/2
Schluter, Poul 15312, 154/3/foto, 15511, 73211
Schinidt. Helmut 299/1, 66511
Schmitt, Maurice 51512
Scholten, Rudolf 367/2/foto
Schönbohm, Jörg 5/3
Schöndorff, Rolf 28911
Schoots, L.M. 58213
Schulz, Wolfgang 6/3
Schussel, Wolfgang 367/2/foto, 733/foto
Schuurman, E. 361/2
Schuyer, E.H. 36112

Schwarzkopf, H. Norman 42/3, 188/3, 189/foto, 193/1, 260/2, 262/3, 263/1/foto, 332/3
Schxvarz-Schilling, Christian 300/2/foto
Schwerzina, Tino 301/1
Scindia. Mandhav Rao 633/2
Scott, Alan 177/3
Scott, Nicholas 590/3
Scotti, Vincenzo 430/3, 433/1, 739/3, 813/2
Scowcroft, Brent 260/foto
Seaga, Edward 177/1
Seaton Tapley 570 2
Sebe, Charles 400 1
Sebe, Lennox 400/1
Sebrea, Zita 311/2
Secka, Cheyassin Papa 249/2
Seckendorff-Gudent, Ekkehard Freiherr von 9/2
Sedki, Atef 555/2, 771/2
Sedney, J 464/1
Sedoc, Eddy 449 foto, 450 3, 451/2, 452/3, 457/2, 833/3 834/1/foto
Sedogo, Laurent 27 3
Seet Ai Mee, 78011
Seifart, Angel Roberto 247/3
Sein Winn, 279/2
Seineldin, Mohamed Ali 315/2/3/foto, 31611
Seita, Guadalupe de 392/1
Seiters, Rudolf 300/2
Seker, Sakir 697/3
Sekiya, Katsutsugu 498/3
Seks, Vladimir 520/3
Selen, Ismail 696/1
Semedo, Julio 108/2
Sen, Asoke Kumar 12913
Senelle, Robert 652/1
Senghor, Augustin Diamacoun 36/2
Sengmany, Maychantane 638/3
Senivaratne, Nalin 208/foto, 20911
Senko, Fedor 530/1
Separovic, Zvonimir 670/3
Seradoy, Rogelio 719/3
Serfaty, Abraham 180/2, 838/3/foto, 83911
Serfaty, Christine 838/foto
Sergejew, Aleksej 602/2
Serhienko, Oleksandr 683/1
Serjani, Petrit 513/1
Serna, Dionisio de la 718/2
Serow, Waleri 600/3
Serra, Narcis 444/3/foto
Serra Puche, Jaime 826/3
Serrano Elias, Jorge 243/2, 244/1/2/3, 245/foto
Sesay, Ahmed 37/1
Sesay, Sheku 37/1
Setroredjo, R. 83313
Setroredjo, S. 452/1
Severin, Adrian 371/2, 678/1
Sevrain, François 322/2
Sey, Omar 28/2, 328/2
Sfeir, Nasrullah Boutros 761/3
Shabaz, Gholam Mayhodin 122/2
Shaer, Ali ibn Hasan al- 195/3
Shafi, Haidar Abdel 857/1
Shah, Qurban Ali 64/3
Shaheen, Ibrahim Majeed as- 48313
Shaheen, Isa 484/2
Shakar, Shiv 494/1
Shakarchi, Mohamed 44611
Shaker, Shariff Zeid bin 338/1
Shalikashvili, John 405/2/foto, 556/2
Shamas, Mohammad Anwar 122/2
Shamikh, Mubarak al- 32/3
Shamir, Yitzhak 47/1/3, 4812, 78/1, 19413, 195/foto, 270/2/3/foto, 271/1, 272/1, 337/1/2, 341/2, 401/1/3, 402/1, 481/2/3, 482/3, 48311, 543/2, 5531113, 554/2/foto, 583/foto, 708/2/3, 709/1, 851/1/2/3, 852/1/2/foto, 853/1/2/3, 854/3, 856/1/3, 857/1/2/3, 859/3
Shamlan, Ali Abdullah as- 483/3
Shamrani, Awid al- 190/foto
Shankar, P. Shiv 56313
Shankar, Ramsewak 447/2/3, 448/2/3, 451/1, 452/3, 453/1/2/3, 454/1/2, 456/1/2/3, 458/1/2, 459/2/3, 460/2, 461/1, 462/1/3, 463/1/3, 464/2, 465/2, 466/2, 467/2, 469/1/2, 470/1/2/3, 471/1
Shankaranand, B. 633/2
Shansal, Abdul-Jabbar Khalil 201/3, 336/3
Sharaf. Kamal 117/1
Sharief, C.K. Jaffer 494/1, 633/2
Sharif. Bassam Abu 411/1. 853/3. 859/foto
Sharif, Mahmud Sayyid Ahmed 555/2
Sharif, Mian Mohammad Nawaz 63/2, 64/1/foto, 200/3, 258/2, 279/3, 280/1, 639/3, 640/1/2/foto, 641/1/2, 642/1/2, 736/foto
Sharma, Manavendra 495 1
Sharon, Ariel 337/1, 400/3, 401/1, 402/1, 482/3, 483/1, 553/2, 708/2, 753/1/2, 852/3, 854/2, 857/3
Sharq, Mohammed Hasan 118/3
Shastri, Dhundi Raj 568/2
Shastri, Mahipal 493/2
Shatti, Iyad ai- 117/1
Shatwan, Ahmad Fathi Bin 33/1
Shaykh Hasan, Ahmad 624: 1
Sheikh, Abdur Rahman 641/2
Sheirs. Omar 623/3
Shekhar, Chandra 12611, 127/3, 128/3, 129/1/2/foto, 200/1, 277/3, 280/1, 493/1/3, 494/1, 495/1/2/3, 496/1/3/foto, 497/1/2/3/foto, 563/2, 565/1/2, 566/2, 567/2, 631/3, 632/3
Shekhawat, Bhairon Singh 128/3
Sheppard, Donald 16612
Shih Chi-yang, 65/3, 215/3
Shimojo, Shiniichiro 498/3
Shinto, Hisashi 130/2
Shipley, Jenny 68/1
Shomron, Dan 48311
Short, Clare 267/3
Shourter Benitez, Salomon 24/1
Shoval, Zalman 337/3, 854/3
Shrada, Ismail Miftah Bin 33/1
Shrestha, Gopal Man 568/2
Shroeder, Patricia 99/3
Shukla, V.C. 129/2, 493/3, 4951213, 496/1/2
Shyti, Hajredin 512/3
Siatalimi, Dodson 185/1, 481/1
Sibomana, Adrien 32711
Sica, Domenico 739/3, 740/1
Sica, Mario de 624/1
Sichel, Silvio Aurelio 74812
Siddhi Savetsila, 351/3, 352/1, 780/2
Siddiqi, Zillur Rahman 343/1
Siddon, Thomas 818/1
Sidi, Ahmed Ould 34/1
Sidi Mohamed, 838/foto
Sidibe, Soulemane 39011, 546/2
Sidique, Lamin 37/1
Sidorowicz, Wladyslaw 224/1
Sidya, Mohamed Sidina Ould 33/2
Siew, Vincent 65/3
Sigoea, Tengiz 377/2
Sigurdardottir, Johanna 608/2
Sigurdsson, Jon 608/2
Sihanouk, Norodom 124/1, 125/2, 345/2, 629/2, 630/1/3, 631/1/2/foto, 860/1/2/3, 861/1/2/3, 86212, 863/2/foto
Silajew, Iwan 16/2, 235/3, 678/3, 68213, 6831213, 688/3, 689/3, 690/1
Sila-Nowicki, Wladyslaw 77/3
Silber, John 103/3
Sillari, Enn-Arno 525/3
Silva, Luis Inacio da 168/2
Silva, Ozires 745/1
Silva, Tony da 387/3
Silva Cardoso, Boaventura da 326/1
Silva Neto, Antonio Burity da 326/1
Silva Rocha, Adao 32/3
Simbarakiye, Evariste 327/1
Simeon II, Tsaar 730/3, 731/2
Simmonds, Kennedy Aiphonse 540/1/2
Simmons, Keith 319/1/2
Simon, Henderson 166/2, 699/3, 700/1
Simon, Paul 322/3
Simons, R. 83313
Simonsen, Palle 153/2/3
Simpson, Portia 176/3
Sin Sen, 346/2
Sin Song, 346/2
Singh, Arjun 633/2
Singh, Bhanu Pratap 495/2
Singh, Bhisma Narain 495/3
Singh, Dalbir 633/3
Singh, Haobam Bhuban 496/3
Singh. Har Swarup 493/3 632/2
Singh, Hukam 128/3. 498/1
Singh, K. Natmar 20713, 211/1
Singh, Kalyan 632/2
Singh, Maheshwore Prasad 568/2
Singh, Manmohan 633/2
Singh, Markandey 493 1
Singh, Raj Kumar Ranbir 496/2
Singh, Rana Chander 279/3
Singh, Rao Birendra 129/3
Singh, Sanjay 129/3, 497/1
Singh, Sarup 493/2
Singh, V.P. 125/3, 126/1/2/3, 127/2/3, 128/1/3, 129/1/foto, 211/2, 493/3, 565/1/2, 631/3, 632/3
Sinha, Yasmant 129/2, 497/2
Sinowatz, Fred 368/1, 672/3
Sint, M. 149/foto, 579/3, 580/1/3/foto, 581/1, 58311
Sipaseuth, Phoune 277/1/2, 638/3
Siphandon, Khamtay 638/1/3
Sipötz, Hans 672/3
Sippanond Ketudat, 41313
Sirhan, Amr Sa'id Salah Abu 47/3
Sirikit, Koningin 35411
Sissoko, Mamadou 33/2, 388/2
Sisulu, Walter 398/1, 845/1, 848/3
Sital, Badressein 466/1, 470/2
Sitha, Commandant 207/2
Sitthi Jirarote, 354/3
Sivasithamparam, Murugesu 210/2
Siwicki, Florian 80/3
Siyad, Abdullahi Ossobleh 25311
Sjachnazarow, Georgi 679/3
Sjajmijew, Mitiinir 692/3/foto
Sjak Shie, Paul 471/2
Sjaposjnikow, Jewgeni 684/1, 686/3, 690/2/3
Sjatalin, Stanislaw 81/1/2/3, 82/1/3, 83/1, 84/2, 601/3, 679/1
Sjeharsjin, Leonid 690/2
Sjeikkariem, A. 461/1
Sjenin, Oleg 683/3, 684/1, 685/3, 689/1/3
Sjewardnadze, Edoeard 41/1, 59/2, 68/2, 71/2, 80/3, 119/3, 120/1/3, 174/3, 179/1/foto, 225/1, 227/3/foto, 228/1/2, 230/1/2/3, 234/3, 235/1, 270/3/foto, 678/3, 679/1, 686/1, 690/3, 692/1, 79113, 792/1/2/3, 793/1
Sjilow, Iwan 529/2, 599/1
Sjimenas, Albertas 232/1
Sjkabardnja, Michail 230/1, 530/1
Sjlikow, Hegournen Serafim 527/3
Sjmonow, Aleksandr 235/1
Sjtsjerbakow, Wjatsjeslaw 689/2, 693/1
Sjtsjerbakow, Wladimir 87/1, 530/1, 601/3
Skende, Petrit 512/3
Skubiszewski, Krzystof 5/2, 80/2, 22411, 301/foto, 302/1
Slama, Hamouda Ben 332/2
Slawkow, Todor 73011
Slezak, Jerzy 80/2, 224/1/foto
Slisz, Jozef 77/2
Slovo, Joe 848/3
Small, Hugh 176/3
Smart, Anthony 24/foto
Smirnow-Ostasjwili, Konstantin 23611, 607/3
Smith, James 177/1
Smith, Lockwood 68/1
Smith, Roberto 541/1
Smits, C. 833/2
Smit-Naarendorp, Ellen 471/2
Smyth, Sean 595/3
Snegoer, Mirtsja 16/2, 20/foto, 21/1, 376/3, 37711, 606/3, 678/2, 687/3, 69312
Snelling, Richard 103/3
Soares, Mario 60/1, 31113, 312/foto, 31311, 41213, 706/2
Sobhan, Rehman 343/1
Sobtsjak, Anatoli 603/1, 678/3, 682/3, 683/3, 686/3, 687/1/foto, 688/3, 692/1
Sodano, Angelo 740/2/foto

Soe Thein, 27813
Soecharew, Aleksandr 226/2
Soeharto, President 275/3/foto, 276/1/2/3, 355/2, 411/3, 773/2/foto
Soemita, Willy 455/2/foto, 45911, 463/3, 470/3, 473/1, 833/3
Soerkow, Michail 60012
Soetenhorst de Savornin Lohman, J. 361/2
Soglo, Nicéphore 386/3, 387/1/foto
Soisson, Jean-Pierre 516/2
Sokolom, Jefrem 381/1
Sokolow, Oleg 349/2
Sol, Miguel 724/1
Solana, Luis 44311
Solana Madariaga, Javier 439/1
Solana Morales, Fernando 826/3
Solanki, Madhavsinh 633/2
Solar Rojas, Guillermo del 93/3, 829/3
Solari Damonte, José Alfredo 613/2
Solarz, Stephen 65/3
Solbes Mira, Pedro 44412
Solchaga, Carlos 156/2, 442/2/3, 444/1/2
Solomon, Richard 629/2/3, 630/1, 643/1, 78112
Solorzano Martinez, Mario 244/3
Solzjenitsyn, Aleksandr 235/2
Somare, Michael 415/3, 417/1
Sommaruga, Cornelio 53/2/3, 765/1
Somoza Debayle, Anastasio 702/2
Son Sann, 124/foto, 125/2, 631/foto, 86012
Song Eon Jong, 34911
Sonmez. Birsel 697/3
Sonntag, Rainer 66613
Soong, James 57012
Sope, Barak 283/2/3
Sophusson, Fridrik 608/2
Soraath Klinprathum, 353/1, 35312
Sorabi, Abdol Wahed 12212, 56111
Sosa Lopez, Lizardo 243/1
Soto, Alvaro de 385/3
Soto, Hernando de 830/2
Soto Prieto, Lionel 173/1
Soueid'Ahmed, El-Yassa Ould 34/1
Souflias, Georgios 51813, 52011
Soumaila, Almoustapha 35/2
Soumare. Sambou 388/2
Soungui, Ahmad 39211
Souphanouvong, 27712, 63813
Souret, Ahmed Abdallah 752/3
Souter, David H 9713, 98/2/3/foto, 323/2
Souza, Edgar d' 133/1
Soz, Nahida Imtiaz 497/3
Spath, Lothar 300/2/3
Spegelj, Martin 311/1, 436/1, 66913
Spicer, Keith 817/1
Spieker, B. 57913
Spier, Carlo 447/3, 44811
Spier, E. 361/2
Spiroiu, Nicolae Constantin 67811
Spirow, Boris 15213
Spitaels, Guy 506/2, 507/2, 64911, 650/2/3, 651/1/3, 65211, 802/1, 805/1/2
Spranger, Carl-Dieter 300/2/foto
Spring, Dick 58813
Springer, Hugh 318/3
Srour, Saad Hayel al- 33811, 55912
St. Louis, Phinsley 175/3
St. Luce, John 166/2, 167/1, 69913
Staal, B. 361/2
Stackpole, Henry 562/3
Stallard, Sidney 168/1
Stanculescu, Victor Atanasie 678/1
Stankovic, Ljubisa 30812
Starodoebtsew, Wasili 6841113, 685/2/3, 688/3
Steenkamp, P.J.A.M. 361/2/foto
Stefanak, Michal 88/1
Stefani, Simon 294/1
Stegmann, 552/2
Steinburg, N.A. 60312
Steinegger, Franz 44511
Stekelenburg, Johan 80713, 808/3
Stelmachowski, Andrzej 78/2, 79/foto
Stepan, Miroslav 88/1
Stephen, Sir Ninian 134/3, 592/3
Stephens, Jay B. 97/1
Sternebeck, Sigrid 9/2
Sterpa, Egidio 43311
Stevens, John Paul 96/3, 98/1
Stevens, Lounel 166/2
Stevens, W.F.C. 14613, 36112, 509/foto
Stirn, Olivier 136/1/2
Stoel, Max van der 833/2
Stoian, Ion 37411
Stoica, Ion Aurel 37311, 374/2, 67811
Stolojan, Theodor 37112, 677/1/3
Stolpe, Manfred 6/2/3, 7/foto
Stoltenberg, Gerhard 300/2/foto, 35713, 57512, 868/3
Stoltenberg, Thorvald 165/3, 166/1, 358/3, 798/2
Stoph, Willi 66513
Storani, Frederico 313/3
Storey, Rob 6811
Stracar, Slavomir 8812, 53311
Strassera, Julio 31612
Strauss, Franz-Josef 7/1
Strauss, Robert S. 607/3, 688/2
Strauss-Kahn, Dominique 516/3, 850/3
Streicher. Rudolf 367/3/foto
Streletz, Fritz 665/3
Stroessner, Alfredo 247/3
Stroessner, Gustavo Adolfo 247/3
Stummvoll, Günter 367/3/foto
Suarez, Adolfo 444/1, 694/2
Suarez, Carlos 316/2
Suarez y Esquivel, José 750/3
Subero Sajuin, Marcos 93/1
Subin Pinkayan, 27712, 352/1
Subul, Jawdat al- 55912
Suchinda Kraprayoon, 352/3/foto, 353/foto, 354/1/2, 41411, 637/3, 780/2/3
Suh Dong Kwon, 34911
Suhaymat, Ali al- 55912
Sulaiman Daud, 27811
Sulayman, Mohammed Hussein Tantawi 555/1
Sultan, Abdel Aziz 410/1
Sultan ibn Abdel Aziz, Prins 3913
Sumyaa, Budyn 62/2
Sunada, Shigetami 130/1
Sundarji, K. 207/1
Sundlun, Bruce 10411
Sundstein, Jogvan 155/2
Sunthorn Kongsompong, 352/foto, 353/foto, 354/1/2, 413/3, 780/3
Sununu, John 10112, 18712, 26013, 322/3
Suominen, Ilkka 429/foto
Supa, Nathaniel 14013
Supatra Masdit, 35211
Suroi, Veton 525/2
Sussmuth, Rita 299/1
Suthas Ngernmuen, 353/1
Suthee Singsaneh, 41313
Suu Kyi, Aung San 566/3
Suvar, Stipe 164/2, 165/2
Suy, Eric 4061213
Suzuki, Moneo 845/3
Suzuki, Shunichi 50011, 501/1/foto
Smaelen, Frank 505/2, 506/1
Swamy, Subramanian 12912, 49313, 49612, 56412
Swanson, Timothy 72211
Swiecicki, Marcin 80/1/2
Sy, Diallo Lalla 33/2
Sylva, Alix 82412
Syryjczyk, Tadeusz 8012
Syse, Jan P. 16513, 166/1
Szabo, Karoly 304/3
Szabo, Tibor 30311
Szaniawski, Jozef 78/3
Szeto Wah, 867/2/3
Szita, Karoly 30311
Szuros, Matyas 305/1

T

Ta Mok, 86311
Tabai, Ieremia 572/3, 7811213
Taborda, Valentin Jesus 612'3
Tabuchi, Setsuya 77612, 77811
Tabuchi, Yoshihisa 776/1
Tadese, Bekele 83611
Taitt, Branford 319/2
Takabmebwe, Michael 572/3
Takagaki, Sadamu 77613, 77812
Takao, Kitaro 776/foto
Takeshita, Noboru 130/2, 498/3, 773/3, 775/3
Taki, Mohammed 752/2
Tal, Saad al- 338/1
Talabani, Jalal 4411, 334/foto, 33512, 404/1/2, 556/3, 696/2
Tale Maasouleh, Manouchar 447/1
Taleb, Youssef Sabri Abu 55511
Talhi, Jadallah Azouz al- 3213, 33/1
Tall, Arninatat 478/3/foto
Talsma, H.P. 36112
Talukder, Abdul Salam 412/3
Tamamum, Leule Selase 836/1
Tamariz, Diego 53712
Tambo, Oliver 253/3/foto, 254/1, 394/2, 845/1/foto
Tamimi, Asad Bayyud al- 33812
Tan Shwe. 56613
Tanabe, Makoto 774/2/3/foto
Tanay, Shahnawaz 11813, 120/2/3, 122'1, 56013
Tangope, André 138/2
Tani, Yoichi 498/3
Tanoh, Emmanuel J. 29/1
Tanski, Adam 224/1/foto
Tao Siju, 275/1
Tapa, Sione 282/3
Taqui, Mohamed Bash 37/1
Tarabulsi, Abdcl-Majid 117/1
Tarawali, M.S. 37/1
Taraivinah, Muhammad Faris al- 559/3
Tardieu, Charles 320/1
Tarin, Fateh Mohammad 12212
Tarzi, Hamidollah 122/2
Tasar, Mustafa 697/3
Tasca, Catherine 516/3
Tasjalijew, Ataman 38111
Tateraka, Remuera 78113
Tatsumi, Sotoo 778/1
Taufa'ahau Tupou IV, Koning 283/1, 78212
Tauran, Jean-Louis 74012
Tausinga, Job 14013
Taveras, Juan Manuel 823/2
Taya, Maaouiya Ould Sidi Ahmed 34/1/3, 476/2/3, 47711, 838/foto, 839/3, 840/1
Taylor, Charles 180/1/foto, 327/3, 328111213, 621/1/2/3, 622/1/2/3, 623/1
Taylor, David G.R. 247/2
Taylor, Teddy 754/1
Taylor-Morgan, Tommy 36/3, 3713
Tchalim, Tchaa-Kozah 110/3, 480/2
Tchalla, Yao Pali 110/2
ïèhiaka, Abdou Touré 75912
ïèhombego, Jean 387/3
Teannaki, Teatao 57213, 781/3
Tebania, Inatoa 78113
Tebbit, Norman 865/2
Teiwaki, Roniti 572/3, 781/3
Teixeira, Eduardo 745/1/3
Teixeira, W. 46911
Teixeira Lisboa, Luis Eurico 17012
Tekam, Jean-Michel 754/1
Tella, Guido di 316/2/3
Teltschik, Horst 299/2
Tenario, Froilan C. 282/2
Tenieu, Teaiwa 781/3
Tenorio, Pedro P. 28212
Teny-Dhurgon, Riek Mashar 84311
Tenzin Gyatso, 769/1
Teo Soh Lung, 13312
Teodorescu, Razvan 37612
Ter-Petrosjan, Lewon 19/2/3/foto, 20/1/foto, 38013, 604/1/2, 68211
Terlouw, Alexandra 806/foto
Terlouw, Jan 80513, 806/foto
Ternera, Josu 439/3
Terreblanche, Eugene 11213, 550/3, 552/3/foto, 848/2

Terry, Betty 595/1
Terry, Peter 59511
Teta, Perikli 812/1
Tetaeka, Binata 781/3
Teufel. Erwin 30013
Tevoedjre, Albert 386/3
Tewarie, Bhoe 25/3
Texeira, Eduardo 169/3
Thair, Thabit al- 52/1, 33811, 559/2
Thakur, D.D. 495/1
Thakur Rameshwar 633/3
Thambiraja, George 211/2
Thammavong, Thongsing 63813
Than Kywe, 279/2
Thanavuth Klinchua, 352/2
Thani, Hamad bin Jasim bin Jabr al- 767/1
Thani, Khalifa bin Hamad al- 625/foto
Thatcher, Margaret 12/1/3, 13/2/3, 14/1/2/3, 38/2, 39/foto, 81/1, 114/3, 141/3, 15613, 15711, 158/2, 58813, 589/3, 590/1, 793/1, 865/3
Thiam, Habib 478/2/foto
Thierse, Wolfgang 8/1
Thileepan, Amirthalingam 206/3
Thilia, Jimmy Meto 283/1
Thoahlane, A.L. 476/1
Thomas, 460/2/3/foto, 46311
Thomas, Dominique 442/1
Thomas, Jean 320/1
Thompson, David 319/1/2
Thompson Pineres, Erick 172/2
Thondaman, S. 204/3, 205/3
Thongyod Chittavira, 35113
Thornburgh, Dick 10211
Thungon. P.K. 633/3
Tian Jiyun, 53111, 77012
Tienchai Sirisamphan, 352/1, 353/2, 35413
Tiendrebeogo, Alice 27/3
Tiendrebeogo, Célestine 2713
Tiesinga-Autsema, J.L.E.M.W.R.R. 361/2
Tiermeyer, Hans 663/3, 664/1/foto
Tigrillo, Dimas ,,wilde kat" 70411
Tikriti, Salah Umar al- 33512
Tilburg. M. van 15011
Timikata, Fred 283/3
Tin Maung Win, 56613
Tin U, 62/3, 278/3, 566/3
Tinga, Beniamina 57213, 781/3
Tinyefuza, David 75813
Tip, Ioan 678/1
Tirroloni, Lucien 514/3
Tiruneh, Argaw 83611
Tisch, Harry 9/1, 301/2, 66513
Tizjakow, Aleksandr 684/1/3, 6851213, 688/3
Tjeenk Willink, H.D. 361/2/foto
Tjibaou, Jean-Marie 136/2/3/foto, 137/1, 138/1/2/3, 139/1
Tjon A Kiet, Glenn 455/3
Tlass, Mustapha 11711, 25613, 48911
Tobback, Louis 361/3, 362/3, 80211, 803/3
Tocas, Walter 831/3
Todd, Christine 10312
Todman, Terence 316/2
Todorovic, Predrag 436/2
Todorow, Wladimir 731/1
Toelejew, Aman-Geldi 602/2
Toernaes, Laurits 155/1
Tofeili, Sobhi 761/3
Tognoli, Carlo 43311
Togoimi, Youssouf 392/1
Tökes, Laszlo 37212, 375/2
Tolba, Mostafa 791/3
Toledano, Avraham 481/3/foto
Toledo Gonzales, Eduardo 9313, 829/1
Tolentino, Arturo 712/2/3/foto
Tolud, Roy 464/2
Toma, Ioan 374/1
Tomas, Mircea 375/1
Tomas, Vincente 725/3
Tommel, D.J.K. 45412
Tomow, Aleksandur 15213
Tomsen, Peter 12011
Tondguyan, Mohammad Javad 4913
Tonha ,,Pedale'', Pedro Maria 326/1
Topal, Stepan 21/2
Töpfer, Klaus 300/2/foto
Toral, Luis 93 1
Torres, Herbert 54111
Torres, Raul 247/3
Torres Aciego, Jorge 93/3, 82913
Torrec v Torres Tara Carlos 94/1/3, 829/2/3
Torrijos, Omar 538 3
Tortorella, Aldo 43111
Torumtay, Necip 695/3
Totu, Ioan 37411
Toum, Batika 781/3
Tounguı Tau 618
Toure, Amadou Toumani 389/2/3/foto, 546/1/2/3 757/1/2
Touré, Bassary 390/1, 546/2
Toussaint, Alex 32011
Toyi, Gabriel 327/1
Tra, Albert Vanie Bi 3013
Traa, M. van 455/1
Tracey, Edward 764/2/foto, 76312
Tran Duc Luong, 355/3
Tran Quang Do, 35612
Traore. Bakary 33/2. 38812
Traore, Diarra 2913
Traore, Jean 29/3, 54413
Traore, Mariam 38911
Traore, Moussa 33/1/foto, 34/3, 388/2/3, 389/1/2/3, 545/3, 546/1/2, 757/1/2
Traoré, Ngolo 33/2
Trawkin, Nikolaj 679/1/2
Trentsjew, Konstantin 15311
Treurnicht, Andries 39512, 39813, 399/foto
Triaca, Alberto Jorge 316/3
Trinh Xuan Lang, 643/1
Tritsis, Antonis 51812
Troebin, Nikolaj 226/2, 6061112, 689/1
Troesjin, W. 690/2
Trong My Hoa, 645/3
Trotino Arranz, Domingo 43811
Trovoada, Miguel 391/3, 392/1
Trumka, Richard 9513
Trzeciakowski. Witold 8012
Tseng Kuang-shun, 6513
Tshikalanga, David 11513
Tshisekedi wa Malumba, Etienne 39213, 393/foto, 759/3
Tsikata, Kojo 2912
Tsjantoeria, Georgi 2113
Tsjernoiwanow. Wjatsjeslaw 53011
Tsjernoöesenko, Wladimir 603/2
Tsjernozemski, Iwan 15213
Tsjoerilow, Dmitrijewitsj 60013
Tsjoerkin, Witali 230/1, 25811, 560/2
Tsotetsi, Michael Mkhahle 475/3
Tsovolas, Dimitris 51912
Tucker, Peter 623/2
Tudev, Lodongiyn 6212, 35113
Tudjman, Franjo 163/3, 1641213, 30913, 310/foto, 43311, 43611, 437/1/foto, 52013, 521/1/2, 52313, 525/foto, 670/1/2/foto, 671/2/3, 672/1
Tuita, Baron 282/3
Tumen, Budsurengiyn 351/3
Tummers, N.H.M. 361/2
Tuncay, Ilker 697/3
Tuncer, Cengiz 697/3
Tupou, Ma'afu 28213
Tupou, Tevita 28213
Tupouto'a, Kroonprins 282/3
Turbay Ayala, Julio César 2412, 610/2
Turbay Quintero, Diana 2412, 610/1/2
Turner, Christopher 247/2
Tuta, Taomati T. 572/3
Tutu, Desmond 844/3
Tutwiler, Margaret 337/2, 404/3, 55313
Tweirat, Madani Ramadan Abu 33/1
Tyminski, Stanislaw 221/1/2/3, 222/1/2/3/foto, 22311, 22413, 673/3

U

Ubalbini, Saul 314/3
Ucar, Gencer 23911
Uci, Alfred 294/2
Ucok, Bahriye 23811
Udenhout, Wim 447/3
Ueda, Tetsu 774/2/3
Ugrin, Emese 303/1
Ugurlutan, Rifat 238/3
Ukeiwé, Dick 136'foto, 137/1
Ukpo, Anthony 18311
Ukrit Mongkolnavin, 414/2/foto
Ulowi, Sayed Nasem 122/2
Ulrich, Ursula 445/1
Umari, Fakhri al- 272/3
Ungo, Guillermo Manuel 386/2/foto
Unluturk, Memduh 69613
Uno, Sosuke 130/1, 77313
Uosukainen. Riitta 43011
Upton, Simon 68/1
Urbain, Robert 65011, 653/1/2
Urrutikoetxea Bengoetxea, José Antonio 439/3
Ursu, Doru Viorel 678/1
Urtnasan, Nonovyn 62/2
Userv, William 95/3
Usher, William ,,Stanley" 167/2
Uthai Pimchaichon. 35312
Utsumi, Makoto 537/3
Uwaydah, Muhammad Tulbah 842/3
Uwilingiyimana, Juvenal 33013

V

Vacek, Miroslav 531/1/2
Vaea, Baron 28213
Vaelaes, Vaino 525/3
Vaesken, Alexis Frutos 247/3
Vaezi, Mahmoud 25613
Vagnorius, Gediminas 52611, 81511
Vaimili, Sala 503/3
Vaithilingam, V. 632/2
Valcourt, Bernard 818/1
Valda, Gonzalo 74312
Valdiveso Sarmiento, Alfonso 2313
Valladares, Armando 174/3
Valladares, Maria 383/foto
Valle Travesano, Tito 830/3
Vallejo Arco, Andres 537/1
Vamoussa, Bamba 61813
Vance, Cyrus 117/2
Vandenbroucke, Frank 362/2, 36311, 50513, 506/2, 64912, 650/2/3, 651/1, 652/1
Vargas Llosa, Mario 83112
Vargas Vacaflor, Willy 743/2
Varseveld, Eddy 471/2
Varvitsiotis, Yannis 143/3
Vasconcellos Franca, Arnaldo 3213
Vasescu, Traian 678/1
Vasquez, Augusto Antoniolli 829/3
Vassalli, Giuliano 4311213
Vassiliou, Georgios 583/1/foto
Vatasescu, Anton 677/1/3
Vauzelle, Michel 186/2, 26811
Vayrynen, Paavo 430/1
Vaz, Douglas 177/1
Vaz, Joaquim 32913
Vega, Oscar Ricardo 315/3
Vega, Ramon 750/2
Veieroed, Tove 166/1
Veiga, Carlos 25011, 70613
Veiga Menendez, Roberto 173/1
Veillard, Max 752/2
Vekic, Ivan 670/3
Velarde Ramirez, Arnaldo 9411
Velayati, Ali Akbar 201/3, 202/1, 256/2, 258/2, 338/3, 406/1, 40712, 409/1/2, 626/1/2, 640/foto
Velazquez Vazquez, John Jairo 61213
Veld, E. ter 217/foto, 218/1, 578/1/2, 57913, 580/3, 581/1, 582/1
Veldhuizen, A. van 361/2
Veling, K. 361/2
Velthoven, 652/1
Velzen, W.G. van 36112
Venetiaan, Rinaldo Ronald 459/1, 47313, 833/1/2/3/foto, 834/1

Venkat (Swamy), ti. 633/3
Venkataraman, Ramaswamy 126/2, 128/3, 495/3, 497'1, 564/3, 632.3, 633'1
Vento, John 99/1
Ver, Fabian 72312/3
Vera Arrata, Alfredo 537/2
Verbeek, J.W. 361/2
Verdet, Ilie 373/1
Verdieu, Ernst 32212, 82411
Verella, Frantz 322/2
Vergara, Luis Fernando 23/3
Verhofstadt. Guv 362'1/2, 801/3, 804/3, 805/1/2'foto
Verma, J.S. 564/2
Verma, Virendra 493'2
Verinaat, A.J. 361/1 2
Verplaetse, Alfons 425/1
Vessey, John 355/2, 643'1
Vézina, Monique 818/1
Vichet Karunyavanij, 780/3
Vidal Layseca, Carlos 9313, 82913, 830/1
Videla, Jorge 316/2
Vieira, Joao Bernardo 102/1/2, 109/1'2, 249/3, 706/2
Vieira, Vasco Rocha 41213
Viett, Inge 9/2
Viggers, Peter 59013
Vignaket, Saman 63813
Viinanen, Iiro 430/1/foto
Vijverberg, H. 45613
Viljoen, Gerrit 112 2 , 394/3, 395.1, 396/1, 846/2
Villa, Renato de 71211, 725/1/foto
Villafuerte, Luis 711/1, 71812
Villamizar, Beatriz 611/2
Villegas, Regulo 54111
Villiers. D.W. de 399/2
Villiers, Jacob de 39912
Villiers, W.J. de 399/2
Vincent, Bayard 32212
Vincent, Jean 44512
Viola, Roberto 316 2
Virabongsa Rainangura, 352/1
Vis, J.J. 361/2
Visser, Piet de 579 3, 582/3
Vistbacka, Raimo 428: 3
Visu. 21012
Vitale, Leafa 503/3
Vits, Mia de 652/1
Vitta, Juan 609/3
Vivian, Young 14011
Vizzini, Carlo 43213, 433/1/2
Vlad, Iulian 373/3/foto, 37411, 678/1
Vleugels, W. 57913
Vlok. Adriaan 11213.396/1, 397/3. 398/2, 548/3, 549 1, 552 3, 846/2 3, 84712
Vo Chi Cong, 35512, 645 1/foto
Vo Nguyen Gaipo, 355 1
Vo Nguyen Giap, 274/1
Vo Tran Chi, 645 2
Vo Van Kiet, 356'1, 645 2 3
Vocouma, Prosper 2712
Vodenitsjarow, Dimitur 152/3
Vogel, Hans-Jochen 299/3/foto, 663/2
Volmer. Ludger 664 3
Voltaire, Lesly 322 2
Vongkhamsao, Sali 277 2, 638 3
Vongvichit, Phoumi 63813 foto
Vos, Susan 847 foto
Voscherau, Henning 665 2
Vranitzky, Franz 303 2, 367 1/foto, 536 3, 672 3, 733 foto
Vreedzaam, Werner 452/1
Vries Bert de 577 foto 378 1 580 3 581/1 2 3 532 1
Vrisekoop, A. 361 2
Vu Oanh, 645/2
Vucctich, German 94/1
Vulkow, Viktor 152 3
T'j-as. Girja 633/3

W

Waddington, David 595 3
Waddington, Lord 14 3
Wade, Abdoulaye 478/2/foto
Waeyenberghe, Piet van 506/3, 507'1
Wagenmakers, E.C.M. 36112
Wagle, Chiranjibi 568/2
Wahhab, Samir Muhammad Abdul 336/1
Wahhab, Utman Ab al- 84213
Wahid. Abdurrahman 772/3
Waigel, Theo 298/3, 300/2/foto, 419/3, 661/1/3, 78213, 783/1
Wajed, Hasina 342/1/2/foto, 344.3, 41211, 56212, 563/1/foto
Wakeham, John 14/3, 197/2
Wakil, Abdul 118/3, 122/2
Wakil, Idris Abdul 110 2
Wako, Amos 620/3
Waldegrave, William 13.2, 1413, 595.1
Waldheim, Kurt 39/3, 41/foto, 89/3, 90/foto, 626/2, 672/2/3
Walesa. Danuta 221/foto
Walesa, Lech 77 2, 79/1/2/3/foto, 80/1, 221/1/2/3/foto, 2221112,3, 223/1/2/3/foto, 224/2'3, 673/1/2'3, 674/1/2, 675/1/3, 676.1,213, 688/2, 708/3, 70911
Walesa, Slawek 221/foto
Wali, Shah 122/2
Waligorski. Ewaryst 80/2, 224/2/foto
Walker, Clyde 166/3
Walker, Cyril 319'2
Walker, Harold 18912
Walker, Johnny 596 2/foto
Wallace-Whitfield, Sir Cecil 167/2
Wallage, J. 509'3
Walther, Hans-Joachim 6/1
Wamwere, Koigi wa 179/3
Wamytan, Rock 139'1
Wanatabe, Michio 773/3
Wang, Bingqian 490/2
Wang Chien-shien, 65/3
Wang Dan, 27512
Wang Fang, 275/1, 769/3
Wang Hsiu-hui, 572/1
Wang Juntao, 274'2, 4891213, 772/1/2
Wang Ruomang, 274/2
Wang Youcai, 275/2
Wang You-tsao, 65/3
Wang Zhaoguo, 571/2
Wang Zhixin, 49212
Wardak, Amin 560/foto
Wardak, Masoma Esmati 122/2
Warennikow, Walentin 684/1/3, 68513, 687/3, 689/1
Warioba, Joseph 110/2
Watadar, Pacha Gol 12211
Watanabe, Michio 498/3
Watanjar, Mohammad Aslam 118/3, 122,112
Wathelet, Melchior 506/2, 65112, 805/1/2
Wathey, Claude 829/1
Wazir, Khalil al- 273/1
Wéa, Djubelly 138/2
Webster, David 1153
Webster, William 189/1
Wee Kim Wee, 132/1/3/foto, 780/1
Weerakoon, Bradman 56912
Weeramantry, Christopher Gregory 798/1
Weicker, Lowel 104/1
Weiner, Gerry 818/1
Weisglas, F.W. 455'1
Weiske, Christinc 664 3
Weizsäcker, Richard von 89/3, 300/foto, 666/2
Welch, Peter 104/1
Weld. Williain 103 3
Welgemoed, Piet 399/2
Welitsjko, Wladimir 229 3
Wellstone, Paul 103/2
Weng You-ming, 571/3
Weregemere Na Manta, 394/1
Werff, Y.P.W. van der 361/2
Werleigh, Claudette 32011
Werleman, 816/1
Wessel-Tuinstra, E.K. 361 2
Wessels, Leon 847/3
Whinberg, Bertil 233/2
White, Byron R. 97'3
Whiteley, Andrew 202 2
Wickremasinghe, Ranil 204/3, 205/3
Wieck, Hans Georg 913
Wijdenbosch, Jules 471/1/2/3/foto, 473/1/2, 833/1
Wijedasa, K.H. 204/foto
Wijekoon, U.B. 204'3, 205/3
Wijeratne. Ranjan 204/3. 205/3. 210/1/2/foto. 211/1/2, 212/2, 213//1/3, 214/2/3, 56813, 5691112
Wijetunge, D.B. 204/2/foto, 205/2/3/foto, 212/1, 569/1/foto
Wijeweere, Rohana 212/2
Wijngaarde, Edgar 833 1
Wijngaarden, J.L van 361/2
Wilde. Fran 415/3
Wilhjelm, Niels 153 3
Willem Alexander, Kroonprins 653/foto
Williams, Clayton 104/1
Williams, Michael 2513
Williams, Rodney 700/1
Wilson, David 866'112, 867/2/3
Wilson, Gordon 12/3
Wilson, John 220/1, 73811
Wilson, Michael 817'3, 818'1
Wilson, Pete 104: 1
Wilson, Selby 25/1
Wimon Wongwanich, 780/3
Wineguard, Williain 818/1
Winfield, Mike 16811
Wingti, Paias 416/3
Winogradow, Andrej 69211
Winther Andersen, Else 13511
Wodie, Francis 3113
Wojnowitsj, Wladimir 23512
Wojtowicz, Grzegorz 22412
Wolf, Markus 912
Wolffensperger, Gerrit Jan 149/foto
Wolski, Arkadi 67813, 679/1, 684/1, 68913
Wöltgens, M.A.M. (Thijs) 14711, 149/foto, 578/2, 579111213, 5801113, 581/1/2/3/foto, 58213, 80713, 810/3
Wong Kan Seng, 13212, 134/2
Wood, Kimba 100/2
Woodside, Anthony 16711
Wörner, Manfred 912, 574/2/3, 5751213, 67412
Worobjow, Edoeard 871'3
Worontsow, Joeli 258/foto
Worontsow, Nikolaj 68913
Wu Hua-peng, 65/3
Wu Xueqian, 564/1, 865/3, 86611

X

Xheka, Valer 811/3
Xhuveli, Lefter 29611
Xu Dunxin, 564/1
Xu Jiatun, 491 1

Y

Yadav, Balram Singh 633 3
Yadav, Mulayem Singh 126 2, 128 3, 494/2, 632 2
Yahaya, Huudu 28/3, 29, 1
Yahaya, Mallam Yakubu 477/2, 841/3
Yahia, Habib Ben 332/2
Yamamoto Miyakawa, Victor 830/1
Yameogo, Herman 28/2
Yameogo, Maurice 28, 1
Yainolc, Christian-Bernard 387 3
Yan Mingfu, 76912
Yang Shangkun, 13412, 274/2, 275/3'foto, 276/1, 489/foto, 771/1, 773/2, 780/1'3
Yang Zhou, 492.2
Yaqub, Badr Jasim al- 4413, 26611
Yaqub Khan, Sahibzada 65/2, 119/3, 279/3, 640 1/2/foto
Yaqubi, Faqir Mohainmad 122/2
Yaqubi, Gholam Faruq 118/3, 122'2
Yassin, Salim 117/1

Yazar, Mehmet 695'3
Yazdi, Mohammad 50/1, 409/1
Ye Xuanping, 492/1, 768/3
Yearmood, Robin 166/2, 69913. 700'1
Yeiwené. Yeiwené 136/foto. 138/2/3
Yen Tai, Lew 462 2
Yeo, George 132/2
Yeo Cheow Tong, 132/2, 78011
Yero, Ba Alassene 3411
Yeung Sum, 863/2
Yeltsin, Boris [illegible]
Yigletu, Ashagre 474/1
Yilmaz, Mesut 237/2, 697/2
Yilmaz, Talat 697/2
Ylli, Altin 29611
Yogeswaran, Vettivelu 21012
Yogi, Yogaratnain 21112
Yoka, Aimé Emmanuel 25013
Yoma, Emir 316'2
Yon Hyong Muk, 56/3, 57/1/2/3/foto, 58/1, 346/3, 347/1
Yong, Datuk Amar Stephen 60/3
Yong Soo! Nighean, Gregory 133/1
Yoon Hyong Sup, 349/1, 637/2
Yoshiyama Tanaka, Jaime 829/1/3
Young, Sir George 12/2
Youssouf, Ahmed Aden 107/3
Youssouf, Ismail Ali 107/3
Youssouf, Said Ali 752 2
Yuan Mu, 275/1
Yucelen, Rustu Kaziin 697/3
Yusuf, Chomdhury Kamal Ibne 41213
Yusuf, Mohammed 123/3
Yusuf, Yussuf bin Umavr bin 118/1

Z

Zabaleta Elosegui, José Javier 440 1
Zabin, Mohammed Addub al- 338/1
Zabinski, Krzysztof 224/2'foto
Zacharowa, A. 690/1
Zafy, Albert 755/1/foto, 756/1/2
Zahaivi. Wisma al- 49/3
Zahir Shah. Mohammad 120/1. 123/3, 561/2
Zaid, Abu 335/2
Zaidi, Ijlal 280/1
Zaki, Akram 64012, 642/1/2
Zalm. G. 290/1/2/foto
Zalm, William Vander 610 1
Zalosinja, Fatmir 512/3
Zamir, Tzvi 47/1
Zamora, Ruben 386/foto
Zamora Medinacelli, Oscar 743/2
Zandschulp, W. van de 36112
Zanin, Attiyah Abdel Atti 48'3
Zaplana, Eduardo 443/2
Zara. Sayed Amir 11812
Zarate, Juan 94/1
Zardari, Asif Ali 64'213, 640 3, 641'2, 642/1/3
Zawidja, Andrej 602/2
Zawislak. Andrzej 224/2/foto
Zawodzinski, Stefan 297 2
Zayd, Hamza Abu 272/3, 488/1
Zayyad, Ziyad Abu 48/3
Zazi, Sarjang 122/2
Ze'evi, Rehavam 27012, 709/2, 853'2, 85413, 857/3
Zegarra, Jorge 94/1
Zejnulahu, Jusuf 162/2
Zela>-a Rosales, Irma Raquel 244/3
Zelenovic, Dragutin 308/3, 31112, 436/2
Zenawi. Meles 542/1/3/foto, 544/1 2, 835/3
Zeqo, Mojkom 294/2, 31213
Zernatto, Christof 67212
Zhang Ming. 27312
Zhang Yafei, 490/1
Zhao Ziyang, 490/2, 769/2
Zheng Tuobin, 275'1, 276'1
Zheng Xueguagn, 275/2
Zhou Nan, 60/1
Zhu Rongji, 491 1 foto
Zhu Senlin, 768 3
Zia Begum Khaleda 324/1/3 744 3 foto ti2 1/2/3 foto, 561 3. 563 i
Zia ul-Haq, Mohammad 64/1, 640/2, 64213
Zibari, Arshad Ahmed az- 336/3
Zibri, Abu Ali Wustapha az- 710/1
Zidan, Zidan Badr 33/1
Ziga, Victor S. 711/2
Zihu, Mihai 677/1
Zijlstra, K. 361/2
Zijlstra, R. 361/2
Zinowjew, Aleksandr 235'3
Zinsou, Emile Derlin 26/3
Zjelew, Zjelju 151/2, 152/1/3, 15311. 359'1, 709/3, 731/1
Zjirinowski, Wladimir 602/2
Zjiwkow, Todor 153/1, 729/3. 730/1/3
Zobhi, Mahmoud al- 116/3, 117/1
Zongo, Jean-Eaptiste 27/3
Zorlu, Fatin Zustu 237/2
Zotow, Aleksandr 11712
Zou Jiahua, 491/1/foto
Zubaidi, Mohammad Hamzah al- 33613
Zubi, Salim al- 559/2
Zukhatarian, Agop 20313
Zumel, Antonio 713/3
Zumel, José Maria 71311, 71912
Zuta, Bekir 436/3
Zwelithini, Koning Goodwill 55112, 552/1
Zych, Jozef 77/1

IV kalender 1991

	JANUARI	FEBRUARI	MAART	APRIL
ZONDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28
MAANDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29
DINSDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30
WOENSDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24
DONDERDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25
VRIJDAG	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26
ZATERDAG	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27

	MEI	JUNI	JULI	AUGUSTUS
ZONDAG	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
MAANDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
DINSDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
WOENSDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
DONDERDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
VRIJDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
ZATERDAG	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31

	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
ZONDAG	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
MAANDAG	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
DINSDAG	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
WOENSDAG	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
DONDERDAG	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
VRIJDAG	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
ZATERDAG	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28